D. JUSTINIANI

SACRATISSIMI

PRINCIPIS PP. A.

CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS

LIBRI XII.

IMPERATORUM NOMINA,
QUORUM
Conſtitutiones duodecim libris Codicis ſunt inſertæ.

HADRIANUS.
Antoninus Pius.
Divi fratres, ſive M. Antoninus & Verus.
M. Ælius Antoninus ſolus.
Ælius Pertinax.
Severus & Antoninus Caracalla.
Antoninus Caracalla ſolus.
Antoninus Heliogabalus.
Alexander.
Maximinus.
Gordianus.
Philippus.
Decius.
Gallus & Voluſianus.
Valerianus & Gallienus.
Gallienus & Valerianus Junior.
Gallienus ſolus.
Claudius.
Aurelianus.
Probus.
Carus, Carinus & Numerianus.
Carinus & Numerianus.
Diocletianus.
Diocletianus & Maximianus Herculius.
Conſtantius & Maximianus Galerius.
Conſtantinus Magnus.
Conſtantinus Junior, Conſtantius & Conſtans.
Conſtantius & Conſtans.
Conſtantius ſolus.
Conſtantius & Julianus.
Julianus.
Jovinianus.
Valentinianus & Valens.
Iidem & Gratianus.
Valens, Gratianus & Valentinianus II.
Gratianus & Valentinianus II.
Iidem & Theodoſius.
Valentinianus II. Theodoſius & Arcadius.
Theodoſius & Arcadius.
Iidem & Honorius.
Arcadius & Honorius.
Iidem & Theodoſius Junior.
Honorius & Theodoſius Junior.
Theodoſius Junior ſolus.
Iidem & Valentinianus III.
Valentinianus III. ſolus.
Idem & Martianus.
Martianus ſolus.
Leo.
Idem & Anthemius.
Leo Junior & Zeno.
Zeno ſolus.
Anaſtaſius.
Juſtinus.
Juſtinus & Juſtinianus.
Juſtinianus ſolus.

LITERARUM NOTÆ,
Quæ per duodecim Libros Codicis, vel Conſtitutionum inſcriptionibus, vel temporum denotationibus hinc inde viſuntur, ne cui forte caliginem objiciant, ad hunc modum legi debent.

A.	*Auguſtus.*
AA.	*Auguſti.*
A. & C.	*Auguſtus & Cæſar.*
AA. & CC.	*Auguſti & Cæſares.*
Accept.	*Accepta.*
C.	*Cæſar vel Clariſſimus.*
CC.	*Cæſares vel Clariſſimi.*
CC. Coſſ.	*Clariſſimis Conſulibus.*
Cæſ.	*Cæſar.*
Cæſſ.	*Cæſaribus.*
Civitat.	*Civitatis.*
Cl. Cæſ.	*Clariſſimus Cæſar.*
Com.	*Comes.*
Com. R.P. vel rer. priv.	*Comes rerum privatarum.*
Com. ſ.l. vel ſacr. larg.	*Comes ſacrarum largitionum.*
Coſ.	*Conſule.*
Coſſ. vel Conſſ.	*Conſulibus.*
Conſ.	*Conſulatu.*
Conſt. vel CP. vel Conſt. vel Conſtantinopo.	*Conſtantinopoli.*
Correct.	*Correctori.*
D.	*Data vel dicta.*
Dat.	*Data.*
D.S.	*Data ſubſcripta.*
D. PP.	*Data propoſita.*
DN.	*Domino vel Domino noſtro.*
Dix.	*Dixerunt.*
Emiſſ.	*Emiſſa.*
Fl.	*Flavius.*
G.	*Geſta.*
Gen. P.P.	*Gennadio Præfecto Prætorio.*
Id.	*Idus vel Idibus.*
Imp.	*Imperator.*
Impp.	*Imperatores.*
In for. Tr.	*In foro Trajani.*
IV.	*Quarto.*
Kal.	*Kalendas vel Kalendis.*
L. Jul.	*Legem Juliam.*
Lect.	*Lecta ſ. apud acta.*
Mag.	*Magiſtro.*
Magiſt. mil.	*Magiſtro militum.*
Mag. off.	*Magiſtro officiorum.*
N.	*Nobiliſſimo.*
N. Cæſ.	*Nobiliſſimo Cæſare.*
NN. Cæſſ.	*Nobiliſſimis Cæſaribus.*
Non.	*Nonas vel Nonu.*
N.P. vel Nob. P.	*Nobili vel Nobiliſſimo puero.*
Off.	*Officiorum.*
P. vel Pr.	*Præſidi.*
Præſ. prov.	*Præſidi Provinciæ.*
P.P.	*Propoſito vel perpetuo, vel Præfecto Prætorio.*
Pf.	*Præfecto.*
PP. G.	*Præpoſita geſta.*
P.V.	*Præfecto urbi vel vigilum.*
P. vig.	*Præfecto vigilum.*
P.V.R.	*Præfecto urbis Romæ.*
P. vel Pf. Aug.	*Præfecto Auguſtali.*
Pp. emiſſ.	*Propoſita emiſſa.*
P.P. Gal.	*Præfecto Prætorio Galliarum vel prætoriorum Gallianorum.*
P.A.	*Perpetuus Auguſtus, vel Perpetuo Auguſt.*
Pet.	*Petita.*
Pleb.	*Plebis.*
Præf. ann.	*Præfecto annonæ.*
Præt.	*Prætoribus.*
Pr. vel prid.	*Pridie.*
Prop. vel proſt. vel propoſ.	*Propoſita.*
Proconſ.	*Proconſuli.*
Proconſſ.	*Proconſules.*
Publ. judic.	*Publicis judiciis.*
Quæſt.	*Quæſtori.*
R.P.	*Rerum privatarum.*
R.P. orient.	*Rerum privatarum orientis.*
S.	*Salutem, vel ſcripta, vel ſubſcripta, vel ſuppoſita.*
S.D.	*Salutem dicit, vel dicunt, vel ſubſcripta data.*
Subſcr.	*Subſcripta.*
S.L.	*Sacrarum largitionum, vel ſacrarum literarum.*
Sacr. lit.	*Sacrarum literarum.*
S. pet.	*Subſcripta petita.*
S.P.	*Suppoſita.*
S. PP.	*Subſcripta propoſita.*
Supp. vel ſuppoſ. vel ſuppoſit.	*Suppoſita.*
S. petit.	*Subſcripta petita.*
Tit.	*Titulo.*
Trib. pleb.	*Tribunus plebis.*
V.	*Viro.*
V.C.	*Viro clariſſimo.*
VV. CC.	*Viris clariſſimis.*
Vic. vel vicar.	*Vicario.*
K.N.	*Kariſſimo nobis.*

TITULI CODICIS, D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. REPETITÆ PRÆLECTIONIS CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM.

LIBER PRIMUS.

DE ſumma Trinitate & fide catholica, ut nemo de ea publice contendere audeat, Tit. 1. De ſacroſanctis Eccleſiis, & de rebus & privilegiis earum, 2. De epiſcopis & clericis & orphanotrophis & brephotrophis, & ptochis & xenodochis, & aſceteriis & monachis, & de privilegiis eorum & caſtrenſi peculio, & de redimendis captivis, & de nuptiis clericorum vetitis ſeu permiſſis, 3. De epiſcopali audientia, & de diverſis capitulis, quæ ad jus curamque & reverentiam pertinent pontificalem, 4. De hæreticis & Manichæis, & Samaritanis, 5. Ne ſanctum baptiſma iteretur, 6. De apoſtatis, 7. Nemini licere ſignum ſalvatoris Chriſti humi vel in ſilice, ſeu marmore aut ſculpere aut pingere, 8. De Judæis & cœlicolis, 9. Ne Chriſtianum mancipium hæreticus vel Paganus vel Judæus habeat, aut poſſideat aut circuncidat, 10. De Paganis ſacrificiis, & templis, 11. De iis, qui ad eccleſias confugiunt, vel ibi exclamant, 12. De iis, qui in eccleſiis manumittuntur, 13.

Legcs.

De legibus & conſtitutionibus principum, & edictis, 14. De mandatis principum, 15. De Senatuſconſultis, 16. De veteri jure enucleando & de auctoritate juriſprudentium, qui in Pandectis referuntur, 17. De juris & facti ignorantia, 18. De precibus imperatori offerendis: & de quibus rebus ſupplicare liceat vel non, 19. Quando libellus principi datus litis conteſtationem faciat, 20. Ut lite pendente, vel poſt provocationem, aut definitivam ſententiam nulli liceat Imperatori ſupplicare, 21. Si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid poſtulatum vel imperatum, 22. De diverſis reſcriptis & pragmaticis ſanctionibus, 23. De ſtatuis & imaginibus, 24. De iis, qui ad ſtatuas confugiunt, 25.

Magiſtratus.

De officio præfectorum Orientis & Illyrici, 26. De officio præfecti prætorio Africæ, & de omni ejuſdem diœceſis ſtatu, 27. De officio præfecti urbis, 28. De officio magiſtrorum militum, 29. De officio quæſtoris, 30. De officio magiſtri officiorum, 31. De officio comitis ſacrarum largitionum, 32. De officio comitis rerum privatarum, 33. De officio comitis ſacri patrimonii [Conſtitutio Græca.] 34. De officio proconſulis & legati, 35. De officio Comitis Orientis, 36. De officio præfecti Auguſtalis, 37. De officio vicarii, 38. De officio prætorum, 39. De officio rectoris provinciæ, 40. Ut nulli provinciæ ſuæ adminiſtratio ſine ſpeciali permiſſu principis permittatur. [Conſtitutio Græca.] 41. De quadrimenſtruis, tam civilibus quam militaribus. [Conſtitutio Græca.] 42. De officio præfecti vigilum, 43. De officio præfecti annon. [Conſtitutio Græca.] 44. De officio civilium judicum, 45. De officio militarium judicum, 46. Ne comitibus rei militaris vel tribunis lavacra præſtentur, 47. De officio diverſorum judicum, 48. Ut omnes tam civiles quam militares judices poſt adminiſtrationem depoſitam quinquaginta dies in civitatibus, vel certis locis permaneant, 49. De officio ejus, qui vicem alicujus judicis vel præſidis obtinet, 50. De aſſeſſor. & domeſt. cancellariis judicum, 51. De annonis & capitu adminiſtrantium, eorumque aſſeſſorum, aliorumve publicas ſolicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquas conſecuti ſunt dignitates, 52. De contractibus judicum, vel eorum, qui ſunt circa eos, & de inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent [ſine ſanctione pragmatica, 53.] De modo mulctarum, quæ à judicibus infliguntur, 54. De defenſoribus civitatum, 55. De magiſtratibus municipalibus, 56. De officio juridici Alexandriæ, 57.

LIBER II.

Iudicialia.

DE edendo, 1. De in jus vocando, 2. De pactis, 3. De tranſactionibus, 4. De errore calculi, 5. De poſtulando, 6. De advocatis diverſorum judiciorum, 7. [De advocatis diverſorum judicum.] 8. De advocatis fiſci, 9. De errore advocatorum, &c. 10. Ut quæ deſunt advocatis, judex ſuppleat, 11. Ex quibus cauſis infamia irrogatur, 12. De procuratoribus, 13. Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre, 14. De iis qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt, 15. Ut nemo privatus titulos prædiis ſuis vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat, 16. Ut nemo ſine judicis auctoritate ſigna imprimat rebus, quas alius poſſideat, 17. Ne fiſcus vel reſpublica procurationem alicui patrocinii cauſa in lite præſtet, 18. De negotiis geſtis, 19.

Reſtitutiones in integrum.

De iis, quæ vi metuſve cauſa geſta ſunt, 20. De dolo malo, 21. De in integrum reſtitutione minorum [xxv. annis] 22. De filiofamilias minore, 23. De fidejuſſoribus minorum, 24. Si tutor vel curator intervenerit, 25. Si in communi eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur, 26. Si adverſus rem judicatam [reſtitutio poſtuletur.] 27. Si adverſus venditionem, 28. Si adverſus venditionem pignorum, 29. Si adverſus donationem, 30. Si adverſus libertatem, 31. Si adverſus tranſactionem vel diviſionem, 32. Si adverſus ſolutionem à tutore vel a ſe factam, 33. Si adverſus dotem, 34. Si adverſus delictum, 35. Si adverſus uſucapionem 36. Si adverſus fiſcum, 37. Si adverſus creditorem, 38. Si ut ab hereditate ſe abſtineat, 39. Si ut omiſſam hereditatem, vel bonorum poſſeſſionem, vel quid aliud adquirat, 40. In quibus cauſis reſtitutio in integrum neceſſaria non eſt, 41. Qui & adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt, 42. Si minor ſe majorem dixerit, vel [major] probatus fuerit, 43. Si ſæpius in integrum reſtitutio poſtuletur, 44. De iis qui veniam ætatis impetraverunt, 45. Si major factus ratum habuerit, 46. Ubi & apud quem cognitio in integrum reſtitutionis agitanda ſit, 47. De reputationibus quæ fiunt in judicio in integrum reſtitutionis, 48. Etiam per procuratorem cauſam in integrum reſtitutionis agi poſſe, 49. In integrum reſtitutione poſtulata ne quid novi fiat, 50. De reſtitutione militum, & eorum qui Reip. cauſa abſunt, 51. De uxoribus militum, & eorum qui Reipublicæ cauſa abſunt, 52. De temporibus in integrum reſtitutionis tam minorum & aliarum perſonarum quæ reſtitui poſſunt, quam etiam heredum eorum, 53. Quibus ex cauſis majores in integrum reſtituantur, 54. De alienatione mutandi judicii cauſa facta, 55.

Arbitria & Iudicia.

De receptis [arbitris,] 56. De ſatiſdando, 57. De formulis & impetrationibus actionum ſublatis, 58. De jurejurando propter calumniam dando, 59.

LIBER III.

DE judiciis, 1. De ſportulis & ſumptibus in diverſis judiciis faciendis, & de executoribus litium, 2. De pedaneis judicibus, 3. Qui pro juriſdictione judices dare darive poſſunt, 4. Ne quis in ſua cauſa judicet, vel jus ſibi dicat, 5. Qui legitimam perſonam ſtandi in judiciis habent vel non, 6. Ut nemo invitus agere vel accuſare cogatur, 7. De ordine judiciorum, 8. De litis conteſtatione, 9. De plus petitionibus, 10. De dilationibus, 11. De feriis, 12. De juriſdictione omnium judicum: & de foro competenti, 13. Quando imperator inter pupillos & viduas, vel miſerabiles perſonas cognoſcat, & ne exhibeantur, 14. Ubi de criminibus agi oportet, 15. Ubi de poſſeſſione agi oportet, 16. Ubi fideicommiſſum peti oportet, 17. Ubi conveniatur qui certo loco dare promiſit, 18. Ubi in rem actio exerceri debeat, 19. Ubi de hereditate agatur, & ubi heredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſtulare debeant, 20. Ubi de ratiociniis tam publicis quam privatis agi oportet, 21. Ubi cauſa ſtatus agi debeat, 22. Ubi quis de curiali, vel cohortali aliave conditione conveniatur, 23. Ubi ſenatores vel clariſſimi civiliter vel criminaliter conveniantur, 24. In quibus cauſis militantes fori præſcriptione uti [non] poſſunt, 25. Ubi cauſæ fiſcales, vel divinæ domus hominumque [ejus] agantur, 26. Quando liceat unicuique vindicare ſe ſine judice, vel publicam devotionem, 27.

Vindicationes.

De inofficioſo teſtamento, 28. De inofficioſis donationibus, 29. De inofficioſis dotibus, 30. De petitione hereditatis, 31. De rei vindicatione, 32. De uſufructu & habitatione, & miniſterio ſervorum, 33. De ſervitutibus, & aqua, 34.

Damni injuriæ actio.

De lege Aquilia, 35.

Mixtæ ſeu diviſoriæ actiones.

Familiæ erciſcundæ, 36. Communi dividundo, 37. Communia utriuſque judicii tam familiæ erciſcundæ, quam communi dividundo, 38. Finium regundorum, 39. De conſortibus ejuſdem litis, 40.

Noxales actiones.

De noxalibus actionibus, 41. Ad exhibendum, 42. De aleæ luſu & aleatoribus, 43. De religioſis, & ſumptibus funerum, 44.

LIBER IV.

Condictiones.

DE rebus creditis, & jurejurando, 1. Si certum petatur, 2. De ſuffragio, 3. De prohibita ſequeſtratione pecuniæ, 4. De condictione indebiti, 5. De condictione ob cauſam datorum, 6. De condictione ob turpem cauſam, 7. De condictione furtiva, 8. De condictione ex lege, & ſine cauſa, vel injuſta cauſa, 9.

RUBRICÆ CODICIS.

Obligationes & Actiones.

De Obligationibus & actionibus, 10. Ut actiones ab herede, & contra heredem incipiant, 11. Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur, 12. Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, (vel) libertus pro patrono (vel servus pro domino) conveniatur, 13. An servus pro suo facto post manumissionem teneatur, 14. Quando fiscus, vel privatus debitoris sui debitores exigere possit, (vel debeat.) 15. De actionibus hereditariis, 16. Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur, 17. De constituta pecunia, 18.

Probationes.

De probationibus, 19. De testibus, 20. De fide instrumentorum, & amissione eorum, & antapochis faciendis: & de iis, quæ sine scriptura fieri possunt, 21. Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur, 22.

Conditiones quædam.

De commodato, 23. De actione pignoratitia, 24. De exercitoria actione & institoria, 25. Quod cum eo, qui in aliena potestate, negotium gestum esse dicetur: vel de peculio, seu quod jussu, vel de in rem verso, 26. Per quas personas nobis adquiritur, 27.

Exceptiones quædam.

Ad senatusconsultum Macedonianum, 28. Ad senatusconsultum Velleianum, 29. De non numerata pecunia, 30. De compensationibus, 31.

Usuræ.

De usuris, 32. De nautico fœnore, 33. Depositi [vel contra.] 34.

Obligationes ex consensu.

Mandati, 35. Si servus se emi mandaverit, 36. Pro socio, 37. †. De contrahenda emptione, 38. De hereditate vel actione vendita, 39. Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel emere vetantur, 40. Quæ res exportari non debeant, 41. De eunuchis, 42. De patribus, qui filios distraxerunt, 43. De rescindenda venditione, 44. Quando liceat ab emptione discedere, 45. Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata, 46. Sine censu, vel reliquis fundum comparari non posse, 47. De periculo & commodo rei venditæ, 48. De actionibus empti & venditi, 49. Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit, 50. De rebus alienis non alienandis: & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca, 51. De communium rerum alienatione, 52. Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione, 53. De pactis inter emptorem & venditorem [compositis,] 54. Si servus exportandus veneat, 55. Si mancipium ita veneat, ne prostituatur, 56. Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur vel contra, 57. De ædilitiis actionibus, 58. De monopoliis, & conventu negotiatorum illicito, vel artificio ergolaborum, necnon balneatorum prohibitis, illicitisque pactionibus, 59. De nundinis & mercationibus, 60. De vectigalibus & commissis, 61. Vectigalia nova institui non posse, 62. De commerciis & mercatoribus, 63. †. De rerum permutatione, & præscriptis verbis, 64. †. De locato & conducto, 65. †. De jure emphyteutico, 66.

LIBER V.

Nuptiæ.

De sponsalibus & arrhis sponsalitiis & proxeneticis, 1. Si rector provinciæ, vel ad eum pertinentes sponsalitia dederint, 2. De donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, & sponsalitiis, 3. De nuptiis, 4 De incestis & inutilibus nuptiis, 5. De interdicto matrimonio inter pupillum & tutorem seu curatorem filiosque eorum, 6. Si quacunque præditus potestate, vel ad eum pertinentes ad suppositarum jurisdictioni suæ alpirare tentaverint nuptias, 7. Si nuptiæ ex rescripto petantur, 8. De secundis nuptiis, 9. Si secundo nupserit mulier, cui maritus usumfructum reliquit, 10. De dotis promissione vel nuda pollicitatione, 11. De jure dotium, 12. De rei uxoriæ actione in ex stipulatu [actionem] transfusa, & natura dotibus præstita, 13. De pactis conventis, tam super dote, quam super ante nuptias donatione, & paraphernis, 14. De dote cauta, & non numerata, 15. De donationibus inter virum & uxorem factis, & à parentibus in liberos, & de ratihabitione, 16. De repudiis, & judicio de moribus sublato, 17. Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur, 18. Si dos constante matrimonio soluta fuerit, 19. Ne fidejussores, vel mandatores dotium dentur, 20. Rerum amotarum, 21. Ne pro dote mulieris bona quondam mariti addicantur, 22. De fundo dotali, 23. Divortio facto, apud quem liberi morari, vel educari debeant, 24. De alendis liberis, ac parentibus, 25. De concubinis, 26. De naturalibus liberis, & matribus eorum, & quibus ex causis, justi efficiantur, 27.

Tutelæ.

De tutela testamentaria, 28. De confirmando tutore, 29. De legitima tutela, 30. Qui petant tutores, vel curatores, 31. Ubi petantur tutores vel curatores, 32. De tutoribus, vel curatoribus illustrium, vel clarissimarum personarum, 33. Qui dare tutores, vel curatores, & qui dari possunt, vel non (possunt,) 34. Quando mulier officio tutelæ fungi potest, 35. In quibus casiis tutorem, vel curatorem habenti tutor, vel curator dari potest, 36. De administratione tutorum, vel curatorum, & de pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda, 37. De periculo tutorum, vel curatorum, 38. Quando ex facto tutoris, vel curatoris minores agere vel conveniri possunt, 39. Si ex pluribus tutoribus, vel curatoribus omnes, vel unus agere, vel conveniri possint, 40. Ne tutor vel curator vectigal conducat, 41. De tutore, vel curatore qui satis non dedit, 42. De suspectis tutoribus (vel curatoribus,) 43. De in litem dando tutore vel curatore, 44. De eo, qui pro tutore negotia gessit, 45. Si mater indemnitatem promiserit, 46. Si contra matris voluntatem tutor datus sit, 47. Ut causæ post pubertatem tutor adsit, 48. Ubi pupilli educentur, 49. De alimentis pupillo præstandis, 50. Arbitrium tutelæ, 51. De dividenda tutela, & pro qua parte quisque (tutor) conveniatur, 52. De in litem jurando, 53. De heredibus tutorum (vel curatorum,) 54. Si tutor (vel curator) non gesserit, 55. De usuris pupillaribus, 56. De fidejussoribus [tutorum vel curatorum] 57. De contrario judicio [tutelæ] 58. De authoritate præstanda, 59. Quando tutores, vel curatores esse desinant, 60. De actore à tutore, seu curatore dando, 61. De excusationibus & temporibus earum, 62. Si falsis allegationibus excusatus sit, 63. Si tutor Reipublicæ causa aberit, 64 De excusatione veteranorum, 65. Qui numero liberorum se excusant, 66. Qui morbo [se excusant,] 67. Qui ætate [se excusant,] 68. Qui numero tutelarum se excusant, 69. De curatore furiosi & prodigi, 70. De prædiis & aliis rebus minorum [sine decreto] non alienandis, sive obligandis, 71. Quando decreto opus non est, 72. Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit, 73. Si major factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit, 74. De magistratibus conveniendis, 75.

LIBER VI.

Servi & liberti.

De fugitivis, & libertis, mancipiisque civitatum, artificibus diverso operi deputatis ad rem privatam, vel dominicam pertinentibus, 1. De furtis, & servo corrupto, 2. De operis libertorum, 3. De bonis libertorum & jure patronatus, 4. Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta sit, 5. De obsequiis patronis præstandis, 6. De libertis, & eorum liberis, 7. De jure aureorum annulorum, & de natalibus restituendis, 8.

Bonorum possessiones.

Qui admitti ad bonorum possessionem possunt, & intra quod tempus, 9. Quando non petentium partes petentibus accrescant, 10. De bonorum possessione secundum tabulas, 11. De bonorum possessione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur, 12. De bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis, liberisque eorum datur, 13. Unde liberi, 14. Unde legitimi, & unde cognati, 15. De edicto successorio, 16. De Carboniano edicto, 17. Vnde vir & uxor, 18. De repudianda bonorum possessione, 19. De collationibus, 20. De testamento militis, 21.

Testamenta vel quasi.

Qui testamenta facere possunt, vel non, 22. De testamentis, & quemadmodum testamenta ordinentur, 23. De heredibus instruendis, & quæ personæ heredes institui non possunt, 24. De institutionibus, vel substitutionibus, seu restitutionibus sub conditione factis, 25. De impuberum & aliis substitutionibus, 26. De necessariis servis heredibus instituendis, vel substituendis, 27. De liberis præteritis, vel exheredatis, 28. De posthumis heredibus instituendis, vel exheredandis (vel præteritis,) 29. De jure deliberandi, & adeunda, vel adquirenda hereditate, 30 De repudianda, vel abstinenda hereditate, 31. Quemadmodum testamenta aperiantur, describantur, & inspiciantur, 32. De edicto divi Hadriani [tollendo] & quemadmodum scriptus heres in possessionem mittatur, 33. Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit, 34. De iis, quibus ut indignis auferatur hereditas: & ad Senatusconsultum Silanianum, 35. De codicillis 36.

Legata.

De legatis, 37. De verborum & rerum significatione, 38. Si omissa sit causa testamenti, 39. De indicta viduitate & lege Julia Miscella tollenda, 40. De iis, quæ pœnæ nomine in testamentis, vel codicillis relinquuntur, 41. De fideicommissis, 42. Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda, 43. De falsa causa adjecta legato, & fideicommisso, 44. De iis quæ sub modo legata, seu fideicommissa relinquuntur, 45. De conditionibus inertis, tam in legatis, quam in fideicommissis, & libertatibus, 46. De usuris & fructibus legatorum, seu fideicommissorum, 47. De incertis personis, 48. Ad senatusconsultum Trebellianum, 49. Ad legem Falcidiam, 50. De caducis tollendis, 51. De iis, qui ante apertas tabulas hereditatem transmittunt, 52. Quando dies legati, vel fideicommissi cedit, 53. Ut in possessionem legatorum, vel fideicommissorum servandorum causa mittatur, & quando satisdari debeat, 54.

Intestati successio.

De suis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab intestato venientibus, 55. Ad senatuconsultum Tertyllianum, 56. Ad senatusconsultum Orfitianum, 57. De legitimis heredibus, 58. Communia de successionibus, 59. De bonis maternis, & materni generis, 60. De bonis quæ liberis in potestate constitutis, ex matrimonio, vel aliter adquiruntur: & eorum administratione, 61. De hereditatibus decurionum, naviculariorum, cohortalium militum, & Fabricensium, 62.

LIBER VII.

Manumissiones.

De vindicta, libertate, & apud concilium manumissione, 1. De testamentaria manumissione, 2. De lege Fusia Caninia tollenda, 3 De fideicommissariis libertatibus, 4. De dedititia libertate tollenda, 5. De Latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfusa, 6. De communi servo manumisso, 7. De servo pignori dato manumisso, 8. De servis Reipublicæ manumittendis, 9. De iis, qui à non domino manumissi sunt, 10. Qui manumittere non possunt, & ne in fraudem creditorum manumittatur, 11. Qui non possunt ad libertatem pervenire, 12. Quibus pro causis servi pro præmio accipiunt libertatem, 13. De ingenuis manumissis, 14. Communia de manumissionibus, 15. De liberali causa, 16. De assertione tollenda, 17. Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorum qui ad libertatem proclamare non prohibentur, 18. De ordine cognitionum, 19. De collusione detegenda, 20.

Præscriptiones & usucapiones.

Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur, 21. De longi temporis præscriptione, quæ pro libertate, non adversus libertatem competit

RUBRICÆ CODICIS.

competit, 22. De peculio ejus qui libertatem meruit, 23. De ſenatuſconſulto Claudiano tollendo, 24. De nudo jure Quiritium tollendo, 25. De uſucapione, vel tranſactione, 26. De uſucapione pro donato, 27. De uſucapione pro dote, 28. De uſucapione pro herede, 29. Communia de uſucapionibus, 30. De uſucapione transformanda & ſublata differentia [rerum] mancipi, & nec mancipi, 31. De adquirenda & retinenda poſſeſſione, 32. De præſcriptione longi temporis, id eſt, decem, vel viginti annorum, 33. In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio, 34. Quibus non objicitur longi temporis præſcriptio, 35. Si adverſus creditorem, 36. De quadriennii præſcriptione, 37. Ne rei dominicæ, vel templorum venditio temporis præſcriptione ſummoveatur, 38. De præſcriptione triginta, vel quadraginta annorum, 39. De annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diverſis temporibus, & exceptionibus, & præſcriptionibus, & interruptionibus, 40. De alluvionibus & paludibus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis, 41.

Sententiæ.

De ſententiis præfectorum prætorio, 42. Quomodo & quando judex ſententiam proferre debeat præſentibus partibus, vel una parte abſente, 43. De ſententiis ex periculo recitandis, 44. De ſententiis & interlocutionibus omnium judicum, 45. De ſententia quæ ſine certa quantitate prolata eſt, 46. De ſententiis quæ pro eo quod intereſt proferuntur, 47. Si a non competente judice judicatum fuerit, 48. De pœna judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem, vel adverſarium corrumpere curavit, 49. Sententiam reſcindi non poſſe, 50. De fructibus & litium expenſis, 51. De re judicata, 52. De executione rei judicatæ, 53. De uſuris rei judicatæ, 54. Si plures una ſententia condemnati ſunt, 55. Quibus res judicata non nocet, 56. Comminationes, epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones, auctoritatem rei judicatæ non habere, 57. Si ex falſis inſtrumentis, vel teſtimoniis judicatum fuerit, 58. De confeſſis, 59. [Res] inter alios acta, vel judicata aliis non nocere, 60. De relationibus, 61.

Appellationes.

De appellationibus & conſultationibus, 62. De temporibus & reparationibus appellationum, ſeu conſultationum, 63. Quando provocare non eſt neceſſe, 64. Quorum appellationes non recipiuntur, 65. Si pendente appellatione mors intervenerit, 66. De iis, qui propter metum judicis non appellaverunt, 67. Si unus ex pluribus appellaverit, 68. Si de momentaria poſſeſſione fuerit appellatum, 69. Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare, vel poſt duas ſententias judicum, quas definitio præfectorum roboraverit, eas retractare, 70. Qui bonis cedere poſſunt, 71. De bonis auctoritate judicis poſſidendis, ſeu venundandis, & de ſeparationibus bonorum, 72. De privilegio fiſci, 73. De privilegio dotis, 74. De revocandis ns, quæ in fraudem alienata ſunt, 75.

LIBER VIII.

Interdicta.

De interdictis, 1. Quorum bonorum, 2. Quorum legatorum, 3. Unde vi, 4. Si per vim, vel alio modo abſentis poſſeſſio turbata ſit, 5. Uti poſſidetis, 6. De Tabulis exhibendis, 7. De liberis exhibendis [ſeu deducendis.] & de libero homine exhibendo, 8. De precario & Salviano interdicto, 9. De ædificiis privatis, 10. De operis novi nuntiatione, 11. De operibus publicis, 12. De ratiociniis operum publicorum, & partibus civitatum, 13.

Pignora.

De pignoribus, 14. In quibus cauſis pignus tacite contrahitur, 15. Si aliena res pignori data ſit, 16. Quæ pignori obligari poſſunt, vel non: & qualiter pignus contrahatur, 17. Qui potiores in pignore habeantur, 18. De iis, qui in priorum creditorum locum ſuccedunt, 19. Si antiquior creditor pignus vendiderit, 20. Si communis res pignori data ſit, 21. De prætorio pignore: & ut in actionibus etiam debitorum miſſio prætorii pignoris procedat, 22. Si in cauſa judicati pignus captum ſit, 23. Si pignus pignori datum ſit, 24. De partu pignoris, & omni cauſa, 25. De remiſſione pignoris, 26. Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri, 27. De diſtractione pignorum, 28. Debitorem venditionem pignoris impedire non poſſe, 29. Si vendito pignore agatur, 30. De luitione pignoris, 31. Si unus ex pluribus heredibus creditoris, vel debitoris partem ſuam debiti ſolverit, vel acceperit, 32. Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ ſequuta non ſit, 33. De jure dominii impetrando, 34. De pactis pignorum, & de lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda, 35.

Exceptiones quædam.

De exceptionibus & præſcriptionibus, 36. De litigioſis, 37.

Stipulationes.

De contrahenda & committenda ſtipulatione, 38. De inutilibus ſtipulationibus, 39. De duobus reis ſtipulandi & promittendi, 40. De fidejuſſoribus & mandatoribus, 41. De novationibus & delegationibus, 42. De ſolutionibus & liberationibus, 43. De acceptilationibus, 44. De evictionibus, 45. Creditorem evictionem [pignoris] non debere, 46.

Patria poteſtas.

De patria poteſtate, 47. De adoptionibus, 48. De emancipationibus liberorum, 49. De ingratis liberis, 50. De poſtliminio reverſis, & de redemptis ab hoſtibus, 51. De infantibus expoſitis liberis & ſervis, & de iis, qui ſanguinolentos nutriendos acceperunt, 52.

Conſuetudo.

Quæ ſit longa conſuetudo, 53.

Donationes.

De donationibus, 54. De donationibus quæ ſub modo, vel conditione, vel ex certo tempore conficiuntur, 55. De revocandis donationibus, 56. De mortis cauſa donationibus, 57. De infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis, & decimariis ſublatis, 58. De jure liberorum, 59.

LIBER IX.

Judicia publica.

Qui accuſare non poſſunt, 1. De accuſationibus & inſcriptionibus, 2. De exhibendis, vel tranſmittendis reis, 3. De cuſtodia reorum, 4. De privatis carceribus inhibendis, 5. Si reus, vel accuſator mortuus fuerit, 6. Si quis imperatori maledixerit, 7. Ad legem Juliam majeſtatis, 8. Ad legem Juliam de adulteriis & ſtupro, 9. Si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit, 10. De mulieribus quæ ſervis propriis ſe junxerunt, 11. Ad legem Juliam de vi publica, ſeu privata, 12. De raptu virginum, ſeu viduarum, vel ſanctimonialium, 13. De emendatione ſervorum, 14. De emendatione propinquorum, 15. Ad legem Corneliam de ſicariis, 16. De iis, qui parentes, vel liberos occiderunt, 17. De maleficis & mathematicis, & cæteris ſimilibus, 18. De ſepulchro violato, 19. Ad legem Faviam de plagiariis, 20. Ad legem Viſcelliam, 21. Ad legem Corneliam de falſis, 22. De iis qui ſibi adſcribunt in teſtamento, 23. De falſa moneta, 24. De mutatione nominis, 25. Ad legem Juliam de ambitu, 26. Ad legem Juliam repetundarum, 27. De crimine peculatus, 28. De crimine ſacrilegii, 29. De ſeditioſis & iis, qui contra Rempub. audent plebem colligere, 30. Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri poſſit, 31. De crimine expilatæ hereditatis, 32. De vi bonorum raptorum, 33. De crimine ſtellionatus, 34. De injuriis, 35. De famoſis libellis, 36. De abigeis, 37. De Nili aggeribus non rumpendis, 38. De iis, qui latrones, vel aliis criminibus reos occultaverint, 39. De requirendis [reis] 40. De quæſtionibus, 41. De abolitionibus, 42. De generali abolitione, 43. Ut intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur, 44. Ad ſenatuſconſultum Turpillianum, 45. De calumniatoribus, 46. De pœnis, 47. Ne ſine juſſu principis certis judicibus liceat confiſcare, 48. De bonis proſcriptorum, ſeu damnatorum, 49. De bonis mortem ſibi conſciſcentium, 50. De ſententiam paſſis & reſtitutis, 51.

LIBER X.

Fiſcalia.

De jure fiſci, 1. De conveniendis fiſci debitoribus, 2. De fide & jure haſtæ fiſcalis, & de actionibus, 3. De venditione rerum fiſcalium cum privatis communium, 4. Ne fiſcus rem quam vendidit, evincat, 5. De iis, qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperint, 6. Pœnis fiſcalibus creditores præferri, 7. De fiſcalibus uſuris, 8. De ſententiis adverſus fiſcum latis retractandis, 9. De bonis vacantibus, & de incorporatione, 10. De delatoribus, 11. De petitionibus bonorum ſublatis, 12. De iis, qui ſe deferunt, 13. Si liberalitatis ſocius ſine herede deceſſerit, 14. De Theſauris, 15. De annonis & tributis, 16. De indictionibus, 17. De ſuperindicto, 18. De exactoribus tributorum, 19. De ſuperexactionibus, 20. De capiendis & diſtrahendis pignoribus tributorum cauſa, 21. De apochis publicis, & deſcriptionibus curialibus, 22. De canone largitionalium titulorum, 23. Ne operæ à collatoribus exigantur, 24. De immunitate nemini concedenda, 25. De conditis in publicis horreis, 26. Ut nemini liceat in coemptione ſpecierum ſe excuſare, & de munere ſitoniæ, 27. De collatione donatorum, vel relevatorum, aut tranſlatorum, ſeu adæratorum, 28. De collatione æris, 29. De diſcuſſoribus, 30.

Curiæ, Civitatum Munera, & eorum excuſationes.

De decurionibus & filiis eorum: & qui decuriones habentur: & quibus modis à fortuna curiali liberentur, 31. Si ſervus, aut libertus ad decurionatum aſpiraverit, 32. De prædiis decurionum ſine decreto non alienandis, 33. Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum: & de modo diſtributionis eorum, 34. De imponenda lucrativa deſcriptione, 35. De præbendo ſolario, 36. Si curialis relicta civitate rus habitare maluerit, 37. De municipiis & originariis, 38. De incolis & ubi quis domicilium habere videtur, & de iis qui ſtudiorum cauſa in alia civitate degunt, 39. De honoribus & muneribus non continuandis inter patrem & filium, & de intervallis, 40. De muneribus patrimoniorum, 41. Quemadmodum civilia munera indicuntur, 42. De iis, qui ſponte munera ſuſcipiunt, 43. De iis, qui à principe vacationem acceperunt, 44. De vacatione publici muneris, 45. De decretis decurionum ſuper immunitate quibuſdam concedenda, 46. De excuſationibus munerum, 47. De quibus muneribus vel præſtationibus nemini liceat ſe excuſare, 48. Qui ætate ſe excuſant, 49. Qui morbo, 50. De iis, qui numero liberorum, vel paupertate excuſationem meruerunt, 51. De profeſſoribus & medicis, 52. De athletis, 53. De iis, qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt, 54. Quibus muneribus excuſantur ii qui poſt impletam militiam, vel advocationem per provincias ſuis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, 55. De conductoribus vectigalium fiſci, 56. De libertinis, 57. De infantibus, 58. De reis poſtulatis, 59. De iis, qui in exilium dati, vel ab ordine moti ſunt, 60. De filiisfamilias, & quemadmodum pro his pater teneatur, 61. De periculo ſucceſſorum parentis, 62. De mulieribus, in quo loco munera ſexui congruentia, vel honores agnoſcant, 63. De legationibus, 64. De excuſationibus artificum, 65. De potioribus ad munera numerandis, 66. Si propter inimicitias creatio facta ſit, 67. De ſumptuum recuperatione, 68. Si poſt creationem quis deceſſerit, 69. De tabularis, ſcribis, logographis, & cenſualibus, 70. De ſuſceptoribus præpoſitis, & arcariis, 71. De ponderatoribus & auri illatione, 72. De auri publici profecutoribus, 73. De iis, quæ ex publica collatione illata ſunt, non uſurpandis, 74. De auro coronario, 75. De Irenarchis, 76. De argenti pretio quod theſauris infertur, 77.

LIBER XI.

Patrimonialia. De Navigiis. Monetis. Veſtibus. Armis. Nummis. Frenis, ſellis, baltheis & ſimili ſumptu. De Fluminibus. Corporibus & Collegiis, Univerſitatibus, Civitatibus. Frumento & annonis. Municipiis, Rebus publicis. Spectaculis, ludis, Aquæductibus, gladiatoribus, venatione, Majuma, armorum uſu.

De luſtralis auri collatione & navicularíis, ſeu naucleris publicas ſpecies tranſportantibus, 1. De prædiis & omnibus rebus navicularíorum, 2. De navibus non excuſandis, 3. Ne qui oneri publico imponatur, 4. De naufragiis, 5. De metallariis & metallis, & procuratoribus metallorum, 6. De murilegulis & gynæciariis, & procuratoribus gynæcii: & de monetariis, & de baſtagiariis, 7. De veſtibus holoveris & auratis, & de tinctione ſacri muricis, 8. De fabricenſibus, 9. De veteris numiſmatis poteſtate, 10. Nulli licere in frenis equeſtribus ſellis, & in baltheis margaritas & ſmaragdos, & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis, 11. De claſſicis, 12. De curia-

RUBRICÆ CODICIS.

libus urbis Romæ, 13. De privilegiis corporatorum urbis Romæ, 14. De piſtoribus, 15. De ſuariis & ſuſceptoribus vini, & cæteris corporatis, 16. De collegiatis, & chartopratis, & numulariis, 17. De ſtudiis liberalibus urbis Romæ, & Conſtantinopolitanæ, 18. De honoratorum vehiculis, 19. De privilegiis urbis Conſtantinopolitanæ, 20. De metropoli Beryto, 21. De canone frumentario urbis Romæ, 22. De frumento urbis Conſtantinopolitanæ, 23. De annonis civilibus, 24. De mendicantibus validis, 25. De nautis Tiberinis, 26. De frumento Alexandrino, 27. De Alexandriæ primatibus, 28. De jure Reipublicæ, 29. De adminiſtratione rerum publicarum, 30. De vendendis rebus civitatis, 31. De debitoribus civitatum, 32. De periculo nominatorum, 33. De periculo eorum qui pro magiſtratibus intervenerunt, 34. Quo quiſque ordine conveniatur, 35. Ne quis liber invitus actum reip. gerere cogatur, 36. Sumptus injuncti muneris ad omnes collegas pertinere, 37. De iis, qui ex officio quod adminiſtraverunt, conveniuntur, 38. De ſolutionibus & liberationibus debitorum civitatum, 39. De ſpectaculis & ſcenicis, & lenonibus, 40. De expenſis publicorum ludorum, 41. De aquæductu, 42. De gladiatoribus penitus tollendis, 43. De venatione ferarum, 44. De majuma, 45. Ut armorum uſus inſcio Principe interdictus ſit, 46. De agricolis, cenſitis & colonis, 47.

Agricolæ coloni & cenſiti. Et de agris, fundis, paſcuis, ſaltibus, prædiis, eorum mancipiis, conductoribus, procuratoribus, exactoribus, domo, Principis, & Auguſtæ, grege, palatiis, & hortis.

De capitatione civium cenſibus eximenda, 48. In quibus cauſis coloni cenſiti dominos accuſare poſſint, 49. De colonis Palæſtinis, 50 De colonis Thracenſibus, 51. De colonis Illyricianis, 52. Ut nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum, 53. Ne ruſticani ad ullum obſequium devocentur, 54. Non licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneum transferre, 55. Ut nullus ex vicanis pro alienis vicanorum debitis teneatur, 56. De cenſibus, & cenſitoribus & peræquatoribus, & inſpectoribus, 57. De omni agro deſerto, & quando ſteriles fertilibus imponuntur, 58. De fundis limitrophis, & terris, & paludibus & paſcuis limitaneis, vel caſtellorum, 59. De paſcuis publicis, vel privatis, 60. De fundis patrimonialibus & ſaltuenſibus & emphyteuticis, & conductoribus eorum, 61. De mancipiis, & colonis patrimonialium, & ſaltuenſium, & emphyteuticorum fundorum, 62. De fugitivis colonis patrimonialibus & ſaltuenſibus & emphyteuticis, 63. De collatione fundorum patrimonialium, & emphyteuticorum, 64. De fundis rei privatæ, & ſaltibus divinæ domus, 65. De fundis & ſaltibus rei dominicæ, 66. De agricolis & mancipiis dominicis, vel fiſcalibus ſive rei privatæ, 67. De prædiis tamiacis, & de iis, qui ex colonis dominicis, aliiſque liberæ conditionis procreantur, 68. De diverſis prædiis urbanis, & ruſticis templorum, & civitatum, & omni reditu civili, 69. De locatione prædiorum civilium, vel fiſcalium, ſive templorum, ſive rei privatæ, vel dominicæ, 70. De conductoribus & procuratoribus ſive exactoribus prædiorum fiſcalium, & domus Auguſtæ, 71. Quibus ad conductionem prædiorum fiſcalium accedere non licet, 72. De collatione fundorum fiſcalium, vel rei privatæ, vel dominicæ, vel civitatum, vel templorum, 73. De privilegiis domus Auguſtæ, vel rei privatæ, & quarum collationum excuſationem habent, 74. De grege dominico, 75. De palatiis & domibus dominicis, 76. De cupreſſis ex luco Daphnenſi, vel Perſeis per Ægyptum non excidendis, vel vendendis, 77.

LIBER XII.

Palatina: ſeu de perſonis quæ ſunt in dignitate, ut Senatoriæ (illuſtres, Spectabiles, Clariſſimæ.) Equeſtres, Perfectiſſimæ, Militares. Apparitoriæ, ſeu aliis apparentes.

DE dignitatibus, 1. De Prætoribus & de honore præturæ, & gleba, & folli, & ſeptem ſolidorum functione ſublata, 2. De Conſulibus & non ſpargendis ab iis pecuniis: & de Præfectis & Magiſtris militum, & Patriciis, 3. De Præfectis prætorio, ſive urbi, & Magiſtris militum in dignitatibus exæquandis, 4. De Præpoſitis ſacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & privilegiis eorum, 5. De Quæſtoribus & Magiſtris officiorum, & Comitibus ſacrarum largitionum, & rei privatæ, 6. De Primicerio, ſecundicerio, & Notariis, 7. Ut dignitatum ordo ſervetur, 8. De Magiſtris ſcriniorum, 9. De Comitibus conſiſtorianis, 10. De Comitibus & tribunis ſcholarum, 11. De Comitibus rei militaris, 12. De Comitibus & Archiatris ſacri palatii, 13. De Comitibus qui provincias regunt, 14. De Profeſſoribus qui in urbe Conſtantinopolitana docentes, ex lege comitivam meruerunt, 15. De ſilentiariis & decurionibus eorum, 16. De domeſticis & protectoribus, 17. De Præpoſitis laborum, 18. De proximis ſacrorum ſcriniorum, cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant, 19. De Agentibus in rebus, 20. De Præpoſitis agentium in rebus, 21. De Principibus agentium in rebus, 22. De Curioſis, 23. De Palatinis ſacrarum largitionum, & rerum privatarum, 24. De Stratoribus, 25. De Caſtrenſianis & miniſterianis, 26. De Decanis, 27. De Menſoribus, 28. De privilegiis eorum qui in ſacro palatio militant, 29. De privilegiis ſcholarum, 30. De caſtrenſi omnium palatinorum peculio, 31. De equeſtri dignitate, 32. De perfectiſſimatus dignitate, 33. Qui militare poſſunt, vel non poſſunt, & de ſervis ad militiam, vel dignitatem adſpirantibus: & ut nemo duplici militia, vel dignitate ſimul utatur, 34 Negotiatores ne militent, 35. De re militari, 36. De caſtrenſi peculio militum, & perfectianorum, 37. De erogatione militaris annonæ, 38. De excoctione & tranſlatione militarium annonarum, 39. De militari veſte, 40. De metatis & epidemeticis, 41. De ſalgamo hoſpitibus non præbendo, 42. De commeatu, 43. De tyronibus, 44. De littorum, & itinerum cuſtodia, 45. De deſertoribus & occultatoribus eorum, 46. De veteranis, 47. De filiis officialium militarium qui in bello moriuntur, 48. De oblatione votorum, 49. De Numerariis, & actuariis, & chartularis, & adjutoribus ſcriniariis, & exceptoribus ſedis excelſæ, cæterorumque judicum, tam civilium, quam militarium, 50. De curſu publico, angariis, & parangariis, 51. De Tractatoriis & ſtativis, 52. De Apparitoribus præfectorum prætorio, & privilegiis eorum, 53. De Apparitoribus præfecti urbis, 54. De Apparitoribus magiſtrorum militum, & de privilegiis eorum, 55. De Apparitoribus proconſulis & legati, 56. De Apparitoribus comitis Orientis, 57. De Cohortalibus & principibus corniculariis, primipilaribus, 58. De apparitoribus præfecti annonæ, 59. De diverſis officiis, & Apparitoribus judicum, & probatoriis eorum, 60. De Executoribus & exactoribus, 61. De lucris advocatorum, & concuſſionibus officiorum, ſive apparitorum, 62. De primipilo, 63. Publicæ lætitiæ, vel conſulum nuntiatores, vel inſinuatores conſtitutionum, & aliarum ſacrarum, vel judicialium literarum, ex deſcriptione, vel ab invitis ne quid accipiant immodicum, 64.

INDEX

INDEX
TITULORUM CODICIS
ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS.

Prior numerus librum, posterior titulum indicat.

A.

DE Abigeis. 9.37
De Abolitionibus. 9.42
De Acceptilationibus. 8.44
De Accusationibus & inscriptionibus. 9.2
De Actionibus empti & venditi. 4.49
De Actore à tutore, seu curatore dando. 5.61
Ad exhibendum. 3.42
Ad legem Corneliam de falsis. 9.22
Ad legem Corneliam de sicariis. 9.16
Ad legem Falcidiam. 6.49
Ad legem Faviam de plagiariis. 9.20
Ad legem Juliam de adulteriis & stupro. 9.9
Ad legem Juliam de ambitu. 9.26
Ad legem Juliam de vi publica vel privata. 9.12
Ad legem Juliam majestatis. 9.8
Ad legem Juliam repetundarum. 9.27
Ad legem Viselliam. 9.21
De Administratione rerumpublicarum. 11.30
De Administratione tutorum, vel curatorum, & pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda. 5.37 8 48
De Adoptionibus. 8.48
De Adquirenda & retinenda possessione. 7.32
Ad senatusconsultum Macedonianum. 4.28
Ad senatusconsultum Orfitianum. 6.56
Ad senatusconsultum Syllanianum. 6.35
Ad senatusconsultum Tertyllianum. 6.55
Ad senatusconsultum Trebellianum. 6.48
Ad senatusconsultum Turpillianum. 9.45
Ad senatusconsultum Velleianum. 4.29
De Assertione tollenda. 7.17
De Adsessoribus, & domesticis, & cancellariis judicum. 1.51
De advocatis diversorum judicum. 2.8
De advocatis diversorum judiciorum. 2.7
De Advocatis fisci. 2.9
De Ædificiis privatis. 8.10
De Ædilitiis actionibus. 4.58
De Agentibus in rebus. 12.20
De Agricolis, censitis & colonis. 11.47
De Agricolis & mancipiis dominicis, vel fiscalibus rei pub. vel privatæ. 11.67
De Aleatoribus, & alearum lusu. 3.43
De Alendis liberis, ac parentibus. 5.25
De Alexandriæ primatibus. 11.28
De Alienatione judicii mutandi causa facta. 2.55
De Alimentis pupillo præstandis. 5.50
De Alluvionibus, & paludibus, & pascuis ad alium statum translatis. 7.41
De Annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diversis temporibus & exceptionibus & præscriptionibus & interruptionibus earum. 7.40
De Annonis civilibus. 11.24
De Annonis & capitatione administrantium, & eorum assessorum, aliorumve publicas solicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas consecuti sunt dignitates. 1.52
De Annonis & tributis. 10.16
An servus pro suo facto post manumissionem teneatur. 4.14
De Apochis publicis, & descriptionibus curialibus & de distributionibus civilibus. 10.22
De Apostatis. 1.7
De Apparitoribus comitis orientis. 12.57
De Apparitoribus magistrorum militum & privilegiis eorum. 12.55
De Apparitoribus præfecti annonæ. 12.59
De Apparitoribus præfectorum prætorio & privilegiis eorum. 12.53
De Apparitoribus præfecti urbis. 12.54
De Apparitoribus proconsulis & legati. 12.56
De Appellationibus & consultationibus. 7.62
De Aquæductu. 11.42
De Arbitris. 2.56
Arbitrium tutelæ. 5.51
De Argenti pretio quod thesauris infertur. 10.76
De Athletis. 10.53
De Auro coronario. 10.74
De Auri publici persecutoribus. 10.72
De Authoritate præstanda. 5.59

B.

DE Bonis authoritate judicis possidendis seu venundandis, & de separationibus bonorum. 7.72
De Bonis eorum qui mortem sibi consciverunt. 9.50
De Bonis libertorum & jure patronatus. 6.4
De Bonis maternis, & materni generis. 6.59
De Bonis Proscriptorum, seu damnatorum. 9.49
De Bonis quæ liberis in potestate constitutis, ex matrimonio, vel alias adquiruntur, & eorum administratione. 6.60
De Bonis vacantibus & de incorporatione. 10.10
De Bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis, liberisque eorum datur. 6.13
De Bonorum possessione contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur. 6.12
De bonorum possessione secundum tabulas. 6.11

C.

DE Caducis tollendis. 6.50
De Calumniatoribus. 9.46
De Canone frumentario urbis Romæ. 11.12
De Canone largitionalium titulorum. 10.23
De capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa. 10.22
De Capitatione civium censibus eximenda. 11.48
De Carboniano edicto. 6.17
De Castrensianis & ministerianis. 12.26
De Castrensi omnium palatinorum peculio. 12.31
De Castrensi peculio militum, & præfectianorum. 12.37
De Censibus & censitoribus, & peræquatoribus, & inspectoribus. 11.57
De cessione bonorum. 7.71
De Classicis. 11.12
De Codicillis. 6.36
De Cohortalibus principibus, cornicularii, ac primipilaribus. 12.58
De Collationibus. 6.20
De Collatione ætis. 10.29
De Collat. donatorum, vel relevatorum, aut translatorum, seu adæratorum. 10.28
De Collatione fundorum fiscalium, vel rei privatæ, vel dominicæ, vel civitatis, vel templi. 11.73
De Collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticariorum. 11.64
De Collegiatis, & chartopratis, & nummulariis. 11.17
De Collusione detegenda. 7.20
De Colonis Illyricianis. 11.52
De Colonis Palæstinis. 11.50
De Colonis Thracensibus. 11.51
De Comitibus consistorianis. 12.10
De Comitibus & archiatris sacri palatii. 12.13
De Comitibus & tribunis scholarum. 12.11
De Comitibus qui provincias regunt. 12.14
De Comitibus rei militaris. 12.12
De Commeatu. 12.43
De Commerciis & Mercatoribus. 4.63
Comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones, auctoritatem rei judicatæ non habere. 7.57
De Commodato. 4.23
Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda. 6.43
Communia de manumissionibus. 7.15
Communia de successionibus. 6.59
Communia de usucapionibus. 7.30
Communi dividundo. 3.37
De Communium rerum alienatione. 4.52
De Communi servo manumisso. 7.7
Communia utriusque judicii, tam famil. erciscund. quam comm. divid. 3.38
De Compensationibus. 4.31
De Concubinis. 5.26
De Condictione ex lege, & sine causa, vel injusta causa. 4.9
De Condictione furtiva. 4.8
De Condictione indebiti. 4.5
De Condictione ob causam datorum. 4.6
De Condictione ob turpem causam. 4.7
De Conditionibus insertis, tam in legatis, quam in fideicomm. & libertatibus. 6.46
De Conditis in publicis horreis. 10.26
De Conductoribus & procuratoribus, sive actoribus prædiorum fiscalium domus Augustæ. 11.71
De Confessis. 7.59
De Confirmando tutore. 5.29
De Consortibus ejusdem litis. 3.40
De Constituta pecunia. 4.18
De Constitutionibus Principum. 1.14
De Consulibus, & non spargendis ab his pecuniis: & de præfectis & magistris militum, & patriciis. 12.3
De Contractibus judicum vel eorum qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne administrationis tempore proprias ædes ædificent sine sanctione pragmatica. 1.53
De Contrahenda emptione & venditione. 4.38
De Contrahenda & Committenda stipulatione. 8.38
De Contrario judicio tutelæ. 5.58
De Conveniendis fisci debitoribus. 10.2
Creditorem evictionem pignoris non debere. 8.46
De Crimine expilatæ hereditatis. 9.32
De Crimine peculatus. 9.28
De Crimine sacrilegii. 9.29
De Crimine stellionatus. 9.34
De Cupressis ex Luco Daphnensi, vel Perseis per Ægyptum non excidendis, vel vendendis. 12.77
De Curatore furiosi, vel prodigi. 5.70
De Curiosis stationariis. 12.23
De Cursu publico, & angariis, & parangariis. 12.51
De Custodia reorum. 9.4

D.

DE debitoribus civitatum. 11.32
Debitorem venditionem pignoris impedire non posse. 8.29
De Decanis. 12.27
De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda. 10.46
De decurialibus urbis Romæ. 11.13
De Decurionibus & filiis eorum, & qui decuriones habeantur, & quibus modis è fortuna curiæ liberentur. 10.31
De dedititia libertate tollenda. 7.5
De defensoribus civitatum. 1.55
De delatoribus. 10.11
Depositi vel contra. 4.34
De desertoribus & occultatoribus eorum. 12.46
De dignitatibus. 12.1
De dilationibus. 3.11
De discussoribus. 10.30
De distractione pignorum. 8.28
De diversis officiis & apparitoribus judicum, & probatoriis eorum. 12.60
De diversis prædiis urbanis & rusticis, templorum & civitatum, & omni reditu civili. 11.69
De diversis rescriptis, & pragmaticis sanctionibus. 1.23
De dividenda tutela & pro qua parte quisque tutor conveniatur. 5.52
Divortio facto, apud quem liberi morari, vel educari debeant. 5.24
De dolo malo. 2.21
De domesticis & protectoribus. 12.17
De donationibus. 8.54
De donationibus ante nuptias, vel propter nuptias & sponsalitiis. 5.3
De donationibus causa mortis. 8.57
De donationibus inter virum & uxorem, &c. 5.16
De donationibus quæ sub modo, vel conditione, vel ex certo tempore conficiuntur. 8.55
De dote cauta, non numerata. 5.15
De Dotis promissione, & nuda pollicitatione. 5.11
De Duobus reis stipulandi & promittendi. 8.40

E.

DE Edendo. 2.1
De edicto divi Hadriani tollendo: & quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur. 6.33
De Emancipationibus liberorum. 8.49
De Emendatione propinquorum. 9.15
De Emendatione servorum. 9.14
De Eo, qui pro tutore negotia gessit. 5.45
De eo quod interest. 7.47
De Episcopali audientia, & diversis capitulis, quæ ad jus curamque & reverentiam pertinent pontificum. 1.4
De Episcopis & Clericis, Orphanotrophis, & Xenodochis, &c. 1.3
De Equestri dignitate. 12.32
De Erogatione militaris annonæ. 12.38
De errore advocatorum, vel libellos, seu preces concipientium. 2.10
De Errore calculi. 2.15
Etiam ob chirographariam pecuniam Pignus teneri. 8.27
Etiam per procuratorum causam in integrum restitutionis agi posse. 2.49
De evictionibus. 8.45
De Eunuchis. 4.42
De Exactoribus tributorum. 10.19
De exceptionibus, seu præscriptionibus. 8.36
De Excoctione & translatione militarium annonarum. 12.39
De Excusationibus artificum. 10.64
De Excusationibus munerum. 10.47
De Excusationibus tutorum & curatorum, & de temporibus earum. 5.62
De Excusatione veteranorum. 5.65
Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur. 4.17
De Executoribus & exactoribus. 12.61
De executione rei judicatæ. 7.53
De exhibendis & transmittendis reis. 9.3
De Expensis ludorum publicorum. 11.41
Ex quibus causis infamia irrogatur. 2.12
Ex quibus causis majores xxv. annis in integrum restituantur. 2.54

INDEX OMNIUM TITULORUM.

F.

De Fabricenſibus. 11.9
De Falſa cauſa adjecta legato, vel fideicom. 6.44
De Falſa moneta. 9.24
Familiæ erciſcundæ. 3.36
De Famoſis libellis. 9.36
De Feriis. 3.12
De Fide & jure haſtæ fiſcalis, & de adject. 10.3
De Fideicommiſſariis libertatibus. 7.4
De Fideicommiſſis. 6.42
De Fide inſtrumentorum, & amiſſione eorum, & de apochis & antapochis faciendis, & his quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt. 4.21
De Fidejuſſoribus & mandatoribus. 8.41
De Fidejuſſoribus minorum. 2.24
De Fidejuſſoribus tutorum, vel curatorum. 5.57
De Filiisfamilias, & quemadmodum pro his pater teneatur. 10.60
De Filiofam. minore. 2.23
De Filiis officialium militarium qui in bello moriuntur. 12.48
Finium regundorum. 3.39
De fiſcalibus uſuris. 10.8
De Formulis & impetrationibus actionum ſublatis. 2.58
De Fructibus, & litium expenſis. 7.51
De Frumento Alexandrino. 11.27
De Frumento urbis Conſtantinopolitanæ. 11.23
De Fugitivis colonis patrimonialibus ſaltuenſibus & emphyteuticis. 11.63
De Fundo dotali. 5.23
De Fundis & ſaltibus rei dominicæ. 11.66
De Fundis limitrophis, & terris, &c. 11.59
De Fundis patrimon. & ſaltuenſibus, &c. 11.61
De Fundis rei privatæ, & ſaltibus divinæ domus. 11.65
De Furtis & ſervo corrupto. 6.2

G.

De Generali abolitione. 9.43
De Gladiatoribus penitus tollendis. 11.43
De Grege dominico. 11.75

H.

De Hæreticis & Manichæis, & Samaritis. 1.5
De Hereditariis actionibus. 4.16
De hereditatibus decurionum, &c. 6.61
De Heredibus inſtituendis, & quæ perſonæ heredes inſtitui non poſſunt. 6.24
De Heredibus tutorum vel curatorum. 5.54
De Hereditate vel actione vendita. 4.39
De His quæ ex publica collatione illata ſunt, non uſurpandis. 10.73
De His quæ pœnæ nomine in teſtamento, vel codicillis ſcribuntur, vel relinquuntur. 6.41
De His quæ ſub modo legata, ſeu fideicommiſſa relinquuntur. 6.45
De His quæ vi metuſque cauſa geſta ſunt. 2.20
De His qui accuſare non poſſunt. 9.1
De His qui ad eccleſias confugiunt. vel ibi exclamant: & ne quis ab eccleſia extrahatur. 1.12
De His qui ad ſtatuas confugiunt. 1.25
De His qui à non domino manumiſſi ſunt. 7.10
De His qui ante apertas tabulas hereditatem tranſmittunt. 6.52
De His qui à principe vacationem acceperunt. 10.44
De His quibus ut indignis hereditates auferuntur, & ad SC. Silanianum. 6.35
De His qui ex officio quod adminiſtrarunt, conveniuntur. 11.38
De His qui in exilium dati, vel ab ordine moti ſunt. 10.59
De His qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt. 10.6
De His qui in eccleſiis manumituntur. 1.13
De His qui in priorum creditorum locum ſuccedunt. 8.19
De His qui latrones, vel aliis criminibus reos occultaverint. 9.39
De His qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt. 10.54
De His qui numero liberorum, vel paupertate excuſationem meruerunt. 10.51
De His qui parentes, vel liberos occiderunt. 9.17
De His qui potententiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt. 2.15
De His qui propter metum judicis non appellaverunt. 7.67
De His qui ſe deferunt. 10.13
De His qui ſibi adſcribunt in teſtamento. 9.23
De His qui ſponte publica munera ſubeunt. 10.43
De His qui veniam ætatis Impetraverunt. 2.45
De Honoratorum vehiculis. 11.19

I.

De Immunitate nemini concedenda. 10.25
De Imponenda lucrativa deſcriptione. 10.35
De Impuberum & aliis ſubſtitutionibus. 6.26
De incertis perſonis. 6.48
De inceſtis & inutilibus nuptiis. 5.5
De Incolis. & ubi quis domicilium habere videtur, & de his qui ſtudiorum cauſa in alia civitate degunt. 10.39
De Indictionibus. 10.17
De Indicta viduitate, & lege Julia Miſcella tollenda. 6.40
De Infamibus. 10.57
De Infantibus expoſitis liberis & ſervis: & de his qui ſanguinolentos nutriendos acceperunt. 8.52
De Infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis, & de decimariis ſublatis. 8.58
De Ingenuis manumiſſis. 7.41
De Ingratis liberis. 8.50
De in integrum reſtitutione minorum 25. annis. 2.22
In integrum reſtitutione poſtulata. ne quid novi fiat. 2.50
De Injuriis. 9.35
De In jus vocando. 2.2
De in litem dando tutore vel curatore. 5.44
De In litem jurando. 5.53
De Inofficioſis donationibus. 3.29
De inofficioſis dotibus. 3.30
De Inofficioſo teſtamento. 3.28
In quibus caſibus tutorem, vel curatorem habenti, tutor vel curator dari poteſt. 3.36
In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio. 7.34
In quibus cauſis coloni cenſiti dominos accuſare poſſint. 11.49
In quibus cauſis in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt. 2.41
In quibus cauſis militantes fori præſcriptione uti non poſſunt. 3.25
In quibus cauſis pignus tacite contrahitur. 8.15
De inſtitoria & exercitoria actione. 4.25
De Inſtitutionibus & ſubſtitutionibus & reſtitutionibus ſub conditione factis. 6.25
De interdictis. 8.1
De Interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem, ſeu curatorem filioſque eorum. 5.6
De Inutilibus ſtipulationibus. 8.39
De Irenarchis. 10.75
De Judæis & cœlicolis. 1.9
De Judiciis. 3.1
De Jure aureorum annulorum, & de natalibus reſtituendis. 6.8
De Jure deliberandi, & de adeunda, vel adquirenda hereditate. 6.30
De Jure dominii impetrando. 8.34
De Jure dotium. 5.12
De Jure emphyteutico. 4.66
De Jure fiſci. 10.1
De jurejurando propter calumniam dando. 2.59
De jure liberorum. 8.59
De jure Reip. 11.29
De Juriſdictione omnium judicum, & de foro competenti. 3.13
De juris & facti ignorantia. 1.18

L.

De Latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfuſa. 7.6
De Legationibus. 10.63
De Legatis. 6.37
De Lege Aquilia. 3.35
De Lege Fuſia Caninia tollenda. 7.3
De Legibus & conſtitutionibus principum & edictis. 1.14
De Legitimis heredibus. 6.58
De Legitima tutela. 5.30
De liberali cauſa. 7.16
De literis exhibendis, ſeu deducendis, & de libero homine exhibendo. 8.8
De Liberis præteritis, vel exhæredatis. 6.28
De Libertinis. 10.56
De Libertis & eorum Liberis. 6.7
De Litigioſis. 8.37
De Litis conteſtatione. 3.9
De Littorum & itinerum cuſtodia. 12.45
De Locatione prædiorum civilium, vel fiſcalium, ſive templorum, ſive rei privatæ vel dominicæ. 11.70
De Locato & conducto. 4.65
De Longi temporis præſcriptione, quæ pro libertate, & non adverſus libertatem opponitur. 7.22
De Luitione pignoris. 8.31
De Lucris advocatorum, & concuſſionibus officiorum ſive apparitorum. 12.62

M.

De Magiſtratibus conveniendis. 5.75
De Magiſtratibus municipalibus. 1.56
De Magiſtris ſacrorum ſcriniorum. 12.9
De Majuma. 11.45
De Maleficis & mathematicis, & cæteris ſimilibus. 9.18
De Mancipiis & colonis patrimonialium ſaltuenſium & emphyteuticorum fundorum. 11.62
De Mandatis principum. 1.15
Mandati vel contra. 4.35
De Mendicantibus validis. 11.25
De Menſoribus. 12.28
De Metallariis, & metallis, & procuratoribus metallorum. 11.6
De Metatis & epidemeticis. 12.41
De Metropoli Beryto. 11.21
De Militari veſte. 12.40
De Modo multarum quæ à judicibus infliguntur. 1.54
De Monopoliis, & conventu negotiatorum illicito, vel artificum ergo laborum, necnon balneatorum prohibitis, & de pactionibus illicitis. 4.59
De Mulieribus, in quo loco munera ſexui congruentia, vel honores agnoſcant. 10.62
De Mulieribus quæ ſe propriis ſervis junxerunt. 9.11
De Muneribus & honoribus non continuandis inter patrem & filium, & de intervallis. 10.40
De Muneribus patrimoniorum. 10.41
De Municipibus & originariis. 10.38
De Murilegulis & gynæciariis, & procuratoribus gynæcii: & de monetariis, & baſtagiariis. 11.7
De Mutatione nominis. 9.25

N.

De Naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus cauſis juſti efficiantur. 5.27
De Naufragiis. 11.5
De Navibus non excuſandis. 11.3
De Navicullariis, ſeu naucleris publicas ſpecies tranſportantibus, & de tollenda luſtralis auri collatione. 11.1
De Nautico fœnore. 4.32
De Nautis Tiberinis. 11.26
De Neceſſariis ſervis hæredibus inſtituendis, vel ſubſtituendis. 6.27
Ne Chriſtianum mancipium hæreticus, vel Judæus, vel Paganus habeat, vel poſſideat, vel circuncidat. 1.10
Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur. 7.21
Ne fidejuſſores, vel mandatores dotium dentur. 5.20
Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel ſervus pro domino conveniatur. 4.13
Ne fiſcus rem quam vendidit evincat. 10.5
Ne fiſcus, vel reſpublica procurationem alicui patrocinii cauſa in lite præſtet. 2.18
Negotiatores ne militent. 12.35
De negotiis geſtis. 2.19
Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare, vel poſt duas ſententias judicum, quas definitio præfectorum roboraverit, eas retractare. 7.70
Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre. 2.14
Nemini licere ſignum ſalvatoris CHRISTI humi, vel in ſilice, vel in marmore, aut ſculpere aut pingere. 1.8
Ne pro dote mulieris, bona quondam mariti addicantur, id eſt, in ſolidum dentur. 5.22
Ne operæ à collatoribus exigantur. 10.24
Ne quid oneri publico imponatur. 11.41
Ne quis in ſua cauſa judicet, vel jus ſibi dicat. 3.5
Ne quis liber invitus actum reipublicæ gerere cogatur. 11.36
Ne rei dominicæ, vel templorum vendicatio temporis præſcriptione ſummoveatur. 7.38
Ne rei militaris comitibus, vel tribunis lavacra præſtentur. 1.47
Ne ruſticani ad ullum obſequium devocentur. 11.54
Ne ſanctum baptiſma iteretur. 1.6
Ne ſine juſſu principis certis judicibus liceat confiſcare. 9.48
Ne tutor, vel curator veſtigalia conducat. 5.41
Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur. 4.12
De Nili aggeribus non rumpendis. 9.38
Non licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneum transferre. 11.55
De non numerata pecunia. 4.30
De Novationibus, & delegationibus. 8.42
De Novi operis nuntiatione. 8.11
De Noxalibus actionibus. 3.41
De Nudo jure Quiritium tollendo. 7.25
Nulli licere in frenis equeſtribus, ſellis, & in balteis margaritas, & ſmaragdos, & hyacinthos aptare: & de artificibus palatinis. 11.11
De Numerariis, actuariis, & chartulariis, & adjutoribus, ſcriniariis, & exceptoribus ſedis excelſæ, cæterorumque judicum, tam militarium quam civilium. 12.50
De Nundinis & mercationibus. 4.60
De Nuptiis. 5.4

O.

De Oblatione votorum. 12.49
De Obligationibus & actionibus. 4.10
De Obſequiis patrono præſtandis. 6.6
De Officio civilium judicum. 1.45
De Officio comitis Orientis. 1.36
De Officio comitis rerum privatarum. 1.33
De Officio comitis ſacrarum largitionum. 1.32
De Officio comitis ſacri palatii. 1.34
De Officio comitis ſacri patrimonii. 1.35
De Officio diverſorum judicum. 1.48
De Officio ejus qui vicem alicujus judicis, vel præſidis obtinet. 1.50
De Officio juridici Alexandriæ. 1.57
De Officio magiſtri militum. 1.29
De Officio magiſtri officiorum. 1.31
De Officio militarium judicum. 1.46
De Officio præfecti Annonæ. 1.44
De Officio præfecti Auguſtalis. 1.37
De Officio præfecti prætorio Africæ, & de omni ejuſdem diœceſeos ſtatu. 1.27
De Officio præfecti prætoriorum Orientis & Illyrici. 1.26
De Officio præfecti vigilum. 1.43
De Officio præfecti urbi. 1.28
De Officio prætorum. 1.30

INDEX OMNIUM TITULORUM.

De Officio proconſulis & legati. 1.35
De Officio quæſtoris. 1.40
De Officio rectoris provinciæ. 1.40
De Officio vicarii. 1.38
De Omni agro deſerto, & quando ſteriles fertilibus imponuntur. 11.58
De Operis libertorum. 6.3
De Operibus publicis. 8.12
De Ordine cognitionum. 7.19
De Ordine judiciorum. 3.8

P.

DE Pactis. 2.3
De pactis conventis, tam ſuper dote, quam ſuper donatione ante nuptias & paraphernis. 5.14
De pactis inter emptorem & venditorem compoſitis. 4.54
De Pactis pignorum, & de lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda. 8.35
De Paganis & ſacrificiis & templis. 1.11
De Palatiis & domibus dominicis. 1.70
De Palatinis ſacrarum largitionum & rerum privatarum. 12.24
De Partu pignoris, & omni cauſa. 8.25
De paſcuis publicis, vel privatis. 11.60
De Patria poteſtate. 8.47
De Patribus qui filios ſuos diſtraxerunt. 4.43
De Peculio ejus qui libertatem meruit. 7.23
De Pedaneis judicibus. 3.3
De perfectiſſimatus dignitate. 12.33
De Periculo eorum qui pro magiſtratibus intervenerunt. 11.34
De Periculo & commodo rei venditæ. 4.48
De Periculo nominatorum. 11.33
De Periculo ſucceſſorum Parentis. 10.61
De Periculo tutorum & curatorum. 5.38
Per quas perſonas nobis adquiratur. 4.27
De Petitionibus bonorum ſublatis. 10.12
De Petitione hered. 3.31
De Pigneratitia actione. 4.24
De Pignoribus & hypothecis. 8.14
De Piſtoribus. 11.15
De Plus petitionibus. 3.10
Plus valere quod agitur, quam quod ſimulate concipitur. 4.22
De pœnis. 9.47
Pœnis fiſcalibus creditores præferri. 10.7
De Pœna judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem, vel adverſarium corrumpere curavit. 7.49
De Ponderatoribus, & auri illatione. 10.71
De Poſtliminio reverſis, & redemptis ab hoſtibus. 8.51
De poſthumis heredibus inſtituendis, vel exheredandis, vel præteritis. 6.29
De poſtulando. 2.6
De Potioribus ad munera nominandis. 10.65
De præbendo ſalario. 10.36
De prædiis decurionum ſine decreto non alienandis. 10.33
De prædiis & aliis rebus minorum ſine decreto non alienandis, &c. 5.71
De prædiis & omnibus rebus naviculariorum. 11.2
De prædiis tamiacis, & de his qui ex colonis dominicis, aliiſque liberæ conditionis procreantur. 11.68
De præfectis prætorio, ſive urbi, & magiſtris militum in dignitatibus exæquandis. 12.4
De præpoſitis agent. 12.21
De præpoſ. laborum. 12.18
De Præpoſitis ſacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & privilegiis eorum. 12.5
De Præſcriptione longi temporis, decem, vel viginti annorum. 7.33
De Præſcriptione triginta, vel quadraginta annorum. 7.39
De Prætoribus & honore prætoræ, & collatione, & gleba, & folli, & ſeptem ſolidorum functione ſublata. 12.2
De Prætorio pignore: & ut in actionibus debitorum miſſio prætorii pignoris procedat. 8.22
De precario, & Salviano interdicto. 8.9
De Precibus Imperatori offerendis, & de quibus rebus ſupplicare liceat, vel non. 1.19
De Primicerio, & ſecundicerio, & notariis. 12.7
De Primipilo. 12.63
De Principibus agentium in rebus. 12.22
De Privatis carceribus inhibendis. 9.5
De Privilegiis corporatorum urbis Romæ. 11.14
De Privilegiis domus Auguſtæ, vel rei privatæ: & quarum collationum excuſat. habent. 11.74
De Privilegio dotis. 7.74
De Privilegiis eorum qui in ſacro palatio militant. 12.29
De Privilegio fiſci. 7.73
De Privilegiis ſcholarum. 12.30
De Privilegiis urbis Conſtantinopolitanæ. 11.20
De Probationibus. 4.19
De Procuratoribus. 2.13
De Profeſſoribus & medicis. 10.52
De Profeſſoribus qui in urbe Conſtantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitivam. 12.15
De Prohibita ſequeſtratione pecuniæ. 4.4
Pro quibus cauſis ſervi pro præmio libertatem accipiunt. 7.13
Pro ſocio. 4.37
De Proximis ſacrorum ſcriniorum, cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant. 12.9
Publicæ lætitiæ, vel conſulum nuntiatores, vel inſinuatores conſtitutionum, & aliarum ſacrarum, vel judicialium literarum, ex deſcriptione, vel ab invitis nequid accipiant immodicum. 12.64

Q.

DE Quadriennii præſcriptione. 7.37
De Quadrimenſtruis brevibus. 1.42
Quæ res exportari non debeant. 4.41
Quæ res pignori obligari poſſunt, vel non, & qualiter pignus contrahatur. 8.17
Quæ res venire non poſſunt, & qui vendere, vel emere vetantur. 4.40
Quæ ſit longa conſuetudo. 8.53
De Quæſtionibus. 9.41
De quæſtoribus & magiſtris officiorum, & comitibus ſacrarum largitionum, & rei privatæ. 12.6
Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri poſſit. 9.31
Quando decreto opus non eſt. 5.72
Quando dies legati, vel fideicommiſſi cedit. 6.53
Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, & de modo diſtributionis eorum. 10.34
Quando ex facto tutoris, vel curatoris minores agere, vel conveniri poſſunt. 5.39
Quando fiſcus, vel privatus debitoris ſui debitores exigere poſſit, vel debeat. 4.15
Quando imperator inter pupillos, vel viduas, vel alias miſerabiles perſonas cognoſcat: & ne exhibeantur. 3.14
Quando libellus principi datus, litis conteſtationem faciat. 1.20
Quando liceat ab emptione diſcedere. 4.45
Quando liceat unicuique ſine judice ſe vindicare, vel publicam devotionem. 3.27
Quando mulier officio tutelæ fungi poteſt. 5.35
Quando non petentium partes petentibus accreſcant. 6.10
Quando provocare non eſt neceſſe. 7.64
Quando tutores vel curatores eſſe deſinant. 5.60
Quemadmodum civilia munera indicuntur. 10.42
Quemadmodum teſtamenta aperiantur, inſpiciantur, & deſcribantur. 6.32
Qui accuſare non poſſunt. 9.1
Qui admitti ad bonorum poſſeſſionem poſſunt, & intra quod tempus. 6.9
Qui ætate. 5.68
Qui ætate vel profeſſione ſe excuſant. 10.49
Qui bonis cedere poſſunt. 7.71
Quibus ad conductionem prædiorum fiſcalium accedere non licet. 11.72
Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorum qui ad libertatem proclamare non prohibentur. 7.18
Quibus ex cauſis majores in integrum reſtituantur. 2.54
Quibus muneribus excuſentur ii qui poſt impletam militiam, vel advocationem per provincias ſuis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, & de conductoribus vectigalium fiſci. 10.55
De Quibus muneribus, vel præſtationibus nemini liceat ſe excuſare. 10.48
Quibus non objicitur longi temporis præſcriptio. 7.35
Quibus res judicata non nocet. 7.56
Qui dare tutores, vel curatores poſſunt, & qui dari poſſunt. 5.34
Qui & adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt. 2.42
Qui legitimam perſonam ſtandi in judiciis habeant, vel non. 3.6
Qui manumittere non poſſunt, & ne in fraudem creditorum manumittatur. 7.11
Qui militare poſſunt, vel non poſſunt, & de ſervis ad militiam, vel dignitatem aſpirantibus, & ut nemo duplici militia, vel dignitate & militia ſimul utatur. 12.34
Qui morbo. 5.67
Qui morbo ſe excuſant. 10.50
Qui non poſſunt ad libertatem pervenire. 7.12
Qui numero liberorum ſe excuſant. 5.66
Qui numero tutelarum. 5.69
Qui petant tutores vel curatores. 5.31
Qui potiores in pignore habeantur. 8.18
Qui pro ſua jurisdictione judices dare, darive poſſunt. 3.4 3.4
Qui teſtamenta facere poſſunt, vel non. 6.22
Quod cum eo, qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicatur, vel de peculio ſive quod juſſu, aut de in rem verſo. 4.26
Quomodo & quando judex ſententiam proferre debeat præſentibus partibus, vel una parte abſente. 7.43
Quo quiſque ordine conveniatur. 11.39
Quorum appellationes non recipiuntur. 7.65
Quorum bonorum. 8.2
Quorum legatorum. 8.3

R.

DE Raptu virginum, ſeu viduarum, necnon ſanctimonialium. 9.13
De Ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatum. 8.13
De Rebus alienis non alienandis: & de prohibita rerum alienatione, vel hypotheca. 4.51
De rebus creditis, & jurejurando. 4.1
De Receptis arbitris. 2.50
De Reis poſtulatis. 10.58
De re judicata. 7.52
De Rei vindicatione. 3.32
De Rei uxoriæ actione in ex ſtipulatu actionem transfuſa, & de natura dotibus præſtita. 5.13
De Relationibus. 7.61
De Religioſis, & ſumptibus funerum. 3.44
Rem alienam gerentibus non interdici rerum ſuarum alienatione. 4.53
De Re militari. 12.36
De Remiſſione pignoris. 8.26
De Repudianda bonorum poſſeſſione. 6.19
De Repudianda, vel abſtinenda hereditate. 6.31
De Repudiis, & judicio de moribus ſublato. 5.17
De Reputationibus quæ fiunt in judicio in integrum reſtitutionis. 2.48
De Requirendis reis. 9.40
Rerum amotarum. 5.21
De Rerum permutatione, & præſcriptis verbis. 4.64
De Reſcindenda venditione. 4.44
(Res) inter alios acta, vel judicata aliis non nocere. 7.60
De Reſtitutionibus militum, & eorum qui reipublicæ cauſa abſunt. 2.51
De Revocandis donationibus. 8.56
De Revocandis his quæ in fraudem creditorum alienata ſunt. 7.75

S.

DE Sacroſanctis eccleſiis, de rebus & privilegiis earum. 1.2
De Salgamo hoſpitibus non præſtando. 12.42
De ſatiſdando. 2.57
De Secundis nuptiis. 5.9
De Seditioſis, & de his qui plebem contra rempublicam audent colligere. 9.30
De Senatuſconſultis. 1.16
De Senatuſconſulto Claudiano tollendo. 7.24
De Senatuſconſulto Tertylliano. 6.55
De Senatuſconſulto Velleiano. 4.29
De Sententiis adverſus fiſcum latis retractandis. 10.9
De Sententiis & interlocutionibus omnium judicum. 7.45
De Sententiis ex periculo recitandis. 7.44
De Sententiam paſſis & reſtitutis. 9.51
De Sententiis præfectorum prætorio. 7.42
De Sententiis quæ pro eo quod intereſt proferuntur. 7.47
De Sententia quæ ſine certa quantitate profertur. 7.46
Sententiam reſcindi non poſſe. 7.50
De Sepulchro violato. 9.19
De Servitutibus & aqua. 3.34
De Servis fugitivis & liberis, mancipiiſque civitatum artificibus, & ad diverſa opera deputatis, & ad rem privatam, vel dominicam pertinentibus. 6.1
De Servo pignori dato manumiſſo. 7.8
De Servis reipublicæ manumittendis. 7.9
Si adverſus creditorem. 2.38
Si adverſus creditorem præſcriptio opponitur. 7.36
Si adverſus delictum. 2.35
Si adverſus donationem. 2.30
Si adverſus dotem. 5.34
Si adverſus fiſcum. 2.37
Si adverſus libertatem. 8.31
Si adverſus rem judicatam reſtitutio poſtuletur. 2.27
Si adverſus ſolutionem à tutore, vel à ſe factam. 2.33
Si adverſus tranſactionem, vel diviſionem in integrum minor reſtitui velit. 2.32
Si adverſus venditionem. 2.28
Si adverſus venditionem pignorum. 2.29
Si adverſus uſucapionem. 2.36
Si aliena res pignori data ſit. 8.16
Si à non competente judice judic. eſſe dicatur. 7.48
Si antiquior creditor pignus vendiderit. 8.20
Si certum petatur. 4.2
Si communis res pignori data ſit. 8.21
Si contra jus, vel utilitatem publicam, vel mendacium fuerit aliquid poſtulatum, vel impetratum. 1.22
Si contra matris voluntatem tutor datus ſit. 5.47
Si curialis relicta civitate rus habitare maluerit. 10.37
Si de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum. 6.69
Si dos conſtante matrimonio ſoluta fuerit. 5.19
Si ex falſis inſtrumentis, vel teſtimoniis judicatum ſit. 7.58
Si ex pluribus tutoribus, vel curatoribus omnes, vel unus, agere pro minore, vel conveniri poſſint. 5.40.
Si in cauſa judicati pignus captum ſit. 8.23
Si in communi, eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur. 2.26
Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta ſit. 6.5
De Silentiariis & decurionibus eorum. 12.16
Si liberalitatis imperialis ſocius ſine herede deceſſerit. 10.14
Si major factus alienationem factam ſine decreto ratam habuerit. 5.74
Si major factus ratum habuerit. 2.46
Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra. 4.57
Si mancipium ita venierit, ne proſtituatur. 4.56
Si mater indemnitatem promiſit. 1.46
Si minor ab hereditate ſe abſtineat. 2.39
Si minor ſe majorem dixerit, vel major probatus fuerit. 2.43
Sine cenſu, vel reliquis fundum comparari non poſſe. 4.47
Si nuptiæ ex reſcripto petantur. 5.8
Si omiſſa ſit cauſa teſtamenti. 6.39
Si pendente appellatione mors intervenerit. 7.66

INDEX OMNIUM TITULORUM.

Si per vim, vel alio modo abſentis turbata ſit poſſeſſio. 8.5
Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ ſecuta non ſit. 8.33
Si pignus pignori datum ſit. 8.24
Si plures una ſententia condemnati ſunt. 7.55
Si poſt creationem quis deceſſerit. 10.68
Si propter inimicitias creatio facta ſit. 10.66
Si propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata. 4.46
Si quacunque præditus poteſtate, vel ad eum pertinentes ad ſuppoſitarum juriſdictioni ſuæ aſpirare tentaverint nuptias. 5.7
Si quis aliquem teſtari prohibuerit vel coëgerit. 6.34
Si quis alteri, vel ſibi ſub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit. 4.50
Si quis eam cujus tutor fuerit corruperit. 9.10
Si quis ignorans rem minoris eſſe ſine decreto comparaverit. 5.73
Si quis imperatori maledixerit. 9.7
Si rector provinciæ, vel ad eum pertinentes ſponſalitia dederint. 5.2
Si reus, vel accuſator mortuus fuerit. 9.6
Si ſæpius in integrum reſtitutio poſtuletur. 2.44
Si ſecundo nupſerit mulier, cui maritus uſumfructum reliquit. 5.10
Si ſervus aut libertus ad decurionatum aſpiraverit 10.32
Si ſervus exportandus veneat. 4.55
Si ſervus extero ſe emi mandaverit. 4.36
Si tutor, vel curator falſis allegationibus excuſatus ſit. 5.63
Si tutor vel curator intervenerit. 2.25
Si tutor, vel curator non geſſerit. 5.55
Si tutor, vel curator reipublicæ cauſa aberit. 5.64
Si vendito pignore agatur. 8.30
Si unus ex pluribus appellaverit. 7.68
Si unus ex pluribus heredibus creditoris, vel debitoris partem ſuam debiti ſolverit, vel acceperit. 8.32
Si ut omiſſam hereditatem, vel bonorum poſſeſſionem, vel quid aliud acquirat. 2.40
De Solutionibus & liberationibus. 8.43
De Solutionibus & liberationibus debitorum civitatum. 11.39
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. 3.18
De ſpectaculis & ſcenicis & lenonibus. 11.40
De Sponſalibus & arrhis ſponſalitiis, & proxeneticis. 5.1
De Sportulis & ſumptibus in diverſis judiciis faciendis, & de executoribus litium. 3.2
De Statuis & imaginibus. 1.24
De Stratoribus. 12.25
De Studiis liberalibus urbis Romæ & Conſtantinopolitanæ. 11.18
De Suariis & ſuſceptoribus vini, & cæteris corporatis. 11.16
De Succeſſorio edicto. 6.16
De Suffragio. 4.3
De Suis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab inteſtato venientibus. 6.55
De Summa trinitate, & fide catholica, & ut nemo de ea publice contendere audeat. 1.1
Sumptus injuncti muneris ad omnes collegas pertinere. 11.37
De Sumptuum recuperatione. 10.67
De Superexactionibus. 10.20
De Superindicto. 10.16
De Suſceptoribus, præpoſitis, & arcariis. 10.70
De Suſpectis tutoribus, vel curatoribus. 5.43

T.

DE Tabularis, ſcribis, logographis, & cenſualibus. 10.69
De Tabulis exhibendis. 8.7
De Temporibus & reparationibus appellationum, ſeu conſultationum. 7.63
De Temporibus in integrum reſtitutionis tam minorum & aliarum perſonarum quæ reſtitui poſſunt, quam etiam heredum eorum. 2.53
De Teſtamentaria manumiſſione. 7.2
De teſtamentaria tut. 5.28
De Teſtamentis, & quemadmodum teſtamenta ordinentur. 6.23
De Teſtamento militis. 6.21
De Teſtibus. 4.20
De Theſauris. 10.15
De Tractatoriis & ſtativis. 12.52
De Tranſactionibus. 2.4
De Tutoribus, vel curatoribus illuſtrium, vel clariſſimarum perſonarum. 5.33
De Tutore, vel curatore qui ſatis non dedit. 5.42
De Tyronibus. 12.44

V.

DE Vacatione publici muneris. 10.45
Ubi cauſæ fiſcales, vel divinæ domus, hominumque ejus agantur. 3.26
Ubi cauſa ſtatus agi debeat. 3.22
Ubi conveniatur qui certo loco dare promiſit. 3.8
Ubi de criminibus agi oporteat. 3.15
Ubi de hereditate agatur, vel ubi heredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſtulare debeant. 3.20
Ubi de poſſeſſione agi oporteat. 3.16
Ubi de ratiociniis, tam publicis, quam privatis agi oporteat. 3.21
Ubi & apud quem cognitio in integrum reſtitutionis agitanda ſit. 2.47
Ubi fideicommiſſum peti oporteat. 3.17
Ubi in rem actio exerceri debeat. 3.19
Ubi petantur tutores vel curatores. 5.32
Ubi pupilli educari debeant. 5.49
Ubi quis de curiali, vel cohortali, aliave conditione conveniatur. 3.23
Ubi ſenatores, vel clariſſimi civilitor, vel criminaliter conveniantur. 3.24
De Vectigalibus & commiſſis. 4.61
Vectigalia nova inſtitui non poſſe. 4.62
De Venatione ferarum. 11.44
De Vendendis rebus civitatis. 11.31
De Venditione rerum fiſcalium cum privatis communium. 10.4
De Verborum & rerum ſignificatione. 6.38
De veſtibus holoberis & auratis, & de intinctione ſacri muricis. 11.8
De Veteranis. 12.47
De Veteri jure enucleando, & de authoritate juriſprudentium qui in Digeſtis referuntur. 1.17
De Veteris numiſmatis poteſtate. 11.10
De vi bonorum raptorum. 9.33
De Vindicta, libertate, & apud concilium manumiſſione. 7.1
Unde legitimi, & unde cognati. 6.15
Unde liberi. 6.14
Unde vi. 8.4
Unde vir & uxor. 6.18
De uſucapione pro donato. 7.27
De uſucapione pro dote. 7.28
De Uſucapione pro emptore, vel tranſactione. 7.26
De Uſucapione pro herede. 7.29
De Uſucapione transformanda, & de ſublata differentia rerum mancipi, & nec mancipi. 7.31
De Uſufructu & habitatione, & miniſterio ſervorum. 3.33
De Uſuris. 4.32
De Uſuris & fructibus legatorum, ſeu fideicommiſſorum. 6.47
De Uſuris rei judic. 7.54
De Uſuris pupillaribus. 5.56
Ut actiones ab herede & contra heredes incipiant. 4.11
Ut armorum uſus inſcio principe interdictus ſit. 11.46
Ut cauſæ poſt pubertatem adſit tutor. 5.48
Ut dignitatum ordo ſervetur. 12.8
Ut in poſſeſſionem legatorum, vel fideicommiſſorum ſervandorum cauſa mittatur, & quando ſatisdari debeat. 6.54
Ut intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur. 9.44
Uti poſſidetis. 8.6
Ut lite pendente, vel poſt provocationem, aut definitivam ſententiam nulli liceat Imperatori ſupplicare. 1.21
Ut nemini liceat in emptione ſpecierum ſe excuſare, & de munere ſitocomiæ. 10.27
Ut nemini liceat ſine judicis auctoritate ſigna rebus imponere alienis. 2.17
Ut nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum. 11.53
Ut nemo invitus agere, vel accuſare cogatur. 3.7
Ut nemo privatus titulos prædiis ſuis; vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat. 2.16
Ut nullus ex vicaneis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. 11.56
Ut nulli patriæ ſuæ adminiſtratio ſine ſpeciali permiſſu principis permittatur. 1.41
Ut omnes judices, tam civiles, quam militares poſt adminiſtrationem depoſitam quinquaginta dies in civitatibus, vel certis locis permaneant. 1.49
Ut quæ deſunt advocatis partium judex ſuppleat. 2.11
De Uxoribus militum, & eorum qui reipublicæ cauſa abſunt. 2.52

PRÆFA-

PRÆFATIONES CODICIS TRES.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI,

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.

CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS

LIBER PRIMUS.

DE NOVO[1] CODICE[2] FACIENDO.

Imperator Justinianus Augustus ad Senatum urbis Constantinopolitanæ.

HÆc, quæ necessario corrigenda esse multis retro principibus visa sunt, interea tamen nullus eorum ad effectum ducere ausus est: in præsenti rebus donare communibus auxilio Dei omnipotentis censuimus, & prolixitatem litium amputare: multitudine quidem constitutionum, quæ tribus codicibus Gregoriano, Hermogeniano [3], atque Theodosiano [4] continebantur, illarum etiam quæ post eosdem codices à Theodosio divinæ recordationis, aliisque post eum retro Principibus, & à nostra etiam clementia positæ sunt, rescenda: uno autem codice sub felici nostri nominis vocabulo componendo, in quem colligi tam memoratorum trium codicum, quam [5] novellas post eos positas constitutiones oportet. §. 1. Ideoque ad hoc maximum, & ad ipsius reipublicæ sustentationem respiciens opus efficiendum, elegimus tanto fastigio laborum, tantæque sollicitudini sufficientes, *Joannem* virum excellentissimum exquæstore sacri nostri palatii, consularem atque patricium. *Leontium* virum sublimissimum magistrum militum expræfecto prætorio, consularem atque patricium, *Phocam* virum eminentissimum magistrum militum, consularem atque patricium, *Basilidem* virum excellentissimum ex præfecto prætorio, Orientis, atque patricium: *Thomam* virum gloriosissimum, Quæstorem sacri nostri palatii & exconsule, *Tribonianum* virum magnificum, magisteria dignitate *inter agentes* decoratum: *Constantinum* virum illustrem, comitem sacrarum largitionum inter agentes, & magistrum scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum, *Theophilum* virum clarissimum, comitem sacri nostri consistorii, & juris in hac alma urbe doctorem: *Dioscorum*, & *Præsentinum*, disertissimos togatos fori amplissimi prætoriani. §. 2. Quibus specialiter permisimus (resecatis tam supervacuis quantum ad legum soliditatem pertinet, præfationibus, quam similibus, & contrariis, præterquam si juris alia divisione adjuventur: illis etiam quæ in desuetudinem abierunt) certas & brevi sermone conscriptas ex iisdem tribus codicibus, & novellis constitutionibus leges componere, & congruis titulis subdere adjicientes quidem & detrahentes, imo & [6] mutantes verba earum ubi hoc rei commoditas exigeret: colligentes vero in unam sanctionem, quæ in variis constitutionibus dispersa sunt, & sensum earum clariorem efficientes: ita tamen, ut ordo temporum earum constitutionum non solum ex adjectis diebus consulibusque, sed etiam ex ipsa compositione earum claresceat, primis quidem in primo loco, posterioribus vero in secundo ponendis: & si quæ earum sine [7] die & consule in tribus veteribus codicibus, vel in his quibus novellæ constitutiones receptæ sunt, inveniantur: ita his ponendis nullaque dubietate super generali earum robore ex hoc oriunda, sicut & illas vim generalis constitutionis obtinere palam est, quæ ad certas personas rescriptæ, vel per pragmaticam [8] sanctionem ab initio datæ, eidem novo Codici propter utilitatem sanctionis insertæ fuerunt. §. 3. Hæc igitur ad vestram notitiam ferie properavimus, ut sciatis quanta nos diuturna super rerum communi utilitate cura sollicitet, studentes certas & indubitatas, & in unum codicem collectas esse de cætero constitutiones: ut ex eo tantummodo sub felici nostro nomine nuncupando Codice, recitatio constitutionum in omnibus ad citiores litium decisiones fiat judiciis. Datum Idib. Febr. CP. DN. Justiniano PP. A. II. Cons. Anno Christi 528.

1 Ad differentiam Gregoriani, Hermog. & Theodosiani, est tamen vetus, habita ratione ad eum, quo nunc utimur, de quo vide J. *cod.*

2 Prudentes responsa sua chartis aut membranis solebant conscribere, Constitutiones vero & rescripta Codicibus & pugillaribus chartaceis, ligneis, æneis, vel eburneis moris erat præscribi quæ postea in scriniis memoriæ & dispositionum servabantur. Eo factum est, ut liber constitutionum potius Codicis, quam membranarum nomen obtinuerit. *Cujac.*

3 Hi duo Codices nominantur ab authore, prior Codex ab Adriano ad Valerianum, secundus a Claudio ad Diocletianum latas leges continebat.

4 A Theodosio Imp. in eo Codice leges Constantini ad Theodosium erant.

5 Constitutiones à Theodosii temporibus ad suum seculum latas intelligit.

6 *Contiue* 1. *lect.* 9. nedum verba, sed authores legum mutatos notat, quum a Justiniano eversam Theodosii legem, de interdictis consobrinarum nuptiis: & Arcadio falso adscribi *legem* 19. *C. de nupt.* tradit. adde quæ de facinoribus Triboniani scripsi ad *l.* 5. §. 2. *ff. de præscr.*

7 Vid. quæ notavi ad *l.* 4. *C. de diverf. rescript.*

8 Vid. *l.* 7. *in prin. &* §. 2. *C. de dev. rescr. & prag. Sanctionib.*

DE JUSTINIANEO[9] CODICE CONFIRMANDO.

Imperator Justinianus *Pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Mennæ præfecto prætorio, expræfecto hujus almæ Urbis C. P. ac Patricio.*

SUmma reipublicæ tuitio de stirpe duarum rerum, armorum [10] scilicet, atque legum veniens, vimque suam exinde muniens, felix Romanorum genus omnibus anteponi nationibus, omnibusque gentibus dominari tam præteritis effecit temporibus, quam Deo propitio in æternum efficiet: istorum etenim alterum alterius auxilio semper eguit: & tam militaris res legibus in tuto collocata est, quam ipsæ leges armorum præsidio servatæ sunt. Merito igitur ad primam communium rerum sustentationem nostram sententiam, & mentem laboresque nostros referentes, militaria [11] quidem agmina multiplicibus, & omnem providentiam continentibus modis correximus: & tam legibus veteribus ad meliorem statum levi tempore reductis, quam novis non solum exquisitis, sed etiam recta dispositione nostri nominis, sine novis expensis publicis constitutis, primo servando posita [12], deinde nova [13] ponendo, firmissima subjectis effecimus.

§. 1. Sed cum sit necessarium multitudinem constitutionum tam in [14] tribus veteribus Codicibus relatarum, quam post earum confectionem posterioribus temporibus adjectarum, ad brevitatem reducendo, caliginem earum rectis judicum definitionibus insidiantem penitus extirpare: ad hoc commune præstandum beneficium Deo præsule prono animo nos dedimus: & electis viris gloriosissimis, tam doctrina legum, quam experientia rerum, studioque reipublicæ indefesso, & laudabili proposito pollentibus, sub certis finibus magnum laborem commisimus: per quem, tam trium veterum, Gregoriani, Hermogeniani, atque Theodosiani codicum constitutiones, quam plurimas alias post eosdem codices à Theodosio divinæ memoriæ, cæterisque post eum retro principibus, à nostra etiam clementia positas in unum codicem felici nostro vocabulo nuncupandum colligi præcepimus. Tollendis quidem tam præfationibus nullum suffragium sanctionibus conferentibus [15], quam contrariis constitutionibus, quæ posteriore promulgatione vacuatæ sunt: similibus etiam præter eas, quæ eadem pene sanciendo, divisionem juris aliquam facere noscuntur, ex qua dividendo vetera novum aliquid nasci videtur, multis insuper aliis ad rectam hujus Codicis compositionem pertinentibus, iisdem prudentissimis viris à nostro numine mandatis: & nostro studio pro republica instituto, suum præsidium Deus omnipotens annuit.

§. 2. Ad istum enim laborem, & tanti operis consummationem electi, vir excellentissimus exquæstore nostri palatii, consularis atque patricius *Joannes*: & vir sublimissimus ex præfecto prætorio consularis atque patricius *Leontinus*: vir quoque eminentissimus magister militum consularis atque patricius, *Phocas*: etiam vir excellentissimus expræfecto prætorio per orientem: & patricius, & nunc præfectus prætorio per Illyricum, *Basilides*: & vir gloriosissimus quæstor sacri nostri palatii, & exconsule *Thomas*, imo & vir magnificus magisteria [16] dignitate inter agentes decoratus, *Tribonianus*: & vir illustris comes sacrarum largitionum inter agentes, & magister [17] scrinii, & libellorum, & sacrarum cognitionum, *Constantinus*: & vir illustris exmagistro, & juris doctor in hac alma urbe *Theophilus*: viri etiam disertissimi togati amplissimi fori tuæ sublimitatis *Dioscorus* atque *Præsentinus* omnia, quæ eis mandavimus, cum sedula & pervigili industria, moderataque digestione, cum Dei auxilio ad prosperum tulerunt terminum, & eundem novum Justinianeum [18] Codicem nobis obtulerunt ita compositum, ut & rebus profuturus esset communibus, & nostro convenisset imperio. §. 3. Hunc igitur in æternum valiturum judicio tui culminis intimare perspeximus, ut sciant omnes tam litigatores, quam disertissimi advocati, nullatenus eis licere de cætero constitutiones ex veteribus tribus codicibus, quorum jam mentio facta est, vel ex iis, quæ novellæ constitutiones ad præsens tempus vocabantur, in cognitionalibus recitare certaminibus, sed solum eidem nostro Codici insertis constitutionibus necesse esse uti [19], falsi crimini subdendis his, qui contra hoc facere ausi fuerint: cum sufficiat eatumden constitutionum nostri Codicis recitatio, adjectis etiam veterum juris interpretatorum laboribus ad omnes dirimendas lites: nullaque dubitatione emergenda, vel ex eo quod sine [20] die & consule quædam compositæ sunt, vel quod ad certas personas rescriptæ sunt: cum omnes generalium constitutionum vim obtinere proculdubio est, sed & si quæ earum constitutionum detractis vel additis, vel permutatis certis verbis (quod & ipsum præfatis excellentissimis viris specialiter permisimus) compositæ sunt: nullis concedimus ex libris veterum juris interpretatorum aliter eas habentes recitare, sed solam juris interpretatorum sententiam commendare: ut nunc teneat, cum minime adversetur ejusdem nostri Codicis constitutionibus. §. 4. Si quæ vero pragmaticæ [21] sanctiones, quæ minime in eodem nostro Codice receptæ sunt, civitatibus forte, vel corporibus, vel scholis, vel scriniis, vel officiis, vel alicui personæ impertitæ sunt: eas siquidem aliquod privilegium speciali beneficio indulgent, omni modo ratas manere: si vero pro certis capitulis factæ sunt: tunc tenere cum nulli nostri Codicis adversantur constitutioni, præcipimus. Sed & si qua re gesta [22] in tui culminis judicio, vel in aliis judiciis civilibus, vel militaribus, vel apud principia numerorum pro publicis expensis, vel quibuscunque titulis ad publicum pertinentibus posita sunt: ea etiam prout communis rei commo-

9 Qui & novus etiam dictus est *Const. 8. cod.* alius ab emendato. J. *de emendat. Cod.*

10 §. 1. *in inst. proem.*

11 De constitutionibus ad rem militarem pertinentibus, vid. *tit* 2. *C. Theod.* 34. *ad* 50. *& ff.* 16. 17. 18.

12 Al. *leges positas.*

13 Al. *novas.*

14 *De quibus constit.* 1. *in pr. T. cod.*

15 Pugnat tamen *lex* 74. *ff. ad Treb.* Antonini Pii cum *l.* 48. *ff. de cond & dem.* Antonini Caracallæ & cum *l.* 3. *Cod. quando dies leg. l.* 49. *in prin. ff. de leg.* 1. quæ sunt Alexandri.

16 Nota de magistro inter agentes.

17 Qui & *κατὰ γραφὴν* princeps scriniorum dicitur, a Lampridio spectabilis, honore comitis ornatus, adsessor quodammodo principis, differens a referendario. Utriusque munus in Gallia magistri requestarum complectuntur. *Cujac. l.* 1. *C. de magistris.*

18 Et tria decemviri electi sunt ad compositionem veteris codicis Justin.

19 *Constit. ad senatum* J. §. *hunc igitur & l.* 25. *l. ult. ff. de falsis l.* 4. *C. de falsi.* adde *l.* 1 *ff. de concessione.*

20 Vid. *l.* 4. *C. de diverf. rescript.*

21 *l ult.* §. *ult. C. de diversis rescript.*

22 Vid. in hunc locum *Cujac.* 15. *obl.* 37.

commoditas exigit, firma esse censemus. §. 5. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua pro innato sibi circa rempublicam nostrasque dispositiones explendas studio, ad omnium populorum notitiam eundem Codicem edictis ex more propositis pervenire faciat: ipso etiam textu Codicis in singulas provincias nostro subjectas imperio, cum nostra divina subnotatione mittendo, ut eo modo ad omnium notitiam ejusdem nostri Codicis constitutiones valeant pervenire, & ut extantibus festis diebus, id est, ex die sextodecimo Kalendarum Maji præsentis septimæ [1] indictionis, consulatu Decii viri clarissimi recitationes constitutionum ex eodem nostro Cod. fiant. Dat. VII. Id. Apr. CP. DECIO V. C. CONS. 529.

1 Indictiones unde dictæ, & quid significent, explicat Beda c. 48. *de natura rerum. Cujac. initio tit. Cod. de indictionibus & Mat. Beroald. 4. Chronic. 4.*

DE EMENDATIONE CODICIS DOMINI JUSTINIANI ET SECUNDA[2] EJUS EDITIONE.

2 Hac editione hodie utimur.

Imp. Cæsar, Flavius, Justinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alamicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus victor ac triumphator semper Augustus, Senatui urbis Constantinopolitanæ, S.

CORDI nobis est, patres conscripti, semper nostri animi curas rebus communibus avidissime impendere, ut nihil à nobis inceptum imperfectum relinquatur. Igitur in primordio nostri imperii sacratissimas constitutiones, quæ in diversa volumina fuerant dispersæ, & quamplurima similitudine, necnon diversitate vacillabant, in unum corpus colligere, omnique vitio purgare proposuimus: & hoc jam per viros excelsos & facundissimos perfectum est, & à nobis postea confirmatum: quod geminæ constitutiones nostræ, quæ in jure positæ sunt, ostendunt. §. 1. Postea vero cum vetus jus considerandum recepimus, tam quinquaginta [3] decisiones fecimus, quam alias ad commodum propositi operis pertinentes plurimas constitutiones promulgavimus: quibus maximus antiquarum legum articulus emendatus & coarctatus est, omneque jus antiquum supervacua prolixitate liberum atque enucleatum in nostris Institutionibus & Digestis reddidimus. §. 2. Sed cum novellæ [4] nostræ tam decisiones [5], quam constitutiones, quæ post nostri Codicis confectionem latæ sunt, extra corpus ejusdem Codicis divagabantur, & nostram providentiam, nostrumque consilium exigere videbantur: quippe cum earum quædam ex emersis postea factis aliqua meliore consilio permutationem vel emendationem desiderabant: necessarium nobis visum est per [6] *Tribonianum* virum excelsum magistrum exquæstore & exconsule legitimum operis nostri ministrum, necnon virum magnificum quæstorem & Berutiensium legum Doctorem *Dorotheum*, *Mennam* insuper & *Constantinum* & *Joannem* viros eloquentissimos togatos fori amplissimæ sedis, easdem constitutiones nostras decerpere, & in singula discreta capitula, ad perfectarum constitutionum soliditatem competentibus supponere titulis, & prioribus constitutionibus eas adgregare. §. 3. Supradictis itaque magnificis & prudentissimis viris permisimus hæc omnia facere: & si qua emendatione opus foret, hanc facerent non titubante animo, sed nostra auctoritate freti: constitutiones vero superfluas, vel ex posterioribus sanctionibus nostris jam vacuatas, vel si quæ similes vel contrariæ inveniretur, circunducere, & à proprii Codicis congregatione separare: & tam imperfectas replere, quam nocte obscuritatis obductas, nova elimationis luce detegere: ut undique non solum Institutionum, & Digestorum via dilucida & aperta pateat, sed etiam constitutionum nostri Codicis plenum jubar omnibus clareat: nulla penitus nec simili, nec diversa, nec inusitata relicta [constitutione:] cum nemini venit in dubium, quod repetita prælectio probavit, hoc satis validum, satisque esse formosum. In antiquis etenim libris non solum primas editiones, sed etiam secundas (quas repetitas [7] prælectiones veteres nominabant) subsecutas esse invenimus: quod ex libris Ulpiani viri prudentissimi ad Sabinum scriptis promptum erat quærentibus reperire. §. 4. His igitur omnibus ex nostra confectis sententia, commemoratus Justinianeus Codex à prædictis gloriosissimis & facundissimis viris purgatus & candidus factus, omnibus ex nostra jussione & circunductis, & additis, & repletis, necnon transformatis nobis oblatus est: & jussione (in) secundo eum ex integro scribi, non ex priore compositione, sed ex repetita prælectione: & eum nostri numinis auctoritate nitentem in omnibus judiciis solum, quantum ad divales constitutiones pertinet, frequentari ex die quarto Kal. Januarii, quarti nostri felicissimi consulatus, & Paulini viri clarissimi: nulla alia extra corpus ejusdem Codicis constitutione legenda: nisi postea varia rerum natura aliquid novum creaverit, quod nostra sanctione indigeat. Hoc etenim nemini dubium est, quin si quid in posterum melius inveniatur: & ad constitutionem necessario sit redigendum, hoc à nobis & constituatur, & in aliam congregationem referatur: quæ Novellarum nomine constitutionum significetur.

§. 5. Repetita itaque jussione nemini in posterum concedimus, vel ex decisionibus nostris, vel ex aliis constitutionibus, quas antea fecimus, vel ex prima Justinianei Codicis editione, aliquid recitare: sed quod in præsenti purgato, & renovato Codice nostro scriptum invenitur, hoc tantummodo in omnibus rebus, & judiciis & obtineat, & recitetur, cujus scripturam ad similitudinem nostrarum Institutionum, & Digestorum [8] sine ulla signorum dubietate conscribi jussimus: ut omne quod à nobis compositum est, hoc & in scriptura, & in ipsa sanctione purum atque dilucidum clareat: licet ex hac causa in ampliorem numerum summa hujus Codicis redacta est. §. 6. Ut igitur, sanctissimi, & florentissimi patres, nostri labores vobis manifesti fiant, & per omne tempus obtineant: hanc præsentem legem ad frequentissimum ordinem vestrum duximus destinandam. Datum XVI. Kalend. Decemb. *Constantinopoli*, Domino JUSTINIANO, P. P. A. IV. & THEODORO PAULINO Viris Clariss. CONSS. 534.

3 Quæ ex Consulatu Lampadii & Orestis, & sequentibus dignoscuntur.

4 Vide quæ scripsi ad Nov. *initium*.

5 Harum plerisque jus vetus, quod erat certum emendavit: illarum vero nonnullis certum fecit, quod erat controversum. *Cujac. hic.*

6 Quinque viri hic præficiuntur emendationi Codicis Justinianei. Decem novo Codici faciendo: septemdecim pandectis: tres institutionibus componendis præfuerunt.

7 Prælectiones erant lectiones, quibus præceptores viva voce aut scripto discipulis vias discendi præmonstrabant. *Cujac.* idem hinc colligit 4. *ad African.* veteres Jurisconsultos variasse, & quidem Papinianum, *l. 6. §. 1. ff. de serv. expor. l. ult. §. 3. C. de furt.* Julian. *l. 19. in fin. ff. ad Velleianum* & Scævolam, *l. 25. §. ult. ff. de adq. rer. dom.*

8 Et testamentorum. *l. 6. §. ult. ff. de bon. poss. Novell. 107. c. 2.* non militarium tamen, *l. 41. ff. de milit. test.* de notis & siglis, vid. *Cujac. 3. obs. 3.* & 18. *obs. ult.*

D. JUSTI-

D. IUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,[1]
REPETITÆ[2] PRÆLECTIONIS[3]
LIBER PRIMUS.

DE[4] SUMMA[5] TRINITATE, ET FIDE[6] CATHOLICA[7], ET UT[8] NEMO DE EA PUBLICE[9] CONTENDERE[10] AUDEAT.

TITULUS PRIMUS.

De una deitate & trinitate. 1. *De nomine eorum, qui veram fidem amplectuntur, & de pœnis hæreticorum.*

1. Imperatorum GRATIAN. VALENTIN. & THEOD.[11] AAA. Edictum ad populum urbis Constantinopolitanæ.

CUNCTOS[12] populos, quos[13] Clementiæ nostræ regit imperium, in tali[14] volumus religione versari, quam divum[15] Petrum[16] Apostolum tradidisse Romanis[17], religio usque adhuc[18] ab ipso insinuata declarat: quamque Pontificem Damasum[19] sequi claret, & Petrum[20] Alexandriæ Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum Apostolicam[21] disciplinam Euangelicamque doctrinam, Patris & Filii & Spiritus sancti unam deitatem sub pari[22] majestate & sub pia Trinitate credamus. §. 1. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum[23] nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes[24] vesanosque judicantes, hæretici dogmatis infamiam[25] sustinere[26]: divina[27] primum vindicta, post etiam motus [animi] nostri[28], quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Dat. III. Kal. Mart. *Thessal.* GRATIANO A. V. & THEODOSIO A. CONSS. 380.

De hæreticorum & fidelium conventicul. 1. *Summa concilii Nicæni.* 2. *De hæreticis ejiciendis & catholicis episcopis ecclesiæ restituendis.*

11. Iidem AA. Eutropio Præfecto Prætorio.

NULLus[29] hæreticis ministeriorum locus[30], nulla ad exercendam animi obstinatioris[31] dementiam pateat occasio. Sciant omnes, etiamsi quid speciali quolibet rescripto per fraudem[32] elicito ab hujusmodi hominum genere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ: unius[33] & summi Dei nomen ubique celebretur. Nicænæ fidei dudum[34] à majoribus traditæ, & divinæ religionis testimonio, atque adsertione firmatæ, observantia semper mansura teneat. §. 1. Is autem Nicænæ adsertor fidei & Catholicæ religionis verus cultor accipiendus est: qui[35] omnipotentem Deum & Christum Filium Dei uno[36] nomine confitetur: Deum[37] de Deo, lumen de lumine: qui Spiritum sanctum, quem ex summo rerum parente[38] & speramus & accipimus, negando non violat: apud quem intemeratæ fidei sensus viget, & incorruptæ[39] Trinitatis indivisa[40] substantia, quæ Græco[41] verbo ὁμοουσία[42] recte credentibus dicitur. Hæc profecto nobis magis probanda, hæc veneranda sunt. §. 2. Qui vero non iisdem inserviunt; desinant affectatis dolis alienum veræ religionis nomen assumere: & suis apertis[43] criminibus denotentur, atque ab omni submoti Ecclesiarum limine penitus arceantur: cum omnes hæreticos illicitas[44] agere inter oppida congregationes vetemus. At si quid eruptio factiosa tentaverit, ab ipsis etiam urbium[45] mœnibus exterminato furore propelli jubemus: ut cunctis orthodoxis Episcopis, qui Nicænam fidem tenent, Catholicæ Ecclesiæ toto orbe reddantur. Dat. IIII. Id. Jan. CP. FL. EUCH. & FL. SYAGRIO CC. Coss. 381.

Præfatio. 1. *De libris Porphyrii contra Christianam religionem.* 2. *De Nestorianis puniendis.* 3. *De libris Nestorii & similibus comburendis. De synodo Nicæna & Ephesina.* 4. *De Irenæo.* 5. *Epilogus.*

γ'. Αὐτοκ. Θεοδόσ. καὶ ὁ Βαλεντ. ΑΑ. Ορμ. ἐπάρχῳ πρ. ἐπ.

ΠΡΑΤΤΕΙΝ ἡγούμεθα τὴν ἡμετέραν βασιλείαν, τοὺς ὑπηκόους τῆς ἡμῶν ἥρους οὕτω τὴν εὐσέβειαν παρασκευάζειν, ὅπως καὶ καθ' ὑπερβολὴν πλείονα κτήσασθαι τὸν θεὸν σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εὐμένειαν δυνατὸν εἶναι νομίζομεν ὅταν καὶ ἡμεῖς, τὰ καθ' ἡμᾶς, αὐτοὺς ἀρίστους παρασκευάζομεν, καὶ τοὺς ἡμῶν ὑπαρχομένους, εἰς τὸν αὐτὸν τρέπωμεν.

§. α'. Θεσπίζομεν [τοίνυν,] ὅσα πάντες, ὅσα Πορφύριος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ μανίας ἐλαυνόμενος [ἢ ἕτερός τις] κατὰ τὴν εὐσέβειαν τῶν Χριστιανῶν ἠρπασείας συνέγραψε, παρ' οἷς δήπουθεν ἀμέτρως μέν, πυρὶ παραδίδοσθαι πάντα χρὴ τὰ κινοῦντα τὸν θεὸν τοῖς ὀργῇ συγγράμμασιν, καὶ τοῖς ψυχὰς ἀδικοῦσι, ἀδύ εἰς ἀκρὰς ἀνθρώπων ἐλθεῖν βλάπτομεθα.

§. β'. Ἐπὶ πᾶσι ὁρίζομεν, ὥστε τοὺς ζηλωτὰς τῆς ἀσεβοῦς Νεστορίου δόξης, ἢ τὴν ἀθεμίτου αὐτοῦ διδασκαλίας ἀκολουθοῦντας· εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν ἢ κληρικοί, τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι, καὶ τὰ πάλαι νομοθετηθέντα παρὰ τῶν ἡμετέρων γενεθλίων· ἐξοστρακίζεσθαι τῶν βλασφήμων ὀρθοδόξων τῶν ἐπισκόπων τῇ διδασκαλίᾳ ἡμῶν νομοθεσίᾳ, οὐχὶ φόβῳ κολάσεως θλασθέντας δημοσιώνῃ αὐτοὺς κολάζεσθαι.

§. γ'. Ἐπειδὴ ὁ ἦλθεν εἰς τοὺς ἀποστόλους ἡμῶν ἀκοὰς, ὡς τινες εἰδασκαλίας τινὰς συνέγραψαν, καὶ ἐξέδοσαν ἀμφιβόλους, καὶ οὐκ ἀκολούθως συμφωνούσας τῇ ὑπαρχούσῃ ὀρθοδόξῳ πίστει· ἀλλὰ τὰ ἁγίας συνόδου τῶν συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ καὶ ὑπὸ Ἐφέσου ἁγίων πατέρων, καὶ Κυρίλλου τοῦ δίκαιον μνήμης ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐπισκόπου· κελεύομεν, τοὺς μηδενὸς τοιαύτης συγγράμματος, ἢ καὶ τὰ τότε, ἢ καὶ νῦν, ἐμπίπτοντας, καὶ [Δ]αφεθήναι τὸ Νεστορίου,] καὶ τελείως ἀφανισμῷ παραδοθῆναι, ὥστε μήτε εἰς ἀνάγνωσιν τινὸς ἐλθεῖν· τοῦ τοιαύτα συγγράμματος ἤτοι βιβλίου ἔχειν καὶ ἀναγινώσκειν ἀνεγράφων, τῶν ἐκατὸν πρωτείων ὑφορωμένων· καὶ λοιπὸν μηδενὶ ἐξεῖναι, παρὰ τὴν ὀλεθρίαν ταύτην πίστιν (καθάπερ εἰρήκαμεν) ἕνεκα Νικαίας καὶ τῶν Ἐφέσου, λέγειν ἢ ἢ διδάσκειν· δηλαδὴ τοῦ παραβαινόντων τὸν ἡμῶν τὸ θεῖον θέσπισμα τῇ ἐσκεμμένῃ πρωτείας τοῦ ἐπεμφθέντι ὠθεῖ τὸ ἀσεβὲς πίστεως Νεστορίου νόμῳ κατεδικασμένων.

§. δ'. Ὡσὲ ὁ πάππος τῇ πίστει μαθητὴν, ὡς ἡμεδαπὸν θεότητος δοκιμήσῃ τοὺς ζηλωτὰς τῆς ἀσεβοῦς

TITULUS PRIMUS.

Of one deity & trinity. 1. *Of the name of those, who embrace the true faith, & of punishments of heretics.*

1. The Emperors GRATIAN. VALENTINIAN. & THEODOSIUS AAA. An Edict to the people of the city of Constantinople.

WE[12] will[13] that all the nations, which are governed by our clemency, should steadily adhere to that religion, which the divine Apostle Peter[16] delivered to the Romans[17], which the tradition of the Pontiff Damasus[19] and the present Bishop Peter[20] of Alexandria, a man of Apostolic sanctity, declare to have been received: that is, that according to the Apostolic[21] discipline and the Evangelic doctrine we believe in the one deity of the Father, Son, and Holy Ghost, of equal[22] majesty, and of the holy Trinity. §. 1. We order that those persons who follow this rule shall be received into the communion of the Catholic[23] Christians: but the rest, whom we adjudge to be foolish[24] and extravagant, we will that they be stigmatized[25] with the infamy of heresy, and undergo the punishment[26] of it: which punishment, in the first[27] place, will be inflicted by the divine vengeance, and in the next[28] by that which we shall think proper to order, according to the heavenly determination. Dat. III. Kal. Mart. *Thessalonica*, in the year of GRATIAN. A. V. & THEODOSIUS A. CONSS. 380.

Of the meetings of heretics & faithful. 1. *Summary of the council of Nice.* 2. *Of heretics to be ejected, & catholic bishops to be restored.*

11. The same Augusti to Eutropius Præfect of the Prætorium.

NO[29] place[30] for the ministry of heretics, no room for the indulgence of the obstinate[31] folly of their minds, shall be left. Let all men know, that whatever[32] shall have been obtained by fraud from persons of that sort, is void. Let the assemblies of all heretics be prohibited: let the name of the one and supreme God be celebrated everywhere. The faith of Nice, delivered to us by the testimony of the divine religion, and confirmed by the authority of our ancestors, shall remain in force. §. 1. He only is to be received as a defender of the Nicene faith and of the Catholic religion, who professes that there is one[33] almighty God and one[34] Christ his Son, and one Holy Ghost, and believes that they are of equal[35] majesty and of the holy[36] Trinity. §. 2. Let those who refuse to comply with this, be restrained from the practice of their wicked[37] artifices, and from the assumption of the name of the true religion. Let them be removed from all the cities[38] and places of the world: for we forbid their conventicles to be held within the walls of towns. If any of them shall dare to assemble in the open country, let them be driven away by the first attack of the orthodox. Let them be deprived of all places, which they have possessed, and which have been given to the orthodox. Let them be restrained from all power of making wills, or receiving inheritances or legacies. Let them be deprived of all power of manumitting slaves, of making contracts, of acquiring by any title whatever. Let them be incapable of all civil[39] offices. Let them be deprived of the power of bringing actions, of giving evidence, of appearing in courts of justice. Let them be deprived of all these things, and let them be punished with perpetual[40] infamy. §. 3. Let the Manichæans, who are called[41] Sabbatians, and the Eunomians, who are called Eudoxians, and the Macedonians, who are called Pneumatomachians, and the Arians, who are called Acacians, and the Photinians, and the Apollinarians, be restrained from the power of making wills, and of receiving inheritances or legacies, and from all the other things which we have mentioned above. §. 4. Let the Novatians, who are called Cathari, and the Valentinians, who are called Pepuzians, and the Marcians, and the Montanists, and the Sabbatians, and the Angelites, and the Hydroparastatæ, be restrained from the power of making wills, and of receiving inheritances or legacies, and from all the other things which we have mentioned above. §. 5. Let the Eunomians, who are called Eudoxians, and the Macedonians, who are called Pneumatomachians, and the Arians, who are called Acacians, and the Photinians, and the Apollinarians, be restrained from the power of making wills, and of receiving inheritances or legacies, and from all the other things which we have mentioned above. §. 6. Let the Novatians, who are called Cathari, and the Valentinians, who are called Pepuzians, and the Marcians, and the Montanists, and the Sabbatians, and the Angelites, and the Hydroparastatæ, be restrained from the power of making wills, and of receiving inheritances or legacies, and from all the other things which we have mentioned above.

III.[46] Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Hormisdæ PP.

DECERE[47] arbitramur nostrum Imperium, subditos nostros de religione commonefacere: Ita enim & pleniorem adquiri Dei, ac Salvatoris nostri Jesu Christi benignitatem possibile esse existimamus, si quando & nos pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instituerimus.

§. 1. Sancimus [igitur,] ut omnia, quæcunque PORPHYRIUS[48] sua pulsus insania [aut quivis alius] contra religiosum Christianorum cultum conscripsit, apud quemcunque inventa fuerint, igni[49] mancipentur. Omnia enim provocantia Deum ad iracundiam scripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidem hominum venire volumus.

§. 2. Præterea sancimus, ut qui adfectant impiam NESTORII[50] opinionem, vel nefariam ejus doctrinam[51] sectantur; si Episcopi aut Clerici sint, ab Ecclesiis ejiciantur: si laici, anathematizentur, [secundum ea, quæ jam à nostra divinitate sunt constituta:] licentiam habituris orthodoxis, quicunque voluerint, secundum nostram legislationem, absque metu, & damno ipsos propalare & accusare.

§. 3. Quoniam vero pervenit ad pias nostras aures, quod quidam doctrinas quasdam conscripserunt, & ediderunt ambiguas, & non per omnia ac præcise congruentes expositæ orthodoxæ fidei à Sancta Synodo eorum sanctorum patrum, qui Nicææ[52], & Ephesi[53] convenerunt, & à Cyrillo piæ memoriæ, qui fuerat magnæ Alexandriæ civitatis episcopus: jubemus, facta hujusmodi scripta, sive antea, sive nunc, [potissimum autem ea, quæ Nestorii sunt,] comburi[54], & perfectissimo interitui mancipari: ita ut in nullius cognitionem venire possint: his qui talia scripta, aut tales libros habere, aut legere sustinuerint, ultimum[55] supplicium experturis. De cætero nulli patente licentia, præter expositam fidem (ut diximus) tam Nicææ quam Ephesi, aliud quid vel dicere, vel docere: transgressoribus nimirum hujus nostri divini præcepti, ei pœnæ, quæ continetur lata adversus impiam Nestorii fidem, lege subjiciendis.

§. 4. Ut autem omnes re ipsa discant, quantum nostra divinitas averserur eos, qui impiam

A Nestorii

---

1 Codicis libri sunt XII. ad imitationem ut quidam putant XII. tabul. continet leges Z134. Cont. Brisson. Basilicôn. cap. N n 2. Editus est 16. Kalend. Decemb. An. Christi 533 vel, ut alii volunt, An. 536. ANGELMO.

2 Id est, secundæ editionis. §. 3. T. *de emendatione Codicis Justiniani.*

3 *Prælectionis.* i. editionis. Est etiam *prælectio*, præceptoris lectio.

4 1. *Decret.* 1. & 1. Sam. 1. & 1. Chron. 1.

5 *Summa Trinitas*, de qua tunc maximæ erant in Ecclesia controversiæ: vel quæ humanam cognitionem excedit: vel de summa Dei unitate in tribus personis. Trinitatis epitheton hoc frequens veteribus, ut ἁγία, sancta dicerentur. *Athanas. Dialect.* περὶ τῆς ἁγίας τριάδος. Dicitur pia *l.* 1. *in fin. pr.* J. *eod.* & incorrupta. *l.* 2. §. 1. J.

6 XVI. *C. Theod.* 1. id est, de præcipuis fidei Catholicæ articulis.

7 *Catholica fides*, quæ semper, quæ ubique, quæ apud omnes: quæ tempore, loco, multitudine, antiquitate, universitate, & consensu, nostri, parti, & paucorum errantium dissensioni præfertur. *v. Vincentium Lyrinensem adversus profanas novitates.* Eadem Apostolica, *l.* 1. J. *eod. Tert. de præscript.* Euangelica, *d. l.* 1. Christiana, *l.* 4. J. *eod.* 1. *Eccloga*, 1. *Athor.* 11. *verf.* 26. *Tert.* 3. *Apolog. Euseb.* 5. *Histor.* 1. Orthodoxa, *Eclog. ibid.* & Romana, de quo alibi dicam.

8 XVI. *C. Theod.* 4.

9 *Vid. fin.* J. *eod.*

10 Id est, contentiose disputare. *d. l.* 4.

11 Hujus legis à Theodosio latæ meminit hac eadem sententia Sozomenus. 7. *historiæ ecclesiasticæ* 4. *in fin.*

12 *Cuncti*, omnes quidem, sed conjuncti: *omnes*, etiam locis disjuncti. *Fest in Cunctl.* 13 Relativum hoc antecedens suum restringit: quippe nec facto, nec jure semper enim liberi quidam populi, liberæque fuerunt civitates, *l.* 7. §. 10. *ff. de captivis* Byzantino, vel si mavis, Romano imperio universus orbis ea tempestate paruit: peccant etiam Historiæ cognitione & jure, qui negant imperia suos habuisse limites, & occasus, suaque decrementa, vel ob justam diu plures coharedes divisionem, etiam a parentibus testamento factam (cujus extat exemplum Constantini Magni. 2. *Sozomen.* 32.) vel æquam talionis, & postliminii vicissitudinem: Nullum universi orbis perpetuum imperium, nisi Dei. Majora interire possunt. Romanum interiturum prædixit Sibylla apud Lactant. 7. *c.* 15. *in fine.* Notum est illud Antonini *lib.* 4. *de vita sua*, πόσαι γὰρ πόλεις ἄλλαι, ἵνα τἀδύνατα. Notum est & illud, *Latium in Latio requiri*: adde quæ scripsi ad *l.* 20. *ff. quib. mod. usufr. amit.* Nulla denique perpetua, vel ita constituta, ut ad orbis interitum usque perdurent. Ideoque negant interpretes, Imperatores jurisdictione controversa uti posse extra territorium. *v. Rolandum à Valle* 1. *Cons.* 88. *num.* 22. *adde l.* 5. *ibi In Romanum locum* J. *de hæret.* 14. Sic alibi sicut Athanas. Theoph. & Cyrillus credebant. *l.* 8. J. *de hæret.* 15 Divinum, *l.* 1. *C. Th. de fide Catholica.*

16 Possis & ipsum Paulum jure adjicere. *v. Epist. ad Gal c.* 1. & 2. 17 Apud quos crucifixus fuit. *Tertull. in lib. de præscr.* Felix ecclesia (Romanam intelligit) ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur. 18 Usque ad nunc, *C. Theod.* 19 De cujus electione v. Ammianum, *l.* 27. Ruffin. 2. *c.* 20. Socr. 4. *c.* 24. 20 Successorem Athanasii 2. *Ruffinus* 3. 4. *Socrates* 30. *Idem l.* 5. *c.* 3. 7. *Sozom.* 39. *Epiph. l.* 2. *Tom.* 2. *hæref.* 68. *Zonaras anno* 377. 21 *Apostolica disciplina* dicitur, quæ non modo sub, sed & ab ipsis Apostolis, aut Apostolicis tradita, aut ab iis, qui in eadem fide & consanguinitate doctrinæ fuerunt. *Tert. lib. de præscr.* 22 Sub pari. *l.* 2. *C. Theo. de fide catholica* ἐν ἴσῃ ἐξουσίᾳ. 1. *Eclog.* 1. hinc Illa: Rapinam non est arbitratus ἴσον ἑαυτῷ θεῷ. *Philip.* 2. 7. 6. τὸν ὁμότιμον πατρὶ καὶ τιμαρίαν πεποιθέναι, infames & pœna affici, *Sozom.* 7. *c.* 4. 25 *V. Authentic. Gazaros. & l.* 21. J. *de hæreticis.* 26 Additur *l.* 2. *C. Theod. de fide Cathol.* nec eorum conciliabula Ecclesiarum nomen accipere. 27 *Adde l.* 2. J. *de reb. cred.* ii. æterna. Possis etiam intelligere censuram Ecclesiasticam. 7. *ca.* 63. *Canon. Apost.* 28 Hujusmodi motus, pro ratione magistratuum & provinciarum, sunt diversi: de quibus *v. Pap.* 1. *Arrest.* 2. *Clarum* 5. *sent.* §. *hæresis.*

29 Plenior extat hæc lex in *C Th. sit. de hæret. & est lex* 6. *ejus titul. lib.* 16. 30 *L.* 3. *in fin. l.* 5. J. *de hæret. Nov.* 142. vel *Pontificium.* i. potestas Ecclesiæ obtinendæ, *l.* 3. *in fin. C. Theod. de fide Catholica.* vel colligendi se se.) copia *l.* 4. *C. Theod. ibid. & l.* 1. *l.* 11. *l.* 26. *eo lib. tit.* 4. 31 *Hæresis* quid est? *obstinationis animi dementia.* 32 Privilegia per fraudem elicita, nullius sunt momenti. 33 Arrianos perstringit, velut filium, diversum Deum statuentes à Patre. 34 Sub Constantino Magno. 35 Nota ὁμοούσιον symboli Nicæni. 36 Id est, pariter. 37 Adde Victorini confessionem de Trinitate huic plane similem *lib.* 1. *adversus Arrium*: sed & formulam fidei apud Socratem 1. *hist.* 5. & Cyrilli epistolam ad Nestorium *apud Euagrium* 2. *cap.* 18. Hac etiam formula utitur Marius Victor. *l.* 2. *in fin.* Deum in Deo, lumen in lumine: & Phœbadius *adversus Arrianos*, Deum ex Deo, lumen de lumine. 38 Et filio, nam ab utroque procedit. Datur à patre, *Joan.* 14. *v.* 6. mittitur, *ibid. verf.* 26. promittitur, *Lucæ* 24. *verf.* 49. *Act.* 1. *verf.* 4. ἐκπορεύεσθαι, *Joan.* 15. *verf.* 26. Inde appellatur πνεῦμα θεοῦ. *Rom.* 8. *verf.* 14. τοῦ κυρίου. *Matt.* 10. *verf.* 20. τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν. *Rom.* 8. *verf.* 11. dicitur etiam πνεῦμα υἱοῦ. *Gal.* 4. *verf.* 6. Χριστοῦ, *Act.* 1. *Rom.* 8. *verf.* 9. & à filio accipere. *Joan.* 16. *verf.* 14. 15. Hujusmodi emanatio Theologis *processio* dicitur: voce, meo judicio, inventa non tam ad exprimendum modum emanationis, quam ut modus ille distingueretur à generatione filii. Qui plura volet de processione Spiritus sancti, legat Hugonem Eterianum. Ad hunc etiam locum vide quædam apud Cujacium, 12. *obs.* 26. 39 Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proculus, *epist. ad Arm.* ἀμίαντον τελάδα dixit. 40 Non si tres personæ, tres ideo essentiæ. Male Arrius in divinis, à tribus personis ad tres naturas: Male Sabellius, ab una natura ad unam personam: male quoque Eutyches, ab una Christi persona ad unam naturam: male Nestorius à duabus naturis ad duas personas duxerunt argumentum: *qua de re v. Vigil. lib.* 1. *adverf. Eutychem.*

41 Marius Victorinus *lib.* 2. *adverfus Arrianos*: magnum miraculum: Verbum vos hæreticos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, & *post.* Verbum ὁμοούσιον non est obscurum, nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat ubi & quomodo dicatur. Est utile, quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit venenata cohors hæreticorum, probatum vero à patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore. 42 *Al.* ὁσία, ut habet quoque Codex Theodos.

43 Hæretici vocentur, non Orthodoxi vel Catholici, & vocentur quidem ab auctore sectæ suæ *l.* 6 J. *de hæreticis.*

44 V. quæ scripsi *ad l.* 8. §. 3. J. *de hæreticis.*

45 *Adde l.* 4. *in fin.* J. *eod.* Goth. Ergo qui modeste se continent, nec scandalum præbent proscribendi non sunt. ANS.

46 Constat hanc legem esse tertiam hujus tituli ex Euagrio. 1. *cap.* 12.

47 Magistratus civilis munus est, non tantum Episcoporum, suis legibus divinas confirmare. *l.* 1. T. *eod.* non tamen novas condere *Act.* 4. *verf.* 19. 20. *Gal.* 1. *verf.* 10.

48 *Porphyrius*, patria Tyrius, Græcus philosophus, author Itagoges quæ Porphyriana dicitur, *de quo v. Epiphanium lib.* 1. *tom.* 2. *hæref.* 51. *Aug.* 10. *de civit.* 21. *ad fin. libri. Socratem* 5. *hist.* 19. *Vincentium Lyrinensem adverf. profan. novit.* Ejus tamen encomia v. apud Eunapium *lib. de vitis Sophistarum. Suidam in Porphyrius.*

49 *Socrates* 1. *hist.* 6. *In* 2. *Constantini Epistola v. tom.* 1. *Concil. in Epist. Constantini ad omnes Episcopos*, 1. 6. *in fin.* J. *de hæreticis*: *Nov.* 42. *c.* 1. *in fin. adde* §. 3. J. *eo.*

50 De Nestorio & Nestorianis, *adde* §. 4 J. *eod. l.* 5. §. 2. *l.* 6. §. 2. *l.* 7. §. 1. *l.* 8. §. 1. §. 4. §. 6. *l.* 6. *l.* 8 J. *de hæreticis. Nov.* 115. *c.* 3. *circa finem. Rufinum adversus Aethalos. Socratem lib.* 7 *passim*: *Euagrium* 1. *c.* 6. & *c.* 12. ubi meminit hujus constitutionis. *Vigilium* 1. & *passim Suidam in Nestorius.*

51 Quænam fuerit dicetur suo loco.

52 *Nicæna* Synodus adversus Arium anno 20. Constantini. *Euseb.* 4. *de vita Constantini* 47. Anno Domini 325.

53 Ephesinum concilium intelligit, coactum adversus Nestorium, anno Christi 430. *v. acta concilii Ephesini tom.* 1. *concilior. Socratem* 7. *hist.* 33.

54 *V.* §. 1. T. *eod.*

55 *Ultimum supplicium*, mors. *c. fin.* 28. *l.* 29. *ff. de pœnis.*

Νεστορίου πίστιν ἱστορίζομεν, Εὐρωπαῖον τὸν πάλαι Δρῶ. τὴν αἰτίαν τούτων παρ' ἡμῶν ἀγανακτήσαντα καταδεδικάσθαι, καὶ μὴ τῶν (ὡς ἴσμεν ὅπως) μὴ δύο γάμους (ὡς μεμαθήκαμεν) παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι τῆς Τυρίων πόλεως ἐπίσκοπον γεγονότα, τῷ μὲν οὖν Τύρῳ ἁγίας συνκλήτου συλλαβεῖν, συνὼν τῇ αὐτῇ μόνῃ πατρίδι Δρῶ. ἡσυχάζοντα, πεντελῶς ἢ ἡμιστιχίῳ καὶ ἓν ὀνόματι ἱερέως ἐστερημένον.

§. ε'. Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια ἀληθεύουσα τῷ σκόπῳ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, παραφυλάξει καὶ πέρα τὰ περιόδευε σπουδήν. Dat. XIII. Kal. Mart.

Nestorii fidem adfectant: præcipimus, IRENÆUM [1] dudum ob hancce [2] causam nostræ indignationi suppositum, & postea (nescimus quomodo) post binas [3] nuptias (ut didicimus) præter apostolicos canones, Tyriorum civitatis Episcopum factum, ex Tyriorum quidem ecclesia dejici, in sua autem duntaxat patria degere quiescentem omnimodo, & schemate atque nomine sacerdotis exutum.

§. 5. Hæc igitur tua magnificentia, sequens nostræ religionis scopum, observare & effectui dare studebit. Datum [4] XIII. Kalend. Mart. 449.

Ne quis de fide publicè contendat.

IV. Imp. MARCIANUS [5] A. Palladio præfect. prat.

NEmo [6] clericus [7], vel militaris, vel alterius cujuslibet conditionis, de fide Christiana, publice turbis coadunatis [8], & audientibus, tractare [9] conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam & injuriam [10] facit judicio reverendissimæ [11] Synodi, si quis semel judicata ac recte disposita revolvere & publice disputare contenderit: cum ea quæ nunc de Christiana fide [12] à sacerdotibus, qui Chalcedone [13] convenerunt [14], per [15] nostra præcepta statuta sunt, juxta Apostolicas expositiones, & institutа sanctorum patrum trecentorum decem & octo [in Nicæa,] & centum [16] quinquaginta [in hac Regia [17] Urbe] definita esse noscantur. Nam in contemptores hujus legis pœna [18] non deerit: quia non solum contra fidem vere expositam veniunt, sed etiam Judæis & Paganis ex hujusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Igitur si clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit, [a] consortio clericorum removebitur: si vero militia præditus sit, cingulo [19] spoliabitur: Cæteri autem hujus criminis rei, si quidem liberi sint, de hac Sacratissima Urbe [20] expellentur: pro vigore judiciario etiam competentibus suppliciis subjugandi: [si vero servi, severissimis animadversionibus plectentur.] Dat. [21] VIII. Id. Feb. Constant. PATRICIO & RICHIMER. CONSS. 459.

Præfatio. 1. Summa catholicæ fidei. 2. Anathematizantur Nestorius, Eutyches, Apollinaru, & sectatores.

ε'. Αὐτοκράτωρ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ. Α*.

THς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως, ἣν ὡς κηρύττει ἡ ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ ἐδέναι τρόπον κοινισμὸν δεξαμένης ἀναληθῶντες ἡμεῖς τοῖς τὰ μεῖζ' ἐκείνους Δρασχύνοντων εν τοῖς ἁγίαις καὶ Θεῷ ἐκκλησίαις διδάσκουσι, δίκαιον ὠήθημεν, ἅπασι ποιῆσαι φανερὸν, ὅπως ἔχομεν περὶ τῶν ὁμολογίας καὶ ἁγίας καὶ Θεῷ καθολικῆς ἐκκλησίας.

§. α'. Πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ ἕνα καὶ μόνον πνεῦμα, μίαν θείαν καὶ τρισὶν ὑποστάσεσιν, ὡσαύτως ἕνα μίαν θεότητα, μίαν δυνάμιν τριάδα ὁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογήσαντα καὶ μονογενῆ καὶ Θεὸν ἕνα τὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ Θεοῦ πεφυκότα γεννηθέντα τέλειον τέλειον τὸν πατέρα, τὸν ἐξ οὗ καὶ τὸν πάντα, κατελθόντα δὲ καὶ σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα καὶ ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τὰ τε ἀνθρώπεια καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ γνώσαντες. ἕνα δὲ ἄλλον τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα· ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ ἀνθρωπότητα. Ἐμείναντα δὲ τριάδος ἡ τριάδι, καὶ σαρκωθέντα ἕνα τῶν τριάδος Θεὸν λόγον τὸν πατέρα καὶ τὸν ἅγιον πνεῦμα, ὅτι δὲ τεταρτὴ προσκυνεῖται ἡ ἁγία τριάς.

§. 1. Credentes enim in Patrem & Filium, & Sanctum Spiritum, unam essentiam in tribus hypostasibus [24], seu subsistentibus personis, adoramus unam deitatem, unam potestatem, trinitatem consubstantialem [25]. In ultimis autem diebus confitemur unigenitum Dei filium, Deum de Deo, Filium ex Deo, ante sæcula & sine tempore ex Patre natum, coæternum Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, descendisse de cœlis, incarnatum esse ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa, & semper virgine Maria, hominem factum esse, crucem pertulisse, sepultum [26] fuisse, & resurrexisse tertia die, unius & ejusdem miracula & passiones, quas sponte carne sustinuit, agnoscentes. Neque enim alium Deum Verbum novimus, alium Christum: sed unum & eundem consubstantialem patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Manst namque Trinitas etiam post incarnatum unum ex Trinitate Dei Verbum: Neque enim quartæ [27] personæ adjectionem recipit sancta Trinitas.

v. [22] Imp. JUSTINIANUS A*.

CUm recta atque irreprehensibilis fides, quam prædicat sancta Dei Catholica & Apostolica ecclesia, nullo modo innovationem [23] recipiat: nos sequentes sanctorum Apostolorum, & eorum qui post eos in sanctis Dei ecclesiis conversati sunt, dogmata, justum fore existimavimus, cunctis manifestum facere, qualiter de fide, quæ in nobis est, sentiamus, insistentes & adhærentes traditioni & confessioni sanctæ Dei Ecclesiæ Catholicæ.

§. 1. Credentes enim in Patrem & Filium, & Sanctum Spiritum, unam essentiam in tribus hypostasibus [24], seu subsistentibus personis, adoramus unam deitatem, unam potestatem, trinitatem consubstantialem [25]. In ultimis autem diebus confitemur unigenitum Dei filium, Deum de Deo, Filium ex Deo, ante sæcula & sine tempore ex Patre natum, coæternum Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, descendisse de cœlis, incarnatum esse ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa, & semper virgine Maria, hominem factum esse, crucem pertulisse, sepultum [26] fuisse, & resurrexisse tertia die, unius & ejusdem miracula & passiones, quas sponte carne sustinuit, agnoscentes. Neque enim alium Deum Verbum novimus, alium Christum: sed unum & eundem consubstantialem patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Manst namque Trinitas etiam post incarnatum unum ex Trinitate Dei Verbum: Neque enim quartæ [27] personæ adjectionem recipit sancta Trinitas.

§. 6. Τούτων τοίνυν ἐκτὸς ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωποπλάστην, τὸν διαιροῦντα ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν Θεοῦ, καὶ Θεὸν ἡμῶν καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κυρίως καὶ ἀληθείαν τὴν ἁγίαν ἐνδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν Θεοτόκον· ἀλλ' ἄλλον μὲν τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς Θεὸν λόγον λέγοντα, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου Μαρίας χρείαν ἔχειν οἰκειωθῆναι τῇ θεότητι τὸν λόγον Θεοῦ αὐτοῦ γεγονότα.

†. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ Εὐτυχῆ τὸν φρενοβλαβῆ, τὸν φαντασίαν εἰσάγοντα, δρενάμιον τινὰ τὴν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκωσιν, τοῦτ' ἔστι τὴν ἡμετέραν καὶ σωτήριον, μὴ ὁμολογοῦντα κατὰ πάντα ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

†. Τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ καὶ Ἀπολινάριον τὸν ψυχροφόρον, τὸν λέγοντα τὸν υἱὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν ἄνευ, καὶ συζυγοῦντα ἅτοι φυρμὸν εἰσάγοντα τῇ ἐνανθρωπήσει αὐτοῦ μονοκλινῶς ἢ μᾶλλον δὲ Θεῷ. καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας. Εἴ γάρ τινες μὴ τούτων ἡμῶν τὴν ὀρθοτομίαν τῶν τοῦ τόπου ἡμῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τηλικοῦτοι ὄντες καὶ μὴ ὀρθοδοξοῦσι συγγνώμης ἀξιωθῶσι. καλοῦμεν δὲ τοὺς τοιούτους, ὡς ὁμολογουμένως αἱρετικοὺς, τῷ ὀρθοκαλλεῖ σωφρονισμῷ. Dat. *

§. 2. Hæc igitur cum ita se habeant, anathematizamus omnem hæresin, præsertim vero NESTORIUM Anthropolatram [28], dividentem unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum; nec diserte & secundum veritatem confitentem sanctam gloriosam semper virginem Mariam theotocon [29] esse, hoc est, Deiparam: sed alium esse dicentem Deum ex Deo Patre, alium, qui ex sancta semper virgine Maria natus est: hunc [30] autem gratia, & proximitate, quam habuit cum Deo verbo, Deum factum esse.

†. Neque vero Nestorium solum, sed & EUTYCHEM [31] mente captum, phantasiam inducentem, negantem autem veram ex sancta semper virgine, & Deipara Maria incarnationem, hoc est nostram salutem: neque confitentem per omnia consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem.

†. Simili modo & APOLLINAREM animicidam, seu psychophthoron [32], dicentem, Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum animem esse, & confusionem seu perturbationem superducentem inhumanationi unigeniti filii Dei. Sed & omnes, qui idem cum eis sentiunt. Si enim aliqui post hanc nostram præmonitionem, certo & liquido id cognoscentibus & comperientibus locorum Episcopis Deo amantissimis, inventi fuerint posthac in contraria his opinione esse: hi nullius [33] indulgentiæ expectent veniam: Jubemus enim tales tanquam confessos hæreticos competenti animadversioni subjugari [34]. Dat. 528.

Præfatio. 1. Summa catholicæ fidei. 2. Nestorius. 3. Eutyches. 4. Apollinarus, & eorum sectatores anathematizantur.

ς'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντινουπολίτης.

TΟν σωτῆρα καὶ δεσπότην τῶν ὅλων Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν θεραπεύοντες, Δρῶ. πίστιν ἀποδεξόμεθα (οὕτω συνδέχει) νῦν καταλαμβάνειν ἀνθρώπινον) μιμητὴν τῶν αὐτὸν συγκαθέσεσιν. καὶ διόρθωσίν τινος τῇ νόσῳ καὶ μανίᾳ κεφαλαιωμένης τῶν ἀσεβῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς, τὴν ἐχθρὰν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, δρενάμενος τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν Θεοτόκον εἰπεῖν κυρίως καὶ ἀληθείας ἐπιστάμεθα τοῦτος τῶν ὀρθῶν τῶν Χριστιανῶν διδαχθεῖσαν πίστιν. οἱ γὰ ἀνιάτως ἔχοντες, κρύπτοντες τὴν ἑαυτῶν φλαυλίαν, ἀπέρχονται· (καθὰ μεμαθήκαμεν) πὸς τὰ ἀπωλέστερα ψυχὰς συλλέγοντας καὶ σκανδαλίζοντας, καὶ συναυλίαν τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας λέγοντες. ἀνεγκλήτου τοίνυν ὑπομισοῦμεν, καθελόσης ἐκ πὸς τὰ αἱρετικὸν ψυδολογίας, σαφήνισιν ἢ πᾶσιν, ὅπως τε δοξάζῃ ἡ ἁγία Θεοῦ καὶ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, κηρύττουσι ἢ οἱ τοιοῦτοι ὀρθοτομοῦσι ἱερεῖς οἷς καὶ ἡμεῖς ἐπομένοι, φανερὸς καθιστῶμεν τὸ σεβὲς τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, ὃ καινίζοντες πίστιν, (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ἐλέγξαντες τὴν μανίαν τῶν φρονούντων τὰ τῶν ἀσεβῶν αἱρετικῶν. ὅσαπερ ἤδη καὶ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ ἡμετέρας βασιλείας πραξάντες, πᾶσι καταδηλον ἐποιησάμεθα.

§. α'. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς πνεῦμα τὸ ἅγιον, μίαν θείαν ὑπόστασιν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι τελείοις, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, τριάδα

28 *V. lib. 5. §. 2. ff. eod.*

29 Θεοτόκον non θεόκτον, hoc est, Christi genitricem, non Dei genitricem. Duas enim in Christo personas constituebat Nestorius, Christum, seu hominem, & Deum; negabat autem Mariam Dei genitricem. Erant & alii, qui *Sirianos* hoc sensu admittebant, quod hominem peperisset, qui postea Deus factus esset. *Vincen. Lyrinensis.*

30 Christus non proximitate, aut gratia verbi Deus, sed quia ipse verbum.

31 Hic differentiam naturarum, ille unitionem earum abjurabat. *Rustic. d. loco.*

32 Id est negantem animam in Christo fuisse *Fulgent. 1. ad Thrasim.* saltem ratione præditam. *Vinc. adv. profanas novitat.* De Apollinari adde Tertul. *lib. de patientia. l. 5. l. 8. §. 1. §. 2. §. 3. & seq. ff. de hær. sic.* Epiph. *l. 3. tom. 2. hæres 76.* Ruffinum *l. 2 c. 20.* Sozomen. *6. hist. 25. & 27.* Theod. *5. cap. 5.*

33 Pœnitentem primo admitti, volt Clarus, sed tamen in perpetuos carceres detrudi: relapso non parci, ne quidem pœnitenti: *5. sent. §. hæresis. vers. sed quæro.*

34 Videtur data *Justiniano A. Cos.* quia in sequenti Edicto ait, se in primordio sui Imperii simile Edictum composuisse *Contius.*

35 Contius hanc constitutionem Latinam fecit.

36 Vide *Cujac. lib. 12. observ. 26. Ans.*

37 Ita Paulus *1. Cor. 11.* μιμηταί μου γίνεσθε καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.

38 Συγκατάθεσιν, συνκατάθεσιν autem voce videtur intelligere docendi munus: mox enim sequitur: *Etenim & post illas festinavimus, quæ sit recta Christianorum fides, edocere.* Quanquam scio & hac voce Christi incarnationem intelligi apud Proclum, *epist. ad Armenios.*

39 Hæresis morbus atque insania.

40 Nestorius Christotocon fatebatur, ac si Deus de Maria nasci non potuisset in sacrofancto mysterio: Ακέφαλοι Dei genitricem, ac si nihil humanæ naturæ post unionem in Christo remansisset. *Rust. fol. 610.* non alio modo, quàm episcopi mater dicitur, quæ eum, qui episcopus factus est, peperit. *Vincentius Lyrinensis fol. 652.*

41 In Fidei articulis nihil innovandum.

42 Trinitas ex scripturis ita probatur. Filius non est solus μόνος *Joan. 5. vers. 16.* Sed est præterea Pater *ibid. vers. 37.* Illi duo dicuntur *Joan. 10. vers. 7. Marci 18.* ab utroque spiritus ἀπὸ id est alius. *Joan. 14. vers. 16.* Hi tres, id est, tres esse dicuntur *1. Joan. 5. vers. 7.* & tamen unum. Auguſtinus *de vera innocentia*, quum ait, *unum*, Arium percellit: quum ait, *sumus*, Sabellium *hæresib. 7.* quod dico *unum*, audiat Arius: quod dico *sumus*, audiat Sabellius: non confundat Sabellius, *sumus*, *Vigil. 2.* dicendo *ego & pater*, discernit quod Sabellius male confun-

17 Id est, Constantinopolitani. 18 Pœnam publice disputantium, & contendentium de religione observa. 19 Τῆς ὁρατικῆς ἐκπεσοῦσι. *Synopsi. eod.* 20 Inter pœnas hæreticis indictas hæc satis usitata fuit, urbibus expelli. *v. l. 2. ff. eod.* 21 Alia extat subscriptio in actis Concilii Chalcedonensis. *act. 3.* 22 Interpretatio Contii. 23 *V. Tertul. lib. de præscr. vide Vincent. Lyrinensem adversus prophanas novationes.* 24 Hinc Christus dicitur χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς. *Hebr. 1. vers. 3.* 25 Ὁμοούσιον. 26 Descensus ad inferos hic omittitur, ut & alias in Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, Chalcedonensi & Romano, & orientalibus symbolis.

27 Trinitati per incarnationem verbi non accessit quarta persona, quod Marcellus & Photinus voluere, teste *Mario Victorino adversus Arium lib. 1 fol. 196.* non est quartum in Trinitate. *v. Rusticum Diaconum adversus Acephalos fol. 745. 758.* nullus unquam Christianorum dixit, quia quaternionem colimus aut quinionem, vel senionem, Rusticus *ibidem fol. 746.* τελείαν δμοούσιον προσκυνοῦντες, τέταρτον τῷ ἀριθμῷ δι' ὑποφορμιν. Procl. *in epist. ad Arm.*

ἀμετάτρεπτον. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ θεὸν ἀληθινόν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναΐδιον τῷ πατρί, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, σαρκωθῆναι ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, σταυρὸν δὲ ὑπομεῖναι ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ταφῆναί τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε πάθη καὶ τὰ θαύματα ἀπὸ ἑκουσίως ὑπομείναντα ἐν σαρκί, γινώσκοντες· οὐ γὰρ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ὡς γὰρ ἐστὶν ἐν θεότητι τέλειος, οὕτως ὁ αὐτὸς καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. τὴν γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν δεχόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν. ἔμεινε γὰρ τριὰς ἡ τριὰς καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς τριάδος θεοῦ λόγου. οὔτε γὰρ τέταρτον πρόσωπον προσθήκην ἐπιδέχεται ἡ ἁγία τριάς.

potestatem, trinitatem consubstantialem. In ultimis autem diebus confitemur dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Dei Filium ex [1] Deo vero Deum verum, ante [2] secula, & [3] sine tempore ex Patre [4] natum: coæternum [5] Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, qui descendit de cœlis, incarnatus de Spiritu Sancto, & sancta gloriosa & semper [6] virgine Maria, & inhumanatus, sive homo factus est, & passus crucem pro nobis sub Pontio [7] Pilato, sepultus est, & resurrexit tertio die. Unius ac ejusdem passiones & miracula, quæ sponte pertulit in carne, agnoscentes. Non enim alium Deum Verbum, & alium Christum novimus, sed unum & eundem, consubstantialem Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse & perfectus est in humanitate. Nam ejus secundum hypostasim seu secundum personam unitatem suscipimus, & confitemur: Mansit enim Trinitas, & post incarnatum unum ex Trinitate Dei verbum: Neque enim quartæ [8] personæ adjectionem admittit sancta Trinitas.

§. β'. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντάς τε ἢ φρονοῦντας, τοὺς διαιροῦντας τὸν ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν τὴν ἁγίαν ἔνδοξον καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν θεοτόκον, τουτέστι μητέρα θεοῦ, ἀλλὰ δύο υἱοὺς λέγοντας, ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς θεὸν λόγον, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου θεοτόκου Μαρίας, χάριτι δὲ καὶ σχέσει καὶ οἰκειότητι τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον αὐτὸν γεγενῆσθαι, καὶ ἀρνουμένους καὶ μὴ ὁμολογοῦντας τὸν δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸν ἡμῶν, τὸν σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα, ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος· οὗτος γὰρ μόνος ἐστὶν ὁ συμπροσκυνούμενος καὶ συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

§. 2. His ita se habentibus, anathematizamus omnem hæresin, præcipue vero Nestorium anthropolatram [9], & qui eadem cum ipso sentiunt, vel senserunt, qui dividunt [10] unum dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum: & qui non confitentur proprie [11], & secundum veritatem sanctam gloriosam, & semper [12] virginem Mariam theotocon seu Deiparam, id est, Dei matrem: sed qui duos [13] filios dicunt, unum ex Deo Patre Deum verbum, alterum ex sancta semper virgine Deipara Maria, gratia & habitudine, & propinquitate, quam cum Deo Verbo habet, natum esse: & qui negant, nec confitentur dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum incarnatum, & hominem factum & crucifixum, unum esse ex sancta, & consubstantiali Trinitate. Ipse enim solus est coadorandus & conglorificandus Patri & Sancto Spiritui.

§. γ'. Ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ Εὐτυχέα τὸν φρενοβλαβῆ, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντάς τε καὶ φρονοῦντας, τοὺς φαντασίαν εἰσάγοντας, ἀρνουμένους τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου ἀληθινὴν γέννησιν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

§. 3. Anathematizamus insuper, & Eutychetem mente captum, & qui cum eo sentiunt, aut senserunt, qui phantasiam introducunt, negantque veram nativitatem, seu generationem domini, & salvatoris nostri Jesu Christi ex [14] sancta virgine & Deipara, hoc est, nostram salutem: & qui [15] non confitentur ipsum consubstantialem [16] Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem.

§. δ'. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυχοφθόρον, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας, ἢ φρονοῦντας, τοὺς ἄνουν λέγοντας τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ σύγχυσιν ἤτοι φυρμὸν εἰσάγοντας τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντάς τε καὶ φρονοῦντας. Dat. Id. Mart. Dn. Justin. PP. A. III. Coss.

§. 4. Similiter autem anathematizamus, & Apollinarium psychophthoron [17], sive animicidam, & qui cum eo sentiunt, vel senserunt, qui dicunt inanimem, hoc est animæ humanæ expertem, esse dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum, & qui confusionem, aut conturbationem introducunt, & invehunt in unigeniti Dei Filii inhumanationem sive humanitatem: & omnes postremo, qui eadem cum ipso senserunt, aut sentiunt. Dat. Id. Martii, Constantin. D. N. Justinian. PP. A. III. Cons. 533.

Τὸ αὐτὸ Ἐφεσίοις, τὸ αὐτὸ Καισαρεῦσι, τὸ αὐτὸ Κυζικηνοῖς, τὸ αὐτὸ Ἀμιδηνοῖς, Τραπεζουντίοις, Ἱεροσολυμίταις, Ἀπαμεῦσιν, Ἰουστινιανοπολίταις, Θεοπολίταις, Σεβαστηνοῖς, Ταρσεῦσιν, Ἀγκυρανοῖς.

Scriptum est superius Edictum eodem [18] exemplo Ephesiis, item Cæsariensibus, item Cyzicenis, Amidenis, Trapezuntiis, Hierosolymitanis, Apameis, Justinianopolitanis, Theopolitanis [19], Augustanis, Tarsensibus, Ancyrenis.

1 V. l. 2. §. 1. ℑ. eod. 2 Ἐν ἀρχῇ Joan. 1. vers. 1. πρὸ πάντων Col. 1. vers. 17. πρὸ καταβολῆς κόσμου Ephes. 1. vers. 4. 1. Pet. 1. vers. 20. σήμερον, id est, hodie & semper. Psalm. 2. Actor. 13. vers. 33. Hebr. 1. vers. 5. χθὲς καὶ σήμερον. Hebr. 13. v. 8. non fuit tempus quando non fuit. Hodie Dei seu in Deo est ipsa æternitas.

3 Fuit enim ante tempora, & ab eodem res omnes creatæ Joan. 1. v. 3. Coloss. 1. vers. 16. 17. Hebr. 1. vers. 10.

4 Eo respectu ἀμήτωρ: ut incarnationis intuitu ἀπάτωρ. Lactant. 4. cap. 13. Augustinus 5. de hæresib. unus sine conjuge pater, alius sine matre filius.

5 Nunquam Pater sine filio, quia nunquam sine verbo, nunquam sine virtute, nunquam sine sapientia esse potuit. Eusebius Emissenus. Nec heri Deus tantum, hodie Deus & Pater, sed semper Deus & Pater, & semper fuit cujus esset Pater. Anselmus ad Armenium.

6 Ἀειπάρθενος semper virgo, ante partum, in partu, post partum.

7 Pontius Pilatus Procurator Cæsaris in Syria. Tacit. 15. Cujac. 19. c. 13. quam opinionem somnio tribuit Robertus 1. Animadvers. 21. eo nomine notatus ab Anton. Mercatore 1. Notar. 2.

8 Vincentius Lyrinensis, adversus profanas novationes. Anathema Nestorio, neganti ex virgine Deum natum, asserenti duos Christos, & explosa Trinitatis fide quaternitatem nobis introducenti. Rusticus Diaconus adversus Acephalos: Nullus unquam Christianorum dixit, quia quaternionem colimus, aut quinionem vel senionem. Marius Victorinus 1. adversus Arrium. Marcellus & Photinus dicunt esse & Deum, & λόγον & spiritum, Quartum autem filium, id est, hominem, qui ex Maria, quem assumpsit λόγος, & ut ministrum refert.

9 Hominicola, qui hominem colit. Ideoque non tanquam hominem cum verbo coadoramus, ne divisionis species inducatur. Cyrill. apud Vigil. 5. non coadorandus, ut alter alteri, sed ut unus uni. Rusticus.

10 Naturarum unitionem dividebat: earum differentiam Eutyches negabat. Rusticus.

11 De eo dixi hujus legis initio.

12 Ἀειπάρθενον.

13 Nota dogma Nestorii.

14 Sed ex cœlo, ut Valens & Marcion. v. Tertull. advers. Marcionem, & advers. Valentinianos. Vigilium lib. 3.

15 Nota dogma Eutychetis.

16 Negant consubstantialem, qui per unitionem, potestate divina, confusionem naturæ introductam existimant.

17 V. l. 3. §. 2. ℑ. eod. alio sensu Deicida appellatur, quod ipsum Deum in carnem conversum, & ita mortuum diceret. Rusticus.

18 Moris erat exempla edictorum ad plures transmitti Nov. 6.

19 Nov. 42. cap. 1. id est, Antiochensibus. Nov. 123. c. 5. quorum civitas eversa, restaurata a Justiniano Theopolis nomen assumpsit. v. Cedrenum 2. anno Imperii Justiniani. v. Cujac. 8. obs. 21. & ad Nov. 7. ℑ.

Præfatio. 1. Hæreticorum opinio, & anathema. 2. Confessio Catholica. 3. De edicto Justiniani. 4. De quatuor conciliis. 5. Epilogus.

§. ζ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Γινώσκειν βουλόμενοι τὴν σὴν ἁγιωσύνην πάντα τὰ εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὁρῶντα κατάστασιν, ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα ταύταις πρὸς αὐτὴν χρήσασθαι ταῖς θείαις συλλαβαῖς, καὶ δι' αὐτῶν δῆλα αὐτῇ καταστῆσαι τὰ κινηθέντα, ἅπερ καὶ αὐτὴν εἰδέναι πεπείσμεθα. εὑρόντες γάρ τινας ἀλλοτρίους τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τῇ τῶν ἀσεβῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχέως ἀκολουθοῦντας πλάνῃ, καὶ ταῖς τούτων βλασφημίαις κεχρημένους, θεῖον προτεθείκαμεν ἤδικτον, (ὅπερ καὶ ἡ σὴ γινώσκει ἁγιωσύνη) δι' οὗ τὴν τῶν αἱρετικῶν μανίαν ἠλέγξαμεν, οὐδὲν παντελῶς ἐναλλάξαντες ἢ ἐναλλάττοντες ἢ παρεξελθόντες τῆς μέχρι νῦν σὺν θεῷ κρατούσης ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, (καθὰ καὶ ἡ σὴ γινώσκει μακαριότης) ἀλλὰ διὰ πάντων φυλάττοντες τὴν κατάστασιν τῆς ἑνώσεως τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῆς πρὸς τὸν ἁγιώτατον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης καὶ πατριάρχην, πρὸς ὃν καὶ τὰ ὅμοια τούτοις γεγράφαμεν. οὔτε γὰρ ἀνεχόμεθά τι τῶν εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὁρώντων κατάστασιν, μὴ καὶ τῇ αὐτοῦ ἀναφέρεσθαι μακαριότητι, ὡς κεφαλῇ οὔσῃ πάντων τῶν ὁσιωτάτων τοῦ θεοῦ ἱερέων, καὶ ἐπειδὴ ὁσάκις ἐν τούτοις τοῖς μέρεσιν αἱρετικοὶ ἀνεφύησαν, τῇ γνώμῃ καὶ ὀρθῇ κρίσει τοῦ ἐκείνου σεβασμίου θρόνου κατηργήθησαν. ἐκ γὰρ τῶν παρουσῶν θείων ἡμῶν συλλαβῶν μαθήσεται ἡ σὴ ἁγιωσύνη τὰ παρ' ἡμῶν προτεθειμένα, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐπιχειροῦντας πονηρῶς νοεῖν ἑρμηνεύσειν τὰ παρ' ἡμῶν ὀρθῶς ἐν τῷ ἠδίκτῳ λεχθέντα συλλαβῶν.

VII. [20] Idem Imp. Epiphanio sanctissimo, & beatissimo Archiepiscopo regiæ hujus urbis, & Oecumenico Patriarchæ.

Cognoscere volentes tuam sanctitatem ea omnia quæ ad Ecclesiasticum spectant statum: necessarium duximus, hisce ad eam uti divinis compendiis [21], ac per ea manifesta eidem facere, quæ jam moveri cœpta sunt, quanquam & illa eandem cognoscere sumus persuasi. Cum itaque comperissemus quosdam alienos à Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, impiorum Nestorii & Eutychetis sequutos deceptionem, divinum antehac promulgavimus Edictum (quod & tua novit sanctitas) per quod hæreticorum furores reprehendimus, ita ut nullo quovis omnino modo immutaverimus, immutemus, aut prætergressi simus eum, qui nunc usque coadjuvante Deo servatus est, Ecclesiasticum statum (quemadmodum & tua novit sanctitas) sed in omnibus servato statu unitatis sanctissimarum ecclesiarum cum ipso [22] SS. Papa [23] veteris Romæ, ad quem similia hisce perscripsimus. Nec enim [24] patimur ut quicquam eorum, quæ ad Ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad ejusdem referatur beatitudinem: quum ea sit caput omnium [25] sanctissimorum Dei sacerdotum: vel eo maxime quod, quoties in eis locis hæretici pullularunt, & sententia, & recto judicio illius venerabilis sedis coërciti sunt. Ideoque ex præsentibus divinis nostris breviculis [26] sciet tua sanctitas quæ à nobis proposita sunt quam & quibus studio est, pessime interpretari quæ à nobis statuta sunt, comprehendetur.

§. α'. Ὀλίγοι τινὲς ἄπιστοι καὶ ἀλλότριοι τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἀντειπεῖν ἰουδαϊκῶς ἐθάρρησαν πρὸς τὰ παρὰ πάντων τῶν ἱερέων ὀρθῶς κρατούμενα καὶ δοξαζόμενα καὶ κηρυττόμενα, ἀρνούμενοι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, τὸν σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα, ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητὸν σαρκί, τὸν αὐτὸν ἀπαθῆ θεότητι. Παραιτούμενοι δὲ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν ὁμολογεῖν ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, δῆλοι εἰσὶ καὶ ἐλέγχονται τῇ τοῦ ἀσεβοῦς Νεστορίου ἀκολουθοῦντες πονηρᾷ διδασκαλίᾳ, κατὰ χάριν αὐτὸν λέγοντες υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν λέγοντες. οὓς ἀναθεματίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, ὡς ἀλλοτρίους ὄντας τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας.

§. 1. Pauci quidam infideles & alieni à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia contradicere Judaice ausi sunt adversus ea, quæ ab omnibus sacerdotibus recte observantur, probantur & annunciantur: negantes dominum nostrum Jesum Christum unigenitum [27] Filium Dei, & Deum nostrum incarnatum ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa, semper virgine, & Deipara, & hominem factum & crucifixum, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandum [28] Patri, & Sancto Spiritui, consubstantialem Patri secundum Deitatem [29], consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, passibilem carne, eundem impassibilem Deitate. Recusantes autem Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum filium Dei, & Deum nostrum fateri, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, manifeste deprehenduntur impii Nestorii sequi pravam doctrinam, secundum gratiam [30] eum dicentes Filium Dei, & alium Deum verbum, & alium [31] Christum dicentes, quos anathemate damnamus, eorum etiam dogmata, eos etiam, qui eadem cum ipsis senserunt, aut sentiunt, ut alienos à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia.

§. β'. Καὶ οἱ εὐλαβέστατοι τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων ἀρχιμανδρῖται ἀκολουθοῦντες τῇ τῶν ἁγίων πατέρων παραδόσει, καὶ μηδὲν παντελῶς ἐναλλάξαντες ἢ ἐναλλάττοντες τῆς μέχρι νῦν (καθὰ εἴρηται) ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως συμφώνως, ὁμολογοῦσι καὶ δοξάζουσι, κηρύττοντες τὸν δεσπό-

§. 2. Et Reverendissimi sacrorum monasteriorum Archimandritæ [32] sequentes sanctorum patrum traditionem (ea scilicet fide, ut nihil omnino antehac immutaverint aut hodie immutent, ab eo qui nunc usque, sicuti dictum fuit, obtinet ecclesiastico statu) unanimiter fatentur, & cum gloria annunciant

20 Latina interpretatio Græcæ constitutionis.

21 [illegible] compendii: Est enim hæc lex quasi compendium edicti alterius à Justiniano promulgati. Sacri apices qui sint, dicam alibi.

22 Joannem intelligit, de quo l. 8. ℑ. eod.

23 Papa aliarum etiam Ecclesiarum episcopi appellati sunt: hinc Cypriano Papæ presbyteri, & diaconi Romæ consistentes salutem, Cyprianus 2. epist. 7. Sic & Athanasius in Apologia synodicis Papa appellatur: & apud Epiphanium. v. quæ notavi ad Nov. 123. c. 3. Mitto plures authoritates in re notissima referre: videndus est passim Sidonius.

24 Hinc illud Ammiani lib. 15. Id enim ille (Constantium intelligit) Athanasio semper infestus, licet sciret impletum (id est, Athanasium sede sua jam dejectum ab Arrianis) tamen authoritate (qua potiores urbis æternæ episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti.

25 Hinc collige, errare eos, qui volunt Imp. Phocam primum pro Gregor. Magn. pontifice, sententiam tulisse contra Johannem Patriarcham Constantinopolitanum; quum ex his verbis constet tempore Justiniani primatum summo pontifici donatum fuisse: facit etiam l. 8. vers. reddentes: in fin. h. t. & novell. 131. cap. 2. in fin. Ans.

26 Συλλαβῶν.

27 Μονογενῆ ut & ℑ. eod. §. 2. Johanni in Evang. 1. vers. 14. dicitur etiam πρωτότοκος. Lucas 2. vers. 7. Hebr. 1. v. 6. id est, primogenitus, non quod post eum alios, sed quod ante eum, nullum Maria peperit. Sic in legibus supremus seu primus dicitur, etiam is, post quem nemo, l. 9. ff. de reb. dub. quem nemo sequitur, l. 92. ff. de ver. sign. & proximus qui solus. l. 1. §. 2. ff. unde cognati. leg. 155. ff. de verb. sign.

28 Συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον. Impiè igitur negant Pneumatomachi, Spiritum sanctum patri & filio conglorificandum. v. Basilium lib. de Spiritu sancto. c. 27. 28. Sic alia in causa legimus Nestorium docuisse hominem verbo coadorandum, tanquam alterum alteri, non sicut unum. Rusticus contra Acephalos.

29 Θεότητα. Hinc illud, in Christo habitat πλήρωμα τῆς θεότητος. Col. 2. vers. 9. dicitur etiam de Deo θειότης. Paul. Rom. 1. v. 20.

30 Verbum non sic filius, quemadmodum nos: Nos adoptione filii: illud natura. Etiam quadam adoptione filius est Christus, sed secundum carnem, Mar. Victor. 1. advers. Arrian.

31 Et sic duæ.

32 Archimandritæ. Tyrannis primos Christianos coëgit ἐν ταῖς μάνδραις, id est, speluncis, διάγειν. Eorum primi seu præfecti Archimandritæ dicti. Goth. Archimandrita, Agminis seu gregis princeps, hic pro Pastore, seu Abbate sumitur, à Græca voce μάνδρα, quæ speluncam significat: solent enim monachi speluncis, & cavis montibus habitare. Vide Alciat. ad l. 8. C. h. t. num. 12. Ans.

τῶν ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστὸν τὸ μονογενῆ υἱὸν τὸ ἀχρόνως καὶ ἐξ πατρὸς γεγεννημένον, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σεσαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἀνθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα, ἕνα ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ τριάδι. ὁμόσιον δὲ αὐτὸν ἴσμεν τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμόσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητὸν σαρκὶ, τὸν αὐτὸν ἀπαθῆ θεότητι. ὡς γὰρ ἔστιν ἐν θεότητι τέλειος, ἄτυπος ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. τὸν δὲ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν δεχόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁμοίκτιος ὑὸς καὶ λόγος θεοῦ ὁ πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθείς, αὐτὸς καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σεσαρκωθεὶς ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἀνθρωπήσας, τοῦτέστιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν θεὸς ἐστι. Διὸ τοῦτο καὶ τὴν ἁγίαν ἀειπάρθενον Μαρίαν κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν μητέρα θεοῦ λέγομεν, ἐπ' ὠφελείᾳ θεοῦ λόγου τοῦ δεχθέντος ἐξ αὐτῆς λαβόντος, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ τεχθέντος, καὶ συναυθρωπήσαντος. ὃν ὁμολογοῦμεν (καθὼ εἴρηται) ὁμόσιον εἶναι τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμόσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ἓν αὐτὸν τοῦτον ὁμολογοῦμεν, καὶ τὰ παθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ, γινώσκοντες.

§. γ'. Ταῦτα τοίνυν ἐστὶν, ἅπερ διὰ τοῦ θείου ἡμῶν εἰρηκότες ἠλίγξαμεν τοὺς αἱρετικοὺς ἠλέγξαμεν. ᾧ γὰρ θείῳ ἠδέλφῳ καὶ πατρὶ οἱ ὑπερθέντες οὐ τετόλμηκασι ἐπισκοποι καὶ βουλεύσασθαι δεχόμενοι δεῖται, ἅπερ τῇ σῇ ἀγιωσύνῃ καθυπέρκαψαν.

§. δ'. Ἀναλαβόντες δὲ πάντων τοὺς ἁγίους τέσσαρσι συνόδοις, καὶ τοὺς παρ' ἑκάστης αὐτῶν δογματισθέντας (τυτέστι τὴν τε ἐν Νικαίᾳ τῶν πη. καὶ τὴν ἐν τούτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλῃ ρν. καὶ τὴν ἐν Ἐφέσῳ τὴν πρωτέρας, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι) δῆλα ποῖοι τοῖς ἁγίοις ἡμῶν πατράσι τοῖς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας διαδεδεγμένα ὄργανα τὰ πίστεως, τυτέστι τὸ ἄγιον μαθημα ἦτοι σύμβολον, κρατεῖμεν τε καὶ φυλάττομεν, τὸ παρὰ τῶν πη. ἁγίων πατέρων ἐκτεθέν. ὅπῃ καὶ οἱ ἐν τούτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλῃ ρν. ἅγιοι πατέρες σαφέστατα ἐπιχειρήσαν τὸν θεῖον ἁγίας πνεύματος θεότητα, οἱ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀφθάρτου θεοτόκου Μαρίας ἀληθῶς σώσασιν θεὸν λόγον ἐνανθρωπήσαντα· διὸ καὶ τὰ τῆς ἀειπαρθένου θεοτόκου Μαρίας ἀναθεματισμοὺς ἐποιήσαντο οἱ εἰρημένοι ἅγιοι πατέρες συφρονίσαντες ἐπῄνεσαν. τοῦτο καὶ αὐ ἄλλαι ἁπάσαι ἁγίαι συνόδοι, τυτέστιν ἡ ἐν Ἐφέσῳ πρώτερα, καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι τῇ αὐτῇ πίστει ἀκολουθήσασαι ἐδέξαντο καὶ ἐφύλαξαν, τὸν ἁγίαν ἄνδεξον ἀειπάρθενον Μαρίαν θεοτόκον σώπυξαν, καὶ τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸν θεοτόκον ἀναθεμάτισαν ὁμοίως ἢ ἀνεθεμάτισαν καὶ τοὺς ἕτερον σύμβολον ἢ ἄγιον μάθημα παραδιδόντας παρὰ τὸ τοῦτο μὲν τῶν πη. ἁγίων πατέρων ὁπῃθεν, σαφῶς ἐστὶν ἡ καὶ πρώτων θεν παρὰ τῶν ἐν τούτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλῃ ρν. ἁγίων πατέρων, καὶ ἡ μὲν ἐν Ἐφέσῳ πρώτερα τοῦτο ἀσεβῆ Νεστόριον καὶ τὰ αὐτῷ δύγματα ἀθέτησε καθαίρεσιν, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας καὶ φρονοῦντας καὶ τοὺς συναυτοῦντας ἀνεθεμάτισεν. ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία συνόδῳ καθαίρεσιν τε καὶ ἐξέωσαν τῶν ἁγίων καὶ θεῖα ἐκκλησιῶν καὶ ἀνεθεμάτισε καὶ τὰ ἀσεβῆ Εὐτυχέα καὶ τὰ αὐτῷ δύγματα καὶ τοὺς τὰ αὐτῷ φρονήσαντας καὶ φρονοῦντας, καὶ τοὺς συναυτοῦντας αὐτῷ καὶ συναυτοῦντας, καὶ πάντας τοὺς αἱρετικοὺς, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας καὶ φρονοῦντας ἀνεθεμάτισεν. ὁμοίως ἡ ἀνεθεμάτισεν καὶ Νεστόριον, καὶ τὰ αὐτῷ δόγματα καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ τοὺς συναυτήσαντας αὐτῷ ἢ συναυτοῦντας. ἡ αὐτὴ δὲ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία συνόδῳ καὶ τὸν θεῖον μεγάλην Πρόκλην τὸν ἱερὸν Ἀρμενίας συγγραφεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ θεοῦ λόγου τὸν διαστὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, ἕνα τὰ ἁγίας περιέδῳ. Διὰ τὰ οἰκείας ἀναφορᾶς, ἐδέξατο τε, καὶ ἐβεβαίωσεν. εἰ γὰρ τοὺς εἰρηνάρχας τοσούτους ἁγίους συνόδους παρεξέλθομεν, ἢ τοὺς παρ' αὐτῶν ἀφωρισθέντας διόρθωμα ἀθέσεων τοὺς καθαιρεθέντας ὑπ' αὐτῶν αἱρετικοὺς ἢ τοὺς αὐτῶν δόγμασι, τῷ ἑαυτῶν λύμῃ πάλιν εἰς τοὺς ἁγίους θεοῦ ἐκκλησίας ἐνδεικνῦσι. ἄσμενος ἐκ' ἐνδέχῃ προχθῶσι, σοῦ μὴ γένοιτο. ἐπεὶ αἱ εἰρηνάρχαι δ. ἁγίαι συνόδοι Διὰ τὰ οἰκείων δόγματων τοὺς αἱρετικοὺς καὶ τὰ τούτων δόγματα ἐξέβαλον. καὶ εἷς ὡς μιαν τῶν εἰρηνάρχων ἁγίων συνόδων ἀμφιάλλοι, ὡσθηλὸς ἐστι ἐκείνα φρονεῖν τὰ δόγματα τὰ παρ' αὐτῶν ἐκβληθέντα καὶ ἀναθεματισθέντα.

§. ε'. Μηδεὶς τοίνυν μάτην ἡμῖν παρεξάτω ἐλπίδι ματαίᾳ καθίεμθαι, ὅτι ἡμεῖς ἐναντίον τῶν εἰρηνάρχων δ. συνόδων ἐπράξαμεν, ἢ πράξομεν, ἢ πραχθείᾳ παρά τισι συγχωρήσομεν, ἢ ἀφειμένοι τῷ τῶν αὐτῶν ἁγίων δ. συνόδων ὁσίαν μνήμην ἐκ τῶν εἰρηνάρχων τὰ ἐκκλησίας διατάγων ἀνεξόμεθα. Πάντας γὰρ τοὺς παρ' αὐτῶν καθαιρεθέντας καὶ ἀναθεματισθέντας καὶ τὰ τῶν καθαιρεθέντων δόγματα καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας ἀναθεματίζομεν.

§. ς'. Ὅθεν σὺ κύριε ἡμῶν τε καὶ τῆ ἡμεδαπῇ πολιτείᾳ ἡ μακαριότης σου, πάντως ἀεὶ ὁ ἡμέτερος σπουδῇ καὶ τὰ ἀεὶ τῶν ἀμωμήτων πίστιν σπουδῆς, διδασκόμενος καὶ πληροφορῶσα. DAT. VII. KAL. APR. CP. DN. JUSTINIAN. PP. A. III. CONS.

Epistola Joannis Archiepiscopi & sanctissimi Patriarchæ urbis Romæ.

Gloriosissimo, & clementissimo filio Justiniano Augusto Joannes Episcopus urbis Romæ.

INter claras sapientiæ ac manſuetudinis veſtræ laudes, Chriſtianiſſime Principum, puriore luce tanquam aliquod ſydus irradiat, quod amore fidei, quod charitatis ſtudio edocti eccleſiaſticis diſciplinis, Romanæ ſedis reverentiam conſervatis, & ei cuncta ſubjicitis, & ad ejus deducitis unitatem, ad cujus auctorem, hoc eſt, Apoſtolorum primum, Domino loquente præceptum eſt, *Paſce oves meas*: Quam eſſe omnium vere eccleſiarum caput, & patrum regulæ & principum ſtatuta declarant, & pietatis veſtræ reverendiſſimi teſtantur affatus. Patet igitur, in vobis impletum fore, quod ſcripturæ loquuntur: *Per me Reges regnant, & potentes ſcribunt juſtitiam*: Nihil eſt [enim,] quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe: Nihil eſt, quod ita nequeat occaſui ſubjacere, quam vera religio: nam cum auctorem vitæ, vel luminis utraque reſpiciant, recte & tenebras reſpuunt, & neſciunt ſubjacere defectui. Quam ob rem, Glorioſiſſime Principum, votis omnibus exorabitur divina potentia, ut pietatem veſtram in hoc ardore fidei, in hac devotione mentis, in hoc integræ religionis ſtudio, ſine defectu ſui in longiora tempora conſervet: hoc enim & ſanctis credimus eccleſiis expedire. Scriptum [24] eſt enim, *Labia regit rex*: & iterum, *Cor regis in manu Dei eſt, & ubi voluerit, inclinabit illud*. Hoc eſt enim, quod veſtrum firmat imperium: hoc quod veſtra regna conſervat. Nam pax Eccleſiæ, religionis unitas, auctorem facti in ſublime provectum grata ſibi tranquillitate cuſtodit. Neque enim parva ei viciſſitudo à potentia divina tribuitur, per quem nullis rugis eccleſia diviſa ſecernitur, nullis inſertis maculis variatur. Scriptum eſt enim: *Quia cum rex juſtus ſederit ſupra ſedem, non adverſabitur ei quicquam malignum*. Proinde ſerenitatis veſtræ apices, per Hypatium matizavit. Ad hæc eos qui cum eo ſenſerunt & ſentiunt, & qui conſenſerunt, & conſentiunt. Chalcedonenſe vero Sanctum concilium damnavit & ejecit e ſanctis Dei Eccleſiis, & anathematizavit impium EUTYCHEM ejuſque dogmata, & qui eodem cum illo ſenſerunt & ſentiunt, & qui conſenſerunt eidem, & conſentiunt, & omnes hereticos eorumque dogmata, & qui cum illis ſenſerunt, & ſentiunt anathematizavit: pariter anathematizavit Neſtorium, ſcilicet ejuſque dogmata: & eos qui cum eo ſenſerunt & ſentiunt, eoſque qui cum eo conſenſerunt, & conſentiunt. Chalcedonenſe vero ſanctum concilium, Magni Procli ad Armenios conſcriptam Epiſtolam, (quod oporteat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium Dei, & Deum noſtrum unum ſanctum Trinitatis per proprium [15] relationem,) ſuſcepit & confirmavit. Quæ ſupradicta quatuor ſancta concilia, ſi negligimus, aut ea, quæ his conſtituta, damus licentiam damnatis ab iis hæreticis eorumque dogmatibus ſuam peſtem rurſus in ſanctis Dei Eccleſiis oſtendere. Optandum itaque ut quod nondum contigit fieri, hoc aliquando contingat. Idque eo magis quod ſupra dicta quatuor ſancta concilia ſpeciali confeſſione hæreticos: eorumque dogmata damnarunt. Ideoque ſi quis ab uno ſupradictorum ſanctorum Conciliorum diſſentiat, palam eſt, eum amplecti dogmata à ſanctis illis patribus damnata, & anathematizata.

§. 5. Nullus itaque fruſtra nos turbet ſpe vana innixus, quaſi nos contrarium à ſupradictis quatuor Conciliis feceri-mus, aut faciamus, aut fieri à quibuſdam permittamus, aut aboleri eorundem ſanctorum quatuor Conciliorum piam memoriam ex dictis Eccleſiæ diptychis [16] ſuſtineamus. Omnes enim, qui ab iis damnati & anathematizati ſunt, & damnatorum dogmata, eoſque, qui eadem ac ipſi ſenſerunt aut ſentiunt, anathematizamus.

§. 6. Itaque bene precetur nobis, & noſtro imperio beatitas tua, omnes de noſtra intentione, & noſtro erga irreprehenſibilem fidem ſtudio, docens & certiores faciens. DAT. VII. KAL. APR. CP. DN. JUSTINIAN. PP. A. III. CONS. 533.

Ecclesia: nisi ut quod antea simpliciter, lentius & securius credebatur, hoc idem postea diligentius instantius & solicitius crederet? &c. quæ *ibid. vide.* 14 Ad παρθένον ante partum & in partu (scriptum est enim: *virgo pariet*: sed & illud, *virum non cognovi*, & rursus: *primogenitum ipsi convenirent, eis, non cognovit eam donec peperit primogenitum, ecce mater tua, ecce fratres tui foris stant*: & quod Jacobus *frater Domini* dicitur. Placent qui Ezechielis cap. 44. huc accommodant: *Porta hac clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam. quoniam dominus Deus Israël ingressus est per eam.* ut merito eos, qui id negent, ignorantia scriptorum labi, Epiphanius scripserit, *lib. 3. tom. 2. hæres. 78.* Et verò partus

15 Διὰ τῆς εἰκάδος ἀναφορᾶς. Hæc verba non reperio in epistola Procli ad *Armenios*. Porro hic sensus est: filius est unus ex trinitate non quatenus filius. Vox filii relativa ad patrem, vox Deus idem cum Patre: Tertullianus adversus Praxeam: *Tres non status, sed gradus: non substantia, sed forma: nec potestate, sed specie.* Hinc illæ enunciationes falsæ apud Scholasticos, Essentia essentiam, Essentia personam, Persona essentiam generat: sed illa vera est, persona personam.

16 Διπτύχων legitur dypticis in *l. 1. C. Theod. de exp. ſenſ. ludor. lib. 15. Actione* 14. concilii Chalcedonensis: & actione 4. quintæ Synodi. Antiquus etiam interpres Horatii, tabellas interpretatur, epistolas diptychas. *vide quidam in verbo διπτύχων.* De dypticis dicam *ad l. 2. T. de diſcuſſor. lib. 10. tit. 30. v. Cujac. 4. obſ. 27.*

17 Huic Joannî Archiepiscopo, & Patriarchæ urbis Romæ Justinianus primas deferebat in Ecclesia: ideoque Joannis epistolam suæ fidei professioni idem adjunxit. *v. Cujac. 12. obſ. 26.*

18 Episcopus Romanus nomen suum hic postponit Imperatorio. *Alciat. hic.*

19 Vide Fachin. *lib. 8. contr. cap. 1. contra* Hottomann. ANS.

20 Petrum intelligit, ante quem tamen Andreas ejus frater à Domino vocatus est *Joan. 1. verſ. 40. 41. 42.* quem Constantinopolitana (Romanæ æmula) suæ sedis fuæque Ecclesiæ, fui deniique throni authorem facit atque adserit.

21 *V. 40. diſtinct. cap. ult.* & referiptum orientalium ad Julium Papam, & epistolam concilii Carthaginensis (cui præfuit B. Augustinus) ad Bonifacium & ad Celestinum.

22 *Proverb. 8.*

23 Vera religio occasui non subjacet *Isaiæ 40. Matth. 5. verſ. 18. 1. Petr. 1. verſ. ult.* paucorum quidem hominum *3. Reg. 19. v. 18. Rom. 11. verſ. 3.* & locorum esse potest. *Aoc. 12. verſ. 6.* non est tamen sola si Christum in fuga semper comitem habet. Cyprianus ad Tiberianos *apud Fulgent. 2. ad Thrasimund.*

24 *Proverb. 21.*

atque Demetrium sanctissimos viros, fratres & coëpiscopos meos, reverentia consueta suscepimus: quorum etiam relatione comperimus, quod fidelibus populis proposuistis Edictum amore fidei pro submovenda hæreticorum intentione, secundum Apostolicam doctrinam, fratrum & coepiscoporum [1] nostrorum intervenientе consensu. Quod, quia Apostolicæ doctrinæ convenit, nostra auctoritate confirmamus.

Textus autem epistolæ Imperatoris talis est.

Præfatio. 1. *De hæreticorum opinione.* 2. *Catholica confessio.* 3. *De quatuor conciliis.* 4. *De legatis ad Papam missis.* 5. *Petitio.* 6. *Subscriptio.*

Victor Justinianus, pius, felix, inclytus, triumphator, semper Augustus, Joanni sanctissimo Archiepiscopo almæ urbis Rom. & Patriarchæ [2].

REddentes honorem Apostolicæ sedi, & vestræ sanctitati (quod semper nobis in voto & fuit, & est) & ut decet patrem, honorantes vestram beatitudinem, omnia quæ ad ecclesiarum statum pertinent, festinavimus ad notitiam deferre vestræ sanctitatis: quoniam semper nobis fuit magnum studium unitatem [3] vestræ Apostolicæ sedis, & statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire, qui hactenus obtinet, & incommote permanet nulla intercedente contrarietate. Ideoque omnes sacerdotes universi Orientalis tractus, & subjicere [4], & unire sedi vestræ sanctitatis properavimus. In præsenti ergo, quæ commota sunt (quamvis manifesta & indubitata sint, & secundum Apostolicæ vestræ sedis doctrinam ab omnibus semper sacerdotibus firme custodita & prædicata) necessarium duximus, ut ad notitiam vestræ sanctitatis perveniant. Nec enim patimur quicquam, quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quamvis manifestum & indubitatum sit, quod movetur, ut non etiam vestræ innotescat sanctitati, quæ caput [5] est omnium sanctarum Ecclesiarum. Per omnia enim (ut dictum est) properamus honorem, & auctoritatem crescere vestræ sedis. §. 1. Manifestum igitur facimus vestræ sanctitati, quod pauci quidam infideles, & alieni sanctæ Dei Catholicæ atque Apostolicæ ecclesiæ, contradicere Judaice atque apostatice ausi sunt adversus ea, quæ ab omnibus sacerdotibus secundum vestram doctrinam rectè tenentur, & glorificantur, atque prædicantur, denegantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, Deum & Dominum nostrum incarnatum de sancto spiritu, & ex sancta atque gloriosissima semper Virgine Dei genitrice Maria hominem factum, atque crucifixum, unum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum, & conglorificandum Patri & Spiritui sancto, consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundemque ipsum impassibilem deitate. Recusantes enim Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, & Dominum nostrum fateri unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis: Videntur Nestorii malam sequi doctrinam, secundum gratiam [6] dicentis unum filium Dei, & alium dicentis Dei verbum, & alium Christum. §. 2. Omnes vero sacerdotes sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ ecclesiæ, & reverendissimi Archimandritæ sanctorum monasteriorum, sequentes sanctitatem vestram, & custodientes statum, & unitatem sanctarum Dei ecclesiarum, quam habent ab Apostolica vestræ sanctitatis sede, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit atque obtinet, uno consensu confitentur & glorificant, prædicantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium, & Verbum Dei, & Dominum nostrum ante [7] secula, & sine tempore de Patre natum, in ultimis diebus descendisse de cœlis, & incarnatum de Spiritu sancto, & [ex] sancta atque gloriosa virgine, & Dei genitrice Maria natum, & hominem factum, & crucifixum, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum, & conglorificandum Patri & Sancto Spiritui: nec [8] enim alium Deum verbum, & alium Christum cognoscimus, sed unum atque eundem ipsum consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse, & in humanitate perfectus est: in una enim substantia deitatem suscipimus, & confitemur: quod dicunt Græci, τελειὸν κατ' ὑπόστασιν ὁμολογοῦμεν. Id est, *eam, quæ secundum personam est, unitatem confitemur.* Et quoniam unigenitus Filius & Verbum Dei ante secula, & sine tempore de Patre natus, idem ipse, & in ultimis diebus descendens de cœlis incarnatus de Spiritu sancto, & ex sancta atque gloriosa semper Virgine, & Dei genitrice Maria, homo factus, Dominus noster Jesus Christus, proprie & [9] vere Deus est: ideo & sanctam atque gloriosam Virginem Mariam proprie & vere Dei matrem esse dicimus: non quia Deus verbum principium ex ipsa [10] sumpserit, sed quia in ultimis diebus descendit de cœlis, & ex ipsa incarnatus, & homo factus, & natus est. Quem confitemur & credimus, (sicut dictum est,) consubstantialem esse Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem: ejusdem miracula [11] & passiones, quas sponte in carne sustinuit agnoscentes, §. 3. Suscipimus autem sancta quatuor [12] Concilia: id est, trecentorum decem & octo sanctorum Patrum, qui in Nicæna urbe congregati sunt: & centum quinquaginta sanctorum patrum, qui in hac Regia urbe convenerunt: & sanctorum patrum, qui in Epheso primo [13] congregati sunt, & sanctorum patrum, qui in Chalcedone convenerunt: sicut vestra Apostolica sedes docet, atque prædicat. Omnes ergo sacerdotes sequentes doctrinam Apostolicæ sedis vestræ ita credunt, & confitentur & prædicant. §. 4. Unde properavimus hoc ad notitiam deferre vestræ sanctitatis per Hypatium, & Demetrium beatissimos Episcopos, ut nec vestram sanctitatem lateat, quæ & à quibusdam paucis monachis male & Judaice secundum Nestorii perfidiam denegata sunt. §. 5. Petimus ergo vestrum paternum affectum: ut vestris ad nos destinatis literis, & ad sanctissimum Episcopum hujus almæ urbis, & Patriarcham vestrum fratrem [14]; (quoniam & ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festinans in omnibus sedem sequi Apostolicam beatitudinis vestræ) manifestum nobis faciatis, quod omnes, qui prædicta rectè confitentur, suscipit vestra sanctitas; & eorum qui Judaice ausi sint rectam denegare fidem, condemnat perfidiam. Plus enim ita circa vos omnium amor, & vestræ sedi crescet auctoritas; & quæ ad vos est unitas sanctarum Ecclesiarum inturbata servabitur, quando per vos [15] didicerint omnes beatissimi Episcopi eorum, quæ ad vos relata sunt, sinceram vestræ sanctitatis doctrinam. Petimus autem vestram beatitudinem orare pro nobis, & Dei nobis adquirere providentiam.

Item subscriptio talis fuit.

§. 6. Deitas te conservet [16] per multos annos sancte ac religiosissime pater.

Sequitur residuum epistolæ Papæ.

LIquet igitur, Imperator Gloriosissime (ut lectionis tenor, & legatorum vestrorum relatio patefecit) vos Apostolicis eruditionibus studere, cum de religione Catholicæ fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea protulistis, ea populis fidelibus publicastis, quæ (sicut diximus) & sedis Apostolicæ doctrina, & sanctorum patrum veneranda decrevit auctoritas, & nos confirmavimus in omnibus. Opportunum est ergo voce exclamare Prophetica [17]: *Jucundetur tibi, & abundet cælum desuper, & effundant montes jucunditatem, & colles lætitia latabuntur.* Hæc igitur in tabulis cordis fideliter scribere, hæc ut pupillas oculorum convenit observare. Neque enim quisquam est, in quo Christi charitas fervet, qui tam rectæ, tam veræ confessionis vestræ fidei refragator existat: cum evidenter impietatem Nestorii, Eutychetisque & omnium hæreticorum damnantes, unam [18] veram Catholicam fidem Domini & Dei nostri Salvatoris Jesu Christi magisterio institutam, & propheticis Apostolicisque prædicationibus ubique diffusam, & sanctorum per totum orbem confessionibus roboratam, patrum atque doctorum sententiis adunatam, & nostræ doctrinæ consentaneam, inconcusse atque inviolabiliter devota Deo & pia mente servatis: Soli etenim professionibus vestris adversantur, de quibus divina scriptura loquitur, dicens [19]: *Posuerunt mendacium spem suam, & mendacio operiri speraverunt:* & iterum qui secundum Prophetam [20] dicunt Domino: *Recede à nobis; vias tuas scire nolumus:* propter quod Salomon dicit: *Per semitas propria cultura erraverunt: colligunt autem manibus infructuosa.* Hæc est igitur vera vestra fides, hæc certa religio: hoc beatæ recordationis, ut diximus, patres omnes, præsulesque Romanæ Ecclesiæ, quos in omnibus sequimur: hoc sedes Apostolica prædicavit hactenus, & inconcusse custodivit: huic confessioni, huic fidei quisquis contradictor exiterit, alienum se ipse à [sancta] communione, alienum ab Ecclesia judicabit esse Catholica. †. Nos enim Cyrum cum sequacibus suis in Romana invenimus civitate, qui de Cumitensi [21] monasterio fuit: quos Apostolicis suasionibus ad rectam fidem, & velut oves quæ perierant errantes ad ovile contendimus revocare dominicum, ut agnoscant secundum prophetam linguæ balbutientes loqui, quæ ad [22] pacem sunt. Ad non credentes autem per nos primus Apostolorum Esaiæ [23] prophetæ verbum dicit, *ambulate [24] in lumine ignis vestri & flamma quam succendistis.* Sed obduratum est cor eorum, ut scriptum est, ut non intelligerent: & pastoris vocem oves, quæ meæ non erant, audire minime voluerunt: in quibus observantes ea, quæ ab ipsorum sunt statuta pontifice, eos minime in nostra communione recipimus, & ab omni Ecclesia Catholica esse jussimus alienos: nisi, errore damnato, doctrinam nostram quantocyus sequi, habita regulari professione signaverint. Æquum quippe est, ut qui nostris minime obedientiam accommodant statutis, ab ecclesiis habeantur extortes. †. Sed quia gremium suum nunquam [25] redeuntibus claudit [26] ecclesia: obsecro Clementiam vestram, ut si proprio depositio error, & prava intentione depulsa, ad unitatem ecclesiæ reverti voluerint: in vestram communionem receptis, indignationis vestræ removeatis aculeos, & nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis. †. Deum autem & Salvatorem nostrum Jesum Christum exoramus, quatenus longævis & pacificis vos dignetur custodire temporibus in hac vera religione & unitate, & veneratione Apostolicæ sedis, cujus principatum, ut Christianissimi [27], & pii conservatis in omnibus. †. Præterea Serenissime principum laudamus Legatorum vestrum personas Hypatii & Demetrii fratrum & Coëpiscoporum nostrorum: quos clementiæ vestræ gratos fore ipsa manifestavit electio. Nam tantæ causæ pondus non nisi perfectis in Christo potuisset injungi: tantæ vero pietatis, tantæ reverentiæ plenos affatus, nisi per amantes minime dignaremini destinare. †. Gratia Domini nostri Jesu Christi & charitas Dei Patris & communicatio Sancti spiritus sit semper vobiscum, Piissime fili, Amen. *Item subscriptio:* Omnipotens Deus regnum vestrum & salutem vestram perpetua protectione custodiat gloriosissime & clementissime fili [28] Imp. Auguste. D. *Rom.* VIII. Kal. Apr. D.N. Justiniano PP.A. [IV.] & Paulino V.C. Conss. 534.

Tit. II.

DE SACROSANCTIS ECCLESIIS [29] ET DE [REBUS, ET] PRIVILEGIIS [30] EARUM.

De relictu Ecclesiæ.

1. Imp. Constantinus Auguſt. ad Populum.

HAbeat [31] unuſquiſque [32] licentiam [33] ſanctiſſimo Catholico [34], venerabilique concilio [35] decedens bonorum, quod

1 Ad eundem modum Petrus. *Graviores qui in urbe sunt esse ecclesiæ Constantinopolitanæ, Novell. cap. 3. vers. 1.*

2 Alias Papæ *l. 7. C. eod. Novell. 131. cap. 2.*

3 Videtur hic ad Imperatorem pertinere, in schismate procurare, ut congregetur concilium: sed contra, congregatio Synodi ad Pontificem spectat. *cap. Synodum. cap. nec licuit. distinct. 17.* Vide Dec. *Conss. 155.* Ans.

4 Plus est subjicere quam unire. Phocæ Imperatori idem tribuitur. *Ado Vienn. in Chronico 604. Ivo in Chronico, Platina in Bonifacio III.* & Michaeli Paleologo: cujus constitutionem v. *J. Goth.* Ecclesias Orientales Justinianus univit, & Apostolicæ religioni subjecit. De Ecclesiarum unione, & unitarum separatione Menoch. *cons. 5. Consil. 477.* Oldrad. *consil 257. 261. & 262.* Ans.

5 *V. Gregorium 4. regist. epist. 21. 24. 36. 38.* Porro videtur huic legi contraria lex *24 J. tit. prox.* Huc pertinet Novella *131. cap. 2* qua constituitur, ut Romanus ante alios sedeat.

6 Si verbum, Dei filius esset per solam gratiam non per naturam, non unus ex Trinitate esset.

7 Hinc Christus dicitur πρωτότοκος πάσης κτίσεως. *Colos. 1. vers. 15.*

8 Is fuit error Nestorii: contra Christiani, unus Christus, non unum: In Christo non est alius, & alius, sed aliud & aliud. At in Trinitate alius est, & alius, non aliud & aliud: non unus, sed unum.

9 Quid dimidias mendacio Christum? totus veritas fuit. *Tertull. lib. de carne Christi.*

10 Id est, ejus substantia. Christus enim quatenus ex patre genitus, matrem non habet, quatenus ex matre, patre caret.

11 De miraculis & passionibus Christi pie & sancte Vigilius 2. contra Eutychetem, hæc mihi visus est comparasse Manichæus, inquit, dum tantarum virtutum miracula respicit, quæ Dei filius operatus est, non vult eum hominem confiteri: Photinus dum in eo naturam nostri corporis attendit, Deum esse non judicat. Ille, ut seminet virtutes, iste ut infirmitates repleat. Ille deitatis præconia, iste humanitatis allegat. Illum majestas tanti nominis ab humanitatis professione revocat, istum humilitas injuriarum, quas Deo cernit indignas, in hominis tantum confessione retractat. Illum miracula avocant: istum passiones retardant. Ille deitate fallitur, iste humanitate offenditur. Ille dicit Deus est, Iste dicit, homo est. Grande miraculum, ut expugnatione sui veritas confirmetur, ut verum uterque dicat, dum uterque mentitur.

12 *Novell. 131. c. 1. l. 23. ℈ de Episcop. & cler.*

13 Hoc addidit, ut excluderet Ephesinum secundum conciliabulum versus quam concilium.

14 Solet Pontifex Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, & Cardinales appellare fratres, cæteros omnes filios; Quæ forma nisi servata sit, præsumitur, rescriptum falsum. *cap. sunt igitur. 15. distinct. & 34. q. 3.* Ans.

15 Per nos, *Mal.*

16 Data fuit hæc Imperator. epistola v. Januar. DXXXIII. *Grot. ser. Hist. lib.*

17 *Psal 95.*

18 Magna hæc: Sunt ad commendationem Christianæ fidei, quod una, vera & Catholica; quod instituta Christi magisterio, quod ubique diffusa & Prophetis & Apostolis: quod roborata per totum orbem sanctorum (intelligit martyres) confessionibus: quod adunata patrum atque doctorum sententiis: quod Episcoporum urbis Romæ veterum doctrinæ consentanea: quod ab Imperatore & pio magistratu inconcusse & inviolabiliter Deo devota & pia mente servetur.

19 *Esa. 28. v. 15.*

20 *Job. 22. v. 17.* adde *Jer. 44. vers. 16. 17. & seqq.*

21 Acumitensi, Græci ἀκοιμητῶν. *Cujac. 12. obs. 26.*

22 *Psal. 28. vers. 3.*

23 *Cap. 50. v. ult.*

24 Bellovisanus torquet hunc locum, ut probet hæreticos esse comburendos 2. *Præff. 13. n. 10.*

25 *Novell. 109. in fin.* Contriti cordis holocaustum non patitur repulsam, *Cypr. de cœna domini.* In ultimis Dei clementia pœnitentes non excludit: nec ulla hora sera est, cui compunctio districta occurrit, *idem de passione.* Adde ex decreto *distinctionem de pœnitentia.*

26 Confer caus. 24. quæst. 3. cancorripiuntur. Ans. Imo claudit Apostatis *l. 3 ℈ de apost.*

27 Christianissimi epitheton hodie sibi vindicant reges Galliæ, unde & à Pontifice aliisque principibus eis tribuitur passim: ut & Catholici Regibus Hispaniæ.

28 Rerum sacrarum antistites solent ita oves appellare. *Paul. 1. Cor. 4. 14. ad Philem. v. 10.*

29 XVI. *C. Th. 2. Nov. 37. 3. Decretorum 48.* Ecclesiæ sunt ædes Deo consecratæ. Latini etiam Dominica appellarunt, quæ voce etiam Germani uruntur domo, κυριακὸν. *Die Kirch.*

30 *5. Eclog. 3. Nov. 46. 131.*

31 *L. 4. C. Theod. capit. futuram 12. quæst. 1.* in futurum, in posterum scil. nam ante Constantinum fortè, aut non licuit, aut parum usitatum fuit: justis vel præceptis, vel exemplis. *Deuteron. 10. d. cap. futuram. cap. videntes cap. habebat. 12. quæst. 1.* quin Vestales nihil ex testamento capiebant *1. Gell. 12. Symmach. 1. ep. 40.* & Judæorum collegia, *l. 1 ℈ de Judæis,* & breviter collegia illicita, *l. 8 ℈. de hær. instit.* Arcadius postea vetuit Ecclesiasticis quicquam donari etiam testamento, *l. 20. l. 27. C. Th. eod.* ad id forte alludit Hieronymus ad Nepotianum 7. *parte* 3. Pudet, inquit, dicere sacerdotes idolorum (*sacri l. 20. ff. de annuis legatis*) aurigæ, mimi & scortæ, hereditates capiunt: solis clericis & Monachis id lege prohibetur, & prohibetur non à persecutoribus, sed à principibus Christianis (Valentinianum, Valentem & Gratianum perstringit, cujus lex ad Damasum extat, *l. 20. C. Theod. de Episc.*) nec de lege conqueror, sed doleo, cur meruerimus hanc legem: Cauterium bonum est, sed quo mihi vulnus ut indigeam cauterio? Provida, severaque legis cautio, & tamen nec sic refrenatur avaritia: per fideicommissa legibus illudimus. Apud Gallos novas possessiones, immobilia, feuda & censuales reditus Ecclesiæ sine Regio diplomate nequeunt adipisci, & nisi impetrato mortiicinii jure, vel à rege, vel iis quibus id licet, v. *Papon. 1. Arrest. c. 4. d' amortissement.* Nicephori Phocæ constitutione id videtur Ecclesiis remissum fuisse, v. ejusdem constitutionem infra. *Goth.* Confirmatur hæc lex *Concil. Trid. sess. 25. c. 5.* Nota tamen, hujus & sequentis tituli leges, quoad clericos, licet illis favorabiles sint, propter defectum jurisdictionis non valere tanquam leges, sed ut privilegia. Dec. *in l. Senium. 15. ff. qui testam. fac.* post Gratian. *disceps. forens. tom. 1. cap. 64. num. 12.* Alexander Sperellus *decis. 10. num. 33.* Ans. 32 Cui tamen testamentum licet facere. Ideoque furiosus, mutus, surdus, pupillus, damnatus ad mortem, deportandus, & bannitus non possunt plus etiam ad causas testari. An idem in excommunicato? v. *super ea re Socin. regul. 134.* Num & idem est in usurario manifesto, filio familias dubitante de suo statu? vide *Bald. hic.* Testandi facultatem numerari inter actus voluntarios, hinc etiam colligunt, v. *Nov. 134. c. 4.* 33 Testamenti ad pias causas privilegia ex hac lege colligas, quibuscunque videlicet personis, cuicunque collegio, quantas summas optaverit, quo voluerit stilo relinquere licere, de quo vide Clarum *3. sent. ℈. testamentum quæst. 5. Tiraquellum tractat. de privileg. piæ causæ, Graſſum lib. 2. o. sentent. ℈. testamentum quæst. 17. 18. 19. 20. 21.* 34 Aliud in non Catholico & illicito, *l. 1 ℈. de Judæis.* An spurio? non ultra alimenta, licet pia sit causa. *Baldus hic.* 35 Id est loco. An ad fabricam templi? An templi habitatoribus, puta clericis, monachis? licuit enim gentibus legare sacerdotibus & hierophilacis, *l. 20. D. de annuis,* & Diis. *l. 1. ℈. 5. ff. ad l. Falcid.* Neque tamen omnibus. *Ulpian. tit. 22. ℈. Deos 6.*

quod [c] optaverit relinquere [2]: & non sint cassa judicia [ejus.] Nihil enim est quod magis hominibus debeatur; quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud [3] velle non possunt, liber [4] sit stylus [5], & licitum [6] quod iterum non redit arbitrium. PP. V. Non. Jul. *Romæ*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CONSS. 321.

De sede Apostolorum & Martyrum.

II. Impp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Pancratio Præfect. urbi.

NEmo Apostolorum vel Martyrum sedem [7] humanis [8] corporibus [9] existimet esse concessam. Dat. III. Kal. Aug. *Heraclæ*, EUCHARIO & SYAGRIO CONSS. 381.

De reliquiis Martyrum.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA.

NEmo Martyres [10] distrahat, nemo mercetur [11]. Dat. III. Kal. Mar. CP. HONOR. N. P. & EUODIO CONSS. 386.

De Decanis Ecclesiæ Constantinopolitanæ.

IV. Iidem AA. Niceno [12] PP.

NOn plures, quam nongenti quinquaginta [13] decani [14] sacrosanctæ hujus amplissimæ urbis deputentur Ecclesiæ: nullique his addendi, vel mutandi, vel in defuncti locum substituendi pateat copia: nulli alii corporatorum [15] præter dictum numerum per patrocinia [16] immunitate [17] concessa, negataque omni novationis facultate similia vindicandi, his quæ in honorem vel necessaria obsequia sacrosanctæ Ecclesiæ indulta sunt. Dat. VII. Kalend. Sep. *Eudoxiopoli*. HONOR. A. VIII. & THEOD. Juniore A. VIII.[18] CONSS. 409.

De immunitatibus Ecclesiarum.

V. Iidem AA. Militio PP.

PLacet [19], rationabilis consilii tenore perpenso [20], districta moderatione præscribere, à quibus specialiter necessitatibus singularum urbium Ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia depellenda est; ne prædia [21] usibus cœlestium secretorum dedicata, sordidorum [22] munerum fœce vexentur: nil extraordinarium [23] ab hinc superindictumve [24] flagitetur: nulla translationum [25] sollicitudo signetur: postremo nihil præter [26] canonicam illationem, quam adventitiæ necessitatis sarcina repentina popposcerit, ejus functionibus adscribatur. Si quis contravenerit: post [27] debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos [28] [jure] promenda est, exilio deportationis perpetuo subdatur. Dat. VIII. Kal. Jul. Rav. HONORIO IX. & THEODOSIO V. AA. CONSS. 412.

De observatione & interpretatione Canonum Ecclesiasticorum.

VI. Iidem AA. Philippo Præfecto Prætorio Illyrici.

OMni [29] innovatione [30] cessante vetustatem & canones pristinos Ecclesiasticos, qui [31] usque nunc tenuerunt, etiam per omnes Illyrici provincias servari præcipimus: ut, si quid dubietatis emerserit, id oporteat (non [32] absque scientia viri reverendissimi sacrosanctæ legis Antistitis [Ecclesiæ] urbis Constantinopolitanæ, quæ Romæ veteris [33] prærogativa [34] lætatur [35]) conventui sacerdotali sanctoque judicio reservari. D. Pridie Id. Jul. EUSTATHIO & AGRICOLA CONSS. 421.

De institutionibus itinerum & Pontium.

VII. Iidem AA. Asclepiodoto PP.

AD [36] institutiones [37] itinerum [38] pontiumque [39], etiam divinas domos & venerabiles Ecclesias [40] tam laudabili [41] titulo libenter adscribimus: quia [42] non est inter sordida munera numeratum. Dat. XV. Kal. Mart. CP. ASCLEPIODOTO & MARIANO CONSS. 423.

De capitatione.

VIII. Imp. CARUS [43] Præsidoro PP.

SAcrosancta [44] Thessalonicensis [45] civitatis Ecclesia aperte sciat, propriæ tantummodo capitationis [46] modum beneficio nostri numinis sublevandum: nec extraneorum gravamine tributorum Rempublicam ecclesiastici nominis abusione [47] lædendam. Dat. VI. Id. Oct. CP. VICTORE V. C. CONSS. 424.

De decanis seu collegiatis titulo tenus.

IX. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Cyro Præfecto Urbi.

QUi sub prætextu decanorum seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere, eorum fraudibus credimus esse obviandum: ne quis sub [48] specie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus relevetur: ne argentariorum vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel decani festinant: ideoque si quis eorum sub nudæ [49] appellationis velamine collegiatum seu decanum se appellat; sciat, pro se alium subrogandum [50], qui prædicto muneri sufficiens approbetur: subrogatione videlicet loco memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus, qui subrogatur, admissa [51] judicio; ab hac dispositione nemine se excusante Sacrosanctarum Ecclesiarum [reverentia.] Dat. X. Kal. Apr. THEOD. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De navibus & embola.

X. Iidem AA. Florentio PP.

JUbemus [52], nullam navem [53] ultra duorum millium modiorum capacem ante [54] felicem embolam [55], vel publicarum specierum transvectionem, aut privilegio dignitatis aut religionis intuitu, aut prærogativa personæ [56] publicis [57] utilitatibus subtractam, excusari posse: nec si cœleste [58] contra proferatur oraculum, sive annotatio sit, sive divina pragmatica sanctio, providentissimæ legis regulas excusare debebit. Quod etiam in omnibus causis cupimus observari: ut generaliter, si quid hujusmodi contra [59] jus vel utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat: Quicquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit adtentatum: id navigii, quod excusatur, publicatione [60] corrigimus. Dat. THEOD. A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De angariis, parangariis, & plaustris.

XI. Iidem AA. ad Taurum Præfectum Prætorio.

NEminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere excusari præcipimus, cum ad felicissimam expeditionem [61] nostri numinis omnium Provincialium per loca, qua iter arripimus, debeant solita nobis ministeria exhiberi: licet [62] ad sacrosanctas Ecclesias [63] possessiones pertineant. Dat. XIII. Kal. Mart. CP. VAL. A. V. & ANATOLIO CONSS. 440.

Confirmatio privilegiorum ecclesiis concessorum. 1. Abrogatio sanctionum sacris canonibus adversantium. 2. De salariis, quæ de publico ecclesiis præstantur.

XII. Impp. VALENT. & MARCIANUS AA. Palladio PP.

PRivilegia [64], quæ generalibus [65] constitutionibus universis sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ religionis retro Principes præstiterunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri. §. 1. Omnes sane pragmaticas sanctiones, quæ contra [66] Canones ecclesiasticos interventu gratiæ vel ambitionis elicitæ sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus. §. 2. Et quia humanitatis nostræ est, egenis [67] prospicere, ac dare operam, ut pauperibus alimenta non desint [68]: salaria [69] etiam quæ sacrosanctis ecclesiis in diversis speciebus de publico hactenus [70] ministrata sunt, jubemus nunc quoque inconcussa, & à nullo prorsus imminuta præstari: liberalitatique huic promptissimæ perpetuam tribuimus firmitatem. Dat. AETIO & STUDIO CONSS. 454.

De statutis, & consuetudinibus contra libertatem ecclesiæ, ejusque personas.

Nova constitutio FRIDERICHI [71] Imperatoris.

CAssa & irrita [72] esse denunciari per totam Italiam præcipimus omnia statuta & consuetudines contra libertatem Ecclesiæ ejusque personas, inductas adversus canonicas & imperiales sanctiones, & ea de Capitularibus [73] penitus aboleri mandat nova constitutio: & de cætero similia attentata [74] ipso jure nulla esse decernit: si quid contra fiat: pœna quæ statuta sunt, imminebunt. Sed si per annum hujus novellæ constitutionis aliqui inventi fuerint contemptores, bona eorum per totum nostrum imperium impune ab omnibus occupentur.

De ultima voluntate mulieris Deo dicata.

XIII. Iidem AA. Palladio Præfecto Prætorio.

GEnerali lege [75] sancimus, sive vidua, sive Diaconissa, vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis mulier, sive quocunque alio nomine religiosi honoris, vel dignitatis fœmina nuncupata, vel testamento, vel codicillo suo (quod [76] tamen alia omni juris ratione munitum sit) Ecclesiæ vel martyrio [77], vel Clero, vel Monachio [78], vel pauperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte, in quacumque re vel specie, crediderit relinquendum: id modis omnibus ratum firmumque consistat: sive [79] hoc institutione, sive substitutione, seu legato aut fideicommisso per universitatem seu speciali: sive scripta, sive non scripta voluntate fuit derelictum: omni in posterum in hujusce modi negotiis ambiguitate submota. Dat. X. Kalend. Maji CP. ANTHEMIO & VALENT. VIII. CONSS. 455.

De Rebus Monachorum.

In AUTHENT. de monachis. §. illud quoque. col. 1. tit. 5. seu Novel. 5. c. 5. & Novel. 76.

INgressi [80] *monasteria ipso ingressu se suaque* [81] *dedicant Deo: Nec ergo de his testantur* [83]: *utpote nec* [84] *domini rerum.*

---

1 Domus res inalienabiles ob piam causam legatas: Num debebitur æstimatio? negat *Baldus hic.* Domus præteritis vel exhereditatis injuste liberis, piam causam esse institutam? Augustinum ita respondentem audiamus. Quærat, inquit, alterum qui suscipiat, non Augustinum. Imo Deo propitio, neminem invenies, qui suscipiat, *August. sermone de vita Clericorum 17. quæst. 4. §. ult.* ut hinc colligas, in bonis testatoris, testatori propinquiores esse liberos, quam sit Ecclesia: & in hac specie Ecclesiam post liberos esse.

2 Relinquendi verbum non ad donationes inter vivos pertinet, sed ad testamenta, & si quæ similia judicia postrema, *ibi, quam ut suprema voluntatis.*

3 Mortuus velle non potest.

4 *Novell. 22. c. 2.* & tamen adstrictus institutioni heredis, non collatus in arbitrium heredis, munitus solemni testium numero. *Baldus hic.* An pro parte testatus, pro parte intestatus quis ad pias causas mori potest? *Bartolus* ait, *Baldus* negat.

5 De stylo, v. quæ dicam, ff. *quæ sit longa consuetudo.*

6 Baldus videtur legisse *liberum*, qua de re v. *Novell. 22. cap. 2.*

7 Martyrium *l. ult. C. Theod. 17.* ἐκτὸς ἐν ἐκκλησίᾳ θαπτέσθω νεκρὸν. Nullus in Ecclesia sepeliat mortuum. *Syn. Basil. 3. tit. 3. ex lib. 5. tit. 1.* eam etiam templi partem intelligit Baldus, quæ clericis adsignata: cui adesse laico non licet.

8 Sepeliendis *5. Ecl. 3. ex lib. 5. tit. 1. c. 2.* humandis *l. 6. C. Th. 9. tit. 17. 13. q. 2. c. nullus. 18. c. non æstimemus. 19.*

9 An collegiis aut contractibus, electionibus magistratuum habendis? an habitationi, in jus vocationi, citationi, prænensioni? ff. *de his, qui ad Eccl.* video servum in iis manumitti posse, ff. *de his qui in Eccl. manumittuntur.* tutorem dari, *arg. l. 3. D. de tut.* & jurari, *l. 13. in fin. ff. de veb. cred.* protestationem fieri, *Nov. 115. c. ult.* An sententia, an arbitrium, an examinatio testium fieri? sic puto: dummodo non repugnet usus.

10 Martyrem *l. 7. 9. C. Theod. 17.* λείψανα ἁγίων, id est, reliquias sanctorum *1. Ecl. c. 5. fol. 2. 3. Harmen. 3. cod.* περὶ λειψάνων ἁγίων. 11 Contractus ergo irritus fuerit. Quænam pœna constituta? extraordinaria. *Bald.* 12 *Al. Decio. Ruff. Al. Cynegio.* Contius. 13 Imo octoginta, *d. Nov. 59.*

14 *Decani*, hic, sunt vespillones, copiatæ, lecticarii fossarii, Bargenæ aut Bergenæ νεκροφόροι, *adde Novell. 43. Nov. 59.* 15 Corporari, ejusdem corporis & collegii, *v. l. unic. ff. de collegiatis.*

16 Numerus ubi certus est, non valet impetratio supra numerum, utcunque patrocinio summi viri fiat. 17 Recepti supra numerum non fruuntur privilegio ordinariorum. 18 Vitium est in hac subscriptione. 19 *L. 40. C. Theod. 16. tit. 2.* Goth. Hæc lex Canonizata est. *canf. 16. quæst. 1. cap. placet.* An Ecclesiasticæ personæ teneantur ad solutionem onerum militarium: vid. *Cacheran. decis. 68. Adde Alciat. hic.* ANS. 20 Princeps in dubio omnia consilio agere præsumitur.

21 Omnia scil. ad Ecclesiam pertinentia. 22 Prædia Ecclesiastica à sordidis muneribus immunitatem habent, *Nov. 131. c. 5. de quib. v. leg. 13. 14. 15. 16.* ff. *de excus. muner.* 23 Extraordinaria munera sunt, quæ nec certam, nec ordinatam formam præstationis habent, *l. 10. §. 1. ff. de annuis.* eo Ecclesiæ non tenentur, nisi de extraordinario factum sit ordinarium, *l. 2. in fin.* ff. *de jud.* 24 Superindictitium, *l. 40. C. Theod. 26. tit. 2. v.* ff. *de superindicto.* 25 *V.* ff. *de coll. don.* 26 Alias, Ecclesiæ tenentur ad ordinarias præstationes, nec licet abuti nomine Ecclesiæ evitandorum canonum causa *Nov. 37.* ordinaria igitur jugatio Ecclesiæ non est remissa, *v. l. 3.* ff. *de Episcop.* Ambrosius de Imperatore loquens, *si tributum petit non negamus: Agri Ecclesiæ tributum solvunt. 11. q. 1. cap. si tributum 27.* Si censum filius Dei solvit, quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum? *11. q. 1. cap. magnum 28.* adde *23. q. 8. c. tributum 22.* De hac tamen re conqueritur Gregorius VII. epist. ad Theodoricum & Theodobertum Francorum reges. 114. Sane à tributis immunes fuisse Sacerdotes apud Ægyptios, Judæos, Persas & Gallos, in veterum monumentis legimus, *Genes. 47. Dion. 2. 1. Esd. 7. Xenoph. de vectig. Cæsar. 6. de bell. Gall.* sic in Bœotia agri deorum excepti erant, l. censoria: quam tamen legem publicam ad novos deos subtiliter pertinere negabant: eosve qui aliquando mortales fuissent, *3. de nat. deor.* Hoc eodem prætextu iidem publicani prope Caystrum loca quædam Lunæ consecrata ad se rapuerunt. *Strabo 14.* 27 Et ita duabus pœnis afficiuntur: excommunicatione scil. & exilio.

28 Sacrilegium committit, qui immunitatem Ecclesiæ violat. 29 *L. 46. C. Theod. de Episcop. lib. 16.* Goth. Innovatum contra Canones non subsistit. *Vide Goedd. de sequestrat. cap. 1. num. 39. & 40. ad 46. & Alciat. hic.* ANS. 30 Quæ forte obtinuerat tempore Tyrannidis, *l. 16.* ff. *eo.*

31 Adde *l. 12.* ff. *eo. Novell. 6. cap. 1. Nov. 83. c. 1. Nov. 123.* 32 Atqui ad Imperatorem eundum videtur, *l. 1.* ff. *de legib.* 33 *L. 52. in fin.* ff. *de Episc.* ad differentiam novæ. *l. 4.* ff. *de oper. publ.* est enim duplex Roma *l. ult.* ff. *in quib. canf. pign. 7. Eclog. 17. c. 13.* Constantinopolim Græci vocant, νέαν ῥώμην. Zonar. *act. concilii Chalced. cap. 22.* 34 *L. 45. C. Theod. 16. tit. 2.* id est, Patriarchatus, *l. 16.* ff. *eo.* 35 Imo ei antistat. *l. 24.* ff. *eod.* 36 Pars legis *6. C. Theod. de itinere muniendo lib. 15.*

37 Ecclesiæ à muneribus præsertim sordidis immunes, ἃ μὴ εἰς ἐνωνίωσιν ψαθύρας καὶ δδοποιΐαν, hoc est, exceptis pontium & itinerum institutionibus, *synopsis Basil. 1. c. 5. l. 7.* ff. *de oper. pub. l. 4.* ff. *de priv. domus August. l. 6. C. Theod. de itinere muniendo, Nov. 38. & 149. c. 3.* 38 Ὁ δοχρατῶν *5. Eclog. 1. c. 5.*

39 Stratum, *l. 6. C. Theod. 15. tit. 6. l. 4.* ff. *de privil. dom. August.* murorum civitatis, putei publici & similium. 40 Locupletes scil. non si solæ aut destitutæ reditu. 41 Non sordido ff. *eo.*

42 Pontium & itinerum institutiones non censentur inter munera sordida. 43 *Al. Imp. Theodos. A. Isidoro PP. Illyrici*, ut legitur *in C. Theod.* Russard. 44 *Pars legis 33. C. Theod. de annon. & tribut. l. 11.*

45 *V. l. 12.* ff. *de annonis.* 46 Capitationis voce tributum soli interpretatur Molinæus.

47 Privilegii prætextu illicitum non debet committi, *l. 1.* ff. *ubi senatores.*

48 *Pars l. 1.* ff. *de collegiatis.*

49 *L. 5.* ff. *de jure immun.*

50 Hæc lex non pertinet ad eum qui se fingit clericum: nec enim se decanum mentiendo alius subrogari potest, cum non sit decanus. Sensus est itaque: Non servientem Ecclesiæ privilegio carere, ejusque loco alium subrogari.

51 Admisso.

52 Idem *l. 2.* ff. *de navibus non excus.*

53 *V. l. 2.* ff. *de navibus non excusand.*

54 Quo anni tempore fuerit felix hæc embola, vide edictum Justiniani 13. c. 6.

55 Embola felix transvectio specierum publicarum, *v. Edict. Justin. 13.*

56 Forte militaris.

57 Publica utilitas cuilibet privati privilegio præferenda.

58 Cœleste oraculum quid est? principis dispensatio.

59 Rescriptum obreptitium ipso jure nullum.

60 Ecclesiæ non est factum prælari, *v. c. 76. de reg. in 6. Edict. Just. 13. c. 10.*

61 Ecclesiæ ab oneribus expeditionis non excusantur *5. Ecl. 1. l. 7.* ff. *de quibus muneribus, l. 21.* ff. *de cursu publico.*

62 Ecclesiæ obnoxiæ sunt angariis & parangariis expeditionis tempore. *Synops. Basil. 5. tit. 1. c. 5. & 7. l. 2.* ff. *de quib. muneribus coel præstantur.*

63 Et alium quemcunq; *d. c. 7.* sed nec regiæ domus expeditionis tempore ab angariis & parangariis immunes. *l. 2.* ff. *de cursu publico. Synopsis Basil. ibid. ex lib. 56. tit. 17. cap. 22.*

64 *L. 21. 22. C. Theod.* de fordidis & extraord. muneribus. *11. tit. 16. & l. 34. & 38 C. Theod. l. 22.* §. 1 ff. *de Episc. Novell. 131.*

65 Privilegia quædam generalia esse possunt.

66 Canones, ubi agitur de re Ecclesiastica, juri civili præferendi.

67 Optimi principis officium est, egenis prospicere.

68 Hinc colligitur, voto pauperi alimenta, aut quid hujusmodi usufructus nomine legari posse.

69 Salaria hujusmodi ex vectigalibus suis detracta per singulas civitates Christiani principes alendis Ecclesiæ ministris addixerunt, ut hic, quæ subtlata à Juliano Jovianus restituit 4. *Theod. 4.* Ad eum modum Numa Vestalibus stipendium de publico statuit. Liv. 1. & Ægypti regis sacerdotibus Ægypti tertiam vectigalium. *Diod. 2.* ita Plato eos, qui reipublicæ præficiuntur ex publico alendos censet. 70 Eleemosynæ consuetæ præstandæ sunt. Atqui sunt incertæ? non sunt, cum ex consuetudine, quæ & quantæ sint appareat, *l. 14.* §. 1 ff. *de alimentis.* 71 Secundi. *Goth.* Fredericus II. ab Honorio III. Pontifice coronam accepit. Anno 1213. ANS. 72 Ipso jure *l. 12.* §. 1 *S. eod.* 73 *Capitularia*, libri statutorum *c. omnes in fin. 11. quæst.* 74 Attentata alienæ jurisdictionis usurpatio, *v. Paponem 19. arrest. 3. d' attentat.* 75 Quæ hodie immutata duab. authenticis sequentibus. 76 Religiosæ personæ etiam solenniter testari debent. 77 *Martyrium* templum martyrum, *l. 16.* ff. *eod. l. 7. C. Th. 9. tit. 18.* 78 Id est, cœtui, aut templo monachorum. 79 Relinquimus morientes vel scripto, vel non scripto, idque vel instituendo, substituendo, legando, fidei committendo. 80 Vide ad hanc Novell. Socinum reg. 180. 81 Aliud ante Ingressum. *Novel. 5. c. 5.* & certo casu post ingressum, *v. Authen. proximam.* Hæc interim authentica non fervatur in Gallia, monasterium enim non succedit religioso, sed ab intestato proximi. Quin religiosi non succedunt proximis, nec monasterium eorum loco: nec potest secularis factus successionem revocare: sed nec religiosos liberos patres tenentur hodie heredes instituere, aut legitimam eis relinquere, *v. Rebuffum in præamio constit. gloss. 5. n. 20. 21. 22. 23. 24.* Putarem tamen casibus istis habendam rationem paupertatis nimiæ, & quæ sæpius accidit mendicitatis. *Gorb.* Neque fervatur hæc authentica in Belg. ubi monasteriis ad acquirendum principali rescripto opus est. *Edict. 19. Octob. 1520. & let. introit. art. 14. addit. 2.* ANS. 82 Testari de rebus Deo dicatis non possumus.

83 Hoc ut verum sit, v. Authenticam proximam. 84 Testari non possumus de rebus alienis.

1 Hæc authentica non servatur in Gallia ut dixi in superiore authentica.

2 *Vide Johan. Damb. De Testam. ad rubr. Inst. testam. fac. post. num.* 176. ANS.

3 Monastica vita stringit arctius, quam facerdotium simplex.

4 An saltem rei alicujus usum & dispositionem excipere, seu reservare sibi possint? Possunt utique: sed permittente tantum suo vel præposito, vel superiore.

5 Omnes: etiam usufructus commoditatem & emphyteuseos privatæ, immobilia, si modo monasterium ipsum talium sit capax (quod in feudis quæritur) maxime operarum obventiones, lucra futura, ut legata & relicta, v. *Papon. lib.* 1. *arrest.* 8. *n.* 7.

6 Non extraneos: hinc Baldus negat, monachum licere uxori dotem constituere, aut quasi ab ea quondam receptam cavere, vel de restituendis usuris alicui cavere.

7 Testari monachus potest inter liberos, hoc casu ut ex *Novella Leonis* V. de his, quæ adquisivit post ingressum. Ideoque posse videtur in his substituere. Ad hæc potest testis esse quoque in testamento, & testamenti executor dari: aut si id ei non licet, executori à consiliis esse. *Bald. hic.*

8 Monachus liberis relicturus, quam minus potest legitimam eis relinquit: quam plurimum virilem sibi retinere debet.

9 *Jason hic. num.* 5. colligit ex hoc vers. Monasterium loco filii haberi. *cap. in præsentia. Extr. de probat. vide cap.* 9. *causf.* 19. *quæst.* 9. ANS.

10 Patre monacho ante divisionem bonorum prærmortuo, liberi solam legitimam deducunt, quibus idem monasterium favorabilius videtur.

11 Non jure hereditario, sed cujusdam acquisitionis. Inde negant interpretes, monasterium ad inventarii confectionem adstringi: cum proprie non sit heres, *v. Grassum lib. sent. § hared. quæst.* 6. 12 Hujus legis mentio fit *Novell* 7. Goth. De hujus legis materia vide *Salicet. Bart. Bald. b.l. Tiraquell. de constit. possess. part.* 3. *limit.* 13. *Menoch. De arbitrar. lib.* 2. *cent.* 2. *cas.* 172. *Guilhelm. Rodian. tr. de reb. Eccles. non alienand. confer l. fin. C. De fund. rei privat. lib.* 11. *& ibi notat.* ANS. 13 *Harmatto, ut l.* 31. ℣. *de Episcopis:* cujus in Zenone mentionem Ang. Glycas & Constantinus Manasses faciunt. 14 Id est, majori Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Hoc privilegium postea porrectum est ad reliquas majori subjectas, *l.* 17. ℣. *eod.* & tandem ad omnes Ecclesias *Novell.* 7. 15 Oeconomi Ecclesiæ munus id erat, res Ecclesiasticas gubernare, ut hic, quæ cura post Episcopis ipsis demandata. 16 Annonæ, spportulæ, pensiones immobilibus adnumerantur. *Nov.* 7. *in pr. Nov.* 120. *c.* 1. sic in feudis, feudum de camera est, cum ex arca domini certum stipendium solvitur: de cavena, cum ex cellario domini præstantur annonæ 2. *feud.* 1. *v. Cujac.* 1. *Feud.* 1. *in princip.* 17 Cujuscunque *Hal.* Alienationis verbo continetur venditio, donatio, permutatio. Interpretes tamen volunt, prælatum posse ecclesiæ præjudicare in adquirendis, non in adquisitis, v. *Roland. à Vall.* 1. *consil.* 15. *num.* 23. 18 Res Ecclesiasticæ immobiles, aut quasi immobiles à nullo, & in nullum alienari possunt. 19 Puta cum aliena Ecclesia. *Nov.* 94. *c.* 2. vel culturæ gratia: (Hujusmodi divisio non est alienatio, *l.* 38. *D. famil. herc. l.* 86. *in fin. D. de leg.* 2.) vel si privatus agit ad divisionem. Necessitas enim probabilem facit divisionem, *l.* 27. *ff. de manumiss. test.* 20 Rusticis scilicet *arg. l.* 6. §. 1. ℣. *de secund. nupt. l.* 4. §. 5. *D. de censib. v. Cujac. Novell.* 7. 21 Colonati, ita legit Baldus, adde *Cujac. Nov.* 7. color hic plerumque donationis quæritur, ut donari dicatur ἀντὶ ἀνταδόρου, id est, remunerandi gratia, *Nov.* 120. *c.* 1. 22 Intelligunter ipsa templa, vide *Nov.* 7. *c.* 10. 23 Ecclesia fidei mater, *l.* 16. *in fin.* ℣. *eod.* 24 Patrimonium Ecclesiæ (quantum fieri potest) perpetuum esse debet. 25 Id est, ℣. *eod.* Goth. Adeoque hic Emptor pro malæ fidei possessore habetur: Rationem vid. apud Govar. *Relest. cap. male fid.* §. 7. *De errante & dubitante. num* 10. *adde l.* 7. *C. De agric. & censit. lib.* 11. ANS. 26 *Cujacius d. l.* hoc verbo intelligit ἀνάθεμα. 27 Illicite contrahens, pretii soluti (aliud si nondum solutum est) amissione privatur: quod tamen ei ab Ecclesia remitti potest. 28 Aut eis tacentibus, à quovis, quin ab ipso œconomo qui alienavit. 29 Contra leges quæ fiunt pro infectis habenda. *v. l.* 5. ℣. *de legibus.* 30 Agens, & consentiens pari pœna puniuntur. *l.* 13. *ff. De his qui not. infam. l.* 6. *ff. de jure patronat.* ANS. 31 Per sententiam. Unde colligunt verbum præsentis vel præteriti temporis intelligi ipso jure: futuri vero per sententiam si dicta fuerit sententia: nisi verbo futuri temporis addatur verbum *mox, illico, omnimodo*, vel simile: nisi verbum futuri temporis proferatur à testatore, *Gloss. l.* 16. *in verbo decernimus* ℣. *eod. Bald. l.* 1. ℣. *de his, quæ pœnæ. Gl. in leg. criminali* 5. ℣. *de jurisd. l. si quis in tantam.* 7. *C. unde vi, l.* 5. ℣. *de pedaneis judic. v. Cremensem singulari* 7. *Romanum singulari* 1. 32 Ob rem male administratam, datur actio in œconomum, ejusque successores. 33 Scriptor punitur, *vide l.* 5. §. 9. *D. de injur. l.* 15. ℣. *de decurionibus.* Tabellio vetitum instrumentum conficiens irrevocabili exilio puniendus, *v. l.* 16. *ff. de falsis. Belleruf. l. cap.* 8. *num.* 10. *Nov.* 134. *c.* 11. & 2 *feud.* 52. 34 Hoc innuit, non omne exilium irrevocabile. *v. Papon. l. notar. tit. de Rapeau de ban.* 35 Judices & actuarii, contractui vetito authoritatem præbentes, & privantur dignitate, & omnia bona amittunt. 36 Adde *l.* 24. *D. de minorib. l.* 12. §. 1. *de admin. tut.* 37 Hæc verba referuntur 10. *quæst.* 2 *cap. ea enim* §. *fi œconomus.* 38 In alienatione rei Ecclesiasticæ requiritur, ut justa causa subsit: necessitatis scilicet vel utilitatis: idsoque transactio superioribus causis destituta, reddetur inutilis, *vide Roland. l. consil.* 16. *num.* 16.

In AUTHENT. de sanctissimis Episc. §. si qua. col. 9. tit. 6. al. 15. seu Novel. 123. cap. 38.

Si 1 *qua mulier aut vir, liberis non extantibus* 2, *monasticam* 3 *vitam elegerit, & monasterium intraverit: monasterio* 4, *quod intravit, res* 5 *ejus competere jubemus.* †. *Sed si persona liberos habens, antequam de rebus suis inter eos* 6 *disponat, monasterium intret, liceat ea postea inter eos dividere* 7, *legitima* 8 *nulli deminuta: & quod cui non dederit, monasterio competat. Sed si omnem* 9 *substantiam inter eos filios dividere voluerit, sua persona filiis connumerata, partem sibi retineat, quæ monasterio competere debet. Sed si post ingressum monasterii moriatur* 10, *antequam inter eos dividat; filiis legitimam percipient, reliqua substantia monasterio competente* 11.

De alienatione, oppignoratione, emphyteusi rerum Ecclesiæ. De acquisitione prædii sterilis aut onerosi.

XIV. Impp. LEO 12 & ANTHEMIUS AA. Armasio 13 Præfecto Prætorio.

IUbemus, nulli posthac Archiepiscopo in hac urbe Regia sacrosanctæ 14 orthodoxæ Ecclesiæ præsidenti, nulli Oeconomo, cui 15 res ecclesiastica gubernanda mandatur, esse facultatem fundos, vel prædia sive urbana, sive rustica, res postremo immobiles, aut in his prædiis colonos, vel mancipia constituta, aut annonas civiles 16 cujuscunque suprema, vel superstitis voluntate ad religiosas ecclesias devolutas, sub cujusque 17 alienationis specie ad 18 quamcunque transferre personam: sed ea etiam prædia dividere 19 quidem, colere, augere, & ampliare: nec ulli iisdem prædiis audere cedere: verum sive testamento quocunque jure facto, seu codicillo, vel sola nuncupatione, legato seu fideicommisso, aut mortis causa donatione, aut alio quocunque ultimo arbitrio, aut certe inter viventes habita largitate, sive contractu venditionis, seu donationis, aut alio quocunque titulo quisquam ad præfatam venerabilem Ecclesiam patrimonium suum, partemve certam patrimonii in fundis, prædiis, sive domibus, vel annonis, mancipiis 20, & colonis, eorumque peculiis voluerit pertinere: inconcussa ea omnia sine ulla penitus immutatione conserventur. †. Scientes nulla sibi occasione vel tempore, ad vicissitudinem beneficii collocati 21, aut gratiæ referendæ donandi, vel certe hominibus volentibus emere, alienandi aliquam facultatem permissam: nec si omnes cum religioso Episcopo, & Oeconomo clerici in earum possessionum alienationem consentiant: ea enim, quæ ad beatissimæ ecclesiæ jura pertinent, vel posthac forte pervenerint, tanquam ipsam 22 sacrosanctam & religiosam ecclesiam, intacta convenit venerabiliter custodiri: ut sicut ipsa religionis & fidei mater 23 perpetua est, ita ejus patrimonium 24 jugiter servetur illæsum. §. 1. Sane, si hæc nostræ perennitatis statuta audaci spiritu & mente sacrilega quisquam Oeconomorum, vel hominum temeranda crediderit, ipse quidem, qui protervo ausu Ecclesiastica prædia donationis, vel emptionis seu commutationis [titulo,] vel cujuscunque contractus alterius nomine (nisi eo modo, quo nunc 25 statuimus) acquirere [vel habere] tentarit; omnem hujusmodi fructum propriæ temeritatis amittat: & pretia quidem & munera 26, quæ ejus rei gratia data fuerint Oeconomo, sive aliis quibuscunque personis, ecclesiæ lucris & commodis acquirantur 27: prædia autem, & in his omnibus constituta, ab ipsis clericis 28 & temporalibus œconomis cum fructibus seu pensionibus, vel accessionibus totius medii temporis vindicentur, ut tanquam penitus à nullo empta vel vendita teneantur: quia ea quæ contra leges fiunt, pro 29 infectis habenda sunt. §. 2. Oeconomus autem, qui hoc fecerit, imo fieri passus fuerit 30, vel quacunque prorsus hujusmodi venditione, seu donatione, vel commutatione, [nisi ea, quæ præsenti lege concedimus] postremo in quacunque alienatione consenserit: commissa sibi Oeconomatus administratione privetur 31, deque ejus bonis, quodcunque exinde incommodum ecclesiæ contigerit, reformetur: heredesque 32 ejus, & successores, ac posteri super hoc facto sive consensu, competenti ab ecclesiasticis personis actione pulsentur. §. 3. His tabellionibus, qui hujusmodi contractuum vetitorum 33 ausi fuerint instrumenta conscribere, irrevocabilis 34 exilii animadversione plectendis. §. 4. His quoque judicibus 35, vel jus gestorum habentibus, qui hujusmodi donationum vel contractuum vetitorum gesta confecerint, dignitatis propriæ & bonorum omnium spoliatione damnandis. §. 5. Sane ne 36 omnis religiosis Oeconomis commodæ provisionis via, & occasio venerandis Ecclesiis profutura videatur excluſa: id, quod utile plerunque judicatur, sub cautelæ observatione necessario procedere concedimus. Si 37 quando igitur vir religiosus œconomus hujus regiæ urbis Ecclesiæ perspexerit 38 expedire, ut desideranti cuiquam certarum possessionum atque prædiorum (urbanorum scilicet sive rusticorum) ad jus Ecclesiasticum pertinentium temporalis ususfructus possessio pro 39 ipsius petitione præstetur: tunc ejus temporis, quod inter utrosque convenit, sive 40 in diem vitæ suæ ab eo, qui desiderat, postuletur, pacta cum eo, qui hoc elegerit, ineat Oeconomus, atque conscribat: per quæ & tempus, intra quod hoc præstari placuerit, statuatur: & manifestum sit, quod quisque acceperit ab invicem 41 hujusmodi beneficii 42 gratia; præstando quidem ecclesiastici prædii pro tempore usumfructum: post statutum autem tempus & placitum 43, ipsorum redituum proprietate ad dominium, & jus ecclesiasticum recurrente firmiter: ita scilicet ut sive completo spatio, quod fuerit inter eos constitutum, sive mortis suæ tempore (si hoc quoque convenerit) is qui possessionem ecclesiasticam & certorum redituum usumfructum habendi gratia intervenientе pacto susceperit, non minus quam alterius tantæ quantitatis, quantæ 44 acceperit reditus, cum ipsorum prædiorum dominio & rebus immobilibus, eorumque colonis & mancipiis ecclesiæ derelinquat: Nisi enim hac conditione pacta inita fuerint, ea quoque decernimus non valere, sed possessionem Ecclesiasticam, tanquam nullo jure transcriptam, in jure ipsius, atque dominio permanere, & ab ecclesiasticis œconomis vindicari D. CP. JORDANE, & SEVERO CONSS. 470.

39 Id est, prædia Ecclesiastica urbana vel rustica in temporalem usumfructum petenti dari possint, *Novell* 7 *cap.* 4.

40 Ususfructus temporalis sit pacto ad certum tempus, vel ad vitam suscipientis.

41 Sic restituae ad *invicem. Hujusmodi beneficii gratia præstando quidem, &c.* Porro hoc verbo innuit hic agi de mutuo usu, ut Ecclesia fundum (forte remotum) diviti alicui cui (is proximus est) *in* usum vitæ dare possit, ea lege, ut vicissim ab eo fundum alium (sibi forte vicinum) fruendum accipiat, *Nov.* 7. *cap.* 4. ibi, ἕτερον ἀνθὶ αὐτοῦ παρέξωσι καλὰ διοπτόμενος δίκαιον ἀντιδίδοσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ.

42 Mutui scilic.

43 Placitum temporum proprietate ad dominium, &c. *Hal.*

44 Quantam acceperat reditus, &c. *Hal.*

45 10. *Quæst.* 2. *c. ea enim* Id specialiter Ecclesiarum intuitu concessum fuerat, *l.* 14. ℣. *eo. Gosh.* De jure Canonico, in alienatione rei Ecclesiæ non requiritur tanta solennitas; sed sufficit utilitas quæ alienationem suadet, accedente tamen consensu & subscriptione Capituli. *cap.* 1. *extr. de his quæ fiunt à prælat. junct. cap. fine exceptione* 12. *quæst.* 2. Adeoque solennitates hic relatæ hodie non servantur. Neque illud mutatum: propterea, quod hæ authenticæ *d. causf.* 10. *quæst.* 2. insertæ, & quasi canonizatæ sint, à Gratiano enim privata authoritate inserto illa facta est. *v. Canif. de diff. inter jur. n.* 20. ANS.

46 Nullus locus religiosus alienari aut pignorari potest.

47 Subaudi, sine solennitate, de qua vid. Socin. *reg.* 110.

48 Ecclesia rem immobilem ab Imperatore acceptam alienare ac pignorare non potest etiam alteri Ecclesiæ, *v. Nov.* 120. *c.* 7.

49 Ecclesia res immobiles à privato acceptas alienare potest, si debitum urget.

50 Adde *l.* 12. *in fin. de relig.* In alienationibus rerum Ecclesiasticarum alia solennitas hodie servatur, vide *Decisiones Rotæ, decis.* 135. *Rebuff. in proœmio comm. ghss. 5. n.* 25. *& in compendio alienationis rerum Ecclesiasticarum.* 51 Quarta centesimæ est quadrans usura leviſſima, ut si solvantur annuatim *trois pour cent.* quadringentesima pars sortis quolibet mense. 52 Sublata spe quæstus, languent commercia *l.* 8. ℣. *de rescind.* 53 Vel ejus loco procurator specialis, aut cum libera, aut certi negotii. Is enim potest accipere, si negotium aliter explicari non potest. *Bald. hic.* 54 Hodie etiam in Francia scriptura adhibetur ab initio. *Rebuffus in compendio de alienatione. rerum Ecclesiasticarum num.* 10. 55 Rebuffus negat hodie requiri juramentum ordinatoris *cap.* 1. *de rebus Ecclesiæ. non alienand. in* 6. 56 Seu capituli, *d. cap.* 1. *vide Rebuffum ibid. num.* 17. vel episcopi. Cujus? utriusque: & ejus in cujus diœcesi res sita est, & ejus in cujus diœcesi ipsi contrahentes vivunt. *Rebuffus ibid. num.* 22. 57 Quo nomine intelliguntur actiones, & nomina ex re mobili, non immobili provenientia. *Bald. hic.* 58 De cujus utilitate agitur. Interpretes tamen volunt, unitis duabus Ecclesiis fundum unius pro alterius utilitate distrahi posse. *v. Bald. hic.* v. quæ scripsi *ad l.* 12. ℣. *de prædiis, & aliis rebus minorum.* 59 Subhastationes bonorum Ecclesiæ fieri debent. *arg. l.* 4. ℣. *de fide & jure hastæ* per viginti dies, *ut hic: Rolandus à Val.* 1. *consil.* 33. *num.* 13. quas tamen Rebuffus *d. l. num.* 20. negat requiri jure Canonico. 60 Plus licitanti, *au plus offerant & dernier encherissеur*, res addici solet, *l.* 4. ℣. *de fide & jure hastæ.* 61 Id est, ea lege, ut pretium acceptum creditoribus Ecclesiæ numeretur. 62 Emptor rei Ecclesiasticæ curiosus esse debet, quo precium verterur: facit *l.* 3. §. 9. *in fin ff. de in rem verso. l.* 15. §. 13. *ff. de reb. cred.* 63 Actuarii vice, ad emptoris securitatem. Puto itaque, sic ubi, maxime scripturam in hujusmodi alienationibus requiri. 64 An id æquum, aut licitum jure poli? vide quæ notavi ad *Novell.* 120. *c.* 6. *in fin.* 65 Quid si alienari prohibita? *v. Nov.* 120. *c.* 9. 66 Rei æstimatio qualitate, quantitate, & onere judicatur. 67 Quod in dubio præsumitur ex confessione Episcopi & Capituli: alias qui emit ab Ecclesia, qui eidem credit, numerationem factam, & conversionem pecuniæ in utilitatem Ecclesiæ probare cogitur. *Bald. hic.* 68 Quid si nuncius Ecclesiæ pecuniam amisit? non est periculum emptoris *l.* 11. ℣. *de rebus creditis.* 69 Aut damnosa. 70 Fingamus hereditatem damnosam ab Ecclesia aditam, non confecto inventario? ultra vires hereditarias non tenebitur. *Bald.* 71 Res ad Ecclesiam pertinentes prohibentur alienari, ergo multo magis ipsa Ecclesia. Propter Ecclesiam res vetantur alienari, multo magis non alienabitur ipsa Ecclesia. Potentior enim est prohibitio in causa, quam in causato. 72 Sensus est: certis casibus res Ecclesiasticæ à quovis emi aut conduci possunt, at non ab Oeconomo ejusque cognatis: quin minus ab illo, quam ab ejus cognatis: & merito, nam alienatio facta per prælatum in consanguineos non præsumitur in Ecclesiæ, sed ipsorum consanguineorum utilitatem facta, *v. Alc. l. præsump.* 29. Et quibus tamen casibus tutori res pupillares licet vendere, easdem eidem emere licet, sed & ejus uxori *l.* 5. ℣. *de contr. obend. empt.* Baldus addit, Episcopo permitti beneficium conferre adgnatis. 73 Gratuito res non emitur, cum ex forma legis emitur. 74 Res illicite distrahitur, quoties cessat causa vel forma requisita in alienatione. 75 *L.* 14. ℣. *eod.* 76 Nisi facta sit locupletior. 77 Id est, adversus administratorem. 78 Nota de his actibus præfertim queri in rebus Ecclesiasticis: de donatione, ut hic, de venditione. ℣. *eod.* de mutuo, *vers. cred.* ℣. *eo.* emphyteusi *ver. emphyteutes*, ℣. *eo.*

In AUTHENT. de non alienandis aut permutandis. §. nos igitur col. 2. tit. 1. seu Novel. 7. c. 1. & in auth. de Alienat. & emphyt. §. hoc etiam super ipsis. & §. hoc vero jubemus. col. 9. tit. 3. seu Novel. 120. c. 6. & 7.

Hoc 45 *jus porrectum est ad omnem* 46 *venerabilem locum, omnesque collegium, quod actio pia constituit: ut nec res eorum pignorentur* 47. *Et hoc perpetuo servetur in his rebus immobilibus, quæ* 48 *ab imperialis domo prædictu locis applicantur. In cæteris* 49 *casibus excipitur, si debitum urget.* †. *Quod si ex mobilibus solvi non possit: primo* 50 *res immobiles specialiter dentur pignori: quarum fructus creditor sibi reputet tam in sortem, quam in usuras usque ad quartam* 51 *centesimæ.* †. *Quod si* 52 *nolit creditor ita accipere: tunc ordinator* 53 *domus apud eum, à quo ordinatur, habitu* 54 *absque dispendio gestu, juret* 55 *majore parte ibidem servientium* 56 *consentiente, & debitum existere, nec ex mobilibus* 57 *solvi posse: quo subsecuto, per viginti dies rem Ecclesiæ* 58 *venalem esse publice* 59 *notum sit; ut plus offerenti* 60 *detur, precio* 61 *modo omnibus pro debito dando: aliter* 62 *enim res emptori non conceditur: & hoc inscribatur* 63 *nihil esse factum in ea re ad damnum divinæ domus.* †. *Emptore vero non invento, res æstimata districte creditori detur in solutum, addita* 64 *in pretio universa æstimationis decima parte, & accedente consensu ordinatorum, & majoris partis ibidem servientium: Sit tamen ea res mediocris* 65 *inter cæteras, inspecta ipsius qualitate* 66 *& quantitate & onere.* †. *Et si creditor hic intelligatur, qui, quod credidit, probat in* 67 *utilitatem divinæ domus processisse.*

45 10. *Quæst. 2. c. ea enim* Id specialiter Ecclesiarum intuitu concessum fuerat, *l.* 14. ℣. *eo. Gosh.* De jure Canonico, in alienatione rei Ecclesiæ non requiritur tanta solennitas; sed sufficit utilitas quæ alienationem suadet, accedente tamen consensu & subscriptione Capituli. *cap.* 1. *extr. de his quæ fiunt à prælat. junct. cap. fine exceptione* 12. *quæst.* 2. Adeoque solennitates hic relatæ hodie non servantur. Neque illud mutatum: propterea, quod hæ authenticæ *d. causf.* 10. *quæst.* 2. insertæ, & quasi canonizatæ sint, à Gratiano enim privata authoritate inserto illa facta est. *v. Canif. de diff. inter jur. n.* 20. ANS.

46 Nullus locus religiosus alienari aut pignorari potest.

47 Subaudi, sine solennitate, de qua vid. Socin. *reg.* 110.

48 Ecclesia rem immobilem ab Imperatore acceptam alienare ac pignorare non potest etiam alteri Ecclesiæ, *v. Nov.* 120. *c.* 7.

49 Ecclesia res immobiles à privato acceptas alienare potest, si debitum urget.

50 Adde *l.* 12. *in fin. de relig.* In alienationibus rerum Ecclesiasticarum

In AUTHENT. de non alienandis aut permutandis. §. sicut autem. col. 2. tit. 1. seu Novell. 7. cap. 12.

Sicut 68 *alienatio rerum Ecclesiæ interdicitur: ita prohibetur, ne qua sterilis* 69 *ei detur* 70 *possessio, aut alioqui onerosa, veluti fiscalium nomine vel onere.*

In AUTHENT. de non alien. §. quia vero cognovimus. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 11. & in auth. de alien. & emph. §. & quoniam, col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 7.

Multo 71 *magis prohibetur ipsius Monasterii alienatio, qua redeat in antiquum statum, & secularem usum.*

In AUTHENT. de alien. & emph. §. si vero non sint. versi. œconomis. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 5.

Quibuscunque 72 *modis hoc jus alius permittitur: interdicitur certis personis, res hujusmodi accipere, ut Oeconomo, ejusque cognatis: aliisque bona eorum & Oeconomorum, & ordinatorum, quibus conjunctæ sunt, post mortem eorum pervenient ad Ecclesiam, de qua rem accipiunt.*

In AUTHENT. de non alien. aut permut. §. quia vero Leonis. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 5. & col. 9. tit. 3. de alien. & empt. §. Si vero præter hæc. seu Nov. 120. c. 11.

Qui res jam dictas non 73 *gratuito alienationis titulo citra* 74 *formam legis* 75 *accepit; rem quidem cum omni incremento medii temporis restituat: ejus autem quod dedit, nullam actionem contra venerabilem locum* 76, *sed adversus eum* 77, *qui alienavit, habet.* †. *Donatarius* 78 *autem & rem cum omni causa, & fructum restituat, & aliud tantundem.* †. *Creditor quoque, restituta re pignorata, crediti actionem contra solum pignoris datorem habeat.* †. *Emphyteusis acceptor, & ab ea cadat: nec quod dedit repetat: immo statim solvat, quod solutum esset uno quoque anno, si jure contraxisset: sed melius dicitur, omnimodo denegandas esse actiones hujusmodi acceptori.*

68 Id est, prædia Ecclesiastica urbana vel rustica in temporalem usumfructum petenti dari possint, *Novell* 7 *cap.* 4.

69 Ususfructus temporalis sit pacto ad certum tempus, vel ad vitam suscipientis.

70 Sic restituae ad *invicem. Hujusmodi beneficii gratia præstando quidem, &c.* Porro hoc verbo innuit hic agi de mutuo usu, ut Ecclesia fundum (forte remotum) diviti alicui cui (is proximus est) *in* usum vitæ dare possit, ea lege, ut vicissim ab eo fundum alium (sibi forte vicinum) fruendum accipiat, *Nov.* 7. *cap.* 4. ibi, ἕτερον ἀνθὶ αὐτοῦ παρέξωσι καλὰ διοπτόμενος δίκαιον ἀντιδίδοσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ.

71 Mutui scilic.

72 Placitum temporum proprietate ad dominium, &c. *Hal.*

73 Quantam acceperat reditus, &c. *Hal.*

In AUTHENT. de alien. & emph. §. si vero quædam sunt col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 1.

SI quæ ruinæ habent memorata divina domus, quas reædificare non valent, & ha in enaphyteusim dentur perpetuam: emphyteuta usuro materia habitationis depositæ domus [1], ut pensio diminuatur, in tertiam partem ab ea, quæ stantibus adhuc ædificiis colligebatur, aut primitus eo reædificante ex adjectis illi per æstimationem pensionibus, medietas detur religiosæ domui: nam priore casu ab initio emphyteusis præstanda est pensio.

In AUTHENT. de non alien. §. quia vero Leonis. col. 1. tit. 2. seu Nov. 7. c. 3. & in auth. de alien. & emph. §. & hoc quidem. ver. licentiam col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 6.

PErpetua quoque emphyteusis in his permittitur rebus, si res in eorum geratur præsentia, quibus hoc adsignatur lege [2]: jurantibus hu quorum interest, ex eo contractu nihil ad læsionem divinæ domus effici: solito reditu ipsius rei, qui fuit cum [3] divino juri dedicaretur, non minuendo nisi in sextam partem: aut, si [4] ob cladem diminuta fuerit, tunc pro constante nunc pensione in emphyteusim detur. †. Quod si res pretiosa [5] quidem est, parum tamen, aut nihil præstat pensionum, res subtiliter æstimanda est, ut ex hac pensio justa constituatur. Ea tamen sola dentur in emphyteusim, quæ ad hoc congrua videntur Œconomo & aliis gubernatoribus.

In AUTHENT. de non aliên. & permutan. §. Sinimus igitur col. 2. const. 1. seu Novell. 7. c. 2.

SEd & permutare [6] Principa [7] licet pro re majori, meliori, vel æquali, si Respublica hoc exposcit [8], & pragmatica forma super hoc præcedente.

In AUTHENT. constitutio quæ ex adscriptitio. §. quia igitur. col. 5. tit. 9. al. 7. seu Nov. 54. c. 2.

ITem sibi invicem recte permutant [9] cum utriusque indemnitate, eorum scil. consensu interveniente, qui [10] supra referuntur.

In AUTHENT. de alien. & emph. §. Si vero quis de prædictis. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 7.

ITem prædium propter onus [11] fiscale inutile alienatur, gestis (ut supra) conficiendis, eodem juramento præstito, id est, quod alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas ejusdem venerandæ domus servetur.

Non solvens canonem per biennium vel rem deteriorem faciens, privatur emphyteusi.

In AUTHENT. de alien. & emphyt. §. Si vero quis aut locator col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 8. & de non alien. §. fcire col. 2. tit. 1. seu Nov. 107. c. 3. & 120. c. 8.

QUi [12] rem hujusmodi conductam vel in emphyteusim acceptam fecerit deteriorem, aut emphyteuticum canonem per biennium [13] non solverit [14], hac lege repellis [15] potest [16]: ut tamen solvat totius temporis pensionem, & id, in quo rem læsit, restauriat: non [17] repetiturus, si quid impendit nomine meliorationis.

In AUTHENT. de alien. & emph. §. Si vero aliquis voluerit. col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 2.

HÆc usus præstantio locum habet in omni domo religiosa, quo finito, res utraque pleno [18] jure perveniat in domum jam dictam: nec tributis quidem gravata majoribus sit ea res quæ datur invicem, & ejusdem reditus sit.

Si quis donaverit oratorii seu xenodochii aut nosocomii, aut ptochii construendi causa.

αε. Αὐτοκρ. Ζήνων.

XV. [19] Imp. ZENO.

Ε'Άν τις δόρησ(ῆ) ἢ πρᾶξιμα κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἢ αὐτοκίνητον ἢ δίκαιον εἰς εὐαγοῦσπουδον μόβλυρ(ῶν) ἢ εὐαφίτε ἢ ἀγγέλε, ὡς αὐτῷ μέλλων οἰκητήριον οἰκοδομῆσαι, καὶ τῶν δωρεὰν ἐμφανίσῃ, ἐφ' ὧν ἀναγκαῖον ἐστὶν. ἀναδιφεῖ τὸ ἔργον, κἂν μὴ δέχηθ(ῆ), τὸ πληρῶν μὴ πληροῦν, ἢ πληρωθέντα δόντα τὰ τῆ δωρεᾶς. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ξενοδοχείων, ἢ νοσοκομείων, ἢ πλαγκίων· ἐδέσιας ἕσης τοῖς ἐπισκόποις καὶ οἰκονόμοις σώζειν αὐτός. τούτων δ' πληρωμάνων, ἡ διοίκησις κ' τὰ δέξεως τοῖς φιλοδιμηταμένοις, ἢ τὰς ἐπιβεβαίως ὅρας, γίνε(ῖ).

Sisinnius Constantinopolitanus, qui fere biennio Orientis imperium tenuit, & in eo Chalcedonense concilium ac Leonis tomum condemnavit, missis ad universos Episcopos litteris, quas συνοδικὰς ἐπιστολὰς vocant: Acacio Patriarchæ Constantinopolitano multas subditas provincias ademit, paramque abfuit, quin ipsum expelleret. Suidas in voce Βασιλίσκ(ος).

quemadmodum multos etiam Episcopos ex variis urbibus expulit: sed opera Armatii, de quo v. ad l. 14. C. eod. Basiliscus expulso. Zeno imperium recepit, v. Nicephorum Evagrium scholasticum 2. c. 3. & seq. Theodorum anagnostem lib. 2. Zonaram in Basilisco. Procopium, Jordanem, qui hanc legem constituit, qua Instr. mantur ædes Basilisci. De eadem tyrannide Basilisci, adde l. ult. C. de incestis. De tyrannide Odenati, v. l. 4. C. de ingenuis manumiss. Trebell. Poll. in Odenato & Zenobia Avidii & Cassii l. 7. C. ad l. Jul. majest. Licinii l. 1. C. Theod. de infirmandis hiis, quæ sub tyrannis. Maximi l. 7. C. Theod. d. tit. Herculiani l. 13. C. Theod. ib. de Totila adde pragmaticam Justiniani c. ult. his adde Bartoli tractatum de tyrannis: & Baldum hic explicantem, qui sint tyranni, v. Cujac. 3. obs. 19.

Rescissio eorum quæ tempore tyrannidis fuerant innovata.

XVI. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Sebastiano [25] PP.

DEcernimus, ut antiquatis ac infirmatis funditus his, quæ contra ipsum orthodoxæ religionis Deum quodammodo [26] facta sunt, in integrum restituantur [27] universa, & ad suum ordinem revocentur, quæ ante professionem [28] nostræ mansuetudinis de orthodoxæ religionis fide, & sanctissimarum Ecclesiarum & martyriorum statu firmiter obtinebant [29]: his, quæ contra hæc tempore [30] Tyrannidis [31] innovata sunt, tam contra venerabiles ecclesias, quarum sacerdotium gerit beatissimus ac religiosissimus episcopus Patriarcha nostræ pietatis pater Acacius [32], quam contra cæteras, quæ per diversas [33] provincias collocatæ sunt, necnon & reverendissimos earum antistites, seu de jure sacerdotalium creationum, seu de expulsione cujusquam [34] Episcopi à quolibet his temporibus facta, seu de prærogativa in Episcoporum concilio, vel extra concilium ante alios residendi, vel de privilegio Metropolitano vel Patriarchico [35] sub iisdem impiis temporibus, penitus antiquandis: ut cassatis [36], & rescissis, quæ per hujusmodi sceleratas jussiones aut pragmaticas sanctiones aut constitutiones impias sive formas subsecuta sunt, quæ à divæ recordationis retroprincipibus ante nostrum imperium, & deinceps à nostra mansuetudine indulta vel constitutæ sunt, supet [37] sanctis ecclesiis & martyriis, & religiosis episcopis & clericis aut monachis, inviolata serventur. †. Sacrosanctam quoque hujus religiosissimæ civitatis ecclesiam, & matrem nostræ pietatis, & Christianorum orthodoxæ religionis omnium, & ejusdem Regiæ Urbis sanctissimam sedem, privilegia & honores omnes super episcoporum creationibus, & jure ante [38] alios residendi, & cætera omnia, quæ ante nostrum imperium, vel nobis imperantibus habuisse dignoscitur, habere in perpetuum firmiter Regiæ Urbis intuitu judicamus, & sancimus. Datum XVI. Kalend. Jan. ARMATIO V. C. [39] CONSS. 476.

De alienatione, oppigneratione & emphyt. rerum ecclesiæ.

αζ. † Αὐτοκρ. Ἀναστάσι(ος).

XVII. 40 Imp. ANASTASIUS.

Τ' ἀφθόρμια τ' μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κ' τ' ὑπ' αὐτῆς διοικημάτων & χορηγημάτων ὕδατος οἴκων φυλακτέα ὡσαυτως.

PRivilegia magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos [41], & sub ipsa administratarum & sustentatarum venerabilium domorum custodiuntur.

§. α'. Αἱ ὑ ἄλλαι ἐκκλησίαι κ' μοναστήρια καὶ πλωχεῖα καὶ ξενοδοχεῖα κ' ὀρφανοτροφεῖα τ' αὐτῆς πόλεως κ' τ' θεοικιδ(ῶν) αὐτῆς, κ' τὸ ὑπ' τῶν χορηγιῶν & ἐπισκόπων αὐτῆς, ὅταν ἡ τ' παρ' αὐτῶ χειρογραφημάτων μοναστηρίων κ' τ' ἐξ ἐκείνων χειρογραφημάτων, ἀκινητὸν ἢ πολλαπλῶ σίτηρ(ον) ὃν ὀκτοὶ(ῶν) εἰ μὴ ἐπωφελὲς εἴη πρᾶσις ἢ ὑποθήκη ἢ ἀνταλλαγὴ ἢ δίλωσις ἐμφύτευσις. τυτέστιν, ὅτι τὸ τίμημα & πιπρασκομένης ἢ τὸ δυνειοδὲν ἐπὶ ὑποθήκη μέλλοι ἀφορμεῖν εἰς ἀλυτέρωσιν χρέως ἢ ἀλφαδοῆς, ἢ χρείας ἕτερας ἀναγκαίας ἐπικειμένης τῆ αὐτῆ οἴκω, ἢ ἐφ' ᾧ ἕτερον ἀναγκαιότερον ὠνήσασθαι πρᾶγμα, ἢ εἰς κληρονομίαν & διαγὰς οἴκω ἀναγέλειν· κ' ἡ ἀνταλλαγὴ ποιῆσιν ἐπὶ ἀναγκαιότερα πράγματα, κ' ἀφόσοδον ὁσονοῦν ἐλάττονα & διδόμενα ἐφύλε. κ' ἐμφυτεύσεις μὴ μακρυδίης τ' ἀφόσοδ(ε), ἢ παρέλκως ἀπὸρ(ε) ὀπτ(ῶν) & πράσματ(ος). καὶ τὸ ἀλφ' τῶν ἀπελλάων ἐπιζήμια δωρεᾶς κ' ἐλαφρεῖν διώκ(ει).

§. 1. Aliæ autem Ecclesiæ & monasteria & prochia & xenodochia & orphanotrophia ejusdem civitatis & confinium ejus, & quæ sub ordinatione Episcopi ejusdem sunt, quique ab eo ordinantur Metropolitæ, aut qui ab illis, immobile quid aut civiles [42] panes ne alienanto, nisi utilis sit venditio aut hypotheca, aut permutatio, aut perpetua emphyteusis. Hoc est, quando pretium ejus, quod venditur [43], aut mutuum, quod sub hypotheca sumitur, profuturum est ad liberationem debiti ex successione contracti, aut ad usus alios necessarios loco venerabili impendentes, aut ad aliam magis necessariam rem redimendam [44], aut ad imminentem venerabilis domus restaurationem: & si permutationem [45] faciant, eam faciant cum [46] re magis necessaria, & reditum non minorem eo, quod datur, habente, & emphyteusim [47] quoque [faciant] absque reditus diminutione, aut de re, seu possessione minus idonea [seu fœnea [48]:] nam quæ ob sterilitatem damnosa sunt, donari [49] & concedi possunt.

§. 2. Id vero, quod gestum erit, non aliter valeat, nisi una ex supradictis causis in actis manifestetur, Byzantii quidem apud Magistrum [50] census [51]: in provinciis autem apud defensores [52] (civitatum) propositis sanctis scripturis [53]: & pro Ecclesiis quidem præsentibus Œconomis [54], & qui in his morantur, clericis: pro [55] monasteriis autem, præsentia requiritur Abbatum, & cæterorum monachorum: pro ptochiis vero administratoris, & ministro-

29 *L. 22. C. de Episcopis.*

30 *Tyrannidis tempore acta adversus Ecclesias antiquantur. Goth. Vid. Panormitan. consil. 61.* ANS. *De tyrannis hoc notatu dignum sub Gallieno & Valeriano triginta tyrannos imperium Romanum dehonestasse, & hinc inde discerpisse, Valeriano ipso bellis Persicis occupato: Gallieno ejus filio abdominis & ventri ita nato, ut dies ac noctes vino & stupris orbem terrarum perderet, ut vel mulieres eo melius imperarent. Trebell. Pollio in Gallien. & 30. tyrannis. Aliis etiam temporibus, fui, hoc est, alii quoque tyranni fuere: de quibus v. 2. Euagr. 7. & 16.*

31 *L. 6. C. eo. Leo intelligit Basiliscum, qui fere bien-*

tanus, de quo superius dixi. 33 Epistolas, ἐκκλησίας intelligit, de quibus dixi C. eod. 34 Id perpetravit Basiliscus apud Antiochiam, Alexandriam, Ephesum, Tharsum, Chalcedonem, Hierapolim, Constantinam, Theodosopolim, Mopsuestiam. 35 Prærogativam vocat lex 6. C. eo. prærogativæ hæc adsidendi & præcedendi ante alios fuit, C. eo. unde προέδρους etiam dicitur. Cedebat uni Romano Constantinopolitanus *Novell. 131. cap. 2.* Differt autem privilegium patriarchæ à privilegio metropolitani. Sunt enim inferiores metropolitani patriarchis sive archiepiscopis: superiores tamen sunt Episcopis, *vide Cujacium hic.* 36 Adde *Authent. cassa & irrita. C. eo.* Hinc Baldus, omnia facta tempore tyrannidis justo domino adveniente cassari debeat. Baldus hic, & Rolandus à Valle *1. consil. 3. num. 24. 25.* negant tyrannum præscribere posse dominium: seu dominium tyrannicum præscribi posse. Eodem modo intrusi nunquam præscribunt beneficium. *12. quæst. 2. cap. alienationis*, minus legitime quæsita dignitas vel officium etiam non præscribitur, *l. 55. C. de decurionibus*, adde *l. 11. C. de liberali.* 37 Valeat tamen emancipationes, donationes insinuatæ, venditiones, sententiæ, arbitria, compromissa, pactiones, professiones, deposita, & similia tempore tyrannidis facta, de quibus *v. l. 9. C. Theod. de infirmand. his quæ sub tyran. & c. lib. 15. tit. 14. Bald. hic*, etiam de statutis, processibus, & judiciis, & contractibus, & testimoniis, de electionibus prælatorum factis sub tyrannide agit. Valent etiam præscriptiones: cujus rei extat elegans exemplum apud Cic. 2. *offic.* ubi de Arato Sicionio loquitur: cujus meminit *Plutarch. in Arato.* Alias, quæ tyrannidis tempore gesta sunt, tyrannide sublata, nullius sunt momenti: unde dicendum videtur, civitatem bello captam, si libertatem suam recuperaverit, recuperare sua pristina jura, nomina & actiones ab ipso tyranno in alium tempore tyrannidis translatas: de quo vide *Fabium 5. c. 10. Hotom. quæst. 5.* 38 Dixi de Patriarchio C. eo. 39 Adde & Basilisco, sed hic in factis omittitur ut tyrannus, & quod ejus memoriam damnaverit, Zeno. Quod accidit etiam Eutropio sub Arcadio & Honorio *l. 17. C. Theod. de pæn.* & Heracliano, sub Honorio, & Theodosio *l. 13. C. Theod. de inform. his quæ sub tyrannis gesta sunt, l. 21. C. Theod. de pœnis*, *vide Cujac. 3. obs. 19. & 16. obs. 14.* 40 Interpretatio Contii. Hujus legis meminit *Nov. 7.* & specialem appellat, directam scil. tantum ad Ecclesiam Constantinopolitanam, non generalem. 41 *V. l. 14. C. eod. Novell. 7. in princ.* 42 Πλαδίκην σίτηρ(ον). 43 Res Ecclesiastica vendi aut pignorari justis de causis potest. 44 Pura captivos *Nov. 120. c. 8.* 45 Res ecclesiæ permutari potest, si id Ecclesiæ utile sit. 46 Qui rem magis necessariam, aut reditus non minoris æquitari, non lædetur. 47 Res Ecclesiastica in Emphyteusim dari potest. *Novell. 7. c. 3.* 48 Η πωλλὸς ἀπὸρε βοῦ(ς), hinc fœnea possessio. ἀπορὸς τις ἀλήθης. *vide Nov. 7. c. 2.* 49 Res Ecclesiasticæ interdum donari possunt, vel saltem non alimi, *Nov. 7. c. 12.* 50 De *Magistro census*, vide *Nov. Leon. 44.* 51 Insinuationes fiebant apud Magistrum census. 52 Vide *C. de defensoribus civitatum.* 53 De hac consuetudine *alibi* dicam. 54 Nota de Œconomo Abbate, & administratoribus ptochii, & xenonii, & orphanotrophii. 55 Abbatis & monachorum præsentia requiritur in alienatione, pignore, & emphyteusi rei jurisve ad monasterium pertinentis.

1 Domus ruinosa Ecclesiæ in perpetuam emphyteusim dari potest, Imo in tertiam generationem tantum, *Nov. 7. c. 3. v. Nov. 120. c. 1. in fin.*

2 14. C. eo.

3 Hic casus referendus est ad res Ecclesiasticas, quarum reditus solo tempore non clade aliqua diminutus est. De analogia justi pretifundorum & redituum vid. Molinæum *tract. de usur. quæst. 5. n. 113.*

4 Non hic agitur de remittendo colonis reditu ob cladem: agitur potius de locanda re Ecclesiastica, clade aliqua diminuta.

5 Pretiosa prædia interdum parum aut nihil præstant pensionum.

6 Rei Ecclesiasticæ certis casibus dominium permutari potest, ut hic.

7 Id est, cum Imperatore.

8 Vide Salicet. hic. Sed & compelli potest Ecclesia, propter publicam utilitatem, ut rem suam vendat. Qua ratione & dominus tenetur agrum suum opportuno loco suum ad erigendum in eo patibulum, figendamve crucem, pro supplicio de facinerosis fumendo, magistratui vendere *Joann. Andr. in addit. ad Speculat. tit. De exec. sent. sententiæ. Hippolit. de Marsil. in l. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar. num. 27.* Eandemque ob causam vicinus cogitur vicino vendere viam justo pretio. *Boër. quæst. 322. num. 2.* ANS.

9 Ecclesiæ scilicet dominium.

10 Relatum est in referente, adde *c. ult. de reb. Eccles.*

11 Prædia propter onus fiscale Ecclesiæ inutilia reddi possunt.

12. Id est, quicunque, sive privatus, sive alia Ecclesia.

13 Continuum scil triennium expectandum est in ecclesiis privatos. Ζήν. 7. c. 3.

14 Quid si læserit? Baldus præsenti usu, non perpetuo privati posse putat. *l. 3. C. de locato.* Læsionem intellige, non modicam, circa proprietatem dolo vel lata culpa datam. Quid si colonus ignoret vivat necne, pensio tamen Ecclesiæ solvatur ab ejus procuratore? Expelli non poterit, nisi probata coloni morte, faltem per famam aut conjecturam: præsumitur enim quis vivere, vide *Alciat. 1. præsumpt. 44.*

15 Qui re malè utitur, ea expelli potest: quod in Gallia locum non habet, v. quæ notavi ad *l. 2. C. de jure emphyteutico.*

16 Nisi intra modicum tempus inoram purgaverit: modicum, puta diei unius. *Bald.* 17 *L. 2. C. de jure emphyteutico. Nov. 7. c. 3. Novell. 120. c. 8.* alias si non fuisset in culpa, repetiturus. *l. 3. C. de jur. emphyt.* 18 Id est, directo. 19 Contii interpretatio. Hanc autem legem edidit Antonius Augustinus. Aliam editionem habet Cujacius 12. *obs. 28.* sumptam *ex 3. Ecl. 3. fol. 35.* 20 Ο συγκομιστὴς & διορτικὸς, &c. ab eo qui donationis instrumentum confici curavit ad extruendum vel oratorium, vel xenonium, vel nosocomium, promissa per Episcopos & œconomos exigantur: nihilominus tamen arbitratu suo rem administret. 3. *synopsis Basilic. 3. ex tit. 5. c. 8.* 21 Nota hæc rerum genera κίνησιν, ἀκίνησιν, μικτὸν τοῦτο δέκατον: quibus addi cupio quod scripsi ad *l. 93. C. de V. Sign. adde l. 30. C. de usurpat.* 22 Moventia seu parantur à mobilibus. Ut in *l. 7. C. de bon. quæ lib. vid. Joann. Robert. Recept. decl. 2. cap. 30.* ANS. 23 Instrumentum insinuatæ donationis Græci διορτικὸν, ut ὑπομνῆμα instrumentum primum, v. *Cujac. d. loco.*

24 Res ita habet: Olim donatio re perficiebatur, hodie vero consensu *l. 10. D. de donationibus*, sine acceptatione non est *l. 8. §. 3. D. de bon. lib.* & in illo loco Terentii, *Dos Pamphilo est decem talenta.* Pamph. *Accipio.* Nisi dixisset, *Accipio*, dos non esset, inquit Donatus. Debet igitur donatarius scire rem sibi donatam. Et hoc est, quod Græci dicunt donationem μονομερῆ factam non valere: excepto tamen casu hujusce legis, quo donatio facta (insinuata tamen) valet κατὰ μονομερῆ λόγον per pollicitatione, vide *Cujacium d. loco.* 25 Vide quæ scripsi ad *l. 9. C. de incestis.* 26 Id est, quocunque modo: vel die ni Deum factum videri, quod in ejus Ecclesiam factum est. 27 Ad intellectum h. l. vide *Cujac. lib. 3. observ. 19.* Et causam, seu historiam cur hæc lex fuerit lata, vide Baron. *tom. 6. Annal. ad annum Christi 472. fol. 225.* Guidon. Pancirol. *var. lect. lib. 2. cap. 165.* ANS. 28 Professionem: & recte: intelligit autem fugam in Hauriam metu Basilisci.

τῆς ξενίων, τῶ διοικητῶ, καὶ τῶν διεξαγομένων πάντων ὑπουργῶν τῆς διοικήσεως· καὶ ὁμοίως ἐπὶ τῶν ὀρφανοτροφείων, ὥστε κρατεῖν τὸ τοῖς πλείοσι ἀρέσκον, συναινοῦντος καὶ τῶ ἐπισκόπου τῶν τόπων, ἐν οἷς τοῦτο συνήθές ἐστι γίνεσθαι· καὶ μὴ δυναμένου τῶ Μαγιστρου κήνσου ἢ τῶ ἐκδίκου παραιτεῖσθαι καταλαμβάνειν τὸν σεβάσμιον οἶκον, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη συνίσταται πρᾶξις ἀζημίως, καὶ ἐκδικούντων αὐτήν. ὑπόκειν)ται γὰρ ἐκ παραβάσεως ποινῇ χρυσίου λιτρῶν κ. καὶ μετὰ ταῦτα γίνεσθαι συμβόλαια μνημονεύοντα τῶν αἰτιῶν, καὶ τὸ τῶν ὑπομνημάτων πράξεως, καὶ τὸ προσηγορίας τῶν παραγενομένων, καὶ παρ' ᾧ συνέστη.

ministrorum, & pauperum: pro xenonibus autem, administratoris, & omnium, qui inveniuntur, ministrorum gubernationis: & similiter in orphanotrophiis observator [1]: ita ut obtineat quod pluribus [2] placuerit, consentiente etiam episcopo locorum, in quibus consuetum est fieri. Non valente Magistro census, aut defensore se excusare, quominus suscipiant ac comprehendant venerabilem domum, in qua talis conficitur actio indemniter, & defendant ipsam: subjiciantur enim, ob prætergressionem, pœnæ auri librarum viginti. Et post hæc fiant instrumenta mentionem facientia causarum, & monumentorum confectionis, & appellationis [3] eorum, qui adfuerunt, & apud quem confecta sunt.

§. γ'. Εἰ δέ τι τῶν εἰρημένων παροφθείη, ὅ, τε δανειστὴς καὶ ὁ ἀγοραστὴς ἐκπίπτει τῶ πράγματος, καὶ τῶ χρέους, καὶ τῆς τιμῆς· ὁ δὲ λαβὼν εἰς ἀνταλλαγήν, καὶ ὅπερ ἔδωκε καὶ ὅπερ εἴληφεν, ἐκπίπτει· ὁ δὲ εἰς ἐμφύτευσιν ὑπὲρ τὴν ἰδίαν ζωὴν λαβών, ἢ δωρεὰν ἢ ἐκχώρησιν ἀπηγορευμένην, ἀναδίδωσιν, ὅπερ εἴληφε, καὶ ποσότητα ἑτέραν, ἧς ἄξιον ἐστὶ τὸ δοθέν.

§. 3. Si quid autem supradictorum prætermissum fuerit: tam fœnerator [4], quam emptor excidat ipsa re & credito, & pretio, qui vero in permutationem accepit, & id [5], quod dedit, & id quod cepit, amittat: qui verò in emphyteusin super [6] propriam vitam accepit, vel donationem, vel concessionem prohibitam; reddit quod accepit, & quantitatem alteram, quanti est id, quod datum est.

§. δ'. Χώραν δὲ ἔχει τὰ εἰρημένα καὶ ἐπὶ τοῖς μέλλουσι γίνεσθαι ἐκκλησιαστικοῖς καὶ τοῖς ἐσομένοις διαχέειν.

§. 4. Locum autem habent prædicta, & in futuris Ecclesiasticis rebus, & in præteritis [7] aut præsentibus.

§. ε'. Υπόντων δὲ κινητῶν ἔξωθεν τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ ἀρκούντων εἰς τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἀργεῖ τῶν ἀναγκαίων ἀκινήτων καὶ τῶν ἄρτων ἡ ἐκποίησις καὶ ἡ ὑποθήκη.

§. 5. Existentibus autem rebus mobilibus extra [8] sacra vasa, & sufficientibus ad dictas causas, cesset necessarium immobilium rerum, & panum [9], tam alienatio quam hypotheca.

De reditu ecclesiæ Constant. assignato, ut exequiæ gratis fiant.

§. ιη'. Ο αὐτὸς Αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος.

Η Μεγάλη, καὶ τὰ λοιπά. Η' διάταξις ἀφορίζει τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ο. λίτρας χρυσίου πρόσοδον, εἰς τὸ τὰς κηδείας ἀδαπάνους ἐν Κωνσταντινουπόλει γίνεσθαι, καὶ μέχρι τῶν νέων τειχῶν, καὶ βλαχέρναις. αἱ γὰρ συκαί, μέρος εἰσὶ τῆς πόλεως. ὁρίζει κατὰ τῶν παραβαινόντων ποινὴν ἀνὰ ν. χρυσίου λιτρῶν.

XVIII. [10] Imp. ANASTASIUS [11].

MAgna, &c. Constitutio adsignat magnæ ecclesiæ Constantinopoleos, septuaginta librarum auri reditum, eam ob causam, ut scilicet exequiæ [12] sine sumptu & gratis fiant in urbe Constantinopolitana, & usque ad novos [13] muros, & Blachernas [14]. Nam Sycæ (seu Sycorum [15] transitus) pars sunt civitatis. Statuit contra delinquentes pœnam quinquaginta auri librarum.

De insinuatione donationis.

XIX. Imperator JUSTINIANUS A. MENNÆ PP.

ILlud, quod ex veteribus legibus (licet obscurè positis) à quibusdam attentabatur, ut *donationes* [16] super piis [17] causis factæ, licet minus in actis intimatæ [18] essent, tamen valerent; certo & dilucido jure taxamus: ut in aliis quidem casibus jura vetera super intimandis donationibus intacta maneant. Si quis verò donationes usque [19] ad quingentos solidos in quibuscunque rebus fecerint, vel in [20] sanctam ecclesiam, vel in xenodochium, vel in nosocomium, vel in orphanotrophium, vel in ptochotrophium, vel in gerontocomium [21], vel in brephotrophium, vel in ipsos pauperes, vel in quamcumque civitatem istæ donationes etiam citra [22] actorum confectiones convalescant [23], sin verò amplioris quantitatis donatio sit (excepta [24] scil. imperiali donatione) non [25] aliter valet, nisi actis [26] intimata fuerit. Nulli danda licentia, quacunque alia causa, quasi pietatis jure subnixa, præter [27] eas, quas specialiter [28] exposuimus, introducenda, veterum scita super intimandis donationibus permutare. Dat. 528. [29] *Cont.*

De annona militari.

XX. [30]

MΗδὲ ἀπὸ θείου τύπου, ἢ ἀρχιεπισκόπου προστάξεως, ἢ οἷας δήποτε δικαστικῆς, στρατιωτικὴ σίτησις εἰς εὐκτηρίους οἴκους ἢ κληρικοὺς ἢ μοναστήρια μεταγέσθω, ὡς ἐλλειπόντων δῆθεν τοῖς ἀριθμοῖς σωματείων.

NEc [31] ex sacra forma vel Archiepiscopi [32] jussu annona militaris [33] ad oratoria, vel clericos, vel monasteria transferatur; quasi deficientibus numero corporibus.

Sequitur alia epitome à Contio in hunc codicem relata.

κ'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α.

ΟΥτε κατὰ τὸν θεῖον τύπον, οὔτε κατὰ πρόσταξιν τῶν ἀρχόντων, ἔξεστι μετάγειν στρατιωτικὰς σιτήσεις εἰς εὐαγεῖς οἴκους ἢ κληρικούς.

XX. Imp. JUSTINIANUS A.

NEque [34] per sacras formas, neque per jussionem Magistratuum, licet transferre militares annonas ad pias domos, aut clericos.

De alienatione rei sacræ.

XXI. Idem A. DEMOSTHENI Præfecto Prætorio.

SAncimus [35], nemini licere, sacratissima [36] atque arcana vasa, vel vestes, cæteraque donaria, quæ ad divinam religionem necessaria sunt, (cum etiam *veteres leges* ea, quæ juris divini sunt, humanis nexibus non illigari sanxerint) vel ad venditionem, vel hypothecam, vel pignus trahere: sed ab his, qui hæc suscipere ausi fuerint, modis omnibus vindicari tam per [37] religiosissimos Episcopos, quam per Oeconomos, nec non & sacrorum [38] vasorum custodes: nulla eis actione relinquenda, vel super recipiendo pretio, vel fœnore exigendo, pro quo res pignoratæ sunt: sed omnibus hujusmodi actionibus respuendis, ad restitutionem eorum omnibus modis coarctari: Sin autem vel conflata sunt, vel fuerint, vel alio modo immutata vel dispersa: nihilominus vel ad ipsa corpora, vel [39] ad ipsa pretia eorum exactionem competere sive per in rem, sive per condictionem, sive per in factum actionem: cujus tenor in multis, & variis juris articulis sæpe est admissus: Excepta [40] videlicet causa captivitatis, [& famis] in locis his, in quibus hoc (quod abominamur) contigerit: Nam si necessitas fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem præfatarum rerum divinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus: quoniam non absurdum est, animas [41] hominum quibuscunque vasis, vel vestimentis præferri. Hoc obtinente non solum in futuris negotiis, sed etiam in judiciis pendentibus [42].

In AUTHENT. de alien. & emphyt. §. penult. in fin. col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. cap. 10.

PRæterea si habeat Ecclesia superflua [43] vasa, cum debitrix sit, nec aliunde solvere possit, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur: integra ea (gestis habitis coram eo cujus est loci ordinatio) vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur, quo magis debitum persolvatur. Qui autem acceperit hoc contra hanc observationem, eisdem pœnis subjaceat, quæ in rebus immobilibus sunt prodita.

De lucrativorum inscriptionibus.

XXII. Idem A. DEMOSTHENI Præfecto Prætorio.

SAncimus, res ad venerabiles Ecclesias, vel xenones, vel monasteria, vel orphanotrophia, vel gerontocomia [44], vel ptochotrophia, [vel nosocomia,] vel brephotrophia, vel denique ad aliud tale consortium descendentes ex qualicunque curiali [45] liberalitate, sive inter vivos, sive mortis causa, sive in ultimis voluntatibus habita, à lucrativorum [46] inscriptionibus [47] liberas immunesque esse: lege scilicet, quæ super hujusmodi inscriptionibus posita est, in aliis quidem personis suum robur obtinente: in parte autem Ecclesiastica, vel aliarum domuum, quæ hujusmodi piis consortiis deputatæ sunt, vigorem suum, pietatis intuitu, mitigante. Cur enim non faciamus discrimen [48] inter res divinas & humanas? & quare non competens prærogativa cælesti favori conservetur? §. 1. Quam oportet non solum in casibus, quos futurum tempus creaverit, sed etiam in adhuc pendentibus & judiciali termino, vel amicabili compositione necdum [49] sopitis obtinere. §. 2. Recitata Septimo [50] miliario hujus inclytæ civitatis, in novo Consistorio Palatii Justiniani.

De tempore actionis loco pio competentis, de actionibus ex Legatis, vel fideicommissis.

XXIII. Idem A. JULIANO PP.

UT inter [51] divinum publicumque jus & privata commoda, competens discretio sit, sancimus: si quis aliquam reliquerit hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel donationis titulo aliquid dederit, vel vendiderit, sive sacrosanctis Ecclesiis, sive venerabilibus xenonibus [52], vel ptochotrophiis, vel monasteriis masculorum, vel virginum, vel orphanotrophiis, vel brephotrophiis, vel gerontocomiis, necnon [53] juri civitatum, vel donatorum, vel venditorum, vel relictorum, eis sit longæva exactio [54], nulla temporum solita præscriptione coartanda. †. Sed & si in redemptionem captivorum quædam pecuniæ, vel res relictæ, vel legitimo modo donatæ sunt: & earum exactionem longissimam esse censemus. †. Et nobis quidem cordi erat, nullis temporum metis hujusmodi actiones circumcludi: sed ne videamur in infinitum hanc extendere, longissimum [55] vitæ hominum tempus eligimus, & non aliter eam actionem finiri

1 Orphanotrophii.
2 Pluribus quod placet, sequendum.
3 Προσηγορίας.
4 Creditor δανειστής.
5 *Adde l. 2. §. 4. ff. de administrat. tut.*
6 Nota de emphyteusi accepta ὑπὲρ τὴν ἰδίαν ζωήν.
7 *Vide l. 7. C. de legibus.*
8 Si res ecclesiasticas vendi necesse est, inchoandum à mobilibus, exceptis vasis sacris, aut sacra suppellectile. Nec igitur sacra vasa poterunt pignorari? Imo possunt apud Gallos, etiam à monacho, ignorante & invito Abbate. *vide Paponem 1. Arrest. 1. Arrest. 8. 10.*
9 Civilium scilicet. *vide in princ. C. eod.*
10 Interpretatio Contii.
11 *Novella 59.*
12 Exequiæ sine sumptu & gratis fieri debent. *vide Nov. 59. c. 6. cap. 13. q. 2. cap. quæsta est 12. cap. postquam, & sequent. vide Tertull. c. 13. Apologet.*
13 De quibus *vide l. 8. C. de operibus publicis.*
14 *Blacherna* novum palatium Constantinopolitanum, unde Blachernensis portus, Blachernense templum *Cedrenus in Michaele Balbo.* Blachernense suburbium. *Nov. 159.* male apud Willelmum Tyrium 2. *de bello sacro 7.* Blasquema.
15 Is locus hodie *Pera* appellatur. *vide Nov. 59. c. 5.*
16 Quid si liberatio fiat fortis, non usurarum? Quid si remuneratio juris quæsiti, non quærendi? idem dicendum. At non idem in donatione facta ob præmium emancipationis & meritum specialiter expressum, & confessione judicialiter facta coram judice insinuationis. Quid si donator renunciavit insinuationi, vel juravit ratum habiturum donationem, non insinuatam? Hoc non proderit donatori, nam qui ita jurat vel renuntiat, donat.
17 Ut est redemptio captivorum *l. 36. C. de donat.* Porro de privilegiis piæ causæ *vide hic Bart. & Bald. Socinum reg. 310. ubi enumerat 62. privilegia piæ causæ: Tiraquellum in tract. piæ causa, ubi plura, hoc est, 167. privilegia enumerat: Grassum lib. sent. §. testamentum, quæst. 17. 18. 19.*
18 Id est, insinuatæ.
19 Donatio ecclesiæ, vel pauperibus usque ad 500. aureos facta, valet: si insinuata. Jam fingamus ita donatum: centum ex fundo A. ducenta ex fundo B. trecenta ex fundo C. dono. Hujusmodi donatio estne insinuanda? Si conjunctas summas inspexeris, erit, ut vult Bartolus & Baldus, insinuanda: sin minus, non erit insinuanda ex Speculatoris sententia. Prior tamen sententia verior est: propter actus unitatem, & fraudis vitationem, *v. Bald. hic.* Goth. Adde *Paris. consil. 77. vol. 1. Oldrad. cons. 252. Anton. Merend. controv. lib. 1. cap. 14.* ANS. 20 Piarum causarum genera observa. 21 *L. 22. C. eod.* 22 Citra *Hal.* & ita restituit Leunclavius ex Basilicis. adde *l. 36. C. de donat.* 23 Nisi in fraudem alterius factæ: possunt enim revocari, utcunque sint insinuatæ. 24 *Vide l. 34. C. de donat. vide Novell. 52. c. 2.* 25 Donatio facta pauperibus non alias valet, quàm si facta sit præsenti alicui, qui donationem pauperum nomine ratam habeat. *vide Socinum reg. 107.* 26 Judicis ordinarii, scil. cujus tamen decretum non est necessarium. *vide Nov. 15. c. 3.* 27 Adde & donationem factam pro redemptione captivorum, ut & eorum qui in custodia publica sunt, quibus facta donatio etiam ultra 500. solidos, valet sine insinuatione, *l. 36. C. de donat.* 28 Jura specialia non debent extendi, nisi ad similia, in quibus aut par, aut major est ratio. *l. 10. §. 6. ff. de excus. tut.* (fallit hoc in odiosis, *l. 2. C. de patribus*) tunc enim non fit proprie extensio, sed inesse jure id dicitur. 29 Data videtur Justiniano A. 11. Cos. 30 LIV. *Synopsis Basilic. 7. ex lib. 5. tit. 1. c. 10.* 31 Interpretatio Leunclavii. 32 Alii legunt ἀρχόντων. Cujacius legit ἀρχικῆς, 12. *obs. 28.* 33 Militaris annona ad oratoria, clericos, & monasteria non transferenda.

34 Interpretatio Contii.
35 Huc referenda est sanctissima Ambrosii sententia, *quæ officiorum libris continetur, relata in c. aurum. 12. quæst. 3.* Aurum, inquit habet Ecclesia, non ut servet, sed ut eroget & subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? *& post,* Nonne melius conflat sacerdos pro alimonia pauperum, si aliqua subsidia desunt, quam si sacrilegus, contaminat & asportat hostis? *& post,* melius fuerat, ut vasa viventium servares, quàm metallorum. Dices, *timuit ne templo Dei ornatus deesset?* Aurum sacramenta non quærunt: neque auro placent, quæ auro non emuntur: ornatus sacrorum, redemptio est captivorum: *& post,* in his tribus generibus (alimenta pauperum, captivorum redemptionem, & mortuorum sepulturam intelligit) vasa Ecclesiæ etiam initiata (hoc est consecrata) confringere, conflare & vendere licet. Hæc sanctus Ambrosius.
36 §. 8. *Inst. de rerum divis. l. 1. C. de sepulchro, Nov. 7. cap. 8.*
37 Episcopus potest pro rebus sacris sui Episcopatus agere.
38 Vasorum sacrorum custos κειμηλιάρχης: *Nov. 40.* cui κειμήλια Ecclesiæ commissa, *Theoph. §. 8. Inst. de rerum divis.* Locus ubi vasa custodita, κειμηλιαρχεῖον, & κειμηλιοφυλακεῖον. *Nov. 70. c. 4. in fin. l. 20. §. 1. C. de agricolis, & censitis.*
39 Libellum observa, *Peto rem, si extat: alias, si non extat, æstimationem.*
40 *D. §. 8. d. c. 10. Novell. 65. Nov. 120. cap. 10. adde 12. qu. 2. c. Augustino, c. Apostolicos. c. & sacrorum. cap. sacrorum. c. sicut. & cap. Aurum ecclesia habet non ut servet, &c. c. Gloria episcopi est, pauperum inopiæ providere, &c.* Ob eam causam Socrates 7. c. 21. narrat Acacium Amidenum episcopum conflasse vasa omnia aurea & argentea, hoc clericis dicto palam, ὁ θεὸς ἡμῶν οὔτε δίσκων, οὔτε ποτηρίων χρῄζει· οὔτε γὰρ ἐσθίει, οὐδὲ πίνει, ἐπεὶ μὴ προσδεής ἐστιν. Cui simile est illud Alexandri Imperatoris, in sacris quid facit aurum? *Persius satyr. 2. in fin. vide Cujacium ad Novell. 7.* Extat & aliud exemplum elegans de venditis vasis Ecclesiæ, ob famem publicam à Cyrillo Hierosolymorum episcopo, cujus meminit *Sozomenus 5. Trip. 37.* Tradit quoque Victor *lib. 1. de persecutione Vandalorum,* Carthaginensem episcopum, ut captivos à Vandalis & Mauris liberaret, vasa aurea, & argentea vendidisse. Ita Marius & Carbo adversus Syllam diffidentes aurea atque argentea templorum ornamenta conflarunt. *7. Valer. 6.* 41 Animas hominum, vitam, sc. & corpora, vasis & vestimentis quibusvis præferre oportet. 42 *V. l. 7. C. de legib.* 43 Vasa superflua ecclesiæ distrahi possunt, *ut hic, & Novell. 120. cap. 10.* Lignea quædam olim constat fuisse; de quibus Bonifacius interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conferre, respondit: Quondam sacerdotes aurei, ligneis calicibus utebantur: nunc è contrario lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus. *v. acta Concilii Triburiensis, cap. 18. & de consecratione, distinct. 1. cap. 44.* 44 *Leg. 19. C. eod.* 45 *Novell. 131. cap. 5. in fin.* 46 *Vide l. un. C. de imponenda lucra. desc.* Lucrativi tituli sunt, hæreditas, legatum, fideicommissum, donatio causa mortis, donatio inter vivos, dos, donatio propter nuptias: non emptio, non permutatio. *vide Cujac. ad d. l. un.* 47 *Descriptionibus.* 48 *L. 23. C. eo.* 49 *L. 1. in fin. C. de contract. judic. adde Novell. 115. c. 1.* 50 *Novell. 118. in fin.* Septimum miliarium palatium, quod fuit in suburbio Constantinopoleos, in quo Justinianus juri dicundo novum consistorium extruxerat: quod & simpliciter *Septimum* dicitur. *vide Cujac. 20. obs. 3.* 51 *Vide l. 22. C. eo.* Porro, quod Ausonius sic distinguit, jus aliud sacrum, publicum, & privatum, ad διχοτομίαν reduci potest: Jus est publicum vel privatum, Publicum aliud sacrum, aliud in magistratibus. *vide Cujac. 15. obs. 33.* 52 *Xenonis* voce non modo peregrinorum hospitia, sed & ægrotorum significantur. Imo & quælibet hospitia. *Hesych. Pollux 3. & 4.* 53 Vide quæ scripsi *ad l. 16. ff. de verb. sign.* 54 Cur ita? quia relicta: sine traditione, dominium rerum emptarum, donatarum, legatarum, transit in Ecclesiam: dummodo tamen adquisitionem admittat. Potest enim Ecclesia abstinere, & renunciare beneficio hujus legis. *vide Molin. 1. consuet. §. 22. n. 133.* 55 *L. 56. ff. De Usufruct. l. 8. in fin. ff. de usufruct. legato: Nov. 9. adde §. 1. C. eo.* hinc colligunt nonnulli, quemlibet præsumi centum annis vivere: de qua præsumptione *v. Alciat. 1. præsumptione 44. Jas. hic, Cepolam cautela 118.* Contra Decius *in l. ult. C. de edict. D. Adriani, & ibi Molin.* & Menochius *6. præsumpt. 49.* ubi plenissimè explicat, quamdiu homo vivere præsumatur: dixi ad *l. 5. C. soluto matr.* Cæterum quando quis præsumatur mortuus, *vid. not. l. 6. §. 2. ff. de Senatusc. Silaniano.*

niri concedimus, nisi [1] centum [2] annorum curricula exceſſerint: tunc enim tantummodo hujuſcemodi exactionem evaneſcere ſinimus. †. Sive itaque memoratis religioſiſſimis locis vel civitatibus hereditas, ſive legatum vel fideicommiſſum fuerit relictum, ſive donatio vel venditio proceſſerit, in quibuſcunque rebus mobilibus, vel immobilibus, vel ſe moventibus, ſive pro redemptione captivorum quædam fuerint derelicta, vel donata: ſit eorum pene perpetua vindicatio, & ad annos centum (ſecundum quod jam dictum eſt) extendatur: nulla alia exceptione temporis inhibenda, ſive contra primas perſonas, ſive contra heredes vel ſucceſſores eorum moveatur. §. 1. In his autem omnibus caſibus, non ſolum perſonales actiones damus; ſed etiam in [3] rem, & hypothecariam, ſecundum noſtræ conſtitutionis tenorem, quæ legatariis & fideicommiſſariis hypothecariam donavit: & ſupradictis omnibus unum tantummodo terminum [4] humanæ vitæ imponimus, id eſt, centum metas annorum. §. 2. Hæc autem omnia obſervari ſancimus & in his caſibus, qui vel poſtea fuerint [nati,] vel jam in judicium deducti ſunt. D.D.N. JUSTINIANO. P. P. A. CONSS. 528. Goth. 48.

1 *Nov.* 19. quæ ad occidentales Eccleſias pertinet, ut hæc ad orientales, hodie ſublata eſt. Huic præſcriptioni centum annorum quadraginta annorum præſcriptio ſubſtituta eſt, per *Nov.* 111. *c.* 1. & *Nov.* 131. *c.* 6. & ita quæ privatis competunt actiones, excluduntur præſcriptione annorum 30. quæ Eccleſiis 40. *vide Cujac. l.* 5. *obſerv.* 5. & *ad Novell.* 111. An hæc correctio etiam pertinet ad legata captivorum redimendorum cauſſa relicta? Theodorus in Novell. 111. negat pertinere: movetur, quod id nominatim non eſt abrogatum, ut in Eccleſiis: verum id quoque abrogatum eſſe conſtat.

3 *Baſil.* 5. *c.* 3. *vide Cujac. c.* 34. *de præſer.*

2 Eodem jure gaudet Reſpublica, & civitas. *vide Bart. Bald. & Jaſonem, n.* 10. *hic Matth. Afflict. deciſ.* 67. *Roland. a l'alle de lucro dot. quæſt.* 75. *n.* 30 *A. Gabriel. tit. de præſumpt. Concluſ.* 16. ANS. Cauſam & hiſtoriam cur & qua occaſione hæc lex lata ſit, poſt Procopium & Suidam narrat *Grot. flor. ſparſ. hic:* S.L. Cur centum anni vitæ hominis longiſſimum tempus hic conſtituuntur? Dioſcorides commentitiam hanc rationem adfert, quod cor hominis ad annos 50. creſcat duabus drachmis in ſingulos annos: à 50 ad centeſimum annum totidem dyachmis decreſcat. Inde fieri ut annum 100. homo non excedat. Eadem fuit opinio Ægyptiorum relata à Plinio, 11. *c.* 37. Varro 5, *de lingua Latina*, ſeculum 100. annorum ſpatium, longiſſimæ vitæ in homine eſſe refert. Inde in ludis ſeculariibus præco populum ad eoſce ludos vocabat, quos nemo unquam viſſet aut viſurus eſſet 7. *Plin. Feſtus in ſecul ares. Cenſorinus de die natali. Platina in vita Fabiani.* Trebell. Poll. *in Claudio* dixit 120. annos homini ad vivendum datos: quo loco etiam refert Moſen 125. annis vixiſſe, idque vitæ ſpatium ei à numine conſtitutum. *adde Geneſ.* 6. Straſeas Peripateticus annos 84. vitæ humanæ ſpatio tribuit, eo abs ſpatio, extra ſtadium quaſi vitæ homines decurrere. *Cenſorinus de die natali, c.* 14. unde Varro 12. Hebdomadibus fatalem hominis vitam deſcribit, Plato 80. Solon 70. annos tantum tribuit. *Laërt. in Solone.* Alii 60. *lib. epigram. Græcorum* 3.

3 *Vide l.* 1. 2. *ſ. comm. de legatis.* Goth. Ergo dominium rei civitati, vel Eccleſiæ, aut in redemptionem captivorum legatæ, aut donatæ, ipſo jure ſine traditione tranſit. facit *l.* 23. *ff. de rei vindic.* confirmat *Jaſon, hic num.* 4. 5. 7. *cap.* 2. *extr. De conſuetud.* Bald. *lib.* 5. *Conſil.* 86. *Tiraquell. de privileg. pia cauſſa cap.* 13. 45. 46. & 107. *l.* 1. & *ibi Gloſſ. Cod. de Donat. quæ ſub mod. adde l. Titia.* 64. *verb. recta via. ff. de furt.* ANS. 4 *Vide ſ. eo. in princ.* 5 *C. placuit, cauſſ.* 16. *quæſt.* 3. & *c. decemnii, cauſſ.* 16. *quæſt.* 4. *c. nemo, quæſt.* 3. *cauſſ.* 16. & *cap.* 3. *quæſt.* 4. *cauſſ.* 16. ANS. 6 *Novella* 9. Goth. Au bene hic excipiat Eccleſiam Romanam: vid. *Ritterſh. in expoſ. Nov. part.* 11. *cap.* 1. *n.* 10. & *ſeqq.* & *lib.* 4. *cap.* 14. *De differ. jur.* ANS. Adde *Balb. De præſcript.* 1. *quint. princip. quæſt.* 1. & *Finell. ad auth. niſi tricennale. Cod. De bon. matern.* S. L. 7 Epitome interprete Contio. 8 Imo non Conſtantinopolitana ſed Romana, *l.* 3. *ibi: Reddentes honorem. ff. de ſumma Trinitate.* 9 *Aliarum*, id eſt præter Romanam: *caput*, id eſt, ordine prima. ex *decret. concil. Conſtantinopolit. & Chalced. & l. decernimus.* 16 *ff. Vide Grot. flor. ſparſ. hic.* S. L. 10 Παροικικῷ δικαίῳ. Jus Colonarium & παροικικὸν *de quo hic. Nov.* 7. *Nov. Leo.* 13. eſt libellaria alia ab emphyteuſi. Libellaria venditio fit ſcriptura interveniente certo pretio, & hoc amplius, certa penſione conſtituta in annos ſingulos, & hac pleruque lege, ut ſtato conditoque tempore contractus renovetur numerato certo pretio vel arbitrario: Emphyteuſis vero non ſolet renovari, non mutato poſſeſſore. Eadem eymphyteuſis ſub lege meliorandi prædii datur. Libellaria non item. Libellaria, in perpetuum: emphyteuſis, ad tempus. In libellaria aliqui interpretes volunt commiſſo locum eſſe poſt biennium, ſicut in locatione: in emphyteuſi poſt triennium, *vide Cujac.* 1. *Feud.* 2. *fol.* 480. 11 Imo ultra permittitur, *Authent. perpetua* 14. *ſ. eod.* 12 *Vide Nov.* 7. *c.* 3. 13 Epitome interprete Contio. 14 De quibus dicain *ſ. tit. de numerat. act. & chartr.*

De prærogativa eccleſia Conſtantinopol. 1. *De jure colonario.* 2. *De magiſtratu vel œconomo rem eccleſiaſticam accipiente.* 3. *De rei eccleſiaſticæ locatione vel emphyt.*

κδ'. Αὐτοκράτορ Ιουστινιανός.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγιωτάτη καθολικὴ ἐκκλησία πασῶν τῶν ἄλλων ἐστὶ κεφαλή.

§. α'. Ἡ παροικικὴ δίκαιός γε νομένη ἐνδυσις, ἀκυρος ἐστιν ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῶν, ὡς μήτε τῷ νόμῳ γινομένη.

§. β'. Εἰ ἐν ἐπαρχικῇ ἀρχῇ Κωνσταντινουπόλεως δι' ἑαυτὸν ἢ μέσου τινὸς τῶν μεγάλης ἐκκλησίας ἀκινήτων ἐκλέξηται πρᾶγμα ἀκυρον, καὶ διδῷ τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν ἀξιούμενον ἀντάλλαγμα. ὁμοίως καὶ οἰκονόμος. εἰ ἢ καθ' ἕτερον τρόπον πεισθῇ ἢ ἀναγκασθῇ περιελθεῖν εἰς αὐτὸν ἐκκλησιαστικὴν πρᾶγμα· ἢ τὸ πρᾶγμα ἄκυρον· καὶ τὸ δοθὲν ὑπὲρ τούτου εἰς πρόσωπον τῆς ἐκκλησίας ἀποδίδῃ αὐτῇ· καὶ ἐκ τοῖς εἰρημένοις ὑπόκειται ποινῇ κ. χρυσίου λιτρῶν αὐτὸς, καὶ ὁ τὸ πρᾶγμα δούς, καὶ ὁ λαβὼν ἐπὶ τὸ παραχωρῆσαι χωρὶς τοῦ συναλλάγματος· τὸ δοθὲν αὐτῷ δίδωσι σταλὲν· καὶ ποινῇ πρὸς τῇ ἐκκλησίᾳ.

§. γ'. Παραλέγω τῷ κ'. ἐτῶν ἀκινήτου τῇ ἐκκλησίᾳ ἐ μισθώτου.

§. δ'. Μόνοις δικαίοις δεῖ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐμφυτεύειν ἀλλὰ τῶν ἀποκλείσασιν τὸ ὄψος· καὶ μὴ περαιτέρω αὐτὰ ἐμφυτεύσωμεν, καὶ δύο ἐξῆς κληρονόμων· καὶ μὴ κυρίζειν πλέον ἐ ἓξ ἐτῶν μέρος ἐ συζυγίας κανόνος· οὐ τῷ κυρίῳ τῆς ἐμδύσεως· εἰ ἢ βλάψῃ τὰ πρᾶγμα συνεμφυ ἐ χρόνῳ, ἐξεστω, καὶ τῶν ζημίαν ἀποθεραπεύειν· εἰ ἢ ῥαθυμήσῃ ὁ οἰκονόμος, ἢ ἀπόρους ὑπάρχῃ, ἐπιγινώσκῃ τῶν βλαβῶν.

XXIV. 7 Imper. JUSTINIANUS.

Conſtantinopolitana [8] eccleſia omnium aliarum eſt caput [9].

§. 1. Iure colonario [10] facta conceſſio, irrita eſt in Eccleſiaſticis, utpote neque jure cognita.

§. 2. Si in actu magiſtratus Conſtantinopoleos, per ſe vel mediam perſonam à magna eccleſia immobile accepit: id, quod geſtum erit, irritum erit & dabit Eccleſiæ æſtimationem rei. Similiter & Oeconomus. Si vero & per alium modum perſuaſerit, aut coëgerit pervenire ad ſe eccleſiaſticam rem: & id, quod geſtum fuerit, infirmum ſit, & pro illo datum in perſonam eccleſiæ, reſtituitur ipſi: & præterea ſubjicitur pœnæ viginti auri librarum ipſe, & ille qui rem dedit, & qui accepit ob eam rem, quod curavit fieri contractum, datum ipſi reddit duplum, & omnia adquiruntur eccleſiæ.

§. 3. Ultra [11] viginti annos res immobilis eccleſiæ ne locator.

§. 4. Solis locupletibus licet, & oportet Eccleſiaſticas res in emphyteuſim dare propter reſtitutionem aſpectus. Excedi autem non oportet vitam emphyteuſim capientis, & [12] duorum deinceps ejus heredum: neque relevari amplius ſexta parte ſervati canonis in tempore traditionis. Si autem lædatur res inſtante tempore, expellitur, & damnum ſarcit. Si vero negligenter verſatus fuerit Oeconomus, aut minus idoneis in emphyteuſim dederit, ipſe agnoſcat damnum.

De chartularii, & œconomis.

XXV [13].

Οἱ χαρτουλάριοι τῆς ἐκκλησίας τῆς μεγάλης ὅτε λαμβάνουσι μέσου τινὸς δώσωσι λαβεῖν ἀκίνητον αὐτῆς καὶ μισθωσιν ἢ ἐμφύτευσιν ἢ ἕτερον τρόπον.

§. α'. Γίνου] οἱ χαρτουλάριοι ἠγαπημένοι λιβέλλους, καὶ φέρουσιν ὑποθεραπεῦσι τῆς πολεμάρχου, καὶ τοῦ οἰκονόμου.

§. β'. Καὶ ἐὰν τις αὐτῶν φανῇ κλέπτων ἢ παραβάλλων ἢ ἄλλως ἀνεπιθέτως· ἔξεστι τῷ προεδρίᾳ καὶ τοῖς οἰκονόμοις συβάλλειν αὐτὸν ἐ κολάζειν.

§. γ'. Γίνου] εἰς σκεύιον τῆς ἀναβολῆς χαρτουλάριοι ιβ'. εἰς τὸ ἀσπαῖῆς, ιϛ'. εἰς τὸ Πόντου, ιβ'. εἰς τὸ ἐνοίκιον, ιβ'. εἰς τὸ Θράϊκης, ι'. εἰς τὸ ἓ Ἀντιόχου, ϛ'. εἰς τὸ ἓ Καλλοποδίου, ϛ'. εἰς τὸ ἓ ἀναλώματος, ϛ'. εἰς τὸ ἓ ληξάντων, ϑ'.

§. δ'. Καὶ λαμβάνεται λόγῳ συνηθείαν ἐπὶ μὲ τοῖς ἐμφυτευομένοις συμβολαιοῖς πτλ. κόσας, ἐπὶ ἓ τοῖς μισθωλικῆς, καὶ λοιποῖς συναλλάγμασιν, ἐκατοστοῦ.

§. ε'. Εἰ ἓ ὑπὲρ τὸ εἰρημένον ἀριθμὸν χρόνου] χαρτουλάριος, σκέπτεται, καὶ δίδωσι τῇ ἐκκλησίᾳ ιβ'. λίτρας, καὶ ὁ ποιήσας αὐτὸν κ'.

§. ϛ'. Μεῖζόν ζήτησεν ἀκριβῶς οἱ οἰκονόμοι λογιζέσθωσαν, γνώμῃ ἓ παλεμάρχου, τῶν γινομένων δικαίων τοῖς ἐμφυτευτικῆς καὶ μισθωτικῆς, ἐκάστῳ μὲ οἰκονόμῳ ζητεῖν τὰ τῶ ὑφ' ἑαυτὸν διοικήσεως. ᾧ ἓ λοιπὸν κ' ἀφαιρεῖν ἀμφαδὸν ἓ πραιτωρίου τῆς λογισθῆς τοῦ χαρτοφυλακίου τὸ ἀνέγνων· καὶ τὸ χρεὸς τοιαύτης προφηνήσεως λογιζόμενον οἰκοθεν ἓ οἱ οἰκονόμοι διδάσκειν.

§. ζ'. Τῆς ἓ λογιζομένης δαπάνης καὶ τῶ εἰσκομιζομένων χρημάτων λαμβάνεται οἱ χαρτουλάριοι ἐκλεκτός. ὁ ἓ πλέον λαμβάνων, καὶ ὁ ὑπαγορεύς ἓ χαρτουλαρίου καὶ ἓ ἐσχάτης ἀξίας σκέπτεται.

§. η'. Παραγεγόμενα δεῖ τὸν οἰκονόμους κατ' μῆνα, ἢ τὸ μήκιστον ὑπὲρ δύο, λογοποιεῖν πρὸς τὸν δρομέλεις. ἐπὶ κινδυνοῦσιν.

§. 2. Et ſi quis ipſorum apparuerit ſurripuiſſe, aut tranſtuliſſe, aut alias inutilis eſſe, licet Patriarchæ, & Oeconomis eum expellere de catalogo.

§. 3. Fiunt autem ad ſcrinium Orientis, chartularii, xv. ad Aſianæ, xvi. ad Ponti, xv. ad [14] domeſticum, xv. ad Thraciæ, viii. ad Antiochi, vi. ad Calopodii, vi. ad expenſarum, x. ad legatorum, ix.

§. 4. Et accipiunt ratione conſuetudinum pro emphyteuticis quidem inſtrumentis, quinquageſimas [15]: pro conductionalibus vero, & cæteris contractibus, centeſimam.

§. 5. Si vero ſupra [17] præfatum numerum chartularius fiat, ejicitur, & dat eccleſiæ xv. libras: & qui fecit illum, xx.

§. 6. Cum inquiſitione diligenti œconomi diſcutiuntor, ſententia Patriarchæ, factam impenſam ab emphyteutis, & conductoribus, & adminiſtratoribus, unoquoque ex Oeconomis inquirente in ſibi commiſſa adminiſtratione: reliquarum vero rationem inquirent ex juſſione ſcripta Patriarchæ, qui rationibus ſubſcribet hoc, RELEGI [18]: & quod extra hanc obſervationem diſcuſſum fuerit, de domo ſua Oeconomi præſtabunt.

§. 7. Imputatæ autem ſeu acceptolatæ impenſæ, & illatarum pecuniarum accipiunt Oeconomi [19] centeſimas [20]: qui autem plus excipit, & miniſterii chartularii, & ſacra dignitate excidit.

§. 8. Incontinenti oportet Oeconomos ſingulis menſibus, aut ad ſummum binis, rationes reddere apud arcarios [21]: ſin minus periclitabuntur.

15 Εἰς τὰ ἑκατοστὰ. Sed Cujac. legit, di: 13 *Auguſto* 12. *obſerv.* 28.

16 Et alio coſa centeſimas. *ſ. eod. & §. 1. ſ. eod.*

17 Chartularii ſupernumerarii eſſe non debent.

18 A' *vigore*, non abſimilis ſubſcriptio imperatoria. de qua vide quæ notavi *ad conſt. Juſtiniani de filiis liberarum in Africis.*

19 *Lege*, Chartularii.

20 De quibus *adde §. 4. ſ. eod.*

21 *Arcarii*, qui, dicam ad *titulum de ſuſceptoribus, præpoſitis & arcariis ſ.*

Si quis Domino noſtro Jeſu Chriſto reliquerit. 1. *Aut alicui archangelo vel martyri.*

κς'. Αὐτοκρ. Ιουστ. Ιουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίου.

Ἐπειδήπερ σὺν πολλαῖς ἄλλαις βασιλικαῖς διατάξεσι τοιαύτης εὐστάθειας, καθ' ἃς ἡ ἐξ ὁλοκλήρου τις ἐγκαίνισε τὸ διατάττειν ἡμῶν Χριστὸν κληρονόμον, μὴ ἐξουσίας δικαίωμα οὕτω μηδεμιᾷ· ἢ αὐτὸν τὸ διατάττειν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξ ἡμισείας ἢ ἐξ ἑτέρων ἀνίσων μερῶν, ἕτερον δὲ τινα ἐξ ἡμισείας ἢ ἄλλης μοίρας (ἤδη γὰρ πλείοσι διαθήκαις κ' τοῦτον γεγονόσιν τὸ τρόπον συνέτυχεν) καὶ πολλὴ ἀδηλία συπεύθυνε ἐστιν κ' τὰς παλαιὰς ὁρισμὸν νόμους· καὶ τοῦτο ἐπανορθώσει, θεσπίζομεν· εἰ μὲ τὸ διατάττειν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν γράψειέ τις κληρονόμον, ἢ ἐξ ὁλοκλήρου, ἢ ὁπωσμέρους· αὐτάρκης δοκεῖν τῶν κ' τῶν αὐτῶν πόλιν, ἢ τῶν κώμην, ἢ τὸ χωρίον, ἐφ' ἧς κατέβησαν ὁ τελευτήσας, ἀγιωτάτην συκλησίαν συσταθῆναι κληρονόμον καὶ εἰς ὁλόκληρον τῶν ὑπαρξάντων ἀπαλλάττειν παρὰ τῶ θεοφιλεστάτων αὐτῆς οἰκονόμων, ἢ εἰς τὸ μέρος, καθ' ὅσον κληρονόμου ἐγράφη. αὐτὰ ἓ κρατεῖν, ἢ καὶ ληξάτου ἢ φιδεικομισσιον καὶ ληφθεῖν. καὶ τοῦτο ἀμφοτέρων τοῖς ἀγιωτάτοις συκλησίαις, ἐφ' ὥτε εἰς πλοῦτον ἀποτροφὴν αὐτὸ κατοχυρεῖν.

§. α'. Εἰ ἓ ἑνὸς τῶ ἁγίων ἀρχαγγέλων ἐμνήσθη, ἢ τῶ σωματικῶν μαρτύρων, μὴ ποιητέον οὕτω μνείαν (τοῦτο ὅπερ ἴσον μὲ ἀφανισμὸν) καὶ τοι τῶ ἐπιφανῶν γεγονότων, καὶ τῇ θεῖ λόγῳ καὶ νόμῳ ἐνδοξοτάτων· παυθείσ) εἰ μὲ ἐσὶν κ' τῶ αὐτῶ πόλιν, ἢ τῶ συνείαν τοιοῦτον οἶκον. τωικαῦτα, τοὺς κ' τῶν μητροπόλιν σεβασμιωτάτης δοκεῖν χρεάφθαι κληρονόμον. εἰ ἓ σὺν ἔσι κ' τῶ αὐτῶ πόλιν, ἢ τῶ συνείαν τοιοῦτον οἶκον. τωικαῦτα, τοὺς κ' τῶν μητροπόλιν σε-

XXVI. Imp. JUSTINIANUS A. IULIANO PP.

Quoniam in pleriſque nuper teſtamentis invenimus hujuſmodi inſtitutiones, quibus ex aſſe quis ſcripſerat Dominum [22] noſtrum Ieſum Chriſtum heredem, non [23] adjiciens oratorium, aut templum ullum, aut ipſum Dominum Ieſum Chriſtum ex ſemiſſe, vel aliis inæqualibus partibus, alium vero quempiam ex dimidia, vel alia portione (jam enim in complura hujuſmodi teſtamenta incidimus) cum videremus multam exinde incertitudinem ſecundum veteres leges exoriri. Nos hoc etiam emendantes ſancimus; ſi quidem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſcripſit [24] quis heredem vel ex aſſe, vel pro parte, manifeſte videri ipſius [25] civitatis, vel caſtelli, vel agri, in quo conſtitutus erat defunctus, Eccleſiam ſanctiſſimam inſtitutam eſſe heredem, & hereditatem peti debere per [26] Deo amantiſſimos ejus Oeconomos ex aſſe, vel pro parte, ex qua heres inſtitutus eſt: Eodem obtinente, & ſi legatum, vel fideicommiſſum relictum ſit: ut ipſa competant ſanctiſſimis eccleſiis ad hoc quidem, ut ad pauperum [27] alimoniam conferant.

§. 1. Si vero unius ex Archangelis meminerit, vel venerandorum Martyrum, nulla facta ædis mentione: (quod quidem etiam novimus à quodam factum, qui ex Illuſtribus erat, & in omni verborum, & legum doctrina ſpectatiſſimus) ſi [28] quidem aliquis ſit in illa civitate, vel vicinia ejus, venerabilis locus in honorem illius reverendiſſimi Archangeli, vel Martyris conſtructus, videri ipſum ſcripturn eſſe heredem; ſi vero nullus talis locus eſt in illa civitate vicinave ejus, tunc venerabilia loca, quæ in Metropoli ejus ſunt, videri inſtitura: & ſi quidem

22 Diis heredes inſtitui ſic apud Gentiles poterant, *l.* 1. *ſ.* 5. *ff. ad l. Falc.* non quidem omnes ſed certi. *v. Ulpian.* 22. §. deos. 6.

23 Hinc ratio dubitandi ſumitur. Videtur enim incerta inſtitutio, ideoque nulla; certum enim eſſe debet conſilium teſtantis. *v. Ulp.* 22. §. 4.

24 *Vide Nov. Emmanuelis Comneni, c.* 2.

25 Piam in rem ſi quid teſtator juſſerit fieri, non adſcripto loco, in ea civitate fiet, in qua teſtator domicilium habuerit. *l.* 49. §. 2. *ſ. de epiſc. Nov.* 131. *c.* 9. *l.* 39. *in fin. ff. de cond. & demonſtrat.* i. e. in ea jus eccleſiæ, ut vocant, parochiali.

26 Œconomis competit actio ad petenda legata Eccleſiæ facta: œconomis reſpondent Eccleſiarum quæſtores, provifores & matricularii, Galli *marguilliers*.

27 Res enim Eccleſiæ ad pauperes, non ad divites pertinent, 16. *q.* 1. *cap. ult.*

28 Ex hoc loco & ſequentibus nota legatum D. puta *Pauli*, deberi hoc ordine: Primum parochiali, dein urbano potius quam extraneo, aut vicaneo, tum metropolitano. Illis deficientibus, eccleſiis urbanis alterius cognominis: & ita defectis certi templi, nunquam deficit tale legatum. *adde l.* 20. *ſ. de epiſc.*

ἐκτισμένοις οἴκοις. καὶ εἰ καί τινα αὐτῶν γνῶ ἐξοίκειά τισιν τῶν ἰδίων, ἐκείνῳ δοκεῖν τὸ κλῆρον, ἢ τὸ πρεσβεῖον, ἢ τὸ φιλονεμούμενον καθαιρεῖσθαι. εἰ δ' μὴ ἐκεῖνος φανεὶη τισὶν τῶν οἰκείων, αὐτὸς τὸν τόπον ἀναλαμβάνειν ἐκκλησίας τῆς λαμπρυνθείσης. δηλονότι τῶν ἀγκωμάτων ἐκκλησίαις ἀπαιτῆσαι εἰ λοιποὶ διακόνους παρεχωρήσαν οἴκοις πάλιν εἰ μὴ ἔχοιεν ἀφορμὴν ὁ πλουτήσας ἕτερον μὲν ἐν συνεμπεσεῖν ὀνόμασι φωνῆσαι, ἕτερον δ' εἶπον. Δεῖ τὸ καὶ τὸ τοιοῦτον ἡμᾶς γνῶναι καὶ πνὰ ἀξιόπιστα ἐπὶ ἓν πονῆσ χρέος, κἀκεῖσε πάλιν αὐτὰ ἓ γαζοφυλάκια περισκοπῆσαι καθῆκον τὰ ἀληθῆ.

§. 6. Εἰ μὲν οἱ ὁ μὲν ἀληθὲς μὲν ῥᾴδιον μὴ ζητῆσαι, δύσκολον δ' αὐτὸ ὀνομάσαι ἐν οἰκείᾳ τῇ πόλῃ, ἢ τῇ παρούσῃ δίκῃσθαι πολλὰ καθεστῶτος, εἰ μὲν οὖν πὶ τύπων συχνῶν ὁ πλουτήσας ἐφοίτα, καὶ πνὰ παρ' αὐτὸ μειζόνα εἶχε παραπέλευσιν, οἰκεῖον δοκεῖν καζαλελεῖφθαι τὸ πρεσβεῖον εἰ δ' ἐδὲν τοιοῦτο δύσκολον· μᾶλλον δ' ἓν ἢ δεύτερον οἶκον καὶ δεομένῳ βοηθείας τυχεῖν δοκεῖν τὸ τοιοῦτον καζαλελεῖφθαι πρεσβεῖον, ἤτοι τῶν κληρονομίων.

quidem in ipsa metropoli inventus fuerit, talis aliquis locus illi, proculdubio videri relictam, vel hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum: si vero illic nullus talis locus apparet, denuo Ecclesias, quæ in illo loco sunt, capere id debere. Sane sanctissimis Ecclesiis omnes aliæ domus cedunt: nisi constet, defunctum aliud nomen sensisse & voluisse adjicere, & aliud dixisse: nam tale quid accidisse, & nos scimus in cujusdam Pontici testamento, & tunc etiam constitutum fuisse, ut contra [2] scriptum veritas obtineret.

§. 2. Si autem testator certum locum non apposuerit, multa [3] autem templa ejusdem tituli aut nominis in illa civitate inventa fuerint, vel ejus vicinia, si quidem in aliquo illorum defunctus frequenter [4] versabatur, & majorem erga illud habebat affectionem [5], illi templo videri legatum relictum: si vero nihil tale invenietur, maxime ei templo ex multis ejusdem nominis videatur relictum legatum, vel hereditas quod [6] est cæteris indigentius, & magis opis & eleemosynæ egens. Dat. XIII. Kal. Nov. CP. LAMPAD. & OREST. VV. CC. Conss. 130.

1 Nota sententiam.

2 *Vide l.* 4. *ff. de testamentis.*

3 Ambiguitas tollenda quantum fieri potest, ut actus sit in tuto, *vide l.* 22. *ff. de rebus dubiis.*

4 Cur ita? Ea quæ sunt consuetudinis & moris, considerari oportet *l.* 31. §. 20. *ff. de aditione*, *l.* 50. *in fin. ff. de legat.* 1.

5 Ex frequenti conversatione major affectio colligitur *l.* 4. *ff. de captiv.*

6 In dubio favendum pauperiori, *Nov.* 131. *c.* 9. *in fin. l.* 49. §. 5. *ff. tit. prox.*

7 XVI. *C. Theod.* 2. *Nov.* 123. Episcopi, primicerii presbyterorum, apices & principes omnium, Optato. *adde l.* 6. *ff. tit. prox.* Iidem *sacerdotes* dicuntur 3. *Ecl.* 1. & *l.* 7. *l.* 18. *ff. eod.* Goth. Nomen Episcopi est nomen sollicitudinis & curæ: Ἐπισκοπῶν enim est speculari vel intendere. Episcopi sunt speculatores morum & religionis populorum. *cap.* 1. *diffinit.* 21. Ans.

8 *Synopsis Basilicon* 3. *c.* 1 *Nov.* 123. *cap.* 19. Clerici dicuntur, qui divino cultui ministeria religionis impendunt, *l.* 2. *C. Theod. de episc.* quæ lex extat apud Eusebium *lib.* 10. Hujusmodi sunt presbyteri, diaconi utriusque ſexus, ſubdiaconi, archidiaconi, lectores divinæ ſcripturæ, exorciſtæ, oſtiarii, pſaltæ: & Hermiæ lib. 5. ὑπουλαῖς i.e. monitores vel potius interpretes, ut apud Nicetam, qui omnes etiam miniſtri divinæ legis in conſtitutionibus dicuntur: ab iis ſeparantur juvenes, ſeu acolythi. *vide l.* 6. §. *eo.* Parabolani, *vide Cujac. Nov.* 3. Qui nullum habent clericorum σχῆμα, plebei appellantur, & laici, *Leges.* Tertullianus *lib. de exhortat. ad caſtitatem.* Differentiam, inquit, inter ordinem & plebem conſtituit Eccleſiæ authoritas.

9 Orphanotrophiis, xenodochiis, aſceteriis, *Haloand.* & male: nec etiam hic agitur de rebus de quibus dictum eſt titulo ſuperiori) ſed de perſonis, Qui ſint *orphanotrophi. vide l.* 32. §. *eod.*

10 *Xenodochi*, qui advenas excipiunt, *l.* 49 §. 3. §. *eod.*

11 *Brephotrophi* qui infantes recenteſque à partu expoſitos, aut carentes parentibus natos alebant, *l.* 19. *l.* 22. *ff. tit. prox. Enfans trouvez.* Plurima in eum finem Lutetiæ loca conſtituta ſunt xenodochia.

12 *Ptochotrophi d. leg.* 19. *l.* 22. qui pauperes alunt.

13 *Aſcetriæ*, perſonæ devotæ ſacris meditationibus: quod inſtitutum Majorianus *Nov. ell. de ſanctim. & viduis* vocat philoſophiam: vocatur à Nazianzeno & Hermia μοναχικὴ φιλοσοφία. *vide Cujac. hic.*

14 Monachi alii ſunt ab aſcetriis, ut aſceterium aliud a monaſterio *leg.* 54. §. *eod.*

15 De quibus *vide l.* 26. §. *de curiombus.* 16 *L.* 33. §. 7. §. *eod.* 17 *L.* 20. *l.* 50. §. *eod. Novell.* 123. *cap.* 19.

18 *L.* 28. *l.* 46. §. 1. §. *eod.*

19 *L.* 2. §. 4. *l.* 19. §. *eod.*

20 *L.* 7. *C. Theod. eod. ſynopſis Baſilicon* 54. *tit.* 2. *ex lib.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5.

21 *L.* 5. §. *tit. prox.*

22 Clerici & eorum mancipia novis collationibus ne graventur: ſed nec metata præſtent.

23 Id eſt, familia, de qua *vide hic Bald.*

24 16. *quæſt.* 1. *c. generaliter*, §. *novarum.* id eſt, extraordinariis, *l.* 2. §. 2. §. *eod.*

25 Μυδὲ μίλιτα διδότωσαν, *ſynopſis ibid.*

26 *Cap.* 1. *in fin. extra de jure immunit.*

27 Id non ſervatur in Gallia. *Buignion traicté des loix abrogées lib.* 1. *ſat.* 67. Goth. Vide tamen Chriſtin. *vol.* 1. *deciſ.* 230. Ans.

28 Lg. *Conſtantius* ut etiam habet Codex Theod.

29 *L.* 14. *C. Theod.* 16. 2.

30 Illicitæ, 2. *feud.* 53. §. 2. *in fin.*

31 Clerici ab exactionibus & ſordidis muneribus, & extraordinariis, licet negotientur, immunes cum conjugibus & liberis ſunto. *Syn. d. l.*

32 Hinc colligit Baldus Clericos immunes à tributis venditioni bonorum impoſitis.

33 Clerici non removentur à mercatura honeſta.

34 Officinis: atqui neutrum clerico habere licet, 44. *diſtinct. cap. nullo.* 35 Id eſt, miniſtris: Galli *Buticulos* vocant. *Hominum* vocabulo qui intelligantur, *vide l.* 1. §. *commerciis.* & *l.* 10. *C. Theod. de Epiſcopis.*

36 De qua alibi dixi. *adde d. l.* 10.

37 Parentibus conceſſæ immunitates, ad eorum liberos porriguntur. *v. l.* 1. *ff. de jure immunit.* An etiam poſt mortem patris? negat Baldus hic.

38 Clerici olim conjugati.

39 Communitas deliquere poteſt.

40 Hinc colligunt, ratione delicti, laicum ſortiri forum Eccleſiaſticum.

41 Imo, duplum, 2. *feud.* 53. §. 2. *verſ. illicitas.*

42 Bannuti bona confiſcari ut fœpius ſolent.

43 Ex contrario collige bannitum relaxari poſſe ex juſta cauſa.

44 *Vers ult. l.* 15. *C. Theod. eod.*

45 Subaudi, privata & propria. Nam de Eccleſiaſticis prædiis dictum eſt, *l.* 5. *C. de Sacr. Eccleſ.* Eſt vero hic ſenſus apud authorem Synopſeos *d cap.* 5. Clericos qui ſunt in provinciis non ſolum non alienæ, ſed ne quidem ſuæ prædia excuſare τῶν συνιλικῶν, à compulſionibus fiſcalium, & eorum tranſlatione.

46 Ratione cenſuum & tributorum perſonæ Eccleſiaſticæ conveniri debent apud judicem laicum. *adde l.* 10. §. *de annonis*, *d.* 12. §. *de palatinis ſacrar. largit.*

47 Id eſt, jugatione, atque ita clerici non ſunt immunes à jugatione: quod ex Ambroſio in ſuperioribus probatum eſt.

48 Realia ſc. non perſonalia.

49 De quibus alibi dicam.

50 Beneficiarii vel officiales rationalia, &c. ita legitur *l.* 7. *C. Theod. de cohort. v. cap. fin. extra de obl. ad ratio.*

51 Καθολικωμοί. *Auctor paratitli communicatus Cujac. à P. Fabro, ut ille teſtatur ad l.* 5. §. *de jure fiſci.* officiales procuratoris Cæſaris. Nam procurator ipſe catholicus ſæpe appellatur. *v. Cujac. ibid. adde l.* 9. §. 2. *in fin.* §. *de bon. proſcr.*

52 *Adde l.* 27. §. *eod. Novell.* 123. *cap.* 1.

53 Rationibus reddendis obnoxius, inutiliter ſit clericus.

54 Hoc non ſervatur in Gallia: nam & cancellarii ſacerdotes eſſe poſſunt: quin & Curiales ingreſſuri monaſterium de ſua ſubſtantia poſſunt teſtari, *Per. de Bellapertica*, *quæſt.* 238. *Rebuff. in proœmio conſt. gloſſ.* 5. *num.* 22.

55 Clero ſit injuria, ſi indignus ad clericatum admittatur.

56 Apoſtata non fruitur beneficio clerici. *Bald.*

57 Lg. *Jovianus.* Ante tempora *Joviniani*, imperante religionis catholicæ Juliano Imperatore, cui Jovinianus ſucceſſit, impune quidvis in perniciem moliri; adeoque vi illata, vel perſuaſione adhibita, nuptias cum virginibus Deo conſecratis contrahere. Vide porro de ratione & cauſa hujus legis Sozom. *Hiſtor. Tripart. lib.* 7. *cap.* 4. Nicephor. *lib.* 10. *cap.* 39. Ans.

58 *Vide l.* 20. §. *de furtis*, *l. un.* §. *de raptu.* hac lege punitur conatus: quod in Gallia non ſervatur, Rebuffus *d. l. num.* 28. *ad* 31. De ea re dixi *ad l.* 12. *ff. de pœnis.* Fatetur tamen Rebuff. *ibid. num.* 31. conatum puniri mulcta pecuniaria, quin & interdum capitali pœna. *adde Belloviſanum* 1. *c.* 13. *Cujac.* 5. *obſ.* 25. *l.* 1. *ff. ad leg. Corn. de ſicar.* Goth. Non punitur conatus, niſi in crimine læſæ majeſtatis. *Barbat. vol.* 2. *conſil.* 23. *num.* 17. *Farinac. prax. criminal. quæſt.* 17. *num.* 49. *& quæſt.* 30. *n.* 31. *& quæſt.* 28. *n.* 3. Eſt tamen Canoniſta hæc lex *cap.* 6. *de pœnitentia*, *quæſt.* 1. Ans.

59 Reponendum *Joviniano & Varroniano Coſſ.* ut habetur quoque in Cod. Theod. item addendus locus, unde hæc lex data *Antiochiæ.* ut eodem Cod. Theod. continetur, & habent quoque manuſcripti nonnulli.

60 De quibus dicam ad *l.* 8. §. *eod.*

61 *L.* 24. *C. Theod. de epiſcop.* de *diaconis* vide *Duaren.* 1. *de ſacr. Eccleſ. miniſtr.* 12.

62 De *ſubdiaconis* vide *Duar.* 1. *de ſacr.* 14.

63 *Exorciſtæ*, de quibus vide *Duar. ibid.*

64 *Lectores*, de quibus vide *Duar. ibid.*

65 *Oſtiarii* Eccleſiæ, de quibus vide *Duaren. d. loc.* Porro hujus loci hæc ſententia eſt; Omnis clericus ad ipſos uſque oſtiarios, à perſonalibus muneribus excuſatur. *Synop. Baſilicon* 54. *tit.* 7. *& lib.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5.

66 *Acolythi* qui & juvenes, *l.* 10. *C. Theod. eod.* Corrupte hic junguntur clericis, ut qui ex eorum numero non ſint, *l.* 24. *C. Theod. ibid.* cereos & funalia deferebant: vetantur cerarium exigere ab heredibus defunctorum, *Novell.* 59. De acolythis plura *vide apud Duar.* 1. *de ſacris* 14.

67 *L.* 8. *C. Theod. de fide teſtium lib.* 11.

68 *L.* 52. §. *eod. Ecl.* 1. *cap.* 1.

69 *L.* 8. *C. Theod. de fide teſtium lib.* 11. In Gallia Epiſcopi etiam teſtimonium ferre, ſicuti laici coguntur: non tamen jurant tactis Evangeliis, ſed poſita ad pectus manu. Fieri etiam poſſunt perjuri, vide Rebuffum *in proœm. conſt. gloſſ.* 5. *num.* 27.

70 Hoc falſo additum ab Irnerio notat Contius.

71 Id eſt, nec volens, nec invitus, ſed domum mittitur, ut ſit in *l.* 2. §. 1. §. *de jure prop. colonor.* Goth. Quod in propriis ædibus, non in foro Eccleſiæ. Nam reliqui cogi poſſunt, *l.* 7. §. *de teſtibus.*

73 Dehonoratur, *C. Theod. de fide teſtium*, *lib.* 11.

74 Id eſt, Epiſcopi, cui ſacerdotis nomen ſæpius tribuitur, *l.* 18. §. *eod.* interdum clericis & omnibus Chriſtianis, Tertull. *exhortatione ad caſtitatem*: Nonne & laici *ſacerdotes* ſumus? ſcriptum eſt enim, Chriſtus ſacerdotes nos Deo & patri fecit. *vide Cujac. hic.*

75 Hoc non ſervatur in Gallia ut T. dixi.

76 *L.* 10. *C. Theod. de fide teſtium lib.* 11. apud Har. 1. *tit.* 6. §. 16. ἱ μὴ καὶ οἱ τοῦ ἁγίου λειτουργίαν ἀσχολούμενοι, ſacerdotes & omnes denique divino miniſterio addicti inviti teſtimonium non dicunt, οἱ ὁ ἁρχιερεύς, Epiſcopi vero neque ſponte neque inviti: ſi tamen opus ſit eorum teſtimonio, propoſitis ſacris Evangeliis interrogantur. *Goth.* Quod in propriis ædibus, non in foro Eccleſiæ. *Salicet. hic. Farin. de teſtib. quæſt.* 6. *num.* 544. *ad* 573. *Maſcard. de probat. Concluſ.* 1358. *vid. cap.* 36. *cauſ.* 11. *quæſt.* 8. Ans.

77 Presbyteri, ratione teſtimonii, torqueri non debent, 11. *C. Theod.* 39. *l.* 10.

78 Clerici torqueri poſſunt.

TIT. III.

DE EPISCOPIS[7], ET CLERICIS[8], ET ORPHANOTROPHIS[9], ET XENODOCHIS[10], ET BREPHOTROPHIS[11], PTOCHOTROPHIS[12], ET ASCETRIIS[13], ET[14] MONACHIS[15], ET PRIVILEGIIS[16] EORUM, ET CASTRENSI PECULIO[17], ET DE REDIMENDIS[18] CAPTIVIS, ET DE NUPTIIS[19] CLERICORUM VETITIS SEU PERMISSIS.

De novis collationibus. De hoſpitibus.

1. Imperator CONSTANTINUS [2] A. clericis ſalutem dicit.

EXuxta[20] ſanctionem[21], quam dudum meruiſtis, & [22] vos & mancipia [23] veſtra nullus novis [24] collationibus obligavit: ſed vacatione gaudebitis: Præterea neque [25] hoſpites [26] ſuſcipietis [27]. Datum VI. Kalend. Septemb. PLACIDO & ROMULO Conss. 343.

De muneribus ſordidis, vel à negotiatoribus præſtandis. 2. De muneribus extraordinariis. 3. De parangariis. 4. De clericis, & eorum uxoribus, liberis, miniſteriis.

II. Imp. CONSTANTINUS [28] A. [& JUL. CÆS.] Felici epiſc.

OMnis [29] à clericis indebitæ conventionis injuria, & iniquæ [30] exactionis repellatur improbitas: nullaque conventio ſit contra eos munerum ſordidorum: Et cum [31] negotiatores [32] ad aliquam præſtationem competentem vocantur, ab his univerſis iſtiuſmodi ſtrepitus conquieſcat. Si quid enim vel parſimonia, vel proviſione, vel mercatura [33] (honeſtati tamen conſcia) congeſſerint; id in uſum pauperum atque egentium miniſtrari oportet: At id quod ex eorundem ergaſteriis [34] vel tabernis conquiri potuerit & colligi, collectum id religionis exiſtiment lucrum. §. 1. Verumetiam hominibus [35] eorundem, qui operam in mercimoniis habent, Divi Principis Genitoris mei ſtatura multimoda obſervatione caverunt, ut iidem clerici privilegiis pluribus redundarent. §. 2. Itaque extraordinariorum munerum à prædictis neceſſitas atque omnis moleſtia conquieſcat. §. 3. Ad parangariam [36] quoque præſtationem non vocentur, nec eorundem facultates atque ſubſtantiæ. §. 4. Omnibus clericis hujuſmodi prærogativa ſuccurrat, ut [37] & conjugia [38] clericorum ac liberi eorum quoque, [&] miniſteria, id eſt, mares pariter ac fœminæ, eorumque etiam filii [& filiæ] immunes ſemper ab hujuſmodi muneribus perſeverent. Datum IX. Idib. Decemb. *Med.* Lecta V. Kal. Jan. apud acta, CONSTANTIO A. IX. & JULIANO Cæs. II. Conss. 357.

De collectis, exactionibus, angariis, parangariis.

Nova conſtitutio FRIDERICI Imperatoris de ſtatu & conſuet. contra lib. Eccleſ. col. 10. §. item nulla.

ITem nulla communitas [39], vel perſona publica, vel privata collectas, vel exactiones, angarias, vel parangarias, Eccleſiis, vel aliis piis locis, aut Eccleſiaſticis perſonis imponere, aut invadere Eccleſiaſtica bona præſumant: quod ſi fecerint: & requiſiti ab [40] Eccleſia vel imperio, emendare contemſerint, triplum [41] reſundant. & nihilominus bona imperiali banno [42] ſubjaceant: quod abſque [43] ſatisfactione debita nullatenus remittatur.

De ſpecialibus.

III. Idem A. & Cæſ. ad Taurum præf. præt.

DE [44] his clericis, qui prædia [45] poſſident, ſublimis auctoritas tua [46] non ſolum eos aliena juga [47] nequaquam ſtatuet excuſare: ſed etiam pro his prædiis, quæ ab ipſis poſſidentur, eoſdem ad penſitanda fiſcalia [48] perurgeri; Univerſos namque clericos poſſeſſores duntaxat provinciales, penſitationes fiſcalium, tranſlationeſque [49] faciendas recognoſcere jubemus. Data epiſtola Prid. Kalend. Jun. *Med.* CONSTANTIO A. X. & JUL. Cæs. III. Conss. 360.

De officialibus rationalibus.

IV. Idem A. ad Taurum PP.

OFficiales [50] rationales [51]; ſi exhibitione curſus ſeu primipili [52] neceſſitate neglecta, interverſa etiam ratione fiſcali, ad clericatus honorem putaverint transeundum, ad priorem conditionem retrahantur. Si vero obnoxii [53] ratiociniis vel neceſſitatibus non ſint: ſub notione Iudicum, Officiis conſentientibus, ſi probabilis vitæ ſtudium id poſtulaverit, transferantur, nec ceſſionem metuant facultatum. Quod ſi clandeſtinis artibus putaverint irrependum, duas partes ſuarum rerum concedant liberis: aut ſi proles defuerit, propinquis: ex propria ſubſtantia portionem tertiam ſibimet retenturi. Sin vero propinquorum neceſſitudo defuerit; geminæ portiones Officiis, in quibus militant, relinquantur: portione tantummodo tertia ſibi retenta. Datum IV. Kalend. Septembr. TAURO & FLOR. Conss. 361.

De curialibus aut officialibus. De Monachis.

In AUTHENT. de ſanctis Epiſcop. ſed neque curialem. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. ſeu Novel. 123. cap. 15.

SEd [54] *neque curialem aut officialem, clericum ſic ſi permittimus: nec ex hoc venerabili clero fiat injuria* [55]. † *Si vero tales perſonæ in clero conſtituantur, tanquam nec ad ordinationem perductæ, propriæ fortunæ reſtituantur; niſi monaſticam forſitan vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impleverit: tales enim ordinari præcipimus, quarta propriæ ſubſtantiæ ſibi retenta, reliqua partibus curiæ & fiſco vindicandis, ſi in clero conſtituti monaſticam & decentem vitam impleverint.* §. 1. *Sed ſi poſt Clericatus honorem aliquis eorum uxorem, aut concubinam acceperit, propriæ fortunæ reddatur, licet tals Eccleſiaſtico gradu tenebatur, in quo quu conſtitutus uxorem ducere non prohibetur. Idem eſt & in omnibus aliis monachis, licet nullis fortunæ prius ſubjecti fuerint. Et generaliter quicunque in quolibet Eccleſiaſtico gradu conſtitutus, ad ſecularem* [56] *vitam redierit, honore nudatus, curiali fortunæ propriæ civitati reddatur.*

Si quis ſacratiſſimam virginem rapuerit, vel attentaverit.

V. Imp. JOVINIAN. [57] A. Secundo Præfecto Prætorio.

SI quis non dicam rapere, ſed attentare [58] tantum jungendi cauſa matrimonii ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pœna feriatur. Datum XI. Kalend. Mart. GRATIANO [59] A. III. & MEROBAUDE Conss.

De muneribus perſonalibus.

VI. Imperatores VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Cataphronium.

PResbyteros [60], diaconos [61], ſubdiaconos [62], atque exorciſtas [63], & lectores [64], oſtiarios [65], [acolythos [66]] etiam perſonalium [67] munerum [68] expertes eſſe præcipimus. Dat. III. Non. Mart. GRATIANO A. III. & MEROBAUDE Conss. 377.

De teſtimonio dicendo.

Pars auctorum habitorum in conſiſtorio apud Imperatores Gratianum, Valentinianum, & Theodoſium, conſulatu Syagrii, & Eucherii virorum clariſſimorum, die III. *Kal. Januar. Conſtantinopoli in conſiſtorio.*

VII. Imp. THEODOSIUS dixit.

NEc [69] honore [70], nec legibus Epiſcopus [71] ad teſtimonium [72] [dicendum] flagitetur. †. *Item dixit*, Epiſcopum ad teſtimonium dicendum admitti non decet: nam & perſona oneratur [73], & dignitas ſacerdotis [74] exempta confunditur.

In AUTHENT. de ſanctis Epiſcop. §. nulli vero judicum. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. ſeu Novell. 123. cap. 7.

SEd *judex mittat ad eos quoſdam de ſuis miniſtris, ut propoſitis* [75] *ſacroſanctis evangeliis, ſecundum quod decet ſacerdotes, dicant ea quæ noverint, (non tamen jurent.)*

Presbyteri occaſione teſtimonii non torquentur, puniuntur tamen ſi falſum dixerint.

VIII. Idem A. Paulino Præfecto Auguſtali.

PResbyteri [76] citra injuriam quæſtionis [77] teſtimonium dicant: ita tamen, ut falſa non ſimulent. Cæteri vero clerici [78] qui

Juliano Imperatore, cui Jovinianus ſucceſſit, impune quidvis in perniciem moliri; adeoque vi illata, vel perſuaſione adhibita, nuptias cum virginibus Deo conſecratis contrahere. Vide porro de ratione & cauſa hujus legis Sozom. *Hiſtor. Tripart. lib.* 7. *cap.* 4. Nicephor. *lib.* 10. *cap.* 39. Ans.

58 *Vide l.* 20. §. *de furtis*, *l. un.* §. *de raptu.* hac lege punitur conatus: quod in Gallia non ſervatur, Rebuffus *d. l. num.* 28. *ad* 31. De ea re dixi *ad l.* 12. *ff. de pœnis.* Fatetur tamen Rebuff. *ibid. num.* 31. conatum puniri mulcta pecuniaria, quin & interdum capitali pœna. *adde Bellovi ſanum* 1. *c.* 13. *Cujac.* 5. *obſ.* 25. *l.* 1. *ff. ad leg. Corn. de ſicar.* Goth. Non punitur conatus, niſi in crimine læſæ majeſtatis. *Barbat. vol.* 2. *conſil.* 23. *num.* 17. *Farinac. prax. criminal. quæſt.* 17. *num.* 49. *& quæſt.* 30. *n.* 31. *& quæſt.* 28. *n.* 3. Eſt tamen Canoniſta hæc lex *cap.* 6. *de pœnitentia*, *quæſt.* 1. Ans.

59 Reponendum *Joviniano & Varroniano Coſſ.* ut habetur quoque in Cod. Theod. item addendus locus, unde hæc lex data *Antiochiæ.* ut eodem Cod. Theod. continetur, & habent quoque manuſcripti nonnulli.

60 De quibus dicam ad *l.* 8. §. *eod.*

61 *L.* 24. *C. Theod. de epiſcop.* de *diaconis* vide *Duaren.* 1. *de ſacr. Eccleſ. miniſtr.* 12.

62 De *ſubdiaconis* vide *Duar.* 1. *de ſacr.* 14.

63 *Exorciſtæ*, de quibus vide *Duar. ibid.*

64 *Lectores*, de quibus vide *Duar. ibid.*

65 *Oſtiarii* Eccleſiæ, de quibus vide *Duaren. d. loc.* Porro hujus loci hæc ſententia eſt; Omnis clericus ad ipſos uſque oſtiarios, à perſonalibus muneribus excuſatur. *Synop. Baſilicon* 54. *tit.* 7. *& lib.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5.

66 *Acolythi* qui & juvenes, *l.* 10. *C. Theod. eod.* Corrupte hic junguntur clericis, ut qui ex eorum numero non ſint, *l.* 24. *C. Theod. ibid.* cereos & funalia deferebant: vetantur cerarium exigere ab heredibus defunctorum, *Novell.* 59. De acolythis plura *vide apud Duar.* 1. *de ſacris* 14.

67 *L.* 8. *C. Theod. de fide teſtium lib.* 11.

68 *L.* 52. §. *eod. Ecl.* 1. *cap.* 1.

69 *L.* 8. *C. Theod. de fide teſtium lib.* 11. In Gallia Epiſcopi etiam teſtimonium ferre, ſicuti laici coguntur: non tamen jurant tactis Evangeliis, ſed poſita ad pectus manu. Fieri etiam poſſunt perjuri, vide Rebuffum *in proœm. conſt. gloſſ.* 5. *num.* 27.

70 Hoc falſo additum ab Irnerio notat Contius.

71 Id eſt, nec volens, nec invitus, ſed domum mittitur, ut ſit in *l.* 2. §. 1. §. *de jure prop. colonor.* Goth. Quod in propriis ædibus, non in foro Eccleſiæ. Nam reliqui cogi poſſunt, *l.* 7. §. *de teſtibus.*

73 Dehonoratur, *C. Theod. de fide teſtium*, *lib.* 11.

74 Id eſt, Epiſcopi, cui ſacerdotis nomen ſæpius tribuitur, *l.* 18. §. *eod.* interdum clericis & omnibus Chriſtianis, Tertull. *exhortatione ad caſtitatem*: Nonne & laici *ſacerdotes* ſumus? ſcriptum eſt enim, Chriſtus ſacerdotes nos Deo & patri fecit. *vide Cujac. hic.*

75 Hoc non ſervatur in Gallia ut T. dixi.

76 *L.* 10. *C. Theod. de fide teſtium lib.* 11. apud Har. 1. *tit.* 6. §. 16. ἱ μὴ καὶ οἱ τοῦ ἁγίου λειτουργίαν ἀσχολούμενοι, ſacerdotes & omnes denique divino miniſterio addicti inviti teſtimonium non dicunt, οἱ ὁ ἁρχιερεύς, Epiſcopi vero neque ſponte neque inviti: ſi tamen opus ſit eorum teſtimonio, propoſitis ſacris Evangeliis interrogantur. *Goth.* Quod in propriis ædibus, non in foro Eccleſiæ. *Salicet. hic. Farin. de teſtib. quæſt.* 6. *num.* 544. *ad* 573. *Maſcard. de probat. Concluſ.* 1358. *vid. cap.* 36. *cauſ.* 11. *quæſt.* 8. Ans.

77 Presbyteri, ratione teſtimonii, torqueri non debent, 11. *C. Theod.* 39. *l.* 10.

78 Clerici torqueri poſſunt.

qui [1] eum deinde gradum, vel ordinem sequuntur; si ad testimonium dicendum petiti [2] fuerint, prout leges præcipiunt, audiantur: [ut] salva tamen sit litigatoribus falsi [3] actio, si forte presbyteri, qui suo [4] nomine superioris loci testimonium dicere citra aliquam corporalem injuriam sunt præceptl, hoc ipso, quod nihil metuant, vera suppresserint: Multo magis [5] enim pœna digni sunt, quibus cum plurimum honoris per nostram jussionem delatum est, occulto inveniuntur in crimine. Datum VIII. Kal. Aug. ARCAD. A. & BAUTONE CONSS. 385.

In AUTHENT. de sanctiss. Episcop. §. reverendissimis, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 20.

Presbyteri seu diacons, si falsum testimonium perhibuisse convincantur, si quidem in causa pecuniaria, à divino ministerio duntaxat per tres annos separati, monasteriis pro tormentis tradantur: sed & si in criminali, clericatus honore nudati, legitimis pœnis afficiendi sunt: Cæteri vero clerici, communi jure ab officio Ecclesiastico repulsi, sine delectu causæ verberibus coërceantur.

De ætate Diaconissæ.

IX. Imppp. VALENTINIANUS, THEODOS. & ARCAD. AAA. Tatiano PP.

NUlla [7], nisi emensis quinquaginta [8] annis, secundum præceptum Apostoli, ad diaconissarum consortium transferatur. Datum XI. Kalend. Jul. *Mediolani*, VALENTINIANO A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 390.

De ætate presbyteri, diaconi, subdiaconi, episcopi.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. Presbyterum, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 13.

Presbyterum minorem 9 XXXV. annis fieri non permittimus: sed neque diaconum, vel subdiaconum minorem XXV. annis: neque lectorem minorem annis XVIII. Item episcopum, minorem annis XXXV. ordinari prohibemus.

De ætate diaconissæ, & ea quæ pervenit ad secundas nuptias.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. diaconissam vero, coll. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 13.

Diaconissam in sancta Ecclesia non ordinari præcipimus, quæ minor sit annis quadraginta [10], aut si ad secundas [11] pervenerit nuptias.

De injuria facta sacerdotibus, & ministris, vel ipsi sacro cultui, locoque.

X. Imperatores ARCADIUS & HONORIUS, AA. Theodoro P.P.

SI [12] quis in hoc genus sacrilegii proruperit, ut in Ecclesias catholicas [13] irruens [14], sacerdotibus [15], ministris vel ipsi cultui [16], locoque [17], aliquid importet injuriæ, quod geritur, à provinciæ rectoribus animadvertatur [18]: atque ita provinciæ moderator, sacerdotum & catholicæ Ecclesiæ ministrorum, loci quoque ipsius, & divini [19] cultus injuriam capitali in convictos, seu [20] confessos reos sententia noverit vindicandum: nec expectet, ut Episcopus injuriæ propriæ ultionem depoſcat, cui sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit. Sitque cunctis [21] laudabile, factas atroces sacerdotibus, aut ministris injurias, veluti [22] crimen publicum persequi, ac de talibus reis ultionem mereri. Quod si multitudo violenta à civilis apparitoris [23] executione & adminiculo ordinum [vel ordinatorum] possessorumve non poterit flagitari, quod se armis aut locorum difficultate tueatur: Præsides provinciarum etiam militari [24] auxilio per publicas litteras appetito, competentem vindictam tali excessui imponere non morentur: Dat. VII. Kal. Maji, *Mediolani*, HONORIO III. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De injuria, ut supra. De litaniis.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si quis cum sacra col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 31.

Sed novo jure pro tali injuria verberatur, aut in exilium mittitur. Sed si sacra [25] ministeria turbaverit, vel celebrare prohibuerit, capite [26] punitur. Idem est, & in litaniis [27]: nam pro injuria verberatus exilio tradatur: si eas concusserit, capite plectatur. Laicu [28] facere litanias interdicimus sine clericis: quæ sine orationibus & cruce fieri non debent.

Unde & quot clerici eligendi.

XI. Iidem AA. Eutychiano P.P.

IN [29] Ecclesiis [30], quæ in possessionibus (ut fieri adsolet) diversorum, vicis etiam vel quibuslibet locis sunt constitutæ, Clerici non [31] ex alia possessione, vel vico; sed ex eo, ubi Ecclesiam esse constiterit, ordinentur [32]: ut propriæ capitationis onus ac sarcinam recognoscant. Ita ut pro magnitudine, vel celebritate uniuscujusque vici, Ecclesiis certus [33], judicio Episcopi, clericoquadraginta, *Nov.* 123. c. 13. & sic utraque discredit à præcepto Apostoli. 9 Hodie id non observatur: potest enim quis admitti ad subdiaconatum anno 18. ad diaconatum anno 20. ad sacerdotium 25. *Clementina de ætate.* ad episcopatum anno 27. Apud Gallos, *v. Rebuff. in proœm. const. gloss. 5. n. 32.* Goth. Varia de hac ætate jura refert Simon Majolus *de Irregularib. lib. 1. c. 29. n. 18.* 60. annos desiderat, *cap. juvenculas. quæst. 1. cap. vero indemnitatibus. 43. pr. de elect. in 6.* 30. anno, *cap. cum in cunctis. §. inferiora. de electione.* abbatissas 25. annorum admittere videtur. Tandem *Concil. Trid. Sess. 25. cap. 7.* Abbatissam ætatis 40. professionem 8. annorum requirit. ANS. 10 Dixi *ad l. 9. §. eod.* 11 De pœnis secundarum nuptiarum alibi dicam. 12 *L. 31. C. Theod. de Episcop. lib.* 16. Goth. Pro intellectu hujus legis vide *Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. cent. 4. caſ. 389. num. 3.* S. L. 13 *Sub.* cum divina mysteria & alii sacri cultus peraguntur. *Syn. Basil. 60. tit. 21. ex lib. 5. tit. 1. c. 43.* 14 Præsertim cum divina mysteria & sacri cultus peraguntur 60. *Eclog. 31. & lib. 3. tit. 1. c. 43.* 15 Episcopo, clericis, & aliis ministris, *Syn. Basil. d. loc.* 16 Vel in ipso cultu. *Hal. adde Novell. 123. c. 31.* 17 Tria hic vindicantur, injuria videlicet facta personis, actioni, & loco. 18 Βασάνοις ὑποκεῖσθαι καὶ ἐξορίαις πεμφθῆναι κελεύομεν, verberari jubemus, & exilio multari. *Syn. Basil. ed.* mox tamen hac lege hi mentio capitalis vindictæ: verum ad aliam facti speciem pertinet id genus pœnæ. *Goth.* Pœnam ejus, qui turbat Sacerdotem sacra facientem, vide apud *Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. cent. 4. caſ. 309. n. 3.* ANS. 19 Diversa hæc facti species à superiore. Prior pertinet ad eum qui Ecclesiam ingressus injuriam intulit Episcopo, clericis & aliis ministris: Hæc ad eum qui τὰ ἅγια μυστήρια καὶ τὰς ἁγίας λειτουργίας παράγῃ. qui ipsa divina mysteria & cultus divinos turbat, quem κεφαλικῶς τιμωρᾶσθαι: & κεφαλικὸν κίνδυνον ὑποφέυγειν, capite puniri jubet lex. Quid si non λειτουργίας, id est, sacra mysteria, sed τὰς λιτάς, hoc est, preces, & supplicationes turbaverit, aut simpliciter in iis injuria affecerit ministrum aliquem Ecclesiasticum? Injuria verberibus & exilio vindicatur: turbatio supplicationis, capite punitur, *synopsis d. loco.* 20 Convicti, & confessi par pœna & conditio. 21 Injuria Ecclesiæ vel ministro facta potest a quovis in judicium deduci. 22 Injuriam facere ministro crimen est publicum. 23 Apparitionis. 24 *V. l. 68. ff. de rei jud.* 25 Τὰ ἅγια μυστήρια καὶ τὰς ἁγίας λειτουργίας. 26 *Eclog. d. loco.* 27 Ἐν ταῖς λιταῖς, id est, supplicationibus Litaniæ, *l. 3. §. de her. συκοφάν. πρόσοδος, Nov. 67.* Litaniarum usus à Mamerco in Gallia repertus. 28 Litaniæ olim ut factæ fuerint, observa.

29 *L. 33. C. Theod. de Episcopis, lib. 16.* 30 *16. C. Theod. 2. l. 33.* 31 Extraneos & peregrinos beneficiorum (eorum præsertim quibus animarum cura connexa est) in Gallia non esse capaces hinc Galli colligunt, *vid. const. Caroli VII. anno* 1431. Simile est illud Innocentii III. *in cap. Bona 4. §. intelleximus de postulat.* Ideo, inquit, non poteramus salva conscientia, in alia persona, quæ de regno Hungariæ originem duceret, congrue providere: nec vellemus ei præferre alienum, *adde c. nullus inmisit. 61. distinct. adde 71. distinct. & c. quoniam in plerisque de offic. ordinarii, & c. ult. de cler. peregr. ibid. Catholicum præsentem nationibus illis conformem: gloss. in proœm. Pragmat. in verbo, exterorum: Papon. 3. Notar. 6. cap. des lettres de Naturalité.* de quibus, ut & de jure *Albinagii* dicam *ad l. unic. §. non licet habitat. metrocom.* Possis addere hoc hodie non observari in Gallia in eum qui Naturalitatis, ut vocant, literas à rege impetravit. 32 *V. distinct. 71. passim, & c. nobis de cler. peregr.* vetat eadem ratione Augustinus, *sermone ad populum in c. hortamur. distinct. 71.* aliunde venientes presbyteros suscipi, nisi confectatos à proprio loci episcopo, aut commendatitias literas habentes. Eadem distinctione, *cap. ultim.* ex concilio Antiocheno, peregrinos clericos suscipere nullibi licet absque formata epistola: adde canonem Apostol. 31. & 32. 33 *Novell. 123. cap. 18.*

rum numerus ordinetur. Dat. III. Kal. Aug. *Miniz.* HONOR. A. IIII. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De curialibus.

XII. Iidem AA. Eutychiano P.P.

SI [34] quis curialis [35], clericus fuerit ordinatus, nec statim, conventione præmissa, pristinæ conditioni reddatur, is vigore & solertia judicantium, ad pristinam sortem, veluti manu injecta, mox revocetur [36]: Clericis enim ulterius legem [37] prodesse non patimur: quæ, cessione [38] patrimonii subsecuta, decuriones clericos esse non vetabat. Datum VI. Kal. Aug. *Miniz.* HON. A. IIII. & EUTYCHIAN. CONSS. 398.

De privilegiis Ecclesiæ.

XIII. Iidem AA. Fidiano [39] vicario.

SI [40] venerabilis Ecclesiæ privilegia [41] cujusquam fuerint, vel temeritate violata [42], vel dissimulatione neglecta, commissum [hoc] quinque librarum auri condemnatione plectetur. Datum VII. Kalend. Jul. *Brixia*, THEODORO V.C. CONSS. 399.

De excommunicatis.

Nova constitutio Friderici de statu & consuet. contra lib. Eccl. §. item quæcunque, coll. X.

Item quæcunque communitas [43] vel persona, quæ annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ fractam & violatam perseveraverit, ipso jure imperiali banno subjaceat: à quo nullatenus extrahatur: nisi [44] prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

De episcopo exauctorato.

XIV. Iidem AA. Hadriano PP.

QUicumque [45], residentibus [46] Sacerdotibus, fuerit episcopali loco, vel nomine detrusus [47], si aliquid contra custodiam vel quietem [48] publicam moliri fuerit deprehensus, rursusque [49] petere sacerdotium, à quo videtur expulsus, procul ab ea urbe, quam conturbaverit, centum millibus vitam agat: nec nostra adeat secreta, nec impetrare rescripta speret, sed etiam impetratis careat: defensoribus [50] etiam eorum [nostram] indignationem subituris. Datum Prid. Non. Febr. *Raven.* STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si quis autem Episcop. coll. 9. tit. 9. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 11.

Si quis episcopus sacerdotio pulsus, præsumpserit ingredi civitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum, in quo degere jussus est, jubemus, hunc monasterio in alia religione constituto tradi: ut, quæ in sacerdotio deliquit, in monasterio degens corrigat.

De illicitis conventiculis.

XV. Iidem AA. Studio P.U.

CONventicula [51] illicita [52] etiam [53] extra Ecclesiam in privatis ædibus celebrari prohibemus, proscriptionis [54] domus periculo imminente, si dominus ejus in ea clericos nova ac tumultuosa [55] conventicula extra Ecclesiam celebrantes susceperit. Datum IV. Kalend. Septemb. CP. HONORIO A. VI. & ARISTÆNETO CONSS. 404.

De censibus.

XVI. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Anthemio PP.

QUisquis censibus [56] fuerit annotatus, invito agri domino temperet ab omni Clericatu: adeo, ut etiamsi in [57] eo vico, in quo noscitur manſitare, clericatus fuerit, sub hac lege religiosum adsumat sacerdotium; ut & capitationis sarcinam per ipsum dominum agnoscere compellatur, & in ruralibus obsequiis, quo maluerit, subrogato [58] utatur: ea scilicet immunitate indulta, quæ certæ capitationis venerandis Ecclesiis relaxatur: nullo contra hanc legem unquam valituro rescripto. Dat. ** HONORIO A. VIII. & THEOD. A. III. CONSS. 409.

De publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus & publicis spectaculis. 1. De Parabolanis.

XVII. Iidem AA. Maximo [59] P.P.

PLacet [60] nostræ clementiæ, ut nihil commune Clerici cum publicis actionibus [61], vel ad curiam pertinentibus [cujus corpori non sunt annexi,] habeant. §. 1. Præterea his qui Parabolani [62] vocantur, neque ad quodlibet publicum spectaculum [63], neque ad curiæ locum, neque ad judicium accedendi licentiam permittimus: nisi forte singuli, ob causas proprias & necessitates judicem adierint, aliquem pulsantes lite, vel ab alio ipsi pulsati, vel [in communes totius corporis causas] syndico ordinato: Sub ea definitione, ut, si quis eorum hæc violaverit, & brevibus [64] parabolanis eximatur, & competenti supplicio subjugetur, nec unquam ad eandem sollicitudinem revertatur. Datum III. Kalend. Octob. CP. THEOD. A. VII. & PALLADIO CONSS. 416.

De ludis & spectaculis.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. Interdicimus. ii. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 10.

INterdicimus sanctissimis Episcopis, & presbyteris, diaconis, & subdiaconis, & lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet ordinis venerabilis collegii aut schematis constitutis, ad [65] tabulas ludere, aut alias ludentibus participes esse, aut inspectores fieri, aut ad quodlibet spectaculum spectandi [66] gratia venire. † Si quis autem ex his in hoc deliquerit, jubemus, hunc tribus annis à venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi: sed in medio tempore si se pœnitentem ostenderit, liceat sacerdoti sub quo constitutus est, tempus minuere, & hunc priori rursus ministerio reddere.

De parabolanis.

XVIII. Iidem AA. Monaxio P.P.

PArabolanos [67] qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur,

34 Para legit, 3. *C. Theod. de hiis, qui ad Ecclesias confugiunt, lib. 9.*

35 *Nov. 123. c. 1. §. 1. vers. curialem.*

36 *L. 53. §. 1. T. eod. adde l. 60. T. de decur.*

37 *L. 56. & 104. C. Theod. de decur. lib. 12.*

38 *L. 5. T. qui bona cedere.*

39 Sapidiano ut *C. Theod.*

40 *L. 34. C. Theod. eod.*

41 *L. 22. T. eod.*

42 Pœna violantis privilegia Ecclesiæ 16. *C. Theod. 2. c. 34.*

43 Communitas excommunicari potest.

44 Bannum remitti potest.

45 *L. 35. C. Theod. eod.*

46 XVI. *C. Theod. 2. l. 35.* id est, in synodo.

47 *Nov. 123. c. 11. in fin.*

48 Magistratus officium est seditiosos ministros Ecclesiæ increpare: sic Constantinus totam aliquando Tyri synodum non dubitavit reprehendere, quod Athanasio injuriam feciſſet: imo & castigare, *Socrates 1. historiæ. Sozomenus 1.* idem Nicomediensem clerum suo jure reprehendit, eique pœnas minatus fuit si quid turbaret aut misceret, *Theod. 1.*

49 Episcopatu repulsus, sacerdotium rursus petere non potest; Hic locus etiam ostendit, eosdem olim fuisse episcopos & sacerdotes: *adde distinct. 50.*

50 Improbis nulla defensio præstanda.

51 Pars interpolata *legis 37. C. Theod. de episcopis, l. 5. T. de hæreticis.*

conventiculas illicitas, *Cujac. 2. Feud. 53. §. 1. vers. conventi. ula.* Baldus legit *conventiculam*, quem vide *hic*, explicantem varias per singulos locos argumentandi species, ut Topicorum loco juris studiosis esse possint.

52 Quid licita? potestne sacrum epulum extra Ecclesiam celebrari? Vide Novellam Leonis 4. Potestne etiam baptismus extra templum conferri? vide Novellam Leonis 15.

53 Ut nullus omnino locus hæreticis pateat, *vide l. 3. T. de hæreticis.* est enim hæc vox *etiam* implicativa.

54 Publicatur domus in qua fiunt illiciti conventus.

55 *D. l. 37. C. Th.*

56 *V. l. 37. T. eod.*

57 *Nov. 123. c. 17. in fin.*

58 Substituto.

59 Monaxio. *C. Theod.*

60 Pars legis 42. *C. Theod. eod. adde Novell. Leonis 86.*

61 Clerici non possunt esse advocati, aut procuratores, *adde l. 26. l. 41. in fin. T. eod. Nov. 123. c. 6. adde distinct. 88.*

62 De quibus, *v. l. 18. T. eod.*

63 XVI. *C. Theod. 2. l. 42. Nov. 123. c. 10.* Lactantius in *Epit. c. 6.* gladiatorum sceleribus non minus cruore perfunditur qui spectat, quam ille qui facit, &c. 64 *Al.* brevibus parabolani, *d. leg. 42. C. Theod. eod.* Brevis, hic, matricula est in qua parabolani inscripti. 65 Ταξάμενον. *vide l. 34. T. de episcop. aud.* 66 Dixi *ad l. 17. §. eod.* 67 *L. 43. C. Theod. eod. adde l. 17. §. eod.* qui & parabolarii Julio Firmico: paraboli Socrati: parabolani 16. *C. Theod. 2. l. 42. 43.* utque inibi notatum est in margine, Parabolani. Cœterum, ita dicti quod se conjiciunt in magna pericula propter frequentem ægrorum contactum. *v. Cujac. ad Nov. 3.* Sunt enim Græcis παράβολοι summis periculis objecta, *Canon. 2. c. 10. num. 5. Turneb. 13. Adver. 4. disp. 9.* Goth. Parabolanos Accursius vult esse medicos, quem sequitur *Tiraquell. de nobilitat. cap. 31. num. 438.* Alii deputatos hospitalium, Ecclesiarum, vel, Xenodochiorum, qui ut adscriptitii à cultura agrorum, à servitio ægrorum recedere non poterant. *Cæl. Rhodigin. Lect. Antiq. lib. 28. cap. 11. Alciat. disputt. lib. 4. cap. 9.* ANS. Parabolani qui sint, vide *Alciat. 4. disputt. cap. 9. Turneb. adversar. lib. 13. cap. 23. Cujac. ad Novell. 3.* S. L.

tantur, ſexcentos conſtitui præcipimus: ita [3] ut per [3] arbitrium viri reverendiſſimi Antiſtitis Alexandrinæ [3] urbis de his qui antea fuerant, & qui pro conſuetudine curandi gerunt expectantiam, ſexcenti parabolani ad hujuſmodi ſollicitudinem eligantur: exceptis videlicet honoratis, & curialibus. † Si quis autem ex his naturali ſorte fuerit aſſumptus, alter in ejus locum pro voluntate ejuſdem [4] ſacerdotis (exceptis honoratis & curialibus) ſubrogetur, ita ut hi ſexcenti viri reverendiſſimi Sacerdotis præceptis ac diſpoſitionibus obſecundent, & ſub ejus cura conſiſtant: reliquis, quæ dudum latæ legis forma complectitur, ſuper his parabolanis, vel de ſpectaculis, vel de judiciis, cæteriſque (ſicut jam [5] ſtatutum eſt) cuſtodiendis. Dat. III. Non. Febr. CP. HONORIO XII. & THEOD. X. AA. CONSS. 418.

1 Medici tamen conſtituebantur in municipiis non ab epiſcopis, aut præſide, ſed ab ordine, & nobiliſſimis cujuſque civitatis, *vid. l. 1. ff. de decurion. ab ordine faciendo.*

2 Parabolanos medicos arbitrio antiſtitis Alexandrini electos hic locus apertiſſimo indicio eſt, unde parabolanos non ſimpliciter m dicos, aut medicinam exercentes fuiſſe ſuſpicio eſt, ſed eos pœnas, qui certo genere voti & quaſi religioſo, curandis ægrotis pauperibus deſtinati publice: quales auguſta Lutetia, unde mihi origo, paucis ab hinc annis, inſtituto ſanctè neque dubito quin aliquando largius ac certo numero conſtituit. Alias medici eligendi jus civitatum ipſarum fuit, *l. 1. ff. de decretis ab ordine faciendis.*

3 De Medicis & ſtudio medicinæ in urbe Alexandrina, hoc ſcitu dignum refert Ammian. 22. *in fin.* ad commendandam, inquit, artis peritiam, medico pro omni experimento ſufficit ſi Alexandriæ dixerit ſe eruditum.

4 Cujus? utique Epiſcopi, de quo ſuperius facta eſt mentio. Idem ergo antiquitus fuit ſacerdos & epiſc.

5 *L. 17. ff. cod.*

6 *L 44. C. Theod. eod.* Goth. Vide *Novell. 123. cap. 29. & ibi notat. Petr. Bugnon. de leg. abrog. lib. 4. fol. 98.* ANS.

Vult autem hæc conſtitutio, ut clerici qui nuptias contrahere canonibus vetantur, mulierem ἰσοστάσιον domi aſſciram, & quaſi ſocariam, & ut eo tempore loquebantur, ſororem habeat excepta matre, filia, ſorore & ſimilibus, quæ ab omni ſuſpicione immunes; Epiſcopos vero nullam etiam earum, niſi epiſcopatu privari velint.

7 Probabilem in ſeculo diſciplinam agit, cujus ſecta atque conditio honeſta eſt.

8 Id eſt, dehoneſtari.

9 Ita ſolebant quondam clerici συνεισάκτους mulieres, ſorores, matres aut filias, appellare, ut propudia ſua ſub his videlicet pietatis nominibus, obtegerent. Id quod Hieronymus indicat, *in libro ad Ruſticum monachum de vivendi forma: & in libro de vitando ſuſpecto contubernio: & in eodem ſermone Johannes Chryſoſtomus: & Ancyranum Concilium cap.* 18. Goth. Ex conſuetudine & familiaritate ſimilis vitæ ſumitur præſumptio. Vid. *Tiraquell. de leg. Connub. 5. part. gloſſ. 1. num. 29. Cujac. lib. 2. obſerv. 29.* 10 Græci diſtinguunt inter presbyteros, diaconos, ſubdiaconos, & epiſcopos. Illis licet συνεισάκτους habere: his non æque *ſynopſ. Baſil. tit. 3. cap. 41.* 11 §. 1. *tit. 1. de præb. & diaconiſſ. ne habitent cum mulierib. cap. 1. legum Bojariorum: adde Novell. 123. c. 29. Nov. 133. c. 3. Nov. 137. c. 1. in fin.* quas Ruffin. Aquilegienſis *in c. 3. Nicæni Concilii*, συνεισάκτους interpretatur. Alii vertunt ſubintroductas, intromiſſas & adſcititias, *cap. nullus. c. interdixit, diſt. 32.* Superinductam vertit interpres *Nov. 123. c. 29.* quam ἐπεισάκτου Græci, *3. Eclog. 1. c. 41.* adde *cap. 39. Aquiſgranenſis Concilii: & cap. 4. Arelatenſis ſecundi.* Euſeb. *7. hiſt. 30.* ubi Rhenanus ex Chryſoſtomi quodam ſermone, quales eæ mulieres fuerunt, diligenter interpretatus eſt, *vid. Cujac. 2. obſerv. 29.* ut non male jactaretur in eos illud Martialis, *12. epigr am. 20.* Quare non habeat, Fabulle, quæris Uxorem, Themiſon? habet ſororem. *vid. Cujac. ad Novell. 6. in fin.* Tibullus: Hæc tibi vir quondam, nunc frater, caſta Meccea Mittit. Seneca in Phædra, Me vel ſororem, Hippolyte, vel famulam voca. Petronius, Recipies nervos tuos ſi triduo ſine fratre dormieris. Idem: Concilio tibi, ô juvenis, ſororem. Martialis, *2. epigr. 4.* Fratrem te vocat, & ſoror vocatur. Idem *10. epigr. 65.* Quare deſine me vocare fratrem, Ne te Carmenion vocem ſororem. 12 In Nicæno concilio additur δόλω. & quælibet hujuſmodi neceſſitudine conjuncta mulier, ut procul abſit omnis ab ea ſuſpicio, *adde l. 7. ff. de uſu, & habit.* 13 Non præſumitur fornicatio, inceſtus, aut crimen inter conſanguineos, *l. 34. ff. de adult. vid. Alciat. 1. præſumpt. 34. l. 68. §. 1. ff. de rit. nupt. adde Wurmſ. 1. præſt. 21. cap. 2.* 14 Epiſcopus, ſacerdos aut clericus eam quæ uxor ante Sacerdotium fuit, domi habere poteſt. 15 Videtur alludere ad *veſ. 14. 16. Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 7.* 16 Senſus eſt, Si non permittitur ad tempus alicui mulierem domi habere, multo minus in perpetuum, jus enim illud matrimonio quis adipiſcitur. §. 1. *Inſtit. de patr. pot.* 17 *3. Eclog. 1. cap. 41.* 18 *L. unic. C. Theod. de bona clericorum lib. 5. tit. 3.* 19 Clericus: aliud in epiſcopo. *vide Cujac. ad Nov. 131.* 20 *Nov. 131. c. 13. in fin.* Goth. Vide *Salicet. hic, Roman. Conſ. 295. Tiletan. de Benignis. obſ. 40. fol. 27.* ANS.

21 Poſt liberos agnatos & cognatos & uxorem, curam, patronum, & dominum, inteſtati religioſi bona ad monaſterium deferuntur. *Goth.* Vide *Gudelin. de Jure Noviſſ. lib. 2. cap. 16. num. 25.* ANS.

22 *L. 50. ff. ead. Novell. 133. cap. 1.* 23 XVIII. *C. Theod.* Aſpare. 24 Hoc hodie ut verum ſit apud Gallos, dixi ad Authenticam Ingreſſi 13. *C. tit. prox.* Goth. Confer *cap. 9. cauſ. 19. qu. 3.* ANS. 25 Legitimam auferre filiis iniquum eſt. 26 Sumpta hæc lex eſt ex *l. 187. C. Theod. C. de decur. lib. 12.* Igitur Curiæ muneribus per ſubſtitutos periculo ſuarum facultatum ſatisfacere jubentur epiſcopi, presbyteri, diaconi, illuſtres. 27 Argumentum ab epiſcopis ad illuſtres perſonas nota, Epiſcopi ſimiles illuſtribus, non ſunt tamen illuſtres: aliud in Cardinalibus Baldus exiſtimat. 28 *Vid. l. ult. C. ubi Senat. vel Clariſſ. Bald. hic. Fr. Mignon. ad Conſuetud. Andegavenſ. fol. 121. Roncheyal. ad l. 5. ff. de Aubn. reſc. num. 29. 32. 33. 34.* ANS. 29 Ob dignitatem ſupervenientem poteſt quis ſervire per ſubſtitutum. 30 Subſtituens ſuo loco aliquem, ſuo periculo ſubſtituit.

In AUTHENT. de Nupt. §. ſed & ſi quis inter col. 4. tit. 1. ſeu Novell. 22. cap. 42.

Ulto magis [16] *ergo ceſſant eorum conjugia: ſoli enim cantores lectoreſque nuptias contrahere permittuntur: aliis autem omnibus penitus interdicimus. Verumtamen ſi & ipſi ad ſecundas pervenerint nuptias, nequaquam ad ſacerdotis culmen aſcendant.*

In AUTHENT. quomodo oportet Epiſc. §. hæc autem verſic. neque autem. col. 1. tit. ult. ſeu Novell. 6. cap. 5.

Epiſcopo [17] *nullam mulierem ſecum habere permittitur: ſed ſi habere approbetur, ab Epiſcopatu dejiciatur, quo ſe fecit indignum.*

De bona clericorum & monachorum.

XX. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Taurum Præfect. P. & Patricium.

SI [18] quis presbyter [19], aut diaconus, aut diaconiſſa, ſeu ſubdiaconus, vel cujuſlibet alterius loci clericus, aut monachus, aut mulier, quæ ſolitariæ vitæ dedita eſt, nullo condito teſtamento deceſſerit; nec ei parentes utriuſque ſexus, vel liberi, vel qui agnationis cognationiſve jure junguntur, vel uxor extiterit, bona, quæ ad eum, vel ad eam pertinuerunt, ſacroſanctæ [20] Eccleſiæ, vel monaſterio, cui [forte] fuerat deſtinatus, aut deſtinata, omnifariam ſocientur: exceptis [21] his facultatibus, quas forte cenſibus adſcripti, vel juri patronatus ſubjecti, vel curiali conditioni obnoxii clerici, vel monachi, cujuſcunque ſint ſexus, relinquunt. Neque enim juſtum eſt; bona, ſeu peculia [22], quæ aut patrono legibus debentur, aut domino poſſeſſionis, cui quis eorum fuerat adſcriptus, aut ad curias pro tenore dudum latæ conſtitutionis ſub certa forma pertinere noſcuntur; ab Eccleſiis, aut monaſteriis detineri: actionibus videlicet competentibus ſacroſanctis Eccleſiis, vel monaſteriis reſervatis, ſi quis forte prædictis conditionibus obnoxius, aut ex geſtis negotiis, aut ex quibuſlibet aliis Eccleſiaſticis actionibus obligatus obierit. Dat. XIV. Kal. Jan. ARIOVINDO & ASPERE [23] CONSS. 334.

In AUTHENT. de Monachis §. illud quoque. col. 1. tit. 5. ſeu Novell. 5. cap. 5.

Nunc autem cum monachus factus eſt: hoc [24] *ipſo ſuas res omnes obtuliſſe monaſterio videtur, ſi prius teſtatus non ſit, & exinde de judicio ejus ceſſante lege diſponitur: ut ſi libros habeat, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquo donandi titulo contulerit, eatenus ſubſtantiæ monaſterio deſtinatæ detrahatur, ne quid contingat circa liberos iniquum* [25] *ſalvo tamen jure uxoru, & aliorum creditorum.*

De muneribus curiæ.

XXI. Iidem AA. Thomæ Præfecto Prætorio.

AD [26] ſimilitudinem [27] tam epiſcoporum orthodoxæ fidei, quam presbyterorum & diaconorum; hi, qui honorario titulo [28] illuſtrem dignitatem conſecuti ſunt, per ſubſtitutos [29], periculo [30] ſuarum facultatum, curiæ muneribus ſatisfacere non

31 Pœnam calumniatoris epiſcopi obſerva.

32 Τὸ ἐμφανῶς, id eſt, publice aut libro, *Syn. Basil Gr. tit. 1. ex lib. 1. tit. 1. cap. 2. 6. Harm. 9. §. 2.* ut ſit ſenſus, cum qui in crimine aliquo Epiſcopum calumniatus fuerit, ſex auri libras fiſco pendere.

33 Privilegia ἐκκλησιαστικὰ firma eſſe debent, *Synopſis ibid.*

34 Clerici peregrini ſine literis teſtimonialibus diœceſani venientes non habentur pro clericis, *adde Nov. 86. c. 1. in fin. & Cujac. ibid.*

35 Et quidem ſignatis, alias non faciunt fidem, de hujuſmodi litteris, vide Rebuffum *tom. 2. tract. de litteris requiſitor. n. 7.*

36 Ut ne clericus aut monachus habeatur ὁ συνάκτου (alii γραμματεῖον) ἔκτος τῆς ἁγίας ἐπισκόπου τὸ κομιζόμενον (alii τὴν τόπον) κατὰ πρόσωπον. *Synopſis eod.* qui abſque literis ſeu ſyllabis epiſtolis epiſcopi ſui comitatum aut Urbem adierit, συνάκτου igitur epiſtolæ ac literæ: quæ commendatitiæ ab Auguſtino: formatæ in actis Conciliii Antiocheni dicuntur [1] *diſt. 1. pen. & ult.* Goth. Vid. *Bart. hic. n 2. Bald. part. 3. Conſ. 320. Oldrad. Conſ. 100.* ANS.

37 An percutiens ignoranter dominum, vel clericum, incidat in feloniam vel canonem, vid. Molin. 1. *conſuet. 30. n. 150. 151. 152. 153.*

38 Epiſcopus non trahitur invitus ad judicium. ſeculare, *Salicet.* Goth. Confer *cap. 8. cauſ. 11. q. 1.* Quando tamen ſine pœna ad judicem laicum trahi poſſint. vide *Vaſq. illuſtr. controverſ. cap. 5. num. 17.* ANS.

39 Hanc conſtitutionem integram è manuſcriptis eruit Leunclavius in notis ad *Synopſin Baſil. c. 98.*

40 Flavianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus: de quo vide Euag. *2. hiſt. 4.* De ejuſdem reſcripto ad Leon. V. tom. 1. Conciliorum: *vid. in Epiſt. Leon. fol. 639.* Ejuſdem reſcriptum de fide ad Theodoſium. *Acta Concilii Chalcedon. fol. 716.* Ejuſdem appellationem à Dioſcori ſententia, *ibid. Act. 1. fol. 823.* Ejus meminit Photius 9. Nomocanonis 9.

41 *Vid. l. 4. ff. de ſumma Trinit.*

42 Sceleratorum memoria abolenda. Vid. *Decian. præct. criminal. lib. 5. cap. 57. fol. 421.* Hiſtoriam hujus text. vid. apud *Guidon. Pancirol. var. lect. lib. 2. c. 169. Niceph. lib. 14. cap. 47.* ANS. 43 *Reveletur.* 44 *Sporatio.* 45 CCCCLII. 46 Pauper, parum: inops, nihil habet. 47 Cur ita? jus & nomen heredis datur epiſcopis, œconomis, & Xenoni. Nomen, ut ſint heredes: jus, ut debita exigant, & creditoribus defuncti reſpondeant, & pauperibus relicta dividant, *l. 49. §. 1. ff. ead.* An ut Falcidiam vel Trebellianicam detrahant, quaſi legatis aut fideicommiſſo onerati? non detrahunt, *d. l. 49.* alias non valet legatum, *l. 18. in fin. ff. de uſuſr. l. §. 25. Inſt. de leg. Ulp. 22. §. 4.* In certis tamen de certis legat e poſſumus, *dict. §. 25. l. 5. ff. de reb. Aub.* niſi de libertate agatur, *l. 31. de manu. teſt.* At hic ut ſint incertæ perſonæ, certa tamen ſunt ſubjecta pietatis exercendæ. Pauperes ſunt inſtar collegii quod vicem perſonæ repræſentat teſte Baldo apud quem hic vide integrum tractatum de executoribus teſtamentariis quin & hoc caſu, legatum certum dici poteſt, quia Deo relictum, qui certus eſt: ſed & id privilegio fieri dici poteſt: vel certos pauperes demonſtrari ab executore teſtamentario vel legitimo, puta epiſcopo, *l. 28. §. 1. ff. ead.* 48 Videtur eſſe pars legis Decernimus. ff. de epiſcopali audientia. 49 *L. 13. in fin. l. 29. ff. de epiſcopali audientia.* Hinc collige, Ex pluribus legitimis judicibus electionem permitti actori. Ubi reus habet plura fora jure communi non privilegiato, electio eſt actoris. *Bald.* 50 Id eſt, Præfecti Prætorio, *l. 33. in fin. ff. ead.* & ita Clerici Conſtant. convenire poterant, vel coram epiſcopo Conſtant. vel præfecto. Civiles enim magiſtratus, initio judices ſacerdotum & clericorum fuere. 51 Ubi certi judices delegati nullus alius poteſt cognoſcere. 52 Citatio prima poteſt incipere à procuratore. *vide l. 3. ff. de alimentis.* 53 In criminalibus ſecus in civilibus; ſine præcepto judicis reus citari non poſſet. Hujuſmodi commiſſio eſt interlocutoria. *Bald.* 54 Senſus eſt, qui nomine alieno fidejubet, ſuo cavere non tenetur. 55 Fidejuſſor clericorum, œconomus, *l. 33. §. 2. ff. eod.* 56 Qui fidei ſuæ committantur, alibi dicam. 57 Juratoriam cautionem clerici non præſtant. 58 Ullo modo, ulla in cauſa. At forte de calumnia jurare tenentur? Cujac. negat *Nov. 49. in fin.* ubi notat illas formulas concriſas jurandi. Si Deus, *ex Juliano:* Si valeas, *ex Gregorio Turonenſi.* Repetio tamen œconomum jurare cogi, *Auth. Hoc jus porrectum 14. C. tit. prox. l. 1. ff. de juriſdict. propter calumn.* 59 Hinc colligunt, Humanius agendum cum clerico, quam cum laico, quibus reclamat lex 8. *in fin. ff. eod.* 60 Varane.

veterentur. Dat. IV. Non. April. C. P. ISIDORO & SENATORE CONSS. 436.

De accuſatione epiſcopi. 1. De privilegiis eccleſiarum. 2. De literis Syſtaticis.

XXII. Iidem AA. FLORENTIO PP.

SI [31] quæ per calumniam [31] poſtulatio ſuper criminalibus cauſis apud competentem judicem depoſita exhibitionis cauſa fuerit, ſacroſanctæ religionis antiſtiti triginta pondo auri condemnatione [32] publicis calculis inferenda, ut percellatur, præcipimus. §. 1. Quinetiam omnia privilegia [33], quæ ſacroſanctis Eccleſiis confugarum, aut clericorum, decanorum, aut aliorum Eccleſiaſticorum cauſa, legibus ſunt præſtita, intacta atque illibata ſeri vari. §. 2. Præterea jubemus, ut omnes clerici atque monachi, qui de ſuis [34] civitatibus ad hanc almam Urbem Eccleſiaſtici negotii, vel religionis cauſa proficiſcuntur, litteris [35] epiſcopi [36], cui unuſquiſque eorum iter faciens obſequitur, muniti adveniant: ſciturі, quod ſi citra hanc fiduciam acceſſerint, ſibimet imputabunt, quod non clerici vel monachi eſſe putabuntur [37]. D. THEOD. A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

In AUTHENT. de ſanct. epiſcop. §. ſed neque pro qualibet. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. ſeu Nov. 123. c. 8.

NUllus epiſcopus invitus ad [38] *judicium, vel militarem judicem in qualibet cauſa producatur, vel exhibeatur, niſi Principes jubeat: judex autem, qui duci, vel exhiberi imperaverit, poſt cinguli privationem, viginti libras auri Eccleſiæ illi, cujus epiſcopus eſt, perſolvat: executore poſt cinguli privationem verberibus ſubjiendo, & in exilium deportando.*

De Fabiano ſeu Flaviano & Eutychete.

XXIII. [39] Impp. VALENT. & MARCIAN. AA. Palladio. Præfecto Prætorio.

QUoniam venerabilis recordationis Fabianus [40] hujus almæ Urbis epiſcopus, cum venerabilis ſynodi innumerabilium pene ſacerdotum, qui Chalcedone [41] convenerunt, tanto & tali decoratus eſt teſtimonio, ut Eutyches, qui contra ſenſerat, cum ſceleratis dictis ſuis ab omnibus uno ore damnaretur: aboleatur quidem Eutychetis damnoſa memoria [42], Fabiani autem laudabilis recordatio relevetur. 43 Data Conſtantinopoli, pridie Nonas Aſporatio [44] V. C. & qui fuerit nunciatus CONS. * [45].

De relicto pauperibus.

XXIV. Iidem AA. Palladio Præfecto Prætorio.

ID, quod pauperibus [46] teſtamento vel codicillis relinquitur, non ut incertis [47] perſonis relictum evaneſcat, ſed omnibus modis ratum firmumque conſiſtat.

De foro competenti. 1. De cautione. 2. De ſportulis.

XXV. Imp. MARCIANUS A. CONSTANTINO P. F. P.

CUm clericis in judicium vocatis pateat epiſcopalis audientia [48]: volentibus [49] tamen actoribus, ſi actor diſceptationem ſanctiſſimi Archiepiſcopi noluerit experiri, eminentiſſimæ tuæ [50] Sedis examen contra catholicos ſub viro reverendiſſimo Archiepiſcopo hujus Urbis clericos conſtitutos, vel contra reverendiſſimum Oeconomum, tam de ſuis, quam de Eccleſiaſticis negotiis, ſibimet noverit expetendum: qui in nullo [51] alio foro, vel apud quemquam alterum judicem eoſdem clericos litibus irretire, & civilibus vel criminalibus negotiis tentet innectere. §. 1. Memorati autem reverendiſſimi clerici orthodoxam Eccleſiarum, quæ ſub viro religioſiſſimo antiſtite hujus inclytæ Urbis ſunt; in cauſa, in qua vel ipſi, vel procuratores [52], quos pro ſe dederint, ſententiarum tuarum auctoritate [53] pulſantur; executoribus, per quos cœperint conveniri; fidejuſſorem [54], ſacratiſſimæ hujus Urbis Eccleſiæ œconomum, vel defenſorem præbeant; qui uſque ad quinquaginta libras auri fidejuſſor exiſtat. Ipſe vero reverendiſſimus œconomus almæ hujus urbis eccleſiæ lite pulſatus, fidejuſſorem pro ſe non præbeat: ut [54] pote qui & aliorum [55] clericorum fidejuſſor futurus eſt, ſed fidei [56] ſuæ committatur. Quod ſi lis diverſorum (excepto reverendiſſimo œconomo) clericorum, quæ agitanda ſit, memoratam ſummam videatur excedere: clericus lite pulſatus, det executori pro reſidua quantitate cautionem ſuam: cui nullum tamen inſertum erit juſjurandum: quia eccleſiaſticis regulis, & canone à beatiſſimis epiſcopis antiquitus inſtituto, clerici [57] jurare [58] prohibentur. §. 2. Statuimus autem, ut executoribus idem reverendiſſimus œconomus, vel alii diverſi clerici ſub beatiſſimo Archiepiſcopo hujus ſplendidiſſimæ civitatis, ſententiarum tuarum auctoritate commoniti, duos ſolidos tantummodo dent pro commonitione ſua, & pro inſtitutione procuratoris, ſi per eum voluerint litigare. Quod circa alios quoque diverſos apparitores eminentiæ tuæ, in his quæ ex conſuetudine præbentur officio, obſervari in cauſis prædictorum clericorum jubemus: ut litis ſumptus vel expenſæ à clericis pauciores humanioreſque [59] præſtentur. Dat. VIII. * April. VARARI [60] & JOANNE CONSS. 456.

In AUTHENT. de ſanct. Epiſc. §. ſportularum. coll. 9. tit. 6. al. tit. ult. ſeu Novell. 123. c. 28.

SEd hodie nulla perſona in eccleſiaſtico officio conſtituta, in qualibet cauſa criminali, vel pecuniaria cujuſcunque quantitatis, vel diaconiſſa, vel mona-

monachus, vel ascetria, vel monacha amplius quatuor siliqua [1] permittantur dare: nisi cum ex jussione Principis ad alias provincias vocantur: ubi non ultra unum solidum accipiet executor. † Episcopus pro rebus ecclesiæ suæ nihil præsset nomine spoutularum: actiones contra ecclesias propositas œconomis susceptoribus, vel illis, qui in eam causam sunt ordinati. † Qui contra hoc exegerit, in duplum, quod exactum est, reddet, nudandus cingulo, si miles est: si clericus, a consortio clericorum removendus.

De spoutulis ut supra. De cautione ab actore præstanda.

In Authent. de litigios. §. ad excludendas. col. 8. tit. 13. al. tit. 8. seu Novell. 112. c. 2.

Generaliter autem judex provideat, libellum pulsato non porrigi, spoutulasve ab eo non exigi, nisi prius & in libello actor, per se, aut per tabularios conscribat, & actu intervenientibus fidejussorem idoneum [2] periculo competentis officii præstet. Quod [3] usque ad finem litis permaneat, eamque vel per se, vel per procuratorem exerceat: &, si convictus fuerit injuste movisse litem, expensarum sumptuumque nomine decimam [4] partem quantitatis in libello comprehensæ pulsato restituat: aut si fidejussorem dare non valet, super isdem juratoriam exponat cautionem, & tactis [5] sacrosanctis evangeliis, adjurabit, se fidejussorem dare non posse: pœna judicis & ejus officio imminente, si aliter versati fuerint, in denis libris auri, executoris autem bona publicabuntur, & damnabitur in exilium: nisi causa moveatur ex consensu utriusque partis.

De reliquiis sanctorum.

xxvi. Imp. Leo A. Juliano [6] Præfecto Prætorio.

Decernimus, ut posthac neque monachi, neque quicunque alii cujuscunque status atque fortunæ in ædes 7 publicas, vel in quæcunque loca populi voluptatibus fabricata, venerabilem [8] crucem & sanctorum martyrum reliquias illicite inferre 9 conentur, vel occupare [10] audeant ea, quæ vel ad publicas causas, vel ad populi oblectamenta constructa sunt. Cum enim religiosæ ædes non desint; possunt ibi, consultis prius (ut oportet) religiosissimis Episcopis, reliquias sanctorum martyrum, non quorundam usurpatione, sed arbitrio reverendissimorum Antistitum collocare. Ideo patientiam & modestiam suam, quam leges nostræ & publica disciplina, & ipsorum monachorum nomen [11] exposcit, studiose unusquisque, tam monachus, quam cujuslibet alterius professionis retineat, & perpetuo observare procuret.

De his, qui officia, seu munera expleverunt. De primipilaribus.

xxvii. Idem A. Eutychio PP.

Quisquis emensis [12] militiæ suæ stipendiis, expletisque officiis, sive muneribus, quæ cuicunque conditione, aut consuetudine, aut lege debebantur, ad [13] consortium se contulerit clericorum, & inter ministros veræ orthodoxæ fidei maluerit, & elegerit numerari, nullius prorsus sententiæ acerbitate revocetur: nec à Dei templis, quibus se consecravit, importunis intentionibus abstrahatur: sed in iisdem beatissimis ministeriis securus permaneat & quietus, ad quæ post longi laboris lassitudinem ob reliquæ vitæ requiem consilio meliore protractus est: his actionibus, si quæ contra eum ejusque patrimonium legitima intentione competunt, pro juris ordine responsurus [14] exceptis primipilaribus [15], quos præceptis tui culminis, & publicis utilitatibus in perpetuum esse subjectos, sacratissimæ constitutionis statuta sanxerunt.

Legatum relictum in redemptionem captivorum valet, non obstante incertitudine personarum.

xxviii. Idem & Anthemius AA. Nicostrato PP.

Nulli licere [16] decernimus, sive testamento heres sit institutus, sive ab intestato succedat, sive fideicommissarius, vel legatarius inveniatur, dispositiones pii testatoris infringere [17], vel improba mente violare, adserendo incertum esse legatum, vel fideicommissum, quod [18] redemptioni captivorum relinquitur: sed modis omnibus exactum, pro voluntate testatoris, piæ rei negotio proficere. §. 1. Et si quidem testator designaverit, per quem desiderat redemptionem fieri captivorum, is, qui specialiter [19] designatus est, legati vel fideicommissi habeat exigendi [20] licentiam, & pro [21] sua conscientia votum adimpleat testatoris. † Si autem, persona non designata, testator absolute tantummodo summam legati, vel fideicommissi taxaverit, quæ debeat memoratæ causæ proficere: vir reverendissimus [22] Episcopus [23] illius civitatis, ex [24] qua testator oritur, habeat facultatem exigendi: quod hujus rei gratia fuerit derelictum, pium defuncti propositum sine ulla cunctatione, ut convenit, impleturus. §. 2. Cum autem vir religiosissimus Episcopus hujusmodi pecunias pio relictas arbitrio fuerit consecutus: statim gestis [25] intervenientibus, earum quantitatem, & tempus, quo eas susceperit, apud Rectorem provinciæ publicare debebit: Post unius vero anni spatium, & numerum captivorum, & data pro his pretia eum manifestare præcipimus: ut per omnia impleantur [tam] piæ [26] deficientium voluntates: Ita tamen, ut religiosissimi Antistites gratis [27], & sine ullo dispendio prædicta gesta conficiant: ne humanitatis obtentu relictæ pecuniæ, judicium dispendiis erogentur. §. 3. Quod si testator [28], qui hujusmodi legatum vel fideicommissum non designata persona reliquit, Barbaræ sit nationis, & de ejus patria aliqua emerserit ambiguitas, vir reverendissimus Episcopus civitatis ejus, in qua [idem] testator defunctus est, ejusdem habeat legati seu fideicommissi petitionem, defuncti propositum modis omnibus impleturus. §. 4. Quod si in vico, vel territorio testator mortem obierit, illius civitatis vir reverendissimus Episcopus exactionem habebit, sub qua vicus, vel territorium [29] esse dignoscitur. §. 5. Et ne pium defuncti propositum improba fraudatorum calliditate celetur: quidquid pro hujusmodi causa à testatore relictum fuerit, universi [30], qui id quocunque modo cognoverint, vel in viri clarissimi Rectoris provinciæ, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem: nec delatoris [31] nomen suspicionemque formident: cum fides atque industria eorum tam laude, quam honestate, ac pariter pietate non careat, cum veritatem in publicas aures lucemque deduxerint.

In Authent. de Eccles. tit. §. si quis autem pro redemptione, col. 9. tit. 14. al. tit. 6. seu Novell. 131. cap. 11.

Licet [32] testator, vel donator interdixerit [33] ei aliquid ad hoc participium in ea re habere. Idem est in œconomo. §. 1. Sed si his, qui facere jussi sunt, neglexerint [34], semel vel bis ab Episcopo vel Oeconomo admoniti per [35] publicas personas amittant lucrum [36], quod eis contingebat ex voluntate defuncti: & Episcopus habeat licentiam vindicare illud lucrum: & illud [37] quod distribui debet, distribuere: quod si non fecerit, rationem reddere debet.

κθ. Αὐτοκράτορες Λεὼν & Ἀνθεμίῳ ΑΑ. Ζηνωνι στρατηγῷ.

Οἱ ὑπὸ τοῖς μοναστηρίοις διατελοῦντες μὴ ἐχέτωσαν ἐξουσίαν ἐξιέναι τῶν μοναστηρίων, ἢ μὴ ὧν τῇ Ἀντιοχέων, ἢ ἐν ἑτέρᾳ πόλει ἀναστρεφόμενοι ὑπεξαιρεθῶσι μόνων τῶν κελλίων ἀποκλεισθέντες, οἷς ἄδειαν παρέχομεν ἐξέλθειν, διὰ μόνας ἀναγκαίας ἀποκλείσεις ἐξιέναι· ἢ ὅτι ἂν αὐτοὶ οἱ ποιήσωσι τὰς ἐξόδους φυλατθέσθωσαν ὑπὸ θρησκείας ἢ δύγμασιν ἀμελέτας, ἢ συμβόλαιος ποιῆ ἀνοσίαις, ἢ παραφορᾶς ὀργισθείς· ἢ ἀπολέσῃς ψυχὰς & δήμια ὠθήσῃ ἐπειγνώσκοντες ὡς ἀμελήσαντες τῶν ὑποτεταγμένων παρὰ τὴν μισθαρέας δύσεβείας, τῇ τῶν νόμων ὑποβλήσῃ αἰσχύνῃ.

xxix. [38] Impp. Leo & Anthemius AA. Zenoni Stratego.

Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento, vel in Antiochensi civitate, seu aliis quibuscunque civitatibus [39] conversandi: exceptis duntaxat apocrisiariis, quibus licentiam damus volentibus, ut apocriseon [40] solarum causa exire possint. †. Caveant autem hi qui ita exibunt, ne de religione vel doctrina disputent [41], vel conciliabulis [42] præsint, vel turba concitata simpliciorum animos seducant: sciturі, quod si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subjicientur. Dat. Kal. Jun CP. Leone & Probiano Conss. 466.

xxx. [43] *De excommunicatione.*

Τοὺς ἐπισκόπους ἀπαγορεύομεν μὴ ἀφορίζειν τινὰ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἢ κοινωνίας, ἀκοῦσι δὲ δεικνύναι αἰτίαν δίκαιον. Ὃ γὰρ ἀναποδείκτως ἀφορίζων, κωλύεται τῆς ἁγίας κοινωνίας ἐπὶ χρόνον.

Episcopis interdicimus, ne quem à sacrosancta Ecclesia vel communione segregent, nisi [44] justa causa probata sit. Qui vero citra probationem hanc segregat, à sacra communione quoddam ad tempus arcetur.

De electione episcopi.

xxxi. Iidem AA. Armasio [45] Præfecto Prætorio.

Si quemquam vel in hac regia urbe, vel in cæteris provinciis, quæ toto orbe diffusæ sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo auctore contigerit, puris [46] hominum mentibus nuda electionis conscientia, sincero omnium judicio proferatur. Nemo [47] gradum sacerdotii pretii venalitate [48] mercetur: quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, æstimetur. Profecto enim quis locus tutus, & quæ causa esse poterit excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur; quem murum integritatis, aut vallum fidei providebimus, si auri [49] sacra fames in penetralia veneranda proserpat? quid denique cautum esse poterit, aut securum, si sanctitas incorrupta corrumpatur? Cesset altaribus imminere profanus [50] ardor [51] avaritiæ, & à sacris adytis repellatur piaculare flagitium. Itaque castus & humilis nostris temporibus eligatur Episcopus: ut quocunque locorum pervenerit, omnia vitæ propriæ integritate purificet [52]. Nec pretio [53], sed [54] precibus ordinetur antistes. Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut [55] quæratur cogendus [56], rogatus recedat, invitatus effugiat: sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitus [57]: cum sane si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniæ interventu subiisse, aut si quis, ut [58] alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse deregitur, ad instar publici criminis & læsæ majestatis accusatione proposita à gradu sacerdotii retrahatur. Nec hoc solum denceps honore privari, sed perpetuæ quoque infamiæ damnari decernimus: ut eos, quos par facinus coinquinat & æquat [59], utrosque similis pœna comitetur. D. viii. Id. Mart. *Constantinop.* Marciano & Zenone Conss. 469.

In Authent. de sanct. Episc. §. præ omnibus, col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. c. 2.

Quod pro hac causa datum est, & pretium, quod expensum est, restituatur ecclesiæ, cujus sacerdotium voluit comparare.

De orphanotrophis.

xxxii. Iidem AA. Diosoro Præf. Prat.

Orphanotrophos [60] hujus inclytæ Urbis (nulla subtilitate juris obsistente) qui [61] quidem pupillorum sunt quasi tutores [62], adolescentium vero quasi [63] curatores, sine ullo fidejussionis gravamine in emergentibus causis tam in judicio, quam extra

---

1 Siliqua seu siliqueum, *l.* 21 §. 2. *ff. de ann.* Græci κεράτιον vicesimaquarta pars nummi sive solidi. Apud Gallos aurifices *Carat*, est vicesimaquarta pars auri puri. *vid. Main. de usuris, num.* 64. 68. De liquarum exactionibus, de oneribus monopolii auratiæ functionis, & siliquatici, vid. *Cujac.* 16. *obs.* 23.

2 Jure veteri actor non tenebatur satisdare, *pr. instit. de satisd.* vid. *Bugn. de legib. abrog. lib.* 1 c. 228. Ans.

3 Hodie auditur actor persequens litem, licet de ea prosequenda ad finem usque vel de solvendis expensis non caveat, 2. *Rebuff. in proœm. const. glossi.* 5. *num.* 37. *Roland. à Valle*, 1. *cons.* 71. *num.* 19. Demus eam solennitatem desuetudine non sublatam, omissam esse, num vitiabitur processus? negat Rolandus à Valle *ibid. num.* 25. Cur? ordo judicii non consistit proprie in præparatoriis, quorum omissio (excepto libello) non vitiat: maxime si non sint petita, *ibid. num.* 26. Merito autem sublata est ea necessitas satisdandi; alioquin egeni suum judicio nunquam recuperarent, utpote satisdatione destituti.

4 Decima hæc apud Gallos non præstatur, nisi in Curia parvi sigilli Montispessulani. *Rebuff. d. loco. n.* 17.

5 *Vid. quæ not. ad Auth. sed judex* 7. §. *cod.*

6 Viviano.

7 Ἐν δημοσίῳ τόπῳ ἢ ἐν ᾧ θέα ἐπιτέλεῖται, in publico loco vel ubi spectacula populo exhibentur. *Syn. Basil.* 1. *tit.* 1. περὶ λειψάνων ἁγίων, c. 5. & c. περὶ χωρὶς τιμῆς. *adde l.* 26. §. 4. *ff. de episcop. aud.*

8 1. *Synopf.* 1. *tit.* περὶ λειψάνων. c. 5. & *tit.* περὶ χωρὶς τιμῆς. *cap.* 15.

9 Eadem ratione templa paganorum everti vetant Imperatores, *l.* 3. *ff. de paganis.*

10 Huc tamen refer dictum Alexandri Severi *ex Lampridio.* Cum Christiani quendam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarii dicerent sibi eum deberi, rescripsit, melius esse ut quomodocunq; illic Deus coleretur, quam popinariis dederetur.

11 De Monachi etymo & officio, *v. diligenter* 16. *dist.* 1. *cap. placuit omnibus*, & *cap. placuit communi.*

12 Impletis.

13 *V. l.* 4. §. *cod.*

14 Per procuratorem, *Novell.* 123. *cap.* 27.

15 Primipilariorum causa ita durior est quàm aliorum. *adde l. de primipilo.*

16 Ad intellectum hujus leg. vid. *Barbos. de jure Eccl. lib.* 3. *cap.* 27. *n.* 27. & *seq.* Ans. dimendos ad captivos *cod. l.* 49. §. 2. *ff. cod.*

17 Summæ improbitatis est pia defunctorum judicia infringere. 18 Redquod relinquitur, non habetur pro legato incertis personis relicto, *l.* 24. §. 19 Executor specialiter est nominandus in testamento. De executoribus testamentorum v. Baldi tractatum *in l.* 24. §. *cod.* Bartolum *ad l.* 9. *in princip. num.* 6. *ff. de alim.* Ferrariensem *in forma libelli reddendæ rationis tutelæ* 35. *in verbo, ac executores* 6. 20 Executor ad pias causas agere potest adversus hæredem gravatum. 21 Executorem defuncti testamentarium, vel legitimum non posse alteri officium, & munus suum committere, hinc colligitur. Imo ne quidem ei jus subsitituendi à testatore dari posse nisi ad pias causas, notant. *vid. Tiraquell. privileg.* 31. *pia causa.* 22 Executor legitimus testamenti ad pias causas, Episcopus. 23 *V. l.* 50. *in fin. ff. de hæred. pet.* 24 Leg. in qua testator moritur, *ut in* §. 3. §. *cod.* 25 Executor testamenti inventarium rerum acceptarum facere tenetur, & rationem reddere. Si ita est, ejus bona tacite subjiciuntur hypothecæ. *facit lex* 20. *in fin.* §. *cod.* 26 An impiæ, injustæ, an superstitiosæ? *v. l.* 14. §. 5. 6. *ff. de religiosis: adde l.* 5. §. 9. *ff. de admin. tut. l.* 1. §. 1. *ff. ubi pupill.* 27 Hinc illud, gratis accepistis, gratis date, *Matt.* 10. *vers.* 8. 28 Vid. *Bugn. de legib. abrog. lib.* 5. *fat.* 15. 29 Id est, fundus. *adde l.* 30. *ff. ad municip.* 30 Cuilibet legatum ad pias causas deferre licet.

31 *L.* 2. *in fin.* §. *de jure fisci.*

32 Testatore etiam invito, episcopus se pro ejus voluntate exequenda ingerere potest. *Salicet.*

33 Hujusmodi interdictio formam jure communi constitutam mutare non potest. *Bald.*

34 Qui negligit voluntatem defuncti implere, commodo sibi relicto privatur, *l.* 25. §. *de legatis.*

35 Iterata monitio per publicam personam facta, constituit debitorem in mora.

36 Quid si filius heres moram committat in rebus ad pias causas præstandis, an hereditate privabitur? Non privabitur, æque si in libertate præstanda non admitteret, *l.* 1. §. *fin. autem* §. *de comm. servo.* Et ideo hic privari lucro dicitur: heredibus autem liberis quasi debita est. Præterea si id ita esset, onus legitimæ imponeretur à patre, contra *l. quoniam* 29. §. *de inoff.* & exheredaretur filius instituta Ecclesia contra consilium Augustini, 17. q. 4. *ult.* Atqui filius moram admittens in relictis ad pias causas præstandis hæreditate paterna privari dicitur, *c. licet ext. de usur?* Nempe quia in illa specie filius juraverat, se votum patris impleturum. Deinde nihil vetat hereditate privari, & tamen legitimam consequi. Et hæc æquiora, sunt nimirum, ut ne filius moram admittens in legatis ad pias causas præstandis hereditatem patris amittat, imo nec jus primogenituræ, *arg. l.* 67. §. 1. *D. de leg. re.* vid. *Covarruviam in c. si heredes de testam.*

37 Lucrum sc.

38 Interpretatio Contii.

39 Hinc illud, si cupis esse, quod dicens, quid facis in urbe, 16. q. 1. *c. si cupis, adde l.* 53. §. 3. §. *cod.*

40 Id est, responsionum. *vid. Nov.* 123. *c.* 5.

41 *Adde l.* 4. *sup. de summa Trin.*

42 *L.* 15. *in fin. sup. cod.*

43 Interpretatio Leunclavii *ex epitome Basilicon Michaëlis Proconf. Ataliensis.*

44 Id est, non levibus de causis, 11. q. 3. *c. nullius sacerdotum* & *c. certum est pro his tribus criminibus.*

45 Hanatio, ut *l.* 24. *sup. de sacrof. Eccles.*

46 Episcopus mente pura, nuda conscientia, sincero judicio eligendus. *Goth.*

47 Episcopatus (ut & beneficii, incapax quis redditur ambitu, seu Simonia, *ut hic, c. nobis de simonia*, *c. cum clericis. de pœn.* ut & alibi crimen hæreseos, *c. cod. l.* 9. q. 1. schismatis, *c. inter hæres.* 24. q. 3. majestatis, *c. fœlicis. de pœn. in* 6. sacrilegii, *c. venerabilem. de elect.* falsi, *c. ad falsariorum. de crimine falsi.* perjurii, *c. querelam. de jurejur.* homicidii *c. occidens. de accusat. c.* 5. *ad aures. de ætate & qualitate. c. ult. de temp. ordin.* ita incapax sit infamis, vel apud bonos tantum & graves viros, *cap. lat.* 35. *dist. c. ult. de furtis*, delicti postulatus, licet nondum damnatus, *c. ult. de testib. c. omnipotens. de accus.* communione vel officio interdictus, neque restitutus, *cap. postulatus extra de cler. excomm. c. cum bonum. de ætat & qualitate. cap. cum dilectus. de consuet.* 48 Simonia quid *v. l.* 9. q. 1. *Nov.* 6. *c.* 1. §. 9. sed omnino vide ad hunc locum Athalarici epistolam ad Joannem Papam apud Cassiodorum 9. *variar.* 15. De annatis alibi dicam, *adde l. unic. D. de ambit. Nov.* 123. *cap.* 3. 49 Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames? *Virgil.* 3. *Æneid. vers.* 55. 56. 50 Avaritiæ ardor profanus. 51 Ardor avaro intuitur, ut alibi, fervor: ut illo loco, fervet avaritia, miseraque cupidine pectus. 52 Non Episcopus à loco, sed locus Episcopi vita purificandus est, v. ad hunc locum distinctionem 40. *passim.* 53 Episcopus non pretio, sed precibus ordinandus. 54 Sic omnes manuscripti: Alii leguut, nec precibus. 55 Quæri, cogi, rogari & invitari Episcopus, non obtrudi debet. 56 Sic Alexander Severus præfectum urbis à Senatu accepit, alterum prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: *invitos non ambientes in Republica tolerandos esse.* vid. *Lampridium in Alexandro Severo*; adde omnino Novellam Martiani, *vid. tit.* 1. *in princ.* Felix respublica, si à nolentibus & actus publicos repulsantibus administretur. 57 Magnum est, nudæ virtutis præmio reluctantem ad honores promoveri. 58 *Vid. Nov.* 6. *cap.* 1. 59 Par ubi delictum, ibi pœna æqualis esse debet, *l. ult.* §. *ad leg. Jul. repet.* 60 *Eclog.* 3. *cap.* 12. 61 Orphanotrophi sunt qui parentibus atque substantiis destitutos minores sustentant & educant, veluti affectione paterna, *hæc l. in fin.* aut quasi tutores pupillorum, & curatores adolescentium. 62 Et patres. 63 Orphanotrophi quasi tutores & curatores. *vid. Novell.* 1. *cap.* 15.

Facit *cap.* 4. *caus.* 15. q. 3. vid. *Mouten. de tutel. cap.* 26. *num.* 53. Ans.

1 Addе *l. 24. §. ad edict. hic.*

2 Orphanotrophi inventarium facere tenentur; quam alii: vide Rolandum à Valle, *1. resp. 49.* Ejusne hic fatis coram folo notario sine testibus inventarium facere? Dixerim quod in aliorum inventariis non est. *vid. Cujac. Nov. 1.*

3 Nihil interest inventarium fiat apud notarium an apud judicem, si tamen apud notarium fiat, judicis confirmantis, & administrationem concedentis authoritas requirenda erit.

4 Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, *Syn. Bas. 5. tit. 2. c. 12.*

5 Orphanotrophi non tenentur ad rationes orphanis reddendas, ut hic, sed Episcopo, *Novell. 23. cap. 23.* Imo non tenentur reddere rationes, *Nov. 131. cap. 15.* solve: *d. Nov. 131.* indefinite loquitur: ideo quæ potest ita intelligi, ut orphanotrophi teneantur reddere rationes, non ipsis orphanis, *arg. l. ult. §. 4. C. de bon. quæ Lib. sed Episcopo.*

6 Educetur ei quem educavit, quasi pater, *Theoph. in fin. princ. inst. de fatif. test. l. cum oportet 6. §. cum autem* J. *de bon. quæ lib.*

7 XVI. *C. Theod. 11. l. 23.*

8 *L. 32. §. 4. D. de arbitr.*

9 *Vid. l. 9.* J. *de modo multarum*

10 Theodorus lector, non is qui monachi, *Nov 79.* & clerici coram suo Episcopo conveniuntur, *Nov. 83.*

11 Id est, solita.

12 Lares & domicilium monachi, monasterium.

13 *L. 25.* T. *eod. l. 13.* J. *de Episcop. aud. Nov. 83. Goth.* Si vero Episcopus differat judicare, reducetur ad secularem. *Novell. 123. cap. 21. §. 2. adde Novell. 115. in pr.* ANS.

14 Clerico, quamvis litiganti honor habendus est.

15 Clerici, non orthodoxi, fortiuntur forum seculare.

16 Ecclesiæ defensor idem, qui œconomus Ecclesiæ, ut hic, & §. 3. J. *eodem.* qui & dispensator quoque pauperum. § 4. J. *eod.*

17 Ea sunt vitia executorum.

18 Pauper fidejussorem facile reperire non potest. adde *Nov. 88. c. 2. §. 1. in med.*

19 Hæc juris delegatio non est proprie delegatio: sed ordinaria potestas.

20 Hæc particula, *aut*, pro *id est, fumitur*, ut T.

21 Id est, mutuis. Quoties enim plures conveniuntur, possunt vice mutua fidejussores esse. *l. 28. ff. de tutorib. datis.* 22 *L. 25. §. 1.* T. *eod. Nov. 123. c. 21. in fin.* 23 Utcunque propter inopiam quis fidejussorem dare non possit, cogitur tamen pati bonorum suorum hypothecam. 24 *Nov. 123. c. 28.* in causis Ecclesiæ conveniendus est œconomus. 25 Dispensator pauperum est œconomus Ecclesiæ. Idem postea Vicedominus & major dominus appellatus. *dist. 89. c. Volumus 2.* erat rerum Ecclesiasticarum administrator, procurator Ecclesiæ, minor defensore & advocato. *l. 4. 3. c. salvator 8. vers. nomine verò.* arbitrio ejus Episcopium dispensabatur. *c. diaconos dist 89.* ex administratore tandem judex, vilium tamen causarum, & quasi pedaneus. Eam tamen dignitatem quidam principes non illibenter involarunt postea, vel etiam affectarunt: forte vel pietatis, vel utilitatis alicujus occultæ causa; De vicedominis. adde Speculatorem J. *partic. 3. rubr. de vicedom.*

16 Id est, ab Episcopo. 17 De quibus *v. l. 12.* T. *de prox. sacror. scrin.* 18 *L. 25. §. 2.* T. *eod. adde Nov. 123. c. 28.* 19 Hinc colligunt Bald. & Wurmf. *1. obs. 6. l. 9.* citationem verbalem in alieno territorio fieri posse. Aliud tamen fore, si territoria diversorum fuerint principum: vel si corporalis siat prehensio. adde *l. 2.* J. *de off. præf. urb.* vid. *Bald. hic.* 20 Eos conveniri monuerit. *Hal.* 21 Executores vexationi indulgere non licet. 32 Jubet igitur clericos immunes esse à contumeliis, impulsionibus, convitiis, & corporalibus injuriis executorum: quales ipsi executores inferre debitoribus solent in ipso exequendi officio. 23 Corporales injurias hic vocat, manus injectionem. 34 *L. 22.* T. *eod.* 35 *L. 5.* T. *de sacrosanct.* 36 *L. 2.* T. *eod.* 37 Lucrosa. Æquum enim est quemque temeritatis suæ, non alienæ pœnam pati.

extra judicium (ut opus exegerit) ad similitudinem tutoris, & curatoris, personas & negotia eorum (si qua poterint habere) defendere ac vindicare jubemus: Ita videlicet, ut præsentibus [1] publicis personis, id est tabularis [2], aut his intervenientibus gestus in hac quidem inclyta urbe apud virum perfectissimum magistrum census, in provinciis vero apud moderatores earum, vel defensores locorum, res eorum eis tradantur, à quibus sint custodiendæ: ut, si quas earundem rerum, propter fœnus forsitan, vel aliam urgentem causam, vel eo quod servari non possunt, alienandas esse perspexerint, prius habita æstimatione, liceat eis alienationis inire contractum: ut pretia eorum, quæ exinde colliguntur, ab eisdem personis custodiantur [4]. †. Hujusmodi autem pium atque religiosum officium pro tempore Orphanotrophos ita peragere convenit, ut minime [5] ratiociniis tutelaribus seu curationibus obnoxii sint: Grave enim atque taliquum est, callidis quorundam, si ita contigerit) machinationibus eos vexari, qui propter timorem Dei, parentibus atque substantiis destitutos minores sustentare, atque velut affectione paterna [6] educare festinant.

De foro competenti. 2. De cautione judicio sisti. 4. Quis conveniri debeat in causis ecclesiasticis. 5. De sportulis. 6. Ne clerici vexentur ab executoribus. 7. De privilegiis prior. loc. & muneribus extraordinariis. 8. De pulsantibus ecclesiasticas personas sine justa causa & legitima petitione.

XXXIII. Iidem AA. Eutropio PP.

OMnes, qui ubique sunt, vel posthac fuerint orthodoxæ fidei sacerdotes & clerici cujuscunque gradus sint, monachi quoque, in causis civilibus [7] ex nullius penitus majoris minorisve sententia Judicis [commonitoria] ad extranea judicia pertrahantur: aut provinciam, aut locum, aut regionem, quam habitant, exire cogantur: Nullus eorum ecclesias, vel monasteria propria, quæ religionis intuitu habitant, relinquere [8] miserabili necessitate jubeatur: sed apud suos Judices ordinarios [9], id est, provinciarum [10] rectores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis obsecundent, omniumque contra se agentium excipiant actiones: ut his horis saltem atque temporibus, quibus religiosos viros à turbulenta observatione prætorii vacare contigerit, eumque eos ad tempus petitorum intentio calumniosa laxaverit, ad sua se monasteria & venerabiles ecclesias conferentes, sapienti animo, precatione sollicita [11], facultusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecundent, in suis latibus [12] domiciliisque constituti. §. 1. In hac autem regia Urbe, si quando cujuscunque rei causa Episcopos, vel presbyteros, cæterosque clericos, qui sacrosanctis ecclesiis obsequuntur, sive monachos ex aliis quibuscunque provinciis contigerit reperiri, quos tamen in litem quisquam vocare voluerit, in nullo alio sit licitum memoratos cuiquam pulsare judicio, nisi [13] in tuæ sublimitatis duntaxat examine, ubi eis & beatitudinis honor [14] debitus reservetur, & oratorum adfluens in defensionibus copia large præstetur.

§. 2. Præterea cum in provinciis ex ejus, qui regit provinciam, fuerint sententia, vel interlocutione conventi: sive illi sacerdotes, sive cujuscunque gradus clerici, sive monachi habeantur, dummodo approbentur orthodoxi [15], qui in propriis causis contractibusve pulsantur, non alios quam ecclesiæ propriæ defensores, seu [16] quos *Oeconomos* appellant, fidejussores præbeant: ne, dum executoris pertinax [17], & avara protervitas extraneos, & idoneos fidejussores flagitat, multiplex innoxiæ [18] paupertati infligatur incommodum. §. 3. In hac autem inclyta Urbe inventi, ex quacunque provincia venientes, cum in tuæ amplitudinis judicio (quod eis solum delegavimus [19]) lite pulsati fuerint, reverendissimi orthodoxæ fidei sacerdotes, seu certe Oeconomi, aut [20] ecclesiæ defensores, seu clerici in causis civilibus suis, sive ecclesiasticis, nulla præbendi fidejussores molestentur injuria: sed aut vicariis [21] fidejussionibus contra dantur, quas tamen stipulationum solennis cautela vallaverit: aut [22] cautioni, & professioni propriæ, aut [23] facultatum suarum obligationibus committantur.

§. 4. Hoc nihilominus observando, ut in causis Ecclesiasticis nullum alium [24] conveniri fas sit: nisi eum, quem dispensatorem pauperum, id [25] est, œconomum Ecclesiæ, Episcopi tractatus elegerit: hunc enim sine dubio à [26] sacerdote convenit ordinari: quem tamen conventum defensoris Ecclesiæ fidei committi præcipimus. §. 5. Executoribus [27] in minoribus quidem judiciis omnibus in ipsa conventione sacerdotum, seu clericorum, non [28] amplius, quam unum semissem aut sperantibus, aut etiam audentibus accipere. Verum si apparitor tuæ magnitudinis, ex sententia tuæ sedis amplissimæ in [29] provincia degentes eos [30] commonuerit: jubemus, non amplius eum quam duos solidos sportularum nomine accipere. In hac veto urbe magnifica idem apparitor tuæ magnitudinis uno aureo, sportularum gratia à provincialibus clericis contentus sit: quantælibet summæ qui conventus fuerit, exponatur obnoxius. §. 6. Præterea nullus executor vexare [31] contumeliis [32] clericos ullos, nullis impulsionibus molestare, nullis exprobrare conviciis aut corporalibus [33] injuriis fatigare conetur: his, qui hujusmodi aliquid aggressi fuerint, post amissionem cinguli & patrimonii ultima protinus animadversione plectendis. §. 7. Privilegiis [34] sane singulis, quibuscunque sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fidei, xenodochiis, sive prochotrophiis, tam generaliter, quam specialiter attributis, perpetuo observandis: nullis eas [35], earumque [36] sacerdotes, aut clericos cujuscunque gradus sint, aut monachos prochotrophos, aut xenodochos orthodoxæ fidei deputatos, extraordinariis muneribus præcipimus prægravari: Eas etenim sarcinas oneris, quas plerisque personis diversa ratione remittimus, imponi beatissimis viris nostro seculo inconveniens esse judicamus. §. 8. Præterea, ne cui temeritas sua lucrativa [37] concedatur, & ut impudens calumniantium refrenetur audacia: jubemus, quotiens hi qui sacerdotes, seu clericos ac monachos, cæterosque superius designatos, vel in tuæ magnitudinis examine, vel in provinciali judicio, proposita actione convenerunt; si causa cognita convicti fuerint sine justa eos causa & legitima petitione pulsasse; omnes eis legitimas expensas [38] sumptusque, quos ab exordio cœptæ controversiæ ipsorum vitio tolerasse eos constiterit, redhibere cogantur: ut hac saltem censuræ justissimæ formidine revocati, qui improbis assidue conflictationibus occupantur, acquiescant: jamque sopitis clamoribus jurgiorum, magistra deinceps necessitate retinere se adsuescant.

De foro competenti.

In AUTHENT. apud quos oportet causas dicere monachos §. 1. collat. 6. tit. 8. al. tit. 6. seu Novel. 79. c. 1. & 4.

CAusa, quæ sit cum monacho, vel cum muliere qualibet in monasterio consistente, non [39] apud judicem civilem ventiletur; sed apud Episcopum, qui de persona præsentia, quod convenit, statuet: sive per Abbatem, vel antistitem, vel per alios hoc fieri debeat: quæ secundum legem rem disponat, & sacras regulas, salva debita personæ reverentia. Si vero contra fiat, pœna, quæ statuta sunt, imminebunt: Judex enim, qui de his sententiam proferre præsumpserit, ab administratione depulsus tanquam divinati contumeliam faciens, pœna decem librarum auri una, cum officio sito multabitur, sacratissimo nostro ærario inferenda: executoribus, qui admonitionem facere præsumpserint ab ipsis sanctissimis Episcopis in loco decanicus [40] detrudendis: de cætero nullam exactionem facere permittendis.

In AUTHENT. ut Cler. ap. prop. Episcop. conv. in pr. vers. ut si quis habet, col. 6. tit. 12. al. tit. 11. seu Novel. 83. in pr.

CLerici quique in lite pulsatus pecuniaria causa, prius apud Episcopum conveniatur, per quem sine damno causa decidatur. Quod si natura causæ, vel alia ratio faciat, ut negotium apud eum decidi non possit, per civiles procedat judicem, observatis clericorum privilegiis: nec mora circa talia fiat. §. 1. Sed in civili crimine civilis [41] præsit judex, ut lu ultra [42] duos non egrediatur menses: nec tamen puniatur, etiam si reus sit inventus, priusquam per Episcopum sacerdotio spolietur. §. 2. Si vero crimen sit Ecclesiasticum [43]: Episcopalis erit examinatio, & castigatio.

De hu, qui justitiam denegant Ecclesiasticu personis.

Nova constitutio Friderici Imperatoris, de statu & consuet. cont. lib. Eccl. §. item statuimus, ut nullus, col. 10. constit. fin.

STatuimus, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili [44] trahere ad judicium seculare præsumat contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones. Quod si actor fecerit, à suo jure cadat: judicatum non teneat: & judex ex tunc potestate judicandi privetur. §. 1. Sanximus etiam, ut si quis clericus vel Ecclesiasticu personu justitiam denegare præsumpserit, tertio requisitus jurisdictionem [45] suam amittat.

De peculio clericorum.

XXXIV. Iidem AA. Eutropio [46] PP.

SAcrosanctæ orthodoxæ fidei Episcopi atque presbyteri, diaconi quoque, qui, semel probatis moribus integritate castissima, ad hunc gradum meruerint pervenire, ea, quæcunque in eodem clericatus gradu locoque viventes acquirere, & habere potuerint, etiamsi in patris aviique aut proavi potestate constituti sint [47], & adhuc superstites habeantur, tanquam [48] bona propria vindicent: de his (si quando eis libitum fuerit) eis testandi, vel donandi, vel quolibet alio titulo alienandi libera [49] facultate concessa: ut ea bona quoquo tempore [nunquam ad divisionem veniant,] nunquam fratribus vel sororibus aut ex his genitis conferantur: sed ad eorum filios, posteros, & quoscunque extraneos [50] heredes perveniant, nec a patribus, avis, aut proavis, sed ab ipsorum liberis tanquam præcipua vindicentur: [&] certe his lucro cedant, quibus ipsi id peculium, vel inter vivos alienatione habita, vel mortis tempore ultima, & jure cognita voluntate concesserint. Dat. v. Kal. April.

De solutione patriæ potestatis.

In AUTHENT. const. quæ dign. col. 6. tit. 10. al. tit. 9. seu Novel. 81.

SEd Episcopalis dignitas solvit [51] jus patriæ potestatis: sicut etiam & Consularis, & Præfectura sacrorum prætoriorum, & Urbicaria, & Magisterium militare: & omnis dignitas valens liberare à curia, liberat à patria potestate: cum hoc quodcunque cingulum suæ potestatis præmium honoratu præstet. Ita tamen, ut filii eorum post mortem avorum recidant in potestatem, ac si contigisset eos morte parentum, & non ex præsenti lege suæ potestatis fieri.

De bonis clericorum.

In AUTHENT. de Eccl. tit. §. interdicimus, col. 9. tit. 14. al. tit. 6. seu Novel. 131. c. 13.

LIcentiam [52] habeat Episcopus, quæcunque ante episcopatum probatus fuerit habuisse, & quæcunque post episcopatum jure cognationis usque ad quartum gradum ad eum pervenerunt, ad quos voluerit, ultima voluntate transmittere: cæteru [53] rebus alio modo acquisitu ab eo, dominio ecclesiæ reservatis: nisi in utilitatem ecclesiæ, vel opera pietatis consumpta sint. Eadem distinctione habita in administratoribus cujuscunque loci religiosi. §. 1. Item si quis Episcopus aut minister ecclesiæ moriatur sine testamento, & successore legitimo, vel legitima, successio competit ecclesiæ, in qua constituti sunt.

De peculio clericorum.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. presbyteros, col. 9. tit. 6. al. tit. fin. seu Novell. 123. c. 19.

PResbyteros, & diaconos, & subdiaconos, cantores, & lectores (quos [54] omnes clericos appellamus) res quolibet modo ad dominium eorum venientes, habere in suis potestate præcipimus, ad similitudinem castrensium peculiorum: & donare cui volunt secundum leges, & in his testari, licet sub parentum potestate sint: sic tamen, ut [55] horum filii, aut his non extantibus, parentes eorum legitimam ferant partem.

De privilegiis locorum piorum.

XXXV. Iidem AA. Dioscoro PP.

OMnia privilegia [56], quæ à retro Principibus, aut à nostra Serenitate, vel judiciariis dispositionibus, aut liberalitatibus, pro singulis quibuscunque temporibus, ex consuetudine, [vel constitutione,] sive circa jus metatorum [57], sive in aliis quibuslibet rebus præstita sunt orphanotrophiis, sive asceteriis, vel ecclesiis, aut ptochotrophiis seu xenodochiis, vel monasteriis, atque cæteris omnibus ac [etiam] rebus juris eorum, ad curam Oeconomi [58] viri religiosissimi presbyteri, & orphanotrophi, vel

38 *Victus victori condemnatur ad expensas. l. 4.* J. *de fortuitus & his in expensis. l. 79 ff. de judic.*

39 Et ita abrogatur principium legis 33. T. *eod.*

40 Decanica loca quæ essent, dixi *Nov. 79. cap. 4.*

41 Hoc abrogatur per authenticam proxime sequentem.

42 Hoc speciale est in clericis: nam in cæteris instantia criminalis non excedit biennium. *l. 1. l. 2. l. 3.* J. *ut intra certum tempus.*

43 Criminum alia Ecclesiastica: alia secularia: alia mixta. Prioris generis, hæresis ac simonia: secundi, furtum & similia: tertii, adulterium, concubinatus, mollities. v. *Clarum 5. sent. §. 1. quæst. 1. versic. præmittendum.*

44 Et ita abrogatur §. 1. Authenticæ superioris. Is tamen in usum reductus est apud Gallos, hac Authentica Friderici desueta; qua de re valde queritur Rebuff. *in progem. constitut. gloss. 5. num. 3.* Goth. In hanc constitutionem vide *Socin. consil 12. & Roman. consil. 369.* ANS.

45 Hoc item speciale est. In aliis enim causis jurisdictionem non amittit, qui jurisdictione abutitur: sed extra ordinem punitur. *Novell. 17. cap. 3. Novell. 124. cap. 1.*

46 Al. *Bonifacio*, al. *Florentino*, al. *Eyprio*, al. *Enchio.*

47 Hodie ipso jure Episcopatus filios patria potestate liberat. *Nov. 81. c. 3. pr.* At non liberat omnimodo à curia. *Novell. 123. cap. 4.*

48 *L. 50.* J. *eod. Nov. 123. c. 19.*

49 Servata tamen legitima parentibus. *Authent. præsbyteros.* J. *eod. Nov. 123. cap. 19. præsbyteros.* J. *eod.*

50 Hodie nonnisi in certis bonis. *Authent. licentiam.* J. *eod. Novell. 131. c. 13. v. etiam l. 42. §. 3.* J. *eod.*

51 Et ita abrogatur pars legis 34. T. *eod. ibi: etiamsi in patria potestate sint.*

52 Baldus hanc licentiam ita explicat: Prælatum regularem non posse testari. Prælatum secularem de propriis posse testari, non de Ecclesiasticis: eandem distinctionem servandam, si de communibus bonis sint quæsita. Quid si incertum est unde quæsita? Baldus putat in dubio præsumi quæsita ex reditibus ecclesiæ, & ita de his testari non posse. adde *Wurmsrum 1. præl. 39. n. 3.*

53 Et ita restringitur pars legis 3. T. *eod. ibi: & quicunque extraneos.*

54 Clericorum appellatione comprehenduntur presbyteri, diaconi, subdiaconi.

55 Et ita restringitur pars legis 34. T. *eod. ibi, alienandi libera facultate.*

56 *l. 1. l. 22.* §. 1. T. *eod.*

57 Hoc est, hospitum recipiendorum.

58 Niconis, cujus nomen hic deesse satis ostendunt verba sequentia, ad curam meritorati viri.

ad eos, qui post eum loco ejus succesſerint, pertinentibus, ad [1] ſimilitudinem [2] Zotici [3] beatiſſimæ memoriæ, qui primus hujuſmodi pietatis officium inveniſſe dicitur; per hanc pragmaticam ſanctionem firma illibataque in perpetuum cuſtodiri decernimus: Valde etenim hoc videtur eſſe neceſſarium: cum exinde ſuſtentatio, vel educatio orphanis, atque egenis, & uſibus eccleſiaſticis ac ptochotrophiis, vel aſceteriis comparetur. Domus etiam aliaſque res ſuperius nominatas ad curam memorati [4] viri pertinentes, vel poſtmodum quolibet modo ad ejus ſollicitudinem, vel eorum, qui poſt eum ad ejuſdem orphanotrophii curam vocati fuerint perventuras: ad inſtar majoris venerabilis eccleſiæ hujus inclytæ Urbis: omnibus privilegiis, quæ eadem ſancta eccleſia vel nunc adipiſcitur, vel poſtea merebitur, perpetuo potiri pietatis intuitu decernimus. Dat. Non. Januar. C. P. MARTIANO & ZENONE. A. CONSS.

1 Ad ſimilitudinem aliquorum aut alicujus loci, conceſſa alicui privilegia, ſi prioris loci augentur privilegia, & hæc augebuntur (niſi ad ſimilitudinem præſentem tantum privilegiorum ujus loci, alterl loco privilegia data ſint, *arg. l. ſi ita 7. ff. de auro.* licet, prioris loci deminutis privilegiis hujus privilegia non minuantur. *arg. l. 10. in fin. D. de bon. poſſeſſ. contr. tabul.* de quo tamen dubitari potuit, *arg. l. in teſtamento 27. D. de cond. & demonſt.*

2 Eadem privilegia poſtmodum attributa ſunt Xenoni Samſonis. *Nov. 59. cap. 3. & Novell. 131. Procop. lib. 1. περὶ τῶν Ἰουστινιάνου κτισμάτων. Vid. Cujac. 1. obſ. 2.*

3 Zoticus Conſtantinopolitani orphanotrophii primus fuit Orphanotroph. cui non multo poſt Nicon ſucceſſit. *Procop. lib. de ædificiis Juſtiniani.*

4 Id eſt, Nicolis, cujus nomen proprium deerat ſuperius.

5 Interpretatio Contii.

6 *Vid. Paul. ad Tit. 1. verſ. 5.*

7 Sozomenus legit *Tumlenſium*, quorum Epiſcopatui inter cæteros præfuit Theotim. *7. hiſtor. 25.* vel Theotimus. *6. Socrat. 11.*

8 De unione beneficiorum, *v. quæ ſcripſi ad l. 40. ff. eod.*

9 Iſauria Ammian. 14. Ptolemæo Ἴσαυρα metropolis quondam Iſauriæ. In eadem præcipuæ urbes Seleucia & Claudiopolis. *Ammian. ibid.*

10 *Dixi ad c. 81. Apoſtolorum.*

11 Hodie adſcriptitii ad clericatum poſſunt promoveri invitis dominis: ſed per ſubſtitutum ſervire debent. *Auth. prox. ff. eod.*

12 Hodie ſervus conſentiente domino in clericum ordinatus ipſo jure cenſetur liber. *Authen. ſi ſervus. ff. eod. huc refer diſtinct. 54.*

13 *Ut l. 23. ff. eod.*

14 Juri convenit litigatores ad judices deduci, non judices ad litigatores: ut & Baldus joculariter ſcribit, pons ire non debet ad aſinum, ſed è converſo: excipe tamen caſus *l. 15. ff. de jurejur. & l. 2. §. 1. ff. de jurejur. propter calumn.*

15 In eo derogatur *leg. 17. ff. eod. ibi niſi dominorum evidens conſenſus.*

16 Vide *Gudelin. de jure Noviſſ. lib. 1. c. 4. num. 2.* ANS.

17 Favore religionis, qui non contradicit, conſentire intelligitur.

18 Olim expreſſe libertas erat conferenda: & ita derogatur *l. 37. §. 1. ff. eod.* ibi: data primum ſervis libertate.

19 Scientibus, nec expreſſim vetantibus dominis ſervi ſolitariam vitam poſſunt profiteri.

20 Cauſa finalis commenſurata tempori commenſurat ſibi effectum ſecundum illud tempus. *Bald.* Vel ita, conſenſus, favor, privilegium & immunitas conceſſa alicui contemplatione certæ cauſæ finalis, tamdiu durare intelligitur, quamdiu cauſa ipſa finalis perdurat.

De Epiſcopis, territorio, & jure ſingulari civitatum.

XXXVI [5].

EKάϑη πόλις ἴδιον ἐπίσκοπον ἐχέτω. καὶ κἂν ἀφ' ἱερᾶς τολμήσῃ τις ἁρπάζῃς πόλιν ἢ ἰδίᾳ ἐπισκόπῳ, ἢ τὴν περιοικίδα αὐτῆς, ἢ τινα ἄλλα δικαίᾳ γνώμῃ τῶν ὄντων καὶ ἀπῇτω. Ἐξαίρετον ἡ ἡ Τομέων Σκυθίας πόλις. ὁ γὰρ ἐπίσκοπος αὐτῆς, καὶ τῶν λοιπῶν μητροπόλεως ἡ Λεοντόπολις [6] l'σαυρίας τοῦτο τὸ ἐπίσκοπόν ἐστιν l'σαυρόπόλεως.

UNaquæque [6] civitas proprium Epiſcopum habeto. Et ſi quis vel per divinum reſcriptum civitatem aliquam aut ſuo Epiſcopo, aut territorio, aut alio quopiam jure privare audeat; exuitur bonis, & infamis redditur. Excipitur autem Tomenſium [7] Scythiæ civitas: illius enim Epiſcopus reliquarum [8] etiam civitatum curam gerit: tum etiam Leontopolis Iſauriæ ſubeſt Epiſcopo Iſauropolitano [9].

De adſcriptitiis. 1. De ſervis. 2. De loco judicii.

XXXVII. Iidem AA. ad Sebaſt. PP.

JUbemus, *adſcriptitiorum* [10] creationes (ſecundum veterem conſtitutionem) niſi [11] dominorum poſſeſſionum, unde oriundi ſunt, evidens concurrerit conſenſus, nullius penitus eſſe momenti: ſed eiſdem fundorum dominis, qui faciendæ creationi non (ſicut dictum eſt) evidenter conſenſerint, jus proprium ad ſimilitudinem cæterorum colonorum in ſuos adſcriptitios exercendi, tanquam ſi nulla creatio interceſſiſſet, tribui facultatem. †. Idemque hoc ſuper illis quoque agricolis decernimus obſervari, qui cum eſſent adſcriptitiæ conditionis nexibus adſtricti, ſolitariam vitam videlicet appetentes, quibuſlibet ſeſe monaſteriis contra voluntatem dominorum fundorum duxerint offerendos.

§. 1. Servos ſane ſociari clericorum conſortiis, volentibus atque conſentientibus dominis, modis omnibus prohibemus: cum liceat eorum dominis, data [12] prius ſervis libertate, licitum eis ad ſuſcipiendos honores clericorum iter (ſi hoc voluerint) aperire. §. 2. Omnes præterea virorum clariſſimorum provincias moderantium ſententiis abſque ulla privilegii differentia, (qui tamen præfidali juriſdictioni ſubjecti ſunt) ſive Epiſcopi, vel quilibet clerici, aut monachi, aut cujuſlibet conditionis ſint, pariter reſpondere decernimus: nulla [13] in poſterum viris clariſſimis provinciarum rectoribus ad loca, in quibus incuſatæ perſonæ conſiſtunt, perveniendi neceſſitate penitus imponenda: cum non ſolum legibus, verum etiam naturali quoque juri [14] conveniat, quos res exegerit, judicialibus ad judicium vocari ſententiis, non ipſos judices (quod dictu etiam injuſtum eſt) ad ſubjectos deduci, ſed per datos ab his judices ad cauſæ examinationem in locis, ubi incuſati degunt, procedere.

De adſcriptitiis.

In AUTHENT. de ſanct. Epiſcop. §. adſcriptitios col. 9. tit. 6. al. tit. ult. ſeu Novel. 123. cap. 17.

ADſcriptitios in ipſis poſſeſſionibus, in quibus ſunt adſcripti, clericos etiam præter [15] voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, ut clerici facti, impoſitam ſibi agriculturam adimpleant, ſubrogato aliquo quem maluerint.

De Servis.

In AUTHENT. de ſanct. Epiſc. §. ſi ſervus. col. 9. tit. 6. al. tit. fin. ſeu Novel. 123. c. 17.

SI ſervus [16], ſciente domino, & [17] non contradicente, in clericum ordinatus fuerit ab Epiſcopo: ex hoc [18] ipſo, quod conſtitutus eſt, liber & ingenuus erit. Si vero, ignorante domino, ordinatus fuerit: liceat domino, intra anni unius ſpatium, & ſervilem fortunam probare, & ſervum ſuum accipere. Si vero ſervus, ſciente vel neſciente domino (ſicut diximus) ideo quod in clero conſtitutus, liber eſt factus, monaſterium eccleſiaſticum reliquerit, & ad ſecularem vitam tranſierit: ſuo domino ad ſerviendum tradatur.

XXXVIII. Iidem AA. Sebaſtiano Præfecto Prætorio.

SErvi ſi dominorum fuerint voluntate muniti, ſolitariam vitam participandi licentia non denegetur: dum tamen eorum domini [19] non ignorent: Quod ſi ſervis ſuis ad monaſteriorum cultum migrandi tribuerint facultatem, eorundem ſervorum dominio, donec [20] iidem ſervi in eodem monachorum habitu duraverint, ſpoliandos eſſe cenſemus: alioqui, ſi relicta forte vita ſolitaria, ad aliam quamlibet ſeſe conditionem tranſtulerint, certum eſt eos ad ſervitutis jugum, quam monaſticæ profeſſionis cultu evaſerant, reverſuros. Datum Non. Febr.

De ſervis, adſcriptitiis, & curialibus ſeu officialibus.

In AUTHENT. de ſanct. Epiſcop. §. ſed hæc quidem. col. 9. tit. 6. al. tit. fin. ſeu Novel. 123. cap. 4.

EPiſcopalis ordo liberat à fortuna ſervili, vel adſcriptitia: ſed non à curiali ſive officiali: nam & poſt ordinationem durat: ita ut per ſubjectam, vel interpoſitam perſonam officium adimpleatur: niſi curiæ, vel officio reſtituatur.

In AUTHENT. de Monachis. §. hinc autem col. 1. tit. 5. ſeu Novel. 5. c. 2.

VErum & ſi legitimo probatus experimento monachus efficiatur, evadet jugum ſervitutis. Debent enim per triennium, antequam monachi efficiantur, in monaſteriis permanere, poſtea vero ſi monachi facti fuerint, liberi erunt.

De monaſteria relinquentibus. 1. De ſtructuum oblatione. De angariis, & quibuſcunque vexationibus.

XXXIX [21].

OΙ τὰ ἴδια μοναστήρια καταλιμπάνοντες, ἢ λαμβάνουσιν, ἢ ἀφορίσαντων αὐτοὺς κινητὰ, ὅσης δήποτε ποσότητος ὄντος, κἂν μὴ συνίσῃ περιττὰ ὑπομνήματα ἐν αὐτοῖς. ἐπὶ τοῖς δωρεαῖς δὲ ἀκινήτων δεῖ τὸ νόμιμον φυλάττεσθαι, ἐπεὶ σὺν ἀναιρεῖ τὸ δωρησάμενον ἡ ἐκνίνησις.

§. α'. Οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς κληρικοὺς ἀναλίσκειν τινὰς καρποφορεῖν, ἢ ἀγγαρείας δίδοναι, ἢ ἄλλως ἐπηρεάζειν, ἢ ἀφορίζειν, ἢ ἀναθεματίζειν, ἢ μὴ διδόναι κοινωνίαν, ἢ ἄλλα τοιαῦτα μὴ βαστάζειν· κἂν εὕρῃ τοιοῦτον ὁ ὀρθόδοξον ἐκκλησίας καὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, καὶ δίδωσι δέκα λίτρας. τοιοῦτα γὰρ ἀρχεῖ οὐ μόνη τῇ βασιλευούσῃ, καὶ τῇ ἐνοικίᾳ αὐτῆς, καὶ τοῖς τόποις τοῦ ἁγίου Πατριάρχου χεσροβουθμίοις μητροπολίταις ἀνήκουσιν, ἢ τοῖς ἐξ ἐκείνων γινομένοις ἐπισκόποις.

QUi ſua monaſteria relinquunt, non recipiunt, quas attulerunt ad ea, res mobiles, cujuſcunque quantitatis ſint: etiamſi non ſint confecta monumentorum geſta ſuper illis. In donationibus autem immobilium, oportet jura ſervari, quando non adimitur ei, qui donavit, evictio [22] earum.

§. 1. Non oportet, Epiſcopos aut clericos cogere [23] quoſquam ad fructus offerendos, aut angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare [24], aut denegare communionem, aut id-circo non baptizare: quamvis uſus ita obtinuerit. †. Transgreſſor cadit ab Eccleſia, & administratione ipſius, & dat decem libras. Hæc vero obtinent in ſola imperatrice (civitate) & territorio ejus, & locis ad eos qui à patriarcha ordinantur, pertinentibus, aut ad ordinatos ab his Epiſcopos.

De monaſteriis, monachis, Abbatibus, Epiſcopis.

XL [25].

TA' μοναστήρια τελέσιν ὑπὸ τὴν ἐπισκόπους τῶν οἰκείων αὐτῶν. καὶ τοὺς μὲ ἡγεμόνας ἐπιβλέπειν οἱ ἐπίσκοποι, τοὺς δὲ μοναχοὺς οἱ ἡγέμονες.

§. α'. Οὐ χρὴ δὲ ἡγέμονα δύο μοναστηρίων.

MOnaſteria [26] degunt (ſeu cenſentur) ſub Epiſcopis territoriorum ſuorum & Abbatum [27] quidem curam gerunt Epiſcopi: monachorum [28] vero abbates.

§. 1. Non [29] ſit vero Abbas [30] duorum [31] monaſteriorum.

Inſinuatio teſtamenti coram quo fieri debeat.

XLI. Imp. JUSTINUS A. Archelao P. P.

REpetita [32] promulgatione, non ſolum judices quorumlibet tribunalium [33], verum etiam defenſores [34] eccleſiarum hujus Almæ urbis, quos turpiſſimum [35] inſinuandi ultimas deficientium voluntates genus irrepſerat, præmonendos eſſe cenſemus, ne rem attingant, quæ nemini prorſus omnium, ſecundum conſtitutionum præcepta, præterquam [36] Magiſtro cenſus, competit: Abſurdum etenim clericis eſt, immo etiam opprobrioſum [37], ſi peritos ſe velint [oſtendere] diſceptationum eſſe forenſium [38]: Temeratoribus hujus ſanctionis pœna quinquaginta librarum auri feriendis. Datum XIII. Kal. Dec. CP. JUSTINIANO [39] A. II. & OPILIANO CONSS. 524.

De electione & rebus epiſcopi. 5. De œconomis. 6. De rebus xenodochi, noſocomi, ptochotrophi, orphanotrophi. 7. De his, quæ poſt neceſſariam erogationem ſuperſunt. 8. De ſucceſſoribus. 9. Ne quis per largitionem ordinetur. 10. De pſalmodia. 11. Concluſio.

μϑ'. Αὐτοκρ. Ιουστ. Α. Ἀναστασίῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

XLII. Imp. 40. JUSTINIANUS A. Atarbio Præf. Prætr.

ΠΑσαν ἀεὶ ποιεῖσθαι τοῦ νοσίου τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, εἰς πλοῦτόν τε καὶ δόξαν τῶν ἁγίας ἀρχιερέντας καὶ ὁμοδοξίᾳ τελοῦσιν, ὅτι γε σωζεσθαι ἡμᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν κοινὴν πολιτείαν πεπιστεύκαμεν, ἀκολουθοῦντες ἢ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὥσε τοὺς ἀνεπιλήπτους ὀφείλειν χειροτονεῖσθαι τοὺς ἱερέας, οἵτινες μάλιστα μὲν τῶν οἰκείων δύκων τὴν δυμάρειαν ἢ φιλανθρώπως Θεῷ τοῖς κοινοῖς ἐπιστοιεῖν ἐπαχθήναι πράγμασι, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ νόμου ἀναζιοῦνται, ὁπόταν οὐ οἰσθήποτε πολὺ ἱερωσύνῃ ὄφρον κολάσαι συμβαίνῃ, ψήφισμα γίνεσθαι παρὰ τῶν οἰκούντων τὴν αὐτὴν πόλιν ἐπὶ τελοῖ τοῖς ἐπὶ ὀρθῇ πίστῃ, καὶ βίᾳ σεμνότητι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρεταῖς μεμαρτυρημένοις, ὥσε ἐκ τούτων τὸ ἐπιτηδειότερον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν αἱρεῖσθαι. εἰ γὰρ οἱ ἅγιοι, καὶ ἔνδοξοι ἀπόστολοι, οἱ τὴν ἱερωσύνην παρὰ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν δεξάμενοι, καὶ πάντων τῶν ἁγαθῶν τὴν γῆν

De monaſteriis relinquentibus. 1. De ſtructuum oblatione. De angariis, & quibuſcunque vexationibus.

XXXIX [21].

QUi ſua monaſteria relinquunt, non recipiunt, quas attulerunt ad ea, res mobiles, cujuſcunque quantitatis ſint: etiamſi non ſint confecta monumentorum geſta ſuper illis. In donationibus autem immobilium, oportet jura ſervari, quando non adimitur ei, qui donavit, evictio [22] earum.

§. 1. Non oportet, Epiſcopos aut clericos cogere [23] quoſquam ad fructus offerendos, aut angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare [24], aut denegare communionem, aut idcirco non baptizare: quamvis uſus ita obtinuerit. †. Transgreſſor cadit ab Eccleſia, & administratione ipſius, & dat decem libras. Hæc vero obtinent in ſola imperatrice (civitate) & territorio ejus, & locis ad eos qui à patriarcha ordinantur, pertinentibus, aut ad ordinatos ab his Epiſcopos.

De monaſteriis, monachis, Abbatibus, Epiſcopis.

XL [25].

MOnaſteria [26] degunt (ſeu cenſentur) ſub Epiſcopis territoriorum ſuorum & Abbatum [27] quidem curam gerunt Epiſcopi: monachorum [28] vero abbates.

§. 1. Non [29] ſit vero Abbas [30] duorum [31] monaſteriorum.

Inſinuatio teſtamenti coram quo fieri debeat.

XLI. Imp. JUSTINUS A. Archelao P. P.

REpetita [32] promulgatione, non ſolum judices quorumlibet tribunalium [33], verum etiam defenſores [34] eccleſiarum hujus Almæ urbis, quos turpiſſimum [35] inſinuandi ultimas deficientium voluntates genus irrepſerat, præmonendos eſſe cenſemus, ne rem attingant, quæ nemini prorſus omnium, ſecundum conſtitutionum præcepta, præterquam [36] Magiſtro cenſus, competit: Abſurdum etenim clericis eſt, immo etiam opprobrioſum [37], ſi peritos ſe velint [oſtendere] diſceptationum eſſe forenſium [38]: Temeratoribus hujus ſanctionis pœna quinquaginta librarum auri feriendis. Datum XIII. Kal. Dec. CP. JUSTINIANO [39] A. II. & OPILIANO CONSS. 524.

De electione & rebus epiſcopi. 5. De œconomis. 6. De rebus xenodochi, noſocomi, ptochotrophi, orphanotrophi. 7. De his, quæ poſt neceſſariam erogationem ſuperſunt. 8. De ſucceſſoribus. 9. Ne quis per largitionem ordinetur. 10. De pſalmodia. 11. Concluſio.

XLII. Imp. 40. JUSTINIANUS A. Atarbio Præf. Prætr.

OMnem adhibentes providentiam circa ſanctiſſimas eccleſias in honorem, & gloriam ſanctæ, & incorruptæ [41] homouſiæ Trinitatis, per quam & nos, & communem rempublicam ſalvos fore credidimus: inſiſtentes etiam doctrinæ ſanctorum Apoſtolorum, *de creandis irreprehenſibilibus* [42] ſacerdotibus, qui quidem ob id potiſſimum ordinantur, ut [43] ſuis precibus benignitatem humaniſſimi Dei rebus adquirant communibus, præſenti lege ſancimus, ut quotics in qualicumque civitate ſacerdotalem ſedem vacare contigerit, decretum fiat ab his [44], qui eam civitatem incolunt, ſuper tribus [45] perſonis rectæ fidei, & honeſtæ vitæ, aliorumque bonorum, & virtutum teſtimonium [46] habentibus, ut ex ipſis idoneior ad Epiſcopatum promoveatur: ſi enim ſancti & glorioſi Apoſtoli ſacerdotium à Domino Chriſto Deo conſecuti, & qui bonis omnibus terram repleverunt, & ejus doctrinam

21 Interpretatio Contii.

22 *L. 2. ff. de evict.*

23 Nec enim ab aliis cogitur ipſi, *l. 2. ſup. eod.*

24 Anathematiſmum diſtinguit ab excommunicatione lecte: Eſt enim plus anathemate perecti, quam nuda communione privari.

25 Ex nomocanone 1. c. 20.

26 Interpretatio Contii.

27 Abbates in Epiſcoporum poteſtate conſiſtunt: & ſi quid extra legem fecerint, ab ipſis corriguntur, *cap. abbates. cap. monaſteria. & ſeq.* 18. *quæſt. 2.*

28 Monachi Abbatibus omni obedientia, & devotione ſubjici debent *d. c. abbat.*

29 Beneficiorum multitudo juris civili prohibita, *ut hic*, & jure Canonico, *c. cum in cunctis. 7. §. cum vero. de elect. cap. poſt electionem 7. de conceſſione prebendæ: vide titulum de prebendis diſt. 89. c. ſingula*, id eſt, niſi forte ea ſit doctorum penuria, ut unum pluribus eccleſiis, quam ſingulos ſingulis præſici expediat. 70. *diſt. c. ſanctorum.* Quin inventæ ſunt beneficiorum conjunctiones ſeu uniones, ob deſertas civitates, diminutos reditus, & ſimilia. *l. 36. ff. eod. c. & temporis.* 48. *c. poſtquam.* 49. 16. 9. 1. *c. quia monaſterium. 2. de religioſis domibus. c. eam, teſt. 4. de ætate & qualitate.* Hujuſmodi magiſtratuum conjunctiones multæ apud Juſtinianum, *Novell.* 8. 14. 25. 26. 27. 28. 29. ſic populus Albæ, & & Romæ in unum coiit. *Livius* 1. *Ovid. 6. Faſtor.*) uniones autem iſtæ fiunt variè: uno modo ut plane unium beneficium ſit, unus Epiſcopus, unaque Eccleſia, *Nov. 28. in pr.* altero, ut una ſit ſuperior & principalis, alia inferior & acceſſoria, cui ideo vicarius certus conſtituitur, miniſterii ſacri obeundi cauſa, *cap. extirpande. 30. §. qui verò. de prabend.* Tertio, ut neutra ſubjiciatur alteri, ſed ambabus ſuum titulum, & gradum retinentibus idem miniſter præficiatur, *c. Novit. ille. 1. ne Sede vacante. c. & temporis.* 48. 16. *quæſt. 1.*

30 Id in civilibus quoque magiſtratibus conſtitutum, *l. ult. in pr. de adſeſſ. l. 5. in pr. ff. qui militare*, adde *l. lecta* 40. *ff. de reb. cred.*

31 Hic verſiculus hodie non eſt in uſu. Solent enim diſpenſationes ad duo, tria, plurave beneficia obtineri. *cap. de multa. 28. de prabendis.* Recte. Duar. 8. *de benef. 4.* non minus, inquit, monſtruoſi videntur, qui tot perſonas in eccleſia ſuſtinent, quam Briareus ille, qui manus centum habuit, ut eſt in fabulis: aut Geryon, quem trium corporum fuiſſe perhibent. *Goth.* Beneficiorum multitudo prohibita hic. Adde *c. cum in cunctis. §. non vero. de elect. cap. poſt electionem de conceſſ. prabend.* Excipe caſum 70. *diſtinct. cap. ſanctorum.* uniones tamen ex cauſa permittuntur. ANS. 32 *L. 23. in verbo repetita promulgat. ff. de teſtament.* 33 Pro tribunali. *Cujac. ad l. 7. in verbo, ſi paciſcar. fol. 113. ff. de pact.* 34 *De quib. l. 33. §. 2. ff. eod.* 35 Turpe eſt defenſori eccleſiæ, affectare munus inſinuandi teſtamenti. 36 Apud magiſtrum cenſus teſtamenta inſinuari ſolita. *adde l. 23. ff. de teſtam.* 37 Opprobrium, *adde l. 17. ff. eod.* 38 Volunt tamen Canones ſacerdotem peritum eſſe ſecularium negotiorum, *vide diſt. 39.* 39 Reponendum Juſtino. 40 Interpretatio Contii. 41 Ἀχράντου. 42 Græci ἀνεπιλήπτους hic: & *1. ad Timoth. 3. verſ. 2.* ſic Paul. *ad Titum 1. verſ. 7.* δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς οἰκονόμον. 43 Nota munus Epiſcopi: & ita Petrus *Act. 6. verſ. 4.* ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν. addel. 34. *ff. de epiſc. & Novell. 133 cap. 5.* 44 Hinc illud Leonis: Nulla ratio eſt ut inter Epiſc. habeantur, qui nec a clericis ſint electi, nec à pluribus experiti, nec à provincialibus epiſcopis, ſi modo ſint cum metropolitani judicio conſecrati. *vide 62. diſt. cap. nulla ratio. 1. diſt. 63. verſ. 2. 3. 4. 5. Goth.* Imp. Henricus V. jus eligendi Epiſcopos & Abbates ad Clericos & religioſos tranſtulit. ANS. 45 *Novell. 123. cap. 1. §. 1.* Cur non duabus? *ut Act. 1. 7. 23.* 46 1. *ad Tim. 3. verſ. 7.*

πληρέστατης, καὶ τῶν αὐτ. ἡ διδασκαλίων ἀπασῶν παραδιδυσκούσης, ἀδ' αὐτῆς τ' ὃν τὸ κάσμον τοῦτον ζωὴς αὐτῶν ὑσιερ τ' ἡμέτερον σωτηρίας ἐφείσαντο· πῶς ἂ δίκαιον ἦν, τὰς ὑποστάσεις, εἰς τῶν αὐτῶν πεῖσιν, καὶ ἐξαπορίαν ἂ ἀχαιτάτων σκληρῶν ἐρχὰς, καθαρῶν κεκτᾶσθαι σωμάτων, καὶ τ' μὴ χρημάτων ὑπερφρονεῖν, πολλῶν ἡ τῶν ἰδίων τῶν ζωῶν εἰς τ' φιλανθρωπον ἀναλίσκειν Θεόν;

§. κα'. Ὥστε σωτικὴ, τοιάτης ἐπιλήψεως καὶ χειροβιωσίας ἰσμεν οὖσας, οἷς οὐκ ἔστι τέκνα, ἢ τε ἐξ ἀγρου. ἐπεὶ δ' ἐχ' οἷον τέ ἐστι, τ' ἐκ τῶν βιωτικῶν ἡδονημάτων φροντίδας, αὐ οἱ παῖδες μόλιστα τοῖς γονεῦσι παρίχουσι, τῶν πολλῶν ἀσωδῶν τ' ἡ εὐσεβείαν ἐκεῖ τῶν θείαν λειτουργίαν καὶ τὰ σκληρισικὰ ἔχθρ πρόσκομα. πνῶν δ' ἀλλ' τῶν εἰς τ' θεὸν ἐλπίδα, καὶ ἀλλ' τὸ τὰς ἑαυτῶν εὐσεβούσας ψυχὰς σωτρεχόντων τοῖς ἀγιωτάτοις σκλησίαις, ἓ τῶν ὑπάρχοντα αὐτοῖς τοιούτοις σωτοφερόντων, καὶ καθαλιμπανόντων, ἐπὶ τῶν εἰς πλοῦκος καὶ πόνησις καὶ ἑτέρας δυσεδεῖς τοιάτας δαπανᾶς χρείας. ἄτοπον ἐσι, τὰς ἐπισκόπες εἰς οἰκεῖον τοῦτο ἀποφέρειν κέρδος, ἢ σοῖς ἰδίαις τέκνοις καὶ συγγενεῖς καθαλίσκειν. χρὴ γὰ καὶ τ' ἐπίσκοπον μὴ ἐμποδιζόμενον σωτὰ θείαις σαρκικῶν τέκνων πάντων τ' πιστῶν πολυμελικὴν εἶναι πατέρα. ἀλλ' τούτων τοίνυν ἀπαγορεύομεν ἔχοντα τέκνα ἢ ἐγγόνες χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον.

§. 6. Τὰς δ' νῦν ὄντας ἐπισκόπους, ἢ μελλόντας γίνεσθαι, θεσπίζομεν μηδαμῶς ἐξεῖναι ἐξουσίαν ἀλλοτριᾶσαι ἢ ἀμερέσαι ἢ καθ' ὁτιοῦν εἰσαθήποτε τρόπον, οἱανδήποτε οἰκείαν σκοπιὰν τι τ' ἐαυτῶν θεσκευῆς, ὧν μὴ τὸ ἡμέτερον ἐπίσκοπον ἐκτησαμένη ἢ λαὸ ἀληθικῶν ἢ λαὸ ἀμερῶν ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον, πολλῶ, εἰ μὴ μόνα, ἃ σοῖς τ' ἐπισκοπῆς ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας ἔχον, ἢ μὴ τῶν ἐπισκοπῶν λαὸ γονέων καὶ θείων καὶ ἀδελφῶν εἰς αὐτὲς τ' θεκλήθεν ἢ καὶ θεκελδυσε). πάντα δ', ὅσα μὴ τῶν χειροτονίαν ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας (χωρὶς δὲ εἰρηται) χωρὶς τῶν εἰρημένων σοσώπων εἰς αὐτὲς θεκλήθε, τῇ παρ' αὐτῶν ἐπισκοπικῇ ἀμοιβῇ σκλησία ἀλφέρῃ κελόσθω, καὶ ὁνδικείας παρ' αὐτῆς κόδενος ἕτερ σοσώπε δωσαμβρ σε τῶτε εἰς οἰκεῖον ἀπεισκεῖν κέρδ. τὶς γὰ ἂν ἀμφισβητήσειεν, ὡς οἱ τοιοῦτοι τὰς ἰδίας ὑσίας καθελεῖψαντες, ἢ καὶ καθαλιμπάνοντες, ὅσα ἀφορῶσιν εἰς τῶν αὐτῶν ἱερωσύνη, καὶ πισεύσωσιν ὡς ὑ μόνον τὰ παρ' αὐτῶν καθαλειφθέντα δυσεδῶς δαπανήσειν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑσίας σοσθήσειν τῶν ποιῶν;

§. γ'. Τῆς δ' ἡμετέρης ἡμῶν τοιάτης νομοθεσίας μόνα ἐξαιρεῖμεν τὰ σοιχηθέντα οἱαδήποτε σράγματα Ἐπιφανίου τ' ἁγιωτάτε ἐπισκόπε τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ σιλεσάρχη ἀγιωτάτε μέχρι τ' παρόντος ἡμέρας, ἐπὶ γὰ τοῖς δυσὶ τ' παρόντα μέλλουσιν αὐτῷ σοσγίνεσθαι κεφαλαῖα τὰ παρ' ἡμῶν ἀφιερωθέντα, καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ σκλησίᾳ σοσηκόντα τοῦτο, θεσπίζομεν.

§. δ'. Μετὰ δ' τῶν τ' θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τελευτῶν τὰς κ' καιρὸν οἰκονόμους, λόγους ἀποτιθείσας τ' παρ' αὐτῶν καθαλειμμάτων σεσαγμάτων, καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ σκλησίᾳ σοσηκόντων τοῦτο, ἢ ὧν τοιούτων ἡμῶν τ' νομοθεσίας ὀφειλόντων.

§. ε'. Καὶ αὐτὸς δ' τὰς οἰκονόμους κ' κελεύομεν καὶ δεκάμησίαν γίνεσθαι κελόσθαι, ἑβδότας, ὡς σαρὰ σόπε καθ' ἕκασον ἐνιαυτὸν λόγους ὑφίεσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐπινάμ Paulus aut, non ejusdem Epiſcopum eſſe oportere, ſed [illegible] 1. ad Tim. 3. verſ. 3.

2 L. 48. ff. eod. Imo quibus liberi ſunt. 1. ad Tim. 3. vers. 2. & ad Tit. 1. verſ. 6. adde Nov. Leonis 2. & 3.

3 Quas ſpeciales Graeci, Paulus. Basilicor. 1. Chrisost. 7. verſ. 26. & princ. verſ. 32. volo vos eſſe ἀφιλοχρήμ. huc refer verſ. 33. 34.

4 Vide Novell. Leonis 3. quos tamen poſſumus ἔχων ἐν ὑποθ. & ἀπὸ τοῦ σκοποῦ σκιαγρ. 1. ad Timoth. 3. verſ. 4 poſſunt etiam idem eſſe fideles, ad Tit. 1. verſ. 6.

5 Vide Leon. Nov. 2. 3.

6 Περίνοια.

7 Vide Novell. 131. c. 13.

8 Epiſcopi poſſunt de propriis bonis teſtari.

9 Ad quartum gradum. dicto cap. 13. in medio.

10 Adquiſita per Epiſcopum, eo mortuo, deferuntur ad eccleſiam: nec in his teſtari poteſt.

11 Nota decidendi rationem, perſonæ extraneæ ſi quid donant aut legant epiſcopo, ejus ſacerdotium potius ſpectant, quam perſonam.

12 Vide quæ ſcripſi ad Nov. 38. in fin.

13 Oeconomi rationibus reddendis obnoxii.

14 Oeconomi inter cætera munus fuit mortuo Epiſcopo res defuncti Epiſcopi cogere, & earum rationes reddere.

15 Oeconomus Eccleſiæ ſingulis annis rationem reddebat.

nam omnibus impartiti ſunt, neque ipſi vitæ ſuæ, quam in hoc mundo degebant, ſalutis noſtræ cauſa pepercerunt: quomodo æquum non fuerit, ut qui ſubingrediuntur eorum ordinem, & inſtituuntur ſanctiſſimarum eccleſiarum ſacerdotes, purum habeant propoſitum, & pecunias [1] contemnant, omnemque vitam ſuam ad clementiſſimum applicent Deum:

§. 1. Convenit igitur hujuſmodi eligi, & ordinari ſacerdotes, quibus nec [2] liberi ſint, nec nepotes: etenim fieri vix poteſt, ut vacans hujus quotidianæ vitæ curis [3], quas liberi creant parenti maximas, omne ſtudium, omnemque cogitationem circa divinam liturgiam, & res eccleſiaſticas conſumant. Nam cum quidam, ſumma in Deum ſpe, & ut animæ eorum ſalvæ fiant, ad ſanctiſſimas adcurrant eccleſias, & eis omnes ſuas facultates adferant, & derelinquant, ut in pauperes, & egentes, & alios pios uſus conſumantur: indecens eſt, Epiſcopos in ſuum illas auferre lucrum, aut in propriam ſobolem, & cognatos impendere. Oportet enim epiſcopum minime impeditum affectionibus carnalium [4] liberorum, omnium fidelium ſpiritualem eſſe patrem. Has igitur ob cauſas [5] prohibemus habentem natos aut nepotes, ordinari epiſcopum.

§. 2. De his vero epiſcopis, qui nunc ſunt, vel futuri ſunt, ſancimus, nullo modo habere eos facultatem teſtandi, vel donandi, vel per aliam quamcumque excogitationem [6] alienandi quid de rebus ſuis, quas poſtquam [7] facti fuerint epiſcopi, poſſederint & adquiſierint, vel ex teſtamentis, vel donationibus, vel ex alia quacumque cauſa: exceptis [8] duntaxat his, quas ante Epiſcopatum habuerunt ex quacunque cauſa, vel quas poſt Epiſcopatum à parentibus & theiis, hoc eſt, patruis, vel avunculis [9], & à fratribus ad ipſos pervenerunt, perventuræque ſunt: quæcunque enim poſt ordinationem ex quacumque cauſa extra [10] prædictas perſonas ad ipſos pervenerunt, ea jubemus ad ſanctiſſimam Eccleſiam, cujus Epiſcopatum tenuerint, pertinere, & ab ea vindicari, & evinci: nulla alia perſona poteſtatem habente, ex eo proprium quid auferre lucrum. Quis enim dubitaverit eos, qui ipſis proprias res relinquunt, aut reliquerint, etſi in aliam perſonam transferunt, aut tranſtulerunt, non [11] potius ipſum ſacerdotium contemplantes, quam ejus perſonam, & cogitantes, quia non ſolum ab ipſis relicta pie inſumunt, ſed & ſuas ipſorum res adjicient, id feciſſe?

§. 3. Ab hac autem generali noſtra lege excipimus ea [12] ſola, quæcumque & qualiacumque in hunc uſque diem fuerint Epiphanii Archiepiſcopi felicis hujus civitatis, & ſanctiſſimi Patriarchæ. Nam ſuper his, quæ ab hoc tempore ei adquirentur, ea, quæ à nobis conſtituta ſunt, obtinere, & ipſa ad ſanctiſſimam majorem eccleſiam pertinere jubemus.

§. 4. Poſt mortem vero Deo amantiſſimorum Epiſcoporum, jubemus, ut pro tempore illarum eccleſiarum Oeconomi rationes [13] reddant earum [14], quæ ab illis relictæ ſunt, rerum: idque ſanctiſſimis eccleſiis proficere, quod ex hac noſtra lege eis debetur.

§. 5. Et ipſos quidem œconomos cum judicio & diligenti diſcuſſione creari præcipimus: ſcientibus ipſis, quod ſingulis [15] annis rationem referent ſanctiſſimo [16] Epiſcopo ſuæ adminiſtrationis: & quæcumque in re videbuntur res eccleſiaſticas minuiſſe, vel læſiſſe, vel proprium quid ſuum quaſſiſſe, hoc eccleſiaſticis rebus reſtituent. Itaque ſiquidem ſuperflites iſtiuſmodi rationes ſubierint, fiant quæ ſupra dicta ſunt: ſi vero non reddiderint: tunc ipſorum hæredes [17] ſubjiciantur tali diſcuſſioni, & conveniantur pro reſtitutione omnium, quæ ex ea cauſa debere illos conſtiterit.

§. 6. Neceſſarium quoque eſſe credidimus, etiam ſuper his aliquid definire, qui curam ſuſceperunt ſuſceptur ve ſunt venerabilium xenonum, & noſocomiorum, & ptochiorum, & orphanotrophiorum, & brephotrophiorum: nam [18] & ipſis omnem licentiam auferimus, de adquiſitis rebus poſt ſuſceptas hujuſmodi curationes vel per teſtamentum vel per alium quemlibet modum, vel machinationem quicquam in alios [19] transferendi perſonas: exceptis, quæ prius habuerant, vel poſtea a parentibus vel theiis, vel fratribus ad ipſos pervenerunt. Omnia enim quæcumque ad ſancta pertinent loca, vel quæ ad ipſorum præpoſitos poſt ſuſceptam hujuſmodi curam pervenerunt, vel perventura ſunt, ad [20] ipſa venerabilia pertinebunt loca: eaque pie in eos diſtribui [21] & erogari volumus, qui in illis locis ſunt, vel curantur. Manifeſtum enim eſt: quod quiſquis derelinquit vel donat, ſive in ſcriptis ſive ſine ſcriptis xenodocho, vel noſocomo, vel ptochotropho, vel orphanotropho, idcirco dat, ut pie per ipſum diſpenſetur: ut qui multam [22] de eorum pietate præſumptionem & occaſionem habeat, qui iis locis præfecti ſunt: neque vero juſtum eſt, ipſum ea, quæ ſub prætextu [23] eorum, quæ ſub ejus cura ſunt, accipit, non in ipſos vel pro ipſis impendere, ſed in propriam perſonam auferre, & proprio [24] lucro applicare timore Dei contempto: Quis enim tali curæ præpoſitum non exiſtimet idcirco eam ſuſceppiſſe, ut non ſolum quæ extrinſecus ad eum pervenient, ſed etiam omnia, quæ habere eum contigerit, in eam rem impendat?

§. 7. Amplius id quoque jubemus, ut quæcunque poſt neceſſariam erogationem in eos, qui eorum curæ commiſſi ſunt, & debitam [25] curationem rerum & ædificiorum ſuperesſe contigerit, ea ad reditum comparationem proficiant: undique enim noſter ſcopus noſtraque intentio eſt, ad amplificationem & augmentum adducere res ad pios uſus ſegregatas: ſic enim quiſquis pro ſua anima quidquam facere volet, promptius erogabit: ſi [26] crediderit, ea quæ ab ipſo data fuerint, pie adminiſtranda eſſe.

§. 8. Si autem contigerit aliquem ab adminiſtratione ſua ceſſare, quam acceperat: ſancimus, eum qui in ejus loco conſtitutus eſt, cum timore Domini rationum redditioni ſubjici geſtæ ſub eo adminiſtrationis, ſicut divina noſtra lege continetur: ſciente & eo, qui poſt ipſum conſtitutus eſt, quod Domino Deo pro his rationem reddet.

§. 9. Præterea ſancimus, (quemadmodum & divinis [27] cautionibus definitum eſt) ne quis epiſcopus aut chorepiſcopus [28], aut [29] viſitator [30], ſive circuitor [31] aut presbyter, aut alius cujuſcunque dignitatis clericus per largitionem ordinetur. Sed nec œconomus, nec eccleſiecdicus [32], nec xenodochus, nec noſocomus, nec ptochotrophus, nec orphanotrophus, nec brephotrophus, nec quiſquis ptochio [33] præficiendus

16 Oeconomus Epiſcopo ſuam adminiſtrationem reddere tenetur.

17 Rationibus reddendis obnoxius, ſi eas non reddiderit, earum reddendarum ad heredes transmittit, v. l. 12. ff. arb. tut.

18 Piorum locorum adminiſtratores adquiſita poſt ſuſceptam hujuſmodi adminiſtrationem, ſive teſtamento, ſive alio modo in alium transferre aut donare alii non poſſunt, ſed ea loco pio, quem adminiſtrant, relinquere coguntur, niſi ea habuerint à parentibus, patruis, vel fratribus.

19 Præpoſiti locorum religioſorum, de adquiſitis teſtari non poſſunt.

20 Loca religioſa in adquiſitis ſuccedant præpoſito.

21 Donantis pio loco mens eſt ea, ut relicta pie diſpenſentur.

22 Præſumptio maxima juſtæ adminiſtrationis ſumenda eſt pro eo, qui pii loci adminiſtrationi præfectus eſt.

23 Quod prætextu alicujus accipitur in ejus utilitatem verti debet.

24 Qui diſpenſandi facultatem habet, ſeipſum eligere non poteſt, arg. l. 4. ff. de tutor. & curator. v. Bart. in l. 23. n. 33. ff. de vulg.

25 Reditus eccleſiaſtici in alimenta perſonarum & ædificia, poſt hæc in emptionem prædiorum converturtur, adde l. 3. ff. de uſ. fupill.

26 Eo libentius committitur alicui diſpenſatio, quo fides ejus notior: quo denique ſperatur, res ita relictas juſte ac pie per eum diſpenſatum iri.

27 Canone 28. Apoſt.

28 Damaſus in epiſtola Laodicenſi, c. 57. Zonaras χωρεπίσκοποι οἱ τῶν λαμβανόμενοι ἐχειροτ. adde §. 10. ſ. eo. ruris aut ſuburbii epiſcopi ſub ditione epiſcopi, aut metropolitani: defenſores eccleſiæ, ἔκδικοι τῆς ἐκκλησίας, ſi idem qui & archidiaconi vel archipresbyteri fere ut Leo ait, & ut eſt in ſynodo Neocæſariana, c. 14. adde cap. 10. Antiochena Synodi, Baſil. epiſt. ad Chorepiſcopos, & εὐλογητοὶ ἢ ἀναγνῶσται, ſive lectores, Sigebertus, archidiaconi, qui dicuntur chorepiſcopi in antiquis monumentis. Abbas d. Irenæi & Juſti apud Lugdunenſes ita appellatur, v. Cujac. hic. Datur chorepiſcopus certo vico vel pago ab epiſcopo urbis. v. c. 10. Synodi Antioch. & c. 13. Synodi Neocæſarienſis, & c. 13. Ancyranæ. Papias regionarios vocat.

29 Idem fuiſſe videtur χωρεπίσκοπος & περιοδευτής.

30 Περιοδευτὴς, de quo dicam ſ. eo.

31 Μόνος χωρεπίσκοπος ἢ περιοδευτὴς, ut ſ. eo.

32 Id eſt, Syndicus Monaſterii. vid. l. 34. §. 5. de Epiſcop. aud. Nov. 123. c. 25. 27 Nov. 133. c. 4. Nov. 153.

33 ἢ τὸν ἐπὶ τῆς πτωχίας. Is erat generalis mendicorum curator, diverſus a ptochotropho & a comono.

ἀλλὰ κῦ κελεύσω κῆ δοκιμασίαν ἴ κῦ τύπον θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τύτως ποιεῖσθαι. Εἰ δέ τις ἀμφιβολία προφάσει ἢ εἰρηνικῶν χειροτονιῶν κῆ φρονίσεων διάδοχος ἢ, λαμβάνων, εἴτε ἐπίσκοπος εἴη, εἴτε κληρικὸς κῆ τὸν παρόχοντα, κῆ τὰ λαμβανόμενα ἔξω τῶν ἱερωσυνῶν, κῆ ἓν κλῆρα γίνεσθαι κελεύομεν. εἰ δὲ οἰκονόμος, ἢ σκληκτικὸς, ἢ χωρεπίσκοπος, ἢ πρωτοδίκτης, ἢ ξενοδόχος, ἢ νοσοκόμος, ἢ πτωχοτρόφος, ἢ ὀρφανοτρόφος, ἢ ὁ κελλαρίτης ἐπὶ τῶν πτωχείων, φανείη παραχρῆμα ἐπὶ τῇ τῶν τοιούτων αὐτῶν ἐκποιήσει φροντίδα. κῆ τὸν ἀποκινεῖσθαι τῶν τοιούτων φροντιστὴν κελεύομεν.

§. ι'. Ἐπὶ δὲ καὶ ἐπιζητοῦμεν, πόσους τοὺς κληρικοὺς τοὺς ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ, δι' ὧν τὸν ψαλμὸν τὰ τε νυκτερινὰ κῆ τὰ ὀρθρινὰ κῆ τὰ ἑσπερινὰ, κῆ μὴ μόνον ἐν τῷ θαυμαζῶν τὰ ἐκκλησιαστικὰ πεφαλμῳδεῖν κληρικοὺς φαίνεσθαι, ὄνομα μὲ ἔχοντας κληρικῶν, μὴ ἐπιτελοῦντας ἢ τὸ πρέπον τοῖς κληρικοῖς ποιεῖν τῶν λειτουργίαν ἔστι ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ, ἀντ' αὐτῶν γραφὰς ἀναίτους ἐπεισφέρειν αὐτοὺς ψάλλειν. εἰ γὰρ πολλοὶ τῶν λαϊκῶν, διὰ τὸ τῶν οἰκείων ἀφιλόσοφον ψυχῶν, τοῖς ἀγωνιστὰς ἐκκλησίαις ποιεῖσθαι σύνταξιν, ἀναπαύσεις δεῖν τῶν ψαλμῳδίαν δείκνυσι). πῶς οὖν ἄτοπον, τοὺς κληρικοὺς τοὺς ἐπὶ τύτῳ τεθειμένους μὴ πληρεῖν τὸ οἰκεῖον ἐπιτήδευμα· διὸ παντὶ τρόπῳ τοὺς κληρικοὺς ψάλλειν κελεύομεν, κῆ κωλύομεν αὐτοὺς παρὰ τῶν κῦ κήρυκα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, κῆ δύο παρεδρεύτερον ἐκκλησίας ἐκκλησίας, κῆ ἓν κελεύομεν ἄρχοντα ἤτοι ἐξάρχοντα, κῆ ἓν ὀνόματα ἐκκλησίας ἀγωνίτης ἐκκλησίας. κῆ τοὺς μὴ ἐυλογοῦντας τὰς λειτουργίας ἀμέμπτως τοῖς λειτουργίαις παρεκπορεύεσθαι ἔξω ἓν κλῆρα καθίσαντας, οἱ ἓν κωλυσήσουσιν ἤτοι κλίνοντες, τοὺς ἀγίους τῶν ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν σωτηρίας κῆ τῶν ἡμετέρων πολιτείας, κατέλιπον αὐτοῖς ὑσίας, δι' ὧν ὠφέλον αἱ θεῖαι λειτουργίαι γίνεσθαι, ἐφ' ὧτε διὰ τῶν λειτουργούντων τὰς τοιαύτας ἀγωνίτους ἐκκλησίας ὑλακτεύτων κληρικῶν θεραπεύεσθαι τὸν θεσπότην θεόν. Α'θέσιμον ἓ παρέχομεν παντὶ τοσούτῳ τῶν γινώσκειν τύτων τὰ παρεδεμένα, τῆς τοσαυτακολείν κῆ φανερῶν.

§. ια'. Τὰ ἓ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα, πάσῃ παρεμβάντες, κῆ εἰς ἔργον ἀχθοῦσαι μὴ τὸ ἓ θεῖ δύμενοι κελεύομεν. ὑφορώμενοι τὸ παραβαίνειν τοῦτο τολμῶντων, ὥστον μὲ τὸ ὀκτὼ ἓ δεσπότῃ θεῖ κέλευσις κίνδυνον. ἅπαξ ἓ κῆ τοὺς ἐγκλήμασι τῇ αὐτῇ νομοθεσίᾳ ποινάς.

dus est, per talem fiat largitionem: sed per judicium & probationem eorum, qui in illis locis sunt, Deo amantissimorum episcoporum. Si vero quis inventus fuerit occasione prædictarum ordinationum & administrationum aliquid dedisse, vel accepisse, sive episcopus sit, sive clericus: & cum qui præbuit, & [1] eum qui accepit, extra sacerdotium & clerum fieri jubemus: ut post hæc Domini Dei subjaceant condemnationi. Si autem quis propter præfecturam dedisse [2] quid compertus fuerit, eum qui ita præfectus factus fuerit, extra clerum esse jubemus: si vero œconomus vel ecclesiecdicus [3] seu defensor vel chorepiscopus, id est, vel periodeuta [4], visitator vel xenodochus, vel nosocomus, vel ptochotrophus, vel orphanotrophus vel ptochio præpositus comperietur præbuisse quid, ut sibi cura illa committeretur, & hunc removeri ab hujusmodi cura, jubemus.

§. ι'. Præterea sancimus, ut omnes clerici per singulas ecclesias constituti, per seipsos psallant [5] nocturna [6], & matutina, & vespertina, ne ex sola ecclesiasticarum rerum consumptione clerici appareant, nomen [7] quidem habentes clericorum, rem autem non implentes clerici circa liturgiam Domini Dei: Turpe enim est, pro ipsis scriptos, necessitate ipsis inducta psallere. Si enim multi laicorum, ut suæ animæ consulant, ad sanctissimas ecclesias confluentes studiosi circa psalmodiam ostenduntur, quomodo indecens non fuerit clericos ad id ordinatos non implere suum munus? Quapropter omnimodo clericos psallere jubemus, & ipsos inquiri à Deo amantissimis pro tempore episcopis, & duobus presbyteris [8] in singulis ecclesiis, & ab eo [9], qui vocatur archos vel exarchos [10], & ab ecdico, sive defensore cujusque sanctissimæ ecclesiæ: & eos qui inventi non fuerint inculpate in liturgiis perseverantes, extra clerum constitui. Nam qui constituerunt, vel fundarunt sanctissimas ecclesias pro sua salute & communis reipublicæ, reliquerunt illis substantias: ut per eas deberent sacræ liturgiæ fieri, & ut in illis à ministrantibus piis clericis Deus colatur.

†. Licentiam autem concedimus omni [11] personæ, quæ quid horum prætermissum esse cognoverit, ea denuntiare & publicare.

§. ια'. Ea vero, quæ à nobis sancita sunt, fini tradi, & ad effectum perduci cum Dei benignitate jubemus: eos vero, qui in suspicionem venerint, aliquid horum ausu temerario prætermisisse, primum [12] quidem ex Domini Dei judicio periculum, ac deinde positas in hac lege pœnas sustinere. Dat. Kal. Mart. CP. DN. *Just.* PP. A. II. Conss. 528.

Præfatio. 1. De Episcopis Constantinopolim profecturis. 2. Sanctio. 3. Epilogus.

μγ'. Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως κῆ Πατριάρχῃ.

Πᾶσαν αἰεὶ ποιούμενοι πρόνοιαν τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, δι' ὧν κῆ τὴν ἡμετέραν βασιλείαν κραίνουσιν, κῆ τὰ κοινὰ πράγματα τῇ τῶν φιλανθρώπων θεῶν χάριτι τεταγμένα πεποιήμεθα, ἀλλὰ μὲ κῆ τὰς ἡμῶν τῆ κῆ ἄλλων ἀπείρων ψυχὰς ἀσφαλίζοντες σωτηρίας, κῆ τάτῃ χρέων ἐπιμελούμενοι διὰ παντὸς ἓ μήτε τὰ συμφέροντα τοῖς ἀγωνίταις ἐκκλησίαις κῆθ' ὁντινοῦν πόλιν ὕστερα τρόπῳ τινὶ κωλυκωρεῖσθαι, μηδὲ τὰς ὑπ' αὐτοῖς θείας λειτουργίας ὑπ' τῆ θεοφιλεστάτων ἱερέων ἀπουσίας ὑπερβαίνεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ τὴ τῆ ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἐκδικητὰς ἀπαραίτητον ἔχειν τὴν ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ κῦ κελεύσαντες ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν πόλεως, ἐν ᾗ ἡ τῆ ἁγίων πατέρων συνέλευσις ἐγένετο, ἐπὶ τῆ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς πόλεως Νεκταρίου τῆ μακαρίτου, ἐν τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ κῆ καταφρονῆσαι τῆς, φησὶ ὁ Ζωναρᾶς αἱρ, ἐπισκόπους ἐκκλησίας, ἐν τῇ ἑαυτῶν διοικήσει ἐπιδημεῖν, ἢ λαμβάνειν παρ' αὐτῶν ἐπιστολὰς εἰρηνικὰς, ἐν ἐκείνῃ τῇ τόπῳ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα διοικεῖν ἐπιτρέπομεν

1 v. l. 19. T. ead.
2 Quicunque cos adoptaverint sibi fratrum, coguatorum, aut dilectorum loco.

ἀνικειμένως ἡμᾶς ἀδελφῶν ὑπὲρ ... τὸ τὰς συνοικεῖν αὐτοῖς συν... διαγωγὴς πανιλῶς ἀναιρεθῶσιν. Ἀλλ' εἰ μὲν ἄνδρες εἶεν οἱ πλείονες, πρεσβείας γενέσθαι τῇ ἐνδημήσῃ πρόνοίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, τὰς γυναῖκας εἰς ἕτερον ἐπιτήδειον τόπον μεθίστασθαι, καὶ δοθῆναι μοναστήριον αὐταῖς, ἐν ᾧ δεήσει καθ' ἑαυτὰς τοῦ λοιποῦ σεμνῶς διαιτᾶσθαι. Εἰ δὲ πλείονες εὑρεθεῖεν αἱ γυναῖκες ... ἢ καὶ ἰσάριθμοι, τοὺς μὲν ἄνδρας μεθίστασθαι, τὰς δὲ γυναῖκας ἐν τῷ μοναστηρίῳ μένειν. Ὥστε μέντοι τὰ πράγματα τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου κινητά τε καὶ ἀκίνητα καὶ αὐτοκίνητα τοὺς ἐξιόντας, πρὸς τοὺς μένοντας κατ' ἀναλογίαν μερίζεσθαι. Ταῖς δὲ ἀναγκαίαις ἀποκρίσεσι τῶν καθ' ἑαυτὰς μοναζουσῶν γυναικῶν ἕνα γέροντα παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἀφορίζεσθαι, εἰς δὲ τὰς θείας ἐκτελεῖσθαι λειτουργίας καὶ τῆς ἁγίας αὐταῖς μεταδίδοσθαι κοινωνίας, ἕνα πρεσβύτερον, καὶ ἕνα διάκονον σεμνοῦ βίου τυγχάνοντας δίδοσθαι, τοὺς μόνα τὰ εἰρημένα πράττειν ὀφείλοντας, οὐ μὴν καὶ διαιτᾶσθαι καὶ συνοικεῖν αὐταῖς. Τοῦτων γὰρ δὴ φυλαττομένων καὶ αὐτοῖς εὐδαίμων ὁ βίος ἔσται τοῖς μονάζειν αἱρουμένοις, καὶ τὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν πολιτείας πράγματα ἐπιμελέστης τεύξεται τῆς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ βοηθείας. Ἃ μὲν οὖν ὑπὲρ τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ νῦν καλῶς ἔχειν ἐδοκιμάσαμεν, ταῦτα ἐστί, καὶ πεπείσμεθα, ὡς οὐ μικρὰ κατέσωθα διαφανήσεται προστιθεμένη τούτοις ἐκ τῆς θείας ἡμῶν διατάξεως ὠφέλεια.

§. α'. Δεῖ δὲ παραφυλακῆς ἀκριβεστάτης εἰς τὸ κατὰ μηδένα τρόπον ὑπερβαίνεσθαι ταῦτα· ἥτις οὐκ ἄλλως ἂν γένοιτο, ἢ τῶν θεοφιλεστάτων ἑκάστης πόλεως ἐπισκόπων ἐφορώντων ἐπιμελῶς τὰς τῶν μοναχῶν διαγωγὰς ἐν μοναστηρίοις τελουμένοις ὑπὸ τὴν αὐτῶν φροντίδα διατελοῦσι· καὶ, εἴ τινος αἴσθοιντο τοιούτου πλημμελήματος, πᾶσι τρόποις εἰργόντων τὸ παρ' αὐτῶν ἐγχειρούμενον, καὶ ποιναῖς μὲν ὑπαγόντων τοὺς μετὰ τὴν ἡμετέραν ἀπαγόρευσιν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀνεχομένους, ἀναγκαζόντων δὲ τὰς αὐτῶν διατελεῖν καθαρὰς καὶ κεχωρισμένας εἶναι γυναικείας συνδιαγωγῆς. Καὶ αὐτοῖς γὰρ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις εἰ μέλλοιεν ὀρθῶς τὰ περὶ τούτους διαλογίζεσθαι, γνώριμον ἐστιν ὡς ἐκ τοῦ φυλάττεσθαι τὴν σεμνὴν ταύτην τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν διαγωγήν, καὶ μηδὲν ἀπρεπὲς ἢ ἄσεμνον αὐτοῖς προσγίνεσθαι, τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν εὐρήσει τὰ κοινὰ πράγματα τῆς ἡμετέρας ἐξ... πολιτείας.

§. β'. Ἀλλ' ὡς ἂν μηδὲ αὐτοὶ οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι πάρεργον ἡγήσωνται τὸ θεῖον ἡμῶν τοῦτο παράγγελμα, γινώσκειν αὐτοὺς βουλόμεθα, ὡς εἴ τις αὐτῶν φανείη μὴ σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ ταῦτα διερευνώμενος ἢ διαφανὲν τὸ πλημμέλημα μὴ κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους ἐπανορθῶν, ἔνοχος μὲν ἔσται τῷ κρίματι τοῦ δεσπότου Θεοῦ, καὶ νῦν δὲ ἐπ' αὐτὸν ἥξει τὰ τῆς βασιλικῆς ἡμῶν κινήσεως, καὶ περὶ αὐτὴν κινδυνεύσει τὴν ἱερωσύνην, οὐδὲ ἄλλης μείζονος ἐνδεήσεις ἀγανακτήσεως.

7 Episcopo indigna est negligentia. vid. 84. dist.

§. γ'. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὴν θείαν ἡμῶν ταύτην νομοθεσίαν φανερὰν καταστησάτω τοῖς ἐν ἑκάστῃ μητροπόλει θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν προστιθεὶς τὸ καὶ αὐτοὺς, εἰ δέοι, πᾶσαν διδόναι βοήθειαν εὐλαβεστάτοις τῶν πόλεων ἐπισκόποις, ἐφ' ᾧ ταῦτα κωλύειν, ἅπερ ἀναιρεθῆναι προστετάχαμεν· καὶ εἴ τινι ῥαθυμίᾳ χρωμένους αὐτοὺς εὕροιεν, φανερὰν ἡμῖν ταύτην διὰ οἰκείας ποιεῖν μηνύσεως, ὡς ἂν πάντες εἰδεῖεν τὰ παρ' αὐτῶν ὀφείλοντα διαφυλάττεσθαι, καὶ τὴν ἐξ ἀμελείας διωρισμένην ποινήν. Φροντισάτωσαν τε οἱ θεοφι-

8 Seculari manu episcopi sunt juvandi. Sic alibi. Judices manu militari utuntur in exequendis sententiis. l. 68. ff. de rei vindicat.

9 Pœna negligentis episcopi.
10 §. 20. T. eod.

commistæ viris: ut omnis sic spicio indecoræ [1] conversationis penitus tollatur [2]. Sed si viri fuerint plures, oportet providentia singulorum civitatum Episcoporum fœminas in alium convenientem locum transferri, & dari monasterium ipsis, in quo oporteat ipsas in posterum apud se ipsas honeste conversari: si in plures inveniantur fœminæ, aut etiam pari numero: viros quidem transferri, fœminas autem in monasterio manere, ita ut res ipsius monasterii mobiles & immobiles, & se moventes hi, qui exeunt, cum his, qui manent, pro rata dividant. Necessariis autem responsis [3] apud se degentium separatim mulierum, unum senem [4] a Deo amantissimo Episcopo civitatis segregari: ad divinas vero peragendas liturgias, & sancta [5] communione participandas unum presbyterum, & unum diaconum honestæ vitæ dari, qui hæc sola supradicta agere debeant, non etiam convesci & conversari, aut cohabitare cum ipsis. His enim servatis, & ipsis felix vita erit, qui solitariam vitam elegerint, & communis nostræ reipublicæ res paratiorem consequentur à Deo clementissimo opem. Quæ igitur super communibus rebus, & nunc recte habere existimavimus, hujusmodi sunt. Sed & credidimus non parvam hinc visum iri additam esse his ex divina nostra constitutione utilitatem.

3 Apocrisiarios intellige, Nov. 123. cap. 36.
4 Suspicionis enim minus est in sene, quam in juvene: eo & magis, si non modo senex sit, sed etiam eunuchus, quod suadet Nov. 133. cap. 5.
5 Sancta communio liturgiam sequi solet, & sic solent communicare qui liturgiæ adsunt.

§. 1. Sed & observatione & cautela diligenti opus est, ne ullo modo prætereantur hæc: Quod non aliter continget, quam si Deo amantissimi cujusque civitatis Episcopi [6] inspiciant diligenter monachorum degentium in monasteriis sub sua cura ordinata, conversationes: &, si quid senserint hujusmodi lapsus, omnibus modis compescant tale ipsorum inceptum: & pœnis subjiciant, eos qui post nostram prohibitionem adhuc talia perpetrant: & cogant ut eorum conversationes sint puræ, & separatæ ab omni commercio muliebri. Nam & ipsis Deo amantissimis Episcopis, si hoc recte æstimare voluerint, perspicuum est, quod ex observatione honestæ hujus devotissimorum monachorum conversationis, & si eis contigerit, nihil indecens, aut inhonestum accidere: clemens Deus propitius res communes nostræ reipublicæ secundabit.

6 Novel. 133. c. 4.

§. 2. Sed ne vel ipsi Deo amantissimi Episcopi supervacuum ducant hoc nostrum præceptum, nosse ipsos volumus, quod si quis ipsorum manifestus sit, non cum omni diligentia [7] hæc investigare, aut manifestum lapsum non secundum prædictos modos emendare; obnoxius quidem erit judicio Domini Dei, & nunc in ipsum veniet imperii nostri indignatio, & circa ipsum periclitabitur sacerdotium, neque alia majore opus erit indignatione.

§. 3. Tua igitur excellentia divinam nostram hanc legis positionem manifestam faciat cujuscunque metropoleos Deo amantissimis Episcopis, & clarissimis Præsidibus provinciarum: addens & hoc: quod & ipsi, si opus sit, omne ferant [8] auxilium piissimis civitatum Episcopis ad hujusmodi [lapsus] coërcenda, quæ tolli jussimus: & si qua negligentia eos usos esse invenerint, manifestam eam nobis proprio facient judicio, ut utique omnes cognoscant, & quænam ab ipsis servari debeant, & ex negligentia [9] definitam [10] pœnam. Curent autem & Deo amantissimi

λέστατοι μητροπολῖται σὺν τῷ καὶ τοῖς ἄλλοις εὐλαβεστάτοις τῶν πόλεων ἐπισκόποις τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ποιῆσαι φανερὸν τὸν θεῖον ἡμῶν τοῦτον νόμον, καὶ παραγγεῖλαι πᾶσιν ἀγρύπνως αὐτὸν ταῦτα φυλάττειν εἰδόσι τὸ ὁρισθὲν ἐπιτίμιον.

§. δ'. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ παρελκύσθαι τὴν ἀποπλήρωσιν τῆς θείας ἡμῶν ταύτης νομοθεσίας, ἀλλὰ μηδὲ αὐτοὺς τοὺς εὐλαβεστάτους μοναχοὺς τοὺς ἐπὶ τοῦ παρόντος συνδιαιτωμένους μοναστηρίοις ὀλίγον νομίσαι χρόνον αὐτοῖς ἐνδίδοσθαι πρὸς τὸ ὀφείλοντα γενέσθαι χωρισμόν, ἐνιαυσιαῖον τοῦτον ὁρίζομεν ψηφιζόμενον, ἀφ' οὗ ἂν ἐμφανὴς ὁ θεῖος ἡμῶν νόμος οὗτος γένηται. Ὥστε, μετὰ τὴν τοῦ ἔτους περιδρομὴν εἰ φανεῖεν τὰ τῆς κοινῆς διαίτης ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένοντα σχήματος, ἁρμόσαι πάντα τρόπον τὰς ἐγκειμένας τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ τούτῳ ποινάς.

Metropolitæ, etiam aliis reverendissimis civitatum Episcopis ejusdem provinciæ facere manifestam divinam hanc nostram legem, & denunciare omnibus, ut vigili studio hæc custodiant, verentes definitam pœnam.

§. 4. Ac ne protrahatur plena observatio divinæ nostræ hujus legis: atque etiam ne ipsi reverendissimi monachi, qui in præsentia conversantur cum monastriis, parvum putent tempus sibi dari ad debitam, & injunctam ipsis separationem faciendam: annale [11] ipsis definimus decretum ab eo [die] quo manifesta divina nostra lex hæc facta fuerit: ita ut post anni curriculum, si appareant ea, quæ ad convictum attinent, in eodem manere schemate, locus sit omnimodo insertis divinæ huic nostræ legi pœnis. Datum xv. Kal. Febr. C. P. Decio [12] V. C. Conss. 529.

11 Alias tempus facite inesset huic imperio, l. 2. §. 6. ff. de eo quod cert. loc. l. 1. in fin. ff. de cond. & demonstr. l. 24. ff. de oper. libert.
12 Romæ aliquando unus consul fuit ut hic. Aliquando tres, ut in l. 1. §. 2. ff. de offic. quæst. aliquando quatuor, ut in l. 25. §. 6. ff. de petit. hæred. Ans.

De filiis presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum.

μέ. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Τῶν ἱερῶν κανόνων μηδὲ τοῖς θεοφιλεστάτοις πρεσβυτέροις, μηδὲ τοῖς εὐλαβεστάτοις διακόνοις ἢ ὑποδιακόνοις γαμεῖν μετὰ τὴν τοιαύτην χειροτονίαν ἐφιέντων, ἀλλὰ μόνοις τοῖς εὐλαβεστάτοις ψάλταις τε καὶ ἀναγνώσταις τοῦτο συγχωρούντων· ὁρῶμεν τινὰς καταφρονοῦντας μὲν τῶν ἱερῶν κανόνων, παιδοποιουμένους δὲ ἔκ τινων γυναικῶν, αἷς ἁρμοσθῆναι κατὰ τὸν ἱερατικὸν θεσμὸν οὐ δύνανται· ἐπειδὴ τοίνυν ἡ ποινὴ τοῦ πράγματος ἐν μόνῃ τῇ ἱερωσύνῃ ἦν ἐκπτώσει, τοὺς δὲ θείους κανόνας οὐκ ἔλαττον τῶν νόμων ἰσχύειν καὶ οἱ ἡμέτεροι βούλονται νόμοι· θεσπίζομεν κρατεῖν μὲν ἐπ' αὐτοῖς τὰ τοῖς ἱεροῖς δοκοῦντα κανόσιν, ὡς ἂν εἰ καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἐνεγέγραπτο νόμοις· καὶ πάντας αὐτοὺς τῆς τε ἱερωσύνης, τῆς τε θείας λειτουργίας, τῆς τε ἀξίας αὐτῆς, ἣν ἔχουσι, γυμνοῦσθαι· καθάπερ γὰρ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγόρευται τὰ τοιαῦτα, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους τὸ πρᾶγμα κεκωλύσθαι, καὶ πρὸς τῇ εἰρημένῃ τῆς ἐκπτώσεως ποινῇ, μηδὲ εἶναι γνησίους τοὺς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀτόπου συνδιαφθορᾶς τεχθέντας ἢ τικτομένους, ἀλλὰ τῆς ἐκ τῆς τοιούτων ἀσεβημάτων μετέχειν αἰσχύνης. Τοιούτους γὰρ αὐτοὺς τίθεμεν, ὁποίους οἱ νόμοι τοὺς ἐξ ἱκέτων ἢ νεφαρίων τεχθέντας γάμων ὁρίζουσιν· ὥστε μηδὲ φυσικοὺς, ἢ νόθους νοεῖσθαι, ἀλλὰ πανταχόθεν ἀπηγορευμένους, καὶ διαδοχῆς γονέων ἀναξίους, οὔτε δωρεὰς λαμβάνειν παρ' αὐτῶν δυναμένους, οὐδὲ αὐτοὺς, οὐδὲ τὰς τούτων μητέρας, οὐδὲ παρενθέτων προσώπων, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν εἰς αὐτοὺς γινομένην παρὰ τῶν πατέρων φιλοτιμίαν, ὑπὸ τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, ἐξ ἧς εἰσὶν οἱ τοῦτο ἁμαρτάνοντες, ἔρχεσθαι. Ὅπερ οἱ ἱεροὶ κανόνες κωλύουσι, τοῦτο καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν ἡμετέρων εἴργομεν νόμων. Εἰ δὲ καὶ ἐσχηματισμένη τις δῆθεν ἐνοχὴ ἐν προσποιήσει δανεικῶν ἢ ἄλλων συμβολαίων ὑποβληθείη ποιοῦσα δῆθεν τὸν τῆς τοιαύτης φθορᾶς μεταχόντα· καὶ ταύτην ἀνίσχυρον εἶναι βουλόμεθα· καὶ τὴν τοῦ τοιούτου δόσιν οὐκ εἰς τὸ πρόσωπον, εἰς ὃ ἐκτίθεσθαι τὰ τῆς συγγραφῆς, ἀλλ' εἰς τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἔρχεσθαι.

XLV. [13] Idem A. Juliano P. P.

Sacris canonibus [14] neque Deo amantissimis presbyteris neque reverendissimis diaconis, aut subdiaconis nuptias contrahere [15] post hujusmodi ordinationem permittentibus, sed solis reverendissimis psaltis, & lectoribus id concedentibus, animadvertimus quosdam despicientes quidem sacros canones, pueros autem generantes ex quibusdam mulieribus, quibus conjungi secundum sacerdotalem censuram non possunt: Quoniam igitur pœna facinoris hujus in sola [16] sacerdotii erat amissione: sacros autem canones non [17] minus, quam leges, valere etiam nostræ volunt leges: sancimus obtinere in illis, & quæ sacris visa sunt canonibus, perinde ac si civilibus inscriptum esset legibus: & omnes istiusmodi homines tam [18] sacerdotio, quam divino ministerio, atque etiam dignitate ipsa, quam habent, nudari: Quemadmodum enim sacris canonibus prohibita sunt talia, sic [19] & secundum nostras leges rem ipsam prohiberi: & præter supradictam excidendi à ministerio pœnam, ne [20] legitimos quidem, & proprios esse eos, qui ex hujusmodi inordinata constupratione nascuntur, aut nati sunt: sed eam, quæ ex talibus seminibus oritur, participari turpitudinem: tales enim eos esse disponimus, quales quos leges ex incestis aut nefariis natos nuptiis definiunt: ita ut neque naturales, aut nothi seu spurii intelligantur; sed prorsus & undique prohibiti, & successionis genitorum indigni: ac nec donationem [21] ab illis capere possint, neque hi, neque horum matres, ne per interpositas quidem personas, sed omnibus in his collatis à patribus beneficiis ad sanctam ecclesiam, ex qua sunt, qui talia deliquerunt, revertentibus: Quod enim sacri canones prohibent, id [22] etiam & nos per nostras abolemus leges [23]. Si vero simulata quædam obligatio sub specie mutui, vel alterius contractus instrumenti fiat, quæ obligatum faciat eum, qui hujusmodi constuprationis particeps factus est, hanc etiam infirmam esse volumus: & talium rerum dationem, non ad eam personam, in quam concepta sunt scripta, sed ad sanctissimam ecclesiam pervenire. Data xv. Kalend. Novembr. C. P. Lamp. & Oreste VV. CC. Conss. 530.

13 Interpretatio Contii.
14 De quibus v. can. Nicena Synod. dist. 31. 1. ad Tim. 3. vers. 2. & 4. &c. 4. vers. 1. 2. 3. ad Tit. 1. vers. 6. & canonem 50. Apostol. 1. Cor. 7. vers. 7. 8. 9. 27. 28. 29. & c. 9. vers. 5.
15 Nuptiæ presbyteris, diaconis & subdiaconis, postquam in eos ordines sunt recepti, hic adeo interdictæ sunt: ut contrahentes nuptias hujusmodi, ministerio excidant, liberi ex hujusmodi complexu suscepti, fiant spurii. adde Nov. Leonis 3. At forte permissu episcopi id fieri potuit, ut Synodus Ancyrana voluit, c. 10. sed Novel. Justin. 123. c. 14. id vetuit. Rationem v. apud Cujac. Novell. 22. fol. 383.
16 V. Nov. 22. c. 42.
17 Hac de re v. dist. 10.
18 Nov. 123. c. 1.
19 Canonibus ab aliquo actu prohibitus, prohibitus eo quoque intelligitur legibus: ut ita fiat illatio à canonibus ad leges.
20 Verisimile est id novo jure mutatum esse, jubentur enim clerici contrahentes nuptias, suis adhærere uxoribus, Novell. 22. c. 42.
21 Cujac. consf. 2. hinc colligit Legatum à presbytero filiæ suæ factum, pro non scripto haberi: quasi incapaci relictum: Idque verius esse, si eam ex uxore alterius susceperit. Id ita quoque sentit Hotom. consf. 16. Res ita est. Novo jure (hoc est, Novel. 89. cap. 15. & Nov. 74. cap. 6.) spurios ex damnato concubitu susceptos usque adeo à progenitorum fortunis arceri, ut etiam parentes eos alere non teneantur. Jure tamen canonico naturali pietate inspecta pater tenetur eos alere: quin ipsis relinquere potest alimenta aut ad ea usque legatum aliquod, non ulterius. c. cum haberet, 5. extra. de eo qui duxit in matrim. quam pol. per adult. Eamque communem esse opinionem refert Rolandus à Valle, 1. consf. 74. num. 31. & seq. Idem refert Mich. Grassus. lib. sent. §. legatum quæst. 6.
22 Leges non dedignantur sacros canones imitari, Nov. 83. c. 1.
23 Cur ita? collige ex cap. constitutiones. dist. 10.
24 Interpretatio Contii.

De relicto ad pias causas. 6. Annali.

μς'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραι.

Θεσπίζομεν, εἴ τις τελευτῶν διάταξιν ποιήσει διατυπῶν ἢ κατὰ ἐνστάσεως τρόπον, ἢ κατὰ ληγάτον, ἢ κατὰ φιδεικόμμισσον, ἢ κατὰ μόρτις καῦσα δωρεάν, ἢ καθ' ἕτερον οἷον δήποτε νόμιμον εἴτε

XLVI. [24] Idem A. Juliano P. P.

Sancimus, si quis moriens, piam fecerit dispositionem vel per institutionis modum, vel per legatum, aut fideicommissum, aut mortis causa donationem, vel alium quemcunque [modum] legitimum: sive injunxerit

ἐπισκήψῃ τῷ κατὰ καιρὸν ἐπισκόπῳ, πρόνοιαν τίθεσθαι τοῦ πληρωθῆναι τὰ παρ' αὐτοῦ βεβουλευμένα, εἴτε καὶ σιγήσῃ τοῦτο, εἴτε καὶ τοὐναντίον ἀπαγορεύσειεν· ἀνάγκην ἔχειν τοὺς κληρονόμους τὸ ἐπιταχθὲν ποιεῖν καὶ πληροῦν ἐκ τρόπου παντός. εἰ δὲ τοῦτο ἑκόντες μὴ ποιήσαιεν, τηνικαῦτα τοὺς κατὰ τόπον θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους περιεργάζεσθαι ταῦτα, καὶ ἀπαιτεῖν αὐτοὺς πάντα πληροῦν κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ τελευτήσαντος. Ἀλλ' ἡ μὲν οἰκοδομὴν ἐκκλησίας ἐπιτάξῃ αὖ ὁ διαθέμενος, εἴσω τριετίας πάντως παρασκευάζειν αὐτὴν πληροῦσθαι. εἰ δὲ ξενῶνος ποίησιν, εἴσω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ μόνου τοῦτο ποιεῖν ἀναγκάζεσθαι· ὡς ἱκανοῦ τοῦ χρόνου τούτου καθεστῶτος πληρῶσαι τὰ βεβουλευμένα τοῖς τετελευτηκόσι, δυναμένων οὖν καὶ οἶκον μισθώσασθαι, καὶ τοὺς ἀρρώστους ἐγκατακλῖναι, ἄχρις οὗ τὰ τῆς οἰκοδομίας τοῦ ξενῶνος περαιωθείη. εἰ δέ τινα δοῦναι πρὸς ἅπαξ εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας προσταχθεῖεν, παραχρῆμα καταναγκάζειν αὐτοὺς τοῦτο ποιεῖν, τουτέστι μετὰ τὴν τῆς διαθήκης ἐμφάνισιν, καὶ τὸ καταδέξασθαι τὸν κλῆρον ἢ τὸ πρεσβεῖον τοὺς τούτοις τετιμημένους.

§. α'. Εἰ δὲ παρέλθοι ὁ εἰρημένος χρόνος καὶ μήτε ἡ ἐκκλησία, ἢ ὁ ξενὼν οἰκοδομηθείη, μήτε ξενοδόχοι ἢ ὁ τοῦτο ἐπιτεταγμένος· τηνικαῦτα αὐτοὺς τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀπαιτεῖν τὰ ὑπὲρ τούτου καταλελειμμένα, καὶ εἰς τοῦτο προσηκόντως ἐπιζητούμενα, καὶ ποιεῖσθαι τὰς οἰκοδομίας τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, καὶ τῶν ξενώνων, ἢ γεροντοκομείων, ἢ ὀρφανοτροφείων κατασκευήν, ἢ πτωχοτροφείων, ἢ νοσοκομείων ποίησιν, ἤτοι τῶν αἰχμαλώτων ἀγορασίαν, ἢ ἑτέραν οἱανδήποτε πρᾶξιν εὐσεβῆ τῷ τελευτήσαντι δόξασαν· προβάλλεσθαι δὲ τοὺς ταῦτα διοικήσοντας ξενοδόχους, ἢ ὀρφανοτρόφους, ἢ βρεφοτρόφους, ἢ γεροντοκόμους, ἢ ἁπλῶς τῶν εὐσεβῶν πράξεων διοικητάς τε καὶ ἐπιμελητάς. οὐκ ἔτι δυναμένων μετὰ τὴν τοῦ εἰρημένου χρόνου διαδρομὴν καὶ τὴν εἰρημένην ἀγνωμοσύνην τῶν τοῦτο μὴ ποιησάντων ἐμβάλλειν, ἑαυτοὺς εἰς τὴν τῶν εἰρημένων πραγμάτων διοίκησιν, ἢ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀφιστᾶν τῆς αὐτῶν διοικήσεως.

§. β'. Τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν ἀνάγκην ἐπιτεθέντων τοῖς κληρονόμοις, ἐκ τρόπου παντὸς ταῦτα πληροῦν· καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῖς παλαιοῖς διηγόρευται νόμοις, ἀνάγκην ἐπιτίθεσθαι πληροῦν τὰς τῶν τελευτώντων βουλὰς τοὺς ἔχειν ἐφιεμένους, ἅπερ ἐκεῖνοι κατέλιπον.

§. γ'. Τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, εἰ μέν τινας ῥητῶς οἱ τελευτῶντες ἐπιστήσαιεν τοῖς πράγμασιν (οἷον ξενοδόχους, ἢ πτωχοτρόφους, ἢ νοσοκόμους, ἢ βρεφοτρόφους, ἢ ὀρφανοτρόφους, ἢ γεροντοκόμους, ἢ παραμοναρίους, ἢ οἰκονόμους, ἢ ἁπλῶς τῶν εὐσεβῶν πράξεων διοικητὰς) ἐκείνους μὲν ἐᾶν ἔχεσθαι τῆς διοικήσεως· αὐτοὺς δὲ μὴ διοικεῖν μέν, τὴν δὲ διοίκησιν αὐτῶν ἐποπτεύειν. καὶ ὀρθῶς μὲν ἔχουσαν ἐπαινεῖν. καθ' ὅ τι δὲ παραβαινομένην ἐπανορθοῦν· κακίστης δὲ τῆς διοικήσεως γινομένης, καὶ ἀπελαύνειν ἐκείνους, καὶ ἑτέρους ἐγκαθιστᾶν ἐννοοῦντας τὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ δέος, καὶ τὴν φοβερὰν τῆς μεγάλης καὶ ἀτελευτήτου κρίσεως ἡμέραν, πρὸς ἣν αὐτοὺς ἀποβλέποντας προσήκει πάντα πράττειν μετὰ τῆς πρὸς Θεὸν συντεταγμένης γνώμης. εἰ δὲ μὴ ῥητῶς τινας οἱ τελευτῶντες ἐπιστήσαιεν ταῖς διοικήσεσιν, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν κληρονόμων ἐξουσίᾳ τὸ πᾶν ἀπόθοιντο, εἰ δὲ ῥαθυμήσαιεν· τηνικαῦτα αὐτοὺς τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ διοικεῖν καὶ προβάλλεσθαι τὰ προστεταγμένα πρόσωπα (οἷον

junxerit pro tempore Episcopo curam agere, ut impleantur, quæ ipse voluit, sive & hoc reticuerit, sive etiam in contrarium prohibuerit: necessitatem [1] habere heredes id, quod ordinatum est, facere & adimplere omnimodo: Quod si id sponte non fecerint, confestim loci Deo amabiles Episcopos, curiosos esse circa hæc, & postulare, ut illi omnia impleant secundum voluntatem defuncti. Sed siquidem ecclesiæ ædificationem injunxerit testator, intra triennium instare eos, ut perficiatur: si vero xenonis ædificationem, intra unum [2] annum duntaxat id fieri cogere: tanquam sufficiente tempore hoc constituto ad perficienda, quæ placuerunt testatoribus: cum sit possibile, & domum conducere, & infirmos illic in lectis sternere, donec opus ædificationis xenonis seu hospitalis compleatur: Si vero quædam dari simul, & una præstatione in pias causas damnati fuerint: confestim cogere eos facere, hoc est, post testamenti insinuationem, & post adprehensam [3] hereditatem, vel legatum ab iis qui honorati sunt.

§. 1. Sin autem transierit prædictum tempus, ac neque ecclesia, neque hospitale ædificatum fuerit, neque hospitalis aliquis sit, qui hoc ordinet: mox ipsos Deo amabiles Episcopos [4] exigere ea, quæ pro eo ordinata sunt, & in id convenienter quæsita, & facere ædificationes sanctissimarum ecclesiarum, & hospitalium, & gerontocomiorum [5], aut orphanotrophiorum præparationem, aut ptochotrophiorum [6], aut nosocomiorum constructionem, aut captivorum [7] redemptionem, aut aliam quamlibet actionem piam, à testatore ordinatam: designare etiam seu præficere, qui hæc administrent, xenodochos, vel orphanotrophos, vel brephotrophos [8], gerontocomos, vel simpliciter piarum [9] actionum diœcetas [10] & curatores: non amplius valentibus post dicti temporis lapsum & dictam indevotionem his, qui illa non fecerint, immiscere se prædictarum rerum administrationi, aut Deo amabiles Episcopos impedire ab illarum rerum administratione.

§. 2. Clarissimis Præsidibus provinciarum necessitatem imponentibus heredibus omnimodo ea perficere: namque & veteribus [11] prædicatum est legibus, necessitatem imponi implere deficientium voluntates eis, qui habere permittuntur, quæ illi reliquerunt.

§. 3. Deo amabiles Episcopi, si quidem aliquos diserte hi, qui defecerunt, præposuerint rebus (veluti xenodochos, ptochotrophos, aut nosocomos, aut brephotrophos, aut orphanotrophos, aut gerontocomos, aut paramonarios [12], aut œconomos, aut, simpliciter [dicendo,] piarum actionum administratores) illos quidem permittant habere administrationem; ipsi vero non administrent quidem; sed administrationem illorum inspiciant aut observent: & recte quidem habentem laudent: in quibusdam autem aliquid prætergredientem corrigant: pessima autem administratione facta etiam eos expellant, & alios instituant, qui cogitent & animo concipiant magni Dei timorem, & terribilem magni & nunquam finiendi judicii diem, ad quam [13] illos respicientes convenit omnia facere cum ad Deum coordinata mente. †. Si vero neminem diserte hi qui moriuntur, præstituerint administrationi, sed in heredum potestate totum posuerint; hi autem rem neglexerint; continuo ipsi Deo amabiles Episcopi &

1 *Novell.* 1. *c.* 1.

2 *Novell.* 1. *c.* 1. §. *si quis.* 1.

3 Hereditas, nisi adita, non transmittitur, *l. un.* §. 5. J. *de caducis.*

4 Quorum oneri incumbit, personis ad id specialiter deputatis deficientibus eo nomine agere, *l.* 25. §. 1. J. *eod.*

5 *L.* 16. *l.* 18. J. *de sacros. ecclesiis.*

6 A πτωχὸς pauper & τρέφω alo. hujus meminit Imp. in *l.* 33. §. 7. *l.* 35. & *l.* 49. *h. t.* Ans.

7 Captivorum redemptio pias inter causas numeratur, *ut hic,* & *l.* 28. *in pr.* & §. *ult.* J. *eod. l. si quis pro redemptione* 36. J. *de donat.* Quinimo legatum ad liberandos carceratos maleficii causa pium dicitur. *Bald. l. quamvis,* J. *de soluto:* & *Nov.* 131. *c.* 11. & 12.

8 Brephotrophium est locus infantibus exposititiis educandis destinatus, de quo in *l.* 19. *l.* 22. & *l.* 23. J. *de sacrosanct. eccles.* Ans.

9 Diœceta est is qui post regem totius regiæ curationem habet. *Alexand. ab Alexand. Genial. dier. lib.* 4. *cap.* 23. *vid. l.* 5. J. *de Episcop. aud.* Ans.

10 Nota de piarum actionum diœcetis & curatoribus, *adde* §. 3. J. *eod.*

11 *Adde Nov.* 1. *c.* 1.

12 Παραμοναρίους. Hi erant villici sive actores possessionum, ex eorum genere qui res ecclesiasticas administrant: quamvis alias hi videantur appellari satellites, adseclæ, buccellarii. Est enim Nicetæ παραμονή, πελεκυφόρος βάρβαρος. *vid. Cujac. hic.*

13 Si non amore, terrore saltem ac metu pœnæ homines à vitio abstinere debent. Brevis differentia legis & euangelii, amor, & timor. *adde Augustinum* 2. *quæstionum in Exodum.*

πτωχοτρόφους, ἢ νοσοκόμους, καὶ τοὺς ἑξῆς κἀνταῦθα τὸ πρὸς τὸν μέγαν Θεὸν ἔχοντες σέβας κατὰ νοῦν) ὥστε ἐκ τρόπου παντὸς καὶ ἐκ πάσης ὁδοῦ καὶ ἐκ πάσης μηχανῆς εἰς ἔργον ἄγεσθαι τὰ εὐσεβῶς διατεταγμένα.

§. δ'. Ὑπὲρ δὲ τοῦ χρόνου παντὸς, ὃν ἂν ὑπέρθοιντο πρᾶξαι τὰ διατυπωθέντα οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι ἀπαιτεῖσθαι αὐτοὺς καὶ καρποὺς, καὶ προσόδους, καὶ πᾶσαν νόμιμον ἐπαύξησιν, ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς τοῦ διαθεμένου τελευτῆς θεσπίζομεν· οὐ σκοπουμένης τῆς moras ἀπὸ προκατάρξεως ἢ αἰτιάσεως ἀλλ' αὐτόθι τῷ νόμῳ δοκούσης γίνεσθαι τῆς καλουμένης, moras, χώραν λαμβανούσης τῆς τῶν καρπῶν καὶ τῆς τῶν τοιούτων προσθήκης.

§. ε'. Αὐτοῦ τούτου κρατοῦντος, εἰ καὶ μὴ παρὰ κληρονόμου, ἀλλὰ φιδεϊκομμισσαρίου ἢ ληγαταρίου καταλειφθείη τὸ τοιοῦτο εὐσεβὲς πρεσβεῖον, καὶ τοῦτο καταδέξηται ὁ τῷ πρεσβείῳ τετιμημένος. καὶ τηνικαῦτα δὲ ἄδειαν εἶναι τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἀπαιτεῖν τοὺς τοιούτοις τισὶ τετιμημένους πρᾶξαι τὰ διαταχθέντα.

§. ς'. Εἰ δὲ ῥαθυμήσαιεν οἱ κατὰ τόπον θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τοῦτο πρᾶξαι, ἴσως ἐκθεραπευθέντες παρὰ τῶν γεγραμμένων κληρονόμων, ἢ ληγαταρίων, ἢ φιδεϊκομμισσαρίων· ἐπ' ἀδείας ἔσται, καὶ τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας, ἢ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς ἐκεῖσε διοικήσεως ταῦτα μανθάνοντι ἀναζητεῖν καὶ καταναγκάζειν τὸ εὐσεβὲς ἔργον ἢ τὴν εὐσεβῆ φιλοτιμίαν ἐκ τρόπου παντός. καὶ παντὶ τῷ βουλομένῳ τῶν πολιτῶν τοῦτο πράττειν. κοινοῦ γὰρ ὄντος τοῦ τῆς εὐσεβείας λόγου, κοινὰς προσήκει καὶ τὰς σπουδὰς τῆς τούτου καθεστάναι πληρώσεως. ἔχοντος παντὸς ἄδειαν ἐκ τοῦ δὲ ἡμῶν τοῦ νόμου κινεῖν τὴν ex lege condictition, καὶ ἀπαιτεῖν τὰ καταλελειμμένα πληροῦσθαι, εἰδότος τοῦ ῥαθυμοῦντος τούτων θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, ὡς καὶ αὐτὸς πρὸς ταῖς ἐξ οὐρανοῦ ποιναῖς καὶ βασιλικῆς κινήσεως ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀμελείας πειραθείη.

§. ζ'. Ὅπως δ' ἂν ἔτι μείζονι φόβῳ καταχεθέντες οἱ κληρονόμοι τῶν τελευτώντων, ἢ οἱ ταῖς τοιαύταις ὅλως ἄγεσθαι πράξεσι βεβαρυμένοι, μὴ τὴν τούτων ποίησιν διαναβάλλοιντο. καὶ τοῦτο θεσπίζομεν. ὥστε ἐνοχληθέντες παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων οἱ τούτοις τετιμημένοι, εἶτα διαναβάλλοιντο, ὡς καὶ τῆς τῶν ἀρχόντων εἰσπράξεως δεηθῆναι· τηνικαῦτα μὴ μόνον αὐτοὺς ἁπλοῦν τὸ καταλελειμμένον εἰσπράττεσθαι, ἀλλὰ παντὸς διπλάσιον. εἰ γὰρ ἐν τοῖς παλαιοῖς ἦν τινὰ θέματα, ἐφ' ὧν ἐξ ἀρνήσεως διπλάσια τὰ τῆς καταδίκης ἐπείγετο, πῶς οὐ κἀνταῦθα τοὺς μηδ' ἑκόντας ποιήσαντας, ἀλλὰ καὶ χρόνον ἀναμείναντας, καὶ ὕστερον ὀχληθέντας παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, εἶτα μηδὲ τούτοις εὐθὺς εἴξαντας, δεηθέντας δὲ καὶ ἀρχικῆς ὀχλήσεως, τῇ τοῦ διπλασίονος ἀπαιτήσει προσήκει σωφρονίζεσθαι.

§. η'. Εἰ δὲ οἱ τελευτῶντες τοὺς ἑαυτῶν κληρονόμους βουληθεῖεν, ἡνίκα μέλλοιεν τελευτᾶν, πρᾶξίν τινα πληροῦν εὐσεβῆ, ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ αὐτῶν ζωῇ καὶ τοῦτο φυλάττεσθαι. καὶ μὴ ἐν μέσῳ τοὺς κληρονόμους ἀναγκάζεσθαι πράττειν, ὧν ὁ διαθέμενος μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν βουληθῇ γενέσθαι· τελευτῶντας δὲ αὐτοὺς ἀνάγκην ἔχειν ἐκ τρόπου παντὸς ταῦτα πληροῦν· ἀναβολῆς δέ τινος παρὰ τῶν ἐκείνου κληρονόμων γινομένης, ἀνάγκη ταῦτα γίνεσθαι, ἅπερ ἔμπροσθεν διετυπώσαμεν.

§. θ'. Εἰ δέ τινα τῶν καλουμένων ἀνναλίων πρεσβείων καταλειφθείη, ἢ δωρηθείη κλήρῳ, (τυχὸν) ἢ μοναστηρίῳ, ἢ ἀσκητρίαις, ἢ διακονίσσαις, ἢ πτωχείοις, ἢ ξενῶσιν, ἢ νοσοκομείοις, ἢ βρεφο-

administrent, & præficiant suprascriptas personas, (ut ptochotrophos, aut nosocomos, & cæteros deinceps, qui etiam magni Dei honorem mente præferant) ut omnimodo & via & artificio ad effectum perducantur, quæ ordinata sunt.

§. 4. Supra autem omne tempus quo distulerint facere disposita scripti heredes, eos cogi solvere & fructus [14], & reditus, & omnem legitimam accessionem à tempore ejus qui disposuit, mortis; sancimus non [15] inspecta mora à litis contestatione aut conventione, sed ipso [16] jure intellecta (quod dicitur vulgo) mora præcessisse, & locum habente fructuum & aliarum rerum accessione.

§. 5. Hoc eodem obtinente; & si non ab herede, sed a fideicommissario [17] aut legatario relictum fuerit hujusmodi pium legatum, & illud acceperit is, qui legato honoratus est: & mox quidem licentiam esse Deo amabilibus Episcopis poscere tales personas quibusdam rebus honoratas facere disposita.

§. 6. Si [18] vero negligentes fuerint locorum Deo amabiles Episcopi id agere, forte gratia corrupti à scriptis heredibus, vel legatariis, vel fideicommissariis: licentia erit, aut Metropolitano provinciæ [19], aut Archiepiscopo illius diœceseos, hæc cognoscenti, inquirere, & cogere, pium opus, aut piam liberalitatem omnimodo impleri: & cuicunque civium idem etiam facere licentia erit: cum sit enim communis pietatis ratio, communes & populares [20] decet etiam affectiones constitui harum rerum executionis: habituro unoquoque licentiam ex nostra hac lege movere ex [21] *lege condictitia*, & postulare relicta adimpleri: sciente, qui hæc neglexerit, Deo amabili Episcopo, quod & ipse, præter imminentes è cœlo pœnas, etiam imperialem motum super hujusmodi contemptu experietur.

§. 7. Ut autem adhuc majore metu terreantur heredes morientium, vel harum rerum procurandarum & faciendarum onere gravati; quominus harum rerum effectum differant; & hoc sancimus: ut si impetiti à Deo amabilibus Episcopis, qui his rebus honorati sunt, postea cessaverint, seu distulerint, ita ut Præsidum exactione opus fuerit, confestim non solum ipsi simplum (quod dicitur) exigantur, sed omnino duplum [22]: Si enim apud veteres erant quædam themata, in quibus ex inficiatione [23] dupla condemnationis inducebantur, quomodo utique non etiam hic eos, qui non solum ne sponte fecerint, sed tempus præterea protraxerint, & postremo impetiti à Deo amabilibus Episcopis, ac deinde neque ipsis statim parentes, opus habuerint etiam Præsidali exactione, dupli exactione non convenit castigari?

§. 8. Si vero morientes suos heredes voluerint quando morituri essent ipsi heredes, actionem aliquam implere piam, non autem in ipsorum vita, & hoc custodiri, & non [24] in medio heredes cogi facere quid eorum, quæ testator post ipsorum mortem voluerit fieri: cum vero morientur ipsi, necessitatem habeant omnimodo ista implere: dilatione autem aliqua ab ipsorum heredibus facta, tunc necesse est, illa fieri quæ ante disposuimus.

§. 9. Si vero aliqua eorum, quæ vocantur *annalia* [25] *legata*, relicta fuerint aut donata clero forte, aut monasterio, aut asceteriis, aut diaconissis, aut ptochiis, aut xenonibus, aut nosocomiis, aut brephotrophiis,

14 *Nov.* 131. *cap.* 11. & 12.

15 Hic casus est specialis. *Nov.* 131. *c.* 11. Aliud enim in aliorum legatis, *l.* 23. *ff. de leg.* 1.

16 Mora fit interdum ipso jure. *vid. l.* 32. *ff. de usuris.*

17 Et merito: sunt enim fideicommissa legatis exæquata. *l.* 1. *ff. de leg.* 1.

18 Episcopi curam gerit Metropolitanus: Metropolitani Archiepiscopus.

19 De metropolitano & archiepiscopo *vide dist.* 21. *c. cleros.* 1. Cæterum hic Episcopi, Metropolitani, & Archiepiscopi rectis verbis distinguuntur. Episcopi locorum seu singularum urbium: Metropolitani provinciarum: Archiepiscopi, diœceseos totius curam gerebant.

20 *L.* 1. & *seq. ff. de popularibus action.*

21 Cur ex lege condictitia, colli-ge *ex l. unic. ff. de cond. ex lege.*

22 Piorum legatorum actio, non modo inficiatione duplatur, sed ex mora.

23 §. 19. §. 23. *in fin. inst. de act.*

24 Nec enim juste agi potest ante conditionis eventum, *l.* 5. §. 2. *ff. quando dies legati.*

25 Seu annua: *v. tit. ff. de annuis legatis: adde l. ult.* J. *eod.*

aut

τρόφοις, ἢ τοῖς ἢ ἀγιωτάτων ὀκελησιῶν πλουσίοις, ἢ ἁπλῶς συνήκουσί τινι δύναστι, ἢ ἄλλως ἐκ πατροκρούθους τῶν οἰκ πλήθους ἠθροισμένων. Βελτιόν ἐστι γ κρῶτα καιρῷ οἱ τιμιώτατοι δύσκολοι χρυσίου ἢ τοιούτης πτήξεως λαβόντες ἀβελτερίαν ἐξέτω μὴ ἐξεῖναι τῶν ποιῶν μηδὲ τὸ χιλιοστὸν μέρος εἶναι, ἀλλὰ κ ἐκπλῆσαι τῶν χρημάτων ὁ τοῦτο ὠνησάμενος ἢ ἀβελτερίαν ὑποβαλόντων. Ἐπείτοιγε ἀναγκη τοῖς μὴ ἐν τινι μέρει χρόνε γλυκυθυμίους εἶναι χρημάτων ἀρθονίαν, τοῖς δὲ γε ἐπιγλυκυθυμίοις παντελῶς τῶν κεκαλελειμμένων στρηνίαν. ἢ φυλαχθήσε) ἢ ἐάν αὐτὸ τὸ ἀναλίαν ὄνομα, ἐάν ἢ διλωσκης ἢ τελευτήσαντ ἐνιαυτὸν μνήμη, ὅ ἐν κ τὸ ἀνταλιον τοῦτο κεκαλείλοιπεν ἀλλ' ἅπαξ ἀποδοθήσε) τῇ τ κεκαλελειμμένων σωματοδόμενον σκοπιοῦ. Μένειν τοίνυν διηνεκῶς αὐτὰς ἐνεχυράσας ταῖς τοιαύταις δόσεσι θεσπίζομεν· οὔτε κ ὅπως χρέους σκοπιᾶς, κ τινὰ τῶν ἀπόρων εἶναι, κ τὰς ὅτι δήποτε προφάσεις ἢ δικαίων οἰκων ἀδεκαν ἔχειν κινεῖν κ ἀπαιτεῖν τινά τε, ἐάν μίας χρόνε παρελθούσης ἀνέκκλητος αὐτοῖς ἀεὶ τὸ καθ' ἕκαστον ἔτος τῶν τοιαύτην πλεονεξίαν ἀφαγλιῶ. Ἀλλ' ὑποθήκην εἶναι τὰ ἢ κεκαλειψαμένα πράγματα τοῖς τοιούτοις πρεσβείοις· ὥστε ἀδεκαν ἔχειν ἐξ αὐτῶν τ πραγμάτων τὸ ἱκανὸν παῖς δίκαις πράξεσι προσκινεῖσθαι ἐ μόνον ἐπὶ τοῖς κεκαλελειμμένοις, ἀλλὰ κ ἐπὶ καρποῖς αὐτῶν, κ προσόδοις, κ παῖσι γομίμοις ἐπαυξήσε, χρονίαις (καθὰ προείρηται)) ἐάν τοῖς κεκλήκασι παρεγγραφῆς ἀμιλλᾶσθαι δικαμένοις, ὁπόταν αὖ τις δοιθμηθῇ χρόνον. Πλὴν εἰ μὴ μεταξὺ τοῦτο τοῦ ἀναλίου πρεσβείου βεβαρυμμένος τέτε κ τὰς ἱερολικὰς κανόνας κ τὰς ἡμετέρους νόμους προστάτης τοιαύτης ἀπαλλήσεως χθόνιος εὐρεθῆναι βυλόμενος, κ θέσθαι ἀντὶ δ ἀναλίε πρεσβείε δεδομένε παρὰ τέτε δ βεβαρυμμένε δίκαλον κ δημόσιος πολλοῖς ἐχ ὑποκειμένοις, ἀλλὰ κ προσθήκην ἔχουσι πίστεως μὲ ἐκ ἐλάττονα δ τεσσάρτε μέρους τ καθαρᾶς προσόδε, ἐπείτοιγε ὁ πόσον ὠμεταξὺ αὐτῶν ἐπὶ τὸ πλέον δέξεται. εἰ μ γάρ τι τοιοῦτο ἐληλυθὸς γλυκὺ τὸ σύμφωνον, κ δυθεὶν ἡ τοιαύτη προσόδε, κ ἀναλειφθεὶν ἐγγράφοις σωθήναις κ ἀναλύσεσι, κ τέτε ἐμφανὲς ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων καλεῖσθαι· δύγειν τὴν ἀπαίτησιν δ ἀναλίε ληφάτε κ δ' ταύτην βεβαρυμμένε θεσπίζομεν. αὐτὴν ἢ τὴν προσόδον αὖτ δ πρεσβείε κωλυτέαν διλωτέον εἰς τέτο ἀφανισμόν, κ σκοπιεῖσθαι παρ' ἑδένος καθ' οἷον δήποτε σκοπιήσεως χρήμα δυναμένε. ἑδένος ἢ τοιετε παρεγκλιθεῖσθε, ὑποκεῖσθαι διηνεκῶς (κ' τὸ ἐμπεσὸν πρὸ ἡμῶν εἰρημένον) τῇ δόσῃ τ ἀναλίων πρεσβείων τὰς τοιάτας βεβαρυμμένας θεσπίζομεν· ὥστε τὸ ὄνομα κ τὴν μνημόλιν δ τελευτήσαντ τότε ἀναλίε πρεσβείε ἐπ' αὐτῶν τ ἔρχων διλωτέον ἀφανίζεσθαι.

De electione. 1. Et confirmatione abbatis. 2. Et abbatissæ. 3. Et cæterorum.

μζ. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰκλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Τοῖς ἱερεῦς ἡμῶν νόμοις οἰόμεθα χρεὼν κ τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς, ἀλλ' οὐκ ἐκ χρόνων τὰς διαγεῖς ἡγεμονίας παρέχοντα· ὥστε ἐπὶ δ διαγῶν μοναχὸς ἢ ἀσκητηρίων μὴ πάντως τελευτῶν δ ἡγεμὼν ἢ δ ἡγεμὼν, τ ἐφεξῆς ἢ τὴν δόυτερον ἡλικίαν. σωιόμβρ γὰρ τῇ φύσῃ ὅτε πάντας ὁμοίως ἀγαθὰς, ὅτε πάντας ἐν ἴσῳ ποιοῦσι κακοὺς· ἀλλ' ὃν αὖ ὅτε ἀγαθὸς βίᾳ, κ σεμνὸς πρὸς, κ ἢ aut sanctissimarum ecclesiarum pauperibus, aut (simpliciter) certibus quibusdam piis, aut omnino non prohibitis ex plebe collegiis [1]; velint autem secundum aliquod tempus hi, qui tunc reperiuntur, auro accepto super tali actione transigere [2]; non liceat id agere, neque quod factum fuerit, ratum esto: imo & [3] privationem rerum [4], qui hæc redemit vel transegit, sustineat. Quandoquidem necesse erit: his quidem, qui aliqua parte temporis fuerint, esse pecuniatum copiam: his autem, qui futuri sunt, omnimodam relictorum privationem: Sed nec ipsum *Annaliorum* nomen, neque perpetua defuncti memoria, ob quam & annuum hoc reliquit, conservabitur, sed statim extinguetur una cum ipsa relictorum interiens alienatione. Manere igitur perpetuo [5] ipsos obnoxios hujusmodi dationibus sancimus: adeo ut, si qua fiat alienatio, & ipsa irrita sit: & hi, qui quandoque præerunt piis locis, licentiam habeant persequi, & exigere ipsa, nulla temporis præscriptione opponenda ipsis, cum [6] per unumquemque annum talis nascatur actio. †. Quinimo hypothecæ subjecta sint ejus, qui reliquit bona, hujusmodi legatorum causa: ita ut licentiam habeant ex ipsis rebus satis piis operibus facere, non solum pro relictis, sed & pro fructibus ipsorum, & reditibus, & omni legitima accessione: temporali (ut dictum [7] est) nulla retinentibus præscriptione convenire queunte, quantumcunque quis numeraverit tempus: Nisi inter hunc [8] annali legato oneratum, & cum, qui secundum sacros canones, & nostras leges præsul constitutus est, istiusmodi exactionis factum fuerit pactum, quo placuerit, *Ut reditus pro annuo legato daretur à gravata persona, semper vigens ac perpetuus, & non multis publicis oneribus obnoxius: sed & accessionem habens, omnino quidem non* [9] *minorem quarta parte puri reditus, aut amplius quantum scilicet inter eos placuerit:* Si enim tale quiddam in scriptis fiat pactum, & datus fuerit talis reditus & receptus in scriptis, pactionibus & transactionibus, & id manifestum per gesta monumentorum constitutum fuerit: cessare exactionem annui legati contra eum, qui eo oneratus est, sancimus: eum vero reditum pro legato constitui, perpetuo ad id deputatum, & qui alienari à nemine quocunque alienationis modo possit: nullo [10] autem horum subsecuto, subjacere perpetuo (ut antea à nobis dictum est) dationi annuorum legatorum eos, qui his gravati sunt, sancimus: ut & nomen & memoria defuncti, ut & annui reditus in ipsis operibus perpetuo conservetur. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE CONSS. 530.

xlvii. [11] Idem A. Juliano P. P.

SAcris [12] nostris legibus existimavimus oportere & hanc addi; quæ ex virtute, non [13] autem ex temporibus, religiosas Abbatias [14], seu præfecturas tribuit: ita videlicet, ut in piis monasteriis, aut ascetериis, non omnimodo mortuo abbate, vel abbatissa, is, vel ea, qui vel, quæ tempore antiquior est, aut secundus secundave deinceps eligatur. Consentimus enim naturæ, neque omnes similiter bonos, neque omnes in æquo facienti malos: sed quem utique & vita [15] κοινὸν τ λοιπῶν μοναχῶν πλήρωμα, ἢ τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἐπιτήδειον ἐστὶ τὸν νομίσθε, κ ἢ ἀγιῶν διαγελίαν σεσκεμμένην ἔλοιτο, ἐπὶ τῶν ἡγεμονίαν κελεῦθαι· ὥστε εἰ μὲ ὁ σοφὸς μ τ πλουτήσιον χρηστὸς εἴη, κ μαχητὴν ἄρχειν ἀξιῶ· σκέπτον τῶν ἄλλων σκοπεῖσθαι. εἰ ὁ μὲν σκέπτον ὁμοίως ἐπ' αὐτὸν φέρεται τῶν ἡγεμόνα ψῆφον. εἰ ὁ ἑδὲς τούτων ἀξιῶ φανοῖτο τιμιώτατον, οἰδὲν πόλε αὖ εἴη βαθμὸν, σεχνιεζόσθαι ἡγεμόνα βίαιτ ὀῦσα σεμνὸν, κ πολλοῖσις στρηνῆς, κ σῶσαι τὰς πεφυβίσας αὐτὸ διωάμεν σεσθήκην ὁ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπίσεσθαι ἐκ ὀκ χρόνων, ἐάν ὀκ κλήρων, ἐάν ὀκ τυχηρῶν σεσείσεσιν, ἀλλ' ἐπιλογῆς, κ ὀκ ἔ κακλίονα γίνεσθαι· κ τὴν παρὰ πάντων μαρτυρίαν εἶναι τ τούτων κρίσιν.

§. α'. Γινέσθω ἢ πᾶσα γίνεσθαι τὸ κ' τόπον θεοφιλεστάτε ἐπισκόπε· ὥστε αὐτὸν μαθάνοντα τ ἐπιλεχθέντα, κ ὀρθῶς ἔχοντα τοῦτο δοκιμάζοντα· συμψηφόν π γίνεσθαι τοῖς ἐπιλεξαμένοις, κ σεφάνεσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἔ ἡγεμόνα πόλιν. Δοκιμάζειν ἢ δεῖ τὸν αὐτὸν ἐπίλογον τ κ' καιρὸν πατριάρχλν, κ τὸν κ' τόπον θεοφιλεστάτε ἐπισκόπε ἐχόντες κ αὐτὸς τὸ κέλευμα ἔ διατόσε Θεῖ, κ τὸν μέλλοντα κρίσιν δύλαβεῖσθαι, εἰ μὴ κατ' ἐκλογὴν, ἀλλὰ σεφῆς τ πᾶσι ἀποδλέψαντες ἀνθρώπινον τὸν σεφολὸν ποιήσεσθαι. ἐχόντων αὐτῶν κ ὀ τὸ τοῦ βίε κ ὀ τὸ μέλλοντ τὸν ὀκ ἔ Θεῖ ποιητὴν οἷα τ αὐτῶν ἀμελείας ψυχαῖς πολλαῖς αἰωνίε μήνιτον αἰτίας παρεχομένης.

§. β'. Τέτων πάντων κ ἐπὶ τ δύλαβεστάτων γωναικῶν ἡ παρθένων τ ἡγεμόνων δύλων μοναστηρίων κρατούντων.

§. γ'. Τῆς λοιπῆς ἱερολικῆς τάξεως ἀπάσης τ ἔ Θεῖ λειτουργίας κ' τὰς ἑαυτῆς βαθμὰς σεφιόσης, κ ἐδὲν ὀκ ἔ παρέγοτ ἡμῶν καινιζομένης νόμε.

De electione episcopi.

μή. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰοάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Θεασίζομεν μηδένα εἰς ἐπισκοπὴν σεχείρεσθαι, πλὴν εἰ μὴ τάττε ἄλλα χρηστὸς ἢ ἀγαθὸς εἴη, κ μήτε γωναικὶ σωοικεῖν, μήτε παίδων εἴη πατὴρ, ἀλ' αὐτὸ μ γωναικὸς σεσκαρίρειν τῇ ἀγκωΐτῳ συκλησίᾳ· αὐτὸ ἢ παίδων, ἀπαγῶ τ Χρειανικὴν κ ὀρθόδοξον ἴχοι λαόν· γινώσκων ὅτιις ἐξ ὀρχῆς τὸ σεβὲ τ Ἀμφιδόχης τ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἡμῶν Ἀμφιτυπῶσι κ μὴ τούτης τ συνοίας σεφελεῖν τ νόμον, κ τὰς ὠφ' ἑαυτὸ τι πράττοντας ἢ πράξοντας ἀπάσης ἐπισκοπῆς ἀνάξιος εἶναι. εἰ γὰρ μ τούτων ἡμῶν τὸν Ἀμφιτυπῶν ποιήσεις τινας ἐπισκόπους ὠφ' ἑαυτὸ τούτης δύναμιν ἢ ἡγεῖσθαι βαρρήσουσιν, ὅτε ὐ ἐπισκόπους ἔσον), ὅτε μᾶλλον ἐπὶ τ ἱερῶν, ἀλλ' ἐξελαθέντες αὐτῶν, ἑτέροις δόσωσι χώραν χειροτονίας ἀκελεῖς τε, κ τῷ Θεῷ Ἀμφ πάντων ἀρεσκόσης.

xlviii. [20] Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, neminem ad Episcopatum ordinari, nisi & in aliis rebus utilis & optimus sit, & neque mulieri cohabitet, neque [21] liberorum existat pater, sed loco uxoris, adhæreat quidem & continens sit circa sanctissimam ecclesiam: loco [22] vero liberorum, omnem Christianum, & orthodoxum habeat populum: cognoscens, sic ab initio ea, quæ de successione Deo amabilium Episcoporum sunt, nos disposuisse, & cum ejusmodi cogitatione processisse nostram legem: & eos qui præter hæc quid faciunt, aut fecerunt, omni Episcopatu indignos esse: qui enim, post hanc nostram constitutionem, facere aliquos Episcopos præter ejus vim, aut fieri ausi fuerint, neque in Episcopis numerabuntur, neque manebunt in sacris, sed expulsi ab his, aliis dabunt locum ordinationis, cum in primis diligentissimæ, tum etiam Deo per omnia placentis. Dat. IV. Kalend. Sept. CP. post CONSS. LAMPAD. & OREST. 531.

De institutione captivorum, aut pauperum.

xlix. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis ad [23] declinandam [24] legem Falcidiam, cum desiderat totam suam substantiam pro redemptione captivorum [25] relinquere, eos ipsos captivos [26] scripserit heredes [27]: ne videatur, quasi incertis [28] personis heredibus instituris, judicium suum oppugnandum reliquisse: sancimus, ejusmodi & talem institutionem pietatis [29] intuitu valere, & non esse respuendam.

§. 1. Sed & si pauperes [30] quidem scripserit heredes, & [31] non inveniatur certum ptochotrophium, vel certæ ecclesiæ pauperes, de qui-

---

1 Collegio prohibito legari non potest. Quæ sint prohibita, *v. l. 1. ff. quod cujusque, & l. 1. ff. de collegiis.*

2 Tranigere monasterio de annuo legato non licet.

3 Emptor rei vetitæ alienari, rem emptam restituere cogitur: nec datum pretium repetit, quasi indebitum, *ut hic. §. ult. Inst. de obligat. quæ quasi ex contractu.*

4 Νεγκάτον.

5 Διηνεκὰς, hoc verbum intelligendum est pro subjecta quæstione, *v. l. 1. ff. pro socio.* Cur perpetuo? collige ex *l. 20. ff. de annuis.*

6 Quarum rerum actio singulis annis nascitur, earum perpetua petitio est, nulla præscriptio.

7 §. 4. T. *eod.*

8 Atqui Ecclesiæ concessa est tantum permutatio, vel cum alia Ecclesia, Nov. 54. *c. 2.* vel cum principe, Nov. 7. *c. 2.*

9 *Adde l. 8. in fin. ff. de transact.*

10 Forma juris omissa actum vitiat.

11 Interpretatio Contii.

12 Hujus legis fit mentio in Novellis.

13 Abbatiæ non pro ætate, sed merito vitæ conferendæ sunt. Sic non ætas, sed vita seniorem facit. Hinc illud, Laqueus juvenum omnes vos: & rursus, Maledictus puer centum annorum. 2. *quæst. 7. c. Paulus dicit, Seniorem non increpaveris.* 28.

14 Nota formam eligendi Abbatis.

15 Dignitas, aut nomen non facit episcopum, sed vita: non episcopi nomen, sed vitæ reverentiam meretur. *c. plerumque.* 27. *in fin. c. non omnes.* 29. *c. non omnis.* 30. 2. *quæst. 2.*

16 Hinc illa puerorum nænia, apud Horatium 1. *Epist. 1.* Rex eris, ajunt, Si recte facies. Hinc & illud Actii *apud Varronem 4. de lingua.* Qui recte consulet, consul fiat.

17 Atqui sorte Matthias electus est, *Act. 1. vers. ult.* Certe, quædam fortibus fiunt, de quibus dixi *ad l. 3. ff. comm. de legatis.* nec inde tamen fortilegi artem suam defendere debent, 20. *q. 2. c. non statim & seq.*

18 *Sic* Virgil. lib. 2. *Æneid. vers.* 201. Laocoon ductus Neptuni sorte facerdos.

19 *Vide l. 31. T. eod.*

20 Interpretatio Contii.

21 *L. 42. §. 1. T. eod. Novell. Leon. 2. 3. 1 Tim. 3. vers. 4.*

22 Hinc illud Pauli, Non ut confundam vos hæc scribo, ἀλλ' ὡς τέκνα μὴ ἀγαπητὰ νουθετῶ. *1. Cor. 4. vers.* 14.

23 Id est declinaturus, aut tacite prohibiturus.

24 Captivos qui in universum instituit heredes, totam hereditatem eis confert, nulli Falcidiæ subjectam. Qui volunt sua bona nulli Falcidiæ subjici, captivos aut pauperes heredes instituant: sed hoc apertius exponam §. 4. T. *eod.*

25 Captivi vox est incerta, ideoque videbatur legatum non valere. T. *tit. de incert. person.*

26 Captivi heredes instituti possunt.

27 Id est, instituerit. An idem si substituerit? Baldus ait.

28 Captivis quod relinquitur, non relinquitur incertis personis. *l. 24. l. 28. T. eod. Novell. 131. cap. 11.* Cur ita? licet stricto jure instituti sint captivi, ac pauperes, quorum lingulæ personæ incertæ: pietatis tamen ratio hæc est, ut jus & nomen heredis tribuatur certis pauperum, & captivorum administratoribus. Hi semper certi: nimirum episcopus, œconomus, Xenon: licet ipsi pauperes, quibus virilim fiat distributio, incerti sint.

29 Cujus maximus est favor.

30 Captivis concessa, & quæ superius dicta sunt de captivis, eadem locum habent in institutione pauperum.

31 Ratio dubitandi *ex l. 9. §. 9. ff. de her. Instit.*

de quibus testator cogitaverit, sed sub incerto vocabulo *pauperes* fuerint heredes instituti, simili modo & hujusmodi institutionem valere decernimus. §. 2. Et si quidem captivos scripserit heredes, civitatis, in [1] qua testator larem [2] fovere ac degere noscitur, Episcopus & œconomus hereditatem susципiant: & omnimodo in redemptionem captivorum procedat hereditas, sive per annuos reditus, sive perventionem mobilium [3] seu se moventium rerum sit: nullo penitus ex hoc lucro, vel Oeconomo, vel Episcopo, vel sacrosanctæ ecclesiæ relinquendo. Si enim propter hoc à [4] speciali herede recessum est, ut non Falcidiæ ratio inducatur, quomodo ferendum est, hoc, quod in sacrum [5] venerit, per Falcidiam vel aliam occasionem minui? §. 3. Ubi autem indistincte pauperes scripti sunt heredes: ibi xenonem ejus [6] civitatis omnimodo hereditatem nancisci, & per [7] Xenodochum [8] in ægrotantes fieri patrimonii distributionem, secundum quod in captivis constituimus, vel [9] per redituum annalium erogationem, vel per venditionem rerum mobilium, vel se moventium, ut ex his res immobiles comparentur, & annuus victus ægrotantibus accedat: Quis [10] enim pauperior est hominibus, qui & inopia tenti sunt, & in xenone repositi, & suis corporibus laborantes, necessarium victum sibi non possunt afferre?

§. 4. Licentia omnino danda & in priore, & in secunda specie, & actionem movere, & debita exigere: ut in captivos, vel ægrotantes consumantur. Si enim heredum [11] eis & jus [12], & nomen dedimus, sine [13] Falcidiæ tamen legis emolumento: necesse est eos debita exigere, & creditoribus respondere. §. 5. Sin autem ampliores in civitate xenones vel ptochotrophia sint, ne incerta videatur pecuniarum datio; tunc ei xenoni vel ptochotrophio, qui pauperior [14] esse dignoscitur, easdem res vel pecunias adsignari censemus: hoc videlicet discutiendo à viro reverendissimo locorum Antistite, & sub eo constitutis clericis.

§. 6. Sin autem nullus xenon in civitate inveniatur: tunc, secundum de captivis sanctionem, pro tempore Oeconomus sacrosanctæ ecclesiæ vel Episcopus hereditatem accipiat: & sine [15] Falcidiæ ratione pauperibus, qui in civitate sunt, vel penitus mendicantibus, vel alia sustentatione egentibus, eædem pecuniæ distribuantur. §. 7. Hæc tamen omnia locum habere sancimus, quando non certi xenonis vel certi prochotrophii, vel certæ ecclesiæ nominatio à testatore subsecuta est, sed incertus est ejus sensus. †. Sin autem in personam certam venerabilemve certam domum respexerit, ei tantummodo hereditatem vel legatum competere sancimus, nulla [16] Falcidia nec in hac parte intercedente. §. 8. In omnibus autem hujusmodi casibus cœlestes iracundias sacrosanctarum rerum administratores expectent, si qualecumque lucrum ex hujusmodi gubernationibus sibimet acquisierint, vel si hoc committi ab alio consenserint, & non gravissima pœna, & interminatione, quod perperam factum est, studeant corrigere.

De captivis redimendis.

In Authent. ut cum de appell. cog. §. si unum de prædictis. col. 8. tit. 16. al. tit. 12. seu Novell. 115. c. 3.

Si [17] captivi [18] alicujus liberi seu cognati redemptionem ejus neglexerint: non solum exheredari possunt, sed etiam lege [19] denegatur eis successio. & si fuerint scripti heredes, tantum valeat testamentum in alus [20] capitulo. Hæc ergo successio defertur Ecclesiæ [21] civitatis ejus, expendenda scilicet in captivorum redemptionem. Multo [22] magis, si extraneos instituerit, qui redimere supersedeant. Excipitur minor octodecim annis. †. Qui [23] autem redimere student, si propriam non habeant pecuniam, super [24] quibusdibet rebus ipsius in eam causam recte contrahunt, etiamsi minores viginti quinque annis sint, majores tamen octodecim; qui tamen [25] pro majoribus viginti quinque hic accipiuntur. Et captivi, si reversi fuerint, cogantur [26] habere ratum contractum. †. Eadem [27] pœna est paratum, si redemptionem neglexerint liberorum [28].

De peculio clericorum, & querela inofficiosi.

L. Idem A. Joanni [29] P.P.

Cum lege Leonina viris reverendissimis Episcopis, & presbyteris, & diaconis peculium [30] habere quasi castrense concessum est: eo addito, ut & in ipso testari possint: dubitabatur, si hujusmodi testamenta debeant de inofficioso querela expugnari: cum de omnibus personis, quæ hujusmodi peculium meruerunt, eadem fuerat quæstio exorta? Sancimus itaque, viris reverendissimis Episcopis, & presbyteris, & diaconis, qui tale peculium quasi castrense possident, super his tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculii sunt, non solum ultima condere secundum leges elogia licere; (quod ex Leonina constitutione descendit) sed etiam eorum ultimas voluntates super his tantummodo habitas, de inofficioso querelæ minime [31] subjacere. Dat. Non. Februar. CP. post Cons. Lampadii & Orestis, anno 11. 532.

De præscriptione fori, & renuntiatione juris sui.

LI. Idem A. Joanni P.P.

Si [32] quis [33] in conscribendo instrumento [34] *sese* confessus [35] fuerit *non* [36] *usurum fori præscriptione* [37] *propter sacerdotii* [38] *prærogativam*: sancimus non licere ei adversus [39] sua pacta venire, & contrahentes decipere [40]: cum [41] regula [42] sit juris antiqui, *Omnes* [43] *licentiam habere hiis, quæ pro se indulta* [44] *sunt, renunciare.* Quam generalem legem in omnibus casibus obtinere sancimus, qui necdum per judicialem sententiam vel amicabilem conventionem sopiti sunt. Dat. Kal. Septemb. CP. post Conss. Lampad. & Orestis VV.CC. 532.

De tutela & cura.

LII. Idem A. Joanni P.P.

Generaliter [45] sancimus; omnes viros reverendissimos Episcopos, necnon presbyteros, diaconos & subdiaconos, & præcipue monachos, licet [46] non [47] sint clerici, immunitatem [48] ipso jure omnes habere tutelæ [49] sive testamentariæ, sive legitimæ, sive dativæ; & non solum tutelæ eos esse expetes; sed etiam curæ [50], non solum pupillorum, & adultorum; sed & furiosi, & muti, & surdi, & aliarum personarum, quibus tutores, vel curatores à Veteribus legibus dantur. §. 1. Eos tamen clericos & monachos hujusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas ecclesias, vel monasteria permanent, non divagantes [51], neque circa divina ministeria desides: cum propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus, ut, aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant [52]. §. 2. Et hoc non solum in vetere Roma, vel in hac Regia civitate, sed & in omni [53] terra ubicumque Christianorum nomen colitur, obtinere sancimus.

In Authent. de sanct. Episc. §. Deo autem amabiles. coll. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 5.

Presbyteros, diaconos, aut subdiaconos, jure cognationis ad tutelam vel curam vocatos, suscipere permittimus [54]: *si tamen intra quatuor* [55] *menses, ex quo vocati sunt, apud judicem competentem in scriptu declaraverint, talem administrationem propria se voluntate susciпisse. Si quis autem sic fecerit, nullum ex hoc præjudicium circa alienam tutelam, vel curam patiatur.* §. 1. *Episcopos autem vel monachos tutelam alicujus personæ subire non permittimus. De curialibus & taxeotis.* 1. *De clericis aut monachis suum ordinem deserentibus & in armatam militiam transeuntibus.* 2. *De substitutione aut fideicommisso sub conditione defectus liberorum.* 3. *De solutione matrimonii, & dote, ac donatione propter nuptias.*

νγ'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰοάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Θεσπίζομεν, μηδένα παντελῶς, μήτε βιβλουτλᾶν μήτε ταξεώτλαν ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ λοιπὸν γίνεσθαι· ἐδὲν ἐφαπτόμενος ἢ ὑπὸ νόμους ἢ τοιούτης ἱεροσυλίας ἀφεστηκὼς· ἢ λοιπὸν ὑπηρέτην ἢ μηδένα παντελῶς ὄντα ἐν ἱερωσύνῃ· ἢ μηδὲ λειτουργήσας ἢ τοῖς ταξεωλικοῖς ὑποκείμενος· ἔτυχεν ἐπιτίμου. Τὸ γὰρ συντελεσμένον ἐκ παραδόξου σφοδρότητος καὶ τοῖς ἀφ' ἑαυτοῦ (ὡς εἰκὸς) ἐπισυμβαῖνον ἀμαρτήμασι, τοῦτ' αὐ εἴη δίκαιον ἄρδα μὲ εἶναι ταξεώτλαν καὶ βιβλοῦτλαν, καὶ πρὸ πάντων πικρότερα, διδοὺς ὁ ἱερεὺς χειροβρεσίαν τοῖς ἀφειδῶς καὶ φιλαυθρωπίας τε καὶ ἀνεξικακίας ὑφηγεμόνα δόγμασιν. πολλοὶ εἰ μὴ ὀκνηπίας ἡλίκιας, καὶ ὕπνου πλὴν ἕβδομον ἐνδώσης, ἔτυχε τοῖς δύλαβεστάτοις μοναχοῖς ἐγκαλλελεγμένοι, καὶ ἀφωμείνας ἐπὶ τούτῳ ἢ χάλαβες πλυνάδου· ἢ ἐφιέμην αὐτοῦ καὶ πρεσβυτέραν γλυδέαν, καὶ εἰς ἐπισκοπὴν ἐλθεῖν. ἐσβόλλον ὃν, ὡς ἑνὶ τοιούτῳ πρόνοι), καὶ ἀξίῳ τῆς ἱεροσύνης φανεῖν πλυνάδου τὸ ἄδεκον ἔχει μόνον ἐπὶ τῷ ἱερωσύνῃ, καὶ ἢ λειτουργεῖν ἀπηλλάχθαι τὴν τεφρὰν μόνοι μόχθον ἀπ' αὐτοῦ ἀπειρίας παρέχων τοῖς βιβλοῦσιν, καὶ τῷ δημοσίῳ. (καὶ τὰ ἐνεγκόμενα ἐπὶ τοῖς τεφροπηροῖς τεθνᾶσι παρ' ἡμῶν νόμον) ἢ μόνῳ τῷ δημοσίῳ, εἴγε ταξεωλικῆς τύχης ἐτύγχανεν ὤν. Εἰ ὃ καὶ τῆς δύλαβεστάτου δρ-

LIII. Idem A. Joanni P.P.

Sancimus [56], neminem omninò, neque curialem [57], neque taxeotam, episcopum aut presbyterum de cætero fieri nihil [58] attinente, aut attingente hac lege eos, qui ante eam hujusmodi sacerdotio digni habiti sunt: de cætero vero neminem omnino, qui supradictæ sit fortunæ, ad prædictas consecrationes ascendere [59]: & maxime si & jam antea ministraverat, aut taxeoticis serviverat jussionibus: cum enim, qui enutritus est in executionibus vehementibus (seu asperis,) & his, quæ ex ea re accidunt, peccatis; non utique æquum fuerit, modo [60], quidem & illico esse taxeotam, & buleutam, & facere omnium acerbissima; mox autem sacerdotem ordinari, de humanitate & innocentia exponentem dogmata. †. Præterquam si [61] ab infantia, & nondum quidem ephebiam excedente ætate, ei contigit inter reverendissimos monachos connumerari, & morari in eo ipso schemate [62]: tunc enim permittimus ipsi, & presbyterum fieri, & ad Episcopatum venire: cum sit manifestum, simulatque tale quid evenerit, & dignus sacerdotio apparuerit; quod confestim licentiam habebit manere in Episcopatu, & ministrare, dummodo quartam [63] partem suæ substantiæ universæ præbeat decurionibus, & fisco (secundum nuper [64] de quarta parte positam à nobis legem) aut soli fisco, si quidem taxeoticæ fortunæ ei esse

---

1 *Vide l. 26. §. tit. prox.* 2 De lare, *vide l. 1. §. 2. ff. de agnosc.* 3 *Vide quæ notavi ad l. 93. ff. de verb. sign.* 4 A speciali herede interdum ita recedere possumus, ut Falcidia non utatur. 5 Captivis, aut pauperibus quod relinquitur, sacro corpori relinqui intelligitur. Inde fit ut hujusmodi relicta non minuantur per legem Falcidiam. Vetatur enim rerum sacrarum diminutio. 6 Xenonem qui heredem instituit, in dubio suæ civitatis Xenonem instituisse intelligitur. Etenim suam quisque magis, quam alienam civitatem diligere præsumitur: & ita recte judicari potest ex præsumpta voluntate testatoris. 7 Xenodochium qui instituit, Xenodochii nomine ægrotos advenas instituere videtur. 8 Xenodochus is est, qui advenas ægrotos, inopes, debiles, invalidos, necessarium sibi victum parare nequeuntes hospitio excipit. 9 Sensus est, Xenones ita solent institui, vel ut certam summam pauperibus semel distribuant, vel ut reditum annuum erogent, vel ut ex mobilium precio immobilibus emptis annuum victum ægrotantibus præstent. 10 Sensus est, vox *Pauperis* à propria significatione non est detorquenda. Ideoque pauperibus institutis non tam eorum hospes, quàm ipsi hospitio excepti ac egentes, instituti videntur. 11 Testamentarius executor actiones movere potest sicut heres. *Bart.* 12 Piorum locorum administratores ris quid ipsis piis locis testamento sit relictum, ipsi, inquam, administratores, eo casu jus, & nomen heredum sortiuntur ac ferunt: nempe ut debita testatori exigant, & ejus creditoribus satisfaciant, & creditoribus dimissis, relicta ipsis pauperibus dividant, seu distribuant. Hoc cum sit, videntur comparari heredibus fideicommissi restitutioni obnoxiis. Licet igitur aliquis Trebellianicam, aut Falcidiam ab iis deducit: eo magis quod hac lege jus, & nomen heredum accipiant: sed non ita jus est: alio enim fini heredes instituuntur, nempe non ut lucrum faciant, sed ut integrum relictum distribuant: nullo lucro eis relinquendo. §. 2. §. *cod.* sine Falcidiæ ratione §. 6. nulla Falcidia intercedente. §. 7. §. *eadem.* 13 Sic intelligo, Xenodochum (idem sentiendum in similibus personis, heredem institutum, univerlam hereditatem pauperibus distribuere teneri: nec ex ea deducere quartam jure institutionis. §. 6. §. *cod.* Alias nimis generale est, quod ex hac lege colligi solet: Ex relictis ad pias causas non detrahi legitimam: cum legitima jure naturæ debita semper detrahenda sit, licet aliud sit in legitima debita jure institutionis. vid. *Wurmser. 1. Pract. 39. cap. 8.* 14 Sensus est, Relictum certo xenodochio, ei deberi. §. 7. §. *cod.* incerto, civitatis xenoni deberi. §. 5. §. *cod.* Quid si plura sint in civitate xenodochia? pauperiori: Quid si nullum sit in civitate xenodochium? Episcopus relictum pauperibus distribuit integrum, nulla deducta quarta. 15 *Vide* §. 4. §. *cod.* §. 6. §. *cod. Nov. 131. cap. 12.* 16 §. 7. *infrà eodem.* 17 Usus hujus Authenticæ hic est apud Gallos. Captivus de suis testari potest, si postea liberatus moritur intestatus, ei succedet, non ecclesia, sed proximus: quamvis redemptionem captivi neglexerit, quia ipse ingratitudinem videtur remisisse, si non est in vita conquestus. *l. ult. in fin.* §. *de revoc. donat.* Quid si in ipsa captivitate moritur intestatus? Bona ejus posse applicari fisco putat Rebuffus *in proœmio constit. gloss. 5. num. 8.* 18 *Subaudi*, à latronibus, furibus, hostibus, piratis & similibus: quinimo custodia publica clausi, etiam pro quantitate aliqua pecuniaria: modo non perpetua sit custodia, aut judicis sententia desinita. Frustra namque pro ejusmodi captivo redimendo laboratur. *Goth.* Hæc authentica pluribus in locis in dissuetudinem abiit. Vide *Groeneweg.* hic ad intellectum authent. vide *Ludovic. Bolog. ad l. 4. §. Cato. ff. de verb. oblig. num. 123. Fulgos. consil. 81. Tiraquell. tract. cess. caus. in 1. parte num. 25. & post leg. connub. gloss. 8. num. 284. S. L.* 19 Ipso jure: neque sententia judicis requiritur. 20 Legata igitur ad pias causas hic præstantur: licet ex testamento non adeatur hereditas. 21 Non proximis. *vid. l. 1. §. de secund. nupt.* 22 Hereditas facilius eripitur extraneo heredi, quam conjuncto. 23 Etiam extranei. 24 De re captivi, redimendi ejus causa, contrahere etiam extraneus potest. 25 Minor viginti quinque, major octodecim annis pro majore habetur, ut captivi bona, pro eo redimendo possit obligare vel vendere, atque ita pietatis causa, ætas minoris supleturus. 26 Etiam inviti captivi redimi possunt. *arg. l. 6. ff. de app. l. 3. §. de lib. causa, l. 52. §. 10. ff. pro socio.* 27 Redimere captivos liberos parentes debent, ut à liberis redimi debeant. 28 Quid si legitimam captivus consecutus sit à patre, vel hoc etiam casu parens filium liberare cogitur, ne in hujus legis pœnam incidat. Nam ut maxime legitimam filio captivo jam dederit, pietatis tamen officia in filium exercere cogitur. *Castrensis hic.* Quæri hoc utiliter potest, utrum quod filii redimendi causa pater numeraverit, id in legitimam filii possit imputari necne? Bartolus negat recte imputari pietatis favore. *l. liber captus. 17. §. de postliminio reversis. Bart. in l. Stichius 16. in fin. ff. de peculio legato.* Quid si filii captivi liberandi nomine se pater obligavit, necdum numeravit? solida obligatio legitimæ filii non imputabitur si pietate paterna, se pater obligavit: secus si necessitate statuti. *Bald. l. filia 18. n. 19. §. familiæ.* 29 Is fuit Joannes Cappadox homo illitteratus, sed ad avaritiam Imperatoris ingeniosius minister, quam dum satiaret; non Deum, non hominem pensi habere solitus. Ut ex Procop. Persic. 1. notat Grot. hic. *S. L.* 30 Clerici peculium quasi castrense habent. *l. 34. §. cod.* 31 Puto hoc abrogatum esse *per Novell. 123. c. 19.* & Authenticam, *presbyteros. §. cod.* 32 *L. 29. §. de pactis.* Hæc lex non servatur jure canonico. *c. si diligenti. 12. 2. extra de foro compet.* 33 Puta clericus. 34 Puta mutus. 35 Ultro, vel patius vel per stipulationem. 36 Qua alias uti posset, nisi ei renuntiasset. 37 Id est, exceptio, de Paucis ita habe, Quemlibet foro suo renuntiare posse, si modo forum litigatoris favori attributum est, non honori judicum. Sic vasalli, etiam inviti coguntur de feudo apud *pares* Curiæ litigare. Cautæ domaniales *regis* Galliæ etiam volentibus partibus apud alios judices quam superiores Curiæ agi non possunt. Ad hæc privati jurisdictionem non habentes tribuere eam non possunt, *v. Bald. hic.* 38 Sacerdotii enim prærogativa jus fori speciale tribuit. *Authent. statuimus. 33. §. eod.* 39 Renunciare potest quis etiam foro suo. Hujusmodi renunciationi stari oportet, ne alioquin adversus pacta veniatur, ut hic. Hodie clericus foro suo renunciare non potest. Cur? *vid. c. si diligenti. 12. extra de foro compet.* 40 Prima ratio decidendi. 41 Altera ratio decidendi. 42 De qua *vide quæ notavi ad leg. 29. §. de pact.* 43 Renunciare juri pro se introducto quisque regulariter potest, *v.* tamen exceptiones varias apud *Socin. regula. Renunciare. 339. & d. c. 12. & c. 18. eod. tit.* 44 Al. *inducta*: al. *introducta.* 45 Hæc constitutio extat, 16. *quæst. 1. cap. graeciliter. 40.* 46 Clericorum appellatione qui contineantur, *vid. Nov. 123. c. 19.* 47 Monachi non sunt clerici, fieri tamen possunt clerici. *l. 2. Cod. Theod. de episcop. 16. g. 1. cap. de monachis. 3.* ut Julianus Apostata ex monacho factus est clericus in Ecclesia Nicomediæ. *Aug. Epist. 76. v. Cujac. Nov. 6.* 48 Clerici inviti tutores non dantur. 49 Quin tutores eos dari concilia verant, ut Cyprianus scribit 1. *epist. 9.* 50 *Adde Canonem Apost. 6. & 80.* 51 *V. Nov. 123. cap. 9.* huc refer Novellam 133. Hieronymus *ad Fantium*, si cupis esse quod dicens, id est, si cupis monachus seu solus esse, quid facis in urbibus? *16. q. 1. cap. si cupis. 5.* Eugenius Papa: sicut pisces sine aqua carent vita: ita sine monasterio monachus, *16. quæst. 1. cap. placuit communi. 8.* Duplex est opus monachi, aut divinis vacare scripturis, aut opera manuaria meditari. *Nov. 123. c. 6. in pr.* 52 *L. 32. §. 4. ff. de arbit. Nov. 123. c. 6.* 53 Subaudi, quæ imperatori sit subjecta: alias extra territorium constitutio vim non exerit. *l. ult. ff. de jurisdict.* 54 Non tamen inviti accipient. *v. Cujac. Novell. 123. cap. 5.* 55 *V. Cujac. cap. 16. de præscript.* 56 Interpretatio Contii. 57 Βουλευτὴν μήτε ταξεώτην. *Græci hic v.* ταξεωτικοί. curiales decuriones, curiæ civitatis obnoxii: ταξεωτικὴ τύχη, curialis conditio. *distinct. 51. 53. Nov. 123. c. 15.* 58 Lex ad præteritos casus in dubio non extenditur. 59 Ἱερᾶσθαι. 60 Hinc illud Hieronymi *ad Oceanum*: Heri catechumenus, hodie pontifex: heri in amphitheatro, hodie in ecclesia: vespere in circo, mane in altario: dudum fautor histrionum, nunc virginum confessor. *adde quæ notavi ad Nov. 133. c. 1. in fin. & l. 7. §. 2. ff. de injur.* ibi. Heri servus, hodie libertus. 61 *Novell. 6. cap. 1. §. 1. Nov. Leonis 6.* 62 Id est, habitu. *Plautus in Amphitr.* Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini, Quod ego huc processi, sic eum fervili schema. 63 Quartam bonorum decurionis applicandam fisco observa. 64 Id est, anno 528. *l. ult. §. quando, & quibus quarta pars. adde Novell. 6. c. 1.*

χιμανδρίτας παρθεία, καὶ ἀξιωμένην ὡς αὐτοὺς καὶ ὕστερον, ὡς τοῦ διδόντος τὴν τύχης ἀμοιβὴν, τὴν περὶτιον καὶ ἐκείνοις μείζονα τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας (κωλυόντων εἰκότως ἑτέρων) παρεγκλῆναι ἄλλως ἢ ὑπὸ ἀναίνην χειροθετούσης συνηρεμίας, ἐπὶ τῷ χειροθετηθῆναι τοιοῦτον τὴν πρώτην ἱερωσύνης. Γινωσκέτω δὲ τῆς ὑπεροχῆς, ὡς πεῖται τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ πολιῶν ὑφορμήσεις καὶ αὐτὸν τῶν ἱερωσυνίων, εἰ τοιοῦτο πράξαιεν ὡς τὸ μηδὲ τὴν χειροθετηθέντων τὴν ἱερωσύνης ἀπολαύειν, καὶ εἰ ὡσαύτως οἷον δήποτε βαθμὸν ἐκκλησίας ἐπέχει, ἀλλ' ἐν ἰδιώταις τεθέχθαι, καὶ τὰς λειτουργίας ἐκπλεῖν, ἃς ὑπεικεῖ ὡσαύτως.

1 De quibus l. ult. C. de decurionibus.

Ἀπερ ἄπαντα κρατεῖν εἰς τὴν ἐφεξῆς βουλόμεθα χρόνον ἐπειδὴ τισὶν ὡσαύτως ὑφ' ἡμῶν ἐξώρισται. ἃ ὡσαυτῶς μὴ παυόμενος ὁ ὁ νόμος (καθάπερ εἰκότως ἐφθημεν) τῶν ἄπαξ τοιούτης ἱερωσύνης ἀξιωθέντων. ἀλλ' ἐξουσίαν ἐχόντων αὐτῶν δι' ὑποκριτῶν λειτουργεῖν καὶ τῷ Θεοδοσίῳ καὶ Βαλεντινιανῷ τῶν τῆς διστεύσεως λήξεως

2 L. 21. sup. eod. ἀξιώσεων τῶν ὡς Θεμιῶν ἀνύμνημμένων.

§. α'. Πρὸς τούτοις κἀκεῖνο δίκαιον εἶναι, καὶ κρατεῖν, καὶ πολιτεύεσθαι βεβαίως ὅπερ ἔθος ἐξ ἀρχῆς, καὶ πολιτευσάμενον οὕτω ἕκαστον ὅπως παρῶπλαγ· μεμνήμεθα Ἀρκαδίου, καὶ Ὁνορίου τῶν τῆς διστεύσεως λήξεως συντυχόντες ἀξιωθέντι βουλομένῳ, τοὺς κλητῆρας.

3 L. 12. sup. eod. εἴπερ ἀμελήσαντες τύχειεν τῶν ἑαυτῶν τάξεως, καὶ εἰς οἶκον ὑπηρεσίαν ἔτυχον ὡφελεῖν ἐφετείων ὡσαύτως λαύειν, ἢ καὶ καθυπηρεμοῦσι ὡσαύτως θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπων ἐφετεύεσθαι τολμήσαιεν· οὐδὲν ἀμέλεσθαι μὲ αὐτὸς τὰ ἐφετείας, ἢς ἔτυχον· ὡσαύτως ἀποδίδοσθαι ὁ παῖς τῶν πόλεων βαλαῖς ὑπαρχήσουσας τὸ λοιπὸν τῷ δημοσίῳ. ἐπειδὴ καὶ τῇ ὧν διαφόρου Θεῷ λατρείᾳ, καὶ τὰ ἐφετείας πρόσωπον ἔτυχον ἀπειπόντες. Ἀπερ κρατεῖν ὃν ὧν ὁ ἡμῶν ἱεροζόμῳ ὧν νόμος, κελεύοντες αὐτοὺς δίβυς καὶ περιφανεῖς εἶναι, γίνεσθαι βουλευτὰς· εἶναι σφόδρα δύσβουλον ἔχειν βουλευτῶν ἢ πόλις· ἐπείτοιγε τὰ γείτονα, ἢ καὶ πορρώτερα μέρη μιᾶς ἐπαρχίας ἑτέρας, ἔνθα μάλιστα βουλευτῶν κεκένηκεν λαοπλία. Εἰ ὁ ἀφανεῖς (ὡς εἰκὸς) ἡγούνται, ἄδικον δίδωμι τοῖς βουλευτὰς δύβις ἐπιφαίνειν τὰ ὡσαυτῶν αὐτοῖς ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τοῦτο κελεύειν καὶ τὸ ἱκανὸν ἑαυτοῖς κτᾶσθαι τὸν νόμον ἐντεῦθεν ποιεῖν. Ταῦτα μὲν ὧν ἐπὶ τοῖς δίλαοδεστάτοις κληρικοῖς οἷς δήποτε βαθμοῖς κρατεῖν εἰς τὸ δηνεκὲς ἱεροζόμῳ καὶ ἐπὶ τοῖς ἤδη πεπληρωμενηκόσι κρατεῖν τὸν νόμον βουλόμενοι, διότι καὶ ὡσαύτως ἦν. Ἐπειδὴ ὁ καί τινα ἀξίωσιν δόξομεν ὡσὶ μοναχῶν ἀφαιρεῖσθαι, καὶ βουλόμεθα, ὡστὰς μὴ κωλυόμενόν τὰ οἰκεῖα μοναστήρια, μήδε θορυβεῖν τὰς πόλεις, ἢν κἀ ὡσάς τινα νενομοθετῆσθαι καιρόν τινος ὑποπλάσαι· δεῖν ὥφθημεν ἀφορμολογοῦντες τελειότερόν τε καὶ εἰς τὸ ἀπαυθαρόδονον καὶ τῶν ἐπαυορθῶσαι. ὥστε μηδενὶ ὃν λοιπὸν τὸ δίλαοδεστάτων μοναχῶν ἄδειαν εἶναι τὸ τοιοῦτό τι πράττειν, καὶ κωλυόμενόν τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἀπελαύεσθαι ὁ τῶν οἰκιῶν ἐκκλησίαν, ἢ ζώνην, ἢ ἀξίαν, ἢ τὸ ὁτιοῦν βίον, καὶ τὸ ὧν Θεῷ λατρεύειν, καὶ ἀφωσιωμένον τῷ θεῷ ἀνθρωπίνας ἀκολουθίας ἀνθαιρεῖσθαι ἢ γινώσκειν. ὡς καὶ ὁ τοιοῦτό τι πράττων ἐπιδοθήσεται τῇ βουλῇ τὰ πόλεως οἰκείνης, ἐξ ἧς ἐστὶν ἢ ἑτέρας· (καθὰ ὡσαύτως εἰπόντες ἐφθημεν) εἰ μὲν χρημάτων δύναμις, καὶ χρημαλικοὶ ὑποσησόμενος λειτουργίας· ἐπείτοιγε τὰς εἰς σῶμα φερούσας· κἀνταῦθα αἰδείας ἔσης τοῖς βουλαῖς, (καθάπερ εἰπόντες ἐφθημεν) εἰ ἀφανεῖς ἡγούνται ἐπιλαμβάνεσθαι τὰ πραγμάτων, ἐσσε contigerit. †. Si vero, & in reverendissimis Archimandritis censeatur, & manserit inter ipsos: & hoc etiam modo damus fortunæ liberationem, quartam & tunc partem suæ substantiæ (ut prædiximus) præbituro: aliter autem neque illi ordinari concedimus, neque ordinato tale quid agere permittimus. †. Sciente tua excellentia, quia hæc observari debent ab omnibus Deo amabilibus Episcopis, pœnam expectaturis circa ipsum sacerdotium, si quid tale fecerint: præter id; quod etiam nec ipse ordinatus sacerdotio fructur, licet fuerit antea in aliquo gradu sacerdotii ordinatus, sed inter privatos redigetur, & ministeria [1] exequetur, quibus subjacebat prius. †. Quæ omnia obtinere in futurum volumus tempus: quoniam nunc primum à nobis inventa sunt: non pertinente ullo modo hac lege (ut diximus) ad eos, qui semel hac dignitate sacerdotali decorati sunt: sed licentiam habentibus ipsis per substitutos ministrare, juxta Theodosii, & Valentiniani piæ memoriæ constitutionem [2], quæ ad Thomam rescripta est.

§. 1. Ad hæc & illud justum esse, & obtinere, & in usu esse sancimus; quod positum ab initio, & usu observatum, nescimus quonam modo in dissuetudinem abiit. Meminimus enim, nos in Arcadii, & Honorii piæ memoriæ constitutionem [3] incidisse, volentem clericos, si neglexerint suum ordinem, & in qualemcunque armatam militiam transierint; vel depositi à Deo amabilibus Episcopis, militare ausi fuerint; mitti quidem ipsos militia adepta, tradi vero civitatum curiis ministraturos in posterum publico; quando & Domini Dei servitio, quamdiu militarunt, se abdicaverunt. †. Quæ omnia obtinere ex hac nostra sanctione lege, jubentes, ipsos statim & confestim civitatis illius, ex qua sunt fieri curiales: nisi vehementer curialibus abundet civitas: quo casu vicinæ [4], vel ulteriores etiam usque ad unam provinciam alteram, ubi maxime curialium constituta est penuria. Si vero latitantes [5], (ut probabile est) fiant: licentiam damus curialibus statim ingredi res eorum, eorum bona detinere, & satis sibi secundum legem inde facere. Hæc igitur super reverendissimis clericis cujuscunque gradus obtinere in perpetuum sancimus; & in his, quæ jam perpetrata sunt, obtinere legem eam volentes, quæ & prius erat. †. Quoniam autem & quandam constitutionem [6] invenimus de monachis differentem, & volentem ipsos non relinquere propria monasteria, neque turbare civitates, quam & ad quoddam sancitam esse tempus quidam suspicantur: oportere existimavimus occasionem inde accipientes, perfectiorem, & in omne tempus etiam hoc reformare, ita ut nemini de cætero reverendissimorum monachorum licentia sit, tale quid agere, & relinquere quidem monachicum habitum [7], circungingere autem qualemcunque militiam, aut cingulum, aut dignitatem, aut eorum, qui in judiciis versantur, sequi vitam, & Dei servitio humanas occupationes præferre aut cognoscere: illo, qui tale quid fecerit, dando [8] curiæ civitatis illius, aut illius ex qua est, aut etiam alterius, ut prædictum est, & si quidem locupletes sit, etiam pecuniaria subiturus munera: sin minus, corporalia munera, & hic licentia danda curiis, (ut prædiximus) si invisibiles [9] fiant, occupare bona, & sibi ex his satisfacere secundum legem. In omnibus autem casibus, in quibus acciderit ex his curias jubemus cauſis, volumus, mediam quidem horum partem curiales (suscipere non in auro, sed immobili possessione, vel quæ subsit vel quæ sit comparanda secundum prius à nobis emissam legem, aliam vero dimidiam generali mensæ tuæ excellentiæ inferri, ut tuus [10] etiam thronus provideat vigilanter, ne quid tale (commissum) lateat: sed, simulatque quid factum fuerit, conveniens super hoc fiat medela, præterquam si [11] nunc ipsi ultro & sponte militiam reliquerint, vel simpliciter quod habent schema & ad monachicam rursum serio & vere revertantur vitam, & inter reverendissimos clericos connumerari festinent. Si enim hoc fecerint intra annum unum ab hac lege lata, remittimus eis pœnam, sufficere ipsis ex exercitio putantes emendationem. †. Hæc autem obtinere in sequens volumus tempus, neque illos extra dictam relinquentes pœnam, quotquot à nostro principatu monachi facti, tale quid fecerunt: id enim, quod præcessit [12], simul quidem ob humanitatem, simul etiam tempus verentes dimittimus, quando nihil diferte statutum prius erat.

§. 2. Item illud statuimus: sive pater, sive mater, sive alius quis ex defectu liberorum restitutionem aut substitutionem [13] induxerit quibuscunque sive masculis, sive fœminis, hi autem ad nuptias venire propter conversationis non elegerint modum: rescindi tales restitutiones aut substitutiones; & habere ipsos potestatem, in quem vis voluerint modum: pium tamen, quæ inde proficiscuntur, consecrare; & aut consumere superstites, aut relinquere morientes: sicut & si sub conditione liberorum susceptionis [14], ipsis quid relictum fuerit: oporteat & hoc ipsum habere eos, liberos suscipere minime coactos. †. Eandem quoque legis positionem, & in mulieribus virginitatem [15] professis, & uxores ducere omnimodo prohibitis reverendissimis clericis oxtendimus & reponimus: & hanc gratiam Deo pro nostris temporibus dignam referimus.

§. 3. Ad hæc sancimus: sive vir ad solitariam vitam venire voluerit, sive mulier, viro relicto ad exercitationem monachicam venerit: ne hoc damni causam præbeat: sed ut sua omnimodo recipiat: ita ut liceat uxori [&c] dotem recipere suam [16] & propter nuptias donationem ei, qui cum ea cohabitaverat: & quod inde venit lucrum, non secundum eam, quæ per repudium fit, disjunctionem vindicare, aut manere apud eum, qui non divertit, sed secundum quod in casum [17] mortis factum est pactum; quasi videatur is, qui divertit à communi alterius convictu, mortuus esse in alterius contubernio, cum cohabitanti sit omnino inutilis [18]: quicquid autem in dotalibus instrumentis receptum fuerit ex pactis in casum mortis, id debitum intelligatur. †. Non audente muliere ante anni lapsum in aliud respicere matrimonium, propter [19] generationis (aut seminis) incertitudinem. †. Sed si quid tale futurum sit, statim dictum est) ad ipsam pertinentibus: Sane eo quod lucrandum esset ex tali causa omnimodo; si & in prioribus nuptiis, vel vir vel mulier mansissent, communibus liberis ex eo matrimonio natis, si qui fuerint, conservando. Dat. V. Kalend. Decemb. C.P. Post. Conss. Lampad. & Orest. an. ii. 532.

1 De quibus l. ult. C. de decurionibus.

2 L. 21. sup. eod.

3 L. 12. sup. eod.

4 Adde l. 26. §. 1. C. de sacrosanct.

5 Pœnam latitantis curialis nota.

6 Forte l. 29. C. eod.

7 Μοναχικὸν σχῆμα.

8 Novell. 5. c. 6. Ex Novella Leonis hujusmodi decretor non datur Curiæ, sed ad monachisimum revocatur. Novell. Leon. 7. 8.

9 Εἰ ἀφανὴς γένωνται, id est, si latent, l. 7. §. 1. ff. quib. ex causis in possess. alio sensu illud Lucæ 24. vers. 31. ἄφαντος ἐγένετο, accipitur.

10 Præfectum Prætorio alloquitur.

11 Mora purgationem nocet. l. 7. ff. de in integ. l. 135. §. 1. ff. de verb. obl. l. 105. ff. de solut.

12 V. l. 7. C. de legibus.

13 Substitutio precaria facta sub conditione, si sine liberis heres institutus decesserit, herede transeunte in clerum aut monasterium, sit irrita.

14 Demus filios aliquid relictum a patre sub ea conditione, si liberos susceperit. Demus filium clericum fieri, & ita spem implendæ conditionis amittere, an debebitur ei legatum? utique. Remittitur enim clericis conditio suscipiendorum liberorum. Quando legati petitio erit? statim ab ingressu monasterii. Adde Nov. 123. c. 37. in fin.

15 Quod jus est in conditionibus liberis masculis religionem aliquam profitentibus appositis, idem ad fœminas extenditur.

16 Viro monasterium ingredienti, dos uxori & lucrum ex donatione propter nuptias (de quo convenit in casum mortis non divortii) redditur, nisi ipsa fuerit litarium vitam professa.

17 Professio monachismi, sive monachismus, morti magis comparatur, quam divortio: l. 52. C. eod. Novell. 22. cap. 5. ideoque quod passi sunt conjuges in casum mortis, locum habet in casum & eventum monachismi.

18 Etiam ratione habitationis, quod non est in clericis. l. 19. sup. eod.

19 L. 11. §. 2. D. de his qui notant. Goth. Pœnæ nubentis intra annum luctus sublatæ sunt jure Canonico. cap. pen. & tit. x. de secund. nupt. cap. 7. Euphemium 2. quæst. 3. Quod an ad infamitti divortium, quod idcirco Bona Gratia vocatur, ab ea, quæ conversionem non elegit, persona, atque ita agat, quod voluerit, lucris (ut ante dictum est) ad ipsam pertinentibus: Sane eo quod lucrandum esset ex tali causa omnimodo; si & in prioribus nuptiis, vel vir vel mulier mansissent, communibus liberis ex eo matrimonio natis, si qui fuerint, conservandi. Dat. V. Kalend. Decemb. C.P. Post. Conss. Lampad. & Orest. an. ii. 532.

firm. Gloss. in l. decreto. in fin. Cod. ex quib. caus. inf. fam. Archidiacon. ad d. cap. Euphemium. Sed è contra, omnes alias pœnas manere voluit, Innoc. d. cap. fin. x. de nupt. vid. Afflict. decis. 75. Gail 2. obs. 98. num. 8. Ans.

20 Nov. 22. c. 43.

De raptu mulierum Deo dedicatarum.

LIV. Idem A. Hermogeni magistro officiorum.

RAptores virginum [1] vel viduarum, vel diaconissarum quæ Deo fuerint dedicatæ, pessima criminum peccantes, capitis [2] supplicio plectendos esse decernimus: quod non solum ad injuriam hominum, sed & ad ipsius omnipotentis Dei irreverentiam committitur. Qui itaque hujusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium tempore invasionis præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagrante crimine deprehensi à [3] parentibus sanctimonialium virginum, vel viduarum, vel diaconissarum aut earum consanguineis, vel tutoribus, seu curatoribus, convicti interficiantur. Sin autem post commissum tam detestabile crimen, aut potentatu raptor se defendere, aut fuga evadere potuerit, in hac quidem Regia Urbe tam viri excelsi Præfecti prætorio, quam gloriosissimus Præfectus urbi: in provinciis autem, tam viri eminentissimi Præfecti prætorio per Illyricum, & Africam, quam Magistri militum per diversas nostri orbis regiones: nec non vir spectabilis Præfectus Ægypti, & Vicarii, & Proconsules, & nihilominus viri spectabiles Duces, & viri clarissimi Rectores provinciarum, necnon alii cujuslibet ordinis Judices, qui in locis illis inventi fuerint, simile studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint comprehendere; & comprehensos in tali crimine, post legitimas, & juri cognitas probationes, sine [4] fori præscriptione, durissimis pœnis afficiant, & mortis condemnent supplicio. †. Bona autem eorum; si hoc commissum fuerit in sanctimonialem virginem, quæ vel in asceterio, vel monasterio degit; sive eadem virgo diaconissa constituta sit, sive non, eidem [5] monasterio, vel asceterio, ubi consecrata est, addicantur: ut ex his rebus & ipsa solatium habeat, dum vivit, sufficiens: & res omnes sacrosanctum asceterium seu monasterium pleno habeat dominio: sin autem diaconissa cujuscunque ecclesiæ sit, in nullo tamen monasterio, vel asceterio constituta, sed per se degit: raptoris ejus substantia ecclesiæ, cujus diaconissa est, adsignetur: ut ex his facultatibus ipsa quidem usumfructum, dum supereſt, ab eadem ecclesia consequatur; ecclesia vero omnem proprietatem, & plenam possessionem earundem rerum nostro habeat beneficio: nemine vel judice vel quacunque alia persona hæc audente contemnere. †. Pœnas autem, quas prædiximus (id est, mortis, & bonorum amissionis) constituimus non tantum adversus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati [6] in ipsa invasione & rapina fuerint. †. Cæteros autem omnes, qui conscii [7] & ministri hujusmodi criminis reperti & convicti fuerint, vel eos susceperint, vel quamcunque opem eis tulerint; sive masculi, sive fœminæ sint; cujuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ capitali tantummodo subjicimus. †. Ut huic pœnæ omnes subjaceant, sive volentibus [8] sive nolentibus sanctimonialibus virginibus, sive aliis supradictis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Dat. xv. Kalend. Decemb. CP. DN. JUSTINIANO P.P. A. II. CONSS. 533.

De filiis familias.

LV. Idem A.

UT non [9] liceat parentibus impedire, quominus liberi eorum volentes monachi aut clerici fiant, aut eam ob solam causam exheredare: sed si ipsi testamentum condant, necesse habento quadrantem illis relinquere: sin autem hoc non fecerint, locus sit ab intestato. §. 1. Quod si illi monasteria aut ecclesias relinquant, atque mundani [10] fiant, omne ipsorum jus ad monasterium aut ecclesiam pertinet.

De arra sponsalitia. De dote, & donatione propter nuptias. 1. De filiisfamiliar. 2. De his qui sanctimonialem vitam deserunt. 3. Ne Judæus vel Paganus vel hereticus servos Christianos habeat.

LVI. Idem A. Joanni P.P.

DEo nobis auxilium præbente, omnia quæ pro honore sanctæ ecclesiæ catholicæ ad Dei placitum fieri properamus, legibus constituere, & operibus adimplere desideramus. Et jam quidem multa cum ejus auxilio statuimus, quæ ecclesiasticæ doctrinæ atque statui conveniunt: in præsenti vero hoc pia deliberatione duximus corrigendum, quod hactenus contra Dei timorem fiebat. Cognitum etenim nobis est: quod si quis sponsus, vel sponsa, post datas & acceptas arras, voluisset se divino [11] deputare servitio, & à seculari [12] conversatione recedere, ac sanctimonialem vitam vivere, atque in Dei timore permanere; compellebatur vir quidem ea quæ arrarum nomine dederat, amittere; sponsa vero in duplum id quod acceperat reddere: Quod nostræ manſuetudini, religioni contrarium esse visum est. Unde per præsentem legem in perpetuum valituram jubemus: Ut si [13] quis sponsus vel sponsa [defideraverit seculi istius vitam contemnere, & in sanctimonialium conversatione vivere,] sponsus quidem omnia, quæ arrarum nomine, futuri causa conjugii dedit, sine ulla deminutione recipiat; sponsa autem non duplum (sicut hactenus) sed hoc tantummodo sponso restituat, quod arrarum nomine acceperat, & nihil amplius reddere compellatur, nisi quod probata fuerit accepisse. Nam & maritis & uxoribus qui seculo renunciant, jam anteriore [14] lege à nobis provisum est: ut, sive maritus sive uxor religionis causa à conjugio recesserit, & solitariam vitam elegerit, unusquisque eorum res suas recipiat, quas pro dote vel ante nuptias donatione præstiterat, & hoc tantummodo lucri nomine consequatur ab eo qui solitariam vitam elegerit, quod debuit legitime vel ex pacto per casum mortis [15] exigere. §. 1. Hoc etiam cognitum nobis correctione nostra dignum esse judicamus: ut, si quis in parentum potestate constitutus vel constituta, vel forsan hujusmodi jure absolutus vel absoluta, elegerit se monasterio vel clero sociare, & religuum vitæ suæ tempus sanctimonialiter degere voluerit; non liceat parentibus eosdem vel easdem quocumque modo abstrahere [16], vel propter hanc tantummodo causam quasi ingratum [17] vel ingratam à sua hæreditate vel successione repellere, sed necesse sit eis omnimodo, cum ultimam voluntatem suam sive per scripturam sive alio legitimo modo perficiunt, quartam [18] quidem portionem secundum leges nostras eis relinquere: sin autem & amplius voluerint eis largiri, hoc eorum voluntati concedimus. Sin vero ultimam voluntatem parentes neque testamento neque alio ultimo elogio declarasse monstrati fuerint: omnem parentum substantiam heredes, quibus ab intestato competit, secundum leges nostras, sibi defendant: nullo eis impedimento ex sanctimoniali [19] conversatione generando, sive [20] soli, sive cum aliis ad successionem vocantur. §. 2. Hujus autem perpetuæ nostræ legis beneficia eos volumus obtinere, qui in monasterio vel clericatu perseveraverint. Nam si qui eorum, de quibus præsentem legem posuimus, sanctimonialem vitam elegerint, ad secularem autem conversationem postea remeaverint: jubemus [21] omnes eorum res ad jura ejusdem ecclesiæ vel monasterii, à quo recesserint, pertinere. §. 3. His ita dispositis, repetita [22] lege jubemus, ut nullus Judæus, vel Paganus, vel hæreticus servos [23] Christianos habeat: Quod si inventi in tali reatu fuerint; sanctimus servos omnibus modis liberos esse, secundum anteriorem nostrarum legum tenorem. †. In præsenti autem hoc amplius decernimus: ut si quis ex prædictis Judæis, vel Paganis, aut hereticis habuerit servos nondum catholicæ fidei sanctissimis mysteriis imbutos, & prædicti servi desideraverint ad orthodoxam fidem venire; postquam Catholicæ ecclesiæ sociati fuerint; in [24] libertatem modis omnibus ex præsenti lege eripiantur; & eos tam Judices provinciarum, quam sacrosanctæ ecclesiæ defensores, nec non beatissimi Episcopi defendant, nihil pro eorum pretiis penitus accipientibus dominis. Quod si forte posthac etiam ipsi domini eorum ad orthodoxam fidem conversi fuerint, non [25] liceat eis ad servitutem reducere illos, qui eos ad fidem orthodoxam præcesserunt. Sed si quis talia usurpaverit, pœnis gravissimis subjacebit. †. Hæc igitur omnia, quæ pietatis intuitu nostra sanxit æternitas, omnes Judices, & religiosissimi antistites, sive Africanæ diœceseos (in qua maxime hujusmodi vitia frequentari cognovimus) sive aliarum provinciarum, gnaviter & studiosissime observari procurent. Nam contemptores non solum pecuniaria multa, sed etiam capitis supplicio ferientur.

De legato annali.

νζ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

ΟΠαρὼν νόμος εἰς ἑτέρους νόμους μεταφερομένους παρ' ἡμῶν ἀναφέρει μνημόνιον, ὃν δὴ καὶ αὐτὸς ἐπικυρώσαι μεθ' ὅτου καλλίονος ἀφθόνου χειλίων σφετέρας, μείζονα ποιῶ καὶ τὴν τιμημένην ὑπάρχουσαν τοῦ ποιῶν· (ἐπεὶ καὶ ἡμῖν ἔστιν, ὡς φιλανθρωπίᾳ, καὶ ἀθύμιον) ἀλλ' ἵνα τὸ δεῖ τὴν πρωτίας τὰς ἀμφιβόλους σφετερισμένους καὶ τιμημένειν εἰρξωμεν. Ἰσμεν τοίνυν χρέως νόμων λέγοντος μηδεμίαν εἶναι παρρησίαν τοῖς τὰ ἀγελαίων σκληρῶν οἰκονόμοις, ἤτοι σφετεροῦσι ξενώνων, ἢ νοσοκομείων ἢ πλωχείων ἢ μοναστηρίων εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν, ἢ ἕτερ ἄλλων τῶν τοιούτων συστημάτων, ὧν ἡ φυλακὴ ἀφῆκεν μέμνηται τὰ διωρισμένα, ἅπερ αἰνάλια καλοῦσιν οἱ νόμοι καὶ ἡ σύμφωνον ἡ ζημία ἀφιππάσκηται ῥητὰ, ἡ σκοπιεῖν ἄλλως καὶ οἷον δίκαιόν τόπον, τοῖς ἐφεξῆς αἰναιρεῖν τῶν σπουδῶν ἀφελησυχίαν, τοὺς πρώτους τοῦ νόμου φυσηθέντας λογισμοὺς· ὡς ἓν ἐπ' ἀφ' τούτων τῶν ἐξαίρεσιν ἐδὲ τῶν φυσηγέας ἀναλίας συζομένης, εἰ μὴ μέλλοι δίδοσθαι καὶ ἑτέρων, ἀλλὰ φύσις ἅπαξ καταβληθὲν, εἶτα πλείους ἐξαπάλλοις. Τοῦτο αὖτις μεζόν τῶν φυσηθέντας ἀναπεμφθῆναι τὸν νόμον θεσπίζομεν· εἴτις ἢ τὸ δύναται ἐσχάτων οἰκονόμων, ἢ ξενοδόχων, ἢ νοσοκόμων, ἢ πλωχοτρόφων, ἢ γεροντοκόμων, ἢ βρεφοτρόφων, ἢ ὀρφανοτρόφων, ἢ ἀρχιμανδριτῶν, ἢ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιτελουμένων τῇ σωτείρᾳ ἡμῶν θείᾳ ἀφιερώσει τοῦτον, τὸ διωρισμένως κωλυθήτω τοῖς δυνάμεσιν οἴκοις, ὧν σφίσιν), εἴτε ὑπ' χρυσίῳ, εἴτε ὧν ἄλλοις πρώγμασι πειρωθείη μηδηςῶν εἰς τὸ μὴ δοκεῖν εἶναι διωρισμένες, ἀλλ' ἐπὶ ἀφαιρέσεσιν ἢ πράσεσιν ἢ πίνι ἄλλαις μηχαναῖς τὰ διωρισμένες αὐτὸ μόνον ποιῶσιν πειρωθείη, πειρᾷ τῶν δυνάμενον τὰ παρ' ἡμῶν ἠθὴ φοιτησάντων· ἐπὶ τοῖς τοιούτοις θείᾳ νόμοι μηδεμίαν ἔχειν παντελῶς ἄδειαν τὸν ποιεῖν· ἀλλὰ, κἂν εἰ πράξεις, ἄκυρον εἶναι τὸ γεγραμμένον, καὶ ἄδειαν εἶναι τῷ μετ' αὐτὸν τὴν αὐτῆς ἀνπληψομένῳ φροντίδα, ἢ καὶ τότε ῥαθυμήσαντα (ὡς εἰκὸς) τὰς ἐφεξῆς αἰτιάσεις δίδυς ἀνακαλεῖσθαι τὸ γεγραμμένον, καὶ ὕστερος ἀκυρον ἀποφαίνειν, ὡς αὖ εἰ μηδὲ τῶν ἀρχαίων ἔτυχε σφετερίσθαι· ὥστε καὶ τὰς εὐ μέσῳ καρπὰς, καὶ τόκους, καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν ἐπὶ τὴν δίκαιαν φέρεσθαι πάντως οἶκον τὴν εὐ μέσῳ τολμηθέντων καὶ πάντα τόπον ἀρχαίων. Ἀνδρὶ μὲν ἡ ἐκφύσῃ δόμῳ εἰς ἑτὰ δὲ βίᾳ πα-

LVII. Idem A. Joanni P.P.

PRæsens lex in alterius legis scriptæ à nobis refertur mentionem: quam proculdubio, & denuo confirmare cum quadam meliore putavimus oportere adjectione, majorem pœnam contra delinquentes proferendo; non [27] quia augmentis delectemur pœnarum, (nihil enim nobis tam gratum est, quam humanitas) sed ut metu pœnæ eos, qui ad peccandum proclives [28] sunt, à peccando arceamus. Scimus igitur, nos scripsisse legem [29] dicentem, nullam esse licentiam sanctissimarum ecclesiarum Oeconomis, aut antistitibus xenonum, aut nosocomiorum, aut prochiorum, aut monasteriorum sive virorum sive mulierum, aut aliorum talium corporum [30], quorum præfata constitutio meminit, ea quæ in perpetuum illis relicta sunt, quæ Annalia vocant leges, secundum aliquod pactum aut auro distrahere certo, aut alienare aliter per quemcunque modum, & posteris adimere id, quod eis obveniret exinde, solatium: & convenientes legi adjecimus rationes: ut quia non amplius propter tale commentum, nec appellatio quidem annui conservetur, nisi per singulos annos contingat præstari, sed semel repræsentatum [31], postea perfecte pereat. Hanc iterum cum aliqua adjectione renovantes legem sancimus: si quis aut Reverendissimorum Oeconomorum, aut xenodochorum, aut nosocomorum, aut prochotrophorum, aut gerontocomorum, aut brephotrophorum, aut orphanotrophorum, aut archimandritarum, aut aliorum contentorum [32] priore nostra divina constitutione personarum; id quod in perpetuum relictum est venerabilibus domibus, quibus præsunt, sive in auro, sive in aliis rebus, tentaverit transmutare, ne videatur esse perpetuum, sed transactionibus aut venditionibus, aut quibusdam aliis machinationibus, ut quod perpetuum manere debebat, terminetur, tentaverit, præter vim à nobis nuper profectæ in hujusmodi rebus divinæ legis: nullam habere ullo modo licentiam hoc facere: sed & si fecerit; irritum esse quod factum fuerit: & licentiam esse ei [33], qui post ipsum eandem susceperit curam, vel etiam eo negligente (ut fieri potest) cæteros deinceps omnes statim revocare id, quod fuerit factum, & ita infirmum declarare, atque si ab initio non processisset: ut & fructus medii temporis, & usuras, & omnem utilitatem ad pium pertinere omnimodo locum;

1 Quid si mulier virum rapiat? Tiraquellus raro quidem fatetur id evenire; idem tamen statuendum hic esse putat *de retract.* §. 10. *glos.* 2. *n.* 4. *Bald. hic.* eorum sententiam juvant ea verba *in fin. eod.* sive fœminæ sint.

2 Pœnam raptoris virginum observa, &c. *adde l.* 1. *C. de raptu.*

3 Rebuffus negat in Gallia id observari, neque licere consanguineis puellis raptorem interficere, in *præm. consl. glos.* 5. *num.* 5. 34. *Goth.* Idem de aliorum moribus. *Groeneweg. & ibi DD. hic.*

4 Raptor virginis fori præscriptione uti non potest: potest enim ubique conveniri. v. plures species apud Socinum reg. delicta 87.

5 XXVII. *quæst.* 1. *cap. si quis rapuerit.* 30. *c. excommunicamus.* 13. *extr. de hæret.* in Gallia id negat servari Rebuffus, *d. loco num.* 34. sed bona raptoris fisco applicari, reservatis monasterio quibusdam amendis, id est, multis arbitrio judicum imponendis. Ideoque Gallis parum utilis erit regula, quam ex hoc textu quidam colligunt, possessionem raptoris monasterio sine ulla apprehensione adquiri.

6 Agentes & consentientes puniuntur eadem pœna.

7 Raptus conscii ministri susceptores ejus opem ferentes capite puniendi sive masculi sive fœminæ.

8 Etiam volenti facta injuria puniri potest, si id publice expediret.

9 *Nov.* 123. *c.* 41. *vid. Cujac.* 12. *obser.* 26. *in fin.* ubi notat Monachisino deleri ingratitudinem erga parentes, & è contra. Colligi etiam potest, Invito parente liberos monachisimum profiteri posse, nec eo prætextu quasi ingratos exheredari.

10 *Vid. Nov.* 123. *c.* 42. Id est, laici, qui & idiotæ. *Nov.* 6. *c.* 1. Secularis conversationi dediti. *l.* 56. *C. eod.*

11 *L.* 60. *in fin. D. de don. int. vir. Nov.* 22. *c.* 5. *Novell.* 117. *c.* 12. *Nov.* 123. *c.* 39.

12 *Vid. Nov.* 6. *c.* 1.

13 Non regulam.

14 *L.* 53. §. 3. *C. eod. Novell.* 123. *cap.* 39.

15 Monachismus morti comparatur. *l.* 53. §. 3. *C. eod.* Est enim mors veluti civilis vita solitaria.

16 Liberi à parentibus inviti è monasterio non sunt retrahendi. *Goth.* Vide Gomes. *tom.* 1. *var. resolut. cap.* 5. Rain. Cors. *lib.* 2. *indag. cap.* 23. Boër. *quæst.* 34. S. L.

17 Hoc innuit, justam ingratitudinis causam non esse, solitariam vitam parentibus invitis profiteri, qua de re vid. *Alc.* 4. *parerg.* 23. & 19. *quæst.* 3. *c. ult. Novell.* 123. *cap.* 41. *ubi dixi* 5. *Harm.* 9. *in fin.*

18 Liberis monachismum professis parentes quartam relinquere tenentur; sed hoc non servatur in Gallia. v. *Rebuff. in præam. consl. glos.* 5. *num.* 24.

19 Sanctimoniali vitæ hic opponitur secularis conversatio. Secularis nomine vitam damnabi em ne intelligas, sed proclivem ad carnis vitia propter frequentem hominum conversationem. Alias verum etiam esse potest quod ab Aristotele dicitur 1. *Politic.* 3. Eum qui sit absque civitate per naturam, non per fortunam, aut nequam esse, quam potiorem homine, ut ab Homero notatur, velut sine tribu, sine jure, sine domo.

20 Monachi parentibus succedunt ab intestato, sive soli sint, sive cum aliis. Sed hoc non servatur in Gallia, nec enim succedunt parentibus tales liberi. vide *Rebuff. ibi num.* 22.

21 Pœnam monasterium suum deferentis, & ad secularem vitam transeuntis observa.

22 Vel de qua sæpius dixit, vel quia superiores emendat. §. 1. *C. eod.* eo sensu Codex repetitæ prælectionis dicitur.

23 *Vid. l. unic. C. ne Christia. mancip.*

24 Christiana professione Judæorum servi & gentilium fiunt liberi: quod etiam Pauli non fuit. *epist. ad Philemonem vers.* 10.

25 Semel imperata libertas invito & innocenti non potest adimi, videbatur autem res ad causam utilem reddiisse. Christiani servos Christianos habere possunt: at non Judæi.

26 Interpretatio Contii.

27 Pœnarum augmentis principes delectari non debent. *l.* 8. *C. de judiciis, l.* 90. *l.* 183. *D. de reg. jur. vid. Senecam* 1. *de Clementia* 8.

28 Adde *l.* 9. *D. de extraord. criminibus. l.* 16. §. 10. *D. de pœn.*

29 *L.* 45. §. *ult. C. eod.*

30 *L.* 46. §. 9. *C. eod.*

31 Transactio improbatur, quæ fit ideo ut repræsentata pecunia consumatur. *l.* 8. §. 6. *D. de transact.*

32 Πλειοχουσιων, id est, de quibus diximus, *l.* 46. *C. eod.*

33 An & ei, qui ipse transegit? id videtur. *arg. l. pen. & ult. ff. de pactis.*

1 Et quasi cursores vitæ lampada tradunt. *Lucret. l. 2.*

2 Unus hic vitæ status, quid est status præscriptus, finitus ac certus.

3 Ἱερεῖς τῶν ἐν Σαρδοῖ. *Novell. 1. c. 1. in fin.* πάντῳ δηλονότι Σαβίνου. *Novell. Nov. 23.* De morte vid. Sebastianum Medicem *in tractatu, Mors omnia solvit.*

4 Voto fultum: nam interdum diruuntur. *l. 73. in pr. ff. de cond. empt.*

5 Perpetua perpetuam causam habent.

6 *Novell. 7. c. 6.* Galli *le droit & l'argent.*

7 *Nov. 6. cap. 6.*

8 De Episcopali judicio, *C. Theod. lib. 16.*

9 *L. 25. in pr. ff. tit. prox. 16. C. Theod. l. 1. ult.* Audientia Episcopalis, non est jurisdictio, ut vult Accursius: non est diœcesis, ut vult Haloander, quia ut foro, ita appari tione & executione carent Episcopi. Audientia, judicium est atque notio, quæ Episcopo in clericos & monachos competit.

10 *L. 21. in fin. l. 31. in fin. l. 32. ff. cognitionem. l. 8. ff. eod.*

11 *L. 8. ff. eod. l. 18. l. 48. ff. tit. prox.* & providentiam, *l. 1. ff. eod.* officium, *l. 5. ff. eod.*

12 *L. 8. ff. eod. l. 14. l. 7. ff. tit. prox.*

13 Secundo P.P.

14 Si modo mercandi videantur exercere solertiam, ita refertur in *l. 1. C. Th. de lustrali collat. lib. 13.*

15 Episcopalis providentiæ est, ne mercatores carius (quam par sit) merces suas vendant. Est enim servandus modus in pretio & ejus officii pauperes adjuvare.

16 Id est, Episcopi præfertim.

17 Maji C. Theod.

18 Divo Joviniano & Varroniano Coñff. in *C. Th.*

19 Hæc lex interpolata ex *l. 2. C. Theod. quorum appellationes non recipiuntur. lib. 11.*

20 Appellare frustratorie ante definitivam sententiam non licet.

21 Quæ & præjudicialis dicitur. vid. *Cujac. 12. obs. 6.*

22 *L. 10. l. 15. l. 16. l. 30. C. Theod. lib. 11. tit. 36.*

23 *L. 11. C. Theod. 16. l. 10.* non est lex 5. *ff. quorum appellationes*: quæ hac posteriori est. Et potius lex 10. 15. & 16. *d. tit. Theod.*

24 Quod fit, si laicus frustratorie appellat.

25 Hoc non servatur jure canonico. *Bald. hic.*

26 *L. 8. C. Theod. de indulgentiis criminum lib. 9. tit. 38. Syn. Bas. 7. tit. 17. cap. 16. 1. Harm. 4. §. 10.*

27 Convenit etiam Episcopis, id ut fiat, adde 60. *Eccl. 35. c. 12.*

28 Ubi jus deficit ad consuetudinem Principis recurri potest.

29 Qui semper Christianus insignis fuit. adde *l. 8. D. ad Turpill.*

30 Hujusmodi liberatio, relaxatio est potius, quam vera dimissio. 31 *L. 10. ff. de feriis.* adde *l. 3. in fin. ff. de abolitionibus.* adde *quæ notavi ad l. 7. §. 2. ad l. Jul. Majestatis.*

locum: omnibus quæ medio tempore attentata sunt, quiescientibus. Homini etenim cuique cursus [1] unus [2] est vitæ ab opifice datus, cujus finis est omnino mors [3]: venerabilibus vero domibus, & earum cœtibus, indesinenter à Deo custoditis, non est neque secundum earum possessiones inducere aliquam metam: sed quousque utique permanserint venerabiles domus; (manent [4] autem in perpetuum, & usque ad hujus seculi consummationem, quousque *Christianorum* nomen apud homines erit & coletur) æquum itidem [5] est manere, & in perpetuum relictas erogationes, aut reditus immortales semper pias actionibus nunquam cessaturis servaturos. Eum igitur, qui tale quid deliquerit, & transferre rem auro accepto, aut per aliam occasionem præsumpserit, damnum quidem nullum induci (secundum ea, quæ prædicta sunt) his contra quas talia perpetrarunt, domibus: sed illas quidem domos, & aurum, & rem lucrari [6], quam acceperunt; & nihilominus relictum exigere absque ulla quacumque diminutione, tam ab ipso qui hoc egit, quam ab ejus heredibus & successoribus, & illius res, & bona obligari ipsi, qui cum eo contraxit; & ea ipse vindicet, tam contra illius personam, quam bona ipsius, usque ad plenam & competentem ipsi indemnitatem: ne scil. contra venerabilem domum, quam contra fas fraudavit, ullam speret datorum recuperationem, aut ejus quod factum est instaurationem: Quod autem ad ipsum, quo cum contraxit, attinet: omnem habeat à legibus licentiam 7 regredi contra ipsum, & heredes ejus, & res ejus, & quod datum est, si possit, exigere, ut, si minus ob Dei meritum, metu saltem propriæ ipsorum substantiæ, & suorum heredum tardiores fiant ad hujusmodi pactiones; quas in confesso est eos nullius boni causa celebrare, sed vel pecuniis corruptos, vel affectionibus quibusdam superatos. Quæ omnia per hanc divinam legem prohibentes & ipsam sacris nostris inscribi legibus sancimus, & offerimus ipsi domino universorum Deo & salvatori nostro Jesu Christo, pulchrum quoddam & conveniens ipsi sacrificium & ipsam adducentes. Datum prid. Id. Septemb. CP. DN. JUSTINIAN. P.P. AA. IV. & PAULINO V.C. CONSS. 534.

TIT. IV.

DE EPISCOPALI [8] AUDIENTIA [9]; ET DIVERSIS CAPITULIS, QUÆ AD JUS [10] CURAMQUE [11], ET REVERENTIAM [12] PERTINENT PONTIFICALEM.

De modo mercandi.

1. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. [13] ad Julianum comitem orientis.

NEGOTIATORES, [si] qui ad domum nostram pertinent, ne [14] modum [15] mercandi videantur excedere Christiani [16], (quibus verus cultus est adjuvare pauperes, & positos in necessitate) provideant [episcopi.] Dat. XV. Kalend. Mart. [17] *Constant.* VALENTIN. [18] & VALENT. AA. CONSS. 368.

De clerico ante definitivam sententiam appellante.

II. Iidem AA. ad Claudium P. P.

SI [19] clericus ante [20] definitivam sententiam, frustratoriæ dilationis causa ad appellationis auxilium convolaverit; multam [21] quinquaginta [22] librarum argenti, quam contra hujusmodi appellatores sanctio [23] generalis imponit, cogatur expendere. Hanc autem non fisco [24] nostro volumus [25] accedere, sed pauperibus fideliter erogari. Dat. VI. Id. Jul. VALENTINIANO NP. & VICTORE CONSS. 369.

Qui ex carceribus die Paschatis dimittuntur.

III. Imppp. VALENTINIANUS, THEOD. & ARCAD. AAA. Neotherio P.P.

NEmo [26] deinceps tardiores fortassis affatus nostræ perennitatis excepectet: exequantur Judices [27], quod indulgere consuevimus [28]: ubi primus dies [29] Paschalis extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula dissolvantur. †. Sed ab his decernimus eos, à quibus contaminari potius [30] gaudia lætitiamque communem, si dimittantur, animadvertimus: Quis [31] enim facilego diebus sanctis indulgeat? quis adultero, [vel stupri,] incestive eo tempore cassitatis ignoscat? quis non raptorem [virginis] in summa quiete, & gaudio communi persequatur instantius? nullam accipiat vinculorum requiem, qui quiescere sepultos quadam sceleris immanitate non sinit: patiatur [32] tormenta veneficus, maleficus, adulter, violatorque monetæ; homicida, [parricidaque] quod [33] fecit, semper exspectet: reus etiam majestatis [34], de domino [35], adversus quem talia molitus est, veniam sperare non debet. †. His ergo tali sub adstrictione damnatis, indultum nostræ serenitatis eo præcepti fine concludimus, ut remissionem veniæ crimina nisi [36] semel commissa non habeant: nec in eos liberalitatis Augustæ referatur humaniras; qui impunitatem vereris admissi non emendationi potius, quam consuetudini [37], deputaverint. Dat. Kal. [38] Maji, ARCADIO A. & BAUTONE V.C. CONSS. 385.

De numero, electione, & officio Prætorum.

[Imperator.

TRes [39] tantummodo Prætores electæ opinionis in hac Urbe per singulos annos judicio Senatus præcipimus ordinari: qui competentes causas & debitos actus integre disceptare, atque retractare debeant.]

De habitu virginum Deo dicatarum.

IV. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

MImæ [40], & quæ ludibrio [41] corporis sui quæstum faciunt, publicæ habitu [42] earum virginum [43], quæ Deo dicatæ sunt, non utantur. [44]

De archigeron. & diœcesis ergosiet anor.

V. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Gennadio Præfecto Augustali.

ARchigerontes [45], diœcesæque [46] ergasiotanorum [47] nonnisi [48] Christiani dirigantur: quod Officium tuum sollicitis observet excubiis. Dat. Non. Februar. *Constantinop.* PP. *Alexandriæ*, EUTYCHIO, ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

Ne quis damnatum eximat. De appellatione.

VI. Iidem AA. Eutychiano.

ADdictos [49] supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli clericorum vel monachorum, eorum etiam, quos *synodi* [50] vocant, per [51] vim atque usurpationem vindicare liceat ac tenere. Sed & reos ad locum pœnæ sub persecutione [52] pergentes nullus teneat aut defendat. Sed sciat se Cognitor [53] triginta librarum auri multa, & primates Officii, capitali esse sententia feriendos, nisi usurpatio ista vindicetur. At si tanta clericorum aut monachorum audacia est, ut bellum potius, quam judicium futurum esse existimetur: ad Clementiam nostram commissa referantur, ut arbitrio [54] nostro mox severior ultio procedat. Ad Episcoporum sane culpam (ut cætera) redundabit, si quid forte in ea parte regionis, in qua ipsi populos Christianæ religionis doctrinæ insinuatione moderantur [55], ex iis, quæ fieri hac lege prohibuimus, à monachis perpetratum esse cognoverint, nec vindicaverint [56]. Quibus in causa [57] criminali, humanitatis consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ provocationis copiam non negamus. Dat. VI. Kal. Aug. *Mnyzo.* HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De hu, qui ex consensu litigant apud episcopum.

VII. Iidem AA. Eutychiano P.P.

SI [58] qui ex consensu apud sacræ [59] legis antistitem litigare voluerint, non vetabuntur: sed experientur illius in civili duntaxat negotio, more [60] arbitri, sponte residentis judicium. Quod his obesse non poterit, nec debebit quod ad prædicti cognitoris examen conventos, potius abfuisse [61] quam sponte venisse constiterit. Dat. VI. Kalend. August. *Mediolani*, HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

VIII. Imppp. iis quæ croste dicuntur, *l. 11. C. Theod. l. 15. tit. 7.* Cæterum è Codice Theodosiano, *l. 12. eod. tit.* supplenda subscriptio: Dat. III. *Kal. Jul. Heraclæ. Arcad. A. III. & Honorio A. II. Conss.* id est, a. 394. 45 *L. 1. C. Th. de Alexandrinæ plebis primatib. lib. 14. tit. 27.* Ii, ut & diœcetæ, fuerunt defensores Alexandrinæ urbis: ne alioquin putes cum Accursio archipresbyteros, aut archiepiscopos, aut minores sacerdotes fuisse. Hotomanus legit Archigerontes, quos principes fabrorum, qui regiis ac publicis ædificiis præsunt, interpretatur. Video eos vocari principales Alexandrinos, *l. 56. in pr. ff. de decurionibus.* Summates ordinis Alexandrini, *l. 57. in pr. d. tit.* Alexandrinæ plebis primates, *l. Archigerontes. 1. C. Theod. de Alexandrinæ plebis primatibus.* Sane Archigerontes nihil aliud, quam ἡγεμόνας, id est, ſeparus & curiæ primi: curiæ, inquam, municipalis, seu Senatorum municipalium, principales curiæ. Neque enim raro in jure munera civitatis Alexandrinæ Græcis vocabulis exprimuntur, exemplo sint: κεντολογία πεσσοσχοινία, ὡς σχοινίον. *l. ult. §. 19. ff. de muneribus*, ὑποφυλακτογράφου, *l. 59. C. Theod. de decur.* 46 Hoc est, curatores corporis ergositonorum. Fuerunt enim civitatibus suæ corpora, ut & curiæ. His ditiores: illis, tenuiores adscripti. Harum primi, Archigerontes, ut paulo ante dictum est, summates & primates. *l. 57. ff. de decurionibus.* & pro urbis amplitudine interdum pauciores. Hinc tres primates, *l. de creationibus. 27. vers. fin autem ff. eod.* quinque summates ordinis, *dicta lege 57. in pr.* decem primi curiales, *l. 239. §. 5. ff. de Verb. Signif.* corporum vero primi διοικηταί, *hic ut & Nov. 128. c. 16.* Curatores corporis, *l. 3. §. 2. D. de colleg.* patroni corporum, *l. 2. l. 12. C. Theod. de pistorib. l. 9. C. Theod. de suariis*, reliqui corporati, *v. ult. C. Theod. de Alexandrinæ urbis primatibus, leg. 1. 14. tit. ultim.* hic itaque sunt ergositonæ: quibus cura præcipua frumenti comparandi injuncta est. Quod si roges, cur hos ex Christianis eligi mandet Imperator, fortassis ea fuerit ratio, quod Alexandrini factiosi, *Philo in Flaccum, Dion. 39.* quos & alias fidei Christianæ contemptu, commercia monasteriorum usurpasse constat ex *Nov. 7. cap. 12.* 47 Ergasiosotonorum, Hal. ἐργασίας ταμίων, *Alc. 3. disp. 18.* quo nomine dilpensatores principalis annonæ intelligit. Hotomanus legit, *Ergasticorum.* Ergasticos intelligit operas quæ in operibus publicis conductis ab aliquo, quasi principe & magistro gubernantur. Alii legunt, Ergasiotarum. Ergasiotanorum vocabulo Accursius, ut est accuratus & felix in vocabulorum difficilium interpretatione, Christianos intelligit damnatos ad Metalla. Sunt enim ei *corona* metalla. Ego vero legendum puto, diœcesæ Ergositonorum, ac si dicas, Præfectos eorum qui frumentum Alexandriæ comparant, σιτωνῆς namque est curator frumento comparando. *l. ult. §. 5. D. de muneribus.* Id munus Justinianus appellat *σίτου*; ἐμβολὰς διοίκησιν. *Edict 13. de Alex. in c. 4. c. 8 in fine.* quemadmodum & id quod Alexandria Romam mittebatur *σίτος*; ἐμβολὰς σίτου *ibi & cap. 8. σίτου συντομωθέντος.* Superiorem etiam sententiam confirmat *l. 17. ff. eod.* 48 *V. l. 9. ff. de diversf. offic. lib. 12. tit. 60.*

49 *Pars legis 16. C. Th. de pœnis, lib. 9. & l. 57. C. Theod. de appell. lib. 11.* 50 *Lib. 11. C. Theod. tit. 30. l. 57.* cœnobitas 9. *C. Theod. 40. l. 16.* Gennadius *in Exegesi*, compositi cœnobitis ac synodiis doctrinam aptam vitæ communi. Soc. 4. *hist. 23. πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίαις μοναχούς*, Synoditæ & Cœnobitæ sunt, quibus una & eadem domus, omnia communia sunt *v. Cujac. ad Novell. 5.*

51 Eam licentiam forte usurparunt clerici exemplo Pontificum: quorum occursus sæpe servabat ductos ad supplicium. *Cujac. hic.* Qui ad verbera ducebatur si ad pedes flaminis Dialis provolvisset, eo die verberari piaculum erat 10. *Gell. 15. Plutar. in Num. vide de Vestalibus, & problematum 3. ubi de flam. Dial.* Quin vinctum, si ædes ejus flamen Dialis introiisset, solvi necessum erat: & ejus vinculo per impluvium in tegulas subduci atque inde foras ejici, *Gell. d. l.* id Vestalibus etiam concessum. *Plut. in Numa, v. Alexandrum ab Alexandro 5. genial. 12.* ut & hodie, communi quorundam opinione, Cardinalibus. Clarus 5. *sent. 4. §. ult. quæst. 98. vers. ulterius quæro*: eam rationem reddit, quod Cardinales regibus æquiparentur, & in Cardinalibus tota fere majestas Christianæ reipublicæ resideat. Eorundem domibus ac palatiis idem *lib. 5. §. ult. q. 30. vers. item adde*, jus asyli tribuit. vid. *Corsetum, Marsil. in singularib. Cottam, Tiraq. de pœn. temperandis c. 55.* 52 Persecutione 9. *C. Th. 40. l. 16. vers. reos.* 53 Id est judex. 54 Pœna arbitraria punitur is, qui condemnatum eripuit quæ etiam capitalis esse potest. *v. Bald. hic*: & *Bossium tit. de Captura 3. n. 15. 16. 17. & 18.* 55 Episcopi munus populos Christianæ religionis insinuatione moderari. 56 Delicta monachorum ab episcopis sunt vindicanda. 57 *V. l. 29. ff. de appellation.* 58 Sumpta hæc lex videtur ex *l. 10. C. Th. de jurisdictione, & ubi quis conveniri debeat lib. 2.* Est enim eorundem imperatorum, & ad eundem Eutychianum: nisi quod illa de Judæis, hæc de Christianis loquitur: illa *Constantinopoli*, hæc *Mediolani* scripta est. Dies etiam variat: nam in Cod. Theod. est III. *Non. Febr.* 59 Idem licuit Judæis apud suos Patriarchas, *d. l. 10. C. Theod.* 60 In civili negotio laici possunt in episcopum, quasi arbitrum & cognitorem, compromittere: ejusque judicium firmum est: latum tamen adversus solos præsentes. 61 Adfuisse. *Ital.*

32 Quæstio habeti potest de senato.

33 Pœnam talionis homicida sustinet sine remissione, ut vult Bald.

34 Lex de seditionis quotidie queri jubet. *Cic. pro M. Cælio.*

35 Id est, a principe, quam appellationem recusavit Augustus. De Principis beneficio deperet, qui in Principem commisit, *arg. l. 37. §. 1. D. de minoribus.*

36 Geminatum delictum venia caret vid. *quæ notavi ad l. 15. in fin. D. ad Turpill. l. 28. §. 3. ff. de pœnis, v. Bellov. 3. pract. c. 16. n 7. & c. 19. n. 10. Pap. 24. Arrest. 10. num. 8.*

37 Qui iterum deliquit post veniam semel impetratam, consuetudinem quandam peccandi habere dicitur. Et tamen ne hinc colligas, consuetudinem ex uno aut altero actu generari: agitur enim non de consuetudine juris, sed facti. *Bald. hic.* loquitur ergo ἀσυνηθισμένως, nec enim habitus ex uno aut altero actu generatur, *v. Cujac 20. obs. 1.*

38 V. Kal. Mart. *C. Theod. eod.*

39 Hæc lex deest in scriptis, & in Haloandri editione. Est autem ultima, *ff. tit. de off. præt.* Et vero quomodo huc pertinere possit, non video. v. & hic Contium.

40 Pars *l. 12. C. Theod. de scenicis, lib. 15.*

41 Adde *Nov. 6. c. 1. 6.*

42 *Novell. 123. c. ult. vid. Pet. Greg. 8. syntag. cap. 5. in fin.*

43 Et ut matronarum, Tertull. *cap. 6. apologetici*, vetantur ab eodem Theodosio, *l. 11. C. Theod. de scenicis l. 15.* uti gemmis, figillatis, fericis & textis, uti auratis.

44 Vetantur etiam uti aliis vestibus, & inter cæteras illis quæ croſtæ dicuntur, *l. 11. C. Theod. l. 15. tit. 7.* Cæterum è Codice Theodosiano, *l. 12. eod. tit.* supplenda subscriptio: Dat. III. *Kal. Jul. Heraclæ. Arcad. A. III. & Honorio A. II. Conss.* id est, a. 394. 45 *L. 1. C. Th. de Alexandrinæ plebis primatib. lib. 14. tit. 27.* Ii, ut & diœcetæ, fuerunt defensores Alexandrinæ urbis: ne alioquin putes cum Accursio archipresbyteros, aut archiepiscopos, aut minores sacerdotes fuisse. Hotomanus legit Archigerontes, quos principes fabrorum, qui regiis ac publicis ædificiis præsunt, interpretatur. Video eos vocari principales Alexandrinos, *l. 56. in pr. ff. de decurionibus.* Summates ordinis Alexandrini, *l. 57. in pr. d. tit.* Alexandrinæ plebis primates, *l. Archigerontes. 1. C. Theod. de Alexandrinæ plebis primatibus.* Sane Archigerontes nihil aliud, quam ἡγεμόνας, id est, ſeparus & curiæ primi: curiæ, inquam, municipalis, seu Senatorum municipalium, principales curiæ. Neque enim raro in jure munera civitatis Alexandrinæ Græcis vocabulis exprimuntur, exemplo sint: κεντολογία πεσσοσχοινία, ὡς σχοινίον. *l. ult. §. 19. ff. de muneribus*, ὑποφυλακτογράφου, *l. 59. C. Theod. de decur.* 46 Hoc est, curatores corporis ergositonorum. Fuerunt enim civitatibus suæ corpora, ut & curiæ. His ditiores: illis, tenuiores adscripti. Harum primi, Archigerontes, ut paulo ante dictum est, summates & primates. *l. 57. ff. de decurionibus.* & pro urbis amplitudine interdum pauciores. Hinc tres primates, *l. de creationibus. 27. vers. fin autem ff. eod.* quinque summates ordinis, *dicta lege 57. in pr.* decem primi curiales, *l. 239. §. 5. ff. de Verb. Signif.* corporum vero primi διοικηταί, *hic ut & Nov. 128. c. 16.* Curatores corporis, *l. 3. §. 2. D. de colleg.* patroni corporum, *l. 2. l. 12. C. Theod. de pistorib. l. 9. C. Theod. de suariis*, reliqui corporati, *v. ult. C. Theod. de Alexandrinæ urbis primatibus, leg. 1. 14. tit. ultim.* hic itaque sunt ergositonæ: quibus cura præcipua frumenti comparandi injuncta est. Quod si roges, cur hos ex Christianis eligi mandet Imperator, fortassis ea fuerit ratio, quod Alexandrini factiosi, *Philo in Flaccum, Dion. 39.* quos & alias fidei Christianæ contemptu, commercia monasteriorum usurpasse constat ex *Nov. 7. cap. 12.* 47 Ergasiosotonorum, Hal. ἐργασίας ταμίων, *Alc. 3. disp. 18.* quo nomine dilpensatores principalis annonæ intelligit. Hotomanus legit, *Ergasticorum.* Ergasticos intelligit operas quæ in operibus publicis conductis ab aliquo, quasi principe & magistro gubernantur. Alii legunt, Ergasiotarum. Ergasiotanorum vocabulo Accursius, ut est accuratus & felix in vocabulorum difficilium interpretatione, Christianos intelligit damnatos ad Metalla. Sunt enim ei *corona* metalla. Ego vero legendum puto, diœcesæ Ergositonorum, ac si dicas, Præfectos eorum qui frumentum Alexandriæ comparant, σιτωνῆς namque est curator frumento comparando. *l. ult. §. 5. D. de muneribus.* Id munus Justinianus appellat *σίτου*; ἐμβολὰς διοίκησιν. *Edict 13. de Alex. in c. 4. c. 8 in fine.* quemadmodum & id quod Alexandria Romam mittebatur *σίτος*; ἐμβολὰς σίτου *ibi & cap. 8. σίτου συντομωθέντος.* Superiorem etiam sententiam confirmat *l. 17. ff. eod.* 48 *V. l. 9. ff. de diversf. offic. lib. 12. tit. 60.*

49 *Pars legis 16. C. Th. de pœnis, lib. 9. & l. 57. C. Theod. de appell. lib. 11.* 50 *Lib. 11. C. Theod. tit. 30. l. 57.* cœnobitas 9. *C. Theod. 40. l. 16.* Gennadius *in Exegesi*, compositi cœnobitis ac synodiis doctrinam aptam vitæ communi. Soc. 4. *hist. 23. πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίαις μοναχούς*, Synoditæ & Cœnobitæ sunt, quibus una & eadem domus, omnia communia sunt *v. Cujac. ad Novell. 5.*

51 Eam licentiam forte usurparunt clerici exemplo Pontificum: quorum occursus sæpe servabat ductos ad supplicium. *Cujac. hic.* Qui ad verbera ducebatur si ad pedes flaminis Dialis provolvisset, eo die verberari piaculum erat 10. *Gell. 15. Plutar. in Num. vide de Vestalibus, & problematum 3. ubi de flam. Dial.* Quin vinctum, si ædes ejus flamen Dialis introiisset, solvi necessum erat: & ejus vinculo per impluvium in tegulas subduci atque inde foras ejici, *Gell. d. l.* id Vestalibus etiam concessum. *Plut. in Numa, v. Alexandrum ab Alexandro 5. genial. 12.* ut & hodie, communi quorundam opinione, Cardinalibus. Clarus 5. *sent. 4. §. ult. quæst. 98. vers. ulterius quæro*: eam rationem reddit, quod Cardinales regibus æquiparentur, & in Cardinalibus tota fere majestas Christianæ reipublicæ resideat. Eorundem domibus ac palatiis idem *lib. 5. §. ult. q. 30. vers. item adde*, jus asyli tribuit. vid. *Corsetum, Marsil. in singularib. Cottam, Tiraq. de pœn. temperandis c. 55.* 52 Persecutione 9. *C. Th. 40. l. 16. vers. reos.* 53 Id est judex. 54 Pœna arbitraria punitur is, qui condemnatum eripuit quæ etiam capitalis esse potest. *v. Bald. hic*: & *Bossium tit. de Captura 3. n. 15. 16. 17. & 18.* 55 Episcopi munus populos Christianæ religionis insinuatione moderari. 56 Delicta monachorum ab episcopis sunt vindicanda. 57 *V. l. 29. ff. de appellation.* 58 Sumpta hæc lex videtur ex *l. 10. C. Th. de jurisdictione, & ubi quis conveniri debeat lib. 2.* Est enim eorundem imperatorum, & ad eundem Eutychianum: nisi quod illa de Judæis, hæc de Christianis loquitur: illa *Constantinopoli*, hæc *Mediolani* scripta est. Dies etiam variat: nam in Cod. Theod. est III. *Non. Febr.* 59 Idem licuit Judæis apud suos Patriarchas, *d. l. 10. C. Theod.* 60 In civili negotio laici possunt in episcopum, quasi arbitrum & cognitorem, compromittere: ejusque judicium firmum est: latum tamen adversus solos præsentes. 61 Adfuisse. *Ital.*

1 Expungendum est *Arcadii* nomen.

2 Episcopus comparatur Præfecto Prætorio *ut hic*, ut & alibi Consuli, *in Auth. sed episcopalia* 34. §. *tit. prox.*

3 Qui ex Præfectus Prætorio.

4 A Præfecto Prætorio non appellatur, sed supplicatur. *l. un. §. de sententiis præf. præt. l.* 19. *de appel.*

5 Prorogatio jurisdictionis si fit, hoc est, si consentitur in judicem, à cujus sententia non appellatur, in causa prorogata appellari non poterit, *Bart. hic. Ludov. Romanus singulari* 11.

6 *Quid si ita leges*, definitio exercitioni tribuatur.

7 De jure Canonico & in praxi huic Authenticæ derogatum est: Non enim à sententia Episcopi appellatur ad judicem secularem, sed ad metropoliticum, vel ad Pontificem. *cap. duo. De offic. Ordin. c.* 1. *de offic. del. & cap. ad Romanam.* 2. *q.* 6. Nec tantum semel appellare licet. ut hic, sed bis, non tertio. *Clement.* 1. *de Sent. & re ind.* ANS.

8 Contradictio animo appellandi, est species appellandi. *Bald.*

9 Sententia recte lata confirmanda.

10 Ne dicas simpliciter, Eum qui sententiam confirmat, eam exequi. Secundus judex hic sententiam exequitur, quia priori, id est, episcopo nulla competebat executio. Et ita magistratus secularis rogatus ab episcopali magistratu sententiam exequi debet. *facit l.* 5. §. *de jurisdict. adde Roland. à Valle* 1. *conf.* 37. *n.* 1. *Quid? cujus judici fuerit eam sententiam exequi?* Dic, in criminalibus, ut sæpius, remitti reum ad locum delicti. In civilibus absolutoriam sententiam secum trahere executionem: correctoriam executionis mandari à secundo judice: quod ex ea jus oriatur. Confirmata sententia judicio secundo, non utriusque est executio sed judicis secundi, confirmata tempore, sed defertione appellationis prioris. *v. Bald. hic.*

11 Seculares judices possunt causas episcopis delegare.

VIII. Imppp. ARCADIUS, [1] HONOR. & THEOD. AAA. Theodoro P.P.

EPiscopale judicium ratum sit omnibus, qui se audiri à Sacerdotibus elegerint: eamque [2] illorum judicationi adhibendam esse reverentiam jubemus, quam vestris [3] deferri necesse est potestatibus, à [4] quibus non licet provocare [5]. Per Judicum quoque Officia, ne sit cassa episcopalis cognitio, definitioni [6] executio tribuatur. Dat. Idib. Decembr. BASSO & PHILIPPO CONSS. 408.

In AUTHENT. de sanct. Episc. §. si quis autem litigantium. col. 9. tit. 6. al. tit. ult. seu Novell. 123. cap. 21.

SI quis litigantium 7 *intra decem dies contradicat* 8 *huic, quæ judicata sunt: tunc locorum Judex examinet causam: & si invenerit judicium recte factum, etiam per sententiam suam propriam hoc confirmet* 9, *& executioni* 10 *propriæ tradat, quæ judicata sunt: & non liceat victo eorum in tali causa appellare. Si vero sententia Judicis contraria fuerit; tunc licet à sententia Judicis appellare. Si tamen ex imperiali jussione, aut judiciali* 11 *præcepto Episcopus judicat inter quascunque personas, appellatio aut ad Principem, aut ad eum, qui transmisit negotium, transferatur.*

De custodiis.

IX. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæciliano P.P.

JUdices [12] Dominicis [13] diebus productos reos de custodia [14] carcerali videant, & interrogent, ne his humanitas clausis [15] per corruptos carcerum custodes negetur: victualem subsistantiam non habentibus faciant ministrari libellis [16] duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimaverint Commentarienses [17], decretis [18]: quorum [19] sumptibus proficiant alimoniæ pauperum; quos ad lavacrum sub fida custodia duci oportet: Multa Judicibus viginti librarum auri, & Officiis [20] eorum ejusdem ponderis constituta, Ordinibus quoque trium librarum auri multa proposita, si saluberrima statuta contempserint. Nec deerit Antistitum Christianæ religionis cura [21] laudabilis, quæ ad observationem constituti judicis hanc ingerat monitionem. Dat. VII. [22] Idus Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

De mathematicis.

X. Iidem AA. Cæciliano PP.

MAthematicos [23], nisi parati sint, codicibus [24] erroris proprii sub oculiis Episcoporum incendio concrematis [25] Catholicæ religionis cultui fidem tradere, nunquam [26] ad errorem primum redituri; non solum Urbe Roma, sed etiam omnibus civitatibus depelli decernimus. Quod [27] si hoc non fecerint, & contra clementiæ nostra salubre constitutum in civitatibus fuerint comprehensi, vel secreta erroris sui & professionis insinuaverint, deportationis pœnam excipiant. Dat. Kalend. [28] Februar. *Raven.* HONOR. VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

De reversis ab hostibus.

XI. Iidem AA. Theodoro P. P.

CHristianos [29] proximorum [30] locorum volumus solicitudinem gerere, ut Romanos [captivos,] qui reversi fuerint, nemo teneat [31], nemo injuriis aut damnis afficiat. Dat. III. [32] Idus Decemb. HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

De lenonibus.

XII. Impp. THEOD. & VALENT. Florentio P.P.

SI [33] lenones patres & domini [34] suis filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imposuerint; liceat filiabus & ancillis, & Episcoporum [35] implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolvi [36]. Dat. [37] Kal. Maji, FELICE & TAURO CONSS. 428.

De clericos lite pulsantibus.

XIII. Imp. MARCIANUS A. Constantino P. P.

DEcernimus, ut [38] quicunque [39] Catholicarum ecclesiarum, quæ sub viro religioso Archiepiscopo hujus [40] almæ urbis, sunt, reverendissimum Oeconomum, (sive de ecclesiasticis, sive de propriis, & ad ipsum solum pertinentibus causis) vel quemcunque alterum earumdem ecclesiarum clericum aliqua voluerit lite pulsare: apud [41] memoratum beatissimum Archiepiscopum causam dicat, in negotiis audiendis fidem ac sinceritatem geminam [42] præbiturum, & sacerdotis, & Judicis: Volentibus [43] tamen actoribus pateat Episcopale judicium: ac nullus, qui hujusmodi intendit in sacrosanctas ecclesias, vel in prædictos clericos actionem, ad religiosissimum Antistitem ducatur invitus. Dat. VIII. Aprilis VARARI & JOANNE CONSS. 456.

De lenonibus. 1. Ne mulier invita conjungatur mimis aut choris, aut aliud spectaculum in theatro agat.

IX. Αὐτοκράτωρ Λέων αὐτῷ δήμῳ.

ΜΗτε ὄβλον μήτε ἐλεύθερον σῶμα τολμάτω τις εἰς πορνείαν προαγεῖν ἢ προϊέναι· μηδὲ εἰ θυμελικὸς εἴη, ἢ ἄλλως σκηνικὸς· εἰ δὲ ὄβλον εἴη τὸ προσαχθέν· σπουδείσθω εἰς ἐλευθερίαν πᾶσα παντὸς προσόντος, πλὴν τινὸς δαπάνης, τοῖς κύ- τὸν ἀρχικὸν ἢ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις.

§. α'. Οἷς μελήσῃ τὸ μηδὲ ἄκοντα γυναῖκα δόλῳ, ἢ ἀνδράσιν ἀνδρὶ συνοικεῖν συχωρεῖν μίμοις ἢ χοροῖς, ἢ ἄλλῳ θέαν ὧν τοῖς θεάτροις σκηπλεῖν ἀναισχίζεσθαι.

XIV. 44 Imp. LEO ad populum.

NEque servum, neque liberum corpus, sit, qui [45] audeat in meretriciam vitam producere, aut prostare: sive thymelicus [46] fuerit, sive alio pacto scenica persona: ac, si mancipium sit, quod prætat, in libertatem vindicetur a quocunque sine ullis sumptibus apud eius oppidi magistratum aut Episcopum.

§. 1. Quibus curæ erit, ne etiam invitam mulierem liberam, aut ancillam conjungi patiantur mimis aut choris, aut aliud spectaculum in theatro [47] agere invitam.

44 Interpretatio Antonii Augustini.

45 *V. l. ult. §. de nuptiis.*

46 *De quo vide l.* 10. *ff. de politiat.*

47 *L.* 33. *§. eod.*

De advocatis.

XV. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato P. P.

NEmo [48] vel in foro magnitudinis tuæ, vel in provinciali judicio, vel apud quemquam judicem accedat ad togatorum consortium, nisi [49] sacrosanctis catholicæ religionis fuerit imbutus mysteriis. †. Sin autem aliquid, quoquo modo, vel quadam etiam machinatione factum, vel attentatum fuerit: Officium quidem sublimitatis tuæ centum librarum auri jacturam pro condemnatione sustineat: Idem vero; quicunque ausus fuerit, contra providum nostræ serenitatis decretum, officium advocationis per surreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præsiterit, ab advocationis officio remotus, stylum proscriptionis ac perpetui exilii specialiter sustinebit: sciturus etiam provinciarum Rectoribus, quod is, sub cujus administratione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit. Dat. pridie Kal. Aug. *Constantinop.* ANTHEMIO A. II. CONSS. 468.

48 *L. ult. §. de postulando: Novell.* 112.

49 *V. l.* 9. *§. de adv. off.* Non alia ratione Justinianus Gilmeri negavit patriciatus dignitatem, quam quod Arrianus esset. *Procopius.* Hinc collige, non alios quam Christianos orthodoxos ad Reipublicæ curam, vel administrationem, vel institutionem admitti. *adde l.* 5. §. *eod. l.* 19. §. *eod. l.* 18. §. *tit. prox. Nov.* 8. *tit.* 3. *Rubric. jusjurand. quod,*

De arra sponsalitia.

XVI. Iidem AA. Erythrio P.P.

SI legibus prohibitæ [50] non sint speratæ nuptiæ, & post arras sponsalitias sponsa conjugium sponsi propter religionis [51] diversitatem [52] recusaverit, si quidem probatum fuerit, ante datas easdem sponsalitias arras, hoc idem mulierem vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputare: si vero horum ignari, sponsalitias arras susceperint, vel post datas arras talis causa pœnitentiæ intercesserit, iisdem tantummodo redditis, super alterius simpli pœna liberi custodiantur. Quod simili modo etiam desponsis super recipiendis, nec non arris præstitis, custodiri censemus. Dat. Kal. Jul. MARTIANO & ZENONE CONSS. 469.

50 Pars *l.* 5. *in fin. §. de sponsalib.*

51 Sponsalia dissolvuntur propter religionis diversitatem, *ut hic. adde l.* 6. §. *de Judæis.* Harm. 4. *tit.* 2. §. 5. Idem Har. 4. *tit.* 1. §. 28. in speciem magis hunc locum refert, vulg enim sponsalia solvi, διὰ κακοηθίαν τελείαν ἀγνωσθέντων καὶ δογμάτων διαφόρων. propter novum aliquod, & ignotum religionis genus, & religionum diversitatem.

Περὶ τῶν σιτώνων. id est, *De curatore frumentario.*

XVII 53.

ΕΠιλογῇ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν εὐσεβῶν οἰκητόρων γίνε- ὁ σιτώνης δὲ τῶν στρατιωτικῶν ὢν τῇ ἐπιχωρίῳ τάξει ἢ τῶν πληρωσάντων, ἢ τῶν μελλόντων στρατεύεσθαι. καὶ ὁ παρεδεύσιν τριακονθαλίτας εὐσεβεστάτους.

ELectione Episcopi & primorum civium Sitonæ [54] fiant ex militaribus ordinibus, aut ex veteranis, aut ex tyronibus, sive militaturis: Qui id transgressus fuerit, triginta libris multetur.

53 Interpretatio Antonii Augustini.

54 *V. quæ notavi ad l.* 5. §. *eod.*

De annonis militum stationariorum.

XVIII 55.

ΟΙ ὑφεσῶτες, καὶ τῇ τῶν φυλακῇ εὐσεβεστάτῃ στρατοπαρεδρεύοντες στρατιῶται ὢν τοῖς σεβεστοῖς αὐτῶν, τὸ εὐσεβεστρεφόμενον εἰδος ὢν τῷ ὢν τῇ πόλῃ ἢ τῇ οἰκείᾳ αὐτῆς γεωργηθῶν δεξιδόσεων τὰς τῷ ἀνώνων αὐτῶν, δοκιμασίας ἢ ἐπισκόπου, καὶ τῷ ἀρχοντος, ἢ τῷ σκδίκου ἐξ ἀπλείψεως ἢ ἀρχοντος. καὶ οὐκ ἀναισχίζεσθαι ὁ συνέλεγτης ἀπαρυθμὸν διδόναι.

MIlites qui præsunt, & in custodia consistunt, in suis (ut vocant) sedetis [56] sive stationibus, species ad se pertinentes, ex civitatibus, aut ex ejus regionis agricolis ad suas annonas arbitratu Episcopi, aut Magistratus, aut defensoris, si desit magistratus, accipiant. Neque cogatur collator numetatam [57] pecuniam præstare.

55 *Σεβίτους hic. adde Theophilum in §. iv ος in princ. tit. Inst. de milit. testam.* Sedeta erant ædes *Inst. de milit. testam.* fossata, vel stativa, teste *Suida.* Actus dicuntur, *in l. ult. §. si de restit. milit. l. ult. §. quib. caus. cessat. Instit. de milit. test. in pr. Vet. get.* 3. *c.* 4. *Cujac. consult.* 49. notat, Eum, qui in expeditione fuerit, militem, in castris, in fossato, in hybernis, in stativis, in præsidiis jure militari testari posse. Jure militari, inquam vel unico teste, ut *Theoph.* scripsit, vel nullo, dummodo aliis probationibus legitimis constare possit de militis voluntate.

De defensoribus civitatum.

XIX. Imp. ANASTASIUS A. Eustachio P.P.

JUbemus eos tantummodo ad Defensorum [58] curam peragendam ordinari, qui [59] sacrosanctis orthodoxæ religionis imbuti mysteriis, hæc in primis sub gestorum testificatione, præsente quoque religiosissimo fidei orthodoxæ Antistite, per depositiones cum sacramenti religione celebrandas patefecerint. Ita enim eos præcipimus ordinari, ut reverendissimorum Episcoporum, nec non clericorum & honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto constituantur. Dat. XIII. Kal. Maji, SABINIANO & THEODORO CONSS. 505.

In AUTHENT. de defens. civ. §. interim. coll. 3. tit. 2. seu Novell. 15. cap. 1.

PRæsides gentium per unamquamque civitatem præparent homines non vilissimos, sed nobiliores civitatum habitatores, quibus aliqua ratio est bonæ opinionis constituta, nominare defensores per circulum: ut, eo expleto, rursus ad eandem sollicitudinem revertantur: decreto facto cum jurejurando omnium possessorum in ea civitate consistentium: electione facienda à Deo amabili Episcopo, & venerabili clero, & aliis in civitate bonæ opinioni studentibus. †. Et nulli liceat defensoris ordinationem declinare: alioqui quinque librarum auri pœna coërcebitur, quæ in 60 *opera civitatis impendetur: & post pœnæ solutionem nihilominus defensoris officium suscipere cogetur, & jurabit*, omnia secundum [61] leges & jus agere. †. *Et confirmabitur ex præcepto gloriosissimorum Præfectorum nostrorum.* †. *Et in biennio solo administrabit.* †. *Et judex potius, quam defensor esse videbitur: ut etiam testamenta & donationes apud hunc insinuentur, & acta apud eum componantur. Et habeat unum exceptorem, & duos officiales ex provinciali Officio.* †. *Et judicet in causis pecuniariis usque ad trecentos aureos.* †. *Præterea habeat defensor publicam habitationem, in qua monumenta recondat, & unum hominem, qui acta conservet.*

57 A' παρεγγεσθω, id est, *adseratione* seu *pretium adseratum*: ita verti debuit.

58 *V. l.* 8. §. *de defens. civit.*

59 *V. l.* 9. §. *de diversf. offic.*

60 *Adde l.* 26. §. *in pr. eod.*

61 *V. Inst. de off. judic. in pr.*

De

12 *Lex ult. C. Theod. de custodia reorum lib.* 9. 13 Aliis etiam diebus episcopi tenentur id facere, *l.* 22. §. *eod.* 14 Diebus dominicis præsides debent custodias invisere: & curare ut commentarienses eos tractent humaniter, eisque (nisi de suo vivant) præbeant & alimonias & lavacra. 15 Forte in intimis tenebris. *l.* 1. §. *de custod. reor.* 9. *C. Th.* 3. *l.* 7. 16 *D. l.* 7. libelli, suntne libræ farris (ut vult lex 12. tabularum. *apud Gell.* 20. *c.* 1.) aut, ut legi *ibid.* vult Fornerius 1. *select.* 6. sesibræ? *Libella* hic, suntne liba (à *libo* deducta) ut vult Accursius? An potius vox *Libellis* a *libro* deducitur, ut putat Spigelius? An vero à plurali *libella* (*libræ* diminutivo) derivabitur? Hoc Alciatus putat 1. *Parerg.* 17. eo scilicet sensu, ut *chœnix* victualis subsistantiæ custodiis sit præstandus. An potius cum Forcatulo *c.* 23. *pennit. in fin.* dicemus legendum, *Libellis duabus*; in fœminino: & illa voce nummos significari? ut sit sensus: in carcerem conjectis, iisque egenis, *pecuniam* ex *publico dari*, quanta ad tenuem alimoniam satisfacere possit, eamque custodiis emi à commentariensi, sumptibus *duarum aut trium libellarum.* 17 Ut commentariensi *d. l.* 7. & male: sic lege *commentariensi*, hac sententia: Judices decernant libellas duas vel tres diurnas commentariensi dispensandas pauperibus custodiis. 18 Decretis: quorum, &c. *Hal.* decretis quorum, &c. *d. l.* 7. *C. Theod.* 19 Si vera est lectio Alciati, & Forcatuli, legendum est *quarum*: nec enim vox *libellis*, *libri* aut *libelli* diminutivum est, sed *libræ*: nisi eo relativo intelligamus ipsos nummos, ut sit sensus: Commentariensi duas aut tres libellas diurnas, pauciores vel plures in usum custodiarum, quæ inopes sunt decerni. Ego vero ita legendum puto, *quæ proficiant alimoniæ*, & *sumptibus pauperum*, *quos ad lavacrum*, &c. 20 Id est, ministris. 21 *V. hujus tit. Epigraphen.* VIII. Kal. Febr. *C. Theod.* 22 VI. sed male *d. l. C. Theod.* 23 *L. penult. Cod. Theod. de maleficis, & mathematicis, & his similib. lib.* 9. *& Syn. Basil.* 1. περὶ μαθηματικῶν *c.* 17. Mathematici, sunt impostores, qui mathematicorum liberali nomine adumbrantes ineptias suas, profitentur se fata cujusque nosse, & natalitias ibidem observationes: quibus similes arioli, aruspices, augures, vaticinatores, somniorum interpretes, *v. §. de maleficis.* 24 Id est, libris. 25 *V. l.* 6. §. *de hæreticis.* 26 Id est, ac jurejurando dato, se nunquam in eum errorem relapsuros. 27 Recte Græci ἐὰν μὴ ταῦτα, id est, si postea: ut sit sensus, Si post hanc legem latam. 28 VIII. Kal. Febr. *C. Th.* 29 Pars ultima *legis ultimæ C. Th. de postliminio lib.* 5. Porro *Christianorum* voce hic maxime intelligit Episcopos Christianorum. 30 Sensus est: Subditi Romani hostium vicini, operam dare debent, ut captivis Romanis libera sit ad suos redeundi facultas. 31 Sub jure pignoris. 32 IV. *C. Th.* 33 Para legis 2. *C. Th. de Lenonib. lib.* 15. Extat & eadem hæc lex in *l.* 6. §. de spectaculis lib. 11. *tit.* 40. *Symop. Basil.* 60. 38. *c.* 1. 34 Sed & redemptores, *l.* 7. *in pr. de postlim. reversis.* 35 *L.* 6. §. *de spectaculis lib.* 11. *tit.* 40. 15. *C. Theod.* 9. *l. ult.* 36 Fiunt sui juris, patria potestate hunc in modum soluta, *d. c.* 1. 37 *Dat.* XI. *Kal. v. l. ult.* 38 *Adde l.* 25. §. *de episc.* 39 Etiam laicus. 40 *L.* 34. §. 3. §. *de episc.* 41 *D.* §. 3. hæc lex abrogatur, *l.* 29. *in pr.* §. *eod.* 42 Personam duorum sustinere quis interdum potest, sacerdotis & judicis, *ut hic.* 43 *V. l.* 25. *l.* 33. §. *de episcopis.*

De jurejurando à magistratibus præstando : de exterminandis hæreticis.

Nova constitutio FRIDERICI Imperatoris, de statu, & consuet. contra libert. eccl. §. statuimus etiam. coll. 10. constit. fin.

1 Part. negat hanc Auth. consuetudine receptam, sed aliam formam juramenti introductam esse.

STatuimus hoc edicto in perpetuum valituro, ut potestates, consules, sive rectores, quicunque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice juramentum [1], quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus suis exterminare studebunt : *Item ut amodo quandocunque quis fuerit in potestatem seu perpetuam, seu temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum firmare juramento : alioquin neque pro potestatibus, neque pro consulibus, neque pro rectoribus habeantur, eorumque sententias ex tunc irritas judicamus & inanes.*

De jurejurando à militibus præstando.

XX [2].

2 Videtur esse hæc lex Justini. *Nov.* 109 *in fr.*

Οὐδεὶς στρατεύ[3], εἰ μὴ ὁ ὑπομνηκὸς παρῆν ἐπὶ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, ὀμνύων μὴν τὴν πρᾶξιν ὡδὶ τοῦ ἄρχοντος, ἔνθα μέλλῃ στρατεύειν, ὅτι νομισμάτων ἕνεκα οὐ τὸν διδόμενον. εἰ δὲ τῶν ὡρισμένων, δίδωσιν ὁ ἄρχων πτῆσιν λίτρας, καὶ ἡ πεῖξις αὐτὸν κ. καὶ ὁ στρατευσάμενος ι. καὶ σκύβαλε. καὶ οἱ ψευδομαρτυροῦντες ὀμνύουσι τιμωρεῖν. καὶ ποιναὶ τοῖς ἀθετοῦσι εἰσάγονται κινδύνῳ ἢ κτήσει.

3 Eadem verba extant, *in l.* 14. §. 4. *vers. sed si præsens quidem sit. ff. de mun. muner.*

4 Puta magistratum. *l. 2. ff. de in jus vocando.*

5 Citationum. Hæc denunciatio manifestationis, & intimationis vim habet.

De non numerata pecunia vel dote.

XXI. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SI præsens [4] quidem sit, qui pecuniam numeravit, vel alias res dedisse scriptus est ; aliquam [5] vero administrationem in provinciis gerat, ut difficile esse videatur, denuntiationem [6] eidem non numeratæ pecuniæ mittere, licentiam damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios [7] judices adire, & per eos ei manifestare, quia exceptionem hujusmodi objicit, factam à se super non numerata pecunia querelam esse. †. Quod si non sit [8] alius administrator civilis, vel militaris, vel per aliquam causam ei sit difficile, qui memoratam querelam opponit, eum adire, & ea quæ dicta sunt facere : licentiam damus [9] etiam per virum reverendissimum Episcopum [10] eandem suam exceptionem creditori manifestare, & ita tempus statutum interrumpere.

6 Denunciatio manifestationis, & intimationis vim habet.

7 Ordinario, vel episcopo. *Bart.* Ordinario, inquam, judice contractus, apud quem partes sortiuntur forum. *Bald.*

8 Aut sit suspectus. Potest enim qui suspectum judicem habet συναγαγεῖν τὴν δίκην λαμβάνειν τὸν ἐπίσκοπον. Quod si monitus ab episcopo judex non obtemperaverit, episcopus rem omnem ad Imperatorem deferre debebit 3. *Eclog.* 3. *ex lib.* 6. *tit.* 22.

9 Addunt ex hoc loco propter absentiam judicis episcopum adiri eique actorum confectionem permitti.

10 Hinc colligunt, adiri episcopum posse, ubi contractus est ufirarius, non ut cognoscat de contractu, sed ut advocet judicem.

11 Numeratur enim inter pias, & favorabiles causas.

12 Interpretatio Contii.

13 *L.* 6. *ff. de custor.*

14 Ἑκάστην editio Parisiensis, ἑκάστης ita legit, *Cujac. c.* 3. *de præscr.*

15 Quam τετράδα vocant Græci hoc loco 60. *Eclog.* 5. *c.* 21. quartus septimanæ dies est Mercurii : adde *Novell.* 137. *c.* 4. Petrus Alexandrinus *cap.* 15. τετράδι δὲ καὶ παρασκευῇ νηστεύουσι τὸ μὲν διὰ τὸ Χριστὸν τῆς προδοσίας συμβεβλῆσθαι, τῇ δὲ παρασκευῇ διὰ τὸ σταυρωθῆναι πάθος. *v. Cujac. ibid.*

16 Id est, die Mercurii ut superius dixi : idque ob memoriam Christi passionis.

17 Munus est episcopi, custodias visitare, & eorum miseriæ causas diligenter inquirere.

18 Interpretatio Anton. Aug.

19 *V. l. un. ff. de privil. carceribus : adde* 60. *Synops. Basil.* 53. *ex lib.* 55. *c.* 1.

20 Excipe certos casus, de quibus v. quæ notavi *ad l.* 25. *ff. de adult.*

21 Hominum alii ingenui, alii libertini, alii servi.

22 Hæc verba extant in *l.* 3. *in fr. ff. de infant. expos.*

NEmo [3] militet, qui non apud acta testificatus cum tribus sit, propositis sacrosanctis euangeliis *se esse Christianum orthodoxum* : fiantque acta ad eum Magistratum, sub quo militaturus est : & duo tantum aurei pro ea re præbeantur. Si vero id neglectum sit, dabit libras quinquaginta is Magistratus, ejusque Officium viginti : Qui vero militavit, decem atque à militia ejicietur : testes, qui pejeraverint, in corpus punientur : Illæ vero multæ Comitis periculo rebus privatis inferentur.

23 Sive ut servum. Hinc colligere possis, Alios revera nobis servire, quia tales sint : alios agricolationis tantum causa, quales sunt adscriptitii, & coloni, de quibus mox dicetur.

24 Adscriptitii quasi servi sunt, dominum habent ad quem eorum peculium pertinet : cui etiam redd. solent. Ingenuo vero fisco, & aliis, liberi sunt & propriorum possessores. *v. Cujac. ad tit. de agric.*

25 Coloni sunt liberi, & res proprias habent, terram tamen dimittere non possunt, dominum non habent. Terra potius colono dominæ est, quam persona : colonus redditur terræ. *vide titulos de novicolis, censitis & colonis : de colonis Palæstinis, de colonis Thracensibus, de colonis Illyricianis.* Si fi prædio rustico serviunt, coloni proprie dicuntur : si urbano, inquilini.

26 Alumnis.

27 Interpretatio Anton. August.

28 *Vide Synops. Basil.* 3. *tit.* 1. περὶ κτήσεων ἧτοι κεφαλαίων, *l.* 13. *ff. de episc. Nov. Lean.* 87. *l.* 17. *ff. de episc. l. ult.* §. 1. §. 3. *ff. eod. Novell.* 123. *c.* 10.

29 Episcopi munus est in aleatores inquirere, eosque castigare.

30 Interpretatio Antonii August.

31 Cura frumentaria, & ædificiorum, puta aquæductuum, balnearum, portuum, murorum, turrium, pontium, viarum & similium etiam ad episcopum pertinet.

32 *V. Edict. Just.* 2. *c.* 2. Id etiam curæ esse debet prædibus. *l.* 7. *ff. de off. præsid.*

33 Pecuniæ Sironicæ sunt pecuniæ frumentariæ. Sitonia est curatio frumento coëmendo, *l.* 2. *ff. de Vacat. & immun.* vid. Cujac. *l. observ.* 35.

34 Iterata etiam rationum redditio fieri potest.

35 Episcoporum sententias secularis judex exequi solet.

De custodia reorum.

κϐ'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Μηνᾷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Οὐδένα ἐμβάλλεσθαι εἰ φυλακῇ δίχα ψηφίσεως τοῦ κ' τῶν διδαιμόνα ταύτην πόλιν ἢ εἰ ἐπαρχίας σύνδεκα ἢ ἀξιολόγων ἢ λαμπροτάτων ἀρχόντων ἢ τῶν εἰς τοὺς πόλεις σπουδαιοβλήμους.

§. ά. Επὶ δὲ ἐμβαλλομένων ἢ ἐμβαλλομένων τοὺς θεοφιλεστάτους τῶν τόπων ἐπισκόπους μίαν ἑκάστην ἑβδομάδα ἡμέραν, τὴν τετράδα τῶν παρασκευὴν, τοὺς εἰ τοῖς φυλακαῖς διερευνᾶσθαι, καὶ σπουδὴν ἀκριβεστέραν τοὺς τῶν αὐτῶν κρίσεως αἰτίας. καὶ εἴτε οἰκέτης τυγχάνειν ὄντες, εἴτε ἐλεύθερος εἴτε ἐπὶ χρήμασιν, εἴτε ἐπὶ ἄλλοις ἐγκλήμασιν, εἴτε ἐπὶ φόνοις ἐμβεβλημένοι παρασκευάζειν τοὺς σύνδεσπότας καὶ ἀξιολόγες καὶ λαμπροτάτας ἀρχοντας τούτης τε τῶν διδαιμόνα πόλεως τὸ ἐπαρχῶν ἐκείνα πράττην ἐπ' αὐτοῖς, ἄνωθ ἡ ὡς τοὺς σύνδεσπότας ἐπάρχους ἀξιολόγες καὶ λαμπροτάτους ἀρχοντας τὰ ἡμῶν ἀλιγορδίᾳ ἀφῆκεις. ἀξιόπιστος διδομένης τοῖς κ' καιρῷ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, εἴ τινα ῥαθυμίαν ἴδοιεν γινομένην ὡδὶ τοῦ κ' καιρῷ σύνδεσποτῶν καὶ μεγαλοπρεπεστάτων καὶ λαμπροτάτων ἀρχόντων, ἢ παρὰ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, τοῦτ' ἔστιν μιλιτένων, ὡς αὐ ἡ ἀσφάλεια κ' τῶν ῥαθυμουμένων ἐνεχθείη κίνησις.

XXII. [12] Imp. JUSTIN. A. Menæ P.P.

NEminem volumus in custodiam conjici absque [13] jussu gloriosissimorum, vel illustrium, vel clarissimorum magistratuum hujus felicissimæ Urbis, vel provinciarum, aut defensorum civitatum.

§. 1. De his autem, quicunque conjecti, aut conjiciendi sunt, Deo amabiles locorum Episcopos jubemus per unam [14] cujusque hebdomadæ diem, id est, feria quarta [15], aut sexta, quæ & *Parasceue* [16] appellatur, eos, qui in custodia habentur, visitare [17] : & diligenter inquirere causam, ob quam detinentur : & sive servi sint, sive liberi, sive pro pecuniis, sive pro aliis criminationibus, sive pro homicidiis conjecti, illustrissimos, & spectabiles, & clarissimos magistratus admonere; tam eos qui sunt in hac felicissima Urbe, quam qui sunt in provinciis, ut ea exequantur circa ipsos, quæ divalis nostra constitutio ad illustres præfectos ea de re emissa præcipit : licentia data Deo charissimis pro tempore Episcopis, si quam negligentiam admissam cognoverint ab illustrissimis, & magnificentissimis atque clarissimis pro tempore magistratibus, vel iis, quæ illis parent Officiis talem ipsorum negligentiam indicandi, ut conveniens adversus negligentes animi nostri motus insurgat. Dat. xv. Kal. Feb. CP. DECIO CONSS. 529.

XXIII. Idem A. Menæ P.P. [18]

PRivatos [19] carceres modis omnibus in urbibus atque in vicis constitui vetamus [20] : ipsis, qui custodiuntur, Dei amicissimorum loci Episcoporum providentia à detentione remissis. Dat. XII. Kal. Feb. CP. DECIO Cos. 529.

De infantibus exposito.

XXIV. Idem A. Demostheni P.P.

NEmini liceat volumus, sive [21] ab ingenuis genitoribus puer parvulus procreatus, sive à libertina progenie, sive servili conditione maculatus, expositus [22] sit, eum puerum in suum dominium vindicare, sive nomine domini [23], sive adscriptitiæ [24], sive colonariæ [25] conditionis. Sed neque his, qui eos nutriendos sustulerint [26], licentiam concedimus penitus cum quadam distinctione eos tollere : Sed nullo discrimine habito, hi, qui ab hujusmodi hominibus educati, vel nutriti, vel aucti sunt, liberi & ingenui appareant, & sibi acquirant : & in posteritatem suam, vel extraneos heredes omnia, quæ habuerint, quo modo voluerint, transmittant. Hæc observantibus non solum Præsidibus provinciarum, sed etiam viris religiosissimis Episcopis. Dat. *Chalcedone* VIII. Kalend. Jul. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De alea seu cottu.

κδ'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Δημοσθένει ὑπάρχῳ πραιτ.

Ὅσα ἐξεῖ τῶν κεκλημένων κύβων ἤτοι κότταν καὶ τῶν τοιούτων κακουσεως ἡμῖν γενομένην. τοῦτο ἀθέσιμον διδόμεν καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰ ἀπρόσκοπα, καὶ γινόμενα παύειν, καὶ τὰς ἀκριτωτέρους ἀφ' ὧν λαμπροτάτων ἀρχόντων τὰ ἐπαρχιῶν καὶ τῶν πειτέρων καὶ τὰ ἐνδίκων τὰ πόλεων ἐπὶ σοφρονισμὸν ἐκανάγκη.

xxv. [27] Idem A. Demostheni P. P.

QUæ de alea [28] sive (ut vocant) cottis, ac de eorum prohibitione à nobis sancita sunt, ea liceat Dei amicissimis Episcopis [29], & perscrutari, & cohibere, si fiant, & flagitiosos per clarissimos Præsides provinciarum, & Patres defensoresque civitatum ad modestiam reducere. Dat. x. Kal. Octob. CP. DECIO Cos. 529.

De hu, quæ singulis annis ad civitates pertinent. 1. De discussoribus, aut ratiocinatoribus, aut exaquatoribus. 2. De sportulis. 3. De formis non emittendis à magistratibus. 4. De locis publicis, seu universitatis. 5. De aquarum distributione. 6. De cautionibus. 7. De sportulis, & descriptione. 8. De officio episcopi. De metatorum exactione. De rapinis.

κε'. Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

Περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἔτος τοῖς πόλεσι φορτικῶν πολιτικῶν φορολόγων ἢ πόρων, ὁ δημόσιον ἢ ἐξ ἰδιωτικῶν χρημάτων, ὥσπερ πάντων αὐτοῖς ἢ καθαιμπεσομένων ἢ δημοσίων ἢ ἄλλως ἐπιτομῶν ἢ φορτικοβιβησομένων, εἴτε εἰς ἄρχας, εἴτε εἰς σιτωνίαν, εἴτε εἰς δημόσιον ὕλην, εἴτε εἰς ἐγκαύσεις βαλανείων, εἴτε εἰς λιμένας, εἴτε εἰς τειχῶν ἢ πύργων οἰκοδομὰς ἢ γεφυρῶν ἢ ὁδοῤῥασιῶν ἐπανόρθωσιν, ἢ ἄπολις εἰς τοὺς τῶν πολιτικῶν χρείας φορεχωρήσαι, εἴτε ἀπὸ δημοσίων, εἴτε ἀπὸ ἰδιωλικῶν (ὡς εἴρηται) φορφάσεων, θεσπίζομεν, εἰς τ' αὐτὸν σωιόντας τὸ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον πρέις τε τῆς εὐ ὑπαπλῆναι καὶ ἀπασι φορηχῶν κτ' τῶν πόλιν, ἔτως ἐκφέρειν ἐπιτελεῖσθαι τὰ ἡμόμενα ἔρια, καὶ παρασκευάζειν μετρεῖσθαι, καὶ λογίζεσθαι τῆς τοῦτα διοικήσεως, ἢ διοικήσαντας, καὶ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων φανερὸν γίνεσθαι τὸ πεπληρῶσθαι τὰ ἔρια ἢ διοικῆσθαι τέ τι σίλωνικὸ χρήναι, τέ τι λιτουργικὸ, ἢ ὡδὶ ὁδοῤῥασίας, ἢ ὡδὶ ὁλκὰς ὑδάτων, ἢ ἕτερα τοιαῦτα πινά. Ἀσφ' ἅπαντα ἀμείνω μᾶλλον χρόνον. Καὶ ἐπὶ τ' πράξεως τ' ὑπομνημάτων δηλοῦσθαι ὡς ἀνδυνώμος ἐστὶν ὁ τοῦτο διοικήσας. ἢ κ' ὑπόδυνον ἂν ἀφθῆ, τὸ ἢ ὀφειλόμενον ἀπέδωκε· καὶ ὅπως ἔχειν ἀσφάλειαν τ' τούτης τετυχηκότα τ' πράξεως, στέλλομεν ἡμεῖς, ἡνίκα ἂν βαληθείημεν, τ' ἡμῶν δέκτην, ὃς ἐποπτεύσῃ τὰ παρ' αὐτῶν ἡμόμενα λογηθέντα· κ', ἐάσῃ ὀρθῶς ἔχειν ὅλῳ ψῆφον, ποιήσῃ τὸ ἀσφαλὲς αὐτοῖς κ' κληρονόμοις αὐτῶν κ' ἀμφιδόξοις τελείως ἀξιοπίστων, ἐφ' ᾧ μηκέτι δεύτερον λόγων ἢ ζητήσεων ἀφορμὰς ἐπιλελεῖφθαι. πάντων ἐπὶ τ' ἁγίων εὐαγγελίων ὅτω σὺν ἀκριβείᾳ πραπτομένων ὡς τ' ἡμετέρας αὐτοῖς ἐπιτηδευμένης, ἡνίκα ἂν βαληθείημεν, ἐξετάσεως. Χρὴ μᾶλλον ἂν εὐδέειν τ' θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον κ' τὰς σὺν αὐτῷ ποιεμένας τὰς λογισμούς. ὅπως ἂν τὸ ἔρια εἰς ἀπέρασιν τῆς δαπάνης ἀφορισθῇ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπιμελῶς ἠμόσιον τὸ ὃν τῶν πολιτικῶν ἀναγκαίων πόρων τε καὶ φορτόδων. Εἰ μᾶλλον μὴ βαληθείη λογισμὸς ὑπαρχεῖν ὁ τοῦτο διοικήσας, μηδὲ ἀνάλωσιν ἔχοιτο ἢ θεοφιλεστάτη τ' τόπων ἐπισκόπη, κ' τ' κτηθόρων τ' φορτόδων εἰς λογισμὸν αὐτὸν καλεῖσθαι· τὴν ἀναγκάζεσθαι τῆς πράξεως ἀφ' ἧς λαμπροτάτης τ' ἐπαρχίας ἄρχοντος, κ' τ' πειθομένης αὐτοῦ τάξεως, ζημίας πείσης χωρὶς σωωφέλημον, ἐφ' ᾧτε πᾶσι τοῖς λογισμοὺς ὑπάγειν τῷ θεοφιλεστάτῳ τ' πόλεως ἐπισκόπῳ τὴ τῶν τοιούτων τ' πόλεων κ' τὸ φανόμενον ὀφειλόμενον ἀποδόσθαι τῇ πόλῃ.

xxvi. [30] Idem A. Juliano P. P.

DE his, quæ singulis annis ad civitates pertinent (sive civiles reditus sint, sive fructus, ex publicis, aut privatis pecuniis, quæ ab aliquibus eis, aut relinquuntur, aut donantur, aut alio pacto excogitantur, aut instituuntur, sive ad opera [31], sive ad rem frumentariam, sive ad publicos aquæductus, sive ad balneorum calefactionem, sive ad portus, sive ad murorum, aut turrium ædificationem, sive ad pontium atque viarum refectionem, sive ad publicas denique causas pertineant ; tam ex publicis, quam ex privatis, ut dictum est, causis) sancimus ; ut in unum conveniant religiosissimus Episcopus [32], ac tres bonæ existimationis, & qui cæteris præstant in ea civitate, ac singulis annis inspiciant opera facta ; & curent, ut & metiantur, & rationem conficiant, qui ea administrant, aut qui administraverunt, & in monumentorum gestione ostendant impletionem operum, aut administrationem sitonicarum [33], & balnearium pecuniarum, sive quæ in viis muniendis, aut aquæductibus, aut aliis rebus consumuntur. Quæ omnia nunquam omnino minui volumus. In monumentorum vero gestione appareat ; sitne solutus, an obligatus, qui ea administraverit ; & an, quod debuit, solverit : atque ita erit cautum ei, qui eam curam suscepit. Mittemus enim nos, cum placuerit, quem commodum erit, ut inspiciat [34] rationes ab eis factas : & cum recte factas esse repererit, calculum ferat, quo ipsis heredibusque, & successoribus consuletur : neque aliarum rationum, aut controversiarum occasio relinquetur. Omnia vero, propositis sanctis Euangeliis, diligenter fiant : nam inquisitionem nos cum libuerit fieri jubebimus. Oportet itaque studere religiosissimum Episcopum, & qui cum eo rationes conficiunt, ut opera in ingentes sumptus præscripta, singulis annis diligenter fiant ex publicis fructibus atque reditibus reparanda. Sin autem noluerit rationibus subesse, qui ea administrat, neque ferat sanctissimum ejus loci Episcopum, & illos possessores, qui ad eam rem constituuntur, & qui ad rationes reddendas cum vocant : cogatur [35] id agere per clarissimum provinciæ Præsidem, & cohortem, quæ ei parere solet : ac sine ullo damno compellatur, ut modis omnibus rationes submittat religiosissimo Episcopo, & primis illius civitatis : quodque apparet ab eo deberi, civitati reddatur.

§. α'. Πᾶσαν ὴ ἄδειαν ἀναρῤῥῆψαι τοῖς ἡμεδαποῖς ἄρχουσι πέμπειν σὺν ταῖς χάρταις discussoras[1] λογοθέτας ἢ ἐξισωτὰς ἐπὶ ταῖς τῶν δημοσίων λογισμῶν ἐξετάσεσιν. Ἀλλ' εἴ τι τοιοῦτο πραξθείη παρὰ γνώμην ἡμετέραν τὴν ικανὴν, εἰ μὲ θεῖον πού τύπος κ' σεσαρπαγὼ παραδοθείη, ἄδειαν εἶναι τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τῆ πόλεως ἀφορμὴν λαβεῖν τύπον, μηνύειν ὴ εἰς ἡμᾶς, ὅπως αὐ ἡμεῖς γνοίημεν, εἴτε κ' θείαν ἡμῶν φέρουσιν ἀφ' ὧν τῷ δόκῳ γεγραμμένῳ, εἴτε κ' σεσαρπαγὼ γέγονε. ὥστ εἴ κού τινα ἠδύνατο φανὴν σεσαρπαγὼ τὴν ικανὴν τὸ ἠδύνατον ἄκυρον εἶναι, κίνδυνον τε ὑποστείναι τ τῶν ποιησάντων. Εἰ δέ τινων τ ἡμετέρων δρόντων πεμφθείη ψῆφος, ἢ κ κομμεντιτήσιον, ἢ ἀφαιρεθῆ τι, κ λογοθέσιον· ἀλλ τούτων τ τοιαύτα ῥηθέντων κεφαλαίων ἐπίσχεσθαι, πάντα βουλόμενα τέρπειν, τ θεοφιλεστάτῳ τ πόλεως ἐπισκοπον, κ τὰς ὑπ τῇ πόλῃ ἀφορώσας, μὴ ἀφαιρεῖσθαι τινός· ἀλλ' ἄδειαν εἶναι κ τῷ τ ἐπαρχίας ἡγεμόνι, κ αὐτοῖς μ δὴ τοῖς κλήτορσι, κ πολίταις, διαθεῖσθαι τοὺς τοιούτους ἀφορίζειν, κ μηδὲ ὁδολὸν τούτης ἕνεκα τ αἰτίας παρέχειν.

§. β'. Εἰ δ τῶν ῥηθησομένων ὁ θεοφιλέστατ ἐπίσκοπ ἕξει μὲ δυσμοῦν τ θεατότ Θεὸν, κ βασιλικὸν ἀγανάκτησιν ἀναμένετω, ὅτι σιγὴ ἐσίγησεν, ἀνεκλυθέρωντε κ ἱεροδικῆς παῤῥησίας ἀναξίων.

§. γ'. Ἀλλ' ὡς εἴπε ἐμφανίζ κ' χῶρον ἡ δρόντων οἰονδήποτε ἢ ὑπάντων ἀφαιρεσις, ἢ ζημίωσις τύπος τ ἀνδρεοτάτων ὑπαρχων, ἢ κ ἑτέρ τινὸς τ ἡμετέρων δρόντων, ἢ ἀφαιρέσεων, ἢ θείων κομμονιτηρίων, ἢ ῥαμμάτων ζημιῶν μόνοι ἐμφανιστ ποιοῦτο, ἢ κ ἀνδρεάντων βασιλικῶν κανδηλάτης· μὴ εἶναι τάτ παῤῥησίαν, πραιλέρα ἐξ νομισμάτων ἐφ' ἑκάστ μονάδ, ἢ ἐφ' ἑκάστ τύπω, ἢ ἐφ' ἑκάστ ἀφαιρέσ, ἢ θείω κομμονιτηρίω, ἢ ῥαμμάτι ζημικῷ, ἢ ἀνδρεάντων κανδηλάτ, κομιζέσθ κατ' ἑκάστ ἐπαρχίαν, εἰς ἣν ταῦτα παρέλαβεν· ὥστ, ὁπόσας αὖ ἔχει πόλις ἡ ἐπαρχία, μηδὲν αὐτῷ ἀφαιρεῖν, ἀλλὰ τὰς ἐξ μέρους κομιζέσθ χρυσὰς, εἰδέ τι πλέον κομισοῖθ, τῶν τεσσαρακοστὸν λαμβάνει, ἄδειαν ἔχοντ κ ζ τ πόλεως ἐπισκόπ τῶν καλύτ. κάντεῦθα τ ἴσων ἐπικεμμάτων ποινῶν, τῶν ἓξ τ ἀνὰ δέκα ζ χρυσᾶ λιτρῶν, πῶτε τ ἐπαρχίας ἡγεμόνα, τῆτε πεδαμάρχ τάξ, κ τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ, εἰσᾶς σὐδεὶς αὐτοῖς ὑπεραπαλεῖν βουλομένοις, ἀλλὰ μὴ πᾶσι τρόποις τῶν καλύτ.

§. δ'. Οὐδενὶ δ πανελῶς ἐφιέμεθα τῶν ἡμετέρων δρόντων, τοιούτοις τισὶ τύποις τ ἐπαρχίας ὀκπέμπειν τ ὑδρεφόρων, ἤτοι ὑπονομῶν, ἢ ἀνακαθάρσεως ἢ τ τ οἰκοδομημάτων τῶν τοῖς τείχεσι καθαιρέσεως, ἢ τ ἐν ταῖς ζωαῖς ζημιῶν καθολύσεων, ἢ τ κωλυμάτων ἀφορελείων, κ ἐλαπίων τόπων, ἤτοι μεσοσύλων ἀνατροπῆς, ἢ τ τ εἰκόνων, ἢ τοιοῦτο τρόπον ὅλως ἐπινοιῶν ἢ πολιτικῶν ἀπλῶς ζητήσεων. ἀλλ' ἐξέσω τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τ πόλεως, κ τοῖς ἐν τῇ πόλῃ τ ἀφορτσθσι, κ τοῖς τ ἐπαρχιῶν ἡγεμόνοις, κ κλήτορσι, κ πολίταις, τοιοῦτ τινὸς ἐμφανισθέντ τύπ, μὴ ἀφοσιεῦσθαι τῶν, ἀλλὰ κωλύν κ διαθεῖσθαι πάντα ἀκόλουσον κ πᾶσιν εἰσαφῆ σύντεθεν ἐπιγραφόν. τῆς αὐτῆς ἐπίσης ποινῆς κ κ' τ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, εἰ μὴ τῶν κωλύσαιεν.

§. ε'. Δεῖ δ τ θεοφιλέστ ἐπίσκοπον, τὸν τε πατέρα, τῆς τελοιπῆς σὺν ἀκολήθ κλήτορας ἀφοσιοῦν ἐ μηδένα τόπον πολιτικὸν ἢ δημόσιον ἀφὸς τῷ τείχ, ἢ

§. 1. Omnem vero libertatem tollimus noſtris Præſidibus mittendi in agros diſcuſſores[1], aut ratiocinatores, aut exæquatores ad publicarum rationum executionem. Sed ſi quid hujuſmodi nobis ignorantibus fiet, ſi quidem ſacra forma ad aliquos per ſubreptionem[2] emanaverit, liceat religioſiſſimo Epiſcopo ejus civitatis ſuſcipere quidem ſacram formam, renunciare tamen nobis ut nos cognoſcamus, an ex noſtra ad illum Præſidem juſſione, an per[3] obreptionem facta ſit: ut ſi per ſubreptionem facta eſſe videatur, quod factum ſit inutile fiat, & periculum ſubeat, qui eam quæſivit. Si vero ab aliquo è noſtris Præfectis emiſſum decretum, aut commonitorium ſit, aut præceptum aliquod, aut rationum[4] ſcriptura; & de aliquo ex prædictis capite permittatur; volumus ut modis omnibus non ejus urbis Epiſcopus, & primi[5] civitatum illis rebus præficiantur, ſed liceat provinciæ Præſidi, & ipſis poſſeſſoribus, ac civibus juſſiones rejicere: ac ne obolum quidem ea de cauſa præſtare. Si vero in ea re ſanctiſſimus Epiſcopus negligens fuerit; habebit & Dominum Deum noſtrum infenſum, & imperialem vindictam expectabit, ſi ea ſervili[6] ſilentio, ſacerdotalique licentia indigno, præterierit.

§. 2. Si quis autem in provincia renunciaverit Magiſtratuum, aut Conſulum proceſſiones[7], ſive generales formas glorioſiſſimorum Præfectorum, aut alicujus alterius è noſtris magiſtratibus, ſive conſtitutionem, ſive ſacrum commonitorium[8], ſive generales literas, ſive erectionem Imperialium ſtatuarum[9] indicaverit: non liceat amplius ſex[10] nummis aureis in ſingulas nunciationes, aut in ſingulas formas, aut conſtitutiones, aut ſacra commonitoria, aut generales literas, aut ſtatuarum erectiones accipere in ſingulis provinciis, ad quas literas accepit: ac, licet multæ ſint in ea provincia Urbes, nihil amplius præſtetur, quam illi[11] ſex nummi. Si quid vero amplius acceperit, ejus quadruplum reſtituet: liceatque ejus Urbis Epiſcopo hoc prohibere. Eadem tamen pœna decem librarum auri, & provinciæ Præſidi, & ei ſubdito Officio, & Epiſcopo[12] imponitur, ſi illis permittant plus petere, neque id modis omnibus prohibuerint.

§. 3. Nemini[13] enim omnino permittimus noſtrorum Magiſtratuum hujuſmodi formas[14] circa provincias emittere de rivorum, aut de cloacarum purgatione, aut de amolitione ædificiorum à muris, aut ſtationum à porticibus, aut eorum, quæ produlia[15] appellantur, aut de ruderum ac dimidiatarum columnarum everſione, aut de imaginibus, aut ſi quid alio pacto fit excogitatum, aut etiam de civilibus quibuſcunque controverſiis. Sed liceat Epiſcopo, & iis[16], qui primi ſunt ejus urbis, & præſidibus provinciarum, & poſſeſſoribus ac civibus inſinuata aliqua forma, ei quidem non deferre, ſed prohibere, ac coërcere omnem exactionem, omnemque vim, quæ ex eo eveniat. Eademque pœna afficiat ſanctiſſimos epiſcopos, niſi id prohibuerint.

§. 4. Sed & oportet Epiſcopum, ac patrem[17] civitatis, & cæteros bonæ opinionis poſſeſſores providere, ne locus aliquis civilis, aut publicus juxta[18] muros urbis, aut in publicis porticibus aut in plateis, aut in quocunque alio loco ab aliquo indebite poſſideatur, neve publicus locus alicui ſine noſtra ſacra forma tradatur.

§. 5. Iidem inquirant de aquarum diſtributione, quæ ſacra aliqua forma cuique pertineat: ut ne hic plus, ille minus habeat, quam ei competit.

§. 6. Neque vero fideijuſſionis cauſa, aut ſupra mandati formam noſtros ſubjectos affici patereminur, ſed ſiquidem immobiles[19] res habeant idoneas, jusjurandum tantum præſtent, & conſcribatur: ſin autem non habeant, uſque ad quantitatis æſtimationem, fideijuſſionem ſine ullo damno præbeant. Si vero dubitaverint[20] exactores de fideijuſſorum fide, facultatibus aut cautione: in eundem locum religioſiſſimus Epiſcopus, & patres[21] civitatis, ac defenſor conveniant, ac decernant, an idoneus eſſe fideijuſſor videatur uſque ad quantitatem, de qua agitur, & neceſſe habeat exactor ſuſcipere eum in fideijuſſorem, qui nihil pro fideijuſſione, aut ſacramento præſtabit, præterquam ſi privata noſtra, aut cujuſquam Magiſtratus majoris juſſione *perſonam ducendam eſſe*, *fidejuſſori non eſſe credendum* decernatur: Tunc enim licebit exactori fidejuſſorem non accipere, id vero agere ſine[22] ullo detrimento. Cæterum eadem multa adverſus religioſiſſimum Epiſcopum, & clariſſimum provinciæ Præſidem imponitur, ſi quid eorum tranſgredi paſſi fuerint, aut ſi cum tranſgreſſum erit, non id ſtatim renuntiaverint.

§. 7. Neque etiam patiantur, ut plus definita parte à noſtra conſtitutione pro ſportulis accipiatur; neve deſcriptio ob aliquam cauſam in civitatibus fiat: niſi ob illas tantum, quas ſupra enumeravimus, renuntiationes proceſſionum[23], conſtitutionum, ſacri & generalis commonitorii, aut formæ, aut literarum, & hujuſmodi omnium rerum, de quibus antea[24] ſanximus: item quæ propter ſuam conſervationem, atque ſalutem cives facere voluerint ad opera forte publica, vel ad ſitoniam, vel ad aliam quamvis cauſam, quæ omnibus placeat propter urbis honorem[25] fieri, ex quo Reſp. adjuvetur: Contra eos vero qui hæc tranſgredi tentaverint, & ſi ad nos religioſiſſimi Epiſcopi id non retulerint, ea ſerventur, quæ antea à nobis commonita ſunt.

§. 8. Atque oportet ſingularum urbium Dei amantiſſ. Epiſcopos, cum omnia cognoverint, quæ à nobis de his reſpoſita ſunt, & de metatorum[26] exactione, & de rapinarum prohibitione, ac de cæteris rebus quæ noſtra ſacra conſtitutione continentur, quæ de omnibus edita eſt, finem comperentem imponant. Dat. VIII. Kalend. Jul. *Chalced.* LAMPAD. CONS. 530.

De curatore furioſi.

XXVII. Auguſt. Juliano P. P.

DE creationibus curatorum, qui furioſis utriuſque ſexus dantur, neceſſarium nobis viſum eſt conſtituere, quemadmodum eas celebrari oporteat. Et, ſi[27] quidem pater curatorem furioſo vel furioſæ in ultimo elogio hæredibus inſtitutis, vel exhæredatis dederit, ubi & fideijuſſionem ceſſare[28] neceſſe eſt paterno[29] teſtimonio[30] pro ejus ſatisdatione ſufficiente, ipſe, qui datus eſt, ad curationem perveniat: ita tamen ut in provinciis apud præſides earum, præſente eis tam viro religioſiſſimo locorum Antiſtite, quam tribus primatibus, actis intervenientibus, tactis[31] ſacroſanctis ſcripturis, depromat, *omnia ſe recte & cum utilitate furioſi gerere*, neque[32] *prætermittere*, *quæ utilia eſſe furioſo putaverit*, neque *admittere ea*, *quæ non utilia furioſo eſſe exiſtimaverit*: &, inventario[33] cum omni ſubtilitate[34] publice[35] conſcripto[36], res ſuſcipiat, & ſecundum ſui opinionem diſponat ſub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad ſimilitudinem tutorum & curatorum adulti. Sin autem teſtamentum quidem parens non confecerit, lex[37] autem curatorem, utpote agnatum, vocaverit: vel, eo ceſſante, aut, non idoneo forſitan exiſtente, ex judiciali electione curatorem

1 Diſcuſſores ἢ λογοθέτας ἢ ἐξισωτὰς. *Græci hic.* *Nov.* 17. *c.* 4. *Goth.* Diſcuſſores ſunt cognitores, & diſceptatores rationum fiſcalium ab aliis tractatarum, *Rub. de diſcuſſor. lib.* 10. *l. pen. Cod. Quorum appell. non recip.* ANS.

2 Auguſtinus *in Joſue*, Juris eſt forenſis, ut qui in precibus mentitus fuerit, non illi proſit quod impetraverit. *v. l.* 29. *ff. de falſis.*

3 Κατὰ συναρπαγήν.

4 Λογοθέσιον.

5 Hos τὲς ἐν τῇ πόλ. πρωτεύοντας appellant Græci *hic*, *ut* §. 3. *J. eod.*

6 Ad eorundem παῤῥησίαν refert poteſt, *l.* 33. §. 1. *J. eod. in fin.*

7 Προαγωγὰς, de quibus *v. Nov.* 105. *c.* 1.

8 Κομμεντιτησίων, editio Pariſienſis συμβολῶν. *Baſil. apud Cujac.* 12. *obſ.* 22.

9 Statuarum in civitate ponendarum beneficium a Principe tribuebatur. Hujus ſane rei cupiditate ſumma tenebantur civitates. *vid. Cujac. J. de ſtatuis.*

10 Et ſic non inmodico precio. *J. un. J. publice leditiæ. adde Cujac.* 12. *obſ.* 22.

11 De quibus ſuperius dictum eſt.

12 Epiſcopi multa pecuniaria coërceri poſſunt.

13 *L. ult. J. de operib. publ.*

14 *Novell.* 17. *cap.* 4.

15 Περὶ τῶν καλουμένων προδολικῶν.

16 Τοῖς ἐν τῇ πόλ. περιδόλοις, *ut* §. 1. *J. eod.*

17 Τὸν πατέρα. *Græci hic*, *ut* §. 6. *J. eod.*

18 *L. ult. §. pen. provident autem. J. de diſcuſſoris. l.* 9. *§. penult. ff. de vet. alin.*

19 *L.* 15. *in pr. ff. qui ſatisdare.*

20 Exactor & apparitor cauſæ cognitionem non habet.

21 Τῶν πατέρων τῆς πόλεως, *ut* §. 4. *C. eod.*

22 Id eſt, impune, ſine fraude.

23 De quibus §. 2. *in pr. C. eod. Nov.* 105. *cap.* 1.

24 Id eſt, *d.* §. 1.

25 Ædificia ad honorem, & decus urbium pertinent, *l.* 20. §. 10. *in fin. ff. de oper. nov. l.* 2.

§. 17. *l. ult. ff. ne quid in loco publ.*

26 Metatores ſunt, quibus præparandi hoſpitii procuratio incumbit. Optat. *lib.* 3. Cum ante venturos milites metatores, ut fieri ſolet, mitterentur: metata ſunt hoſpitia, quæ militibus provinciales præbent. *vide J. de metatis.*

27 Eadem verba extant, *in l.* 7. §. 1. *in pr. J. de curat. furioſ.*

28 Tutor teſtamentarius non ſatisdat, ut *hic*, & *d.* §. 5.

29 Hoc videtur innuere, teſtamentarios non cogi ad ſatisdationem præſtandam. Hoc tamen in Gallia non ſervatur, ubi omnis tutor ex inquiſitione datur. Soleni enim conſanguinei tutores promittere pupilli indemnitatem, cum omnium bonorum ſuorum obligatione. *Rebuff. in proœm. comſ. gloſſ.* 6. *n.* 39. Neque ſatisdare ſolet mater, vel avia, ut & quivis tutor, etiamſi ad paupertatem devenerit. *idem Rebuff. in tract. de ſent. proviſionalib. art.* 3. *gloſſ.* 2. *n.* 8.

30 Teſtimonium patris pro ſatisdatione ſufficit, *ut hic*, ut quo teſtimonio nullum magis fit, aut eſſe debeat liberis. *l.* 7. *in pr. J. de curat. furioſ.*

31 Exigitur jusjurandum à curatore furioſi.

32 Tutoris officium eſt & curatoris, utilia non prætermittere, inutilia admittere

33 Inventarium exactiſſimum curator furioſi facere debet. *d.* §. 5. *in fin.* quod ita verum eſt, ut præſumatur in dolo verſari, ſi inventarium facere neglexerit. *l.* 7. *in pr. ff. de adm. tut. v. Rebuff. à Vall. t. conſ.* 49. *num.* 55. Curator ad litem ad inventarium faciendum eſtne obſtrictus? Bart. ait. Accurſius negat; quem omnes ſequuntur: idque ita obſervari in Camera imperiali, refert Andr. Gayl. 2. *obſ.* 108. Cogi tamen ait ad ſatisdationem rem pupilli ſalvam fore. Aliud eſt in curatore. *gloſſ. l.* 5. *in fin. in verbo Venter, ff. de curat. bon. dando.*

34 Id eſt, nullis omiſſis.

35 Nec enim privata conſcriptio, aut notatio ſufficeret.

36 Scriptura in inventario requiritur: & proinde non auditur tutor teſtibus bona pupilli ſui probaturus.

37 Lege 12. Tabularum adgnatorum tutelam adgnati ſortiebantur. dixi ad leg. 12. tab. *tit. de tut. cap. de curatorib.*

rem ei dare necesse fuerit: tunc fol. & in provinciis apud [1] præfides cujuscunque provinciæ, & virum religiosissimum Episcopum civitatis, necnon tres primates creatio procedat: ita ut, si quidem curator substantiam idoneam possideat, & sufficientem ad fidem gubernationis, tunc [2] aliqua satisdatione creatio procedat. †. Sin [3] autem non talis census ejus inveniatur; tunc & fidejussio in quantum possibile est, ab eo exploretur: creatione omnino, sacrosanctis scripturis propositis, in omni causa, celebranda: ipso autem curatore, cujuscunque substantiæ vel dignitatis sit, prætatum sacramentum pro utiliter rebus gerendis præstante, & inventarium publice conscribente: & hypotheca 4 rerum curatoris modis omnibus adhibenda, quatenus res possint furiosi undique utiliter gubernari. Dat. Kal. Septemb. *Constantin.* LAMP. & ORFITO VV. CC. CONSS. 530.

De liberis furiosi, vel dementis nuptias contrahentibus.

XXVIII. Idem A. Juliano P. P.

TAm dementis [5], quam furiosi liberi, cujuscunque [6] sexus, possunt [7] legitimas [8] contrahere nuptias: tam dote, quam ante nuptias donatione à curatore [9] eorum præstanda [10]: æstimatione tamen in hac quidem Regia urbe excellentissimi præfecti [11] urbi, in provinciis autem viorum clarissimorum earum præsidum vel locorum Antistitum, tam opinione [12] personæ, quam dotis moderatione [13], & ante nuptias donationis, statuenda; præsentibus [14] tam curatoribus dementis, quam furiosi, necnon his, qui ex genere [15] eorum nobiliores sunt: ita tamen, ut nulla ex hac causa oriatur, vel in hac Regia urbe, vel in provinciis jactura substantiæ furiosi, vel dementis, vel mente capti: sed gratis [16] omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento prægravetur.

De his qui parentes I. aut liberos furiosos negligunt.

In AUTHENT. ut cum de appell. cog. §. si quis de prædictis parentibus furiosus coll. 8. tit. 16. al. 12. seu Novell. 115. c. 3.

LIberi [17] furiosi, qui curam ejus negligunt præbere, tam exheredatione digni sunt, quam alius pœnæ legitimæ. Nam si quis alius, attestatione ad eos missâ, cum adhuc negligant, in domum suam cum susceperit, & procuraverit: ex hoc erit ejus successor legitimus, licet testatus esset etiam in liberos forte: manentibus tamen aliis testamenti capitulis. §. 1. Eadem pœna parentibus imponenda, si quidem de liberis in furore constitutis curare neglexerint.

De foro clerici & episcopi accusati.

κθ'. Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωαννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

xxix. [18] Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, ut nemo venerabilis clericus ab aliquo sive clerico, sive laico ab initio apud beatissimum provinciæ Patriarcham accusetur; sed prius [19] juxta sacra institura apud Episcopum civitatis, in qua clericus versatur: tum, si is suspectus est, apud Metropolitanum episcopum reum agat: sed si forte ne ei quidem accusatio placuerit, ad sactam ejus regionis Synodum accusatum deducat: & cum Metropolitano tribus convenientibus religiosissimis episcopis qui cæteris propter ordinationem præferuntur, de causa coram tota Synodo cognoscatur: & si quidem ei, quæ judicata erunt, placuerint, ab accusando discedat: Si vero se lædi existimaverit, provocet illius provinciæ beatissimi Patriarcham, atque is, quæ ipse judicaverit, omnino pareat: perinde ac si eum ab initio judicem esset consecutus: nam [20] contra horum antistitum sententias non esse locum appellationi à majoribus nostris constitutum est. †. Hoc idem servandum est, si Episcopus ab aliquo laico, sive ab aliquo clerico, sive ab altero religiosissimo Episcopo accusatus sit. Nam [21] ut statim accusatio ad sanctissimos Patriarchas deferatur; & ut accusati in aliam provinciam mittantur, omnino prohibemus [22]: præterquam si accusationem quis ob eam rem intulerit, quod causa illius regionis religiosissimo episcopo commissa fuerit: quo casu licet ad ipsos quoque sanctissimos Patriarchas deferre accusationem. Literæ tamen conficiantur ad aliquem ex Episcopis eorum locorum, ut is causam audiat, ut antea à nobis dictum est.

§. 1. Non vero ei liceat facere, ut descendant in provincias venerabiles clerici, & immodicas sportulas, dum accusantur, inferant, qua in re hucusque peccatum esse cognovimus. Neque enim in singulas reorum personas [23] plus sexta aurei nummi parte pro sportulis dari concedimus iis, qui à sanctiss. Patriarchis ac Metropolitanis mittantur: aut, si Episcopus missus est, sex tantum aurei ex quacunque quantitate ac causa, neque amplius præbeatur. Hoc in Metropolitanis etiam teneat, cum ad eos accusatio contra Episcopum, qui sub eo sit, aut ejus provinciæ clericum defertur. Nam si in civilibus judiciis moderati sportularum [24], & sumptuum modum curavimus, eaque ex lege præstari voluimus; multo magis in ecclesiasticis accusationibus modum servari sancimus.

§. 2. Enimvero, si remissa causa ad sanctissimum Patriarcham, aut ad aliquem ex religiosissimis Metropolitanis, aut ad alium Dei amantissimum Episcopum sententia lata sit, quæ alicui parti displiceat, ac provocetur: ad Archiepiscopalem hanc sedem referatur appellatio, in qua (ut adhuc servatum est) lis cognoscatur.

§. 3. Si vero quis ausus fuerit adversus hæc quicquam tentare; is quidem omne, quod accepit, cum altero [25] tanto ei, qui negotium passus est, præstabit, fietque ecclesiasticæ multæ subjectus apud sanctissimum Patriarcham, aut religiosissimum Metropolitanum, qui tunc erit ecclesiasticorum numero ejiciendus.

§. 4. Has autem actiones, siquidem ad ecclesiastica negotia pertinent, necesse fore jubemus, ut à solis religiosissimis Episcopis aut Metropolitanis, aut à sacris Synodis, aut à sanctissimis Patriarchis cognoscantur: si vero civilium rerum controversia sit, volentes [26] quæstionem apud Antistites instituere, patiemur, invitos [27] tamen non cogemus: cum judicia civilia sint, si ea adire malint, apud quæ licet etiam de criminibus cognoscere.

§. 5. Quoniam vero quidam sunt sanctissimi Patriarchæ, qui in provinciis, in quibus existunt, Metropolitanorum officium gerunt: alii per totam Diœcesim, episcoporum Metropolitanorum, atque aliorum qui sub eis sunt, ordinationes faciunt: ea de causa illud observari sancimus, quod de Metropolitanis antea dispositum: is enim jure *Metropolitanus* vocatur, qui in episcopos minores [28] ex sacris regulis eam potestatem habet. Dat. xv. Kal. Nov. CP. LAMP. CONSS. 530.

De tutoribus, vel curatoribus dandis.

κι. Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

xxx. [29] Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, in curationibus juniorum, sive [30] primæ, sive secundæ sint ætatis, aut alii quidam, quibus lex dat curatores, siquidem usque ad quingentos [31] aureos & solumnodo facultates sint juniorum, non Præsidum provinciarum expectare creationem, neque impensis maximis subjici, præsidibus forte neque morantibus in urbibus illis, in quibus prospici curationi contingit, sed apud civitatis illius Ecdicum [32] [defensorem] aut strategum [Magistratum municipalem,] vel in Alexandrina civitate apud ejus Juridicum [33], una cum religiosissimo ejus Episcopo, aut aliis etiam publicis personis, si harum copiam habeat civitas, fieri creationes curatorum seu tutorum; fidejussore secundum mensuram facultatum dato secundum dictarum personarum judicium: & aliis omnibus procedentibus quæcunque super tutorum vel curatorum fidejussione [34] & secundum modum facultatum consueta sunt: sola personarum transinutatione, per quas hæc fiant propter mi-

[1] Nota perfonas à quibus dari tutor, aut curator potest.

[2] Sufficit enim datum fuisse ex inquisitione.

[3] A dativo tutore, cum creatur, exigi nihil de causa potest fidejussio.

[4] Tutores dativi ad hæc tria coguntur: jurare rem pupilli salvam fore: inventarium conscribere: bonorum propriorum hypothecam pari, *l. ult. §. 6. J. de curat. fur.*

[5] Demens alius est à furioso.

[6] Nullo discriminc habito inter masculos & fœminas. *v. l. 25. J. de nupt.*

[7] Sine metu exheredationis.

[8] In quibus ætas legitima semper requiritur.

[9] Jam fc. constituto, aut si nullus est curator, constituti debet. *l. 61. ff. de jur. dot.*

[10] Non contradentium, aut curatoris, sed judicum, & earum personarum, quæ iequuntur arbitrio.

[11] Dotis, aut donationis propter nuptias quantitatem faciendæ liberis in furiosi parentis potestate positis judices æstimare debent.

[12] Dos & donatio propter nuptias constituenda est, habita ratione mariti, eisque uxoris. *l. 60. ff. de jur. dot.*

[13] Nec enim æquum est universa bona in dotem dari. *l. 12. §. 2. ff. de admin. tut.*

[14] Dotem pupillo constituere solus judex non potest, absente curatore, nisi curator ultro latitet.

[15] Dos mulieri quotics constituenda, agnatorum præsentia requiritur, non omnium, sed nobiliorum ac proximiorum.

[16] Vix est ut id servetur hodie.

[17] Exheredari juste filius potest, si parentis furiosi curam neglexerit: & econtra. *v. Novell. 115. c. 3. §. 12. & c. 4. §. 6.* quin potest filius patris & matris esse curator. *l. 1. in fin. l. 4. ff. de cur. fur.*

[18] Interpretatio Antonii August.

[19] Fori ecclesiastici gradus notent clerici: apud episcopum prima accusatio instituenda: ab eo ad metropolitanum provocatur: ab eo ad Synodum, ab eo ad Patriarcham, à Patriarcha ad nullum: quod notatu dignum est. *adde §. 2. J. cod. Nov. 6. cap. 8. vers. Si verò hoc non.* Est igitur episcopus clericorum primus Judex.

[20] A Patriarcha ad nullum appellatur.

[21] Author tamen Synopseos Basil. 3. *tit. 1. cap. περὶ πατριαρχῶν*, scribit posse quem apud Patriarcham primam accusationem instituere, ac petere per literas eius, dari sibi invicem à locorum episcopis: cujus sententia si recusata fuerit, rursus Patriarcha judicabit.

[22] Potest tamen quis ut jam diximus etiam apud Patriarcham primam accusationem instituere, ac petere, per literas ejus dari sibi judicem à locorum episcopo. 3. *Eclog. 1. c. 5. & J. cod.*

[23] Sportularum judicialium à clericis præstandarum quantitatem observa.

[24] Sportulis modus adhibendus. *l. 33. §. 5. J. de Episc. & l. tot. J. de spect.*

[25] Imo, cum triplo §. 24 *in pr. Instit. de act.* Imo, quadruplo. *l. 2. J. de spect.*

[26] *L. 25. in pr. J. de Episc.* inter volentes cujus judicia consensit. *l. 2. in pr. ff. de jud.*

[27] Invitos tamen judicium redditur, sed à suis judicibus.

[28] Τῶν ὑπὸ τὸν μητροπολίτην ἐπισκόπων, ut sit sensus, Metropolitanus is est, qui potestatem habet in minorum civitatum episcopos. Cui definitioni convenit, *c. clerum. 1. §. ordo. vid. Metropol. 22. dist.* Metropolis. *l. 4. §. 5. in fin ff. de off. proconf.* mater urbium ab Ammiano dicitur: mater & caput provinciæ. *l. 7. in pr. ff. de off. proc.* Metropolis vero mater vicorum. *v. Cujac. ad l. 8. J. de exhil. metropolis gentium. l. 6. §. 2. in fin. ff. de excus. tut.* ubi minorum, majorum & maximarum urbium fit mentio. De metropoli plura, *v. J. de metropol Berylo.*

[29] Interpretatio Comitis.

[30] Πρώτης ἥτοι τῆς δευτέρας ἡλικίας, cum dicit pupillos & adultos innuit. Prima ætas pupilli; secunda adulti est. Hujus enim constitutionis cum facit mentionem Justinianus, §. *non autem 6. & ibid. Theoph. Inst. de Attil. tutore* pupilli & adulti memorit, quibus si facultates eorum ecc. sufficiant, à defensore civitatis à magistratibus, à Juridico tutores & curatores creari juhet, adscito civitatis Antistite.

[31] Qui solidi etiam dicuntur. §. 5. *Inst. de Attilano.*

[32] Pro diversarum provinciarum idiomate, ita judices appellabantur ἔκδικοι, & ita quoque dicuntur, *Novell. 15. περὶ ἐκδίκων*, & *Theoph. §. 5. Inst. de Attilano tut.* Judicii, *ut hic, ejus dicuntur bicæ. 5. Harmen. 11. §. 19.* ubi interpres perperam pro *stratego* vertit *exercituum duce.* Quemadmodum perperam apud Theoph. illo loco legitur. Defensores civitatum adscito episcopo, & aliis publicis personis, τοῦτ' ἔστιν ἐκδίκοις καὶ τοῖς Ἀλεξανδρείας τοποτηρηταῖς, tutores & curatores creare: cum sit sensus potius: Defensores civitatum, ubi ii fuerint adscito Episcopo, tutores & curatores creare, ubi non fuerint, τοῖς ἐκδίκοις ἢ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοποτηρηταῖς, hoc est magistratus municipales & Juridicum Alexandreæ.

[33] De quo *v. J. cod. & ff. de off. juridici.*

[34] *L. 4. in fin. l. 5. 6. 7. ff. de fideiuss. tut. & tit. Inst. de satisdat.*

σίας εἰσαγομένης· πάλιν δηλονοτι ἐπὶ μόνῃ δύο νομισμάτων δυοῖ πραιτωρίων, διόσπερ καὶ μάλιστα ἡ τοιαύτη τάξις ποινὴν ἐπικειμένης, εἴτις πλείον λαβεῖν ἐπιβρήσειεν, ἢ ἀναβάλλοιτο κωλύσησαν τὴν κηδεμονίαν ἐπίσης μείζονα κέρδος· καὶ ἐ μόνον διπλασιασθ ἀναδιδόντα πᾶν, ὅσπερ καὶ λαῖοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ᾧ φεύγοντα ἀποκινδυνεύειν. Ἡνίκα δ' ἂν ὁ ὅρος ὑπόκειται γίνοιτο εἰς τὸ κηδεμόνων τάξασθαι, παρόντος καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου τῆς πόλεως ἐπισκόπου οὐ αὐτοῖς τὸ ἀγωγίμης ἐκκλησίας ἀρχεῖον ἀποτίθεσθαι τὰ πραιτώρια ἐπιτήδειον ὡσὲ εἶναι διώκησιν τοῦ πραιτωρίου μονήμου, καὶ μὴ ὑποπίπτειν τοῖς τυχοῦσι τὸ κηδεμονίας τὴν ἐντεῦθεν ἀσφάλειαν. Τῶν ἐπὶ τοῦ μεγάλης τοῦπόλεως κηδεμονιῶν ὁ τοῦ μόνου τοῦ λαμπροτάτου πραίτωρος πραιτωρίων, καθάπερ ἤδη νενομοθέτηται.

1 Nomisinata aurei solidi.

2 De archio dixi ad l. 9. §. 6. ff. de pan. de archeotis v. l. 18. §. 10. ff. de mun. De Ecclesiæ Archivis adde Nov. 74. c. 4. §. 2.

De interruptione præscriptionis.

xxxi. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, ut si 3 quando abfuerit is, qui res alienas vel creditori obnoxias detinet, & desideret dominus rei, vel creditori suam intentionem proponere, & non ei licentia fit, absente adversario suo, qui rem detinet, vel infantia, vel furore laborante, & neminem tutorem, vel curatorem habente, vel in summa potestate constituto, [eandem rem auctoritate sua usurpare :] licentia ei detur adire Præsidem provinciæ, libellumque ei porrigere, & hæc in querimoniam deducere, & intra constituta tempora interruptionem facere : sin autem nullo poterit modo Præsidem adire : saltem 4 ad Episcopum locorum eat, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Dat. *Constantin.* Kalend. Octob. post Conss. Lampadii & Orestis. VV. CC. Coss. 531.

3 Eadem verbr extant in l. 2. in pr. ff. de annali except.

4 L. 21. ff. eod.

De emphyteusi.

λϚ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεύς. *

xxxii. 5 Idem A. *

ANαβαλλομένης τὲ διατότε δέξασθαι τὸ ἐμφύτευμα, ἄδειαν ὁ ἐμφυτεύτης ἔχειν σφετερίζεσθαι αὐτό, καὶ οὐ μὴ Κωνσταντινουπόλει οὐ τῷ πέριξ τῆς ἐπαρχείας ὁμοιαρίου φαίνεσθαι τὲτο τοῖς ὑποδιοικήταις, ἢ τῷ ἐπάρχῳ, ἢ παρὰ τῷ θειοτάτῳ ἱερᾷ παρεπιδημέντι ἀρχοντι, ἢ παρὰ τῷ πατριάρχῃ, ἢ διατότε διωύσης ὄντος οὐ τοῖς ἐπαρχίαις θεσθαι τῷ ἄρχοντι, ἢ μὴ εὑρίσκεσθαι· αὐτὸ, παρὰ τῷ ἐνδίκῳ, ἢ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, καθ' ἣν ἐστὶν ὁ παρεμπίπτων τῷ ἑνὸς αὐτῶν θεσπιλαβεῖν μαρτυρίαν· καὶ, εἰ μὴ ᾖ ὅτε δέξηται, ὅτε τῷ ἐμφυτεύματι λύῃ, καὶ κερδαίνῃ τὸ τέλος ὁ ἐμφυτεύτης καὶ ᾖ ἐξῆς χρόνῳ, ἕως αὖ ὁ διατότης σείλῃ ἀμαρτυρίαν ἀπαιτῶν. ἐξ οὗπερ γὰρ, ὁ μὲν ὑπερ ᾧ παραλαβόντος χρόνῳ, λήψεται, καὶ ἐπὶ τρισὶν μὴ τῶν ἀμαρτυριῶν, εἰ μὴ ᾖ ὅτε δέξηται, ὅτε τῷ ἐμφυτεύματι λύῃ, καὶ κερδαίνῃ τὸ τέλος ὁ ἐμφυτεύτης καὶ ᾖ ἐξῆς χρόνῳ, ἕως αὖ ὁ διατότης σείλῃ ἀμαρτυρίαν ἀπαιτῶν. ἐξ οὗπερ γὰρ, ὁ μὲν ὑπερ ᾧ παραλαβόντος χρόνῳ, λήψεται, καὶ ἐπὶ τρισὶν μὴ τῶν ἀμαρτυριῶν καὶ ἐπὶ τρισὶν μὴ τῶν ἀμαρτυριῶν, καὶ ἐπὶ τρισὶν μὴ τῶν ἀμαρτυριῶν.

5 Interpretatio Antonii Augustini.

6 Adde l. 7. in fin. ff. de pact. int. empt. l. 2. in fin. ff. de jur. emphyt.

7 L. 2. vers. sin autem, ff. de jur. emphyt. biennii in casu legis 56. in fin. ff. locati.

De scenicis mulieribus & de nuptiis.

λγ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τοῖς πενταρχοῦσι γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις.

xxxiii. 8 Idem A. Ubique terrarum constitutis Episcopis.

8 Interpretatio Antonii Augustini.

ΘΕῖαν ἐποιησάμεθα διάταξιν ἐδένι συγχωρήσαντες, ἐδὲ ἄκλασιν γυναῖκα ἀγέλην ἢ ἐλευθέραν εἰς σκηνὴν ἢ ὀρχήστραν καθέλκειν, ἐδὲ ἀπωλαγήσειν βιαζομένου κωλύειν τὲς ἐχόντας τὸ αὐτῆς, ὡς ὑπὲρ αὐτῆ τάττ χρυσίου ῥητῶν ὁμολογήσαντες ἀπαιτεῖν· ἀλλ' ἐπὶ τοῖστο μήκιστ κωλύεσθαι τοῦτο τὸ θεσπίζειν τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντων, καὶ θεσπίζειν τοῖς πόλεσι θεοφιλεστάτην ἐπισκόπων διατελέσθαι, δέοντες ἀδειαν τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις σῶμα τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, καὶ ἄκηνσας ἀγὰν ὡσὲ ἑαυτὲς τὲς βιαζομένους, ἢ τὲς ἀπωλαγήσεσθαι τῶν ἐρασίας κωλύοντας, καὶ δημοσίαν μὲ αὐτῶν ποιεῖν τῶν ὑσίαν, ὀπέναντες ᾖ τοῦ πόλεως ἐξελαύνειν. Εἰ δ' ὁ τῶν ἐπαρχίαν ἰθυνῶν, αὐτὸς ὁ βιαζόμενος εἴη, ἢ τῶν ὃν τῶν εἰρημένων ἐρασίας ἀπαλλαγῶν κωλύων· δίδομεν ἄδειαν καὶ μόνοις τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ὡσπέναγ τῶν τοῦτο πείθεσθαι, ἢ τῶν αὐτῆς ἐχόντων, τὸ ᾖ συναναγκάζειν τὸν ἄρχοντα τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ ἐκδικεῖν τὸ ἁμάρτημα, καὶ τὸν ἔνοχον ἐπιδιδόναι τῷ ἐνδίκῳ, ἵνα ἐπὶ τῷ ἐκείνου ἐξετάσεως ἐπιτιμίοις ὑποβληθῇ.

9 L. 14. ff. eod. l. uit. ff. de nupt.

10 De servili silentio episcoporum v. l. 26. §. 1. ff. eod.

Differente domino recipere emphypteuma, licentiam habet emphyteuta consignare 6 ipsum, & Constantinopoli quidem in fine triennii contestari idipsum apud hyparchos [seu Præfectos prætorio,] aut apud Præfectum urbis, aut competentem recusantis magistratum, aut Patriarcham, si dominus homo sit potens : in provinciis autem apud Præsidem, aut, eo non morante ibi, apud defensorem, aut Episcopum civitatis, in qua est is qui recusat : & unius ipsorum assumere testationem : ac nisi aut sic acceperit canonem, canon solvitur, & lucratur canonem emphyteuta etiam sequentis temporis : & eousque quo dominus mittat per testationem petitum exinde etenim, non autem ex præterito tempore accipiet, & post triennium 7 post attestationem ejusmodi indevotum emphyteutam expellere poterit.

Acram fecimus constitutionem 9, nemini permittentes, neque invitam mulierem ancillam, aut liberam in scenam, aut orchestram pertrahere : neque converti volentem, prohibere eam ejus fidejussores quasi super hoc ipso certum auri modum promissum repetendo : sed si quid tale factum fuerit prohiberi hæc & à clarissimis provinciarum Præsidibus, & à civitatum religiosissimis Episcopis constituimus, dantes licentiam religiosissimis Episcopis una cum clarissimo provinciæ Præside, etiam invitos 10 trahere ad se eos, qui compulerint, aut qui mutari, seu converti ab ea actione prohibuerint : & publicam quidem fieri eorum substantiam, ipsos vero civitate expelli. Si vero qui provinciam regit, ipse sit, qui cas compulerit, aut à prædicta actione conversionem seu resipiscentiam prohibuerit : damus licentiam, & solos religiosissimos Episcopos adire eam, quæ talia patitur, aut ejus fidejussorem, hunc vero (Episcopum) adversari 11 magistratum habenti, & non permittere injuste agere : aut, si minus fuerint ad id exequendum potentes, indicare id nostro Imperio, ut à nobis competens exerceatur pœna, fidejussionibus simul liberandis, & fidejussoribus indemnibus conservandis, licentiam dantes conversis 12 hujusmodi mulieribus liberis & ingenuis existentibus ad matrimonium transire legitimum, etiamsi contigerint honestissimis dignitatibus qui illas duxerint, decorati non amplius indigentibus imperialibus rescriptis, sed sua potestate nuptias celebrantibus, nuptialibus munirum instrumentis omnimodo inter ipsos factis. Eademque & de filiabus scenicarum constituentes.

11 Theatri, scenæ & spectaculorum vitiis episcopos mederi oportet.

12 Mimæ, aut scenicæ mulieres ab hujusmodi vita possunt discedere, eoque facto impune nubere honestis viris. *Novell.* 78. *c.* 3. *Novell.* 117. *c.* 6. & ita abrogari videtur. *l.* 7. *in fin. ff. de incestu.*

§. 1. Hanc autem dictam constitutionem, & in quinto 13 libro omnium constitutionum hujus scil. nostræ pietatis cognominis libri, ad civiles magistratus rescriptam, posuimus. Quoniam enim oportebat per præsentem sanctionem & vobis ubique terrarum positis religiosissimis Episcopis hæc facere manifesta, propterea congregantes, quæ ad ipsam pertinent, expositione latiore sancita etiam eandem divinam constitutionem fecimus ad vos, ut sacerdotalem conservantes reverentiam, & continentiæ studiosi, hæc custodiatis : tam magni Dei metum, quam imperialem indignationem, si quid horum prætermiseritis, considerantes. Dat. Kal. Novemb. CP. DN. Justin. iv. & Paulino Conss. 534.

13 *L. ult. ff. de nupt.*

De ludis & spectaculis.

λδ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος τούτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῆς πατριάρχῃ.

xxxiv. 14 Idem A. Epiphanio sanctissimo Archiepiscopo hujus felicissimæ urbis, & universali Patriarchæ.

14 Interpretatio Contii.

ΣΦόδρα πιστεύομεν, ὡς ἡ τῆς ἱερέων καθαρότης τε καὶ σύνεσις, καὶ ἡ πρὸς τὸν διατότην Θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν συμφωνία, καὶ αἱ παρ' αὐτῶν ἀναπεμπομέναι δεήσεις σύχαι, πολλὴν εὐδαιμονίαν τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ καὶ αὔξησιν παρέχουσι, δι' ὧν ἐσὶν ἡμῖν ὁ βαρβάρων κρατεῖν, καὶ γνώσεσθαι κυρίους ὑπείνων, ἃ πρότερον οὐκ εἴχομεν. καὶ ὁσάκις ἂν τὰ τῶν αὐτῶν αὔξῃ σεμνότητος τε καὶ κοσμιότητι, τοσάτῳ καὶ τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐπιδιδόναι πιστεύομεν. εἰ γὰρ οἱ μὲν παρέχοντὲ βίον σεμνόντε, καὶ πανάγνευτον ἀνεπίληπτον, τὰ λοιπὸν ἁπάντων λαῶν κρατεῖν, ὥστε ὡσὰς τῶν αὐτῶν σεμνότητα βλέποντας, τὰ πολλῶν ἁμαρτημάτων ἀπέχεσθαι· πρόδηλον, ὡς ἐντεῦθεν αὖτε ψυχαὶ πᾶσι βελτίως ἔσον καὶ ῥᾳδίως ἡμῖν εὐδιάθετοι παρὰ τῷ μεγάλῳ Θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ φιλανθρωπίαι πρόσεσε.

§. α'. Ταῦτα τοίνυν ἡμῖν ἀναστοχαζομένοις σεμνότερα παραδόξους πνοὰς τῶν βιλαθεστάτων ἀρχόντων, ἔτι μὴν καὶ πρεσβυτέρων (τὸ γὰρ ἐπὶ πρόβατρον τάττ καὶ ἐπὶ τῶν ἱερωτάτων θεοφιλῶν ἐπισκόπων) ὡς τάττων πνὲς σὺν αἰχμαίου) οἱ μὲ αὐτόθεν κύσαν ἀπίεσθαι, καὶ τῶν ἄπωθεν ἀφικνεῖσθαι καὶ αὐτοῖς τοῖς ἰδιώταις περὶ ἡμῶν καὶ τὸ τοιοῦτον ἀπηγορεύομεν ἵνα μηδένα· οἱ δὲ τῶν τοιούτων πειρῶνται ἢ κωλυθῆσαι, ἀλλ' ἢ κρινωθῆσι τοῖς πράττουσι, ἢ κριθῆναι ἤτοι πράξεως ἀτόπου, καὶ ἕως τοῦ μὲ σωθῆναι ἐπιθυμίᾳ πάσῃ τὰ πάντων ἀτοπώτερα λόγοντε ἀκούσαι βλασφήμων, ὃς ἂν τοῖς τοιούτοις ἀνάγκη γένοιτο, μηλωτίσαι τε τὰς ἑαυτῶν χεῖρας, τάς τε ὁρμὰς, τάς τε ἀκοὰς ἅτινα κριθῆναι ἀναπηγορεύομεν καὶ ἀπηγορεύομεν πανηγίοις· οἱ δὲ καὶ ἀπαραιτήτως κωλυσθῆναι ἢ τοῖς τῆς ἱερᾶς ἀμιλλαις θεοφιλεστάτοις, ἢ καὶ θεοφιλεστάτοις ἢ νίκης ἢ δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ τινων ἢ τῶν ἐκείνων ἀγώνων, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἀδικεῖν, ἢ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἐκανοῖ, μᾶλλον, οἷς τῶν βασιλείων ὡσὲ ἐξ ἡμῶν τῶν θεσπίζειν ἐξεσχολιασμένοις ποιεῖν τῆς ἐχόντων καθάπτειν λυομένων, καὶ τῆς ἐχόντων ἀζημίων φυλαττομένων· ἄδειαν δίδοντες τοῖς ἀπειλαπτομένοις τοιαύτας γυναῖκὶν ἐλευθέρους καὶ σύχαν ἵστασις ποιεῖν θεσπίζειν καὶ χάριν χωρεῖν νόμιμον, καὶ εἰ συζεύνοιεν τοῖς σεμνοτάτοις ἀξίοις οἱ τοῦτας λαμπρότατοις κεκοσμημένοι, μηκέτι δεομένοις βασιλικῆς ἀνθρεφῆς, ἀλλὰ κατ' ἐξουσίαν τὸν γάμον πραγμάτευσις, γαμικῶν μὴ τοι συμβολαίων ὄν τέρπε πανὸς μυστικῶν αὐτῶν γινομένων· τὰ αὐτὰ καὶ ὡσὲ τῆ θυγατέρων τῆ σκηνικῶν διαπεφωνημένοις.

§. α'. Τῶν μὲ εἰρημένων διαπεφώνηκεν καὶ ὁ τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ τῆ πανὸς διατάξεων τάττε δὲ τῆ ἡμετέρας εὐσεβείας ἐπανόμοια βιβλίᾳ ὡσὲ τὲς πολίτικας δοχὰς ἀνιλαχαμομένων τεθείκαμεν· ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς διάβολος τῆ παρούσης νομοθεσίας καὶ ὑμῖν τοῖς πανάγκιε γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις πανὸς ποιήσειν φανερὸν διὰ τάττο σκηνελθόντες τὰ κατ' ὀνείνων ἀφηγήσῃ πολλῷ τῷ τρόπῳ νομοθετηθέντα, τὴν ὑ θείαν διάταξιν ποιήσεσθε καὶ ὡσὲ ὑμᾶς, ὅπως τῶν ἱερωτάτων διαπαίζοντες σεμνότητα, καὶ σωφρόνως ἀντεχόμενοι, πανὸς φυλαττοίτε τότε ὃν μεγάλα θεῷ δίδοτε καὶ βασιλικῶν ἀγανακτήσιν, ἐπὶ τάττων θεσφαίνοιτε, λογιζόμενοι.

15 Puritas animi in Episcopis requiritur.

16 Munus episcopi precarii. *l.* 42. ff. de episc. Preces episcopi reipublicæ utiles.

17 *Nov.* 133. *c.* 5. *in fin.*

18 Α'νεπίληπτον, *ut hic, &* 1. *Tim.* 3. *v.* 2. ἀνέγκλητον ad *Tit.* 1. *vers.* 6. 7.

19 Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet quanto major qui peccat habetur.

20 Cubi, tesseræ, & aleæ clericis, & episcopis interdicuntur. *l.* 17. *auth. Interdicimus.* ff. de episc. *l.* 25. ff. eod. *Novell.* 123. *c.* 10. *Nov. Leon.* 87. & *can. apost.* Iidem παίζειν, id est, tabulis ludere prohibentur. 3. *Syn. Basil.* l. 1. c. 16. περὶ παίζοντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων, παλλὰ-χ@ aleatorum fulceptor. *v. Cujac. Nov.* 123. *c.* 10. *Goth.* Adde *cap. clerici extr. de vita & honest. cleric. cap.* 1. *extr. ne cler. vel monach.* Villagut. *pract. criminal. lib.* 3. *tit. de Inquisit. cap.* 8. *conclus.* 6. Ans.

21 Id est, privatis, & laicis.

22 Ecclesiasticis personis non modo alea non licet ludere, sed nec ludentes spectare.

23 Blasphemiæ aleam consequi solent, *l.* 2. *vers.* non licere. *l. ult. in pr.* ff. de aleatoribus.

24 Ludus nefarius, in quo & manus, & oculi & aures hominum polluuntur.

25 *De quibus vid. l.* 3. ff. *de spectacul.*

ipsos,

ἑτέρων ὡς οὐ δεόντως τὰ τοιαῦτα παίζοντες, ἢ τῶν ἐν σκηνῇ καὶ θυμέλαις θεαταὶ γίνονται παιγνίων, ἢ τοῖς ἐν θεάτροις τῶν μαχομένων πρὸς τὰ θηρία μάχαις παραγίνονται, καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν, ὡς καὶ τοῖς ἄρτι μυουμένοις καὶ τῶν προσκυνητῶν ἀξιουμένοις μυστηρίων αὐτοὶ προκηρύττουσιν ἀποτάττεσθαι τῇ τοῦ ἀντικειμένου δαίμονος λατρείᾳ, καὶ πάσῃ πομπῇ, ἧς οὐκ ἐλάχιστον μέρος τὰ τοιαῦτα καθέστηκε.

§. β'. Πολλάκις μὲν αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα φυλάττεσθαι προηγορεύσαμεν· ὁρῶντες δὲ τὴν περὶ τούτων γινομένην ἡμῖν προσαγγελίαν, εἰς ἀνάγκην ἤλθομεν ἐπὶ τὸν παρόντα νόμον διὰ τὴν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀφικέσθαι σπουδήν, καὶ ἅμα μὲν ὑπὲρ τῆς ἱερωσύνης αὐτῆς, ἅμα δὲ ὑπὲρ τε τοῦ κοινῇ τῇ πολιτείᾳ συμφέροντος.

§. γ'. Καὶ θεσπίζομεν μηδένα, μήτε διάκονον, μήτε πρεσβύτερον, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐπίσκοπον, (ὅπερ καὶ ἄπιστον ἴσως ἂν δόξειεν· ὧν ἐν ταῖς χειροτονίαις εὐχαί τε εἰς τὸν δεσπότην ἀναπέμπονται Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἐπίκλησις τοῦ ἁγίου καὶ προσκυνητοῦ γίνεται πνεύματος, καὶ ταῖς αὐτῶν κεφαλαῖς ἢ ταῖς χερσὶν ἐπιτίθεται τὰ ἁγιώτατα τῶν παρ' ἡμῖν μυστηρίων· ὅπως ἂν αὐτοῖς τὰ αἰσθητήρια πάντα καθαρά τε γένοιτο, καὶ καθιερωθείη θεῷ) μηδένα τοίνυν τούτων τολμᾶν τοῦ λοιποῦ μετὰ δὲ τὸν θεῖον ἡμῶν νόμον ἢ κυβεύειν τὴν οἱανοῦν τῶν κύβων παιδιάν, ἢ τοῖς τοῦτο πράττουσι κοινωνεῖν, ἢ παρακαθῆσθαι, ἢ τέρπεσθαι καὶ συνδιατίθεσθαι τοῖς γινομένοις, ἢ παραβάλλειν ταῖς δημώδεσι ταύταις θέαις, ἃς ἔμπροσθεν εἰπόντες ἔφθημεν, ἤ τι τῶν ἐπ' αὐταῖς ἀπηγορευμένων ποιεῖν, ἀλλὰ πάσης πρὸς ταῦτα μετουσίας τὸ λοιπὸν ἀπέχεσθαι. τὸ γὰρ ἤδη προειληφὸς, εἰ καὶ ἀναζητεῖν ἐχρῆν, καὶ μὴ μετέχειν προσηκόντως, ὅμως διὰ φιλανθρωπίαν συγχωροῦμεν, τὴν ἐκ τοῦ παρόντος νόμου παρατήρησιν ἅπασιν εἰς τὸν λοιπὸν ἐπιθέντες χρόνον. προσῆκον γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς νηστείαις τε, καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ ταῖς ἀσκήσεσι τῶν θείων λογίων, καὶ ταῖς ὑπὲρ πάντων σχολάζειν εὐχαῖς· ἀλλὰ μὴ ταῦτα καταλιμπάνοντας, τῶν παντάπασι βεβήλων τε καὶ ἀπηγορευμένων ἅπτεσθαι. Ταῦτα δὲ τοῦτο θεσπίζομεν καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν ὑποδιακόνων τε, καὶ ἀναγνωστῶν φαμέν· εἴπερ καὶ αὐτοὶ τῆς τε ἱερᾶς τραπέζης καὶ παντὸς τοῦ περὶ τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας κόσμου καθεστῶσιν ὑπουργοὶ, καὶ ὑπηρέται, καὶ τὰ θεῖα μεταχειριζόμενοι λόγια τὰς ἱερὰς ἡμῖν ἐκ τῶν θείων ἡμῶν βιβλίων οἱ μὲν ἀναγινώσκουσι γραφὰς, οἱ δὲ ὑμνοῦσιν ᾠδάς.

§. δ'. Εἰ δέ τις τοῦ λοιποῦ τοιοῦτόν τι πράττων φανείη, καὶ προσαγγελθείη τοῦτο ἢ κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν τῇ σῇ ἁγιωσύνῃ, ἢ κατὰ τὰς ἐπαρχίας τοῖς ὑπ' αὐτὴν τεταγμένοις θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις, καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις, ὧν τὴν χειροτονίαν ὁ τῆς σῆς μακαριότητος ποιεῖται θρόνος· καὶ τοιαύτη τις ἐπέλθοι μέμψις, ἢ διακόνῳ, ἢ πρεσβυτέρῳ, καὶ πολλῷ μᾶλλόν τινι τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων· τὴν σὴν ἐνταυθοῖ μακαριότητα, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοὺς ὑπό σε θεοφιλεστάτους μητροπολίτας, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπους ταῦτα σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ κατὰ τὴν τῆς ἱερωσύνης τάξιν ζητεῖν, καὶ ἀνερευνᾶν, μηδὲ πάρεργον ποιεῖσθαι τὴν ἐξέτασιν, ἀλλὰ καὶ μαρτύρων ἀξιοπίστων ἀκούειν, καὶ διὰ πάσης ὁδοῦ χωρεῖν, ὥστε τὸ ἀληθὲς λαβεῖν· ὥσπερ γὰρ αὐτοὺς τῶν τοιούτων εἴργομεν, οὕτω καὶ συκοφαντεῖσθαι παρά τινων κωλύομεν, καὶ εἰ πανταχόθεν, τῆς ἐξετάσεως τῶν θείων προκειμένων λογίων γινομένης, ἀληθῶς ἔχειν ἡ μέμψις φανείη, καὶ ἀποδειχθείη διάκονος ἢ πρεσβύτερος, ἢ κυβεύων, ἢ κοινωνῶν τοῖς κυβεύουσιν, ἢ ταῖς τοιαύταις παρακαθήμενος ματαιότησιν, ἢ ταῖς εἰρημέναις παραβάλλων θέαις· ἢ καὶ ἴσως τις τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων (ὅπερ οὐδὲ ἔσεσθαι πιστεύομεν) ὅλως τοιαύτης τινὸς ἀνάσχηται θέας, ἢ τοῖς κυβεύουσιν ἢ προσκαθίσαι καὶ συνδιατίθεσθαι τοῦ λοιποῦ θαρρήσειε· τὸν τοιοῦτον εὐθὺς ὑπὸ τῆς σῆς μακαριότητος, ἢ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἢ τοῦ γε θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, ὑφ' ὃν τέτακται, εἴπερ τις τῶν εἰρημένων εἴη κληρικῶν, τῆς ἱερᾶς ἀφορίζεσθαι λειτουργίας ἐπιτίθεσθαί τε αὐτῷ κανονικὸν ἐπιτίμιον καὶ ὁρίζεσθαι χρόνον, ὅσον ἐν τοῖς προσήκων ἐστὶν αὐτὸν νηστείαις τε καὶ ἱκεσίαις χρώμενον τὸν μέγαν ἐξιλάσκεσθαι θεὸν ὑπὲρ τοῦ τοιούτου πλημμελήματος. καὶ εἰ μὲν ἐπὶ τὸν ὁρισθέντα χρόνον ὁ τοιοῦτον ἐπιτίμιον δεχόμενος μείνῃ δάκρυσί τε, καὶ μετανοίᾳ, καὶ νηστείᾳ, καὶ τῇ πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν εὐχῇ ἄφεσιν τοῦ πλημμελήματος ἐξαιτῶν. τηνικαῦτα τὸν, ὑφ' ὃ τέτακται, ταῦτα ἀκριβῶς μανθάνοντα, καὶ περιεργαζόμενον κοινὴν μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖν εὐχὴν γίνεσθαι σὺν πάσῃ δὲ ἀκριβείᾳ παρεγγυᾶν αὐτῷ τοῦ λοιποῦ τῆς τοιαύτης ἱερωσύνης ὕβρεως ἀπέχεσθαι· καὶ εἰ νομίσειεν, αὐτὸν αὐταρκῶς πρὸς μετάνοιαν ἐλθεῖν, τηνικαῦτα τῆς ἱερατικῆς αὐτῷ μεταδιδόντα φιλανθρωπίας. εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸν ἀφορισμὸν εὑρεθείη μήτε γνησίως τῇ μετανοίᾳ χρώμενος, ἀλλ' ὀλιγωρῶν τε τοῦ πράγματος, καὶ καθαρῶς ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου κατειλημμένος τὴν ψυχήν, τοῦτον μὲν αὐτὸς ὁ ἱερεὺς ὑφ' ὃ τελεῖ τῶν ἱερῶν ἐξωθείτω καταλόγων παντάπασιν αὐτὸν καθαιρῶν. ὁ δὲ οὐκ ἔτι παντελῶς ἄδειαν ἕξει πρὸς ἱερατικὴν ἐλθεῖν τάξιν· ἀλλ', εἰ μὲν ἔχοι περιουσίαν, τὸ τῆς πόλεως ἐκείνης βουλευτήριον, καθ' ἣν ἱεράτευσε πρότερον, ἤ, εἴπερ οὐκ ἔχοι βουλευτήριον ἡ πόλις, ἕτερον βουλευτήριον τῆς ἐπαρχίας, ὅπερ μάλιστα χρήζει βουλευτοῦ παραλήψεται τοῦτον τοῦ λοιποῦ ἅμα τῇ περιουσίᾳ δουλεύοντα. εἰ δὲ οὐσίαν οὐκ ἔχοι, ταξεώτης τὸ λοιπὸν ἔσται τῆς ἐπιχωρίου τάξεως ἀντὶ τοῦ πρόσθεν ἱερέως· καὶ ἐπειδὴ τὴν τοῦ Θεοῦ τάξιν ἐκλέλοιπεν, ἔσται ταξεώτης ἐπιχώριος, ταύτην ἑαυτῷ τὴν αἰσχύνην ἀντὶ τῆς ἔμπροσθεν τιμῆς ἐπιθείς.

§. ε'. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα θεσπίζομεν ἐπὶ μὲν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως τὴν σὴν φυλάττειν ἁγιωσύνην, καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἐκδίκους τε καὶ οἰκονόμους, οἷς ἐπιμελὲς ἔσται τὰ τοιαῦτα ἀναζητεῖν, καὶ προσαγγέλλειν, καὶ τοὺς ἁλισκομένους ἀφαιρεῖσθαι τῆς διδομένης αὐτοῖς παρὰ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν σιτήσεώς τε καὶ χορηγίας· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις οἵ τε ὑπὸ τῇ σῇ τεταγμένοι μακαριότητι θεοφιλέστατοι μητροπολῖται, καὶ πρός γε οἱ ὑπ' αὐτοὺς θεοσεβεῖς ἐπίσκοποι, καὶ οἱ τούτων ἐκκλησιέκδικοι, καὶ οἰκονόμοι, καὶ αὐτοὶ τὸν ἴσον τρόπον καθ' ὃν ἔμπροσθεν εἴπομεν τῷ πράγματι χρώμενοι, καὶ τὸ ἱερὸν σέβας πανταχόθεν ἀνεπίληπτόν τε καὶ ἀμώμητον φυλάττοντες, παραφυλάξουσι δὲ ταῦτα καὶ οἱ ἐνδοξότατοι τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων ὕπαρχοι (φαμὲν δὲ τοὺς τῆς ἑῴας ἐπὶ τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἔθνεσι τῇ αὐτῶν δικαιοδοσίᾳ, οἵ τε τοῦ Ἰλλυρικοῦ, οἵ τε τῆς Ἀφρῶν προεστῶτες διοικήσεως) καὶ αἱ πειθόμεναι τάξεις αὐτοῖς, καὶ οἱ λαμπρότατοι τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες· καὶ οἱ τῶν πόλεων ἔκδικοι· αὐτοὶ μὲν, οἱ τὰς μεγάλας ἀρχὰς ἄρχοντες ἀγανάκτησιν ἡμετέραν ὑφορώμενοι· αἱ δὲ μὴ πειθόμεναι τάξεις αὐτοῖς, δέκα χρυσίου λιτρῶν ἀγωνιῶσαι ποινήν· ἄρχοντες δὲ ἐπιχώριοι μείζους τε καὶ ἐλάττους, καὶ αἱ πειθόμεναι τάξεις αὐτοῖς, καὶ πρός γε οἱ τῶν

ipsos, vel per alios quosdam, ut quia non decenter talia ludant: aut scenicorum, vel thymelitarum [1] spectatores fiunt ludorum, aut earum, quæ in theatris certantium ferarum [2] pugnæ fiunt, neque cogitant, quemadmodum ipsi vel his, qui modo & recens initiati sunt, & adorandis mysteriis dignati, ipsi prædicunt, *Ut abrenuntient adversarii dæmonis* [3] *cultui, & omnibus pompis ejus*, quarum non minima pars talia spectacula fiunt.

§. 2. Sæpe quidem ipsis talia custodire debere prædicavimus: videntes autem de his factam nobis relationem, in necessitatem incidimus ad præsentem veniendi legem, tum propter nostrum super religione studium, tum etiam propter sacerdotii ipsius simul, & communis Reipublicæ utilitatem.

§. 3. Et sancimus neminem, neque diaconum, neque presbyterum, & multo magis, neque Episcopum (quod quidem, & incredibile forte videri possit; ut quorum in [4] ordinationibus preces [5] ad Dominum mittuntur Christum Deum nostrum, & invocatio sancti & adorandi sit spiritus, & eorum capitibus [6], aut manibus imponuntur sanctissima [7] eorum, quæ apud nos sunt mysteriorum, ut scil. ipsis sensoria [8] omnia instrumenta pura fiant, & consecrentur Deo) neminem igitur horum audere de cætero, & post divinam nostram legem, aut cubicare [9] [i. tesseris, seu aleis ludere,] quocumque aleæ genere, aut ludo, aut ita ludentibus communicare, aut conversari, aut una recreari, aut una cum eis agere, aut eis testimonium perhibere, aut interesse plebeis hujusmodi spectaculis, quæ prius diximus, aut quid eorum, quæ in his prohibentur facere, sed omni ad illa participio in posterum abstinere. Quod enim præcessit jam, tametsi [10] etiam inquirere oportuerat, nec participare indecenter oportebat, tamen propter humanitatem [11] indulgemus, præsentis legis observationem omnibus in posterum injungentes tempus. Decet enim ipsos jejuniis & vigiliis [12], & meditationibus, seu exercitationibus in divinis oraculis, & pro omnium salute fundendis vacare precibus: at [13] eos, qui talia non reliquerint, nec cessaverint, omnino polluta & prohibita contrectare. †. Idem enim etiam sancimus, & in reliquos clericos, (subdiaconos nempe, & lectores:) quando & ipsi [14] sacræ mensæ [15]., & omnis circa sanctiss. ecclesias ornatus constituti sunt ministri & operarii, & sacra contrectantes eloquia: dum sacras nobis ex sacris nostris Bibliis illi [16] quidem legunt scripturas, hi vero hymnos & odas canunt.

§. 4. Si vero quis de cætero tale quid faciens deprehensus fuerit, & delatus fuerit id vel in hac felici civitate tuæ sanctitati, vel provinciis sub ipsa positis, Deo amantissimis Metropolitis & cæteris Episcopis, quorum ordinationem tuæ beatitudinis facit thronus, & talis quædam supervenerit accusatio, aut diacono, aut presbytero, & multo magis Episcoporum Deo amabilium cuidam: tuam hic beatitudinem, & in provinciis positos sub te Deo amantiss. Metropolitas, &, qui sub ipsis sunt, Episcopos, hæc cum diligentia omni secundum ordinationis ordinem quærere, & perscrutari, neque defunctoriam facere inquisitionem, sed & testes fide dignos audire, & per omnem viam procedere ad eruendam veritatem: sicut enim ipsis talia interdicimus, ita & calumniam [17] peti à quibusdam vetamus: & si, undique discussione divinis propositis eloquiis facta, vere se habere accusatio apparuerit, & convictus fuerit diaconus aut presbyter, vel aleator esse, vel aleatorum particeps, aut talibus adsidens vanitatibus, vel prædictis interesse spectaculis, aut etiam forte aliquis Deo amabilium Episcoporum (quod quidem neque eventurum esse confidimus) prorsus talis cujusdam particeps [18] esse spectaculi, aut cum aleatoribus una sedere & disponere ac pacisci, aut sponsiones facere de cætero ausus fuerit, cum mox à tua beatitudine, aut [19] à Metropolita, aut Deo amantissimo Episcopo, sub quo ordinatus est, si quidem aliquis prædictorum sit clericorum, à sacra separari [20] liturgia, imponi autem ipsi canonicam pœnam, & definiri tempus intra quod conveniat ipsum jejuniis & supplicationibus utentem, magnum propitiari Deum super tali transgressione: & si per definitum tempus, qui talem pœnam suscepit, maneat lachrymis & pœnitentia, & jejunio & ad Dominum Deum oratione, remissionem delicti exorans confestim eum, cui subjectus est, hoc diligenter cognito, & solicite requisito, communem quidem pro ipso orationem fieri curabit, & cum omni diligentia injunget ipsi, ut postea a tali sacerdotii dedecoratione abstineat: & si putaverit ipsum sufficienter ad pœnitentiam venisse, tunc sacerdotali eum restituere [21] dignetur clementiæ: si vero & post excommunicationem inventus fuerit neque vera pœnitentia usus, & alias etiam aspernatus eam rem, & manifeste ab adversario diabolo mente inescatus, ipsum quidem sacerdos, sub quo degit, sacris eximat catalogis, omnino eum deponens: ille autem non amplius ullo [22] modo licentiam habeat ad sacerdotalem venire gradum: sed si quidem habeat facultates, civitatis illius curiam, in qua consecratus est primum, aut si non habeat curiam ea civitas, alia curia provinciæ, quæ maxime indiget curiali accipiet illum in posterum curiæ [23] cum suis facultatibus serviturum: si vero facultates non habet, officialis in posterum fiat provincialis officii pro [24] eo, quod ante fuit sacratus, & eam ob rem quod Dei officium dereliquit, erit officialis, provincialis, hanc sibi turpitudinem pro pristino honore imponens.

5. Hæc igitur omnia sancimus in hac quidem felici civitate tuam custodire sanctitatem, & singularum Ecclesiarum defensores & œconomos quibus curæ erit hæc inquirere, & denunciare, & convictos privare datæ eis, à sanctis Ecclesiis annonæ erogatione: in provinciis autem, qui sub tua ordinati sunt beatitudine, Deo amantissimi Metropolitæ; ad hæc etiam, qui illis subsint religiosissimis episcopis, & eorum Ecclesiecdici [25] & œconomi [26] & ipsi ad eundem modum qui prædictus est, re utentes, & sacram venerationem undique irreprehensibilem & inculpabilem custodientes, conservabunt quidem ista: ut & gloriosissimi sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti (dicimus [27] autem orientis cum subditis gentibus eorum jurisdictioni, item Illyrici, atque etiam Afrorum præeminentes diœcesi) & parentia eis officia & clarissimi provinciarum præsides & civitatum defensores: ipsi quidem, qui maximos magistratus gerunt indignationem nostram subverentes, officia autem non obsecundantia ipsis decem auri librarum expertura pœnam: præsides vero provinciales majores pariter & minores, & obtemperantia ipsis officia & insuper civitatum Defensores quinque auri librarum

 pœnam

1 De θυμελικοῖς alibi dixi.

2 Multo magis eorum in quibus homines interficiuntur. Hæc omnia non modo ad beatam vitam nihil conferunt, sed etiam nocent plurimum. vid. Lactant. 6. cap. 20. v. Ter. lib. de spectaculis, Lipsium lib. de gladiat.

3 Spectacula gentilium dæmonum cultus, & pompæ: quo nomine detestanda. Tertullianus ex Davide d. l. concilia impiorum, viam peccatorum, & cathedram pestium appellat, illis respondens, qui negabant ullibi in scriptura reperiri, Non in circum ibis, non in theatrum: agonum munus non spectabis: adde dist. 23. c. his. 3.

4 Episcopi præeunte oratione eligendi. Act. 1. v. 24.

5 Fiunt etiam jejunia. dist. 75.

6 Adde dist. 23. c. episcopus.

7 Ἁγιώτατα τῶν παρ' ἡμῖν μυστηρίων. oleum intelligit & unctionem.

8 Αἰσθήρια, sensus.

9 Κυβεύειν.

10 Præteritis delictis facilius indulgetur, quam futuris: sed & præteriti delicti pactio admittitur, futuri non æque. l. 17. §. 4. ff. de pact.

11 Nov. 6. cap. 8. in pr.

12 Adde Nov. 133. c. 6. alii legunt ἁγνείαις.

13 Ita vertere debuit, at non hæc relinquentes.

14 Id est, subdiaconi, nota subdiaconi officium. 21. dist. c. cleros. 1. vers. hypodiaconi. adde Duar. 1. de sacris 14.

15 Ἱερᾶς τραπέζης. huc refert visionem Antonii Magni, qua ἱερὰν τράπεζαν a multis subverti vidisse scribitur, teste Sozomeno 6. hist. 5. in fin.

16 Lectio est corrupta. Loquitur autem περὶ ἀναγνωστῶν de lectoribus; id itaque vult, Lectoris officium in Ecclesia fuisse, & ex Bibliis scripturas legere, & hymnos & odas canere. Eo munere Julianus cognomento Apostata, quondam functus est. Theodor. 3. c. 2. Et lectoris quidem videtur generalis appellatio: proprie sumpta, pronunciatorem significat: alias, modulatorem, qui cantor: ab eo præcentores, succentores, concentores. 21. dist. c. cleros v. lectores & seq. post id munus ad subdiaconos translatum videtur. 7. Isidor. 4. c. cler. dist. 21. vel hoc Justinianus vult: subdiaconos sacra biblia etiamsi nolint legere: lectores vero hymnos canere.

17 V. l. 1. §. de calumniatoribus adde & 2. quæst. 8.

18 Aleæ princeps censetur qui non modo ludit, sed qui cum aleatoribus sedet, paciscitur, qui sponsiones facit.

19 Clericus aleator potest deponi vel à Patriarcha, vel à metropolitano, vel ab Episcopo.

20 Pœna Ecclesiastica, privari liturgia.

21 Clericus exauctoratus justa de causa restitui potest.

22 Clerici in perpetuum clericatu privari possunt.

23 Id videtur abrogari Nov. Leon. 7. & 8.

24 Mutari militia Ecclesiastica, seu sacra in civilem potest.

25 Ecclesiæ ecdici, de quibus adde l. 42. §. 9. in pr. C. de Episc.

26 1. quæst. 3. c. salvator. 8.

27 V. J. de off. præf. præt. Orientis & Illyr. c. & tit. de off. præf. præt. Afric.

πόλεων ἐκδίκησι, ἀνὰ πᾶν τὸ χρυσίο λιτρῶν πουῶ δύλας ἑκάθυμοι· εἰ τοῦτο μαθόντες μὴ ὡφτισείλαιεν καὶ αὐτοὶ τοῖς ἱερεῦσι (τοῦτ' ἔστιν ἢ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, ἢ τοῖς ὁσιωτάτοις μοναχοπολίταις, ἢ τοῖς ἐκείνης οἰκέταις ἐκκλησιῶν πρεσβυτέροις, καθ' ἣν αὐ ἔκεισ⊖ τελοίη χώρον· ὥστε σπεύσας τοῦτο μαθόντος κ⊖ τὸ ἐμπροσθεν ἁμαρτηθὲν ἀπαιτήσας ἐπεξελθεῖν) καὶ ἐπειδὴ παρ' αὐτῶν ὁ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἄθλιος καθαιρεθείη, μὴ τῇ βυλῇ τ⊖ πόλεως, ἢ τῇ τάξι τῶν παραδυναστευόντων παραπολυάσαιεν καὶ ὁ ἐνδεξάμενο⊖ ὕπαρχο⊖ τῆς διδαίμονο⊖ ταύτης πόλεως ταῦτα παραφυλάξῃ, εἴπερ ἐπὶ τοῦτῳ ἀμαρᾷνοις τ⊖ βασιλέ⊖ ἡμῶν πόλεως, ἅμα τῇ πειθομένῃ αὐτῷ τάξι· αὐτὸς μὲ ἀγανακτήσιν ἡμετέρων ὑφορώμενο⊖· ἡ ὃ αὐτὸ τάξις δέκα χρυσίο λιτρῶν δύλας ἑκάθυμοι ποιῶ.

§. 5. Ἀλλ' ἡμεῖς μὲ ταῦτα νομοθετικῶς πεπαχαμεν. Ἐκεῖνο ὃ τῷ ἀναμολογημένων ἐστὶν, ὡς ἡμῖν μὲ ἀφωσίω⊖ ὠσὸς τ⊖ Θεὸν ὑπὲρ τ⊖ εἰς αὐτὸν τ⊖ ἱερέων σεμνότητ⊖. Εἰ ὃ αὐτοὶ παραβαίνοιεν τῶν τεταγμένων, κ⊖ παραφαττοιοῖεν, κ⊖ μὴ ἐπεξίοιεν, ἀλλὰ τινα ὄφθεν φιλανθρωπίαν ὀφείλοιεν ἐπανιστῆναι ἑαυτῷ· ὠσὸς πεῖς ἐξ ὑμῶν ποιναῖς ἔξεσι κ⊖ τῶν ὀνείδεσι κέλευσιν αὐτοῖς ἐν αὐτοῦ τ⊖ ἔ Θεῖ ὠφελήσε] βάμεθι τῶν ὅσι δύπερ παραπτοαιοῖν ἐλέγχουσί τε κ⊖ μεῖζόσε. Εἰ ὃ κἀ τις τ⊖ πολιτικῶν δεχόντων μειζόνων τε κ⊖ ἐλαττόνων, τάξεων, ἢ ὀνόδικων, ἢ μᾶλλον τούτοις μὴ μιλυόσῃσε, ἢ ἐπεξελθεῖν ἐξὸν ῥαθυμήσῃσε, ἢ κ⊖ τὸ πρᾶγμα μισθ⊖ κατατροδοῖν· ἴσω, ὡς ὠσὸς πεῖς ἠπειλημένοις παρ' ἡμῶν ποιναῖς ἔξῃ κ⊖ τῶν ὠφελ⊖ ἔ μεγάλα Θεῖ ἡμῶν πιμωλεῖν ἐπορμῆν, κ⊖ ἐνοχ⊖ ἔσῃ πεῖς ὀργὰς ἀπτόασις ταῖς τῆς ἱερᾶς ἀξιεχρήσεις βίβλοις.

§. 6. Ὥστε ὃ τοῦτε ἡμῖν δ' ἐδὲν ἕτερον ἢ ἀξ⊖ τῶν ἔ δεττόντ⊖ νενομθέτη] ἔχεσπείαν· ὅττω κακεῖνο ὠφελήθεμεν, ὥστ πεὶς ἐξεπάσῃς σω ἀκολεσίᾳ γένεσθαι, κ⊖ μηδένα συκοφάντ⊖ ἐπαισιεσθαί πιστ, κ⊖ ψευδομαρτυρεῖν, κ⊖ ψευδομαρτυρεῖν ὲν τοῖς τοιούτοις καθάπερ γὰ τοῖς ἱερεῦσιν, εἴπ τοῖς τὸ πρᾶξειεν, πλικαύτας ἐπεθήκαμεν ποιναί· ἵττω κ⊖ τοῖς συκοφαντεῖν αὐτὸς πειρωμένοις ἐξ ὧν ἐρωτᾷ κ⊖ τ⊖ ἡμετέρων νόμων ποιναῖς ἐπικείσθ βλόμεθα· εἰ ὠφελήσειαν εἴτε ἐπεξελθεῖν μὴ βλεθεῖεν ἢ συσλώσῃ πεῖς τοιούτοις κρίνηρείαις σὸν ἰσχύσειεν.

poænam metuentes, si hæc cognoscentes, non adnunciaverint & ipsi sacerdotibus, (id est, aut Deo amabilibus episcopis, aut sanctissimis Metropolitis, aut uniuscujusque diœcesecos sanctissimis patriarchis, secundum suam cuique regionem, ut ipsi hæc intelligentes, secundum quod antea definitum est, omnibus se opponant & resistant) & postquam ab eis, is qui harum rerum convictus fuerit, depositus fuerit non curiæ civitatis aut officio eum tradi curaverit: & glorissimus præfectus hujus felicis civitatis hæc custodiet, siquidem in hac peccetur regia nostra civitate, una cum obediente ipsi officio, ipse quidem indignationem nostram subveritus, ipsius autem officium decem librarum auri metuens pœnam.

§. 6. Verum ista quidem nos legislationis modo confecimus. Illud vero in confesso est: quia nobis quidem consecrata sunt Deo pro sacerdotum ipsius honestate. Si vero ipsi transgressi fuerint ea, quæ sunt ordinata, & dissimulent, & non vindicent: sed quadam videlicet humanitate non laudabili capti fuerint, præter cœlestes [2] pœnas habebunt & illinc condemnationem quæ illis in ipso Dei repræsentabitur tribunali, quæ indecentem dissimulationem arguet & vindicabit. Si vero & aliquis civilium magistratuum majorum, aut minorum officialium, aut defensorum, aut cum hæc didicerit, non judicaverit, aut cum vindicare liceret, neglexerit, aut rem mercede prodiderit, sciat, quod præter interminatas à nobis pœnas habebit & à maximo Deo nostro pœnam sequentem, & obnoxius erit execrationibus omnibus, quæ sacris continentur libris.

§. 7. Sicut autem hæc nobis ob nihil aliud, quam ob Domini sancita sunt cultum, sic & hoc addimus, ut inquisitiones cum summa diligentia fiant, & ne [3] quis calumniator insurgat in aliquos aut falso accusaturus, aut falsum testimonium laturus his de rebus: sicut enim sacerdotibus, si quid tale egerint, tales imposuimus pœnas, ita & his, qui calumniari ipsos tentarint, ex cœlo & legibus nostris pœnas imminere volumus, si accusatione cœpta, seu adnunciatione aut persequi noluerint, aut perseverare in hujusmodi accusationibus non quiverint. D. Pr. Non. Nov. C. P. Justiniano P. P. A. iv. & Paulino VC. Conss. 534.

1 §. 4. *in fin. C. eod. & Nov. Leon.* 8. *in fin.*

2 Solent imperatores Episcopis cœlestes pœnas primum, deinde humanas proponere ac minari.

3 V. 2. 9. 8.

4 xvi. *C. Th.* 2. 5. *Decr.* 7. 5. *Synopf. Basil.* 2. *c. περὶ ἀρετικῶν.* 4. & 6. *Harm.* 11. adde *Nov.* 45. *Nov.* 109. *Νεαρ.* 132. *I. Papo. Arrest.* 2. *Clar.* 5. *fent.* §. *hæresis. Baſſ. tit.* 27. Goth. Vide etiam Menoch. *de arbitr. jud. caſ.* 372. & *ſeq.* Brun. *tract. de hæret.* S. L.

5 1. *Eccl.* 1. *c.* 25. *περὶ μεγίστων.*

6 *Novell.* 45. *in pr.* 129. 144.

7 Imperatori Constantino M. ſc. tribuenda, *ut C. Th.*

8 Id abeſt à *C. Theod.*

9 *L.* 1. *C. Theod. de hæreticis lib.* 16. Eccleſiaſticis data privilegia ad hæreticos non pertinent. *Novell.* 109. *c.* 1.

10 Sicilii, *Novell.* 42. hæreticos odio proſequimur.

11 De quo in *l.* 12. §. *qui potiores*, adde *Nov.* 109.

12 Sumpta ex initio *l.* 5. *C. Theod. eod. ad Heſperum.*

13 Sumpta ex *l.* 24. *C. Theod. eod. ad Ruſinum præf. præt.*

14 Eadem culpa eſt, prohibita diſcere ac docere. *l.* 8. §. *de maleſic.*

15 Nemo fidem annunciare poteſt, quam non habet. Nemo creare epiſcopum poteſt, qui ipſe epiſcopus non eſt, 16. *C. Th.* 5. 1. 22. *l.* 24.

16 Lex eſt 28. *C. Theod. ad Aurel. proconſ. Aſiæ.*

17 Hæreticus eſt, qui levi argumento à judicio & tramite Catholicæ religionis deviat: ut hic, omnis non orthodoxus, *vid. l.* 12. *in pr.* §. *cod.* aliam definitionem *vid. in Novell.* 109. *in pr. verſ. hæreticos*, 24. *quæſt.* 3. *c. hæreſis* 27. & *ſeq.* Certe à pertinaci ſpiritu & opinione ſingulari hæretici dicuntur. v. *Tert. lib. de præſcr.* His affines ſchiſmatici: inter utroſque tamen aliquid intereſt 24. *quæſt.* 3. *c. inter hæreſim.* 26.

18 Ab articulis fidei, vel a decretis & canonibus conciliorum.

De loco. 1. *De litaniis.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Clearcho Præfecto urbi.

Cuncti [19] hæretici proculdubio noverint omnia sibi loca adimenda [20] esse: sive sub *eccleſiarum* nomine teneantur, sive *diaconica* [21] appellentur, vel etiam *decanica* [22]: sive in privatis ædibus, vel locis hujuſmodi coetibus copiam præbere videantur: his ædibus, vel locis privatis, eccleſiæ [23] Catholicæ vindicandis.

§. 1. Ad hoc interdicatur his omnibus, ad litanias [24] faciendas nocte, vel [25] die prophanis coire conventibus: ſtatuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officium ſubmittantis tuæ: vel [Præſidale, quinquaginta,] ſi quid hujuſmodi fieri vel in publico, vel in privatis ædibus concedatur. Dat. v. Non. Martii Arcadio iv. & Honorio iii. AA. Conss. 396.

De legibus & moribus. 1. *De publico crimine. De publicatione bonor.* 2. *De liberalitate & ſucceſſione.* 3. *De donatione & contractibus.* 4. *De morte & Memoria rei.* 5. *De ultima voluntate.* 6. *De libris, & de pœnitentia.* 7. *De his qui hæreticos recipiunt.* 8. *De ſervis hæreticorum.*

IV. Iidem & Theod. AAA. ad Senatorem P. Urb. [26].

Manichæos [27] ſeu Manichæas vel Donatiſtas [28] meritiſſima ſeveritate perſequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus commune ſit cum cæteris [29].

§. 1. Ac primum quidem volumus eſſe publicum [30] crimen: quia quod in religionem [31] divinam committitur in omnium fertur injuriam: quos bonorum etiam [omnium] publicatione [32] perſequimur. §. 2. Ipſos quoque volumus amoveri ab omni liberalitate [33] & ſucceſſione quolibet titulo veniente. §. 3. Præterea non donandi, non emendi, non vendendi, non poſtremo contrahendi cuiquam convicto relinquimus facultatem.

§. 4. In [34] mortem quoque inquiſitio [35] extendatur: Nam [36] ſi in criminibus Majeſtatis licet memoriam accuſare defuncti, non immerito & hic debet ſubire tale judicium. §. 5. Ergo & ſuprema illius ſcriptura irrita ſit [37]: ſive teſtamento, ſive codicillo, ſive [38] epiſtola: ſive [39] quolibet [40] alio genere reliquerit voluntatem, qui Manichæus fuiſſe convincitur. §. 6. Sed nec filios heredes eis exiſtere, aut adire permittimus, niſi [41] à paterna pravitate diſceſſerint: Delicti enim veniam pœnitentibus damus.

§. 7. In [42] eos etiam auctoritatis noſtræ aculei dirigantur, qui eos domibus [43] ſuis damnanda proviſione defendunt. §. 8. Servos inſuper extra noxam eſſe volumus; ſi dominum ſacrilegum evitantes, ad Eccleſiam Catholicam ſervitio fideliore tranſierint. Dat. viii. Kal. Mart. *Romæ* Honorio vii. & Theodosio ii. AA. Conss. 407.

Si dominus temporalis terram ſuam purgare neglexerit ab hæretica pravitate.

Nova conſtitutio Friderici Imperatoris de ſtatu & conſuet. §. ſi vero dominus. collat. x. conſtitut. fin.

Si vero dominus temporalis requiſitus [44] *& admonitus ab Eccleſia terram ſuam purgare neglexerit ab hæretica pravitate, poſt annum à tempore monitionis elapſum, terram ipſius ex pœnitus Catholicis occupandam: qui eam exterminatu hæretucis abique ulla contradictione poſſideant, & in fidei puritate conſervent: ſalvo jure domini principalis dummodo ſuper hoc nullum præſtet obſtaculum, nec aliquod impedimentum apponat. Eadem nihilominus lege obſervata contra eos, qui non habent domos principales.*

De credentibus, receptatoribus, defenſoribus, & fautoribus hæreticorum.

Nova conſtituto Friderici Imp. de ſtatu, & conſuet. §. credentes. collat. x. conſt. fin.

Credentes præterea *receptatores* [45], *defenſores & fautores hæreticorum damnamus, firmiter ſtatuentes, ut ſi poſtquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, ſatisfacere contempſerit intra annum, ex tunc ipſo jure ſit infamis, nec ad publica officia, ſeu conſilia, vel ad eligendum aliquos adhibeatur, neque ad teſtimonium admittatur. Sit etiam inteſtabilis, ut nec teſtandi liberam habeat facultatem, nec ad hereditatis ſucceſſionem accedat. Nullus præterea ei ſuper quocunque negotio, ſed ipſe aliis reſpondere cogatur. Quod ſi forte judex extiterit: ejus ſententia nullam obtineat firmitatem, nec cauſa aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si vero fuerit advocatus: ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio: inſtrumenta per ipſum confecta nullius penitus momenti cenſeantur. Ne hæretici in loco Romano conveniendi morandive facultatem habeant. De Manichæis pellendis, & ultimo ſupplicio tradendis. Confirmatio legum contra hæreticos latarum. De donationibus. De ultimis voluntatibus. De ædificiis. De procuratore. De auxilio civili, militari, curiarum, defenſorum, judicum. De militia, & variis pœnis. De beneficio adverſus leges impetrato.*

v. Impp. [46] Theod. & Valentinianus C. Florentio P. P.

Ariani, & 47 Macedoniani [48] Pneumatomachi [49], Apollinariani [50], Novatiani [51], ſeu Sebatiani [52], Eunomiani [53], Tetraditæ, ſeu Teſſareſcædecaditæ [54], Valentiniani [55], Pauliani [56], Papianiſtæ, Montaniſtæ [57], ſeu Priſcilliaiſtæ [58], vel Phryges [59], vel Pepuzitæ [60], Marcioniſtæ [61], Borboritæ [62], Meſſaliani [63], Euchitæ [64], ſive Enthouſiaſtæ [65], Donatiſtæ [66], Auddiani [67],

19 *l.* 3. *C. Theod. eo l. adde Nov.* 37. & 132. *l.* 2. §. *de Jud. Trin.*

20 xvi. *Theod.* §. 30. *l.* 15. §. *de Epiſc. l.* 5. §. *de pagan. Novell.* 37. §. *nulla. Novell.* 131. *c.* 14. *Nov.* 132.

21 *C.* 1. Synodi Laodicenæ *ἐν τῇ διακονικῇ.* In decanicis habentur conventus, & in ea etiam corjici ſolent res pretioſæ. *vid. Cujac. ad Novell.* 79. *c.* 3.

22 Decanonica *l.* 20. *C. Theod. l.* 16. *tit.* 5. De decanicis vid. quæ ſcripſi ad *Nov.* 79. *cap.* 3. *in fin.*

23 Fiſco noſtro adcorporandis; ita legitur *d. l.* 20.

24 Litaniam ſaciendam *d. l.* 20. Litaniæ ſunt preces, quæ vel die vel nocte fiunt. *Νεαρ.* 123. *c.* 32. vel proceſſus ſacri.

25 Vel interdiu. *d. l.* 20.

26 *I. P. C. Theod.*

27 *L.* 40. *C. Theod.* Manichæi à Manete velut nova & inopinata prodigia in hunc mundum de genere Perſico prædicarunt. *Diocket. & Maxim. in C. Greg.* Fulgentius 1. *ad Trajm.* Manes in Chriſto carnis fantaſiam credere maluit, quam naturam: de Manichæis vid. *Auſt.* 10. *Epiphan.* 2. *tom.* 2. *hær.* 66.

28 *Auguſt. tom.* 2. *adverſ. Donatiſtas.*

29 Etiam hæreticis.

30 Manetis hæreſin & Donati publicum crimen eſt.

31 Religioni illata injuria ad omnes pertinet.

32 Cedentium fiſco non cedunt, ſed proximis ad ſecundum uſque gradum. *d. l.* 40. idem quoque extare in Baſilicis refert Cujac. 12. *obſ.* 30. Solos liberos poſtea excipi animadverti in *l.* 15. §. *eod.*

33 Manichæi & Donatiſtæ donationum & ſucceſſionum incapaces. De Donatiſtis vid. Auguſt. contra 1. epiſt. Parmeniani, *l.* 54. *C. Th. de hæreticis.*

34 Id eſt, poſt mortem. 6. *Harmen.* 11. Goth. Licet ordinarie crimina mortalitate extinguantur, tamen hic eſt cauſus, quo poſt mortem accuſatio inſtitui poteſt. Adde *l. ult. ff. ad leg. Jul. majeſt. l. ex judiciorum ff. de accuſat. l. ult.* §. *ſi reus vel accuſator. l. Apoſtat.* §. *de Apoſtat.* De jure Canonico vide *cap. ult. cap.* 33. *q.* 2. *cap. ſi quis. q.* 7. Ans.

extr. de hæretic. can. ne quid diſt. 88. *cap. placuit.* 24. *q.* 4. *cap. ſi Epiſcopum.* 17. 35 Excommunicantur etiam nonnulli poſt mortem. 24. *q.* 2. *cap. ſane proferitur.* 6. 36 Argumentum à majeſtate terrena ad cœleſtem ſumptum obſerva. 37 Dummodo defuerint proximi ad ſecundum gradum. *v. Cujac.* 12. *obſerv.* 30. 38 *L. ult.* §. *familiæ.* 39 Ultimæ voluntatis plures ſunt ſpecies, vid. *Manticam* 1. *de conjectura ultimarum voluntatum.* 40 Quod nomine proprio non poſſit exprimi. 41 Et ita forte intelligenda eſt lex 15. §. *cod.* Solet enim pœnitenti ignoſci. §. *cod.* 4. *q.* 3. §. *habet. l.* 18. §. *de appell.* 42 Plenior extat hic locus, *l.* 40. *C. Theod. cod.* 43 Qui ſciens Donatiſtam & ſimiles domo excipit, punitur. 44 Ex hac Authentica Fridericum Imperatorem fuiſſe deſtructum à Papa refert Baldus hic. Ex hac namque authentica Papam regnum Siciliæ Carolo Andegavenſi donaſſe. 45 Confer *tit. ff. de receptatorib.* puniuntur enim eadem pœna qua ii qui recepti ſunt. Ans. 46 Sumpta & interpolata eſt hæc lex ex *l.* 65. *Theod. cod.* 47 De quibus v. Epiphanium 2. *tom.* 3. *hæreſ.* 69. De Seminariis v. etiam eundem 3. *tom.* 1. *hæreſ.* 73. 48 De Macedonio vide Theodorum 2. *hiſt.* 6. 49 De quibus vide Epiphan. *l.* 3. *tom.* 1. *hæreſ.* 77. 50 De Apollinariorum libris v. Euſeb. 4. *hiſt.* 26. 51 De Novatianis v. *Euſeb.* 7. *hiſt.* 7. 52 Qui & Sebatiani à Sabatio Novatianorum presbytero. *Socrat.* 7. *hiſt.* 5. *Sozom.* 7. *cap.* 18. 53 De Eunomianis, *v. Rebuff.* 1. *hiſt.* 25. *Theod.* 4. *hiſt.* 29. *Sozom.* 5. *c.* 27. 54 De quibus vide *Epiphan.* 2. *tom.* 1. *hæreſ.* 50. & 24. *q.* 1. *c. quidam* 39. §. *Teſſareſcædecaditæ.* 55 V. *Tertull. adverſ. Valent.* & de iiſdem Epiphanium 1. *tom.* 2. *hæreſ.* 31. quos Gnoſticos vocat. 56 *A Paulo Samoſateno* 24. *q.* 3. *cap. quidam* 39. §. *Pauliani.* de quibus v. *Epiphan.* 2. *tom.* 2. *hæreſ.* 65. 57 A Montano dicti *c. quidam* §. *Montani.* iidem Phryges ſeu Phrygaſtæ & Cataphryges *d. cap. quidam* §. *Catabrogis. v. Epiph.* 2. *tom.* 1. *hæreſ.* 48. 58 A Priſcilla, quam ut Prophetiſſam jactabant, cum Maximilla, *Epiphan. dicto loco, & hæreſ.* 59 §. *dixi.* 60 A Pepuza urbe, in qua Priſcilla, *de qua ſupra dixi*, aut (ut alii volunt) Quintilla ſuas prophetias inchoavit. *v. Epiph.* 2. *tom.* 1. *hær.* 49. 61 *D. c. quidam.* §. *Marcioniſtæ. adde Tertull. adverſus Marcionem: Epiph. tom.* 3. *hær.* 42. Iidem Marcbianiſtæ *in l.* 65 *Paret.* 16. *C.* 9b. 5. 62 Qui & Borbotiani 16. *C. Th. l. hæretic.* 65. vel ut alii Codices habent 55. Coddiani, Stratiotici. Phibionitæ, Zoaclei, Barbolitæ etiam appellati ſunt. v. *Epiphan.* 1. *tom.* 2. *hæreſ.* 36. *Goth.* Βορβορίται ſunt hæretici dicti quaſi cœnoſi, βόρβορος enim ſignificat ſordes vel cœnum ſive lutum. Hi homines deliciis fœculi, & concupiſcentiis fœminarum dediti, non credebant futurum judicium extremum. Ans. 63 Iidem Maſſaliani, de quibus v. Epiphanium 3. *tom.* 2. *hæreſ.* 80. forte legendum, Meletiani: de quibus *v. Epiph.* 2. *tom.* 2. *hæreſ.* 68. 64 Iidem qui & Meſſaliani, quaſi dicas precatores. *v. Epiph. d. loco.* 65 Enthuſiaſtæ *d. l.* 65. *C. Th.* & male: Enthouſiaſtæ dicti, quod ſe correptos numine ſingerent. *Th.* 4. *hiſt.* 11. 66 *Vl.* 4. §. *cod.* qui & Donatiani, *Epiph.* 2. *t.* 1. *hæreſ.* 59. *in fin.*

Tit. V.

DE HÆRETICIS [4] ET MANICHÆIS [5] ET SAMARITIS 6.

De privilegiis & muneribus.

1. Imppp. 7 Constantin. [Constantius & Constans] ad Dracilianum [Præfect. 8 Urbi.]

Privilegia [9], quæ contemplatione religionis indulta sunt, Catholicæ tantum legis obſervatoribus prodeſſe oportet. Hæreticos non ſolum ab his privilegiis alienos eſſe volumus, ſed etiam diverſis muneribus conſtringi & ſubjici [10]: P. P. Kal. Septemb. *Generaſto*, Constantino A. vii. & Constantio Conss. 326.

In Authent. de privileg. dot. hæ. mul. §. quia enim dedimus. coll. 8. tit. 10. al. 5. ſeu Novell. 119. cap. 1.

Item privilegium [11] *dotis, quo mulier creditoribus tempore prioribus anteponitur, nec non de tacitis hypothecis, & alia omnia mulieribus à lege data, clauduntur his, quæ Catholicam non participant communionem.*

Ut omnes hæreſes perpetuo quieſcant. 1. *Qui dicuntur hæretici.*

II. Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Heſperium PF. P.

Omnes [12] vetitæ legibus divinis & imperialibus conſtitutionibus hæreſes perpetuo quieſcant. †. Nemo [13] ulterius conetur, quæ repererit profana præcepta vel docere [14], vel diſcere: Nec Antiſtites eorundem audeant fidem inſinuare, quam [15] non habent: nec miniſtros creare, qui non ſint. Nec per conventiam Judicantium, omniumque quibus per conſtitutiones paternas ſuper hoc cura mandata eſt, ejuſmodi audacia negligatur, & creſcat. §. 1. *Hæreticorum* [16] autem vocabulo continetur, & latis adverſus eos ſanctionibus ſuccumbere debent, qui [17] vel levi argumento [à] judicio [18] catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deviare. Dat. iii. Non. Auguſt. *Mediolani*, Ausonio & Olybrio Conss. 372.

diani [1], Hydroparastatæ [2], Tascodrogitæ [3], Batrachitæ [4], Hermogeniani [5], Photiniani [6], Pauliniani, Marcelliani [7], Ophitæ [8], Enecatistæ [9], Carpocratiæ [10], Saccophori, & qui ad imam usque scelerum nequitiam perveneruntManichæi [11], nusquam in Romanum [12] locum conveniendi morandique habeant facultatem: Manichæis etiam de civitatibus pellendis, & ultimo supplicio tradendis: quoniam his nihil relinquendum loci est, in quo ipsis etiam elementis fiat injuria. †. Cunctis quoque legibus quæ contra eos cæterosque, qui nostræ fidei repugnantur, olim diversisque temporibus latæ sunt, semper viridi observantia valituris, sive de donationibus in hæreticorum conventicula (quæ ipsi audacter Ecclesias nuncupare conantur) factis, sive ex ultima voluntate rebus qualitercumque relictis, sive de privatis ædificiis, in quæ domino permittente vel connivente convenerint, venerandæ nobis catholicæ Ecclesiæ vindicandis: sive de procuratore, qui hoc nesciente domino fecerit, decem librarum auri multam, vel exilium, si sit ingenuus, subituro: metallum vero post verbera, si servilis conditionis sit. †. Ita ut nec in publicum convenire locum, nec [13] ædificare sibi quasi [14] Ecclesias, nec ad circumscriptionem legum quicquam meditari valeant, omni civili & militari, curiarum etiam, & defensorum, & judicum sub viginti librarum auri interminatione prohibendi auxilio. Illis etiam omnibus in sua manentibus firmitate, quæ de militia pœnisque variis, deque diversis hæreticis promulgata: ut nec specialequidem beneficium adversus leges valeat impetratum. Dat. *Constantinop.* III. Kalend. Jun. FELICE & TAURO CONSS. 428.

De nominibus hæretic. I. De hb. Nestorii. De disputationibus. De conventicul. sanctio.

VI. Iidem AA. ad Leontium P. Urbi.

DAmnato [15] portentosæ superstitionis auctore Nestorio nota congrui [16] nominis ejus inuratur gregalibus, nec Christianorum appellatione abutantur: sed quemadmodum Ariani ab [17] Ario, lege divæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis: Porphyriani à Porphyrio [18] nuncupantur: sic ubique participes nefariæ sectæ Nestorii, Nestoriani vocentur: ut cujus scelus sunt in deserendo Deum imitati, ejus vocabulum jure esse videantur sortiti. §. 1. Nec vero impios libros nefandi & sacrilegi Nestorii adversus venerabilem orthodoxorum sectam decretaque sanctissimi cœtus antistitum Epheſi habiti scriptos habere, aut legere, aut describere [19] quisquam audeat: quos diligenti studio requiri ac publice comburi [20] decernimus, ita ut nemo in religionis disputatione [21] aliquam supradicti nominis faciat mentionem: aut quibusdam eorum habendi concilii gratia, in ædibus aut villa aut suburbano suo, aut quolibet alio loco conventiculum clam aut aperte præbeat: quos omnes cœtus celebrandi licentia privari statuimus. Scientibus universis, violatorem hujus legis publicatione bonorum esse coercendum. Dat. III. Kal. [22] Auguſt. *Constantinop.* THEODOSIO XV. & VALENTINIANO IV. AA. CONSS. 435.

De muneribus.

VII. Iidem AA. Florentio P. P.

CUriales [23] omnium civitatum onerosis, quinetiam militiæ, seu diversis officiis facultatum & personalium munerum obligatos, suis ordinibus cujusque sectæ [24] sint, inhærere censemus, ne videamur hominibus execrandis contumelioso ambitu immunitatis beneficium præstitisse, quos volumus hujus constitutionis auctoritate damnari. Dat. Prid. Kal. Febr. THEODOSIO A. XVI. & FAUSTO CONSS. 439.

De Apollinaristis seu Eutychianistis.

VIII. Impp. VALENT. & MARCIANUS AA. Palladio P. P.

QUicunque in hac sacra [25] urbe, vel Alexandrina, vel in omni Ægyptiaca diœcesi, diversisque aliis provinciis Eutychetis profanam perversitatem sequuntur, & ita non credunt, ut trecenti decem & octo sancti Patres tradiderunt, catholicam fidem in Nicæna civitate fundantes: centum quoque & quinquaginta alii venerabiles Episcopi, qui in alma urbe Constantinopolitana postea convenerunt: & sicut [26] Athanasius, & Theophylus, & Cyrillus sanctæ recordationis episcopi Alexandrinæ civitatis credebant, quos etiam Ephesina synodus (cui beatæ memoriæ Cyrillus præfuit, in qua Nestorii error expulsus est) in universis secuta est, quos & nuper venerabilis Chalcedonensis synodus est secuta, prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentiens, nihilque adimens sacrosancto symbolo, neque adjiciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnans: sciant se esse hæreticos [Apollinaristas:] Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutyches & Dioscorus [27] mente sacrilega sunt secuti. §. 1. Ideoque hi homines, qui Apollinaris vel Eutychetis perversitatem sequuntur, illis pœnis, quæ divorum retro Principum constitutionibus contra Apollinaristas, vel serenitatis nostræ postmodum sanctiones contra Eutychianistas, vel hac ipsa Augustissima lege contra eosdem decretæ sunt, noverint se esse plectendos. §. 2. Idcirco Apollinaristas, hoc est, Eutychianistas (quibus etsi est in appellatione diversitas, tamen est in hæresis pravitate conjunctio, & dispar quidem nomen, sed idem [28] sacrilegium) sive in hac alma urbe, diversisque provinciis, sive in Alexandrina civitate, sive intra Ægyptiacam diœcesin sunt, [&] neque ita credunt, ut prædicti venerabiles Patres credebant, neque viro reverendiss. Alexandrinæ urbis antistiti Procerio [29] fidem orthodoxam tenenti communicant, Episcopos, & presbyteros, aliosve clericos creare, & habere prohibemus: scientibus tam his Eutychianistis, & Apollinaristis, qui ausi fuerint cuiquam episcopi, vel presbyteri, vel clerici nomen imponere, quam his qui passi fuerint impositum sibi nomen sacerdotale retinere, pœnam exitii cum facultatum suarum amissione se subituros. §. 3. Universi præterea Apollinaristæ vel Eutychianistæ non ecclesias, non monasteria sibi construant, paraſynaxes [30], & conventicula tam diurna quam nocturna non contrahant [31]: neque ad domum vel possessiones cujusquam neque ad monasterium vel quemcunque alterum locum operaturi sectæ funestissimæ congregentur. Quod si fecerint, & hoc factum fuisse domino volente constiterit: post rem in examine judicis approbatam, domum [32] vel possessionem ejus in qua convenerint, vel monasterium ejus civitatis orthodoxæ ecclesiæ, in cujus territorio est, jubemus addici. Si vero ignorante domino, sciente vero eo qui pensiones domus exigit, vel actore [vel conductore] prædii paraſynaxes, & conventicula interdicta collegerint, conductor vel procurator, sive actor, vel quicunque eos in domum vel possessionem, vel monasterium receperint, ac passi fuerint illicitas paraſynaxeis [33] conventusque celebrari, si vilis & abjectæ sint conditionis, fustibus [34] publice & in pœnam suam, & in aliorum coerceantur exemplum: si honestæ vero sint personæ decem libras auri, multæ nomine fisco nostro cogantur inferre. §. 4. Nullum præterea Apollinaristam vel Eutychianistam ad aliquam jubemus aspirare militiam. Et si inventi fuerint militari cingulo soluti: honestorum hominum & palatii communione priventur. Nec in aliqua nec in qua nati sunt civitate, vel vico, aut regione versentur. Si qui vero in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissimo comitatu, quam omni per provincias metropolitana civitate pellantur. §. 5. Nulli insuper Eutychianistæ vel Apollinaristæ publice vel privatim convocandi cœtus, vel circulos contrahendi, & de errore hæretico disputandi [35], ac perversitatem facinorosi dogmatis asserendi tribuatur facultas. †. Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem Synodum liceat aliquid, vel dictare, vel scribere, vel edere, atque emittere, aut aliorum dicta vel scripta super eadem re proferre. Nemo hujusmodi habere libros [36], & sacrilega scriptorum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi perpetua deportatione damnentur. Eos vero qui discendi [37] studio adierint de infausta hæresi disputantes, decem librarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, jubemus subire dispendium. Ultimo etiam supplicio coërceantur, qui illicita docere [38] tentaverint. Omnes vero hujusmodi chartæ, ac libri, qui funestum Eutycheris [scil.] & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur: ut facinorosæ perversitatis vestigia flammis combusta depereant. Æquum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat. †. Scientibus moderatoribus provinciarum, eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civitatum: quod si ea, quæ legis hujus religiosissima sanctione custodienda decernimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum librarum auri multam fisco [nostro] inferre cogantur: insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Dat. *Constant.* Id. Aug. CONSTANTIO & RUFO CONSS. 457.

De sepultura.

Hanc constitutionem edidit Cujac. lib. 12. obs. cap. 30. Notatur in Nomocan. tit. 8. cap. 7. esse hujus tit. const. 8. al. in qua cavetur, ut qui inopia premuntur hæretici, ἀξιωματικοὶ non accipiant a judicio, vel Ecclesiis.

IX. Imp. [39] MARTIANUS.

Ἀνθρώπινον καὶ ὅσιον εἶναι νομοθέτην, τοὺς αἱρετικοὺς ἐπιτρέπειν ἀκωλύτως ταῖς ἰδίαις νενομισμέναις τελεταῖς.

HUmanum & pium hoc arbitrati hæreticos permittimus [40] sepeliri [41] legitimis sepulchris. Dat. *Constantinop.* Id. Auguſt. CONSTANT. & RUFO CONSS. 457. [42]

Epitome superioris constitutionis ex Nomocan. tit. 12. cap. 2.

Οἱ αἱρετικοὶ κατὰ τὸ νενομισμένον ἀκωλύτως τελοῦντες.

HÆretici legitimo modo, ut cæteri [43] sepeliuntor.

De hu, quæ in hæreticos conferuntur, de templu.

X. Imp. ANASTAS. A. Eryhtrio.

SI qui orthodoxæ religionis emptione vera, vel fictitia aut quocunque alio jure, vel titulo prædia, vel possessiones, reſque immobiles, in quibus orthodoxæ fidei Ecclesiæ vel oratoria constituta sunt, in [44] hæreticæ sectæ, & contrariæ orthodoxæ fidei sententem quamcumque personam transferre voluerint: nullam hujusmodi vel inter vivos habitam vel secreto judicio compositam valere volumus voluntatem, etiamsi ab orthodoxæ fidei venditore, vel quocunque modo alienatore commentio sub qualibet occasione fuerint assignata: sed irrita omnia hujusmodi documenta, & tanquam nec penitus scripta esse censemus. Hæc enim prædia & possessiones, quæ in hæreticas personas quocunque modo translatæ fuerint vel collatæ, fisci nostri juribus decernimus vindicari. Sive enim apud dominos possessoresve orthodoxos ea prædia maneant, sive ad fisci [45] nostri jura pervenerint: necesse est in his ecclesias & oratoria constituta diligentius & solicitius instaurari. Nostræ etenim serenitatis undique ad hunc exitum providentia ducit, ut omnipotentis Dei templa [in quibus nostræ fidei instituta perdurant] cultu assiduo per omnia sæcula reditiva [46] serventur. Nec enim dubitari potest: si in hæreticos tales veniant possessiones, in quibus veræ fidei Ecclesiæ vel oratoria constituta sunt, & integritas colitur: omnimodo ab his deseri, atque destitui, [&] omni cultu vacare, omnibus sacris & solitis viduari mysteriis, omni splendore privari, [nullis populorum conventionibus,] nullis clericorum observationibus celebrari, & ex hoc sine dubio easdem ecclesias perire, ruere, & complanari. Nec enim de earum instauratione hæretici potuerunt aliquando cogitare, quas penitus esse nolebant. Quæ omnia resecantes ad præsentem legem pervenimus. Dat. v. Id. Auguſt. BOETIO V. C. CONSS. & EUTHERICO. 511.

De Manichæis supplicio afficiendis.

XI. *Græca constitutio* ANASTASII *aut* JUSTINIANI *ejus epitome.*

Οπωσδήποτε οἱ Μανιχαῖοι δυσεξάλειπτοι, κεφαλικῇ πειρασθήσονται.

UBicunque Manichæi inveniantur, capite [47] damnandi sunt.

Alia epitome ex Eclog. βασιλ. lib. 1. tit. περὶ Μανιχαίων, cap. 25.

Ὁ Μανιχαῖος ἐν Ῥωμαϊκῷ τόπῳ ληφθεὶς ἄφεις ἀποτεμνέσθω.

MAnichæo [48] in loco Romano degete deprehenso caput amputator.

De Manichæis capite puniendis. De dignitatibus & militia. De Gothis.

I. *Si parentes diversæ fidei & religionis sunt.*

XII. [49] *Græca constitutio* JUSTINI [50] A. *Ejus epitome ex collatione Græca constitutionum Ecclesiasticarum.*

Τοὺς αἱρετικοὺς, οἱ μὲ Μανιχαῖοι παντελῶς ἐλαύνουσι κεφαλικῶς πειρωμένους. οἱ δὲ λοιποὶ αἱρετικοὶ (αἱρετικὸς δέ ἐστι πᾶς ορθο-

MAnichæi undique expelluntor, & capite puniuntor. †. Reliqui autem hæretici (hæreticus [51] est omnis non ortho-

1 Qui & Odiani, *Epiphan. 3. tom. 1. hæref. 70. ad Theod. 4. hb. 10.*

2 Hydroparastatæ aquam pro vino ad communionem exhibebant. iidem Aquarii.

3 Tascodrogitæ, qui & Tascodrugitæ. *Epiphan. 2. tom. 1. hær. 48.* quasi diceres Pernicionasati, aut Perniciorotrati, *ib.* Iidem Ascodrogitæ, *in l. 18. C. eod.*

4 Forte legendum Hydracitæ, de quibus v. Epiphanium 2. *tom. 2. hæref. 67.*

5 Hermogeniani, *v. Tertull. adversus Hermogenem d. cap. quidam. §. Hermogeniani.*

6 *De quibus vid. Epiphan. 3. tom. 1. hæref. 71.* à Photino Gallogræciæ Episcopo: *l. c. quidam. §. Photiniani.*

7 De Marcellianis *v. Epiphan. 3. tom. 1. hæref. 72.*

8 De Ophitis, *v. Epiph. 1. tom. 3. hæref. 37.*

9 Qui & Encratitæ, *de quibus vid. Epiphan. 1. tom. 3. hæref. 46. & 2. tom. 1. hæref. 47.*

10 De quibus vide Epiphanium 1. *tom. 2. hæref. 27.* male apud Haloandrum legitur, *Apotactitæ.*

11 De Manichæis v. Epiphanium 2. *tom. 2. hæref. 66.*

12 Extra suum territorium Imperator nihil juris habet. adde *l. 1. C. de summa Trinitat.*

13 *V. Molinæum de usuris quæst. 20. num. 214.*

14 *V. l. 8. §. 3. C. eod.*

15 *L. ult. C. Th. eod.* adde *c. fraternitatis 4. in fine. extra. de hæret.*

16 Nestoriani à Nestorio suo authore dicuntur.

17 Hæretici à suis sectæ auctoribus denominantur: quod merito fuit constitutum. Nullum enim genus exortum est erroris, quod ita sit repertum Christianæ religioni adversari, ut non affectaverit atque ambiverit Christi nomine gloriari. *Auguſt. tom. 4. lib. de fide invisibili.* Add. de *Tertull. c. 3. Apologetici*, & *Nevel. lam* 109.

18 *Nov. 42. c. 1. §. 2.*

19 De descriptione, *v. l. 5. §. 9. ff. de injur.*

20 *L. 8. §. ult. l. 16. §. 2. C. eod. l. 3. §. 1. C. de sum. Trin. l. 10. in pr. C. de Episc. aud. §. 21. C. conſt. ad Senatum, l. 4. §. 1. ff. famil.* Adde *Auth. 19. verſ. 18. Lizium 29. Paul. ſ. ſent. 23. §. 12.* Adde *eundem lib. 5. tit. 2. §. ult. l. 5. C. de malef. Nov. 42. c. 1. §. 2. & c. 59. Apoſtolorum.*

21 *Ut S. de ſumma Trinit.*

22 *Non C. Theod.*

23 Sumpta hæc lex est ex Novell. Theodosii *de Judæis, Samaritanis hæreticis & paganis 3. §. & quoniam.*

24 *L. 6. C. eod.* & superstitionis, *l. 12. C. eod. l. 49. de decurion. Nov. 45. ubi v. Cuj ad Nov. 109. c. 1.*

25 Id est, Constantinopolitana.

26 Adde *l. 1. §. 1. C. de ſumma Trinit.* veras proprietates *l. 5, in fin. C. eod.* non συνώζους, sed παρασυνώζους, *ut hic*, & *C. eod.* non baptismata, sed parabaptismata, *l. 14. C. eod. Nov. 37. verſ. Hæreticæ & 132.* existimantur, sed non sunt ecclesiæ: congregationes eorum illicitæ dicuntur. *l. 2. in pr. C. de ſumma Trinitate.* adde *Cujac.* 31 Id est, non habuant, vel ut inox sequitur, non colligant. 32 Domus in qua conventicula illicita habita sunt, monasterio addici solita, ut hic, & *l. 5. C. eod. l. 10. C. eod. Novell. 38. cap. 6. verſ. curiale, & 131. c. 8. Gloſſ. diſtinct. 30. c. ſi quis intra Eccleſiam.*

27 *Nov. 109. in princ.* 28 Hoc videtur innuere utrosque carnis Christi sustuliſſe. 29 Proterio. 30 Hæretici Ecclesias non habent, sed quasi

33 Vide *C. eod.*

34 Hæreticos non semper capitali supplicio affectos fuiſſe, hinc possis colligere.

35 Vid. *l. 4. C. de ſum. Trinit.*

36 Vide *l. 6. §. 1. C. eod.*

37 Discens illicita punitur.

38 Docens illicita punitur. *adde l. 2. C. de malefic.*

39 Interpretatio Contii.

40 Vid. tamen *c. Sacris. 12. extra. de ſepultura.*

41 Sepulturæ jus non ademptum est hæreticis: hac enim lege hæreticus in familiare & gentilitium sepulchrum inferri potest. Igitur ab orthodoxo inferri in id genus sepulchri non prohibebitur.

42 Aliam subscriptionem habet *Cujac. 12. obſ. 20.*

43 Quidam hic addunt negativam ex nomocanone. adde *cap. ſi Eccleſia. ult. x. de conſecratione.*

44 *Novell. 131. c. 14.*

45 Hodie Ecclesiæ, *Nov. 131. c. 14.* neque id novum: plerumque enim novæ constitutiones dant Ecclesiæ, quod veteres fisco. *v. Cujac. ad d. Novell. 131. in fin.*

46 *Reditiva.* Reditiva tamen sæcula accipe, quæ semper nova redeunt & perpetua sunt.

47 *L. 12. C. eod,*

48 *Synoſ. Baſil. tit. 1.* adde *l. 5. C. eod. l. 12. l. 16. l. 21. C. eod.*

49 Interpretatio Contii.

50 *Novell. 109. in pr.*

51 *Hæreticus quis, v. l. 2. §. 1. C. eod.*

μὴ ὀρθόδοξ⊙) καὶ οἱ Ἕλλ⟨η⟩νες, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ Σαμαρεῖται κωλύον⟨ται⟩ ἄρχειν, καὶ ἀξίας ἔχειν, ἢ ὁμολογεῖν, ἢ ἐκκλησι, ἢ πατρες πόλεων γίνεσθαι, (ἵνα μὴ φῶσιν ἄδειαν ἁπαρεζειν ἡ δικαζειν τοῖς Χελτιανοῖς, ἢ ἐπισκόποις) ἢ στρατεύεσθαι, πλὴν εἰ μὴ ἴδιος κορπελίνων. Ἔστι γὰρ μόνοι τὲ μὴ βάρη ὑποφερωσι, μὴ ἀστυκήπλοντες ἦ, μήτε τὰς ὀρθοδόξους σκοῖ-βάζοντες ἐπὶ δημοσίαις, ἢ ἰδιωτικαῖς αἰτίαις. Οἳ ἦ περιφθεὶς τὲ τέκνων γλυκὸς, ἀφὲς ἀπεράκλω τῇ ἐξκιερέσ⟨ει⟩ δίδωσιν κ. λίτρας, καὶ οἱ παῖς δημοσίας αὐτὰς ἀπεγραφὰς συντίθενται, κ. καὶ οἱ ἄρχοντες, ν. καὶ πᾶσιν τοῖς θελήσασι εἰσκομιζειν). Ἐξήρλω οἱ Γότθοι, οἱ γινοῦ φεδερᾶτοι, καὶ ἄλλως ἀφὲς τὸ δοκεῖν τῇ βασιλείᾳ τιμᾶν).

1 Ἡ κλῆσις ἢ πάτρας πόλεων.

2 L. 18. in pr. ff. eod.

3 Κορπελίνων.

4 Vid. l. 3. in fin. ff. de decur. l. 15. §. 6. D. de excusf. sunt.

5 Gothorum enim plerique Ariani erant: sed & leges civiles exteros non tenuent.

Alia ejusdem pars ex Theodoro Hermopolita.

§. α'. Γονέων ἦ ἀληφόρε πίστεως ὄντων καὶ ἡ ἡηκεια σκείνε μᾶλλον ἡ γνωμη κρατεῖτω ἦ τὴν ὀρθοδόξον, ἐπ' αὐτοὺς αἱρεμένε πίστιν κ' ἀφ' εἵη πατὴρ ὁ αἰρελεγων· μὴ ὑπεύθυν ἀγωνακλῶν τ' ἀναγκαίας αὐτὰς τερεῖτω τροφῆς, ἢ τ' ἄλλων ἀναγκαίων δωπανημάτων.

6 Parens orthodoxus alteri parenti non orthodoxo præferendus.

7 L. 18. §. 1. ff. eod.

§. 1. Patentibus 6 diversæ fidei existentibus & religionis, illius sententia prævaleat, qui ad orthodoxam illos elegerit 7 perducere fidem: & quamvis pater sit, qui contradicit: ne exinde successendi materiam captans, necessariis eos privet alimentis, aut aliis necessariis expensis.

De filiis orthodoxis patrum non orthodoxorum.

XIII. 8 Græca constitutio Justini vel Justiniani ejus epitome.

8 Interpretatio Contii.

Αἱρελικοι πατέρες μηδὲν ἔχοντες νόμιμον ἐγκαλεῖν τοῖς ὀρθοδόξοις παισιν, ἀναγκαζέσθω ⟨ὑπὸ⟩ τῶς τοῦς ὑσίας αὐτῶν τροφῶς χορηγεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαία, καὶ σωμάτεσιν ὀρθοδόξοις, καὶ διδύμ⟨ο⟩ις ὑπὸ-κοις, καὶ συγκαμισίαις δωρεαῖς, ὑπὸ τῶς ἀρχόντων καὶ τ' ἐπισκόπων.

Hæretici patres nihil habentes legitimum quo accusent orthodoxos filios, coguntur præter facultates 9 suas etiam alimenta erogare illis, & reliqua necessaria, & conjungere (in matrimonium) orthodoxis & dare dotes & antenuptialia donationes, providentia Præsidum & Episcoporum.

9 Orthodoxis liberis plus præstare coguntur hæretici patres, quam hæreticis. Νοv. 115. c. 2.

§. α'. Οἱ ὀρθόδοξοι παῖδες τ' αἱρελικῶν μὴ ἁμαρτησαντες κατ' αὐτῶν, ἀμοιβῶν λαμβάνεσι τὸ ἐξ ἀδιαθέτε αὐτοῖς ἁρμὸν· καὶ ἡ τοῦ τὲ γλυκυτερα τελδτεσία βέλη(ις ἀκυρᾶ), φυλαττομένων τ' ἐλδυθερῶν, εἰ μὴ κατά τινα νόμον κωλύον).

10 L. 4. §. 6. §. 2. ff. eod. adde l. 15. ff. eod.

Εἰ δὲ τ' ὠφελημενησ⟨ε⟩ν εἰς τὰς γονεῖς κρῖνεσθαι, καὶ ἡμαρτηκοτες τὸ δ. τ' ὑσίας αὐτῶν κ' ἀφ' ἑαυτῶν.

§. 2. Eadem & in Judæis & Samaritis obtinent.

§. δ'. Τὰ αὐτὰ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ Σαμαρεῖταις.

Quæ interdicuntur hæreticis.

11 Interpretatio Contii.

XIV. 11 Græca constitutio ejusdem Imperatoris. Epitome ex Græca collectione constitutionum ecclesiasticarum & Nomocan. tit. 12. cap. 2.

Οἱ αἱρελικοι συναξηλεια ποιεῖν ἢ θυσιαν), ἢ ⟨τὸ⟩ βαπτισμωσε, ἢ σωσοδες, ἢ χειροτονιες, ἢ βαπτισμωσε, ἢ ἐξαρχες ἔχειν, ἢ πατερειας, ἢ σκλινιας ἐγκειρεζειν, ἢ φεργητιζειν, ἢ δοικεῖν χωρια δι' ἐκετων, ἢ ἀφ' παρεγγετων ⟨τὸ⟩ σωσωντων, ἢ τι τῶν ἀπηγορευμενων ποιεῖν· ὁ ἦ ⟨τὸ⟩ θανατων, ἐχατως κινδυνευτω.

12 L. 8. §. 3. ff. eod. v. Novell. 132.

13 Nov. 37. vers. Hæreticus. Baptismi jus interdictum videtur hæreticis, hac lege.

14 L. 20. ff. eod.

De Manichæis habentibus liberos orthodoxos.

15 Interpretatio Contii.

XV. 15 Græca constitutio. Epitome ex indice Basilicorum καθεστηκείων.

16 Synopf. Basil. 1. tit. 1. c. περὶ μανιχαίων. Ecl. 1. c. 27.

17 Et ita restringenda est lex 4. §. 6. ff. eod.

18 D. §. 6. & l. 13. §. 1. ff. eod.

Οἱ Μανιχαῖοι παῖδας μὴ ἐχοντες ὀρθοδόξους, ἐπ' αὐτὰς καὶ μόνας ἐξ ἀδιαθέτε ⟨τὸ⟩ σωποσδοσιν τῷ ὑσίαν· μηδενὶ ἦ ἑτέρῳ ζῶντες ἢ τελδυτησαντες, σκ ποιήτω⟨σ⟩αν παῖδας, ἢ αὐτὰν ὑσίας εἰς τ' δημόσιον ⟨τὸ⟩ ἀναλδυσομένης λόγον.

Manichæi 16 liberos 17 quidem habentes orthodoxos 18, in eos & solos ab intestato [transmittant: nulli] autem alii viventes aut morientes alienanto, [seu per institutionem, seu per legatum, seu per donationem,] omnimodo eorum facultatibus ad fiscalem reddituris rationem.

De Manichæis. 2. & eorum libris manifestandis.

XVI. Græca constitutionis epitome ex collectione Græca ecclesiasticarum constitutionum.

Ἀ'πὸ Μανιχαίων γλυόμεν⊙ ὀρθόδοξ⊙, ἐαν δύρεθῆ τὲ τῆς πλάνης ποιῶν, ἢ ψλῶς σωνδιάγων, ἢ ὁμιλῶν Μανιχαίοις, καὶ μὴ παραχρῆμα παραδιδὰς αὐτὲ νομίμῳ δικάστῃ, ἐχάτως τιμωρεῖτω.

19 Gravior pœna contumaci hic imponitur, quam in l. 20. §. de episcop. aud.

§. α'. Καὶ οἱ ὐ ἀξίας καὶ τρατείας ὄντες ἐπιμελῶς τὰς ὐ αὐτοῖς τοιὰτας ὄψεις ἀναζητείτωσαν καὶ παραδιδότωσαν· ἐπεὶ συνδαμενόμενο ὁ Μανιχαῖ⊙ ἐαν εἵπερ γνώσκεσθ⟨αι⟩ τινων, ἁρμοδίως τιμωρῆτω, ὡς τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνοντες, κἂν μὴ ἦσαν τοιᾶτοι, τὰ αὐτὰ γὰ ἁμαρτάνειν δοκῶσιν οἱ γινώσκοντες μὴ τ' ἁμαρτάνοντα, μὴ ποιῆσ⟨αι⟩ ⟨τὸ⟩ τὸν κατὰδηλον.

§. 1. Idem qui in dignitatibus & militiis sunt, sollicite eos, qui in suo consortio sunt ejusmodi inquirant, & prodant: quia si comprehensus Manichæus dixerit sciri se, & nosci talem à quibusdam, congrue illi puniuntur, ut qui eadem deliquerint, tametsi non sint tales: eadem enim delinquere videntur scientes quidem delinquentem, non facientes autem illum manifestum.

§. 2. Qui habet libros Manichaicos, & non manifestat eos ut comburantur 20, punitur.

20 L. 6. ff. eod.

§. δ'. Ὁ ἔχων βιβλία Μανιχαϊκὰ, καὶ μὴ φανερᾶν αὐτὰ ἐπὶ τὸ καυθῆναι· τιμωρεῖτω.

De synagogis. 1. Successionibus, donationibus & aliis alienationibus Samaritanorum.

21 Interpretatio Contii.

XVII. 21 Græcæ constitutionis Justin. epitome ex eadem collectione.

Ἁγίας, &c. Αἱ τ' Σαμαρειτῶν συναγωγαὶ καθαιρεῖσθαι καὶ ἐαν ἄλλας ἐπιχειρήσωσι ποιῆσαι, τιμωρεῖσθαι.

Sanctæ, &c. Samaritanorum 22 synagogæ destruuntur: &, si alias tentent facere, puniuntur.

22 Samaritanorum fit mentio in Novell. 129. 144. Edictum Justiniani 9. cap. 2. apud Epiphan. tom. 1. hæres. 9. Horum variæ sectæ, alii namque Esseni, Epiph. ibid. hær. 10. Sebuæi, hæres. 11. Gotthem, hæres. 12. Dosithei, hæres. 13. Dosithei: meminit & Tertullianus in lib. de præscript. circa fin.

§. α'. Οὐ δυνᾶν⟨ται⟩ ἦ ἀληφόχυς ἔχειν οἰκ ἀληθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτε πλὴν ὀρθοδόξων. Ἔτι δωρεῖσθαι, ἢ ἄλλως σκποιῆσι τοῖς μὴ ὄσιν ὀρθοδόξοις, ἀλλὰ ὁ φίσκ⊙ αὐτὰ σκδικεῖ φανοίας τ' ἐπισκόπων καὶ τ' ἀρχόντων.

§. 1. Non 23 possunt successores habere ex testamento, vel ab intestato, præter 24 orthodoxos: neque donant, aut aliter alienant hi qui non sunt orthodoxi: sed fiscus ipsa vindicat providentia Episcoporum & præsidum.

23 Hoc abrogatur Nov. 129. in pr. revocatur per Novell. 144.

24 L. 15. ff. eod.

Productio superiorum legum de Samaritis ad alios hæreticos.

25 Interpretatio Contii.

XVIII. 25 Græcæ constitutionis ejusdem Justiniani epitome ex eadem collectione.

26 L. 17. ff. eod. adde d. c. 2.

Τὰ ⟨τοῖς⟩ τ' Σαμαρειτῶν νομοθετηθέντα ἐπὶ ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς ἀληθοχαῖς κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῖς Μονταννίσταις, καὶ τοῖς ἀσκωδρόγαις καὶ ταῖς ἀληθοχαῖς καὶ ὀφίταις· μόνοι γὰ ὀρθόδοξοι κληρονομεῖσιν αὐτὰς σκ ἀληθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτε καὶ λήγαται λαμβάνουσιν. οἱ ⟨δὲ⟩ λοιποὶ αἱρελικοὶ τυτέτων οἱ μὴ ὀρθόδοξοι, καὶ οἱ ἕλλ⟨η⟩νες ὁ στρατεύοντες ἔτε ἀξιωμαλικοὶ γίνον⟨ται⟩, ἔτε δημόσιον μετέρχον⟨ται⟩ φερύπσμα, ἔτε παιδεύουσιν, ἔτε σωληρεῖσιν, οἱ δέ τις ὑπὲρ τὲ τυχεῖν τινὸς τέτων ⟨τὸ⟩ σωποιησ⟨ε⟩ν τ' ὀρθόδοξον καὶ φανὴ ἔχων γνωσάκα ἢ παῖδας αἱρελικὰς, καὶ μὴ ⟨τὸ⟩ σωσαναγκάζ⟨ε⟩ν αὐτὰς τῇ ὀρθοδοξείᾳ, σκόλλει· εἰ ἦ κ λαθοι, ἃ δύνατ⟨αι⟩ π' τ' αὐτὲ δωρεῖσθαι ἢ ἄλλως σκποιεῖν αἱρελικὰ, ἀλλὰ ταῦτε κ' τῶν αἱρελικῶν καθαφερομένων σκδικεῖ τὸ δημόσιον· καθόλε γὰ οἱ μετέχοντες τροφείας ἢ ἀξίας ἢ συνηγορίας, ἢ δημοσίας φιλοτιμίας ἢ συνεργατήσεως, παρὰ μόνων ὀρθοδόξων κληρονομεῖν), καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὅπως ἂν εἰς αἱρελικὸν ἐρχόμενα τὸ δημόσιον σκδικεῖ.

Quæ de Samaritis lege statuta sunt 26 circa synagogas & successiones obtinent, & in Montanistis 27, & Ascodrogitis 28, & Ophitis 29. Soli enim orthodoxi succedunt ipsis ex testamento, & ab intestato & legara capiunt: cæteri autem hæretici, id est, qui non sunt orthodoxi, & Græci, seu pagani & Samaritæ non militant 30, neque ulla dignitate decorantur, neque publicam adipiscuntur curam, neque docent, neque advocationibus funguntur. Si vero quis ad ea obtinenda simulet se orthodoxum, & appareat uxorem habens, aut liberos hæreticos, & non adducat ipsos ad orthodoxiam, ejicitur. Si vero etiam lateat, non potest quid suarum rerum donare, aut aliter alienare hæretico, sed hæc & hæreticam delatam ipsius successionem vindicat 31 fiscus: In universum enim qui patricipes sunt militiæ, aut dignitatis, aut advocationis, aut publicæ liberalitatis, aut applausus solos orthodoxos habet successores, & res ipsorum quocunque modo ad hæreticum delatas fiscus vindicat.

27 De quibus lex 5. ff. eod. Epiphan. 2. tom 1. hæres. 48. c. quidam 24. n 3. § Montani. Tertull in lib. de jejunio adversus Psychicos in pr. & in libro adversus Praxeam.

28 Qui & Tascodrogitæ. l. 5. in pr. ff. eod. l. 19. in fin. ff. eod.

29 L. 5. vers. cunctis. ff. eod. l. 19. in fin. ff. eod. d. q. 3. §. Ophitæ. de quibus vid. Tert. in lib. de præsc. circa fin Augustinum de hæresibus ad Quodvultdeum: Epiph. 1. tom. hær. 37.

30 L. 20. in pr. ff. tit. prox.

31 Nov. 144. c. 2.

§. α'. Ἐαν ἕτερ⊙ τ' συνοικήντων ὀρθόδοξ⊙ εἴη, καὶ ὁ ἄλλ⊙ αἱρελικὸς, δὰ γλυέσθω τὰς παῖδας αὐτῶν ὀρθοδόξους· εἰ ἦ οἱ μὲ ὀρθόδοξοι γλύον⟨ται⟩, οἱ ⟨δὲ⟩ μείνωσιν αἱρελικοὶ, μόνοι κληρονομεῖσιν ἐκατέρε γονέ⟨ως⟩· οἱ ὀρθόδοξοι, εἰ ἦ παῖδες εἰσὶν αἱρελικοὶ, συζυγέσις ὀρθοδόξοι κληρονομεῖσιν, ἢ μὴ ὄντων αὐτῶν ὁ φίσκ⊙.

§. 1. Si alter conjugum orthodoxus sit, & alter hæreticus, oportet 32 fieri liberos eorum orthodoxos: Quod si ex his alii orthodoxi fiant, alii hæretici maneant, soli succedunt utrique parenti orthodoxi. Si vero omnes sint hæretici, cognati orthodoxi succedunt, aut iis non existentibus fiscus.

32 V. l. 12. in fin. ff. eod.

§. 6. Ἐαν ἀληφόρυς ποιναὶ τ' ῥαθυμούντων καὶ μὴ ἐξιόντων ἢ μωνόντων ὀρχόντων καὶ τάξεων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν καὶ ἐπισκόπων οἵ τινες καὶ ⟨τὸ⟩ τ' ῥαθυμούντων ὀρχόντων ἀναφέρωσι τῷ βασιλεῖ· αὐ ἦ ποινᾶ τῷ φίσκῳ ἀρμόζ⟨ει⟩.

§. 2. Habet (constitutio) diversas pœnas contra neglectores, & non persequentes aut indicantes præsides & officia civilia, vel militaria, & Episcopos, qui quidem & de neglectoribus præsidibus referunt principi: pœnæ vero fisco applicantur.

33 Testamentum inter liberos orthodoxos hæreticus pater facere potest.

34 Hæretici non succedunt patri ab intestato, vel ex testamento.

35 Patri hæretico soli liberi Christiani succedunt. l. 15. l. 18 §. 1. ff. eod.

36 Inter vivos vel ultimo: ita ut ex testamento vel ab intestato non succedant.

37 Etiam dotis.

38 Liberis non orthodoxis, hæreticis, agnati orthodoxi in successione ab intestato adquirenda præferuntur: & post agnatos fiscus.

De parentibus non orthodoxis habentibus, vel non habentibus liberos orthodoxos.

XIX. Idem A. Juliano P. P.

Cognovimus multos esse orthodoxos liberos, quibus nec pater, nec mater orthodoxæ sunt religionis. Et ideo sancimus: ut non tantum in casu, ubi alter [non] orthodoxæ religionis est; sed etiam in his casibus, in quibus uterque parens alienæ sectæ sit, id est, pater & mater: hi tantummodo liberi ad eorum successionem, sive ex 33 testamento 34, sive ab intestato vocentur, & donationes, seu aliæ liberalitates his accedere possint, qui 35 orthodoxorum venerabili sunt nomine decorati: cæteris liberis eorum, qui non Dei omnipotentis amorem, sed paternam, vel maternam impiam affectionem secuti sunt, ab omni 36 beneficio 37 repellendis. †. Liberis autem orthodoxis non existentibus, ad 38 agnationem, vel cognationem eorum (orthodoxos tamen) easdem res, vel successiones pervenire. †. Quod si [nec agnatio] vel cognatio recta inveniatur; tunc easdem res fisci 39 nostri juribus vindicari. §. 1. Sed ne videamur morientibus quidem genitoribus, liberis providere; viventibus autem nullam inferre providentiam (quod etiam ex facto nobis cognitum est) necessitatem

39 Secus si defunctus foret clericus, Novell. 115. cap. 3. §. 14. vers. si vero liberi. vide Gudelin. de jure novis. lib. 2. cap. 17. sed neque hæc locum habent in locis, quibus quilibet sectarii tolerantur, ut in Gallia, Germania aliisque locis. ANS.

Adde Gronewegh. hic, S. L.

tatem [1] imponimus talibus genitoribus orthodoxos liberos secundum vim [2] patrimonii alere; & omnia eis præstare, quæ ad quotidianæ vitæ conversationem sufficiant: sed [3] & dotes [4] pro filiabus & nepotibus dare, & [5] ante nuptias donationes pro filiis, vel nepotibus perscribere, in omni casu secundum [6] vites patrimonii hujusmodi liberalitatibus æstimandis: ne propter divini amoris electionem, paterna, vel materna sint liberi provisione defraudati. †. Omnibus videlicet, quæ nostræ constitutiones de pœnis Paganorum [7], & Manichæorum [8], & Borboritarum [9], & Samaritarum, Montanistarum, & Tascodrogitarum, & Ophitarum, cæterorumque hæreticorum jam constituerunt, ex hac nostra lege confirmandis, & in perpetuum valituris. Dat. *Const.* x. Kal. Decembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 Hæretici parentes liberos orthodoxos coguntur alere.
2 Expensæ ad instar patrimonii semper redigendæ.
3 Argumentum ab alimentis ad dotem obtervа.
4 Quarum causa semper favorabilis.
5 Talis enim donationes exæquatæ dotibus.
6 Dotes pro ratione patrimonii paterni, filiabus constituendæ *l.* 60. *ff. de jur. dot.*
7 De quibus dicam *ff. de paganis.*
8 De his omnibus dixi *ff. ad l.* 5. *& l.* 18.
9 De Borboritis adde *l.* 5. *ff. eod.* ubi dixi, *& l.* 21. *ff. eod.*
10 Qui & Acephalitæ, *c. quidam.* 24. *quæst.* 3. *§. Acephalita. v. Rusticum Diaconum adversf. Acephalos.* Iidem Severitæ & Julianitæ (à Juliano) & Contobabditæ & Angelitæ, ut ait Damascenus. Acephali dicti, quod nullos haberent episcopos, nullas presbyteros, nullos conventus. 18. *Nicephor.* 45. 49. *& lib.* 17. *c.* 7. 8. & sic sine capite.
11 Quos Gregorius Catharos appellat, *c. excommunicamus* 15. *extra de hæret.* & rectè τὸ θ in ζ mutato, ut & D. mutatur in Z. Ziabulus pro diabolus.
12 Patharenos, *d. c.* 15. Alii, Patharinos: alii Patrinos: *d. c. excommunicamus.* ita legitur: Catharos, Patarenos, paupereς de Lugduno, Passaginos, Tossepinos, Arnoldistas, Speronistas.
13 *D. c.* 15.
14 Arnoldistas, *d. c.* 15. ab Arnoldo. *Sigonius* 11. *regni Italici*, *Bernard.* 2. *epist.* 195. *Sabellicus* 9. *ennead.* 9.
15 Etiam catholici. v. *quæ dixi ad Nynell.* 115. *c.* 3. §. 14. *Clarum* 5. *sent.* §. *hæresis. vers. Et scias.*
16 Banniti, exules.
17 Interpretatio Contii.
18 *L.* 14. *ff. eod.*
19 *L.* 15. *ff. de episc. & cler.*
20 In quorum etiam errorem Tertullianus incidit. vid. Vincentium Lyrinensem *adversus prophanas novationes.*
21 *Nov.* 144. *c.* 2. *vers. porro nullus.*
22 Vid. *Nov.* 45. *c.* 1. *Synopf. Basil.* 21. *tit.* 1. *c.* 43. 3. *Harmenop.* 6.
23 Contra orthodoxos, hæreticus aut Judæus testis esse non potest; excipe casus infra enumeratos.
24 Vid. *l.* 3. *in fin. ff. de decur.*
25 Hæreticus (excipe hic enumeratos) hæretico testis esse potest.
26 Vid. *l.* 5. *l.* 19. *in fin. ff. eod.* Græci βοηθοῦντες, 1. *Ecl.* 1. *cap.* 43.
27 Samaritæ non absimiles paganis. Vide *Novell.* 129.
28 Qui & λουκοδενγῖται, *d. c.* 43.
29 An hic agitur de iis actibus legitimis, quorum fit mentio in *l.* 77. *ff. de reg. juris.* Hotomanus putat 32. *Illust. fol.* 219. Cujacius negat, 15. *obs.* 16. hisce vocabulis intelligit conversationem forensem. 30 Χώραν τῶν ἀποδέξεων, quo amplior sit probationum facultas. *Synopsis d. loco.* 31 Hæreticus adversus orthodoxum in judicio testis esse non potest. 32 Orthodoxo hæreticus testis esse potest testamentarius, & in contractibus. vid. *Oldend. c.* 4. *de testib. n.* 17. 33 Vid. *l.* 1. *ff. de testib.* 34 Hæreticus incapax est hereditatis, legati & fideicommissi, & consequenter donationis causa mortis, de quibus vide Cujacium *consult.* 32. 35 *Vid. l.* 5. *ff. de test. milit.*

In AUTHENT. Ut cum de app. cog. §. generalem. collat. 8. tit. 16. al. tit. 11. seu Novell 115. cap. 3. §. 14.

Idem est de Nestoriano & Acephalu [10]: *quia si quis ex his liberos habet ecclesiæ sanctæ communicantes, hu solu testamento vel ab intestato hereditatem transmittere potest. Si vero permixti sunt, portio infidelium interim resideat penes orthodoxos: ipsis, si conversi fuerint, restituenda quidem sed absque ratione fructuum & administrationu. Permanebit autem apud orthodoxos, si ipsi perseverent in nequitia. Si autem omnes liberi perversi sint, vocentur agnati rectæ fidei. Quibus non inventis, si clericus fuerit, ab ecclesia intra annum admittatur: quo transacto si non fuerit clericus, succedat fiscus.*

De pœnis hæreticorum. 1. De suspectis.

In AUTHENT. De statu & consuetud. §. Gazaros. coll. 10. constit. fin.

GAZAROS [11], *Patarenos* [12], *Leonistas*, *Speronistas* [13], *Arnoldistas* [14], *Circumcisos*, *& omnes hæreticos utriusque sexus*, *quocunque nomine censeantur*, *perpetua damnamus infamia*, *dissidamus*, *atque banimmus*: *consentes*, *ut omnia bona talium confiscentur*, *nec ad eos ulterius revertantur*: *ita quod filii* [15] *eorum ad successionem eorum pervenire non possint*, *cum longe gravius sit*, *æternam*, *quam temporalem offendere majestatem.*

§. 1. *Qui autem inventi fuerint sola suspicione notabiles*: *nisi ad mandatum Ecclesiæ juxta considerationem suspicionis*, *qualitatemque personæ*, *propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint*: *tanquam infames & bannitis* [16] *ab omnibus habeantur*: *ita quod si sic per annum permanserint*, *ex tunc omnes tanquam hæreticos condemnamus.*

De his, quæ interdicuntur hæreticis.

xx. Const. Græcæ epitome ex cod. collectione.

HÆretici [17] communicantes, aut synaxes [18], aut baptismata facientes puniuntur, ut qui leges transgrediuntur: & qui domos [19] ipsis ad hoc præbent, jam sancitis pœnis subjiciuntur.

§. 1. Soli orthodoxi intra sacra septa habentes ergasteria utuntur privilegiis, non item hæretici, qui nec intra sacra septa negotiantur, ne divina audiant mysteria.

§. 2. Montanistæ [20] vero, neque commorantur cum his, qui ex his orthodoxi facti sunt: & qui dicuntur ex ipsis episcopi, aut clerici, expelluntur urbe Constantinopolitana.

§. 3. Vetantur [21] mercari mancipia, neque erogationes percipiunt, qui ex his egentes sunt, eas quæ dicuntur honoraria ex judiciis, vel ecclesiis: & qui tribuit eis irrationabilem præfecturam, decem libris multatur, & decem quoque libris Præsides ex negligentia, & Comes privatarum, & Officium eorum.

Οἱ αἱρετικοὶ κοινωνοῦντες, ἢ συναγάγειες, ἢ βαπτίσματα ποιοῦντες, τιμωρῶν, ὡς οἱ τοὺς νόμους παραβαίνοντες. καὶ οἱ τοῖς οἴκους αὐτοὺς ἐπὶ τοῦτο παρέχοντες, τοῖς ἤδη νομοθετηθεῖσι κεῖσθαι.

§ α'. Μόνοι οἱ ὀρθόδοξοι αὐτὸς τὰ ἱερὰν φρουρίων ἔχοντες ἐργαστήρια, κτίζειν) φαίνομοιος. ὁ μὲν οἱ αἱρετικοὶ, ὅτε εἶσω τὰ ἱερὰν φρουρίων πραγματεύονται ἀφ' τὸ μὴ τὰ θείων ἀπρεπῶς μυήσεων.

§. β'. Οἱ δὲ Μοντανισταὶ ὅτι συνδιατρῖβ) τοῖς ἐξ αὐτῶν γινομένοις ὀρθοδόξοις· καὶ οἱ λεγόμενοι ἐξ αὐτῶν ἐπίσκοποι, ἢ κληρικοὶ, ἐξωθεῖν) Κωνσταντινουπόλεως.

§. γ'. Κωλύον) ἐμπορεύεσθαι ἀνθρώποδα, καὶ ἐ χρηγεῖν) οἱ πτώχοι αὐτῶν τὰ λεγόμενα ἀξιωματικὰ ὑπὸ τὰ δικαστήρια, ἢ τὰ σκληρῶν· καὶ ὁ νέμων αὐτοῖς ἄλογον φορτίσιον δέκα λίτρας φορτιστῶν, καὶ δέκα οἱ ἀρχοντες ἐξ ἀμελείας, καὶ ὁ κώμης τὰ φορτίων, καὶ ἡ τάξις αὐτῶν.

De testimoniu. De hæreticis, quibus omnis legitima conversatio interdicitur.

XXI. Idem A. Joanni P. P.

QUoniam multi judices in dirimendis litigiis nos interpellaverunt, nostro indigentes oraculo, ut eis reseretur quid de testibus [22] hæreticis statuendum sit, utrumne accipiantur eorum testimonia, an respuantur, sancimus, contra [23] orthodoxos quidem litigantes nemini hæretico, vel his etiam qui Judaicam [24] superstitionem colunt, esse in testimonia communionem: sive utraque pars orthodoxa sit, sive altera. Inter [25] se autem hæreticis, vel Judæis, ubi litigandum existimaverint, concedimus fœdus permixtum, & dignos litigatoribus etiam testes introducere: exceptis scil. his, quos vel Manichaicus furor, (cujus partem & Borboritas [26] esse manifestum est) vel Pagana superstitio detinet: Samaritis nihilominus, & qui illis non [27] absimiles sunt, Montanistis, & Tascodrogitis [28] & Ophitis; quibus pro reatus similitudine omnis legitimus [29] actus interdictus est. Sed his quidem, id est, Manichæis, Borboritis [30], & Paganis, necnon Samaritis, & Montanistis, & Tascodrogitis, & Ophitis omne testimonium, sicut & alias legitimas conversationes sancimus esse interdictum. Aliis vero hæreticis tantummodo judicialia [31] testimonia contra orthodoxos, secundum quod constitutum est, volumus esse inhibita. Cæterum testamentaria testimonia eorum, & [32] quæ in ultimis elogiis, vel in contractibus consistunt, propter [33] utilitatem necessarii usus eis sine ulla distinctione permittimus, ne probationum facultas angustetur. Dat. v. Kal. Aug. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 532.

De testamentis militum.

XXII. Idem A. Joanni P. P.

DIvinam nostram sanctionem, per quam justimus neminem errore constrictum hæreticorum, hereditatem [34], vel legatum, vel fideicommissum accipere, etiam in ultimis [35] militum voluntatibus locum habere præcipimus, sive communi jure, sive militari testentur. Dat. Kal. Septemb. post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. ann. secundo [Imperii JUSTINIANI] 532.

10 XVI. *C. Theod. eod.* Baptisma iterari non debet.
11 Reponendum *Valens*, *Gratianus & Valentinianus.*
12 *L.* 1. *C. Th. eod. quæ est ad Julianum proconsulem Africæ*: utiqui episcopi jubentur deponi, nisi pollutum ab hæreticis rebaptizantur? *cap. episcopum* 45. *in canonibus Apost.* Pollutum intelligo non baptizatum in Trinitate. Idem dicendum, si dubitatur de aliquo, sit baptizatus necne. Nam in dubio non præsumitur baptizatus. v. *Alciat.* 2. *præsumpt.* 4. *cap. de quinque* 2. *extra de baptismo.*
13 Odio contrariæ religionis id fiebat à quibusdam. *c. ult. extra de baptismo.*
14 Jam totum non revocamus ad fontem: absit ut iteremus quod semel est: aut duplicemus quod unum est. *Optat. de Donat.* nec in ipsis hæreticis baptisma commune rescinditur. *Augustin. de hæres.* In modum semel nati hominis, baptisma semel conceditur à Deo. *l.* 58. *C. Th. de hæret.*

TIT. VI.

NE [36] SANCTUM BAPTISMA ITERETUR.

1. Imppp. VALENT. [37] VALENS & GRAT. AAA. ad Flavianum vicarium Africæ.

ANtistitem [38], qui [39] sanctitatem baptismatis illicita usurpatione geminaverit [40], sacerdotio indignum esse censemus. †. Eorum [41] enim condemnamus errorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismate non purificant, sed incestant [42], lavacri nomine polluentes. Dat. XVI. Kal. Nov. *Constant.* GRATIANO A. IIII. & MEROBAUDE CONSS. 377.

15 Cum rebaptizare quempiam de ministris catholicæ sectæ fuerit detectus, una cum eo, qui piaculare crimen commisit, (si tamen criminis per ætatem capax sit) & hic cui persuasum sit [44], ultimo supplicio percellatur. Dat. XII. Kalend. Aprilis, *Constant.* LUCIO V. C. CONS. 413.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

SI [43] quis rebaptizare quempiam de ministris catholicæ sectæ fuerit detectus, una cum eo, qui piaculare crimen commisit, (si tamen criminis per ætatem capax sit) & hic cui persuasum sit [44], ultimo supplicio percellatur. Dat. XII. Kalend. Aprilis, *Constant.* LUCIO V. C. CONS. 413.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

NUlli [45] hæreticorum [46] danda licentia est, vel ingenuos, vel servos proprios, qui orthodoxorum sunt initiati mysteriis, ad suum rursus baptisma deducendi, necnon illos, quos emerint, vel qualitercunque habuerint, necdum suæ superstitioni conjunctos, prohibendi catholicæ sequi religionem ecclesiæ. Quod qui fecerint, vel, cum sit ingenuus, in se fieri passus sit; vel factum non detulerit, exilio, ac decem librarum auri multa damnabitur: testamenti [47] & donationis faciendæ utrisque deneganda licentia. Quæ omnia ita custodiri decernimus, ut nulli judicum liceat delatum ad se crimen minori, aut nulli coercitioni mandare: nisi ipse idem pati velit, quod aliis dissimulando concesserit. Dat. III. Kalend. Jun. *Constantinopoli*, FELICE, & TAURO CONSS. 428.

41 *L.* 4. *Theod. eod.* 42 Qui rebaptizat, id aufert, quod geminat, *l.* 5. *C. Theod. de hæret.* Secundus baptismus non est purificatio, sed incestus. 43 *Pars legis* 6. *C. Theod. eod.* 44 In hoc casu scil. alias pecuniariter, *l. ult. C. eod.* 45 Pars ultima *l.* 65. *C. Theod. de hæreticis. Synops. Basil.* 1. *tit.* 1. *c.* περὶ αἱρετικῶν. 46 Et merito, quod enim Christiano non licet, *l.* 1. *C. eod.* id multo minus hæretico permittitur. 47 Anabaptistæ testamenti faciendi aut inter vivos donandi jus non habent. An idem in reliquis hæreticis? vid. *l.* 21. *in fin. C. de hæreticis.*

TIT. VII.

DE APOSTATIS [48].

De publicatione bonorum.

1. Impp. CONSTANT. & JULIAN. CC. ad Thalassium P. P.

SI [49] quis lege venerabili constitutus, & ex Christiano Judæus effectus, sacrilegis cœtibus aggregetur: cum accusatio fuerit approbata, facultates ejusdem dominio fisci [50] jubemus vindicari. Dat. v. Non. Jul. *Mediol.* CONSTANTIO A. IX. & JULIAN. CÆS. II. CONSS. 357.

De accusatione defuncti.

II. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hypatium P. P.

SI [51] quis defunctum [52] violatæ [53], atque desertæ Christianæ religionis accusat, eumque vel ad sacrilegia templorum, vel ad ritus Judaicos transisse contendit, eaque gratia testari [54] minime potuisse confirmat: intra [55] juge [56] quinquennium, quod [de] inofficiosis actionibus constitutum est, proprias exigat actiones, futurique judicii hujusce modi sortiatur exordium. Dat. XII. Kal. Jun. *Patavi*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

48 XVI. *C. Th.* 2, *Synopsis Basil.* 60. *tit.* 54. 6. *Harm.* 11. qui sunt, *v. l.* 4. *C. eod.*
49 *L.* 3. *C. Th.* 10. de Judæis Cœlicolis & Samaritanis, *lib.* 1. Qui ex Christiano factus erit Judæus δημευθῆναι, proscribitor, seu bona ejus publicantor. *Synopsis Basilic.* 60. *tit.* 54. *c.* 20. 6. *Harm.* 11. §. 1.
50 Apostatæ bona confiscantur. *Salic.*
51 Pars ultima *l.* 3. *C. Th. de apostatis.*
52 Mortuus desertæ religionis accusari potest, *l.* 4. §. 4. *ff. de hæret.* Quod ad instantiam, id est, petitionem Regis Franciæ factum fuisse adversus Bonifacium Papam refert Clarus 5. *sent.* §. *hæresis. vers. item de crimine.*
53 Crimen violatæ aut desertæ religionis.
54 Apostatæ non licet testari.
55 Post quinquennium de religione defuncti non est quærendum. Adde & similes casus, *l.* 5. *ff. de adult. l.* 17. §. 6. *ff. & l.* 5. *C. de injur. l.* 7. *ff. peculatus* & Titulum *ff. ne de statu defuncti post quinquen.* Suetonius *in Vespas.* vetuit inter cætera quæri de cujusquam defunctorum statu ultra certos annos.
56 Id est, continuum. ut in *l.* 22. *ff. ad senat. Vellejan. l.* 1. *ff. si quacunque prædict. potest. in med.* S. L.
57 *L.* 4. *C. Theod. eod.* 5. *Harm.* 11. §. 5. 58 Οἱ ἀποστάντες, *d. cap.* 5. 59 Ὁ προδιδοὺς ἕνα τῶν βαπτισμάτων, &c. Qui sanctum baptisma prodidit, testimonium non dicit, nec testamentum facit, nec alii succedit. Nam esse apostata intelligitur. *Synops. Basil.* 60. *tit.* 54. *cap.* 21. & 22. 60 *Sub.* ab intestato, 6. *Harmen.* 12. §. 5. Testamenti factionem activam, vel passivam non habent. 61 Vel legarum, aut mortis causa donationem accipiant. *Cujac. consult.* 32. 62 Pœnæ summum genus, versari inter homines & eorum suffragiis, id est, commerciis carere. 63 Pœnitentibus ullas parcitur, *l.* 4. §. 6. *ff. de hær. l.* 4. *l.* 41. *C. Theod. eod. l.* 8. *vers. Sed quia. ff. de summa Trinitate.* præterquam Apostatæ, *ut hic.* 64 Hoc innuit, Qui fidem prodidit, tueri commentitia non potest: sed quo tandem sensu? sic restitue, eos qui f. q. D. d. p. & p. d. m. i. p. m. tueri non posse. 65 Fidem hæretico datam non servare, num licet? Clarus negat ei servandam à privato, 5. *sent.* §. *hæresis. vers. præterea.* quod certè durum: est enim grave fidem fallere. *l.* 1. *in pr. ff. de pecun. const.* Clarus *ibid. & in vers. ulterius*, negat contumaci præstari patronum, aut procuratorem. 66 *L.* 7. *C. Th. de apost.* 67 Quamdiu vivunt. *l.* 2. *ff. eod.* adde alios casus, *l.* 12. *l.* 19. *in de falsis. l.* 13. *ff. de Silaniano. l. ult. ff. ad l. Pompeian.* 68 L. *Eclog.* 54. *c.* 23. 69 Venditionis species est. venditio οἰκονικὸς ἢ ἀπάντων τὸ νόμιμα contracta, *d. c.* 23. v. *l.* 6. *ff. de reg. juris.* 70 Intra quinquennium tamen. *l.* 2. *ff. eod.*

insimulationis congruæ non negemus. Nec id patiemur obstare, si nihil in contestatione prophano dicatur vivente productum. †. Sed ne hujus interpretatio [1] criminis latius in incerto vagetur errore: eos præsentibus insectamur oraculis, qui nomine *Christianitatis* induti, sacrificia [2] sacrilega vel fecerint, vel facienda mandaverint: quorum etiam post mortem comprobata perfidia, hac ratione plectenda est, ut donationibus testamentisque rescissis, hi quibus hoc deferret legitima successio, hujusmodi personarum hereditate potiantur. Dat. VII. Idib. April. *Ravennæ*, THEODOSIO XII. A. & VALENTINIANO A. II. CONSS. 426.

1 Apostatæ definitionem observa. Adde *l.* 6. *Eclog.* 54. & 6. *Harm.* 11. Idem dicuntur Margaritæ. *Cujac. hic.*

2 *Harm. d. loco.*

3 Pars Novellæ Theodosii de Judæis, Samaritanis, hæreticis & paganis, 3. §. *hic adjicimus*, videtur etiam hæc lex interpolata ex *l* 18. *in fin. C. de Judæis.*

4 Pœnam cogentis Christianum ad apostasiam faciendam observa.

5 De Judæo mentem Christianam corrumpente. Adde 6. *Harm.* 11. §. 3.

6 XVII. Cos. & qui fuerit nuntiatus: in Novellis Theodosii. Recte. id est, a. 439.

7 Novella Martiani, quæ extat in actis conciliiChalcedonensis.

8 Pœnam clerici & monachi in hæresim prolapsi, nota.

De eo, qui alium in nefandam sectam ritumve transduxit.

V. Iidem AA. Florentio P. P.

EUm [3] qui servum sive ingenuum invitum [4], seu suasione plectenda, ex cultu Christianæ religionis in nefandam sectam [5] ritumve traduxerit, cum dispendio fortunarum capite puniendum esse censemus. Dat. Prid. Kalend. Febr. THEODOSIO XV. [6] & VALENTINIANO IV. AA. CONSS. 435.

De clericis, vel monachis Apollinaristis, vel Eutychianis.

VI. Impp. VALENT. & MARTIAN. AA. Palladio P. P.

EOS [7], qui catholicarum ecclesiarum clerici, vel orthodoxæ fidei monachi [8], relicto vero orthodoxæ religionis cultu, Apollinaris, vel Eutychetis hæresim, & dogmata abominanda secuti fuerint; omnibus pœnis, quæ prioribus legibus adversus hæreticos constitutæ sunt, jubemus teneri, & extra ipsum quoque Romani imperii solum repelli, sicut de Manichæis præcedentium legum statuta sanxerunt. Dat. Kal. August. VALENTINIANO A. VII. & AVIANO CONSS. 450.

TIT. VIII.

9 Hic titulus non observatur in Gallia. *Author. legum in Gallia abrogatarum.*

10 Σταυρὸν τίμιον 1. *Eclog.* 1. *c.* 15. venerabilem crucem, *l.* 26. *ff. de episc.* Cur signum dicitur? dicam *ad Novell. Leonis* 72.

11 V. *c.* 73. *Synodi in Trullo. Paulum Diaconum in Tiberio.*

NEMINI [9] LICERE SIGNUM [10] SALVATORIS CHRISTI HUMI, VEL IN SILICE, VEL IN MARMORE, AUT INSCULPERE, AUT PINGERE.

I. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Eudoxio P. P.

TUm sit nobis cura diligens per omnia superni Numinis religionem tueri: signum Salvatoris Christi nemini licere vel in solo, vel in silice, vel in marmoribus humi [11] positis insculpere, vel pingere: sed quodcunque reperitur tolli, gravissima pœna multando eo, qui contrarium statutis nostris tentaverit, specialiter imperamus. Dat. XII. Kal. Jun. HIERIO & ARDABURIO CONSS. 427.

TIT. IX.

12 *Synopf. Basil.* 1. *tit.* 1. *c.* 11. 16. *C. Theod.* 8. Adde *Novell.* 137. περὶ ἑβραίων. Adde 5. *Decret.* 6. & 5. *Clem.* 2. & 5. *Extr.* 2. *de Judæis & Saracenis: & Extrav. Joannis tit.* 8. *de iisdem Judæis & Saracenis.* hic titulus abrogatus Nov. Leonis 55.

13 De Cœlicolis vid. *l.* 12. *ff. eod.*

14 Vid. *Cujac.* 7. *obs.* 30.

15 Judæorum universitati legari non potest. *Goth.* Quia collegium est illicitum *l.* 20. *ff. de reb. dub.* ANS.

16 Judæis erant hierei, archisynagogi & patres synagogarum, presbyteri, patriarchæ, apostoli ad exigendum aurum, *l.* 1. *l.* 2. didascali, *l. Hieros* 8. *l.* 14. *l.* 23. *C. Theod. de Judæis.* Ἐξαρχοι & proceres, *l.* 9. *ff. eod.* primates, *l.* 17. *ff. eod.*

17 Pars prior, *l.* 1. *C. Theod. eod.*

18 Cœlicolis erant majores & Patriarchæ. vid. *quæ notavi ad l.* 12. *ff. eod.*

19 Feralis secta ignis supplicio digna. v. *l.* 6. *in fin. ff. de maleficis.*

20 XVI. *C. Th.* 8. *c.* 5. 1. *Synopsis Basilicon* 1. *cap.* 11. *ex lib.* 54. *cap.* 19.

21 De pœna Judæi in neophytum seditionem moventis. Hic tamen notandum, neophytum non liberari Christianismi professione à delictis anterioribus. Vide *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 51. *verf. ult quæro.* *l.* 2. *C. Theod. de metatis.* 22 Synagogæ Judæorum immunes ab hospitatura. 23 Adde quædam *l.* 21. *in fin. ff. de operibus public.* His addenda lex Francica 1. *c.* 144. qua cautum fuit, ut nullus presbyter annonam, vel fœnum in ecclesiam mittat, adde *Nov. Theod.* 2. 24 Maji *C. Theod.* 25 *L.* 99. *C. Theod. de decur. lib.* 12. 26 *L.* 10. *ff. eod.* Judæi non sunt à curiæ muneribus immunes. Hinc collige sectam Judæorum non prohiberi. Circumcisio eis permittitur, *l.* 11. *ff. de ficar. Eclog.* 1. *c.* 11. *ex lib.* 60. *tit.* 39. *c.* 11. decuriones fieri possunt, *l.* 3. *in fin. ff. de decur.* munera civilia obire coguntur, *l.* 15. §. 6. *ff de excus. tut.* Cives Romani sunt.

De nuptiis.

VI. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AA. Cynegio P. P.

NE [27] quis Christianam mulierem [28] in [29] matrimonium Judæus accipiat: neque Judææ Christianus conjugium sortiatur, nam si quis aliquid hujusmodi admiserit, adulterii [30] vicem commissi hujusmodi crimen obtinebit: libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata. Dat. Prid. Idib. Mart. *Thessalonicæ*, THEODOSIO A. II. & CYNEGIO CONSS. 388.

27 *L* 2. *C. Theod. de nuptiis lib.* 3. *t.* 4. *C. Theod. ad leg. Jul. de adult. lib.* 9.

28 Etiam si publica & vulgaris sit mulier. vid. *Covar. in epitom.* 4. *decret* 2. *part.* 6. §. 11. *num* 3. *Gomez. in c. mulieres, num.* 12. *de Judæis in* 6.

Nuptiæ inter Christianos prohibitæ, etiam inter Judæos prohibentur, ipsorum lege cessante.

VII. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AA. Infantio Comiti Orientis.

NEmo Judæorum morem [31] suum in conjunctionibus retineat, nec juxta legem suam [32] nuptias sortiatur, nec in diversa [33] sub uno tempore conjugia conveniat. Dat. III. Kal. Januar. THEODOSIO A. III. & HABUNDANTIO CONSS. 393.

29 Judæus neque Christianam ducere: nec Christianus Judæo nubere legitime potest, quin adulterii vicem id crimen obtinet, *J. eod.* Eadem prohibitio locum habet in aliis etiam sectis; ut sic catholici cum impiis connubium non habeant. *Geneſ.* 6. *verſ.* 2. *Exod.* 34. *v.* 15. 16. *Deut.* 7. *v.* 2. 3. 4. *Judic.* 3. *v.* 6. 1 *Reg.* 3. *v.* 1. & *cap.* 11. *verſ.* 2. 2 *Chron.* 21. *v.* 6. *Esræ* 9. *v.* 1. 2. & *cap.* 10. *verſ.* 2. 18. *Nehem.* 10. *v.* 30. & *c.* 13. *v.* 22. 24. 25. 26. 27. 2 *Cor.* 6. *v* 14. 15. 16. *Goth.* Adde *l.* 16. *J. de Epiſcopal. aud. l. pen. in fin. J. de ſponſal. pr. inſtit. de Nupt. l.* 17. *ff. De Stat.* Mozz. *de Contrahend. matrim. n.* 25. Treutler. *de ſponſ. tb.* 1. *litt.* 1. ANS. In hanc legem vide etiam Alciat. 2. *Pareg. cap.* 22. Menoch. *de arbitr. jud. caſ.* 290. Covarruv. *in tit. de lib. decret.* 2. *part. cap.* 6. §. 11 *num* 3. Boër. *deciſ.* 316. *num.* 5. 5. L. 28. *quæſt.* 1. *cave. c. non oportet.* vid. *Concilium Laodicenum, c.* 31. *Chalcedonenſe c.* 14. & *Carthaginenſe. c.* 21. *Tertull.* 2. *ad uxor. Cyprian.* 3. *ad Quirinum, Auguſt.* 1. *de adult. conjug.* Demus ſponſalia contracta eſſe? etiam contracta reſcindi debent, *l. pen. verſ. Sin vero J. de ſponſalib.* Demus non orthodoxos inter ſe matrimonium re ipſa contraxiſſe? utique conſtabit matrimonium, habent enim hæretici ſua conjugia, ut & Turcæ & Ethnici. Demus alterum conjugatorum orthodoxum fieri? demus è contrario, unum ex duobus orthodoxis in hæreſim labi? vetat Paulus fidelem ab infideli diſcedere: ſi tamen diſcedat, manere innuptum jubet. 1. *Corinth.* 7. *verſus* 10. 11. 12. Poteſt ergo fidelis ſola thalami ſive thori ratione ſeparari, *dicto verſſ.* 11. idque Gregorius nonus etiam voluit, *cap. ult. extra de converſ. conjug.* Hinc conſtat, propter hæreſim matrimonii vinculum non ſeparari. *vide Synodum Tridentinam, ſeſſione penultima.* Quod cum ita ſit, abrogatur Canon 76. Synodi ſextæ *Conſtantinopolitanæ* habitæ *in Trullo.* qui juber hujuſmodi matrimonium ἄκυρον ἠγορεύειν, καὶ διάλυσιν διακελεύεσθαι, id eſt, irritum fieri, atque illicitum diſſolvi. Redeamus ad thori ſeparationem. Eane ultro fieri à fideli poteſt? An vero judicium Eccleſiæ requiritur? Urbanus negat requiri præciſe, cogi tamen eo caſu mulierem reverti ad virum pœnitentem: quæ alias invita non cogeretur, ſi judicio eccleſiæ divertiſſet. *cap. de illa* 6. *extra de divortiis.* Jam demus orthodoxum cum infideli (nunc enim non loquor de Judæo, Saraceno, Pagano, & ſimilibus, ſed hæretico) qui Chriſtum invocat, ſcienter contraxiſſe, ac mox pœnitere velle: num audietur? dicetur alibi. 30 Et ita capitale crimen erit. Quæritur Alciatus 7. *Pareg.* 123. quo ſupplicio afficiendus ſit, qui cum Judæa rem habuerit? notat autem ut adulterum puniri, ſi animo contrahendi matrimonii: ſin minus extraordinaria pœna, qua de re vide alia quædam apud Clarum 5. *ſententiarum* §. *fornic.* 5. *verſ. cum Judæa.* 31 Non omnem tamen, nam & apud eos vetitæ ſunt nuptiæ inter aſcendentes, & deſcendentes, ſed & inter collaterales certis gradibus; morem itaque intellige eum qui ſequitur: poſſis & addere jus ſuſcitandi ſeminis fratri mortuo, *Geneſ.* 39. *Deut.* 25. *v.* 5. 32 Sed juxta leges communes, *Synopſis Baſilicon* 1. *tit.* 1. *ex lib.* 60. *tit.* 39. *ex cap.* 33. 34. 35. 33 *Novell.* 89. *cap.* 12. §. 5. 6. *Harmen.* 4. *cap.* περὶ τῶν ἐχόντων δύο γυναῖκας, *l.* 5. *J. de donat. ante nupt.* Duæ ſunt polygamiæ ſpecies. Prior quoties duo uno tempore habenter uxores. Altera quoties priore mortua, altera ducitur. De priori ſpecie hic agitur, de qua ſi quæras Jure divino num admitti debeat? Reſpondeo, non admitti. At inquies, nullibi prohibitam. Dices etiam dilectæ & exoſæ uxoris, *Dent.* 21. *verſ.* 15. & plurium uxorum, 2 *Sam.* 12. *verſ.* 8. mentionem fieri: Patriarchis quoque veteris teſtamenti plures uxores fuiſſe? *Geneſ.* 4. *v.* 19. & *cap.* 22. *v.* 24. *Judic.* 8. *v.* 30. 2 *Samuel.* 5. *v.* 1. 1 *Reg.* 11. *v.* 1. 2. 3. 1 *Chronic.* 3. *v.* 9. & *cap.* 14. *v.* 3. 2 *Chron.* 13. *v.* 21. *Eſth.* 2. *v.* 3. 4. 8. Polygamiam in eccleſia Chriſtiana receptam *arg.* 1 *Timoth.* 3. *v.* 8. & ab Athenienſibus, 15. *Gell.* 20. Polygamiam non repugnare neceſſariis ad ſalutem: uſitata divortia ejus beneficio evitari: non inconvenientes eſſe, ut uno capiti plura ſint membra? Reſpondeo. In rebus controverſis ad initia recurrendum. *Matt.* 19. *v.* 8. ab initio ita non fuiſſe conſtat evidentiſſimè. Nota ſunt enim hæc, Erunt duo in carne una, *Geneſ.* 2. *verſ.* 24. *Matth.* 19. *v.* 5. *Luc.* 16. *v.* 18. *Nov. Leonis* 30. *in fin.* ſuam quiſque uxorem & proprium quæque virum habeat. 1. *Cor.* 7. *v.* 2. Quin ſi naturæ rationem quærimus, ipſa generatio non perficitur, niſi ex duobus: ſi amorem conjugalem, ſolidus inter duos tantum eſſe poteſt: nec ſic erit individua vitæ conjunctio, ſi utrique pluribus adhærere permiſſum eſt. Ad hæc, ſi ſpectabimus id quod homo per ſe poteſt, unus pluribus non ita poſſit ſufficere: ſi æquitatem, plures mariti uxori permittendi eſſent: ſi liberorum & familiarum certitudinem, ſi parentibus honorem debitum, tollendus maritorum aut uxorum ille numerus: ſi juriſprudentes, & eos quidem vel Ethnicos in conſilium adhibueris, Polygamiam non probabunt. *l.* 1. *in fin. ff. de his qui notant.* ſi Imperatores, iidem Polygamiam vetuerunt, *ut hic. l.* 2. *J. de inceſtis, l.* 18. *in pr. J. de adult. Nov.* 2. *c.* 2. §. 1. Conſtat igitur, nec eandem duobus nuptam eſſe poſſe, nec eidem licere eodem tempore duas uxores habere. §. 6. *Inſt. de nupt. l.* 15. §. 4. *ff. de manumiſſ. vindicta.* ut jam duæ Jacobi uxores, gregeſve concubinarum Salomonis ad Chriſtianos non pertineant. Quid quod uxorem habenti concubinam apud Romanos habere non licuit, *l. unic. J. de concubinis, Paul.* 2. *ſent.* 20. §. *unico.* & quod magis mirere, unicam tantum concubinam, non plures. vid. *Cujac. ad Novell.* 18. *cap.* 5. *Nov.* 89. *c.* 12. §. 5. 34 *L.* 10. *C. Th. de Juriſdictione, & ubi quis conveniri debeat lib.* 2. *tit.* 1. Judæi ſecundum jura communia vivant & conveniantur. *Synopſ. Baſil.* 1. περὶ Ἰουδαίων. *c.* 36. 35 Judæi, ſi pactione communi apud Judæos in negotio pecuniario, vel civili litigabunt, valebit ſententia, tanquam legitimi cognitoris & arbitri dati, eamque judices exequantur. *Synopſis Baſil. d. c.* 36. 36 Archiſynagogi Judæorum, arbitri inter ſuos eſſe poſſunt. huc refer *l.* 7. §. *de epiſc. and.* 37 *L.* 10. *C. Th. de Judæis lib.* 16. 38 Puta Chriſtianus idemque privatus officialis. *l. nemo* 16. *C. Th. de Judæis* 1. *Eclog.* 11. *C.* 37. At non præſes. *in fin. J. eod. l.* 1. §. 1. *ff. de offic. præf. urb.* 39 Suæ rei quiſque juſtus eſt moderator & arbiter. *l.* 70. *ff. de rei vind. l.* 21. *J. mandati. l.* 9. *ff. rer. annot. l.* 2. *ff. ſi à parent. quis manumiſſ. l.* 13. §. *ult. ff. de injur. l. ult. ff. de annona, l.* 9. §. 3. *ff. de acquir. rerum dom.* §. 4. *Inſt. de rerum diviſ.* hinc colligunt, hæredem prohiberi non poſſe à teſtatore, ne res proprias diſtrahat. vid. *quæ notavi ad l.* 55. *ff. de leg.* 1. 40 Diſcuſſoris munus inter cætera fuit rebus venalibus præſta ſtatuere. 41 ἐξαρχος vocat autor Synopſeos Baſilic. 1. *tit.* 1. περὶ Ἰουδαίων, *c.* 37. 42 *L.* 165. *C. Th. de decurionib. lib.* 12. 43 *L.* 4. *J. eod.* 44 *L.* 18. *C. Th. de Judæis, lib.* 16. 45 Quoſdam *l. Judæis C. Th. eod.* 46 Solemni Aman. ita legitur in *C. Th. l. Judæos titul. de Judæis.* de qua ſolemnitate, vid. *hiſt. Eſther. c.* 11. *verſ.* 21. *& Joſeph.* 11. 47 Sumptæ ſcil. de Amano. 48 Puto legendum, *incedere*, ut ſpeciem quandam ambarvalium demonſtret. 49 Senſus eſt, Judæi in memoriam crucifixi Amanis, annuatim crucem ligneam contumeliæ cauſa vicatim præferebant, eamque poſtea exurebant: inde quidam ex Judæis irridendæ paſſionis, & mortis Domini occaſionem arripiebant.

TIT. IX.

DE JUDÆIS [12], ET COELICOLIS [13].

De legatis.

I. Imp. ANTONIN. A. Claudio Triphonino.

QUod Cornelia Salvia Universitati [14] Judæorum, qui in Antiochiensium civitate constituti sunt, legavit [15], peti non potest. Dat. Prid. Kalend. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De festivitatibus.

II. Græcæ constitutionis epitome ex eadem collectione, & Nomocan. tit. 7. cap. 4. & Eustathio de temporibus.

ΕΝ πασῖς ἑορταῖς αὐτῶν οἱ Ἰουδαῖοι σωματικῶς & λειτουργοῦσιν.

IN festivitatibus aut Sabbatis suis Judæi corporalia [16] munera non obeunt, neque quicquam faciunt, neque propter publicam privatamque causam in jus vocantur, aut ipsi Christianos in jus vocant.

De his, qui conversos ad Christianismum injuria afficiunt.

III. Imp. CONSTANT. A. ad Euagrium P. P.

JUdæis [17], [& Cœlicolis,] & Majoribus [18] eorum, & Patriarchis volumus intimari, quod, si quis post hanc legem aliquem, qui eorum feralem [19] fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, saxis [20], aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognovimus) ausus fuerit attentare, mox flammis [21] dandus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. Dat. XV. Kalend. Novemb. *Murgillo*, CONSTANTINO A. IV. LICINIO IV. CONSS. 315.

De militibus velut hospitii merito irruentibus in synagogam Judaicam.

IV. Impp. VALENT. & VALENS AA. Remigio magistro offic.

IN synagogam [22] Judaicæ legis, velut hospitii [23] merito, irruentes milites jubeas emigrare: quos privatorum domus, non religiosarum loca habitationum merito convenit attingere. Dat. Prid. Non. Martias [24] VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

De muneribus.

V. Imppp. GRATIANUS, VALENTIANIANUS & THEOD. AAA. Hypatio P. P.

JUssio [25], qua sibi Judaicæ legis homines blandiuntur, per quam eis curialium munerum dabatur immunitas [26], rescindatur. Dat. XVIII. Kalend. Maji, *Mediolani*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De cœlicolis, & eorum ædificiis.

XII. Iidem AA. Jovio P. P.

Cœlicolarum [1] nomen inauditum quodammodo novum crimen superstitionis vindicavit. Hi nisi ad Dei cultum venerationemque Christianam conversi fuerint, his legibus, quibus præcipimus hæreticos adstringi, se quoque noverint adstringendos. †. Ædificia autem eorum, quæ nescio cujus novi dogmatis conventus habent, ecclesiis vindicentur. Certum [2] enim est, quidquid à fide Christianorum discrepat, legi Christianæ esse contrarium. Dat. Kalend. April. *Ravennæ*, HONOR. VIII. & THEOD. III. AA. CONSS. 409.

De festivitatibus.

XIII. Iidem AA. Jovio P. P.

Die [3] Sabbato ac reliquis sub tempore, quo Judæi cultus sui reverentiam servant, neminem aut facere aliquid, aut ulla ex parte conveniri [4] debere præcipimus: ita [5] tamen, ut nec illis detur licentia eodem die Christianos orthodoxos convenire, ne Christiani forte ex interpellatione Judæorum ab officialibus, præfatis diebus, aliquam sustineant molestiam: cum fiscalibus commodis, & litigiis privatorum constet reliquos dies posse sufficere. Dat. VII. Kal. Aug. *Ravennæ*, DD. NN. HONORIO VIII. & THEOD. Aug. III. CONSS. 409.

Ne Judæi lædantur, & ne insolescant.

XIV. Iidem AA. Philippo P. P. per Illyricum.

NUllus [6] tanquam Judæus, cum sit innocens [7] obteratur, nec expositum eum ad contumeliam religio qualiscunque perficiat: non passim eorum Synagogæ, vel habitacula concrementur, vel perperam sine ulla ratione lædantur: cum alioquin, etiam si sit aliquis sceleribus implicitus, idcirco tamen judiciorum vigor, jurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem. Sed ut in hoc personis Judæorum volumus esse provisum: ita id quoque monendum esse censemus, ne Judæi forsitan insolescant, elatique sui securitate, quicquam præcipites in Christianam reverentiam ultionis admittant. Dat. VIII. Idib. Aug. *Constantin.* HONORIO IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

De judice competenti.

XV. Iidem AA Aureliano P. P.

SI [8] qua [9] inter Christianos & Judæos sit contentio, non à Senioribus Judæorum, sed ab Ordinariis [10] judicibus dirimatur. Dat. XIII. Kal. Novemb. HONOR. XII. [11] & THEOD. VIII AA. CONSS. 418.

De circumcisione.

XVI. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

JUdæi & bonorum [12] proscriptione, & perpetuo exilio damnabuntur, si nostræ fidei hominem circumcidisse [13] eos, vel circumcidendum mandasse constiterit. Dat. Prid. [14] Kalend. Februar. THEODOS. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De anniversario canone.

XVII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Joanni Comiti sacrarum largitionum.

JUdæorum [15] primates, qui in utriusque Palæstinæ synedriis [16] dominantur, vel in aliis provinciis degunt, periculo suo anniversarium canonem de synagogis omnibus, Palatinis compellentibus, exigant, ad eam formam, quam Patriarchæ quondam coronarii [17] auri nomine postulabant: & hoc, quod de Occidentalibus Patriarchis conferri consueverat, nostris largitionibus inferatur. Dat. III. Kalend. Jun. *Constantinop.* FLORENTIO & DIONYSIO CONSS. 429.

De Judæo Christianum ad suam religionem traducente.

XVIII. Idem * Græca constitutio ex lib. 60. Basil. titul. 54. cap. 31. & Nomocan. titul. 9. cap. 25.

JUdæus, qui eum qui Judaicæ religionis non esset, contraria doctrina ad suam religionem traducere [18] præsumpserit, bonorum proscriptione damnetur, miserumque in modum puniatur.

Eadem constitutio Græcè & Latinè ex Basil. lib. 1. ex lib. 60. tit. 54. cap. 31.

ΕΑΝ Ιουδαῖος χριστιανὸν πρὸς τὴν οἰκείαν θρησκείαν ἐφελκύσηται παλιμῤῥησίᾳ, δηλονότι, καὶ τὸν δι' ἀκριβοῦς πυνθάνεσθαι ὑρίζει.

SI [19] Judæus pertrahere Christianum ad religionem suam ausus fuerit, proscribitur, & sanguinis pœnam sustinet.

De administrationibus & dignitatibus, de synagogis.

XIX. Iidem AA. Florentio P. P.

HAc valitura in omne ævum lege sancimus, neminem [20] Judæorum, quibus omnes [21] administrationes & dignitates interdictæ sunt, nec Defensoris civitatis fungi saltem officio, nec patriæ [22] honorem attripere concedimus: nec adquisiti sibi officii auctoritate muniti, adversus Christianos, & ipsos plerunque sacræ religionis Antistites, veluti insultantes fidei nostræ, judicandi, vel pronunciandi quamlibet habeant potestatem. §. 1. Illud etiam pari considerationis rationis arguentes, præcipimus, ne qua [Judaica] synagoga in novam fabricam surgat [23] fulciendi [24] veteres permissa licentia, quæ ruinam minantur [25].

§. 2. Quisquis igitur, vel insulas acceperit, quæsitis dignitatibus non potiatur: vel [si] ad officia vetita irrepserit, ab his penitus repellatur: vel [si] Synagogam extruxerit, compendio Catholicæ Ecclesiæ noverit se laborasse. Et qui ad honores [& dignitates] irrepserit, habeatur, ut antea conditionis extremæ, etsi honorariam [illicite] promeruerit dignitatem. Et qui Synagogæ fabricam cœperit, non studio reparandi, cum damno [26] quinquaginta librarum [auri] fraudetur ausibus suis. Cernat præterea bona sua proscripta, mox pœnæ sanguinis destinandus, [quasi] qui fidem alterius expugnavit perversa doctrina. Dat. Prid. Kal. Febr. THEODOS. A. XVII. & [FESTO [27]] CONSS. 439.

TIT. X.

NE [28] CHRISTIANUM MANCIPIUM HÆRETICUS, VEL JUDÆUS, VEL PAGANUS HABEAT, VEL POSSIDEAT, VEL CIRCUMCIDAT.

1. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Monoxio P. P.

JUdæus [29] servum Christianum nec comparare debebit, nec largitatis, vel alio quocunque titulo consequetur. Quod si aliquis Judæorum mancipium, vel Christianum habuerit, vel sectæ alterius, seu nationis credidit ex quacunque causa possidendum, & id circumciderit: non solum mancipii damno multetur, verum etiam capitali [30] sententia puniatur: ipso servo pro præmio libertate donando. Dat. IV. Idib. April. *Constantinop.* HONOR. A. II. & CONSTANTIO V. C. II. CONSS. 417.

11. *Constitutionis Græcæ epitome ex lib. 60. Basil. ex indice κατηχείων & ex collectione Græca constitutionum ecclesiasticarum, & aliis auctoribus.*

ΟΕ΄λλη, καὶ Ιουδαῖος, καὶ Σαμαρείτης, καὶ ἄθεος αἱρετικὸς, τυπῶσιν μὴ ὢν ὀρθόδοξος, ἢ δώσωσιν χριστιανὸν ἀνδράποδον ἔχειν, μήτε κληρικὸν μήτε μοναχὸν ἐπεὶ καὶ αὐτὸ χριστιανὸν ἐλεύθερόν τε, καὶ ὁ κτησάμενος δίδωσι τοῖς θεοῦ λ. λιτρας.

GRæcus [31] [seu Paganus] & Judæus, & Samaritanus [32], & alius hæreticus, id est, non existens orthodoxus, non potest Christianum mancipium habere, neque catechumenum [33] circumcidere [34]: quia & ipsum mancipium Christianum ad libertatem pervenit, & qui possidet, dat privatis, [largitionibus] triginta libras.

TIT. XI.

DE PAGANIS [35], ET SACRIFICIIS, ET TEMPLIS.

De templo Paganorum claudendo. 1. De sacrificiis prohibitis. 2. Sanctio.

1. Imp. CONSTANTINUS ad Taurum P. P.

PLACUIT [36] omnibus locis, atque urbibus universis claudi [37] protinus templa, & accessu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. §. 1. Volumus etiam cunctos sacrificiis [38] abstinere. §. 2. Quod si aliquid forte hujusmodi perpetraverint, gladio [39] ultore sternantur, facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari, & similiter puniri [40] Rectores provinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Dat. Kal. Decembr. CONSTANTIO IV. [41] & CONSTANTE AA. CONSS. 342.

De sacrificiis prohibitis.

II. Imppp. THEOD. GRAT. & VALENT. [42] AAA. Cynegio P. P.

NE [43] quis mortalium ita faciendi sacrificii [44] sumat audaciam, ut inspectione jecoris, extorumque [45] præsagio vanæ spem promissionis accipiat, vel (quod est deterius) futura sub execrabili consultatione cognoscat. Acerbioris etenim imminebit supplicii cruciatus ei, qui contra vetitum præsentium vel futurarum rerum explorare tentaverit veritatem. Dat. VII. [46] Kal. Jun. ARCAD. & BAUTONE CONSS. 385.

De sacrificiis, de publicorum operum ornamentis.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Macrobio P. P. Hispaniarum & Procliano Vicario quinque provinciarum.

SIcut [47] sacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta [48] servari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, si quod rescriptum, si qua lex forte prætenditur: abreptæ hujusmodi chartæ ex eorum manibus ad nostram scientiam referantur. Dat. IV. Kal. Febr. *Raven.* THEOD. V. C. CONS. 399.

De ritibus & festis.

IV. Iidem AA. Apollodoro Proconsuli Africæ.

UT [49] profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos conventus civium & communem omnium lætitiam non patimur submoveri. Unde absque ullo sacrificio [50], atque ulla superstitione damnabili, exhiberi populorum voluptates, secundum veterem consuetudinem, ministrari etiam festa convivia, quando exigunt publica vota, decernimus. Dat. XIII. Kal. Sept. *Patavii*, THEOD. V. C. CONS. 399.

De veteribus templis.

V. Impp. HONOR. & THEOD. AA. populo Carthaginiensi.

OMnia [51] loca, quæ sacris error veterum deputavit, nostræ [52] rei jubemus sociari. Quod autem ex eo jure ubicunque ad singulas quæscunque personas vel præcedentium Principum largitas, vel nostra majestas voluit pervenire, id in eorum patrimoniis æterna [53] firmitate perduret. Ea vero quæ multiplicibus constitutis ad venerabilem Ecclesiam voluimus pertinere, Christiana sibi merito religio vindicabit. Dat. III. Kal. Septembr. *Ravennæ*, HONORIO X. & THEODOSIO VI. AA. CONSS. 415.

De Judæis vel Paganis non ledendis.

VI. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

CHristianis [54], qui vere sunt, vel esse dicuntur, specialiter demandamus; ut Judæis, ac Paganis quiete [55] degentibus nihilque tentantibus turbulentum, legibusque contrarium, non audeant manus inferre religionis auctoritate abusi. Nam si contra securos fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint: non ea sola, quæ abstulerint, sed convicti in duplum quæ rapuerint, restituere

---

1 Cœlicolarum nomen inauditum & superstitionem, *ut hic*, & in Epigraphe hujus tit. vid. & *l. 3. C. eod.* Adde *l. 19. C. Th. de Judæis &c. lib. 16.* Hieronymo dogma novum appellat Imperatores hic. Synopsis Basilicon *lib. 1. cap. περὶ αἱρετικῶν* de eos appellat ἐκκλησίας, τὰν ἑρανὸν, cœlum colentes. Sophonias reprehendit quosdam ex Judæis, qui militiam cœli colerent: ad quos Juvenalis videtur allusisse, *Sat. 14. vers. 92. Ni prætereunte & cœli numen adorante*: & Petronius *in Cæna Dellis* loquens de Judæo: *Et cœli summum adorat auriculæ*: sed hi ad Christianorum hæreticos non pertinent. Augustinus *epist 163.* refert majorem cœlicolarum novi apud Donatistas baptismi authorem fuisse: erant enim cœlicolis majores. *l. 3. C. eod. v. hic Cyriac.* Constat tamen ex hac lege Cœlicolarum nomen Honorii & Theodosii tempore inauditum, & quodammodo novum fuisse, & novi dogmatis conventus habuisse *hac lege*, suos esse, item majores & patriarchas. *l. 3. C. eod.* An Judæorum Christiani fuerint & Essenorum portio: & ab eis Messaliani profecti, & Cœlicolæ dicti, quod eorum πρεσβυτερὸι essent ἐν ἀγρῷ καὶ ἀδόμοις τόποις, in Commentariis ad hunc locum nostris, plenioribus olim, Deo dante dicemus.

2 Qui non est mecum, contra me est. *Accurs.*

3 *L. 3. C. Theod. de feriis, lib. 2.* Adde *Novell. Leon. 82.*

4 Die sabbathi Judæi nec conveniri, nec convenire alios possunt: *Cujac. 3. de præs.*

5 *L. 1. in pr. ff. quod quisque juris.*

6 Lex 21. *C. Th. de Judæis.* Nemo Judæos nihil delinquentes violet: aut synagogas eorum, aut habitacula concremet: Quod si quid delinquerunt, apud judicem accusantor. Non tamen ulli Judæo fas esto quidquam contra reverentiam Christiani cultus insolenter admittere. *Synopsis Basil. ibid. c. 39. & 40.*

7 Judæi innocentes non sunt offendendi. adde *l. 6. C. de pagan. & sacrif. l. Ecl. 1.* περὶ Ἰουδαίων *cap. 31. fol. 2.*

8 Pars quædam legis 22. *C. Theod. de Judæis.*

9 *L. 22. l. 78. C. Th. eod.*

10 Judæus actor vel reus forum Christiani sortitur. *Sal.*

11 Pars ultima legis 26. *C. Theod.* de Judæis.

12 In Cod. Th. *Honorio X. & Theodosio VI. AA. Conss.* id est, A. 415. Recte.

13 *L. 28. C. Th. eod. 1. Eclog. cap.* περὶ Ἰουδαίων *41. 42. ex lib. 20. tit. 39. 40.* 14 In Cod. Th. vid. *Id. Apr. Constant. Asclepiodoto & Mariniano Coss.* id est, A. D. 423. Recte. 15 *L. ult. C. Th. eod.* 16 Vid. *l. ult. ff. de decretis ab ordine.* 17 Vid. *l. 1. C. de auro coronario.* 18 *Eclog. d. loco cap. 31.*

19 Interpretatio Leunclavii. vid. *d. c. 31.* 20 Pars Novellæ Theodosii *de Judæis, Samaritanis, hæreticis & Paganis* 3. 21 Judæi arcentur ab honoribus. 22 Nec patris honorem, *Cujac. 12. obs. 30.* vetantur enim Judæi esse ἔνδικοι πόλεως ἢ πατρὸς. Patres civitatis sunt curatores civitatis. *l. 3. vers. si quis vero. C. de his qui sponte munera. ubi* vid. *Cujac.* Græcis etiam ἄρχοντι testè Ulpiano *in Demosthenem.* 23 Judæi novas sibi ædificare synagogas prohibentur. vid. *Cujac. 16. obs. 3.*

24 Vid. Cassiodorum *in rescripto quodam Totodorici ad Judæos 2. lib. variar.* 25 Quid si penitus collapsæ, an restaurari poterunt? Gregorius permisit. *c. consuluit. 7. extra de Judæis.* & æquo jure: restauratæ namque non novæ, sed eædem ædes intelliguntur, secus stricto jure. *l. 20. §. 2. ff. de serv. urb.*

26 *Magistratus arcent quantum possunt homines à falsis religionibus: sed religio imperari potest: nihil ea magis est voluntarium.* Lactant. 27 *Et qui fuerit nunciatus* in Nov. ipsi Theodos.

28 XVI. *C. Th. 7.* Ne Christianum mancipium Judæus habeat. *Vigilius vero in l. 1. ff. si cert. pet. num. 4.* ita legit: Ne Christianum mancipium, hæreticum, vel Judæum Paganus habeat, &c.

29 *L. 4. C. Theod. eod. lib. 16.* Judæus Christianum mancipium ne habeto, nemo sua religione docendo imbutum circumcidito. Nec item quivis alius hæreticus mancipium Christianum habeto. *Synopf. Basil. 1. tit. 1.* περὶ Ἰουδαίων 59.

30 Pœnam circumcidentis Christianum observa. Adde 6. *Harmen. Eclog.* περὶ Ἰουδαίων *c. 41. 4.*

31 Interp. Contii.

32 *Nov. 129. 144.*

33 *Catechumeni* sunt adjutores baptismo designati.

34 Vid. *Greg. epist. 3. cap. 21. Nov. 144. c. 2. in fin.*

35 XVI *C. Th. 10.* περὶ εἰδώλων *1. Syn. Basil. 1. c. 3.* περὶ εἰδωλείων *6. Harmen 11.* id est, de Græcis. ita dictos opinor, quod initio nascentis Ecclesiæ inter cæteras gentes, Græci obstiterint Euangelio; Pagani vero quasi in pagis viventes, alieni à civitate Dei, *Optat.* Puto paganos ob contemptum vocatos fuisse, quasi diversos à Christianis Christo militantibus, & Christianis ignobiliores. Nam & in jure, pagani militibus opponuntur; Gentiles vero Ethnicos, & nationes dictos opinor, comparatione habita ad Christianos, qui numero erant paucissimi: vel ita Christiani cum initio pauci essent, Idololatras Gentiles, & Nationes appellarunt: cum eos autem in ordinem redegissent, paganos nuncuparunt, quasi in pagis non in urbibus, ut olim viventes.

36 *L. 4. C. Theod. eod.* adde *Alciat. 1. parerg. 13.* ubi elegantem recitat locum ex Cassiodoro

37 Constantinus templa Paganorum claudi jubet. *8. Niceph. 18. & 25. 16. C. Th. 10. c. 4.*

38 VI. *Harm. 11. d cap. 4.* Adde *l. 2. l. 7. C. eod.* vid. quæ notavi de vetitis sacrificiis ad *l. 12. ff. de sicar.* adde *l. un. C. de thesaur. Paul. 5. sent. 3. §. 9.*

39 Pœna Gentilismi & sacrificantium: & ita deterior conditio Paganorum quàm Judæorum, quorum secta prohibita non est.

40 Rector provinciæ negligentiæ punitur.

41 In C. Theod. *Constantio III. & Constante II. AA. Conss.* sed neutrum rectum: reponendum enim *Constantio VI.* id est, A. D. 353. *I. G.* 42 Tribuenda hæc lex *Valentiniano, Theodosio, & Arcadio. I. G.* 43 *D. l. 9. C. Theod. eod.* adde *Niceph. 18. c. 4.* 44 *L. 1. §. 1. C. eod.* 45 Extispicina prohibita. 46 VIII. *C. Theod.* 47 *L. 15. C. Theod. eod.*

48 Qualia sunt in urbibus, nam templa quæ in agris, aut abditis locis constituta, nulla ornamenta habebant. Patres in Concilio Africano destrui postulant. Eo munere, si quis unquam strenue B. Martinus apud Gallos suo tempore functus est. vid. *Sulpit. in ejus vita.* 49 *L. 17. C. Theod. eod.*

50 Sacrificia superstitiosa Gentilium vetita, at non voluptates, festique conventus & festa convivia in iis observari solita, *ut hic.* ut nec templa eorum ideo eversa, *l. 3. C. eod.* 51 Pars legis 20. *C. Th. eod.* 52 Occupabantur plerumque à monachis. *l. 26. C. de episc. & clericis.* Igitur ex hoc loco possis colligere, Templa Paganorum Principis facta fuisse, non ecclesiæ. 53 Dominium Principis alienari non posse, hinc colligunt: apud Gallos id ita observatur: & merito: nam quæ provinciæ à populo regi adferuntur vel traduntur, dotis publicæ locum obtinent: ideoque, ut mulieris dos alienari non potest, ita nec Regis dominium. Atqui secundo gentis Regum liberis certæ provinciæ adsignantur? Sic sane: sed earum dominium à Corona non absciditur. Quemadmodum etiam possessiones, quædam patrimoniales in privato, transferuntur, authoritate curiæ Parisiensis accedente, salvo tamen semper regis dominio. vid. *Papon. 5. Arrest. 10.* Dominia regnorum inalienabilia ita censentur. Jus tamen belli nonnunquam ab ista regula discedit. 54 *Pars ultima legis 24. C. Theod. eod.* 55 Gentilissimus simplex capitis supplicio non punitur, sed certis tantum casibus, vide *l. 1. §. 2. C. eod. l. 7. l. 1. eod. vers. Quisquis.*

stituere compellentur. Rectores etiam provinciarum, & Officia, & Principales [1] cognoscant se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri à popularibus hæc permiserint, ut eos, qui fecerint, puniendos. Dat. VI. Id. Jun. *Constantin.* ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

1 Curiarum. de quibus dixi *l. 5. ff. de epist. audient.*

De delubris, simulachris, sacrificiis & ritibus.

VII. Impp. VALENT. & MART. AA. Palladio P. P.

NEmo [2] venerandi adorandique animo delubra [3], quæ olim jam clausa sunt, reseret. Absit a sæculo nostro infandis execrandisque simulachris honorem pristinum reddi, rediri [4] sertis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in hisdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc Serenitatis nostræ sanctionem, & contra interdicta sanctissimarum veterum constitutionum sacrificia exercere tentaverit: apud publicum Judicem reus tanti facinoris legitime accusetur, & convictus proscriptionem omnium bonorum suorum, & ultimum [5] supplicium subeat. Conscii etiam criminis, ac ministri sacrificiorum eandem pœnam, quæ in illum fuerit irrogata, sustineant: ut hac legis nostræ severitate perterriti, metu pœnæ desinant sacrificia interdicta celebrare. Quod si vir clarissimus Rector provinciæ post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione convictum, tantum scelus dissimulaverit vindicare: quinquaginta libras auri ipse Judex, quinquaginta etiam Officium ejus confestim fisco nostro inferre cogatur. Dat. Prid. Id. Novemb. MARTIA. A. & ADELPHIO CONSS. 451.

2 *Sym. Basil. 1. tit. 1.* περὶ Θυσιῶν *c. 12.*

3 Paganorum superstitio hic fundi-tus tollitur: Jubentur enim delubra claudi. Prohibentur etiam honores simulachris reddi, postes templorum sertis redimi, ignes aris accendi, thura in aris adoleri, victimæ cædi, vina pateris libari. Prohibet etiam hæc constitutio religionem vocari eorum sacrilegium, & pœnam mortis in eum, qui secus fecerit, indicit.

4 Nota ceremonias, & cultus simulachrorum.

5 *L. 1. §. 2. ff. eod.*

De his quæ Paganis interdicta sunt, non pertentandis.

VIII. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Dioscoro P. P.

NEmo ea quæ sæpius Paganæ superstitionis hominibus interdicta sunt, audeat pertentare: sciens, quod crimen publicum committit, qui hæc ausus fuerit perpetrare. In tantum autem hujusmodi facinora volumus esse resecanda, ut etiamsi in alieno prædio vel domo aliquid tale perpetretur, scientibus videlicet dominis, prædium quidem, vel domus sanctissimis juribus ærarii addicentur [6]: domini vero pro hoc solo, quod scientes consenserint sua loca talibus contaminari sceleribus, si quidem dignitate, vel militia quadam decorantur, amissione militiæ, vel dignitatis, necnon rerum suarum proscriptione plectentur: privatæ vero conditionis vel plebeiæ constituti, post cruciatus corporis, operibus metallorum, aut perpetuo deputabuntur exilio.

6 Fiscus bonorum Principum non tantum spoliis hostium, sed & gentilium sacerdotum damnis augetur.

7 Interpretatio Contii.

8 Hinc illa Symachi querela: Oro vos, justitiæ sacerdotes, ut urbis vestræ sacris reddatur privata successio, dicitent testamenta securi, & sciant sub Principibus non avaris stabile esse quod scripserint, &c.

9 Vide *l. 16. in fin. ff. de usufr. leg.*

10 Exstat apud authorem Synopseos 1. *tit. 1. cap.* περὶ εἰδώλων.

11 Interpretatio Contii.

12 Apostatæ ultimo supplicio puniuntur. vid. *C. de apostatis, l. 5.*

13 Pædobaptismus hic probatur.

14 Baptismus gentilibus imperatur.

15 Adde *l. 18. in pr. vers. Si vero. C. de hæreticis.*

16 Pœna recusantis baptismum, adde *parag. 3.*

17 Id est, summo supplicio, *l. 11. 12. C. de hæreticis.*

De eo, quod paganis donatur, vel relinquitur. 1. De paganorum imperatoribus puniendis.

IX. *Græca constitutionis epitome ex præfata collectione & Nomocan. tit. 6. cap. 3. & titul. 12. cap. 9.*

ΕΑν τι δωρηθῇ ἢ κριθελειφθῇ τόποις, ἢ θεσπίσεσι, ἢ ἐπὶ συσσίτοις τῶν εἰδώλων παλάτης· ἡ πόλις αὐτὸ λήψεται, οὐ μὴ τις θεσσαλικὸς οἰκεῖ, ἢ ὑφ' ἣν οἱ τόποι ἀφίκεται· καὶ δικαίως· καθ' ὁμοιότητα τῶν βασιλικῶν θεσπισάντων.

§. α'. Τὰ τῶν εἰδώλων ἀσεβήματα πωρωθέντες οἱ ἄρχοντες, καὶ τὰ ὑπερβαίνοντα αὐτὰς ἀναιρέσει βασιλεῖ.

De Baptismo. 4. De sacrificiis. 5. Ne pagani doceant. De publica annona.

X. *Græca constitutionis epitome ex eadem collectione, & Nomocan. 10 titul. 4. cap. 4. & titul. 1. cap. 10.*

ΟΙ μὴ τὸ ἅγιον βάπτισμα τῇ πλάνῃ τῶν εἰδώλων ἐπιμένοντες, ἐχάτιας πωρωθέντες.

§. α'. Οἱ μήπω βαπτισθέντες ἑαυτὸς, καὶ παῖδας, καὶ γαμετὰς, καὶ πάντας τοὺς αὐτῶν θεσπεσιωτάτων περὶς ἁγίας ἐκκλησίας, καὶ τοὺς μὲ αὐτῶν τέκνα μικρὰ ὄντα χωρὶς ἀναβολῆς βαπτίζον. οἱ τελέιοι θεσπέρων τὰς γραφὰς κατὰ τοὺς κανόνας διδάσκον.

§. β'. Εἰ ἀφ' τυχὸν φρατείας, ἢ ἀξίας, ἢ ὑσίαν ἔχῃ ἀμαρτίζοντες βαπτισθῶσι καὶ τοὺς παῖδας, ἢ τοὺς γαμετὰς αὐτῶν ἢ τοὺς οὐ τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐπὶ τῇ πλάνῃ ἐάσωσι, καὶ τοὺς αὐτοῖς θεσπίσιγγας· δημοῦον), καὶ δέοντας πωρωθῆ), καὶ τὸ πολίτειας ἢ μετέχειν.

§. γ'. Εἰ μὴ βαπτισθῶσι ἐ μετέχοσι τῶν τῆ πολιτείας ἔτε κυεμᾶσθαι ἐν ὑσίας κινητῆς, ἢ ἀκινήτης· ἀλλὰ τὸ δημόσιον αὐτὰ σὺν δίκῃ, καὶ ἁρμοδίως πωρωθῆ), καὶ ἐξορίζοντες.

§. δ'. Εἰ φανῶσι θυσιάζοντες, ἢ εἰδωλολατρεύλες· ὡς οἱ Μανιχαῖοι, πωρωθῆ).

§ ε'. Οὐ παιδεύσιν ἓ ἕλληνες οἰανδήποτε παιδείαν, ἕτε δημόσιας ἀπολαύσι ζητήσεως, ἕτε καὶ Θέων τύπον.

Qui [11] post sanctum baptismum in errore paganorum manent, ultimo [12] supplicio plectuntur.

§. 1. Qui vero nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis & conjugibus, & omnibus suis perducant se ad sanctas ecclesias, & suos parvulos [13] liberos sine mora baptizari [14] curent: majores vero prius scripturas secundum canones doceantur.

§. 2. Si vero propter militiam, vel dignitatem, vel facultates habendas, fingant [15] baptizari; & liberos, aut conjuges ipsorum, aut domesticos suos in errore reliquerint, & eos qui sibi attinent, & necessitudine juncti sunt: publicantur [16], & competenter plectuntur, & rempubl. non attingunt.

§. 3. Si vero non sint baptizati, nec participes erunt in ulla parte reipublicæ, neque domini erunt rerum mobilium, vel immobilium, sed fiscus ipsas vindicabit, & congrue punientur, & exulabunt.

§. 4. Si autem apparuerint sacrificantes, aut idololatrantes, ut [17] Manichæi puniuntur.

§. 5. Non docent autem pagani qualemcunque doctrinam, neque publica fruuntur annona, nec secundum sacram quidem formam.

11 Qui post sanctum baptismum in errore paganorum manent, ultimo supplicio plectuntur.

12 *Sym. Basil. 5. C. Th. 34. c. cos. 6. dist. 87. 17. quæst. 4. c. reum. 9. 2. Harm. 9.* hic titulus non est in usu apud Gallos. Solent etiam delinquentes, & debitores in Ecclesiis capi salvo jure redintegrandi, si recte confugerint. vid. *Lucemb 1. Placit. 2. Papon. 1. Arrest. 1. num. 17. 18. 19. ad 24. Rebuff. in proœm. const. gl. 5. n. 40.* Idem in tractatu *immunitatis ecclesiasticæ, t. 2.* differit de immunitatis etymo, causis, locis, personis, pœnis, judice, & effectu.

13 Ecclesias. *C. Theod. eod. Hal.*

14 Confugæ hi dicuntur, *l. 22. §. 1. ff. de episcop. & clericis.* refugæ, *l. 6. §. 1. ff. eod.*

15 Vid. *l. 5. in pr. ff. eod.*

16 Asyli jus tributum Ecclesiis hoc titulo: de templorum violatione vid. Damhouderium *in praxi Criminali, cap. 106.*

17 *L. 2. C. Theod. eod.*

18 v. *Synops. Basil. 5. 9. C. Th. 34. c. cos. 6. dist. 87. 17. quæst. 4. c. reum. 9. 2. Harm. 9.*

TIT. XII.

DE [18] HIS, QUI AD ECCLESIAM [19] CONFUGIUNT [20], VEL IBI EXCLAMANT [21], [ET NE [22] QUIS AB ECCLESIA EXTRAHATUR.]

De Judæis.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Archelao P. Augustali.

JUDÆI [23] qui reatu aliquo, vel debitis fatigati simulant se Christianæ legi velle conjungi, ut ad Ecclesias confugientes evitare possint crimina [24], vel pondera debitorum, arceantur: nec ante suscipiantur, quam debita universa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. V. Kalend. Jul. *Constantinopol.* CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

Ne confugientes ad sacras ecclesias inde abducantur.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Jovino P. P.

FIdeli devotaque præceptione sancimus, nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere [25]: sub hac videlicet definitione, ut si quisquam contra hanc legem venire tenta-verit, sciat se majestatis [26] crimine esse retinendum. Dat. X. Kal. Apr. CONSTANTIN. & CONST. CONSS. 414.

De spatio ad tuitionem confugientium concesso, & de armis.

Extat quidem hæc constitutio Græca integrior in 3. Synodi actis, sed qualem Theodosius, & post eum Just. in suum Cod. retulit, demptis videlicet proœmiis & epilogis, talem ex Cod. Theod. edidimus.

γ'. Αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς ΑΑ. Ἀνθίοχῳ μιγαλοπρεπεστάτῳ ἐπάρχῳ καὶ ὑπάτῳ.

ΑΝεῴχθωσαν τοῖς αἰδέσιν οἱ ναοὶ τῶ μεγάλε Θεῦ· ἐ γὰρ μόνα τὰ Θέια ὑσιαστήρια τὸν δύκτηλον ναὸν τ πατέρων τ τειχῶν ἀξιόλογ τειχίζομεν, εἰς ἀσφάλειαν σωτελεῖν τῶν θεσσεφυγόντων ἱκετίζομεν, ἀλλ' εἰ τι καὶ ἀβελτέρως τότε τυχόντ, ἄχρι τ τελευταίων ὑρῶν τ ἐκκλησίας, ἐλίγ βωμὸν τοῖς θεσφυγοῦσιν εἶναι θεσσετάξαμεν· ὥστε μεταξὺ τ ναῦ, ὃν τῷ θεσειρημένῳ τόπῳ ἀφεπορίχθαι διεγράψαμεν, ἄχρι τ θεσίων μὴ τὰς δημοσίας τόπας τ ἐκκλησίας ὑρῶν, πᾶν τὸ παρεκμέμυον, εἴτε οὖν οἰκίας ἢ κήπους ἢ αὐλὰς ἢ λάτρεις ἢ οὖ ὑσίας τυγχάνῃ, τὰς εἰσδυίτας θεσφύγας καθ' ὁμοιότητ τ ναῦ, φυλάττειν, καὶ μηδένα τούτοις ἱερουλίας ἐπιβάλλειν χείρας, ἵνα μὴ ὁ τῆς τολμῶν σὺν συμφορᾷ στερῆσι εἰδῶν καὶ οὐτὸς ἐξαιτῶν βοήθειαν, καθαφύγῃ. Τὰ γ ἂ ἀφισημένων τοιάτ ἀφ' τῦτο σωεχωρήσαμεν· ἵνα μή τινι τ θεσσφυζόντων ἐν τῷ τ Θεῦ ναῷ ἢ σὺν τοῖς ἁγίοις ὑσιαστηρίοις μόνοις, ἢ ἐδίοις, ἢ καθιδίοις, ἢ πανυχίζειν ἐξῇ, τ μὴ κληρικῶν τ ὑρησκείας χάριν τῦτο κωλυόντων, τ θεσσφυγῶν ἢ τ δυσεβείας ἕνεκα φυλαττόντων.

§. α'. Ὅπλα ἢ τὴ σὺν σιδήρῳ ἢ σὺ ἑτέρῳ ἀμυνήσεια τοὺς θεσσφυζόντας ἐδαμῶς ἔχειν ἢ ἐπιφέρειν αὐτὸς τ ἐκκλησίας θεσσετόμεθα, ἐ μόνον σὺ τῶν Θείων ναῶν καὶ ὑσιαστηρίων, ὡς τὰ λοιπὰ τούτοις κωλύοντες, ἀλλὰ καὶ τ οἰκημάτων, καὶ ἀφισίων, καὶ κήπων, καὶ λάτρεων, καὶ αὐλῶν, καὶ ϛοᾶν.

§. β'. Τὰς τοίνυν δίκας ὁπλων τ ἁγίω οἴκω Θεῦ, εἰ καὶ εἰς τὸ ἅγιον ὑσιαστήριον σὺ οἰωδήποτε ἔθνῃ, ἢ κτ' πωτῶτω τῶ πόλιν θεσσφύζησιν, ὑπανῶ σὺ τῷ ναῷ ἡτο. τῷ ὑσιαστηρίῳ, καὶ τροφῆς μισθαλαμβάνῃν παρὰ τ κληρικῶν θεσσήκ κεκωλυόλ οὔτος πᾶν ὑπέρεως, δεικνυόντων τὰ ἀφισήμενα σὺ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς θεσέδοσιν ἀφ' τῶ τ θεσσφυζόντων ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἀφοσιόμένων, καὶ διδασκόντων πιωμείαν κεφαλικῶν κτ' θεσπιτῶς ἐπιτάλων αὐτοῖς ὠρισμένων. οἷς ὁ θεσσφυζῶν εἰ μὴ πείθοι, τότε θεσπιμφθῶ τ φιλανθρωπίας ἡ ὑρησκείᾳ, καὶ ὃν τ Θέων εἰς τὰς θεσπελεχθέσας τόπες χωρεζέσθω ὑρφσύτης.

§. γ'. Τὰς ἢ μὴ ὅπλων πὰς ἁγίας ἐκκλησίας κρίλαμβάνοντας θεσηγυμμένας δὲ μὴ ποιεῖν τὰ ὑπομιμνησόμεθα. ἐαὶ ἢ σὺ οἰωδήποτε τόπω τ ἐκκλησίας, ἢ σὺτὸς τ ναῶ, ἢ θεσὶ τ ναόν, ἢ καὶ σὺτὸς τότε τυχάνω(ν παρεσχεθημεν τὰ ὅπλα αὐθέντας τ ἐπισκόπε παρὰ μόνων τ κληρικῶν μὴ αὐτηρότερον ἀναγκαζομένης ἀποτίθεσθαι θεσσετάξαμεν, διδομένης αὐτοῖς ἐλπίδ, καὶ ὅρκε, ὡς τῇ ὑρησκείᾳ μᾶλλον, ἢ τῇ τῶν ὅπλων ἐπικειρίᾳ ὀχυρωθήσον). Ἐαὶ ἢ τῇ ἐκκλησιαστικῇ φωνῇ ὑπομνηθέντες μὴ τοσύτους καὶ τηλικαύτας παρεσχεθείας τὰ ὅπλα μὴ λάνθων). ἐξόμνυμι-

III. Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS AA. Antiocho P. P.

PAteant [27] summi Dei templa timentibus: nec [28] sola altaria [29] & oratorium [30] templi circumjectum, qui [31] ecclesias quadripartito parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sanctimus esse propolita: sed usque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram [32] salutis esse præcipimus: ut inter templum, quod parietum descriptimus cinctu, & post loca publica; [& 33] januas primas ecclesiæ, quicquid fuerit interjacens, sive [34] in cellulis, sive in domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur. Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere: ne qui hoc ausus sit, cum discrimen suum videat, ad experiendam opem ipsi quoque confugiant. Hanc autem spatii [35] latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso Dei templo, & sacrosanctis altaribus [36] confugientium quemquam mane, vel vespere cubare, vel pernoctare liceat: ipsis hoc Clericis religionis causa vetantibus: ipsos qui confugiunt, pietatis ratione servantibus.

§. 1. Arma quoque in quovis telo, ferro, vel specie, eos qui confugiunt, minime intra ecclesias [37] habere præcipimus: quæ non modo à summi Dei templis [38] ac divinis altaribus prohibentur, sed etiam cellulis, domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus.

§. 2. Proinde ii qui sine armis ad sanctissimum Dei templum, aut ad sacrosanctum altare, sive ufquam gentium, sive in hac alma urbe confugiunt, somnum intra templum, sive ipsum altare, vel omnino cibum capere absque aliqua eorum injuria, ab ipsis clericis arceantur, designantibus spatia, quæ in Ecclesiasticis septis eorum tuitioni sufficiant, ac docentibus capitalem [39] pœnam esse propositam, si qui eos conentur invadere. Quibus si perfuga non adnuit, neque consentit, præferenda humanitati religio est, & à divinis ad loca quæ diximus turbanda temeritas.

§. 3. Hos vero, qui templa cum armis ingredi audent, ne hoc faciant, præmonemus: dein si telis cincti, quovis Ecclesiæ loco, vel ad templi septa, vel circa, vel extra sint: statim eos ut arma deponant, auctoritate Episcopi à solis Clericis severius conveniri præcipimus, data eis fiducia [40], *quod religionem* [41] *nomine melius, quam armorum præsidio muniantur.* Sed si Ecclesiæ voce moniti, post tot tantorumque denuntiationes noluerint arma relinquere, jam clementiæ nostræ apud Deum & Episcopum causa purgata, armatis, si ita res exegerit, intromissis, trahendos se abstrahendosque

22 An debitor in loco sacro arrestari possit, vid. *Peckium cap. 6. de jure sistendi, num. 1. 2.*

23 Confugam qui ex ecclesia abducit, tenetur majestatis; alibi verberatus, & detonsus deportatur. *l. 2. ff. de crimine sacrilegii: Synopsis Basil. 5. tit. 5. ex lib. 60. tit. 45.*

24 *c. 17.*

25 *L. 4. C. Theod. eod. Synopsis Basil. 5. tit. 5. c. 11. 2. Harm. 9.*

26 Templi Constantinopolitani descriptionem observa.

27 Θυσιαστήρια.

28 Κύκλον ναοῦ περὶ τὸν ναόν. Lex Græca, 5. *C. Theod. eod.* alias τὸν περίβολον ναοῦ. vid. *Cujac. 2. obs. 29.*

29 Hoc innuit quatuor parietibus septum fuisse oratorium templi.

30 *Novell. 17. cap. 7.* ἐλὶν βῆμον, id est, misericordiæ: quale fuit Athenis. *Theophil. Instit. de jure natur. §. 1. in fin. Pausanias in Atticis.* Alibi etiam fit mentio aræ salutis. Theod. & Valentin. imperatores, *βωμὸν σωτηρίας καὶ ἐν τοῖς ἐμπορίοις ἀσεβήμασι, ἢ ἐκκλησίαις ἀνίδρυσε.* hinc refert illud Euripidis *in Andromach.* ὦ δεῦ δὲ καταζύγην ἐγὲ πέτρον, ἢ βάλος ὄρους. Chremes apud Terentium *Heautontim. act. 5. scena 2.* Nec tu aram tibi, neque precatorem pararis. De aris plura vide apud Ferrandum 2. *explic. 14.*

31 Hæc particula superest.

32 Ἔτε ἐν εἰσίοις ἢ κάτοις, ἢ ὥραις, ἢ ἐσπέραις, ἢ λαπάις, ἢ ἐξαίς, ut hinc constet templi Constantinopolitani eam fuisse faciem: Priorem atriabus, & oratoriis destinatam eamque quadruplici muro distinctam à posteriore. de qua mox: Posteriorem vero occupatam cellulis, sive domibus eorum, qui Ecclesiæ ministrabant, sed & eorum hortulis, balneis, areis & porticibus. Hanc posteriorem rursus partem fores & januas habuisse. quæ hic extremæ fores Ecclesiæ, & januæ primæ Ecclesiæ versus loca publica dicuntur. Fuerit igitur *ut* veterem illam rationem templi cum nostris conferamus) pars illa prior ea, quam nostri appellant, *l'Eglise, & le temple.* Posterior, quam nos vocamus *le Cloître.* In utramvis partem rei confugerant, ad Ecclesiam confugisse dicebantur: & confugii sen asyli jure fruebantur.

33 Supradicti: alterius fit mentio, puta triginta passuum à foribus Ecclesiæ *in can. definivit. 35. 17. quæst. 4. & ibid. cap. id constituimus.* domibus Episcopalibus idem concessum.

34 Θυσιαστηρίοις μόνοις ἢ ἐσθίσεσι, ἢ καθ' ὕδωρ, ἢ παννυχίσι, id est, in altaribus manere, vesci, cubare, vel pernoctare. Græci ita legunt: in ecclesiasteriis & dormire. *Ecl. 5. cap. 11.*

35 Armæ à templis prohibentur.

36 Sed apud episcopos deponant. *Eclog. d. loco.*

37 Pœna confugas invadentium.

38 Ἐκπίθ@ καὶ θρκω.

39 Confugæ religioni magis, quam armis innixi.

1 Qua cautione confugæ extrahi possint.

a Fr. Balf. & in C. Theod.

1 Hieron. P. P. C. Theod.

4 Pars legis 16. C. Theod. cod. Synopf. Basil. 5. tit. 5. c. 11. ex lib. 6. tit. 3. c. 17. §. 4. l. 6. §. 5. §. cod.

5 Alciat. 2. parerg. 45. & Othon. Frisingensem 4. Chronic.

6 Captura, ut fieri & cujus jussu fieri debeat, qui capi possunt, vid. Bolsium tit. de cap. 3. Papon. 2. not. 7. c. Summe de procedendi ad sententiam. Clar. 1. sententi. §. ult. q. 28. Nemo diligentius ea de re Peckio scripsit, quem vide passim in tract. de jure sistendi.

7 Qui alicujus corporaliter prehendendi justam causam habuit, si adversarium reluctantem ac pugnantem, in concertatione interfecerit, impune id fecerit. ut hic arg. l. 29. §. penult. in fin. ff. ad leg. Aquil. l. ult. ¶. quando liceat unicuique se sine judice. Marsil. 1. 1. ff. de sicar. num. 62. Id ita servari refert Clarus 5. sent. §. ult. in princ. addit tamen, apparitori judicis id non permitti, si reum possit alio modo prehendere. Quin reum impune apparitori resistere posse, diploma prehensionis permisse, aut officii sui insignia publica non ostentanti. Addit etiam judici resisti posse, quoties ad instar privati procedit, l. 170. ff. de reg. jur.

8 Et qui fugit nunciatus in C. Theod.

9 Rycvell. 123. cap. 31.

10 Exclamare in ecclesiis non licet, l. ult. in pr. ¶. cod. adde epigraphen tituli, id enim ad earum veneerationem pertinet. adde quæ scripsi ad Festum in pectia linguam. adde Ambrosium 3. de velandis virginibus. Collectanea Benedicti Levitæ, 6. cap. 173. & 193. Adrian. 4. Epictet. 3.

11 Cujacius legit conventiculos, in l. Hac edictali, de Feudis 2. tit. 53. Conventiculæ cœtus illiciti. Conventicula prohibetur. vid. l. 2. ff. de collig. l. 15. ¶. de sacrof. Eccl.

12 Vid. Jaf. in l. vinum, num. 6. ff. si certum. Boër. decis. 109. Guid. Pap. quæst. 121. Alc. 3. præsum. 33. Coras. 5. Miscell. 23.

13 Etiam publici debitores. v. §. 4. in fin. ¶. cod.

14 Confugæ sunt, qui ad ecclesias confugiunt. l. 22. §. 1. ¶. de Episc. & Clericis.

15 Videbatur enim æquum, locum dari clarigationi, & repressaliis.

Θείοις τε ἱεροτελεσταις, παντὶ τε τῷ ἡμετέρῳ χαλκιδικῷ, καὶ τῶν ἐπισκόπων τοῦ ἁγίου τε ἀποστολικοῦ θρόνου, ἀκόλουθα εἰσαγορεύσαντων, ἀκόλουθα ἐποίησεν· ἢ μᾶλλον δίκαια χαίρουσιν ἢ κελεύουσιν ἐπισκοπεῖν, καὶ ἡμῶν, τε τὰ δικαιωτὰ τῆς τῶν ὅλων πόλεως, ἢ ὁπόσα πόλις τυγχάνουσιν, ἢ ὠνησιμοβίου ὧν ἢ σκληρῶν χρὴ παρεχόντων. ἴσα μὴ, πάντως καὶ τῶν ἀβλαβῶν τειούτης ἀδιαφόρως ἐξουσίας δεθείσης, σύγχυσίς τις ὧν τάττω γένοιτ' ἂν μάλιστα καὶ πλεονεξία.

dosque esse cognoscant, & omnibus casibus esse subdendos. Sed neque Episcopo inconsulto [1], nec sine nostra sive judicum in hac alma urbe, vel ubicunque jussione, armatum quempiam ab Ecclesiis abstrahi oportebit, ne si multis passim hoc liceat, confusio generetur. Dat. x. Kal. Aprill. Constantinop. Anthiocho V. C. Cons. & [2] qui fuerit nuntiatus. 431.

De Servis.

IV. Impp. Theod. & Valent. AA. Imperio [3] P. P.

SI [4] servus [5] cujusquam in Ecclesiam altariave armatus, nullis hoc suspicantibus, inopinatus irruerit, exinde protinus abstrahatur, vel continuo domino, vel ei, unde eum tam furiosa formido propiupit, indicetur, eique mox abstrahendi copia non negetur. Sed si armorum fiducia resistenti animos insania impellente, conceperit, abripiendi [6] extrahendique eum domino, quibus id potest efficere viribus concedatur. Quod si illum etiam configi in [7] concertatione pugnaque contigerit, nulla erit ejus noxa, nec confianda criminationis relinquetur occasio, si is, qui ex statu servili in hostilis, & homicidæ conditionem transiliit, sit occisus. Dat. v. Kal. April. Valerio, & [Aetio 8] Conss. 432.

De seditione, conclamationibus, tumultu, impetu, conventiculo.

V. Imp. Marcianus A. ad populum.

DEnunciamus vobis omnibus: ut in sacrosanctis Ecclesiis, & in aliis quidem venerabilibus locis, in quibus cum [9] pace & quiete vota competit celebrari, abstineatis ab omni seditione: nemo conclamationibus [10] utatur: nemo moveat tumultum, aut impetum committat, vel conventicula [11] collecta multitudine in qualibet parte civitatis, vel vici, vel cujuscumque loci colligere ac celebrare conetur. Nam si quis aliquid contra leges à quibusdam [sibi] existimet perpetrari, liceat ei adire Judicem, & legitimum postulare præsidium. Sciant sane omnes: quod si quis contra hujus Edicti normam aut agere aliquid, aut seditionem movere tentaverit, ultimo supplicio subjacebit. Dat. III. Id. Jul. ipso Martiano A. & Adelphio Conss. 451.

1. *Ne quis de Ecclesia pellatur, vel trahatur: de rebus victualibus & vestibus & quiete.* 2. *De monitione judicis.* 3. *Et de eo, qui latet intra fines ecclesiæ, repræsentando.* 4. *Si monitus respondeat.* 5. *vel non.* 6. *De officio œconomi, vel defensoris ecclesiæ.*

VI. Imp. Leo A. Erythio P. P.

PRæsenti [12] lege decernimus per omnia loca valitura, (exceptа hac Urbe Regia, in qua nos divinitate propitia degentes, quoties usus exegerit, invocati, singulis causis atque personis præsentanea constituta præstamus) nullos penitus, cujuscunque [13] conditionis sint, de sacro sanctis Ecclesiis, orthodoxæ fidei expelli, aut trahi, vel protrahi confugas [14], nec [15] pro his venerabiles Episcopos, vel religiosos Oeconomos exigi, quæ ab ipsis debeantur: his, qui hoc moliri, aut facere, aut nuda [16] saltem cogitatione atque tractatu ausi fuerint tentare, capitali [17], & ultimi supplicii animadversione plectendis. Ex his ergo locis eorumque finibus, quos anteriorum legum præscripta sanxerunt, nullos expelli aut ejici aliquando patimur: nec in ipsis Ecclesiis reverendis ita quemquam detineri atque constringi, ut ei aliquid victualium [18] rerum, aut vestis negetur, aut [19] requies.

§. 1. Sed si quidem ipsi refugæ appareant in Ecclesia publicè, & se in sacris locis offerant quærentibus conveniendos, ipsis servata locis reverentia, Judicum, quibus subjacent, sententiis moneantur, responsum daturi, quale sibi quisque perspexerit convenire. §. 2. Quod si in finibus Ecclesiasticis latitant, religiosus Oeconomus, seu defensor Ecclesiæ, vel certe quem his negotiis commodiorem [20] auctoritas Episcopalis elegerit, recondita latentemque personam decenter sine ullo incommodo monitus intra fines Ecclesiæ, si invenitur, præsentet. §. 3. Cùm autem monitus [21] fuerit in publico privatoque contractu actione civili [22]: in ejus sit arbitrio [23], sive per se, sive (si magis elegerit) instructo solenniter [24] procuratore directo, in ejus Judicis, cujus pulsatur sententiis, examine respondere. §. 4. Sed si hoc facere detrectet, aut differat: judiciorum legumque solitus ordo servetur. Itaque si res immobiles [25] possidet, post edictorum [26] solennium citationem, ex sententia judicantis [27] usque ad modum debiti, bonorum ejus sive prædiorum traditio, sive venditio celebretur: Quod si res mobiles habet, easque extra terminos occultat Ecclesiæ, sententia judicantis, & executoris sollicitudine perquisitæ, quocunque loco occultentur, erutæ, pro æquitatis tramite, modoque debiti publicis rationibus privatisque proficiant. Sane si intra fines habentur Ecclesiæ, vel apud quemlibet ex clericis absconditæ, sive depositæ fuisse firmantur: studio & providentia viri reverendissimi Oeconomi, sive defensoris Ecclesiæ diligentia inquisitæ, hæ quolibet modo ad sacrosanctam Ecclesiam pervenientes, proferantur: ut pari æquitatis ordine, iisdem ex bonis fisco [28], vel Reipublicæ, sive creditoribus, & quibuscunque justis petitoribus ad [29] modum debiti consulatur. Sicubi depositæ vel commodatæ dicuntur, inquirendi talem volumus esse cautelam: ut si fola [30] suspicione apud aliquem adserantur absconditæ, de sua [31] etiam conscientia satisfacere auctoritate venerabilis Antistitis jubeatur: adjicientes, quod ea, quæ [32] de principalibus personis decrevimus; [in causis] fidejussorum, sive mandatorum, seu rerum ad eos pertinentium, vel familiarium, & sociorum, seu participum, & omnino in iisdem causis obnoxiorum personis præcipimus observari: scilicet si ipsos quoque secum confugæ intra Ecclesiarum terminos habere voluerint: ut eorum quoque bonis publica [33] debita privataque solvantur, & per eos rerum, ubicunque depositæ sunt, procedat inquisitio. Et hæc quidem de ingenuis libérisque personis. §. 5. Sane, si servus, aut colonus, vel adscriptitius, familiaris [34], sive libertus, & hujusmodi aliqua persona domestica [35], vel conditioni subdita, conquassatis [36] rebus certis atque subtractis, aut seipsum furatus [37], ad sacrosancta se loca contulerit: statim à religiosis Oeconomis sive defensoribus, ubi primum hoc fcire potuerint, per eos videlicet, ad quos hoc pertinet, ipsis præsentibus, pro Ecclesiastica disciplina & qualitate commissi, aut ultione competenti, aut intercessione humanissima procedente remissione veniæ [38], & sacramenti [39] interventione securi ad locum statumque proprium revertantur: rebus, quas secum habuerint, reformandis [40]: diutius enim eos in Ecclesiis non convenit morari, ne patronis seu dominis per ipsorum absentiam obsequia justa denegentur, & ipsi per [41] incommodum Ecclesiæ egentium & pauperum [42] alantur expensis. §. 6. Inter hæc autem quæ sedulo ad religiosi Oeconomi sive defensoris Ecclesiæ sollicitudinem curamque respiciunt, erit etiam illud observandum, ut singulorum intra Ecclesias confugientium personas [43], causasque inceſſanter conquirant: deinde judices, vel eos, ad quos causæ & personæ pertinent, instantius instruant; & æquitati convenientia diligentius exequantur. Dat. Prid Kal. Mart. Leone III. A. Cons. 466.

16 Nuda cogitatio, nudusque tractatus interdum punitur. vid. quæ not. ad l. 18. ff. de pœn. quod in Gallia præcise locum non habet, ut scripsi ad l. 5. ¶. de episcop. 17 Ecclesiæ immunitatem violans, jure civili summo supplicio punitur, ut hic. Jure canonico, pœna arbitraria. c. non minus. 4. c. adversus. 7. de immunitate eccles. 18 Victus verbo quid contineatur, vid. quæ not. ad l. 43. ff. de verb. sign. adde Michaëlem Grassum lib. sent. §. legatum. quæst. 22. ubi inter cætera de alimentis hoc tradit ex communi opinione, Pharmaca alimentorum vocabulo comprehendi: alimentorum legatarium non cogi ad habitandum cum herede: non teneri eidem obsequium domesticum præstare.

19 Hoc verbo tectum intelligunt. His enim tribus vita sustinetur, victu, vestitu, & tecto.

20 Quo commodius actus exerceri potest, eo melius. 21 Id est, citatus in civili judicio. Citari seu vocari in Ecclesia quis potest, at non extrahi aut rapi. Vis asyli hæc est, ut inde inviti non extrahantur. Sic invitus nemo domo extrahitur. l. 18. ff. de in jus. Si quis tamen aditum ad se præbuerit, aut ex publico conspectus fuerit, in jus vocari potest. l. 19. d. tit. 22 In criminali fecus, l. pen. §. ult. ff. de publ. jud. 23 Vid. l. ult. ¶. de procurat. 24 De hac solennitate, vid. Instit. de satisd. 25 Discussis primo mobilibus, l. 15. §. 2. ff. de re jud. qui tamen ordo apud Gallos non servatur, apud quos creditor ab immobilibus inchoare potest, ex statuto Curiæ & edicto regis Francisci I. anno 1539. vid. Guid. Pap. decis. 218. nisi de re minoris vigintiquinque annis agatur: adeo ut omissa illa discussione, prædium minoris pluris licitanti solennibus programmatis propositis addictum, senatusconsulto sit ablatum. Lucius 7. Placit. 2 num. 3. 26 Plura enim requirunturi, vid. l. 68. ff. de jud. adde Cujac. 20. obs. 11. 27 Olim, fiebat missio in universa bona: hodie, pro rata debiti. Nov. 53. c. 4. in fin. 28 Vid. tamen Nov. 17. c. 7. §. 1. Edictum Justiniani 13. c. ult. §. 3. 29 Est enim iniquum alterius incommodo, & jactura quem locupletari.

30 Sola suspicio contrectationis res alienæ sufficiens esse potest, ut quis cogatur jurare.

31 De sua quisque conscientia jurare, justa de causa, cogi potest, l. 6. ¶. de proc. l. 3. ¶. de reb. credit. l. 21. vers. sin autem dicatur. ¶. de fid. instrum. l. 26. in fin. ¶. de usur. l. ult. §. 10. ¶. de jur. delib. l. ult. in fin. ¶. de bon. auth. l. 4. §. 3. ff. de edend.

32 Jurare si persona extranea reo principali coguntur, multo magis rei fidejussor, mandator, familiaria, socius, ejusque participes.

33 Asyli jure non tantum privatus, sed & publicus debitor frui potest: & ita jus illud ad cujuscunque conditionis homines pertinet, in pr. ¶. cod. nec eorum nomine episcopi convenientur, §. cod. qua in re allegatur lex 1. C. Theod. cod. in causa tamen tributorum aliud omnino est, nec servatur jus asyli. Tenetur etiam œconomus & episcopus, si confugas non exhibuerit, Nov. 17. cap. 7. §. 1. & edicto Justin. 10. c. 1. & edict. 13. In criminalibus cautis non servatur jus asyli, d. Novell. 17. c. 7. in pr. 37. vers. Carthaginensis. 117. cap. ult. vers. Quia vero. Imo ex altari extrahi possunt confugæ. Constant, in Nov. περὶ φονευόντων ἐν ἱερῷ. Erant asyla apud Judæos, sed iis tantum proderant, qui nolentes ac præter voluntatem sanguinem alienum effuderant. Exod. 21. v. 13. Numer. 35. v. 11. Deuter. 4. v. 41. & cap. 19. Jos. 10. 3. Reg. 1. 2.

34 Familiaris, l. 20. ¶. qui accusare, l. 25. §. 1. ff. de adil. l. 1. §. 18. ff. de vi & vi armata, id est, servus. Hi enim antiquitus familiares: ut domini ipsi, patresfamilias, Seneca 6. epist. 47. Macrob. 1. Saturn. 11. 1. suscepti, Petrus Pith. in notis Mosaic. c. 9. de susceptis alibi dixi.

35 Domesticæ personæ censentur servi, coloni, adscriptitii, familiares, liberti: qui domestici, vid. l. 24. ff. de testibus. l. 11. §. 1. ff. de panis. l. 3. ¶. de testib. 36 Convasatis, Cantiuncula editione Parisiensi. Asyli jure fures insignes non fruuntur, & ita intelligo c. reum 17. quæst. 4. Sane quoque interpretari oportet capitulum inter alias 6. extra de immun. eccl. quo ex Ecclesia prohibetur extrahi quilibet reus, quantacunque gravia maleficia perpetraverit. Paulo post enim Innocentius excipit publicos latrones, & nocturnos agrorum populatores. 37 Id est, fugitivus. l. 1. ¶. de fugitivis.

38 Vid. quæ not. ad Rycvell. 117. c. 14. 123. c. 35. 5. c. 2. 39 Clerici interdum jurare coguntur. 40 Restituendis. 41 Confugas expensis Ecclesiæ alendos hic locus ostendit. 42 Bona Ecclesiæ, bona pauperum, l. 2. in pr. ¶. de Episcop. & Cler. 43 Jus enim variatur pro ratione circumstantiarum. vid. l. 16. §. 1. ff. de panis. 44 Interpretatio Contii. 45 Vid. l. 5. §. cod. 46 Interpretatio Contii. 47 Vid. l. 5. §. cod.

VII. Græcæ constitutionis epitome ex Græca collectione Ecclesiasticarum constitutionum

ΟΣ ἔχων ἀγωγὴν ἢ πρᾶγμα πρός τινα, μὴ ἐξουσίαν τοῦ ἐκκλησίας δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου, ἀλλὰ πρότερον τοῖς ἄρχουσιν. εἰ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ ἁρπαγῆναι χρήζει· ἀλλ' ἐξ ἀρχιερέως αὐτὸν διδασκέτω. ὁ δὲ παρὰ τοῦτο ποιῶν σωφρονιζέσθω.

QUi [44] habet actionem aut controversiam cum aliquo, ne turbet [45] Ecclesias per se aut alium, sed adeat magistratus. Si vero Imperatore in criminibus opus habeat, per Archiepiscopum ipsum instruat. Adversus hæc faciens castigatur.

De exclamatione. 1. De eo, qui propter potentem personam ad Ecclesiam confugit.

VIII. Græcæ constitutionis epitome ex eadem collectione.

ΟΤῶ βασιλεῖ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἐν ἑορτῇ θείου, ἐκδυομένῳ χλαμύδα, σκιπίζῃ ἢ πεδάγρᾳ, ἢ ἀλλ' ἔπαρχα σκευαφόρος σωφρονιζέσθω.

§. α'. Ὁ δὲ ἀλλ' δυνάμει θεσσάλου τῇ ἐκκλησίᾳ φεύγων, διδασκέτω τὸν βασιλέα ἀλλ' ἢ πολεμάρχῳ, ἢ ἐν ἐκκλησιαστικοῖς.

QUi [46] Imperatore ad magnam Ecclesiam in festo procedente exclamatione [47] usus fuerit: excidet re sperata, & per præfectum ejectus castigabitur.

§. 1. Qui vero propter potentem personam ad Ecclesiam confugit: doceat imperatoriam majestatem per Archiescopum & Ecclesiæ defensores.

TIT. XIII.

DE [48] HIS QUI IN ECCLESIIS [49] MANUMITTUNTUR.

Minor 25. annis coram antistite & plebe potest servum suum manumittere, scriptura interveniente. Salic.

1. Imp. Constantinus A. ad Protogenem Episcopum.

ADmodum [50] placuit, ut in Ecclesia [51] Catholica libertatem domini suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis [52] adsistentibus Christianorum Antistitibus id faciant: ut [53] propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice testium signent: unde à vobis quoque ipsis non immerito dandæ & relinquendæ sunt libertates, quo quisque vestrum pacto voluerit, dummodo vestræ voluntatis evidens appareat testimonium. Dat. VI. Id. Jun. Sabino & Rufino Conss. 316.

Clericis permittitur inter vivos, & in ultima voluntate servos suos manumittere, & plenam libertatem consequuntur. Salic.

II. Idem A. Osio.

QUi [54] religiosa mente in Ecclesiæ gremio servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo [55] jure donasse videantur, quo civitas Romana solennitatibus decursis dari consuevit. Sed hoc duntaxat his, qui sub aspectu Antistitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, ut cum suis [56] famulis tribuunt libertatem, non solum in conspectu Ecclesiæ ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse dicantur, verumetiam cum postremo judicio dederint libertates, seu quibuslibet [57] verbis dari præceperint: ita ut ex die publicatæ volun-

48 De manumissionibus in Ecclesia, C. Theod. lib. 4. tit. 7. adde Ulpian. tit. 1. §. 8. l. 1. in fin. l. 2. ¶. comm. de manumiss. & Gajum 1. §. 2. Concilium Africanum 1. Theoph. instit. de libertinis 1. Harm. 18. §. 9. Livium 2. Plutarchum in Poplicola.

49 IV. C. Th. 7. Gajus 1. instit. 1. §. 2.

50 Hoc tamen genus manumissionis tribuitur Constantino patri Constantii 1. histor. tripar. 9. 7. Nicephor. 16.

51 Civitas Romana nonnisi solemnibus decursis conferebatur, vel in comitiis Romanis vel in templo Feroniæ Deæ, in quo servi capite raso, pileum libertatis insigne accipiebant. Servius ad Virgilium 8. Æneid.

voluntatis sine aliquo juris teſto, vel interprete competat directa libertas. Dat. Kalend. [1] Maji, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CONSS. 521.

[1] XIV. *Kalend. C. Theod.*

TIT. XIV.

DE LEGIBUS [2], ET CONSTITUTIONIBUS [3] PRINCIPUM [4], ET EDICTIS.

De interpretatione inter æquitatem & jus.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Baſſo, Præfecto Urbi.

ENTER [5] æquitatem, juſque [6] interpoſitam interpretationem nobis ſolis [7] & oportet & licet inſpicere. Dat. III. Non. Decemb. SABINO & RUFINO CONSS. 316.

[2] I. D. III. *I. C. Theod.* I. *Harm.* I.

[3] I. D. IV. περὶ διατάξεων, 2. *Eccl.* 20. *de novis conſtitution. hinc*, adde *Nov.* 17. *Nov.* 66. Conſtitutionum vocabulo intellige reſcripta, ſubſcriptiones, adnotationes pragmaticas, decreta, mandata, interlocutiones, edicta.

[4] De conſtitutionibus pontificum vid. I. *Decret.* 2. I. *ſext.* 2. *diſt.* 15. de Apoſtolorum canonibus *diſt.* 16. de generalibus conciliis *diſt.* 17. de conciliis epiſcopalibus *diſt.* 18. de epiſtolis decretalibus *diſt.* 18. 19. 20.

[5] Vid. *I.* 9. *J. eod.*

[6] Strictum ſcil.

[7] Nec decreto opus eſt. *Ariſt.* 5. *Ethicor.* 19. ſenſus eſt, ubi lex negotium quæſitum palam definit, judex eam ſequi debet, quantumvis dura ſit: ſolius Principis eſt eam mitigare, *ut hic. I.* 9. 11. 12. *J. eod. Nov.* 43. *in pr. & I.* 12. §. 1. *in fin. D. qui & à quibus manum.* verbis edicti inſervire tutius eſt *I.* 1. §. *licet autem.* 20. *ff. de exercitoria.* ubi vero lex ſcripta palam negotium non definit, judex poteſt ex duarum vel diverſarum legum ſententia, & collectione, una ſcil. ſtricti juris, altera æquitatis plena, argumentum ad facti controverſi deciſionem ducere, & hanc illi præferre. Huc etiam refer, quod de juris & conſtitutionum differentia utiliter Cujacius ſcripſit 7. *obſ.* 18.

8 Ἀναφορὰν μήνυσιν, καὶ μεμψιμοιρίαν δίκην vocat author Synopſeos *Baſil.* 2. *tit.* 6. *cap.* 7. relationem, ſuggeſtionem, motam litem. vid. *J.* 3. *J. eod.* precatio, relatio, lis mota.

9 Id eſt, appellationibus. vid. *J. in pr. de relationib.*

10 Perſonales, aut unius negotii conſtitutiones non ſunt generales. Atqui leges Codicis ſunt hujuſmodi, ergo ad omnes non pertinent? ſolve: Hujuſmodi reſcripta legem generalem facere poſſunt, ſi animus principalis fuit, τὸ κελεῦσαι πᾶσιν νομοθέτημα, vel ſi legem edicti nomine nuncupavit. *I.* 3. *J. eod.* 11 Privilegia ſunt leges ſpeciales. 12 Perſonalia ſuum individuum non egrediuntur. §. 6. *inſtit. de jure naturali, I.* 1. §. 2. *D. de conſtit. princ. I.* 45. *D. de arbitr. I.* 7. *D. de exceptionibus. I.* 12. *I.* 13. *D. ſolutio.* 13 Privilegia ſemel conceſſa Princeps retractare non poteſt. 14 Privilegia Principum benigne interpretanda. *I.* 43. *in pr. D. de vulg.* 15 Privilegium priori contrarium, præſumitur obreptitium, nec à judice audiendum. 16 Judex non impune colorata, id eſt, gratioſa relatione apud Principem utitur. 17 Quarum ſit immediate mentio. 18 Etiam in perſonam Principis locum habent οἱ ῥητοὶ ἢ γνῶ οἱ καθολικοὶ νόμοι, *Synopſ. eod. c.* 9. 1. *Harm.* 1. §. 39. 19 Nota ex hac lege vim, effectum, & notas legum generalium.

20 Leges generales eſſe his ſignis deprehenduntur, ſi ad Senatum miſſæ ut confirmentur: ſi edicti vocabulo nuncupatæ: ſi juſſæ divulgari: ſi ad omnes ſimiles cauſas juſſæ extendi: ſi generales nuncupatæ: adde ſi in corpus juris relatæ. vid. *Bald. hic.* 21 Id eſt, Senatum. Senatus venerabilis cœtus, ut hic, glorioſiſſimus. *I.* 8. *in pr. J. eod.* 22 Id eſt, ſi legem edicti vocabulo nuncupavit.

23 *Edictum* 12. *cap.* 1. 24 Motus ſpontaneus Principis, qui hic dicitur Theophilo ἐξ οἰκείας φάσεως, *Inſt. de jure naturali*, recentioribus motus proprius, vid. *I.* 23. §. *ſimiles J. de nuptiis*, *I. ult. J. de crimine ſacrilegii, I.* 1. *J. de petit. bon. ſub. I. ult. J. de cohort. princ. tit. C. de conſt. princ.* 25 Vid. quæ ſcripſi *ad I.* 1. *ff. eod.* 26 Facta Haloand. quam lectionem probat *Cujac. 16. obſ.* 9. 27 Proprium Imperatoris legibus vivere, *I.* 3. *J. de teſtament.* principem decet leges ſervare, *I.* 23. *D. dedecatu* 3. adde quæ ſcripſi ad *I.* 4. *J. ad I. Falc. & Novell.* 105. *cap.* 2. §. 4. *in fin.* 28 Hinc illud Symmachi ad Imperatorem, Plus apud vos juſtitia quam licentia valet, *Symmachus in orat. pro veteri deorum cultu.* Illud certe multo elegantius, Principem legibus ſolutum non eſſe, ſed videri, *I.* 23. *D. de leg.* 3. nam quod legimus legibus ſolutum, *I.* 31. *ff. de legib.* τῶν νόμων ὑπάνω. *Chryſoſt.* κατὰ νόμους ἐκ ὑποτασσόμενον. *Plato Nov.* 105. de pœnis intellige: ἡμαρτήκας δὲ ὁ κολάζῃ. 1. *Harm.* 1. §. 48. vid. *Cujac.* 15. *obſ.* 30. 29 Principis authoritas à jure dependet, ideoque ſi quid Princeps ſtatuerit juſta cauſa moveri præſumitur. vid. *Alciat.* 3. *præſumpt.* 8. 30 Non eſt Princeps ſupra leges, ſed leges ſupra Principem. *Plin. in Paneg. ad Trajan.* 31 Oraculum vocat ſententiam hanc auro dignam & cedro. *ut apud Plin.* 18. 6. 8. 32 An ſucceſſoribus, ut putat Accurſius? An & aliis etiam non ſucceſſoribus qualeſcunque illi ſint? quod & æquum eſt. 33 Honeſte. Putemus tamen hoc ſequentibus eſſe exemplo & præcepto. Vice verſa, jus regium cujus ſit mentio 1. *Samuel.* 8. *verſ.* 11. bonis regibus, nec præcepto nec exemplo, illic enim oſtenditur, quid acturi ſint reges probi, quid vitaturi ſint boni. *Greg.* 1. *reg.* 10. *expoſit.* 4. 34 Hæc lex ſumpta & interpolata eſt ex Novella Theodoſii, *ne curiales prædium alterius conducat, aut fidejuſſor conductoris exiſtat* 4. *in principio.* adde *cap.* 88. *de regul. in* 6. 35 Pars legis præcipua ejus voluntas: qui contra hanc nititur in illam committit: voluntas ſententia. *I.* 29. *D. eod. I.* 6. *in fin. D. de verb. ſign.* διανοία. *I.* 30. *D. eod.* 36 Ῥητὸν ſcriptum *d. I.* 30. verba *d. I.* 29. *d. I.* 6. ſæva verborum prærogativa.

37 Paciſci, convenire aut contrahere lege prohibente non poſſumus. *Goth.* Factum contra legem prohibitoriam ipſo jure nullum eſt. *h. I.* Aliud tamen eſt in matrimonio niſi adjectum ſit decretum irritans. Dec. *in cap.* 2. *extr. de teſtib. num.* 2. Zanch. *de matrimon. lib.* 3. *diſput.* 32. Si tamen lex aliam ſpecialem pœnam addit aut imponit, non inducetur nullitas. *I. ſanctio.* 41. *ff. de pœnis.* Ans.

38 Is ſpeciem fieri velle non videtur, qui genus prohibuit. Lex multa fieri non vult, quæ expreſſim non vetuit. Fraus ſit legi, ubi id fit, quod lex non vetuit: noluit tamen *d. I.* 30. Fraus fit à re ad aliam, *I.* 3. §. 3. *in fin. I.* 7. §. 3. *D. de SC. Macedon.* à perſona ad aliam, *I.* 5. *in princ. D. de don. inter vir. I.* 26. *in fin. J. de uſurir. I.* 5. §. 3. *D. de authorit. tutorum. Novell.* 22. *cap.* 27. *Nov.* 123. *cap.* 2. *I.* 1. 3. *J. de pactis pignorum.* à contractu ad alium, *d. I.* 5. §. 5. *I.* 22. *I. ult.* §. 1. *J. mandati.* à modo ad alium, *I.* 8. §. 14. *D. ad Vellej.* de nomine ad aliud nomen, *I. ult. in pr. J. de aſſeſſoribus.* de tempore ad aliud tempus, *I.* 3. §. 1. *D. de minor. I.* 59. *D. ſoluto.* de quantitate ad aliam quantitatem, *I.* 4. §. 2. *D. de his qui notant. I.* 16. *D. de jure patron. I.* 26. *verſ. Si qui autem J. de uſuris.*

ligere: hoc eſt, ut ea, quæ lege fieri prohibentur [39], ſi fuerint facta, non ſolum inutilia, ſed pro infectis etiam habeantur: licet legiſlator fieri prohibuerit tantum, nec ſpecialiter dixerit *inutile eſſe debere quod factum eſt*: Sed & ſi quid fuerit ſubſecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum eſt, illud quoque caſſum [40] atque inutile [41] eſſe præcipimus. §. 1. Secundum itaque prædictam regulam, qua ubicunque [non] ſervari factum [42] lege prohibente cenſuimus, certum eſt nec ſtipulationem hujuſmodi tenere, nec mandatum ullius eſſe momenti, nec ſacramentum [43] admitti. Dat. VII. Id. April. *Conſtantinop.* THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

[39] Prohibita ſi fiant, inutilia & pro infectis habenda, *I.* 102. *ff. de reg. jur.*

[40] Caſſum & inutile eſt ipſo jure, quod fit lege interdicente.

[41] Minus quam perfecta lex eſt, quæ id quod vetat non reſcindit: ut quondam lex Cincia. Ulpian. *tit.* 1. Hodie quælibet lex eſt perfecta, ut *hic.* vid. *Cujac.* 19. *obſ.* 30. adde *c. quæ extra jus* 64. *de reg. in* 6. adde *Nov.* 14. *c.* 1. *in fin. ubi de innocinitis.*

[42] Facere, ſtipulari, mandare & jurare lege prohibente, non poſſumus.

[43] *L.* 7. §. 16. *ff. de pactis.* Jure Canonico mulier jurejurando renuntians exceptioni doris alienatæ non auditur, *c. cum contingat* 28. *extra de jurejur. in* 6

44 *L.* 25. *ff. eod. c. indultum* 17 *c.* 28. *c. quod ob gratiam* 61. *de reg. in ſexto.* adde quæ not. *I* 2. *ff. de lege commiſſ. I.* 3. §. 5. *in fin. ff. de Carb.* vid. *I.* 19 *in fin. J. de fide inſtrum.* vid. *Dynum ad d. c.* 61.

45 Vel lege, vel privilegio, vel contractu.

46 Omnia conſtituta non præteritis calumniam faciunt, ſed futuris regulam imponunt, *I.* 3. *C. Theod. de conſt. pr. lib.* 1.

47 Vid. *I.* 20 *J. de uſur. I.* 12 *J. de fund. I.* 23. §. 3 *J. mandati.* adde *ſpeciem huic legi ex Nov.* 73. *c.* 9. 115. *c.* 1. 158. *c.* 1. *I. ult. in fin. J. de curatore furioſi, I. unic.* §. 15. *J. de caduca, 2. Feud.* 55. *verſ. nec autem. 5. Feud.* 19. *Cic.* 3. *Verrina. Nov.* 39.

48 Id eſt, ea lex gum natura eſt, in dubio id legibus ineſſe creditur.

49 Lex nominatim de præteriti poteſt diſponere. vid. *I. unic.* §. 2 *J. de contract. jud.*

50 Princeps poteſt etiam pendenti negotio novam legem dare. *I.* 21. *in fin. ff. de ſacroſ.* vid. *Novell.* 19. *in fin. pr.*

51 Vid *I.* 3 *J. eod.*

52 Lex primum examinatur, dein ſcribitur, tertio recitatur, ut hic.

53 Legem dictari.

54 Adde *I.* 2. *D. de decret. ab ord.*

55 Leges à Principe confirmandæ ſunt.

56 Hæc formula plerumque ipſi Principes edictis ſuis Senatum allocuebantur, *ut in Nov. Theod.* 8. Principium vero reſcripti ita plerumque inchoabat, ſi ex ipſo exercitu mittebatur: *ſi vos liberique veſtri valetis bene eſt: nos exercituſque noſter valemus.* Finis vero: *Manu divina. Optamus vos felicisſimos ac florentiſſimos noſtrique amantiſſimos, per multos annos bene valere, ſanctiſſimi ordinis P. C.* Ad hunc modum M. Lepidus Imperator ad Senatum reſcribit apud Cicer. 10. *famil.* 34. *Si vos liberique veſtri valetis bene eſt: ego quoque valeo, Deos hominesque teſtor*, P. C. &c. *Goth.* Ad intellectum hujus legis & §. *ſcitote.* & quando legis requiratur expreſſa derogatio, vel actus geſtus contra legem teneat, vid. *Sarmient. lib.* 3. *ſelect. c.* 14. *num.* 4. ANS. 57 Senatus eſt imperii beatitudo & Principis gloria. 58 Hæc lex erat præfatio Novellæ Martiani *de matrimoniis Senatorum*: quæ hodie extat integra in libro Novellarum Martiani, & in breviario Alarici. 59 *L.* 12. *J. de jur. & fact. ignor. I.* 1. §. 2. *ff. de edil.* vid. *Corraſium* 4. *Miſc.* 10. 60 Ideoque præſumuntur ab omnibus ſciri. vid. *Alciat.* 1. *præſumpt.* 31. vid. *Nov. Leonis* 77. 61 Obſcuram legem Princeps ſolet interpretari. 62 *Prid. Non. April. Conſtantinop. Aëtio & Studio Coſſ.* Ita in ipſis Novellis 1. A. Dat. 454. 63 Hanc ſubſcriptionem Cujac. non probat, 12. *obſ.* 31. 64 Hanc legem Cujac. reſtituit, 12. *obſ.* 31. 65 Novum jus eſt contra rationem juris communis introductum, *I.* 14. 15. *D. eod.* 66 Jus ſingulare uſu inveteraro præſcribi poteſt. 67 *L.* 27. *ff. de fideicommiſſ. libert.* 68 Principis ſententia (ἀπόφασις dicitur Græcis) inter duo lata, in ſimilibus vim habet. *Synopſ. Baſilicon.* 2. *tit.* 6. *c.* 20. 69 Duabus ſcilicet actore & reo. vid. *I.* 5. §. 5. *J. de temp. appell.* Princeps igitur non poterit ſententiam ferre contra partem non auditam: eo quoque pertinet, quod à quibuſdam dicitur, conſtitutionem Principis jutitiam denegantem nullam eſſe, vid. *Antonium Corſetum in verbo Princeps.* 70 Alias non valent Principis ſententiæ, etiam in notoriis ſine citatione. *Wurmſer. I. præſt.* 22. *num.* 13. adde *Oldendorp. cap.* 30. *de rejudic.* 71 Sententiam Principis jus dubium declarans, jus facit etiam quoad omnes. 72 *L.* 12. *I.* 13. *D. eod.* 73 Nihil majus aut ſanctius imperio. 74 Sancti Principes. 75 Notum eſt enim illud τὸν βασιλέα τιμᾶτε, 1 *Petr.* 2. *verſ.* 17. adde *Rom.* 13. 1 *ad Timoth.* 2. *verſ.* 2. vid. *Canones Apoſtol. in fin.* 76 Subtilitas vana repudianda, *I.* 47. §. 1. *D. de negot. I.* 8. §. 16. *ff. quib. mod. pign. I.* 7. *in fin. J. de inſtit. & ſubſtit. I.* 7. *in pr. J. de Senatuſc. Trebell.* 77 Ratæ ſunt & indubitatæ legum Imperatoribus factæ. 78 Soli Imperatori leges condere permiſſum. Non igitur, Duci, Comiti, Marchioni perpetuam dignitatem & juriſdictionem habenti? Rolandus à Valle licere putat, eorumque decreta jus civile nuncupari poſſe. 1. *conſil.* 86. *num.* 11. 79 Legis interpretatio ei tantum eſt permiſſa cui ſoli jus condendæ legis eſt. 80 Fruſtra conſulitur is cui conſilium dare non licet.

De interpretatione conſtitutionis favorabilis.

VI. Iidem AA. Florentio P. P.

QUod favore [44] quorundam conſtitutum [45] eſt, quibuſdam caſibus ad læſionem eorum nolumus inventum videri. Dat. Kal. Auguſt. THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De negotiis præteritis & futuris.

VII. Iidem AA. Cyro P. P. & Conſuli deſignato.

LEges [46] & conſtitutiones futuris [47] certum [48] eſt dare formam negotiis, non ad facta præterita revocari: niſi [49] nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendentibus [50] negotiis cautum ſit. Dat. Non. April. *Conſtantinop.* VALENTINIANO A. V. & ANATOLIO CONSS. 440.

Quæ obſervanda ſunt in lege condenda.

VIII. Iidem AA. ad Senatum.

HUmanum eſſe probamus, ſi quid de cætero in publica privatave cauſa emerſerit neceſſarium, quod formam generalem, & antiquis legibus non inſertam expoſcat, id ab omnibus antea tam proceribus noſtri palatii, quam glorioſiſſimo [51] cœtu veſtro, patres conſcripti tractari [52]: & ſi univerſis tam judicibus, quam vobis placuerit, tunc legata [53] dictari: & ſic ea denuo colle-ctis omnibus recenſeri: & cum omnes conſenſerint, tunc demum in ſacro noſtri numinis conſiſtorio recitari: ut univerſorum [54] conſenſus noſtræ ſerenitatis auctoritate firmetur [55]. Scitote igitur, patres [56] conſcripti, non aliter in poſterum legem à noſtra clemente promulgandam, niſi ſupradicta forma fuerit obſervata. Bene enim cognoſcimus, quod cum veſtro conſilio fuerit ordinatum, id [57] ad beatitudinem noſtri imperii, & ad noſtram gloriam redundare. Dat. XVI. Kal. Nov. Aëtio III. & SYMMACHO CONSS. 446.

[44] *L.* 25. *ff. eod. c. indultum* 17 *c.* 28. *c. quod ob gratiam* 61. *de reg. in ſexto.* adde quæ not. *I* 2. *ff. de lege commiſſ. I.* 3. §. 5. *in fin. ff. de Carb.* vid. *I.* 19 *in fin. J. de fide inſtrum.* vid. *Dynum ad d. c.* 61.

[45] Vel lege, vel privilegio, vel contractu.

[46] Omnia conſtituta non præteritis calumniam faciunt, ſed futuris regulam imponunt, *I.* 3. *C. Theod. de conſt. pr. lib.* 1.

[47] Vid. *I.* 20 *J. de uſur. I.* 12 *J. de fund. I.* 23. §. 3 *J. mandati.* adde *ſpeciem huic legi ex Nov.* 73. *c.* 9. 115. *c.* 1. 158. *c.* 1. *I. ult. in fin. J. de curatore furioſi, I. unic.* §. 15. *J. de caduca, 2. Feud.* 55. *verſ. nec autem. 5. Feud.* 19. *Cic.* 3. *Verrina. Nov.* 39.

[48] Id eſt, ea lex gum natura eſt, in dubio id legibus ineſſe creditur.

[49] Lex nominatim de præteriti poteſt diſponere. vid. *I. unic.* §. 2 *J. de contract. jud.*

[50] Princeps poteſt etiam pendenti negotio novam legem dare. *I.* 21. *in fin. ff. de ſacroſ.* vid. *Novell.* 19. *in fin. pr.*

[51] Vid *I.* 3 *J. eod.*

[52] Lex primum examinatur, dein ſcribitur, tertio recitatur, ut hic.

[53] Legem dictari.

[54] Adde *I.* 2. *D. de decret. ab ord.*

[55] Leges à Principe confirmandæ ſunt.

[56] Hæc formula plerumque ipſi Principes edictis ſuis Senatum allocuebantur, *ut in Nov. Theod.* 8. Principium vero reſcripti ita plerumque inchoabat, ſi ex ipſo exercitu mittebatur: *ſi vos liberique veſtri valetis bene eſt: nos exercituſque noſter valemus.* Finis vero: *Manu divina. Optamus vos felicisſimos ac florentiſſimos noſtrique amantiſſimos, per multos annos bene valere, ſanctiſſimi ordinis P. C.* Ad hunc modum M. Lepidus Imperator ad Senatum reſcribit apud Cicer. 10. *famil.* 34. *Si vos liberique veſtri valetis bene eſt: ego quoque valeo, Deos hominesque teſtor*, P. C. &c. *Goth.* Ad intellectum hujus legis & §. *ſcitote.* & quando legis requiratur expreſſa derogatio, vel actus geſtus contra legem teneat, vid. *Sarmient. lib.* 3. *ſelect. c.* 14. *num.* 4. ANS. 57 Senatus eſt imperii beatitudo & Principis gloria. 58 Hæc lex erat præfatio Novellæ Martiani *de matrimoniis Senatorum*: quæ hodie extat integra in libro Novellarum Martiani, & in breviario Alarici. 59 *L.* 12. *J. de jur. & fact. ignor. I.* 1. §. 2. *ff. de edil.* vid. *Corraſium* 4. *Miſc.* 10. 60 Ideoque præſumuntur ab omnibus ſciri. vid. *Alciat.* 1. *præſumpt.* 31. vid. *Nov. Leonis* 77. 61 Obſcuram legem Princeps ſolet interpretari. 62 *Prid. Non. April. Conſtantinop. Aëtio & Studio Coſſ.* Ita in ipſis Novellis 1. A. Dat. 454. 63 Hanc ſubſcriptionem Cujac. non probat, 12. *obſ.* 31. 64 Hanc legem Cujac. reſtituit, 12. *obſ.* 31. 65 Novum jus eſt contra rationem juris communis introductum, *I.* 14. 15. *D. eod.* 66 Jus ſingulare uſu inveteraro præſcribi poteſt. 67 *L.* 27. *ff. de fideicommiſſ. libert.* 68 Principis ſententia (ἀπόφασις dicitur Græcis) inter duo lata, in ſimilibus vim habet. *Synopſ. Baſilicon.* 2. *tit.* 6. *c.* 20. 69 Duabus ſcilicet actore & reo. vid. *I.* 5. §. 5. *J. de temp. appell.* Princeps igitur non poterit ſententiam ferre contra partem non auditam: eo quoque pertinet, quod à quibuſdam dicitur, conſtitutionem Principis jutitiam denegantem nullam eſſe, vid. *Antonium Corſetum in verbo Princeps.* 70 Alias non valent Principis ſententiæ, etiam in notoriis ſine citatione. *Wurmſer. I. præſt.* 22. *num.* 13. adde *Oldendorp. cap.* 30. *de rejudic.* 71 Sententiam Principis jus dubium declarans, jus facit etiam quoad omnes. 72 *L.* 12. *I.* 13. *D. eod.* 73 Nihil majus aut ſanctius imperio. 74 Sancti Principes. 75 Notum eſt enim illud τὸν βασιλέα τιμᾶτε, 1 *Petr.* 2. *verſ.* 17. adde *Rom.* 13. 1 *ad Timoth.* 2. *verſ.* 2. vid. *Canones Apoſtol. in fin.* 76 Subtilitas vana repudianda, *I.* 47. §. 1. *D. de negot. I.* 8. §. 16. *ff. quib. mod. pign. I.* 7. *in fin. J. de inſtit. & ſubſtit. I.* 7. *in pr. J. de Senatuſc. Trebell.* 77 Ratæ ſunt & indubitatæ legum Imperatoribus factæ. 78 Soli Imperatori leges condere permiſſum. Non igitur, Duci, Comiti, Marchioni perpetuam dignitatem & juriſdictionem habenti? Rolandus à Valle licere putat, eorumque decreta jus civile nuncupari poſſe. 1. *conſil.* 86. *num.* 11. 79 Legis interpretatio ei tantum eſt permiſſa cui ſoli jus condendæ legis eſt. 80 Fruſtra conſulitur is cui conſilium dare non licet.

De ſententia Imperatoris. 1. De legum interpretatione & legiſlatione.

XII. Imp. JUSTINIANUS A. Demoſtheni P. P.

SI [68] imperialis majeſtas cauſam cognitionaliter examinaverit, & partibus [69] cominus conſtitutis [70] ſententiam dixerit: omnes omnino judices, qui ſub noſtro imperio ſunt, ſciant hanc [71] eſſe legem non ſolum illi cauſæ, pro qua producta eſt, ſed & omnibus ſimilibus [72]. Quid enim majus [73], quid ſanctius [74] imperiali eſt majeſtate? vel quis tantæ ſuperbiæ faſtidio tumidus eſt, ut regalem ſenſum contemnat [75]: cum & veteris juris conditores, conſtitutiones, quæ ex imperiali decreto proceſſerunt, legis vim obtinere, aperte dilucideque definiant?

§. 1. Cum igitur & hoc in veteribus legibus invenimus dubitatum, ſi imperialis ſenſus legem interpretatus eſt, an oporteat hujuſmodi regiam interpretationem obtinere: eorum quidem vanam ſubtilitatem [76] tam riſimus, quam corrigendam eſſe cenſuimus. Definimus autem omnem Imperatorum legum interpretationem [77], ſive in precibus, ſive in judiciis, ſive alio quocunque modo factam, ratam & indubitatam haberi: Si enim in præſenti leges condere ſoli [78] Imperatori conceſſum eſt: & [79] leges interpretari ſolo dignum imperio eſſe oportet: Cur [80] autem

De interpretatione & legiſlatione.

XI. Imp. LEO & ZENO AA.

CUm de novo [65] jure, quod inveteraro uſu non [66] adhuc ſtabilitum eſt, dubitatio emergat: neceſſaria eſt tam ſuggeſtio [67] judicantis, quam ſententiæ principalis auctoritas. Dat. X. Kal. Maii, LEONE Juniore A. CONS. 474.

[65] *L.* 14. *J. de legib.*

[66] *Inſtit. de jure naturali*, §. 11. *J. de uſucap.* 67 *Cujac. 16. obſ.* 9. 68 *Cujac. 16. obſ.* 9. 69 *Cujac. 16. obſ.* 9. 70 *Cujac. 16. obſ.* 9. 71 *Cujac. 16. obſ.* 9. 72 *Cujac. 16. obſ.* 9. 73 *Cujac. 16. obſ.* 9. 74 *Cujac. 16. obſ.* 9. 75 *Cujac. 16. obſ.* 9. 76 *Cujac. 16. obſ.* 9. 77 *Cujac. 16. obſ.* 9. 78 *Cujac. 16. obſ.* 9. 79 *Cujac. 16. obſ.* 9. 80 *Cujac. 16. obſ.* 9.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Demoſtheni P. P.

OMnes legibus regantur, etiam ſi ad divinam domum pertineant. Dat. 8. Idib. Febr. ANTHEMIO A. 2. CONS. 455.

Πάντες κρατῶνται νόμοις πολιτεύσασθαι καὶ εἰ πρὸς θείαν ἀφίξονται οἶκον.

Si de novo jure dubitetur.

XI. Imp. LEO & ZENO AA.

CUm de novo [65] jure, quod inveteraro uſu non [66] adhuc ſtabilitum eſt, dubitatio emergat: neceſſaria eſt tam ſuggeſtio [67] judicantis, quam ſententiæ principalis auctoritas. Dat. X. Kal. Maii, LEONE Juniore A. CONS. 474.

[65] *L.* 14. *J. de legib.*

[66] *Inſtit. de jure naturali*, §. 11. *J. de uſucap.* 67 *Cujac. 16. obſ.* 9. 68 *Cujac. 16. obſ.* 9. 69 *Cujac. 16. obſ.* 9. 70 *Cujac. 16. obſ.* 9. 71 *Cujac. 16. obſ.* 9. 72 *Cujac. 16. obſ.* 9. 73 *Cujac. 16. obſ.* 9. 74 *Cujac. 16. obſ.* 9. 75 *Cujac. 16. obſ.* 9. 76 *Cujac. 16. obſ.* 9. 77 *Cujac. 16. obſ.* 9. 78 *Cujac. 16. obſ.* 9. 79 *Cujac. 16. obſ.* 9. 80 *Cujac. 16. obſ.* 9.

1 Argumentum a facto ad jus obfcurum. Hic, ergo juris eſt.

2 Mera interpretatio, id eſt, jus interpretandi.

3 Hinc Juvenalis, Satyr. 8. *Penitet de plebe: tacata, Quæ juris nodos & legum ænigmata ſolvat.*

4 Princeps conditor & interpres legum unicus.

rem ex ſuggeſtionibus procerum, ſi dubitatio in litibus oriatur, & ſeſe non eſſe idoneos vel ſufficientes ad deciſionem litis illi exiſtiment, ad nos decurratur? & quare [1] omnes ambiguitates judicum, quas ex legibus oriri evenit, aures accipiunt noſtræ, ſi non à nobis interpretatio mera [2] procedat? vel quis legum [3] ænigmata ſolvere, & omnibus aperire idoneus eſſe videbitur, niſi is cui ſoli legiſlatorem eſſe conceſſum eſt? Exploſis itaque his ridiculoſis ambiguitatibus, tam [4] conditor, quam interpres legum ſolus Imperator juſte exiſtimabitur: nihil hac lege derogante veteris juris conditoribus: quia & eis hoc majeſtas imperialis permiſit. Dat. VI. Kal. Nov. DECIO V. C. CONS. 429.

TIT. XV.

DE [5] MANDATIS [6] PRINCIPUM.

An mandata non ſcripta valeant.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Fuſignium P. P.

SI 7 quis [8] adſerat cum mandatis [9] noſtris ſecretis ſe veniſſe; omnes ſciant, nemini quicquam niſi [10] quod ſcriptis [11] probaverit eſſe credendum: nec ullius dignitate terreri, ſive [12] ille Tribuni, ſive Notarii [13], ſive Comitis [14] proferat dignitatem: ſed ſacras noſtras literas eſſe quærendas. Dat. XVI. Kal. Jul. *Heraclea* [15], MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. * 383.

5 l. C. Theod. 2.

6 Nov. 17. Mandata Principum ſunt præcepta, ſive monita, quæ certis, perſonis dantur à principe, veluti præfectis & procuratoribus, Dionyſius ἐντολὰς vocat, Græci etiam ἐπιτάγματα & ἐντάλματα, & Nov. 26. διατάξεις, & Novell. 25.

7 *L. un. C. Theod. de mandatis Principum.*

8 Nuntius & quidem abſente Principe.

9 Puta privilegii, dignitatis, delegationis.

10 Pro Juriſdictione delegata à Principe aliud in privato. *Bald. hic.* non præſumitur, niſi probetur.

11 Mandatum Principis ſcriptura probandum, *l. 5. J. de jure fiſci.* Fides non habetur mandatis, quæ ſecreta quis ſe habere affirmat ex ore Principis ſine ſcriptis.

12 Hi extra ordinem in provincias mittebantur, vid. *Cujac. Nov. 17.*

13 Notariatus dignitas eſt: unde colligunt, infamem notarium eſſe non poſſe. *arg. l. 1. J. de dignitatibus.* Præcipuum notarii munus eſt, fidem publicam facere: quod infamis vix faciet. 14 Conſiſtoriani, vid. *l. 5. de procur atorib. Cujac. ad Novell. 17. & 71.* 15 Accepta prid. Kal. Aug. *C. Theod.* 16 Hanc legem Cujac. ex Baſilic. reſtituit, *12. obſ. 31. & Nov. 124. c. 4.* 17 *Nov. 124. c. 4.* 18 Latina interpretatio. 19 Id eſt, ore ſine ſcripto. 20 Mandata Principis quibus judex aut collega judici datur, aut acta celeriter edi, & litem finiri Princeps jubet, non requirunt ſcripturam. 21 In quibuſdam editionibus, addita *Novella* 17. ſed male: cum ea ſit emiſſa poſt editionem Codicis Belſalio Conſule.

TIT. XVI.

DE SENATUSCONSULTIS [22].

Senatuſconſulta ſunt ſervanda, & contra ea reſcripta non valent, & imperator punitur. Salyc.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Senatum.

QUAMVIS Senatuſconſultum perpetuam per ſe obtineat firmitatem, tamen noſtris legibus etiam idem proſequimur: adjicientes ut ſi quiſquam ſpeciali ſupplicatione eliciendum aliquod reſcriptum tentaverit, ut tranſire ei formam liceat ſtatutorum, tertia patrimonii parte multetur, & damnatus ambitus crimine, maneat infamis. Dat. VII. Kal. Aug. *Heraclea*, RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

Hic notatur Græcam conſtitutionem deſiderari.

22 l. D. III. quæ fieri vetat. *Novella* Leonis 78.

23 Æquali ſcilicet: ut alter altero non ſit potior, & ita abrogatur lex 1. *C. Theod. de reſponſa prudentium.*

24 Adde *d. l. 1.*

25 Digeſta ſic dicuntur ut Græcis σπερμαῖς, vel ut ipſe Juſtinianus ait, διαφόρως καὶ διαλυτικῶς. Digeſta etiam dicuntur, quæ œconomiam habent. Cur digeſta in hunc modum ff. veteres pinxerint, fruſtra quæritur ab Alciato 3. *diſputat.* 16. notariorum enim inventum eſt, quod plerumque nullam habet rationem, *Cujac. 12. obſ. ult.*

26 In ipſarum legum non tantum inſcriptionibus, ſed & qui in ipſo legum contextu a recentioribus laudantur, id eſt, allegantur.

27 Al. *Imm. Valentinianus, Theodoſ. & Arcad. recte.*

28 *L. 1. C. de veteri jure.*

29 Al. rerum.

30 Id eſt, expectandum.

31 Adde *l. 1. l. 2. D. de legib. Novell. 16. 4. in pr. & Lecnin 36.*

32 *L. 10. in fin. D. de juſtit. & jur.* olim legum interpretandarum ſcientia ad collegium Pontificum pertinebat, *l. 2. §. 6. in fin. D. de orig. jur.* ad quos divinis de omnibus & humanis etiam referebatur, *Cicer. 3. de Orat.*

TIT. XVII.

DE VETERI JURE ENUCLEANDO, ET DE AUCTORITATE [23] JURIS PRUDENTIUM [24], QUI IN DIGESTIS [25] REFERUNTUR [26].

Præfatio. 1. De compoſitione Codicis. 2. De conceptione Digeſtor. 3. De compoſitoribus. 4. Quid, & ex quibus libris colligendum eſt in Pandectarum compoſitione. 5. Diviſio, & ordo pandectarum. De authoritate Juriſconſultorum, & eorum libris emendandis. 8. Ut nullæ ſint antinomiæ. 9. Vel ſimilitudines. 10. De legibus, quæ in deſuetudinem abierunt, prætermittendis. 11. De libris juris. 12. Nomina hujus operis. De commentariis, paratitlis, indicibus. 13. Quomodo libri juris ſcribi debent. 14. Epilogus.

1. Imp. JUSTINIANUS [27] A. Triboniano viro eminentiſſimo Quæſtori ſacri palatii.

DEO [28] auctore noſtrum gubernante Imperium, quod nobis à cœlesti Majeſtate traditum eſt, & bella feliciter peragimus, & pacem decoramus, & ſtatum Reipublicæ ſuſtentamus: & ita noſtros animos ad Dei Omnipotentis ſerigimus adjutorium: ut neque armis confidamus, neque noſtris militibus, neque bellorum ducibus, vel noſtro ingenio, ſed omnem ſpem ad ſolam providentiam referamus ſummæ Trinitatis, unde & mundi totius elementa proceſſerunt, & eorum [29] diſpoſitio in orbem terrarum producta eſt. §. 1. Cum itaque * nihil tam ſtudioſum [30] in omnibus rebus inveniatur, quam [31] Legum auctoritas, quæ & divinas, & [32] humanas res bene diſponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem Legum tramitem, qui ab Urbe Roma condita, & Romuleis deſcendit temporibus, ita eſſe confuſum, ut [in] infinitum extendatur, & nullius humanæ naturæ capacitate concludatur, primum nobis fuit ſtudium à Sacratiſſimis retro Principibus initium ſumere, & eorum Conſtitutiones emendare, & viæ dilucidæ tradere: quatenus in unum Codicem congregatæ & omni ſupervacua ſimilitudine, & iniquiſſima diſcordia abſolutæ, univerſis hominibus promptum ſuæ ſinceritatis præbeant præſidium. §. 2. Hocque opere conſummato, in uno volumine, noſtro nomine præfulgente, coadunato, cum ex paucis & tenuioribus relevati ad ſummam, & pleniſſimam juris emendationem pervenire properaremus, & omnem Romanam ſanctionem & colligere & emendare, & tot auctorum diſperſa volumina uno Codice [33] indita oſtendere; quod nemo alius neque ſperare, neque optare auſus eſt, res quidem nobis difficillima, imo magis impoſſibilis videbatur, ſed manibus ad cœlum erectis, & æterno auxilio invocato, eam quoque curam noſtris repoſuimus animis, Deo freti, qui & res penitus deſperatas donare, & conſummare ſuæ virtutis magnitudine poteſt. §. 3. Et ad tuæ ſinceritatis optimum reſpeximus miniſterium: tibique primo & hoc opus commiſimus, ingenii tui documentis, ex noſtri Codicis ordinatione acceptis: & juſſimus, quos probaveris tam ex facundiſſimis antecceſſoribus, quam ex viris diſertiſſimis togatis fori ampliſſimæ ſedis, ad ſociandum laborem eligere. His itaque collectis, & in noſtrum palatium introductis, nobiſque tuo teſtimonio placitis, totam rem faciendam permiſimus: ita tamen, ut tui vigilantiſſimi animi gubernatione res omnis celebretur. §. 4. Jubemus igitur, vobis antiquorum prudentium [34], quibus auctoritatem conſcribendarum interpetandarumque legum ſacratiſſimi Principes præbuerunt, libros ad jus Romanum pertinentes & legere, & climare: ut ex his omnis materia colligatur, nulla, (ſecundum quod poſſibile eſt,) neque ſimilitudine, neque diſcordia derelicta: ſed ex his hoc colligi, quod unum pro omnibus ſufficiat. Quia autem & alii libros ad jus pertinentes ſcripſerunt: quorum ſcripturæ à nullis auctoribus receptæ, nec uſitatæ ſunt, neque nos eorum volumina noſtram inquietare dignamur ſanctionem. §. 5. Cumque hæc materia ſumma noſtri numinis liberalitate collecta fuerit, oporter eam pulcherrimo opere extruere, & quaſi proprium & ſanctiſſimum templum juſtitiæ conſecrare: & in libros quinquaginta, & certos titulos totum [jus] digerere, tam ſecundum noſtri Codicis conſtitutionem, quam Edicti perpetui imitationem, prout hoc vobis commodum eſſe patuerit: ut nihil extra memoratam conſummationem poſſit eſſe derelictum: ſed his quinquaginta libris totum jus antiquum per mille & [35] quadringentos pene annos confuſum, & à nobis purgatum quaſi quodam muro vallatum, nihil extra ſe habeat: omnibus auctoribus juris æqua [36] dignitate pollentibus, & nemini quadam prærogativa ſervanda: quia non omnes in omnia, ſed certi per certa: vel meliores, vel deteriores inveniuntur. §. 6. Sed neque ex multitudine auctorum, quod melius & æquius eſt, judicatore, cum poſſit unius [forſitan] & deterioris ſententia & multas & majores in aliqua parte ſuperare. Et ideo ea, quæ antea in notis Æmilii Papiniani ex Ulpiano, & Paulo, nec non Marciano adſcripta ſunt, quæ antea nullam vim obtinebant propter honorem & ſplendidiſſimi Papiniani, non ſtatim reſpicere: ſed ſi quid ex his ad repletionem ſummi ingenii Papiniani laborum, vel interpretationem neceſſarium eſſe perſpexeritis; & hoc ponere legis vicem obtinens non moremini, ut omnes qui relati fuerint in hunc Codicem prudentiſſimi viri, habeant auctoritatem, tanquam ſi eorum ſtudia ex principalibus Conſtitutionibus profecta, & à noſtro divino fuerint ore profuſa: omnia enim merito noſtra facimus: quia ex nobis omnis eis impertietur auctoritas: nam qui *non* ſubtiliter factum emendat, laudabilior eſt eo, qui primus invenit. §. 7. Sed & hoc ſtudioſum vobis eſſe volumus: ut ſi quid in veteribus non bene poſitum libris inveniatis, vel aliquid ſuperfluum, vel minus perfectum, * ſupervacua longitudine ſemota, & quod imperfectum * eſt, repleatis, & omne opus moderatum, & quam pulcherrimum oſtendatis. Hoc etiam nihilominus obſervando: ut, ſi aliquid in veteribus legibus, vel Conſtitutionibus, quas antiqui in ſuis libris impoſuerunt, non recte ſcriptum inveniatis; & hoc [37] reformetis, & ordini moderato tradatis, ut hoc videatur eſſe verum, & optimum, & quaſi ab initio ſcriptum, quod à vobis electum, & ibi poſitum fuerit. Et nemo ex comparatione veteris volumnis quaſi vitioſam ſcripturam arguere audeat. Cum enim lege antiqua, quæ *Regia* [38] nuncupabatur, omne jus omniſque poteſtas populi Romani in Imperatoriam tranſlata ſunt poteſtatem: nos vero ſanctionem omnem non dividimus in alias, & alias conditorum partes, ſed totam noſtram eſſe volumus: quid poſſit antiquitas noſtris legibus abrogare? Et in tantum eadem omnia, cum repoſita ſunt, obtinere: ut, ſi [39] aliter fuerint apud Veteres conſcripta, in contrarium autem in poſitione [40] invenientur, nullum crimen ſcripturæ imputetur, ſed noſtræ electioni hoc adſcribatur. §. 8. Nulla [41] itaque in omnibus prædicti Codicis membris antinomia (ſic enim à vetuſtate Græco vocabulo nuncupatur) aliquem ſibi vindicet locum, ſed ſit una concordia, una conſequentia, adverſario nemine conſtituto. §. 9. Sed & ſimilitudinem, (ſecundum quod dictum,) ab hujuſmodi conſummatione volumus exulare, & ea quæ ſacratiſſimis conſtitutionibus quas in Codicem noſtrum redegimus, cauta ſunt, iterum poni ex veteri jure non concedimus, cum divalium conſtitutionum ſanctio ſufficiat ad eorum auctoritatem: niſi forte vel propter diviſionem, vel propter repletionem, vel propter plenioremindaginem hoc corrigerit, & hoc tamen perraro, ne ex continuatione hujuſmodi lapſus oriatur aliquid in tali prato ſpinoſum. §. 10. Sed & ſi quæ leges in veteribus libris poſitæ, jam in deſuetudinem abierunt: nullo modo vobis eaſdem ponere permittimus; cum hæc tantummodo obtinere velimus, quæ vel judiciorum frequentiſſimus ordo exercuit [42], vel longa conſuetudo hujus almæ urbis comprobavit, ſecundum Salvii Juliani ſcripturam, quæ indicat debere omnes civitates conſuetudinem Romæ ſequi, [& leges] quæ caput eſt orbis terrarum, non ipſam alias civitates. Romam autem intelligimus non ſolum veterem, ſed etiam regiam noſtram quæ Deo propitio cum melioribus condita eſt [43] auguriis. §. 11. Ideo jubemus duobus iſtis Codicibus omnia gubernari: uno conſtitutionum: altero juris enucleati, & in futurum Codicem compoſiti, vel ſi quid aliud à nobis fuerit promulgatum inſtitutionum vicem obtinens; ut [44] rudis animus ſtudioſi ſimplicibus enutritus, facilius ad altioris prudentiæ redigatur ſcientiam. §. 12. Noſtram autem conſummationem, quæ à nobis Deo adnuente componetur, Digeſtorum vel Pandectarum nomen habere ſancimus, nullis juris peritis in poſterum audentibus commentarios illi applicare, & verboſitate ſua ſupradicti Codicis compendium confundere: quemadmodum in antiquioribus [temporibus] factum eſt, cum per contrarias intrepretantium ſententias totum jus pene conturbatum eſt: ſed ſufficiat per indices [45] tantummodo & titulorum ſubtilitatem, [quæ παρὰ πτλα nuncupantur] quædam admonitoria ejus facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo. §. 13. Ne autem per ſcripturam [46] aliqua fiat in poſterum dubitatio: jubemus non per ſimplorum [47] captiones & compendioſa ænigmata, quæ multas per

33 Al. add Coll. 11. *b. l.*

34 *L. 2. §. 47. veri. & ut obiter D. de orig. jur.*

35 Atqui Juſtiniani Imperium incipit ab anno 1280. urbis, vid. *conſt. ad ſenat. in princ.*

36 Et ſic abrogata, *l. 1. C. Theod. de reſp. prudentium.* Cujac.

37 Livor Græculus gloriæ Romanæ ac juri plus detrimenti attulit, quam Gotthorum incendia & vaſtationes. *Salomonius.*

38 Lex Regia de imperio Principis. *§. 6. inſtit. de jure naturali.* Goth. Dicitur lex Imperii. *l. 3. C. de reſtam.* De lege Regia, vid. *Hottomann. in judic. leg. Roman.* S. L.

39 Crucis nomen de quo apud Paulum *5 ſent. 17. §. 2. & tit. 22. §. 1.* Tribonianus in furore vocabulum ſic commutavit. *l. 28. §. 19. l. 38. §. 2. ff. de pact.*

40 *Al.* compoſitione.

41 Poſt Molinæum Cujacius 8. *ad Africanum, ſol.* 176. notat *legem 11. & 14. ff. de reb. credit.* nulla ratione conciliari poſſe cum *l. 34. ff. mandati.* idem refert, *5. obſ. 38. in fin.* errore Triboniani conſtatum eſſe ἀντινόμιαν inexplicabile inter legem *7. in fin. D. de edil. & l. 7. ff. de probat.*

42 Adde *l. 34. l. 35. & ſeq. D. de leg.*

43 Conſtantinopoſim, quæ alibi urbs æterna appellatur, *l. 5. in pr. C. de divid. prad. urb. lib. 11. tit. 69.*

44 Remi necem ſubminuit. Hoc ſi Zoſimo credimus Conſtantinus Romulo non evit prior ob uxoris & filii necem.

45 Inſtitutionum ſcopus.

46 Per indicem. *§. ult. Inſt. de publ. Judic. Theoph. ibi. v. Cujac. 5. obſ. 25.*

47 Al. ſignorum. al. ſigiorum. de ſigiis vid. *conſtit. ad antecceſſores. §. hæc autem. al.* ſingulorum.

se & per suum vitium [1] antinomias [2] induxerunt, ejusdem Codicis textum conscribi, etiamsi numerus librorum significetur, aut aliud quicquam; nec enim per specialia signa numerorum manifestari, sed per literarum consequentiam explanari concedimus. §. 14. Hæc igitur omnia Deo placido facere tua prudentia una cum aliis facundissimis viris studeat; & tam subtili, quam celerrimo fini tradere: ut Codex consummatus, & in quinquaginta libros digestus offeratur in maximam & æternam rei memoriam, Deique omnipotentis prudentiæ [3] argumentum, nostrique imperii vestrique ministerii gloriam. Dat. XVIII. Kal. Januariis, LAMPADIO & ORESTE viris clarissimis CONSS. 530.

1 Ex eo fonte vitium in *l. 57. in fin. de judiciis*, promanare tradit Petrus Faber 1. *Semest.* 13. *in fin.*

2 Et obscuritates in contractibus & testamentis, vid. *quæ not. ad Novell.* 47. *c.* 22. *in fin.*

3 *Al.* providentiæ.

De bellicis Justiniani facinoribus, & juris compositione. 1. *De compositione Codicis, & pandectar.* 2. *De prima.* 3. *De secunda.* 4. *Tertia.* 5. *Quarta.* 6. *Quinta.* 7. *Sexta.* 8. *Septima parte Digestor.* 9. *De compositor. pandect.* 10. *De nominibus Jurisconsultorum, eorumque libror. & veter. leg. emendat.* 11. *De compositione institutionum.* 12. *Deo gratiæ redduntur. De utilitate compositionis Justinianeæ.* 13. *De legibus simil.* 15. *De contrariis.* 16. *De prætermissis.* 17. *Collatio juris antiqui, & juris Justinian. De libris ex quibus pandectæ collectæ sunt.* 18. *De rebus nobis constituendis.* 19. *De gratiis Deo agendis. De legibus Justiniani observandis.* 20. *De catalogo librorum ex quibus Digesta composita sunt, & de authoritate Jurisconsultorum.* 21. *De interpretationibus juris.* 22. *Quomodo libri juris scribi debent.* 23. *De legibus Justinianeis observandis, & manifestandis.*

II. Imp. Cæs. Flav. Justinian. A. ad Senatum, & omnes populos.

TAnta circa nos divinæ humanitatis est providentia, ut semper æternis liberalitatibus nos sustentare dignetur. Post bella enim Parthica æterna pace sopita, postque Vandalicam gentem ereptam, & Carthaginem, immo magis omnem Libyam Romano imperio iterum sociatam: & leges antiquas jam senio prægravatas, per nostram vigilantiam præbuit in novam pulchritudinem, & moderatum pervenire compendium: quod nemo ante nostrum imperium unquam speravit, neque humano ingenio possibile esse penitus existimavit: erat enim mirabile, Romanam sanctionem ab urbe condita usque ad nostri Imperii tempora, quæ pene in mille [4] & quadringentos annos concurrunt, intestinis præliis vacillantem, hocque & in imperiales constitutiones extendentem, in unam reducere consonantiam: ut nihil neque contrarium, neque idem, neque simile in ea inveniatur, & ne geminæ leges pro rebus singulis positæ usquam appareant: namque hoc cœlestis quidem providentiæ peculiare fuit: humanæ vero imbecillitati nullo modo possibile. Nos itaque more solito ad immortalitatis respeximus præsidium, & summo numine invocato, Deum auctorem & totius operis præsulem fieri optavimus: & omne studium Triboniano viro excelso, magistro officiorum, & exquæstore sacri nostri palatii, & exconsule credidimus, eique omne ministerium hujuscemodi ordinationis imposuimus, ut ipse una cum aliis [viris] illustribus & prudentissimis viris nostrum desiderium adimpleret: nostra quoque majestas semper investigando, & perscrutando ea, quæ ab his componebantur; quicquid dubium & incertum inveniebatur, hoc numine cœlesti erecta emendabat, & in competentem formam redigebat. §. 1. Omnia igitur confecta sunt, Domino & Deo nostro Jesu Christo possibilitatem tam nobis quam nostris in hoc satellitibus præstante. Et principales quidem Constitutiones duodecim libris digestas, jam antè in Codicem [5] nostro nomine præfulgentem contulimus. Postea vero maximum opus aggredientes, ipsa vetustatis [6] studiosissima opera, jam pene confusa & dissoluta, eidem viro excelso permisimus tam colligere, quam certo moderamine tradere. Sed cum omnia percontabamur, à præfato viro excelso suggestum duo pene millia librorum esse conscripta, & plus quam [7] trecentiens decem millia versuum à veteribus effusa: quæ necesse [esset] omnia & legere & perscrutari, & ex his si quid optimum fuisset, eligere. Quod cœlesti fulgore & summæ Trinitatis favore confectum est, secundum nostra mandata, quæ ab initio ad memoratum virum excelsum fecimus: & in quinquaginta libros omne quod utilissimum erat, collectum est: & omnes ambiguitates decisæ, nullo seditioso relicto, nomenque libris imposuimus Digestorum, seu Pandectarum, si [8] omnes disputationes, & decisiones in se habent legitimas, & quod undique fuit collectum, hoc in sinus receperunt, in centum quinquaginta pene millia [9] versuum totum opus consummantes, & in septem partes eos digessimus non perperam, neque sine ratione: sed in numerorum naturam & artem respicientes, & consentaneam eis divisionem partium conficientes. §. 2. Igitur prima quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo πρόοιμα nuncupatur, in quatuor libros sepulta est.

§. 3. Secundus autem articulus [10] septem libros habet qui de judiciis appellantur. §. 4. In tertia vero congregatione omnia quæ de rebus nominantur, contulimus [11], octo libris eis [12] deputatis. §. 5. Quartus autem locus, qui & totius compositionis quasi quoddam invenitur umbilicum, octo libros suscepit: in quibus omnia quæ ad hypothecam [13] pertinent, reposita sunt, ut non à pignoratitia actione in libris de rebus posita multum different. Alio [14] libro eodem inserto volumine, qui ædilitium Edictum, & redhibitoriam actionem, & duplæ stipulationem, quæ de evictionibus proposita est, continet: quia hæc omnia titulis emptionum, & venditionum consentanea sunt: & prædictæ actiones, quasi pedissequæ illarum ab initio processerunt, in vetustioris quidem Edicti ordinatione in loca devia, & multo distantia devagantes: per nostram autem providentiam his congregatæ: cum oportuerat ea, quæ de eodem pene loquuntur, in confinio ponere. Alius denique [15] liber post duos primos nobis excogitatus est de usuris, & trajectitiis pecuniis, & de instrumentis & testibus, & probationibus, [necnon præsumptionibus,] & memorati tres singulares libri juxta compositionem de rebus positi sunt. Post hos si qua de sponsalibus, vel nuptiis, vel dotibus legibus dicta sunt, reposuimus, tribus [16] librorum voluminibus ea concludentes. De tutelis autem, & curationibus geminos [17] libros conscripsimus. Et memoratam ordinationem octo librorum, mediam totius operis reposuimus, omnia undique tam utilissima quam pulcherrima jura continentem.

§. 6. Quintus autem exoritur * nobis * Digestorum articulus, in quem de testamentis [& [18]] codicillis tam privatorum quam militum, omne quidquid antiquis dictum inveniat quis repositum, qui de testamentis appellatur. De legatis autem & fideicommissis quinque [19] librorum numerus adgregatus est. Cumque nihil tam peculiare fuerat, quam (ut) legatis quidem legis Falcidiæ narratio, fideicommissis autem Senatusconsulti Trebelliani, singulis libris [20] utrique eorum applicatis tota pars quinta in novem libros coadunata est. Solum autem Senatusconsultum Trebellianum ponendum esse existimavimus: captiosas etenim, & ipsis veteribus odiosas Pegasiani Senatusconsulti ambages, & utriusque Senatusconsulti ad se tam supervacuas quam scrupulosas diversitates respuentes, totum jus super his positum Trebelliano Senatusconsulto adjudicavimus. Sed in [21] his nihil de caducis à nobis memoratum est: ne causa, quæ in rebus non prospere gestis, & tristibus temporibus Romanis increbuit calamitatibus, bello coalescens civili, in nostris remaneat temporibus, quæ favor cœlestis, & pacis vigor firmavit, & [super] omnes gentes in bellicis [victori] periculis superposuit [22]: ne luctuosum monumentum læta sæcula inumbrare concedatur.

§. 7. Sexta deinde pars Digestorum exoritur; in qua omnes bonorum possessiones positæ sunt, quæ ad ingenuos quæ ad libertinos respiciunt: ut & jus omne quod de gradibus descendit, legitimæque hæreditatis, & omnis ab intestato successio: & Tertullianum, & Orphitianum Senatusconsultum, ex quibus mater & filii invicem sibi heredes existunt, in geminos [23] libros contulimus: bonorum possessionum multitudinem in compendiosum, & manifestissimum ordinem concludentes. †. Post hæc ea quæ de operis novi nuntiationibus, damnique infecti, & pro ædificiis dirutis, & eorum insidiis, & quæ de aqua pluvia arcenda veteribus auctoribus placita sunt: necnon de publicanis, & donationibus tam inter vivos, quam mortis causa conficiendis, cauta legibus invenimus, in librum singularem [24] deduximus. †. De manumissionibus autem, & de liberali causa alius [25] liber respondit: quemadmodum, & de adquisitione tam dominii, quam possessionis, & titulis, qui eam inducunt multæ & variæ lectiones [26] uni sunt insertæ volumini: alio [27] libro deputato his, qui judicati, vel in jure confessi sunt: & de bonorum detentionibus, & venditionibus, & ut nequid in fraudem creditorum fiat. Postque hæc omnia interdicta glomerata [28] sunt: & deinceps exceptiones, & de temporum prolixitatibus: & de obligationibus, & actionibus liber [29] iterum singularis extenditur: ut præfata sexta pars totius Digestorum, voluminis octo libris definiatur. §. 8. Septimus autem & novissimus articulus Digestorum sex libris formatus est: in quo de stipulationibus [seu] verborum obligationibus, & fidejussoribus & mandatoribus, nec non novationibus, & solutionibus, & acceptilationibus, & de Prætoriis stipulationibus, omne quod jus invenitur [30] gemino volumine inscriptum est, quod in libris antiquis nec numerari possibile fuit. Et post hæc duo [31] terribiles libri positi sunt de delictis privatis, & extraordinariis necnon publicis criminibus, qui omnem continent severitatem, pœnarumque atrocitatem. Quibus permixta sunt & ea, quæ de audacibus hominibus cauta sunt, qui se celare conantur, & contumaces existunt: & de pœnis quæ condemnatis infliguntur, vel conceduntur: necnon de eorum substantiis. Liber autem [32] singularis pro appellationibus nobis excogitatus est contra sententias, tam civiles quam criminales causas finientes. Cætera autem omnia quæ ad *municipales* [33], vel de decurionibus, & muneribus, vel publicis operibus, vel nundinis, & pollicitationibus, & diversis cognitionibus [& censibus,] vel significatione verborum veteribus inventa sunt, quæque regulariter definita in sese recipit [34], quinquagesimus totius consummationis perfectus. §. 9. Quæ omnia confecta sunt per [35] virum excelsum necnon prudentissimum magistrum, exquæstore & exconsule *Tribonianum*, qui similiter eloquentiæ & legitimæ scientiæ artibus decoratus, & in ipsis rerum experimentis emicuit; nihilque majus nec carius nostris unquam jussionibus duxit, necnon per alios viros magnificos, & studiosissimos perfecta sunt, id est, *Constantinum* virum illustrem, Comitem sacrarum largitionum, & magistrum scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum; qui semper nobis ex bona opinione & gloria sese commendavit: necnon *Theophilum* virum illustrem [36], magistrum juris peritum in hac splendidissima civitate laudabiliter optimam legum gubernationem extendentem: & *Dorotheum* * virum * illustrem & facundissimum quæstorium, quem in Berutiensium splendidissima civitate leges discipulis [37] tradentem propter ejus optimam opinionem, & gloriam ad nos deduximus, participemque hujus operis fecimus: sed & *Anatolium* virum illustrem magistrum, qui & ipse apud Berutienses juris interpres constituetus, ad hoc opus allectus est, vir ab antiqua stirpe legitima procedens, & cùm pater ejus Leontius, & avus Eudoxius * qui post Patricium inclytæ recordationis quæstorium, & antecessorem, & Leontium virum gloriosissimum prætorium, consularem, atque Patricium filium ejus, * optimam sui memoriam in legibus reliquerunt, necnon *Cratinum* virum illustrem, & comitem sacrarum largitionum, & optimum antecessorem hujus almæ Urbis constitutum. Qui omnes ad prædictum opus electi sunt, una cum *Strephano*, *Menna*, *Prosdocio*, *Eutholmio*, * *Timotheo*, * *Leonide*, *Leontio*, *Platone*, *Jacobo*, *Constantino*, *Johanne*, viris prudentissimis. Qui patroni quidem sunt causarum apud maximam sedem præfecturæ quæ Orientalibus prætoriis præsidet. Omne autem suæ virtutis testimonium undique accipientes, & à nobis ad tanti operis consummationem electi sunt: & cum omnes in unum convenerunt, gubernatione Triboniani viri excelsi, ut tantum opus nobis auctoribus possint conficere, Deo propitio in prædictos quinquaginta libros opus consummatum est. §. 10. Tanta autem à nobis antiquitati habita est reverentia, ut [38] nomina prudentium taciturnitati [39] tradere nullo patiamur modo: sed unusquisque eorum qui auctor legis fuit, nostris Digestis inscriptus est: hoc tantummodo à nobis effecto; ut si quid in legibus eorum vel supervacuum, vel imperfectum, vel minus idoneum visum est: vel adjectionem, vel deminutionem necessariam accipiat, & restrictissimis tradatur regulis, & in multis similibus, vel contrariis quod rectius habere apparebat, hoc pro aliis omnibus positum est, unaque omnibus auctoritate indulta: ut quidquid ibi scriptum est, hoc nostrum appareat, & ex nostra voluntate compositum: nemine audente comparare ea quæ antiquitas habebat, & quæ nostra auctoritas introduxit: quia multa & maxima sunt, quæ propter utilitatem rerum transformata sunt; adeo ut etsi principalis Constitutio fuerat in veteribus libris relata, neque ei pepercimus: sed & hoc corrigendum esse putavimus: & in melius restaurandum: nominibus etenim veteribus relictis: quidquid legum veritati decorum & necessarium fuerat, hoc nostris emendationibus servavimus: & propter hanc causam, & si quid inter eos dubitabatur, hoc jam in tutissimam pervenit, quietem, nullo titubante relicto. §. 11. Sed cum prospeximus quod ad portandam tantæ sapientiæ molem non sunt idonei homines rudes, & qui in primis [40] legum vestibulis stantes intrare ad

4 Vid. *constit. ad Tribon.* §. 5. Goth. *Al.* mille & trecentos. *S. L.*

5 Codex.

6 Pandectæ.

7 Vid. §. 1. J. *const. ad Senatum.*

8 *Al.* quia.

9 Hic locus ostendit versuum vocabulo leges & paragraphos intelligi non posse, sed potius lineas, vid. *Contium* 1. *lect.* 8. *Duar.* 2. *disp.* 6.

10 *Al.* ad finem XI.

11 Qui à XII. incipientes in XIX. finiunt.

12 *Al. ei.*

13 De qua lib. XX.

14 Nempe XXI.

15 Liber sc. XXII.

16 Nempe XXIII. XXIV. XXV.

17 XXVI. XXVII.

18 Continens lib. XXVIII. & XXIX.

19 Nempe XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV.

20 XXXV. libr. & XXXVI. quamquam trigesimus quintus initium ducat non a Tribuniani Falcidiæ sed a tit. de cond. & demonst.

21 Contra quam in Codice qui hodie extat.

22 *Al.* posuit.

23 XXXVII. XXXVIII.

24 XXXIX.

25 XL.

26 XLI.

27 XLII.

28 Lib. XLIII. & XLIV. à Tit. I. ad finem 6.

29 Imo non liber sed Titulus 3. *lib.* XLIV.

30 XLV. XLVI.

31 XLVII. XLVIII.

32 XLIX.

33 Vid. *Cujac.* 9. *obs.* 87.

34 L.

35 Nota de septemdecim viris, electis ad compositionem Digestorum.

36 Constantinopoli.

37 Eundem antecessorem vocavit, *S. const. ad antecessores circa pr.* ut & Theophilum, legum doctorem. §. 1. J. *const. ad Senat.*

38 Quæ ubique prætendit, & ea quidem nonnunquam sola, licet ex eorum mente ferre moneve subsequatur nihil. *Cujac.* & contraria his quæ aliquando scripserunt posteritati tradat. vide *Contium* 1. *lect.* 9.

39 Vid. *quæ scripsi ad l.* 5. §. 2. *ff. de præf.*

40 De institutionibus compositis à Justiniano.

ad arcana eorum properant: & aliam [1] mediocrem emendationem præparandam esse censuimus, ut sub ea colorati, & quasi primitiis omnium imbuti, possint ad penetralia eorum intrare, & formam legum pulcherrimam non conniventibus oculis aspicere. Et ideo Triboniano viro excelso, qui ad totius operis gubernationem electus est, necnon Theophilo, & Dorotheo, viris illustribus & facundissimis antecessoribus accersitis, mandavimus, quatenus libris quos veteres composuerunt, qui prima legum argumenta continebant, *& Institutiones* vocabantur, separatim collectis, quidquid ex his utile & aptissimum, & undique sit elimatum, & rebus quæ in præsenti ævo in usu veniuntur, consentaneum inveniatur, hoc & capere studeant, & quatuor libris reponere, *& totius* [2] *eruditionis prima fundamenta, atque elementa ponere: quibus juvenes suffulti possint graviora & perfectiora legum scita sustentare.* Admonuimus autem eos, ut memores etiam nostrarum fiant Constitutionum, quas pro emendatione juris promulgavimus, & in confectione institutionum etiam eadem emendatione ponere non morentur: ut sit manifestum, & quid antea vacillabat, & quid postea in stabilitatem redactum est. Quod opus ab his perfectum, ut nobis oblatum & relectum est, & prono suscepimus animo, & nostris senibus non indignum esse judicavimus: & prædictos *libros Constitutionum* vicem habere jussimus: quod & in oratione nostra, quam eisdem libris præposuimus, apertius declaratur. §. 12. Omni igitur Romani juris dispositione composita, & in tribus voluminibus, id est, Institutionum, & Digestorum, seu Pandectarum, necnon Constitutionum, perfecta, & [3] in tribus annis consummata; quæ ut primum separari cœpit, neque in totum decennium compleri sperabatur: omnipotenti Deo & hanc operam ad hominum sustentationem piis obtulimus animis, ubereque gratias maximæ Deitati reddidimus, quæ nobis præstitit, & bella feliciter agere, & honesta pace perpotiri, & non tantum nostro, sed etiam omni ævo, tam instanti quam posteriori leges optimas ponere.

§. 13. Omnibus itaque hominibus eandem Sanctionem manifestam facere, necessarium esse * perspeximus: ut sit eis cognitum, quanta confusione & infinitate absoluti, in quam moderationem & legitimam veritatem pervenerint; legesque in posterum habeant, tam directas, quam compendiosas, omnibusque in promptu positas, & ad possidendi libros earum facilitatem idoneas: ut non mole divitiarum expensa possint homines supervacuæ legum multitudinis adipisci volumina [4], sed vilissima pecunia facilis eorum comparatio pateat tam ditioribus, quam tenuioribus, minimo pretio magna prudentia reparanda.

§. 14. Si quid autem in tanta legum compositione quæ ab immenso librorum numero collecta est, simile forsitan raro inveniatur, nemo hoc vituperandum existimet: sed primum quidem imbecillitati humanæ, quæ naturaliter inest, hoc inscribat: quia * omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, divinitatis magis quam mortalitatis est: quod & à majoribus dictum est: deinde sciat quod similitudo in quibusdam & his brevissimis adsumpta non inutilis est: & nec citra nostrum propositum hoc subsequutum: aut enim ita lex necessaria erat, ut diversis titulis propter rerum cognationem applicari eam oporteat: aut cum fuerat aliis diversis permixta, impossibile erat [eam] per partes detrahi ne totum confundatur, & in partibus in quibus perfectissimæ visiones [5] veterum expositæ fuerant, quod particulatim in eas fuerat sparsum, hoc dividere ac separare penitus erit incivile: ne tam sensus, quam aures legentium ex hoc perturbentur. Similique modo, si quid principalibus Constitutionibus cautum est, hoc in Digestorum volumine poni nullo concessimus modo: quasi Constitutionum recitatione sufficiente, nisi & hoc raro ex iisdem causis quibus similitudo adsumpta est. §. 15. Contrarium [6] autem aliquid in hoc Codice positum nullum [7] sibi locum vindicabit, nec invenitur: si quis subtili animo diversitatis rationes excutiet, sed est aliquid novum inventum [8], vel occulte positum, quod dissonantiæ querelam dissolvit, & aliam naturam inducit discordiæ fines effugientem. §. 16. Sed & si quid forsitan prætermissum [9] est, quod in tantis millibus quasi in profundo positum latitabat, & cum idoneum fuerat poni, obscuritate involutum necessario derelictum est: quis hoc reprehendere recto animo possit? primo quidem propter ingenii mortalis exiguitatem: deinde propter ipsius rei vitium, quod multis inutilibus permixtum, nullam sui ad eruendum præbuit copiam: dein [10] quod multo utilius est, pauca idonea effugere, quam multis inutilibus homines prægravare. §. 17. Mirabile autem aliquid ex his libris emersit, quod *multitudo antiqua præsente brevitate paucior inventur:* homines etenim, qui antea lites agebant, licet multæ leges fuerant positæ, tamen ex paucis lites perferebant, vel propter inopiam librorum quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam insciti am, & [11] voluntate judicum magis, quam legitima auctoritate lites dirimebantur. In præsenti autem consummatione nostrorum Digestorum e tantis legis collectæ sunt voluminibus, quorum & nomina antiquiores homines non dicimus nesciebant, sed nec unquam audiebant, quæ omnia collecta sunt subsidia amplissima congregata, ut egena quidem antiqua multitudo inveniatur, opulentissima autem brevitas nostra efficiatur. Antiquæ autem sapientiæ librorum copiam maxime Tribonianus vir excellentissimus præbuit: in quibus multi fuerant, & ipsis eruditissimis hominibus [12] incogniti: quibus omnibus perlectis, quidquid ex his pulcherrimum erat, hoc semotum in optimam nostram compositionem peryenit. Sed hujus operis conditores non solum ea volumina perlegerunt, ex quibus leges positæ sunt: sed etiam alia multa, quæ isti, nihil vel utile, vel novum in eis invenientes, quod excerptum nostris Digestis applicarent, optimo animo resuerunt.

§. 18. Sed quia * *divina quidem res perfectissimæ sunt, humani vero juris conditio semper in infinitum decurrit, & nihil est in ea, quod stare perpetuo possit: multas enim formas edere natura novas depropera:* non desperamus, quædam postea emergi negotia, quæ adhuc legum laqueis non sunt innodata [13]: si quid igitur tale contigerit, augustum imploretur remedium: quia ideo imperialem fortunam rebus humanis Deus præposuit, ut possit omnia, quæ noviter contingunt, & emendare, & componere, & modis & regulis competentibus tradere: & hoc non primum a nobis dictum est, sed ab antiqua descendit prosapia: cum & ipse *Julianus* legum & Edicti perpetui subtilissimus conditor, in suis libris hoc rettulit: ut si quid imperfectum inveniatur, ab imperiali sanctione hoc repleatur, & non ipse solus, sed & Divus Hadrianus in compositione Edicti, & Senatusconsulto, quod eam secutum est, hoc apertissime definivit, *ut, si quid in edicto positum non inveniatur* [14], *hoc ad ejus regulas ejusque conjecturas & imitationes possit nova instruere auctoritas.* §. 19. Hæc igitur omnia scientes pattes conscripti, & omnes orbis terrarum homines, gratias quidem amplissimas agite summæ divinitati, quæ vestris temporibus, tam saluberrimum opus servavit: quo enim antiquitas digna divino non est visa judicio, hoc vestris temporibus indultum est. Hasce itaque leges & adorate [15] & observate omnibus antiquioribus quiescentibus, nemoque vestrum audeat, vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in utroque est, requirere: quia omne quod hic positum est, hoc unicum & solum observari censemus. Nec in judicio, nec in alio certamine, ubi leges necessariæ sunt, ex aliis libris, nisi ab iisdem institutionibus nostrisque Digestis, & constitutionibus à nobis compositis, vel promulgatis aliquid, vel recitare, vel ostendere conetur: nisi temerator velit falsitatis [16] crimini subjectus una cum judice, qui [17] eorum audientiam patiatur [18], pœnis gravissimis laborare. §. 20. Ne autem incognitum vobis fiat, ex [19] quibus veterum libris hæc consummatio ordinata est, jussimus, & hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscribi: ut manifestissimum sit, ex quibus legislatoribus quibusque libris eorum, & quot millibus hoc justitiæ Romanæ templum ædificatum est. Legislatores autem, vel commentatores eos elegimus, qui digni tanto opere fuerant, & quos, & anteriores piissimi Principes admittere non sunt indignati: omnibus uno dignitatis apice impertito, nec sibi quoquam alienam [20] prærogativam vindicante: cum enim Constitutionum vicem, & has leges obtinere censuimus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur: cum una dignitas, una potestas omnibus est indulta? §. 21. Hoc autem, quod & ab initio nobis visum est, cum hoc opus fieri Deo adjuvante mandabamus, tempestivum nobis videtur, & in præsenti sancire, ut nemo neque eorum qui in præsenti juris peritiam habent, neque (qui) postea fierent, audeat commentarios [21] hisdem legibus adnectere: nisi tantum si velit eas in Græcam vocem transformare sub eodem ordine, eademque consequentia sub qua, & voce Romana positæ sunt: hoc quod Græci [22] κατὰ πόδα dicunt, & si qui forsitan per titulorum subtilitatem adnotare maluerint, & ea quæ Pararitla nuncupantur componere, alias autem legum interpretationes, immo magis perversiones, eos jactare non concedimus: ne verbositas eorum aliquod legibus nostris adferat ex confusione dedecus: quod & in antiquis Edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate confectum, huc atque illuc in diversas sententias producentes (contrahentes) in infinitum distraxerunt, ut pene omnem Romanam sanctionem esse confusam. Quos si passi non sumus, quemadmodum posteritatis admittatur vana discordia? Si quid autem tale facere ausi fuerint: ipsi quidem falsitatis rei constituantur, volumina autem eorum omnimodo [23] corrumpentur. Si quid vero, ut supradictum est, ambiguum fuerit visum: hoc ad Imperiale culmen per judices referatur, & auctoritate Augusta manifestetur, cui [24] soli [25] concessum est leges, & condere & interpretari. §. 22. Eandem autem pœnam falsitatis constituimus, & adversus eos, qui in posterum leges nostras per figurorum [26] obscuritates ausi fuerint conscribere, omnia enim, id est, & nomina prudentium, & titulos, & librorum numeros per consequentias literarum volumus, non per [27] figla manifestari: ita ut, qui talem librum sibi paraverit, in quo figla posita sint in qualemcunque locum libri, vel voluminis, sciat inutilis se esse Codicis dominum: neque enim licentiam aperimus ex tali Codice in judicium aliquid recitare, qui in quacunque sua parte figlorum habet malitias. Ipse autem librarius qui eas inscribere ausus fuerit, non solum criminali [28] pœna, secundum quod dictum est, plectetur: sed etiam libri æstimationem in duplum domino reddet, si & ipse dominus ignorans talem librum, vel comparaverit, vel confici curaverit: quod & antea à nobis dispositum est, & in Latina Constitutione, & in Græca, quam ad legum professores dimisimus.

§. 23. Leges autem nostras, quæ in his Codicibus, id est, Institutionum seu Elementorum, & Digestorum, vel Pandectarum posuimus, suum obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus consulatu præsentis duodecimæ indictionis, tertio Kalendas Januarias, in omne ævum valituras, & una cum nostris Constitutionibus pollentes: &, suum vigorem in judiciis ostendentes in omnibus causis, sive [29] quæ postea emerserint, sive quæ in judiciis adhuc pendent, nec eas judicialis, vel amicalis forma compescuit: * quæ enim jam vel judiciali sententia finita sunt, vel amicali pacto sopita, hæc [30] resuscitari nullo volumus modo. Bene autem properavimus in tertium nostrum consulatum, & has leges edere: quia maximi Dei & Domini nostri Jesu Christi auxilium felicissimum eum nostræ Reipublicæ donavit: cum in hunc & bella Parthica abolita sunt, & quieti perpetuæ tradita, & tertia pars mundi nobis adcrevit. Post Europam enim, & Asiam, & tota Libya nostro imperio adjuncta est, & tanto operi legum caput impositum est: omnia cœlestia dona nostro tertio Consulatu indulta. §. 24. Omnes itaque judices nostri pro sua jurisdictione easdem leges suscipiant [31], & tam in suis judiciis quam in hac regia Urbe habeant, & proponant, & præcipue vir excelsus hujus almæ Urbis præfectus: curæ autem erit tribus excelsis præfectis prætoriis, tam Orientalibus, quam Illyricis, necnon Libycis, per suas auctoritates omnibus, qui suæ jurisdictioni supposíti sunt, eas manifestare. Dat. XVII. Kalendis Januariis, JUSTINIANO Domino nostro ter consule. FELICITER 533.

1 Institutionum usus.

2 Institutionum definitio.

3 Facit ex res, ut merito suspectum Tribonianæ opus videatur.

4 Eodem modo Flavius laudem meretur, quod cum mysteria Juris à Pontificibus tanquam dies à Chaldæis peti oporteret: jus in penetralibus Pontificum abditum evulgavit Cicer. pro Murena. *Liv. 9. Val. 2. Plin. 21.*

5 Theoriæ §. 13. *J. const. prox.* vid. *l. 23. §. 15. ff. de petit. hered.* al. jussiones.

6 De Antinomiis.

7 Vid. §. 8. *J. const. ad Tribonianum.*

8 Cujacius tradit, leges permultas in concordiam reduci posse: si aliæ ad jus constitutionum benignum, aliæ ad leges veteres, & jus severum referantur. 7. *observ.* 19. eaque dissolvendi lege, idem 8. *obs.* utitur. Huic affine est quod extat in *l. 26. ff. de leg. l. ult. ff. de const. pr.* & §. 19. *ad magnum Senatum.*

9 De Prætermissis.

10 *Al.* Deinde.

11 Adde *l. 2. §. 3. §. 6. ff. de orig. jur.*

12 Huc facere potest quod Ammian. *l. 30.* de advocatis loquens, scribit. Hi, inquit, ut altius jura callere videantur, Trebatium loquuntur, & Cæsellium & Alfenum, & Aurunculum, Sicanorumque jam diu leges ignoratas, cum Euandri matre ab hinc seculis obrutas multis.

13 *Flor. al.* id est, innovata.

14 Adde *l. 12. ff. de legib. l. 7. §. 2. in fin. ff. de Jurisdict. v. l. 11. ff. de præscr. verbo.*

15 Ad laudem scientiæ juris facit *l. 1. §. 5. ff. de extra cogn.*

16 §. 19 *J. const. ad magnum Senatum.*

17 *Al.* eis.

18 Accommodavit.

19 Quibus ex libris Pandect. excerptæ sunt.

20 Adde *const. ad Tribon. J. §. 3.*

21 De commentariis legum §. 21. *J. const. prox.*

22 Juxta pedem, perinde ac si diceret, ex lege, ut isdem vestigiis insistant, & pedetentim sibi sequantur hoc opus. vid. *Alciat. 11. Parerg. 6.*

23 Adde *l. 4 §. 1. in fin. ff. Sanct. crassc.*

24 Vid. *quæ not. ad l. 1 C. de legib.*

25 Atqui Senatus jus facere potest, *l. 9. ff. de legib.*

26 Leges figlis non esse scribendas observa.

27 Vid. *const. ad Anteccssor. J. §. illud autem 21.*

28 *Falsi* §. 22. *J. const. ad Senatum. arg. l. ult. ff. de falsis.*

29 Adde *l. 7. C. de legib.*

30 *L. 16. C. de transact.*

31 *Al.* suspiciant.

LIII. IN' NOMINE DOMINI ET DEI NOSTRI JESU CHRISTI.

Imperator Cæsar Flav. Justinianus, Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclitus, victor, triumphator, semper colendus Augustus ad magnum Senatum & populum, & omnes orbis nostri civitates.

DEdit nobis [2] Deus post pacem cum [3] Persis initam, post Vandalica trophæa, & totam Libyæ adquisitionem, postque nominatissimam Carthaginem nostro iterum Imperio [4] sociatam, ut veterum legum renovationis opus ad optatum finem perduceremus: quod nemo Principum ante nostrum imperium, aut in mentem induci posse, aut humano ingenio possibile esse existimavit. Erat enim mirabile, omnem Romanam sanctionem à condita vetere Roma usque ad nostri imperii tempora, quæ [5] penè in mille & trecentos annos concurrunt, non solum secum in variis suis partibus, sed in imperialibus quoque præsertim sanctionibus inter omnem nutare consonantiam pariter ac discordiam: non tamen id solum quod secum pugnabat, tollere; sed etiam quod idem, aut simile reperiebatur, expellere, variamque ipsius pulchritudinis ideam tribuere, ita ut pro singulis rebus singulæ leges constitutæ viderentur. Quod proculdubio superioris numinis & fluentis inde benignitatis fuit, non humanæ cogitationis, aut incepti, aut potestatis. Nos itaque, more solito manibus ad Deum erectis, coque, ut nos complecti dignaretur, invocato, & rem aggressi sumus, & omnia tandem confecimus, Triboniano gloriosissimo magistro, & exquæstore sacri nostri palatii, & exconsule ad omne ministerium usi; necnon aliis quibusdam illustribus, & prudentibus viris, inquirentes semper ea quæ ab eis componebantur: & id quod erat dubium perscrutantes, omnibus quoque secundum datam nobis à Domino Deo & Salvatore nostro Jesu Christo scientiam & intellectus vigorem imponentes competentem formam.

§. 1. Et piissimas igitur constitutiones jam ante in duodecim libris comprehensas, Codicem nostræ pietatis cognomine fulgentem composuimus: nunc vero omnium veterum juris conditorum sententias ex multitudine, quæ ad duo millia penè librorum, & trecentas [6] myriadas versuum pertingebat, in moderatum & perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc sumus cœlesti favore, colligentes omne id quod erat utile, & omnes ambiguitates decidentes, nullo seditioso relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellavimus, ex [7] eo, quod legum habeant divisiones [8] & decisiones; itemque ex eo, quod omne in unum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim myriadum versuum numerum eis dantes: & in septem eos disponentes tractatus: idque non perperam, neque sine ratione, sed ad numerorum naturam & harmoniam respicientes.

§. 2. Ea igitur quæ apud omnes πρῶτα, id est, primordia [9], nuncupantur, in [10] quatuor libros sepositimus.

§. 3. Deinceps [11] ea quæ de judiciis tractant, in alios septem [12] libros.

§. 4. Item ea quæ de [13] rebus, non in plures quàm octo [14] libros.

§. 5. Sequentem vero operis partem, quæ quarta [15] & media μέσον ὂν τῶν πάντων est totius operis, in aliis [16] octo libris deposuimus, in quibus est quidem [17] hypothecaria, non longè admodum à pignoratitia actione distans: est & Ædilitium [18] edictum, & de evictionibus stipulatio: quæ duo accessoria, & consequentia constituta venditionum, longe tamen admodum in veteri juris ordinatione ab his devagantia congregavimus propius propter mutuam inter se cognationem; ne, quæ de eodem penè loquuntur, longè à se distarent. Post hæc introduximus post duos illos libros ea, quæ sunt scripta de usuris tam terrestribus, quam trajectitiis seu maritimis, & de probationibus, atque præsumptionibus in unum librum [19]: his autem tribus monobiblis, singularibus libris post tractatum de rebus sibi invicem proximis depositis, & rursum ea quæ de sponsalibus, & nuptiis, & de dote legibus dicta sunt congregantes, his etiam [20] tria habere in hac ordinatione volumina concessimus. De tutoribus autem minoris ætatis [21] geminos libros, eos, inquam, qui de tutelis apud omnes nominantur, & hic etiam in compendium concidimus memoratam octo librorum ordinationem, & mediam (ut dictum est) hanc partem totius operis confecimus, pulcherrima & utilissima jura in his describentes.

§. 6. De testamentis [22] autem, & legatis, & fideicommissis omnia congregavimus in novem librorum numerum: quorum principatum obtinent ea, quæ sunt de testamentis, & codicillis, cum omnium, tum etiam militum qui ea, ut volunt, faciunt [23], duobus libris ordinata, & de testamentis inscripta; quinque [24] autem sequentibus continentur ea, quæ de legatis & fideicommissis, & omni eorum ambiguitate disputata sunt: & quoniam Falcidiæ narratio continens, & consentanea erat legatorum & fideicommissorum proprio tractatui: propterea & ipsam continuo legatorum supposuimus tractationi, libro integro ei applicato, cum brevi quadam adjectione: & rursum quia ad Falcidiæ [25] imitationem (introductum) erat Trebellianum [26] Senatusconsultum in fideicommissis: & huic ultimum hujus ordinationis tribuimus locum, totum jus super his positum, Trebelliano Senatusconsulto attribuentes, & supervacuam esse Pegasiani Senatusconsulti positionem invenientes, & absurdas horum Senatusconsultorum inter se differentias, & communiones: quas sane & veteres perosi, captiosas & damnosas appellarunt: simpliciore quadam narratione, omne hoc schema congregantes, & ad unius Senatusconsulti Trebelliani ordinationem applicantes, & hanc quintam partem totius ordinationis novem his perfecimus libris: in quibus novem libris nihil de quondam [27] caducis dictum à nobis est: quia propter usum quendam non prosperum cum increbuisset in republica, & luctuosum monumentum bellorum civilium esset: non oportebat in his manere temporibus, in quibus & Deus dedit pacem agere domi & foris, &, cum oportuit bellum gerere, facile cum ipsius favore hostes superare & capere.

§. 7. Sequitur deinde & exoritur nobis & sexta [28] pars totius compositionis, octo concluſa libris. Pulchre autem incipit ab his, quæ possessiones nominantur, quas nos similiter, ut cætera diligenter considerantes, tam eas quæ ad ingenuos, quam quæ ad libertinos pertinent, ex multa anteriorum temporum confusione & obscuritate in purum deduximus compendium, geminorum [29]

1 Hæc constitutio Latina facta est ab Antonio Contio.

2 Ad hanc leg. vid. Cont. 1. *lect. successiv.* 7. Augustin. *lib.* 2. *Emend. cap.* 1. Govean. *lib.* 1. *var. lect. cap.* 29. Anton. Rosc. *lib.* 3. *memorab. cap.* 9. S. L.

3 Vid. Procop. de bello Persico, adde §. *pen. Inst. eod.*

4 Kalendis Decemb. mensis superioris. *Procop. de bello Vandalico, Cedrenus, Paulus Aquileiensis.*

5 Hic numerus annorum emendat. §. 5. *T. constit. ad Trib.*

6 Tricies centena, §. *omnia igitur* 1. *vers. sed cum. T. const. ad Antecessores.* Trecenties decem millia versuum. *cod.* §. 1.

7 Pandectarum ἔτυμον.

8 Διωρίσας καὶ διατυπώσεις.

9 Prima pars Pandectarum.

10 IV.

11 Pars secunda de judiciis.

12 A v. ad finem XI.

13 Pars tertia de rebus.

14 A XII. ad finem XIX.

15 Pars quarta quæ & hypothecaria.

16 A XX. ad finem XXVII.

17 Lib. XX.

18 Proposuerat tamen hunc ordinem sequi, *l.* 2. *in fin. ff. de statu hominum.*

19 XXI. XXII.

20 XXIII. XXIV. XXV.

21 XXVI. XXVII.

22 Pars quinta de testamentis.

23 XXVIII. XXIX.

24 XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV.

25 Trigesimus quintus liber initium non ducit à tractatu legis Falcidiæ, sed à Titulo de cond. & demonst.

26 XXXVI.

27 Cur in Codice potius, quam in Digestis caducorum mentionem fecit?

28 Pars sexta.

29 XXXVII. XXXVIII.

ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλ. Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμαννικὸς, Γοτθικὸς, Φρανκικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντῖκος, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεὶ σεβαστὸς, αὐγουστὸς τῇ μεγάλῃ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, καὶ πάσαις ταῖς τῆς οἰκουμένης ἡμῶν πόλεσιν.

ΔΕΔΩΚΕΝ ἡμῖν ὁ Θεὸς μετὰ τὴν τῶν Πέρσας εἰρήνην, μετὰ κατὰ Βανδίλων τρόπαιον, καὶ τὴν ὅλην Λιβύην κτῆσιν, καὶ τὴν τῆς ὀνομαστοτάτης Καρχηδόνος ἐπαναληψιν, καὶ τὸ τῆς ἐπανανεώσεως τῶν παλαιῶν νόμων ἔργον εἰς πέρας ἀγαγεῖν· ὅπερ οὐδεὶς τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλευσάντων, [ἐπὶ] δὲ εἰς νοῦν βάλλεσθαι ἤλπισεν ἄν, ὥστε διώκειν, ὅλως τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει αὐτὸ ἀνωφελὲς ἦν, καὶ δὴ καὶ δοκοῦν τὴν Ῥωμαίων νομοθεσίαν ἀπὸ τοῦ πρώτου τὴν Ῥώμης κτίσμα μέχρι τῶν ἡμετέρων βασιλείας χρόνων, οἷόν τε ἀμφὶ τὰ χίλια καὶ τριακόσια ἔτη σωτείχειν, ἐκ τῶν τοῦ ἄλλου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς διατάξεσι πολλὰ ἀπίστως ἀλλήλοις συμφωνίαν τε καὶ διαφωνίαν· καὶ τὸ μὲ μαχόμενον αὐτοῖς ἐξελεῖν, τὸ δὲ ταυτόν τε καὶ ὅμοιον ἐξωθῆσαι· μίαν δὲ αὐτὴν κάλλος εἰδέναι ἀποδιφθέρων, ὥστε ἕνα τὸ κείμενον ἐφ' ἑκάστῳ κωδικέτην πραξάμενον νόμον, τὸ ἄνωθεν ῥοπῆς, καὶ τὸ ὀπίσθιον φιλανθρωπίας ἴδιον ἔν, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνης πηγὴς ἀφορμὰς ἢ ἐκ περιστάσεως ἢ δυνάμεως ὅλως. ἡμεῖς δὲ (τῶν δὴ τὸ σωτηριῶδες ἡμῖν) πᾶς χεῖρας εἰς Θεὸν ἀνατείναντες, καὶ αἰτήσαντες, ἡμῖν αὐτὸν συλλαβεῖν, συνεχειρήσαμέν τε, καὶ τὸ πᾶν ἐξειργασάμεθα· Τριβωνιανοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου μαγίστρου, καὶ ἀπὸ κυαιστώρων καὶ θείας ἡμῶν παλατίας, καὶ ὑπάτων ἄνδρας τοὺς ὅλου ὑπαργείαν, χρησάμενοι, καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐνδόξοις τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσιν ἐρωτῶντες μὲ ἀεὶ τὸ μηνύμενον· τὸ δὲ ἀμφισβητήσιμον μανθάνοντες. πᾶσιν δὲ ὁμοῦ ἐνδιδομένης ἡμῖν ὡδῆς ἐκ παντὸς Θεοῦ καὶ συντήρου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας ἐπιβεβῆσθαι πέρας ἀνάγκη.

§. α'. Ταῖς μὲν ἓν δυσὶ δεήσεσι ἀληθείας ἤδη ἀνάπτερον δώδεκα βιβλίοις ἀνελίξαμεν, τὸν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἐπώνυμον συντεθείκαμεν βιβλίον, πρὸ δὲ πάσης ἀπιθάνου τοῦ ἐμπεσόντος νομοθετησάμενοι συναγωγὴν γνώμας ἐκ τῶν πολλῶν λόγων τῶν βιβλίων· ἅπερ ἐν μὲν ἀμφὶ τὰ δισχίλια, ἀριθμῷ δὲ εἶχον τέτταρα μυριάδων τριακοσίων· ἐπὶ ἐμμελοῦς τε ἅμα καὶ δυσκόπτου συνηγόρημα ἀνθρώπου. Πεντήκοντα ἓν τοῖς πάντα πεποιήμεθα βιβλίοις τὸ νῦν, ἄνωθεν συναγαγόντες τὸ χρήσιμον, καὶ ἀπόντας τοὺς ζητοῦντας τιμῆσαι, καὶ μηδὲν καθολικὸν ἐπὶ τοῖς ἐκείνοις ζόμενον. Ὅπερ βιβλίον Digesta, εἴτε Pandectas τοῦτο προσηγορεύσαμεν ἔκ τε τῶν νόμων ἔχειν διαιρέσεις τε καὶ ἀληθινοδοξίας, ἔκ τε τοῦ πᾶν εἰς ἓν ἀθροίσθαι ὑποδέξασθαι, τοιούτῳ αὐτῷ ἡδέως τὴν προσηγορίαν· ἐ περιττόν τε πέντε καὶ δέκα μυριάδων τὸν ἀριθμὸν αὐτῷ δόντες. καὶ εἰς ἑπτὰ τοῦτο ἀληθέμενοι πραγματείας. καὶ τοῦτο ἐ παρέργως, ἀλλὰ τῆ τῶν ἀριθμῶν φύσεώς τε καὶ ἁρμονίας σχοπούμενοι.

§. β'. Τὰ τε δὴ καλούμενα πρῶτα, ἤγουν πάντων πρώτα ἐν τέσσαρσι βιβλίοις ἀπεθέμεθα βιβλίοις.

§. γ'. Ἐφεξῆς τε τὰ de judiciis ἐν ἑπτὰ τοῖς ἑπομένοις.

§. δ'. Καὶ τὰ de rebus, ὀκτὼ ἐν πλείοσι τῶν ὀκτώ.

§. ε'. Τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ συγγράμματος μέρος, ὅπερ δὴ τέταρτον τε ἅμα καὶ μέσον τῶν πάντων ἐστὶ τοῦ ὅλου τῶν συναπτέμεθα. Ἐν οἷς ἐστὶ μὲν ἡ ὑποθηκαρία, ἐ πόρρω πως τῆς pignoraticiæ ἀφεστῶσα· ἐστὶ δὲ καὶ ἀedilicium ἤδικτον, καὶ ἡ περὶ τῶν οἰκονικήσεων ἐπιτροπὴς τε. ἅπερ ἅμφω προσηκόντως ἐμοὶ δοκοῦσι μὴ πόρρω διεστηκέναι ἀλλήλων. Εἶτα ἐπηγάγομεν τούτοις τὰ τε περὶ τόκων ἐγγύων, καὶ διαλαττόντων καὶ τὰ περὶ συμβολαίων τε, καὶ πιστῶν μαρτύρων, καὶ ἀποδείξεών τε, καὶ προλήψεων εἰς βιβλίον ἕν, τρία δὲ ταῦτα μονοβίβλοις μὲν τοῖς τῆς de rebus πραγματείαν συνίσχυς ἀλλήλων κεκοσμήκαμεν. Καὶ αὖθις τὰ περὶ μνηστρῶν, καὶ γάμων, καὶ προικὸς γενομένης τε καὶ ἀποδοθείσης συναγαγόντες, τρία διδύμαμεν ἔχειν καὶ ταυτῇ τῇ συντάξῃ βιβλία. Καὶ μὴν καὶ περὶ τῶν κηδεμόνων τῶν νέας ἡλικίας δύο· ταῦτα δὴ τὰ de Tutelis παρὰ πᾶσιν ὀνομαζόμενα· καὶ ὧδε κἀνταῦθα συνεκφαλαιωσάμεθα τοῦ ὀκτὼ τούτων βιβλίων πραγματείαν· καὶ μεσαίτατον (ὡς εἴρηται) τοῦτο μέρος τῶν πάσης συντάξεως ἓξ βιβλίοις πεποιήμεθα, τὰ κάλλιστα δὴ καὶ χρησιμώτατα τῶν νόμων ἐν τούτοις ἀναγραψάμενοι.

§. ς'. Τὰ δὲ δὴ περὶ ἀληθηκῶν, καὶ ἀφορμὰ ληγάτων, καὶ φιδεϊκομμισσάρων ἅπαντα συνηγάγομεν εἰς ἑνέα βιβλίων ἀριθμόν· ὧν ἡγεῖται μὲν τὰ περὶ ἀληθηκῶν, καὶ κωδικίλλων· ἓξ τε κωδόλα φαμβ, ἓξ τε, ἃς ποιοῦσιν, ὡς βούλονται), ἐφαπλοῦται, δύο κωδικοῦσι, καὶ de Testamentis ἐπηγεγράμμεθα. Πέντε δὲ ἑφεξῆς τὰ περὶ ληγάτων, καὶ φιδεϊκομμισσάρων, καὶ πάσης τῆ οὐ τούτοις ζητήσεως ἀληθεγόμεθα. Καὶ ἐπειδήπερ ὁ δὲ Falcidiu λόγος ἐφεξῆς τε καὶ ἁρμοδίως τοῖς ληγάτων καὶ φιδεϊκομμισσάρων ἰδιότητι· ἀληθῆ τοῦτον δὴ καὶ οὐτον δύθυς τῇ τῶν ληγάτων ὑποθήκαμεν πραγματείᾳ, βιβλίον ὅλον ἀνατιθέντες αὐτῷ μοῖρά τιν' βραχείας ἐφοδήκης. καὶ αὖθις ἐπειδὴ ἐφεξῆς τοῦ δὲ Falcidiu μίμησίν ἐπὶ τοῖς φιδεϊκομμισσάρων· ἢ τὸ κεφάλαιον Trebellianon δόγμα, καὶ τοῦτον τῶν τελούτειαν τῆ συντάξεως τούτης ἀπενείκαμεν χώρᾳ, τὸ πᾶν τῆ νομοθεσίας ταύτης εἰς τὸ Trebellianon συναγαγόντες, καὶ ἀδιάτιτον εἶναι τοῦ Πηγασιάνου νομοθεσίαν δύρήσαντες, καὶ τὰς ἀλόγους τῶν δογμάτων τούτων ἀληφορᾶς τε καὶ κοινωνίας· ἃς δὴ καὶ οἱ πάλαι μισήσαντες, ἀθετινοημάμας τε καὶ ἐπιζημίους ὀκάλεν· καὶ ἀπολυτέρω πινὶ λόγῳ τὸ πᾶν τοῦτο κτῆμα συναθροίσαντες. καὶ εἰς τοῦ δὲ Τριβελλιανοῦ μεθαρμοσάμενοι πάξειν· καὶ τοῦτο δὴ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ὅλης συντάξεως τοῖς συνέα τούτοις ἀνέστηκε βιβλίοις, ὧν οἷς ὀδὲν ὑπῆρ τῶν πάλαι κωδήκων ἡμῶν εἴρηται· διότι καὶ τοῦτο κωδὶ πνα χρείαν ὅδε δύτυχῆ τῇ Ῥωμαίων ἐπιπολαίσασθαι πολιτείᾳ, καὶ ὑπόμνημα δεινὸν τῶν ἐμφυλίων κωδεστῶτα πολέμων, ὅδε ἐχρῆν ἐν καιροῖς πολιτδύεσθαι, καθ' ἃς ὁ Θεὸς εἰρήνην τε δεδώκειν ἡμῖν ἄγειν ἔκ τε τῶν ἔνδον, ἔκ τε τῶν ἔξωθεν· καὶ ὅταν δέοι πολεμεῖν, ῥᾴστα μὲν τῶν αὐτῶν ῥοπῆς τῶν ἐναντίων κρατεῖν.

§. ζ'. Ἐπεὶ δὲ ἡμῖν καὶ ἕκτη τις μοῖρα τούτων δὴ τῶν πάντων συσήμαστο, ὀκτὼ ἐκλεκεισμένη βιβλίοις, ἀρχὴ δὲ καλὼς ὀνομάζομένων ἀληθῶν· ἃς ἡμεῖς ὁμοίως τοῖς ἄλλοις κεκοσμήκαμεν, τοὺς τε εἰς τοὺς δυσχεραίνοντας, τοὺς τε εἰς τοὺς ἁπλουστέρους φερομένους, ὡς πολλῶν τῶν ἐμπεσόντων συγχύσεώς τε καὶ ἀσυφείας, εἰς κεφαλαίων ἠκα-

illis librorum numerum sufficere arbitrantes. Applicavimus autem ipsis, & omnes ab intestato appellatas successiones, & ipsos generum ordines, eorum gradibus etiam libro inscriptis, & circa omnium finem Tertullianum & Orfitianum compositimus senatusconsultum, ex quibus matres & liberi invicem successores fiunt. Procedit autem post hæc alius liber [1], qui de ædificiorum operibus, & de ea quæ ob ruinosa & diruta ædificia (datur) satisfatione, & his qui in his aliquid insidiarum aut fraudis admiserint, & de his qui ex aquarum impetu vicinos læserint, & de publicorum vectigalium coactoribus, atque insuper de donationibus tam indefinitis [seu simplicibus] quam in cogitationem mortis relatis leges ac jura ordinant. Rursum autem quicquid de quacunque manumissione extat, vel de his, quæ super ipsa agitantur causis, & hoc uni [2] traditum est libro. Amplius autem, & ea quæ de possessione, & per ipsam adquisitione, & de causis eam introducentibus sunt, in [3] unum sepositimus tractatum [seu librum.] Et quidquid etiam de judiciariis extat sententiis, & his qui in eis aliqua contra seipsos confessi sunt, & de bonorum cessione, & creditorum detentione, & venditione, & de bonorum separatione & curatione, & ne quid patiantur creditores fraudis, & id in [4] unum similiter collatum est librum. Sed & interdictorum modum non pluribus, quam [5] uni dedimus libro. Inde [6] autem & ad præscriptiones [seu exceptiones] & in his ordinata tempora venimus. Et obligationum quidem, & actionum sepositimus modos, & coëgimus omnem hanc partem, cui præsunt possessiones (ut dictum est) octo librorum numero descriptam, sextam hanc partem totius voluminis seponentes.

1 XXXIX.

2 XL.

3 XLI.

4 XLII.

5 XLIII.

6 *Lib.* XLIV.

§. 8. Totius autem extrema pars, quæ & septima [7] est totius tractationis, sex librorum numero demandata est, incipiens quidem [8] a stipulationibus, procedens vero ad ea, quæ scripta sunt de fidejussione, & debitorum numeratione, solutione & liberatione ipsorum, & de introductis ex Prætorum jurisdictione stipulationibus: quæ omnia duobus à nobis contracta sunt libris: cum apud veteres nec dici posset, quot essent libri [ea de re.] Procedit & deinceps [9] ad delictorum narrationem: & omnia recenset quæ ad majora delicta pertinent, quæ vocant privata, & item quæ ad ea quæ necdum ordinaria appellant: sed ipsis extraordinariorum appellationem imponunt: descendit etiam & ad publica crimina quæ atrocissima sunt: & magnam sibi advocant pœnam. Duo [10] autem & hic sunt libri qui illa quidem, quæ ad delicta & crimina pertinent, complectuntur: quibus permixta sunt, & ea quæ de reis criminum; qui se celare tamen conantur, scripta sunt, & de eorum bonis, & de ea quæ infligitur condemnatis pœna, vel indulgentia. Initium autem nobis alterius rursum [11] libri fit narratio de appellationibus, quæ communis est profecto ad rescindendas tam pecuniarias [seu civiles] sententias quam criminales. Quæcumque autem de civibus [seu municipibus,] & de decurionibus, & muneribus, & publicis operibus, & nundinis, & redituum pollicitationibus, & variis cognitionibus [seu interrogationibus,] & publica descriptione, veteribus inventa sunt, & quæcunque de verborum extant significatione, & de his quæ pro regulis apud veteres dicta sunt: hæc omnia in sese recipit ultimus liber. Hujus igitur compositionis, cujus initium est a stipulationibus, hic liber est sextus quidem, si ad proprium principium comparetur: sed est quinquagesimus, si conferatur ad totam consummationis perfectionem, [seu harmoniam.]

7 Pars septima.

8 *Lib.* XLV. XLVI.

9 *Lib.* XLVII.

10 *Lib.* XLVIII. XLIX.

11 Pandectarum compositores.

§. 9. Quæ omnia composita sunt, & elaborata peroptime, & ut nostra jussione dignum fuit, per Tribonianum [12] illustrissimum: necnon prudentissimum magistrum, & exquæstorem nostrorum palatiorum, & exconsulem, virum & in ipsis rerum experimentis, & in eloquentia, & in legibus scribendis satis spectatum, & qui nihil unquam nostrarum jussionum contempsit: necnon per alios [viros] qui sub ipso nobis hoc opus elaborarunt; id est Constantinum [13] magnificentissimum comitem sacrarum largitionum, & antigraphariun [seu magistrum] sacri scrinii, & sacrorum libellorum & cognitionum imperialium, qui nobis bonam de se opinionem in omnibus præbuit: necnon Theophilum [14] magnificentissimum magistrum, & leges [seu jura] in regia hac urbe laudabiliter [15], & cum summis vigiliis, & ut magisteria sedulitate dignum est, docentem: & Dorotheum [16] magnificentissimum quæstorem, & Doctorem in legum civitate designatum: dicimus autem verendam & splendidam Berytiensium metropolim, quem de ipso optima opinio & gloria, & ad nos deduxit ipsum, & ut hujus operis participem faceremus, hortata est: sed & Anatolium [17] magnificentissimum magistrum, qui & ipse apud Berytienses ea quæ ex legibus [proficiscuntur,] pulchre docet, vir ex tertia stirpe laudabili juris apud Phœnices interpretum descendens: refert enim genus ad Leontium, & Eudoxium, homines in legibus optimæ memoriæ post Patricium inclytæ recordationis, quæstorium & anticensorem, & Leontium gloriosissimum, expræfecto, & exconsule, atque Patricium ejus filios (summæ admirationis viros) & Cratinum [18] magnificentissimum atque prudentissimum comitem sacrarum largitionum, & optimus quoque is est legum enarrator in regia hac urbe: & præter hos etiam Stephanum, Menam, Prosdocium, Eutolmium, Timotheum, Leonidem, Leontium, Platonem, Jacobum, Constantinum, Joannem, viros prudentissimos, qui universi Rhetores [19] quidem sunt gloriosissimorum præfectorum sacrorum nostrorum Prætoriorum, gloriam autem seu laudem apud omnes prudentiæ juste habent, & a nobis merito judicati sunt digni, ut eligerentur tanti certaminis participes. Hæc igitur nobis circa Digestorum elaborata sunt conscriptionem per jam dictos gloriosissimos viros.

12 Tribonianus.

13 Constantinus.

14 Theophilus.

15 Antecessoris munus.

16 Dorotheus.

17 Anatolius.

18 Cratinus.

19 Rectores verendum fuit advocati: nam apud Præfectum P. Illyrici advocatos fuisse constat, *l.* 17. *in pr. C. de advocat. diversf. judicior.* ut & apud Præfect. Urb. 150. *l.* 8. *l.* 11. *C. eod.* ut apud Præsidem Syriæ 39. *l.* 5. *C. de advocat. diversf. jud.* apud Præfectos urb. 80. *l.* 7. *in pr. C. eod.*

§. 10. Tanta autem nobis reverentia antiquitatis fuit, ut neque mutari nomina veterum Jurisconsultorum sustinuerimus, sed uniuscujusque illorum appellationem legibus inscripsimus, mutantes quidem, si quid jam habere visum est non recte, partes vero illas nunc tollentes, has nunc addentes, ex multis denique optimum eligentes, & unam [atque parem] [20] omnibus præbentes potestatis vim, [seu robur:] ita ut quicquid scriptum est in eo libro, id nostra sit sententia: nemine audente comparare ea quæ nunc facta sunt his quæ prius erant: quia multa & numeratu non facilia transposuimus in melius, etiamsi quid imperiali

20 Vid. §. *cumque in fin. S. const. ad Trib.*

21 De auctoritate Jurisprudentium.

22 De institutionibus compositis.

23 Institutionum usus Institutiones; *περὶα ὀνομ. 23*, *ut hic*, prima e cimenta legitimæ scientiæ, *S. de confirm. Instit.* §. 11. *verf. & ideo Triboniano.* prima legum argumenta prima fundamenta atque elementa, *S. confirm. ad Senatum* §. 11.

§. ια'. Ἐπειδὴ ἡ ἐγκύκλιος καὶ πινα μελέτων εἰσαγωγὴ ποιήσασα τοὺς τῆς ἀρχῆς νόμων ἀπαρίθμησις καὶ τὴν μοίζω διδασκαλίαν ἐκ χωρεῖν ἔδε τοῦτο τὸ ἡμετέρας ἕξω καθελείπομεν σφενοίας· ἀλλὰ Τε-

§. ι'. Τοσαύτη ἡ ἡμῶν αἰδὼς τὴ ἀρχαιότητα γέγονεν, ὥστε μὲν ἀμοιψαι τὰς προσηγορίας τῶν ἔμπροσθεν νομοθετῶν ὑπομείναμεν, ἀλλὰ τὴν ἐκείνων τάξιν τοῖς νόμοις ἐπεγράψαμεν προσηγορίαν ἀμοιψάμενοι μὲ, εἴπαμεν ἔχειν ἡμῖν ὅσι ὀρθῶς εἰδόκ· μέρη ἡ τὰ μὲ ἀφελόντες, τὰ ἡ προσθέντες, οὐ πολλῶν τε τὸ κάλλιον ἐλομένοι, καὶ τὴν ἴσην ἅπασιν παρεχόντες τὴ ἐξουσίαν ἰσχύ. ὥστε πᾶν, ὅσα ἐγγέγραπ) τῷ βιβλίῳ, τοῦτο ἡμέτερα γνώσεσθαι μηδένα τε θαρρεῖν παραβαίνειν τὰ γεγραμμένα· ἐπειδὴ πολλὰ, καὶ οὐδὲ ἀξιομνημόνευτα ῥάδια, μεζονα τεθείκαμεν εἰς τὸ κρεῖττον, κἂν εἴη βασιλικὴ πινὶ τῶν παλαιοτέρων αὐτοκρατόρων διάταξις, ὡς ἄλλοιον εἰρηκὸς χρῆμα· τὰ μὲ ἡδ ὀνόματα τοῖς ἔμπροσθεν ἐφυλάξαμεν· τὴν ἡ τῶν νόμων ἀλήθειαν ἡμετέραν ἐποιησάμεθα· ὥστε καὶ εἴπι τισιαζόμενον ἐκείνοις ἦν· (πολλὰ ἡ τοιαῦτα ἀπέκειτο) τοῦτο διήρτηται τε, καὶ πεπέρασται, καὶ εἰς σαφὲς ἀξιόπιστον τέλος ἐχόντα νόμον.

§. ιβ'. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τῶν ἀρχαίων νόμων ἀπαρίθμησις καὶ τὴν μοίζω διδασκαλίαν ἐκ χωρεῖν ἔδε τοῦτο τὸ ἡμετέρας ἕξω καθελείπομεν σφενοίας· ἀλλὰ Τε-

ſtram providentiam reliquimus, ſcilicet Triboniano gloriosiſſimo, qui & ad totius operis legitimi gubernationem electus eſt, necnon Theophilo, & Dorotheo magnificentiſſimis & prudentiſſimis antecenſoribus accerſitis mandavimus: ut ſeligerent ex his, quæ apud veteres erant iſagogarum modo compoſita, ea, quæ eſſent aptiſſima, & in ipſis rerum argumentis obtinentia; utque colligerent, & nobis offerrent, & ut mentionem etiam facerent noſtrarum Conſtitutionum, quas pro emendatione veteris juris promulgavimus: & ita componerent libros quatuor futuros prima elementa totius iſagoges, quos vocari inſtituta viſum eſt, quam ſane legitimi operis partem compoſitam nobis obtulerunt, & nos eam totam conſideratam à nobis, & perpenſum, rectèque habere viſam noſtris ſenſibus non indignam eſſe judicavimus, & [1] pro noſtris haberi Conſtitutionibus, & noſtrarum Conſtitutionum robur habere juſſimus: quod & ex his, quæ in *proœmio* ejuſdem voluminis diſſeruimus, omnibus manifeſtum fecimus.

1 Paulo aliter Theophilus, §. *pen. Inſtit. ἐπιγνωσθῆ αὐτοῖς διατάξει τὴν ἡμῶν φιλοτιμησθεῖσαν.*

§. 12. Sic itaque omni Romani juris diſpoſitione ordinata, & in tribus integris & voluminibus, & annis tanto opere perfecto: (quod nobis ab initio omnem ſpem excedere: circa finem autem, cum jam penetrabilem eſſe rem docuimus, ne in decem quidem annis totum abſolvi poſſe videbatur) tanta ergo trium [2] annorum celebritate conſummato opere, & hac opera Domino Deo oblata, qui dedit & pacem agere, & bella feliciter dirigere, & leges ponere præterito, præſenti, & futuro tempori: juſtum eſſe putavimus, omnibus hominibus facere manifeſtum noſtrum in his rebus ſtudium ſimul & providentiam: quomodo nempe priore ſoluti perturbatione, & confuſione, & nullum finem habente juris poſitione, uſuri ſint poſthac legibus rectis, compendioſis, & omnibus ad manum promptis, & litium compendium adferentibus, & paratis, atque expoſitis omnibus [hominibus] ad [3] facilem adquiſitionem, nec amplius egentibus multis pecuniis, ut illorum inutilium librorum congerant multitudinem: ſed viliſſima pecunia, tam ditioribus, quam ex tenuiore profectis patrimonio, copiam ſui comparandi præbentibus.

2 De triennio factiſ Juſtin.

3 §. 13. *in pr. conſt. ad Senatum, & omnes populos.*

§. 13. Si quid autem ex multitudine ea, quæ nunc congeſta eſt, & ex tantis myriadibus collecta, videbitur eſſe ſimile [& geminatum 4,] (hoc autem putamus rarum eſſe) attamen humanæ naturæ [imbecillitatem] conſiderantibus, non extra juſtam apologiam ne hoc quidem videbitur eſſe: * in nullo enim aberrare, [ſeu in omnibus inreprehenſibilem ſeu inemendabilem eſſe;] divinæ utique ſolius, non autem mortalis eſt conſtantiæ, [ſeu roboris,] quemadmodum & à majoribus dictum eſt: deinde eſt, ubi & ſimilium adſumpſimus poſitionem: vel rebus ſubjectis id exigentibus, ut oporteret idem pluribus applicari titulis: vel quia cum extraneo loco eſſet commixtum id, quod ſimile ſuperiori videbatur, impoſſibile fuit eam ſimilitudinem detrahi:

4 De ſimilibus.

5 Viſiones. §. 14. *C. conſt. prox.*

vel etiam quia ſæpe cuſtodienda fuit integra totius theoriæ [5] [ſeu viſionis] continentia, nec ſeparanda, [aut divellenda] mens & intellectus [legentium] per eorum, quæ jam ſcripta fuerant, ademptionem, quin & hoc ſicubi adſumptum eſt propter rei neceſſitatem: tamen id breve eſt, nec ullum fere ſui ſenſum præbens.

§. 14. Hoc etiam ipſum, & in Conſtitutionibus jam inter imperiales Conſtitutiones relatis, & jure, quod ex his reſultat, obſervavimus: nam quæ in illis jam cauta erant, ea nec in volumine poni conceſſimus, niſi ob aliquam interdum circumſtantiam ſimilitudinis aliqua cauſa relicta eſt.

6 De Antinomiis.

§. 15. Contrariam [6] autem aliis legibus legem ex his, quæ in hoc volumine poſitæ ſunt, non facile quis repererit, ſi modo ad omnes contrarietatis fines animum intendere feſtinet, ſed [7] ineſt aliquid diverſum: quod adſumptum alterius generis forte hanc & illam legis poſitionem apparere faciat.

7 Vid. §. 15. *conſt. ad Senatum.* Sed Goveanus legem 8. *in pr. ff. de Jurisdict.* cum lege 32. *in pr. ff. ad l. Aqu.* non poteſt aliter conciliare, quàm ſi dicat in *d. l.* 8. aliter vel male ſcriptum fuiſſe.

§. 16. Sed & ſi quid forte prætermiſſum [8] eſt eorum, quæ poni debebant (forte enim & aliquid tale contigit propter humanæ imbecillitatem naturæ) multo ſane melius eſt noſtris ſubditis multis inutilibus liberari [legibus] dum privantur forte paucis quibuſdam, quæ videbantur idonea, myriadibus prope infinitis defoſſa & depoſita, & nemini forte mortalium animadverſa.

8 De prætermiſſis.

§. 17. Hanc enim ob cauſam tot libris [9] (quos antea ſcribi oportebat,) deſtituti judices, facilius ex pauciſſimis juris auctoribus, & libris ad finem litium perveniebant, & judicia decidebant, vel propter inopiam librorum, vel quia non ſufficiebant multis laboribus ad invenienda multa utilia neceſſariis, & viribus eorum impares. In præſenti autem conſummatione maximus legum obtinentium congeſtus eſt numerus ex libris raris, & qui vix inveniri potuerint, & quorum nec nomina nec eruditiſſimi quidem in legibus complures homines noverant. Quorum ſane copiam [ſeu materiam] nobis ubertimam dictus glorioſiſſimus Tribonianus præbuit multorum librorum, & qui vix numerari poſſunt, ſuppeditata multitudine: quibus omnibus perfectè lectis, congeſta ſunt hæc volumina; ſed ex horum multis & variis hi, qui à nobis ad hoc congregati erant, cum nihil inveniſſent idoneum, aut novum ab his quæ jam congregata erant, illationem ex his in hoc opere faciendam optimo animo reſpuerunt.

9 De liberis veterum Jurisconſultorum.

§. 18. Si vero poſtea aliquid novi [10] controvertetur, quod non apparebit legibus his inſcriptum: (* multa [11] enim novare novit natura) ſed Imperium Deus propter hoc impoſuit hominibus, ut emergentia & legis egentia lege definiat, & humanæ naturæ incertum replcat, & certis concludat legibus ac regulis: neque hoc noſtrum nunc dicimus: ſed jam omnium juris conditorum, qui olim claruerunt, prudentiſſimus Julianus hoc ipſum videtur dixiſſe, qui & ab imperiali auctoritate implorat fieri legum repletionem in emergentibus ambiguitatibus & quæſtionibus: ſed & D. Adrianus piæ memoriæ; quando ea, quæ à prætoribus quotannis edicta fuerant, brevi complexus eſt libello, adſumpto ad id optimo Juliano; in oratione, quam in commune habuit in ſenione Roma, hoc ipſum quoque ait: ut, ſi quid præter id, quod jam ordinatum eſt, emerſerit: conveniens eſt, eos, qui in magiſtratu ſunt, illud conari decidere, & remedium imponere ſecundum eorum, quæ jam ordinata ſunt, conſequentiam [imitationem.]

10 De novis ac futuris quæſtionibus, & conſtitutionibus.

11 *Novell. 7. c. 2. in prine.*

§. 19. Hæc igitur omnes (dicimus autem vos, magni Senatus & omnes noſtræ reipublicæ homines) cognoſcentes, gratiam quidem confitemini Deo, qui noſtris temporibus tantum bonum ſervavit: utimini vero noſtris legibus; nulli [12] earum, quæ veteribus libris inſcriptæ ſunt, attendentes: neque ad ea quæ nunc poſita ſunt, illas comparantes, quia etſi videantur quædam invicem non conſonare, tamen prius [13] illud & vetuſtius nobis ut imperfectum diſplicuit, nunc autem hoc viſum eſt debere obti-

12 De abrogatis veterum Imperatorum legibus.

13 Vid. §. 19. *conſt. ad Senatum.*

ἐκείνων καὶ τῆς ἐνδοξοτάτης, καὶ κῆ τῶν τῆ ὅλης νομοθεσίας ὑπουργίαν ἐπιτελεσάμενοι, καὶ Θεοφίλῳ τιμίῳ, καὶ Δωροθέῳ τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις, καὶ σεβασίοις, ἀνωκλώσαμεν ἱσκαλουσάμενοι διατάξαμεθα ποιήσηται ὡς τὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπὸ καλουμένοις συμφέρῃ πραγμασιν, ταῦτα ἐξελεῖν, καὶ ἀθροῖσαι καὶ εἰς ἡμᾶς ἀγαγεῖν, μεμνῆσθαι δὲ καὶ τῶν ἡμετέρων διατάξεων, ἃς εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν ἔμπροσθεν πεποιήμεθα· καὶ ὥτω συνθεῖναι βίβλους τέσσαρας, ἅτινα τοιχεῖα τῆς εἰσαγωγῆς ἰσορρόπως, ἃς δὴ καλεῖν Instituta νενόμισται· καὶ δὴ καὶ ταύτην τὴν νομοθεσίαν συνθῆναι ποιησάμενοι ἡμῶν καὶ ἡμεῖς ἄπασαν καθασκεψάμενοι, καὶ διαγενάμενοι καλῶς τε ἔχειν, καὶ κατὰ τὰ ἡμέτερα ὀνειράμεθα νεῦν, καὶ τοῦτο ἐν τῷ τῶν ἡμετέρων διατάξεων ἰσχὺν ἔχειν αὐτὸ παρ' αὐτῶν, ὧν οὐ πεφοιμίοις τῷ βιβλίοις διελήλυθεμεν ἄπασιν ἐδηλώσαμεν.

§. 12. Οὕτω τοίνυν τῶν Ῥωμαίων νομοθεσίαν τελέσαντες, καὶ σὺν τρισὶν τοῖς ὅλοις βιβλίοις τε καὶ συναντοῖς πεφάσμασι τοσοῦτον ὑπομεινάντες· ὅσῳ ἦν μὴ τῶν δοκούντων ὑπὲρ ἄπασιν ἐλπίδα· τὸ δὲ δὴ πελάσσαι, μηδ' ὅλως ἡμᾶς βαθὺν εἶναι τὸ πεφάσμα ἐδείκνυμεν, ἐπὶ ἐτῶν ὅλον σωτηθῶσι πεφοδεκήτῳ, εἰς μόνων τριῶν συναντῶν ἀποτελεσθείσης τάχους· καὶ τῇ διαπόντι Θεῷ καὶ τῶν ἀναθέντες τὸ ἄθλον τῇ καὶ εἰρήνην ἄγειν, καὶ πολέμους κυδροῦν, καὶ νομοθετῆσαι πᾶσι τοῖς τε πρὸ ἡμῶν, τοῖς τε ἐφ' ἡμῶν, τοῖς τε μετ' ἐκείνους χρόνῳ διορισμένῳ· δίκαιον ᾠήθημεν, ἁπᾶσιν ἀνθρώποις ποιῆσαι φανερὸν τὴν ἡμετέραν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδὴν τε καὶ σύνοιαν· ὅπως ἂν τὸ ἔμπροσθεν ἀπαιδαγώγητος παρεχῆς τε καὶ συγχύσεως, καὶ πέρας ἔχοντος οὐδὲν νομοθετήσας, χρήσωνται) νόμοις ὀρθοῖς τε, καὶ συνθήμοις, καὶ πᾶσιν προχείροις, καὶ τῶν τε δικῶν συνθημίαν ἀπαζομένοις, καὶ πρὸς ἁπάντων γὰρ ἄπασιν τοῖς βουλομένοις ῥᾴδιας εἰς κτῆσιν, ὄντος ἔτι πολλῶν δεομένοις χρημάτων, ἵνα τὸ τῶν ἀχρήστων σκεύων βιβλίων ἀθροίσασιν πλῆθος· ἀλλ' ἐπ' ὀλίγῳ τιμήματι τοῖς τε πλουτοῦσιν ὁμοίως, τοῖς τε ἐξ ἐλαττόνων ὁρμωμένοις ὑσίας εὐθείαν τοῖς ἑαυτῶν παρεχομένοις κλήσεως.

§. 13'. Εἰ δέ τι πολήθους ὄντος, ἢ καὶ νεῦν ἠθροισμένῳ κῆ ὀλίγων μυριάδων συλλεχθέντος, δόξειεν ἔχειν ὁμοίως· (τοῦτο δὲ οἰόμεθα σπάνιον ὑποδῆναι) πάλιν ἀλλὰ τοῖς τῆ ἀνθρωπίνης ἐφικομένοις φύσεως, οὐκ ἔξω δικαίας ἀπολογίας ἐδὲ τοῦτο δόξειεν εἶναι· τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνδύεσθαι, θείας αὖ εἴη μοίρης, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνης ἰσχύος, καθὰ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν εἴρηται· πάλιν ἐστὶν, ὅταν τῇ τῶ ὁμοίων παραδείγματα θέσιν, ἢ τοῦ ὑποκειμένου πράγματος τοῦτο ἀπαιτοῦντος τὸ δεῖν τινα τὸ πλέον ἐν ἁρμοδιότητι τόπους, ἢ τοῦ συναριθμεῖσθαι τινὶ ξένῳ τὸ δοκοῦν ὁμοίου τῷ πρόσθεν καὶ δύσκριτον αὐτῶν τὴν διαίρεσιν εἶναι, ἢ καὶ τῇ πολλάκις φυλαχθείσῃ τὸ τῆ ὅλης θεωρίας σωμάτος, καὶ μὴ διαπασθῆναι τὴν τῇ τῆ ἡδὴ γεγραμμένων ἀφαιρέσει ῥημάτων· πάλιν καὶ τοῦτο εἴπερ καὶ παρείληπται διὰ τὴν τῇ πράγματος ἀναγκαῖον, ἀλλ' ἴσως βραχύ, καὶ ἐδιμίαν ἑαυτῇ χρεὼν παρεχόμενον αὐθηνίαν.

§. 14'. Ταῦτο δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆ ἤδη νενομοθετημένων ἐν ταῖς βασιλικαῖς διαπάξεσιν ἐφυλαξάμεθα· τὰ γὰρ οἰκείαις εἰρημένα, καὶ τοῦτο τεθῶσι τὸ βιβλίον ἢ συνεχωρήσαμεν, πάλιν ὅσον οὐκ ἔστ' ἂν τινι ἀπαγαίνως ἐπεκτάσαι τῆ ὁμοιότητι αὐτῶν.

§. 15'. Ἑναντίως δὲ τοῖς ἄλλοις ἔχοντα τινὰ νόμον τῆ ἐπὶ τῷ βιβλίῳ τούτῳ κειμένων, ὅσα ἂν τις εὐθὺς ῥᾳδίως, εἴγε διὰ παύλων τῶν τῆ συναντότητος ὁρᾶν διεξελθεῖν ἀσθένειν· ἀλλ' ἴσως τι τὸ διαφέρον, ἢ ἐπεσληφθὲν ἀλλοιοτέρων ὄντως ὡσεὶ διάτερον ποιεῖ τῶν τῷ νόμων θέσιν.

§. 15'. Εἰ δὲ καί τι τυχὸν παρέπτυκε τῆ τεθῶσι διόντων· (εἰκὸς γὰρ κῆ τι πεῖσαι συμβῶσαι διὰ τῶν τῆ ἀνθρωπίνης ἀσθένειαν φύσεως) ἀλλὰ τοῦ παύλα κρίλιον ἂν εἴη, τοῖς ἡμῶν ὑπηκόοις, πολλῶν ἀπαλλαγέντας κακῶν ἔτ κρίσεως λιπεῖν ὅσας ὀλίγας πινὰ τῶν δοκούντων ἐπιτηδείων μυριάσιν χρεῶν ἀναιρεθμητοις ἐγκαρτερημάσι τε, καὶ διπλοκήμασι, καὶ ἀδύνῃ χρεῶν τῆ παύλων γνώσεως, τοῦτο τε ὑπεκκείμενα διαλαθόντας ῥᾳδίως.

§. 16'. Τοσοῦτον δὲ ὄντων τῆ ἔμπροσθεν γεγραμμένων βιβλίων, ἐξ ἐλαχίστων νομοθετῶν τε καὶ βιβλίων σκεινέθη τοῦ τῆ ἐν δικασηρίοις ἀγώνων· τῶν μὲ, ἐπειδὴ βιβλίων ἠπόρων, τῆ δὲ, ἐπεὶ καὶ οὐκ ἤρκεν πόνοις πλείοσιν διρεῖν τὰ πολλὰ τῆ χρησίμων ὄντα ἐκ ἐχυόντων. Νεῦν δὲ κῆ τὴν σώτεξιν ἠθροικαμένην τοῦτο πολὺν νόμων κρατῆναι ἀσεβεῖς ἐκ βιβλίων ἀπωθεῖν, ἢ μᾶλις ἐξορύσσειν, καὶ ὧν ἠδὺ τοῖς ἀφοσηγεῖας οἱ πολλοὶ κῆ τῆ σφόδρα δύσκριτον ἐπὶ νόμοις ἐγίνασκον. ὧν δὲ τῶν ὕλλων ἡμῖν ἀφθονωτέρων ὁ ῥητὸς ἐνδεξότερος· Τελεσθέντος παρέχειν, πολλῶν τε βιβλίων, καὶ ἐδὲ ἀσεβεῖς ἀσθένειαν ῥᾳδίων παρεχόμενον πλῆθος. ὧν ἀπεῖναι διαρκῶς ἀναγκαῖον ἦν, ἠθροῖσθαι τε παρόντα βιβλία. Καὶ τοί γε οἱ παρ' ἡμῶν ἀφεὶς τῶν συνοδεύοντες, πολλοῖς δὴ κῆ ἑτέροις ξυέτυχαν βιβλίοις· ἐν οἷς ἐδὲν δύσκριτες ἀπεδείκνυτο, ἐδὲ καινὸν ὡσεὶ τὸ ἀφόδρα ἠθροισμένα, τοῦτο ἐξ αὐτῶν εἰκότως ἀπεδοκίμασεν ἐν τῷ ἢ τῷ συγκεκριμένῳ τῆ νόμων εἰσφορᾶν.

§. 17'. Εἰ ἢ καί τι τὸ λοιπὸν ἀμφισβητηθείη, καὶ μὴ τοῖς νόμοις τούτοις ἐγγεγραμμένον φανείη· (πολλὰ γὰ ἢ πέφυκεν καινοῦργεῖν ἡ φύσις) ἀλλὰ βασιλείαν ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο κρῖναν εἰς ἀνθρώπους· ὅπως ἂν τοῖς δεομένοις ἀεί τι διατάττωσι, τοῦτο τῆ ἀνθρωπίνης φύσεως ἀσεσίαν ἀναπληροῦτε, καὶ ῥητοῖς ἀσκλείοις νόμοις τε, καὶ ὁρθοῖς· καὶ ἐκ ἡμέτερόν γε τοῦτο λέγεσθαι μόνον· ἀλλ' ἤδη καὶ ὁ πάντων τῆ ἐν νομοθέταις πυδοκιμηκότων σοφώτατος Ἰουλιανὸς αὐτὸ τοῦτο φαίνῃ λέγων, καὶ τοῦ ὀνῆ βασιλείας ἐπὶ ταῖς ἀναφυομέναις ζητήσεσιν ἐπικαλεῖσθαι ἀναπλήρωσιν. καὶ ὧσε γε Ἀδριανὸς ὁ τῆς δύσεβοῦς λήξεως· ὅστε τὰ παρὰ τῆ πραιτώρων κατ' ἔτος ἐκκεῖσθαι νομοθετήματα· ἐν βραχεῖ τινι συνιδὼν βιβλίῳ τῆ κρῆναι Ἰουλιανὸν ὡσεὶ τοῦτο ὠδήλωσεν, καὶ τῆ λόγῳ, ὃν ἐν κοινῇ διεξῆλθεν ἐπὶ τῆς πρωτευούσης Ῥώμης, οὐτὸ δὴ τοῦτο φησὶν, ὡς εἴ τι ὠθῆ τὸ ἀφηρημένων ἀνακύψειν, ὡσεῖναι ἐσὶν τοῖς ἐν δεχαῖς τοῦτο πεφορῶσθαι διαιρεῖν καὶ θεραπεύειν καὶ τῶν ὂν τῶν ἤδη ἀφηρημένων ἀκολουθείαν.

§. 18'. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντες, (φαμὲν ἢ ὑμᾶς τε, ὦ μεγάλη βουλὴ, καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τῆ ἡμετέρας πολιτείας ἀνθρωπος) γινώσκοντες, χάριν μὲ ὁμολογεῖτε Θεῷ, τῷ τοῖς ἡμετέροις χρόνοις σῴζοντι τοσοῦτον φυλάξαντι χρεῶν· ἢ τοῖς ἡμετέροις νόμοις, τε τοῖς πάλαι βιβλίοις ἐγγεγραμμένων ἀσφαλέσιν ἐδενί, ἐδὲ ἀντέχετε ζόντες οὐτὲ ὡσεὶ τὰ νεῦν κείμενα· ἀλλ' τὸ μὲ ἐφ' ἡμῶν ὡς ἀλυσιτελὲς ἀπαρέσκει, τὸ νεῦν ἢ τοῦτο δέξαι κρεῖττον. καὶ γὰ ἀπαγορεύομεν, ἐκείνοις τὸ λοι-

nere. Nam prohibemus, illis in posterum uti: hæc autem sola observari in republica, & obtinere concedimus & sancimus: ita ut qui conatus fuerit ex prioribus libris, & non ex his duobus solis, & Constitutionum [libro] à nobis compositis, vel factis, uti quibusdam legibus vel eas in judiciis legere, vel si quis judicaverit ex his apud se recitari eas passus: falsi reus erit, & publicorum criminum judicatus, & pœnæ addictus 1 quod etsi non diceremus, vel ex hoc ipso manifestum esset.

1 *Marc. l. ult. ff. de falsis.*

§. 20. Sed & hoc optimum fore judicavimus, præponere Digestorum volumini, & veteres juris conditores, & illorum volumina 2, & unde collectio facta sit legum nunc a nobis congestarum: quod & fieri jussimus: & factum est: & simul ea, quæ de his rebus conscripta sunt, supponi huic divinæ nostræ Constitutioni præcepimus: ut omnibus fiat manifestum, & quid prioris inexperientiæ simul, & incertitudinis esset, & quid a nobis sit adinventum. Legislatores autem seu legum interpretes illos concessimus, qui apud omnes probati & recepti erant, & prioribus Imperatoribus placuerant, & qui ab his nominari meruerunt. Si enim aliquis nondum veteribus Legislatoribus cognitus est: nos & huic interdiximus hujus voluminis communicationem. Omnibus sane hic positis unum ordinem & dignitatem parem dedimus: nulli cuipiam majore, quam cæteris, data prærogativa. Si enim his, quæ ab illis scripta sunt omnibus imperialium Constitutionum 3 dedimus robur: quid est, quod in his amplius, quodque minus haberi debeat?

2 Quænam voluminа a veteribus Jurisperitis composita.

3 *Ut §. 11. T. cod.*

§. 21. Illud autem, quod statim, cum hanc compositionem legum congregari mandaremus, jussimus: iterum & nunc sancimus illud confirmando: omnibus similiter interdicimus, ne quis audeat hominum qui sunt nunc, aut in posterum erunt, commentarios 4 scribere harum legum: præterquam si velit quis in Græcam linguam hæc transferre, quem etiam volumus sola secundum pedem seu κατὰ 5 πόδα nuncupata uti legum interpretatione: & si quid secundum nominatorum paratitlorum (ut conveniens est) adscribere voluerint usum: aliud autem nihil omnino ne tantillum quidem circa ea facere, nec rursum dare seditionis, & dubitationis, aut infinitæ multitudinis legibus occasionem: id 6 quod antea in antiqui edicti factum est ordinatione: ita ut illud brevissimum constitutum ex differentium commentariorum differentia seu diversitate in infinitam extenderetur multitudinem. Si quid enim forte ambiguum fuerit visum, vel litium certatoribus, vel his qui rebus judicandis præsunt: hoc Imperator interpretabitur recte: nam hæc facultas illi soli 7 à legibus permissa est. Itaque quisquis ausus fuerit ad hanc nostram legum compositionem commentarium aliquod adjicere, aliter atque nostræ hujus jussionis forma præscribit: is sciat, quod & ipsi falsi reo legibus futuro, & quod composuerit, eripietur, & modis omnibus corrumpetur.

4 Quales legum commentarios esse oporteat. § 21. *T. const. § tox.*

5 Κατὰ πόδα videtur idem significare hoc loco quod *παρεξηγητικῶς.*

6 Quod vitium videtur Cajus summo studio fugere velle, *l. 1. ff. de orig. jur.*

7 Imo & Senatui, *l. 9. ff. de legib.* & subditis atque judicibus, *l. 12. l. 13. l. 37. 38. ff. de legib.* & episcopis, *l. 6. Cod. de Sanct. eccles.* & populo, *l. 9. circa pr. ff. de justitia & jure.*

§. 22. Eadem pœna imposita & adversus eos, qui notis 8 (seu signis) quibusdam in scriptura utentur, (quæ signa singlas 9 vocant) & qui per ea conturbare scripturam tentaverint, nec per totam consequentiam litterarum numeros, & nomina veterum prudentum, & totam legum positionem scripserint. Sciant etiam librorum ita scriptorum comparatores se inutilis fore libri dominos: neque enim damus licentiam talibus libris in judiciis uti, & aliquid agere: etiamsi contingat librum in ea ipsa parte quæ recitatur, nullum habere tale signum [aut notam] sed in alia quacunque sui parte, quamvis semel tantum id admissum sit. Itaque ipse quidem eum librum pro non scripto prorsus habebit. Is autem, qui eum scripserit, & ignoranti emptori dederit: duplum solvet ejus æstimationis ei, qui ita in quantitate damnum passus fuerit, nihilominus infligenda criminali 10 pœna. Hoc etenim, & in aliis constitutionibus ea de re positis scripsimus, tam his quæ Latina processerunt voce, quam ea quæ Græcorum lingua, quam quidem ad legum professores rescripsimus.

8 Libros legum notis non esse describendos.

9 Vid. §. 22. *const. ad Senatum.*

10 Falsi, § 22. *T. const. ad Senatum.*

§. 23. Hæc igitur volumina (Institutorum & Digestorum dicimus) ex fine tertii nostri felicissimi consulatus suum robur obtinere sancimus, id est, ex ante tertium Kalendarum Januariarum præsentis duodecimæ Indictionis, in omne ævum valitura, & una cum imperialibus constitutionibus vigorem, & locum habitura tam in his quæ postea 11 emerserint, quam in his quæ in judiciis adhuc pendent, necdum amicalibus tradita sunt transactionibus: * quodcunque enim hactenus, vel judicatum vel transactum est, retractari non sustinemus. Quem quidem consulatum tertium nobis nominatissimum dedit Deus: quando & sub ipso pax cum Persis confirmata est, & hoc tantum legum volumen repositum est: quod à nemine majorum unquam excogitatum fuit: atque ad hæc tertia pars mundi (dicimus autem totam Lybiam) nostris adjuncta est sceptris: omnia hæc à summo Deo & Servatore nostro Jesu Christo dona tertio nostro consulatu indulta.

11 Vid. *l. 7 C. de legib.*

§. 24. Omnes itaque laudatissimi nostræ Reipublicæ Magistratus divinam hanc nostram suscipientes constitutionem, ut utantur prædictis nostris legibus, unusquisque in suo procurabit judicio. Præponet autem eam in maxima & regia hac urbe, & ejus gloriosissimus Præfectus. Curæ autem erit excellentissimo & laudatissimo nostro magistro, & gloriosissimis atque beatissimis præfectis sacrorum nostrorum Prætoriorum; tam in his quæ ad solem orientem; quam his quæ in Illyride: necnon his etiam quæ in Libya sunt; per sua edicta his qui sub ipsis ordinati sunt, & ista facere manifesta, ad omnium nostrorum subditorum inexcusabilem notitiam. Data XVII. Kalend. Januar. Domino nostro Justiniano perpetuo Augusto III. Cons. 533.

1. XXII. D. VI. νόμων, 2. Synopsis Basil. 4. 1. Harmenopul. 1. c. περὶ ἀγνοίας νόμου, &c. Legis vocabulo intellige constitutiones Principum, Senatusconsulta, responsa prudentum & similia.

2 Idem dicendum in rustico si non potuit consulere peritiores. *l.* 9. § 3. *D. eod.*

3 Agit etiam qui excipit. *l.* 1. *D. de excepti.* vid. *Oldend. de jure singulari, c.* 11. *n.* 2.

4 Pro milite hæc tria faciunt, quod miles exceptionem omiserit, quod certet de damno evitando, quod reus sit. Duo contra faciunt, res judicata & juris ignorantia.

5 Id est, ignorantiam qua destituitur, si peritiores consuluit, aut si ipse peritus juris habetur. *Bald. hic,* vid. *l.* 3. *ff. de Testam. milit.*

6 Non idem in militia togata, vix est enim, ut in advocato juris ignorantia excusetur. Vid. *l.* 11. § 1. *in fin. ff. de advoc. diversi. judicior.*

7 Puta exceptionem peremptoriam, veluti doli, rei judicatæ, pacti de non petendo, § 9. *institut. de except.* quod est contra jus commune. *l.* 2. *ff. sententi. rescind.*

8 Exceptio quæ non excluditur per sententiam, excluditur per executionem sententiæ.

9 Vid. *Socin. reg.* 131.

10 Id est, allegare juris ignorantiam. *Goth.* Vid. A. Padill. Duaren. & Coras. hic. Mercer. *lib.* 2. *opin. cap.* 10. Vigl. *de militar. test.* § *illis autem, n.* 3. Everhard. *consil.* 2. Ans.

11 Tria faciunt contra Juvenalem (de quo hac lege) quod major renunciaverit; quod jus ignoraverit; quod de lucro certet.

12 Minori viginti quinque annis juris ignorantia prodest. Vid. *l.* 2. § 1. *D. eod.*

13 Seræ non sunt preces, quæ fiunt intra annum. *l.* 6. *in fin. D. ad Tertull.* quo jure? non stricto, sed ex æquo & bono. *Bald. hic.*

14 Tria quoque hic Marcellæ obstant, quod major intra tempus non petierit, quod de lucro certet, quod jus ignoret, *de reput. vel abstin. hered.*

TIT. XVIII.

DE JURIS ET FACTI IGNORANTIA.

De milite.

1. Imp. Antoninus A. Maximo Militi [2].

QUAMVIS, cum causam tuam ageres [3], ignorantia [4] juris propter simplicitatem [5] armaturæ [6] militiæ allegationes [7] competentes omiseris: tamen si [8] nondum satisfeceris, permitto [9] tibi, si cœperis ex sententia conveniri, defensionibus tuis [10] uti. Dat. VII. Kal. Majj, duobus Asperis Conss. 213.

De renunciatione hereditatis.

II. Imp. Gordianus A. Juvenali.

CUm ignorantia [11] juris facile excusari non possis, si major [12] annis [viginti quinque] hereditati matris tuæ renunciasti, sera [13] prece subveniri tibi desideras. Dat. XIII. Kalend. Maji, Ariano & Papo Conss. 244.

De bonorum possessione omissa.

III. Imp. Philippus A. Marcellæ.

SI [14] emancipata [15] à patre, intra annum bonorum possessionem petere cessasti [16]: prætendere juris ignorantiam nullis rationibus potes. Dat. XVI. Kal. Jul. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

De divisione & testamenti vitio.

IV. Impp. Diocles. & Maximianus AA. Julianæ.

SI post divisionem [17] factam, testamenti vitium in lucem emerserit: ex his quæ per ignorantiam confecta sunt, prædiscium tibi non comparabitur. Ostende [18] igitur hoc apud Correctorem [19] Virum Clarissimum amicum [20] nostrum, testamentum, vel fide veri [21] deficere, vel juris [22] ratione stare non posse: ut infirmata scriptura, quæ testamenti [23] vice prolata est, solidam successionem obtineas. Dat. VIII. Id. Jul. Diocletiano IV. & Maximiano III. AA. Conss. 290.

De falsa responsione.

V. Iidem AA. & Constantinus & Maximian.

Nobilissimi Cæs. Martiali.

CUm falsa [24] demonstratione mutari substantia veritatis minime possit: respondendo [25] id, quod paternum erat, *ex materni esse bonu*, nihil [26] egisti. Dat. Prid. Kalend. Januar. Diocletiano V. & Maximiano IV. AA. Conss. 293.

De promissione indebiti pro parte.

VI. Iidem AA. & CC. Tauro & Pollioni.

SI non transactionis [27] causa, sed indebitam, errore facti, olei materiam [28] vos Archantico stipulanti spopondisse [29] Rector provinciæ animadverterit, reddito [30] quod debetis, residui [31] liberationem condicentes audiet. Dat. V. Kalend. Maji, CC. Conss. 294.

De causa decisa vel non.

VII. Iidem AA. & CC. Zoæ.

ERror [32] facti [33], necdum [34] finito [35] negotio, nemini nocet: Nam causa decisa velamento tali [36] non instauratur. Dat. VI. Non. Jul. CC. III. Conss. 300.

De testamentis.

VIII. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

CUm testamentum nullo jure [37] constiterit: ex ejus qui ab intestato successit, professione [38] sola, veluti ex testamento libertos per errorem profitentis, orcini [39] vel proprii [40] liberti, si non ipsius accessit judicium (cum errantis [41] voluntas nulla sit) effici non potuerunt. Dat. V. Kalend. Septemb. CC. IV. Conss. 302.

De liberali causa.

IX. Iidem AA. & CC. Cajo & Anthemio.

NOn idcirco minus, quod à vobis velut [42] à liberis debitam accepisse pecuniam Sanius dicitur (cum nullus [43] sit erratis consensus) movere status quæstionem prohibentur ejus heredes. Dat. VI. Id. Decemb. CC. V. Conss. 305.

De solutione indebiti.

X. Iidem AA. & CC. Araphiæ.

CUm quis [44] jus ignorans, indebitam pecuniam solverit: cessat repetitio. Per ignorantiam enim facti tantum repetitionem indebiti soluti competere tibi notum est. Dat. V. Kal. Januar. CC. VI. Conss. 306.

De sexu & ætate.

XI. Imp. Constantinus A. Valeriano agenti Vicariam præfecturam.

QUamvis [45] in lucro [46] nec fœminis [47] jus ignorantibus subveniri soleat: attamen contra ætatem adhuc imperfectam [48] locum hoc non habere, retro Principum statuta declarant. Dat. III. [49] Kal. Maji, Gallicano & Symmacho Conss. 330.

De constitutionibus Principum.

XII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AA. Flaviano PF. Illyrici & Italiæ.

COnstitutiones [50] Principum nec ignorare [51] quemquam, nec dissimulare permittimus. Dat. VI. Kal. Jun. *Vincentiæ*, Tatiano & Symmacho Conss. 391.

De mulieribus.

XIII. Impp. Leo & Anthemius AA. Erythrio P. P.

NE passim liceat mulieribus omnes suos contractus retractare, in his quæ prætermiserint vel ignoraverint: statuimus, si per ignorantiam juris damnum [52] aliquod circa jus vel substantiam suam patiantur, in his tantum [53] casibus, in quibus præteritarum legum auctoritas eis suffragatur, subveniri. Dat. Kal. Julii, Martiano & Zenone Conss. 469.

45 *L.* 3. *C. Theod. de sponsalib. & antenuptiar donat.*

46 Ut si ei accepto latum, aliud in damno. *l.* 9. *ff. eod. l.* 7. 8. *ff. eod. l.* 6. 7. *C. qui admitti, l.* 119. *in fin ff. de reg.* vid. *Cujac. 14. obs.* 39.

47 De majoribus viginti quinque annis scilicet.

48 Id est, contra minorem.

49 Vid. *C. Th.*

50 *Synopf. eod. d. c.* 21. 1. *Har. t.* § 54. *l.* 2. *C. Th. de constit. Principum, lib.* 1.

51 Legum ignorantia non excusat, *l.* 9. *ff. de legib.* præsertim in delictis. vid. *Clar.* 5. *sent.* § *ult.* 9. 60.

52 *L.* 11. *ff. eod.*

53 Aliud in lucro, *d. l.* 11.

TIT. XIX.

DE PRECIBUS [54] IMPERATORI OFFERENDIS: ET DE QUIBUS REBUS SUPPLICARE LICEAT, VEL NON.

De precibus à servis oblatis.

1. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Firminæ.

LIcet servilis conditio deferendæ precis facile capax non [55] sit: tamen admissi sceleris atrocitas & laudabilis fidei exemplum super vindicanda [56] cæde domini tui, nobis hortamento fuit, ut præfecto prætorio juxta annotationis [57] nostræ decretum demandaremus (quem adire cura) ut auditis his quæ in libello contulisti, & reos investigare, & severissimam vindictam juxta legum censuram exigere curet. Dat. VIII. Id. Octobr. Diocletian. VI. & Maximiano III. AA. Conss. 296.

De exceptionibus.

II. Imp. Constantinus A. Severo P. F. V. [58]

QUoties [59] rescripto nostro moratoria [60] præscriptio permittitur [61], aditus supplicanti pandatur. Quod autem totius negotii cognitionem tollit, & vires principalis negotii exhaurit: sine gravi partis alterius dispendio convelli non potest. Nec [62] præscriptionis igitur peremptoriæ relaxatio petatur. Dat. x. Kal. Jun. *Niceæ* [63], Paulino & Juliano Conss. 325.

De damnosis fisco, De juris contrariis.

III. Idem A. ad populum.

NEc [64] damnosa [65] fisco, nec juri [66] contraria postulari oportet. Dat. Prid. Kal. Octob. Constantio VII. A. & Constantino Cæs. IV. Conss. 354.

De dilatione solutionis.

IV. Imppp. Gratianus, Valent. & Theod. AAA. Floriano P. P.

UNiversa [67] rescripta, quæ in debitorum [68] causis super præstandis dilationibus [69] promulgantur; non aliter valeant, nisi [70] fidejussio idonea super debiti solutione præbeatur. Dat. VIII. [71] Kal. Mart. *Constantinop.* Antonio & Syagrio Conss. 382.

De sententiis præfectorum prætorio.

V. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Volusianum P. P.

SI quis adversus Præfectorum Prætorio sententias duxerit supplicandum [72], victusque defuerit [73]: nullam habebit licentiam iterum [74] super eadem causa supplicandi. Dat. XV. Kalend. Octob. *Romæ*, Valentiniano & Valente AA. Conss. 365.

In Authent. Ut sponsa. lar. § aliud. collat. 9. tit. 2. seu Novell. 119. cap. 5.

QUæ *supplicatio gloriosissimi Præfecti, vel eorum consiliarii, vel causa* [75] *introducentibus intra decem dies post sententiam offerenda est. Quo subsecuto, sententia non aliter executioni mandabitur, nisi victrix pars dignam fidejussionem præbuerit tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione; si legitima retractatione sententia resolvatur. Nisi sub hac forma supplicatio porrigatur: executio causæ sine fidejussione procedet: retractationi jure illi servando, quæ se gravatum putaverit, ut intra biennium* [76] *supplicare possit imperatori.*

De eo, per quem preces offeruntur.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Isidoro P. P. [77]

UNiversis simul hanc observantiam remittimus: ut à quocunque liberæ conditionis constituto, vel servo [78] supplicante impetratum fuerit rescriptum, minime requiratur, per quem [79] preces oblatæ sint. Dat. III. Id. Nov. Theod. VII. A. & Palladio Conss. 416.

54 2. *Synopf. Basilic. c.* περὶ αἰτήσεων βασιλικῶν προσφερομένων, καὶ περὶ τῶν ἀντιλεγόντων ἐφ' ἃ ἐγγράφως ἐπιτρέπεται. De precibus Imperatori offerendis, & de iis qui administrationem in sua provincia petunt, eas solent subsequi rescripta, subscriptiones, adnotationes.

55 Est hodie *l.* 6. *C. eod.*

56 Judicanda, *Cujac.* 12. *obs.* 22. & ita legendum esse ait *in l.* 1. *C. pro quib. causis fer.* adde *l.* 3. § 13. 14. *D. de Sillan. l.* 4. *in pr. ff. de bon. lib.* 197. *D. de verb. sign.*

57 De annotation. vid. *Duar.* 1. *disp.* 8.

58 PF. *P. C. Th.*

59 *L.* 3. *C. Theod. de diversi. refeript. l.* 1.

60 Moratoria præscriptio, dilatoria exceptio. Paponius hanc legem refert ad literas, quas Galli vocant *lettres de souffrance*, 3. *not. c. des lettres de souffrance*, ibi, *si le Roy peut, & quand par ses lettres de souffrance arreste la saisie des seigneurs feodaux.* An moratoriæ exceptionis vocabulo intelligere hic etiam possimus inducias biennii aut quinquennii quæ solent tribui egenis debitoribus, quarum fit mentio in *l.* 4. *C. eod. Cujac.* 2. *obs.* 10. negat: qui hoc verbo *moratoria*, intelligit pacti conventi exceptionem: putat ne intra quinquennium petatur; cui opponitur peremptoria, ne unquam petatur. Prior creditori à Principe relaxari potest: posterior non potest. *Cujac. ibid.* Goth. Vid. Marc. Anton. Euch. *De morator. præscript.* & Gloss. hic. Ans.

61 *Al.* petitur. 62 Omnis illegitima rejiciatur exceptio. 2. *Syn. Basil. 6. c.* 9. *J. 1. Harm.* 1. § 40. 63 *Nicæ C. Theod.* 64 Nemo quid filco vel juri damnoso postulet, *Syn. Basil. eod. c.* περὶ αἰτήσεων, & *tertib.* 65 Vid. *l. ult. J. si contra jus. vid. Old. c.* 9. *except. n.* 3. *ad* 25. *q.* 2. *c. nec damnosa.* 66 *L.* 6. *in pr. J. de oper. public.* Goth. Facit *cap.* 14. *caus.* 25. *q.* 2. Ans.

67 *L.* 6. *C. Theod. de diversi. refeript.* 68 Dilatio, de qua hic agitur, non habet locum (ut notat Papon. 10. *Arrest.* 9.) in debitis post dilationem datam contractis vel privilegiatis, sed nec in summa ex senatusconsulto vel sententia, a qua non est appellatum, debita, vel ex reliquatione rationum, emptione fundi & pensionibus, locum habet in debito ex alimentis præstitis contracto. *Papon. lib. n.* 6. & *seq.* 69 Biennii puta vel quinquennii. *l.* 8. *in pr. J. qui bon. cedere*, vid. *Papon.* 10. *Arrest.* 9. *des respits & quinquennelles* & 3. *Notar.* 80. *c. des lettres de respit & quinquennelles: Rebuff. t.* 2. *in tractatu de literis dilatoriis, annalibus, quinquennalib. &c. Cujac.* 2. *obs.* 10. *ex Cassiodoro* 2. *variar.* testatur idem observatum a Theodorico Italiæ & Gothorum rege. adde *Warmser. obs.* 1. *præst.* 28. 9. alias nemo excusari potest à dolo, *l. ult.* § 1. *J. de testament manumiss.* 70 Hoc non servatur in Gallia, in dilatione annua, vel biennii reus auditur dans fidejussorem qualemcumque, si id non petest, innatoriæ cautioni committitur. Jure olim cogebatur ad pignus dandum. *arg. l. cum debitorus J. de judic. in verbo pignorum.* hoc etiam non servatur in Gallia. *Papon.* 10. *arrest.* 9. *ibi. Debteur impetrant de respit ne doit garnir. Adde Rebuff. in proœmio Const. gl.* 5. *num.* 42. alias rescripta fere semper supplicanti essent inutilia. 71 VII *C. Theod.* 72 Supplicatur adversus sententiam præfecti prætorio, non appellatur. Non appellatur διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀρχῆς, ait Theodorus Harmenopulites. Et ita supplicatio subsidium appellationis. Hujusmodi supplicationem διάκρισιν Græci appellant, *Nov.* 119. *cap.* 5. adde *l. unic. J. de sententi. præf. prat.* de remed. supplicationis, vid. *Oldendorp. in tract. de re jud.* ubi tractatur de remediis adversus unquam sententiam: *ibi, tertium remedium: Rebuff. tom.* 1. *tractat. de supplicationibus seu errorum propositionibus.* 73 De uno tuendo. *Hal.* 74 Semel supplicari potest. 75 Id est, referenda. 76 In Gallia intra annum. *Rebuff. proœm. const. gl.* 5. *n.* 41. 77 Al. *P. V.* 78 Et ita pars legis primæ hoc tit. videtur abrogata. 79 Utrum per liberum hominem vel servum.

De contrariis Juri.

VII. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. ad Senatum.

Escripta [1] contra [2] jus elicita [3], ab omnibus judicibus refutari [4] præcipimus: nisi forte sit aliquid, quod non [5] lædat alium, & profit petenti, vel [6] crimen [7] supplicantibus indulgeat. Dat. VIII. [8] Id. Novemb. *Ravenna*, THEODOSIO XII. & VALENTINIANO II. AA. Conss. 426.

De instrumentis. Superflua non debent inseri supplicationi.

VIII. Idem AA. Florentio P. P.

Instrumentorum exempla non [9] profit precibus adjunxisse: sed necesse sit eorum in supplicatione vim [10] exprimi, ut responsuro Principi vera precatio tem aperiat cognoscendam: [his] solis (cum necessitas exegerit) verbis precibus inserendis, quorum de sensu inter partes ita dubitari contigerit, ut etiam merito nostrum expectetur judicium. Dat. VI. Kalend. April. *Constantin.* FLORENTIO & DIONYSIO Conss. 429.

1 *L.* 3. *F. eod. Bal.* 2. *tit.* 5. *c.* 73. *Harm.* 1. § 36. 25. 9. 2. *c. rescripta* 15.

2 Vid. *l. ult. J. si contra jus vel utilit. ædific.* adde *Papon.*

3 *Notar.* 5. *cap. Quand, & comment peut le Prince deroger au droit.*

4 *L.* 10. *F. de sacrof. Eccles. l. ult. J. si contra jus, l.* 4. *J. de usuris.* 5 Princeps an Ecclesiam onerare possit, vid. *Papon.* 5. *Notar.* 8. *cap. Des lettres pour soldats en religion & d'œconomat.* 6 Ἢ ἐκτὸς ἀλλαχοῦ· χαρίζηται παραχρῆμα, *Syn. A. loco*, id est, quoties citra criminis accusationem veniam indulget. Harmenopulus vero *d. loco ita legit*, ἢν ἐκτὸς ἀλλαχοῦ χαρίζηται παρὰ χρόνον, id est, si præter consuetudinem criminis gratiam facit. 7 Durum est tamen dici homicidium dedita opera factum remitti posse, sed ea de re plenius alibi dicetur. 8 VII. *C. Theod.* 9 Non nocet supplicanti, si integra verba instrumenti quod impugnare non vult, vel non potest, & eorum tenorem supplicationi non inseruerit: ei namque sufficit ejus articuli, de quo litigare cupit, vim & summam libello suo complecti. 10 Id est, ea quæ in se dubitationem habent. *J. eod.*

TIT. XX.

QUANDO LIBELLUS [11] PRINCIPI DATUS LITIS CONTESTATIONEM FACIAT. [12]

Rescriptum Principu non solum habetur pro libello, sed pro contestat. lit. & transit ad herede. Bald.

I. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Remigio P. P. [13]

Dubium [14] non est, contestationem [litis] [15] intelligi [16], etiam si nostræ [17] fuerint tranquillitati preces [18] oblatæ: easque adversus heredem quoque ejus, in quem correctæ sunt, vel ab herede ejus, qui meruit, exerceri. Dat. III. Kalend. April. CP. ARCADIO IV. & HONORIO AA. III. Conss. 396.

II. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

Temporales [19] actiones, quæ per oblationem precum & ad eas rescriptionem perpetuantur, definire necessarium esse duximus, ne quis putet ad alias etiam, quæ certis taxantur temporibus, hoc pertinere. Sciant igitur omnes, eas tantummodo per oblationem precum, & ad [20] eas rescripta perpetuari, quæ à Prætore constitutæ annali tempore coarctatæ sunt. Dat. Kalend. April. *Constantinop.* DECIO V. C. Cons. 529.

11 Libellis etiam qui præsentes erant interpellabant Imperatorem vereri more, ut hic, & *l.* 33. *ff. de re judic. Tacit.* 4. *Suet. in Augusto* 55. *& in Domitiano* 17. *Martial. lib.* 8. Hinc libellus Principi datur. *l.* 15. *ff. de in jus vocando. l.* 15. § 29. *ff. de injur. l.* 5. *ff. ad Turpill. l.* 7. § 18. *ff. de interdict. & relegat.* His libellis vel ipse Imper. subscribebat, vel aliis subscribendos dabat, id vim legis habebat. *l.* 1. § 1. *ff. de constit. princip. l.* 32. § 14. *ff. de recept. qui arbitr.* Aliis, inquam, puta Jurisc. Hinc Papin. libellos egisse dicitur, *l.* 12. *in pr. ff. de distract. pign.* Hinc Aurelius, magister libellorum dicitur inscriptione legis 1. *ff. de off. præf. prat.* Porro hæc formula libellorum erat. Factum narrabant supplicaturi: rogabant deinde Imperatorem, ut supplicationi adnueret: Princeps supplicationi adnuens adscribebat, *fieri placet.* Postremo qui præerat libellis promagister testabatur se tali die, tali Consule subscripsisse: de quo vid. plura apud Brissonium 3. *select.* 17. 12 *Novell.* 82. *Nov.* 113. *Bugnonius in tractatu legum abrogatarum*, notat hunc ritualem non usitatum in Gallia. 13 Præfecto August. *C. Theod.* 14 *L.* 8. *C. Theod. de reser.* 15 Etiam criminalis, Bartol. per *l. miles* 11. § *sexagint.* 6. *ff. de adulter.* Contrarium putat Bald. hic, quem vide. 16 Quod ad evitandam præscriptionem attinet, *l.* 4. *D. de liberali.* & quidem annalem, non alias, vid. *l.* 2. *J. eod.* non accusationem, *l.* 5. *ff. ad Turpill.* 17 Non idem est, si datæ fuerint Præfecto Prætorio, *l.* 1. *J. de off. præf. prat. Orient.* 18 Rescripto conceditur jus contestationis, *l.* 33. *J. de donat.* 19 Verbi gratia annales & similes. 20 Libellus Principi datus litis contestatione tantum facit in actionibus prætoriis annalibus non civilibus.

TIT. XXI.

UT LITE PENDENTE [21], VEL POST PROVOCATIONEM, AUT DEFINITIVAM SENTENTIAM, NULLI LICEAT IMPERATORI SUPPLICARE.

De provocatione omissa.

I. Imp. ALEXANDER A. Caperio.

Licet postquam supplicasti, prius [22] quam rescriptum impetrares, Præses provinciæ vir clarissimus pronunciaverit: cum tamen à sententia non provocaveris, rescriptum quod postea [23] secutum esse suggeris, ad retrahenda ea quæ decreto terminata sunt, non patrocinatur. Dat. Kal. Mart. LUPO & MAXIMO Conss. 233.

De causa pendente vel terminata.

II. Imp. CONSTANTIN. A. Probiano suo salutem.

Supplicare [24], causa pendente non licet, nisi [25] vel actorum [26] communium vel pronunciationis editio denegetur. Qui autem terminatam [27] rescripto, vel consultatione quæstionem, exquisito suffragio, refricare conabitur: in [28] omnem litis æstimationem adversario suo protinus condemnetur: omni venia denegandi, si quis contra hæc supplicare tentaverit. Dat. Id. August. *Arelate*: PP. Id. Octob. *Thebeste*, SABINO & RUFFINO Conss. 316.

De provocatione omissa.

III. Idem A. ad universos Provinciales.

Qui [29] licitam provocationem omiserit [30], perpetuo silere debebit: nec à nobis impudens petere per supplicationem auxilium: Quod si fecerit, desiderio suo carebit, & ignominiæ [31] pœna notabitur. Dat. Kalend. August. PP. Kal. Septemb. BASSO & ABLABIO Conss. 331.

21 Bugnonius d. l. negat hunc tit. in Gallia servari, in Gallia namque regi supplicari, ubicumque subest æquitas & re nata procedens: Rescriptum autem ea forma concipi: *Non obstant l'estat du procez instruict, couché en droict & conclu, rigueur de droict, ne & coustumes du pays.*

22 Nota hic tria tempora, supplicationis, sententiæ latæ, rescripti ad supplicationem.

23 Quid ante sententiam potestne utiliter rescriptum impetrari? potest non ad impediendum cursum litis jam contestatæ; sed nondum contestatæ. Potest etiam rescriptum pendente lite impetrari quo mandatur judici, ut ex æquo & vitatis dilationibus & moris judicet, vid. *Papon.* 3. *Notar.* 5. *cap. Des lettres incidentes en general, in fin.* Dicendum plenius etiam lite pendente cognitionem sustinendam: humanum enim esse dilationem accipi, cognitionemque ad aliquem modum sustineri, *l.* 36. *in pr. ff. de jud.* Ideoque militia, morbo, legatione, & ætatis imbecillitate occupatis id conceditur. Galli hujusmodi literas vocant, *lettres d'estat*, quia causa in eodem statu quo relinquitur quiescere & ut ita dicatur, dormire solet. Impetratæ sortiuntur effectum demonstrato elogio Ducis, Medici, Principis, libris συμβουλαίων, de quibus vide *Papon.* 3. *Notar.* 8. *cap. Des lettres d'estat.* 24 *L.* 6. *C. Theod. de appell. l.* 11. 25 *Novell.* 123. *cap.* 2. 26 Vid. *l.* 6. *J. de edendo.* 27 *L.* 3. *J. de error. advocat. l. ult. J. quomodo & quando judex, l. ult. J. sentent. rescind.*

28 Pœnam supplicantis adversus litem sententia terminatam observa. 29 *L.* 17. *Theod.* 11. *C. de appellationibus.* 30 Vid. *l.* 1. *J. de his qui propt. met. jud. l.* 3. *J. sentent. resc.* 31 Rebuffus negat se vidisse hoc in Gallia servari, *in proœmio constit. gloss.* 1. *n.* 45.

TIT. XXII.

SI CONTRA JUS [32] VEL UTILITATEM PUBLICAM, VEL PER MENDACIUM FUERIT ALIQUID POSTULATUM VEL IMPETRATUM.

De omissione.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Gregorio.

Non idcirco minus is, cui ex nostro rescripto cognitio delata est, judicare potest, quod ex gestis quædam [33] in precibus omissa proponis. Dat. V. Non. Maji, DIOCLETIANO IV. & MAXIMIANO III. AA. Conss. 290.

32 Naturale genium & civile. Idem dicendum, si contra solennitatem juris. vid. *Papon.* 3. *Notar.* 5. *cap. Quand, & comment peut le Prince deroger au droict.* Oldendorp. *in tract. de rejud. cap. si contra jus, & seq. ubi de nullitatibus sententiarum tractat*, adde *eundem c.* 58. *de exceptionib. n.* 4. *& seq.* Interdum tamen contra jus potest judicari, ut si à Principe lex nominatim edatur cum hac clausula, *Tali lege non obstante, c.* 1. *de const. princ. Bart. Ngv*, 107. *num.* 107.

33 Quæ alias expressa fuissent à Principe concessa.

De mendacio.

II. Iidem AA. & CONSTANTIUS & MAXIM. CC. Statiæ.

Præscriptione [34] mendaciorum [35] opposita: sive [36] in juris narratione mendacium reperiatur, sive in facti, sive in tacendi [37] fraude pro tenore veritatis non deprecantis affirmatione datum judicem cognoscere debere, & secundum hoc de causa convenit ferre sententiam. Dat. Kalend. Decembr. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

Si precum falsitas arguatur.

III. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. P.

Puniri [38] jubemus decem librarum auri multa judices, qui venerint precum [39] argui falsitatem. Dat. Kalend. Octobr. CONSTANTINO A. III. & LICINIO C. III. Conss. 313.

De eo, cui executio mandatur.

IV. Idem A. ad Pompeianum [40] Consularem Campaniæ.

Et [41] si non cognitio [42], sed executio mandatur, de veritate precum inquiri oportet [43]: ut, si fraus intervenerit de omni negotio cognoscatur. Dat. III. Id. Novembr. *Aquis*, DALMATIO & ZENOPHILO Conss. 333.

De mendacio.

V. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. ad Senatum.

Et si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax [44] precator attulerit, careat penitus impetratis: & si nimia mentientis inveniatur improbitas, etiam [45] severitati subjaceat judicantis. Dat. VII. Id. Novembr. THEODOSIO XII. & VALENTIANO II. AA. Conss. 426.

De his, quæ juri vel utilitati publicæ adversantur.

VI. Imp. ANASTASIUS A. Matroniano P. P.

Omnes cujuscunque majoris vel minoris administrationis universæ nostræ Reipublicæ judices monemus: ut [46] nullum rescriptum, nullam pragmaticam [47] sanctionem, nullam sacram adnotationem [48], quæ generali juri vel utilitati publicæ adversa esse videatur, in discepsationem cujuslibet litigii patiantur proferri: sed generales [49] sacras constitutiones modis omnibus non dubitent observandas. Dat. Kal. Jul. *Constan.* *

34 Id est, exceptione. Non appellatur à confessione rescripti, *l.* 2. *l.* 15. *J. de appellat.* sed ab ejus executione. vid. Rebuff. *tom.* 2. *in tract. de rescriptis in præfationibus, ibi duodecimo* adde Papon. 3. *Notar.* 5. *cap. Comme l'on peut appeller des rescripts.* Oldendorp. *cap.* 9. *de except. ibi exceptiones adversus rescriptum.* Wurmserum 1. *pract.* 8. *obs.* 8.

35 Mendaci mendacium non prodest, *l.* 5. *J. eod.* adde *l.* 29. *ff. de falsis. l.* 1. *ff. de natalibus.*

36 Supplicans aut verum dicit, aut falsum: si falsum, aut in jure, aut in facto. In facto dupliciter id accidit, nempe dum factum id esse asserit, quod factum non est, vel è contra: hucres redit, per obreptionem impetrata rescripta nullius esse momenti, vid. *Roland. à Vall.* 1. *Consil.* 34. *n.* 5. adde *Papon.* 3. *notar.* 5. *cap. Des lettres non recevables.*

37 Mentiri non tantum dicitur, qui falsum asserit, sed qui verum reticet, qui omittit, *l.* 1. *J. eod.* Mendacium denique est aut in narrando, aut in tacendo. 38 Pœna judicis non admittentis exceptionem adversus subreptitium rescriptum. 39 Preces etiam subsignatæ ab imperatore mendacii seu obreptionis argui possunt: nec sit injuria Principi, ut qui falsum jurare nolle præsumatur. 40 Barbarum Pompeianum. 41 *L.* 4. *C. Theod. de reser. lib.* 1. 42 Puta evocatio. 43 A quo? ab ipso judice executionis, qui non tantum facti executor, sed juris. *Bald.* 44 *L.* 2. *J. eod.* 45 Pœna mendacii nimii, id est, impudentis. adde *l.* 29. *D. de falsis.* adde *Paul.* 1. *sent.* 12. § *penult.* 46 Omne rescriptum cujuscujusmodi sit, ad quemcumque judicem irritum esto, si juri generali vel utilitati publicæ nocet, *Syn. Basil.* 2. *tit.* 5. *c.* 19. *Nov.* 113. *c.* 1. 47 Pragmatica sanctio sit de consilii sententia, *l. ult. vers. Sed in præsenti. J. de prox. sacror. scrin.* 48 Adnotatio sacra fit ad libellum breviter adnotato nomine Principis. 49 Constitutiones generales rescriptis potiores.

TIT. XXIII.

DE DIVERSIS [50] RESCRIPTIS [51] ET PRAGMATICIS [52] SANCTIONIBUS.

De causa communi.

I. Imp. ALEXANDER A. Supero.

Si [53] libellum de communi causa, tu fraterve tuus dedistis: quamvis rescriptum ad unius [54] personam directum sit, utrique [55] tamen prospectum est [56]. Dat. Id. Jul. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO Conss. 227.

De duratione rescripti.

II. Imp. CLAUDIUS A. Epagato.

Falso [57] adseveratur [58], auctoritatem rescriptorum devoluto [59] spatio anni obtinere firmitatem suam non oportere: cum ea, quæ ad jus scribuntur perennia esse debeant: si modo tempus, in quo allegari vel audiri debent, non sit comprehensum. Dat. VII. Kalend. Novembr. ANTIOCHIANO & ORPHITO Conss. 271.

De originalibus & exemplis.

III. Impp. DIOCL. & MAXIM. AA. Crispino Præsidi Provinc. Phœniciæ.

Sancimus, ut authentica [60] ipsa atque originalia [61] rescripta, & nostra etiam manu subscripta [62], non [63] exempla eorum insinuentur. Dat. Prid. Kal. April. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO Conss. 292.

De beneficiis personalibus sine die & Consule.

IV. Imp. CONSTANTINUS A. ad Lysitanos.

Si [64] qua beneficia personalia sine [65] die & Consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. Dat. V. [66] Kal. August. *Samariæ* [67], PROCLIANO & JULIANO VV. CC. Conss. 322.

De administrationibus & dignitatibus.

V. Imppp. VALENTIN. THEODOS. & ARCADIUS AAA. ad Nicentium præfectum annonæ.

Sacrilegii [68] instar est super quibuscumque administrationibus vel dignitatibus [69] promulgandis [70], divinis obviare [71] beneficiis.

50 Rescripta alia jus faciunt, alia non faciunt: funtque vel personalia, generalia, perpetua, temporaria: alia valent, alia non valent: alia adnotationes & subscriptiones ad libellum breves, alia pragmaticæ sanctiones.

51 Περὶ βασιλικῶν ἀντιγράφων, 2. *Ecl.* 5. 1. *C. Theod.* 2. adde ex jure Canonico. 1. *decret.* 3. 1. *sext.* 3. 1. *Clem.* 2. *Papon.* 3. *Notar.* 5. *fol.* 316. 318. *& seq. Reb. tom.* 2. *tract. de rescript. seu literis regiis.*

52 *L. in princ. J. eod.* Princeps in iis adhibito consilio & tractatu, fusius respondet ad preces relationem vel suggestionem judicum, vel aliorum: & aliis quidem rescriptis preces inseruntur non pragmaticis. *August. in collat. tertia dicit cum Donatistis*, vid. *Cujac. hic.*

53 Adde *l.* 1. *J. si unus ex pluribus appellaverit.*

54 Rescriptum communiter impetratum præsumitur utrique concessum. Beneficium collatum uni consortium ad alium etiam pertinet.

55 *L.* 41. *ff. de reg. jur.* 56 Cur ita? præsumuntur in subsequentibus repetita, quæ in eorum præfationibus dicuntur, *l. lecta* 40. *ff. si certum. l. Titia.* 134. § *idem D. de verb. oblig.* 57 Rescripta Principum perpetua sunt, nisi certum tempus in eis specialiter sit definitum, *Synopf. Basilic.* 2. *tit.* 5. *cap.* 21. 58 Jure civili scilicet non Canonico, *cap. Si autem plerumque, de rescript. & Galleo, Guido decisione* 135. *Rebuffus tamen in proœmio constitutionum, gloss.* 5. *num.* 44. addit literas prehensionis non tolli anno, unde vulgo dicitur, *prinse de corps ne sur anne jamais.* 59 Id est, exacto. Executio rescripti perpetua est in dubio ut hic. An & sententiæ executio? vid. Concenatium 1. *quæst.* 6. 60 Per authentica, non per exempla rescriptum probatur Authentica in multis aliis causis requiruntur, *l.* 8. *ff. famil. l. ult. ff. quemadm. testam. l.* 2. *ff. de fide instrument. l.* 48. *ff. de act. empt.* penes quem esse debeant, successorem aut heredem, vid. *l.* 4. § 3. *l.* 5. *ff. familiæ, creditorem.* vid. *l.* 15. *in princ. ff. de reb. authorit. judic.* Quid si authentica aut chirographa pupillorum sint amissa, aut exusta? debitores ex inventario conveniri possunt, *l.* 57. *in pr. ff. de admin. tutor.*

61 Αὐθεντικὰ, *Synopf. eod. c.* 22. 62 *L.* 6. *J. eod. c. docenti. vers. Sanctimus* 25. *q.* 2. 63 Exempla τῶν λόγων, *Synopf. eod. dict. cap.* 22. unde dicitur exempla instrumentorum non probare, nisi citata parte, & judicis commissione petita sint. *Castrens. hic.* 64 *L.* 11. *C. Theod. de constitut. principum.* 65 Non valent rescripta sine die & consule, *c. docenti* 16. *vers. Si quas* 25. *q.* 2. nisi relata sint in corpus juris. *Conftit. de novo Codice.* § 2. *& Conftit. de Justinianeo Codice confirmando* § 3. Hinc Augustinus, *in collatione tertia dicit cum Donatistis.* Evidentissime legibus definitum est imperialia constituta etiamsi consules non legantur, in dubium non vocari, vid. *Cujac. hic*: his adde Papon. 3. *Notar.* 5. *cap. De la datte des rescripts.* Sic dies & consul in accusatione & testamento inferuntur, non in editione, vid. quæ not. ad *l.* 3. *ff. de accus.* 66 VII. *C. Theod.* 67 Sabariæ, *C. Theod.* Rectè. 68 Sacrilegii instar rescriptis Principum adversari, *Synopf. Basil. eod. cap.* 34. adde *l.* 3. *J. de crimine sacrilegii.* 69 Puta tribunatu militari, centurionatu & similibus: quæ Cicero, Suetonius & Lampridius vocant beneficia ad ærarium delata: & Hygenus adscripta in libris beneficiorum, vid. Cujac. *hic.* 70 Id est, à nobis concessis. 71 Vid. *Novell.* 114. *si* judex eas contemnat.

1 Beneficia appellat administrationes & dignitates à Principe concessas.

2 Sub quo scrinia: quibus reservatus Encaustiusus *l. 3. C. Theod. ad l. Corn. de falsis.*

3 Et hic color *encaustum* appellatur. *J. eod.* Cauteria legimus ad pictoris instrumentum pertinere. *l. 17. in pr. ff. de Instruct. & Instr. leg.*

4 Ita legitur apud Plinium 25. *cap.* 11. Nota formam *encaustiquomponendi.* Sic Paleologus Imperator Constantinop. Romæ in æde Spiritus sancti, Ecclesiæ Romanæ subjectionem juravit Syngrapham, conchylii sanguine à se subscriptam testatam relinquit. Epitome Chronicorum Werveronis Leodiensis monachi apud Brissonium.

5 Encausti. *Haloand.* Encauti *Cujac.* Encauti fit mentio in *l. 4. C. Th. de extraord. munerib. l. 2. §. 1. in pr. J. de colleg. l. 9. §. ult. agric. & censit. Rhodig. 7. c. 11.* Encautum ἔγκαυστον. Græci etiam appellant σφραγῖδα κηρίνην, σφραγῖσαι κηρίνῃ, Σημειοῦν κηρίνῳ. *Goth.* Encausti sunt literæ, seu signa, quæ rescriptis Imperatorum imprimuntur. Padill. *l. 1. num.* 8. Adde Panciroll. *Memorab. tit. de Encausto:* qui dicit encaustum esse atramenti genus quod ex purpura conficitur. Hoc soli Impp. privilegiis, & literis subscribendis utebantur. Ans. 6 Facit *l. 3. C. Theod. ad l. Cornel. de falsis lib. 9.* 7 Innocentius vult hanc clausulam, *Si preces veritate nitantur*, etiam subintelligi, quamvis non sit expressa *c. ex parte 2. extra de rescript.* vid. *And. Gaillium 1. observ. 14.* 8 Ἐὰν τἀληθῆ ἐδίδαξεν, *Synopf. Basil. cod. cap. 20.* adde *l. 4. §. si contra jus. Nyvell. 138. in fin. Novellam 158. cap. 1. In pr. l. 5. in fin. si quis alteri vel sibi.* 9 Παρασπάνδας δὲ τὸν, *Synopf. Basil. cod. cap. 27.* sacra pragmatica forma non ad singulorum, sed ad corporis collegii, civitatis & provinciæ preces profertur. 10 Τῆς ἀληθείας καὶ ἐπὶ τούτων σκοπουμένης, *Synopsis ibid.* sic tamen ut in his quoque spectetur veritas.

neficiis. 1 Dat. Kalend. Febr. *Mediolani*, Arcadio A. & Bautone Conss. 385.

De sacro encausto.

VI. Imp. Leo, Hilariano magistro officiorum 2 & Patricio.

SActi affatus, quoscumque nostræ mansuetudinis in quacumque parte paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus, aut colore 3, nisi purpurea tantummodo inscriptione lustrentur: scilicet ut cocti muricis & triti conchilii 4 ardore fingnentur: Eaque tantummodo fas sit proferri vel dici Rescripta in quibuscumque judiciis, quæ in chartis sive membranis subnotatio nostræ subscriptionis impresserit. Hanc autem sacri encausti 5 confectionem nulli 6 sit licitum aut concessum habere, aut quærere, à quocunque sperare: eo videlicet, qui hoc aggressus fuerit Tyrannico spiritu, post proscriptionem bonorum omnium capitali non immerito pœna plectendo. Dat. VI. Kal. April. Jordane & Severo Cons. 470.

De clausula, Si preces veritate nitantur. I. *De pragmaticis sanctionibus.*

VII. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

UNiversa rescripta, sive in personam precantium, sive ad quemliber judicem manaverint; quæ vel adnotatio, vel quævis pragmatica sanctio nominentur; sub ea conditione proferri præcipimus 7, *Si* 8 *preces veritate nitantur*: Nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licet in judicio adferat veritatem, nisi quæstio fidei precum imperialis beneficio monstretur inserta. Nam & vir magnificus Quæstor, & viri spectabiles Magistri scriniorum, qui sine præfata adjectione qualecunque divinum responsum dictaverint; & judices qui susceperint, reprehensionem subibunt: Et qui illicite dicta scribere ausi fuerint, cujuscunque scrinii memoriales, seu pragmaticarii, vel adjutores primiscerii, amissione cinguli feriantur. §. 1. Pragmaticas præterea sanctiones non 9 ad singulorum preces super privatis negotiis proferri: sed si quando corpus, aut schola, vel officium, vel curia, vel civitas, vel provincia, vel quædam universitas hominum ob causam publicam fuderit preces, manare decernimus: ut in his etiam veritatis 10 quæstio reservetur. Dat. x. Kalend. Januar. *Constantinopol.* post consulatum Basilisci II. & Armatii. 477.

De subscriptione Quæstoris.

In Authent. Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant gloriosiss. quæst. col. 8. tit. 15. al. 10. Novell. 114. cap. 1.

GLoriosissimi quoque quæstoris subscriptio est necessaria: *in qua continetur, & inter quos, ad quem judicem, & per quem sacrum dirigatur oraculum: alioquin a nullo judice suscipiatur: & qui contra fecerit, xx. lib. auri plectatur, & ejus officium simili pœna percellatur.*

1 De imaginibus Imperialibus, Cod. Theodosiano *lib. 15. tit. 4.*

12 xv. *C. Th. 4.*

13 *L. 2. ff. de loco publ. fruendo.*

14 Sit infamis.

15 Id est, Infamiæ.

16 *L. unica Cod. Theod. eod.*

17 xv. *C. Th. 4. l. un.*

18 Principis statuæ non sunt adorandæ *Ambros. 6. Hexamer.* Hinc Tiberius, *auctore Suetonio*, statuas inter ornamenta domorum, non inter simulachra deorum poni voluit.

19 Collectionis, *Haloand.*

20 Numum *ut in corpore De limitib.* & Novella inter *Theodosianas* 31. & 32.

21 Præmia bene meritis tribuenda.

22 Honor unius alterius damno esse non debet.

23 Sed ei, cujus.

24 IX. *C. Theod.* 44. statuæ initio meritissimis positæ, tyrannicidis Harmodio & Aristogitoni apud Athenienses 34. *Plinius 4. Arrianus 7.* apud Græcos iis qui olympico certamine vicissent. Excepta deinde res toto orbe terrarum: nec hominibus modo, sed & Diis in templis, & mulieribus quoque publicæ positæ, 34. *Plin. 4. 5. 6.* Religio porro divinis statuis attributa, *Plaut. in Rudente. Just. 20. in 3. l. 3. §. 2. in fin. C. de his qui ad ecclesias.* ut & Principum statuis, *Phil. 1. de vita Apollonii.*

25 *L. unica. C. Theod. eod.* 26 *L. 2. verf. ideoque cognosce, ff. de his qui sunt sui.* 27 Vid. *l. 5. ff. de extraord. criminibus, l. 28. §. 7. ff. de pœnis.*

bus confugere ad Imperatoria simulachra debuerint: jure ac legibus vindicentur 28. Sin vero probati fuerint artibus suis invidiam inimicis creare voluisse: ultrix in eos sententia proferatur. Dat. Prid. Non. Jul. *Constantinop.* Honorio N. P. & Evodio Conss. 386.

28 *Subaudi*, ab injuria. *Cicero 1. de finibus.* Sapientia sola nos a libidinum impetu, & formidinum terrore vendicat.

TIT. XXIV.

DE 11 STATUIS 12, ET IMAGINIBUS.

De Judicibus.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Theodoro P. P.

SI quis Judicum accepisse æneas, vel argenteas, vel marmoreas statuas 13, extra Imperiale beneficium, in administratione positus, deregetur: emolumenta, quæ accepit in ea positus dignitate, quam polluit, cum extortis titulis, vel præsumptis in quadruplum fisco nostro inferat: simulque noverit existimationis 14 suæ pœnam se subiturum. †. Nec eos sane à periculo pudoris 15 haberi volumus immunes, qui adulandi studio, aut metu inconstantis ignaviæ transire, quæ sunt interdicta, tentaverint. Dat. XII. Kalend. Januar. *Mediolani*, Honorio A. IV. Eutychiano Conss. 398.

Quæ servantur in statuis, vel imaginibus Principibus erigendis.

II. Impp. Theod. A. & Valent. C. Aëtio P. P.

SI 16 quando 17 nostræ statuæ, vel imagines eriguntur; sive diebus [ut adsolet] festis, sive communibus, adsit Judex sine adorationis 18 ambitioso fastidio: ut ornamentum diei & loco, & nostræ recordationi sui probet accessisse præsentiam Dat. III. Non. Maii. Theodos. A. XI. & Valentiniano Cæsare Conss. 425.

De privata collatione.

III. Idem AA. & C. Florentio P. P.

IN nostræ Serenitatis imaginibus, ac statuis erigendis privatæ collationis 19 injuriam propulsari præcipimus, ne quid in eis suum collator cognoscat. Dat. III. Non. Aprilis Theodosio A. XVII. & Festo Conss. 439.

De sumptibus.

IV. Iidem AA. & C. ad Nonum 20 Comitem, & Magistrum officiorum.

ET virtutum præmia 21 tribui merentibus convenit, & aliorum honores aliis 22 damnorum occasionem fieri non oportet. Idcirco, quoties vel judicibus nostris, vel cuilibet alii statua fuerit à quocunque collegio, seu officio, vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis postulata: nequaquam ex descriptione sumptus colligi patimur; sed ejus 23, cujus ad honorem petitur, expensis propriis statuam collocari præcipimus. Dat. V. Kalend. April. Theodos. A. XVIII. & Albino Conss. 444.

TIT. XXV.

DE HIS QUI AD STATUAS 24 CONFUGIUNT.

Qui confugerunt ad statuas Principis, ab omni violentia debent esse tuti. Salic.

I. Impp. Valent. Theod. & Arcad. AA. Cynesio P. P.

QUi 25 ad statuas, [vel] vitandi metus 26, vel creandæ invidiæ 27 causa, confugerint, si certas habuerint causas, qui-

TIT. XXVI.

DE OFFICIO 29 PRÆFECTI 30 PRÆTORIO 31 ORIENTIS, ET ILLYRICI.

De libelli datione.

I. Imp. Alexander A. Theodoro.

LIbellus Præfecto Prætorio 32 datus pro litis contestatione haberi non potest. Dat. Prid. Kalend. Octobris, Agricola & Clementino Conss. 231.

De formis P. P.

II. Idem A. Restituto.

FOrmam 33 à Præfecto Prætorio datam, etsi generalis sit, minimè legibus vel constitutionibus contraria; si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est; servari æquum est. Dat. Idib. August. Severo & Quintiano Conss. 236.

De judicibus mutandis, & suribus puniendis, & relatione ad Principem.

III. Imppp. Valent. Theod. Arcad. AAA. Tatiano P. P.

SI quos Judices, vel 34 propter adversam & longinquam corporis valetudinem, vel propter negligentiam 35, aut furtum, vel simile aliquod vitium Sublimitas Tua 36 inutiles esse reperierit: his ab administratione remotis, & vice eorum aliis subrogatis, furibusque pœnis legitimis subactis, ad nostræ Mansuetudinis sententiam non crimina sed vindicta referatur. Dat v. Idus Decemb. *Cap.* Arcad. & Bautone Conss. 385.

Cognitio de Jure ordinario.

IV. Idem AA. Addeo Comiti & Magistro utriusque militiæ.

DE ordinario judice semper illustris est cognitio Præfecturæ: licet militari viro ab eo facta fuerit injuria. Dat. Prid. Kal. Jan. *Constantin.* Theod. A. III. & Abundantio Conss. 393.

De rescriptis.

V. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Anthemio P. P.

SI qui posthac velut indebitis oneribus gravati, ad preces crediderint convolandum, sive de naviculariis rationibus, sive transvectionibus: rescripta, quæ de omnibus his atque hujusmodi ordinationibus emitti contigerit, ad Sedem sublimitatis tuæ referibantur. Dat. Idib. Decembris, Stilicone II. & Anthemio Conss. 405.

Quidam libri notant hic desiderari Græcam constitutionem, Ejus epitomen ex Ecl. Basilicon putat Leunclavius hanc esse.

VI.

Οἱ ἔπαρχοι πασῶν ἐξεδόθησαν ὅλων· τὸ μετ' αὐτοὺς οἱ συγκλητικοί.

PRæfectorum 37 prima sit ante universos sedes: post eos Senatorum.

29 De origine, officio, potentia & insignibus Præfectorum Prætorio, vid. Petrum Fabrum 1. *Sem.* 1. 2. 3. eorum potestas dicitur ἐφάμιλλος τῇ βασιλικῇ παρ' ὀλίγον ἐξουσίᾳ, à Zosimo, secunda ab Imperatore.

30 Rolandus à Valle 1. *consil.* 70. refert *num.* 16. Præfectis Prætorio exæquari senatus & parlamenta. Forcatulus vero Constabilem, *cap.* 17. *Penes jura civilis*, *numer.* 1. sed Paponius censet eo ferri cum eo quem nunc Cancellarium vocamus 3. *num.* 7. *fol.* 495. & male. Præfecti namque Prætorio ad eos magis accedunt quos olim Galli indigitarunt, *Maistres du Palais*, quorum dignitas temporibus Merovingiorum magna fuit. Si fas est comparare veterem summamque illam dignitatem cum præsenti aliqua: Præfecti Prætorio vicem sustinere bodie videntur, qui ab Hispano rege regnis aliquot Præfecti delegantur: quales denique possis dicere, Vice reges provinciarum Hispanicæ ditionis, Lusitanicos, Neopolitanos, Siculos, Mediolanenses, Belgicos, Indicos & his similes. 31 Duo in urbe fuerunt tempore Justiniani Præfecti Prætorio Orientis, *l. 54. verf. sin autem & Cleric.* & sub eorum cura diœceses quinque Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia: & cujusque diœceseos provinciæ variæ, quibus præsidentes dabantur. Fuit & alius Præfectus Prætorio Illyrici sub cujus dispositione diœceses duæ fuerunt Macedonia & Dacia. Fuit etiam quodam tempore sub Justiniano Præfectus Prætorio Italiæ, de quo *Nov. 69. cap. 4. verf. Gloriosissimi & 79. c. 2.* 32 Aliud si Principi. *l. 1. J. quando ab bello Princip.* 33 Formas Præfectorum Prætorio Græci vocant ἐπαρχικὰ, de quibus vid. *Cujac. 6. obs.* 10. adde *l. 16. J. de jud. l. 27. in pr. J. de fidejuss.* 34 Ob adversam valetudinem, negligentiam vel furtum, judex removeri potest. 35 Adde *L. 14. in fin. ff. de offic. præfid.* 35 *L. 38. J. de decur.* 37 Interpretatio Leunclavii: extat autem hæc constitutio apud authorem Synopseos *Basilic. lib. 6. tit. 1. c. 12.*

TIT. XXVII.

DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIO AFRICÆ, ET DE OMNI EJUSDEM DIOECESEOS STATU.

De judicibus civilium administrationum & officiis eorum.

In nomine Domini Jesu Christi.

Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alamanicus, Gothicus, Germanicus, Francicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Archelao Præfecto prætorio Africæ.

QUas gratias, aut quas laudes Domino Deo nostro Iesu Christo exhibere debeamus, nec mens nostra potest concipere, nec lingua proferre. Multas quidem & antea à Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos ejus beneficia confitemur, pro quibus nihil dignum nos egisse cognoscimus: Præ omnibus tamen hoc, quod nunc omnipotens Deus per nos pro sua laude, & pro suo nomine demonstrare dignatus est, excedit omnia mirabilia opera, quæ in seculo contigerunt, ut Africa 38, per nos tam brevi tempore reciperet libertatem, antea nonaginta quinque 39 annos à Vandalis captivata: qui animarum fuerant simul hostes, & corporum: nam animas quidem diversa tormenta atque supplicia non ferentes, rebaptizando 40 ad suam perfidiam transferebant: corpora vero liberis natalibus clara, jugo barbarico durissime subjugabant: Ipsas quoque Dei sacrosanctas Ecclesias suis perfidiis maculabant: aliquas vero ex eis stabula 41 fecerunt. Vidimus 42 venerabiles viros, qui abscissis radicitus linguis suas pœnas miserabiliter loquebantur: Alii vero post diversa tormenta per diversas dispersi provincias vitam in exilio peregerunt. Quo ergo sermone, aut quibus operibus dignas Deo gratias agere valeamus, qui per me ultimum servum suum 43, Ecclesiæ suæ injurias vindicare dignatus est, & tantarum provinciarum populos à jugo servitutis eripere? Quod beneficium Dei antecessores nostri non meruerunt: quibus non solum Africam liberare non licuit, sed & ipsam

38 Africa de Vandalis recepta à Justiniano.

39 Quot annis à Vandalis Africa fuerit occupata.

40 Anabaptismo Vandali polluti hoc forte didicerant à Donatistis.

41 Ecclesias in stabula vertere, & in Ecclesiis stabula facere ausi sunt *Vandali*, ut & Donatistæ. *vide 0 ratum contra Donatistas.*

42 Nota Justinianum vidisse Christianos quibus *Vandali* linguam exciderant, nec tamen eis loquendi facultatem ademerant. Hac sævitia Honorius usus est adversus Catholicos, cum ab iis impetrare non posset, ut Arrii doctrinam sequerentur. Legimus quoque mutum quendam ita natum post abscissum linguam flatum loquutum refutasse Arrianorum hæresim, & de fide Christiana veras voces emisisse, quod & se vidisse Marcellus Comes retulit. Idem se vidisse in multis refert Æneas Gazeus in Theophrasto, idem visum fuisse Constantinopoli refert Procopius *libro de bello Vandalico*, & ex his duos cum se sortis misericordiæ fuisset, loqui desisse. His adde Victorem Uticensem *libro de persecutionibus Africæ*, & Paulum Diaconum *in Odoacri*, vid. *Cujac. 19 observ. 6. Forcatulus in Cupidine jurisperito, cap. ult. in fin.* huc quoque de Argo navi refert ex Valerio Flacco: venturos, inquit, canit errores, canit & Jovis iras vocibus humanis, stellari confeia cœli. Nam quod de asina Balaami huc profertur *Num. c. 22.* non magis huc pertinet, quam illud Livii, Bovem in Capitolio locutum. *Goth.* Leo III. in Romana sede sublimatus. Cujus sublimationem propinqui ægre ferentes, cum lætanias majores ageret, contra populo concitato, insurgentes oculos ei eruerunt, & linguam præciderunt. Sed Deus sibi miraculose linguam, & visum restituit. Joann. à Leyd. Carmelit. *Chronic. Belg. lib. 4. cap. 15.* Baron. *ad ann. 799.* Cæterum, quod Justin. hic refert de Christianorum evulsa lingua, nec amissis verbis, confirmat Cujac. *lib. 19. observ. cap. 6.* Euagr. *histor. Eccles. lib. 4. cap. 14.* Ans. 43 Magistratus servus Dei.

1 Roma à Vandalis capta.

2 Africa tempore Justiniani propriam habuit præfectum Prætorio.

3 Hæc est illa Carthago Romani imperii æmula, *Strabo lib. 17. in fin.* condita a Didone & colonis Tyriis, *Virgil. 1. Æneidos vers. 15. 16. Tertull. ab. de Monogamia, & Apologetico adversus gentes, Strabo lib. 17. in fin.* Septuaginta duobus annis ante Romam, ut ex Trogo refert Justinus *lib. 18. ant* CXII. ut vult *Josephus 1. contra Appionem* eversa à Scipione 2. *Flor. 3.* restaurata ab Augusto. *Strabo lib. 17. Tertullian. Mela lib. 1. cap. de Africa. Plin. lib. 5. Plutarch. in Jul. Cæsare.* capta à Vandalis *Procop. 1. de bello Vandalico.* recuperata à Belisario Justiniani præfecto. *Procop. ibidem.* Princeps olim Africæ, *Vertull. lib. de pallio in principio.* hodie vicus mediocris. *Leo 5. Afric.*

4 Zeugia à qua Zeugitana.

5 A qua Byzacena provincia. *l. 2. §. 19. vers. Idem vero. §. 23. circa fin. J. eod.* dux Byzacenæ. *l. 2. §. 1. J. eod.* male Byzancium: corruptius Hieratium apud Sextum Rufum.

6 *L. ult. J. de annona civili.*

7 Diœcesis multarum provinciarum administratio atque complexus.

8 Notitia est brevis, aut libellus, in quo describitur status, administrationis & diœceseos alicujus continetur. *l. 3. §. 3. l. 5. §. 3. C. de advoc. diversi judicum. l. 1. & 2. J. de excusat. artific. l. tumult. & l. ult. J. de diversis off.* Hinc de statu imperii sub Imperatoribus Constantinopolitanis agens liber, Notitia imperii Romani inscribitur: adde & aliam Notitiam quæ extat *in l. 2. §. 2. J. eod. in l. 7. J. de pal. sacr. larg. Nov. 8. c. 1. §. 1.*

9 Vid. *J. l. un. de annonis & cap.*

10 Consiliariorum.

11 Cancellarii judicum secretarii. vid. *l. 3. l. 5. J. de assessoribus domest. & cancell. jud.*

12 Scrinia quatuor hæc erant, memoriæ, libellorum, epistolarum, dispositionum. *l. 20. J. de fide instrumentorum. l. ult. vers. Verum etiam. J. de decurionib. l. 3. J. de off. q. l. 3. 4. 11. J. de proxim. sacror. scrin. l. 2. in pr. J. de priv. eorum, qui in sacro:* interdum scrinium dispositionum omittitur. *l. 5. 6. 10. J. de proxim. sacr. scrin. l. 1. J. de priv. eorum qui in sacr. palat.* Erant & scrinia exceptorum, tabulariorum, canonum, numerorum, mittendariorum. *l. ult. J. de vestibus holoberis, l. 7. §. 1. J. de palatinis sacr. larg. l. 10. J. de murileg.* Fabricarum, barbaricariorum. *l. 1. in pr. J. de præpos. agent. in rebus.* auri ad responsa. *dict. l. 7. vers.* Scrinii auri ad hinc scriniarii. *l. 16. J. de testam. milit. l. ult. J. de castrens. pecul. leg. 10. in pr. J. de numerar. l. ult. de appar. præf. prætor.* Scrinii magister Lampridius.

ipsam [1] Romam viderunt ab eisdem Vandalis captam, & omnia imperialia ornamenta in Africam exinde translata: Nunc vero Deus per suam misericordiam non solum Africam, & omnes ejus provincias sibi tradidit, sed & ipsa imperialia ornamenta, quæ capta fuerant ablata nobis restituit. Ergo post tanta beneficia quæ nobis divinitas contulit, hoc de Domini Dei nostri misericordia postulamus, ut provincias quas nobis restituere dignatus est, firmas & illæsas custodiat: & faciat nos eas secundum voluntatem suam ac placitum gubernare: ut universa Africa sentiat ⌊ omnipotentis ⌋ Dei misericordiam: & cognoscant ejus habitatores a quam durissima captivitate & jugo barbarico liberati, in quanta libertate sub felicissimo nostro imperio degere meruerunt. Hoc etiam deprecantes exoramus sanctæ & gloriosæ semper virginis & Dei genitricis Mariæ precibus: ut, quicquid minus est reipublicæ nostræ, per nos ultimos servos suos restituat in suo nomine Deus, & dignos nos faciat servitium ejus adimplere. §. 1. Deo itaque auxiliante pro felicitate reipublicæ nostræ per hanc divinam legem sancimus, ut omnis Africa quam nobis Deus præstitit, per ipsius misericordiam optimum suscipiat ordinem, & propriam [2] habeat Præfecturam: ut sicut Oriens, atque Illyricum: ita & Africa, prætoriana maxima potestate specialiter à nostra clementia decoretur. Cujus sedem jubemus esse Carthaginem [3], & in præfatione publicarum chartarum præfecturis aliis ejus nomen adjungi: quam nunc tuam excellentiam gubernare decernimus. §. 2. Et ab ea auxiliante Deo septem provinciæ cum suis judicibus disponantur: quarum Tingi + & quæ proconsularis antea vocabatur, Carthago & Byzacium [5] ac Tripolis rectores habeant consulares: reliquæ vero, id est, Numidia & Mauritania, & Sardinia à præsidibus cum Dei auxilio gubernentur. §. 3. Et in officio quidem tuæ magnitudinis, necnon pro tempore viri magnifici præfecti prætorio Africæ trecentos nonaginta sex viros per diversa scrinia & officia militare decernimus. In officiis vero Consularium ac præsidum quinquaginta homines per singula officia esse sancimus. §. 4. Quæ vero emolumenta, sive magnificentia tua, sive Consulares, & Præsides, & quod unusquisque ex officio eorum de publico consequi debeat, notitia subter annexa declarat. §. 5. Optamus ergo, ut omnes judices nostri secundum voluntatem & timorem Dei, & nostram electionem atque ordinationem sic suas administrationes gubernare studeant; ut nullus eorum, aut cupiditati sit deditus, aut violentias aliquas vel ipse inferat, vel judicibus aut officiis eorum, aut quibuscumque aliis collatoribus inferre permittat. Licet enim per omnes provincias nostras (Deo juvante) festinemus, ut illæsos habeant collatores; maxime tamen tributariis diœceseos Africanæ consulimus, qui post tantorum temporum captivitatem meruerunt, (Deo juvante,) per nos lumen libertatis adspicere. Ergo jubemus omnes violentias & omnem avaritiam cessare, & justitiam atque veritatem circa omnes nostros tributarios reservare. Sic enim & Deus placabitur: & ipsi possunt celerius, sicut collatores alii nostræ reipublicæ relevari, atque florere. §. 6. Sportulas [6] enim ab officio, tam viri magnifici, præfecti [prætorio] Africani, quam reliquorum judicum sic exigi jubemus, quomodo in nostris legibus est dispositum; & ab omni republica nostra custoditur: ut nullus audeat quocumque tempore, vel quocumque modo earum excedere quantitatem. §. 7. Hoc etiam præsenti sanctione credimus ordinandum, ut non multa dispendia pro completione chartarum, vel codicillorum, vel in nostro latercullo, vel in scriniis præfecti prætorio per Africam judices sustinere videantur: quia, si ipsi dispendiis læsi non fuerint, nullam habebunt necessitatem ejusdem nostræ Africæ tributarios prægravandi. Jubemus ergo, ut judices diœceseos [7] Africanæ tam civiles, quam militares in nostro latercullo pro codicillorum atque chartularum promotionis suæ consuetudinibus nihil ultra sex solidos præbeant: at vero in scrinio præfectorum non ultra duodecim solidos cogantur inferre. Quem modum si quis excesserit, ipse quidem judex triginta librarum auri dispendio subjacebit: officium vero ejus non solum simile dispendium, sed & capitale periculum sustinebit. Nam si aliquis ex quacumque parte ausus fuerit jussiones nostras excedere, & non festinaverit cum Dei timore eas servare: non solum dignitatis aut substantiæ periculum sustinebit, sed etiam ultimo supplicio subjacebit. §. 8. Et est notitia [8] Deo auxiliante. Pro annonis & capitu [9] pro tempore præfecto prætorio per totam Africam, auri libras centum. Pro annonis Consularium [10], auri libras xx. Pro annonis Cancellariorum [11] auri libras vii. †. Item officiis ejus ita. In scrinio primo hominibus decem pro annonis xviii. pro capit. sol. xii. Fiunt sol. cxlviii. Item numerario, pro annonis solid. v. & pro capit. sol. iiii. Fiunt sol. xlvi. Secundo pro an. iii. annuos sol. v. & pro capit. vii. cap. sol. v. & pro capit. ii. cap. solid. iv. Fiunt solid. xvi. iii. vero & iv. ad ann. l. ann. solid. v. & ad cap. l. capit. solid. iv. Fiunt xxiv. Reliquis iii. ad ann. l. ann. solid. v. & ad capit. l. capit. solid. iv. Fiunt solid. xxviii. In scrinio secundo, ut supra scriptum est. In scrinio tertio, ut supra scriptum est. In scrinio quarto [12], ut supra scriptum est. In scrinio primi scrinii, quod est subadjuvæ [13] hominibus x. ann. xiv. cap. xii. Fiunt solid. cxvi. scilicet. Ita primi scrinio pro ann. iii. ann. solid. v. & pro cap. ii. capitu solid. iv. Fiunt solidi xxiii. Secundo pro ann. ii. ann. solidi, ut supra scriptum est, & pro cap. capit. solid. ut supra scriptum est, & fiunt solidi xvi. Tertio & quarto pro ann. i. annona solidorum, ut supra scriptum est, & pro cap. i. cap. solidorum, ut supra scriptum est. Fiunt sol. xxiii. Reliquis hominibus vi. ad ann. i. annona solidi v. & pro capitu capit. solid. iv. Fiunt solidi lviii. In scrinio *commentariensis* [14] hominibus xii. ann. xvii. cap. iv. Fiunt solidi cliii. Primo commentariensi, ann. iii. solid. v. pro capit. ii. capit. sol. iv. Fiunt solidi xxiii. Sequentes homines iii. ad ann. ii. ann. solid. v. pro cap. ii. capit. solid. iv. Fiunt solidi xlviii. Reliqui homines viii. ad ann. i. ann. solid. v. & cap. i. capit. solid. iv. Fiunt solid. xxvii. In scrinio *ab actis* hominibus x. ann. xiv. cap. xii. solid. cxviii. Ita primo ann. iii. pro ann. i. solid. vi. cap. ii. capit. solid. iv. Fiunt solid. xxiii. Secundo & tertio ad an. secun. ann. solid. v. & ad capit. ii. cap. solid. iv. Fiunt solid. xxxii. Reliquis xviii. ad ann. i. solid. v. ad capit. i. capit. solid. viii. Fiunt solid. lxiv. †. In scrinio *libellorum* [15] hominibus vii. ann. vi. cap. vi. Fiunt solidi v. pro cap. ii. cap. solid. iv. Fiunt solid. xvi. Secundo ii. pro anno solid. x. pro capit. i. solid. iv. Fiunt solid. xii. Reliquis hominibus iv. ad ann. i. ann. sol. v. & ad capit. i. solid. iv. Fiunt solid. xxxvi. †. In schola *exceptorum* [16] hominibus lx. ann. lxxiv. capit. lxii. solid. dcxviii. Ita primo & secundo ann. iii. pro anno solid. v. & ad cap. capit. solid. iv. Fiunt solid. xlvi. Aliis hominibus vi. ad ann. ii. ann. solid. v. ad cap. i. capit. solid. iv. Fiunt solidi cxvi. Reliquis hominibus x. ad ann. i. ann. solid. v. & ad capit. i. capit. solid. iv. Fiunt solid. cxv. Reliquis hominibus xliv. ad ann. i. solid. v. & ad capit. solid. iv. Fiunt solid. cccl xxxvi. †. In schola *singularium* [17] hominibus l. ann. iii. capit. i. solid. cccccl xxiii. Ita i. ann. ii. ann. solid. v. capit. i. capit. solid. iii. Fiunt solid. xxxiv. Secundo, tertio & quarto ad ann. v. solid. v. & ad capit. i. capit. solid. iv. Fiunt solid. xxxiv. S. Reliquis xlvi. ad ann. i. solid. v. & cap. i. cap. solid. iv. Fiunt sol. ccccxviii. †. In schola *mittendariorum* [18] hominibus l. ann. lii. S. capit. l. solid. ccccxlii. Ita primo ann. ii. ann. sol. v. & ad capit. i. cap. solid. iv. Fiunt solid. xiv. Secundo, tertio & quarto ad ann. i. ann. solid. v. & ad cap. i. capit. solid. iv. Fiunt solid. xxxiv. S. Reliquis hominibus xlvi. ad ann. i. sol. v. & ad cap. i. cap. solid. iv. Fiunt solidi ccc xxiv. †. †. In schola *cursorum* hominibus xxx. ann. xxii. S. cap. xx. solid. ccxxxii. Ita primo ann. ann. solid. v. cap. i. cap. sol. iv. Fiunt solidi xvii. Secundo, tertio & quarto ad ann. i. S. ann. solid. v. & ad capit. i. capit. solid. iv. Fiunt solid. xxxiv. S. Reliquis hominibus xxvi. ad ann. i. ann. solid. v. & ad cap. i. capit. solid. iv. Fiunt solidi ccxxxiv. †. In schola *nomenculatorum* [20] hominibus xxii. ann. solidi v. capitu xii. solid. iv. Fiunt solidi cxv. Ita primo anno ann. solid. v. capit. i. S. capit. solidos iv. Fiunt solid. xvi. Reliquis hominibus xi. ad ann. i. ann. solid. v. & ad capit. i. capit. solid. iv. Fiunt solid. xciv. †. In schola *stratorum* [21] hominibus vi. ann. vii. capit. vi. solid. lix. Ita primo anno, ann. solid. v. cap. i. capit. solid. iv. Fiunt solidi xiv. Reliquis hominibus v. ad ann. i. ann. solid. v. & ad cap. i. capit. solid. iv. Fiunt solid. xlv. †. In schola *prætorianorum* [22] hominibus decem ann. xii. capit. xi. solid. xcvii. Ita primo annonæ pro ann. ii. solid. v. pro capit. solid. iv. Fiunt solid. xvi. Reliquis hominibus ix. ad ann. i. pro ann. solid. v. capit. i. pro capit. solid. iv. Fiunt solid. lxxi. †. In schola *draconariorum* [23] hominibus x. ann. ii. cap. x. S. solid. ccvi. Ita primo ann. pro ann. solid. xiv. capit. i. pro capit. i. solid. iv. Fiunt solidi xvi. Reliquis hominibus ix. ad ann. i. pro ann. solid. v. capit. i. pro capit. solid. iv. Fiunt. sol. lxxx. †. In scrinio *operum* [24] hominibus xx. ann. xxiv. cap. xxi. solid. ccxxiv. Ita primo ann. iii. pro ann. solid. v. cap. ii. pro capit. solid. viii. Fiunt solid. xxiv. Reliquis hominibus iii. ad ann. ii. pro ann. solid. v. & ad capit. i. pro capit. solid. iv. Fiunt solid. lxii. Reliquis aliis hominibus vi. ad ann. i. pro ann. solid. v. & ad capit. i. pro capit. solid. iv. Fiunt sol. xc. †. In scrinio *arcæ* [25] hominibus xx. ann. xxviii. capit. xxi. solid. ccxxiv. Ita primo anno iii. pro ann. solid. v. capit. ii. pro cap. solid. iv. Fiunt solid. xxiii. Reliquis hominibus iv. ann. ii. pro ann. sol. v. & ad capit. i. pro cap. sol. iv. Fiunt solid. xlii. Reliquis aliis hominibus vi. ad ann. i. solid. v. & ad cap. i. pro cap. sol. iv. Fiunt solid. lxviii. Reliquis aliis hominibus cx. ad ann. i. pro ann. sol. v. & ad capit. i. pro cap. solid. iv. Fiunt solid. xc. †. In schola [26] *chartulariorum* [27] hominibus l. ann. lviii. cap. ii. pro capit. sol. iv. Fiunt sol. xxiv. Ita primo anno iii. pro ann. solid. v. cap. ii. pro cap. solid. iv. Fiunt sol. xxiii. Reliquis hominibus iii. ad ann. ii. pro ann. sol. v. & ad capit. i. pro capit. solid. iv. Fiunt solid. xlviii. Reliquis aliis hominibus vi. ad ann. i. pro ann. solid. v. & ad capit. i. pro capit. sol. iv. Fiunt sol. xlix. Reliquis hominibus xl. ad annum primum pro ann. sol. v. & ad cap. i. pro capit. solid. iv. Fiunt solid. cccl x. Fiunt homines cccxcvi. anno cccccxix. solid. ii. cccccx. capit. cccccx. Fiunt solid. iv. lxxiii. iii. dclxxxii. Item pro anno & cap. censualium solid. cccccxlix. Officiorum ejus solid. clx. potest medi hominibus v. ann. xlviii. capit. xviii. solid. cccxviii. Ita primo ann. pro ann. xv. capit. v. sol. v. Secundo pro ann. x. capit. v. solid. lxx. Reliquis hominibus iii. ad ann. viii. & ad cap. ii. solid. cl. †. *Grammatica* [28] hominibus ii. ad ann. x. & ad capit. ii. ad solid. lxx. sortitas. †. *Oratoribus* [29] hominibus ii. ad ann. x. cap. v. ad solid. lxx. †. Hæc igitur, quæ pro dispendiis civilibus Judicibus Africæ, eorumque officiis, id est, tam scriniariis [30] amplissimæ ejus Præfecturæ, quam cohortalibus [31], per hanc divinam constitutionem statuimus; tua magnitudo cognoscens, ex Kal. Septemb. futuræ tertiædecimæ Indictionis effectui mancipari, observarique procuret, atque edictis publicis omnibus innotescat: His scilicet, qui ordinati fuerint a tua sublimitate secundum præsentem divinam constitutionem, firmitatem sui status in perpetuo habituris. Nam Deo juvante de militaribus Judicibus, & de officiis eorum, & de alio nostro exercitu per aliam sanctionem statuemus. Dat. *Constantinop.* Domino nostro Justiniano P. P.

De Judicibus militaribus, & officiis eorum.

11. Idem A. Belisario Magistro militum per Orientem.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi ad omnia consilia omnesque actus semper progredimur: per ipsum [32] enim jura Imperii suscepimus: Per ipsum pacem cum Persis in æternum confirmavimus: per ipsum acerbissimos hostes, & fortissimos Tyrannos dejecimus: per ipsum multas difficultates superavimus: per ipsum Africam defendere, & sub nostrum imperium redigere, nobis concessum est: per ipsum quoque, ut nostro moderamine recte gubernetur, & firme custodiatur, confidimus. Unde per ejus gratiam etiam civilium administrationum Judices, & officia singulis Africanis provinciis constituimus: attribuentes quidem emolumentum, quod unusquisque percipere debeat. Ad ejus igitur providentiam etiamnum animum nostrum referentes, & armatas militias, & duces militum ordinare disponimus.

§. 1. Sancimus itaque, ut *Dux* militum *Tripolitanæ* [33] provinciæ in Leptimagnensi [34] civitate sedes interim habeat. Dux vero *Byzacenæ* [35] provinciæ [&] in Capsa, & altera [36] Lepte civitatibus interim sedeat. Dux vero *Numidiæ* [37] provinciæ in Constantinensi

15 Nota de scrinio libellorum.

16 *L. 5. l. 8. J. de prox. sacrorum scrin. l. 5. l. 7. 8. 11. in pr. l. ult. J. de Palat. sacrar. largit. l. ult. §. 2. J. de re milit. l. ult. de castr. pec. l. 5. J. de numerat. adjutor.*

17 Singulares sive singularii, qui per singula sive singla, id est, abbreviaturas scribebant. Sic singula, singla, sigla, & tandem vigla. Notæ distant à singlis vel figlis. Sigla, vel Siglæ sunt singulares literæ: notæ, non sunt literæ. A figlis singularii, ut à notis notarii dicti sunt. vid. *Cujac. 12. observ. ult.*

18 *L. 3. l. 7. §. 1. vers. Scrinii mittendariorum. J. de Palat. sacr. largit.*

19 Nota de schola cursorum.

20 Alio sensu accipitur hic quam in *l. 7. §. 5. ff. de oper. libert.*

21 Stratorum. vid. *J. de stratoribus.*

22 Prætoriani milites præfectorum prætorio Græcis ὑπερέται. vide *Petrum Fabrum 1. semestr. 3.*

23 Draconarii ferebant ad prælium Draconum signum militare cohortis. Primum signum totius legionis aquila. Vide *Vegetium 2. cap. 13.* vide elegans exemplum apud Ammianum 20. ubi de Juliano loquitur à militibus in Imperatorem electo.

24 Nota de scrinio operum.

25 Hinc arcarii, præpositi his suscipiendis, quæ in arcam Præfecti Prætorio inferuntur. vid. *J. de susceptoribus præpos. & arc. lib. 10. tit. 70.*

26 Schola, corpus & collegium militantium. Quidam interpretantur locum, in quo militant: meo tamen judicio male.

27 De quibus dicam *J. de numerariis, actuariis & chartulariis. lib. 12. tit. 50.*

28 Adde *l. 2. l. ult. J. de professor. & medic.*

29 *D. leg. 2. d. l. ultima, in pr.*

30 Σκρινιάριος, ὁ χαρτοφύλαξ, author etymologici χαρτοκλάξ· τὸ ἐπάρχου. Suidas: memorialis Præfecti Prætorio, magistri militum, comitis utriusque ærarii. Proconsul Asiæ & Castrensis ac Palatii suos habuere scriniarios. vid. *J. de numerar. act. char. adjutoriis. scriniariis.*

31 Cohortales, officiales præsidum, consularium correctorum. vid. *J. de cohortalibus princip.*

32 Ἀναφορὰ figura dictionis, cum in principio multarum orationum idem verbum repetitur. *Goth.* Ad hanc leg. vid. Cujac. *lib. 3. observ. cap. 24.* S. L.

33 Quæ Orosio & Aethico Subventana & Arzugum. hodie fortè Garegare. vide Ortelium. Quæ hodie Africæ Tripolis nominatur, nova est, ab Africanis extructa circa veterem destructam à Mauris. vide *Leon. 5. in Africa.*

34 Lepti magnæ. Leptis magna hodie Lebida.

35 Vide *l. 1. §. 2. J. eodem.*

36 Id est, parva, quæ hodie Africa nuncupatur.

37 Hodie Biledulgerid. *Joan. Leo in Africa.*

tinensi [1] civitate sedes interim habeat. Dux autem *Mauritaniæ* [2] provinciæ in Cæsariensi [3] civitate interim sedeat. §. 2. Jubemus etiam: ut in trajectu [4], qui est contra Hispaniam, qui *Septa* dicitur, quantos providerit tua magnitudo, de militibus una cum Tribuno suo homine prudente, & devotionem servante Reipublicæ nostræ, per omnia constitutus, qui possint & ipsum trajectum semper servare, & omnia, quæcunque in partibus Hispaniæ, vel Galliæ, *seu Francorum* [5] aguntur, viro spectabili Duci denunciare, ut ipse tuæ magnitudini referat. In quo trajectu etiam dromones [6], quantos provideris, ordinari facias. §. 3. In *Sardinia* [7] autem jubemus Ducem ordinari: & cum juxta montes, ubi Barbaricæ gentes videntur sedere, habentem milites pro custodia locorum, quantos & ibi tua magnitudo providerit.

§. 4. Et omnes diligenter pro commissis suæ custodiæ provinciis invigilent, & ab omni hostium incursione subjectos nostros tueantur illæsos: & festinent die noctèque Dei invocando auxilium, & diligenter laborando, usque ad illos fines provincias Africanas extendere, ubi ante invasionem Vandalorum, & Maurorum Respublica Romana fines habuerat, & ubi custodes antiqui servabant: sicut ex clausuris [8] & burgis [9] ostenditur: maxime autem civitates, quæ prope clausuras & fines antea tenebantur, cum essent sub Romano imperio constitutæ, auxiliante divina misericordia cum hostes per partes expelluntur, festinent comprehendere, atque munire: & in illis duces & milites per partes accedant, ubi antea fines [10] & clausuræ provinciarum erant, quando integræ Africanæ servabantur sub Romano imperio provinciæ, quod Deo annuente (cujus auxilio nobis restitutæ sunt) speramus cito nostris provenire temporibus; & ut in securitate & pace provinciæ cum antiquis finibus integre serventur, & vigiliis ac laboribus devotissimorum militum, & cura spectabilium pro tempore Ducum custodiantur illæsæ: quoniam ita convenit, ut semper custodes fines provinciæ servent: ne detur hostibus licentia incurrendi aut devastandi loca, quæ nostri subjecti possident. §. 5. Quantos autem milites, sive pedites, sive equites, per unumquemque limitem collocari oportet ad custodiendas Provincias & civitates, tua magnitudo, prout consideraverit ordinet, & nobis referat: ut, si præviderimus sufficientem esse ordinationem, confirmemus eam: sin autem perpexerimus, & aliquid amplius fieri, ut eam augmentemus. §. 6. Quid autem Dux [11] stipendiorum nomine pro se suisque hominibus, & quid ejus officium consequetur; hoc in subdita declaratur notitia.

§. 7. Sicut ergo prædictum est, interim nunc [12] Duces ac milites secundum nostram dispositionem in locis, seu civitatibus, in quibus jussimus, sedeant, donec Deo auxiliante nobis ac Reipublicæ nostræ per labores nostros in illis locis constitui possint, in quibus uniuscujusque provinciæ antiquus limes constitutus erat, quando florente Romana republica memoratæ provinciæ integræ tenebantur. §. 8. Pro *limitaneis* vero ordinandis necessarium nobis esse videtur, ut extra Comitatenses milites, qui [13] per castra sunt, milites limitanei constituantur, qui possint, & castra, & civitatis limites defendere, & terras colere: & ut alii provinciales videntes eos per partes [14], ad illa loca se conferant. Et exemplum [15] fecimus unius numeri limitaneorum: ut secundum exemplum, quod nos misimus, per castra & loca, quæ providerit tua magnitudo, eos ad similitudinem nostri exempli ordinet: sic tamen, ut si inveneris de provinciis idonea corpora, aut de illis, quos antea milites habebant; limitaneorum constituas in numero, in unoquoque limite: ut si aliqua forsitan commotio fuerit, possint ipsi limitanei [16] sine Comitatensibus militibus, una cum Ducibus suis adjuvare loca, ubi dispositi fuerint non longe limitem exeuntes, nec ipsi limitanei, nec duces eorum; ut nullum etiam dispendium à Ducibus [17], vel ducianis prædicti limitanei sustineant, nec aliquas [18] sibi consuetudines de eorum stipendiis per fraudem ad suum lucrum convertant. Hæc autem non solum in limitaneos volumus observari, sed etiam in Comitatenses milites. §. 9. Et unumquemque Ducem & Tribunos eorundem militum jubemus, ut semper milites ad exercitationem [19] armorum teneant, & non concedant eos divagari, ut, si quando necessitas contigerit, possint inimicis resistere, & nullum audeant Duces aut Tribuni commeatalem [20] de ipsis dimittere: ne dum sibi lucrum student conficere, incustoditas nostras relinquant provincias. Nam si usurpaverint memorati Duces, vel officia eorum, seu Tribuni, commeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrum de eorum emolumentis sibi acquirere: hoc non solum in quadruplum jubemus publico rependere, sed etiam dignitate eos privari. Magis enim debent, & Duces & Tribuni supra deputata sibi emolumenta secundum labores suos de nostra largitate remunerationem sperare, & non de commeatis [21] militum, aut eorum stipendiis lucrum sibi acquirere: quoniam ideo ordinati sunt milites, ut per ipsos provinciæ vindicentur: præcipue cum sufficienter & ipsis Ducibus, & eorum officiis emolumenta præstitimus, & semper providimus unumquemque secundum labores suos ad meliores gradus, & ad majores dignitates perducere. §. 10. Postquam vero Deo placuerit, & [22] per tuam magnitudinem limes omnis in antiquum statum pervenerit, & bene ordinatus fuerit; tunc ubicunque necessitas emerserit, viri spectabiles Duces invicem sibi, quando usus exegerit, auxilium præbeant: ut provinciæ, seu limites eorum vigiliis & laboribus (Deo juvante) illæsi custodiantur. §. 11. Sicut autem jubemus audaces & feroces contra inimicos judices ac milites nostros esse: sic volumus eos mites & benevolos circa collatores [23] nostros existere, & nullum damnum, nullamque læsionem in eos effidere. Sin autem quisquam de militibus ausus fuerit, quamcumque læsionem tributariis [24] nostris inferre: periculo viri spectabilis Ducis, seu Tribuni & Principis digna vindicta afficiatur, ut indemnes tributarii nostri custodiantur. §. 12. Si vero pro quibusdam caulis interpellatio apud nostros Judices facta fuerit: jubemus non amplius sportularum nomine, quam nostris legibus definitum est, executores accipere, pœnam eisdem legibus insertam ex transgressione formidantes. §. 13. Cum autem Deo annuente Africanæ nostræ provinciæ per tuam magnitudinem [25], secundum nostram dispositionem ordinatæ, & limites in antiquum statum reducti; & omnis Africa sic detenta fuerit, sicut erat: cum ergo hæc omnia (Deo juvante) præsente tua magnitudine, dispositа & perfecta fuerint, & per labores tuos [26], [antiquos] fines omnes Africa receperit; & docuerit nos de omni ordinatione totius Africanæ diœceseos: id est, quanti & qui milites, in quibus locis, vel civitatibus constituti sunt, & quanti limitanei, & in quibus locis & militiis collocati sunt: tunc jubemus tuam magnitudinem ad nostram clementiam remeare.

§. 14. Interea vero si aliquas civitates, seu castella [27] per limites constituta providerit tua magnitudo nimiæ esse magnitudinis, & propter hoc non posse bene custodiri: ad talem modum ea constrúi disponat, ut possint per paucos bene servari.

§. 15. Cum autem magnitudo tua, omnibus dispositis, ad nos remeare jussa fuerit; tunc Duces uniusquisque limitis; quotiens pro componendis civitatibus, aut castris [28], & pro dispendiis suis, aut pro annonis aliquod opus habuerint, celerius ad virum magnificum Præfectum per Africam significent: ut ipse, quæ necessaria fuerint, festinet facere, ne aliqua protractio provinciis noceat. §. 16. Ea vero, quæ ipse fecerit, vel quæ adhuc necessario procuranda sunt postea, & memoratus vir magnificus Præfectus [prætorio] Africæ, & viri spectabiles Duces, & de aliis omnibus, quæ ibi aguntur, frequenter ad nos referant: ut benefacta confirmemus, & quæ oportunius debent fieri, ex nostra dispositione peragantur. §. 17. Hoc etiam decernimus, ut judices, qui ordinandi sunt per Africanos limites, nihil amplius in sacratissimo Palatio [29] cuilibet personæ, aut dignitati, vel in Prætorio [30] per Africam Præfecturæ & Magisteriæ [31] potestati præbeant, nisi quantum subter annexa declarat notitia [32]: nam si quis amplius, quam in subita notitia taxatum est, usurpaverit, seu acceperit, triginta libras auri multæ dependat nomine, cum quo & periculo indignationis nostræ [serenitatis] subjacebit, nulla alia qualibet persona, aut dignitate, aut officio accipiente aliquid ab eis, præter illos quorum nomina in subjecta notitia continentur. §. 18. Ad hoc jubemus, ut (Deo juvante) unusquisque Dux seu eorum officia [33], secundum quod notitia subterannexa continet, emolumenta sua ex tributis Africanæ Provinciæ ex Kal. Septembris instantis felicissimæ tertiæ decimæ Indictionis percipiant. §. 19. Et hæc notitia [34], Deo volente, debet delegari Ducibus, & eorum officiis in Africa constitutis pro annonis, & capitu per singulos annos prædendis. Ita Clarissimo viro *Duci Tripolitanæ* provinciæ, & hominibus ejus singulis sol. v. cap. CLIX. singulis cap. sol. DCCLXXXIII. Adsessori Ducis, & officio ac hominibus ejus, XL. ann. XCVI. S. sing. ann. cap. sol. VI. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. DCLXXIV. Dividuntur sic, Adsessori in ann. VIII. cap. IV. Primicerio [35] in ann. VIII. cap. II. Ducenariis III. ad ann. VI. sol. fiunt. ann. capitis fiunt capitum. cap. Centenariis [36] VI. ann. V. sunt. Fiunt ann. IV. & ad cap. I. fiunt ann. XVI. & ad cap. III. fiunt cap. VIII. Circitoribus [37] IX. semis. Aliis XI. ad ann. I. S. fiunt ann. XIV. sunt. & ad cap. III. fiunt cap. XI. †. Item viro clarissimo *Duci Byzacenæ* Provinciæ, & hominibus ejus ann. CXC. singulis in ann. sol. V. cap. CLVIII. singulis cap. sol. X. Simul fiunt pro ann. cap. sol. DCLXX. omnes dividuntur sic, Adsessori in ann. VII. cap. IV. Primicerio in ann. V. cap. II. Numerario in ann. VI. cap. III. Ducenario IV. ad ann. III. fiunt cap. III. Centenariis VI. ann. * ann. XV. & cap. I. fiunt cap. VII. Circitoribus IX. ad an. * fiunt an. XIII. & ad cap. III. fiunt c. VII. Circitoribus IX. ad ann. II. fiunt XVIII. & ad cap. fiunt an. * XIII. * cap. IX. semis. Alii XI. ad ann. III. * fiunt an. XIII. S. & ad cap. XI. †. Item viro clarissimo *Duci Numidiæ* Provinciæ, & hominibus ejus ann. CXC. singul. ann. solid. VIII. cap. CLVIII. singulis cap. sol. IX. Simul fiunt pro ann. & cap. solid. CCCLI. XXXIV. Adsessori ducis & officio ejus hominibus XL. ann. & cap. solid. V. cap. XLIX. singuli cap. solid. V. cap. XLVII. II. singulis cap. sol. III. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. CLXIV. S. Dividuntur sic, Adsessori in ann. XIII. cap. VI. Primicerio * ann. cap. III. Numerario [38] in annum IV. * Fiunt ad ann. XVI. & ad cap. V. centenariis ad ann. XI. S. Fiunt duodecim. & ad cap. capita VI. Biarchis VIII. Circitoribus [39] IX. ad ann. II. fiunt. an. CXXVII. & ad cap. III. fiunt cap. VIII. semis. Aliis XI. ad ann. II. fiunt an. XVI. sunt XV. & ad III. fiunt cap. XI. †. Item viro clarissimo *Duci Mauritaniæ* Provinciæ & hominibus ejus an. CXC. singulis an. solid. V. cap. solid. CC. CLX. XXXV. Adsessori Ducis, & officio ejus hominibus XL. an. XCVI. S. * S. fiunt simul pro ann. & cap. sol. DCLXX. III. S. Dividuntur sic: Adsessori in ann. IX. cap. IV. Primicerio in ann. V. cap. I. Numerario in ann. cap. III. Ducenariis III. ad ann. III. S. fiunt ann. * & capit. III. fiunt capit. II. Centenariis III. ad an. III. S. fiunt an. * & cap. III. fiunt cap. II. * Centenariis IX. ad ann. X. & ad capit. III. fiunt capit. V. Biarchis [40] VIII. Circitoribus ad an. VIII. fiunt ann. XVIII. & ad cap. fiunt capit. III. fiunt cap. XI. †. Item viro clarissimo *Duci* [41] *Sardiniæ* insulæ, & hominibus ejus ann. CXC. singulis ann. solidi CCLXXXII. Adsessori Ducis, & officio ejus hominibus XL. ann. XCVI. S. singulis ann. solid. *. capit. XLVIII. singulis capit. solid. IX. Simul fiunt pro ann. & cap. CL. CLXXXVI. Dividuntur sic, Adsessori ann. IX. & cap. III. Primicerio in an. II. cap. III. Numerario in an. cap. III. Ducenariis [42] IV. ann. III. sunt ann. XVI. & cap. III. sunt & cap. IX. Circitoribus IX. an. III. Fiunt an. XXIX. & cap. III. fiunt cap. IX. Circitoribus IX. ann. III. fiunt ann. IV. cap. IX. semis. Aliis XI. ad ann. XVI. sunt & ad capit. III. fiunt cap. XI.

§. 20. Notitia consuetudinum, quas in sacro laterculo, & in prætorio amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum, pro tempore Dux præbere debet uniusquisque militis [43], sic: In sacro laterculo sol. VI. In officio Magisteriæ militum potestatis pro insinuandis administrationis suæ divinis nostræ Serenitatis adfatibus solid. 12. In officio amplissimæ Præfecturæ per Africam pro insinuandis ejusdem chartis, solid. XII.

§. 21. Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostra statuit æternitas, effectui ea mancipari observarique præci-

---

1 Constantina hæc fuit à Romanis ædificata: de qua vide Leonem *lib. 5. Cassiod.*

2 Mauritaniæ. *Hal.* Mauritania (Hebræis *Phut.*) duplex Tingitana, quæ & etiam Bogudiana, Mauritania, Sitifensis, Hispania Transfretana, Hispania Tingitana, Inferior Mauritania. Hodie regnum Marrochi nuncupatur, si Antiocho Curioni, regnum Fezzæ, si Nigro credimus. Altera Cæsariensis, quæ Massilia & Massæsylia: hodie regnum Trameſſenum.

3 Hanc hodie nuncupari Cabo Figato, refert Pinetus. vid. *Procopium lib. 8. de ædificiis Justiniani.*

4 Hic trajectus hodie dicitur, *Estroit de Gibraltar & de Marroch.* Thevetus dicit ab Æthiopibus Gebethon, Gebetthrat & Zuchat nuncupari: quæ nomina valde mihi una cum authore suspecta.

5 Franci tempore Justiniani Gallias occupabant: nec ille imperabat Justinianus: ut hic liquet: & se tamen Francicum appellat multis locis, & inscriptionibus: fortè quod dux quidam Francorum à Narsete Justiniani exercitus duce propè Tarentum fuerat superatus: cum duobus & viginti antea annis Franci Theodeberto rege duos instructissimos exercitus Justiniani, & Gothorum (qui in procinctu erant, ut inter se dimicarent de Mediolani possessione) fudissent vid. *Procop. lib. 1. de bello Gothor.*

6 Dromones, navigii longioris, & ad cursum expediti genius. *Isidor. 19. Etymologiar. 1. Cassiodor. 5. variar.* Dromoni contrarius musculus, curtum navigii genus. *Zonar. tom. 3. in Mauricio, & Justiniano. Rhinotmito.* A Dromone, Dromonarii. *Cassiodorus 2. & 4. variar.*

7 §. 23. §. 19. *In fin. J. eodem.*

8 Clausuræ quid vid. *l. 4. J. de offic. magist. off.*

9 Burgus à Græca voce πύργος deducitur. *Vegetius lib. 4.* Castellum parvum burgum vocat Paulus Orosius in Valentiniano, crebra per limitem habitacula constituta Burgos vulgò appellat. Eadem vox reperitur in lege penultima J. *de fundis rei privatæ, lib. 11. tit. 65.* vide *Cujac. 3. observ. 24.* A burgis dicti Burgarii, hoc est, burgorum, qui in limitibus erant, custodes. De burgariis Hispaniæ, vid. *l. unicam Cod. Theod. de Burgariis. lib. 7. tit. 14.* Idque satis ostenditur sequentibus titulis 15. 16. 17. quorum hæc est inscriptio, De terris limitaneis, De littorum & itinerum custodia, De lusoriis Danubii. Dictos Burgundiones à Burgis Paulus Luitprandus, & Isidorus existimant. vid. *Pithœum* 1. *Adversf.* 4.

10 Imperatores Romani habuerunt in limitibus τὰ ὀχυρώματα, quæ ipsi *clausuras* appellant. id ab Hadriano videtur institutum. *Spartianus.* Per ea tempora, & alia frequenter in pluribus locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus dividuntur, stipitibus magnis in modum muralis sepis funditus jactis atque connexis Barbaros separavit. *Hæc ille.* Harum clausarum vel cluforum vel clausurarum propugnacula castella (unde castellani milites) & burgi. De ea re alibi dicam. vid. *Pithœum d. loco.*

11 Ducis vocabulum hic nomen dignitatis: hinc dux militum Tripolitanæ provinciæ, Byzacenæ, Numidiæ, Mauritaniæ. §. 1. §. *eod.* Sardiniæ, §. 3. §. *eod.*

12 Nec enim omnes Comitatenses in castris: sed in aula & comitatu Principis. *l. 2. J. de priv. eor. qui in sacr. Palat. l. 13. in princ. J. de re milit.*

13 Limitanei milites unde dicti, & eorum munus.

14 Per partes, id est, interdum: aut dispositos in illis partibus. *Partes* enim pro regione usurpavit superius, §. 2.

15 Exemplum possis Gallicè interpretari *un essai.*

16 Limitanei à Comitatensibus differunt: illorum proprium munus est, in limite tuendo versari: horum extrà ordinem, §. *eod. ibi, qui per castra sunt.* A Comitatensibus Comitatenses legiones, *l. 7. in princ. de Palat. sacr. larg.* Comitatenses numeri, *l. 14. J. de re milit.*

17 Nota de ducibus vel ducianis limitaneorum militum.

18 Aliqua sibi consuetudine de eorum, &c.

19 Vid. *Veget. de exercend. tyron. 1. de re milit. 9. & sequent.*

20 Commeatalis miles is est, cui in stipendii partem dantur alimenta ex commeatu, ac alimento publico.

21 Alii legunt *commeatibus.* Commeatus militum vel commeata, sunt cibaria, & alimenta exercitus.

22 Belisarius limitem omnem imperii restituit rectèque ordinavit.

23 Collatores, qui posita dicuntur tributarii, *contenentes tributa.* vid. *Nov. de collatoribus* 128.

24 Qui tributa conferunt.

25 Ex his satis apparet, commentum esse quod Petr. Crinit. De honesta disciplina *lib. 9. cap. 8. tradit.* Belisarium ab Imp. Justiniano ex livore occæcatum, eumque ipsum a viatoribus petiisse his verbis: *Obolum viator Belisario concede, quem liver non error affixit.* vid. Alciat. *parerg. lib. 4 cap. 24.* ANT.

26 Fuit enim recuperata à Vandalis Africa, duce Belisario.

27 Vid. §. 4. §. *eod.*

28 Civitates & castra hic junguntur ut superius civitates & castella, §. 14. §. *eod.*

29 Scrinio sacri laterculi, sive Palatii. Sacro laterculo pro codicillis suarum dignitatum inferebant Duces, de quibus §. 8. §. *eod.*

30 Scriniis & officiis Præfecti Prætorio pro codicillis suarum dignitatum præsides inferebant.

31 Militaris scil. Duces militares inferebant pro codicillis suarum dignitatum scriniis magistri militum.

32 Notitia quid sit, vid. §. 8. *l. 1. §. eod.* Galli, *Etat.* Idem quod exemplum *d. §. 8. §. eod.*

33 Id est, horum homines.

34 Vid. §. 8. §. *eod.*

35 Primicerium Græci definiunt, πρωτοστάτην τῆς τάξεως, vid. J. *de primicerio.*

36 *L. 1. J. de lucris advoc. l. 4. J. de agentibus in reb. l. 1. de exact. tribut.* Olim centuriones dicebantur, *v. Veget. 13.* Centena, ordo & dignitas promotionis. *l. 1. C. Theod. de muricepsula, l. 5. C. Th. de decur.*

37 Vid. J. *verf. Item viro.*

38 Hi tabulariorum munere fungebantur. vid. J. *de numerariis.*

39 Circitores vigilias circumibant, & si qua emersisset culpa renunciabant. *Veget. 8.*

40 Biarchi officiales sunt, victui præfecti, quorum meminit Hieronymus ad *Pammachium:* hinc Biarchia, *l. 1. J. de off. magistri off.*

41 De quo §. 3. §. *eod.*

42 Ducenarii qui ducentis scholaribus præsunt. *l. 3. J. de agentib. in rebus, l. 1. J. de lucris advoc. l. 1. J. de exact. trib. l. 9. C. Theod. de exact. tribut.* Cyprianus 1. *epist.* 4. Ducenarius potiùs quam Episcopus. Meminit hujus muneris Nicephorus 6. *cap.* 30.

Ducenarius est Vegetio, qui ducentos homines ducebat, 2. *cap.* 8. Hinc ducenaria, *l. 1. J. de off. magist. off.*

43 Ali limitis. vide *l. 4. J. de offic. militar. jud.*

S. L.

præcipiat. §. 22. Emissa lex Idib. Aprilis C.P. D.N. Justiniano P. P. A. IV. & Paulino V. C. Consl. [1] §. 23. Et hæc notitia, Deo volente, debet delegari Judicibus, & eorum officiis in Africa constitutis pro annonis, & capitu per singulos annos præbendis. Item viro clarissimo *Duci Tripolitanæ* provinciæ, & hominibus ejus anno [2] nonagesimo singula annona solidos quinque capit. centum quinquaginta novem singulis cap. solidos ducentos octoginta duos: adsessori ducis, & officio ac hominibus ejus quadraginta annis nonaginta & septem. Item viro clarissimo *Duci Bycacenæ*, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo *Duci Numidiæ*, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo *Duci Mauritaniæ* provinciæ & hominibus ejus similiter. Item *Ducis Sardiniæ*, & hominibus ejus similiter. §. 24. Item notitia consuetudinum, quas in sacro [3] latereculo, & in prætorio amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum pro tempore Dux præbere solet uniuscujusque limitis, sic: In sacro latereculo sex solidos. In officiis Magisteriæ militum potestatis pro insinuandis divinis administrationibus, seu divinæ serenitatis affatibus, solidos duodecim: pro officio amplissimæ Præfecturæ per Africam pro insinuandis ejus chartis solidos duodecim. §. 25. Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostram statuuntur, æternitatis effectui mancipari observariique præcipiat.

1 Id est, anno Christi 534.

2 De sacro latereculo alibi dicam.

3 τ. ff. 12. περὶ ἐπαρχικῶν βιβλίων καὶ κανόνων, καὶ προνομίων αὐτῶν, *Synopsi Basil.* 6 tit. 4. Hic magistratus (Præfectus urbi scilicet) institutus ab Augusto, tellibus Suetonio & Aurelio Victore.

4 Id est, ad munus præfecti annonæ, *J. eod.*

5 Adde *l.* 1. §. 11. *ff. eod.*

6 Eadem annonaria potestas, *l.* 22. *C. Theod. de episcopis.*

7 Hinc colligunt, Certis casibus citationem extra territorium permitti. vid. quæ not. ad *l.* 33. §. 5. *C. de Episcop.*

8 Hanc vocem Cuiac. *hic*, & 8. *obs.* 28. refert ad factiones agitatorum quatuor, quæ in urbe erant. Venetam, Prasinam, Albatam, Russatam, quas Græci δήμους vocant. *Nov.* 13. & 17. & *lib.* 5. *Epigramm.* hinc factionarii, *l.* 1. *C. Theod. de equis car.* adde quæ not. ad *l.* 28. §. *ff. de penit.*

9 Etiam Constantinopolitanæ, *6. Synopf. Basil.* 4. c. 11. adde *6. Harm.* 2. §. 7.

10 *Nov.* 27. *c.* 2. *in fin. Nov.* 62. §. 2. Cassiodorus *in formula præfecturæ urbanæ*, Confidens supra omnes consulares sententiam primus dicit.

11 *Tantum ex omnium parte derivans.*

12 Ea de causa Capitolin. *in Pertinace* dicit, Præfectum urbi cum omnibus participasse fermonem.

13 Comiti R. privat. *l. ult. C. Th. ad L. Jul. rep.* Comiti & Castrensi, *l.* 12. *C. Theod. de Palat.* 8. *l.*

14 Corporati à corporibus. Corpora σωματικὰ, *6. Syn. Basil. c.* 12.

15 Πολῖται dicuntur apud authorem Synopseos, *eod. cap.* 12.

16 Id est, primus, prior. antiquus adjutor.

17 Non intelligit legem 7. J. *de adv. diversf. judicum.* quæ scripta est de advocatis Præfecturæ prætorianæ non urbicariæ, sed numeratur inter officia præfecti urbi, & dicitur à Cassiodoro, Cura canonicarum epistolarum, *lib.* 12.

18 Curam epistolarum, *Cujac. ibid.*

19 Alii legunt *matercule.* De matricula alias dixi.

TIT. XXVIII.

DE OFFICIO PRÆFECTI URBI. [3]

De cura annonæ.

I. Impp. VALENTIANUS & VALENS AA. ad Volusianum Præfectum Urbis.

STUDENTIBUS nobis statum Urbis, & annonariam rationem aliquando firmare: in animum subiit, ejusdem annonæ curam non omnibus deferri potestatibus. Et ne Præfectura Urbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum ad officium [4] annonarium redundasset: eidem [5] Præfecturæ sollicitudinis necessitatem mandavimus: sed non ita ut lateat officium Annonariæ [6] Præfecturæ: sed ut ambæ potestates, in quantum sibi negotii est, tueantur civilem annonam: sitque societas muneris: ita ut inferior gradus meritum superioris agnoscat: atque ita superior potestas se exerat, ut sciat ex ipso nomine, quid Præfecto debeatur annonæ.

De personæ advocandis, vel non.

Præfectus urbi in provinciis agentes non evocat, nisi duabus ex causis.

II. Iidem AA. ad Ampelium Præfectum Urbi.

QUod promulgatis sanctionibus tua Sinceritas rescriptum esse non nescit, etiam ex præcepto nostro competenter observet: nec quasdam personas de provincia existimet advocandas, nisi [7] tantummodo suos officiales, & homines populares [8] hujus almæ urbis seditioni obnoxios.

Collatio præfecturæ urbi, & aliarum dignitatum.

III. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTIN. AAA. ad Rufinum Præfectum Urbi.

PRæfectura *urbi* [9] cunctis [10], quæ intra urbem sunt, antecellat dignitatibus, tantum [ex omni [11] parte derivatis,] quantum sine omni injuria ac detrimento honoris alieni [12] usurpat. Dat. VI. Kal. Jul. VALENTE A. V. & VALENTINIANO Jun. CONSS. 368.

Qui subjiciuntur præfecti urbi.

IV. Imppp. THEOD. VALENTINIANUS, & ARCAD. AAA. Severino Comiti [13] sacrarum largitionum.

OMnia Corporatorum [14] genera, quæ in Constantinopolitana civitate versantur, universos quoque cives, ac populares [15] Præfecturæ urbanæ regi moderamine cognoscas.

De primicerio.

V. Imp. THEOD. A. Constantino Præfecto Urbis.

PRimicerius [16] adjutor tuæ sedis officii per biennium, quod in eodem gradu ex consuetudine priscæ ordinationis [17] meruit, curam insuper personarum [18], usurpatione omni, atque ambitione cessante, suscipiat: hoc etiam adjecto: ut, si quis ex memorato ordine, vel conditionis humanæ fine præventus, vel alia quacumque ratione, militiæ gradum propriæ amisisse monstrabitur, solitæ ambitionis injuria vacante, locum is, qui juxta [matriculæ] [19] veritatem sequitur, obtineat.

TIT. XXIX.

DE OFFICIO MAGISTRI MILITUM. [20]

De provincialibus. De præfectura.

1. Imppp. VALENT. GRATIAN. & THEOD. AAA. ad Ensignium P. P.

VIri Illustres Comites, & Magistri peditum, & equitum, in [21] provinciales nullam penitus habeant potestatem: nec amplissima Præfectura in militares viros.

De apparitoribus.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Hypatium Magistrum militum per Orientem.

APparitores per Orientem statutos officii [22] tui ad aliud judicium trahi minime oportebit. Sciat igitur illustris magnificentia tua, sub te, sive civiliter, sive criminaliter appetantur, eos litigare debere.

De his, qui ultra statutos militant. De tributariis collationibus.

III. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

EOs, qui [23] ultra statutos in officio Magisteriæ per Orientem potestatis militant, civilium quoque judicum sententiis super quolibet negotio subjacere [præcipimus:] ipsis quinetiam statutis in tributariis collationibus civilium quoque judicum dispositionibus proculdubio parituris.

De translatione militum.

IV. Imp. ANASTASIUS A. Joan. Magistro militum per Illyricum.

MIlites de locis, in quibus consistunt, ad [24] alia loca sine speciali nostræ Serenitatis auctoritate nullatenus transferri, præcipimus: ne eorum expensæ in locis, in quibus consistunt, minuantur. ‖. Sed si forte quædam urgens & necessaria causa emerserit, utilitati ac securitati publicæ, tam amplissimam Prætorianam præfecturam, quam tuam sedem sine ulla procrastinatione prospicere protinus oportet, & suggestiones ad nostras aures destinare, indicantes tam loca, de quibus milites transferendi sunt, quam ea, ad quæ pervenire eos oportet: nominaque fortissimorum numerorum [25], in quibus iidem milites referuntur: nec non quantitatem annonarum; & ante omnia causam, ob quam iidem milites transferendi sunt: ut post talem suggestionem, à nostra auctoritate competentia procedant.

De Armenia & Ponto Polemoniaco, & gentibus.

V. Imp. JUSTINIANUS A. Zetæ Viro Illustri, Magistro militum per Armeniam, & Pontum Polemoniacum, & [cæteras] gentes.

CUm propitia divinitate Romanum nobis sit delatum imperium: sollicita cura, cauta diligentia pertractantes perspexi-mus oportere etiam partibus Armeniæ [26], & Ponto Polemoniaco [27] & gentibus proprium Magistrum militum per hanc legem constituere: tuamque magnitudinem, quæ nobis ex ante gestis optime commendata est, idoneam ad talem fore dignitatem confidentes eligimus: certasque Provincias, id est, magnam Armeniam, quæ interior dicebatur, & gentes Anzitenam [28] videlicet, Ingilenam, Astyanenam [29], Sophenam [30], Sophonenam [31], in qua est Martyropolis [32], Belabitenam [33], & primam [34] & secundam [35] Armeniam, & Pontum Polemoniacum tuæ curæ cum suis Ducibus commisimus, comite Armeniæ penitus sublato: cunctosque subdimus numeros, non modo quos in præsenti novos constituimus, sed etiam de præsentalibus [36], & Orientalibus, & aliis agminibus segregatos, non tamen eorum quantitatem agminum minuentes: sed quia plures eis addidimus sine Reipublicæ gravamine: & fine augmento sumptuum, aliquantos subtraximus: ita tamen, ut post hanc subtractionem ampliores remanserint, quam usque ad nostra felicia fuerant tempora.

Montano, hodie Turcomanta dicitur Mercatori & Gyraræ: Thevetus scribit à Mesopotamiis, & Persis Thoura Aremnoe, id est, montes Armeniæ: & à Nestorianis Zelbicdibes, id est, montes a lupis habitatos appellari. Verum mihi suspectus ille semper author est.

1 *L. ff.* 12. περὶ ἐπαρχικῶν βιβλίων καὶ κανόνων, καὶ προνομίων αὐτῶν, *Synopsi Basil.* 6 tit. 4. Hic magistratus (Præfectus urbi scilicet) institutus ab Augusto, tellibus Suetonio & Aurelio Victore.

4 Id est, ad munus præfecti annonæ, *J. eod.*

5 Adde *l.* 1. §. 11. *ff. eod.*

6 Eadem annonaria potestas, *l.* 22. *C. Theod. de episcopis.*

7 Hinc colligunt, Certis casibus citationem extra territorium permitti. vid. quæ not. ad *l.* 33. §. 5. *C. de Episcop.*

8 Hanc vocem Cuiac. *hic*, & 8. *obs.* 28. refert ad factiones agitatorum quatuor, quæ in urbe erant. Venetam, Prasinam, Albatam, Russatam, quas Græci δήμους vocant. *Nov.* 13. & 17. & *lib.* 5. *Epigramm.* hinc factionarii, *l.* 1. *C. Theod. de equis car.* adde quæ not. ad *l.* 28. §. *ff. de penit.*

9 Etiam Constantinopolitanæ, *6. Synopf. Basil.* 4. c. 11. adde *6. Harm.* 2. §. 7.

10 *Nov.* 27. *c.* 2. *in fin. Nov.* 62. §. 2. Cassiodorus *in formula præfecturæ urbanæ*, Confidens supra omnes consulares sententiam primus dicit.

11 *Tantum ex omnium parte derivans.*

12 Ea de causa Capitolin. *in Pertinace* dicit, Præfectum urbi cum omnibus participasse fermonem.

13 Comiti R. privat. *l. ult. C. Th. ad L. Jul. rep.* Comiti & Castrensi, *l.* 12. *C. Theod. de Palat.* 8. *l.*

14 Corporati à corporibus. Corpora σωματικὰ, *6. Syn. Basil. c.* 12.

15 Πολῖται dicuntur apud authorem Synopseos, *eod. cap.* 12.

16 Id est, primus, prior. antiquus adjutor.

17 Non intelligit legem 7. J. *de adv. diversf. judicum.* quæ scripta est de advocatis Præfecturæ prætorianæ non urbicariæ, sed numeratur inter officia præfecti urbi, & dicitur à Cassiodoro, Cura canonicarum epistolarum, *lib.* 12.

18 Curam epistolarum, *Cujac. ibid.*

19 Alii legunt *matercule.* De matricula alias dixi.

20 Primus Constantinus (auctore Zosimo) disciplinam militarem transtulit in magistros militum à Præfectis Prætorio.

21 Vid. *l.* 2. J. *de off. milit. jud. Edict. Justiniani* 4. *c.* 2. §. 2.

22 Vid. *l.* 72. *ff. de furtis.*

23 *L.* 9. J. *de apparitoribus magist. milit.*

24 *L.* 15. J. *de re milit.*

25 *Virorum* Quidam ita legunt, *non necessario possit intelligere numerum militares.* Numerus est catalogus militum seu brevicu-lum, quo nomina militum continentur, *l.* 4. J. 38. §. 1. *l.* 42. *ff. de testam. milit.* Nunc fortissimi, *Scelles banded.*

26 Vid. *Novell* 31. de descriptione quatuor præsidium Armeniæ.

27 De quo vide *Novell.* 28.

28 Anzethenam, *Nov* 31. *c.* 1. §. 3.

29 Asteanenam, *Edict. cap.* 1. §. 2.

30 Ophenam, *Edict. cap.* 1. §. 2.

31 Σοφανηνὴν, *Arrian.*

32 *Edict. cap.* 1.

33 Balabithenam, *Edict. c.* 1.

34 Armenia prima, quæ & minor Leucosyria Græcis, Hebræis Aram: hodie Anadoole, si credimus Gyraræ: Pegian, si fides adhibenda Castaldo.

35 Armenia secunda quæ & major, Hebræis Aram, teste Aria Montano, hodie Turcomanta dicitur Mercatori & Gyraræ: Thevetus scribit à Mesopotamiis, & Persis Thoura Aremnoe, id est, montes Armeniæ: & à Nestorianis Zelbicdibes, id est, montes a lupis habitatos appellari. Verum mihi suspectus ille semper author est.

36 Præsentales militum magistri, qui in præsenti erant, *en effet, quartier ou service:* hoc est, Comitatui Principis junctí. *l. ult.* §. 1. 7. 8. J. *de re milit. l.* 4. J. *de apparitoribus magist. milit.* Sic præsentales domestici, *l.* 6. §. 3. J. *de advoc. diversf. judicum. l. ult.* J. *de domest. & protectoribus.* Id est, obsequio Principis diurno deputati, *l.* 13. J. *de re milit.* Sic præsentales numeri, *l.* 18. *l. ult. in fin.* J. *de re milit.* & præsentes ordines apud Nicephor. 17. *Histor.* 1. & præsentalis curiosus curfus publici, in Notitia Imperii Romani: & εφεδρεῖς, τῶν πρωτεύοντων, *in Edict.* 14. *Justiniani.* vid. *Brissonium.*

TIT. XXX.

DE OFFICIO QUÆSTORIS. [37]

De minoris lateculi cura.

1. Imp. THEODOS. A. Saluftio Quæstori.

OTium minoris [38] latereculi [39] curam scias ad tuæ Sublimitatis sollicitudinem pertinere: ita ut tuo arbitratu, & [40] scrinio memoriæ totius minoris latereculi dignitates, hoc [41] est, Præfecturæ, omnes Tribunatus, & Præposituræ castrorum, juxta consuetudinem priscam Clementiæ meæ auctoritate deinceps mittantur. Dat. VI. Kal. Maji, *Constantinop.* CASTINO & VICTORE CONSS. 424.

De officiis & conditionibus non usurpandis.

II. Idem A. Helioni Comiti & Magistro officiorum.

OMnes minores latereculi dignitates; quæ sub cura quidem ac sollicitudine viri illustris Quæstoris esse antea videbantur, postea [42] vero, vel universæ, vel mediæ ad Magistrorum militum potestatem, dispositionemque transierant; placuit nunc Clementiæ meæ, vetusti temporis more revocato, ad prisca deinceps jura revocare. Dat. III. Kal. Maji suprascriptis CONSS. 424.

De officiis & conditionibus non usurpandis.

III. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

OFficia & conditiones, quæ pertinent ad viros devotos in sacro scrinio memoriæ militantes, nemini liceat sub quacunque occasione sine ulla divinæ subscriptionis liberalitate peragere: eo, quicunque in hoc fuerit postea facinore convictus, publicatione bonorum suorum multando: Officio quoque rectoris Provinciæ, in qua non allegato super gerenda sollicitudine sacro rescripto aliquis ausus fuerit eandem curam sibimet usurpare, trium librarum auri dispendio feriendo. Dat. Kal. Mart. *Constantinop.* ANASTASIO A. & RUFINO CONSS. 492.

37 J. *lib.* XII. *tit.* VI. 1. D. XIII. *Nov.* 80. *6. Eclog.* 6. adde *Nov.* 41.

38 Latereculo minori continebatur notitia minorum dignitatum: in majori majorum. Illi quæstor: huic primicerius notariorum & tributorum præerat. Per quæstorem igitur Principes largiebantur minores dignitates. *Cassiodorus in formulis.* Quinimo Quæstori non hoc tantum munus fuit: per eum enim in Senatu orationes, epistolæ & libelli Principis recitabantur, & quia sæpe ex plebe (aliorum litteratorum penuria) assumebatur, honor & titulus Quæstoris ei deferebatur, ut ingredi senatum posset: lapsu temporis consilius Principum quæstores adfuerunt, & ad preces responderunt, leges dictarunt: unde à Symmacho quæstor dicitur precum arbiter, & legum conditor: & à Cassiodoro 12. Principis imago, & vox & custos legum: & in Novell. Valent. *de homicid. casu factis.* Justitiæ & legum custos, thesaurus famæ publicæ, armarium legum. Idem postea μέγας λογοθέτης: novissimè Cancellarius, *Nicetas 7. Annal.* Quæstor ipse à Cassiodoro, dignitas literarum dicitur, quod literatis tantum deferretur. vid. *Cujac. hic* de cancellario, vid. *Lucium* 3. *placit 7. Patom* 3. *Notar. 5. fol.* 523. *& sequentibus*, & 4. *Arrest.* 8.

39 Latereculum dicitur, ducto nomine à quadrata figura: quasi πλινθίον. Galli, *le petit roule.* vid. *Cujac. hic.*

40 Exque scrinio.

41 Nota dignitates ad curam minoris latereculi pertinentes.

42 Munus latereculorum aliquando commissum fuit magistro militum: hodie quæstori.

TIT. XXXI.

DE OFFICIO MAGISTRI OFFICIORUM. [43]

De privilegiis servandis. De creationibus.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Agentes in rebus.

PRivilegiis dudum scholæ vestræ indultis, [&] integris reservatis, ad ducenariam [44], centenariam [45], & biarchiam [46] nemo suffragio, sed labore unusquisque perveniat: Principatum vero adipiscatur matricula [47] decurrente: ita ut ad curas agendas, & cursum illi exeant, quos ordo militiæ vocat [48], & ejus laborum adjutor. Prætérea in [49] quo totius scholæ status, & magistri securitas constituta est, idoneus [50] probitate morum ac bonis artibus prædictus, nostris per Magistrum obtutibus offeratur, ut nostro ordinetur arbitrio. PP. *Romæ* in foro Trajani.

43 *L.* 2. J. *in pr.* J. *ubi senat. leg.* 38. J. *de appellationibus. leg.* 2. *verf. Sin autem.* J. *de temporibus appellat. l. ult.* J. *de his qui per metum. l.* 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. *in Epigraphe.* J. *de proximis sacror. scrin. leg.* 1. 2. 3. 4. *in Epigraphe.* J. *de agentibus. leg.* 1. 2. *in Epigraphe.* J. *de præpof. agentibus. l.* 4. *& in Epigraphe.* J. *de curiosis. leg.* 2. *l.* 4. *in Epigraphe.* J. *de castrensianis. Ammian.* 20. *Ambrosf.* 7. *epist.* 53. *Nicephorus* 10. *& aliis infinitis locis:* aulicorum scilicet τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων. Suidas in Theodosio: ὑφάκων ἢ τῶν βασιλικῶν, *Theodoret.* id est, ministrorum Principis, quorum moribus præerat: ministri Principis, ministeriani, cubicularii, silentiarii, decani: & breviter, disciplina morum ad eum in Palatio pertinebat. Senatores etiam in consistorium Principis inducebat, unde à Cassiodoro, donator aulici consistorii, quasi alter lucifer appellatur. Curam præterea gerebat cursus publici, *l.* 9. J. *de cursu publico.* & fabricæ armorum, fabricensium limitis limitaneorum militum, militum supernumerariorum. vid. *Cujac. hic*, & *Petrum Fabrum* 1. *Semestr.* 5. si ita est is solus, plurium Gallicorum magistratuum munus sustinuit.

44 Vid. *l.* 1. J. *de exact. tribut.*

45 Vid. *l.* 2. §. 19. *ff. de off. præf. prat. Afr. verf. Item viro.*

46 *Dict. cap.* 19.

47 Matercula, *Hal. l. ult. in fin.* *ff. de off. præf. urb.*

48 *Al.* vocat, & labor. Adjutor præterea, &c. *Cujac. ad leg.* 5. J. *de principibus agentium in rebus. ut in leg.* 20. *C. Theod. de agentibus in rebus.* qui militiæ labore atque ordine decursis, *l.* 4. *C. Theod. de curiosis.* quatenus labore atque ordine ad cursum dirigamini.

49 Securitas scholæ in probis scholaribus consistit.

50 *L.* 6. J. *repetund. Nov.* 8. *c.* 10. §. 2. *verf. Quapropter, Nov.* 161. *c.* 1. *in pr.* Quis? adjutor.

De ordine militiæ servando.

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Patricium Magistrum officiorum.

NEmo agentium in rebus ordinem[1] militiæ, atque stipendia prævertat, etiamsi nostri nominis per obreptionem detulerit indultum: ac si quis formam admissi istiusmodi docebitur obtulisse: in locum, ex quo indecenter emerserat, revertatur: ut is gradu cæteros antecedat, quem stipendia meliora, vel labor prolixior fecerit anteire. PP. *Hadrumeti.*

1 Vid. *l.* 7. *ff. de proxim. sacr. scrin.*

De senatoribus & ducenariis.

III. Impp. Theodos. & Valent. AA. Pleitio[2] Comiti, & Magistro officiorum.

SCholarium nostrorum devotio probata à nostris parentibus, circa maximæ serenitatis nostræ affectionem enituit: Unde quidquid ad fovenda servandaque eorum privilegia postulatur, statim credidimus admittendum. Ideoque suggestionem tui culminis approbantes, viris spectabilibus Comitibus scholarum verberandi, degradandive[3] Senatores & Ducenarios licentiam denegamus: Ea namque, quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam.

2 Al. *Phylagetio.*

3 Regradandi, *Hal. l.* 1. *in pr. ff. de privileg. schol.*

De militum numero, castrorumque & clausurarum cura.

IV. Iidem AA. Nomo[4] Magistro officiorum.

CUræ tui [perpetui] culminis credimus injungendum: ut super omni limite sub tua jurisdictione constituto, quemadmodum se militum numerus habeat, castrorumque ac clausurarum[5] cura procedat, quotannis significare nobis propria suggestione procuret. Dat. II. Id. Septemb. *Constantinop.* Maximo II. & Paterio Conss. 443.

4 Nomio. *Cujac. 3. observ. 24.* Quanquam in Novella Theod. 31. & 32. editum Numo.

5 Ex hoc verbo Cujac. 3. *obs.* 24. emendat legem 4. *ff. de off. jud. milit. l. ult. ff. de off. mag. mil.* clausuræ, clusuræ, clisuriæ, κλεισῦραι, ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων, Suidas. Procopius 3. *de ædif. just.* Anna Imperatoris Alexii, *lib.* 10. Cassiodor. 2. *variar.* Vopiscus *in Bonoso.* Clausæ, clusæ, interpositiones. Luitprandus 1. *cap.* 2. 9. *cap.* Ado, Sigebertus, τὰ ἐπικείμενα φρούρια ταῖς ὁρμαῖς τῶν πολεμίων. Herodian. Burgi, castra, castella, *l.* 2. §. 4. *ff. de off. præfect. prat. Afr.* Vallium, *Cassiodor. in Chronico.* Præventuræ, *Ammian.* 14. his adfines lusoriæ naves prohibendis barbarorum incursionibus idoneæ. *C. Theod. de lusoriis Danubii.* vid. *Petrum Pithœum* 1. *Adversar.* 14.

6 De probatoria dicam ad *l.* 9. *ff. de divers. off.*

7 De scholaribus dicam *ff. de privil. scholarum.*

8 De quibus vid. *l.* 1. *vers. Hoc etiam. ff. de Apochis.*

TIT. XXXII.

DE OFFICIO COMITIS[9] SACRARUM LARGITIONUM. 10

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Limenio[11] Comiti.

PAlatinis hæc cura debet esse præcipua, ut, periculo proprio Notariis destinatis, super negligentia Judicum (si ita res exegerit) conquerantur, ne eorum sit impunita desidia. §. 1. Judices quoque de eorum nominibus referre convenit, quos commodis propriis magis, quam utilitatibus publicis studere providerint: Breves etiam quadrimenstruos[12] ad officium palatinum noverint dirigendos: aurumque exactum ad sacras[13] largitiones sine ulla dilatione esse mittendum. Dat. III. Kal. Maji, Honorio VII. & Theodos. II. AA. Conss. 407.

9 Comes sacrarum largitionum olim præfectus ærario dicebatur. Sed vox Comitis omnibus postea magistratibus data, qui Principis comitatum observarent, & tandem ad omnes præpositos.

10 Comes sacrarum largitionum, Comes Thesaurorum Principis. Largitionum dicitur, quod ex thesauris quisque liberalitatem Principis expectet, quod ad exercendam liberalitatem destinati esse debeant. Huic Comiti suberant speciales comites largitionum, diffusi per provincias, comites metallorum, rationales summarum, præpositi thesaurorum, procuratores monetarum, procuratores Gynecæorum, id est, textrinorum sacrorum, & similes. vid. *Cujac. hic.* ab eo præbebantur pondera auri, argenti, æris. *Novell.* 128. *cap.* 15. 11 *Limenius* hic idem postea PP. Galliarum fuisse videtur: cujus meminit Rufinus *lib.* 5. *pag.* 808. I. G. Eidem inscribitur *lex* 10. *ff. de off. Rector. prov.* 12 Vid. *l.* 1. *vers. Hoc etiam. ff. de apochis.* 13 Vid. *l.* 1. *ff. de canone largitionalium.*

TIT. XXXIII.

DE OFFICIO COMITIS[14] RERUM PRIVATARUM. 15

De actis ad officium rei privatæ transmittendis.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Honoratum Consularem Byzantii.

SI quid negotiorum actitatum fuerit, in quibus aliquid commodi fiscalis appareat, ad Officium rei privatæ tuæ Gravitas acta transmittat: ut instructione percepta, quid sibimet juris auxilio debeatur, agnoscat. Dat. VI. Kal. Januar. Valentin. & Valente AA. II. Conss. 368.

14 Comes rerum privatarum videtur successisse in locum procuratoris rei privatæ seu patrimonii, de quo dixi in *l.* 89. *in fin. ff. de legatis* 1. Porro fit mentio hujus Comitis *in l. ult.* §. 2. *vers. Si quis. ff. de adsess. l. ult. ff. de petit. hæditatis*, *l.* 3 *ff. de bonis vacantibus. l.* 1. *ff. de advocatis divers. judicum. l.* 64. *ff. de decurionibus. Novell.* 128. *cap.* 25. *Nov.* 117. *cap.* 13. *vers. Porro: circa fin. Nov.* 123. *cap.* 42. *in fin. Novell.* 124. *cap.* 3. *vers. Ipsam vero.*

De thesauro. 1. De cautione præstanda. 2. De rebus nuntiatis ante sententiam ex scripto latam.

Lex hæc Græca à Cujacio primum edita ex lib. 60. Basil. & à Contio sub hoc titulo ita restituta.

ΜΗτε ὁ νόμος τὰ ἰδικὰς πέλασιος, μήτε τις ἕτερος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἢ τῆς ἐπαρχίας δεχόντων, τὸν ὑπὲρ ἡσυχῆ καταμηνύοντα ποσότητος.

NEque[16] Comes privati patrimonii, neque quivis alius eorum Magistratuum, qui vel in urbe Constantinopolitana, vel in provinciis sunt, eum qui super[17] thesauro aliquem defert, admittat.

§. 1. Sed si super alio fiscali jure nuntiationem quis faciat, sub fidejussione mox non minus quinque librarum [auri] id fiat.

§. 2. Et ne quod sigillum, vel descriptio, vel alia ulla innovatio interveniat super rebus nuntiatis ante sententiam ex scripto latam.

15 Additur in editione Haloandri, Sacri palatii, fierique patrimonii. Sacri patrimonii fit mentio in *l.* 13. *in pr. ff. de vestigalibus.* Res privatæ Principis, sintne separatæ de τὰς ἰδίας χώρας τῆ βασιλέως, ut volunt interpretes Græci lib. 6. βασιλικῶν? Suntne quæ dicuntur ἀδέσποτα, id est, res vacantes, ut vult Strabo? Suntne res omnes, quando ita est, omnia censeri vel dici Principis, *l.* 3. *ff. de quadriennii præscr.* Rem ita quidam explicant, Tres fuisse Principis πεκούλους, Proprias & privatas Principis, *ut hic*: quasi proprias, ut fiscales, (quibus præerat Comes, cujus facta est mentio titulo superiore: fiscales tamen pertinent ad hunc titulum, *l.* 1. *ff. eod. Novell.* 60. *cap.* 2. §. 1. *circa fin.*) destinatas ad epulas aulicas: hinc Comes sacri patrimonii. Puto id adumbrari quodammodo posse: si dixerimus Comitem, quo de hic agitur, à Gallis appellari, *le Thresorier & receveur du domaine*: eum de quo agitur titulo superiori, *Thresorier de l'Espargne*: eum vero cujus fit mentio, *ff. tit. prox. Thresorier de la maison du Roy.* 16 Lex restituta à Cujacio *lib.* 60. *Basilic.* extat apud authorem Synopseos Basil. 6. *tit.* 1. *cap. περὶ καθηκόντων, &c.*

17 *L.* 7. *ff. de delatoribus.*

TIT. XXXIV.

[DE OFFICIO COMITIS SACRI PALATII[18].]

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Minervio Comiti rerum privat.

AD Palatinorum curam, & Rationalium officia, omnium rerum nostrarum, & totius perpetuarii[19], hoc est, emphyteuticarii juris exactio revertatur. Dat. Kalendis Januarii, *Mediolani*, Cæsario & Attico Conss. 397.

II. Iidem AA. Ursatio Comiti rer. privat.

SI quis Judicum vir illustris, vel Præfectus Urbi cognitionem Comitivæ rerum privatarum examini debitam, sibimet vindicandam censuerit, vel tuitionem contra ejusdem statuta sedis præstiterit: ad quinquaginta librarum auri illationem pœnæ nomine officium ejus teneatur, quam decet in articulo[20] exigi, manuetudinis nostræ ærario sociandam. Dat. VI. Idib. Aug. *Ravennæ*, Constantio, & Constantino[21] Conss. 414.

18 In editione Haloandri non distinguitur hic titulus a titulo superiori. Cujacius legit De Officio Comitis sacri patrimonii. Ait tamen hunc titulum nullam habere legem Latinam, Græcam quidem habuisse, sed quæ desideretur.

19 *Al.* perpetuarii vel emphyteuticarii. *Cujac. ad l.* 1. *ff. de locatione prad.*

20 Vid. quæ not. ad *l.* 127. *ff. de reg. jur.*

21 Et Constante.

TIT. XXXV.

DE OFFICIO[22] PROCONSULIS[23], ET LEGATI. 24

I. Imp. Constant. A. Æliano proconsuli Africæ.

LEgati non solum civiles, sed[25] etiam criminales causas audiant[26]: ita, ut, si sententiam in reos ferendam providerint, ad Proconsules eos transmittere non morentur.

22 I. D. XVI. 6. *Feleg.* 2. adde *Nov* 30. 103. Post illustres, de quibus superius egit, ad spectabiles descendit.

23 Proconsules mittebantur in provincias cum imperio consulari. *Salic.* 7. Proconsul, quantum ad nomen, proconsul: quantum ad potentiam consul. 24 Legatus proconsulis habetne propriam jurisdictionem? Cujacius ait, 7. *obs.* 21.

25 Idque ordinatione Augusti, *Suetonius*, *Strabo.* 26 Imo audire non possunt, *l.* 2. *in fin. ff. eod. l.* 1. §. 4. *ff. de suspectis tutoribus.*

[DE OFFICIO COMITIS SACRI PATRIMONII 27.]

I. Impp. Honor. & Theodos. AA. Simplicio Proconsuli Asiæ.

OFficium Hellesponti Consularis æternæ recordationis patrem Serenitatis nostræ adiit: & expositis suis incommodis, quibus à Vicarianis[28] apparitoribus urgebatur, oravit sub tuæ Sublimitatis agere potestate, cujus allegationes humanæ proclivius pium Principem commoverunt: quod & nos obtinere censemus.

27 Hic titulus deest in editione Haloandri: improbatur etiam à Cujacio.

28 Vicarianus à Vicario. Vicarium provinciarum vices præfectorum prætorio in diœcesibus gerebant. In Oriente tres erant, Asianæ, Ponticæ de quo hic, & Thraciæ: Potuerunt esse & alii in Occidente, variis temporibus, ut Romæ, Africæ, & Hispaniarum: qua de re alibi dicam in edicto de Vicario Ponticæ. adde *l.* 1. & 2. *ff. de off. vicarii*, *l. ult. vers. Et est notitia. ff. de divers. off.*

TIT. XXXVI.

DE OFFICIO COMITIS ORIENTIS[29].

I. Imp. Leo A. Useo[30] P. P.

TItulos qui Alytarchiæ, & [31] Syriarchiæ [32] muneribus in prima Syria deputati sunt, per officia tam viri spectabilis Comitis Orientis, quam viri clarissimi Rectoris provinciæ flagitari præcipimus: Alytarchiæ quidem ludi, cura viri spectabilis Comitis Orientis, & ejus officio: Syriarchiæ vero, sollicitudine viri clarissimi moderantis provinciam [33], ejusque apparitoris exerceantur: Nullique penitus curialium, nec si voluerint, idem munus vel honorem subeundi licentia permittatur.

29 Sub Orientis Comite erant qui sedecim provinciæ, Palæstinæ tres, Syriæ duæ, (Oprat. tres facit) Ciliciæ duæ, Phœniciæ duæ, Cyprus, Euphratenses, Osrœna, Mesopotamia, Isauria, Arabia, *Novell.* 8.

30 Urseo, *Hal.* Pusco, *Cujac.* 2. *obs.* 23. *al* Useo.

31 Liminarchiæ. *Cotta in memorabilibus in voce Liminarcha.* Lyciarchiæ. *Hal.* & masc, Quiaycia fuit ex Notitia constati non Orientis sed Asianæ erat diœceseos. Neque interim dicas non fuisse Lyciarchem: quum vel ex Strabone lib. 14. constet à Lyciæ civitatibus eligi solitum: quo loco perperam Xylander vertit *Lyciæ Principem.* Porro Alytarcha fuit sacerdos Antiochiæ in Syria: ita dictus, quod in ludis qui in honorem deorum fiebant, *ff. eod* τοῦ ἀλυτοῦ, id est, Mastigophoris præesset. vid. *Cujac.* 2. *obs.* 13. Alytarchæ fit mentio, *l. ult. ff. de cuprssis. l.* 12. *C. Theod. de jure fisci. l. ult. C. Theod. de expens. lud.* 32 *L.* 1. *ff. de naturalibus. l.* 6. §. 15. *ff. de excusat. tut.*

33 Syriæ salutaris fcil. Alytarchia ad Syriæ primæ, seu Antiochiæ præsidem, cujus metropolis Antiochia, Theophilis postea vocata à Justiniano, *Novell.* 7. *cap.* 8. *vers. Simili.* 109. *in pr. vers. Hæreticos.* 124. Syriarchia vero ad Salutaris Syriæ præsidem. vid. *Cujac.* 8. *observ.* 21. adde *eundem ad Novell.* 8. *& lib.* 2. *obs.* 13. *& ad l.* 6. *ff. de excus.*

TIT. XXXVII.

DE[34] OFFICIO PRÆFECTI[35] AUGUSTALIS[36].

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Florentio Præfecto Augustali.

OMnia tributa per Ægyptiacam diœcesim[37] cura, & providentia Claritatis tuæ à moderatoribus provinciarum exigi jubemus. Si qui tamen ex possessoribus, sive militaribus, sive non militaribus, ad inferenda quæ debentur, audaces exiterint, eos per militare etiam auxilium (si opus exegerit) ad solutionem compelli sancimus[38].

34 I. D. XVII.

35 Ne dicas proconsulis. Trebellius enim Pollio refert, Fasces consulares Alexandriam (fuit ea sedes præfecti Augustalis) ingredi non licuisse.

36 Id est, ab Augusto primum constituti in Ægypto provincia facta, *l.* 1. *ff. de postulando. l.* 35 §. 3. *ff. ex quibus causis major. Tacit.* 12. *Dion.* 52. *Arrian.* 3. *de expedit. Alex.* Ægyptii annos etiam numerabant ex suo

De judicibus ordinariis.

II. Impp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P.

PRæfectus[39] prætorio Augustali Ordinariorum sub se Judicum examinandi flagitia, & super his referendi[40], non amovendi, vel puniendi habeat potestatem.

TIT. XXXVIII.

Augustali, ut ex Chronicis Alexandrinis Cujacius probat *hoc tit.* 37 Sub cura Augustalis præfecti fuerunt sex Provinciæ: Libyæ duæ, Thebais, Ægyptus, Arcadia, Augustannia. 38 Vid. *l.* 6. *in fin. ff. de exactl. trib.* 39 Præfectus Augustalis ordinariorum, &c. vid. *Cujac.* 8. *obs.* 21.

40 Suidas tamen de hoc prætore tradit, habuisse eum τὴν τῆ βασιλίδος τάξιν: fuisse. adde *Ammian.* 22. *& l.* 59. *ff. de decurionibus.*

TIT. XXXVIII.

DE OFFICIO VICARII.[1]

Collatio vicariorum & comitum. De dignitate.

1. Impp. VALENT. VALENS & GRATIANUS, AAA. Antonio P. P.

IN [2] civilibus causis Vicarios [3] Comitibus militum convenit anteferri: in militaribus negotiis Comites Vicariis anteponi. Quotiens societas in judicando contigerit: priore loco Vicarius ponetur, Comes adjunctus accedat. Siquidem Præfecturæ meritum cæteris dignitatibus antistet: & Vicaria dignitas ipso nomine ejus se trahere judicet [4] portionem, & sacræ cognitionis habeat potestatem, & judicationis nostræ soleat repræsentare reverentiam.

De relationibus.

11. Iidem AAA. ad Hesperium P. P.

RElationes [5] Vicariorum, si quando usus attulerit, ad nostram mansuetudinem referantur: Relationes enim Judicum libenter audimus: ne administratorum decrescere videatur auctoritas, si eorum consulta veluti profanorum preces à nostris adytis repellamus.

1 Vicarius pro Præfecto Prætorio nuncupatur in tractatu, vel dicendum aliquam aliquot in se Provincias continentem. Diœcesis Thraciæ sex Pontica undecim vel duodecim. Asiana undecim (teste Theodoreto quinque, sed tamen Notitia imperii octo tantum adscribit.) Fuit etiam Macedoniæ, Romæ, Italiæ (sub eo erant decem Provinciæ. Aliæ, Britanniæ (singulis liberant quinque provinciis) Galliæ, Hispaniarum (singulis liberant septem Provinciæ.) Reliqua vide apud Cujacium *hoc tit. paradox. lib.* 2 *c.* 12. ANS. Adde Corras. *Miscellan. lib* 3. *c.* 19. S. L.

2 Vicarii & Comitis militum notio quæ.

3 Hos τετραρχας Græci appellant. *Synopsis Basilic.* 18.

4 Judicat *Hal.*

5 Vice sacra vicarii judices dicuntur, *ut hic*: & tamen ab his appellatur, non appellatur autem a Præfectis Prætorio. vid. *Cujac.* 16. *obs.* 2. ubi probat ab his, qui vice sacra judicant, appellari posse.

TIT. XXXIX.

DE [6] OFFICIO PRÆTORUM.

De jurisdictione.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Senatum.

PRætori [8] defertur hæc jurisdictio, sanctionibus nobis, ut liberale negotium ipse disceptator examinet. Sane [9] interponi ab eo decreta [10] convenit; ut sive in integrum restitutio referenda est, probatis duntaxat causis, ab eodem [etiam] interponatur decretum: [seu] tutoris dandi, seu ordinandi curatoris, implcatur ab eo interpositio decretorum: quippe cum apud [11] eum [12] quoque adipisci debeat patronorum judicio sedula servitus libertatem. Nec sane debita filiorum votis patrum vota cessabunt, ut patenti [13] copia liberos suos exuant potestate, magis propriis obsequiis mancipatos: cum sese intelligant his obsequii plus debere, [à] quibus sese memi-nerint sacris vinculis exutos. Dat. [14] VI. Kal. Januar. EUSEBIO & HYPATIO Conss. 359.

6 Adde *tit. C. Th. de Prætorib. lib.* 6. *tit.* 4.

7 XII. *lib.* 2. *ff. eod. l. ff.* 14. Cujacius legit, *Prætoris*. adde *Nov.* 13. 25. 26. 29. 104. Cujac. putat hic initium duci magistratuum clarissimorum.

8 *L.* 16. *C. Theod.*

9 *L.* 4. *ff. de vindicta.*

10 Observa causas, de quibus olim prætor cognoscebat.

11 Decretorum interpositio proprie pertinet ad Constantinopolitanum prætorem; de quo vide quæ dicam *ff.* ad *le. Cujac.* 7. *obs.* 23.

12 *Ulpian. l.* §. 7.

13 Patente.

14 III. *C. Theod.*

15 *L. tres tantummodo, l.* 3. *ff. de episc. aud.* pars legis 1. *de prætoribus.* Flavialis, Constantinianus. *l. ult. ff. de præd. min.* triumphalis, *leg.* 5. *l.* 13. *l.* 25. *C. Theod. de Prætorib. lib.* 6. interdum habuit quatuor, interdum quinque, interdum octo, Constantinianum, Constantianum, Theodosium, Arcadium, Triumphalem, Augustalem, Romanum, Laureatum. *l.* 25. *C. Th. eod.* In antiqua Roma primis temporibus fuerunt octodecim, *l.* 2. §. 34. *ff. de orig. juris.* adde quæ scripsi ad *Tacit.* §. 29. *Inst. de leg.*

16 Constantinopolitana scil.

17 Olim prætoris delignatio, & nominatio Senatoribus erat concessa, *l.* 13. 26. 27. *C. Th. eod.* sed hanc legem abrogavit Leo, *Novell.* 47.

18 Extranei ad dignitates non sunt promovendi. vide tamen quæ dicam *ff. ut nulli patriæ sua.*

19 *L.* 2. *ff. de prætoris.* Olim prætores cogebantur ad certos sumptus faciendos, vel in urbis fabricas, vel in populi voluptatem. *l.* 5. §. 10. *ff. commodati. Plutarchus in Bruto*: adde *Lipsium lib. de glad. cap.* 9.

20 Ad hoc olim etiam coacti quæstores. *Lamprid. in Alex. Severo*, Quæstores candidatos ex sua pecunia jussit munera populo dare. Vid. *Lipsium d. loco, fol.* 35.

TIT. XL.

DE [21] OFFICIO RECTORIS PROVINCIÆ.

De causa falsi, & de proprietate.

1. Imp. ALEXAND. A. Juliano.

POtest [22] de falso causam cognoscens Præses provinciæ, incidentem [23] proprietatis quæstionem dirimere. Dat. VI. Kalend. April. MAXIMO II. [24] & URBANO Conss. 225.

De potentior. insolentia.

11. Imp. CONSTANTIN. A. ad Maximianum Præsid. provinc.

PRæsides provinciarum oportet, si quis potentiorum exsistit insolentior, & ipsi vindicare non [25] possunt, aut examinare, aut pronuntiare nequeunt; de ejus nomine ad nos, aut certe ad Prætorianæ Præfecturæ scientiam referre: quo provideatur, qualiter publicæ disciplinæ, & læsis tenuioribus consulatur. Dat. v. Kal. Maij, PROBIANO & JULIANO Coss. 322.

De acclamationibus, & accusationibus judicum.

111. Idem A. ad provinciales.

IUstissimos & vigilantissimos Judices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus potestatem, ut honoris eis auctiores proferamus processus [26]: & e contrario injustos, & maleficos querelarum vocibus accusandi, ut censuræ nostræ vigor eos absumat. Nam si veræ voces sint, nec ad libidinem per clientelas effusæ, diligenter investigabimus: Præfectis prætorio, & Comitibus, qui per provincias constituti sunt, provincialium nostrorum voces ad nostram fcientiam referentibus. Dat. Kalend. Novemb. *Constantinop.* BASSO & ACLAVIO Conss. 331.

De officialibus præfectorum.

IV. Idem A. ad Periclem Præsidem.

IN officiales Præfectorum cursum [27] publicum laniantes, vel prava contra utilitatem publicam molientes, vindicandi tibi dedimus potestatem: ita ut Præfectos de eorum culpa facias certiores. Dat. x. Kal. Novemb. *Nicopoli*, CONSTANTIO & ALBINO Conss. 335.

21 *l. C. Th.* 61. *l. D.* XVIII. adde *Novell* 24. 25. 29. 104. III. Rectores unius provinciæ erant, vel præsides, vel correctores, vel consulares, erant sub eum eorum, quibus plures provinciæ demandabantur, ut Proconsulis, Comitis Orientis, Præfecti Augustalis. Ordinarii & publici judices etiam appellantur, & à Græcis ἐφεσμοι, *Novell.* 20. *c.* 3. & 112. *cap.* 3. *in pr. vers. jubemus.* & fiatres interdum ab imperatoribus in subscriptionibus constitutionum ad eos directarum. vid. *Cujac. hic.*

22 *L.* 1. *de ordine jud. l.* 26. *ff. de adult.*

23 Reponendum.

24 Malim *Præf. Prat.*

25 Præsidis provinciæ vires interdum seditiosis non sunt pares, exemplum vide apud Ammianum *lib.* 6. Brachium, ut ita loquamur, Præfecti Prætorio præses: Præfectus Prætorio, Principis invocat. adde *l. qui restituere.* 68. *ff. de rei vindic.*

26 Prodeuntibus rectoribus provinciarum licuit acclamare.

27 Vid. *ff. de cursu publico.*

De majoribus & minoribus judicibus.

V. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Apronianum Præf. urbi.

POtioris gradus judicibus ab inferioribus competens reverentia [28] tribuatur. Sed ubi publica tractatur utilitas, etsi [29] minor Judex veritatem investigaverit, nulla in eum irrogatur injuria. Sane qui insignia dignitatis ad hoc exercet, ut indignis injuriis existimet adficiendos eos, qui officia cum potestate moderantur, non declinabit nostræ indignationis aculeos. Dat. v. Kal. Jun. ARINTHEO & MODESTO Conss. 372.

De hyematione.

VI. Imppp. VALENT. GRAT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

CIvitas Phodiorum [30] injuriam suam non tam decenter, quam sero conquesta est: Unde inviolabili observatione sancimus, ut quoniam tempore hyemis [31] navigatio sæpe periculosa est, [&] semper incerta: in illis quinque [32] urbibus, quæ [33] potiores esse cæteris asseruntur, vicissim hyemandum sibi Judices recognoscant. Quod si cuiquam tale exsistat ingenium, ut præcepta nostra contemnat, quinquaginta ab eo argenti libræ, centum ab ejus Officio, si aliter factum fuerit, fisci nostri juribus inferantur.

28 Vide *l* 2. 3. *ff. de off. divers. jud. dicum.*

29 Majoribus judicibus officio suo non [impertitis] minores partibus eorum possunt se immiscere.

30 Rhodiorum, *Hal.* Is error natus est ex Græca littera P. accepta pro Latina R. ut in illo Lucilii versu apud Terentianum Maurum, Apes apes Græci ut fuchant: Martialis 9. *epigr.* 12. loquens de Græcia, & *quos ἀρις ἀρις decet sonare.* Vide *Cujac.* 16. *obs.* 6 Simili errore, *Arione* pro *Aspione* legitur *in Novell.* 78. *in fin.*

31 De mensi Januario ita præcepit Aratus, μὴ κάθαρσιν ἐπιτελεῖν ἐν ἀνέμοις ἐπιπλώειν, ἐπὶ δὲ ἔαρος ἱστία πετάσσαι. & Cicero, *Hoc cavete Ponto studeat committere mense.* Et Festus Avienus, *Non tum mihi longa præsidia Æquora tententur, non tum freta turbida ponti, Quis petat.*

32 Cujacius *dicto loco* refert ad quinque metropoles quinque provinciarum, quibus præerat Quæstor exercitus, ut sit sensus, Quæstores exercitus uno anno hybernare in Rhodo, ibique audire causas appellationum: alio in Cypro, & sic deinceps in aliis, quod tamen aliter definitur *Novella* 41. adde *Novell.* 50.

33 *L.* 1. *ff. ut omnes judices, tam civiles*, id est, quæ sunt metropoles: Potiores enim urbium cum dicit, metropoles ostendit, *leg.* 4. §. 9. *ff. de damno.*

34 Puta Præsidis, consularis, correctoris.

35 Præfectianus. Præfecti Prætorio apparitor. vid. *l.* 2. *l.* 3. *ff. de apparitoribus Præfecti Prætorio.* adde *legem unicam C. Theod.* Ne præfectianus exactoris, vel curiosi vel horreorum custodis fungatur officio, *lib.* 12. *tit.* 10.

36 Miles intercessoris, id est, executoris munere fungi non potest, *l.* 5. *ff. de jurisdictione omn.* de intercessore dixi ad *l.* 7. *ff. quæ res pign.*

37 *Synops. Basil.* 6. *cap.* 80. Constantinopolim.

38 Palatinus, domesticus Principis, *Conan.* 4. *c.* 15. *num.* 4. & malè. Pertinet enim ad Comitem sacrarum largitionum, vel rerum privatarum, *ut hic.* Ejus partes erant urgere, instare, monere, ne quid adversus chartularios attentaretur. *Cujac. ad l.* 2. *l.* 3. *ff. de canon. largitionum. tit.*

39 *L. ult. C. Th. eod.*

40 Potentium. *C. Theod. l. tit.* 6. *l. ult.*

41 Id est, indignationem. *ut l.* 14. *ff. de testib. l.* 20. *ff. communi dividundo*: vide *Cujac.* 13. *obs.* 29.

42 *L.* 12. *l.* 13. 14. *ff. de cohortalibus.*

43 Prætoria non sunt villæ, ut putat Rhenanus apud Tertullianum *lib. ad Scapulam*, sed domus magnificæ Præsidum, Judicumque causa in urbibus extructæ. *l.* 33. *ff. de episcop. l.* 4. *ff. de op. pub. l.* 3. *ff. de mer. l. ult. Cod. Theodosian. de off. omn. jud. Novell.* 24. *in princ.* Vopiscus in Aureliano, Forum nominis sui in Ostiensi ad mare fundare cœpit, in quo postea prætorium publicum constitutum. *Prætorium* etiam veteres appellarunt partem villæ latius ædificatam, & patrifamilias habitationi relictam, *l.* 12. *ff. de usu*, *l.* 2. *ff. de servit. vindic.* Vide *l.* 198. *ff. de verb. signif.*

44 *L.* 3. *ff. de metat.*

45 Vide *ff. de conditis in publico horr.*

1 Si quis provincialis à Principe petierit administrationis officium in sua provincia, sacrilegii tenetur: nisi ultrò Princeps eum magistratum fecerit. *Synopſ. Basil. 2. περὶ ἀυθεντων, &c.* adde *l. 14. ff. tit. prox. l. ult. ff. de crimine ſacrileg. & ibi not.*

2 Etiam fiscalis & adsessoria. *l. 10. ff. de adsessorib. l. 1. C. Theod. eod. l. 3. ff. de diverſ. off.* adde *l. 3. ff. de off. adseſſ.*

TIT. XLI.

UT NULLI [1] PATRIÆ SUÆ ADMINISTRATIO [2] SINE [3] SPECIALI PERMISSU PRINCIPIS PERMITTATUR 4.

* *Græca conſtitutio Anaſtaſii* 5 *Imper. ut ſcribit Jac. Cujac. ad Paul.* lib. 5. ſent. tit. 12. *qui tamen putat eſſe conſt. ult. tit. De offic. rectoris provinciæ: at nos aliter ſentimus, moti & auctoritate librorum veterum, qui novam Rubricam minio ſcriptam poſt illum titul. deſcriptam habent, & Græcorum interpretum conſenſu, qui ad* lib. ult. inf. de crim. ſacrileg. *hunc titul. numerant 41. lib. 1. Cod. In eadem eſt etiam nobiſcum ſententia præſtantiſſimus Ant. Aug. Cæterum crediderim, idem hac conſtitutione fuiſſe cautum, quod ſupradicta* ult. conſtit. tit. de crim. ſacrileg. *continetur.*

3 *L. 38. ff. ex quib. cauſ. major.* ſic legimus Caſſiodorum patriæ ſuæ Lucaniæ & Brutiorum correctorem fuiſſe. *Caſſiodor. 1. Var.* 4 Ne aut gratioſius, aut calumnioſius apud ſuos eſſe videatur. *Paul. 5. ſent. 12. §. 5.* Idem conſtitutum fuerat à Philippo Pulchro anno 1302. & Carolo V. an. 1366. Gallorum regibus: adeo ut ex eorum Conſtitutione, multi privarentur ſenatorio munere, quod Pariſienſes eſſent. Vid. *Papon. 3. notar. 8. cap. des proviſions d'office, fol.* 604. id tamen hodie non obſervatur, videtur autem niti *l. 17. §. 4. ff. ad municipal.* quæ vult in dignitatibus conferendis originarium præferri. Cæterum extraneus dignitatis non eſt capax, *l. ult. ff. de offic. præt.* Hoc ita eſt, ſi modò omnino extraneus ſit: quales utique non ſunt qui eidem Principi ſunt ſubjecti. 5 Ante Anaſtaſium vetuſtiſſima lex reperitur Antonini apud Xiphilinum, μηδένα ἐν τῷ ἴδιῳ ἔθνει τὸ ἀρχῶν ἰσχύειν.

TIT. XLII.

DE [6] QUADRIMENSTRUIS [7] BREVIBUS [8].

* *Græca conſtitutio deeſt.*

Hunc titulum diſerte ita ſcriptum in veteribus libris, & à nemine adhuc recentiorum animadverſum intrepide reſtitui, ut qui & hoc loco opportune ſit inſertus. Putat quidem Jacobus Cujac. vir doctiſſimus, eum fuiſſe additum tit. De apochis lib. 10. quia & quadrimeſtruorum brevium l. 1. illius tit. mentio fit, ſed idcirco non fuit additus, quia hic jam proprio fuerat loco collocatus. Extat ſimilis tit. l. 11. C. Theodoſiani tit. 25. De quadrimenſt. brevib. & ſub eo conſtit. ſingul. Theodoſii, Arcadii, & Honorii AAA. Cont/

6 Adde *l. unicam C. Theod. de privil. domus Auguſtæ lib. 10. tit. 25.*

7 *L. 1. verſ. Hoc etiam. ff. de apochis.* Vide *l. 1. ff. de off. com. ſacrar. larg. l. pen. C. de canone largit. titulorum.* Quadrimeſtrui dicantur, quod quarto quoque menſe conficiuntur. Tribus enim penſionibus anni cujuſque indictiones ſolvebantur. *l. ult. ff. de annonis, l. 15. l. 16. C. Theod. eod. tit.* Caſſiodorus, ut trina illatione devotus poſſeſſor ſuam compleat functionem. Idem *12. variar.* Expenſarum fidelem notitiam quatuor menſibus comprehenſam. Hi breves à chartulariis conficiebantur, & ad officia Palatini, aut Præfecti Prætorio tranſmittebantur. vid. *Cujac. de apochis.* 8 Breves, brebia, βρέβια, brevicula. *Zonar. in concil. Carthag.* Anna *Alexand. 6. Juliannus epiſt. ad commun. Judæorum. l. ult. ff. de correvendiis fiſci debitoribus, l. 1. ff. de apochis.* ſunt chartulæ breves.

TIT. XLIII.

DE OFFICIO PRÆFECTI VIGILUM [9].

1. Impp. Theod. & Arcad. AA. Nepthidio Præfecto urbis.

PRÆFECTI Vigilum hujus urbis nihil de capitalibus cauſis [10] ſua auctoritate ſtatuere debent: ſed ſi quid hujuſmodi evenerit, Culmini tuæ poteſtatis referre: ut de memoratis cauſis celſiore ſententia judicetur.

9 *L. d. 15. περὶ τῶν πρωτόρων τῶν δήμων ἤτοι νυκτεπάρχων, Nov. 13. περὶ νυκτεπάρχου ἤτοι πρώτορος δήμου. 6. Eccl. 5.* Ideo dicitur obſcurus judex, arbiter ſilentioſus incendiariorum & furum indagator. Eleganter Caſſiodorus 7. variarum 7. de præfecto vigilum, Furta eum facere in furibus, dum illos noctu circumvenit. 10 Gravioribus ſcil. & in liberos. vid. *Novell. 13.*

TIT. XLIV.

DE OFFICIO PRÆFECTI [11] ANNONÆ [12].

Græca conſtitutio ſub hoc tit. miniato deeſſe notatur in manuſcriptis. Hoc igitur pacto reſtitutis quinque titt. in hoc primo lib. C. qui antea deerant (id eſt, tit. De offic. Comitis ſacri patrimon. tit. De offic. Vicarii, qui in omnibus manuſcriptis extat. tit. Ut nulli patriæ ſuæ adminiſtratio, &c. tit. De quadrimenſt. brevib. & tit. De offic. præf. annon.) perpulchre numerus tit. hujus lib. per omnia convenit cum numero Græcorum: quos duos numeros conciliare anxiè ſtuduit Ant. Aug. nec tamen præſtare potuit. Cont.

11 Præfectus annonæ extra ordinem pro tempore & neceſſitate exigente conſtituebatur.

12 Præfectus annonæ inter cætera per officinas piſtorum diſcurrebat, penſumque & munditiam panis exigebat. *Caſſiodorus 6. variar. 18. Cujac. in hunc tit.* Cognoſcebat etiam criminaliter de his quæ ad annonam pertinebant. vid.

TIT. XLV.

DE [13] OFFICIO CIVILIUM [14] JUDICUM.

De honoratis litigantibus.

1. Imppp. Arcad. Theod. & Honor. AAA. Curtio P. P.

HONORATI [15], qui litem habere noſcuntur, his horis [vel temporibus [16]] quibus cauſarum, vel merita, vel fata [17] panduntur [18], reſidendi [19] cum Judicibus non habeant facultatem. Dat. III. [20] Non. Febr. *Ravennæ* [21], Basso & Philip. Coss. 408.

De publicis functionibus.

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

SI quis pro publicis functionibus, quæ flagitantur, aliquo ſe defendere tentet munimine: adeat Judicem, & promat, quæ duxerit adſerenda. Quem ſi Judex (quod non [22] arbitramur) minus audire maluerit, ipſe quidem adminiſtrator triginta librarum auri, apparitor vero ejus quinquaginta feriatur diſpendio. Dat. XIII. Kal. Auguſt. *Conſtantinop.* Honorio VIII. & Theodosio III. AA. Coss. 409.

13 Extat Cod. Theod. 1. *tit. 7.*

14 Civiles judices opponuntur militaribus: de quibus *ff. tit. prox.* adde *1. C. Th. eod.*

15 *L. 1. C. Th. eod.*

16 Nec enim omnibus temporibus judices adiri poterant, puta meridianis horis, *l. un. C. Th. eod.* Idem autem conſtituerant Valens, Gratianus, & Valentinianus, *ibid.* Ne quis domum judicis ordinarii poſtmeridiano tempore ex occaſione ſecreti ingredi familiariter affectet. Hujuſmodi leges judiciarias Auguſtus tulit, quas *edicta* Macrobius vocat 1. *Saturn.* 10. in iis inter cætera cautum erat, ne reus vel accuſator domum judicis ingrederetur. Idem obſervatum fuiſſe in actore Cujacius exiſtimat 6. *obſerv.* 34. ubi tractat de legibus judiciariis. 17 Facta. vide *Cujac. 16. obſ. 9.* 18 Vide quæ dicam ad *l. 3. ibid.* Sedendi quoque in alia ſecretarii parte *ff. ubi ſenatores.* 19 Penduntur. *l. unic. C. Theod. eod.* 20 IIII. *C. Theod.* 21 Romæ 22 Præſumitur pro judicis fide: de qua præſumptione. vid. *Alciat. 3. Cod. Theodoſ.* rectius. *præſ. 9.*

TIT. XLVI.

DE OFFICIO MILITARIUM JUDICUM [23].

De negotiis privatorum.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Magiſtris & Comitibus utriuſque [24] militiæ.

NUNQUAM [25] omnino in [26] negotiis privatorum [27] vel tuitio militaris, vel executio tribuatur. Dat. Prid. Id. Februar. *Conſtantinop.* Theod. A. III. & Habundantio Coss. 393.

23 1. *C. Theod. 8.* Militares judices opponuntur civilibus, de quibus dictum eſt tit. ſuperiore.

24 *L. un. Cod. Theod. eod.* videtur intelligere comites militum Orientis: quorum unus in Ægypto, alter per Iſauriam. *l. 1. ff. de off. vicar. l. 6. ff. de adſeſſorib. & tit. prox. ff. eod. de rei milit. comitib.* 25 *L. un. C. Theod. eod.* 26 *L. 2. ff. eod. l. 7. de offic. rect. provin. 1. Harmen. 4.* 27 Vide *pragmaticam Juſtiniani cap. 23. l. 2. ff. ſi à non competente judice.*

De foro competenti.

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Monachio P. P.

PRæcipimus, ne [28] quando curiales [29] vel privatæ conditionis homines ad militare exhibeantur judicium [30], vel contra ſe agentium actiones excipiant, vel litigare in eo cogantur. Interminationem autem quinquaginta librarum auri adverſus Comitianum [31] officium proponi decernimus, ſi quid contra hoc aliquando tentaverit. Dat. VI. Kal. Sept. Theod. A. VII. & Palladio Coss. 416.

De his, qui in virorum ſpectabilium ducum officiis militaverunt.

III. Impp. Theod. & Valent. AA. Anatolio magiſtro militum.

NEmo de his qui in virorum ſpectabilium ducum officiis militaverit, ſcholæ agentium in rebus quacunque ſubreptione poſt completam militiam ſocietur, nec agendi vices viri clariſſimi Principis accipiat facultatem. Si quis autem adverſus hæc noſtræ perennitatis decreta venire conetur: militia ſpoliatus, proſcriptionis pœna pro parte bonorum tertia conſtringatur. Dat. V. Kalend. Februarias, *Conſtantinopoli*, Maximo II. & Paterio Coss. 443.

De ducibus militum.

IV. Iidem AA. Nomo [32] magiſtro officiorum.

DUces militum [33] & præcipue, quibus gentes [34], quæ maxime cavendæ ſunt, appropinquant, in ipſis limitibus commorari, & milites ad proprium redigere numerum imminentibus magiſteriis poteſtatibus, diuturniſque eorum exercitationibus inhærere præcipimus. Caſtrorum quinetiam refectionis [luſtrationiſque [35]] curam habeant. Quibus cum Principibus caſtrorumque præpoſitis, pro laborum viciſſitudine, limitaneorum militum duodecimam annonarum partem, diſtribuendam videlicet inter eos magiſteriæ [36] poteſtatis arbitrio, deputamus. Dat. II. Id. Septemb. *Conſtantinop.* Maximo II. & Paterio Coss. 443.

* *Conſtitutio Græca.*

28 Id eſt, ne unquam omnino, *l. unic. C. Th. eod.*

29 Id eſt adſcripti curiis civitatum.

30 Id eſt, forum, ut ſit ſenſus: Paganum non cogi in foro militari litigare. *l. 1. ff. de off. magiſt. milit. l. 42. ff. de decur. Novell.* 145.

31 Comitianum officium hic, id eſt, comites militum, de quibus dixi in epigraphe *l. 1. ff. eod.* ſimiliter les.

32 Nomo. vid. *l. 4. ff. de off. mag. off.*

33 *Al.* limitum, ut in *l. 2. §. 20. ff. De offic. præf. præt. Afric.* pro limitis *legitur* militis.

34 Ut Sophonæ Balbitenæ, & aliæ; de quibus vid. *l. ult. ff. de offic. magiſt. milit.*

35 Quidam legunt *luſtriarum*: alii, *luxuriarum*: Cujacius vero 3. *obſ. 24. cluſtriarum. ex l. 4. ff. de offic. magiſt. off.* Goth.

Luſtriarum cenſet legendum Salmaſius, teſte *Grot. Flor. Sparſ.* hic. *S. L.* 35 *L. 6. ff. de juriſdict. l. ult. ff. ubi quis de curiali l. 3. in pr. ff. ubi ſenatores, l. 20. ff. de fide Inſtrum. l. 33. l. 38. de Appellat.* Goth. Adde *l. 2. §. 17. & §. 24. ff. de offic. præf. præt. Afric. l. 15. ff. de Agricol. & cenſit. l. 17. 18. ff. de re militari & l. 57. ff. de verb. ſignif.* S. L. Magiſteriana militare, *l. 25. ff. de procuratoribus.* Suid. μαγιστρίαν ἀρχήν.

TIT. XLVII.

NE REI MILITARIS COMITIBUS [37] VEL TRIBUNIS LAVACRA PRÆSTENTUR.

1. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Anthemio P. P.

OMNEM inquietudinem à curiis & civitatibus præcipimus prohiberi: nec ulla privata ab his ſuccendi balnea ad Tribunorum, vel ducum, aliorumve [38] militarium comitum uſus: nec adæratione aliquam pro hac cauſa profligari. Illuſtribus enim tantummodo viris comitibus ac magiſtris militum (ſi tamen id voluerint) hoc miniſterium indulgemus: dupli pœna violatoribus hujus ſanctionis imminente. Dat. V. Kal. Decemb. Arcadio A. VI. & Probo Coss. 406.

37 Dixi ad epigraphen legis 1. *ff. tit. de offic. milit. jud.*

38 Aliorumve comitum, &c. *l. 2. C. Theod. eod.* vid. *Cujac. hic.*

TIT. XLVIII.

DE OFFICIO DIVERSORUM [39] JUDICUM.

De mulieribus.

1. Imp. Const. ad Domitium Celſum Vicarium.

NEMO [40] judex [aliquem] officialem ad eam domum, in qua materfamilias [41] degit, cum aliquo præcepto exiſtimet eſſe mittendum, ut eandem in publicum protrahat: cum certum ſit debita ejus, quæ intra domum conſiderato ſexu ſemet contineat, domus ejus vel cujuſcunque rei habita diſtractione, publicis [42] neceſſitatibus poſſe ſervari. Quod ſi quis in publicum matremfamilias poſthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra ullam indulgentiam capitali pœna plectetur. Dat. IV. Id. Auguſt. Sabino & Ruffino Coss. 316.

In Authent. ut nulli jud. §. neceſſarium. col. 9. tit. 17. al. 9. ſeu Novell. 134. cap. 9.

SEd hodie novo jure pro fiſcalibus vel privatis delictis nulla mulier debet includi: ſed ad judicem veniet per ſe vel per procuratorem ſuum: vel mittat unum vel alterum, quatenus negotium legitime exequantur. Si contra factum fuerit, majores judices viginti libris auri, minores decem puniantur. Obedientes autem eis cingulo ſpoliabuntur, & pœnis ſubjacebunt corporalibus, & in exilium damnabuntur.

De honore viris celſioribus deferendo.

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Principium P. V.

SInguli quique judices ſciant, celſioribus viris, & his quorum nonnunquam judicio provehuntur, honorificentiam [43] debitam eſſe præſtandam, nec in proſcriptionibus ſuis [44] fratres audeant nominare: apparitione multanda, cujus hæc eſt cura. Dat. Id. Februar. Richomere & Clearcho Coss. 384.

III. Iidem AAA. Conſtantino [45] PP. Galliarum.

SCiant principes, & corniculatii [46] & primates [47] officiorum, & judices etiam, ternas libras auri à ſuis facultatibus eruendas, ſi honoratis [48] viris (quibus etiam conſiſtorium [49] noſtrum ingrediendi facultas præbetur) ſecretarii judicum non patuerit ingreſſus, aut reverentia [50] non fuerit in ſalutatione delata, aut ſedendi cum judice ſocietas denegata. Dat. V. Id. Novemb. *Tyberiade* [51], Timasio & Promoto Coss. 389.

39 Id eſt, & civilium & militarium omnium, *l. C. Theod. 9.*

40 *L. 1. C. Th. eod.*

41 Vide ad hunc locum Socinum *reg. 259.* Mares carcerem patiuntur. Mulieres invitæ ab apparitore domo abſtrahi, & in publicum educi non poſſunt. In cauſa criminali fidejuſſoribus committuntur, vel juratoriæ cautioni: vel ſi grave crimen intentetur, cuſtodiæ mulierum. vid. *Novell. 134. cap. 9. & ibi Cujac.* Ad hæc, e ſua patria non trahendæ in ſacrum comitatum. vid. *l. un. ff. quando Imperator.* hoc hodie deſuetum.

42 Quid ſi fiſco debeat. vide *Authenticam proximam ff.*

43 *L. 3. ff. eod. l. 5. ff. de offic. rector. provinc.*

44 Superſcriptionibus.

45 Conſtantiano *in Cod. Theodoſian. l. 8. de infirm. h. q. ſub tyr & 4. de legit. hered.* At Conſtantio *in l. 5. de proximis*, unde deſumpta.

46 Græcis ὑπασπισταί, *Synopſ. Baſil. 6. tit. 1. c. 115.* officiales qui adſunt cornibus ſecretarii, vide *l. 2. ff. de præſc. ſacr. ſervior.*

47 Οἱ τῆς τάξεως πρῶτοι, *Synopſ. Baſil. ibid.* 48 Hi ἀξιωματικοὶ, *Synopſ. Baſil. ibid.* 49 Honorati conſiſtorium Principis ingrediuntur. Porro conſiſtorium ad συνέδριον Principis refertur, ab eo autem dicuntur Conſiſtoriani, *l. 1. ff. de comitibus conſiſtor.* Conſiſtoriani, id eſt, comites conſiſtorii. 50 Vid. *l. 2. ff. eod.* 51 Triveris, *in C. Theod.*

TIT. XLIX.

UT [1] OMNES JUDICES TAM CIVILES QUAM MILITARES POST ADMINISTRATIONEM [2] DEPOSITAM QUINQUAGINTA DIES IN CIVITATIBUS [3] VEL CERTIS LOCIS [4] PERMANEANT.

1. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

NEMO ex viris clarissimis Præsidibus provinciarum, vel Consularibus, aut Correctoribus, vel qui administrationis majoris insulas [5] meruerint [6], id est, Viri spectabiles [7] Proconsules, aut Præfectus Augustalis, aut Comes Orientis, aut cujuslibet tractus Vicarius, aut quicunque Dux, vel Comes cujuslibet [8] militis, vel divinarum [9] Comes domorum, postquam sibi successum fuerit, audeat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequam quinquaginta dierum constitutus numerus finiatur: Sed per id tempus Præsides quidem, & Consulares, nec non Correctores [10] in metropoli: Spectabiles vero judices tam civiles quam militares in civitatibus administratæ diœceseos illustrioribus [11], publice, non domi, vel intra sacrosanctos [12] terminos, vel regiones, aut potentes domos latitantes, sed in celeberrimis locis ante omnium, quos nuper gubernaverant, oraversentur: ut pateat omnibus facultas libera super furtis, aut criminibus querimoniam commovendi: ita ut ab omni defensus injuria provisione post eum administrantis, ac periculo Officii, nec minus curialium, & defensoris civitatis, juratoriæ tantum cautioni commissus, postquam fuerit in querimoniam devocatus, pulsare volentibus (ut dictum est) pro legum ratione respondeat. Nec ullam ante præfinitum tempus de provincia discedendi excusationem ei tribuat vel divinæ [13] vocis copia, vel codicilli alterius administrationis oblati, vel præceptum Amplissimæ tuæ Sedis, ut alterius provinciæ moderatoris vices obtineat, aut præceptum præfatæ, vel alterius civilis vel militaris cujuscunque potestatis, ut quandocunque sollicitudinem publicam gerat, aut exhibeatur, vel deducatur, aut postremo cujuslibet artis astutia, cujuscunque occasionis excogitata calliditas excludatur: ut modis omnibus, quæ pro universarum provinciarum salute sancimus, sortiantur effectum. Quod si quis temeritate punienda salubertimam legem circumscribendam vel violandam crediderit, licet, & majestatis reus non immerito judicetur, attamen quinquaginta librarum auri multam publicis calculis inferre cogetur: Simili pœna plectendo [eo,] qui post eum administratione susceptam minime eum curaverit honeste retinendum, aut super ejus fuga protinus referendum. §. 1. Administrationem autem deponere non volumus decessorem, antequam [14] successor ad provinciæ fines pervenerit: licet literis ad eum, seu programmate, vel Edicto ad Officium, & provinciales usus fuerit. §. 2. Ipse autem, qui præsentem fugiens [15] non observaverit legem, ubicunque repertus fuerit, licet in hac florentissima civitate, ad provinciam sine ullo penitus obstaculo, præceptione tui Culminis, cura etiam viri clarissimi Rectoris provinciæ; in qua repertus fuerit, deducetur, per sex [16] mensium curricula ibidem moraturus: quatenus interea minime possint crimina vel furta celari. Officium etiam, quod eum, debito tamen honore servato, non prohibuerit contra legis tenorem discedere, triginta librarum auri dispendio feriatur. §. 3. Quod si intra quinquaginta dierum numerum fuerit forte pulsatus, & præfato tempore elapso necdum finita lis fuerit, civiliter quidem super furtorum sceleribus pulsatus, dato procuratore instructo, post quinquaginta dies protinus habeat licentiam discedendi: accusatione vero super criminibus facta; per inscriptionum laqueos irretitus, usque ad terminum causæ ibidem necessario perdurabit. §. 4. Sciant autem universi Judices, apud quos vel administrationis jure, vel ex præcepto amplissimæ tuæ Sedis, hujusmodi controversiæ civiliter vel criminaliter ventilantur, intra viginti dierum spatium debere se præfata litigia, postquam orta fuerint terminare: Nam si supersederint, ipsos quidem decem [17] librarum auri condemnationem subire censemus: accusationem vero seu civilem intentionem semel in judicium deductam præfato modo legitime terminari. Dat. v. Id. Octob. *Constantinop.* ZENONE A. II. Cos. 475.

In AUTHENT. ut judices sine quoquo suff. §. necessitatem, col. 2. tit. 2. seu Novell. 8. cap. 9.

SI vero, antequam compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur detineatur à provincialibus, & omne quod datum fuit ea occasione, furti actione exigatur: præsente tamen Deo amabili Episcopo, & causam ex non scripto examinante.

1 Idem lege Julia repetundarum cautum esse refert Cicero.

2 Ἐκπεμπόντων τὰν ἀρχὰν, postquam cingulum deposuerint, *Bas.* 6. *tit.* 1. *ex tit.* 3. adde *Nov.* 8. c. 9.

3 Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, *Syn. Basil. ibid.* id est, in provincia.

4 Ἐν τοῖς ἰδίοις, *Eustathius lib. de temperiem.* c. περὶ μεγάλων & §. τὸν δὲ ἄρχοντα, &c. Provinciam igitur Stipa vocat: & ita *Lunarius in Heraclit.* τὸν τῆς ἐπαρχίας, id est, ex provinciis, *Theodor. Hermopolites* 6. c. 1. & τὰς ἐπαρχίας ἄγων ἐκ τῶν στρατειῶν, & alio loco, διακοσίων ἀπὸ τῶν ἰδίων, inde apud Harmenopulum 1. *tit.* 4. Συνάπτει κατὰ καὶ Συνάπτει ἄρχοντες, verti dicique debuerunt judices provinciales, non pedanei, aut delegati. vid. *Cujac.* 88. *de præscr.*

5 Insulas, *Hal.* & male: *Insulas meretur* est honorem adipisci.

6 *Meruerint* hic, ut & veteribus non est labore vel opera vel merito adquirere, sed aliquid adeptum esse & obtinuisse simpliciter.

7 Spectabiles qui sint observa.

8 Cujuslibet limitis.

9 Comes divinarum domorum.

10 Quibus pars provinciarum demandata. *l.* 10. *ff. de off. præs.*

11 Civitates, illustriores metropoles. vid. *l.* 6. *ff. de offic. rector. provinc.*

12 *Subint. Ecclesiæ.* Ita judex in his locis sedem constituere jubetur, in quibus oportet omnibus præsto esse rectorem, nec divertícula religiosa sectari. *l.* 4. *C. Th. de officio doctoris provinciæ.*

13 Divina revocatoria, vel codicillis alterius administratoris, &c. *Hal.* quam lectionem probat *Cujac. Nov.* 8.

14 *L.* 10. *ff. de offic. proconsul. l. un. ff. de offic. Præfect. Aug. l.* 2. *ff. ad l. Jul. majest. Novell* 95. *c.* 1. *in fin.*

15 Φεύγων non est fugitivus, sed reus: sensus est autem, ut præses qui finito magistratu contra præcepta legum ante dies quinquaginta provincia excesserit, redueatur, & in provincia remaneat per sex menses, provincialium actiones excepturus.

16 De sex mensibus, vid. *Cujac. c.* 18. *de præscript.*

17 Librarum decem auri pœna.

TIT. L.

DE OFFICIO EJUS QUI VICEM ALICUJUS JUDICIS VEL PRÆSIDIS OBTINET [18].

De causis ad Rempublicam spectantibus

1. Imp. GORDIANUS A. Domitio P. P.

IN causa, quæ spectat ad utilitatem Reipublicæ, eum qui vice Præsidis provinciam administrat, potuisse cognoscere, in dubium non venit. Sane si in aliquo captum est jus Reipublicæ: juxta scita divorum Principum, defensores Reipub. si modo adesse fiduciam negotio putant, restitutionis auxilium possunt flagitare. Dat. III. Non. Novemb. SABINO II. & VENUSTO Coss. 241.

De Jurisdictione.

II. Mandata Impp. THEOD. & VALENT. AA. missa Antiocho, cæterisque P. P. per referendarium [19]: quæ sic habent.

SUggerente magnificentia vestra, docta imperialis æternitas, debere eos qui [20] præceptione principali [21] seu vestræ Sedis amplissimæ tueri locum Rectorum provinciarum noscuntur, auctoritatem habere tutores [22] seu curatores petentibus dare, decernum etiam interponere [23] ad alienandas minorum similiumque eis personarum seu Curialium [24] facultates, & emancipationes quoque legibus [25] celebrare, & omnia, quæ ad jurisdictionem Rectoris provinciæ pertinent, actitare, præcipere dignata est pro dispositione vestræ Celsitudinis præfatas hujusmodi sollicitudines peragendi habere licentiam. Dat. Prid. Id. Octobr. *Constantinop.* HIERIO & ARDABURIO Coss. 427.

18 Vicem præsidis obtinens quis? qui vicem præsidis obtinet, ad tempus scil. idque jussu Principis vel præfecti prætorio. *l.* 2. *ff. eod.* judice vel præside defuncto: vel quia ad tempus ei provincia commissa est. Hoc munere nonnunquam fungebantur procuratores Cæsaris, *l.* 1. *ff. de pedan. l.* 3. *ff. ubi causæ fiscales, l.* 2. *ff. de jurisd.* Sic Pontius Pilatus procurator Cæsaris erat, in Syria vice præsidis. *Cujac. hic, &* 19. *obs.* 15. quod à Roberto non probatur. 1. *animad.* 21. *in fin.* probatur verò ab Antonio Mecatore, 1. *Notar.* 21. Cujac. ad *Nov.* 8. putat derogatum huic titul. vetito præside τοποτηρητὰς, seu vicarios in civitatibus (se absente) constituere: utpote eo munere ad defensorem civitatis translato. Paucis sic sentio. Eum de quo hic agitur vicem judicis vel præsidis obtinuisse, *ut hic*: vice præsidis provinciæ administrasse. *l.* 1. *ff. eod.* locum rectoris provinciarum tuitum, jussu Principis vel ipsius præsidis. *l.* 2. *ff. eod.* Unde constat, huic vicario, defuncto tantum præside, locum non fuisse. *l.* 1. *ff. eod. τοποτηρητὰς, Nov.* 8. *c.* 4. Videtur autem hic fuisse locorum tantum quorundam, non integræ provinciæ defensor, ut res eo redeat: à Præsidibus mandari potuisse integræ provinciæ administrationem, sed & jurisdictionem, non tamen ab eo potuisse certis locis ac civitatibus defensores dari, *l.* 1. *ff. de tutor. datis.* Cæterum vicem præsidis obtinens, hic est diversus à vicario, de quo §. *tit.* XXXVIII. & legato, eove cui mandata est à præside jurisdictio.

19 Referendarius est, qui recitat Principi supplicum desideria, & mandata Principis judicibus insinuat. *Novell.* 10. *in princ. Novell.* 113. *in princ. Novell.* 124. *cap.* 4. *in pr. Procop. de bello Persico: Ammon.* 4. *cap.* 41. Formulam Referendariorum vide apud Cassiodorum, 6. *Variar.* 17.

20 Vicem judicis vel præsidis quis obtinebat, jussu Principis vel præfecti prætorio. *Goth.* Vide ad hanc leg. Bellon. *Supputat. lib.* 1. *cap.* 2. ANS.

21 *L.* 1. §. *de mandatis Princip. l.* 1. §. 4. *ff. de leg.* 3.

22 *L.* 1 *ff. de tutorib. datis.*

23 Imò, eam facultatem mandare præses potest, *l.* 2. *in fin. ff. de offic. ejus cui mandata.*

24 Hinc & ex verbo, *Decretum T. cod.* colligunt, Non valere venditionem prædiorum curialium, nisi fiat causa probata apud acta præsidis. vide *Cujac. ad l.* 1 *ff. de præd. curial.* potest etiam fieri apud acta vicarii de quo hic agitur.

25 Hinc colligunt, Vicarius constitui, ut ea quæ legibus specialiter Præsidibus data sunt exæquentur: vid. *Cujac. ad Novell.* 8.

TIT. LI.

DE [26] ADSESSORIBUS [27], [ET] DOMESTICIS, ET CANCELLARIIS [28] JUDICUM. [29]

Ut consiliorum participes spe præmiorum provocentur, non metu cogantur.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Paulino.

STUDIORUM [30] labor meretur, ut hi, qui in publicis administrationibus constituti sociati sibi consiliorum [31] participes cupiunt, spe præmiorum [32] atque honorificentia sua provocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam, non metu terribili, & necessitate incongrua libertati. Dat. Prid. Idib. Jul. TIBERIO & MAXIMO Coss. 291.

De subscriptionibus.

II. Imp. CONSTANTINUS A. 33 ad Bassum P. V.

PRæsides non [34] per adsessores, sed per se [35] subscribant libellis. Quod si quis adsessori subscriptionem inconsultis nobis permiserit: mox adsessor, qui subscripsit, exilio puniatur: Præsidis vero nomen ad nos referri jubemus, ut in eum severius vindicetur. Dat. XV. Kal. Septemb. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTINO C. Coss. 329.

Ut consiliarii, cancellarii & domestici post depositam administrationem quinquaginta dies in provincia resideant.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

COnsiliarios judicum, & Cancellarios, & eos qui domesticorum [36] sunguntur officio, post depositam administrationem quinquaginta [37] dies in provinciis residere præcipimus. Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus hujusmodi personam subtraxerit: Eaque in quadruplum restitui [38] jubemus, quæ docebuntur ablata: ut duplum spoliatus accipiat, & [39] duplum noster fiscus adquirat. Dat. VI. Kal. Januar. *Mediolani*, THEODOSIO & RUMORIDIO Coss. 403.

De domestico judicii à publicis actibus arcendo.

IV. Iidem & THEOD. AAA. ad Cæcilianum Vicarium.

DOmesticus [40] Judicis à publicis actibus arceatur. Quod si necessitatibus publicis sese convictus fuerit misceuisse; statim eum ad Majoris potestatis examen deduci oportet, ut competens in eum vindicta promatur. Dat. VII. Idib. April. HONORIO A. VI. & ARISTENETO Cos. 404.

De ministerii non iterando.

V. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Seleuco P. P.

NEmo in provinciis, qui semel domestici vel cancellarii [41] ministerium gesserit, ad [42] eandem observationem aliqua ambitione iterum remeare concedatur. Dat. III. Id. Decembr. *Raven.* AA. x. & VI. Coss. 415.

VI. Iidem AA. Vitaliano Duci Libyæ.

NEmo de Domesticis [43] Ducum vel Comitum militarium, officiis eorum connumeratus, post completum sui temporis actum ad [44] eandem rursum sollicitudinem audeat adspirare: decem librarum auri condemnatione proposita, si quis hanc violare voluerit sanctionem, eadem pœna officio quoque ejus coërcendo, si per ambitionem, vel avaritiam ex his aliquid temerarie consenserit. Dat. VIII. Kal. Novembr. HONORIO A. XI. & CONSTANTIO II. Coss. 417.

De peculio quasi castrensi.

VII. Iidem AA. Eustathio P. P.

VElut [45] castrense peculium filiifam. adsessores etiam post patris obitum vindicent, qui consiliis propriis administratores juvare consueverunt, si quid licitis honestisque lucris coadunare potuerint. Dat. Kalend. April. *Constantinop.* HONOR. XIII. & THEOD. X. AA. Coss. 422.

De electione & accusatione domesticorum, vel cancellariorum, & de quæstionibus.

VIII. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

NUllus [46] judicum ad provinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui domestici, vel cancellarii [47] nomen imponat: nec profectum ad se undecumque suscipiat, ne famæ nota eum bonorum publicatione plectatur. Periculo enim Primatum Officii cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos judicibus applicari jubemus: ita ut post depositam administrationem, nec militiam deserant, & provincialibus præsentiam sui exhibeant, quo volentibus sit accusandi eos facultas. Si enim idonea causa exegerit: ad detegenda judicis flagitia, & quæstioni eos subdi oportet. Dat. Prid. Kal. Jul. ASCLEPIODOTO & MARINIANO Coss. 423.

De domesticis exhibendis.

IX. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Taurum. [48]

SI post depositam administrationem judicum, præsentiam, vel exhibitionem domesticorum [49], querimonia provincialium aut curialium, vel aliqua publica necessitas postulaverit: per eosdem administratores, quorum domestici fuerunt, judicio legibusque tradantur. Dat. V. Non. Jul. *Constantinop.* THEODOSIO A. XIV. & MAXIMO Coss. 453.

De eo, qui ultra quatuor menses assedit in sua provincia.

X. Iidem AA. Florentio P. P.

IN [50] consiliariis observari censemus, ut in eum, qui in sua provincia ultra [51] quatuor menses moderatoribus adsederit adversus loco quodam ut consistorio proximo, reticulis sive cancellis clauso, ut fit etiam hodie in Curiis. Per eosdem fiebat ad judices admissio: dictos ait Agathias lib. 1. ἐν τῶν κιγκλίδων. videntur etiam vocari viri epistolares, *l.* 5. §. 2. *J. de temp. appell.* Cæterum hoc erant judicibus, quod Principibus tribuni & notarii.

26 *l. ff.* 22. *& 7. Eclog.* 1.

27 Vide *l.* 14. *J. eod.* adsessores etiam vocantur 1. *C. Theod.* 11.

28 Vid. *l.* 3. *J. eod.*

29 Omnium judicum, *l.* 6. 11. 12. *J. eod.*

30 Jurisprudentia requiritur in adsessore, *ut hic, & l.* 1. *J. eod. Novell.* 82. *in pr. vers. Non enim.* At non in eo cui adsidetur: ideoque adsessori imputatur imprudentia, non magistratui. *l.* 2. *ff. quod quisque juris.*

31 Ii sunt jurisprudentes ἐχέγγυων σύμπνοια, 7. *Eclog.* 1. *cap* 1. *Bonasi. Macarius Homil.* 15. consiliarii, *l.* 3. 7. 11. 12. 13. *J. eod.* adsessores. *C. Theod. eod.* ubi quidam legunt *adsertores.* Ut differant à judicibus, vide *l.* 2. & 11. *J. eod.*

32 Alexander Severus adsessoribus salaria instituit: sæpè dicens, ad rempublicam esse promovendos, qui per se rempublicam gerere possent, non per adsessores, *Spartian. in Alexand. Sever.*

33 Al. *Tiburiano & Dione.*

34 Adsessores non sunt judices, nec enim possunt libellis subscribere. *Nov.* 60. *cap.* 2.

35 Non per adsessorem. An cum adsessore potest? *l.* 13. *J. eod.*

36 Nota qui sint domestici judicum. De domestico, adde *l.* 4. 5. 6. 8. *J. eod.* adde *l.* 1. *J. ad l. Jul. repet.*

37 *L. un. C. ut omnes judices.*

38 *L.* 1. *J. ad leg. Jul repet.* Cererum τριπλᾶ hic est: dixi ad *l.* 3. *C. Th. ad l. Jul. repet.*

39 Sensus est: Quadruplum hic dividitur inter fiscum & spoliatum.

40 Vid. *l.* 3 *J. eod.*

41 Vid. *l.* 8 *J. eod.*

42 Vid. *l.* 6. *J. eod.*

43 Vid. *l.* 3 *J. eod.*

44 *L.* 5. *J. eod. l. un. J. ad l. Jul. de ambitu, l.* 1. *in fin. J. de castrensiano, l.* 18. *ff. ad municip. l.* 14. *in fin. ff. de muneris.*

45 Quod ex lucro legitimo adsessionis filiusfamil. adquisivit castrensis peculii privilegiis donatur, 2. *C. Th. eod. l.* 4. *J. de advocat. diversi. judicior. l.* 1. §. 16. *ff. de collat. §. ult. Inst. de milit. test.*

46 *L.* 2. *C. Th. eod.*

47 *L.* 3. *l.* 5. *J. eod. l.* 2. §. 18. *ff. de off. præf. Aff. Novell.* 16. *c.* 1. Cancellarii à secretis judicum dabant operam ferendis & expediendis epistolis, jussionibus, edictis, relationibus, responsis, & sententiis in

48 P. P. 49 Vide *l.* 3. *J. eod.* 50 Vid. *Brisson. 1. select.* 12. 51 Adsidere præsidi nemo in sua provincia potest ultra menses quatuor, ut hic, quod ideo constitutum, ut ne quid gratiosè, vel per calumniam in suos admittat, *l.* 37. *l.* 38. *ff. ex quib. caus. major.* De quatuor mensibus, vid. *Cujac. c.* 16. *de præscript.*

versus leges antiquas, & divorum retro [1] Principum scita, proscriptio bonorum & accusatio publici [2] criminis immineat, nisi per cœleste oraculum, vel amplissimæ tuæ sedis præceptionem sese defendat. Dat. XIII. Kalend. Februar. THEODOS. XVII. & FESTO Coss. 439.

1 Marci Antonini & Commodi authorum hujus legis, teste *Zanzva*; vel Pescennini Nigri teste *Spart.*

2 Vid. *l. ult. ff. de crimine sacrilegii.*

De onere indictionis.

II. Iidem AA. Zoilo P. P. Orientis.

NOn minus adsessoribus Majorum Magistratuum, quam ipsis judicibus nostræ benevolentiæ liberalitas tribuenda est. Ideoque consiliarios virorum illustrium Præfectorum tam prætoriorum, quam hujus inclytæ urbis, eminentissimorumque magistrorum militum, nec non etiam viri illustris Magistri officiorum, sive prædicto officio jam functi sunt, seu fungentur in posterum, post depositum etiam officium ab [3] omni indictionis onere seu civilium seu militarium judicum prorsus immunes esse præcipimus: ut nec ab Amplissima quidem Sede tui culminis eis ulla molestia super suscipiendo quolibet gravamine penitus injungatur: quinquaginta librarum auri Officio tui culminis condemnatione multando, si quid adversus statuta Clementiæ nostræ innovari concesserit. Dat. v. Kal. Mart. THEODOSIO A. XVIII. & ALBINO Conss. 444.

3 Immunitas eorum, qui adident majoribus magistratibus.

De iisdem consiliariis sæpius adjungendis.

XII. Impp. VALENT. & MART. AA. Palladio P. P.

LIceat omnibus judicibus illustri præditis potestate, consiliarios sibi eosdem secundo, ac tertio, & sæpius adjungere: quia qui semel [4] recte cognitus est, non debet ob hoc solum, quod jam probatus est, improbari. Dat. VAL. A. * * *.

4 Semel bene probata non sunt improbanda.

De jure dicendo.

XIII. [5]

Μηδέποτε χωρὶς τῶν δικαζόντων οἱ συμπόνοι δικαζέτωσαν τὰ ἰδίων πράττοντες ὄνομα.

NUnquam [6] sine [7] judicibus consiliarii eorum nomina ponentes jus dicant.

5 Hæc lex sumpta est ex 7. *Synopseos Basilicon* 1. *cap.* 1.

6 Leunclavii interpretatio.

7 Possunt ergo cum judicibus, vid. *l. 2. ff. Novell.* 60. *c.* 21.

Ne quis eodem tempore advocatus & adsessor sit: neve duorum magistratuum adsessor sit. 2. Sanctio.

XIV. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

NEmo [8] ex his, qui advocati causarum constituti sunt, vel fuerint etiam in hac Regia Urbe, in quocunque judicio deputati, & in aliis omnibus provinciis nostro subjectis imperio, audeat in uno [9] eodemque tempore tam advocatione uti, quam consiliarii cujuscunque Magistratus, quibus respub. gerenda committitur, curam arripere: cum satis abundeque sufficiat, vel per advocationem causis perfectissime patrocinari, vel adsessoris officio fungi: ne, cum ad utrumque festinat, neutrum bene peragat: sed sive advocatus esse maluerit, hoc cum debita solertia implere possit: vel, si adsessionem elegerit, in ea videlicet permaneat: Ita tamen, ut post consiliarii solicitudinem depositam, liceat ei ad munus advocationis reverti. §. 1. Nec sit concessum cuiquam duobus Magistratibus adsidere, & utriusque judicii curam peragere (neque enim facile credendum est etiam duabus [10] necessariis rebus unum sufficere: nam cum uni judicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est: sicque nulli eorum idoneum in totum inveniri) sed altera adsessione penitus summota, unius Magistratus esse contentum judicio. §. 2. Nec callidis machinationibus hujusmodi legem putet quis esse circumscribendam, etsi non consiliarii signum [11], quod solitum est, chartis imponat, sed alias quasdam literas excogitatas adsimulaverit, existimans ei licere fungi quidem memorato officio, sub hujusmodi tamen umbra latere: cum * in legem committant [&] hi qui vigorem ejus scrupulosis, & excogitatis artibus eludere festinant. Neque sibi blandiri quemquam oportet, quod præsentis [etiam] legis aculeos possit evadere, quemadmodum & anteriores leges super hac re positas deludebat: si quis etenim in tali commisso fuerit inventus, sciat se de matriculis [12] advocatorum penitus esse delendum, & decem [13] librarum auri multam nostris privatis largitionibus illaturum, per virum illustrem comitem rerum privatarum exigendam, & aliam majorem Regalis Culminis subiturum offensam: cum nec ipse judex, qui hoc fieri passus est, & sciens prudensque hoc commiserit, sine imperiali commotione remanebit. Eidem pœnæ quidem subjiciendo etiam eo, vel eis, qui in his causis, quarum patrocinium adepti sunt, quibusque advocationem suam præstiterunt, adsessiones cujuscunque magistratus colore audeat, vel audeant vindicare, ne affectionis suæ [vel] advocationis memor incorrupti judicis non possit nomen proferre. Dat. v. Kalend. Octob. *Chalcedone*, DECIO V. C. Cos. 529.

8 Vid. *ad Lvnæ tit. Cujac.* 10. *observ.* 13. Cæterum hic titulus non fertur in Gallia, sed nec apud eas gentes, apud quas perpetui magistratus sunt. *Guid. Pap. dec.* 195. Quin Leo *Nov.* 84. permittit urbanis judiciis negotiari, ædificare & munera capere: vetantur tamen ab eo præsides, *Nov.* 23. in provinciis domestica sportalia contrahere.

9 Et urbanorum & provincialium.

10 Vid. *l.* 1. §. 3. *J. eod. l.* 33. *ff. de reb. cred.*

11 *Synopf. Basil.* 9. *tit.* 1. *ex tit.* 3. & 19. *tit.* 1. & *lib.* 10. *tit.* 2. *c.* 33. *l.* 11. *J. de his quæ vi metusque causa, l.* 3. *Harm.* 3. §. 12.

12 VI. *Eclog.* 5. *fol.* 45.

13 Vid. *Cujac. 15. obj.* 13.

14 Annonæ sunt, quibus vitam nostram toleramus.

15 Et capitu. *Hal.* 1. §. 8. *S. de offic. præf. Præt. Afr.* capita sunt pabula equorum & jumentorum. Hesych. κανηστὸν πλέγμα ἐλέγων. pabula jumentorum, quæ vulgo dictitant capita, *Ammian.* 22. ad equos capitum desinitum. *Cassiod.* 7. τὰ πεντήκοντα κανίσκια, *Justl.* 13. *c.* 3.

16 Comiti commerciorum curæ fuit ne commercia illicita exercerentur. Eidem Sibi à Barbaris comparandi ferici in usum Principis jus potestasque fuit: & sine eo cum barbaris ultra fines constitutos negotiari non licuit. *l.* 2. *J. quæ res venire non possunt.* 17 Delegationes quæ & delegatoriæ, Notitiæ sunt quæ singulis administratoribus & officiis delegantur: quibus annonæ eis debitæ taxantur, & capita, & pretia eorum: quæ sumunt vel ex tributis, vel ex publicis horreis. Sunt & aliæ delegationes his contrariæ, quarum meminit *l.* 1. 2. *J. de indictionibus. & Novell.* 128. *cap.* 3.

TIT. LII.

DE ANNONIS [14] ET CAPITATIONE [15] ADMINISTRANTIUM, ET EORUM ADSESSORUM, ALIORUMVE PUBLICAS SOLLICITUDINES GERENTIUM, VEL EORUM QUI ALIQUAS CONSECUTI SUNT DIGNITATES.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

OMNIBUS tam viris spectabilibus, quam viris clarissimis judicibus, qui per provincias sive militarem sive civilem administrationem gerunt, necnon comiti [16] commerciorum, magistro æris, sive privatæ rei rationali per Ponticam atque Asianam diœcesim, item & adsessoribus judicum singulorum in præbendis solatiis annonarum hic fixus ac stabilis servabitur modus, ut ea pro annonis & capite dignitati suæ debitis pretia consequantur, quæ particularibus delegationibus [17] solent contineri. Dat. III. Kal. Jun. *Constantinop.* THEOD. XVII. & FESTO Coss. 439.

TIT. LIII.

DE [18] CONTRACTIBUS JUDICUM [19] VEL EORUM QUI SUNT CIRCA EOS [20], ET INHIBENDIS DONATIONIBUS IN EOS FACIENDIS: ET NE ADMINISTRATIONIS TEMPORE PROPRIAS ÆDES ÆDIFICENT [SINE SANCTIONE PRAGMATICA.]

Prætores & provinciarum rectores non possunt per se vel per alios contrahere in loco sibi commisso, nisi pro necessitate victus & vestitus. Salic.

1. Imp. JUSTIN. A. Mennæ P. P.

QUICUNQUE [21] administrationem in [22] hac florentissima urbe gerunt, emere [23] quidem mobiles res vel immobiles, vel domos extruere non aliter possunt, nisi [24] specialem nostri numinis hoc eis permittentem divinam rescriptionem meruerint. §. 1. Donationes [25] vero omnimodo recusent: scientes non esse validas eas, in quibuscumque rebus, & quacumque æstimatione, nisi post administrationem depositam, vel specialiter in scriptis donator eandem donationem raram habuerit, vel tempus quinquennale præterierit, in quo nulla querela super iisdem donationibus, vel ab ipso donatore, vel ab ejus successoribus facta sit. §. 2. Provincias [26] vero moderantibus, non solum donationes, sed [27] etiam emptiones quarumcumque mobilium vel immobilium rerum (præter eas, quæ ad alimoniam vel vestes pertinent) & ædificationes, licet [28] sacri apices aliquid eorum permiserint, penitus interdicimus. Nec ratum sit, quod his donatione, vel venditione datum est, licet [29] quinquennale tempus post depositam administrationem excesserit, vel [30] consensus donatoris, vel venditoris post eandem administrationem adjectus sit. §. 3. Hæc [31] autem etiam ad domesticos [32] & consiliarios [33] eorum trahi necessarium duximus: illud etiam adjicientes, ut nec per [34] interpositam personam aliquid eorum sine periculo possit perpetrari. §. 4. [Quæ etiam ad præterita [35] negotia referri sancimus, nisi [36] transactionibus, vel judicationibus sopita sint.] Dat. v. Idib. Decembr. *Constantinop.* D. N. JUSTINIANO A. II. Cos. *

18 Vid. *ad Lvnæ tit. Cujac.* 10. *observ.* 13. Cæterum hic titulus non fertur in Gallia, sed nec apud eas gentes, apud quas perpetui magistratus sunt. *Guid. Pap. dec.* 195. Quin Leo *Nov.* 84. permittit urbanis judiciis negotiari, ædificare & munera capere: vetantur tamen ab eo præsides, *Nov.* 23. in provinciis domestica sportalia contrahere.

19 Et urbanorum & provincialium.

20 Vid. *l.* 1. §. 3. *J. eod. l.* 33. *ff. de reb. cred.*

21 *Synopf. Basil.* 9. *tit.* 1. *ex tit.* 3. & 19. *tit.* 1. & *lib.* 10. *tit.* 2. *c.* 33. *l.* 11. *J. de his quæ vi metusque causa, l.* 3. *Harm.* 3. §. 12.

22 VI. *Eclog.* 5. *fol.* 45.

23 Vid. *Cujac. 15. obj.* 13.

24 Melior est urbanorum in eo conditio, quam provincialium, §. 2. *J. eod.* Quid si paterna eorum bona a fisco distrahantur? utique emere possunt, *l.* 62. *in pr. ff. de contr. empt.* 25 Etiam ex testamento, extranei tamen, ut ex Theophilo refert Anastasius Bibliothecarius, vid. *Cujac. hoc tit.* 26 *L.* 46. *ff. de contr. empt. l.* 8. *ff. ad leg. Jul. repet. l.* 46. §. 2. *ff. de jure fisci.* Goth. Adde *l.* 16. *Cod. Si certum petatur, l.* 33. *ff. de reb. cred. & ibi Gloss.* & Zas. *l.* 62. *ff. de contrab. empt.* Ans. 27 *D. l.* 8. §. 1. 28 In eos durius agitur cum provincialibus, quam cum urbanis, § 1. *J. eod.* & marito. Major est enim in provinciis grassandi copia. 29 Abrogatur, *l.* 5. *C. Theod. de his administ. vel eff. publ.* 30 Cur ita? collige *ex l.* 29. *D. de reg. jur.* 31 An quæ dicuntur amitto hujus legis, an quod §. 2. 8. *eod.* continetur? 32 Sunt enim judicibus suppositæ personæ, *l.* 3. *J. si certum, l. un. J. si rector. provinc.* 33 Quos Græci συμπόνους, παρέδρους, συνέδρους, συγκαθέδρους, συμβίους; Latini consiliatores. *Lactant.* 2. *Plin.* 4. *epist.* consiliantes, *l.* 12. *C. Theod. de legat.* participes, *l. un J. si rector. provinc.* consiliares, *l.* 5. *ff. de off. adsess.* adde *Cujac. Nov.* 119. *cap.* 5. 34 *L.* 13. *J. de re milit. l.* 3. *J. de reb. cred.* 35 Leges tranhuntur etiam ad præterita, si hoc nominatim sit expressum. *l.* 7. *J. de legibus. l. ult. J. de pact. pignor. Nov.* 113. *cap* 2. *Nov.* 66. *cap.* 1. *Nov.* 115. *cap.* 1. 36 *L.* 22. §. 1. *J. de sacr. Eccles.* adde *Novell.* 112. *in fin.*

TIT. LIV.

DE [37] MODO [38] MULTARUM, QUÆ A JUDICIBUS [39] INFLIGUNTUR.

De fama.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Firmo.

MULTA damnum famæ [40] non irrogat. Dat. v. Idus Aprilis, ANTONINO A. & GETA utriusque II. Coss. 206.

De procuratore Cæsaris vel rationali.

II. Imp. ALEXAND. A. Decimio P. P.

PRocuratores meos, vel [41] rationales, multæ indicendæ jus non habere [42] sæpe rescriptum est. Dat. XIV. Kal. Septemb. MODESTO & PROBO Coss. 229.

De curatore Reipublicæ.

III. Imp. GORD. A. Celeri PP.

CUrator [43] Reipublicæ (qui Græco vocabulo logista [44] nuncupatur) multandi jus non habet. Dat. Id. Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA Coss. 240.

De præfectu prætorio.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. Eutrop. PP.

ILlustres viros præfectos prætoriis usque ad quinquaginta [45] librarum auri multam, cum peccatum gravissimum erit, pervenire sinimus. Dat. VIII. Id. Jan. GRATIANO V. & THEODOS. AA. Coss. 380.

Cui quæritur multa.

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad prætextatum P. P.

MUltarum severa compendia ærario nostro protinus esse quærenda nullus ignoret: nisi [46] ipse judex id, quod ad pœnam admissi facinoris exsculpitur, vel publicis operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis specialiter deputaverit. Dat. v. Idib. Septembr. *Aquileiæ*, RICHOMERE & CLEARCHO Coss. 384.

De modo multarum.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

EOs qui ordinario [47] provincias jure moderantur, erga eorum personas, quos culpa reddit obnoxios, ultra [48] duarum uncirum auri summam condemnare non patimur. §. 1. Proconsularem vero potestatem, si multandi necessitas imminebit, senarum unciarum auri summa cohibebit: in qua [49] forma etiam Comes orientis, atque præfectus Augustalis erit. §. 2. Cæteri vero spectabiles judices, & qui vice [50] nostra administrationis gubernacula susceperint, ultra tres auri uncias sibi intelligant licentiam denegatam. §. 3. Id quoque observandum à moderatore esse censemus.

37 Περὶ πρίσεων, &c. 43. *Eclog.* 7.

38 Nec enim licet in infinitum, *l. ult. J. eod. l.* 5. *J. quando provoc.*

39 De quibus superioribus titulis dictum est, excepti procuratore Cæsaris, & curatore Reip. *l.* 2. *l.* 3. *J. eo l.* & defensore plebis, *l.* 5. *J. tit. prox.* dixi plenius ea de re, & ad quos pertinent jus multæ dicendæ in *l.* 131 *ff. de verb. sign.* adde *l.* 2. *in fin. ff. de judic.*

40 Multa damnum pecuniæ irrogat, non famæ, ut differat à pœna. vid. *l.* 131. §. 1. *ff. de verb. sign.*

41 Meos, id est, rationales: quidam ita legunt.

42 Cur ita? vid. *l.* 2. *in fin. ff. de judic.*

43 De quo *l. ult. ff. de off. adsess. l.* 37. *ff. de pact.* adde *l.* 46. §. 1. *ff. de administ. tut.*

44 Curator Reipublicæ, id est, censor rerum ad civitatem pertinentium. Idem κρατὴς δεκαπρώτης: prædia publica & vectigalia locat, pecuniam publicam tractat, opera & loca publica curat. *l.* 46. *ff. de damno. l.* 3. §. 4. *ff. quod vi aut clam. l.* 2. *l.* 3. *ff. de administ. rer.* causas reipublicæ agit, ex decurionibus legebatur. Idem pater civitatis appellabatur, *l. ult. circa fin. J. publice lætitiæ.* vid. *Cujac. ad l.* 3. *C. de his qui sponte munera:* curator operum, curator civitatis, ἀγωνόμος. vid. *Cujac.* 12. *obs.* 30. *in fin.* curator emendi frumenti. *l.* 21. *in pr. ff. ad municipal. l. ult.* §. 5. *ff. de muner. & honor.* ut crearetur. vid. *l. ult. J. ut nemini liceat in ecclesiis.* collectæ tributorum pecuniæ ad eum deferebantur. *l. ult. in fin. C. publicæ lætitiæ, Novell.* 128. *cap.* 16. Brissonius tamen 3. *select.* 18. hæc de procuratore Cæsaris accipit. 45 XLIII. *Eclog.* 7. *cap.* 3. Ea suprema multa est præfecto prætorio concessa. Cassiodorus 6. *variar.* 3. magna quantitate multas errantes. 46 XLIV. *Eclog.* 7. *cap.* 3. omnis multa plerumque accedit fisco: potest tamen à judice specialiter deputari publicis operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis, *ut hic.* & *l.* 2. *in fin J. de aleat.* vel pauperibus, *l.* 2. *J. de Episcop. aud. l.* 20. *C. Theod. quorum appell. non recip. Cassiod.* 8. quod & Parlamenta Galliæ sæpius usurpant. 47 Præsides intelligit: & eos quidem qui sunt in actu, ἐμπρακτοι Græci, *Eclog. d. l.* adde *l.* 33. *in pr. J. de Episcop. aud. l.* 2. *J. de prox. sacr. scrin. Novell.* 20. *c.* 3. 31. 103 & 112. *c.* 2. §. 1. *c.* 3. *pr. vers. Jubemus.* quasi infimi ordinis. Sic ordinarii milites, gregales & manipularii, ἐμβαθμοὶ etiam dicuntur. vid. *Cujac. ad l.* 4. *J. de annonis*, & *ad tit. de off. rector. provinc. J. eod.* 48 Judex multam hic definitam excedere non potest. vid. *Socin. reg.* 48. 49 *Eclog. dict. loco.* 50 Καὶ εἰ ἐν τάξει τῶν ὑπαρχόντων ἐστί, *Eclog. d. loc. c.* 3. & qui vicem præfectorum gerunt.

censemus, ut in unius correptione personæ (si ad id continuatio peccati impulerit) trina[1] tantummodo in anno[2] condemnationis sub præstituta summa severitas exerceatur. §. 4. Quod si quis prædictum modum[3] excesserit, hujus auctor admitti condemnato[4] ad dupli restitutionem: fisco vero nostro ad inferendam eam quantitatem, quam multæ nomine inflixerit, tenebitur. §. 5. Nec[5] tamen ad hujus legis moderationem pertinere se credant, qui in peculatibus aut manubiis, id est, deprædationibus, aut concussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ coerceri severius convenit, fuerint deprehensi: scilicet ut scripta[6] per judices memoratos, in cujuslibet iderit dirigenda dispendium, sententia proferatur. §. 6. Nec putent factu facile esse[7], ut aut præcipiti persuasione condemnent, quem culpa non ingravet, aut erubescenda[8] varietate judicii pro arbitrio proprio immutandum esse, quod jusserint: nisi[9] paupertas condemnati hoc persuaserit. Dat. XII. Kal. Septemb. THEODOS. A. II. & CYNEGIO Coss. 388.

1 *Eclog. d. t. &c. cap. 4.*

2 Non à vobis abolendo, id est, in eodem anno. *Eclog. ibid.*

3 Multarum judicialium modus certus esse debet, *ut &c.* quid in stipulationibus & pactis? posſumusne pœnam infinitam stipulari? vid. *Cujac. 16. obſ. 4.* adde *l. pœnam. 44. ff. de uſur.* Hæc interea regula notanda eſt, Neminem poſſe pœnam ſtipulari, ultra legitimam uſuræ quantitatem. *l. 15. ff. de uſur. 44. Eclog. 7. ex l. 23. tit. 3. c. 58.*

4 Condemnatæ: quidam ita legunt: Græci rem totam expreſſerunt, τὸ ἢ διπλασίου ἀναλῶσαι τῷ προσήκοντι: vel ut ibidem alter legit, προσῆκαι, ut ſit ſenſus: Eum qui modum in indicenda multa exceſſerit, teneri duabus pœnis, & ipſi condemnato ad dupli reſtitutionem, & fiſco ad parem multam quam indixit. 5 *L. 1. ff. de ſuperd. ex periculo.* 6 Sibi ſcil. Nam ſuperior judex poteſt remittere. 7 Senſus eſt, modum multarum, de quo hoc titulo agitur, non pertinere ad ſacrilegos, fures & hujuſmodi grâviorum delictorum reos. *43. Eclog. 7. cap. 4.* Hos enim gravius multari poſſe. 8 Varietas in judice erubeſcenda. vid. *l. 14. ff. de rejudic. l. 15. inſ. de pœn.* 9 Judex contrario judicio multam moderari, & remittere poteſt: non paſſim vel abſciſſe: ſed juſta de cauſa: verbi gratia propter inopiam rei, *l. 6. in fin. ff. de off. præſid. Plin. 4. epiſt.* Prætor Senatori multam dixit, egit ille in Senatu cauſam ſuam ſic, ut deprecaretur: remiſſa eſt multa. Interdum pœna pecuniaria mutatur in corporalem, *l. 4. verſ. quod ſi inſ. de ſervis fugit. l. 1. in fin. ff. de pœn. 2. Feud. 55. §. qui vero.*

TIT. LV.

DE[10] DEFENSORIBUS[11] CIVITATUM.[12]

De quibus cauſis defenſores cognoſcunt.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. Senecæ Defenſori.

SI quis de tenuioribus[13], ac minuſculariis[14] rebus interpellandum te eſſe crediderit, in minoribus cauſis, id eſt, uſque ad quinquaginta[15] ſolidorum ſummam, acta judicialia conficiat: ſcilicet, ut, ſi quando quis vel debitum juſtum, vel ſervum, qui per fugam fuerat[16] elapſus, vel quod ultra delegationem dederat, poſtulaverit, vel quodlibet hujuſmodi tua diſceptatione reſtituas. Cæteras vero, quæ dignæ forenſi magnitudine videbuntur, Ordinario inſinuato Rectori. Dat. XV. Kal. Januar. *Terico*[17], VALENTINIANO & VALENTE AA. Coss. 365.

10 Extat *tit. 1. C. Theod. 10.*

11 *l. C Theod 10. Novell. 15. περὶ τῶν ἐκδίκων.*

12 Hi defenſores erant civitatum ſingularum, ſimiles erant tribunis plebis urbis Romæ. Iidem eorum defenſores, *l. 3. ff. eod.* parentes plebis, *l. 4.* defenſores plebis, *l. un. in fin. ff. de off. judici.* defenſores diſciplinæ, *l. 6. ff. eod.* vid. *l. 4. 5. ff. eod.* adde *Alciat. 3. diſput. 3.*

13 Majores enim remittuntur ad Præſidem, *l. 7. ff. eod.*

14 Munuſculariis, *Hal.*

15 Paupertatis hæc ſumma definitur, *l. 10. ff de accuſ.* Hodie eſt trecentorum. ex Novella 15. *cap. 3. in fin.*

16 *L. 5. ff. de ſerv. fugit.*

17 Treviri.

Ex quibus eligendi defenſores.

II. Iidem AA. ad Probum P. P.

DEfenſores civitatum, non ex decurionum ſeu ex cohortalium[18] corpore, ſed ex aliis idoneis[19] perſonis huic officio deputentur. Dat. III. Non. Novemb. iiſdem Conss. 365.

18 Id eſt, ex plebe.

19 Quin ne quidem illuſtres & milites hoc munus declinare poſſunt. *Nov. 15. cap. 1.*

De ruſticis.

III. Iidem & GRATIANUS AAA. ad Senatum.

UTili ratione perſpectum eſt, ut innocens[20], & quieta ruſticitas particularis patrocinii, id eſt, defenſoris locorum beneficio perfruatur, & apud eum in pecuniariis cauſis litigandi habeat facultatem. Dat. IV. Id. Auguſt. *Hierapoli*, VALENTINIANO & VALENTE AA. utriſque II.[21] Coss. 368.

20 Rusticitas innocens & quieta patrocinio indiget. vide *Renatum Choppinum tractat. de privilegiis ruſticor.*

21 Reponendum puto III. id eſt, A. D. 370.

De officio defenſorum.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Theodoro defenſori.

IN defenſoribus[22] univerſarum provinciarum erit adminiſtrationis hæc forma[23], & tempus quinquennii[24] ſpatii metiendum: ſcilicet ut in primis parentis vicem plebi exhibeas: deſcriptionibus ruſticos urbanoſque non patiaris adfligi: officialium inſolentiæ, & Judicum procacitati (ſalva reverentia pudoris) occurras: ingrediendi, cum voles, ad Judicem liberam habeas facultatem: ſuperexigendi damna, vel ſpolia plus petentium ab his, quos liberorum loco tueri debes, excludas: nec patiaris quicquam ultra delegationem ſolitam ab his exigi, quos certum eſt, niſi tali remedio, non poſſe reparari. Dat. XI. Non. 25 Jan. *Conſtantinop.* ARCADIO & BAUTONE Conss. 385.

22 Defenſoribus ſingularum civitatum, *quidam ita legunt, & recte.*

23 Forma defenſoris civitatum, adde aliam ex Caſſiodoro 7. *var. 11.*

24 Hodie biennii. *Nov. 15. cap. 1. §. 1.*

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Potamio præfecto Auguſtali.

DEfenſores[26] nihil ſibi inſolenter, nihil indebitum vindicantes, nominis[27] ſui tantum fungantur officio. Nullas infligant multas: Sæviores non exerceant quæſtiones[28]: Plebem vel decuriones ab omni improborum inſolentia, & temeritate tueantur: ut id tantum, quod eſſe dicuntur, eſſe non deſinant. Dat. III. Non. Mart. *Conſtantinop.* ARCADIO A. II. & RUFINO Coss. 392.

25 Error hic.

26 *L. 2. C Theod. eod. lib. 1.*

27 Nomini ſuo reſpondere magiſtratum laus eſt, *ut hic, & l. 2. C. Th. eod. Caſſiodor. 7. variar 11. ſeu in formula defenſoris*, nihil venale, nihil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. 28 Jus etiam prehenſionis habuerunt, ſicuti tribuni plebis. *l. 22. in pr. ff. de Epiſc. aud. Nov. 15. c. 6. §. 1.* quæ illis denegata erat. *l. 5. C. Theod. de exhib. reis.* vid. *Cujac. 9. de præſcript.* 29 *L. 13. C. Theod. eod.* 30 Latronum vita periculi ſui neſcia. *ut hic, & l. 3. C. Theod. tit. 10.* 31 Impunitate, *l. 3. C. Theod. eod.* 32 Id eſt, convaleſcere, vel ut quidam legunt, *coaleſcere.* 33 Hinc colligunt, Ob delicti qualitatem hæreticis denegari delinquentibus advocatum. Quidam negant hoc in Gallia ſervari. Rebuff. in *proam. conſt. gl. 5. num. 45.* negare videtur: nec enim moris eſt in Gallia delinquentibus advocatum dari: ut qui ore proprio reſpondere teneantur, quod omnia criminalia extraordinarie expediantur. 34 Vid. *C. Th.*

VII. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Cæciliano P. P.

DEfenſores[35] civitatum oblatos ſibi reos in ipſo latrocinio[36], vel congreſſu violentia, aut perpetrato homicidio, aut ſtupro, vel raptu, vel adulterio deprehenſos & actis[37] publicis ſibi traditos, expreſſo crimine cum his, à quibus fuerint accuſati, mox ſub idonea perſecutione[38] ad Judicium dirigant. Dat. Prid. Kalend. Januar. *Mediolani*, STILICONE II. & ANTHEMIO Conss. 405.

35 *L. 9. C. Theod. de exhibendis, vel tranſmittendis reis, l. 9. tit. 2.*

36 *L. 6. T. eod. Nov. 15. c. 6. §. 1.*

37 Apud defenſores acta edebantur, etiam adverſus potentiores, *l. 9. T. eod.* quæ de cauſa & archivum habebant, ſive ſcrinium & ſcriniarium unum, & exceptores & officiales duos. Apud eos nemo emancipabatur, aut manumittebatur: hæc enim judices exigunt, apud quos ſit legis actio. Ideoque de his acta non conficiebant. vide *Cujac. ad Novell. 15. in fin.*

De ordinatione. 1. De eo, quod ſit in læſionem poſſeſſorum.

VIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæcilio 39 P. P.

DEfenſores ita præcipimus ordinari, ut ſacris[40] orthodoxæ religionis imbuti myſteriis, reverendiſſimorum Epiſcoporum, necnon clericorum, & honoratorum, ac poſſeſſorum, & curialium[41] decreto conſtituantur: de quorum ordinatione referendum eſt ad illuſtriſſimam Prætorianam poteſtatem: ut literis[42] ejuſdem magnificæ ſedis eorum ſolidetur auctoritas.

§. 1. Quod ſi quid à qualibet perſona contra publicam diſciplinam in læſionem poſſeſſorum fieri cognoverint defenſores, referendi habeant poteſtatem ad illuſtres, & magnificos viros Præfectos prætoriis, & illuſtres viros Magiſtros equitum & peditum, Magiſtros etiam officiorum, & Comites, tam ſacrarum largitionum, quam rerum privatarum. Dat. XV. 43 Kal. Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEOD. III. AA. Conss. 409.

39 Vide *l. 18. T. de Judæis*: adde *Nov. 15. c. 1. l. 19. T. de epiſc. aud. l. 9. inf. de dec. off.*

40 *L. 19. in fin. T. de epiſc. aud.*

41 De literis prætoriæ ſedis, vide Cujacium *ad Novell. 18.*

De fraude ſuſceptorum coercenda. 1. De actorum confectione injurias ſuas conteſtari cupientibus non denegenda.

IX. Iidem AA. Cæcilio P. P.

JUbemus[44] cura ac ſolertia defenſorum minime poſſeſſores majoribus[45] menſuris[46] & ponderibus à ſuſceptoribus prægravari: ſed eos deprehenſos ad judicium dirigi cum ipſo commiſſæ fraudis indicio[47]. §. 1. Illud etiam fieri permittimus: ut, ſi provincialibus noſtris conteſtari injurias, ſeu læſiones ſuas cupientibus[48], actorum[49] confectio à defenſoribus denegetur, licentia eis tribuatur querelæ propriæ libellum conſcriptum, eo tempore, quo fuerat conteſtandum in frequentioribus[50] civitatum locis proponendi[51], conveniendique ſcribas, tabularios, & cætera officia publica commonendi, per quæ libellum colligi oportebit, atque invitis ſupra memoratis perſonis, ſub actorum confectione ingerendi, quorum quæſtione fides poſſit inquiri: qua probata, in eos quos geſtorum petitam confectionem negaſſe conſtiterit, vigor judiciarius exeratur[52]. Dat. XI. Kal. Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. Coss. 409.

43 Cæciliano.

44 *L. ult. C. Th. 11. tit. 8.* de ſuperexactionibus.

45 Defenſoris inter cætera fuit, commerciis civitatum providere, ut hoc ex loco poteſt colligi, ſed apertius ex formula ejuſdem defenſoris, quæ extat apud Caſſiodorum 7. *Variarum 11.* Commercia, inquit, ci- vibus ſecundum temporum qualitatem æquali moderatione diſpone: quia non eſt labor vendendi ſummas includere, niſi ſtatuta pretia caſtiſſime cuſtodieris.

46 Vid. *l. 9 T. de ſuſceptor.*

47 Id eſt, cum ipſis ponderibus & menſuris. 48 *Nov. 15. cap. 3. §. 1.* notavi *l. 8. T. eod.* adde *l. 30. T. de don.* 50 Proſcriptio ſit de futura auctione, propoſitis libellis in celeberrimis locis. *Cicero pro Quintio.* Theophil. *in τοῖς πρεσβυτέροις τῆς πόλεως μίσθοι, l. ult. §. 5. T. de delator.* 51 Adſingendi *l. ult. C. Theod. 11. tit 8 Novell. 120. c. 6. §. 2.* tur. 53 Defenſor civitatis abdicare publicam ſollicitudinem non poteſt, ſine imperiali permiſſione. adde *l. 20. ff. de off. præſid.* adde *l. 2. T. quando tutores eſſe deſinant.*

TIT. LVI.

[DE MAGISTRATIBUS MUNICIPALIBUS.[54]]

De nominatione & excuſationibus.

1. CONSTANTINUS A. ad Florentium P. P.

DECURIONES[55] ad Magiſtratum, vel exactionem annonarum ante[56] tres menſes, vel amplius nominari debent, ut, ſi querimonia eorum juſta videatur, ſine impedimento in abſolvendi locum alius ſubrogetur. Dat. Id. April. *Conſtantinop.* SEVERO & RUFINO Coss. 323.

54 Magiſtratus municipales utplurimum erant Duumviri ſimiles duobus conſulibus populi Romani. Sumebantur duumviri ex ordine decurionum: dixi plura in *l. 3. §. 4. ff. de damno.*

55 *L. 8. C. Theod. de decurionibus lib. 12. tit. 1.*

56 *L. 8. C. Theod. 12. tit. 1.*

De actu conficiendo.

II. Impp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Germanianum.

MAgiſtratus[57] conficiendorum actorum[58] habeant poteſtatem. Dat. XIII. Kalend. Januar. GRATIANO N. P. & DALAIPHO Coss. 366.

57 Municipales ſcilicet, quibuſcum hoc commune habent etiam defenſores civitatum. *l. 9. §. 1. T. tit. prox.*

58 De actis adde *l. un. T. tit. proxim. & l. 2. T. de edendo.*

TIT. LVII.

DE OFFICIO JURIDICI[59] ALEXANDRIÆ.

59 *l. ff. 20.*

1. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Alexandro Duci & Præfect. Auguſtali.

VUlgemus[60] apud Alexandrinæ duntaxat clariſſimæ civitatis Juridicum, licitum & conceſſum eſſe, ſingulis quibuſcumque volentibus donationis conſcriptæ ſolemniter inſtrumenta referare, eiſdemque robur adjiciat geſtorum ſeries apud eundem confecta, tanquam ſi apud virum clariſſimum Moderatorem[60] provinciæ, vel Magiſtratus, [61] vel Defenſores[62] plebis habita fuiſſe dicerentur.

60 Id eſt, rectorem provinciæ, *l. 30. T. de donat.*

61 *L. ult. T. tit. prox.*

62 *L. 9. §. 1. T. de defenſoribus civitatum.*

D. IUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SECUNDUS.

¶ II. D. XIII. περὶ ἐκδίκων 7. *Ecl.* 18. *fol.* 86. De libello oblato 2. *extra* 3. id eſt, de editione actionis. Quid ſit edere, vid. *l.* 1. ℑ. *eod.* & *l.* 4. §. 1. *ff. eod.*

2 Manilio.

3 Ad intellectum *l.* 1. vid. Bellon. *Supput. lib.* 2. *c.* 11. Purpurat. Fachin. *lib.* 11. *cap.* 85. Leonin. *emendat. lib.* 3. *cap.* 8. Ans.

4 Id eſt, quo genere probationum, alio tamen ab editione rationum.

5 Deponenti depoſiti incumbit probatio.

6 Id eſt, pars tibi adverſa, ἵνα τὰς λόγους τὰς ἰδίους, ἢ ἀντιδίκους παράσχοι σοι. & poſt, τὰ τῆς ἀντιδίκου ἐν βραχεῖ. id eſt, adverſariæ tuæ brevia. Synopſis Baſil. 7. *tit.* 18. *c.* 14. Adverſarium ſitum ad album producere *in l.* 1. §. 1. *ff. eod.* non id ſignificat rationes tumultuariè confectas in mundum redigere, ut ibidem notavi Alciatum ſentire. Poſſumus domi, abſente & ignorante adverſario, id facere, nec tamen ei edere. Non omnis rationum tranſeriptio eſt editio. Producere ad album eſt ἀναδείξαι ἀπὸ τοῦ χάρτου (quidam legunt χαρτοῦ τὴν ἀγωγὴν) 7. *Ecl.* 18. *c.* 1. id eſt, digito demonſtrare ex albo Prætoris, qua actione ſis uſurus.

7 Reus non ſine cauſa ad editionem rationum cogendus eſt. Cauſæ ex æquo & bono petuntur à judice. Editionum cauſæ in æquitate fundantur. vid. *Manochium* 2. *de arbitr. caſu* 175. *num.* 5. 8 Editio fit ad verſario judicis officio nobili non jure actionis. Qua de re vide Bellon. 2. *Supputat.* 11. 9 Acta facta in uno judicio, in alio fidem non faciunt: vide tamen Socin. *reg.* 4. Goth. Vide Purpurat. & Alciat. *hic.* Bellon. *Supput. lib.* 2. *c.* 12. Ans. 10 Confecta apud publicas perſonas, quales ſunt ipſi judices, actuarii, notarii. 11 Non modo apud ſe edita in alio judicio, ut vult Zoanetus, ſed etiam apud judicem primæ inſtantiæ. 12 Cui? reo: qualiacunque etiam ſint inſtrumenta. vid. Clar. 5. *ſent.* §. *ult. q.* 49. ubi tractat de publicatione proceſſus criminalis: & ipſi actori, etiam criminalia: ſed ab actuario, notario & ſimilibus perſonis, non ab ipſo reo. Reus enim actori non tenetur edere acta, ſive ſint civilia, ſive criminalia: Civilia non, *l.* 4. ℑ. *eod.* niſi juſta cauſa ſit, *l.* 1. ℑ. *eod.* Criminalia non, ne alioquin cogatur cum poëta dicere, *Heu patior telis vulnera facta meis.* At enim dices, delatorem cogi, adverſario petente, mandatorem edere, *l.* 2. §. 5. *l.* 24. *ff. de jure fiſci?* Merito: Nam delator partes accuſatoris ſuſtinet: ideoque lex illa reo edi, non actori jubet. 13 Nudis enim actuarii, aut notarii, *l.* 40. *in pr. ff. de teſtam. milit.* verbis non eſt credendum. Scriptura tabellionis & inſtrumenti præterea requiritur, aut ſit nihil. vid. *Papon.* 3. *Notar.* 2. *cap. la partie principale de tout notaire, eſt l'eſcript.* 14 Vid. *Socin. reg.* 113. 15 Spem, *Hal.* & male. Species, id eſt, genus actionis, *l. unic.* ℑ. *de lit. conteſt.* Libellum ſine concluſione non valere hinc colligunt. vid. *Socin. reg.* 231. 16 *Editio*, litis judicium eſt, ut conteſtatio ejuſdem initium. De ordine judiciorum dicam ℑ. *de litis conteſtatione.* Hic tantum addo: Editionem extrajudicialem, vocationem in jus antecedere, *l.* 13. *ff. de ſerv. urban.* judicialem ſubſequi. Eſt enim incivile & animi ad lites propenſi indicium ignorantem & non prænomitum in jus vocare: qui alioquin (edita ſibi actione) potuiſſet ſponte actori ſatisfacere, & ita regulariter ab apparitoribus reo dici ſolet: *Sobre diem, alioqui tibi dico, vel in jus te duco.* Præſenti in judicio reo iterum editur actio: In civilibus cauſis libelli ſummarias cauſas petendi continent. Quod ita verum eſſe Cæpolla notat *cautela* 34. ut reus (eo ordine neglecto) in judicio ultro debitum confeſſus, ad expenſas condemnari non poſſit. 17 Libellus emendari, aut mutari poteſt ab actore §. 34. *Inſt. de actionibus. Emendatio* ejus ad partem. *Mutatio* ad totum refertur. Fit emendatio adjiciendo vel detrahendo. hinc clauſula libellis inſeri ſolita, *Salvo jure addendi.* An alterutrum actori, reo invito, licet impunè? Non licet, *l.* 23. *ff. de judiciis. l.* 3. §. 1. *ff. de accuſationibus.* qua de re vide apud Ferrarienſem *tit. de forma libelli in actione reali* 2. *num.* 29. *ibi*, *Salvo jure addendi.* alias ſi libellus ineptus ſit, reo juſta exceptio competit. de qua vide Oldendorp. *in tit. de exceptionib. cap.* 21. *& in tractatu de forma libelli.* Libellum ante litem conteſtatam emendare quis poteſt. vid. *Socin. reg.* 235. poſt conteſtatam non poteſt. vid. *Socin. reg.* 236. 18 Id eſt, quemadmodum Edictis prætorum licet. 19 Ubi jus ſcriptum deeſt, judex ex æquo ſupplere ſolet. 20 IIII.

21 Synopſ. Baſil. *eod. c.* 17. *Theoph.* §. 3 *Inſt. de act. l. ult.* ℑ. *de rei vind.* vide ad hunc locum *Socin. reg.* 112. 22 Vel agere: Accuſatori, & actori probatio incumbit, *l.* 8. ℑ. *de probationibus.*

23 Nemo ex alienis inſtrumentis, aut probationibus juvari debet litemve ſuam inſtruere. 1. *Harmen.* 2. §. 4. vid. *cap.* 1. *extr. de probat.* 24 Id eſt, eorum, qui ad id ſpeciali jure non coguntur. Quilibet fiſco edere tenetur, *l.* 3. *ff. eod.* Argentarii privato etiam coguntur edere, *l.* 10. §. 1. *ff. eod.* Quin reus cogitur exhibere, reſpondere & interdum jurare, & ita cauſam adverſario edere, *l.* 13. ℑ. *de reb. cred.* In criminalibus etiam cauſis reus quæſtioni ſubjectus cogitur verum adverſus ſe evulgare, ℑ. *de quæſt.* Magna videtur abſurditas: Reum non cogi inſtrumenta adverſario prodere; & tamen compelli reſpondere, exhibere, jurare, verum fateri, & quod eo occultius eſt, animi ſecreta in ſeipſum evulgare, ſed ea de re *alibi* dicetur commodius. 25 *L.* 9. ℑ. *de probat. l.* 9. ℑ. *de except.* Fallit in caſu *l. ult. C. de fideicomm.* & §. *fin. Inſt. eod.* Ans. 26 Id eſt, abſolvetur definitivè vel non definitivè. An & ab obſervatione judicii? vid. *Hipp. de Marſiliis ſingulari* 169. *Matheſilanum ſingulari* 17. 27 *Syn. Baſ.* 7. *tit.* 18. *c.* 17. *in fin.* 28 Is à quo petitur, reus: v. *l.* 6. ℑ. *eod.* 29 Actor ſuas rationes edere reo tenetur. Expunctarum enim rationum qualitas à reo petitur injuſtè: nihil itaque reo nocet amiſſio ſecuritatis, cum ſolutionis ſides ei ſervari poſſit ex creditorum rationibus. Cæterum cum dico *creditorem*, ſiſcum etiam intelligo. vid. *l.* 6. ℑ. *eod.* 30 *L.* 4. ℑ. *de fide inſtr. l.* 1. ℑ. *de collat. æris*: adde *Nov.* 128. *c.* 4. 31 Sive ſit debitum πολιτικὸν ſive δημόσιον civitatis vel fiſcale. *Syn. cod. c.* 18. 32 Inſtrumenta rerum earum, quas cum fiſco communes habemus, apud fiſcum eſſe debent: ut & regulariter apud digniorem, puta majoris partis heredem, *l.* 4. §. 3. *ff. famil. l. ult. ff. de fide inſtr.* penes heredem, non fideicommiſſarium, *l.* 24. ℑ. *de fideicom.* penes heredem venditorem, non emptorem, *l.* 48. *ff. de act. empt.* penes eum quem digniorem creditores duxerint, *l.* 15. *ff. de reb. auct. judic.* 33 Ut ſcil. privatus habeat exemplum authenticum, *d. l.* 4. *in fin.*

TITULUS PRIMUS.
DE EDENDO.[1]

Reus rationes *officio judicu edit.*

I. Imp. Antoninus Pius A. Æmilio.[2]

IPSE diſpice 3, quemadmodum 4 pecuniam, quam te depoſuiſſe dicis, deberi tibi probes 5. Nam quod deſideras, ut rationes ſuas adverſaria 6 tua exhibeat: id ex 7 cauſa ad 8 Judicis officium pertinere ſolet. PP. IV. Kalend. Octob. Sabin. II. & Severo Conss. 156.

Acta publica *edenda.*

II. Impp. Severus & Antoninus AA. Fauſto.

IUS 9, apud quem res agitur, acta publica 10, tam civilia quam criminalia 11 exhiberi 12 inſpicienda 13 ad 14 inveſtigandam veritatis fidem jubebit. PP. Non. Julii, Severo A. & Albino Coss. 195.

Actio *edita mutari poteſt.*

III. Iidem AA. Valenti.

EDita actio ſpeciem 15 futuræ 16 litis demonſtrat: quam emendari 17, vel mutari licet, prout Edicti 18 Perpetui monet auctoritas, vel 19 jus reddentis decernit æquitas. Dat. II. Kal. Septemb. Severo III. 20 & Antonino AA. Coss. 203.

Reus *edere inſtr. ſi non cogitur.*

IV. Imp. Antoninus A. Epaphrodito.

QUi 21 accuſare 22 volunt, probationes habere debent: cum neque juris, neque æquitatis ratio permittat, ut 23 alienorum 24 inſtrumentorum inſpiciendorum poteſtas fieri debeat. * Actore enim non 25 probante t qui convenitur, etſi nihil ipſe præſtat, obtinebit 26. PP. V. Idib. Mart. Duobus & Aspris Coss. 213.

Creditor *debitori* Rationes *ſuas edere cogitur.*

V. Imp. Alexand. A. Valentinianæ.

NOn 27 eſt novum, eum 28 à 29 quo petitur pecunia, implorare rationes creditoris, ut fides veri conſtare poſſit. PP. VII. Id. Mart. Maximo II. & Æliano Coss. 224.

Rationes *publicæ debitori edendæ.*

VI. Idem A. Uranio.

JUſtum eſt deſiderium ejus, à quo pecunia petitur, licet 30 nomine 31 publico, ut rationibus publicis exhibitis conſtet, quantum [ſub] nomine ſuo ſolutum ſit. PP. XVI. Kalend. Decemb. Maximo II. & Æliano Coss. 224.

Fiſco *communia inſtrumenta privato edi debent.*

VII. Idem A. Valenti.

PRocurator privatæ rationis inſtrumentorum, quæ communia 32 tibi eſſe cum fiſco dicis, deſcribendorum 33 facultatem ſecundum morem fieri jubebit: & ſi quando res exegerit, ad fidem petitionis tuæ apud alium judicem probandam aliquod 34 eorum proferri, deſiderante eo qui convenitur, [ut id fiat, præcipiet.] PP. X. Kal. Mart. Fusco 35 & Dextro Conss. 226.

Si in aliquo documento alterius documenti mentio fiat.

In Authent. ut ſponſalitiæ largitates §. & hoc inſuper, coll. 9. tit. 2. ſeu Novell. 119. cap. 3.

SI quis in aliquo documento mentionem 36 faciat alterius documenti, nulla 37 ex hac memoria fiat exactio: niſi 38 aliud documentum, cujus memoria in ſecundo facta eſt, proferatur 39, aut alia ſecundum leges quantitatem debitæ probatio exhibeatur: quia & quantitas, cujus memoria facta eſt, pro veritate debeatur: Hoc enim & in veteribus legibus invenitur.

Actor *reo*, *non* reus *actori edit.*

VIII. Idem Aug. Floro.

ET 40 quæ à D. Antonino 41 patre meo, & quæ à 42 me reſcripta ſunt, cum juris & æquitatis rationibus congruunt: Nec enim diverſa ſunt, vel diſcrepantia: quod multum interſit, an ex parte ejus qui aliquid petit, quique doli exceptione ſubmoveri ab intentione petitionis ſuæ poteſt, rationes promi reus 43 deſideret, quibus ſe poſſe inſtruere 44 contendit, quod utique ipſa rei æquitas ſuadet: an vero ab eo, à quo aliquid petitur actor deſideret rationes exhiberi: quando hoc caſu non 45 oportet originem petitionis ex inſtrumentis ejus, qui 46 convenitur, fundari. PP. Kalend. Octobr. Fusco & Dextro Conss. 226.

---

1 ¶ II. D. IV. §. 3. *Inſt. de pœna temerè litig.* 1. de his, qui in jus vocari poſſunt, 7. *Eclog.* 8. Vid. *Cujac.* 10. *obſerv.* 10. Sed liceat nunc illud diſquirere, Citatio in quocunque actu neceſſaria ſit, necne? Mynſingerus ex communi ſententia doctorum 2. *obſ.* 91. negat, quemquam cogi ad eum citandum, qui ſit præſens, cui nulla competat defenſio, qui doloſè latitet, qui abſens ſit quidem, ſed qui actum impedire non poſſet, ſi præſens eſſet: ubi de tributis, collectis & functionibus fiſcalibus agitur: vel ubi quis ſuſpectus eſt de fuga: ſi periculum in mora: ſi pro abſente pronuntietur in cauſa criminali: in omnibus actibus, in quibus figura judicii non requiritur, qui expediuntur apud judicem ante citationem partis, in cauſa principali: qui ſoli judici concludunt: aut expediuntur ſecundum ſolam conſcientiam: ſi pactum ſit de capiendo debitore, ejuſve bonis: Item in relatione agrimenſorum: in juramento deferendo ſuper taxatione vel liquidatione rerum vi raptarum: ſi de abfuturis teſtibus interrogandis agitur: ſi prodigo interdicitur bonorum adminiſtratione: ſi actus alium tangit per nudam conſequentiam, non principaliter: ideoque negat citandum fidejuſſorem, ſi ferenda ſententia ſit adverſus principalem. De citationibus adde Andream Gayllium 1. *obſerv.* 48. *ad fin.* 60. de requiſitis libelli vide eundem *ibid. obſerv.* 61. *ad fin.* 69. 48 Gravius eſt in *jus vocare*, quam actionem edere: hoc extra judicium: illud in judicio ſit. 49 E contrario, Maritus injuriam patitur, uxore injuria affecta, §. 2. *Inſtit. de injuriis.* 50 *L.* 4. §. 1. *ff. eod.* ergo nec maritus patronæ vocari poterit ſine venia? non poterit, ut quem patrona colit, colat etiam libertus ac reveretur. Accuſſius aliud eſſe putat ex *l.* 6. ℑ. *de operibus libert.* quæ de operis loquitur, non de honore. vide *Cujac.* 10. *obſerv.* 10. 51 Gratia edicti *Hal.* adde *l.* 3. ℑ. *eod. l.* 10. §. 4. *l. ult. ff. eod.* Macrobius 7. *Saturnal.* 5. Gratiam edicti facit, qui id permittit, quod Edictum vetat.

52 Aliud ſi impetratur. 53 Filius liberti patrono paterno acceptam ferte ingenuitatem debet, *l. ult.* ℑ. *de libert. & eorum.* vide *Novell.* 22. *cap.* 21. 54 Ruſticitati alias ſolet ignoſci, vid. *Socin. reg.* 348. 55 *Ruſticitas* non excuſatur adverſus naturam, cave quæ jure naturæ prohibentur. 56 Jus alteri puta patrono, adquiſitum reſcripto Principis remitti non poteſt. Ideoque malè hinc colligunt, Principem generaliter poſſe remittere omnes pœnas. vide *Papon.* 2. *Notar.* 7. *fol.* 464. 465. *Clar.* 5. *ſent.* §. *ult. quæſt.* 59. 57 *L.* 4. §. 1. *ff. eod.* §. 7. *Inſt. de pœna temerè lit.* 58 Vid. *l.* 3. ℑ. *eod.* 58 Et merito, nec enim ex jure poteſtatis, quod jure civili introductum eſt, hoc jus deſcendit: ſed ex jure naturali & reverentia, quæ debetur parentibus ex æquo. adde *Cujac.* 10. *obſerv.* 10. 59 III.

34 Authenticum ſcil. & originale. *l.* 24. ℑ. *de fideicomm. l.* 43. *ff. de act. empt.* 35 Rufo.

36 Clauſula *motus proprii* inducit probationem, ut etiam aientia verba in reſcripto probent. *Alberic.*

37 Exemplum non probat: vide tamen Socinum *reg.* 136. Goth. Vide Purpurat. & Alciat. *h. l.* Fachin. *lib.* 12. *cap.* 3. Bellon. *Supput. lib.* 3. *cap.* 17. Ans.

38 Exemplo inſtrumenti non creditur, ſed authentico. Cur ita? In iis tantum notario creditur, de quibus rogatus eſt: ut & in iis ſolis quæ tempore inſtrumenti confecti geſta ſunt. Ad hæc, quæ ad aliud referuntur, ex eo adquod referuntur ſunt probanda. Poteſt etiam falſum argui ex ipſius authentici ſcriptura & ſignis. Quid ſi originale ſit amiſſum? utique exemplo legitime confecto credi poterit, *l.* 37. §. 5. *ff. de leg.* 3. & ita chirographo debitorum pupilli amiſſo creditores ex inventario poſſunt convenire, *l.* 57. *ff. de admin. tut.* adde *Novell.* 127. *cap.* 2. *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff. de edendo.* ut hinc colligas, exemplo interdum credi: Exemplum inſtrumenti etiam probare. *ut l.* 45. §. 5. §. 6. *ff. de jur. fiſc.* niſi promptum ſit, ac deſcriptum parte non citata, vel citra judicis juſſum, *l.* 3. ℑ. *de diverſ. reſcript.* 39 Fallit quando in documento exhibito fit alterius documenti mentio cum certa deſignatione & perfecta declaratione. per Maſcard. *de probat. vol.* 2. *concluſ.* 923. *num.* 5. 6. *& ibi DD.* Ans. 40 Vide Synopſ. Baſil. 7. *tit.* 8. *cap.* 20. 41 *L.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. ℑ. *eod.* 42 *L.* 5. *l.* 6. *l.* 7. ℑ. *eod.* 43 Reus juſte deſiderat, ut actor (quam doli mox exceptione ſubmoturus eſt) rationes edat, *l.* 6. ℑ. *eod.* ut craſſius loquar: Originem exceptionis ſuæ reus in ipſis inſtrumentis actoris fundare poteſt. In quibus cauſis libellus neceſſario non requiratur, vide Oldendorpium in *tract. de forma libelli.* 44 Vide *l.* 1. *de fide inſtrum.* 45 Originem petitionis ex adverſarii inſtrumentis adverſarius poſtulare non debet, *cap.* 1. *extr. de probat.* 46 Actor originem petitionis ex inſtrumentis rei fundare non debet, *l.* 1. 4. ℑ. *eod.* Goth. Sed an ad replicationem fundandam reus exhibere actori inſtrumenta teneatur. Aff. DD. *h. l.* Sed tamen videtur quod non. Vide Treutler. *vol.* 2. *diſput.* 5. *theſ.* 4. *litt. a.* Ans.

TIT. II.
DE 47 IN JUS VOCANDO 48.

Uxor patroni *nonniſi venia Edicti petita in jus vocatur.*

I. Imp. Alexander A. Throphinio.

SIcut bonis moribus convenit, reverentiam 49 mamumiſſoris uxori 50 præberi: ita re exigente, in jus eam ſine permiſſu Prætoris vocari, prohibitum eſt. PP. IIII. Kalend. Aprilis, Agricola & Clementino Conss. 231.

Patronus, *patrona, eorumque liberi, parentes & heredes non niſi venia Edicti petita in jus vocantur.*

II. Imp. Gordianus A. Nocturno.

VEnia 51 Edicti non 52 petita patronum, ſeu patronam, eorumque parentes, & liberos, heredes inſuper, etſi extranei ſint, à libertis, ſeu liberis 53 eorum non debere in jus vocari, jus certiſſimum eſt: Nec in 54 ea re ruſticitati venia præbeatur, cum 55 naturali ratione honor hujuſmodi perſonis debeatur. Cum igitur confitearis patroni tui filium ſine permiſſu Præſidis te in jus vocaſſe; pœnam Edicto perpetuo præſtitutam, reſcripto 56 tibi concedi temere deſideras. PP. VIII. Id. Novemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

Parentes *in jus v. n. p. ab emancipata v. E. p. poſſunt.*

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Roſanæ.

QUi in poteſtate Patrum agunt, adverſus eos 56 experiri non poſſunt. Si igitur emancipata es, venia 57 Edicti petita, hoc facere non prohiberis. Quod & in Matris 58 perſona obſervandum eſt. PP. VIII. Id. Novembr. Diocletiano II. 59 Maximiano AA. Conss. 287.

Ne

47 II. D. IV. §. 3. *Inſt. de pœna temerè litig.* 1. de his, qui in jus vocari poſſunt, 7. *Eclog.* 8. Vid. *Cujac.* 10. *obſerv.* 10. Sed liceat nunc illud diſquirere, Citatio in quocunque actu neceſſaria ſit, necne? Mynſingerus ex communi ſententia doctorum 2. *obſ.* 91. negat, quemquam cogi ad eum citandum, qui ſit præſens, cui nulla competat defenſio, qui doloſè latitet, qui abſens ſit quidem, ſed qui actum impedire non poſſet, ſi præſens eſſet: ubi de tributis, collectis & functionibus fiſcalibus agitur: vel ubi quis ſuſpectus eſt de fuga: ſi periculum in mora: ſi pro abſente pronuntietur in cauſa criminali: in omnibus actibus, in quibus figura judicii non requiritur, qui expediuntur apud judicem ante citationem partis, in cauſa principali: qui ſoli judici concludunt: aut expediuntur ſecundum ſolam conſcientiam: ſi pactum ſit de capiendo debitore, ejuſve bonis: Item in relatione agrimenſorum: in juramento deferendo ſuper taxatione vel liquidatione rerum vi raptarum: ſi de abfuturis teſtibus interrogandis agitur: ſi prodigo interdicitur bonorum adminiſtratione: ſi actus alium tangit per nudam conſequentiam, non principaliter: ideoque negat citandum fidejuſſorem, ſi ferenda ſententia ſit adverſus principalem. De citationibus adde Andream Gayllium 1. *obſerv.* 48. *ad fin.* 60. de requiſitis libelli vide eundem *ibid. obſerv.* 61. *ad fin.* 69. 48 Gravius eſt in *jus vocare*, quam actionem edere: hoc extra judicium: illud in judicio ſit. 49 E contrario, Maritus injuriam patitur, uxore injuria affecta, §. 2. *Inſtit. de injuriis.* 50 *L.* 4. §. 1. *ff. eod.* ergo nec maritus patronæ vocari poterit ſine venia? non poterit, ut quem patrona colit, colat etiam libertus ac reveretur. Accuſſius aliud eſſe putat ex *l.* 6. ℑ. *de operibus libert.* quæ de operis loquitur, non de honore. vide *Cujac.* 10. *obſerv.* 10. 51 Gratia edicti *Hal.* adde *l.* 3. ℑ. *eod. l.* 10. §. 4. *l. ult. ff. eod.* Macrobius 7. *Saturnal.* 5. Gratiam edicti facit, qui id permittit, quod Edictum vetat.

52 Aliud ſi impetratur. 53 Filius liberti patrono paterno acceptam ferte ingenuitatem debet, *l. ult.* ℑ. *de libert. & eorum.* vide *Novell.* 22. *cap.* 21. 54 Ruſticitati alias ſolet ignoſci, vid. *Socin. reg.* 348. 55 *Ruſticitas* non excuſatur adverſus naturam, cave quæ jure naturæ prohibentur. 56 Jus alteri puta patrono, adquiſitum reſcripto Principis remitti non poteſt. Ideoque malè hinc colligunt, Principem generaliter poſſe remittere omnes pœnas. vide *Papon.* 2. *Notar.* 7. *fol.* 464. 465. *Clar.* 5. *ſent.* §. *ult. quæſt.* 59. 57 *L.* 4. §. 1. *ff. eod.* §. 7. *Inſt. de pœna temerè lit.* 58 Vid. *l.* 3. ℑ. *eod.* 58 Et merito, nec enim ex jure poteſtatis, quod jure civili introductum eſt, hoc jus deſcendit: ſed ex jure naturali & reverentia, quæ debetur parentibus ex æquo. adde *Cujac.* 10. *obſerv.* 10. 59 III.

Ne in jus vocatus ad aliud judicium vocetur, & de fori præscriptione.

IIII. [1]

Ὁ ἀπαξ αἰτιασάμενος τινὰ ἐπὶ τῇ βασιλικῇ πόλει ἢ ἐν ὑπερτίμοις μὴ ὑπομείνῃ ἀποστενοχθέντος αὐτοῦ, μηκέτι ἢ αὐτὸν ὑποδίδωσιν μηδὲ ἐγγράφως, μηδὲ ἀγράφως αἰτιάσθω, τυτέτι μὴ ποιείτω κατ' αὐτὸ ἀγωνοθέτας ἀγγράφους, ἀλλὰ τῷ ἀφορῶντι δίκαιος παραμένειν.

§. a'. Ὃς τῶν ὑπομνημάτων δικαίως, εἰ μὴ εἰς ἑτέραν μεταξὺ τυχὸν ἢ κλῆσιν ἐγκαλούμενος, ἀπεκδέχεσθω πάντως ἐν τῷ ἀφορῶντι δικαστηρίῳ τοῦ κ' τῶν ἀφορίζων αὐτὸ τάξιν νομισθέντι ἀφορᾶν, μεταξὺ μίαν ἔχων φόρτε ἀφορισμόν.

§. β'. Ὁ ἀπαξ αἰτιασάμενος ἐὰν μὴ τὸ ἀφορισθὲν ἐν τῶν ὑπομνημάτων τοῦ αἰτιασθέντος εἰς ἕτερον αὐτὸν κελεύσῃ δικαστήριον ἐπὶ ταῖς αὐταῖς αἰτίαις, καὶ τὸ αἰτηθὲν ποιείτω τὸν αἰτιασθέντα, καὶ τὸ δίκης σκαπτέτω, εἰ καὶ δίκαια εἶχεν ἀγωγίμια.

1 Hanc legem restituit Cujacius *obs. v. 11.* ejus etiam facit mentionem *to. obs. 10. in fin.*

2 Latina interpretatio.

3 Quia post litis contestationem judex recusari non debet. *Novell. 53. cap. 3. conf. Westphalum vend.*

4 Hanc citationem ὑπόμνησιν Græci appellant. *Synopf. Basil. 7. tit. 8. cap. 28.*

5 Εἰς ἕτερον δικαστήριον, ad aliud forum. *Synopf.*

6 Id est, accusatum.

7 *D. Novell. 53. cap. 1.*

8 11 *ff. XIV. 2. C. Theod. 9. 1. Paul. fent. 1. 11. Synopf. Basil. 1. §. 3. Inftit. de except. 1. extr. 35. 1. Sext. 18. 1. Harmen. 9.*

9 Conditio hæc fuit, *Si fine liberis decefferis, hereditatem fratri reftituito:* Renunciari alias juri futuro simpliciter non potest, vide *Socin. reg. 338.* Goth. Adde Goedd. *de cont. ab. ftipul. c. 6. num. 15. 16. 17.* Purpurat. *b.l.* Coraf. *Miscell. lib. 2. cap. 15.* Ans.

10 Est enim valde incertum, aliquos liberos quis sit habiturus necne.

11 Fingamus, avum meum à patre meo petiisse, *ut si fine liberis decederet, Titio patruo meo hereditatem reftitueret.*

12 Id est, duabus unciis, perinde ac si gravatus heres fideicommissario dixisset, *Si morior fine liberis*, cogor quidem ex testamento patrono hereditatem tibi restituere: sin minus, non cogor: quin, ut conditio eveniat, possum usque ad quadrantis quantitatem retinere, vel alienare. Si tamen illi spei futuræ renuntiare voluerit, duas uncias ex supradicta hereditate repræsentabo, ut in reliquis portionibus mihi sit libera alienandi facultas, utcunque sine liberis moriar.

13 De hoc inter fratres (patrem videlicet patruumque meum) convenit. Quæritur quid juris sit; Philinus ego Philini filius, patre meo mortuo, pactum id rescindi postulans admitti auditive non debebo. 14 Parens meus scil. cujus nomen itidem fero. 15 Mihi scil. id est, Conventionem superiorem factam à patre cum meo patruo non possum improbare. 16 Hinc dubitandi ratio sumitur. Nam & antiquo jure, Rogatis invicem sibi, *si fine liberis decefferent*, hereditatem restituere, altero decedente sine liberis, hereditas ad eum perveniebat, qui supervixisset, nec de eo pacisci poterant contra voluntatem testatoris. *Paul. 4. sentent. 1. §. 13.* Idem in hac specie dicendum videbatur. Præterea: videtur Licinius Fronto pacisci cum fratre vivente de ejus successione, quod prohibitum dicitur, *l. ultim. ff. cod.* 17 Creditor hereditatis, ea vendita, in ejus emptorem experiri potest. *l. 2. §. 9. ff. de hered. vend.* Quæritur, an si negiecto venditore, in emptorem egerit, tacitè videatur heredi pactum feciffe de non petendo. 18 Hinc ratio decidendi sumitur, & ex *l. 14. §. 9. ff. de ædilitio.* 19 An ipso jure qui nostro nomine judicium excipit, nos liberat, quemadmodum is, qui nostro nomine solvit, *l. 5. ff. cod.* non ipso jure. Nec enim emptor hereditatis actiones creditoris excipit venditoris nomine, sed proprio. vide *Donellum etc.* 20 Atqui nullum pactum intercesse? Dic, tacitum interveniffe. Unde id colligitur? ex ipsa actione mota in emptorem hereditatis, neglecto ejus venditore: in qua nec ipse emptor auctorem suum laudavit, nec creditor ullam in agendo venditoris mentionem fecit. Sponte creditor actiones suas moverat in emptorem, emptor sponte eas suscepit: utique scire debuit venditorem teneri; si id neglexit, facilitati suæ acceptum ferre debet. Demus pactum: negari tamen posse adhuc videtur pacto creditoris, & emptoris exceptionem venditori adquiri, *l. 1. in fin. ff. per quæ personas.* 21 Etiam si emptores non sint solvendo. Atqui tacita minus nocent quàm expressa? si ignoranti creditori facta fuisset expressa delegatio, delegato debitore non solvendo in debitorem priorem daretur ei regressus, *argum. l. 41. §. 3. ff de jure dot.* Ergo & hoc casu multo magis, cum creditor errasse deprehendatur. 22 IIII. 23 Vide quæ notavi ad *l. 133. ff. de reg. jur.* 24 Postquam semel liti motæ renunciatum est, nulla ratio permittit eam ex pœnitentia instaurari, *Synopf. Basilic. 11. tit. 1. cap. 41. in fin.* 25 Lis nulla est, nisi mota sit: mota censetur etiam si solus actor egerit: contestatur ex actoris intentione, & rei depulsione. Quid liti contestatæ potestne renunciari? Aliud est enim liti renunciare, & rei in litem deductæ, seu causæ. Causa a lite sejuncta est. 26 Expresso vel tacito pacto, ut sit sensus: Non tantum re judicata, jurejurando & transactione litem finiri, *l. 1. in fin. ff. ad Tertull.* sed & pacto. hujusmodi renunciationes fiebant apud acta, *l. 3. ff. de repudianda, l. 18. ff. de donat. l. 11. ff. de falsis.* 27 Quia partem pecuniæ re ipsa solvisti. 28 Quia pactum tibi factum est de non petenda altera parte. Pactum autem jure honorario, id est, à prætore defenditur. *l. 7. §. 7. ff. cod.* 29 Perpetua exceptio perpetuam tollit actionem. 30 De non petendo. 31 Quæ facti subsidiaria est. 32 Scilicet quod remissum erat. Vid. Zanger. *de except. part. 3. cap. 15. num. 20.* Ans. 33 *Synopf. Basil. cod. cap. 45. 1. Harmen. 9. §. 27.* & stipulationes, *l. 4. ff. de inutilibus stipulat.* 34 *L. 7. §. 7. ff. cod. Paul. 1. sentent. 1. §. 4. l. 30. ff. cod. l. un. §. 16. C. de rei uxor. act.* 35 *Dict. §. 4. l. 4. ff. de inutilibus stipulat. l. 1. §. 7. ff. depositi, l. 14. §. 1. ff. solut. matrim, l. 26. ff. de verb. oblig.* vide *cap. 58. de regulis in 6.*

TIT. III.
DE PACTIS. [8]

De fideicommisso conditionali.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Philino.

Conditionis [9] incertum [10] inter fratres non iniquis rationibus conventione finitum est. Cum igitur verbis fideicommissi petitum à patre tuo [11] profitearis, *Ut, si vita sine liberis decederet, hereditatem Licinio Fronteni restitueret* de pactum eo tempore *de sextante* [12] [*Licinio*] *Frontoni dando: cum* [13] *liberos Philinus* [14] *non sustulerit*, interpositum, non idcirco potest iniquum videri [15]: quod facta (sicut placuit) divisione diem suum, te [16] filio ejus superstite, functus esset. PP. VII. Kal. Decemb. Severo A. II. & Victorino Conss. 201.

Si actum sit adversus emptores hæreditatis.

II. Impp. Severus & Antoninus AA. Claudio.

Post venditionem hæreditatis à te factam, si creditores contra emptores [17] actiones suas movisse probare poteris, eosque eas spontanea [18] voluntate suscepisse: exceptione [19] taciti pacti [20] non inutiliter defenderis [21]. PP. Prid. Id. Februar. Severo III. [22] & Antonino AA. Conss. 203.

De servo.

III. Iidem AA. Restituto.

Servus creditoris meliorem [23] causam domini facere potest: in deterius autem reformare novo pacto non potest obligationem recte constitutam. PP. VIII. Kalend. April. Severo III. & Antonino AA. Conss. 203.

De litis renuntiatione.

IV. Iidem AA. Valeriæ.

Postquam [24] liti de prædio motæ [25] renunciasti [26], causam finitam instaurari [posse] nulla ratio permittit. PP. IV. Id. Feb. Albino & Æmiliano Conss. 207.

De solutione partis, & pacto de parte non petenda.

V. Imp. Antoninus A. Demagoræ.

Creditori tuo si partem pecuniæ exolvisti, de parte vero non petenda inter te & eum convenit ob causas negotiaque ejus tuo patrocinio fideque defensa: ea obligatione partim civili jure [27], partim honorario [28], liberatus es. Nam exceptio perpetua [29] pacti conventi [30], vel doli [31], residui petitionem repellit: cum & solutum [32] per ignorantiam repeti posset. PP. VIII. Kal. Aug. *Romæ*, Ant. A. IV. & Balbino Conss. 214.

De pactis contra jus, vel bonos mores.

VI. Idem A. Basiliæ.

Pacta [33] quæ contra [34] leges constitutionesque, vel contra bonos [35] mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est. PP. Kal. Aug. iisdem Conss. 214.

De creditore, qui successit debitori.

VII. Idem A. Julio Maximo.

Debitori tuo si [36] heres extitisti, actio, quam contra eum habuisti, adita hereditate confusa est. Sed si eam hereditatem, posteaquam in judicio obtinuisti, ei [37] tradidisti, quem sententia superaveras: ea conditione pactoque, *ut tam cæteris creditoribus* [38], *quam tibi* [39] *in eo, quod tibi deberetur, si* [40] *eam hereditatem non adisset, satisfaceret*, pacti conventionisque fides servanda est, quæ si non servatur, ex stipulatu [41], si modo pacto subjecta est, dabitur actio: [vel præscriptis [42] verbis, si stipulatio non intervenit.] PP. III. Kalend. August. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De pecoribus partiariis.

VIII. Idem A. Mucatraulio. [43]

Si pascenda [44] pecora partiaria [45] (id est, *ut fœtus eorum portionibus, quibus placuit, inter dominum & pastorem dividantur*) Apollinarem suscepisse probabitur: fidem pacto præstare per judicem compelletur [46]. PP. IV. Kal. Octob. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De dolo.

IX. Imp. Alexand. A. Dionysio.

Cum, posteaquam adversarius matris tuæ victus esset [47], matrem tuam circumvenire [48], ut ei caveret *nullam se controversiam de servis moturam*, id pactum mala fide factum, irritum est: & cum ex ea conventione cum [49] matre tua agi cœperit, judex eam liberabit. PP. Prid. Idib. Sept. Alexand. II. & Marcello Conss. 227.

De dote, differentia legis, & pacti nudi.

X. Idem A. Nicæ.

Legem [50], quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet. Nec obesse tibi poterit, quod dici solet, *ex* [51] *pacto actionem non nasci*: tunc [52] enim hoc jure utimur, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit: utilis est condictio. PP. III. Kalend. Mart. Albino [53] & Maximo Conss. 228.

De dote.

XI. Idem A. Capitoni.

Ex [54] conventione quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis, cum fundum in dotem daret [55], *Ut creditoribus* [56], *quibus fuerant prædia obligata, usuras solveret* [56], actio tibi adversus eam competere non potest, etsi pactum in stipulationem deductum probetur. Sed si fundus æstimatus (ita ut pars instrumenti significat) in dotem datus est: ex vendito [57] actio, ut placitis stetur, competit. [58] PP. Non. Decemb. ipso A. III. & Dione II. Conss. 230.

De prioribus & posterioribus pactis.

XII. Idem A. Flacillæ.

Pacta [59] *novissima* [60] servari oportere, tam juris quam ipsius rei æquitas postulat. Quapropter si conventione, quæ præcessit, diversa pars usuram se non esse consensit, & maxime [61] si (ut proponis) id etiam apud acta Præsidis adseveraverit: actionem, quæ super prima conventione fuerat, exercere non prohiberis. PP. III. Kal. Martii, Agricola & Clement. [62] Conss. 231.

De contractibus bonæ fidei.

XIII. Imp. Maximinus A. Mario.

In bonæ fidei contractibus [63] ita demum ex pacto actio [64] competit [65], si [66] incontinenti [67] fiat: Nam quod postea [68] placuit, id non petitionem, sed exceptionem parit. PP. V. Idib. Januar. Maximino A. & Africano Conss. 237.

De pacto pœnali & stipulatione subjecta.

XIV. Imp. Gordianus A. Cælio militi.

Si [69] pacto [70], quo pœnam adversarium tuum promisisse proponis, *si placito non stetisset*, stipulatio subjecta [71] est; ex stipulatu

---

36 *L. 5. §. de her. act. l. 195. §. 2. ff. de solutionibus.*

37 Id est, tuo alicui, puta heredi defuncti ab intestato, & legitimo: qui forte restamentum injustum, aut falsum, aut inofficiosum dicebat.

38 Hereditariis scil.

39 Qui ejusdem hereditatis erat creditor.

40 Sit hæc hypothesis: solve quod ex hereditate Titii defuncti mihi debetur. *Affio.* Si quis tibi actio competit, ea sublata est, siquidem semel defuncto successisti ex ejus testamento: additone ejusmodi tuum debitum sublatum, confusione extinctum est, *l. 95. §. 2. ff. de solution. Excepto.* Hoc ita est, sed eandem hereditatem tibi restituo ea lege, ut mihi satisfacetes. *Replicatio.* Pacti fides servanda. *Decisio.* Quæ actio eo nomine actori competat? dic *ut* [?] *ff. cod.*

41 *L. 14. ff. cod.*

42 Stipulatio im[?] prædit præscriptis verbis actionem: quia stipulatio ipsa novatio est.

43 Mucatraulo *Cujac. adde l. 4. ff. de jure fisci.*

44 *L. 13. §. 1. ff. de præscript.*

45 *Partiaria pecora* sunt, de quorum fœtu inter dominum, & pastorem certis portionibus dividendo convenit, *l. 25. §. 6 ff. locati.* Sed Hotomanus legit *Partiario* adverbialiter.

46 Ratio dubitandi hinc orta est, quod fidem non ex locatione teneretur, cum locationis merces regulariter in pecunia numerata consistat, *l. 1. §. 9. ff. depositi, l. 5. §. 2. ff. de præscript. verb.* sed neque ex societate, quia nulla hic pecoris societas est ratione dominii; *l. 13 §. 1. ff. de præscript.* non etiam ex pacto quod pactum nullam pariat actionem, *l. 27. ff. de locato.* Quid juris? Donellus hic nudum esse pactum negat, cum sit adjunctum traditioni: Ait, hanc conventionem esse societatis. Hotomanus præscriptis verbis actionem dari putat *hic.*

47 Idque ipse sciret. 48 Ei persuadens nondum eam judicio vicisse: & adversarium rem judicatam fuisse. 49 Hic fingere sive constituere debemus, servos (de quibus agebatur) in potestate mulieris. 50 Sensus est: Rebus certa lege datis ex ea lege actionem dari. Vide *Cujac. 11. observ. 17. in fin.* 51 Vide ad hanc sententiam *Socin. reg. 9.* 52 *L. 7. §. 4. ff. cod. l. 27. in fin. ff. de locato, l. 1. ff. de pactis convent. l. 5. ff. de contrab. ftipulat. Paul. 7. sent. 14. in fin.* 53 Balbino. 54 Hæc lex extat in *l. 1. ff. sine censu vel reliquis.* 55 Tuo patri scil. 56 Ipsa noverca scil. Sit autem hæc hypothesis. Meus pater, idemque tuus maritus usuras à te debitas multis annis tuis creditoribus solvit: refunde: hæc *Actio.* Fundum ei dotalem dedi obstricto supradictis usuris. Ad eum fructus ejus fundi pertinuerunt, onus itaque ejus sustinere debuit, *l. 13. ff. de impensis.* hæc *Exceptio*, at *Replicatio.* Fundum dedisti quidem, sed æstimatum. Quæ dantur æstimata, dominium in accipientem transferunt: æstimatio namque locum venditionis obtinet, *l. 3. ff. locati, l. 10. in princ. ff. de jure dot.* Si quos itaque fructus ex eo percepit, ejus fuerunt, non tui. Ex re enim sua non tua percepit. Proindecum creditoribus solverit, tuum negotium gessit, quo nomine teneri te æquum est, eo magis quod cum dictum fundum patri meo venderes, ita conventum est, ut debiti tui usuræ solverentur: nam venditor id præstare debet, quod in venditione se præstiturum promisit, *l. 2. l. 6 §. penult. l. 11. §. 1. ff. de act. empt.* Notum est jam quid judicari debeat. 57 Ex empto, *Hotoman. l. 13. §. 19. ff. de act. empt.* 58 Non competit, *l. 1. in fin. ff. sine censu*, & male. 59 Ut & legata, *l. 6. §. 2. in fin. ff. de jure codic. l. 12. §. 3. ff. de legat. 1.* fideicommissa, *l. 19. ff. de fideicomm.* heredum institutiones, *l. 16. ff. de vulgar.* constitutiones Principum, *l. ult. ff. de const. Princip.* leges. unde illud 12. tabularum, Ut quodcumque postremum populus jussit, id jus ratumque sit. *Liv. 7. & 9.* vide *Hotoman.* 60 Id est, ultima: adde *l. 3 ff. de rescind. vendit.* adde *l. 13. ff. de donat.* 61 Quod apud acta fit, violentius obligat quàm quod privatim. Hinc colligunt Testamentum, quod alias septem testes exigit, donationem causa mortis, quæ alias quinque testes requirit, valere coram duobus apud Judicem, si apud acta insinuetur. Præsumi namque omnem inetum & dolum abesse, ubi judex suum decretum interposuit. Vide *Wurtisernum 1. pract. 1. obs. 11.* 62 Clementino.

63 De quibus vide §. 28. *Inftit. de actionibus.* An idem est in stricti juris judiciis? Accurs. ait, *arg. l. 27. l. 28. ff. cod. l. 40. verfic. Dicebam, ff. de reb. credit.* Idem confirmat Cujac 10. *obferv.* 34. Donellus vero negat pacta stricti juris judiciis (puta stipulatione & mutuo) adjecta parere actionem sive ante, sive post, sive incontinenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, *l. 17. ff. cod.* adde *l. 9. ff. de non numerata pecunia:* quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est, *l. 99. in princ. ff. de verb. oblig.* Hinc sequi pacta sui naturæ contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veram puto: sin usum, sublata utpote hodie differentia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

64 Non propria: sed actio empti, si junctum est pactum emptioni: locati vero, si locationi: idem dicatur in similibus. 65 Id est, pactum incontinenti adjectum format actionem, *l. 7. §. 2. ff. cod.* 66 Adde *l. Harm. 9. §. 21.* 67 Ex continenti, *l. 7. §. 5. verf. Sed hoc. ff. cod.* seu tempore contractus, *l. pen. ff. de pactis. inter empt.* statim, *l. 27. ff. cod.* in ingressu contractus, *d. §. 5. verf. Idem Marcellus. iv λεγῷ, 11. Eclog. 1. cap. 5.* initio contractus, *l. 5. ff. de pact. inter empt.* Id est, antequam contractus perficeretur, id est, nondum contractu perfecto, non post contractum jam perfectum cum nondum lex contractui data esset. 68 Pacta ex intervallo parunt exceptionem. *Ex intervallo* fieri, est contractum subsequi, fieri ὑστέρον, *Eclog. Dict. loc.* re jam contracta, post contractum jam perfectum. 69 Si pacto subjecta sit pœnæ stipulatio, optio stipulatori datur, ut aut stipulatione utatur aut exceptione, si modo accepto ferat pœnam, deque ea non petenda cautionem interponat. *l. Harm. 9. §. 16.* adde *eundem ibid. §* 10. 70 Pacto pœna promitti potest: at peti non potest, nisi stipulatio sit subjecta. 71 Stipulatione pacto subjecta, non ex pacto quod antecessit stipulationem, sed ex stipulatione quæ subsecuta est agitur, *l. 27. ff. cod.*

1 Et res debita, & pœna ejus loco simul peti non potest.

2 *Mos judiciorum* quid? quid receptus in ipsis judiciis nec improbatus legibus.

3 Quo jure nitebatur actor ad id postulandum? puto conventione pœnali, de qua hic agitur: Ut merito possis hinc colligere, neque stipulatione fieri posse, ut creditor propria authoritate bona debitoris in se transferat, circa solemnem juris observationem, idque ea de causa constitutum, ne via fœneratoribus pateat. In hac quæstione lex hæc tota prorsus occupata est.

4 Id est, non servato juris ordine, cum nulla sententia præcesserit, *l. 58. ff. de re judicata.*

5 Rę. *Valeriano.*

6 Adde *l. pactum 4. ff. de pæt. cont. l. 3. ff. de collat. l. ultim. ff. de suis.*

7 Pactum hoc veritum est litteris.

8 Huc res redit: An quis hereditatem suam contractu inter vivos, puta dotis vel societatis omnium bonorum, in aliquem, præsertim in liberos, deferre possit? vel ita: An successiones pactis vel stipulationibus possint obstringi? Negatur *ut hic. & l. 5. ff. de pactis conventis. l. 4. ff. de inutil. stip.* Contrarium exstat in *l. ult. ff. cod. vers. nisi ipse forte.* Idem quoque negat Leonis *const.* 19. sed & praxis teste Masserio: & ita judicatum fuisse in Senatu Tholozano & Parisiensi Paponius retulit 20. *Arrest. 2. Arrest. 1.* Atqui hoc testandi tolleret, quam tolli jus non patitur. Respondeo, libertatem non tolli, sed restringi: ut mox dicetur plenius. 9 Hoc non servatur, ut paulò ante diximus. 10 Donatio omnium bonorum, puta præsentium & futurorum, non valere hinc colligunt. *arg. l. stipulatio hoc modo concepta 61. ff. de verb. oblig.* sive testamento fiat hujusmodi donatio, sive contractu. vide *Clarum 4. sent. §. donatio. & Socinum regula 108.* Non idem est si quis donat ei bona sua, vel omnia bona sua mobilia & immobilia. His enim casibus tenet donatio, quia libertatem de bonis futuris testandi sibi non abstulit, sed ea sibi excepisse præsumitur: Quid si alieno meam hereditatem donavi? non valet donatio: hoc enim genere testandi facultatem mihi abstuli, quod jus non patitur. *Bart. l. ult. ff. cod. Clarus d. loco.* Quid si donavi tibi omnia mea bona, & usumfructum eorum mihi excepi, ut de eo non possim testari? Non valet donatio. Nam ut donatio omnium bonorum valeat, oportet ut quod donator sibi reservat, ejus conditionis sit, ut de eo testari possit. de quo Clarus 4. *sent. §. donatio. q. 19.* Et hæc regula ita vera est, ut donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum non possit confirmari juramento. *Roland. à Vall. 1. cons. 39. num. 1. 2.* Goth. Negat Chassan. *Rubric. 7. §. 12. verb. s'il ne luy s'eſt expreſſement. num. 5. usque ad num. 11.* Tholosan. *decis. 454. & 455.* adde Alciat. *b. l.* Ans. 11 Adde *l. 1. ff. cod.* 12 Precaria subtitutio mutuo consensu remitti potest. *l. 11. ff. cod.* potest etiam remitti, non mutuo. *l. 1. ff. cod.* & breviter: Spes futuræ successionis, seu fideicommissum sub conditione relictum, pendente conditione pacto remitti potest, si causa subsit. 13 Solempni tamen, vix enim in Jurisconsultorum libris ulla renunciatio hereditatis reperietur, nisi formalibus & difertis verbis expressa, *ut hic, & l. 2. 3. ff. de transact.* vide *Hotom. consil. 8.* 14 *Synopſ. Basil. cod. c. 58.* 15 Pactum non requirit scripturam ut hic. *1. Harm. 9. §. 8.* ut & divino hereditatis, *l. 21. ff. cod. l. 5. ff. de transf.* vide *l. 9. ff. de fide instr.* pignus. vide *l. 4. ff. de fide instr.* venditio. *l. 10. ff. de fide inſt. l. 3. ff. de fide & jure haſtæ.* locatio. *l. 24. ff. de locato.* nuptiæ. *l. 9. ff. de nuptiis.* emancipatio. *l. 11. ff. de fide inſt.* pignus, hypotheca. *l. 4. ff. de pignorib. l. 4. ff. de fide inſt.* Usurarum stipulatio. *l. 1. ff. de uſuris.* societas. *l. 4. ff. pro ſocio.* & generaliter, Scriptura in nullo actu requiritur *Nov. 73. c. 8.* Eos tamen excipe, in quibus scriptura more ac solennitate, vel partium conventione necessario requiritur. vide *l. 17. ff. de fid. inſt.* velut in testamento scripto. *l. 21. ff. de teſtamentis.* emphyteusi. *l. 1. ff. de jure emphyteutico.* literarum obligatione: sententia definitiva. *l. 2. ff. de ſent. ex periculo.* in legitimandis per matrimonium liberis in concubinatu susceptis. *l. 10. 11. vers. Sufficiat. ff. de natural.* in nuptiis Senatorum & honestiorum personarum. *Nov. 97. c. 4.* vel si jus πρωτοτοκίας, seu prior in hypotheca esse affectat. *Novell. 136. c. 3. l. ſcripturæ 11. ff. qui potiores:* in arbitrii homologatione. *l. 4. in fin. l. 6. ff. de arb.* in contestatione non numeratæ pecuniæ. *l. 6. §. 4. ff. de non num. Quæ. 100. c. 1. §. 1. vers. Conteſtatione.* in emancipatione. *l. 2. l. ult. de emancip.* in adoptione. *l. ult. ff. de adopt.* vide Speculatorem *tit. de inſt. edit. §. reſtat autem. vers. Aco vero*; Ferrariensem *in forma proluctionis teſtamenti 13. in verbo, coram.*

16 Τὰ πράκτα, *Synopſis*, id est, venditoris aut rei venditæ. 17 Si uni correis debendi fit pro sua persona liberatio, tacitè videtur creditor cum eo pactus, *ne pro ſuorum correorum perſonis conveniatur*: futurum alioqui, ut si non ea formula liberatus fit, ob reliquos possit conveniri. *l. 2. 3. ff. de duobus reis.* Goth. Si alter ex duobus reis portionem suam solvat, an & quatenus inde obligationis divisio inducatur, ita ut is pro rata alterius amplius conveniri non possit. Vid. Donell. Gilken. Pac. Purpurat. Thoming. *decis 47.* Hartmann. Pistor. *quæst. 9.* Ronchegal. in *l. nihi duo. ff. de duob. reis.* Leonin. *emendat. lib. 5. cap. 4. num. 8.* Ans. 18 *Synopſ. Basil. cod. c. 60. 1. Harm. 9. §. 30.* & *1. tit. 16. §. 6,* 19 Puta paganos, non milites. 20 Ἐπὶ παράκλησιν, ubi in aciem prodeunt. *Synopſ. Harmenop.* 21 Non valet conventio inter duos facta de mutua successione. *l. 4. ff. de inutilibus ſtip.* (eam Græci vocant ἀλληλοκληρονομίαν) vide *1. Harm. 9. περὶ ἀλληλοκληρονομίας.* nisi inter commilitones. *ut hic. l. 4. ff. de inutil. ſtipul.* in ipso procinctu, ἐπὶ παρατάξῃ ἐξόντας, 21. *Eclog. 1. c. 60. Harm. d. loco.* non valet inter virum & uxorem. vide Cujac. 16. *obſ. 39. & ad l. 20. ff. de verb. obl.* Valebit ergo hujusmodi conventio inter solos milites? Paponius 20. *Arreſt. 2. Arreſt. 1.* ait, usu hodie receptum esse in Gallia, præsertim inter nobiles, ut in societate omnium bonorum alter alterum heredem possit instituere: Hotomanus *conſil. 1.* scribit, hujusmodi donationes inter vivos reciprocè factas valere: præsertim, ut familiæ conserventur, vel si inter cognatos & agnatos fiunt. *ſol. 7. & ſol. 48. & ſeq.* Idem ex communi opinione refert, hanc legem ad paganos extendi communi omnium gentium usu. Hujusmodi confraternitatem in Germania initam & contractam ann. 1373. inter Ducem Saxoniæ & Landgravium Hassiæ & aliam diverso tempore inter Ducem Saxoniæ & Marchionem Brandeburgensem: & in Gallia quoque talem donationem initam inter Dominos d'Alegre: in Italia inter Dominos de Molza, & breviter passim valere hujusmodi conventiones refert Cynus, Bald. Castrens. Salicet. ad *l. ſi pater 5. ff. de inoff.* Hippolytus *ſingulari 150.* & 233. Tiraquell. ad *l. ſi unquam. num. 10. ff. de revocandis donat.* Mynsinger 2. *obſ. 33.* Dixi ad *l. 5. ff. de pactis conventis.* 22 Imo pactum mutuæ successionis non valet. *l. 70. ff. de her. inſt.*

23 Rę. ipsis IV. & III. AA. Coss. id est, A. D. 290.

De rerum Dominio.

XX. Iidem AA. & CC. Martiali.

TRaditionibus 24 & usucapionibus 25 dominia 26 rerum, non 27 nudis 28 pactis transferuntur. 29 PP. Kal. Jan. ipsis V. & IV. AA. CC. Conss. 293.

De divisione & transactione.

XXI. Iidem AA. & CC. Eusebio.

CUm proponas, inter vos sine 30 scriptura placuisse *fratrum suorum successiones æqua ex partibus dividi*, & transactionis causa probari possit hanc intercessisse conventionem: exceptione 31 te tueri potes, si possides: Quod si adversarius tuus teneat 32; ex hoc placito nullam actionem natam esse, si tibi stipulatione non prospexisti, debes intelligere: nec adversario tuo transactione uti 33 concedendum est, nisi 34 ea quæ placita sunt, adimplere paratus sit. PP. Kal. Maii, Fausto II. & Gallo Conss. 298.

De tutoribus & curatoribus.

XXII. Iidem AA. & CC. Archelao.

PActum curatoris 35 *recipere minorem quantitatem* paciscentis, adultæ ætatis suffragium, ne noceat, efficiet: tutores 36 enim & curatores exigentes pupillis & adultis debitum, non eriam remittentes 37 præstant obligationis liberationem. PP. XVIII. Kal. Decembr. *Sirmii* ipsis VII. & VI. AA. Conss. 299.

De filio.

XXIII. Iidem AA. & CC. Honorato.

FIlius 38 paciscendo 39, aut debitum accipiendo: nihil detrahit patris obligationi. PP. XVII. Kalend. Decembr. *Sirmii*, ipsis VII. & VI. AA. Conss. 299.

An pactum cum quibusdam factum aliis prosit.

XXIV. Iidem AA. & CC. Dominæ.

SI actionem legati, vel fideicommissi, quam adversus heredes mariti 40 quondam tui habuisti, te adfectione 41 heredum aliis remisisse probetur, exceptionem pacti contra debitores 42 instituenti, actiones nocere tibi minime posse intelligis 43. PP. XVIII. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. III. Conss. 300.

De pacto debitorum.

XXV. Iidem AA. & CC. Euhemero.

DEbitorum pactionibus 44, creditorum petitio nec tolli, nec mutari potest. S. IV. Kalend. Maii, *Sirmii*, CC. III. Conss. 300.

De pacto successorum debitoris.

XXVI. Iidem AA. & CC. Corneliæ.

PActo successorum debitoris ex lege 45 duodecim tabularum æs alienum hereditarium pro portionibus quæsitis singulis ipso jure divisum, in solidum unum obligare creditori non potest: Quod & in honorario succedentibus jure locum habet. De chirographis itaque communibus exhibendis coheredem, vel non perfectis in divisione placitis convenire, quanti tua interest, potes. PP. III. Id. Octob. *Variani*, CC. Conss. *

De stipulatione pactum confirmante.

XXVII. Iidem AA. & CC. Aurelio Chresimo.

PEtens ex stipulatione, quæ placiti servandi causa secuta 46 est: seu antecessit 47 pactum, seu post ftatim interpositum sit, recte secundum se ferri sententiam postulat. S. VI. Idib. Novemb. *Heraclea*, CC. Conss. *

24 Subint. fructis à domino ex justa causa: idque jure gentium. *l. 2. ff. de crimine ſtellionatus, l. 7. in fin. ff. pro emptore, 11. Ecl. 1. c. 61. Ulp. 7. l. 9. ff. de donationibus inter virum & uxorem, l. 13. ff. de diſtract. pignor.* id est, traditione eaque nuda. Nuda non est quæ causam habet ac titulum non quemvis, sed alienationis causam continentem. *l. 31. ff. de adquir. rer.* Il contrario, solus titulus dominium non transfert, nisi sequatur traditio, *l. 15. ff. de rei vindicat.* Ad hæc, Traditio non fit cujusvis rei. *l. 70. ff. de contr. empt.. l. 83. §. 5. ff. de verb. obl. l. 182 ff. de reg. §. 8. Inſt. de rer. diviſ.* a quavis persona. *l. 1. ff. de fundo dotali. l. 22. ff. de admin. tut. Novell. de non alienandis reb. Eccleſiaſt 7. c. 1. & 120. c. 7. §. 1.* adde *caſum legis 3. ſuper eod.* aut quavis forma, de qua dicam ad *l. 2. ff. de acquir poſſ.* Effectus traditionis est, In adquirendo dominio tempus traditionis magis considerari quam tituli: qua de re dicetur ad *l. 15. ff. de rei vindic* Illud interim adjiciendum, quibusdam casibus dominium transferri & ad nos redire sine traditione: qua de re quoque dicetur ad *l. 6. ff. quando dies leg.*

25 Si traditio facta fit à non domino, idque fit jure civili. vide *l. 3. ff. de uſucapionibus.* de quibus dicam ff. *de uſucapion. transformanda.* Hinc colligunt, Directum dominium præscriptione non transferri, sed utile tantùm dominium. de quo vide

Si

Socinum *reg. 97.* 26 *Dominium*, est jus de re corporali perfectè disponendi, nisi lex obstet: estque unienm numero & subftantia. *l. 14. §. 2. ff. de except. rei.* habet tamen qualitates diversas, hinc directum, utile, vel quasi dominium. Utile interdum concurrit cum directo ut in Emphyteuta aut ei repugnat, vide *Ferrariensem in forma libelli actionis realis, 2. in verbo jure dominii vel q. 9.* 27 Οὐ μὴν διὰ ψιλοῦ συμφώνου, non nudo pacto, *Synopſis d. c. 60.* ὁ μὲν ψιλὸς συμφωνος. *ibid. c. περὶ ψιλῆς ἕσεως, c. 69.* id est, non nudis tantum pactis. 28 *Nuda pacta* hic intellige quæ traditione destituuntur: nuda, ut in *l. 1. ff. de pign. act. §. 44. Inſt. de rer. diviſ. l. 8. ff. de action empt.* Pacta au obligationes dixeris, nihil interest. *V. 3. ff. de obligationibus & action.* 29 Transferuntur etiam aliis modis. Sunt enim alii modi transferendi dominii, quam traditio & usucapio. vide *l. ult. ff. quando dies legat.* sed hi modi, de quibus hæc constituone traditur, usitationes sunt aliis. Verum quæri potest, cur non dominia pactis transferuntur? Dic, quia rerum dominia a naturali possessione coeperunt. vide *Cujac. ad l. 1. ff. de uſucap.* adde *l. obligationum 3. ff. de obl.* 30 Vide *l. 17. ff. cod. l. 9. ff. de fide inſtrum.* Divisio fit interdum instrumentis interpositis. *l. 35 ff. eod.*

31 Possidenti ex causa transactionis justa competit exceptio. 32 *L. 26. ff. familiæ.* 33 Cur ita? vide *l. 45. ff. eod.* 34 Cum affectu scil. *l. 28. ff. de tranſactionibus.* Nemo mihi imputare potest, sibi promissum non servari, quando primus ipse promissum non servat. vide *c. 75. de reg. in 6.* Adversario fidem contractus servare non cogimur, si eam ipsemet non servavit: fides frangenti non servatur: sed nec juramentum, (cui inest tacita conditio, *ſi ipſe fidem ſervaverit*) quia pœna non committitur ei, qui hac de causa recusavit contractum servare. vide *l. ult. ff. de non numerata pecunia, l. 14. ff. pro ſocio.* Quin quod magis est, ad pœnam contra adversarium potest agere. Plura vide apud Rolandum a Valle *1. conſil. 57. num. 19. ad 24.* Socinum *regula 149.* Fidem frangenti fides frangatur eidem. 35 Idem in patre, qui in præjudicium filii renunciare successioni & hereditati 1200. aureorum, pro summa mille aureorum non potest. *l. 11. ff. de jure deliberandi l 25. ff. de fideicomm. l. 10. ff. de tranſactionib.* vide Hotom. *conſilio octavo.* 36 Tutoribus pupilli debitum exigere concessum est: at non remittere. *l. 28. §. 1. ff. cod.* donare, diminuendi causa transigere. *l. 17. & 28. §. 5. ff. de admin. tut.* pupillum spoliare, *l. 7. §. 3 ff. pro emptore:* deteriorem ejus conditionem facere. *l. 15. 28. §. 1. ff. hoc tit.* 37 Imo remittere possunt: sunt enim dominorum vice *l. 56. §. 4. ff. de furtis. & l. 157. ff. de reg. jur.* Solve: Sunt domini loco, cum pupillum non spoliant. dicta autem lex 56. agit de transactione litis dubiæ, cujus eventus dubius ac incertus pupillo oneri esse poterat. 38 Adde *l. 4. ff. ſi aliena res pignori, l. 30. ff. cod. l. 22. ff. de ſolution.* Idem in affini vel quasi sine mandato, vide *Bald. hic.* 39 Id est, pactum debitori patris faciens de non petendo. Quid si alimentorum, vel etiam valetudinis causa, vel ut studiis liberalibus erudiretur, vel ut legatione fungeretur, nummum accepit, num illis casibus pater obligabitur? Sic sane. Hoc ex pietate paterna colligimus. vide *l. 5. ff. ad S. C. Macedonianum.* & ipsa necessitate. Nemo enim venito vivere potuisse intelligitur. *l. 2. in fin. ff. de alimentis. pupill.* 40 Maritus uxori legare & fideicommittere potest. 41 Id est, si probaveris te legata remississe aliis quam veris heredibus, vel si cum tibi mens ea fuisset legata remittendi veris heredibus, tu opinatis ac falsis remiseris: tale pactum veris heredibus non proderit. Cur ita? quia speciali quadam priorum affectione potuisti legatum remittere veris heredibus tibi ignotis, nullaque affectione tibi conjunctis, aut forte inimicis. 42 Id est, contra veros heredes. 43 Unde? superius dixi.

44 Quantumvis debitores inter se paciscantur, creditori nihil deperit. *l. 39. ff. de negotiis.*

45 Sensus est: Lege 12. tabularum singuli heredes pro portionibus quæ eis sunt quæsitæ, *l. 1. in fin. ff. ſi cert. pet.* tenentur. Quid si coheredi suo alicui reliqui coheredes onus æris alieni dissolvendi injunxerint, ea lege, ut vicissim nomina hereditaria (chirographis ei traditis) exigat? possunt inter se quidem ita pacisci: non tamen in creditorum necem & fraudem. *l. 3. ff. familiæ.* Quid si heres ille creditoribus non solvit? coheredes in eum agent, partim de chirographis communibus exhibendis, partim in id quod sua interest. 46 Hic agitur de stipulatione pactum subsequente: ideoque malè hinc colligunt, pactum ex continenti adjectum stipulationi inesse ex parte actoris. Hotom. tamen hic legit *facta.* 47 Id est, si in instrumento (*pactum* enim hic sumi oportet pro instrumento pactum continente) pacti narratio stipulationem subsequitur, vel pactum. Quod ut intelligatur, sciendum est eam esse naturam stipulationis & pacti, ut pactum stipulationem inutiliter subsequatur. Stipulatio pacto adjecta obligat, at non è converso. At si scripturæ seu instrumenti ordinem intuebimur, pacti narratio, & antecedere, & subsequi stipulationis narrationem potest. Natura igitur pactum stipulationem non potest subsequi, sed scriptura. vid. Donellum *hic:* & Cujac. 19. *obſerv.* 34. In eo tamen sunt diversi, quemadmodum & Hotom. Cujacius *d. loco in medio & fine.* pactum stipulationi adjici posse incontinenti tantum ait: idque in solam utilitatem rei, non actoris: Hotomanus vero *9. Illuſtr. 34. fol. 243.* scribit, pactum confestim adpositum contractui stricti juris in adminiculis inesse ex parte actoris: ex intervallo ex parte rei. Donell. vero, utrovis modo, id est, sive ante, sive post adjici intuitiver pro actore existimat *ad l. 13. ff. eod. num. 33.*

Si certo anno quod convenerat, datum fuerit.

XXVIII. Idem AA. & CC. Leontio.

SI certis [1] annis, quod [2] nudo [3] pacto convenerat, datum fuerit: ad præstandum in posterum indebitum solutum obligare non potuit eum qui pactum fecit, nisi placitis stipulatio intercesserit. S. III. Non. Decemb. *Burdoxi*, ipsis VIII. & VII. AA. Conss. 303.

De feriæ præscriptione, & juris sui renunciatione.

XXIX. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI quis in [4] conscribendo instrumento sese confessus fuerit, *non* [5] *usurum fori* [6] *præscriptione* [7] *propter* [8] *cingulum militiæ* [9] *suæ, vel dignitatis* [10], *vel etiam sacerdotii* [11] *prærogativam*, licet antea dubitabatur [12], si [13] oporteret eandem scripturam tenere: & eum, qui hoc pactus est, non debere adversus suam conventionem venire: vel licentiam ei præstare, discedere quidem ab scriptura, suo autem jure uti: sancimus [14], Nemini licere adversus pacta sua venire, & contrahentes decipere: Si [15] enim & ipso Prætoris Edicto, [16] *Pacta conventa, quæ neque contra leges, neque dolo malo inita sint, omnimodo observanda sunt*: quare & in hac [17] causa pacta non [18] valeant: cum [19] alia sit regula [20] juris antiqui, *omnes* [21] *licentiam habere, hoc, quæ pro se introducta sunt, renunciare*: Omnes [22] itaque Judices nostri hoc in litibus observent: & hujusmodi observatio, & ad pedaneos [23] judices, & ad compromissarios, & arbitros electos perveniat: sciturі, quod si neglexerint, etiam litem [24] suam facere intelligantur. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* Post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Factum de hereditate viventis.

XXX. Idem A. Johanni P. P.

DE quæstione tali à Cæsariensi [25] advocatione interrogati sumus: Duabus vel pluribus personis spes alienæ hereditatis fuerat ex cognatione forte ad eos devolvendæ: pactaque inter eos inita sunt pro [26] adventura hereditate; quibus specialiter declarabatur, *Si ille mortuus fuerit, & hereditas ad eos pervenerit, certos modos in eadem hereditate observari*: vel, *si forte ad quosdam ex hu hereditatis commodum pervenerit, certas pactiones evenire*. Et dubitabatur, si [27] hujusmodi pacta servari oporteret. Faciebat autem eis quæstionem, quia adhuc superstite eo, de cujus hereditate sperabatur, hujusmodi pactio processit: & quia non sunt ita confecta, quasi omnimodo hereditate ad eos perventura, sed sub duabus conditionibus composita sunt, *si ille mortuus fuerit, & si ad hereditatem venerint hi qui hujusmodi pactionem fecerunt*. Sed nobis omnes hujusmodi pactiones odiosæ esse videntur, & plenæ tristissimi & periculosi eventus: Quare enim, quodam vivente [28] & ignorante de rebus ejus quidam pacisscentes conveniunt? Secundum veteres [29] itaque regulas sancimus, *Omnimodo hujusmodi pacta, quæ contra bonos* [30] *mores inita sunt, repelli*, & nihil ex his pactionibus observari: nisi ipse forte, de cujus hereditate pactum est, voluntatem [31] suam eis accommodaverit, & in ea usque ad extremum vitæ suæ spatium perseveraverit: tunc etenim sublata acerbissima spe, licebit eis illo sciente [32] & jubente hujusmodi pactiones servare: Quod etiam anterioribus [legibus &] constitutionibus [33] non est incognitum, licet à nobis clarius est introductum. †. Jubemus etenim, neque donationes talium rerum, neque hypothecas penitus esse admittendas, neque alium quemquam contractum: cum in alienis [34] rebus contra domini voluntatem aliquid fieri, vel pacisci, secta temporum nostrorum non patiatur. Dat. Kal. Novemb. *Constantinopoli*, post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

1 Non, si quis quid præstat fuerit, ideo continuò intelligitur, [illegible] in id obligatus, ut idem in perpetuum præstet deinceps. *Demid.* vel ita: Omne perpetuæ præstationis pacto veritio etiam aliquot annorum præstatione adquiri non potest, sed stipulatione, *l.* 1. *ff. de superfic. l.* 31. *ff. de oper. libert.* vel ita, Rei indebitæ per aliquot annos præstatio non obligat ad perpetuam præstationem, nisi præstatio uniformiter continuata est, ut debita (quod hic cessat) & tempore immemoriali: quo casu non est necesse allegare, vel probare aliam causam: quia tanti temporis observatio habet vim constituti: ubi constat de præstatione causali, sufficiunt decem continuorum annorum præstationes, & ita intelligе *l.* 6. *ff. de usuris*: ne alioquin cum hac dissideat: adde *l.* 1. *ff. de agricolis, & censitis*. vid. Molinæum *in tract. de usuris, quæst.* 19. *n.* 200. *ff. amæn.* 20. *n* 205. Triennii tamen tempus in casu *l.* 1. *ff. de filiocommissa* sufficit: ut & in reliquis præstationibus quæ causam evidentem habent.

2 Puta quinquaginta annos *Synops. Basil* 11. *tit.* 1. *c.* περὶ διάδε σεως γάμου 76.

3 Χωρὶς ἐπερωτήσεως, sine stipulatione, *Synops. Basil. eod.*

4 Id est, si quis in ipso contractu, aut instrumenti contractus. Ex cujusmodi pacto jure civili nascitur actio: jure prætorio exceptio & replicatio. 5 Vide ad hunc locum Socinum *reg.* 339. 6 Foro quisque in suo conveniendus. Forum peculiare fortimur ratione militiæ, dignitatis, sacerdotii. Si alio loco convenimur, competit nobis exceptio. De exceptionibus declinatoriis adversus jurisdictionem, vide Oldendorp *c.* 6. *Enchiridii, except.* 7. 7 Id est, exceptione. Porro fori præscriptioni renunciat, qui hoc adversario largitur, ubi conventus ab eo fuerit, se ad suum forum vel judicem suum litem non revocaturum: majus est expresse consentire in quemvis judicem, quàm simpliciter polliceri, se ad eum judicem non iturum, ad quem jure possit revocare. Priore casu in quemvis judicem consentitur: posteriore, non consentitur, sed in eos tantum, quos judices jure communi haberes, si miles non esses. Itaque in hac hypothesi, tametsi miles non possit revocare adversarium ad judices privilegio datos, non ad quosvis, tamen trahetur ab adversario, sed ad eos tantum, quorum esset jurisdictio, si donatus privilegio non fuisset. 8 Id est, occasione militum, &c. Fori præscriptio, seu exceptio tribus ex causis hic competit, propter militiam, dignitatem, sacerdotium: igitur militi, magistratui, & sacerdoti competit 9 Milites apud magistrum militum. *l. pen. ff. de jurisdict. omnium jud.* Clerici apud Præsidem in provinciis, apud P. prætorio in urbe conveniri possunt. *l.* 31. *ff. de episc. audiend.* 10 Vid. *l.* 7. *ff. de jurisd.* 11 *L.* 51. *ff. de episcopis. Nov.* 136. *c.* 1. 12 Fortè ex *l. si convenerit.* 18. *ff. de jurisd.* Verum ibi licuit ante aditum judicem pœnitere. Alias additone fit competens. 13 Græca locutio, *si*, pro *An*, ut *l.* 30. *ff.* 14 Pacto renunciare foro possumus. 15 Prima decidendi ratio. 16 Quod proponitur *l.* 7. *§.* 7. *ff. de pactis*. 17 Foro possumus renunciare. 18 Imo valere debet, præsertim re integra. *l.* 18. *ff. de jurisd.* Solve: dicta l. 18. negat pactum nudum ad fori renuntiationem sufficere. Aliud est autem in pacto vestito cohærentia contractus, *ut hic*. 19 Secunda decidendi ratio satis infirma, multis enim casibus renunciare non licet juri suo: puta dotis privilegio, *l.* 2. *ff. de pactis dot alib.* alimentis. *l.* 8. *in pr. ff. de transf.* cautioni usufructus. *l.* 1. *ff. de usufr.* Verum dici potest, quemque juri pro se introducto posse renunciare, lege nominatim id permittente, vel si publica utilitas in eo non vertatur. 20 Eodem pacto ex regulis juris jus à se inductum confirmat Justinian. *l.* 30. *ff. eod.* 21 *L.* 7. *§.* 14. *l.* 31. *l.* 43. *l.* 46. *in fin. ff. eod. l.* 4. *§.* 4. *ff. si quis caution. l.* 41. *ff. de minorib. l.* 24. *§.* 8. *ff. de damno. l.* 21. 27. *ff. de reg. jur.* 22 Nota genera judicum qui sequuntur Pedanei, compromissarii, arbitri, electi. 23 Judicum alii pedanei, compromissarii, arbitri. 24 *Litem suam facere* quid, vide in *l. ult. ff. de extraord. cogn.* 25 Ne dicas Cæsaris advocatum cum Accursio, sed urbis Cæsaræ & Palestinæ advocatos: unde Palestina advocatio dicitur, *l.* 13. *ff. de legitimis heredibus. l.* 27. *in pr. ff. de fidejuss.* 26 Corvina conventio est pacisci de viventis hereditate, eo ignorante, *l.* 2. *§.* 2. *ff. de vulgari, l.* 1. *§.* 21 *ff. de collat. bonor.* Goth. De pacto futuræ successionis vide Tessaur. *decis.* 225. Alciat. & Purpurat. *h. l.* & si fiat insciо eo, de cujus bonis agitur, Merend. *lib.* 1. *controv. cap.* 17. 18. 19. Ans. 27 Id est, an: ut *l.* 29. *ff. eod.* 28 Viventis non est hereditas. Ideoque si quis ita emerit, *pro se fuisse filis & heredibus*: vel si quis ita concesserit, *mihi, & filis, & heredibus*: vel ita heredem instituerit, *me, liberos meos & heredes*, liberi mecum non concurrunt, quia me vivo heredes non sunt. Aliud erit si quis *me, & filios heredes* instituerit. v. *Graff. lib. sent. §. her. q.* 4. 29 Ita veteribus regulis suas decisiones confirmat Justinianus, *l.* 29. *ff. eod.* 30 *L.* 6. *ff. eod.* 31 *D.* 1. 46. *ff. de her. inst.* 32 Eo, de cujus successione agitur, sciente, jubente, adde, & ne quidem in mortis articulo revocante, de ejus hereditate, licet viventis pacisci possumus. Imo non possumus, eo etiam permittente; confirmatur enim spes paciscentium, qui nihil non ausuri sunt in eum, ex cujus morte sperant aliquid. Ad hæc, is de cujus successione quis paciscitur, de sua hereditate transferenda pacisсens non obligatur, *l.* 15. *ff. eod. l.* 5. *ff. de pact. convent l.* 4. *ff. de inutil. stipul.* Ergo nec pacisсentibus consentire Solve: hoc nostro casu, qui consentit hereditatem suam, non promittit absolute, cum ante mortem suam voluntatem mutare possit. 33 *L.* 2. *C. Th. fam. ercisc.* 34 *L.* 1. *ff. de pign. & hypoth. l.* 38. *§.* 4. *ff. de verb. obl.* Rem alterius donare non possumus.

TIT. IIII.

DE TRANSACTIONIBUS [35].

De pactione vel transactione facta cum quibusdam ex tutoribus vel curatoribus.

I. Imp. Antoninus A. Celerio.

NEQUE pactio, neque transactio cum quibusdam ex curatoribus [36] sive tutoribus facta, auxilio cæteris est in his, quæ separatim communiterve gesserunt, vel gerere 37 debuerunt. Cum igitur tres curatores habueris, & cum duobus [38] ex his transegeris: tertium convenire non [39] prohiberis. Dat. Kalend. Maji, Gentiano & Basso Conss. 212.

De metu litis.

II. Idem A. Luctatio.

CUm te proponas cum sorore tua de hereditate transegisse, & ideo *certam pecuniam ei te debere* cavisse: etsi [40] nulla [41] fuisset quæstio hereditatis, tamen propter timorem [42] litis transactione interposita, pecunia [43] rectè cauta intelligitur: ex qua causa si fisco solvisses [44], repetere [45] non posses: & si non [46] solvisses, tamen jure conveniris. PP. III. Id. Aug. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De actione administratæ curæ.

III. Imp. Alexand. A. Tulliæ.

AGe cum Geminiano [47], quod pater ejus curator tibi datus negotia tua gesserit: & si apud judicem negabit se hac actione teneri, quoniam [48] transactio & [49] Aquiliana stipulatio [50] interposita est: judex contemplatione [51] judicii quod bonæ [52] fidei est, quæret, de quanta pecunia nominatim transactum sit: &, si apparuerit de minore transactum [53], quantam pecuniam reliquam ex administratione curæ deberi probatum fuerit, solvere eum jubebit [54], quod non in stipulationem Aquilianam obligationis jure tantum deductum est, quanta erat quantitas pecuniæ quæ debebatur. Dat. Prid. Idib. August. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

IV. Idem A. Numidio.

ACtione administratæ curæ ab eo, qui legitimæ ætatis annos complevit, in Aquilianam stipulationem deducta, & per [55] acceptilationem extincta, nullam [56] aliam superesse [57], nisi de dolo intra [58] concessa tempora [59], non ambigitur: nisi specialiter etiam [60] de dolo transactum sit. PP. II. Non. Martii, Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De transactione cum herede tutoris sine scriptura.

V. Idem A. Evocato.

CUm te transegisse cum herede [61] quondam tutoris tui profiteris, si id post legitimam [62] ætatem fecisti, frustra desideras, ut à placitis recedatur: licet enim (ut proponis) nullum [63] instrumentum intercesserit, tamen si de fide contractus confessione [64] tua constet: scriptura quæ [65] probationem rei gestæ continere solet, necessaria non est. PP. Kal. Mart. Albino & Æmiliano Conss. * [66]

De Querela inofficiosi, de actione ex stipulatu, vel præscriptis verbis.

VI. Idem A. Pomponius.

CUm mota inofficiosi querela matrem vestram cum diversa parte transegisse, ita [67], *Ut* [68] *partem bonorum susciperet* [69], *& a lite discederet*, proponatis: instaurari quidem semel omissam [70] querelam per [71] vos, qui matri heredes extitistis, juris ratio non [72] sinit: Verum, si fides placitis præstita non est, in [73] id quod interest, diversam partem recte convenietis: Aut [74] enim stipulatio conventioni subdita est, & ex stipulatu actio competit: aut, si omissa verborum obligatio est, utilis actio, quæ præscriptis verbis rem gestam [75] demonstrat, danda est. PP. VIII. Idib. Jan. Agricola & Clemente Conss. 231.

De procuratore.

VII. Imp. Gord. A. Junio militi.

TRansactionis [76] placitum ab eo interpositum, cui *causa actionem* [77], non [78] *decisionem litis* mandasti, nihil [79] petitioni tuæ derogavit. PP. XIV. Kalend. Januar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De alimentis.

VIII. Idem A. Licinio

DE alimentis [80] præteritis [81], si quæstio deferatur, transigi potest: De futuris autem sine [82] Prætore, seu Præside interpo-

35 II. *ff.* XV. 2. *C. Th.* 9. *C. Gregoriano & Hermogeniano. tit. de pactis. & transf.* περὶ διαλύσεων, II. *Eccl.* 2. I. *Har.* 10. 1. *Extra* 36. Transigere est causam seu litem. *l.* 16. *ff. eod. l.* 1. *ff. eod* controversiam. *l.* 14. *ff. eod.* vel futuram. *l.* 2. *ff. eod.* vel pendentem, aut motam. *l. ult. ff. eod.* dubiam tamen. *l.* 12. *ff. eod.* incertam, nondum finitam. *d. l.* 1. *ff.* confensu. *l.* 13. *l.* 41. *ff. eod.* certa conditione *l* 25. *ff. eod* certa lege. *l.* 14. *ff. eod* id est, aliquo dato. *l.* 6. *l.* 38 *ff eod. l.* 65. *§.* 1. *ff. de cond. indeb.* retento. *l* 21. *ff. eod.* vel accepto. *l.* 24. *ff. eod.* vel promisso. *l.* 2. *l.* 37 *ff. eod.* finire. *l.* 10. *l* 16. *l.* 29. *ff. eod l* 1. *ff. eod* ac decidere. *l.* 7. *l.* 17. *ff. eod.* 36 Idem si cum uno fidejussore. Pactum enim ab altero ex duobus fidejussoribus factum nihil prodest. *l.* 15. *§.* 1. *ff. de fidejuss.*

37 Curatores & Tutores non modo tenentur ex male gestis, seu ex his quoque quæ debent gerere. Quamquam is etiam *male gerere* dicatur, qui quæ gerere debeat omittit.

38 Qui transigit cum duobus sibi obnoxiis, tertium tacite liberasse non censetur. *l.* 15. *ff. de tut. & rationib. l.* 3. *ff. eod. l.* 3. *ff. Res inter alios acta.*

39 Cur non prohiberis, cum obligentur plures tutores in solidum & in eo sunt correi. *l.* 38. *l.* 55. *in pr. ff. de adm. tutor. l.* 5. *ff. arb. tutel.* & pactum unius correi alteri prosit. *l.* 25 *ff. de pactis, l.* 3. *§.* 2. *ff. de lib leg.* Pactum fuit personale quod alteri non prodest. *l.* 25. *§.* 1. *ff. de pactis.*

40 De lite nondum mota possumus transigere. *l. ult ff. eod.*

41 Imo non est transactio, nisi rei dubiæ, *l.* 1. *ff. eod. l.* 22 *ff. de in jus vocando. l.* 2. *ff. si quis caut.*

42 Propter litis metum transactioni locus est. Satis est ad transactionem litis metus. Hoc ipsum quod à lite discedatur, causa videtur esse transigendi. *l.* 65. *§.* 1. *ff. de cond. indeb.*

43 Pecunia transactionis nomine cauta jure peti potest.

44 Quid? quam summam, num dicemus vicesimam hereditatis, quæ fisco solvebatur, ut vult *Cujac.* 9. *obs.* 24. Aut verò id quod Luctatius ex transactione dare debuit sorori suæ, cui fiscus jam successerat, ut vult Accurs. & Hot. aut certè qui sorori successisset, ut vult Donellus?

45 *L.* 23. *ff. eod.* Solutum transactionis causa non repetitur.

46 Promissum transactionis causa condici non potest.

47 Herede tui curatoris scil. 48 Prima dubitandi ratio hinc sumitur, Nam lis per transactionem finita prætextu minoris quantitatis instaurari non potest. *l.* 28. *in fin. ff. ad Treb.* 49 Altera dubitandi ratio hinc sumitur. Nam Aquiliana stipulatio actionem perimit. *l.* 4. *ff. eod.* 50 Id est, acceptilatio. Solet enim Aquilianæ stipulationis verbo acceptilatio, quæ illam sequitur, intelligi. *l.* 5. *l.* 15 *ff. eod.* & e contra. vide *Cujac.* 5. *obser.* 36. 51 Decidendi ratio. 52 Negotiorum gestorum actionem intelligit. *§.* 28. *Inst. de act. l.* 7. *ff. de negotiis, l.* 5. *ff. de obl. & act.* 53 Transactum esse quantitatem pecuniæ, quam ex administratione, & *Hal.* 54 Cur ita? vide *l.* 5. *ff. eod.* 55 Actio per acceptilationem extingui solet. Extincta semel actio resuscitari non potest altero invito. Atqui dixeris, eum qui accepto tulit deceptum fuisse? Antiqua ei non restituetur, sed ejus loco dabitur de dolo actio, nisi transigendo dolum quoque remiserit adversario. 56 Cur non tutelæ & curæ? quia subtilitate juris Aquiliana stipulatio, licet dolo male facta, tutelæ administrationi interposita, ipsius tutelæ actionem extinxit. *l.* 9. *§.* 3. *ff. eod. l.* 36. *ff. de verb. obl.* 57 Doli actio subsidiaria est ei, qui dolo inductus reo debitori accepto tulit debitum, *ut hic*, & *l.* 1. *§. si quæ ff. de dolo*: quemadmodum & metus causa actio ei datur, cui acceptilatio metu extorta: *l.* 21. *§. si metu. ff. quod metus causa.* 58 Doli actio olim annua: jure novo, biennalis est. *l. ult. ff. de dolo.* 59 Biennium. *l. ult. ff. de dolo.* 60 Si de dolo transigendum, specialiter dolum remitti oportet. 61 Heredes tutorum tutelæ tenentur. 62 Transactio legitimè facta à majore 25 annis non rescinditur. 63 De eo dixi ad *l.* 17. *ff. tit. prax.* adde *l.* 17. *ff. de fid. instr.* 64 Confessione adversarii nulla melior & efficacior haberi potest probatio. vide *Roland. à Valle* 1. *cons.* 21. *n.* 2. Idem præstat & operatur confessio, quod publicum instrumentum. *Bald.* 65 Instrumenta sunt in id inventa ut probent. 66 Id est, A. D 207. Quod si ita est, neque error est in Consulibus, tribuenda hæc lex non Alexandro, verum Severo. Atque ita fuerit hæc lex à Triboniano prima omnium hoc titulo constituenda. 67 Solet enim transactio interponi dato aliquo vel retento, *l.* 38. *ff. eod.* 68 Negotium hic quodnam gestum est? Do ut des. Nam actor hic remittit actionem, ut ei pars hereditatis detur. 69 Conciliationem *h. l.* 6. *cum l* 27 *ff. de inoffic. test.* vide apud Vachin. *lib.* 1. *controv. cap.* 10. Ans. 70 De querela inofficiosi potest transigi. 71 Justam defuncti transactionem heredes rescindere non possunt. 72 Imo sunt: quoniam transactio inofficiosi querelam integram relinquit. *l.* 27. *in pr. ff. de inofficioso.* Dic aliud esse in filio qui querelam instituit, aliud in ejus herede. *l.* 15. *§.* 1. *l.* 5. *in fin. cum l. seq. ff. de inoffic.* Cur aliud? quia hæredi alia actione succurritur: æquum fuit gravem actionem inofficiosi non concedi. Defuncti enim existimationem lædit institutæ inofficiosi actio. *l.* 2. *l.* 5. *ff. eod.* Quod si quæris quæ sint illæ actiones, quibus hæredi succurratur. dic, *ut verè verum*]. *eod.* 73 Qui injustam transactionem impugnat, tenetur in id quod interest. 74 Ob non servatum nobis fidem transactionis, id quod interest petimus, vel ex stipulatu (si stipulatio transactioni intervenit; aut præscriptis verbis, si stipulatio omissa. 75 Præscriptis verbis actio rem gestam, id est, ipsum factum demonstrare solet. *l.* 2. *ff. de revoc. iis quæ in fraud.* vide quæ notavi *ff. de præsc. verb.* hinc etiam colligunt, Transactionem contractum esse innominatum, cum detur ex ea præscriptis verbis actio. 76 *L.* 2. *C Gregor. eod.* 77 Actionis executor, litisve procurator transigere, decidere, solutionem acceptare non potest. *l.* 13. *ff. de pactis. l.* 86. *ff. de solut.* 78 Actionem causæ habentis procuratoris, & decisionem litis habentis differentia Hic non, ille transigere potest. 79 Imo deroga videtur. Nam post litem contestatam, procurator efficitur rei dominus. *l.* 11. *ff. de dolo except.* Solus procurator, de quo hic agitur, procurator ad negotia gerenda, non ad litis decisionem fuit. 80 De alimentorum transactione hoc paucis notandum: De alimentis testamento, codicillis aut mortis causa donatione relictis, transigere non possumus. *l.* 8. *§.* 2. *ff. eod.* nisi perierint, *ut hic*. Atqui de futuris etiam pacisci possumus. vide *Tit. Donellum n.* 8. ergo & transigere? proniores fuit homines ad transigendum, quam ad pacisсendum. Pacisсentes donant *l.* 1. *ff. eod.* transigentes etiam aliquod modicum præsens accipiunt vel retinent. *l.* 35. *ff. eod.* 81 Cur de præteritis alimentis transigere licet, de futuris non licet? Nemo in præteritum vivit, licet jam vixerit, ea tamen nunquam ad præteritam vitam à defuncto fuerunt destinata, ideoque hoc casu contra testatoris voluntatem rectè non transigitur. 82 Cur de alimentis testamento relictis transigere vetatur: non ut non egeat legatarius (id enim falleret in divite, ac præterea alimenta legata potest quis gratis remittere) non ut honos præcipe habeatur voluntati defuncti: nunquam enim transactio permitteretur. Dicendum ergo est, prohiberi non præcise, sed causa cognita.

terpositа transactio nulla auctoritate juris censetur. PP. x. Kal. Jan. Pio [1] & Pontiano Conss. 239.

De possessione.

IX. Idem A. Agrippino.

SI super [2] possessione, quæ tibi quæsita est, cum quæstionem patereris à fratre uxoris tuæ, pactum conventum, & stipulatio inter vos (ut allegas) interposita est, *Ut, si 3 intra diem certum idem adversarius tuus decem aureos tibi numerasset, possessione ei cederes: vel 4, si eam inferre quantitatem non curasset, ulterius quæstionem non patereris*: & is, qui ita spopondit, promisso satis non fecit: consequens est, te, ad quem res pertinet, vim [5] ab eo pati non debere: Cujus [6] rei gratia, Vir Clarissimus præses [7] provinciæ interpellatus, [8] vim [fieri] prohibebit [9]: præcipuè cum, etiam si in [10] rem diversæ parti actio competeret, hujusmodi pactione [11] propter utilem exceptionem posset submoveri. PP. VI. Id. April. Gordiano Aug. II. & Pompeiano Conss. 242.

De lite non revocanda.

X. Imp. Philippus A. Apollophaniæ.

FRatris tui filiis de paterna successione, ac statu etiam nunc contra [12] fidem sanguinis, itemque placitorum, [13] quæstionem inferre parum probe postulas: nullus etenim erit litium [14] finis, si à transactionibus bona fide interpositis cœperit facile discedi. PP. Prid. Kal. Apr. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

De fideicommisso reciproco.

XI. Impp. Valerianus [Galienus] AA. & Valerianus *Nobilu Cæsar* Cajano militi.

DE fideicommisso à patre inter te, & fratrem tuum vicissim [15] dato, *si alter vestrum sine liberis excesserit vita*, interposita transactio rata [16] est: cum fratrum concordia [17] remoto captandæ mortis alterius [18] voto improbabili retinetur: & non potest eo casu rescindi, tanquam circumventus sis: cum pacto tali consenseris: neque eam [19], cui subveniri solet, ætatem agere te proponas [20]: nec, si ageres, iisdem illis de [21] causis in integrum restitutionis auxilium impetrare deberes. PP. XV. Kal. Decemb. Valeriano & Gallieno AA. utrisque II. Conss. 256.

De administratoribus civitatu.

XII. Iidem AA. Primo.

PRæses provinciæ examinabit, utrum de [22] dubia [23] lite transactio inter te & civitatis [24] tuæ administratores facta sit: an ambitiose [25] id, quod indubitate deberi posset, remissum sit: nam priore [26] casu ratam manere transactionem jubebit: posteriore vero casu, nocere civitati gratiam [27] non sinet. PP. XVI. Kal. Mart. Æmiliano & Basso Conss. 260.

De metu & dolo. De domino & servo.

XIII. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Probæ.

INterpositas [28] *metus causa transactiones, ratas non haberi* Edicto [29] perpetuo continetur [30]. Nec tamen quilibet metus ad rescindendum ea, quæ consensu terminata sunt, sufficit: sed talem metum probari oportet, qui salutis [31] periculum, vel corporis cruciatum [32] contineat. †. Ad vim tamen, vel dolum arguendum qualitas causæ principalis non [33] sufficit: Unde, si nihil tale probari potest, consensu quæstiones terminatas minime instaurari oportet. Sed quoniam eum, cum quo te transegisse commemoras, ex ancilla [tua] natum, servum tuum esse adseveras: si [34] vera sunt quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat: nec enim dubii juris est, dominos cum [35] servis suis paciscentes, ex placitis teneri atque obligari non [36] posse. S. IV. Non. April. *Byzantii*, ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Si à transactione recedatur.

XIV. Iidem AA. Sopatræ.

SI diversa [37] pars contra placitum agere nititur [38], æquitatis ratio suadet [39], refusa [40] pecunia (cum & [41] tu hoc desideras) causam ex integro agi. PP. IV. Non. Jul. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De Aquiliana stipulatione, & acceptilatione.

XV. Iidem AA. Pontio.

UT [42] responsum congruens accipere possis, insere [43] pacti exemplum; ita enim intelligemus, utrum sola conventio fuerit, an etiam Aquiliana stipulatio, nec non & acceptilatio secuta fuerit: quæ si subdita esse illuxerit, nullam [44] adversariæ tuæ petitionem hereditatis, vel in rem specialem competere palam est. PP. XV. Kal. Aug. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De lite non resuscitanda.

XVI. Iidem AA. & CC. Cælio.

CAusas [45] vel lites transactionibus legitimis finitas, Imperiali rescripto [46] resuscitari non [47] oportet. S. V. Id. Mart. ipsis V. & IV. AA. Conss. 293.

Si is, qui quid transactionis causa accipit, de conventione resiliat.

XVII. Iidem AA. & CC. Marcello.

CUm proponas ab ea, contra quam supplicas, litem, quam tecum habuit, transactione decisam: eamque acceptis [48] his, quæ negotii dirimendi causa placuerat dari, nunc de conventione resiluisse: ac petas, vel pacto stari, vel [49] data restitui: perspicis, siquidem de his reddendis *manente [50] transactionis placito*, statim stipulatione, *si contra fecerit*, prospexisti, & viginti-quinque annis major fuerit: quod exceptionem [51] pacti [52], & [53] actionem [54] datorum habeas: Quod si nihil tale convenit: exceptio tibi [55], non etiam eorum, quæ dedisti, repetitio competit, parta securitate, PP. V. Id. Jun. ipsis. AA. V. & IV. Conss. 293.

De publicis criminibus.

XVIII. Iidem AA. & CC. Valenti.

TRansigere [56] vel paciscì de crimine [57] capitali, excepto [58] adulterio [59], prohibitum non est: in aliis [60] autem publicis criminibus, quæ sanguinis pœnam non ingerunt, transigere non licet, citra [61] falsi [62] accusationem. S. III. Kal. Septemb. AA. Conss. 293.

De instrumentis post transactionem repertis.

XIX. Iidem AA. & CC. Irenæo.

SUb [63] prætextu instrumenti post reperti transactionem bona fide finitam rescindi, jura non patiuntur. [64] †. Sane si per se, vel [65] per alium subtractis instrumentis, quibus veritas arguì potuit, decisionem litis extorsisse probetur; siquidem actio superest, replicationis auxilo doli mali pacti exceptio removetur: si vero jam perempta est, intra constitutum tempus tantum actionem de dolo potes exercere. Dat. IV. Kal. Octobr. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De vi transactionis. De nocte.

XX. Iidem AA. & CC. Antistiæ

NOn [66] minorem [67] auctoritatem transactionum, quam rerum judicatarum esse, recta ratione placuit: si quidem, *Nihil ita fidei [68] congruit humanæ, quam ea quæ placuerant, custodiri*: Nec [69] enim ad rescindendum pactum sufficit, quod hoc secunda [70] hora noctis intercessisse proponas: cum nullum tempus sanæ [71] mentis majoris vigintiquinque annis consensum repudiet. S. IV. Kal. Octob. ipsis AA. Conss. 293.

De simulata emptione.

XXI. Iidem. AA. & CC. Geminiano.

CUm ea, quæ transactionis causa dari [72] aut retineri convenit, velut [73] emptorem eum, quem accipere placuerat, obtinere præscribitur: his, quæ simulate [74] geruntur, pro infectis habitis, frustra ficti [75] pretii postulatur numeratio. S. V. Non. Octob. ipsis AA. Conss. 293.

---

1 Ulpio.
2 De *Hal.*
3 Transactio fieri potest sub conditione.
4 Quin etiam possidendi causam nobis stipulari possumus.
5 Is, cui transactione libera fundi possessio cessa est, vim pati non debet.
6 Minas aut vim inferentem repellit Prætor officio suo: vel potius interdicto Uti possidetis. *l. 1. ff. uti possidetis.*
7 *L. ult. ff. quod metus causa. l. 1. ff. uti possidetis.*
8 Judex officium suum non impertitur nisi rogatus. Vide tamen hic Decium.
9 *L. ult. ff. quod metus.*
10 Ex hac pactione exceptio datur adversus actionem in rem, *ut hic*, recte: duplex enim retinendæ possessionis via est, aut exceptio, aut interdictum. *l. 1. §. 3. ff. uti possidetis.*
11 Transactio potest fieri sola promissione, hoc est etiamsi nihil datum sit.
12 Patrui nepotibus ex fratre contra fidem sanguinis quæstionem status, & successionis paternæ movent.
13 De statu & successione transigere licet.
14 *L. 16. §. eod.*
15 Vid. *l. 16. §. de pactis, & l. 1. eod.*
16 Et ita abrogatur sententia apud *Paul. 4. sent. 1. §. 13.*
17 Quæ, cùm rata sit, summopere retinenda.
18 Votum mortis alterius improbandum.
19 Id est, non es minor.
20 Minor non restituitur adversus transactionem.
21 In reciproca remissione minor non restituitur: quia ubi par conventio est, lædi nemo intelligitur.
22 In eo transactio differt à pacto, *l. 1. ff. eod. 1. Harm. 10. §. 14.*
23 Dubietas, nota causaque transactionis. *l. 1. ff. eod.*
24 Dubitandi ratio elicitur hoc ex loco: quoniam hic administrator plerumque tutor appellatur, & sicut tutor aut curator domini locum obtinet. *l. 27. ff. de admin. tutor.*
25 Id est, gratiosè. *l. eod. l. 4. in pr. ff. de decretis ab ordin. faciend.* quodcumque fit gratiosè in perniciem Reipub. nullius est momenti.
26 Transigere administrator Reip. vel civitatis potest: at non donare. Aliud est enim donatio & administratio. *l. 7. ff. de donat. l. 7. §. si tutor. 3. ff. pro emptore. l. 2. §. jus reipublicæ 8. ff. de admin. rerum.*
27 Civitatis administrator transigere potest de re civitatis, at non debitum liquidum remittere.
28 X. *Eclog. 2. ex lib. 14. tit. 2. c. 21.*
29 *L. 1. ff. quod met.*
30 In genere, at indefinite: videtur hinc Edictum ad quemcumque metum pertinere.
31 Vide *l. 8. §. de rescindenda*: hinc videtur metus reverentialis excludi; ut fit sensus Transactionem inter patrem & filium habitam valere, nec rescindi metus reverentialis prætextu: cum is tantum metus transactioni sit contrarius, qui salutis periculum, &c. inferat: quod in filiabus verum esse negat Hotomanus. *consil. 7.*
32 Τιμωρίας, *Synopsi. Basil. d. loco.*
33 Imo qualitas facti sufficit. *l. 10. §. de rescind.* Solve: facti qualitas, id est, atrocitas sufficit. *l. 9. §. de his quæ vi.* Causa, id est, personarum qualitas non sufficit. *l. 6. d. tit. l. ult. ff. quod met. caus.* Qualitates personarum, puta si patronus, *ut hic.*
34 Nec enim falsis precibus Principes indulgent.
35 Transactio inter dominum & servum non consistit. *l. 6. §. an servus, l. 36. §. de liberali l. 4. ff. de judiciis.* An idem in adscripto? vide *Cujac. 12. observ. 35.*
36 Teneri posse videbatur. nam pacto naturalis obligatio constituitur. *l. 95. §. naturalis ff. de sol.* Est vero servus naturalis obligationis capax. *l. 13. l. 64. ff. de cond. ind. l. 14. ff. de obl. & act.*
37 Id est, adversa, quæ transactionis causa aliquid acceperat.
38 Adde, & sic ipsam non impedias, quominus, transactione irrita, causa ad priorem statum redeat.
39 Imo dissuadet: Nam cum jus transactionis edicto sit confirmatum, publicum videtur: jus autem publicum pacto mutari non potest, *l. jus publicum 38. ff. de pactis.* Dic, paciscì nos non posse adversus Edictum jubens aut prohibens. *l. 7. §. ait prætor. ff. de pactis.* posse, si Edictum permittat. *l. 41. ff. de minoribus.*
40 Transactione rescissa mutuo partium consensu, quidquid aut ab uno, aut hinc & inde datum & acceptum fuit, restitui oportet, *l. 17. §. eod.* adde *l. 41. §. eod. l. 96. §. 1. ff. de solut.*
41 Adversus transactionem utroque consentiente instaurari lis potest.
42 Transactio ipso jure tollitur per acceptilationem ei subjunctam. *l. 2. l. 3. §. de acceptilat. l. 4. l. 32. hoc tit.* Quid si non sit subjecta? per exceptionem tolletur: idque Prætoris beneficio. *l. 28. §. eod.* Idem in re judicata est. *l. 11 ff. de except. rei judic.* aliàs transactione, ut re judicata, finiri lites dicuntur, *l. 20. §. eod. l. 1. in fin. ff. ad Tertull.*
43 Jus ex facto oritur.
44 Acceptilatio perimit omnem transactionem. *l. 4. §. eod. l. 32. §. eod. l. 3. §. de acceptilationib. l.* 10. §. eod.
45 *Synopsi. Basil. 11. tit. 2. cap. 24. 1. Harmen. 10. §. 10.*
46 Papon. *Notar. 15. cap. Des rescripts contre transactions.*
47 Cur non oportet, cum capite damnatos restituat, *l. 27. ff. de pœnis, l. 6. §. pen. ff. de injusto?* Rescriptum illo casu nemini damnosum est, alias non admitteretur. *l. 3. l. 7. §. de precibus, l. 2. §. nisi no* 10. *ff. ne quid in loco publico. l. 12. in pr. ff. de religios. l. pennult. ff. de hered. instit.*
48 *L. 24. §. eod.*
49 Alternativæ petitionis genus observa, vel pacto stari, vel datum restitui; adde *l. 14. §.*
50 Possumus hanc clausulam transactioni adjicere, *si quid contra hanc transactionem fecerit, neque audiatur, & eo amplius, quod à me transactionis causa, acceperis, restitues, l. 16. ff. eod. Synopsi. eod cap. 27.*
51 Ex stipulatione actio: ex clausula exceptio competit.
52 Si adversus transactionem quid molitur.
53 Imo alterutrum tantum competere videtur: quoniam qui à transactione recedit, commodum ex ea percipere non debet: iæc enim repugnant, actum oppugnare, & ex eo commodum quærere. *l. 8. §. meminisse 14. ff. de inoffic. t. §. pennult. ff. de jure fisci.* Denique transactione resoluta, datum ejus causa condicitur, *l. 23. in pr. ff. de condict. indebiti.* Præterea qui à transactione recedit, fidem & naturalem æquitatem violare videtur, *l. 1. ff. de pactis.*
54 Id est, repetitionem.
55 Nolenti scil. à transactione recedi. Sic itaque distinguendum: Indulges adversario restitutionem? restituere à te pecuniam acceptam tenetur. *l. 14. §. eod. l. 40. §. eod.* Non vis transactionem rescindi? dupliciter tibi consultum: habes enim vel exceptionem & datorum repetitionem, si ejus repetitionem stipulatus fis, rata manente transactione: aut si id non fis stipulatus, iolam exceptionem. *l. 23. §. pennult. in fin. ff. de condict. indeb.* Illud amplius est, juratam transactionem oppugnantem, infamia notari, *l. 41. §. eod.* privari dignitate. *l. 17. §. de dignitatibus.* stellionatus teneri, ideoque puniri exilio, aut ejus loco pœna pecuniaria, arbitrio judicis. vid. *Ferrar. in forma, ut pacta ferventur. 36. in verbo Transact. 7. n. 13. in fin.*
56 *Synopsi. eod. c. 26. 1. Harm. 10. §. 3.*
57 Non capitali. *Hotomanus 21. Illustr. fol. 141.*
58 Hæc verba desunt in C. Gregor. *Cujac. 6. obs. 11.* Azo putat maritis hodie permissum transigere, & paciscì cum suis uxoribus adulterii nomine. *Novell. 134. c. 10.* Goth. Hæc verba ab imperito interprete addita putat. Ant. Fab. *conject. 2. conj. 20.* vid. Alciat. & Purpurat. *b. l.*
59 Tribus quæstionibus res tota definiri potest. Primo, Num adulterii crimen capitale semper fuerit apud Romanos. de quo vid. quæ notavi *ad l. 39. in fin. §. de adult.* Deinde, An de adulterio paciscì liceat. Postremo, An de eodem liceat transigere. De utraque quæstione dicam. *ad l. 10. §. de adult.*
60 Publicorum criminum alia sanguinis pœnam ingerunt: alia non ingerunt. In illis, paciscì licet: in his, non licet. Cur tam varie? Licet cuique reo quovis modo sanguinem suum redimere. *l. 1. ff. de bonis eor.* licet etiam accusatori desistere: quia si non probaverit, puniendus est eadem pœna, qua reus. *l. ult §. de accus.* puniri tamen volunt pœna pecuniaria. *l. 3. in fin. ff. de prævaricat.* sed & à quovis potest accusari, *l. 5. in fin. ff. de vi public. Hatma. 1. Pract. 20. observ.* Aliud omnino dicendum videtur (& sic admitti hujusmodi transactionem) si justam accusator desistendi occasionem habuit; potuerunt enim probationes ei deesse: sin justam neglexit, puniri. *l. 2. §. de abolitionibus 2. Alciat. 5. paradox. 11.*
61 Id est, nisi de falso. *11. Eclog. 2. c. 26. & 1. Harm. 10.* Accusf. *bic, 9.* Bartol. *bic n. 4.* Bald *bic in pr.* Salic. Alex *bic.* Cujac. 6. *obs. 11. & 19. obs. 39.* Delrio *bic. n. 141.* Alii aliter interpretantur, hac nimirum sententia, Neminem de criminibus, quæ pœnam capitalem non ingerunt, posse transigere, quin falsum committat. *Alciat. bic.* quin in falsi accusationem incidat *Donel. bic. n. 51. 56. & seq.* nisi falsi accusationem subire velit, sine falsi crimine. *Hotoman. 21. Illust. fol. 142. Sans commettre & estre fauisseté, Imbert sur in Enchiridio in verbis, En quel cas est permis de transiger*, Sans soy fousmettre & estre accusé de faux, *Popon. 1. Notar. 6. c. des transactions, fol. 418.* Citra, pro Sine, usurpatur in *l. 3. §. de usur. l. 1. §. si res alien. pign. l. 7. §. de servis exportandis l. 8. §. 6. 17. 20. ff. de transact.* Posteriores notant hoc etiam fervari in Gallia, ubi de falso transigere non licet. At forte de jure licuit transigere de falso. Prioris sententiæ interpretes hoc voluerunt: posteriores negant. qua de re dicam suo loco *ad l. 7. §. de falsis.* Quid? paciscì licuitne de falso? Ibi dicam. Cur potius falsi hic teneatur, qui transegit de crimine non capitali, quàm capitali? quia revera falsum committit. Quod falsum seu quam falsi speciem? dum verum dissimulat, prævaricatur: dum desistit ab accusatione, tergiversatur. *l. 1. in pr. ff. ad SC. Turp.* & hoc quidem Azo animadvertit *bic*, & Accursius in *l. de crim. 10. §. de adult.* cujus sententiam video a Donello *bic* defendi *num. 68. 69.*
62 Num omne falsi crimen capitale est? vid. quæ dicam *ad l. 7. & 16. §. de falsis.*
63 *Syn. Basil. 11. tit. 2. c. 27. & 1. Harm. 10. §. 14.* Goth.
64 *L. 15. §. 3. §. de re judic.* ubi Goth. *l. Lucius. §. ult. ff. ad S. Trebell.* adde *l. 2. ff. de jurejur. l. 20. §. h. t.* Pro diff. allegatur. *l. 3. §. 1. ff. de transact. l. 36. ff. de V. O. l. 5. C. de donat. l. 65. §. 1. ff. de Condict. indeb.* nec obst. h. l. per ea quæ tradit Zanger. *de except. part. 3. cap. 15. num 27.* vid. Alciat. *b. l.*
65 Qui per se vel per alium instrumenta adversarii subtraxit, ut cum eo transigeret utilius, transactione non juvatur, *ut hic.* An aliud, si uterque justa ignoratione ductus, vel neuter in dolo? hoc velle videtur lex 29. *§. eod.* & ita forte est intelligenda. *l. 78. in fin. ff. ad SC. Trebell.* quæ negat dari restitutionem adversus transactiones factas cum herede (cujus justa est ignorantia) gravato fideicommissi restitutione: utcunque quadrupli læsio ea contineatur, Imo, ut sit neuter in dolo, si tamen transactum est ex testamento, ac postea reperti sunt codicilli, competet actio ei qui læsus erit. *l. 3. §. 1. ff. hoc tit.* Ad hæc, qui sic transegit, de suo jure non vilis veris instrumentis decidit. Nulla est autem transactio non visis neque cognitis verbis testamenti. *l. 6. ff. eod. l. 1. §. 1. in fin. ff. testamenta. quemadmod.* Solve: inter ignorantes transactio valet, testamentariis causis exceptis, *ut §. reip. l. 35. ff. de rejud.* & pupilli. *l. 3. §. de jure reip.* Ecclesiæ. *Bald. bic.* Idem in jurejurando à judice inopia probationum delato *l. 31. ff. de jurejurando*: in quibus propter instrumenta reperta litis à finitione recedimus.
66 Imo minor est: Nam ex re judicata in factum, & ex jurejurando datur actio, *l. 8. §. de reb. cred.* non ex transactione. *l. 27. & l. seq. ff. de jurejur.*
67 An idem si transactio jurejurando firmata? Cajus ait *in d. l. 31. in fin.* Rolandus à Valle refert, contrariam sententiam veriorem communi interpretum opinione esse, *1. consil. 13. n. 27.* huc refer Fornerium, *2. select. 9.* quod ex utraque nascitur exceptio, *l. 28. §. eod. l. 1. §. de exceptionib.* Harmenop. ait, transactionis majorem authoritatem esse. *1. tit. 10.*
68 *L. 1. ff. de pactis.* Goth. Vide Alciat. *b. l.* Zanger. *de except. part. 3. cap. 18. num. 49.* Minsing. *cent. 1. obs. 3.* And. Gail. *lib. 2. observ. 70.* Arium Pinell. *part. 1. cap. 4. num. 12.*
69 Noctu pacta, transactiones, stipulationes fieri possunt, *ut hic.* An & actus civiles, legitimi & legis actiones? Hoc quidam negant, ideoque noctu testamentum fieri non posse, licet noctu signari possit, *l. 22. in fin. §. qui testam.* quod non probo. Nam si nocte testamentum signari & subscribi potest, *Synopsi. Bas. 25. tit. 1. cap. 23. 5. Harm. 1. §. 10.* igitur & fieri nocte testamentum potest: uno enim & eodem actu testamentum fieri debet. *l. 28. C. de testamentis.*
70 Secunda noctis est nobis septima post meridiem. Quæ nobis hora septima post meridiem ea Romanis secunda hora noctis: huc refer, *l. 8. §. de feriis, l. 1. §. de manumiss. l. 3. §. de op. libert. l. 5. in fin. §. qui test. l. 2. §. de annuis legat. l. 7. §. de usucap. l. 2. in fin. §. de verb. sign.* Transactio noctu fieri potest, si testamentum noctu signari potest. *l. 22. §. 6. §. qui testam.* Potest etiam arbitrium ferri. An transactio? Oldend. negat. *arg. l. 2. §. 3. §. de orig. jur. l. 1. §. 8. §. quando appellandum.* adde *Soc. reg. 359. Nov. 82. c. 3. n. Oldend. d. c. 22. de rejud. n. Ripam tractatu de Nocturno tempore.*
71 Hora quavis sanæ mentis hominibus licet transigere. Tempus igitur transactioni non officit, sed mentis imbecillitas.
72 Transactio fieri solet, re aliqua data vel retenta. *l. 38. §. eod.*
73 Sensus est: Quoties in aliquo instrumento, dicis causa, scribitur rerum transactionis causa debere, emptionis nomine pretium ab eo peti non potest, quia ficti, id est, simulati pretii, vel simulatæ venditionis nulla petitio est, & ita veritas transactionis prævalet fictæ venditioni. *l. 55. ff. de contr. empt. l. 57. ff. de obl. l. 16. ff. de reg. jur.* Igitur ex transactione cui venditionis nomen accommodatur, venditi actio non competet.
74 Simulata pro infectis habentur. *ut plus valere quod agitur.*
75 *L. 9. in fin. §. de contrab. empt.*

De doli contestatione.

XXII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI [1] major transegisti, ad rescindendam transactionem de dolo contestatio [2] non sufficit. S. Kalend. Decemb. ipsis AA. Conss. 293.

De condictione indebiti.

XXIII. Iidem AA. & CC. Tatiano.

NEc intentio [3] creditorum Archimedori [4], cui alios successisse profiteris, si obligatus pro eo non fuisti, tenere te [5] potest: sed hoc integro [6] negotio tractari convenerat: nam cum jam quæstionem transactione decisam, & à te dari placitam, numeratam pecuniam proponas: hujus indebiti soluti prætextu, improbe tibi petitionem decerni postulas: cum [7] etsi tantum in stipulationem fuisset deducta, indebiti promissi velamento defendi non posses. Dat. VIII. Idus Mart. CC. Conss. 294.

De solutione partu.

XXIV. Iidem AA. & CC. Victorino.

SI [8] quidem ex causa transactionis acceptis [his,] quæ instrumento continentur, *mihi* [9] *amplius petes*, convenit, adversariam tuam exceptionis auxilio defendi perspicis. †. Sin vero certam quantitatem, quasi [10] solam ab ea debitam, reddere se debere: sine litis decisione confessa est: tam eam, quam residuam debiti partem petere minime prohiberis. S. v. Non. April. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De transactione vel donatione ob spem futuræ successionis facta.

XXV. Iidem AA. & CC. Marcellæ & Quirillæ.

SI majores viginti quinque annis cum parruo sive avunculo vestro transegistis, vel ei debita donationis causa sine aliqua conditione [11] remisistis: non idcirco [12], quod [13] hoc ejus hereditatis captandæ [14] causa, id est, spe [15] futuræ [16] successionis, vos feciſſe proponatis, aliis ei succedentibus instaurari finita debent. S. II. Id. April. CC. Conss. 294.

An transactio matri noceat liberis.

XXVI. Iidem. AA. & CC. Dionysiadæ.

TRansactione matris, filios ejus non [17] posse servos [18] fieri, notissimi [19] juris est. S. Id. Apr. CC. Conss. 294.

De ægroto.

XXVII. Iidem AA. & CC. Catoni.

SAnum [20] mente [21], licet [22] ægrum corpore, recte transigere, manifestum est: nec postulare debueras improbo desiderio, placita rescindi valetudinis corporis adversæ velamento. S. VII. Idus Maji, CC. Conss. 294.

De actu & scriptura.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Sapparitæ.

SIve [23] apud acta Rectoris provinciæ, sive sine [24] actis scriptura intercedente vel non [25], transactio interposita est: hanc servari convenit. †. Sed quoniam, *Ut* [26] *certum quid accipiat*, convenisse te, licet sine [27] scriptura, proponis, nec hujus rei causa stipulationem secuta esse: quamvis ex pacto non potuit nasci actio, tamen rerum vindicatione [28] pendente, si exceptio pacti opposita fuerit, doli mali vel in factum replicatione usa, poteris ad obsequium placitorum adversarium tuum urgere. Dat. III. Non. Jul. CC. Conss. 294.

De Speciebus post transactionem repertis: & de Errore.

XXIX. Iidem AA. & CC. Martiæ.

SUb [29] prætextu specierum [30] post repertarum: generali [31] transactione finita, rescindi prohibent jura. Error autem circa proprietatem [32] rei apud alium extra personas transigentium tempore transactionis constitutæ, nihil potest nocere. S. IV. Kal. Octob. CC. Conss. 294.

De dolo.

XXX. Iidem AA. & CC. Antonino.

TRansactione finita: cum [33] ex partibus tuis magis dolum intercessisse, quam eorum contra quos preces fundis, confitearis, instaurari grave, nec non criminosum tibi est. S. V. Idus Octob; *Cretæ* CC. Conss.

De clausula, Nihil amplius peti.

XXXI. Iidem AA. & CC. Proculo.

SI de certa [34] re pacto transactionis interposito hoc comprehensum erat, *nihil* [35] *amplius petit*: etsi [36] non additum fuerat, *eo nomine*, de cæteris tamen quæstionibus integra permaneat actio [37]. PP. IV. Idus Octobris, *Byzantii*, CC. Conss. 294.

De re judicata.

XXXII. Iidem AA. & CC. Cyrillo.

SI [38] causa cognita prolata sententia, sicut jure traditum est, appellationis vel in integrum restitutionis solennitate suspensa [39] non est, super [40] judicato frustra transigi, non est opinionis incertæ: Proinde [41] si non Aquiliana stipulatione & acceptilatione subsecuta competentem tibi actionem peremisti, Præses provinciæ usitato more legum rebus pridem judicatis effectum adhibere curabit. S. VIII. Kal. Novemb. CC. Conss. 294.

De evictione.

XXXIII. Iidem AA. & CC. Euchrusio.

SI pro fundo quem petebas, *prædium certis finibus liberum* [42] *dari* transactionis causa placuit, nec eo tempore minor annis viginti quinque fuisti, licet [43] hoc prædium obligatum post, vel [44] alienum pro parte fuerit probatum: instaurari decisam litem prohibent jura. Ex stipulatione sane, *si placita servari*, secuta est: vel, si non intercesserit, præscriptis [45] verbis actione civili subdita, apud Rectorem provinciæ agere potes. Si [46] tamen res ipsas apud te constitutas, ob quarum quæstionem litis intercessit decisio, fiscus vel alius à te vindicavit: nihil petere potes. S. V. Id. Novemb. *Melantiadæ*. CC. Conss. 294.

De administrate tutelæ obligatione. De hereditatis pollicitatione.

XXXIV. Iidem AA. & CC. Cyrillo & Ptolomaidi.

CUm donationis, seu [47] transactionis causa administratæ tutelæ debiti scientes vos obligationem fratri vestro remisisse proponatis, nec unquam volentibus [48] dolus inferatur: frustra de dolo querimini: Nec ad implendum promissum hereditatis propriæ pollicitatione [49] quisquam adstringitur. PP. VI. Idus Novemb. CC. Conss. 294.

De præsentia amicorum & de metu.

XXXV. Iidem. AA. & CC. Hammoni.

TRansactionem, quæ domini translatione vel actione peracta [50] seu peremptæ, finem accepit: cum ea amicis [51] etiam intervenientibus re vera ostenditur processisse, metus velamento rescindi postulantis professio detegit improbitatem. S. IX. Kalend. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

Si quod convenit, nec datum sit, nec offeratur.

XXXVI. Iidem AA. & CC. Achillæ.

SI major annis vigintiquinque transegisti, quamvis dari tibi placita repræsentata [52] necdum probentur: nec offerant hi qui conveniunt, ne [53] quid amplius ab his exigi possit, exceptionis proficit æquitas. S. VI. Id. Decemb. CC. Conss. 294.

De stipulatione pœnali.

XXXVII. Iidem AA. & CC. Basilicæ.

PRomissis [54] transactionis causa non impletis, pœnam [55] in stipulationem deductam, si contra factum fuerit, exigi posse constat. S. XII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

Quomodo transigitur.

XXXVIII. Iidem AA. & CC. Theodotioni.

TRansactio [56] nullo [57] dato, vel retento [58], seu promisso minime procedit. S. VIII. Kalend. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

De pœnitentia.

XXXIX. Idem AA. & CC. Martianæ.

QUamvis [59] eum, qui pactus est, statim [60] pœniteat [61], transactio [tamen] rescindi, & lis instaurari non [62] potest: & qui tibi suasit, intra certum tempus licere à transactione recedere, falsum adseveravit. S. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De scriptura. De Aquiliana stipulatione, & acceptilatione. De pœna.

XL. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio PP.

UBi pactum vel transactio scripta est, atque Aquilianæ stipulationis, & acceptilationis vinculis firmitas juris innexa est: aut ius secutis secundum leges accommodandus est consensus, aut pœna [63] una cum his, quæ data [64] probantur, ante cognitionem causæ (si adversarius hoc maluerit) inferenda est. Dat. III. Non. Jun. *Constantinop.* Eucherio & Syagrio Conss. 381.

De jurejurando.

XLI. Impp. Arcad. & Honor. AA. Rufino P. P.

SI [65] quis major [66] annis [vigintiquinque] adversus pacta vel transactiones nullo cogente imperio, sed libero arbitrio, & voluntate confectas putaverit esse veniendum, vel [67] interpellando Judicem, vel lupplicando Principibus, vel non implendo promissa: eas autem, *invocato* [68] *Dei omnipotentis nomine*, eo auctore solidaverit: non [69] solum notetur infamia [70], verumetiam actione privatus [71], restituta pœna [72], quæ pactis probatur inserta, & rerum proprietate careat, & emolumento, quod ex pactione vel transactione illa fuerit consecutus: Itaque omnia eorum mox commodo deputabuntur, qui intemerata pacti jura servaverint. †. Eos etiam hujus legis vel jactura [73] dignos esse jubemus, vel munere [74], qui nomina nostra placitis inserentes, *salutem* [75] *Principum*, confirmationem initarum juraverint esse pactionum. Dat. V. Idus Octobr. *Constantinop.* Olyerio & Probino Conss. 395.

1 *Synops. Basil.* 11. *tit.* 2. *cap.* 30. & 1. *Harm.* 10. §. 15.

2 *Kehg.* 2. *c.* 30. id est, protestatio facta extra judicialiter paulo ante vel paulo post cum amicis vel vicinis, absente eo qui cum transigitur, *leg.* 19. ff. *de ins qua vi.* paulo post ἀπὸ τῆς διαλύσεως. *Eccl. ibid.* 1. *Harm.* 10. *in fin.*) transactioni facta non obest.

3 Exceptio, non tam heres, opposita creditoribus hereditariis, est exceptio intentionis. *Bald. hic.* intentionis dicitur, quæ in facto vertitur. Ea juris exceptioni opponitur, juris exceptio est, quoties æquitas stricto juri opponitur. v. *Ubbend. c.* 3. *de except. n.* 5.

4 Artemidori. *Hal.*

5 *Te non potest*, quidam legunt, & male: sensus est, non heredem non teneri pacto defuncti, nisi vel pro eo obligatus fuerit: vel nisi ut heres solverit.

6 Id est, nulla quantitate creditoribus defuncti à te numerata.

7 Argumentum observa: cui denegatur indebiti promissi exceptio, multo magis ei denegabitur indebiti soluti repetitio. *l.* 65. §. 1. ff. *de cond. indeb.* adde *l.* 53. ff. *de reg. jur.*

8 Non præsumitur igitur facta hæc confessio animo transigendi.

9 Cui facta est promissio, *nihil amplius peti.* is debere desinit: debere, inquam, quis rei nomine, de qua agebatur: non aliarum. *l.* 31. ff. *eod.* igitur partis confessio reliquam debiti partem non extinguit: neque transactionis vim obtinet, ut hic. sic partis solutio in reliquam debiti partem litem non extinguit. dixi, *l.* 7. ff. *de except.* & *l.* 6. ff. *de solution.*

10 Sit hoc argumentum. Quinquaginta aureos debes, solve, hæc *actio.* Atqui vel chirographum vel mea confessio, qua niteris, nihil aliud arguit, quam me quinque redditurum, hæc *exempto.* Tua confessio qualitates alias non excludit: hæc *replicatio.* Rei veritas non opinio debitoris spectanda: hæc *decisio.*

11 Expressa. *l.* 1. ff. *de cond. ob caus.*

12 Regulariter enim ob causam datum causa non secuta condicitur. *l.* 1. ff. *de cond. caus. data.* 13 Hinc illud interpretum propositum in mente retentum nihil operatur. *l.* 7 ff. *de cond. ob causam dator.* adde 1. *Harm.* 10. *in fin.* 14 *L.* 11 ff. *de test. milit.* 15 Spei alicujus causa datum, spe non secuta, non condicitur. *l.* 3. §. *sed si servum* 7. ff. *de cond. causa data. l.* 12 ff. *de donat. ante nupt.* 16 Spes hæc inhonesta. *l. ult.* ff. *de pact.* 17 Posse videbatur quia mater ad liberalem causam exercendam admittitur. *l.* 3. §. 2. ff. *de liberali causa.* 18 *L.* 1 ff. *Res inter alios acta, l.* 13 ff. *de prob. l.* 6. 1. 10 ff. *de liber.* aut spurios. *l.* 29. *in fin. ff. de prob.* 19 Cur notissimi? jus libertatis pacto mutari non potest. *l.* 6. 1. 10 ff. *de libes ali causa.* Mater liberorum suorum libertatem transigendo minuere non potest. 20 Adde *l.* 3 ff. *qui testam. l.* 2. ff. *qui test.* 21 Alias mente non sana consentire non potest, qui sentire non posse dicitur. *l.* 8. ff. *de optione legata.* 22 Alias corpore affecto mens affecta minus sana est. *l.* 1. §. *apud Ulp.* 9. *l.* 4. §. 1. ff. *de edilitio. l.* 2. ff. *qui test.* 23 Καὶ ἐν ὑπὸ ὑπομνήμασιν καὶ χωρὶς ὑπὸ ὑπομνήμασιν καὶ ἐγγράφων, id est, & apud acta, & sine actis: & scriptura, & sine scriptura transactio facta stabilis est, *Synops. Basil.* 11. *tit.* 2. *c.* 36. & 5. *Harm.* 10. §. 2. 24 Transactio extra judicium fieri potest. 11. *Eccl.* 2. *c.* 36. 25 Transactio scripturam non requirit. v. *l.* 5. *in fin.* ff. *eod.* quæ scripturam non exigant; dixi *in l.* 17. ff. *de pact.* 26 Hoc sæpe evenit in transactionibus *l.* 37. ff. *eod.* 27 Transactio scriptura munita ex stipulatu actionem parit. 28 Casus, Præsta quod transactione te mihi dare oporteat, *actio.* Tibi non teneor, pactum enim nudum intercessit, quod actionem non parit. *Exceptio:* Atqui parum te juvat ista exceptio, cum dolo facias fidem non adimplens, *replicatio:* Promissor tenetur. *Decisio.* adde *l* 21. ff. *de pact l.* 27. ff. *de inoff.* 33. ff *cod.* 29 *Syn. Basil. cod. c.* 30. 30 Instrumentorum. 31 Id est, generalis transactio propter instrumenta de novo reperta non rescinditur. Generalis est, quotics rerum omnium nomine debitori fit acceptilatio: aliud erit, si acceptilatio fit rei certæ ac specialis. *l.* 1. *in fin* ff. *de reb. cred.* aut si coactus à judice tibi accepto tuli. *l* 31 ff. *de jurejur. l. ult.* ff. *de reb. cred.* aut si instrumenta mihi subtraxisti. *l.* 19. ff. *cod.* aut si ex falsi instrumentis sit transactum. *l. pen.* ff. *eod.* alios casus addidi. *ad l.* 19. hoc addendum, quamvis transactionem justa de causa à Principe rescindi posse. *l.* 27. ff. *de pœn.* adde *l.* 16. ff. *eod.* 32 *L.* 18 ff. *de rei vind.* 11. *Eccl.* 2. *c.* 36. 33 Qui dolum commisit, transactionis rescissionem petere non debet. *l.* 20. ff. *eod. l.* 2. §. 3. ff. *ad Vellcian. l.* 134. *in fin. ff. de reg. jur.* vid. *l.* 4 ff. *de revoc. don.* quid hoc sibi vult? 34 Περὶ μίας ὕλης. 35 Id est, de una re, *Synops. cod. c.* 39. & 2. *Harm.* 10. §. 20. ut certum sit hic idem quod unum. *dixi ad l.* 24. ff. *eod.* 36 *Ecl.* 2. *c.* 30. 37 Transactio generalis non extenditur ad ea, de quibus verisimiliter non est transactum, *ut hic*, quid enim si quis de depolito transegit, mutui autem actionem habebat. v. *Har.* 10. §. *ult.* 38 *Syn. Bas. cod. c.* 40. & 1. *Har.* 10 §. 4. *l.* 4. *C. Greg. eod.* 39 *L.* 7. *in pr. ff. eod.* aut ignoretur an sit judicatum. *l.* 11. ff. *eod.* 40 Super judicato non subsequuta appellatione frustra transigi, non est opinionis incertæ. *l.* 4. *C. Greg. eod.* judicatum est res certa. Transigitur autem de re dubia: ideoque super judicato non potest transigi. 11. *Ecl.* 2. *c.* 40. & *l.* 23. §. 1. ff. *de cond. indeb.* potest tamen res adjudicata donari. *Paul.* 1. *sent.* 1. §. *ult.*

41 Id est, quin. *Donellus hic. n.* 27. & *seq.*

42 Id est, non pignoratum.

43 Id est, licet is fundus sit evictus: hinc collige, ratione evictionis non rescindi transactionem, dari tamen actionem præscriptis verbis. adde *l.* 28. ff. *cod.* vid. *omnino Jos. Ludovicum decis.* 101.

44 Duæ quæstiones hinc nascuntur: an si prædium, quod transactionis causa datum est, vel obligatum vel alienum fuerit, resolvi possit transactio, eo petente, cui talis fundus datus fuerit transactionis causa.

45 Quia pro fundo quem petebas, fundus tibi promissus evictus est. Est autem contracta hic permutatio.

46 Sensus est, Si fundus quem à Titio petebas, re ipsa tibi restitutus, & is postmodum ab alieno sit evictus, nullum habes regressum adversus eum qui restituit.

47 Liberatio fit interdum donatione, interdum transactione.

48 Sciens & volens non decipitur: ideoque nec de dolo potest conqueri. *l.* 1. *in fin. ff. de action. empt. l.* 3. §. 5 ff. *de bonis libero*, vid. *l.* 145. ff. *de reg. jur.* hinc colligunt, venditori scienti verum rei suæ pretium non competere remedium *l.* 2 ff. *de rescind.* qua de re vide plura apud Rolandum à Valle 1. *consil.* 59. *num.* 10. & *seq.*

49 Pollicitatione hereditatis nemo adstringitur, vid. *l.* 30. ff. *de pact.* adde *l.* 61. ff. *de verb. obl.* adde *l.* 25. ff. *eod.* vento pascit creditorem, qui hereditatem suam ei pollicetur.

50 Pacta. *Hal.*

51 Non præsumitur decipi, qui præsentibus amicis transegit, ὅτε εἶναι ἐπὶ ἐν ἐπὶ παλαίστρᾳ. 1 *Harmen.* 10. §. 13. Amicorum præsentia, securitas consilii ac judicii testimonium est. De hac præsumptione, vid. Alciat. 1. *præsumpt.* 21. plane si unus tantum intervenerit amicus, aliud esse dicendum existimat Tiraquellus, *in l. si unquam* 8. *in verbo Susceperit liberos* ff. *de Revoc. don. n.* 238.

52 Id est, oblata, *Syn. Basil. cod. c.* 44. & 1 *Harm.* 10. §. 7.

De

Syn. Basil. cod. c. 44. & 1 *Harm.* 10. §. 7.

53 In contractum transactionis, tanquam stricti juris, non veniunt usuræ à tempore moræ. *Alex. facit lex* 13. ff. *de usur. l* 32. §. 2. ff. *de usur.* 11. *Syn. Basil.* 2. *c.* 44. 1. *Harm.* 10. 54 *Synops. Basil. cod.* 45. *in pr.* 55 Reo transactionis promissum non implente, pœna promissa potest ab eo exigi. Quid si pœna non fuit promissa? aliud. *l.* 6. ff. *cod. l.* 6. ff. *de contr. stip.* 56 *Syn. Basil.* 10. *c.* 45. *in fin.* & 1. *Har.* 10. §. 1. 57 *L.* 21. ff. *cod. l.* 1. *in fin.* ff. *eod.* adde *l.* 3. *in fin.* ff. *de repud.* dixi ff. *in Epigraphe*: adde 11. *Ecl.* 2. *c.* 45. *in fin.* 1. *Har.* 10. *in pr.* 58 Utrumque, unde colligunt transactionem esse contractum nominatum, adde quæ scripsi *l.* 39 ff. *cod.* 59 *Syn. cod. c.* 27. 60 Adde *l.* 5 ff. *de obl. & act. l.* 12. *in fin* ff. *de contr empt.* 61 11. *Syn. Basil.* 2. *c.* 47. *Har.* 10. *in fin.* adde *l.* 3 ff. *de rest.* 62 Transactionem contractum esse nominatum hinc colligitur: quia si innominatus esset, revocari posset, *l. dedi.* 3 ff. *de condict. causa data, l. si quis* 49 ff. *de pact.* adde *l.* 10. ff. *eod.* Bartolus hoc esse verum existimat: verum speciale liberationis minuendarumque litium favore esse subjicit. Alii dicunt reum pœnitentem admitti re adhuc integra, *l. sicut* 5. ff. *de obl. & act. adde Coras. l. Miscell.* 25. 63 *Debita ex stipulatione, l.* 37. ff. *cod.* 11. *Ecl.* 2. *c.* 48. 64 *L.* 14. ff. *cod. l.* 41 ff. *cod. l.* 16. ff. *cod. l.* 23. *in fin ff. de cond. indeb. Paul.* 1. *sent.* 1. §. 3. 65 *L.* 8. *C. Theod. de pact. & transf.* 1. 2. 1. *Harmen.* 11. §. 11. *Syn. Basil.* 11. *tit* 2. *c* 49. hanc legem nimis duram esse refert Rol. à Valle 1. *consil* 57 *n* 46 47. Ideoque vix usu vel praxi obtinere, aut saltem locum non habere, nisi concurrant & verificentur omnia quæ hic continentur. Requisitur autem ut contravenions sit major, ut qualitas ætatis allegetur, ut contractus nullo cogente imperio sit initus, ut juratus sit, ut de rei circumventione & dolo constet. 66 Hac voce etiam comprehenduntur mulieres. *Tiraquell. de retract. gentilitio* §. 1. *glosſ.* 9. *n.* 213. Idem tamen *in l. si unquam.* 8. *in verbo, Revertatur, num.* 239. ff. *de revoc.* tradit hanc legem locum adversus tertium non obtinere, si unus transigentium rem vendiderit. 67 Non modos, quibus quis peccat in non implenda transactione. 68 Eo nomine datur exceptio jurisjurandi. vid. *Olden. c.* 38. *de except.* juramento excludi facultatem moræ purgandæ hinc colligitur: aliud tamen esse jure canonico. *glosſ.* 32. *q.* 1. *c.* 2. *Romanus singular.* 446. 69 Nota recedentem à transactione jurata quatuor pœnis subjici: fieri infamem, actionem amittere, pœnam promissam luere, & accepta restituere. 70 A transactione jurata recedens notatur infamia. 1. *Eccl.* 2. *c.* 49. & 1. *Harm.* 10. & 2. *C. Th.* 9. 71 Vid. *l.* 1. §. 2. ff. *de assertione tollenda.* 72 Vid. *l.* 40. *S. eod.* 73 Hoc respicit perjurum ipsum. 74 Hoc referendum ad eum cui pœna & multa ejus qui pejeravit, lucro cedit. 75 *Per salutem Principum* veteres jurabant, etiam Christiani, nunquam vero per *Principis genium.* Tertullianus *c.* 32. *Apologetici*, sicut non juramus per genios Cæsarum, ita per salutem eorum, quæ augustior est omnibus geniis. Ita Polycarpum jusſum à proconsule per Genium Cæsaris jurare legimus. *Euseb.* 3. *hist. Eccl.* 14. juraſſe quoque veteres per Principum veneration constat, ex *l.* 2. ff. *de rel. vend.*

De falso. De jurejurando.

XLII. Impp. LEO & ANTHEM. AA. Acrochirio P. P.

SI [1] ex falsis instrumentis transactiones vel pactiones initæ fuerint, quamvis [2] jusjurandum [3] [de] his interpositum sit, etiam civiliter falso revelato, eas retractari præcipimus: ita demum, ut, si [4] de pluribus causis vel capitulis eædem pactiones seu transactiones initæ fuerint, illa [5] tantummodo [6] causa vel pars retractetur, quæ [ex] falso instrumento compositio [7] convicta fuerit: aliis [8] capitulis firmis manentibus [9]: nisi forte etiam de [10] eo, quod falsum dicitur, controversia orta decisa sopiatur. Dat. Kalend. Jul. *Constantinopoli*, MARTIANO & ZENONE Conss. 469.

1 Adde ff. *Si ex falsis instrumentis.*

2 Transactio ex falsis instrumentis interposito jurejurando confirmari non potest, *ut hic*: adde *l. ult.* ff. *de non numerata pecunia.*

3 XI. *Syn. Basil.* 2. *c.* 2. *vel* 90.

4 Transigere de pluribus causis & capitulis simul possumus.

5 Vid. *l.* 5. *in fin.* C. *de leg. Novell.* 51. *in primo.*

6 Utile per inutile non semper vitiatur. vid. *l.* 20. ff. *de usuris.*

7 A nonnullis codicibus hæc vox abest.

8 Jurata transactio eatenus rescinditur, quatenus prætextu falsorum instrumentorum facta est. 9 Utile per inutile non vitiatur, vid. quæ scripsi ad *l.* 12. ff. *de testam.* 10 Hic casus est diversus à superiori, aliud est enim ex falso instrumento transigere, aliud de eo quod falsum dicitur. vid. *Cujac.* 6. *observ.* 31. 11 Hinc tamen colligit *Cujac.* 9. *obs.* 11. & 19. *obs.* 39. de falso jure transigi posse, *l.* 18. C. *eod.* Hotomanus vero 11. *Illustr.* admittere id videtur, si criminaliter agitur, non si civiliter, *l.* 7. C. *eod. l.* 15. *l. pen. l. ult.* ff. *de fals.* de ea re dicam *ad l.* 7. ff. *de falsis.* vid. plura apud Cujac. 11. *obs.* 35. adde *l.* 3. *in fin.* C. *eod.*

TIT. V.

DE [12] ERRORE CALCULI [13].

I. Impp. DIOCL. & MAXIM. AA. & CC. Aureliano Quarto.

ERRorem calculi [14], sive ex uno contractu, sive ex pluribus emerserit, veritati non afferre præjudicium, sæpe constitutum est: unde rationes etiam sæpe computatas denuo [15] tractari posse, si res judicatæ [16] non sunt, vel transactio [17] non intervenit, explorati juris est. Sed & si [18] per errorem calculi velut debitam quantitatem, cum esset indebita, promisisti, condictio liberationis tibi comperit. Dat. VI. Kal. Mart. AA. Cons. 287.

12 XI. *Ecloc.* 2. *c.* 52. & 53. *tit.* 3. & *lib.* 11. *tit.* 2. *c.* 52. vid. *edict.* 7. *c.* 2. *in fin.*

13 *Syn. Basil.* 11. *tit.* 2. *cap.* 52.

14 Id est, computationis, quæ sæpissime in transigendo accidit.

15 Sæpe computatæ rationes denuo tractari possunt, etiam inter mercatores, quamvis peritos numerandi, quantumvis res sit minima: ut enim rescindatur calculus, non est quærenda læsio ultra dimidium nisi judicatum sit aut transactum. vid. *Molinæum de usur. quæst.* 14. *num.* 182. Roland. à Vall. *cons.* 49. *num.* 49. alias rationi & calculo stari debet, nisi de errore probetur. *Ferrar. in forma, ut pacta serv.* 36. *ibi, discuss.* 2. *num.* 4. 16 Nec sententia, nec transactio revocatur ob errorem calculi. Imo res judicata revocatur, *l.* 1. §. 1. ff. *quæ sent. sine appell.* Solve: si error calculi in sententia non exprimitur, non potest revocari. vid. *Oldendorp. cap.* 26. *De sententia & re judicata.* vid. *hic Bald.* 17 Imo error impedit transactionis effectum, *l. obligationum* 3. §. 1. ff. *de oblig.* & ita Ragueius putat. Alii valere transactionem errore factam censent: etiamsi error exprimatur: *arr. l. sed & si quis* 4. §. 4. ff. *si quis cautionib. l. si quis postquam* 37. ff. *de fidejuss. & ita Petrus Burrig. & Bart.* 18 *Synopsis eod. cap.* 52.

TIT. VI.

DE POSTULANDO [19].

De prohibitione judicii.

I. Imp. ANTONINUS A. Artemidoro.

CUm à præfecto Ægypti perpetuo [20] causas agere prohibitus non appellaveris, placitis obtempera. PP. III. Kalend. Aug. SABINO II. & ANULINO Conss. 217.

De libertinis.

II. Imp. ALEXANDER A. Polydoro.

NEc cæterorum liberti [21], nedum mei quidem, si ita sunt literis eruditi [22], ut patrocinia desiderantibus præstare possint, prohibentur id facere. PP. Non. Mart. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

Si causa ob quam promissum est, non sequatur.

III. Imp. GORDIANUS A. Flaviano.

SI [23] sub specie honorarii [24], quod advocato usque ad certum [25] modum deberi potuisset, eam quantitatem, quam desiderio tuo complecteris, te daturum cavisti: & quasi mutuam pecuniam accepisses, eam te redditurum promisisti, nec temporis spatio, gesto negotio consensum ac fidem accommodasti: competenti exceptione non numeratæ pecuniæ tutus es, & ex hac causa cautionem interpositam, usitato more potes condicere. PP. V. Id. Jun. SABINO II. & VENUSTO Conss. 241.

De absentia patroni.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Theodotioni.

VElamento absentis [26] patroni causæ rursus ad finitas quæstiones redire quis frustra conatur. S. IV. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

Pactum de quota litis.

V. Imp. CONSTANT. A. Helladio.

SI qui advocatorum existimationi [27] suæ immensa atque illicita compendia prætulisse sub nomine honorariorum ex [28] ipsis negotiis, quæ tuenda susceperint, emolumenta sibi certæ [29] partis cum gravi damno litigatoris & deprædatione poscentes fuerint inventi: placuit ut omnes, qui in hujusmodi lævitate [30] permanserint, ab hac professione penitus arceantur. Dat. III. Kal. April. PAULINO & JULIANO Conss. 325.

De officio advocati.

VI. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Olybrium præf. urb.

QUisquis [31] vult esse causidicus, non idem in eodem negotio sit advocatus [32] & judex: quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet esse delectum. §. 1. Ante omnia autem universi advocati ita præbeant patrocinia jurgantibus: ut non ultra quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi [33], & maledicendi temeritatem prorumpant: agant, quod causa desiderat: temperent se ab injuria. Nam si quis adeo procax fuerit, ut non ratione [34] sed probris putet esse certandum, opinionis suæ imminutionem patietur, nec enim conniventia commodanda est, ut quisquam negotio derelicto in adversarii sui contumeliam aut palam pergat, aut subdole. §. 2. Præterea nullum [35] cum [36] eo litigatore contractum, quem in propriam recipit fidem, ineat advocatus: nullam conferat pactionem. §. 3. Nemo ex his, quos licebit accipere, vel decebit, aspernanter habeat, quod sibi semel officii gratia libero arbitrio obtulerit litigator. §. 4. Nemo ex industria protrahat [37] jurgium. §. 5. Apud urbem autem Romanam etiam honoratis, qui hoc officium putaverint eligendum, eò usque liceat orare, quousque maluerint, videlicet ut non ad turpe compendium stipemque deformem hæc arripiatur occasio, sed laudis per eam augmenta quærantur. Nam si lucro [38] pecuniaque capiantur: veluti abjecti atque degeneres inter vilissimos numerabuntur. §. 6. Quisquis igitur ex his, quos agere permisimus, vult esse causidicus: eam solam quam sumet tempore agendi, sibi sciat esse personam quousque causidicus est: Nec [39] putet quisquam honori suo aliquid esse detractum cum ipse necessitatem elegerit standi [40], & contempserit jus sedendi. PP. X. Kalend. Septemb. VALENTINIANO & VALENTE AA. II. Conss. 368.

19 III. D. 1. 2. *C. Th.* 17. 1. *Extr.* 27. adde 8. *Synopsis. Basil. & Lucium* 5. *placit.* 1.

20 *L.* 1. §. 13. ff. *de off. præf. urb. l.* 9. *in princ.* ff. *de pœnis.*

21 Liberti postulare possunt, ut hic, sive Principis, sive privatorum: at non furvi.

22 In patrono requiritur eruditio, *l.* 7. ff. *de profess. & medicis* 1 & in adsessore *l.* 2. ff. *de off. adsess.* An in judice, vid. *l.* 1. ff. *de off. adsessor.* vid. quæ dicam *ad l. pen.* ff. *de judic.* huc pertinet illud Ammiani 30. Adversus imperitos advocatos: *E quibus*, inquit, *ita sunt rudes aliqui, ut nunquam se Codicem habuisse meminerint, & si in circulo doctorum authorie veteris incideritnumen, pisces aut edulii peregrinum nomen arbitrantur.*

23 Advocaturo sibi qui de iis quæ advocationis nomine debiturus est, quasi ex mutui causa caverit, non numeratæ pecuniæ exceptione utatur, nisi tempus præterierit, & cautionem suam conditicat, *Synopsis. Basil.* 10. *cap.* 13.

24 Libros à typographo ipsorum auctori pro corollario deberi. Hinc Hotomanus colligit consil. 3.

25 Id est, centum aureos, vid. *l.* 1. §. 12. *in fin.* ff. *de extraord. cognit.* vid. *Lucium* 5. *Placitor.* 1. *arrest. ult.* 26 Absentia advocati non vitiat sententiam. dixi ad *l.* 1. ff. *de repud. bon. poss.* adde *speciem l.* 6. ff. *de revocand. donat.*

27 Existimatio, id est, honor compendio pecuniario præferitur. 28 Τῆς δίκης μόρου, hoc est, de accipienda post victoriam certa parte litis. *Synops. eod. c.* 11. Hi non jure causæ, sed fundorum, pecorum & mancipiorum qualitate rationeque tractati, clientum præcipua poscere dicuntur coacta pactione, *l.* 1. C. *Theod. eod.* 29 Advocato, *ut hic, l.* 53. ff. *de pact. l.* 1. §. 12. ff. *de extraordinariis.* 8. *Eclog.* 1. *cap.* 15. *l.* 6. §. 2. ff. *eod.* procuratori, *l.* 53. ff. *de pact.* de quota litis pacisci non licet: sunt enim consceleratæ hujusmodi pactiones, *l.* 1. C. *Theod. eod.* De hujusmodi ergolabis litium, vid. *Cujac.* 8. *obs.* 31. 30 Scevitate. 31 *L.* 2. C. *Theod. eod.* 32 In eodem negotio nemo advocatus & judex, *l.* 14. ff. *de adsessor. l.* 17. ff. *de jurisdict.* quod olim prohibitum non fuit, *Plin.* 3. *epist.* Possis & hoc addere, advocatum meum mihi testem esse non posse. vide Wurmserum 1. *pract.* 4. *obs.* 1. *Synopsis. Basil. eod. cap.* 17. 33 Hinc illud Ammiani 30. cum ad inopiam venerunt allegationum, ad effrænatam deflectunt conviciandi licentiam: quo nomine ob assidua in personas honorabiles probra, diebus dictis sunt damnati.

34 Ratione, non probris certandum.

35 Nullum neque pactum, neque contractum de lite aut mercede. 8. *Synops. Bas.* 1. *cap.* 18.

36 Μετὰ τοῦ ἐναντίου πρόσωπου, cum confugiente ad tutum patrocinium 8. *Syn.* 1. *d. c.* 18. *ut & c.* 15.

37 De his Ammianus 30. per morborum simulationem vicissim consulto cessantes, ut promulgati juris proferatur lectio una, septem vendibiles introitus præparant, dilationum examina longissima contexentes. *Moratoret dicebantur.* vid. *Cujac.* 4. *obs.* 40.

38 Αἰσχροκερδῶς in advocato turpis, ut & alias in Episcopo, 1. *Timot.* 3. *vers.* 3. *ad Titum* 1. *vers.* 7. in philosopho, *l.* 8 § 4. ff. *de vacat. min. l.* 1. §. 5. ff. *de extr.*

39 Judex honori suo nihil detrahit cum postulat, & advocati munere apud aliquem judicem fungitur.

40 Erat advocatus, sedet judex, vid. *l.* 3. ff. *ubi senatores.* Tam est honesta causidicina, ut ea fungi judici non sit inhonestum.

41 Judex causidicos ex æquo partibus tribuat, ut non in una parte eruditi, in altera rudes & inexercitati reperiantur, *Synops. eod. c.* 22.

42 Advocatos esse nobiles hinc quidam colligunt, quod hic non dicitur Alii colligunt, scientiæ vetustatem homines nobilitare. Sed verius est has particulas, nobilissimos, præstantissimos, excellentes & primos significare, & ita nobilis & nobilissimus dicitur apud Ciceronem, 1. & 2. *de Oratore.* 2. *de finib. & pro Cluentio: Macrob.* 7. *Saturn.* 15. sic nobiles scelere. *Cicero pro Roscio Amerino.* virgo nobilis, *Horat.* 4. *Carm.* Nobiles agri, *Ovid* 3. *Amor.* 2. Nobiles terræ, *Claud.* 3 *panegyr.* Nobilissima prædia. *Cicer. pro Roscio Amerin.* equulei argentei nobiles, *Cicer.* 6. *In Verrem.* bellum nobile, *Horat.* adde *Tiraquell. cap.* 2. *de nobilitate.* 43 *L.* 1. §. 4. ff. *cod. l.* 9. §. 5. ff. *de off. proconf.* 44 Potest quis etiam sub pœna muneris & officii amittendi cogi ad patrocinium præstandum, vid. quæ notavi ad *l.* 16. *in pr. ff. de reg. jur.* adde *Nov.* 87. *c.* 14. 45 De hoc pœnæ genere, ut quis toro abstineat, vid. *l.* 9. §. 4. ff. *de pœn. Mynsing.* 4. *obs.* 32. 46 *Paul.* 5. *sent.* 25. §. 7. *l.* 38. §. 8. 9. ff. *de rem.*

47 Hæreticus advocatus esse non potest, *l.* 15. ff. *de Episcop. aud. Nov.* 144. *c.* 2. *vers. Præterea.* ut & aliæ permultæ personæ. vid. *l.* 9. ff. *de diversi. eff.*

TIT. VII.

DE ADVOCATIS [48] DIVERSORUM JUDICIORUM.

De prævaricatione.

I. Imp. ANTONINUS A. Doloni.

SI patronum causæ prævaricatum [49] putas, & impleveris accusationem, non deerit adversus eum pro temeritate [50] commissi sententia: atque ita de principali causa denuo quæretur. Quod si non docueris prævaricatum: & calumnia notaberis, & rebus judicatis, à quibus non est provocatum [51], stabitur. PP. III. Kal. Octobr. ANTONINO A. IV. & ALBINO [52] Conss. 214.

De decurionibus.

II. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTIN. AAA. ad Antonium P. P.

QUi necessario patriæ [53] suæ debent municipio functiones, eos decurionibus aggregatos nolumus evagari [54]: permittentes, ut in negotiis causidicorum fungantur officiis, & in civitatibus propriis subeant munera curialium; ita tamen [55], ut non [56] contra Rempub. civitatis, in qua honorem hunc consecuti sunt, eis adesse permittatur. Dat. XV. Kal. Septemb. *Ravennæ*, VALENTE VI. & VALENTINIANO III. AA. Conss. 378.

De provincialibus functionibus.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Africanum P. P.

NE [57] quis ex corpore Togatorum [58] [minime curialibus nexibus illigatus] provinciales [59] suscipiat functiones: scilicet ut ambientibus claudatur ingressus, & invitis necessitas auferatur. Dat. III. Non. August. *Constantinop.* ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. Conss. 396.

De peculio quasi castrensi.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Eustathio P. P.

FOri [60] tui Culminis, & universorum judiciorum advocati quicquid ex hujusmodi professione, vel ipsius occasione quæ-

48 Advocatus est, qui in consilium advocatur: *patronus*, qui causam agit. *Ascon.* Hodie patroni & advocati causidici etiam dicuntur, & oratores. *Tacit. lib. de oratorib.* sed rhetores & togati: munus eorum *causidicina, Ammiano* & *l.* 18. *C. Theod. de decur.* ea forma qua juridicina à Tertulliano *in lib. de Pallio* & indicina *ab Apulejo* 7. adde *Cujac.* 4. *obs.* 40.

49 VIII. *Synops. Basil.* 1. *cap.* 24. *l.* 11. ff. *de accusat. l.* 3. §. 13. ff. *de bon. liber. l.* 3. ff. *ad Turp.* adde *l.* 18. §. 1. ff. *de muneribus.*

50 Advocatus prævaricator extraordinarie punitur. vid. *Cujac.* 6. *obs. ult.*

51 Prævaricatum, quidam ita legunt.

52 Balbino.

53 Adde *l.* 116. *C. Theod. de decur. lib.* 12.

54 Statuti advocati suo foro nunquam excedunt: supernumerarii

oberrant per fora omnia. vid. *Cujac. hic.* 55 Et merito est enim indignum, ut qui magistratum & salarium à Republica accipit, contra rempublicam patrocinio fungatur, *l.* 1. ff. *de advocat. fisci.* 56 Imo, contra rempublicam possunt, *l.* 6. *l. penult.* ff. *de postul.* Solve: possunt pro affine & cognato vel conjuncta persona: pro aliis non possunt. vid. *l.* 13. ff. *eo-lem.*

57 *L.* 52. *C. Theod. de decurionibus, lib.* 12. 58 Id est, advocatorum. 59 Advocatum nedum cogi, sed ne volentem quidem admitti ad rectigalia exigenda hinc colligunt. 60 Sumpta *ex l.* 2. *C. Theod. de postulando lib.* 2.

1 Quæsita ab advocatis filiisfamilias ad instar quasi castrensis peculii redacta. *l. 7. ff. de adjessor. & domest. judicum.*

2 Reverentia literarum contemplatione literatæ militiæ. *Nov. Valent. de postulando.*

3 Hæc lex desumpta ex Theod. & Valent. *Nov. de postulando & perpetuanda advocatione*, quam P. Pithœus integram edidit.

4 Imo sollicitudo potest injungi, *l. 3. §. de officio.*

5 Isid. his verbis etiam innui putat advocatos immunes esse ab excubiis faciendis.

6 Advocati arbitri dari possunt. In Gallia absturi præfecti ac judices regii judicandi munus diguiori vel antiquiori advocato solent, imo si nulli consilarii sint, debent delegare.

7 Extra forum suum advocatus patrocinio fungi cogi non debet.

8 Pœnam observa eorum, qui violant advocatorum privilegia.

9 Id est, togati seu advocati.

10 In unoquoque foro certus erat advocatorum numerus, certaque matricula: adde *l. 11. & ult. ff. eod. de adsessorib.*

11 *L. ult. ff. eod. l. 2. ff. tit. proxim.* hinc cohortalis, id est, vilis.

12 Vid. *l. 66. ff. de decur.*

13 Advocati non erant olim perpetui. Paucitas eorum fecit postea, ut perpetui fierent. qua de re vid. *Cujac. 36. observ. 22.* Annus etiam de quo hic agitur, in biennium mutatus est, *l. 12. ff. eod.*

14 *L. 4. ff. eod.*

15 Advocatus si ad officium aliquod assumitur, eo finito potest ad advocationis officium redire ac reverti.

16 Duo olim fisci advocati.

17 Fisci advocatio prioribus advocatis decernenda.

18 Quando una dignitas duobus confertur, in solidum confertur.

19 Veterus consilium dare, adsessor esse non potest.

20 *L. 8. ff. eod.*

21 Adde *leg. 7. ff. de profess. & medic.*

22 Adde *d. l. 8.*

23 Id est, professores. *De Jurisconsultorum appellationibus variis*, vid. *Cujac. 7. obs. 25.*

24 Assertioni doctoris statur de peritia discipuli. *Bald.*

25 Advocatum læsum juris imperitia non restitui hinc colligunt.

26 Togatorum filii non togatorum filiis præferendi, *l. 13. ff. eod.*

27 Ut olim, *l. 8. ff. eod. l. 3. in pr. ff. proxim.*

28 Erat certa advocatorum matricula, *l. ult. §. 2. verf. Et quia. ff. de adsessoribus.*

quæsierint, id [etiam] post partis obitum præcipuum, veluti 1 peculium castrense, ad exemplum militum, proprio dominio valeant vindicare. Dat. x. Kalend. April. *Constantinop.* DD. NN. HONORIO XIII. & THEODOSIO X. AA. CONSS. 44.

De muneribus necnon privilegiis, & immunitatibus.

V. Impp. THEOD. & VALENT. AA. CYRO Præf. urbi.

QUicquid animi largitate, & munificentia principali præstitimus Togatis per Orientem eminentissimæ præfecturæ reverentia 2 studiorum: id sibi præsenti sanctione præstitum esse cognoscant patroni causarum illustris Urbiciariæ præfecturæ. Dat. VII. Kal. Jan. *Constantinop.* THEODOS. XII. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 426.

VI. Iidem AA. ad Florentium P. P.

SAncimus 3, ut advocatis, qui apud tuam Magnificentiam causas acturi sunt, à nullo judice, nec ab ipsa eminentissima præfectura sollicitudo ulla penitus injungatur: Sed nec advocatis provinciarum vel spectabilium judicum quisquam existimet aliquid injungendum. Nulla igitur Togatis inspectio, nulla peræquatio ingeratur, nulla operis constructio, nulla discussio 4, nullum ratiocinium imponatur, nullum denique aliud 5 eis mandetur, præter arbitrium 6 in 7 eodem dumtaxat loco, ubi advocationis exercent officium: quinquaginta 8 librarum auri [pœna] officio feriendo, si legis istius regulas temerare tentaverit. Dat. VIII. Kalend. Mart. *Constantinop.* THEOD. A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

VII. Iidem AA. Thassalio PP. per Illyricum.

IIsdem privilegiis, iisdemque immunitatibus potiri togam 9 illustrissimæ per Illyricum præfecturæ, quibus fruitur toga per Orientem Prætorianæ sedis excelsæ decernimus. Dat. VI. Id. Septemb. *Constantinop.* THEOD. A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De numero advocatorum. De curiali vel alia viliori conditione. De quasi castrensi peculio.

VIII. Iidem AA. Cyro PP. Consuli designato.

CUm advocatio prætoriana centum quinquaginta 10 numero togatis minime vel minuendo, vel augendo concludatur, jubemus eos, qui ex his ad fisci patronatum pervenerint, à cohortis 11 vel alterius vilioris conditionis nexibus cum liberis quandocumque 12 genitis liberos custodiri: postque tale officium depositum, annumque 13 completum, advocatorum consortio abscedere cum Comitiva consistoriana: omneque, quod togatis fori Celsitudinis tuæ quolibet casu, quolibet adquiritur titulo, quasi 14 castrense sibimet vindicare: nec patribus, nec avis paternis earum rerum commodum acquirere, legis istius auctoritate decernimus. His omnibus etiam ad Urbicariæ præfecturæ advocationem trahendis. Dat. III. Kal. Januar. VALENTINIANO A. V. & ANATOLIO CONSS. 440.

De advocato qui administrationem aliquam peregit.

IX. Iidem AA. Apollonio P. P.

SI quis de togatis fori Celsitudinis tuæ, vel Illyricanæ, seu urbicariæ præfecturæ, sive de his, qui in provincialibus judiciis causarum patrocinium profitentur, electione tuæ Sedis regendæ provinciæ munus potestatemque susceperit: post peractam integre ac sine ulla opinionis labe administrationem, & ad illud officium, unde abstractus est, & unde sibi vitæ subsidia comparabat, remeandi 15 habet facultatem: nec causas orare denuo quadam prohibeatur invidia. Dat. XII. Kalend. Septemb. *Constantinop.* EUDOXIO & DIOSCORO CONSS. 442.

De patronis fisci.

X. Impp. VALENTIN. & MARTIANUS AA. Palladio P. P.

BInos 16, qui priores 17 in tui Culminis sede inveniuntur ad patronatum fisci singulis quibuscunque annis accedere, paribus 18 dignitatis & privilegiorum insignibus ambiendos [esse] præcipimus, quibus ante hac utebatur 18, qui solus fisci creabatur patronus. Dat. XIV. Kal. Jul. *Constantinop.* HERCULANO & ASPARATIO CONSS. 452.

De numero & filiis advocatorum. Quales & quomodo creandi advocati.

XI. Imp. LEO A. Viviano P. P.

NEmini licere sancimus aliquem sub 19 adsidendi colore statutis centum quinquaginta 20 advocatis, quos sibi eminentissima præfectura in consilium assumpserit aggregare. §. 1. Non aliter vero consortio advocatorum tuæ Sedis aliquis societur, nisi 21 prius in examine viri clarissimi Rectoris provinciæ, ex qua oriundus est, præsentibus cohortalibus gesta conficiant, quibus aperte pateat cohortali 22 vitæ ac fortunæ eundem minime subjacere. [Atque hæc fieri volumus] si præsens vir clarissimus Rector provinciæ fuerit in ejus examine: si vero abfuerit, apud defensorem sui oppidi gesta conficiant. Jurisperitos 23 etiam eorum doctores jubemus juratos 24 sub gestorum testificatione depromere, *esse eum, qui posthac subrogati voluerit, peritia juris instructum* 25. Filios 26 autem togatorum Excellentiæ tuæ, qui vel nunc causas agunt, vel futuris temporibus actitaverint, cæteris supernumerariis anteferri. §. 2. Illud insuper decernimus, ut etiam his qui ultra centum quinquaginta advocatos Eminentissimæ tuæ Sedis reperiuntur, liceat & apud Virum spectabilem Proconsulem, vel præfectum Augustalem, vel Comitem Orientis, apud viros etiam spectabiles Vicarios, & apud Rectores provinciarum negotia perorare. Dat. Kalend. Febr. *Constantinop.* MAGNO & APOLLONIO CONSS. 460.

De patrono fisci.

XII. Idem A. Eusebio P. P. Illyrici.

SAncimus patronum fisci judicio Celsitudinis tuæ, non jam quotannis 27, sed biennio pro vetere consuetudine finem officii sui sortiri: salvis eidem consortio privilegiis omnibus quæ à retro Principibus meruit, manentibus. Dat. X. Kal. Mart. *Constantinop.* BASILIO & VIVIANO CONSS. 463.

De advocatu Alexandriæ, & de advocato fisci.

XIII. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Alexandro Duci Ægyptiaci limitis, & Præfecto Augustali.

PEtitionem virorum disertissimorum advocatorum Alexandrinæ splendidissimæ civitatis, quam de fori sui matricula, & fisci patrono obtulerunt, merito admittentes, hac sanctione decernimus, quinquaginta statutos haberi: eorumque nomina pro tempore matriculæ 28 conficiendæ inscribi: & eos advocationis officium in judicio tam viri spectabilis Præfecti Augustalis, quam viri spectabilis Ducis Ægyptiaci limitis petentibus adhibere: cæteros vero ultrà memoratum numerum constitutos, apud alios judices ejusdem Alexandrinæ civitatis perorare: Filiis 29 scilicet statutorum in loco deficientium supernumerariis anteponendis. Egredientem autem post biennium fisci patronum, contemplatione laborum, exconsularis moderatoris provinciæ dignitate decorari: licentia facultateque ei non deneganda, cum usus exegerit, tam pro 30 se, quam pro filiis, parentibus, & uxoribus, nec non etiam personis ex transverso latere usque ad quartum gradum constitutis patrocinium suum adhibere. Quando autem fisci patronum mori contigerit, gradu eum sequentem sine ulla dilatione in locum ejus subrogari: heredibus desuncti nihil exinde 31 sibi commodi acquiri posse speraturis: cunctis privilegiis, quæ hactenus habuisse noscuntur, necnon his, quæ suggestio tuæ Magnitudinis continet, etiam in posterum intactis inviolatisque servandis: quatenus hujusmodi delato eis liberalitate nostræ Serenitatis honore possint in otio, & tranquillitate reliquum vitæ suæ tempus peragere, nulla eis invitis ingerenda sollicitudine.

Collatio advocatorum & militum.

XIV. Iidem AA. Callicrati P.P. Illyrici.

ADvocati 32, qui dirimunt ambigua 33 fata causarum, fuæque defensionis viribus in rebus sæpe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non 34 minus provident humano generi, quam si præliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: Militant 35 namque 36 causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt. Dat. V. Kal. April. *Constantinop.* ZENONE & MARTIANO CONSS. 469.

De privilegiis. 1. De salario.

XV. Imp. LEO A. Dioscoro P. P.

POst duos 37 fisci patronos, qui ex anterioribus constitutionibus iisdem beneficiis muniuntur, sexaginta quatuor 38 togatos, qui in præsenti sunt, à primo usque ad sexagesimum quartum imperialibus beneficiis perfrui censemus, quibus fisci patroni liberique eorum honorati sunt. §. 1. His quoque illud adjiciendum esse statuimus: ut, si quis patroni fisci adeptus gradum, fatalem diem obierit, universa 39 totius anni solatia, ex quo hoc idem officium peragere cœperit, ad heredes seu successores suos, sive liberi, sive extranei fuerint, transmittendi tam ex testamento, quam ab intestato liberam habeat facultatem. Dat. XVII. Kalend. Januar. *Constantinop.* FESTO & MARTIANO CONSS. 472.

De privilegiis.

XVI. Impp. LEO JUNIOR & ZENO AA. Justiniano Præf. urbi.

AD similitudinem sexaginta quatuor 40 advocatorum fori amplissimæ prætorianæ præfecturæ, quindecim tantum ex foro tuæ Magnitudinis; qui in præsenti gradus primos obtinent, post fisci videlicet patronum, eisdem privilegiis nostræ Mansuetudinis beneficio perfruantur, quibus fisci patroni liberique eorum muniuntur. Dat. XVII. Kalend. April. *Constantinop.* LEONE JUNIORE A. CONS. 474.

De advocatis præfecturæ per Illyricum. 1. & eorum privilegiis.

XVII. Imp. ZENO A. Paullo P. P. per Illyricum

Jubemus advocationem fori tui Culminis centum quinquaginta 41 (sicut antea constitutum fuerat) advocatis concludi: eundemque numerum, quoties vel professionis fine 42, vel morte, vel quocumque fuerit casu imminutus, electione magnificæ tuæ Sedis impleri: ita ut in præsenti quidem, & hinc usque ad biennium 43 ad impletionem supra definiti numeri subrogandi, sine ulla cohortalis 44 aut cujuslibet deterioris conditionis quæstione succedant: salva videlicet adversus eos apparitoribus, si qua competit, actione, quam certum est, postquam fisci patronatum officio impleto exegerint, evanescere: post lapsum vero biennium, foro tuæ magnificæ potestatis inseri postulantes, non aliter, nisi sub gestorum confectione minime eos cohortali conditioni subjacere patefactum fuerit, admittantur.

§. 1. Cuncta sane privilegia, quæ magnificæ per Orientem præfecturæ advocatis ex divinis retro Principum, seu inclytæ recordationis Leonis, vel nostris sanctionibus indulta sunt, tuæ 45 quoque gloriosissimæ Sedis cautidicis absque ulla discretione competere, per hanc in æternum valituram legem sancimus. Dat. VI. Kal. Jan. *Constantinop.* DECIO & LONGINO CONSS. 486.

De multa.

XVIII. 46

Οὐδεὶς ἐπιλιμπάνῃ τοῖς ὑπὸ τάξιν ἔσι δικηλόγοις, εἰ μὴ μόνον ὁ τῶ πραιτωρίων ἐπαρχος.

NUllus 47 multæ dictionem habeat in eos advocatos, qui intra fori Prætoriani statutum 48 numerum sunt, præter ipsum Præf. præt.

De lite non protrahenda.

XIX. 49

Δ'ικη ὐχ ὑπερτιθέσθω, κὰν μὴ διρεθῶσιν οἱ αὐτὴ τρεῖς συνήγοροι· δύο γὰρ ἀρκοῦσιν.

NE 50 ideo lis protrahatur, quod in ea non reperiantur advocati 51 tres, cum duo sufficiant.

29 *L. 11. §. 1. ff. eod.*

30 Adde *l. 6. l. penult. ff. de postul.* Sanguinis ratione multa permittuntur, quæ alias non permitterentur: qua de re vid. Rolland. a Valle 3. *conf. 46. num. 45.* & ita advocatus filii, se filiosque filio præferre potest: ut privata caritas publica hoc casu videatur potior. Hinc etiam calligunt, neminem præsumi advocatione susceptâ, polliceri officium suum adversus liberos. adde *l. 3. §. 1. l. 5 §. 1. ff. tit. proxim.* adde *quæ scripsi ad l. 8. ff. de locato.*

31 Id est, nihil præter salarium illius anni in quo decedit, *l. 15. in fin. ff. eod.*

32 De militiæ castrensis & quasi castrensis comparatione vid. *Cicer. Orat. pro Murena.*

33 Facta. *Hal.* utrumque rectè, sunt enim & incidunt in causas fata quædam & dies qui appellantur fatales. Isocrates adversus Callimachum: πολλὰ παρὰ γνώμην τοῖς δικασταῖς ἀπαντᾷν, καὶ ὅτι τύχῃ μᾶλλον ἢ τῷ δικαίῳ κρίνει. fortunæ judicia, *l. 13. ff. de statu.* Latinus Pacatus: Nolo miserorum vel factum onerare vel fatum. *Cujac. 16. obs. 9.* Huc refer illud Ammiani 30. Id habet cautidicinæ cum cæteris metuendum, quod accidentia secus in potestate esse existiment patronorum, & omnes eorum exitum iisdem soleant adsignare, & non liti rerum, &c. *& l. 41. C. Th. de appell.* disceptationis fata. Adde quæ de fatalibus scripsi ad *Nov. 49. cap. 1.*

34 Advocati non minus profunt reipublicæ, quam milites.

35 Non soli milites, sed etiam advocati militant. Nihil tam simile bello est, quam lis & judicium.

36 In quibus rebus consistat advocatorum militia.

37 *L. 10. ff. eod.*

38 *L. 16. ff. eod.*

39 Adde *l. 13. in fin. ff. eod.* Advocatus fisci ante annum completum decedens ad heredem transmittit salaria anni integri: facit *l. 4. ff. de off. adsessor. l. 19. in fin. ff. locati.*

40 *L. 15. ff. eod.*

41 *L. 8. l. 11. ff. eod.*

42 Advocatorum finis aliquis legitimus. vid. *Cujac. 16. obs. 22.*

43 Vid. *l. 13. ff. eod.*

44 *L. 8. ff. eod.*

45 *L. 7. ff. eod.*

46 Latina interpretatio.

47 *Cujac. 13. observ. 2.*

48 *L. 8. in prine. l. 11. in pr. ff.*

49 Latina interpretatio.

50 *Cujac. 13. observ. 2.*

51 Plures advocatos sibi advocare licet, *l. 7. in pr. ff. de postulando.* Ex frequentia advocationis deprehendebatur, quam quisque gratiosus esset. vid. exempla apud Tullium *Oratione pro Quintio & pro Cæcinna.* Curtium *lib. 6.* ubi de Philota: Cæsarem 1. *Commentar.* ubi de Orgentorige. Hæc advocatio Græcis dicebatur παράκλησις, ut παράκλητοι, advocati. vid. *Polletum 1. de historia fori Romani 1.*

TIT. VIII.

DE 52 ADVOCATIS DIVERSORUM JUDICUM.

De dignitate ejus, qui deposuit officium advocationis.

1. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

SUggestionem viri Illustris Comitis rerum privatarum 53, & Proconsulis Asiæ duximus admittendam: per quam nostræ Serenitatis auribus intimavit, fori sui advocatos communi petitione magnopere postulasse, ut, postquam advocationis deposuerint officium, dignitate quadam, nostra liberalitate, potiantur. Jubemus itaque post depositum (ut dictum est) præfatum officium, unumquemque co-

52 Hujus tituli inscriptio in multis codicibus deest.

53 De quo vid. *ff. de off. comit. rer. privat.*

rum, qui in præsenti sunt, vel postea matriculis eorum pro tempore fuerint inserti, Clarissimi primi ordinis comitis perfrui dignitate: quatenus & tempore quietis fructum [1] præteritorum laborum consequantur: proque fide atque industria erga clientes suos comprobata [à] privatæ conditionis hominum multitudine segregati, Clarissimis merito connumerentur. Dat. II. Kal. Jan. *Constantinop.* ANASTASIO A. II. CONSS. 497.

De cohortali, vel deteriore conditione.

II. Idem A. Thomæ P. P. per Illyricum,

ADvocatos [amplissimæ] tuæ Sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum & officium provehuntur, una cum liberis jam natis, vel postea procreandis ab omni cohortalis [2], seu cujuslibet deteriorîs conditionis vinculo immunes ac liberos cum patrimonio suo conservari decernimus: [Cùm] constet hoc jampridem tam advocatis amplissimæ prætorianæ per [3] Orientem, quam magnificæ Urbicariæ [4] [Præfecturæ] sacris constitutionibus esse indultum: & non dubium sit, non tantum eas, sed etiam sublimissimæ tuæ Sedis germanas [5] esse potestates. Dat. XII. Kalend. Decemb. PATRICIO & HYPATIO CONSS. 501.

De privilegiis patronorum fori Comitis Orientis & fisci.

III. Idem A. Constantino P. P.

JUbemus pro tempore primatem [6] advocatorum fori viri Illustris Comitis Orientis per biennium [7] fisci patroni fungi Officio, & solatia sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hoc quoque transacto, professionem advocationis deponere: consortio videlicet eorundem advocatorum ad quadraginta tantum viros redigendo: ita ut, si qui superflui sunt, jam eidem consortio sociati, de advocationis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo: ne quadraginta virorum numerum advocatorum consortium excedere contingat. §. 1. Ad hæc eos, qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro [8] se, quam pro jugali [9] sua, & socero, & socru, nec non genero & nuru, liberisque propriis, colonis, & servis ad se pertinentibus advocationis fungi officio. §. 2. Nec ædiculas eorum *metatorum* [10] onere molestari, si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. §. 3. Pro *sportulæ* præterea modum, quem notitia [11] nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis & eorum servis custodiri: neminique præberi licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. §. 4. Nec de cætero quenquam, antequam per statuta [12] tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. §. 5. Et filios advocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis, & sine sumptibus sociari, & si ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. §. 6. Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia [13] ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia incusandos per sententiam viri spectabilis Comitis Orientis, utpote competentis judicis, conveniri atque litigare decernimus. Dat. Kal. Jul. *Constantinop.* SABINIANO & THEODORO CONSS. 505.

De privilegiis patronorum fisci.

IV. Idem A. Eustachio P. P.

LAudabile [14] vitæque hominum necessarium advocationis officium, maxime Principalibus præmiis oportet remunerari. §. 1. Ideoque jubemus, viros clarissimos fisci [15] pro tempore patronos fori Celsitudinis, solenni die [16] festivitatis Kalendarum Januariarum ipsius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium, inter spectabiles sacri nostri consistorii Comites divina nostræ Serenitatis manu [17] puncti [18] consequi solatia. §. 2. Et postquam tale deposuerint officium, si quidem filios ingenuos habeant, eos clarissimorum Notariorum inseri consortio, Tribunorum sacras solitas epistolas sine [19] quadam suffragii solutione percepturos. §. 3. Et si quis per sententiam Sublimitatis tuæ monitus, super agnito debito vel agnita causa, quæ ingeritur ei, confessionem exponere paratus sit; eam non arbitro delegato, sed tunc temporis fisci patronis, vel alterutri eorum, si alter adesse non possit, pro more tamen solito sub actorum testificatione intimari. §. 4. Quotiesque de nuptiis [quis] sine [20] dotalibus instrumentis mutuo contrahendi matrimonium [21] animo celebratis, super affectu suo liberis ex hujusmodi conjugio jam extantibus vel necdum procreatis, legitimis allegationibus uti maluerit, eas apud eosdem pro tempore fisci patronos, vel alterutrum eorum (ut dictum est) gestis interveniendibus commendari, ita videlicet, ut juri cognitæ allegationes absentibus personis, si quæ competunt, serventur intactæ.

§. 5. His insuper, quicunque apud vitos gloriosos pro tempore consules [22] mancipia sua libertate donare voluerint: antelatos fisci patronos ad easdem libertates peragendas propriam advocationis vocem accommodare. §. 6. Aliis nihilominus privilegiis, quæ jam pridem memoratis vel fisci patronis, vel adhuc advocationis pro tempore peragentibus officium togatis, diversis modis indulta sunt, ex hac etiam sanctione nostra in sua stabilitate duraturis. Dat. XII. Kal. Decemb. *Constantinop.* ARIOVINIO, & MESSALA CONSS. 506.

De privilegiis patronorum fori Præsidialis secundæ Syriæ & fisci.

V. Idem A. Sergio & P. P.

PEtitiones virorum disertissimorum fori Præsidialis secundæ Syriæ provinciæ advocatorum cum competenti moderatione censuimus admittendas: & jubemus, pro tempore primatem eorum per biennium fisci patroni fungi officio, & solatia [23] sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hocque transacto professionem advocationis deponere, consortio videlicet eorundem advocatorum ad triginta tantummodo viros redigendo: ita ut si qui superflui sunt, jam eidem consortio sociati, de advocationis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo, ne triginta virorum numerum advocatorum excedere consortium contingat. §. 1. Ad hæc [eos,] qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro [24] se, quam pro jugali [25] sua, & socero & socru, necnon genero & nuru, liberisque propriis, colonis & servis ad se pertinentibus advocationis fungi officio. §. 2. Nec ædiculas [26] eorum, *metatorum* onere molestari: si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. §. 3. Pro *sportulæ* præterea modum, quem notitia [27] nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis, & eorum servis custodiri: neminique præbere licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. §. 4. Nec de cætero quemquam, antequam per statuta [28] tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. §. 5. Et filios advocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis [29], & sine sumptibus sociari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. §. 6. Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad [30] heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia incusandos per sententiam viri clarissimi provinciam, in qua degunt, moderantis, utpote competentis judicis, conveniri atque litigare decernimus. Dat. Kal. Decemb. ANATOLIO & AGAPITO CONSS. 508.

De privilegiis patronorum fisci.

VI. Imp. JUSTIN. A. Marino P. P.

REstituendæ sunt clarissimis eloquentiæ luminibus sexaginta auri libræ, quas sub imperio Zenonis divæ memoriæ pedaneis deputatas arbitris, nec non fidejussorum [31] vires æstimantibus, tamen auferendas credidit præparca posterioris subtilitas Principis, ut jam liberalitate nostri numinis, viri clarissimi fisci patroni præfatam auri summam sine fraude [32] annis singulis consequantur, ab amplissima tua Sede pari lance in utrumque dividendam. Nam universis [33] redditur, quod pro voto omnium primatibus iudulgetur. §. 1. Sacras insuper epistolas [34], quibus approbantur viri clarissimi Tribuni prætoriani & Notarii, non unius tantum nomine, sed alterius quoque utrius præstandas perspicimus, sive suos filios, sive alios quosdam duxerint illustrandos. §. 2. Ad hæc altiore beneficio codicillos, quibus illustris honoratur dignitas, consequantur: quos unius solum nomine eisdem viris facundissimis daturos nos pollicemur, profuturos scilicet alteri eorum altero concedente: seu qui ex provinciis suis, vel ex amicis voluerint, in provinciis tamen degentibus.

§. 3. Licentiam eis præterea facimus binos homines singulis annis itidem offerendi, nostram [35] adoraturos purpuram, staturis inferendos præsentialibus [36] domesticis, unum equitum, alterum scholæ peditum, in vacantem eorum locum, qui diem functi sunt: nullo, dum supererunt, de militia venundanda [37] pacto cum eis interposito, quorum ejusmodi conventiones interfunt: ita tamen, ut iidem viri facundissimi, cum offerendos eosdem crediderint homines, bina solidorum pro singulis millia, nihilque amplius, noverint dependenda viris magnificis Comitibus dicatissimorum [38] domesticorum: id est, equitum quidem pro eo, qui inter equites meritus est: peditum autem, pro eo, qui inter pedites inferendus est: solitis videlicet statim stipendiis, nec non etiam cæteris solatiis iisdem tyronibus deputandis sine quolibet alio dispendio. §. 4. Aliis etiam privilegiis potiantur, quæ diversis temporibus consecuti sunt, sive per Augustos apices, sive per dispositiones & sententias Amplissimæ tuæ Sedis: nam qui bonis digni judicati sunt, hi multo magis in anteriorius quoque sunt adjuvandi. Dat. Kalend. Decembr. *Constantinop.* ipso A. & EUTHERICO CONSS. 631.

De numero advocatorum. 1. De temporis ordine servando. 2. ubi degendum. 3. Sanctio. 4. De sexcentis aureis. 5. De privilegiis olim indultis. 6. De sportulis, & sumptibus litis.

VII. Idem A. Theodoro P. P. [39]

PEr hanc legem decernimus, ne antequam in octoginta tantum virorum numerum, fori tui culminis Togatorum collegium deductum fuerit, aspirare quis qualibet arte concedatur, aut possit: nisi vel eorum filii, qui triginta priorum [40] obtinent numerum, facundiæ studiis eruditi, gratis [41] videlicet, & sine ullo suffragio, aut fortasse exteri non ultra per duos annos singulos facundia & ipsi conspicui, taxati fuerint: nullo deinceps, postquam in octoginta virorum numerum redacti fuerint, superare qualibet rursus ambitione vel asturia quantitatem ausuro. §. 1. Interdicenda quoque cunctis licentia prævertendi [42] progressus seriem, quam ipsius temporis ordo suppeditat: &, ut in mercatorum contractibus, loca permutandi: & adhuc tyrones jam interesse veteribus. §. 2. Hoc etiam pronuntiandum censemus, ne quis ex his in aliis degat regionibus, relicta observatione gloriosæ tuæ Sedis. Noverint etenim, qui, post nomen impetratum patroni litium, ultra trium [43] annorum spatium ex sacratissima hac urbe morandum duxerint, nec nuncupationem togati, nec privilegia virorum hujusmodi concedenda sibi: ut ne repetitis [44] ex industria prædictæ Sedis auctoritatibus protrahantur, aut multiplicentur peregrinationis excursus. §. 3. Quorum omnium si quid vel minimum quocunque tempore fuerit violatum: viginti primates ejusdem ordinis, & qui pro tempore solicitudinem ab actis [45] in Amplitudinis tuæ gerent officio, adjutores etiam eorum denis singuli libris auri ferientur, quod adversus imperialia consulta Serenitatis nostræ tendentibus non statim obsecerint intercessionem legis præsentis, aut non retiterint, & omnino non prohibuerint, ne quid tentaretur contrarium, cum nec in administratores sublimissimæ tuæ Sedis, si non intentè custodierint disposita salutaria, &, ut non temerentur, prospexerint, pœna deerit [46] decem auri librarum. §. 4. Sexcenti autem aurei, quibus pro tempore fisci patronis fori tuæ Celsitudinis, ad exemplum priorum temporum ex arca tui judicii consulatur: ne post decursum [47] celerem [48] advocationis, & labores glorioſos egeni exeant: non (ut sæpe contigit) incerto die præstentur, sed cum [ad] medium [49] iter pervenerint patrocinii rerum fiscalium: id est, Kalendis [50] Octobribus per annos singulos sine cunctatione solventur. §. 5. Quidquid insuper privilegiorum retro Principum sacris adflatibus vel auctoritate tribunalis [51], cujus interest, huic eidem [52] ordini datum ostenditur, invio-

1 Finis legitimus advocatorum, frui quibusdam privilegiis. vid. *Cujac. 16. obs. 22.*

2 *L. 8. l. 17. ff. tit. prox.*

3 *D. l. 17. in fin.*

4 *D. l. 8. in fin.*

5 Præfectura prætoris Orientis, Illyrici, Urbicaria, germanæ potestates.

6 Inter advocatos discrimen fuit. Nam cum hic *primatis* fiat mentio, distinctum primatem à cæteris fuisse colligi potest.

7 *L. 12. ff. tit. prox.*

8 Vid. *l. 13. ff. tit. prox.*

9 Id est, uxore.

10 *Metatum* quid vid. *J. de metatis.*

11 *Notitia* quid, diximus alibi.

12 *L. 5. §. 4. J. eodem.* Olim quadriennium constitutum erat, hodie quinquennium. *Const. ad antecessores, §. 1. in fin.* vid. Cujac. 12. *obs. ult. in princ.*

13 *L. 5. in fin. J. eod. §. in fin. ff. tit. prox.*

14 Advocationis officium commendatur, & ipsa honestate & necessitate.

15 Sic restituo, *patronos fori tuæ c. f. d. f. Kal. Jan. pro tempore ipsius. tantummodo anni.*

16 Kalendarum Januariarum dies solennis & festivus. Is etiam dies, largitionum dies fuit. 10. *Niceph.* 23. vid. *Cujac. J. de canone largition. tit. 2.*

17 Id est, nostra liberalitate.

18 Alii legunt; *puncta solatii.* Alii, *puncti consequi solatia.* Cujac. 13. *obs. 7.* 2. monet legi posse, *pacti solatium*, aut *pacta solatia.* Punctum solatii ferre, possimus interpretari, *punctum* seu mercedem honoris: D. G. verum *Puncti* hic rectum esse, alibi probabo. J. G.

19 Filii statutorum nihil impendunt pro introitu, adde *l. 6. J. eodem.* Doctorum, id est, Professorum filios gratis promovendos hinc colligunt.

20 Hinc colligit Cujac. 13. *obs. 4.* per nuptias filios naturales suos, & legitimos fieri posse, etiam sine dotalibus instrumentis, quod repugnat alias *§. ult. Iustit. de nupt. Novell. 12. cap. 19.*

21 Matrimonii.

22 Vid. *l. ult. J. de vindicta manum.*

23 *L. 3. in princ. ff. eod.*

24 *L. 3. §. 1. ff. eod.*

25 Jugalis conjux.

26 *D. l. 3. §. 2.*

27 Quid notitia, vid. *l. 1. §. 8. ff. de off. præf. prat. Afr.*

28 Quinquennium scil. *d. l. 3. §. 4.*

29 Id est, nihil impendunt pro introitu.

30 *D. l. 3. §. ult.*

31 Arbitri olim dabantur ad fidejussores probandos, *l. 9. ff. qui satisdare. l. ult. ff. à quibus appellare licet. l. 7. §. 3. ff. de minoris.*

32 Id est, sine diminutione.

33 Universis redditur intelligitur, quod eorum primatibus indulgetur: de primatibus advocatorum adde *l. 3. in pr. ff. eod.* ubi dixi.

34 *L. 4. §. 2. ff. eod. l. 45. C. Theod. de decur.* Epistolæ sacræ, de quibus hic, dicuntur instrumenta, *l. 7. J. de fide instrum.* Testimoniales missionis, honorariæ epistolæ, *l. 15. C. Theod. de profess.* Veget. 2. contubernalibus completis stipendiis per testimoniales promovere dimissum. vide *Cujac. ad l. ult. J. de professoribus.*

35 Adorabatur purpura Principis: de qua adoratione purpuræ imperialis, *alibi* dicam. Quin & Præfectus Prætorio ingressus palatium, consuetudine imperatoria adorabatur. *Cassiodorus 6. Variar. 3.*

36 Præsentibus, *l. ult. J. de domesticis, & protectoribus. lib. 12. tit. 17.* adde *Edictum Justin. 13. cap. 2.*

37 Militiæ domesticorum vendi possunt, quædam etiam vendi non possunt. *l. ult. J. de pign. & hypoth.* Vide quæ not. ad *l. 5 J. qui milit. possunt vel non.* adde *Nov. 53. cap. 5. & ibi Cujac.*

38 Domestici epitheton nota: hic enim *dicatissimus* appellatur.

39 Præfecto urbi. *Cujac. 13. obs. 1.*

40 Priores advocatorum sunt primicerii & primates, §. 3. J. *eod. & hæc l. in fin. pr. & l. 3. in pr. ff. eod.*

41 *L. 5. §. 5. ff. eod.*

42 Ordine suo dignitates adipiscendæ, *l. 8. J. eod.*

43 Vide *Cujac. d. loco.*

44 Petit.

45 Notitia Imperii Romani inter officia Præfecti urbi hunc etiam qui dicitur *ab actis* numerat.

46 Decernetur.

47 Discursum.

48 *Al.* celebrem.

49 Salarium solvi doctoribus, & advocatis in medio anni Bald. hinc colligit. Quid pensio domus locatæ? in fine anni, nisi aliter dictum sit, *l. 1. §. 4. ff. de mirandis. l. 42. ff. de verb. oblig. 9. ff. de reg. jur.*

50 October, medius olim anni mensis: anno ab *Aprili* incipiente, de quo aliquando dicam.

51 Tribunali.

52 Eidem ordinatum ostenditur, &c.

1 Id est, in posterum.
2 Saltibus superiores gradus non captandi. Qui per saltum promovetur, non fruitur privilegio. vid. *c. unicum de clericis per saltum promotis.*
3 Ne dicas officium, cum Accurs. *Agmen*, hic significat numerum.
4 *L. ult. C. eod.*
5 Id est, an.
6 Vid. *Cujac. 15. obs. 1.*

inviolatum servari. §. 6. Cumque lite quisquam eorum pulsatus fuerit, seu civilis causæ certamine, aut criminalis quæstionis obtentu, hic, vel in provinciis: cum per concessum tempus eorum adesse quenquam evenit, nullas executores sportulas adscqui; nec qui contioversiis movendis inserviunt, aut excipiendo, seu præparando, vel officio quolibet alio, quocumque nomine sumptum exigendum censemus. Dat. Id. Februar. *Constantinop.* JUSTINO A. II. & OPILIONE CONSS. 524.

De privilegiis patronorum fisci.

VIII. Idem A. Archelao P. P.

NEmo, excepta Menandri fisci patroni persona, speret de cætero [1] permutationum saltibus [2] superiore gradu captato fruiturum se beneficiis, quæ patronis ærarii, seu dum officium exhibent causis fiscalibus, aut post impletum agmen [3] impertita monstrantur. Dat. XII. Kalend. Septemb. JUSTINO A. II. & OPILIONE CONSS. 524.

Productio §. 2. l. 7. ad advocatos Illyricanos.

IX. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

7 De officio advocatorum fisci. Cæterum hoc notandum est: Fisco suum ac proprium patronum fuisse à M. Antonino primum institutum, si Capitolino credendum. Aderat hic fiscalibus causis, *l. ult. C. eod. l. ult. ff. de jure fisci.* ac liberalibus, quæ eo non interveniente in integrum restituebantur, *l. 3. §. 9. in fin. l. 7. ff. de jure fisci.* Porro ex advocatione cujusque sedis creabantur singuli vel bini, & interdum biennii munere fungebantur, pro varia cujusque fori consuetudine. Bini in præfectura prætorio Orientis & Illyrici, *l. 10. C. de advocat. diversf. judicior.* biennales erant in Præfectura Illyrici, *l. 12. C. de advocat. diversf. judicior.* Hi omnes cum liberis, posterisque liberabantur omni viliore conditione: & comitiva, consistoriana, aliisque honoribus ornabantur, *l. 7. l. 8. l. 11. C. de advocat. diversf. judicior. l. 4. l. 6. C. de advocat. judicum.* utrobique sexaginta quatuor primores advocati, patronorum fisci privilegiis fruebantur, *l. 15. C. de advocat diversf. judicior.* Unicus fisci patronus erat, & quidem biennalis Alexandriæ. Ex consulari dignitate decoratus, *l. 13. C. de advocat. diversf. judicior. vers. Egredientem.* Erat etiam unicus & biennalis in foro Præsidiali Syriæ, *d. l. 13.* & foro Comitis Orientis, *l. 3. C. de advocat. diversf. jud.* adde *Brisson. 3. select. 13.* 8 Prætextu salarii non soluti, advocati causam fiscalem deserere non debent. 9 *L. 2. C. eod. l. 2. C. de advocat. diversf. judicior.* excipe casus leg. 13. *C. de advocat. diversf. judicior. l. 3. §. 1. l. 5. §. 1. C. de advocat. diversf. judicum: l. 2. C. eod.* 10 *Dixi C. ad l. 1.* 11 Nota quæ sint cavenda fisci advocatis. 12 Vid. *l. 6. C. de postulat.* 13 *Le Treveris.* 14 De his vide *l. ult. in fin. C. ad leg. Jul. Majest.* Procurator Cæsaris, absentibus advocatis fisci, causas rei privatæ, vel ærarii sacri disceptare non debet, *l. 41. C. Theod. de appell. lib. 11.* 15 Advocati fisci, patroni ærarii, *l. pen. C. tit. prox.* Philostratus in Cyrino, fisci advocationem vocat, τὴν τῶν ταμείων γραμματέων, & *Basil.* συνήγορον τῶν ταμείων, id est, qui intervenit pro fisco in aula apud Comitem thesaurorum, sacrarum largitionum: in provinciis apud procuratorem Cæsaris: in urbe, apud Præfectum ærarii. vid. *Cujac. hic.* 16 Advocatione, *d. l. 41. C. Theod.*

De privilegiis patronorum præstari possit.

I. Imp. ANTONINUS A. Claudio.

CUm te fisci causam agitasse proponas, quamvis [8] te salarium percepisse neges, tamen placitis acquiesce. Eos enim, qui causam fisci egissent, prohibitum [9] est adversus fiscum patrocinium præstare. P. P. XIII. Kal. Januar. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Qui in una causa fisco præstitit patrocinium, in alia potest contra fiscum postulare. Bald.

II. Impp. VALERIANUS & GALLIEN. AA. Frequentio.

POtes auctoribus nobis adversus [10] fiscum quoque patrocinium exhibere privatis: dum eam scilicet causam, quam tu, cum fisci advocatus fueras, forte tractasti, suscipere declines. P. P. VI. Kal. Mart. VALERIAN. & GALLIENO AA. CONSS. 255.

De commodis fiscalibus non occultandis. De calumniis non movendis.

III. Imp. CONSTANTIN. A. Æliano Proconsuli Africæ, post alia.

FIsci advocatus pœnas metuens, caveat [11], ne fiscalia commoda occultet, neve ullo negotio existente, fisci nomine privatis audeat calumnias [12] commovere. Dat. VI. Id. Novemb. *Triumvir.* [13] CONSTANT. A. IV. & LICINIO CÆSAR. IV. CONSS. 315.

De Rationalibus, & Præfectis ærario.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Ammianum Comitem rerum privatarum.

RAtionales [14], privatæ rei causis, vel sacris ærariis [15] præsidentes, examen præsente fisci advocato [16] suscipiant. PP. XVII. Kal. Januar. MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

TIT. X.

DE [17] ERRORE ADVOCATORUM; VEL LIBELLOS SEU PRECES CONCIPIENTIUM.

17 II. *C. Theod.* II. *l. 8.*
18 *Synops. Basil. 1. cap. 45.*
19 Et tacentibus, *l. 3. C. eod. l. 79. ff. de verb. oblig.*
20 *Balbino.*
21 *L. unic. C. Th. eod. l. 9. C. de jur. & facti, l. 92. ff. de reg. jur.*
22 Scriptores precum sunt libelliones, pragmatici, *l. 9. §. 4. 5. ff. de pœn.* diversi ab advocatis. Hi agunt, illi scribunt.
23 *Ulpian.*
24 *L. 3. C. ut lit. pend.* vid. *l. ult. C. sent. rescind.*
25 Præsentem, *Ital.* adde *l. 1. C. eod.*
26 Nota. *Ex consimili*, id est, triduo. adde *l. ult. vers. Si autem. C. de judic.*
27 Hæc verba, *id est, triduo proximo*, desunt apud authorem Synopseos Basil. 8. *tit. 1. ex lib. 51. tit. 4. cap 47.* 28 Sic glans legenda intra triduum, *l. 1. ff. de glande, l. 9. § 1 in fin. ff. ad exhib.* adde *casum l. ult. C. de judic.* vid. Cujac. *cap. 5. de præscript.* 29 Ante sententiam licet errorem corrigere, *l. 4. in fin. de noxalib. §. Si quis aliud. Instit. de act.*

I. Imp. ANTONINUS A. Aureliæ.

EA [18], quæ advocati præsentibus [19] his, quorum causæ aguntur, allegant, perinde habenda sunt, ac si ab ipsis dominis litium proferantur. P. P. Kal. Mart ALBINO [20] & MAXIMO CONSS. 228.

De errore scripturæ.

II. Imp. GORDIANUS A. Rogato militi.

ERrores [21] eorum, qui desideria, id est, preces scribunt [22], veritati præjudicium afferre non posse, manifestum est. Et ideo si condemnationem, cujus mentionem libello insertam esse proponis, manifeste probare potes non interceSSisse: allegationes tuas lædi non oportere, is qui super negotio disceptaturus est, non ignorabit. P. P. X. Kalend. Jul. PIO [23] & PONTIANO CONSS. 239.

De præsentia litigatoris, & de sententia lata.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Ulpiæ.

SEntentiis [24] finita negotia, rescriptis revocari non oportet. Nec enim quæ constituta sunt, [id est,] *ut advocatorum error litigatoribus non noceat*, tibi etiam opitulari possunt: cum te præsente [25], neque causæ palam ex continenti [26], id [27] est triduo [28] proximo contradixisse, neque post [29] sententiam appellationis remedio (si tibi hæc displicebant) usam esse proponas. Dat. VI. Kal. Septembr. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

TIT. XI.

UT QUÆ DESUNT ADVOCATIS [30] PARTIUM, JUDEX SUPPLEAT [31].

Judex ex officio supplere potest in jure, non in facto. Alex.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. ad Honoratum.

NOn dubitandum [32] est, Judicem, si quid à litigatoribus, vel ab his, qui [33] negotiis adsistunt, minus fuerit dictum, id suppletre [34], & proferre quod sciat [35] legibus, & juri publico convenire. S. XVI. Kalend. Mart. DIOCLETIANO V. & MAXIMIANO IV. AA CONSS. 293.

30 Quidam legunt *advocationi.*
31 Judicem judicare non secundum acta, sed ex conscientia hinc colligunt, de qua quæstione vid. *l. 6. §. 1. & alii DD. ff. de officio præsul. Cujac. 11. obs. 19. Hotom. 25. Illustr.* Paucis Harmenopulus *1. tit. 4.* de finit, Omissis rationes juris ab advocato à judice suppleri: at non factum tamen seu negotium.
32 Dubitandum videbatur, quia judex supplendo patrocinari videtur non Judicare, *14. Gel. 2.*
33 Συνέρχεται hoc sensu, Quæcunque vel à litigantibus vel ab advocatis omittuntur, a judicibus suppleantur. *Synops. Basil. 6. ex lib. 8. tit. 1. cap. 48. & t. Haim 4. §. 18.* 34 *Leg. ult. in fin. pr. C. de appell.* 35 Judex rogatus suum interponit officium, non alias. vid. tamen *Socin. reg.* 197.

TIT. XII.

EX [36] QUIBUS CAUSIS INFAMIA [37] IRROGATUR [38].

De carcere, & vinculo.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA Manilio.

INfamiæ detrimentum minime tibi affertur ob id solum, quod in carcerem [39] conjectus es, vel vincula tibi jussu legitimi Judicis injecta sunt. P. P. sine die & consule.

De eo, qui plus debito exegit.

II. Iidem AA. Venetio.

NEque furti, neque vi bonorum raptorum, neque peculatus damnatus intelligi potest, qui, cum plus debito nomine debitorum [40] exegisset, in duplum a Præside condemnatus est. PP. v. Id. Januar. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De eo, qui ad tempus ordine motus est.

III. Iidem AA. ad Metrodorum.

ET si severior [41] sententia dici debuit, tamen [42] cum Proconsul vir clarissimus certis rationibus [43] motus [44] mitiorem [45] sententiam dixerit, & *ordine decurionum* te *biennio abstinere* jusserit, transacto [46] tempore non esse te in numero infamium, palam est: eo [47] quod post biennium remisisse tibi prohibitionem decurionatus Judex videtur. P. P. x. Kal. Januar. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De exilio temporali.

IV. Iidem AA. Venustiano.

SI Posidonium in [48] tempus anni relegatum, sententiam non excessisse Proconsulis probaveris, quinque annis exilio temporali damnandum inter infames haberi non oportet: quoniam sententiæ severitas [49] cum cæteris damnis transigere videtur. PP. VI. Kal. Mart. SATURNINO & GALLO CONSS. 199.

De fustibus & injuriis

V. Iidem AA. Ambrosio.

DEcuriones quidem, item filios decurionum fustibus [50] castigari prohibitum est. Verum si *injuriam* [51] *te fecisse* Proconsul vir clarissimus pronuntiaverit, ignominia notatus es. P. P. Kal. Jul. SATURNINO & GALLO CONSS 199.

De condemnatione in opus publicum ad tempus.

VI. Iidem AA. Justo.

AD tempus in opus publicum damnati pristinum quidem statum [52] retinent: sed damno infamiæ post [53] impletum tempus subjiciuntur. P. P. VII. Id. Decemb. GETA & PLAUTIANO CONSS. 204.

De eo, qui bonis paternis abstinuit.

VII. Idem AA. Demetrio.

NEmo ob id quod bonis paternis se abstinuit [54], infamis est. P. P. v. Id. Januar. ANTONINO A. & GETA. II. utrisque CONSS. 206.

De furto, & de eo, apud quem res furtiva inventa est.

VIII. Iidem AA. Ulpiæ.

SI furti condemnata es, citra verbera quoque [55] fustium, infamiæ damnum subjisti. Quod si res furtiva, quam alter surripuit, apud te ignorantem comperta est: non læsit existimationem tuam durior sententia. P. P. x. Kal. Mart. ANTONINO A. & GETA utrisque II. CONSS. 206.

De publicis negotiis defensis.

IX. Iidem AA. Læto.

NEminem sequitur infamia ob [56] defensa publica negotia patriæ suæ. P. P. XII. Kalend. Mart. ANTONINO A. & GETA utrisque III. CONSS. 209.

De injuriis.

X. Iidem AA. Severo.

INjuriarum ex [57] persona quoque servi damnatus, infamia notatur. P. P. IV. Kal. Aug. *iisdem* CONSS. 209.

36 Commodè hic titulus subsequitur titulum *de advocatis.* Infames enim postulare prohibentur. *Paul. 1. sentent. 2. §. 1.*
37 Adde *Librum X. C. LVII. ff. 11. & 21. Syn. Basil. 2. 6. Harmen. 15.* Infamia ab Augustino *defamia* dicitur *in quæstionibus veteris testamenti*: adde Lamprid. *in Alexand.* Porro *infamia* est læsio dignitatis, status, & damnum famæ: duplex constituitur, juris vel facti.
38 Non irrogatum ita concipitur titulus in Basilicis, περὶ αἰτιῶν δι' ὧν ἀτιμία τινὶ ἐπιγίνεται. *Cujac. hic.* Affirmative tamen concipitur in Ecloga.
39 *Carcer*, seu sola vincula, non infamant, *ut hic*: Servis tamen, qui ob delictum pœnæ causa vincti fuissent, vincula nocebant ex lege Ælia Sentia, ut nec Latini, nec cives Romani manumissione fierent, sed dedititiorum numero: qui vilis propemodum abjectus & infamis numerus erat. Plura vide apud *Cujac. 13. obs. 7.*
40 Tributorum, *Hal.* Sed nil opus: *Debitorum* appellatio pro debitis publicis seu tributis proprie: Sensus, publicanum non ideo fieri infamem, quod in duplum fuerit condemnatus injustæ exactionis causa. *Goth.* *Debitorem*, emendat Salmasius. Sed Grot. Flor. Sparsit hic: putat scriptum fuisse, *plus debito nomina exegisset*, ut nomina dicta sint pro ipsis debitoribus, &, *debitorum*, glossema fuerit. S. L.
41 Græci hanc legem ita exponunt, *apud authorem Synopseos 11. tit. 3.* Condemnatio gravior irrogata, ultra pœnam à lege definitam, relevationem infamiæ largitur.
42 Adde quæ dixi *ad l. 11. ff. de pœnis.*
43 Quid? amicitia, justane judici causa sive ratio
De est, ut in amicum mitiorem sententiam ferat? Tiraquellus ita censet *tract. de pœnis, causa 16. & 17.* sive amicitia ipsius rei ductus id faciat, sive amicorum ejus. 44 *Leg. 31. ff. de pœnis.*
45 Ex duabus forte legibus. Quid? potestne severiorem sententiam dicere? vid. *l. 13. §. 7. ff. eod. l. 11. ff. de pœn.* Ex his colligunt, Judicem in ordinariis criminibus pœnam minuere aut augere non posse: in extraordinariis posse: idque pro qualitate rerum, factorum, personarum. vid. *Gandinum tract. de malefic., rubr. utrum pœna possit augeri.* 46 Sententia temporalis habet effectum temporalem, *l. 8. ff. de postul. l. 1. C. de his qui in exilium.* Imo & ultra tempus vim suam exerit, *l. 6. C. eod.* Hinc etiam collige, infamiam ad tempus inuri posse. *Goth.* Infamia non durat ultra tempus *l. 4. h. t. l. 8. ff. de postul. l. 5. l. generaliter. ff. De decurion. l. 13. §. 1. ff. ad Leg. Corn. de Falsf.* Ans. 47 Biennii prohibitio sequentium annorum indulgentia est. 48 *Exilium* temporale non infamat. 49 Nec severioris legis sententia infamat, *ut hic, l. & 10. in fin. ff. de pœn.* nec mitioris, *l. 3. C. eod.* vid. *Cujac. 20. obs. 38.* 50 *L. 9. C. de pœn. l. 9. §. 12. ff. de pœn.*
51 Injuriæ nominatim damnatus fit infamis, *l. 4. in fin. ff. eod. §. 2. Instit. de pœna temerè litigantium*: adde *l. 19. C. eod.* 52 Id est, libertatem & civitatem. Damnati vero in perpetuum opus, civitatem tantum amittunt, non libertatem, *l. 17. in fin. ff. de pœn.* vid. *Cujac. 15. obs. 12. in fin.*
53 Damnatio in opus publicum, relegatione in opus gravior. Hæc, tempore finito, non infamat, *l. 4. C. eod.* illa infamat, *ut hic.* Goth. Distingue inter factum quod ipso jure famosum est, in quo infamia etiam post tempus durat, *ut hic & l. 15. ff. ad Municipalem*; & inter delictum punitionis arbitrariæ, in quo non durat post tempus: *ut l. 3. 4. c. h. t.* Ans. 54 Abstinere a bonis paternis infamiam abstinenti non infert. 55 Et furti damnatus, *l. 63. ff. de furtis*, & *l. 1. vers. qui furti. ff. hoc tit.* & fustigatus sit infamis, vid. *l. 16. C. eod.* 56 Ob non defensa. *Hal.* & male, Sensus aperte colligi potest ex *l. 4. C. de delatorib. l. 2. in pr. ff. de jure fisci.* 57 Sensus est, Condemnatum injuriæ factæ etiam vili personæ, notari. adde *l. 5. C. eod.*

1 Bonorum cessio, eorumque venditio infamiam non infert. *l. 2. l. ult. ff. qui bonis cedere:* Id jure quidem verum est: nihilominus tamen bonorum cessio species est quædam ignominiæ. *Nov. 3. 4. 135. in princ.* adde *Hotom. 24. Illustr. in fin.* præsertim si fiat cessio bonis decoctis. *Hotom. ibid. Cujac. ad Novell.* 135.

2 Expilatæ hereditatis damnatus sit infamis.

3 Furtum simplex est quid improbum: expilata hereditas, quid improbius. *l. 1. §. 1. ff. de effractoribus.* Baldus adjicit, rapinam esse improbissimum quid. vid. *Cujac. 6. obs. 2.*

4 Non ideo infames liberi, quod à patre suo in testamento sunt notati. *l. 3. in pr. ff. de lib. posthum. l. 29. §. 1. ff. de probat.* vel exheredati: licet exheredatio species sit quædam injuriæ & notæ. *l. 8. in pr. ff. de inoff. l. 132. ff. de verb. oblig. l. 10. ff. de test. milit.* vide *Cujac. ad Novell. 18. fol. 367. in fin.*

5 Dione.

6 *Sumpta ex Codice Gregoriano tit. de postul.*

7 *Fustigatio* non infamat, sed causa. *l. 22. ff. eod.* nisi publice facta sit. *l. 16. ff. eod.* & inter cædendum præco ita dixerit, *Ne sis adeo vilis, ut sine justa causa accusationem instituas.*

8 Ulpio.

9 *L. 1. vers. Qui eam. l. 8. in fin. l. 11. ff. eod.*

10 De luctu (ut Philosophus) ita loquitur Seneca epist. 64. Nec sicci sint oculi amisso amico, nec fluant: Lachrymandum est, non plorandum. Duram tibi videor legem ponere, cum Poetarum Græcorum maximus jus flendi dederit in unum duntaxat diem: cum dixerit, etiam Niobem de cibo cogitasse. Per lachrymas argumenta desiderii quærimus, & dolorem non sequimur, sed ostendimus. adde Paulum *1. ad Thess. 4. v. 13.* 11 Abstinere à conviviis, ornamentis & alba veste. *Paul. 1 sent. 21. §. 3.* hæc enim lugubria. Dixi *ad l. 8. ff. eod.* 12 Olim consistebat luctus mulierum etiam in habitu. 13 Tempus luctui mulieribus præstitutum olim, erant menses x. nam & hoc fuit legitimum pariendi tempus. Hodie præstituti sunt menses xv. non ob confusionem modo sanguinis, sed ob reverentiam mariti: quandoquidem etiamsi intra annum peperit, annum luctus peragere debet, nisi hoc à Principe vel Senatu impetraverit, ut sibi intra legitimum tempus nubere liceret. Quid si maritus hostis sit patriæ? quid si non mortuus, ab ea tamen divertit? Cum primum peperit, potest nubere: *l. 11. §. 1. ff. eod. 4. Harm. 6.* ubi tract. de adulterio. Post partum mulier ἐν τῷ πένθει alii non potest nubere: ἐν τῷ πενθίμῳ potest: πένθος est virorum luctu dignorum; πένθιμος, indignorum. *4. Harm. 6. cap. περὶ μοιχείας. Nov. 22. c. 40.* vid. *Cujac. c. 20. de prælect.* Eadem distinctione idem utitur *6. obs. 32.* adde *21. Eclog. 2. c. 5. & seq.* 14 Nisi infamiam Princeps remiserit. vid. *l. 4. in pr. ff. ad Tertull.* Sunt & aliæ pœnæ nubentis intra tempus luctus. Nihil capere potest prioris mariti: nihil ex donatione propter nuptias. *l. 2. ff. de sec. mupt.* nihil ab extraneo potest capere: nullo titulo potest in secundum maritum ultra tertiam bonorum transferre, non existentibus liberis. Existentibus non potest ultra virilem, *l. 6. ff. de secundis:* non succedit cognatis, nisi usque ad tertium gradum. *l. 1. in fin. ff. de secundis.* Sunt & aliæ pœnæ, de quibus vid. *Cujac. ad Nov. 22.*

15 Mos antiquus & à Platone probatus *in leg. lib. 11.* vid. *l. 13. in fin. ff. de jurejur.* Ad rem redeo: quod hic dicitur, *Per præconem*, idem est quod præconis voce. *Lamprid. in Alexandro,* Turium necari jussit, præcone dicente, *Fumo punitur, qui fumum vendidit. Spartianus in Severo:* Fustibus eum sub elogio præconis cecidit, *Legatum pop. Rom. homo plebeius temere ampleti noli.* Alia quædam repetita ex antiquitatis flore, vid. *apud Cujac. 8. obs. 7.* ex Zonara *in Valentiniano,* ex Xiphilino *in Jul. & Severo.* ad hæc ex more Vasconum: sed & alia ejusmodi refert, *13. obs. 3. in fin.* ex Ambrosii *serm. 90.* Petronio. Suida *in Πίστρατο*: Josepho *in Machabeis,* Arriano 3. ἀνεκδότων, Niceta. 16 *L. 17. ff. eod.* ita legendum monet *Cujac. 13. obs. 3.* 17 *L. 19. ff. eod. l. 13. §. 6. ff. eod.* 18 Συκοφαντῶν, *Hal.* Cujac. *13. obs. 3.* Forcatulus *in Sphæra legali, fol. 17.* hinc ex *l. 16. ff. eod. l. 13. in fin. ff. de jurejur. l. 9. §. 8. ff. de pœn.* colligit Romæ Græcis verbis per multas centenas latas fuisse. Cæterum qui jocos hic, & risus audire volet, legat Accursium hanc particulam explicantem. 19 Injuriæ damnatus, aut injuriæ illatæ nomine pecunia data transigens fit infamis. Eam enim ob causam pecuniam dare videtur, quod sibi conscius sit: secus fuerit, si simpliciter & absolute sine pecunia pactus fuero, & injuria adfectus in me injuriarum non egerit: ex hujusmodi namque pacto remissa mihi injuria, infamis non ero, *21. Synops. 2. ex tit. 3. c. 16. & 6. Harm. 15. §. 8.* Quid damnatus injuriæ, an semper infamis est? non fit infamis, si modica sit injuria. vid. *Gryll. 2. obs. 402.* 20 Qui pacificitur, pretio accepto scil. *ff. eod.* de injuria sibi illata fit infamis. *l. 6. §. 3. ff. eod. 1. Harm. 10.* Transigendi verbo utitur idem *Harm. 6. tit. 15.* 21 Gratis possum injuria liberari, at non pretio dato. 22 *L. 6. §. 4. ff. eod.* 23 *L. 17. §. eod. l. 13 §. 6. ff. eod.* puta generalis. 24 Dicta est *Hal.* 25 Vid. quædam ad hunc locum apud *Cujac. 9. obs. 28.* 26 XXI. *Eclog. 1. c. 18. 3. Harm. 7.* ubi tractat de usura ecclesiastica, *& 6. tit. 15. §. 6.* 27 Usuras usurarum exigere non licet. vid. *l. 28. ff. de usur.*

28 Negat Accursius hic, & Molinæus *n. 46. de usur.* eam infamiam ipso jure fœneratori inuri, nisi usuræ simul cum principali legitimum usurarum modum excedant (licet contra sentiant multi hic, & Geminianus *cons. 77.* Covarr. *3. resolut. 3.* Clarus *5. sent. 5. usura.*) Apertius *ibid. n. 614.* fatetur ipso jure fœnus improbum infamare. Quæri potest, An usurarius criminaliter sit puniendus? Clarus *5. §. usura 20. versic. sed quæro,* puniri extra ordinem censet: sed Molinæus *dicto loco, n. 156.* rejecta Baldi opinione, amplectitur Bulgari, Cornei, Decii, Angeli, Socini opinionem, & criminaliter puniri, & torqueri posse refert, licet id jure non sit cautum: & ita se in Senatu Parisiensi vidisse ait. Idem refert Paponius, *2. Arrest. 7. num. 24.* Movetur *l. 9. §. 5. in fin. ff. de publican.* ubi qui exigunt aliquid illicitum extra ordinem puniuntur.

De cessione & venditione bonorum.

XI. Imp. ALEX. A. Herennio.

[DEbitores] qui bonis cesserint [1] licet ex ea causa bona eorum venierint, infames non fiunt. P.P. x. Kalend. Majas, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De expilata hereditate.

XII. Idem A. Donato.

SI te expilasse [2] hereditatem, sententia Præsidis constiterit, non ex eo, quod non & alia pœna tibi irrogata est, furti improbioris [3] infamiam evitasti. P. P. Kalend. Jul. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De hu, quæ pater in testamento, filios increpans scripsit.

XIII. Idem A. Juventio.

EA quæ pater testamento suo filios increpans [4] scripsit, infames quidem filios jure non faciunt, sed apud bonos & graves opinionem ejus, qui patri displicuit, onerant. XIII. Kal. Novemb. *ipso* A. III. & DIONYSIO 5 CONSS. 230.

De fustibus. De quæstione.

XIV. Imp. GORDIANUS A. Jovino.

NUllam [6] existimationis infamiam avunculus tuus permiscat ictibus subjectus [ob 7 crimen quæstione habita,] si sententia non præcessit, ignominiæ maculam irrogans. Dat. Kal. Sept. PIO [8] & PONTIANO CONSS. 239.

De luctu.

XV. Idem A. Sulpitiæ.

DEcreto Amplissimi Ordinis luctu [9] fœminarum deminuto [10], tristior [11] habitus cæteraque hoc genus insignia mulieribus remittuntur [12]: non etiam intra tempus [13], quo his elugere maritum moris est, matrimonium contrahere permittitur: cum etiam, si nuptias alias intra hoc tempus secuta est, tam ea, quam is qui sciens eam duxit uxorem, etiam si miles sit, perpetuo Edicto labem pudoris contrahat [14]. P. P. XVII. Kal. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De fustibus, & super dicto ὑπερεφάνῳ.

XVI. Idem A. Domitiano.

FUstibus cæsum, cui per præconem [15] ita dictum est, ὑπερεφάνῳ [16] [id est, *calumniatus es,*] ut calumniatorem videri notatum, ideoque esse famosum, manifestum est. PP. III. Kal. Aug. SABINO & VENUSTO CONSS. 241.

De interlocutione Judicis sine causæ cognitione.

XVII. Idem A. ad Magnum.

VErbum precibus insertum potius verecundiam onerare, quam ullam existimationis maculam videtur aspergere. Etenim cum non [17] causa cognita dictum est ὑπερεφάνῳ σε [18], sed ad postulatum patroni, interlocutione Judicis responsum sit: nequaquam hoc infamiam irrogat. P. P. VIII. Kal. Octob. ATTICO & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

De injuriis, de pacto, transactione, jurejurando.

XVIII. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Antiocho.

NOn [19] damnatos quidem duntaxat injuriæ, sed pactos [20] quoque Perpetuum Edictum infamat. Verum *pactos* eos demum, qui ullos adversariis nummos pro mala conscientia ex transactione numerassent, in hac causa placuit intelligi. Cæterum simplex [21] ejus [rei] gratia integram pacti existimationem illibatamque conservat. Quod si jurejurando [22] decisa contentio sit: nemo dubitaverit, quin religionem absolutio judicantis sequatur. P.P. XIV. Kal. Jan. SECULARE II. & DONATO CONSS. 261.

De interlocutione Præsidis.

XIX. Impp. CARINUS & NUMERIAN. AA. Aristocrati.

INterlocutio [23] Præsidis, quæ indicta [24] est, infamem eum, de quo quæris, feciss non videtur, cum non specialiter ob injuriam, vel admissam vim condemnatus sit, sed ita Præsidis verbis gravatus & admonitus, *ut ad meliorem vitæ frugem se reformet.* P.P. XVII. Kal. Febr. CARINO II. & NUMERIANO AA. CONSS. 284.

De fœneratoribus.

XX. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Fortunato.

IMprobum [25] fœnus [26] exercentibus, & usuras [27] usurarum illicitè exigentibus, infamiæ [28] macula irrogan-da [29] est. S. XVII. Kalend. Mart. ipsis AA. CONSS. 287.

De minore, qui artem ludicram exercuit.

XXI. Iidem AA. & CC. Statio.

SI fratres tui minores [30] dumtaxat ætate [in] ludicræ [31] artis ostentatione spectaculum sui populo præbuerunt, inviolatam existimationem obtinent. Dat. V. Kalend. Septembr. *ipsis* AA. CONSS. 287.

Pro socio.

XXII. Iidem AA. & CC. Domitiano.

FIdem rumpens [32] societatis, cum infamiæ periculo, suo nomine pro socio conventus, ad faciendum satis urgetur. Dat. VI. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

29 Quid dominium usurarum perceptarum, num transit in usurarium? Negant Theologi & Canonistæ, *Summa sylvestrin, in §. usura, quæst. 6.* Covarruvias *3. resolut. 3.* Clarus *d. loco.* Potestne usurarius testari, vel mortis causa donare? Negat Clarus *d. loco.* nisi præstita cautione de usuris restituendis. Oldendorp. etiam *c. 4. de testib. n. 9. 11. & c. 66. de except. num. 10. 11. 12. 13.* negat testem esse posse. *arg. l. 3. §. 5. l. 21. §. 2. ff. de test.* 30 Aliud, si majores. 31 *L. 2. in fin. ff. eod.* adde *9. Harm. 15.* 32 Condemnatus actione pro socio sit infamis. *l. 1. §. 5. ff. eod. §. 2. Inst. de pœna temere litig. 6. Harm. 15. in fin. 21. Syn. Basil. 1. 20.*

TIT. XIII.

DE PROCURATORIBUS [33].

Cautio de rato.

I. Divus ANTONINUS PIUS A. Severo.

CAutio ratihabitionis [34] tunc [35] exigitur à procuratore, quoties [36] incertum [37] est, an ei negotium mandatum sit. P. P. IV. Id. Octobr. GALLICANO & VENUSTO CONSS. 151.

De causa appellationis pecuniariæ.

II. Divi FRATRES Sextiliæ.

CUm rem pecuniariam esse dicas, potes per [38] maritum tuum solemnibus impletis, appellationi adversariæ tuæ respondere: cum appellationes pecuniariæ [39] etiam per [40] procuratores exerceri ab utraque parte litigantium possint. Accepta VIII. Kal. Aug. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 163.

De fideicommisso.

III. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Pomponio.

EUm, qui res agit heredum, à quibus tibi deberi fideicommissum dicis, evoca [41] ad Prætorem virum clarissimum: qui aut tibi respondere [42] cogetur, aut ab [43] administratione negotiorum secundum formam jurisdictionis prohibebitur. †. Deliberabit [44] autem Prætor, si non defendantur heredes, an mittere te in possessionem [45] debeat, secuturus jurisdictionem, quæ exerceri adversus [46] indefensos solet. P.P. x. Kal. Septemb. CHILONE & LIBONE CONSS. 205.

De absente. De mulieribus.

IV. Iidem AA. Saturnino.

QUia absente te judicatum dicis: æquum est, tibi restitui [47] causæ defensionem. †. Nec oberit tibi, quod uxor [48] tua interfuit judicio: aut etiam acquievit sententiæ: cum aliena [49] negotia per mulieres non aliter agi possint, nisi [50] in rem suam, & proprium lucrum mandatæ sint eis actiones. P.P. Ptid. Non. Jan. APRO & MAXIMO CONSS. 208.

De reconventione.

V. Imp. ANTONINUS A. Pancratiæ.

ACtionem ei, qui absentis nomine agere vult, si [51] non eum defendat, denegari oportere, jam Edicto Perpetuo expressum est. IV. Kal. Mart. DUOB. & ASPRIS CONSS. 213.

De reo criminis.

VI. Imp. ALEXAND. A. Martiano.

REum [52] criminis constitutum, defensionem causæ suscipere non [53] posse, antequam [54] purget innocentiam suam, incognitum non est. VI. Kalend. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De milite.

VII. Idem A. Macrino.

MIlitem [55] nec [56] pro patre, vel matre, vel etiam uxore, nec ex sacro rescripto, procuratorio nomine experiri oportet: cum neque defensionem alienam suscipere, vel redimere negotia, vel quasi suffragatorem accedere, utilitate publica permittatur. P.P. VIII. Id. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

An procurator procuratorem facere possit.

VIII. Idem A. Mansueto.

QUod quis sibi debitum exigere tibi mandavit, ante [57] litis contestationem, tu alii [58] petendum mandare non potes. P. P. VIII. Kal. Septembr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De militibus.

IX. Idem A. Aufidio.

QUi stipendia merentur, suis negotiis superesse, inoffensa disciplina [59], possunt. Nec potest dici eum, qui honesta & verecunda præcedente causa mandatas [60] sibi actiones exercuerit, alieno negotio fungi: cum, licet contentio ex persona alterius bona fide sumatur, hunc tamen rem suam gerere non ambigatur. Quod militibus meis interdici non modo absurdum, verum etiam iniquum est. *Sine die & consule.*

De fraudibus mandati. De fraude, vel dolo.

X. Idem A. Castiæ.

SI procurator ad [61] unam [62] speciem constitutus, officium mandati egressus [63] est, id, quod gessit, nullum domino præjudicium

33 III. D. III. 2. *C. Th. 12. Paul. 1. sent. 3. 8. Syn. Basil. 2. 1. extra. 38. 1. Sexto 10. & 1. Clem. 10. Lucius 5. Placit. 2. Papon. 6. Arrest. 4. & 5. & l. 2. Notar. 2. c. de procuratore.*

34 Ratihabitione procurator fit legitimus.

35 Negatio rem dubiam facit, videtur tamen *Socin. regul. 275.*

36 *L. 39. §. 1. ff. eod. l. 2. ff. de consortib. §. 3. inst. de satisd.* Alios casus, vid. *apud Socin. reg. 318.*

37 Ergo à contrario, si certum fuerit, de eo non cavebit. vid. *Socin. reg. 318.*

38 Maritus potest esse uxoris procurator ad litem; adde *l. 2. ff. qui dare tutores.*

39 *D. §. 3. l. unic. ff. de satisdando, l. 21. ff. ratam rem.* At in criminalibus non datur procurator, sed defensor. *l. 33. §. 2. ff. eod. Paul. 5. sent. 16. §. 11.*

40 Hinc colligunt, Causam initium posse sumere à citatione administratoris, tutoris & curatoris, & similium. adde *l. 25. §. 1. §. de episc. & cleric.* vid. *l. 1. §. 2. ff. de admin. tut. l. 3. ff. de alim. vel cibar. leg.*

41 *L. 3. ff. quorum appellationes.*

42 Procurator cogitur respondere.

43 Suspectus administrator, vel tutor ob contumaciam potest removeri.

44 Missio ex primo decreto, non fit sine causæ cognitione.

45 Domini scilicet. Ob contumaciam procuratoris fit missio contra dominum, & tamen hinc colligitur, Procuratoris contumaciam regulariter domino non nocere, vid. *Socin. reg. 321.*

46 Reo indefenso, actor in ejus bonorum possessionem mittitur. *l. 2. in fin. ff. ubi in rem actio. l. 8. in fin. ff. quomodo & quando judex, l. 2. ff. quibus ex causis in poss.*

47 Non legitime defensus totam ad causam restituitur.

48 Absens non legitime defenditur per uxorem. 49 Nota regulam. 50 Adde *l. 55. eod.* Mulier in rem suam potest esse procuratrix ex cessione mariti. 51 Non admittitur ad agendum absentis nomine, qui eum defendere recusat. *l. 15. in fin. l. 43. §. 4. ff. eod.* Datus ad agendum, defendere tenetur: at non è contra: Datus ad defendendum, non cogitur agere. *cap. constit. 12. x. de procur.* 52 Accusatus de crimine capitali, non potest esse alterius procurator. Imo potest *l. 21. ff. de accusat.* Solve: potest, si ejus crimen suspensum est. 53 *Syn. Bas. 8. περὶ διεκδικήσεως, c. 79.* 54 Vid. quæ notavi *ad l. 6. §. 4. ff. de his, qui ad eccl.* 55 Nemo militantium fiat susceptor defensorve causarum: nec ad cognitionem alieni jurgii suffragator accedat. *l. 6. C. Th.* ubi interpres: Militantes non permittuntur legibus lites suscipere alienas, nec Procuratores fieri possunt. *Goth.* Hic: & *l. 9. ff. eod.* nisi in rem suam, aut nomine cohortis. *l. 8. §. 2. ff. eod.* Ans. 56 Filius idemque miles, patris procurator esse non potest, etiam ex rescripto principali. *l. 2 ff. eod. l. 8. §. 2. ff. eod. §. ult. Inst. de except.* 57 Ante litem contestatam procurator ad litem alium suo nomine non potest substituere. *l. 11. l. 23. ff. eod. l. 8. §. 2. ff. mand. l. 4. in fin. de appell.* nisi speciale substituendi ante litem mandatum habeat. v. *Wurmf. 1. præt. 5. obs. 14.* Aliud in procuratore ad negotia. *d. §. 3. & in rem suam. l. 33. ff. de donat. Wurmf. d. loc. obs. 1. & 19.* Verum *dict. l. 33.* loquitur de procuratore in rem suam. 58 Procurator regulariter alium procuratorem suo loco substituere non potest. v. tamen *Soc. reg. 319.* 59 Sine offensa disciplinæ: *Hal.* militaris scil. 60 Qui mandatas actiones exercet, alieno negotio non fungitur. *l. 13. ff. eod. l. 8. §. 2. l. 55. ff. eod.* 61 Huic mox opponitur procurator plenam potestatem agendi habens. 62 Potest enim ad unam tantum constitui. *l. 1. §. 1. ff. eod.* 63 Procurator fines mandati egressus domino non præjudicat.

dicium facere potuit. †. Quod si plenam [1] potestatem agendi habuit, rem judicatam rescindi non oportet [2]: cum si quid fraude, vel dolo egerit, convenire eum more judiciorum non prohibeatis [3]. P. P. III. Kalend. Mart. ALBINO & MAXIMO CONSS. 228.

De pupillo, adulto, & eorum tutoribus, vel curatoribus.

XI. Idem A. Sebastiano.

NEque tutores: neque curatores ex sua persona in rem pupilli, vel adolescentis procuratorem facere possunt, sed [5] actorem [6] constituere debent. †. Pupillus autem, vel pupilla, adultus, vel adulta, tam ad agendum quam ad defendendum, tutore seu curatore interveniente, procuratorem ordinare possunt. Ipsi etiam tutores & curatores post [7] litis contestationem à se factam, ad exemplum [8] procuratorum, qui litem contestati sunt, dare procuratores non prohibentur. P. P. Prid. Id. Maji, ALEX. A. III. & DIONE CONSS. 230.

Qui sine mandato admittuntur. De ætate.

XII. Idem A. Frontoni.

EXigendi à filio tuo mandati, qui se defensioni tuæ offerebat, duplici ratione necessitas non fuit: aut quod defendere [9] quis, sive libertus, sive extraneus sit, sine mandato potest, satisdatione [10] tamen pro defensione præstita, & alia proculdubio observatione subjecta: aut quod filius [11] etiamsi ultro actionem patris nomine dirigat, mandatum probare non cogitur. †. Sane, quod nec [12] dum legitimam [13] ætatem idem filius tuus compleverit, ob hoc quidem depellere à procurationis officio eum judex non injuste potuit: sed multo justius [14] fuit, hujusmodi [15] defensorem audire, quam te absentem quasi contumacem & indefensum gravi condemnatione afficere. V. Kalend. Octobr. AGRICOLA & CLEMENTINO CONSS. 231.

De præscriptione militiæ.

XIII. Imp. GORDIANUS A. Luciano militi.

ITa demum super lite persequenda, quam tibi mater mandavit [16], actionem intentare potes; si, cum primum litem contestareris, non est tibi eo nomine opposita præscriptio [17] militiæ: quod nec cum [18] appellatio agitur, tibi objici potest. Nam si integra res est, ratio Perpetui Edicti acceptam tibi non permittit alieno nomine actionem intendere. III. Idib. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De minore vigintiquinque annis.

XIV. Idem A. Sabiniano.

NOn eo minus sententia adversus te lata, juris ratione subsistit, quod adversaria tua minor [19] vigintiquinque annis constituta, causam suam marito [20] sine curatore agendam mandavit. Minoribus [21] enim [22] ætas in damnis subvenire: non in rebus prospere gestis obesse consuevit. P. P. III. Non. Octobr. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CC. CONSS. 242.

De redemptione litis.

XV. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. & CC. Cornificio.

LItem [23] te redemisse [24] contra bonos mores precibus manifeste professus es: cum procurationem quidem suscipere (quod officium gratuitum [25] esse debet) non sit res illicita: hujusmodi autem officia non sine reprehensione suscipiuntur. S. III. Non April. CC. Consf. 294.

De venditione.

XVI. Iidem AA. & CC. Paconiæ.

PRocuratorem [26], vel actorem prædii [27], si non specialiter distrahendi mandatum accepit, jus rerum dominii vendendi non habere, certum ac manifestum est. Unde, si non ex voluntate domini vendentibus his fundum comparasti, pervides improbum tuum desiderium esse, dominium ex hujusmodi emptione tibi concedi desiderantis. S. Non. April. *Byzantii*, CC. CONSS. 294.

De invito.

XVII. Iidem AA. & CC. Mardonio.

INvitus [28] procurationem [29] suscipere nemo cogitur [30]? nec eandem ultra, nisi provocationis [31] causa, extendere. Sed nec defensionem absentis subire compellitur: cum fidem susceptam implere sufficiat. P. P. Non. Jun. *Philippopoli*, DIOCLET. V. & MAX. AA. CONSS. 293.

De fœminis.

XVIII. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

ALienam [32] suscipere defensionem [33], virile [34] est officium, & ultra sexum muliebrem esse constat. Filio itaque tuo, si pupillus est, tutorem pete. S. XIV. Kalend. Februar. *Sirmi*, CC. CONSS. 294.

Si actor pretium in rem domini verterit.

XIX. Iidem AA. & CC. Firmo.

SI pretium quidem actoribus alienum fundum [35], vel servum citra [36] mandatum domini tibi distrahentibus dedisti, & neque præcessisse, neque secuta contractum domini declaretur voluntas, in rem [37] autem ejus idem pretium processisse, provinciæ Præses causa cognita perspexerit, hoc tibi restitui jubebit [38]. Prid. Idus Mart. CC. CONSS. 294.

De negotii transitu ad personam procuratoris.

XX. Iidem AA. ad Verinum Præsidem Syriæ.

NIhil arbitramur interesse [39], utrum ab initio, an cæpta jam lite negotium ad personam procuratoris transitum fecerit. Dat. x. Kal. Octobr. * *Demesso* [40] CC. CONSS. *

De fœminis & de maritis.

XXI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Concilium provinciæ Africæ.

MAritus citra mandatum in rebus uxoris cum [41] solemni satisdatione, & alia observatione intercedendi liberam habeat facultatem: ne fœminæ, persequendæ litis obtentu in contumeliam matronalis pudoris [42] irreverenter irruant, & conventibus virorum, vel judiciis interesse [43] cogantur. †. Sin autem mandatum susceperit, licet maritus sit [44], id solum [45] exequi debet, quod procuratio emissa præscripserit. Dat. IV. Id Mart. *Adrumeti*, CONSTANTINO A. & LICINIO CÆSARE utrisque II. CONSS. 312.

De litis translatione.

XXII. Idem A. ad Bassum P. Urbi.

PRocuratoribus [46] institutis, & post contestatam litem dominis [47] effectis, hi, qui mandaverant, non habeant facultatem negotia persequendi, nisi capitales [48] inimicitiæ, vel morbus [49], vel alia [50] necessaria causa intercesserit: tunc enim etiam invitis his, transferri lis potest. Dat. XIII. Kal. CONSTANTIN. A. & LICINIO CÆS. V. utrisque CONSS. 319.

De jure procuratoris effecti domini litis.

XXIII. Imp. JULIANUS A. Secundo P. P.

NUlla [51] dubitatio est, post [52] causam in judicio agitatam, utpote dominum [53] litis procuratorem effectum, etiam post excessum [54] ejus, qui agendam, vel defendendam litem mandaverat, posse inchoatam causam jurgiumque finire: quippe cum & procuratorem posse [55] eum instituere, veteris juris volumen conditores. Lect. II. Non. Febr. JULIANO A. IV. & SALLUSTIO CONSS. 363.

De exceptione procuratoria.

XXIV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Pancratio Præfect. Urb.

LIcet [56] in principio [57] quæstionis persona [58] debeat inquiri procuratoris, an ad agendum negotium, mandatum à domino litis habeat: si tamen falsus [59] procurator inveniatur, nec [60] dici *controversiæ* solent, nec potest esse judicium [61]. Dat. II. Kal. April. *Constantinop.* ANTONINO & SYAGRIO CONSS. 382.

De his, quos per se litigare non possunt.

XXV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

QUicunque Prætorianæ [62] vel Urbanæ Præfecturæ sublime fastigium, vel Ministerium militare, vel consistorianæ Comitivæ [63] insignia meruerit dignitatis, vel Proconsulare jus dixerit, aut Vicarii fuerit administratione suffultus: si quod ab eo vel infertur jurgium [64], vel refertur, procuratoris personam in negotii sui jura substituat. †. Quod si quis sanctionis hujus statuta transgressus, judiciis sese jurgaturus ingesserit, careat ejus litis sorte, cujus non per procuratorem expectavit eventum: Judex nihilo minus, qui contra fecerit, noverit à se viginti libras auri, [item] ab Officio quoque suo tantundem ponderis exigendum. Dat. XVIII. Kalend. Octobr. ARCAD. A. II. & RUFINO CONSS. 392.

In AUTHENT. ut ab illustr. coll. 5. tit. 26. al. 18. seu Novell. 71. cap. 1. §. 1.

HOc jus stabit usque ad illustres solos: cæteri enim commune jus amplectuntur.

De causis pecuniariis.

XXVI. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio P. P.

IN [65] pecuniariis controversiis, etsi specialiter hoc præcepti, vel sententiæ minime designat auctoritas, passim unicuique [66] (si [67] tamen ita maluerit) per procuratorem respondendi tribuimus facultatem: nisi forte quosdam, justiores nonnunquam ob causas vehementiores [68], maximi Judicis vocabit auctoritas. Dat. Prid. Id. Octob. *

Ne [69] quis in duobus foris procurator sit.

Περὶ μετενέγκαντος.

XXVII. Imp. ZENO A.

ΗΔιάταξις ἀπαγορεύει, δύο δικαστηρίων τὸν αὐτὸν εἶναι δημόσιον συνήγορον, ἀλλ' ἄλλους μὲ εἶναι ἐν τοῖς μεγίστοις δικαστηρίοις καὶ συνδρομὴν δεχόντων τὰς συντόνους, ἄλλους δὲ τοὺς λογικωτέρους διατριβὰς ὑπηρετουμένους τοῖς δίκαις. Ὃ μὴτε ὁ δρέξαμενον τῆς δίκης συντόνου παρὰ τῷ διαδίκῳ, αὐτὸν περιδεῖν τὸν

CONstitutio [70] prohibet duorum judiciorum unum [71] eumdemque publicum procuratorem esse: sed alios quidem esse in maximis judiciis gloriosissimorum magistratuum procuratores, alios vero qui eloquentissimis judicibus pedaneis ministrent in litibus: ac neque eum qui litem inchoavit procuratorem apud Diæte-

56 *L.* 3. *C. Theod. eod.* interpolata. 57 Quacunque in re quærendum est primo de personis. *l.* 4. *ff. qui testamenta*, *l.* 4. *ff. de jure codic. & Instit. de jure person. in princ.* 58 Quid enim si mandato careat? quid si mandati seu procurationis incapax, si causæ præsenti, aut certè à constituente non potuit dari? Quid si non cavit de rato? De exceptionibus adversus procuratores, vide Bart. *hic*: Oldendorpium *cap.* 3. *de except.* Harum quædam ante & post litem contestatam proponi possunt. Ante, ut, *Non cavisti de rato, Tu miles, tu minor, tu mulier.* Post vero, *non habes mandatum, tu furiosus, infans, servus.* vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 8. *observ.* 9. Si quid horum fuerit, illegitimi procuratoris processus efficitur nullus, vide *Roland. à Valle* 1. *conf.* 71. *num.* 4.

59 *L.* 1. §. *quibus res judicata non nocet*: vid. *l.* 19. *de furtis. Falsus* dicitur, qui non habet mandatum, aut si habet à non idonea persona, aut revocatum. *Bald.* 60 Utcunque falsus procurator facto ipso sit admissus, jure non nocet. *Bald.* non valet lata sententia: vid. Oldendorpium *cap.* 28. *de sent. & re judic.* 61 Judicio nullo non præcluditur via exceptioni declinatoriæ. *Bald.* 62 Hæc lex corrigitur per *Novell.* 74. *cap.* 1. 63 De Comitibus vid. *l.* 1. §. *de mandat. princ.* 64 Pecuniarium: aliud tamen in criminali, vid. *l.* 3. §. *ubi feminores.*

65 Litigare per se in judicio pecuniario nemo regulariter cogitur: in criminali vero, secus, ut *hic*, & *c. pastoralis* 14. 2. *ex* 1. *de jud.* Fallit tamen in quibusdam personis quæ per alium possunt: ut est magistratus, *l. non solum* 39. *ff. de procurat.* episcopus, §. 4. 3. *c. quia episcopus.* 2. universitas, *l.* 6 *ff. quod cujusque univer.* illustris, *arg. hujus legis.* pupillus, furiosus, prodigus & similes, *Butr. in c. pastor. de jud.* excommunicatus, *c. Intelleximus.* 7. *extr. de judic.* qui custodia publica detinetur, *Bald in l. eos*, 6. §. *super his* 2. §. *de appell.* adde *Soc. reg.* 245. 66 Vid. *l.* 3. *ff. quibus ex caus. in poss. l.* 6. §. 8. *de his, qui ad Eccl.* 67 Hinc colligunt in citatione simpliciter facta alterutrum tacite intelligi, ut citatus per se, vel per alium compareat. 68 Negotia gravia quis per se, non per procuratorem tractare debet. *cap. Si pro debilitate. extr. de offic. delegat.* ANO. 69 Hæc lex restituta à Cujacio 13. *observ.* 5. 70 Contii interpretatio. 71 Adde *l.* 9. *ff. cod. l.* 14. §. *de assessoribus*, *l.* 5. §. 2. *ff. de auth. tut. l.* 9. *ff. de pact.*

1 Vel liberam administrationem. *l.* 1. §. 1. *in fin. ff. de peculio*: vel ita si datus est, ut id omne agere possit, quod præsens dominus faceret. *l.* 1. *ff. de off. procur. Cæsar. l.* 60. *in fin. ff. rem lati.*

2 In hujusmodi tamen libero mandato non includitur potestas donandi. *l.* 7. *ff. de don.* & delegandi. *l.* 6. §. 2 *ff. de cond. indeb. l.* 2. *ff. quæ in fraud. credit.* Papinius 2. *Resp. de procuratore*, *fol.* 109. *ad* 118. vigintiquatuor casus enumerat, quos negat censeri permissos procuratori cum libera.

3 Quid si procurator non sit solvendo? non dubitabo interim, nisi is cum procuratore colluserit. *l.* 3. §. 1. *ff. de eo per quem*, *l.* 7. §. 9. *ff. de dolo*: aut si quid procuratori subtraxerit. *l.* 12. §. 2. *ff. de furtis.* Hinc constat nullo jure, procuratore non existente solvendo, dominum restitui adversus eum, qui bona fide cum procuratore contraxit, quod tamen non observari refert Gaylius 22. *obs.* 45.

4 Balbino.

5 Actoris & procuratoris differentia.

6 §. *ult. Instit. de curatorib. l.* 13. *ff. de tutelis*, *l.* 9. *ff. ratam rem.*

7 DINI *ad. l.* 8. §. *eod.* Cur ita? quia tunc domini litis facti sunt.

8 *L.* 23. *in fin.* §. *eod.*

9 Possumus alium defendere sine mandato.

10 Adde *Nov.* 128. *c.* 10.

11 Filius etiam sine mandato, patris nomine ultro agere potest. Satisdare tamen debet, judicatum solvi. *l.* 35. *ff. eod. l.* 3. §. 3. *ff. judic. solvi.*

12 Minor vigintiquinque annis, ἐφορεύεται καὶ κηδεμόνος, in rerum alienarum curam non vocatur. 1. *Harmen.* 12. §. 41.

13 Minor vigintiquinque annis, procurator non facile admittendus. *l.* 51. *ff. eod.* Goth. Legitima ætas ad procedendum in publicum est XVII. annorum. *l.* 1. §. 3. *ff. de postulando.* Vid. Cujac. 22. *observ.* 16. *in fin.* in aliis XXV. annorum est. *l. fin.* §. *de his qui not. infam. l.* 4. *Cod. de Transact.* ANO.

14 E duobus malis minus eligendum.

15 Id est, minorem vigintiquinque annis. 16 *L.* 9. §. *eod. l.* 8. §. 2. *ff. cod.* 17 Id est, exceptio. 18 Id est, exceptio declinatoria omissa in causa principali, non potest opponi in causa appellationis. *Bald.* vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 8. *observ.* 10. 19 Sententia pro minore etiam indefenso valet. *ut hic*: ita & pro fisco indefenso. *Gl. l.* 3. §. *Divus. ff. de jure fisci.* Plateus, *l. si præses.* 6. *C. quomodo*, & *quando judex.* ita & pro Ecclesia. *Doctores hic. & d. l. si præses*, *Panorm. in c. causam de judiciis*: vid. *Everardum*, *loco à minoribus ad fiscum* 64. 20 Minor potest causæ victoriam obtinere, etiam per procuratorem minus legitime constitutum, nec eo prætextu damnatus causam restitui recte postulat. Ex contrario, si procuratorem illegitimum habet, non potest damnari, *l.* 45. *in fin. ff. de re judic.* 21 *Synopf. Basil.* 10. *ex lib.* 8. *tit.* 2. *cap.* 88. 22 Nota regulam. 23 Nemo litem alterius redimat, gratis quidem procurator fiat qui volet, nec data pecunia actionem suscipiat: ita Græci hunc locum accipiunt apud authorem *Synopf. Bas.* 8. *cap. περὶ ἐντολίων* 89. 24 *L.* 20. §. *mandati*, *l.* 53. *ff. de pact. l.* 7. *in fin. ff. mandati*, *l.* 5. §. *de postulando.* vid. *Cujac.* 8. *obs.* 31. 25 Hinc colligere possis, vetus procuratoris officium longe diversum fuisse ab eo quod nostro tempore procuratores exercent: quorum oculatæ manus nihil credunt, nisi quod tenent. 26 Vid. *l.* 19. §. *eod.* Generalis procurator nisi liberam potestatem habeat, res domini immobiles vendere non potest, *l* 56. *l.* 62. *ff. eod.* 27 Generalem sc. vide quæ not. ad *l.* 9. §. 4. *ff. de admin. rer.* 28 *L.* 8. §. 1. *l.* 35. §. 2. *in fin. ff. eod. l.* 156. *ff. de reg. jur.* 29 Id est, agendi potestatem: potest tamen interdum cogi defendere, *l.* 5. §. *eod.* vid *Wurmser.* 1. *pract.* 5. *obs.* 6. 30 Nisi pauperum causa. vid. *Mynsing.* 4. *obs.* 32. 31 *l.* 8. §. 8. *ff. mandati.* Cogiturne eam in judicio appellationis prosequi? non tenetur, si ad unam tantum causam datus est. vide *Wurmser.* 1. *pract.* 5. *obs.* 9. Potestne appellari ab executione? non potest sine speciali mandato etiamsi permissum fuerit appellare ab omni sententia, vel interlocutoria, vel definitiva vid. *Roland. à Valle* 1. *conf.* 43. *num.* 11. 32 Nullo pacto fœminæ, aut amplius quam sibi competit agere, aut pro aliis possunt intervenire personis, *l.* 5. *C. Theod. eod. lib.* 2. 33 Id est, tutelam. Itaque lex hæc fugitiva est. 34 Ideoque non cadit in fœminam, *l.* 2. *ff. de reg. jur.* adde *l.* 4. §. *eod.* at forte cadit speciali jure *in matrem?* ne id quidem: vel ea pupillo curatorem tenetur petere. vide *Bald. hic.* 35 Servus qui res domini administrat, nec rem mobilem, nec immobilem, quæ est in bonis domini alienare potest, citra domini voluntatem Si vere in rem domini pretium processit, emptori pretium restituitur. *Synopsis Basil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 8. *tit.* 2. *cap.* 93.

36 Hinc oritur ratio dubitandi. *l.* 16. §. *eod.*

37 Decidendi ratio.

38 Vel actione de in rem verso, vel negotiorum gestione, vel condictione sine causa, vel officio judicis.

39 Quod ad dandi facultatem.

40 An *Damasco?* an *Edessæ?*

41 Imo non cogitur satisdare. *l. ult.* §. *de pactis conventis.* Solve: Agitur hic de bonis uxoris, viro non traditis, non de dote, aut paraphernalibus. *Bart. Bald.*

42 Pudoris habenda ratio.

43 *L. ult.* §. *de recept. arbitris.*

44 Id est, quantumvis sit conjuncta persona.

45 *L.* 10. §. *eod.* Imo, & ultra potest. *l.* 56. *l.* 62. *ff. eod.* Solve: Potest, sed quod necessario cohæreat mandato.

46 Μετὰ παρελήφθη ἐντολὴν, &c. Procurator post litem contestatam (perperam Leunclavius ita vertit, *Qui post lis tem contestatam procurator institutus est*: neque enim hic agitur de procuratore instituto post litem contestatam, sed simpliciter de procuratoris jure post litem contestatam) à domino litis ne removentor, nisi capitalis inimicitia, vel morbus, vel alia necessaria causa intercesserit. *Synopf. Basil.* 8. *περὶ ἐντολίας, cap.* 95.

47 Procurator lite contestata, litis, non ipsius rei dominus efficitur. *l.* 23. §. *eod.*

48 *L.* 8. §. 3. *l.* 21. *ff. eod.* vid. *l.* 6. §. 17. *ff. de excus. tut.*

49 *L.* 20. *ff. eod.*

50 *L.* 10. *l.* 23. *ff. eod.* adde, nisi procuratori consentiatur, ab ipso domino, *Bart. hic.*

51 *L.* 1. *C. Th. eod.*

52 *L.* 21. *l.* 22. §. *eodem.*

53 *D. l.* 22.

54 Id est, mortem, obitum. Symmachus 1. *epist.* Successit aliud, ut obitu Marcianæ clarissimæ fœminæ, mandatum diceretur extinctum, sed contra venerabilis Juliani sanctio stare jussit procuratorum officia, causarum dominis viventibus inchoata. vide *Cujac.* 2. *observ.* 31. adde quæ notavi ad *l.* 59. *in fin. ff. de re judicata. c.* 1. §. 1. *extra. hic tit.* Sed jam obtinuit, mortuo domino ejus heredes ad causam resumendam seu continuandam citandos esse. vide *Mynsing.* 6. *resp.* 51. *num.* 20. & *seq.*

55 Vide *l.* 11. §. *eod.*

56 *L.* 3. *C. Theod. eod.* interpolata. 57 Quacunque in re quærendum est primo de personis. *l.* 4. *ff. qui testamenta*, *l.* 4. *ff. de jure codic. & Instit. de jure person. in princ.* 58 Quid enim si mandato careat? quid si mandati seu procurationis incapax, si causæ præsenti, aut certè à constituente non potuit dari? Quid si non cavit de rato? De exceptionibus adversus procuratores, vide Bart. *hic*: Oldendorpium *cap.* 3. *de except.* Harum quædam ante & post litem contestatam proponi possunt. Ante, ut, *Non cavisti de rato, Tu miles, tu minor, tu mulier.* Post vero, *non habes mandatum, tu furiosus, infans, servus.* vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 8. *observ.* 9. Si quid horum fuerit, illegitimi procuratoris processus efficitur nullus, vide *Roland. à Valle* 1. *conf.* 71. *num.* 4.

59 *L.* 1. §. *quibus res judicata non nocet*: vid. *l.* 19. *de furtis. Falsus* dicitur, qui non habet mandatum, aut si habet à non idonea persona, aut revocatum. *Bald.* 60 Utcunque falsus procurator facto ipso sit admissus, jure non nocet. *Bald.* non valet lata sententia: vid. Oldendorpium *cap.* 28. *de sent. & re judic.* 61 Judicio nullo non præcluditur via exceptioni declinatoriæ. *Bald.* 62 Hæc lex corrigitur per *Novell.* 74. *cap.* 1. 63 De Comitibus vid. *l.* 1. §. *de mandat. princ.* 64 Pecuniarium: aliud tamen in criminali, vid. *l.* 3. §. *ubi feminores.*

65 Litigare per se in judicio pecuniario nemo regulariter cogitur: in criminali vero, secus, ut *hic*, & *c. pastoralis* 14. 2. *ex* 1. *de jud.* Fallit tamen in quibusdam personis quæ per alium possunt: ut est magistratus, *l. non solum* 39. *ff. de procurat.* episcopus, §. 4. 3. *c. quia episcopus.* 2. universitas, *l.* 6 *ff. quod cujusque univer.* illustris, *arg. hujus legis.* pupillus, furiosus, prodigus & similes, *Butr. in c. pastor. de jud.* excommunicatus, *c. Intelleximus.* 7. *extr. de judic.* qui custodia publica detinetur, *Bald in l. eos*, 6. §. *super his* 2. §. *de appell.* adde *Soc. reg.* 245. 66 Vid. *l.* 3. *ff. quibus ex caus. in poss. l.* 6. §. 8. *de his, qui ad Eccl.* 67 Hinc colligunt in citatione simpliciter facta alterutrum tacite intelligi, ut citatus per se, vel per alium compareat. 68 Negotia gravia quis per se, non per procuratorem tractare debet. *cap. Si pro debilitate. extr. de offic. delegat.* ANO. 69 Hæc lex restituta à Cujacio 13. *observ.* 5. 70 Contii interpretatio. 71 Adde *l.* 9. *ff. eod. l.* 14. §. *de assessoribus*, *l.* 5. §. 2. *ff. de auth. tut. l.* 9. *ff. de pact.*

δίκλω ὧδε τῷ οὐδεξοπίτῳ ἄρχοντι, ἀλλὰ μετενέγκαμεν γενέσθαι παρ' αὐτῷ ὡς ἐν τῇ συντάξει τῆς συνδεξοπίτου ἀρχοντος παρεδρεύοντες, μηδὲ μιᾶς ἀκπωσεως ἐπὶ ὠφελείᾳ συντέλειας γινομένης ἐπὶ τούτῳ τῷ μετενέγκαμεν, μηδὲ κοινῆς ἱκανοδοσίας ἀφ' ἑτέρου τοῦ μετενέγκαμεν ἀπαιτεμένης· ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπὶ τῇ τῶν κελεθησομένων σκπληρώσει ἱκανοδοσίαν, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ ἀποδοχῇ ἀσφάλειαν ὄντος ἐξ ὀρφῆς ἐκπραχθῆναι, ὡς ἀδείκτως αὐτοῖς καὶ τὸ ἀκπωσεμενον & ποιεῖν μετενέγκαμεν· ἵνα ὁ ἐγγυάμενος τὸν μίαν τούτων τῶν ἱκανοδοσιῶν ἐπερωτᾶται, ὅπου ὁμολογῶ, καὶ αὐτὸν ὧδε τῷ διαιτητῇ συντάξει ἐπὶ τῇ κελεθησομένων σκπληρώσει ἢ τὸν ἱκανοδοσίαν ἐγκεκηκέναι· καὶ εἰ συμβῇ ἐξ ἀναφορᾶς & διαιτητὴν, ἢ ἄλλο σκληρὸν ἀνδρμένης κ' τ' αὐτῷ ψήφῳ μετεκχεθῆναι τὸν δίκλω εἰς τὸ μείζον δικαστήριον, ὅπου & ἐστὶν ὁ διαιτητὴς· καὶ τ' σὺν μετενέγκαμεν μέλλοντα εἶναι συντάξει σὺν τῷ μαγίστῳ δικαστηρίῳ κ' τ' ὅμοιον τρόπον ἐγκεκηκέναι. Ἐαὰν μὴ πάντα τοῦτα προσφυλαχθεῖν εἰ μὴ ἐν τῷ μείζονι δικαστηρίῳ ἢ νομοθεσία παρεσκεύασεν θεῖν τῷ ὠφορφόρῳ συμείῳ πέντε χρυσᾶς λίτρας κεκλεῖσθαι ποιῶν εἰ ὁ διαιτητὴς ἢ νομοθεσία ὠφελησάθειν· ὁ τ' δίκης πληρωτὴς ὁ ὠφορφόρων τῷ λογωτῷ διαιτητῇ μιᾶς χρυσᾶς λίτρας ἀπαιτησάτω· ποιῶν· οἱ ἄλλοι δύο οἱ σὺν τ' πέζεων ἀφελσμοὶ τῷ διαιτητῇ ἤτοι σὺν τ' χολῶν, δύο χρυσᾶς λίτρᾶς ἀπαιτησάτωσαν ὠφελμεν· αὐτὸς ὁ σύντολος, ἀφ' ἃ πεσφαλθείη, πληρωῖς σωφρονιζέσθω παρὰ & ἄρχοντι, ἢ & διαιτητὴ κεκωλυμένῳ & λοιπὰ σύντολος σὺν δικαστηρίῳ γένεσθ.

1 Metenglma, est translatio negotii sive mandati.

2 Satisdatio judicatum solvi, vulgaris & solita: non qua forma dicitur in *l. 5. ff. de verb. obligat.* aut in *l. 1. ff. de prator. stipul.* sed qua, in *l. 4. de separationibus*; quod sit vulgaris, & frequens.

3 *Majus judicium* dicitur, cui adhæret judex pedaneus. Singulis enim judiciis certi adscripti erant judices pedanei. *Cujac. 13. observ. 5. in fin. Novell. 82. cap. 1.* Ii non retinebantur propria jurisdictione, nec sententias exequebantur, sed ad eas exequendas sumebant ex cohortalibus, & scholis vel seriniis. vide *Cujac. 12. observ. 1. in fin.*

4 Interpretatio Contii.

5 Titulus Synopsi. Basilic. ita conceptus est *περὶ τῶν προσφευγόντων ἐπὶ προσπάσει τινῶν δυνατῶν 7. tit. 9.*

6 Potentiores sunt, qui opibus & gratia valent. Plindarus: κραλεπὰ δ' ὕρις ἀνθρώποισιν ὑπερβασίαν. Hesiod. ἄφρων δ' οὐδὲ κεν ὄιζυν πόρε χρόνος· ἀντιφερίζει. vide *Cujac. hic.* cum hujusmodi hominibus litigare periculosum est. Porro hinc colligitur, argumento per contrarium ducto, cessionem regulariter permitti. de quo vide *Socin. regula* 48.

7 De patrocinio, vide *l. 1. ff. eod. Novell. 17. cap. 13.* Porro in eo differt hic titulus à *titulo de alienatione judicii mutandi.* Illo enim titulo agitur de re in potentiorem translata, in hoc autem agitur de lite tantum in aliquem translata.

8 *L. 2. ff. eod.*

9 De ergolabis, & redemptoribus litium, vid. Cujac. 8. *observ.* 31.

10 Secundus scil. qui M. Aurelius Claudius: cujus & à Zonara recitatur alia constitutio. De petitionibus bonorum sublatis, vid. *Cujac. d. l.*

11 Ad patrocinium potentioris litis causa confugiens causa cadit. *Synopsis 7. tit. 9. cap. 1. & 2. Harmen. 10. §. 5.*

12 Id est, procurationem, non advocationem. *arg. l. 6. §. 1. ff. de postul.* quia procuratores magis instant causæ, quàm advocati.

13 *Marte suo discurrere*, aut *decurrere* lites dicuntur, cùm via solemni, & usitata expediuntur.

14 Qui in patrocinium potens litis causa alium suscipit, κὰν συλλαγὰς ἔχῃ, etiamsi senator sit ἔχω τῶν θεατροπρέπων τιμωρόδων, extra ordinem punitur. *Synopsis & Harm. ibid.*

15 Potentiores suscipiunt alienas lites, accepta interdum pecunia, *ut hic*: interdum data. *l. 15. ff. tit. proxim.* Prius ita fit, veluti si mercedem acceperis, ob litem alienam agendam quasi tuam sub pactione tertiæ, vel dimidiæ aut quotæ partis quod leges vetant. Idem dicendum, si mercedem acceperis ut bona aliena, aut agricolas defenderes. vid. *Cujac. d. loco.* 16 Ut hujus constitutionis ac legis disceptatores, & ultores sint provinciarum præsides. *Synopsis ibi.* Atque ita Præses punit sibi æqualem, id est, Clarissimum dignitate, imparem tamen in administratione.

Διάτεταμ, seu pedaneum, eundem ipsum terminare ipsam litem apud gloriosissimum magistratum, sed nec *metentalma*, id est transiationem mandati fieri ab ipso ad alium procuratorem, qui apud gloriosissimum magistratum adsideat: nulla impensa pro permutatione procuratoris facienda in hoc metentalmate [1], neque communi [2] satisdatione pro hoc metentalmate exigenda, sed & judicatum solvi satisdationem, & de ratihabitione cautionem ita ab initio concipi, ut comprehendantur in his & expensæ hujus metentalmatis, ut is à quo exigitur alterutra harum satisdationum stipuletur, *Quia spondeo me & hunc apud Diætetam procuratorem pro judicatorum solutione aut satisdatione confirmaturum, & si contingat ex relatione diætetæ, aut ex appellatione data contra ipsius sententiam transferri causam ad maximum* 3 *judicium, cui subest diæteta: etiam tum ex metentalmate futurum procuratorem in maximo judicio simili modo confirmaturum me spondeo.* Si non hæc omnia observata fuerint, si quidem circa maximum judicium lex hæc transilita fuerit, competenti scrinio quinque auri libras persolvet pœnam. Si vero circa diætetas hæc lex prætermissa fuerit, is, qui litem adimplet, qui apparet eloquentissimo Diætetæ, unius auri libræ exigetur pœnam. Alii vero duo qui ex officio segregati sunt, & attributi diætetæ sive ex scholis duarum auri librarum exigentur multam: ipse vero procurator à quo quid peccatum contra hanc legem fuerit, plagis castigetur à magistratu aut Diæteta, interdictus in posterum procuratoris officio fungi in judicio.

1 *L. unic. C. de actionibus ad potentes transl. lib. 2.*

2 Cautiones *dictæ l. unic.* ut sit sensus, Eum qui mutuum dat. vel alio modo contrahit, si suo nomine recusaverit, ἀσφάλειαν γραμμάτων ἢ ἄλλο συμβόλαιον, cautionem, nomen aut aliud instrumentum accipere, & ea in potentem aliquem transtulerit, qui id fecerit, ἐκτὸς τῆς τοιοῦτου χρείας, tali debito excidere, *Synt. Ibid. c. 2. Harm. ibid. §. 6.* 3 Pœnam observa debitum in potentiorem transferentis. 4 Vorare debitorem velle is videtur, qui suas in eum actiones potentiori cedit, *l. 22. ff. mandat.*

De fidejussore. 1. Si moriatur, aut aliæ non appareat procurator.

XXVIII. Constitutionis argumentum ex lib. Eustathii, ὧδε χρυσικῶν ἀφορμῶν.

Ἐὰν ὁ ἐγγυητὴς & σύντελεσ μὴ ὁρίσῃ χρόνον, ἢ εἴπῃ τυχὸν, ὅτι ἐγγυῶμαι αὐτὸν, κὰν τελευτήσῃ ἢ ἀφανὴς γένῃ, ἢ συμβῇ τοῦτο γενέσθ' αὐτὸς ἐντὸς ἡμερῶν, ἕτερον ὠφελκύσ.

§. α'. Ἐαὰν τελευτήσῃ ἢ ἀφανὴς γένῃ ὁ ἐπὶ δίκῃ παρὰ τινῶν δοθεὶς σύντελεσ μὴ τῶν εἰκοσὶν ἡμερῶν & ὠφειλεμένων παρὰ & ἄρχοντος ἀμφισβητοῦντος ὠφελ & ὠφελληθῆναι ἄλλον ἐξ μηνῶν ἔχῃ ὠφείλημεν ὁ ὠφειλόντων σὺν πόρῳ διακειμένης ἐπαρχίας εἰς τὸ ἕτερον ὠφελκύσ, ἢ αὐτὸς ὠφελγένσ. εἰ γὰρ μὴ ἔστι μακρόθεν, σὺν & ἄρχοντος ὁρίζεται τις ὠφείλημεν.

Si [4] fidejussor procuratoris non definierit tempus, & dixerit forte, *Ego fidejubeo pro ipso*, & si mortuus fuerit, aut amplius non appareat, fidque contigerit intra viginti dies, alius fidejussor dandus erit.

§. 1. Si moriatur, aut alias non inveniatur is, qui ad litem ab aliquo datus est procurator, post vicesimum diem à judiciali decreto super alterius procuratoris datione interposito, sex mensium accessionem seu terminum habebit principalis reus peregre degens in remota provincia, ad alium procuratorem dandum, vel ad veniendum per se in judicium: si enim in proxima, non autem in longinqua provincia absit, tunc judicis arbitrio terminus, sive dilatio definietur.

4 *L. 17* cujuscunque modi actiones [18] ad potentiorum fuerint delatæ personas, debiti creditores jactura [19] multentur. Aperta enim credentium videtur esse voracitas [20], qui alios actionum suarum redimunt exactores. Dat. v. Id. Jul. Honor. VII. & Theodos. II. AA. Conss. 407.

17 *L. unic. C. de actionibus ad potentes translatis lib. 2.* 18 Pœnam observa *l. unic.* ut sit sensus, Eum qui mutuum dat. vel alio modo contrahit, si suo nomine recusaverit, ἀσφάλειαν γραμμάτων ἢ ἄλλο συμβόλαιον, cautionem, nomen aut aliud instrumentum accipere, & ea in potentem aliquem transtulerit, qui id fecerit, ἐκτὸς τῆς τοιοῦτου χρείας, tali debito excidere, *Synt. Ibid. c. 2. Harm. ibid. §. 6.* 19 Pœnam observa debitum in potentiorem transferentis. 20 Vorare debitorem velle is videtur, qui suas in eum actiones potentiori cedit, *l. 22. ff. mandat.*

TIT. XIV.

NE [5] LICEAT POTENTIORIBUS [6] PATROCINIUM [7] LITIGANTIBUS PRÆSTARE, VEL ACTIONES [8] IN SE TRANSFERRE [9].

1. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aristobulo salutem.

Divine admodum constituit D. Claudius [10] consultissimus Princeps, parens noster, ut [11] jactura causæ afficerentur hi qui sibi potentiorum patrocinium [12] advocassent: ut, hoc proposito metu, judiciariæ lites potius suo [13] marte discurrerent, quam potentiorum domorum opibus niterentur. †. Quem [14] palam est in tantum provincialium quæstionibus esse commotum, ut hujus sanctionis Rectores provinciarum custodes, & contemptæ hujus rei vindices fecerit: scilicet, ut in actores seu procuratores in subsidia negotiorum vel usurpatos gratia, vel redemptos [15], severa sententia vindicarent. Quare cum interfit in universum omnium, & præcipue tenuiorum, qui sæpe importunis potentium intercessionibus opprimuntur: inter litigatores audientiam tuam impertiri debebis. †. Nec metuas, ne præjudices Clarissimis viris: cum [16] D. Claudius hujus rei Rectorem provinciæ disceptatorem, &, si res postularet, ultorem specialiter fecerit. Dat. IV. Id. Septembr. AA. III. & II. Conss. 287.

5 Titulus hic à titulo *de alienatione judicii mutandi* differt. Illo enim titulo agitur de re in potentiorem translata, in hoc autem agitur de lite tantum in aliquem translata.

6 De ergolabis, & redemptoribus litium, vid. Cujac. 8. *observ.* 31.

7 Id est, procurationem, non advocationem. *arg. l. 6. §. 1. ff. de postul.* quia procuratores magis instant causæ, quàm advocati.

8 Qui in patrocinium potens litis causa alium suscipit, κὰν συλλαγὰς ἔχῃ, etiamsi senator sit ἔχω τῶν θεατροπρέπων τιμωρόδων, extra ordinem punitur. *Synopsis & Harm. ibid.*

9 Potentiores suscipiunt alienas lites, accepta interdum pecunia, *ut hic*: interdum data. *l. 15. ff. tit. proxim.* Prius ita fit, veluti si mercedem acceperis, ob litem alienam agendam quasi tuam sub pactione tertiæ, vel dimidiæ aut quotæ partis quod leges vetant. Idem dicendum, si mercedem acceperis ut bona aliena, aut agricolas defenderes. vid. *Cujac. d. loco.* 10 Ut hujus constitutionis ac legis disceptatores, & ultores sint provinciarum præsides. *Synopsis ibi.* Atque ita Præses punit sibi æqualem, id est, Clarissimum dignitate, imparem tamen in administratione.

11. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Ioanni P. P.

Si [17] cujuscunque modi actiones [18] ad potentiorum fuerint delatæ personas, debiti creditores jactura [19] multentur. Aperta enim credentium videtur esse voracitas [20], qui alios actionum suarum redimunt exactores. Dat. v. Id. Jul. Honor. VII. & Theodos. II. AA. Conss. 407.

TIT. XV.

DE [21] HIS QUI POTENTIORUM NOMINE [22] TITULOS PRÆDIIS AFFIGUNT, VEL EORUM NOMINA IN LITEM PRÆTENDUNT. 23

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P. P.

Animadvertimus [24] plurimos injustarum desperatione causarum, potentium [25] titulos [26], & clarissimæ privilegia digniratis, his à [27] quibus in jus vocantur, opponere. At ne in fraudem legum adversatiorumque terrorem his nominibus abutantur [28], & titulis qui hujusmodi dolo scientes conniverint [29], afficiendi sunt publicæ sententiæ nota. Quod si nullum hac in parte consensum præbuerint, ut libelli aut tituli eorum nominibus, [vel] ædibus affigerentur [30] alienis, eatenus in eos qui fecerint, vindicetur, ut affecti [31] plumbo perpetuis metallorum suppliciis deputentur. †. Quisquis igitur lite pulsatus, (cum ipse & rei sit possessor & juris, & titulum illatæ solenniter pulsationis exceperit) contradictoriis [32] libellis, aut titulis alterius nomen crediderit ingerendum: ejus possessionis [33], aut causæ, quam sub hac fraude aut retinere, aut evitare tentaverit, amissione multetur [34]: nec repetendæ actionis, etiam [35] si ei probabilis negotii merita suffragantur, habeat facultatem. Eos sanè, qui se sponte alienis litibus inseri patiuntur, cum his neque possessio neque proprietas competat: veluti famæ suæ prodigos, & calumniarum [36] redemptores, notari oportebit. Dat. XV. Kalend. Decembr. *Med.* Stilichone & Aureliano Conss. 400.

21 Hujus tituli inscriptio est inversa. Sic enim conceptus est Titulus C. Theod. *De his qui potentiorum nomina in litem prætendunt aut titulos prædiis affigunt.* Cæterum adde huic titulo *Novell. 17. c. 15.* & Cassiodorum 5. *variarum* 18.

22 Solius est fisci titulos alienis prædiis imponere. adde Cassiodorum 5. *variar.* 6. Titulos hive signa Græci σήμαντα. *Edict. Tiber. cap. 1. author Synops. Basil. 7. tit. 10.* & *tit. 11.* appellat τίτλους & σφραγίδας. Huc illud Augustini referri potest ex *Psalm. 21.* Ne domos ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, tit los mendaces: ipse vult esse possessor & frontem domus muniri, ut cum titulus lectus fuerit, conteritus quis potentia nominis absteinear se ab invasione. vide *Cujac. ad l. 3. ff. de bon. vac.* 23 Prætendere nomina litem est ἐπιπηδᾶν. *C. Theod. eod. lib 2.* 24 *L. unic. C. Theod. eod. lib 2.* 25 Puta senatorum. 26 Qui & διάμαγες, characteres, *Tib. Nov. 164. c. 1.* 27 Pertinet hæc lex ad eos, qui potentiorum nomine, aut titulo adjuncto actores terrent: & rem cujus nomine conveniuntur, simulant alterius potentioris esse. Horum pœna hæc est, ut affecti plumbo, perpetuis metallorum suppliciis deputentur. hac lege. *Synopsis. Basil. d. l.* 28 *Nov. 17. cap. 15. Ngr. 164. cap. 1.* 29 Connivent *d. l. 1.* 30 Adfigantur *d. l. 1.* 31 Ἵνα μολίβδῳ πανταχόθεν πεισφιγγόμενοι τυπίοις κλωσίοις ἢ πλεκτανίζομενοι διηνεκὲς ὡς τὰ μίσταλον ἐκτίμενοι. *Synopsis. Basil. d. l.* id est, ut undique plumbo constricti, hoc est, metallum gestantes vel plumbati in metallum perpetuo dentur. 32 Αντιῤῥητοι, λιβέλλοι, contradictoriis possessionibus aut titulis. *d. l. 1.* contradictoris possessoris titulis, quidam etiam ita legunt. 33 Τῆς κτίσεως αὐτὸν καὶ τῆς δικαίσεως ἐκπίπτειν. *Synopsis.* possessione ipsa, & administratione seu actu ejus excidere. 34 Nota pœnam titulum alienum prætendentis. Hinc illud Augustini *in serm. 1. 9.* In ipsis deprecationibus suis titulum Christi hæretici posuerunt: ut prædæ ipsorum defenderentur per titulum potentis. Quid facit Christus? ejicit prædatorem, titulum non deponit, sed possidet domum quia ibi inverit titulum suum. 35 Id est, quamvis in eam justas quasdam allegationes habeant. 36 Ἐγκλήσεις συκοφαντίας. *Synopsis.*

TIT. XVI.

UT NEMO PRIVATUS TITULOS PRÆDIIS SUIS, VEL ALIENIS IMPONAT, VEL VELA REGIA [37] SUSPENDAT.

Qui titulum Principis rei suæ imponit, illam perdit: & juris publici illam facit. Bald.

1. Impp. Honorius & Theodosius AA. Flaviano P. P.

Regiæ majestatis est, ut nostræ tantum domus & patrimonia titulorum inscriptione legantur. Omnes igitur intelligant, publico juri esse deputandum id [38], cui nomen dominicum præscribitur. Dat. III. Kalend. Decemb. *Ravennæ*, Basso & Philippo Conss. 408.

Imponens titulum, vel vela regia rebus ab alio justè, vel injustè possessis, si plebeius est, ultimo supplicio punitur: si nobilis, deportatur.

11. Impp. Theodos. & Valent. AA. ad Florentium P. P.

Ne quis vela regia suspendere, vel titulum audeat, sine præscriptione Judicis competentis, alienis rebus imponere, quas quocunque modo qualiscunque persona possideat: licet non dominus, licet injustus possessor, vel temerarius invasor, qui possidet, doceatur. †. Eum autem, qui hoc facere ausus fuerit, si plebeius est, ultimo subdi supplicio: si Clarissimus, vel curialis, vel miles, vel clericus, proscribendum deportandumque, non solum civitate Romana, sed etiam libertate privari censemus: executoresque hujus legis omnes Judices esse oportere. †. Deponendi autem, vel frangendi [39] titulos, & conscindendi vela, non solum eis, ad quorum præjudicium tale aliquid contra fas contraque leges committitur: sed omnibus tam liberis, quàm servis sine metu calumniæ, vel accusatione [40] criminis licentiam ministramus: decernentes, judices eorumque officia tricenis libris auri multari, si talem accusationem vel [41] admittant, vel depositam scribi concedant. Dat. XV. Kalend. Jul. Theod. A. XVII. & Festo Conss. 439.

37 Vela regalia *Hal.* Ambrosius ea etiam appellat cortinas regias 3. *epist.* 33. Publici tituli ab Athalarico apud Cassiodorum: tituli fisci à Theodorico apud eundem Cassiodorum: fiscales tituli, *l. 2. ff. de aquæduct. lib. 11. tit.* 42. dicuntur, quæ duo postrema pertinere possunt ad *tit. 18. ff. eod.* Gregorius ad Constantiam Augustam 4. *Epist.* queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci, loca singulorum invaderet, & titulos imponeret indicta causa. *Goth.* Quæ sint vela Regia, vid. Rævard. *Var. lect. lib. 5. c. 11.* & 15. Ans.

38 Huc refer illud Augustini, de quo superius diximus. Hinc interea colligere possis, Urbem imperialem censeri, in cujus portis aut ædificiis publicis, insignia imperatoris longissimo tempore suspensa fuerint, nemine ea evertente.

39 Jure meo refringere possum tabulas, quas alter vi aut clam fixerit ad mearum ædium januas. *l. 1. ff. tit. prox. l. 22. §. 2. ff. quod vi aut clam. Nov. 28. c. 5. Edict. Tiber. c. 4.* 40 Hoc igitur crimen capitale est, extremique supplicii. v. *Nov. 164. in fin.* 41 Adversus eos, qui hujusmodi vela conciderint.

TIT. XVII.

UT [42] NEMINI LICEAT SINE JUDICIS AUCTORITATE SIGNA [43] REBUS IMPONERE ALIENIS. [44]

Insignia imposita rei meæ sine judicis auctoritate licet mihi propria auctoritate removere. Salic.

1. Imp. Probus A. Octavio.

Sæpe rescriptum est, ante sententiam signa rebus quas aliquis tenebat [45], imprimi non oportere. Et ideo ea rebus, aut fructibus apud te constitutis illicite imposita, poteris ipse licite detrahere [46]: ut amotis his, causa, quæ ex officio tibi infertur, terminetur. Dat. IV. Kalend. Jul. Probo A. II. & Lupo Conss. 278.

11. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Craugasio.

Rebus, quas alius detinet [47], imprimere signa nemini licet, etiamsi suas vel obligatas sibi eas esse aliquis affirmet [48].

42 Vid. *Nov. 60. cap. 1. in pr.* 43 Propria scil. *Dig. regiis* dictum est *tit. 16. de potentiorum* titulis dictum est *tit. 15. ff. eod.* 44 Alii: imprimere quas alius detinet: quod ex nigro, & antiquis exemplaribus probat Rævard. *Var. lect. lib. 5. cap. 16.* Ans.

45 Forte ut sibi debitam vel obligatam, *l. 2. ff. eod.* 46 *L. ult. ff. tit. proxim.*

TIT.

47 Jure forte pignoris, *ff. eod.* adde *l. 22. §. 2. ff. quod vi.* 48 Nisi velit suis omnibus rebus quasi publicatis titulos fiscales apponi. *Ngrell. 17. c. 15. Novell. 28. c. 5.* Imo, & extremum supplicium pati. *Nivell. 164. in fin.* vide *Cujac. hic.*

TIT. XVIII.

NE FISCUS [1], VEL RESPUBLICA PROCURATIONEM ALICUI PATROCINII CAUSA IN LITE PRÆSTET.

De prætextu debiti.

I. Imp. GORD. A. Legitimo & aliis.

REIPUBLICÆ juribus adjuvari te sub obtentu [2] quantitatis, quam eidem Reipublicæ debes, contra juris rationem desideras. III. Id. Januar. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

De donatione partu rerum vel actionum.

II. Idem A. Tertullo.

CUm allegas, partem [3] rerum vel actionum dimidiam fisco quo magis ejus juribus protegaris, velle te donare [4]: hujusmodi litium donationem admitti temporum meorum disciplina non patitur. Unde jus tuum, si quod tibi competit, citra invidiam [5] fisci mei tueri solenniter cura. S. VI. Non. Aug. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

De prætextu debiti.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Amphioni.

ABhorret à seculo nostro, sub prætextu [6] debiti procurationem contra privatos fiscum præstare. Dat. VIII. Kal. Januar. *Philippopoli*, CC. Conss. 294.

IV. Iidem AA. & CC. Achilli.

AD fraudem [7] creditoribus faciendam, invidiam [8] fiscalium contra seculi nostri tranquillitatem implorari non decet. Redde [9] itaque quod fisco nostro debes: &, si conventus velut à creditore fueris, quem tibi numerasse pecuniam negas, exceptione non numeratæ pecuniæ secundum leges uti potes. Dat. XVI. Kalend. Jun. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

TIT. XIX.

DE NEGOTIIS [10] GESTIS.

De sumptibus factu affectione materna, vel domestica.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Sopatræ.

CUm tutores filiorum tuorum suspectos faceres, eisdemque tutores [seu curatores] peteres, munere [11] pietatis fungebaris: quæ causa non admittit negotiorum gestorum actionem: ut [12] sumptus, quos in ea lite feceris, repetere possis: cum, etiam si quis pro affectione domestica [13] aliquos sumptus fecerit, nulla ratione eos repetere possit. PP. Non. Octob. DEXTRO & PRISCO Conss. 197.

De pupillo.

II. Iidem AA. Rufinæ.

COntra impuberes quoque, si negotia eorum urgentibus necessitatis rationibus utiliter gerantur: in quantum locupletiores [14] facti sunt, dandam actionem, ex utilitate ipsorum recepta est. Quæ tibi quoque jure decernitur, quod sumptus in pupillum, quem Romam tutorum petendorum gratia duxisti, feciste te allegas: si [15] non matertera [16] ejusdem se facere paratam propriis impendiis ostenderit. PP. X. Kal. Februar. LATERANO & RUFINO Conss. 198.

De soluto pro coherede.

III. Iidem AA. Hadriano.

SIve pro fratre coherede [17] pecuniam solvisti, negotiorum gestorum actione experiri potes: sive pignoris liberandi [18] gratia debitum universum solvere coactus es, actionem eandem habebis, vel judicio familiæ erciscundæ, si non est inter vos redditum, eam quantitatem assequeris. PP. VIII. Kalend. Febr. ANULINO & FRONTONE Conss. 200.

De pupillæ negotiis tutoris mandato gestis.

IV. Iidem AA. Claudio.

QUi pupillæ negotia tutoris mandato [19] suscepit, pro tutore negotia non [20] videtur gessisse, sed negotiorum gestorum actione pupillæ tenebitur. PP. III. Nonas Decembr. FABIANO & MUTIANO Conss. 202.

De liberto.

V. Iidem AA. Tryphonio.

OFficio [21] nec minus obsequio liberti [22] functus, negotiorum gestorum actionem contra patroni filias pupillas habere non potest. PP. XIII. Kal. Jul. GETA & PLAUTIANO Conss. 204.

De curatore dato patris testamento.

VI. Iidem AA. Gallo.

CUratorem tibi quidem patris testamento [23] datum dicis, quod [24] non potest videri jure factum: Quod si (ut proponis) administrationi se immiscuit: negotiorum gestorum [25] actio tam adversus eum, quam contra [26] heredes ejus tibi competit. PP. * APRO & MAXIMO Conss. 208.

De additione hereditatis ex parte.

VII. Imp. ANTONINUS A. Euphratæ.

SI ab eo qui negotia tua gessit [27], heres ex duabus unciis institutus es [28]: etiamsi adeas hereditatem, in reliquis [29] decem unciis adversus [30] coheredem competit tibi petitio, si quam adversus defunctum habuisti actionem. PP. VI. Id. Mart. *Romæ*, SABINO & ANULINO Conss. 217.

De temporis præscriptione.

VIII. Idem A. & C. Severo.

ADversus eos, qui negotia tua gesserunt, negotiorum gestorum judicio civiliter consiste: nec tibi oberit, si propter occupationes [31] militares eam litem tardius fueris executus: cum hoc genus actionis longi [32] temporis præscriptione excludi non possit. VI. Kal. Aug. ANTONINO & [33] ADVENTO Conss. 219.

De retributione.

IX. Idem A. Sallustio.

SI pecuniam [tuam] à debitore tuo Julianus exegit [34], eamque solutionem ratam habuisti: habes adversus eum negotiorum gestorum actionem. PP. VIII. Kalend. Mart. PRÆSENTE & EXTRICATO Conss. 218.

De eo, qui servum agrum curavit.

X. Imp. ALEXAND. A. Secundo & aliis.

SI servum alienum non inutilem domino constitutum ægrum [35] curasti: negotium utiliter gessisti & competenti vobis actione sumptus recuperare potestis. PP. XII. Kal. Decemb. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO Conss. 227.

De impensis à matre factis.

XI. Idem A. Herenniæ.

ALimenta quidem, quæ filiis [36] tuis præstitisti, tibi reddi non [37] justa ratione postulas: cum id exigente materna [37] pietate feceris. Si quid autem [38] in rebus eorum utiliter, & probabili [39] more impendisti: si non & hoc materna liberalitate, sed [40] recipiendi animo feciste te ostenderis: id negotiorum gestorum actione consequi potes. PP. XII. Kal. Februar. ALBINO & MAXIMO Conss. 228.

Si filius pro patre solverit.

XII. Idem A. Theophilo.

SI filius pro patre suo debitum solverit, nullam actionem ob eam solutionem habet: sive in potestate patris, cum solveret, fuerit, sive sui juris constitutus: si [41] donandi animo pecuniam dedit. Si igitur pater tuus sui juris constitutus, pro patre suo negotia gerens, non præcedente mandato debitum ejus solvit: negotiorum gestorum agere cum patruis tuis [potes]. PP. Kalend. August. AGRICOLA & CLEMENTINO Conss. 231.

De impensis in uxorem ægram, vel in suum ejus.

XIII. Idem A. Aquiliæ.

QUod in uxorem tuam ægram [42] erogasti, non à socero repetere, sed affectioni [43] tuæ [debes] expendere. † In tuus [44] sane ejus, si quid eo nomine quasi recepturus erogasti: patrem, ad quem dos [45] redit, jure convenis. PP. VIII. Kalend. Novemb. AGRICOLA & CLEMENTINO Conss. 231.

De negotiis mariti, & uxoris, mandato mariti gestis.

XIV. Idem A. Mutiano Rufo.

SI mandatum solius mariti secutus, tam ipsius quam uxoris ejus negotia gessisti, tam tibi, quam mulieri invicem negotiorum gestorum competit actio. Ipsi sane qui mandavit, adversus te mandati actio est: sed [46] & tibi adversus eum contraria, si quid forte supererogasti. PP. X. Kalend. Mart. MAXIMO III. & URBANO Conss. 235.

De eo quod vitricus in privignas impendit.

XV. Imp. GORD. A. Eutychiano.

SI paterno affectu [47] privignas [48] tuas aluisti, seu mercedes pro iis aliquas magistris [49] expendisti: ejus erogationis tibi nulla repetitio est. Quod si [ut] [50] repetituras ea, quæ in sumptum misisti, aliquid erogasti: negotiorum gestorum tibi intentanda est actio. PP. Id. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De tributu pro sorore soluto.

XVI. Impp. GALLUS & VOLUSIAN. AA. Eutychiano.

SI negotium sororis [51] tuæ gerens pro ea tributa solvisti, vel mandante ea, vel rogante id feciſti: negotiorum gestorum actione, vel mandati id quod solvisse te constiterit, repetere poteris. PP. XI. Kal. Maji, GALLO & VOLUSIANO Conss. 253.

De successoribus curatoris.

XVII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Claudiæ.

CUratoris etiam successores [52] negotiorum gestorum utili [53] conventos actione tam dolum [54], quam latam culpam præstare debere, nec ad eos officium [55] administrationis transire [56], ideoque [57] nullam alienandi eos res adultæ potestatem habere convenit. Dat. XIII. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss 287.

De bona fide, de gestis ex necessitate.

XVIII. Iidem AA. & CC. Pomponio.

OB [58] negotium alienum gestum, sumptuum factorum usuras [59] præstari bona [60] fides suasit: Quo jure contra eos etiam [61], quorum te necessitate compulsum negotium gessisse proponis, per [62] judicem negotiorum gestorum uteris. Dat. IX. Kalend. Januar. AA. Conss. 287.

De re communi.

XIX. Iidem AA. & CC. Alexandro.

AB uno herede pro solido re veluti communi [63] venundata, de pretio [64] coheres venditoris negotiorum gestorum [actione]

---

1 Nec potens privatus *ff.* 14. 1. nec fiscus, nec respublica patrocinium litis alienæ suscipere debet, *ut hic. l.* 22. §. 2. *ff. de jure fisci.*

2 *L.* 3. *J. eod.*

3 *Pro* §. 2.

4 Donationem litis suscipiendæ causa fiscus non admittit.

5 *L. ult. J. eod. l.* 91. *ff. de hered. instit. Paul. 5. sentent.* 12. §. 7. 8. adde *l.* 11. *J. qui mil. litigare.*

6 *L.* 1. *ff. eod.*

7 Fraus nulli inferenda, ne quidem à fisco.

8 *L.* 2. *in fin. ff. eod.*

9 Id est, solve, *ut l.* 6. *ff. de jurisd. & facti.*

10 III. D. v. *Paul.* 1. *sent.* 47. & *Harm.* 11. *cap. περὶ διοικήσεων.* adde 8. *Eclog.* 2. *ex lib.* 17. *tit.* 1. Negotiorum gestores sunt procuratores voluntarii sine mandato.

11 Sumptus factus ab eo, qui pietatem paternam vel similem debet, in dubio præsumitur factus animo non repetendi, *l.* 15. *J. eod. l.* 27. *in fin. ff. eod. l.* 32. §. 2. *ff. de cond. indeb.* ideoque gestor contrarium probare tenetur. *l.* 34 *ff. eod.* contrarium autem colligi potest in dubio, ex quantitate impensarum. *l.* 47. *ff. de donat. int. vir.* ex contraria protestatione gerentis, & facultatibus ejus, cujus negotium geritur.

12 Hæc est contraria actio, negotii gestori competens *l.* 2. 10. 20. *ff. eod.*

13 Aut amici, *l.* 44. *ff. eod.* aut maritali, *l.* 13. *J. eod.*

14 Pupillis factus locupletior obligatur. *l.* 6. *l* 21. §. 1. *l.* 34. *in fin. l.* 37. *ff. eod.*

15 Pupillus non tenetur de negotio gesto, si idem negotium alius gratis facturus erat: Non cui vis tamen id affirmanti temere credi oportet: potest enim id pupilli gratia quivis ad id conductus ementiri, in damnum bonæ fidei gestoris. adde *l.* 6. *in fin. ff. eod.*

16 Matertera admittitur ad defensionem negotii. *Bald.*

17 *L.* 31. *in fin. ff. eod.* vide *l.* 18. *in fin. J. familiæ.*

18 Solutio voluntaria parit negotiorum gestorum actionem, *ut hic.* necessaria parit actionem ex illa causa ex qua descendit. *J. eod.* vel utile negotiorum gestorum judicium. *l.* 3. §. 10. *ff. eod.*

19 Substitutus à tutore tenetur ei mandati: pupillo negotiorum gestorum. Et ita tutor ad negotia facit procuratorem proprio nomine. *Bald.* Quid si nullo mandato tutoris gessit, sed ne tutor tutelæ teneretur? negotiorum tenebitur. *l.* 6. *ff. eod.* 20 Quia nec ignoranis, nec sciens se tutorem dicit. *l.* 1. §. 2. *ff. de eo qui pro tut. Paul.* 1. *sentent.* 4. §. *ult.* sed simpliciter mandato tutoris gessit. 21 Officium (unde inofficiosum. *l.* 1. *ff. de jure patron.*) libertus patrono præstat, ut homini: obsequium, ut patrono. *Bald.* 22 Libertus præstans officium & obsequium liberis patroni, negotiorum gestorum actione eos non obligat. 23 Curator testamento non datur: datus tamen confirmari solet. *l.* 6. *ff. de confirmando tut.* §. 1. *instit. de cur.* 1. *in fin. ff. de confirm. tut.* Si quid eam ante confirmationem gesserit, negotiorum gestorum actione id servabit. 24 Curatorem pater non potest liberis suis testamento relinquere, *ut hic.* adde 5. *Harmen.* 11. §. 33.

25 Dixi *ad l.* 4. *in fin. J. qui dare tut.* 26 *L.* 7. *l.* 17. *J. eod. l.* 3. §. 7. *ff eod.* 27 Quique eo nomine tibi tenebatur. 28 Confusio facta videtur tui crediti cum eo quod tibi debebatur. 29 Sensus est, hereditatis aditionem non confundere debitum, nisi pro hereditaria portione. 30 Heredem tui debitoris, *l.* 6. *ff. eod.*

31 Negotiorum gestoris; is tacere non videtur debitum remittere, qui propter occupationes militares rem convenire non potuit.

32 Ratio administrationis exigi potest usque ad triginta annos. *Bald.* Actio negotiorum perpetua est.

33 Vid. *Cujac.* 15. *obs.* 3.

34 Debiti exactio sine domini mandato fidei ejus ratihabitione confirmari potest.

35 *L.* 10. *in fin. ff. eod.* vid. *l.* 2. *ff. de impens.* excipe casus *l.* 27. §. 17. *ff. ad leg. Aquil.* Alexander ipse sumptus restituit in simili. vid. *Lamprid.*

36 Mater si quos sumptus fecit in alendis liberis, ut hic, sive redimendis. *l.* 17. *in fin. J. & postlimin. reversi.* in dubio videtur donasse. vide quæ not. ad *l.* 1. *ff. eod.*

37 *L.* 1. *ff. eod.* idem in patre. *l.* 15. *J. eod.*

38 Parens sumptus factos in rebus liberorum, ut hic, aut in rebus eis emendis. Bald. hic: non videtur donare, ut hic, in dubio tamen si eos aluerit, intelligitur eis donasse alimenta. *ff. eod.* & expensas factas in petendo eis curatore vel tutore, *l.* 1. *ff eod.* Et ita favorabilior est expensa in persona, quam in rebus. De expensis studiorum, & dote alibi dicemus. Goth. Rationem vid. in *l. fin.* §. 5. *J. de bon. quæ liber. l.* 1. §. 3. *ff. de justit. & jure. l.* 15. *b. t.* Ans.

39 Mos ille vel ex quantitate sumptus, aut personis definitur.

40 Vide quæ nota i ad *l.* 14. §. 7. *ff. de relig.* Donandi animus non præsumitur.

41 *L.* 4. *ff. eod. l.* 2. *in fin. J. de rei vindic. l.* 33. *in fin. de leg.* 3. In dubio quid dicendum? quantitas solutæ pecuniæ spectanda.

42 Puta furiosam. vid. *l.* 22. § 8. *ff. solutо.*

43 Maritali: qua nulla major esse potest.

44 Maritus expensas factas in funere uxoris repetere potest, adde *l.* 14. §. 7. *ff. de relig.*

45 Et merito: Nam impensa funeris res alienum dotis est. *l.* 16. *ff. de relig.* Hinc etiam collige, maritum impensas uxoris nomine factas ab eo repetere, ad quem dos uxoris

---

rediit. Quid si dos nulla? heredes ab intestato conveniri possunt. Quid si nulli sint? pater defunctæ conveniri potest, funeris nomine. *l.* 28. *ff. de relig.* Quid si pater non sit solvendo? maritus sumptus à se factos sibi imputabit. *d. l.* 28. Quid si tertius funeravit? maritus in quantum facere poterit conveniendus. *d. l.* 28. Interim hoc mirum videri possit, onus funerandæ filiæ patri magis incumbere, quam marito. 46 Idem actus respectu diversarum actionum diversi generis actiones potest parere. 47 Qui in hujusmodi personis præsumitur, cum eis privigni & privignæ, necnon filii eorum sint liberorum loco. *l.* 40. *ff. de ritu.* vide *Cujac.* 9. *observ.* 18. adde quæ notavi ad *l.* 4. *ff. de gradibus.* Nec tamen tenetur *vitricus* onera privigni alias suscipere. *l.* 3. §. 7. *ff. de muneribus.* 48 De *vitrico*, adde *l.* 1. *J. ubi pupill. educari. l. ult. J. de contr. jud. tut.* 49 Hujusmodi expensæ cessante affectu vitrici præsumpto repetuntur. de quibus vide quæ notavi ad *l.* 79. *ff. de verb. sign.* 50 Adde *l.* 34. *ff. eod.* 51 Dictum est de expensis factis à matre. *l.* 1. *l.* 11. *filio*, *l.* 12. *marito*, *l.* 13. *l.* 14. *vitrico*, *l.* 15. *liberto*, *l.* 5. *coheredi*, *l.* 3 *ff. eod.* Nunc tractat de iis quæ factæ sunt à fratre. Id autem definit solventem tributa pro alio (etiam si sit frater) repetere posse. *Alex.* 52 Successor gestoris tenetur negotiorum gestorum actione. *l.* 6. *ff. eod. l.* 1. & 2. *J. de hered. tutor.* Quid? qui pro tutore vel curatore gessit? etiam negotiorum gestorum actione tenetur. *l.* 4. *J. qui dare tutores*, *Paul.* 1. *sentent.* 4. §. *ult.* tametsi is qui pro tutore negotia gessit propria actione, id est, protutelæ teneatur, quæ diversa est ab actione negotiorum gestorum. *l.* 1. §. *si quis quasi. ff. de eo*, *qui pro tutore. l. pen. ff. de tut. & ration. distrahend.* 53 Nam ipse curator utili negotiorum gestorum actione tenetur. vide *Cujacium ad* §. *ult. Paul.* 1. *sentent.* 4.

54 Dolus & culpa defuncti purgantur in persona heredis. 55 Non officium, sed obligatio tutoris in heredes descendit: officium, inquam, quod industriale sit aliquid, & in quadam industria consistat. 56 Morte finitur officium. *l.* 1. *J. si quis ignorans rem minoris.* 57 Qui authoritatem tutoris non habet, alienare non potest. 58 *Synopf. Basil.* 15. *tit.* 1. *ex lib* 17. *tit.* 2. *cap.* 18. & 5. *Harmen.* 11. §. 19. 59 *L.* 19. §. 4. *ff. eod. l.* 37. *ff. de usuris.* 60 Vid. quæ notavi ad *l.* 1. *ff. de oblig.* 61 Id est, multo magis, ut sit sensus, si quis ultro negotia gessit, sumptuum à se factorum usuras potest petere, & is multo magis, qui ex necessitate gessit.

62 Si apud provinciæ præsidem cum eis actione negotiorum gestorum experieris. *Synopf. d. loco.* 63 Adde *l.* 31. *in fin. l.* 40. *ff. eod. l.* 25. §. 16. *ff. familiæ.* 64 Adde *l.* 1. *in fin. J. de rebus alienis non.*

[actione] ratam [1] faciens venditionem, agere potest. Dat. Id. Feb. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

Collatio tutoris vel curatoris & negotiorum gestoris; de dolo, & culpa: de his, quæ negotiorum gestor exegerit, vel non.

XX. Idem AA. & CC. Octavianæ.

TUtori, vel curatori similis non habetur, qui citra mandatum, negotium alienum sponte gerit: quippe superioribus [2] quidem necessitas muneris administrationis finem: huic autem propria voluntas facit: ac laris [3] abundeque sufficit [4], si cui vel in paucis amici labore consulatur. Secundum quæ super his quidem, quæ nec tutor nec curator constitutus, ultro [5] quis administravit, cum non [6] tantum dolum, & latam culpam, sed & levem præstare necesse habeat: a te conveniri potest, & ea, quæ tibi ab eo deberi patuerit, cum usuris [7] compelletur reddere. De cæteris vero, quæ ab aliis tui constituta juris detenta exacta non sunt, ab hoc, qui nec [8] agendi quidem propter exceptionis [9] obstaculum facultatem habere potuit, exigi non potest: & idcirco adversus eos, quos res tuas tenere dicis, detorquere tuas petitiones debes. Dat. VIII. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De manumissione.

XXI. Iidem AA. & CC. Michræ.

SI cognati tui servos suos manumiserunt: hoc, quod administrasse eos rem tuam contendis, impedimento [10] eorum libertati fieri non potuit. Quin autem ex actu præcedenti post manumissionem [11], si utriusque temporis administratio non connexa, sed separata sit: conveniri non posse, proculdubio est. Dat. VI. Kal. Octob. *Viminacii*, CC. Conss. 294.

De casu fortuito.

XXII. Iidem AA. & CC. Eulogio.

NEgotium gerentes alienum non interveniente speciali pacto, casum [12] fortuitum præstare non compelluntur. Dat. XI. Kal. Decemb. CC. Conss. 294.

Utrum hæc actio sit in rem, an in personam.

XXIII. Iidem AA. & CC. Theodoro.

NEgotiis gestis, non in rem [13], sed in personam est actio. Dat. XII. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

De prohibitione domini.

XXIV. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI quis, nolente, & specialiter [14] prohibente [15] domino rerum, administrationi earum sese immiscuit: apud magnos auctores dubitabatur, si pro expensis, quæ circa res factæ sunt, talis negotiorum gestorum habeat aliquam adversus dominum actionem. Quam quibusdam [16] pollicentibus directam, vel utilem: aliis negantibus (in quibus & Salvius Julianus fuit) hoc decidentes sancimus, si contradixerit [17] dominus, & eum res suas administrare prohibuerit, secundum Juliani sententiam, nullam esse adversus eum [vel directam, vel utilem] contrariam actionem, scilicet post denunciationem, quam ei dominus transmiserit, non concedens ei res ejus attingere: licet [18] res bene ab eo gestæ sint. Quid deinde, si dominus aspexerit ab administratore multas expensas utiliter factas, & tunc dolosa adsimulatione habita eum prohibuerit, ut neque anteriores expensas præstet? Quod nullo modo patimur: sed ex [19] quo [ea] testatio ad eum facta est, vel [20] in scriptis, vel sine scriptis sub testificatione aliarum tamen personarum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam [21] ei competere actionem: super anterioribus autem, si utiliter factæ sunt, habere eum actionem contra dominum concedimus sua natura currentem. Dat. XIV. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste Conss. 530.

TIT. XX.

DE HIS, QUÆ VI [22], METUSVE [23] CAUSA GESTA SUNT [24].

De rei interitu.

I. Imp. Alex. A. Felici.

PErsecutionem corum, quæ vi vel furto ablata sunt, etiamsi postea interciderint [25], integram esse, jure responsum [26] est. P. P. Kalend. Decembr. Maximo II. & ÆlIano Conss. 224.

De eo, qui cavit, deinde solvit.

II. Idem A. Alexandro.

CUm te non solum caviſſe, verum etiam solviſſe pecuniam confitearis: qua ratione ut vim passus restitui [27], quod illatum est, postules, perspici non potest: quando verisimile [28] non sit, ad solutionem te properasse omissa querela de chirographo, utpote per vim extorto, nisi & in solvendo vim te passum dicas. P. P. VI. Kal. Jul. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

De venditione, de herede, de actione in rem, de longa possessionis præscriptione.

III. Imp. Gord. A. Cajo.

SI vi vel metu fundum avus tuus distrahere coactus est, etiamsi maxime emptor eum alii [29] vendidit: si tamen tu avo tuo heres [30] extitisti, ut tibi reddito [31] à te pretio restituatur, postquam placuit in rem [32] quoque dari actionem secundum formam Perpetui Edicti, adito Præside provinciæ poteris postulare, si [33] modo qui secundo loco comparavit, longæ possessionis præscriptione non fuerit munitus. P. P. VI. Id. Aug. Pio & Pontiano Conss. 239.

De venditione, de anno, de causæ cognitione, quid veniat in hanc actionem.

IV. Idem A. Primo & Euthydico.

SI [34] per vim vel metum mortis, aut cruciatus corporis venditio à vobis extorta est, & non postea eam consensu [35] corroboraſtis: juxta Perpetui formam Edicti, intra annum quidem agentes, (quo experiundi potestas est) si res non restituatur, quadrupli condemnationem referetis: scilicet reddito [36] a vobis pretio: post annum vero causa cognita, eadem actio in simplum permittitur: Quæ causæ cognitio eo pertinet, ut ita demum decernatur, si [37] alia actio non sit. P.P. III. Non. Auguſt. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De venditione, de persona, à qua vis est adhibita.

V. Idem A. Rufo militi.

NOn interest, à quo vis adhibita sit patri & patruo tuo, utrum ab emptore, an vero sciente [38] emptore ab alio, ut vi metuve possessionem vendere cogerentur. Nam si adhibita vi compulsi sunt possessiones suas, quæ majore valebant, minimo [39] distrahere: jurisdictionis tenore, ut id, quod improbe factum est, in [40] priorem statum revolvatur, impetrabunt. P.P. VI. Kal. Januar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De dignitate Senatoria.

VI. Impp. Diocletr. & Maxim. AA. & CC. Polliæ.

AD invidiam alicui nocere nullam [41] dignitatem oportet: Unde intelligis, quod ad metum arguendum, per quem dicis initum esse contractum, Senatoria [42] dignitas adversarii tui sola non est idonea. P. P. III. Kalend. Maji, *Heracliæ*, CC. Conss. 294.

De metu mortis, cruciatu corporis, capitalibus minis.

VII. Iidem AA. & CC. Cotui. [43]

SI donationis [44], vel transactionis, vel stipulationis, vel cujuscunque alterius contractus obligationis confectum instrumentum, metu mortis, vel cruciatu corporis extortum, vel capitales [45] minas pertimescendo, adito Præside provinciæ probare poteris: hoc ratum haberi secundum Edicti [46] formam non patietur. Dat. II. Non. Jan. AA. Conss. 299.

De spe recipiendi, de metu civilium munerum.

VIII. Iidem AA. & CC. Tryphonio.

CUm te domus & horti venditionem feciſſe sub spe recipiendi, quod de frumento feceras, instrumentum, vel timore ne ad [47] civilia munera nominareris, proponas & rescindi venditionem, veluti metus causa factam, desideres: intelligis, ad ratum non habendum contractum, metum hujusmodi [48] prodesse non posse. Dat. XI. Kal. Sept. *Viminacii*, CC. Conss. 300.

De jactatione, contestatione, atrocitate facti.

IX. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

METum, non jactationibus [49] tantum, vel contestationibus [50], sed atrocitate [51] facti probari convenit. Dat. Kal. Decemb. CC. Conss. 300.

De metu accusationis.

X. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

ACcusationis institutæ [52] vel futuræ metu [53] alienationem seu promissionem factam rescindi postulantis, improbum est desiderium. Dat. VI. Kal. Febr. CC. Conss. 302.

De eo qui est in officio: de eo qui conjugis *vel* amici *nomine abutitur.*

XI. Imp. Constantinus [54] A. ad Euagrium P. P.

SI per impressionem quis aliquem metuens saltem in medio-cri [55] officio constitutum, rei suæ in eadem Provincia vel loco, ubi tale officium peragit, sub venditionis titulo fecerit cessionem: & quod emptum fuit reddatur, & nihilo [56] minus etiam pecunia retineatur: simili pœna servanda, si qui vel *conjux* vel [57] *amicus* [58] nominibus abutentes, prædam tamen sibi acquirant. X. Kalend. Octob. *Aquileiæ*, Constantio A. VII. & Constantino [59] Cæſ. Conss. 353.

De extortis per potentiam.

XII. Impp. Honor. & Theodos. AA. ad populum.

VEnditiones [60], donationes [61], transactiones [62], quæ per potentiam [63] extortæ sunt, præcipimus infirmari. Dat. XIII. Kal. Mart. *ipsis* AA. VIII. & III. Conss. 409.

---

1 Post ratihabitionem, negotiorum gestorum actio competit. *l.9. in fin. ff. eod.*

2 Tutor, curator, extraneus, alienum negotium gerunt. Hi ultro: illi, necessitate.

3 *L.* 39. §. 1. *in fin. ff. de admin. tut.* vid. *l.* 88. §. 5. *ff. de leg.* 2. *l. ult. C. ne uxor pro marito.*

4 Imo non sufficit; tenetur enim si quædam non gesserit. *l.6. in fin. ff. eod.*

5 Spontaneus gestor tenetur de dolo, lata & levi culpa. *l.* 11. *ff. eod.* vid. *l.* 23. *ff. de reg. jur.* interdum de casu. *l.* 22. *vers. Sed ita. ff. eod.* interdum, de dolo tantum. *l.* 3. §. 9. *ff. eod.*

6 Negotiorum gestor bonam fidem, & exactam diligentiam rebus ejus pro quo interventit, præstare debet. *Paul.* 4. *sent.* 4. §. 1. dolum & omnem culpam, sed & levem, *ut hic.* Interdum tamen præstat dolum duntaxat. *l.* 3. §. *interdum* 9. *ff. eod.* interdum etiam casum. *l. si negotia* 11 *ff. eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 3. §. 9. *ff. de negotiis.*

7 Pecuniæ quam apud se habuit. vide *l.* 23. *in fin. ff. de usuris.*

8 Gestor actiones movere non potest, ideoque usuras non præstat eorum, quæ non exigit. *l.* 6. *in fin. ff. eod. l.* 31. §. 4. *in fin. ff. de hered. pet.*

9 Inutilis est actio, quam elidit exceptio.

10 Non est humanum ob rei pecuniariæ quæstionem, libertati moram fieri. *l.* 37. *in pr. ff. de fideicomm. libert.*

11 Sensus est, Servus ex negotio in servitute gesto liber factus, non tenetur. *d. l.* 37. *circa fin. l.* 17. 18. *ff. b. t.* vid. *l.* 1. *l.* 3. *J. an servus:* nisi negotium etiam post libertatem continuaverit. *d. l.* 17. adde *l.* 13. *ff. de tut. & rationib.*

12 Gestor casus non præstat. *l.* 22. *ff. eod. l.* 6. *J. de pign. act.* nisi hoc fuerit conventum. *l.* 1 *J. de commodato, l.* 23 *ff. de reg. jur. l.* 39 *ff. mandati.*

13 Licet ex re nascatur negotiorum actio & rem repetamus: hinc ratio dubitandi sumitur. vid. *hic Accurs.*

14 *Nolle* dicitur, qui specialiter prohibet: vid. quæ not. ad *l.* 3. *ff. de reg. jur.*

15 *L.* 40. *ff. mandati.* vide ad hunc locum *Socin. reg.* 137.

16 Nota contictum opinionum.

17 Post domini prohibitionem ac denunciationem factos sumptus gestor non repetit. Cur ita? quia in alieno sciens sumptus fecit: aliud si in suo quod suum exiitimabat. *l.* 13. *ff. pro empt.* De vi protestationis, dixi ad *l.* 14. §. 7. *ff. de Religios. & sumpt. fun.* Goth. Vide Goed. *de verb. signif. ad l.* 29. *num.* 6. Ans. Adde Socin. *reg.* 137. Menoch. *de arbitr. judic. lib.* 1. *quæst.* 69. *num.* 27. S. L.

18 Imo, eo casu malæ fidei possessor, & prædo sumptus repetit. adde *l.* 38. *ff. de rei vindic.* Quid juris? repetit ex æquo ut *ibid.* dixi. Dominus autem non cenletur locupletior, si sumptus facti negotium ejus absumunt. *l.* 38. *ff. de rei vind.* & breviter: Malæ fidei possessor necessarias impensas repetit. *l.* 5. *J. de rei vind.* & utiles. *l.* 18. *ff. de hered. pet.* Voluptuarias ita demum, si tolli possunt, alias non recuperat. *arg. l.* 38. *ff. de rei vind.* his adde *Cujac.* 10. *obs* 1. & 13 *obs.* 26. *in fin.*

19 Denunciationis ac prohibitionis effectus vires tantum capit à suo initio. Protestatio non trahitur retro. *Bald.* Sed tamen videtur repugnare. *l.* 5. *J. de ædific. privat* Alios casus in quibus expensæ etiam contra voluntatem domini factæ, repetantur, vide apud Corsetum singulari *Expensa*, ubi quinque casus adfert: adde *Socin. reg. Expensa.* 137. ubi sex casus ponit.

20 Protestatio quemadmodum fieri debeat.

21 Id ut intelligendum, dixi superius.

22 1. *Extr.* 40. & 1. *Sext.* 20. περὶ βιάς. 10. *Belog.* 2. & *c.* περὶ φόβου. Περὶ ἀνάγκης καὶ βιάς. 1. *Harm.* 11. vid. *Papon.* 3. *Notar.* 9. *de force & violence: Paul.* 1. *sent.* 7.

23 IV. D. 11. XLIV. D. IV. vide *Papon.* 3. *Notar.* 9. *c. de crainte.*

24 *Restitutionum* hic incipit tractatus. Restitutiones autem dantur ob eas causas: si qua in re læsi, vi, metu, *ut hic:* dolo. *tit.* 21. ætate. *tit.* 22. *ad fin.* 46. simplicitate militiæ armatæ. *tit.* 51. aut alia quavis causa quæ restitutionem mereatur. 54. transtatione judicii in alium. 55. vide *Paul.* 1. *sentent.* 14.

25 Etiam sine dolo furis. *l.* 14. §. 11. *ff. eod.* ut sit sensus: Interitus periculum furem spectare.

26 A Jurisconsulto, cujus in libello Principi oblato mentio facta.

27 Qui solvit (ut & qui ratum habet. *l.* 4. *J. eod.*) quod ex cautione debet, non præsumitur metu solviſſe. *l.* 23. *ff. eod. l.* 8. *ff. de cond. ob turp.*

28 Gestum præsumitur spontaneo factum, non metu. vide *Cæsar.* 3. *præsumpt.* 7.

29 Actio quod metus causa est in rem scripta, & singulares [30] extitisti, ut tibi reddito [31] à te pretio restituatur, postquam placuit in rem [32] quoque dari actionem secundum formam Perpetui Edicti, adito Præside provinciæ poteris postulare, si [33] modo qui secundo loco comparavit, longæ possessionis præscriptione non fuerit munitus. P. P. VI. Id. Aug. Pio & Pontiano Conss. 239.

De venditione, de anno, de causæ cognitione, quid veniat in hanc actionem.

IV. Idem A. Primo & Euthydico.

SI [34] per vim vel metum mortis, aut cruciatus corporis venditio à vobis extorta est, & non postea eam consensu [35] corroboraſtis: juxta Perpetui formam Edicti, intra annum quidem agentes, (quo experiundi potestas est) si res non restituatur, quadrupli condemnationem referetis: scilicet reddito [36] a vobis pretio: post annum vero causa cognita, eadem actio in simplum permittitur: Quæ causæ cognitio eo pertinet, ut ita demum decernatur, si [37] alia actio non sit. P.P. III. Non. Auguſt. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De venditione, de persona, à qua vis est adhibita.

V. Idem A. Rufo militi.

NOn interest, à quo vis adhibita sit patri & patruo tuo, utrum ab emptore, an vero sciente [38] emptore ab alio, ut vi metuve possessionem vendere cogerentur. Nam si adhibita vi compulsi sunt possessiones suas, quæ majore valebant, minimo [39] distrahere: jurisdictionis tenore, ut id, quod improbe factum est, in [40] priorem statum revolvatur, impetrabunt. P.P. VI. Kal. Januar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De dignitate Senatoria.

VI. Impp. Diocletr. & Maxim. AA. & CC. Polliæ.

AD invidiam alicui nocere nullam [41] dignitatem oportet: Unde intelligis, quod ad metum arguendum, per quem dicis initum esse contractum, Senatoria [42] dignitas adversarii tui sola non est idonea. P. P. III. Kalend. Maji, *Heracliæ*, CC. Conss. 294.

De metu mortis, cruciatu corporis, capitalibus minis.

VII. Iidem AA. & CC. Cotui. [43]

SI donationis [44], vel transactionis, vel stipulationis, vel cujuscunque alterius contractus obligationis confectum instrumentum, metu mortis, vel cruciatu corporis extortum, vel capitales [45] minas pertimescendo, adito Præside provinciæ probare poteris: hoc ratum haberi secundum Edicti [46] formam non patietur. Dat. II. Non. Jan. AA. Conss. 299.

De spe recipiendi, de metu civilium munerum.

VIII. Iidem AA. & CC. Tryphonio.

CUm te domus & horti venditionem feciſſe sub spe recipiendi, quod de frumento feceras, instrumentum, vel timore ne ad [47] civilia munera nominareris, proponas & rescindi venditionem, veluti metus causa factam, desideres: intelligis, ad ratum non habendum contractum, metum hujusmodi [48] prodesse non posse. Dat. XI. Kal. Sept. *Viminacii*, CC. Conss. 300.

De jactatione, contestatione, atrocitate facti.

IX. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

METum, non jactationibus [49] tantum, vel contestationibus [50], sed atrocitate [51] facti probari convenit. Dat. Kal. Decemb. CC. Conss. 300.

De metu accusationis.

X. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

ACcusationis institutæ [52] vel futuræ metu [53] alienationem seu promissionem factam rescindi postulantis, improbum est desiderium. Dat. VI. Kal. Febr. CC. Conss. 302.

De eo qui est in officio: de eo qui conjugis *vel* amici *nomine abutitur.*

XI. Imp. Constantinus [54] A. ad Euagrium P. P.

SI per impressionem quis aliquem metuens saltem in medio-cri [55] officio constitutum, rei suæ in eadem Provincia vel loco, ubi tale officium peragit, sub venditionis titulo fecerit cessionem: & quod emptum fuit reddatur, & nihilo [56] minus etiam pecunia retineatur: simili pœna servanda, si qui vel *conjux* vel [57] *amicus* [58] nominibus abutentes, prædam tamen sibi acquirant. X. Kalend. Octob. *Aquileiæ*, Constantio A. VII. & Constantino [59] Cæſ. Conss. 353.

De extortis per potentiam.

XII. Impp. Honor. & Theodos. AA. ad populum.

VEnditiones [60], donationes [61], transactiones [62], quæ per potentiam [63] extortæ sunt, præcipimus infirmari. Dat. XIII. Kal. Mart. *ipsis* AA. VIII. & III. Conss. 409.

---

30 Actio quod metus causa, datur heredi. *l.* 14. §. 2 *in fin. ff. eod.*

31 Spoliatus non est restituendus, nisi restituat pretium. *l.* 4. *J. eod.*

32 Spoliato datur in rem actio utilis. *l.* 9. §. 4. 6. *ff. eod. Paul.* 1. *sent.* 7. §. 4. Utilis in rem actio concurrit cum actione quod metus causa. vide *Cujac.* 16. *observ.* 13.

33 Res metu vendita, secundo auctore præscribi potest.

34 *Syn. Basil.* 10. *tit.* 1. *ex tit.* 7. *c.* 20.

35 Etiam tacito, puta solutione. *l.* 2. §. *eod.* Ratihabitio actus antecedentem actum, metu gestum non fuisse demonstrat & arguit. Confensus geminatio tollit metus præsumptionem.

36 Dixi ad *l.* 3. §. *eod.*

37 *L.* 14. §. 2. *ff. eod.*

38 Vim adhibuisse præsumitur, quo sciente vis illata est, vel qui eam submisit. *l.* 9. §. 1. *l.* 14. §. 3. *ff. eod. l.* 15 *in fin ff. de dolo. l.* 1 §. 12. *ff. de vi & vi.*

39 Vid. *l.* 8. *J. de rescindenda.*

40 Restitutione res in priorem statum resolvitur. *l.* 24. §. 4. *ff. de minorib. l.* 1. *J. de sent. passis.*

41 Etiam imperatoriam & publicam. *l.* 2. *in fin. J. ne fiscus, vel Respub. procur.*

42 Ex sola dignitate Senatoria non præsumitur metus illatus, *ut hic:* multo minus Senatori præsumitur metus in urbe illatus. *l. ult. in pr. ff. eod.* Quid reverentia paterna? estne metus species? non est justa. *l.* 26. §. 1. *ff. de pignor. & hypoth. l.* 22. *ff. de rit.* Quid mariti? & ea quoque non est in dubio justa. *Bald. hic:* quid patroni? vid. *l.* 1. §. 4. *ff. quarum rerum actio.*

43 *Quod vi.*

44 Ἐὰν πρόσωπα ἐπιχωρήσωσι, &c. id est, si venditionis, vel stipulationis, 10. *Synopf. Basil.* περὶ δόλου, *cap.* 29. Hinc colligitur, donationem esse contractum. *l.* 8. *J. de præscript* 30. *vel* 40 *annorum* adde quæ not. ad *l.* 19. *J. de verb sign.* & *Bellon.* 2. *unpar* 2.

45 Minæ capitales justum metum inducunt. *l.* 8. §. 1. 2. *ff. eod.* Quando non metus vocetur ad munera, non inducit actionem quod metus causa.

46 Τὸ νομικὸν διατάγμα, *Syn. Basil.* legalis edicti.

47 Metus ne quis vocetur ad munera, non inducit actionem quod metus causa.

48 Cur ita? vid. *l.* 9. *J. eod.*

49 Jactationes metus inferendi ad futurum pertinent: metus autem est vis præsentis *l* 9 *ff. eod.*

50 *L.* 13. *l.* 22. *J. de transact.*

51 Vid quæ dixi ad *l.* 13 *ff. de transact.*

52 Qui quid metuens facit, ne sibi damnum adferat accusatio instituenda, metum sibi infert potius quam ab alio accipit. Metus spontaneus non attenditur.

53 Id est, cum metuerem ne me accusaret, vel ne ab accusatione incepta desisteret. *Syn. Basil. eod. c.* 32. adde *l.* 9. *J. de contrahend. stipul.*

54 Ig. Constantius.

55 Vid. *l. unic. J. de contrab. judic. Synopf. Basil.* 19. *tit.* 1. *ex lib.* 10 *tit.* 2. *c.* 33. multo magis in majori. *l.* 3. §. 1. *l. ult. in fin. ff. eod.*

56 V. *l. pen. J. de rest. vend.* v. *Cujac.* 16. *obs.* 13. ubi tractat de his quæ administrantibus vel officium publicum gerentibus vendita sunt.

57 Fraudem facimus legi, quoties non ipsi, sed per interpositas personas legis mentem violamus. dixi ad *l.* 5. *J. de legibus.*

58 Amici nomine abuti non oportet, ut hic. Imo possumus abuti. *l.* 14. *J. de contrab. stipul.*

59 Ig. Constantio.

60 *L. ult. C. Teod. de contrahenda emptione. lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 23. §. 1. *ff. eod. l.* 6. *ff. de off. præsid.*

61 *L.* 7. *J. eod.*

62 *D. l.* 7. Adde & quoscunque contractus. *d. l.* 7.

63 *L.* 3. §. 1. *ff. eod. d. l.* 6.

TIT. XXI.

DE DOLO [64] MALO.

Si fidejussor à creditore pignora emerit.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Clementinæ.

SI [65] fidejussor à [66] creditore pignora emerit [67]: oblata [68] quantitate sortis & usurarum [69], tibi dominium cum [70] fructibus, quos bona fide percepit, consultius restituet, ne fidei

64 IV. D. III. & 1. *Paul. sent.* 8. & 2. *C. Th. eod. l.* 15. & 10. *Eclog.* 3. περὶ δόλου. & 1. *Harm.* 3. *c.* περὶ δόλ. & 2. *Decret.* 14 & 2. *sext.* 6. & 2. *Clement.* 4. & 2. *extravag.* 3. vid. *Papon.* 3 *Notar.* 9.

cap. de dol. & fraude, de simulatione. vid. *J. plus valere quod agitur.*

65 Vide omnino ad hanc legem *Cujac.* 3. *obs.* 37.

66 Fidejussor pignora à creditore potest emere, non tamen debitor jus dominii amittit, ut cui competat jus offerendi. Ponamus obtulisse? pignus reddendum. An & fructus quoque percepti? utique si pignus simplex erat, non usurarium: & ita hanc legem intellige cum Molinæo *quæst.* 49. *num.* 349. *de usuris. l.* 59. §. 1. *ff. mandati. l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. de distract. pign. l.* 59 *ff. de fidejuss.*

67 Pignus debitoris fidejussor à creditore potest emere, ut hic, at non in præjudicium secundi alterius creditoris. *l.* 2. *ff. de distract. pign.*

68 Id est, si offeras fidejussori tuo sortem & usuras: vicissim tibi pignoris dominium & fructus restituet.

69 Eadem usuras secundus creditor rei principalis, pignus à fidejussore revocans, fidejussori offerre debet. *d. l.* 2.

70 Sorti mutui opponitur dominium pignoris: sortis usuris fructus pignoris. *l.* 2. *J. de usuris. l.* 5. *J. de act. empt.*

fidei [1] ruptæ gratia de dolo possit actio exerceri. Accepta Dat. III. Id. Maji, Plautiano & Geta Conss. 204.

Si actio detur vel non. De causa cognitione.

II. Imp. Antoninus A. Agrippæ.

De dolo actio, cum [2] alia nulla competit, causa cognita permittitur. Dat. Non. Novemb. Gentiano & Basso Conss. 212.

De absentia Reip. causa.

III. Imp. Gordianus A. Aquilino.

Non possunt obesse tibi tempora [3], quæ in actione de dolo solent computari, quibus Reipublicæ [4] causa (ut allegas) occuparis: sed exinde tibi incipiet tempus cedere, ex quo muneribus liberatus, facultatem agendi intra præstituta tempora cœperis obtinere. P. P. Idib. Auguſt. Sabino II. & Venusto Conss. 241.

De contractu, facio ut des.

IV. Impp. Diocletr. & Maxim. AA. & CC. Manandræ.

Cum proponas, inter te, & eum quem in contubernio [5] ancillam tuam sibi conjunxisse memoraſti, placuisse, *Ut [6] tibi pro eadem daret mancipium:* intelligis, quod si manumisisti, vel ei tradidisti, & ille manumisit, revocandæ [7] libertatis potestatem non habes, sed solum, si necdum statutum tempus excesserit, & fidem placiti rumpat, desiderare debes, de [8] dolo tibi decerni actionem. Quod si penes te dominium ejus remansit: adito Præside provinciæ, cum natis ejus hanc potes recuperare, si nulla moveatur status quæstio. Dat. III. Kalend. Maji. *Heraclia* CC. Conss. 294.

De transactione inter filiam emancipatam & patrem qui tutelam ejus gessit.

V. Iidem AA. & CC. Amphidrosæ.

Si superstite patre per [9] emancipationem tui juris effecta, matri succeſſiſti, rebusque tuis per legitimum [10] tutorem patrem eundemque [11] manumissorem administratis, postea transegisti [12] cum eo bona fide: perspicis, quod si pactum [13] tantum factum sit, petitio tua per exceptionem [14] submovetur: Si vero novatio [15] legitimo modo intercesſit, & acceptilatio [16] subsecuta est: nullam [17] tibi jam superesse actionem. †. Sane, si læsa es immodice [18] liberatione solenniter per novationem, atque acceptilationem tributa: non de dolo propter [19] paternam verecundiam, sed in factum actio tibi tribuenda [20] est. Dat. Id. Jun. CC. Conss. 294.

De indiciis.

VI. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

Dolum ex indiciis [21] perspicuis [22] probari convenit [23]. Dat. Kal. Decemb. CC. Conss. 292.

De repudiatione hereditatis.

VII. Iidem AA. & CC. Sebaſtiano.

Si major quinque & viginti annis hereditatem fratris tui repudiaſti: nulla tibi facultas ejus adeundæ relinquitur. Sane, si ejus uxoris tibi substitutæ dolo [24] factum est, actionem de dolo contra eam exercere potes. Dat. XVI. Kalend. Maji, CC. Conss. 294.

De tempore hujus actionis.

VIII. Imp. Constant. A. ad Symmachum Vicarium.

Optimum [25] duximus, non ex eo die, quo se quiſque admiſſum dolum didiciſſe commemoraverit, neque intra anni utilis tempus, sed potius ex eo die, quo adferitur commiſſus dolus, intra continuum biennium de dolo actionem moveri: sive abfuerit, sive præsto sit is, qui dolum se passum esse conqueritur. †. Omnes igitur sciant, neque [26] incipiendæ post biennium [27], neque ante completum biennium cœptæ, post biennium [vero] finiendæ doli actionis [esse] concessam licentiam. Dat. VIII. Kalend. Aug. *Nesſo* [28] Constantino A. v. & Licinio Cæsare Conss. 319.

Tit. XXII.

DE IN INTEGRUM RESTITUTIONE MINORUM 29 [VIGINTIQUINQUE ANNIS.]

De querela inofficioſi.

I. Imp. Alexander A. Plotianæ.

Illud inſpiciendum est, num inofficioſi querelæ vel palam vel tacita [30] dissimulatione sit renunciatum. Nec hoc autem in tuam personam cadere posse auxilium, quod ætati impertitur, ostendit. Dat. V. Id. Jul. Maximo II. & ÆlIano Conss. 224.

De bonorum possessione, & de numero liberorum.

II. Imp. Gordianus A. Alexandro.

Eo tempore, quo soror tua auxilio ætatis juvabatur, si patris inteſtati bonorum possessionem accipere debuit, licet quinque [31] filios superstites habuerit, non tamen ideo minus ad Edicti prætorgativam pertinet: scilicet si nunc per ætatem beneficium restitutionis largitur. P. P. VIII. Id. Aug. Ulpio & Pontiano Conss. 239.

De contractu minoris habentis vel non habentis curatorem.

III. Impp. Diocletianus & Maxim. AA. & CC. Attiano.

Si [32] curatorem habens minor quinque & viginti annis post pupillarem ætatem res vendidiſti, hunc contractum servari non oportet [33]: cum non absimilis [34] ei habeatur minor [35] curatorem habens, cui à Prætore curatore dato, bonis interdictum est. †. Si vero sine curatore constitutus contractum feciſti: implorare in integrum restitutionem [36], si necdum tempora præfinita exceſſerint, causa cognita non prohiberis [37]. Dat. XIV. Kal. Maji, *Heraclæ*, AA. Conss. 293.

De probatione minoris ætatis: & tempora restitutionis exceſſiſſe.

IV. Iidem AA. & CC. Iſidoro.

Si minorem te quinque & viginti annis fuiſſe, cum contraheres, ostenderis [38]: & tempora [39] restitutionis præstituta exceſſiſſe, ab adversario tuo comprobatum non fuerit: Præses [40] provinciæ in integrum restitutionis dare tibi auxilium debet. Dat. VI. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss. 293.

Si dolus adverſarii non probetur: ſi ante impletum 25. annum reſtitutio petatur.

V. Iidem AA. & CC. Rufo.

Minoribus in integrum restitutio, in quibus se captos [41] probare [42] possunt, etsi dolus adversarii non probetur, competit. §. 1. Ante [43] impletum etiam quintum & vicesimum annum, de his, in quibus se captos existimant minores, posse in integrum restitutionem implorare, certissimi juris est. Dat. V. Kal. Maji, *Heraclæ*, AA. Conss. 293.

De morte adverſarii.

VI. Iidem AA. & CC. Sententiæ.

Si intra ætatem, cui succurri solet, in integrum restitutionis [auxilio] lis [44] inchoata [45] est, nec ei à te renunciatum est, mors ejus, contra quem hæc fuerit implorata, fraudi tibi esse non potest. Dat. V. Kal. Maji. *Sirmi*, CC. Conss. 294.

De tutore falſo ætate probata liberato.

VII. Iidem AA. & CC. Severæ.

De tutela avunculi ejusdemque tutoris, cui [46] falso ætate probata præstitiſti liberationem, quem ignarum ætatis [47] tuæ non fuiſſe tam officium [48] tutelæ quam sanguinis proximitas arguit [49], si necdum statutum tempus excesſit, ex causa in integrum restitutionis heredes ejus convenire potes. Dat. XI. Kal. Auguſt. CC. Conss. 294.

De prætermiſſis vel ignoratis.

VIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Juliano Proconſuli Africæ.

Minoribus in his, quæ vel prætermiserunt [50], vel ignoraverunt, innumeris auctoritatibus constat esse conſultum. Dat. Non. Maji, Constantio V. C. Cons. 414.

De eo qui uſus eſt jure communi.

IX. Imp. Zeno A. Æliano P. P.

Non [51] videtur circumscriptus esse minor, qui jure sit usus communi [52]. Dat. Kal. Jan. Basilio V. C. Cons. 480.

---

[1] Fidem rumpit debitum, qui cum ſimpliciter pro eo fide juſſerit, pignus ejus eo inſcio emit nec debitum offerendo cum ultro ſtipulatur: vel pignus quidem offert pretium & uſuras offerenti debitori, fructus tamen pignoris ſibi retinere vult.

[2] *L. 1. §. 1. ff. ſed.* doli actio cum nulla alia concurrit.

[3] De quibus vide *l. ult. C. eod.*

[4] Tempus movendæ actionis de dolo præteritum abſenti Reipublicæ causa non nocet.

[5] Contubernium quid ſit, vid. *l. 3. C. de inceſt.*

[6] Nota contractum, facio, ut des.

[7] Data ſemel libertas revocari non poteſt.

[8] *L. 5. §. 3. ff. de præſcr. v. Forcatulam c. 3. Cujac. n. 5.*

[9] Emancipatione jus patriæ poteſtatis ſolvitur. §. 6. *inſt. quib. mod. jus pat. pot.*

[10] Vid. *inſtit. de legit. parent. tutela, l. 1. §. 1. 2. ff. ſi quis à parent. manumiſſ.*

[11] Idem pater eſſe poteſt & manumiſſor. vid. *ff. ſi quis à patrone manumiſſ.*

[12] Emancipatus cum patre ſuo poteſt tranſigere.

[13] De non petendo ſcilicet.

[14] Pactum enim valet ad exceptionem. *l. 27. §. 2. ff. de pact.*

[15] Novatio quid ſit, vid. *l. 1. ff. de novationib.*

[16] Acceptilatio quid ſit, vid. *l. 1. ff. de acceptilation.*

[17] Quia acceptilatio perimitur ipſo jure. *d. §. 2.*

[18] Ob immodicam læſionem tranſactio reſcindi poteſt. & ita lex 2. & 8. *C. de reſcind. vendit.* pertinet ad tranſactionem. adde *l. 3. C. comm. utr. judic.*

[19] Adde *l. 30. ff. de operis libertorum. l. 11. §. 1. & l. 12. ff. de dolo. & l. 1. §. 43. ff. de vi & vi. 1. Harmen. 2.* τὸ ἐξ χρημάτων, &c. ſidiis, *Cujac. 11. obſ. 11. in fin.* ἀπὸ ἐξ ἑωυτῶν, 10. *Eclog. 3. c. 46.* & ita *in l. 8. in pr. C. de reſcind.*

[20] An id abrogatum, vid. *l. ult. C. qui & adverſus quos.*

[21] Ex indiciis, *Cujac. 11. obſ. 11. in fin.*

[22] Atqui dolus interdum præsumitur. *l. 41. ff. ad leg. Falcid.*

[23] Nec enim vagari oportet in dolo objiciendo. *l. 19. ff. eod. l. 6. ff. de probat.*

[24] Et perſuaſione. *l. 9. §. 1. ff. eod. l. 4. §. 28. ff. de dolo mali.*

[25] *L. un. C. Th. eod.* ex qua hæc interpolata.

[26] Actio de dolo neque incipit à biennio poſt dolum commiſſum, neque finitur à biennio actionis de dolo inſtitutæ, ſed inchoatur & finitur prorſus intra continuum biennium. *Synopſ. Baſil. 10. tit. 1. c. 42.*

[27] Biennii: olim erat annalis: vid. *Cujac. 21. de præſcript.* ſilentio perit actio de dolo, *ut hic, Eclog. c. 43. eod.* at non perit exceptio: eſt enim perpetua, 1. *Harm. 3. cap.* περὶ δόλου, §. 70. & 71. Quin etſi poſt biennium non competit actio de dolo, actio tamen in factum de eo quod ad reum pervenit, competit. *l. 28. in fin. l. 29. ff. eod.* videri etiam poteſt huic legi derogari, & actionem de dolo quadriennio præſcribi. *l. ult. de temporibus in integrum reſtit.*

[28] Naſſo.

[29] IV. D. IV. *Paul. ſ. ſint. 9. & 2. C. Theod. 16. & 10. Eclog. 4. & 1. Harm. 12. Papon. 3. Notar. 9. cap. de reſtitution de minor.* An ut minor, ita fiſcus & Eccleſia in reſtitutionibus reſtituitur? ſic fane: dixi *T. de jure fiſci.*

[30] *L. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. de inoff.* hinc colligit *Cujac. 17. obſ. 17.* querelam inofficioſi imitari actionem injuriarum.

[31] Vid. *l. 12. C. de admin. tut.*

[32] Si abſque curatoris ſui conſenſu minor quidquam alienaverit, nihil videtur facere, 1. *Harmen. 12. §. 37.*

[33] Atqui poſſunt ex ſtipulatu obligari. *l. 101. ff. de verb. oblig.*

[34] Minor habens curatorem ei eſt ſimilis, cui bonis interdictum, id eſt, prodigo comparatur. Neuter ſua poteſt alienare. An eo tantum caſu ſimilis eſt? Robertus negat, *animadverſ. 12.* Antonius Mercator ait *Not. 12.*

[35] Legendum videtur major, ut minori curatorem habenti comparetur major bonis interdictus, & ideo curatorem habens.

[36] Quæ dentur quoties conſtat de dolo: & ita contractus adulti non eſt ipſo jure nullus. Nam ſi nullus eſſet, non daretur reſtitutio. Hæc enim ad ea tantum refertur, quæ antea temerantur. *l. 7. in fin. ff. de exceptionibus.*

[37] Imo videtur non prohiberi, *l. 1. v. 1. C. de verb. obl.*

[38] Qui ætatem allegat, eam probare tenetur. *l. 9. C. de probat.* nec enim præſumitur quis minor. vid. *Alciatum 2. præſumpt. 14.* niſi quid aliud aſpectus demonſtret. *l. 32. ff. de minoribus.*

[39] Vid *T. de temp. in integrum.* adde *l. 1. C. ſi tutor vel curat. interven. Nyrell. 155. cap. 1. verſ. Propter cauſas.*

[40] In Gallia rex ſolus reſtituit, ideoque minor non auditur in Gallia ſine literis regiis. *Rebuff. in proœm. conſt. gloſſ. 5. n. 48.*

[41] Graviter ſcil. & ita non in omnibus. *l. ult. C. eod. l. 44. ff. de minoribus.*

[42] An minori incumbat onus probandæ læſionis, vid. *l. 16. C. ſi Emptor autem. C. de prædiis, & aliis rebus minorum. l. 13. §. 2. ff. de Publiciana.* adde *l. 9. C. 4. ff. de jurejur.*

[43] *L. 1. in fin. C. ſi minor ſe major.*

[44] Inſtantia reſtitutionis in integrum tranſit ad heredem.

[45] Reſtitutione poſtulata nihil innovandum, nec executio impedienda, ut hic: niſi ſententia lata ſit a Principe vel judici appareat reſtitutio in fraudem petita. *c ſuſtentata. de in integrum reſtitut.* vide *Socin. reg. 346.*

[46] Id eſt, cui, cum falſo te majorem eſſe probaviſſet, liberationem feciſti. adde *l. ult. C. ſi minor ſe major.*

[47] Ætas teſtibus probari poteſt. *L. 2. §. 2. C. de jurejur. propter calumn.*

[48] Conjuncti ſanguine præſumuntur ſcire ætatem cognatorum. *l. 9. in fin. ff. unde cognati, l. 37. C. de liberali cauſa.* Ea præſumptio tam efficax eſt, ut onus probandi transferat. vid. *Roland. à Valle 1. conſ. 19.* adde *l. 9. C. de nupt.* alias ignorantia præſumitur. *l. 6. C. qui militare.*

[49] *L. 44. ff. de minorib.* vid. *tit. C. ſi ut omiſſ.*

[50] *Synopſ. Baſil. 10. tit. 4. cap. 58. & 1. Harm. 12. §. 61.*

[51] Seu publico. *l. 11. §. 3. in fin. ff. de minorib. l. 51. §. 4. in fin. ff. de fidejuſſ. l. 47. in fin. ff. de ſolutionibus. l. 116. §. 1. ff. de reg. jur.* vid. *Molin. quæſt. 13. de uſur. num. 164. Cujac. 16. obſ. 14.*

Tit. XXIII.

DE FILIOFAMILIAS MINORE 53.

De fidejuſſione.

I. Imp. Gordianus A. Gaudiano militi.

Iliusfamilias, si minor vigintiquinque annis [filio] extraneo fidejuſſit [54], in integrum restitutionem implorare non prohibetur. Sed & si [55] pro patre suo fidejuſſor extitit, eique diem ſuum functo non [56] ſucceſſit: in integrum restitutionem postulare poteſt. Dat. Kal. Jul. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 249.

De mutuo.

II. Idem A. Triphoni militi.

Si frater tuus, cum mutuam [57] pecuniam acciperet in patris fuit poteſtate, nec juſſu ejus, nec contra Senatusconſultum contractum est: propter lubricum ætatis, adversus eam cautionem in integrum reſtitutionem potuit postulare. P. P. III. Non. Octob. Ulpio & Pontiano Conss. 239.

53 Reſtituendo ſcil. *l. 3. §. 4. l. 38. in fin. ff. de minoribus. l. 8. §. 6. C. de bon. quæ lib.*

54 Si adverſus fidejuſſorem. *l. 7. §. 3. ff. de minoribus.*

55 *L. 8. C. de fidejuſſ. & mandat.*

56 Filius, qua filius eſt, pro patre non tenetur, ſed qua heres. *l. 3. l. 4. C. ne filius pro patre. l. 12. C. de oblig.*

57 Vid. *l. 1. C. ſi adverſ. credit.*

Tit. XXIV.

DE FIDEJUSSORIBUS MINORUM.

Reſtitutio conceſſa minori non prodeſt fidejuſſori. Alex. De evictione.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Mironi.

Pos [58] quam in integrum ætatis beneficio restitutus es periculum evictionis emptori, cui prædium ex bonis paternis vendidiſti, præstare non cogeris. Sed ea res fidejuſſores qui pro te intervenerunt, excuſare non [59] poteſt. Quare mandati judicio, si pecuniam solverint, aut condemnati fuerint, convenieris: modo si eo quoque nomine reſtitutionis auxilio non juvaberis. VI. Kalend. Octob. Severo A. & Albino Conss. 195.

De obligatione fidejuſſoris ob venditionem & de dolo.

II. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Curioni.

Si ea, quæ tibi vendidit poſſeſſiones interpoſito decreto præſidis, ætatis tantummodo auxilio juvarur, non est dubium fidejuſſorem ex [60] persona sua obnoxium esse contractui: Verum si dolo [61] malo apparuerit contractum interpositum esse: manifesti juris est, utrique personæ, tam venditricis, quam fidejuſſoris conſulendum esse. S. VI. Kal. Maji, Diocletiano II. & Maximiano AA. Conss. 287.

58 In integrum reſtitutis minoribus, tenentur nihilominus qui eorum nomine fidejuſſerunt. 1. *Harm. 12. §. 64.*

59 Minore reſtituto ejus fidejuſſores non reſtituuntur. *l. 2. C. eodem. l. 13. ff. eod.* Imo reſtituuntur. *l. 52. ff. de procur.*

60 Id eſt, nolis uti.

61 Minore reſtituto non reſtituitur ejus fidejuſſor: eoque reſpectu, reſtitutio beneficium perſonale dicitur, quoties autem ad heredes deſcendit, dicitur reale. vid. *Harmen. 8. præſt. 25. obſ. 3.* hocne perpetuo verum eſt, reſtituto minore fidejuſſorem non reſtitui? reſtitui conſtat in *l. 51. ff. de procur.* Imo non reſtituitur *hoc tit. l. 35 ff. de Recept. arbitr.* Sic ſentio: ſi dolus intercesſit in fidejuſſione, fidejuſſor juvatur; ut hic. *l. 7. §. 1. ff. de exceptionib.* quemadmodum ſi nihil creditori minoris deperit. *l. 89. ff. de adq. vel amitt. hered.* ſi ignoravit minorem. *l. 48. §. 1. ff. de fidejuſſ. & mandat.* ſi minor ſuccesſit. *l. 95. §. 3. ff. de ſolut.* Si hæc deſint non juvatur. *l. 13. ff. de minorib. l. 25. ff. de fidejuſſor. & mandat.* Rei cohærentes exceptiones etiam fidejuſſori competunt. *l. 7. §. 1. ff. de except.*

TIT. XXV.

SI TUTOR VEL CURATOR INTERVENERIT. 1

De additione hereditatis.

1. Imp. ANTONINUS A. Martianæ & aliis.

SI jam puberes utriusque sexus parentum hereditatem adiistis; si etiam nunc in ea ætate estis, ut, eo quod paternæ hereditati vos obligastis, in integrum restitutionis auxilium accipere debeatis: per 2 procuratores vestros adite præsidem provinciæ. Quod si legitimam ætatem implestis, idque tempus 3 quo in integrum restitui potestis, excessistis, curatores vestros, si adversus eos nondum experti estis, judicio secundum formam juris convenite. P. P. II. Non. April. LÆTO & CERBALI CONSS. 216.

De gestis in judicio vel extra judicium.

II. Imp. ALEX. A. Martianæ.

MInoribus 4 annis vigintiquinque etiam in 5 his, quæ præsentibus tutoribus, vel curatoribus, in judicio, vel extra judicium gesta fuerint, in integrum restitutionis auxilium superesse, si circumventi sunt, placuit. P. P. III. Non. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De male gestis à tutore & de concurrentibus remediis.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Nicomedi.

ETiam in his quæ minorum tutores vel curatores male gessisse probari possunt 6: licet personali actione à tutore [jus] suum consequi possint, in integrum tamen restitutionis auxilium eisdem minoribus dari jampridem placuit. Dat. IV. Non. Maji MAXIMO & AQUILINO CONSS. 286.

De contractu cum curatoribus.

IV. Iidem AA. & CC. Isidoro.

I creditor non vestram 7 personam 8, sed curatorum secutus, cum ipsis contractum habuit, & ab ipsis stipulatus est: nullam ei prorsus adversus vos actionem competere manifestum est, v. Kal. Maji. *Heraclæ* AA. CONSS. 293.

De concurrentibus remediis.

V. Iidem AA. & CC. Valentino.

ETiam tutoribus vel curatoribus distrahentibus, vel 9 aliis contrahentibus, minores tam restitui rebus propriis, quam tutorum vel curatorum damna sequi, nullo eis præjudicio per electionem 10 generando, placuit. VI. Id. Decemb. CC. CONSS. 294.

1 An restituendus minor? dic ut ff. *eod.*

2 Per curatores vestros. *Cujac. ad l. illud* 25. §. 1. *ff. de minorib.*

3 *L.* 4. ff. *de in integrum.*

4 Minores qui sub tutela vel sub curatione sunt, in iis in quibus circumscripti fuerunt etiam præsentibus tutoribus restituuntur. *Syn. Basil.* 10. *tit. ex tit.* 7. & 1. *Harm.* 12. §. 34.

5 Minor circumventus in judicio vel extra, præsente etiam tutore vel curatore, restituitur. *l.* 4. *vers. Nam si.* ff. *si adversf. rem judic. l. ult. ff. de in integr. l.* 29. *l.* 47. *ff. de minorib.*

6 Personalis actio ordinaria vel restitutio extraordinaria, utraque competit minori adversus tutores & curatores.

7 Id est, minoris.

8 Tutor sponsor sui pupilli nomine, non ut tutor, sed ut quivis sponsione sua non obligat pupillum.

9 Hanc colligunt differentiam inter distractum & contractum.

10 Minor restitui potest adversus electionem.

TIT. XXVI.

SI [IN] COMMUNI EADEMQUE CAUSA IN INTEGRUM RESTITUTIO POSTULETUR.

Pactum sororis fratri non præjudicat, ut nec restitutio sororis fratri patrocinatur.

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aphobio & aliis.

NEc si major vigintiquinque annis soror vestra fuit, vobis non mandantibus 11, nec ratam 12 transactionem habentibus, de jure vestro quicquam minuere potuit. Nam si cognitis, quæ gessit 13, his consensum post vigintiquinque annos [ætatis] commodastis: quamvis illa 14 minor pro portione sua restitutionis auxilium implorare possit: vobis tamen, ad communicandum Edicti perpetui beneficium, ejus ætas patrocinari non 15 potest. S. III. Idus August. CC. CONSS. 294.

11 Gestum ab aliquo, fit nostrum mandato, vel ratihabitione.

12 Ratam qui habet venditionem rei suæ, sibi præjudicat, ut hic. Imo non præjudicat. *l.* 9. *ff. de negotiis.*

13 In minori ætate. Imo initium actus inspicitur. *l.* 3. § *Scio* 2. *ff. de minoribus.*

14 Factum unius ex fratribus non nocet alteri. *l.* 1. ff. *de comm. rerum alienat. l.* 1. ff. *quibus res judicata.*

15 Restitutio minori concessa non prodest majori, quamvis minoris consorti & socio. vide *l.* 47. §. 1. *ff. de minorib.* Imo prodest in individuis, puta servitutibus. *l.* 4. §. 3. *vers. Itaque. ff. si servitus vindicetur. l.* 1. ff. *si unus ex pluribus. l.* 10. *in pr. ff. quemadm. servitutes.* vide *hic Bart.*

TIT. XXVII

SI 16 ADVERSUS REM JUDICATAM 17 [RESTITUTIO 18 POSTULETUR.]

De judicio tutelæ.

1. Imp. ALEXAND. A. Viliis.

MInus ex tutelæ judicio consecuti, de superfluo 19 habere actionem ita potestis, si tempore judicii minores annis fuistis, & nunc beneficium ætatis vobis largitur: Cæterum, si post legitimam ætatem sententia prolata est, iterato 20 eandem actionem de eisdem speciebus inferre non potestis. P. P. V. Kal. Febr. POMPEIANO & PELIGNO CONSS.

De patria potestate.

II. Imp. GORD. A. Serenæ.

SI cum pater tuus te in sua potestate esse, minimeque emancipationem 21 à se factam valere diceret, Proconsul super causa cognoscens, te ejus potestati subjectam pronunciaverit: cum adversus eam sententiam in integrum restitui postules: is, qui provinciam regit, in impertienda cognitione suas partes secundum leges exhibebit. P. P. XV. Kal. Decemb. ULP. & PONTIANO CONSS. 239.

De sententia ejus, qui vice Principis judicavit.

III. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Ælianæ.

ADversus sententiam ejus, qui tunc vice 22 Principis 23 judicavit, in integrum restitutionis auxilium apud Prætorem seu Præsidem provinciæ Clarissimum Virum flagitare nequaquam poteris: Nam adversus ejus sententiam, qui vice Principis cognovit, solus 24 Princeps restituet. P. P. XVIII. Kal. Novemb. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

De minoribus defensis vel indefensis.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Urbinio & aliis.

CUm & minores vos esse affirmetis, & indefensos 25, nullum vobis præjudicium fieri Præses provinciæ pro sua gravitate curabit. Nam si justa defensione tutorum, vel curatorum vobis assistente 26, aliquid statutum est: intelligitis in integrum restitutionis auxilium vobis esse necessarium: eodem 27 obtinente, etiamsi per procuratorem vestrum legitime 28 ordinatum lis agitata est. Dat. XVI. Kalend. Maji, MAXIMO & AQUIL. CONSS. 286.

De sententia lata contra tutores vel curatores.

V. Iidem AA. & CC. Martiano.

IN rem 29 pupilli, vel adulti contra tutores seu curatores à Præside lata sententia, restitutionis auxilium non 30 minus, quam si quid adversus eos fuisset statutum, implorare minores posse constat. Dat. X. Kal. Novemb. AA. CONSS. 293.

16 Minores condemnati restituuntur, ut litem rursus movere possint. *Synops. Basil. tit.* 9. Etiam adversus rem judicatam minoribus datur in integrum restitutio. *Harmen.* 12. §. 47.

17 *L.* 18. ff. *de minorib.* Restitui minor etiam potest, si provocationem omisit. *l.* 7. §. 11. ff. *de minorib.* vel allegationem. *l.* 36. *d. tit.* si contumax fuit. *l.* 53. 54. ff. *de re judic.* adversus sententiam cujusque judicis, etiam Principis. *l.* 3. ff. *eod. l.* 18. §. 1. ff. *de minorib.* etiamsi de causa status agatur. *l.* 2. ff. *eod.* utcunque à tutoribus defensus fuerit. *l. ult.* ff. *eod. l.* 29. *l.* 47. ff. *de minorib.*

18 Remedia adversus sententiam, restitutio, *ut hic:* appellatio. ff. *de appellation. & consult:* supplicatio adversus sententiam Principis & Præfecti Prætorio. *l.* 5. *& Auth. sequenti,* ff. *de precibus imper. l. unic.* ff. *de sentent. præf. prat.* querela falsi. ff. *si ex falsis instrument.* nullitatis propositio. de qua vide Oldendorp. *cap.* 57. *de exception. & in tract. de sentent. & re judic.* Papon. 2. *Notar. cap. Des exceptions.*

19 Minor etiam adversus partem sententiæ potest restitui. *l.* 29. §. 1. ff. *de minorib.*

20 Minor (aliud in majore) potest restitui adversus sententiam. *l.* 18. §. 1. *l.* 40. ff. *de minorib.*

21 *L.* 5. *in fin.* ff. *de probationib.*

22 *L.* 18. §. 3. §. 4. ff. *de minorib.* vide ad hunc locum Cujac. 16. *observ.* 2.

23 Vel Præfecti Prætorio. *l.* 16. *in fin. l.* 17 ff. *de minorib.* Quid si lis in Principis auditorio judicata? iterum judicari potest. *l.* 18. §. 1. ff. *de minorib.*

24 *Dict.* §. 1.

25 Sententia lata contra minores indefensos, est ipso jure nulla: è contrario, Ubi legitimè defensi, valet judicium & sententia. *l.* 2. *in quibus causis restitut.*

26 Vide *l.* 2. ff. *tutor vel curator interv.*

27 Idem præstat atque efficit procurator legitimus, quod tutor & curator. Poteritne authoritatem pupillo præstare? Bald. putat posse.

28 Vel à minore cum authoritate tutoris. *l.* 23. *in fin.* ff. *de minorib.*

29 Id est, contra commodum minorum.

30 Sententia lata contra tutorem in causa pupillari, dicitur lata contra pupillum: ideo pupillus potest restitutionem petere.

TIT. XXVIII.

SI ADVERSUS VENDITIONEM. 31

De jurejurando.

1. Imp. ALEX. A. Florentino Militi.

SI 32 minor annis vigintiquinque emptori prædii cavisti *nullam de cætero te esse controversiam facturum*, idque etiam jurejurando 33 corporaliter 34 præstito servare confirmasti, neque 35 perfidiæ 36, neque perjurii 37 me auctorem [tibi] futurum sperare debuisti. Dat. VI. Kalend. Septemb. *.

Nova constitutio FRIDERICI. 38

Sacramenta puberum 39 sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custodiantur 40. †. Per vim 41 autem, vel per justum metum extorta etiam à majoribus, (maxime ue querimoniam maleficiorum coramjssorum faciant) nullius esse momenta jubemus.

De commentitiis venditionibus, vel curatorum insidiis.

II. Imppp. CONSTANT. [CONSTANTIUS 42 CONSTANS, AAA.] ad populum.

IN 43 integrum restitutione minoribus adversus commentitias 44 venditiones, & adversus tutorum [seu curatorum] insidias, sanctionum præsidio cautum esse non dubium est. Dat. Idib. August. *Sirmii*, CONSTANTINO II. 45 & CONSTANTE CC. CONSS. 339.

31 Quid? adversus emptionem potestne restitui? potest non modo si eum emptionis contractæ pœnitet. *l.* 11. §. 4. *l.* 27. §. 1. ff. *de minorib.* sed si eam affectet. *l.* 35. 38 ff. *de minorib.* Potest etiam restitui adversus permutationem. *l.* 4. ff. *de prædiis & aliis rebus minorib.* est enim emptioni vicina. *l.* 1. ff. *de rerum permutat.* ejusque quasi mater. *l.* 1. *in pr.* ff. *de contrab. empt.* Plura de restitutionibus adversus emptionem, vid. in *l.* 1. §. 13. ff. *si quid in fraud. patron.*

32 Minor restituitur adversus venditionem propriam, etiam si jusjurandum interposerit. *Synops. Basil.* 10. *tit.* 10. & 12. & 1. *Harm.* 12. §. 65. *l.* 27. §. 1. *vers. Item ex diverso.* ff. *de minorib. l.* 11. ff. *de prædiis & aliis rebus minorum.*

33 Minor jurejurando potest sibi auferre restitutionis beneficium. Minores restituuntur adversus venditionem propriam, etiamsi jusjurandum interposerint. 10. *Eclog.* 10. & 12. adde *l. ult.* ff. *de non numer. pecun.*

34 *L.* 3. *in fin.* ff. *si minor se majorem.* id est, tactis Sacrosanct. Euangeliis, vel manu fublata, quod Balsamo vocat σφαγιάζειν ὅρκον. vid. *Cujac. ad Novell.* 51. adde *l.* 9. §. 4. ff. *de jurejur.*

35 Dic tamen ut in authentica proxima.

36 His verbis Imperator denegat jurisjurandi veniam.

37 His verbis denegat Imperator restitutionem in integrum.

38 11. *Feudor.* 53. §. 3.

39 In hanc authent. vid. Joann. Yanez. *ver. quarid. lib.* 2. *cap.* 4. *per tot.* & Montan. *de tutel. cap.* 33. *num.* 577. & *seq.* Philipp. Corneum *in repetit. solenni.* Idem Jure Canonico, *can.* 14. *parvuli & c. seq.* 22. *quæst.* 5. Ant. Merend. *lib.* 1. *controv. cap.* 1. Alexand. Sperell. *decis. for. Eccles.* 47. ANS. Adde Matth. de Afflict. *decis.* 322. & 339. Mantic. *de tacit. & ambig. lib.* 23. *cap.* 5. Fachin. *lib.* 3. *controv. cap.* 10. & 11. S. L.

40 Hoc non servatur in Gallia. *Minor* enim gratiam sive dispensationem jurisjurandi petit ab episcopo, vel ejus vicario: quæ non solet ei denegari: postea vero literas impetrat à rege vel ejus cancellario: & ita servatur in Curiis omnibus etiam in restitutione majorum. Rebuff. *in proœmio const. gloss.* 5. *num.* 50. Idem *tit.* 2. *tract. de restit. & relevat.*

41 Vide *Cujac. l. hac edictali,* §. *item sacramenta,* 2. *Feudor.*

42 Inducenda sunt hæc nomina *Constantius* & *Constans:* tribuenda quippe hæc lex Constantino M.

43 *L.* 1. *C. Theod. de in integrum restitutione. lib.* 1.

44 *L.* 7. §. 8. ff. *de minorib.*

45 Ipso Aug. VII. & Constantino C. IV. id est, A. D. 326.

TIT. XXIX.

SI ADVERSUS VENDITIONEM PIGNORUM. 46

Si res minoris est vendita jure creditorii minor non restituitur, nisi ob enorme damnum. Bald.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sabinæ & aliis.

ETiam 47 adversus venditiones pignorum 48, quæ à 49 creditoribus fiunt, minoribus subveniri, (si tamen magno detrimento afficiantur) jampridem placuit: Si igitur pignori captis prædiis, ac distractis, enorme damnum ex hujusmodi venditione passos vos ostenderitis; præsertim cum hodie minores vos esse affirmetis, auxilium restitutionis vobis impertietur. Dat. X. Kalend. Decembr. *Sirmii*, ipsis AA. CONSS. 293.

II. Iidem AA. & CC. Severæ & Clementinæ.

REm 50, quàm à 51 patre vestro quondam creditor ejus obligatam sibi distraxit, per ætatem vestram postulantium revocari desiderium non habet rationem: Quod juris est, etiamsi extraneo successistis: Nam si creditor non bona fide versatus est: ipsum magis, vel tutores, sive curatores vestros, qui hanc venundari passi sunt, convenite. Dat. XIII. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

46 X. *Eclog.* 11.

47 Minores restituuntur adversus venditionem pignorum factam à suis creditoribus si in ea magno detrimento sint affecti. *Synops. Basil* 10. *tit.* 1.

48 *L.* 9. *l.* 38. ff. *de minorib.*

49 Adde *l.* 4 ff. *de rebus alienis non alienandis. l.* 2. *in fin.* ff. *de præd. & aliis rebus minorum.*

50 Restituuntur minores adversus venditiones pignorum à creditoribus factas: nisi forte eorum pater pignori ea obligavit creditoribus, non ipsi minores. 1. *Harm.* 12. §. 49.

51 Minor adversus distractiones eorum pignorum & fiduciarum, quas pater obligaverat (si non ita ut oportet distractæ sint) restitui in integrum potest. *Paul.* 1. *sentent.* 9. §. 2. *l.* 5. §. 3. ff. *de rebus eorum qui sub tutel.* & ita pignus hereditarium, id est, successione ad minorem delatum, potest à creditoribus distrahi; Conventionale, id est, à minore constitutum non potest.

TIT. XXX.

SI ADVERSUS DONATIONEM. 52

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodoræ.

SI 53 quæ res 54 ante nuptias congruenti 55 moderatione à minore annis vigintiquinque marito sponsaliorum tempore, etiam curatore præsente, tibi donatæ sunt: obtentu ætatis non revocabuntur. S. III. Non. Novemb. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO CONSS. 285.

Pater non potest alienare res donatas filiis emancipatis.

II. Iidem AA. & CC. Medeæ.

SI in te ac fratrem tuum emancipatos 56 pater vester donationem fecit: in alium postea transferendo portionem ejus, nihil vobis abstulit: Nec si frater tuus [sibi] quæsiti prædii rustici partem donanti patri consensit, dominium ab eo discedere potuit propter Senatusconsulti auctoritatem: nec auxilium in integrum restitutionis hac in re necessarium est. In aliis vero rebus quæ etiam sine decreti recitatione alienari possunt: si, postquam sibi donatæ fuerint, postea alii donanti eandem patri voluntatem

52 X. *Eclog.* 12.

53 *Syn. Basil.* 10. *tit.* 12. & 1. *Harm.* 12. §. 45.

54 Mobiles. Nam immobiles non potest sine decreto alienare. *l.* 8. ff. *de præd. & aliis rebus minorum.*

55 Minor potest uxori moderate nuptiarum causa donare, curatore præsente: aliud si nimium ei donaverit. *l.* 4. ff. *de pr. el. & aliis rebus minor. l.* 12. §. 3. ff. *de admin. tutor.*

56 Pater non potest res donatas filiis emancipatis alienare: vel ita, Donatum à patre minori emancipato, nequit alteri pater donare. *Synops. Basil. d. c.* 10. ne quidem minore ipso consentiente. 1. *Harm.* 12. §. 26.

tatem [2] in minori ætate commodavit, nec præstituta tempora restitutionis excessit: hoc auxilium implorare potest. Dat. VIII. Kal. Januar. AA. Conss. 293.

[1] Qui allegare non potest, non potest allegationi contrarie. *l. 10. ff. de reg. jur.*

[2] *Ecl.* 13.

TIT. XXXI.

SI ADVERSUS LIBERTATEM. [3]

De sententia.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Hamniæ.

Si post decretum prætoris viri clarissimi, qui *fideicommissariam libertatem deberi pronunciavit*, Secundus, (quem conditioni non paruisse conquereris) manumissus non est, ætas tua litis instaurationem admittit. Quod si [3] libertatem (quamvis indebitam) dedisti, non posse eam revocari intelligis: sed damnum [4], quod ob eam causam illatum est judicio negotiorum gestorum à curatoribus tuis esse sarciendum. P. P. II. Kalend. Jul. Laterano & Rufino Conss. 198.

De manumisso vindicta.

II. Imp. Gord. A. Solanoæ.

Etsi [5] minor viginti annis, ut allegas, constituta, servum tuum ab eo circumscripta, in consilio [6] manumisisti: tamen vindictæ [7] impositio, qua libertas justa munitur, nec obtentu quidem ætatis rescindi potest, indemnitati [8] vero tuæ à manumisso, scilicet sarciendæ, ab eo, cujus jurisdictio est, quatenus juris ratio permittit, consuli debet. P. P. VI. Id. Mart. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

Si vindicta vel alio modo manumissio facta sit: & de fraude curatoris.

III. Impp. Valer. & Gallien. AA. Marthonæ & Sabinillæ.

Quos retrahi in servitutem postulatis, si non [9] in concilio causa cognita, cum minores annis viginti fuissetis, manumisistis, non [10] per in integrum restitutionem, sed ipso [11] jure persequi potestis. Quod si probata causa, libertas præstita est: restitutio in integrum contra libertatem locum habere non potest. Si tamen in ea re, culpa seu fraude liberti, ejusdemque curatoris ratio vestra læsa sit: sarciri [12] damnum ab eo, qui hoc intulit, Præses provinciæ curabit, non dubitaturus etiam graviorem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. P. P. VIII. Octob. Seculare II. & Donato Conss. 261.

De sententia.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Tatiano.

In [13] judicio de liberali causa sententiam pro libertate latam, ne quidem prærogativa minoris ætatis sine appellatione [14] posse rescindi, ambigi non potest. Dat. VI. Id. Jan. ipsis AA. V. & IV. Conss. 293.

[3] X. *Ecl.* 13.

[4] Minor adversus jam collatam libertatem restitui non potest: adversus competituram potest. *l. 11. §. 1. l. 33. ff. de minor.*

[5] *l. 1. 2. 3. C. eod. l. 11. l. 48. §. 1. ff. de restitut.*

[6] Etsi minor circumscriptus fervum in concilio manumiserit, non restituitur: sed à manumisso indemnitati ejus consulitur. si hac concilio manumiserit, restituitur. *Syn. Basil. 10. tit. 13.*

[7] Ex συνήθεια, *Synops. Basil. 10. tit. 13.* vid. T. *de vindicta libertate, & apud concilium manumissione 50. Ecloga. 13.*

[8] Dixi ad *Ulp. 1. §. 7.*

[9] *Ecloga. d. loco.*

[10] Curita? quia quod est nullum rescindi non potest.

[11] Vid. *l. 2. T. in quibus causis restitutio.*

[12] Vid. *l. 1. in fin. T. eod.*

[13] Sententia pro libertate lata ne quidem prærogativa minoris ætatis rescindi potest. *Synops. Basil. περὶ ἐκκλησίας, ex tit. 3. cap. 4.*

[14] *l. 19. T. de appellationibus.*

TIT. XXXII.

SI ADVERSUS TRANSACTIONEM [15] VEL DIVISIONEM [16] [IN INTEGRUM MINOR RESTITUI VELIT.]

Minore restituto contra transactionem vel divisionem, restituitur adversarius ad veterem actionem. Bald.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Antonio.

Cum in integrum pupilla restituta, rescindi transactionem [17] vel divisionem [18] placuit: tu quoque actionibus, quas pridem habuisti, uteris. P. P. XV. Kalend. April. *Sirmii*, AA. Conss. 203.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Hymnodæ.

Si ex persona minorum in integrum restitutio adversus transactum propter ætatis auxilium imploretur: tibi quoque agenti ex integro vel replicatione contra exceptionem pacti, vel si peremptam esse constet, pristinam obligationem ex instauratione negotii tributa [19] [tibi] actione consulendum est. Dat. Kalend. Decemb. AA. Conss. 303.

[15] Transactione læsus minor restituitur, 10 *Ecl.* 14.

[16] Divisione læsus minor restituitur. adde *l. 17. T. de præd. minorib.*

[17] *L. 96. §. 1. ff. de solutionib.* minor tametsi transegerit, restituitur. *Synops. Basil. 10. tit. 14.*

[18] *L. penult. T. comm. divid. l. 17. T. de præd. minor. l. 1. §. 2. in fin. 8. in fin. ff. de reb. cor.*

[19] Tributa actione restitutoria. *Cujacius ad l. 28. ff. de minorib.*

TIT. XXXIII.

SI ADVERSUS SOLUTIONEM [20] A TUTORE VEL A SE FACTAM.

Minor causa cognita restituitur adversus solutionem factam ejus curatori. Bald.

I. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Soterico.

Exemplo cæterorum debitorum tutores etiam, quæ ex administratione tutelæ debent, curatoribus solventes liberantur: sed ante tempus in integrum restitutionis prætitutum edicto perpetuo permissum [21] beneficium implorari, & an sit tribuendum, per causæ [22] cognitionem æstimari potest. Dat. VI. Id. Febr. CC. Conss. 294.

II. Iidem AA. & CC. Laurinæ.

Indebito [23] legato, licet per errorem juris à minore soluto repetitionem ei decerni: si necdum tempus, quo restitutionis tributur auxilium, excesserit, rationis est. Dat. XV. Kal. April. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

[20] Solutione tutoris vel curatoris læsus minor restituitur. *l. 98. §. 2. ff. de solutionib.* vid. *Socin. reg. 263.*

[21] Promissum, Cujac. *17. obs. 6.*

[22] *L. 11. §. 3. l. 24. §. 1. l. 44. ff. de minorib.*

[23] *L. 25. ff. de minor.* adde *Synops. Basil. 10. tit. 15.*

TIT. XXXIV.

SI ADVERSUS DOTEM [24].

Minor circumscripta in dotione dotis viro tanta dote indigno, non tantum ipsa restituitur, sed etiam heres ejus.

I. Imp. Alex. A. Valenti.

Quoniam circumventam [25] dicis sororem tuam omnia [26] bona in dotem dedisse: an veritas allegationi [tuæ] adsistat; si [27] ad te hereditas sororis tuæ, vel bonorum possessio pertinuit, & tempora [28] nondum prætetierint, intra quæ legibus conceditur ex persona defuncti postulare in integrum restitutionem; præses provinciæ, præsente adversa parte [29] examinabit. Dat. VI. Id. Jul. Maximo & Paterno Conss. 234.

[24] X. *Ecl.* 4. 16.

[25] Dotem omnium bonorum constituendo mulier circumscripta restituitur, *ut hic.* adde *Syn. Basil. 10. tit. 16.* Eadem ratione in dotis æstimatione decepta restituitur. *l. Harmen. 12. §. 50.*

[26] *L. 3. §. 5. l. 9. §. 1. ff. de minorib.* Idem dicendum si supra vires patrimonii. *l. 43. §. 1. ff. de admin. tut.* [27] Heres minoris mulieris deceptæ in dote constituenda restitutionem petere potest. Restitutio transit ad heredem. *l. 18. §. 5. ff. de minorib. l. 6. T. solut. matrimon.* [28] *L. 2. l. 4. T. de restit. in integ. l. 8. ff. de in integr. restit.* [29] Id est, marito: ut hinc colligas, dotem profectitiam penes maritum manere. vid. quæ scripsi ad *l. 4. T. soluto. l. 6. ff. de jur. dot. l. 40. ff. soluto.*

TIT. XXXV.

SI ADVERSUS DELICTUM.

De ætate & exceptio.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Longino.

In criminibus [30] quidem ætatis suffragio minores non juvantur: etenim malorum mores infirmitas [31] animi non excusat. Si tamen delictum non [32] ex animo, sed [33] casu venit: noxia non committitur, etiam si pœnæ causa pecuniæ damnum irrogetur: & ideo minoribus in hac causa in integrum restitutionis auxilium competit. Dat. Id. Octob. Severo A. II. & Victorino Conss. 201.

De petitione tutoris omissa.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Proculæ.

Licet in delictis [34] neminem excusari constet: matri tamen, quæ filiis tutorem ætatis lubrico lapsa non petiit, eorum minime denegari successionem convenit: cum hoc in maioribus matribus tantum obtineat [35]. v. Nonas Mart. CC. [*] 294.

[30] *l. 2. T. eod. §. 1. in princ. ff. de minoribus. l. Paul. sent. 9. §. 1. l. 36. ff. ad. addict. l. 14. in fin. ff. ad Salaminio.*

[31] Infirmitas non excusat peccantem.

[32] Hanc negativam Haloander non legit.

[33] Sed ex contractu, *Hal.* id est, ex reipsa tantum. Græci ita legunt: ἀλλ' ὅτι τὸ ἁμάρτημα μὲ ἀπὸ ἐνοχῆς πονηρίας, ἀλλ' ἀπὸ συναλλάγματος ἦρχεν: sed ita *Synopf. Basil 10. tit. 17.* ἡ μὴ ἐκ κακίας πεπραγμένως γενομένη τὸ ἁμάρτημα. *Harmen. 1. tit. 2. §. 25.* ὁ μὴ ἐκ πονηρᾶς ψυχῆς καὶ τρόπου γενόμενος ἁμάρτημα. Contradict, inquant, eoque involuntario. vid. *Cujac. hic.*

[34] Alias non excusat a delicto: nisi tam imbecillis sit, ut non sit capax delicti. vid. *Molin. de usur. quæst. 17. num. 164.*

[35] Aliam rationem affert, ne & filium & hereditatem ejus simul amittat.

TIT. XXXVI.

SI ADVERSUS USUCAPIONEM.

Contra usucapionis damnum minor restituitur.

I. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Isidoræ.

Contra eos, qui res [36] minorum tenent, si usucapione [37] dominium acquisierint, restitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kalend. Maji, *Sirmii* CC. Conss. 294.

[36] Confuse satis loquitur Imp. nec distinguit mobiles an immobiles.

[37] Sic statuo, Res pupilli mobiles, viles præsertim & tempore perituras, legitime a tutore distrahi. *l. 22. circa fin. T. de admin. tut.* easque usucapi. sed & immobiles legis præscripto, & sine ulla læsione alienatas in eadem causa fieri. *T. si a tutore. vend.* Si alienatione illegitime venditæ sint, non usucapi, *ut hic. l. 45. ff. de minorib. l. 28. in princ. ff. de adq. rer.* adde *l. ult. T. in quibus caus. in integr. l. 3. in fin. T. de præscript. 30. & 10. Ecloga. 4. tit. 18.*

TIT. XXXVII.

SI [38] ADVERSUS FISCUM [39].

De venditione.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Longino.

Si Probus in minore ætate constitutus, circumventus à Rufino dispensatore [40] nostro, venditionem [41] rei, præcipiti animo, pretio longe minore [42] contrahere festinavit: juris publici [43] fiscus noster in integrum restitutionis jure sequetur auctoritatem [44]. Dat. [*] Severo A. II. & Victorino Conss. 201.

De judice competenti, & de causæ cognitione.

II. Imp. Alexand. A. Antiocho & aliis.

Si adversus privatos in integrum restitutionem, tam tu quam fratres tui desideratis: Præsidis provinciæ, Viri Clarissimi notio est: isque cognita causa æstimabit, an auxilium, quod imploratis, conferri vobis debeat. Quod si [45] adversus fiscum id postulatis, intelligitis, Procuratorem meum, una cum Præside, præsente fisci patrono, adire vos debere. Dat. Kalend. August. Alexand. A. II. & Marcello Conss. 227.

De judice competenti.

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Laurentio.

Edicto [46] quidem D. Marci [47] parentis [48] nostri res minorum exceptæ [49], nihil tuum adjuvant desiderium: siquidem debiti [50] causa patris minoris, vel etiam ipsius prædia venundata quinquennii [51] præscriptionis nullam admittunt quæstionem. Sed quoniam per collusionem sive fraudem, tunc temporis Procuratoris nostri nimis exiguo [52] pretio fundum tuum cum mancipiis venundatum asseveras: si aditus Rationalis [53] noster tuis adesse fidem allegationibus, nec [54] servatam solemnitatem hastarum animadverterit: fisco te satisfaciente, revocata venditione fundum tibi restitui jubebit. Dat. Id. Februar. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

[38] Etiam adversus fiscum restituitur minor. adde *l. Harm. 12. §. 46. & Syn. Basil. tit. 19.*

[39] *Ecl. 16. c. 19.*

[40] Dispensator Principis, qui ejus pecunias administrat. *C. Theod. de his, qui cum dispensatore contrax. aut 10. tit. 24.* adde *l. 4. T. de fide instrum.* & quæ scripsi ad *Varronem in fine lib. 4. Nonium 3. num 18. Fest. in dispensator. Theophil. §. recte. Inst. de mandat. l. 51. 62. ff. de solution.*

[41] Vel locationem. *l. 45. §. 13. ff. de jure fisci.*

[42] *L. 2. 8. T. de rescind. vendit.*

[43] Id est, communis. Minor restituitur etiam contra fiscum, sicut adversus privatum.

[44] Atqui non videtur restituendus, cum ei deceptio competat ordinarium beneficium. *l. 2. T. de rescind. vendit.* Restitutio utilior est minori, quia non cogetur probare se deceptum ultra dimidium justi pretii. *Bald.*

[45] De minore restituendo adversus fiscum cognoscit procurator Cæsaris cum Præside, præsente fisci patrono: adversus privatum solus præses.

[46] Quo emens à fisco, post quinquennium securus est adversus agentem.

[47] *§. ult. Instit. de usucap.* dixi ad *Theoph. ibid. Harm. 3. tit. 3. §. 95. addit Commodi.*

[48] Imperatores solent præcessores suos (ne quidem agnatione aut stirpe conjunctos) parentes appellare, *ut hic: & l. 1. §. ne licit. potentiorib. l. ult. T. de edendo. l. 1. T. de quibus causis restit. l. 2. T. de reb. cred. l. 5. T. de repud. l. 5. T. de magistratib. conven. l. 1. T. divort. facto. l. 6. T. de test. milit. l. 4. T. ad Senat. Trebell. l. 2. T. si pendente appell. l. 4. T. qui bonis cedere. l. 1. l. ult. circa fin. T. qui non possunt ad libert. l. 11. T. de accusat. l. 6. T. de adult. l. 2. T. de falsis. l. 6. T. de ferro pignori dato. l. 4. T. de re milit. l. 2. T. de impub. l. penult. T. de his, qui numer. liber. orum. l. unic. T. de rem postulatis. l. unic. T. de periculo eorum, lib. 11. tit. 34. l. 1. T. de omni agro. l. 17. C. Theod. de prætorib. l. 4. C. Theod. de repar.*

[49] Exemptæ, *Hal.*

[50] Res pupilli, debiti causa potest à fisco alienari legitime: eo secuto, minor non restituitur. Si tamen talis venditio gratiose facta in necem minoris fuerit, venditio rescindi poterit, minore tamen debitum fisco persolvente. *l. 6. in fin. T. de fide & jure hastæ.*

[51] Hodie quadriennii. vide Cujac. *T. de quadriennii præscript.*

[52] *L. 2. T. si vendito pignore.*

[53] Id est, procurator Cæsaris. *l. 3. T. de jure fisci.*

[54] Res immobiles minorum decursis hastis alienari debent. *arg. l. 7. §. 8. ff. de minoribus.*

TIT. XXXVIII.

SI ADVERSUS CREDITOREM [55].

I. Imp. Antoninus Pius A. Prunico.

Cum & ipse profiteatis, cum Zenodora minore viginti-quinque annis [te] contraxisse, nec [56] doceri potuisse Prætorem Virum Clarissimum ex eo contractu locupletiorem [eam esse] factam: intelligis eam merito in integrum restitutam. Dat. VI. Non. August. Largo, & Messalino Conss. 148.

II. Imp. Gord. A. Cajano.

Si (ut allegas) minor annis pecuniam fœnori accepisti, nec [57] ea in rem tuam versa est, adversus cautionem, per quam eo nomine te obligasti, in integrum restitutionis auxilium potes solemniter postulare. P. P. III. Non. Februar. Gord. A. II. Cons. 242.

[55] Id est, adversus mutuum: Minoribus etiam cum mutuum sumunt, & id male consumunt, succurritur. *Synopf. Basilic. 10. tit. 20.*

[56] Minor non factus locupletior ex mutuo, vel simplici vel usurario, creditori solutionem denegare potest: id ut faciat, prius in integrum restituendus. *l. 2. T. eodem. l. 1. T. de filiafam. minor. l. 24. §. 4. l. 27. §. 1. ff. de minor.* nec interest extraneus an ipse tutor mutuum dederit. vid. *Molin. de usur. quæst. 37. n. 274 seq.*

[57] Vid. *l. 1. T. eodem.*

1 Si ut se ab hereditate abtineat. *vulg.* si se abstinuit hereditate. *Hal. Eclog. dict. loco. cap.* 21. 22. adde *l.* 3. §. 2. *ff. de minoribus.*

2 Minor restituitur, si non commodo suo hereditati se immiscuerit, vel eam adierit vel è contrario. *Syn. Basil.* 10. *tit.* 21.

3 In filio non est necessaria verbalis hereditatis paternæ repudiatio.

4 Ubi de veritate constat, verbis non est opus. Interdum tamen verba requiruntur ut in stipulatione. *l.* 1. *in princ. ff. de verb. obl.* novatione. *l.* 1. *in fin.* ℑ. *de novationib.* testamento nuncupativo. *l.* 29. *in pr.* ℑ. *de testam.*

5 *L.* 7. §. 5. *ff. de minoribus.*

TIT. XXXIX.

SI MINOR [1] AB HEREDITATE SE ABSTINEAT.

1. Impp. Sever. & Antonin. AA. Florentino & aliis.

SI [2] vos paternæ hereditati non immiscuistis: ob eam rem testificatio [3] necessaria non fuit, cum fides [4] veritatis verborum adminicula non desideret. Quod si pro [5] herede gessistis, vel bonorum possessionem accepistis; propter ætatem, cui subveniri solet, in integrum restitutionis auxilium accipere debetis. P. P. VI. Nonas. Maji, Saturnino & Gallo Conss. 199.

In Authent. ut spon. larg. §. ad hæc quoque coll. 9. constit. 11. tit. 2. seu Novell. 119. cap. 6.

Si omnes creditores [6] præsentes sunt, ubi restitutio postulatur, à judice vocentur: ut intersint cum minor se abstineat: Sed si omnes absint [7], vel quidam, solemniter à judice citentur [8]: quibus intra tres menses non apparentibus, minor sine periculo ab hæreditate discedat à judice providente [9], ubi & qualiter res hæreditariæ debeant custodiri, quantitate earum in actis [10] manifestanda.

11. Imp. Gordianus A. Herodotæ.

SI, cum avi tui testamento te heredem [11] reliquissent, hereditates eorum non adisti [12]: liberum tibi est, repudiata [13] paterna successione, per in integrum restitutionis auxilium (quo te ætatis jure dicis esse munitam) hereditatem parentum tuorum (licet antea non adiisti) nunc obtinere. P. P. III. Nonas Febr. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

6 Creditores citandi, quoties neglecti lædi possunt. *l.* 39. *ff. de adopt. l.* 47. *ff. de re judic.*

7 Præsens in judicio, non est citandus. 8 Restitutio adversus hereditatem conceditur post tres menses, si citandi citati non comparent. vide Guidonem Papæ, *decis.* 141. 143. *Rotam dec.* 19.

9 Judex ex officio suo potest, parte non petente, providere atque prospicere, ne bona pereant minoris vel absentis. 10 Inventarium tutoris apud acta conficiendum. Ita confectum dicitur insinuatum. *Bald.* 11 Patre suo forte vel exheredato, vel mortuo. 12 Id est, repudiasti, vel anno tacuisti. *l.* 1. ℑ. *quando non petentium.* 13 Minor potest paternam hereditatem repudiare, & avitam antea non aditam amplecti.

TIT. XL.

SI UT [14] OMISSAM HEREDITATEM VEL BONORUM POSSESSIONEM, VEL QUID ALIUD ACQUIRAT.

1. Imp. Gordianus A. Protæ.

MINORES vigintiquinque annis non tantum in his, quæ ex bonis propriis amiserunt, verumetiam si hereditatem sibi delatam non [15] adierint, posse in integrum restitutionis auxilium postulare, jamdudum placuit. P. P. Id. Octob. Ulpio & Pontiano Conss. 239.

11. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Sarapiadi.

AD bonorum possessionem [16] in paternis rebus omissam minores in integrum restitutionis admitti beneficio jamprigidem placuit. Restituti autem decreto, bona quæ habuerunt mortis [17] tempore patris, debent conferre [fratribus.] Dat. XVI. Kal. Novemb. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

14 Minor sive omiserit hereditatem vel bonorum possessionem, restituitur, *ut hic.* Omittere est non adquirere. Superiori titulo, de hereditate malè, hoc est, cum incommodo minoris adquisita, dictum est. adde *l.* 4. ℑ. *arb. tutelæ.*

15 Omissam hereditatem minor adire potest. *l.* 7. §. 7 *ff. de min. l.* 8. §. 6. ℑ. *de bon. quæ liber.*

16 Ad bonorum possessionem omissam, minores admitti possunt.

17 *L.* 6. ℑ. *de coll.*

TIT. XLI.

IN QUIBUS CAUSIS IN INTEGRUM RESTITUTIO NECESSARIA [18] NON EST.

De morte defuncti non defensa.

1. Imp. Alexand. A. Mutato.

MINORIBUS vigintiquinque annis (præsertim qui per tutores & curatores non defenduntur) non obesse, si [19] mortem defuncti parentis non ulciscantur, in numeris Divorum Parentum meorum ac meis rescriptis continetur. V. Idus Maji, Alexandro A. III. & Dione Conss. 230.

De querela inofficiosi.

11. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Theodoræ.

ADolescentiæ tempus non imputari in id quinquennium liberis, cujus præscriptio [20] seram inofficiosi [21] quæstionem moventibus opponi solet, manifeste ante descripsimus. Impleta igitur ætate legitima, non est in integrum restitutio necessaria: quia non redintegratio [22] amissæ causæ his datur, sed integra ipsa causa servatur [23]. P. P. II. Id. August. Tusco & Basso Conss. 259.

De mora.

III. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Decimo.

IN minorum persona [24] re ipsa, [&] ex solo tempore tardæ pretii solutionis [25], recepto [26] jure moram fieri creditum est: in his videlicet, quæ moram desiderant, id est, in bonæ fidei contractibus, & fideicommissis [27], & legatis. [28]

De sententia lata contra tutorem, qui pro officio tutelari non caverat.

IV. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

SI tutor tuus, qui pro tutelari officio non [29] caverat, judicio expertus est; contra eum lata sententia, juri tuo officere non potuit: nec ea quæ ab eo gesta sunt, ullam firmitatem obtinent. Frustra ergo in integrum restitutionis auxilium desideras: quando ea, quæ ab eo gesta sunt, qui legitimi administratoris personam sustinere non potuit, ipso jure irrita sunt. S. XVIII. Kal. Novemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

18 Id est, non habet locum.

19 Pœna multæ mortis defuncti non habet locum in heredibus minoribus. Mortem defuncti non vindicasse, minoribus non nocet, aliis nocet. vid. *l.* 6. ℑ. *de his quib. ut indign. Syn. Basil.* 10. *tit.* 23.

20 Quinquennii. *l.* 8. *in fin. ff. de inoff.*

21 Tempus movendæ querelæ de inofficioso ipso jure non currit minoribus. vel ita, Inofficiosi testamenti querela legitimam ætatem adsequuta, intra quinquennium perimitur. Minoribus autem nisi XXV. annum impleverint, quinquennii tempus non currit. *Synopf. Basil.* 10. *tit.* 13. adde *l.* 1. ℑ. *de in integrum restitut.*

22 In integrum restitutio: ita definitur à Paulo 1. *sent.* 7. §. 1.

23 Quid hinc sequitur? minores non proposita querela inofficiosi intra quinquennium, ipso jure defendi: Eorum silentio adversariis nihil adquiri. Plus est integram causam servari, quàm restitui. Hujusmodi silentium nullum est: si valuisset ad tempus necessaria esset restitutio, non valuit: & tamen minor juvatur. manet igitur illi causa integra. 24 Favore minoris, re ipsa & sine tempore, sine interpellatione ulla (ut & in bonæ fidei contractibus, & in testamentis) mora contrahitur: ideoque debitor minori præstat usuras. *l.* 5. ℑ. *de act. empt. l.* 5. *ff. de minorib. l.* 1. §. *ult. ff. de usur. l.* 26. §. 1. *ff. de fidejuss.* Hujusmodi mora à Molinæo irregularis mora nuncupatur, 40. *de usur. n.* 205. vel ita, Debitores minoris, si debitum aut fideicommissum ultro ei non solverint, moram ei committunt. Denique, Mora fit minori re ipsa sine interpellatione, *ut hic*, & *l.* 87. §. 1. *ff. de leg.* 2. ut & Fisco, *Gloss. l. cum quidam* 17. §. *fisetus* 5. *in verbo Inferunt*, *ff. de usuris. Baldus & Jason l.* 1. *Cod. de his quibus ut indignis.* & Ecclesiæ piæve causæ, *Gloss.* §. *item mixta. ubi Jas. Instit. de act.* vid. *Everardum loco à minoribus ad fiscum* 64. 25 In bonæ fidei contractibus, & quibusdam stricti juris judiciis, usuræ debentur ipso jure. 26 Recipi dicuntur, quæ moribus & consuetudine, seu illiterato suffragio admittuntur. 27 Testamenta sunt stricti juris & tamen hic petuntur usuræ ex mora. Privilegium ætatis quam propriæ actionis naturam magis spectari hinc colligunt. *l.* 3. §. 2. *ff. de admendas legatis.* 28 Confer *l.* 47. *ff. de legat.* 1. & *l.* 34. *ff. de usur.* Ans. 29 Tutor (excipe testamentarium) qui rem pupilli salvam fore non cavit, rerum pupillarium administrationem non habet. ℑ. *de tutore qui non satisfecit.* Lata sententia contra eum qui administrationem tutelæ non habet, nulla est, ideoque minori talis sententia non nocet.

De præscriptionibus.

V. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SAncimus [30] favore imperfectæ [31] ætatis exceptionem non numeratæ [32] pecuniæ ab initio [33] minoribus [34] non currere; ne, dum in integrum restitutionem expectamus [vel] aliquod emergat obstaculum, per quod hujusmodi beneficio minor uti non possit, vel substantia ejus subvertatur. Sed humanius est, latius eandem legis interpretationem extendere, in omnibus casibus, in quibus vetera [35] jura currere quidem temporales præscriptiones adversus minores concesserunt, per in integrum autem restitutionem eis subveniebant, eas ipso jure non currere: *Melius etenim intacta [36] eorum jura servari, quam post causam vulneratam remedium quærere:* videlicet exceptionibus triginta, vel quadraginta annorum in suo [37] statu remanentibus. Dat. Kalend. Novembr. *Constantinop.* post Lampadium & Orestem VV. CC. Conss. 531.

30 Sancimus, *Dutr.*

31 Minor ætas imperfecta.

32 Exceptio non numeratæ pecuniæ, minoribus non currit. *Synopf. Basil.* 10. *tit.* 3. *in fin.*

33 Id est, antehac.

34 Aliud in non minoribus. *l.* 3. ℑ. *de præscript.* 30. *annorum. l.* 3. ℑ. *quibus non objicitur.*

35 Olim currebat quidem præscriptio adversus minores, sed adversus eam restituebantur. Hodie præscriptiones minores annis triginta minoribus non currunt: ut sit sensus, Hodie non modo exceptionem pecuniæ, non numeratæ, opponi per minores, universo minoris ætatis tempore & quadriennio post, sed & alias exceptiones quæ tempore solent præscribi. 36 *L.* 2. *in fin. C. eod.* Morbo præstat occurrere, quàm præsentem depellere. adde *Terentium Eunucho act.* 4. *scena* 6. & *l.* 1. ℑ. *quando liceat unicuique sine judice vindic.* 37 Quis status earum exceptionum adversus minores? An ut currant adversus minores mox restituendos, ut vult Accursius? aut non restituendos, ut vult apud eundem Aldricus? An verò, ut non currant pupillis, sed adultis, ut vult Baldus? vid. *Bart. hic num.* 11.

TIT. XLII.

QUI ET ADVERSUS QUOS IN INTEGRUM RESTITUI NON POSSUNT.

Si adolescens diligens, & industrius esse dicatur; si decurio sit; si liberos susceperit.

1. Imp. Alexander A. Cononidi.

IN consilio quidem cognoscentis de restitutione in integrum esse oportet, num is, qui se minorem annis læsum esse dicit, diligens [38] paterfamilias fuerit, actibusque publicis industrium [39] se docuerit, ut lapsum eum per ætatem verisimile non sit. Verum si [40] causa cognita circumventus deprehendatur: propter hoc solum velut præscriptione à solito auxilio removeri non debet, scilicet quod urgentibus patriæ necessitatibus decurio [41] minor annis creatus sit, vel prorogandæ [42] soboli liberorum educatione prospexerit. P. P. X. Kal. Octob. Lupo & Maximo Conss. 233.

An contra parentes, vel patronos detur restitutio.

II. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

CUm [43] apud veteres dubitabatur, an liberi [44] parentes suos, vel liberti patronos in querimoniam deducere possent, quasi non [45] rite in eos versatos: Quidam existimabant, nullam esse contra hujusmodi personas in integrum restitutionem, pondere naturali, vel patronali reverentia hujusmodi petulantiæ refragante; nisi vel [46] ex magna causa, vel adversus turpem eorum personam: Alii autem personarum quidem, vel causæ distinctionem respuendam [esse] censuerunt; tunc autem tantummodo dandam esse restitutionem putaverunt, cum minor ex sua simplicitate se deceptum, non ex dolo patris, vel patroni circumscriptum esse diceret. Sed ut maneat [47] in omnibus honor parentibus, [&] patrono, vel patronæ illibatus, atque intactus: sancimus, nullo modo, neque adversus parentes utriusque sexus, neque adversus patronum, vel patronam dari restitutionem [48]: nam personarum reverentia omnem eis excludit [49] restitutionem: cum proculdubio sit, etiam ipsas personas cavere, ne quid suæ opinioni contrarium existat. Dat. Kal. Sept. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

38 *L.* 11. §. 3. *l.* 44. *ff. de minorib. Synopf. Basil.* 10. *tit.* 24. 1. *Harm.* 12. §. 66.

39 Præsumitur pro industrio.

40 Veritatis gratia receditur a verisimili, eove quod tantum verisimile est.

41 *L.* 16. ℑ. *de prædiis, & aliis rebus minor.*

42 Vid. *l.* 12. ℑ. *de administ. tut.*

43 Minor adversus patrem patronumve querelam movens restituitur. *Syn. Basil.* 10. *tit.* 24. *in fin.*

44 *L.* 27. *in fin. ff. de minorib.*

45 *L.* 11. §. 1. *ff. de dolo. l.* 4. §. 16. *ff. de doli except. l.* 7. *ff. de obseq.*

46 *Novell.* 115. *cap.* 1.

47 *Novell.* 115. *cap.* 1.

48 Datur tamen in factum actio. *l.* 5. *in fin.* C. *de dolo. l.* 11. *in fin. ff. de dolo.*

49 Imo non excludit. *l.* 2. C. *si adversus rem jud. l.* 2. C. *si adversus donationem. l. ult.* §. 1. *vers. nolente*, & §. 6. *de bonis quæ liberis.*

TIT. XLIII.

SI [50] MINOR SE MAJOREM DIXERIT, VEL [MAJOR] PROBATUS FUERIT.

De errore.

1. Imp. Alexander A. Maximianæ.

SI cum minor annis vigintiquinque esses, tabulis [51] quæ sunt tuarum professionum [52], oblatis tibi, ætatem quasi major annis vigintiquinque decepta [53] probasti, in integrum restitutionem intra statutum legibus tempus, etiam post impletam ætatem, de omnibus [54] intra [eam] ætatem adversus te gestis, postulare apud eum, cui de ea re jurisdictio est, potes. P. P. XII. Kal. April. Maximo & Paterno Conss. 234.

De dolo & fallacia minoris.

II. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Vitaliano.

SI is, qui minorem nunc se [esse] adseverat, fallaci majoris ætatis mendacio te deceperit, cum juxta statuta juris erranti-bus [55] non etiam fallentibus minoribus publica jura subveniant, in integrum restitui non debet [56]. Dat. III. Kalend. Decembr. Diocletiano II. [57] & Maximiano AA. Conss. 293.

De dolo minoris; de injuria & circumventione adversarii; de jurejurando.

III. Iidem AA. & CC. Theodoræ.

SI alterius circumveniendi causa, minor ætate majorem te probare aspectu [58] laboraveris, cum malitia [59] suppleat ætatem, restitutionis auxilium, tam sacris constitutionibus, quam rescriptorum auctoritate denegari statutum est. Quod si per injuriam, vel circumventionem adversarii hoc fuerit factum: durabit beneficium, quo minoribus causa cognita subveniri solet. Aditus itaque Præses provinciæ, probationis ætatis examinata causa; si tuum dolum non repererit intercessisse, ac te minorem [tunc] fuisse probaveris; causa cognita in integrum restitui provi-videbit. Si [60] tamen in instrumento, per sacramenti [61] religionem, majorem te esse adseveraveris: non ignorare debes, exclusum [62] *observe.* 65. Argent. *ad Consuetud. Brittann. artic.* 471. *num.* 3. S. L.

50 X. *Ecclog.* 4. *tit.* 25.

51 Adde *l.* 2. §. 2. ℑ. *tit.* 45. & *l.* 12. *l.* 16. *ff. de probat. l.* 2. §. 1. *ff. de excusf. tut.* Ætas liberorum probari ex libro paterno potest. vid. *Roland. à Valle* 1. *conf.* 31. *num.* 2. 3.

52 Si minor errore lapsus, sese majorem dixerit, nihilominus restituitur. 1. *Harm.* 11. §. 53.

53 Hujus generis sunt censuales libri. *l.* 3. *ff. de censibus.* & τριβόλοις, libri ætatum, quos parentes solent memoriæ causa conscribere.

54 *L.* 6. *in fin. ff. de in integr.*

55 *L.* 37. §. 1. *ff. de minorib. l.* 2. §. 3. *ff. ad Vellejan.*

56 Alius casus quo denegatur minori in integrum restitutio est in *l.* 24. §. 2. *ff. de minorib. & l.* 11. §. 3. *ff. eod.* Ans. Non restituuntur ergo qui dolum admiserunt. Vide Oddo, *de restit. in integr. quæst.* 24. Andr. Gail. *lib.* 2.

57 Vel III. vel IV. id est, per propriunt

58 Διὰ τῆς ὀπτικῆς δόξης, *Synopf. Basil.* 10. *tit.* 25. *in fin.* 1. *Harmen.* 12. §. 54. aspectum. *l.* 32. *ff. de minorib.* vid. quæ dicam ad *l.* 3. ℑ. *quando tutores esse.*

59 Malitia minoris ætatem justam repræsentet ac supplet: vel sic, Malitiæ non succurritur. *l.* 38. *ff. de rei vindic. l.* 110. *in fin. ff. de reg. jur.* 60 Si minor se majorem dixerit, aut probaverit apud Præsidem, aut per sacramenti religionem in instrumento adseveraverit, aut corporaliter juraverit, aliquando restituitur: aliquando non restituitur. *Synopf. Basil.* 25. *tit.* 25. *in prine.* 61 An minor adversus juramentum restituatur. vid. *l.* 1. C. *si adverf. vend. l.* 9. §. 4. *ff. de jurejur.*

1 Imò non videtur excludendus. *l. 5. in fin. ff. de iur.* Solve: Plus est corporaliter jurare, quam instrumento aut nuda voce. Corporaliter jurare, est tactis Sacrosanctis Evangeliis vel altaribus. vid. *l. 1. ff. si adversus vend.* adde 10. *Prag. 4. tit 2. c. 4.*

2 Scripturæ scripto plerumque refutari hunc collegit Cujacius *ad Novell. 90.*

3 Prolatione. *Hal.* sic Correa corporaliter & ipsa veritate. *1. Harm. 12. §. 55.* porro corporaliter jurare quid sit dixi ad *l. 1. ff. si adversus vend.* 4 Σκοπεῖν; *Synopf. Basil. d. c. 25.* σκοπεῖν, ἐὰν τὰ λεγόμενα, 5 Preces. 6 *L. 7. ff. de in integrum.*

TIT. XLIV.

SI SÆPIUS[7] IN INTEGRUM RESTITUTIO POSTULETUR.

De re judicata.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Romano, & aliis.

[S]I post sententiam Proconsulis contra vos latam desideratis in integrum restitui, nec obtinuistis: frustra rursus, ut ea[8] quæstio [in integrum restitutionis] agitetur, desideratis; appellare[9] enim debuistis si vobis sententia displicebat: Sed[10] si adhuc in ea ætate estis, cui subveniri solet, appellandi jus vobis restituimus. P. P. v. Kal. August. CHILONE & LIBONE Conss. 205.

De novis causis.

II. Imp. ALEXANDER A. Justo militi.

QUanquam curatores[11] pupillæ victi sunt, cum in integrum restitui pupillam desiderabant: cum tamen novis[12] defensionibus causam instrui posse dicas, adeant curatores uxoris tuæ judicem, & petant, ut causas in integrum restitutionis agant. P. P. v. Kal. Aug. ALEXAND. A. II. & MARCELLO Conss. 227.

III. Imp. PHILIPPUS A. Anitiæ.

IN una eademque causa iteratum[13] in integrum restitutionis auxilium non jure, nisi novæ[14] defensiones prætendantur, posci, sæpe rescriptum est. P. P. II. Kalend. Jul. PEREGRINO & ÆMILIANO Conss. 245.

7 1. *Paul. sent. §. 3. Ecloga. d. l. tit. 26.*
8 Id est, eadem.
9 Exceptionis genus observa, *Tibi imputa, si non appellasti.*
10 Adversus sententiam judicis restitutio minoribus datur. *Synopf. Basil. 10. tit. 26. 1. Harmenop. 12. §. 47.*
11 Qui solent pupillo dari ad lites.
12 Nova defensio novam causam facit.
13 Ἐπανόρθωσις; *Synopf. Basil. 40. tit. 26. & 1. Harmen. 12. §. 48.*
14 Denegata semel restitutio non est ampliùs petenda: nisi petatur ad aliud, vel ad idem ex nova causa, *ut hic.*

TIT. XLV.

DE HIS[15] QUI VENIAM ÆTATIS IMPETRAVERUNT 16.

De restitutione deneganda.

1. Imp. AURELIANUS A. Agathocli.

EOS qui veniam ætatis [à principali Clementia] impetraverunt, etiamsi minus idoneè rem suam administrare videantur, in integrum restitutionis auxilium impetrare non posse, manifestissimum est: ne hi, qui cum eis contrahunt, Principali[17] authoritate circumscripti esse videantur. P. P. Kalend. Jul. AURELIANO A. & CAPITOLINO Conss. 275.

De venia ætatis concedenda.

II. Imp. CONSTANT. A. ad Verinum P. P.[18]

OMnes[19] adolescentes, qui[20] honestate morum præditi paternam frugem, vel avorum patrimonia gubernare cupiunt, & super hoc Imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare[21] audeant, cum[22] vicesimi[23] anni metas impleverint[24]: ita ut post impetratam ætatis veniam iidem ipsi per se[25] Principale beneficium allegantes, non solum per[26] scripturam annorum numerum probent, sed etiam testibus[27] idoneis advocatis, morum suorum institura, probitatemque animi, & testimonium vitæ honestioris edoceant. §. 1. Fœminas quoque, quas morum honestas, mentisque solertia commendat, cum octavum & decimum annum egressæ fuerint, veniam ætatis impetrare sancimus. Sed eas, propter pudorem[28] ac verecundiam fœminarum, cætui publico demonstrari non cogimus: sed præcepta ætatis venia annos tantum [ætatis] probari [posse] testibus [quinque[29],] vel instrumentis[30] misso procuratore[31] concedimus: ut ipsæ etiam in omnibus negotiis tale jus habeant, quale & mares habere præscripsimus; ita tamen, ut prædia sine[32] decreto non alienent. §. 2. Sed Senatores[33] quidem Clarissimi viri in hac Regia urbe commorantes apud Sublimitatem tuam: cæteri vero apud Prætorem[34], in provinciis autem omnes apud earum rectores de suis moribus & honestate perdoceant[35]. §. 3. Hi vero, qui contra[36] memoratam dispositionem veniam ætatis à Principali Clementia impetraverint, sciant eam nullas vires obtinere. Dat. III. Kalend. Jul. *Romæ* CRISPO II. & CONSTANTINO Cæs. II. Conss. 321.

15 1. *C. Theod. 17. 10. Ecloga. 4. tit. 27.*
16 Puta à Principe. huc refer *Papon. 3. Notar. 9. e. des lettres de justice.* Leonis constitutione, ætatis venia solet impetrari à judicibus. *Nov. Leon. 28. in fin.* Goth. Vide Tiraquell. *de legib. connub. cap. 9.* Menoch. *lib. 5. Consil. 478.* Montan. *de tutel. c. 37. reg. 2. num. 32. & seq. usque ad 61.* S. L.
17 Principis auctoritate nemo debet decipi: ideoque pretium justum censendum, quod Princeps majorve magistratus taxaverit. vid. ad hunc locum Molinæum *de usuris quæst. 59. n. 404.*
18 Malim *Præfecto urbi.*
19 *L. un. C. Th.* de his qui veniam ætatis impetraverunt. *l. 2. tit. 17.*
20 Princeps id rarò solet concedere. *l. 3. ff. de minoribus.*
21 Nota, quibus veniam ætatis Princeps indulgere soleat.
22 Ætatis veniam masculus impletis annis viginti, fœmina impletis octodecim annis à Principe potest impetrare. *Synopf. Basil. 10. tit. 27.* vid. 2. *Harm. 12. §. 22.* Leonis vero constitutione, etiam ante vicesimum ætatis annum, veniam ætatis impetrant. *Novell. Leonis 28. in fin.* 23 In fœminis octodecim, §. 1. *ff. eod. dicta Novell. Leonis.* Porro hanc ætatem Constantinus *dicta lege unica C. Th.* inter plenam, perfectamque adolescentiam & robustissimam juventutem mediam locat, & firmatam appellat: ætatibus ita distributis, ut prima ætas sit pueritiæ: sequens, adolescentiæ: tertia, firmata hæc: quarta, legitima: quinta, senectus. His addatur ætatum distinctio à Servio Tullio constituta, cujus ex 1. Tuberonis historiarum meminit Gellius 10. *c.* 28. Servius enim Tullius cum quinque classes juniorum, census faciendi gratia, institueret, pueros esse existimavit, qui minores essent annis septemdecim, atque inde ab anno XVII. quos idoneos jam esse Reip. arbitrabatur, milites scripsit, eosque ad annum XLVII. juniores: supraque eum annum seniores censuit.
24 Annus in venia ætatis completus requiritur, non inceptus. 25 Ubi personæ examinatio exigitur, procurator non admittitur. 26 Probatur ætas per scripturam. adde *l. 3. §. si minor. se majorem.* 27 Ætas scriptura & testibus probari potest. *l. 7. §. de in integrum restitutionibus. l. 3. §. 5. ff. de Carboniano, l. 13. ff. de probationibus. l. 2. §. 1. ff. de excusat.* hic certe non tantum scriptura, sed & testibus idoneis probanda. 28 Pudor interdum causa est privilegii. 29 Nota casum in quo probatio quinque testium requiritur. 30 *L. 1. §. si minor.*
31 A personæ comparitione fœminæ excusantur, *l. ult. §. de recept. arbitris.* 32 Ætatis venia non confert potestatem alienandi immobilia. 33 Non continuo pro majore habetur, qui senatorium dignitatem adeptus est. adde *l. 1. in fin. §. qui & adversus quos.*
34 Olim apud Præfectum vigilum. *l. 1. Cod. Theodosian. de his qui veniam ætatis.* Ea res facit, ut hoc vocabulo *Prætorem*, Cujacius intelligat Prætorem *plebis*; *ex Novell. 13.* 35 Petens beneficium, causam ejus impetrandi tenetur exprimere. 36 Privilegia contra leges impetrata nullius sunt momenti.

De rerum obligatione vel alienatione.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Menæ P. P.

FOS qui veniam ætatis a 37 Principali Clementia impetraverunt, vel impetraverint 38, non 39 solum alienationem, sed etiam hypothecam 40 minime posse sine 41 decreti interpositione rerum suarum immobilium facere jubemus, in quarum alienatione vel hypotheca decretum 42 illis necessarium est, qui necdum veniam ætatis meruerunt: ut similis 43 sit in ea parte conditio minorum omnium, sive petita sit, sive non ætatis venia. Dat. VIII. Id. April. DECIO V. C. Cons. 529.

Quæ sit legitima vel perfecta ætas.

IV. Idem A. ad Senatum.

SI quis aliquid dari vel fieri voluerit, & *legitimæ ætatis* fecerit mentionem, vel [si fe] absolute dixerit *perf. tæ* 44 *ætatis*; illam tantummodo ætatem intellectam esse videri volumus, quæ & vigintiquinque annorum curriculis completur, non quæ 45 ab Imperiali beneficio suppletur: & præcipue 46 quidem in substitutionibus vel restitutionibus hoc intelligi sancimus; nihilominus tamen & in aliis: nisi specialiter quisquam addiderit, *ex venia ætatis velle aliquid procedere.* Dat. IX. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 550.

37 A Judicibus. *Nov. Leonis 28. in fin.*
38 Perperam hic duplicatum verbum, *impetraverint*, putat Leonin. *emendat. lib. 1. cap. 17. num. 1.* Ans.
39 Ab his veniam consequuti, sine decreto alienare immobilia sua non possunt.
40 Minor, impetrata ætatis venia immobilia sua non potest alienare, aut obligare.
41 Ἄνευ τῆς ἐκ τοῦ χρηματισμοῦ, & χωρὶς ὑπογράφου, *Synopf. 10. tit 27. & tit. 28. tit 2. c. 2.* χωρὶς, ἀνεμέτρου, dixit *Illustr. d. loco.*
42 Immobilia immotum non possunt.
43 Nota casum in quo minoribus similes sunt ii, qui veniam ætatis impetrarunt. 44 In dubio, perfecta ætas intelligitur ætas annorum naturaliter impleta, non beneficio Principis, aut fictione indulta. *l. 50 in fin. ff. de leg. 3. l. ult. ff. de cond. & demonstr.* 45 Baldus hic colligit, Imperium tacitum datum alicui pro se & liberis, ad legitimatos liberos non extendi. 46 In testamentis, verba naturaliter & proprie sunt intelligenda.

TIT. XLVI.

SI[47] MAJOR FACTUS RATUM HABUERIT[48].

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Eutychiano.

SI inter minores quinque & viginti annis vel scriptura interposita, vel sine[49] scriptura facta sine dolo divino est, eamque post[50] legitimam ætatem ratam fecerint; manere integram debere convenit. S. VIII. Kal. Maji, AA. & Conss. 293.

II. Iidem AA. & CC. Sortiri[51].

QUi[52] post[53] vigesimumquintum annum ætatis ea quæ in minore ætate gesta sunt, rata habuerint: frustra rescissionem eorum postulant. Dat. Id. Feb. CC. Conss. 294.

47 Addè *l. lib. 5. tit. 74. & 10. Elog. tit. 4. ex lib. 28.*
48 Id quod minor ipse gesserit, non restituetur. *l. 1. l. 2. ff. eod.* & ita abrogatur. *l. 3. §. 2. ff. de minoribus.*
49 Divisio hereditatis potest fieri sine scriptura. *l. 21. §. de pact. l. 9 ff. de fide instrum.*
50 *L. 2. ff. eod. 1. Harm 12. §. 32.*
51 Soteri 52 *Synopf. Basil. 10. tit. 20.* 53 Ratihabitio facta a majori seu in majori ætate, contractum in minori ætate habitum, reconciliat.

TIT. XLVII.

UBI[54] ET APUD QUEM COGNITIO IN INTEGRUM RESTITUTIONIS AGITANDA SIT.

De sententia Procuratoris Cæsaris.

1. Imp. ANTONINUS A. Severo.

SI quid à Procuratore[55] meo judicatum est, id per in integrum restitutionem Præfidis sententia non poterit rescindi: Princeps enim solus[56] contra sententiam Procuratorum suorum in integrum restituere solet. P. P. VI. Kal. Decemb. LETO & CEREALI Conss. 216.

De repetitione dati ex causa transactionis.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aquilinæ.

QUoniam ea[57], quæ in transactione dari placuerat, te tradidisse proponis: consequens est, si de his repetendis per [in integrum] restitutionem, vel quamcumque aliam causam putaveris agendum: ejus adire te provinciæ Præsidem, in[58] qua domicilium habent quos convenis. Dat. III. Kal. Septemb. Cap. post[59] tertium Consulatum LAMPADII & ORESTIS. 531.

De his qui propriam, vel mandatam jurisdictionem habent, & de arbitris.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm scimus esse dubitatum de restitutionibus, quæ in integrum postulantur; sive tantummodo apud judicem, cui aliqua jurisdictio est, examinari eas oportet, sive apud pedaneos judices: sive eas minores vigintiquinque annis petierunt, sive gît majores, secundum quod anterioribus sanctionibus, vel Veteris Juris, vel nostris declaratum est: sancimus, non solum apud judices pro[60] tribunali hujusmodi causæ cognitionem proponi, sed etiam apud eos judices, quos Augustalis dederit Majestas, aut nostræ Reip. Administratores, vel in hac Regia Urbe, vel in provinciis: ut videatur ipse qui judicem destinaverit, utpote pro tribunali cognoscens, in integrum dare restitutionem, & causas ejus examinare: sic etenim non difficilis erit causarum examinatio. †. Sed ne quis ita effuse intellectum nostræ constitutionis audeat esse trahendum, ut etiam apud compromissarios[61] judices, vel arbitros ex communi sententia electos, vel apud eos qui dantur à judicibus, qui propriam jurisdictionem non habent, sed tantummodo judicandi facultatem, putet hujusmodi extendi sanctionem: hos tantum generaliter volumus tales causas dirimere, qui vel certæ administrationi, cui & jurisdictio adhæret[62], præpositi sunt, vel ab his fuerint dati: & multo magis si à nostra Majestate delegata eis sit causarum audientia[63]. †. Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur, & hoc addendum esse censemus, ut his tantum[64], quos supra enumeravimus, liceat de in integrum restitutione disceptare, sive hoc specialiter eis fuerit mandatum (quod & Veteribus non fuerat incognitum) vel si generaliter dati sunt judices, vel in aliis speciebus inciderit quædam quæstio restitutionis. Dat. III. Kal. Septemb. post consulat. LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

54 *Synopf. Bas. 10. tit. 29.* adde *l. 2. in fin. ff. de his, qui veniam ætatis.*
55 Vide quæ scripsi de Procuratore Cæsaris *ad tit. de officio Procuratoris Cæsaris.*
56 Adde *l. 3. ff. si adversus rem judic.*
57 Transactionis nomine soluta minor repetit & recipit. *Synopf. Basil. 10. tit. 29. in fin.*
58 Agens ad disfractum tenetur sequi forum rei, & ita restitutio non petitur in loco contractus habiti, sed in domicilio seu foroque rei.
59 Hæc verba fugitiva sunt, & ab hac l. aliena.
60 Cognitio restitutionis in integrum tribunal exigit. Goth. Ubi restitutio in integrum petenda: vid. Joann. à Sande *lib. 1. tit. 15. defin. 1.* Ans. Adde Menoch. *lib. 6. consil. 509. cap. suscitata. & cap. ex litteris. de in integrum restitutione.* ubi Abbatem: & quæ novissime *censura Forensi nostra: lib. 4. c. 38.* S. L.
61 De causa restitutionis in integrum non potest in arbitrum compromitti aut compromissum fieri, nec de ea arbiter potest cognoscere. vid. *Wurmser. 1. Pract. 3. obs. 3.*
62 Jurisdictio ordinaria & contentiosa territorio inhæret, limites jurisdictionis, sunt limites territorii. *Bald.*
63 Delegatus Principis ad audiendum, delegatus censetur ad definiendum: multo magis ad incidentia, quorum concessionem specialem requiri negat Bald. 64 Hinc etiam colligunt, casum restitutionis non posse compromitti. adde *l. 34. in fin. ff. de minoribus.*

TIT. XLVIII.

DE REPUTATIONIBUS[65] QUÆ FIUNT IN JUDICIO IN INTEGRUM RESTITUTIONIS.

Restitutio concessa minori omnia in pristinum statum restituit, tam pro, quam contra.

1. Imp. ANTONINUS A. Tatiano.

QUi restituitur in integrum, sicut[66] in damno morari non debet, ita nec[67] in lucro: & ideo quicquid ad eum pervenit,

65 x *Synopf. 4. ex tit. 30.* id est, de his quæ adolescenti petenti restitutionem in integrum imputantur, ut ea vel reddat, vel compenset. *Goth.* Materiam hujus tituli vide apud Vasq. *illustr. controverf. lib. 3. c. 66.* S. L. 66 Omnis restitutio in integrum est reciproca aut uno tantum latere consistat. *l. 24. §. 4. ff. de minoribus, excipe l. pen. ff. de his, quæ vi metusve causa.* adde *Molinæum de usuris quæst. 11. num. 157.* 67 Imo in lucro. *l. 7. §. 8. ff. de minoribus.*

nit, vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu: hoc debet restituere. §. 1. Sed & si intercessor [1] minor viginti quinque annis intervenerit, in veterem debitorem debet restitui actio. §. 2. Sed & cum minor adiit [2] hereditatem, & restituitur: mox quicquid ad eum ex hereditate pervenit, debet præstare: verum & si quid dolo [3] ejus factum est, hoc eum præstare convenit. *Sine die & consule.*

1 *L.* 48. *in princ. & l. ult. ff. de minor.*
2 Minor restitui potest adversus aditam hereditatem. *ff. si minor ab hereditate.*
3 Dolus enim rem repræsentat.

TIT. XLIX.

ETIAM PER PROCURATOREM [4] CAUSAM IN INTEGRUM RESTITUTIONIS AGI POSSE.

1. Imp. Alex. A. Licinio.

CAUSAM in integrum restitutionis, si qua competit, etiam per procuratorem [5] agi posse placet. Dat. XIII. Kal. Octob. Pompeiano & Peligno Conss. 232.

4 *L.* 25. §. 1. *ff. de minorib. Ecl. d. loco.* 31. 1. *Harmen.* 12. §. 67. excipe casum, *l.* 2. *in pr. de his qui veniam.*
5 Mandatum speciale habentem.

Aa hoc perpetuum est? negat Baldus dominum præcisè cogi ita constituere: Constituo te procuratorem ad petendam restitutionem in tali causa adversus N. Putat itaque sufficere si generaliter ad petendam restitutionem datus sit. vid. *Wurmser. 1. pract. 25. obs.* 3.

TIT. L.

IN INTEGRUM RESTITUTIONE POSTULATA, NE QUID NOVI FIAT.

1. Imp. Gord. A. Secundino militi.

POSTULATA [6] in integrum restitutione, omnia in suo statu [7] esse debere, donec res finiatur, perspicui juris est: Idque curabit is, ad cujus partes ea res pertinet. P.P. XII. Kal. Jul. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

6 *L.* 3. *ff. de appell.*
7 Ideoque qui lucrum sentit ex contractu vel sententia, non potest contractum vel sententiam exsequi adversus eum cui concessa est restitutio. idem rem *l.* 32. *ff. de transact. & seq.* Fachin. *lib.* 12. *contr. cap.* 17. 19. Odd. *de restit. in integr. quæst.* 42. 43. Ant. Fab. *hic.* & Joann. a Sand. *decis. Frisic. lib.* 1. *tit.* 8. *defin.* 4. S. L.

TIT. LI.

DE RESTITUTIONIBUS MILITUM [8], ET EORUM QUI REIPUB. CAUSA ABSUNT.

De bonorum possessione.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Chiloni. 9.

SI Valerianus Centurio cohortis duodecimæ Alpinorum ante vita decessit, quàm [bonorum] possessionem acciperet, heres [10] ejus ex persona defuncti restitutionis auxilium intra annum [11] utilem ita recte implorabit, si [12] Valerianus post exactos dies, quibus bonorum possessio defertur, in militia defunctus est. P. P. Kal. Novembr. Laterano & Rufino Conss. 198.

De bonorum deminutione, de actione amissa.

II. Imp. Alexand. A. Petronio Centurioni.

SI quid de bonis eorum, qui Reipubl. [13] causa absentes sunt, deminutum est, actioneve qua competente eis, aliquis liberatus fuit, in integrum restitutio perpetua jurisdictione intra annum [14] utilem permittitur. P. P. XIII. Kalend. Novemb. Alex. A. II. & Marcello Conss. 227.

De usucapione.

III. Idem A. Flavio Aristodemo militi.

QUod tempore militiæ [15] de bonis alicujus possessum ab aliquo est, posteaquam is Reipub. causa abesse desiit, intra annum [16] utilem amota præscriptione temporis medii possessionem vindicare permissum est: ultra autem jus possessoris lædere contra eum institutum non oportet. P. P. Non. Januar. Maximo II. & Ælliano Conss. 224.

De possessione & distractione bonorum.

IV. Imp. Gord. A. Mastriano.

IGnorare non debes, eorum qui Reipub. causa sine dolo malo absunt, si absentes boni viri arbitratu non defenduntur, bona tantum possideri [17]: venditionem [18] autem in id tempus differri, quo Reipubl. causa abesse desierint. Dat. XII. Kal. Jan. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De quadriennii præscriptione.

V. Idem A. Secundino militi.

NEque Reipublicæ causa absentibus, neque aliis majoribus ad *ritulum* in integrum restitutionis pertinentibus, præscriptionem quadriennii [19] post factam à fisco venditionem obesse [posse] manifestum est. P. P. VI. Id. Maij, Sabino & Venusto Conss. 241.

De distractione hypothecæ.

VI. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Germano Centurioni.

SI, cum militaribus laboribus operam dares, creditoris tui heredes possessiones sibi obligatas distraxerunt, poteris adito Præside provinciæ in integrum restitutionem impetrare, retractataque [20] venditione, recipiens possessiones, oblato ante [debito, vel] pretio [21], si minus debito fuisset. P.P. IV. Non. April. Valeriano & Gallieno AA. Conss. 255.

De gestis à patre.

VII. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Marinæ.

[EA] quæ [22] à patre geruntur, non decet pro disciplina militari à filiis ad irritum revocari: præsertim, cum nec pactum in rebus humanis agentem affirmes conquestum fuisse super hujusmodi contractu. Dat. Non. Febr. CC. Conss. 294.

De tempore expeditionis aliove.

VIII. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SAncimus, his solis, qui in [23] expeditionibus [24] occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus declinandis, quam in petendis in integrum restitutionibus, eis opitulari: illis temporibus, per quæ citra expeditionis necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus [25] degunt, minimè eos ad vindicanda memorata privilegia adjuvantibus. Dat. VI. Id. April. *Constantinop.* Decio V. C. Cons. 529.

8 *X. Synopf. Basil. l.* 4. *& tit.* 33. *&* 4. *ff.* 6. adde *Papon.* 3. *Notar.* 9. *fol.* 704.
9 P.V. Nam & P. Urb. restituit, *l.* 16. *in fin. ff. de minor.*
10 Heres ex persona defuncti restitutionis beneficium potest petere.
11 Hodie intra quadriennium continuum, *l. ult. in pr. ff. de temp. in integr.*
12 Heres restituitur ex persona defuncti, dummodo beneficium restitutionis originem ex minoris persona sumpserit.
13 *L.* 1. *ff. ex quibus causis major.*
14 Hodie intra quadriennium continuum, *l. ult. in pr. ff. de temporib. in integr.*
15 *L.* 40. *ff. ex quib. caus. major.*
16 Hodie intra quadriennium, *d. l. ult.*
17 Et eorum bonis curatores dari, quinetiam possideri quidem militis bona, donec in castris esset, aliquando edixit consul Romanus, ut Livius scribit *lib.* 2. sed extra ordinem, nam ex ordine possideri possunt. vid. Cujac. 10. *observ.* 31. ubi tractat de causis possessionis bonorum rei servandæ causa.
18 *L.* 6. §. 1. *ff. quib. ex caus. in poss. l. ult.* §. 1. *ff. de rebus auctorit.*
19 Olim quinquennii ex Edicto D. Marci. Rebus alienis citra debiti causam à fisco venditis, earum domini intra quadriennium fisco litem movere possunt: post quadriennium non possunt. §. *ult. inst. de usucap.* nisi reipublicæ causa abfuerint. *ut hic. Ecl. d. loco. c.* 5.
20 Retractaque. *Hal.*
21 Putarem has duas voces, *vel pretio*, dispungendas esse: & post, *si minus debitum fuisset.*
22 Privilegium successoris legitimum factum prædecessoris non rescindit. *Bald.*
23 Vide *l. penult. ff. de testam. milit.* 24 Aliud, si milite præsente quid statutum. *l.* 15. §. 2. *ff. ex quibus causis major.* aut ejus procuratore. *l.* 39. *d. tit.* 25 Sedibus. *Hal.* ἐν τοῖς ὄικοις Græci: vide *l.* 18. *ff. de episcopali audientia.*

TIT. LII.

DE UXORIBUS MILITUM ET EORUM QUI REIPUBLICÆ CAUSA ABSUNT.

1. Imp. Alexand. A. Secundinæ.

EMPORALIBUS actionibus exclusis mulieribus, quæ cum maritis Reipublicæ causa absentibus peregrinatæ [26] sunt, ad exemplum militum subveniri solere non est ignotum. P. P. III. Non. Decembr. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Quintiliano.

EI quæ diutissimè fuit cum marito, qui militiæ operam dabat, non officit præscriptio longi temporis: sed quia hujusmodi diutinæ absentiæ commenta callide adhibita, atque composita obesse omnino non debent: decernimus, ut si talis mulier domum ad se pertinere monstraverit, quæ in absentia ejus vendita est, refuso [27] pretio, quod revera solutum est, eandem recipiat. Dat. VIII. Kal. Decembr. ipsis. AA. & Conss. 293.

26 Quibus officium publicum damno esse non debet, ut nec eorum uxoribus.
27 *L. 6. ff. tit. prox.*

TIT. LIII.

DE TEMPORIBUS [28] IN INTEGRUM RESTITUTIONIS, TAM MINORUM, ET ALIARUM PERSONARUM, QUÆ RESTITUI POSSUNT, QUAM ETIAM HEREDUM EORUM.

De militibus, & eorum successoribus.

1. Imp. Gord. A. Pudenti militi.

IN his, in quibus læsus es, cum minor annis viginti quinque esses; toto militaris expeditionis tempore auxilium restitutionis postulare potes: tempus etenim post impletam minorem ætatem præstitutum, ex die [29] missionis juxta rationem juris computari debet. P. P. III. Non. Octob. Pio & Pontiano Conss. 239.

Si minor succedit majori causa militiæ absenti, toto tempore minoris ætatis tempus petendæ restitutionis non currit. Bald.

II. Idem A. Secundino militi.

SI intra legitimam ætatem, vel ea impleta nondum exacto tempore præstituto, pater tuus in fata concessit, tuque ei heres [30] extitisti, & intra viginti quinque annos, vel post eam ætatem intra id tempus, quod ad in integrum restitutionem defuncto supererat, nomen militiæ dedisti: Præses provinciæ, causa cognita, per in integrum restitutionem ex persona defuncti subveniri tibi providebit. Dat. XI. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

III. Idem A. Mutiano militi.

SI intra annos, quibus in integrum restitutionis auxilium indulgetur, constitutus es, vel eo tempore nomen militiæ dedisti, & expeditione occupatus es, continuatum [31] beneficium restitutionis, per usucapionem, licet ante militiam suppleta sit, non patitur te dispendio rei familiaris affligi. Dat. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

28 *X. Ecleg. 4. tit.* 34. vide *l. unic. C. eod.*
29 Ordinem temporis observa: Minoris ætatis, petendæ restitutionis ætatis causa, missionis a militia. unde posumus colligere, Tempus restitutionis petendæ quod alias effluxit, si ætatis privilegium spectemus retineri, propter novum privilegium ejusdem personæ, puta militiæ. Privilegium ætatis continuari cum alio privilegio. *l.* 3. *C. eod.*
30 *Dicit in l.* 5. §. 1. 2. 3. *C. eod.*
31 Dixi ad *l.* 1. *C. eod.*

IV. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Dionysio.

EX persona fratrum, si tibi eorum quæsita est successio [32], potes contra quem supplicas, agere: non ignorans quod si minores viginti quinque annis militaverint fratres tui, atque in militia diem functi sunt: in integrum restitutionis tempus eis non cesserit, sed omne ad successorem transmiserint. S. VIII. Kalend. Januar. *Philippopoli*, CC. Conss. 294.

De venia ætatis impetrata. 1. Si minor minori. 2. majorive. 3. aut major minori successerit.

V. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. P.

EA [33] quæ de temporibus in integrum restitutionum legibus cauta sunt, custodiri convenit: & si forte quis beneficio nostro ætatis [34] veniam fuerit consequutus: ex eo die, quo indulgentia nostra in judicio competenti fuerit intimata, eique administratio rei propriæ permissa, ad perfequendas in integrum restitutionum [35], finiendasque causas jure tempus habeat præstitutum: [ita tamen, ut nunquam minoribus vigintiquinque annis constitutis, de his, quæ ante impetratam veniam ætatis gesserunt, auxilium in integrum restitutionis denegetur.] §. 1. Si quando sanè in [36] minoris jura successerit minor: minimè prohibeatur, cum quintum & vicesimum suæ ætatis annum transierit, in integrum restitutionis beneficio uti tempore illibato.

§. 2. Quod si majoris fuerit minor jura nactus; quantum ad eas pertinet causas, quas ex persona majoris fuerit consecutus; tantum temporis ad exponendas in integrum restitutiones decidendasque causas accipere debebit, quantum defuncto, cujus heres aut bonorum possessor docebitur extitisse, reliquum fuerat.

§. 3. Cum vero major successionem fuerit adeptus minoris: si quidem civili jure ab intestato, vel ex testamento successerit, mox cum fuerit adita [37] hereditas: si vero honorario jure, ex quo bonorum possessio fuerit accepta, examinando [ac terminando] in integrum restitutionis negotio, solida sine ulla diminutione tempora supputentur. Dat. Non. Octobr. *Romæ*, Constantino A. & Licinio Cæs. utrisque II. Conss. 312.

De dote cauta non numerata.

In Authent. de temp. non solut. pecuniæ super dote. §. generaliter. coll. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 10. seu Nov. 100. cap. 2.

SI minor vigintiquinque annis de dote cauta non numerata statim non queritur; restituitur eatenus, ut non transcendat à tempore nuptiarum duodecimum annum. Eo quoque mortuo intra prædictum tempus, indulgetur annus heredi ejus. Sed si heres sit minor majoris, seu minoris defuncti, quinque annorum gaudeat spatio, non expectato exitu ætatis ejus.

De dilationibus.

VI. Idem A. ad Julianum Præfectum urbi.

PEtendæ in integrum restitutionis temporibus observatis, si dilatio ab actore petatur, quæ intra metas restitutionis valet artari: eandem quocunque flagitante, causis cognitis tribui oportebit. Sin vero ejusmodi postulantur curricula, quæ intra spatium receptum angustari nequeunt: (quippe si in continio legitimi temporis petantur, & ejus terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari conveniet: in ejus enim arbitrio [38] fuerat tunc inferre litigium, cum petitæ dilationis mora superstite spatio posset includi. §. 1. Quod si defensio rei dilationis suffra-

32 Beneficium restitutionis ex quacunque causa competens, successori competit. *Sanct.*
33 Pars legis 2. *C. Th. de in integr. restit lib.* 2. *Synops. Basil.* 4. *ex tit.* 34.
34 Vide *X. de his, qui veniam ætatis.*
35 Restitutiones.
36 Si major majori succedit, heredi idem tempus competit quod defuncto: si minor, ab adita hereditate, §. *ult. J. eod.* quadriennium ex persona defuncti. *l.* 4. *C. eod. l.* 19. *ff. de minorib.* Si minor minori succedit, heres ex sua persona restituitur, nec defuncti tempus numeratur. *ut hic. Paul.* 1. *sent.* 9. §. 4. quod interdum etiam quadriennium potest excedere, ut in hypothesi, *l.* 1. *C. eod.* Si majori, post suam legitimam ætatem tantum temporis habet quantum defuncto supererat. §. 2. *J. eod. l.* 19. *ff. de minorib.* §. 2. *J. eod. l. ult. in fin. J. si major. fact. alienat. fact. sine decret.*
37 Creta. *d. l.* 2. *C. Theod.* Verum hæc vox sublata est à compositoribus, propter cretiones sublatas.
38 Vide *l.* 41. *ff. de reg. jur.*

gium postulaverit: eandem asserta causa citra obstaculum temporis differri iancimus: quia nequaquam fleterat in ipsius potestate, quando litigio pulsaretur. Dari igitur debet, etsi [1] impetrata dimensio sese ultra temporis definitionem proferat: Qua dilatione, si à reo impetratur, etiam actor in requirendis probationibus uti minime prohibebitur. Dat. XIV. Kal. August. *Romæ*, CONSTANTINO Cæs. & MAXIMO Conss. 327.

De anno utili in quadriennium continuum transfuso. 1. Quæ tempora excipiuntur in restitutionibus.

VII. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

SUpervacuam differentiam utilis anni in integrum restitutionis à nostra republica separantes, sancimus, & in antiqua Roma, & in hac alma urbe, & in Italia, & in aliis provinciis quadriennium [2] continuum [3] tantummodo numerari, ex die, ex quo annus utilis currebat, & id tempus totius loci esse commune: Ex differentia enim locorum aliquod induci discrimen, satis nobis absurdum visum est. Quod non solum in minorum restitutionibus, (quibus utilis annus incipit currere, ex quo vicesimi sexti anni dies illuxerit) sed etiam in majorum [4] hoc idem adhiberi sancimus; ut & hic pro utili anno memorata continuatio temporis observetur ad interponendam contestationem, finiendamque litem. §. 1. Et quemadmodum omnis minor ætas excipitur in minorum restitutionibus; ita & in majorum tempus, in quo Reip. causa abfuerint, vel aliis legitimis causis, quæ veteribus legibus enumeratæ sunt, fuerint occupati, omne excipiatur: & non absimilis sit in hac parte minorum & majorum restitutio. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Conss. 531.

1 Plures dilationes dantur rei, quam actori. vid. quæ not. ad *l.* 125. *ff. de reg. jur.*

2 *L. ult. C. de repud. vel abdic. lib. ex.* & ita intra XXIX. annum ætatis restitutionem majori petere tenentur. Apud Gallos ex Edicto Francisci I. potest intra XXXV. annum. vid *Rebuff. tom. 2. tract. de rest. gl. 2.*

3 Continuus annus dicitur: quod competentur in eo etiam dies feriati. vide *Wurmser. 1. pract. 25. obs. ult.* ubi formam quoque libelli pro impetranda restitutione subjicit. Plenius de hujusmodi libellis, vid. *Odendorp. class. 6. act. 8.* ubi de libello restitutionis minorum tractat. ut & 9. majorum. 10. quod metus causa. 11. doli mali.

addе *Ferrar. in forma libelli super petitione restitutionis in integr.* Goth. Ad intellectum hujus legis & intra quantum tempus postulanda sit restitutio, vid. Afflict. *decis.* 177. Yanez. *lib. 2. rer. quotid. cap.* 11. & Boer. *decis.* 39. ANS. 4 Id est, si cum abessent reipublicæ causa, læsi fuerint, intra quadriennium a suo reditu restitutionem postulant. Demus majorem in rationum computatione deceptum? Error calculi quadriennio non præscribitur. *l. 8. ff. de administr. rer. l. 13. ff. de diversis & temporal. præscr.* quin actio de dolo suum biennium retinet. *l. ult. C. de dolo.*

TIT. LIV.

QUIBUS EX CAUSIS MAJORES [5] IN INTEGRUM RESTITUANTUR.

De officio legationis.

I. Imp. ANTONINUS A. Æmiliano.

SI propter officium *Legationis* [6] ad me bona fide factæ, absens & indefensus condemnatus es, instaurationem judicii jure desideras, ut ex integro defensionibus tuis utaris: nam eos quoque qui legationis officio funguntur, in eo [7] privilegio esse, in quo sunt, qui Reipub. causa absunt, receptum est. P.P. v. Non. Mart. DUORUS & ASPRIS Conss. 213.

De Custodia *militari.*

II. Idem A. Dionysio.

SI idcirco apud arbitrum præsentiam tu facere non potuisti, quod sub *Custodia* [8] militari jussu Præsidis detinebaris, idque in veritate esse Præsidi provinciæ probaveris [9]: accipies causæ instaurationem. P.P. XIII. Kal. Oct. LÆTO & CEREALI Conss. 216.

Causa cognita *majoribus subveniri.*

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Proculo decurioni.

IN contractibus [10], qui bonæ fidei [11] sunt, etiam [12] majoribus officio judicis *causa* [13] *cognita* publica jura subveniunt. Dat. Non. August. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO Conss. 285.

De Republica.

IV. Iidem AA. Prisciano.

Respublica [14] minorum jure uti solet: ideoque auxilium restitutionis implorate potest. Dat. II. Id. Novemb. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO Conss. 285.

De reversa ab hostibus.

V. Iidem AA. Liciniano.

SI ab [15] *hostibus* cum patre ac matre captus, postea his ibi defunctis, legis Corneliæ beneficio reversus, successiones eorum quæsiti: exemplo utilis actionis, quæ in integrum restitutis datur, cum exceptionis annuæ (quæ huic objici solet) objectu res vindicare non prohiberis. Dat. XVI. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

5 IV. D. VI. vid. *Papon. 3. Notar. 9. fol. 657. Oldendorp. class. 6. act. 9.*

6 *L. 8. l. 25. l. 28. §. 1. l. 32. ff. eod. l. 14. ff. de legation.*

7 Legati civitatum habentur pro præsentibus Reipubl. causa.

8 *L. 1. §. 1. l. 9. l. 15. l. 23. ff. eod. l. 2. §. 1. ff. si quis cautionib.*

9 Vid. *l. 19. §. 1. ff. de probat.*

10 *L. 1. in fin. l. 26 §. 9. l. 28. §. 2. ff. eod.* adde *l. 3. J. comm. utriusque. l. 2. J. de rescind. l. 7. ff. in integrum.* adde *Cujac. 13. obsery. 24.*

11 An & in stricti juris? utique. *l. 4. C. de dolo.* dicam plenius ad *l. 2. J. de rescind.*

12 Vid. *l. 3. J. comm. utriusque judicii.*

13 Restitutionem non petunt, sed officio judicis eis subvenitur. *Synopf. Basil. 10. tit. 1. ex tit. 36. cap. 3.*

14 *L. 22. in fin. ff. eod. l. 3. J. de jure reipub. l. 9. ff. de appellationib.* An idem est in rege & fisco? negat Cynus hic sed Guido Papæ *decis. 302.* refert, Carolum regem Franciæ restitutum fuisse sententia judicis adversus remissionem Comitatus Valentini quam Lud. Pictavienſi fecerat. 15 *L. 23. §. 1. ff. eod.* adde *Paul. 3. sent. 4. §. 8.*

TIT. LV.

DE ALIENATIONE [16] JUDICII MUTANDI CAUSA FACTA.

Facta alienatione ratione mutandi judicii, possessor potest convenire rei vindicatione, quam possessio parit. Bald.

I. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Attalo.

CUm in [17] rem actionem possessio pariat adversario; alienatione etiam judicii mutandi causa celebrata, in integrum restitutio Edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem, ne secum ageretur, qui possidebat, venumdedit, & emptori tradidit: quem elegeris, conveniendi tibi tributam esse jure facultatem. Dat. VI. Kal. Decemb. *Viminacii* CC. Conss. 294.

16 IV. D. VII. & 1. *Decret. 42.* Vide formulam hujus actionis apud Oldendorp. *class. 1. act. 11.*

17 Possessio parit in rem actionem. *l. 17. ff. de pign. & hypoth.* In rem actio possessorem tenet. *l. 1. J. ubi in rem*, ex possessione est. *l. 24. §. 2. ff. de judicior.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Bellon. *Supputat. lib. 1. c. 19.* ANS.

TIT. LVI.

DE RECEPTIS [18] ARBITRIS [19]

De appellatione. De judicati actione. De pœna, si intra diem compromisso comprehensum judicetur.

I. Imp. ANTONINUS A. Nepotianæ.

EX sententia arbitri ex compromisso jure perfecto aditi [20], appellari non [21] posse, sæpe rescriptum est: quia nec judicati [22] actio inde præstari potest: & ob hoc invicem pœna [23] promittitur, ut metu ejus a placitis non recedatur. Sed si ultra [24] diem compromisso comprehensum, judicatum est, sententia nulla est, nec ullam pœnam committit, qui ei non paruerit. P. P. IX. Kal. Aug. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

De eo, qui præsentiam suis facere detrectat.

II. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Clementi.

SI contra compromissum adversarius tuus apud electum arbitrum præsentiam [25] sui facere detrectavit, placitæ pœnæ videtur obnoxius. P. P. VIII. Kalend. Januar. CARO & CARINO Conss. 283.

De doli except. De dolo clausula.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Petroniæ.

ARbitrorum ex compromisso sententiæ non obtemperans, si sordes [26] vel evidens gratia eorum, qui arbitrati sunt, intercessit; adversus filiam [27] tuam agentem ex stipulatu, exceptione [28] doli mali uti poteris: sed ex doli mali clausula, quæ compromissi stipulationi subjici solet, filiam tuam convenire non vetaberis. P. P. III. Id. Januar. ipsis AA. Conss. 293.

De jurejurando. 6. De verborum subtilitate negligenda.

IV. Imp. [29] JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

NE in arbitris cum sacramenti religione eligendis perjurium committatur, & detur licentia [30] perfidis hominibus passim definitiones Judicum eludere: sanctissimo [31] arbitrio & hujusmodi rem censemus esse componendam. §. 1. Si igitur inter actorem & reum, nec non ipsum Judicem fuerit consensum [32], ut cum sacramenti religione lis procedat, & [33] ipsi quidem litigatores [in scriptis] hoc suis manibus [34] vel per publicas personas [scripserint,] vel apud ipsum arbitrum in actis propria voce depositerint, quod sacramentis præstitis arbiter electus est, hoc etiam addito, *quod & ipse* [35] *arbiter juramentum præstiterit super lite cum omni veritate dirimenda*: ejus definitionem validam [36] omnimodo custoditi censemus; & [neque] reum, neque actorem posse discedere, sed tenere omnifariam, quatenus obedire ei compellantur. §. 2. Sin autem de [37] arbitro quidem nihil tale fuerit vel compositum, vel scriptum, ipsæ autem partes literis hoc manifestaverint, quod juramenti nexibus se illigaverint, ut arbitri sententiæ stetur, & in præsenti casu omnimodo definitionem arbitri immutatam servari, literis videlicet eorum similem vim obtinentibus; sive ab initio hoc fuerit ab his scriptum, vel præfato modo depositum, dum arbiter eligebatur, sive post definitivam sententiam hoc scriptum inveniatur, *Quod* [*cum*] *sacramenti religione ejus audientiam amplexi sunt*: vel, *Quod ea, quæ statuta sunt, adimplere juraverint.* §. 3. Sed & si ipse solus arbiter hoc litigatoribus poscentibus, vel scriptis, vel depositionibus aut dictum est, manifestum facientibus, præstiterit juramentum, *Quod cum omni veritate lites libramenta imponat*: similem esse [etiam] in præsenti casu prioribus ejus definitionem, & eam omnimodo legitimus esse vallatam. §. 4. Et in his omnibus casibus licebit vel in factum, vel condictionem ex lege, vel in rem utilem instituere actionem, secundum quod facti qualitas postulaverit. §. 5. Sin autem in scriptura quidem aut depositione nihil [38] tale apparuerit [39]: una autem pars dicat *juramentum esse præstitum*, quatenus arbitrali stetur sententiæ: hujusmodi litigatorum, vel solius [40] arbitri sermones minime esse credendos: cum & si quis juramentum datum esse non judice suppositio, nec hoc scriptura partium testante, concesserit: incerti certaminis compositio (quæ inter homines imperitos sæpe accidit) non aliquid vigoris rebus judicatis inferat, sed in hujusmodi casu hæc obtineant, quæ Veteres super arbitris eligendis sanxerunt.

In AUTHENT. de judicibus. §. quia vero multæ. col. 6. tit. 11. al. 10. seu Novell. 82. cap. 11.

DEcernit *jus novum, nec sum sic* [41] *fieri posse arbitrum*, ut cum sacramenti religione judicet: *sed pœnam statuat, qua præstita liceat à judicato recedere. Si contra hoc judicatum fuerit, judex qui male judicat, si dolo facit, pœnam à Deo expectet: si ignorantia, nihil præter sacramentum ei erit, neque litigatores rursus damno afficientur.*

§. 6. Si quis autem post [42] arbitri definitionem subscripserit [43] ἐμμένειν (id est, *permanere*) vel παρεμένειν [44], (id est, *implere*) vel διδόναι, id est, *dare*: (Græcis enim vocabulis hoc enarrare propter consuetudinem utilius visum est) etsi [45] non adjecerit ὁμολογῶ [46], id est, *spondeo*: & sic omnimodo per actionem in factum eum compelli ea facere, quibus consensit: Qualis enim differentia est, si hujusmodi verbis etiam ὁμολογῶ adjiciatur, vel hujusmodi vocabulum omnino omittatur; si enim verba consueta stipulationum, & subtilis, imo magis supervacua [47] observatio ab [48] aula concellit; & nos quidem nuper legibus à nobis scriptis, multa vitia stipulationum, multaque ambages, scrupulosaque circuitus correximus: cur non & hujusmodi scriptura totam formidinem Veteris juris amputamus; ut si quis hæc scripserit, vel unum ex his, acquiescere eis compellatur, & ea ad effectum omnimodo perducere? Cum non sit verisimile, hæc propter hoc scripsisse, ut tantum non contradicat, sed ut etiam ea impleat, adversus, quæ obviam ire non potest, Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. Cons. 539.

De exceptione, & actione. 1. De temporis interruptione. 2. ut his quæ apud compromissarios facta sunt, in ordinario judicio uti liceat.

V. Idem A. Juliano P. P.

CUm antea sancitum fuerat in arbitris eligendis; quos neque [49] pœna compromissi vallabat, neque [50] Judex dederat, sed nulla sententia præcedente communis electio, *ut illorum sententiæ staretur*, procreabat; si quidem pro parte pulsata forma arbitralis procederet, exceptionem ei veluti pacti generari: sin autem pro actore calculus ponderetur, nihil ex eo procedere ei præsidii: sancimus in eos arbitros, quos prædiximus, & quos talis consensus elegerit, sub eo pacto [vel] in scriptis, vel non in scriptis habito, ut eorum definitioni stetur: siquidem subscripserint [51] actio inde præstari potest: & ob hoc invicem pœna [23] promittitur, ut metu ejus a placitis non recedatur. Sed si ultra [24] diem compromisso comprehensum, judicatum est, sententia nulla est, nec ullam pœnam committit, qui ei non paruerit. P. P. IX. Kal. Aug. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

De eo, qui præsentiam suis facere detrectat.

II. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Clementi.

SI contra compromissum adversarius tuus apud electum arbitrum præsentiam [25] sui facere detrectavit, placitæ pœnæ videtur obnoxius. P. P. VIII. Kalend. Januar. CARO & CARINO Conss. 283.

De doli except. De dolo clausula.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Petroniæ.

ARbitrorum ex compromisso sententiæ non obtemperans, si sordes [26] vel evidens gratia eorum, qui arbitrati sunt, intercessit; adversus filiam [27] tuam agentem ex stipulatu, exceptione [28] doli mali uti poteris: sed ex doli mali clausula, quæ compromissi stipulationi subjici solet, filiam tuam convenire non vetaberis. P. P. III. Id. Januar. ipsis AA. Conss. 293.

De jurejurando. 6. De verborum subtilitate negligenda.

IV. Imp. [29] JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

NE in arbitris cum sacramenti religione eligendis perjurium committatur, & detur licentia [30] perfidis hominibus passim definitiones Judicum eludere: sanctissimo [31] arbitrio & hujusmodi rem censemus esse componendam. §. 1. Si igitur inter actorem & reum, nec non ipsum Judicem fuerit consensum [32], ut cum sacramenti religione lis procedat, & [33] ipsi quidem litigatores [in scriptis] hoc suis manibus [34] vel per publicas personas [scripserint,] vel apud ipsum arbitrum in actis propria voce depositerint, quod sacramentis præstitis arbiter electus est, hoc etiam addito, *quod & ipse* [35] *arbiter juramentum præstiterit super lite cum omni veritate dirimenda*: ejus definitionem validam [36] omnimodo custoditi censemus; & [neque] reum, neque actorem posse discedere, sed tenere omnifariam, quatenus obedire ei compellantur. §. 2. Sin autem de [37] arbitro quidem nihil tale fuerit vel compositum, vel scriptum, ipsæ autem partes literis hoc manifestaverint, quod juramenti nexibus se illigaverint, ut arbitri sententiæ stetur, & in præsenti casu omnimodo definitionem arbitri immutatam servari, literis videlicet eorum similem vim obtinentibus; sive ab initio hoc fuerit ab his scriptum, vel præfato modo depositum, dum arbiter eligebatur, sive post definitivam sententiam hoc scriptum inveniatur, *Quod* [*cum*] *sacramenti religione ejus audientiam amplexi sunt*: vel, *Quod ea, quæ statuta sunt, adimplere juraverint.* §. 3. Sed & si ipse solus arbiter hoc litigatoribus poscentibus, vel scriptis, vel depositionibus aut dictum est, manifestum facientibus, præstiterit juramentum, *Quod cum omni veritate lites libramenta imponat*: similem esse [etiam] in præsenti casu prioribus ejus definitionem, & eam omnimodo legitimus esse vallatam. §. 4. Et in his omnibus casibus licebit vel in factum, vel condictionem ex lege, vel in rem utilem instituere actionem, secundum quod facti qualitas postulaverit. §. 5. Sin autem in scriptura quidem aut depositione nihil [38] tale apparuerit [39]: una autem pars dicat *juramentum esse præstitum*, quatenus arbitrali stetur sententiæ: hujusmodi litigatorum, vel solius [40] arbitri sermones minime esse credendos: cum & si quis juramentum datum esse non judice suppositio, nec hoc scriptura partium testante, concesserit: incerti certaminis compositio (quæ inter homines imperitos sæpe accidit) non aliquid vigoris rebus judicatis inferat, sed in hujusmodi casu hæc obtineant, quæ Veteres super arbitris eligendis sanxerunt.

In AUTHENT. de judicibus. §. quia vero multæ. col. 6. tit. 11. al. 10. seu Novell. 82. cap. 11.

DEcernit *jus novum, nec sum sic* [41] *fieri posse arbitrum*, ut cum sacramenti religione judicet: *sed pœnam statuat, qua præstita liceat à judicato recedere. Si contra hoc judicatum fuerit, judex qui male judicat, si dolo facit, pœnam à Deo expectet: si ignorantia, nihil præter sacramentum ei erit, neque litigatores rursus damno afficientur.*

§. 6. Si quis autem post [42] arbitri definitionem subscripserit [43] ἐμμένειν (id est, *permanere*) vel παρεμένειν [44], (id est, *implere*) vel διδόναι, id est, *dare*: (Græcis enim vocabulis hoc enarrare propter consuetudinem utilius visum est) etsi [45] non adjecerit ὁμολογῶ [46], id est, *spondeo*: & sic omnimodo per actionem in factum eum compelli ea facere, quibus consensit: Qualis enim differentia est, si hujusmodi verbis etiam ὁμολογῶ adjiciatur, vel hujusmodi vocabulum omnino omittatur; si enim verba consueta stipulationum, & subtilis, imo magis supervacua [47] observatio ab [48] aula concellit; & nos quidem nuper legibus à nobis scriptis, multa vitia stipulationum, multaque ambages, scrupulosaque circuitus correximus: cur non & hujusmodi scriptura totam formidinem Veteris juris amputamus; ut si quis hæc scripserit, vel unum ex his, acquiescere eis compellatur, & ea ad effectum omnimodo perducere? Cum non sit verisimile, hæc propter hoc scripsisse, ut tantum non contradicat, sed ut etiam ea impleat, adversus, quæ obviam ire non potest, Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. Cons. 539.

De exceptione, & actione. 1. De temporis interruptione. 2. ut his quæ apud compromissarios facta sunt, in ordinario judicio uti liceat.

V. Idem A. Juliano P. P.

CUm antea sancitum fuerat in arbitris eligendis; quos neque [49] pœna compromissi vallabat, neque [50] Judex dederat, sed nulla sententia præcedente communis electio, *ut illorum sententiæ staretur*, procreabat; si quidem pro parte pulsata forma arbitralis procederet, exceptionem ei veluti pacti generari: sin autem pro actore calculus ponderetur, nihil ex eo procedere ei præsidii: sancimus in eos arbitros, quos prædiximus, & quos talis consensus elegerit, sub eo pacto [vel] in scriptis, vel non in scriptis habito, ut eorum definitioni stetur: siquidem subscripserint

18 *Recepti arbitri*, judices sunt compromissarii. *l. pen. §. 2. J. eod.* Receptum enim est compromissum. *l. 14. §. 1. J. de jud.* adeuntur autem vel ex pacto nudo, vel constipulatione, vel ex jurejurando, *l. 4. J. eod.* sublato à Justiniano *Nov. 82.* alias dantur a judicibus. *Goth.* De Arbitris, & Arbitratoribus vid. Berlich. *part. 1. conclus. 4.* Emeric. a Rosbach. *proceff judiciar. crv. tit. 6.* & Andr. Gail. *lib. 1. observ. 150.* S. L. 19 Arbitriis, *Hal.* adde *l. 4. ff. 8.* & *1. Decr. 43.* *1. sext. 22. 7. Ecl. 2.* & *Harm. 4. cap. περὶ αἱρετῶν κριτῶν*, Formulam hujus actionis, vid. apud *Ferr arienf. in forma compromiſſi 28.* ubi tractat de exceptionibus adversus arbitros: adde *Rebuff. tom. 3. tract. de arbitris, & arbitratoribus, & quomodo illorum sententiæ reformari debeant.* 20 Lege, *additi*, per ea quæ not. ad *l. 16. J. fam. Erciſc.* & *l. 80. ff. de judic.* S. L. 21 A sententia arbitri non appellatur. *l. 32. §. 14. ff. eod. Carthaginenſis ſynodus cap. 98.* & *123.* Ea est arbitrii natura ac ratio vera, quam & Græcorum lex comprobat apud Demosthenem, ἐν τῷ κατὰ Μειδίου, & Lucianus *in abdicato.* Imo appellatur. *l. 9. ff. qui ſatisd. l. ult. in fin. J. de jud.* adde *l. 14. in fin. ff. hoc tit.* Solve: Ab arbitris datis à judice appellatur, non à compromissariis. vid. *Baronem ad l. 3. Cujac. 9. obſerv. 23.* Quid? nunquam à compromissario appellatur? appellatur, sed eo casu quo ex ejus sententia actio oriretur. *Bart. hic. num. 3. adverſus gloſſ.* quemadmodum si jure pronunciare debuit, nec formam juris servavit. Id etiam locum habet in arbitro, in quem consanguinei ex statuto coguntur compromittere: nam ab eo potest appellari. *Wurmſer. 1. pract. 24. obſ. 16.* Cujac. scribit, moribus Galliæ à compromissario appellari, *ad Rotell. 82. in fin. & conſult. 12.* vid. *Socin. reg. 17.*

22 Ex sententia arbitri non oritur judicialis actio.

23 Utilitatem pœnæ debitæ ex compromisso observa.

24 Quid? Potestne compromissarius terminum prorogare? potest ubique, si ei data facultas fuerit: non poterit tamen in infinitum, quantumvis liberam potestatem habeat, sed ad duas aut tres vices ad summum. *Joſ. ad l. ult. ff. de ſacroſ. eccleſ. Wurmſer. 1. pract. 3. obſ. 2.*

25 Vid. *l. 27. §. 4. ff. eod.*

26 Sordes *ἐκπαρίσεως Synopſ. Baſil. 7. 2. cap 55.*

27 Compromitti potest inter patrem & filium.

28 *L. 32. §. 14. in fin. ff. eod.*

29 Hanc legem Basilicis abesse Cujac. notat *h. tit.*

30 Perjuria vitanda.

31 Abrogatur, vide *Nov. 82. c. 11. §. 1.*

32 Paria sunt jurare, & consentire, ut cum sacramenti religione lis procedat. modò de consensu appareat.

33 Nota formam juranti in arbitrum. vide tamen *auth. prox. J. eod.*

34 Idem operatur scriptura propria ac manu tabellionis facta. *Bald.*

35 Nota de compromisso jurejurando, partium, & ipsius arbitri. delato tamen & recepto vide *auth. prox. J. eod.*

36 Ab arbitri sententia jurejurando electi non appellatur. vid. tamen *auth. prox. J. eod.*

37 Nota de arbitrio solo partium juramento delato vide tamen *auth. J. eod.*

38 Nota de arbitrio nudo consensu partium delato.

39 Non præsumitur juratum, nisi probetur juratum.

40 Judex de actis & gestis in causa restificari non potest. vide *Socinum reg. 199.*

41 Hodie arbitri non sunt eligendi cum juramento. Quid si electi? Poterit ab illorum arbitrio recedi. *Rotell 82. c. 11.* ubi vide *Cujac.*

42 Scripturam requiri in arbitrii homologatione hinc colligitur.

43 Subscripserit, ὁ μὴ ἀντιλέγων τὸ διομολογηθὲν δίδωσι, *Hal.*

44 Cujacius videtur legisse παραμένειν, *17. obſ. 16.*

45 Causa dubitandi ex eo videtur oriri: quod infinitivi, ἐμμένειν, παραμένειν, δίδοναι, & similes nullam animi inclinationem ostendant. Infinitivi namque ea est natura ut omnes ipsi sequantur modos, cum ipsis ad significandum coalescat. Itaque Græci recte ἀπαρέμφατον appellarunt, quippe quod nihil indicet aut finiat: ipsius non est, sed aliorum. vid. *Scal. c. 114. de cauſ. linguæ Latinæ.* Quod cum ita sit, hujusmodi infinitivi destituti alterius modi verbo nihil significare videntur, & consequenter non obligare iis urentem. Ratio verò decidendi in eo est, repeti verbum ἀπὸ κοινοῦ. Eodem modo testamentum non minus valet, quod in nuncupando heredе omissum sit verbum directum *Eſto. l. 7. J. de her. inſt.* Idem dicendum in fideicommisso si omissum sit verbum *Volo. l. 10. J. de fideicomm.* Sic omissum verbum *Dare* non vitiat legatum. *l. 106. ff. de leg. 1.* si constat de voluntate, deberur legatum, licet minus scriptum sit. *l. 70. §. 9. ff. de leg. 3.* 46 Inde homologatio & homologandi verbum præcipuis usitatum: ejus loco Barbari Emologare dicunt. 47 Subtiles & nimis onerosæ verborum formulæ in judiciis, arbitriis & stipulationibus desuetæ. vid. *tit. 58. J. eod.* 48 Ab aula concessit, id est, non in usu. 49 Quoties sine pœna compromissum est, sententia arbitri est inutilis: nisi taciturnitate vel subscriptione confirmata fit. vid. *Oldend. c. 8. de excep. num. 9.*

50 Arbitri vel mutuo partium consensu accipiuntur, vel à judice dantur.

1 Ex sententia arbitri electi nudo pacto cum pœna & illa clausula, *rato manente pacto*, acceptata expresse vel tacite à partibus oritur actio & exceptio. Quid si vel nudo pacto vel stipulatione pœnali citra superiorem clausulam compromissum esse dicetur? ad pœnam agetur. Quid si nuda stipulatione? ad interesse sive id, quod interest. *Bar. hic & Wurmser. 1. pract. 22. obs.* 8.

2 De exceptione compromissariæ pronunciationis vid. *Oldend. c. 40. de except.* Interim notandum est, acta coram arbitro non valere, nisi scripta sint. vid. *Socin. reg.* 5.

3 Sententia arbitri executioni mandatur per judicem rei, nec respicitur locus arbitri.

4 Exemplum vid. *in l. 5. ff. de re jud.*

5 Decem dierum silentio sententia arbitri approbata intelligitur.

6 Claudestina attestatio non infirmat arbitri sententiam.

7 *Nov.* 82. *c.* 11.

8 Citatio facta coram arbitro interrumpit præscriptionem.

9 Confessiones & attestationes coram arbitro valent, etiam finito compromisso. 10 Mulier non potest esse arbiter. Ante hanc constitutionem. vid. *Cujac.* 13. *obs.* 22. putat mulieribus integræ famæ id licuisse. Nam & Homeri 8. Odyss. Areta uxor Alcinoi dicitur etiam inter viros lites disceptasse, & moribus Galliæ mulier inter beneficiarios, aut subditos suos ordinariam jurisdictionem habere potest, qui mores confirmantur *cap. dilect.* 3. *x. de arbitr.* 11 *L.* 21. *ff. de procur. l.* 2. §. 1. *ff. de his qui veniam ætatis*, adde *l.* 4. *ff. de curat. furiosi, l.* 2. *ff. de reg. jur.*

pserint [1], postquam definitio processerit, *Quod non displiceat ambabus partibus eorum sententia:* non solum [reo] exceptionem [2] veluti pacti generari, sed etiam actori ex nostro numine in factum actionem, quatenus possit sententia ejus executioni mandari, in hac quidem Regia civitate ab officio eminentissimæ Præfecturæ, vel ejus, cujus [3] forum pars persequitur fugientis: in provinciis autem tam per Moderatores, quam per apparitores eorum, vel per Judices, quorum regimen [pars] pertimescit pulsata. Sin autem post sententiam minime quidem subscripserint [*Se*] *arbitri formam ampletti*, sed silentio [4] eam roboraverint, & non intra decem [5] dies proximos attestatio [6] missa fuerit vel judici vel adversario ab alterutra parte, per quam manifestum fiat definitionem non esse amplectendam; tunc silentio partium sententiam roboratam esse, & fugienti exceptionem, & agenti memoratam actionem competere. Altera autem parte recusante secundum præfatum modum, & implere statuta minime cupiente: nihil fiet præjudicii, neque parari vel exceptionem reo, vel actori actionem: excepris videlicet arbitris, qui cum sacramenti religione electi sunt, secundum novellam [7] nostri numinis constitutionem: tunc etenim ea omnia servari [oportet,] quæ lege nostra super hujusmodi audientia definita sunt. §. 1. Licet non ignoremus Julii Pauli opinionem, & aliorum certorum prudentium, qui tetigerunt [quidem] hujusmodi quæstionem, quam in præsenti aggredimur, non autem peritissime peregerunt, sed usque ad quasdam actiones temporales stando esse existimaverunt: plenius tamen, & generaliter definimus, conventum in scriptis apud compromissarium judicem factum ita temporis [8] interruptionem inducere, quasi in ordinario judicio lis fuisset inchoata. §. 2. Ad hæc generaliter sancimus, in his quæ apud compromissarios facta sunt; si aliquid in factum respiciens vel professum est, vel attestatum, posse eo & [9] in ordinariis uti judiciis. Dat. VI. Kal. * LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De mulieribus.

VI. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus mulieres [10] suæ pudicitiæ memores, & operum quæ eis natura permisit, & à quibus eas jussit abstinere, licet summæ atque optimæ opinionis constitutæ in se arbitrium susceperint, vel, si fuerint patronæ, etiamsi inter libertos suam interposuerint audientiam, ab omni judiciali [11] agmine separari, ut ex earum electione nulla pœna, nulla pacti exceptio adversus justos earum contemptores habeatur. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

TIT. LVII.

DE SATISDANDO. [12]

Procurator actoris factus apud acta non tenetur satisdare de rato, sed de defendendo. Bart.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

NOn est incerti juris, eum qui apud acta [13] factus est agentis procurator, non compelli *ratam rem dominum habiturum* satisdare: hoc enim casu veluti præsentis [14] procuratorem intervenire intelligendum est. Itaque etsi postea mutata [15] voluntate procuratorem esse [16] noluerit, tamen judicium, quo quasi procurator expertus est, Judex ratum habere debebit. Sin autem ei ab adversario suo opposita [17] fuerit in ipso litis exordio defensionis allegatio: etiam ipse quasi absentis in hac parte procurator satisdationem super excipienda lite præstare cogitur: qua non præcedente, lis, quæ ei data est, ultetius procedere à judice non conceditur. Rei autem procurator vel defensor, etiam sub gestorum testificatione factus, in ipso litis limine *judicatum* [18] *solvi* satisdationem in omnibus causis præstare cogitur. Dat. IX. Kal. Novemb. CC. Conss. 294.

12 IV. *Inst.* XI. II. *D.* VIII. IX. XI. & VII. *D.* IX. & XXXIX. *D.* I. II. III. & XLVI. *D.* VI. VII. & *Paul. l. sent.* 11. Satisdant actor, reus, eorumque procuratores: actor de lite persequenda & expensis litis, & decima litis si fuerit subveniri, id ut observaretur in Gallia, ostendi in Authentica *generaliter l.* 25. *ff. de Episc. & Cler.* Reus præsens satisdat judicio sisti §. 2. *inst. de satisd.* vid. *Wurmf. 1. pract. 10. observ.* 1. Procurator actoris & rei satisdat quoque, ut ℣. dicetur. 13 Procurator datus ab actore apud acta, non satisdat ratam rem dominum habiturum, sed si datus ab absente, & de ejus mandato dubitatur, *l.* 1. *ff. de procur.* §. 3. *inst. de satisd.* satisdabit rem ratam. vid. *Oldend. class.* 1. *act.* 7. de satisdatione procuratoris actoris, vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 10. *obs.* 1. 14 Procurator præsentis non cavet de rato.

15 Mutatio procuratoris clandestina nocet adversario. 16 Al. *esse, dominus noluerit:* sed recte subauditur. *Russard. Charond.* 17 Procurator actoris tenetur cavere de defendendo in causa reconventionis, *l.* 15. *in fin. ff. de procur. Bart.* & merito, cum in ea partes rei sustineat.

18 Procurator rei satisdat de judicato sol vendo. *l.* 46. §. 2. *ff. de procur.* De cujus actionis formula vid. *Oldendorp. class.* 1. *act.* 7. & *ff. judicatum solvi.* §. 4. §. 5. *Inst. de satisdat.* De satisdatione procuratoris rei, vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 3.

TIT. LVIII.

DE FORMULIS [19] ET IMPETRATIONIBUS [20] ACTIONUM [21] SUBLATIS.

De formulis

I. Imp. CONSTANTINUS A. Marcellino Præsidi Phœniciæ.

CUris formulæ [22] aucupatione syllabarum insidiantes cunctorum actibus radicitus amputentur. Dat. X. Kal. Febr. CONSTANTIO III. & CONSTANTE II. AA. Conss. 342.

De Impetratione *actionis.*

II. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Hiero P. P.

NUlli prorsus non [23] impetratæ actionis in majore vel minore judicio agenti opponatur exceptio, si aptam rei, & proposito negotio competentem eam esse constiterit. Dat. X. Kalend. Maji, FELICE, & TAURO Conss. 428.

19 *L.* 1. ℣. *cod.* vid. *authorem ad Herennium lib.* 1. Causa cadebat, qui non quemadmodum oportet elegisset. Erant autem formulæ omnium rerum apud veteres. *Cic. pro Roscio Comædo.*

20 *L.* 2. ℣. *cod.*

21 Id est, de formulis in actionibus usitatis sublatis. Sunt etiam scrupulosæ hujusmodi solennitates in stipulationibus.

§ 1. *Instit. de verb. oblig.* donationibus. *l. ult.* ℣. *de donat.* arbitriis: *l.* 4. *in fin. ff. de arbit.* testamentis. *l.* 15. ℣. *de Testament.* bonorum possessionibus. *l. ult.* ℣. *de bon. possess.* denunciationibus. *l. si quis. C. Th. de denuntiationib.* interdictis. *l. ult.* ℣. *de interdict.* adoptionibus. *l.* 2. *in fin.* ℣. *de adopt* & emancipationibus. *l. ult.* ℣. *de emancip.* sublatæ. 22 Non tamen actiones sunt sublatæ. *l.* 2. ℣. *cod.* Aliud enim actio, aliud actionis formula. Illa ad agendi substantiam, hæc ad formam, & quidem verbalem, eamque scrupulosam nimis refertur. 23 Ita ut hodie actiones ex legibus & edictis nobis ipso jure competant, etiam si non postulentur.

TIT. LIX.

DE JUREJURANDO PROPTER [24] CALUMNIAM DANDO. [25]

De probationibus. 1. *De quæstionibus.*

I. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

IN omnibus causis, sive propter literas fuerit apud te certatum, sive propter instrumenta, sive propter quicquam aliud, in quo necessitas probationis incumbit: sancimus non [26] aliter easdem probationes præstare compelli, nisi prius qui eas exposcit, juramentum de calumnia præstiterit, *Quod non causa differendi hujusmodi proponit allegationes:* nam sacramenti timore [27] contentiosa [28] litigantium [29] instantia compescitur. §. 1. Ne autem perperam in quæstionem [30] fervorum quidam venientes, sui animi crudelitatem exerceant, non aliter concedi eis, qui quæstionem servorum exposcunt, ad hoc venire, vel a judicibus audiri, nisi prius tactis [31] sacrosanctis scripturis deponant, *quod non odio servorum, vel propter offensas coheredum ad hoc veniunt: sed quia aliter* [32] *rerum hereditariarum veritatem exquirere vel ostendere non possunt.* Dat. XII. Kal. Octob. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

In AUTHENT. de his qui ingred. ad ap. §. fin. col. 5. tit. 4. al. tit. 11. seu Nov. 49. cap. 3.

HOc sacramentum hodie remittitur, *cum in nullo juret nihil se calumniose in toto negotio exigere.*

De litigatoribus & patronis causarum. Quid *jurandum.* 1. *Ubi jurandum.* 2. *De administrantibus res alienas.* Quid *jurandum. De aliis juramentis.* 3. *De absente.* 4. *De sacramento non remittendo.* 5. *Si mandatum esse non constet.* 6. *Si actor.* 7. *Vel reus jurare noluerit.* 8. *De utilitate & usu hujus legis.* 9. *De litibus tempore hujus legis latæ pendentibus vel futuris.*

II. Idem A. Joanni P. P.

CUm [&] judices [33] non [34] aliter causas dirimere concesserimus, nisi sacrosanctis [35] Euangeliis propositis & patronos [36] causarum in omni orbe terrarum (qui [37] Romano imperio suppositus est) prius jurare, & ita perferre causas disposuerimus: necessarium duximus præsentem legem ponere, per quam sancimus in omnibus litibus quæ fuerint post [38] præsentem legem inchoatæ, non aliter neque [39] actorem neque fugientem [40] in primordio litis exercere certamina, nisi post narrationem [41] & responsionem [42], antequam utriusque partis advocati sacramentum legitimum præstent, ipsæ principales personæ subeant jusjurandum: Et actor quidem juret, *Non calumniandi animo [litem se] movisse, sed existimando bonam causam habere:* Reus autem non aliter suis allegationibus utatur, nisi prius & ipse juraverit, *Quod putam* [43] *se bona instantia uti, ad reluctandum pervenerit:* & postea [44] utriusque partis viros disertissimos advocatos ([secundum] quod jam dispositum est à nobis) juramentum præstare, sacrosanctis [45] videlicet Euangeliis ante judicem positis. §. 1. Sin autem vel dignitas vel sexus personæ non concesserit eam ad judicem pervenire, in domo [46] litigatoris sacramentum procedere: altera videlicet parte vel procuratore ejus præsente.

Quid *jurandum.*

In AUTHENT. De his qui ingred. ad appell. §. fin. col. 5. tit. 4. al. 11. seu Novell. 49. cap. 3.

IN *isto juramento adjiciendum est*, Nullam in tota lite exacturum probationem, nisi quam pro veritate putat quis necessario esse exhibendam: *ne sæpius juretur in causa.*

Ubi & coram quibus jurandum.

In AUTHENT. ut litigantes jurent. §. 1. col. 9. tit. 7. al. 5. seu Novell. 124. cap. 1.

PRincipales personæ, *vel illæ, ad quas negotium in medio migraverit, coram judicibus jurent*, Quod nihil penitus causa patrocinii judicibus vel alii cuicunque personæ pro hac causa dederint, vel promiserint, vel postea dabunt, vel per se, vel per aliam mediam personam: *exceptis his, quæ proprio advocatis pro patrocinio præstant, aliisque personis, quibus nostræ leges dari disponunt.* §. 1. *Sed si in sacro consistorio lites vel consultationes intromittantur, sub præsentia sacri Senatus prædictum jusjurandum præstetur.* §. 2. *Sed si qui litigantium ad judicem venire nequiunt: prædictum jusjurandum præstent coram officio ab administrantibus directis ad eos cum adversa parte.* §. 3. *Mulier honestæ vitæ absente adversario juret coram officialibus.* §. 4. *Sed si partes in alio loco abesse contingat, vel una earum absens fuerit, juret sub gestu monumentorum apud judicem provinciæ vel apud defensorem locorum.* §. 5. *Si quis autem litigantium prædictum jusjurandum præstare noluerit: per sententiam judicis actor casum actionis, reus condemnationem sustineat.* §. 6. *Tutores & curatores in causis quas agunt, prædictum jusjurandum præstabunt.*

§. 2. Quod observari oportet, & si [47] tutores, vel curatores, vel aliæ [48] quædam sint personæ, quæ administrationem alienarum rerum auctoritate legitima gerunt. Convenit enim & ipsos jurejurando affici [49]: *Quia ipsi causam scientes, ita ad eam perveniunt:* neque enim pupillus [50], neque adultus, vel aliæ hujusmodi personæ: sed ipsi, qui pro eis tutelam, vel curam, vel aliam legitimam gerunt administrationem, scire [51] possunt causam, & ita ad judicium pervenire: eo quod ex animi sui scientia [52] jurent. Et licet veræ causæ natura alia forsitan est: tamen quod [53] quisque credit, & existimat, hoc est jurandum. Omnibus aliis juramentis, quæ vel ex præteritis descendunt legibus, vel à nobis disposita sunt, in sua firmitate duraturis. §. 3. Sin autem adfuerit [54] alterutra pars, & per procuratorem causa ejus agitetur: non ante licentiam habeat actor litem exercendam suo procuratori mandare, nisi prius actis intervenientibus in [55] provincia, in qua degit, sacramentum calumniæ subeat. Similique modo si reus abfuerit, & forsitan per *judicatum solvi* stipulationem procuratorem ordinaverit, vel defensor [56] pro eo intervenerit: & ipse vel præsente actore per se, vel per [57] instructum procuratorem [58], vel etiam absente eo (si hoc judex perspexerit) inter acta juramentum præstet, quod reum dare antea dispositum est. §. 4. Sed quia veremur, ne forsitan quidam collu-

26 *L.* 9 ℣. *de reb. cred. l. ult.* ℣. *de sportul. commissis. l.* 34. §. 7. *l.* 37. *ff. de jurejur. l.* 11. §. *pen. ff. rer. amot.*

27 Cur inventum juramentum calumniæ.

28 Hic colligunt in causis voluntariæ jurisdictionis, puta cum agitur de impetrando privilegio, vel impetranda dispensatione hoc juramentum locum non habere.

29 Demus judicem ex officio aliquid facere, num (quasi litigans) jurabit de calumnia? non jurabit: Cur? cum inquirit ex officio non litigat. *Bald.*

30 Qui servos in quæstionem petit, jurat de calumnia: sed & aliis se probationibus destituit. *Tormenta* probationum reliquarum subsidia sunt. ℣. *cod. l. ult.* ℣. *de quæstionib.*

31 Qui ita jurat, corporaliter jurat.

32 Quæstio non exposcitur, nisi desperatis aliis probationibus.

33 Judices non admittunt litigatorum causas, nisi prius litigatores juraverint.

34 *Nov.* 90. *c. ult. in fin.*

35 *L.* 13. §. 4. ℣. *th. prox.* 7. *Eclog.* 8. *ex tit.* 14. 16.

36 Advocatus munere suo fungi non potest, antequam juret.

37 Leges imperatoriæ non obligant extraneos. dixi *l.* 1. ℣. *de summa Trinit.*

38 Leges dant formam futuris negotiis. *l.* 7. ℣. *de legibus.*

39 Jurare de calumnia principales ipsæ personæ tenentur. vid. *Socin. reg.* 207.

40 Id est, reum, qui ut sæpius judicium solet defugere. *l.* 5. ℣. *de arbitris.* ob id fugieus dictus.

41 Petitio actoris, reique responsum, præcedere solet exactionem juramenti. Quid hujusmodi omissio vitiatne processum? vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 71. *n.* 7. 8. 32. Potest remitti? parentibus & patronis remitti potest. vid. *Forner. 2. select.* 4. *Cujac.* 9. *obs.* 37. *l.* 34. §. 4. *ff. de jurejur.* Aliis ita remitti non potest, quin judices officio possint exigere. *Bald. hic*, vid. §. 4. ℣. *cod.*

42 Id est, litis contestationem.

43 Confessio de credulitate æque præjudicat, ac confessio de veritate, vid. *Socin. reg.* 68.

44 Nota ordinem jurandi. Priore loco, actor, secundo reus: tertio advocati juraut

45 *In pr.* ℣. *cod.*

46 *Nov.* 123. *c.* 7. 124. *c.* 1. *verf.* 5. *autem.* De denunciationibus ad domum, vid. *Cujac.* 7. *obs.* 15. vid. *Nov.* 124. *c.* 1. *l.* 15. *ff. de jurejur.*

47 *Nov.* 124. *c.* 2. *verf. In causis.* Legitimi administratores jurare debent de calumnia. 48 Etiam procuratores ex officio dati & fisci. *Gayl.* 1. *obs.* 89. 49 Sic Suetonius in Caligula, *cap.* 15. *circa med.* ut omnibus juramentis adfieerentur: ubi tamen vulgo legitur *adjceretur.* 50 Pupilli justæ ignorantia præsumitur. Sciens non præsumitur pejerare aut fallere. *l.* 26. *ff. de jurejur.* Nihil posse scire intelligitur. *l. ult. ff. de jur. & fact.* Hinc colligit Bald. Personam in qua nulla est discretio juris & facti, non jurare de calumnia: & tamen admitti ad testimonium, quod in eo ferendo non exigatur scientia juris, sed facti, quæ sensu corporali illi innotescit. 51 *L.* 7. ℣. *de in integ. restit.* 52 Sui sententia, *Cujac.* 12. *obs* 21. & ita sunt locuti Veteres. *Livius* 22. *Cic. 1. in Scad. & 3. offic. Gell.* 4. *cap. ult.* 1. 3. §. 2. *in fin. ff. de testib.* 53 Et ita qui jurat potest excusari à perjurio, si id juraverit, quod credderit. Juramentum de calumnia est crudelitatis: de cujus forma utitata in quibusdam Germaniæ locis, vide *Wurmser.* 1. *pract.* 14. *obs.* 8. 54 *Nov.* 124. *cap.* 1. 55 Jurari alibi potest de calumnia, quam in foro, in quo litigat reus, id est, actor de calumnia jurare potest eo loco sui domicilii, non in foro judicis apud quem experitur. 56 Quid si sit conjuncta persona? quid si ignoretur ubi reus vivat? curator bonis dabitur juraturus de calumnia. *Excl l.* 17. *ff. ex quibus causis major.* vide *Bald. hic.* 57 Dixi superius de hac re. 58 An jurare de calumnia domini procurator possit, vide quæ notavi *l.* 34. §. 3. *ff. de jurejurand.* Utique jurare posse hic ostenditur, & est exemplum apud Livium decimo tertio. Demus principalem seu dominum jurasse de calumnia, an iterum procurator de calumnia jurare cogitur? hoc interpretes volunt: eo tamen casu tantum, quo procuratoris confessio & contumacia noceret domino. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 5. *observ.* 8. Quid? hæredi potestne deferri juramentum calumniæ? vid. *l.* 12. *in princ.* ℣. *de reb. credit.*

collusione aliqua utentes, remittere [1] videantur inter se hujusmodi sacramentum, & ex prædicta dissimulatione nostram sanctionem deludant: sancimus, omnes judices, licet ex compromisso [2] cognoscant, vigorem suum exercentes (quia non pro commodo privatorum, sed pro [3] communi utilitate præsentem legem posuimus) minime [4] pati tale sacramentum remitti; sed omnimodo hoc & ab actore, & a fug.ente exigi: ne paulatim videatur hujusmodi res defraudari, & sacramentum vel principalium personarum, vel advocatorum ex quacumque parte mutilari. §. 5. Hoc etiam huic legi addendum esse censemus: ut si quis pro alio litem movere [5] voluerit, & nullo mandato prolato, sed per fidejussionem ratam rem dominum habiturum, suam personam firmaverit: ne vel ex hac machinatione lex circumscribi videatur, sancimus, si quid tale in posterum emerserit (sive pro una persona quis litem movere voluerit, sive pro aliquo corpore [6], vel vico vel alia universitate) fidejussionem quidem [7] solitam præstare: litem autem ulterius [8] minime procedere, nisi intra à judice statuendum tempus faciat personas principales [9] sacramentum subire, vel præsente adversario, si hoc maluerit, vel pro eo agente, vel [10] penitus altera parte cessante, inter acta apud defensorem locorum hujusmodi sacramentum [calumniæ,] vel ab ipso pro quo agitur, vel [à] plurima [11] parte vel idonea universitatis procedat. §. 6. Quod si actor noluerit sacramentum calumniæ subire, & hoc legitime fuerit approbatum [12]: non liceat ei penitus ad litem pervenire, sed [13] cadat ab instituta actione, quasi [14] improbus litigator, & tristitia [15] judicum ei cum summa interminatione occurrat, & à judicio cum quam longissime expellat. §. 7. Sin autem reus hoc sacramentum subire recusaverit, in his capitulis quæ narratione comprehensa sunt, pro [16] confesso habeatur, & liceat judici sententiam proferre, quemadmodum ei ipsa rei qualitas suggesserit. §. 8. Sic enim non lites solum, sed etiam calumniatores minuentur: sic pro judicibus putabunt sese homines in sacratis [17] sisti. Si enim & ipsæ principales litigantium partes per juramentum lites exerceant, & causarum patroni præbeant sacramentum, & ipsi [18] judices propositis sacrosanctis scripturis tam totius causæ faciant examinationem, quam suum proferant arbitrium: quid aliud, nisi pro hominibus Deum in omnibus causis judicem esse credendum est? Antiqua itaque calumnia [19] quiescente, & ejus ambagibus, constitutio nostra dilucida & compendiosa in terris clareat omnibus, & sit maximum dirimendarum [20] causarum remedium. §. 9. Sed prædictum sacramentum in litibus quidem, quæ necdum sunt inchoatæ præstari volumus in ipso [21] litis primordio. Sin autem causæ adhuc pendentes invemantur: vel post litem contestatam, & post solitas judiciales cautelas jam præstitas: si quidem præsto fuerit utraque persona, & in eadem civitate vel in territorio ejus moratur: & in his litibus sacramentum locum habere, & in primo post hanc legem ingressu cum compelli jusjurandum præstare. †. Sin autem una pars adfuerit, ne videatur propter absentiam personæ lis differri, & aliquod contrarium eveniat nostro proposito, & quod pro [22] compendio litium introductum est [protinus] hoc in adversariam figuram transformetur: jubemus præsentem quidem personam omnimodo dare sacramentum, absenti autem in pendentibus duntaxat litibus (secundum quod prædictum est) hoc concedi. Sin autem utraque principalis persona abfuerit, ne diutius lites protelentur, etiam sine datione sacramenti lites pendentes suo decurrant termine. P. P. IV. Kal. Auguſt. JUSTINIANO A. IV. & PAULINO V. C. CONSS. 534.

1 Juramentum calumniæ utrum remitti possit, vid. *Gayd.* 1. *obſ.* 84.

2 Coram compromissario judice juratur de calumnia.

3 Quod ad communem utilitatem immediate pertinet ac refertur, pactis privatorum remitti non potest.

4 Juramentum de calumnia non est remittendum, dixi superius de hac quæstione. adde *Farner.* 2. *Jesuit.* 4. Ferrariensis tamen putat remitti, & partem allegare, hoc est dicere posse se simplici dicto adversarii stare velle. *Ferrariens. in forma libelli de opposit. contra teſtes in verbis, & non juravit.* 9.

5 Id est, agere.

6 Procurator admittitur ad jurandum de rato in causa privatorum, sed & in causa corporum, vicorum, universitatum. 7 Id est, de rato. 8 Id est, ultra litis contestationem. 9 §. 3. *ſ. eod.* 10 Actor jurare potest de calumnia: vel eo præsente vel absente: ut & absente vel præsente ejus procuratore, vel apud acta. 11 Et in privatorum & universitatum causis jurandum est de calumnia. vid. *l. ultim. ff. D. ad municipal.*

12 Juramentum calumniæ non committi ipso jure hinc colligunt. vide *Gaillum 5. obſerv.* 86.

13 Pœnam actoris nolentis jurare de calumnia observa. 14 Actor nolens jurare de calumnia, præsumitur improbus litigator. 15 Id est, severitas. 16 Reus juramentum calumniæ recusans, habetur pro confesso. *l.* 38. *ff. de jurejurand. &* §. 1. *Inſtit. de pœna temere litigant.*

17 Judicia cum recte procedunt, æquitatis delubra cum depravantur, foveæ fallaces & exscetæ *Ammian.* 30.

18 *In princip. ſ. eodem.*

19 Id est, calumniæ actionem: de qua *Inſtit. de pœna temere litigantium.* §. *utriusque.*

20 Jurandum maximum remedium expediendarum litium. *l. 1. ff. de juregur. Paul.* 2. *ſent.* 1. §. 1.

21 Juramentum de calumnia in ipso litis primordio præstandum.

22 Ut litium compendia sint quærenda, ita eorum fugienda est compendinatio, sive dilatio.

23 Vid. quæ scripsi ad *l.* 15. *ff. de juresjur.*

3. Idem. *

PAteat omnibus nostram rempublicam procurantibus conventiculam seu conspirationem jurisjurandi religione, vel quoquo modo compositam, a nostra majestate prohiberi & detestari: Unde hujus rei fautores & socios ab omni publico honore sibi commisso infamiæ nota privamus: non habentibus autem ad ullum publici honoris gradum accedendi licentiam penitus amputamus.

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER TERTIUS.

TITULUS PRIMUS.
DE JUDICIIS. [1].

De ſtipulatione uſurarum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Clementi.

IUDICIO cœpto [2], usuraram [3] stipulatio non est perempta: Supersit igitur, ut debitorem ejus temporis quod [4] non est in judicium deductum convenire possis. P. P. Kal. April. ANTONINO II. & GETA. II. CONSS. 206.

Si ſapius tutelæ agatur.

II. Iidem AA. Valerio.

LIcet judice accepto [5], cum tutore tuo egisti, ipso [tamen] jure actio tutelæ sublata non est: & ideo si rursus eundem [6] judicem petieris, contra 7 utilem exceptionem rei judicatæ, si de specie [8], de qua agis, in judicio priore tractatum non esse allegas, non inutiliter replicatione doli mali uteris 9. P. P. VI. Kal. Januar. FAUSTINO & RUFO CONSS. 211.

Si quæſtio ſtatus bonorum diſceptationi concurrat.

III. Imp. ALEXAND. A. Faustinæ.

QUoties quæstio status [10] bonorum disceptationi concurrit: nihil prohibet, quo [11] magis apud [12] eum quoque, qui alioquin [13] super causa status cognoscere non possit, disceptatio terminetur. P. P. VI. Id. Februar. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De quæſtione evictionu omiſſa.

IV. Idem A. Popilio.

SI cum tibi pretium prædiorum à curatoribus comparatorum reputaretur [14], & instrumenta emptionis traderentur [15], quæstionem omissæ evictionis [16] non movisti: intelligis semel finitam litem instaurari non posse. P. P. Kal. Auguſt. MODESTO & PROCLO CONSS. 229.

De Judice delegato.

V. Imp. GORD. A. Marcello.

A Judice [17] judex delegatus [18], judicis dandi potestatem non habet [19]: cum ipse judiciario munere fungatur [20]: nisi a Principe judex datus fuerit. P. P. IV. Non. Septemb. ULPIO & PONTIANO CONSS. 239.

Quid ſit judici per ſe, vel per Conſiliarios expediendum.

In AUTHENT. ut defun. seu fun. cor. non injur. à cred. §. illud col. 5. tit. 15. al. 13. seu Novell. 60. cap. 2.

AD hæc, ſi adminiſtrator ſit, & publicum occupationibus impediatur, litem apud ſe agitandam ſaltem in conteſtatione audiat: & rurſus in medio ſemel, & in fine omnia etiam quæ ſunt examinata, conſequenter audiat, & ſic ferat ſententiam & appellationem, ſi fiat, ſuſcipiat: cætera licet expediri per conſiliarios. Item judex appellationu rem per ſe audiat. Delegatus autem omnino per ſe litem una cum conſiliariis examinet. Sed ſi contra hoc factum fuerit, graves pœnæ ſequentur: nam Adminiſtratores & delegati viginti librarum auri multam præſtabunt: Conſiliarii, ſi quidem advocati ſint, ab advocatione expellentur: ſi vero non ſint, ſed cingulum habeant: cingulo privabuntur, & decem libras auri præſtabunt.

De ſervis.

VI. Idem A. Juniæ.

SErvus [21] in judicio interesse [22] non [23] potest: nec si condemnatio aliqua in personam ejus facta sit, quod statutum est, subsistit. Dat. XV. Kalend. Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Contra ſervum detentorem rei pignori obligatæ non poteſt agi ex perſona domini ſui defuncti, ſed miſſio in bonorum poſſeſſionem petenda eſt.

VII. Impp. DIOCLET & MAXIM. AA. & CC. Hyrinæ.

CUm [24] debitoris tui servum tibi pignoris jure obligatum, bona domini sui quondam rebus humanis exempti tenere profi-

1 Seu cognitionibus judicum datorum a magistratu vel Principe, 5. *ff.* 1. & 2. *C. Theod.* 18. & 7. *Synopſ. Baſil.* 1. & 2. *Decret.* 1. & 2. *Sext.* 1. & 2. *Clem* 1. & 2. *Extravagant.*

2 Stricti juris sc. finge usuras stipulanti promissas: & ita concilia hanc *l. cum l.* 13. *in fin. ff. de uſur.* Cæterum judicium cœptum dicitur interdum lite contestata, interdum sola citatione.

3 Lite contestata usuræ currunt. *l.* 35. *ff. de uſur.* Sortis obligatione (adde & præteritarum usurarum) in judicium deducta, pœna crescit. *l.* 99. *de verb. oblig.*

4 Petitio sortis non impedit cursum usurarum pendente judicio *Bald.* Usuræ quæ pendente judicio emergunt, si non eodem judicio vel a principio litis petitæ sint, alio judicio sunt petendæ. 5 Judex acceptus delegatus ab ordinario. *l.* 5. *ſ. eod.* 15. *ff. de rejudic. Zaſ.* non ordinarius, ut vult Odofredus. 6 Causæ continentia non est dividenda. *l.* 16. *ſ. eod.* Quæri potest quemadmodum hic ad eundem judicem sit eundum, cum constet judicasse, atque ita officio suo jam functum esse. *l.* 42. *ff. de rejudic.* Aliter hic species nobis est fingenda: Datus enim hic judex fuit generaliter ad finiendam tutelæ actionem: unicam autem tantum ejus speciem hic definit ac decidit, ideoque officium ejus non extinctum. *l.* 43. *ff. de recept. arbitr.* 7 Contra utilem exceptionem datur replicatio doli. 8 Si petitio generalis, prosecutio specialis sit, & postea sententia generaliter feratur, ea utique restringitur ad prosecuta & allegata tantum, non ad ea quæ in judicium non deducta fuerint. adde *l.* 3. *ſ. de tranſact. l.* 43. *ff. de arbitris.* 9 Nisi cum generaliter petisses, de una tantum specie probaveris. *l.* 29. *ſ. de tranſact.* nisi id quod nunc petis contineatur principali, ut sunt fructus, usuræ, & evictiones. *l.* 4. *ſ. eod.*

10 Si quæstio status in controversiam motam incideris, neglecta principali causa status priori loco cognoscitur. *l.* 6. *ſ. de ord. cogn.* 11 Id est, quo minus. *Azo & Gloſſ. interlinearis, Cujac. ad l.* 7 §. 2. *ff. pro emptore.* 12 Qui de re aliqua principaliter non potest cognoscere, si incidenter ea movebitur, de ea cognoscet. 13 A contrario collige, eundem judicem quæstionis principalis judicem esse causæ & emergentis seu incidentis. *Bald.* 14 Dum illi rationem tutelæ tibi redderent: possunt enim tutores & curatores contrario judicio tutelæ pupillis suis reputare, quod eorum nomine impenderint. *l.* 1. §. 4. *ff. de contraria.* 15 Sensus est, pupillum curatori suo litem movisse, curatorem ei reputasse pretium fundi comparati, eamque emptionem ut probaret, instrumenta emptionis in judicium protulisse: mox Popilium sententia judicis damnatum, eam impensam curatoris agnoscere, curatorem emptionis instrumenta Popilio tradidisse: finita mox lite, Popilio fundum evictum fuisse venditorem non solvendo, mox adversus curatorem egisse. eo scil. nomine, quod cum supradictum fundum emeret, cautionem omisisset e victionis: Curator hujusmodi negligentiam nunquam sibi reputatam fuisse à Popilio, vel in ipso judicio, vel cum ei instrumenta emptionis traderentur, negat. Contendit itaque hoc negotium & sententia judicis, & spontaneo Popilii consensu finitum: semel finitam litem non instaurari. Quo jure pro curatore judicatum est. Quo jure, inquies, cum minor adversus rem judicatam restituatur si se deceptum læsumve probaverit. *ſ. adverſus rem judicatam.* & minores juris ignoratione decepti restituantur. *l.* 2. *ſ. de jur. & fact. ignor.* Zasius res ea movit *hic num.* 4. ut diceret minorem esse restituendum: cui non illibenter accedo, nisi dicas, Popilium jam majorem viginti quinque annis curatoris judicium dictasse.

16 Evictio est de appendicibus & appendix venditionis. Qui de principali egit omisso accessorio, si postea in sententia nulla accessorii fiet mentio, accessorium intelligitur remissum, & ita finitum, ut postea ejus nomine quæstio moveri non possit.

17 Jurisdictionem habente, id est, magistratu. *Livius* 3. & *ſ. de juriſdict.*

18 Pedaneus judex delegatus à judice non à Principe judicem dare non potest. *l. ult. ff. de off. ejus cui mandata. l.* 5 *ff. de juriſd.* Cur tam varie? Principis delegatus habet apparitores proprios, & adsessores, ad instar magistratus: quod cæteri delegati non habent. vide *Nov.* 60. *c.* 2. *Cujac.* 12. *obſerv.* 1. adde *Hartmannum* 2. *pract.* 1. *obſ.* 8.

19 Imo habet, ut legatus proconsulis. *l.* 12. §. 1. *ff. eod. l.* 12. *ff. de off. proconſ.* solve, Speciale est in proconsule. *Accurſ.*

Bald. Zaſ. hic. An perpetuo verum est a delegato judice non subdelegari? *Zaſius ait hic n.* 15. idque ita verum esse, ut ne quidem in causis necessarii impedimenti, vel post litis contestationem, vel partium consensu subdelegare possit. 20 Loco alterius scil. non proprio. *l.* 3. *ff. de off. ejus cui mandat.* Quod proprium non habemus dare alteri non possumus, At proconsulis legatus nihil proprii habet. *l.* 13. *ff. de off. proconſ.* & tamen subdelegat. *l.* 12. *d. tit.* solve, In legato proconsulis vestigia quædam sunt magistratus, ex quo lex ita censuit ac voluit, ut mandare suam jurisdictionem, & subdelegare possit. Ideoque proconsul dicitur propriam jurisdictionem legatis dare. *l.* 4. *ff. de off. ejus cui mandat.* lex illa conciliari ita potest cum *l.* 13. *ff. de off. proconſ.* ut sit sensus: Legatus proconsulis subdelegare potest: quia jurisdictionem habet, qua uti potest quasi jure proprio: quod non ex authoritate ipsius proconsulis, *d. l.* 13. sed legis id ita statuentis ac volentis dependet. Itaque propriam non habet, si conditionem proconsulis spectaveris: habet propriam, si legis vim ac potestatem consideraveris, cui id ita constituere licet. Deinde cum dicimus: Propriam jurisdictionem à proconsule legato conferri, ne intelligas eam conferri in individuo, quam habet proconsul (alioquin ea data nihil apud eum remaneret) sed eandem in specie: ut semper sit ea propria legati: eaque quasi jure proprio uti possit, non voluntate ipsius proconsulis, sed vi ac potestate legis id ita statuentis. 21 Servus non litigat, nec facta in eum condemnatio subsistit. *Synopſ. Baſil.* 7. *tit.* 6. *cap. περὶ δίκων* 6. & 5. *Harmen.* 14. §. 7. 22 Sisti tamen potest judicio. *l.* 81. *ff. de verb. oblig.* 23 *L.* 13. *ff. ſi quis cautionibus. l.* 107. *de regul. jur.* 24 Si bona debitoris tui defuncti ab ejusdem servo occupantur, non debes illum servum convenire, *ut hic:* & *l.* 6. *ſ. eod.* sed hæredes defuncti, aut quemvis hominem causam hereditatis defendentem. Quod si neque heres sit, neque curator aliquis bonorum, potes à judice petere, ut te ex officio suo in possessionem bonorum defuncti immittat. unde colligunt possessionem ex primo decreto peti posse, & obtineri sine aliqua citatione contra hereditatem jacentem, vel bona vacantia: ex secundo vero decreto quo jus dominii constituitur, non posse, nisi curatore bonis dato. *ff. de curat. bon. dando.*

profitearis, adversus eum dari tibi actiones contra jus postulas: si quidem inter [1] servum & liberum consistere nullum [possit] judicium. Ad possessionem itaque pignorum magis officio judicis venire te convenit, quam illicita postulare. S. xv. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De æquitate & stricto jure.

VIII. Impp. Constant. & Licin. AA. ad Dionysium.

PLacuit [2], in omnibus [3] rebus præcipuam [4] esse [5] justitiæ æquitatisque [6], quam [7] strícti [8] juris [9] rationem. Dat. Id. Maji, Volusiano, & Anniano Conss.

De re plene inquirenda, & de partibus interrogandis.

IX. Imp. Const. A. ad Maximum.

JUdices [10] oportet imprimis rei qualitatem plena [11] inquisitione discutere [12], & tunc utramque partem sæpius interrogare [13], *Numquid novi addere desideret:* cum hoc ipsum ad alterutram partem proficiat, sive definienda causa per judicem, sive ad majorem potestatem referenda sit. Dat. II. Id Januar. *Sirmii*, Licinio V. & Crispo Conss. 318.

De allegationibus & dilationibus.

In Authent. ut cum de appell. cog. §. sed & hoc col. 8. tit. 16. al. 11. seu Nov. 115. cap. 2.

JUbemus: *ut, si quando una pars allegationibus suis renunciaverit, alia vero pars se habere aliquid quod proponat, dixerit, Judex negotii modum omnibus eam partem, quæ utitur dilatione, compellat intra triginta dies, postquam altera pars allegationibus renuntiaverit, quicquid velit sine aliqua intermissione proponere. Quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam superandam alius mensis indulgeatur a judice. Si vero adhuc distulerit, alterius mensis dilatio ei præbeatur: Ita ut si usque ad prædictos tres menses suas non proposuerit allegationes, causæ cognitor non amplius expectans, sententiam omnibus modis legibus & moribus consonantem proferat: vel, si noluerit, referat: ne litigatoribus male tractantibus liceat causarum exitus ultra protrahere.*

De causæ continentia non dividenda.

X. Idem A. ad Severum Præfectum urbi

NUlli [14] prorsus audientia præbeatur, qui causæ continentiam [15] dividet [16], & ex beneficii prærogativa id quod in uno eodemque judicio poterat terminari, apud diversos judices voluerit ventilare: pœna ex officio Judicis imminente ei; qui contra hanc supplicaverit sanctionem; atque alium super possessione [17], alium super principali [18] quæstione Judicem postulaverit. Dat. III. Kal. Aug. Paulino & Juliano Conss. 325.

Ut Judex leges non verba Principis attendat.

XI. [19] Græcæ hujus constitutionis argumentum ex indice Basilicorum & Theod. Hermopolita.

Τῆς ἀκολουθίας τῶ νόμων ὁ δικαστὴς φροντιζέτω, μὴ τοῖς ῥήμασι τῶν νόμων ῥηθεῖσι πρὸς βασιλέως προσέχων.

SUbtilitatem [20] legum judex curæ [21] habeat: non autem, his, quæ præter jus dicta, vel prolata sunt ab Imperatore attendens.

De dilationibus. 1. De recusatione judicis.

Ϛ'. Αὐτοκράτωρ Ζήνων. *

XII. [22] Imp. Zeno. *

ΠΑντες οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ θεῖοι δικασταὶ σπουδαίως τὰς δίκας τερματίζειν καὶ τὰς δικαζομένων πολλάκις τῷ προσφόρῳ δίκῃ προσελθεῖν μὴ διὰ ἀναγκαίαν αἰτίαν ὑπερτιθεῖν, προσίστω τῷ βασιλεῖ, τὴν ὀφείλουσαν ἀναμάθειν βοήθειαν.

OMnes [23] magistratus & divini judices compendiose lites decidant: & si quis litigantium crebro competentem judicem adiens, sine justa causa differatur, adeat principem, auxilium ab eo expectans.

§. α'. Εἰ δέ τις ἀκροατὴς τῆς δικαστοῦ ἢ δικαστὴν δόλῳ τοῦ προσπάρξεως, ἐνθείας προσελθόντως ἑτέρῳ τούτου δικαστῇ. Εἰ δὲ μὴ δόλῳ προσκαιρεῖν ὀφθήσεται μὴ προσκαρτερῶν, δικαστὴς ἕτερον ἢ σπουδαστὴς μὴ αἰτείσθω, παρ' ἑνὶ δὲ δικαστῇ τὸ πᾶν κινείσθω τῷ ὑποθέσεως· κἂν ἀπόστοφορ τῶτον ἐπί τινι δίκῃ κεφαλαίῳ, ἐξ οἰκείας ὕψος ἐπὶ τὸ προσφορᾶν οὐτὸ προσπεμπτέον. Δεύτερον γάρ τις ἢ πλέον αἰτιασάμενον, κἂν ὁπότε δευτέρας αἰτίας κατὰ τὸ διπλάσιον κατηγόρῃ ζημίας, καὶ ἐξωμοσίας ὁπότε δευτέρας τοιαύτης παρὰ τῷ προτέρῳ κινήσῃ δίκαιον. Dat. *

§. 1. Sin recusat quis judicem bona fide ante litis contestationem, judex alius ei ex divina aditione dabitur: Quod si & juste recusare [24] videbitur, post contestationem judex alius aut conjudex ne [25] petatur: apud unum enim judicem omne moveatur causæ negotium: & si incompetens ille super aliquo videatur causæ capitulo: ex propria sententia ad competentem judicem illud capitulum remittatur. Secundo enim aut sæpius conventus seu expertus quis, & ex secunda causa in duplum reponet damnum, & sine fidejussoribus, aut ejeratione ex secunda conventione apud primum intendet judicem.

De litibus triennio finiendis, De eremodicio, & de sumptibus litis.

XIII. Imp. Justin. Juliano P. P.

PRoperandum [26] nobis visum est, ne lites fiant pene immortales [27], & vitæ hominum modum excedant, (cum criminales quidem causas jam nostra lex [28] biennio concluserit: & pecuniariæ causæ frequentiores [29] sunt, & sæpe ipse materiam [30] criminibus creare noscuntur) præsentem legem super his per orbem terrarum, nullis locorum vel temporum angustiis coarctandam ponere. §. 1. Censemus itaque omnes lites super pecuniis, quantæcunque quantitatis, sive super conditionibus, sive super jure civitatum, sive privatorum fuerint illatæ, sive super possessione, vel dominio, vel hypotheca, seu super servitutibus, vel pro aliis quibuscunque causis, pro quibus hominibus inter se litigandum est, (exceptis tantummodo causis, quæ ad jus fiscale [31] pertinent, vel quæ ad publicas respiciunt functiones) non ultra triennii [32] metas post litem contestatam esse protrahendas: sed omnes judices sive in hac alma Urbe, sive in provinciis majorem seu minorem peragant administrationem, sive in Magistratibus positi vel ex aula nostra dati, vel à nostris proceribus delegati: non esse eis concedendum ulterius lites, quam triennii spatio, extendere. Hoc etenim judicialis magis esse potestatis, nemo est qui ignoret: Nam si ipsi noluerint, nullus tam audax inventur, qui possit invito [33] Judice litem protelare. §. 2. Et si quidem pars actoris cessaverit, quatenus multiplici dilatione reus fatigetur, & triennii metæ post [34] litem contestatam jam propè in [35] finem veniant, ut semestre tempus tantum ei superfit: licentia erit judici [36] per executores negotii actorem requirere, & parte fugiente [37] ex una [38] parte actoris absentiam incusante [39], & judicibus omnimodo suas aures hujusmodi quæstionibus reserantibus: & si per [40] tres vices hoc fuerit subsecutum, decem [41] dierum spatio per unumquemque [42] introitum [43] destinato, & nec ira pars actoris fuerit inventa, & neque per se, neque per [44] procuratorem instructum pervenerit: tunc judicem negotii acta [45] apud se confecta conspicere [censemus.] Et si quidem nihil sufficiens actitatum est, ex quo possit termino causæ certa fieri conjectura, volumus non solum partem fugientem [46] ab observatione judicii relaxare, sed etiam in omnes expensas quæ consueto modo circa lites expenduntur, eum condemnare, vera quantitate earum sacramento fugientis manifestanda, & omni cautela, quam super lite reus exposuit, reddenda: quæ & si remanserit, viribus evacuabitur. Sin autem ex gestis apud te habitis [47], parte actoris minime inventa, possit invenire viam, qua manifestum ei fiat, quid statuendum sit, etiam absente [48] actore, si eum meliorem causam habere perspexerit, pro eo ferre sententiam non moretur, & præsentem [49] reum absenti actori condemnare, expensis tantummodo litis, quas reus legitime se expendisse juraverit, condemnatione excipiendis, quia hanc pœnam [50] actori, & meliorem causam habenti propter solam absentiæ contumaciam [51] imponimus: nullo penitus ei regressu ad eandem litem conservando. Sed actor contumax cadat omnino de lite, si reus absolvatur. Sin vero aliqua condemnatio contra reum pro absente actore proferatur, quam forsitan non sufficientem sibi actor putaverit fugitivus [52], nullo modo iterum eandem litem resuscitare [53] concedimus. Et hæc quidem pœna actori fiat imposita. §. 3. Sin autem *reus* abfuerit, & similis [54] ejus processerit requisitio [55], quemadmodum pro persona actoris diximus, etiam absente eo eremodicium [56] contrahatur, & judex (secundum quod veteribus legibus cautum est) ex una [57] parte cum omni subtilitate causam requirat: & si obnoxius fuerit inventus, etiam [58] contra absentem promere condemnationem non cesset, quæ ad effectum [59] perducatur; & per res [60] & facultates [26] Causæ criminales biennio finiendæ; pecuniariæ vero cujuscunque fuerint quantitatis à quacunque persona, in quacunque causa (exceptis duntaxat causa fisci publicarumque functionum, solo triennio ab omnibus judicibus quicunque fuerint finiendæ. *Syn. Basil. 7. tit. 6. cap.* 3. Goth. Vide Cujac. *observ. lib. 9. cap. 22.* Rævard. *lib. 4. Variar. cap. 14.* Vall. *de reb. dub. tract. 15.*

Ans.

[27] Litium immortalitas vituperata. *l. 4. §. 1. ff. de allen. jud. mutand. caus. l. 21. in fin. ff. de reb. cred. l. 1. §. 10. ff. de operis novi.* adde *Nov. 17. pr.* Litigant. *de pœna temere*

[28] Instantia causarum criminalium non durat ultra biennium *l. 3. J. ut intra cert. temp. crim. q. lib. 9.*

[29] Pecuniariæ causæ criminalibus frequentiores.

[30] Pecuniariæ lites sæpe in criminales degenerant.

[31] Causæ fiscales & pertinentes ad publica munera intra sex menses à lite contestata finiendæ. vid. *l. ult. J. de jure fisci.*

[32] Lites civiles (quæ tamen non pertinent ad fiscum, & publicas functiones, *J. eod.* & ad legata fidei commissa, & libertates. sunt enim tales causæ intra annum finiendæ. *Nov. 1. cap. 4. ubi* vide *Cujacium.*) triennio finiendæ, ut hic; quod & Manuelis Comneni Novella quadam confirmatum est. De triennio vide *Cujac. cap. 22. de præscript.* Hoc tempus legitimum appellatur *in l. 32. in fin. ff. eod.* Ubique gentium inveterato ab omnibus seculis morbo, lites diutius vivunt. Illud interim notandum, in Gallia sic instantiam peremi triennii spatio computando à die ultimi termini, *de la derniere procedure*, ut ab eo tempore nemo sit de litteris regiis litem possit prosequi. vid. Rebuff. *in*

proœm. constitut. gloss. num. 51. [33] Invito judice neutra pars litigantium litem prorogare potest. An judex post triennem sententiam ferre potest? non potest. Cur ita? triennio peremitur instantia: ea peremptæ cessat citatio. Si jus diceretur, hoc fieret sine citatione. Est autem sine citatione sententia nulla. Post peremptam igitur instantiam, sententia nulla est. vid *Oldendorp. cap. 8 de sent. & re judic.* [34] Tempus instantiæ incipit currere post litem contestatam. [35] Prope triennium esse dicitur quod a triennio solo semestri distat. Proximitas temporis hic semestri definitur. vide *Cujac. 17. obs. 4. in fin.* [36] Vide *Joffredum decis.* 333. [37] Uno litigatorum absente, litis persecutio continuanda ad alterius præsentis petitionem. [38] Μονομερῶς, vid. *Cujac. Nov 9.* [39] Hinc colligunt, judicem nunquam nisi ad initantiam partium procedere: quod nimis sane generale: judex enim plerumque ex officio procedit. Hinc etiam colligunt absentem non prius contumacem censeri, quam ejus absentia ab adversario præsente fuerit accusata. [40] Vid. *l. 8. J. quomodo & quando judex.* [41] *L. 69. ff. eod.* hodie triginta dierum ex *Nov. 112. cap. 3. in pr. vers. Si vero.* [42] Mos hic erat judiciorum, ut si litem cœptam pars una deseruisset, altera judicium ingrederetur ac postularet adversus absentem Edictum primum: quod impetratum denunciabatur absenti, dato ei termino decem dierum. Eo non comparente, secundum Edictum postulabatur, quod mox eidem absenti denunciabatur, additis rursus aliis decem diebus. Eo rursus non comparente, tertium Edictum postulabatur dari, quod absenti denuo denunciabatur (trinæ enim denunciationes fiebant, *J. eod. ibi, per tres vices addito decennio.* Eo non comparente, postulabatur Edictum quartum & peremptorium. Interdum tamen omisso quarto Edicto absens condemnabatur, *l. 2. 9. J. quomodo & quando judex.* & ita reddebatur Lis ἰρήμη, sive μονομερὴς δίκη. vid. *Cujac. 9. obser. 21.*

[43] *Introitus est*, quo præsens advarius absentem accusat, & de sumptibus litis quos interim fecit, conqueritur, atque deplorat, qui tertio fieri solebat. vid. *Cujac. d. loco.* [44] Absens non est, qui per procuratorem comparet. [45] Judex ex actis & allegatis judicare debet. An ex conscientia? dico in *l. illicitas 6. §. veritas 1. ff. de off. præsid.* [46] Pars fugiens, reus. Græcis ita φεύγων dicitur. Hinc Alcibiades, teste Æliano 13. dicebat, itultum esse reum, qui licet injuste accusatus sit, non fugiat, cum possit fugere. Item cuidam interroganti cur judicio patris diffideret: imo & matris inquit: fieri enim potest nonnunquam, ut errore inducta nigrum calculum pro albo inferat.

[47] Sensum hujus vers. vid. apud Fachin. *lib. 1. controv. cap. 40.* Ans. [48] Actor præsens absente reo interdum (puta quando actoris libellus est ineptus, aut non sufficientes ejus probationes) condemnari potest. Idque judicis officio, ut hic, & ita judex absentem potest non tantum absolvere ab observatione judicii, sed & præsentem condemnare in expensas. Expensas, inquam, quas reus se feciſſe juraverit. Porro quando absolutoria ab observatione judicii fieri debeat, vide Wurmserum *1. pract. 22. observ. 11. & tit. 24. observ. 14.* [49] Præsens reus interdum absenti condemnatur: id est, interdum causa potior est absentis, quam præsentis. Absens per contumaciam, si bonam causam habuerit, non ideo minus vincit. *l. 73. ff. eod.* [50] Pœnam absentis actoris observa. Quantumvis contingat secundum eum judicari, non tamen reus ei condemnatur in expensis: quinimo expensas factas à reo solvere tenetur: & ita hoc casu victor victo damnatur: & viatica sumptusque litis exsolvit. [51] In quam non incidit, qui culpa levi non dolo non comparuit. puta quia dum veniret ad judicem passus est interea se a ludentibus detineri, forte non male, quia animum judicii contemnendi non habuit. *Iaffredus decis.* 333. [52] Actor fugitivus, id est, absens & contumax. [53] Absenti contumaci nulla redintegrandæ sententiæ per appellationem ratio est. [54] Similis modus attenditur in reo, qui in actore. [55] Id est, trina denunciatio, per quam quis sit contumax. *l. 4. J. quomodo & quando judex.* [56] Eremodicium litis desertio. *§. 4. eod. l. 13. in princ. ff. judicatum solvi.* [57] In eremodiciis agitur causa μονομερῶς. [58] Absens indefensus, si malam causam habeat, præsenti condemnandus.

[59] Vana est sententia, quæ executione destituitur. [60] Sententia condemnatoria in bonis condemnati executioni mandari debet.

[1] *L. ult. J. de non alib. act.*

[2] VII. *Eclog. 3. ex tit. 6. cap. 8.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Anton. Augustin. *lib. 4. emend. cap. 8.* Duaren. *lib. 2. disputat. cap. 18.* Fachin. *lib. 1. controv. cap. 3.* Andr. Gail. *lib. 2. observ. 23. num. 26.* S. L.

[3] Imo non omnibus: non in legatis. *l. 69 ff. de leg. 3.* non in contractibus. *l. 1. §. 20. vers. Sed si scientes. ff. de exercitoria.* non in causis libertatis, (utcumque sint favorabiles) *l. 12. §. 1. ff. qui & à quibus.* non in sententiis aut judiciis. *l. 2. J. de legibus.* Nullo igitur casu. Imo in omnibus, sed quæ lege palam non sunt definita.

[4] Hinc æquitas vocatur summa ratio *in l. 43. in fin. ff. de relig.*

[5] Cui? num judicibus: si judicibus, an omnibus? dixi ad *l. 1. J. de legibus.*

[6] *L. 57. J. de Episcop. l. 90. ff. de reg. jur.* Æquitas justitia, *ut hic*, verum jus, germana justitia. Cicer. bona fides. *l. 29. §. 4. ff. mandat.* naturalis justitia. *l. 13. §. 7. ff. de excusat. tutorum*, humanitas, benignitas, æquum, bonum, bonum & æquum. *l. 1. ff. de justitia. l. 91. §. 3. ff. de verb. oblig.* δίκαιον, *Synopf. d. loco.* utilitas communis. *l. 51. §. 2. ff. ad l. Aquil.* τὸ ἴσιον; justum quidem, sed non semper scriptum, & ita opponitur justo legitimo ab Aristot. *5. Ethic. 10.* Æquitas rationem personarum habet. *l. 14. §. 6. ff. de relig.* educitur ex ipsarum rerum natura. *l. 14. §. 13. ff. de relig.* judici ante oculos esse debet. *l. 4. in fin. de eo quod certo.* unde religio judicantis dicitur. *l. 13. ff. de testib.* juris scripti duritiem, habita ratione circumstantiarum mitigat. Qua via? veluti si deprehendens, neque plus aut minus in facto esse quam in lege scripta dixeris, & scriptam legem facto conversio proprie convenire: si tamen legislatoris mentem, ipsamque facti controversiam attentius spectaveris. Hinc utique spectat ars boni & æqui. *l. 1. in princ. ff. de justitia & jure.* vera philosophia non simulata, quæ sui studiosos sacerdotes facit. *ibi* §. 1. De æquitate alibi etiam dixi ad *l. 21. ff. de interr. in jure fac.* obiter interea notandum est, originem æqui orti ex universali lege: quippe legillatores non omnes casus definiunt, sed eos qui plerunque accidunt. *Aristot. 5. Ethic. 8.* Decisio casus omissi in lege universali petenda, non ex ipsa lege, sed ex eo quod bonum & æquum diximus, ut æquitatem ipsam possimus appellare, scriptæ legis supplementum. 7 Æquitas δίκαιον: jus strictum, ἀκρίβεια. *Synopf. Basil. 6. tit. 3. ex tit. 6. cap. 8.* 8 Jus strictum *hic*, non est jus scriptum, sed juris scripti prædura & ab humanitatis regula aliena interpretatio: stricta ratio. *l. 43. in fin. ff. de relig.* jus summum Ciceroni, apices juris. *l. 29. §. 4. ff. mandati*: mera cognitio. *l. 14. §. 13. ff. de relig.* subtilitas verborum. *l. 20. in fin. ff. de reb. cred.* Opponitur æquitati (de qua supra dixi) ut homini politico & humano barbarus. ut spiritui littera dicitur & scrupulositas, nimiaque subtilitas. *l. 12. J. de injusto.* cavillatio, subtilitas juris. *l. 17. ff. de injusto.* authoritas juris scientiæ. *l. 91. §. 3. ff. de verb. oblig.* ratio disputandi. *l. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil. Synopf. d. loco.* summum jus summa injuria. *Terent. Heautontimor.* summum jus, summa crux. *Columella 1.* Eam ob causam Coriolanus in exilium missus, ut nimius exactor legum, *Hal. 8.* jus nimis scrupulosum, & ideo non admittendum. *l. 33. ff. de excusat. tutor.* subtilis ratio. *l. 51. in fin. ff. ad leg. Aquil.* subtilis regula & humanitas opponuntur in *l. 13. ff. de liber. & posthum.* 9 Imo strícti magis quam æquitatis. *d. l. 29. d. l. 20. d. l. 12. d. l. 17.* dixi supersius *& ad legem primam.* 10 Hæc lex interpolata ex *l. 1. C. Theod. eod. lib. 2. tit. 18.* 11 Hoc locum non habet in rebus minimi momenti, & aliis causis quæ moram non admittunt, ut alimentorum & similium. de quibus vide *Rebuff tom. 1. tract. de sentent. præjudicialibus seu provisionalibus.* 12 Id est, cuncta rimari. *l. judicantem. 1. C. Theod. lib. 2. tit. 18. quam vide. & cap judicantem ult. 330. quæst. 5.* 13 Ex officio, parte etiam non petente. vid. *l. 11. ff. de interrog. act.* 14 *L. 2. C. Theod. de judiciis. l. 2. tit. 18.* 15 *L. 2. J. eodem.* Ubi cœptum judicium, ibi finem accipere debet. *l. 30. ff. eod.* neque hodie in hujus, cras in alterius foro lis finienda. vide quæ notavi ad *l. 5. J. arbitrium tutelæ.* Goth. In hanc leg. vide Alciatum *paradox. lib. 2. cap. 5.* & quæ sit continentia causæ. Idem *Parerg. lib. 1. cap. 9. & cap. 61.* Cujac. *lib. 9 obs. cap. 10.* Menoch. *de Arbitr. Jud. cas. 371.* Afflict. *decis. 353.* S. L. 16 *L. 2. J. eod.* cur id fieri non oporteat, dixi ad *l. 1. ff. de quib. reb. ad eundem judic.* 17 Alia est enim proprietatis, alia possessionis causa, ut hic: in hac de crepta possessione: in illa de proprietate agitur: utraque in uno eodemque judicio debet cognosci. *Greg. 7. epist. 100.* & hæc prius quam illa. An & simul? Symmachus *1. cap.* refert ab imperatoribus constitutum, judices ad id non cogi: sed tamen, si velint de possessione cognoscentes posse etiam continuo, si casus tulerit, de proprietate cognoscere. qua de re plenius vide *Cujac. 2 observ. 35.* Superiori quæstioni subcontraria est ea, an pendente judicio petitorio agi possessorio liceat, & à rei vindicatione ad possessionis causam progredi? de qua vid. *l. 13. J. de rei vindic. l. 37. ff. de judiciis. Ilotom. quæst. 29.* 18 Causa principalis, id est, proprietatis. *l. 1. C. Theod. unde vi*, quæ & negotium principale. *l. 7. in fin. J. ad leg. Jul. de vi.* Cassiodor. *4. variar.* Si in causa momentaria (id est, possessionis) vel principali justitiam adesse cognoscet. vic. *Cujac. 5. obs. 19. in fin.* 19 Cujacius hanc legem restituit 9. *observ. 20.*

20 Interpretatio Contii: sententia hæc est, judices sequi jus strictum legum debere, at non ea quæ plerumque à Principe dicta prolatave αὐθαιρέτως, *præter jus Synopf. Basil. 7. tit. 6. c. 11.* vid. *l. si vindicari 20. J. de pœnis.* 21 *L. 3. J. de sententi. ex periculo. l. 20. J. de pœnis.* 22 Cujacius hanc legem restituit 9. *obs. 20.* exstat 7. *Syn. Basil. 6. cap. 12.* 23 Interpretatio Contii. 24 *Cap. 6. ff. de off. leg. lu 6. Novell. 53. cap. 3.* 25 Adde casum *l. ult. J. de in jus vocand.*

1 Demum res fugientis ac contumacis ultra ædificia territorium latis.

2 Sed evenerit, ut res victi, id est, judicio condemnati extra territorium judiciale sitæ sint, minor ad majorem (idem dicendum in æquali) referre sententiam solet: & ab eo petere, ut sententiam exequi velit. vide quæ not. ad *l. ult. ff. de jurisdict.* vide *l. 15. §. 1. ff. de re judic. l. 11. §. 1. ff. de reb. auct. judic.*

3 Petitum evicpe opponentem de suo jure, ac de suis hypothecis agentem. vide *l. 2. J. ne uxor pro marito.*

4 Victor in victi contumacis bonorum possessionem mitti solet. Latirantis bona possideri solent. *l. 2. §. 2. ff. quibus ex caus. in poss.*

5 Privatus possessione bonorum ex contumacia ea non recuperat obligatione fidejussoris & sumptuum, sed sola satisfactione: Quid si in ipsam rem facta est executio? nunquam auditur. vid. *Baldus. hic.*

6 Litis desertio fit tam ab actore quam à reo.

7 Id est, sacra scriptura. *l. 14. §. 1. J. eod.*

8 Litigatoris absentia Dei & judicis præsentia supleatur.

9 *L. 40. §. 1. ff. de pactis*, qui Græcis uno vocabulo ἐφέσεως appellatur, vide ἐφεσιβὰν διαδικασίαν judicium apppellationis.

10 Verus contumax non appellat. Quid si appellaverit? Judex appellationis de contumacia ipsi ejusque veritate cognoscet.

11 Hodie anni. *Nov. 112. in fin.*

12 Lis moritur, cum legitimis temporibus transactis perit: cum intra legitima tempora neglecta desertaque prorsus fuerit. *l. 18. §. 4. ff. de dolo: l. 3. §. 1. ff. quæ in fraud. l. 2. ff. judic. solvi.* è contrario lis vivere dicitur. *l. pen. in fin. J. de fide instrum.* Goth. Et vivere actio dicitur. *l. 3. J. de præscr. 30. vel 40. ann. l. 3. J. de temporib. & reparat. appellat.* S. L.

13 Μονομερῶς, §. 3. *J. eod.*

14 Victus victori expensas debet. vide *l. 4. J. de iudicibus & lit. expens. l. 78. §. 2. ff. de legat. 2.*

15 Judex qui hoc casu non condemnat victum in expensas, earum nomine victori tenetur.

16 Ultra judicium.

17 Vide Harmenopulum *initio operis q. quatuor 11. dist. 3.*

18 Pœnam judicis observa litem ultra biennium malitiosè producentis sive protrahentis. 19 In pœnis pecuniariis, gravius puniuntur potentiores: in corporalibus mitius. *l. 4. §. 1. ff. de incendio, ruina.*

20 §. 9. *J. eod.* de schola Palatinorum alibi dicam. 21 Id est, Palatinorum, de quibus alio dicemus loco. 22 Subrogatus iisdem conditionibus subrogati intelligitur, quæ principali sive anteccssori præscriptæ præfinitæque erant. 23 *L. 60. ff. eod.* 24 Pœnam advocati observa. cujus mora fit, quominus lis definiatur. 25 §. 8. *J. eod.* 26 *L. 8. §. 3. ff. de procuratoribus.*

27 Si propter salarium non solutum lis retardatur, judicis officio pars solvere compellitur.

28 Litigatores cogi possunt ad honorarium advocato præstandum. 29 Cujacius 12. *obs.* 21. notat ex hoc paragrapho, Plus petitionem tutoris & curatoris pupillis non nocere. 30 Hinc colligit Bald. bona tutoris & curatoris ad litem, tacite obligari. Tacitum itaque genus hypothecæ observa. 31 Id est, nullo modo. *Cujac. ad l. 7. §. 2. ff. pro emptore*: adde quæ scripsi ad *l. 2. §. 1. vi bonorum raptorum.* 32 Judicii tempora minoribus currunt, regressu in tutores & curatores suos dato. Iis non solvendo existentibus, restitui possunt. 33 In subsidium, minores possunt restitui in integrum. 34 *Synops. Basil. 6. cap. 14. & tit. 24. cap. 16.* adde *l. 2. J. de jurejur. propter calumn.* Accursius notat, Bulgarum hic derisum fuisse à suis auditoribus quod cum pridie viduam duxisset, manè consequente hanc legem, *Rem non novam*, cœpisset auditoribus suis publice legere.

35 Desuetæ leges, si sint optimæ, in usum revocandæ. 36 Id est, ante Caji Cæsaris tempora, qui sorte eligebantur, in singulis causis jusjurandum præstabant. vid. *Asconium & Ciceronem.*

37 *Calculus judicialis* est sententia definitiva.

cultates fugientis victori satisfiat: sive ipse judex ex sua jurisdictione hoc facere potest [1], sive per relationem [2] ad majorem judicem hoc referatur, & ex eo legitima via contra res contumacis aperiatur: nulla licentia ei, vel alii [3] personam ejus solam prætendenti concedenda contradicendi, cum in 4 possessionem hujusmodi ex causa actor mittitur: nec [5] si diversus ipse fuerit, & voluerit fidejussores dare, & possessionem recuperare, audiatur: in hujusmodi etenim casibus omnem ei contradictionem excludimus. §. 4. Cum autem eremodicium venditatur, sive [6] pro actore, sive pro reo: examinatio causæ sine ullo obstaculo celebretur. Cum enim terribiles [7] in medio proponuntur scripturæ, litigatoris absentia Dei præsentia repleatur [8]: nec pertimescat judex appellationis [9] obstaculum, cum ei qui contumaciter [10] abesse noscitur, nulla sit provocationis licentia: quod & in veteribus legibus esse statutum, manifestissimi juris est. §. 5. Hujusmodi autem sententia prope finem triennii [11] proferatur, pro quo & præsentem legem induximus. Si enim in anteriori tempore, in quo larga temporis superest dilatio, & spes absenti relicta fuerit revertendi, alterutra pars cessaverit; in sola expensarum datione, & absolutione forsitan præstetur pœnalis sententia: non autem tunc mors [12] litis, & condemnatio in absentem introducatur, quæ in his tantummodo casibus accidunt, in quibus triennii effluentis imminet formido.

§. 6. Sive autem alterutra [13] parte absente sive utraque præsente lis fuerit decisa: omnes judices, qui sub imperio nostro constituti sunt, sciant [victum] in [14] expensarum causa victori esse condemnandum, quantum pro solitis expensis litium juraverit: non ignorantes, quod, si hoc prætermiserint [15], ipsi de proprio hujusmodi pœnæ subjacebunt, & reddere eam parti læsæ coartabuntur. §. 7. Et hæc de alterutra parte litigantium contumaciter absente nobis statuere visum est, ad æquitatis rationem omnia corrigentibus. §. 8. Sin autem utraque parte imminente, & litem peragere cupiente, judex eam accipere noluerit, vel [16] propter amicitias, [vel inimicitias [17],] vel turpissimi lucri gratia, vel propter aliud quodpiam vitium, quod miserrimis animis hujusmodi judicum innasci potest, litem ipse ausus fuerit protelare [18], & propter hoc triennium fuerit transactum: judex, si quidem in magistratu positus est, vel in majori dignitate usque ad illustratus gradum, decem [19] libras auri privatis nostris largitionibus inferre per scholam [20] Palatinam compellctur: Sin autem judex minor fuerit, trium librarum auri multa plectetur per eandem [21] scholam exigenda, & nostro ærario applicanda: & eo removendo, alter judex in locum ejus subrogabitur [22] sub similis pœnæ formidine: his omnibus locum habentibus, cum unus judex unam causam ab initio peragit. †. Sin autem in medio [triennii,] vel morte [23] judicis, vel alia irrecusabili occasione judicium fuerit mutatum, tunc, si quidem ex triennio annale tempus, vel amplius restdet, in quo alius judex [ei] causæ imponitur, intra reliquum tempus causa finiatur. Sin autem minus, quam annale sit, tunc omne, quod deest, repleatur, ut non in minore [quam] perfecti anni tempore litem possit subrogatus judex tam discutere, quam terminare. §. 9. Illo proculdubio observando, ut si neque per alterutram litigantium partem, nec per judicem steterit, quominus lis suo marte decurrat, sed per patronos causarum: licentia detur judici, & eos [24] duarum librarum auri pœna afficere per scholam [25] Palatinam exigenda, & similiter publicis rationibus aggreganda: ipso videlicet judice in sua sententia hoc ipsum manifestante, *Quod per patronos causarum, vel fugientu, vel agentis dilatio facta est, vel per omnes, vel per quosdam ex his:* Necessitate advocatis imponenda, ex quo litem peragendam susceperint, eam usque ad terminum, (nisi lex vel justa [26] causa impediat) implere, ne ex eorum recusatione fiat causæ dilatio: honorariis [27] scilicet a clientibus, qui dare possunt, dissertissimis togatis omnimodo præstandis: & si cessaverint, per [28] executores negotiorum exigendis, ne per hujusmodi machinationem causæ merita protrahantur: nisi ipse litigator alium pro alio patronum eligere maluerit. §. 10. Hæc autem omnia in his omnibus à nobis cauta sunt, quibus perfectæ ætatis constitutis arbitrium suum pro omnibus causis sufficit. §. 11. Sin vero causæ, vel pupillorum, vel adultorum sint, vel aliorum sub cura agentium, masculorum, vel fœminarum: ut per tutores, vel curatores, vel actores, vel eorum procuratores agantur: & eorum desidia [29] triennium fuerit elapsum, & causa ceciderint, litem quidem nihilo [30] minus [31] suum habere vigorem: omnem autem jacturam, quæ ex hac causa oritur, ad tutores & curatores, aut eorum fidejussores, heredesque, & res [32] eorum, & ad omnes quorum in hac causa legitime interest, redundare. Sin autem non sufficiat pupillis, vel minoribus eorum substantia, tunc [33] in id, in quo fuerint detrimentum perpessi, placuit in integrum restitutionis auxilium eis superesse. Dat. VI. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De jurejurando à Judice. 1. vel ab advocatis præstando: & si advocatus juravit, vel patrocinari noluerit.

XIV. Idem A. Juliano P. F. P.

REm non [34] novam, neque insolitam aggredimur, sed antiquis quidem legislatoribus placitam: cum vero contempta [35] sit, non leve detrimentum causis inferentem: Cui enim non est cognitum, antiquos [36] judices non aliter judicialem calculum [37] accepisse, nisi prius sacramentum præstitissent, *Omnimodo sese cum veritate, & legum observatione judicium esse dispositurus?* Cum igitur, & viam non insuetam invenimus ambulandam: & anteriores leges nostræ, quæ de juramentis positæ sunt, non minimam suæ utilitatis experientiam litigantibus præbuerunt, & ideo ab omnibus merito colli audantur: ad hanc in perpetuum valiturum legem pervenimus, per quam sancimus, Omnes [38] judices, sive majores, sive minores, qui in administrationibus positi sunt, vel in hac Regia civitate, vel in orbe terrarum, qui nostris gubernaculis regitur, sive eos quibus nos audientiam committimus, vel qui à majoribus judicibus dantur, vel qui ex jurisdictione sua judicandi habent facultatem, vel qui ex recepto, id est, compromisso [39] (quod judicium imitatur) causas diriminendas suscipiunt, vel qui arbitrium peragunt, vel ex auctoritate sententiarum, & partium consensu electi sunt, & generaliter omnes [40] omnino judices Romani juris disceptatores, non aliter litium primordium accipere, nisi prius ante sedem judicialem sacrosanctæ deponantur scripturæ: & hæ permaneant non solum in principio litis, sed etiam in omnibus cognitionibus, usque ad ipsum terminum, & definitivæ sententiæ recitationem. Sic etenim attendentes ad sacrosanctas scripturas, & Dei præsentia conferati, ex majore præsidio lites diriment, sciturі, quod non [41] magis alios judicant, quam ipsi judicantur, cum etiam ipsis magis, quam partibus terribile judicium est: siquidem litigatores sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore [42] adhibito causas proferunt trutinandas. Et hoc quidem jusjurandum judiciale omnibus notum sit, & Romanis legibus optimum à nobis accedat incrementum, & ab omnibus judicibus observandum: &, si prætereatur, contemptoribus periculosum sit.

38 Ut omnes judices, quicunque tandem fuerint ab ipsius litis primordiis usque ad finem sententiæ, & in ipsa sententiæ recitatione, collocates ante se S. Evangelia, judicent. *Syn. d. loco.*

39 Compromissi, judicia imitantur. *l. 1. §. 32. §. 9. in fin. ff. de receptis arbitr.*

40 Judices quicunque illi sint) jurant propositi sacrof. Scripturis, *se litem dirempturos cum veritate*: jurant *in leges.*

41 Hue referri potest illud Senecæ *in Tyeste actu 3.* Quidquid à vobis minor expaveſcit, major hoc vobis dominus minatur. adde *Euang. Luc. cap. 6. vers. 37.*

42 Sic agendum cum homine, quasi Deus videat: Sic cum Deo loquendum, quasi homines videant. Seneca 10. *ep 10. 2 Paralipom. 19. vers. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Epist. Hist. ubi de Justitia. Demosth. orat. contra Aristocratem, ubi de Judicibus in se ocnlos defigentibus loquitur. Plautus in Rudente, ubi de falsa judicantibus. Pleonuntur lib. περὶ τῶν Suov ἐθνῶν. Pind. in Olymp. Harmen. præfat. operis*, adde *ex anthologia Gregorium poëtarum dissichon Luciani.*

43 Ut utriusque partis advocati in ipsa litis contestatione per sanctia Evangelia jurent: *se in clientis sui causa, nullam operam nullumque studium intermissuros & causam bonam existimare, nec falsi patrocinii sibi conscios esse. Quod si interim dum cognoscitur causa, causam improbaverint, ab ea desistant.* nec licentiam litigator habeat alterum patronum invitandi. *Syn. Basil. cod. cap. 14.* adde §. 1. *Instit. de pœna temere litigantium.*

44 Vid. *l. 1. in fin. J. de lit. contestat.*

45 Patroni causarum jurant de fide perferenda & omni integritate. adde *l. 2. §. de jurejur. propter calumn. §. 1. vers. utrinsque. Inst. de pœna temere litigantium.*

46 Quandocunque advocatus dicit se læsam habere conscientiam ex litis improbitate, potest a patrocinio desistere. *Bald.*

47 Melioribus contemptis, ad improbos non est refugiendum.

48 Reus è latibulis vel è fuga emergens integris omnibus, id est, bonis non venditis non recipitur aliter, quam si omnia damna actori restituerit, ac præterea satis dederit judicio sisti, cum de lite disceptatur plenissime. Nam summaria cognitio rem non definivit, litem non consummat.

In AUTHENT. de defens. Civit. §. Jusjurandum col. 3. tit 2. seu Nov. 15. cap. 1. & in authent. Jusjurandum quod præst. ab his §. pen. col. 2. tit. 3. Seu in jurejurando subjecto Novellæ 8.

HOdie *jurant* se facturos, secundum quod eis visum fuerit justius & melius, *exceptis defensoribus civitatum qui jurant*, Omnia secundum leges, & jura se facturos. §. 1. Patroni [43] autem causarum, qui utrique parti suum præstantes auxilium ingrediuntur, cum lis fuerit contestata, post narrationem propositam, & contradictionem objectam [44], in qualicunque judicio majore, vel minore, vel apud arbitros, sive ex compromisso, sive aliter datos, vel electos, sacrosanctis euangeliis tactis juramentum præstent, *Quod* [45] *omni quidem virtute sua omnique ope, quod verum & justum existimaverint, clientibus suis inferre procurabunt: nihil studii reliquentes, quod sibi possibile est: non autem credita sibi causa cognita, quod improba sit, vel penitus desperata, & ex mendacibus allegationibus composita, ipsi scientes prudenteque mala conscientia liti patrocinabuntur. sed & si certamine procedente aliquid tale sibi cognitum fuerit, a causa recedent* [46], *ab hujusmodi communione sese penitus separantes.*

†. Hocque subsecuto, nulla licentia concedatur spreto litigatori ad alterius advocati patrocinium convolare: ne melioribus [47] contemptis, improba advocatio subrogetur. †. Sin autem pluribus patronis adhibitis, & juramento ab omnibus præstito, quidam ex his causa procedente patrocinandum esse crediderint, quidam recusaverint: exeant quidem recusantes, volentes autem remaneant: causæ etenim terminus manifestare poterit, qui timidius, quique audacius judicium, vel reliquerunt, vel protulerunt: nec in hac parte litigatoribus danda licentia alios pro recusantibus subrogare. Dat. IV. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Si contumax postea appareat, & de impensis.

XV. Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, omnes judices (sive in hac florentissima civitate, sive in provinciis) si quando absens persona citata postea apparuerit, non aliter ei judicialem aditum revelare, sed omnem claudere ei judiciorum copiam, nisi [48] prius omnia damna restituat ex hujusmodi vitio adversariis ejus inflicta, sive circa ingressus litis, sive circa honoraria advocatorum, vel alias causas, quæ in judicio versantur: æstimatione judicis [49] quantitate eorum definienda, postquam juratum ab eo fuerit, qui fecit expensas: executoribus negotiorum modis omnibus dispositiones eorum adimplentibus: Sciturі judicibus nostris [& executoribus,] quod si hoc prætermiserint, ex sua substantia hujusmodi detrimentum læsis refarcire compellentur. †. Quod & in pedaneis judicibus observari censemus, licet non citati, sed requisiti litigatores mala conscientia abfuerint. Dat. X. Kal. Maji, LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

In AUTHENT. de Judic. §. oportet. col. 6. tit. 11. seu Nov. 82. cap. 10.

POst jusjurandum delatum & præstitum non licet judici amplius taxare. Sed & si hodie prius judex taxaverit, & ita secundum quantitatem à judice taxatam juratum fuerit: non habeat licentiam judex minus, quam juratum fuerit, condemnare. Sed si viderit judex neutrum litigatorum subdi debere rationi sumptuum propter negotii varietatem, sua sententia hoc declaret.

De recusatione judicis, & de appellatione.

XVI. Idem A. Juliano P. P.

APertissimi [50] juris est, licere litigatoribus judices delegatos [51], antequam lis inchoetur, recusare [52]: cum etiam ex generalibus formis [53] Sublimissimæ tuæ sedis statutum sit, necessitatem imponi judice recusato, partibus ad eligendos arbitros venire, & sub audientia eorum sua jura proponere. Licet enim ex imperiali numine judex delegatus est, tamen, quia sine [54] suspicione omnes lites procedere nobis cordi est, liceat ei qui suspectum [55] judicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium curratur, libello [56] recusationis ei [57] porrecto:

48 *Nov. 53. c. 4. in fin. ubi vide Cujac.* 49 Hodie actor. *Nov. 82. c. 10.* 50 Recusari potest judex ante litis contestationem: si absque ratione quis & injuste recusaverit, hoc est, post contestationem litis repelletur. *Syn. Basil. 7. tit 3. ex tit. 6. c. 2.* adde *l. 4. J. de jurisd.* 51 Aliud in ordinariis. Usus apud Gallos diversum obtinet. Possunt enim ordinarii recusari, vitata tamen calumnia: id enim multa pecuniaria & honoraria puniri solet apud eosdem Gallos, constitutione Francisci I. & Caroli IX. vid. *Papon. 2. Not. 2. c. des procureurs. ibi, dix septiesme.* 52 Recusari potest judex delegatus ante litis contestationem: postea, non potest. Litem enim contestantes, judicem adprobamus. *l. ult. J. de exceptionibus.* vid. *Hartmann. 2. præct. 1. obs. 11.* vid. *Eclog. 3. fol. 62. & ibidem tit. 8 fol. 86.*

53 Vid. *l. 2. J. de off. præf. prat. Orient.* 54 *L. 47. ff. eod.* 55 Recusari judex suspectus potest. De exceptionibus recusatoriis adversus judices, vid. Oldendorp. *cap 7. Enchiridii exceptionis 1.* Hartmannus tamen unicam tantum esse causam recusationis ait, quæ varias causas habeat: *dicto loco obs. 9.* quod interpretatione indiget: Obscurum est enim illud, *unica est causa ex variis causis insurgens.* De refutatione judicum vide plura apud *Cujac 9. obs. 10. & 23.* Hoc adde, causas recusationis attendi vel ex persona solius judicis, vel judicis ac unius litigatorum simul, vel ratione territorii, vel ratione causæ: de quibus vide *Papon. 2. Not. in princip.* 56 Recusatur judex libello, *ut hic.* vel apud acta. *l. ult. J. eod.* libello recusationis vel actis inserta causa. *l. 7. in fin. princip. ff. de liberali causa.* eaque legitima, non levi. vide *Hartmann. d. l. obs. 11.* Specialiter etiam causas exprimi usus obtinuit, *cap. Suspitionis. cap. cum speciali, ut lite non contestata.* Quid si recusatus sententiam dixit? nulla censebitur. vide Oldendorp. *cap 5. de sententiis, & ve judic.* Hartmann 1. *præct. 1. obs. 10.*

57 Non ut de causis recusationis cognoscat, sed ut judicialis munere abstineat: non enim ipse de causis recusationis suæ cognoscit, legitimæ sint necne, sed arbiter. vide Hartmann. 2. *observ. 1. observ. 13.* adde *l. ult. J. eodem.*

recto: cum post litem contestatam neque appellari [1] posse ante definitivam sententiam, jam statuerimus, neque recusari posse, ne [2] lites in infinitum extendantur: eodem [3] scilicet executore necessitatem [4] partibus per ordinarium judicem, & omne civile auxilium imponente, & arbitros eligere, & ad eos venire: & sic litem appetere [5], quasi arbitri fuerint ab imperiali culmine delegati. Quod, & si ab imperiali majestate judex delegatus non sit, sed ab alio culmine, obtinere censemus. Dat. v. Kal. Maji, *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

1 *L. 4. §. de jurisdict.* vid. *l. ult. §. de sent. & interloc.*

2 Nota rationem quare ab interlocutoria non appellatur.

3 In eo scil. *Hal.*

4 Recusatus delegatus, potest per se vel per ordinarium inimicare, ut eligantur arbitri.

5 *Al.* apparentes ab apparendo, unde apparitores ab apparere, *al.* apparare, *id est*, ordinare.

De Episcopo judici suspecto adjungendo.

Authent. ex Novell. 86. cap. 2.

In Authent. ut differentes judices audi. Interpellan. allegatio. §. si vero contigerit, col. 6. tit. 15. al. Col. 9. tit. 10. seu Nov. 86. cap. 2.

Si vero contigerit, aliquem subjectorum nostrorum in dubitationem habere judicem: jubemus sanctissimum Archiepiscopum, vel Episcopum locorum audire causam una cum clarissimo judice ὁ; ut ambo, aut per amicabilem [7] compositionem dissolvant quæ dubia sunt, aut per annotationem in scriptu factam, aut cognitionaliter judicent inter litigantes: ne provinciales recedentes à patria, ad longinqua trahantur examina. Si autem judex Episcopo parere noluerit: Princips scribat, qui de eo judice sumet vindictam.

6 Id est, præside.

7 Transactionis species est, arbitramentum, ut vocant.

De militaribus hominibus.

XVII. Idem A. Joanni P. F. P.

Certi juris est, quod concessa [8] est etiam militaribus hominibus judicandi facultas. Quid enim obstaculi est, homines, qui alicujus rei peritiam habent, de ea re judicare? cum sciamus, & militares magistratus, & omnes tales homines per usum [9] quotidianum jam esse approbatos: ut & audiant lites, easque dirimant, & pro sui [10], & legis scientia hujusmodi altercationibus finem imponant. Dat. Kalend. Novemb. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

8 *L. 6. §. de jurisd. omn. jud. & §. de off. milit. jud.* Milites possunt esse judices: ergo imperiti juris munere judicandi fungi possunt, dixi ad *l. 1. §. de adsess. & l. 1. §. de postulando.* adde Hotom. 26. *Illustr.*

9 Peritia usu & praxi comparatur.

10 Magis tamen ex legis conscientia quam sua judicare debet: legis conscientia secundum acta & probata. *l. 13. §. 2. vers. & si per. §. cod. l. 6. §. 1. ff. de off. præs.* vid. ad hunc locum Hotom. 26. *Illustr.*

De recusatione judicis.

XVIII. Idem A. Joanni P. P.

Cum specialis judex, sive ab Augusta fortuna, sive à judiciali culmine in aliqua provincia, in qua incusatus degit, datus est: & una pars suspectum [11] eum sibi esse dicit: ne forte absente persona judicis, & in alia civitate ejusdem provinciæ commorante, compellatur longo itinere emenso recusationis libellum ei [12] incusatus offerre: sancimus, si quidem præsto est Præses provinciæ in illa civitate, ubi de ea re dubitatur, licere ei qui suspectum sibi judicem esse dicit, ipsum Præsidem adire, & hoc facere in actis manifestum. Si autem non est moderator provinciæ in præfato loco: hæc eadem apud Defensorem locorum, vel Duumviros municipales gestis [13] apud eos habitis & celebrare, & judicem quidem eum recusare: illico [14] autem, [id est] intra triduum proximum, sine ulla dilatione, compelli [15] arbitrum, vel [16] arbitros eligere, & apud eos litigare: ne & datus judex removeatur, & alter non eligatur: electione videlicet arbitri, si variatum [17] inter partes fuerit, simili modo, vel Præsidis provinciæ, si adest, vel defensoris locorum, vel magistratuum municipii arbitrio dirimenda: & executore negotii, cui mandata est hujusmodi causæ examinatio [18], imminente: & statuta ab arbitris effectui mancipante, nisi fuerit provocatum [19]: tunc enim ipse, qui judicem antea dedit, qui suspectus visus est, appellatione trutinata, formam causæ imponat legitimam. Dat. Id. Novemb. Lampadio & Oreste Conss. 530.

11 Recusatione oblata, coguntur litigatores optare arbitros. Hujus generis arbitri, *juris arbitri* dicuntur: quo loco notandum est, Tres casus in jure expressos, quibus eliguntur juris arbitri. Primus casus est, *ut hic, & cap. suspicion. 39. de officio delegat. c. cum speciali. 61. de appellat.* Secundus, quoties ambigitur de revocatione literarum *c. pastoralis 53. de appell.* Tertius, de quo 11. *quæst. 1. c. clericum. 3.* adde *Gl. in c. statutum. 11. de rescriptis. in sexto*, vid. *Schenflum 1. Conclus. 49.*

12 Judicis recusatio fit coram ipso judice qui recusatur: aut eo absente, coram judice ad quem, aut eo absente, coram municipali. adde *Wurmser. 1. obs. 15.*

13 Suspectus judex recusatur per libellum, vel apud acta. adde *Cujac. 9. observ. 23.*

14 Fit *illico*, quod fit intra triduum. vid. *l. 3. §. de error. advoc.* De triduo v. Cujac. *c. 5. de præscr.*

15 Recusatione oblata, coguntur litigatores optare arbitros. Hujus generis arbitri, *juris arbitri* dicuntur: quo loco notandum est, Tres casus in jure expressos, quibus eliguntur juris arbitri. Primus casus est, *ut hic, & cap. suspicion. 39. de officio delegat. c. cum speciali. 61. de appellat.* Secundus, quoties ambigitur de revocatione literarum *c. pastoralis 53. de appell.* Tertius, de quo 11. *quæst. 1. c. clericum. 3.* adde *Gl. in c. statutum. 11. de rescriptis. in sexto*, vid. *Schenflum 1. Conclus. 49.*

16 Differt in eo jus civile à canonico. Canonico namque jure coguntur, partes eligere arbitros præcisè, id est, sine alternatione. *c. secundo requiris. 41. c. cum speciali. 61. de appellat. c. licet. de foro competente.*

17 Si variatur inter partes de eligendo arbitro, judex arbitrum dare potest. *l. 17. §. 6. ff. de arbitris.*

18 Exactio. *Hal.* ἐκδίκασμα. vid. *Cujac. cap. 9. observ. 23. in fin.*

19 Ad quem? si princeps vel prætor judicem recusatum dedit, recusati loco arbiter datur: à cujus sententia, Princeps vel prætor, id est, is qui dedit, appellabitur: potest enim ab arbitrio appellari. *l. 9. ff. qui satisd.*

Tit. II.

DE SPORTULIS [20], ET SUMPTIBUS IN DIVERSIS JUDICIIS FACIENDIS, ET DE EXECUTORIBUS LITIUM.

Ut exhibitus ab apparitore, cui traditus fuit, observetur.

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Potitum Vicarium.

Quisquis fuerit exhibitus [21] usque ad negotii terminum ab eo apparitore, cui primum traditus fuit, observari eum decernimus: Si qua præsumptione fuerit hæc mansuetudinis nostræ posthabita præceptio, primisc rinio, qui jussa temeraverit [22], quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. Kalend. Jul. *Mediolani*, Ausonio & Olybrio Conss. 379.

20 Id est, salariis, quæ conveniunt reus dat executoribus. Cur hæc salaria ita appellentur, vid. Budæum *ad l. si mutier 5. ff. de donat. inter vir.* Alciatum 3. *disp.* 17. Cujac. *hic. & l. 17. obs. cap. 12. l. 6. §. 1. ff. de decurionib. 7. Synopf. Basil. 4.* Ab iis præstandis fiscus est immunis; fiscus enim semper litigat gratis. *Julian. ad Nov. 17. cap. 3. & 21* & Episcopi. *Nov. 123. cap. 28.* & personæ tenuiores. *l. ult. §. de fruct. & lit. expens. Nov. 17. c. 3.*

21 Id est, ductus ad judicium.

22 Id est, qui alium ἐκδίωξαν, seu executorem dederit, *Synopf. Basilic. 7. tit. 4. c. περὶ ταξεωτῶν* 17.

23 Hæc constitutio ex Basilicis restituta à Cujac. 12. *obs. 22.*

24 Latina interpretatio.

25 Nota quantitatem sportularum. Cum hac constitutione convenit constitutio Attalarici apud Cassiodorum *lib. 9.* [

Qui [24] sacra pragmatica, aut edicta perferunt eorum qui gesturi sunt magistratum civilem, aut militarem, quindecim [25] solos aureos ex provincia referunto, & nihil amplius: quod si plus recipiant, quadruplum reddant, non valentes ad sui defensionem proponere, quod à volentibus id quod amplius est, acceperunt. Sed huc usque generalis est constitutio: Postea vero propriam definit pœnam contra Ducem Thebaidos, ad quem rescripta est, eos qui post hanc eundem adipiscentur magistratum, nisi à transgressoribus legis definitam exegerint pœnam.

Οἱ πὲ ἀφεσίγμενοι κομιζόντες τ μελλόντων ἄρχειν πανλίκλιῳ ἢ σφενδονικλίῳ ἄρχῳ, δεκαπέντε μόνης χρυσᾶς ὐκ τῆς ἐπαρχίας κομιζέσθωσαν. εἰ ὁ πωλέον λάβωσι, τὸ τέλεσμα ἀπὸν διδότωσαν, μὴ δυνάμενοι φεῦγ δόπολογίαν φερέτωσαν, ὡς παρ' ἐκόντων τὸ πέντιον εἰληφαζιν. Ἀλλ' ἄχρι τ τ ὐντεῦθα χρυσικὴ ἡ ἀφαίρεξις. λοιπὸν ὁ, ἰδιωτῶν ἀφέζῃ φέσιμον κ δωρὰς Θησαίδων, φεῦγ ὐν ἀνθεγράφῃ, κ τὰς μετ' αὐτὸν τῷ αὐτῷ ἀρχλῳ. ἀρχλῳ ὁμοίως ἄρχῳ, εἰ μὴ τὰς παραβαίνοντας τῶν νομοθεσίων τῶν ἀσεμμίλων ἀπειλὰς ποιῶν.

De executoribus removendis & puniendis.

III. Iidem AA. Juliano P. P.

[Omnibus] judicibus licentiam præstamus, (sive his, quibus à nostro numine lites mandantur, Illustribus vel Spectabilibus, vel Clarissimis, vel togatis fori cujuscunque Præfecturæ, vel aliis quibuscunque: vel his, qui ex nostris judicibus delegandas lites accipiunt) executores [26] si cessaverint, causas eis instructas offerre, & removere [27] ab executione eos, & alios idoneos supponere, vel etiam multis afficere: si quidem illustres sint judices, usque [28] ad sex solidorum summam: sin autem alii, usque ad tres tantummodo aureos: & ad judices, quorum interest, referre, quatenus militia exuti pœnas luant corporales. Nostris autem amplissimis judicibus licentia sit, & majores pœnas, & corporales [29] maculas executoribus imponere, si male fuerint circa lites versati: ut sciant, non esse causas à se deludendas, nec lucri gratia aliquod eis vitium imponendum. Dat. v. Kal. April. Lampadio & Oreste Conss. 530.

25 Executores duo singulis judicibus attributi erant. vid. *Cujac. ad Nov. 82. c. 7.*

27 Executor, ob negligentiam, officio suo potest privari.

28 Multæ dicendæ jus usque ad sex & tres solidos.

29 Executor delinquens, in officio corporali multa punitur à majore judice potest.

De insinuatione. De edendo. 1. De cautione, judicio sisti. De solatio ob editionem accipiendo.

IV. Imp. Justinianus.

Is [31] cui commissæ sunt publicæ aut privatæ commoditates (sententiæ, aut jussiones forte hoc loco) à principe, vel aliquo illustrissimorum magistratuum, conveniat quidem reum, & priusquam insinuet illi hujusmodi jussiones, (interdum enim oportet eas ignorari) neque consuetas sportulas accipiat ab ipso, neque exigat ipsum, nisi exemplum divinæ, aut maximæ jussionis ediderit ipse, ex qua commonuit ipsum. †. Si vero alterius cujuspiam magistratus publicam aut privatam præceptionem habet, aut Præsidis ejus loci, ne exigat conventum, neque consueta accipiat: nisi insinuaverit prius Præsidi provinciæ, ut inde possint assumere exemplum hi qui conventi sunt, & libellus eis edatur, aut inscriptio, in criminalibus. Si vero non observatis his conventionem obtulerit, aut consueta exegerit executor, liceat convento repellere eum.

Ὁ Ἐχέτω ἀρφὸν δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς χρείας παρ' βασιλέως ἢ ὡρίσθη πινὸς τ ἐνδόξοτάτων ἀρχόντων, ὑπομνησάτω μ τ ἐναγόμενον κ πρὶν ἐμφανίσαι αὐτῷ τὰς τοιαύτας κελεύσεις, ἰδ' ὅτε ὁ χρὴ ἀγωνίζεσθαι αὐτὰς, μήτε ὁ σωνηθείας λαμβανέτω παρ' αὐτ, μήτε ὑπολάβεζέτω αὐτὸν, εἰ μὴ τὸ ἴσον τ θείας ἢ μεζόνης κελεύσεως σιδῷ αὐτῷ, ἐξ ἧς ὑπέμιμνεν αὐτὸν. Εἰ ὁ ἄλλ πινὸς ἀρχοντ δημοσίων ἢ ἰδιωτικὴν φορτάξιν ἔχῃ, ἢ ὅ κ χάρεν ἀρχοντ· μὴ ὑπόβαζέτω τ ὐναγόμενον, μὴ ὁ σωνηθείας κομιζέσθω, εἰ μὴ ἐμφανίσῃ φέτερον τῷ ἄρχοντι τ ἐπαρχίας, ὅτι δώσας σκέψιν ὑπλαβὼν τὰς αἰτιαθείσας, κ βιβλίον αὐτοῖς ἐπιδοθέν, ἢ χαρτὶ ἐπὶ τ ἐγκλημάτων. Εἰ ὁ μὴ χρυσᾶν τύπων, ὑπομνησάτω φορτφόρῳ, ἢ σωνηθείας ἀπαιτεῖ ὁ ὑπόβασις· ἐξέτω τῷ ὐναγομένῳ λαθεῖν αὐτόν.

§. 1. Neque vero prætextu fidejussionum sine causa damno adficiantur provinciales ab exactoribus, vel pro constitutione procuratoris: sed si quidem immobilem possessionem habent, juratoriam emittant scripturam, si vero non habent, fidejussorem usque ad quinquaginta auri libras præstent indemnitatis gratia. †. Controversia autem orta de persona fidejussoris, vel de tenore juratoriæ cautionis: apud Episcopum civitatis, & Patrem & Ecdicum, seu defensorem, ea dirimatur, necessitatem habente exactore accipere idoneum ab illis judicatum fidejussorem, aut cautionem acceptam. Si vero ex divina jussione, aut maxima præceptione moveatur omnimodo ipsam personam abducere, nec ipsam fidejussori credere, tunc liceat ipsi non accipere fidejussorem, sed ducere personam sine damno, & cum omni moderatione. †. Deo vero amabilis locorum Episcopus, si permiserit conculcari legem, aut non minarus fuerit adversus transgressorem, & Dei offensionem incurrat, & imperialem experietur animi motum. Similiter vero & Præses provinciæ si negligat legem, & carebit magistratu, & publicatus in perpetuum relegabitur.

§. 2. Ne accipiant autem exactores, qui edunt libellos, aut inscriptiones & conventiones, aut instrumenta, ultra quam sequente constitutione permissum est solatii loco, aut, si transgressi fuerint, subjaceant ejus pœnis. V. ***. Dat. Kal. Jun. C. P. DN. Justiniano perp. A. III. Conss. 533.

31 Latina interpretatio.

§. α'. Μήτε ὁ φορφάσῃ ἐγγυῶν ἀλόγως ζημιούσθωσαν οἱ ὑπόλοιλεῖς ὡρίσθη τ πρακτήρων, ἢ ὑστέρησίν σιτολέως. ἀλλ' εἰ μ ἀχιν ἢν κῖσιν ἔχουσιν, ἐξωμοσίας σκηθείσωσαν χαμηρεῖον. Εἰ ὁ σὺκ ἔχουσιν, ἐγγυητὴν ἕως πεντηκονθ χρυσίς λιτρῶν παρεχέθωσαν ἀζήμιον. Α' μφιβολίας ὁ γνοσμένης ἐπὶ τ φορφάσι ἢ ἐγγυητ, ἢ ἐπὶ τ ὕφεσ ἢ ἐξωμοσίας παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ ἢ πόλεως, κ τῷ πολέι, κ τῷ σκήπῳ τῷ ἐπὶ τότε κελεύσω· ἀναγκλω ἔχοντ ἢ πρακτῆρ δεχέσθαι τὸν κελεύμενον ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν ἢ τ ἐξωμοσίας κομιζόμενον. Ε' αὐ ὁ σὺκ θείας κελεύσεως, ἢ μεζόνης φορτάξεως ἐπιλεγπεῖν πάντως τ πρόσωπον ἀναχαγεῖν, κ μὴ κωλυπιστέσαι αὐτὸ ἐγγυητὴ· τότε ἐξέτω αὐτῷ μὴ λαμβάνειν ἐγγυητὴν, ἀλλὰ λέγειν τὸ πρόσωπον ἀζήμιως, κα μ' πάσης φειδῆς. Ο' ὁ θεοφιλὴς τ τόπων ἐπίσκοπ, ἐὰν συλχωρήσῃ πυρφοβαθῆναι τ νόμον, ἢ μὴ μηνύσῃ κ ἢ ὀφθαίνοντ, κ τῷ Θεῷ φορσκρούσῃ, κ βασιλικῆς πειρεζήσῃ κινήσεως. Ο' μοίως ὁ κ ὁ ἄρχων τ ἐπαρχίας, εἰ ῥαθυμήσῃ ἢ νόμῳ, κ παυσ ἢ ὀφχῆς, κ δημοσθεὶς ἀλωνεκῶς ἐξοσζέτω.

§. β'. Μὴ λαμβανέτωσαν ὁ οἱ ἐπιδιδόντες τὰ βιβλία ἢ τὰς γραφὰς πρακτῆρες, κ τὰς σντυχίας, ἢ τὰ συμβόλαια, πεφαιτέρω τῆς δωρεᾶς τῇ μ' ταῦτα Δφτάξῃ παρομυθίας· ἢ παρακαίνοντες, ὑποκειέσθωσαν τοῖς ἐπιτιμίοις αὐτῆς. Dat. *

Tit. III.

DE PEDANEIS [32] JUDICIBUS.

De Procuratore Cæsaris.

1. Imp. Gordianus A. Vicariis.

Procuratori nostro non [33] vice Præfidis agenti, dandi judices inter privatas personas non competere facultatem, manifestum est: & ideo si (ut allegastis) inter privatas personas is, cujus meministis, arbitros dandos putavit: sententia ab eis prolata, nullo [34] jure subsistit. P. P. Kal. Febr. Attico & Prætextato Conss. 243.

In quibus causis possunt Præsides judices dare.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Vicariis.

Placet nobis, Præfides de his causis, in quibus, quod ipsi non possent cognoscere, antehac pedaneos judices dabant, notio-

32 *Pedanei judices* quasi plano pede aut stantes judicabant, non pro tribunali aut sedentes: imo collatitio aut fortuito scamno vel cespite. *Novell. 71. cap. 1.* unde & à Græcis χαμαδικασταὶ, dicuntur, & διαστατοὶ κληροῦσοι. Vide *Nov. 82. & ib. Cujac.* Pedanei singulæ causæ cognoscendæ à magistratibus delegabantur: cognitionem habuerunt, non jurisdictionem: *l. ult. §. ubi & apud quem cognit. restit.* adde *l. 5. in pr. ff. de re judicata, l. 99. ff. de verb. sign.* huiusmodi causas disceptabant. *l. ult. §. cod.*

33 Vid. *l. 23. §. 1. ff. de appell.*

34 Sententia ejus qui delegatus est ab incompetenti judice, ipso jure nulla est: facit *lex ult. in fin. ff. de jurisd.*

notionis suæ examen adhibere: ita tamen, ut, si vel propter occupationes publicas, vel propter causarum multitudinem omnia hujusmodi negotia non potuerint cognoscere, judices dandi habeant potestatem. Quod non ita accipi convenit, ut in his etiam causis, in quibus solebant ex officio suo cognoscere, dandi judices licentia eis permissa credatur. Quod usque adeo in Præsidum cognitione retinendum est, ut eorum judicia non diminuta videantur: dum tamen, & de ingenuitate [1], super qua poterant [2] etiam ante [3] cognoscere, & de libertinitate Præsides ipsi dijudicent [4]. Datum XV. Kal. August. CC. Conss. 294.

1 Adde *l.* 32. §. 7. *ff. de arbitris.*
2 *L.* 2. *J. de libris & eorum hib. l.* 9 *J. de reb. cred.*
3 Vid. Plinium *lib.* 10. *epist. ad Trajanum.*
4 Non pedanei: Ut hinc posis colligere, Pedaneos judices humilioribus litium esse judices. *i. ut. J. eod.* vid. tamen *l.* 6. *J. de reb. cred. l.* 1. *J. de liberis & eorum liber.*

Ut judex datus cognoscat, non ad judicium præsidale remittat. De appellatione.

III. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. & CC. ad Serapionem. 5

PLacet, ut judicibus, (si quos Gravitas tua disceptatores dederit) insinues, ut delegata sibi negotia lata sententia terminent: nec [6] in his causis, in quibus pronunciare debent, & possunt, facultatem sibi patere remittendi ad judicium Præsidale, cognoscant: maxime cum, & si judicatio alicui litigatorum parti injusta videatur, interponendæ provocationis potestas à sententia ex omni causa prolata libera litigatoribus tribuatur. Dat. VIII. Kal. April. *Antiochiæ*, CC. Conss. 294.

5 Præsidem.
6 Delegati causas sibi delegatas debent judicare, nec eas ad delegantem remittere.
7 Revocatione delegati non finitur instantia.
8 Morte delegati delegatio non finitur, sed ex eisdem actis per subrogatum judicatur.
9 Hos Consules non reperio in Fastis.
10 Facit *l.* 2. *in fin. C. eod.*

De judice subrogando.

IV. Iidem AA. & CC. Firmino.

PLacuit, quoties pedanei judices dati, post litem contestatam, vel ad aliud judicium necessario [7] diriguntur, vel publicæ utilitatis ratione in alias provincias proficiscuntur, vel diem [8] obierunt, atque his rationibus negotiis cæptis finis non potuit adhiberi; alium in locum eorum judicem tribui, qui negotium examinet: ne, hujusmodi casibus intervenientibus, impedimentum aliquod in persequendis litibus afferatur. Dat. X. Kal. Tiberio [9] & Maximo Conss.

7 Humiliora negotia, puta trecentorum aureorum, eaque Justinianus vult eos disceptare. *in ἐλάττωσι τῶν τριακοσίων χρυσῶν, ἢ τοσουτωνοσιοῦν*, comprehendit præcipua capita eorum, quæ dicuntur *εἰς τὸ ἔνκλημα καὶ δίκην*. nec cognoscunt plene, cognitionaliter, actis accurate diligenterque confectis, sed per annotationem tantum. vid. *Nov.* 82. *c.* 5. & *Cujac. ibid.* Goth. Confer *l. un. §. sed non potest. ff. de off. consul.* Jure Canonico indistincte, omnes causæ etiam majores trecentorum aureorum delegari possunt. *cap. pastoralis* 28. *De offic. & potest. jud. deleg.* Ans.

In quibus causis Præsides possunt judices dare.

V. Imp. Julianus A. Secundo P. P.

QUædam sunt negotia, in quibus superfluum est, Moderatorem expectare provinciæ: ideoque pedaneos judices (hoc est, qui [10] negotia humiliora [11] disceptant) constituendi damus Præsidibus potestatem. Dat. V. Kal. August. *Antiochiæ*, Mamertino & Nevita Conss. 362.

Constitutio Græca Zenonis de pedaneis judicibus, qua certum numerum pedaneorum judicum introducebat, quos διάτετας *vocabat, id est, (ut Latino vocabulo exprimam) arbitros. Sed non valde deploranda est ejus jactura, ut quam Justinianus in universum sustulerit, aliis duodecim pedaneis judicibus in Zenonianorum locum institutis.* Novell. 82. de judicibus. §. vetus. *Antonius Contius.*

10 Facit *l.* 2. *in fin. C. eod.*
11 Humiliora negotia, puta trecentorum aureorum, eaque Justinianus vult eos disceptare. *in ἐλάττωσι τῶν τριακοσίων χρυσῶν, ἢ τοσουτωνοσιοῦν*, comprehendit præcipua capita eorum, quæ dicuntur *εἰς τὸ ἔνκλημα καὶ δίκην*. nec cognoscunt plene, cognitionaliter, actis accurate diligenterque confectis, sed per annotationem tantum. vid. *Nov.* 82. *c.* 5. & *Cujac. ibid.* Goth. Confer *l. un. §. sed non potest. ff. de off. consul.* Jure Canonico indistincte, omnes causæ etiam majores trecentorum aureorum delegari possunt. *cap. pastoralis* 28. *De offic. & potest. jud. deleg.* Ans.

Tit. IV.

QUI PRO SUA JURISDICTIONE JUDICES DARE, DARIVE [12] POSSUNT.

Non potest delegari causa, quæ ad jurisdictionem delegantis non pertinet: & ille, cui delegatur, debet esse de jurisdictione delegantis. Bald.

I. Impp. Theod. & Valent. AA. Cyro P. P.

IN causarum delegationibus illud consultissime præcipimus observari, ut ita valeant, si [13] ad jurisdictionem pertineant delegantis. Quod si quis alienæ jurisdictionis causam crediderit delegandam, nec præcepto cognitorem datum patientiam [14] accommodare censemus. Et si contra leges obtemperaverit delegantis: omnia, quæ ab ea delegatione geruntur, ita pro [15] infectis haberi præcipimus, ac si ipsi, qui delegaverant, alienæ jurisdictionis judices resedissent: ut ne [16] appellandi quidem necessitas victis adversus eas sententias imponatur. [Hæc teneant,] nisi judices à [17] nobis specialiter delegantibus dati, aliis causas delegaverint judicandas: nam his delegantibus, nullo personarum causarumve habito tractatu, appellationum ad eos jure judicia remeabunt. Dat. XIII. Kal. Januar. Valentiniano A. & Anatolio Conss. 440.

12 Infamis potestne judex dari? non potest. *l.* 2. *ff. de senatorib. l.* 12. §. 2. *ff. de judiciis: cap. super eo de electione.* potest tamen esse arbiter. vid. Wurmser. 1. *pract. 1. obs.* 14. Goth. Ad hunc titulum vid. Menoch. *de arbitrar. jud. lib.* 1. *quæst.* 54. *num.* 17. & *seq. & quæst.* 37. *num.* 33. Cujac. *lib.* 1. *observ. cap.* 6. Marant. *de Ordin. judic.* 4. *part.* 5. *distinct. n.* 27. S. L.
13 Delegare quis ea tantum potest, quæ in sua jurisdictione habet.
14 Patientiam. *Cujac.* 1. *obs.* 6. Patientiam accommodare est obtemperare: & ita locutus est Cassiodor. 7. *formularum*, patientiam commodare, & Gellius 1. *c.* 13. culpa impatientiæ. 15 Delegatio facta ab incompetenti judice, est ipso jure nulla. 16 Et merito: appellationes enim remedia sunt adversus injustam sententiam. Sententia nulla, non est sententia. 17 Delegati à Principe possunt subdelegare. vid. *l.* 5. *ff. de judiciis.*

Tit. V.

NEQUIS IN SUA [18] CAUSA JUDICET, VEL JUS SIBI DICAT. [19]

Nemo est judex in propria causa. Bald.

I. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Gracchum Præfectum urbi.

GENERALI [20] lege decernimus, neminem sibi esse judicem, vel jus sibi [21] dicere debere: In re enim propria iniquum admodum est, alicui licentiam tribuere sententiæ. Dat. Kalend. Decemb. Valente VI. & Valentiniano II. AA. Conss. 378.

18 *C. Theod. eod. lib.* 2. *v.* 1. *Harm.* 4. §. 2. 3. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 3. *c.* 32. *l.* 10. *ff. de jurisdict. l.* 13. *ff. quod met. l. pen. ff. de arbitris. l.* 17. *ff. de judiciis l.* 1. §. 2. *ff. quod legat.* vel siiorum. *l.* 5. §. 6. *ff. de injuriis.* vid. Oldendorp. *c.* 6. *de sentent. & de rejud.*
19 Vel testimonium præbeat. *l.* 10. *J. de testib.* vid. ad hanc legem Socin. *reg.* 195. 20 *L. unic. C. Theod. eod.* 21 *L. ult.* §. 2. *in fin. J. ubi senatores.* atqui filius patri potest esse judex. *l.* 77. *ff. de judiciis.*

Ecquid igitur consilii subditis, aut civibus dabitur litigantibus adversus dominum, Rempublicam, Principem, Regem, Imperatorem? utique, potest qui superiorem non recognoscit, jus sibi dicere. *l.* 41. *ff. de hered. instit. l.* 3. *ff. de his quæ in test. deleg. Bart. hic: num.* 1. Roland. à Valle 1. *cons.* 29. *n.* 21. In Germania, Princeps imperii subditum convenire debet in Camera imperiali, non coram suis consiliariis: & e contrario, in eadem Camera à suis subditis conveniri potest: nisi probaverit hoc jus vel consuetudine, vel usu se habere, ut coram suis consiliariis conveniri debeat. Mynsing. 5. *obs.* 1. Jure Gallico, rex sibi jus non dicit, sed jus ei dicitur à Parlamentis. & ita nonnunquam causa cadit. Indulgentiæ nonnunquam ab eo indultæ rejiciuntur: Qua in re tantum abest, ut ejus majestati quidquam detrahatur, ut eo nomine securiorem eam faciat. vid. *Papon.* 2. *Not. c. division de l'ordre de plaider fol.* 23. Reliqui nobiles adversus suos vasallos litigant in auditorio suo per procuratorem. Volunt etiam interpretes, quemlibet posse sibi jus dicere in defectum judicis. *l.* 54. *J. de decurionib. l.* 10. §. 16. *ff. quæ in fraud.* vid. Hartmann. 2. *pract. 1. obs.* 1. Demus de re ipsa in ipso juris loco injuriam illatam judici, potestne jus in sua causa sibi dicere? posse putant eo casu. *l.* 15. §. 38. 39. *ff. de injuriis.* alias reus ad alios judices remittendus. de quibus vid. *Papon.* 2. *Not. c. division de l'ordre de plaider. fol.* 23.

22 Sententia lata contra pupillum indefensum, ipsb jure non tenet. *l.* 6. §. 5. *ff. de confessis.*

Tit. VI.

QUI LEGITIMAM PERSONAM [STANDI] IN JUDICIIS HABEANT, VEL NON.

De Pupillo.

I. Imp. Gordianus A. Candidæ.

SI, cum esses pupillaris [22] ætatis, sine tutoris auctoritate cum adversario tuo consistens, Præses provinciæ adversus te pronunciaverit: minime auctoritate judicati nititur quod statutum est. Dat. Id. Decemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De Pupillo & Adulto.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Gemachæ.

IN rebus, quæ privati judicii quæstionem habent, sicut pupillus tutore auctore & agere [23] & conveniri potest, ita adultus curatore consentiente litem, & intendere, & excipere debet. Datum IX. Kal. Jan. CC. Conss. 294.

22 Sententia lata contra pupillum indefensum, ipsb jure non tenet. *l.* 6. §. 5. *ff. de confessis.*
23 Alias, si pupillus aut minor verfabitur in judicio sine authoritate tutoris, aut curatoris, poterit adversus ejus personam excipi. vid. Oldendorp. *c.* 12. *Exhibendi exceptionem.* ubi tractat de exceptionibus adversus actorem. *Goth.* Jure Canonico minor in causis beneficialibus & matrimonialibus sine tutoris aut curatoris authoritate agere potest. *cap. ult. De judic. in* 6. *& cap.* 14. *ex parte, extr. de restit. spoliator.* Ans. Confer Viv. *lib.* 2. *Commun. opin.* 105. S. 1.

De momentanea possessione.

III. Impp. Honorius & Theodosius AA. Juliano II. Proconsuli Africæ.

MOmentaneæ [24] possessionis [25] actio exerceri potest per quamcumque [26] personam: Sub colore autem adipiscendæ possessionis obreptitia [27] petitio [28] alteri obesse non debet: maxime, cum absque conventione personæ legitimæ initiatum jurgium [29] videatur. Nihil autem opitulatur conventio [30] circa minorem habita, cum id [31] rectius circa [32] curatorem debuerit custodiri. Datum XI. Non. Martii. *Ravennæ*, Constantio & Constantino Conss. 414.

24 Momentariæ, *Hal.* momenti actio. *l. ult.* 4. *C. Theod. unde vi.* 21. Cur ita dicitur? vid. *l.* 8. *J. unde vi.* his adde *l.* 1. *in fin. J. si per vim.* 25 Aliud in causa proprietatis. Cur tam varie? favetur possessioni.
26 His verbis includuntur etiam inhabiles personæ. *Bald.* & ita *minor* legitimam personam stanti in judicio habet in causa momentaneæ possessionis. An id locum habet, si de recuperanda vel retinenda tantum, non de adipiscenda possessione egerit? Accursius ita putat. Cujus opinionem Imbertus non existimat receptam esse in parlamentis Galliæ. Imbert. *in Enchirid. in verbo, un mineur n'est point relevé.* 27 Puto id his obscuris verbis innui, Non si adversus minorem, absente ejus tutore adipisci possessionem possumus, continuo nobis licebit proprietatis quæstionem ei movere. Nam si summo jure, aut exactius rem totam volueris considerare, reperies causam etiam possessionis adversus illegitimam personam à se motam fuisse: puta adversus minorem indefensum. Nihil igitur proderit ita argumentari: Possessionem adversus minorem tutore destitutum potuisti adipisci: ergo & proprietatem. Nam utcunque possessionis causa momentanea sit, nec dilationem requirat, ejusque favor id elicere videtur, ut tibi liceat adversus minorem sine tutore agere, rectius tamen eam minori movisses, præsente curatore. 28 Id est, proprietatis actio. *Cujac. hic.* 29 Possessionis scil. 30 Id est, adeptio possessionis.
31 Interdictum de possessione motum. 32 Id est, adhibito, vocato, præsente minoris curatore.

Tit. VII.

UT NEMO INVITUS AGERE [33] VEL ACCUSARE COGATUR.

I. Imp. Diocles. A. Camerio.

INvitus [34] agere [35], vel accusare [36] nemo cogatur. Datum Id. Octobris, Carino II. & Numeriano Conss. 284.

33 *Invitus* nemo civiliter, vel criminaliter agere cogitur. *Synops. Basil* 7. *tit.* 18. *ex tit.* 19. *cap.* 4. vide tamen *l. diffamari* 5. *J. de ingen. manum.*
34 Vid. quæ de *invito* scripsi ad *l.* 69. *l.* 156. *ff. de reg. jur.* 35 *L.* 4. *J. de usur. pupill. l.* 20. *J. de pignor. & hypoth. l.* 5. *in fin. ff. de doli except.* agere tamen cogimur in casu legis 11. *J. mandati. l.* 2. *J. arbitr. tut. l.* 18. *l.* 24. *J. de admin. tut. l.* 2. *J. de his quib. ut indig. l.* 10. *J. de leg. hered. l.* 5. *J. de ingenuis. & Nov.* 112. *cap.* 3. *l.* 8. *ff. de negot.* 36 *L.* 19. *ff. de accusat.*

Tit. VIII.

DE ORDINE [37] JUDICIORUM.

Si testamentum ruptum dicatur, & de causa status.

I. Impp. Severus & Anton. AA. Marcellinæ, & aliis.

ADite Præfidem [38] provinciæ, & ruptum esse testamentum Fabii Præsentis, agnatione [39] filii docere: neque enim impedit notionem ejus [40], quod [41] status quæstio in cognitione vertitur, etsi super status causa cognoscere non possit [42]: pertinet enim ad officium judicis [43], qui de hereditate cognoscit, universam [44] incidentem [45] quæstionem, quæ in judicium devocatur examinare [46]: quoniam non de ea, sed de hereditate pronunciat. Dat. XIII. Kal. Decemb. Geta & Plautiano Conss. 204.

37 Adde 7. *lib.* 19 *J.* adde 2. *Decret.* 12. *de causa possessionis & proprietatis.*
38 Sic lege, *Præsidis provinciæ delegatum, ruptumq; esse testamentum, &c.* Hujus lectionis rationem mox reddam. *Goth.* Ad hunc tit. vid. Hotomann. *lib* 5. *observ.* 27. Ans. Adde Robert. *sentent. lib.* 2. *cap.* 12. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 167. & 168. & *lib.* 1. *quæst.* 91. *num.* 10. S. L.
39 Agnatione postumi testamentum rumpitur. *l.* 1. *ff. de injusto.*

De causa civili & criminali.

II. Imp. Antoninus A. Magnillæ.

SI quæstio tibi generis ab his, quos fratres patrueles [47] esse dicis, non fiat, adito Præside [provinciæ,] & accepto familiæ ercisciundæ judicio [48], experire. Quod si de ea re [49] quæstio erit; prius [50] de nativitatis [51] veritate secundum juris formam quæri, idem Vir clarissimus curæ habebit. P. P. x. Kal. August. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

40 Cujus? ne dicas Præsidis, ad eum enim pertinet cognitio causarum liberalium. vid. *l.* 5. *J. de ordine cognitionum.* quod hic negatur. Si dixeris *delegati præsidis*, nulla ejus facta est in editione vulgari mentio, & tamen ad eum lex hæc tota pertinet. Itaque frustra non videor superius emendasse, *præsidis provinciæ delegatum.* Sit hic itaque sensus, Cum actor de hereditate apud pedaneum ageret, status ei controversia à reo mota est. Reus eadem opera causam, utpote liberalem & status remitti ad præsidem postulat, negans pedaneum judicem de status causa posse cognoscere. Quid juris? respondent Imperatores adeundum ipsum delegatum: causam rupti apud eum agendam: status quæstionem incidentem ab eo summarie examinandam: non ut de ea aperte pronunciet, sed si forte repereriet rei intentionem non probari, hereditatem actori (cujus agnatione testamentum defuncti ruptum esse probatur) restitui à reo jubeat. *ut ad hanc leg.* Hotomann. 6 *observ.* 6. 41 Ratio dubitandi hinc fumitur. 42 Male hæc verba retulerunt interpretes ad Præsidem. vid. *l.* 5. *J. de ordine cogn.* vid. Hotomann. 5. *observ.* 17. 43 Id est, delegati. 44 Id est, qualemcunque etiam status, *ut hic.* 45 Incidens quæstio est, quæ extra formulam prioris actionis exoritur. *l.* 1. *ff. de off. rest. provinc.* 46 Decidendi ratio. 47 *Fratres patrueles* sunt, ex duobus fratribus geniti. *l.* 1. §. 6. *ff. de gradib.* 48 Judice. 49 Id est, de genere, nativitate, origine, stirpe. 50 Status quæstio ante hereditatis quæstionem decidenda. *J. de ordine cogn.* 51 Id est, generis. *ff. eod.* 52 Judex datus de causa criminali incidenter potest cognoscere, sed certe præstat ut verbo, *Judex*, intelligamus magistratum. *ut l.* 1. *ff. de offic. rest. provinc. l.* 11. *J. de falsis. & l.* 31. *ff. de falsis.* 53 In arbitrio judicis est cumulare civilem & criminalem quæstionem, ut ex Symmachi *epistolis* didicimus. In quibusdam causis etiam jubetur civilem antecedere criminali. *l.* 26. *J. de adult. l.* 8. *J. ad leg. Papin. de plag. l.* 2. *C. Theod. ad leg. Cornel. de falsis.*
54 Hæc verba regulam hic proponi ostendunt. Nam regulæ juris ex his quæ fiepius fiunt, constituuntur. Aliud est autem, *Sæpe* fieri, aliud *Semper*. Nec enim semper criminalis actio præfertur civili. vid. *Cujac.* 20. *obs.* 25. 55 Majus minori præfertur.

TIT. IX.

DE [1] LITIS CONTESTATIONE [2].

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Valenti.

RES in judicium deducta non [3] videtur, si tantum postulatio [4] simplex celebrata sit, vel actionis species ante judicium reo cognita [5]. Inter [6] *litem* enim *contestatam* & *editam actionem* permultum interest. *Lis* enim tunc *contestata* videtur, cum judex per narrationem [7] negotii [8] causam [9] audire [10] cœperit. Dat. Kal. Septembr. SEVERO III. [11] & ANTONINO AA. CONSS. 203.

In AUTHENT. de exhib. & introd. reis. §. Sancimus. col. 5. tit. 8. al. 9. seu Novell. 53. cap. 3.

OFferatur [12] *ei* [13] *qui vocatur ad judicium* [14] *libellus: & exinde præbitus sportulis* [15], *& data fidejussione* [16], *viginti* [17] *dierum gaudeat inducis: quibus deliberet* [18], *cedatne an contendat: aut judicium alium adsociari* [19] *petat, vel recuset eum: nisi ille sit u, quem ipse alio recusato jam petierit* [20]. †. *Denique præsens interrogetur* [21], an [22] hoc tempus litis transierit: *quod non modo ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione* [23] *manifestetur: quam in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum habita, pro nihilo* [24] *habenda est.*

In AUTHENT. de executoribus. §. 1. col. 7. tit. 8. al. 2. seu Novell. 96. cap. 1.

LIbellum vero non alias actor dirigat, nisi prius & in ipsum, quem dixit obnoxium, & in negotii executorem [25] *exponat cautionem, se scilicet* vel intra [26] duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei qui convenitur, contingens restituturum in duplum. *cautione tamen non transcendente triginta sex aureos.*

1 Vide quædam ad hunc locum apud *Socin. reg.* 239. 240. 241. 242. 243.

2 11. *Decret.* 5. 2. *Sext.* 3. vid. *Cujac.* 9. *obs.* 21. vid. *Festum in Contestari.* De effectibus litis contestatæ vide Rebuffum *tom.* 4. *fol.* 335. & Hotom. 3. *obs.* 28. Wurmf. 1. *prast.* 13. adde utilem ad hunc titulum quæstionem ex Gail. 1. *obs.* 73. *ad fin.* 78. Goth. Adde Parlador. *rer. quotid. cap.* 14. S. L.

3 Litem contestandi animus non præsumitur *cap.* 1. *extr. eod.* vid. tamen *Socin. reg.* 241.

4 Simplex postulatio non facit litis contestationem.

5 Lite contestata, possuntne testes admitti? non possunt. vid. tamen *Socin. reg.* 242.

6 Editio litem futuram demonstrat. *l.* 3. §. *de edend.* Contestatio ejus initium. Plus est, litem initium jam habere, quam futuram esse. Edita reo actione extra judicium, idem in jus vocatur, mox editur ei coram judice actio: si negat, lis contestata dicitur. vid. Cujac. *d. loc.* adde, si reus tacuerit, neque refutaverit judicem, tunc fit litis contestatio. *Novell.* 53. c. 3. §. 2. Sed Vigel. *in suo de litis contestat. libell.* litem contestatam esse putat tunc, cum acta judici referuntur jamjam dicturo sententiam. Gall. *lors que le procez est instruit & preit à juger.* Vel constitutionem status causæ. Glossæ, litis contestatæ ὡ ἀρχὴν λαβόντων ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντικλητόρων. 7 Narratio constat petitione actoris & rei responsione. *l.* 2. *in pr.* §. *de jurejur. propter calumn. c. unic. de lit. contest.* contradictione. *l.* 14. §. 1. *in pr.* §. *de jud.* id est, negatione. Quintil. 3. *Inst.* 7. si negat reus, facit statum qui negat. Quid si reus fateatur & distinguendo respondeat? Vigel. *d. loc.* putat litem nondum contestatam nisi actor aliquid respondeat: Illud singulare est ex Rudolpho Agric. 2. *de invent.* 12. Quamdiu consentanea dicuntur, certum est, quæstionem esse non posse: ubi cœperint resistere, ita ut alter non progredi longius alterum patiatur, quæstio erit. Plura vide apud Vigel. *ibid.* 8 Utriusque litigatoris. Goth. Confer *l.* 2. §. *de jurejurand. propter calumniam.* Cujac. *lib.* 9. *observ.* 21. ANS.

9 Casum *Hal.* id est, id in quo lis atque causa versatur. 10 Id est, nosse, & is quidem scopus est litis contestationis, ut judex statum causæ cognoscat, atque ita judicet. Forma contestationis in petitione, & responsione versatur: materia, controversia ipsa: origo prima, jus naturale; secunda, jus Romanum. vid. Oldendorp. *in præfat. classium, c. de litis contest.* Potestne judicari sine litis contestatione? Roland à Valle ait: idque summaris in causis. 1. *cons.* 71. *n.* 35. 36. Sic sentio, Vel voce vel scripto petitionem concipiendam in causis quæ dilationem non requirunt, non exspectata responsione uberiore partis, secundum actorem judicari, & tamen causæ uberiorem cognitionem in aliud tempus rejici. Re ita constituta, judices nunquam judicare posse, quin lis sit re ipsa contestata, aut pro contestata habeatur: quod accidit in contumace, quem pro confesso habemus. 11 Fe. IIII.

12 Libellus estne necessarius in omnibus causis? non est: potest enim sine scripto procedi, præsertim summariis in causis. *Roland. d. loc. n.* 37. 38. dixi plenius *ad l. ult. in fin.* §. *de privil. scholar.* adde alias exceptiones ex *Socin. reg.* 233. Requiritur tamen in omni judicio saltem verbalis petitio. Alterutra tam est necessaria in judiciis, ut nullo modo possit remitti consensu partium. Quid si remissa sit, judicium cessat, nec ullo petente, nullo contradicente sententia ferri potest. 13 Aut ei qui vocatus defenditur. 14 Aut ad arbitrium. *Bald.* 15 De quibus vid. §. *de sport.*

16 Reus cavere tenetur judicio sisti, nec tamen ea satisdatione in judicem consentit: est enim necessaria; ideoque consensum non inducit. *Bald. hic.* 17 In causis civilibus. in criminalibus aliud tempus datur. *l.* 2. §. *de exhor. reis.* Quid? ea dilatio potestne à judice minui? non potest, datur enim à lege: si minueretur contra jus diceretur sententia. §. *si contra jus.* Potest autem ea dilatio minui, quæ ab officio judicis dependet. 18 Reo terminus ad deliberandum datur. 19 Nota formam agendi: Peto non procedi sine judice adsociato vel adjuncto. Lex non adsociat vel adsciscit, nisi petatur. *Bald.* 20 Qui aliquem judicem petit, eum postea recusare non potest. 21 De lapsu termini potest constare partis confessione. 22 Judex de lite non cognoscit intra tempus dilationis datum reo. 23 *Confiteri* intelligitur etiam is qui subscripsit, *ut hic.* adde *l.* 26. §. 1. ff. *de pignor.* Possumus quoque hæc verba referre ad subscriptionem actuarii. 24 Forma requisita omissa actus sit nullus. Invalida contestatio nihil operatur: *Wurmser. 1. prael. 13. observ.* 2.

25 Per publicum officialem alteri quæritur actio in eo, quod pertinet ad ejus officium. §. 3. *Inst. de adopt.* 26 Intra duos menses litis contestandæ.

TIT. X.

DE [27] PLUS PETITIONIBUS [28].

α'. Αὐτοκράτωρ Ζήνων. *

1. Imp. [29] ZENO.

ΠΑΣΑ τὰ συναγήλων, καὶ ἀῤῥένες, καὶ γυναῖκες, περὶ τῶν ἀφισμένης τῆς θεσπεσίας τῶν συναγομένων, καὶ κτ' ἄλλο τὸ συναγόμενον βλαπτόντες, ἄλλον τοσοῦτον ἀφελόμενοι τῶν ἀφεθέντων καὶ ἐν χρόνῳ καιρίῳ ἐπιχείρησιν καὶ ἓν χρόνῳ ἢ τάξει παραφερόμενοι, μὴ ἄλλως συναγέτωσαν, εἰ μὴ τὸ διὰ παντὸς μνήμονος τοῦ τοιούτου εἰσόδου τὸ ἄνωθεν τὸ μεθοδείας σύμβασιν τῆς ἀφθόνου κατεβάλωσιν.

§. α'. Ἐὰν ἢ ἐπίτροποι ἢ κυρίτορες ἐν χρόνῳ ἢ τοσούτῳ πλέον ἐπιχειρήσωσιν ἀπαιτῆσαι τὰς τῶ κηδεμονικῶν χρεώσας ἀδεῖν κατὰ πλάτος ἔχειν, ὡς ἂν οἱ ἐπίτροποι διδύμου ἢ κυρίτορες διδύμου, αὐτοὶ ἢ οἱ ἐπίτροποι ἢ κυρίτορες ἐπιγινωσκέτωσαν τῶν οὐτεδὲν συμβαίνειν χημίαν.

§. β'. Οἱ ἢ κληρονομίαν διεκδικοῦντες πράγματα, ἢ λόγους ἐπιτροπικοὺς, ἢ κυρίτορείας ἀπαιτοῦντες, ἢ οἱ κτ' ἀφηλίκων, ἢ μειζόνων κατὰ διοικήσεις κινδυνεύοντες, ἢ ὑποθήκας ὑφ' ἑτέρων δεδομένας ἀπαιτοῦντες, ὡς αὐτοὶ ἢ παραφερόμενοι ἀφέδροι χρόνου, μηδὲν ὂν τὸ ὑπεροπαιτήσεως χημικὸν δοῦναι, ὡς δικαίαν ἔχοντες τὴν ἀγωγὴν ἀπὸ τότε ἢ οἱ ἀπαιτῶν χημικὸν, ὅτε παρῆν ὡς ἐλέγχθη πλεονεκτῶν.

§. γ'. Εἰ δέ τις εἰς ἔλαττον τὴν ἀληθείας διελυμήνατο τῶν ἑαυτοῦ δίκλιν· μὴ παρεσχέτω τοῦτο ὁ δικαζόμενος, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀληθῆ ποσότητα τῶν ψήφον σκαφέτω.

27 Plus qui petebant, olim causa cadebant: *Cic. 1. de Oratore, & pro Roscio Comœdo.* Idem, *pro Roscio Amerino.* Hic tu si amplius HS. nummo petisti, quam tibi debitum esset, causam perdidisti. Sueton. *in Claudio, c.* 14. His qui apud privatos judices plus petendo formula excidissent, restituit actiones *Paul.* 3. *sent. ult.* Quoties de modo quartæ retinendæ quæritur, propter periculum plus petendi, officio judicis omnibus æstimatis quarta facienda est, quæ apud heredem remaneat. Idem 2. *sent.* 5. si totum petit, plus petendo causa cadet. Hoc etiam plus petitionis periculum à Majoriano *in Novellis* perstringitur: cujus exstant quoque exempla. *l.* 1. *ff. de interrogat. in jure faciend. l.* 36. *ff. de solut.* §. *si quis agens* 33. *Inst. de act. apud Paul.* 1. *sentent.* 10. *l.* 1. & 2. *C. Hermog. de calumn. Emissenum homilia de Pasche.*

28 *Paul.* 1. *sent.* 10. & 2. *Decret.* 11. §. 33. *Instit. de act.* Goth. Vid. ad hunc tit. Cujac. *lib.* 12. *obs.* c. 21. & *lib.* 7. c. 27. Pecc. *de jure sistendi, cap.* 47. S. L.

29 Hæc lex à Cujacio restituta fuit, 12. *observ.* 21. extat vero 7. *Synops. Basil. c.* περὶ χρέως ἀπαιτήσεως c. 22. 30 Latina interpretatio.

nec ad hoc respiciat judex, sed in veram quantitatem calculum ferat.

II. JUSTINIANUS A. *

ZEnonis Divæ memoriæ vestigiis insistentes, præsenti lege decernimus; ut quicumque ante tempus debitum exegerit, tanto [31] tempore ultra constitutum tempus manifesta plus petitione sine usurarum acceptione expectet: nec tunc agere ante potest, quam omnia damna parti diversæ restituat. Tutores vel curatores talia perpetrantes, ipsi damnabuntur: exceptis his, qui res hereditatis petunt, aut rationes tutelæ, vel curæ, sive negotiorum gestorum agunt contra minores, seu majores, vel qui depositum repetunt, quasi ex successione. §. 1. Qui autem *manus* [32] petit in judicio, in nullo læditur. §. 2. Si quis vero majorem, quam sibi debetur, quantitatem in libello conventionis inseruerit, in triplum [33] parti adversæ restituere compellatur, quicquid ex hac causa sportularum nomine executoribus amplius dedit.

Superiora constitutionis epitome ex Basilicis [34].

ΕΑν τις τὸ συναγήλων ἐν τῷ ἀφαιμπορφύρῳ παρ' αὐτὸ βιβλίῳ πλείονα ποσότητα τεθεικὼς, πλείονος ζημίας αὐτῷ τῷ αἰτηθέντι χρῆ, τετραπλασίονα δίδοτω τῷ παρ' αὐτῶν αὐτὸ συμβάσιον τῷ ἀφθόνῳ ζημίαν. ἀλλ' ἢ ποσότης τὸ συναγωγῆς νοείσθω, εἰς ἣν ὁ δικαζων σκαφέτω τῶν ψήφον.

SI quis [35] actor in misso à se libello majore quantitate inserta, majoris damni causa fuerit ei, quem in jus provocat: in triplum reddat damnum quod propter eum passus fuerit adversarius. Vera autem quantitas actionis intelligatur, in quam judex tulerit sententiam.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

ODiosas contrahentium calliditates amputare properantes, censemus: Ut si quis, certa quantitate sibimet debita, super ampliore [36] pecunia per dolum & machinationem cautionem exegerit, & ad judicium debitorem vocaverit: si quidem [37] ante inchoatam litem calliditatis eum pœniteat [38], & debiti veram quantitatem confessus fuerit, nullo eum dispendio prægravari: sin autem liti præbuit exordium, & in certaminibus negotii permanens arguatur de adjecta falsa quantitate; non solum ea, sed etiam toto debito eum fraudari: transactionibus [39] scilicet & secundis confessionibus sive insinuatæ sint, sive non, etiam in hoc casu suam obtinentibus firmitatem: talibus enim cautionibus hoc objicere non oportet [40]. Dat. XV. Kal. Novemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

31 Omnes qui agunt, sive masculi, sive fœminæ sint, si ante definitum debiti tempus petierint, & hoc ipso damnum reo dederint, tantum temporis expectent (usuras interea nullas accipientes) quanto ipsi præstitutum tempus anticipare conati sunt. Quod si tempus hoc etiam præterlabatur, aliter litem ne suscipiant, nisi sumptus primæ additionis in litem factos, adverfario refuderint. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 6. ubi scholiastes excipit eum, qui debet inopi fisci debitori ut a quo possit fiscus etiam ante tempus debitum exigere. *l.* 1. *ff. de condict. ex lege. adde l. ff. de commendato fisci debitoribus. lib.* 10. *tit.* 2.

32 Pœnam plus petentis tempore observa. §. 33. *in fin. Inst. de actionib.*

33 Plus petere in judicio non licet: minus licet. §. 34. *Inst. de act.*

34 Pœnam plus petentis quantitate nota. §. 33. *in fin. Inst. de act.*

35 Restituta à Cujac. 12. *obs.* 21.

36 Latina interpretatio.

37 Quatuor concurrere necesse est, ut hujus legis pœna locum habeat. Primo, necesse est, ut cautio sit exacta majoris summæ. Secundo, ut per dolum. Tertio, ut reus sit vocatus in judicium & lis contestata. Quarto, quod conveniatur. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *cap.* 22. & *lib.* 9. *tit.* 4. *ex lib.* 7. *tit.* 6. *cap.* 23.

38 Nota quibus modis hujus legis pœna evitetur. 39 Huic potentiæ locus non est jure Canonico. vid. Socin. *regul.* 44. 40 Transactio facta bona fide (licet super cautione dolo exorta) valet. *Bart.*

TIT. XI.

DE DILATIONIBUS. [41]

De causa & spatio.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. dicunt.

QUoniam plerumque evenit, ut judex instrumentorum [42] vel personarum gratia dilationem dare rerum necessitate cogatur; spatium instructionis exhibendæ postulatum dari convenit. Quod hac ratione arbitramur esse moderandum: ut, si ex ea [43] provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius quam tres [44] menses indulgeantur: si vero ex continentibus provinciis: sex [45] menses custodiri, justitiæ est. In transmarina [46] autem dilatione, novem [47] menses computari oportebit. †. Quod ita constitutum judicantes sentire debebunt, ut hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ dilationis arbitrium [48], sed eandem dilationem, si rerum urgentissima [49] ratio flagitaverit: & necessitas desideratæ instructionis exegerit, non facile [50] amplius quam semel, nec ulla trahendi [51] arte sciant esse tribuendam. Dat. XV. Kal. April. CC. 294.

De rescripto quo quis ad extraordinarium Judicem trahitur.

II. Imp. CONSTANT. A. ad Ursum Vicarium.

SI [52] quando quis rescriptum [53] ad extraordinarium [54] judicem reportaverit: dilatio ei penitus deneganda est. Illi [55] autem, qui [56] in judicium vocatur, danda est ad improbanda precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui præter spem ad alienum judicium trahitur. Dat. XI. Non. Mart. VOLUSIANO & ANNIANO CONSS. 314.

De satisdatione ab actore præstanda. Si actor reo non occurrat.

In AUTHENT. de exhib. & introd. reis. §. 1. col. 5. tit. 8. al. tit. 6. Novell. 53. cap. 1.

QUod fieri non debet, *nisi* [57] *actor satisfederit* [58], *certam promittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur: aut exequens non vincat causam. Si igitur post tempus à se constitutum intra decem dies reo præsente non occurrat: dimittatur* [59] *reus, exacto eo, quod promissum est, & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione judicis juraverit.*

De cessatione officii Judicis. De feriis.

III. Idem A. Profuturo Præfecto Pannoniæ. [60]

SIve pars, sive integra dilatio fuerit data: eo usque judicis officium conquiescat [61], donec petiti temporis defluxerint curticula. Feriæ autem sive repentinæ [62], sive solennes [63] sint, dilationum temporibus non excipiantur, sed his connumerentur. Dat. VII. Febr. *Sirmii*, LICINIO V. & CRISPO CONSS. 318.

41 *Dilatio* est prælatio diei. huc refer 11. D. XII. 2. *C. Theod.* 7. περὶ ὑπερθέσεων 7 *Eclog.* 17. *cap.* 7. & 7. *cap.* περὶ περισσῶν τῶν διδύμων δικαζομένων παρὰ τῶν δικαστῶν. ac plene vide §. 10. 11. *Inst. de except.* vid. Rebuffum *tom.* 2. *tract. de dilationib.* Andream Gayll. 1. *observ.* 91. & *seq.* Hartmann. 2. *observ.* 12. Oldendorp. *in Enchirid. except. cap.* 4. *n.* 13. *fol.* 304. Rebuff. *in proœm. constit. gloss.* 5. *num.* 52. refert stylo communi, & consuetudine curiarum, non observari in regno Franciæ dilationes juris: sed ex stylo, vel curiæ arbitrio dari.

42 *Synops. Basil.* 7. *tit.* 17. *ex cap.* 11. *ad* 18.

43 Dilatio ex causa datur instrumenti, ut personæ exhibendæ gratia. adde *l.* 32. *ff. ex quib. caus. majorib.*

44 Dilationes moderandæ sunt secundum locorum distantiam.

45 Dilatio testium vel instrumentorum ex eadem provincia exhibendorum causa, non plus quam ad tres ufque menses proroganda quæ tribus mensibus perfici oporteat. vid. Cujac. *c.* 14. *de præscript.* 46 *L.* 7. §. *eod.*

47 De novem mensibus vide Cujac. *cap.* 19. *de præscript.* 48 Summum fcilicet, ac plene voluntarium. Causa cognita, dilationem dari oportet. 49 *L.* 10. §. *de feriis.* 50 *L. ult. ff. de feriis.* aliud si justa causa sit. *l.* 7. *ff. de feriis. l.* 45. *ff. de judic.* adde alias exceptiones ex Socino *reg. prox.* Goth. Confer *cap. quoad consult. extr. de sent. & re judic. cap. in causis. cap. significaverint. extr. de testam.* vid. Mynsing. *cent.* 1. *obs.* 71. & *seq.* ANS. Adde Andr. Gail. *lib.* 1. *obs.* 91. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *cas.* 52. S. L. 51 Dilationibus nimiis causæ non trahendæ. 52 *L.* 2. *C. Theod. cod. Synops. d. loco.* 53 Puta Principis. Imperato rescripto, non datur dilatio ad illud exhibendum. Actor venire debet instructior, quam reus. 54 Id est, delegatum. Extraordinarius judex delegatus. Jurisdictio delegata extraordinaria, *cap. inducie* 3. q. 3. 55 Dilationes plures dantur reo quam actori. vid. *l.* 125. *ff. de reg. jur.* 56 Melior est causa excipientis. *l* 42. *in fin. ff. de reg. jur.* 57 Hæc forma consuetudine non servatur. *Bald.* 58 *L. ult. ff. de stipul. prat.* 59 Reo absoluto ab observatione judicii, actor in expensis condemnatur.

60 Al. *annone* & rectius. vid. *l.* 2. *C. Theod. de relation.* 61 Pendente dilatione nihil innovandum. adde *l. unic. ff. nihil novari appellatione interposita.* vid. Socin. *reg.* 93. 62 Hujusmodi feriæ res ob bene gestas, à solo Imperatore inducuntur: ob id *imperiales* dictæ. vid *l.* 4. §. *ff. prox.* extra ordinem indictæ: *l.* 26. §. 7. *ff. quibus ex causis majores.* 63 *L.* 26. §. 7. *ff. ex quibus causis majores.* ut dies divino cultui dedicati, ut messes & vindemiæ. *l.* 5. §. *tit. prox.*

De

De judice pretedente vel considente.

IV. Idem A. ad Catullianum Proconsulem Africæ.

A Procedente [1] Judice dilationem non convenit postulari, etiam si utraque parte præsente tribuatur: cum non alias, nisi causa cognita, indulgeri queat: & cognitio causæ non interpellatione plenaria [2], sed considente [3] magis Judice legitime colligatur: ut, si forte dilationis petitio fuerit improbata, suscepta quæstio per sententiam judicis dirimatur. Dat. v. Id. Feb. *Sirmii*, Licinio V. & Crispo Conss. 318.

De rescripto Principis. Quando degeneranda dilatio.

V. Idem A. ad Maximum Præfectum urbi.

CUm à nobis fuerit ad appellationem consultationemve rescriptum: sive sit primo judicio petita dilatio, & ea tributa non sit; sive ne petita quidem: eam dare cuiquam non licebit, eadem ratione, qua ne in judiciis [4] quidem cognitionum nostrarum dilatio tribui solet. P. P. *Romæ*, VIII. Kalend. April. Probiano, & Juliano Conss. 322.

De lite inter privatos & fiscum.

VI. Imppp. Constantinus, Constantius & Constans AAA. ad Petronium Vicarium Africæ.

INter [5] privatos & fiscum si aliqua lis mota fuerit: utrique [6] parti petendæ dilationis per defensores suos copia deneganda non est, si hoc commoditatis ratio postulaverit. Dat. v. Id. April. *Aquileiæ*, Acyndino & Proculo Conss. 340.

De spatio.

VII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P. P.

NEc [7] de statu ac patrimonio litigantibus in transmarina [8] etiam dilatione mensium novem [9] spatia egredi concedatur. Dat. VI. Kalend. Decemb. Eutropio & Theodoro Conss. 399.

Principis, necdum instructi bene non admittuntur. *l. 1. ℣. de relationibus.* 6 Id est, & privato & fisco. 7 *L. 4. C. Theod. cod. Synosi. cod. in fin.* 9 *L. unic. C. Theod. cod. l. 3. C. Theod. de jure fisci. l. 41. C. Theod. de appellat. l. ult. C. Theod. de repar. appellationibus.*

Tit. XII.

DE FERIIS [10].

De Appellationibus.

1. Imp. Constantius, & Maximian. AA. Severus & Maximian. Nobb. CC. Verino.

QUoniam consulis, an similis observantia à nobis adjiciendarum feriarum, quæ rebus [11] feliciter gestis proveniunt, ad appellationum quoque tempora porrigenda sit, Verine Charissime, rescribi placuit experientiæ tuæ, ut [12] in causis provocationum jugiter [13], & sine additamento hujusce modi dierum tempora scias servari debere, & supradictorum dierum [observationi] in appellationum causis minimè fieri adjectionem [14].

Enumeratio feriarum solennium.

II. Imp. Theod. A. Viceno.

UT [15] in die Dominico [16] emancipare [17] ac manumittere [18] liceat, reliquæ causæ, vel lites [19] quiescant: & à die octavo Kalendarum Julii [20] usque in Kalendas Augusti messis feria concedatur: & à Kalend. Augusti usque in decimum Kalendarum Septembris agendarum causarum tribuatur licentia. A decimo autem Kalendarum Sept. usque in Idus Octobris vindemialis feria concedatur. Sanctum quoque diem Paschæ [21], & diem Natalis [22] Domini, & Epiphaniæ, septem qui præcedunt, & septem qui sequuntur, sine strepitu volumus observari. Et quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur.

De die Dominico.

III. Imp. Constant. A. Elpidio.

OMnes judices, urbanæque plebes, & cunctarum artium officia venerabili die Solis [23] quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant [24]: quoniam frequenter evenit, ut [25] non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti [26] pereat commoditas cœlesti provisione concessa. Dat. Nonis Mart. Crispo II. & Constantino II. Conss. 321.

Qui *possit ferias* indicere.

IV. Idem A. Severo.

ANullo judice præsumi [debet,] ut auctoritate sua ferias aliquas [27] condat. Nec enim Imperiales [28] ferias vocari oportet, quas [29] administrator edixerit: ac per hoc, si nomine eximuntur, etiam fructu carebunt. Datum Id. April. *Sirmii*. *.

De causis publicis ac Fiscalibus. 1. *De causis* Pistoriis.

V. Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Olybrium.

PUblicas [30] ac fiscales causas tua sinceritas etiam feriatis geminis [31] mensibus, hoc est, sine aliqua intermissione, distinguat. §. 1. Pistoriis [32] quoque causis iisdem diebus ratum in futurum examen adhibebit. Dat. IIII. Nonas Maji, Tiberiade, Valentiniano N. P. Conss. 368.

De tempore Quadragesimæ.

VI. Iidem AAA. Luciano Vicario Macedoniæ.

QUadraginta [33] diebus, qui auspicio ceremoniarum Paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur [34] criminium quæstionum. Dat. Kalend. Aprilis, *Thessalonicæ*. *

Enumeratio *feriarum solennium.*

VII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Albino Præfect. [urb.]

OMnes [35] dies jubemus esse juridicos [36]. Illos tantum manere feriarum dies fas erit, quos geminis [37] mensibus ad requiem [38] laboris indulgentior annus excepit: æstivos [39] feroribus mitigandis: & autumnos [40] fructibus decerpendis: Kalendarum quoque Januariarum consuetos dies otio [41] incipimus. His adjicimus Natalitios [42] dies urbium maximarum Romæ [43], atque Constantinopolis: in quibus debent jura differri, quia [44] & ab ipsis nata sunt. Sacros [45] quoque Paschæ [46] dies, qui septeno [47] numero vel præcedunt, vel sequuntur. Dies etiam Natalis, atque Epiphaniarum [48] Christi, & [49] quo tempore commemoratio Apostolicæ passionis totius Christianitatis magistræ [50] à cunctis jure celebratur: in quibus etiam prædictis sanctissimis diebus neque spectaculorum [51] copiam referamus. † In eadem observatione numeramus & dies Solis [52] (quos *Dominicos* rite dixere majores) qui repetito in sese calculo revolvuntur: in quibus parem necesse est habere reverentiam: ut nec apud ipsos arbitros [53], vel à judicibus flagitatos, vel sponte electos, ulla sit cognitio jurgiorum. Nostris etiam diebus, qui vel lucis [54] auspicia, vel ortus [55] imperii protulerunt. In quindecim [56] autem Paschalibus diebus compulsio annonariæ [57] functionis, & omnium publicorum privatorumque debitorum differatur exactio. Dat. XI. Idib. Auguſt. *Romæ*, Timasio & Promoto Conss. 389.

De quindecim diebus Paschalibus.

VIII. Iidem AAA. Tatiano P. P.

ACtus [58] omnes, seu publici sunt, seu privati, diebus quindecim [59] Paschalibus conquiescant. †. In [60] his tamen & emancipandi [61], & manumittendi [62] cuncti licentiam habeant: & super his acta non prohibeantur. Datum Kal. Januar. Arcadio A. II. & Rufino Conss. 392.

IX. * Græca constitutio.

Ejus epitomen restituit Aut. Augustinus. Quia tamen is putat eam potius esse epitomen l. 3. Latinæ supra de episcopali audientia, *& nos idem arbitramur, ideo eam præteximus.*

De Latronibus & Isauris.

X. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

PRovinciarum [63] præsides moneantur, ut in quæstionibus latronum [64], & maxime Isaurorum [65], nullum quadragesimæ [tempus] nec venerabilem Paschæ diem existiment excipiendum [66]: ne differatur sceleratorum proditio [67] confiniorum, quæ per latronum tormenta [68] quærenda est: cum [69] facilime, & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat. v. Kalend. Mart. Basso & Philippo Conss. 408.

De diebus festis. 1. De die Dominico.

XI. Impp. Leo & Anthemius AA. Armasio P. P.

DIes festos majestati [70] altissimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec ullis exactionum [71] vexationibus profanari. §. 1. Dominicum [72] itaque diem ita semper honorabilem decernimus, & venerandum, ut à cunctis executionibus [73] excusetur: nulla quemquam urgeat admonitio: nulla fidejussionis flagitetur exactio, taceat apparitio: advocatio delitescat: sit ille dies à cognitionibus alienus: præconis horrida [74] vox sileſcat: resipirent a controversiis litigantes, & habeant fœderis intervallum: ad sese simul veniant adverſarii non timentes, subeat animos vicaria [75] pœnitudo: pacta conferant, transactiones loquantur. Nec hujus tamen religiosi diei otia relaxantes, obscœnis quemquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem quod ut Varro in libro cui titulus est *Atticus*, [1] cum munus annale Genio suo solvebant, & manum cædæ ac sanguine abstinebant, ne die qua ipsi lucem accepissent aliis demerent. Inde Deli ad Apollinis genitoris aram, ut Timæus auctor est, nemo hostiam cædebat. *Conferunt cap. 3. de die natali.* ubi refert moris fuisse quemque suos tantummodo proprios coluisse natales. adde Martianum Capellam 2. *Philologiæ*, ubi de genio speciali & populari. 43 Parilia. 44 Deferre, *l. 2. C. Theod. cod.* & malè. Græc. ἀρχῶν, ut sit sensus, Æquum esse diebus natalitiis utriusque Romæ jura differri ac quiescere, quoniam ab hisce duabus urbibus jura sunt inventa, *Eclog. dicit. cap. 4.*

45 Notitiam sacrarum feriarum vide in *Novell.* 1. Manuelis Comneni, *& cap. 158. legum Francicarum.* 46 Vid. *l. 2. ℣. cod.* 47 De septem diebus vid. Cujac. *cap. 6. de præscript.* De numero septenario, vide Forcatulum *in sphæra legati, fol.* 120. 48 *L. 2. ℣. cod.* ἐπιφανίων, *Eclog. d. loco.* qui & τῶν φώτων dicuntur. vid. *Cujac. cap. 3. de præscript.* Ammianus de Juliano apostata illiciente populi favorem specie Christianæ professionis loquens, *lib. 21.* Ut interim (inquit) hæc celarentur, feriarum die, quem celebrantes mense Januario Christiani Epiphaniam dicitant, progressus in eorum Ecclesiam solenniter numine orato discessit. 49 Festos dies Apostolorum memoriæ dicatos (ut opinor) intelligit: quibus apostolorum τυπώσεις & mortem præcipue commemorabant Christiani. 50 Apostolorum pathos, Christianitatis totius magistra. Apostoli hinc magistri nationum à Tertulliano *lib. de resurrect.* & martyrii. Idem in *Scorpiace.* Sanguis etiam martyrum dicitur ferere & rigare ecclesiam. 51 VII. *Eclog* 17. *cap.* 13. *cap.* 17. vid. *l. ult. §. 1. ℣. eodem.* 52 *L. 3. ℣. cod.* Dies solis, dies dominicus, *ut hic: & l. 3. C. Theod. de executorib. & exact. lib. 8. tit. 8. l. 13. C. Theod. de exactionib. 11. tit. 17.* Græci κυριακὴν ἡμέραν vocant. 7. *Eclog.* 17. *cap.* 13. cujus sit mentio *Apoc. 1. versf. 10.* Eundem diem μίαν σαββάτων, id est, primam, Paulus Apostolus vocat 1. *Corinth. 16. versf. 2.* 53 Vid. *l. ult. §. 1. ℣. cod.* 54 *L. 2 in fin. C. Theod.* ἡμέρα φωτοφανὴ τῆ βασιλέως. 7. *Eclog. 17. c. 13. in fin. & c. 17. in fin.* 55 *D. 1. 2 d. c. 13. & 17.* Dies ortus imperii, quo quis imperator fuit renunciatus. vid quæ not. ad *l. 233. §. 1. ff. de verb. significat.* 56 *L. 8. ℣. eod.* 57 Adde *casum l. 5. §. 1. ℣. eod.* 58 *Syn. Basil. 7. tit. 17. c. 14.* 59 *L. 7. in fin. ℣. eod.* 60 *L. 8. C. Theod. eod.* 61 *L. 2. ℣. eod.* 62 *D. 1. 2.* possunt etiam tutores dari. *l. 3. §. 2. ff. de tutel. Paul. 2. sent. 25. §. 3. l. 1. C. Theod. hoc tit. 7. Eclog. 17. c. 14.* & ita actus voluntariæ jurisdictionis possunt explicari quolibet die, etiam feriato. 63 *L. ult. C. Theod. de quæstionib. lib. 9. tit. 35.* 64 *L. 3. de episc. aud. l. 11 ℣. de accus.* vid. Duar. *disp. 12.* 65 *L. 7. 9. C. Theod. l. 35. l. 10. ℣. de vi publ. 7. Eclog. c. 17. 15.* 1. *Harm. 4. §. 9.* ubi in margine dicuntur χαρτῶν & χαρτιάριοι: apud Nicet. κυρσιάριοι: sunt piratæ quos vocat Zonaras ληϊστὰς κάνων. De Isauris plenius vide apud Dion. 55. Ammian 14. Vopisc. *in Probo*: Strabon. 12. Alciat 3. *disp. 20.* Duar 3. *disp. 12.* vide etiam Forcatuli Necyomant. *dialog. 92. n. 12.* Porro Isauros, latrones à gente appellari verisimile est: ut dissoluti, Ambrones· Cimbri, latrones: Osci opisci seu Obsceni, *Fest.* 66 Quid? licetne debitorem fugientem die dominico, manu injecta sistere? vid. *l. 54. ℣. de decurionibus.*

67 Socius criminis adversus socium ejusdem criminis auditur hoc casu, *l. 6. ℣. de custodia reorum.* 68 *L. pen. ff. eod.* 69 Dei venia speranda, ubi multorum salus & incolumitas procuratur. 70 Εἰς τὴν τοῦ θεοῦ τιμήν, 7. *Eclog. c. 17.* 71 *L. 1. l. 3. C. Theod. de executorib. & exactionib. lib. 8. tit. 8. l. 10. C. Theod. de exactionib. 11. tit. 7.* 72 Nota quæ diebus dominicis fieri vetita.

73 Die dominico nulla executio, admonitio, fidejussionis exactio, apparitio, advocatio, cognitio, subhastatio, controversiæ disceptatio fieri debet, *ut hic.* Igitur die dominico nulla fiet executio. vide Guidonem Papæ *decis. 210.* De debitore fugiente, & an die dominico possit capi: vid. Socin. *reg 78.* An & propria authoritate fine apparitore possit capi, collige ex *l. 54. de decurionib. l. 10. §. 16. ff. de his, quæ in fraud. cred.* Hinc referenda lex vetus Francica è *cap. 133. legum Francicarum.* ut mercatus die dominica in nullo loco habeatur. Goth. Confer Socin. *fallent. Reg. 3. incip. debet fugitivus.* Menoch. *de arbitr. jud. lib. 1. quæst. 28.* Andr. Gail. *lib. 1. obsero. 53.* Pecc. *de jure sistendi cap. 10.* S. L.

74 Subhastationes opinor vetari, quæ fiebant præconis voce: quæ quia nexis & debitoribus molesta, horrida vox præconis hic dicitur: vel quia præcones ut sæpius eliguntur homines stentorea voce præditi: vocalissimi denique. 75 Vicariam pœnitudinem videtur vocare, quod per vices redire debeat. Per vices, hoc est, per dies dominicos: vel, vicaria est pœnitudo, quam ab alio vicissim expectas.

1 III. *quæst. 3. c. in causis 4. vers. à judice.* Cur ita? nisi provocet, vix erit ut causam rectè dijudicare possit. hic autem requiritur cautio cognitio. alii volunt à procedente judice sententiam proferri non posse: quod sententia judice stante lata, nulla sit, *J. eod. ibi, sed considente.* vide Oldendorpium *cap. 9. de sent. & re judic.* Non idem in manumissionibus est, quas magistratu in balneum vel theatrum eunte, possunt perfici. *§. 2. Inst. de libert.* manumissio in transitu fieri potest, nec requirit tribunal. *l. 7. §. ff. de manumiss. vindict.* Planaria. *Hal.*

2 Planaria cognitio, quæ sit de plano, citra tribunal.

3 Pro tribunali sc. Tribunal, sedile judicis.

4 In consistorio Principis dilationes non dantur. Cur ita? quia imparati ad cognitionem

5 *L. 1. C. Theod. cod.*

8 *L. 1. in fin. ℣. eod.*

10 II. D. XII. & 7. *Eclog.* 17. & 2. *C. Theod. §. & 2. Decret. 9. Novell. Leon. 54.* vid. constitutionem 2. Emanuelis Comneni *de feriis.* ubi recensentur dies feriati apud Græcos: & tom. 1. *des ordonnances Royaux tit. 16. du temps des vacations.* ubi de feriis agitur apud Gallos receptis. Oldondorp. *c. 31. de exceptionibus.* ubi tractat de exceptione feriarum, & feriis Augustæ constitutis à Carolo V. anno 1548. adde Wurmser. 1. *præst. 11.* Feriæ porro dies quieti à litibus inducitæ litium sunt: Quæ feriis agere liceat, vide apud Macrob. 1. *Saturnal. 16.* & Virgil. *Georg. 1.*

11 Hujusmodi feriæ *repentinæ* dicuntur. *l. 3. ℣. tit. prox.*

12 Tempore feriarum appellatio potest interponi.

13 Feriato die ad aliquem actum judiciarium procedi non potest: fallit tamen in appellatione, quæ die feriato potest interponi, *ut hic:* plures exceptiones vide apud Socinum *reg. 92.*

14 Actionem. *Hal.*

15 Contius *hic* negat hanc constitutionem in vetusto Codice extare, & ab Hundaricho hic insertam ex breviario Alarici: non esse Theodorici regis Francorum, ut quidam putant: reperiri apud Sozomenum 1. *cap. 9.* extat tamen fragmentum *in l. 1. in fin. C. Theod. cod.*

16 Vid. *l. ult. §. 1. ℣.* qui & Solis, *l. 3. l. 7. vers. In eadem, ℣. eod. l. 1. C. Theod. eodem.*

17 *L. 8. ℣. eodem.* 18 *Dict. l. 8.* Goth. Hanc legem supposititiam putat esse Alciat. *lib. 6. pareg. cap. 9.* Ans. Pro intellectu hujus legis & materiæ, vid. Menoch. *de arbitr. jud. lib. 1. quæst. 30. per tot.* & maxime *num. 4. S. L.* 19 Sententia lata die feriato nulla est. vid. Oldendorp. *cap. 13. de sentent. & re judic.* 20 *Plin. 8. epist. 21.* Julio mense, quo maxime lites interquiescunt. 21 *L. 6. 7. vers. Sacrof. 8. ℣. eod.* 22 Vid. *l. 7. vers. Dies etiam. ℣. eodem.*

23 Ἐν τῇ κυριακῇ, id est, dominico. *l. 2. ℣. eod. l. ult. §. 1. ℣. eod.* 24 VII. *Eclog. 17. cap. 2. & 1. Harmen. 4.* Leonis Novella 4. jubet etiam Agricolam die dominico vacare. Illud notandum, pacta & transactiones in eo fieri permitti: at non Circense certamen aut venationem feriarum, etiamsi in eum diem incidat natale Principis. 7. *Eclog. 17. cap. 17.* Goth. Ita quæ ad militiam pertinent die Dominico possunt peragi, item ea quæ ad feriarum tuitionem, *l. 3. l. penult. ff. h. t.* & generaliter omnia ea quæ, si prætermissa, nocerent, *Luc. 14. vers. 5. Actor. 20. vers. 9.* adde M. del Rio *disquis. mag. l. 5. sect. 9. vers. Octavo loco.* Ans. 25 Hoc est, dies dominicus plerumque reperitur aptior πρὸς ἀφορτίωσιν, ἢ πρὸς τὴν ἀμετρίαν γεωργίων, ad arandum, vel ad culturam vitium, *Synopsis Basil. 7. tit. 17. cap. 9. 1. Harmenopul. 4. §. 6.* 26 Momenti occasione perit commoditas fructuum: unde in ipsis colligendis fructibus vel momenti habetur ratio. 27 Repentinas scil. Possunt tamen judices statas & solennes indicere, *l. 4. ff. eodem. l. 7. de off. proconsul.* In regno Franciæ soli Regi competit jus feriarum, ac nundinarum subditis indulgere: quod uti fiat, vid. Paponem 3. *Notar. 8. cap. des lettres de foires & marchez.*

28 Id est, repentinas. *l. 1. ℣. eod.* dixi etiam ad *l. 3. ℣. tit. prox.* Imperiales appellantur, mutato nomine imperativarum, Macrob. 1. *Saturnal. 16.* quæ à Consulibus aut Prætoribus imperabantur. *l. 26. §. 7. ff. ex quibus causis major.* 29 Quod Imperatoris administrator, id est, magistratus constituit, imperiale non est: nisi jussus aut consensis Principis accedat. 30 Publicæ & fiscales causæ non admittunt ferias. 31 Vid. *l. 7. ℣. eod.* 32 Vide Cujac. in hunc locum, *cap. 13. de præscript.* ubi tractat de mancipibus seu curatoribus pistrinorum, qui Novell. 80. dicuntur προεστῶτες τῶν ὑφαντικῶν ἐργαστηρίων.

33 VII. *Syn. Basilic. 17. cap. 12.* 1. *Harmen* 4. De quadraginta diebus, vid. Cujac. *c. 11. de præscript.* eorum serva, ceremonias hic esse jejunium.

34 Ubi hanc legem antiquarit

35 *Ibid. ibid. c 13. l. 2. C. Theod. cod.* vide ad hanc legem Brissonium *in repetitione legis dominico, C. Theod. de spectacul. sub finem.* Qui ferias allegat eas tenetur probare. Jurisd. est rerum permissarum, quorum tempore licita, nisi probetur excepta.

36 Dies juridicus, ἡμέρα δικαία, 7. *Eclog. 17. c. 13.*

37 *L. 5. ℣. cod.*

38 Theod. ad Senatum, *Novell. de decurionibus*, Otio vos frui quodam tempore patimur, ne labore videamini defatigari continuo.

39 Æstivis feroribus, *l. 2. C. Th. eod.* hæ sunt messium, & vindemiarum.

40 Autumnos fœribus decerpendis, *l. 1. C. Theod. eod.* sic Asclepiades, ex autumnali redolet vindemia fertur. Hæ sunt vindemiarum feriæ. Minut. Felix *in Octavio*, Sane & ad vindemiam feriæ judiciariæ curam relaxaverunt.

41 Dies otio mancipati ἄσχολοι, ἀργὰ ἡμέραι, σχολάζοντα τὰ δικαστήρια, *Novell. 8. Synopsi. ibid.* Natalitia urbium fratum celebrabant veteres, *Cic. ad Att. 1.* ut & colonarum deductarum, *ibid.* & ædium dedicatarum, *ibid.* Porro festus dies natalis Romæ Parilia vel Parilia. v. *Plutarch. in Romulo. Ciceron. 2. de divinatione. Festum in Parilibus, & in Palatina sacra.* Cæterum Natalium (ut opinor privatorum) sacra paulo ætate illa confici solita refert Plin. 8. *c. 18.* die natali merum Genio fundebant, non autem ulla hostia faciebant: hoc ideo,

1 *L. ult. C. Theod.* de spectaculis, *lib.* 15. *tit.* 5.

2 Ἱππόδρομον, *Eclog. ibid.* equorum certamen.

3 Κυνηγέσιον, *Eclog. ibid.* venatio ferarum.

4 *L.* 7. *in fin. C. eod.* Dignum attrahit ad se minus dignum.

eodem die sibi vindicet scena [1] theatralis, aut Circense [2] certamen, aut ferarum [3] lachrymosa spectacula: &, si in nostrum tamen, aut ferarum [3] lachrymosa spectacula: &, si in nostrum differarum [4], aut natalem celebranda solennitas inciderit, differatur. Amissionem militiæ, proscriptionemque patrimonii sustinebit, si quis unquam hoc die festo spectaculis [5] interesse, vel cujuscunque judicis apparitor [6] prætextu negotii publici, seu privati, hæc, quæ hac lege statuta sunt, crediderit temeranda. Dat. Id. Decemb. *Constantinop.* Zenone & Martiano Conss. 469.

5 Die dominico spectaculis interesse vetitum. De detestatione munerum & ludi gladiatorii, vid. Tertullianum *libris de spectaculis*, Cyprianum *Epist.* 1. Lipsium *cap.* 12. *Saturn.*

6 Citatio facta die feriato non valet, sed nec ad diem feriatum, sed & si fiat, ut quis se sistat ad diem non feriatum, non valet. vid. *Wurmser.* 1. *obs.* 6. *obs.* 4.

TIT. XIII.

DE JURISDICTIONE [7] OMNIUM JUDICUM, ET DE FORO COMPETENTI. [8]

De consensu litigatorum.

1. Imp. Antoninus A. Severo, & aliis.

Non quidem fuit competens judex Procurator [9] noster in lite privatorum: sed, cum ipsi eum judicem elegeritis [10], & is consentientibus adversariis sententiam tulerit, intelligitis, vos acquiescere [11] debere [12] rei ex consensu vestro judicatæ [13]: cum & Procurator judicandi potestatem inter certas habeat personas: & vos incongruum eum esse vobis judicem scientes, tamen audientiam ejus elegistis. Quod & in aliis similibus judicibus, tam in actionem proponentis, quam in exceptionem opponentis persona locum habebit. Dat. 11. Id. Januar. Messala & Sabino Conss. 215.

Ut actor forum rei sequatur.

11. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. Alexandro.

Juris ordinem converti postulas, ut non actor [14] rei forum, sed reus actoris sequatur: nam ubi domicilium reus habet, vel tempore contractus [15] habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantum [16] eum conveniri oportet. Dat. VI. Id. Octob. *

De consensu privatorum.

III. Iidem AA. Judeæ.

Privatorum [17] consensus judicem non facit eum, qui [18] nulli præest judicio: nec, quod is statuit [19], rei judicatæ continet auctoritatem. Dat. VI. Kal. Januar. AA. Conss. 293.

Ne post litem contestatam ordinaria sedu declinetur examen.

IV. Imp. Constantinus A. ad universos provinciales.

Nemo [20] post [21] litem contestatam Ordinariæ [22] sedis declinet examen: nec [prius] Præfecti prætorio, aut Comitis Orientis, vel alterius Spectabilis judicis imploret auxilium: sed appellatione legibus facta ad sacrum auditorium veniat. Dat. Kal. Octob. Basso & Ablacio Conss. 331.

De negotio criminali. 1. *Si quis in vetito vocet examine.*

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Vincentio Præfecto prætorio Galliarum.

In criminali [23] negotio rei [24] forum accusator sequatur. §. 1. Is [25] vero, qui suam causam, sive criminalem, sive civilem, sine [26] cœlesti oraculo, in [27] vetito vocavit examine, aut executionem popposcit militarem [28]: actor quidem propositi negotii actione mulretur [29]: reus vero pro condemnato habeatur: & Tribuni sive Vicarii [30] capitalem sibi animadversionem subeundam esse cognoscant, si vel suam vel militum executionem interdictam præbuerint. Dat. V. Kalend. Januar. *Mediolani*, Cæsario & Attico Coss. 397.

De magistris militum.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Magisteriæ [31] potestati, inter militares viros, vel privatum actorem, & reum militarem, etiam civilium quæstionum audiendi concedimus facultatem: præsertim cum id ipsum [de] more litigantium esse videatur, constetque militarem reum, nisi à suo Judice, nec exhiberi posse, nec, si in culpa fuerit, coërceri. Dat. V. Maji, Lucio V. C. Cos. 413.

De his qui professiones aliquas seu negotiationes exercent.

VII. Imp. Anastasius A. Constantino P. P.

Periniquum & temerarium esse perspicimus, eos qui professiones aliquas seu negotiationes exercere noscuntur, Judicum, ad quos earum professionum seu negotiationum [32] cura pertinet, jurisdictionem & præceptionem declinare conari. Quapropter jubemus, hujusmodi hominibus nec cujuslibet militiæ, seu cinguli, vel dignitatis prærogativam in hac parte suppetere: sed eos, qui statutis in quacunque militia connumerati sunt, vel fuerint, [vel] qui dignitatem aliquam prætendunt, sine aliqua fori præscriptione his Judicibus tam in publicis, quam in privatis causis obedire compelli, ad quorum sollicitudinem professionis seu negotiationis, quam præter militiam (ut dictum est) exercent, gubernatio videtur respicere: ita tamen, ut ipsis nihilominus judicibus, sub quorum jurisdictione militia, sive dignitas eorum constituta est, proculdubio respondeant, his videlicet, qui contra hujus tenorem legis venire tentaverint, militiæ cingulo seu dignitatis honore pro tali conamine spoliandis.

7 *L. D. I. & 2. C. Theod. 1. & 7. Ecl. 1. & 2. Dec. 2. 2. Sext. 2. & 2. Clem. 2. Luc. 11. Placit. 4. Goth.* vid. ad hunc titulum Vultej. *tr. de jurisdict.* Ans. Adde Brisson. *select. lib. 3. cap.* 18. S. L.

8 Id est, ubi quis conveniri debet. *C. Th. eod.* Competens forus (dicitur etiam forus ab Isidoro, Lucillio, Pomponio Atellanario, & Mario Victorino, proprius, congruens, incompetens, incongruus, alienus. De exceptionibus declinatoriis adversus jurisdictionem, vid. Oldendorpium *cap.* 6. *exceptionum.*

9 Cæsaris Procurator non judicat inter solos privatos, sed inter privatos & fiscum, *l. 1. C. si adversus fisc.*

10 Incompetens judex (habens tamen jurisdictionem) partium consensu fit competens. *l. 14. ff. eod. l. 3. in fin. l. 4. ff. de arbitris, l. 1. ff. de judiciis. l.* 13. §. 4. *ff. ad Treb. l.* 28. *ff. ad municipalem.*

11 Vid. *l.* 29. *C. de pact.*

12 Imo potest pœnitere is, qui consensit, aut se subjecit incompetenti judici. *l. si convenerit* 18. *ff. de jurisd.* Dic, pœnitere posse, quia non plene se subjecit: non plene, si nondum eum adiit ad litem apud eum contestatus est. *d. l.* 18. aut in continenti contractus alicujus se interposita etiam scriptura, subjecit; *d. l.* 29.

13 Privatorum consensus judicem quamvis incompetentem & incongruum, competentem facit, si modo eum adierint. Hujusmodi aditione, vel facto definit esse nuda adeundi judicis conventio.

14 Actor rei forum sequitur. *l.* 5. *C. cod. Harm. 2. §. 1. §. 2. §. 3. ubi* vid. *l.* 4. *C. Theod. de Jurisd. lib. 2. l.* 3. *C. ubi in rem act. l. un. C. ubi de her. l. 2. C. ubi de crim. l.* 3. *ubi causa status, Synops. Basil. 7. tit. 5. cap.* 82. *& tit.* 3. *cap.* 38. *& tit.* 3. *ex tit.* 5. *c.* 87. 1. *Harm.* 2. Fallit regula in evocationibus. vide *l.* 5. §. 1. *C. eod.* vid. alias exceptiones apud Socinum *reg.* 10. Illud notandum, in regno Franciæ tria esse sigilla, quæ obligationi ac instrumento juncta, reum pertrahunt ad forum actoris, Sunt autem hæc, Parisiense, Montispessulanum parvum & Nundinarum Briæ & Campaniæ: vid. Rebuffum *tom.* 1. *tract. de literis obligatoriis gl.* 6. Ad hæc, Privilegia scholasticis Parisiensibus data sunt ea, tantaque ut ad suum & Parisiense forum reos suos pertrahant. vid. *Tom. 4. des ordonnances. tit.* 11. *Papon. tit. notar. c. Des juges. ibi, Des juges conservateurs*: adde *Soc. reg.* 339.

15 Forum in loco contractus regulariter quis fortitur, vid. Socinum *reg.* 160.

16 Fallit hæc regula, quoties fori privilegio reus renuniat. *l.* 51. *C. de Episc. & Clericis. l.* 29. *C. de pact.*

17 Sic Augustinus *in quæstionib. veteris testamenti.* Præfectus (inquit) potest agere vicem præfecti, & prætor prætoris, non tamen Principis, potest agere vicem alicujus. Quæ sententia Augustini adeo vera est, ut neque sua auctoritate, neque consensu privatorum id possit. Potest enim alioqui ex mandato Prætoris vel alterius potestatis, vice ejus fungi privatus, *l. ult. ff. de officio ejus cui mandata est jurisdictio.*

18 Privatus consensu partium non fit judex. *l.* 1. *ff. de judiciis.*

19 Nulla est sententia, quam privatus protulit. vid. *Oldend. c. de sent. & re judic.*

20 Nec post litis contestationem licitum est judicem aliquem alicui recusare, nec ante sententiam appellare. *Synops. Basil. 7. tit.* 8. *ex lib.* 9. *tit.* 1. *c.* 78.

21 Ordinaria jurisdictio non potest declinari post litem contestatam, *l.* 16. *C. de judiciis, l.* 13. *C. de exceptionib. l.* 52. *ff. de judiciis, Nov.* 3. *c.* 53.

22 *Ordinariam* autem *sedem* quidem hic interpretantur præsidalem, id est, fori ordinarii, non judicis. vid. *Cujac. ad Nov.* 53.

23 Idem in civili, *l.* 2. *C. eod.*

24 Vide *l.* 29. *C. de episc. aud.*

25 *L.* 9. *C. Theod. eod.*

26 Evocari rescripto Principis causa ad incompetentem judicem potest. *l.* 2. *C. de dilationib. Nov.* 53. *cap.* 1.

27 Evocantis seu trahentis aliquem ad forum incompetentem pœnam observa.

28 Milites non debent fungi officio executoris. adde 6. *C. de off. rectoru provinc.*

29 Verbum futuri temporis non intelligitur ipso jure: nisi addantur hæc *cassentur & irritentur*. Bald. *Romanus sing.* 1. Idem in verbo *privetur*, & *careat*, si à testatore proferatur. *Bald. ad l.* 1 *C. de his quæ pœnæ.* vid. plura apud Socinum *reg.* 360. Matthesianum *singulari* 112. Cremensem *singulari* 7. Tribuni.

30 Ad hunc Vicarium refer *l. ult. C. de erog. milit. annonæ, l.* 1. *C. de commeatu. ubi* vid. *Cujac.* adde *Veget.* 4.

31 Vid. *C. de off. magist. milit. tit.* 29. *lib.* 1. adde *l.* 17. *C. de judiciis, l.* 1. *C. de exhib. l.* 9. *ff. de custodia, l.* 4. §. 5. *ff. de re milit.*

32 Collegia possunt habere proprios judices, *ut hic, & l.* 1. *C. de monopolis*: quos si habuerint, eorum jurisdictio declinari à collegiato non poterit.

33 Sensus est, apud quem judicem pupilli, viduæ, & hujusmodi personæ conveniendæ.

34 Puta, debiles, valetudinarios, *l.* 1. *C. eod.*

35 Id est, ne invitæ trahantur ad Principis auditorium extra suam provinciam. *Goth.* Ad hanc materiam vid. Leonin. *consil.* 33. Tessaur. *decis.* 177. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 66. *num.* 27. Sande *de decis. Frisic. l.* 1. *cap.* 2. Ans.

36 *L.* 2. *C. Theod. de officiis judicum omnium lib.* 1.

37 Casus prior legis: Pupilli, viduæ, miserabiles personæ, rescripto Principis *evocari* non possunt. Est enim absurdum hujusmodi personas σκάνδαλα τῆς ἕδρας, adde *l.* 2. *C. Theod. de offic. jud. omn.* 38 Diuturnus morbus, fonticus. 39 Casus posterior legis: Personis (quarum hic fit mentio) licet adversarios suos, impetrato rescripto, *evocare* in aulam, sive comitatum Principis. Cujus rei exemplum est in Epist. Theodorici regis *apud Cass.* 4. *variar* 9. Innocentiæ professio est nostram elegisse præsentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur: ubi & innocentia profugium, & calumniatores jus possunt invenire districtum.

diversi. jud. lib 2.

TIT. XIV.

QUANDO IMPERATOR INTER PUPILLOS [33] VEL VIDUAS, VEL [ALIAS] MISERABILES [34] PERSONAS COGNOSCAT: ET NE EXHIBEANTUR. [35]

1. Imp. Constantinus A. ad Andronicum.

Si [36] contra [37] pupillos, vel viduas, vel [diuturno [38]] morbo fatigatos & debiles impetratum fuerit lenitatis nostræ judicium, memorati à nullo nostrorum judicum compellantur comitatui nostro sui copiam facere: quinimo intra provinciam, in qua litigator, & testes vel instrumenta sunt, experiantur jurgandi fortunam: atque omnis cautela servetur, ne terminos provinciarum suarum cogantur excedere. †. Quod si [39] pupilli, vel viduæ, aliique fortunæ injuria miserabiles, judicium nostræ serenitatis oraverint, præsertim cum alicujus potentiam perhorrescunt: cogantur eorum adversarii examini nostro sui copiam facere. Dat. XV. Kalend. Jul. *Constantinop.* Opiato & Paulino Conss. 334.

TIT. XV.

UBI [40] DE CRIMINIBUS [41] AGI OPORTEAT.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Laurinæ.

Quæstiones eorum criminum, quæ legibus, aut [42] extra ordinem coërcentur, ubi [43] commissa [44], vel inchoata sunt [45], vel ubi [46] reperiuntur, qui rei esse perhibentur criminis, perfici debere satis notum est. P. P. IV. Non. Octobr. Dextro & Frisco Conss. 197.

De plagio cognoscitur apud quemlibet judicem competentem. Bald.

II. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Nicææ.

Sciens liberum [47] venundando, plagii crimen committit. Ab eo itaque qui super hoc queri potest, aditus competens judex, si is, quem puerum ingenuum vendidisse proponis, ibi degit, ibi [48] causam cognoscet. Dat. II. Non. Februar. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

In Authent. ut omnes obed. judici provinc. §. hæc considerantes, col. 5. tit. 24. al. 20. Nov. 69. cap. 1.

Qua in provincia quis deliquit, aut [49] *in qua pecuniarum, aut criminum reus sit: sive de terra, sive de termino, sive de possessione, sive de proprietate, sive de hypotheca, aut de alia qualibet occasione, vel de qualibet re fuerit reus, illic etiam juri subjaceat: quod jus perpetuum est. Si ergo ambo & actor, & reus sint in provincia: illic, omni privilegio cessante, res expediatur. †. Eo autem absente, ex cujus domo iniquum quid patior, ipsum qui id admisit, vel ejus curatorem conveniam, cui datu induciu* [50] *licet denunciare domino causæ: qui si neque per se veniat, neque mittat, u qui primo conventus est, præsentatus condemnetur, in quo sit obnoxius: insuper & u, qui mittere noluit, si tamen omnino appareat obnoxius: nam & de rebus ejus satisfiet, si* [51] *u, qui præsens est, non sit solvendo. Sed si nec ipse, qui dominum præsentare debuit, compareat: præconsa voce vocatus: condemnetur, quia contumacia ejus pro præsentia est. Quod si defit actor cum reus venerit, sive miserit: absolvendus est: ut & damna ei restarciantur. †. Excipitur hic, si forma pragmatica occasione publicæ causæ procedens præceperit*, Quonquam principali comitatui exhiberi, *aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus. †. Inducitarum vero tempus nova constitutione variun præfinitum est ex diversitate locorum: quatuor scilicet mensium, si vicina est provincia, in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus in medio provinciarum constitutis: si vero majus sit spatium, sex. Si vero ex Palæstina, aut Ægypto, aut gentium longinquarum, octo menses sufficiant: Si vero ex Hesperiis gentibus, aut Septentrionalibus, aut Lybia, sufficiens visum est tempus novem mensium.*

40 Adde *l.* 11. *l.* 12. *C. Theod. de jurisd.*

41 Clarus hunc titulum multis explicat 5. *sent. §. ult. quæst.* 35. 36. ubi inter cæteras quærit, quis judex sit futurus Papæ, Principis, Cardinalis, Episcopi, Clerici delinquentis: adde eundem *quæst.* 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. & 45. ubi quærit an pœna loci, originis, domicilii vel delicti, reo sit imponenda. An etiam loci litis contestatæ, vid. Gandinum de Maleficiis, *rubr. ubi puniatur delinquens.*

42 Crimina leguntur, aut extra ordinem coërcentur. *l.* 13. *C. de pœnis.*

43 Ultra provinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur: ut illic criminum judicia agitentur, ubi facinus dicetur admissum peregrinis judiciis prohibitis: *l.* 10. *l.* 6. *C. Theod. de accusat. lib.* 9.

44 Omissa. *Hal.*

45 Remissio in causis regulariter locum non habet. *ut hic.* vid. tamen Socin. *reg.* 336.

46 *L.* 1. *ubi senatores, l.* 11. *C. de adulteriis, l.* 7. *in fin. ff. de accus. l.* 7. *ff. de custodia.*

47 *L.* 15. *C. de plagiariis.*

48 *L.* 5. *C. de jurisd.* Remisso etiam locum habet in delictis, vid. Socinum *reg.* 337.

49 Reus delicti tres in se judices sortitur; delicti, *l.* 1. *C. eod. l.* 3. *ff. de off. præsid.* domicilii, & litis contestatæ: *d. l.* 1.

50 Dilatio datur ad denunciandum absenti.

51 Bona præsentis prius excuti debent, quàm absentis.

TIT. XVI.

UBI DE POSSESIONE AGI OPORTEAT.

1. Impp. Valent. & Valens AA. ad Festum Proconsulem Africæ.

Ubi [52] aut vis facta dicitur, aut momentaria possessio postulanda est, ibi loci judicem adversus eum qui possessionem turbavit, convenit judicare. Dat. VIII. Kalend. Jun. Gratiano & Dagalaipho, Conss. 366.

52 *L. ult. in fin. C. ubi in rem.* Goth. Vid. Vult. *de jurisd. hic.* Zanger. *de except. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 349. Ans.

TIT. XVII.

UBI FIDEICOMMISSUM PETI OPORTEAT.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Demetrio.

Fideicommissum ibi petendum esse, ubi hereditas [53] relicta est, dubitari non oportet. P. P. VIII. Kal. Septemb. Chilone & Libone Conss. 205.

53 *L.* 38. *ff. de jud. l.* 47. *l.* 108. *in pr. ff. de legat.* 1. vel pars ejus major, *l.* 50. 1. 52. §. 3. *ff. de jud.* vel ubi fideicommissarius domicilium habet, vid. *Cujac. hic* nisi testator alibi præstari voluit. *d. l.* 47. *d. l.* 108. *d. l.* 50. nisi per fraudem heres alio rem transtulit; *d. l.* 38. *his* adde *Hotom.* 3. *obs.* 7.

TIT. XVIII.

UBI CONVENIATUR, QUI CERTO [54] LOCO DARE PROMISIT.

1. Imp. Alexand. A. Heraclidæ.

Qui *certo loco sese soluturum pecuniam* obligat, si solutioni satis non fecerit: arbitraria [55] actione, & in alio [56] loco potest conveniri: in qua venit æstimatio, quod [57] alterutrius [58] interfuerit suo loco prius, quam in eo, in quo petitur solvi. Dat. VI. Id. Mart. Fusco & Dexiro Conss. * 226.

54 Adde 13. *ff.* 4. 55 *L. ult. ff. de eo quod certo loco.*

56 Debitor ob moram solvendi promisso loco, ubivis conveniri potest.

57 Nota formulam actionis creditoris competentis adversus debitorem promisso loco non solventem, *l.* 2. 8. *ff. de eo quod certo loco.*

TIT.

58 *L.* 2. *ff. de eo quo*

TIT. XIX.

UBI IN REM ACTIO EXERCERI DEBEAT.

De eo, qui rem emit, & de ejus auctore.

1. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Pancratio.

IN rem actio non contra venditorem [1], sed contra [2] possidentem [3] competit. Frustra itaque desideras, non tecum [4] congredi, sed cum auctore [5] tuo dominum vindicantem, cum te possidere contendas. Nam si denunciasti [6] ei, qui tibi vendidit, intelligis evictionis illi periculum imminere. Nec enim jurisdictionis forma in [7] eadem provincia constituta tam petitore, quam possessore, ob auctoris personam, quem in alia provincia dicis consistere, debet immutari. Dat. Id. April. AA. Conss. 293.

Si quis alterius nomine possideat.

11. Imp. Constantin. A. ad universos provinciales.

Si quis alterius [8] nomine quolibet modo possidens immobilem rem, litem ab aliquo per in rem [9] actionem sustineat, debet statim in judicio dominum nominare [10]: ut sive in eadem civitate degat, sive in agro, sive in alia provincia sit; certo [11] dierum spatio à judice definiendo, eoque ad notionem [12] ejus perducendo, vel ipse in loca, in quibus prædium situm est, perveniens, vel procuratorem mittens, actoris intentiones excipiat. †. Si vero post hujusmodi indultum tempus minime hoc quod dispositum est, facere maluerit: tanquam lite, quæ ei ingeritur, ex eo die, quo possessor ad judicium vocatus est ad interrumpendam [13] longi temporis præscriptionem, contestata: judex, utpote domino possessionis, nec post hujusmodi humanitatem sui præsentiam faciente, edictis [14] legitimis proponendis cum citare curabit: & tunc in eadem voluntate eo permanente, negotium summatim [15] discutiens in possessionem [16] rerum actorem mitti non differet: omni allegatione absenti de principali [17] quæstione servata. Dat. Kal. August. Basso & Ablabio Conss. 331.

Ut actor sequatur forum rei.

111. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA.

Actor [18] rei [19] forum, sive [20] in rem, sive in personam sit actio, sequitur. †. Sed & in locis in quibus res [21], propter quas contenditur, constitutæ sunt, jubemus in rem actionem adversus [22] possidentem moveri. Datum x. Kal. Jul. Arcadio & Bautone Conss. 385.

1 *Sub vel altera*, Syn. Ba. c. 7. tit 5 cap. 81. Goth. In rem actio, tam de civili, quam prætoria accipiendam, & quid appellatione rei hic veniat, vid. Zang. *de except. part.* 2. cap. 1. *num.* 267. & 270. Ans.

2 Rei vindicatio contra possidentem datur, *l. ult. C. eod. l.* 24. *l.* 36. *l. ult. ff. de rei vindic.*

3 Puta emptorem, *Synops. ibid.*

4 Qui possides sc.

5 Id est, venditore, à quo rem emisti.

6 Emptor conventus à vero rei domino denuncia-re venditori & auctori suo actionem debet, ut ita evictionis teneatur. Quid si non denunciavit? vide quæ not. ad *l.* 2. *ff. de pactis.*

7 Sensus est, venditorem sequi forum rei venditæ. *l. ult. C. de præscript. longi temporis*: vel ita, venditor emptoris judicem sequi solet. *l.* 49. *ff. de judiciis. l.* 19. *ff. de rei vindic.*

8 Possumus alterius nomine rem possidere, verbi gratia, velut coloni, depositarii. *l.* 7. §. 11. *ff. comm. divid.* procuratores, actores, custodes. 9 Possessor rei alienæ conveniri potest rei vindicatione. 10 Nominare auctorem suum debet rei alienæ possessor. Possessor rei alienæ conventus non tantum potest, sed etiam tenetur rei dominum nominare. *Novell. 69. cap.* 2. ut & proprio nomine conventus auctorem suum laudare. De differentia & vi utriusque laudationis, an & quando ante litem contestatam fieri debeant, & in quibus rebus & actionibus locum habeant, vid. *Maranam in praxi, parte 6. membro 5. & 6.* De laudatione authoris dixi *l.* 7. *C. de evict.* 11 *Dict. l.* 2. *l.* 1. *l ult C. de dilationibus. l.* 3. *C. Theod. de jure fisci. l.* 41. *C. Theod. de appellat.* Goth. Adde Matth. de Afflict. *decis.* 217. & Menoch. *tract. de arbitr. jud. lib.* 1. *quæst.* 74. *num.* 34. S. L. 12 Possessor rei alienæ dilationem petere potest ad nominandum seu vocandum authorem, puta venditorem à quo causam habet. dixi ad *Nov.* 69. *cap.* 2. 13 Non comparens habetur pro contestato, ideoque interrumpitur ejus præscriptio. 14 *L.* 8. *C. quomodo & quando judex. l* 73. *ff. de judic.* 15 *Nov.* 53. *cap.* 3. *in princ.* 16 *L.* 3. *C. de procuratoribus.* Porro hic in Glossa interlineari, possessio accipitur pro proprietate. 17 Contumax privatus possessione postea comparens eam non recuperat: auditur tamen de principali quæstione, id est, de dominio actionem instituens, & sic contumaciæ suæ causa ex reo fit actor. 18 *Syn. Basil. 7. tit. 5. c.* 82. & 1. *Harm.* 2. §. 1. 2. 3. 19 *L.* 2. *C. de jurisdict.* 20 *L.* 38. *in fin. ff. de judic.* 21 *L. unic. C. Ubi de poss. agi oport. arg. l. un. Cod. Ubi hered. act.* Dissent. Cujac. *parat. ibid.* Vid. Treutler. *disput.* 3 *part.* 1. *thes.* 8. *litt.* g. Pro intellectu legis vid. Decher. *lib.* 2. *differ.* 10. *num.* 15. Zanger. *de Except. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 347. Ans. 22 *L.* 1. *C. eod.* adde *l. unic. C. de postl.*

TIT. XX.

UBI DE HEREDITATE AGATUR, VEL UBI HEREDES SCRIPTI IN POSSESS. MITTI POSTULARE DEBEANT.

1. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Messalæ. 23

Illic, ubi res hereditarias esse proponis, heredes in possessionem rerum hereditariarum mitti postulandum est. Ubi autem domicilium habet qui convenitur, vel [24] si [ibi] ubi res hereditariæ sitæ sunt, degit: hereditatis erit controversia terminanda. Dat. VII. Kal. Maji, Seculari & Donato Conss. 261.

23 Messiæ, *Cujac. 5. obs.* 19.

24 Sensus est, Possessorium hereditatis proponitur, ubi res sitæ. *l.* 2. *ff. de interdictis.* Petitorium vero in domicilio conventi. *l.* 2. *C. de jurisdict. Salic.* Goth. Verb. *velsi*, hic non ponitur conditionaliter sed pro, *quamvis*, aut *sive etiam.* Zanger. *de Except. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 288. 299. & 350. Ans.

TIT. XXI.

UBI DE RATIOCINIIS, TAM[25] PUBLICIS QUAM PRIVATIS AGI OPORTET.

1. Impp. Diocles. & Maximian. AA. & CC. Gerontio.

Eum [26], qui aliena negotia sive ex tutela [27], sive ex quocunque alio titulo administravit: ubi [28] hæc gessit, rationem oportet reddere. Dat. VII. Kal. Aug. Annibaliano & Asclepiodoto Conss. 292.

Ibi redds debet ratio publicæ administrationis, ubi administratio gesta est. Bald.

1. Impp. Honor. & Theod. AA. Maced. Magistro militum.

Nemo post [29] depositum cingulum [suæ] privatæ [30] vitæ redditus ob negotium, quod militiæ causa est ei exortum, præstandi ratiocinii gratia ejus Numeri, in quo militavit, vel quem ipse gessit, à quocunque pulsatus, fori præscriptionibus utatur: Unumquemque enim super hujuscemodi causis publicis, quas dum militaret, exercuit [31], vel super ratiocinils militaribus, per quæ suos contubernales afflixisse asseritur, in militari oportet judicio respondere: in quo & instructio [32] sufficiens, & nota testimonia, & verissima possunt documenta præstari. Dat. 11. Id. Jul. * Conss. *

25 Ratiociniis obnoxii sunt tutores, negotiorum gestores, procuratores socii.

26 In eum qui de administratione convenitur, in iis locis agitur, ubi res ipsas administravit. *Syn. Basil. 7. tit. 5. c.* 84. Goth. Vid. Zanger. *de Except. part.* 2. *c.* 1. *num.* 149. Ans.

27 *L.* 54. *in fin. ff. de proc. l.* 2. §. 3. 4. *l.* 19. §. 2. *l* 36. *in fin. l.* 45. *ff. de judic. Nov.* 69. *cap.* 1.

28 Ubi gesta administratio, ibi ratio reddenda est. *l.* 18. *l.* 19. §. 1. *ff. de judic. Nov.* 151. *c.* 1. *in fin.* Goth. Vid. *DD. ad l.* 19. §. 1. *ff. de judic.* In actionibus enim in personam ex quasi contractu actor sequitur forum rei. *l.* 2. *C. de jurisdict. l.* 3. *ff. Ubi in rem actio. cap. cum sit. extr. de foro comp.* præsertim quando reus in foro suo facile conveniri potest: ratio est in *l. fin. C. h. t.* Ans. 29 Quid si in jus vocatus, postea miles factus est, aut alterius cujuspiam fori? non potest de eadem causa ad proprium forum appellare. 1. *Harm.* 2. §. 5. *l si quis posteaquam 7. ff. de judic.* 30 Ratio dubitandi hinc sumitur. Iniquum enim videtur eum qui jam sit defunctus militia, cogi rationes apud judicem militarem reddere.

31 Contractus negotia & delicta militaria fori præscriptionibus leges subtrahunt. Miles eo loci cogitur rationes reddere, ubi eas exercuit, etiamsi alterius fori factus sit. 32 Ubi suppetit totius rei instructio, amplior ibi reddenda ratio.

TIT. XXII.

UBI CAUSA STATUS AGI[33] DEBEAT.

De fugitivo.

1. Imp. Alexander A. Aurelio Aristocrati.

Ea quæ à te, cum tibi serviret, fugit [34], & in aliam provinciam se contulit, libertatem sibi vindicans, non injuria eo loco litigare compellenda est, unde [35] quasi fugitiva recessit. Ideoque remittere eam in provinciam, in qua servivit, Præses provinciæ, qui in eo loco jus repræsentat, curæ habebit: sed non ubi deprehensa est, audiri debet. P. P. xiii. Kal. Septemb. Pompeiano, & Pelignо Conss. 232.

De Procuratore Cæsaris.

11. Imp. Dicus A. Felici.

PRocuratores [36] nostros status causas examinare non posse, omnibus notum est. P. P. Kalend. Decemb. Dicio A. 11. & Grato Conss. 251.

De ea quæ in possessione libertatis constituta est.

111. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Zenoniæ.

Si in possessione libertatis constituta es, cum in [37] status etiam quæstione actor [38] rei [39] forum sequi debeat: ibi causam liberalem agi oportet, ubi consistit, quæ ancilla dicitur, licet [40] Senatoria dignitate actor decoretur. Dat. 11. Id. Maji, AA. Conss. 290.

De eo qui est in possessione servitutis.

IV. Iidem AA. & CC. Sisinniæ.

Si ex possessione [41] servitutis in libertatem quis proclamet, ibi agi oportere status causam, ubi domicilium [42] constitutum habet, qui se dominum dicit; non est ambigui juris. Dat. 11. Nonas Martias, *Byzantii*, CC. Conss. 294.

De causis quæ in provinciis moventur.

V. Iidem AA. & CC. Diogeni Præsidi insularum.

Jamdudum à nobis statutum est: Ut, si quæ causæ libertinitatis [43], & servitutis in provinciis inter fiscum [44] & privatos exorirentur, ad Rationalem [45] vel Magistrum [46] rei privatæ, hoc est, unde motæ essent quæstiones, remitterentur: si quæ vero ingenuitatis essent, à Rectore [47] provinciæ examinarentur. Dat. IV. Non. Aug. CC. Conss. 294.

De quinquennii præscriptione sublata, de causis quæ in provinciis, vel in urbe Constantinopolitana oriuntur. De personis clarissimis.

VI. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

In litibus, in quibus, *utrum ingenuus an libertinus sit aliquis*, quæritur, quinquennii [48] præscriptionem (post quod divino adjutorio opus esse veteres [49] leges præcipiebant) in posterum cessare [50] sancimus: & hujusmodi lites etiam post memoratum tempus, ad exemplum cæterarum, vel in provinciis apud earum moderatores, vel in hac alma urbe apud competentes maximos judices [51] examinari. Quod, etiam si clarissima persona super tali conditione vel etiam servili quæstionem patiatur, tenere censemus. Dat. III. Non. August. *.

33 Id est, libertatis præjudicialis.

34 Refugit, *Hal.*

35 Servus fugitivus ad eum judicem revocandus est, è cujus foro fugisse dicitur.

36 Vid. *l* 5 *C. eod.*

37 Status quæstio, περὶ τόξου ὅρου. *Syn. Basil. 7. tit. 5. cap.* 87.

38 Vid. *l.* 2. *ff. de jurisdict.*

39 Reus in causa status est, qui in servitutem vel libertinitatem petitur, vel etiam adversus quem ex servitute in libertatem, vel ex libertinitate in ingenuitatem fit proclamatio.

40 Qui libet actor etiam Senator in causa status forum rei sortitur.

41 *L.* 21 *C. de liberali.*

42 Qui proclamat in libertatem forum ejus sortitur, qui se dominum dicit.

43 Libertatis. Cujacius emendat, *hoc tit.*

44 Alias simplex Procurator Cæsaris non cognoscit de causis status. *l.* 2. *C. eod.*

45 Ad procuratorem Cæsaris, in urbe vero ad Consulem. *l.* 27. *ff. de liberali. l.* 4. *ff. si ingen.* vel prætorem liberalem dicta. *l.* 4. *l.* 36. *in fin. ff. de fideicomm. libert.*

46 *Magister rei privatæ*, id est, procurator fisci. *l.* 1. *C. de annona, & cap. l. dudum C. Theod. de jure fisci.* vid. *Cujac. ad l.* 5. *C. de jure fisci.* vid. quæ scripsi ad *tit. Digestorum de offic. procons. l.* 1. *C. de ordin. judic.*

47 Id est, præside. *l.* 2. *in fin. C. de pedaneis.* adde quæ not. ad *l.* 1. *C. de ordin. judic.* 48 Quinquennii dimensionem. *Hal.* 49 Adde *l.* 2. *ff. si ingenuus esse dicetur.* 50 Ut ita abrogatur *l.* 2. §. 1. *ff. si ingen. esse.* 51 Causæ status exigunt maximos judices. *l.* 32. §. 7. *ff. de arbitris.* adeo ut nec pedaneis delegari possint, nec compromissariis, quin vel præsidum olim de statu non fuit cognitio. *l.* 1. *C. de ordine judic. Cujac. hic.* vid. quæ tamen scripsi ad *d. l.* 1. Qui de libertate olim judicarunt, vid. apud Forner. 2. *select.* 230.

TIT. XXIII.

UBI QUIS DE CURIALI[52] VEL COHORTALI ALIAVE[53] CONDITIONE CONVENIATUR.

1. Impp. Arcad. & Honorius AA. Floro P. F. P.

Si quis vel curiæ, vel officiis judicum, aut aliis quibuscunque corporibus obnoxius, intra provinciam ab his erit, quos aufugit, comprehensus [54]: non expectata ejusdem judicis notione, sub quo per ambitum cœperat militare, penitusque emendicati honoris præscriptione submota, à judice, qui [55] in locis aditus fuerit, audiatur: manifestarumque rerum probatione convictus, eorum societati, quos declinaverat, aggregetur. Dat. XII. Kal. August. *Mediolani*, Cæsario & Attico Conss. 397.

Homines, qui pro exactionibus, vel concussionibus conveniuntur, non possunt fori præscriptionem opponere.

11. Impp. Theodos. & Valent. AA. Cyro P. P.

Hac perpetua lege sancimus, provincialibus judiciis non posse fori præscriptionem opponere eos, qui ad curias vocantur, vel cohortalibus deberi dicuntur officiis, vel aliis corporibus [56] obnoxii sunt: Eos etiam, qui superexactiones, vel concussiones perpetrasse firmentur: exceptis videlicet his, qui armata militia præditi sunt, vel alias speciali beneficio Principali sese defendunt: ita tamen, ut cui ex militaribus viris curiæ nomen, vel cohortalis officii quæstio ingeratur, Rector provinciæ super ejus nomine, tam [57] ad Sedem tuæ magnificentiæ, quam ad Magisteriam, vel competentem referat potestatem; ut hi qui velut debiti postulentur, provinciali judicio destinati, ibi eventum judicii expectent, ubi jura moveri præcipiunt hujusmodi quæstiones. †. Super publicis [58] autem functionibus & debitis nemini liceat fori præscriptionem opponere, præter eos, qui specialiter excepti sunt. Cæteros [59] Excelsæ tuæ sedis, & Rectorum provinciarum in quolibet negotio declinare minime posse judicium decernimus: ita ut qui tam salubertimam legem pertinaciter violare tentaverint, sciant à moderatoribus provinciarum adversus se tanquam contumaces [60] sententiam proferendam. Dat. 11. Kal. Octob. Cyro V. C. Cons. 441.

52 *Curiales*, curiæ muneribus adscripti: *cohortales*, ex cohorte præsidis apparitores, officiales. *l.* 43. *ff. de reb. credit.*

53 Puta corporis alicui, veluti navicul ariorum, pistorum.

54 Hinc colligitur, Licere propria auctoritate fugitivum capere.

55 Fugitivus ubicunque inventus, ibi judicari potest.

56 Corporibus quibusdam civitatum obnoxii conveniendi sunt coram Præside.

57 Obnoxius militiæ & civitatis alicujus corpori, duos habet judices, Præsidem & Magistrum militum: ad hunc tamen per illum remittitur. vid. *Bald.*

58 Ubi de functionibus publicis agitur, nemini datur fori præscriptio.

59 Præses judex est generalis totius provinciæ.

60 Qui declinat jurisdictionem competentis judicis, pro contumace punitur.

TIT. XXIV.

UBI SENATORES, VEL CLARISSIMI CIVILITER, VEL CRIMINALITER CONVENIANTUR.

De causis criminalibus.

1. Imp. Constantinus A. ad Octavianum Comitem Hispan.

Quicunque [61] non illustri, sed Clarissima dignitate tantum præditus, virginem rapuerit, vel fines aliquos invaserit, vel in aliqua culpa, seu crimine fuerit deprehensus: intra provinciam, in qua facinus perpetravit, publicis legibus subjugetur, nec fori præscriptione utatur. Omnem enim hujusmodi [62] honorem reatus excludit. Dat. 11. Non. Decemb. Gallicano & Basso Conss. 317.

De causis pecuniariis.

11. Imppp. Valens, Grat. & Valent. AAA. ad Senatum.

Senatores in pecuniariis causis, sive in hac [alma] urbe, sive in suburbanis degunt, in judicio tam Prætorianæ [63] quam Urbicariæ [64] præfecturæ, necnon Magistri officiorum (quoties tamen ad eum nostræ pietatis emanaverit jussio:) in provinciis

61 *L.* 1. *C Theod. de accusat. lib.* 9.

62 Honor non servatur, indigno: *l.* 47. *ff. de ritu nupt.*

63 Id est, Præfecti Prætorio.

64 Adde *l.* 8. *C. de incolis. l. pen. ff. de senatorib. l.* 22. §. 5. 6. *ff. ad municip.*

verò, ubi latem [1] fovent, aut ubi majorem bonorum partem possident, & assiduè versantur, respondebunt. Dat. Cal. Mart. Valentiniano A. & Nioterio Conss. 390.

1 Id est, domicilium. Græci, ἢ ὅπου διατρίβουσιν, ubi consistunt. *Synopf. Basil. 7. tit. 3. ex aut. 5. c. 90.* Domicilium, pars major bonorum, & assidua loci alicujus frequentatio, fori jus tribuit.

2 Ἀπὸ πατελείων, ἢ ἀπὸ ἐπεχόντων πρωτοφίσιον, ἢ ἀπὸ ἐπάρχων πάλαιος. ex-patricius, exprætectus prætorio, expræfectus urbi. *Syn. ib. c. 91.*

3 Ὑπατικὸν ὑπερέχλον vocat author *Synopf. d. l.* Consularem in actu constitutum & ordinarium. Ibidem tamen apud Scholiast. ita legitur hic locus, ὑπατικὸς ὑπερεχλ@ ἢ νόμον τῇ ἀξίᾳ τετιμημέν@, consularis in actu constitutus, vel dignitate tantum honoratus, ut hi sint qui hic dicuntur in ordinaria professione, & sacra imperatoria pietatis sublimati oratione.

4 Σκετηλάτης, *Syn. ibid.*

5 Μάγιστρ@ τῶν ἱερῶν ὀφφικίων, magister sacrorum officiorum. *Synopf. Basil.*

6 Ἡκολούθησε τῇ θείᾳ πολιτείᾳ, quæstor sacri palatii. *Synopf. Basil. ibid.*

7 Ἡγεμόνσιτ@ tantum dicitur apud authorem, *Synopf. ibid.*

8 Vid. *l. 1. ff. de quæstorib.*

9 Ὁ ἄρχ@ τῶν δημοσίων ἀγωγῶν. *Synopf. ibid.*

10 Κόμης παρτζῶν, comes largitionum. *Synopf. Basil. ibid.*

11 Vid. *Cujac. ad l. 9. ff. de jure fisci.*

12 Κόμης τῶν ἰδικῶν τῆ δεσπότ@ ἢ δεσποινῆς. *Syn. Basil. ibi.* Comes rerum privatarum Principis vel Augustæ.

13 Vid. quæ not. ad *l. 48. ff. de judic.*

14 Aliud in criminalibus causis: *l. 25. ff. de procuratoribus*: excepta criminali injiurarum causa. vide *l. ult. ff. de injuriis.*

15 Ἐν τῇ βασιλίδι πόλει in urbe regia seu imperatoria, *Synopf. cod. l.* 16 Jurisdictioni hujusmodi negativis verbis adtributæ renunciari non potest, adde *l. 4. ff. de Castrensianis.* 17 Magnum privilegium est, si alicui tempora fatalia non currant. 18 Libellenses hic, & *l. 32. §. 4. ff. de appellationibus.* eadem forma dicuntur, qua Thesaurenses: *l. 2. ff. de palat. sacr. largit.* Comitatenses: *l. 7. in pr. d. t.* Fabricenses: *ff. de hered. decur.* Pseudo-Comitatenses: *l. 14. ff. de re militari.* 19 Accusatus ante probatum crimen injuriam pati non debet. 20 Illustribus ordinariè competit hoc privilegium, ut in criminalibus causis habeant jus fedendi in secretariis judicum inferiori parte, tam in urbe, quam in provinciis: honorariis verò, in provinciis tantum. Hinc colligunt Clarissimus personis accusatis eum honorem deferri, ut fedentes etiam respondeant. 21 *§. ult. ff. eod.* Secretarium, aula in quam judices conveniunt: eadem forma & significatione, qua auditorium, *l. 40. ff. de reb. cred.* Græci hic ἐν τίνι μέρει τῆ διωτηρίῳ. *Synopf. Basil. ibi.* 22 Τῶν διακεχριένων, litigantibus. *Syn. ibi.* 23 Erant in auditoriis judicum tres veluti gradus: unus judicum, alius illustrium: postremus altercantium, *ut hic. Symmachus 1. epist.* in uno subsellio capite regulariter litigatores stant, *l. 1. ff. de offic. jud.* & caussidici: *l. 6. in fin. ff. de postulando. Plin. 1. epist.* in tribunatu abstinui causis agendis, quod deforme arbitrabar, cui loco cedere omnes oporteret hunc omnibus fedentibus stare. & ingens utrinque advocatorum universa subsellia præstantium corona. vid. *Cujac. ad Nov. 71. in fin.* Huc referri potest, quod Lucius scripsit de ordine fedendi in curia Parisiensi. 4. *Placit. 6.* 24 *Cognitor facer*, id est, Principis delegatus, vice Principis auditurus *ff. eod.* cui audientia in vice Principis sacris apicibus mittendis mandata. *in princ. ff. eodem.* judex vice numinis Imperatoris auditurus. *§. ult. ff. eodem.*

25 Omnis pœna, si à Principe indicitur arbitraria est. 26 Cognitor facer illustres personas condemnare non potest, & tamen potest absolvere. Imo posse videtur: *l. 37. ff. de reg. jur.* ille casus est specialis. 27 Sensus est, vir illustris sive reus sit, sive actor, à nullo judice condemnari potest, ideoque Princeps eo casu consulendus est. facit *l. 9. §. 11. l. 27. §. 1. §. 2. ff. de pœn.*

28 Nota apud Romanos moris fuisse quosdam decorari honorariis codicillis sine administratione.

29 Minor est dignitas proveniens ex fictione, quam ex veritate. 30 Dixi *§. 1. ff. eod.*

31 Dixi *ff. eod. in fin. pr.*

Tit. XXV.

IN QUIBUS CAUSIS MILITANTES FORI [32] PRÆSCRIPTIONE UTI NON POSSUNT.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

Omnes [33] omninò domesticos [& 34] agentes [35] in rebus, & quæcunque alia prætendatur militia vel dignitas, sub Moderatoribus provinciarum pro [36] functionibus publicis respondere, nulla fori præscriptione valitura, sancimus: si hac, qui cæiguntur publica debita, uti tentaverint. Immo & in aliis privatis actionibus occupatos volumus respondere, qui vel per provincias sociantur [37], vel conductorum vocabulis, cum non armata militia præditi sint, defenduntur: sive domorum divinarum, sive virorum potentium, seu cujuslibet conditionis sint conductores [38]: nisi [si] forte commeatum [39] ad [40] rem propriam componendam unius anni inducias ostenderint se accepisse: Eadem forma servanda in his etiam qui mercandi [41] vel [42] militandi sacra beneficia meruerint; ut & ipsi Rectoribus provinciarum respondeant. Dat. III. Kal. *Constantinop.* Theod. A. XVII. & Festo Conss. 439.

32 Militum alii armatæ militiæ, alii togatæ.

33 Hæc lex integra extat inter Novellas Theodosii editas à Pithœo: adde *l. 2. l. 3. C. Theod. de jurisdict.*

34 *D. l. 3. C. Th.*

35 Scholares magistri officiorum veluti agentes in rebus. Idem magisteriani.

36 Militantes in curia Principis fori præscriptione non utuntur, quoties agitur de publicis functionibus: earumque præsidis est notio. adde *l. 1. ff. de privileg. scholar. l. ult. ff. de cast. & minist.* 37 Negotiantur, & recte, *ut hic.* De tribus casibus agitur si privatis negotiis occupantur, si negotiantur, si conductoris vocabulo defendunt, & ita Balilica, εἰς ἰδιωτικὰς φροντίδας ἀσχολούμενοι ἢ ἐμπορεύομενοι ἢ μισθώμασι. vid. *Cujac. hic.* 38 Militans fori, seu in foro aliquo, prædii alieni conductor esse potest, ut hic. (Aliud in armato milite, *l. 15. ff. de re militari,*) eo tamen casu non fruitur privilegio militari. 39 Milites ultra annum commeatus accepti privilegio militari non fruuntur. 40 Militi commeatus dari potest ad res proprias componendas: de commeatu, vid. plura *ff. de commeatu lib. 12. tit. 43.*

41 Fomenta. 2. *feleft. 3.* hanc collegit, Mercatiæ deditos privati militia. Quo nomine reprehendatur à Cujacio 9.

42 Et militandi. Milites fori negotiandi licentiam à Principe possunt impetrare. Regulariter enim mercatores simul & milites esse non possunt: *l. 1. ff. negot. ne mint.*

obf. 37. fol. 257. in fin. quem voluisse existimo, nimis hoc generaliter dici, cum sit falsum in militia non armata. *Bald.* vero colligit, milites negotiatores in causa negotiationis conventos non habere privilegium militare.

Tit. XXVI.

UBI CAUSÆ FISCALES [43] VEL DIVINÆ [44] DOMUS, HOMINUMQUE [45] EJUS AGANTUR.

De morte non defensa.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Dioscoro.

Non defensæ [46] mortis quæstionem apud procuratores nostros non oportere tractari: nec bona [à] fisco peti posse [47], priusquam de crimine constiterit apud eum [48], cui convictis pœnam irrogare licet, quis ignorat? Plane defunctis homicidii reis apud procuratores [49] quoque causam [50] agendam esse ratio permittit [51]. P. P. VII. Idus Maji, Laterano & Rufino Conss. 198.

Si quis mortem sibi consciviſſe dicatur.

II. Iidem AA. Aristæ.

Non animadvertimus, cur causas ad [52] officium procuratorum nostrorum pertinentes, ad proconsulis notionem advocare velis: Nam cum hoc quæratur, *an pater tuus mortem sibi conſciverit metu alicujus pœnæ*, ac propterea bona à fisco vindicari debeant, jam non de crimine, aut pœna mortui, sed de bonis quærendum est. Dat. XII. Kalend. Octob. Apro & Maximo Conss. 208.

De accusatione desertæ.

III. Imp. Antoninus A. Heliodoro.

Procurator meus, qui vice præsidis provinciæ non [53] fungitur, sicut exigere [54] pœnam desertæ accusationis non potest: ita judicare, *ut ea inferatur*, sententia sua non potest. Dat. X. Kal. Septemb. Læto & Cereali Conss. 216.

De eo, qui emit a procuratore Cæsaris, mandato alterius.

IV. Imp. Alexander A. Maximæ.

Cum vendente [55] procuratore meo emisse te prædia dicas: pretium eorum necessario [56] solvere debes. Cum his vero, quibus mandantibus eadem prædia emisse te & tradidisse dicis, agente te, procurator meus (si ejus audientiam elegeris) cognoscet, ut pecuniam quæ pretii nomine tibi debetur, & usuras, quæ fisco solvendæ sunt, consequi possis. P.P. IV. Id. Octob. Maximo & Paterno Conss. 234.

De causis fiscalibus.

V. Imp. Constantinus A. ad Ursum.

Ad fiscum [57] pertinentes causas rationalis decidat, omnibus concussionibus prohibendis. Dat. Non. Febr. *Constantinop.* Feliciano & Titiano Conss. 337.

De conductore Cæsaris.

VI. Idem A. ad Italicum.

Si quis adversus conductorem [58] nostrum aliquid agendum crediderit, viro illustri Comiti rerum privatarum referri oportet: ne & judici existimationis, & officio ejus salutis discrimen immineat. Dat. Kal. Febr. * Conss.

De domesticis colonis & patrimonialibus.

VII. Idem A. ad Bulephorum rationalem summæ [59] rei.

Dominicis colonis & patrimonialibus gravitatem tuam censemus discreptatricem esse debere. Duces enim & Præpositos militum [60], & castrorum, & Rectores provinciarum evocandis & arcessendis colonis abstinere oportet. Dat. XVI. Kal. Mart. Licinio * Conss.

De colono aut servo Principis.

VIII. Imp. Constantinus A. ad Taurum P. P.

Cum aliquid colonus [61] aut servus rei privatæ nostræ contra disciplinam publicam adferatur perpetrare, ad judicium Rectoris provinciæ venire cogendus est: sic videlicet, ut præsente Rationali vel Procuratore domus nostræ, inter eum & accusatorem causa tractetur: &, si facinus fuerit approbatum, juris severitas exeratur. Dat. V. Non. Mart. *Sirmi*, Areitione & Lolliano Conss. 355.

De actore rerum privatarum seu Procuratore Cæsaris.

IX. Impp. Valent. [62] & Valens AA. ad Philippum Virum clariss. [63]

[Universi fiduciam gerant, ut,] si [64] quis eorum ab [65] actore rerum privatarum nostrarum, sive à procuratore vexatus fuerit [injuriis,] super ejus contumeliis vel depræda-tionibus deferri querimoniam [finceritati tuæ, vel Rectori provinciæ] non dubitet, [& ad publicæ sententiam vindictæ sine aliqua trepidatione convolare:] quæ res cum fuerit certis probationibus declarata, sancimus, [& edicimus,] ut si in provincialem hanc audaciam quisquam moliri ausus fuerit, publice vivus concremetur [66]. Dat. III. Non. Jul. *Heraclia*, Valentiniano [67] & Valente AA. Conss.

De officialibus rationalis.

X. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Polemium P. P.

Nullum ex officio Rationalis qui exactioni vel chartis [68] inserviat, in aliud judicium adduci oportet: nisi forte cujusquam caput accusatio legibus instituta pulsaverit. Dat. III. Kal. Majı, Arcad. & Bautone Conss. 385.

43 *Causæ fiscales* sunt in quibus agitur de bonis, pœnis aut juribus fisco delatis.

44 Domus divinæ pertinent ad prædia Tamiaca, quæ erant in Cappadocia sub dispositione & curiæ præpositi sacri cubiculi, & Comitis domorum. vide Cujacium hic. Erant enim in Pontica diœcesi præcipuæ: in Cappadocia domus & possessiones plurea, propriæ patrimonii Principis: & in eis coloni ac inquilini. Equitia ejusdem juris. Ii omnes sub cura Comitis domorum, *l. ult. ff. eod. Novell. 20.* Postea munus id transflatum ad Proconsules Cappadociæ. *Nov. 30. ubi* vid. *Cujac.* adde *eundem ad tit. de præpoſit. ſacri cubic. & 8. obſ. 40.*

45 *Homines fiscales*, actores, procuratores, conductores, coloni, inquilini, servi rei privatæ.

46 Id est, non vindicatæ, neglectæ, desertæ. *l. 1. ff. de his quibus ut indig.*

47 Hoc casu scil.

48 Id est, præsidem provinciæ. Præses cognoscit de homicidio & crimine: procurator verò de bonis non de crimine: neuter vero potest servum in caput domini interrogare. *Paul. 5. sent. 16. §. 5.*

49 Cæsaris. Hi cognoscunt de causis fiscalibus, inter fiscum & privatos.

50 Neglectæ mortis scil.

51 Ut ei qui mortem defuncti non vindicaverit, hereditas auferatur.

52 *L. 5. ff. eod.*

53 Procurator Cæsaris fungens vice Præsidis, potest cognoscere de causis criminalibus: *l. 1. §. 2. de jurisd.*, *l. 2. ff. de pœn. l. 4. ff. ad l. Pabon. l. ult. ff. de off. procurat. Cæſaris. 23. §. 1. ff. de appellat.* adde *Cujac. 19. obſ. 13. Robert. 1. animad. 12. Anton. Mercat. Notat. 22.*

54 Vi sua scil. Exactio pœnæ irrogatæ à Præside, ad rationalem pertinet, non irrogatio.

55 In venditione bonorum fiscalium, procuratoris Cæsaris interventus necessarius.

56 *L. 5. in fin. ff. de jur. fiſci*, nec enim potest procurator Cæsaris fidem habere de pretio. Quid privati procurator? vide *l. 1. ff. de except. rei vendit.*

57 *L. 2. §. eod.*

58 Adde *l. 8. §. De eod.*

59 *Rationarium summarum* quidam ita legunt, moti ex *l. 7. C. Theod. de jure fiſci*, & Notitia imperii Romani, & Suetonio in *Domitian.* ubi fit mentio auctoris summarum: reprehensi à Cujac. 9. *obſ. 31.* & recte. Nam in lege 3. *ff. ſi propter pub.* procurator *ſummæ rei* appellatur, & in rescripto Gallieni apud Eusebium, *c. 13.* ὁ τῆ μεγίστῃ πράξματ@ προεστὼς, & antiqua inscriptio. Val. Honoratus V. P. Rat. S. R. Tacitus 5. neminem summæ rei imponere poterant. 60 Al. limitum. sed & ita in Basilicis legitur: τῶν ἀπὸ πολεμίων ἀχθέντων ἀποστασθέντων. vide Cujacium 13. *obſ. 35.*

61 Vid. *l. ult. ff. eod.* 62 Tribuenda hæc lex Constantino. 63 Vicarium, & ita habet Codex *Theod. l. 1. de act. procur.* 64 *L. 1. C. Theod. de actorib. lib. 10. tit. 4.* 65 *Lege. 1. C. Theod. de actor. & procur. & conductorib. rei privatæ, lib. 10. tit. 4.* 66 *L. unic. ff. de conductor. præſc. fiſcal.* De vivicomburio, vid. *l. un. ff. de Nili aggeribus.* 67 Constantino A. III. & Licinio Conss. 313. 68 Chartularius chartis inservit, easque tractat.

De conductore aut servo Cæsaris.

XI. Impp. Theod. & Valent. AA. Artaxi Præposito sacri cubiculi.

1 *L. 6. C. 8. T. eod.*

HAc lege sancimus: ut, sive agat domorum nostrarum colonus [1], inquilinusve aut servus, sive pulsetur ab aliquo super criminali seu civili negotio, non alterius, quam tui culminis ac viri spectabilis Comitis [2] domorum peratur examen: nullius allegatione super fori præscriptione penitus admittenda. Dat. v. Id. Aprilis. *

2 De quo dixi in epigraphe hujus tituli.

TIT. XXVII.

3 Hic titulus est exceptio tituli 5. T. *eod. Ne quis in sua causa.*

QUANDO [3] LICEAT UNICUIQUE SINE [4] JUDICE SE VINDICARE [5], VEL PUBLICAM [6] DEVOTIONEM.

De nocturno depopulatoribus & aggressoribus itinerum.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Provinciales.

LIberam [7] resistendi [8] cunctis tribuimus facultatem; ut quicunque militum vel privatorum ad agros [9] nocturnus populator intraverit, aut itinera frequentata insidiis aggressionis obsederit, permissa cuicunque licentia digno illico supplicio subjugetur: ac mortem quam minabatur, excipiat, & id quod intendebat, incurrat. * Melius [10] enim est occurrere in tempore, quam post exitum vindicare. Vestram igitur vobis permittimus ultionem, & quod serum est punire judicio, subjugamus edicto, ut nullus parcat militi, cui obviare telo oporteat, ut latroni. Dat. Kalend. Jul. Tatiano & Symmacho Conss. 391.

4 Vide Damhouderum *cap.* 13. & 14. *praxis criminis.* De quo dixi in praxi civili, *titulo de justitia & jure.*

5 Id est, ulcisci, ac sibi quodammodo jus dicere.

6 *Publica devotio*, id est, publice devoti, ut milites. Dicuntur enim devotissimi *l.* 17. T. *de exigat. mil. ann.* sacramento militiæ obstricti. Miles desertor publicæ devotionis à quovis obsideri, prehendi, & si se telo defenderit, occidi potest.

7 *L. 2. C. Theod. T. ad l. Cornel. de sicariis.*

8 Hoc etiam jure naturali permittitur: *l. 3. ff. de justit. & jure.* adde *l. ult. vers. neque. T. de discussoribus.* 9 Quid in urbe? legibus 12 tabul. id permissum fuit. Quasi diceret: Olim licuit furem nocturnum quoquo modo occidere, cum in agro tum in urbe: hodie vero in agris tantum id permissum est quoquomodo. sive ei parcere non potueris sine vitæ periculo, sive potueris, qua de re vide hic Cujacium, 14. *obs.* 15.

10 *L. ult. in fin. T. in quib. caus. in integ.* 11 Transfugas, id est, qui a Romanis ad hostes transfugiunt, eos tanquam hostes licet cuique citra periculum occidere. *5. Harm.* 8. §. 5.

12 *L. 2. T. de desertoribus: 6. Harm.* 8. adde *Novell. Theod. 44. de tyrannib. & desertorib.* 13 Tertullian. *in Apologetico*: In reos majestatis & publicos hostes omnis homo miles est, & ita est, cuique his calibus reum capiendi eumque interficiendi jus permittitur.

TIT. XXVIII.

14 *L. Inst.* 18. 5. *ff.* 2. & 2. *C. Th.* 19. *de inofficiosi querela; Paul. 4. sent. 5.* περὶ τῆς κατὰ διάθεσιν μέμψεως, id est, querela adversus testamentum, quando & à quibus ea possit institui, vel non possit 39. *Ecl.* 1. vide formulam hujus actionis apud Oldendorpium *classe. 5. act. 2. Goth.* Vid. ad hunc tit. Ferdin. Vasq. *de Successionum resolut. lib.* 3. & Anton. Goveanum. *lect. lib. 1. cap. 5.* Ans.

15 Quo jure introducta est hæc querela? non à Prætore, sed lege Glicia. *Cujac. 2. obs.* 21. Movetur autem inscriptione *leg. 4. ff. hoc tit.*

16 *Inofficiosum est* testamentum, in quo parens, filius, vel frater sui officii obliti, in quo liberi vel parentes, vel fratres germani immerito exheredati, præteriti, vel ita instituti, ut pro exheredatis habeantur, *Novell. 1. in pr.* §. 2. De formula hujus actionis dicam ad *l. 22. T. eod.* An hodie locum habeat, dixi ad *l. 1. ff. eod.* Interim quæ sint hodie mutata circa hanc querelam vid. Oldendorp. *classe. 5. act. 1. num.* 17. 17 Querela adversus fideicommissarium moveri potest. 18 Id est, possidet. Atqui in querela agitur de hereditate: Petitio autem hereditatis non datur contra titulo possidentem. *l. 4. T. in quib. causis cessat long. temp.* fideicommissarius vero titulo possidet? Dicam *T. eod.* de vera sententia hujus legis. 19 *Accommodandi verbum observa. Accommodari* dicuntur ea, quæ proprie ac vere non competunt. 20 *Ut exinde.* Salycetus, Faber, Castrensis ita hanc legem emendant: eo sensu: Querelam primo, subsequenter vero petitionem hereditatis moveri. Guilielmus verus interpres putat, proponentem querelam proponere hereditatis petitionem. Goveanus 1. *variar.* 5. nullam sibi videri in toto Codice obscuriorem constitutionem adserit: nec tamen superiores sententias probat. Putat ergo hic agi de petitione hereditatis non inofficiosi querela: filium porro laudandum esse, qui hac neglecta illam proponat. Nec enim hereditatis petitione honorem parentum fugillari. Eo nomine justum esse tam modesto filio petitionem hereditatis accommodari. Si ita est, debuit hæc constitutio in titulum sequentem rejici. Existimo hujus legis sententiam hanc esse, querelam inofficiosi dari adversus heredem, & eum qui pro herede aut possessore possidet: in alios vero non dari: *arg. l. 12. T. eod. l. 7. §. 2. l. 9. ff. de hered. pet. l. 20. in fin. prine. ff. de bon. poss. contra tab.* Cæterum fideicommissarium proprie non esse hereditatis dominum (nam ex causis fideicommissi dominia non transferuntur, *l. 3. in fin. ff. si usufruct. pet.*) pro herede quoque non possidet is, qui non putat se heredem, quique scit se alium esse ab herede, *l. 11. ff. de hered. pet.* pro possessore non est etiam: nec enim est prædo, *d. l. 11. in fin.* Ex his sequitur subtili jure filios hic excludi. Verum subtilitas hæc negligenda nobis est. Fideicommissarius enim effectu est heres, æquum est igitur filiis actionem in fideicommissarium accommodari. Quid? querela inofficiosi & petitio hereditatis, possuntne una & eadem actione unove judicio proponi? Angelus negat, Zasius ait. Vide quæ notavi ad *leg. 20. ff. eod.* idque ita sensit Cujacius hic. Olim tamen non fuit necessitatis, nam inofficiosi querela moveri separatim poterat. *Paul. 4. sent. 5. §. 4.* hodie potest simul & consecutive. Ferrariensis ex communi opinione *in form. restitutionis in integr. 41. vers. ad dimittendum 15. num.* 2. 21 Id est, quamvis, cum esses acturus, litis ordinandæ gratia bonorum possessionem accepisti. *l. 8. in pr. ff. eod.* 22 Hæc bonorum possessio gratia litis ordinandæ dicitur in *l. 8. §. 1. ff. eod.* 23 Post matris testamentum natus præteritus (à matre præteritus habetur pro exheredato) querelam recte instituit. vid. *Paul. 4. sent. 5. 2.* 24 Id est, præteritus. Præteritus à matre habetur pro exheredato. 25 Quæ in puerperio decessit testamenti mutandi facultatem non habuisse præsumitur. 26 Sensus hujus legis hic est. Postumus præteritus à matre, quæ mutandi testamenti facultatem non habuit (quod in puerperio decesserit) videtur cum aliis fratribus viriliter institutus: ideoque testamentum non rumpit. Quid si extranei fuerint instituti? rumpetur testamentum.

De libertate fideicommissa.

IV. Idem AA. Soterico & aliis.

CUm ex causa fideicommissi secundum Prætoris decretum in libertate [27] morati sitis, filios etiam suscepertis: quamvis postea domini vestri testamentum inofficiosum sit pronunciatum, agente filio: non est æquum, fieri vobis libertatis quæstionem. P.P. VI. Id. Mart. Antonino II. & Geta II. Conss. 206.

27 Rescisso testamento per querelam, libertates non revocantur.

An querela transmittatur ad heredem.

V. Imp. Antoninus A. Helio.

SI pater tuus post litem contestatam, vel postquam propositum habuisset inofficiosum fratris testamentum dicere, te herede relicto decessit: causam cœptam [28] vel quocunque modo illi placitam exequi non prohiberis. P. P. II. Non. Octob. Gentiano & Basso Conss. 212.

28 Querela præparata transmittitur ad heredem.

De legitima portione.

VI. Idem A. Ingenuo.

CUm [29] quæritur, an filii de inofficioso patris testamento possint dicere, si [30] quartam bonorum partem mortis tempore testator reliquit, inspicitur. P. P. VII. Kalend. Jul. *Romæ*, Duobus Aspris Conss. 213.

29 Poterit filius adversus patris testamentum, vel donationem ab eo factam querelam instituere, nisi quod ei relictum est, omnino ad expletum trientem satis fit. *Syn. Basil. 41. tit. 4. c 17. & 5. Harm. 9. §. 24.*

30 Habens legitimam, querelam movere non potest. *l. 30. T. eod. l. 8. §. 8 ff. eod. Paulus 4. sent. 5. §. 6.*

In Authent. de triente & semisse. §. 1. coll. 3. tit. 5. Nov. 18. cap. 1. Authent. ex Novell. 18. cap. 1.

NOvissima [31] lege cautum est, ut si quatuor sint filii vel pauciores, ex substantia [32] deficientu trientes [33]: si plures sint, semis debeatur eu quoquo [34] relicti titulo, ex aquo [35] scilicet inter eos dividendus: cujus portionu nec [36] usufructu cui defraudari liberi à parentibus possunt.

31 Nova quantitatem legitimæ liberis relinquendæ. adde *Nov.* 22. *c.* 48. *Novell.* 39. *c.* 1.

32 Ære alieno deducto scil *d. l. 8. §. 9.*

33 Id est, quatuor uncias.

34 Legitima liberis quoquo relicti titulo relinqui potest, ut hic: imo non potest quoquo titulo relinqui, jure namque institutionis relinqui debet. *Novell. 115. c. 3.* vid. *Socin reg. 152. Grassum lib. sent. §. legitima 9. 32. & §. testa. 9. 35.*

35 In legitima bonorum singulis liberis virilis portio competit.

In Authent. de immensis donati. §. 1. coll. 7. tit. 4. al. 3. Novell. 92. cap. 1.

UNde & si parens in quendam liberorum, vel in quosdam donationem [37] immensam fecerit: quisque tantum ferat ex hereditate nomine Falcidiæ, quantum poterat ante donationem deferi. Licet autem ei, qui largitatem [38] meruit, abstinere ab hereditate, dummodo suppleat ex donatione (si opus sit) cæterorum portionem.

36 Legitima liberorum gravari non potest, etiam in usufructu. adde *l. 30. T. eod.*

37 Immensa donatio in unum ex liberis collata, per alios ad legitimam usque revocatur: non ultra.

De nepte ex filio emancipato.

VII. Idem A. Secundo.

NEptem [39] defuncti actione de inofficioso testamento, quamvis pater ejus emancipatus fuerit defunctus, experiri posse, ignorare non debes. P.P. VI. Kalend. Jul. *Romæ*, Læto & Cereali Conss. 216.

38 Filius donatione a patre inter vivos accepta, ejus hereditate potest abstinere. Quid si illa donatio legitimam reliquorum liberorum exhaurit? Hujusmodi donatio legitimæ reliquorum frandi esse non debet, ideoque ex bonis donatione acceptis fratribus legitima supplebitur.

De hereditate à patre inter filios divisa. 1. De eo, qui agnovit judicium defuncti.

VIII. Imp. Alexand. A. Florentino.

PArentibus arbitrium [40] dividendæ hereditatis inter liberos adimendum non est: dummodo [41] non minus is qui pactis sibi conscius est, partis, quæ intestato defuncto potuit ad eum pertinere, quartam ex judicio parentis obtineat. §. 1. Qui [42] autem agnovit judicium defuncti, eo [43] quod debitum paternum pro hereditaria parte persolvit [44], vel alio legitimo modo satisfecit: etiamsi minus quam ei debebatur, relictum est, si is major vigintiquinque annis est, accusare ut inofficiosam voluntatem patris, quam [45] probavit, non potest. P. P. VII. Id. Febr. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

39 Neptis ex filio (etiam emancipato) querelam inofficiosi potest movere adversus testamentum avi.

40 Pater hereditatem inter filios dividere potest; dum tamen ei (quem minus diligit) legitimam relinquat. *l. 10. T. fam.*

De testamento militis.

IX. Idem A. Romanæ.

DE inofficioso testamento militis [46], vel jure militari vel civili facto, vel Centurionis, vel Tribuni numeri, nec filios posse queri jus certum est. P. P. Idus Maji, Maximo II. & Æliano Conss. 224.

41 *L. 35. §. 1. T. eod.*

42 Querelam inofficiosi movere adversus patris testamentum non potest, qui testamentum ejus agnovit, ut hic. *Synopf. Basil. 45. tit. 4. cap. 17.*

De fisco.

X. Idem A. Quintiniano.

SI heredum Quintiniani, quem patrem tuum esse dicis, adversus quos de inofficioso testamento acturus eras, jure successionis bona ad fiscum pertinent, vel ipsius Quintiniani bona, utpote vacantia, fiscus [47] tenet: causam apud Procuratorem nostrum agere potes. P. P. II. Id. Auguft. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De arenariis.

XI. Idem A. Ingenuo.

INarenam non damnato, sed sua sponte arenario constituto, legitimæ successiones integræ sunt, sicuti civitas & libertas manet. Sed si testamentum parens ejus fecit: neque de inofficioso testamento accusatio, neque bonorum possessio ei competit: nam talem filium merito quis indignum [48] [sua] successione judicat: nisi [49] & ipse similis conditionis sit. P. P. IV. Kal. Januar. Jul. & Crispino Conss. 225.

5 *Harmenop. 6. §. 24.*

43 Tacite agnoscere & approbare testamentum defuncti censetur, qui ex eo testamento debita solvit: *l. 35. §. 1. T. eod.* adde *l. 23. §. 1. ff. eod. l. 43. ff. de hered. pet.* & ita testamentum non tantum expresse, sed tacite approbari potest, vel admitti.

De fideicommisso.

XII. Idem A. Liciniano & Diogeni.

SI pater puellæ (cujus vos curatores esse dicitis) filio ex semisse, ipsa autem ex triente, & uxore ex reliquo sextante scriptis heredibus, fidei filiorum commisit, *ut si* [50] *quis eorum intra vigintiquinque annos ætatis decederet, superstitibus portionem* [suam] *restitueret*: præterea uxori, *ut id, quod ex causa hereditatis ad eam pervenisset, filiis post mortem suam restitueret*, fideicommisit: calumnioso inofficiosi actionem adversus justum judicium testatoris instituere non debetis: cum [51] ex hujusmodi fideicommissaria restitutione tam matris quam fratris ejus portio ad eam poterat pervenire. P. P. Non. Decemb. Alexand. A. III. & Dione Conss. 230.

44 Vid. *l. 2. T. de jure delib.* 45 Qui testamentum defuncti semel probavit, querelam inofficiosi amittit. vid. *l. 20. ff. de option.* 46 Querela inofficiosi locum non habet in militis testamento: vide tamen *Nov. 123. c. 19. & l. 34. Auth. presbyteros. in fin. T. de Episcop. & Clericis.* 47 Querela inofficiosi instituit potest adversus fiscum occupantem bona defuncti. 48 *Nov. 115. c. 3. §. 10.* parens filium arenarium aut minum potest exheredare, nisi ipse ejusdem conditionis sit. 49 Mores quos quis in se approbat, in liberis reprobare non potest. 50 Plena & pura esse debet legitima portio. Pura, inquam, ab omni onere fideicommissi, legati & usufructus. *Auth. novissima T. eod.* Quid si facta est mutua & reciproca substitutio? onerosa non censetur. Æquitas suspicionem fraudis tollit. *T. eod. ibi. cum ex hujusmodi.* Itaque neuter querelam habiturus est, quia neuter in legitima est gravatus, mater etiam potest vulgariter substituere filio, etiam in legitima: *l. 33. ff. de vulg.* An pupillariter? Negat *Bart. d. l. 33.* 51 Æquitas omnem fraudis suspicionem tollit. *ff. quod quisque juris.*

ctum [1] te fuisse alleges: pro ea parte, qua resolutum est testamentum; cum jure intestati, qui obtinuit, succedat, neque [2] legata, neque fideicommissa debentur: quamvis libertates, & directæ competant, & fideicommissariæ præstari debeant. P. P. III. Kal. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De falsi accusatione.

XIV. Idem A. Prisco.

EUm [3] qui inofficiosi querelam delatam non tenuit [4], à falsi accusatione non submoveri placuit. Idem observatur, & si [5] e contrario falsi crimine instituto victus, postea de inofficioso actionem exercere maluerit. P. P. VI. Kalend. Decemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De filia præterita à matre.

XV. Imp. PHILIPPUS A. Aphrodisiæ.

FIliam [6] præteritam [7] à matre, ad successionem ejus citra [8] inofficiosi querelam adspirare non posse, explorati juris est. P. P. V. Kal. Aug. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

Si testamentum non jure factum dicitur.

XVI. Impp. VALERIANUS, & GALLIENUS AA. Valerian. N. Cæs. Theodoræ.

COntra majores vigintiquinque annis duplicem [9] actionem inferentes, primam, quasi testamentum non sit jure perfectum, alteram, quasi inofficiosum, licet [10] jure perfectum præscriptio ex prioris [11] judicii mora quinquennalis [12] temporis non nascitur, quæ officere non [13] cessantibus non potest. P. P. Id. Aug. TUSCO & BASSO CONSS. 259.

De matre à filio præterita.

XVII. Impp. CARINUS & NUMERIANUS AA. Floræ.

CUm [14] filium [15] tuum, te præterita, sororem heredem instituisse proponas: inofficiosi querelam apud Præsidem provinciæ persequi potes. P. P. Id. Febr. CARINO II. & NUMERIANO AA. CONSS. 284.

De exheredata quia noluit à viro divertere.

XVIII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Faustinæ.

CUm te pietatis [16] religionem non violasse, sed mariti conjugium, quod fueras sortita [17], distrahere noluisse, ac propterea [18] offensum [19] atque iratum patrem ad exheredationis notam prolapsum esse dicas: inofficiosi testamenti querelam inferre non veteberis. S. Kalend. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De filia turpiter vivente.

XIX. Iidem AA. Apollinari.

SI filiam tuam, eo quod turpiter [20], & cum flagitiosa fœditate vivit, à successione tua excludendam putes: si non inconsulto [21] calore, sed ex meritis [22] ejus ad id odium incitatus es, postremi judicii liberum arbitrium habebis [23]. Dat. XV. Kalend. Jul. *Sirmii*, ipsis AA. CONSS. 293.

In AUTHENT. ut cum de ap. cog. §. Si vero usque ad vigintiquinque. col. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. cap. 3.

SEd si [24] post vigintiquinque annos te differente filiam marito copulare, ea in suum corpus peccaverit, vel sine consensu tuo, marito se, libero tamen, copulaverit, eam exheredare non potes. [25]

De filia nolente divertere.

XX. Iidem AA. & CC. Saviano

FIlia in orbitate patris relicta, cum marito, cui matre volente [26] nupsit, colens concordiam [27], justas [28] offensionis post ejusdem matris [29] pœnitentiam causas non præstat: nec ex momentariis [30] voluntatibus matris nupta atque vidua jure esse compellitur. Dat. Non. Jan. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De transversalibus.

XXI. Iidem AA. & CC. Alexandro.

FRatris [31], vel sororis filii, patrui vel avunculi, amitæ etiam & materteræ testamentum inofficiosum frustra dicunt: cum nemo [32] eorum, qui ex transversa linea veniunt, exceptis *fratre & sorore* [33], ad inofficiosi querelam admittatur. †. De falso sane per accusationem criminis queri non prohibentur. Dat. * CC. CONSS. 294.

De filia exheredata, de effectu rescissionis.

XXII. Iidem AA. & CC. Tantillæ.

SI maritus tuus facto testamento te quidem ex asse scripsit heredem: filia autem, quam habuit in potestate, exheredata [jure] facta minime perhibetur; nihilque ei relictum est, neque *justas* [34] *offensæ causas præstitisse* [expresse] convincitur: eam de inofficioso testamento patris querentem, totam hereditatem obtinere posse non ambigitur. Quòd si jam obtinuit, vel post evincat: quodcunque maritus mortis suæ tempore debuisse [35] tibi perhibetur, id ab ea reddi oportet. Dat. Idib. Febr. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De eo, qui impedit testari.

XXIII. Iidem AA. & CC. Philippo, & aliis.

TEstamenti factionem per testationem vos interdixisse [36] matri profitentes, justam [37] causam offensæ manifeste testamini. Dat. v. Id. Sept. CC. CONSS. 294.

De testamento militis.

XXIV. Iidem AA. & CC. Successo.

TEstamentum militis [38] filiifam. in castrensi pecullo factum, neque à patre, neque à liberis ejus per inofficiosi querelam rescindi potest. Dat. III. Non. Dec. *Nicomedia*, CC. CONSS. 294.

De filio à matre instituendo sub hac conditione, si a patre emancipati fuerint.

XXV. Iidem AA. & CC. Menedoto.

FIliis [39] matrem, quæ de mariti moribus secus [40] suspicatur, ita posse consulere [41] jure compertum est, ut eos sub hac conditione [42] instituat heredes, *si à patre emancipati fuerint*, atque eo pacto secundum tabulas bonorum possessionem patrem cum rе [43] accipere non videri, qui conditioni minime obtemperaverit: neque ei nomine filiorum inofficiosi [44] eo modo actionem posse competere, quibus nullam injuriam fecerit mater, sed potius putaverit providendum, & ideo restituere debet. Dat. IV. Non. Jul. *Antiochiæ*, TITIANO & NEPOTIANO CONSS. 301.

De filio impubere.

XXVI. Iidem AA. & CC. Serapioni suo salutem dic.

EX [45] tribus unciis herede instituto filio, intra [46] pubertatis annos directam non [47] inutiliter à patre fieri substitutionem certum est. Dat. V. Kal. Septemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 302.

De fratribus & sororibus.

XXVII. Imp. CONSTANT. A. Verino.

FRatres [48], vel sorores uterini [49] ab inofficiosi actione contra testamentum fratris, vel sororis penitus [50] arceantur: consanguinei [51] autem, durante agnatione, [vel non] contra testamentum fratris sui, vel sororis de inofficioso quæstionem movere possunt, si [52] scripti heredes infamiæ [53], vel [54] turpitudinis, vel [55] levis notæ macula adspergantur: vel [56] liberti, qui [57] perperam, & non bene merentes, maximisque beneficiis suum patronum adsecuti, instituti sunt: excepto [58] servo [59] necessario herede instituto [60]. Dat. Id. Aug. *Sirmii*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO Cæs. CONSS. 319.

De onere probandi, & de causis exheredationis.

XXVIII. Idem A. Ad Claudium Præsidem provinciæ Daciæ.

LIberi [61] de inofficioso querelam contra testamentum parentum moventes probationem debent [62] præstare. *Quod obsequium debitum jugiter* [63], *prout ipsius natura* [64] *religio flagitabat, parentibus adhibuerint*: nisi scripti heredes ostendere maluerint [65] *ingratos liberos contra parentes extitisse*. Sin autem mater contra filii testamentum inofficiosi actionem instituat, inquiri diligenter jubemus, utrum filius nulla ex justa causa læsus matrem [in] novissima læserit voluntate, [eo quod] neque luctuosam [66] ei & legitimam reliquerit portionem: ut testamento rescisso, matri successio deferatur. †. Si tamen mater inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus filium forte obsedit, insidiisque [67] eum vel clandestinis vel manifestis appetiit, vel inimicis [68] ejus suas amicitias copulavit, atque in aliis sic versata est, ut inimica ejus potius quam mater crederetur: hoc probato, etiam invita acquiescat filii voluntati. Dat. III. Id. Febr. CRISPO II. & CONSTANTINO Cæs. I. CONSS. 321.

De dote & donatione ante nuptias.

XXIX. Imp. ZENO A. Sebastiano præf. præt.

QUoniam novella constitutio divi Leonis [69] *ante* [70] *nuptias donationem à filio conferri ad similitudinem* [71] *doris, quæ à filia confertur* [72] *præcepit*: etiam ante nuptias donationem filio in [73] quartam præcipimus imputari. Eodemque modo cum pater, vel mater pro filia dotem, vel pro filio ante nuptias donationem, vel avus [74] paternus aut maternus, vel avia paterna aut materna pro sua nepte, aut pro suo nepote, vel proavus itidem paternus aut maternus, vel proavia paterna aut materna pro sua pronepte, vel pro suo pronepote dederit: non tantum eandem dotem vel donationem conferri, verum etiam in quartam partem ad excludendam inofficiosi querelam, tam dotem datam, quam ante nuptias donationem præfato modo volumus imputari, si ex [75] substantia ejus profecta sit, de cujus hereditate agitur. Dat. Kal. Maji, ipso A. II. CONS. 279.

De his quibus aliquid. 1. vel nihil relictum est. 2. De militis in legitimam portionem imputandis.

XXX. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ.

OMnimodo [76] testatorum voluntatibus prospicientes, magnam & innumerabilem occasionem subvertendæ eorum dispositionis amputare censemus: & in certis casibus, in quibus de inofficiosis defunctorum testamentis, vel alio [77] modo subvertendis moveri solebat actio, certa & statuta lege tam mortuis consulere, quam liberis eorum vel aliis personis, quibus eadem actio competere poterat: ut, sive adjiciatur in testamento de adimplenda legitima portione, sive non, firmum quidem sit testamentum, liceat vero his personis, quæ testamentum quasi inofficiosum, vel alio modo subvertendum queri poterant, id quod minus portione legitima sibi relictum est, ad implendam [78] eam fine

---

1 Varietas personarum & meritorum efficit, ut actor in uno jure vincat, vincatur autem in altero: *l. 15. in fin. l. 24. ff. cod. l. 76. in pr. ff. de leg. 2.* ut idem testamentum pro parte rescindatur, pro parte confirmetur. Idque à judice statui ex communi opinione Hotomannus refert *cons. 2. f. 51.* adde *Cujac. 10. observ. 20. in fin.*

2 Id est, heredes ab intestato succedunt.

3 Querelam inofficiosi testamenti movere potest, qui falsi testamentum accusavit: & è contra *Synops. Basil. 39. tit. 1. c. 37.*

4 Id est, non obtinuit: *l. ult. ff. de except. rei jud.* sensus est, Is etiam potest testamentum falsum dicere, qui inofficiosum non probavit, *ut hic, & l. 3. in fine. ff. de pet. hered.* adde casus, *l. 47. in fin. ff. de hered. pet.*

5 Vide *l. 47. ff. de pet. hered.*

6 Querelam inofficiosi recte instituit filia à matre præterita, *ut hic. Synops. 10. c. 38.*

7 Liberi à matre præteriti, habentur pro exheredatis.

8 Querela inofficiosi, remedium est adversus præteritionem factam à matre. Nec enim præteritis à matre datur bonorum possessio contra tabulas. adde *l. 4. §. 2. ff. contra tabulas.*

9 Alia est causa injusti, alia inofficiosi testamenti.

10 Inofficiosum testamentum jus civile non tam facit, quam natura. Querela inofficiosi non impugnat solennitatem, sed inordinatam & cæcam defuncti voluntatem: personam, non juris solennia respicit.

11 Victus in injusti testamenti actione, inofficiosi querelam non amittit: *l. 8. §. 12. ff. cod.*

12 Post quinquennium querela inofficiosi moveri non potest, *ut hic.* adde *5. Harmen. 9. §. 24.* hoc enim temporis decursu patris testamentum confirmasse liberi videntur. *Synops. Bas. 41. tit. 4. c. 17.*

13 Non cessanti præscriptio non nocet. Non cessat in querela proponenda, qui in injusti testamenti probatione occupatus est: & merito. Quoties enim competunt duo auxilia, qui in uno vigilat, alterum non amittit.

14 Querelam inofficiosi adversus filii testamentum, mater instituere potest, tametsi defunctus sororem suam instituerit. *Synops. cod. c. 42.* 15 Frater sororem instituere non potest, matre præterita.

16 Uxoris summa pietas est à marito suo non divelli. 17 Patre volente: *arg. l. 20. ff. cod.*

18 Parentibus in quibusdam citra mentem vitiumve ingratitudinis non obtemperamus. Filia non divertens à marito, parentis jussu, non meretur exheredari: adde *Novell. 116. c. 3. l. 5. ff. de repud.*

19 *L. 23. ff. cod.* 20 Liberi ob turpem vitam possunt exheredari. Turpis liberorum vita exheredationem meretur: *Novell. 115. c. 3. §. 4. 10.* sed & dotis & alimentorum privationem. Pœnitentibus tamen serio ac constanter ignoscendum. vide *Wurmf. 1. pract. 37. obs. 8.* 21 Quod fit sæpe. 22 *L. 22. §. 1. ff. cod. l. 3. §. 5. contr. tab. l. 7. in pr. ff. de bon. damn.* Olim non erat necesse certas exheredationis causas adscribi. Incertæ & positæ erant in judicio Centumvirorum. Hodie, certæ adscribendæ. *Nov. 115. c. 3.* vide *Cujac. ad Novell. 18.* 23 Quid si ad bonam frugem conversa? ignoscendum esse tradit Tiraquellus *tract. de pœna, causa 28.* 24 Pater peccandi occasionem filiæ præstare intelligitur, si eam viro intra vigesimumquintum annum ætatis non elocat. 25 Merito. Nemo enim id punire potest, cujus ipse admittendi fuit occasio.

26 In filia nuptura matris, *ut hic*: & patris. *l. 18. §. cod.* consensus requiritur. An ob eam causam exheredari possint liberi? Abbas negat. *Wurmf. 1. pract. 39. obs. 19.* dixi ad *l. 25. ff. de ritu Nuptiar.*

27 De concordia & religione maritali adde *l. 18. §. cod. l. 5. ff. de instit. & substit.* 28 *L. 21. ff. cod.* 29 *L. 4. ff. de repud.* 30 Alciatus hinc colligit, Virum muliere constantiorem præsumi. *1. præsumpt. 47.* 31 *Synops. Basil. 39. tit. 1. c. 33.* 32 Nota regulam. 33 Idque etiam non præcise, sed turpibus personis institutis. *§. 1. Inst. eod.* quin non omnis frater ad querelam inofficiosi admittitur, sed utrinque tantum conjunctus. vide *l. 27. ff. eod.* 34 In hoc inofficiosi judicio hæ plerunque formulæ sententiæ dicendæ fuerunt, justas causas offensæ: *l. 18. l. 20. ff. cod. l. 23. l. 28. ff. cod. ut & in epistolis Plinii 1. epist. 5.* Justas irascendi causas patrem habuisse videri, aut non videri. 35 Rescissa additione hereditatis per querelam, revivisunt actiones per additionem confusæ. Cessante causa confusionis, cessat confusio. 36 Qui parentem testari prohibet, juste potest exheredari. Quid si à patre non exheredatus sit? hereditas velut indigno aufertur. vide *l. 2. ff. si quis aliquem testari.* 37 *L. 22. §. cod.*

38 *L. 9. ff. cod.* 39 Vid. *Cujac. in hanc l. 4. obs. 24.* 40 *Secus suspicari*, est male suspicari. 41 Liberi de matre conqueri non possunt, si nullam mater eis facit injuriam, sed providet. Hinc colligo, Posse bona mente conditionem, & dum adjicit testamento. Eadem ratione excusabitur substitutio pupillaris: *l. 26. ff. cod.* aliàs defendi vel excusari non poterit, *l. 36. ff. cod.* 42 Vide *l. ult. ff. de hered. pet.*

43 Id est, hereditate, vide quæ scripsi ad *l. 8. ff. si tab. testam. nul.*

44 Ulp *in fragm. tit. de bon. poss. Ambros. 75. Epist.*

45 Ex IV. unciis impuberi filio heredi instituto pater substituere directo potest: nec id esse detractio videtur. Ita Græci hunc locum leguut, 41. *Syn. 5. ex lib. 39. tit. 1. c. 46.* 46 Dixi ad *l. 25. ff. cod.* Constitutio favorabilis instituto filio, locum inofficiosi querelæ non facit.

47 Aliud dicendum videbatur: quia filius hic substitutionem patitur, in legitima, quæ pura esse debet ab omni onere legati & fideicommissi. *Auth. novissima, ff. cod.*

48 *L. 1. C. Tecod. de inoff. testam. l. 2. Synops. 19. tit. 1. c. 47. Thalelæi Scholion.*

49 Fratres uterini tantum, non habent querelam inofficioli, Thaleleus tamen ad *d. c. 47. Syn.* differentiam non facit inter Uterinos & Germanos. Illi: ὁμομήτριοι. Illi ὁμοπάτριοι: *eodem autore.*

50 Etiam infami persona instituta.

51 Germani: *l. 1. C. Th. cod.* Fratres ex eodem patre, vel utrinque conjuncti querelam inofficiosi movere possunt tribus casibus, *ff. cod.* eoque casu consanguineis magis faverur, quam uterinis: adgnationi quam cognationi simplici.

52 Primus hic casus pertinet ad infamiam juris.

53 Adde *l. 3. ff. si à parente quis manumissus.*

54 Infamia, turpitudo, levis nota, ingratitudo, hic conjunguntur.

55 Secundus hic casus pertinet ad infamiam facti: hinc colligitur, Infamiam quatuor fortiri effectus: Repellit enim à dignitate, testimonio & querela: quin inducit quereiam, vid. *Bald. hic.* 56 Tertius hic casus: libertus ingratus parenti, habetur pro vili persona.

57 Ingrati inter personas notatas hic recensentur. 58 Querela inofficioli fratres experiuntur adversus fratris testamentum, persona infami, turpi, notata, vel liberto ingrato heredibus institutis. *ff. eod.* Quid si à defuncto servus heres institutus fuerit? cessabit querela: *ut hic. Syn. d. c. 47.* adde *l. ult. ff. de necessariis hered. l. 3. C. Th. de inofficioso.* 59 Dominus utilitatem servi purgat, cum eum heredem instituit: eo scil. casu, quo suum heredem non solvendo esse videt: & ita hanc legem intellige: Alias si frater præteritus fuerit à fratre, in bonis testati præfertur liberto heredi instituto, nisi patronum, qui eum instituit maximis beneficiis adfecutus sit: & præferri eum quoque erit æquius liberto orcino, nisi agatur de conservanda fama & existimatione defuncti fratris. vid. *Cujac. 17. obs. ult.* 60 Puta propter suspectam hereditatem. *Goth.* Item nisi laboret eadem infamia frater qua institutus. *l. 11. C. b. t.* aut ex aliqua ingratitudinis causa ex *Nov. 22. cap. 47. §. fin.* ANS. Ad explicationem extremi hujus versus adde Cujac. *lib. 17. obser. 40.* S. L. 61 *L. 2. C. Th. cod.* 62 Exheredatus olim præsumebatur ingratus defuncto, nisi mereutem se probaverat, & ita præsumitur pro judicio defuncti. *l. 5. ff. cod.* hodie heredibus incumbit probatio. *l. 30. ff. cod.* 63 Continuis obsequiis meritum probatum. 64 Natura debetur parentibus obsequium.

65 Id hodie non est positum in eorum arbitrio: coguntur enim probare juste exheredatos. *d. l. 30.* 66 Vid. *l. ult. vers. si enim. ff. de inst. & substit.* vid. ad hanc locum elegantem inscriptionem apud Cujac. 8. *obs. 23.* 67 Dolus insidiis ita probatur. *l. 6. ff. de dolo.* 68 Amicus inimici mei, inimicus meus præsumitur. *l. 1. §. 10. ff. de off. præf. urb. l. 3. ff. de testib.* vid. tamen *l. 47. in fin. ff. de veg. jur.* adde *2. Faudor. 57.* vid. *Senecam 5. controvers. 2. c. repellatur 7. extra de accusat.*

69 *L. 17. ff. de collationibus.* 70 Donatio ante nuptias conferenda. 71 Donatio propter nuptias dotem imitatur. 72 Dos à filia conferenda. 73 Quod filius à patre accepit donationis ante nuptias causa, id in suam quartam tenetur imputare. 74 Collationi locus non est, præterquam in sola adscendentium successione. 75 Conferuntur ea tantum bona, quæ ab eo ascendente (de cujus successione agitur) sunt accepta. 76 De conditione ex hac lege, & *l. 36. ff. cod.* qua agitur ad supplementum, vid. Oldendorp. *class. 5. act. 3.* 77 Olim filius habens minus legitima, querela inofficioli utebatur ad testamenti rescissionem: hodie non rescindit, sed tantum agit ad legitimam, aut ad ejus supplementum, *ut hic.* Goth. Vid. in hanc L. Vasq. *de success. lib. 3. §. 30. limitat. 34.* Joann. à Sande *decis. Frisc. lib. 4. tit. 7. defin. 2.* ANS. 78 Qui minus legitima consecutus est, agit ad illius supplementum, *Novell. 115. c. 3. in pr.*

1 Legitima pleraque, & fine ullo onere relinquenda. *Iustissima mentis. T. cod.*

2 Ingratus non agit ad supplementum legitimæ.

3 Et merito. Præsumuntur enim injuste liberi à parentibus exheredati, cum natura ad amandos liberos ferantur. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 16.*

4 *L. 36. T. cod.* Paganus testamento patris legatum accipiens non censetur exheredatus: aliud in milite. vid. *l. 10. T. de testamilit.*

5 Liberi præteriti agere possunt ad testamenti rescissionem: quo subsecuto ab intestato succedunt. *Nov. 115. c. 3.* non pro modo legitimæ, sed in universum. v. *Wurmf. 1. pract. 39. obs. 14.*

6 Filius in suam legitimam imputat quæcunque à patre occasione militiæ (alternis quam silentiariorum. *T. cod. & l. 5. T. qui militar.* accepit, id est, sortem & ejus reditus. vid. *Papon. 1. Not. 7. c. de milit.*

7 Legitimæ non aliæ imputantur quam quæ fuerunt in bonis defuncti.

8 Militiarum aliis vendi poterant, aliis non poterant.

9 Id scholæ placitum vel militum casus dicitur in *Novell. 97. cap. 6.*

10 *L 11. l. 7. T. de prox. sacr. scrin.*

11 Dixi *T. cod.*

12 *L ult T. de silentiariis.*

13 *L. 30. in pr. T. cod.*

14 *D. l. 30.*

15 Nota de quarta ab intestato successionis *l. 8. T. cod.* Est ea legitimæ (omnibus liberis debitæ) pars. *§. 3. Inst. eod.* debitæ portionis quarta. *l. 8. §. 8. ff. eod.*

16 *D. l. 30. §. 1.*

17 Quæ de institutione & supplemento quartæ dicta sunt, habent locum in quovis testamento, sive scripto. *l. 30.* sive non scripto. *ut hic.*

18 Actione ad supplementum legitimæ: & ita pater filium legitima privare non potest *ut hic, & l. 35. §. 1. T. eod.* vide tamen Socinum *reg. 28.*

19 Legitima liberorum (die idem in legitima patronis debita. *l. 21. §. 1. 2. ff. de jur. patron.*) gravari non potest conditione, dilatione moræ, modo aut alio quovis gravamine. vid *authent. novissima. T. eod.* Potest tamen gravari quod est supra legitimam. vid. *Papon. 20. Arrest. 3. n. 3.* Pura igitur esse debet legitima à die & conditione *ut hic & l. 30. T. eod.* nisi peculiari quadam ratione testator alterutrum adjecerit. vid. *l. 25. T. eod.*

20 Vide ad hunc locum jus novum apud Harm. *5. tit. 9. §. 8.* ubi refert, extraneo quidem herede scripto, filium puram habere Falcidiam, id est, non diminutam: alio filio instituto, Falcidiam suam partiri cum fratre instituto. 21 Id est, filio. vid. quæ scripsi ad *l. 34. ff. de pactis.* Goth. Vid. F. Vasq. *de succession. resolut. lib. 3.* Ans.

22 Pœnam nota heredis nolentis legitimam filio relictam solvere. 23 Vid. quæ notavi ad *l. 5. ff. de his quib. ut indignis.* 24 Pœna avari. 25 Infans ingratus dici non potest, *ut hic.* sic alibi, in parvulo nulla deprehenditur culpa. *l. 55. in fin. T. de fideicommiss. libert.* Innocentia consilii in eo est, *l. 12. ff. de sicariis.* 26 Merito hæc Pauli sententia est explosa. Est enim iniquum odio patris filium prægravari. *l. 26. ff. de pœn.* 27 *L. 22. T. de pœn. l. 74. ff. de reg. jur. c. 22. de regulis in 6.*

28 Ingratus esse qui non potest, exheredari non potest: idcoque nec infans exheredari potest. Et hodie quoque legitimæ causæ esse debent ingratitudinis. *Novell. 115. c. 30. c. 4.* quæ nullæ sunt in infante. 29 Mater sub conditione emancipationis potest filium instituere. vid. *l. 25. T. eod.*

30 *Consentire* ita non videtur, qui ne fentire quidem potest. *l. 8. §. 2. ff. de optione.* nec injuriam fecisse dici potest, quod sensu caret. *Inst. si quadrup. in fin. pr.* Ingratitudo scientiam & sensum præsupponit atque exigit. 31 Ad intellectum hujus text. vid. Vasq. *lib. 3. de success. resolut.* Ans. Adde *Menoch. arbitr. jud. cas. 163 num. 4.* S. L. 32 *L. 9. §. 2. ff. de libert. & posthum. l. 6. ff. de injusto.*

sine [1] ullo gravamine, vel mora exigere: si tamen non ingrati [2] legitimis modis arguantur [3], cum eos scilicet *ingratos circa se fuisse* testator dixerit: Nam si nullam eorum *quasi ingratorum* fecerit mentionem, non licebit ejus heredibus ingratos eos nominare, & hujusmodi quæstionem introducere. †. Et hæc quidem de his personis statuimus, quarum mentionem testantes fecerint, & aliquam eis quantitatem in hereditate, vel legato [4], vel fideicommisso, licet minorem legitima portione, reliquerint. §. 1. Sin vero vel præterierint [5] aliquam eorum personam jam natam, vel ante testamentum quidem conceptam, adhuc vero in ventre constitutam; vel exheredatione, vel alia eorum mentione facta, nihil eis penitus reliquerint: tunc vetera jura locum habere sancimus, nullam ex præsente promulgatione novationem, vel permutationem acceptura. §. 2. Imputari vero filiis aliisque personis, quæ dudum ad inofficiosi testamenti querelam vocabantur, in legitimam portionem & illa volumus, quæ occasione [6] militiæ ex [7] pecuniis mortui eisdem personis acquisita, posse lucrari eas manifestum est: eo quod talis [8] sit militia, ut vendatur, vel mortuo militante certa [9] pecunia ad ejus heredes [10] perveniat: ita tamen, ut ille gradus ejusdem militiæ inspiciatur: quem in morte testatoris militans obtinet: ut tanta ei pecunia in legitimam portionem computetur, quantam dari constitutum est, si in eo gradu mortuus esset is, qui militiam ex pecuniis testatoris adeptus est: exceptis solis Viris Spectabilibus Silentiariis [11] sacri nostri palatii, quibus præstita jam specialia beneficia [12] tam de aliis capitulis, quam de pecuniis super memorata militia à parentibus eorum datis, ne in legitimam portionem eis computentur, rata esse præcipimus: in cæteris vero personis prædictam observationem tenere volumus. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* JUSTINIANO A. II. CONSS. 528.

Productio superiorum legum ad testamenta nuncupativa.

XXXI. Idem A. Mennæ P. P.

QUæ nuper ad testamenta conservanda, nec facile retractanda lancivimus, ut ratione Falcidiæ minime illis personis derelicta, quæ ad inofficiosi testamenti querelam ex prioribus vocabantur legibus, non periclitentur [13] testamenta, sed quod deest [14] legitimæ portioni, id est [15], quartæ parti scil. ab intestato successionis, tantum repleatur; exceptis [16] illis, quibus nihil in testamento derelictum est, in quibus prisca jura illibata servamus: etiam ad testamenta sine [17] scriptis facienda locum habere sancimus. Dat. II. Id. Decemb. D. N. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

De gravamine tollendo.

XXXII. Idem A. Mennæ P. P.

QUoniam in prioribus sanctionibus illud statuimus, ut, si quid minus legitima portione his derelictum sit, qui ex antiquis legibus de inofficioso testamento actionem movere poterant, hoc repleatur [18], ne occasione minoris quantitatis testamentum rescindatur: hoc in præsenti addendum esse censemus: Ut, si conditionibus [19] quibusdam, vel dilationibus, aut aliqua dispositione moram, vel modum, vel aliud gravamen introducente, eorum jura, qui ad memoratam actionem vocabantur, imminuta esse videantur; ipsa conditio, vel dilatio, vel alia dispositio moram, vel quodcumque onus introducens, tollatur [20]: & ita res procedat, quasi nihil eorum testamento additum esset. Dat. II. Kal. April. DECIO V. C. CONS. 529.

Pœna heredis nolentis legitimam filio relictam solvere. 1. De infante, ne quis ex persona alterius ingratus dicatur.

XXXIII. Idem A. Demostheni P. P.

SI quis suo testamento maximam quidem portionem libero [21] relinquat, minusculam autem alii, vel aliis de stirpe [sua] progenitis, ipsam tamen legitimam, sive in hereditate, sive in legato, vel fideicommisso, ut non possit locus inofficiosi testamenti querelæ fieri, & ille quidem, qui ex parvulo genitoris sui consequitur substantiam, eam suscipere maluerit; quia autem ex majore parte eam amplexus est (sive unus, sive plures sint) non statim, & sine contentioso proposito, vel ulla mora eam restituere voluerit, sed expectato judiciorum strepitu, & multis variisque certaminibus habitis, post longum tempus ex sententia judicis vix eam reddiderit; crudelitatem ejus competenti pœna aggredimur: ut, si hæc fuerint subsecuta, non [22] tantum in id, quod testator voluit eum restituere [23], condemnetur; [sed etiam aliam tertiam] partem quantitatis quæ fuerat in testamento derelicta, modis omnibus reddere cogatur: ut avaritia [24] ejus legitimis ictibus feriatur: Aliis omnibus, quæ in eodem testamento, vel elogio scripta sunt, pro sui tenore ad effectum perducendis. §. 1. Legis autem veteris iniquitatem tollentes, ut non diutius erubescat lex posita, (quam Julius Paulus in suis scripsit Quæstionibus) hanc piissimam aggredimur sanctionem: Cum enim infantem [25] suum non posse ingratum à matre sua vocari scripsit, neque propter hoc ab ultima suæ matris hereditate repelli, nisi hoc odio [26] fecerit sui mariti, ex quo infans progenitus est: hoc iniquum judicantes, ut alieno [27] odio alius prægravetur, penitus delendum esse sancimus: & hujusmodi causam [28] liberis non tantum infantibus, sed etiam quamcumque ætatem agentibus opponi minime concedimus: cum possit sub [29] conditione emancipationis hereditatem suam mater filio derelinquens, & patris odium punire, & juri filii sui minime nocere, nec suam naturam fallere. Satis enim crudele nobis esse videtur, eum, qui [30] non sentit, ingratum existimari. Dat. XII. Kal. Octob. DECIO V. C. CONS. 529.

An querela transmittatur ad heredem.

XXXIV. Idem A. Joanni P. P.

SI quis filium suum [31] exheredatum fecerit, alio scripto herede; reliquerit autem ex eo nepotem [vel] vivum, vel [32] in ventre nurus suæ constitutum; deliberante vero scripto herede filius [exheredatus] decesserit, nulla hereditatis petitione ex [33] nomine de inofficioso constituta, vel præparata, omne adjutorium nepotem derelinquit [34]: neque enim pater nepoti aliquod jus, cum decesserit, contra patris [sui] testamentum derelinquit: quia postea & adita est ab extraneo hereditas, & supervixit avo pater ejus: ut neque ex lege Velleia [35] possit in locum patris sui succedere, & rescindere testamentum. Et hoc nonnulli Jurisconsulti [36] in medium proponentes inhumane reliquerunt. Sed nos (qui omnes subjectos nostros & filios & nepotes habere existimamus [37] affectione paterna & imitatione) secundum quod possibile est, omnium commodis prospicientes, jubemus, in tali [38] specie eadem jura nepoti dari, quæ filius habebat: etsi præparatio facta non est ad inofficiosi querelam instituendam, tamen posse nepotem eandem causam proponere: & si non heres [39] apertissimis probationibus ostenderit ingratum patrem nepotis circa testatorem fuisse; testamento remoto [40], ab intestato eum vocari, nisi [41] certa quantitas patri ejus minor parte legitima relicta est: tunc etenim, secundum novellam [42] nostri numinis constitutionem, repletio quartæ partis nepoti supersit, si qua patri ejus competebat ut perfruatur nostro beneficio à vetustate [43] quidem neglectus, à nostro autem vigore recreatus, nisi pater adhuc superstes [44], vel repudiavit querelam, vel quinquennio tacuit [45], scilicet post aditam hereditatem. Dat. III. Kal. Aug. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

De libera testamenti factione concessa. 1. De pactu & transactionibus, 2. De eo qui simpliciter accepit, quod sibi datum vel relictum est pro legitima.

XXXV. Idem A. Juliano P. P.

SI quando talis concessio [46] Imperialis processerit, per quam *libera testamenti factio* conceditur [47], nihil aliud videri [48] Principem concedere, nisi, ut habeat legitimam, & consuetam testamenti factionem: neque enim credendum [49] est, Romanum Principem qui jura tuetur [50], hujusmodi verbo totam observationem testamentorum multis [51] vigiliis excogitatam atque inventam velle everti. §. 1. Illud etiam sancimus: Ut si [52] quis à patre certas res vel pecunias accepisset, & pactus [53] fuisset, *quatenus de inofficioso querela adversus testamentum paternum minime ab eo moveretur*; & post [54] obitum patris filius, cognito paterno testamento, non agnoverit ejus judicium, sed oppugnandum putaverit, vetere jurgio exploso, hujusmodi pacto filium minime gravari, secundum [55] Papiniani responsum, in quo definivit, *meritis [56] magis filios ad paterna obsequia provocandos, quàm pactionibus [57] adstringendos.* Sed hoc ita admittimus, nisi transactiones [58] ad heredes paternos filius celebraverit, in quibus apertissime judicium patris agnoverit. §. 2. Et generaliter definimus: quando pater minus legitima portione filio reliquerit, vel aliquid dederit, vel mortis causa donatione, vel inter vivos, sub [59] ea conditione, *ut hæc inter vivos donatio in quartam ei computetur* [60]: si filius post [61] obitum patris hoc, quod relictum vel donatum est, simpliciter [62] agnoverit, forte & securitatem heredibus fecerit, *quod ei relictum vel datum est, accepisse*, non adjiciens, *nullam sibi supervisse de repletione quæstionem*: nullum sibi filium facere præjudicium, sed legitimam partem repleri: nisi hoc specialiter sive in apocha, sive in transactione scripserit, vel pactus fuerit, *quod contentus relicta vel data parte de eo, quod* [63] *deest, nullam habeat quæstionem*; tunc enim, omni exclusa querela, paternum amplecti compelletur judicium. §. 3. Quæ omnis sanctio suas radices extendat non solum ad filium vel filiam, sed etiam ad omnes [64] personas, quæ de inofficioso querelam contra mortuorum ultima elogia possunt movere. Dat. Kal. Septemb. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

De legitima ab initio, vel ex post facto supplenda. 1. De fideicommisso conditionali vel in diem. 2. De tempore hujus actionis, & ademtæ vel repudiandæ hereditatis: an querela transmittatur ad heredes.

XXXVI. Idem A. Joanni P. P.

SCimus antea constitutionem [65] relatam fuisse, qua cautum est; *Si pater minorem debita portione filio suo reliquisset, ommmodo, etsi* [66] *non adjiciatur, viri boni arbitratu repleri filio, attamen ipso* [67] *jure inesse eandem repletionem.* Quærebatur itaque, si quis rem donatam, vel inter vivos, vel mortis causa, [vel in legatis, [68]] vel in testamento relictam agnoverit, & pro parte sua habuerit: deinde eadem res evicta, vel tota, vel pro parte fuerit; an debeat ex nostra constitutione pars legitima post evictionem suppleri: vel si ex lege Falcidia minuantur legata, vel fideicommissa, vel mortis causa donationes, debeat tamen ex hoc casu supplementum introduci: ne, dum totam Falcidiam accipere heres nititur, etiam totum commodum heredi[tatis] amittat? Sancimus itaque in omnibus istis casibus, sive in totum evicto [69] subsequatur, sive in

33 Id est, ex causa de inofficioso, &c.

34 *L. 6. C. 2. l. 7. ff. eod.* hoc infra emendatur.

35 Vid. *l. Gallus 29 ff. de lib. & posthum.*

36 Ut Papinianus. *l. 7. ff. unde liberi.*

37 Patres non boni, sed & avi omnes: afferentes ex sensibus nascendentes hæros diligere præsumuntur.

38 Utcunque pater meus ab avo meo exheredatus querelam inofficiosi adversus ejus testamentum non præparaverit, & in ea negligentia decesserit, mihi tamen nepoti querela inofficiosi competit. *l. pen. in fin. T. eod.*

39 Heredis scripti est probare liberos juste exheredatos.

40 Vis est ea querelæ inofficiosi, ut qui ea vicerit non succedat ex testamento, sed ab intestato. Multum autem interest, an hoc vel illo modo succedatur. Nec enim ab intestato ulla debentur legata.

41 Nepoti non competit querela adversus avi testamentum, si patri minus legitima sit relictum: tunc enim agit ad supplementum legitimæ: proinde non tantum liberis prioris gradus, sed & ulterioris actio ad supplementum legitimæ competit.

42 *L. 30. T. eod.*

43 Id est, vetustate.

44 Parente querelam inofficiosi repudiante, vel quinquennio tacente (adde & de ea transigente, *l. 6. T. de transact.*) nullum jus querelæ nepoti competit. Hinc constat quinquennio jus querelæ inofficiosi testamenti, *ut hic*, & inofficiosæ donationis. *l. ult. T. tit. prox.* præscribi. An & jus legitimæ vel supplementum quartæ? *Bart.* ait: *Bald.* negat: quem interpretes pene sequuntur omnes, negantes hujusmodi jura tolli minori quam triginta annorum spatio, cum ea pertantur actione personali, cui triginta tantum annis præscribitur: facit *l. 8. T. de jur. deliber.* Doctores *Ang. in l. Papinianus 8. §. si conditione 10. ff. de inofficios: Alexand. 1. consil. 18. & 3. consil. 8. Aretin. in princ. Inst. de inoffic.* ubi dicunt communem opinionem esse. Et ita Camera Spirensis judicavit non tantum pro supplemento legitimæ, sed etiam pro ipsa legitima jure naturæ debita. *Mynsing. 2. observ. 17.* vid. *Graffum lib. sent. §. leg. quæst. 47.* vid. *Balbum tract. de præscript. 4. parte 4. quæst. 23.* 45 *L. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. eod.* 46 Vide quæ scripsi *ad l. 9. T. de test. ordin.* 47 Puta libertino, ut is sensus sit, Principe dante libertino liberam testamenti factionem, remittere ei tantum videri legem Papiam & edictum Prætoris de bonis libertorum. *l. 3. §. 2. ff. de bon. libert.* non autem immunitatem servandi juris communis. Non enim omnia uno verbo solennia juris remitti. vide *Cujac. 8. observ. 2.* 48 Princeps verbis generalibus non præsumitur id concedere, quod est iniquum. vide *l. pen. T. de mandat. princ.* adde *l. 2. §. si quis 16. ff. ne quid in loco publico.*

49 Princeps jura tueri præsumitur. 50 Princeps juris custos. 51 Quæ multis vigiliis excogitata sunt, retinenda. 52 Falcidia vivis adhuc parentibus dari non potest, neque pactione aut stipulatione ulla tenetur filius ad hujusmodi conventionem habitam servandam. vide *5. Harmenop. 9. §. 1.* 53 Parens à filio efficaciter, pacisci non potest, ne unquam de inofficioso conqueratur. *l. 8. T. eod. Paul. 4. sent. 5. §. 8.* adde *Cujac. ad l. 26. ff. de verb. oblig.* Quid si filia renunciavit jurejurando interposito hereditati paternæ? Succedere eam non posse jure Canonico statutum est. *c. quamvis de pactis in 6.* vid. tamen Socin. *reg. 150. dixi ad l. 3. T. de collat.* 54 Renuncians bonis paternis tacite hoc promittere intelligitur, si se vivo successio delata fuerit. *l. 3. T. de collat.* 55 Nota rationem decidendi.

56 Meritis & beneficiis filii, non pactionibus ad paterna obsequia adstringendi. Est enim mereri, benefacere, ut in illo versu Virgilii, *Quique sui memores alios fecere merendo.* 57 Facit *l. 3. T. de collat. ibi. l. ult. ff. de suis.* 58 Filius, patre mortuo, heredibus paternis jus quod per querelam inofficiosi consequi potuisset, transactione potest remittere. *T. eod.* 59 Donare liberis pater eo nomine non præsumitur, ut res donatas in legitimam imputent. vid. tamen Socin. *reg. 287.* 60 Quænam in quartam imputentur, vid. *Graffum lib. sent. §. legitima. quæst. 19.*

61 Quid si vivo patre id fiat, patre præsente? vid. *l. ult. T. de pact.* 62 Qui simpliciter sum mam aliquam paternæ hereditatis agnovit, aliis sibi debitis tacite non renunciat. Olim qualitcunque agnitio nocebat. *l. 8. in fin. T. eod. l. 12. §. 2. ff. eod.* 63 Quod legitimæ deest, pacto & transactione remittere possumus. 64 Descendentes, ascendentes. *l. 1. ff. eod.* & collaterales certis gradibus. vid. *Graffum lib. sent. §. legit. quæst. 39.* 65 *L. 30. in princ. T. eod.*

66 *§. 3. Inst. eod. C. Tocod. 19. l. 4.* 67 Supplementum legitimæ fit ipso jure, *ut hic.* Ejus tamen adquisitio non fit nisi per agnitionem. *Bald.* dummodo filius supplementi beneficio velit uti. *Accurs.* 68 *L. 30. in fin. pr. T. eod.* 69 Legitima si per evictionem diminuitur, ad ejus supplementum potest agi.

1 Falcidia non minuit legitimam, id est, Falcidia non potest detrahi ex eo quod est relictum pro legitima. Hæc illa potentior est. Hæc liberis magis debetur, quam illa heredi. *Graff. lib. sent. §. legit. quæst. 6.*

2 Legitima gravari nullo modo potest. *Auth. Novissima, & l. 30. C. eod.* vid. *Graff. lib. sent. §. legit. q. 18.* pacto etiam tolli non potest, *l. 35. §. 1. C. eod.* At consuetudine, vel statuto forte potest minui vel tolli? Augeri potest. vid. *Graff. quæst. 42. num. 5.* non potest tolli. Minui potest, sed tamen moderate. Eamque sententiam velut communiorem admisit Spirensis senatus. *Andr. Gayl. 2. obs. 122. num. 11.* Quin, quamvis statuto possit feudum ad agnatos deferri, licet tamen eo casu filiabus agere ad alimenta & dotem, quæ liberis, jure naturæ incommutabili, debentur. vid. *Wurmser. 1. pract. 39. c. 10.* & breviter, Statutum est iniquum, quod ita legitimam liberorum minuit, ut quod ejus sit legitimæ vice non relinquat. *Gayl. d. l. n. 12. & seq.* Quid si liberi aliunde quam ex bonis paternis habent unde vivere & se alere possint? Joannes Cyriensis, Covarruvias, Vasquius, & Graffius *lib. sent. §. legit. q. 42. num. 2.* ajunt, eo casu statuto posse omnimodo legitimam tolli: quod tamen minus probandum videtur. Vix est enim ut statutum, & sic jus civile, dici mereatur, per quod jus naturæ impugnatur. Quid? potestne parens actu inter vivos legitima liberos defraudare? Donatione non potest. vid. *J. de inoff. donation. l. 8. J. de revocandis donationibus.* nec delicto. *l. 7. in fin. pvinc. ff. de bonis damn.* nisi certis casibus. vid. *l. 5. J. ad l. Jul. majest.* Potestne lusu? sic sentio, & ludentis animum & laudi qualitatem & modum substantiæ deperditæ spectari oportere. Potest esse patri animus liberis nocendi: potest esse & aliquibi ludus, non improbatus: potest una alea universa patris substantia disperdi atque everti. Quid contractu? utique: nisi manifestam in liberorum fraudem, cum tertio colludente, initus à patre sit contractus. Quid si cum legitimo emptore contractum est? venditio jure revocari non poterit, ne quidem ad legitimam usque: sed tamen ex æquo & bono dicendum aliud videtur *in l. non usque 2. ff. si à parente quis.* Claro 4. *sent. §. donation. quæst. 24. vers. & hæc quidem*: & Graffio *lib. sent. §. legitima. quæst. 14. num. 4.* ubi uterque refert, hunc casum Cæsarea decisione indigere. Æquo igitur jure consuetudo Parisiensis alienationem bonorum ab ascendentibus acceptorum à parentibus factam liberorum causa rescindit. 3 Quomodo aut quando id fiet? Gravamen quantitatis tollitur per suppletionem: temporis, per repræsentationem. 4 *L. 8. §. 11. ff. eod.* id est, patrimonio, rebus hereditariis. 5 Duobus modis hæc sententia potest intelligi. Primo, Bona *patri relicta* ea lege ut ad substitutum filium deferrentur, non cogi filium imputare in suam legitimam. Idem legendum, si *usufructus* patri legatus, proprietas enim filio accrescens non imputatur in ejus legitimam. Altero. Bona, in quibus filius à patre substitutus est, aut quæ jure accrescendi suis à cohæredibus accepit paternis, ei non imputari in legitimam: sed hujusmodi bona eum quasi jure adventitio lucrari. Quæ adventitio jure filius adquirit, ea in ejus legitimam non imputantur. 6 Id est, aliunde quam ex paternis bonis. 7 Vid. *l. 32. §. eod.* 8 Legitima liberorum pura esse debet. Purum est, quod sine die, sine conditione debetur: qua de re vid. *Graff. lib. sent. §. leg. quæst. 35.*

9 Querelæ inofficiosi movendæ tempus quinquennio tollitur: idque non à morte testatoris currit, sed ab adita hereditate per scriptum heredem. *Synopf. Basil. 39. tit. 1. cap. 53. & 5. Harmen. 6. §. 5.* 10 Non ultra: ut sit sensus: Quantumvis conjunctum heredem, coheredi non præstare legata supra portionem legitimam. 11 Sensus est: De fideicommisso universali relicto filio sub conditione, vel in diem, usque ad legitimam sibi delatam detrahi conditionem vel tempus: ab inde conditionem & tempus expectari. 12 Non ante. *l. 8. §. 10. ff. eod.* & ita tempus querelæ incipit currere ab adita hereditate. 13 Observa diligentissime, legitimam esse aliquam, quæ inter naturæ debita sit. Quidam enim negant in toto jure civili fieri mentionem legitimæ jure naturali debitæ. adde *Novell. 1. in princ. §. 2.* 14 Tempus scripto heredi statutum ad adeundam hereditatem defuncti, hoc est, ut si in eadem sit provincia, hereditatem adire debeat intra sex menses: si in alia, intra annum continuum à morte testatoris. Quod si intra id spatium non adeat, adire cogatur officio judicis. *Synopf. d. c. 53. in fin.* 15 Querela etiam non præparata transmittitur ad heredes suos. 16 Vid. *l. 7. ff. eod.* 17 *L. 9. l. 24. §. eod. l. 50. §. de Episcop. & Clericis.* 18 Peculii triplex causa. Aliud paganum, aliud castrense, aliud quasi castrense. 19 *L. ult. J. qui testam. §. ult. Inst. de milit. test.* 20 Milites possunt testari, quo voluerint modo. vid. *l. 15. J. de test. milit. Inst. de milit. testam.* 21 Et præsidum legatis. *Contius.* Proconsulum legatis. *Cujac. in Notis Inst. de milit. testam.* Movetur non esse hic legendum, *præfectis legionum*, ex eo quod præfecti legionum militent. *l. 2. in pr. qui not ant.* ac proinde nihil causæ sit ut quasi castrense tribuatur. Placent, qui ita legunt, *Consulibus, Proconsulibus, Legatis & præsidibus, &c.* 22 Quasi castrensis peculii jus quibus datum sit observa. 23 De quasi castrensi peculio suo filiifamilias testari possunt, *l. ult. J. qui testam.* 24 Id est, an. 25 Testari de castrensi peculio militibus, & veteranis licet.

in partem, emendare vitium, [&] vel aliam rem, vel pecunias restitui, vel repletionem fieri, nulla Falcidia [1] interveniente: ut sive ab initio minus fuerit derelictum, sive extrinsecus qualiscunque causa interveniens aliquod gravamen [2] imponat, vel in quantitate [3], vel in tempore: hoc modis omnibus repleri, & nostrum juvamen purum filiis inferri. Repletionem autem fieri ex ipsa substantia [4] patris, non si quid ex aliis [5] causis filius lucratus est, vel ex substitutione, vel ex jure accrescendi, [ut] puta ususfructus: Humanitatis etenim gratia sancimus, ea quidem omnia quasi [6] jure adventitio [eum] lucrari: repletionem autem ex rebus substantiæ [patris] fieri. §. 1. Cum autem quis, extraneo herede instituto, *restituere eum filio suo hereditatem suam, cum moriatur*, disposuerit, vel in tempus certum restitutionem distulerit: quia nostra constitutio [7], quæ antea composita est, omnem dilationem, omnemque moram censuit esse subtrahendam, ut quarta pars pura [8] mox filio restituatur, in hujusmodi specie, quid faciendum sit [9] dubitatur. Sancimus itaque quartæ quidem partis restitutionem jam nunc celebrari, non expectata nec morte heredis, nec temporis intervallo: reliquum autem, quod post [10] legitimam portionem restat, tunc restitui, quando [11] testator disposuit. Sic etenim filius suam habebit portionem integram, & qualem leges, & nostra constitutio definivit: & scriptus heres commodum, quod ei testator dereliquit, cum legitimo moderamine sentiet. §. 2. Illud præterea sancimus, ut tempora inofficiosi querelæ ab [12] adita hereditate secundum Ulpiani opinionem currant, Herennii Modestini sententia recusata, qui à morte testatoris illico cursum de inofficioso querelæ temporibus dabat: ut non liceat heredi, quando voluerit adire: ne per hujusmodi tramitem interim filius defraudetur debito [13] naturali. Sancimus itaque, ubi testator decesserit alio scripto herede, & speratur de inofficioso querela: necessitatem [14] habere scriptum heredem, si quidem præsto est in eadem commanens provincia intra sex mensium spacium: sin autem secus autem utraque pars in diversis provinciis degit, tunc intra annale tantummodo spatium simili modo per continuum à morte testatoris numerandum, omnimodo adire hujusmodi hereditatem, vel manifestare suam sententiam, *quod hereditatem minime admittat*: expeditus etenim ita tractatus inducitur filio memoratam movere querelam. Sin vero scriptus heres ita statuta tempora minime adierit: per officium quidem judicis heredem scriptum compelli hoc facere: in medio tamen tempore, id est, à morte quidem testatoris, sed ante aditam hereditatem, si decesserit filius, hujusmodi querelam (licet se non præparaverit [15]) ad suam posteritatem transmittet: ad extraneos vero heredes tunc tantummodo, quando antiquis libris [16] insertam faciet præparationem. Dat. Kal. Sept. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De quasi castrensi peculio.

XXXVII. Idem A. Joanni P. P.

CUm antiquis legibus declaratum est, *Ut militaria [17] testamenta de inofficioso querelam evadant*: multi alii casus emergunt, in quibus dubitationes exortas sopiri necesse est. In castrensibus etenim peculiis introducta est & alia subdivisio, & peculii triplex [18] invenitur causa. Vel enim paganum est peculium, vel castrense, vel quod medietatem inter utrumque obtinet: quod quasi castrense nuncupatur. †. In tali igitur peculio, quod *quasi castrense* appellatur, quibusdam [19] personis licentia conceditur condere quidem testamenta, sed non quasi militibus quo [20] voluerint modo, sed communi & licito & consueto ordine observando, quemadmodum constitutum fuerat in Proconsulibus, & [21] Præfectis legionum, & Præsidibus provinciarum, & omnibus [22] generaliter, qui in diversis dignitatibus, vel administrationibus positi à nostra consequuntur manu, vel ex publicis salariis quasdam largitates. †. Sed hæ quidem personæ testamenti faciendi habent potestatem in [23] ipsis tantummodo peculiis, quæ jam enumerata sunt, id est, quasi castrensibus. †. Sed & Veterani, qui tempore quidem militiæ sibi peculium acquisiverunt, militam autem deposuerunt; testari, licito tamen modo, non prohibentur. In his itaque omnibus quasi castrensibus peculiis dubitabatur, si [24] contra hujusmodi testamenta de inofficioso querelam extendi oporteret: Sed prior quæstio erat, si omnes, qui quasi castrense peculium habeant, testari in hoc possint: quia non omnibus passim, sed quibusdam personis hoc privilegii loco concessum est: quia militibus [25] quidem & veteranis testamenta facere in castrensi peculio undique concessum fuerat: sed militibus quidem in [26] expeditione constitutis jure suo, veteranis autem jure communi: de aliis autem personis omnibus, quæ non per speciale privilegium hoc acceperunt, si possint testari, dubitatum fuerat: ut pura [27] viris distentissimis patronis causarum [28], virisque devotissimis Memorialibus, & Agentibus in rebus, nec non Magistris studiorum liberalium, Archiatris [29] quoque & [aliis] omnibus omnino, qui salaria vel stipendia percipiunt publica. §. 1. In his itaque omnibus sancimus, (quia ad imitationem peculii castrensis quasi castrense peculium supervenit) omnes, qui tale peculium possident, super ipsis tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculii sunt, ultima condere (secundum [30] leges tamen) posse elogia: hoc nihilominus eis addito privilegio, ut neque [31] eorum testamenta inofficiosi querela expugnentur. Si [32] enim patronus [33] adversus res, quas libertus ex castris acquisivit, sui juris indubitanter constitutus, etsi præteritus fuerit ab ingrato liberto, tamen contra hujusmodi peculium contra tabulas bonorum possessionem non habet secundum veterum legum sanctionem: quemadmodum oportet præfata peculia, quæ ad instar castrensis peculii introducta sunt, de inofficioso querelæ esse supposita. §. 2. Sed hoc obtinere oportet, donec in sacris parentum suorum constituti sunt hi, qui quasi castrense peculium possident: Si [34] enim sui juris efficiantur [35]: procul dubio est, eorum testamenta, & pro ipsis rebus, quas antea ex quasi castrensi peculio habebant, posse de inofficioso querelam sustinere: cum neque nomen [36] *peculii* permanet, sed aliis rebus confunditur, & similem fortunam recipit, quemadmodum & cæteræ res eorum, quæ in unum congregantur ex omnibus patrimonium. Dat. Kal. Sept. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

1 Militari privilegio testantur milites in expeditione.
2 Quasi castrense peculium patronis, memorialibus agentibus in rebus, magistris studiorum liberalium, archiatris & aliis qui salaria vel stipendia percipiunt publica datum est.
3 *Theoph. §. ult. Inst. de milit. test.*
4 De Archiatris dixi *l. 9. 10. J. de professor. & medicis, lib. x.*
5 Vid. *l. 35. §. eod.*
6 Adde *l. 9. l. 24. §. eod.*
7 Vide Everardum in Topicis, *in loco. à legitima patroni, ad legitimam filii* 72.
8 Vid. ad hunc locum Cujac. 8. *observ. 52.* adde *l. 3. §. 6. ff. de bon. libert.*
9 *Peculium* proprie dicitur is natura castrense, vel quasi, peculium esse desinit: adde quæ scripsi ad *l. 1. § 22. ff. de collat.* 10 Mutato statu personæ, rei statum mutari convenit. 11 Cessante nomine, cessat privilegium nominis.

TIT. XXIX.

DE INOFFICIOSIS [37] DONATIONIBUS.

Si mater filiis, vel extraneo donaverit.

I. Imp. Philippus A. Nicanori & Papianæ.

SI (ut allegatis) mater vestra ad eludendam [38] inofficiosi querelam, pene [39] universas facultates suas, dum [40] ageret in rebus humanis, factis donationibus, sive in quosdam libertos [41], sive in extraneos [42] exhausit: ac postea vos ex duabus uncijs fecit heredes, easque legatis & fideicommissis exinanire [43] gestivit: non injuria juxta formam de inofficioso testamento constitutam subveniri vobis, utpote quartam partem non habentibus, desideratis. P. P. xiv. Kalend. Septemb. Philipp. A. & Titiano Conss. 246.

37 *Novell. 92. & 41. Synopf. Basil. 5. & 2. C. Th.* vid. *Cujac. 5. observ. 14.* Ad hujus Tituli leges prope singulas vide Anton. Fab. 3. *Conjectur. 17.*
38 Qui universas pene facultates donat, inofficiosi (respectu liberorum) donat.
39 Ad interveniendum inofficiosi querelam parens suum patrimonium exinanire cuivis donando non potest. *l. 87. §. 3. ff. de leg. 2.* adde *l. 16. in fin. ff. de jure patron.*
40 In eo differt hic titulus à superiore.
41 *L. 2. J. eod.* vid. *Clar. 4. sent. §. donatio. q. 24.*
42 Immensi donatio inter vivos, à quovis parente cuius facta revocari potest à donatoris liberis.
43 *D. §. 3.*

Si pater filio in potestate, vel emancipato donaverit.

II. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Acriæ.

SI pater omne patrimonium suum imperu quodam immensæ liberalitatis in filium effudit, aut [44] in potestate [ejus] is permansit: & arbitri familiæ erciscundæ officio congruit, ut tibi quartam [45] [partem] debitæ ab intestato portionis præstet incolumem: aut si emancipatus [46] is fuit, [&] quia donatio non [47] indiget alieno adminiculo, sed suis viribus nititur juxta constitutiones, is, qui provinciam regit, ad similitudinem [48] inofficiosi testamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet. P. P. VI. Kal. Aug. Maximo II. & Glabrione Conss. 257.

44 Donatio facta à patre filio in potestate, non valet, vid. tamen Socin. *reg.* 103. Valebit igitur facta filio emancipato, vel à matre facta, vel filio naturali, vel filio conjugis, si loci consuetudine conjuges pro emancipatis habeantur: valet præterea donatio si confirmetur morte. vid. *Covar. 2. variar. resol.*
45 Quartam portionis debitæ ab intestato observa, quæ est alia a portione debita omnibus liberis ab intestato. Hæc, ut ita dicam, itinis & descendentium simul conjunctorum est: illa singulorum capitum sive singularum personarum vel singulorum liberorum est.

De testato, vel intestato.

III. Iidem AA. Æliano.

PRecibus quidem tuis proposita rescripta eos parentes denotant, qui [cum] testamento facto vivi patrimonium suum immensis donationibus exinaniissent, inane [49] nomen heredum liberis reliquerunt: sed [50] ad intestatos [51] quoque eadem ratio æquitatis extenditur. P. P. a. Kal. Novemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 258.

46 Nihil refert, donatio inofficiosa à parente facta fuerit extraneo, vel uni ex suis in potestate posito, vel emancipato. *l. 5. J. eod.* 47 Vid. *Cujac. 13. observ.* 33. 48 Donatio inter vivos immensa revocatur, ad similitudinem inofficiosi testamenti, *ut hic.* 49 Inane nomen heredis habetur, cum hereditas relinquitur immensis donationibus exhausta. 50 Testati causa ad intestati causam ex æquo & bono producitur.
51 Sive parens mortuus sit testatus sive intestatus, revocari potest ejus immensa donatio.

Si sit locus restitutioni in integrum.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Atisitinæ.

SI filius [52] tuus immoderatæ liberalitatis effusione patrimonium suum exhausit: Præsidis [53] provinciæ auxilio uteris: qui discussa fide veri, si [54] in integrum restitutionem ex filii persona tibi competere ob improbabilem donationis enormitatem animadverteret; in removendis his, quæ perperam gesta sunt, tibi subveniet: ideoque non est tibi necessarium [55] adversus immodicas donationes auxilium ad [56] instar inofficiosi testamenti. Dat. VI. Id. Febr. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

52 Parentibus licet revocare immensas donationes à liberis factas. 53 Adversus donationem immensam, Præsides solent restituere, non ipsi principes. 54 Querela inofficiosæ donationis non competit adversus inofficiosam donationem, si adversus eam donationem restitutio in integrum impetrari potest, atque ita restitutionis in integrum subsidiaria hæc erit actio. 55 Neque possibile. *Accurs. Bald.* 56 Sensus est; Ut ad revocandum inofficiosum testamentum, sic & ad donationes inofficiosas à Præside restitui sufficit.

De donatione in filios emancipatos collata, & de liberis supervenientibus.

V. Iidem AA. Cottabeo.

SI totas facultates tuas per donationes vacuas fecisti, quas in emancipatos [57] filios contulisti: id [58], quod ad submovendam inofficiosi testamenti querelam non ingratis [59] liberis relinqui necesse est: ex factis donationibus detractum, ut filii, vel nepotes [60] postea ex quocunque [61] legitimo matrimonio nati, debitum

57 *L. 2. J. eod.*
58 Inofficiosa donatio propter liberos revocatur, non in universum, sed ad finem legitimæ liberis debitæ, *ut hic.* Cur non in solidum? Quod licet patri per testamentum, hoc eidem licet per contractum. Testamento autem plus legitima relinquere non cogitur. Quid? ipse pater poterit à donatario eatenus donationem revocare? Quidam ita putant: Baldus negat: ne alioqui tempore plus petatur: proinde à donatoris liberis donationem eatenus revocari: ejusque partis dominium ad ipsius donatoris patrimonium reverti, *ut hic.* 59 Parens immensam donationem à se factam propter liberos revocare potest. Libert tamen non censentur, qui sunt ingrati. Possis etiam colligere, Ingratis liberis non permitti donationem à patre factam revocare. 60 *Subaudi*, patre eorum mortuo. Propter natum nepotem, parens inofficiosam donationem revocare potest. Possis etiam colligere: Suis, etiam secundi gradus & ulterius jus revocandæ immensæ patrum donationis competere. 61 Propter illegitimos liberos parens donationem factam revocare non potest. Possis etiam colligere, Illegitimis liberis jus revocandæ donationis paternæ non competere.

tum [1] bonorum subsidium consequantur, ad patrimonium tuum revertetur. Dat. II. Kal. Mart. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De eo, qui voluntatem agnovit. De restitutione in integrum. De legitima portione.

VI. Iidem AA. Demetrianæ.

CUm donationibus in fratrem tuum collatis facultates patris tui exhaustas esse, eundemque patrem vestrum ea, quæ superfuerant codicillis inter vos divisisse proponas, si [2] voluntatem ejus non agnovisti, nec beneficio ætatis adversus hæc juvari poteris, nec tantum dos à patre data, & fideicommissum continent, quantum ad submovendam querelam sufficiat, de enormitate donationum ad [3] exemplum inofficiosi testamenti Præses provinciæ jurisdictionis suæ partes exhibebit. P. P. Kal. Maji, Conss. ut supra 286.

Quatenus donatio revocatur.

VII. Iidem AA. Ammiano.

SI mater tua patrimonium suum ita profunda liberalitate in fratrem tuum evisceratis [4] opibus suis exhausit, ut quartæ partis dimidium [5], quod ad excludendam inofficiosi testamenti querelam adversus te sufficeret, in his donationibus, quas tibi largita est, non habeas [6]: quod immoderate gestum est, revocabitur. P. P. v. Id. Maji, Conss. ut supra 286.

De eo, quod uxor à marito sibi donatum filio communi donavit.

VIII. Iidem AA. Auxanoni.

SI liqueat, matrem tuam intervertendæ quæstionis inofficiosi causa patrimonium suum donationibus in unum filium collatis exhausisse, cum adversus eorum cogitationes, qui consiliis supremum judicium anticipare [7] contendunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum querelæ ratio deposcat: quod donatum est, pro [8] ratione quartæ ad instar inofficiosi testamenti convicti diminuetur. §. 1. Nam quod uxor à marito in se matrimonii [9] tempore donationis causa [10] collatum, emancipato filio communi, consentiente domino [11] donavit, velut [12] ex bonis patris (de cujus substantia prohibente matrimonio [13] non potuit exire) datum accipi, rationis est: in cujus bonis, si idem consilium & eventus comprehendatur, lex, quam de patrimonio matris ediximus, observabitur. P. P. III. Id. Sept. CC. Conss. 294.

De tempore querelæ.

IX. Impp. CONSTANTIUS A. & JULIANUS Cæſ. Olybrio.

NOn [14] convenit dubitari, quod immodicarum donationum omnibus querela ad [15] similitudinem inofficiosi testamenti legibus fuerit introducta: ut sit in hoc actionis utriusque vel una [16] causa, vel similis existimanda, vel idem [&] temporibus [17] & moribus [18]. Dat. XIV. Kal. Jul. TAURO & FLORENTIO CONSS. 361.

1 Legitima portio debitum bonorum subsidium, *ut hic*: debitum *Nov. 18. τὸ ὀφειλόμενον ἀπὸ τοῦ καθήκοντος.* Subsidium dicitur, quia judicium patris lex supplet. Debitum vero subsidium, quia vel jure nativæ debetur. *l. 36. §. 1. ff. de inoffic.* Hinc etiam colligunt, Donationes inofficiosas, non in solidum, sed ad finem tantum modumque legitimæ revocari: idque etiam innui *l. 2. l. 8. hoc titulo.* Imo totum, quidquid largitus est parens, id revocare potest, & ad ejus patrimonium revertitur. *l. 8. ff. de revocandis donation.* Solve, Multum interest pater extraneis donaverit, an filiis quibusdam. Multum etiam refert, donaverit ante liberos susceptos, vel post. Dicta lex octava locum habet in donatione ante liberos susceptos, & extraneis facta. Hæc lex & lex 8. *C. eod.* & lex 87. §. 3. *ff. de legat. 2.* agunt de donatione propriis liberis facta, & fortassis in defecta seu decrepita prorsus ætate. Licet autem superiores leges ita possint conciliari; vide tamen Cuiac. *Nyrell.* 92. Papon. 1. *Notar.* 6. *cap. des donations*, *fol.* 357. 358. Notabis interim, Inofficiosas donationes in eo differre ab inofficioso testamento: quod in hoc donata revocentur in solidum: In illis autem id tantum rescindatur & revocetur, quo portio debita liberis minuitur. 2 Qui judicium defuncti post mortem ejus comprobavit, qui divisioni bonorum a patre factæ minor consensit, qui tantum in dote aut fideicommisso habet, quantum valet legitima, donationes à patre cuivis factas non revocat. Hanc igitur querelam excludit agnitio seu comprobatio voluntatis defuncti, alia actio, legitimæ adeptio, *ut hic*. Quid si legatum agnovit? Non excluditur hac querela, nisi renunciandi vel compensandi animo agnoverit, vel si querela excludi dixeris, poteris addere, jure ad supplementum agendi non excludi. *Bald.* 3 *L. 2. in fin. C. eod.* 4 Ex hoc loco legem 87. §. 3. *in fin. ff. de leg. 2.* expone. 5 Collatas donationes in liberos liberi postea suscepti non revocant in solidum: sed pro ratione Falcidiæ tantum. *d. §. 3. l. 5. l. 7. C. eod.* 6 Donatio inofficiosa revocatur quatenus, aut ea tantum parte, qua inofficiosa est. 7 Donatio inofficiosa in fraudem ejus, quod in testamento liberis coguntur parentes relinquere, fieri non debet. 8 Vid. *l. 9. C. eod. l. un. C. tit. prox.* 9 Constante matrimonio vir uxori donare non potest. 10 Dominium rei à marito uxori donatæ constante matrimonio ab ipso marito non discedit. *l. 6. C. de don. int. vir.* 11 Uxores maritos solebant appellare *dominos*. Potest etiam dominus appellari, rei respectu, *ut C. dicam.* 12 Si uxor rem acceptam à marito constante matrimonio alicui donaverit, non tam ipsa, quam ipse maritus donasse intelligitur. Atque ita, non donat is modo, qui verbis donat, sed qui consentit. Unde colligas, in hujus generis donationis insinuatione non loquentis, sed consentientis præsentiam & nomen requiri. 13 Male quidam legunt, *patrimonio*. 14 *L. un. C. Theod. eod. lib. 2. tit. 20.* 15 Argumentum fac extensio inofficiosi testamenti ad inofficiosam donationem: inofficiosi testamenti, & inofficiosæ donationis similitudo hæc est, ut adversus ea competat querela. 16 *C. Theod. 2. 20. 21.* 17 Querela inofficiosi quinquennio expirat. *l. 34 in fin. l. 36. §. 2. C. de inoffic.* ergo & inofficiosæ donationis, quæ ei exæquata, *ut hic*. 18 Id est, conditione. Quid? Inofficiosum testamentum revocari posse certum est a fratribus defuncti, certis casibus. *l. 21. C. tit. prox.* Poteritne ergo iisdem casibus revocari inofficiosa inter vivos donatio a fratre facta? Puto id esse æquius, qua de re *alibi* dicam plenius.

TIT. XXX.

DE INOFFICIOSIS DOTIBUS. [19]

I. Imp. CONSTANTIUS A. ad Maximum Præsidem Ciliciæ.

CUm [20] omnia [21] bona à matre tua in dotem dicantur exhausta, [leges] legibus concordare promptum est: ut ad [22] exemplum inofficiosi testamenti adversus dotem immodicam exercendæ actionis copia tribuatur, & filiis conquerentibus emolumenta debita [23] conferantur. Dat. IV. Kalend. Junii, TATIANO & CEREALE CONSS. 358.

19 II. *C. Theod. 21.* adde quæ not. ad *tit. Si adversus dotem C.* Dos inofficiosa quando dicatur, vid. apud Campegium *tract. de dote, parte 1. quæst. 55.* 20 *L. 1. C. Theod. eod.* 21 Dos omnium bonorum propter liberos postea natos aut legitimatos. adde *l. 29. §. 1. ff. de inofficios.* revocari potest: non in solidum, sed pro ratione legitimæ. *in fin. C. eod.* Nam quæ jam liberos habet, non potest, nisi certa quantitate, dotem secundo marito constituere. *l. 6. C. de secund. nupt.* 22 Dotis inofficiosæ, & testamenti inofficiosi, *ut hic*: & inofficiosæ donationis similitudo. *ut l. ult. C. tit. prox.* 23 Id est, Falcidia, quarta, legitima. *ut l. 5. C. tit prox. ibi. debitum bonorum subsidium.*

TIT. XXXI.

DE PETITIONE HEREDITATIS. [24]

De fisco & privatis. 1. De usuris & fructibus.

I. Imp. M. ÆLIUS ANT. A. Augurino Proconsuli Africæ.

SEnatusconsultum [25] auctore Divo Hadriano avo meo factum, quo cautum est, quid & ex quo tempore evicta [26] hereditate restitui debeat, non solum ad fisci causas [27], sed etiam ad privatos hereditatis petitores pertinet. §. 1. Usuras [28] vero pecuniarum ante litis contestationem ex die venditionis [29] hereditariarum rerum ab eo factæ, qui antea possidebat, collectas, nec non etiam fructus bonæ fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores [30] extiterint. Post [31] litem autem contestatam, tam fructus [non] venditarum rerum, non solum quos perceperunt, sed [32] etiam quos percipere potuerant, quam usuras pretii rerum ante litis contestationem venditarum, ex die contestationis [33] computandas, omnimodo reddere compellantur. P. P. VI. Kal. Februar. CLARO & CYTHEGO CONSS. 171.

24 V. D. III. 2. *C. Theod. 22.* vid. Oldendorp. *classe. 5. act. 5.* La est generalis patrimonii vindicatio, quæ datur heredi scripto, & ab intestato, adversus eum, qui pro herede vel possessore possidet. 25 Nota de SC. Hadriani. *l. 17. l. 20. §. 6. l. 25. §. 19. ff. eod.* 26 Dicta *l. 17.* 27 Dict. *l. 20. §. 9.* Fiscus & privatus interdum eodem jure utuntur. *l. 1. §. 1. ff. quod cujusque universit.* In dubio, utitur jure communi fiscus. *Martinus Laudensis tract. de fisc. num. 14.* interdum minus quam communi, ut cedat privato. *l. 10. ff. de jure fisci.* 28 Hereditariarum rerum usuras possessor bonæ fidei non præstat ante litis contestationem: sed nec fructus, nisi locupletior factus sit. Post litem vero contestatam fructus rerum hereditariarum non venditarum præstat, non modo eos quos percepit, sed & quos percipere potuit: usuras vero rerum venditarum ex die contestationis litis. *Synops. Basil. 35. tit. 20. ex lib. 42. tit. 1. cap. 51.* 29 Sensus est, eum qui hereditatem bona fide vendidit, non teneri ad fructus & usuras pecceptas ex pretio venditionis earumdem rerum hereditariarum à se factas ante litem contestatam, nisi quatenus est locupletior. Post litem vero contestatam teneri fructus restituere, quos percepit, quosque potuit percipere, sed & usuras proferre rerum hereditariarum à se venditarum, computandas tamen, non à die venditæ ei hereditatis, sed ejus ei evictæ. 30 Quomodo id dijudicabitur? puto computandos fructus ab eo perceptos cum usuris pecuniæ emptionis causa numeratæ. Quando id spectandum? tempore rei judicandæ. *l. 36. §. 4. ff. eod.* 31 *L. 22. C. de rei vindic.* 32 *L. 25. §. 4 ff. eod. l. 78. ff. de reg. jur.* 33 Nota effectum contestationis emptoribus facit. *l. 20. §. 11. l. 25. §. 7. ff. eod.* 34 Qui hereditatem litigiosam fiens comparat, cum ipse, tum ejus heres fructus ex ea perceptos restituit. *l. 13. §. 2. ff. eod. l. 2. §. 17. ff. pro empt. l. 38. §. 7. in fin. ff. de usur. l. 8. ff. de re judic.* 35 *L. 13. §. 3. ff. eod.* vid. *Cujac. 9. obs. 25.* 36 Hereditatem nondum litigiosam ignari possumus emere. 37 An usuræ? Cujac. negat. 14. *obs. 22.* 38 Bonæ fidei possessori fructus à lite contestata restituere tenetur. 39 Fructibus augetur hereditas respectu malæ fidei possessoris. *l. 20. §. 3. in fin. ff. eod.* 40 Id est, malæ fidei possessore. 41 Id est, singulari. 42 An is sensus est, emptorem singularum rerum hereditatis actione & rei vindicatione teneri? An, eum ad instar emptoris universitatis fructuum teneri? An, emptorem hereditatis vel universitatis, rerum singularum nomine etiam conveniri? An, Petitionem hereditatis non dari adversus titulo possidentem? Potremum verum putant interpretes. De qua sententia vid. Socin. *reg. 296.* 43 Adde *l. 8. ff. eod.* 44 Una & eadem hereditas nobis deferri potest, diversis successionibus. 45 Exclusus ab hereditate vindicanda per querelam inofficiosi, non prohibetur eandem alia ex causa vindicare. *l. 15. §. 2. ff. de inoff.* 46 Nota de expensis circa infirmum factis. *Goth.* Confer *l. pen. ff. de religios. & sumpt. fun.* ANS. 47 Adde *l. 50. §. 1. ff. eod.* adde *l. 27. ff. de religios.* 48 Vid. *Cujac. 8. obs. 9.* 49 *L. 31. in pr. ff. eod.* 50 Qui suum recepit, id alteri non restituit. 51 Ratione dubitationis agere possumus cum legitimo tutore. 52 Vid. *Cujac. 9. obs. 33.* 53 Κύριος κατὰ τὸν ἀπὸ κληρικῶν ἢ ὡς μὴ ἀγωγὴν διεκδικοῦντα ὑποκείμενον, &c. id est, adversus eos, qui quasi heredes, vel eos qui quasi non bona fide possident, rerum hereditariarum petitio exercetur: nec ei præscriptio x. vel xx. annorum obstat. Personales actiones decennio, aut vicennio non tolluntur. Qui vere

TIT. XXXII.

DE PETITIONE HEREDITATIS.

De jure novo. De bona fide.

I. Imp. ANTONINUS A. Cæcilio Simplici.

QUod [1] ad petitionem hereditatis pertinet, quæ [2] ab intestato defuncto competit, ea [3] ex novo jure [4] ita demum [5] admittitur, si [6] nemo ex his, qui ad successionem vocantur, [7] bona fide [8] possidet. Quod [9] si quis [10] ex his bona fide possidet, [11] ei [12] ad usucapionem [13] anni [14] tempus [15] ad [16] hereditatis petitionem [17] præstituitur. Dat. XII. Kal. Jul. ANTONINO A. II. & BALBINO CONSS. 214.

De tempore hereditatis & fructibus.

II. Imp. SEVERUS & ANTON. AA. Marcello militi.

SI post moram controversiam Menecratis bonorum partem dimidiam Musæus ab hærede scripto quæstionis illatæ [34] non ignarus comparavit: tam ipse quasi malæ fidei possessor, quam heredes [35] ejus fructus restituere coguntur. Si vero venditionem lite [36] antiquiorem esse, liquido probetur, ex eo die fructus [37] restituantur, ex quo [38] lis in judicium deducta est. Fructibus [39] enim augetur hereditas, cum ab eo possidetur, à [40] quo peti potest. Emptor autem, qui proprio [41] titulo possessionis munitus est, etiam [42] singularum rerum jure convenitur. Dat. Kal. Jul. SEVERO A. II. & VICTORINO CONSS. 201.

De exceptione rei judicatæ.

III. Iidem AA. Epictesidi P.

HEreditas materteræ petita non [43] instingit alterius hereditatis petitionem, quæ venit ex [44] alia successione. Sed & si quæstionis titulus prior inofficiosi [45] testamenti causam habuisset: judicatæ rei præscriptio non obstaret eandem hereditatem ex alia causa vindicanti. P. P. v. Id. Aug. GETA & PLAUTIANO CONSS. 204.

De compensatione.

IV. Imp. ANTON. A. Vitaliano.

IN restituenda hereditate compensatio ejus habebitur, quod te in mortui infirmitatem [46], inque sumptum funeris [47] bona fide ex proprio tuo patrimonio erogasse probaveris. P. P. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

V. Idem A. Posthumianæ.

DE [48] hereditate quam bona fide possidebas, si contra te pronunciatum est: in restitutione ejus detraherur, quod creditoribus ejusdem hereditatis exolvisse [49] te bona fide probaveris. nam repeti à creditoribus, qui suum [50] recepetunt, non potest. P. P. VI. Kal. Junii, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De avo nomine nepotis hereditatem petente à tutoribus, quos non jure datos esse contendit.

VI. Imp. ALEX. A. Firmino.

SI putas [51] non jure tutores datos nepotibus tuis, eo quod eos dicas in tua esse potestate: petere ab his hereditatem filii tui emancipati [52] non moreris, cujus commodum ad te pertinere dicis, judice statuturo, an à Præsidalibus actis discedendum sit, qui eis tutores dedit, cum in tua potestate negarentur esse. P. P. X. Kal. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De usucapione, & longi temporis præscriptione.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Restitutæ.

HEreditatis petitionem, quæ [53] adversus [54] pro herede, vel [pro] possessore possidentes exerceri potest, præscriptione [55] longi temporis non submoveri, nemini incognitum est: cum mixtæ personalis actionis ratio hoc respondere compellat. A cæteris autem tantum specialibus in rem actionibus, vindicare posse manifestum est, si non agentis intentio per usucapionem, vel longum tempus exposa sit. P. P. XI. Kalend. August. CC. CONSS. 294.

De statu testatoris inquirendo.

VIII. Iidem AA. & CC. Hasterio.

LIber necne fuerit testator [56], ante [57] omnia disquiri debet cum [58] hereditas petitur. Dat. IV. Kalend. April. CC. CONSS. 300.

Si scripti heredes repudiaverint.

IX. Iidem AA. & CC. Demophilæ.

SI scripti heredes delatam sibi successionem cognati [tui] repudiaverunt [59], & hanc honorario, vel civili jure quæsiti: res hereditarias, quæ in eadem causa durant, hereditatis petitione vindicare potes. Dat. III. Kal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 300.

Si filiusfam. hereditatem per longum tempus detinuit.

X. Iidem AA. & CC. Theodosiano.

SI filiusfamilias delatam sibi hereditatem per longum [60] tempus detinuit: eo ipso (utpote [61] agnita hereditate) patri suo ejus commodum acquisisse videtur. Dat. XIII. Kal. Januar. CC. CONSS. 300.

An possessor cogatur titulum suæ possessionis dicere.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Æternali proconsuli Asiæ.

COgi [62] possessorem ab eo, qui expetit, titulum suæ possessionis dicere, incivile est, præter [63] eum scilicet, qui dicere cogitur, *utrum pro possessore, an pro herede possideat.* Dat. XII. Kal. April. ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

De præjudicio. 3. De bona fide.

XII. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano P. P.

CUm hereditatis petitioni locus fuerat, exceptio adsumebatur, quæ tuebatur hereditatis petitionem, ne fieret ei præjudicium. Magnitudo [64] etenim & auctoritas centumviralis [65] judicii non patiebatur, per alios tramites viam hereditatis petitionis infringi. Cumque multæ varietates & controversiæ veterum

nec quasi heredes, nec ut prædones possident, rerum hereditariarum petitionem non habent, sed tantum in rem actionem specialem, si nec usu ceperunt, nec longi temporis exceptionem adquisiverunt. *Synops. d. l. cap. 57. 5. Harm. 8. §. 44. 45.* Goth. Ad intellectum hujus leg. vid. Bellon. *Supputat. lib. 2. cap. 3.* ANS. Adde Vital. *var. lect. lib. 1. cap. 18.* Parlador. *rer. quotidiniar. cap. 1.* S. L. 54 *L. 9. 10. 11. ff. eod.* 55 Petitio hereditatis præscribitur triginta annis. 56 *L. 4. C. comm. de succession. lib. 16. l. 19. ff. qui testament.* 57 Nota de exceptione nullitatis testimenti. 58 Id est, antequam hereditas ejus petatur. 59 Scripto heredi repudiante, succeditur ab intestato. *l. 1. §. 2. ff. quis ordo in bonor. possess.* 60 Quod filiusfamilias longo tempore possedit, præsumitur id sciente & jubente patre possedisse: & ideo ei adquisivisse: adde *l. 6. §. 3. ff. de adquir. hered.* 61 Hereditatem agnovisse intelligitur, qui eam per longum tempus detinuit. 62 Eadem lex exstat in *l. 12. C. Theod. de fide testium. l. 11. tit. 39.* & apud authorem *Synops. d. l. c. 41.* Interim serva hanc sententiam, ut & ejus exceptionem. *C. eod. l. 2. l. 23. C. de probat.* adde alias exceptiones ex Socin. *reg. 430.* 63 Conventus petitione hereditatis, cogitur titulum suæ possessionis dicere. *l. 12. ff. eod. l. 36 ff. de rei vindic. l. 4. l. 20. ff. de interrog.* vid. *Cujac. 10. observ. 1.* ubi tractat de differentiis petitionis hereditatis, & rei vindicationis. vid. *Wurmser. 1. pract. 26. cap. 1.* 64 Centumviralis judicii forma magnifica fuit, ut quæ magis ad publicorum quam privatorum formam accederet. vid. Plin. 6. *epist. 5.* Quintil. 10. dixi ad *l. 17. ff. de adquir. hered.* Rævardum *lib. Protribunalium.* 65 De centumviralibus judiciis vid. *Cujac. 10. observ. 20.* adde *l. 17. in fin. pr. ff. de inoffic. l. 30. ff. de liberat. leg. ubi dixi.*

rum exortæ sint, eas certo fine concludentes, sancimus [1]: Si quis hereditatis petitionem [vel susceperit [2]] vel susceipere sperat, vel movere: alius autem superveniens, vel ex deposito, vel ex commodato, vel ex legato, vel ex fideicommisso, vel ex aliis causis inquietare, vel reum, vel agentem ex persona defuncti crediderit sibi esse necessarium: si quidem pro legato, vel fideicommisso hoc faciat, rem expeditæ quæstionis esse, cum possit scriptus heres cautione [3] interposita non differre hanc repetitionem, sed recte exigi, vel legatum, vel fideicommissum sub ea cautela, vel satisdatione pro qualitate personarum. Quod si [4] non obtinuerit ejus jura, restituit legatarius, vel fideicommissarius ei datam pecuniam cum usuris ex quarta [5] centesimæ parte currentibus, vel agrum cum fructibus quos percepit [6], vel domum cum pensionibus: scilicet in utroque eorum expensis antea necessariis [7] & utilibus deductis: vel, si ipse [8] malucrit litem quidem contestari, expectare autem hereditatis petitionis eventum, hoc ei liceat facere, ut restitutio, si compereret cum legitimis augmentis [9] legatario, vel fideicommissario accedat.

§. 1 Sin autem ex contractibus defuncti agatur contra possessorem hereditatis, vel ejus rei de qua agitur: si quidem, res sint, vel depositæ, vel commodatæ, vel pignori datæ, vel aliæ, quæ extant: non [10] differri sub prætextu hereditatis petitionis memoratum judicium: quemadmodum si pro fœnerata pecunia, vel alia personali actione agatur contra possessorem, vel petitorem, non debet judicium differri, sed exitum suum accipere. Postquam enim hereditatis petitionis judicium finem accipiat: tunc inter petitorem hereditatis, & possessorem rationibus contractis, non aliter possessor, si victus fuerit, hereditatem restituere compellitur, nisi pro omnibus, quæ rite ab eo gesta sint, petitor ei satisfaciat [11]. Quod si petitor victus fuerit, simili modo à possessore [12] judicis officio ei satisfiat, vel, si hoc fuerit prætermissum, negotiorum [13] gestorum, vel ex lege condictione [14].

§. 2. Sin autem libertates, vel à possessore, vel a petitore fideicommissariæ petantur, vel directæ ipso jure dicantur competere: annale [15] tantummodo spatium exspectetur à morte testatoris numerandum. Et si quidem hereditatis petitionis judicium intra id spacium terminum accipiat, secundum eventum judicii & libertates, vel effectum habeant, vel evanescant. Sin autem tempus annale emanaverit, tunc libertatis favore & humanitatis intuitu competant [16] quidem directæ libertates: ex fideicommissariis autem in libertatem servi eripiantur [17]: ita tamen, si non [18] falsum [19] testamentum approbetur: sub [20] ea scilicet conditione, ut, si actores sint, vel alias ratiociniis suppositi, etiam postquam perveniant in libertatem, necessitas eis imponatur res hereditarias & rationes reddere: jure patronatus videlicet competente ei [21] qui ex legibus ad id possit vocari. §. 3. Illo (ne in posterum dubitetur) observando, ut [&] ipsa hereditatis petitio omnimodo bonæ [22] fidei judiciis connumeretur. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* Lampadio & Oreste Conss. 530.

1 Hæc tertia est decisio ex 50. decisionibus Imperatoris Justiniani: vid. Anglos *tract. ad has decision.* Ans.

2 Male Haloander hæc verba fastulit. Nam Græci legunt, ἢ ἐνεσκήψατο. Et alioqui, sive susceperit, sive suscipere sperat, utroque casu differre certum judicia solebant. *l. 7. ff. eod* vid. *Cujac. d. loco. & lib. 9. obs. 27. in princip.*

3 Hereditate controversa, legatarii possunt agere contra heredem scriptum, & consequi legata, præstita cautione. *l. 1. §. 10. ff. si quis omissa.* vid. quæ scripsi ad *l. 9. ff. de leg.*

4 Cautionis & satisdationis latior hæc explicatio est.

5 Ea est quadrans usuræ.

6 Non quos percipere potuit: quia bona fide accepit.

7 Possessor hereditatis necessarias & utiles expensas deducit. *l. 4. §. eod.*

8 Hac via & præstandæ satisdationis onere legatarius levabitur, & ei à tempore litis contestatæ secundum testamentum dicta sententia, usuræ & fructus legatorum debebuntur. *Cujac. d. loco.*

9 Id est, omni accessione.

10 De exceptione, *ne fiat hereditati præjudicium.* vid. Rebuff. *tract. de except. n.* 585.

11 *L. 4. §. eod. l. 39. §. 1. ff. de damno.* 12 Si de eo petitor possessorve judicem admonuerit. 13 Si judicem non admonuerit, & hereditario nomine solverit de suo: quia verum heredem liberavit.

14 Si suo nomine solverit, quia etsi verum heredem ipso jure non liberavit, exceptione tamen is potest se tueri adversus creditores. *l. si quid 31. ff. eod.* 15 Cur etiam legata non differuntur in annum? legatorum, quam libertatum facilior est repetitio. Tarde concedenda, quæ data non adimuntur. *Tacit. 3.* 16 Libertates directæ competunt: fideicommissariæ, debentur & præstantur, debent, repræsentat. 18 Quæ ex falso testamento repræsentata vel præstita est libertas, non revocatur. *l. 47. ff. de manumiss. testam.* sed non videtur legere pro sentata ex testamento falso, quod nunquam fuit. 19 Cui non excipit etiam inofficiosum? secundum *leg. Papinian in fin. ff. eod.* petitio hereditatis de inofficioso hoc titulo non continetur, quæ proprium jus habet, quia rescissoria. 20 Lex in repræsentanda libertate hanc injicit conditionem. 21 Id est, ei qui ex testamento, vel ab intestato præstare libertatem debuit, si secundum eum pronunciatum sit *Cujac. d. loco.* 22 Petitio hereditatis à Justiniano sit bonæ fidei. §. 28. *Inst. de act.* vid. *Cujac. 3. obs. 17.* id proprium est constitutionum. *Idem 17. obs. 4.*

IV. Imp. Gordianus A. Muniano militi Africæ.

ADversus eos, qui à malæ fidei possessoribus fundum bona fide comparaverunt, ita tibi actio competit, si prius [42] quam usucapionem [43] implerent, vel longæ possessionis præscriptionem adipiscerentur, dominium ad [44] te pervenerit. P.P. XII. Kal. Novemb. Pio & Poniano Conss. 239.

42 Res aliena à bonæ fidei emptore potest usucapi. vid. *l. 2. §. de præscript. long temp.*

43 Usucapere potest, qui à malæ fidei possessore bona fide rem comparavit, *ut hic: & Inst. de usucap. in prine. & ibi §. quod autem ad eas res. Synopsf. Basilic. 15. tit. 1. cap. 84. 3. Harm. 3. §. 45.*

44 Id est, à te omissum non fuerit.

De malæ fidei possessore.

V. Idem A. Herasiano.

DOmum [45] quam ex matris successione ad te pertinere, & ab adversa parte injuria occupatam esse ostendis; Præses provinciæ cum [46] pensionibus, quas percepit, aut percipere [47] potuerat, & omni causa damni dati restitui jubebit. Ejus [48] autem, quod impendit, rationem haberi non [49] posse merito reseripturn est, cum malæ fidei possessores, ejus, quod in rem alienam impendunt: non eorum negotium gerentes quorum res est, nullam habeant repetitionem, nisi [50] necessarios sumptus fecerint. Sin autem utiles: licentia eis permittitur sine [51] læsione prioris status rei eos auferre. P. P. II. Id. Feb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

45 Malæ fidei possessor domus, eam cum pensionibus & omni causa restituere debet. *Synopsf. Basilic. 15. tit. 1. c. 85. Goth.* De interpret. hujus legis vid. Sarmient. *lib. 1. c. 10.* Wamez. *centur. 2. cons. 28. num. 32.* Ans. Adde Ludovicum Roman. *consil. 454.* & Copum, *de practic. lib. 7. tit. 3. cap. 9. S. L.*

46 *L. 12. §. cod. l. 17. §. 1. vers. Quod si. ff. eod. l. 19. in fin. prine. ff. de usuris.*

47 *L. 78. ff. de reg. jur. l. 1. in fin. ff. de petit. hered.*

48 Impensas in alieno factas malæ fidei possessor non recipit, nisi necessarias: utiles tamen recipit si sine læsione pristini status auferre potest. *Synopf. Basilic. 15. tit. 1 c. 85. 2. Harmen. 18. 45. & 12.*

49 Imo potest, *l. 38. ff. de vered. petit.* die *ut §. eod.*

50 Malæ fidei possessores necessariarum impensarum rationem habent. vid. *Cujac. 10. obs. 1.*

51 *L. 38 in fin. ff. eod. l. 32. §. 5. ff. de admin. tut.*

De servis, & de probationibus.

X. Impp. Diocl. et Maxim. AA. & CC. Januario.

CUm super vernis mancipiis nulla instrumenta te habere adseveres, in judicio, in quo negotium cœptum esse proponitur, id, quod in precem contuliti, postulare debuisti. Judex enim non ignorat servorum dominia [57] etiam citra instrumentorum exhibitionem aliis probationibus, vel ipsorum interrogatione posse ostendi. P. P. G. II. Id. Februar. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

52 Res empta ex pecunia deposita non est deponentis: nisi de depositio apud argentarium agatur, & ita res non succedit loco pecuniæ. vid. *l. 8. §. si quis alteri vel sibi. l. 8. in fin. ff. de impens. in rem dat. l. 8. §. eod.* Itaque prædia ipsi ex pecunia nummisque depositis comparata actori restituere non cogitur, sed nummos ipsos. *Synopf. Basilic. 15. tit. 1. cap. 86.* hoc est tantundem.

De satis, de plantis.

XI. Iidem AA. & CC. Gallano.

SI quis sciens alienum agrum sevit [58], vel plantas [59] imposuit: postquam [hæ] radicibus terram fuerint amplexæ, solo cedere rationis est. Domini enim magis segetem, vel plantas, quam per hujusmodi factum solum suum facit. Sane eum, qui bona fide possidens, hoc fecerit, de doli [60] mali exceptionem contra vindicantem dominium servare sumptus, juris auctoritate significatum est. Dat. Kal. Mart. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

53 Pars ventris conditionem sequitur, quod ad ingenuitatem attinet. *Lult. ff. de liberali.* vel servitutem, *ut hic: Synopf. eod. cap. 87. C. Gregoriano l. 3. tit. de rei vindic.* quod ad honores, & alia quædam onera, patris. *l. ult. ff. de senatorib. l. 22. 31. 44. ff. de decurion.* vid. *l. ult. ff. de muneribus.* Huc refer *l 19. ff. de statu.* adde *casum l. 5. §. 2. ff. de rei vindic. l. 52. §. 20. ff. de furtis. l. 19. §. 7. ff. locati.* vid. *l. ult. ff. de adquir. rer.*

De amicilla vendita, & partu ejus.

XII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

INcivile [61] atque inusitatum est, quod postulas, ut mancipium, quod tradidisti, & eo [62] modo dominium ejus transtulisti, invito eo, ex nostro rescripto [63] tibi assignetur. Unde intelligis, ancillæ semel emptoris factæ filios etiam postea natos, ejus [64] dominium sequi, cujus mater eorum eo tempore fuerit. Sane de pretio [65], si non hoc ante probatum fuerit te recepisse, conveni adversarium tuum. G. Id. April. AA. Conss. 293.

54 Emptum pecunia militis (idem est in minore. *l. 52. vers. Plane. ff. de peculio.* adde quæ notavi ad *l. 5. §. 17. ff. de trib. l. 3. §. arbitrium tutelæ.*) ejus est, speciali favore, *ut hic*: regulariter secus. *l. 6. §. eod.* An idem in re empta pecunia dotali? vid. *l. 12. §. de jure dot. l. 55. in fin. ff. de donat. inter vir.* Porro de privilegiis militum vid. Oldendorp. *cap. 12. de jure singulari.* 55 Res dotales constante matrimonio, in dominio sunt mariti. vid. *l. 7. §. 3. ff. de jure dot.* adde *l. 13. §. 10. ff. de hered. petit.* sed vid. *l. in rebus 30. §. de jure dot.* ideoque constante matrimonio, rem dotalem uxor vindicare non potest. Quid? num idem in rebus paraphernalibus? vid. *l. ult. §. de pact. conventis.* vid. *Wurmser. l. practi 37 cap. 7.* 56 Forte ita legendum, *fuisse: in notione præsidis, quo patefacto.* Verum nil opus, si, ut jam fecimus, sic interpungatur: *Doce in Notione Præsidis.* 57 Dominium potest probari per testes, vel per instrumenta, interdum per tormenta. *l. 4. §. de probat.* & interrogationes. *Synopf. Basil. 15. tit. 1. cap. 90.* 58 Sata & plantata solo cedunt. *l. 53. §. cod. l. 9. ff. de adquir. rer. §. 31. 32. Inst. de rer. divis.* Amittuntur autem ab eo qui mala fide sevit vel plantavit: ab eo vero qui bona fide, servantur exceptione doli mali. *Synopf. Basil. d. loc. c. 9.* 59 *D. §. 31. d. l. 9. l. 5. §. 3. ff. eod.* 60 *L. 27. §. 5. l. 48 ff. eod.* 61 *Syn. Basil. 15. tit. 1. c. 92.* 62 Traditione dominium transfertur. *l. 20. §. de pactis.* vid. *l. 9. §. 3. ff. de adquir. rer.* 63 Vid. *l. 5. §. de donat.* Alienatio seu res vendita non revocatur ex rescripto, licet agi possit ad pretium solutum. *Syn. Basil. ibid.* 64 Vid. *l. 7. §. eod. l. ult. ff. de adquir. rer.* 65 Nondum tibi numerato, ut quia emptori fidem habuisti de pretio. vid. *l. 19. ff. de contrahend. empt. §. 41. Inst. de rer. divis.* vid. *Wurmser. 1. practi. 31. c. 3.* 66 Possessorium præfertur petitorio. vid. *l. 3. §. de interdict.* 67 Rem alienam comparans rei vindicatione tenetur. Quid si rei dominus venditori successit? pro qua parte heres est, ratam venditionem habere cogitur. *Synopf. cod. c. 94. Harm. 3. tit. 3. §. 99.* 68 Fundi dominus, ejusdem venditori succedens, facto ejus obligatur; aliud si non succedit. *l. 3. §. de rebr. alien. l. 14. §. de evictionib. l. 15. l. 24. §. de donat. l. 73. ff. de evictionib. l. 1. §. 1. ff. de except. rei vend. l. 149. ff. de reg. jur.* & ita heres factum defuncti improbare non potest. 2. *Fud. 58. §. 2.*

TIT. XXXII.

DE REI [23] VINDICATIONE.

De mancipiis bona. 1. vel mala fide possessis.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Cæciliæ.

ETiam per alienum servum bona [24] fide possessum, ex re ejus qui eum possidet, vel ex operis servi acquiri dominium, vel obligationem placuit. Quare si tu quoque bona fide possedisti eundem servum, & ex nummis tuis mancipia eo tempore comparavit, potes secundum juris formam uti defensionibus tuis.

§. 1. Mancipium autem alienum mala [25] fide possidenti nihil potest acquirere; sed qui tenet, non tantum ipsum, sed etiam operas ejus, necnon ancillarum partus [26], & animalium fœtus reddere cogitur. P. P. III. Non. Maji, *Eboraci* [27], Faustino & Rufo Conss. 211.

23 VI. D. XII. *C. Theod. 23. Papon. 8. Arrest. 13. Oldendorp. class. 3. act. 2.* Datur autem rei vindicatio domino directo, vel utili adversus possessorem.

24 *L. 10. 23. ff. de adquir. rer. l. 1. §. 6. ff. de adquir. poss. Inst. per quas personas cuique in princ §. 1. Inst. per quas person. nob.*

25 *L. 22. ff. de adquir. rer. l. 1. §. 6. ff. de adquir. poss. l. 14 l. 34. in fin. ff. de pet. serv.*

26 *L. 20. in fin. ff. eod.*

27 Hoc anno Severus, author hujus legis, vallum crebris turribus munitum in Britannia per centum triginta duo millia passuum de mari ad mare perduxit, ut partem provinciæ gravissimis præliis receptam securiorem faceret. Et hinc primum leguntur inscriptiones, quibus Severus appellatur *Britannicus* Max. Trib. Pontif. XVIII. & Antoninus Britannicus & P. sept. Geta Pius Augustus Britannicus, ex uno latere, & altera parte victoriæ Britanniæ. *Cassiador. in Chronico.* Beda *hist. Ecclesiast. 1. cap. 5. Paulus Diaconus 8. c. 1. Spart. Herodian. Dion. in Severo.* 28 *Syn. Basil. 15. tit. 1. c. 84. 2. Harm. 1. §. 54. & 55.* 29 Pars superior ædificii cedit inferiori. vid. *l. 28. ff. de adquir. rer.* 30 Ædificium solo cedit. vid. tamen exceptiones apud Socin. *reg. III.* 31 Et re immobili. *l. 2. in fin. §. de servitutib.* Ædificium cedit solo. *§. 29. Instit. de rer. divis.* 32 An expensas deducit qui ædificavit? ita judicatum a senatu Parisiensi refert Lucius 11. *Placit. 16. Arrest 2.* & Bugnon. *in legib. abrogatis.* 33 Soluto ædificio, materia redit ad priorem dominum. *d. §. 29.* 34 Imo diruto ædificio non sit ejus materia. *l. 7. §. 12. ff. de adq. rer.* vid. quæ not. ad *l. 38. ff. de ber. pet.* adde *Molin. In consuet. Paris. tit. 1. gl. 5. n. 101. ad 110. Cujac. 10. obs. 1. 13. obs 6.* 35 Id non præsumitur, nisi probetur. adde *l. 14. ff. de don.* 36 Vid. *tit. §. de reb. alien. non alien.* 37 *L. 11. ff. de reg. jur. l. 4. §. de reb. alien. non alien.* 38 *L. 23. §. eod.* 39 Venditio nulla ratihabitione fit utilis. adde *l. 7. in fin. quod cum eo.* 40 Id est, in eam venditionem consensisti. 41 *L. 1. §. de reb. alien.*

tinet hereditatem, doli mali exceptione, pro [1] qua portione ad eum hereditas pertinet, uti non prohiberis. Dat. III. Kal. Jul. AA. Conss. 293.

De duobus emptoribus in solidum.

XV. Iidem AA. & CC. Aureliæ Philoxenæ.

QUotiens [2] duobus in solidum prædium jure distrahitur: manifesti juris est, cum, cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem. Si igitur antecedente [3] tempore te possessionem emisse, ac pretium exolvisse apud Præsidem provinciæ probaveris: obtentu [4] non datorum instrumentorum expelli te [à] possessione non patietur. Erit sane in arbitrio [5] tuo, pretium, quod dedisti, cum usuris recipere: ita tamen, ut perceptorum fructuum ac sumptuum ratio habeatur: cum, & si ex causa donationis [6] utrique dominium rei vindicetis; cum cui priori possessio soli tradita est, haberi potiorem conveniat. Dat. II. Kal. Octob. AA. Conss. 293.

De ædificato in area communi.

XVI. Iidem AA. & CC. Januario.

SI in area communi [7] domum aliquis extruxit, hanc vobis communem juris fecit ratio: cujus portionem ab eo, qui bona fide possidens ædificavit, si velis vindicare, sumptus offerre debes, ne doli mali possis exceptione submoveri. Dat. Id. Novemb. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De eo, cui à domino denunciatum est, ne emeret.

XVII. Iidem AA. & CC. Sabino, & aliis.

SI [8] fundum vestrum, vobis per denunciationem [9] admonentibus volentem ad emptionem accedere, quod distrahentis non fuerit, non recte is, contra quem preces funditis, comparavit, vel alio modo mala fide contraxit, tam fundum vestrum constitutum probantibus, quam fructus [10], quos eum mala fide percepisse [11] fuerit probatum, aditus Præses provinciæ restitui jubebit. Dat. XII. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De errore.

XVIII. Iidem AA. & CC. Claro.

RE [12] tua apud alium manente, proprietatis error [13] nihil tibi nocere potuit: nisi alia contra te causa intervenerit. G. III. Kal. Januar. AA. Conss. 293.

De probationibus.

XIX. Iidem AA. & CC. Callistrato.

INdicia [14] certa [15], quæ jure non respuuntur, non minorem probationis, quam instrumenta, continent fidem: Quo jure, si de proprietate domus ambigis, negotiumque integrum est, uti non prohiberis. G. II. Jan. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

Si servus denegetur.

XX. Iidem AA. & CC. Quartillæ.

NOn servum [16], quem res tuas detinere adseveras, sed ejus dominum [17] de rebus petendis conveniendum esse perspicis. G. Kal. Mart. CC. Conss. 293.

De in litem jurando.

XXI. Iidem AA. & CC. Hierocli.

APossidentibus vindicata mancipia, quorum dominium ad vos pertinere intenditis, si [18], posteaquam impleveritis intentionem, hæc non restituantur, jurisjurandi [19] solennitate secuta condemnatio procedere debet. Petita, VI. Id. Octob. CC. Conss. 294.

De fructibus.

XXII. Iidem AA. & CC. Diodotæ.

CErtum est, malæ fidei possessores omnes [20] fructus solere cum ipsa re præstare: bonæ fidei vero, extantes [21]: post autem litis contestationem, universos. Dat. III. Kal. Novemb. CC. Conss. 294.

Si emptor conveniatur.

XXIII. Iidem AA. & CC. Magnifero.

SI [22] mancipium tuum per vim, vel furtum ablatum, alii ex nulla justa causa distraxerunt, vindicanti tibi dominium solvendi [23] pretii nulla necessitas irrogetur. X. Kal. Decemb. CC. Conss. 294.

De possessione sine justo titulo.

XXIV. Iidem AA. & CC. Juliano.

NUllo [24] justo titulo præcedente possidentes, ratio juris quærere dominium prohibet. Idcirco cum etiam usucapio [25] cesset, intentio dominii nunquam absumitur: Unde hoc casu postliminio [26] reverso citra beneficium actionis [27] rescissoriæ directu permanet integra vindicatio. G. X. Kal. Decemb. CC. Conss. 294.

De pensionibus rei pro alio solutis.

XXV. Iidem AA. & CC. Eugnomio.

SOlennibus [28] pensionibus rei pro alio satisfacientem, non intervenientes venditione, solutionis [29] causa minime dominum facit. Dat. XVI. Kal. Decemb. *Nicomediæ*. CC. Conss. 294.

De litis contestatione.

XXVI. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

MQuæ litis causam possessoris non instruunt ad inducendam longæ possessionis præscriptionem, quæ [30] post litem contestatam in [31] præteritum æstimatur. Dat. Idib. Decemb. CC. Conss. 294.

De emptore.

XXVII. Iidem AA. & CG. Philadelpho.

SErvum emptor non traditum sibi præsentem [32] vindicare non potest [33]. G. XII. Kal. Jan. *Nicomediæ* CC. Conss. 294.

De probatione.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Sopatro.

RES alienas possidens, licet justam tenendi causam nullam habeat, non [34] nisi suam intentionem implenti restituere cogitur [35]. Dat. VIII. Kal. Januar. CC. Conss. 294.

---

[1] Vid. quæ not. ad *l. 16. §. 1. ff. de cond. furt.*

[2] *L. 4. C. Gregor. eod.* Prior in traditione emptor vel donatarius, potior est in dominio rei: etsi neque pretium solvit, neque instrumenta rei consecutus est. *Synops. Basil. 15. tit. 1. περὶ ἀγορασίας.* de Rebus vendendis &c. id est, de prædio duobus vendito, c. 95. 3. *Hexa.* 3. §. 93. *Paul. 5. sinicii.* 11. §. 4. Goth. Idem in Emphyteusi & feudo. Valasc. *de jure Emphyth. quæst. 14. n. 7.* Exceptio est in iis casibus ubi dominium sine ulla traditione acquiritur. Ut si quid prius Ecclesiæ vendatur, & postea alteri idem simul vendatur & tradatur, præfertur Ecclesiæ. Idem in civitate. *l. ult. C. de Sacrosanct. Eccles.* Covarruv. 2. *Resolut. 19.* Gail. *lib. 2. obs. 55.* Idem jure Canonico in beneficiis constitutum. *cap. Tibi de rescript. in 6. cap. Si tibi absenti. De præbend. eod.* Et Principis concessio prima præfertur posteriori. *l. prædia. C.* III. Kal. Januar. AA. Conss. 293. *de locat. præd. civil. lib. 11.* Ans.

3 Aurelia Philoxena prior rem emerat, pretium solverat, traditione fundum acceperat, nondum tamen instrumentum fundi receperat. Quid juris in re sibi vendita habeat quæri potest? Erit in ejus arbitrio fundum retinere: vel pretium quod dedit cum usuris recipere, & fructus cum sumptibus compensare. Recte dixi, retinere. Num is, cui prior tradita est possessio, potior est.

4 Duobus si res simul vendita est, vel ab uno, duobusve non dominis (*l. 9. §. 4. ff. de Public.* cui tamen opponitur lex 14. *ff. qui potiores. l. 31. in fin. ff. de act. empt.*) vel à vero rei domino, in ejus rei dominio præferendus is erit, cui res prius erit tradita, *S. eod.* adde *l. 98. ff. de reg. jur.* Sin diversis temporibus qui prior traditione fuerit, licet emptione posterior, is erit jure potior. *l. 6. J. de hered. vendit.* Nec interest eo casu, verus dominus rei distrahat, an non dominus. *l. 9. §. 4. ff. de public.* Quid si duobus simul vendita est, sed tamen res uni tradita, alteri vero ejus instrumentum, quis potior? An is qui rem accepit, an qui instrumentum? Utique is qui rem accepit: & hic sensus genuinus videtur hujus legis, quem & Græci confirmant. *Synopf. & Harm. d. loco.* Quod etiam ostensum legis hujusce principio: nisi & speciem ponas, ut paulo ante subjeci. Alium tamen vid. apud *Cujac. 18. obs. 31.* Causa dubitandi nascitur ex *l. 1. J. de donat.* in qua tradito instrumento, res ipsa censetur tradita. Quid si Titius nondum rei dominus rem tibi tradidit: Factus postea dominus, eandem alteri vendidit? Tunc illo potior, ut in transferendo dominio magis traditio tibi facta à venditore, quam dominium rei venditæ competens ei spectetur? Utique tu potior es. *l. 72. ff. eod.* Quid si mihi à non domino res sit vendita & tradita: tibi à domino eadem vendita sit nec tradita? tu potior. *l. 31. in fin. ff. de act. empt.* Quid si duobus donata? vid. *J. eod.* Quid si duobus locata? vid. quæ scripsi ad *l. 9. J. de locato.* Quid si duobus pignorata? Contrarium jus est: semper enim potior est is in pignore, cum quo primum de pignore convenit. Nec habetur ratio traditionis prioris factæ vel creditori vel emptori. *l. 12. in fin. l. 14. ff. qui potiores.* Cur tam varie? Pignus solo consensu contrahitur. *l. 4. ff. de pignoribus.* dominia vero non consensu, sed traditionibus transferuntur. *l. 20. S. de pactis.* Ideoque in pignoribus consensus, non traditionis: in dominiis vero traditionis, non conventionis tempus spectatur. *l. 3. J. qui potiores.* Estne perpetuo verum in dominii causa, eum cui res prius tradita est, potiorem esse? non est verum. Quid enim si fervit rem esse jam venditam? *Roland. à Valle 1. conf. 9. num. 27.* Quid si res primo emptori vendita fuerit cum hypotheca sine traditione? *Tiraquellus de retractu conventional. §. 3. num. 5.* Quid si priori jus quæsitum est à Notario? hoc enim casu volunt interpretes adquiri priori actionem ipso jure, sine cessione. vid. *Roland. à Valle 1. conf. 19. num. 16. & seq.* Idem dicendum, si res vendita sit Ecclesiæ. *l. ult. S. de Sacrosanct. Eccles.* Alias exceptiones adde ex Socino *regula 118.* Limita quoque hanc regulam in feudis, in persona Ecclesiastica vendente: Item, quoties venditor prioris emptoris nomine constituit se precario possidere, vel si res vendita sit personæ privilegiatæ: quales Ecclesiam esse, & ecclesiasticam personam, & Christi pauperes, notat Marsilius *singulari 82.* 5 Re duobus vendita, in ejus cui ea tradita est arbitrio positum est, eam vel retinere vel restituere. Postremo casu: ut pretium, ejusque usuras, & sumptus potest petere: ita fructus ex perceptos venditori restituit. 6 Vid. *Paul. 5. sentent. 11. §. 4. l. penult. Cod. Gregorian. de donationib. Cujac. ibi: & ad l. 6. ff. de divers. & tempor. 9. ad Afr. in fin.* 7 Quod in communi fundo socius ædificat, commune facit: sumptus tamen partem à socio potest repetere. vid. *l. 4. J. de ædific. privat.* 8 Emens fundum à non domino ipso domino denunciante ne emeret, fundum una cum fructibus restituere cogitur. *Synopf. eod. cap. 97.* 9 Vid. *l. 10. §. 3. ff. quæ in fraud. cred.* 10 *L. 5. S. cod.* 11 Et de his etiam tenetur quos percipere potuit. *l. 1. in fin. J. de fide & jure hastæ.* 12 Dominium rei cum apud aliquem manet, error nihil obest. *Synopf. Basil. 15. tit. 1. περὶ πλάνης.* 13 Qui rem suam ignorans conducit, vel pignori accipit, ejus dominium non abjurat. *l. 29. in fin. S. de transact. l. 2. J. comm. divid. l. 20. l. 23. J. de locato. l. 7. in fin. ff. de rescindenda. l. 35. ff. de adquir. rer.*

14 Indicium (probationis est species à judice admittenda) dominium probat. An qualecunque? Minime, sed si certum indicium fuerit, *ut hic*: ad probationem indubitatum. *l. ult. J. de probat.* argumentum liquidum. *l. 2. in fin. J. de in litem.* 15 Cæteraque quæ jure, &c. *Hal.* Potest etiam tolerari hæc lectio. *l. 1. J. de fide instrum.* 16 Servus detinens res alienas, non ipse convenitur: sed ejus dominus, *Synopsis eod. cap. 100.* 17 Servus rem meam detinens non convenitur: sed ejus dominus. 18 *L. 2. J. de probat.* 19 Adversus eum qui rem vindicatam non restituis, jurat dominus in litem. *l. 1. 2. ff. de in litem: & J. de in litem jurando.* 20 Puta naturales, industriales. *l. 22. ff. de adquir. rer.* pendentes. *l. 44. ff. de rei vind.* extantes. *l. 22. §. 2. ff. de pignorat.* perceptos, sive sint, sive non sint consumpti. *§. 35. Inst. de rer. divis.* quos percipere potuit. *l. 1. in fin. J. de fide & jure hastæ. §. 2. Inst. de off. jud.* ante & post litem contestatam. *l. 1. in fin. S. de petit. hered.* omnes denique. *l. 25. ff. de usuris.* Sed tamen expensæ in colligendis fructibus factæ ei restituuntur, ut & omnes sumptus, quibus res ipsa facta est melior. vid. quæ scripsi ad *l. 38. ff. de petit. hered.* 21 Lex est difficilis, si quæ hoc titulo alia. Contrarias sententias ita conciliabo paucis. Bonæ fidei possessor fructus extantes, *ut hic*: stantes. *l. 27. in princ. ff. de usufruct. & quemadmod.* pendentes. *l. 44. ff. de rei vindic.* restituit. vid. quæ notavi ad *l. 8. in fin. ff. de annuis.* at non eos quos percipere potuit. *§. 2. Inst. de offic. jud.* hoc sit dictum generaliter. Si magis specialia quærimus: Naturales jam consumptos suos facit, & ita *l. 48. ff. de adquir. rer.* accipe, quæ ait bonæ fidei possessorem suos facere, non modo artificiales, sed omnes (eam tamen vocem nota à quibusdam referri ad fructus ab alio latos alterius opera provenientes) sed cum Jurisconsultus particulam *omnes* opponat industrialibus, necesse est eâ intelligi naturales: Naturales enim artificialibus opponuntur non sati, nisi locupletior factus sit: & huc etiam refer legem 1. *§. 1. S. de petit. hered.* Naturales vero perceptos tantum, nondum tamen consumptos, suos non facit: ad hunc casum refer legem 45. *in fin. ff. de usur.* Quid artificiales quos cultura & cura. *§. 35. Inst. de rer. divis.* diligentia & opera. *l. 48. ff. de acq. rer.* factoque suo percepit. *l. 45. in fin. ff. de usur.* eos lucratur: etiam simul atque solo separati sint. *l. 78. ff. eod. l. 48. ff. de adquir. rer.* neque refert à quo separati sint. Satis est enim ut quoquo modo fuerint a solo separati: *l. 25. §. 1. in fin. ff. de usuris.* Quid si à solo separavit fructus ab aliquo tertio latos? idem dicendum fuerit. *l. 25. §. 1. ff. de usuris.* Et hæc quidem de fructibus perceptis ante litis contestationem. Post litis vero contestationem perceptos universos restituit, *ut hic*, *l. 1. in fin. S. de petit. hered.* Quid? superiori sententia num intelligimus fructus dotis mariti fieri, simul atque perceptæ sunt? Minime. Dividuntur enim soluto matrimonio inter maritum & uxorem, ejusve heredes pro rata temporis quo matrimonium constitit. *l. 7. §. 1. ff. soluto.* 22 Vindicare rem suam vi vel furto ablatam dominus potest etiam pretio rei possessori non restituto, *ut hic*, adde *Synopf. Basilic. 15. tit. 1. cap. 103.* 23 Qui rem vindicat, pretium possidenti non restituit. *l. 3. S. eod. l. 2. J. de furtis. l. 2. J. ne rei dom. l. 1. in fin. J. de præscript. 30. ann.* adde *speciem legis 32. §. 4. ff. de admin. tut.* vide tamen exceptiones apud Socinum regula 439. 24 Titulus injustus usucapiendi conditionem vel dominium non confert. Injusto titulo nec usucapimus, nec dominium adquirimus, *l. 7. J. de adq. possess. l. ult. J. ne de statu.* 25 Prohibita usucapio dominium rei non abstulit. 26 Cujacius hinc adversus Goveanum colligit, absentibus Reipublicæ causa actionem rescissoriam dari. *7. obs. 31.* 27 Vid. *l. 18. J. de postliminio.* Actio rescissoria, directæ subsidiaria, hæc ubi competit, illa non est necessaria. 28 Dominium rei non hoc solo adquirimus, quod pro re aut rei nomine pensiones publicas solvimus: sed tum demum cum res nobis erit vendita. *ut hic. Synopsis eod. cap. 105.* Atque ita, qui pro re aliena pensiones publicas solvit, non interveniente venditione dominium non adquirit. 29 Qui ab aliquo pensionem vel censum, rei alicujus nomine percipit, non continuo eum facit rei dominum esse. 30 Litiscontestatio præscriptionem futuram impedit, non præteritam. adde *l. 10. in fin. J. de adquir. possess.* vide ad hunc locum Socinum, *regul. 304.* 31 *L. 10. in fin. J. de præscript. longi temporis.*

32 Non si res præsens tibi vendita est, ideo tibi censetur tradita. Aliud est enim rem tibi præsentem tempore venditionis esse, aliud rem ipsam tibi tradi. Rei traditio dominium transfert, non sola rei præsentia. adde *l. 8. J. de act. empt.* ergo sola traditio non usucapio dominium transferet? Minime. *l. 20. S. de pactis.* Num id in causa traditionis requiritur semper ut realis traditio facta sit? ne id quidem dixi ad *l. 15. S. eod.* adde quæ notavi ad *l. 1. §. 21. l. 3. §. 1. ff. de adquir. possess.* 33 Quod & in aliis omnibus rebus obtinet. Emptione enim fit dominus, non per conventionem, sed per traditionem. *Synopf. Basil. 15. tit. 8. cap. 107. 3. Harmen. 3. §. 18.* adde *l. 50. ff. eod. l. 40. ff. de act. empt.* 34 Non quod meum non est, statim tuum est: nec id tuum potes vindicare. *l. 4. S. de edend. Theod. §. 2. de act. Harmen. 2. §. 49.* Nam adversus extraneos etiam vitiosa possessio prodesse solet. *l. ult. ff. de adquir. poss. §. 4. Inst. de interdictis.* 35 Nisi pœnæ causa, ut in specie. *l. 1. J. uti possidetis. l. 5. §. 1. ff. ut legato. l. 2. in fin. ff. de collat. l. 6. in fin. ff. de Carboniano. Novell. 18. cap. 10.*

TIT. XXXIII.

DE USUFRUCTU [36] ET HABITATIONE [37], ET MINISTERIO SERVORUM [38].

De usufructu. De cautione ab usufructuario præstanda.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Posidonio.

SI usufructus omnium bonorum testamento uxoris marito relictus est: quamvis cautionem [39] à te prohiberit [40] exigi, [tamen] non aliter à debitoribus solutam pecuniam accipere poteris, quam oblata secundum formam Senatusconsulti cautione. P. P. G. Kal. Octob. Anulino & Frontone Conss. 200.

De obligatione proprietatis.

II. Iidem AA. Felici.

VErbis testamenti, quæ precibus inseruisti, usumfructum legatum tibi animadvertimus. Quæ res non impedit proprietatis [41] dominum obligare creditori proprietatem, manente scilicet integro usufructu tui juris. P. P. VI. Id. Maji, Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

De morte usufructuarii. I. vel proprietarii.

III. Imp. Antoninus A. Antoniano.

SI patri [42] tuo usufructus legatus est, defuncto eo nihil ad te pertinet, cum morte [43] ejus, cui fuerat legatus, vel alio modo

---

36 VII. D. I. II. III. IV. V. VI. IX. & 2. *Inst. 4. Oldend. Class. 3. act. 6.*

37 VII. D. VIII. & 2. *Inst. 5. I. II. l. 13. J. eod.*

38 VII. D. VII. adde *l. 9. J. eod.*

39 Testator non potest remittere legatario usufructus cautionem de utendo, fruendo ex bona fide. *l. 4. J. eod. l. 7. J. ut in possess. legat. ff. usufruct. quemadmod. cav.* Eamque opinionem communem esse refert Clarus 3. *Exceptam. quæst. 64.* idque favore heredis recepturn, ne legatarius utendi male præbeatur occasio, & consequenter delinquendi. vid. *Rolandum à Valle 1. conf. 92. num. 1. 2.* Quod etiam locum habere, non modo in immobilium, sed & mobilium usufructu adversus Petrum & Guidonem Papæ, *conf. 6. 3.* Clarus refert *d. loco*, nullum juris textum allegat, quem tamen offendes, *in l. 1. §. 1. ff. usufruct. quemadmod. cav. leg. 6. ff. ut in possess.* Aliud erit, si quis omnia bona reservato usufructu donaverit. Eo enim casu donatarius ad cautionem præstandam non cogitur. Aliud etiam fuerit in vassallo, quem dominus de usufructu investivit aliquo, & hos duos casus excipi Mynsingerus ait, *5. observ. 38.* Idem dicendum, si certum sit proprietatem ad fructuarium certo rediturarn: veluti si testator potestatem ei fecerit res fructuarias non restituendi. vid. *Josephum Ludovicum 2. Decision. 61. num. 32.* Quid? heres hujusmodi cautionem potestne remittere? posse videtur. *arg. l. 71. ff. ad leg. Falcid. in fin.* Quæritur amplius, num testator remittere usufructuario confectione inventarii possit? Joannes Ancharanus non posse existimat. 3. *quæst. 22. num. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. l. 1. §. 4. ff. usufr. quemadm. cav. Roland. à Valle 1. conf. 92. num. 5.* & tamen inventarii remitti necessitas potest tutori. vid. quæ scripsi ad *l. ult. in fin. J. arbitrium tutelæ. & l. 55. ff. de legat. 1.* ubi plura dixi de his quæ à testatore prohiberi possunt, vel non possunt. 40 Usufructuario cautionem remittere testator etiam non potest, *ut hic.* Quod in cautione, *de utendo fruendo arbitrio boni viri*, satis manifestum: cum enim eam cautionem remittit testator, videtur ipsum fructuarium ad male utendum malamque fidem pellicere, velut ante dictum est: majoris sane quæstionis est, an idem sit in cautione *rerum ipsarum restituendarum, post finitum usumfructum.* 41 Proprietarius proprietatem potest obligare, salvo usufructu alteri debito. 42 Patris usufructus non transit ad filium, quantumvis patris sui heredem. 43 *L. 10. 12. 16. J. eod. l. 3. in fin. ff. quib. mod. usufr. amitt.* vid. *l. 3. in fin. ff. quib. mod. usufructus amitt. l. 8. ff. de annuis. l. 22. l. 29. ff. de usu & usufruct. l. 3. §. 3. Inst. de usufructu.*

modò acquisitus, ad proprietatem regredi soleat. §. 1. Usufructuario autem superstite, licet [1] dominus proprietatis rebus humanis eximatur, jus utendi fruendi non tollitur. P. P. III. Kal. Auguſt. ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

De cautione ab uſufructuario præſtanda.

IV. Imp. ALEXANDER A. Verbicio.

Usufructu constituto, consequens est, ut satisdatio boni [2] viri arbitratu præbeatur ab eo, ad quem id commodum pervenit, *quod nullam læsionem ex usu proprietati adferat*. Nec [3] interest, sive [4] ex testamento, sive ex voluntario contractu usufructus constitutus est. P.P. G. Id. Mart. ALEXANDRO A.II. & MARCELLO Conss. 227.

De fructibus poſt finitum uſumfructum perceptis.

V. Idem A. Evocato & aliis.

Si pater usumfructum prædiorum in [5] tempus vestræ pubertatis matri vestræ reliquit: finito usufructu postquam vos adolevistis, posteriorum temporis fructus perceptos ab ea repetere potestis, quos nulla ratione sciens de [6] alieno percepit. P. P. Kal. April. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO Conss. 227.

De marito oppignorante.

VI. Idem A. Stratonicæ.

Interest, usumfructum solum maritus tuus in dotem acceperit, an proprietas quidem doti data sit, verum pactum intercessit, *ut moriente eo tibi eadem poſſeſſio redderetur*: nam [8] usufructuarius quidem proprietatem pignorare [9] non potuit: qui autem proprietatem æstimatam [10] in dotem accepit, non ideo minus obligare eam potuit: quoniam soluto matrimonio restituenda tibi æstimatio ejus fuit. P. P. Kalend. Jul. AGRICOLA, & CLEMENTINO Conss. 231.

De impenſis.

VII. Imp. GORDIANUS Ulpiano militi.

Eum, ad quem usufructus pertinet, sarta [11] tecta [12] suis sumptibus præstare debere, explorati juris est. Proinde si [13] quid ultra [14] quam impendi debeat, erogatum potes docere, solenniter reposces [15]. P. P. Kalend. Februar. ARIANO & PAPO Conss. 244.

De temporis præſcriptione.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Etheroni.

Neque fructuarium [16] ad obtinendam proprietatem rerum, quarum usumfructum habet, neque successores ejus, ulla temporis ex ea causa tenentes præscriptio munit. VI. Kal. Jul. AA. Conss. 293.

De jure alienandi vel manumittendi. De miniſterio ſervorum relicto.

IX. Iidem AA. & CC. Auxanusæ

Usufructu matri tuæ prædiorum, & mancipiorum relicto, tam alienatio [17] quam manumissio [18] interdicta est. Sane mancipia, quorum testamento ministerium [19] matri relictum est, cum in his dominium non habeat, nec tradendo cuiquam, nec manumittendo ad testatoris heredem pertinentia, quicquam facit. Dat. Kal. Decemb. AA. Conss. 293.

De morte ejus quæ uſumfructum conduxit.

X. Iidem AA. & CC. Pomponio.

Si domina proprietatis uxori tuæ usumfructum locavit sub certa annua præstatione: morte [20] conductricis, ei quæ locavit, utendi fruendi causa non est deneganda. XIII. Kal. Januar. *Sirmi*, AA. Conss. 293.

De habitatione. De morte.

XI. Iidem AA. & CC. Theodoro.

Habitatio morte [21] finitur: nec proprietatem, qui habitationem habuit, legando, dominii vindicationem excludit. Dat. XV. Kalend. Novemb. *Conſtantinop.* post [22] consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

†. *De uſufructu relicto ſub certo tempore, in quod quis pervenerit.*

XII. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

Ambiguitatem [23] antiqui juris decidentes [24], sancimus, sive quis uxori suæ, sive alii cuicunque usumfructum reliquerit *ſub* [25] *certo* [26] *tempore, in quod vel filius ejus, vel quiſquam alius pervenerit*, stare usumfructum in [27] annos [singulos,] in quos testator statuit: sive persona, de cujus ætate compositum est, ad eam pervenerit, sive non. Neque enim ad [28] vitam hominis respexit, sed ad certa curricula: nisi [29] ipse, cui ususfructus legatus sit, ab hac luce fuerit subtractus: tunc etenim ad posteritatem ejus usumfructum transmitti non est [penitus] possibile: cum morte [30] usumfructum penitus extingui, juris indubitati sit. §. Sin autem talis fuerit inserta conditio [31], *Donec in furore filius, vel alius quiſquam remanſerit*: vel in aliis similibus casibus, quorum eventus in [32] incerto sit: siquidem resipuerit filius, vel alius, pro quo hoc dictum est, vel conditio extiterit, usumfructum finiri: Sin autem adhuc is in furore constitutus decesserit, tunc quasi in usufructuarii vitam eo relicto, manere usumfructum apud eum. Cum enim possibile erat usque ad omne vitæ tempus usufructuarii non ad suam mentem venire furentem, vel conditionem impleri: humanissimum est, ad vitam eorum usumfructum extendi. Quemadmodum etenim si decesserit usufructuarius ante impletam conditionem, vel furorem finitum, extinguitur [33] ususfructus: ita humanum est extendi eum in usufructuarii vitam, etsi antea decesserit furiosus, vel alia conditio defecerit. Dat. Kal. Auguſt. *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

De habitatione. De jure locandi.

XIII. Idem A. Juliano P. P.

Cum [34] antiquitas [35] dubitabat, *uſufructu habitationis* legato & primo quidem, cui similis esset, utrumne usui, vel usufructui, an neutri eorum, sed jus proprium, & specialem naturam sortita esset habitatio; postea autem, si posset is cui habitatio legata esset, eandem locare, vel dominium sibi vindicare: auctorum jurgium decidentes [36], compendioso responso omnem hujusmodi dubitationem resecamus. †. Et, si quidem *habitationem* [37] [quis] reliquerit, ad humaniorem declinare sententiam nobis visum est, & dare legatario etiam locationis [38] licentiam. Quid [39] enim distat [40] sive ipse legatarius maneat, sive alii cedat, ut mercedem accipiat? Et multo [41] magis, *ſi habitationis uſumfructum* reliquerit: cum [42] & nimiæ subtilitati satisfactum videatur, etiam nomine ususfructus addito. In tantum [43] etenim valere *habitationem* volumus, ut non antecellat usumfructum: nec [44] dominium habitationis speret legatarius, nisi [45] specialiter evidentissimis [46] probationibus ipse legatarius possit ostendere, & dominium ejus domus [sibi] esse relictum: tunc etenim voluntati testatoris per omnia obediendum est. †. Quam decisionem locum habere censemus in omnibus locis, quibus habitatio constituta potest. Dat. XVIII. Kal. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

De uſufructu. De nuda proprietate legata.

XIV. Idem A. Juliano P. P.

Antiquitas [47] dubitabat, si quis fundum [48] vel aliam rem cuidam testamento relinqueret, *quatenus uſusfructus apud heredem maneret*, si hujusmodi constaret legatum? Et quidam inutile legatum esse existimabant: quia ususfructus nunquam ad suam rediret proprietatem, sed semper apud heredem remaneret [49]: [& forsitan hoc existimabant, quia & secundus heres & deinceps successores unius esse videantur:] nec possit hujusmodi ususfructus secundum veterem distinctionem solitis modis extingui. Alii autem hujusmodi legatum non esse respuendum existimaverunt. Tales altercationes decidentes, sancimus & hujusmodi legatum firmum esse, & talem [50] usumfructum una cum herede finiri: & illo moriente, vel aliis legitimis modis eum amittente, expirare. Quare enim iste ususfructus sibi tale vindicet privilegium, ut [a] generali intereemptione ususfructus ipse solus excipiatur? quod ex nulla induci rationabili sententia manifestissimum est. Et propter hoc, & usumfructum finiri, & ad proprietatem suam redire, & utile esse legatum sancientes, hujusmodi paucissimis verbis totam eorum ambiguitatem delevimus. Dat. XV. Kal. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

Si pars ſervi, per quem uſusfructus acquiſitus eſt, alienetur.

XV. Idem A. eidem Juliano P. P.

Inter antiquam [51] prudentiam dissensio incidit; si [52] per servum ususfructus domino fuerit acquisitus, & ex quibusdam casibus (multi [53] enim [casus] rebus incidunt mortalium) pars hujus servi ad alium perveniat: utrum omnis ususfructus, qui antea per servum ad aliquem pervenerit, apud eum remaneat, an totus tollatur, vel ex parte diminuatur, ex parte autem apud eum resideat. Et super hujusmodi dubitatione tres [54] sententiæ vertebantur. Una [55], quæ dicebat, ex particulari alienatione servi totum [usumfructum] diminui. Alia [56], in tantum usumfructum diminui, in quantum & servus alienaretur. Tertia [57], quæ definiebat partem [quidem] servi posse alienari: totum autem usumfructum apud eum remanere, qui antea servum in solidum habebat. Et in novissima sententia summum auctorem juris scientiæ Salvium Julianum esse invenimus. Nobis autem hæc decidentibus placuit, Salvii Juliani admitti sententiam, & aliorum, qui in eadem fuerunt opinione, quibus humanius visum est, non intereemptionem ususfructus studiosam [58] esse, sed magis retentionem: quatenus, etsi pars servi alienetur, tamen neque pars ususfructus depereat, sed maneat secundum suam dixeris habitationis jus esse personale. Possis quoque respondere, in hac specie non simpliciter habitationem, sed usumfructum habitationis esse. Qui usumfructuarium posuerit, eundem locare posse idem quoque fatebitur. Quoties enim fit usufructus mentio, locationem legatario permissam consequenter esse, intelligere debemus. Et tamen utcunque usum relictum alicui fuisse, legatarium eum usum locare posse, verius fuerit. *verſ. Et ſi quidem. ff. cod.* 43 Idem effectus est habitationis domus & ejus ususfructus, *ut hic.* vel usus. *l.* 32. *in fin. ff. de uſufruct. l.* 10. *de uſu.* 44 Habitationis legatarius, non est ejus dominus.

45 Habitatione legata non censetur rei dominium legatum: nisi probetur testatorem proprietatem legasse, *ut hic.* Exinde colligas habitationis verbo plerumque ipsam proprietatem contineri posse. 46 A consueta actus conditione tacite possumus recedere. Tacita voluntas probatur evidentissimis probationibus. 47 Usufructu deducto, legatis ædibus, quæritur quid juris sit penes heredem, quidve penes legatarium? Quidam putabant ædium usumfructum perpetuo fieri heredis ejusve successorum. Alii putabant id genus legati, legatario non esse inutile. Justinianus decidit: legatis ædibus deducto usufructu, legatarium vivo herede nudam proprietatem ædium consequi: eo mortuo usumfructum earum ad eum redire. *Goth.* Hæc est sexta decisio ex 50. Justinian. vid. Inglois. Ans. 48 Deducto scilicet usufructu. *l.* 6. *ff. de uſufruct. l.* 4. *ff. ſi uſusfruct. petat.* §. 1. *Inſt. de uſu.* Id nisi suppleveris, vix hanc legem bene noveris. 49 Inclusa desunt in quibusdam manuscriptis. 50 Id est, quoties relictus est fundus deducto usufructu: ut sit sensus, Si fundus legatur deducto usufructu, legatarius nudam habet proprietatem, heres usumfructum. §. 1. *Inſtit. de uſufruct.* Hujusmodi ususfructus una cum herede finitur. *J. cod.* 51 Hæc lex 15. *junct. l.* 16. faciunt septimam decisionem Justinianeam ex 50. vid. Inglois. Ans. 52 Quæstio. 53 Vid. *l. ult. J. de præſcript. xxx. annorum.* 54 Usufructu per servum adquisito, servus pro parte alienatus est, quæritur quid juris sit? Alii solidum interisse usumfructum putabant. *verſ. Una.* Alii pro parte. *verſ. Alia.* Alii nullo modo interire, sed solidum servari, & in hac sententia Juliani Justinianus adquiescit hac lege. *verſ. Tertia. verſ. Et in noviſſima.* 55 Prima veterum opinio. 56 Secunda veterum opinio. 57 Tertia veterum opinio, quæ est Juliani & Justiniani. 58 Id est, expetendam aut admittendam, sic alibi in proœmio Digestorum, nihil tam studiosum.

---

1 In usufructu amittendo mors non debitoris, sed ejus cui debetur, spectatur. adde *l.* 8. *in fin. ff. de periculo.*

2 Dixi *ad l.* 1. §. *eod. l.* 13. *ff. eod.* adde *Paul. l. ſententt.* II. §. *ult. l.* 1. *ff. uſufr. & quemad. caveat.*

3 Vid. *l.* 13. *in fin. ff. eod. l.* 1. §. 2. *ff. uſuf. quemadm. caveat. l.* 3. *ff. eod.*

4 Usufructus constitui vel testamento, vel contractu potest. *l.* 8. *in fin. ff. de peric.*

5 Usufructus ad certum tempus constitui potest. *l.* 12. *verſ. Si talis. J. eod. l.* 3. *ff. quib. mod. uſusfruct.*

6 Qui finito usufructu fructus percipit, alieno non suo nomine fruitur.

7 Ejusdem æstimatio. *Cujac. ad l.* 9. *ff. de fundo dotali.* 9. *ad Afric. fol.* 204.

8 Id est, priore casu.

9 Usufructuarius proprietatem pignorare non potest.

10 Proprietatem vendere, vel eam æstimatam dare, paria. Qui alterutro titulo rem accipit, eam pignorare non potest.

11 Vid. *l.* 7. §. 2. *ff. de uſufr. & quemadmod.*

12 Τὰ κεκτεκέρασμα ὀφελήσῃ ποιεῖν τῆς οἰκίας, *ita Synopſis Baſil.* 16. *tit.* 8. *c.* 15. 2. *Harm.* 10. §. 8. *Gloſſis* κεκτεκέρασμα, *ſtrata tecta*: nisi malis *ſarta tecta* legere.

13 *L.* 10. *in fin. ff. de damno.*

14 Non continuo qui in alieno ædificat, impensas donare videtur. *l.* 2. *in fin. ff. eod.*

15 Vid. *l.* 38. *in fin. ff. de hered. pet.* multo magis retentione uteris. *l.* 14. *ff. de doli mali except.*

16 Fructuarius, ejusque heres usucapere non potest. Cur ita? vid. §. 4. *verſ. Fructuarius. Inſt. per quas perſonas cuique. l.* 10. *in fin. ff. de adquir. rer.*

17 Sensus est, rei fructuariæ proprietatem usufructuarius alienare non potest. *l.* 6. §. *eod.* Alienat, qui manumittit. *l.* 1. *verſ. Sin autem uſufructuarius J. comm. de manumiſſ.*

18 *L.* 4. *J. de his qui à non domino.* 19 Aliud est, ministerium servi consequi: aliud ejus dominium. 20 Nudæ proprietatis dominus usumfructum locare non potest. *l.* 2. *in fin.* §. *eod.* Plenæ proprietatis dominus potest, *ut hic.* Quid si moritur is, qui ab eo conduxit? ususfructus ad locatorem redibit, *ut hic.* Quid si qui locavit? non finitur: & ita legitur à quibusdam hic: *conductrici, morte ejus qui locavit.* Quid si fructuarius locavit? (id enim potest. §. 1. *in fin. Inſt. de uſufr. & habit.* ut & alienare. *l.* 67. *ff. de uſufr.*) Si jus sibi competens locavit conductoris, heres fruetur: sin minus, jus speciale sumendum ex verbis locationis. 21 *L.* 10. *ff. de capite minut. l.* 19. *ff. de uſu.*

22 Subscriptio hæc non convenit inscriptioni. 23 Ambiguitas ex eo nascitur: Usufructu in tempus pubertatis, filii relicto filii pubertate usumfructum extingui: in tempus vero quo furor ejus cesslaverit, furore per mortem filii cessante non extingui. Verum decidendi ratio consistit in eo: priore casu, usumfructum relictum esse in tempus seu curriculum aliquod vitæ (quod cum fit, relinquitur sine ususfructus in tempus certum: est enim curriculum pubertatis lege certum) posteriore vero in vitam fructuarii. Nam qui alicui usumfructum in tempus furoris in filio finiti legat, in tempus vitæ fructuarii legasse intelligitur: quia incerta furoris cessatio est. 24 Hæc quarta est decisio ex 50. novis Justinianeis, ut videre est apud Inglois *tract. ad has deciſion.* Ans. 25 Constituatur δὲ κατὰ πόδας hæc species. Ususfructus Titio relictus est *in certum tempus, puta pubertatis filii vel Sempronii.* Dic, filio vel Sempronio puberibus factis usumfructum extingui, *ubi ſtare.* Quid si filius ante pubertatem vel certum illud tempus mortuus sit? Non perit ususfructus ante eum diem, quo filius pubes, si viveret, fieret: *ibi, ſeve perſona.* Atqui usufructu ad hominis vitam relicto, vita finita, ususfructus interit? Interit sane. Verum hic ususfructus, non tam ad vitam alterius relictus est, quam ad certum curriculum vitæ vel ætatis: ut in hac specie curriculum illud expectari oporteat: neque intereat ususfructus antequam curriculum illud certe venerit. *ibi, neque enim.* Quid si filio nondum pubere, & illud certum tempus non affecuto fructuarius mortuus sit? interit ususfructus, neque ad heredem ejus transmittitur: licet curriculum ætatis, in quod ususfructus relictus est, nondum præterierit. Cur tam varie? nempe quod juris indubitati sit, morte fructuarii usumfructum extingui. *ibi, niſi ipſe.* Et hæc obtinent quoties ad certum tempus ususfructus relinquitur. Quid si ad incertum: & Titio ususfructus ita relictus est: *Donec filius vel alius in furore remanſerit?* Furore earum personarum finito, alio quam per mortem casu, ususfructus finietur. *verſ. Sin autem talis.* Quid si per mortem furor in illis personis cesslaverit, & personæ illæ in furore decesserint? nondum interisse usumfructum dicendum est: cum hoc casu in ipsam ipsius usufructuarii vitam, ususfructus relictus videatur. Fructuario igitur tunc vivo, superetir ususfructus, cum in ejus vitam relictus intelligatur. *verſ. Sin autem adhuc.* Diversitatis ratio. Die primum fieri potuisse, filius ut per omnem usufructuarii vitam furiosus esset. Igitur humanissimum esse, ut in ipsius fructuarii vitam ususfructus eo casu extendatur. Dices denique hanc humaniorem sententiam esse, ut fructuario ad ejus vitam relictus ususfructus videatur, non simpliciter ad vitam furiosi: ut non, quid furioso acciderit, sed quid ei accidere potuerit, inspiciamus. *verſ. Cum enim poſſibile.* Id alia quoque ratione colligitur. Quemadmodum enim superius diximus, usufructuario ante impletam furoris conditionem seu furoris cessationem decedente extingui usumfructum. *verſ. Quemadmodum.* Ita humanum est usumfructum extendi in vitam fructuarii, licet antea furiosus decesserit. *verſ. Ita humanum eſt.* Hac speciei distributione puto vel ipsi Justiniano satisfactum plenissime esse.

26 *L.* 5. §. *eod. l.* 4. *ff. de uſufruct.* 27 *L.* 37. *ff. de uſufruct. l.* 3. *ff. quibus modis uſusfruct.*

28 Ususfructus non ad vitam hominis relictus, sed ad certa curricula morte non finitur: sed curriculo tantum elapso.

29 Titio usufructus relictus in tempus pubertatis filii: Titius ante pubertatem filii mortuus est, quæritur quid juris sit? dniterit ususfructus, neque ad ejus heredem transmittitur, *ut hic.* Cur non ad ipsum impuberem? cum ejus contemplatione ejusque ædendi in ipsa impuberi ætate ususfructus relictus videatur: quod sane colligas ex ipsi formula relicti ususfructus, in qua fieri ideo pubertatis filii mentio videtur, ut sciat pater ideo sibi relinqui usumfructum, ut ad pubertatem usque filium aleret.

30 Vid. *l.* 3. §. *eod.*

31 *L.* 5. §. *eod.*

32 Eventus resipiscentiæ in furioso incertus.

33 Recte si personam fructuarii spectes. Possis tamen quærere, cur non ususfructus ipse ad furiosum superstitem usque porrigatur, cujus contemplatione ususfructus ejus patri relictus videtur: ut furiosum filium quamdiu in furore esset, alerет? usumfructum in persona filii furiosi manere humanius videtur. *arg. l. ult. in fin. J. cod.*

34 Habitationis ususfructus, neque usus simplex est, nec ususfructus, sed jus proprium.

35 Nota veterum controversias circa jus habitationis motas.

36 Nota jus novum in jure habitationis receptum. *Goth.* Hæc quinta est decisio ex novis Justinian. vide Inglois. Ans.

37 Χρήσιν οἰκήσεως, usum habitationis. *Synopſ. l.* 16. *tit.* 8. *cap.* 30. vel ei opponatur ususfructus habitationis. *verſ. Et multo magis. J. cod.*

38 Habitatio cui relicta est eam locare potest. §. 5. *in fin. Inſt. de uſu & habit.*

39 Paria sunt, quoties de habitationis jure quæritur, per se uti habitatione, & per alium eadem uti, exque ea pensiones recipere.

40 Actor non auditur, si ejus non interfit.

41 Plus enim licet usumfructum habitationis, quam ejus nudum usum habenti.

42 Usufructu habitationis relicto, quæritur an legatarius possit eum usumfructum locare: posse locare, certius est, dixeris habitationis jus esse personale. Possis quoque respondere, in hac specie non simpliciter habitationem, sed usumfructum habitationis esse. Qui usumfructuarium posuerit, eundem locare posse idem quoque fatebitur. Quoties enim fit usufructus mentio, locationem legatario permissam consequenter esse, intelligere debemus. Et tamen utcunque ponas habitationis usum relictum alicui fuisse, legatarium eum usum locare posse, verius fuerit. *verſ. Et ſi quidem. ff. cod.* 43 Idem effectus est habitationis domus & ejus ususfructus, *ut hic.* vel usus. *l.* 32. *in fin. ff. de uſufruct. l.* 10. *de uſu.* 44 Habitationis legatarius, non est ejus dominus.

45 Habitatione legata non censetur rei dominium legatum: nisi probetur testatorem proprietatem legasse, *ut hic.* Exinde colligas habitationis verbo plerumque ipsam proprietatem contineri posse. 46 A consueta actus conditione tacite possumus recedere. Tacita voluntas probatur evidentissimis probationibus. 47 Usufructu deducto, legatis ædibus, quæritur quid juris sit penes heredem, quidve penes legatarium? Quidam putabant ædium usumfructum perpetuo fieri heredis ejusve successorum. Alii putabant id genus legati, legatario non esse inutile. Justinianus decidit: legatis ædibus deducto usufructu, legatarium vivo herede nudam proprietatem ædium consequi: eo mortuo usumfructum earum ad eum redire. *Goth.* Hæc est sexta decisio ex 50. Justinian. vid. Inglois. Ans. 48 Deducto scilicet usufructu. *l.* 6. *ff. de uſufruct. l.* 4. *ff. ſi uſusfruct. petat.* §. 1. *Inſt. de uſu.* Id nisi suppleveris, vix hanc legem bene noveris. 49 Inclusa desunt in quibusdam manuscriptis. 50 Id est, quoties relictus est fundus deducto usufructu: ut sit sensus, Si fundus legatur deducto usufructu, legatarius nudam habet proprietatem, heres usumfructum. §. 1. *Inſtit. de uſufruct.* Hujusmodi ususfructus una cum herede finitur. *J. cod.* 51 Hæc lex 15. *junct. l.* 16. faciunt septimam decisionem Justinianeam ex 50. vid. Inglois. Ans. 52 Quæstio. 53 Vid. *l. ult. J. de præſcript. xxx. annorum.* 54 Usufructu per servum adquisito, servus pro parte alienatus est, quæritur quid juris sit? Alii solidum interisse usumfructum putabant. *verſ. Una.* Alii pro parte. *verſ. Alia.* Alii nullo modo interire, sed solidum servari, & in hac sententia Juliani Justinianus adquiescit hac lege. *verſ. Tertia. verſ. Et in noviſſima.* 55 Prima veterum opinio. 56 Secunda veterum opinio. 57 Tertia veterum opinio, quæ est Juliani & Justiniani. 58 Id est, expetendam aut admittendam, sic alibi in proœmio Digestorum, nihil tam studiosum.

suam naturam integer atque incorruptus: & quemadmodum ab initio fixus est, ita & conservetur, ex hujusmodi casu nullo detrimento modo. Datum x. Kalend. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Quibus modis ususfructus vel actio de usufructu tollitur.

XVI. Idem A. Juliano P. P.

CORruptionem [1] ususfructus multiplicem esse veteribus placuit, vel morte [2] usufructuarii, vel capitis [3] diminutione, vel non [4] utendo, vel aliis [5] quibusdam non ignoratis modis. Sed de usufructu quidem hoc indubitatum fuerat: de personali autem actione, quæ super usufructu nascitur, sive in stipulationem ususfructus deductus sit, sive [6] ex testamento relictus, dubitabatur: morte quidem usufructuarii, & capitis diminutione eam tolli omnibus concedentibus: non utendo autem, si per annum vel biennium fortitan [eundem] usumfructum non petierit usufructuarius, si personalis actio tollatur, altercantibus?

§. 1. Sed [7] nos hoc decidentes sancimus, non solum actionem, quæ de usufructu nascitur, sed nec ipsum usumfructum non utendo cadere, nisi tantummodo morte usufructuarii; & ipsius rei interitu: sed usumfructum, quem sibi aliquis adquisivit, hunc habeat dum vivit, intactum: cum [8] multæ, & innumerabiles causæ rebus incidant mortalium, per quas homines jugiter retinere, quod habent, non possunt: & est satis durum, per hujusmodi difficultates amittere, quod semel possessum est: nisi [9] talis exceptio usufructuatio opponatur; quæ, etiamsi dominium vindicaret, posset eum præsentem vel absentem excludere. §. 2. Sed neque per omnem [10] capitis diminutionem hujusmodi detrimentum imminere nostris patimur subjectis. Quare enim si filiusfamilias fuerit is qui usumfructum habet, forte ex castrensi peculio, ubi [11] nec patri ususfructus acquiritur, ei possessum, per emancipationem [12] cum amittat? sed secundum quod definitum est, tunc eum tantummodo desinere: cum usufructuarius, vel res pereat, tantummodo eum anima [13] vel rei substantia expirare: nisi prædictæ exceptionis vigor reclamaverit: excepta videlicet tali capitis diminutione, quæ vel [14] libertatem vel civitatem Romanam possit adimere: tunc etenim ususfructus omnimodo ereptus, ad suam revertatur proprietatem. Dat. Kal. Octob. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De usufructu filiofam. vel servo relicto.

XVII. Idem A. Johanni P. P.

EX libris Sabinianis quæstio nobis relata est, per quam dubitabatur, Si ususfructus per servum acquisitus, vel per filiumfamilias, capitis diminutione [15] filii magna, vel media, vel morte, vel emancipatione, vel servi quacunque alienatione, vel morte, vel manumissione possit adhuc remanere? Et ideo sancimus [16] in hujusmodi casibus, neque si servus vel filiusfamilias in præfatos casus incidenti, interrumpi patri, vel domino usumfructum, qui per eos acquisitus est, sed manere intactum. Neque si pater magnam capitis diminutionem vel mediam passus fuerit, vel morte ab hac luce fuerit exemptus, usumfructum perire: sed apud filium remanere, etiamsi heres à patre non relinquatur: Usumfructum enim per eum acquisitum, apud eum remanere etiam post patris calamitatem oportet: cum plerumque verisimile [17] sit testatorem contemplatione [magis filii,] quam patris, usumfructum ei reliquisse. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

1 §. 3. *Inf. de usufr. & ll. quibus modis amitt.* Goth. Hanc legem Molinæus explicavit in novis inventionibus. *S. L.*

2 *L.* 3. *ff. eod.*

3 *L.* 1. *ff. quib. mod. usufr.*

4 *D.* §. 3 *l.* 25. *l.* 38. *ff. quib. mod. usufr.*

5 Vid. *d.* §. 3. *vers. item. Paul. 7. sent. 6.* §. 18. & *seq.*

6 Constituitur enim ususfructus vel testamento, vel contractu. *l.* 4. *in fin. C. eod.* §. 1. *in fin. de usufructu. l.* 3. *ff. de usufructu.*

7 Usufructus, cuique nomine actio morte perit: non utendo non perit, *ut hic.* Cur ita? vid. *vers. cum multis.* 3 *cod.*

8 Ratio decidendi.

9 Ususfructus ejusve actio sola morte usufructuarii, & rei interitu perit. An & non utendo? non perit, nisi longi temporis spatio, *ut hic,* & *l.* 12. §. *ult. prax.* adde *Paul.* 3 *sent.* 6. §. 26 & 30.

10 Sed per mediam & maximam non minimam. §. 1. *in fin. inst. de adquisit. per adrog.*

11 Usumfructum in castrensi peculio filii patri non habet.

12 Est enim emancipatio capitis diminutionis species.

13 Ususfructus extinguitur morte fructuarii, re perempta, & ea capitis diminutione, qua vel libertas vel civitas amittitur.

14 Minima capitis diminutione familiam tantum: media familiam & civitatem: maxima familiam, civitatem, & quod majus est, libertatem amittimus.

l. ult. ff. de cap. min.

15 Vid. *Paul.* 3. *sent.* 6. §. 29.

16 Ususfructus quæsitus per servum vel filium, servi vel filii capitis minatione non extinguitur, *ut hic.* Quid si pater servus aut peregrinus factus fuerit, aut mortuus sit? Apud filium talis ususfructus manet, etiamsi heres a patre relictus non fuerit. *vers. Neque si.* Cur ita? vid. *vers. Cum plerumque.*

17 In dubio contemplatione filii relictum præsumitur.

TIT. XXXIV.

DE SERVITUTIBUS [18] ET AQUA. [19]

De eo qui ædificando luminibus officit. De longi temporis consuetudine.

1. Imp. ANTONINUS A. Calphurniæ.

SI quas actiones adversus eum, qui ædificium contra veterem [20] formam extruxit, ut luminibus [21] tuis officeret, competere tibi existimas; more solito [per judicem] exercere non prohiberis: Is, qui judex erit, *longi temporis* [22] *consuetudinem, vicem* [23] *servitutis obtinere sciet:* modo si is, qui pulsatur, nec vi nec clam, nec precario possidet. P. P. III. Id. Novembr. GENTIANO & BASSO CONSS. 212.

18 *Paul.* 1 *sent.* 17. 21. *Instit. III. & VIII. D.* 1. 21. III. IV. V. VI. *Cod. Theodos.* 58. *Eccl.* 1. & 2. *Harmen. Græc. Rhodiac.* De actione in rem confessoria pro servitutibus, vid. Ferrarienses *in forma libelli assisianis confessoriæ pro servitutib.* 30. Oldendorp. *class.* 3. *act.* 5. De utraque vid. §. 2. *Inst. de act.* & ibi interpretes.

19 Ne dicas, *arcenda,* ut *tit. ff. de aqua & aq. pluv.* sed de servitutibus aquæductus, aquæ haustus. Cujac. notat hic & πεφθέγγεσθαι legendum esse. *De aqua & aliis servit. ut l.* 3. §. *cod.* Goth. Ad hunc titulum & singulas leges vid. Anton. de Padill. ANS.

20 Hanc legem difficilem & utilem sic interpretor: Ubi neque servitus expressim, vel tacite adquisita est, nobis licet tollendo ædes vicini obscurare: nec eo nomine ulla competit ei actio. *l.* 8. *l.* 9. §. *cod.* adde *l.* 26. *ff. de damn.* vid. *Cujac.* 1. *observ.* 17. Idem dicendum, si in area ædificem, eo tamen casu legitimum spatium a vicina insula servandum est. *l.* 14. *ff. de servit. urb.* Ubi vero servitus luminis expressim adquisita, non licet in eam quidquam committere. *l.* 5. *l.* 9. §. *cod.* (Lumen est autem, ut cœlum videatur. *l.* 16. *de serv. urb.*) Quid si tacite: vetus enim ædificiorum forma vicem servitutis obtinet, *ut hic:* jubet Imperator veterem formam servari. *ut hic. l.* 7. §. *cod. l.* 12. §. 1. §. *de ædific. l.* 11. *ff. de servit. urb.* vetat tollendo luminibus vicini offici: dat enim damnum, qui tollendo officit. *l.* 25 *ff. de damn.* Hinc consequitur, cuivis tollere permitti dum vicino non officiat: Cæterum officiat necne, non ex actoris opinione vel æstimatione corrupta, sed ex æquo bonoque dijudicabitur. Ac primum quidem ex civitatum statutis. His deficientibus res erit finienda judicis officio qui rem in præsentem se conferet. Id cum accidet, res dijudicari vix poterit melius, quam si vicinarum ædium altitudinem, spatia, intervalla, ac fundamenta diligenter judex inspexerit. *l.* 11. §. 2. §. *de ædificiis privatis.*

21 Nam quo magis distabit noster à vicino paries, eo liberior ædificandi in eo facultas fuerit: & in eo ædificantes minus luminibus vicini officiemus. Possunt & ædes ipsius vicini spectari, cui vicinus injuriam tollendo non facit, si tantum luminis ei relinquit, quantum ipse sibi sua reliquisse in area repertus fuerit. Est enim periniquum vicinus ut à vicino lumen uberius exigat, quam ipse sibi suo in ædificio & area interiore reliquit. Potest etiam cognitio hæc à forma vicinorum, vel reliquorum urbis ædificiorum educi: ut & publicarum viarum intercapedine vel altitudine: ut quo spatio: quave altitudine cæteris ædificare communiter ante licuit, vel cuivis & hoc volenti tollere, scilicet sit concessum. Sine invidia cuique facere licet in suo, quod aliis sit permissum. Favent enim leges cujuscunque fundi libertatibus & reis. Idcoque negans servitutem deberi, suam intentionem fundatam in jure communi habere præsumitur. Quælibet enim res jure naturali libera præsumitur. *l.* 4. *ff. de justit.* Nec etiam sequitur, ut qui per centum annos domum suam depressam habuerit, non possit eam vicinis invitis tollere: quod in ejus potestate semper fuerit eam tollere, vel non tollere: & jure suo citra serviendi animum usus fuerit. Tempus quoque non est modus inducendæ obligationis in futurum. *l.* 44. §. 1. *ff. de oblig.* sed ulterius prohibitio requiritur: sine qua non currit hic præscriptio. vid. *Mynsing. resp.* 81. *mun.* 11. adde alia quæ dicam, *l.* 9. §. *cod.* De prospectu dicam proxime. Quid? prospectui vicini possimus officere. Demus circumquaque vicinis adimi prospectum maris, hortorum, plantarum, publicæ scripturæ, picturæ, montium. vide 2. *Harmen.* 4. horologii: quin & liberum antehac cœlum, quo maxime domus astrologi commendatur. vide *Cujac.* 17. *observ.* 35. Posse verius est, nisi jus servitutis obstabit. Nam ubi non obstabit, qui jure quid in suo fecerit, licet cum vicino damno. vid. quæ notavi ad *l.* 26. *ff. de damno: & ad l.* 3 §. 7. *ff. de incendio.*

22 Cujus non est memoria.

23 *L.* 1. *in fin. l.* 2. *ff. de aqua & aq. pluv.* id ut intelligendum sit, dixi §. *cod.*

De eo, qui sciente domino aquam duxit.

II. Idem A. Martiali.

SI [24] aquam [25] per [26] possessionem [27] Martialis eo sciente [28] duxisti: servientem exemplo rerum immobilium [29] tempore [30] quæsisti. Quod si ante id spatium ejus usus tibi interdictus est, frustra [31] sumptus in ea re factos præstari tibi postulas: cum in aliena possessione [32] operis [33] facti dominium quoad in eadem causa manet [34], ad eum pertineat, cujus est possessio. P. P. Kal. Jul. LATO & CIRPALI CONSS. 216.

De prædio provinciali.

III. Imp. ALEXAND. A. Ricanæ.

ET in provinciali [35] prædio constitui servitus aquæductus, vel aliæ servitutes possunt: si ea præcesserint, quæ servitutes constituunt: tueri enim placita inter contrahentes debent. Quare non ignorabis, si [36] priores possessiones aquam duci per prædia prohibere jure non potuerint, cum eodem [37] onere perferendæ servitutis transire ad emptores [38] eadem prædia posse. P. P. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De aqua invito domino non ducenda.

IV. Idem A. Corneliano.

AQuam [39], quæ in alieno loco oritur, sine [40] voluntate ejus, ad quem usus ejusdem aquæ pertinet, Prætoris edictum non permittit ducere. P. P. Idib. Augusti. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De eo, quod contra servitutem debitam extructum est.

V. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Luciano militi.

SI quid pars adversa contra servitutem ædibus tuis debitam injuriose extruxit: Præses provinciæ revocare [41] ad pristinam formam, damni etiam ratione habita pro sua gravitate curabit. P. P. Kal. Febr. PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

De aqua invito domino non ducenda.

VI. Imp. CLAUDIUS A. Prisco.

PRæses provinciæ usu aquæ, quam ex fonte juris tui profluere allegas, contra statutam [42] consuetudinis formam carere te non permittet: cum sit durum [43] & crudelitati proximum, ex tuis prædiis aquæ agmen ortum sitientibus [44] agris tuis ad aliorum usum vicinorum injuria propagari. P. P. VII. Kalend. Maji, CLAUDIO A. & PATERNO CONSS. 270.

De vetere consuetudine.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Juliano P. P.

SI manifeste doceri possit, jus aquæ ex vetere [45] more atque observatione per certa loca profluentis utilitatem certis fundis [46] irrigandi causa exhibere: Procurator noster, ne quid contra veterem [formam] atque solennem morem innovetur, providebit. P. P. IV. Non. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 216.

De ædificio altius sublato: de fenestra in pariete vicini facta.

VIII. Iidem AA. & CC. Aniceto.

ALtius quidem ædificia tollere [47], si [48] domus servitutem non debeat, dominus ejus minime prohibetur [49]. In pariete vero tuo, si fenestram Julianus vi vel clam fecisse convincatur: sumptibus suis opus tollere [50], & integrum parietem restituere compellitur. Dat. Kal. Jan. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De ædificio altius sublato.

IX. Iidem AA. & CC. Zosimo.

SI in ædibus vicini tibi debita servitute, parietem altius ædificavit Heraclius: novum opus suis sumptibus per Præsidem provinciæ tollere [51] compelletur. Sed si te servitutem habuisse non probetur, tollendi altius ædificium vicino non [52] est interdictum. P. P. Kal. Julii, *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

Si servitus aquæ ducendæ deberi negetur.

X. Iidem AA. & CC. Nymphidio.

SI ibi servitutem aquæ [53] [ducendæ] deberi Præses animadverterit, nec hac te non utentem spatio [54] temporis amisisse perspexerit, uti te iterum jure proprio providebit. Nam si hoc minime probetur, loco proprio facto opere, dominus fundi continere aquam, & facere [55], quo minus ager tuus irrigari possit, non prohibetur. P. P. XI. Kalend. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De itinere, actu, via.

XI. Iidem AA. & CC. Aureliano.

PEr agrum quidem alienum, qui servitutem non debet, ire vel agere [56] vicino minime licet: Uti autem via publica [57] nemo recte prohibetur. Dat. XI. Kalend. Novemb. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

24 *L.* 1. *ff. si servitus.*

25 Hanc legem pertinere ad prouincias, non ad Italica prædia notat Cujac. ad *l.* 2. *ff. de aqua &c.*

26 Servitutem aquæductûs per triennium confectam domino aquam ducenti, *ad finitum* ante triennium perfectum ducere adomino prohiberi possunt, neque impetrata in eam rem facta ab eo petimus. *Synopf. Basil.* 58. *tit.* 7. *c.* 2. *& 2. Harm. A.* §. 118.

27 Id est, fundum.

28 Atque ita non clam. *l.* 10. *ff. si servitus vindicetur. l.* 5. §. *fed & 3. ff. quod vi.*

29 Græci legant *πολίσμια* Sed melius forte legemus, *immobilium. 58. Ecl* 1. *c.* 14 ut immobilibus servitutes comparemus potius quam mobilibus, ut & panes civiles. *Novell.* 7. vid. *Cujac. cap.* 22. *de diverf. temp. præscript. & form.* adde *eund.* 2. *Feud.* 1. *fol* 504. Ubi Panormitanus eos facit, neque mobiles, neque immobiles. Sed præstat immobilibus adnumerari, adhærent enim immobili. vid. *Gajum* 2. *obf.* 11. *num.* 11.

30 Triennii ut volunt Græci, *Synopf. d. loco teste Cujac. c.* 22. *de præscr.* decennii inter præsentes, vicennii inter absentes: quia sic est in immobilibus, *l.* 1. §. *de usuc. transf. ubi Accurs.* nisi in publico flumine ducatur. Nec enim nisi tempore cujus non extat memoria præscribitur, *l.* 3. §. 4. *ff. de aqua quotid.* Quid si ex prædio Ecclesiæ? annorum 40. præscriptio requiretur. *Bald. hic.* adde *Wurmser.* 1. *pract.* 27. *obf.* 7.

31 Vide *tamen quæ dixi ad l.* 38. *ff. de hered. pet.*

32 Id est, fundo alieno.

33 Id est, ædificii, canalium & similium.

34 Id est, quoad jus non est diversum. *l.* 2. §. *de rei vind.*

35 Id est, non solum in Italico. vid. *Cujac.* 7. *obf.* 3 provincialia prædia, tributaria, stipendiaria: unde & ratio decidendi sumitur. Videtur enim constituta servitute tributi deterior causa fieri. adde *Cujac. ad l.* 4. *in fin. ff. de usuc. in fin.*

36 Quod auctor non potuit prohibere, successor prohibere non potest.

37 *L.* 23. §. 2. *ff. de serv. rust.* v. quæ notavi *ad l.* 20. §. 1. *ff. de adquir. rer.*

38 Adde *l.* 10. *in fin. ff. si serv. l.* 1. §. 15. *ff. de aqua quotidiana.*

39 Aquam nemo ducere potest ex alieno fonte citra voluntatem ejus, qui fundi dominus est. *Synopsis cod. c.* 4.

40 Vid. *l.* 8. *ff. de aqua & aq. pluv.*

41 Et tollere, *l.* 1. §. *cod. l.* 14. 15. *in fin. ff. si servit.*

42 *L.* 1. §. *cod.*

43 Hinc colligit Alciatus 1. *præs.* 52. Quemlibet præsumi rem suam primum curare, deinde alienam & sic ordinatam charitatem incipere à seipsa. *Bald.*

44 Sic aures sitire *Cicero* 2. *ad Atticum* 14. fontes sitire. *Idem* 3. *epist. ad Quintum fratrem.* herbæ sitiunt. *Virgil. Ecl.* 7. & 4. *Georg.* prata bibunt. *Virgil. Ecl.* 3. *in fin.* apud Anacreontem, *πάντα διψᾷ.*

45 *D. l.* 1.

46 Mynsingerus tamen respondit privatum posse vivarium urbi vicinæ aliquo modo utile in agrum frumentarium vel similem mutare *Resp.* 81. An præoccupare aquam fluminis vel molendini in flumine, ut præjudicium fiat inferioribus, v. Ferrar. in *for. libell. servi confess.* 30. *ibi, Servitus aquæd.* 6.

47 Ne quidem fiscus servitutem, quæ semel est constituta tollere potest. *Syn. Basil.* 58. *tit.* 3. *c.* 5. & obscurare vicina. *l.* 9. §. *cod. l.* 9. *ff. de servit. urban.* dixi §. ad *l.* 1. *l.* 24 26. *ff. de damno.*

48 Alias exceptiones, vid. apud Socin. *reg.* 102.

49 Cur ita? res præsumitur ab origine sua esse libera. vid. *Alciat.* 2. *præsumpt.* 3. Nec enim servitutes habent causas naturales, sed conventas vel præscriptas: & quisque in suo ad cœlum usque (si ita licet dicere) ædificare potest. *l.* 1. *in fin. pr. l.* 24. *ff. de serv. urb. l. ult.* §. 4. *ff. quod vi.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Bartol. Cæpoll. *ad tit. de servit. urb. prad. Rubr. de Servitut. altius tollend.* Parlador. *rer. quotidian. cap.* 15. S. I. Hinc etiam inferunt rem præsumi liberam allodialem non feudalem. Feudum enim speciem servitutis esse quæ regulariter præsumenda non sit, nisi probetur: probari tamen intelligi rem feudalem esse, si semel talis fuerit. vid. *Gayll.* 2. *obf.* 6. *n.* 2. 3. 4. 5. 6.

50 *L.* 1 §. *cod.*

51 *L.* 5. *l.* 8. §. *cod.*

52 Dixi *ad l.* 8.

53 Aquæductus, ut & stillicidii servitus, cum primum est constituta, quasi continua est. Continuatur enim facto naturæ citra factum hominis. Tigni & oneris ferendi, continua: ut quidem continuo naturæ facto citra factum hominis. Iter, actus, via & similes servitutes, discontinuæ: in his enim requiritur factum hominis: non tamen perpetuum. vid. *Wurmser.* 1. *pract.* 27. *obf.* 1.

54 Quo? vid. *l.* 13. 14. §. *cod.*

55 Vid. *l.* 6. §. *cod.* vid. *l.* 30. *ff. de damno.*

56 Ut & aucupari. *l.* 16. *ff. de serv. rustic.* piscari, ingredi. *l.* 13. *in fin. ff. de injuriis.*

57 Alia exempla vid. *ad l.* 13. *& l.* 2. §. 9. *ff. ne quid in loco publico.*

1 Aquæ concessæ modum eam ducendo excedere non debemus. *Synops. Basil. 58. tit. 7. cap.* 10.

2 Id est, quantitas, spatium quantitas agri. *ff. si mensor falsum modum. l.* 40. *ff. de contrab. empt. l.* 4. *in fin. ff. de act. empt. l.* 64. §. 1. *ff. de evict.*

3 De novo adquisitorum, post constitutum uni fundo servitutem.

4 Ab initio fuit constituta.

5 Id est, limitat jus aquæ ducendæ: ut sit sensus: Non, si meus fundus novis emptionibus auctus est, ideo amplioris aquæ modum alia parte in agros de novo comparatos ducere per agrum vicini licebit. *l.* 24. *ff. de serv. rust. l.* 1. §. 15. *ff. de aqua quot.* nec enim possumus servitutem deteriorem facere.

6 Nota jus vetus de præscriptione usufructus.

7 *L.* 16. *T. tit. prov.* vid. *Paul.* 2. *sent.* 6. §. 30.

8 Vid. *l.* 93. *ff. de verb. sign.*

9 Usufructus & servitutes urbanæ & rusticæ decennio inter præsentes, vicennio inter absentes non utendo amittuntur, ut hic, & *l.* 14. *T. eod. l.* 16. §. 1. *in fin. T. tit. prox.* §. 3. *Inst. de usufr.* Quid si servitus discontinua sit. Idem dicendum fuerit, modo constituta sit sine aliquo temporis, mensium vel annorum Intervallo: Secus si intervalla annorum, mensium & temporum habuerit. *l.* 14. *in pr. T. eod. l.* 7. *ff. quemadm. serv. amitt.* Eo casu interpretes *ex d. l.* 14. volunt tam inter præsentes quam inter absentes hujusmodi servitutes viginti annis præscribi. vid. *Ferrar. in forma libelli, servitutes confessoria* 30. *in ver. servitus aquæductus* 6. *n.* 27. *Wurmser.* 91. *præct. n.* 27 *obs.* 3. *Schneidwin. §. fin. n.* 27. *Inst. de servit. Cujac. ad l.* 4. *ff. de usucap. fol.* 269. distinctionem adhibet inter servitutes urbanas & rusticas, aitque, rusticas non utendo amitti usucapione libertatis: In urbanis opus esse facto ejus, qui servit: in rusticis ejus cui servitur cessationem sufficere. *l.* 6. *ff. de serv. urb. l.* 18. *in fin. ff. quemadm. servit.* 10 Exæquatio Justinianea hæc servitutum & usufructus, ut usufructus & servitutes non utendo decennio inter præsentes, vicennio inter absentes amittantur: rejecta biennii utriusque servitutis præscriptione, *ut hic.* adde *Synopf. 7. cap.* 10. *& 2. Harm.* 4. §. 137. 11 Id est, vel eo maxime ut nullam aliam rationem adferamus, hæc tamen sufficiat, ut non minore spatio amittantur. 12 Pactus cum vicino suo, *ut ei liceat in fundum suum per agrum vicini semel tantum per quinquennium transire:* si neque per seipsum, neque per homines suos ex servitute xx. continuis annis usus est, jus amittit, *ut hic. Synopf. Basil. 58. tit. 7. c.* 11.

13 Hujusmodi servitus discontinuam causam temporis habet. 14 Sylvas quoque quinquennio cædi solitas hic locus indicio est. 15 Hæc est octava decisio ex 50 novis. Ut ex Inglois. Ans. 16 *L.* 13. *T. eod.* 17 Id est, vicennio, de quo dixi ad *l.* 13. *T. eod. in verbo decennii. l.* 7. *ff. quemadm. servit. amitt.* 18 Vid. *l. ult. ff. de jure fisci.* 19 De area, adde *l.* 14. *in fin. ff. de aliment.* Goth. Non pugnat hæc l. cum *l.* 2. *ff. de servit. urban.* Hic area, pro loco accipitur in quo frumentum excutitur, estque servitus Rustica: in *l.* 2. sumitur pro loco in ædibus vacuo, & tunc urbana est servitus. Donell. *lib.* 11. *comm.* 4. Arund. *Exercit.* 5. *thes.* 3. Ans. 20 Hoc est, aridi fructus triturationæ exprimuntur ex spicis: ut eruti naturam suam, vim & utilitatem hominibus exhibeant. 21 Inutilitatem. *Cujac. ad l.* 2. *C. de fida & jure hastæ. & l.* 16. *observ.* 29. & ita quoque extat *in l.* 1. §. 4. *in fin. ff. depositi.* eo nomine à Roberto reprehenditur 1. *recept.* 31. 2. *animadverf.* 26. Defenditur tamen ab Antonio Mercatore 2. *not.* 26. Verbum *inutilitatis* reperitur apud Ciceronem, Cassiodorum, & Lucretium. 22 Ventum areæ vicini sui auferre vicinus jure non potest, & eam inutilem reddere. Ventus necessarius & solitus ad triturationem frumenti tolli non potest. Nemo denique sic ædificare debet, ut eo ventum in aream vicini tendentem impediat. *Syn. Basil. 58. tit. περὶ κωνσολμίων, ex tit. 7. cap.* 11. *in fin.* 2. *Harmen.* 4. §. 16. *in fin.* Idem dicendum de Sole. vid. Joannem Ancharanum 3. *quæst.* 23. ubi notat in prædio rustico non posse ædificari in damnum vicini, propter fructuum ipsorum utilitatem.

De termino aquæ ducendæ.

XII. Iidem AA. & CC. Valerio.

NOn [1] modus [2] prædiorum [3], sed servitus aquæ ducendæ [4] terminum [5] facit. P. P. III. Kal. Jan. CC. Conss. 294.

An servitus non utendo amittatur.

XIII. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Sicut usumfructum [6], qui non [7] utendo per biennium in solis rebus: per annale autem [tempus] in mobilibus vel se [8] moventibus diminuebâtur, non passi sumus hujusmodi sustinere compendiosum interitum, sed ei decennii [9] vel viginti annorum dedimus spatium: ita [10] & in cæteris servitutibus obtinendum esse censuimus, ut omnes servitutes non utendo amittantur, non biennio, (quia tantummodo soli rebus annexæ sunt) sed decennio contra præsentes, vel viginti spatio annorum contra absentes: [11] ut sit in omnibus hujusmodi rebus causa similis, explosis differentiis. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constant.* post Consulatum Lampadii & Orestis, VV. CC. Conss. 531.

Ne ita ædificetur ut accessus venti ad aream, & Concalcatio fructuum impediatur.

XIV. Idem A. Johanni P. P.

Cum talis quæstio in libris Sabinianis verteretur: quidam enim pactus erat cum vicino suo, *Ut* [12] *liceret ei, vel per se, vel per suos homines per agrum vicini transitum facere, iterque habere uno* [13] *tantummodo die per quinquennium, quatenus* [14] *ei licentia esset in suam sylvam inde transire, & arbores excidere, vel secare, quidquid* [necessarium] *ei visum fuisset:* & quæreretur, quando hujusmodi servitus non utendo amitteretur? Et quidam putarent, si in primo vel secundo quinquennio per eam viam itum non esset, eandem servitutem penitus tolli, quasi per biennium ea non utendo deperdita, singulo die quinquennii pro anno numerando. Aliis [autem] aliam sententiam eligentibus, nobis placuit ita causam dirimere [15], ut, quia jam per legem [16] latam à nobis prospectum est, ne servitutes per biennium non utendo depereant, sed per decem vel viginti annorum curricula, & in proposita specie si per quatuor [17] quinquennia, nec uno die vel ipse, vel homines ejus eadem servitute usi sunt, tunc eam penitus amittat viginti annorum desidia. Qui enim in tam longo prolixoque spatio suum jus minime consecutus est, sera pœnitentia ad pristinam servitutem reverti desiderat. §. 1. Cum autem apertissimi juris est, fructus aridos [18] conculcatione, quæ in area [19] fit, suam [20] naturam, & [21] utilitatem ostendere, aliquis vicinum suum vetabat, *ita ædificium extollere juxta aream suam, ut ventus excluderetur, & palea ex hujusmodi obstaculo secerni à frugibus non possent*, quasi vetito vento suam vim per omnem locum inferre ex hujusmodi ædificatione, cum secundum situm regionis, [&] auxilium venti aream accedit: Sancimus itaque nemini licere sic ædificare, vel alio modo versari, ut idoneum [22] ventum & sufficientem ad præfatum opus infringat, & inutilem domino aream, & fructuum inutilitatem faciat. Dat. XI. Kal. Novemb. *Constantinop.* post Consulatum Lampadii & Orestis. VV. CC. 531.

Tit. XXXV.

DE LEGE AQUILIA. [23]

De sylva combusta vel excisa.

I. Imp. Alexander A. Glyconidi.

Damnum per injuriam [24] datum immisso [25] in sylvam igne, vel excisa ea [26], si probare potes: actione [27] legis Aquiliæ utere. P. P. VII. Id. Novemb. Alex. A. II. & Marcello Conss. 227.

De domo deposita vel concremata. De aqua alio derivata.

II. Imp. Gord. A. Mutiano.

Legis Aquiliæ actione expertus adversus eum, quem domum tuam deposuisse [28], vel incendio concremasse [29], damnoque te afflixisse proponis, ut id damnum sarciatur, competentis Judicis auctoritate consequeris. †. Quinetiam, si aqua per injuriam alio [30] derivata sit, ut in priorem statum restituatur, ejusdem judicis cura imperabis. P. P. VIII. Id. Novemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De ancilla occisa.

III. Idem A. Dolenti.

Ex morte ancillæ, quam cæsam conquestus es, tam legis Aquiliæ damni [31] sarciendi gratia actionem, quam criminalem [32] accusationem adversus obnoxium competere [tibi] posse non ambigitur. P. P. V. Kal. April. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

Pœna insciantis.

IV. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Zoilo.

Contra negantem [33], ex lege Aquilia, si damnum per injuriam dedisse probetur, dupli [34] procedit condemnatio. Dat. XV. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss. 293.

De pecoribus inclusis & fame necatis, vel interfectis.

V. Iidem AA. & CC. Claudio.

De pecoribus [35] tuis, quæ per injuriam inclusa [36] fame necata sunt, vel interfecta, legis Aquiliæ actione in duplum agere potes. Dat. XV. Kal. Nov. AA. Conss. 293.

De pastu.

VI. Iidem AA. & CC. Plenio.

De his quæ per injuriam depasta [37] contendis, ex sententia [38] legis Aquiliæ agere minime prohiberis [39]. P. P. V. Kalend. Novemb. CC. Conss. 294.

23 IV. *Inst.* 3. 9. *ff. Eclog.* 19. *tit.* 10. *cap. περὶ ζημιώσεων ἀνθρώπων*, &c. *l.* 28. §. 12. *ff. de pœnis. & Harm.* 1. *περὶ ζημιώς. & in Gregor.* 6. *tit.* 5. *& 5. Extra* 36. *Oldendorp. classi.* 6. *act.* 12.

24 Ne dicas affectam: hujusmodi namque injuriam qui dedit, ut incendiarius punitur. Injuria est, incuria. *Paul.* 3. *sent.* 3. §. *ult.* potest enim accidere, ut per incuriam ignem in sylvam vicini immittamus. *Deuteron.* 22. eamque incendamus.

25 *L.* 2. *T. eod. l.* 27. §. 7. 8. 9. 10. 11. *l.* 30. §. 3. *ff. eod. & Harm.* 12.

26 *L.* 27. §. 25. 26. *ff. eod.* 27 Lege vero Mosis, æstimatione. *Deuteron.* 22. *cap.* 11. *Collat. leg. Mosaic.* 1. ad duplum, *Paul. ibid.* quæ actio civilis est. *l.* 28. §. 12. *ff. de pœn.* quæ & incensarum ædium (ob incendia ædes) actio. *l.* 7. §. 13. *ff. de pact.* 28 Diruisse. *l.* 27. §. 31. *in fin. ff. eod.* devolvisse. *l.* 50. *ff. eod.* Nunquam igitur licebit impune domum alterius demoliri, deponere? imo certis casibus licet impune. vid. *l.* 3. §. 7. *ff. de incendio.* 29 Vid. *l.* 1. *T. eod.* An conductor domus de incendio teneatur, dixi ad *l.* 11. *in fin. ff. de pericl. & comm.* An vicinus vicino de incendio teneatur? Tenetur: si incendium ipsius vel domesticorum culpa accidit. vid. *Gaill.* 2. *observ.* 22.

30 Aquam vicini alio derivare non licet. adde *l.* 27. §. 31. *ff. eod.* 31 Nota actionem eo tendentem, ut damnum sarciatur, adde *l.* 2. *T. eod.* 32 *L.* 23. §. 9. *ff. eod.* §. 11. *Inst. eod.* 33 Imbertus negat, hanc legem servari in Gallia, *in Enchir. in verbis, pœnes pecuniatres.* Abrogari etiam videtur per *Novell.* 18. *cap.* 8.

34 *L.* 2. §. 1. *ff. eod.* adde *Paul.* 1. *sent.* 19. §. 1. *Novell.* 18. *cap.* 8.

35 *L.* 14. *in fin. ff. de præscr. verbis.* dixi ad *leges* XII. *Tabul. tit. de pastu.*

36 §. 16. *Inst. cod. l.* 9. §. *si quis homini* 2. *l.* 29. §. *pen. l.* 39. §. 1. *ubi dixi. ff. eod.*

37 §. 16. *inst. eod. l.* 9. §. 2. *l.* 29. §. 7. *ff. cod.* adde *l.* 4. *ff. de agnoscend. l.* 1. §. 20. *in fin. ff. de vi bonor. 6. Harm.* 14. *περὶ χρησίως ζωων.* Hic interea notandum est, Corpori à non corpore noceri: quo nomine utilis Aquilia: si corpori a corpore, directa: si neque à corpore, neque in corpus damnum datum sit, in factum actio competit. §. *ult. inst. eod. l.* 27. §. 21. *ff. eod.* 38 Quia verba legis Aquiliæ concepta sunt de his quæ per injuriam nobis sunt illata. 39 Actio de pastu pecoris. vid. *Paul.* 1. *sent.* 15. §. 1. *l.* 14. *in fin. ff. de præscript.*

Tit. XXXVI.

FAMILIÆ ERCISCUNDÆ. [40]

Si non omnis paterna hereditas divisa est. De sententia. De transactione.

I. Impp. Sever. & Antonin. AA. Martiano.

Si non [41] omnem paternam hereditatem ex consensu divisisti, nec super ea re sententia dicta, vel transactio subsecuta est: judicio famil. erciscund. experiri potes. P. P. VIII. Kal. Octob. Laterano & Rufino Conss. 198.

De dote.

II. Imp. Antoninus A. Vitiano.

Uxor tua, si mortuo patre tuo, cui dotem numeraverat, cum heres ei exteris, adhuc in matrimonio tuo fuerit: familiæ erciscundæ actionem ad exequendam [42] dotem secundum juris [pridem] placitum, adversus coheredes tuos nactus es: eamque retines, etiamsi postea, dum tibi nupta est, decesserit. P. P. Id. Februar. *.

De rebus à coherede sublatis.

III. Idem A. Rufo.

Adversus coheredes tuos dividendæ [43] hereditatis judicio secundum juris formam experire: Judex datus, si quid à coherede etiam tuæ portionis ex hereditate sublatum [44] fuerit probatum, factis adjudicationibus secundum juris formam eum tibi condemnabit. Expilatæ enim hereditatis crimen frustra coheredi intenditur, cum [45] judicio familiæ erciscundæ indemnitati ejus prospiciatur.

De castrensi peculio.

IV. Imp. Alexander A. Antonio.

Si [46] filiusfamilias fuisti; & res mobiles vel se [47] moventes, quæ castrensis [48] peculii esse possunt, donatæ tibi à patre sunt, eas quoque in cætero peculio castrensi non communes cum fratribus tuis habes. †. Prædia [49] autem licet eunti [50] tibi in castra filio pater donaverit, peculii [tamen] castrensis non sunt. †. Diverso [51] jure ea prædia habentur, quæ ex occasione militiæ filiisfamilias obveniunt: hæc enim castrensi peculio cedunt.

De mutatione ultimæ voluntatis.

V. Idem A. Statiliæ.

In [52] ipsius mariti tui fuit potestate mutare quod in servos suos iratus [53] testamento caverat, *Ut unus quidem in perpetuo vinculo* [54] *moreretur, alter* vero *exportandus venundaretur.* Proinde si offensam istam clementia flexit; quod licet scriptura [55] non probetur, aliis tamen rationibus doceri nihil impedit, præsertim [56] cum posteriora eorum talia merita deprehenduntur, ut ira domini potuerit mitigari, novissimam ejus voluntatem arbiter familiæ erciscundæ sequetur.

De nominibus.

VI. Imp. Gordianus A. Pomponio militi.

Ea [57], quæ in nominibus sunt, non [58] recipiunt divisionem: cum ipso [59] jure in portiones hereditarias ex Lege duodecim tabularum divisa sint.

De fideicommissis.

VII. Idem A. Æliano.

Si qua fideicommissorum [60] petitio inter coheredes consistat: Prætor vel Præses provinciæ ejus rei disceptator constitutus, vel Judex familiæ erciscundæ judicio aditus, ut voluntas testatricis servetur, suas partes accommodare debet.

De bonis paternis vel maternis.

VIII. Idem A. Telesphoro.

Bona, quæcunque [61] tibi sunt communia cum fratre tuo ex hereditaria successione patris vel matris, cum eodem familiæ erciscundæ judicio experiens, ut dividantur, impetrabis.

De bona fide. De fructibus.

IX. Idem A. Verino.

Non est ambiguum, cum familiæ erciscundæ titulus inter bonæ [62] fidei judicia numeretur, portionem hereditatis, si qua ad te pertinet, incremento fructuum [63] augeri.

40 §. 20. *Inst. de act.* §. 4. *inst. de offic. jud.* 10. *ff.* 2. 1. *Paul. sentent.* 18. 2. *C. Theod.* 24. *de famil. ercisc.* adde *Oldendorp. classi.* 5. *act.* 8. Datur hæc actio cohereditati volenti à communione discedere. *l.* 2. *ff. eod.*

41 Ob res divisas agitur hac actione. *l.* 20. §. 3. *ff. eod.*

42 Id est, repetendam. *l.* 1. §. 10. *T. de rei uxor.* vid. *l.* 20 §. 2. *l.* 45. *l.* 51. *ff. eod. l.* 65. *in fin. ff. pro socio. l.* 81. §. 1. *ff. ad leg. Falcidiam.*

43 Huc enim spectat hæc actio. *l.* 2. *ff. eod.*

44 *L.* 19. *T. eod.* §. 4. *inst. de off. jud.*

45 Vid. *l. ult. T. de crimin. expil.*

46 Donata à patre filiofamilias militatum abeunti mobilia castrensis peculii sunt, neque fratribus conferuntur. *Synopsis Basil.* 31. *tit.* 20. *c.* 57. Quid si immobilia sint. dic *ut T. eod.*

47 Vid. *l.* 93. *ff. de verb. sign.*

48 *L.* 1. *in fin. T. l.* 3. *ff. de castrens. pecul.*

49 Immobilia donata à patre filiofamilias militatum abeunti, castrensia non sunt.

50 Castrense peculium est, quod in castris adquiritur: vel quod, proficiscenti in militiam, datur. *Paul.* 3. *sentent.* 4. §. 13.

51 Immobilia aliunde quam à patre quæsita filiofamilias occasione militiæ castrensia sunt.

52 Huic similis altera ejusdem Alexandri. *l.* 2 *T. ad leg. Jul. majest. & l.* 2. *T. de reb. cred.*

53 Testator potest suo testamento purgare officium servorum. vid. 42. *ff. de Silaniano.* Hinc colligunt, dicto morientis credi oportere: & merito, agitur enim de liberandis servis. Aliud futurum, si de iis onerandis ageretur. vid. *l.* 3. §. 3. *ff. de Silaniano.* Quid? confessio facta in testamento de debito solvendo, potestne tanquam per errorem facta, vel ad instar legati, per testatorem revocari? Potest, nisi talis confessio fuerit facta notario stipulante, vel præsenti, & acceptanti. vid. Johannem Ancharanum 1. *quæst.* 58. *num.* 2. idem refert, librum seu codicem defuncti etiam privati fidem facere pro scribente, juramento tamen interposito in iis quæ sunt verisimilia. *quæst.* 35. maxime, si defunctus honestus vitæque laudatæ ac famæ fuerit: tunc enim præsumptionem facit & probat, adjutus aliis adminiculis. adde *Gaill.* 2. *observ.* 20. *num.* 4. *ibi.* liber mortui hominis quando probet. adde *l.* 6. *T. de testament. Nov.* 48. 54 *L.* 18. §. 2. *ff. eod. l.* 17. §. 19. *ff. de adil.* 55 Maleficium scriptura non probatur. Fallit in falso & mandato delinquendi. 56 Alias olim inimicus, hodie inimicus præsumitur. vid. *Alciat.* 2. *præsumpt.* 11. 57 Τὰ κληρονομικὰ χρέα, &c. hereditaria nomina in judicium communi dividundo non deducuntur: nam ipso jure *l.* xii. *tabul.* in portiones hereditarias dividuntur. *Syn. Basil. cod. c.* 58. adde *l.* 25. §. 9. §. 13. *ff. eod. l.* 1. *T. de excepe. l. ult. T. de hered. vel act.* dixi *ad l.* xii. *tabul. hoc tit.* 58 Nomina individua. 59 Nomina ipso jure inter heredes divisa. *l.* 51. *in fin. ff. eod. l.* 11. *l. ult. ff. de distr. pign.* 60 Judex dividendæ hæreditatis de prælegatis cognoscit. adde *l.* 89. §. 4. *ff. de leg.* 2. 61 Vid. *l.* 1. *T. eod.* 62 §. 28. *inst. de act.* 63 Fructus augent hereditatem. *l.* 17. *T. eod. l.* 56. *ff. eod. l.* 2. *T. de pet. hered.* hinc colligunt: heredem scriptum teneri restituere liberis defuncti legitimam, ejusque fructus à tempore mortis testatoris.

De divisione à testatore facta.

X. Idem A. Telesphoro.

QUotiens inter omnes heredes testator successionem [suam] dividit [1]: ac *singulos certis possessionibus cum mancipiis, quæ in eisdem sint constituta*, jubet *esse contentos*, voluntati [2] ejus (salva legis Falcidiæ auctoritate) obtemperandum esse, manifestum est. Nec mutat, quod in sequentibus verbis mancipia sua universa, nulla facta eorum discretione, commendanda putaverit heredibus, cum utique his ea videatur insinuasse, quibus etiam testamento relinquenda esse decrevit.

De bonis parentum intestatorum.

XI. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Antonino P.

INter filios & filias bona intestatorum parentum pro virilibus portionibus æquo jure [3] dividi oportere, explorati juris est.

De divisione sine scriptura.

XII. Impp. GALLIENUS & VALERIANUS AA. Rufo.

NOn ideo divisio inter te, & fratrem tuum (ut proponis) facta, irrita habenda est, quod eam scriptura [4] secuta non est: cum fides rei gestæ ratam divisionem satis affirmet.

De peculio.

XIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Saturnino.

CErtum est [5], liberorum peculia [6] post mortem patris in hereditatem dividendam ad communionem esse revocanda. Frater autem & coheres tuus, ob contractus, quibus vivente patre etiam ignorante ipso obligatus fuit, convenire te & alterum fratrem tuum coheredem vestrum ultra [7] non potest [8], quam [9] ut de peculio suo recipiat tantam quantitatem, in quantam condemnatus est his, cum quibus ipse contraxit.

De evictione.

XIV. Iidem AA. Hermiano.

SI [10] familiæ ercisciundæ judicio, quo bona paterna inter te ac fratrem tuum æquo [11] jure divisa sunt, nihil super evictione rerum singulis adjudicatarum specialiter inter vos convenit, id est, *ut unusquisque eventum rei sustineat*: recte possessionis evictæ detrimentum fratrem [12] & coheredem tuum pro parte agnoscere, Præses provinciæ per actionem præscriptis verbis [13] compellet. Dat. VIII. Kal. Sept. AA. Conss. 293.

De conventione quam possessio secuta est, & de pacto nudo.

XV. Iidem AA. Theophilo.

SI divisionem conventione [14] factam etiam possessio [15] consensu secuta, pro solido dominium rerum, quas pertinere ad patrem tuum placuit, [ei firmavit:] earum vindicationem habere potes, si patri tuo successisti. Si vero placitum divisionis usque [16] ad [17] pactum stetit: arbiter [18] familiæ ercisciundæ judicio vobis datus, communionem inter vos finiri providebit.

De voluntate patris defuncti servanda.

XVI. Iidem AA. Heraclio.

FIlii patris testamentum [19] rescindendi, si hoc inofficiosum probare non possunt, nullam habent facultatem. Sed & si tam circa testamentum, quam etiam codicillos judicium ejus deficiat [20], verum quibuscunque [21] verbis voluntas ejus declarata sit: licet ab intestato [22] ei fuerit successum, ex SC. retentionis [23] modo servato, familiæ ercisciundæ judicio aditum [24] judicem secui voluntatem [25] [patris] oportere, juris auctoritate significatur.

De absente.

XVII. Iidem AA. & CC. Commodiano.

COheredibus divisionem inter se facientibus [26], juri absentis [27], & ignorantis minime derogari, ac pro indiviso portionem eam, quæ initio ipsius fuit, in omnibus communibus rebus eum retinere, certissimum est. Unde portionem tuam cum reditibus [28] arbitrio familiæ ercisciundæ percipere potes, ex facta inter coheredes divisione nullum præjudicium timens. Dat. VII. Kal. Decemb. *Sirmi*, AA. Cons. 293.

De his quæ pater unius filiæ nomine comparavit. I. De sumptibus.

XVIII. Iidem AA. & CC. Dominæ.

FIliæ [29] cujus nomine pater res comparavit, si non postea contrarium ejus judicium probetur, per arbitrium dividundæ hereditatis præcipuas [30] adjudicari sæpe rescriptum est. His itaque, si patri successisti, quem nomine tuo quædam comparasse dicis, adversus sororem tuam apud Præsidem provinciæ, si res integra [31] est, uti potes. §. 1. In communi autem hereditate quin sumptus [32] ab uno facti bona fide, familiæ ercisciundæ judicio, vel negotiorum [33] gestorum actione servari possint, non est ambiguum.

De rebus adsumptu vel deterioratis.

XIX. Iidem AA. & CC. Lysicrati.

INcerti juris non est, in familiæ ercisciundæ judicio earum rerum, quas ex coheredibus quidam de communibus absumpserunt, vel deteriores [34] fecerunt, rationem [esse] habendam, ejusque rei cæteris præstandam indemnitatem. Dat. XVIII. Kal. Januar. AA. Conss. 293.

De re distracta.

XX. Iidem AA. & CC. Pactuelæ.

IN familiæ ercisciundæ judicio ab uno pro solido rei veluti communis [35] venundatæ pretium non venit: sed mandati, si præcesserit, coheres venditoris agere potest: vel negotiorum gestorum, si ratam fecerit venditionem. Nam si velut propriam [36] unus distraxerit, ac pretium possideat, hereditas ab eo petenda est. * III. * Febr. CC. Conss. 294.

De voluntate patris defuncti servanda.

XXI. Iidem AA. & CC. Fortunato.

SI [37], cogitatione futuræ successionis, officium arbitri dividendæ hereditatis præveniendo [38], pater communis judicio suo, qualicunque indicio [39] suam declaraverit voluntatem: inter eos, qui ei successerunt, exemplo Falcidiæ [40] retentionis [41] habita ratione, familiæ dividendæ causa datus arbiter: pro virili [42] præterea portione eorum, quæ nulli generaliter [43], vel specialiter [44] adsignavit, facta divisione, in adjudicando patris sequetur voluntatem.

De errore coheredum.

XXII. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SErvum communem non consentientibus coheredibus, sed per errorem [45] ad eum, qui possidet, pertinere credentibus [46], tenens, cum omnis verus titulus [47] deficiat, suum non facit: sed in eo portiones hereditarias adsignatas penes singulos successores remanere manifestum est. P. P. v. Nonas Januar.

De pacto Divisionis & stipulatione.

XXIII. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

LIcet pacto [48] divisionis adversus singulos actio pro hereditariis portionibus creditori parata mutari non possit: tamen ad exhibendam fidem his quæ convenerant, stipulationis & juris adhibito remedio, qui placitum excedit, urgeri potest: cum & hoc omisso, si non contrarium conveniisse probaretur, præscriptis [49] verbis conveniri potuisset.

De hereditate restituenda, & de his, quæ imputantur in quartam.

XXIV. Iidem AA. & CC. Socrati.

FIlium [50] quem [51] habentem fundum portionem hereditatis [52] fratribus, & quibusdam aliis [53] sub conditione verbis precariis restituere sanxit testator; post ejus eventum [54], hereditaria parte prædii in quartæ [55] ratione retenta, compensato [56], præterea quod à coheredibus vice mutua percepit, [&] si quid deest, in supplementum deducto; quod à cæteris in eo fundo solvitur, supra [57] quartam habens, reddere compellitur. Dat. v. Non. Jan. CC. Conss. 294.

De collatione.

XXV. Idem AA. & CC. Diocli.

EX causa donationis, vel aliunde tibi [58] quæsita, si avi successionem respueris, conferre fratribus compelli non potes. Dat. Id. April. Tusco & Anulino Conss. 295.

De voluntate defuncti, quamvis non solenni, servanda inter liberos, non quoad extraneos.

XXVI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. P.

INter omnes duntaxat heredes suos [59], qui ex quolibet venientes gradu, tamen pares videntur esse, vel emancipatos, quos Prætor ad successionem vocat: sive [60] cœptum neque [59] implectum testamentum, vel codicillus, seu epistola parentis esse memoretur, sive quocunque alio [61] modo scripturæ quibuscunque verbis, vel indiciis [63] inveniantur relictæ, judicio familiæ ercisciundæ (licet ab intestato ad successionem liberi vocentur) servato SC. auxilio, defuncti dispositio custodiatur, etiam si solennitate [64] legum hujusmodi dispositio fuerit destituta. Si vero in hujusmodi voluntate designatis liberis alia sit mixta persona [65]: certum est, eam voluntatem quantum ad illam duntaxat personam permixtam, pro nulla haberi. Dat. *Romæ*, Kal. * Crispo II. & Constantino Cæs. II. Conss. 321.

In Authent. de trient. & semiss. §. & quod sæpe, col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 7.

SI modo subjiciatur huic scripturæ, vel ipsius parentis, vel omnium, inter quos fit partitio, literarum subscriptio.

---

1 Id enim potest. *l. 8. ff. de test.*

2 Vid. *l. 16. in fin. ff. eod.*

3 Jure Romano liberi ab intestato parentibus succedunt æqualibus portionibus. *l. 21. ff. eod. l. 31. ff. eod. l. 3. ff. comm. utrimque jud. l. ult. vers. sive autem ff. ad Tertull. Nov. 118. c. 3. in fin. 35. Eclog. 20. ex tit. 3. c. 72. l. 1. ff. comm. de success.* feudalia consuetudo aliud admittit.

4 Divisio hereditatis non requirit scripturam. dixi *ad l. 17. ff. de pact.*

5 Familiæ ercisciundæ judicio peculia paganica liberorum cum bonis paternis communicantur seu conferantur (Græcis συναίρεται.) Quid si unus liberorum patre vivente & ignorante quid debuit, & conventus eo nomine damnatus fuerit? Tantum ex peculio à suis coheredibus accipere debet, in quantum condemnatus est iis cum quibus contraxit. *Synops. Basil. 35. tit. 20. cap. 65.*

6 Profectitia non castrensia. *l. 4. ff. eod. l. 12. in fin. ff. de collationibus.*

7 Nisi fuerit in rem patris versum, aut ejus jussu contractum: tunc enim solidum ex patris substantia præstandum. *l. 20. §. 1. ff. eod.*

8 Potest tamen peculio tenus. *l. 18. §. 5. ff. eod.*

9 Frater à fratribus coheredibus suis tantum judicio familiæ ercisciundæ recuperat, quantum ab his creditor actione de peculio consequi potuisset. *l. 38. ff. de cond. ind.*

10 Judicio familiæ ercisciundæ omissa evictionis stipulatio præstatur heredi à coherede. *Synops. Basil. eod. cap. 66.*

11 *L. 12. ff. eod.*

12 Coheres coheredi suo tenetur de evictione partis hereditariæ. *l. 25. § 21. ff. eod. l. 35. Ecl. 20. ex tit. 3. c. 66.* nisi specialiter in divisione convenerit, ut unusquisque eventum rei in se reciperet.

13 Cur præscriptis verbis? quia divisio est permutationis species. *l. 20. §. 3. ff. eod.*

14 *L. 20. ff. de pact.*

15 Traditio παράδοσις. *Ecl. d. loc. cap. 66.*

16 Nuda pactio divisionis rerum, divisarum non transfert dominium.

17 Usque ad pactum stare placitum divisionis dicitur, cum nulla traditio secuta est divisionem. *Synops. d. loco.*

18 Familiæ dividendæ causa arbiter dari solitus. 19 Testamentum patris solenne rescindi potest per querelam inofficiosi. 20 Id est, si minus solenniter testamentum fecit, aut codicillos. 21 De solennibus testamenti inter liberos, dicam in *l. ult. ff. eod.* 22 Ne hinc colligas, ex minus solenni testamento patri succedi ab intestato: quia quælibet voluntas patris inter liberos servanda. Sententia hujus legis petenda est, ex *l. 21. ff. eod.* adde *l. 32. ff. eodem.*

23 *L. 21. ff. eod.* 24 Ita etiam habet *l. 7. ff. eod.* quod idem est quod addictus, ut & alios manuscriptos habere, atque ita emendari vult Brisson. *de verb. Significe. in verb. Addici.* Confer text. & not. in *l. 80. ff. de judic.* S. L. 25 Divisionem bonorum à patre qualitercunque, & minus solenniter factam inter liberos arbiter familiæ sequi debet. adde *l. 10. ff. eod. l. ult. ff. eod. l. 21. §. 1. ff. de testament. l. 8. ff. de inoffic.* 26 *L. 2. §. 4. l. 43. ff. eod. l. 8. ff. comm.* id enim licet. 27 Præsentium divisio absentibus & ignorantibus non nocet. vid. *l. 74. ff. de reg. jur.*

28 *L. 9. ff. eod.* 29 In non emancipata tantum hoc locum habere putat Cujac. 13. *obs.* 13.

30 Quasi diceret, quod filio emancipato à patre donatum fuerit statim valet, nec indiget confirmatione. *l. 2. ff. de inoffic. donat.* nec tenetur conferre reliquis fratribus: si tamen abstinuerit hereditate. *l. penult. ff. eod.* At quod nomine non emancipati pater comparavit, eique tradidit, nec moriens revocavit, mortuo patre donatarii erit, si modo hereditate patris abstineat. Quid si pater traditum revocavit? donatarii præcipuum esse desinit, ut hic. & ita intellige *l. 15. ff. de collat.* quæ ita accepta, cum hac non pugnabit. Aliam solutionem vid. *in l. 13. ff. de collat.*

31 Si nondum res sint divisæ, nec transactum. *l. 1. ff. eod.* Postumus etiam intelligere, si nondum res donatario traditæ. 32 *L. 18. §. 3. l. 25. §. 19. l. 39. l. 44. §. 7. 8. ff. eod.*

33 *L. 3. ff. de negot. l. 31. ff. de procur.* 34 *L. 3. ff. eod. §. 4. inst. de off. jud.* 35 Re hereditaria, vel communi, vendita, pretii partem coheres petit actione, mandati (si mandavit) vel negotiorum gestorum, si venditionem ratam habuit. *l. 31. ff. de procur.*

36 Coheres, nomine proprio rem hereditariam distrahens, coheredi tenetur petitione hereditatis, *ut hic* vel familiæ ercisciundæ. *l. 44. §. 2. in fin. ff. eod.*

37 Si pater quasdam res ex rebus suis inter liberos diviserit, quasdam non diviserit, & ita vel ab intestato, vel testamento facto mortuus fuerit, familiæ ercisciundæ arbiter res quidem divisas, sicut eas divisit pater, liberis distribuet: indivisas vero pro legitimarum partium ratione. *Synops. Basil. 35. tit. 20. c. 72.*

38 Vid. *l. 8. ff. de inoffic.*

39 Id est, quibuscunque verbis. *l. 16. ff. eod.* quibuscunq; judiciis. *l. ult. ff. eod.* apud Haloandrum legitur male, *judicio.* idem error accidit aliis legibus puta. *l. 7. ff. de repud. l. 2. ff. ut in possess. l. 16. ff. de collation.* adde *l. 77. in fin. ff. de cond. & demonstr. v. Cuj. ad Nov. 22.*

40 *L. 10. ff. eod.*

41 *L. 16. in fin. ff. eod.*

42 *L. 11. ff. eod.*

43 *L. 32. ff. eod.*

44 Hinc colligunt, Patrem posse rem unam eligere, de qua vel in qua testetur: nec eam liberos eligere posse legitimæ loco, si modo in aliis rebus legitimam suam servare potuerint. vid. *Roland. à Valle 1. cons. 12. num. 1.* Aliud puto futurum, si pater eum fundum eamve domum elegerit, quam statutum primogenito destinat vel addicit. *l. 55. ff. de leg. 1. 45 L. 18. ff. de rei vindicat.*

46 *L. ult. ff. pro dote.*

47 Socius rem communem possidendo eam suam non facit. *l. 3. in fin ff. in quib. cessat.*

48 Coheredum pactiones creditoribus non nocent. *l. 25. ff. de pactis. l. 40. § 2. ff. de pact.*

49 *L. 20. §. 3. vers. Plane. ff. eod.* 50 Cujacius hanc legem ex Ferrario interpretatur *ad l. 78. in fin. ff. de hered. instit.* 51 *Filium quem:* pro, filius quem. Σωληψις, de qua vide *ff. solut.* 52 Quam ut heres consequutus est. 53 Extranei scil. 54 Eventu conditio vires capit. 55 Lex est obscura, quam paucis sic explico: Ad filium (oneratum portionis restitutione, certa conditione existente, eaque lege, ut aliquid vicissim ab iis, quibus hereditatem restituet, accipiat) quatuor referuntur termini, Retinere, Compensare, Deducere, Reddere. Fundum restituere tenetur, sed ex eo quartam deducit. *ibi, Retinere.* si tantum a fideicommissariis accepit, quantum satis est ad quartam, id in eam imputabit. *ibi, Compensatio.* sin minus, ex fundo fideicommissario deducet quantum satis ad supplendam quartam fuerit. *ibi, In supplementum deductos.* sin plus, reddere compellitur. *ibi, Reddere.* Possis ex hac postrema sententia necessario colligere, jure civili, filium oneratum fideicommisso unam tantum quartam retinuisse. vid. *Cujac 8. obs 3 4.* Verum huic postremæ sententiæ objicitur *l. 91. ff. ad leg. Falcid.* 56 Hinc colligunt (juncto verbo, *deducta ff. eod.*) aliud esse compensationem, aliud deductionem. Compensationem ipso jure fieri: deductionem vero exceptione tantum opposita. *l. 15. ff. ratam rem.* vid. *Cujac. 8. obs. 3. in fin. 15. obs. 12.* 57 Hoc innuitur, Quod à coherede legati titulo accipimus, in quartam Trebellianicam id imputamus, *ut hic, & ff. eod. ibi compensato.* Imo non imputamus: quia extra quartam est, quod ab herede accipimus. *l. 91. ff. ad leg. Falcid.* Aliud in Falcidia: aliud in Trebellianica: causam dixi *d. l. 91.* Imo non aliud. Nam quod heres titulo prælegati à coherede accipit, id non restituit. *l. 18. in fin. ff. ad Trebell.* Die, non restitui, nisi supra quartam fuerit. vid. *hanc legem.*

58 Emancipato scil. Id enim Græci ad hanc legem supplent. vid. *Cujac. 13. obs 33.* qua de re dixi *ad l. 18. ff. eod.* 59 Et emancipatos. *ff. eod.* & quoscunque. vid. *Nov. 107. c. 1.* 60 Videtur hæc lex interpolata *ex l. 1. C. Theod. eod.* 61 *L. 21. §. 1. ff. de testam.* 62 Testamentum notis factum à parente pagano inter liberos valet, *ut hic: & l. 1. C. Theod. eod.* respectu extranei non valet. *l. 40. in pr. ff. de testam. milit.* adde *l. 6. §. 2. ff. de bon. poss.* Hodie jure novo, patris voluntas ultima, licet inter liberos, ἀλογράμματος esse debet. *Nov. 107. cap. 1.* vid. *Cujac. 3. obs 3.*

63 Id est, notis. Notas Græci σημεῖα appellant. vid. *Cujac. 1. consult.* 64 Testamentum patris non subsignatum nec subscriptum a testibus valet inter liberos. vid. *l. 6. ff. de falsis.* An etiam sine testibus? Cujac. negat valere *d. loco.* Certe hic agitur de testamento minus solenni. Testes pertinent ad solennia testamenti. Possit id colligi ex §. 3. *Inst. de testam ord. & l. 20. §. 7. §. 8. ff. qui test.* Cujac. tamen 2. *ad Affric. fol. 14. in fin.* negat testes pertinere ad testamenti solennia. 65 Testamentum minus solenne valet inter solos liberos. Igitur legata, fideicommissa, libertates non debentur reliquis personis extraneis in eo comprehensis. Sed tamen Cujac. *ad Nov. 107.* excipit uxorem, propinquos, alumnam, & similes. *arg. l. 38. ff. de fideicomm. libert.*

TIT. XXXVII.

COMMUNI[66] DIVIDUNDO.

De eo, qui partem suam distraxit.

1. Imp. ANTONINUS A. Lucano.

FRater tuus si solam [67] portionem prædii ad se pertinentem distraxit, venditionem revocari non [68] oportet: sed adversus eum, cum quo tibi idem prædium commune esse cœpit, [69] communi dividundo judicio consiste: & [70] ea actione aut *qui potior.* 68 Quid si convenerit, rem communem vel nondum vel nunquam dividi? vid. *l. 14. §. 2. §. 3. ff. eod. l. 16. in fin. ff. pro socio.* 69 In quemcunque socium inciderimus, communi dividundo possumus experiri. *l. 3. ff. eod.* 70 Si res dividi nequeunt, uni κατ' ὑπερδιαστιμὸν, per licitationem adjudicantur: sin alter litigantium ob inopiam licitatione vincere (id Græcis ὑπερδιαστιμᾶν, 3. *Harm. 3. §. 108. & deinceps.*) nequeat, extraneus admittitur, qui licitationem faciat. *l. 3. ff. eod. Synops. Basil. tit. 12. cap. 342. 3. Harm. 16. §. 14.*

66 §. 20. *Inst. de act. §. 5. Inst. de offic. jud 10. ff. 3. & 2. C. Theod. 25. & 12. Eclog. 2. Oldendorp. class. 4. act. 22.*

67 Socius solam portionem alienat. *ut hic.* & obligat. *l. 3. in fin. ff.*

aut [1] universum prædium, si licitatione [2] viceris, exsoluta socio parte pretii obtinebis: aut pretii portionem, si meliorem alius conditionem obtulerit, consequêris: Quod si divisio prædii sine cujusquam injuria commode fieri potuerit, portionem suis finibus tibi adjudicatam possidebis. Hoc videlicet custodiendo, ut post [3] litis contestationem nemo [4] nec partem suam, cæteris ejusdem rei dominis non consentientibus, alienare [5] possit. P. P. Kal. Mart. *Romæ*, Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

1 Si res communis dividi non potest, distrahenda est, ejusque pretium inter socios pro rata portionium dividendum est. Si vero res potest dividi, partem suam quisque possidebit.

2 Vincit in licitatione qui plus offert.

3 *L. ult. ff. de alienat. judic. mutandi.* nisi ex causa necessaria. *l.* 13. *l.* 14. *ff. famil.*

4 Duæ negationes non semper affirmant, sed negant magis, *ut hic*: Interdum duo abnutiva magis negant, ut, Nemine nihil faciente. *l.* 24. *in prine. ff. de damno.* Nihil neminem habere. *Lucil.* 9. Non misereri neminis. *Cato.* Vide *Cujac.* 10. *obs.* 26.

5 Nec donare. *l.* 12. *ff. de donat.*

De eo, qui rem communem pignoraverit.

II. Imp. Alexander A. Avito militi.

SI probatum fuerit Præsidi provinciæ, fratrem tuum vineas communes pignori dedisse, cum partem tuam, quam in vineis habes, creditori obligare [6] non potuerit: Præses provinciæ restitui tibi eam jubebit cum fructibus, quos creditor ex parte tua perceperit. Idem Præses provinciæ de divisione vinearum inter te [7], & creditorem fratris tui cognoscet, & jubebit eum [8] acepta pecunia, quanti [9] æstimaverit partem fratris tui valere, eam partem, quam de fratre tuo accepit, tibi restituere: aut æstimata tua parte, ad creditorem fratris tui data pecunia, quanti eam æstimaverit, transferre. P. P. II. Id. Septemb. Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

6 Non interest, ignorante non possumus obligare. *l. un. ff. si comm. res pign. oblig. l.* 3. *in fin. ff. qui potior.*

7 Adversus fratris successores datur communi dividundo actio.

8 In arbitrio judicis est, vel ipsi venditoris fratri, vel emptori rem totam adjudicare. Is tamen cui res adjudicatur, pretium partis socio præstat.

9 Arbiter communi dividundo pretium rei adjudicatæ statuere potest. *l.* 10. *in fin. ff. eod.*

De divisione facta inter fratres.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC.

SI major quinque & viginti annis soror tua tecum res communes divisit: quamvis non [19] instrumentis, sed aliis probationibus earum direptam [20] communionem esse probetur, stari tamen finitis convenit. Quod si minor fuit, nec [21] tempus in integrum restitutioni præfinitum adhuc excessit, an in integrum propter divisionem [22] restitui debeat, causa cognita [23] Præses [24] provinciæ æstimabit. †. Idem eorum etiam, quæ vobis permanent [25] communia, fieri divisionem providebit: tam sumptuum [26], (si quis de vobis in res communes fecit) quam fructuum. Item doli [27], & culpæ (cum in communi dividundo judicio hæc omnia venire non ambigatur) rationem, ut in omnibus æquabilitas [28] servetur, habiturus. Dat. VIII. Id. Feb. CC. Conss. 294.

10 Judex delegatus ad res communes dividendas, de rebus aliis, *ut hic*: & personis non cognoscit. adde *l.* 31. *in fin. ff. de usu & usufruct.*

11 *L.* 1. *l.* 2. *C. eod.*

12 Quot socii, tot libellis opus est.

13 Vid. quæ scripsi ad *l.* 1. *C. eod.* & huc refer quæ ex Græcis adscripsi.

De nolente in communione manere.

V. Iidem AA. & CC. Secundino Militi.

IN communione vel societate nemo compellitur invitus [29] detineri: quapropter aditus præses provinciæ, ea quæ communia tibi cum sorore perspexerit dividi, providebit. Dat. VIII. Kal. Septemb. CC. Conss. 294.

De re empta ex pecunia communi.

IV. Iidem AA. & CC. ad Maximianum.

SI patruus tuus ex [39] communibus [40] bonis res comparavit, sibi [41] negotium gerens, non [42] omnium bonorum socius constitutus, pro competentium portionum modo indemnitati tuæ consuli oportet: & ideo rem emptam communicare [43] eum contra juris formam postulas. P. P. XVI. Kal. Novemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

39 Vid. *ff. si quis alteri vel sibi. Sichm. de usur. q.* 83.

40 *l.* 3. *ff. si quis alteri vel sibi.*

41 Id est, suo nomine, non communi: extra causam societatis & communionis. vid. *Ferrar. in summa libelli in causa conditionis* 37. *in verbo Venditi.* 3. *in fin.*

42 Socius omnium bonorum quod acquirit, communicare cogitur. vid. quæ notavi ad *l.* 81. *ff. pro socio.*

43 Imo communicat. *l.* 74. *ff. pro socio.*

De instrumentis communibus.

V. Iidem AA. & CC. Frontino &, Gafirioni.

DE instrumentis, quæ communia fratrem vestrum tenere proponitis, Rector provinciæ aditus, apud [44] quem hæc collocari debeant, existimabit. P. P. VI. Idibus Feb. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

44 Apud quem instrumenta esse oporteat, vid. quæ scripsi *ad l.* 5. *ff. famil.*

De conditione jurijurandi.

VI. Iidem AA. & CC. Thesidianæ, & aliis.

SI cum patruo vestro hac conditione divisionem fecistis, ut *se nullum dolum malum adhibuisse* juraret [45], nec fidem placitis exhibuit: quominus res indivisas requiratis, eorum placitum, quæ in divisionem venerunt, nihil vobis nocere potest. Dat. V. Kal. April. *Sirmi*, CC. Conss. 294.

45 Perjurus & fraudator divisione, quantumvis juramento confirmata, non juvantur. Ideoque ad res nondum cum eo divisas, agi potest.

De evictione.

VII. Iidem AA. & CC. Severiano & Flaviano.

SI fratres vestri proindiviso commune prædium citra [46] vestram voluntatem obligaverunt; & hoc ad vos secundum pactum divisionis, nulla pignoris facta mentione, pervenit: evictis partibus, quæ ante divisionem sociorum fuerunt, in quibus obligatio tantum consistit, ex stipulatu, si interceßit: alioquin, quanti interest, præscriptis verbis contra fratres agere potestis: nam si fundi, scientes obligationem, dominium suscepistis: tantum evictionis [47] promissionem solennitate verborum, vel [48] pacto promissam probantes, eos conveniendi facultatem habebitis. Dat. II. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

46 Vid. *l.* un. *ff. si commun. res pign. l.* 32. *ff. qui potior.*

47 *L.* 27. *ff. de evict.*

48 Pacta non fiunt solemnibus verbis.

De possessione relicta, vel translata.

VIII. Iidem AA. & CC. Nicomacho & aliis.

SI inter vos majores annis viginti quinque rerum communium divisio, relicta [49], vel translata possessione, finem accepit, instaurari mutuo bona fide terminata consensu minime possunt. Dat. Non. Decemb. CC. Conss. 294.

49 Vid. *l.* 15. *ff. famil. l.* 45. *ff. de pact.* κατάστασις ἢ μετανάστασις, *vide Syn.* 12. *tit.* 3. *cap.* 8. 3. *Harm.* 10. §. 15. ubi interpretes vertunt, omissa aut translata: & relicta vel delata possessione.

Si corpora maneant communia, vel non.

IX. Iidem AA. & CC. Demetriano.

FAmiliæ erciscundæ, vel communi dividundo judicio ita [50] demum, si corpora maneant communia, agi potest. Dat. VI. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

50 Ubi non est communio, ibi nec cadit divisio. *in fr. l.* 1. *ff. comm. divid.*

Si in testamento omnia esse divisa scriptum sit.

X. Iidem AA. & CC. Gallicano.

SCriptura testamenti [51], qua [52] specialiter omnia divisa continentur; quominus res, quarum [53] testator non fecit mentionem, heredes inquirere possint, nihil impedit. Sine die & consule.

51 Scriptura testamenti non probat adversus tertium. vid. quæ notavi ad *l.* 9. *ff. fam. ad l.* 1. *ff. arbit. tut.* Nihil officit veritati, quod defunctus modum patrimonii sui declaravit. vid. *Nov.* 48. *de eo, qui moriens paravit quantum haberet in bonis.*

52 Id est, quæ continet omnia divisa esse: hoc sensu, scriptura testamenti, quæ continet quod omnia divisa sint, nihil impedit quominus non divisarum in testamento rerum divisio fiat. *Sym. Basil.* 11. *tit.* 1. *ex lib.* 12. *tit.* 3. *cap.* 10.

53 Id est, quas non divisit unus ex sociis communia judex æstimare debet. *Synops. Basil.* 12. *tit.* 3. *cap.* 5.

De familiis non separandis.

XI. Imp. Constantinus A. Cærulo Rationali trium provinciarum.

POssessionum [54] divisiones ita fieri oportet, ut integra apud successorem unumquemque servorum, vel colonorum adscriptitiæ conditionis, seu inquilinorum proximorum agnatio, vel adfinitas permaneat. Quis enim ferat liberos [55] à patre, à fratribus sorores, à viris conjuges segregari? [Igitur] si qui [sic sociata] in jus diversum mancipia [vel colonos] distraxerint, in unum eadem redigere cogantur. Dat. III. Kalend. Maji, Proculo [56] & Paulino Conss. 334.

54 *Lam. C. Theod. comm. divid.*

55 Vid. quæ notavi ad *l.* 41. §. 1. §. 2. *ff. de legat.* 3. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pignor.* Matrem & fratres in amore pares esse hinc nonnulli colligere possent: sed ordo litteræ demonstrat, matrem in amore primam esse: ac proinde pupillos apud matrem suam potius quam apud eorum fratres adultos alendos esse hinc colligit Menochius 2. *de arbitrariis, casu* 168. *num.* 8.

De dote, & donatione propter nuptias.

XII. Imp. Justinianus A. ad Senatum.

ILlud æquitatis fovere rationibus, bene nobis apparuit: Si quis etenim pro filio suo ante nuptias donationem conscripserit, vel dederit, vel pro filia sua dotem, & hoc quod dedit, iterum ad eum revertatur, vel stipulatione [57], vel lege [58] hoc faciente: vel [&si] alio dotem, vel ante nuptias donationem dante, stipulationis paternæ tenor [59], vel forte legis hoc induxerit: ille autem testamento condito, vel filios suos, vel extraneos scripserit heredes, & nihil de hujusmodi rebus, quæ ad eum reversæ sunt, vel pervenerunt, disposuerit, inveniantur autem alii liberi ejus res à paterna substantia lucrati, vel per ante nuptias donationem, vel dotes, vel militiæ causa, quas (utpote testamento [60] existente) non coguntur conferre: tunc filius vel filia easdem res, quæ ad patrem reversæ sunt, vel pervenerunt, habeant præcipuas, ad similе tamen lucrum computandas, ut in præsenti casu tantum [61] habeat ipse vel ipsa, quantum ejus fratres à patre sunt consecuti, secundum eos modos, quos supra diximus, & quos conferre propter testamentum non coarctantur. Sin autem nihil tale penitus in fratres eorum à patre collatum est, neque ipsos sibi præcipue hanc partem vendicare, sed quasi paternæ facta substantiæ [62] sit, inter omnes secundum institutionis tenorem dividi: Et hæc quidem, si inter fratres patris elogium compositum sit. †. Sin autem extranei [63] sint scripti heredes, & nihil in testamento suo, neque in hac parte testator dixerit: tunc omnimodo præcipuum habeat filius, quod ad patrem revertitur, vel pervenit. Si tamen minus in fratres collatum est, amplius autem ex hujusmodi causa ad patrem pervenit: illo, quod ad similem

56 Publio Optato. 57 Id evenit quoties pater filiam emancipatam elocat. 58 Id accidit, quando filia est in potestate, qua de re dicam plenius ad *l.* 4. *ff. soluto.* 59 Vid. *l.* 34. *de reg. jur.* 60 Hoc hodie mutatum. *Nov.* 18. *cap.* 6. 61 Partem dotis à te acceptæ, & ad patrem reversæ nobiscum divide. *Actio:* Aut ea petitione abstinete, aut vestras vicissim dotes aut donationes propter nuptias conferte. *Exceptio:* Parens nobis eas præcipuas testamento dedit. vel sic, Nulla nobis neque dos data, neque donatio propter nuptias à patre facta. *Replicatio:* Quid hic statui oportet? Dos, de qua hic agitur, hisce casibus inter liberos æqualiter dividenda. *vers. Sin autem. ibi, Dividi. ff. eod.* Quid si casus superiores deficiunt? Vidua dotem percipiet, *ut hic.* Quid si major vel forte minor sit fratrum cohæredum dote, vel donatione propter nuptias? si minor, ferat id patienter. *vers. Illo proculdubio. ibi, Quod si minus. ff. eod.* Si major, quanta dos est, aut donatio propter nuptias cohæredum, tantum quantitatem ex ipsa dote, de qua hic agitur, percipiet. Superfluum vero æqualiter inter eam ejusque coheredes dividetur, pro modo institutionum. *vers. Si tamen minus. ibi, Amplius autem, &c. ff. eod.* 62 Dos profectitia ad patrem reversa paternæ fit substantiæ (dic idem in dote profectitia revertente ad matrem, ad avum, abavum, proavum paternum vel maternum. *in fin. ff. eod.*) ideoque dos hujusmodi, vel ab intestato, vel testamento æqualiter liberis institutis, inter eos dividitur. 63 Extraneus heres institutus, agere volens judicio familiæ erciscundæ adversus filiam testatoris coheredem, dotem ad defunctum reversam dividi petit: etiam audiendus? non est, cum ea sit filiæ defuncti.

TIT. XXXVIII.

COMMUNIA UTRIUSQUE JUDICII TAM FAMILIÆ ERCISCUNDÆ, QUAM COMMUNI DIVIDUNDO.

Collatio divisionis & emptionis.

I. Imp. Antoninus A. Marco.

DIVISIONEM prædiorum vicem [30] emptionis obtinere placuit. P. P. VI. Kalend. Decemb. Gentiano & Basso Conss. 212.

30 Divisio quasi emptio, *ut hic. l.* 20. §. 3. *ff. famil.*

Si litigantes divisionem à non competenti judice factam probaverint.

II. Imp. Alexander A. Euphratæ.

ETtiamsi is divisioni arbitrum dedit, cui dandi jus non fuit: tamen [31] si socii quondam divisioni consensum dederint; quod quisque eorum secundum placita possidet, pro parte socii dominium nactus est. P. P. XVI. Kal. Decemb. Alexand. A. III. & Dione Conss. 230.

31 Arbitri illegitimi divisio ratihabitione confirmari potest. An idem in sententia & processu nullo? Wurmser. ita probat *l. pract.* 12. *cap.* 6.

De divisione per fraudem, vel dolum, vel perperam facta.

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Aureliæ Septimiæ. [32].

MAjoribus [33] etiam, per fraudem vel dolum vel perperam [34] sine [35] judicio factis divisionibus, solet subveniri: quia in [36] bonæ fidei judiciis [37], quod inæqualiter [38] factum esse constiterit, in melius reformabitur. P. P. XVI. Kal. Jul. ipsis AA. [& Constant. III.] Conss. 293.

32 Al. Severæ: *ut in fragmento C. Theod.*

33 Lex hæc sumpta *ex lib.* 3. *C. Gregorian.* uti constat ex veteris cujusdam consultationis fragmento, quæ una cum Cod. Theodosiano hodie impressa exstat quoque in incertis legibus C. Gregor. plenior. *Goth.* Ex hac lege vult Everhard. *loco* 79. *n.* 78. *l.* 2. *C. de rescind. vend.* extendi ad omnes contractus. Cæterum novum hujus leg. intellectum vid. apud Joann. Dekher. *lib.* 2. *dissert.* 2. *n.* 42. Ans. 34 Major etiam restituitur adversus inæqualem divisionem. vid. *Papon.* 3. *Notar.* 9. *c. Des restitutions contre privileges, fol.* 664. 35 Non dabitur igitur restitutio adversus divisionem in judicio factam. Cæterum, hæc verba *sine judicio*, non sunt in C. Gregoriano: ut à Tribonianno censeamus addita, sed & *sine judicio*, idem videri, quod sine consilio.

36 *L.* 3. *C. ex quibus causis major. l.* 6. *in fin. ff. de jure dot.* vid. *Cujac.* 13. *obs.* 24. 37 Ut est locatio. *l.* 14. *ff. de usur.* & venditio. *l.* 2. *ff. de rescind.* 38 Id est, ultra dimidium. Cur ita? divisio vicem emptionis sustinet. *l.* 1. *C. eod.* In emptione restitutio non datur, nisi de deceptione ultra dimidium justi pretii constiterit. *l.* 2. *ff. de rescind.* hoc ita quoque sentit Accursius, quod Galliæ Curiis non probatur. Datur enim restitutio deceptis, vel ad quadrantem pretii. *Papon. d. loco. Imbert. in Enchirid. in verbo, Divisio*, & ita servatur in Gallia.

1 Et fil. quam habent reliqui cohæredes.

2 Puto legendum, eo usque in posterius allata exercendi inutil.

lem [1] quantitatem concurrit, excepto, cætera quasi paternæ substantiæ facta secundum modum institutionum dividantur. Illo proculdubio observando, quod si minus fit id, quod pater ex hujusmodi causa habuit, ea quantitate, quæ in fratres collata est; tota [2] hujusmodi portio ad eas personas perveniat, quarum occasione res ad patrem revertitur. Ea igitur, quæ in paterna persona diximus, obtinere volumus etiam in avo, & proavo paterno vel materno, & in matre & in avia, & proavia paterna vel materna. Dat. II. Kal. Aug. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 630.

3 §. 20. *Inst. de a. t.* §. 6. *Inst. de eff. ind.* 2. *D.* 1. 2. *c. Th.* 26. *Pau.* 1. *s.* 1. 16. adde 8. *Kslog.* 9. 1. *Harm.* 3. *c. περὶ ἔρων. vid. eod. c.* 4. *a. I.* 14.

4 Dicitur etiam vox ereciundæ ab Apulejo.

5 Fundi propria. *Cujac.* 12. *obj.* 33.

6 Arbitrio venditoris & possessoris fines possunt permutari. *l.* 2. *J. eod. l.* 11. 12. *ff. eod.* 8. *Ecl.* 9. *c.* 14. *l.* 24. §. 2. *ff. de leg.* 1. *leg.* 86. *in fin. ff. de leg.* 2. *facit l. ult. J. in fin. J. de temporib. & reparat. l.* 23. *ff. de pact. l.* 23. 27. *ff. de regulis.*

7 Traditione. *Cujac. ibi.* arg. *l.* 3. §. 2. *ff. de act. empt.*

8 Statur antiquis terminis, nisi novi probentur: probantur autem, si alii in vendicione designati fuerunt.

9 *L.* 11. *ff. eod. Harm. d. loco.*

10 Novus consensus novos fines potest indicere. *l.* 12. *in fin. ff. eod.*

11 Mutatio finium, seu terminorum non præsumitur. vide *Alciat.* 2. *præsumpt.* 3. *Alcyon.* 6. *præsumpt.* 43. *& l.* 11. *in fin. ff. finium regund.*

12 Hæc integra constitutio Julii Frontini libris de limitibus agrorum repetitur inserta: hic tamen nonnihil a Justiniano interpolata est.

13 Si quis super invasis sui juris locis, &c. *l.* 1. *C Theod. eod.* Goth. Explicationem hujus legis vid. apud Joann. Zanger. *de except. cap.* 1. *num.* 30. ANS. 14 In causa finali de proprietate contenditur. *Apul. 6. Metam.* 1. *l.* 1. *J. de appell.* 15 Nunquam de proprietate quæstio est, aut finibus quin etiam de possessione queratur. *l.* 13. *J. de rei vind.* Causa finium vindicationi cohæret. Cujac. notat 2. *obs.* 21. tres arbitros sumi solitos in hac quæstione ex legibus 12. tabularum.

16 Hoc innuit, Ad agrimensorum disciplinam non pertinere quæsthonem possessionis, sed finium. vide *Cujac.* 10. *obs.* 2 *Plaut. prolog. Pœnuli*: Ejus nunc regiones, limites, confinia determinabo. Si rei ego sum factus finitor. Astronomia & musica discantur ad scientiam solam. Agrimensori vero finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abscindatur. judex est artis suæ: Forum ipsius, agri deserti sunt. More vastissimi fluminis, aliis spatia tollit, aliis rura concedit. *Cassiod.* 3. *Variar.* 52. 17 *L.* 8. *in fin. ff. cod. Cujac.* 19. *obs.* 16. 18 Solus, una parte latitante. *μονομερὴς. l.* 13. §. 3. *ff. de judic.* 19 Pars observans hic, est pars præsens seu is litigator qui præsens est, cujus adversarius est absens. 20 Plenior exstat *in d. l.* 1. *C. Th. eod.* 21 *L.* 1. *C. Th. eod.* vide *l.* 5 *J. unde vi.* 22 *L.* 12. 13. *ff. de his quæ mot. caus.* ANS. 23 *L.* 8. *ff. eod.* 24 Tantum spatii. *Interpres d. l.* 1. 58. *Ecl.* 9. *c.* 18. 6. *Harmenop. c.* 7. *περὶ τῶν ἴσων μισθώσεων.* 25 Hic interpolata lex *C. Th. eod.* Quænam esset hæc quinque pedum præscriptio, Petrus Baylardus (qui fanum cujusque legis intellectum ætate sua jactitabat) hic dixit, Nescio. *Accurs. hic.* Male Isidor. *c.* 25. putat non permissum fuisse apud veteres litigium, quinque pedum, propter rei vilitatem. Nam & rerum modicarum fuit apud veteres quæstio. §. 16. *Inst. de rerum divis.* Crinitus 25. *de honesta disciplina.* 4. putat sumptum hoc fuisse Solonis ex legibus. Movetur *l.* 13. *ff. eod.* & Plutarchi loco *in Solone.* ubi tamen quidam legunt δύο, non πέντε. *Cic.* 1. *de legibus.* hujus præscriptionis ita meminit: Usucapionem duodecim tabulæ intra quinque pedes esse noluerunt. sed is quoque locus indiget interprete. Sciendum est ergo legibus duodecim tabularum cautum fuisse, *ut inter vicinorum prædia constitutis finibus, quinque pedum* (qui fines finium dici potuerunt) *spatium relinqueretur, ut eo spatio ire, agere uterque dominus posset.* (Hinc *Varro* 4. *de lingua.* Fines agrorum termini, quod hæ partes propter limitare iter maxime teruntur) *id spatium usucapi lex vetat.* Servitus itineris, hoc est, iter ad culturam usucapi potest: Iter limitaneum seu limitare, ut Varro ait, non potest. Lex Manilia, *de qua dixi ad leges* 12. *tabb.* deinde lata est, qua cautum fuit, quoties de his quinque pedibus controversia moveretur, agrimensor eligeretur, qui fines eos regeret. Ultra quinque pedes, lis non erat finalis, sed proprietatis: ideoque non agrimensor, sed prætor adeundus erat. Idem ostendit Aggenus Urbicus, & Junius Nyphius: reliqua vide apud Alciatum *lib. de quinque pedum præscript.* Goth. Hæc lex non pertinet ad speciem. *l. ult. ff. h. t.* Leonin. *emendat. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 13. Charond. *verisimil. lib.* 3. *cap.* 16. Alciat. *loc.* ANS. 26 Quinque vel sex pedum latitudo lege Manilia præscribitur. Intra latitudinem eam non erat usucapio, neque præscriptio, id est, diuturna adquisitio. vid. quæ scripsi ad *l. ult. ff. de termino moto.* 27 Alia est quæstio de fine: alia de loco. Prior est de fine intra quinque pedes: Posterior, ultra: cum de loco in confinio vel in medio agri, quam ad partem pertineat, quæritur. Finis usucapi non potest, locus potest. Utraque controversia est de latitudine. *l. ult. ff. de pignoratitia.* Est & alia quæstio de modo: *de qua* vide *Cujac.* 10. *obs.* 2. 28 *L.* 14. *ff. eod.* 29 Quænam servitus olim in hac præscriptione fuit, quæ hodie libertas? non observatur longi temporis præscriptio, cujus fit mentio in *l. ult. C. Th. eod.* Sed hac sola præscriptione actor hodie repellitur, *Si veteribus finem cum signis limes inclusus congruum erudita arte præstiterit. d. l. ult.* vel ut in Concilio Spalensi II. *Si veteribus signis limes præfixus monstraverit reo jus esse retentionis.* vide *Cujac. hic.* 30 Reliqua hujusce legis vide *apud Aegeum.* 31 *Al.* motionibus. *l.* 5. *C. Th. eod.* 32 Finalis quæstio triginta tantum annis præscribitur. 58. *Ecl.* 9. *c.* 20. *& l. Harm.* 3. *c. περὶ ἔρων.*

TIT. XXXIX.

FINIUM [3] REGUNDORUM. [4]

De venditione.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Nicephoro.

REGIONEM certam fundi [5], propriis finibus ejus mutatis [6], dominus ejus distrahere ac retinere non prohibetur. Nec amplius emptor, quam quod ratione [7] secundum venditionis fidem ad se pervenit, vindicare potest præsertim terminorum temporis antecedentis [8] venditionem. Dat. Id. Decemb. *Nicomediæ*, AA. CONSS. 293.

De successionum varietate, & vicinorum novo consensu.

II. Iidem AA. & CC. Tatiano.

SUccessionum [9] varietas, & vicinorum novi [10] consensus, additis vel detractis agris alterutro, determinationis veteris monumenta sæpe [11] permutant. Dat. IX. Kal. Jan. *Nicomediæ*, AA. CONSS. 293.

De proprietate & possessione. De agrimensore adhibendo.

III. Imp. CONSTANTIN. A. ad Tertullianum [12] V. P. Comitem diœceseos Asianæ.

SI [13] quis super sui juris locis prior [de finibus] detulerit quærimoniam, quæ proprietatis [14] controversiæ cohæret: prius [15] possessionis [16] quæstio finiatur, & tunc [17] agrimensor ire præcipiatur ad loca [18]; ut patefacta veritate hujusmodi litigium terminetur. Quod si altera pars, ne hujusmodi quæstio terminetur, se subtraxerit, nihilominus agrimensor [19] in ipsis locis jussione Rectoris provinciæ una cum observante [20] parte hoc ipsum faciens [21] perveniet. Dat. XVI. Kal. Mart. *Veronæ*, GALLICANO, & SYMMACHO CONSS. 330.

De eo, qui judicio pendente occupat de alieno.

IV. Idem A. ad Bassum Præfectum urbi.

SI [22] constiterit eum, qui finalem detulerit quæstionem, priusquam aliquid sententia determinetur, rem sibi alienam usurpare voluisse: non solum id quod male petebat, amittat [23], sed (quo magis unusquisque contentus suo rem non expetat [24] juris alieni) qui irreptor agrorum fuerit in lite superatus, tantum [25] agri modum, quantum adimere tentavit, amittat. Lecta apud acta. XIII. Kal. Jul. GALLICANO & SYMMACHO CONSS. 330.

De quinque pedum præscriptione.

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Neotherio P. P.

QUinque [26] pedum præscriptione [27] submota, finalis jurgii, vel [28] locorum [29] libera [30] peragatur intentio. P. P. VII. Kal. Jul. Aug. ARCAD. A. II. & RUFINO CONSS. 392.

De temporis præscriptione.

VI. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

CUnctis molitionibus [31] & machinationibus amputatis, decernimus, in finali quæstione non longi temporis, sed triginta [32] tantummodo annorum præscriptionem locum habere. Dat. II. Non. Nov. ARCAD. A. II. & RUFINO CONSS. 392.

TIT. XL.

DE [33] CONSORTIBUS [34] EJUSDEM LITIS.

1. Imp. JULIANUS A. Secundo P. P.

EXPLOSIS [35] atque rejectis præscriptionibus quas litigatores sub [36] obtentu consortium, studio protrahendæ disceptationis, excogitare consueverunt: sive unius fori omnes sint, sive in diversis provinciis, versentur, nec adjuncta præsentia consortis, vel consortium, agendi, vel respondendi, organibus licentia pro [37] parte pandatur. Dat. III. Non. Septemb. MAMERTINO, & NEVITA CONSS. 362.

II. Impp. VALENT. & VALENS AA. Salustio P. P.

COmmune [38] negotium post litem legitime ordinatam etiam quibusdam absentibus [in solidum] agi sine [39] mandato potest, si præsentes *rem* [40] *eatam dominum habiturum* cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, *judicatum solvi* satisdatione firmaverint. P. P. VI. Id. Decemb. *Divo* JOVIANO [A.] & VARRONIANO CONSS. 364.

TIT. XLI.

DE [41] NOXALIBUS ACTIONIBUS.

De furto.

1. Imp. ALEXAND. A. Marcello.

SI exstat corpus nummorum, quos ablatos ex patris tui hereditate, ab eo quem liberum esse constiterit, allegas: vindicare eos, vel ad exhibendum agere non prohiberis: Nam quamvis alias *noxa* [42] *caput sequatur*, & manumissus furti actione teneatur; quæ in heredem non competit: cum tamen servus [43] a domino aliquid aufert, quamvis furtum committat, furti tamen actio non est nata: neque adversus ipsum, si [44] postea manumissus est, locum habet, nisi furtivas res, & post manumissionem contrectet. P. P. XIII. Kal. Decemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De arboribus furtim cæsis, & de ignorantia, & prohibitione domini.

II. Imp. GORD. A. Quintiliano & aliis.

SI servi vestri, nescientibus vobis, vel etiam prohibentibus, furtim arbores cæciderunt, quibus etiam propria pœna juxta legem salui datam fuerat præstituta: frustra veremini, ne ex persona eorum ultra [45] noxæ deditionem sitis obstricti: cum ex delictis servorum domini ignorantes vel prohibentes, si noxali actione conveniantur, ita condemnari debeant ut aut noxæ dedere, aut coudemnationem [46] sufferre habeant in sua potestate. P. P. III. Non. Junii, GORDIANO & AVIOLA CONSS. 240.

De plagio.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Eutychio.

SIve servum plagii paras accusare solenniter, Præsidem provinciæ adire non prohiberis: sive dominum ejus sollicitati servi noxali judicio, sive furti maluerit convenire, suam tibi notionem Præses [provinciæ] commodabit: non ignorans, quod si dominum elegeris, & [47] eo non consentiente, quod intendis, commissum probaveris, vel noxæ dedendæ, vel damni sarciendi, ac pœnæ præstandæ habeat facultatem. P. P. V. Non. Octob. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De rapina. De scientia, vel ignorantia domini. De judicio publico.

IV. Idem AA. & CC. Sosio.

SI servus ignorante domino, vel sciente & prohibere nequeunte [48], res tuas vi rapuerit, dominum ejus apud Præsidem provinciæ, si necdum utilis annus excessit, quadrupli: quod si hoc effluxit tempus, simplici [49] noxali judicio convenire potes: Qui, si noxæ maluerit servum dedere: nihilominus cum ipso, quantum ad eum pervenit, experiri non prohiberis.

†. Nam si eo consCio, & prohibere valente: detracta noxæ deditione conventus, ad [50] summam condemnationis solvendam omnino compellendus est. †. Sane, si criminis publici [51] accusationem propter uxorem tuam a servo raptam, intendendam putaveris: non [52] contra dominum, sed contra eum servum, quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes. P. P. XVII. Kal. Septemb. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De furto, & ope consilioque domini.

V. Iidem AA. & CC. Menophilo.

SI tibi per furtum nec manifestum ancillam servus ope [53] consilioque domini cum aliis rebus subtraxerit, cum inter servum & liberum civile judicium consistere non possit, eum ob hoc delictum dupli pœnali actione, & de rebus propriis vindicatione, vel [54] condictione convenire potes. S. V. Kalend. April. CC. CONSS. 294.

TIT. XLII.

AD EXHIBENDUM. [55]

De vindicaturo ancillam.

1. Imp. ALEXANDER A. Crescenti militi.

SI dominium [56] ancillæ, de qua agis, ad matrem tuam pertinuit, nec jure a patre tuo venundata est, ejusque proprietatem tibi vindicare paratus es: Præses provinciæ exhiberi eam jubebit, ut apud judicem [57] de rei veritate quæratur. P. P. Kal. Maji, ALEXANDRO A. CONS. 223.

De servo reo criminis.

II. Idem A. Syro.

SI criminis [58] alicujus reus servus postulatur, per ad exhibendum actionem produci a domino, non celari debet. P. P. XI. Kal. Decemb. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De exceptione rei judicatæ.

III. Idem A. Felicissimæ.

NEque ad exhibendum actio, neque proprietatis vindicatio, si nunc competit, propterea perempta est, quod [59] aliquando adversus te ad exhibendum actione aliter pronunciatum est: quia commutatione litis alia res esse incipit. P. P. Kalend. Septemb. MAXIMO II. & ÆLIANO [60] CONSS. 224.

De instrumentis, & de in litem jurando.

IV. Idem A. Flacillæ.

NOn ignorabit judex, si instrumenta [61] tui juris, quæ penes diversam partem fuisse probaveris, ab eisdem non exhibeantur, jurisjurandi [62] in litem facultatem deferri tibi oportere. P. P. III. Kal. Mart. AGRICOLA & CLEMENTINO CONSS. 231.

De possessore, & eo qui dolo desiit possidere.

V. Imp. GORD. A. Sabiniano militi.

AD exhibendum actione non [63] tantum eum, qui possidet, sed etiam eum teneri, qui [64] dolo fecit, quominus exhiberet,

33 Περὶ κοινωνίας τῆς αὐτῆς δίκης. *Bas.*

34 Consortes ejusdem litis sunt, socii inter quos communis est res, & de qua litem simul omnes contestantur, vel unus eorum tantum. 35 *L. un. C. Th. de dominio rei quæ posci tur.* 36 Habens consortem ratione partis suæ potest agere & convenire. Olim, si egisset, hanc exceptionem audiebat, *Quod ageret non adjuncta persona consortis.* Si conveniebatur, hac exceptione tueri se poterat, *Quod haberet consortes.* Sidonius 4. *epist.* Nec est cur dicere incipias, habeo consortes, necdum celebrata divisio est: quod creditoribus malis dicitur bene. vide *Cujac. hic.*

37 *L.* 4. *in fin. l.* 85. §. 1. *ff. de verb. obl.*

38 *L.* 2. *C. Th. de cognitoribus ac procuratoribus* 2. *tit.* 12.

39 Communi nomine sine mandato agere sobrina cautione de rato. *l.* 1. §. *de procurat.*) & convenire oblata cautione judicatum solvi, possumus. *l.* 2. *C. Th. de cognitorib. lib.* 2. 40 *D. l.* 1.

41 IV. *Instit.* VIII. & IX. *D.* IV. *& c.* 18. *Ecloga.* 8 *ex lib.* 60. *tit.* 5.

42 §. 5. *Inst. cod. dicit ad l.* 1. *in fin. ff. de privat. delict.*

43 §. 6. *Inst. cod. vid. l.* 16. *ff. de furt.*

44 Dixi ad *l.* 1. §. 1. *ff. si quis testam. lib.*

45 §. 2. *in fin. Inst. cod.* vid. *l.* 2. *ff. cod. l.* 7 §. 1 *ff. de damno, l.* 1. §. 15. *ff. de vi & vi armat.*

46 *L.* 17. §. 18. *ff. de ædilitio.*

47 Et non eo consentiente. Cujac. hunc ita locum restituit ex Græcis. 5. *obs. ult.* & recte. Gravior est enim in consentiente, quam in ignorante actio.

48 Adde *l.* 2. *ff. eod.* adde *l.* 45. *ff. ad l. Aquil.*

49 Id est, in simplum, hoc est, ut servus noxæ dedatur, & dominus ejus in id teneatur quod a eum pervenit: ita Græci. *Synopsis Basil. eod. c.* 42.

50 In id quod interest, seu in quadruplum. *Synopsis d. loco.*

51 Raptus crimen publicum. vid. §. 8. *Inst. de publicis judiciis.*

52 Ex servi delicto dominus non obligatur.

53 Vid. *l.* 50. §. 1. *ff. de furtis, l.* 53. *in fin. ff. de verb. sign.* vid. *Cujac.* 6. *obs.* 2. *ubi tractat de variis furum generib.*

54 Vide *l.* 7. *ff. de cond. furt.*

55 §. 3. *Inst. de off. jud. & x. D.* 4. *περὶ ἐξαγωγῆς ἀποστασίου παιγνιδίων πραγμάτων*, 15. *Ecl.* 4. *Oldendorp. classi.* 3. *act.* 1. Quid sit exhibere, vid. *l.* 2. *ff. cod. l.* 3. §. 8. *ff. de hom. lib. exhib. l.* 22. *l.* 246. *ff. de verb. sign.*

56 Ad exhibendum actio vindicationis præparatoria. vid. *leg.* 1. *l.* 3. §. 3. *ff. cod. l.* 3. §. 1. *ff. de liberis exhibend. leg.* 1. *ff. de privat. delict.* Datur vindicaturo, interdicturo utrubi, optaturo & noxali judicio acturo. vide *Cujac.* 9. *obs.* 7.

57 Militarem.

58 Ratione criminis persona exhibenda. adde *leg. ult. ff. cod.*

59 Liberatus, quia non possidebat, non liberatur, si de novo possidet. *l.* 12. §. 1. *ff. cod.*

60 Paterno.

61 Vid. *l.* 6. *J. cod.*

62 Ob rem non exhibitam juratur in litem. *l. pen. ff. de in lit. jurand. l.* 21. §. *de rei vind. 7. Synops. ex lib.* 15. *tit.* 4.

63 Ad exhibendum actio datur adversus possidentem, & eum qui dolo desiit possidere. *Synopsis d. loco.*

64 *L.* 7. *J. cod. l.* 9. *in pr. & §.* 2. *ff. cod.*

ret, merito tibi à non contemnendæ auctoritatis Jurisconsulto Modestino [1] responsum est. P. P. II. Id. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De instrumentis.

VI. Imp. PHILIPPUS [2] A. Palemonidi.

INstrumenta [3] ad jus tuum pertinentia, partem diversam invasisse adseverans, si quidem crimen [4] intendis, solennibus accusationibus [5] impletis, fidem adseverationi tuæ facito: sin vero ad exhibendum intendis, judiciorum more experire. P. P. II. Id. Matt. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

De culpa, & dolo, & re deteriorata.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Vitalianis.

EXhibitionis necessitate tenetur, qui facultatem habens, culpam, vel dolum [6], in explendo præcepto committit: ita ut si rem deteriorem [7] exhibuit, æquitas [8] exhibitionis perficiat, ut quamvis ad exhibendum agi non possit: in factum tamen actio contra eum detur. P. P. XVI. Kal. Iulii, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De commodato & deposito.

VIII. Iidem AA. & CC. Photino.

SI res tuas commodavit [9], aut deposuit is, cujus in precibus meministi, adversus tenentem ad exhibendum, vel vindicatione [10] uti potes. Quod si pactus [11] sit, ut tibi restituantur: si quidem ei, qui deposuit, successisti jure hereditario, depositi actione uti non prohiberis: si vero nec civili, nec honorario jure ad te hereditas ejus pertinet: intelligis nullam te ex ejus pacto, contra quem supplicas, actionem stricto [12] jure habere: utilis [13] autem tibi propter æquitatis rationem dabitur depositi actio. S. v. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

De chirographis & instrumentis ad debitum solutum pertinentibus.

IX. Iidem AA. & CC. Faustino.

SI ex [14] quocunque contractu apud Præsidem provinciæ jure debitum, cui oportuerat, te reddidisse probaveris: chirographa tua, ex quibus jam nihil [15] peti potest, & instrumenta ad eum contractum pertinentia, tibi naturaliter [16] liberationem consecuto exhiberi ac reddi jubebit. S. VIII. Kalend. Septemb. CC. CONSS. 294.

1 Modestinus non contemnendæ auctoritatis Jurisconsultus sub Gordiano.

2 An Gordianus?

3 *L. 4. §. eod. l. 3. §. 14. ff. eod. l. 52. in princ. ff. de act. empt. ff. de tab. exhib.*

4 Invasor instrumentorum criminaliter accusari potest, & civiliter ad exhibendum cogi.

5 Accusationis. *Cujac. 13. obs. 35.*

6 *L. 5. §. eod.*

7 *L. 9. §. 3. ff. eod.*

8 *L. 3. §. 14. ff. eod.*

9 Exhibitio rerum commodatarum, aut depositarum peti potest.

10 *L. 13. §. de oblig. & act.*

11 Depositarius, deponenti utiliter pacisci potest. adde quæ notavi ad *l. 53. in fin. ff. de act. empt.*

12 Aliud ex æquo.

13 Utilis actio non stricto jure, sed ex æquo datur.

14 Ad exhibendum agit debitor solutis iis quæ debebat: agit, inquam, ad chirographum & instrumenta cætera quæ ad contractum pertinent. 7. *Synops. Basil. 6. ex lib. 15. tit. 3. c. 28.* 15 Naturaliter liberatus instrumentum potest condicere. vide *l. 2. §. de cond. ex lege, l. 18. ff. eod.* 16 Puta solutione. *dict. l. 18. leg. 2. §. de cond. ex lege.*

TIT. XLIII.

DE [17] ALEATORIBUS [18], ET ALEARUM LUSU.

I. Const. argumentum ex βασιλικῶν lib. 60. tit. 8. de aleatoribus, Jacobo Cujacio interprete.

CONSTITUTIO *prohibet ludos, exceptis quinque: definit etiam multam in aleatores, permittens Præfecto Urbi, & Præsidibus provinciarum, & Episcopis ea inquirere & prohibere, & in iis habitos contractus rescindere. Dat & actionem ex quinque concessis ludis, & repetitionem eorum, quæ ex ea causa debentur, & statuit decem librarum multam in eos, qui constitutionem violari permiserint.*

Aliud argumentum ex Nomocanone.

α'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α. Ἰωάννῃ Ρ. Ρ.

ΟΤΙ ὁ ἡτηθεὶς εἰς κότον, οὐκ ἀπαιτεῖται· καὶ κατασκαλῶν, ἀναλαμβάνῃ μὴ ἀφοδύχων ἀπὸ ὧν νικήσωσιν οἱ κληρονόμοι αὐτῶν διωκεκῶς, καὶ ἀεὶ περιακολουθεῖ ἐπίας. Εἰ δὲ μὴ θέλοιεν ἀναλαβεῖν ὁ θέλων, καὶ κράτοι ὁ τῆ πόλεως, οὐ ἡ τοῦ γένους, πατὴς, ἢ ἐκδίκῳ ἀπαιτεῖ, καὶ δώσουσι εἰς ἔργα τῆ πόλεως. Καὶ ἡ ἡλικιμὴν ἐπὶ κότῳ αὐτοφάλεια, ἀκυρᾷ ἐστι καὶ ἀποδίδοται· εἰ δέ τις οὐ φυλάξει κότῳ ἡττηθῇ ἡττηθῇ θερμίοις, ἢ ἑτέρᾳ ὕλῃ, οὐκ ἀπαιτεῖται· τῶν ἐπισπόπων ἄθεσαν ἐλόντων ταῦτα ζητεῖν βοηθόντων αὐτοῖς τῆ δρόμων καὶ πωτίρων, καὶ σκιδικῶν. Μόνον ὁ παίζειν ἔξεστι μονόβολον, καὶ κωλόβολον κόντακος χωρὶς τῆ πόρπης, καὶ πεζυστὸν καὶ ἱππικὸν ἀγῶνα τὸν ἐπινοίας· καὶ οἱ μὲ σφόδρα πολλοὶ νομίσματος ἑνὸς ἐκάστου συνίθεσαν παίζεσι οἱ ὁ λοιποὶ πάνυ ἥσσον· τὸ ὁ πλέον ἀπαιτῆσιν οὐκ ἔχῳ καὶ διδόμενον δοσίδοται. Περιοῦσι τῶν οἱ ἄρχοντες δέκα λιτῶν πεζῆς ἐπικειμένης τοῖς παραβαίνουσιν, ἢ συζυγοῦσιν παραβαίνουσι.

1. Imp. [19] Justinianus A. Joanni P. P.

VIctum in aleæ lusu, non posse conveniri [20]: & si solverit, habere repetitionem [21], tam ipsum, quam heredes ejus adversus victorem, & ejus heredes, idque perpetuo, & etiam post triginta annos [22]. Quod si vel ipse, vel ejus heredes repetere neglexerint: liceat cuicunque volenti, & præcipue civitatis, in qua id factum est, Primati, vel defensori [23], repetere, & in opera civitatis id expendere. Data autem super aleæ lusu cautio [24] sit irrita, & condici possit. †. Sed & si quis sub specie alearum victus sit lupinis [25], vel alia quavis materia, cesset etiam adversus eum omnis exactio. †. Data licentia Episcopis hæc inquirendi: debentibus etiam Præsidibus, & primatibus & defensoribus civitatum eos hac in re adjuvare. †. Duntaxat autem ludere liceat μονόβολον [26], liceat item ludere κωτομονόβολον [27], κυλλάτον κόντακα, & item liceat ludere [28] χωρὶς πόρπης. id est, ludere vibratione Quintiana [29], absque speculo, sive aculeo, aut ferro, à quodam Quintio ita nominata hac lusus specie. Liceat item ludere θεμιχτὸν, id est, exerceri lucta [30]: liceat vero etiam exerceri hippice [31], id est, equorum cursu, seu hippodromo, absque dolo & circumventione. Et liceat quidem ditioribus ad singulas commissiones, seu ad singulos congressus, aut vices unum assem, seu numisma, seu solidum deponere & ludere, cæteris autem longe minori pecunia. Quod si plus lusum fuerit, neque repetitio detur, & solutum repetatur. Curent vero ista Præsides, decem librarum pœna interposita, si hanc legem contempserint, vel contemni permiserint.

17 XI. *D. v. & 3. Eclog. 2.*

18 XI. *D. 5.* Legem de alea latam fuisse testatur *Cicero Philip. 2.* Aleæ nomen omnem fortunæ lusum complectitur, non tantum talorum vel tesserarum ex pyxide, id est, frictallo vel phimo, quam pyxidem appellari opinor illo versu *Juvenal. 13.* partos gladio vel pyxide nummos. vide *Cujac. hic.*

19 Interpretatio Latina.

20 Habet enim exceptionem adversus agentem. *l. 19. in fin. ff. de probat. l. ult. §. 1. ff. quar. rer. act.*

21 Olim in quadruplum, hodie in simplum. An autem famosa? *Cujac. putat. hic.* Aleatorum enim nomen infame: unde & tesserarios se appellari malebant. *Amm. Marcell. 28.* ut latrones [32] se vocari: Lenticam aleæ damnatum quasi infamem notat Cic. *2. Philipp.* Differunt autem aleatores à tesserariis: quantum fures à latronibus.

22 Vel quinquaginta, ut est apud Eustath. libro de temporibus, *titulo* περὶ χρόνων. *5. Anatolius 13. Nomocan. 24. 29. Cujac. c. 32. de diverf. temp.*

23 Olim ædili. Martialis *4. epigram. 85.* Ædilem rogat unus aleator: & *14. Epigr. 1.* Nec timet ædilem moto spectare frictillo. & Seneca *c. 7. de brevitate vitæ*, loca ædilem metuentia, popinæ, ubi plerunque alea luditur.

24 Excipe casus infra scriptos, & *leg. 3. §. eod.* 25 Θερμίους. Lupini, argentum cum icum in vicem pecuniæ veræ postea perfolvendæ victori. 26 Id est, singulari saltu. 27 Saltu conto suffulto. 28 Alii legunt, κατ' ἄμφω, vel Catampo, vel Catabo, quod genus ludi est Festo.

29 Ab inventore sic dicta. 30 Seu colluctatione. 31 Ἱππικὴ, Troia sive Pyrrhica, curriculum equorum, cui similes sunt κυνηγέσια, & τέθριπ ludi explicati à Nicephoro Gregora *Lib. 10.* Porro Troia sive Pyrrhica simulachrum est pugnæ equestris, quæ πεζῶς & ἱππασίᾳ Dioni, idque ex Suetonii libro de lusibus puerorum Servius & Donatus scribunt in *5.* Æneid. Sed transit etiam usus Pyrrhicæ in pedestris pugnæ simulachrum, adhibitis numeris & concentu musico. Marius Plotius libro de Metris, Pyrrhichius pes à Pyrrhica lusus genere nomen accepit, quia hoc sono milites usi sub armis per ludum ciunt simulachra pugnæ; ipsa tamen Pyrrhica dicta est à Pyrrho Cydoneo, qui primus Cretenses sub armis saltare ad hujus pedis sonum instituit. Alii à Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris sui armatum honoris gratia saltavisse dicunt: Aristoteles autem ait Achillem hujus lusus inventorem fuisse. Quibusdam placet, ab ardore, id est, à velocitate sui soni nomen accepisse hunc pedem: cognatus enim sensus ardoris, & velocitatis est; unde instant ardentes Tyrii, id est, festinantes. Et, ardet abire fuga. Hæc Plotius nondum excusus apud *Cujac. 13. obs. 10.* cui in eo quod scribit de Pyrrho Cydoneo, consentit Nicolaus apud Stobæum.

32 Cadit enim iste lusus magis in aleæ quam virtutis speciem, *de pro* vid. *J. eod. ibi Balsamon notat.* Est autem alea vitiosa: hinc Seneca, vel Publius minus, Aleator quanto in arte est melior, tanto est nequior.

33 Ταῦρος.

34 Solutum ludi vetiti occasione condicitur. *l. ult. J. eod.*

35 Multæ interdum solent applicari publicis operibus *l. ult. J. eod.*

36 *L. ult. §. 1. ff. de epiſc. aud.*

37 Facit *lex 16. §. 8. ff. de pœn.*

38 Alea militibus olim permissa in castris, ne torperent otio, *ut hic Acron ad Horat. 2. Carminum 16. Periculoſæ plenum opus aleæ tractat.* Non impune tamen milites etiam in ludo arma amittunt. *arg. l. 3. §. 13. ff. de re milit.* vid. *Forcatul. 20. Cupid. num. 7.* Erat & permissa Decembre mense & Saturnalibus. *14. Mart. & ibi interpretes.*

39 *Juven. Sat. 1.* neque enim locuples comitantibus itur. Ad casum tabulæ, posita sed luditur arca.

40 *Leg. ult. §. 1. ff. de epiſcop. aud.*

41 Etiam clerico, *Nov. Leon. 87.* vid. *l. 34. §. 1. ff. de epiſc. aud.*

42 *L. 2. §. cod.*

43 Alea amissi repetitio est intra annos quinquaginta: ut ex Anatolio refert Eustathius libro περὶ χρονικῶν διαστημάτων, neque tollitur tricennio. Epitome quæ extat 13. *Nomocan. 29.* licet Thaleleus tricennio tolli putet, quod in contextu Basilicon non est adjectum. *Eustathius d. loco.* Hoc tamen non servatur in Gallia, teste *Rebuff. in præem. conſt. gl. 5. n. 56.*

44 Speculo χωρὶς τῆς πόρπης. *l. 1. ff. eod.* 45 Colluctationem. *d. l. §. eod.* 46 Id est, Trojam, Pyrrhicam. *d. leg. 1. §. eod.* 47 Id est, aureum. 48 Ludicras res ordinare vel ipsi Principes non dedignantur. vide *Cassiodor. 3. Variar. 51. in fin. 7. Variar. 11.* 49 Res etiam ludicræ à Magistratu curantur. 50 Facit *l. ult. ff. de epiſc. aud.* 51 Quid sint, vid. *l. 2. §. eod.*

52 Alias pœnas vid. *in l. 1. ff. eod.* 53 *L. 2. §. cod.* 54 *Novell. 77. c. 1.*

TIT. XLIV.

DE [55] RELIGIOSIS [56] ET SUMPTIBUS FUNERUM. [57]

De Translatione *reliquiarum.*

1. Imp. ANTONINUS A. Doritæ.

SI vi [58] fluminis reliquiæ filii tui continguntur, vel alia justa & necessaria causa intervenit: existimatione Rectoris provinciæ transferre [59] eas in alium locum poteris [60]. P. P. VIII. Kal. Novemb. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De illatione in locum alienum. De alienatione, & obligatione.

II. Idem A. Hilariano.

INvito, vel ignorante te ab alio illatum corpus in puram [61] possessionem tuam, vel lapidem, locum religiosum facere non potest. Sin [62] autem voluntate tua mortuum aliquis in locum tuum intulerit, religiosus iste efficitur: Quo facto, monumentum

55 Adde *tit. Cod. Theod. de ſepulchris violat. lib. 9. tit. 17.*

56 XI. *ff. 7.* περὶ μνημάτων, id est, de monumentis, *59. Eclog. 3.*

57 Καὶ ἐκπόνησε τάφης. *Eclog. ibid.* adde *3. Decret. 28. de ſepulturis & 3. Sext. 12. & 3. Clement. 7. & 3. Extrav. 6. & 13. 9. 2. c. ubicunque 6. & ſeq.* adde *Paul. 1. ſent. 21. de ſepulchris & lugendis.* De actione funeraria vid. *Oldendorp. claſſ. 5. act. ult.*

58 Ob incursum fluminis, vel metum, corpus jam perpetuæ sepulturæ traditum, solennibus redditis sacrificiis, per noctem in alium locum transferri potest. vid. *Paul. 1. ſent. 21. §. 1.*

59 Transferebantur autem corpora per noctem. *Paul. d. loco.* efferebantur interdiu: quo referenda est Juliani constitutio *5. Cod. Theodoſian. de ſepulchro violato.* Efferri, inquit, cognovimus cadavera mortuorum per confertam populi frequentiam, & per maximam insistentium densitatem: quod quidem oculos hominum infaustis incestat aspectibus. Qui enim dies bene auspicatus à funere, aut quomodo ad deos & templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exequiis secretum amat, & diem functis nihil interest utrum per noctes an per dies efferantur, liberari convenit populi totius aspectus, ut dolor esse in funeribus, non pompa exequiarum, nec ostentatio videatur. Hæc Julianus *d. loc.* gentili more: quæ miror à Theod. in Codicem relata fuisse.

60 In hujusmodi translatione reddenda erant solennia sacrificia. *1. Paul. ſent. 21. cap. 21.* Gentiles enim pro mortuis sacrificabant. Anniversaria quoque eam in rem sacrificia erant, quæ χοὰς à Græcis dicebantur. vide *Plut. in Antonio.* 61 Pura possessio, quæ non loca, sed neque facer, neque religiosus, sed profanus. *l. 4. §. cod. l. 2. §. 4. ff. eod.* 62 *L. 2. ff. eod. §. 9. Inſt. de rerum divif. l. 6. §. 4. ff. de divif. rer.*

mentum neque venire [1], neque obligari à quoquam prohibente juris religione posse, in dubium non venit. P. P. Kalend. Maji, Aquilino II. & Aeliano Conss. 217.

De legato, & sumptu funeris.

III. Imp. Alexand. A. Rimo.

Legatum à defuncto tibi relictum, & [2] quod in funus vel morbum ejus erogasse te bonis viri arbitratu probaveris, Praeses provinciae solvi tibi jubebit. P. P. v. Non. Jul. Maximo II. & Aeliano Conss. 224.

De dominio, vindicatione, divisione.

IV. Idem A. Luciano.

Si sepulchrum *monumenti* [3] appellatione significas, scire debes, jure dominii id nullum vindicare posse: sed si familiare [4] fuit, jus ejus ad omnes heredes pertinere, nec divisione ad unum heredem redigi potuisse. Profana tamen loca, quae circa [5] id sunt, si semper vicinis aedificiis usui hominum destinatis cesserint, ejus sunt cui illa, quorum partes esse visae sunt, ex divisione obtigerunt. P. P. VI. Non. Novemb. Maximo II. & Aeliano Conss. 224.

De voluntate defuncti servanda.

V. Idem A. Cassio militi.

Militis voluntatem quam *circa monumentum sibi faciendum* testamento expressit, & pater & mater ejus heredes negligere non debent. Nam etsi delatio hoc nomine praeteritis [6] constitutionibus amota est: invidiam tamen & conscientiam circa omissum supremum ejusmodi officium, & contemptum judicium defuncti, evitare non possunt. P. P. VIII. Kal. Maji, Juliano & Crispino Conss. 225.

De inscriptionibus monumentorum. De longi temporis praescriptione.

VI. Idem A. Primitivo & aliis.

Monumentorum inscriptiones [7] neque sepulchrorum jura, neque dominium loci puri ad libertos transferent [8]. Praescriptio [9] autem longi temporis, si justam causam initio habuit, vobis proficiet. P. P. VIII. Kalend. Jul. Juliano & Crispino Conss. 225.

De statuis & ornamentis.

VII. Impp. Gordianus A. Claudio.

Statuas sepulchro superimponere, vel monumento quod [à te] extructum profiteris, *ornamenta* quae putas, superaddere non prohibeberis: cum jure suo eorum, quae [10] minus prohibita sunt, unicuique facultas libera non denegetur. P. P. III. Kal. August. Gordiano A. II. & Pompiano Conss. 242.

De jure familiarium sepulchrorum.

VIII. Imp. Philippus A. Juliae.

Jus familiarium [11] sepulchrorum ad affines, seu proximos cognatos non heredes institutos minime pertinet. P. P. Kal. Jul. Peregrino & Aemiliano Conss. 245.

1 Monumentorum vendi aut obligari non potest. *l. 9. §. ult. infr. eod. neque legari. l. 13. §. ult. de legat.* An idem in re facta? vid. *Rupertum ad l. 6. 7. 8. 9. ff. de rit. nupt. n. 47. & seq.*

2 Legatario legatum licet petere, & expensas quas in personam fecit defuncti *l. 1. l. 2. §. 2. ff. eod.*

3 *L. 2. §. 6. ff. eod. & 59. Eccl. 1. 6. 2.*

4 Vid. *l. 5. ff. eod.*

5 *L. 9. §. eod. l. 2. §. 5. ff. eod.*

6 *L. 5.*] *delicta quibus ut indign.* vid. *Paul. 3. sent. 5. §. 10. ubi vid. Cujac. & Novel. 1. in pr.*

7 *L. 6. ff. eod.* adde *l. 10. ff. de probat.* Publice incisa in aes, vel in marmor, vel in lapides, non probare, fidem non facere, ex hujusmodi sculptionibus jus nulli competere hinc nonnulli colligunt: quod falsum puto. Agitur enim hic specialiter de monumentorum inscriptionibus: alias hujusmodi inscriptiones probationem inducunt. *l. 10. ff. de probat. l. 27. ff. de cond. & dem. l. 11. in fin. ff. fin. regund.* Antiquis in factis scripturam privatam fidem facere hinc colligunt. *Mynsing. 7. obs. 79.* & scripturam privatam & repertam, & productam ex archivo publico fidem facere. *Autbent. ad Sec. C. de fid. Instrum.* adde *hic Soain. reg. 238.*

8 Inscriptio monumenti a defuncto facta jus, aut dominium sepulchri eo vivo qui inscripsit vel inscribi jussit non transfert, *ut hic*, sed eo praemoriente: ut ita vim habeat ultimae voluntatis: & ita hunc locum accipit *Forcatulus 1. Dialogo Necyomantiae, num. 34.* 9 *L. 4. ff. de mortuo.* In sepulchris longa possessio non prodest ei qui nullum jus habet. *Syn. Basil. 59. tit. 2. c. 4.* 10 Prohibita quae non sunt, concessa intelliguntur. *Inst. de his, qui sunt sui.* adde *l. 4. §. de jure dotium, l. 27. §. de testam. l. 25. in fin. ff. ad municip.* 11 *L. 5. l. 6. vers. liberis. ff. eod.*

De venditione.

IX. Idem A. & Philippus C. Faustinae.

Locum quidem religiosum distrahi [12] non posse manifestum est: verum agrum purum [13] monumento cohaerentem [14] profani juris esse: ideoque efficaciter venundari, non est opinionis incertae. P. P. VI. Kalend. Decemb. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

De translatione corporis.

X. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Aquilianae.

Si necdum perpetuae [15] sepulturae corpus traditum est: translationem [16] ejus facere non [17] prohiberis. P. P. VIII. Id. Feb. Diocletiano IV. & Maximiano III. AA. Conss. 290.

De supplicio affecto.

XI. Iidem AA. & CC. Gaudentio.

Obnoxios [18] criminum digno supplicio subjectos sepulturae tradi non vetamus. P.P. VIII. Id. April. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Ne reliquiae intra civitatem condantur.

XII. Iidem AA. & CC. Victorino.

Mortuorum reliquias [19], ne sanctum [20] municipiorum jus polluatur, intra [21] civitatem condi, jampridem vetitum est. P. P. III. Kal. Octob. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Collatio sepulchri familiaris, & hereditarii.

XIII. Iidem AA. & CC. Dionysio.

Jus sepulchri tam familiaris [22], quam hereditarii [23], ad extraneos etiam heredes: familiaris autem ad familiam, etiam si nullus ex ea heres sit, non etiam ad alium quemquam, qui non est heres, pertinere potest. S. III. Id. Novemb. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De translatione reliquiarum.

XIV. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P.

Nemo humanum [24] corpus ad alium [25] locum [sine Augusti [26] auctoritate] transferat. Dat. III. Kal. Mart. *Constantinop.* Honorio Nobili Pullo & Evodio Conss. 386.

In solo Auredani libro manuscripto notatur hic deesse Graecam constitutionem, quam ex Basilicis edidit Cujac. lib. II. observ. cap. 21.

XV. * 27.

Ἐν οἰδεὶς τόπῳ οἰδὲν τίλος παρ' οἰδενὸς ἀφαιρεῖται ὑπὲρ τῶν ἀλλοτριοζώντων σωμάτων παρέχεται.

In nullo quopiam loco vectigal [27] ab aliqua persona pro corporibus ex uno in alium locum translatis praestetur.

12 *L. 2. in fin. ff. eod.*

13 Purus ager quid sit, vid. *l. 2. §. 4. ff. eod.* adde *Cujac. 10. obs. 37.*

14 *L. 3. ff. eod.*

15 Seu aeternae loci. *l. 4. ff. eod.*

16 *L. 1. 40. l. 1. l. 2. ff. de cadaver. punn.*

17 Excipe casum legis 1. *C. eod.* ex loco Pauli a me citato.

18 *L. 1. l. 3. ff. de cadaver. punit.* nisi damnatos majestatis. *d. l. 1.* Jure Gallico haec lex servatur, teste *Rebuff. in prooem. consl. gloss. num. 54. 55.*

19 Reliquiae mortuorum *hic* corpus. *Paul. 1. sent. 21. §. 2. Graeci λείψανα, l. 3. 3. de sacr. ossa, l. 8. ff. eod. cineres, d. l. 1. in fin.* Reliquiae etiam dicuntur. *l. 42. l. 44. in fin. ff. hoc tit.* ut & reliquiae. *l. 30. ff. fam. l. 27. ff. de cond. Inst.* Animalia bruta habent etiam sua *λείψανα, l. 53. §. 5. ff. de leg. 1.* Neutra significatione. Reliquiae funt simulachra. De ossuario dixi *ad l. 2. ff. de sepulch.*

20 Corpus in civitatem inferri non licet, ne sacra civitatis funestentur: qui contra fecerit, extra ordinem punitur. *Paul. 1. sent 21. §. 2. l. 6. C. Theod. de sepulchr. violat. Virgilius* 11 & corpora partim, Multa virum terrae infodiunt, adnexaque partim Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt. *Cic. de legib.* hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito. Idem vetuit Antoninus Pius, *teste Spartiano.* Idem servatum apud Athenienses *ut refert Suidas apud Cic. 4. orat. de M. Marcello loquens.* Eadem pene de causa Plato 12 *de legib.* vetuit sepulchra in loco frequentibus & ad culturam apto poni. Nobis Christianis non in urbibus modo, sed & in templis non etiam sepulturae est. 21 *Paul. d. loco.* 22 *L. 5. ff. eod.* 23 *L. 5. 6 ff. eod.* 24 Humatum. *l. 7. C. Theod. de sepulchris violat. lib. 9.* 25 *L. 10. C. eod.* 26 Vel pontificium. *l. 8. ff. eod.* haec autem inclusa desunt in *l. ult. C. Theod. de sepulchris violatis*: ex qua haec lex sumpta est

27 Latina interpretatio. 28 Vectigal pro corporibus ex uno loco in alium translatis observa. Hujus vectigalis meminit lex 37. *ff. eod.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER QUARTUS.

TITULUS PRIMUS.
DE REBUS CREDITIS, ET JUREJURANDO [1].

Retractari an causa possit perjurii praetextu.

I. Imp. Antoninus A. Herculiano.

Causa [3] jurejurando ex consensu [4] utriusque partis, vel adversario inferente, delato & praestito, vel remisso [5] decisa: nec perjurii [6] praetextu retractari potest [7] nisi [7] specialiter [8] hoc lege excipiatur 9. P. P. XV. Kal. Jul. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Perjurio poena quando imponatur.

II. Imp. Alexander [10] A. Felici.

Jurisjurandi [11] contempta religio satis [12] Deum ultorem habet [13]. Periculum autem corporis, vel Majestatis crimen secundum constituta [14] Divorum Parentum [15] meorum, etsi, *per* [16] *Principis venerationem* [17] quodam calore [18] fuerit pejeratum, inferri non placet. P. P. VI. Kal. April. Maximo II. & Aeliano Conss. 224.

De inopia probationum.

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Severae.

In bonae [19] fidei contractibus, necnon [etiam] in caeteris causis, inopia [20] probationum, per [21] judicem jurejurando causa cognita res decidi oportet. P. P. Kal. Sept. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De Tutelae actione.

IV. Iidem AA. & CC. Maximae.

Si ad excludendam tutelae actionem pupillus [22] jusjurandum tutori detulerit, postea eandem litem exercere non prohibetur. P. P. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De

1 Hae tituli particula generalis est ad sequentes aliquot, nec tamen hic tractat de rebus creditis, sed de jurejurando, nisi dixeris, jusjurandum crediti speciem esse. *arg. l. 2. in fin. ff. de rebus creditis.* & ita conceptus est *Tit. 1. lib. 2. apud Paul. sentent.*

2 Jurejurando lites decidi untur, tam in actionibus in rem quam personam. *Paul. dict. loco. §. 4. Instit. de except.* XII. D. 11. *& 22. Eclog. 5. & 1. Harmenop. 7. & 2. Decret. 24. & 2. Sext. 11. & 2. Clement. 9. & 22. quaest. 1. Ferrar. in forma juramenti quod praestatur à parte parti* 16. *Oldendorp. classi. 1. act. 9.* Jusjurandum quid est? fidei atque religionis exhibitio. *l. ult. §. de fideicomm. libert.* Deum testem & vindicem perjurii vocare. Juramentum an semper servandum sit, vid. apud Socin. *reg. 206. l. ult. §. de non numerata pecunia.* de observata custoditaque apud Romanos jurisjurandi sanctimonia. vid. Gell. 7. c. 18.

3 *Synops. Basil. 22. tit. 5. c. 40.* 4 XXII. *Eclog. 5. c. 40.* 5 Remissum jusjurandum pro praestito habetur. *Paul. 2. sent. 1. §. 3.* 6 *L. 21. ff. de dolo. 1. Harm. 7.* 7 Quid si statuto caveatur juramento alicujus stari? valere juramentum quidam putant: sed tamen probationes in contrarium admitti: verum ea de re videndus est Socinus *reg. 380.* 8 Puta favore ultimae voluntatis. *l. ult. §. eod.* Idem dicendum, si juratum fuit solo judice deferente, adversario non petente. *l. 31. ff. eod.* 9 *Sub.* ut retractetur. Igitur juramenti gratiam lex facere potest. adde *l. ult. ff. qui satisd. l. 38. in pr. ff. ad municip.* 10 Similis Alexandri ejusdem *lex 8. famil. & l. 2. §. ad leg. Jul. de adult.* 11 Per Deum scil. concepti, non per salutem Principis, ut dicam §. Goth. Vid. Cujac. *lib. 2. observ. 19.* Duaren. *ad tit. de rebus credit. cap. fin. & ad tit. de jurejurand. cap. fin.* Fachin. *lib. 1. controv. cap. 14.* Ans. Adde Joann. Robert. *lib. 2. Supputat. cap. 20.* Menoch. *de arbitr. judic. lib. 2. cap. 319.* S. L. 12 1. *Harmen. 7.* Imo non satis. *l. ult. ff. de crim. stellion.* solve: ibi stellionatui poena imponitur, non perjurio. vid. Cujac. 2. *obs. 9.* 13 *Harm. ibi.* Hinc Tiberius apud Tacit. *lib. Annalium*: Deorum injurias diis curae esse. 14 *L. 13. §. ult. ff. de jurejur.* 15 Severi & Caracallae. 16 Κατὰ βασιλικούς, *Harmen. ibid.* per genium Principis. *l. 13. in fin. ff. de jurejur.* Jurabant per Genium Principis Gentiles. *l. si duo 13. in fin. ff. de jurejur.* Tertull. ad Scapulam & 28. Apologet. aut quod tantundem τύχην τὴν κάτω. *Dion. 44.* Arrian. *Epictet. lib. 4. cap. 1. Joseph. 16. antiq. 16.* Christiani per salutem Principum, at non per genium. 3. *Euseb. hist. 14.* quod salus augustior sit genio. Tertull. Apologet. *cap. 32.* adde *l. si quis major 41. §. de transact.* per genium Principis pejerare Tiberio crimen non fuit. *Dion. 57.* Contra crimini Cajo fuit, non jurasse per genium Principis. Sueton. *in ejus vita, cap. 27.* qui & author fuit, ut omnibus juramentis hoc adderetur: Neque me liberosque meos cariores habeo, quam Cajum & sorores ejus. Sueton. *in Cajo, cap. 15. Dion. 18.*

17 Salutem: scriptum fuisse videtur *Genium*, idque mutavit Tribon.

18 Calori ignoviti, & alio adhuc rescripto idem Alex. *l. 4. §. ad leg. Jul. de adult.* Calor, est inconsultus animi motus. *l. 9. in princ. ff. de publicanis. l. 22. in fin. ff. de adult. l. 7. in fin. ff. de repetund. l. 1. §. 5. ff. ad Turpillian.* ut sit sensus: Si per Deum juratum est, Deus ipse vindex est: si per Principem, Princeps ipse. Quid si consulto consilio per Principem sit juratum? qui pejeravit tenetur majestatis: Majestatis, inquam, non abscisse, sed quodammodo tantum: ideoque poena reorum majestatis ei non infligitur, sed fustigatio. *d. leg. 13.* Et hinc tamen constat, gravius eum punirì qui per Caesaris genium juravit, quam qui per Deum. *Tertullian. cap. 18. Apologet. in fin.* Citius (inquit) apud vos per omnes deos, quam per unum genium Caesaris pejeratur. Minucius Foelix, *in Octavio*: Tutius eis est per Jovis *Genium* pejerare, quam Regis. Illud interim notandum, Eum qui per Deum juraverit, & pejeraverit, fieri infamem; dixi ad *Leges XII. Tabular.* & aliis poenis civilibus subjici. *l. 41. §. de transact. l. 2. in fin. §. de indict. viduit. lib. 1. l. veterum Fumicarum, cap. 61.* perjuris neque in sua, neque in alterius causa jurare potest. Qua lege & illud cavetur praeterea, Eos qui rationabilis aetatis non sunt (rationabilem appellat eam in quam rationis, seu ratiocinandi usus aliquis cadit) non cogendos esse jurare. Item, ut qui in sanctis (opinor scripturis vel Templis) juraturi sint, jurent jejuni. Idem esse jurare per charitatem & veritatem ac per Deum: cum Deus sit charitas & veritas. Juramentum Pharisaicum esse, jurare per aurum & altare templi. Huc refer *Gell. 7. Noct. 18.* ubi tractat de observata custoditaque apud Romanos jurisjurandi sanctimonia. adde *Cujac. 8. observ. 7.* Forcatul. 18. *Cupid. num 2. 3.* Clarum *sentent. 5. §. perjurium.* ubi refert perjurum removeri ab agendo, testimonio dicendo, jurando. Excusari à poena civili, si sine dolo pejeravit. *l. ult. ff. de in litem jur.* si propter impedimenta justa juramento satisfacere non potuit, si perjurium nulli nocuit: si interrogatus super crimine, pejeravit, si delatum ab adversario in judicio fuerit. 19 Vid. *l. 5. ff. de in litem jurand.* 20 XXII. *Synops. Basil. 2. cap. 42.* vid. 1. *Harm. 1. cap. iv τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις. 22. Eclog. 5. cap. 28.* 21 *L. 31. ff. de jurejur.* Tale juramentum necessarium est. In Gallia quae consuetudinibus seu statutis quibusdam propriis utitur, judices inopia probationum, & ubi semiplene tantum probatum est, juramentum actori non deferunt, nisi à rege jussi sint. *Rebuff. in prooem. consl. gloss. 5. num. 58.* Semiplena probatio est, si unicus tantum testis producitur, nempe quia duo plenam faciunt, si reus fugit, si scriptura tantum domestica profertur. vid. *Accurs. hic.* Putarem, ne id quidem jure fieri, nisi causa bene cognita. *ut hic. §. eod.* De juramento suppletorio, vid. Socinum *reg. 104.* Dicam plenius in praxi civili titul. de jurejurando. 22 Sine tutore. *l. 17. §. 1. ff. de jurejur. 22. Eclog. 5. cap. 29.* Pupillo non defertur juramentum. Idem etiam non defert, nec gratiam jurisjurandi facit. *d. §. 1. Eclog. ibid. Harm. 7. περὶ ὁρκ.*

De Fideicommisso.

v. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUm etiam à [1] pupillorum tutoribus, velut ab ipsis pupillis relicta fideicommissa videantur, super fideicommissis Præses [2] provinciæ cognoscet: &, si id tibi relictum esse constiterit, reddi tibi efficiet. Idem, si inficietur, ad jusjurandum (ut desideras) tutorem adiget. [3] P.P. IV. Kal. Decemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De generu & ingenuitatis quæstione.

VI. Iidem AA. & CC. Bessio.

CUm proponas partibus placuisse, jurisjurandi religione, generis [4] & ingenuitatis quæstionem decidi: Præses provinciæ juxta decretum arbitri [5] ad voluntatis vestræ placitum amitæ tuæ filiis consulet. P. P. V. Id. Februar. Tiberiano & Dione Conss. 291.

Ne alteri per alterum præjudicetur.

VII. Iidem AA. & CC. Eutychianæ.

NEc filius [6], nec quisquam alius 7, nec litigando, nec paciscendo, sed neque jusjurandum citra voluntatem dominæ rei deferendo, præjudicium ei facere potest. Unde si citra mandatum tuum aliquid erga rem tuam filius tuus gessit, nec hoc ratum habuisti, nihil tibi oberit. S. Idib. Novemb. AA. & Conss. 293.

De actione & jurejurando actoris.

VIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

ACtori [8] delato, vel relato jurejurando, si juraverit, vel ei remissum sit sacramentum, ad similitudinem [9] judicati in [10] factum actio competit. S. XII. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

De conditione jurujurandi reo delata.

IX. Iidem AA. & CC. Martiano.

DElata [11] conditione jurisjurandi, reus (si [12] non per actorem, quominus de calumnia juret, steterit) per judicem solvere [13], vel jurare, nisi [14] referat jusjurandum, necesse habet. S v. Kal. Maji, *Sirmi*, AA. Conss. 299.

De depositо.

X. Iidem AA. & CC. Protogeni.

IN actione etiam depositi [15], quæ super rebus quasi sine scriptis datis movetur, jusjurandum ad exemplum cæterorum bonæ [16] fidei judiciorum deferri potest. S. v. Kal. Decemb. CC. Conss. 300.

De revocatione jurisjurandi.

XI. Imp. Justinianus A. Demosth. P. P.

SI quis jusjurandum intulerit, &, necdum eo præstito, postea (utpote sibi allegationibus abundantibus) hoc revocaverit: sancimus [17] nemini licere penitus iterum ad sacramentum recurrere, (satis enim absurdum est redire [18] ad hoc, cui renunciandum putavit, & cum [19] desperavit aliam probationem, tunc denuo ad religionem convolare) & judices nullo modo [eos] audire ad tales iniquitates venientes. †. Si quis autem sacramentum intulerit, & [hoc] revocare maluerit, licere quidem [ei] hoc facere, & alias probationes, si voluerit, præstare: ita [20] tamen, ut hujusmodi licentia usque [21] ad litis tantummodo terminum ei præstetur. Post definitivam autem sententiam, quæ provocatione suspensa non sit, vel quæ, postquam fuit appellatum, corroborata fuerit: nullo modo revocare juramentum, & iterum ad probationem venire cuiquam concedimus: ne repetita lite, finis [22] negotii alterius causæ fiat exordium. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 529.

Jusjurandum ad decisionem litis quando præstandum. 1. De jurejurando præstando, vel referendo. 2. De procuratione; si quis jurare noluerit. 4. De absentibus. 5. De loco & forma jurandi. 6. De priorum legum confirmatione.

XII. Idem A. Demostheni P. P.

GEneraliter de omnibus juramentis, quæ in litibus offeruntur vel [23] à judice vel à partibus, definiendum est. Cum enim jam increbuit judices in plenissima definitione sacramentum imponere: evenit, ut provocatione lite suspensa [24], hi quidem, qui jusjurandum præstare jussi sunt, ab hac forte luce subtrahantur, probationes autem rerum cadant [25]: cum [26] multum [27] discrepet juramentum hereditarium [28] à principali [29] sacramento. Necessitate itaque rerum coacti, & probationibus pinguius subvenientes ad hujusmodi venimus sanctionem. Omne igitur juramentum, sive à judicibus, sive à partibus illatum, vel in principio litis, vel in medio, vel in ipsa definitiva sententia, sub ipso judice [30] detur, non expectata vel ultima definitione, vel provocationis formidine. §. 1. Sed juramento illato, cum hoc à partibus factum fuerit, & à judice approbatum [31]: vel ex auctoritate judicis cuicunque parti illatum: si quidem is cui imponitur sacramentum, nihil ad hoc fuerit reluctatus, hoc præstetur, vel referatur: necessitate ei imponenda, cui jure refertur, relationis sacramentum subire: vel si hoc recusaverit, quasi illato sacramento præstito, causa [32] vel capitulum [33] decidatur, nullo loco provocationi relinquendo. Quis enim serendus est ad appellationis veniens auxilium in his quæ ipse facienda procuravit. §. 2. Sin autem is, cui sacramentum est illatum, vel à parte, vel à judice, hoc subire minime voluerit, licentiam quidem habeat sacramentum recusare: judex autem, si hoc omnimodo præstandum existimaverit [34], sic causam dirimat, quasi volente eo sacramentum sit recusatum: & ita cætera sive capitula, sive totius negotii summa examinentur, & lis suo marte percurrat, nullo ei obstaculo obviante. Ipse autem qui sacramentum sibi illatum dare recusaverit: vel hoc attestetur, vel, si forte non audeat, habeat [35] sibi in ultima [36] provocatione repositum auxilium, & si judex appellationi præsidens, *bene quidem illatum jusjurandum, non rite autem recusatum* pronunciaverit: res secundum quod judicatum est, permanebit. Sin autem *non rite quidem illatum, recte autem recusatum sacramentum* pronunciaverit: tunc ei licebit emendare [37] sententiam judicis, quæ quasi ex recusato sacramento processit, & nihil penitus nec præjudicii, nec injusti dispendii [38] cuicunque incurret: sed & causæ cursus ab initio usque ad novissimum terminum non impedietur, & lis æqua lance trutinabitur. §. 3. Sive autem illatum juramentum præstitum fuerit, sive recusatum, ipsi parti, quæ hoc intulit, nullum [39] provocationis remedium in hoc reservabitur: cum nimis crudele est, parti quæ hoc detulit, propter hoc ipsum, quod judex ejus petitionem secutus est, superesse provocationem.

§. 4. His de præsentibus [40] personis statutis, nec absentes nos fugiunt, sed etiam eos huic legi subjugamus: & si persona præsens non inveniatur, cui sacramentum illatum est, lite forte per procuratorem ventilata, necesse est, vel ipsam principalem personam datis certis induciis [41] ad judicem venire, ut ea quæ de sacramentis statuta sunt, impleat; vel (si judex existimaverit) in provincia [42] ubi degit, sub actorum testificatione juramentum ab ea vel dari, vel referri, vel recusari, hoc procedere: ut singulis casibus eventus jam definitus imponatur: licentia danda etiam parti alteri, vel per se, vel per procuratorem super hoc ipsum ordinarum, adesse his quæ de juramento aguntur: vel si neutrum facere maluerit, & ex una parte [43], sub fide tamen gestorum, juramentum præstari, vel referri, vel recusari: expensis propter hujusmodi causam præstandis, officio [44] judicis trutinandis, an ab utraque parte, an ab altera oporteat eas dependi: nullo tamen ex hoc litibus impedimento generando: sed, donec ea procedunt, aliis vel capitulis, vel litis membris à judice examinandis: & postquam fuerint ei intimata [45] gesta super juramento subsecuta, tunc iterum ad [46] hoc capitulum judice redeunte, & eo adimpleto ad cetera perveniente: omnibus aliis quæ de præsentibus sancita sunt, & in absentium parte observandis. §. 5. In omnibus autem casibus in quibus sacramenta præstantur, observationem judicialem permanere censemus secundum personarum qualitatem [47], sive sub [48] ipso judice præstari oportet juramentum, sive in domibus [49], sive sacris scripturis tactis [50], sive in sacrosanctis oratoriis [51]. §. 6. Similique modo in sua firmitate manere, quæ de calumniæ jurejurando, vel relato sacramento legibus cauta sunt, vel à nobis, vel à retro divis principibus introducta: non enim, ut aliquid derogetur antiquioribus legibus, hæc prolata sunt: sed ut, si quid deesse eis videatur, hoc repleatur. Recitata septies [52] in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. Decio V. C. Cons. 529.

De legatu & fideicommissis.

XIII. Idem A. Joan. P. F. P.

CUm quis legatum, vel fideicommissum, utpote sibi relictum exigeret, & testamento forte non apparente pro eo sacramentum ei ab herede delatum esset, & is religionem suam præstasset, affirmans sibi legatum, vel fideicommissum derelictum esse, & ex hujusmodi testamento id, quod petebat, consecutus esset; postea autem manifestum esset factum, nihil [53] ei penitus fuisse derelictum: apud antiquos quærebatur, utrum jurejurando standum esset, an restituere deberet, quod accepisset: vel, si re vera ei derelictum fuisset legatum, vel fideicommissum, an daremus licentiam heredi Falcidiam, si competat, ex hoc retinere. Nobis itaque melius visum est, repeti [54] ab eo legatum, vel fideicommissum, nullumque ex hujusmodi perjurio lucrum ei accedere: sed si verum fuerit inventum: quartæ detentionem introduci, si tamen locum habeat: ne cui ex delicto [55] impium sibi lucrum [afferre] nostris legibus concedatur. Dat. XV. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 532.

---

1 Relictum à tutore, relictum videtur à pupillo, de quo si dubitatur, tutori defertur juramentum, & ita tutor jurat in causa pupillo mota, *l. 20. §. de fideic. l. 69. §. 2. ff. de leg. 2.* adde *Cujac 3. obs. 27.*

2 Fideicommissa in provinciis apud Præsidem, ut Romæ apud Consulem, vel prætorem fideicommissarium petebantur. *Ulpian. 25. §. 12. Goth.*

3 Imo non adiget *l. 4. ff. de in litem jurand.* Sed ibi de juramento in litem affectionis, hic de veritate agitur. Wesenb. *ad tit. ff. de in litem jur. num. 4.* Ans.

4 Super causa status potest jusjurandum deferri.

5 Id est, judicis dati. vid. *l. 2. §. de judic. l. 1. in fin. §. de pedaneis. l. 2. §. de libertis.*

6 Vid. *l. 4. §. si aliena res pign.* Goth. Explicationem hujus legis vid. apud Leoninum *emendat. lib. 3. cap. 12. num. 2.* Ans.

7 Vid. *l. 3. §. 3. in fin. ff. de jurejur.*

8 Jurejurando delato, reus debet vel jurare, vel solvere, vel jusjurandum referre. *Syn. Basil. 22. tit. 5. c. 48.* Quid si ipse actor de calumnia prior jurare nolit? reus jurare non cogitur. *l. 9. §. eod.* quippe is, qui jusjurandum defert, prius jurare de calumnia hac formula cogitur, ὅτι ἐχ' ὡς συκοφαντῶν σε, ὄδολομᾶ λαβεῖν παρὰ σου τὸν θρκον, ἀλλ' ὡς νομίζων δικαίως ἐνάγειν· hoc est, juro me non calumniose jusjurandum exigere, sed quod putem experiri. *Syn. Basil. 22. tit. 5. c. 48. 1. Harm. 7. §. 6.* unde apud Paul. legimus *2. sent. 1. §. 2.* Jusjurandum deferre prior actor potest, contrarium autem de calumnia jusjurandum reo competit. adde *l. 34. §. qui jusjurandum. 4. & l. si non fuerit 37. ff. de jurejur.*

9 Quin jusjurandum majus quiddam est, quam res judicata. *22. Ecl. 5. c. 1.*

10 Ex juramento nascitur actio in factum; de qua vid. Oldendorp. *classf. 1. act. 9.* nisi super aliquo facto nominatim est juratum, puta vendito; tunc enim competet utilis venditi. *l. 13. §. 3. ff. de jurejur.* vid. in hanc leg. Joan. Zanger. *de except. part. 3. cap. 5. num. 96.* Ans.

11 Dixi *ad l. 1. §. eod. ex Paul. 3. sent. 1. §. 2.*

12 Qui defert jusjurandum, prius de calumnia jurat. *l. 34. §. 4. l. 37. ff. eod. l. ult. §. de fideic.* vid. *l. 1. §. de jurejuran. propt. calum. l. 11. §. 2. ff. rer. amotar.* Remittitur tamen quibusdam personis, puta patrono, non liberto: & in causis feudalibus tam vasallo, quam domino. vid. *Cujac. 4. feud. 36. fol. 548. 2. feud. 33. §. 1.*

13 *L. 34. §. 6. ff. de jurejur.*

14 Cui defertur juramentum, tenetur jurare, vel referre.

15 Adde *l. 4. §. ad exhib.*

16 *L. 3. §. eod.*

17 Jusjurandum inopia probationum tibi detuli: nactus alias probationes, delationem jurisjurandi a te nondum præstiti, revocavi, quæritur an secundo non liceat ad jurisjurandi delationem confugere? non licet. *Synopf. Basil. 22. tit. 5. cap. 50. 1. Harm. 7. §. 8.*

18 Vide *leg. 75. ff. de reg. jur.*

19 Iniquum est hoc casu ἀποτυχίας τῶν ἄλλων ὑποδέσεων πάλιν ἐς τὸν θρκον ἀποφέρειν, ob desperatas alias probationes, ad jurisjurandi religionem denuo confugere. *Synopf. Basil. eod. c. 50.*

20 Jusjurandum delatum, necdum præstitum, is qui detulit revocare potest ἕως ὅτι ἀπόφασις ἐξέλθῃ ἐπιτρέπουσα δοθῆναι τὸν θρκον. quousque sententia lata fuerit, quæ jusjurandum præstare jubeat. Igitur non post sententiam à qua non appellavit, non denique post sententiam ab appellationis judice confirmatam. *Synopf. d. loco.*

21 Delatum juramentum, antequam sit juratum vel pronunciatum, revocari potest. Vid. Borcholt. *de jurejur. cap. 6. num. 2.* Vincent. Caroc. *de juram. lit. decis. quæst. 5. pr. num. 39. & quæst. 10. pr. 1. num. 1.* Ita & Jurisconsultis licet quandoque ex mutatione circumstantiarum facti responsum mutare. Cujac. *lib. 2. observ. 36.* & *ad African. tract. 4. Natt. cons. 194. num. 13. lib. 1.* Ans.

22 Id est, finis primi negotii secundæ litis exordium faciat. *Synopf. ibid.*

23 Juramentum defertur, vel à judice vel à parte.

24 Appellatione suspenditur sententia.

25 Probationum viæ non sunt coarctandæ. *l. quoniam. Cod. de hæreticis:* unde colligit Accursius in Novell. 94. *arg.* Novellæ *de testibus*, debitorem pacto vel conventione cogi non posse, ad unicam tantum probationis speciem, ut ita possit debitor quovis genere probationis, sive per testes, sive per instrumenta, sive per jusjurandum, debiti solutionem probare, neque se genus ad unum tantum probationis astringere.

26 Juramentum heredis multum differt à defuncti juramento. *l. 11. §. 2. ff. rerum amotar.*

27 11. *Feud. 58. §. cum datur.* Coguntur tamen heredes interdum jurare, dummodo verisimiliter possint jurare: videlicet nota eis veritate facti defuncti, quam liberi, tacita quadam præsumptione, nosse intelliguntur. vide ad hunc locum Rolandum à Valle 1. *cons. 52.* adde Ancharanum 1. *quæst. 55. numer. 8.* Mynsing. 1. *observ. 13.*

28 De procuratore vide *l. 2. §. 1. §. 2. §. de jurejurand. propt. calumn.*

29 Hoc est, defuncti.

30 Potest jurari etiam appellatione pendente. *Salic.*

31 Delatio juramenti parti non concluditur, nisi per judicem approbata sit.

32 De qua agitur sc. unde colligunt: Contumacem in uno capite, non haberi pro confesso in alio.

33 Id est, articulus illæ litis.

34 Contumax non habebitur ipso jure pro confesso; cum ejus contumacia judicis arbitrio sit definienda.

35 Intentio non allegata in causa principali, potest in causa appellationis allegari. *Bald.*

36 In appellatione à definitiva, discutiendum gravamen interlocutoriæ.

37 Hinc illa usitata formula judicandi *in curiis*, & apud judices ad quos appellatur. *En emendant le jugement, &c.*

38 Sententia emendata non parit dispendium, potest tamen arbitrio judicis condemnari in expensas primi judicii, qui in priore causa vicerit.

39 Delator juramenti non appellat. An idem in eo qui refert? Idem, omnis enim juramenti relator, est delator. *Accurs.*

40 Quasi diceret, Et hæc de juramento delato, & relato inter ipsas partes præsentes.

41 Absenti certus comparendi terminus præstandus.

42 Jurari potest extra provinciam judicia, apud quem litigatur.

43 Μεσιτείας.

44 Officio judicis expensæ trutinantur.

45 Significata.

46 Dilatio pendens super uno capite, non impedit processum super alio, diverso tamen. *Bald.*

47 Juramentum ei deferendum, qui rei veritatem magis perspectam habet. vid. *Mynsing. 1. obs. 13.*

48 Jurari potest, vel in judicio, vel domi.

49 Acta ex causa possunt fieri in domo privata: hinc colligit Baldus, ægroti donantis aliquid in domo sua coram judice, donationem pro insinuata censeri.

50 Corporaliter ita jurator.

51 In Ecclesia jurari potest. vid. *nos notavi ad l. 2. §. de sacrosanct.*

52 Septimo. *Cujac. 20. obs. 3.* hoc quid sit, dixi ad *l. 22. in fin. §. de sacrosanctis.*

53 Negativam interdum probari hinc colligunt; qua de re dicetur ad *l. 23. §. de probat.*

54 Obstat *l. 1. §. eod.* quam vide & Forcatulum 18. *Cup. num. 7.* Paucis interim traditur, restitutionem adversus ea quæ juramento non voluntario sunt decisa, dari propter species de novo repertas, *l. 31. ff. eodem, l. 29. §. de transact.* Goth. Hæc est 9. decisio ex 50. novis Justinianeis, ut videre est apud Inglois. Ans.

55 Lucrum ex delictis sperare, impium.

TIT. II.

SI CERTUM PETATUR. [56]

De Ære *alieno hereditario.*

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Modestino.

NEque æquam, neque usitatam rem desideras; ut æs alienum patris tui non [57] pro portionibus hereditariis exolvatis tu & frater coheres tuus, sed pro æstimatione rerum prælegatarum: cum sit explorati juris, hereditaria onera ad [58] scriptos heredes pro [59] portionibus hereditariis, non pro modo emolumenti pertinere. Quod nec tu ipse ignorare videris: cum creditoribus secundum formam [veteris [60]] juris pro portione tua caveris. Dat. Kal. Jul. Chilone & Libone Conss. 205.

De eo, qui nummos alienos credidit, & stipulatus est.

II. Imp. Antoninus A. Hermogeni.

QUamvis pecuniam tuam [61] Asclepiades suo nomine crediderit: stipulando tamen, sibi [62] jus obligationis quæsivit: quam pecuniam ut possis petere, mandatis tibi ab eo actionibus consequeris. P.P. VII. Kal. Maji, Messala & Sabino Conss. 215.

56 Petatur de chirographis. *Cod. Th. l. 2. tit. 27. 12. ff. 1.* id est, de mutuo, περὶ δανείου. *Harm. 5. Inst. quib. modis re contrah. in pr.* Formulam actionis vide apud Oldendorp. *classf. 4. act. 17.* Ferrarienses *in formula actionis hypothecariæ* 43. *ibi. Mutuo. 2.*

57 Heredes tenentur ad onera hereditaria pro hereditariis portionibus, etiam si in prælegatis sit inæqualitas. *leg. 26. §. de pact. l. 6. l. 13. §. famil. l. 2. §. de hered. act. l. 2. §. si unus ex pluribus. l. 1. §. de except. l. 10. §. de jure deliber. leg. 35. §. 1. ff. de hered. inst. l. 85. §. 1. in fin. ff. de verb. obl. l. 2. in fin. ff. de stipul. prat.*

58 Personalis obligatio & instantia ad heredes non transit: vid. Socin. *reg. 177.*

59 Hinc ratio dubitandi sumebatur. Videbatur enim dicendum ex inæquali prælegatorum quantitate, eos inæqualiter etiam teneri. *l. 1. §. de except. leg. 20. §. de jur. deliber.*

60 XII. Tabularum.

61 Qui pecuniam alienam suo nomine credit, sibi stipulando jus quærit, quod tamen cedere tenetur. *l. 2. §. de reb. alienis.* adde *l. 41. vers. quod si stipulatus. §. eod. l. 6. §. 2. ad Senat. Trebell.*

62 Vide *l. 16. §. de pignoribus.*

De his, qui officia administrant.

III. Imp. GORDIANUS A. Sempronio.

EOS [1], qui officia administrant, neque per se, neque per suppositas personas, tempore officii sui in provincia fœnus [2] agitare posse, sæpe rescriptum est. P. P. VIII. Kalend. Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De pecunia absentis nomine ejus creditæ.

IV. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS Cæs. Maximo.

SI absentis pecuniam, nomine ejus fœnori dedisti, ac reprobato nomine [3], mandatis actionibus experiris, præses provinciæ jurisdictionem suam præbebit. §. 1. Idem si cessare mandatum animadverterit, utilem tibi adversus debitorem eo actionem nomine competere non negabit [4]. Propos. XV. Kal. Mart. PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

De instrumento.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aristodemo & Proculo.

SI non singuli [5] in [6] solidum accepta mutua quantitate, vel stipulanti creditori sponte vos obligastis (licet uni [7] numerata sit pecunia) vel intercessionis nomine hanc pro reo suscepistis obligationem: frustra veremini, ne ejus pecuniæ nomine vos convenire possit, quam alii mutuo dedit, si intra præstitutum [8] tempus rei gestæ quæstionem detulistis. †. Ac multo magis inanem timorem geritis, si [9] pecunia numerata, *olcum susceptum* instrumento sit collatum: cum, si *reddendi* stipulatio nulla subjecta est, & hujus rei est habita solennis contestatio, in suo statu remanente eo, quod vere factum intercessit, ex olei accepti scriptura nihil deberi manifestum est. S. V. Non. Maji, AA. CONSS. 293.

De novatione, de instrumento simulato, de usuris.

VI. Iidem AA. & CC. Nicandro.

SI ex pretio [10] debitæ quantitatis, facta novatione, per stipulationem usuras licitas ab eo contra quem supplicas, stipulatus es: falsa [11] mutuo datæ quantitatis demonstratio præmissa, cum obligationis substantia non defecerit, quominus usque ad modum placitum usuræ possint exigi, nihil nocet. †. Si vero, citra vinculum stipulationis tantum mutuam pecuniam datam conscriptum est, & ejus præstari fœnus convenit: simulatis pro infectis habitis, hujusmodi placitum nihil de præcedenti mutavit obligatione. S. XV. Kal. Decemb. AA. CONSS. 293.

De origine pecuniæ creditæ, de persona cujus nomine creditum est spectanda.

VII. Iidem AA. & CC. Pactumeio.

NOn undo [12] originem pecunia, quæ mutuo datur, habeat; sed qui contraxit, si ut propriam numeravit; in hujusmodi obligationibus requiritur. S. V. Non. Octob. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De re æstimata data mutui causa, de stipulatione usuræ illegitimæ, de pignore non idoneo.

VIII. Iidem AA. & CC. Proculo.

SI pro [13] mutua pecunia quam à creditore poscebas, argentum, vel jumenta, vel alias species utriusque consensu æstimatas [14] accepisti, dato auro pignori, licet ultra usuram centesimam usuras stipulanti spopondisti: tamen [15] sors, quæ æstimatione placito partium definita est, & usurarum titulo legitima [16] [summa] tantum recte petitur. Nec quicquam tibi prodesse potest, quod minoris [17] esse pretii pignus quod dedisti, proponis, quo [18] minus hujusmodi quantitatis solutioni pareas. S. XVII. Kal. Januar. AA. CONSS. 293.

Si duo simul crediderint.

IX. Iidem AA. & CC. Alexandro.

CUm te in Gallia cum Syntropho certum auri pondus, itemque numeratam pecuniam mutuo dedisse, ut Romæ solveretur, precibus adseveras: aditus competens Judex si duos reos stipulandi [19]. vel re pro solido tibi quæsitam actionem, sive ab heredibus Syntrophi procuratorem [20] te factum animadverterit; totum debitum; alioqui, quod dedisti, solum restitui tibi jubebit. S. XV. Kal. Januar. AA. CONSS. 293.

De uno instrumento plurium obligationum, de stipulatione mutuo adjecta, de pœnitentia.

X. Iidem AA. & CC. Crispino.

EO quod à multis [21] propriis debiti singulorum obligationis uno [22] tantum instrumento probatio continetur: exactio non interpellatur. Nam si pro pecunia quam mutuo dedisti, tibi vinum stipulanti [23], qui debuerant, spoponderunt: negotii gesti pœnitentia contractum recte habitum non constituit irritum. S. II. Non. Feb. *Sirmii*, AA. CONSS. 299.

De incendio.

XI. Iidem AA. & CC. Maximiano.

INcendium [24] ære alieno non [25] exuit debitorem [26]. S. II. Id Febr. *Sirmii*, AA. CONSS. 229.

De his, qui in rem communem mutuati sunt.

XII. Iidem AA. & CC. Theophanio.

SI in rem communem cum Ione mutuam sumpsisti pecuniam, nec re, nec solennitate verborum vos obligastis in solidum: & si eam post integram solvisti [27]: de restituenda tibi parte contra Ionem experiri, ut debitum poscens, judice cognoscente potes. S. XV. Kal. Sept. CC. CONSS. 300.

De eo, qui mutuatus est in res alienas.

XIII. Iidem AA. & CC. Frontoni.

EUm, qui mutuam sumpsit pecuniam, licet [28] in res alienas, creditore non contemplatione [29] domini rerum eam fa nori dante; principaliter obligatum, obnoxium remanere oportet [30]. S. XVII. Kal. Novemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 300.

De eo qui instrumento subscripsit.

XIV. Iidem AA. & CC. Hadriano.

MUtuæ pecuniæ quam aliis dedit creditor, citra solennitatem verborum subscribentem [31] instrumento [te] non habet obligatum. Sine die, AA. CONSS. *.

Si mutuatus credidit.

XV. Iidem AA. & CC. Charidemo.

NOn adversus te creditores, qui mutuam sumpsisti pecuniam, sed ejus, cui [32] hanc credideras heredes experiri, contra juris formam evidenter postulas. S. V. Kal. Decemb. CC. CONSS. *

De eo, qui judici, vel honorem ambienti mutuavit.

XVI. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Theodoro P. P.

QUisquis Judici fœnebrem pecuniam mutuaverit [33], si in provincia fuerit versatus, quasi [34] emptor legum atque provinciæ, vel si quis collectarius [35] honoris pretium dederit ambienti: exilii pœna una cum ipso judice plectetur. Dat. XVII. Kal. Novemb. BASSO & PHILIPPO CONSS. 408.

De chirographis.

XVII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SUper chirographariis [36] instrumentis hæc pro communi utilitate sancienda duximus: Ut, si quis pecunias credere supra [37] quinquaginta libras auri voluerit, vel super reddito debito fecerit securitatem accipere, cum amplius sit memorata quantitate; sciat non aliter debere chirographum à debitore, vel creditore percipere, quam si testimonium trium [38] testium probatæ opinionis per eorum subscriptiones [idem] chirographum capiat. Nam si contra hujusmodi observationem chirographum super pecuniis memoratam auri quantitatem excedentibus proferatur: minime hoc admitti à judicantibus oportet. Quod & in futuris creditis, vel debitorum solutionibus locum habere oportet. Dat. X. Kal. Junii, *Constantinop.* DN. IUSTINIANO A. II. CONS. 528.

In AUTHENT. de instrument. caus. & fide §. oportet vero. col. 6. tit. 2. al. 3. seu Novell. 73. cap. 8.

Sed novo jure quinque testes adhibendi sunt, si fiat ab imperito literarum contractus in scriptu, & in civitate [39], & excedat libram auri: nam si quis facere quemlibet contractum ex non scripto voluerit: manifestum est, quia aut per testes, aut per jusjurandum fidem percipiet, aut fore quidem testes d. ducente, pulsato autem jurante, aut referente, sicut judex disposuerit. In agris autem, quæ hactenus valuerunt apud eos, & nunc sint firma.

---

1 Ὁ ἀρχὼν ἢ ὑφ' ἑαυτὸν ἔχων τὴν ἐπαρχίαν, qui magistratum vel officium in provincia perit, neque per se neque per mediam personam [ἢ διὰ μέσου προσώπου] magistratus sui tempore fœnus exercere potest. *Syn. Basil. 6. tit. 1. ex lib. 23. tit. 1. cap. 45.*

2 *L. 22. ff. eod. Synops. d. loco.* vid. *l. 1. C. de contract. judic.*

3 Nomen est ipsa obligatio, aptè contractus inquit.

4 Cur ita? colli ge, *ex l. 32. in fin. ff. eod.* vid. *Cujac. 5. obs. 29.*

5 Hæc lex non tantum locum habet in simplici mutuo, sed & in usuario. Gaspar Roderic. *de ann. redit. lib. 2. quæst. 5. num. 4.* ANS.

6 Numeratio in persona unius non obligat alios: nisi constituerint se reos debendi in solidum, re vel verbis, vel chirographo, vel biennium sit elapsum, vel invicem fidejusserint vid. *Molinæum quæst. 7. de usur. n. 132. & sequent.*

7 *L. 2. J. de inutilibus stipul.*

8 Biennium scil. *vers. Multum. Inst. de int. oblig.*

9 Is, cui pecunia re vera mutuata est, non tenetur ad oleum instrumento comprehensum: Talis enim mutui contractus est usurarius, & naturam mutui excedit, nisi in stipulationem oleum deductum fuerit. *ut hic. l. 6. J. eod.* est & in emptione & solutione aliud utrobique, namque aliud pro alio solvitur volenti. *l. 17. J. de solut.*

10 Ad hanc legem vid. Goed. *de contrab. stipul. c. 3. num. 78. & cap. 8. num. 71. & seq.* Guid. Pap. *hoc loco.* Leonin. *emendat. lib. 3. cap. 16. n. 1.* ANS.

11 Nicander majorem summam stipulatus a suo debitore, quam ei mutuum esset, paulo post ab eodem ex eadem summa usuras licitas stipulatur. Primus contractus usurarius est. vid. *l. 11. §. 1. ff. eod. l. si tibi decem 17. ff. de pact.* at non secundus, nisi pro ea parte quæ debitori vere numerata non fuit. Quid si usuræ pacto tantum fuerint promissæ, non ex solenni stipulatione? usuræ non debentur. *l. 34. ff. mandati. l. 1. l. 3. J. de usur.* quam nove huc attulit interpretationem Papon. non magni facio: eam tamen vide apud eundem 3. *Not. 9. c. de restitution de majeur. fol. 678.*

12 Potest enim esse aliena, sed & adquisita ex turpi quæstu. vid. *l. 11 ff. solut. matrim.*

13 Species potest æstimari & exinde converti in causam mutui, puta pecuniæ: & ita usura exigi. *l. 11. ff. eod. l. 12. 23. 25. J. de usur. Molin. de usur. q. 23. n. 229. q. 85. n. 539. 561. & seq.* Et ita suppletur loco pretii dari potest, & in pecuniam converti, & pro alia re quam pecunia numerata facti hujusmodi conversione (legitime tamen, cui contraria est illegitima) usuras legitimas stipulari possumus. *Goth.* Hanc leg. explicat Roderic. *de reditib. lib. 1. q. 13. n. 25.* ANS. 14 Legitime tamen & justo pretio, citra fraudem & affectum usurarium, utriusque consensu probata. *J. eod.* alias id genus mutui contrahi à Gallis dicitur, *à perte de finance.* 15 Utilis stipulatio usuræ per inutilem non vitiatur. *l. 29. ff. de usuris.* nec sors. *l. 20. ff. de usur. l. 26. §. 1. vers. Si quæ autem. J. de usuris.*

16 Centesima. *J. eod. l. 40. in pr. ff. eod. Paul. 2. sent. 14. §. 2.* Est autem legitima usura centesima. *ff. eod. ibi, licet ultra usuram centesimam.* & hic, *legitima.* 17 Puto legendum esse *non minoris* vel *majoris.* ut sit sensus, debitorem non ideo legitimas usuras creditori denegare, quod ei non minoris pretii pignus dederit, quam summa ab eo accepta valeat. adde *edict. Justin. 9. c. 4.* nisi speciem ita aperte exponamus. Mutuum proprie in pecunia numerata consistit. Loco pecuniæ jumentum utriusque consensu justo pretio æstimatum datum est. Id pretium conversum est in causam mutui & majores centesimis usuræ promissæ. Securitatis causa creditori debitor aurum dignum forte decem pignori dedit. Quæritur quid juris sit? creditor pactam sortem recte petit: at non illegitimas usuras, sed legitimas tantum. Neque juvat debitorem quod pignus dignum decem tantum dederit, ut inde colligat, se non in majorem quantitatem, quam pignus valeat obligari. Nam ut non idoneum pignus dederit creditori, superest tamen ei adversus debitorem in id, quod superest actio, *ut hic. l. 3. l. 5. l. 6. J. de distr. pign. l. 8. in fin. ff. de distr. pign. l. 28. ff. de reb. cred. l. 10. J. de oblig.* 18 Vid. *l. 3. J. de distract. pignor.* 19 Duo rei credendi in solidum verbis, aut rei vera numeratione constituuntur.

20 Libello in eodem potest quis agere partim suo nomine, partim alieno. *l. 3. ff. famil.* 21 Uno contractu possunt plurium personarum obligationes contineri. 22 Una subscriptio, unumque sigillum tabellionis potest plures contractus præcedentes, authenticos reddere. 23 Pro pecunia quam mutuam tibi dedi, potes vinum mihi stipulanti promittere, & sic aliud solvere quam accepisti. *l. 17. J. de solut.* 24 Adde *l. 7. de condit. in fert.* 25 Et merito. Debitor enim mutui, genus debet, quod nunquam perit. Quod in genere debetur, perire non potest: §. 2. *in versic. Et is quidem. Instit. quib. modis re. l. 1. §. 4. ff. de oblig.* adde *Molin. quæst. 8. de usur. n. 114.* Cur? Genera materiale aliquid non sunt, sed intellectuale quid quod passionem & sic interitum non recipit. *Goth.* Vid. Ant. Fabr. *de re nummar. cap. 2. num. 30.* Guid. Pap. *hoc loco.* Zanger. *de Except. part. 3. cap. 2. num. 130. 166.* ANS. 26 Excipe, *l. 5. ff. de naut.* alias exceptiones, vid. *hic* apud Bald.

17 Qui pro alio solvit, etiam si ut ejus correus, potest ab eo repetere.

18 *Εἰ καὶ ἐλαττόνων ἀπέρριψε πραγμάτων*, licet in utilitatem alterius persona. *Schol. Synops. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 23. tit. 1. c. 55.*

19 *L. 6. §. 1. ff. de negot. gestis.* dubitavit, in mutui obligatione considerari quid contrahentes inter se egerint, non quid debitor cum tertio egerit.

20 Μὴ περιεργαζόμενον ἡμῶν τὴν αἰτίαν, nobis non anxie aut curiose negotium inquirentibus. Hæc verba addit *Synopf. Bas. cod. & 3 Harmen. 5. §. 68.* ut sit sententia, eum qui mutuam pecuniam sumpserit, teneri: licet in res alienas sumpserit. Nec enim curiose hoc inquirendum esse, in quas aut cujus utilitates sumpserit, sed quis sumpserit.

21 Subscribens tantum ut testis non obligatur ex mutuo. *l. 11 J. de obligationib. l. 15. J. de admin. tut.* vid. *l. 6. J. de fidejussor.* adde *l. 12. ff. de evict.*

22 Creditor non cogitur crediti nomine relicto debitore experiri adversus debitorem debitoris sui. *l. 13. J. de oblig. 49. ff. de condict. indeb.*

23 Hoc est, recepturus ab eo pecuniam cum in provinciam, cui præest, venerit. ut sit sensus: is qui præfidi provinciæ fœnebrem pecuniam mutuaverit, recepturus ab eodem. ἐὰν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δι' ἀρχὴν ἐκγένηται, si vel cum in eam provinciam, cui præest, ipse creditor venerit. quod furti auctor ei fiat, quasi emptor legum. ita hunc locum Græci accipiunt. *Synopf. Basil. eod. c. 58.* Quid si ἐκνόσει τὴν δόσιν τῆς ἀρχῆς, id est, mutuum dederit nondum præfidi, sed futuro præsidi, ut pecunia accepta magistratum, emeret? tam ipse, quam præses exilio multatur. *Synopf. d. loco.*

24 Vide quæ dam ad hunc locum apud Cujac. *Novell. 8.* 35 *Ibid. Eclog. 6. ex lib. 23. c. 85. fol. 74.* Collectarii verbo utitur Cicero, *lib. de Oratore.* ejusque ἐπιγραμμάτως πραττόμενοι. Alciat. *4. disputat. 22.* vertit argentarium & campsorem, & *lib. 4. de verb. fignific.* Collectarios eos actores esse putat, quibus pro more erat in auctionibus reliqua publicanorum emere, quæ illi vel ob graviores curas, vel debitorum procrastinationem nequiverant expungere. Coactorum autem meminisse Horatium, Suetonium Vespasiano & Senecam. adde eundem 1. *Parerg. 24. Cujac 10. obs. 14.* ex Donato & Acrone, nummularios coactores, collectarios, facit minores argentariis & majores mimistris & mercenariis: per eos namque pecunias coëgisse: & quas acceperant, per partes occupasse fœnori, vel qua alia ratione erogasse. Partes κίμακος. 36 Nota de actione si certum petatur ex chirographis. 1. *C. Theod. 57.*

37 Chirographo aut apochæ continenti summam quinquaginta libras auri excedentem non creditur, nisi tres testes adfuerint, & ei subscripserint. vid. *Novell. 73. cap. 8. & ibid. Cujac.* vid. *ad hunc locum diligentissime Harmen. 1. cap. 6.* 38 Vid. *l. 11. J. qui potiores.* vid. *Harm. d. loco. Novell. 73. cap. 1. Novell. 90. & ibid. Cujac. l. 11. in fin. J. qui potiores.* Novo jure quinque testes adhibendi. *Authent. prox. J. eod.* 39 Major in contractu solennitas requiritur in urbibus, quam ruri, *ut hic.* idem jus est in testamentis. *l. ult. J. de testam.*

TIT. III.

DE SUFFRAGIO. 40

1. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

SI [41] qui desideria [42] sua explicare cupientes, ferri sibi à quoquam suffragium postulaverint, & ob referendam vicem se sponsione constrinxerint: promissa restituant [43]; cum ea, quæ optaverint, consequantur: si artibus moras nectant, ad solutionem debiti coartandi sunt. §. 1. Et si quid eo nomine in auro, vel argento, vel cæteris [rebus] mobilibus datum fuerit: traditio sola sufficiet, & contractus habebit perpetuam firmitatem: quoniam collatio rei mobilis [44] inita, integra fide ac ratione cumulatur. §. 2. Quod si prædia rustica, vel urbana placitum continebit: scriptura, quæ ea in alium transferat, emittatur: sequatur [&] traditio corporalis, & rem fuisse completam gesta testentur: aliter enim ad novum dominum transire non possunt, neque de vetere jure discedere. §. 3. Quod si quis, dum solo commonitorio [45] suffragio nititur, bona duxerit occupanda: reus temeritatis ac violentiæ retinebitur, ac in statum pristinum possessio reducetur, eo à petitione excluso, qui non dubitavit invadere, quod petere debuisset. Dat. III. Non. Mart. ARCADIO III. & HONORIO II. AA. CONSS. 394.

TIT.

40 *Si certum petatur de suffragio. 2. C. Theod. 29.* Id innuitur. Hac constitutione suffragium in aula unicuique eblandiri & pecunia elicere, & suffragium (modo non sit fumosum) vendere permitti, ideoque promissorem eo nomine teneri.

Aliud jus ante hanc constitutionem fuit, cum soluti suffragii repetitio daretur, ut & alia constitutione Juliani. *l. 1. C. Theod. eod.* Nec fuit soluti repetitio, nec petitio non soluti. Ammianus 22. refert Julianum tulisse legem, ne liceret quidquam dare suffragatoribus, sicque quod hic permittitur, Justinianus vetuit, *Novell. 8. de magistratibus non vendendis*, οἱ, ὁτιῶν δίδοντες, ὅτε προῆκεν τῶν καλουμένων. Tiberius post vetuit, *Novell. 161.* vid. Cujac. *hic & Duaren. 2. disput. 12.* Robert. 2. *sentent. 1.* 41 *L. 2. C. Theod. eod.* 42 Necessitates, interpres *ad l. 2. C. Theod.* 43 Hoc est, præstent. 44 Suffragii causa in auro, argento, & re mobili promissum firmum est sine ulla scriptura, *ut hic:* quia res mobiles in suffragiis non requiruntur, sed sola traditione firmantur. Interpres *l. 2. C. Theod. eodem.* ubi tamen vereor ne legendum sit, *sola conventione.* In immobilium promissis scriptura necessaria est & traditio. 45 Id est, sola admotatione & scriptura conventionis: Vincentius Larinensis adversus prophanas, Oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet paraffe sufficiet. Eodem verbo utitur Augustinus *epist. 129. & 158.* Commonitorii formula extat apud Cassiodorum 7. *variar.* Symmachus pro eodem Monitorium usurpat: video tamen interpretem *d. l. 2. C. Theod. eod.* solum commonitorium suffragium interpretari suffragium sine scriptura promissum seu non scriptum.

TIT. IV.

DE PROHIBITA[1] SEQUESTRATIONE[2] PECUNIÆ.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni P. P.

QUOTIENS[3] ex quolibet contractu pecunia postulatur, sequestrationis necessitas conquiescat. Oportet enim deputatorem primo[4] convinci, & sic deinde ad solutionem pulsari: Quam rem non tantum juris ratio, sed & ipsa æquitas persuadet, ut probationes secum adferat, debitoremque convincat pecuniam petiturus. Dat. VI. Id. Julii, *Ravennæ*, HONORIO XIII. & THEODOSIO X. AA. CONSS. 422.

1 Sequestrationem ne hinc colligas omnino prohiberi: certis enim casibus puta si populationis sive dissipationis vel rixarum imminet periculum, permittitur sequestratio. *l. 5. §. quor. appellat. l. 7. in fin. ff. qui satisdare. l. fin. in fin. ff. de appellationib.* Alias præterea novem exceptiones adfert Ferrariensis, quas vid. *in forma sequestri seu laxamenti 6. vers. Sapiens vir.* adde alias ex Socino *reg. 371.* 2 *11. C. Theod. 28. & 2. Decret. 17. & 2. Clement. 6. De sequestratione possessionis & fructuum*, vide Ferrariensem *in forma sequestri seu laxamenti 9.* adde Rebuffum *tom. 3. tract. de sequestris seu commissariis rei captæ & sasitæ deputatis.* Papon. *8. arrest. 10. de sequestre & restablissement. & 5. Notar. 8. cap. d'interdicts & actions possessoires.* ibi, *la question du sequestre comme est conduite, & sequentibus.* Oldendorp. *cap. 50. de except.* ubi tractat de exceptione sequestri. Sequestrare est seorsum ponere. Sequestratio possessionis rei litigiosæ in tertium translatio. *l. 9. §. 3. ff. de dolo.* Sequester est is apud quem res litigiosa deponitur. vid. *l. 110. ff. de verb. signific.* qui & à veteribus, Sculna dicebatur. 20. *Gell. 10.* 3 *L. unic. C. Theod. eod.* Goth. Vid. Goedd. *de sequestrat. cap. 1. num. 92.* & Guid. Pap. *b. l.* ANS. 4 Possessio reo competens non est ei auferenda, nisi convicto: Decem exceptiones vide apud Ferrariensem *d. loco.*

TIT. V.

DE CONDICTIONE INDEBITI.[5]

De causis judicati, de herede, de usuris.

1. Imp. ANTON. A. Mutiano.

PECUNIÆ indebitæ per errorem, non ex causa judicati[6] solutæ, esse repetitionem jure condictionis, non ambigitur. Si quid igitur probare potueris patrem tuum, cui heres extitisti, amplius debito creditori suo persolvisse, repetere potes. Usuras[7] autem ejus summæ præstari tibi fructus desideras: actione enim condictionis ea sola[8] quantitas repetitur, quæ indebita soluta est. P. P. tertio Kal. Augusti. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De delegatione.

II. Idem A. Secundinæ.

SI citra ullam transactionem[9] pecuniam indebitam alieno creditori promittere delegata[10] es, adversus eam, quæ te delegavit, condictionem habere potes. P. P. XIV. Kal. Januar. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De quantitate, de cautione.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Pamphilo.

CUm & soluta indebita quantitas ab ignorante repeti possit: multo[11] facilius quantitatis indebitæ interpositæ scripturæ[12] condictio competit, vel doli[13] exceptio[14] agenti opponitur. S. III. Non. April. *Byzantii*, CC. CONSS. 293.

De his, quæ per inficiationem in lite crescunt.

IV. Iidem AA. & CC. Heraclio.

EA, quæ per inficiationem in lite crescunt[15], ab ignorante etiam[16] indebita soluta repeti non[17] posse, certissimi juris est. Sed & si cautio indebitæ pecuniæ ex eadem causa interponatur: condictioni locum non esse constat. S. V. Id. April. *Byzantii*, AA. CONSS. 293.

De herede.

V. Iidem AA. & CC. Heraclio.

SI à patre emancipatus ei non intra tempora præstituta jure honorario[18] successisti, quidquid iudebitum postea per errorem[19] (utpote[20] patris successor) dedisti, ejus condictionem tibi competere, non est incerti juris. S. XIV. Kal. Maji, AA. CONSS. 293.

De solutione pro alio.

VI. Iidem AA. & CC. Mnasææ.

SI per ignorantiam facti non debitam quantitatem pro alio solvisti[21]; & hoc, adito Rectore provinciæ fuerit probatum, hanc ei[22], cujus nomine soluta est, restitui eo agente providebit. S. VI. Id. August. AA. CONSS. 293.

De fideicommisso, vel legato.

VII. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

FIdeicommissum[23] vel legatum indebitum per errorem facti[24] solutum, repeti posse[25], explorati juris est. S. V. Idus Septemb. AA. CONSS. 293.

De falso procuratore.

VIII. Iidem AA. & CC. Zyparo.

CReditoris falso[26] procuratori solventi, adversus eum indebiti repetitio, non obligationis liberatio competit. S. Petit. XV. Kal. Novemb. AA. CONSS. 293.

De eo, qui indebitum sciens solvit, de re à non domino distracta.

IX. Iidem AA. & CC. Gratianæ.

INdebitum solutum sciens[27], non [recte] repetit. §. 1. Citra mandatum autem ab alio re distracta: dominus evicta re, vel ob præcedens vitium satis[28] emptori faciens, non indebitum prætendere [potest,] sed per hujusmodi factum ratum contractum habuisse probans, à se debitum ostendit esse solutum. S. IV. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

De debitore rei alternatæ, qui utrumque solvit.

X. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SI quis servum certi nominis, aut[29] quandam solidorum quantitatem, vel aliam rem promiserit; & cum licentia [ei] fuerat unum ex his solvendo liberari, utrumque per ignorantiam dependerit: dubitabatur, cujus rei daretur à legibus ei repetitio, utrumne servi, an pecuniæ: & utrum stipulator, an promissor habeat hujus rei facultatem? Et Ulpianus[30], quidem electionem ei præstat, qui utrumque accepit, ut hoc reddat, quod sibi placuerit, & tam Marcellum, quam Celsum sibi consonantes refert. Papinianus autem ipsi, qui utrumque persolvit, electionem donat: qui & antequam dependat: ipsam habet electionem, quod velit præstare, & hujus sententiæ sublimissimum testem adducit Salvium Julianum[31] summæ auctoritatis hominem, & prætorii edicti [perpetui] ordinatorem. Nobis hæc decidentibus, Juliani & Papiniani[32] sententia placet, ut ipse [habeat] electionem recipiendi, qui & dandi habuit. Dat. Kal. Augusti. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De eo, qui mente titubante & ancipiti solvit.

XI. Idem A. Juliano P. P.

PRo dubietate[33] eorum, qui mente[34] titubante indebitam solverint pecuniam, certamen legumlatoribus incidit; id ne, quod ancipiti animo persolverint, possint repetere, an non. Quod nos decidentes, sancimus, omnibus, qui incerto[35] animo indebitam dederint pecuniam, vel aliam quandam speciem persolverint, repetitionem non denegari, & præsumptionem[36] transactionis non contra eos induci: nisi hoc specialiter ab altera parte approbetur. Dat. Kal. Octob. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

5 §. 1. *Instit. quib. modis re. &* XII. D. VI. & 52. *Eclog. 3.* Formulam hujus actionis vide apud Oldendorp. *classf. 6. act. 6.* Goth. Vid. ad hunc titul. & singulas leges Guid. Pap. ANS.

6 Indebiti per errorem, non ex causa judicati soluti, repetitio est. *Syn. Basil. 52. tit. 3. ex lib. 24. tit. 1. cap. 17. l. 29. §. 5. ff. mandati.* Sententia facit, ut indebitum debeatur, nec condici possit. de quo vid. Molinæum *16. de usur. quæst.* 186.

7 Promutui usuræ non debentur. vid. *Cujac. 8. observ. 14.* Indebitum solutum promutuum est. Promutuum quasi mutuum. *Goth.* Excipe, nisi is cui indebitum solutum est, pecunias ad interesse dedit aliis, & sic cum iis lucratus sit. Mart. *dig. noviss. tom. 3. tit. Interesse, c. 14.* Barbos. & Gloss. *hic.* ANS.

8 Nota quid hac actione petatur.

9 Indebitum transactionis causa datum non repetitur. *l. 65. §. 1. ff. eod. l. 6. §. de juris & facti ignorantia. l. 1. §. de pact. l. 16. l. 25. §. de transactionib. l. 78. in fin. ff. ad Trebell.*

10 Solvit qui delegat, ideoque ut indebiti soluti, ita indebite delegati condictio est.

11 Argumentum à majori ad minus observa. Cui soluti repetitio est, ejus multo magis tantum cauti condictio est, aut petiti exceptio. *l. 31. ff. eod.*

12 Cautiones & chirographa indebita condici possunt. excipe *l. 4. in fin. §. eod.*

13 *L. 5. in fin. ff. de act. empt.*

14 Favetur magis exceptioni, quam actioni. *l. 125. ff. de reg.*

15 Ut ea, quæ duplicantur. vide *Paul. 1. sent. 19. §. ult.*

16 Cur indebita vocant? nempe quia per inficiationem debiti pœnæ loco debentur. Ea igitur quæ per inficiationem duplantur, licet indebita soluta fuerint, non repetuntur. *Synops. Basil. ibid. cap. 20.* 17 *§. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.* 18 Honorarium jus prætorium est. *§. 7. Inst. de jure naturali.*

19 Debitum hereditarium per errorem à non succedente solutum repetitur. 20 Legendum est, *ut patris*: quasi dicat: Quod quis (quasi ipsam ob successionem debet) solvit, repetere potest. *l. 65. in fin. ff. eod.* Et vere Græci hunc locum ita exprimunt. Qui non est heres, si tanquam heres solverit, repetere solutum potest. sicut & legata revertuntur & repetuntur. *Synops. ibid. c. 22.* adde *l. 7. §. eod.* 21 Vel ex ejusdem pecuniæ. *l. 46. ff. eod.* vel per errorem facti tibi demandati.

22 Ideoque debitor non auditur si dixerit, male se conveniri ab eo cujus nomine facta fuerit indebiti solutio: alias distinctiones vid. apud *Cujac. 8. obs. 9.* 23 Dixi ad *l. 4. §. eod.* 24 Non juris. *l. 10. §. de juris & facti. l. 9. §. 5. ff. de juris & facti.* 25 Imo non potest. vid. *24. Utpian. ult.* 26 Quod solvit debitor falso procuratori, solventem non liberat. Id tamen potest condicere. 27 Qui sciens indebitum solvit, non repetit. *Syn. eod. c. 25. 3 Harm. 5. §. 73.* vid. *l. ult. §. eod. l. 1. l. 50. ff. eod. l. 21. §. 1. ff. de inoff. t. 6. ff. de cond. ob caus. l. 43. ff. de admin. tut. l. 29. ff. de donat. l. 53. ff. de reg. jur.* Aliud si animo condicendi. *l. 2. ff. eod. l. 14. §. de solut.*

28 Dominus solvens ex contractu falsi procuratoris, contractum ejus probasse præsumitur.

29 Debitor obligatus alternative ad duo solvenda, solvens utrumque, electionem repetendi quod eorum voluerit habet: sicut habebat antequam solveret. *Salicet.* Goth. Hæc est 10. decisio ex 50. novis Justinian. vid. Inglois, & Guid. Pap. *b. l.* ANS.

30 *L. 26. §. 13. ff. eod.*

31 Cujus sententiæ vestigium extat *l. 32. ff. eod.*

32 Et ita pro Juliano & Papiniano adversus Ulpiani, Marcelli, & Celsi sententias respondet Imperator. De Juliani, & Celsi dissensione, vide Cujac. 8. *obs. 15.*

33 Hæc est 11. ex 50. novis Justinian. decisionibus, vide Inglois. ANS.

34 Dubitans medius est inter scientem & ignorantem: Negat quidem, sed erranter & inscienter. *l. si quis testamentum 41. ff. ad leg. Aquil.* Ideoque pro errante & ignorante habetur. *ut hic. & l. 2. in princ. ff. quæ ordo in bonorum possess.* non habetur pro inficiatore.

35 Dubitans non præsumitur donare vel transigere, sicut nec erans. *l. 2. ff. eod. l. 14. ff. de solut.*

36 Præsumi transactio vel donatio non solet nisi probetur.

TIT. VI.

DE CONDICTIONE OB CAUSAM[37] DATORUM.

De causa dotis.

1. Imp. ANTONINUS A. Callisthenidi.

PECUNIAM, quam te *ob dotem* accepisse pacto interposito (ut fieri, quum jure matrimonium contrahitur, adsolet) proponis, impediente[38] quocunque modo juris auctoritate matrimonium [constare, nullam[39] de dote actionem habes: & propterea pecuniam, quam eo nomine recepisti,] jure condictionis restituere debes[40]: & pactum, quod ita interpositum est, perinde ac si interpositum non esset, haberi oportet. P. P. VI. Kal. Augusti. LÆTO II. & CERBALE CONSS. 216.

De donatione.

II. Imp. ALEXANDER A. Asclepiadi.

SI (ut proponis) pater tuus ea lege sorori tuæ prædia, cæteraque, quorum meministi, donavit, *ut creditoribus ipsa satisfaceret*, ac, si placita observata non essent, donatio resolveretur[41], eaque contra fidem negotii gesti versata est, non est iniquum, actionem condictionis ad repetitionem rerum donatarum tibi, qui patri successisti, decerni. P. P. XIV. Kal. Decemb. ALBINO & MAXIMO CONSS. 228.

III. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Aurelio & Alexandræ.

EA lege in vos collata donatio, *Ut neutri alienandæ*[42] *suæ portionis facultas ulla competeret*, id efficit, ne alteruter vestrum dominium prorsus alienet: vel ut donatori, vel ejus heredi condictio, si non fuerit conditio servata, quæratur. P. P. Kal. April. VALERIANO IV. & GALLIENO III. AA. CONSS. 258.

De condictione liberationis.

IV. Iidem AA. & VALERIANUS C. Æmiliæ.

SI cum exiguam pecuniam revera susciperes, longe majorem[43] re acceptisse caviisti, *eo quod tibi patrocinium*[44] *adversarius repromitteret*: cum dicas fidem promissi non secutam[45]: ut libereris obligatione ejus, quod non acceptum propter speratum patrocinium spopondisti, per condictionem consequeris. P. P. V. Kal. Maji, ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

De milite dato procuratore.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Martiali.

SI militem[46] ad negotium [tuum] procuratorem feceris, cum hoc legibus interdictum sit, ac propter hoc pecuniam ei numeraveris, quicquid ob causam datum est, causa non secuta restitui tibi competens Judex curæ habebit. P. P. X. Kal. Octob. ipsis IV. & III. CONSS. 290.

De ancilla data, ut manumittatur.

VI. Iidem AA. Cyrioni & Plotioni.

CUm ancillam patrem vestrum ei, contra quem supplicatis, dedisse proponatis: interest multum, utrumne donandi animo dederit, an ob manumittendam filiam, quam[47] ancillam existimabat: cum perfecta quidem donatio revocari non[48] possit, causa vero donandi non secuta[49], repetitio competat. S. II. Idus Maji, AA. CONSS. 293.

De donatione.

VII. Idem AA. & CC. Gerontio.

SI repetendi[50], quod donabas uxori ejus, quem ad proficiscendum tecum hujusmodi liberalitate provocare proposueras[51], nullam addidisti conditionem, remanet integra donatio: cum levitati perfectam[52] donationem revocare cupientium jure occurratur. S. VII. Kal. Sept. AA. CONSS. 293.

VIII. Iidem AA. & CC. Flaviano.

DIctam legem donationi, si non[53] impossibilem contineat causam, ab eo, qui hanc suscepit, non impletam, condictioni cedit rem emptori auferre. *l. 28. ff. de contrab. empt.* eo magis quod cuique sit rei suæ legem dicere? *l. 48. ff. de pactis.* & lege ita dicta, facto tertii res aliter quam cum sua causa alienari non possit. vid. *l. 67. ff. de contrab. empt. l. 36. ff. de statulib. l. 13. §. 1. ff. de acquir. possess.* Cur hic quoque jus aliud erit, quam si vel à lege, *l. 10. §. de sacrosanct.* vel testamento prohibita sit rei alienatio? vid. *Novell. 39. cap. 1.* Pactum autem ut ne rem tuam alienes an valeat, vid. *l. ult. §. de reb. alienis non alienand. l. penult. ff. de pact.* 43 Cautio potest catenus condici, quatenus pecunia non est numerata. *l. 1. ff. de condict. sine causa.* 44 *L. 3. §. de postliminio. l. 3. §. de transact.* 45 *L. 4. ff. de cond. causa non sec. l. 1. §. 10. ff. de var. & extraord.* 46 Adde *l. 7. §. de procurat. l. 8. §. 2. ff. de procurat.* 47 Ancilla data, ut dantis filia manumittatur, si non manumittitur, repetitur. 48 Nota regulam. *l. 7. in fin. §. eod.* Goth. Imo potest. *l. 13. §. 1. l. 30. ff. de donat. caus. mort.* ANS. 49 Id est, quo casu ancilla donata fuerit, ut manumitteretur. *l. 1. §. 1. ff. de condict. caus.* 50 *L. 12. §. de donat. ante nuptiæ.* 51 Propositum in mente retentum nihil operatur: sicuti nec animus aut intentio intrinseca condicendi. *l. 25. §. de transact. l. 50. ff. de cond. indeb.* 52 *L. 6. §. eod.* 53 Datum ob causam non impossibilem, causa non secuta condicitur. Possibilis causæ defectus parit conditionem. *Balf.* adde 10. *Synops. Basil. 2.* περὶ τῶν διαλύσεων, *& c. ex lib. 24. tit. 1. cap. 34.* An datum sub conditione impossibili semper possit repeti, vide *hic* Accursium.

37 Honestam, scil. (ut hic titulus differat à titulo 7. §. *eod.*) nec tamen secutam. XII. D. IV. Donatio ob causam causa non secuta revocari potest. vid. Clar. *4. sent. §. donatio. quæst. ult.* adde Oldendorp. *classf. 6. act. 4.* Goth. Vid. ad hunc tit. & singul. leges, Guid. Pap. ANS.

38 Deficiente causa ad effectum producendum necessaria, deficit effectus.

39 Soluto matrimonio, mulieri competit, dotis nomine, actio de dote: Impedito vero matrimonio propter juris auctoritatem, condictio ob causam.

40 Imo non debes actori restituere, *ut hic.* sed fisco. *l. 4. §. de incest.*

41 Pacto resoluto, oriuntur condictiones ob causam dati.

42 Donator recte pacisci potest, ne donatarius rem alienet. Vid. quæ not. ad *l. 122. §. 3. ff. de verb. oblig.* Quid si donatarius alienaverit? Cujacius refert ex Græcorum opinione, ftari alienationi: sed tamen donatarium in id quod interest: vel condictione ob rem datam teneri. vid. reliqua apud eundem ad *d. §. 3.* Accursius idem quoque existimat, quem multi sequuntur. Porcatulus autem *13. Cupid. 5.* condictionem domino ideo competere ait, quod eam elegerit. qua in re multa possunt objici. Cur enim dicimus stari alienationi? cum tali pactione id hic effici dicatur, *ne dominium prorsus alienetur.* Si vis esse hæc pacti, quomodo donatori dominium abscessurum dicemus? Si non abscesserit, quo jure domino rei vindicatio denegabitur? *l. 9. in fin. ff. de rei vindic.* vel cur ei non liceat? Cur enim non permissum tradendo rei suæ legem dicere? *l. 48. ff. de pactis.* & lege ita dicta, facto tertii res aliter quam cum sua causa alienari non possit. vid. *l. 67. ff. de contrab. empt. l. 36. ff. de statulib. l. 13. §. 1. ff. de acquir. possess.* Cur hic quoque jus aliud erit, quam si vel à lege, *l. 10. §. de sacrosanct.* vel testamento prohibita sit rei alienatio? vid. *Novell. 39. cap. 1.* Pactum autem ut ne rem tuam alienes an valeat, vid. *l. ult. §. de reb. alienis non alienand. l. penult. ff. de pact.* 43 Cautio potest catenus condici, quatenus pecunia non est numerata. *l. 1. ff. de condict. sine causa.* 44 *L. 3. §. de postliminio. l. 3. §. de transact.* 45 *L. 4. ff. de cond. causa non sec. l. 1. §. 10. ff. de var. & extraord.* 46 Adde *l. 7. §. de procurat. l. 8. §. 2. ff. de procurat.* 47 Ancilla data, ut dantis filia manumittatur, si non manumittitur, repetitur. 48 Nota regulam. *l. 7. in fin. §. eod.* Goth. Imo potest. *l. 13. §. 1. l. 30. ff. de donat. caus. mort.* ANS. 49 Id est, quo casu ancilla donata fuerit, ut manumitteretur. *l. 1. §. 1. ff. de condict. caus.* 50 *L. 12. §. de donat. ante nuptiæ.* 51 Propositum in mente retentum nihil operatur: sicuti nec animus aut intentio intrinseca condicendi. *l. 25. §. de transact. l. 50. ff. de cond. indeb.* 52 *L. 6. §. eod.* 53 Datum ob causam non impossibilem, causa non secuta condicitur. Possibilis causæ defectus parit conditionem. *Balf.* adde 10. *Synops. Basil. 2.* περὶ τῶν διαλύσεων, *& c. ex lib. 24. tit. 1. cap. 34.* An datum sub conditione impossibili semper possit repeti, vide *hic* Accursium.

ctioni facere locum, juris dictat disciplina. Quapropter si titulo liberalitatis res tuas in sponsam conferendo, certam dixisti legem; nec huic illa, cum [1] posset paruit, successores ipsius de repetendis, quæ dederas, si hoc tibi placuerit, convenire non prohiberis. S. III. Idus Febr. AA. Conss. 293.

[1] Datum ob causam, cui recipiens non paruit cum posset, repetitur per condictionem ob causam, *l. pen. l. ult. ff. eod.*

De eo, qui accepit, ut manumitteret.

IX. Iidem AA. & CC. Bibulo.

Si liber constitutus, *ut filia tua manumittantur*, aliquid dedisti, causâ non secuta, de hoc [tibi] restituendo condictio competit: nam si quid servus de peculio domino dederit, contra eum [quidem] nullam actionem habere potest: sed dominum, qui semel accipere pecuniam pro libertate passus est, aditus provinciæ Rector hortabitur [2], salva [3] reverentia, favore scilicet libertatis, placito suo stare. S. III. Id. Februar. *Sirmii*, AA. Conss. 299.

[2] Sic in *l. 8. ff. de Liberali.*

[3] Vide *Cujac. 2. Resp. 22. in fin.*

De culpa & casu fortuito.

X. Iidem AA. & CC. Cononianæ.

Pecuniam à te datam; si hæc causa, pro qua data est, non culpa accipientis [4], sed fortuito casu [5] non est secuta, minimè repeti posse certum est. S. III. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 300.

[4] *L. 8. §. eodem. l. ult. ff. eod. l. 5. ff. de cond. caus. data.*

[5] *Synops. Basil. d. tit. cap. 36.*

De advocationis causa.

XI. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

Advocationis causa datam pecuniam, si per [6] eos, qui acceperant quo minus susceptam fidem impleant stetisse probetur [7], restituendam esse convenit. S. XVII. Kal. Januar. CC. Conss. 300.

[6] *L. 8. 9. §. eod.*

[7] Alias secus. vid. *l. 1. §. 13. ff. de extraord. cognit.* Ans.

TIT. VII.

DE CONDICTIONE [8] OB TURPEM [9] CAUSAM.

De cautione ob turpem causam interposita.

I. Imp. Antoninus A. Ingenuo.

Si ex cautione tua conveniri cœperis: nullam pecuniam te accepisse, sed ob turpem [10] causam, & quam fieri prohibitum est, interpositam [cautionem,] ei, qui super ea re cognituras est, probandum est; & eo impleto absolutio [11] sequetur. Sine die & consule.

[8] X. *Synops. Basil. cap. περὶ τῶν διδόντων ἢ προσιόντων ἀ fol.* 126. Goth. Vid. Guid. Pap. ad hunc tit. & singulas leges. Ans.

[9] Vel injustam. XII D. v. adde *Oldendorpium Class. 6. act. 7.*

[10] Vid. *l. 27. ff. de verb. oblig.*

[11] Promissum turpi ex causa peti non potest. *dict. t. 27.*

De dato propter turpem causam.

II. Idem A. Longino.

Cum te propter turpem causam, contra disciplinam temporum meorum, domum adversariæ dedisse profitearis, frustra [12] eam tibi restitui desideras: cum in pari [13] causa possessoris conditio melior habeatur. P. P. XV. Kal. Decemb. Læto II. & Cereale Conss. 216.

[12] Par cum est causa dantis & accipientis, turpiter datum non repetitur. *l. 3. l. 4. §. 3. l. 8. ff. eod. Eckg. dict. loc. ex tit. 2. cap. 2. cap. 5. cap. 8. l. ult. in princ. ff. de condict. sine causa.*

[13] *L. 5. §. 1. ff. de calumniatoribus. l. 128. ff. de reg. jur.*

De dato evitandi tyrocinii causa.

III. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Dizonti militi.

Quod evitandi [14] tyrocinii causa dedisse te, apud competentem Judicem, ei, de quo quereris, indubia probationis luce constiterit, instantia ejus recipies [15]. Qui memor censuræ publicæ, post restitutionem pecuniæ, etiam concussionis crimen inultum esse non patietur. P.P. III. Kal. August. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

[14] Vid. *l. 12. §. 1. ff. de pollicitat.*

[15] Quia accipientis tantum causa turpitudo versatur. *l. 4. §. eod. dict. l. 5. §. 1.*

De turpi causa accipientis tantum. De usuris.

IV. Iidem AA. & CC. Rufino.

Quoties [16] accipientis, non etiam dantis turpis invenitur causa: licet hæc secuta fuerit, datum condici [17] tantum, non etiam usuræ peti possunt [18]. S. VII. Id. Januar. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

[16] Ut *l. 3. ff. eod. Synops. Basil. dict. tit. 2. c. 10. l. 6. 7. eod. l. 1. in fin. l. 2. ff. eod.*

[17] Excipe *l. 5. ff. eod.*

[18] Sicut in fure, qui pecuniam accepit ob ea restituenda, quæ subtraxerat, vel in eo, qui abegerat pecora, *Synops. Basil. ibid. cap. 10.* quæ species est *l. 6. & ult. ff. eod.*

De lenocinio mariti.

V. Iidem AA. & CC. Bichoporo.

Mercalem [19] te habuisse uxorem proponis: Unde intelligis, & confessionem [20] lenocinii preces tuas continere, & cautæ [21] quantitatis ob turpem causam exactioni locum non esse. Quamvis [22] enim utriusque [23] turpitudo versatur, ac solutæ quantitatis cessat repetitio, tamen ex hujusmodi stipulatione [24] contra bonos mores interposita denegandas esse actiones juris auctoritate demonstratur. S. VI. Id. Maji, CC. Conss. 294.

[19] Mercalis uxor est quæ scortatur: id Synopticos author *dict. loc. c. 11.* ita reddit, Qui scit uxorem suam scortari & tacet, lenocinium facit.

[20] Allegans turpitudinem non auditur.

[21] *L. 1. ff. eod. l. 26. 27. ff. de verb. oblig.*

[22] Turpi ex causa dantis promissa non petuntur, nec repetuntur, hoc est, ea si soluta sint non possunt repeti: si non sunt soluta, peti non possunt. 23 *L. 4. §. eod.* 24 *§. 25. Instit. de inutilibus.*

[23] Turpitudo accipientis non etiam dantis in hac hypothesi versatur: ideo restituitur. *l. 4. §. eod. Synops. cod. cap. 4.* 26 Datum furi, ut rem subreptam restituat, turpiter ab eo accipitur: ideoque condici potest. adde *l. ult. ff. eod.* 27 *L. 6. ff. eod.* 28 Turpitudo quoque solius accipientis hac parte continetur. Dixi ad *l. 4. §. eod.* 29 Fur tenetur de re furtiva etiam ea extincta. *l. 1. §. de his quæ vi metusve caus. l. 2. ff. tit. prox. l. 9. ff. de furt. l. 8. ff. de cond. furt. l. 1. §. 34. l. 19. ff. de vi & vi. l. 46. ff. de furtis.* 30 Mora in rem facta quid sit observa. *l. 8. §. 1. l. ult. ff. de condict. furt.*

[24] Solutio rei facta ab uno fure cæteros liberat à condictione furtiva, non pœna furti.

TIT. VIII.

DE CONDICTIONE FURTIVA. [31]

De pluribus delinquentibus.

I. Impp. Diocletianus & Maximian. AA. & CC. Hermogeni.

Praeses provinciæ sciens furti quidem actione singulos [32] quosque in solidum teneri, condictionis vero nummorum furtim subtractorum electionem esse; ac tum demum, si ab uno satisfactum fuerit, cæteros liberari [33], jure proferre sententiam curabit. Dat. Kal. Majis, CC. Conss. 294.

[31] Vid. XIII. D. I.

[32] Vid. *l. 1. in fin. ff. si is qui testam. lib.*

[33] Solutio rei facta ab uno fure cæteros liberat à condictione furtiva, non pœna furti.

De rei interitu.

II. Iidem AA. & CC. Aristæneto.

Ante oblationem interemptæ [34] rei furtivæ damnum ad furem pertinere, certissimi juris est. Dat. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

[34] *L. 3. ff. eod. dict. ad l. ult. ff. de condict. ob turp.*

TIT. IX.

DE CONDICTIONE EX LEGE [35] ET SINE [36] CAUSA, VEL INJUSTA [37] CAUSA.

De fisco.

I. Impp. Diocletian. & Maximian. A. Ulpio.

Licet ante [38] tempus debita exigi non possint, tamen si te ex primipilo [39] debitorem constitutum fisci, ac patrimonium tuum exhaustum Præses provinciæ compererit, ut ad solutionis securitatem solum fœnebris pecuniæ subsidium superesse videatur: commonebit debitorem [40] tuum, si saltem ipse sit solvendo, ut ante definitum tempus debita repræsentet: ut fisco, cujus ob [41] necessitates publicas causam potiorem esse oportet, debita pecunia exolvatur. S. XIII. Kal. Aug. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

[35] XIII. D. II.

[36] XII. D. VII. Vide *Oldendorpium Class. 6. act. 5.*

[37] Vid. *Oldendorp. Class. 6. act. 7.*

[38] Ante tempus debitum exigi non potest: plus enim etiam vel solo tempore petitur, *l. 22. ff. mandati.*

[39] Id est, causa militaris annonæ. Nam ita Synopsis Basil. *lib. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 3. cap. 1.* & ibidem Scholiastes, ὁ διαπομπὸς στρατιώτης τῷ δημοσίῳ χρεωστῶν, &c. Qui alimenta militum fisco debet, si reperiatur inops: debitores ejus (tametsi pro ipsis faciat conditio) ante præstitutum tempus conveniendi sunt: ut ea quæ debent exigantur. Neqs obstat quod institutionibus de actionibus & aliis libris dicitur, Eum qui ante diem agat, alterum tantum tempus expectare debere, quando prævenire sit ausus. Ait enim ἡ ἀνάγκη τῆς διατροφῆς τῶν στρατιωτῶν, &c. necessitas alimentorum militarium facit, ut ante diem exigatur. Est & eodem lib. *tit. 6. c. περὶ χρέους*, &c. Scholiastes citans nominatim hanc legem ubi notat fiscum posse ante tempus exigere inopis sui debitoris debitorem.

[40] Ob inopiam debitoris fisci ejus debitor in diem ante tempus potest convenire a quo? ab ipso debitore fisci. adde *l. quando fiscus vel privat.*

[41] Propter utilitatem publicam, ante tempus agi potest.

De mala fide possessore, & de fructibus.

III. Iidem AA. & CC. Galatiæ.

Mala fide possidens, de proprietate victus, [de] extantibus [42] fructibus [rei] vindicatione, [de] consumptis [44] vero condictione conventus, eorum restitutioni parere compellitur. Dat. Id. Febr. CC. Conss. 302.

[42] Soluto debito, cautio est apud creditorem sine causa: ideoque hac conditione repetitur. vide *l. ult. ff. ad exhib. l. ult. ff. de solutionib.* adde *l. 52. ff. de act. empt.* 43 Vid. *l. 22. ff. de rei vind. l. 22. §. 2. ff. de pignorat.* 44 *Dict. §. 2.* Consumpti fructus condicuntur: extantes vindicantur. 45 Non numeratæ pecuniæ chirographum condicitur. vid. *ff. de non numer.* 46 *L. 7. ff. de non numer.*

De cautione non numeratæ pecuniæ.

IV. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Si non [45] est numeratum, quod velut accepturum te sumpsisse mutuo scripsisti: & necdum transisse tempus statutum, vel intra hunc diem habitam contestationem monstrando, reddi [46] tibi cautionem Præsidali notione postulare potes. Dat. XVII. Kal. Jan. CC. Conss. 302.

[45] Ut non numeratæ pecuniæ chirographum condicitur. vid. *l. de non numer.*

TIT. X.

DE OBLIGATIONIBUS [47], ET ACTIONIBUS. [48]

De actionibus, ei qui pro alio solvit, mandatu.

I. Imp. Gordianus A. Valeriæ.

Data certæ [49] pecuniæ quantitate ei cujus meministi [50], in vicem [51] debiti [52] actionem [53] tibi adversus debitorem, pro quo solvisti, dicis esse mandatam: & antequam eo nomine litem [54] contestareris, sine [55] herede creditorem fati munus implesse proponis [56]: Quæ si ita sunt, utilis [57] actio tibi competit. P.P. V. Kal. Maji, Attico & Prætextato Conss. 243.

[47] XLIV. D. VII. & III. *Instit. XIV.* & 52 *Ecl. 1.* Goth. Ad tit. & singulas leges vid. Guidon. Pap. Ans.

[48] IV. *Inst. 6.*

[49] Al. certe, & ita videtur legisse Azo *in summa.*

[50] Id est, creditori Titii: Nec tamen colligas, Mulierem hic pro debitore obligatam fuisse. Quæ hic fol. it mulier non fidejussoris nomine, sed ut quævis solvit. Obligatis mulieribus, non pro alio solventibus, Velleianum opitulatur. vide *l. 4. in fin. l. 9. ff. ad Velleian.*

De nominibus in dotem datis.

II. Impp. Valer. & Gallien. AA. Celso.

Nominibus [58] in dotem datis, quamvis nec delegatio præcesserit, nec litis contestatio subsecuta sit: utilem [59] tamen marito actionem ad [60] similitudinem ejus [61], qui nomen emerit, dari oportere, sæpe rescriptum est. P. P. XIV. Kal. Februar. Seculari & Donato Conss. 261.

[51] Non tam solutionis nomine, quam quasi pretii loco. *l. 2. ff. eod.*

[52] Al. debiti actiones mandatas. ita *Haloand.*

De colonis ob debita locatoru non conveniendis.

III. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Rusticiano.

Ob [62] causam proprii debiti [63] locatoris conveniri colonos pensionibus [64] ex placito satisfacientes, perquam injusium est [65]. P.P. Prid. Kal. Januar. *Tyberiade*, Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

[53] Vid. *l. 9. ff. de procur.* Accurs. in *l. 1. ff. ne liceat potentiorib. patrocinium litigantib. præstare.*

[54] *L. 23. ff. de procurat. l. 6. ff. de transact.*

[55] *L. pen. in fin. ff. ad Trebell.*

De bona fide.

IV. Iidem AA. & CC. Licinio.

Bonam fidem in [66] contractibus [67] considerari [68] æquum est. III. Non. Octob. AA. Conss. 287.

[56] Vi hujus mandati, emptrix est in rem suam procuratrix. Quæritur autem, An mandatum sit finitum? distingue: Si mandator actionis, idemque venditor, heredem habet, mandatario competit actio directa ex cessione. Fidem enim venditionis, ab hærede mandatoris impleri oportet, si heredem non habet saltiud est si habet. Nam morte mandatarii in rem suam mandatum non finitur. *l. 33. ff. de donat.* finitur quidem mandatum, sed tamen mandatario competit utilis mandati actio, & hæc locum habent in procuratoribus in rem suam, puta emptoribus & donatariis. In procuratore negotiorum, aliud. Mortuo enim mandatore, re integra, mandatum finitur. vid. *Cujac. observ. 31.* adde & ad *Novell. 134. Zas. 2. Resp. 5.*

De obligatione contrahenda, vel dissolvenda.

V. Iidem AA. & CC. Camerino & Martiano.

Sicut [69] initio libera [70] potestas unicuique est habendi, vel non habendi contractus; ita renunciare [71] semel constitutæ obli-

[57] Utilis actio quid? & à directa utrum differat: quomodo, vid. *in l. 47. ff. de negot. gest. l. 6. ff. de Transact.* Accusf in *l. 17. in verbo actione. ff. de negotiis. & l. 6. ff. ad exhibend.* Forcatulum *Dialog. 65 Negotm.* 58 Nomen in dotem dari potest. *ut hic. & l. 41. §. 3. ff. de jure dot. l. 44. §. 1. ff. solut. matrim.* 59 Cur ita? collige ex his quæ dixi ad *l. 1. ff. eod.* 60 *L. 19. ff. eod.*

[58] *L. 1. ff. eod. l. 5. ff. quando fiscus. l. 7. l. 8. ff. de hered. vel actione.* 62 Speciem ita ponit author *Synops. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 3. num. 7.* debitor fundum locat, & a colono pensiones accipit. Debitoris creditores à colono pensiones ita solutas exigere non possunt. 63 Hinc etiam colligunt, Vasallum non cogi ad exsolvenda patroni debita: sed nec ob ea Principis alienum, subditum ejus sisti: quam sententiam confirmare lex videtur 7. §. 1. *ff. quod cujusque.* jus tamen repressaliarum hæc non admittit, de quo dicam ad *Novell. 52.* adde *Peckium cap. 4. de jure sist. num. 17.* addi potest, colonum & inquilinum ad constituendas cogi posse vias publicas: sed eo casu computare dispendium in mercedem. *l. 1. §. 3. in fin. ff. de via publica.* Evenit etiam perfepe, ut personos captivos vasalli cogantur redimere: sed & pro eo præstent plvium, id est, dent obsides Plvium, *Pleige.* vid *Cujac. 8. obs. 14.* 64 Τοῖς κανόσι καὶ τῷ συνωρίσαντι μεθώμεθα, &c. *Synops. ibid.* id est, pensionibus & legi locationis satisfacientes. 65 Et è contra *l. 11 §. eod.* 66 *L. 21. in pr. ff. de donat.* Possis hinc colligere, Non ita magni momenti videri differentiam contractuum statuisse juris & bonæ fidei. 67 An & in donationibus & testamentis? adde *l. 22. ff. de don. l. 16. ff. de cond. & demonstr.* 68 Σπουδὴ χρὴ *Syn. Basil. 11. tit. 1. ex lib. 24. tit. 1. c. 8.* 69 *Synops. ibid.* vid. *Glos. Accurs. ad l. 2. ff. de reg.* & ad *l. 10. ff. si certum.* 70 Nemo compellitur contrahere. vid. *l. 15. ff. de jure delib.* vid. *l. 6. ff. de donat.* 71 Vid. *l. 58 ff. de pactis. & tit. ff. quando licetat ab empt.*

1 Proinde à fequoitru femel fuſcepto non licebit recedere. *l. 5. in fin. ff. depoſiti.* excipe *l. 14. §. ſi convenerit. 2. ff. comm. divid. l. 4. ff. de pignorat. l. 12. ff. de precario. l. 2. §. de inutilib. ſiquid.* ubi licet adverſus contractum venire: adde caſus quos Accurſius notat in *l. ſi quis in conſcribendo 29. §. de pact.*

2 Aliud ſi conſentiat, *ut hic* aliud ſi rei integræ. §. 11. *Inſt. de mand. l. 36. ff. de pact.* aliud etiam interdum adverſario invito, ut in depoſito. *l. 1. §. 46. ff. depoſiti.* precario. *l. 12. ff. de precario.* & locato, certis caſibus. *l. 3. §. de locato:* & dato ob cauſam. *quæ de re dixi ad l. 5. ff. de condict. cauſſa data.*

3 Contractus ab initio voluntatis eſt, poſt facto neceſſitatis. *l. 78. §. cod. l. 39. §. de tranſact. l. 12. in fin. §. de contrah. empt. l. 3. l. 7. §. de reſcind. l. 35. §. pen. §. de donat. l. 1. §. 1. ff. nautæ, caupo. l. 36. in fin. ff. de jud. l. 17. §. 3. ff. commodati. l. 22. in fin. ff. mandati. l. 9. in pr. ff. de curat. furioſ.* adde *l. 22. in fin. §. ad Velleian. e. quod ſemel placuit 21. de reg. in 6.* & vide *Ioan. Dynum.*

4 Creditor qui in ſolutum accipit a debitore ſuo nomen alterius cujuſdam ipſi debentis, habet & hypothecarias actiones: ſi verò priores creditores hypothecas, quas habebant, diſtraxerunt, emptoribus eæ res non adimuntur. *Syn. ibi. c. 10.*

5 Etiam tacite: volunt enim interpretes, Ceſſa perſonali actione, etiam hypothecariam, ejus acceſſoriam, ceſſam intelligi.

6 Nomine empto in emptorem transfertur jus pignoris, hypotheca & vindicandi & diſtrahendi. vid. *l. 6. ff. de hereditate vel act.*

7 *Leg. 7. §. cod. l. ult. §. quando fiſcus. l. 1. §. ſi antiq. creditor. l. pig. vend.*

8 Potior jure creditor pignus debitoris ſui jure ſi vendidit, poſſerior id emptori avocare non poteſt.

9 Nomen vendi poteſt, *ut hic*, ut & in dotem dari. *l. 2. §. cod.*

10 *L. 6. §. cod.*

11 *D. l. 6.*

12 Aut revocandorum. 13 Donatio ex affectione præſumitur. *l. 58. §. 1. ff. de heredibus inſt.* 14 Mandatum remunerandi, re integra, morte mandantis finitur. *l. 15. §. mandati.* 15 *L. 2. §. 6. l. 6. ff. de donat.* 16 Mandatum morte finitur. vid. *l. 26. ff. mandati. Accurſ. in l. 35. in verbo, portionibus. ff. de donat.* 17 *L. 9. §. de cond. ob cauſam.* 18 Donatio perfecta revocari non poteſt. *l. 7. §. de condict. ob cauſ.* 19 Hoc videtur abrogari *per l. 33. §. de donat.* 20 *L. 1. §. de donat.* 21 *Atteſtato*, ut vocant regulariter prohibita: niſi lex vel conſuetudo permittat. vid. *Accurſ. in l. 4. §. de edendo. l. extat 13. §. quod metus cauſſa, l. ſi quis in tantum 7. §. unde vi.*

22 Vid. *l. 13. §. quod met. cauſ.* 23 *L. 4. §. de edendo, l. 2. §. de probationibus. l. 9. §. de except.* 24 Perſonalis adverſus debitorem actio non tollitur, etiamſi pignora creditor eligat: ſed pretium pignoris in debitum computatur, & reſiduum actione perſonali petitur. *Synopſ. cod. c. 14.* quemadmodum & in eundem perſonalis actio competit, & ita de hereditate, legatis, venditione, locatione, ſocietate, &c. *Scholiaſtes ibi tam.* 25 Electio unius, non eſt alterius repudiatio: qui pignoratitium elegit, non remittit perſonalis actionem. 26 *L. 3. l. 9. §. de diſtract. pign. l. 3. §. 4. §. de jure dominii. l. 26. §. de ſolutionib.* 27 Colonis quod mutuum datur, ab eorum dominis non poteſt exigi, etiamſi ipſis dominis præſentibus mutuum datum ſit. *Syn. cod. c. 13. l. 4. verſ. ſane §. de agricolis & cenſitis.* 28 Creduli nimis facile decipiuntur. vid. *Accurſ. l. 14. §. ſi cert.* 29 Et è contra, *l. 3. §. cod.* 30 Id eſt, etiamſi actores ejus præſentes fuerint. Synopſis vero Baſilicon *ibid.* ita habet, etiam ſi præſente domino. 31 Dixi *ad l. 14. ſi cert. petat.* 32 Æs alienum eſt, quod quis debet: qui in ære alieno ἄνοπν χρεώστην Græcis hic dicuntur. *Synopſ. Baſil. cod. c. 15. & 3. Harm. 3. §. 70.* Igitur qui ſolvendo non ſunt, creditoribus ſuis ſervire non coguntur. Neminem enim ingenuorum lex ea facere vult, quæ ſunt ſervilia. *Syn. & Scholiaſtes ibid.* unde colligunt, hoc jure, debiti cauſſa neminem manu injecta capi poſſe, niſi aliud expreſſe ſit conventum. vid. Bac. *reg.* 174. Goth. Vid. Revard. *lib. 4. cap. 18. variar.* Ans. 33 Hinc colligunt, Neminem poſſe ad præciſam ſervitutem ſe obligare: & obligationem ad cervices non valere niſi conſtetiudo id permittat. vid. *Molin. de uſur. q. 36. n. 27.* 34 *Nov. 134. c. 7.* Ambroſius *lib. de Tobia.* Vidi, inquit, miſerabile ſpectaculum, liberos pro paterno debito in actionem deduci, id eſt, auctionem. & Baſilius *Hexaem. hom. 6.* Δάνειον ἐπὶ τόκοις ἔλαβες, καὶ τὰς τοῦ πένητος ἐλκόμενος οἰκίας ἐξαγορεύεις. vid. *Cujac. ad Novell. 134.* adde *7. Fel. 6. ex lib. 23. tit. 2. c. 2. fol. 76.* Verum author Synopſeos *d. loco*, liberorum appellatione hac lege non intelligit filios aut filias, ſed, ἀκμάζους, id eſt, nubentes. Quem admodum eidem author & Harmen. *d. loco*, ex alienum non ex à patre contractum, ſed à ſe ipſo. 35 Id eſt, mercatores, ad quos pecunia propter mercimonia pervenit. adde *l. 15. §. per l. ſet. l. 8. §. depoſiti*: adde *l. 44. 49. ff. de cond. indebit.* 36 *L. 14. §. de pign.* Hodie non eſt. *Nov. 4. c. 3. Auth. prox. §. cod.* & merito. Num iſtum hanc electionem ſibi non arrogabat. *l. 1. §. de convent. fiſc. debitor. l. 47 ff. de jure fiſci.* 37 Et ita reſtringuntur multæ leges, quæ nimis generaliter tradunt. Uſucapione jus pignoris non perimi. adde *l. 7. in fin. §. cod. l. 1. §. 2. ff. de pign. l. 12. ff. pro empt. l. 2. §. pro her. l. 7. §. de pign.*

obligationi [1], adverſario non conſentiente [2], nemo poteſt [3]. Quapropter intelligere debetis, voluntariæ obligationi ſemel vos nexos, ab hac, non conſentiente altera parte, cujus precibus feciſtis mentionem, minime poſſe diſcedere. Dat. Non. April. *Byzantii*, AA. & CC. Conss. 290.

De nomine dato in ſolutum, & de pignoribus.

VI. Iidem AA. & CC. Mauricio.

SI [4] in ſolutum nomen debitoris ſui debitor tibi dedit tuus, ac te in rem tuam procuratorem fecit: pignora quæ [5] ſpeciaſiter, vel generaliter habes obligata, perſequere [6]. Quod ſi ab his quibus fuerant obligata, cum potiores [7] erant [8], diſtracta probentur, emptoribus avocari non poſſe perſpicis. Dat. IX. Kal. Jul. *Sirmi*, AA. Conss. 293.

De emptione nominis, & de pignoribus.

VII. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

SI à creditore nomen [9] comparaſti, ea pignora quæ venditor nominis perſequi poſſet, apud Præſidem provinciæ vindica [10]: nam ſi debitum ex ejus perſona res [tibi] obligatas tenentes non transferant, jure communi pignora diſtrahere non prohiberis. Sane, ſi creditoribus in ordine pignorum anteceedentibus [11] venundantibus, qui poſſident, comparaverunt, vel longi temporis præſcriptione muniti perhibentur: pignorum diſtrahendorum [12] facultatem te non habere perſpicis. Subſcript. III. Kal. Januar. *Sirmi*, AA. Conss. 293.

De donatione. De mandato. De mutuo.

VIII. Iidem AA. & CC. Creſcentio.

SI quidem donationis cauſa ei, quem adfectione [13] patris te dilexiſſe proponis, tuam accipere pecuniam permiſiſti, & hanc tuam liberalitatem [ille] remunerans [14] te à procuratore ſuo aliam pecuniam ſumere præcepit [15], rebuſque humanis [16] ante perceptionem fuit exemptus [17]: nec quod dederas, recuperare, cum perfectam [18] habuit donationem; nec [19] quod [tibi] dari mandavit, necdum tibi traditum petere potes à procuratore.

†. Quod ſi mutuo dediſti, nec à [20] delegato dari novandi cauſa ſtipulatus es, ſucceſſores ejus ſolutioni parere compellantur. Dat. XIII. Kal. Febr. CC. Conss. 294.

De exactione.

IX. Iidem AA. & CC. Glyconi.

NEgantes debitores [21], non oportet armata vi [22] terreri, ſed petitore quidem non [23] implente ſuam intentionem, vel exceptione ſubmoto, abſolvi: convictos autem condemnari, ac juris remediis ad ſolutionem urgeri convenit. Dat. Id. Febr. CC. Conss. 294.

De pignore.

X. Iidem AA. & CC. Ruffino.

ADverſus [24] debitorem electis [25] pignoribus [perſonalis] actio non tollitur: ſed eo, quod de pretio ſervari potuit, in debitum computato, de reſiduo [26] manet integra. Dat. III. Non. Aprilis, CC. Conss. 294.

An dominus ex perſona coloni teneatur.

XI. Iidem AA. & CC. Paulæ.

NImia [27] credulitate [28] circumventa es, cùm quod colonis in rem ſuam mutuo dediſti, à domino prædii poſtulare te poſſe credidiſti [29]: Nec ad eum obligandum actorum [30] ipſius adjuvat te præſentia [31]. Dat. VIII. Kal. Auguſt. CC. Conss. 294.

Ne quis ob æs alienum ſervire cogatur.

XII. Iidem AA. & CC. Jovino.

OB æs [32] alienum ſervire [33] liberos [34] creditoribus, jura compelli non patiuntur. Dat. XIII. Kal. Novembr. CC. Conss. 294.

In Authent. ut nulli jud. licc. habere lo. Servat. §. quia vero collat. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 7.

IMo à debito creditor cadit, *tantundem dando, vel retento, vel ejus parentibus: ipſo quoque creditore corporalibus pœnis ſubdendo.*

De mutuo.

XIII. Iidem AA. & CC. Bar ſumio.

EUm, cui mutuam dediſti pecuniam, ad ſolutionem urgere competenti debes actione: nam adverſus negotiatores [35], quos ex mercibus pecunias abſtuliſſe tuo debitori proponis, nullam habes actionem. Dat. XI. Kal. April. CC. Conss. 300.

De concurrentibus actionibus.

XIV. Iidem AA. & CC. Hermodoro & Nicomacho.

EST [36] in arbitrio veſtro, perſonali debitoris heredes actione, an cum, qui ab his diſtracta ſibique tradita pignora tenet, in rem ſerviana, ſi non [37] longi temporis præſcriptione munitus ſit, an utroſque conveniatis. Dat. V. Kal. Decemb. *Nicomediæ.* CC. Conss. 300.

In Authent. de fidejuſ. §. ſed neque ad res. coll. 1. tit. 4. Novell. 4. cap. 3.

SEd hodie novo jure prius [38] *conveniendi ſunt omnes fidejuſſores* [39], *& mandatores, & ſponſores quam ad pignorum perveniatur poſſeſſores.*

Aliud etiam habunt, quod & diviſionis ex epiſtola divi Hadriani nuncupant. de quo vid. *l. ult. §. de conſtituta.* Vix ullus contractus apud Notarios perficitur, in quo fidejuſſores utrique beneficio non renuntient. Et ita frequentes ob hujuſmodi renunciationes, hæc authentica parum utilis, de qua vid. *Oldend. tract. de jure ſing. c. 6.* ibi *de priv. fidejuſſ.* 39 Tertius poſſeſſor hypothecaria conveniri non poteſt niſi diſcuſſo principali, & ejus fidejuſſoribus. v. *Nigrantium tract. de pign. parte 8. membro 1. n. 1.*

38 Primum conveniendus eſt reus, tum interceſſor, deinde poſſeſſor hypothecarius: & hoc beneficium diſcuſſionis appellatur, fidejuſſoribus utile.

TIT. XI.

UT [40] ACTIONES [41] ET AB HEREDIBUS ET CONTRA HEREDES INCIPIANT.

1. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

CUm ſtipulationes [42], & legata [43], & alios contractus, poſt mortem compoſitos, antiquitas quidem reſpuebat, nos autem pro communi hominum utilitate recipimus: conſentaneum erat etiam regulam [44], qua vetuſtas utebatur, more humano emendare: *Ab heredibus* enim *incipere actiones, vel contra heredes*, veteres non concedebant, contemplatione ſtipulationum, cæterarumque cauſarum poſt mortem conceptarum. Sed nobis neceſſe eſt, ne prioris vitii materiam relinquamus, & ipſam regulam de medio tollere: *Ut luceat & ab heredibus, & contra heredes incipere actiones* [& obligationes] [45] ne propter nimiam ſubtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur. Dat. XV. Kal. Novemb. *Conſtantinop.* Poſt conſulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

40 Vetus regula abrogatur qua cavebatur actionem, quæ adverſus nos non cœpiſſet, neque adverſus heredes noſtros tranſire. *hæc l.* Cujus regulæ meminit etiam Theophil. §. 35. *Inſtit. de leg.* adde 1. *Pſud. 1.*

41 Quæ non cœperunt à defuncto ſciri. vel contra defuncti. Goth. Vid. Cujac. *lib. 3. obſ. cap. 34. S. L.*

42 Vid. *l. 11. §. de contrahenda ſtipulat.*

43 *D. §. 35.* 44 Hæc conſtitutio & regula contraria eſt veteri regulæ, de qua *l. 7. C. Theod. de diverſ. reſcript.* & Theoph. *in §. poſt mortem 35. de leg.* tollitque veterum differentiam verborum. *Cum mortar, cum mortuus fuero, poſt mortem meam dari, vel prædit quam moriar. ut l. 11. §. de contr. ſtipul.*

45 Per pactum hereditas poſt mortem dari poteſt. vid. *Guidonem Papæ ſingulari 342.*

TIT. XII.

NE UXOR PRO MARITO [46], VEL MARITUS PRO UXORE, VEL MATER PRO FILIO CONVENIATUR.

Ne uxor pro marito: ex contractu.

1. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Aſclepiodotæ.

FRUSTRA diſputas de Contractibus cum Marito tuo habitis, utrumne jure ſteterint, an minime: cum tibi ſufficiat, ſi proprio [47] nomine nullum contractum habuiſti, quominus pro marito tuo conveniri poſſis: Quod nec ſi ſponte pro eo interceſſiſſes, quicquam à te propter Senatuſconſultum [48] exigi jure potuiſſet. Dat. Prid. Id. Aprilis, Diocletiano III. & Maximo AA. Conss. 287.

Ex Delicto.

II. Iidem AA. Terentiæ.

OB Maritorum [49] culpam uxores inquietari [50] leges vetant. Proinde Rationalis [51] [noſter,] ſi res quæ à fiſco occupatæ ſunt, dominii tui [52] eſſe probaveris, jus publicum ſequetur [53]. Dat. III. Non. Septemb. Diocletiano & Maximiano AA. Conss. 287.

Ne ſocer pro genero, ne mater pro filia, ne maritus pro uxore.

III. Iidem AA. & CC. Carpophoro. [54]

CUm [55] te poſſeſſiones non in dotem pro filia tua dediſſe, ſed ad ſuſtentandam [56] eam extra dotis cauſam filiæ tuæ prædia adſignaſſe proponas: civilium [57] munerum vel onerum municipalium [58] obtentu, ex perſona mariti ejus, quomodo matres ex perſona [59] filiorum, interpellari non [60] poſſunt: cum neque [61] maritum pro uxoris obligatione conveniri poſſe conſtet, niſi [62] ipſe pro ea ſe obnoxium fecit. Certiſſimum enim eſt, ex alterius contractu neminem obligari. III. Id. Septembr. *Sirmi*, AA. Conss. 293.

Ne Mater pro filio.

IV. Iidem AA. & CC. Philothetæ.

CUm te ideo ex perſona [63] filii tui commemores conveniri, quod pro debitis ejus aliquid [64] intuliſſe videaris: defenſionibus tuis uti apud eum, cujus ſuper ea re notio eſt, minimè prohiberis, ut is ad ſolutionem alieni debiti urgeri te non patiatur. Dat. X. Kal. Septemb. Ticiano, & Nepotiano Conss. 301.

Pœna exigentis alium pro alio.

In Authent. ut non fiant pig. pro aliis. §. 1. Col. 5. tit. 7. al. Novell. 52. cap. 1.

SEd omnino qui alium pro [65] *alio ſecundum formam pignorationis exigit, totum idipſum, quidquid ſit, in quadruplum* [66] *vim paſſo reddet: nec non & ab actione, pro qua talia præſumit, cadet.*

46 Mariti contractu delictove: *l. 1. l. 2. §. cod.*

47 Id eſt, ad utilitatem tuam. *l. 24. §. locati.*

48 Velleianum.

49 Confiſcatis mariti bonis, res uxoris ejus confiſcatæ non intelliguntur. *Syn. Baſil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 4. c. 2. l. 24. §. de donat. int. vir. l. 1. §. ad l. Jul. de vi. l. 22. §. de pœnis* uno tamen caſu dos uxoris retinetur. *l. 4. §. in quibus cauſ. pign. tacit. l. 3. §. de privilegiis.* non alia ejus bona. *l. 1. §. de priv. fiſci.* Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. *l. 4. §. 2. ff. de off. proconſ.*

50 In bonis ſuis.

51 Rationalis, procurator Cæſaris.

52 Non dotales, *d. l. 1.*

53 Et ita auditur tertius opponens, de quo dixi ad *l. 13. §. §. de jud.*

54 Τὰ ἐξαίρετα τῆς γυναικὸς, &c. *Exradotalia* mulieris pro viri oneribus onerata non ſunt: nec matres pro filiis nec uxor pro marito. *Synopſ. Baſil. 50. ex lib. 24. tit. 4. c. 3.*

55 *Al.* Carpophoræ: ut ſit hypotheſis in matre.

56 Res traditæ filiæ ad eam ſuſtentandam, hoc eſt alendam non præſumuntur dotales.

57 Adde *l. 11. §. de decurionibus.* 58 Vid. *l. 9. ff. de mun.* 59 *L. 4. §. cod.* 60 *L. 11. §. de damno.* 61 Fallit certis caſibus. vid. Gayllium 2. *obſ. 90.* 62 Maritus pro uxore poteſt fidejubere, at non vice verſa. *l. 1. §.* 63 Vid. *l. 3. §. cod.* 64 *Partem* debitorum filii ſi mater ſolvit? reſiduum partem ſolvere non cogitur. *ut hic. Synopſ. Baſ. 7. tit. 6. ex lib. 24. c. 4. 4. Harm. 9. §. 25.* adde *l. 7. §. 15. ff. ad Maced. l. 28. §. de pact. l. 7. §. de uſuris.* vid. tamen *l. 1. §. de fidei. Nov. 1. c. 3. l. 6. ff. de in rem verſo, l. 18. §. de agric.* Cur ita? colligo ex *l. 88. §. 5. ff. de leg. 2. l. 20. §. de negot.*

65 Qua actione teneatur, qui perſonam aut res alterius indebite arreſtari fecit; vid. *Peckium c. 18. de jure ſiſtendi.* De repreſſaliis vid. hic Bald. *Goth.* Adde Andr. Gail. *de arreſt. Imp. c. 2. n. 3.* Miudan. *de proceſſ. lib. 1. c. 39. n. 11.* Math. Coler. *de proceſſ. execut. part. 2. cap. 3. n. 39. 40. S. L.* 66 Imo actionem tantum amittit. *l. extat 13. ff. quod metus cauſſa:* Imo & pœnam corporalem ſuſtinet. *Novell. 55. c. 1.*

TIT. XIII.

NE FILIUS PRO [67] PATRE, VEL PATER [68] PRO FILIO EMANCIPATO, VEL LIBERTUS PRO PATRONO, VEL SERVUS PRO DOMINO CONVENIATUR.

Ne pater pro filio.

1. Imp. Gordianus A. Candido Militi.

NEQUE ex ejus filii perſona, qui cum ſui juris eſſet, mutuam pecuniam accepit, pater ejus, ſi non fidem ſuam obſtrinxit, conveniri poteſt: neque ex ejus, quem in poteſtate habet, ſi ſine juſſu ejus contractum eſt: neque, [ſi] contra [70] SC. Macedonianum mutua [pecunia] data eſt, amplius [71] [quam] de peculio actionem ſuſtinere cogitur. Quapropter pater tuus, ſi ei pecunia à creditore fratris tui extorta eſt, ad quam reddendam non tenebatur, Præſidis provinciæ auctoritate eam recuperabit. P. P. III. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conss. 239.

67 *L. 2. §. cod.* adde *leg. 7. in fin. l. 9. §. de ſenat. l. 8. in fin. ff. de in jus vocando, l. 26. §. de pan.*

68 *L. 1. l. 3.* vid. *tamen lib. 10. tit. 60. §. cod.*

69 *L. 5. §. cod.*

70 Ut quia creditæ pecuniæ eſt. *l. 6. §. ad Maced.*

71 *L. 57. §. de judiciis. §. 10. Inſtit. de act.*

Ne filius pro patre.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Neoterio & Eutolmi.

NI contra juris auctoritatem ab eo, qui patrem vestrum à quo emancipatos [1] vos dicitis ad munus [2] civile devocavent, inquietemini [3], Præses provinciæ providebit. Dat. VIII. Kal. Feb. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

Ne pater pro filio.

III. Iidem AA. & CC. Theogeni.

SI [4] filiusfamilias invito patre Decurio [5] creatus sit, pro eo patrem inquietari non posse, jure manifestissimo cautum est. G. K. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

Ne filius pro patre.

IV. Iidem AA. & CC. Achivæ.

PAtris [6] nomine superstitis filium, nec munerum [7] civilium, nec debiti causa, personali posse conveniri actione constat. S. XII. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. Conss. 300.

Ne libertus pro patrono. Ne servus pro domino.

V. Iidem AA. & CC. Lampetio.

EX pattoni, vel domini [8] contractu liberti, vel servi conveniri non possunt. Dat. Id. April. CC. Conss. 300.

De Scholaribus.

Nova constitutio Friderici.

Habita quidem super hoc diligenti Inquisitione Episcoporum, Abbatum, Ducum, omnium Judicum, & aliorum Procerum sacri nostri Palatii examinatione, omnibus, qui causa [9] studiorum peregrinantur, Scholaribus, & maxime divinarum, atque salutarium legum professoribus, hoc nostra pietatis beneficium indulgemus, ut ad loca, in quibus literarum exercentur studia, tam ipsi, quam eorum nuncii [10], veniant, & in eis secure [11] habitent. †. *Dignum namque existimamus, ut, cum omnes bona facientes, nostram laudem & protectionem omnimodo mereantur [12]: quorum [13] scientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo & nobis ejus ministris, vita subjectorum informatur; quadam speciali dilectione eos ab omni injuria defendamus. Quis enim eorum non misereatur, qui amore scientiæ exules facti, de divitibus pauperes semetipsos exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, & a vilissimis sæpe hominibus (quod graviter ferendum est) corporales injurias sine causa perferunt.* †. *Hac igitur generali, & in perpetuum valitura lege decernimus, Ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre præsumat, nec [14] ob alterius cujuscunque provinciæ delictum, sive debitum (quod aliquando ex perversa consuetudine jactam audivimus) aliquod damnum eis inferat: sciturus hujusmodi sacræ constitutionis tenoratoribus, & etiam ipsis locorum Rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint, restitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum: notaque infamiæ eis ipso jure irrogenda, dignitate sua se carituros in perpetuum.* †. *Verum tamen si litem eis quispiam super aliquo negotio movere voluerit: hujus rei optione [15] data Scholaribus, eos coram [16] domino, vel magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo, (quibus hanc jurisdictionem dedimus) conveniat. Qui vero ad alium judicem eos trahere tentaverit, etiamsi causa justissima fuerit, à tali conamine cadat.* †. *Hanc autem legem inter imperiales constitutiones, scilicet sub titulo, Ne filius pro patre, &c. inseri jussimus. Dat. apud Roncalias [17], anno Domini* M. C. LVIII. *mense Novembri.*

1 L. 3. ff. quando & quibus quarta. 2 L. 4. ff. eod. 3 Ob ejus debitum. L. 5. §. 16. ff. de exercit. vendit. idque vivo patre. l. 4. ff. eod. l. 1. ff. de ficofam. 4 Pater pro filii oneribus non tenetur. Synopf. Basil. ex lib. 24. tit. 4. cap. 4. Harm. 9. §. 26. 5 L. 5. ff. de decurionibus. l. 1. ff. de filiisfamil. & quemadmod. l. quoties 2. ff. ad municip. 6 Filii pro patris oneribus non tenentur. Synops. & Harmen. dict. loco. 7 L. 2. ff. eod. 8 L. 7. ff. de ædilic. l. 1. l. ult. ff. de noxal. Sent. l. 14. ff. de obligat. l. 7. §. 1. ff. de capite minutis. Synopsis dict. tit. 4. c. 9. Harmen. dict. loc. 9 De privilegiis quæ bonarum literarum professoribus & studiosis data sint, vide Oldend. in tractatu de jure singulari, cap. 10. Idem hanc Authenticam reperit latissime, rom. 1. fol. 580. Rebuffus hanc reperit etiam latius, leb. 3. de privileg. scholasticorum. Porro rundem privilegia ad centum usque Horatius Lucius enumerat, tractat. de privileg. scholast. Rebuff. vero centum octoginta, dicto loco. Quando & in quibus esset hoc privilegium, & an ei possit renunciari: vide Oldendorpium, dict. loco. num. 1. & sequentibus 5. Goth. Adde Petr. Heig. part. 2. quæst. 11. Ans. 10 Nuncii & consequenter Bidelli fruuntur studiosorum privilegiis. 11 Id est, sint exempti à vectigalibus portoriis, & aliis oneribus, alias non tantum studiosis, sed & omnibus secure vivendi, & habitandi datur potestas: & hoc primum caput privilegii scholastici est. 12 Meritis præmia & honores debentur. l. 1. ff. de assessoribus. Honor, præmium virtutis. Aristoteles 4. Ethic. 3. Cicero 1. Officior. & 3. de Republica 5. Lactant. 19. 13 Laus studiosorum. 14 Secundum caput hujus privilegii est. Ne possint capi jure repressaliarum. 15 Tertium cap. privilegii studiosis hic dati, ut eis sit optio, utrum apud præceptorem suum, an apud episcopum loci conveniantur. Possunt etiam & tertium eligere. §. 10. in fin. const. ad Antecessores. 16 Forum fortimur ratione studii. vid. Accursium in l. heres 19. §. proinde 2. in verbo, debebit. ff. de judiciis. 17 Roncalia, hic & 2. Feudorum 33. §. 1. tit. 40. tit. 52. sive Roncaliæ, campi supra Padum non procul a Placentia, in quibus solebant olim imperatores conventum agere solennem. Roncaliæ meminit Abbas Uspergensis, & Guntherus 2. Ligur.

TIT. XIV.

AN[18] SERVUS PRO SUO FACTO POST[19] MANUMISSIONEM TENEATUR.

De contractu cum statulibero.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Juventiano.

QUAMVIS cum statulibero contraxeris, tamen ex ante [20] gesto te non habere cum eo, post impletam conditionem libertatis, actionem, scire debes. P. P. IV. Idus Decemb. Dextro II. & Prisco Conss. 197.

De legato.

II. Imp. Antoninus A. Bexico.

CReditoribus [21] tuis, qui tibi in servitute [mutuam] pecuniam crediderunt, nulla adversus te actio competit: maxime cum [22] peculium [23] tibi non esse legatum proponas. P. P. III. Kal. Sept. Læto & Cereale Conss. 216.

De pecunia ob libertatem promissa.

III. Imp. Alexander A. Herodi.

PRomisse [24] tibi pecuniæ à servo tuo [25], *Ut eum manumitteres*, si posteaquam manumisisti stipulatus [26] ab eo non es, adversus eum petitionem per in factum actionem habes [27]. P. P. Id. Septemb. Alexandro A. Cons. 227.

De furto.

IV. Imp. Gordian. A. Hieroni.

LIcet [28] servitutis tempore [ea,] quæ pecuniam matris tuæ surripuisse [29] dicitur, ob hujusmodi admissum conveniri non poterat: ad [30] libertatem tamen perducta, (nam caput [31] noxa [32] sequitur) furti actione tenetur [33]. P. P. Id. Septemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

De eo, qui fundos domini coluit.

V. Idem A. Chresto.

SI (ut allegas) antequam à domino manumittereris, fundos ejus coluisti [34], postea que adempto peculio, libertate donatus es, ob reliqua, si qua pridem [35] contracta sunt, res bonorum, quas postea propriis laboribus quæsisti, inquietari minime possunt. P. P. XVI. Kalend. Decembr. Ariano & Pappo Conss. 244.

18 *Synopf. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 5. & 32. tit. 1. ex lib. 24. tit. 5.* adde Accarium *ad l. 15. in verbis, ab initio, in fin. ff. de negotiis. l. cum altum 17. in verbo, reddere. ff. de negotiis.* 19 *L. 146. ff. de reg. jur.* 20 *L. 2. l. 5 ff. eod. l. 21. ff. de negot. l. 4. ff. de testam. manumiss. l. 17. ff. de negot. l. 28 § 7. in fin. ff. de liber. legat.* 21 *Synopsis dict. tit. 5. cap. 2.* 22 Vid. *l. un. ff. de peculio ejus qui libertatem meruit.* 23 An libertus possit conveniri ex contractu in servitute facto, peculio ei legato, vid. *l. 1. §. 10. ff. de dolo prælig.* 24 *Synopf. Basil. dict. tit. 5. c. 3.* 25 Id est, cum esset servus. *l. 77. ff. de solutionibus.* Pecunia ob libertatem promissi, petitur per actionem in factum. 26 *L. 1. §. 4. ff. quar. rer. act.* adde *l. 104. ff. de verb. oblig.* 27 Imo, non habes. *l. 17. ff. de negotiis.* 28 Ex contractibus in servitute gestis, post manumissionem nemo tenetur. *Synopf. dict. tit. 5. cap. 4. 1 Harm. 18. §. 19.* 29 *L. 14 ff. de oblig.* 30 Servi delictum quod non parit actionem in servitute, parit in libertate. 31 *L. 1. in fin. ff. de privatis delict. §. 5. Inst. de noxal. act.* 32 Id est, noxalis actio. *dict. §. 5.* 33 Imo non tenetur. *l. ult. ff. eodem.* 34 Servus qui coluit prædia dominica, liber factus, non tenetur. 35 *L. 1. ff. eod.*

De delicto in dominum commisso.

VI. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Feliciano.

SIve servi sint hi, quorum precibus fecisti mentionem, domi eos conveni: quia inter [36] dominos ac servos judicium constare nullum potest: sive post delictum [37] manumissi sint: ex antecedentibus post datam libertatem eos nulla ratio juris a dominis quondam conveniri patitur [38]. †. Sane si post [39] manumissionem quid illicite commiserint, hoc apud Præsidem provinciæ argue: accepturus ex jure sententiam. Dat. II. Idib. April. *Byzantii*, AA. Conss. 287.

36 Vid. *l. 13. in fin. ff. de transact.* 37 Ex delicto in dominum commisso servus non tenetur liber factus. 38 Imo patitur. *l. 4 ff. eod.* 39 *L. 17. §. 1. vers. Plane. ff. de furt.*

TIT. XV.

QUANDO FISCUS, VEL PRIVATUS DEBITORIS SUI[40] DEBITORES CONVENIRE POSSIT, VEL DEBEAT.

De ære alieno pupilli.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Valeriano.

PROPTER [41] æs alienum pupilli, res tutoris, qui nihil ex bonis ejus tenet, pignori capi non oportet. P. P. XI. Kal. Junii, Laterano & Rufino Conss. 198.

Si condemnatus non est solvendo.

II. Imp. Antoninus Augustus Marco.

SI in causa judicati Valentis, quem tibi condemnatum esse proponis, nihil est, quod sine [42] quæstione [43] pignoris [44] loco capi, & distrahi possit: debitores ejus conventi, ad solutionem auctoritate Præsidis provinciæ compelluntur.

Si debitor debitoru fisci fateatur, vel neget.

III. Imp. Gord. A. Primanio.

SI debitum non [45] inficiantur hi, quos obnoxios debitoribus fisci esse proponis: potest videri non esse iniquum quod desideras, ut ad solutionem per officium Procuratoris [46] compellantur: Nam si quæstio aliqua refertur, id concedi non oportere [etiam] ipse perspicis. P. P. VI. Kal. Febr. Sabino, & Venusto Conss. 241.

Si principalis debitor fisci solvendo sit, vel non.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Zosimo.

NOn [47] prius ad eos, qui debitoribus fisci nostri sunt obligati, actionem fiscalem extendi oportere, nisi patuerit principales reos idoneos non esse, certissimi juris est. S. XII. Kal. Maji, AA. Conss. 293.

De nomine in solutum dato.

V. Iidem AA. & CC. Nanidæ.

IN [48] solutum nomine dato, non aliter nisi mandatis actionibus ex persona sui debitoris adversus ejus debitores creditor experiri potest: suo autem nomine, utili [49] actione recte utetur. Dat. Kal. Jan. CC. Conss. 294.

40 Fiscus utiles actiones in debitorem sui debitoris habet. adde *l. 1. ff. de cond. ex lege.* 41 Cur ita? vid. *Molin. 52. cap. 1.* possunt tamen propter contumaciam propriam res tutoris capi. *l. 1. §. 2. ff. si pupus jus dicenti.* 42 Quod non est controversum, solet privilegia capi. *l. 15. §. 4. in fin. ff. de re judic.* id etiam creditori utilius. 43 Vid. Accurs. *in l. 5. de exercit. rei judicatæ.* 44 In subsidium Pignorum, devenitur ad nomina debitorum debitoris. 45 Hujus legis sensus petendus est, *ex l. 4. ff. eod.* 46 Fisci sci. 47 Fiscus a debitoris sui debitoribus nihil petit, nisi quum principalis reus solvendo non esse deprehenditur. *Synopsis Basilic. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 6. c. 65.* Cautum hanc adfert Scholiastes *Synopseos illo loco.* quod fiscus erubescat alienum quid petere. *l. 3. ff. eod. l. 3. §. 8. ff. de jure fisci.* Et ita exactor publicorum tributorum excutit, exigit: excutit prius principalem, quia fiscus electionem non habet. *l. 1. ff. de convenienda fisci debit. l. 40. ff. de jure fisci.* Exigit debitorem debitoris fiscalis, quia habet tacitam hypothecam. *l. 1. ff. de conditt. ex lege.* 48 Vid. *l. 6. ff. de obligation.* 49 Vid. *l. 7. ff. de hered. vel act.*

TIT. XVI.

DE HEREDITARIIS[50] ACTIONIBUS.

De creditore, qui ex parte successit debitori.

I. Imp. Gord. A. Hermeroti.

PECUNIAM, quam tibi à matre debitam fuisse dicis, ab heredibus ejus, coheredibus [51] tuis, pro parte tibi competente petere debes. Sed & res, si quæ tibi ob idem debitum obligatæ sunt, persequi non prohiberis. P. P. XI. Kalend. Mart. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

De oneribus dividendis pro hereditariis partibus, de pign. & hypoth.

II. Imp. Decius A. Thelemachæ.

PRo [52] hereditariis partibus heredes onera hereditaria agnoscere etiam in fisci rationibus placuit: nisi [53] intercedat pignus, vel hypotheca, tunc enim possessor obligatæ rei conveniendus est. P. P. XIV. Kal. Novemb. Æmiliano, & Aquilino Conss. 250.

De exactione doris.

III. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. [& CC.] Maximæ.

HEredem [54] mariti quondam tui de [55] dote tibi reddenda conveni, personalem [enim] actionem contra debitores hereditarios tibi decerni frustra postulas. P. P. XIV. Kal. Maji, AA. Conss. 293.

De pupillo herede.

IV. Iidem AA. & CC. Crispo.

SUb [56] prætextu [57] ætatis pupilli debitoris hereditarii creditorum exactionem differri non posse, nimis evidens est. Unde, cum te tutorem proponas, quemadmodum à pupillis creditoribus satisfiat, eniti [58] debes. Dat. X. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

Si creditor debitori successerit.

V. Iidem AA. & CC. Julio.

UT debitum tibi ante [59] aditam hereditatem solvatur; ac tunc, si ad te pertineret [hereditas] quæri jubeamus, præpostera [60] petitio est. Etenim cum tibi soceri successionem quæsitam patuerit, debiti petitionem extingui per confusionem [61] non ambigitur. Dat. Prid. Non. Mart. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

50 Id est, quæ cœperunt ex persona, vel in personam defuncti, & transierunt ad heredem. 51 Creditor succedens pro parte debitori, omne debitum non amittit, sed pro ea parte tantum qua succedit: alterum à suis coheredibus repetit. *l. 6. 7. ff. l. 14. ff. ad leg. Falcid. l. 7. ff. de bon. author. l. 3. §. 3. ff. de fideicommiss. hereditat. petit.* 52 Etiam cum fisco debetur, actio quidem personalis adversus omnes heredes debitoris competit: hypothecaria vero adversus eum qui pignora detinet. *Synopf. Basil. 24. cap. 1.* vid. *l. 1. ff. si certum.* 53 Sensus est, hereditatis actionibus personalibus, ne funeraria quidem excepta. *l. 22. 23. ff. de religios.* heredes tenentur pro sua parte: realibus ipsi non tenentur, sed ipsarum rerum possessores. *l. 2. ff. si unus ex plurib. l. 55. ff. de rei vindicat. l. 5. 8. 12. in fin. ff. ad exhibi. l. 35. ff. de hered. inst. l. 2. §. 2. vers. Sed si unus. ff.*

De

de prætor. stipulat. Quid si, quæ proponitur, personalis actio sit individua? tunc quilibet heredum tenetur in solidum. *l. 85. §. 2. in fin. ff. de verb. obligat.* Idem dicendum, si res restituenda, ab uno heredum, teneatur in solidum. *l. 3. §. 3. ff. commodati. l. 22 ff. depositi.* si agitur de pollicitatione facta reipublicæ. *l. 9. ff. de pollicitat.* de alimentis. *l. 3. ff. de aliment.* de eo quod ab uno tantum herede relictum. *l. 53. ff. de legat 2.* 54 *L. 9. ff. solut.* 55 De dote actio contra heredes mariti, non contra debitores ejus dirigitur: Imo, contra debitores, cum omnia bona mariti sint tacite pro dote obligata. *l. un. §. 1. ff. de rei uxor. act.* solve, Datur contra debitores hypothecaria, non personalis. 56 Heres tametsi pupillus sit, hereditaria debita solvere cogitur, neque ætatem causari, aut prætexere debet, ad dilationem solutionis debitorum. *Synopf. Basilic. & illi Scholiastes dict. lib. 24. tit. 7. cap. 4. & 5. Harmenop. 5. §. 80.* 57 Ætas minor debitoris non aufert jus agendi creditori. *l. 8. in fin ff. de non numer. l. 8. ff. mandati.* vid. *l. 34. in fin. ff. de neg. l. 3. in fin. princ. ff. quib. ex causis in possess.* prorogat tamen & suspendit in causa status. *l. 6. §. 3. ff. de Carboniano.* 58 *L. 5. §. 9 ff. de reb eorum.* 59 Heres ante aditam, vel repudiatam hereditatem, non potest conveniri. 60 Præpostera petitio non admittitur. *l. 16. ff. de excusat. l. 20. C. eod.* propostera tamen scriptio non nocet in testamentis & contractibus. *l. 25. ff. de testamentis.* Interim nota de exceptione præposterationis. 61 Confusione debiti petitio extinguitur. *l. 7. ff. de pactis. l. 50. ff. de fidejussorib.*

De adulta quæ creditori successit ex parte.

VI. Iidem AA. & CC. Domno.

SI adulta, cujus curam geris, pro triente patruo suo, quem etiam tutelam [ejus] administrasse proponis, heres extitit [1], nec ab eo quicquam exigere prohibita [2] est: debitum à coheredibus ejus pro besse petere non prohibetur [3]; cum ultra [4] eam portionem qua successit, petitio non confundatur. Nam adversus [5] adultam tuam rescindi postulas testamentum, si quidem coheredes ejus adeuntes [6] hereditatem se etiam obligant, & si non solvendo constituti probentur postulata separatione [7], nullum ei damnum Præses provinciæ fieri patietur. Dat. Kalend. Decemb. AA. Conss. 299.

Qui conveniendi sunt, vel non.

VII. Iidem AA. & Conss. Apolausto.

CReditores [8] hereditarios adversus legatarios [9] non habere personalem actionem convenit: quippe cum evidentissime Lex [10] duodecim tabularum heredes huic rei [11] faciat obnoxios. Dat. VI. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 300.

1 Id est, si creditrix successit debitori.

2 *L. 7. ff. de bonis author. judic. possid. l. 12. ff. ad leg. Falcid.* adde *l. 19. in fin. ff. de reg. jur.*

3 Quænam hic ratio fuit dubitandi? Hæc scilicet: Testatorem in dubio, animo compensandi debiti legasse intelligi: sed non ita est. *l. 85. ff. de legat. 2.*

4 Confusio ultra portionem hereditariam non fit. *l. 3. C. de negot. l. 3. ff. de contrar. jud. l. 14. ff. ad leg. Falcid. l. 7. ff. de bon. author. jud.*

5 Id est, adversus utilitatem ejus. vid. *l. Pollia. 2. ff. de his quibus ut indignis.* 6 Heres adeundo se obligat. 7 Vid. *l. 2. ff. de bon. auth. & ff. de separation.* 8 Heredes debitorum nomine tenentur, non legatarii. *Synopf. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 7. cap. 7. 3. Harm. 5. 8. 85. l. 1. §. 16. ff. ad Trebell. l. 15. ff. de donat. l. ult. in fin ff. de contrab. empt.* 9 Creditor adversus debitores hereditarios agere personali actione non potest. *l. 3. in fin. C. eod.* sed nec adversus legatarios, *ut hic*, ergo hypothecaria potest: licet ipsi legatarii creditorum loco sint. *l. 40. ff. de obligat.* 10 *L. 26. C. de pactis. l. 6. C. familiæ.* 11 Id est, personalibus actionibus. *l. 3. C. eod.*

TIT. XVII.

EX [12] DELICTIS [13] DEFUNCTORUM IN QUANTUM HEREDES CONVENIANTUR.

Actiones ex delicto post litem contestatam transeunt ad heredes. Bald.

I. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. CC. Macedoni.

POst [14] litis contestationem, eo, qui [15] vim fecit, vel concussionem [16] intulit, vel aliquid deliquit, defuncto, successores ejus in solidum, alioquin in quantum ad eos pervenit, conveniri juris absolutissimi est: ne alieno [17] scelere detentur. Dat. V. Kal. Maji. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

12 Pœna ex delicto adversus heredem non transit. *hoc tit.* Vide quinque exceptiones apud Socinum, *regula* 291.

13 *L. 20. ff. de accusationibus.* Huc refer quod Clarus ait, *lib. fenr. §. ult. quæst. 86.* alium pro alio: dominum pro delicto famuli, vel familiæ, patrem pro filio non puniri corporaliter. Statuto tamen posse fieri, ut quis pro alio, vel infamia, vel amissione omnium bonorum. *l. 5. C. ad leg. Jul. Majestatis:* vel certa quantitate (puta legitimæ) puniatur. Eodem modo fieri posse, ut civitas teneatur pro maleficio commisso in ejus territorio. 14 Defuncto, qui deliquit, post litem adversus eum contestatam mortuo, in heredes ejus in solidum actio transmittitur: Ante litem contestatam mortuo, heredes ejus conveniuntur in id duntaxat quod ad eos pervenit. Nec enim æquum est, heredem alieno scelere ditari. *Synopf. Basil. 24. tit. 7. cap. 7. §. 1. verf. Pœnales. Inst. de perpet. & tempor. l. 33. l. 58. ff. de obligat. l. 1. ff. de privat. delict.* 15 Non rapinam. *l. 1. l. 2. ff. de concussionibus.* 16 Non metum. Cujacius *ad l. 16. in fin. ff. de eo quod metus caus.* ubi refert, hanc legem sumptam esse ex rescripto quodam Codicis Hermogeniani, quod integrum apud eundem vide. 17 Nemo ex dolo auctoris lucrum debet facere. *d. l. 33. l. 16. in fin. ff. quod met. l. 38. 44. ff. de reg. jur.*

TIT. XVIII.

DE [18] CONSTITUTA [19] PECUNIA.

De eo qui constituit, & de ejus heredibus.

I. Imp. Gordianus A. Felici.

SI [20] pro alieno debito te soluturum constituisti: pecuniæ constitutæ actio non solum adversus te, sed [21] etiam adversus heredes tuos perpetuo competit. Dat. VII. Kal. Julias, *Sirmii*, CC. Conss. *.

In Authent. ut, cum de appellat. cog. §. ad hoc, aliud. Coll. 8. Tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 6.

SI quando quis pro se, vel pro alia persona pecuniam se solvere constituerit, vel spoponderit: sic dicens, Satisfaciam [22] tibi, *tenetur pro quantitate, quam promisit.* †. *Sin autem sic dixerit*, Satisfiet à me, & ab illo, & illo: *illis quidem, quos nominavit, non* [23] *consentientibus, solus pro* [24] *rata tantum portione persolvet.* †. *Sin autem dixerit*, Satisfiet [25], *verbo impersonaliter* [26] *prolato non tenebitur.* †. *Sin autem sic dixerit*, Erit tibi satisfactum, aut à me, aut ab illo: *illo quem nominavit, non consentiente, solus in solidum* [27] *tenebitur.*

De receptitia actione in de constituta pecunia actionem transfusa. Quæ res constitui possunt. De tempore actionis. Pro quo debito constituatur, & de indebito. De omnibus casibus qui per stipulationem explicari possunt.

1. *De nomine* pecuniæ. 2. *De argentariis, & aliis negotiatoribus.*

In quacunque re debita tenet constitutum, non in indebita. Bald.

II. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

REceptitia [28] actione cessante, quæ solennibus verbis [29] composita inusitato recessit vestigio, necessarium nobis visum est magis pecuniæ constitutæ naturam ampliare. Cum igitur præfata pecuniæ constitutæ actio in his tantummodo casibus à veteribus concluſa est, ut [30] exigeret res quæ pondere, numero, mensura consistunt, in aliis [31] autem rebus nullam haberet communionem; & neque [32] in omnibus casibus longæva esset constituta, sed in speciebus certis annali spatio concluderetur, & dubitaretur, an pro debito sub conditione, vel in diem constituto eam possibile esset fieri, & an pure constituta pecunia contracta valeret: hac apertissima lege definimus, ut liceat omnibus [constituere] non [33] solum res, quæ pondere, numero, mensura consistunt, sed etiam alias omnes, sive mobiles, sive immobiles, sive sese moventes, sive instrumenta, vel alias quascunque res, quas [34] in stipulationem possunt homines deducere: neque sit in quocunque casu annalis: sed sive pro se quis constituat, sive pro alio, sit [&] ipsa in tali vitæ mensura, in qua omnes [35] personales actiones positæ sunt, id est, [in] annorum metis triginta [36]: & liceat pro debito pure, vel [37] in diem, vel sub conditione constitui: & non absimilem [38] penitus stipulationi habeat dignitatem, suis tamen naturalibus [39] privilegiis minime defraudata sit: sed [&] heredibus, & [40] contra heredes competat: ut neque receptitiæ actionis, neque alio indigeat respublica in hujusmodi casibus adminiculo, sed sit pecuniæ constitutæ actio per nostram constitutionem sibi in omnia sufficiens: Ita tamen, ut hoc ei inhæreat, ut [41] pro [jam] debito fiat constitutum: cum secundum antiquam receptitiam actionem res [42] exigebatur, etiam si quid non fuerat debitum: cum satis absurdum [43], & tam nostris temporibus quam justis legibus contrarium sit, permittere per actionem receptitiam res indebitas consequi, & iterum multas proponere condictiones, quæ & pecunias indebitas, & promissiones corrumpi & restitui definiunt. Ut non erubescat igitur tale legum jurgium, hoc tantummodo constituatur, quod [44] debitum est: & omnia, quæ de receptitia in diversis libris legumlatorum posita sunt, aboleantur, & sit pecuniæ constitutæ actio omnes casus complectens, qui [45] & per stipulationem possunt explicari. §. 1. Et neminem moveat, quod sub nomine *pecuniæ* etiam omnes res exigi definiamus: cum & in antiquis libris prudentium, licet constituta pecunia nominabatur, tamen non pecuniæ tantum per eam exigebantur, sed omnes res, quæ pondere, numero, mensura constitutæ erant: Sed & possibile est omnes res in [46] pecuniam converti: si enim certa domus, vel certus ager, vel certus homo, vel alia res, quæ expressa est, in constituendis rebus ponatur: quid distat à nomine ipsius pecuniæ? Sed ut subtilitati eorum satisfiat, qui non sensum, sed vana [47] nominum vocabula amplecti desiderant: ita omnes [48] res veniant in constitutam [actionem,] tanquam si fuisset ipsa pecunia constituta: cum etiam veteres *pecuniæ* [49] appellatione omnes res [50] significati definiant, & hujusmodi vocabulum, & in libris juris auctorum, & in alia antiqua prudentia manifestissime inventum sit. §. 2. His videlicet; quæ argenti [51] distractores, & alii negotiatores indefense constituerint [52], in sua firmitate secundum morem usque adhuc obtinentem durantibus. Dat. X. Kal. Mart. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De beneficio divisionis.

III. Idem A. Joanni P. P.

DIvi Hadriani epistolam [53], quæ de periculo dividendo [54] inter mandatores, & fidejussores loquitur, locum [55] habere, in his etiam qui pecunias [56] pro aliis simul constituunt, necessarium est: Æquitatis enim ratio diversas species [57] actionis excludere nullo modo debet. Dat. Kal. Nov. post Lampadii & Orestis VV. CC. Conss. 531.

18 §. 9. *Inst. de actionibus. Paul. 2. sentent. 2. & XIII. D. v. περὶ ἀντιστρωνητῶν. 26. Eclog. tit. 3. περὶ ἀντιστρωνήσεως, 1. Harmenopul. 3. §. 47.* adde & eundem *3. tit. 6. & 5.* Oldendorp. *Class. 4. act. 8. 16.* Gell. 6.

19 Constituti hac formula solet, τὸ ἱκανὸν σοι ποιῶ, ἱκανόν σοι ῥῆσαι, satisfiet tibi. ῥῆσαί σοι τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ καὶ παρὰ τῶδε. Satisfiet tibi à me, & ab hoc, & ab illo. *Eclog. dict. loco.* ἀντιστρωνητὰς, Galli vocant *Respondans.* D. Paulus ita se constituit debitorem pro Philemone. Si quo læsit te, aut debet, τοῦτο ἐμοὶ ἐπλήρ. Extat & hæc formula *l. 26. ff. eod.* Habes penes me.

20 *1. Harmen. 3. dict. cap.* περὶ ἀντιστρωνητῶν. *Idem 3. tit. 6. Eclog. d. loco. tit. 3.*

21 Constitutæ pecuniæ actio (quæ Græcis ἐπὶ τῇ ἀντιστρωνητικῇ ἀγωγῇ.) etiam in heredes perpetuo competit. *Syn. Basil. 26. tit. 3. cap. 1. & Harmen. 3. §. 47. & 3. tit. 6. §. ult.*

22 Τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ, sumptum ex *Novell. 115. cap. 6. Synopf. Basil. 26. tit. 2. cap. 3.*

23 Non omnis nominatus in instrumento est obligatus, sed is tantum qui consensit. 24 Cur non in solidum? quia *Et* particula, obligationem in viriles partes distribuit. *l. 11. §. 1. de duob. reis.* 25 Qui hoc dicit, *Satisfiet*, certam personam non exprimit: ideoque neminem obligat. 26 Impersonalitas vitiat. 27 Cur in solidum? Particula *Aut*, cuilibet nominatim obligationem in solidum attribuit, si potest: sin minus, ei qui potest obligari. 28 Hæc competebat κεκτῆσθαι ἀντιφωνήσεως, cum argentarius constituebat: & in eo differebat receptitia ab actione de constituta pecunia, ratione personarum: quod priore tenerentur soli argentarii: posteriore reliqui omnes. *Theophil. §. 8. Inst. de actionib.* Ideo dicebatur *receptitia*, quod argentarius contrahentibus apud suam mensam reciperet solutorum se, quod hic vel ille caviſſet. In quibus rebus fieret, vid. *J. eod.* 29 Potest tamen hodie constitutum contrahi per epistolam. vide Pauli *epist. ad Philemon. l. 26. ff. hoc tit.* 30 Receptitia actio à constitutæ pecuniæ actione olim in eo quoque differebat: quod actioni de constituta pecunia locus erat, constitutis iis, quæ numero, pondere, vel mensura constarent: receptitia etiam immobilibus constitutis, dum tamen argentarius constituisset. *Theophil. dict. §. 8.* 31 *Sub.* immobilibus. 32 Actio de constituta pecunia incerto tempore finiebatur, certis casibus perpetua, aliis annalis erat.

33 Res omnes constitui possunt. *ut hic:* quod olim non erat. *J. eodem.* ibi, *Res quæ pondere.*

34 Quod in stipulationem deduci potest, potest constitui. vel, ut Baldus ait: Quicquid est stipulabile, est constituibile. 35 Actiones personales annis triginta extinguuntur. *ut hic: & l. 26. J. de usuris.*

36 *Actio* constituti durat triginta annis. *ut hic:* olim erat annalis. *J. eod. ibi, annalis.*

37 Constituti potest pure, in diem, sub conditione. *ut hic:* qua de re olim dubitabatur, *J. eod. ibi, & dubitatur.*

38 Constituti actio stipulationi non absimilis. *in fin. J. eod.*

39 Naturalia privilegia actionum, sunt earum formæ, & effectus eis attributi a lege, hinc etiam colligunt, Ratione novi privilegii, antiquum non tollit.

40 Constituti actio datur heredibus & in heredes. *l. 27. §. 3. ff. ad Senat. Trebell.* Hæc fortassis fuit ratio, ut hic Titulus jungeretur superioribus, in quibus agitur de actionibus hereditariis. *tit. 16. 17.*

41 Constitutum non est, nisi antecedentis debiti. *in fin. J. eod. l. 5. §. 2. ff. eod.* Et merito, quia ut constitutum obliget, naturalem & civilem rationem exigit.

42 Recipi olim poterat res, etsi non debita.

43 Absurdum, omnibus temporibus tale.

44 Dixi *J. eod. ibi, ut pro jam debito.*

45 Dixi *J. eod.* Sensum, non vana vocabula, amplecti oportet. 46 Res in pecuniam converti possunt. 47 Dixi *J. eod. ibi, non solum res.* 48 Pecuniæ tamen nomen strictius est, quam rei. *l. 5. ff. de verb. sign.* 49 Corporales. *l. 178. d. tit.* adde *l. 2. §. 3. ff. de reb. cred. l. 3. ff. de SC. Maced. l. 50. §. 3. ff. de leg. 1.* 50 De argentariorum officio vide Cujacium *ad Novell. 136.* 51 De argentariorum officio vide Cujacium *ad Novell. 136.* 52 Id est, promiserint, & male: hinc tamen colligit Bald. Mercatores & artifices posse facere inter se statuta, eaque confirmari jure communi. 53 De qua vid. *§. 4. Inst. de fidejussorib. l. 26. ff. de fidejussoribus.* 54 *Paul. 1. sentent. 20. §. un.* Epistola D. Hadriani, quod datum est beneficium divisionis fidejussoribus, id renuncianti non prodest. Nunquam igitur hodie prodest, vix enim ullus contractus apud notarios habetur in quo Epistolæ D. Hadriani non renuncietur. 55 Mandamus credi etiam absentes: fidejubemus quidem præsentes tantum, sed tamen verbis. *l. 12. J. de fidejussorib. l. 32. ff. mandati. l. 3. in fin. ff. de admin. rer.* Constituimus nudo consensu, coque ad actionem producendam sufficiente. §. 9. *Inst. de act.* Et ita differunt mandator, fidejussor, & is qui constituit. In eo conveniunt, quod pro alio hi omnes interveniunt. 56 Id est, res quascunque. *l. 2. C. eod.* 57 *L. 7. ff. de fidejuss. tutor.*

TIT. XIX.

DE PROBATIONIBUS. [58]

Creditum actor, Solutionem reus probat.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Faustino.

UT creditor, qui pecuniam petit numeratam, implere [59] cogitur, ita rursum debitor qui *solutam* [60] affirmat, ejus rei probationem præstare debet. P. P. Prid. Kal. Julii, Dextro II. & Prisco Conss. 197.

Pro possessore præsumptio petitorem onerat probatione.

II. Imp. Anton. A. Aulizano.

POssessiones, quas ad te pertinere [61] dicis, more judiciorum persequere: Non enim possessori incumbit necessitas probandi eas ad se pertinere: cum te in probatione cessante [62] dominium apud eum remaneat. P. P. XV. Kal. Decemb. Læto & Cereale Conss. 216.

De Collegis quod solvendo fuerint.

III. Imp. Alexand. A. Leænæ & Lupo.

EX persona collegæ avi vestri conveniri non debetis, si eundem collegam tempore [63] depositi officii [solvendo [64]] fuisse ostenderitis. P. P. v. Kal. Januar. Pompeiano & Peligno Conss. 232. [65]

Dominium ut probetur.

IV. Idem A. Vito.

PRoprietatis [66] dominium, non tantum instrumento emptionis, sed & quibuscunque aliis legitimis probationibus ostenditur. P. P. Kal. Novemb. Alexandro A. III. & Dione Conss. 230.

Domesticæ & privatæ scripturæ sola sine adminiculo non probant.

V. Imp. Philippus A. & Philippus C. Settorio.

INstrumenta [67] domestica [68], seu privata [69] testatio, seu adnotatio [70], si non aliis quoque adminiculis adjuventur, ad probationem sola non sufficiunt. P. P. VII. Idib. April. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

De rationibus defuncti, & ultima voluntate.

VI. Iidem A. & C. Romulo.

RAtiones defuncti [71], quæ in bonis ejus inveniuntur, ad probationem sibi debitæ quantitatis solas sufficere non posse,

58 Vid. *l. XXII. D. III.* adde *l. Harmenop. 2. & 2. Clement. 7.*

59 Id est, probare. Petenti inutuum onus probandi incumbit. *l. 2. ff. eod. Eclog. d. loco. c. 2.*

60 *L. 2. ff. eod. l. ult. J. de solut.* Reus fuam exceptionem probare cogitur, merito, cum excipiendo fiat actor. *l. 1. ff. except. Eclog. dict. loc. cap. 17.*

61 Petitori possessionis, non ei qui possidet, onus probandi incumbit, idque veteris juris definitione hac regula continetur. *l. 1. C. de fide instrum.* adde *l. 24. in fin. ff. de rei vind. l. 21. §. de rei vindic.*

62 *L. 4. §. de edendo. l. 9. in pr. §. de oblig. & act. l. 9. J. de except.*

63 Qui (ne conveniatur) excipit, collegam fuisse solvendo, probare tenetur eum idoneum fuisse tempore depositi officii. Et ita ex persona contutoris, qui erat solvendo tempore finiti officii, nemo potest conveniri. Parum ad rem Accursius & Baldus hic colligunt, ex præsenti statu præsumi in præteritum: Paulo melius Alciat. *2. præsumpt. 25.* præsumi de præterito ad præsens. Dic melius, qui debitorem non convenit, quo eum tempore potuit convenire, sibi præjudicat. *l. 11. ff. eod. l. 1. §. 12. 15. ff. de tut. & rationib. l. 1. §. 12. ff. de mag. conven. l. 11. ff. ad municip. l. ult. J. quib. caus. habenti tut. l. 1. J. de divid. tut.* vel ita: tutor vel officialis ex persona collegæ conveniri potest, nisi probaverit tempore finiti officii collegam fuisse solvendo: adde *l. 51. §. 1. ff. de fidejussor.* 64 *L. 1. §. 10. §. 12. ff. de tut. & rat. distr.* 65 Hæc lex transposita est, ut ex hac subscriptione apparet. Ideoque quarta hujus tituli in editione Haloandri recte collocatur: id quod sæpe in hac editione accidisse video. 66 Dominium probari potest instrumentis & testibus. *l. 10. in fin. §. de rei vindic.* 67 Puta rationes. *l. 6. J. eod.* 68 Id est, quæ domi ac privatim non adscito tabellione testibus aut adversario, quisque sibi facit. *l. 3. ff. de jure fisci.*

69 Τὸ ἑαυτῷ ὑπόμνημα. *1. Harm. 8. §. 8.* propria subnotatio. *l. 7. J. eod.* 70 *L. 7. J. eod.* vel professio, adseveratio. *l. 5. J. de testib.* Brevis. *l. ult. J. de conven. fisci.* 71 Vid. *l. 5. §. eod.*

se, sæpe rescriptum est. †. Ejusdem juris est, & si in ultima voluntate [1] defunctus certam pecuniæ quantitatem, aut etiam res certas sibi [2] deberi significaverit [3]. P. P. Idib. Martii, PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

In AUTHENT. de jurejurando à moriente præstito. §. ult. coll. 5. tit. 3. al. 2. Nov. 48. cap. 1.

QUOD [4] *obtinet omnimodo, si testator non juraverit* [5] *: alioquin heredes necesse habent testatoru religioni stare, aut minimè fruentur his quæ relicta sunt : Sed creditoribus nihil ex hoc præjudicii comparabitur.*

Scriptura creditoris non probat debitum.

VII. Imp. GALLIENUS A. Sabino.

EXemplo [6] perniciosum est, ut ei scripturæ credatur, qua unusquisque sibi adnotatione [7] propria debitorem constituit. Unde neque [8] fiscum, neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem præbere [posse] oportet. P. P. III. Non. Mart. GALLIENO A. VII. & SABINO CONSS. 267.

Actor, non reus, probare cogitur.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Publicio & Optato.

FRustra veremini, ne ab [9] eo qui lite pulsatur, probatio exigatur. P. P. XIV. Kal. * BASSO & QUINTIANO CONSS. 289.

Ætatem minorem qui allegat, is probare debet.

IX. Iidem AA. & CC. Martianæ.

CUm te minorem [10] quinque & viginti annis esse proponas, adire Præsidem provinciæ debes, & de [ea] ætate probare. Dat. Idib. April. AA. CONSS. 293.

Ingenuitas ut probetur.

X. Iidem AA. & CC. Isidoro.

NEque natales [11] tui, licet ingenuum te probare possis, neque [12] honores, quibus te functum esse commemoras, idoneam probationem pro filiæ tuæ ingenuitate continent [13]: cum [14] nihil prohibeat, & te ingenuum, & eam ancillam esse. Dat. XVIII. Kal. Maji, AA. CONSS. 293.

Nullitatem testamenti qui probare debet.

XI. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

SI scriptum heredem ab amita tua, vel [de] testamenti vitio [15], vel quacunque alia ratione non posse obtinere hereditatem, probari à te posse confidis, de hac hereditate apud [16] Rectorem Provinciæ agere potes. S. v. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. & CC. CONSS. 294.

Dominium ut probetur.

XII. Iidem AA. & CC. Chroniæ.

CUm res non instrumentis gerantur, sed in hæc rei gestæ testimonium conferatur, factam emptionem [17], & in vacuam [18] possessionem inductum patrem tuum, pretiumque numeratum, quibus [19] potes, jure proditis probationibus docere debes. Dat. v. Non. Octob. AA. & CONSS. 299.

Consanguinitas, id est fraternitas ut probetur.

XIII. Iidem AA. & CC. Justino.

NOn [20] Epistolis [21] necessitudo consanguinitatis [22], sed Natalibus [23], vel Adoptionis solennitate conjungitur: Nec adversus absentem hereditatis dividendæ gratia velut contra fratrem pro ancilla petitus arbiter, subsistantiam [24] perimit veritatis. Sive itaque quasi [25] ad sororem, quam ancillam te posse probare confidis, epistolam emisisti; sive familiæ erciscundæ, quasi pro coherede petitus arbiter docearur, fraternitatis quæstio per hæc tolli non potuit. Dat. Kal. Decemb. AA. CONSS. 299.

Filius esse quis ut probetur.

XIV. Iidem AA. & CC. Municiano.

NOn nudis adseverationibus [26], nec ementita professione [27], (licet utrique consentiant) sed matrimonio [28] legitimo concepti, vel adoptione [29] solenni filii [30] civili jure patri constituuntur. Si itaque hunc, contra quem supplicas, alienum esse [probare] confidis: per te, vel per procuratorem adfirmationem ejus falsam detege. Dat. Kal. Decemb. AA. CONSS. 299.

De violenta possessione.

XV. Iidem AA. & CC. Antonio.

VIs ejus qui se dominum contendit, ad imponendum onus probationis servo minime prodest. Cum igitur aufugisse [31] te de domo Severi profitearis, verum nec ab illo justo initio: sed per violentiam adseveras [te] esse detentum, inquisito prius, an in possessione libertatis sine dolo malo constitutus sis, tunc etiam onus probationis quis debeat subire, per hujusmodi eventum declarabitur. Dat. VI. Kal. Jan. AA. CONSS. 299.

De bonis paternis.

XVI. Iidem AA. & CC. Philippo, & Sebastiano.

SIve possidetis prædia, quæ à patre communi sibi fratres emancipati donata contendentes vindicant: ipsis incumbit facti probationis necessitas: sive ipsis ea prædia quasi à patre vestro sibi donata tenentibus, vos coheredes constituti patris peritiæ: ut intentionem vestram non constitisse detegant, unde [32] domini facti sunt, emergente quæstione, docere compelluntur. Dat. x. Kal. Febr. AA. CONSS. 299.

De ingenuitate.

XVII. Iidem AA. & CC. Paulinæ.

MAtrem tuam consecutam libertatem, ac te post [33] editam, ut ingenua probari possis, ostendi convenit. Quod enim fratribus [34] tuis nulla moveatur quæstio [35], ad defensionem tuam nihil prodesse potest. Dat. v. Id. Febr. AA. CONSS. 299.

De instrumento donationis.

XVIII. Iidem AA. & CC. Violantillæ.

CUm precibus tuis significes, ignorante [36] te prædium eum, cujus meministi, sibi velut à te donatum instrumentis inseri fecisse: si vera sunt, [quæ] precibus indidisti, nec [37] ad nomen factæ donationis fundus iste pervenit: unde adito judice competenti, probare [38] te oportet contra voluntatem tuam hunc fundum instrumento adversarium tuum sibi adscribi laborasse: ut secundum tenorem Rescripti nostri possis consequi sententiam. Dat. XII. Idus April. *Byzantii*, CC. CONSS. 300.

De exceptione dilatoria.

XIX. Iidem AA. & CC. Menandro.

EXceptionem dilatoriam [39] opponi quidem initio [40], probari vero, postquam [41] actor monstraverit, quod adseverat, oportet. Dat. XIII. Kal. Aprilis, *Nicomediæ*, CC. CONSS. 300.

De testibus.

In AUTHENT. de testib. §. quia vero multi. col. 7. tit. 2. Nov. 90. cap. 4.

AT [42] *qui semel produxerit testes, aut hi* [43]*, aut ter* : [44] *& testificata tractaverit, aut ab adversario hoc faciente disputationem acceperit, & ex hoc testificata* [45] *didacrit, non habebit licentiam ulterius uti productione testium, ex divina etiam jussione : Si vero hoc non egerit, tunc danda est quarta* [46] *productio testium : sacramento* [47] *ab eo prius dando*, Quod neque subtraxerit, neque percontatus est ipse testificationes, vel aliquis advocatorum ejus, vel alius pro eo agens: nec per dolum, nec per machinationem, vel artem, quartam productionem testium petat fieri.

Si ea quæ de statu suo litigat, instrumenta subtraxisse dicatur.

XX. Iidem AA. & CC. Phronimæ.

SI de possessione servitutis, emptionis [48] instrumentis subtractis, in libertatem proclamat Eutychia, cum petitori [49] probationis onus incumbit, intentione sua defecta, his juvari minime potest: Nam si in servitutem petatur, ad emptionis probationem non est indiciis aliis opus, sed instrumentorum furtum [50] monstrare sufficit. IV. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 300.

De res vindicatione.

XXI. Iidem AA. & CC. Crispo.

AD probationem dominii, aliena subtrahentes [51] instrumenta, his uti minime [52] possunt: quippe cum horum lectio [53] non recitantem, sed quem tenor scripturæ designat, adjuvet. Cum itaque nec cætera probationum indicia [54] reprobentur, jure competenti, prædiorum quæ in quæstionem veniunt, dominium ad te ostende pertinere: nam res vindicantem, ab emptore [55] suos numeratos nummos adseverantem, erga probationem laborare non convenit: si quidem hujusmodi, licet probetur factum, [tamen] intentioni nullum præbet adminiculum. S. VI. Id. Decembris, *Singiduni*, AA. CONSS. 303.

De causa status.

Per media impertinentia non sit probatio. Bald.

XXII. Iidem AA. & CC. Agathoclæ.

AD probationem servitutis Glyconis, matrem ejus ac fratrem [56] servilia fecisse ministeria non sufficit: cum [57] neque ingenuorum conniventia conjunctis necessitudine præjudicet: neque de servis ex eadem matre natis libertatem unus adipisci prohibeatur. Dat. IX. Kal. Januar. ipsis CC. CONSS. 304.

De actore & reo.

XXIII. Iidem AA. & CC. Menelao.

ACtor, quod adseverat, probare se non posse profitendo, reum [58] necessitate monstrandi contrarium non adstringit: cum *per rerum naturam factum negantis* [59] *probatio nulla sit*. Dat. VIII. Kal. Januar. CC. 304.

De scriptura suspecta.

XXIV. Imppp. VALENS, GRATIANUS, VALENTINIANUS AAA. ad Antonium Præfectum prætorio, post alia.

JUbemus [60] omnes, qui scripturas suspectas comminiscuntur [61], cum quid in judicio prompserint [62], nisi ipsi adstruxerint

1 *Id est*, testamento: hoc ut verum esset, dixi ad *l. 5. §. familia*, & *l. 10. ff. comm. utriusque.* adde *l. 17. §. 5. in fin. ff. de legat. 3.*

2 *Se debere*: ita legendum existimo, idque demonstrat hæc hypothesis, diversa à superiore, quæ extat hujus initio: Id etiam satis innuit Authentica proxime sequens quæ dicitur, Heredes cogi stare testatoris religioni: Quæ verba evincunt testatorem certarum rerum debitum confessum fuisse, non autem sibi ei res certas debitas: alioquin dicendum fuisset, debitores cogi stare religioni defuncti. Ratio autem decidendi hic est manifesta. *l. 11. §. 1. ff. de interrog.*

3 Potest tamen eo casu debitori deferri jusjurandum. *d. §. 5.* adde *Cujac. Obs. 41. c. 1. in fin.*

4 Sic restitue, Quod non obtinet omnimodo, nisi testator, &c. ut sit sensus: Non continuo obligari heredes ex confessione testatoris, nisi juraverit: non ex quavis ejus confessione, sed tantum jurata teneri.

5 Defuncti juramento heredes obligantur.

6 Et falsi facilitati. Cæterum hanc colligas, rem mali exempli vitandam. *lege 47. ff. de judiciis.*

7 Subaudi ὑπόμνησις, ὑποσημείωσις. *1. Harm. 8. §. 8. §. 9.* vid. *l. 5. 6. C. eod.*

8 *L. ult. C. de convertendis fisci debitoribus.*

9 A reo probationes non exiguntur, sed ab actore. *l. 2. ff. eod.* Probationibus reus non oneratur. *Syn. Basil. 22. tit. 1. c. 41.*

10 Ætatem qui allegat, & ætate excipit, eam cogitur probare. *l. 4. C. de in integr. l. 32. l. 39. ff. de minorib.*

11 *Natales*, aut honores patris liberos ejus ingenuos esse non probant.

12 Non necessario ingenua præsumitur, cujus pater ingenuus aut honore functus est, *ut hic.* præsumitur tamen. adde *l. 22. ff. de liberali causa.*

13 Honoribus enim non funguntur, neque ad honores admittuntur servi. *l. Barbatur. 2. ff. de off. prætoris.* adde *ff. tit. de dignitatibus lib. 12.*

14 Id est, cum sæpe id accidat. Interim observa argumentum à communiter accidentibus. vid. *Roland. à Valle 1. consil. 52. n. 12. 13.*

15 Vitium qui testamenti impugnat, vitium tenetur probare: alias præsumitur pro testamento.

16 Nota apud quem agatur de hereditate.

17 Emptio, possessionis apprehensio, pecuniæ numeratio, testibus, circa instrumenta probari potest. adde quæ scripsi ad *l. 17. C. de pactis.*

18 Vacua possessio quid sit, vid. *l. 2. in fin. ff. de act. empt.*

19 *L. 1. C. de fide instrum.*

20 Consanguinitas non necessario probatur epistolis, aut actu nudo judicii familiæ erciscundæ accepto. Interim tamen præsumitur tibi soror, quam scripta epistola sororem vocasti: cum qua denique judicium familiæ erciscundæ velut cum sorore tua & filia defuncti accepisti: ut onus eo casu consanguinitatis impugnandæ tibi incumbat. *ibi, te posse probare confidis.*

21 Tantum scilicet. vide *l. 15. l. 29. ff. eod.* nec transactione matris. *l. 26. C. de transact.*

22 Consanguinitas quomodo probetur vide Hartmannum 2. *pract. 13. obs. 2.*

23 Probatur consanguinitas natalibus & adoptione, hoc est, vel matrimonio vel adoptione. *l. 14. C. eod.* Imo natalibus non probatur. *l. 83. ff. de cond. & demonst.*

24 Substantiæ perimit veritatem. *Hal. l. 9. C. de jurisd. & facti.*

25 Sorores enim interdum appellamus, nuda amicitia citra jus ullum sanguinis conjunctas. adde *l. 41. C. de liberali.*

26 Non sufficit ad probationem filiationis, ut te quis filium nuncupet, nisi ut filium quoque habeat. vid. *l. 5. C. de testament.*

27 *L. 5. C. de testam.* adde quæ scripsi de professione ad *l. 7. C. de fide instrum.*

28 Id est, natalibus. *l. 13. C. eod. l. 6. ff. de bis, qui sunt sui.*

29 *Inst. de adopt.*

30 Dictum est de ingenuitatis. *l. 10.* consanguinitatis ac fraternitatis probatione. *l. 13. C. eod.* nunc transit ad filiationem: quæ ut probetur, vide hanc legem. adde *l. 5. C. de testam. l. 26. C. de transact.* adde quæ dixi ad *l. 13. ff. hoc titulo. & l. 3. ff. de confess.* Filiatio quoque ut probetur, vide *Hartmannum 2. pract. 13. observ. 1.*

31 Antonius de fuga confitetur, sed de injusta servitute Severi excipit. Interea dum de libertate judicatur, non cogitur ad Severum reverti, & de sua ingenuitate probare? cum primum constiterit judici Antonium per vim à Severo in servitutem additum, Antonius in possessione libertatis constituendus. Si hoc non constiterit, ob fugam præsumitur esse in dolo. *Nov. 53. c. 4. Novell. 161. c. 1. Socinus regula 163.* ideoque tenetur ingenuum se probare. adde *l. 20. ff. eod.* adde *l. 22. C. de liberali*: & ita, violenta possessione probata possessori: ea non probata, actori & petitori onus probandi incumbit. hinc colligunt, Eum qui dominus olim fuerit, hodie quoque dominum præsumi. vid. *Alciat. 2. præsumpt. 20.* olim possessores hodie possidere: *Idem 2. præsumpt. 21.* olim divitem, hodie divitem: *Idem 2. præsumpt. 27.* An olim pauper, hodie sit talis præsumendus, vid. *l. 10. C. arbitr. tut.*

32 Bona à defuncto relicta, non præsumuntur alterius esse, aut ab eo donata, nisi de donatione constiterit. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 10.* Donatarium enim præsumitur continuatum in filium heredem: non in donatarium. Donatarius itaque sive agat, sive ab eo petatur donationem probare tenetur.

33 Non si mater libera, mox ejus filii liberi: potuerunt enim ante matris libertatem nasci. *l. 10. in fin. C. eod. l. 22. C. eod.*

34 Non si fratribus tuis nulla moveatur status quæstio, ideo liberi censeris. Potest enim eadem mater nondum libera, te: libera facta, fratres tuos peperisse. *l. 17. C. de liberali.*

35 *Sub.* libertatis. *l. 17. C. de liberali.*

36 *L. ult. C. de arbitr. tutelæ.*

37 *L. 10. C. de don.*

38 Præsumitur pro instrumento, nisi contarium probetur, *l. 14. in fin. C. de contrab. stip. l. 16. C. de donat. inter virum & uxorem.* Adversus instrumentum admitti possunt probationes contrariæ.

39 *L. 12. C. de except.* Dilatoriæ ad personas judicis, actoris, procuratoris pertinent: peremptoriæ ad ipsas causas. Non mirum itaque, si illæ ante litem contestatam opponendæ sint: Peremptoriæ vero post eam contestatam possint opponi. Est & illud sciendum, Dilatorias quoque ex pacto temporario, posse competere. *c. 27. §. 1. ff. de pactis*: qua de re vid. *Cuj. 9. obs. 13.*

40 Id est, ante litem contestatam.

41 Id est, post litem contestatam: Non sunt igitur eadem, *opponere*, & *probare*. Dilatoria ante, non post litem contestatam, opponitur. Post non ante probatur.

42 Qui tertio testes produxit post editas exceptiones amplius testes producere non potest. Quid si non excepit nec per se ipse, aut per proprium patronum testimoniis interfuit? tum potest ante editas exceptiones, & quarto testes proferre: si tamen jurarit non se dolo quartam testium productionem quærere. *1. Harm. 6. §. 36.*

43 Sensus est, Eum qui semel vel iterum, vel tertio testes produxit, & post tertiam productionem, productioni renunciavit, non admitti ad aliam productionem, si & priorum testimonia, vel adversarii exceptiones non cognoverit. Sin minus, admitti: dummodo juraverit se priora testimonia cognita non habere.

44 Tres productiones testium permisse.

45 Dicisse testificata productionem testium impedit.

46 Quarta productio testium requirit solennitatem.

47 Juramento probatur animi qualitas.

48 Non continuo qui in libertatem proclamat ex instrumentis suæ emptionis (id est, quibus constat suam libertatem quondam vendidisse) quæ penes se habet, præsumitur liber, præsumitur potius ea subtraxisse: nisi a domino reddita, animo manumittendi probaverit. Diversum erit, si in libertatem ultro non proclamet, sed eum in servitutem dominus asserat, tunc enim sola productione instrumenti præsumitur liber, nisi subtractum probetur. vid. 12. *Ecl. 1. c. περὶ ἀναφόνητων, &c. ex tit. 9. 20. 21.* Interim nota veteris moris vestigium, quo in usu fuit manumissis instrumenta servitutis reddi.

49 *L. 2. ff. eod.*

50 *L. 5. l. 13. C. de fid. instr.*

51 Furi non prodest instrumentum subtractum.

52 Vide *Zasium 2. Responsa. 12.*

53 Instrumentum nihil aliud probat, quam quod in eo continetur: non juvat recitantem, sed eum, quem tenor scripturæ designat. *l. 4. in fin. C. si quis alteri vel sibi.*

54 Indicia valent ad probationem. vid. *l. ult. C. eod.*

55 Non ideo si ex mea pecunia fundum emisti, fundus meus est. vid. *l. 1. si quis alteri, vel sibi.* At habeo penes me emptionis istius instrumenta, ut hinc possit præsumi emptionem meo nomine factam? non est efficax hæc præsumptio. Quid juris? ejus erit fundus, cujus nomine fundum emptum fuisse instrumentum demonstrabit.

56 Non si mater, aut frater servilia fecit ministeria, ideo filii aut fratres servi præsumuntur.

57 Facit *l. 17. C. eod.*

58 *L. 11. C. de petit. hered.*

59 Negativa facti probari non potest. *l. 10. in fin. C. de non numer.* juris potest. *l. 15. in fin. ff. eod.* sed & ea quæ tempus, & locum habet adjunctum, veluti si te, vel adversarium abfuisse probaveris. *l. 14. in fin. C. de contrab. stip. §. item veterum 12. Inst. de inutil. stipul.* Hujusmodi negatio non est pura vel simplex. adde *l. 5. C. de codicillis. Martinum de Fano, & Franciscum Herculem Perachium tract. de negativa probanda. & Lanfrancum de Oriano in c. quoniam de probat. n. 3.*

60 *L. 3. C. Theod. de fide testium & instrumentorum.* ubi Scholiastes & interpres hanc sententiam proponit: Eos qui scripturam in audientiam protulerint, veritatem ejus probare juberi: quod in omnibus causis hoc statutum sit, ut scripturam probator affirmet. Nam si is qui scripturam protulit, ejus non adstruxit veritatem, ut falsitatis reus retinebitur. Æque obscure author Synopseos 22. *tit. 1. c. 57.* refert eum qui scripturam protulerit, ipsum eam veram esse probare cogi: ac nisi id doceat, falsi judicium sustinere. Itaque ut lucem his authoribus adferamus proferre scripturam aut (ut hic legitur) *scripturam suspectam comminisci*, & promere in judicio, nihil aliud est, quam scripturam adversarii commentitiam, suspectam, & falsam accusare.

61 Id est, qui ajunt falsam scripturam productam.

62 *Al.* promiserint.

1 Adstrinxerint. rint [1] veritatem, ut nefariæ [2] scripturæ reos [3], & quasi falsarios esse detinendos. Dat. Prid. Idib. Januar. TIBERIADE, & VALENTE v. & VALENTINIANO Jun. Conss. 376.

1 Nefariæ. *Hal.* C. *Theod.* 12. 39. 7.

2 Qui accusat instrumentum de falso, nec probat: punitur tanquam falsarius. adde *l.* 2. *ff. de fide instr. l.* 22. *ff. de falsis. l.* 3. § 4. *ff. de suspectis.* merito: nec enim de suspicionibus judicandum. *l.* 16. *ff. de pæn.*

De judiciis criminalibus.

XXV. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS, AAA. Floro P. P.

SCiant cuncti accusatores eam se rem deferre in publicam notionem debere, quæ munita sit [4] idoneis [testibus, vel] instructa apertissimis documentis, vel indiciis [5] ad probationem indubitatis & luce [6] clarioribus expedita.

4 Recte hoc additur: non enim omnis testis est idoneus. 5 Præcipuæ ac plenæ probationum species sunt, instrumenta publica, testes duo vel plures, facti evidentia, confessio judicialis, justa & urgens præsumptio, indicia. *l.* 21. *ff. eod.* indubitata luce clariora, *ut hic*: certa. *l.* 19. *ff. de re jud.* jure prodita. *l.* 15. *ff. de jure dot.* apertissima rerum argumenta. *l.* 3. § 4. *ff. de suspectis.* evidentia. *l.* 24. *ff. de adulteriis.* liquida. *l.* 2. *ff. de in litem jurando.* evidentissimæ. *l.* 34. § 3. *ff. de leg.* 1. liquidæ & manifestæ probationes. *l.* 14. *in fin. ff. de contrabenda stipulatione.* manifestissimæ rationes. *l.* 17. *in fin. ff. de manumiss. testam.* probationem faciunt. Jusjurandum esse per se ac solum legitimæ probationis genus? Oldendorpius putat *in Topicis cap. de plena & semiplena probatione.* Cujacius negat *hoc titulo.* Sed admittit tantum esse adminiculum infirmæ probationis. *Edicto Justiniani septimo.* 6 Hyperbole: Sic continue fieri dicitur, quod tamen explicari potest aliquo actu interposito. *l.* 137. *ff. de verb. oblig.* sic adoranda æternitas Imperatoris. *l.* 2. *ff. de fabricensib.* Imperator totius mundi dominus. *l.* 9. *ff. ad l.* 9. *Rhodiam.* Sunt & aliæ similes in jure non infrequentes.

TIT. XX.

DE TESTIBUS [7].

De scripta testatione, & nuda voce.

Hanc legem restituit ex Basilicis Cujacius lib. 13. observat. cap. 38. *quam Antonini esse existimat: illius autem ea est sententia: Ne testes recipiantur adversus tabulas vel instrumenta, quæ etiam testium subscriptionem habent: & eam expressit Harmenopulus his verbis*, lib. 1. tit. 6. Ἀγγράφῳ μαρτυρίᾳ κατ' ἐγγράφου μαρτυρίας ἰσχύειν οὐ δύναται.

I*8.

Κατὰ ἐγγράφου μαρτυρίας ἀγράφῳ μαρτυρία οὐ πάσοτε φέρεται.

COntra scriptum testimonium non scriptum testimonium non fertur [9].

De ingenuitate.

II. Imp. ALEXANDER A. Carpo.

SI tibi controversia ingenuitatis fiat, defende causam tuam instrumentis [10] & argumentis, quibus potes: Soli [11] enim testes ad ingenuitatis probationem non sufficiunt. P. P. x. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

De testimonio domestico.

III. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Rosæ.

ETiam jure civili domestici [12] testimonii fides improbatur [13]. P. P. III. Kal. Septemb. VALERIANO III. & GALLIENO II. AA. Conss. 256.

De testatione sola.

IV. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS, AAA. Valerio.

SOla [14] testatione prolatam, nec aliis legitimis [15] adminiculis causam approbatam, nullius esse momenti, certum est. P. P. VIII. Kal. Decemb. CARO & CARINO AA. Conss. 283.

De qualitate testium.

V. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Candido.

EOs testes ad veritatem juvandam adhiberi oportet, qui omni gratiæ [16] & potentatui [17] fidem religioni judiciariæ debitam

7 v. *Paulus sentent.* 17. & 22. *ff.* 5. *Novell.* 90 & 21. *Ecloga.* 1. *Harm.* 6. 3. *quæst.* 4. 5. 9. & 14. *quæst.* 2. & 2. *Decret.* 20. & 2. *Sext.* 10. & 2. *Clem.* 8. vide *Oldendorp. in tract. de testib. Rebuff. tom.* 3. *tract. de testib.*

8 Latina interpretatio.

9 Sic distingue, Aut de testimoniis adversus tabularum fidem admittendis agitur, aut de tabularum ex postfacto inutilitate. Quod ad postremum attinet, Tabulæ, cautiones syngraphæ testibus munitæ, nudis testibus potiores videntur ut in illas nudi testes non audiantur. Quid si quinque testes adhibiti rogatique solutionem esse factam respondeant? audientur. *l.* 18. *ff. eod. Novell.* 90. c. 4. alias chirographum, apocha vel alio scripto tantum refellitur, non testibus. *l.* 25. *in fin. ff. de probat.* Videamus de priori specie, quoties scil. de fide tabularum dubitatur. Instrumenti falsitas testibus probari potest. *Paulus* 5. *sent.* 17. § 4. adde *l.* 14. *in fin. ff. de contrahend. stipul.* Sed iidem (possunt etiam alii in casu legis 14. *in fin. ff. de contrab. stipulat.*) testes qui in instrumento interfuerant, ejus falsitatem possunt arguere. *Paulus* 5. *sent.* 17. § 4. eoque usu viva vox (quam tamen vult munitam esse jurejurando Justinianus *Novell.* 73. *cap.* 3. Harmeno, 1. *tit.* 6. *cap.* περὶ ἐγγράφων præteritur scripturæ. Quid si testes omnes non consentiant? majoris partis depositioni stabitur. Quid si sint æquales? ex eorum depositione quæ instrumenti narrationi conformis fuerit judicandum erit. Quod dixinius de tabulis & chirographis, an idem obtinet in testamentis? testamentum alio testamento esse præcise revocandum, an potius revocatio testibus probari poterit? Sic sane. *l.* 27. *ff. de testam.* Qua in specie si quæsieris, quot testes requirantur, verius dixeris tres sufficere si de decennali testamento agetur. *l.* 27. *ff. de testam.* hoc cessante, totidem requiri testes, quot in testamento faciendo requirantur. adde *Cujac.* 13. *observ.* 38. & 16. *observat.* 25. 10 Acta ordinatoria judicii coram arbitro facta, coram judice fidem non facere hinc colligunt. de quo vide Socinum *reg.* 8. 11 Ne dicas ingenuitatem testibus solis probari non posse, sed potius, non tantum testibus, sed & instrumentis & argumentis probari. *l.* 6. *ff. de fide instr. l.* 16. *de liberali. l.* 10. *ff. tit. proxim.* Soli testes non sufficiunt, id est, non solummodo: adde *l.* 10. 13. *l.* 17. *ff. tit. proximo.* Porro videbatur dicendum, Testibus ingenuitatem probari non posse. Nam ingenui ætas, ut nascitur, conscribi soler. *l.* 2 *ff. de excus. tut. l.* 3. *ff. de censib.* Videri exinde ad probationem ingenuitatis scripturam præcise requiri, quæ ab ejus nativitate sit exacta. Alia ratio fumi potest ex causa sanguinis. *l.* 3. § 3. *ff. eod.*

12 Domestica testimonia. κυριακὴ μαρτυρία. 21. *Ecl.* 1. c. 24. testis de domo. *l.* 24. *ff. eod.* puta pater, filius. vid. *l.* 6. *ff. eod.* uxor, servi & similes personæ: de quibus vide quæ notavi ad *d. l.* 24. & *l.* 4. 5. *dicto tit.* mercenarius. *l.* 11. § 1. *ff. de pœnis*: hoc addendum, domesticum tempore testimonii dicendi spectari nisi is in quem agitur data opera testem emerit: & ita servum suum fecerit, ne testimonium ejus audiretur: aut eum alteri vendiderit: ut venditionis occasione adversus tertium eo uteretur. *l.* 1. § 12. *ff. de quæstionib.* vide *Oldendorp. cap.* 4. *de testib. num.* 5. 13 Adversus tertium scil. & ubi testium *domino, vel patri* aliquid adquiritur. 1. *Harmenop.* 6. c. περὶ κεκωλυμένων μαρτύρων. *l.* 9. *de testib.* Quid si tertius ultro petierit domesticos interrogari? Accursius putat forte cogendos: distingue melius: nam parentes, & liberi, etiam inviti non coguntur alii in alios testimonium ferre. *l.* 4. *l.* 5. *ff. eod.* Servi certis casibus coguntur. *l.* 1. *ff. de quæst. l.* 10. § 4. *ff. de quæst.* 21. *Ecl.* 1. c. 27. *in fin.* reliquæ personæ non ita conjunctæ etiam admittuntur: si sint honestæ. vide *Joan. Anch.* 2 q. 69. *num.* 7. Lego apud Paponem duos infantulos adversus parentem suum interrogatos & parentem eorum indicio pene sublatum 24. *Arrestor.* 9. *num.* 7. Quin & de nece, domini adversus tertium servi interrogantur. *l.* 1. *ff. de Silaniano.* Quid si de injuria alicui illata agatur, *domesticis* estne fides adhibenda adversus tertium? potest adhiberi, si modo cessent aliæ probationes, & testes inter se constent. Nam *ex probata domesticorum constantia & simplicitate efficitur suspicio.* 14 Solam, *vulgat.* Quæri potest quid hic sit *sola testatio*. Ne dicas, Testimonium non valere sine juramento, seu non interposito jurejurando (potest enim remitti juramentum) *l.* 6. *l.* 37. *l.* 41. *ff. de jurejur.* aut sine judicis præsentia (id enim non generale est. *l.* 19. *ff. de jurejur.*) aut sine sententia (id enim Bartolo merito displicet) Ne dicas, nihil conferre testationem apud extraneas personas illegitime factam. *l.* 13. *ff. de fide instrument.* (hæc enim interpretatio sequentem ad titulum magis pertinere videtur.) Ne dicas solam testationem sine publicatione, fidem non facere apud alium judicem (hoc enim non perpetuo verum est) aut sine ratione testimonium non valere (nam ne hoc quoque perpetuum est. *c. sicut de re jud.* unde ex hoc loco notat Socin *reg.* 401. 402. Testem testimonii sui causam non reddentem recte testari: ejusque testimonium valere casibus illis exceptis, in quibus causam reddere tenetur) Loriotus putat, Totum judiciale negotium à citatione ad executionem usque ex solis testationibus sine alio titulo subsistantiam capere non posse, ut quemadmodum ex scriptura contractus non nascitur. *l. Publica.* 26. § 2. *ff. depositi.* ita ex sola testatione nasci non possit. *l.* 2. *ff. de dolo except.* quamvis vere facta sit, non tamen judicis sententiam confirmat, si falla sit sententiæ causa. Quare nihil agetur si sententia nullam aliam causam, quam testationem testium continebit, cum hoc præterea scire judex debeat quo titulo reus debeat.

15 Testis legitimis adminiculis causam non approbat, qui dicti sui causam non reddit. Quæ fit ita testatio, sola est & nuda, id est, qui ita testatur, non probat: qua de re vide *Oldendorp. c.* 5. *de testib. num.* 4. *Wurmsf.* 1. *pract.* 1. *observ.* 1. potest tamen interrogari denuo. *Idem obs.* 2. 16 Suspecti gratiæ testes non audiuntur. 5. *Paul. sent.* 17. § 1. Amicus, gratiosus testis. *l.* 3. *in princ. ff. eod.* quibus probetur amicitia *decem alibi*, adde & amici socius non admitti. 1. *Harmen. d. cap.* 1. § 6.

17 Potentatus δυναστεία. 21. *Ecl.* 1. *cap.* 26. Potentatus, vis species. Eltque mariti in uxorem (vide Oldendorp. *c.* 4. *de testibus*, *n.* 3. ubi probat, uxorem pro marito testem esse non posse: quia sunt una caro, & una domus, nisi in majestatis crimine. 1. *Harmen. 6. cap.* περὶ κεκωλυμένων, &c.) patris in filium. *l.* 9. *ff. eod.* domini in servum. *l.* 7 *ff. eod.* patroni in libertum. *l.* 4. *in fin. ff. eod.* civitatis in vasallum, subditum, civem. qua de re vide *Oldend. c.* 4. *de testib. num.* 7. locupletiores in pauperem: judicis, in provincialem, quidam enim potentatus est, imperium. *l.* 6. *ff. eod.* In his tamen omnibus judex potest rationem personarum aut testium habere, ut pro earum qualitate persuaderi sibi patiatur, & ad fidem moveatur.

possint præponere. P. P. v. Kal. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO Conss. 286.

De parentibus & liberis.

VI. Iidem AA. & CC. Tertullo.

PArentes [18] & [19] liberi [20] invicem adversus [21] se nec volentes [22] ad testimonium admittendi sunt. P. P. IV. Non. Dec. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

De exhibitione.

VII. Iidem AA. & CC. Diogeni & Ingenuæ.

NImis [23] grave est, quod petitis, urgeri partem diversam ad exhibitionem [24] eorum [25], per quos sibi [26] negotium fiat: unde intelligitis, quod intentionis [27] vestræ proprias afferre debetis probationes, non adversus se ab adversariis adduci. Dat. VI. Kal. Maji, CC. & Conss. 294.

De servo.

VIII. Iidem AA. & CC. Deruloni.

SErvos pro domino, quemadmodum [28] adversus eum, interrogari non posse: pro facto autem suo [29] interrogari posse, non ambigitur. Dat. Kal. Novemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

De jurejurando, de qualitate testium. 1. *De uno teste.*

IX. Imp. CONSTANTINUS A. ad Julianum Præsidem.

JUrisjurandi [30] religione testes, prius [31] quam perhibeant testimonium, jamdudum artâri præcipimus: & ut honestioribus potius testibus fides adhibeatur. § 1. Simili modo sanximus, Ut unius [32] testimonium nemo Judicum in quacunque [33] causa facile patiatur admitti. Et nunc manifeste sancimus, ut unius omnino testis responsio [34] non audiatur, etiamsi præclaræ [35] Curiæ honore præfulgeat. Dat. VIII. Kalend. Septembr. *Naisso*, OPTATO & PAULINO Conss. 334.

De re propria.

X. Imppp. VALENT, GRAT. & VALENTIN. AAA. ad Gracchum P. Urbi.

OMnibus in re propria [36] dicendi testimonii [37] facultatem jura submoverunt. Dat. v. Kal. Decemb. VALENTE v. & VALENTINIANO Iun. Conss. 376.

De statu testium, ut socii vel participes criminis non sint: de sumptibus.

XI. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæciliano P. P.

QUoniam liberi [38] testes ad causas postulantur alienas, si socii & participes [39] criminis non dicantur, sed fides ab his notitiæ [40] postuletur, in exhibitione [41] necessariarum [42] personarum, hoc est testium; talis debet esse cautio [43] judicantis, ut his venturis ad judicium per accusatorem, vel ab his, per quos fuerunt postulati [44], sumptus [45] competentes dari præcipiat.

† Idem juris est, & si in pecuniaria causa testes ab alterutra parte producendi sunt. Dat. XIII. Kalend. Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEOD. IV. AA. Conss. 409.

De statu testii.

In AUTHENT. de testib. §. si vero dicatur, col. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 6.

Si testis productus dicatur servilis [46] *esse fortunæ, & testari voluerit, ipse vero se liberum esse affirmet, si quidem ex nativitate, implicatur testimonium ejus: ut, si is habita disputatione servus esse appareat, respuatur ejus testimonium. Si vero libertinum se dixerit: prius instrumentum suæ manumissionis ostendat, quam testificetur: nisi jam averit se ab his probationes habere: quo facto, testificatio quidem scribatur: sed si instrumentum monstraverit, respuatur testimonium ejus. Si vero dicatur odiosus ex iste criminis inter eos nota, & hoc apparuerit: non ante audiatur, quam de crimine judicetur. Si vero ex hac pecuniaria, vel aliter sit odiosus, procedat quidem testatio, tempore* [47] *vero dissimulationum servantur hujusmodi quæstiones.*

De liberis.

XII. Iidem AA. Georgiæ.

LIbertorum adversus [48] patronos illicitas atque improbas voces pœnæ objectione præcludimus: atque ita, ut non solummodo sponte prodire non audeant, sed ne vocati quidem in judicium venire cogantur. Dat. IV. Idus August. *Ravennæ*, MARINIANO, & ASCLEPIODOTO Conss. 423.

De falsis testibus.

ιγ'. Αὐτοκράτωρ Ζήνων. XIII. [49] Imp. ZENO.

Ὁ τὰ ψευδῆ μαρτυρήσας, φθορεὺς ἔστω καὶ δεύτερον ὡς πλαστογράφος ἐπάγεται.

QUi [50] falsa in testimonio protulerit, primum quidem de perjurio [51], deinde falsi crimi-

18 Parentum vocabulo ascendentes, cum masculos, tum fœminas intelligo. *Ecleg. d. l.* 9.

19 *L.* 9. *ff. eod.* 5. *Paul. sent.* 17. § 3. 21. *Ecleg.* 1. c. 29. vide *Oldendorp.* 4. *de testib. n.* 1. & c. 6. *de except. n.* 12.

20 An laicus adversus clericum testis esse possit? vide Socinum *regula* 409.

21 Secus adversus alios. *l.* 17. *ff. eod. l.* 11. *ff. de falsi.* Imo liberi adversus parentes à quibusdam auctri, ut dixi *l.* 3. *ff. eod.*

22 *Ecl. d. l.* 20. Renunciare igitur huic beneficio non possunt. Sunt & talia pleraque, quæ jure prohibita fieri vel geri non possunt, etiamsi maxime ea velimus ac permittamus. *l.* 7. *ff. de postulat. l. fi. ff. familias* 8. § *ulterani* 2. *ff. de procurat.*

23 *L.* 10. § 4. *ff. de quæstionib. l.* 4. § 8. *de edend.*

24 Ne dicas, ad eos alendos, *ut l.* 11. *ff. eod.* sed ad producendos. unde Græci speciem hujus legis exponunt, Neminem cogi testes in sepium κατασχεῖν. *Synops.* 21. *tit.* 1. *cap.* 27. *vel.* ἀποχεῖν, id est, producere. 1. *Harmen.* 6. § 57. & hujus legis alioqui finis hanc interpretationem admittit.

25 Testium scilicet.

26 Nemo adversus se testes producere cogitur. *dict.* § 4. *Harmen. dict. loco.*

27 Ὡς βούλῃ. Græci illo loco. Actor arbitratu suo probationes suas instituere debet.

28 *D.* § 4. *Paul. l. fi. n.* 12. § 4. & 5. *fent.* 18. § 5.

29 In se scilicet. *l.* 15. *ff. de quæstion. Paul.* 2. *sent.* 17. § 13. *in fin.* & 5. *sent.* 15. § 1. *l.* 7. *ff. de probat.*

30 *L.* 19. *ff. eod.* Quid jurant? de veritate dicenda, non modo super articulis datis, sed & in iis omnibus quæ ad causam faciunt. vide *Wurmserum* 1. *pract.* 18. *observ.* 9 alias eorum testimonium nullum aid. *Oldendorp. c.* 5. *de testib. n.* 2. Juratur autem parte adversa citata & præsente. vide *l.* 18. *ff. de fide instrum.* alias eorum testimonia carent fide. vid. *Oldendorp. ibid. n.* 3. Goth. Adde Marant. *de testib. probat. n.* 2. Ans. 31 Testis injuratus fidem non facit; vide tamen Socin. *reg.* 424. unde notant testium depositionem duobus constare, ipso testimonio & juramento, quorum alterum sine altero non valeat, *c. fraternitas* 17. *extr. de testib. & Attejat.* 32 Unus testis, nullus testis. Unius testimonium non admittitur. Vox unius vox nullius est. *Harmen. 6. dict. cap.* adde *l.* 20. *ff. de quæstionib.* adde quæ dixi ad *l.* 14. *ff. de dote præleg. l.* 1. *in fin. ff. de verb. oblig. l.* 1. § 4. *l.* 20. *ff. de quæstionib.* adde *Ægid. Bass. in tract. oppos. contra testes, n.* 70. *& seq.* vid. *Socin. reg.* 423. 33 Sic depositio unius testis confirmata etiam sigillo, non admittitur. *Harmen. dict. cap.* idem tamen ait, solum tabellionem sufficere ad ferendum testimonium super comparatione eorum instrumentorum quæ proferuntur. *l.* 21. *in fin. ff. de falsis.* idem esse in pummularium rationibus, & in emphyteusibus ut unus testis illis casibus sufficiat. 34 Excipe *l.* 3. *ff. de reb. credit.* ubi creditur juramento debitoris. Adde nisi testator ita voluerit. *l.* 14 *ff. de dote.* Item, si dubitatur de instrumentum an sit publicum, solus tabellio facit fidem. *l.* 21. *in fin. ff. de falsis. Novell.* 73. *cap.* 1. Statur etiam juramento creditoris super residuo pretii pignoris venditi. *l. ult.* § 5. *verfic. sin autem ff. de jure dominii impetr.* in terminis fundo appositis statur depositioni venditoris. *l.* 12. *ff. fin. regund.* Unus testis negans sigillum suum inducit præsumptionem, & facit instrumentum dubium. *l.* 2 *in fin. ff. provocatio. testam. apur.* Confitire quoque possimus in nudum juramentum adversarii. *l. ult. ff. de fid. commiss. l. ult. ff. de sentent. pass.* militi ab hostibus reverso creditur suffragantibus vitæ prioris meritis. *l.* 5. § 6. *ff. de re milit.* Creditur etiam uni extra judicium, seu tanquam socio ubi nullius agitur præjudicium. 22. *quæst.* 4. *cap. innocent.* 23. Uni etiam creditur cum fama. *Spec. tit. de teste* § 11. *vers.* 11.

35 Etiam si sit senator. *Harm. d. loco. Synops. Bas.* 21. *tit.* 1. *cap.* 30. More majorum hoc comparatum scribit Cicero pro Roscio Amerino. 36 *L.* 10 *ff. eod.* 1. *Harm.* 6. *d. cap.* adde *Oldendorp. cap.* 6. *de except. n.* 22. 23. & 4. *de test. n.* 20. 37 Adde & sereudæ sententiæ. ? *ne quis in re sua causa.*

38 Id est, ingenui. 11. *C. Th.* 14. *l.* 7. Servus testis esse non potest, δοῦλος οὐ μαρτυρεῖ. 1. *Harm.* 6. *d. cap. l.* 20. § 7. *ff. qui testam.* 39 Vide quæ notavi ad *leg.* 16. *in fin. ff. quæstion.* adde *l. ult. ff. de accusat.* 40 Testis deponere non debet nisi de eo quod sibi notum est. 41 Id est, alimentis; exhibere enim interdum significat alere. adde *l.* 7. § *eod.* 42 Hic non agitur de cognatorum, aut adfinium depositione, *ut apud Paul.* 5. *sent.* 17. § 2. *Oldend. cap.* 4. *de testib. num.* 2. & *alibi cap.* 66. *de except. n.* 3. Sed id tantum innuitur, Testes censeri necessarios, ut pupius in quavis lite. 43 Id est, consideratio. 44 Testes debent produci & rogari: alias, dictum eorum nullius est momenti: adde *Wurmf.* 1. *pract.* 18. *obs.* 13. 45 Impendia: *l.* 3. § 4 *ff. eod. l.* 6. § 2. *ff. de appell. l.* 11. § 1. *ff. ad exhib.* 21. *Eclog.* 1. c. 3. *in fin.* 1. *Harm.* 6. *dict. cap.* An operarum amissarum a teste habenda sit ratio, sumptus ut eo nomine ei adjudicentur aliqui, vide *apud Gayll.* 1. *obs.* 99. 46 Vide Socin. *reg.* 129. 47 Id est, dicto testimonio considerabit apud te judex, an fides adhibenda sit testationi. 48 Libertus in patronum nec volens, nec invitus testimonium dicit. *l.* 4. *in fin. ff. eodem. Synopsis dicto loco, capite* 33. 1. *Harmenopulus* 6. *dict. capite* 9. *Cod. Theod.* 6. *l. quarta, Paul. sent.* 15. § 3 *in fin.* 49 Hæc lex sumpta est ex *libro* 3. *Synops.* 1. *ex libro vicesimo primo, titulo primo, capite tricesimo quarto, folio tricesimoquarto.* restituta est etiam a *Cujacio* 13. *obs.* 38. 50 Interpretatio Leunclavii. 51 Non enim audiuntur, nisi jurati. *l.* 9. § *eod.* De aliis pœnis testis perjuri, vide *omnino Wurmser.* 1. *pract.* 18. *observ.* 17.

γέτω, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ καιρῷ τῆς μαρτυρίας [illegible] ὀδύνας, βασάνοις [illegible] εἰ δὲ ἀληθὴ [illegible] εἶναι [illegible] παρ' αὐτοῦ [illegible] ζημίαν [illegible] τῷ κατὰ τὴν δίκην [illegible] εἰ δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ [illegible] ψευδομαρτυρῶν [illegible] εἰς [illegible] καθ' οὗ [illegible] αὐτοῦ εἰς [illegible] καὶ [illegible] αὐτοῦ φυλαττομένων [illegible] τῶν [illegible] ψευδῆ μαρτυρούντων.

crimine convenitur. Quod si eum in ipso testimonii tempore mentiri suspicio sit, verberatur [1]. Quod si is, qui ex falso testimonio damnatus est, civiliter [2] agere contra testem voluerit: quidquid damni fecit ab eo recipiet, ac præterea falsus ille testis definitam legibus pœnam sustinebit. Quod si etiam in ipsa lite principali convictus mendacii fuerit, officium judicis esto, ut eum, vel in totam litem, quæ illi mota est, contra quem testimonium dixit, vel in minus condemnet, vel etiam pœnis subjiciat: servatis omnibus, quæ jam statuta sunt de his, qui falsum testimonium perhibent.

1 Βασάνοις [illegible], id est, tormentis subjicitur, nec enim audiuntur hujusmodi personæ sine tormentis, si suspecte fuerint. l. 21. §. 2. ff. eod. & Nov. 90. cap. 1. §. 1.

2 Potest etiam criminaliter agere. l. 5. 9. 11. 16. 17. [illegible] & tit. ff. de testib. l. 1. ff. quando civilis actio [illegible].

XIV. Imp. Zeno A. Arcadio P. P.

NUllum [3] penitus, cum semel ad judicem quemlibet, licet non suum, dicendi gratia testimonium fuerit ingressus: armatam forte militiam, vel quamlibet aliam fori præscriptionem ad evadendum judicis motum [4], quem vel testimonii verborum improbitas [5], vel rei qualitas flagitaverit, posse prætendere præcipimus: sed omnes qui in civili scilicet causa suum præbent testimonium, separato, & tanquam [ante] judicium interim deposito exceptionis fori [6] privilegio, hujusmodi præsidio denudatos, ita [ad] judicantis intrare secretum [7], ut quicunque aures ejus offenderint, non dubitent sibimet formidandum: data cunctis judicibus absque ullo præscriptionis obstaculo (sicut sæpe dictum est) [in testes,] quorum voces falsitate, vel fraude non carere perspexerint, pro qualitate videlicet delicti, animadvertendi licentia. Dat. XII. Kal. Jun. Decio & Longino Conss. 486.

3 L. 21. ff. de falsis.

4 Id est, indignationem. l. 26. ff. comm. divid.

5 Id est, vacillatio l. 2. in fin. l. 16. ff. eod. & harm. 6. dict. cap. in fin. ut si dicat se nescire, mox scire. Bald. Quid si dubitet? potest tempus & spatium deliberandi ac respondendi a judice petere: qua de re vide Wurmserum 1. pract. 18. obs. 3.

6 Falsus testis non juvatur fori præscriptione.

7 Testis nunquam interrogandus præsentibus partibus.

8 Aliam interpretationem Contii vide in editione Parisiensi.

1. *De cognatione & genere.* 2. *De fori præscriptione.*

ιε'. Αὐτοκράτωρ Ζήνων.

ΗΔιάταξις ἀνόλεθος τῇ περὶ αὐτῆς ἐπιγραφῇ [illegible] διαιτηταῖς ἐξουσίαν ἔχειν τοὺς τὰ ψευδῆ μαρτυροῦντας ὑποβάλλειν [illegible] νισμῷ τῷ δέοντι· ἐὰν ἰδιωτικῆς ἐπιγραφόμενοι τύχωσι δυνάμεως βασανίζωνται, ἢ ἐὰν συνιδόντες αὐτὴν ἀπαιτεῖ τὸ πρᾶγμα δεῖσθαι κολάσεως καὶ διὰ τοῦ πραιτωρίου τοὺς [illegible] τούτους ἐπιστρέφειν· εἰ δὲ [illegible] τύχῃ εἶναι ὁ μάρτυς [illegible] καὶ μὴ δύναται [illegible] διαιτητοῦ σωφρονίζεσθαι, τότε γίνεσθαι μὲν ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἄρχοντα [illegible] αὐτοῦ [illegible] μηνύσαι, καὶ ἡ τοιαύτη ἀναφορὰ [illegible] τοῦ ἄρχοντος, καὶ λοιπὸν ὁ ἄρχων [illegible] τὴν περὶ τῶν μαρτύρων ἀναφορὰν, εἰ μὲν εὕροι τὸ πρᾶγμα πλείως κεκριμένον ἐκ τῶν μαρτύρων τὰ περὶ αὐτῶν μαρτύρων ἐξετάσας, παρέχει τὴν αὐτοτελῆ ψῆφον. ἐὰν δὲ συνίδοι καὶ μετὰ τὴν μαρτύρων ἐξέτασιν δεόμενον τὸ πρᾶγμα ζητήσεως τινός, τηνικαῦτα πάλιν [illegible] τὰ λοιπὰ τοῦ πράγματος πρὸς τὸν διαιτητήν· ὀφείλει δὲ ἐπὶ τὰς μαρτυρίας κρίνειν (ὡς εἴρηται) ἐν τῇ περὶ ταύτης διατάξει, τουτέστιν ἵνα μηδεμίαν φόρου παραγραφὴν δυνῶνται προβάλλεσθαι πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καθ' αὐτῶν ἀγανακτήσεως ὡς ἅπαξ ἑκουσίως ἑλόμενοι μαρτυρῆσαι.

§. α'. Ἐὰν δέ τις ἴδιον ἀντίδικον περὶ συγγενείας ἀπαιτήσῃ συστάσεις λέγων αὐτὸν μὴ εἶναι συγγενῆ ἐλεγχθεὶς ψευδόμενος, ταύτην ἀπολαμβανέτω τὴν τιμωρίαν, ἵνα κἂν ταῖς ἀληθείαις ἐστὶ συγγενὴς, ἀπαιτεῖσθαι τὰ ἐξ ἀδιαθέτου δίκαια τὰ πρὸς ἐκεῖνον ὃν ἀπῄτησε τὰς περὶ τῆς συγγενείας ἀποδείξεις, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ τοῦτο τὸ προοίμιον [illegible] ἣν ἑκάστου λέγοντος [illegible] μὴ [illegible] ὡς πάντως ἐγὼ μέλλω κληρονομεῖν αὐτὸν, ἴσως γὰρ ἐπὶ διαθήκῃ τελευτεῖ, κελεύει ἡ διάταξις τὸν ἀπαιτοῦντα τὰς συστάσεις πρὸ πάντων ὀμνύναι ὡς νομίζων μὴ εἶναι συγγενῆ τὸν ἀντίδικον τοῦτο λέγει, καὶ εἰ μὲν ἐπομόσεται δύναται κληρονομῆσαι, λοιπὸν δὲ μετὰ τὸν τοῦτο ὅρκον ὀφείλει ὁ τὰς συστάσεις ἀπαιτούμενος ταύτας [illegible] χρεία δὲ ἐν τῇ ἀποδείξει μαρτύρων πέντε ἐὰν μὴ ὦσι δικαιώματα πρὸς σύστασιν ἐπιτήδεια. εἰ δὲ εἰσὶ δικαιώματα ἀρκούμεθα τρισὶ μάρτυσιν. εἰ δὲ τὸ δικαίωμα τοιοῦτον ἐστὶ ὥστε ἀντὶ πάντων ἀρκεῖν, ἴσως γὰρ ὑπόμνημα δημόσιον ἦν, τότε οὐ δεόμεθα μαρτύρων. Ἐπιφέρει δὲ καὶ ἕτερον κεφάλαιον ἡ διάταξις τοιοῦτον. Ἐάν τις ἐν ὑπομνήμασι, ἢ ἐν συμβολαίῳ προσμαρτυρήσῃ, ἀνάγκην ἐχέτω πάσι τρόποις καὶ δίκης ἐπὶ τῷ πράγματι κινουμένης μαρτυρῆσαι κἂν ἕτερον φόρον ἐπιγράφηται. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο εἴποιμι, βλάπτεται ὁ δεηθεὶς τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας.

XV. Imp. Zeno.

HAnc [8] *legem restituit ex* [illegible] *Cujacius* libro trigesimotertio observationum capite trigesimo-octavo, *& illius argumentum his fere verbis explicat: XV.* Græca, quæ dat in primis pedaneis judicibus testes falsos corrigendi, & tormentis subjiciendi, si plebeii sunt, jus potestatemque adhibito Præfecto vigilum. Quod si testes decuriones sunt, vel in aliqua dignitate positi, ut non possit in eos judex pedaneus animadvertere, debet rem omnem ad Magistratum à quo datus est, referre, ita ut pro insinuatione relationis nihil inferatur, & si res aperta sit, sententiam à magistratu ferri de testium fide suscipienda vel rejicienda oporteat: sin autem majori indagatione indigere videatur, rursus ejus rei cognitionem judici delegari, non obstante ulla præscriptione fori, ullove privilegio. Nam cum ultro testimonium dixerint, suo privilegio testes renuntiasse videntur.

§. 1. Qui falso negavit adversarium suum esse cognatum, exegitque ab eo probationes generis aut gentis, quam is se habere dicebat: non habeat jus vindicandorum bonorum intestati, (ejus scilicet quem suum esse cognatum negavit, cum intestatus decesserit.) Sed non audiatur qui ab adversario probationes generis exigit, nisi prius ipse juret de calumnia, & jurato conservetur jus legitimæ successionis. Requiruntur [9] vero ad generis probationem testes quinque si desint instrumenta, vel tres, si illis instrumenta suffragentur. Quod si hujusmodi sunt instrumenta, quæ omnium probationum vice esse possint, illa etiam sine testibus sufficiunt. †. Ultimum [10] autem ejus constitutionis caput illud est, ut qui instrumento testis adsuit, & qui deposuit tanquam testis quæ sciebat, post, lite mota, non possit defugere testimonium, & uti præscriptione fori.

9 Probari genus ubi nulla sint instrumenta, quinque testibus potest. ubi adsunt instrumenta privata, tres testes sufficiunt; ubi instrumentum publicum, nulli requiruntur testes. Syn. Basil. 21. tit. 1. cap. 36.

10 Testis instrumentarius cogitur de instrumento, quoties rogatus eo nomine fuerit testimonium dicere. Synopf. eod.

De testibus cogendis testimonium perhibere vel non. 1. *De sumptibus.*

ις'. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

ΗΔιάταξις κελεύει μὴ μόνον ἐν τοῖς ἐγκληματικοῖς δικαστηρίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς χρηματικοῖς ἕκαστον ἀναγκάζεσθαι μαρτυρεῖν ἅπερ ἐπίσταται μετ' ὅρκου δόσεως, ἢ [illegible] οὐκ ἐπίσταται, [illegible] τῶν [illegible] μαρτυρεῖν, καὶ [illegible] καὶ τῶν ὑπερ[illegible], εἰ μὴ [illegible] καὶ εἰ μὲν [illegible] ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, δι' οἰκείας φωνῆς μαρτυρεῖν, εἰ δὲ ἀπολιμπάνονται, στέλλεσθαι τοὺς τῶν μερῶν ἐντολέας, ἐφ' ᾧ καταθέσθαι ἅπερ ἐπίσταν[ται], ἢ [illegible] ἅπερ ἀγνοοῦσι, δηλονότι καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ὑπομνήμασι μαρτυριῶν τῶν αὐτῶν [illegible] [illegible].

§. α'. Πᾶσι δὲ τοῖς ἐπὶ τούτοις διαλαλίας καὶ τὰς [illegible] ἀζημίους εἶναι τοῖς μάρτυσιν.

XVI. [11] Imp. Justinianus.

COnstitutio [12] jubet non solum in criminalibus judiciis, sed etiam in pecuniariis [13] unumquemque [14] cogi testimonium perhibere de his, quæ novit [15], cum sacramenti præstatione, vel jurare, *se nihil compertum habere* (exceptis [16] tamen personis quæ legibus [17] prohibentur ad testimonium cogi, & etiam illustribus, & his qui supra illustres sunt, nisi sacra forma interveniat) & si quidem in Regia urbe testes habitent, cogit eos propria [18] voce testimonium ferre: si vero non adfuerint, mitti ad eos jubet procuratores partium, ut apud eos deponant, quæ [19] noverint, vel dejerent, quæ ignorant. Eodem proculdubio observando, & in testimonio quod in gestis fit, nempe ut eædem personæ ab ejus necessitate excipiantur.

§. 1. Omnibus autem testibus sine damno & impendio [20] suo vult factas de his interlocutiones [21] & productiones procedere.

11 Hanc legem Cujacius restituit 13. obs. 38. ejusdem facit mentionem 8. obs. 14. ex [illegible] autem apud authorem Synopf. 21. tit. 1. cap. 37.

12 Interpretatio Contii.

13 Adde Novell. 123. cap. 8.

14 Id fallit in personis legibus exceptis.

15 Id est, quæ percepit sensu aliquo. Hinc testis audiendus deponens de actu mentali, seu præsumpto, puta de voluntate alicujus? audiri potest, hujusmodi tamen testimonium minus firmum est. vide Wurmf. 1. pract. 18. obs. 1. Auditurne testis de credulitate deponens? auditur, dummodo credulitas sit conjuncta sensui, & munita ratione. Wurmser. dict. loco, observ. 16. 1. Socin. reg. 429. Et nosse quis non dicitur quæ duntaxat per transennam ac iter faciens audivit. vid. 1. Harmenop. dict. cap.

16 Testimonium inviti dicere qui non coguntur.

17 L. 9. ff. eod. vid. l. 4. 5. ff. eod.

18 Quid in scriptis non deponent? possunt deponere. J. eod. ibi, deponant: nisi præcise judex uti eorum præsentia velit, quæ ad veritatem explorandam potissimum requiritur. l. 3. §. 1. ff. eod.

19 Dixi ff. eod.

20 Ἀζημίους [illegible]. dixi ad l. 11. in fin. ff. eod.

21 Διαλαλίας καὶ τὰς [illegible]. Synopf. dict. loc.

22 III. quæst. 3. c. [illegible] testibus.

23 Recusare testes non possum, quibus antea usus sum: quorum fidem iis utendo semel probavi: hinc etiam colligunt, non recte recusari ut judicem quem quis semel ut testem & advocatum probaverit. adde l. 20. in fin. ff. de opt. vide exemplum elegans apud Ciceron. pro Roscio Comædo in fin.

24 Subaudi, [illegible] ἢ τὸ τοιοῦτον, id est, quod viles, aut quid tale. Syn. Basil. ibid. cap. 28. 1 Harm. 6. §. 35. adde Nov. 90.

25 Alias non præsumitur inimicitia nisi probetur.

26 Ob inimicitias supervenientes testes possumus excipere. ut

Si adversus eum qui testibus usus fuerit, iidem testes in alia lite producantur.

XVII. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SI quis testibus usus [22] fuerit, iidemque testes adversus eum in alia lite producantur: non [23] licebit ei personas eorum excipere [24]: nisi ostenderit [25], inimicitias [26] inter se & illos postea emersisse, ex quibus testes repelli [27] leges præcipiunt: non adimenda scilicet ei licentia, ex [28] ipsis depositionibus testimonium eorum arguere. †. Sed & si liquidis probationibus datione [29] vel promissione [30] pecuniarum [31] eos corruptos esse ostenderit, etiam eam allegationem integram ei servari præcipimus. Dat. VII. Kal. Jun. D. N. Justiniano A. II. Cons. 528.

De solutione

XVIII. Idem A. Mennæ P. P.

TEstium facilitatem [32], per quos multa veritati contraria perpetrantur, prout possibile est, resecantes: omnibus prædicimus, [ut] qui [33] in scriptis à se debita retulerint, non [34] facile audiantur, si dicant, *Omnis debiti vel partis solutionem sine scriptis se fecisse*, velintque viles & forsitan redemptos [35] testes super hujusmodi solutione producere: nisi quinque [36] testes idonei, & summæ atque integræ opinionis præsto fuerint solutioni celebratæ, hique cum sacramenti [37] religione deposuerint sub [38] præsentia sua debitum esse solutum: ut scientes omnes ita ea statuta esse, non aliter debitum, vel partem ejus persolvant, nisi vel securitatem in scriptis capiant vel observaverint præfatam testium probationem: His scilicet qui jam [39] sine scriptis debitum vel partem ejus solverint, [a] præsenti sanctione merito excipiendis. †. Sin vero facta quidem [per scripturam] securitas sit, fortuito autem casu vel incendii vel naufragii, vel alterius infortunii perempta [40], tunc liceat his qui hoc perpessi sunt, causam peremptionis probantibus, etiam [debiti] solutionem per testem [41] probare, damnumque ex amissione instrumenti effugere. Dat. Kal. Jun. D. N. Justin. A. II. Cons. 528.

Ut testes rogati adhibeantur.

In Authent. de testibus. §. & licet. collat. 7. tit. 2.

Novell. 90. cap. 2.

R*Ogati* [42], *ut in testamentis, non fortuiti vel transeuntes* [43] *veniant* [44]. †. *Idem est, si post solutionem rogati intersint confessioni creditoris, dicentis pecuniam sibi debitam solutam fuisse.*

De testibus cogendis testimonium perhibere, & intra quindecim dies interrogandis.

XIX. Idem A. Juliano P. P.

SI quando invitos [45] testes in pecuniariis causis ex nostra [46] lege aliquis trahere maluerit, si quidem sua sponte fidejussionem

bic: & l. 3. ff. eod. sed & procuratorem. *l. 21. ff. de procur.* & tutorem. *l. 6. §. 17. ff. de excusat.* judicem. *l. 13. §. 8. in princ. l. 16. C. de judic.* arbitrum. *l. 32. §. 14. ff. de arbitr.* accusatorem. *c. repellantur 7. de accusat.* adde *Clar. 5. sent. §. ult. q. 14. vers. Ulterius dixi.* 27 Inimicum lex repellit à testimonio, ut hic. inimicum, inquam, non levem, sed capitalem. vid. *l. 3. ff. eod.* Quid si testis inimicitia ab eo ipso, in quem testis producitur, orta est? Bartolus putat eo casu testem admitti posse. *l. 1. §. cum quis 26 ff. de quæstionib.* adde *Wurmf. 1. pract. 18. obs. 12.* 28 Testis ex sua depositione potest argui, ut si sit varius, contrarius, perjurus, vacillans, repugnantia deponens, singularis, non juratus, si in facto proprio testetur: si nullam testimonii rationem reddit, si publicatis testimoniis receptus. vid. *Ferrariensem formula opposita contra testes* 10. 29 Satis est ad elevandam testis fidem, si probetur ei data vel promissa pecunia. adde *l. 2. ff. de concussione 1. quæst. 1. c. concussionis 128. l. 1. §. 2. ff. de falf.* addunt nonnulli preces eo sensu, corruptos testes pecunia, vel precibus, vel promissione fidem amittere, etiamsi suis in testimoniis non mentiantur. vid. *Oldend. c. 66. except. n. 16.* Galli concepta formula ita recusant testem quasi corruptum *par dons, promesses ou argent.* idem dicendum de testibus instructis ab ipso litigatore, procuratore, aut ejus advocato. *Oldendorp. c. 4. de testib. n. 18.* adde *Hartm. 2. pract. 15. obs. 16.* ubi tamen scribit, testibus pecuniam impune dari posse, verum ut fateantur: cuique enim permitti parare sibi probationes, quod non probo. vid. *l. 2. ff. de cond. ob turpem causam.* 30 *L. 1. §. 1. ff. de jugis.* 31 Pecuniæ vocabulum late patet. vid. *l. 2. §. 1. ff. de pecunia constituta.* 32 Faciles ad testimonium ferendum, facile mentiuntur, videntur enim operas suas ultro ingerere, atque ita suspecti. *l. 25. ff. de procurat. l. 21. in fin. ff. de tut. datis.*

33 Testibus quinque idoneis & juratis probare solutionem chirographi solidam, ejusve partem possumus. Alias scripto obligatus de scripto solutionem à se factam, probare non cogitur. Præsentes autem testes esse debent [illegible] eo tempore quo solutio creditori facta est: aut quo ipse creditor confessus fuit sibi satisfactum. Quid si debitori facta fuit ἀπόδειξις ἔγγραφος, hoc est, per scripturam liberatio aut recepti confessio, eaque scriptura casu fortuito velut incendio perierit? Debitor solutionis a se factæ [illegible], id est, quittantiam scriptam sibi periisse casu fortuito probare poterit. *Synopf. Basil. ibid. c. 29.* adde *1. Harm. 6. §. 7.* Goth. Vid. ad hanc legem Mraat. [illegible] *de repuls. testium, num. 10.* & Joann. a Sande, *decis. Frisicar. lib. 1. tit. 10. defin. 1.* Ans. Adde Cujac. *lib. 8. obs. 38.* S. L. 34 *Nov. 90. c. 2.* Cautionis scriptæ dissolutio per apocham probanda est. 35 Redempti testes: de quibus vid. *l. 17. ff. eod.* 36 Dixi ad *l. 1. ff. eod.* adde, quinque testes habere vim scripturæ. Hac lege permotus Senatus Spirensis censuit, Quinque testibus rem quamlibet probari posse, quantumvis statutum prohibeat, probationes nisi scriptæ sint admitti. vid. *Mynsing. 2. obs. 1.* adde *Cujac. 13. obs. 38.* 37 *1. Harmen. 6. in fin.* 38 Ita ut sensu perceperint. *l. 20. §. pen. ff. qui testam.* testes tenentur deponere de sua præsentia in actu. *Bald.* 39 *L. 7. ff. de leg.* 40 Apocha deperdita, fortuito vel casu, duobus testibus probare possumus solutam creditori fuisse pecuniam. 41 Duos. *l. ubi 12. ff. eod.* 42 Testis an præsumatur rogatus vid. *Mantic. 2. de conject. 21. 52.* 43 Vana aut per transennam, [illegible] sumpta testimonia non valent. vid. *1. Harm. 6. §. 37. Nov. 90. c. 2.* 44 Subaudi, quo [illegible] debitor scripto obligatus satisfacit creditori. 45 Invitus quis cogitur etiam in pecuniaria causa testimonium dicere. 46 *L. 16. ff. eod.*

1 Testis in custodiam conjicitur: sed ei juramentum de exhibendo se in judicio defertur.

2 Testes quindecim duntaxat dierum spatio judicio, ubi causæ civiles sunt, assistere coguntur. 1. *Harmen.* 5. §. 34. de quindecim dierum prescriptione. vid. *Cujacium c. 8. de tempor.*

3 *Novell.* 90. c. 9.

4 Citanda pars est, quoties testium depositiones recipiuntur. vid. *Socin. reg.* 406.

5 Testium productio non sit *μονομερὴς*, nisi altera pars abiit, *d. cap.* 9. para præsens testes interrogari petere potest, non tamen præsens est interrogationi: cum in secreto fieri debeat interrogatio. *l.* 14. §. *cod.*

6 Judex negligens parti ad omnem jacturam actionis tenetur, nam ex quasi maleficio litem suam facit *pr. Inst. de obl. ex quasi delict. l. ult. ff. de exhib. cognit.*

7 Quando producendi testes, vide *Oldendorp. cap.* 3. *de testib.*

8 Publicatio testium quomodo fiat.

9 Id est, ut steterit testium depositioni compromissarius etiam in ipso judicio.

10 Conventiones compromissariæ servandæ.

11 *Sub.* omnes.

12 Nemo tenetur stare depositioni testium factæ coram arbitro, nisi sint mortui. *J. cod. ibi*, *ab hac luce subtracti*, adde *l.* 5. *in fin. ff. de arbit.*

13 Id est, petere.

14 Testium igitur depositio facta in compromisso invito eo, qui testimonio oneratur, fidem in judicio non facit, nisi conventum ita fuerit expresse, ut etiam in judicio fidem faceret: item nisi omnes mortui sint. Quid si qui mortui sint, alii non mortui? adversus superstitum personas & testimonia excipi poterit: adversus autem mortuorum personas non poterit: adversus eorum testimonia tantum.

nem suæ personæ sine damno præstare velint, hoc fieri: sin autem noluerint, non [1] carcerali custodia detrudi, sed sacramento eos committi censemus. Si enim pro toto litis certamine jurijurando testium credendum esse putaverint hi, qui eos produxerint: multo magis præsentiam suam testibus sacramento eorum credere debent. †. Sed cum minime oporteat testes in hujusmodi casibus protelari, & pro alienis commodis suas invenire difficultates: disponimus, non amplius testes observare compelli judices, postquam fuerint admoniti, nisi tantum quindecim [2] dies: intra quos judices provideant, quatenus cognitionem suscipiant, in qua testes necessarii visi fuerint: ut omnino licentia eis concedatur, & alterutra parte [3] cessante, & minime eos observare volente, si per executores admoniti [4] venire noluerint, testes accipere, & alterutra parte præsente [5] quæ eos introducit, testimonia eorum capere. †. His autem diebus effluentibus, liceat quidem testibus discedere [à] judice nullam habente licentiam eos, postquam abfuerint, iterum retrahere.

†. Ipsum autem judicem, si per eum steterit, quominus testimonium præstetur, parti læsæ omnem [6] jacturam pro hujusmodi causa illatam ex suis facultatibus resarcire [disponimus.] Dat. XII. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

An testium productio fieri debeat præsente adversario.

In AUTHENT. de testibus. §. & hoc vero quia multoties. col. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 9.

Sed & si quis ab aliquo aliquid patiatur contra leges, aut aliter læsus, aut damnum patiens, & testes apud judicem producere 7 *voluerit, & eorum testimonia publicare* 8*: adversarius moneatur a judice, & sic eo præsente judex attestationes recipiat. Quod si venire noluerit, etiam eo absente attestationes recipiat: & perinde valebunt, ac si eo præsente receptæ fuissent: nec opponere poterit*, quod ex una parte datæ sunt.

De testibus apud compromissarios judices productis.

XX. Idem A. Juliano P. P.

CUm apud compromissarios judices testes fuissent producti variatum erat, utrum deberet eorum depositionibus in judicio litigator uti, an non esset audiendus? Sancimus igitur, si quidem in compromissis aliquid pro [9] hujusmodi causa statutum [10] est, hoc observari. †. Sin autem nihil conventum est in hujusmodi casibus: siquidem supersint testes [11], licentiam habere eum contra quem depositiones eorum proferuntur, si eas recusaverit [12], concedere [13] testes iterum adduci, & non [14] opponi eis quod jam testimonium suum dederint: Vel si hoc concedere minime maluerit, depositiones eorum quasi factas accipere: omni jure legitimo quod ei competit adversus eas servato. †. Sin autem ab hac luce omnes subtracti [15] sint, tunc necessitatem ei imponi, fide scripturæ approbata, in qua depositiones eorum referuntur, eas quasi factas accipere. †. Si vero res permixtæ fuerint, & quidam ex his mortui, alii viventes: tunc in superstitum quidem testimoniis eandem electionem servari litigatori adversus quem testimonia proferuntur: in morientium autem personas depositiones eorum non esse respuendas: omni (secundum quod jam prædiximus) adversus eas & testes legitimo jure quod ei competit adversus quem proferuntur, integro reservato. Dat. VI. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

15 Dixi *ff. cod.*

TIT. XXI.

DE FIDE[16] INSTRUMENTORUM, ET AMISSIONE[17] EORUM, [ET DE APOCHIS] ET[18] ANTAPOCHIS FACIENDIS, ET DE HIS, QUÆ[19] SINE SCRIPTURA FIERI POSSUNT.

De amissione instrumentorum.

1. Imp. ANTONINUS A. Septimiæ Martiæ.

DEBITORES[20] tuos quibuscunque rationibus [21] debere tibi pecuniam si probaveris, ad absolutionem compeller aditus præses provinciæ: Nec oberit tibi amissio [22] instrumentorum, si modo manifestis probationibus eos debitores esse apparuerit. P. P. v. Idus Septemb. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Si quis utatur instrumento, de quo alius accusatus falsi victus est.

II. Imp. ALEXANDER A. Mabiliano.

SI uteris instrumento, de quo alius accusatus falsi [23] victus est, & paratus est (si ita visum fuerit) à quo pecuniam petis, ejusdem [24] criminis te reum facere, & discrimen [25] periculi [pœnæ] legis Corneliæ subire, non oberit sententia, à qua nec is contra quem data est, appellavit: nec tu, qui tunc crimini non eras subjectus appellare [26] debuisti. P. P. III. Kal. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De eo qui non usurum se instrumento contestatus est.

III. Idem A. Æliano.

SI adversarius tuus apud acta præsidis provinciæ, cum fides instrumenti quod proferebat, in dubium revocaretur, non [27] usurum se contestatus est, vereri non debes ne ea scriptura, quam non esse veram etiam professione ejus constitit, negotium denuo repetatur. P. P. III. Non. Decembr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De amissione instrumenti.

IV. Imp. GORDIANUS A. Martiano.

ILlatæ dispensatori pecuniæ, si ob amissorum instrumentorum casum probatione defeceris, inspectio rationum [29] fiscalium fidem demonstrabit. Dat. II. Id. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Qui allegat instrumentum casu perditum debet probare: & nisi probet casum, non patrocinatur ei allegatio casus. Bald.

V. Idem A. Prisco & Marco militibus.

SIcut iniquum est, instrumentis vi [30] ignis consumptis, debitores quantitatum debitarum renuere solutionem: ita non [31] statim casum conquerentibus facile credendum est: intelligere itaque debetis, non existentibus instrumentis, vel aliis argumentis, probare debere [fidem] precibus vestris adesse. P. P. III. Kal. Jun. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

16 XXII. *ff.* 4. & 31. *C. Theodos.* 14. *Nov.* 73. & 2. *Eel.* 2. 3. & 1. *Harmenopul.* 8. & 2. *Decret.* 22. Quid? ignotis literis & sigillis, estne fides statim adhibenda? est si cum his plura concurrant: cujus sententiæ vide exceptiones apud Socinum, *reg.* 374.

17 *L.* 1. 4. 5. 6. 7. 8. 13. *J. cod.*

18 Apocha quitantia: Antapocha, *contrapromesse*, *leg.* 4. *J. cod.* Prior debitori: posterior creditori est utilis.

19 *L.* 9. 10. 11. 12.

20 *L.* 1. *C. Gregorian. tit. si amissis, vel debitori reddita instrumentis, creditum petatur.*

21 Et indiciis. *leg.* 19. *ff. de rei vind.*

22 Amissione instrumenti debitum non perit creditori. adde *l.* 5. *J. de pign.*

23 *L.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. *J. quibus res judicata non nocet.*

24 *Leg.* 24. *ff. de probat.*

25 Vid. *quæ notavi ad l.* 7. *ff. de accus.*

26 *L.* 5. *ff. de appell.*

27 Qui contestatur se non usurum instrumento, tacite confitetur instrumentum falsum esse, vel inutile.

28 Vide *l.* 1. *ff. si adversus fiscum.*

29 *L.* 5. *ff. de cand. l.* 2. *J. de discussorib.* 30 *L.* 1. *ff. eodem.* 31 *L.* 13. *J. cod. l.* 18. *in fin. ff. tit. prox.*

Licet sit perditum instrumentum manumissionis, potest tamen probari manumissio per testes. Paul. de Castr.

VI. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS. AA. & CC. Lucido.

STatum tuum, natali [32] professione [33] prædita, mutilatum non esse, certi juris est. Dat. XIII. Kal. Februar. *Nicomediæ*, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

Aliquem esse militia perfunctum, & per consequens habere privilegia veteranorum, amissis instrumentis, vel inde non constet, potest probari per testes.

VII. Idem AA. & CC. Zinimæ.

SI solennibus stipendiis honeste sacramento [34] solutus es, licet super hujusmodi re instrumenta [35] (ut dicis) facta perdita sint, tamen si aliis evidentibus probationibus veritas ostendi potest, veteranorum [36] privilegia etiam usurpare te posse, dubium non est. Dat. XV. Kal. Jun. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

Licet dominus perdat instrumentum proprietatis, propter hoc nihil accrescit usufructuario. Bald.

VIII. Idem AA. & CC. Alexandro.

SI constiterit proprietatem possessionis, de qua agitur, apud vos esse, providebit Judex ex persona fructuarii [37] nullum præjudicium domino vestro comparari, propter amissionem instrumentorum. Dat. XV. Kal. Mart. DIOCLET. III. & MAXIMIANO AA. CONSS. 287.

De divisione.

IX. Idem AA. & CC. Aristenæto.

INstrumentis etiam non [38] intervenientibus, semel divisio [39] recte facta non haberi irrita.

De venditione.

X. Idem AA. & CC. Victorino.

CUm instrumentis etiam non intervenientibus venditio [40] facta rata maneat: consequenter amissis etiam, quæ interesserant, non tolli substantiam veritatis placuit. Dat. VIII. Kal. Novemb. *Retinassi*, AA. CONSS. *

De emancipatione.

XI. Idem AA. & CC. Theagenæ.

EMancipatione facta, etsi [41] actorum tenor non existat, si tamen aliis indubiis probationibus, vel ex personis, vel ex instrumentorum incorrupta fide factam esse emancipationem probari possit: actorum interitu veritas convelli non solet. Dat. III. Id. Novembr. AA. CONSS. *

De inductione in vacuam possessionem donationis causa.

XII. Idem AA. & CC. Dionysiæ.

NOn idcirco minus in vacuam [42] inductus prædii possessionem donationis causa, quod ejus facti prætermissum instrumentum adseveratur, hanc obtinere potes. Dat. Id. Decemb. *Nicomediæ*, AA. CONSS. *

De testatione amissorum instrumentorum.

XIII. Idem AA. & CC. Leontio.

APud eos [43], qui rem gestam [44] ignoraverunt, amissorum instrumentorum habita testatio [45] nihil ad probationem veritatis prodesse potest. Dat. XVI. Kal. Januar. *Nicomediæ*, AA. CONSS. *

De contrariis scripturis.

XIV. Idem [46] AA. & CC. ad Severum Comitem Hispaniarum.

SCripturæ diversæ [47] fidem sibi invicem derogantes, ab [48] una eademque parte prolatæ, nihil [49] firmitatis habere poterunt. Dat. IV. [50] Kal. Maji, *Viminacii*, CC. CONSS. *

Collatio instrumentorum & testium.

XV. Imp. CONSTANTINUS A. ad populum.

IN [51] exercendis litibus [52] eandem [53] vim obtinent [54] tam fides instrumentorum, quam depositiones testium. Dat. *Romæ*, XII. Kal. August. GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

De his qui scripturam suam inficiantur.

XVI. [55]

Ἐὰν συναγράφος τις δρνήσηται χεῖρα ἰδίαν ἀποφερομένου ὑπ' ἐμοῦ γραμματείου ἢ ὑπ' ἄλλου χάριν μου, εἰ μὲν δόλῳ συγχέσεως ἐλέγχθείη, τιμᾶσιν αὐτῷ ἑτέρας ἀποφερομένης χειρός, ἣν ἀντέξεται ζομένης ἀφ' ἧς τὸν ὑπ' ἐμοῦ γραμματείου κειμένου, δίδυναι αὐτὸν λόγῳ ἀφορίμῳ τῷ συναγορεύοντι αὐτῷ τῶν ψεύδους εἰκοπτάταρα N N. Ἐὰν δὲ συμβολαιογράφος παρε-

SI [56] conventus [57] quis negaverit [58] manum propriam prolatam in libello [59] aut alia charta, si quidem ex comparatione is convincatur, hoc est, alia ejus prolata manu, & comparata cum ea quæ est in libello, der is pœnæ nomine actori pro mendacio solidos viginti quatuor. Si vero aut tabellio productus fuerit, apud quem instrumentum scriptum est, aut alii

32 Naturali professione perditæ, status non amittitur. vid. *l.* 5. *J. de testam. l.* 2. §. 1. *ff. de excusat. tut.*

33 Professionum duæ species apud Jurisconsultos, natales scilicet & censuales libri. Natales, quibus natos sibi liberos apud acta parentes profitebantur. *l.* 13. *C. de probat. Apuleius Apolog.* 1. cujusmodi acta tabularia vocat Virgil. 2. Georg. libros actorum. *Juvenal. satyr.* 9. Ke ponebantur ea in templo Saturni; quod ϛυλλογήσεων τῶν συμβολαίων dicebatur, teste Plutarcho. Censuales vero libri sunt, quibus census, patrimonium & ætates apud censores & censitores profitebantur antiqui. *l.* 3. *l. ult. J. sine censu. l.* 4. *ff. de censibus. l.* 15. *l.* 22. *l.* 39. *J. de liber. caus. l.* 16. *l.* 29. §. 1. *ff. de probat. l.* 7. *J. de donat. l. ult.* §. 16. *ff. de muneribus. Flaccus lib. de condic. agror. Higenus de limit. agror. ut & apud eosdem Varro* 4. *de ling. in fin. Macrob.* 1. *Saturn.* 8. *Festus in erarii.*

34 Sacramentum militare intelligit. de quo vide *Veget.* 2. *de re milit.* 5.

35 Quæ testimoniales literæ etiam dicuntur. *Veget.* 2. vid. *Cujac. ad l.* 11. *J. de professoribus & medicis.*

36 Instrumento missionis honorariæ amisso, miles non amittit jus veterani.

37 Sensus est, non si proprietarius instrumentum proprietatis amisit, ideo proprietas usufructuario accrescit: adde *l.* 6. *ff. cod. l.* 10. *J. cod. l.* 7. *J. de præscript. longi.*

38 *Leg.* 25. *J. de liberali.*

39 *L.* 17. *ff. de pact. l.* 1. *ff. si major factus restitu.*

40 Dixi *ad l.* 17. *ff. de pact* adde *l.* 3. *J. de fide & jure hastæ.* 2. *Paul.* 11. §. 14. *l.* 2. *in fin. ff. de contr. empt. l.* 12. *ff. de probat.*

41 Emancipatio scripturam non requirit. adde quæ scripsi *ad l.* 17. *ff. de pact.*

42 Vacua possessionis traditio probari potest testibus. *l.* 15. *ff. de rei vind. l.* 12. *J. de contrahend. empt. l.* 2. *J. de adquir. possess. l.* 29. *J. de donat.*

43 Puta testes, vicinos judices, vel ad quos negotium non pertinet.

44 Id est, negotium quod mihi

cum alio intervenit. 45 *L.* 22. *ff. de transact. l.* 9. *ff. de his quæ ut metusve.* 46 Constantinus 11. *C. Theod.* 14. *l.* 1. 47 Nemo potest proferre de una eademque re diversas sententias: unam condemnatoriam, absolutoriam alteram: vel unum instrumentum pure concipere, alterum sub conditione, vel contraxisse Kalend. Januar. Romæ, & eadem die Carthagini: licet eisdem Kalend. & Romæ possit contrahi & decimo ab ea milliario. Sunt & hæc diversa, eundem fundum mihi soli emptum, & mihi & uxori. 48 Ab altera parte prolatæ, &c. *C. Theod. eod.*

49 Neutra scriptura fidem facit. 50 IV. Non. Maji, Constant. Dalmatio & Zenofilo Conss. ita scriptum extat in *C. Theod. d. tit.* si ita est, hæc lex lata est anno 333. 51 Vid. *Zaf* 2. *Responsorum* 33. ubi notat, quibus fundamentis instrumenta firmentur & infirmentur. 52 Id est, ad justam probationem. 53 Id est, ubi præcise non requiritur scriptura, nihil interest quid probetur testibus aut scripto. Eadem enim est; & testium & instrumentorum authoritas. Quid si inter se pugnent? distingue, nam ei instrumento ad quod testes fuerint admissi, testes præferuntur. vide *Nov.* 73. *c.* 3. authoritas enim instrumenti & fides magis à testibus, quam à nudo perscriptore dependet. Quid si instrumentum testium subscriptione sit munitum? testibus non puto permitti factum id reprobare, cui semel subscripserint. *l.* 13. *in pr. J. de non numer. pecunia.* vide *l.* 75. *ff. de reg. jur.* nisi fe deceptum in subscribendo docuerit. *l. ult. J. plus valere quod agitur*, *l.* 2. *J. de rebus alienis non alienandis.* quid si impugnandum sit instrumentum per alios testes, quam qui ei interfuerunt? Mynsingerus putat testibus scripturam præferri, merito. Præsumitur enim in pari causa & pro actus validitate, & pro ipso reo. Quid si testes vincant numero? distingue, aut enim agitur de his impugnandis, quæ continentur in instrumento, aut de ipsa instrumenti subsistate. Priore casu, testes qui instrumento non interfuerunt non admittuntur. *l.* 18. *ff. de testib. ibi, sub præsentia.* & ita accipe *l.* 1. *ff. de testib. facit l.* 13. *in fine J. de non num. pecun.* nisi post instrumentum perfectum, contrahentes de contractu jam habito, ejusque sententia inter se colloquentes pleniffime audierint. Altero possunt audiri. *l.* 14. *in fine J. de contr ab. stipul.* quemadmodum & de solutione facta, dixi ad *leg.* 1. *ff. de testib.* Quid testes funtne potiores censualibus libris & monumentis. dixi ad *l.* 10. *ff. de probat. & dicam ad l.* 1. *J. de censibus.* 54 Imo non obtinet. *d. l.* 10. 55 Hanc legem Cujacius restituit 10. *obs.* 8. 56 Interpretatio Latina *d. l.* 10. 57 Συναγορεύων, si reus. *Synops. Bas.* 22. *tit.* 1. *c.* 73. Agitur enim hac lege de pœna rei ex proprio vel alieno contractu conventi, manum propriam negantis. *in princ. & §.* 1. Item de pœna auctoris negantis suam manum. §. 2. *J. cod.*

58 Pœna negantis propriam scripturam. 59 Ἐν γραμματείῳ, ἐν σχεδὶ ἢ ἑτέρᾳ χειρὶ, &c. *Synops. Bas.* 22. *tit.* 1. *c.* 73. in cautione, dote aut alia chirographa.

1 Vid. *l.* 20. *ff. eod.*

2 Id est, de quibus in Scripturam redigendis conveniunt, alias quilibet actus sine Scriptura perfici potest; nec requiritur in ullo contractu instrumentum. dixi ad *l.* 17. *ff. de pact.* nisi lex vel jus commune nominatim Scripturam exigat. *cap.* 1. *de scriptur.*, vel conventio contrahentium. *ff. eod. ibi, ff. de pact.*, *convenit.*

3 Vide *l.* 17. *ff. de pact. l.* 5. *ff. de transact. l.*

4 Ex contractu Scripto non oritur jus, nisi Scriptura in mundum sit recepta & subscripta, &c. *l.* 15. *ff. de contr. empt.*

5 Id est, χάρτου κατ' ἄμφω, *Nov.* 42. *c.* 2. id est, chartam param. Hieronymus adversus Rufinum, Schedulis nondum emendatis, nondum ad purum digestis.

6 Quid si partes contrahentes scribendi sint ignarae? quidam ex *Nov.* 73. *cap.* 8. colligunt duos notarios exigi qui pro imperito literarum subscribant. vid. *Alciat.* 9. & 8. *Parerg.* sed unus sufficit. *Nov.* 44. *in pr.*

7 Res ita habet, solent tabelliones primum contractum referre extra ordinem in schedam, (scheda dicitur ἀπὸ τοῦ σχίζειν à scindendo,) deinde eum rediguntur in mundum.

8 Id est, convento.

9 Agentes ex empto praestari rem venditam petimus, aut eo deficiente id quod nostra interest. adde *l.* 11. §. 1. & *seq. ff. de act. empt.*

10 Lex trahitur ad actus praeteritos, nondum plene perfectos.

11 Transacta, judicata non retractantur. vide *l.* 229. *l.* 230. *ff. verb. sign. l.* 1. *in fin. ff. ad Tertull.*

12 Non impleto contractu culpa venditoris venditor restituit duplam: culpa emptoris, emptor arras amittit, idem in locatione, quae ἀντίδοσις est emptionis, lege *Rhodia cap.* 19. & in sponsalibus, in quibus sponsus venditoris locum obtinet, sponsa emptoris vicem tenente. *l. ult. ff. de sponsalib.* apud Taurios aliter observatum, teste *Procopio Asso in lib. de legibus apud Stobaeum*; apud quos venditor plectebatur exactione tantae pecuniae, quanta rem vendiderat. Ergo dispar emptoris & venditoris conditio sine poena non est. Quia venditor de suo dat tantumdem, alterum vero non dat, sed reddit. Quaero amplius, An arrae imputentur venditori in pretii partem? Imputantur, si in nummis sint, adeo ut qui eas accepit, eas non reddat ad instar pignoris, sed debiderat plenitudinem. *Ifidor. l. ult. ff. de lege commiss.* plura vide apud *Cujacium* 11. *obs.* 17.

13 *L.* 16. *ff. rit. prox.*

14 Examinatio testium absentium potest committi judici illius territorii, in quo testes degunt, id est, requirendus est vicinus judex, ut testes in suo territorio degentes interrog. adde *leg.* 7. *ff. testamenta quemadmodum.* fallit in causis criminalibus. *Auth. proxima.* 15 Hujusmodi depositiones Graeci ὑπομνήματα & καθέλκυσις vocant.

16 Testes jurare praesentes parte adversa vide *Hummelium* 1. *pract.* 18. *observ.* 19. & ad eorum examinationem para citanda. *Hartmann* 2. *pract.* 18. *obs.* 6.

17 Judex cui examinatio committitur, non publicare, sed remittere allegationes clausas debet.

18 Ut remissio examinatoris testium fieri non debeat.

19 Testis torqueri potest *leg.* 13. *ff. de testib.* An id perpetuo verum est? non est verum in civilibus causis & in criminalibus, nisi certis tantum casibus, puta si vacillet *l.* 15. *ff. de quaestionibus.* si necgotio aut delicto interfuisse dicatur. *l.* 18. §. 3. *ff. de quaest. Harm.* 3. *pract. c.* 8. *obs.* 9. addit, si sponte dicendum ad testimonium moveturi. *Novell.* 90. *c.* 1. §. 1. non bene: nec enim dicitur, aliud ibi, quam quod ignoti & corrumpere veritatem fe simantes torqueri possint. Idem dicit de notario & similibus personis. *l.* 21. § 2 *ff. de testibus.*

20 Canonice vel sic, utrius solve, Actio: neutrum tibi debetur: hunc enim fundum triennio mihi possedi, vel sic. Agitur de mutua pecunia post triennium. Exceptio. Res ita est, sed eo temporis intervallo tu fundi canonem: ille usuras mutui persolvit. Solutio-ne usurarum, vel pensionum praescriptio interrupta parum te, tuamque possessionem juvare potest. *leg. penult.* §. *ultim. ff. de praescript. triginta.* Replicatio. si ita est, doce pensionis & usurarum solutionem. Duplicatio, quid juris? Utriusque solutio per antapocham commode probari potest, vel hinc potes colligere, antapochas dominis & creditoribus necessarias.

21 Apocha, professio est pecuniae solutae, quae datur debitori a creditore.

22 Antapocha est instrumentum solutionis censuale probans debitum in futurum. *Molinaeus de usur. quaestion.* 20. *num.* 208. vel, sic est professio pecuniae solutae, quae datur creditori a debitore. Antapochae vicem sustinet exemplar apochae subscriptae datum creditori. Formula antapochae potest ita concipi, Lucius Titius fateor C. Seio aut illi die illa tot solvisse annui reditus nomine, quem ei debeo ob fundum vel possessionem illam, vel tot usurarum nomine ob creditam mihi pecuniam. vide Cujacium hic. 23 Apocham quitantiam vocant solutae pecuniae mihi fieri postulo, Actio, Non recuso si tu vicissim antapocham mihi dederis, exceptio. Quid juris? justa est exceptio. 24 *Leg.* 6. *ff. de legibus l.* 5. *in fin. ff. de secund. nupt. l.* 25. *ff. de testibus. l.* 3. §. 5. *in fin. ff. de Carboniano.* 25 Ad comparationes istas decurritur, quoties accidit debitorem syngrapham suam denegare. *Goth.* Comparatio literarum in Apocha non admittitur. Decian. *resp.* 11. *vol.* 1. *num.* 125. Vide Fachin. *lib.* 11. *cap.* 35. Ans. Adde Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 1. *quaest.* 58. *num.* 5. *& cent.* 2. *caf.* 114. Grammat. *decis* 35. *num.* 15. Boër. *decis.* 282. *S. L.* 26 Quid in ea scriptura, quam quis in judicio jussu judicis scripsit? Bartolus ait, non fieri ex ea comparationem: Baldus ait fieri. Sed Bartolum defendit Zasius 2. *Responf.* 25. 27 Actor postulat adversus reum. 28 Aliis fcil. ipsius debitoris in ἰδιογράφων. 1. *Harm.* 8. §. 10. 29 Aliorum scilicet. 30 Sic puto legendum, ut non prius literis eorum fides imponatur, quam ipsis hoc deponentibus, &c. 31 Literas testium vocat chirographum ab eis subscriptum. 32 Sic lego, *quam ipsis hoc deponentibus, &c.* 33 Quid; se subscripsisse id chirographum ex cujus comparatione arguitur controversam in debitorem conscriptum. 34 Author chirographi (cui plures testes interfuerunt) probari potest, vel per duos eorum tantum. Inde colligunt, Testamenti solennitatem probari duobus testibus, licet in ejus confectione septem requirantur: adde quae dicam ad *l. ult. ff. secund. tabul.* 35 Sic lego, *ex his, & tunc comprobatione literarum testium procedente ex hujusmodi chartula jam probata comparatio fiat, &c.* 36 Ideoque mortuis testibus non fiet comparatio. 37 Utilem vero reo.

38 Id est, actor. 39 Puta antapocham. 40 Ex τῶν ἀγορανόμων. *Harmenop. d. loco.* Forensia & publica instrumenta ἀγόραια dicuntur. *Novell.* 40. 52. *c.* 2. 73. *c.* 5. 117. §. 2. 142. *c.* 2. diversa ab ἰδιογράφοις quorum fit mentio in *l.* 11. *ff. qui potior.* 41 Comparatio literarum seu scripturarum fieri debet jurejurando prius praestito. *Synops. Bas.* 22. *tit.* 1. *c.* 73. *in fin.* adde *Nov.* 49 *c.* 2. *in fin.* 42 Id est, actoribus imponatur. 43 Idque fieri desiderant ac postulant. 44 Jurare arbiter seu judex comparandarum literarum debet, se judicaturum non lucri, aut inimicitiae, aut gratiae causa. 45 Fit etiam comparatio scripturae judicialiter productae ab adversario, ut hic: & desumptae ex archivo publico. *ff. eod.* 46 De archivo alias dixi. 47 Dicam ad *Nov.* 73. *c.* 8. & 9. 48 Puta actor. 49 Id est, idque verum esse, neque confictum in judicio semel probaverit. 50 Id est, reus. 51 In omni instrumento primum ab eo qui protulerit, *ut hic*, deinde vero ab eo qui fallum arguit, probationes exigimus. *Vogel. & post. num*]. 1. *Harmen.* 8. §. 4.

52 Vide *leg.* 1. *ff. de juramento propter calum.*

πεῖσθῆ παρ' ὧ τὸ συμβόλαιον ἐγράφη, ἢ κἂν ἑτέροις πίστις μαρτυρεῖται τῇ ἀληθείᾳ, τότε αὐτὸν ὡσεὶ τοῦ ἐπιλοιποῦ ἐκποιήσασθαι N N. Οὐδὲ παρρησίαν δίνασθαι ἔχειν πρὸς τὴν ἀνατροπὴν τῆς τῶν ἀναγνωσθέντων ὁμολογιῶν, λέγειν δέ, ὅτι ἠδέη πάντως ἐν αὐτοῦ μεμαρμάρωται, ἀλλὰ πίστεως κατασκοπῆς, καὶ εἰ μηδὲν αὐτῷ τοῦ πεῖσαι ἀληθείας κατοπλήθη.

§. a'. Ταῦτα μέν, ἐὰν σύναγγτηί τις ἐξ οἰκείου σωματικοῦ, οὗ ἐπίτροπός ἐστιν ἢ κηδεστὴς ἐνὸς τῶν κεφαλαιοδόμων ὡσαύτως ἄρρην εἴτε θήλεια κτ' τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιτροπεύουσι τὰ ἴδιον παιδίον, τὴ χεῖρα ἰδίαν ὡσφαλισμένου ἐν τῷ συμβολαίμῳ τὰ ἐπιτροπευομένων ἢ κηδεμονευομένων ὄντων), τὠνικαῦτα, εἰ μὲ κατὰ μόνης συγκρίσεως ἐλαγχθείησαν ψευδόμενοι, παρίχειν αὐτὰς τὰ εἰκοσπέσασθαι N N. Εἰ δὲ ὡσφαλισμένοι συμβολαιογράφοι ἢ μαρτύρων, τὠνικαῦτα τὰ ἀναγνωσίας παραγραφὴν μὴ ἀναρρεῖσθαι τοῖς ἐπιτροπευομένοις ἢ κηδεμονευομένοις ὡσαύτως (ἀεὶ γὰρ ἤκμαζον εἰκένοι) αὐτὰς ἢ ἐπιτρόπους ἢ κηδεστὰς ἐτέρας εἰκοσπέσασθαι, κἂν αὐτὸς ὁμόσας εἰ μὲ ἐκ μόνης συγκρίσεως ἐλαγχθείη, παράσχη τὰ εἰκοσπέσασθαι N N. Εἰ ἢ ἐκ παραγωγῆς συμβολαιογράφοι ἢ μαρτύρων, τὠνικαῦτα πᾶσι τρόποις ἐπιλογίζεσθαι αὐτὸν τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀποδείξῃ πεπεισμένα· καὶ μὴ πῶς ἀληθείας κατοπλήθησαν ἐπὶ αὐτῷ. Ταῦτα ἐὰν οἰκείῳ ὀνόματι ἐνάγῃ. Ἐὰν ἢ ἐπίτροπός ἐστιν ἢ κηδεστής, δίδωσι μὲ δι' ἀναίσιον τὸ ἐπίπλειον τῆ εἰκοσπέσασθαι NN. Οἱ ἢ ἐπιτροπεύομενοι ἢ κηδεμονευόμενοι δυνάμει) ἀνυπεύθυνοι τῇ ἀποδείξῃ τῶν ἀναγνωσίων.

alii quidem testes pro veritate deponentes, tunc ipse praeter poenam viginti quatuor aureorum non possit habere licentiam objiciendae exceptionis pecuniae non numeratae, ut dicat, quamvis instrumentum factum fuerit, ea tamen quae in eo scripta sunt non fuisse data: sed omnimodo condemnetur, etiamsi nihil ipsi revera solutum est.

§. 1. Haec quidem obtineant, si conveniatur quis ex proprio contractu. Si vero tutor est, aut curator unius earum, quae sub cura esse solent personarum, masculus aut foemina secundum constitutiones tutelam gerens proprio rum liberorum, & manum propriam prolatam in contractu eorum, qui sub tutela aut cura sunt, inficiatus fuerit, tunc si quidem ex sola comparatione [1] convincantur mentiri, praestent ipsi viginti quatuor aureos. Si vero ex productione tabellionis, aut testium, pecuniae quidem non numeratae exceptio ne adimatur his, qui sub tutela vel cura sunt (neque enim peccarunt illi) sed ipsi tutores aut curatores alios viginti quatuor aureos poenae nomine dent actori, habentibus his, qui sub tutela aut cura sunt, salvam sibi pecuniae non numeratae exceptionem. Neque enim aequum est ipsos ex alienis peccatis damno adfici.

§. 2. Haec de reis conventis ubi dixit constitutio, transitum fecit, & ad agentium personam. Jubens ut si actor manum propriam inficietur positam in charta contra ipsum prolata, forte in ea quae de susceptu dicitur confessione, & ipse similiter, siquidem ex sola comparatione convincatur, praester viginti quatuor aureos: si vero ex productione tabellionis aut testium, tunc modis omnibus imputet, & agnoscat contenta in illa charta, etiamsi re vera non sunt accepta ab ipso. Haec si proprio nomine agat. Si vero tutor est aut curator dat quidem duplam poenam viginti quatuor aureorum. Is vero qui sub tutela aut cura est, possit objicere probationi exceptionem non numeratae pecuniae.

Si contractum vel transactionem in scriptis fieri placuit. De arris.

XVII. Imp. Justinianus A. Mennae P. P.

COntractus venditionum vel permutationum, vel donationum, quas intimari [non] est necessarium [2], dationis etiam arrarum, vel alterius cujuscunque causae, [quas tamen] in scriptis fieri placuit: transactionum [3] etiam, quas in instrumento recipi convenit, non [4] aliter vires habere sancimus, nisi instrumenta in mundum [5] recepta, susceptionibusque partium [6] confirmata; & si per tabellionem conscribantur, etiam ab ipso completa, & postremo à partibus absolura sint: ut nulli liceat prius quam haec ita praecesserint, vel à scheda [7] conscripta (licet literas unius partis vel ambarum habeat) vel ab ipso mundo, quod necdum est impletum vel absolutum, aliquod jus sibi ex eodem contractu vel transactione vindicare: adeo ut nec illud in hujusmodi venditionibus liceat dicere, quod pretio statuto [8] necessitas venditori imponatur, vel contractum venditionis perficere, vel [9] id quod emptoris interest, ei persolvere. Quae tam in postea conficiendis instrumentis, quam in his quae jam scripta, nondum [10] autem absoluta sunt, locum habere praecipimus: nisi jam super his transactum sit [11], vel judicatum, quae retractari non possunt, exceptis emptionalibus tantum instrumentis jam vel in scheda, vel in mundo conscriptis ad quae praesentem sanctionem non extendimus, sed priscajura in his tenere concedimus. Illud etiam adjicientes, ut in posterum si quae arrae super facienda emptione cujuscunque rei datae sunt, sive in scriptis, sive sine scriptis: licet non sit specialiter adjectum quid super iisdem arris non procedente contractu fieri oporteat, tamen & qui vendere pollicitus est, venditionem recusans in duplum [12] eas reddere cogatur, & qui emere pactus est, ab emptione recedens, datis a se arris cadat, repetitione earum deneganda. Dat. Kalend. Junii, Domino nostro Justiniano A. II. Cons. 528.

De testium vel instrumentorum receptione committenda judici alterius territorii.

XVIII. Idem A. Mennae P. P.

JUdices, sive in hac inclyta urbe, sive in provinciis, [secundum] ea quae dispositumus [13], ut possint si hoc perspexerint, occasione testium in aliis [14] locis degentium litigantes vel procuratores eorum ibi destinare, ut depositionibus [15] sub utriusque [16] partis praesentia factis, res ad eos referatur [17]: etiam in illis servare volumus, qui prolatis instrumentis fidem adhibere exiguntur: ut si popoleerint, in aliis locis id eis facere permittatur: & hoc si juste peti judex invenit, similis proferatur sententia: ut postquam in locis opportunis fides instrumento data vel minus data fuerit, referatur negotium ad priorem judicem. Dat. VIII. Id. Aprilis, Decio, V. C. Cons. 529.

In Authent. de testibus. §. & quoniam. §. haec omnia, collat. 7. tit. 2. Novell. 90. cap. 5.

APud eloquentissimum aliquem judicem vel defensorem civitatis, sive à provincia in provinciam, vel ab urbe in urbem, sive ab urbe in provinciam haec peruntur: sed hoc in civilibus tantummodo causis: nam in criminalibus testes apud [18] judices repraesentandi sunt, & cura res exegerit, tormentis [19] subjiciendi.

De apochis & antapochis.

XIX. Idem A. Demostheni P. P.

PLures apochis, vel redituum, vel usurarum perceptis, si quando super his fuerit dubitatio exorta: eas habere [se] negando, jus agentium faciunt vacillare, cum coloni adversus dominum certantes, & sibi iniquam forte libertatem [20] vindicantes, vel debitores creditoribus suis temporalem praescriptionem opponere cupientes, ad easdem inficiationes perveniant. Quod resecantes, jubemus, ut in praesatis casibus, vel aliis privatis similibus si voluerit is qui apocham [21] conscripsit, vel exemplar cum subscriptione ejus qui apocham suscepit, ab eo accipere, [vel antapocham [22] suscipere] omnis ei licentia hoc facere concedatur, necessitate [23] imponenda apochae susceptori antapocham reddere: ita tamen, ut si hoc is qui apocham conscripserit, facere neglexerit, vel non curaverit: nullum ei praejudicium ex eo quod antapocham non recepit, generetur, cum hoc quod pro quibusdam introductum [24] est, inferre eis jacturam minime rationi conveniat aequitatis. Dat. XII. Kalend. Octobr. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 529.

De comparatione literarum.

XX. Idem A. Juliano P. P.

COmparationes [25] literarum ex chirographis fieri, & aliis instrumentis quae [26] non sunt publice confecta, satis abundeque occasionem criminis falsitatis dare, & in judiciis, & in contractibus manifestum est. Ideoque sancimus, non licere [27] comparationes literarum ex chirographis [28] fieri, nisi trium [29] testium habuerint susceriptiones, ut prius [30] literis [31] eorum fides imponatur [32], vel [ex] ipsis hoc [33] deponentibus, sive cunctis, sive omnimodo duobus [34] ex his [35] sine comparatione literarum testium procedente: & tunc ex hujusmodi chartula jam probata comparatio fiat, aliter [36] etenim fieri comparationem nullo concedimus modo, licet in semetipsum [37] aliquis [38] chartam [39] conscriptam proferat: sed tantummodo ex forensibus [40], vel publicis instrumentis, vel hujusmodi chirographis quae enumeravimus, comparationem trutinandam. Omnes [autem] comparationes non aliter fieri concedimus, nisi [41] juramento antea praestito ab his [42] qui comparationem faciunt [43], fuerit affirmatum, *Quod neque lucri* [44] *causa, neque inimicitiae, neque gratia tenti, hujusmodi faciunt comparationem:* & hoc observari tam in omnibus sacris nostris scriniis, quam in apparitione omnis Sublimissimae Praefecturae, necnon Magisteriae potestatis, caeterisque omnibus Judiciis quae in orbe nostro constitura sunt, his omnibus in posterum observandis. Comparationes enim jam antea factas retractari, extra periculum minime est. Dat. XIV. Kal. April. Lampadio, & Oreste Conss. 530.

In Authent. de his qui ingrediuntur ad appell. §. illud etiam judicavimus. coll. 5. tit. 4. al. 11. Novell. 49. cap. 2.

AD haec, *ex hu literis quibus adversarius tuus utitur* [45], *& profert: recte petis examinationem fieri. Item & charta quae profertur ex archivo* [46] *publico, testimonium publicum habet.*

In Authent. de instrumentis caut. & fid. §. oportet vero. §. seq. coll. 6. tit. 3. al. 2. Novell. 73. cap. 8. & 9.

AT *si contractus fiat in civitate* [47], *& unam libram auri excesserit: omnimodo collationi adsit argumentum quodlibet, nec credatur ei soli.*

De instrumento iterum producendo.

XXI. Idem A. Juliano P. P.

CUm quidam [48] instrumentum protulerit, vel aliam chartulam, eique fidem imposuerit [49], postea autem persona [50] contra quam ista chartula vel instrumentum prolatum est, quasi falsum hoc constitutum redarguere nitatur: ne diutius dubitetur, utrum necessitatem ei qui protulit, imponi oporteat repetita vice hoc proferre, an sufficiat fides jam approbata: sancimus, si quid tale eveniat, eum [51] qui petit iterum eam chartam proferri, prius sacramentum [52] praestare, *Quod existimans se posse falsum redarguere quod prolatum est, ad hujusmodi veniat petitionem.* Quid

1 Reus scilicet.

Quid enim, si [1] cum nosset deperditam esse chartam, vel forte concrematam, vel alio modo diminutam, hanc requiri adsimulans, & ad difficultatem productionis respiciens, hujusmodi faciat petitionem? †. Et postquam hoc ab actore vel petitore fuerit juratum & inscriptionum pagina apud competentem judicem deposita [2]: tunc necessitatem [3] imponi ei qui protulit chartam de qua quæritur, iterum eam apud judicem criminis [4] proferre, quatenus possit apud eum crimen falsitatis ventilari. *Sin autem dicat, non esse sibi possibile eam ostendere, quia per fortuitos casus hujus copia ei abrepta sit:* tunc [5] subeat sacramentum, *Quod nec habeat eandem chartulam, nec alii eam dederit, nec apud alium voluntate ejus constituta sit, nec dolo malo fecerit quominus apparent* [ea,] *ejus sibi impossibilis sit*, & si tale subeat sacramentum ab hujusmodi necessitate relaxetur. †. Quod si prædictum jusjurandum subire minime maluerit [6]: tunc quasi falsa chartula nullas habeat vires adversus eum contra quem prolata est, sed sit penitus evacuata. Neque enim ulterius pœnam produci contra eos qui non juraverint, volumus: cum forsitan quidam subtili [7] reverentia tenti, nec verum sacramentum præstare patiuntur. †. Eandem autem copiam ei præstamus, donec [8] causa apud judicem ventilatur. Si enim jam plenissimum finem accepit, & neque per appellationem [9] suspensa est, neque per solitam retractationem [10] adhuc lis vivere speratur: tunc satis durum est hujusmodi querelæ indulgeri, ne in infinitum [11] causæ retractentur, & sopita jam negotia per hujusmodi viam iterum aperiantur, & contrarium aliquid nostro eveniat proposito. Dat. v. Kalend. Mart. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

2 Depositum, id est, juratum.

3 Si quis pro se instrumentum in judicio produxerit, & exemplar apud acta reliquerit, licet illud exemplar fidem faciat: si tamen pars altera velit Authenticum falsi accusare, pars quæ semel Authenticum produxerit, tenetur Authenticum iterum proferre. vel sic: Quando quis produxit instrumentum solenniter publicatum ad exhibendum authenticum non cogitur, nisi petitor id ex inspectione velit falsi redarguere. vide *Rolandum à Valle* 1. *consil.* 44. *num.* 3.

4 Apud quem de falsi crimine agitur.

5 Vide quæ notavi ad *l.* 6. §. 4. C. *de his qui ad Eccles.*

6 Pœna nolentis jurare.

7 Id est, metu divini numinis ad superstitionem usque. *l.* 8. *in pr. ff. de condit. instit.* Sunt his alii contrarii qui contemptu religionis jurant facile. *dict. l.* 8.

8 Hanc restrictionem diligenter observa.

9 Appellatio suspendit sententiam.

10 De qua *l. ult.* C. *de temp. & repar. appell.*

11 Litium infinitas vitanda. *l.* 13. C. *de judic.*

12 Hanc legem Cujacius restituit 10. *observ.* 8. Ejus etiam meminit Justinianus *edicto nov. & Synops. Basil.* 18. *ex lib.* 22. *tit.* 1. *c.* 7.

13 Interpretatio Leunclavii.

14 Adde *l.* 7. C. *de testib.*

15 Vid. *quæ notavi ad l.* 156. *ff. de reg.*

16 Testimonium etiam invitus dicit, qui pecunia corruptus fuit, ne testimonium diceret.

17 Testimonium etiam adversus amicum inviti dicere cogimur.

18 *L.* 21. C. *eod.*

19 In quem testimonium dicere possumus, in eum possumus codicem proferre.

20 *L.* 4. 5. 19. *ff. de testibus.*

21 *D.l. pen. in fin.* C. *eod.*

22 Sumptibus petitoris editur instrumentum, *ut hic*, & testimonium dicitur. *l.* 11. *in fin. l.* 16. *in fin.* C. *de testib.*

23 *D.l. pen. in pr.*

24 De exceptione simulationis. vid. *Oldend. c.* 60. *de except. Papon.* 3. *Notar.* 9. *c. de simulation.* Non valent istæ simulationes, cum donatio fit sub prætextu venditionis *l.* 9. C. *de contr. empt.* pignus sub colore emptionis. *l.* 3. C. *eod.* dotis datio sub conventione depositi, *l.* 27. *ff. depositi.* venditio sub specie investituræ. *tit. de prohibit. feudor. alienand.* §. *callidis.* illicita pactio sub specie mutui. *l.* 3. C. *de postul.* adde quæ alibi scripsi de simulatione ad *l.* 5. C. *de legib. l.* 21. C. *de transact l.* 7. C. *de contrab. empt.* adde *l.* 54. *ff. de obl.*

25 In instrumento fcil.

26 Ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια. rerum veritas. *Synops. Basil.* 22. *tit.* 1. *c.* 79. & 1. *Harm.* 8. § 2.

27 Res gesta *l.* 9. §. 1. C. *si quis alteri vel sibi.* veritatis substantia, *l.* 2. C. *eod. l.* 17. *in fin.* C. *ad Velleian.* veritas rerum. *l.* 6. §. 1. *ff. de officio præsid.* fides facti, intercedente veritate. *l.* 54. *ff. de oblig.*

28 In qua potest esse error. *l.* 92. *ff. de reg. jur.* Goth. Confer *l.* 54. *ff. de manumiss. testam.*

29 Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Prohibitus quid facere per uxorem id etiam ipse facere non potest. *l.* 6. C. *si quis alteri.* nec enim uxoris nomine abuti oportet. *l.* 11. *in fin.* C. *de hær. quæ vel mutuo sve.* vel interposita uti persona, ad id efficiendum quod legibus est prohibitum. *l.* 1. *in fin.* C. *de contract. judic. l.* 46. *ff. de contrab. empt. l.* 5. §. 3. 4. 5. *ff. de auct. tut.* 30 Ex facto jus oritur. *l.* 92. §. 1. *ff. ad l. Aquil.*

31 Simulatio ab uno contractu ad alium non valet. Interim ne dicas cum Baldo, pignoris causa emptionem fieri, quoties creditoris gratia res ei vendita in instrumento refertur, quæ tantummodo ei pignorata est, ut emptionis prætextu creditor fructus ei lucretur, ut ille putat. Est enim hic contractus ἀντιχρέστως & quidem licitus. *l.* 11. §. 1. *ff. de pign.* Ne dicas cum Bartolo, non præsumi veram venditionem cui est appositum pactum de retrovendendo. id enim expressam nec illicitam formam continet cui stari oportet. Ne dicas cum Accursio, id pertinere ad legem commissoriam pignoris, ex *l.* 1. 2. 3. C. *de pact. pign.* quia nondum lex ea fuerat. Exemplum tituli emptionis, pete ex *l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. de distract. pign.* adde *Cujac. 16. obs.* 26. vid. tamen *l.* 3. 4. 9. *in fin.* C. *de contr. empt.* Pignoris autem causa emptio fit quoties re ipsa pignus accipimus: simulate emimus: sic in *d.* 3. & *l.* 9. donationis causa fit venditio cum re ipsa donatur, simulate vero res venditur. sic in *l.* 23. C. *mand.* aut re ipsa venditur, pro parte vero donatio simulate fit. 32 Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Eo casu solent inspici personæ quæ re ipsa contrahunt, & quibus prodest contractus, non ea, cujus nomen simulationis causa commodatur. 33 Sit hæc hypothesis, Procurator cum tuo mandato domum locare posset, vendidit. Instrumento venditionis (cum putares locationis esse instrumentum) ignarus fraudis, subscripsisti. Quid juris? negatur actus subsistere. Non est venditio, quia locare voluisti: non est locatio, quia accipiens emere voluit. Et sic erronea subscriptio vitiat actum, nec obligat scribentem & actus ab ipso subscribente interdum potest falsi argui.

XXII. Imp. [12] JUSTINIANUS. *

Ἐάν τις ἀπαιτήσῃ τὸν δικαστὴν ὑπὲρ ἀναγνώσεως δικαίωμα ἢ κατ' ἐπιστολὴν, ἀλλὰ κατ' ἄτερά τινος, συμβαλλόμενον ἢ ἕτερον, παραιτείσθω τὸν ὑπὲρ ἀναγνώσεως· ὡς οὐ τοῦτο βλάπτειν δύνασθαι τὸν· ὁ δὲ ἀπαιτῶν τὴν χάρτην ὑπὲρ ἀναγνώσεως ἐπιδεικνύτω μηδὲν αὐτὴν ἀδικεῖσθαι, ἀλλ' ἢ χρήσιμον εἶναι ἐπὶ τὸ ὑπὲρ ἀναγνώσεως ἐλεύσεσθαι· ὑπὸ δὲ τοῦ ἀναγνώσεως δικαίωμα, ἢ ἑτέραν τινὰ ὑπόθεσιν ἀναγνώσεως ἀναφαίνειν, ἑαυτὸν ἢ μεγάλα βλάπτεσθαι, μὴ ὑπὲρ ἀναγνώσεως δικαίωμα· βάλλῃ δὲ μὴ ἀφέτεως τὴν ἔχουσα τὸ δικαίωμα, ὑπὲρ ἀναγνώσεως αὐτὸ, εἰ μηδὲν ὂν τὸ ὑπὲρ ἀναγνώσεως αὐτὸ μεγάλα κατασκάπτεσθαι. εἰ δὲ τὴν ἀληθείαν βλάπτει αὐτὸ ποιεῖ ὑπὲρ ἀναγνώσεως τὸ δικαίωμα, μὴ ἀναγνώσεσθαι αὐτὸν ὑπὲρ ἀναγνώσεως αὐτὸ ἐπειδὴ συμφέρῃ αὐτὸ μᾶλλον κρύπτειν ἢ δημοσιεύειν αὐτό· εἰ δὲ ὁ ὑπὲρ συμβολαίου δεόμενον ἀφίσθαι αὐτὸν μηδὲν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι, ὅρκῳ δίδοτο μόνον, ὡς νομίζων βλάπτειν ὑπὲρ ἀναγνώσεως τὸ ἰδίαν πίστιν ὑπομένειν ὑπὲρ ἢ ὑπὲρ συμβολαίου ὑπὲρ ἀναγνώσεως, ἀφ' οὗ ὑπὲρ παραιτεῖται ὑπὲρ ἀναγνώσεως, ἵνα ὑπὲρ μὴ αὐτὸ τοῦτο τὸ μὴ κερδαίνειν τὸ ἐπαγγελθέν αὐτῷ ὑπὲρ μὴ ἡμίσει τὴν χάρτην, βλάπτειν οἰκείαν νομίζῃ, ὥσπερ ὑπὲρ ἐστιν παρεχέτω τὸν ὅρκον, λέγων ὅτι ἐξ ἀφ' οὗ λαβεῖν ζημίαν ἢ ἕτερόν τι, ἀφ' οὗ μὴ ὑπὲρ ἀναγνώσεως τὴν χάρτην, ἢ ἀφ' οὗ ἔχειν ἐπαγγελίαν δόσεως, ὅτε ἀφ' οὗ φόβον σκέψῃ κατ' ἐξ ζητεῖται τὸ δικαίωμα, ὅτε ἀφ' οὗ τὴν φιλίαν αὐτὸ παραλείπει ὑπὲρ χάρτης ὑπὲρ ἀναγνώσεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ὁρᾶς ὑπὲρ τὴν ἰδίαν ὑπόσας μεγάλα βλαπτόμενον· ὥσπερ γὰρ ὁ νομιζόμενον εἰδέναι τὸ ἀληθὲς ὑπὲρ τὴν ὑποθέσεως, ἀναγκάζεται ὁ ἄκων ὑπὲρ μαρτυρεῖαν, κἂν ὃ ἂν εἰ ἐπαγγελίαν ἔχῃ ὑπὲρ ἢ μὴ μαρτυρήσῃ, ὅτε εἰ κατ' φίλιαν ἐρχεῖ μαρτυρήσῃ, παραλείπει μαρτυρείαν· ὅτως ὅτε ὁ συμβόλαιον ἀπαιτήσῃ ὑπὲρ ἀναγνώσεως, ὅτε ἀφ' οὗ εἰληφέναι τι ἢ ἐλπίζειν λαμβάνῃ, ὅτε ἀφ' οὗ φιλίαν μέλλον ὑπὲρ οὐ ἢ συμβολαίᾳ βλάπτεσθαι, δικάζῃ τὸν ὑπὲρ ἀναγνώσεως αὐτὸ παραλείπει· ἀλλ' εἰ μή τις ἐπομόσῃ μὴ ἔχειν τὸ ζητούμενον δικαίωμα, μηδὲ ὅλως ἀναγκάζεται ὑπὲρ φέρειν ὅπως μὴ ἔχῃ· εἰ ὁ σὺν ἀνέχεται τὸ τοιοῦτον ὅρκον ὑποσχεῖν, πάντως ἀναγκάζεται ὑπὲρ φέρειν τὸ ἐπιζητούμενον δικαίωμα· εἰ ὁ ἑαυτὸν λοπορύψῃ, ὡς μήτε ὀμόσαι μήτε ὑποσχεῖν τὸ δικαίωμα βλάπτον, πάντων τὸν ὑπὲρ τοῦτο συμβησόμενον ζημίαν τῷ δεομένῳ ὑπὲρ δικαιώματος· οὐδὲν ἧττον κατασκάπτω. Τὰ αὐτῶν κρατούντων καὶ εἰς τὸ ἐγγραπτέαλκὴ βρέβια, ἢ τὸ περὶ ἑτέρων τινῶν συστατικὸν δικαίωμα. ὥσπερ τις ἐπιζητεῖ ὑπὲρ ἀναγνώσεως ὑπὲρ κατ' ἐξ τὰς πυκνὰς τούτους συνθηκῶν, ἀλλὰ κατ' ἄτερά τινων· ἐκείνοι ὁ ἀναγκάζεσθωσαν ὑπὲρ φέρειν πυκνὰς ἢ δικαιώματα, οἱ κατ' μαρτυρεῖν κατ' ὧν ἀναγκάζονται. κατ' ὧν ὑπὲρ ὑποστάσεων ἄκων τις ὑπὲρ μαρτυρεῖ, κατ' τούτων ὅτε ὑπὲρ ἀναγνώσεως πυκνὰς ἢ δικαιώματα ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον ἀναγκάζεται. ὑπὲρ δηλοῖ δὲ εἰσὶν οἱ τῶν νόμων οἱ μὴ ἀναγκαζόμενοι κατ' πινων μαρτυρεῖν, ἄκηδέως κατ' ἐκείνοι κατ' ὧν σὺν ἀναγκάζονται τινὲς μαρτυρεῖν, ὑδενὶ ὁ ἔξεστιν ἄκων ἀναγκάζειν ὑπὲρ φέρειν δικαιώματα, εἰ μὴ ὁ αὐτὸς τῷ δικαιώματι ἢ πυκνὸς ἢ δικαιώματον. Χρὴ ὁ γνῶναι κατ' τὴν ἐμφάνειαν αὐτῶν ὑπὲρ ἁπαξ μόνον. εἰ ὁ ἅπαξ ὑπομοδιστῆναι ἢ συμβολαίᾳ, ἐπιζητεῖ κ δὶς τερον γνῶσθαι τὴν ὑπομοδίαν αὐτὸ ὁ τότε δέομαι, εἰ δύναται φανεὶς τῷ δικαίῳ τὸ κ δὶς τερον ὑπενεχθῆναι ἢ χάρτην, ὁ ὑπομείσας αὐτὸν ἠδὴ παραπεῖται ἀπαρνήσασθαι τὴν δύτερον ὑπὲρ ἀναγνώσεως, λέγων ἀπολελεκέναι ἢ χάρτην, ἢ ἄλλως πως μὴ ἔχειν δύκαιον ἢ τότε ὑπὲρ ὑπομοδίας, ὁρκῳ μόνῳ τὸν αὐτὸ πιστεύθαι, κ μηκέτι ἀναγκάζεσθαι ὑπὲρ φέρειν αὐτὸ, τῶν κρατούντων ἐν μόνον ἐν τῇ βασιλίδι πόλῃ, ἀλλὰ κ ἐν πάσῃ τῇ πολιτείᾳ.

XXII. Imp. [12] JUSTINIANUS. *

SI [13] postuletur ab aliquo in judicio, ut instrumentum non [14] adversus feipsum, sed alium quendam producat, quod alteri profit, idque producere recusет, ut qui damnum inde metuat; verum is qui exhiberi chartam petit, nequaquam eum lædendum dicat, sed pecuniam ipsum ab illis accepisse, qui per instrumentum exhibendum coarguendi sunt: vult constitutio, ut is qui habet instrumentum, idipsum proferat, siquidem ex illius prolatione nihil ipse damni sensurus sit. Sin reapse detrimentum ei prolatum instrumentum adferat, nequaquam eum cogi ad proferendum debere: cum ei magis expediet id occultare, quam publicare. Quod si affirmat is, cui opus est instrumento, nihil ei fraudis ex eo futurum; duntaxat jusjurandum præstet, *Quod existimando se fidei suæ detrimentum pati propter justrumenti exhibitionem, eam ipsam ob causam proferre chartam recusет:* Et quoniam sibi damno id fore putat, curiosius sacramentum præstet atque dicat, *Se non quia pecuniam acceperit, vel quid aliud non proferendæ chartæ causa, vel quod munera promissionem habeat, nec metu illius, contra quem instrumentum requiratur, nec ejusdem amore, chartæ exhibitionem recusare, sed quia magnum ex eo circa facultates suas detrimentum capiet.* Nam quemadmodum is, qui quadam in causa verum scire putatur, invitus [15] quoque testimonium dicere cogitur, neque [16] si pecuniam promissam habet ob non perhibendum testimonium, neque si [17] adversus amicos testimonium dicturus venit, recusare testimonium poteſt: ita nec is recusare poteſt, à quo instrumenti exhibitio desideratur, vel propterea quod aliquid acceperit, aut accepturum se speret, vel ob amicitiam cum illo, cui damno futurum est instrumentum.

†. Sed si quis juret *se instrumentum, quod desideratur, non habere*; prorsus id proferre, quod non habet, haud [18] cogitur: sin ejusmodi sacramentum præstare non sustinet, omnino cogitur desideratum instrumentum exhibere: Quod si semet occultaverit, quasi qui nec jurare, nec instrumentum edere velit: omne damnum, quod hinc emergeт, ei, cui opus est instrumento, de suo compensет: Iisdem obtinentibus etiam in argentariorum aliorumque brevibus. †. Cæterum illi codices, vel instrumenta profere cogantur, qui [19] & testimonium dicere adversus aliquem coguntur. Nam in quas personas invitus quis testimonium non dicit, adversus easdem nec codices, vel instrumenta, vel quid aliud tale proferre cogitur. Notissimi sunt autem ex legibus, qui [20] adversus aliquos inviti testimonium dicere non coguntur, sicut & ii, contra quos aliqui testimonium perhibere non coguntur. †. Nec ulli licet aliter cogere ut exhibeantur instrumenta, nisi eodem [21] in judicio, in quo causa agitur.

†. Idque sumptibus [22] ejus, qui codicis, aut instrumentorum exhibitionem fieri desiderat. †. Oportet autem semel duntaxat eorum ostensionem fieri: ac si prolato semel instrumento, desideret is, cui opus est, exhiberi denuo, siquidem rationi consentaneum visum fuerit judici, ut iterum quoque charta proferatur, ille vero qui eam jam protulit, secundam exhibitionem recusет [23], quod se dicat *chartam perdidisse, vel alioqui non habere facultatem ejus exhibendi:* juramento tantum fidem facito, nec amplius ad proferendum cogitor: Iisdem obtinentibus non in urbe duntaxat imperatrice, verumetiam in universa republica.

TIT. XXII.

PLUS VALERE, QUOD AGITUR, QUAM QUOD SIMULATE [24] CONCIPITUR. [25]

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Ruffino.

IN contractibus rei [26] veritas [27] potius, quam scriptura [28] perspici debet.

Cum objicitur simulatio, debet inquiri veritas facti. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Soteriæ.

ACta simulata, velut non ipse, sed [29] ejus uxor comparavеrit, veritatis substantiam mutare non possunt. Quæstio itaque facti [30] per judicem, [vel] Præsidem provinciæ examinabitur. Dat. x. Kal. Maji, CC. CONSS. 293.

III. Iidem AA. & CC. Maximæ.

EMptione pignoris [31] causa facta, non quod scriptum, sed quod gestum est, inspicitur. Dat. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

IV. Iidem AA. & CC. Decio.

SI quis gestum à se, alium [32] egisse scribi fecerit, plus actum, quam scriptum valet. Dat. VIII. Kal. Decemb. CC. CONSS. 293.

V. Iidem AA. & CC. Victori.

SI falsum instrumentum emptionis conscriptum tibi velut [33] locationis, quam fieri mandaveras, subscribere non relegentem, sed fidem habentem, fuasit: neutrum contractum (in utroque alterutrius consensu deficiente) constitisse proculdubio est. Dat. XIII. Kal. Januar. CC. CONSS. 294.

TIT. XXIII.

DE COMMODATO. [34]

De vi majore & casu fortuito.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Sciolæ.

EA quidem, quæ vi [35] majore auferuntur, detrimento eorum, quibus res commodantur, imputari non solent. Sed cum iis, qui à te commodari sibi bovem postulabat, hostilis incursionis contemplatione periculum amissionis, ac fortunam futuri damni in [36] se suscepisse [37] proponatur: Præses provinciæ, si probaveris eum indemniratem tibi promisisse, placitum conventionis implere eum compellet. Dat. VI. Kal. Jun. ipsis AA. CONSS. 287.

De ancilla.

II. Iidem AA. Aulizano.

CUm eum, qui temporalis [38] ministerii causa suscepit ancillam, ad restitutionem [39] ejus bona [40] fides urgeat: consequens est, socerum tuum hujus rei causa tradidisse ancillam, adito Præside provinciæ, probare: ut fidem [41] susceptam is, adversus quem supplicas, compellatur agnoscere. Dat. Prid. Non. Novembr. ipsis AA. CONSS. 287.

De rebus datis ad pignerandum.

III. Iidem AA. Soteriæ.

DE restituendis rebus, quas [marito] obligandas [42] pro se dederas, postquam debitum fuerit extenuatum, commodati

12 *L.* 4. 5. 19. *ff. de testibus.*

13 *D.l. pen. in fin.* C. *eod.*

14 Sumptibus petitoris editur instrumentum, *ut hic*, & testimonium dicitur. *l.* 11. *in fin. l.* 16. *in fin.* C. *de testib.*

15 *D.l. pen. in pr.*

16 De exceptione simulationis. vid. *Oldend. c.* 60. *de except. Papon.* 3. *Notar.* 9. *c. de simulation.* Non valent istæ simulationes, cum donatio fit sub prætextu venditionis *l.* 9. C. *de contr. empt.* pignus sub colore emptionis. *l.* 3. C. *eod.* dotis datio sub conventione depositi, *l.* 27. *ff. depositi.* venditio sub specie investituræ. *tit. de prohibit. feudor. alienand.* §. *callidis.* illicita pactio sub specie mutui. *l.* 3. C. *de postul.* adde quæ alibi scripsi de simulatione ad *l.* 5. C. *de legib. l.* 21. C. *de transact l.* 7. C. *de contrab. empt.* adde *l.* 54. *ff. de obl.*

17 In instrumento scil.

18 Ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια. rerum veritas. *Synops. Basil.* 22. *tit.* 1. *c.* 79. & 1. *Harm.* 8. § 2.

19 Res gesta *l.* 9. §. 1. C. *si quis alteri vel sibi.* veritatis substantia, *l.* 2. C. *eod. l.* 17. *in fin.* C. *ad Velleian.* veritas rerum. *l.* 6. §. 1. *ff. de officio præsid.* fides facti, intercedente veritate. *l.* 54. *ff. de oblig.*

20 In qua potest esse error. *l.* 92. *ff. de reg. jur.* Goth. Confer *l.* 54. *ff. de manumiss. testam.*

21 Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Prohibitus quid facere per uxorem id etiam ipse facere non potest. *l.* 6. C. *si quis alteri.* nec enim uxoris nomine abuti oportet. *l.* 11. *in fin.* C. *de hær. quæ vel mutuo sve.* vel interposita uti persona, ad id efficiendum quod legibus est prohibitum. *l.* 1. *in fin.* C. *de contract. judic. l.* 46. *ff. de contrab. empt. l.* 5. §. 3. 4. 5. *ff. de auct. tut.* 22 Ex facto jus oritur. *l.* 92. §. 1. *ff. ad l. Aquil.*

23 Simulatio ab uno contractu ad alium non valet. Interim ne dicas cum Baldo, pignoris causa emptionem fieri, quoties creditoris gratia res ei vendita in instrumento refertur, quæ tantummodo ei pignorata est, ut emptionis prætextu creditor fructus ei lucretur, ut ille putat. Est enim hic contractus ἀντιχρέστως & quidem licitus. *l.* 11. §. 1. *ff. de pign.* Ne dicas cum Bartolo, non præsumi veram venditionem cui est appositum pactum de retrovendendo. id enim expressam nec illicitam formam continet cui stari oportet. Ne dicas cum Accursio, id pertinere ad legem commissoriam pignoris, ex *l.* 1. 2. 3. C. *de pact. pign.* quia nondum lex ea fuerat. Exemplum tituli emptionis, pete ex *l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. de distract. pign.* adde *Cujac. 16. obs.* 26. vid. tamen *l.* 3. 4. 9. *in fin.* C. *de contr. empt.* Pignoris autem causa emptio fit quoties re ipsa pignus accipimus: simulate emimus: sic in *d.* 3. & *l.* 9. donationis causa fit venditio cum re ipsa donatur, simulate vero res venditur. sic in *l.* 23. C. *mand.* aut re ipsa venditur, pro parte vero donatio simulate fit. 24 Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Eo casu solent inspici personæ quæ re ipsa contrahunt, & quibus prodest contractus, non ea, cujus nomen simulationis causa commodatur. 25 Sit hæc hypothesis, Procurator cum tuo mandato domum locare posset, vendidit. Instrumento venditionis (cum putares locationis esse instrumentum) ignarus fraudis, subscripsisti. Quid juris? negatur actus subsistere. Non est venditio, quia locare voluisti: non est locatio, quia accipiens emere voluit. Et sic erronea subscriptio vitiat actum, nec obligat scribentem & actus ab ipso subscribente interdum potest falsi argui.

26 *L. Paul. sent.* 4. & XIII. *D.* VI. & 13. *Ecl.* 1. & 2. *Harm.* 10. *Oldend. class.* 4. *act.* 15.

27 Casus regulariter non præstatur à commodatario. *l.* 5. §. 4. *ff. eod.* vide *Paulum* 2. *sent.* 4. §. 2. 3.

28 Casus interdum præstatur ob conventionem. *ut hic. & Har.* 10 §. 1. *l.* 23. *ff. de reg. jur.* adde *l.* 1. §. 35. *ff. depositi*, *l.* 22. C. *de negot. l.* 6. *in fin. tit. prox. l.* 7. §. 15. *ff. de pact. l.* 5. §. 2. *ff. commodati. l.* 39. *ff. mandati.* ob moram. *l.* 3. *in fin. ff. de act. empt.* ob culpam. *d. l.* 3. §. 7. & *l.* 18. *ff. d. tit. l.* 22. C. *de negot.*

29 Quid venit in pignore. *l.* 4. §. 8. *ff. de dolo malo exception.* §. 2. *Inst. quib. mod. re.*

30 Atqui hæc à nullo præstantur. *l.* 23. *in fin. ff. de reg. jur.* 31 Ut ad tempus ministrer. Finito utendi tempore, commodatum finitum intelligitur. *l.* 17. §. 3. *ff. eod.* 32 Commodatum non est alienatio. *l.* 9. *ff. eod.* tenetur enim commodatarius de re quam accepit restituenda. 33 Commodatum contractus est bonæ fidei. §. 28. *Inst. de act.* adde *l.* 23. *ff. de reg.* §. 2. *Instit. quib. mod. re contr. ob.* 34 Fidem susceptam cogimur agnoscere. 35 *l.* 5. §. 12. *ff. eod.*

dati actionem etiam adversus heredes ejus exercere potes. Dat. III. Idib. April. *Sirmii*, ipsis & Conss. 287.

De compensatione.

IV. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

Prætextu [1] debiti restitutio commodati [2] non probabiliter recusatur. Dat. XII. Kal. Decemb. ipsis AA. Conss. 293.

1 L. 18. *in fin. ff. cod.* Quid si expostulatio tuæ commoditatis factæ sint? *l.* 18. §. 2. *ff. cod.* retentionem locus esse potest. adde *l.* 17. *in fin. ff. commod. l.* 20. *in fin. ff. de aedil. potest. l.* 15. *in fin. ff. de furtis.* Goth. Vid. Johann. Zanger. *de Exceptionib. part.* 3. *cap.* 8. *num.* 12. Ans.

2 Commodati. *Cujac. apud Paul.* 2. *sentent.* 12. §. *ult.* reprehensus a Fornerio 2. *select.* 14. à simplo defensus 9. *obs.* 17.

TIT. XXIV.

DE PIGNERATITIA [3] ACTIONE.

De fructibus pignoris.

I. Impp. [4] Severus & Antoninus AA. ad Metrodorum.

Οὐ μόνον ἐν ὑποθήκῃ ληφθέντες καρποὶ, ψηφίζονται εἰς τὸ χρέος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅλου χρέους, λυθέντος ἢ ἀποληφθέντος τοῦ ὑποκειμένου· εἰ δὲ μὴ πλείονες εἰσὶ τῶν χρέων οἱ καρποὶ, ἀναλίσκονται οἱ ἐπιδιδόντες ἀλλοτρίᾳ κινδύνῳ τὰ ἴδια τῶν ὑποκειμένων ἀφορῶντες.

Ex [5] pignore percepti fructus imputantur [6] in debitum: qui si sufficiunt ad totum debitum, solvitur actio, & redditur pignus. Si debitum excedunt, qui supererunt redduntur [7]; videlicet mota actione pigneratitia. P. P. Idib. Octobr. Apro & Maximo Conss. 208.

3 §. *ult. Inst. quib. mod. re* & VIII. D. VI & 3. *Harmen.* 5. Hic titulus tantum differt à titulo *de pignorib.* ff. quantum rei traditio a conventione rei traditæ. §. *Item Servianæ* 7. *Inst. de act.* dixi ad *tit. ff. de pignorib.* De actione pigneratitia directa, vid. *Oldendorpium Classf.* 3. *act.* 12. contraria *act.* 13.

4 Hanc legem Cujacius restituit 11. *obs.* 31.

5 Interpretatio Latina.

6 Pignoris fructus in debitum suum creditor imputare cogitur. *ut l. ult. l.* 11 ff. *de usur.* Quid si creditor, occasione creditæ pecuniæ, laboris operæque multum sustinuit? contemplatione operarum fructus eum lucrari tradit Hostiensis *in summa titul. de usuris.* §. *in aliquo. vers.* 12. Joann. Andr. *in c. cenaquestus, de usur. cap. ad nostram. de rebus Ecclesiæ non alien.* Panormitanus *in dict. cap. conquestus.* Romanus *singulari* 538.

7 Vide *l.* 4. ff. *eod.*

8 Operæ ex pignorato servo perceptæ à creditore, creditum minuunt. 3. *Harm.* 5. §. 4. vid. *l.* 2. ff. *de pact. pignor.* vid. *Paul.* 2. *sent.* 13. §. 2. Hinc colligunt, extra sortem nihil accipi jure posse, & usuras quidquid præter sortem capitur. vid. tamen *Socin. reg.* 3.

9 Id est, minuet.

10 III. *Harm.* 8. §. 5.

11 Fructus pignoris percepti à creditore, mutuum minuunt. vid. *l.* 2. ff. *de pact. pign.*

12 Creditor de fructibus perceptis & iis quos percipere debuit, tenetur.

13 *l.* 7. ff. *eod.*

14 Vulgare dicitur, quod vulgo solet adjici. ut in *l.* 2. ff. *de pact. pign.* §. 1. *Instit. quib. adhem* & ita pactum vulgare dicitur alio casu. *l.* 30. ff. *de pact. dotal.* vide *Cujac.* 4. *obs.* 34.

15 Nam si pignus pro debito fit venditum, creditori lucro non cedet, sed debitori. *l.* 1. ff. *eod. l.* 6. §. 1. *l.* 7. ff. *eod.*

16 III. *Harm.* 8. §. 23.

17 Creditor non tenetur de pignore perdito sine sua culpa, vitio rei. *l.* 13. ff. *eod. l.* 6. ff. *de naut. fænor.* Et ita creditor debitum non prohibetur petere, etiamsi pignus non reddat. §. *ult. in fin. Inst. quibus modis re.* 18 Pignori quod casu fortuito accidit, debitoris, hoc est, domini, periculo est; non creditoris: itaque si quid tale pignori acciderit, neque pignus debitori creditor præstabit: neque à petitione debiti submovebitur. 3. *Harm.* 5. §. 21. 19 Fortuiti casus dicuntur, qui prævideri non possunt, ideoque nec pertinent ad creditorem, sed ad debitorem. *l.* 9. ff. *eod. d.* §. *ult. in fin. l.* 21. §. 2. ff. *de pign. l.* 23. ff. *de reg.* adde *l.* 13. ff. *mandati. l.* 5. §. 4. ff. *commod. l.* 1. §. 35. *in fin. ff. depositi. l.* 41. ff. *locat. l.* 12. *in pr. ff. de custod. l.* 1. §. 7. ff. *de admin. rer. l.* 135. *in fin. ff. de verb. sign.* 20 Latronum aggressura fortuitis casibus numeratur. 21 Casus ipso jure nullo bonæ fidei judicio præstantur. 22 §. *ult. Inst. quib. mod. re.* 23 Cum nemine personalis actio ei competit. *Syn. Basil.* 25. *tit.* 1. *c.* 42. 3 *Harm.* 5 §. 28. 24 Pacto conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor præstet: & pignore amisso liberetur debitor, atque ita jure conventionis casus præstari potest fortuitus. adde *l.* 1. ff. *commod. l.* 23. ff. *de reg. jur.* 25 In pignore dolum, culpam & custodiam creditor præstare cogitur. 3. *Harm.* 5. §. 22. § 2. *Inst. quib. mod. re. d. l.* 23. 26 *l.* 3. *in fin.* ff. *eod.* 27 Obligatam, pignoratam. 28 Is est effectus restitutionis. vid. *l.* 38. §. 4. ff. *de usur.* 29 *l.* 8. *in pr. ff. eod. l.* 6. ff. *de pign.* non tamen immoderatos. *l.* 25. ff. *eod.* 30 *l.* 4. §. 8. ff. *de doli mali except.* 31 Facit *l.* 10. ff. *de distract.* 32 *l.* 35. *in fin. ff. eod. l.* 6. ff. *de naut. fænor.* §. 1. *Inst. quib. alien. l.* 12. *in pr. ff. de distract. pign. l.* 17. §. 11. ff. *de ædil.* 33 Dixi ad *l.* 6. ff. *eod. l.* 6. ff. *de naut. l.* 29. ff. *qui & à quib. manumiss.* 34 Vide quæ de horreis scripsi ad *l.* 7. ff. *de instructo. l.* 21. §. 6. ff. *de furt.* 35 Id est, usitatum. 36 Atqui si res pignorata in tutiorem locum fuisset delata, non periisset: tenetur itaque creditor. *arg. l.* 28. *in fin. ff. de admin. tut. l.* 34. *in fin. ff. de damno.* Solve, Qui facit quod fieri consuetum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

nem debiti reposcendi causa integram te habere. P. P. VI. Non. Maji, *Mediolani*, AA. Conss. 293.

De longi temporis præscriptione. De probatione & solutione pignoris.

X. Iidem AA. & CC. Apollodoræ.

Nec creditores, nec qui his successerunt 37, adversus debitores pignori quondam res nexas petentes, reddita [38] jure debiti quantitate, vel his non accipientibus, oblata [39] & consignata & deposita: longi temporis præscriptione muniri possunt: Unde intelligis, quod, si originem rei probare potes, adversario tenente vindicare dominium debes. Ut autem creditor pignoris defensione [40] se tueri possit, extorquetur ei necessitas probandi debiti: vel si tu teneas, per vindicationem [41] pignoris, hoc idem inducitur: & tibi non erit difficilis, vel solutione, vel oblatione atque solemni depositione pignoris liberatio. Dat. Non. Maji, ipsis CC. & Conss. 294.

37 Pignoratitia datur in heredem. *l.* 19. ff. *de pecul. haered. Paul.* 2. *sentent.* 13 §. 6.

38 Vid. *l.* 3. ff. *de solutione pignor.*

39 Nota horum trium ordinem oblationis, consignationis, & depositionis. vide *l. ult.* ff. *eod. l. ult.* ff. *eod.* adde *l.* 19. ff. *de usur. l.* 20. ff. *de pignor. l.* 3. ff. *de luit. pign. l.* 9. ff. *de solution. l.* 6. § 1. ff. *de pign. l.* 11. *in fin.* ff. *qui potior. l.* 28. *in fin.* ff. *de admin. tutor.*

40 Puta retentione.

41 Creditor vindicat pignus actione quasi Serviana. §. 7. *Inst. de actionib.*

De debito soluto. Pigneratitia competit soluto debito.

XI. Iidem AA. & CC. Ammiano.

Pignoris causa res obligatas, soluto [42] debito restitui debere, pigneratitiæ actionis natura declarat: Quo jure, si titulo pignoris obligasti mancipia, per eandem actionem uti potes: nec creditor citra [43] conventionem, vel Præsidalem jussionem debiti causa, res debitoris arbitrio suo auferre potest. Dat. V. Kal. Jan. *Sirmii*, ipsis CC. & Conss. 294.

42 Pignus soluto debito restitui debet.

43 Extra, *Hal.* vid. *l.* 3. ff. *de pignoribus.* adde *l.* 6. §. 2. ff. *de rei judic.* vid. *l.* 7. ff. *de distr. pign.* Goth. De modo procedendi ex pacto executivo, vid. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 45. *num.* 8. & *de Pace public. cap.* 2. *num.* 25. Heig. *part.* 2. *quæst.* 7 *num.* 41. Tessaur. *decis.* 26. *num.* 6. Anton. Fab. *ad Cod. lib.* 4. *tit.* 42. *defin.* 57. Jacob. Cancer. *var. resolut. tom.* 2. *cap.* 3. *num.* 3. 4. 5. Adde Edmund. Merill. *lib.* 1. *observ. cap.* 7. Ans.

De longi temporis præscriptione.

XII. Iidem AA. & CC. Heriſco.

Quo minus fructuum [44], quos creditor ex rebus obligatis accepit, habita ratione, ac residuo debito soluto, vel si per creditorem factum fuerit, quo minus solveretur, [oblato [45], & consignato, & deposito,] pignora quæ in eadem causa durant, restituat debitori: nullo spatio longi temporis defenditur. Dat. XII. Kal. Decemb. CC. Conss. 294.

44 *l.* 10. ff. *eod.*

45 *l.* 2. ff. *cod. l.* 2. ff. *de pact.*

TIT. XXV.

DE INSTITORIA [46] ET EXERCITORIA [47] ACTIONE.

De mutuo.

I. Imp. Antoninus A. Hermeti.

Servus [48] tuus pecuniam mutuam accipiendo, ita demum te institoria actione obligavit, si cum eum officio alicui, vel negotiationi exercendæ præponeres, etiam ut id faceret [49], ei permissum à te probetur. Quod si hæc actio locum non habeat: si quid in rem tuam versum [50] probabitur, actione in eam rem proposita, cogeris exolvere. P. P. VIII. Kalend. Septembr. Duob. Aspris Conss. 213.

46 §. 2. *Inst. quod cum eo.* XIV D. III. & 2 *Paul. sent.* 6. & 8 *Eclog.* 1. vid. *Oldendorp. Classf.* 4. *act.* 5.

47 §. 2. *Inst. quod cum eo.* 14. ff. 1. 2. *Paul. sentent.* 6. 8. *Synopf. Basil.* 1. adde *Harmenop.* 2. *tit.* 11. *c.* περὶ ναυκλήρων. adde *Oldendorp. Classf.* 4. *act.* 4. Exercitor, navis dominus, qui ab eo præponitur navi, cuique navis custodia committitur, magister navis dicitur. *l.* 1. §. 1. ff. *eod.* περὶ ναυκλήρ. *Harmen. d. loco.* Potest etiam dici maritimus institor.

De contractibus servorum.

II. Imp. Alexander A. Callisto.

Ex contractibus servorum, quamvis de peculio [51] duntaxat domini teneantur, de eo tamen, quod in rem eorum versum [52] est, vel cum institore ex causa cui præpositus fuit, contractum est: etiam in solidum conveniri posse dubium non est. P. P. Kal. Maji, Alexandro A. II. & Marcello Conss. 227.

48 Servus negotiationi præpositus a domino, ex mutuo dominum obligat, id ei si permiserit dominus, ut mutuum accipere si non apparet, id permissum, de peculio, & in rem domini verso quæritur. *Synopf. Basil.* 18. *tit.* 1. *cap.* 13.

De deposito.

III. Idem A. Martiæ.

Institoria tibi adversus eum actio competit, à quo servum mensæ præpositum dicis, si ejus negotii causa quod per eum exercebatur, depositam [53] pecuniam, nec redditam, potest probari. P. P. Nonis Maji, Agricola & Clementino Conss. 231.

49 Institor quod ex suo facit officio, dominum obligat: quod ultra, non obligat, nisi in rem & utilitatem domini verterit. §. 2. *Inst. quod cum eod.*

De muliere.

IV. Impp. Diocles. & Maximianus AA. & CC. Antigonæ.

Et [54] si a muliere [55] magister [56] navi præpositus fuerit, ex contractibus ejus ea exercitoria actione ad [57] similitudinem institoriæ tenetur. P. P. XIII. Kalend. Novemb. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

50 *l.* 2. ff. *eod.*

51 Peculio tenus domini obligantur ex servorum contractu.

52 *l.* 1. ff. *eod.*

Mandatum de mutua pecunia accipienda.

V. Iidem AA. & CC. Caio.

Si mutuam pecuniam accipere à [te] Demetriano Domitianus mandavit, & hoc posse probare confidis, ad [58] exemplum institoriæ eundem [Domitianum] apud competentem judicem potes convenire. Dat. IV. Kalend. Novembr. ipsis CC. & Conss. 294.

53 Ex depositio facto apud institorem, tenetur institoris dominus.

De voluntate domini.

VI. Iidem AA. & CC. Onesimæ.

Qui secutus domini voluntatem, cum servo ipsius habuit contractum: ad instar [actionis] institoriæ recte in solidum [59] dominum convenit. Dat. XIV. Kal. Decemb. CC. Conss. 293.

54 *Synopf. Basil.* 53. *tit.* 1. *cap.* 39. Cum exercitor aut magister ναύκληρος Græcis; à muliere navi præpositus fuerit, si quid is deliquerit, tenetur ipse, non mulier. 2. *Harm.* 1. §. 8. ex contractu vero magistri, mulier teneri potest. *ut hic.* quia in res mulieris hic contrahit, *Scholiastes Synopf. Basil.* 18. *tit.* 1. *cap.* 13. 55 *l.* 1. §. 16. ff. *de exercitoria.* 56 Προνοητὴς τῶν πραγμάτων ὠνητὴς, curator rerum ipsius mulieris. *Synopf. d. loco.* 57 Quippe si institorem mulier præponat, institoria tenetur. *Synopf. ibid.* 58 *l.* 19. *in princ. ff. de institoria.* 59 Vid. *l.* 2. *in fin.* ff. *eod.*

TIT. XXVI.

QUOD CUM [60] EO, QUI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIUM GESTUM ESSE DICETUR; VEL DE PECULIO [61], SIVE QUOD JUSSU [62], AUT DE IN REM VERSO [63].

De filiofam. tutore, vel curatore.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Ælio.

Cum filiusfamilias tutor [64] aut curator datur, pater tutelæ, vel negotiorum gestorum judicio de peculio & de in rem verso conveniendus est. Quod si voluntate [65] ejus filius decurio sit creatus, & à magistratibus tutor constitutus, pater in solidum [66] satisfacere cogitur: cum id onus exemplo cæterorum munerum civilium introductum intelligatur. Dat. VII. Idib. Novemb. Dextro II. & Prisco Conss. 197.

60 IV. *Instit.* VII. & XIV. D. V adde *Oldendorp. Classf.* 4. *act.* 7.

61 §. 4. *Instit. quod cum eo.* & XV. D. I. 11.

62 §. 1. *Instit. quod cum eo.* XV. D. IV.

63 §. *ult. Instit. quod cum eo.* XV. D. III. & 18. *Eclog.* 7.

64 Et decurio. *l.* 1. ff. *ne filius pro patre.*

65 Secus si invito. *dict. l.* 1.

66 Imo de peculio tantum, & de in rem verso. *l.* 3. §. *ult. ff. de pecul. l.* 1. *in fin. ff. de magistr. conven. l.* 2. §. *penult. ff. ad municip.* Sed hic tacite rem pupilli salvam fore; ibi Rempublicam salvam fore tantum promisit. adde *Cujac.* 13. *observ.* 34.

De

De filio qui abstinuit hereditate paterna.

II. Iidem AA. Annio.

EJus rei nomine, de qua cum filiofamilias contractum est, sive sua voluntate, sive ejus, in cujus potestate fuit, sive in peculium ipsius, sive in rem patris ea pecunia redacta est; si paterna hereditate abstinuit, actionem, nisi in [1] id, quod facere possit, non dari perpetui Edicti [2] interpretatione declaratum est. P. P. VIII. Kal. Decemb. DEXTRO II. & PRISCO CONSS. 197.

De mutuo.

III. Imp. ANTONINUS A. Artemoni.

ETiam si non mandante [3], neque jubente, neque subscribente [4] domina, pecuniam mutuam servo Priscæ dedisti, tamen ea quantitas si in rem dominæ ejus justis erogationibus versa est, de in rem verso apud suum judicem eam conveni: consecuturus secundum juris formam id quod tibi deberi apparuerit. Dat. III. Kal. Jul. LÆTO & CEREALE CONSS. 216.

De filio qui abstinuit hereditate paterna.

IV. Idem A. Lucio.

SI ex contractu patris jussu [5] ejus mutuam pecuniam accepisti, teque ejus hereditate abstines, frustra vereris, ne à creditoribus ejus conveniaris. Dat. V. Kal. Jan. MESSALA & SABINO CONSS. 213.

De fidejussione.

V. Imp. ALEXANDER A. Asclepiadi.

NUlla res prohibet filiosfamilias [6], si pro aliis [7] majores viginti quinque annis fidejusserint, actione competenti adversus eos teneri. Sed si duntaxat de peculio tecum agatur, defensionibus, si quæ tibi competunt, uteris. P. P. VI. Id. Decemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De habitatione à servo mutuum accipiente concessa.

VI. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Matrono.

SI servus tuus sine permissu tuo accepta pecunia mutua, *in* [8] *usurarum vicem habitandi facultatem* [creditori] concessit: nullo jure adversarius tuus hospitium [9] ex hac causa sibi vindicat: cum te servi factum non obligaverit, & ingrediens [10] rem tuam, contra vim ejus, auctoritate competentis judicis protegeris. Dat. XII. Kal. Jul. ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

De mutuo.

VII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Crescenti.

EI [11] qui servo alieno dat pecuniam mutuam, quamdiu superest [12] servus, item post mortem [ejus] intra annum de peculio in dominum competere actionem: vel [13], si in [14] rem domini versa sit hæc quantitas, post annum etiam esse honorariam actionem, non est ambigui juris. Quapropter si quidem in rem domini pecunia versa est: heredes [15] ejus convenire potes de ea summa, quæ in rem ipsius processit. Si vero hoc probari non poterit: consequens est, ut superstite quidem servo dominum de peculio convenias: vel si jam servus rebus humanis exemptus est, vel distractus, seu manumissus, nec annus excesserit; de peculio, quondam adversus eum experiri possis. §. 1. Alioquin [16], si cum libero res ejus agente, cujus precibus meministi, contractum habuisti, & [17] ejus [18] personam elegisti: pervides contra dominum nullam te habuisse actionem, nisi vel in rem ejus pecunia processit, vel hunc contractum ratum [19] habuit. Dat. Non. April. *Byzantii*, AA. CONSS. 287.

Si pater mandavit, vel jussit, vel fidejussit.

VIII. Idem AA. & CC. Diogeni. [20]

SI mandator [21] pro filio tuo extitisti, vel jussu tuo cum eo, quem in potestate tunc habuisti, contractum est: intelligis & sorti & usuris te parere oportere, si te his omnibus obligasti, ut res, quæ pignoris jure detinentur, liberari possint. Quod si fidejussor creditæ pecuniæ intercessisti: teneri te ex ea obligatione, explorati juris est. Dat. III. Kal. Maji, CC. CONSS. 293.

De contractu filiisfam.

IX. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI ex [22] alio contractu, non ex illicita mutui datione debitor extitisti, vel quod patrem [23] tuum in fidem suscepisti: tam in patris positus potestate jure teneris, quam etiam morte genitoris tui juris effectus. Et si quidem patri heres extitisti, in solidum: alioquin, in quantum facere potes, secundum Edicti formam. Sed & si per emancipationem [24] tui [25] juris effectus es: similiter conveniri te posse, debes intelligere. Dat. VI. Idus April. *Byzantii*, CC. CONSS. 293.

De venditione.

X. Iidem AA. & CC. Diogeni & Aphrodisio.

SI [26] liberam [27] peculii administrationem habentes, equas de peculio cum fœtu servi vendiderunt, reprobandi contractum dominus nullam habet facultatem. Quod si non habentes liberam peculii administrationem, rem dominicam eo ignorante distraxerunt: neque dominium, quod [28] non habent, in alium transferre possunt, neque conditionem eorum servilem scientibus [emptoribus] possessionis justum afferunt initium. Unde non immmerito, nec longi temporis præscriptionem hujusmodi possessoribus prodesse manifestum est. †. Ideoque res mobiles mentes [à servo] etiam furti [29] actione tenentur. Dat. V. Non. Octobr. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De contractu cum ancilla.

XI. Iidem AA. & CC. Attalo.

CUm ancilla [30] contrahenti (quam jure non obligari [posse] constat) adversus dominum in quantum locupletius [31] ejus peculium factum est, ea superstite, ac post mortem [ejus] intra utilem annum dandam actionem non ambigitur. Dat. Prid. Kal. Decemb. CC. CONSS. 293.

An & quatenus dominus per servum obligetur.

XII. Iidem AA. & CC. Victori.

DOminum [32] per servum obligari non posse, ac tantum [33] de peculio (deducto scilicet quod naturaliter servus domino debet) ejus creditoribus dari actionem, vel si quid in rem ejus versum probetur, de in rem verso, Edicto perpetuo declaratur. Dat. XIII. Kal. Febr. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

Quod jussu.

XIII. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Joanni P.

DOminos [34] ita constringi manifestum est actione prætoria [35], quæ appellatur, *Quod jussu*, si certam numerari præceperint servo, actorive pecuniam. Igitur [hac] in perpetuum edictali lege sancimus: Ut qui servo, colono [36], conductori, procuratori [actori] ve possessionis, pecuniam mutuam dat; sciat dominos possessionum, culturesve terrarum obligari non posse. Neque familiares epistolas, quibus homines plerumque commendant [37] absentem, in id trahere convenit, ut pecuniam, quam rogatus non fuerat, impepdisse pro prædiis mentiatur: cum nisi specialiter, *Ut pecuniam præstet*, à domino fuerit postulatus; idem dominus teneri non possit: Creditaque quantitate multari volumus creditores, si hujusmodi personis non jubente domino, nec fidejussoribus specialiter acceptis, fuerit credita pecunia. †. Sane creditori damus licentiam: ut si liber [à] rationibus, quas gerebat, fuerit inventus actor servus, procuratorve prædiorum; utilis actio pateat de peculio. Dat. V. Idib. Jun. *Ravennæ*, HONORIO X. & THEODOSIO VI. AA. CONSS. 415.

35 Actio quod jussu, prætoria. 36 Dominus non obligatur per colonum in iis quæ non pendent ex mandato domini. 37 Commendatitiæ literæ, in dubio non præsumuntur emisſæ animo obligandi, sed commendandi tantum: de commendatione adde *l. 43. ff. de contrahend. emptione. l. 11. §. si ita quis. §. 2. ff. de legat. 3.*

32 Dominus suo nomine non obligatur, quum servus contraxit, sed actione de peculio tenetur, deducto scil. eo, quod naturaliter ei servus debebat: deque in rem verso. *Synopſ. Baſ. 18. tit. 2. c. 17.*

33 *l. 1. in fin. ff. de pecul. §. 10. Inſt. de act.*

34 Tunc dominus ex contractu servi tenetur, quum specialiter quantitatem definierit quæ vel servo, vel conductori sive colono, vel auctori fundi (διετακτῇ τε ἐγγρᾷ) mutuo dari debeat. Quippe non datur in eum actio, si per epistolam credidrori servum suum vel conductorem, vel actorem fundi commendavit. *Synopſ. Baſ. 18. tit. 2. c. 17.* adde & quæ *ibi Scholiaſtes* annotavit.

TIT. XXVII.

PER [38] QUAS PERSONAS NOBIS ACQUIRATUR.

38 II. *Inſtit.* IX. & XXIX.

39 Vide *l. 11. §. 6. ff. de pign. actione. l. 20. in fin. ff. de acquirend. rer. §. 5. Inſt. per quas perſonas cuique.*

I. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Marcellæ.

EXcepta [39] possessionis [40] causa, per [41] liberam personam, quæ alterius juri non est subdita, nihil acquiri posse, indubitati [42] juris est. Si igitur procurator non sibi, sed ei, cujus negotia administrabat, redintegratæ rei [43] vindicationem pactus est, idque pactum etiam stipulatio insequuta est, nulla domino obligatio acquisita est. Servis autem res traditæ, domino acquiruntur. Dat. Kal. Jul. ipsis & CONSS.

Quæsita personali sine cessione, similiter quæritur hypothecaria. Bald.

II. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

CUm per liberam personam, si pecunia alterius nomine fuerit numerata [44], acquiratur [quidem] ei [45], cujus nomine pecunia credita est, per hujusmodi numerationem condictio; non autem hypotheca, vel pignus eorum, quæ procuratori data, vel suppositæ sunt, dominis contractus acquiritur: talem differentiam expellentes sanctimus & condictionem [46], & hypothecariam actionem, vel pignus ipso [47] jure, & sine aliqua cessione ad dominum contractus pervenire. †. Si enim procuratori [48] necessitas legibus imposita est, domino contractus cedere actionem, quare quemadmodum ab initio in personali actione cessio supervacua videbatur, non etiam in pignoribus, & hypothecis simili modo dominus contractus habeat hypothecariam actionem, seu pignoris vinculum, vel retentionem sibi acquisitam? Dat. Kal. Novemb. LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

40 Possessionis causa esse dominium, ut Azo (& post eum alii) existimavit? An plus, hoc oitenditur, νομὴν μόνην possessionem solam nobis per liberam personam quæ sui juris sit, adquiri? ut Græci hoc caput reddunt *apud anth. Syn. 16. tit. 9. c. 12.*

41 *Paul. 5. ſent. 2. §. 2.*

42 Si strictum jus spectemus, non æquum: competit enim utilis. An & directa? vid. Hotoman. *ſ. obſ. 21.*

43 Id est, de litis redintegratione pactus est. καὶ συμφωνήσῃ πρὸς τὸν ἀναγραφὴν δοῦναι περὶ τούτου τὰ πραχθέντα ἐν διαίτῃ. *Synopſ. Baſil. d. cap. 12.* Procurator igitur litis redintegrationem domino non adquirit per cui acquiratur actio, vel lucrum, quod ex hac causa accidit? stipulationem: liicet per traditionem rei dominium adquirat domino.

III. Idem A. Juliano P. P.

SI [49] duo, vel plures communem servum habeant, & unus ex his jusserit, *Ut suo nomine servus ab aliquo stipuletur decem* (puta) *aureos, vel aliam rem*: ipse autem servus non ejus, qui jussit, sed alterius ex dominis suis fecit mentionem, & nomine illius stipulatus est: inter antiquam sapientiam quærebatur, utrum ei, qui jussit, an ei, cujus servus fecit mentionem, an ambobus? Cumque ex omni latere magna pars auctorum multum effuderit tractatum: nobis verior eorum sententia videtur, qui domino, qui jussit [50], asserunt stipulationem, & ei tantummodo acquiri dixerunt, quam aliorum, qui in alias opiniones deferuntur: neque enim [51] malignitati servorum indulgendum est, ut liceat eis, domini jussione contempta, sua libidine facere stipulationem, & ad alium dominum, qui eum forsitan corrupit, alienum lucrum transferre: quod neque ferendum est; si servus impius domino quidem, qui jussit, minime obediendum existimaverit, alii autem, qui forsitan ignorat, & nescit, repentinum adducat solatium. Quod enim sæpe apud antiquos dicebatur, *jussionem* [52] *domini non esse absimilem nominationi*, tunc debet obtinere, cum servus jussus ab uno ex dominis stipulationem facere sine nomine, stipulatus est, tunc enim ei soli acquirit, qui jussit. Sin autem expresserit alium dominum: soli illi necesse est acquisitionem celebrari: multo enim amplius oportet valere dominici nominis mentionem, quam herilem jussionem. Dat. XV. Kal. Decemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

44 *l. 9. §. 8. ff. de reb. cred.*

45 *l. 2. in fin. d. §. 8. ff. de reb. cred. l. 126. §. 2. ff. de verbor. oblig.*

46 Per liberam personam condictio, hypothecaria actio, & pignus nobis adquiritur ipso jure, sine cessione.

47 Id est, directo, sine cessione.

48 Procurator cogitur cedere actiones domino.

49 Servus communis adquirit omnia dominis suis pro dominicis portionibus: exceptis iis, quæ alterius ex domini jussu stipuletur. *Syn. Baſil. 16. tit. 9. c. 13.* Goth. Hæc est duodecima decisio ex 50. Justinian. vid. Inglois. ANS.

50 Servus communis adquirit ei qui jussit contrahi, non ei, cujus nomine adquisivit, & ita jussus prævalet nominationi. vid. *l. 5. ff. de stipul. ſerv.*

51 Malitiis non est indulgendum. *l. 38. ff. de rei vind. c. avaritiæ 5. de electt. in 6.*

52 Jussio non absimilis est nominationi: Hoc est, cum unus dominorum servum communem jubet suo, id est, jubentis nomine stipulari, plus non valet jussio, quam nomen: hoc est, servus, si alteri domino qui non jussit stipuletur, ei adquirit, non ei qui jussit: ut plus valeat nominis dominici mentio, quam sterilis jussio, *ut hic in fin.* plus valere nomen quam jussionem. Quid si simpliciter servus, nullo dominorum nominato stipulatus est? tunc ei soli adquirit qui jussit, *ut hic.* Quidam tamen aliter hunc locum accipiunt: hoc sensu, cum unus dominorum servum communem jubet suo, hoc est, jubentis nomine stipulari, plus valet jussio quam nomen. Cum jubet simpliciter stipulari, plus valet nomen quam jussio: & ita post *Azonem* hunc locum interpretantur.

TIT. XXVIII.

AD SENATUSCONSULTUM MACEDONIANUM. [53]

53 *§. 7. Inſt. quod cum eo. XIV. D. VI.*

Patremfam. *qui se mentitus est, non juvatur.*

I. Imp. ÆLIUS PERTINAX [54] A. Atilio.

54 Duæ tantum existant Imperatoris Pertinacis constitutiones; quarum hæc una, altera in *l. 1. C. de nexa. l. 1. C. de ceſſar. ſerv.* In ff. vero aliarum constitutionum fit mentio. ut in *l. 5. §. 2. & §. fin. ff. de jure immunit. l. 12. §. 2. ff. de fideicomm. libert. & §. pen. Inſtit. quib. mod. teſtam. infirm.* ANS.

SI filius [familias] cum in potestate patris esset, mutuam à te pecuniam accepit, cum se [55] patremfamilias diceret, ejusque

55 Quasi se sui juris affirmat non juvatur Macedoniano. *l. 3. 19. ff. eod.*

1 *l. 2. ff. eod. l. 49. ff. de re judicata.*

2 *D. l. 2.*

3 Paria sunt mandare, jubere, & subscribere. His autem perinde pariterque obligamur, paria sunt effectu; diversa, nomine.

4 Subscriptio vim habet mandati. *l. 1. §. 4. ff. quod jussu.*

5 Nudus minister ac nuncius, gerendo non obligatur.

6 Filiusfamilias major fidejubere potest pro alio. *l. 3. §. 5. §. 9. ff. de peculio.* facit *l. 39. ff. de obligat.*

7 Quid si pro patre? vid. *l. 8. ff. de fidejuſſoribus.*

8 De antichresi vid. *l. 11. l. 14. l. 17. ff. de uſuris. l. 33. ff. de pign. act. l. 11. §. 1. ff. de pign. Cujac. 3. obſ 35.* Goth. Antichresis jure civili permissa est etiamsi fructus legitimum usurarum modum excedant, si modo incertus sit fructuum eventus. *l. 17. Cod. de uſur.* alias forti imputandum quod legitimum usurarum modum excedit. *arg. l. 14. C. de uſur.* vid. Mornac. *ad l. 14. C. & l. 36. ff. eodem.* Ann. Robert. *rer. judicat. lib. 2. c. 8.* Joann. à Sande, *lib. 3. tit. 12. definit. 10.* S. L. Jure Canonico prohibita est. *cap. ad noſtram 7. extr. de jurejur. cap. 1. cap. 8. conqueſtus. de uſuris.* Tessaur. *deciſ. 78.* Costal. *ad d. l. 33. ff. de pignor. act.* Borcholten *de uſur. cap. 6.* ANS.

9 Servus in præjudicium domini, non transfert possessionem rei dominicæ.

10 Missum in possessionem facto servi potest authoritate dominus expellere.

11 Qui servo alieno mutuum dat, superstite quidem servo perpetuo: post mortem servi, intra annum de peculio actionem habet. Quid si servus mutuum in rem domini vertit? perpetuo, hoc est etiam post mortem servi aget creditor. *Syn. Baſil. 18. tit. 2. c. 11.*

12 Id est, quamdiu vivit, διηνεκῶς, id est, perpetuo. *Syn. Baſil. 18. tit. 2. cap. 11.*

13 Actio de peculio interdum annalis, interdum annum excedit, est perpetua quamdiu servus vivit: mortuo vero, alienato, vel manumisso, est annalis. adde *l. 5. §. ad Macedonian.*

14 *l. 41. in fin. ff. de pecul.*

15 Heredes tenentur de in rem verso.

16 Pars enim prior hujus legis de mutuo per servum accepto tractat.

17 Καὶ τῇ περὶ δούλου τὸν φρονίμην διαθέσει ἐδωκότος.

& adfectione erga ipsum procuratorem mutuum dedisti. *Synopſ. ibid.*

18 In rem versione, & ratihabitione, mutuum nostro nomine factum conciliatur. *l. 1. §. 6. ff. quod juſſu.*

19 Ratihabitione factum alienum nostrum facimus. *l. 3. ff. de rei vind. l. 7. §. ad Macedon. l. 4. §. de uſucap. pro empt. l. 1. §. de evict.* vid. *l. 12. in fin. ff. de ſolutionibus.*

20 Patri.

21 *l. 1. §. 3. ff. quod juſſu.*

22 Filius familias licite mutuatus vel fidejussione pro patre præstita, tam in potestate positus in solidum tenetur, quam post mortem patris. Quod si heres scriptus est, rursus in solidum: si minus, in quantum facere potest, tenetur. *Synopſ. Baſil. 18. tit. 2. cap. 13.*

23 *l. 8. §. de fidejuſſor. l. 10. §. 1. ff. de fidejuſſor.*

24 Vid. *l. 2. §. eod.*

25 Liberi per emancipationem fiunt sui juris. vid. *l. ult. §. de emancipation.*

26 Liberam peculii administrationem servus qui habet, rem peculii vendere potest: secus est in eo qui non habet: quippe is ne justum quidem possessionis initium adfert ei, qui in publico loco emit. Quod si res mobilis erat, etiam furti in duplum actio adversus emptorem competit. ita Græci hanc legem reddunt. *Synopſis Baſil. 7. tit. 6. περὶ δόλων. ex lib. 18. tit. 2. cap. 15.*

27 Adde *l. 18. in fin. ff. de pignor. act.*

28 Res peculiaris res domini est, potest enim per dominum adimi. *l. 40. in fin. ff. de peculio.* vid. *Cujac. 5. obſerv. 18.*

29 *l. 56. §. 3. ff. de furtis.*

30 *l. 5. §. 2. ff. de tributor. l. 1. §. 3. l. 27. ff. de peculio.*

31 Id est, eo detracto quod domino debetur. *l. 12. §. eodem.*

que affirmationi credidisse te justa ratione edocere potes: exceptio [1] ei denegabitur. P. P. x. Kal. April. Falcone & Claro Conss. 194.

Quibus casibus non etiam locum senatusconsulto.

11. Impp. Severus & Antoninus AA. Sophiæ.

Zenodorus si, cum [2] sui juris esse publice videretur, aut patris voluntate [3] contraxit, aut in eam rem pecuniam accepit, quæ patris oneribus incumberet, vel suæ potestatis constitutus novatione facta fidem suam obligavit, vel alias agnovit debitum: non esse locum decreto amplissimi ordinis, rationis est. P. P. v. Kal. Mart. Saturnino & Gallo Conss. 199.

De emptione & promissione pretii cum usuris.

111. Iidem AA. Macrino.

Si [4] filiusfamilias aliquid mercatus, pretium stipulanti venditori cum usurarum accessione spondeat: non esse locum Senatusconsulto, quo fœnerare filiisfamil. est prohibitum, nemini dubium est: Origo [5] enim potius obligationis, quam titulus actionis considerandus est. P. P. Id. Mart. Saturnino & Gallo Conss. 199.

De consensu patris de pignore.

IV. Iidem AA. Cyrillæ.

Si, permittente [6] patre filiofamilias pecuniam mutuam dedisti: Senatusconsulti potestas non intervenit, & ideo persecutio pignoris, quod in bonis patris fuit, non denegabitur: præsertim cum idem filius heres extiterit: modo si nullus alius jure conventionis, [vel] ratione temporis, & ordinis potior apparuerit. P.P. xii. Kal. Maji, Fabiano & Mutiano Conss. 202.

De legatione, vel studiorum causa, de jussu patris.

v. Imp. Alexand. A. Septimiæ Musæ.

Macedoniani Senatusconsulti auctoritas petitionem ejus pecuniæ non impedit, quæ filiosam. studiorum [7], vel legationis causa alibi degenti, ad necessarios sumptus, quos patris pietas [8] non recusaret, credita est. Sed ex contractu filii post mortem ejus de peculio actio in patrem competere ita demum poterit, si anni utilis spacium petitionem non impedit. †. Sane si jussu [9] patris datum mutuum probetur: nec in quos usus versa sit pecunia disquiri necesse est, sed perpetua [10] in patrem etiam mortuo filio, est actio. P. P. prid. Kalend. Mart. Agricola & Clementino Conss. 231.

De peculio. 1. De nepotibus & pronep.

VI. Imp. Philippus A. & Philippus C. Theopompo.

Si filius tuus in potestate tua agens, contra [11] Senatusconsultum Macedonianum mutuam sumpsit pecuniam: actio de peculio adversus te eo nomine efficaciter dirigi nequaquam potest.

§. 1. Quod Senatusconsulti auxilium, licet *filiusfamilias* meminerit, & ad nepotes [12], & pronepotes porrigitur. P. P. vi. Non. Mart. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

De ratihabitione patris. 2. De filiosam. milite.

VII. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Si filiusfamilias citra [13] patris jussionem, vel mandatum, vel voluntatem, pecunias creditas acceperit, postea autem pater ratum contractum habuerit: Veterum ambiguitatem decidentes, sancimus, quemadmodum, si ab initio voluntate patris, vel mandatu filiusfamilias pecuniam creditam accepisset, obnoxius firmiter constitueretur; ita & si postea ratum pater habuerit contractum, validum esse hujusmodi contractum: cum testimonium [14] paternum respuere satis iniquum sit. Necesse est enim patris ratihabitionem, vel principali [15] mandato patris, vel consensui non esse absimilem: cum nostra novella lege generaliter omnis ratihabitio [16] prorsus retrotrahatur [17], & confirmet ea quæ ab initio subsecuta sunt. Et hæc quidem de privatis hominibus sancienda sunt. §. 1. Sin autem miles filiusfamilias pecuniam creditam acceperit, sive sine mandato, sive consensu, vel voluntate, vel ratihabitione patris, stare oportet contractum: nulla differentia introducenda, ob quam causam pecuniæ creditæ, vel ubi consumptæ sint? In pluribus [18] enim juris articulis filiifamilias milites non absimiles videntur hominibus, qui sui juris sunt: & ex præsumptione [19] omnis miles [20] non creditur in aliud quicquam pecuniam accipere & expendere, nisi in causas castrenses. Dat. xii. Kal. August. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

1 De exceptione Macedoniani, vid. *Oldendorp. cap. 49. de except.*

2 *l. 3. ff. eod.*

3 *l. 4. ff. eod.*

4 Senatusconsultum Macedonianum locum habet in mutuo filiifamilias dato: igitur non in emptione per eos contracta: non denique si quid mercati, vel si pretium cum usuris stipulanti promiserint: quidquid enim eo nomine promissum erit, recte ab iisdem petetur. *Syn. Basil. & ibid. Theod. Scholiastes.* 18. *tit. 4. cap.* 16

5 *l. 2. §. 2. ff. eod.*

6 Adde *l. 2. C. eod. l. 5. vers. Sane si pupillus. ff. eod.*

7 Ἐλευθέρων σπουδασμάτων, id est, liberalium studiorum. *Sympf. d. tut. c. 13. l. 7. §. 13. ff. eod. l. 47. in fin. ff. de fideic.*

8 Et merito id receptum; nec enim vento vivitur. vid. *l. ult. ff. de alimentis.* De expensis factis in eruditionem puerorum, vid. *l. 15. ff. de negotiis. l. 27. §. ult. vers. Sed si. l. 28. 29. 38. ff. de rei vindic. l. 25. ff. de furt. act.* vide plenius quæ notavi ad *l. 79. §. 1. ff. de verb. signif.* Goth. Confer *l. 50. ff. familiercisc.* Ans.

9 *l. 4. C. eod. l. 7. ff. quod cum eo.*

10 *l. 1. §. 1. 2. ff. quando de peculio.*

11 *l. 1. ff. eod. l. 1. C. ne filius pro patre.*

12 *l. 14. ff. eod.* vid. *l. 84. ff. de verb. sign.*

13 *l. 7. §. 11. ff. eod.* Goth. Hæc est decima tertia ex 50. novis Justinian. Ans.

14 Testimonium paternum non potest nisi inique respui. dixi *l. 7. §. ult. C. de curat. fur.*

15 Vid. *l. 7. in fin. ff. quod cum eo. l. 1. §. 14. ff. de oper. & ex.*

16 Ratihabitio patris Macedoniana excludit.

17 Ratihabitio retro trahitur. *l. 25. in fin. C. de donat. inter vir.* de hac regula dixi: & alias dicam. adde *l. 16. §. 1. ff. de pignor. l. 44. §. 1. ff. de usucap. c. ratihabitionem de reg. jur. in 6.*

18 In Macedoniano: *ut hic. & l. 1. in fin. l. 2. ff. eod.* in *l. 22. C. ad Velleian.* litatem, commodum & *num. 291. 292.*

19 Non absimilis præsumptio est in testamento. *l. ult. C. de testam. milit.*

20 Hinc colligunt, Maritum præsumi mutuum accipere in rem; utiaugmentum societatis seu communionis. Molinæus *de usur. quæst. 38.*

Tit. XXIX.

AD SENATUSCONSULTUM VELLEIANUM. [21]

Solvens pro alio.

1. Imp. Antoninus A. Lucillæ.

Mulierem [quidem,] quæ alienam obligationem suscipiunt, vel in se transferunt, si id contrahentes [22] non ignorent, Senatusconsulto subveniunt: Sed si pro aliis, cum obligatæ non essent, pecuniam exolverint [23]: intercessione cessante, repetitio nulla est. P.P. Non. Dec. Gentiano, & Basso Conss. 212.

Principaliter *debitrix non juvatur.*

11. Idem A. Nepotianæ.

Frustra [24] Senatusconsulti exceptione, quod [25] de intercessionibus fœminarum factum est, uti tentasti: quoniam principaliter [26] ipsa debitrix fuisti: ejus enim Senatusconsulti exceptio tunc mulieri datur, cum principaliter ipsa nihil debet, sed pro alio debitore apud creditorem ejus intercessit. Sin autem pro creditore suo alii se obligaverit, vel ab eo se, vel debitorem suum delegari passa est, hujus Senatusconsulti auxilium non habet. P.P. III. Idib. August. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Pro filio quoque intercedens juvatur.

111. Idem A. Servato.

Si [27] cum ipse mutuam pecuniam acciperes, mater [28] tua contra amplissimi ordinis consultum, fidem suam interposuit: exceptione se tueri potest. P. P. III. Idib. Aug. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De obligatione, vel solutione pro alio.

IV. Imp. Alexander A. Alexandræ.

Senatusconsultum locum habet; sive eam obligationem, quæ in alterius persona constitit, mulier in se transtulit [29], vel participavit; sive, cum alius pecuniam acciperet, ipsa se ab initio ream constituit: quod in rerum earum [habitis] pro aliis obligationibus admissum est. †. Sed si [30] prædia tua annis major vigintiquinque vendidisti [31], & pro [32] marito pecuniam solvisti [33]: deficit [34] auxilium Senatusconsulti. P. P. VI. Kalend. Januar. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De marito res uxoru oppignorante.

V. Idem A. Popiliæ.

Si sine voluntate tua res tuæ à marito tuo pignori datæ sunt, non tenentur. Quod si consensisti [35] obligationi, sciente [36] creditrice: auxilio Senatusconsulti uti potes. Quod si patientiam [37] præstitisti, [ut] quasi suas res maritus obligaret, decipere [38] voluisti mutuam pecuniam dantem, & ideo tibi non succurretur Senatusconsulto; quo infirmitati, non [39] calliditati mulierum consultum est. Dat. xv. Kalend. Julii, Juliano II. & Crispino Conss. 225.

De marte quæ tutoribus filiorum promisit indemnitatem.

VI. Idem A. Torquato.

Si mater, cum filiorum suorum patrimonium gereret, tutoribus [40] eorum *securitatem* promiserit, & fidejussorem præstiterit, vel pignora dederit: quoniam quodammodo suum [41] negotium gessisse videtur, Senatusconsulti auxilio, neque ipsa [42], neque fidejussor ab ea præstitus, neque res ejus pignoratæ adjuvantur. §. 1. Sin autem tutore se excusare volente, ipsa se interposuit [43] *indemnitatem* ei repromittens, auxilio Senatusconsulti uti minime prohibetur. §. 2. Si vero tutores petiit, & sponte periculum suscepit: quominus teneatur, auctoritas [44] eam juris tuetur. P. P. VI. Idus Octob. Modesto & Probo Conss. 229.

Si maritus fundum uxoru obligaverit.

VII. Imp. Gord. A. Viviano.

Si sciens [45] creditor à marito propter [46] proprium debitum obligari fundum mulieris, licet ea consentiente [47] eum pignori acceperit: propter Senatusconsulti auxilium vendendo eum, dominium [48] mulieri auferre nequivit: nec tibi necesse est, (præstito [49] pretio emptori) vindicare, si matri heres extiteris. P. P. XII. Kal. Octob. Pio & Pontiano Conss. 239.

Si paternam obligationem filii & filiæ in se receperunt.

VIII. Idem A. Triphoni.

Si [50] paternam obligationem non tantum masculini sexus [filii] verum etiam filiæ emancipatæ in se receperunt: quamvis filiæ virilibus [51] obligationibus eximantur, propter exceptionem, quæ ex Senatusconsulto Velleiano descendit; tamen [52] filios in id quod se obligaverunt, teneri, filiarumque subducta persona patrem in id conveniri posse, in quo conveniretur, si filiæ non intercessissent, dubium non est. Pignora tamen patris etsi in posteriore [53] obligatione accepta sunt: sine [54] dubio tenentur. Sed & si in priore fuerint obligatione, quatenus ad patrem per restitutoriam [55] actionem redit, eatenus tenebuntur. P. P. Non. Octob. Pio & Pontiano Conss. 239.

De Solutione facta ab ignorante beneficium SC.

IX. Idem A. Proculo.

Quamvis mulier pro alio solvere [56] possit, tamen, si præcedente [57] obligatione, quam Senatusconsultum [58] de intercessionibus efficacem [59] esse non sinit, solutionem fecerit, ejus Senatusconsulti beneficio munitam se ignorans; locum habet repetitio. P. P. Nonis Julii, Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De Conductione.

X. Imp. Philippus A. & Philippus C. Triphonæ.

Si adversarius tuus non cum marito tuo, sed tecum [60] negotium gessit: reliqua conductionis, quæ dicis esse contracta, obtentu hujusmodi obligationum non potes recusare. Enimvero si cum eosdem fundos non tibi, sed marito [61] tuo locaret, personam tuam ut idoneam secutus est: beneficio amplissimi ordinis, quod factum est de intercessionibus fœminarum, te tueri potes. P. P. XVIII. Kal. Septembr. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

De jure hypothecario, seu pignoris remissione.

XI. Iidem AA. Heboræ.

Etiam constante matrimonio jus hypothecarum, seu pignorum [62] marito [63] remitti posse, explorati juris est. P. P. VIII. Kal. Octob. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

21 XVI. D. 1. & 2. *Paul. sentent. 11. & 1. Harmen. 13. Oldendorp. cap. 48. de except. Papon.*

22 *Arrest. 5.* Moribus Galliæ, mulier potest pro marito mutuum accipiente, vel aliter se obligante, cum ejus authoritate, etiam heredia sua antiqua hypothecæ subjicere. Num inde Velleianum in Gallia desitum? dixeris: Molinæus negat: sed in Gallia receptum ideo esse, quod inter virum & uxorem plerumque omnium bonorum communio sit. Hinc præsumi maritum obligari, & mutuum accipere in communis societatis augmentum. Aliud fore, si inter eos communio pactis quibusdam matrimonialibus, vel dotalibus non fuerit, vel si jam facta bonorum separatio sit; vel si pro viro intercesserit non societatis causa, sed in rem mariti eorumve qui marito sunt conjuncti, vel in aleam profusura. Velleiano mulier etiam non juvatur, si mutuum maritus acceperit pro negotio uxoris gerendo, verbi gratia, pro ejus heredibus exonerandis, vel à commisso liberandis, & similibus. Et ita Velleianum retineri servarique in Gallia *Molin.* censet. quem vid. *tractatu de usur. quæst. 38. num. 292.* adde *Papon. 12. Arrest. 9. man. 4.* Goth. De Exceptionibus Senat. Velleian. vid. Joann. Zanger. *de Except. part. 3. cap. 11.* Ans.

23 Mulier solvens non juvatur Velleiano. *l. 4. in fin. C. eod. l. 4. 5. l. 8. §. 5. ff. eod.*

24 *l. Harm. 13. §. 13.*

25 Velleianum pertinet ad intercessiones mulierum. *l. 2. §. 1. l. 29. ff. eod.* Mulier pro alio intercedens juvatur Velleiano.

26 Mulier in rem suam obligata, non juvatur Velleiano. *l. 6. l. 10. 13. C. eod. l. 4. 11. 17. 24. 27. ff. eod.* In rem suam obligata est, quum obligata est προηγουμένως principaliter, id est cum primaria est debitrix, neque alterius nomine in se obligationem suscepit. Alterius porro nomine non obligatur, quæ pro suo creditore se alii obligavit: ejusve nomine se vel debitorem suum delegari patitur. *Harmen. dict. §. 13.*

27 Etiam cum pro filio mulier fidejubet, exceptione Senatusconsulti Velleiani uti potest. *Syn. Basil. 7. tit 19. ex lib. 26. tit 7. c. 67. Harmen. 13. §. 32.*

28 Mater pro filio quoque fidejubens, Velleiano utitur, *ut hic.* nisi matris jussu mutuum filio datum fit. vid. *Arrest. apud Papon. d. loc. num 3. in fin.*

29 *l. 14. C. eod. l. 1. ff. eod.*

30 Vid. *Papon. d. lot. n 4. ibi, Quinto. le pareil serott: & ibi, Octavo. femme comme peut vendre son immeuble pour la debte de son mari.*

31 Quid si se, suasve res obligavit pro marito: ut eum carcere custodiave publica redimeret? Papon. *ibi n. 8.* refert, mulieri, Velleiano consultum. Plus est igitur vendidisse & solvisse, quam se obligasse. Contrarium refert *Harmen. 1. tit. 13. §. 14.* ubi refert, mulierem quæ acceptum ab aliquo argentum dederit, ut a custodia virum liberaret, obligari, neque ei subvenire, quamvis caufetur se intercessisse, vel in patris potestate fuisse. Hæc eo sententia defenditur: quod eam ob causam mulier dotem alienare possit. *l. sed etsi 21. ff. solut. matrim.*

32 Si propter viri obligationem mulier in alieni contractus vinculum se conjecerit, propriisque facultatibus maritum obligatione liberare studuerit, si quidem pollicita non solverit, ne solvere quidem cogetur? quod si solverit, solutum condicere non poterit: præsertim si absolutæ legitimæque sit ætatis. *l. Hac 13. §. 17.*

33 *l. 1. C. eod.*

34 Imo non deficit. *l. 32. §. 2. ff. eod.* solve: mulier ibi solicitavit emptores, non hic. adde *Papon. d. loco. n. 2. ibi, Femme qui est occasion du pret n'a l'exception du Velleien; & n. 3. ibi, Femme ayant prêté le creancier de prester, n'a l'exception du Velleien.* Potest etiam hæc lex referri ad mulierem quæ fundum tanquam suos in usus vendidit.

35 *l. 7. C. eod. l. 8. ff. eod.*

36 Non ignorante res esse mulieris quæ pignori dantur. *l. 8. §. 8. ff. eod.*

37 Res invitæ uxoris pignorari non possunt. *C. ibi, si sine voluntate:* nec volentis. *ibi, si consensisti.*

38 Mulier decipiens non juvatur Velleiano. vid. *l. 8. C. eod.*

39 Calliditati mulierum non succurritur, sed infirmitati. vid. *Papon. d. loc. n. 1.*

40 *l. 8. §. 1. ff. eod.*

41 Mulier suum negotium gerens non juvatur Velleiano. vid. *l. 2. C. eod.* Suum gerit negotium, cum res alterius administrat. veluti, si res liberorum gerat, & eorum tutoribus securitatem promittat, & fidejussorem det.

42 Mulier cum effectu, id est, utiliter & cum suo commodo obligata, fidejussorem, resque ejus recte obligat.

43 Aliud est matrem filiorum tutoribus excusare se tutela volentibus indemnitatem promittere, *ut hic.* aliud ipsorum pupillorum negotia administrare, & eorum tutoribus securitatem promittere, *C. eod.* Priore casu, mulier Velleiano juvatur: altero non juvatur. Hinc collige, corrigendum esse *§. 2. apud Paul. 22. sent. 11.*

44 Auctoritate juris tenetur. Cujac. ad *l. 17. de inoffic.* ut verbum, *tuetur*, accipiatur passive.

45 Et ita malæ fidei.

46 Ratio decidendi.

47 *l. 5. C. eod.*

48 Ex inutili alienatione, dominium non transfertur.

49 Emptori rem alienam scienti pretium non restituitur.

50 *l. 8. C. de fidejussor.*

51 Inter eos qui nominatim obligantur, dividitur in viriles partes obligatio.

52 Quoties masculi & fœminæ permixtim obligantur, obligatio pro parte fœminarum non valet. Et ita contractus interdum pro parte tantum tenet.

53 Novante.

54 Dubium ex eo nascitur, quod in obligatione posteriore ac novante pignus datum reperiatur pro accedente obligatione inutili. Quæ igitur ratio decidendi est? Hujusmodi pignus magis ad causam quam ad titulum obligationis referendum esse.

55 Rescissoriam, ut in *l. 16. C. eod.*

56 Mulier pro alio solvens, non juvatur, *ut hic.* quemadmodum & si donat. *l. 4. in fin. C. eod. l. 4. 5. l. 8. §. 5. ff. eod.*

57 Id est, ob præcedentem obligationem. *l. 8. §. 5. ff. eod.*

58 *l. 2. C. eod.*

59 Solvens ob non efficacem obligationem mulier, juvatur Velleiano.

60 Si contrahitur principaliter cum muliere, negotium ad eam spectat, ideoque non juvatur.

61 Mulier conducens prædia, obligatur: pro marito conducente fidejubens, non obligatur.

62 Quod mulieri competit in rebus mariti. *l. 8. in princ. ff. eod. l. 11. ff. quibus mod. pign. l. 1. §. penult. C. de rei uxor. act.*

63 Mulier potest remittere marito jus hypothecæ. Hoc aliud est quam fidejubere.

De Matre res suæ obligante pro dote filiæ.

XII. Impp. Valerianus & Gallien. AA. Sepidutæ.

SI dotare [1] filiam volens, genero res tuas obligasti, pertinere ad re beneficium Senatusconsulti falso putas. Hanc enim causam ab eo beneficio esse removendam prudentes viri putaverunt. P. P. IX. Kal. Martii, Tusco & Basso Conss. 259.

De fœnore.

XIII. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Condianæ.

SI fœnebris pecunia juxta fidem veri [2] à creditore tibi data est: sive tota quantitas fœnoris, sive pars ejus in usum mariti processisse proponatur, decreto patrum non adjuvaris: licet [3] creditor causam contractus non ignoraverit. Dat. III. Kal. Sept. ipsis AA. & Conss.

De muliere & ejus fidejussore.

XIV. Iidem AA. & CC. Basilissæ.

MUlierem contra Senatusconsulti Velleiani auctoritatem non posse intercedere, eademque exceptione fidejussorem [4] ejus uti posse, juris auctoritas probat. Unde si mater tua marito quondam suo heres non extitit, satis idoneæ exceptionis remedio tuta est. P. P. VIII. Kal. April. *Byzantii*, CC. Conss.

De eo, qui mandato mulieris promisit.

XV. Iidem AA. & CC. Agrippino.

SI uxor pro marito contra Senatusconsultum intercessura, te rogavit [5] mandatario nomine, ut pro ea tuam fidem obstringeres: initio contractus per exceptionis auxilium obligationi tuæ adhæsit securitas, qua conventus defendi potes. P. P. XVIII. Kal. Junii, *Sirmii*, CC. Conss.

De novatione.

XVI. Iidem AA. & CC. Rufino.

SI mulier alienam suscepit obligationem: cum ei per exceptionem Velleiani Senatusconsulti succurratur, creditori contra priores [6] debitores rescissoria actio datur. P. P. XVII. Kal. Febr. *Sirmii*, CC. Conss.

De simulate gestis.

XVII. Iidem AA. & CC. Alexandro & aliis.

SI cum pater vester à Callistrato mutuam sumpsisset pecuniam, velut [7] hanc ejus uxor accepisset, instrumentum conscriptum est: nec ad exceptionis tractatum ex Senatusconsulto venientem pervenire necesse est: cum eam veritatis [8] subsistantia constituta potius quam simulata gesta tueatur. III. Idus Martii, CC. Conss.

De muliere decipiente.

XVIII. Iidem AA. & CC. Zotico.

FOeminis alienas [vel] veteres [9], vel novas obligationes aliqua ratione suscipientibus subvenitur: nisi creditor aliqua ratione per mulierem deceptus [10] sit: nam tunc replicatione doli, Senatusconsulti exceptionem removeri, constitutum est. Dat. V. Id. Novemb. *Antiochiæ*, CC. Conss.

De obligatione quæ ex persona mulieris initium sumpsit.

XIX. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

CUm ad eas etiam obligationes, quæ ex muneris persona calliditate [11] creditoris sumpserunt primordium, decretum patrum, quod de intercessione fœminarum factum est, pertinere Edicto perpetuo declaratur: Si [tamen] creditor, qui contrahere cum alio proposuerat, mulieris [12] personam elegit: exceptione contra petitores [13] secundum ea quæ asseveras, defendi potes. Dat. XVIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De heredibus.

XX. Iidem AA. & CC. Theodotiano.

HEredes quoque mulieris adversus creditores [eadem] exceptione, quæ ex Senatusconsulto introducta est, uti posse dubium non est. Dat. IX. Kal. Januar. ipsis CC. Conss.

De jure hypothecarum remisso.

XXI. Imp. Anastasius A. Celeri Magistro officiorum.

IUbemus [14], licere mulieribus & pro uno contractu, vel certis contractibus, seu, pro una vel certis personis seu rebus juri hypothecarum sibi competenti per consensum proprium renunciare [15]: quodque ita gestum sit, hac auctoritate nostra firmum illibatumque custodiri; ita tamen ut [&] si generaliter [16] tali renunciatione pro uno (ut dictum est) contractu, seu certis contractibus, vel ad unam, vel ad certas res, seu personas consensum proprium accommodantes usæ sunt, vel fuerint: eadem renunciatio ad [17] illos contractus, & illas res seu personas, quibus consensum [suum] proprium accommodaverunt, vel accommodaverint, coarctetur, ne aliis quibusdam contractibus, quibus minime mulieres consenserunt, vel consenserint, prætendentibus eam, opponendi licentia præbeatur. His scilicet omnibus, quæ in præsenti per hanc consultissimam legem statuimus, ad præteritos [18] nihilominus contractus pro negotiis & controversiis, necdum [19] transactionibus, vel definitivis sententiis, seu alio legitimo modo sopitis, locum habituris. Dat. Kal. April. Anatolio & Agapito Conss. 508.

De donatione propter nuptias. I. *De dote.*

In Authent. ut immobilia ante nuptial. donat. §. Si quis igitur. coll. 5. tit. 16. al. 14. Novell. 61. cap. 1.

SIve à me, sive ab alio pro me fiat donatio propter nuptias: quod ea causa est immobile, neque [20] *alienare valeo neque obligare: In hoc ergo contractu mulieris consensus nihil proficit, quo minus domus mulieris in rem ita stipulatur* 126. *actionem in sponsalitia largitate soluto matrimonio: nisi & secundo* [21] *post biennium profiteatur, & aliæ res viro sint, ex quibus ei consuli possit. Absque hu enim neque si frequenter consentiat, lædetur: vir tamen obligabitur in aliis rebus suis hujus obligationis seu alienationis occasione: quæ, in quantum ad mulierem, pro non dicta, & pro non scripta habetur.*

§. 1. *Et multo* [22] *magis idem in dotibus locum habet, ut non aliquid immobile pro ea alienetur, vel obligetur: omnibus tamen privilegiis doti data, in sua firmitate durantibus, sive agat mulier, sive nomine ejus alius.*

De secunda intercessione.

XXII. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

SI mulier perfectæ ætatis [constituta,] post intercessionem, vel cautionem conscripserit, vel pignus, aut intercessorem præstiterit: sancimus, antiqua legum varietate cessante, si quidem intra biennale juge tempus post priorem cautionem nuncupandum, pro [23] eadem causa fecerit cautionem, vel pignus aut intercessorem dederit: nihil sibi præjudicare, quod adhuc ex consequentia suæ fragilitatis in secundam jacturam inciderit. Sin autem post biennium hæc fecerit: sibi [24] imputet, si, quod sæpius cogitare poterat & evitare, non fecit, sed ultro firmavit: videtur [25] etenim ex hujusmodi temporis prolixitate non pro aliena obligatione se illigare, sed pro sua causa aliquid agere, & tam ex secunda [26] cautione sese obnoxiam facere, [in quantum hoc fecit] quam pignus aut intercessorem utiliter dare.

De muliere quæ proprio viro consensit.

In Authent. ut nulli jud. lic. hab. loci servat. §. & illud coll. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 8.

SI [27] *qua mulier credits instrumento consentiat proprio* [28] *viro, aut scribat, & propriam subsistantiam, aut seipsam obligatam faciat, jubemus, hoc nullatenus valere, sive semel, sive* [29] *multoties hujusmodi aliquid pro eadem re fiat: sive privatum, sive publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque factum quicquam, neque scriptum esset: nisi* [30] *manifeste probetur* [31]*, quod pecuniæ in propriam ipsius mulieru utilitatem expensæ sint.*

Si mulier aliquid accepisse dicatur, ut intercederet,

XXIII. Idem A. Juliano P. P.

ANtiquæ jurisdictionis retia, & difficillimos nodos resolventes, supervacuas distinctiones exulare cupientes, sancimus, mulierem, si intercesserit, sive ab initio, sive postea aliquid [32] accipiens, ut sese interponat: omnimodo teneri, & non posse Senatusconsulti Velleiani uti auxilio: sive sine scriptis, sive per scripturam sese interposuerit. Sed si quidem in ipso instrumento intercessionis dixerit *sese aliquid accepisse, & sic ad intercessionem venisse*, & hoc instrumentum publice [33] confectum inveniatur, & [34] à tribus [35] testibus consignatum: omnimodo [36] esse credendum, eam pecunias, vel res accepisse, & non esse ei ad Senatusconsulti Velleiani auxilium regressum. †. Sin autem sine scriptis intercesserit, vel instrumento non sic confecto, tunc, si possit stipulator ostendere [37] eam accepisse pecunias, vel res, & sic [38] subisse obligationem; repelli eam à SC. juvamine. †. Sin vero hoc minime fuerit ab eo approbatum: tunc mulieri superesse auxilium, & antiquam actionem adversus eum servari, pro quo mulier intercessit, vel ei actionem parari. §. 1. Sed si minus idoneæ mulieri constitutæ aliquis pecunias, vel res dederit, ut pro eo sese obligaret: mulieri quidem, quæ revera hæc accepit, nullus pateat aditus ad Senatusconsulti auctoritatem, creditori autem liceat adversus eam venire: &, quod [39] potest, ab ea exigere, & in reliquum, antiquum debitorem aggredi, vel in partem, si aliquid à muliere possit accipere: vel in totum, si ea penitus inopia fatigetur. §. 2. Ne autem mulieres perperam sese pro aliis interponant, sancimus, non [40] aliter eas in tali contractu posse pro aliis sese obligare, nisi instrumento publice confecto, & [41] à tribus testibus subsignato, accipiant homines à muliere pro aliis confessionem [42]: tunc enim tantummodo eas obligari, & sic omnia tractari, quæ de intercessionibus fœminarum, vel veteribus legibus cauta, vel [ab] imperiali auctoritate introducta sunt. Sin autem extra eandem observationem mulieres acceperint intercedentes: pro [43] nihilo habeatur hujusmodi scriptura, vel sine scriptis obligatio, tanquam nec confecta, nec penitus scripta: [ut] nec SC. auxilium imploretur, sed sit libera & absoluta, quasi penitus nullo in eadem causa subsecuto.

De intercessione pro libertate.

XXIV. Idem A. Juliano P. P.

VEterum ambiguitatem decidentes, sancimus, Si quis ut servo [44] suo manumissionem imponat, mulierem acceperit obnoxiam sese pro certa quantitate facientem, si in libertatem servum perduxerit, sive principaliter mulier sese obligaverit, sive pro servo hoc fecit, teneri eam recte omnimodo, Senatusconsultum Velleianum in hoc casu tacere imperantes. Satis etenim acerbum est, & pietatis rationi contrarium, dominum servi, qui credidit mulieri, sive soli, sive post servi promissionem, & libertatem servo imponere, & suum famulum perdere, & ea minime accipere, quibus fretus ad hujusmodi venit liberalitatem.

De dote.

XXV. Idem A. ad populum urbis Constantinopolitanæ, & universos provinciales.

GEneraliter sancimus: ut [45], si quis major viginti quinque annis, sive masculus, sive fœmina, dotem [46] pollicitus sit, vel sponderit pro qualibet muliere, cum qua matrimonium licitum est, omnimodo compellatur [47] suam confessionem adimplere:

---

1 Mater se obligans pro dote filiæ, non juvatur Velleiano. Dotis favor Velleianum excludit. *l. ult.* ℣. *eod. l. 41. ff. de jure dot.* Mulier dotem pollicita non juvatur Velleiano, sed eam præstare cogitur. 11. *Harmen.* 13. §. 21. & 32. *Syn. Basil. 6. tit. 36. ex lib. 26. tit. 7. cap.* 87.

2 Aliud si conluserit, ut qui non oblatam sibi mulierem fore spondendo fecerat, mutuum dando eam obligaret. *l. 11. 29. ff. eod.* vid. *Papon. 12. Arrest. 5. n. 4. ibi, Septimo.*

3 Vid. *Molinæum de usur. quæst. 30. num. 203. & l. 19. §. 5. ff. eod.*

4 Velleiani exceptione fidejussor juratur. *l. 6. 30. in fin. ff. eod.* nisi fuccesserit principali.

5 Mulier mandans fidejuberi, non tenetur ex mandato. Quid qui promisit? ne is quidem tenetur. *ut hic.*

6 Adde *l. 8. §. 2. ff. eod.*

7 Si nomen uxoris simulate instrumento insertum pro mariti nomine fuerit, obligatio ipso jure nulla est, simulationis gratia, ideoque locus non est Velleiano, sed nullitati.

8 Vide *l. 1.* ℣. *plus valere quod agitur.*

9 *l. 2. §. 4. ff. eod.*

10 *l. 5.* ℣. *eod. l. 2. §. 2. l. 23. l. 30. ff. eod. l. 11.* ℣. *de distract. pign. l. 110. in fin. ff. de reg. jur.*

11 Adversus calliditatem creditoris, mulieri subvenitur.

12 *l. 8. §. 14. l. 12. l. 28. in fin. l. 29. ff. eod.*

13 Petitorem.

14 Hujus legis fit mentio in lege unica. §. *licet enim.* ℣. *de rei uxoriæ.*

15 Renunciare Velleiano mulier potest. *l. 11.* ℣. *eod. l. 23. §. 2.* ℣. *eod. l. 32. §. 4. ff. eod.*

16 Renunciari generaliter potest Velleiano à muliere, fuerit tamen melius vim & naturam Velleiani mulieri à notario indicari. vid. *Papon. 12. Arrest. 5. num. 1. ibi, Renonciation au Velleien sans declaration suffit.*

17 Renunciatio generalis non extenditur ad extraneas personas: atque ita, filia renuncians paternæ successioni, non censetur renunciare fraternis hereditatibus: videlicet, ut ne vis & effectus renunciationis unius, & quidem odiosæ ad alium casum extendatur, quam qui expressus sit. *arg. l. si domus 21. ff. de servit. urban. l. finium 13* ℣. *de jure deliber. l. 1. §. sed videndum 11. ff. de successorio edicto. l. si ita stipulatur 126. §. Chrysogonus 2. ff. de verb. oblig. l. ad probationem servitutis 22.* ℣. *de probat. Capella Tholosana decisione 45. Ludovicus Romanus consilio 168.*

18 Lex ad præteritos casus referri potest, si legislator expressim hoc voluerit. 19 Et ita lex ad imperfecta negotia tacite refertur. 20 Res immobilis donata propter nuptias, alienari non potest, neque obligari, etiam muliere consentiente, nisi &c. ℣. *eod. ibi, nisi &.* Goth. Vide omnino Rittershus *in expos. Novell. part. 2. cap. 4. & part. 5. cap. 9.* Zanger. *de Except. part. 3. cap. 11. num. 66.* Ans.

21 Dicam ad *l. 22. in fin.* ℣. *eod.* 22 Argumentum à minori ad majus observa: & sic à donatione propter nuptias ad dotem. Donatio propter nuptias privilegiata, multo magis & dos. Quidam hæc verba referunt ad alienationem dotis, quasi nullo jure possit dos alienari, & male. *Novell. 61. cap. 1.* Hoc tantum lex demonstrat, majorem esse causam prohibendæ alienationis dotis, quam propter nuptias donationis: Alias, differunt privilegio dos, & donatio propter nuptias. vide *Cujac. ad Novell. 61. in fin.*

23 Secunda intercessio mulieris, post biennium facta (pro extraneo scil. *Authentica, si qua mulier.* ℣. *eod.*) aufert mulieri beneficium Velleiani. *Novell. 6. c. 1. §. 2. Novell. 134. cap. 8.* adde *Papon. 12. Arrest. num. 7. ibi, le Velleien n'a lieu contre response generale.*

24 Error committenti imputatur.

25 Hæc præsumptio juris est & de jure, contra quam non admittitur exceptio. *l. ult.* ℣. *ad Macedon. l. ult.* ℣. *arbit. tut. l. 15. §. 3. ff. de rejud.*

26 Dixi ℣. *eod.* Geminatus actus evidentem consensum inducit.

27 Hæc authentica notariis est frequentissima in usu. Est vero sententia hæc: Mulierem pro marito, vel sæpius intercedentem, non obligari: pro extraneo obligari si primam obligationem post biennium confirmaverit. adde *l. 21. l. 22.* ℣. *eod.*

28 Hæc authentica proprie pertinet ad obligatas mulieres maritorum causa.

29 Aliud est in causa extranei. *l. 22.* ℣. *eod.*

30 Nota exceptionem, quæ locis in illis fallit, in quibus mulier communionem bonorum eum marito suo habet: tunc enim si quid uxor cum marito acceperit præsumitur in rem suam versisse, vel saltem vertere debuisse. Hujusmodi vehementi præsumptione munitus creditor potest utiliter mulieri credere: inique vero eum decipere mulier non debet. Quid si mulier vel uxor sponsionem suam jurejurando firmavit? *c. ex rescripto 9. de jurejur.* mulier intercessione jurata pro aliquo facta, non juvatur Velleiano, sicuti nec minor auditur, si juraverit. *Auth. sacramenta puberum.* ℣. *si adversus vend.* aliud tamen receptum apud Gallos. *Papon. 9. Arrest. 6. n. 23. & 12. Arrest. 5. num. 9 ibi, Velleien recevable, nonobstant le serment.* quod tamen refero ad uxores ætate minores, ut solæ adversus juramentum restituantur.

31 Mulier intercedens cum marito vel extraneo, non præsumitur fieri locupletior. Præsumitur pro marito, & extraneo potius interc-

cedere quam suo nomine. Quod ad maritum attinet, cessat ea præsumptio in iis locis, & contractibus, in quibus uxor communionem bonorum habet cum marito: tunc enim vel solus maritus mutuum accipiens obligat uxorem in communibus bonis, & in eorum utilitatem præsumitur mutuum accipere, multo magis valebit ea præsumptio cum ipsa uxor mutuum accipit. An & in aliis bonis uxorem suam maritus obligabit? non obligabit mulierem si solus contraxit. obligabit, si cum ea contraxit, merito. Potest enim mulier mutuum accipere & obligari in solidum, ad ea bona conservanda, quæ cum marito communia habet. Hujusmodi bona uxoris dici possunt. Nam quod est commune, nostrum dicere merito possumus. His casibus æquum est mulierem in solidum obligari posse, rei communis servandæ causa. vid. Molinæum *de usur. quæst. 38. num. 291.* licet ea invita & ignorante maritus communionis dominus censeatur, resque communes in solidum alienare possit contra societatum vulgarium naturam. *l. 68. ff. pro socio.* quod tamen Parisiensi consuetudine receptum est. 32 Sensus est, Mulierem mercede accepta nec gratis fide jubentem Velleiano non juvari. *l. 6. §. 7. ff. mandati.* Goth. Vide Zanger. *de Except. part. 3. cap. 11. num. 133.* ubi hanc leg. in muliere quæ pro extraneo intercedit tantum, obtinere vult, secus si pro marito. Adde Joann. à Sande, *decis. Frisicar. lib. 3. tit. 11. defin. 5.* Ans. 33 Instrumento publice confecto creditur. 34 *Vel à tribus, &c. & male* §. 2. ℣. Nam instrumentum publicum quod ad hanc causam specialiter attinet, requirit subsignationem trium testium: verum hæc solennitas in Gallia non servatur. vid. Bugnionem *in legibus abrogatis.* 35 Instrumento à tribus testibus subsignato creditur. adde *l. scripturæ 11.* ℣. *qui potiores.* 36 Probatio contra præsumptionem juris, & de jure non admittitur: vid. tamen Socinum *reg. 314.* 37 Aliis legitimis probationibus. 38 Id est, non gratis, sed pretio accepto. Pecunia accepta fidejubens mulier, Velleiano non juvatur: quæ tamen gratis fidejubens, juvatur. 39 Delegata mulier si non solvendo sit, creditor superfluum ab antiquo debitore potest petere.

40 Si Velleiano, ejus beneficii seu auxilii non admonita, mulier renunciaverit, Velleiano juvabitur: neque ei obstabit renunciatio. vid. tamen Socinum *reg. 271.* 41 Dixi ℣. *eod.*

42 Id est, cautionem, ὁμολογίαν. 43 Instrumentum factum contra solennitatem legis, ipso jure nullum est. 44 Mulier intercedens pro servo ut consequatur libertatem, non juvatur hoc senatusconsulto. *Goth.* Hæc est decima quarta ex 50. novis decisionibus Justinian. Inglois. Ans. 45 *Synopsis Basil. 29. tit. 1. ex lib. 28. tit. 7. cap. 84. 4. Harmen. 8. §. 22.*

46 Vid. *l. 12.* ℣. *eod.* 47 Velleianum cessat sex casibus favore dotis. *ut hic.* libertatis *l. 24.* ℣. si mulier renunciet Velleiano. *l. 20.* ℣. *eod.* aut pretium fidejussionis causa accepit. *l. 23.* ℣. *eod.* si secundo cavit. *l. 22.* ℣. *eod.* si decipit. *l. 5. in fin. l. 18.* ℣. *eod.*

plere: neque enim ferendum est, quasi casu fortuito [1] interveniente mulierem fieri indotatam, & sic à viro fortitan repelli [2], & distrahi matrimonium. Cum enim scimus, favore [3] dotium & antiquos juris conditores severitatem legis sæpius mollire: merito & nos ad hujusmodi venimus sanctionem. Nam si spontanea voluntate ab initio liberalitatem suam ostendit, necesse est eum, vel eam suis promissionibus satisfacere: ut quod ab initio [4] sponte scriptum, aut in pollicitationem deductum est, hoc ab invitis postea compleatur: omni auctoritate Velleiani Senatusconsulti in hac causa cessante.

1 Dotem promissam omnimodo persolvi oportet, & non fortuitis casibus minutis facultatibus, ab ea præstandæ liberatur: ne fiat alioquin indotata mulier, & à viro repudium, dotis non solutæ, aut deperditæ nomine patiatur: aut non solutam dotem. *l. 11. §. 1. ff. de repudiis. Novell. 22. cap. 18.* vid. Socin. *reg. 258.* 2 Hodie non fit divortium ob potius color alius ad eam rem quæratur. 3 *l. 70. ff. de jure dot.* vid. *l. 85. ff. de reg. jur. & ibid. Decium.* 4 Contractus ab initio voluntatis: ex post facto, necessitatis. *l. 5. ff. de obligationib.*

TIT. XXX.

DE NON [5] NUMERATA PECUNIA.

De Pignore dato, vel convento, & de probatione pignoris dati.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Hilario.

SI pecuniam tibi non esse numeratam, atque ideo frustra cautionem emissam adseris, & *Pignus* [6] datum probaturus es; in rem experiri potes: nam intentio dati pignoris, nec numeratæ [7] pecuniæ, non aliter tenebit, quam si de fide debiti constiterit. †. Eademque ratione veritas servetur, si te possidente pignus adversarius tuus agere cœperit. [P. P. Kalend. Septemb. LATERANO & RUFINO CONSS.] 198.

De Parte *non numerata.*

II. Imp. ANTONINUS A. Maturio.

MInorem pecuniam te accepisse, & majorem [8] cautionem interposuisse, si apud eum, qui super ea re cognoturus est, constiterit: nihil ultra quam accepisti cum usuris in stipulatum deductis restituere te jubebit.

De Pignore *dato rursum.*

III. Idem A. Demetrio.

SI ex cautione tua, licet [9] *Hypotheca* data, conveniri cœperis: exceptione opposita, seu doli, seu non numeratæ pecuniæ, compellitur [10] petitor probare pecuniam tibi esse numeratam: quo non implero, absolutio sequetur.

De Solutione *facta juxta cautionem.*

IV. Idem A. Bassano.

CUm fidem cautionis agnoscens, etiam [11] *Solutionem* portionis debiti, vel usurarum feceris: intelligis te de non numerata pecunia nimium tarde querelam deferre.

De eo, qui scripturam propriam, vel numerationem negat.

In AUTHENT. de trient. & semiss. collat. 3. titul. 5. Novell. 18. cap. 8.

COntra, qui propriam scripturam, qua convenitur, abnegat, vel numerationem inficiatur: convictus in duplum [12] *condemnetur: nisi sacramento illato confiteatur: tunc enim non punitur, nisi in expensas circa probationes factas, actoru juramento declarandas. At* [13] *si post numerationis inficiationem prætendat solutionem: omnino solidum exigitur, nec prodest jam facta solutio.* †. *Contra si actor literas suas à reo prolatas abneget, eadem sit & pœna & jurisjurandi forma.* †. *Hac pœna curatori infligenda, si de suis literis quæstionem referat in causa ejus quem curat.*

De Causa *debiti præcedente.*

V. Imp. ALEXANDER A. Haustiano.

ADversus petitiones adversarii si quid juris habes, uti eo potes. Ignorare autem non debes, non numeratæ pecuniæ exceptionem ibi locum habere, ubi quasi [14] credita pecunia petitur. Cum autem ex præcedente *Causa* debiti [15] in chirographum quantitas redigitur, non requiritur, an tunc, cum cavebatur numerata sit: sed an justa causa debiti præcesserit.

De eo qui obligationem alterius *suscepit.*

VI. Idem A. Justino.

FRustra opinaris exceptione non numeratæ pecuniæ te esse munitum, quando (ut fateris [16]) in ejus vicem, qui erat obligatus, *substituerus* te debitorem.

De Condictione *& exceptione.*

VII. Idem A. Juliano, & Ammiano.

SI quasi accepturi mutuam pecuniam adversario cavistis, quæ numerata non est, per *Condictionem* [17] obligationem reperere: [&] si actor non petat, vel *Exceptione* non numeratæ pecuniæ adversus agentem uti potestis.

Heredibus, & in heredes quando competat.

VIII. Idem A. Materno.

SI intra legibus definitum [18] tempus, qui cautionem exposuit nulla querimonia usus, defunctus est: residuum tempus ejus *Heres* [19] habebit tam adversus creditorem, quam adversus [ejus] *heredem*. †. Sin autem questus [20] est, exceptio non numeratæ pecuniæ heredi, & adversus [21] heredem ejus perpetuo competit. †. Sin vero legitimum tempus excessit, in querimoniam creditore minime deducto, omnimodo heres ejus, etiam si pupillus [22] sit, debitum solvere compellitur.

De Parte *non numerata.*

IX. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Zoilo.

CUm ultra [23] hoc, quod accepit, re obligari neminem posse constet, [&] si stipulatione interposita, placita creditor non dederit: in factum [esse] dandam exceptionem convenit. Si [24] necdum tempus intra quod hujus rei querela deferri debet, transiit; vel [25] si intra hoc in testando juri pâritum sit: nihil ultra hoc, quod accepisti, fortis à te nomine [aditus Rector] vel Præses provinciæ exigi patietur.

De probatione, & de longi temporis præscriptione.

X. Iidem AA. Mezantio.

ASseveratio *debitum* [26] *si litium* contendentis, temporis diuturnitate non excluditur: Nec huic obloquitur, quod exceptio non numeratæ pecuniæ certa die [27] non delata querela prius evanescat: cum inter eum, qui factum adseverans [28], onus subiit probationis, & negantem numerationem, (cujus naturali ratione probatio [29] nulla est) & ob hoc [30] ad petitorem ejus rei necessitatem transferentem, magna sit differentia.

De transactione.

XI. Iidem AA. Eutychiano.

SI transactionis [31] causa dare Palladio pecuniam stipulanti spopondisti: exceptione non numeratæ pecuniæ defendi non potest.

De mandatore & fidejussore.

XII. Iidem AA. Severiano.

TAm mandatori [32] quam fidejussori non numeratæ pecuniæ exceptio exemplo rei principalis competit.

De causa probatione, & de fidejussione debitoris.

XIII. Imp. JUSTINUS A. Theodoro P. P. [33]

GEneraliter sancimus: Ut, si quid scriptis cautum fuerit, pro quibuscumque pecuniis ex antecedente [34] causa descendentibus, eamque causam specialiter promissor edixerit, non jam ei licentia sit causæ probationem stipulatorem exigere, cùm suis [35] confessionibus acquiescere debeat: nisi certe ipse è contrario per apertissima [36] rerum argumenta scriptis inserta, religionem judicis possit instruere, quod in alium quenquam modum, & non in eum quem cautio perhibet, negotium subsecutum sit. Nimis enim indignum [37] esse judicamus, quod sua quisque voce dilucide protestatus est, id in eundem casum infirmare, testimonioque proprio resistere.

De tempore hujus exceptionis proponendæ. 1. De depositi, de securitatibus publicarum functionum, vel dotis. 2. & cæteris. 3. de Jurejurando. 4. quæ observanda sunt in hac querela proponenda.

XIV. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

IN contractibus, in quibus [38] pecuniæ, vel aliæ res numeratæ, vel datæ esse conscribuntur, non intra quinquennium (quod antea constitutum erat) non numeratæ pecuniæ exceptionem objicere possit, qui accepisse pecunias, vel alias res scriptus sit, vel successor ejus: sed [39] intra solum biennium [40] continuum: ut eo elapso nullo modo querela non numeratæ pecuniæ introduci possit: his scilicet, qui propter aliquas causas specialiter legibus expressas etiam elapso quinquennio in præteritis temporibus adjuvabantur, etiam in posterum (licet biennium pro quinquennio statutum est) eodem auxilio potiuntur. §. 1. Sed quoniam securitatibus, & instrumentis depositarum rerum, vel pecuniarum talem exceptionem opponere litigatores conantur, justum esse perspeximus, hujusmodi potestatem in certis quidem casibus prorsus amputare, in aliis vero brevi tempore concludere. Ideoque sancimus instrumento [41] quidem depositionis [42] certarum rerum, vel certæ pecuniæ, securitatibusque publicarum [43] functionum, sive in solidum sive ex parte soluta esse conscribantur, illis etiam securitatibus, quæ post confectionem dotalium [44] instrumentorum de soluta dote ex parte, vel in solidum exponuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi. §. 2. Super [45] cæteris [46] vero securitatibus quæ super privatis debitis à creditore [47] conscribuntur, *partem debiti sortis, vel usurarum nomine solutam esse* significantes, vel adhuc fœneratitia cautione apud creditorem manente, solidi tamen debiti solutionem factam esse demonstrantes, vel etiam futuram esse redhibitionem instrumenti fœneratitii promittentes, vel si qua alterius cujuscunque contractus gratia, in quo numeratio pecuniarum, vel dotio certarum specierum scripta est, securitas similiter data sit, depensas esse pecunias, vel alias res, vel partem earum significantes: intra triginta [48] tantummodo dies post hujusmodi securitatis expositionem connumerandos, exceptionem non numeratæ pecuniæ posse objici: ut si hi transacti fuerint, eadem securitas à judicantibus omnibus modis admittatur: nec ei liceat, qui securitatem exposuit, post excessum memoratorum [triginta] dierum non esse sibi solutas pecunias vel alias res dicere. §. 3. Illo [49] videlicet [semper] observando: ut, in quibus non permittitur exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere, vel ab initio, vel post taxatum tempus elapsum: in his [50] nec jusjurandum offerre liceat [51]. §. 4. In [52] omni vero tempore, quod memoratæ exceptioni taxatum est, ei licebit, cui talis exceptio competit, vel denunciationibus scripto missis querelam non numeratæ pecuniæ manifestare [ei] qui numerasse eam, vel alias res dedisse instrumento scriptus est: vel si [53] abesse eum his locis in quibus contractus

5 *Instit. de liter. obligat. §. 2. Instit. de except. l. 4. §. 2. ff. de dol. mali, & quod metus causa. 22 Syn. Basil. 2. Harm. 2. Oldendorp. 52. de exceptionibus.* vide omnino *Kebuffum tom. 1. tract. de chirographis, & soedularum recognit. articul. 1. fol. 128. num. 10. & sequentibus ad* 73 *cundem tom. 2 tract. de restitut. contr. art. unico, glos. 19. num. 26.* Huc referre possis titul. *de dote causa non numerata lib. 5. tit. 15. ff.* & titulum, *Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ secuta non sit, lib. 8. tit. 33. & Novell. 100. de non numerata dote.* In Gallia ut hæc exceptio servetur, & in ea cui onus probandi incumbat, dicam ad *l. 14. ff. eod.*

6 Vid. *l. 2. ff. si pignor. conventi.*

7 Eg. nec numerata pecunia.

8 Sive nulla, sive minor pecuniæ quantitas sit numerata, potest ἀναγραφὴν opponi. *Synops. Basil. cod. cap. 60. §. 2.*

9 Exceptionem pecuniæ non numeratæ objicere debitor potest etiam si pignora jam vel hypothecas creditori suo dederit. *Synops. cod. cap. 62.* imo etsi juraverit. *l. ult. ff. eod.*

10 *l. 10. in fin. l. 13. ff. cod.* interim *Cujac. Nov. 100.* colligit, contestatione transferri onus probandi in actorem. Quidam etiam cautionis vocabulo hic intelligunt instrumentum privatum vel publicum, in quo mentio sit receptæ pecuniæ, non tamen numeratæ.

11 Exceptioni τῆς ἀναγραφῆς renunciat, qui cœpit usuras vel partem sortis solvere. *Synops. cod. cap. 63. 2. Harmen. 1. §. 3.* vide *Molin. q. 20. de usur. num. 208. ibi, sexto solvens ex intervallo.*

12 Pœna falso negantis propriam scripturam, vel numerationem.

13 Pœnam mentientis & inficiantis observa. Si quis mutuum se accepisse inficiatus convictus sit, hanc pœnam patitur, ut universum debitum exsolvere cogatur, licet cautiones quasdam proferat solutionis à se in partem debiti factæ. 3. *Harmen. 5. §. 65.* Eo etiam pertinere potest, quod apud eundem *Harmen. 5. Scholiastes 2. tit. 2. §. 10.* scribit eum qui partem debiti inficiatur, quod alteram solutam esse excipiat, onus probationis sustinere: aliter quam si totum debitum fuisset inficiatus. 14 Id est, ubi vere credita pecunia petitur: ut hinc colligere possis, hanc exceptionem locum tantum habere in mutuo: & sunt tamen quædam non absimiles exceptiones in pignore & dote. 15 Puta venditionis. 16 Suscipiens alterius in se obligationem, exceptionem opponere non numeratæ pecuniæ non potest. *l. 4. ff. de duobus reis.* 17 Condici cautio dati chirographi potest, si ex eo numerata non sit pecunia: & ita actio, non tantum exceptio competit ei, cui non est numerata pecunia. *l. 3. ff. de condict. indeb. l. ult. ff. de condict. ex l. 15. ff. de fidejussoribus. l. ult. ff. de solutionibus. l. 3. ff. de condict. sine causa. l. 9. ff. exhibendum. l. 1. l. 2. C. Gregorianus. tit. si debito persoluto.*

18 Vid. *l. 14. ff. eod.* 19 Ad hæredem exceptio non numeratæ pecuniæ transmittitur nisi tempus sit finitum. 20 Contestatio locum facit perpetuæ petitioni. *l. 87. l. 139. ff. de reg. jur.*

21 In heredem exceptio non numeratæ pecuniæ datur. 22 Heres etiam pupillus tenetur debito paterno. dixi ad *l. 4. ff. de hered. act.* 23 Gratuitum hinc colligunt mutuum esse, & mutui debitorem non obligari ultra id quod accepit. *l. 17. ff. de pactis. l. 11. §. 1. ff. de reb. cred.* idem *in* pecuniam constituente pro alio. *l. 11. in fin. de pecun. const.* idem in fidejussore. *l. 8. §. 7. ff. de fidejussor.* An idem in pactis & stipulationibus? vid. quæ dixi ad *l. 13. ff. de pact.* An idem in traditionibus rerum? vid. *l. 48. ff. de pactis.* 24 *l. 14. ff. eod.*

25 Negans numeratam sibi pecuniam exceptione pecuniæ non numeratæ intra biennium uti potest. Imo & post biennium, si modo intra illud tempus ἀναγράψατο: id est, protestationem interposuit. *Synopsis & ibi Scholiastes 23. tit. 1. cap. 67. & 68.* 2 *Harmen. 2. §. 4.* protestatione igitur perpetuatur jus exceptionis ἀναγραφῆς.

26 Exceptio non numeratæ pecuniæ, biennalis, solutæ perpetua.

27 Id est, biennio. *l. 1. 4. ff. eod.*

28 Qui factum adseverat, probare tenetur: qui factum negat, non tenetur. *l. 23. ff. de probat.*

29 Dixi ad *l. 23. in fin. ff. de probat.*

30 *l. 3. ff. eod.* vid.

31 Petenti ex transactione non objicitur exceptio ἀναγραφῆς. *Synops. eod. cap. 69.*

32 Reus principalis mandator & fidejussor ἀναγραφὴν possunt objicere.

33 Præfecto urbi. *Cujac. 3. obs. 3.*

34 Cavi me tantum tibi debere ex antecedente causa aliqua, verbi gratia cujuscunque, & hoc specialiter edixi, id est scripsi? probationem à te exigere non possim. Cur? confessionibus meis acquiescere debeo. Tu non cogeris probare te mihi aliquid vendidisse, vel te centum illa mihi numerasse: sed ipse probare debeo, nihil te olim mihi vendidisse: Hoc, inquam, probare debeo non perfunctorie, sed per apertissima tantum rerum argumenta scriptis inserta. Tantum dum id probavero, confessioni meæ præscriptæ stabitur, *ut hic.* adde *§. ult. Inst. de fidejussorib. l. 30. ff. de verb. obl. l. 2. in fin. ff. de quadrienn. præscr. l. 25. ff. de probat.* ex reo partes actoris sustinet. *l. 1. ff. de except.* adde authorem *Syn. eod. c. 71.* & 3 *Harm. 5. §. 74. Cujacium ad Novell. 102.*

35 Suæ confessioni quisque debet acquiescere, confessionem legitime factam nemo potest revocare. vid. *Dynum ad n. 21. de reg. in 6.* vid. etiam diligenter *Molin q. 29. de usur. n. 208. in pr.*

36 Falsitas instrumenti testibus potest argui. vid. *l. 3. in fin. ff. si min. se major.* 37 Quibuslam casibus hoc non est indignum. vid. *Mynsing. 4. obs. 51.*

38 Id est, non aliis quam in mutuo. 39 Διαμαρτύρια τῆς ἀναγραφῆς protestatio seu exceptio non numeratæ pecuniæ intra biennium continuum opponi debet: olim quinquennio, hodie biennio continuo extinguitur: exceptis iis quibus jure speciali olim concessum erat, etiam post quinquennium eam exceptionem opponere, *ut hic. Synops. cod. c. 72. 2. Harm. 2. c. 8.* 40 *Inst. de literarum obligat. §. 2. Inst. de except.* Hodie semper in Gallia auditur excipiens non numeratam pecuniam, sed ei incumbit onus probandi. *Rebuff. tom. 1. constit. in præam. n. 59.* Goth. Quod cum Jure Canonico convenit, quo non numeratæ pecuniæ exceptio etiam post biennium opponi potest in vim exceptionis doli mali. vid. Dyn. *ad cap. locupletari, de reg. jur. in 6.* Panorm. *cap. ult. extr. de solut.* Felin. *cap. si cautio. n. 60. de fide instrum.* Ans. 41 Non numeratæ pecuniæ exceptionem nemo opponit adversus apocham seu instrumentum quo confessus est se depositum accepisse: sed nec adversus securitatem (ἀπόδειξιν Græci vocant) δημοσίων, id est, de rebus fisci vel publicis functionibus & tributis, ἢ κατὰ ὁμολογίας ἀποληπτικῆς ἐπὶ πράσει: hoc est, adversus cautionem scriptam receptoriam de dote seu dotis receptæ. *Synops. & Harm. d. loco.* 42 In deposito confesso vel (ut loquuntur interpretes) confessionato, non admittitur exceptio non depositæ pecuniæ. vid. *Roland. à Valle 1. cons. 17. n. 7.*

43 Vid. *l. ult. ff. de apochis.* adde *l. 2. in fin. ff. de quadrienn. præscript.* 44 Exceptioni non numeratæ dotis locus non est, si præter instrumentum dotis etiam apocha caverit maritus se dotem accepisse. vid. *Cujac. ad Nov. 102. in fin.* 45 Exceptionem non numeratæ pecuniæ intra dies triginta poterit opponere creditor adversus ἀπόδειξιν seu apocham solutæ sibi pecuniæ à se debitori factam, alio nomine, quam depositi tributorum, & dotis: atque ita differt spatium triginta dierum à biennio, de quo supra quod datur, quum quis habet chirographum tanquam crediturus, & alter postea dicit se nihil accepisse. Triginta vero dierum, cum creditor securitatem fecerit, veluti qui solidum vel partem acceperit. *Synops. & Scholiastes ibid.* Dic apertius, biennii exceptio competit reo seu debitori: triginta dierum creditori. 46 In quibus non agitur de depositi, de tributis, de dote, *ut §. 1.* 47 Spe futuræ solutionis, si creditor apocham debitori tradidit, dabitur etiam ei exceptio non numeratæ. 48 Vide quæ notavi ad *l. 8. in fin. ff. de public.* 49 In quibus causis pecuniæ non numeratæ exceptio opponi non potest, aut intra triginta dies duntaxat potest, nec jusjurandum defertur. 2. *Harm. 2. §. 9. Synops. dict. loco.* 50 Excipere cui non licet, jusjurandum deferre non potest. vide *l. 35. in fin. ff. de jurejur.* 51 Vid. tamen *Novell. 136. cap. 6.*

52 Exceptionem pecuniæ non numeratæ qui habet, nec opponere propter metum adversarii sui potest, protestatione (Græcis διαμαρτύρια) apud præfidem vel apud Episcopum interposita tempus interrumpit. *Synops. dict. loco.* 53 *l.* [illegible] *ff. de contr. stipulat.*

tractus factus est, contigerit, in hac quidem alma urbe apud quemlibet ordinarium judicem, in provinciis vero apud viros clarissimos rectores earum, vel defensores locorum eandem querelam manifestare, eoque modo perpetuam sibi exceptionem efficere. Sed si præsens quidem sit, qui pecunias numerasse, vel alias res dedisse scriptus est, aliquam vero administrationem in hac alma urbe, vel in provinciis gerat, ut difficile esse videatur denunciationem ei mittere: licentiam damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios judices adire, vel in hac alma urbe, vel in provinciis, & per eos ei manifestare, cui exceptionem hujusmodi objicit, factam à se super non numerata pecunia querelam esse. †. Quod si in provinciis [vel] non sit alius administrator civilis, vel militaris, vel propter aliquam causam difficile sit ei, qui memoratam querelam oppònit, adire eum, & ea quæ dicta sunt, facere: licentiam ei damus per virum reverendissimum Episcopum [1] eandem suam exceptionem creditori manifestare, & ita tempus statutum interrumpere. †. Quæ etiam in exceptione non numeratæ dotis [2] locum habere certum est. Dat. Kal. Jul. CONSTANTIN. D. N. JUST. A. II. CONSS. 528.

1 *l. 21. ff. de Episcop. aud.*

2 Vid. ff. *de dote non numer.*

In AUTHENT. de temp. non sol. pec. super dot. §. si autem. coll. 8. tit. 1. al. coll. 7. 11. NOV. 100. cap. 1.

HAnc autem querelam in scriptis fieri oportet, & si quis eam in judicio faciat: oportet eam mulieri, vel omnimodo ei qui dotem conscripsit, innotescere.

Qui possunt hac exceptione uti.

XV. Idem A. Mennæ P. P.

SI cui non numeratæ pecuniæ competere possit exceptio: etiam eo supersedente tali auxilio uti, vel præsente, vel absente, creditores ejus (sive ipsi conveniantur, utpote res ejus detinentes ab his, qui debita ejus exigunt, cui competit hujusmodi exceptio, vel dotis, vel alterius causæ nomine: sive contra alios possidentes aliquam actionem ipsi moveant) [possint] in examinando negotio suis adversariis eandem non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere: nec [3] eo prohibeantur, quod principalis debitor ea nunquam usus sit: ita tamen, ut neque principali debitori, neque fidejussori ejus aliquod præjudicium generetur, si is qui eam exceptionem opposuerit, victus fuerit: sed possint illi postea si conveniantur, intra statuta scilicet tempora, eadem se exceptione tueri.

3 Adde *l. 15. ff. de fidejuss.*

4 Au contra instrumentum guarentigiatum, aut confessatum non numeratæ pecuniæ exceptio opponi possit. vid. Groeneweg. hic: & Censur. Forens. nostram *lib. 4. cap. 18.* S. L.

5 Vid. *l. ult. ff. ad municip.* adde speciem *l. penult. ff. de transact.* & ita, non obstante juramento potest excipi de non numerata pecunia, hoc est exceptio non numeratæ pecuniæ locum habet etiam in jurata cautione. *Synopf. Basil. d. loco. c. 76.* jurata porro cautio Græcis ἐνωμοτὸς ὁμολογία. De gratia jurisjurandi dixi ad *dict. l. ult.* à quo sit petenda vid. *Roland. à Valle 1. consil. 6.*

De jurejurando.

XVI. Idem A. Joanni P. P.

INdubitati juris est, non numeratæ pecuniæ exceptionem locum habere, & in talibus nominibus, [vel] fœneratitiis, vel aliis cautionibus [4], quæ etiam [5] sacramenti habent mentionem. †. Quæ enim differentia est in hujusmodi exceptione, sive jusjurandum positum est, sive non, tam in fœneratitiis cautionibus, quam in aliis instrumentis, quæ talem exceptionem recipiunt.

TIT. XXXI.

DE COMPENSATIONIBUS. [6]

Fisco petenti ex eadem non ex aliena statione fit compensatio.

1. Imp. ANTONINUS A. Dianensi.

ET Senatus censuit, & sæpe rescriptum est, compensationi in causa fiscali, ita demum locum esse, si eadem [7] statio [8] quid debeat quæ petit. Atque hoc juris propter confusionem diversorum officiorum tenaciter servandum est. Si quid autem tibi ex ea statione, cujus mentionem fecisti, debere constiterit: quamprimum recipies.

6 §. 39. *Inst. de actionibus.* & XVI. D. 11. adde *Paul. 2. sentent. 5. §. 3. Oldendorp. de except. compensat. cap. 47. de excepc.* In Gallia consuetudinaria compensatio apud judicem sine literis regiis non admittitur: quod ad compendium sigilli Regis excogitatum refert Rebuffus *tom. 1. in præam. constit. gl. 5. num. 57.* Goth. Ad hunc tit. vid. Cujac. *lib. 6. observat. cap. 16. & lib. 15. cap. 12. & tom 3. comment. ad jus civil.* S. L.

7 Si unus fisci stationatus mihi debet, alii sum debitor, petere non possum compensationem. adde *l. 12. ff. eod.*

8 Στατίων. Fiscus in diversis provinciis quosdam habuit, qui res ipsius curarent. Curatio quælibet appellatur statio. *7. Synopf. 6. ex lib. 24. tit. 10. cap. 25. & ibid. Scholiastes.* stationis fiscalis fit alibi mentio in *l. 1. ne fiscus rem quam vendid. lib. 10. l. 9. ff. de susceptoribus. l. 2. ff. de solut. & liberationibus.* Curationem hic voco, non locum stationis. vid. *Cujac. 24. observ. 37.* non ipsas mansiones, in quibus officia fiscalia constant. vide *Cujac. ad l. 1. ff. ne fiscus.* non officium stationarii, sed ipsum stationarium & curatorem fiscalem. His ita cognitis dicamus, fisco agenti compensationem objici posse: sed tunc tantum cum eadem ex statione debet non alia. Nam cujusque stationis ratio separata est, verbi gratia κεφάλαιος seu generalis Alexandriæ debitum fiscale petit: Reus seu debitor contra, tantundem à fisco Antiochiæ sibi deberi ait? quum alia statio sit, exceptionem non habebit: si aliter compensationes petuntur, συσχέσεις αἱ φερόντιδες καὶ οἱ λόγοι τῶν καθολικῶν, cautiones ipsæ & rationes generalium confunduntur. *Synopsis Basilic. & ibid. Scholiastes 7. tit. 6. extr. 10. cap. 125.*

Fisco petenti ex eadem non ex aliena statione fit compensatio.

II. Idem A. Asclepiadæ.

EX [9] causa quidem judicati [si debitum] solum repeti [10] non potest, ea [11] propter nec compensatio [12] ejus admitti potest. †. Eum vero, qui judicati convenitur [13] compensationem pecuniæ sibi debitæ implorare posse nemini dubium est.

9 Judicati ex causa qui convenitur, compensare potest: qui tamen si ex eadem causa jam solvit, quamvis iniqua sententia fit, neque solutum repetit, neque in compensationem alterius debiti: ejus nomine conventus, opponit se indebitum aliquod ante solvisse, ut hic, ἐὰν μὴ προσλάβοι χρήσεως ὥσπερ τὰ τῆς δίκης γυμνασθῆ, id est, nisi usus accessione, lis jam antea quoque fuerit exercita. Synopsis, & ibid. *Scholiastes cap. 26.* 10 Solutum judicati causa non repetitur, nec compensatur, licet judicatum iniquum fuerit. 11 Compensari non potest, quod solutum repeti non potest. 12 Compensationis exceptio potest in executione sententiæ opponi. 13 Id est, sententia mandatur executioni. 14 *l. ult. ff. eod. l. 46. §. 5. ff. de jure fisci.* 15 Reipubl. potest objici compensatio. *Goth.* Vide Zanger. *de Except. part. 3. cap. 8. num. 19.* ANS.

Quantitatis & pecuniæ compensatio ipso jure fit, & ad concurrentem quantitatem usuræ sistuntur.

IV. Idem A. Luciano.

SI constat pecuniam invicem [17] deberi: ipso [18] jure pro soluto [19] compensationem haberi oportet ex eo tempore, ex quo ab utraque parte debetur, utique quoad concurrentes quantitates, ejusque solius, quod amplius apud alterum est, usuræ debentur, si modo petitio earum subsistit. [20]

16 Compensatio fisco objici non potest petenti tributa, *ut hic.* adde *l. aufertur 46. §. ut debitorib. 5. ff. de jure fisci.* Quid? decimas petentibus compensationum recte potest objici, negat objici posse Roman. *sing. 547. argum. hujus legis.* eo magis quod decimæ Deo debeantur, *cap. tua nobis 26. de decimis.* Idem notat *gloss. 16. quæst. 1. cap. decima 66.* 17 *l. 10. §. 2. ff. eod.* 18 *l. 5. ff. eod. l. 4. ff. eod. l. 7. ff. de solut.* Goth. Vid. Zanger. *de Except. part. 3. cap. 8. num. 121. 131.* ANS.

19 Compensationis vis hæc est, ut solutionis similitudinem habeat: id est, ut qui compensare possit, solvisse videatur. Proinde qui totius debiti compensationem habet integrum debitum: qui partis, eam partem solvisse, & ejusdem partis usuras legitime debitas sustulisse intelligitur. *Synopsis Basil. & ibi Scholiastes 7. titul. 6. ex tit. 10. cap. 27.* Solvit qui compensat. vide *l. si debitor 4. in fin. ff. qui potiores.* 20 Quando subsistat, vide *l. 88. ff. de reg. jur. & ibi Decium.*

Ex testamento debitum ita compensari potest, ut ejus usuræ non debeantur quod compensari potest.

V. Idem A. Honoratæ.

ETiamsi fideicommissum [21] tibi ex ejus bonis deberi constat, cui debuisse te minorem quantitatem dicis, æquitas [22] compensationis usurarum excludit computationem: petitio autem ejus quod amplius [23] tibi deberi probaveris, sola relinquitur.

21 Debitum ex testamento potest compensari.

22 §. 29. *Inst. de act.* Hoc quid est? ipso jure fit compensatio. *l. 4. ff. eod.*

23 Partis admittitur compensatio, at non solutio. *l. 12. ff. eod.* vid. *Negusantium tract. de pignor. memb. 5. part. 3. num. 24.*

Ut pecunia causæ non numeratæ, non est necesse compensationem opponi, ita rerum amotarum nomine recte petitur compensatio.

VI. Idem A. Pollidenti.

NEque scriptura [24], qua cautum est accepta, quæ [25] negas tradita, obligare te contra fidem veritatis potuit: & compensationis æquitatem jure postulas. Non enim prius exolvi, quod debere te constiterit, æquum est, quam petitioni mutuæ [26] responsum fuerit: eo magis, quod ea te persequi dicis, quæ à muliere divortii causa amota quereris. P. P. Dat. Kal. Decemb. ALEX. A. III. & DIONE CONSS. 230.

24 *l. 33. ff. de solut.*

25 Nuda mutui cautio destituta numeratione non obligat.

Venditor privatus pretium petens compensationem patitur non fiscus.

VII. Idem A. Euzosio.

SI ex venditione pretium venditori debetur: compensationis ratio opponitur. Adversus fiscum [27] enim solummodo emptores petitioni pretii compensationem objicere prohibentur.

26 *l. 8. ff. eod.*

27 Venditor, nisi sit fiscus, petens pretium patitur compensationem. *l. 46. §. 5. ff. de jure fisci. Synopf. Basil. eod. cap. 31.*

De fructibus percepto, & de legato.

VIII. Imp. GORDIANUS A. Emerito.

SI propter fructus [28] ex possessione tua perceptos vitricus tuus debitor tibi constitutus est: cum id quod à matre tua ei legatum est; à te petere cœperit: mutuo [29] debitæ quantitatis apud eum, qui super ea re judicaturus est, compensationem non immerito objicies.

28 Fructuum consumptorum debitor compensationem patitur.

29 *l. 6. ff. eod.*

Alteri quod debes non mihi, compensare mihi non cogeris.

IX. Idem A. Eumenidi.

EJus, quod non ei [30] debetur, qui convenitur, sed alii compensatio fieri non potest.

30 Creditor compensare non cogitur, quod alii, quam debitori suo debet. *l. 16. ibi, ab alio. l. 38. ff. eod.* vide tamen *l. 5. ff. eod.* An procurator in rem suam compensare possit, quod actor domino debet, vid. apud Cujac. *24. observ. 37.*

De indebito soluto.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Nicandro.

QUoniam liberum [31] fundum distractum tibi proponis: post vero, veluti præcedente emptionem obligatione certum quid solvisse [32], si debitum à te apud Præfidem provinciæ petatur: compensationem ejus quod indebite [33] solvisti potes opponere.

31 Venditor tenetur fundum luere & tradere liberum, non solum, à servitutibus, sed à creditoribus.

32 Emptor quod solvit, empti fundi liberandi causa, imputare potest in id pretium quod debet venditori.

De nominatoribus tutorum.

XI. Iidem AA. Juliano & Paulo.

SI tutores [34] pupillis officio magistratus urgente nominastis [35], ac pro his [36] propter onus primipili [37] pecuniam solvistis, superstitiosam geritis solicitudinem, ne ab ipsis conventi [38] hanc eis imputare [39] minime possitis, vel à vobis quicquam amplius exigatur, si tantum [40] quantum eis tutores debuerunt, vel vos nomine ipsorum majorem [41] quantitatem dedisse probetur.

33 Quantum ad te: debite, quantum ad venditorem attinet.

34 Vid. in hanc legem Zanger. *de except. part. 3. c. 8. num. 66.* ANS.

35 Magistratus potest onus nominandi tutoris alicui mandare.

36 Pupilli scilicet absentibus tutoribus, quos nominastis.

37 Vide *l. 4. ff. de primipilo.*

38 Qui tutorem nominavit à pupillo potest conveniri.

De parte compensata, & de pignoribus.

XII. Iidem AA. & CC. Corneliano.

INvicem [42] debiti compensatione habita, si quid amplius [43] debeas, solvens, vel accipere creditore nolente offerens [44], & consignatum deponens, de pignoribus agere potes.

39 Principalis quod imputare potest, id ejus successor ac subsidiarius imputat.

40 Qui tutorem nominavit ejus in subsidium in eam quantitatem quam is debuit, tenetur.

41 Si tutor plus impendit, id imputabit.

De publicis pensitationibus.

XIII. Iidem AA. & CC. Basso.

SI velut in id debitum, quod solennium [45] publicarum pensitationum nomine [debueras] compensaturo tibi, nihil te petiturum postea Mutiano [46] scripsisti: redditis [47] his quæ venerant in compensationem, non indebiti soluti repetitio, sed ante debiti competit exactio.

42 *l. 2. ff. eod.*

43 *l. 5. ff. eod.*

44 Partis qui compensationem petit, residuum offerre, consignare & deponere tenetur. *l. 10. in fin. l. 12. ff. de pignor. l. 3. ff. de luitat. pignoribus.*

De actionibus in rem, vel in personam. 1. De debito liquido, vel non liquido. De deposito. 2. De possessione occupata.

XIV. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni P. P.

COmpensationes [48] ex omnibus [49] actionibus ipso [50] jure fieri sancimus, nulla differentia in rem [51], vel personalibus actionibus inter se observanda. §. 1. Ita tamen compensationes objici jubemus, si causa, ex qua compensatur, liquida sit [52], & non multis ambagibus innodata, sed possit judici facilem exitum sui præstare: satis enim miserabile est post multa forte variaque certamina, cum res jam fuerit approbata, tunc ex altera parte, quæ jam pene convicta est, opponi compensationem jam certo & indubitato debito, & moratoriis ambagibus spem condemnationis excludi. Hoc itaque judices observent, & non procliviores ad admittendas compensationes existant: nec molli animo eas suscipiant: sed [53] jure stricto utentes, si invenerint eas majorem & ampliorem exposcere indaginem, eas quidem alii judicio reservent; litem autem pristinam jam pene expeditam, sententia terminali [54] componant: excepta actione depositi [55] secundum rostram sanctionem, in qua nec compensationi locum esse disposuimus. §. 2. Possessionem autem alienam [56] perperam occupantibus compensatio non datur.

45 Quod solennium ac publicarum pensitationum nomine debeo, compensare non possum cum eo, quod mihi à curatore Reipub. privatim debetur. 46 Curatori Reipublicæ. 47 Id est, solutis: ut sit sensus, dicis te debitorem publicarum functionum coactum fuisse à novo Reipublicæ curatore solvere, quod antea cum Mutiano ejus decessore, privati ejus, non fiscalis debiti causa compensaveras: & quæris num à novo illo curatore solutum possis repetere? non potes tamen à Mutiani herede id, quod tibi debitum est exigere. 48 Nihil novum induci hac constitutione notat Cujacius 8. *observ. 16.* 49 Compensationes ex omnibus actionibus ipso jure fiunt, ut hic, ex omni contractu naturali vel civili. *l. 4. ff. eod.* naturali tantum. *l. 6. ff. eod.* testamento. *l. 5. ff. eod.* contestatione judiciali. *l. 8. ff. eod.* actionibus in rem & in personam. ff. *eod.* at non in facti obligationibus: est enim inter artifices longa differentia. *l. 31. ff. de solutionib.* nec facta functionem solutionis recipiunt. *l. 2. §. 7. ff. de eo quod certo.* De aliis exceptionibus dicetur alibi. His interim adde quæ scripsi ad *l. 36. ff. de adminis. tut.* nempe compensationem quæ fit ipso jure, solas ad usuras usurarum odio restringi. Accurs. *in l. 10. ff. eod.* 50 §. 30. *Inscit. de actionib. l. 4. ff. eod. l. 10. ff. eod.* 51 *Dict. §. 30.* vid. *Cujac. 15. observ. 12.* 52 Non liquidi ad liquidum non fit compensatio. Compensatio denique non fit nisi debiti liquidi, confessi, præsentis, non controversi, non incerti, quod & ante Justinianum fuit. *l. 22. ff. eod. l. 3. ff. de tut. & rat. distrah.* Adde huic loco Socin. *reg. 61.* 53 Non hoc dicit, compensationem jure stricto niti: sed hoc potius, judicum in compensationibus admittendis vel non admittendis magnam potestatem esse, 54 Terminalis sententia est, quæ causæ terminum adfert. sic terminalis lapis, qui agrum finit. Ammianus Marcellin. 38. *qui & finalis apud authores de limitibus agrorum.* 55 Res deposita non potest prætextu compensationis retineri: id est, ubi depositum repetitur, non admittitur petitio compensationis. *l. 11. ff. depositi.* hoc etiam ante Justinianum fuit. *Paul. 2. sent. tit. de deposito. §. 7.* 56 Spoliato non objicitur compensatio. Spoliatus ante omnia restituendus est, non obstante compensationis exceptione. vide *Förner. 2. select. 14.* vel actione momenti compensationi locus non est r quod olim quoque obtinuit. Nam momentanea impediri possunt.

TIT. XXXII.

DE USURIS.

Stipulatio parit usuras, nec scripturam exigit.

1. Imp. ANTON. Pius A. Evocato.

Sta[1] interrogatione præcedente promissio usurarum recte facta probetur: licet instrumento conscripta[3] non sit, tamen optimo jure debentur.

Mora emptoris parit usuras venditori.

II. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Lucio.

USuras emptor, cui possessio rei tradita[4] est, si pretium venditori non obtulerit[5]: quamvis pecuniam obsignatam in[6] depositi causam habuerit, æquitatis ratione præstare cogitur.

Nuda conventio parit interdum usuras, si vel soluta sint, vel pignus in eas datum.

III. Iidem AA. Juliano.

QUamvis usuræ fœnebris pecuniæ citra[7] vinculum stipulationis peti non possint: tamen ex pacti conventione solutæ, neque ut indebitæ repetuntur[8], neque in sortem accepto ferendæ sunt.

Pignus obligatum pro minoribus usuris, non potest retineri pro majoribus ex posteriori contractu nascentibus. Bald.

IV. Iidem AA. Honorario.

PEr retentionem[9] pignoris usuras servari posse, de quibus præstandis convenit, licet[10] stipulatio interposita non sit, merito constitutum est, & rationem habet: cum[11] pignora conventione[12] pacti etiam usuris obstricta sint. †. Sed[13] enim in causa de qua agis, hæc ratio cessat, siquidem tempore contractus de minoribus usuris petendis convenit, postea[14] autem cum se debitor præstaturum majores repromisit, non potest videri rata pignoris retentio: quando eo tempore quo instrumenta[15] emittebantur, non convenit, ut pignus etiam ad hanc adjectionem[16] teneatur.

Remittit majores usuras, qui minores certis annis exegit.

V. Iidem AA. & CC. Sabino & aliis.

ADversus creditorem usuras majores ex stipulatu petentem, si probetur per[17] certos annos minores[18] postea consecutus, utilis est pacti exceptio: secundum quod tueri causam potestis etiam adversus[19] defensores civitatis majores petentes ex cautione, si probaveritis semper[20] quincunces[21] amitam pupillorum vestrorum, quæ majores caverat, dependisse.

Oblatio, obsignatio, depositioque sortis & usurarum ut faciendæ sit, & quam vim habeat.

VI. Imp. ANTON. A. Antiæneo.

SI creditrici[22], quæ ex causa pignoris obligatam sibi rem tenuit, pecuniam debitam cum usuris testibus præsentibus[23] obtulisti; eaque non accipiente obsignatam eam deposuisti[24], usuras ex eo tempore quo obtulisti[25], præstare non cogeris: absente[26] vero creditrice, præsidem super hoc interpellare debueras.

Præstitæ aliquando usuræ perpetuam obligationem usurarum non pariunt.

VII. Idem A. Aristeo.

CReditor instrumentis suis probare debet, quæ intendit[27], & usuras se stipulatum, si poterit. Nec enim si aliquando[28] ex consensu præstitæ sunt, obligationem[29] constituunt.

Remittit majores usuras, qui minores sciens postea exegit.

VIII. Idem A. Theophoro.

QUamvis Basila, cum pecuniam mutuam acciperet, minores usuras Menophani[30] spopondit; *&* nisi *intra certum tempus eas solvisset, ampliores*[31] (licitas[32] tamen) promisit [tamen,] si post tempus cautioni præfinitum creditor easdem[33] accepit, nec majores sibi dari postulavit, ac per[34] hoc non recessisse eum à minorum præstatione probari potest: eas usuras computari oportet, quarum in exactione creditor perseveravit.

Oblatio debiti facta tutori creditoris liberat à majoribus usuris: depositio vero ab omnibus.

IX. Idem A. Probo.

SI per te non stat, quominus intra tempora præfinita pecuniam minorum solveres [usurarum[35],] sed per[36] tutores filiorum creditoris, qui eam accipere noluerunt, idque apud judicem datum probaveris, ejus temporis, quo per te non stetisse apparuerit, usuræ majores non exigentur. †. Quod si etiam sortem deposuisti, *&*inde ex quo id factum apparuerit in usuras[37] non convenieris.

De dupli computatione.

X. Idem A. Donato.

USuræ per[38] tempora solutæ[39] non proficiunt reo ad dupli[40] computationem. Tunc enim, ultra sortis summam usuræ[41] non exiguntur, quoties tempore solutionis summa usurarum excedit eam computationem.

Post oblatum sibi debitum fructus pignoris percipiens creditor eos in sortem imputare cogitur.

XI. Idem A. Popilio.

EX prædiis pignori obligatis creditor post oblatam[42] sibi[43] jure pecuniam quam non suscepit, si fructus[44] accepit, exonerari[45] sortis debitum certum est.[46]

De nudo pacto.

XII. Imp. ALEXAND. A. Tyranno.

FRumenti[47], vel hordei mutuo dati accessio, etiam ex nudo[48] pacto præstanda est.

De judiciis bonæ fidei. De re judicata.

XIII. Idem A. Eustachiæ.

IN bonæ fidei judiciis[49] (quale est negotiorum[50] [etiam] gestorum) usurarum rationem haberi certum est. †. Sed si finitum est judicium sententia, quamvis minoris condemnatio facta est, non[51] adjectis usuris, nec provocatio secuta est, finita retractanda non sunt: nec[52] ejus temporis, quod post rem judicatam fluxerit, usuræ ullo jure postulantur, nisi ex causis judicati.

De antichresi.

XIV. Idem A. Aurelio.

SI ex pactione uxor tua mutuam pecuniam dedit, *Ut*[53] *vice*[54] *usurarum* [*domum*] *inhabitaret*, pactoque ita, ut convenit, usa est, non etiam locando domum pensionem redegit: referri quæstionem, quasi plus domus redigeret, si locaretur, quam usurarum legitimarum ratio colligit, minime oportet. †. Licet enim uberiore forte potuerit contrahi locatio: non ideo tamen illicitum fœnus esse contractum, sed vilius[55] conducta habitatio videtur.

De pœna inserta in contractu mutui.

XV. Imp. GORD. A. Claudio.

CUm allegas uxorem tuam ea conditione mille aureorum [numero] quantitatem sumpsisse, *Ut si intra diem certum debito satu non fecisset, cum*[56] *pœnæ quadrupli redderet, quod accepit*: juris forma non patitur, lege contractus istius ultra[57] pœnam legitimarum usurarum posse procedere.

De pecunia data, ut triticum reddatur.

XVI. Idem A. Sulpitio.

CUm non frumentum, sed pecuniam fœnori te accepisse alleges, *Ut*[58] *certa modiatio*[59] *tritici præstaretur; ac, nisi is modius sua die fuisset oblatus, mensuram additamentu*[60] *in*[61] *fraudem legitimarum usurarum gravatum* te esse contendas: potes adversus improbam petitionem competenti uti defensione.

De agricolis.

In AUTHENT. nullum credentem agricolæ tenere. §. Sancimus itaque. coll. 4. tit. 13. c. 5. Nov. 34. c. 1.

AD hæc, *qui fructus aridos*[62] *creditit agricolæ, vel pecuniam in unoquoque anno pro*[63] *modio*[64] *octavam partem modii, pro solido*[65] *feliquam unam*[66] *usurarum nomine accipiens: terram, sive aliquid aliud, quod pignori accepit: omnimodo reddat. Si aliquid præter hoc commiserit: ab actione cadat omnimodo.*

De

---

6 XXII. D. 1. & 2. Prud. 32. & 3. Paul. sent. 14. & 23. Resp. 8. & 3. Harm. 7. & 5. exer. 39. vid. Papon. 12. Arrest. 7. de usuris contractis usurariis, &c. addo de usuris rei judicatæ lib. 7. tit. 54. J. de mand. fam. 22. ff. 2. Negrell. 121. Molin. in tract. de usur. Du usur. pupill. vid. lib. 5. tit. 56. An licitum sit aliquid extra sortem accipere, dixi ad l. 2. ff. de pign. act. & omnium maxime ad l. placuit 29. ff. de usur.

2 Usuræ ex promissione non debentur, nisi stipulanti sint promissæ.

3 Usurarum stipulatio scripturam non requirit. Stipulatio ἄγραφος, id est, non scripta usurarum valet. 3. Harm. 7 §. 2. dixi ad l. 17. ff. de pact.

4 Emptor usuras debet pretii à die traditionis rei factæ. leg. 5. J. de act. empt. l. 13. § 20. ff. de act. empt.

5 Et eatenus fuerit in mora. Mora emptoris in pretio solvendo parit usuras, id est, usuris eum subjicit.

6 Sola destinatio & voluntas deponendi emptorem, cui res jam tradita est non excusat ab usuris. Differunt hæc deposuisse & deponere voluisse.

7 Paul. 2. sent. 14. §. 1. excipe l. 4. J. eod. usuræ ex pacto (hoc est, sine stipulatione promissæ) solutæ repeti non possunt: nec in sortem à creditore computantur. Synops. Basil. c. 47. 3. Harm. 7. §. 14. Quæ verba intelligenda sunt de legitimis usuris: nam illicitæ usuræ in sortem computantur. Scholiastes Syn. d. c. 47. l. 26. §. 1. in fin. J. eod.

8 Nuda conventio parit usurarum solutarum retentionem, & ad usuras solutas retinendas sufficit. l. 26. ff. de cond. indeb.

9 Non modo sortis, sed usurarum causa pignus potest retineri. Retinere pignus possumihi traditum in usuras nudo pacto mihi promissas.

10 Ratio dubitandi sumpta ex l. 1. l. 3. ff. eod.

11 Ratio decidendi. l. 22. J. eod.

12 Pactum de usuris traditioni pignoris adjunctum, ad usuras petendas valet. l. 48. ff. de pactis. Conventione nuda promissæ usuræ non exiguntur. l. 3. ff. eod. promissis nudo pacto, & eo nomine pignore dato seu obligato, pignus usurarum ita promissarum nomine retineri potest, etiam si pignus debito vilius sit. Syn. eod. c. 47. & ibi Anatolius Scholiastes l. 11. §. 3. ff. de pign. act. adde l. ult. J. debitorem venditionem pignoris. atque ita multa possunt per retentionem servari quæ peti non possunt. Alex. ad l. non solum. 8. §. morte 6. ff. de testi operis nunciat. Garzias ad l. idem 25. §. 2. ff. de pact. 13 Casus diversus à superiore. 14 Id est, post tempus contractus. 15 Id est, cum pignus contraheretur in sortem duntaxat. Agitur enim hic de chirographariis usuris. Usuræ chirographariæ sunt, cum pignus contractum est in sortem duntaxat. Hæc taxatio si defuerit, pignus datum ὑπὲρ κεφαλαίου sortis ratione (capitale Itali vocant, quod Galli *le fort principal*) tacite quoque usuris subjicitur. Harmenopul. apud Cujacium 5. observat. 28. 16 Usura, sortis adjectio, ut hic, incrementum. l. 28. in fin. J. eod. Hujusmodi augmentum non ex ipsa pecuniæ substantia (sicut fœtus ovium, aut partus ancillæ; sed ex usu rei oritur. vid. l. 34. ff. eod. Ædificii urbani, & mobilium rerum merces usura dici potest, sed hujusmodi tamen ut forti rei locatæ semper aliquid depereat: in mutuo vero non idem. 17 Minimas usuras qui per certos annos sciens accepit, tacite fatetur majores sibi non deberi. Imo non fatetur. leg. 16. ff. de in rem verso. 18 Vide l. 8. J. eod. l. 13. ff. eod. 19 Et ita remissio tacita aliquando valet, ut hic: quæ alias tacita non valeret: ut l. 37. ff. de pact. nec ad præstandas majores obligatur. l. 102. in fin ff. de solut. 20 Id est, spatio triennii. argum. l. 1. J. de fideicommiss. vult enim Bald. hanc particulam veram esse in triennio, faltem in decennio vel vicennio. Harm. ita hanc legem exponit 3. tit. 7. §. 9. Qui ex liberalitate longo tempore (ἐπὶ πολὺν χρόνον) usuras non petit, non recte superioris temporis usuras exigit: adde 2. Feud. 2. §. 1. l. 1. J. de fideicommiss.

21 Quicunx usura. l. 17. ff. eod. Cinq pour cent. estque ducentesima quadragesima pars sortis: unde forti exæquatur in 240. mensibus, sive viginti annis. vid. Molin. in tract. de usur. num. 53.

22 Vide Zanger. de except. part. 3. cap. 2. n. 105. ANS. 23 Alias nudum propositum offerendi non excusat. l. 2. ff. eod. 24 In publico, vel æde sacra. l. 19. J. eod. plus est deponere quam offerre. Est enim ordine hoc prius tempore: illud posterius. Porro non hic agitur de oblatione verbali, quæ non est ad petendas usuras efficax: nec de reali, nuda tamen, sed de ea quæ duo habet adjuncta: puta quæ facta fuit coram testibus & re ipsa, & quam secuta sit in publicum vel ædem sacram depositio. Aliter Molin. hæc explicat quæst. 39. de usur. num. 297. 25 Hoc scil. modo, de quo hic agitur quemque superius explicavi. 26 Nota cautionem debitori utilem ad evitandas usuras. 27 Hoc est, καὶ τὸ χρέος, καὶ τὴν τόκων ἐπιφόρτισιν, & sortem & usurarum stipulationem. Synopf. eod. c. 51. 3. Harmen. 7. § 15. 28 Ἐπί τινα χρόνον per aliquod tempus. Harmen. ibid. Quod aliquando factum est, in perpetuam non trahitur necessitatem, l. 28. ff. de pactis. Quod longo tempore factum est. l. 6 ff. eod. aut per multos annos. l. 13. ff. eod. trahitur, & quidem adversus fiscum. l. 5. ff. eod. ibi, secundum quod. Et ita non continuo usuras promissæ intelligitur, qui eas aliquando solvit. Nec à solutione brevis temporis; ad perpetuam promissionem & obligationem infertur. Minimum tempus non est modus adquirendæ obligationis. l. 44. §. 1. ff. de obl.

29 Οὐ ποιεῖ πρόσκαιρος τῦ χρεώφ. nullum faciunt præjudicium. Syn. & Harm. d. loco. 30 Creditori. 31 l. 40. ff. de rebus cred. Syn. d. c. 47. 32 l. 1. §. 3. ff. de pign. & hypoth. l. 17. ff. h. t.

33 Minores. 34 Puto legendum *ac per hoc recessisse eum à majorum præstatione*, ut sit sensus, cui ex eodem contractu minores vel majores usuræ debentur, si minores eligit, majores tacite remississe intelligitur; si non ita legendum est, faltem legis sententia huc refertur. 35 Hanc particulam legit Haloander: legerunt & veteres optimo sensu, si debitor minores usuras tempore congruo obtulit, cursum majorum evitat. 36 Mora tutoris pupillo nocet.

37 Id est, nullas usuras, sive minores dicas, sive majores. l. 7. §. 2. ff. de minori. Goth. Confer l. 6. & l. 19. hoc tit. Zanger. de exception. part. 3. cap. 2. num. 154. ANS.

38 Id est, per partes, diversis temporibus, per intervalla temporum. l. 29. l. 30. J. eod.

39 Id est, non concurrunt, nec in duplum computantur. Hodie imputantur. Novell. 121. & 138. Cætera ad hanc legem vid. apud Alciat. 5. parerg. 33. Molin. n. 46.

47. de usur. Hot. 2. de usur. 16.

40 Lex vetus fuit, etiam Ægyptiorum, teste Diodor. 2. ne creditor κεφάλαιον, id est, caput aut sortem, majorem faceret duplo. Idem Romani veterum exigi usuras ultra duplum in quo (duplo scil.) simplum merat, ita ut cum usuræ semel ad quantitatem sortis ascendissent, non exigerentur. Hinc illud Harmen. 3. tit. 7. §. 6. τῶν τόκων τὸ κεφάλαιον διπλασιάζουσιν ὁ τύπος παύει). Usurarum sortem duplicantium usura cessat. vid. Molin. d. l. n. 43. Et ita duplum illud est alterum tantum sorte amplius. l. 26. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 4. in fin. ff. de naut fœn. Edict. 9. l. 27. in fin. l. pen. l. ult. J. eod. l. ult. J. de fideicommiss. idque licitum vocatur in l. 19. J. de mandat. adde Cujac. ad Novell. 121. Eo pacto Romani moderati sunt usuras, nec permiserunt passim centesimas, indultis levioribus. vid. Molin. ibid. ita quoque iidem id quod interest moderati. l. unic. J. de sententiis, quæ pro eo quod interest.

41 Usuræ exiguntur, in vulgatis ita legebatur.

42 A debitore scil. de oblatione. vid. l. 9. J. de solut.

43 *Sibi in jure*, quidam ita legunt. 44 Ἀντίχρησις solvitur oblatione debiti, hoc est, debitor sortem & usuras creditori offerendo efficit, ut creditor jus suum ἀντιχρήσεως amittat: hoc est, ut ne fructus pignoris suos faciat. Quid si eos percepit? exonerabitur de antichresi adde l. 14. l. 17. J. eod. l. 11. §. 1. ff. de pign. & hypoth. l. 6. ff. quod cum eo. l. 33. ff. de pign. act. sortis debitum.

45 Ἀντίχρησιν sola oblatio solvit, ut hic: non usuras. l. 6. ff. eod. vid. l. 2. de pact. pign. 46 Cur ita? quia post non acceptam debiti solutionem, bona fide prædii alieni fructus suos facere non potest. 47 Pro fructibus aridis pacisci licet, sed & pro liquidis. l. 23. J. eod. quin & pro veste. l. 25. J. eod. Et breviter pro fructibus mutuo datis etiam usura potest ex pacto peti. Synopf. eod. c. 54. Harm. eod. c. 23. 48 Atqui pecuniæ usuræ non debentur, nisi ex stipulatione. l. 3. ff. eod. suo jure id receptum? διὰ τὸ ἄδικον τῶν κατ' ἐμὲ. Synopf. Basil. eod. c. 66. 3. Harm. 7. §. 24. ob incertum & inconstans frugum pretium. l. 17. J. eod. quod etiam efficit, ut majores stipulemur usuras in frugibus, quam in pecunia. vid. l. 23. J. eod. 49 l. 32. §. 2. ff. de usur. veluti locati. l. 54. ff. locati. 50 Negotiorum gestorum actio bonæ filei est: ideoque in ea usuræ exiguntur. l. 24. J. eod. l. 19. §. 4. l. 31. §. 3. l. 37. §. 1. ff. de neg. 51 Vid. l. 3. vers. si enim novatur. J. de usur. rei jud.

52 l. 1. §. 2. in fin. ff. eod. adde l. 1. J. de sent. quæ sine certa quantitate. 53 Est ea ἀντίχρησις de qua vid. l. 17. J. eod. l. 11. §. 1. ff. de pign. 3. Harm. 5. c. ἀντιχρήσεως; Antichresis, estne idem quod emptio redituum: cujus sit mentio in c. 1. & 2. ext. de empt. Hot. 2. obs. 1. negat. movetur, quod ibi creditor fundum pro domino possidet, ejusque periculo sit, hic non sit. 54 Vice usurarum permissum est mihi abs te tuas ædes habitare. Sed ablocavi, & plus redegi ex mercede quam legitimus modus usurarum ferret, quid juris? quod amplius erit, sorti imputabo, ut hic. fumpto argumento à contrario sensu. adde 3. Harm. 5. c. περὶ ἀντιχρήσεως. Quid si habitavi? servatur conventio, etiamsi pluris ea habitatio censeatur, quam modus legitimus usurarum fuerit, & vilius mihi conducta domus potius, quam illicitum fœnus contractum videbitur. J. eod. ibi, licet enim. adde Cujac. 8. obs. 17. vid. tamen l. 11. §. 1. ff. de pign. 55 Quid si deceptio sit ultra dimidium juisve mercedis? Accursius putat debitori competere remedium legis 2. J. de rescind. vendit. Idem sentit Papon. 3. Not. 9. c. de restit. contr louages & conductions. adde l. 3. ff. utrinque jud. facit l. 16. in fin. ff. de minor. l. 2. l. 22. in fin. ff. locati. q. c. de quo tamen dubitari potest propter incertam spem mercedum, quæ solent decrescere: moveor l. 17. & 23. J. eod. adde gloſſam Accursii, ubi scripsi in l. 14. J. d. locati. 56 Vid. quæ notavi ad l. 98. §. 5. ff. de solut. adde l. 44. ff. hoc tit. l. 13. §. 26. ff. de act. empt. 57 Pœnam ultra legitimum usurarum modum stipulari non licet. 58 Nota de reditu specierum in vino, frumento & similibus data pecunia constituto. Quæritur qua proportione tales reditus sit emendus? dic ut in proxima Authentica. 59 Id est, certus modiorum numerus. 60 l. 23. J. eod. id est, majorem moderationem. l. 44. ff. eod. 61 Sive usura consistat in nummis, sive in fructibus, ut hic, utrobique ad legitimum modum reducetur. vid. Molin. q. 2. de usur. n. 68. & q. 21. n. 215. Papon. 12. Arrest. n. 17. 62 Fructus aridi, ut messes. l. 1. C Th. eod. l. ult. in fin. ff. de jure fisci. l. 15 C. Th. de suscept. An idem in liquidis? idem. d. l. 1. l. 23. J. eod. Goth. Vid. hic Rittershus. in Expos. Novell. part. 3 cap. 10. ANS. 63 Nota proportionem ad quam redigenda est emptio reditus fiumentarii. Hodie puto considerandam esse rationem usurarum receptarum in singulis provinciis. Exemplum sumam à Gallis, apud quos regiis constitutionibus reditus constituitur ad assis annonam, *au denier douze*. Itaque modio valente decem aureos, reditus modii emendus erit 120. Quid si modii valor augeatur? Molin. eus 21. q. de usuris, num. 122. Papon. 12. Arrest. 17. n. 17. refert debitori electionem permitti usuras ut solvat in pecunia, refertque ita judicatum in Curia. Admitto equidem favendum esse reo debitori: sed si ita est æquitas etiam postulabit, decrescente modii pretio, creditori justa merces suppleatur à debitore, ne alioquin claudicet contractus. Sed ea de re dicam l. seq. J. eod. 64 Modio mutuo dato debitori usuræ vice, octavam modii partem, id est, duos sextarios, possum ab eo stipulari, eaque usura est centesima, ut constat ex Nov. 130. c. 4. 6. 65 Id est, pro singulis solidis 72. solidi libram auri efficiunt 3. Harm. Zonar. c. 17. Syn. N. 174. 66 Triens est usura, unam siliquam pro solido dari: tertia centesima, quæ tricentis mensibus aut viginti quinque annis sortis exæquatur, paritque annuatim quatuor in centum, *quatre pour cent*. de qua vid. Novell. Leon. 83. Cujac. tamen ad Nov. 32. refert ob centenos aureos recte stipulari solidos quatuor, & siliquas quatuor: succeſſisse postea majorem usuram, quæ redderet solidos fedecim semissem & quatuor siliquas, id est, in libram auri solidos duodenos, & Nicephorum usuræ nomine exegisse in singulas auri libras duodecim solidos, id est, in singulos solidos quatuor siliquas ad rationem fe. centesimæ.

De fructibus.

XVII. Imp. PHILIPPUS A. Euxeno.

SI ea lege possessionem mater tua apud creditorem suum obligavit, *Ut fructus* [2] *in vicem usurarum consequeretur*, obtentu [3] majoris percepti emolumenti propter [4] incertum [5] fructuum proventum rescindi placita non possunt.

De solutione indebiti.

XVIII. Idem A. Castori.

INdebitas usuras, etiamsi ante sortem solutæ non fuerint, ac [6] propterea minuere eam non potuerint, licet post sortem reditam creditori fuerint datæ [7], excluſa [veteris] juris varietate repeti posse, perpensa ratione firmatum est.

De oblatione debiti & consignatione & depositione.

XIX. Idem A. Hyreniæ.

ACceptam mutuo sortem cum usuris licitis creditoribus post contestationem offeras: at si non susciplant, consignatam in publico depone [8], ut cursus legitimarum usurarum inhibeatur: in hoc autem casu publicum [9] intelligi oportet, vel sacratissimas ædes [10], vel ubi competens [11] judex super ea re aditus deponi eas disposuerit: Quo subsecuto, etiam [12] periculo debitor liberabitur, & jus pignorum tolletur: cum Serviana [13] etiam actio manifeste declaret, pignoris inhiberi persecutionem, vel solutis pecuniis, vel si per creditorem steterit, quominus solvantur. †. Quod etiam in trajectitiis [14] servari oportet. †. Creditori scilicet actione utili ad exactionem earum, non adversus debitorem, nisi forte eas receperit, sed contra depositarium, vel ipsas competente pecunias.

De mandatoribus & fidejussoribus.

XX. Idem A. Ælio.

CONstitutionibus [15] sacris, quæ ultra certum modum usuras fœnebris pecuniæ exigi prohibent, mandatoribus [16] etiam vel fidejusoribus subventum est: quibus quasi mandator vel fidejussor conventus uti potes.

De soluto simpliciter.

XXI. Idem A. Chresimo.

SI usuras præstari pignore dato convenerat; & in continenti numeratione facta, postea vel ante [17], propter quod debitum solutionem feceras, non [18] designasti, habuit [19] creditor in usuras tibi accepto ferendæ solutæ quantitatis facultatem.

De pignoribus.

XXII. Idem A. Carino.

PIgnoribus quidem intervenientibus, usuræ, quæ sine [20] stipulatione peti non poterant, pacto [21] retineri [22] possunt. [23] †. Verum hoc jure constituto, cum hujusmodi nullo interposito pacto tantummodo certæ summæ præstari pœnam convenisse proponas: nec peti, nec retineri quicquam amplius potest, & ad pignoris solutionem urgeri te disciplina juris perspicis.

De oleo & quibuscunque fructibus.

XXIII. Idem A. Jasoni.

OLeo [24] quidem, vel quibuscunque fructibus mutuo datis incerti [25] prætii ratio, additamentum [26] usurarum ejusdem materiæ suasit admitti.

De negotiis gestis.

XXIV. Idem A. Glauciæ.

SI mater [27] tua major annis constituta, negotia [28], quæ ad te pertinent, gesserit: cum omnem [29] diligentiam [30] præstare debeat, usuras [31] pecuniæ tuæ, quam administrasse fuerit comprobata, præstare compelli potest.

De auro, argento, veste.

XXV. Imp. CONSTANT. A. ad populum.

PRo [32] auro & argento & veste facto chirographo licitas solvi, vel promitti usuras jussimus.

De præscriptione triginta, vel quadraginta annorum.

1. *De modo usurarum.*

XXVI. Imp. JUSTIANIANUS A. Mennæ P. P.

EOs [33], qui principali actione per exceptionem triginta [34], vel quadraginta annorum, sive personali, sive hypothecaria ceciderunt, [jubemus] non posse super usuris, vel fructibus præteriti [35] temporis aliquam movere quæstionem, dicendo ex iisdem temporibus eas velle sibi persolvi, quæ non ad triginta, vel quadraginta præteritos annos referuntur, asserendo singulis annis earum actiones nasci: principali [36] enim actione non subsistente, satis superveniens est super usuris, vel fructibus adhuc Judicem cognoscere. §. 1. Super usurarum vero quantitate et. iam generalem sanctionem facere necessarium [37] esse duximus, veterem duram, & gravissimam earum molem ad mediocritatem deducentes. Ideoque [38] jubemus, Illustribus [39] quidem personis, sive eas præcedentibus, minime licere ultra tertiam [40] partem centesimæ usurarum nomine in quocunque contractu vili, vel maximo stipulari. †. Illos vero, qui ergasteriis [41] præsunt [42], vel aliquam licitam [43] negotiationem gerunt, usque ad bessem [44] centesimæ [usurarum nomine in quocunque contractu] suam stipulationem moderari. †. In trajectitiis [45] autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus, usque ad centesimam [46] tantummodo licere stipulari, nec eam excedere; licet veteribus legibus hoc erat concessum. †. Cæteros [47] autem [omnes] homines dimidiam [48] tantummodo centesimæ usurarum [nomine] posse stipulari [49]: & eam quantitatem usurarum etiam in aliis omnibus casibus nullo modo ampliari, in quibus citra [50] stipulationem [51] exigi usuræ solent. Nec [52] liceat judici memoratam augere taxationem [53], occasione consuetudinis [54], in regione obtinentis. †. Si quis autem aliquid contra modum hujus fecerit constitutionis, nullam penitus de [55] superfluo habeat actionem: sed & si acceperit, in [56] fortem hoc imputare compelletur. †. Interdicta [57] licentia creditoribus ex pecuniis fœnori dandis aliquid detrahere, vel retinere siliquarum [58] nomine, vel sportularum [59], vel alterius cujuscunque causæ gratia. Nam si quid hujusmodi factum fuerit, principale debitum ab initio ea quantitate minuetur [60], ut tam ipsa minuenda pars, quam usuræ ejus exigi prohibeantur. †. Machinationes etiam creditorum; qui ex hac lege prohibiti majores usuras stipulari alios medios [61] subjiciunt, quibus hoc non ita interdictum est, resecantes jubemus [62], si quid tale fuerit attentatum, ita usuras computari, ut necesse esset, tanquam si ipse, qui alium interposuit, fuisset stipulatus: in quo casu sacramenti [63] etiam illationem locum habere sancimus [64]. Dat. *Constantinop.* JUSTINIANO CONS.

Ne usuræ ultra duplum currant.

XXVII. Idem A. Mennæ P. P.

DE usuris, quarum modum jam [65] statuimus, pravam [66] quorundam interpretationem penitus removentes, jubemus, etiam eos, qui ante eandem sanctionem ampliores quam statutæ sunt, usuras stipulati sunt, ad modum eadem sanctione taxatum ex [67] tempore lationis ejus suas moderari actiones: scilicet illius temporis, quod ante eam defluxit legem, pro tenore stipulationis usuras exacturos. §. 1. Cursum insuper usurarum ultra [68] duplum minime procedere concedimus: nec si pignora [69] quædam pro debito creditori data fint, quorum occasione quædam vetetes leges & ultra duplum usuras exigi permittebant. Quod [&] in bonæ fidei judiciis, cæterisque omnibus casibus, in quibus usuræ exiguntur, servari censemus.

Ne usuræ in sortem convertantur, & ne usuræ usurarum exigantur.

XXVIII. Idem A. Demostheni P. P.

UT nullo modo *usuræ* [70] *usurarum* à debitoribus exigantur, & veteribus quidem legibus constitutum fuerat, sed non perfectis-

---

1 *l.* 11. §. 1. *ff. de pign.*

2 Dixi ad *l.* 14. §. *cod.*

3 Id est, prætextu. Ratio dubitandi pro debitore hinc sumitur.

4 Ratio decidendi hinc sumitur pro creditore. Et tamen aliter judicatum fuisse à Senatu Parisiensi ostendi ad *l.* 16. §. *cod.* Sic sentio in omni venditione (ergo & reditus annui de quo hic agitur) spectandam esse quantitatem justi pretii, quod est tempore venditionis. *l.* 8. *in fin.* §. *de rescind. vendit.* eoque admisso non esse quærendum, an res empta creverit: cum certo jure periculum & detrimentum rei ad emptorem pertineat.

5 *l.* 23. §. *cod.* Goth. Casum *b.l.* non esse usurarium probat Joann. Aurpach. *lib.* 1. *epist. juridic.* 10. ANS. Adde Cujac. *lib.* 3. *observ. cap.* 35. & *quæ not.* §. *l.* 6. *cod.* S. L.

6 Usuræ indebitæ solutæ ante sortem, sortem minuunt. Quid si post sortem solutam depensæ fuerint? stricto jure, sortem minuere non possunt (quia sors soluta hic proponitur) ex æquo tamen repeti possunt: nam sorte soluta nihil superest in quod imputentur. *Synops. cod. c.* 13. *Harm.* 7. §. 6.

7 Olim plerique visum fuit: Usurarum indebitarum condictionem non esse, licet omnes imputationem admitterent. Hodie & imputatio admittitur, & indebitæ solutæ condicuntur. *l.* 26. § 1. *ff. de cond. indeb.*

8 Molinæus *numer.* 296. 297. *de usur.* negat hanc depositionem requiri. Movetur lege 122. §. 5. *in fin. ibi, ut c. ff. de verb. oblig.* de qua quæstione *ibi* dixi: *ut & in l.* 6. §. *cod.* quo nomine reprehenditur à Cujacio ad *d.* §. 5. Eandem sententiam probat etiam Rolandus à Valle *l. consil.* 53. *num.* 34. *& seq. & ib. cons.* 63. *num.* 24. *& seq.* Sunt & alii loci juris apertissimi in *l.* 2. 6. §. *cod. l.* 7. 18. *in fin. ff. cod. l.* 10. §. *de pign. act. l.* 9. §. *de solutionib. l.* 28. *in fin. ff. de adminst. tut. l.* 82. *ff. de cond. & demonstr.* Aliter Cujacius *d. loco* distinguit usuras ex mora oblatione sisti, non eas quæ stipulatione debentur.

9 In publico deponere, est in æde sacra, vel ubi judex, super ea re aditus, deponi jussit.

10 Antiquum fuit, ves communes. *l.* 4. *in fin. ff. famil.* vel alterius, *ut hic.* vel proprias in æde sacra deponere. hinc *Euclio* in Aulularia act. 4. *Tu modo cave, cuiquam indicassis aurum meum esse istic fides.* & post: *Fides etiam atque etiam, nunc salvum ut mihi aurum abs te auferam. Tuæ fidei concredidi aurum, in tuo loco & fano modo est situm.*

11 Publicus locus fit etiam judicis dispositione: publicus, id est, tutus. vid. *l.* 9. §. *de pignorib.*

12 Depositione legitima sortis & usurarum facta, debitor usurarum cursum sistit: periculum rerum à se depositarum in creditorem suum transfert: & pignoratitiam adquirit. *ut hic.* antichresim liberat. *l.* 11. §. *cod.* Goth. De depositionis solennitate & effectu vid. Censur. Forens. nostram *lib.* 4. *cap.* 35. S. L.

13 De qua vide §. 7. *Instit. de act.*

14 Id est, nauticis.

15 Usuris modus jure injectus est. vide quæ scripsi ad *l.* 1. §. 3. *in fin. ff. de pignorib.*

16 Beneficia debitoribus usurariis concessa ad eorum mandatores & fidejussores pertinent.

17 Hinc colligit *Cujac.* 13. *obs.* 31. ante gestum negotium authoritatem interpositam tutoris valere.

18 Vide *l.* 1 §. *de solut. l.* 5. §. 2. *ff. de solut.*

19 Sortem & usuras debens, si quas quantitates creditori solvit, nulla facta mentione, quo nomine solveret, facultatem habet creditor, si velit, in usuras duntaxat acceptam facere solutionem. *Synops. cod. cap.* 64. ubi tamen Scholiastes speciem hanc ponit, sortem & usuras debentem, si libras sexaginta solvat: pro rata quadraginta quidem in sortem; viginti vero in usuras dedisse videri.

20 Usuræ sine stipulatione ex nudo pacto non petuntur, nisi & pignora in usuras ex pacto dandas detineantur: Tunc enim & sine stipulatione petuntur, *ut hic. Scholiastes Synopf. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 26. *tit.* 5. *cap.* 1. *l.* 3. *l.* 4. §. *cod. l.* 17. § 4. *ff. cod. l.* 24. *ff. de præscript. verb.*

21 *l.* 4. §. *cod.* vide *Cujac.* 8. *obs.* 17. *in fin.*

22 Per exceptionem doli. *l.* 2. §. *de fiscal. usur.*

23 Modo legitimæ sint. *l.* 27. *in fin.* §. *cod.*

24 Id est, re liquida, idem in aridis, dixi ad *l.* 12. §. *cod.*

25 Fructibus mutuo datis, licet & majores usuras stipulari, διὰ τὸ ἄδηλον τῶν καρπῶν, propter incertitudinem fructuum. *Syn. Basil. cod. c.* 66. 3. *Harm.* 7. §. 24.

26 Quippe nonnunquam accidit, ut mutuans centum modios, pactus sim usuræ nomine modium unum in singulos menses, quod usura est centesima: sed fortasse quum mutuo darem centum illos modios, uno aureo modii sex venierant: verum fertilitate sequuta quum debitor menstruum mihi modium solvit, non centesimam, sed bessem mihi centesimæ præbet. Hoc enim facit æstimatio modii, propter insequutam annonæ copiam. *Ita Scholiast. Syn. illo loco.* dixi ad *l.* 17. §. *cod.* Cujacius hinc colligit fruges recepisse inmodicas usuras, adde *Novell.* 32. vel supra legitimum modum, idque confirmat Græcorum authoritate, 3. *obs.* 35. sed ea de re dixi ad *l.* 17. §. *cod.*

27 *Paul.* 1. *sent.* 4. §. 4.

28 Vide *l.* 13. §. *cod. Paul. ibid.* §. 3. §. 4.

29 *Paul.* 1. *sent.* 4. §. 4. dixi ad *l.* 3. §. 9. *ff. de negot. gest.*

30 *Paul. ibid.* §. 1.

31 *d. l.* 13. *d.* §. 3. *l.* 37. §. 1. *ff. cod.*

32 Omne debitum rei fungibilis sive mutabilis, nudo pacto, vel consensu, sive incontinenti, sive ex quocunque intervallo, mutuum fieri, seu in mutuum converti potest. Molin. *de usur. quæst.* 85. *num.* 660. *l.* 12. §. *cod. l.* 8. §. *si cert.*

33 Sors (ut & omnis actio personalis) triennio præscribitur. An & fortis usuræ? ἴδιος πατρίκιος, id est, heros Patricius, putabat non præscribi triennio, quum usuræ singulis annis nascantur. Nam triginta annis fortis ratione elapsis, inveniuntur usurarum nomine anni primi, decurrisse anni, 29. secundi anni, 28. atque ita deinceps. Idem in fructibus censebat Patricius: verum hæc sententia reprobatur hac constitutione: cum sit absurdum, causa principali sortis sublata, de usuris & fructibus contendere. *Synopsis Basil. cod. cap.* 69.

34 Triginta vel quadraginta annis personales, & hypothecariæ actiones intereunt. *l.* 2. §. *de pecunia constituta.*

35 *l.* 28. §. *cod.*

36 Dixi ad *l.* 129. *in fin. ff. de reg.* actione sublata iniquum est de usuris, & fructibus contendere.

37 Fuerat enim incertus usurarum modus ante Justinianum: vide *Molin. de usuria, n.* 42. aut saltem gravis & durus. *idem n.* 54.

38 Usurarum ratio ex hoc loco ex Scholiaste Synopseos 23. *tit.* 32. 47 & 69. & *Harm.* 3. *tit.* 7. §. 25. hæc est à Justiniano definita: In illustribus τετάρτου ἑκατοστοῦς. triens centesimæ, id est, nummi quatuor ἐπὶ τῶν πεντήκοντα καὶ τῶν ἄλλων πρεσβευτικῶν (qui ἡγεμονικὰ λέγεται, & ἐμπορικὰ Harmenopulo *d. loco.*) id est, in nummulariis cæteris que negotiatoribus ἑξηκοστοῦ. bes centesimæ, hoc est, nummi octo. Legitima vero usura eorum qui διακοσιτικὰς τοκίζουσι ἤτοι ἐπικαιρίους: usuram trajectitiam nauticam, periculo suo capiunt. ἑκατοστιαῖος. est centesima: hoc est, nummi duodecim: In aliis hominibus ἡμικατοστιαῖος centesimæ semis, id est, nummi sex.

39 Illustribus personis trientes usuræ permissæ *ut hic, & J. cod. ibi, ultra tertiam partem*, & sic minores. Sic, trientarium fœnus etiam Alexander exercuit, *teste Lampridio*: quod tamen legis modo non dicitur. Fiscus enim medias stipulatur, semisses scil. *l. ult. J. de fiscalib. usurie.* Civitatum quoque usuræ sunt semisses. *l.* 10. *ff. de pollic.* Ecclesiasticæ vero quadrantes. vide *Novell.* 7.

40 Tertia pars centesimæ, triens usura, *Quatre pour cent, l.* 3. §. 1. *ff. de contra tut.*

41 Ergasterium, est negotiatio. Præsunt ergasterio trapezitæ, argentarii, & cæteri institores, *l.* 26. §. *de episc. l.* 9. §. *de operibus publ. l.* 2. §. *de met.* Est & locus, ubi opus fit, officina.

42 Justis negotiationibus terrenis, mediterraneis aut terrestribus, besses, usuræ permissæ. §. *ibi, ad bessem.* Argentariis licet stipulari besses usuras. Inter negotiatores usura legitima bes est. Quin argentariis besses debentur, licet eas non fuerint stipulati. *Novell.* 136. *c.* 4. Quid si negotiari desinant, aut homen alteri cedant? besses usuræ deberi desinunt. *Molin. ibid. num.* 60. 61.

43 Licita est negotiatio, vel ea quæ vere fœneratitia est, qua fungunturii, qui nullam etiam aliam exercent.

44 Bes usura est ad centesimam, quod bes ad assem. Bes usuræ sunt duæ partes centesimæ, 150 partem sortis quolibet mense pendens, integram vero sortem 12 annis & 6 mensibus. Annuatim solvuntur 8 in 100. *huit pour cent.* Id fœnus Antoninus Pius exercuit. *Jul. Capitol. in ejus vita.*

45 Usura centesima, non major, maritimis & navigantibus permissa. An centesima dicitur anni ratione, an vero certi duntaxat itineris, quod anno potest esse brevius? Prius ait Molinæus *n.* 91. *de usur.*

46 Centesima usura, *donze pour cent*, quæ centesimo mense sortis quantitatem parit, & reddit. Solebant enim veteres in menses, non in annos fœnerari. *Plut. in libell. περὶ τοῦ μὴ δανείζεσθαι. Æschines adversus Ctesiphontem. Horat. Epod. oda* 2. *omnem relegat Idibus pecuniam, Quærit Kalendis ponere.* Inde usura menstrua Ciceroni 6. *ad Atticum.* De duplici centesima, vide *l. nihil interest* 4. §. 1. *ff. de nautico fœnore.*

47 Non illustres, quique non sequuntur, mercaturam terrestrem, vel maritimam, dimidias centesimæ possunt stipulari. Ergo & ruſtici? Posse videntur cum hic non excipiantur, quamvis & hi solas trientes possint promittere. *Novell.* 32. Quadrantes quoque accipiuntur ab Ecclesia. *Scholiast.* 27. *Eclog.* 3. *Harmenop.* 7. *c. περὶ καρπῶν.*

48 *l.* 2. *in fin.* §. *de usuris rei jud.* Dimidia centesimæ seu semis usura parit annuatim sex in centum. *Six pour cent.* Senos aureos parit quotannis in centenos. *Theod.* 4. *de act.*

49 Et ita qualitas fœneris ex qualitate fœneratanis metienda: ut mercator eo pacto possit besses stipulari & capere ab illustri: illustris non possit capere ultra trientes à mercatore.

50 Citra stipulationem & pactum exiguntur usuræ quæ exiguntur propter moram. *l.* 32. §. 2. *ff. cod.*

51 Stipulationis verbo, Molinæus intelligit omnem conventionem. *ibi, num.* 56. Verum hunc locum author Synopseos *d. c.* 69. ita accipit, usuras majores accipi non posse ne quidem per retentionem pignorum. *l.* 4. *verf. nec pignora. ff. de nautico fœnore.* Alias usuræ legitimæ non tantum stipulatione interposita promissæ servantur, sed pignoris quoque retentione, licet nudo pacto & citra vinculum stipulationis promissæ. *l.* 4. §. *cod.*

52 In usuras majores legitimis judex reum condemnare non potest prætextu consuetudinis locorum: hoc est, etiamsi consuetudo loci sit usuras majores legitimis præstari. *Syn. d. loco.*

53 Quæ scilicet pertinet ad usuras debitas ex mora, non ad illas, quæ deberi possunt ex superiorum stipulationum aliqua.

54 Sensus est, prætextu consuetudinis usuras ex nuda mora debentes, fœnisses esse. Tres casus excipe, pupillares. vid. *l.* 1. §. *de usur. pupill.* sociorum. vid. *l.* 4. §. *de adsoc.* tei judicatæ. *l.* 3. §. *de usur. reijudic.*

55 Habet tamen citra superfluum, & ita utile per inutile non vitiatur. *l.* 15. §. *cod. l.* 20. *ff. cod. l.* 8. §. *si certum. l.* 26. *in pr. ff. de cond. indeb. l.* 102. *in fin. ff. de solut.* Molinæus addit, nullum casum in jure reperiri, in quo propter excessum, vel administrationem illicitam, fœnus totum vitietur, excepto casu singulari. *Novell.* 32. *de fœner. agric.* vide tamen eundem *q.* 10. *de usur. n.* 139.

56 Usuræ legitimis majores acceptæ, in sortem imputandæ.

57 Creditori non licet à debitore aliquid accipere nomine siliquarum, aut consuetudinis: si quid autem acceperit, id in sortem computabit.

58 Κιρατίων ἢ συνηθειῶν, 23. *Ecl.* 3. *c.* 69. Siliqua vigesimaquarta pars solidi.

59 Quas creditores forte stipulabantur dare executoribus pro pecunia exigenda, vel tabellioni, pro cautione scribenda.

60 Vide Molin. *de usur. quæst.* 13. *num.* 164.

61 Illustris, cui trientes tantum stipulari permittitur, per argentarium, cui licitæ sunt besses: id est, majores, stipulari non potest. hinc collige, Peccari etiam per intercedentem seu interpositam personam. dixi ad *l.* 5. *C. de legibus.* atque ita, majores usuras stipulari non posse dum διὰ μέσου πρασώπου per mediam personam. *Syn. d. l.*

62 Hinc colligunt quæstionem, casus & leges usurarum non esse fori (ut vocant) ecclesiastici, sed imperialis. qua de re vide Molin. *quæst. de usur. num.* 70. 71.

63 Vide quæ not. ad *l.* 6. §. 4. §. *de his qui ad eccles.*

64 Hoc apud author. Synopf. additur. Illos qui tabernis præsunt, vel aliquam negotiationem licitam (quoniam qui illicitam exercent, ut tinctoriam purpuræ & monetas, etiam puniri debent) exercent ad bessem usque, centesimæ stipulationem suam moderari.

65 *l.* 26. §. *cod.*

66 Ad majores ante hanc legem constitutas, ac promissas usuras, fœneratores non putabant hanc legem pertinere; vult igitur majores ante hanc constitutionem promissas ad modum hac lege præfinitum revocari.

67 Vide *Molin. q.* 10. *de usur. num.* 142. 153. *& quæst.* 16. *num.* 188. *Papon.* 12. *Arrest.* 7. *num.* 16. adde *Novell.* 73. *c.* 9. & 115. *c.* 1. *Nov.* 121. *Nov.* 138. *Nov.* 160. *l.* 19. §. *mandati. l.* 26. §. 1. *ff. de cond. indeb. l.* 4. §. 1. *ff. de naut. fœnore.*

69 In usurarum causis aliquid jure pignoris, & se retentionis toleratur, sed intra legitimum modum: vetitis usuris ultra duplum, etiamsi creditor pignoribus acceptis sibi caverit, vide *Molin. de usur. num.* 47. 107. 108.

70 *l.* 24. §. *de his, qui not. l.* 28. §. 1. *ff. de cond. indeb. l.* 2. §. 5. *de administ. ver.* Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, *ut hic*: pecuniæ usus. *l. ult. ff. de magist. conv. l.* 1. §. *de fiscalib. usur.* fructuum usura, *l.* 15. *ff. hoc tit.*

fectissime cautum: si enim usuras in sortem redigere fuerat concessum, & totius summæ usuras stipulari: quæ differentia erat debitoribus, a quibus revera usurarum usuræ exigebantur? hoc certe erat *non vetus* [1], *sed verbum tantummodo legem ponere.* Quapropter hac apertissima lege definimus, nullo [2] modo licere cuiquam usuras præteriti temporis, vel [3] futuri in sortem redigere, & earum iterum usuras stipulari. Sed & si hoc fuerit subsecutum: usuras quidem semper usuras manere, & nullum usurarum aliarum incrementum sentire: sorti autem antiquæ tantummodo incrementum usurarum accedere.

De duplo.

XXIX. [5]

Οἱ κ̣[ατ̣ὰ μικρὸν τ̣ὸ κ̣[εφά]λαιον κ̣α̣τ̣α̣σ̣κ̣ή̣ψ̣α̣ν̣τ̣ε̣ς τόκους, τῷ διπλῷ συμπ̣λ̣η̣ρ̣ο̣ύ̣σθ̣ω̣σ̣α̣ν̣, κ̣α̣ὶ̣ μὴ κ̣α̣θ̣ὰ̣π̣α̣ξ̣ ὑ̣π̣ὸ̣ τ̣ὸ̣ κ̣α̣τ̣ὸ̣λ̣ε̣ι̣φθ̣ῆ̣ν̣α̣ι.

USuræ [6] minutim & per [8] intervallum solutæ cum duplo compensantur, etiam si non universæ simul [9] solutæ fuerint.

XXX. [10]

Η̣ π̣α̣ρ̣ὸ̣ν̣σ̣α̣ π̣ρ̣ᾶ̣ξ̣ι̣ς δ̣ή̣λ̣ο̣ῖ̣ ὅτι κ̣[ατ̣ὰ μ̣ι̣κ̣ρ̣ὸ̣ν̣ κ̣α̣τ̣α̣σ̣κ̣α̣λ̣ο̣μ̣έ̣ν̣ω̣ν τόκ̣ω̣ν τὸ διπλ̣ᾶ̣ν ὃ̣ χ̣ρ̣έ̣ω̣ς ο̣ὐ̣κ̣ ὑ̣π̣ε̣ρ̣β̣α̣ί̣ν̣ο̣υ̣σ̣ι· ὑ̣π̣ο̣ξ̣ή̣μ̣η̣ι̣ δ̣ὲ̣ τὸ κ̣ε̣ί̣μ̣ε̣ν̣ο̣ν̣ ἐ̣ν̣ τῇ ῥ̣ξ̣. ν̣α̣μ̣ῷ̣ τ̣ο̣ῦ̣ τ̣ὸ̣ κ̣α̣ὶ̣ τ̣ὸ̣ν̣ τ̣ό̣κ̣ο̣ν̣ τ̣ῶ̣ν̣ π̣ο̣λ̣ι̣τ̣ι̣κ̣ῶ̣ν̣ χ̣ρ̣η̣μ̣ά̣τ̣ω̣ν̣.

PRæsens [11] constitutio declarat, usuras particulatim [12] solutas, duplum debitæ sortis non excedere. Verum excipitur id quod positum est in CLX. Nov. *de usuris pecuniæ municipalis.* [13]

1 Rebus, non verbis lex imponenda vide Mynsing. d. h. v. n. 336. Cicero pro Cæcina: Non ex verbis jus pendet, sed verba serviunt hominum comitiis, & auctoritatibus.

2 Nec pro futuri temporis usuris, nec pro usuris anni primi, qui præterierunt, ullo modo pactici usuris quis potest: ne quidem, si juxta formam veteribus utilitatem hat. Synops. Basil. cod. c. 71.

3 Et sic omnis Anatocismus sublatus. Mev. ibid. num. 44. Est autem Anatocismus, quoties usura sorti conjuncta alias usuras parit. l. 7. §. 12. l. 58. §. 1. §. 4. ff. de admin. tut. nec est simplex renovatio, aut continuatio usurarum, quam Plutarchus ἐν ἐλληνικοῖς πολιτικοῖν, Cicer. 5. ad Atticum 20. ἀνατοκισμὸν nuncupat. Puto Anatocismum, de quo hic agitur, odio fœneratorum interdici, alias, si novam sortem debitori numerare licet, & ab eo novas alias usuras stipulari, cur non, acceptas ab eodem usuras brevi manu, eidem renumerare sortis instar licebit? ut ex ea pecunia novas usuras præstat. d. §. 3. d. §. 1. & 4. Hoc adjiciendum: Novella Leonis in universum usuras vetari. 4 Licet usuras in futurum accipere. l. 57. ff. de pactis. l. 2. §. 6. ff. de doli mali. l. 122. in pr. ff. de verb. oblig. at eas acceptas in sortem redigere, & iis redactis usuras exigere non licet. 5 Synopsis d. loco cap. 72. 6 Leunclavii interpretatio. 7 Κατὰ μικρὸν, adde Novell. 121. 8 Κ̣α̣τ̣ὰ χρόνον, hoc est, diverso tempore solutæ. 9 Καλπαξ, ὃ ὑφ' ἓν. 10 Synops. d. l. c. 73. 11 Interpretatio Leunclavii. 12 Κατὰμερος. 13 Usuræ in universum currunt in debitis ad municipia pertinentibus, & usuris publicis. Scholiastes Synopseos d. cap. 73. id est, ultra duplum currunt.

TIT. XXXIII.

DE [14] NAUTICO [15] FOENORE.

Pro tempore quo creditor suscepit periculum trajectitiæ pecuniæ, usura centesima debetur: pro tempore sequenti, communia. Salic.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Honorato.

TRAJECTITIAM [16] pecuniam, quæ periculo [17] creditoris datur, tamdiu [18] liberam esse ab observatione communium usurarum, quamdiu navis ad portum adpulerit, manifestum est.

Pecuniæ nauticæ debitoris est periculum, nisi aliud fuerit conventum. Salic.

II. Iidem AA. Chosimaniæ.

CUm dicas te pecuniam ea lege dedisse, *Ut in sacra* [19] *urbe tibi restitueretur*, nec [20] incertum periculum, quod ex navigatione maris metui solet, ad te [21] pertinuisse [22] profitearis, non est dubium, pecuniæ creditæ ultra licitum [23] [modum] te usuras exigere non posse.

Qui suscepit in se periculum navigationis, intelligitur in se suscipere periculum fortunæ, non culpæ debitoris. Bald.

III. Iidem AA. Juniæ.

CUm proponas te nauticum fœnus ea conditione dedisse, *Ut post navigium, quod in Africam dirigi debitor adseveraret, in Salonitanorum* [24] *portum nave delata, fœnebris pecunia tibi redderetur*, ita ut navigii duntaxat, quod in Africam destinabatur, periculum susciperes; perque vitium debitoris, nec loco quidem navigii servato, illicitis [25] comparatis mercibus, quæ navis continebat, fiscum occupasse; amissarum [26] mercium detrimentum, quod non ex marinæ tempestatis discrimine, sed ex præcipiti avaritia, & incivili debitoris audacia, accidisse adseveratur, adscribi [tibi] juris publici ratio non permittit.

Debitor generis liberatur per interitum, si creditor suscipit in se periculum; alias non. Bald.

IV. Iidem AA. Eucharisto.

TRajectitiæ quidem pecuniæ, quæ [27] periculo creditoris mutuo datur, casus, antequam ad destinatum locum navis perveniat, ad debitorem non pertinet. [Sine] hujusmodi vero conventione, infortunio naufragii debitor non liberabitur.

1 Non ex verbis jus pendet, sed verba serviunt hominum comitiis, & auctoritatibus. 2 Nec pro futuri temporis usuris, nec pro usuris anni primi, qui præterierunt, ullo modo pactici usuris quis potest: ne quidem, si juxta formam veteribus utilitatem hat. Synops. Basil. cod. c. 71. 3 Et sic omnis Anatocismus sublatus. Mev. ibid. num. 44. Est autem Anatocismus, quoties usura sorti conjuncta alias usuras parit. l. 7. §. 12. l. 58. §. 1. §. 4. ff. de admin. tut. nec est simplex renovatio, aut continuatio usurarum, quam Plutarchus ἐν ἐλληνικοῖς πολιτικοῖν, Cicer. 5. ad Atticum 20. ἀνατοκισμὸν nuncupat. Puto Anatocismum, de quo hic agitur, odio fœneratorum interdici, alias, si novam sortem debitori numerare licet, & ab eo novas alias usuras stipulari, cur non, acceptas ab eodem usuras brevi manu, eidem renumerare sortis instar licebit? ut ex ea pecunia novas usuras præstat. d. §. 3. d. §. 1. & 4. Hoc adjiciendum: Novella Leonis in universum usuras vetari. 4 Licet usuras in futurum accipere. l. 57. ff. de pactis. l. 2. §. 6. ff. de doli mali. l. 122. in pr. ff. de verb. oblig. at eas acceptas in sortem redigere, & iis redactis usuras exigere non licet. 5 Synopsis d. loco cap. 72. 6 Leunclavii interpretatio. 7 Κατὰ μικρὸν, adde Novell. 121. 8 Κ̣α̣τ̣ὰ χρόνον, hoc est, diverso tempore solutæ. 9 Καλπαξ, ὃ ὑφ' ἓν. 10 Synops. d. l. c. 73. 11 Interpretatio Leunclavii. 12 Κατὰμερος. 13 Usuræ in universum currunt in debitis ad municipia pertinentibus, & usuris publicis. Scholiastes Synopseos d. cap. 73. id est, ultra duplum currunt.

14 XXII. D. II. Novell. 106. 110. 15 Seu maritimo. 16 Id est, quæ trans mare vehitur. l. 1. ff. eodem. διακόντια χρήματα dicuntur Græcis. Syn. Basil. 7. tit. 7. ex lib. 53. tit. 5. cap. 1. & passim 3. Harmen. 7. §. 20. erat autem fœnus nauticum centesima: ut & si quis fructus credidisset. d §. 20. Synops. eod. c. 15. 17 l. 4. ff. eodem. aliud in terrena. 18 Non ulterius: discusso periculo maris, die, aut conditione cessis, inter negotiatores usura debiti incipit & cessat centesima. vide Molin. de usuris, num. 91. Cujac. d. Nov. 106. 19 Sacra urbs non est Hierosolyma, ut quidam putant, sed, vel Constantinopolis vel Roma. arg. l. 2. §. quæ res exportar. 20 Creditor ad quem periculum navigationis non pertinet, usuras majores non accipit. Synops. Basil. eod. c. 18. 21 Creditorem. 22 Ob pactum contrarium scil. 23 Aliis personis sc. ab his quæ mari negotiantur. 24 Σάλων, seu Salona, navale Dalmatiæ Straboni 7. nec enim ad Salonem mediterranea Bithyniæ hic locus referendus, unde Salonites cæsus dictus: vide Strabonem 2. 25 Illicitæ merces confiscantur. 26 Si vitio debitoris pecunia nautica confiscata est, creditori non perit in debitorem actio: & merito. Nam etsi maris periculum in se suscepit, casus supervenientes culpa debitoris non recepit. 27 Trajectitiæ seu nauticæ pecuniæ periculo creditoris mutuo dabantur.

TIT. XXXIV.

DEPOSITI [28], VEL CONTRA.

De rei interitu, de concurrentibus actionibus.

1. Imp. ALEXANDER A. Mesteno.

SI [29] incursu latronum, vel alio fortuito casu ornamenta deposita apud interfectum perierint: detrimentum ad hæredem ejus, qui depositum accepit, qui dolum [30] solum & latam [31] culpam (si [32] non aliud specialiter convenit) præstare debuit, non pertinet. Quod si prætextu latrocinii commissi, vel alterius fortuiti casus, res, quæ in potestate hæredis sunt, vel quas dolo desiit possidere, non restituuntur; tam depositi, quam [33] ad exhibendum actio, sed & in rem vindicatio competit.

De usuris.

II. Imp. GORDIANUS A. Celso.

USuræ in depositi [34] actione, sicut in cæteris bonæ fidei judiciis [35], ex mora [36] venire solent.

De usuris & de furti actione.

III. Idem A. Austero.

SI depositi experiaris, non immerito [etiam] usuras [37] tibi restitui flagitabis: cum tibi debeat gratulari, quod furti [38] eum actione non facias obnoxium. Si quidem qui rem depositam invito domino sciens prudensque in usus [39] suos converterit, etiam furti delicto succedit.

De usuris.

IV. Idem A. Timocrati.

SI [40] deposita pecunia is qui eam suscepit, usus [41] est, non dubium est, etiam usuras [42] debere præstare [43]. Sed si cum depositi actione expertus es, tantummodo [44] sortis facta condemnatio est: ultra non potes propter usuras experiri. Non [45] enim duæ sunt actiones, alia sortis, alia usurarum, sed una: ex qua condemnatione facta, iterata actio rei judicatæ exceptione [46] repellitur.

De sequestro.

V. Impp. VALER. & GALLIENUS AA. & VALERIANUS C. Claudiano.

PRopter instrumenta quidem, quæ te deposuisse cum adversario tuo dicis, *Ut* [47] *residua pecunia, quæ ex conductione debebatur* [48] *soluta, ea reciperes*: si [49] id quod placuerat impleveris, sequestrum [50] potes convenire: Quamvis [51] autem hæc reddita non fuerint: tamen adversus eum, a quo fundum conduxeras, si omne, quod ex contractu debebatur, reddidisti; ipsis solutionibus [52] tutus es.

Sequester instrumentorum tenetur ea reddere in casu reddendi. Bald.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Alexandro.

IS [53], penes [54] quem utramque [55] partem transactionis, vel alia instrumenta commendasse [56] dicis, legem qua hæc suscepit, servare [57] necesse habet. [58]

De pecunia deposita, & à depositario credita.

VII. Iidem AA. Attico.

DEsiderium tuum cum rationibus juris non congruit: nam [59] si custodiam [60] pecuniæ suscepisti, quam aliis a te [mutuo] datam [61], conscriptum instrumentum, quo hanc tibi reddi profiteris, arguit [62]: solutionem ejus competentem improbe recusas. [63]

Actio depositi personalis debitoris non sequitur debitorem. Bald.

VIII. Iidem AA. Alexandro.

SI is qui depositam à te pecuniam accepit, eam suo nomine, vel cujuslibet alterius mutuo dedit: tam ipsum de implenda suscepta fide, quam ejus successores [64] teneri tibi certissimum est. Adversus eum autem, qui [65] accepit, nulla actio tibi competit, nisi nummi extent: tunc enim, contra possidentem uti [rei] vindicatione [66] potes.

De rebus commendatis à servo hereditario.

IX. Iidem AA. Menophilo, & cæteris.

CUm [67] hæreditas personam [68] domini sustineat, ab hereditario [69] servo, priusquam patri vestro successeritis, res commendatas, secundum bonam fidem ab ejus qui suscepit, successoribus [70] apud Rectorem provinciæ petere potestis.

De infamia & condemnatione.

X. Idem AA. & CC. Septimæ.

QUi depositum non restituit, suo nomine conventus & condemnatus, ad ejus restitutionem cum infamiæ [71] periculo urgetur. Scripta Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De compensatione, deductione, doli exceptione. I. De attestatione depositario ab alio facta, ne depositum reddat.

XI. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

SI quis [72] vel pecunias, vel res quasdam per depositionis acceperit titulum [73]: eas volenti ei qui deposuit, reddere illico [74] modis omnibus compellatur: nullamque [75] compensationem [76], vel deductionem [77], vel doli exceptionem opponat: quasi & ipse quasdam contra eum, qui deposuit, actiones [78] personales, vel in rem, vel hypothecariam prætendens: cum non sub hoc modo depositum acceperit, *Ut non concessa ei retentio generetur, & contractus, qui* [79] *ex bona fide oritur ad* [80] *perfidiam retrahatur.* Sed & si ex utraque parte aliquid fuerit depositum: nec in hoc casu compensationis præpeditio oriatur: sed depositæ quidem res, vel pecuniæ ab utraque parte quam celerrime [81] sine aliquo obstaculo restituantur, ei videlicet primum, qui primus [82] hoc voluerit, & postea legitimæ actiones integræ quoque ei reserventur. Quod obtinere (sicut jam dictum est) oportet, & si ex una parte depositio celebrata est, ex altera autem compensatio fuerit opposita: ut, inte-

28 Vide XVI. D. III. adde Oldend. class. 4. act. 23. 3. Harm. 9. 29 Depositarius dolum duntaxat & latam culpam præstat: at non fortuitum casum, nisi aliter convenit. Syn. 13. tit. 2. c. 35. 3. Harm. 9. §. 15. 13. tit. 2. c. 35. 30 l. 20. ff. eod. 23. Syn. 2. c. 35. 5. Harm. 9. c. περὶ ψυχικῆς παρακαταθ. 31 Non levem, alias culpæ, id est, desidiæ aut negligentiæ non tenetur. §. 3. Inst. quib. mod. reb. Solius doli nomine tenetur. l. 23. ff. de reg. jur. 32 d. §. 3. d. l. 23. l. 1. §. 6. l. 20. ff. hoc tit. l. 7. §. 14. l. 27. §. 3. ff. de pactis. 33 l. 1. §. 32. ff. eod. καὶ τῇ περὶ ὑποκειμένων πραγμάτων ἀγωγῇ κατέχει). id est, actione rerum celatarum, annotarum. Synops. Basil. cod. Dixi in Nomenclatore meo ad Harmenopulum 1. tit. 3. §. 3. in voce ὑποκειμένης ὕλης. 34 Ex mora depositi usuræ. l. 24. in fin. ff. eod. & fructus debentur. Paul. 2. sent. 12. §. 1. 35 l. 28. in fin. ff. eod. l. 32. §. 2. ff. de usur. puta, locati. l. 54. ff. locati. pro socio. l. 60. ff. pro socio. negotiorum gestorum actione, l. 38. ff. de negot. & aliis quorum fit mentio, in §. 28. Instit. de act. 36 Idem dicendum si depositarius re deposita fuerit usus. vide l. 3. l. 4. C. eod.

37 Humanitatis est deteriore uti actione. 38 Concursus actionis furti admittitur cum actione depositi. l. 29. ff. eod. pro socio. l. 45. 46. ff. pro socio. & mandato. l. 22. §. 7. ff. mand. vid. Cujac. 17. obs. 12. 39 l. 4. C. eod. l. 28. in fin. l. 21. §. 1. l. 29. ff. eod. adde l. 1. §. 1. ff. de usur. 40 Depositarius, sive ex deposito usuras accepit: sive ipso dejecto sit usus, usuras præstat. 3. Harm. 9. §. 4. 41 Vid. l. 3. C. eod. l. 8. ff. ad exhib. Goth. Interpretat. hujus legis vid. apud Joann. Zang. de except. part. 3. c. 5. num. 89. ANS. 42 Non tenetur etiam lucrum ex depositi factum restituere: potest enim fieri ut lucrum ex pecunia deposita fecerit: Teneri videtur, cum iniquum sit ex re mea fieri locupletiorem, cum gratuitam, integram & abstinentem ab omni lucro fidem debeat. l. 38. circa fin. ff. de negotiis. & cum dolo faciat, qui id quod ad se pervenit, non reddat. l. 1. in fin. ff. eod. Sed non ita est: nec enim statim meum est quod ex mea pecunia comparatur. l. 1. C. si quis sibi vel alteri. Quin scholiastes negant usurarium ad restituendum lucrum ex usuris acceptis factum, teneri: sed ad eas tantum pecunias, quas illicite exegit. qua de re vid. plenius apud Molin. de usur. q. 83. p. 627. 628. lucrum hujusmodi superlucrum appellant. 43 Etiamsi mea sit mora. 44 Adde l. 3. C. de usuris rei judic. l. 49. in fin. ff. de act. empt. 45 Imo duæ sunt. l. 8. §. ibi enim dua. ff. de eo quod certo. Solve: Usurarum promissarum ex stipulatione, duæ sunt obligationes: usurarum ex mora unica obligatio. Hæ peti non possunt, priores possunt. l. 23. ff. de except. rei jud. 46 l. 5. 6. ff. de except. rei jud. 47 Sequester is est, apud quem plures in solidum rem deposuerunt certa conditione custodiendam & reddendam. l. 14. Eclog. 2. c. περὶ μισθ. ὑφηγ., id est, de sequestris. adde l. 6. C. eod. l. 12. §. 1. 2. l. 17. ff. depositi. l. 110. ff. de regulis. 48 A te scil. 49 Ante conditionem sequestri impletam, agi non potest, l. 1. §. 2. in fin. ff. depos. 50 Quid sequester S. dixi. 51 l. 4. 19. 23. C. de solut. Ratio dubitandi hic fumitur, nondum enim plene liberatus videbatur, cui obligationis instrumentum nondum erat redditum. sed non ita est: constat enim e contrario, non continuo censeri reum liberatum, etiamsi penes eum sit obligationis instrumentum. vid. l. 20. S. de probat. 52 Cur? solutione extinguitur obligatio. Inst. quib. mod. toll. obl. l. 107. ff. de solut. 53 Id est, sequester. l. 5. S. cod. 54 Qui ab utraque parte, vel transactionis, vel cujusvis alterius contractus instrumenta depositi nomine accepit, necesse habet pactis stare, quibus ea suscepit. 3. Harm. 9. §. 20. 55 Id est, actorem & reum. 56 Id est, deposuisse. 57 l. 9. §. 3. ff. de dolo. 58 Nisi sponsio sit inhonesta. l. 17. in fin. ff. de præsc. 59 Qui rem apud se depositam apud alium quempiam adhibita scriptura deposuit, haud recte quæ accepit, restituere recusat cautionem proferens, qua sese ostendit apud alium deposuisse. 3. Harm. 9. §. 2. 60 Depositarius custos. 61 Nugatur, qui hac voce intelligit depositum. Reus hic cogitur ad solutionem. in fin. C. eod. ibi. solut. Depositarius non solvit, sed restituit. 62 Forte quia in eo adscripturam erat, pecuniam Titii Seio creditam fuisse ab Attico depositario. 63 Et ita qui deposuit si nullam depositi cautionem habet, potest in subsidium probationes quærere etiam ex instrumento depositarii cum alio facto. Quod hic legimus depositarium convenii, an ideo excluditur actio adversus eum, qui meam pecuniam a depositario mutuo accepit? vid. l. 8. in fin. C. eod. 64 l. 9. in fin. C. eod. l. 12. §. 2. l. 25. ff. eod. 65 Dixi ad l. 13. S. de obl. 66 Vid. l. 9. in fin. ff. de rei vind. 67 Depositum ab hereditario servo heres actione consequi & vindicare potest. 3. Harm 9. §. 10. 68 Vid. l. 31. ff. de her. inst. 69 l. 1. §. 29. ff. eod. l. 16. ff. de oblig. 70 l. 8. S. cod. 71 l. 1. l. 6. §. 6. de his qui notant. 72 Ad intellectum hujus legis vide Bellon. lib. 4. supputat. cap. 6. & an posterior pars sit abrogata per Novell. 88. vid. Rittershus. expos. Novell. part. 3. c. 1. n. 10. ANS. Adde Boër. decis. 395. num. 7. Cagnol. ad l. contractus 23. ff. de reg. jur. num. 16. S. L. 73 Id est, de quibus depositum constat aliquo instrumento. Quæritur autem an id locum habeat in deposito confesso? locum habere ostendit Roland. a Valle 1. cons. 17. n. 2. 3. 4. 5. & seq. quod consilium omnino vide; est enim & perelegans & varia doctrina refertum. 74 Quam celerrime. vers. sed & S. C. eod. prima fronte. vers. quod ubi celerrime. in fine. quam ocyssime. in fin. hinc colligunt, Instrumentum depositi habere executionem paratam. vid. Roland. a Valle d. cons. n. 2. 75 Depositarius deponenti suum depositum repetenti objicere hæc non potest, compensationem, deductionem, doli exceptionem, actionem personalem, in rem hypothecariam. 76 Compensationi locus non est in causa depositi. Paul. 2. sent. 12. §. 13. l. 14. in fin. S. de compens. Novell. 88. cap. 1. §. 30. vers. sed nostra. Inst. de act. 3. Harm. 9. §. 22. §. in bona fide. Inst. de act. 77 Deductio est pars: compensatio totius interdum & partis. 78 d. l. 14. in pr. 79 Hæc verba significant, bonæ fidei accessionem esse. vid. Cujac. 17. obs. 14. 80 Quod bonæ fidei est, & ad perfidiam non est trahendum. 81 Prima fronte, id est, illico. in pr. S. eod. & C. eod. quam ocyssime. 82 Facit l. 29. ff. de judiciis.

integra omni legitima ratione servata, depositæ res vel pecuniæ prima [1] fronte restituantur. †. Quod si in scriptis attestatio [2] non per dolum, vel fraudem fuerit ei qui depositum suscepit, ab alio transmissa, ut minime depositum restituat; hocque per jusjurandum affirmaverit, liceat ei, qui deposuit, sub defensionis cautela idonea præstita res depositas, quam [3] ocyssime recuperare.

1 Illico. ff. eod.

2 Protestatio tertii facta depositario non potest remorari, vel impedire depositi mei restitutionem.

3 Illico. vid. ff. eod.

In Authent. de deposito, & denunciation. inquilinorum.

§. 1. coll. 5. tit. fin. Nov. 88. cap. 1.

Sed jam cautum est, ne quis extrinsecus depositario interdicat depositi restitutionem: *quæ subsecuta, depositor possidens pulsari poterit ab eo qui interdixit.* †. *Si contra factum fuerit, damnum, quodcunque acciderit ei qui vim passus est, præstabitur ab eo qui interdixit, necnon & tertia centesima usurarum nomine, ex quo facta est hujusmodi contestatio.*

†. *Quibus pœnis subjacet, qui vel inquilino* 4 *dationem pensionum, vel publicæ personæ panis interdicit administrationem.*

4 In aliis causis potest debitori fieri denunciatio ne solvat creditori. vide *l.* 8. *ff. de leg. commissor.*

5 Differentia videtur in eo fuisse: Pecuniam numeratam depositam pro parte hereditaria restitui uni heredum deponentis posse quidam existimabant: neque eo nomine coheredem à reliquis coheredibus conveniri posse, aliis partibus pecuniæ, casu fortuito, apud depositarium peremtis, sibi denique rectè partem suam accepisse, & in ea accipienda vigilasse. Massam vero auri, argenti factí, vel infecti, massam inquam, vel speciem argenti depositam rectè quidem restitui pro parte hereditaria heredi putabant; verum si partes reliquæ casu fortuito periissent apud depositarium, censebant enim hæredem qui partem suam in specie, vel massa ita accepisset, recte conveniri à coheredibus. Hanc differentiam tollit Justinianus, hoc constituto, ut ne qui heres sibi vigilaverit in parte sua depositi recipienda, eo nomine à coheredibus conveniatur aliis partibus casu peremptis apud depositarium: sive pars restituta depositi in pecunia, sive in massa, sive in specie consistat, non hoc magis, quam illo modo, heredem coheredibus suis obnoxium esse. 6 *l.* 1. §. 36. *ff. eod.* 7 Vid. *l.* 1. ff. *eod.* 8 Suum qui recepit, coheredi aut socio non obligatur. *l.* 38. *ff. familiæ. l.* 62. *ff. pro socio. l.* 31. *ff. locati.* excipe *l.* 22. *ff. familiæ.* 9 Quid si legamus, *hæres.* Est enim species hujus constitutionis in herede partem suam depositi recipiente. 10 Industrii pœnas negligentium non solvunt.

TIT. XXXV.

MANDATI [11] VEL CONTRA. [12]

De sumptibus & de salario.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Leonidæ.

Adversus [13] eum cujus negotia gesta sunt, de pecunia, quam de propriis opibus, vel ab aliis [14] mutuo acceptam erogasti, mandati actione pro sorte & usuris [15] potes experiri. De salario [16] autem quod promisit, apud Præsidem provinciæ cognitio præbebitur.

De sumptibus & de pignoribus.

II. Iidem AA. Marcello.

Cum ex causa fidejussionis pecuniam patrem tuum exsolvisse [17] proponas; habes [18] mandati actionem: qua non solum pecuniam: sed etiam pignora [19] in obligationem deducta, potes consequi.

Si is qui actionem mandavit, egerit.

III. Iidem AA. Germano.

Si pater tuus tibi sui juris constituto actionem adversus debitores suos mandavit: potuit & ipse præsens adversus eos re [20] integra experiri. Si quid itaque ab eo apud judicem actum est, rescindi nulla ratio patitur.

De sumptibus.

IV. Imp. Alex. A. Vulnerato.

Etiam [21] si contrariam sententiam reportaverunt, qui te ad exercendas causas appellationis procuratorem constituerunt: si tamen nihil culpa tua factum est, sumptus [22] quos in litem probabili [23] ratione feceras, contraria [24] mandati actione petere potes.

De bonorum possessione à procuratore neglecta.

V. Idem A. Guliano.

Si maritus sororis tuæ tibi procurans petere bonorum possessionem noluerit, cum ipso tibi congrediendum est: quam querelam ita cum effectu habes, si mandasse te, ut peteretur bonorum possessio, eumque neglexisse [25] arguas.

De tacito mandato.

VI. Imp. Gordian. A. Sosibio.

Si fidejussor pro reo patiente [26] fidem suam adstrinxerit, mandati [27] cum eo post exolutam pecuniam, vel factam condemnationem, potest actionem exercere.

De pecunia credita.

VII. Idem A. Aureliano.

Si literas ejus secutus [28], qui pecuniæ actor [29] fuerit, ei qui tibi literas tradidit, pecunias credidisti: tam condictio adversus eum, qui à te mutuam sumpsit pecuniam, quam adversus eum cujus mandatum secutus es, mandati actio tibi competit. 30

De pecunia credita, & de pignoribus.

VIII. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. C. Lucio.

Si tibi pupillorum pater, ut pecuniam in rem suam servis ejus crederes, mandavit [31], & in hanc rem [æque] ipso præciente pignora [32] sunt obligata: & mandati actione pupillos [33] post mortem patris convenire, & exequi [34] jus obligationis pignorum poteris, si in solutione cessabitur.

11 Vid. xvii. D. 1. adde 14. *Ecl.* 1. *Oldend. classf.* 4. *act.* 24.

12 Mandati directa competit ei, qui mandavit: Contraria ei, cui mandatum est. vide *l.* 4. ff. *eod.*

13 Contraria mandati datur in mandatorem.

14 Procurator potest à tertio quodam mutuam pecuniam accipere, explicandi mandati negotii causa.

15 *l.* 12. §. 9. *ff. eod. Paul.* 2. *sent.* 15. §. 2.

16 *l.* 17. ff. *eod. l.* 7. *ff. eod.* Goth. Adde *l.* 1. §. *in honorariis. de Var. & extr. cogn. & l.* 1. *C. de Suffrag.* Ans.

17 Fidejussor pro reo potest solvere.

18 Heredibus fidejussoris competit contraria adversus reum principalem.

19 Id est, detrimentum aut damnum datum pignoribus, quæ creditori dederas, debitoris principalis causa.

20 Id est, ante litem contestatam. *l.* 16. *ff. de procur.*

21 Ratio dubitandi hæc fuit. *l.* 57. *ff. eod. l.* 10. §. 1. *ff. de Negot. gest.*

22 *d. l.* 56. *in fin. l.* 46. §. 6. *ff. de procur.*

23 *l.* 27. §. 4. *ff. eod. l.* 38. *ff. de rei vind. l.* 3. *ff. de contr. tut.*

24 *l.* 1. ff. *eod. l.* 10. §. 9. *l.* 12. §. 9. *ff. eod. l.* 46. §. 5. *ff. de procur.*

25 Mandatarius, si quid in rem domini necessarium, aut jam cœptum neglexit, tenetur. *l.* 11. ff. *eod. l.* 5. 6. §. 1. *in fin. l.* 8. §. 4. §. 10. *l.* 22. *in fin. l.* 27. §. 2. *ff. eod. l.* 17. §. 3. *ff. commodati.* 26 Qui patitur pro se fidejubere, videtur mandare. *l.* 6. §. 2. *ff. eod.* patientia mandati species est. 27 *l.* 2. ff. *eod.* 28 Qui mandavit credi. *l.* 8. ff. *eod. l.* 27. *in fin. ff. eod. l.* 5. ff. *de exercit. l.* 13. *ff. de fidejussor.* qui simpliciter commendavit. *l.* 12. §. 12. *ff. eod. l. ult.* ff. *quod cum eod. l.* 65. *ff. de adquir. rer.* 29 Id est, dispensator. 30 Ordine tamen servato discussionis & divisionis. *Novell.* 4. *cap.* 1. 31 *l.* 7. ff. *eod.* 32 Ut *l.* 2. *in fin.* ff. *eod.* 33 Heredes scil. *l.* 4. *in fin. ff. de fidejussoribus.* dixi ad *l.* 4. ff. *de hered. act.* 34 Vide *l.* 17. ff. *de fidejussoribus.*

De causa per procuratorem læsa.

IX. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Marcello.

Cum per procuratorem causam tuam læsam [35] esse dicas, mandati actio adversus eum tibi competit.

An interessor, qui nondum solvit, mandati agere possit.

X. Iidem AA. Papio.

Si pro ea contra quam supplicas, fidejussor seu mandator interessisti; & neque condemnatus [36] es, neque bona [sua] eam dilapidare [postea] cœpisse comprobare possis, ut [tibi] justam [37] metuendi causam præbeat; neque ab initio ita te obligationem suscepisse, ut eam possis & ante [38] solutionem convenire: nulla juris ratione, antequam satis creditori pro ea feceris, eam ad solutionem urgeri certum est. Fidejussorem vero seu mandatorem exceptione munitum, & injuria [39] Judicis damnatum, & appellatione [40] contra bonam fidem minime usum, non posse mandati [41] agere manifestum est.

35 *l.* 8. §. 1. *ff. eod. l.* 10. ff. *de procur.*

36 Fidejussor non agit actione mandati, nisi condemnatus sit, aut reus bona sua dilapidet & evertat. *l.* 38. *in fin. ff. eod. d. l.* 45. *ff. de fidejussoribus.*

37 Fidejussionis longæ pertæsus ab ea se liberari recte potest petere: & eo nomine adversus eum cujus causa fidejussit, agere: ut fidejussionis onere liberetur. vide Socin. *reg.* 147. *l. Lucius* 38. *ff. mandati.* Goth.

An & quando ante solutionem ad liberationem agere possit fidejussor vide Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 41. *lib.* 2. *centur.* 1. Christin. *decis.* 138. *vol.* 1. Guidon. Pap. *decis.* 117. Ans. Adde Valentin. Franc. *de fidejuss. cap.* 5. *num.* 559. *& seq.* Matth. Coler. *de process. executiv. part.* 1. *c.* 10. *num.* 310. *& seqq.* Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 29. *num.* 3. *& seq.* Joann. à Sande *lib.* 3. *tit.* 10. *defin.* 7. S. L.

38 Vide Socinum *reg.* 148.

39 *l.* 67. *ff. de fidejussoribus.*

40 Fidejussor condemnatus appellare debet: alias, si citra appellationem oppositam solverit, non repetet. *l.* 8. §. 8. *l.* 29. *in pr. l.* 48. *ff. eod.*

41 Mandati agimus adversus eum cujus nomine fidejussimus.

Si mandatarius fidem rumpat.

XI. Iidem AA. Caio.

Procuratorem non tantum pro his, quæ gessit, sed etiam pro his quæ gerenda suscepit [42], & tam propter exactam ex mandato pecuniam quam non [43] exactam, tam dolum [44], quam culpam sumptuum [45] ratione bona [46] fide habita, præstare necesse est.

42 Adde, nec gessit.

43 Vide *l.* 5. *in fin.* ff. *eod. l.* 21. *in fin.* ff. *eod.*

44 *l.* 13. ff. *eod.*

45 Vide *l.* 4. ff. *eod. l.* 10. §. 9. *l.* 12. §. 9. *l.* 27. §. 4. *ff. eod.*

De tenore seu finibus mandati servandis.

XII. Iidem AA. Firmo.

Cum mandati negotii contractum certam [47] accepisse legem adseveres: eam integram secundum bonam [48] fidem custodiri convenit. Unde si contra mandati tenorem procurator tuus ad te pertinentem fundum vendidit, nec venditionem postea ratam [49] habuisti: dominium tibi auferre non potuit.

46 Vide *l.* 12. ff. *eod.*

47 Id est, aliam a vulgari & communi.

48 *l.* 11. ff. *eod. l.* 16. *l.* 59. §. 1. *in fin. ff. eod.*

49 Ratihabitione confirmatur alias inutilis venditio.

De dolo, culpa, casu.

XIII. Iidem AA. Zosimo.

A Procuratore dolum [50] & omnem [51] culpam, non etiam improvisum [52] casum præstandum esse, juris authoritate manifeste declaratur.

50 *l.* 11. ff. *eod.*

51 Etiam levem. dixi ad *l.* 23. *ff. de reg.*

52 Casus à nemine præstatur.

De eo, quod duorum voluntate uni eorum datum est.

XIV. Iidem AA. Hermiano.

Si secundum mandatum Triphonis & Felicis equos tua pecunia comparatos, vel in solutum à proprio debitore tibi traditos, uni [53] de his utriusque voluntate dedisti: ad parendum placitis eos mandati judicio conventos bona fides urget.

Hoc ut verum sit, dixi ad *l.* 6. ff. *de pignorat. & l.* 15. §. 2. *ff. locati.*

53 Quod uni socio traditur alterius voluntate, etiam alteri illi videtur traditum. *Salic.*

De morte domini.

XV. Iidem AA. Preccario.

Mandatum re integra domini morte [54] finitur. [55].

54 Morte finitur mandatum re integra. dixi ad *l.* 25. *in pr. l.* 27. §. 3. *ff. eod. l.* 8. ff. *de oblig. l. ult. ff. de solutionib. §. item si adhuc. Inst. mandati.* aliis etiam causis finitur.

55 Fallit in pia causa. *arg. l. si ego* 9. §. 1. *ff. de jure dotium.* si mandator tenebatur id facere quod mandavit. *Glossa in l. fundi vendidor.* 33. *ff. de adquir. possess. c. si super gratia, de officio delegati in* 6. fallit quoque favore pacis: unde Marsilius notat *singulari* 44. Procuratorem, ejus qui vulneratus fuit, constitutum ad pactum ineundum, vulnerato postea mortuo, cum adversario defuncti recte transigere & pacisci posse. *Bald. in addit. Specular. tit. de homicidio.* 56 *l.* 8. §. 6. *ff. eod.* 57 Vide *l.* 1. *in fin.* ff. *eod. l.* 56. §. 3. *ff. eod.* 58 *d. l.* 1. 59 Puta duplum. vide *l.* 27. §. 1. ff. *de usur.* 60 Ὁ ἐγγυλάξησας τὸν ἀδοκίτων δικὴν, &c. Qui alienam litem redemit impleri promissa in hac causa recte non petit: nec enim mandati actionem habet. Qui vero mandati nomine litem alicujus suscepit, sumptus factos repetere potest. *Synops. Basil.* 14. περὶ ἐγγυλάξων, ubi ἐγγυλάξον definit, cum qui pecuniam præstat, ut alienæ actionis in se fiat cessio, quod & Harmenopulus confirmat. *lib.* 6. *de verborum signific.* §. 30. vide *l.* 15. ff. *de procur.* vide ff. *tit. ne liceat potentiorib. patrocin.* adde *Cujac.* 8. *observ.* 31. 61 Vide *l.* 11. ff. *eodem.* 62 *l.* 1. *l.* 6. §. 5. *ff. de his qui notant.* 63 Vide *l.* 8. ff. *de Judæis. Ciceronem pro Baldo & Roscio Amerino:* vide *Rolandum à Valle, l. consf.* 21. *numer.* 9. 64 Id est, cum omni diligentia. 65 Dixi *l.* 1. ff. *eod.* 66 Ad interpretationem hujus & seq. leg. vid. omnino Johan. à Sande de actionum cessione *cap.* 11. Ans. 67 Et quasi vorantes. vide *l.* 2. ff. *ne liceat potentioribus.* 68 Præparare, vide *Cujac.* 16. *observ.* 24.

1 Redemptores litium tantum, non lites alienas emere vetuit tacunt. Res litigiosi vendi non potest. vide *Cujac. com* 8. *obs.* 31.

2 Cessionis nominis nemo ulterius uti potest, quam ad quantitatem soluti pretii. hoc est, Redemptor, sive is in quem alienæ litis facta cessio est, amplius recipere, quam pro pecuniam præstitarum, & usuras competentium quantitate, non potest. *Synopsis Basil. ed. cap.* 83. In Gallia hæc constitutio locum non habet, ubi cessionarius integrum debitum potest petere. *Invertue in Enchiridio in verbo, pactes pecuniaires.* adde *Cujac.* 10. *obs.* v. 3.

3 Cessio juris non valet, nisi in instrumento causa cessionis adjiciatur: puta venditionis, *ut &c.* hoc tamen locum habere negat Marsilius, *singul.* 45. quoties debitor, adversus quem jus cedo, præscus est, nec contradicit, ut eo casu non possit simulationis exceptionem objicere adversus hujusmodi cessionem; *atque ita vetustissi Baldum in l. cum essent* 33. *in fin. ff. de servit. rustic. prædiorum.*

4 De hujusmodi fraudibus, dixi ad *l.* 5. *ff. de legibus, & ad l.* 26. *ff. de usuris.* Venditio præsumitur fraudulenta, si de re litigiosa facta fuerit. hinc colligunt, Non stari confessioni partium causa prohibitionis, & suspicionis manente. vide *Molin. de usur. num.* 34.

5 Nota primam exceptionem regulæ: cujus sensus hic est: Res litigiosi inter coheredes potest dividi.

6 Secunda exceptio ad pignora pertinet, hoc sensu: Res litigiosas pignorari posse & in solutum dari.

7 Tertia exceptio: cujus hæc sententia est: Possessori rei alienæ inferenti æstimationem litis, dominum cedere actionibus suis posse: ut *l.* 63. *ff. de rei vind.* vide *Cujac. 16. obs.* 16. 8 Quarta exceptio, cujus hæc sententia: Res litigiosa donari potest. Tres alias exceptiones enumerat Paponius 1. *Notar.* 2. *cap. des ventes fol.* 87. quæ meo judicio in superiores incidunt. 9 *l.* 22. *ff. eod.* 10 Id ut observetur in Gallia, dixi ad *l* 22. *ff. eod.* 11 Colorata donatio, non confirmat inutilem venditionem. 12 Res litigiosa in totum donari potest, pro parte vendi non potest: hoc ante Justinianum licuit. 13 Alia persona abuti in fraudem legis non possumus. 14 Utile per inutile non vitiatur. *l.* 8. *ff. si certum. l.* 20. *l.* 29. *ff. de usuris.* 15 Figurata donatio, *ut hic.* colorata. *ff. eod.* 16 In Gallia non est inutile, ut dixi *ff. ad l. penult.* addit Paponius 1. *Notar.* 2. *cap. des ventes. fol.* 86. *& seq.* hujusmodi cessiones in Gallia in quosvis permitti, dummodo non sint potentiores, quod in nobilibus, scholasticis, officialibus regis, quibus fori privilegium competit, maxime apparet. 17 Justinianus hoc addidit constitutioni Anastasianæ. Ea enim superfluum juris pretii numerati ex re litigiosa, auferebat emptori, non venditori. 18 Pretii scilicet, aut pecuniæ. 19 Dixi ad *l.* 7. *ff. de legibus.* 20 Hanc constitutionem restituit *Cujac. 16. obs.* 16. 21 Latina interpretatio.

Tit. XXXVI.

SI SERVUS[22] EXTERO SE EMI MANDAVERIT.

1. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Dionysiæ.

SI servus[23] extero se mandaverit emendum, quamvis[24] nec ex [persona] servi (quia hoc liber mandare non potest) nec ex domini persona (quoniam qui mandat ut à se res comparetur, inutiliter mandat) consistere credebatur actio: tamen optima ratione, quia non id agitur, ut ex ipso mandato, sed propter mandatum ex alio contractu nascatur actio, domino quæri placuit obligationem. Si itaque domino ignorante emi te mandasti, ac te nummos subministrante[25] peculiares soluti sunt, emptori minime liberatio per hujusmodi factum potuit pervenire. Nec tamen si tradita, nec manumissa es: etiam mandati de ancilla, & empti de pretio consequendo contrarias[26] actiones ei exercere concedi placuit. Sane in illius arbitrio relictum est, utrumne mancipium an pretium consequi velit, cum ex peculio, quod ejus fuit, solutio celebrata obligationis vinculo emptorem liberare non potuerit.

22 *l.* 54. *ff. mandati.*
23 *d. l.* 54.
24 Hoc est, τὸ μὲν ἀκατάλληλον ὂν ἔχει ὁ διανοούμενος τὴν ἀγωγήν, &c. hoc est, stricta quidem ratione dominus actionem non habet, quoties servus alicui se mandavit emendum à domino, & emancipandum: verum quia propter mandatum alius contractus nascitur, idcirco emptor domino solvens pretium ex servi peculio, ab empti actione non liberatur, quum servus de suo solverit. Sed in arbitrio domini est, utrumne mancipium recipere velit, an pretium petere. *Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 14. tit. 1. c.* 84. 25 *l.* 7. *ff. de act. empt.* 26 De exceptione ineptæ cumulationis vide Oldendorpium *cap.* 22. *de except.*

Tit. XXXVII.

PRO SOCIO.[27]

Si unus pecuniam, alius operam conferant.

1. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Aurelio.

SOCIETATEM, uno[28] pecuniam conferente, alio operam, posse contrahi magis obtinuit.

De prædio communiter empto.

II. Iidem AA. & CC. Pantonio.

CUm proponas, te prædium, conjuncto dominio cum patrono tuo comparasse, in possessionemque tam te quam ipsum inductum[29], juris ratio efficit, ut dominium fundi ad utrumque pertineat. Sane, quia pretium à te solo numeratum, & solennibus pensitationibus, cessante socio, satisfactum esse dicis: judicio societatis id quod eo nomine præstari oportuerit, consequeris.

De bona fide. De hærede.

III. Iidem AA. & CC. Victorino.

CUm in societatis contractibus fides[30] exuberet, conveniatque æquitatis rationibus etiam compendia[31] æqualiter inter socios dividi: Præses provinciæ, si patrem tuum salinarum[32] societatem participasse, & non recepta communis compendii portione rebus humanis exemptum esse perspexerit, commodum societatis, quod deberi juxta fidem veri constiterit, restitui tibi[33] præcipiet.

De causa testati, vel intestati.

IV. Iidem AA. & CC. Celeri.

SI societatis jure, vel transactionis stipulatione subdita bonorum omnium æquis partibus inter te, & Faviam divisionem recte fieri placuit: quominus hæc rata serventur, nihil[34] interest, utrum testatus, qui fuerit obligatus, an intestatus, rebus sit humanis exemptus.

De consensu.

V. Iidem AA. & CC. Theodoro.

TAmdiu societas durat, quamdiu[35] consensus partium integer perseverat. Proinde si jam tibi pro socio nata est actio, eam inferre apud eum, cujus super ea re notio est, non prohiberis.

De conditionibus.

VI. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

DE societate apud veteres dubitatum[36] est, si sub conditione contrahi potest: puta *Si ille Consul fuerit*, societatem esse contractam? Sed ne simili modo apud posteritatem, sicut apud antiquitatem hujusmodi causa ventiletur: sancimus societatem contrahi posse non solum pure, sed etiam sub[37] conditione[38]; voluntates etenim legitime contrahentium omnimodo conservandæ sunt.

De curatore furiosi.

VII. Iidem AA. Joanni P. P.

SAncimus, veterum dubitatione semota, licentiam habere furiosi curatorem[39] dissolvere, [si maluerit,] societatem furiosi, & sociis licere ei renunciare[40]. Et quemadmodum in omnibus contractibus aliis legitimam auctoritatem ei dedimus, ita & in hac parte eum permittimus competenter commodis furiosi providere. Dat. CP. post Consulat. Lampad. & Orest. 531.

27 Divi XVII. ff. 11. adde *Oldendorp. classf.* 4. *act.* 21. *Papon.* 15. *Arrest.* 2. *de communauté & societé. eundem Natar.* 2. *cap. de societ.* Pro socio agere hic dicitur, non qui defendit socium, sed qui ex causa societatis in socium agit.
28 §. 2. *vers. nam & ita Inst. cod. l.* 29. §. 1. *ff. eod.*
29 Qui prædium simul emunt, quique in illud simul inducuntur, tacitam inter se communionem habent. *l.* 31. *ff. eod.* Quid si eorum unus pretium numeravit? quid si solus fundi pensitationes præstitit? partem socio condicet.
30 *L.* 78. *in fin. ff. eod.*
31 *l.* 52. §. 4. *in fin. ff. eod.*
32 *l.* 63. §. 8. *ff. eod.*
33 Heredi scilicet. Actio pro socio datur etiam heredi, & in heredem. *d.* §. 8.
34 Sensus est: Societatem non desiderare scripturam, aut verborum propriretatem, id est, propriam solennemque formulam. *l.* 2. *ff. de oblig. & act.* quamquam & res & verba intervenire nihil vetat.
35 §. 4. *Inst. eod. l.* 4. *l.* 63. *in fin. ff. eod.*
36 Cur de eo dubitabatur? Societati mancipatio inest, ut & emptioni mancipatio; id est, imaginaria venditio. *Ulp.* 19. §. 2. nec recipiebat conditionem. vide quæ dixi ad *l.* 77. *ff. de reg. jur.* Hodie imaginaria venditio sublata. *l.* 54. *ff. de obl.* & *l.* 4. *Inst. de empt.* & *l.* 4. *ff. de empt.* 38 Sub conditione societas potest contrahi, *ut hic.* ut ex tempore & ad tempus. 3. *Harm.* 10. §. 1. *l.* 1. *ff. eod. Synops. Bas.* 10. *tit.* 1. *c.* 10. 39 Adde *l.* 65. §. 7. *ff. eod.* 40 Ἄτοπον ἐφιστοῦσι πολλάκις πάρεστι τῷ νόμῳ καλῶς ἔχειν τὰς κοινωνίας διαλύσεις Renunciatio sæpius in jure dicitur societatis dissolutio. 3. *Harm.* 10. §. 16.

Tit. XXXVIII.

DE COMPARANDA EMPTIONE,[41] ET VENDITIONE.

De loco.

1. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Paulo.

VEnditiones, etsi in alio[42] loco, quam [in] quo possessiones constitutæ sunt, [fiant,] non ideo irritæ esse creduntur.

De consensu, & de furiosis.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Avito.

EMptionem, & venditionem consensum[43] desiderare; nec furiosi ullum[44] esse consensum manifestum est. Intermissionis[45] autem tempore furiosos majores vigintiquinque annis venditiones[46], & alios[47] quoslibet contractus[48] posse facere non ambigitur.

De simulatione.

III. Iidem AA. Valeriæ.

SI donationis[49] causa, venditionis simulatus contractus est: emptio [in[50]] sui deficit substantia[51]. Sane si in possessionem rei, sub specie venditionis, causa donationis, *Ut re aleret*, induxisti: sicut perfecta donatio facile rescindi non potest; ita legi[52], quam tuis rebus donans dixisti, parere convenit.

De emptione rei propriæ, vel sibi donatæ.

IV. Iidem AA. Luciano.

CUm res tibi donatas ab herede donatricis [tibi] distractas [esse] proponas, intelligere debueras duplicari tibi titulum possessionis non[53] potuisse, sed ex donatione & traditione dominum[54] factum [te] frustra emisse: cum rei propriæ[55] emptio non possit consistere. At tunc demum tibi profuit[56], si ex donatione te non fuisse

41 Vide XVIII. D. 1. & 3. *C. Th.* 1. *Oldendorp. classf.* 4. *act.* 1. 2. 3.
42 *l.* 15. *ff. de præscript. longi temporis.* ut & donatio *l.* 27. *in fin. l.* 30. *in pr. ff. de donat.* Huc refer, inter absentes contrahi posse venditionem. *l. ult. ff. si quis alteri.* non est idem in obligatione rei furtivæ à fure facienda: fur enim non liberatur, nisi rem præsentem offerat. *l. fin. ff. de condict. furt.* etiamsi absentis gratia possit fieri novatio. *l.* 17. *ff. de condict. furt.*
43 *l.* 1. §. 2. *l.* 9. *ff. eod.*
44 Proprie sumptum. *l.* 5. *l.* 40. *ff. de reg. jur.* tacite tamen consentire dicitur. *l.* 2. *in fin. ff. solut.* de furioso dixi plenius ad *l.* 13. §. 1. *ff. de officio præfid.*
45 Intermissio furiosi, inumbrata ejus quies.
46 *l.* 7. §. 2. *ff. de public.* 47 Verbi gratia, marrimonium. *l.* 16. *in fin. ff. de ritu.* testamentum. *l.* 17. *ff. qui testam.* 48 Et testamenta. *l.* 9. *ff. qui testam.* 49 Donationis causa vel gratia emptio, *hic. & l.* 9. *in fin.* ff. perficitur, quoties re ipsa donandi animus est, venditionis tamen color & nomen quæritur: quoties, inquam, id videri volumus vendidisse aut emisse, quod donamus ipsi, vel donatione ab aliis accipimus. *l.* 55. *ff. eod. l.* 3. §. *plus valere quod agitur. l. ab Anastasio* 23. §. *mandati.* 50 Ἀνυπόστατος ἀκυρος ἐστιν, irrita est. *Synopf. Basil.* 19. *tit.* 5. *cap.* 12. 3. *Harm.* 3. §. 36. hoc sensu: Donationis causa facta venditio, irrita est, si quis autem fundum ea lege vendidit, ut pretii loco emptor alimenta sibi præberet, recte cogit eum pactis conventis stare. *Synopf. Basil.* 19. *tit.* 5. *cap.* 12. Idem dicendum, si remisisti pretium, vel rem immoris vendidisti. *l.* 9. *ff. eod.* 51 *l.* 36. *ff. eod.* valebitne donatio? valebit. *l.* 9. *in fin. ff. eod.* & ita, si non valet quod ago, ut ago, valet ut valere potest. Non valet ut venditio, valet ut donatio: inspicitur voluntas contrahentium quibus animus fuit donare: ita ut verus contractus donationis prævaleat simulatæ venditioni. adde quæ dixi ff. *plus valere.* 52 Donatarius implere cogitur modum vel conditionem donationi adjectam. *l.* 22. *in fin. ff. de donat.* 53 Id est proprietatis. vide *l.* 78. *de verb. sign.* nam ex pluribus causis possidere possumus. *l.* 3. §. 4. *ff. de acquir. possess. l.* 159. *ff. de reg. jur.*
54 Vide *l.* 48. *ff. de pactis.* 55 *l.* 10. *ff. eod. l.* 16. *ff. eod. l.* 40. *ff. de pign. act. l.* 37 *ff. de condict. indeb. l.* 28. *ff. de acquir. possess. l.* 45. *ff. de reg. jur.* potest tamen emi possessio rei suæ, vel jus in eam competens alteri. *l.* 32. *l.* 34. §. 4. *ff. eod.* potest etiam emi sub conditione. *l.* 41. §. 2. *ff. de legat* 1. *l.* 98. *ff. de cond. & demonst.* 56 Emptio scilicet.

1 Pinguius rem fuisse tibi donatam ab uxore. *l. 1. ff. de donat. int. vir. & ab ea revocatam. l. 25. in fin. C. de donat. inter virum.*

2 Donatio hæc bonorum omnium est immunis.

3 Inofficiosa] Sil. ut sit sensus; Quod per inofficiosas donationis querelam nobis adimere potest, id mihi præstare potissimum.

4 Vide *l. 1. in fin. l. 6. in fin. C. de inofficios. donat.*

5 Alterius tutoris authoritate, causa cognita, & publici decreto interveniente. *l. 34. ff. de administr. tutor. l. 5. §. 2. ff. de auth. tut. l. 1. §. 2. ff. de reb. eor. qui sub tutela. Gutierez. de Tutela. part. 2. cap. 13. num. 6. & 8.* Ans.

6 Tutor si res pupillares palam potest emere, multo magis ejus uxor: Si jure non potest rem pupillarem emere, nec per uxorem id ei facere licitum fuerit. vide *l. 5. §. 3. ff. de auct. tut.* vide *l. 3. C. de legib.* dixi ad *Authent. Sacramenta puberum 14. C. de sacros. eccles.* vide *l. ult. C. de rescind.*

7 Vel donationis. *l. 24 ff. de donat. int. vir. & uxor.*

8 Donatio perfecta non vitiatur, licet perveniat ad casum à quo non potuit oriri. *d. l. 24.*

9 Idem si à primo.

10 Fraudulenter admodum donat, qui rem propriam ab eo cui donare studet, sibi donatam confitetur.

11 Vide *l. 1. C. plus valere.*

12 Venditio non ideo rescinditur, quod pretium fictum non sit solutum ab initio donationis causa facta sit) *Synops. Basil. 19. tit. 5. cap. 16. C. Harmen. 3. §. 38.* non enim rem repetere debet venditor, sed ad pretium agere. *Schol. Syn. ibi.* vide *l. 2. C. eod.* adde *l. 9. in fin. C. eod.*

13 *l. 12. in fin. C. de rei vind. l. 14. C. de rescind.*

14 Retentio tamen potest competere. *l. 19. ff. eod.*

15 Ἡ πρᾶσις ἐστὶ συναλλαγὴ ἐπὶ ἀλλήλοις. *Synops. eod. cap. 16. Harm. eod. §. 30.* 16 Id est, sine pretio. *l. 2. §. 1. ff. eod. Inst. eod. in fin. princ.* Recte notat Cujacius 8. *ad Afric. fol. 192.* ex Galeno XI. *de differentiis puls.* Nummum elle ὁμόλογον ὠνῆς καὶ πράσεως. & ex Platone 13. *de repub.* σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς. Non idem in locatione quæ certa ponderatione aut mediatione fieri potest. *Plin. 9. epist. non nummo, sed partibus locavit.* 17 Venditor emptori res possidendum tradidit; de pretio inter contrahentes convenit; pretium venditori emptor non numeravit: potestne emptor iritam habere venditionem, invito ad cessatio, eoque invito ab emptione discedere? Imo potestne creditor ejus rem ab emptore, avocare, quali nondum plane perfecta venditione? non potest. *hac l. in princ.* Quin emptor, malæ fidei possessor eo casu non videtur, etiamsi pretium non solvit. *vers. nec Idcirco.* Quid si donationis gratia seu donandi animo speciem vendidisti, & rem tradidisti qui ita tradidit? ad pretium, quasi venditor experiri non potest; cum re ipsa ab initio non vendiderit, sed donaverit. adde *Synops. eod. d. cap. 6. Harm. d. §. 39.* 18 Nec numeratio. puto commodius ita legi. 19 Solutio pretii non facit venditionem, sed consensus, potest enim fides haberi de pretio. *l. 19. ff. eod.* adde *l. 8. ff. de periculo.* 20 Dixi ad *l. 3. C. eod.* 21 Valet. *l. ult. ff. pro donato. l. 21. in fin. C. de transact.* 22 Nemo rem propriam emere potest: adeo ut, quam vis donavisse, id est, imaginarie videatur emere, nullum tamen præjudicium patiatur. *Synops. eod. d. c. 16.* 23 Dixi ad *l. 4. C. eod.* 24 *l. 2. C. plus valere.* 25 Sensus est, ne rescripto quidem Principis posse impetrari, ut quis invitus cogatur rem emere vel vendere. Facit *l. 13. in fin. l. 14. C. eod.* ideo coacta venditio rescindi solet. vide *l. 1. C. de rescind.* potest tamen quis testamento damnari vendere. *l. 66. ff. de leg. 1.* vel ad id ratione communionis cogi. *l. 13. §. 17. ff. de act. empt.* vel ut sumi publicæ consulatur. *l. 1. §. 11. ff. de off. præf. urbi.* sed & ratione servitiæ. *§. ult. Inst. de his, qui sunt sui, l. 2. ff. de his qui sunt sui:* vel favore quodam speciali rei abalienatæ. *l. 2. C. de patribus qui fil. distrax.* adde quæ dixi de invito ad *l. 69. l. 156. ff. de reg. jur.* Hæc quidem dicimus, non tamen intelligimus res suas quemquam cogi injusto pretio distrahere. *l. ult. ff. ad l. Jul. de annona.*

26 *l. 5. Cod. de obligat. & act. l. 35. Cod. de jure delib.* Adde Hufan. *de propr. hominib. quæst. 5. num. 40. & seqq.* Anton. Merend. *lib. 1. controvers. cap. 30.* Ubi multos proponunt casus, quibus quis favore religionis & utilitatis publicæ cogi potest, ut justo pretio rem suam vendat. Ans.

27 Fidejussor & instrumentum traditæ possessionis ad fidejussorem emptionis non pertinet: ut hæc non sint, potest ea fabulari. vide *l. 12. C. de fide instrum. l. 17. C. de pact.* Aliud est in venditionibus quas de scripto heri convenit, in his enim scriptura requiritur. *Inst. cod. in pr. l. 17. C. de fide instrum.* Venditio in scriptis non est, hoc ipso solo quod scripta sit, ut bodie fere omnes scripturæ muniuntur: sed quas scripto fieri conventum est, aut in quibus lex scripturam requirit. vide *Reravisius. in forma libelli in causa venditionis 37. in verbo vendidit. 3. num. 2.* 28 Vide *d. l. 12.*

29 *l. 19. in fin. ff.* 30 Dixi ad *l. 17. in fin. C. de oblig. l. 19. C. de transact.* 31 *l. 7. ff. eod.*

32 Obligationis vis est in astringendo seu vinculo. *l. obligationum. 14. ff. de action. & oblig.* unde obligatio juris vinculum. *pr. Inst. de oblig. l. quadrijugi Alphonsinæ. 99. ff. de verb. oblig.* ut hinc colligas obligationem impropriam esse quæ non astringit necessitate. 33 Dixi ad *l. 11. C.* 34 *l. 6. C. Theod. de contrab. empt. lib. 3.* id est, olim nemo poterat rem immobilem extra nexæ personæ vendere; extraneæ, id est, non proximo, non consorti: quod hac lege abrogatur: postea tamen jus antiquum revocatum in feudis. *2. Feud. 13.* falsum excogitatum jus πρωτοτοκιστος seu retractus, de quo dicam ad constitutionem Friderici, inscriptam de jure πρωτοτοκιστος. adde Novellam Romani soriosis. *3.* 35 Censores dicti qui eundem agrum forti, eundem postea regionibus divisere. dixi ad *3. Veratius, & 5. Feud. 13.* Dicam & mox nonnulla alia. 36 Interest nostra, res majorum nostrorum non nobis eripi. *l. 22. C. de admin. tut.*

ut extraneos 37 ab emptione 38 removerent, neque homines suo arbitratu vendenda distraherent: sed quia gravis hæc videtur injuria, quæ mani honestatis colore velatur, ut homines de rebus suis facere aliquid cogantur inviti 39: superiore lege cassata, Unusquisque suo arbitratu quærere, vel probare possit emptorem: [nisi 40 lex 41 specialiter quasdam 42 personas 43 hoc facere prohibuerit.] Dat. VI. Kalend. Junii, *Vincentiæ*, TATIANO & SYMMACHO Coss. 391.

De quantitate pretii collata in arbitrium, vel declarationem tertii.

XV. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano P. P.

SUper rebus venundandis 44, si quis rem ita comparaverit, *Ut res vendita esset, quanti 45 Titius 46 æstimaverit*, magna dubitatio exorta est multis antiquæ prudentiæ cultoribus 47: quam decidentes sanctimus 48, cum hujusmodi conventio super venditione procedat, *quanti ille æstimaverit*, sub hac conditione stare venditionem, ut, si quidem ipse qui nominatus est, pretium definerit, omnimodo secundum ejus æstimationem, & pretia persolvi, & venditionem ad effectum pervenire, sive in scriptis 49, sive sine 50 scriptis contractus celebretur: licitet si hujusmodi pactum, cum [in] scriptis fuerit redactum, secundum nostræ 51 legis definitionem per omnia completum 52, & absolutum sit: Sin autem, vel ipse noluerit 53, vel non potuerit pretium definire: tunc 54 pro nihilo esse venditionem, quasi nullo pretio statuto: nulla conjectura (imo magis divinatione) in posterum servanda, utrum in personam certam, an in boni viri arbitrium respicientes, contrahentes ad hæc pacta venerint: quia hoc penitus impossibile esse credentes, per hujusmodi sanctionem expellimus. Quod etiam in hujusmodi locatione 55 locum habere censemus.

37 Præsumuntur enim affectio in conjunctis pro retinenda possessione adfini, & gentilitii, quæ fuit majorum, adfinium vel gentilium sive agnatorum. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 22.* adde *l. 37. ff. de minorib.* Interim non puto hac lege derogari *l. 3. C. de jure emph.* quo dominus præfertur extraneo in emendis emphyteuticis, colonis: quemadmodum non puto quidquam derogari titulo, non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneum transferre. *lib. 11. tit. 56.*

38 Sic potior est propinquus extraneo in emphyteusi, conductione & rerum fuli antichresi ex Novel. Cæsaris Romani & Manuelis. 3. *Harm. 3. §. 118. ad §. 122.*

39 Dixi ad *l. 11. C. eod.* 40 Vendendi libertas lege civili coerceri potest: ut ne cuique quisque possit pro animi sui sententia res vendere. Testator etiam potest prohibere, ne heres alienet. *l. 69. §. 3. l. 88. §. 15. ff. de legat. 2.* Judex quoque potest prodigo interdicere alienationes. *l. 18. ff. qui testam.*

41 Addu *l. unic. C. non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneos transferre.* adde quæ scripsi ad *l. 1. C. de rebus creditis.* 42 Novella Romani cujus fit mentio 3. *Harmen. 3. §. 118.*) & Constantini Porphyrogennetæ, cognato rem immobilem vendente, ad eam comparandam primo ordine vocantur συγγενεῖς ἀναμιξ κήδεσιν ἢ σοβαλίοις, ἤγουν ἀγχιστεῖς, μεχρὶγάμην κουσότητος, &c. id est, cognati promiscue conjuncti, habentes inter se rem (hoc refero ad rem ipsam de qua agitur) communem. Post cognatos admittuntur alii ἀγχιστεῖς καὶ συμπαπαδιάσιοι κοινωνοί, qui rem communem habent seu consortes. Post hos οἱ μόνοι ἀνταμιβαίνοντες, οἱ καὶ ἕνοι, id est, qui tantum permixti (*eaux qui ont leurs terres enclavées dedans & parmy celle qui se vend*) licet extranei sint. Post hos rursus hac parte dorior est Harmenopuli locus quam Novella 1. Constantini, quæ ea parte lacunam habet) οἱ συμπαπαδιάσιοι ἢ ἀγχιστεῖς ἐμοτέρως, id est, simul conjuncti, consortes. Post hos denique οἱ ἁπλῶς ἐν τινι μέρει συνεπίπτοντες ὁμογενοῖ, id est, qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ, uniti sunt & vicini (ὁμοτοῖοι, quidam illo loco idem Græci interpretantur, omnes quotquot sub eodem censitore, qui ὑποτελὴς ἀμέλου, deseripti, licet diversis in locis tributa sua solvant.) Et hoc quidem ordine, & gradu ad rem venditoris privati admittuntur hæ personæ: multo magis ἐπὶ τῆς ὁμαίδης τῶν κληρικῶν χωρίων ἢ ἀγρικῶν, ubi agitur de venditione fundi alicujus, certi corporis seu certæ universitatis: hoc enim casu οἱ κτήτορες αὐτῶν ἔχουσι ἄδειαν πρωτίμησιν. Illorum possessores aliis (ita interpretor hunc locum) præferuntur: forte sut opinor quod eorum interfit, prædia suæ universitatis fuique corporis ad alterius universitatis homines transferri. Et hæc ratio veteribus illis fuit κατὰ τάξιν πρωτιμήσεως, hoc est, prærogativæ suæ gradu, & ordine inter venditores, & emptores rerum immobilium servandæ. Hodie moribus quibusdam Gallorum, proximi adgnati, & cognati admittuntur intra certum tempus ad bona proximorum immobilia alienata, retrahenda: de quo jure inter cæteros Tiraquellus plenissime scripsit, libro de utroque retractu. Est enim alius à lignagerio, id est, lineari gentilitio seu cognatitio, retractus pactitius seu conventionalis. 43 Ut quibusdam civibus cognitur emere & vendere. vide quæ scripsi ad *l. 11. C. eodem.* ita certis civibus cogimur non alienare, in iisdem alienamus: nisi lex vetet alienari. *l. 1. C. ne Christian. mancip.* potest etiam consiliere prohibitio rerum ipsarum intuitu, puta alienarum. *l. ult. C. de reb. alien. communium* post litem contestatam. *l. 1. in fin. C. communi divid. l. 13. C. fam. ercis.* 44 Emptionis pretium in alterius arbitrium conferri potest, ut & locationis. *§. 1. Inst. de locatione. l. 25. ff. locat.* sic in alterius arbitrium conferri potest ei restitutio. *l. 43. ff. de verb. obligat.* matrimonium. *c. super eod. 5. de conditionib. appos.* divitio. *l. 75. ff. pro socio.* 45 *§. 1. vers. sed nostra decisio Inst. eod.* 46 Extraneus scil. non emptor, non venditor. *l. 13. C. eod.* 47 Qui & prudentes. *l. 2. §. 5. ff. de orig. jur.* 48 Nota regulam. *Goth.* Hæc 15. decisio est ex 50. novis Justiniani decisionibus habetque locum in omni contractu, per ea quæ fuglons. Ans. 49 Id accidit, quoties vel lege, vel partium consensu scriptura requiritur, ut non alias venditio valeat, nisi fiat scriptura. *l. 17. C. de fide instrum.* 50 Hæc testibus probatur, nunquam igitur scripto? Imo & scripto: potest enim citra necessitatem contrahendæ venditionis scriptura, ad nudam venditionis probationem adhiberi. *l. 4. ff. de pign. & hypoth.* Sunt enim diversa, scripturam requiri ad substantiam actus, & ad ejus probationem. vide *Rer. in forma libelli venditionis 37. in verb. vendidit. 3. num. 2.* 51 Vide *l. 17. C. de fide instr.* 52 *d. l. 17.* 53 *l. 75. ff. pro socio.* 54 Vide ad hunc locum Hotom. *5. obs. 10.* 55 *§. 1. Inst. de emptione & venditione, l. 25. ff. locati.* & aliis, ut hujusce legis initio dixi.

TIT. XXXIX.

DE 56 HEREDITATE 57, VEL ACTIONE VENDITA.

De hæreditate.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Geminio.

ÆS alienum, hereditate nomine fisci vendita, ad onus emptoris 58 bonorum pertinere, nec 59 fiscum creditoribus hereditariis respondere, certum & absolutum est.

Venditor hæreditatis debet conveniri à creditoribus hæreditariis, non autem emptor, etiamsi fuit actum inter ipsum & venditorem, ut deberet illa solvere, vel satisfacere. Paul. de Castr.

II. Imp. ANTONINUS A. Floriano.

RAtio juris 60 postulat, ut creditoribus hæreditariis & legatariis seu fideicommissariis te convenire volentibus, tu respondeas: & cum eo cui hereditatem venundedisti, tu experiaris suo 61 ordine. Nam *ut satus tibi detur*, sero 62 desideras: quoniam eo tempore, quo venundabatur hereditas, hoc non est comprehensum. Quamvis enim ea lege emerit, *Ut creditoribus hereditariis satisfaciat*: excipere tamen actiones hereditarias invitus cogi non potest. 63

56 Dixi ad *l. 18. ff. eod.*

57 Hereditas, actio, & ita jus vendi potest.

58 Hoc speciale est in fisco. *l. 41. ff. de jure fisci.* secus in aliis. *l. 2. C. eod.* De jure & privilegiis fisci, vide *J. Tit. de privilegio fisci. & Bald. ibi.*

59 *l. 2. C. de quadriennii præscript.*

60 Explicationem hujus legis. vid. apud Zanger. *de except. part. 3. cap. 9. numer. 28.* Ans.

61 Creditores hereditarii venditorem ipsum hæreditarius penis convenire debent: nam ad emptorem invitum non veniunt, *ut hic, & l. 2. C. de pact l. 94. §. 1. ff. de leg. 3. l. ult. §. 5. J. de jure l. lib.* præterquam si à fisco vendita hereditas fuerit *l. 1. C. eod.* tunc enim creditores hereditarii non fiscum, sed emptorem hereditatis convenire debent.

62 Quia fidejussorem postulas. *l. 6. ff. de damno.*

De actione.

III. Imp. ALEXANDER A. Timotheo.

NOminis 64 venditio, etiam ignorante 65, vel invito eo, adversus quem actiones mandantur, contrahi solet. P. P. v. Id. Febr. MAXIMO II. & ÆLIANO Coss. 224.

De hæreditate.

IV. Idem A. Diogeni.

QUi nondum certus de quantitate hereditatis, persuadente 66 emptore, quasi exiguam quantitatem eam vendidit: bonæ fidei judicio convenit ut res tradat, vel actiones mandet, non compellitur: [nam] suo quoque jure eorum persecutionem habet.

Emptor

63 Volens tamen potest. 64 Omne jus, omnisque actio cedi potest, invito etiam eo in quem ceditur, *ut hic. Synops. Basil. 19. tit. 4. c. 25. l. 7. C. eod. l. 1. in fin. J. de Novat.* 65 Vid. *l. 1. in fin. J. de Novat.* 66 Vide *l. 9. in pr. ff. de dolo.*

quem invenire difficile est. *l. 2. §. 6. ff. de jud.* aliud esset, si nuda cautio peteretur. *l. 41. d. tit.* merito: nam quoties futurum damnum metuitur, satisdatio potest exigi. *l. 27. in fin. l. 38. ff. pro soc.* nam omittis? certain omitti. Causa cognita etiam ex integro aliæ cautiones exiguntur. *l. 8. §. 3. l. 10. in fin. ff. qui satisdare. l. 4. ff. ut in poss. l. 20. §. 14. 15. ff. de oper. novi.* Dicamus brevius, venditorem hereditatis non de evictione, sed de facto suo satisdare. *l. 2. ff. eod.*

Emptor hereditatis mandatis actionibus habet directis, quas concepit in personam mandatis. Bald.

V. Idem A. Onesimo.

1 *l. 1. in princ. ff. eod. l. 150. § 3. ff. de reg. jur.*

EMptor hereditatis, actionibus mandatis, eo 1 jure uti debet, quo is, cujus persona fungitur, quamvis utiles etiam adversus debitores hereditarios actiones emptori tribui placuit.

Posterior in titulo, sed prior in possessione, priori in dominio præfertur. Bald.

VI. Idem A. Pomponio.

2 Idem in re quatis vendita. Nam si duo rem eandem seorsim in solidum emerint, qui prior eam accepérit, potior fuerit: etsi neque pretium solvit, neque instrumentum rei venditæ obtinuit. *l. quoties duobus 15. ff. de rei vindicat.* 3. *Harm 3. § 94.*

3 Venditor, res tradita, dominium amittit. adde *l. 21. ff. eod.* vid. *l. 11. ff. de act. empt.*

4 *l. 11.*

5 Si venditor rem emptori non potest tradere, præstando ei quod interest, liberatur. vide *l. 4. ff. de act. empt.*

6 Nomen potest pignorari & vendi. *l. 3. ff. eod. l. 4. ff. quæ res pignori. 7 l. 8 ff. eod. l. 1. ff. de oblig. l. 5. ff. quando fiscus. l. 16. ff. de pact.* 8 *l. 7. ff. eod.*

9 *§. 1. Inst. de act. l. 25. 27. 28. ff. de oblig. l. 178. ff. de verb. signific.*

QUi tibi hereditatem 2 vendidit, antequam 3 res hereditarias traderet, dominus earum perseveravit, & ideo vendendo 4 eas aliis, dominium transferre potuit. Sed quoniam contractus fidem fregit, ex empto actione conventus; quanti 5 tua interest, præstare cogetur.

De actione.

VII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Manassæ.

POstquam eo decursum est, ut cautiones 6 quoque debitorum pignori dentur: ordinarium visum est, post nominis venditionem utiles 7 emptori (sicut responsum est) vel ipsi creditori postulanti dandas actiones.

Qui emit nomen, non propterea efficitur dominus rei debitæ: sed agit ad illam actione personali. Bald.

VIII. Idem AA. & CC. Juliano.

EX nominis emptione dominium rerum obligatarum ad emptorem non transit, sed vel in rem suam procuratore facto, vel utilis 8, secundum ea quæ pridem constituta sunt, exemplo creditoris persecutio tribuitur.

Sicut potest vendi actio in personam, ita actio in rem. Bald.

IX. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

CErti & indubitati juris est, ad similitudinem ejus qui personalem redemerit actionem, & utiliter eam movere suo nomine conceditur, etiam eum qui in rem actionem comparaverit, eadem uti posse facultate. Cum enim *actionis* 9 nomen generale sit omnium, sive in rem sive in personam actionem, & apud omnes veteris juris conditores hoc nomen in omnibus pateat: nihil est tale, quod differentiam in hujusmodi utilibus actionibus possit introducere.

TIT. XL.

QUÆ RES VENIRE 10 NON POSSUNT: ET QUIS VENDERE VEL EMERE VETANTUR.

De re pura.

1. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Fausto Comiti sacrarum largitionum.

FUCANDÆ 12 atque distrahendæ 13 purpuræ, vel 14 in serico, vel in lana, quæ blatta 15 vel oxyblatta 16 atque hyacinthina 17 dicitur, facultatem nullus possit habere privatus. Sin autem aliquis supradicti muricis 18 vellus vendiderit, fortunarum 19 suarum & capitis sciat se subiturum esse discrimen.

De Serico.

II. Idem AAA. Toriobando Duci Mesopotamiæ.

COmparandi serici 20 à Barbaris facultatem omnibus (sicut jam præceptum est,) præter Comitem commerciorum 21, etiamnum jubemus auferri.

De Frumento publici Canonis.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Senatum & Populum.

QUia nonnumquam in diversis 22 littoribus distrahi publici canonis 23 frumenta dicuntur, vendentes & ementes sciant capitali pœnæ [se] esse subdendos, & in publicam fraudem commercia contracta damnari.

De frumento exercitui misso.

IV. Impp. Honorius & Theodosius AA. Fausto P. P.

NE frumentum quod devotissimo exercitui mittitur, in prædam lucrumque vertatur, hac sanctione decernimus; ut quicunque hoc fuerint forte mercati, honestiores quidem stylum proscriptionis, & omnium bonorum amissionem [incurrant:] inferiores autem vilioresque personæ capitali 24 supplicio subjaceant.

10 Vendi. *Haloand.*

11 Et quæ. *Cujacius hic.* de rebus enim, non de personis est hic titulus.

12 Quidam legunt, *tingendæ.*

13 Μιξαὶς κατασκευάσαι, nemo cauponetur. *Synopsf. Basilic. 19. tit. 1. cap. 71.* Goth. De purpuræ tinctura, vid. Panciroll. *rer. memorabil. tit. de purpura.* Ans.

14 Hoc innuitur, Nulli privato permitti sericum, lanam, vel blattam, vel oxyblattam, vel hyacinthinam tingere atque distrahere, aut potius, Nemini permitti cauponari, aut distrahere purpuram, μήτε ἐν μετάξῃ μήτε ἐν ἐρίῳ, vel in serico vel in lana. *Synopf. Basil. 19. tit. 1. cap. 71.*

15 Βλατία δηλάδη καὶ τελοβλατία ἡμιτέλη χρωτικά. *Nicetas.* Lampridius in Heliogabalo: *Paraverat fimes blatta, & serico, & cocco intortos.* Eutropius in Nerone: *Retibus aureis* (lege *auratis*) *piscabatur, quæ blatteis funibus extrahebat.* adde *Sueton.* Hinc blattearii in *l. 2. C. Theod. de excusat. artific. lib. 13. titul. 4.* & blatta serica. *l. ult. C. Theod. de murileg. lib. 10. tit. 20.* & pallium blattosericum apud Vopiscum in Aureliano: sericoblata. *l. 10. ff. de murileg.* 16 Oxobapta, id est, rubro tincta: oxobapta lana, blatta rubro tincta: ὀξῳβαπτὸν γὰρ ὑφῆναι τὸ ἀπὸ τῶν φοινίκων. Oxobapta diversa ab Ianthina, de qua *ff. eod.* 17 Ianthina. & recte, ut sit purpura violacei coloris, quæ ideo Rhodina dicitur in *l. 3. ff. de vestib. hol.* & expressis verbis, purpura Ianthina in *l. 70. in fin. ff. de leg. 3.* 18 Murex, piscis genus tingendis vestibus utile, inde murileguli dicti. *ff. de murileg.* Isidorus 12. *cap. 16.* cochleæ aut conchæ genus fuit. vide 1. Cassiodor. 2. adde quæ scripsi ad Accurs. *l. 9. ff. de murileg.*

19 Δημοσίᾳ καὶ κεφαλικῶς τιμωρῆται, proscribitur & capitaliter punitur. *Synopf. ibid.* 20 Hinc colligunt Gratiani tempore conficiendi serici rationem Romanis incognitam fuisse. Sericum sane, res preciosa æstimata est. *l. 37. §. 1. ff. de evictionib.* adeo ut Vopiscus referat libram auri, libram sérici fuisse. Et lex Rhodia ἐλαφηβολιὰ ὁμοῦ τῷ χρυσίῳ. quod de his tantum dicitur, pro quibus aurum dependitur ad fiscoma. vid. *Cujac. hic.* Sericum etiam numeratur inter species pertinentes ad vectigal. *l. 16. §. 7. ff. de public.* Sericum autem quid fuerit dubitatur, à populis Orientis qui Seres dici constat sericum. Alciatus 6. *Parerg. 25.* putat seres vermiculos fuisse, quorum semen ovis piscium simile in Græciam fuerit allatum a monachis ex Serinda Indiæ civitate, sub Justiniano, ut tradit Procopius: cui rei Pollux assentitur. *lib. 7. cap. 17.* ait enim se audivisse, ex certis animalibus Seras telas suas collegisse. est enim σὴς, Pausaniæ, vermis. Sidonio vero, populus Assyrius gemmas, Ser vellera, thura Sabæus. Ausonius *in monosyllabis*, In pelago volitat mercator vestifluus Ser. Constat ex Solino *cap. 53.* Seras vellera ex arboribus aquæ adminiculo carpsisse. Huc illud Virgilii pertinet, 2. Georgic. *Vellera que ut foliis depectant tenuia Seres.* & illud Senecæ in Hippolyto: *Quæ fila ramis ultimi Seres legunt.* Sed operæ pretium est ea de re Plinium adire 6. *cap. 17.* Seres, inquit, lanicio sylvarum nobiles perfusa aqua depectentes frondium cantiem. unde geminus fœminis nostris labor redordiendi fila, rursusque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publicum matrona transfuceat. An est lana, quæ de ligno dicitur, quamque ξυλόξηλον appellant. *l. 70. §. 9. ff. de leg. 3.* Minime: ut ibi dicemus. A serico, vestes sericæ, oloséricæ, vel oloberæ, nam serica veteres dixere βάμμ. subsericæ, de quibus dicam ff. *de vestibus oloberis.* vide interim Petr. Fabrum 1. *Semest. 15.* Sericum autem album fuisse ex Cassiodoro potest colligi: crines enim lactæos & albentes comas serici appellat, & muricis rubicundis fontibus bis terque solitas satiari, ut pulcherrima ebrietate ruberent; adjicit etiam colorem illum regnantem discreviss & conspicuum fecisse, præstitisseque humano generi, ne de aspectu Principis posset errari 1. *Cassiodor. 2.* 21 De quo dixi ad *l. 1. §. de annon. & canit.* adde *l. 4. & ult. ff. de commerciis.* 22 *l. 7. ff. de navicular. lit.*

23 Qui ex canone publico frumentum emit aut vendit, capitaliter punitur. *Synopsis Basilic. d. cap. 71.* 24 Et ita durius punitur vilis, quam nobilis: durius in pœnis corporalibus, mitius in pecuniariis.

TIT. XLI.

QUÆ RES EXPORTARI 25 NON DEBEANT.

1. Impp. Valens & Grat. AA. ad Theodorum Magistrum militum.

AD 26 Barbaricum transferendi vini, olei, & liquaminis 27 nullam quisquam habeat facultatem: nec gustus 28 quidem causa, aut 29 usus commerciorum.

Non licet vendere arma hostibus pop. Rom. nec eorum legatis. Sal.

II. Imp. Marcianus A. Aulo P. P.

NEmo alienigenis Barbaris 30 cujuscunque gentis ad hanc urbem sacratissimam 31 sub legationis specie, vel sub quocunque alio colore venientibus, aut in diversis aliis civitatibus vel locis, loricas 32, scuta, & arcus sagittas, & spathas, & gladios, vel alterius cujuscunque generis arma 33 audeat venundare: Nulla prorsus iisdem tela, nihil penitus ferri vel facti jam, vel adhuc infecti, ab aliquo distrahatur. Pernicioſum namque Romano imperio, & proditioni proximum est, Barbaros, quos indigere convenit, telis eos, ut validiores reddantur, instruere. Si quis autem aliquod armorum genus quarumcumque nationum Barbaris alienigenis contra pietatis nostræ interdicta ubicunque vendiderit: bona 34 ejus universa protinus fisco addici, ipsum quoque capitalem pœnam subire decernimus.

25 Id est, transferri extra fines Romani Imperii.

26 Fr. τὸ βαρβαρικὸν. *Synopf. 19. cap. 73. ad barbaricum. l. 3. ff. de jure fisci.* adde *l. 2. ff. de commerciis.* ad nationes barbaras. *l. unic. ff. de litorum & itinerum cultod. lib. 12. tit. 45.* ad solum barbarum. *l. 2. ff. de Eunuch.* Ammian. 18. *Visus in Barbarico milites.* Festus, *Barbari antiquitus omnes gentes exceptis Græcis.* unde Plautus Nœvium Poëtam Latinum, barbarum dixit. Ita Paulus Græcos & barbaros opponit, *epist. ad Rom. c. 1. vers. 14.* Idem Festus, *Barbaricum, clamor est exercitus, quod eo genere Barbari utantur.* Goth. Declarationem hujus tit. vid apud Leonin. *Consil 56. num. fin.* & Alciat. *disp. lib 4. c 11.* Ans. 27 Liquamen, γαρον. 19 *Ecleg. 1. cap. 73.* Gravis fit mentio in *l. 3. §. 1. ff. de pen. leg.* Cælius Aurelian. 2. Chronic. *Garum quod appellamus liquamen ex pisce siluro confectum.* & paulo post: *Ex garo quod vulgo liquamen appellant.* Cassiodorus in calce Geoponicon παρεκβολὴ. Vopiscus *in Aureliano*, liquaminis sextarium unum. Liquamen Syrorum lingua Muria dicitur, *Acron.* Oxygarum, liquamen acetosum, *Apitius.* vid. *Cujac. 9. observ. 9. in fin.* Garum autem dictum, a garo pisce ex quo primum fieri cœptum: licet postea fieri cœpit ex infinito genere piscium. Liquamen autem dictum, quod soluti in salsamento pisciculi eundem humorem liquant, cujus liquor appellatur salsugo & muria. Muria autem aqua sale commixta, effectaque gustu in modum aquæ maris. 20. *Ipid 3.* A garo γαρίδιον, salsamentarii. 3 *Harm. 4. § 13.* 28 Ne aliorquin degustationis causa illecti promptius invadant fines Romanorum. Hoc enim modo Longobardos legimus a Narsete in Italiam pellectos: & Gallos ab Etruscis *Liv 5.* adde *Alciat. 5. disp. 11.* 29 Μηδεμίαν τῶν χρειῶν τῶν ἐμπόρων, id est, ne quidem ad usum ipsorum mercatorum: qui commercii causa ad barbaros proficiscuntur. *Synopf. d. c 73.* 30 Barbari, qui sint dixi paulo ante & ad *l. 6. in fin ff. de bon. damnat.* 31 Constantinopolim intelligit, quam & sacram appellat in *l. 2. ff. de naut. fenor.* 32 Vid. *l. 4. ff. ad leg. Jul. Majest.* Procop. 1. *de bello Pers.* 33 Adde & auctum. *l. 2. ff. de commerc.* 34 Arma vel ferrum barbaris vendens proscribitur, & capitali supplicio punitur, *ut hic, & Synopf. d. cap. 73.*

TIT. XLII.

DE EUNUCHIS. 35

Tunquam homicida punitur ille qui castrat aliquem. Bald.

1. Imp. Constantinus A. Aurelio Duci Mesopotamiæ.

SI quis post hanc sanctionem in Orbe Romano eunuchos fecerit, capite 36 puniatur: mancipio tali, nec non etiam loco, ubi hoc commissum fuerit, domino sciente & dissimulante confiscando. 37

II. Imp. Leo A. Viviano P. P.

ROmanæ 38 gentis homines, sive in 39 Barbaro, sive in Romano solo eunuchos factos nullatenus quolibet modo ad dominium cujusquam transferri jubemus: pœna gravissima statuenda adversus eos qui hoc perpetrare ausi fuerint: tabellione 40 videlicet, qui hujusmodi emptionis sive cujuslibet alterius alienationis instrumenta conscripserit, & eo 41, qui octavam vel aliquid vectigalis causa pro his susceperit, eidem pœnæ subjiciendo.

†. Barbaræ autem gentis eunuchos extra loca nostro imperio subjecta factos, cunctis negotiatoribus 42, vel quibuscunque aliis emendi in commerciis, & vendendi, ubi voluerint, tribuimus facultatem.

35 *Nov. 142. Nov. Leon. 60.*

36 *l. 3 §. 4. ff de sicar. Nov. 142. c. 1.*

37 Hodie fit liber. *Nov. Leon. 60. vers. Bona.*

38 Castretur ut ne quis Romanus vetat hæc constitutio, ne quidem extra solum Romanum, neve quis ullum Romanum castratum emat: sed ut emptor, venditor, tabellio, qui id genus emptionis conscripsit; & publicanus, qui pro eo vectigal susceperit puniantur. *Syn Basil. 19. tit. 1. περὶ εὐνούχων. c. 74. §. 2.*

39 Barbarum solum non Romanum. In barbaro solo, est, ἔξω τῆ Ῥωμαϊκῆ ἐπαρχίας, extra solum Romanum *Synopf. Basil. 19. tit. 1. περὶ εὐνούχων.* 40 Tabellio publicorum contractuum scriptor. *l. 17. ff. de fide instrum. l. 24. ff. de testam. l. 1. ff. ut nemo ad suum patrocinium:* συμβολαιογράφον appellat author *Synopf. d. §. 2.*

41 Octavam hanc τελωνὴν vocat author *Synopf. d. §. 2.* vectigal enim hoc impositum erat venditioni eunuchorum. *l. 16. §. 7. de publicanis.* Octavarii dicebantur hi publicani ab octavis exigendis.

42 Adde *l. 16. §. 7. de public.*

TIT. XLIII.

DE PATRIBUS, QUI FILIOS SUOS DISTRAXERUNT. 43

Parentes non possunt liberos alienare quoquo titulo, etiam pignoris.

1. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Papinianæ.

LIBEROS 44 à parentibus neque venditionis 45, neque donationis titulo, neque pignoris 46 jure, aut alio 47 quolibet modo, nec sub prætextu 48 ignorantiæ accipientis in alium transferri posse, manifestissimi juris est.

Propter nimiam paupertatem egestatemque pater vendere potest & pignorare filium seu filiam.

II. Imp. Const. A. Provincialibus salutem.

SI 49 quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus 50 causa filium filiamve sanguinolentos 51 vendiderit 52, vendione in 53 hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi ejus servitii habeat facultatem: Liceat autem ipsi qui vendidit, vel qui alienatus est, aut cuilibet alii ad ingenuitatem eum propriam repetere: modo 54 si aut pretium offerat, quod potest valere, aut mancipium pro ejusmodi præstet.

43 *l. 3. C. Theod. eod. tit. 3. Paul. 5. sent. 1. §. 1.*

44 Romanis quondam licuit liberos suos ter vendere. Halicarn. 2. vinctos ad opus rusticum mittere, interficere. *l. 10. ff. de patria potestate.* sed ea potestas tandem in imaginariam venditionem degeneravit. Hodie apud Moscovitas, si verum est quod refertur à Sigismundo Libero, filii vendi possunt, nec fiunt liberi nisi post quartam venditionem.

45 *l. 1. l. 37. ff. de liberali. l. 10. ff. de patria potestate.* 46 Vid. *l. ult. ff. quæ res pign. adde l. 6. 7. 8. ff. de pign.* 47 Vid. *l. 12. ff. de oblig.* 48 *l. 39. 3. ff. de evict.* vid. *Cujac. 16. obs. 29.* 49 *Synopf. Basil. 19 tit. 1 cap. 5. 3. Harm. §. 100.* 50 Victus pueri causa scilicet non patris. 51 Sanguinolentis Hal. & male. Sanguinolenti sunt recens nati. *l. 1. in fin. C. Th. de expos. lib. 5. tit. 7. 6. Lactant. 2.* infantes à sanguine. *l. 1. C Th. de his qui sanguinolentos emtos vel nutriendos acceperint. lib 3. tit 8.* ἐξ ὠδίνων τῶν μητέρων, 2 *Æliun 7* a matre rubentes. *Juvenal. Sat 7.* a matre sanguinolenti. *Donat. in Andriam.* Sanguinolentorum etiam meminit Prudentius adversf. Symmachum. Jul. Capitolinus in Albino, Exemptus utero quod contra consuetudinem puerorum qui nascuntur, & solent rubere, esset candidus, Albinus dictus est, *Hæc ille.* Qui puer ita exponebatur ἀπροόπτως, 1. *Harm. ult.* quasi neglectus. vid. apud *Cujac. 5. Paul. sent. 1. §. 1.* veterem formulam de infante sanguinolento à matricariis (Gall. *Marguilliers*) invento, adde de expositis *l. 4. ff. de agnoscend.* 52 Potestne pater egestatis causa filium pignorare? posse videtur. *arg. l. 9. in fin. ff. de pign. l. 2. C. Th. de alim. quæ inopibus parentibus de publico.* alias neutrum potest. *l. 1. §. eod. l. 12. §. de obl.* 53 Vendi liber homo regulariter non potest, ut hic, nec obsles dari: nisi pro publica causa. alias exceptiones vid. apud Felin. *cap. ex relato 9. ex de jurejur.* Socin. *reg. homo liber 174. & 267.* 54 *l. 1. C. Th. hoc tit.* negat renumerationem (sic legendum est potius quam remunerationem) pretii exponendam, alii volunt reddi pretium cum adjectione quintæ. *Nov. Valent. de parentibus qui filios distraxerint.* sed hanc legem Constantini Justinian. prætulit.

TIT. XLIV.

DE RESCINDENDA 55 VENDITIONE.

De vi extorta.

1. Imp. Alexand. A. Maronæ.

SI 56 pater tuus per vim 57 coactus domum vendidit: ratum non habebitur, quod non bona fide gestum est: malæ fidei

55 Dixi XVIII. D. v.

56 Qui per vim coactus vendidit, potest, restituto pretio quod accepit, venditionem per vim factam rescindere: nec id tantum ipse, verum etiam ipsius heredes. *Syn. Basil. 19. tit. 10. c. 57. 3. Harm 4. §. 79.*

57 *l. 6. ff. de off. præsid. l. 8. ff. eod. l. 11. §. de contrab. empt. 3. Ilarm. 3. l. 10. ff. de distrah. pign.*

1 Malæ fidei emptio non est emptio. *l.6. ff. de præscript. longi tempor.* aliud in stipulatione: nam malæ fidei stipulatio est stipulatio, nec nisi per exceptionem excluditur. *l.36. ff. de verb. obligat.* vid. *Cujac.8.obs.10.* summo itaque jure valet stipulatio: ex æquo tamen & bono exceptione opposita eliditur.

2 Huic legi conjunge leg.8 ff. *cod. Novellam Romani. Harmen.3. tit.3.*

3 An mobilem? dicam ad *l.8. ff. cod.*

4 Quod quidem tempore venditionis spectatum. *l.8. in fin. ff. cod.*

5 Major annis sc. vel minor, cum decreto tamen. *l.11. ff. de præd. min.*

6 Beneficium hujus legis secundæ competit heredibus.

7 Ita ut nec dimidia pars veri pretii accepta sit.

8 Beneficium hujus legis secundæ competit venditori, ut hic. An etiam emptori? dixi ad *l.1. §. sed si emerit* 13. *ff. si quid in fraud. patron.* Cujac. certe negat beneficium hujus legis ad emptorem porrigi. 16.*obs.*18. Quo nomine reprehensus à Roberto 2.*Animad.*13. defensus ab Anton. Mercator. 2.*not.*13. Objectio potest ita concipi. Datur hoc beneficium in omnibus bonæ fidei contractibus. *l.3. in fin. ff. communia utriusq; judicii.* datur ei qui rem æstimatam accepit. vid. *l.6. ff. solut.* Ergo & emptori. *d. §.13. l.46. in fin. ff. de solut.* An & ei qui permutavit? dixi ad *l.14. ff. de usur.* An conductori? dixi ad *d. §.13.* An transigenti? dicam ff. *cod.* An ei qui fundum nimis æstimatum in solutum accepit? datur: vide quæ not ad *l.6. ff. solut.* An in omnibus bonæ fidei contractibus? datur. *l.3. in fin. ff. comm. utriusque jud.* An dividenti? vid. *l.3. ff. comm. utriusque.* An aliis etiam casibus? vid. Molin. *quæst.14. de usur.* An & in feudi concessione vel emphyteusi, & adjudicatione facta creditori? Minime. *Socin. reg.2. C. de rescind. vend. An & quando locum non habet* 226. *& regula, venditio ultra dimidiam justi pretii regulariter non valet* 436. Goth. Vide Anton. de Paydilla *h. l.* Et an in omnibus contractibus sit admittenda, vid. Ant. Merend. *lib.1. controv. p.34.35.36* 37. Caspar. Roderic. *de Restitut. quæst.11. n.15. & seqq.* Ans. Adde Pinell. *ad h. l. part.2. c.3. n.1. & seq.* Christin. *vol.2. decis.* 288. *& vol.3. decis.* 66 *& seq.* Joann. à Sande *decis. Frisic. lib.3. tit.4. defin.11.12.* Berlich. *part.2. conclus.42. n.5. & seq. & decis* 126. S. L. 9 Aliud enim dicendum stricto jure videtur, propterea quod venditor semper nosse verum pretium rei suæ præsumitur. *l.15. ff. cod.* verum humanitas repugnat. *l.18. in fin. ff. solut.* Quid? num id perpetuo verum est, ut ob inæqualem dimidii rationem rescindatur venditio? negatur perpetuum. Ideoque dicitur non admitti rescissio, quotiescunque alienatio facta fuerit decreto judicis. *l.1. ff. de prædiis.* non admitti quoque post annos triginta. Sed tamen *Harm. ex Novell. Romani Cæsaris 3. tit.3. §.80. & 83.* refert actionem ex hac lege intra quadriennium institutendam esse: item non admitti propter auctum à tempore venditionis rei valorem. *l.8. in fin. ff.* Mynsing. 2. *respons.12. n.30.* vel si res jussu testatoris sit vendita. vid. quæ scripsi ad *l.49. §.8. ff. de leg.1.* Tiraquell. *de retract. §.4. glos.1. n.4.* si transactione res alienata. *idem ibid. glos.9. n.107. idem Socin. reg 226. & 436.* adde *l.65. ff. de cond. indeb. l.15. §.3 ff. de rejudicata.* quod ultimum non probat Speculator *lib.4. part.3. rubr. de refeript. vend. n.14.* Movetur autem quod in transactionibus receptum sit, ut pro modico magnum annittamus. *arg. l.8. ff. de transact.* hoc etiam improbatur ab Imberto in enchiridio. Movetur *l.26. in fin. ff. de verb. oblig.* adde *l.5. ff. de dolo.* Tiraquelli sententiæ usus Galliæ & Edictum Caroli IX. accedit latum ann. 1563. teste Papone 2.*Not. cap. de except. fol.*628. Volunt etiam non competere beneficium hujus legis ei qui rem alienavit cum juramento de re nunquam revocanda. *l.8. § 3. ff. de condit. instit.* Roland. à Valle 1. *cons.*59. *n.*18. Socin. *d. loco.* sed nec ei qui sciens verum rei suæ valorem deceptus sit ultra dimidium justi pretii. Cur id ita receptum? vide eundem *ibid. n.*10. *& seq.* sed nec ei qui donavit emptori residuum pretii. (Galli appellant *la plus value.*) idem si ad publicum incantum, hoc est, publice & decursis hastis res vendita sit. *l.6. l.8. ff. de remiff. pign.* si per judicem res debitoris creditori adjudicata. *l.15. §.3. ff. de re judic.* si ab alio quam ipso rei domino, res ipsa vendita est: idem esse, si venditor renuncia vit beneficio hujus constitutionis. *arg. l.14. in fin ff. de adil. l. si quis in conscribendo* 29. *ff. de pactis.* Socin. *d. reg* 236. *& 436.* 10 Alternativum libellum & alternativam petitionem observa, venditionem rescindi postulantis. 11 Acceptum. 12 Hæc particula, ut & *l.8. ff. cod.* innuit. Non quarumvis verum venditionem ob inæqualitatem pretii rescindi; sed immobilium, an & mobilium? Cujacius negat 16. *obs.* 18. *in fin.* Molin. §.22. *n.47. consuet.* hanc legem ait admitti in rebus mobilibus pretiosis duntaxat, non aliis. Quam sententiam usu Galliæ receptam, etiam adversus minores, defendit Mercator elegantissime, *Notar.12. in fin.* Robertus 2.*animadv.*12. in omnibus rebus mobilibus locum habere ait. Fateor tamen propter rem vel summam minimam, restitutionem non concedi. *l.4. ff. de restit. in integ. l.10. l.11. l.12. ff. de dolo. l.54. ff. de contrab. empt.*

13 Quid si chasmate fundus periit, aut deterior casu factus? non liberatur: sed ager emptor, si volet ad supplementum justi pretii. Abbas Sicul. *in c. cum dilecti 3. extr. de empt.* Cremensis *singul.*84.

14 Non proprio venditoris arbitrio, nec ipso jure rescinditur iniqua emptio, sed authoritate judicis intercedente. 15 Idem in ejus liberis. *Syn. Basil.19. tit.10. c.58. 3.Harm.3. §.80.* 16 Datur electio emptori, ut vel fundum comparatum restituat, recepto pretio quod numeravit; vel venditori id, quod deest, justo pretio refundat: & ita electio emptori auferri non debet a venditore, quantumvis rei suæ recuperandæ cupido. *l.8. in fin* ff. *cod.* 17 Justum pretium reducendum est ad tempus venditionis. *l.8. in fin. ff. cod.* justum pretium rei non est ejus dimidium, sed integrum & verum. adde quæ dixi ad *l.50. ff. de furt.* vid. Porner. 2. *select.*19. Quod deest justo pretio hic supplendum est, ideoque non audiendus est emptor dimidium justi pretii offerens. At objicies illa. *Harm. d. loco. ὑπτιτρέφει*, loquitur de emptore *τὸ πλεονάσαν τῷ ἡμίσει*: id est, quod deest dimidio, & ita judicatum refert Masticius apud Ferrariensem *in forma libelli in causa venditionis* 37. *summa* 4. *in verbis, quæ & qualis, fol.* 317. ab ea sententia videtur non abludere Robertus *d. loco cap.* 13. Mercator *d.* 13. notat mendum esse apud Harmen. legendum esse ex Novell. *τὸ πλεονάσαν τῷ τριημίσει*, hac proportione, ut si res digna viginti, vendita fuit octo; non satis fit duo restitui, ut decem compleantur, id est, dimidia efficiatur, sed duodecim, ut verum pretium, id est, summam viginti efficias. An eadem proportio in emptore? vid. Scholiastem Harmenopuli *d. loco.* vid. Mynsingerum 4. *observ.*73. 18 Ob non dimidiam justi pretii contractus rescinditur: nec tamen satis est id, quod dimidio deest suppleri, ut superius dixi. 19 *l.7. ff. cod. l.5. ff. de oblig.* 20 *l.12. ff. de rei vindicat. l.35. ff. de donat.* 21 Princeps subdito invito à contractu cum eo inito recedere non potest. adde *l.7. ff. cod.* 22 Non, si rem magno pretio comparavi, vili distraxi, ideo rescissioni locus dabitur. 23 *l.8. ff. cod. l.10. in fin. ff. de distrab. pign.* Goth. Vid. Gocd. *de contrab. stipulat. cap.3. num.*120. Ans. 24 Dolus contrarius bonæ fidei. 25 Bona fides in emptione exigitur. 26 Quid si à minore? distinguendum est, an ipse, an cum decreto vendiderit. 27 Symnach. 2. *epist.* 85. *Vox juris & legum est, bonæ fidei contractum non rescindi.*

28 *Synopf. cod. cap.*62. *Harmen. cod.* §. 85. 29 *Harmen.3.* adde *l.*63. *ff. ad leg. Falcid.* id est, pretium conventum & tantundem. 30 Mucatraulo. vid. *Cujac. ad l.4. ff. de jure fisci.*

31 *l.3. ff. eod. l.54. ff. de contrab. empt.* 32 Propter metum talionis. 33 Vid. *l.3. ff. eod.*

34 Vid. *ff. quod quisque juris. l.41. ff. de reg.* 35 Dixi superius hanc legem pertinere ad res mobiles pretiosas, quales sunt margaritæ, bona mobilia per aversionem vendita, emptio sectionis nemorum. vid. Molin. 3. *consuet.22. num.47.* 36 Dolus ex insidiis probari debet: ex insidiis. *l.6. ff. de dolo. καὶ ἐπιβολῶν. Synopf. Basil.10. tit.3. cap.46.* qualitate facti. *l.10. ff. cod.* adde *l.4. ff. eod.* adde *l.* 10. 11. ff. *cod.* vid. *l.* 13. ff. *de transact. l.* 5. ff. *de his quæ vi metusve.*

fidei enim emptio irrita est. Aditus itaque nomine tuo præses provinciæ auctoritatem suam interponet: maxime cum paratum te proponas id, quod pretii nomine illatum est, emptori refundere.

Pretii veri dimidio non soluto.

II. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Lupo.

REm majoris pretii, si tu vel patet tuus minoris dissraxerit: humanum est, ut vel pretium te restituente emptoribus, fundum venundatum recipias, auctoritate Judicis intercedente: vel si emptor elegerit, quod deest justo pretio, recipias. *Minus* autem *pretium* esse videtur, si nec dimidia pars [veri] pretii soluta sit.

Consensu *utrius non invito alterutro.*

III. Iidem AA. Martianæ.

DE contractu venditionis & emptionis jure perfecto, alterutro invito, nullo recedi tempore bona fides patitur: nec ex rescripto nostro: Quo jure fiscum nostrum uti, sæpe constitutum est.

Pretio *minore distracta.*

IV. Iidem AA. Eudoxio.

AD rescindendam venditionem, & malæ fidei probationem, hoc solum non sufficit, quod magno pretio fundum comparatum, minoris distractum esse commemoras.

Dolo emptoris inita.

V. Iidem AA. Rufo.

SI dolo adversarii deceptum venditionem prædii te fecisse Præses provinciæ aditus animadvertit: sciens contrarium esse dolum bonæ fidei, (quæ in hujusmodi maxime contractibus exigitur) rescindi venditionem jubebit. Quod si jure perfecta venditio est à majore vigintiquinque annis, intelligere debes, consensu mutuo perfectam venditionem resolvi non posse.

Oblato ne quidem duplo pretii.

VI. Iidem AA. Gratiano.

NOn est probabilis causa, propter quam rescindi consensu factam venditionem desideras. Quamvis enim duplum offeras pretium emptori: tamen invitus ad rescindendam venditionem urgeri non debet.

Etsi Milite venditore.

VII. Iidem AA. Muracolo & aliis Militibus.

RAtas manere semper factas jure venditiones, vestra etiam interest: nam si oblato pretio rescindere venditionem facile permittatur: eveniet, ut [&] si quid vos [de] laboribus vestris à fisco nostro vel à privato comparaveritis, eadem lege conveniamini quam vobis tribui postulatis.

Dolo, metu extorta: non si pretio minore facta sint.

VIII. Iidem AA Eudoxæ.

SI voluntate tua fundum tuum filius tuus venundedit, dolus ex calliditate atque insidiis emptoris argui debet, vel metus mortis, vel cruciatus corporis imminens detegi, ne habeatur rata venditio. Hoc enim solum, quod paulo minore pretio fundum venditum significas, ad rescindendam venditionem invalidum est. Quod si videlicet contractus emptionis atque venditionis cogitasses subsistantiam, & quod emptor viliore comparandi, venditor cariore, distrahendi votum gerentes, ad hunc contractum accedant, vixque post multas contentiones, paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, emptore autem huic, quod obtulerat addente, ad certum consentiant pretium: profecto perspiceres, neque bonam fidem quæ emptionis atque venditionis, conventionem tuetur, pati, neque ullam rationem concedere, rescindi propter hoc consensu finitum contractum, vel statim, vel post pretii quantitatis disceptationem: nisi minus dimidia justi pretii, quod fuerat tempore venditionis, datum esset, electione [jam] emptori præstita servanda. Dat. Kal. Decembr. CC. Conss.

De pecoribus pro pecunia in solutum datis.

IX. Iidem AA. Domitio.

PRetii causa non pecunia numerata, sed pro ea pecoribus in solutum consentienti datis, contractus non constituitur irritus.

De dolo.

X. Iidem AA. Severo.

DOlus emptoris qualitate facti, non quantitate pretii æstimatur. Quem si fuerit interfessisse probatum: non adversus eum, in quem emptor dominium transtulit, rei vindicatio venditori, sed contra illum, cum quo contraxerat, in integrum restitutio competit.

De pretio non soluto, de compensatione per errorem facta.

XI. Iidem AA. Magnæ.

VEnditor factum emptoris, quod eum tempore contractus latuit, post arguendo, non quod eo tempore sciebat quo id ageretur, & consensit, de dolo queri potest. Igitur cum patrem tuum, ut majus comprehenderetur instrumento pretium, quam rei quæ distrahebatur, esse convenerat, consensisse profitearis, propter hoc solum de circumscriptione frustra queritur.

§. 1. Sane, si placitum pretium non probetur solutum, vel in quantitatem debiti per errorem facti compensari cautum fuerit: hoc reddi recte postulatur.

De eo qui urgente debito distraxit.

XII. Iidem AA. Antiocho.

NOn idcirco minus venditio fundi, quod hunc ad munus sumptibus necessariis urgentibus, non viliore pretio, vel urgente debito distraxisse contendis, rata manere debet. [Ab] illicitis itaque petitionibus abstinendo, ac pretium, si non integrum solutum est, petendo, facies consultius.

Si socer venditoris emenda denuntiaverit, ne compararet.

XIII. Iidem AA. & CC. Nicæ.

SI major annis vigintiquinque fundum distraxisti: propter hoc solum, quod ementi, ne compararet, socer tuus denunciavit, emptionem [factam] à te rescindi bona fides non patitur.

Si emptor pacto non satisfecit.

XIV. Iidem AA. & CC. Basilicæ.

EA conditione distractis prædiis, ut quod Reipub. debebatur, qui comparavit restitueret: venditor à se celebrata solutione, quanti interest, experiri potest: non si ex eo, quod emptor non satis conventioni fecit, contractus irritus constituitur.

De quantitate pretii.

XV. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Hypatium P.P.

QUisquis major ætate prædia etiam procul posita distraxerit, paulo vilioris pretii nomine, repetitionis rei venditæ copiam minime consequatur: Neque [enim] inanibus immorari sinatur objectis, ut vires locorum sibimet causetur incognitas, qui familiaris rei scire vires vel merita atque emolumenta [ante] debuerat. Dat. VI. Kalend. Maji, Mero-raude II. & Saturnino Conss. 383.

De subhastatione ob publicæ rationis necessitatem.

XVI. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Margillum Vicarium Africæ.

SI quos debitorum male depressos necessitas publicæ rationis adstringat proprias distrahere facultates, rei qualitas, & reditum quantitas æstimetur: nec sub nomine subhastationis publicæ locus fraudibus relinquatur, ut possessionibus viliore [pretio] distractis, plus exactor ex gratia, quam debitor ex pretio consequatur. Hi postremo sub empti titulo, perpetuo dominii jure potiantur, qui tantum administraverint fisco, quantum exegerit utilitas privatorum. Etenim perinde quum ut in quantitatem debiti per errorem facti compensaretur, recte hoc reddi postulatur.

37 Substantia contractuum est, sine qua non consistunt. vid. *l.54. ff. de contrahend. empt.*

38 Circumscribere alius alium in emptione & venditione *μετὰ φύσιν* natura & jure potest. *l.16. §.4. ff. de minoribus. l.22. in fin. ff. locati.* non tamen ultra dimidium justi pretii & hoc in majoribus: minor enim deceptus infra dimidium pretii restituitur. 3. *Harmenop.3. §.81.82. Synopf. Basilic.19. tit.10. cap.64.* Circumscriptio porro hujusmodi non est dolus, sed prudentia quædam œconomica in adquirendo consistens.

39 Votum venditoris & emptoris observa.

40 Bona fides emptionem & venditionem tuetur.

41 Dixi ad *l.2. ff. eod.* Deceptio ad dimidium usque justi pretii inter majores permissa: cum minore non permissa, ut supra dixi. Interdum tamen dolus minum deceptum in sexta parte pretii sufficit: veluti si per procuratorem vendidit. vid. *Socin. reg.* 626 436. *Bart. in l. Societatem 76. verf. Arbitrorum. l. unde* 79. *ff. pro socio.* vid. *l.3. ff. commun. utriusque judicii.*

42 De justo pretio, vid. *l.50. ff. de furtis.*

43 Augmentum rei venditæ post tempus venditionis emergens, restitutioni sive rescissioni venditionis locum non facit His adde quæ dixi ad *l.16. l.23. ff. de usur.* facit etiam ad quæstionem augmenti & detrimenti monetarum, quoties de mutuo reddendo, vel reditu annuo præstando in pecunia vel frumento agitur. adde Roland. à Valle 1. *cons.* 49.

44 Dixi ad *l.2. ff. eod.*

45 Vid. *l.17. ff. de solut.*

46 Vid. *l.8. ff. eod.*

47 Id est, vilitate pretii.

48 Imo æstimatur. vid. *l.13. ff. de transact.*

49 Venditor de dolo emptoris tum queri potest, quum dolum tempore contractus ignoravit; quippe si dolum sciens contraxit, non amplius ei succurri potest: si vero pretium, de quo convenit, non solutum probetur, vel cautum fuerit, postulatur. *Synopf. Basilic.19. tit.10. cap.67.* Goth. Vide hic Leonin. *emendat. lib.7. cap.2. num.2* Ans.

50 Scienti & consentienti non infertur injuria. *l.145. de reg. juris.* Ὅτι χρέων ἢ λειτουργιῶν ἐπικειμένων πέπρακε: hoc est, non potest venditor hoc prætextu irritam facere venditionem, si dicat, se debitis aut oneribus functionum publicarum urgentibus vendidisse *Synopf. cod. cap.* 68.

51 Ita legerem hunc locum, quod hunc non viliore pretio, sed ad munus sumptibus necessariis urgentibus vel urgente debito: ut muneris voce, λειτουργίαν intelligamus, debiti voce χρέι@.

52 Venditio facta viliore pretio propter munus publicum, vel urgens debitum, non rescinditur: ea tamen est causa propter quam solet restitutio indulgeri. *l.16. ff. cod. l.1. ff. de præd. decur. l.2. ff. si sine censu.* vid. *Cujac. 16. observat.* 18. 54 *l.4. ff. de pignor.* 55 *l.5. ff. eod.*

56 Denunciatio ejus, cujus non interest rem vendi, venditioni non officit. 57 Venditio non rescinditur ex eo, quod emptor non solvit tributum uti convenit. 58 Vide quæ notavi ad *l.1. in fin. ff. eod. & l.8. ff. de contrab. empt.* imo irritus constitutur. *l.6. ff. de pactis inter empt.*

59 Quid si minor? restituatur in integrum, ut minor deceptus etiam infra dimidium.

60 Atque administrandis familiarum suarum curis idoneus comprobatus. *l.4. C. Theod. de contrab. empt.* & ibi interpres. 61 Vid. *l.1. ff. de contrab. empt.* 62 Venditio facta paulo viliori pretio non rescinditur. *l.1. ff. de præscript. XXX. vel XL.* 63 Interdum tamen vires faciuntatum suarum quis ignorat. §. 3. *verf. Prævaluisse. Instit. qui manumittere.* 64 Bonus paterfamilias rerum suarum nosse pretia debet, etiam procul sitarum, neque ferendus est, si dicat earum rerum æstimationem ignorasse, cum eas venderet: suarum, inquam, quas sciliceet diu possedit, diu tractavit, non de recenti habuit, vel adquisivit. *arg. l.4. ff. de hered. l.10 ff qui & à quib. manumissi.*

65 Ad *Magnellum* 10. *C. Theod. de fide & jure hastæ. tit.17.* 66 *l.3. C. Theod. de fide & jure hastæ. lib.10. tit.17.* 67 Qui debitorum mole oppressus distrahit, solo prætextu coactæ venditionis non juvatur. *l.12. ff. cod.* juvatur tamen si res ejus iniquo pretio venditæ sunt. 68 Μεγέθει, magnitudine. *Synopsis cod. cap.*72. 69 Redituum ex quantitate quantitas veri pretii dignoscitur. Id autem ex justa & æquabili proportione fieri facile potest. vid. Molin. *de usur. num.*115. Ita rei reditus nota est ejus pretii. 70 Restitutio adversus subhastationem iniquam, & fraudulenter initam datur. 71 Ὁ ἀγοραστὴς, emptor. *Synopsis cod. cap.*72. 72 *l.3. ff. de jure fisci.* ex gratiosa emptione. *l.2. ff. de fide & jure hastæ.* gratiosa, inquam, iniqua. 73 Itaque quum æris alieni venditio publica sit, verum pretium venditori præstari oportet. *Synopf. d. cap.*72.

74 Id est, quantum res ipsa valuerit.

quum est, ut alienis bonis sub gratiosa [1] auctione distractis, parum accedat publico nomini, cum totum pereat debitori. Dat. XIII. Kal. Jul. Aquil. Acc. Idus Januar. *Hadumeti*, post Consulat. TATIANI & SYMMACHI VV. CC. 391.

1 Gratiosa auctio, ut hic gratiosa emptio. *d. l. 2.* gratia. *d. l. 1.*

2 Gratianus, Valentinianus, & Theodos. *l. 8. C. Theod. de contrab. empt.*

De his qui munera fuga desituunt, vel contractus furtim ineunt.

XVII. Impp. ARCAD. [2] & HONOR. AA. Messalæ.

HIs qui imposita munera [4] civitatum [5] fuga [6] destituunt, vel incundos furtim [7] existimant esse contractus: intelligant, sibi [8] nihil hæc profutura esse commenta, & pretio [9] emptorem [fugæ conscium] multandum esse quod dederit. Dat. XII. Kal. Sept. THEODORO V. C. CONS. 399.

3 *l. 8. C. Theod. eod.*

4 Munera civitatum, debita curiæ servitia & patrimonia. *Scholiastes d. l. 8. C. Theod.* interpretatur.

5 Civitatum, provinciarumque destituunt. *l. 8. C. Theod. de contrab. empt.*

6 *l. 51. C. de decur. l. 1. ff. si curial. vel.* abrit.

7 *l. 15. ff. de donat.* vid. *l. 7. §. 2. ff. de bon. damn.* & ita furtiva alienatio facta à curiali, refugiente onera suæ patriæ, revocatur. 8 Et se ad debita servitia revocandos. *d. Scholiastes.* 9 Casum observa in quo emptor cogitur rem emptam restituere, etiamsi pretium rei non reddatur. Idem fit in *l. 11. ff. de his quæ vi.* vid. *Cujac. 16. obs. 13.* 10 Palatini res privatas Principis sub Comite rerum privatarum administrant, *ff. eod. in epigraphe.* ideoque Comites res Principis dittrahere Palatini Comitis res emere vetantur. Emere, inquam, citra auctionem. *l. ult. ff. de fide & jure hasta.* Sic tutor ex auctione pupilli res emere potest. *l. 2. §. 8. ff. pro empt. l. 5. ff. de contrab. empt.*

De Palatinis.

XVIII. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Nestorio Comiti rerum privatarum.

VEstium auri & argenti, seu mancipiorum coëmendorum, si quando à privatis nostris ea contigerit venundari, Palatini [10] sciant sibi copiam denegatam: pœna in eos amissionis pretii exercenda.

TIT. XLV.

QUANDO [11] LICEAT AB EMPTIONE DISCEDERE. [12]

Re integra contrario consensu ab emptione discedi tur: re vero non integra, actus priori simili requiritur. Sal.

1. Imp. GORD. A. Rufino.

RE quidem integra [13] ab emptione & venditione utriusque partis consensu recedi potest. Etenim quod [14] consensu contractum est, contrariæ voluntatis adminiculo dissolvitur [15]. At enim post traditionem [16] interpositam nuda voluntas non resolvit emptionem: si non actus quoque priori similis [17] retro agens venditionem intercesserit.

Per dationem arrarum res non desinit esse integra, sed per solutionem pretii desinit esse integra. Bald.

11. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Felici.

PErfectam [18] emptionem atque venditionem re integra tantum pacto & consensu [19] posse dissolvi constat. Ergo si [20] quidem arræ [21] nomine aurum datum sit, potes hoc solum secundum fidem pacti recuperare [22]. Sin vero partem pretii persolvisti ad ea [23], quæ venditorem ex venditione oportet præstare magis actionem, quam ad pretii quantitatem [24], quam te dedisse significas, habes.

11 *l. 18. ff. 5. & 3. Harmen 3. c. περὶ συμβολαίου.*

12 Re integra utriusque consensu fcilicet.

13 *l. 2. ff. eod. l. 2. ff. de rescind.* integris omnibus. *l. 58. ff. de pact.* re nondum secuta. *l. 7. §. 6. ff. de pactis.* nondum tradita. Fideiussoris dato impeditne quominus res fit integra? non impedit. *l. 95. §. 12. ff. de solut.* ex contrario contractus esse potest sine fidejussore. *l. 12. ff. de contrab. empt.* Quid arra? vide *l. 2. ff. eod.*

14 Vid. *l. 80. in fin. ff. de solut.*

15 Nuptias excipe. *l. 8. ff. de repud.*

16 Vel poll pretium solutum. *l. 2. ff. de rescind.* 17 Rei interventu quæ contrahuntur, re debent solvi. Rei traditio resolvit traditionem, nuda verba non resolvunt. vid. *l. 35. ff. de reg. jur.* Consensus consensu tollitur, ut & verba verbis contrariis tolluntur. 18 Perfecta venditio & emptio intelligitur, simul atque de pretio convenitur. *Inst. de empt. in pr. l. 9. ff. de contrab. empt.*

19 Mutuo fc. non unius: cogitur enim venditor rem præstare etiam invitus. *l. 11. §. 2. ff. de act. empt.*

20 *Synopf. Basil. 19. tit. 5. c. 22.* 21 Quid? arræ datio num rem deintegrat, vel efficit, ut res non sit integra? distinguendum est, Si datur, ut pars pretii, res non est integra. Est integra, si ut symbolum venditionis. vide quæ not. ad *l. 35. ff. de contrab. empt.* ut pars pretii intelligitur dari, si aurum seu pecunia numerata arræ nomine detur. *l. ult. ff. de lege commiss.* Arra non ut pars pretii datur, si aurum detur, ut hic, vel annulus. *l. 5. §. 15. ff. de inst. act. l. 11. §. 6. ff. de act. empt.* Nec enim annulus in id est inventus, ut res ad instar pecuniæ restituat, cum id quoque possit accidere, majoris ut pretii annulus detur arræ nomine, quam res empta valeat. adde quæ not. ad *l. 17. ff. de fide instrum.*

22 Arræ condicuntur condictione sine causa. *d. §. 6. l. 3. ff. de act. empt.* adde *l. 3. ff. de βονῆ.*

23 De quibus vide *l. 11. ff. de act. empt.* 24 Condicendam scil. emptor post illatam pretii partem eam condicere non debet: sed agere ex empto. *d. l. 11.*

TIT. XLVI.

SI PROPTER PUBLICAS PENSITATIONES [25] VENDITIO FUERIT CELEBRATA.

Venditio solenniter facta ob tributa non soluta non revocatur, licet à debitore vel creditore tributum postea offeratur. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Materno.

VEnditionem ob [26] tributorum cessationem [27] factam revocari non [28] oportet, neque priore domino [29] pretium offerente, neque creditore ejus jura hypothecæ sive pignoris [prætendente. 30] Hæc quæ [31] est enim causa tributorum [32], quibus priore loco omnia bona cessantis obligata sunt.

Venditio legitime facta non retractatur.

11. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Plotio.

SI [33] deserta prædia, ob cessationem collationum, vel reliqua tributorum, ex permissu Præsidis ab his, quibus periculum exactionis tributorum imminet, distracta sincera fide justo pretio solenniter comparasti: venditio ob solennes præstationes necessitate facta convelli [34] non debet. Sin autem venditio nulla [35] authoritate Præsidis præcedente facta est, hanc ratam haberi jura non concedunt. Id itaque quod frustra gestum est, revocari oportet: ita ut indemnitati tributorum omnibus modis consulatur. Quæ omnia tractari convenit præsente [36] eo quem emptorem extitisse proponis.

Convento debitore, ac convicto ob publicas pensitationes non solutas, debet solennis celebrari venditio. Bald.

III. Imp. CONSTANTINUS A. Fausti no [37] Præsidi Bæticæ.

SI [38] quis fundum, vel mancipium, [aliamve rem] ob cessationem tributorum, vel etiam ob vestium, auri, argentique debitum, quæ annua exactione solvuntur, occupata, convento debitore, & apud Judicem interpellatione celebrata, cum solutio cessaverit, sub hasta distracta compraverit: perpetuam emptionis accipiat firmitatem. Sin autem minoris [39] forte personæ fuerit inserta: necesse [40] sit legitimæ defensionis venditioni personam adesse: nihilque interfit, utrumne officium summæ rei [41] Procuratoris, an certe Rectoris [42] provinciæ id, quod debitum fuerit, proposuerit [43]. Dat. Pridie Idus Decemb. FELICIANO & TITIANO CONSS. 337.

25 Pensitationes publicæ sunt, quæ fiunt ob cessationem tributorum. *l. 1. ff. collationum. l. 2. ff. eod.* vectigal, auri argentique debitum. *l. 3. ff. eod.* διὰ δημόσιον χρέος. *Synopf. l. 52. ff. de act. empt. & lib. 10. tit. 21. ff. de capiendis & distrahendis pignorib. tribut. caus.*

26 Διὰ δημόσια χρέα. *Syn. Basil. 19. tit. 13. cap. 1.* διὰ δημόσιον χρέος. *Harm. 3. §. 95.* ob debitum vel debita fiscalia.

27 Num biennii ad instar Ecclesiæ? *Novell. 7. c. 3. §. 2.* aut fiscus comparatur. *Novell. 6.* num arbitrariam, cum dies non definiatur à lege? *l. 21. ff. de judic. l. 1. in fin. ff. de jure delib.* An sex mensium, ex *l. 10. ff. de annonis.* An triginta dierum, ut *l. 5. ff. de erogat. milit. annon. l. 7. in fin. ff. de publican.* placet secunda sententia. 28 *l. 8. ff. de remiss. pign.* oratione tamen D. Marci & Commodi intra quinquennium potest dominus vindicare. *Harmen. d. loco. Theoph. §. 14. Instit. de usucap. Syn. Basil. 19. tit. 13. ex lib. 10. tit. 19. cap. 2.* ubi tamen Scholiastes quadriennium tantum dari notat. Verum nova Zenonis constitutione, emptor statim fecuritatem consequitur, nec rei nomine convenitur amplius, nisi per collusionem & fraudem emerit. *Synopf. ibid. l. 2. ff. de quadrienn. præscr. l. 3. ff. de jure fisci.* ideoque Zenonis constitutio tanquam posterior valere debet. *Scholiast. ibid.* 29 *l. 2. ff. si antiquior creditor.* 30 Aliud erit, si ante rem venditam debitum fisco obtulerit, & in ejus locum substitutus & subrogatus fuerit. *l. 2. ff. de his qui in prior. credit.*

31 Προτιμότερον ἐστὶν ὁ δημόσιος, omnibus potior est fiscus. *Synopf. & Harm. d. loco.* 32 In ipsis bonis scil. tributariis. An in aliis? non puto, nisi debitor ante fuerit fisco obligatus. *l. eod. l. 2. de privil. fisc.* & ita intellige *l. 1. ff. si antiquior creditor.* 33 Si quis res occupatas ejus, qui in tributorum solutionibus cessat, & apud judicem eo nomine interpellatus fuerit, publice comparaverit, similiter eas retinet. *Syn. Basil. eod. c. 3.* 34 *l. 8. in fin. ff. de remiss. pign.* Goth. Hinc collige restitutioni locum non esse adversus solennes subhastationes. *l. quacunque Cod. de jure & fid. hast. fiscal.* ANS. Adde *l. 7. §. 5. l. 24. §. 1. ff. de minorib.* & late Berlich. *decis. aur. decis. 126. & DD. ibid. num. 5.* & quæ not. Censur. Forens. nostra, *lib. 4. cap. 44. num 3. S. L.* 35 Bona debitoris fisci vendi non debent, sine authoritate præsidis, alias res vendita revocatur. *l. 2. ff. si vendito pign.* 36 In præjudicium possidentis nudo facto citra jus nihil agi potest, nisi eo præsente. Possessio etiam injusta nemini auferenda sine causæ cognitione. 37 Ad Egnatium Faustinum. *l. 2. C. Theod. de distrah. pignorib. lib. 11.* 38 *l. 2. C. Theod. de distrah. pignoribus.*

39 Adversus Infantes & minores agi solet. Infans etiari non potest, sed ejus curator. *l. 1. §. 2. ff. de administ. tutor.* supra infantiam & si pubertatem annum complerit, tutor etiam potest, sed cum tutore, si habet. *dict. §. 2. In fin.* si non habet, actor compellit adolescentem ad petendos sibi curatores. *l. 7. §. 2. ff. de minoribus.* aut potius judex interpellandus, ut det curatorem, nisi ipse jam ex officio dederit. vid. quæ notavi ad *l. 4. §. 6. ff. de damno.* ne alioquin pro absente habeatur. *l. 10. ff. ex quibus causis.* vel peremptorium impetratum nullius sit momenti. *l. 54. ff. de re judic.* ideoque dispungendam negationem in *l. 5. ff. de rebus author. judic.* existimo: eo sensu, Rom: pupilli præsente defensore, & quidem à judice dato possunt distrahi. 40 Hastæ fiscalis vis est hæc & fides, ut si recte facta fit, nec rescripto Principis, nec beneficio ætatis, aut ulla ratione convelli possit. *l. 8. ff. de remiss. pign.* nisi minor sit indefensus, & ita restringe *l. 5. ff. de fide & jure hastæ.* 41 Summæ rei procurator, Cæsaris procurator, ὁ τῷ μεγίστῳ πραίτωρι προκείμενος, dixi ad *l. 7. C. ubi causa fiscal.* 42 Rector. *d. l. 2. C. Theod.* 43 Deleget si etiam in hac debitores forte tione juris expressa. *d. l. 2.* cessaverint condi-

TIT. XLVII.

SINE [44] CENSU [45] VEL RELIQUIS FUNDUM COMPARARI NON POSSE.

Promittens solvere tributa rei in dotem datæ, non tenetur ex promissione re ad dotatorem reversa. Bald.

1. Imp. ALEXAND. A. Capitoni.

EX conventione [46] quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis cum fundum in dotem daret, *Ut* [47] *ipsa* [48] *tributa agnosceret*, actio tibi adversus eam competere non potest, etiam si pactum in stipulationem deductum probetur. Sed & si fundus æstimatus, ita ut pars instrumenti significat, in dotem datus est, ex vendito [49] actio, ut placitis stetur, non [50] competit. P.P. Non. Decemb. ipso A. III. & DIONE CONSS. 230.

44 *l. 11. C. Th. 2.* de fundo vendito sine censu, ἄνευ τέλους. 19. *Eccl. 14.*

45 Census est tributum vectigal: publica pecuniatio, onus agrorum non personarum. *l. 3. ff. de annonis & tributis. l. 7. ff. de publican.* adde quæ dicam ℣. *de censib.* vid. *Ferrariensem in forma libelli ad facti præstationem, in verbo factum.*

46 Interpretationem hujus legis vid. apud Leonin. *emendat. lib. 1. c. 8. 9. 10. ANS.*

47 Eadem pene verba exstant in *l. 11. ff. de pact.* sed in illa sic legitur, ut creditoribus, quibus fuerant prædia obligata usuras solverent. Differt itaque casus d. legis 11. ab hac lege: dicta lex 11. refertur ad usuras creditoribus privatis præstandas: hæc lex ad tributa fisco persolvenda.

48 Venditoris effici pactione non potest, ne emptor tributa fundi agnoscat. *l. 42. ff. de pact. l. 2. ff. eod. l. ult. ff. de fundis rei priv. l. 5. ff. de diversi. pred.*

Comparani fundum ea lege, Ne solvat censum vel tributum, *tali pacto non excusatur, quin solvere compellatur, quod pro ipsa possessione debetur. Bald.*

11. Imp. CONSTANTINUS A. ad Marcellum.

REi [51] annonariæ emolumenta tractantes [52], cognovimus hanc esse causam maxime reliquorum, quod nonnulli capantes [53] aliquorum [54] momentarias [55] necessitates, sub hac conditione fundos [56] comparant [57], *Ut* [58] *ne reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant.* Ideoque placuit; ut si quem constiterit hujusmodi habuisse contractum, atque hac lege [59] possessionem esse mercatum; tam pro solutis censibus fundi comparati, quam pro reliquis universis [60] ejusdem possessionis obnoxius teneatur: cum [61] necesse sit eum qui comparavit, censum rei comparatæ agnoscere, nec [62] liceat cuiquam rem sine censu comparare vel vendere. Dat. Kal. Jul. *Agrippinæ*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

49 Ex empto, Hotoman. ad *l. 11. ff. de pact.*

50 Hanc negationem expunge, ex *d. l. 11. in fin.* vid. Hotom. *ibid.*

51 *l. 1. C. Theod. eod.*

In AUTHENT. de mandat. princ. §. non permittas itaque. coll. 3. tit. 4. Nov. 17. cap. 8.

Sed & periculum in se recipere potest [63], *si examinatione ante traditionem facta emptor minus idoneus inventus fuerit: tunc enim venditor apud gesta profiteri cogitur, quia periculo suo transpositio sit fiscalium tributorum.*

III. Imp. JULIANUS A. Secundo P. P.

OMnes [64] pro his agris, quos possident, publicas [65] pensitationes agnoscant: nec pactionibus [66] contrariis adjuventur: si venditor aut donator apud se collationis sarcinam pactione illicita voluerit retinere: & si necdum translata sit professio [67] censualis, sed apud priorem fundi dominum forte permaneat, dissimulantibus ipsis, ut non possidentes pro possidentibus exigantur. Dat. XIV. Kal. Mart. *Antiochiæ*, JULIANO A. IV. & SALLUSTIO CONSS. 363.

52 Hic interpolatur integra pene sententia. *l. 1. C. Theod. sine censu lib. 11. tit. 3.* 53 Captati. *d. l. 1. C. Theod.* 54 Aliquorum nomen. *d. l. 1. C. Theod.* 55 Nam venditor plerumque necessitate rei familiaris compellitur vendere pretio minore. *l. 2. l. 12. l. 16 ff. de rescind. vend. l. 1. ff. de præd. decur.* Salvianus 5. *de provid.* inopiam penes venditorem esse eamque ob causam volunt beneficium. *l. 2. ff. de rescind.* ad solos venditores pertinere non ad emptores: qua de re ibid. dixi. adde *Cujac. 16. obs. 18.*

56 Fundos optimos. *d. l. 1. C. Theod.* 57 Comparant & electos. *d. l. 1. C. Theod.* 58 Vid. *l. 1. ff. eod.* 59 Hoc genere. *d. l. 1. C. Theod.* 60 Etiam; æterntis eo sensu, emptorem fundi fisco obnoxium esse, tributorum etiam præteritorum causa. *l. 7. ff. de public.* 61 Hæc quæ sequuntur, desunt. *d. l. 1. C. Theod.* desumpta sunt tamen ex *l. 2. C. Theod. de contr. empt. lib. 3. tit. 1. in pr.*

62 Nota regulam. 63 Id est, debet eo sensu convenire primo loco emptorem fundi tributarii, tanquam possessorem: secundo venditorem, quasi fidejussorem & ita absque fisci privilegio collatores inferunt, quæ diu præstiterunt. 64 *l. 3. C. Theod. hoc tit.* 65 Τὰ δημόσια τελέσματα. *Synopf. Basil. 19. tit. 14.* 66 *l. 42. l. 52. §. 2. ff. de pact.* 67 De professione censuali, dixi ad *l. 6. ff. de fide instrum.*

TIT. XLVIII.

DE [68] PERICULO [69] ET COMMODO REI VENDITÆ.

De eo quod contigit post venditionem perfectam.

1. Imp. ALEXAND. A. Apollonio.

POst perfectam venditionem omne commodum, & incommodum, quod rei venditæ contingit, ad [70] emptorem pertinet. Auctor [71] enim ex his tantum causis [72] suo ordine tenetur, quæ ex præcedente [73] tempore causam evictionis [74] parant: & ita [75], si ei denunciatum est, ut causæ agendæ adesset, & non absente emptore contra eum pronunciatum est.

68 Dixi ad leg. XVIII. D. VI.

69 Periculi appellatione in homine mors intelligitur. *l ult. ff. eod. l. 18. ff. eod.* fuga. *§. 3. Inst. de empt.* vulnus. *d. §. 3.* furtum. *l. 35. §. 4. ff. de contrab. empt.* in agro, chasma, inundatio. *l. 10. in fin. ff. eod.* alluvio, seu deluvio. *l. 7. ff. eod.* arborum dejectio. *l. 9. ff. eod.* in vino, acor & mucor. *l. 1. l. 6. ff. eod. l. 12. ff. tit. prox.* in ædibus incendium. *l. 5. ff. eod. l. 11. ff. eod.* 70 Εἰ κίνδυνος καὶ ζημίαν τὸ ἀγόρασε, ad lucrum & damnum emptoris. *Synopf. Basil. 19. tit. 16 §. 12. & 3. Harm. 3 §. 17. l. 5. ff. eod. l. 5. l. 8. ff. eod. §. 3. Inst. de empt. l. 12. ff. tit. prox.* 71 Πρᾶτης, id est, venditor. *Synopf. & Harmen. d. loco.* ut *l. 3. ff. eod.* 72 Id est, postquam res empta alterius esse, quam venditoris pronuncirata fuerit, & hoc beneficium ordinis venditori competens diligenter notandum. 73 *l. ult. ff. eod. l. 3. ff. de edil. act.* venditor enim de evictione ex causa præcedente, ut hic, non subsequente tenetur. Hujus est generis evictio facta Principis auctoritate. *l. 11. ff. de evict.* 74 Vid. *tit. de evict.* 75 Denunciare venditori, *sommer à garent son vendeur.* Notanda est diligenter hæc cautio emptoribus, cujus etiam fit mentio in *l. 8. ff. de evict.* & locis aliis de quibus ibid. dicam. 76 Venditionis pretium interdum constituitur in singulas amphoras, in singulas metretas & singulas libras, in singulos modios. *l. 35. §. 5. ff. de contrab. empt.* in singula dolia. *l. 1. §. 1. in fin. ff. hoc tit.* cui venditionis speciei contraria est venditio, quæ fit uno pretio. *d. §. 5.* quæ non fit ad mensuram. *ff. eod. & d. §. 1.* quæ fit universim. *in fin. eod.* quæ fit aversione. *l. 4. §. 1. & 2. ff. eod. l. 62. in fin. ff. de contrahend. empt.* aversione vendere, *vendre en gros, en bloc.* Est autem hujus rei notanda differentia, ut infra dicemus. 77 *l. 14. ff. eod.*

1 Cur ita? quia hujusmodi venditio videtur sub hac conditione fieri, ut in singulas metretas, aut singulos modios, quos quasve admensus fueris, aut in singulas libras, quas appenderis, aut in singula corpora, quæ adnumeraveris, pretium solvas. *dict. §. 5.* id est, videtur ita conventum, non prius perfectam esse venditionem, quam admensio, ponderatio, vel numeratio facta fuerit.

2 De horreis, & eorum usu apud veteres dixi in *l. 7. ff. de instruct.*

3 Cellæ vinariæ. adde *l. 1. §. de crimine expilata. l. 74. ff. de contrab. empt.* Res ita habet: Vini in singula dolia venditi periculum acoris & mucoris pertinet statim ad emptorem post degustationem & approbationem, cujus nota est consignatio. *l. 1. §. 2. l. 14. in fin. ff. eod.* nisi venditor de bonitate vini adfirmavit, cujus tamen bonitatem sciebat paucos intra dies mutatam iri. Eo casu, ni emptorem vitii admonuerit, venditoris erit periculum. *l. 15. ff. eod.* quam speciem non invitus extenderem ad debitorem, qui, sciens edicto publico monetam sublatam iri, paulo ante edicti promulgationem creditori suo solutionis causa eam obtulit. ut ita restringas *l. 102. ff. de solutionibus.* Periculum etiam eo casu effusionis, furti & similium ad emptorem pertinet, nisi venditor in se custodiam ad certum usque tempus receperit. *l. 1. ff. eod.* post tempus non tenetur. *dict. l. 1. §. 3. & seq.* Quid si custodiam simpliciter & indefinite recepit, nullo tempore adjecto? in infinitum eam non præstabit. *l. 4. §. 2. ff. eod.* Ideoque post testationem & denunciationem tollendi factam emptori, venditor nihil præstabit. *l. 1. §. 4. l. 4. in fin. ff. eod.* Ergo perpetuo ante admensurationem & degustationem periculum ad venditorem pertinebit, mucoris pertinebit omnimodo: quinetiam substantiæ vini, nisi tale damnum vi magna acciderit. *l. 2. in fin. ff. eod. l. 31. ff. de act. empt. l. 14. ff. de furtis.* vel emptori denunciaverit, ut admetiretur: vis magnæ appellatione, intelligo vim latronum. Fatale sane damnum est, si cella vinaria chasmate perit, si in eam ignis ab aliquo injectus sit: si extraordinaria vi aquarum aut tempestate vini navigium in portu fuerit submersum: His casibus vinum venditori non peribit, nisi moram degustationi fecerit. *l. 4. ff. eod.* Quid si dies admetiendi condicta emptoris mora præterierit? mucoris periculum ad emptorem pertinebit. *ff. eod. l. 5. ff. eod.* Quid si vinum universum, quod in cella vinaria erat, vendidit fuit? periculum vini ad emptorem pertinebit statim post traditas ei claves cellæ vinariæ, ut hic. *l. 74. ff. de contrab. empt.* Quid si vinum e navi sit venditum? vice traditionis clavium custodiæ appositio sufficit. *l. 51. in fin. ff. de acquir. possess.* aut quid simile.

4 Τὸ πράτῳ. *Synopf. 19. tit. 6. cap. 13. 3. Harm. 3. §. 48.* id est, venditoris. ut *l. 1. ff. eod. & l. 2. in fin. l. 5. l. 16. in fin. ff. eod. l. 37. ff. de act. empt. l. 4. §. 27. §. 31. ff. de doli mali except. §. 3. verf. Quidquid. Inst. de empt.* 5 Nisi rem dolus respiciat: veluti, si res sit furtiva, vel vi possessa, emptor eam non usucapiet. *§. 2. Inst. de usucap.* Aliud fuerit, si dolus rem non respicit, sed ipsum tantummodo contractum. & ita accipe *l. 13. in fin ff. de publicana. l. 21. §. 2. ff. de peculio. l. 5. ff. de diverf. temp. præscript.* 6 Potest enim emptor agere ex contractu habito cum fraudulento venditore, ut vel stetur venditioni, vel ab ea discedatur. *l. 13. §. 27. ff. de act. empt.* agit etiam ad rei traditionem. *l. 34. §. 3. in fin. ff. de contr. empt.* & quanto pluris emit. *d. l. 13. §. 4.* ut & ad interesse, & ad omnia detrimenta. *d. l. 13. in pr. l. 13. in fin. ff. hoc tit. l. 30. §. 1. ff. de act. empt.* 7 Cur? emens à quocunque, quem esse rei dominum putat, bona fide emit. *Scholiastes d. cap. 13.* 8 Rei venditæ periculum ad emptorem pertinet, nisi venditor in mora rei tradendæ fuit. *Synopf. Basil. ibid. cap. 14. & 3. Harm. 3. §. 17. in fin.* 9 Inclusa desunt in quibusdam, desumpta forte ex *l. 17. ff. de fide instrum.*

10 Moram committit venditor in tradendo, si die traditionis, signationis, mensurationis, ponderationis & similium non dicta, emptorem ad eas res perficiendas non vocavit. *l. 1. §. 3. l. 4. in fin. l. 14. ff. eod.* Hujusmodi denunciatione venditor moram excludit, & in eam incurrit emptor. *dict. l. 2. ff. eod.* 11 Incendium rei emptæ spectat ad emptorem: nisi incendium lata culpa vel dolo venditoris acciderit. *l. 11. ff. eod.* 12 Si ante conditionis eventum res sub conditione vendita periit, venditori perit, nisi hoc ipsum convenit, ut res periculo emptoris servaretur. *l. 10. ff. eod.*

13 Venditorem scil. 14 Ancilla vendita, si necdum tradita moritur sine culpa venditoris, aut non ex vitio aliquo ante venditionem contracto, emptori perit, ejusque pretium à venditore emptori condicitur. *§. 3. Inst. de empt. Synopf. Basil. eod. cap. 16. & Harm. 3. 19.* 15 Vltia rei venditionem præcedentia præstantur à venditore. *l. 1. ff. eod.*

TIT. XLIX.

DE[16] ACTIONIBUS EMPTI[17] ET VENDITI.[18]

Utrum agendum sit in rem, an in personam.

1. Imp. Antoninus A. Delianæ.

ADversus[19] eum cui agrum vendidisti judicio[20] venditi consiste. Nec enim tibi in rem[21] actio cum emptore, qui personaliter tibi sit obligatus competit.[22]

De residuo pretii, vel compensatione erronea, de fructibus.

II. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. C. Domitiano.

VEnditi actionem ad recipiendum residuum[23] pretium intendere adversario tuo poteris. Nec quod in compensationem[24] venerit, quasi & tu invicem deberes, id obesse tibi poterit, si in bonæ fidei contractu (in quo majores[25] etiam viginti quinque annis officio judicis in his, quæ dolo commissa sunt adjuvantur) justo[26] errore te ductum, vel fraude[27] adversarii captum, quasi debitum id esset, quod revera[28] non debebatur, pepigisse monstraveris. †. Fructus quoque perceptos ante[29] venditionem contractam, quos, cum venditioni non[30] accessissent, eundem emptorem invasisse proponis, eodem judicio repetes.

De arrali pacto.

III. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Serpodoro.

EX arrali[31] pacto[32] personalis[33] duntaxat actio pacisscentibus præparatur.[34]

Si venditor rem non tradat.

IV. Iidem AA. Mutiano.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum procacia[35] venditoris non fiat: quanti interesse[36] compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provinciæ, tantum in condemnationis taxationem[37] deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percepit.

V. Iidem AA. Decimæ.

CUrabit Præses provinciæ, compellere emptorem, qui natus possessionem fructus percepit, partem pretii, quam penes se habet, cum[38] usuris restituere: quas & perceptorum[39] fructuum ratio, & minoris[40] ætatis favor (licet nulla[41] mora intercesserit,) generavit.

Quid veniat in actionem venditi.

VI. Iidem AA. Neratio.

VEnditi actio, si non ab initio aliud convenit, non facile ad[42] rescindendam perfectam venditionem, sed ad pretium exigendum competit.

De nummis venditoru ei solutis.

VII. Iidem AA. Diodoro.

SI servos distraxisti, ac pretium de peculio[43] eorum quod ad te pertinebat, nesciens unde solveretur, accepisti: consequens est, integram te habere actionem pretii: cum[44] proprii[45] venditoris nummi soluti non præstent emptori liberationem.

Si emptor re non tradita se pro domino gesserit.

VIII. Iidem AA. Eusebio.

SI pater tuus venundedit portionem suam, nec[46] induxit[47] in vacuam[48] possessionem prædii: jus omne penes se eum retinuisse certum est. Neque enim velut traditionis factæ vectigal[49] exolutum, si simulatum[50] factum interceſſit, veritatem mutare potuit. Quapropter aditus Præses provinciæ, si animadverterit in vacuam[51] possessionem neque patrem[52] tuum, neque successores ejus emptorem[53] vel heredes ipsius quocunque loco factos induxisse, non dubitabit nihil[54] esse translatum[55] pronunciare. Et si te[56] ex empto ad ducendum [eum] in vacuam possessionem prædii persexerit conveniri: existimabit[57], an pretium sit solutum: acti repererit non esse pretio satisfactum, hoc[58] restitui tibi providebit.

De onere prædii venditi.

IX. Iidem AA. Antipatræ.

SI minor à venditore sive sciente sive ignorante dicebatur[59] capitatio[60] prædii venditi, & major inventa sit: in tantum convenitur, in quantum si[61] scisset emptor ab initio, minus[62] daret pretii. Sin vero hujusmodi onus & gravamen functionis cognovisset[63], nullam adversus venditorem habet actionem.[64]

De carne tempore placito non tradita.

X. Iidem AA. Attalo.

CUm venditorem carnis, fide conventionis rupta, tempore placito hanc non exhibuisse proponas, ex empto actione, eum, quanti[65] interfit[66] tua si tunc præstita fuisset, apud Præsidem provinciæ convenire potes.

De ancilla à venditore manumissa.

XI. Iidem AA. Bucarpiæ.

SI ancillam tibi ex causa venditionis traditam venditor manumisit: libertatem alienæ factæ præstare non[67] potuit. Quod si[68] post venditionem ante traditionem manumisit, pleno jure dominus constitutus, Civem Romanam facere non prohibetur: tibi personali propter[69] ruptam fidem contra venditorem actione competente.

De vino.

XII. Iidem AA. Crispino.

SIcut[70] periculum vini mutati, quod certum[71] fuerit comparatum, ad emptorem, ita commodum[72] aucti pretii pertinet. Utque hoc verum est, sic certæ qualitatis[73] ac mensuræ distracto vino, fidem placiti servandam esse convenit. Quo non restituto, non pretii quantitatis, sed quanti interest[74] emptoris, competit actio.

De fructibus & onere functionis. De pretio & usuris.

XIII. Iidem AA. Alexandro.

FRuctus[75] post perfectum jure contractum, emptoris spectare personam convenit, ad quem & functionum[76] gravamen pertinet. Venditor quoque pretium tantum, ac[77] si mora interceſſisse probetur, usuras[78] officio Judicis exigere potest,

De servis.

XIV. Iidem AA. Rufoni.

EMptor[79] servorum certe de his tradendis[80], & de eorum *fuga*[81], itemque *sanitate*[82], *erroneque*[83] *non esse*, [aut *noxa*[84] *solutos*,] repromitti sibi recte postulat.

De

16 Dixi ad *l. 19. ff. eod.* 17 Vid. *l. 11. ff. eod.* 18 Vid. *l. 11. ff. eod.* 19 Venditor adversus emptorem actionem de pretio habet. Nam in rom actionem post rem emptori traditam habere non potest. *Synopf. Basil. 19. tit. 8. c. 30. & 3. Harm. 3. 49.* an saltem hypothecariam in rem venditam adhuc extantem habet? habere non videtur. 20 Id est, actione venditi. de qua vid. *l. 2. & 6. ff. eod. l. 13. §. 9. ff. eod.* 21 Venditam sc. *l. 8. ff. de contrab. empt.* 22 Sed ad pretium. Venditor rem traditam non vindicat, sed ejus pretium. *l. 6. ff. eod. d. l. 8. & 9. in fin. d. tit.* 23 Venditor agit ad pretium. *l. 1. ff. eod.* ergo ad ejus residuum, quo nomine permittitur ei retentio. *l. 11. §. 8. ff. eod.* adde *l. 21. in fin. ff. de pactis. l. 85. §. 6. ff. de verb. oblig. Roland. à Valle 1. conf. 53. num. 17. & seq.* 24 Compensatio per errorem approbata non nocet venditori residuum pretii petenti. 25 Majoribus dolo deceptis subvenitur. *ff. quib. ex causis major.* 26 Justus error excusat. 27 Fraus adversario non prodest. 28 Indebiti liberatio condicitur. *l. 51. ff. de pact.* 29 Potest id evenire fructibus tempore venditionis à solo separatis necdum collectis à venditore. 30 Hujusmodi enim fructus venditioni non accedunt, ut nec ruta & cæsa. *l. 17. §. 6. ff. eod.* 31 Seu arrabonico. 32 Id est, contractu. Pactum arrale quod donatione arrarum sumpsit effectum. 33 Arræ repetuntur conditione sine causa. *l. 11. §. 6. ff. eod.* vid. *l. ult. ff.* quando liceat ab empt. arræ datio nobis etiam præpirat personalem actionem, ut hic. 34 Aliud est præparare, aliud parere: hoc illo majus est. vid. *Cujac. 10. obs. 24.* Goth. Adde Edmund. Merill. *lib. 1. observ. cap. 38.* Ans. 35 Id est, contumaci mora. 36 *l. 10. 12. ff. eod. l. 1. ff. eod. l. 62. in fin. ff. de contrab. empt.* 37 Adde quæ notavi ad *l. 6. ff. ut legatorum.*

38 Emptor à tempore rei sibi traditæ usuras pretii debet. *Synopf. Basil. eod. cap. 54. 3. Harm. 3. §. 60. l. 2. ff. de usur.* 39 Emptor percipiens fructus rei, tenetur venditori ad usuras pretii. *l. 13. §. 20. ff. eod. l. 2. ff. de usur.* Goth. Atque ita non ratione capitalis pecuniæ, sed pro quantitate perceptorum fructuum. vid. A. Gabriel. *conclus. lib. 3. conclus. 4. num. 18.* J. Baptista Costa, *de quæst. & rata, quæst. 91.* Ans. 40 *l. 3. ff. in quib. caus. in int.* 41 Debentur usuræ eo casu recepto jure. *d. l. 3.* 42 Venditi actione (si id conventum est: puta pacto seu lege commissoria, vel addictionis in diem, vel si judicis id officio jubeatur. *l. 2. sub de rescind.*) agere possumus ad venditionem rescindendam. 43 Et ita de sua pecunia pretium receperit. *l. unic. verf. si itaque. ff. si servus extero.* 44 Pretium rei non videtur accepisse, qui pecuniam suam ac propriam ignorans ab emptore accipit: ideoque hujusmodi solutio non aufert venditori actionem ad pretium emptori condicendum. adde *Synopf. Basil. eod. c. 55.* 45 Nota regulam, Debitor venditori vel creditori solvens ex eorum pecunia debito non liberatur. *dict. verf. Si itaque. l. 8. §. 5. l. 22. §. 8. in fin. l. 54. ff. mandati.* merito: cum emptor nummos venditoris facere cogatur. *l. 11. §. 2. in fin ff. eod.* quod est emptoris ejus amplius fieri non potest. adde *l. 4. §. 1. ff. de manumiss.* 46 *l. 50. ff. de rei vindicat.* 47 Libellus actionis ex empto, formatur ad possessionem vacuam tradendam. 48 Hoc quid sit, vid. *l. 2. in fin. ff. eod. l. 52. in fin. ff. de verb. oblig.* 49 Non ideo quis rem suam facit, aut suam esse asserit, quod eam in censum deduxerit. *l. 25. ff. de rei vind.* vid. *l. 4. ff. de donat. l. 64. ff. de adquirer.* id est, quod ejus nomine tributum solverit: potuit enim rei nomine censum solvere, & tamen alieno nomine. 50 Simulatio veritatem mutare non potest. *l. 15. ff. de liberali.* Sicuti nec error. *l. 6. §. 1. ff. de offic. præsid.* nec falsitas. *l. 9. C. de jurisd. & facti.* 51 In vacuam possessionem inductus dominus. 52 Venditorem scil. 53 Singularis successor non potest propria auctoritate possessionem ingredi, aliud est in herede universali. vid. *Bald. hic.* 54 Hinc colligunt sententiam proferri posse verbis negativis. 55 Venditor emptorem in vacuam possessionem inducens transfert dominium. 56 Heredem scil. Datur enim actio adversus heredem venditoris. 57 Judex actorem, si induci in possessionem postulantem, ex officio condemnare potest, ut reo prius pretium exsolvat. *l. 13. §. 8. ff. eod. l. 31. in fin. ff. de rebus credit.* judex enim emptionis id omne facit quod emptioni est annexum. 58 Id est, residuum pretii. 59 Hinc illa clausula contractibus emptionis adponi solita, *Et sera tenu ledict acquereur payer le cens à tel seigneur, montant par chacun an.*

60 Venditor sive sciens, sive ignorans ignoranti minorem fundi συντέλειαν, hoc est, capitationem dixit, quam debeatur, in tantum ab emptore, qui ignorans ita emit, convenitur, quanto rem minoris empturus erat, si modum scisset τῆς συντελείας, id est, capitationis: sin autem minorem modum dici à venditore scivit, & tamen emit, nullam actionem habet. *Synopf. Basil. 19. tit. 2. cap. 58.* 61 Nota finem actionis, Quanto minoris, de qua vide *l. 39. ff. eod.* 62 Id est, tenetur actione, Quanto minoris. 63 Finge dominum colono quondam suo prædia vendidisse. Solent locationes prædiorum perscpe fieri ea lege, ut colonus tributum, & census persolvat: eo casu colonus non præsumitur talium censuum ignarus fuisse emptionis tempore. 64 Cur ita? fraus non fit scienti. *l. 145. ff. de reg. jurir.* Certiorari non debuit, qui non ignoravit. *l. 1. in fin. ff. eod.*

65 Vid. *l. 4. ff. eod.* 66 Emisse alias carnes ab alio scil. Alias, in hoc interesse, de quo hic agitur, lucrum non venit, quod emptor ex carne facere potuit: non veniet etiam damnum, seu æstimatio servorum fame mortuorum ob non traditas carnes, sed illa tantum omnis utilitas quæ circa rem consistit. *l. 21. §. 3. ff. eod.* 67 *l. 5. ff. de his, qui à non domin.* 68 *l. 6. ff. de hered. vend.* Venditor ancillam quam nondum emptori tradidit, potest utiliter manumittere. Tenetur tamen emptori in quod ejus interest. *l. 2. ff. de his, qui à non domin.* Quid eo casu ejus quod intereſt appellatione contineatur, vid. *l. 23 ff. eod.* 69 *d. l. 6.* 70 Vid. *l. 1. ff. de periculo.* 71 Vid. *l. 2. ff. de peric.* 72 Commodum aucti pretii ad emptorem vini pertinet. 72 Eadem quantitate, & mensura vinum tradi oportet, qua venditum est. 74 Vid. *l. 4. ff.* quo nomine non id venit, quod emptor lucrari potuit, si vinum ei fuisset traditum. *l. 21. §. 3. ff. eod.* sed damnum quod emptor incurrit, vinum ob id majore pretio ab alio emendo. vid. *l. 10. ff. eod.* 75 Fructus pendentes, etiam maturi cedunt emptori. *l. 3. §. 1. l. 13. §. 10. ff. eod. l. 38. §. 2. de usur.* non separati à solo etiamsi necdum evecti sint. *l. 66. in fin. ff. de contr. empt.* quos si emptor perceperit, restituere venditori cogitur. *l. 2. in fin. ff. eod.* Quid pensiones, cui cedunt? dixi ad *l. ult. ff. de jure fisci.* & hæc de emptione. Fingamus fundum deberi ex stipulatu, ceduntne stipulatori fundi fructus pendentes? dixi ad *l. 78. in fin. ff. de verb. oblig.* 76 Cujus est functio, ejusdem est & fructus. 77 Et sic lego, *pretium tantum, nisi mora intercesserit probetur, tunc enim usuras officio,* &c. 78 Re tradita, emptor illico, & ipso jure, usuras pretii venditori debet. *l. 5. ff. eod. l. 13. §. 20. ff. eod. l. ult. ff. de peric. l. 18. in fin. ff. de usur. Paul. 2. sent. 18. §. 6.* vid. *Molin. de usur. n. 225.* 79 Emptori servorum quid venditor præstare debeat. 80 *l. 11. §. 3. §. 4. ff. eod.* 81 Id est, fugitivos non esse. *d. l. 11. §. 7. l. 17. §. 20. ff. de ædil.* 82 *d. l. 11. §. 4. ff. eod.* 83 *d. l. 17. §. 14.* 84 *d. l. 11. §. 8.*

De tritico.

XV. Iidem AA. Antonio.

ULtra modum tritici distracti citra pactum, in solutione mora [1] non facta, nihil emptor exigere potest.

De pecoribus.

XVI. Iidem AA. Cyrillo.

POst perfectam venditionem factus [2] quidem pecorum emptori, venditori vero sumptus [3], si quos bona fide fecerit, restitui debere notissimum est.

De emptore expulso à tertio.

XVII. Iidem AA. Hermiano, & Lupo.

EXpulsos [4] vos de fundo per violentiam à Nerone, quem habere jus in eo negatis, profitentes, nullam [5] vobis adversus eum ex cujus venditione fundum possidetis, actionem competere probatis. Igitur ad instar interdicti [6] seu actionis [7] permissæ experiendum esse perspicitis.

1 Mora efficit, ut periculum emptori tribuatur, quam ut ei venditum. 2 Paul. sent. 1. §. 9. de fructibus alias dixi. adde l. 13. §. 10. §. 18. ff. eod. l. 31. §. 6. ff. de edil. 3 l. 13. §. 22. l. 28. §. 1. ff. eod. l. 40 §. 1. ff. de cond. & demonst. 4 Et re vobis violenter ablata. Synopf. eod. cap. 65. & 3. Harmen. 9. cap. 64. 5 De vi emptori illata venditor non tenetur: hoc est, emptor cui per vim res ablata est, nullam eo nomine adversus venditorem actionem habet. Synopf. & Harm. d. loco. Secuti, nec de injuria sibi illata. l. 51. ff. de conditionibus nec de casu, aut vi regia, da fact. de Princ. l. 11. ff. de evictionib. sed nec de eo quod ei ablatum alio quam per sententiam modo. l. 57. d. tit. 6 Possessionem repetimus per interdictum unde vi. — Actionis promiscue. Cujac. 17 observ. 6. actionis, inquam. l. 1. §. 4. in fin. ff. uti possid. forte in factum. l. 4. §. 2. ff. de damno. l. 3. §. 2. ff. ne vis fiat. vel incerti. Utriusque enim & interdicti & actionis, idem effectus, licet formula diversa. Cujac. 5. observ. 17.

TIT. L.

SI [8] QUIS ALTERI, VEL SIBI SUB ALTERIUS NOMINE [9], VEL ALIENA [10] PECUNIA EMERIT.

De re pecunia mariti, nomine uxoris empta.

I. Imp. ANTON. A. Secundino.

SI pecunia patris fundus mancipiaque comparata sunt: tamen, cum emptiones *patru* [11] *tuæ nomine* [12] *factas esse* proponas, ignorare non debes traditione matrem tuam dominam fuisse constitutam. Plane, si pecuniæ peritionem competere tibi propter numerationem pretii existimas, civiliter [13] contende.

Si pater nomine filiorum emerit.

II. Imp. ALEXAND. A. Septimæ & aliis.

SI emancipatis [14] vobis fundos, quos *nomine vestro*, cum in potestate ageretis, pater emerat, tradidit, vel in [15] possessione eorum voluntate patris fuistis, dominium acquisistis.

Si mater pro filiis pecuniam numeraverit.

III. Idem A. Patrimo.

MAncipia, quorum meministi, si (ut proponis) *nomine tuo*: itemque *fratris tui*, cui successisti, empta, vobis tradita sunt: licet instrumento emptionis matrem tuam pecunias numerasse [16] contineatur, petitori ea more judiciorum non proberis.

De simulatione.

IV. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Cyrillo.

QUamvis instrumento emptionis *socrus nomen inscripserit* [17]: tamen, si [18] possessionem tenens dominus effectus es, ob eam rem fruftra calumniam mulieris, quamvis ipsa [19] contractus tabulas habeat, reformidas.

De viro & uxore.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Vero.

CUm propria pecunia tua te comparante possessionem, quondam uxoris [20] tuæ nomen tantummodo accommodasse [dicas,] eandemque occasione custodiæ suæ commissorum instrumentorum contra bonam fidem proprietatem ejusdem fundi usurpasse dicas: Rector provinciæ pro sua exercitatione cognitum habens, donationem à non [21] domina uxore tua in filiam suam collatam, nullum præjudicium dominio tuo attulisse, docenti tibi veritatem [22] precibus tuis adsistere, restituere eandem possessionem, habita etiam fructuum [23] ratione [24], curabit.

VI. Iidem AA. Dionysio.

MUltum interest, utrumne uxore tua comparante pecuniam numerasti [25], eique possessio tradita est: an contractu emptionis à te nomine tuo habito, tantum uxoris nomen post instrumentis inscribi feceris. Nam si quidem uxor tua *nomine suo emit, eique res traditæ sunt*, nec in te quicquam de his processit, nonnisi de pretio adversus eam, in quantum tu pauperior [26], & illa locupletior facta est, habes actionem. †. Quod si [27] tu quidem emisti, & tibi tradita est possessio, tantum autem nomen uxoris gerens comparasti nomine ipsius, empti actionem nec illi, nec tibi quæsisti, dum [quæ] tibi non vis, nec illi potes. †. Quare in dominii quæstione ille potior [30] habetur, cui possessio à domino tradita est.

Si emptor pretio suscepto fidem ruperit.

VII. Iidem AA. Gerontio.

CUm per eos qui negotia tua gerebant, olei materiam te comparasse, contractusque fidem pretio suscepto rupisse venditorem proponas: si quidem ex empto, his qui juri tuo subjecti fuerant, contrahentibus: tibi quæsita est actio, vel per te, [vel per eum] cui mandaveris: sin [31] vero sui juris constituti, secundum mandatum tuum hunc contractum habuerunt, ac sibi empti quæsierunt actionem, per eos vel quibus [32] illi dederint mandatum, adi competentem judicem: qui secundum bonam fidem [33] quæ in hujusmodi contractibus observari solet, satisfieri providebit.

20 Si vir nomen uxoris emptioni accommodaverit. 21 Is cujus nomen simulatæ emptionis instrumento adscriptum est, rem emptam alteri donare non potest. 22 Inest tacite hæc conditio omnibus rescriptis. l. 7. ff. de diverf. rescript. 23 Fructus veniunt in actionem rei vindicationis. 24 De taxatione vide quæ notavi ad l. 6. ff. ut legat. 25 Res ejus continuo non est, qui pecuniam numeravit. Notandus est hic casus. Uxor emit suo nomine, vir pecuniam numeravit, traditur uxori. Cujus est res? uxoris. Marito tamen tenetur de pretio, ut hic. Synopf. Basil. 19. tit. 15. cap. 6. 26 Qui quid suo nomine ex alterius pecunia comparat, & quantum ea re locupletior factus est, & id quo alter pauperior factus est, restituere debet. 27 Maritus rem emit, res marito traditur, contractus emptionis, uxoris nomine concipitur. Cujus est res? mariti. Cur ita? quia constat ab initio maritum proprium negotium gerere voluisse. 28 Veritas rei scripturæ potior. 29 Maritus rem ab initio comparat uxoris nomine: cui res quæritur? ne dicas marito: quia uxoris nomine adsumpto contraxit; ne dicas uxori, quia alteri nemo stipulari potest. Cuinam igitur? ei cui prius possessio à domino tradita fuerit: uxori vel marito scilicet. 30 In dominii quæstione potior habetur, cui possessio tradita est à vero domino. 31 Non tantum sui juris constituti, *ut hic*: sed in potestate constituti, ut liberi, procuratorio munere fungi possunt. ff. eod. ibi, *qui juri tuo subjecti*. adde l. 8. *in princ.* ff. de procuratoribus. Procurator mandatoris potestati subjectus, mandatori non sibi actionem adquirit: sui vero juris procurator sibi actionem adquirit: per eum tamen ejusve substitutum dominus agere, & rem petere potest. 32 Procurator alium suo loco potest ad agendum substituere. 33 Est enim emptio contractus bonæ fidei. 34 Aliena pecunia quod comparatur, fit comparantis, non ejus cujus fuit pecunia. facit l. 1. ff. eod. l. 9 ff. Paul. 2. sent. 17. §. 15. l. 21. ff. de probat. vide Sotomay. reg. 141. Fallit id In pecunia militia. l. 8. ff. de rei vindicat. minoris. l. 3 ff. arbit. tut. uxoris seu dotali. vide l. 54. ff. de jure dot. 35 Res emptæ communi pecunia, non sunt communes. l. 4. ff. comm. utriusque jud

36 l. 1. *in fin.* ff. de contrahend. empt. l. 2. § 2 ff. de obligat & actionib. 37 Absentes eximus, vel per epistolam, vel per nuntium: nullum enim ministerium præstat nuntius. l. 15 ff. de constit. pecun. fungiturque epistolæ vice ut & è contra. Epistola mutus est nuntius. Inde colunt, nuntium in personam domini verba concipere: procuratorem vero in personam suam domino nominato. Bald. ad l. 6. ff. eod.

TIT. LI.

DE REBUS ALIENIS [38] NON ALIENANDIS, ET DE PROHIBITA RERUM ALIENATIONE, VEL HYPOTHECA.

De re aliena vendita.

I. Imp. ALEXAND. A. Cantiano.

SI [39] Præsidi provinciæ probatum fuerit, Julianum nullo jure munitum servos tuos scientibus [40] vendidisse: restituere tibi emptores servos jubebit. Quod [41] si ignoraverint, & eorum facti sunt, precium [42] eorum Julianum tibi solvere jubebit.

Si marito rem uxoris distrahente, ea instrumentum signaverit.

II. Imp. GORD. A. Græciæ.

DIstrahente [43] marito rem tui juris, si consensum ei non accommodasti: licet [44] sigillo [45] tuo venditionis instrumentum fraude [46] conquisita signaveris, hujusmodi tamen commentum emptori usucapione [47] non subsecuta, vel longi [48] temporis præscriptione minime munito, nullam præstitisse securitatem potest.

De herede.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Valeriano.

VEnditrici succedenti [49] hereditario jure perfectam rectevenditionem rescindere, ac dominium revocare non licet. †. Sed & si hæc ex persona sua vindicet: vel exceptione te doli mali, si hanc viam elegeris tueri, vel evicta re si defensione monstrata uti nolueris, quanti tua interest, poteris experiri.

De matre quæ rem filii in solutum dedit.

IV. Iidem AA. Affabili.

MAncipia patris, qui fundum à Philippo conduxerat, successione tibi quæsita, domino fundi pro debitis [50] in solutum mater tua dando, nihil [51] tibi auferre potuit. Ideoque si tu major viginti quinque annis effectus ab ea negotium gestum non fecisti ratum [52]: oblato debito, si [53] non hæc locator jure pignoris sibi obligata vendidit, petere poteris.

Si pater fundum filii emancipati vendiderit.

V. Iidem AA. Ægro.

SI fundum tuum pater post emancipationem te non consentiente venundedit, neque ei successisti [54], neque possidens longi [55] temporis præscriptione munitus est: tibi agenti eum Rector provinciæ reddi efficiet.

De re aliena vendita.

VI. Iidem AA. Rufo.

NEmo res ad te pertinentes, non obligatas [56] sibi, nec ex officio [57] vendendi potestatem habens, distrahendo quicquam tibi nocere potuit.

De prohibita alienatione.

VII. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni P. P.

SAncimus, sive [58] lex [59] alienationem inhibuerit, sive testator [60] hoc fecerit, sive pactio [61] contrahentium hoc admiserit, non solum dominii [62] alienationem, vel mancipiorum manumissionem [63] esse prohibendam, sed etiam usufructus dationem,

38 l. 3. ff. de rei vindicat. l. 5 ff. de adquir poss. l. 28. ff. de contrab. empt. l. 11. ff. de reg. jur. 39 Alienam rem qui sciens emit, nunquam fit ejus dominus: sin ignorans emit, ipse quidem usucapit, verum is qui rem vendidit, domino tenetur. Synopf. Basil. 19. tit. 8. c. 66. & 3. Harmenop. 3. §. 29. & l. 2 §. si fervum 13 l. 7. §. qui bona fide 4. ff. pro emptore. 40 Sciens rem alienam, eam non adquirit. 41 Scienter emens rem alienam, eam non usucapit; quin restituere eam domino cogitur: ignoranter emens, usucapit. Consultum est tamen domino adversus venditorem pretii nomine. 42 Re præcepta, pretium à venditore condicitur: ut quod succedat loco rei. Bald. l. 19. ff. de negot. l. 3. *in fin.* ff. de rei vindic. l. ult. ff. de negotiis. vide Wurmf. 1. præl. 31. cap. 7. 43 Maritus rem uxoris (μὴ παρασυμφώνου, ἀδιαστατικῆς, hoc est, non dotalem, inæstimatam. Scholiastes Synopsis 9. tit. 8. c. 68.) vendidit: uxor decepta à marito venditionis instrumentum signavit, quæritur utrum sibi præjudicet mulier? non præjudicat: nam adhuc (soluto scil. matrimonio, vel marito ad inopiam redacto. d. Scholiastes.) emptori vel usucapione (si res mobilis vendita sit. dict. Scholiastes.) opus est. Synopsis ibid. adde 3. Harmen. 3. cap. 65. Quid si consensum præstitit mulier? rata est venditio: nisi fundus fuerit dotalis. Porro mulier à marito ita decipi potuit, si mulieri chartam pro alia subsignandam obtulit. dict. Scholiastes. 44 Consentire videtur alias instrumento, qui sigillum suum ei adponit. 45 Vid. l. 126. §. 2. ff. de verb. obligat. Signans igitur per errorem actum vel instrumentum, id confirmare non intelligitur: alias præsumitur instrumentum confirmare, qui signum ei apponit. l. 26. §. 1. ff. de pignoribus. quin signo nonnunquam ipsam possessionem adprehendimus. l. quod si 14. §. 1. ff. de periculo. 46 Vide exemplum l. ult. ff. plus valere quod agitur. 47 Vid. l. 3. ff. de præscript. longi tempor. 48 Vid. l. 19. ff. de evictionibus. 49 Filius factum patris mutare non potest: vel ita, heres non potest revocare factum defuncti, si vult esse heres. l. 14. ff. de rei vindic. l. 7. ff. de liberali. l. 73. ff. de evictionib. Eodem modo heres necesse habet stare ei investituræ quam pater fecerit. l. 7. Cod. Longobard. de ult. volunt. 4. Feud. 70. Quid si pater legitimæ filii onus imposuit? Filius non cogitur onus illud sustinere. Authentica Novissima, & l. omnimodo 30. ff. de inoffic. Novell. 18. cap. 1. cum legitima filiis debeatur legis, non filius parentis voluntate, eamque ut sibi debitam à patre accipere videtur, non titulo penitus lucrativo, ut superior regula sit vera in eo, qui hereditatem a defuncto percepit sibi non debitam. 50 Id est, pro mercede debita fundi conducti. 51 l. 3. ff. de rei vindic. l. 11. ff. de reg. jur. 52 Ratihabitio inutiliter gesta conciliat. vid. l. 60. *in fin.* ff. de regulis. 53 Creditor mancipia jure pignoris sibi obligata vendere potest. l. 1. l. 2. C. si adverf. vend. pign. l. 1. l. 2. l. 3. ff. si antiquior creditor pignus vendiderit. & ff. de distract. pignorum. l. 4. ff. de pignorat. §. 1. Inst. quib. alienare licet. 54 Defunctus rem successuri potest alienare. alias filius potest patris facto contradicere, jure proprio, non hereditario. 55 l. 3. ff. de præscript. longi tempor. 56 Res nobis obligata ex pacto possumus alienare. l. ult. §. 1. ff. de jure domin. l. 14. 57 Officii jure rem alienam vendere quis potest: veluti tutor, curator. l. 56. §. 4 ff. de furtis. executor judicii. l. 50. ff. de evictionis. procurator specialis. l. 63. ff. de procuratoribus. censitor. l. 5. in fin. ff. de censib. at non maritus. princ. Inst. quibus alienare. quia lex Julia fundum dotalem alienari vetat. 58 Lege, testatoris jussu: vel conventione partium, res inalienabilis effici potest. 59 Veluti favore ecclesiæ. l. 14. ff. de Sacrof. Eccles. Novell 7. c. 1. verf. Alienationis. dotis. pr. Inst. quibus alien. non licet. minoris. l. 1 ff. de rebus eorum. 60 Testator rei alienationem prohibere potest. l. 7. ff. de admin. tut. l. 4. ff. de fideicommiss. l. 7. ff. de testam. manumiss. l. 2. ff. qui non possunt ad liberatem perduci. l. 77. §. 27 ff. de leg. 2. Nov. 119. c. 11. Nov. 120. c. 9. Prohibitio hujusmodi num effectum in infinitum tempus obtinet? Non obtinet: sed ad quartum tantum gradum ejus qui alienare prohibitus est. Novell. 159. c. 2. verf. Quod autem. in verbis: Post quatuor. Prohibitio autem alienationis fit, aut ratione personæ, aut rei respectu. 61 Vide ff. si mancipium ita fuerit alienat. ut manumitt. vel contra. adde l. 61. ff. de pactis. 62 Alienare non tantum is intelligitur, qui dominium alienat, sed etiam qui manumittit, qui dat in usumfructum, qui dat hypothecæ vel pignori, qui fervitutem imponit, qui dat in emphyteusim. 63 Manumissio est alienatio. l. 9. §. 1. ff. de auctor. tutor.

1 Argumentum observa: Qui non potest alienare, idem nec pignori dare potest. Et tamen, qui emere prohibetur, pignori accipere non prohibetur. *l. 24. ff. de pignoribus.* Goth. Hypothecæ constitutio, & pignoris datio allenationis appellatione continentur. *hic.* Facit quod jus in re alteri constituatur. *l. 1. ff. de pign. act. l. 17. §. 1. ff. de pactis. l. 1. l. 18. ff. de pignor.* vid. etiam *l. 28. ff. de V. Sign. l. ex hac. §. 2. ff. de alienat. jud. mutand. caus. facti. l. 1. 2. 3. ff. de religios. l. 67. ff. de V. Sign.* ANS. 2 Fit enim servitutis constitutione deterior fundus. 3 Sed nec in feudum dare. vid. *Cujac. 2. Feud. tit. 4.*

nem, vel hypothecam, vel pignoris [1] nexum penitus prohiberi. Similique modo, & servitutes [2] minime imponi, nec emphyteuseos [3] contractum, nisi in his tantummodo casibus, in quibus constitutionum auctoritas, vel testatoris voluntas, vel pactionum tenor qui alienationem interdixit, aliquid tale fieri permiserit.

TIT. LII.

DE COMMUNIUM [4] RERUM ALIENATIONE.

Ratione communionis potest fiscus totam rem efficaciter vendere: secus in privato, etiamsi pretium in fisci utilitatem convertat. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Apollodoro.

SI [5] nulla usucapionis prærogativa, vel diuturni silentii præscriptio emptorem possessionis, quam à coheredibus [6] patrui tui distractam suggeris, pro portione tua munit: in rem actio incolumis perseverat. At si receptum jus [7] securitatem emptori præstiterit, arbitrium est tibi liberum conveniendi eos, qui pro portione tua satis illicitam venditionem celebraverunt.

Qui vendit rem communem, non præjudicat consorti, nisi secuta usucapione, vel præscriptione. Bald.

2. Idem A. Terentiano.

MUltum interest, utrum coheredes tui possessionem communem distraxerunt; an vero fiscus [8], cum partis dominus esset, soliditatem juxta proprium [9] privilegium vendidit. Etenim si à fisco facta sit venditio: fidem ejus infringi, minime rationis est. Si vero coheredes [10] soliditatem vendiderunt: licet [11] emptor ab his delegatus, partem pretii fisco solverit, alteramque in cautionem deduxerit, tamen portioni tuæ ea venditio non potest obsistere.

Quando aliqua communia sunt pluribus ut singuli, unusquisque per se habet partis sua alienandæ liberam facultatem. Bald.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Eusebio.

FAlso tibi persuasum est, communis prædii portionem pro indiviso [12], antequam communi dividundo judicium dicatur, tantum socio, non etiam extraneo posse distrahi.

Alienatio pro parte non valet. Bald.

4. Iidem AA. Ulpiano militi.

POrtionem quidem tuam militantis [13] frater tuus alienare non potuit: ejus autem partem pretio soluto tibi restitui potulare nec militari gravitati convenit.

Ubi res pro parte evincitur, pro parte debetur evictio. Bald.

5. Iidem AA. & CC. Olympiano.

SI major annis vigintiquinque veluti [14] propria nescienti [15] communia cum fratribus tuis prædia distraxisti, licet nullum instrumentum intercesserit, neque quicquam specialiter convenerit [16]: alienæ portionis evictione secuta, quanti interest, emptori solves.

4 De communi, *Balduin.* Communes sunt res quas cum coheredibus, socius, fratribus & similibus communes habemus: in quibus cohæres, socius, frater vel similis partem aliquam habet.

5 Socius rem communem, totam prorsus, non recte vendit. Itaque socius alter, si emptor, necdum dominus factus sit usucapione vel præscriptione, in rem agere poterit. *Synopsis Basilic. 19. tit. 4. cap. 73.*

6 Vendens rem communem non præjudicat socio, quin partem suam possit vindicare, nisi si res sit usucapta vel præscripta: tunc enim potest contra socium agere ad pretium. *Salicet.* adde quæ notavi ad *l. ult. ff. pro dote.*

7 Id est, usucapio vel præscriptio.

8 Fiscus si rem communem vendiderit, emptorem in solidum dominum facit, quamvis enim prorsus rem alienam vendiderit, (ut ex Institutionibus disci potest, *§. ult. Inst. de usucap.*) dominum facit emptorem: tenetur tamen ei qui jus dominii, vel hypothecæ in illa re habere se dicit, & quidem intra quadriennium. Quod autem alienæ rei pretium ad fiscum pervenerit, id venditionem firmam ratamque facit. Tunc enim hoc privilegium fiscus habet, quum speciali privilegio rem ipsemet vendidit. *Synops. Basil. ibid. c. 74.* 9 Ut à privato res aliena solida vendi non potest, ita nec pars ejus, id est, communis. Potest tamen fiscus singulari privilegio rem communem vendere, eo scilicet effectu, ut qui ab eo rem communem emerit, statim securus fiat. vid. *l. unic. C. de vendit. rer. fiscal.* 10 Privati scil. 11 Fiscus rem communem potest vendere, privatus non potest. Quid si privatus vendiderit, & pretium fisco per emptorem solvit. Idemne hic erit dicendum in fisco pretium rei communis percipiente, quod superius dictum est de fisco rem communem alienante, ejusque pretium accipiente? non idem est. 12 Indivisa res non tantum sociis, sed & extraneo vendi potest. vide *l. 12. ff. de donat. l. 1. §. comm. divid.* potest & in feudum dari. *2. Feudor. 58. §. 2.* donari. *d. l. 12.* legari. *l. 5. §. 1. ff. de legat. 1.* obligari. *l. 1. §. cod.* merito. Nam quod mihi cum alio commune est quasi meum est. *l. 46. ff. de ritu. l. 5. §. 1. ff. de legat. 1.*

13 Socius partem socii alienare non potest: multo minus & socii militis partem alienare poterit: ut hæc in milites fieri non possint, ita miles socii partem alienatam, pretio quantumvis oblato, retrahere non potest. Vel ita: Socius communem rem totam si alienaverit, socius alter partem suam tantum recte vindicabit: at non eam quæ venditoris fuit: etiamsi socius miles sit, & partem socii venditam retrahere velit. *Synops. eod. cap. 76.* 14 Prædia ut propria atque tua, quæ communia erant, ignoranti vendidisti, pars emptori evicta est: teneris emptori pro parte, in quod interest.

15 Aliud si sciens rem, communem emit. vide *l. 27. ff. de evictionibus.* 16 De evictione, & ita evictionis nomine agitur, licet evictio non sit promissa. vide *l. 6. ff. de evictionibus.*

TIT. LIII.

REM ALIENAM GERENTIBUS NON INTERDICI RERUM SUARUM ALIENATIONE.

Ratione officii male gesti non interdicitur venditio: sed cum sua causa res transfertur. Bald.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Publicæ.

NOn est interdictum tutoribus vel curatoribus, etsi ex eo titulo judicati debitores sunt constituti, cum sua [17] causa res suas alienare [18]. Potuit ergo [19] curator tuus fundum suum cum suo onere obligare fisco nostro: nam [20] & privato potuisset.

17 Seu onere. *l. 67. ff. de contrab. empt.*

18 Et de his etiam testari. *l. 17. §. de admin. tut.*

19 Argumentum à venditione permissa, ad pignoris constitutionem observa. Qui potest alienare, potest pignorare. *l. 18. in fin. de pignorattitia. l. 9. §. 1. ff. de pignor. & hypoth.* Valetne argumentum à contrario sensu, Non potest alienare, ergo nec pignorare? non valet. Conditio emphyteuseos venditi non potest, domino non denunciante. *l. ult. Cod. de jure emphyteut.* pignorari tamen potest. *l. 16. in fin. ff. de pignorat.* vide *Cujacium 5. Feudor. cap. Imperialem.* 20 Argumentum à privato ad fiscum, ut quod inter privatos jure licet, id, cum fisco facere sit permissum.

TIT. LIV.

DE PACTIS [21] INTER EMPTOREM ET VENDITOREM COMPOSITIS.

Propter moram ex pacto emptor arras perdit, & rem traditam restituere tenetur. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Diotimæ.

SI ea lege [22] prædium vendidisti, *Ut, nisi intra certum tempus pretium fuisset exolutum, emptrix arras* [23] *perderet, & dominium ad te pertineret:* fides contractus servanda est.

De re retrovendenda.

2. Imp. ALEXANDER A. Charisio.

SI fundum parentes tui ea lege vendiderunt; [*Ut*] [24] *sive ipsi, sive heredes* [25] *eorum emptori pretium quandocumque* [26], *vel intra certa tempora obtulissent, restitueretur;* teque parato satisfacere, conditioni dictæ, heres emptoris non paret, ut contractus fides servetur, actio præscriptis [27] verbis, vel [28] ex vendito [29] tibi dabitur: habita ratione eorum, quæ post oblatam ex pacto quantitatem ex eo fundo ad adversarium pervenerunt.

De lege commissoria.

3. Idem A. Felici militi.

QUi ea lege prædium vendidit [30], *Ut nisi reliquum* [31] *pretium intra certum tempus restitutum esset, ad se reverteretur:* si non pretiam [32] possessionem tradidit, rei vindicationem non habet, sed actionem ex vendito.

Qui elegit viam contractus, non potest reassumere viam pœnitentiæ & distractus. Bald.

4. Idem A. Juliano.

COmmissoriæ venditionis legem exercere non potest, qui [33] post præstitutum pretii solvendi diem, non vendicationem rei eligere, sed usurarum pretii petitionem sequi maluit.

De usuris.

5. Imp. GORDIANUS A. Longino.

INitio [34] venditionis si pactus es, *Ut is, cui vendidisti possessionem, pretio tardius exoluto* [tibi] *usuras pensitaret:* non immerito existimas etiam eas tibi, adito Præside [provinciæ,] ab emptore præstari debere. Nam si initio [35] contractus non es pactus, si cœperis experiri, deberi ex mora duntaxat [36] usuras, tam ab ipso debitore, quam ab eo [37], qui in omnem causam empti suam fidem adstrinxit, de jure postulabis.

Si pactum non servetur.

6. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Rimulo.

CUm te fundum tuum certa [38] rei contemplatione inter vos habita, exiguo pretio in alium transtulisse commemores, poterit tibi ea res non esse fraudi: quando non impleta [39] promissi fide, dominii tui jus in suam causam reverti [40] conveniat. Et ideo aditus competens judex, fundum, cujus mentionem facis, restitui tibi cum [41] fructibus suis, sine ulla ludificatione, sua auctoritate perficiet: præcipue cum & adversa pars receptis [42] nummis suis, nullam passa videri possit injuriam.

De pacto, Ut intra certum tempus restituto pretio sit res inempta.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Musæo.

SI à te comparavit is, cujus meministi, & convenit, *Ut si* [43] *intra certum tempus soluta fuerit data quantitas, sit res inempta,* remitti [44] hanc conventionem rescripto nostro non jure petis. Sed si se subtrahat [45], ut jure dominii eandem rem retineat: denunciationis [46] & obsignationis depositionisque remedio contra fraudem potes juri tuo consulere.

De conventione servanda: de posteriore pacto.

8. Iidem AA. & CC. Auxanoni.

TEmpore contractus inter emptorem & venditorem habitam conventionem, integram servari, si ab ea posteriore [47] pacto non recedatur; certum est [48].

De pacto, Ne liceat novo domino rem humano juri eximere.

9. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis ita paciscatur in venditionis, vel alienationis contractu, *Ut* [49] *novo domino nullo modo liceat in loco vendito, vel alio modo sibi concesso, monumentum extruere, vel alio modo humano juri eum eximere:* Sancimus, licet hoc apud veteres [50] dubitabatur [51], tale pactum ex nostra lege esse fovendum, & immutilatum permanere. Forsitan enim multum ejus intererat, ne ei vicinus [52], non solum quem nollet, aggregaretur, sed [etiam] pro quo specialiter interdictum est. Cum etenim venditor, vel alter alienator non alia lege jus suum transferre passus est, nisi tali fretus conventione: quomodo ferendum est, aliquam captionem ex varia pati eum interpretatione?

27 *Dift. l. 12.* vide ad hunc locum Forcatulum *Dialog. Necyomant.*

28 Duas actiones dari observa ex hoc pacto incontinenti apposito. *l. 6. §. de rerum permutat. l. 9. §. de donat.*

29 In quo interest.

30 Et tradidit scil.

31 Pactum valet ut res ad venditorem revertatur, si residuum pretium non solvatur. *Bald.*

32 Fundum tibi vendidi, & tradidi ea lege ut eum precario à me possideres, quoad certa die solvisses residuum pretii. Residuum non est solutum? rem possum vindicare, quia precario à me possediisti. *l. 15. §. 4. ff. de precar.* Quid si precarii clausula non fuit adjecta? mihi competet actio ex vendito. *§. eod.* vide *Cujac. 16. obs. 29.*

33 Qui rei pretium, & pretii usuras maluit sequi, pacto legis commissoriæ uti non potest. *l. 6. in fin. l. 7. ff. de leg. commissor. l. 38. vers. Dicebam. ff. de minoribus.*

34 Vide *l. 13. §. de pact.*

35 Usuræ in contineti contractus alicujus, non fœnebris. *l. 1. §. de usur.* promiss., debentur ex natura ejusdem contractus. *l. 13. §. de pactis. l. 26. §. 1. ff. depositi.* Post contractum promissæ non ex pacto, sed officio judicis debentur.

36 Cum nec fructus perceperit. *l. 16. in fin. ff. de usur.*

37 Id est, quam à fidejussore. *l. 24. §. 1. ff. de usuris. l. 18. §. mandati.*

38 Si substantiale pactum contractus non servatur, contractus rescindirur. Substantiale autem est, quod causam dedit contractui. *Bald.*

39 Vide *Roland. à Valle 1. conf. 59. num. 7.*

40 Imo non revertitur. *l. 14. §. de rescind.* 41 *l. 8. in fin. princ. ff. de periculo.* 42 Emptor receptis nummis suis nullam patitur injuriam à venditore. 43 Potest res ita vendi, ut refuso pretio intra certum tempus res venditori restituatur. *l. 2. §. cod. l. 1. §. quando decreto opus non est. l. 18. §. mandati.*

44 Id est, prorogari. Pactum redimendi, (de quo *l. 2. §. cod.*) intra certum tempus venditori competit: neque Principis rescripto prorogari potest. 45 Emptor scil. 46 Venditor cui pactum redimendi intra certum tempus competit, emptori fugienti denunciando jus redimendi, obsignando & deponendo pretium, rem recuperat. *l. 2. in fin. §. de jure emphyt.* 47 Pactum pacto contrario tollitur. vide *l. 3. §. de rescind.* 48 Ratio dubitandi sumitur ex *l. 48. ff. de pact.* 49 Nota genus pacti.

50 Pomponium intelligit authorem *l. 61. ff. de pact.* 51 Ea dubitatio hic sublata, & abrogatur. *l. pen. ff. de pact.* 52 Vide quæ de vicino dixi ad *Novellam 63. cap. 1.*

TIT. LV.

SI SERVUS EXPORTANDUS [53] VENEAT.

De manus injectione.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Petroniæ.

LEge venditionis exportata mancipia *sub denunciatione* [54] *manus injiciendæ*, libertatem ab emptore [55], vel qui successit in locum ejus, antequam fides rumpatur, accipere possunt. Quæ tamen à fisco [56] post manumissionem vindicantur, & in perpetuam servitutem eadem lege veniunt, cum in his civitatibus conversantur, quas contrahentes exceperunt: Ante manumissionem vero injiciendæ manus facultas non denegatur, atque ideo non petuntur in publicum.

Pœna conventionalis debet quis esse contentus: nam legalis applicatur fisco. Bald.

2. Iidem AA. Nedieno.

SI, *ut* [57] *manus injectionem haberes*, cavisti tibi: jure tuo uti potes. Quod si hoc missiti, & pœnam stipulatus es: homo quidem fisco commissus est, tu vero nactus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen quæritur, an [58] domini voluntate in locum prohibitum venerit.

De manumissione.

3. Imp. ALEXAND. A. Nonio.

ANcilla, quæ exportanda venit, nec exportata est, sed ab emptore in eadem civitate morante empta, & manumissa est; adversus [59] legem venditionis libera fieri non potuit: & ideo aditus à te Procurator meus partibus suis fungetur.

53 Dixi ad titul. *de servis exportandis*, XVIII. D. VII. Solent plerumque domini ita vendere mancipia, vel quod ipsi venditores eadem lege servos emerint. *l. 7. ff. eod.* vel servorum odio, quorum conspectum ferre non possunt. Exportandus venit, qui ita venit ut ex loco venditionis amoveatur. Ea lege vendere Græcis est ἐπ' ἐξαγωγῇ. *Demosthen. in Timocratem. Athenæus in epist. Dion.* 54. id est, τῆς πλοῦς. *Ulpian.* Sic pœnæ causa servi ex urbe in villam ablegantur à dominis. *l. 35. §. 7. ff. de hered. instit.* adde *l. 4. §. 9. ff. de manumiss.*

54 Nota pactum, de quo *in l. 2. in princ. §. eod.*

Si quis

1 Pacisci possumus, ut res nobis retrovendantur: seu ut eodem pretio nobis transferantur. *l. 12. ff. de præscript.* Goth. Vid. Donell. *de præscript. verb. cap. 2. num. 2.* Zanger. *de Except. part. 2. c. 2. num. 114.* ANS. 25 Retrovenditionis pactum ad heredes extendi potest. 26 Indefinita vox satis ostendit, pactum de retrovendendo certo tempore non circumscribi.

55 Emptor servum exportandum manumittere potest. Manumissus servus, si in locum emptionis reducitur, libertatem amittit, & fisco cedit. 56 Omne delictum fiscum habet ultorem. *Bald.*

57 Manus injectionem pacisci possumus, hoc est, ut ni pareatur legi contractus, rei à nobis venditæ manum injicere liceat. *l. 1. in princ. & in fin. §. cod. l. 9. ff. cod. l. 1. §. tit. prox. l. 20. §. 2. ff. de manumiss. l. 7. ff. qui sine manumiss. l. 10. §. 1. ff. de in jus vocand.* 58 *l. 1. ff. eod. l. 16. §. 4. ff. de public. & vectig.* 59 Contra pactum ancilla non potest manumitti.

Si quis à servo jus se venditum fuisse dicat.

IV. Idem A. Papiæ.

MOveor, quod te [1] servis tuis dominum eorum venisse affirmas, sub ea lege, *Ne manumissa moreru*, & ab eo, cui te emptor prior vendiderat, manumissum esse dicis: Quare competens Judex adversùs eum quem præsentem esse dicis, cognitionem suam præbebit: & si veritas accusationis aderit, execrabile [2] delictum in exemplum capitali pœna vindicabit. Sed quoadusque [3] probaveris, quæ intendis, status tuus esse [is] videtur, qui in te post manumissionem deprehenditur.

De pacti interpretatione.

V. Idem A. Seraphiano.

QUi exportandus à domino de civitate sua venit, nec [4] in urbe Roma morari debet. Qui autem de provincia certa, nec [5] in Italia. Si itaque contra legem constitutum factum probare potes, utere jure quod propterea tibi competit.

1 Servi qui dominum suum vendidérunt, capite plecti jubentur, *ut Ex. Synopſ. Bas. d. 7. tit. 6. ex lib. 49. tit. 7. c. 14.*

2 Execrabile delictum est, si dominus à servis suis venditus fuerit, & proinde qui id fecerint, capite plecti jubentur. *7. Bas. 6. ex lib. 49. tit 7. (etiam xxxii.) c. 4.*

3 Nemo præsumitur à suis venditus, nisi venditionem probaverit: non præsumitur atrox delictum nisi probetur. *l. 51. ff. pro ſocio.* 4 *l. 5. ff. eod.* 5 Quæ ratio urbis Romæ ad cæteras: ea Italiæ est ad reliquas provincias. Interdicta civitate, interdicitur Roma: Interdicta certa provincia, interdicta quoque Italia censetur.

TIT. LVI.

SI MANCIPIUM ITA VENIERIT, NE [6] PROSTITUATUR.

Vendita ne prostituatur, si contra fit, redit ad venditorem nisi consenserit eam prostitui. Bald.

I. Imp. ALEXANDER A. Socrati.

PRÆFECTUS urbi [7] amicus noster, eam quæ ita veniit, *Ut, si prostituta fuisset, abducendi* [8] *potestas esset*, ei cui secundum constitutionem divi Hadriani id competit, abducendi imperiet facultatem. Quod si [9] cum patientiam [10] accommodasse contra legem quam ipse dixerat, ut in turpi quæstu mulier haberetur, animadverterit: libertate competente secundum interpretationem ejusdem Principis, perduci eum ad Prætorem, cujus de liberali causa jurisdictio est, ut [ibi] lis ordinetur, jubebit. Nec enim tenor legis quam semel comprehendit, intermittitur, quod dominium per [11] plures emptorum [12] personas ad primum, qui prostituit, sine lege simili pervenit.

6 *l. 1. §. 8. ff. de off. pref. urb. l. 10. §. 1. ff. de ea quæ vi aut clandest. l. 7. ff. de jure patron. l. 6. in fin. ff. qui sine manumiss. l. 1. §. similique modo 4. ff. de Latina libertate. l. si quis 56. ff. de contr. empt. l. si vendidero 6. ff. de servis export.*

7 *d. §. 8.*

8 *l. 2. C. tit. prox.*

9 Nemo potest remittere pactum, ubi remisso pacto continet delictum. *l. 10. §. 1. ff. de in jus vocand.*

10 Patientia sola plerumque delinquitur. Tenetur enim qui ancillam prostitutioni eximere potuit, nec eximit. *l. 7. qui sine manumiss.*

11 Per quascunque manus res ambulat, tamen conditionem servat. vid. *l. 15. ff. de minorib. l. 25. §. si operas ff. de ædilit. l. 25. §. proinde 8. ff. de hered. pet.*

12 *l. 7. ff. de jure patron.* 13 Judicis officium est, inquirere in delicta, etiamsi nullus sit accusator. 14 Id est, etiamsi non tabulis, &c. unde colligunt, hanc pactionem valere interpositam ex intervallo. 15 Quamvis sine epistola. *Accurſ.* 16 Quamvis epistola non sine scriptis. ita videtur legendum ex interpretatione Azonis. 17 *l. 4. §. 2. ff. de his qui notantur.* Prohibitum una via, altera non debet admitti. *l. 21. §. 1. ff. de tutorib. datis. l. 8. §. 5. ff. de cond. inſt.*

TIT. LVII.

SI MANCIPIUM ITA FUERIT ALIENATUM, UT [18] MANUMITTATUR, VEL [19] CONTRA. [20]

De pacto, Ut manumittatur.

I. Imp. ALEXAND. A. Patricensi.

SI Patroclus posteaquam te Hermiæ donationis [21] causa dedit lege dicta, *Ut si quindecim annis continuis servusses, ad libertatem perduceretis, ita ut civis Romanus esses tempore peracto:* si modo Patroclus non [22] contrariæ voluntatis fuerit, aut [etiam] si jam decesserat, ad libertatem pervenisti: quoniam placuit non solum ad venditos, sed etiam [23] ad donatos eam legem, ut manumitterentur, pertinere. Nec [24] te potuit, semel translato dominio in Hermiam, postea alii Patroclus vendere: & ideo non de præstanda tibi libertate, quam ex constitutione jam fueras adeptus, litigare debuisti: sed libertatem quam obtinueras, defendere.

II. Idem A. Eutychiano liberto.

SI ea lege Orestes servum suum, sed naturalem [25] filium venumdedit, *Ut emptor eum manumitteret*, quamvis [26] non est manumissus, ex Constitutione [27] divorum Marci & Commodi ad Aufidium Victorinum liber est.

De manumissione inutili.

III. Idem A. Fulginio.

SI justa Saturnino puellam nomine Firmam, agentem tunc annos septem, hac lege vendiderit, *Ut, cum haberet annos viginti quinque, libera esset:* quamvis factum ab emptore præstandæ libertatis pacto non sit insertum; sed ut libera esset, expressum: tamen constitutioni [28] Divorum Marci & Commodi in semestribus [scriptæ] locus est: ideoque impleto vicesimoquinto anno Firma libera facta est: Nec obest ei, quod vicesimoseptimo anno manumissa est, quæ jam ex constitutione libera erat. Et is quem post [29] vicesimumquintum annum ex te conceptum enixa est, ingenuus est.

De mora.

IV. Imp. GORDIANUS A. Jocundæ.

SI is qui pretium pro [30] te acceperat, *Ut statuto tempore* [te] *liberare donaret*, moram repromissæ libertati præstitit: ex [eo] tempore [te] liberam [31] esse effectam manifestum est, ex quo, cum [32] posset dari libertas, non est præstita: & ideo ex te natos, ingenuos videri procreatos, non incertæ opinionis est.

De pacto, Ne ad libertatem perducatur.

V. Idem A. Martino.

EA quidem mancipia quorum venditio eam legem accepit, *Ne* [33] *ad libertatem perducantur*, etiamsi manumittantur, nanciſci libertatem non possunt. Neque enim conditio quæ personæ

18 *L. 3. ff. de servis export.* adde 19. *Ecl. 17. & Cujac. l. obſ. 29.*

19 Suetonius in Augusto *cap. 21.* Barbaros crebrius, aut perfidiosius rebellantes non graviore unquam multatus est pœna, quam ut captivos sub lege venundaret, ne in vicina regione servirent, neve intra trigesimum annum liberarentur.

20 *l. 5. C. eod.*

21 *Cujac. d. loco. l. 8. ff. qui sine manumiss.*

22 Vide *l. 6. in fin. C. eod. & d. l. 8.*

23 Vide *Cujac. d. loco.* Et ita constitutio favore libertatis disponens in venditione, trahitur ex interpretatione ad donationem.

24 *l. 56. ff. de contrab. empt.*

25 Vide quæ scripsi ad *Novell. 78. c. 4. ad l. 5. ff. de præſer.*

26 Quod non fit per hominem, lex interdum pro facto habet. *l. ult. C. eod. l. 10. ff. de in jus vocand. l. 3. §. 2. ff. de legit. tutor. l. 84. §. 1. ff. de hered. inſtit. l. 8. in fin. ff. de jure patronatu. l. 3. ff. qui sine manumiss.*

27 Cujus meminit. *l. 2. C. l. 7. §. 8. ff. de donat. int vir. l. 3. ff. qui sine manumiss.*

28 De qua vide *l. 2. C.*

29 Quod ex ea quæ post annum vicesimum quintum manumitti debet, nascitur; ingenuum est: adde quædam ex *Cujac. 10. obſerv. 21. in fine.* 30 Vide *l. 38. ff. de liberali.* vide *Cujac. d. loco.*

31 Qui post tempus libertatis matri necessario conferendæ nascitur, liber est. 32 Id quando committatur, vide *l. ult. ff. qui sine manumiss.* 33 *l. 7. C. de testament. manumiss. l. 44. §. 7. ff. de legat. 1. l. 9. §. 2. ff. qui & à quibus manumiss. Theoph. §. 1. Inſt. de his, qui sunt sui.* adde *l. ult. C. de rebus alienis.*

ejus coha sit, immutari [34] facto ejus qui ea lege comparavit, potest. Nec tamen pœnæ exactio, si qua addita est conditioni non servatæ, justam exigendi tribuit causam. Qua igitur ratione te poterit revocare ad officium Procuratoris [35], qui eam legem venditioni dedit, perspici non potest: cum nec [36] in privatorum contractibus fiscus se interponere debeat, & literæ ad te missæ, personæ factum, (si non ipse manumiseris,) non contineant.

De pacto manumittendi non servato.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Rufinæ.

SI puellam ea lege vendidisti, *Ut* [37] *manumitteretur: & si manumissa non esset, centum* [38] *aureos* [39] *præstarentur*: non [40] servata fide, nihilominus eam raptam ex [41] vestigio servitutis ad libertatem, quæ præstari potuit, constitit: nec pecunia quasi rupta fide suscepta, recte petetur: cum, non [42] mutata venditionis voluntate, conditionis potestatem [43], post manumittentis factum [44] repræsentari, optima ratione placuit.

34 Emptor legem rei venditæ impositam mutare non potest.

35 Fiscalis.

36 Procurator fisci cognoscit de causis inter fiscum & privatum.

37 *Ἵνα ἀπελευθερωθῇ*, ut ad constitutum diem manumitteretur. *Synopſ. 19. tit. 17. c. 21.*

38 *l. 20. §. 2. ff. de manumiss.*

39 Hesychius, pœnam. *Synopſ. ibid.*

40 Si quis puellam vendiderit, ut ad constitutum diem manumitteretur, & si manumissa non esset, pœnam stipulatus fuerit, die cedente puella quidem manumittetur, pœna vero peti nequit. cum pacti vis præstandam a venditore manumissionem importat. *Synopſis d. loco.* 41 Evestigio. 42 *l. 3. ff. de ſerv. expor.* 43 Potestate manumittentis, &c. *Cujac. 16. obſerv. 24.* 44 Lex interdum repræsentat quod ab actore fieri debet. dixi ad *l. 2. C. eod.* adde quæ dixi ad *Novell. 1. c. 1.*

TIT. LVIII.

DE ÆDILITIIS [45] ACTIONIBUS.

I. Imp. ANTONINUS A. Deconsio.

SI [46] non simpliciter, sed consilio fraudis servum tibi nescienti fugitivum [47], vel alio modo vitiosum quis vendidit, isque [idem] fugitivus abest, non solum in pretium servi venditorem convenire, sed etiam damnum [48] quod per eum tibi accidit, competens judex (ut jampridem placuit) præstari jubebit.

II. Imp. GORDIANUS A. Penthilio.

CUm [49] proponas servum quem pridem comparasti, post anni tempus fugisse: qua ratione eo nomine cum venditore ejusdem congredi quæras, non possum animadvertere. Etenim redhibitoriam [50] actionem sex [51] mensium temporibus, vel quanto minoris, anno concludi, manifesti juris est.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Mutiano.

SI [52] apud priorem dominum fugisse mancipium non docetur: fuga post [53] venditionem [interveniens] ad damnum emptoris pertinet. Sin autem venditor *non vitiosum* [54] *etiam in posterum fieri servum* temere [55] promiserit: quamvis hoc impossibile [56] esse videatur, tamen secundum fidem antecedentis [57], vel in continenti secuti pacti experiri posse non ambigitur. Posteriores [58] enim casus non venditoris, sed emptoris periculum expectant. Verum cum servum, quem comparaveras, ad eum [59] qui distraxerat, redisse contendis, competens judex perspectis omnibus, pro repertæ rei qualitate proferre curabit sententiam.

IV. Idem AA. Falso.

SI prædium quis sub ea lege comparavit, *Ut* [60], *si displicuerit, inemptum sit*, id, utpote sub conditione venditum, resolvi, & redhibitoriam actionem adversùs venditorem competere, palam est. † Idem observatur, & si pestibilis [61] fundus (id est, pestibiles [62] herbas [63], vel lethiferas habens) ignorante emptore distractus sit: nam & in hoc [etiam] casu per eandem actionem, eum quoque redhibendum esse [constat.]

In redhibitoria actione debet probare emptor servum fugitivum esse. Salic.

V. Imppp. GRATIAN. & VALENTIN. & THEOD. AAA. Nebridio P. V.

HAbito [64] semel bonæ [65] fidei contractu, mancipioque suscepto, & pretio soluto, ita demum repetendi pretii potestas est ei, qui mancipium comparavit, largienda; si [66] illud quod dixerit futigivum: poterit exhibere. Hoc enim non solum in Barbaris, sed etiam [in] provincialibus servis jure præscriptum est. Dat. III. Kal. Jul. CP. HONORIO A. IX. [67] & EVODIO V. C. CONSS.

45 III. *C. Th.* 4. dixi ad 21. *ff.* 1. adde *Cujac 9. obſ. ubi de ædilitiis actionibus.*

46 Si quis servum fugitivum prius vendiderit, tam in pretium quam in damnum extrinsecus accidens, convenitur: ut si mancipium aliud sollicitavit, aut re quadam fabrepta aufugit. *Synopſ. Basil. 19. tit. 10. c. 52.*

47 *l. 13. §. 1. ff. de act. empt. l. 16. §. 2. ff. de evict.*

48 *l. 23. §. 1. ff. de ædil.*

49 *d. l. 54. ff. eod.*

50 Redhibitoria (Græci ἡ ἀναστροφὴ τοῦ πράσεως) sex mensium spatio, vel quanti minoris (ἡ μείωσις καὶ ἐλαττωσις τοῦ τιμήματος) anno excluditur. *Synopſ. illo loco, 3. Harm. 2. §. 68.* Currunt autem emptori sex menses, ex quo rei vitium cognovit, aut cognoscere debuit. *Harmen. ibid. §. 69.*

51 *l. 19. in fin. l. 55 ff. eod.*

52 *l. 54 ff. eod.* Magna in servo præsumptio est integritatis, si apud priorem dominum non fugit.

53 Fuga post venditionem interveniens ad emptorem pertinet, nisi venditor nunquam fugitivum fore servum repromisit, *ut hic:* vel nisi ante venditionem fugisse probetur. *Synopſis Basil. 19. tit. 10. cap. 54.*

54 Servus fugitivus, vitiosus. 55 Temere quod quis promittit, suæ temeritati imputare debet. 56 Qui promittit servum fugitivum non fore, rem pene impossibilem promittere intelligitur. promittit enim factum alienum: hinc ratio dubitandi sumitur in hac lege ex *§. 3. Inſtit. de inut. ſtip.* Ratio decidendi potest adferri in eo, Dominum scil. factum servi promittentem, obligari, æque ac si proprium factum promisisset. 57 Pacta contractum antecedere, & subsequi possunt. Vide *l. 27. ff. de pactis.* 58 Vide *l. 1. & l. ult. C. de periculo, & commodo.* 59 Id est, ad venditorem. Si servus venditus ad venditorem revertitur, restituendus est. 60 *l. 31. §. 22. ff. eod. l. 3. ff. de contrab. empt.* adde *Roland. à Valle 2. conſ. 62. in fin.* Goth. Et si ædilitium edictum locum habet in immobilibus. *l. 1. & l. 49. ff. eod.* Donell. *h. t. cap. 2.* ANS.

61 *l. 49 ff. eod.* Cujacius legit, *16. obſ. 24.* pestilis fundus. Pestilis, id est, pestibulas, vel herbas lethiferas habens. Pestibulæ, natricum serpentumque pestes, ut loquitur Columella: confecto nomine ex peste, ut nautibuli, ex navi, auctore Festo. Odore solo fit pestilis locus. Vide quæ notavi ad *l. 2. §. 29. ff. ne quid in loco publico.* & ita Columell. 18. Serpentis odorem pestilentem esse. Ita pestilens ager Salapinorum, *Cicero 2. Agraria, quem vide.* 62 Pestibulas. *Cujac. d. loco, ut &. eod.*

63 *l. 19. §. 1. ff locati.* 64 *Lege un. C. Theod. eod. Synopſ. eod. c. 56.* 65 Quid si venditio non bona fide facta sit: & venditor sciens prudens servum fugitivum vendiderit? emptor à venditore pretium quidem recipit: præstare tamen cautionem duntaxat debet, ut si servum invenerit eum reddat. *Scholiastes Synopſ. d. c. 56. l. 21. in fin ff. de ædil. edict.* 66 Redhibitoria agens emptor, fugitivum exhibere & restituere debet. 67 Hunc numerum expunge, ut sit annus 386.

TIT. LIX.

DE [68] MONOPOLIIS [69] ET CONVENTU [70] NEGOTIATORUM ILLICITO, VEL [71] ARTIFICIO [72] ERGOLABORUM [73], NECNON BALNEATORUM, PROHIBITIS ET PACTIONIBUS ILLICITIS.

I. Imp. ZENO A. Constantino P. P.

JUBEMUS [74], ne quis cujuscunque vestis, vel piscis, vel pectinum [75] forte, aut echini [76], vel cujuslibet alterius ad victum, vel ad quemcumque usum pertinentis speciei, vel cujuslibet materiæ, pro sua authoritate, vel sacro jam elicito, aut in posterum eliciendo rescripto [77], aut pragmatica sanctione, vel

68 Sensus apud Synopseos authorem hic est: De negotiatoribus, qui annonæ insidiantur, dum emunt & supprimunt merces, aut falsis ponderibus utuntur: & quod non liceat inter se pacisci de speciebus, ne minoris vendant, quam

inter se statuerunt, & ne sint monopolia. *19. Eclog.* 18. 69 *Monopolii* verbo utitur, & quidem Græco & deficiente Latino. Ita Suetonius *cap. 71.* scribit, Tiberium in Senatu abstinuisse sermone Græco: adeo ut *monopolium* nominaturus, prius veniam postularet, quod sibi verbo peregrino utendum esset. Cæterum monopolium est, jus vendendæ certæ mercis, quod unus certive homines sibi vindicant permissu Principis, sub vectigalis onere. *Gothof.* Vid. Strach. *de mercatura. part 4.* Jacob. Bornit. *de erar. vet. lib. 2. c. 3.* ANS. Adde Cujac. *lib. 16. obſ. c. 23. & lib. 10. obſ. c. 19.* S. L.

70 Pars secunda tituli de conventibus, id est, conventionibus, & pactis negotiatorum illicitis.

71 Pars tertia tituli. 72 Vel artificum ergolaborumque. *Cujac hic.* artificum ergolaborum *Hal.*

73 Qui opus conducunt faciendum. 74 *Syn. Bas. 19. tit. 18. c. 1.* 75 Bervsius *Ecl. d. loco.* Pectinum quibus uniuntur vel deducuntur capilli. *Cujac. hic.* Alii pectinis vocabulo piscis genus intelligunt, de quo Horat. 2. serm. 4. *Pectinibus patulis jactat se mollis Tarentum.* quod mihi fit verisimilius. 76 Ἢ χέλυς. *Eclog. d. loco.* Cujac. hic videtur legisse *bestiarii*, quorum cute vestes poliri notat, & in iis fraudem, & monopolium magnum lucrum invenisse, Plinius scribit *l.* 8... 37.

77 Monopolii jus privatus à Principe impetrare non potest.

1 Pars secunda tituli.

2 Monopolii forma hæc est.

3 Ἐργολάβοι, *Synopsis. ibid. c.* περὶ ἐργωνίων ἢ ἐργολαβῶν. Idem Græci ἐργολάβους. *Pollux:* ἐργολαβοῦντας quibus contrarii ἐκδιδῶντας. Glossæ. ἐργολάβος redemptor, *ut ex l.* 39. *ff. de rei vind.*

4 Ἐργοδιδάσκαλοι, *Ecl. d. loco.*

5 *l.* 12. §. 8. *ff. de edificiis privatis.*

6 Monopolium exercentis pœna.

7 Professionum primates, *les maistres jurez*, quasi collegii judices. *l. ult. ff. de jurisdict. omnium judicum.*

vel sacra nostræ pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: neve quis illicitis habitis conventionibus [1] conjuret, aut paciscatur, *Ut* [2] *species divæ forum corporum negotiationis, non minoris quam inter se statuerint venundentur.* †. Ædificiorum quoque artifices, vel ergolabi [3], aliorumque diversorum operum [4] professores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se componere, *Ut ne* [5] *quis, quod alteri commissum sit, opus impleat*, aut *immunitatem alterius solicitudinem alter intercipiat*: data licentia unicitiæ ab altero inchoatum & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendii implere, omniaque hujusmodi facinora denunciandi sine ulla formidine, & sine judiciariis sumptibus. †. Si quis autem monopolium ausus fuerit exercere, bonis [6] propriis expoliatus, perpetuitate damnetur exilii. †. Cæterarum præterea professionum [7] primates, si in posterum aut super taxandis rerum pretiis, aut super quibuslibet illicitis placitis, ausi fuerint convenientes hujusmodi sese pactis constringere, quadraginta librarum auri solutione percelli decernimus: officio tuæ sedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando, si in prohibitis monopoliis, & interdictis corporum actionibus commissas forte (si hoc evenerit) saluberrimæ nostræ dispositionis condemnationes, venalitate interdum, aut dissimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit executum.

TIT. LX.

DE NUNDINIS [8] ET [9] MERCATIONIBUS.

1. Impp. Valens & Valent. AA. ad Probum P. P.

QUI excercendorum mercatuum, aut nundinarum licentiam, vel veterum [10] indulto, vel nostra authoritate meruerunt: ita beneficio rescripti potiantur, ut nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorum mercibus conveniant, vel in venalitiis [11] aut locorum temporali quæstu & commodo privata exactione sectentur, vel sub prætextu privati [12] debiti aliquam ibidem [13] concurrentibus molestiam [14] possint inferre.

8 *Nundinæ* quid, dixi ad *lib.* 50. *ff.* 11.

9 Nundinæ, celebriores mercatus: Mercationes, seu mercatus, parvæ nundinæ, *Assemblées*: vetitæ celebrari die dominico. 1. *legum Francicarum* 139.

10 Nundinæ πανηγύρεις, statis temporibus fiunt eis locis in quibus eas habendi jus datum est, longa consuetudine, vel beneficio Principis, vel senatus, vel consulum: vel (ut est in Novella Valentiniani & Martiani *de filiquarum actionib.*) decreto ordinum, honoratorum, & civium præsente moderatore provinciæ. Ex his notari potest, quibus potestas jus nundinarum concedendi competat. quibus adde *l.* 1. *ff. eod.*

11 Venalibus: sensus est, Ne quid exigatur ex mercibus, aut venalibus servis & ex quæstu temporali locorum, in quibus exponuntur merces. 12 Nundinæ publicam habent securitatem. vide *Molin. de usuris, quæst.* 3. *num.* 92. ut qui earum causa conveniunt, non interpellentur privati debiti causa. *l.* 3. *in fin. ff. de feriis.* publici tamen delicti causa possunt interpellari. *d. l.* 3. ut & bannitus. *arg. l.* 4. *ff. de panis*: etiam injuste. *Bald. hic.* sed & rei criminum. *Novell.* 17. *c.* 7. adde *leg.* 2. *vers. Et vero, in fin. J. de exhib.* 13 Et intra dies nundinarum, quos plures fuisse indicat *lex* 138. *ff. de verb. obl.* 14 Repræsaliarum seu clarigationis jus cessat nundinarum tempore. *Bald. hic.*

TIT. LXI.

DE VECTIGALIBUS [15] ET COMMISSIS. [16]

De manumissione.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Victorino.

SI [17] jure manumissus es, ante [18] quæstionem commissi motam; statum tuum vectigalis nomine convelli non est æquum.

De quinquennio elapso, de re non existente.

11. Iidem AA. Linuo.

NEque commissum, quod ante quinquennium [19] factum dicitur, si lite res anticipata [20] non est, vindicari potest: neque pro re quæ in commissi causam cecidit, si ipsa non existat, nec dolo supprimatur, pretium peti potest. [21]

De militibus.

III. Iidem AA. Ingenuo militi.

OMnibus militibus [22] nostris prospeximus, ne ob omissas professiones pœna commissi tenerentur. Proinde deposito hoc metu, si qua portoria debere te apparuerit, exsolve.

De licitatione.

IV. Imp. Constant. A. ad Rufum.

PEnes [23] illum vectigalia manere oportet, qui superior [24] in licitatione exstiterit: ita ut non minus quam triennii fine [25] locatio concludatur, nec, ullo modo interrumpatur tempus exigendis vectigalibus præstitutum. Quo peracto tempore, licitationum jura conductionumque recreari [26] oportet, ac simili modo aliis collocari. Dat. x. Kalend. Jul. Crispo Cæs. II. & Constantino Conss. 321.

Pro quibus rebus vectigal solvitur, vel non.

V. Idem A. Menandro.

UNiversi provinciales pro his rebus quas [27] ad usum [28] proprium vel ad fiscum inferunt, vel exercendi ruris gratia revehunt, nullum vectigal à stationariis exigantur. Ea vero quæ extra prædictas causas, vel negotiationis gratia portantur, solitæ [præstationi vel] pensitationi subjugamus: capitali [29] pœna proposita stationariis [30], & [urbanis] militibus, & cæteris personis, quorum avaritia id tentari firmatur.

De æqualitate in publicis functionibus servanda, de naviculariis.

VI. Impp. Valent. & Valens AA. ad Florentinum Comitem sacrarum largitionum.

OMnium [31] rerum [32] ac personarum quæ privatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio. Hoc ideo dicimus, quia nonnulli privatorum elicitas [33] suffragio proferunt sanctiones, quibus vectigalia, vel cætera hujusmodi, quæ inferri fisco moris est, sibi adiserant esse concessa. Si quis ergo privatorum hujusmodi rescriptione nitatur, cassa eadem sit: Vectigalium enim non parva functio est, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis seu transferendarum [34] mercium habent curam, æqua ratione dependi: [excepris naviculariis,] cum sibi gerere rem probabuntur. Dat. x. Kal. Mart. Valentinian. & Valent. AA. Coss. 368.

De octava vectigalium nomine solvenda.

VII. Iidem AA. & Gratianus A. ad Archelaum Comitem Orientis.

EX præstatione vectigalium nullius omnino nomine quicquam minuatur, quin octavas [35] more solito constitutas omne hominum genus, quod commerciis voluerit interesse, dependat: nulla super hoc militarium [36] personarum exceptione facienda.

De legatis.

VIII. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Palladio Comiti sacrar. largit.

ALegatis gentium [37] devotarum, ex his tantum speciebus quas de locis [38] propriis unde conveniunt, huc deportant; octavarii [39] vectigal accipiant: quas vero ex Romano solo, quæ sunt tamen lege concessæ, ad propria deferunt, has habeant à præstatione immunes ac liberas.

De vectigali alabarchia per Ægyptum, & Augustanicam.

IX. Iidem AAA. eidem Comiti sacrarum largitionum.

USurpationem totius licentiæ summovemus circa vectigal Arabachiæ [40] per Ægyptum atque Augustaneam [41] constitutum, nihilque super traductione animalium (quæ sine prohibitione [42] solita minime permittenda est) temerarie per licentiam vindicari concedimus.

De vectigalibus ad angustiarum solatia quæstis.

X. Impp. Arcad. & Honor. AA. Rufino P. P.

VEctigalia quæcunque quælibet civitates sibi ac suis curiis ad angustiarum [43] suarum solatia quæsierunt, sive illa functionibus curialium ordinum profutura sunt, sive quibuscunque aliis earundem civitatum usibus designantur: firma his atque ad habendum perpetua manere præcipimus, neque ullam contrariam supplicantium super his molestiam formidari.

De salibus.

XI. Idem AA. Lampadio P. P.

SI quis sine [44] persona mancipium [45] (id est, salinarum conductorum) sales emerit, vendereve tentaverit, sive propria audacia, sive nostro munitus oraculo: sales ipsi [una] cum eorum pretio mancipibus addicantur.

De rescriptis.

XII. Impp. Honor. & Theod. AA. Gaisoni Comiti sacrar. largit.

QUicquid contra vectigales largitionalium [titulorum,] vel pragmaticis, vel sacris adnotationibus fuerit elicitum [46], effectu & viribus carere censemus.

Quibus vectigal pendatur, & de jure locandi.

XIII. Impp. Theod. & Valent. AA. Flaviano P. P.

EXceptis his vectigalibus quæ ad sacrum patrimonium nostrum quocunque tempore pervenerunt, cætera [47] reipublicæ civitatum atque ordinum, æstimatis dispendiis, quæ [pro] publicis necessitatibus tolerare non desinunt, reserventur: cum duas [48] portiones ærario nostro conferri prisca institutio disposuerat: atque hanc tertiam jubemus adeo in ditione urbium municipumque consistere, ut proprii compendii curam non in alieno potius quam in suo arbitrio noverint constitutam. Designatæ igitur consortium portionis eatenus juri ordinum civitatumque obnoxium maneat, ut etiam locandi, quanti sua interest, licentiam sibi noverint contributam.

15 11. *C. Th.* 11. & 56. *Ecl.* 4. κλασποτολουκμάτ@.

12. *Harmenop.* 3. *c.* περὶ λειτουργιῶν τελῶν καὶ κομμερκίου. dixi ad 39. *ff.* 4. Vectigal quid sit, vid. *l.* 6. *J. eod.*

16 Commissum, casus mercium improfessarum apud publicanum. Pœna omisse professionis, publicatio mercium aut venalium improfessorum.

17 Qui suis ex mercibus aliquid celare voluerit, ne vectigal pendat, & deprehensus fuerit, merces amittit. Similiter si servum celavit, dominium amittit. Sed si quis celatum servum manumisit, postquam libertas semel competere cœpit, non amplius fiscus vindicare potest. *Synopf. Basil.* 56. περὶ κλασποτολογήματ@. *tit.* 4. *cap.* 1.

18 Servus improfessus manumitti potest ante quæstionem commissi motam.

19 Pœna commissi præscriptione quinquennii tollitur, seu elapso quinquennio fiscus vectigal commissum vindicare non potest vel commercium. Immo nec ante quinquennium, si res non exstat, nec dolo supprimitur, sed forte periit. *Syn. ibid. c.* 2.

20 Id est, contestata.

21 Etiam intra quinquennium. vide *Cujac. c.* 24. *de præscr.* 22 Militibus remittitur pœna commissi: non tamen ipsum portorium. *l.* 7. *in fin. J. eod.* 23 IV. *C. Th.* 11. *l. unic.* 24 *l.* 9. *ff. eod.* 25 Locantur vectigalia in triennium: olim in quinquennium, ut scribit Varro 4. *de lingua.* 26 Retractari, renovari. 27 Nota, quarum rerum nomine vectigal non debeatur. 28 Imo eas profiteri oportet. *l.* 16. §. 3. §. 9. *ff. eod. l.* 203. *ff. de verb. sign.* Solve: aliud est profiteri, aliud vectigal solvere. Cogimur etiam profiteri ea quæ vectigal non pendunt, alias (ut est in veteri inscriptione) Quod usurarium invehitur, anfarium non debet. vide *Cujac. l.* 4. *obs.* 3. 29 Capitale est, exegisse à provincialibus vectigalium causa plus quam statutum est, *l. un. in fin. C. Theod. eod.* 30 Stationarii & urbani milites, portionibus & octavariis adsident, ut Dion. declarat 54. de quibus accipienda est lex 34. *in fin. ff. quib. ex causis major.* 31 *l.* 3. *C. Theod. de immun. concess. lib.* 11. 32 Πάντ@ τὰ ἰδιωτικὰ πράγματα τελωνοῦσθαι, &c. Omnium rerum privatarum nomine vectigalia exigantur, nec quisquam ullo patrocinii modo sanctionem proferat, quæ ipsum à vectigali liberet: sed sive negotiator sit, sive merces transfert (& ita distinguitur ὑφαιρέσθαι καὶ ἐ μεταφέρων φορτίον) vectigal dependat: exceptis naviculariis, Nam hi, quum sibi negotiantur à præstatione vectigalis sunt immunes. *Synopsis Basil.* 56. *tit.* 4. περὶ κομμερκίου. *cap.* 6. 33 Immunitas vectigalium neque rescripto quidem principis conceditur: vel ita, Nullus est immunis à vectigalium solutione, etiamsi super immunitate proferat principis rescriptum: quia præsumitur obreptitium. *Salicet.* adde *l.* 7. *J. eod.*

34 Vectigal propre onus est mercium quæ transferuntur, sive sint provinciales, sive peregrinæ. *l. ult.* §. 7. *ff. eod.* sive in provinciam deferantur, sive ad peregrinos: mercium, inquam onus est, non mercatorum; nam & qui mercatores non sunt, si quid mercis vehant, vectigal solvunt: plerumque in itinere. *l.* 21. *ff. de donat. int. vir.* plerumque in transitu pontis. *l.* 60. §. 8. *ff. loc.* In quibusdam pontibus pro transitu datur. *Seneca in sapientem non cadere injuriam.* Gallis appellatur hoc vectigal *ponteenage.*

35 Octava vectigalis exigitur per stationarios & urbanos milites, qui portitoribus & octavariis adsident seruntque suppetias. Inde octavarium vectigal. *l.* 8. *J. eodem.* Gallic. *le huictiesme.* adde quædam ex Cujac. de vectigalibus centesimæ, quadragesimæ. 6. *obs.* 28.

36 *leg.* 3. *J. eod.*

37 Τῶν ἐπαρχιῶν ἐθνῶν. 56 *Synopf.* 4. περὶ κομμερκίου. *c.* 8. & 2. *Harmenop.* 5. *c.* περὶ πραιτωρίων. id est, exterarum gentium.

38 Ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν. *Ecl. d. loco.*

39 Vide *l.* 7. *J. eod.*

40 Alabarchiæ, ita emendat Cujacius 8. *obs.* 37. sic in edicto Justinian. 11. τῶν κατὰ καιρὸν ἀλαβάρχη. *c.* 2. & paulo post, *c.* 3. πραιτώρας ἀλαβαρχιῶν. *Josephus.* 17. δίδοται τῷ ἀλαβάρχῃ. & *lib.* 20. πᾶς τῷ καὶ ἀλαβαρχήσαντι@ ἐν ἀλεξανδρείᾳ, & *Juvenal. Satyr.* 1. inter quos ausus habere Nescio quis titulos Ægypti aut Alabarches. & ita Pompejus (Cujacius id refert ad Antonium) à Cicerone 2. *ad Attic.* 17. Alabarches dicitur (non Arabarches, quasi Arabiæ partem subegisset, ut putat *ibid.* Manutius; eo quod gloriaretur se vectigalia populi Romani adauxisse. ἀλαβὰ enim Hesychio: τὸ μέλαν ᾧ γράφομεν. Alabarches magister est scripturæ. scripsi ad *Varronem ubi de aratione*, quæ fiebat pascendi pecoris causa. Si quidem pastores in saltibus publicis pecora pascentes numerum capitum sui pecoris apud publicanos profitebantur. vide *Simonem Bossium* 2. *ad Attic.* 17. Sed tamen Cujacius ἀλαβαρχίαν interpretatur vectigal quod pro transluctione pecorum inferebatur: cui lex hæc mirum ad modum favet. Idem adjicit, Arabarchiæ vocabulum pro Alabarchia usurpari, ut ἀφεγγάλιον, ἀλγάλιον: φραγγάλιον, φλαγγάλιον. 41 Augustanicam.

42 Præbitione. Præbitio solita, id est, vectigal Alabarchiæ. 43 Civitas quælibet vectigalia sibi necessarias ad utilitates imponere potest. 44 Sal emere à conductoribus salinarum singuli cogebantur. Unde & in libris feudorum, inter regalia, salinarum reditus computantur. *tit. quæ sunt regalia.* Salinas publicas intellige, nam privatis etiam salinas possidere licuit. vid. *l.* 4. §. 7. *ff. de censibus.* adde Cujacium 3. *obs.* 31 45 Publicani inaximas familias in salinis habebant. *l.* 59. §. 1. *ff. de hæred. instit. l.* 13. *ff. de publicanis. l.* 17. *in fin. ff. de verb. sign.* vide *Cujac.* 7. *obser.* 4. *in fin.* Damnabantur etiam nonnulli ad salinas. *l.* 8. §. 8. *ff. de panis.* 46 *l.* 3. *J. tit. prox.* 47 Cæterarum. 48 Vectigalis soluti duas partes habet fiscus; tertiam civitas seu municipium: nisi sit vectigal Principi reservatum. *Salic.*

TIT. LXII.

VECTIGALIA NOVA INSTITUI NON POSSE. [49]

1. Impp. Severus & Anton. AA. Victorino.

NOn quidem temere [50] permittenda est novorum vectigalium exactio, sed si adeo tenuis est patria tua, ut extraordinario auxilio juvari debeat, allega Præfidi provinciæ, quæ in libellum contulisti: qui re diligenter inspecta, utilitatem communem intuitus, scribet nobis, quid compererit: Et an habenda sit ratio vestri, & quatenus, existimabimus.

II. Iidem AA. Callistiano.

VEctigalia nova nec decreto civitatum institui possunt.

III. Impp. Gallien. & Valerian. AA. Tusco & aliis.

NOn solent nova vectigalia inconsultis Principibus [51] institui. Ergo & exigi [52] aliquid quod illicite poscatur, competens judex vetabit, & id quod exactum videtur, si contra rationem juris extortum est, restitui jubebit.

IV. Imp. Constant. A. ad Felicem P. P.

SI [53] provincialium nostrorum querela de conductorum aviditate exiterit, & probatum fuerit ultra antiquam [54] consuetudinem, & nostræ [55] terminos jussionis aliquid eos profligasse, rei tanti criminis perpetuo exilio puniantur. Sub conspectibus autem tuis vel eorum, qui tuæ gravitati succedunt [56], licitationis cura servetur.

V.

Τῶν χρεωστούντων δημοσίαν πίστιν τὰ ὑπάρχοντα ὑποκεῖσθαι ἐκέλευσαν.

ILlorum [57], qui publica sive fiscalia debent, omnia bona sunt obligata.

49 *l.* 10. *ff. de publicanis. l. ult. ff. ad l. Jul. de vi publ. Nov.* 43. *c.* 1. §. 1.

50 Id est, inconsulto Principe. *l.* 4. *J. & d. l.* 10. 56. *Eclog.* 1. *c.* 9.

51 *d. l.* 10. in monarchica gubernatione, scil. In democratica vero, citra populi consensum.

52 *l. ult. J. tit. prox.*

53 Περὶ τοποτηρητῶν τελωνῶν, &c. Publicanus qui amplius quam par sit, exegerit, exilio perpetuo punitur: & alius pro eo constituitur: licitatione (quæ Græcis ὑπερβολισμὸς) vectigalis in conspectibus præsidis facta. *Synopf. Basil.* 56. *tit.* 4. *c.* 16.

54 *l.* 4. *in fin. l.* 9. §. 6. *ff. de publicanis.*

55 *l.* 3. *J. eod.*

56 Hi ἄρχοντες præsides. *Synopf. d. loco.* 57 Interpretatio Leunclavii. Est autem hæc lex desumpta ex 56. *Ecl.* 4. *cap.* 17.

T I T. præsides. *Synopf. d.*

1 *Commercium* quid, vide apud *Lips.* 19. §. 1. *Theod.* §. 2. *Inst. de inut. stipul.*

2 *l. 5. C. Theod. de barbaris collatione lib. 13. tit. 1. l. 1. ff. de epist. and.*

3 *Hominum* vocabulo in jure nonnunquam intelliguntur procuratores, actores, custodes, conductores emphyteuticarii, chartularii, vasalli. vide *l. 2. §. 1. ff. de epist. & cleric. l. 1. l. 4. ff. de dignitatibus. l. 1. ff. de conductoribus & procuratoribus sive exactoribus.* vide *Cujac. 8. observ. 14.*

4 Adde quædam ex oratione Ciceronis *pro L. Flacco.*

5 Negotiatores pro mercibus quas emunt *ἐν τῷ βαρβαρικῷ*, in Barbarico, non perfolvant aurum, sed alias species reddant: qui secus faxit plectendus: Judex qui id facientem non punierit, tanquam conscius punitur. Quippe Barbaris aurum non solum non præbendum, sed etiam quidquid apud eos auri est, auferendum. *Synops. Basil. 36. tit. 12. περὶ κεκολυμένων ὕδων. c. 20.* Nobis itaque cum Barbaris (finge Turcis & similibus, permissa videtur tantum permutatio non emptio.

6 Negotiatores, pro mercibus quas emunt in Barbarico, non perfolvunt aurum, sed alias species reddunt. 56. *Ecl. περὶ κεκολυμένων ὕδων.* adde *l. 2. ff. quæ exportari.*

7 Judex sceleris conscius punitur. vide *Bellovis. 2. præl. 6. num. 40.*

8 Nobiliores arcentur à mercatura, non quod mercatura sit res illicita, (est enim contractus jure gentium) sed quia plebeio difficile est commercium cum nobili. Molinæus *de usur. numer. 59.* Quo quisque honestior est, eo minus decet eum negotiari & fœnerari.

9 Mercatura tribus hominum generibus interdici videtur, nobilibus, magistratu fungentibus aut functis, ditioribus: nempe ut facilius sit emendi vendendique commercium, *μεταξὺ τῶ ἰδιώτου καὶ πεζεμπτιότη*, inter plebeios & negotiatores. *ut hic. Synops. Basil. 19. tit. 18. ex lib. 56. tit. 1. c. 21.* quod postea sublatum videtur aut certe desuetum. Nam teste Harmenopulo *2. tit. 5. §. 19. ὅτι πάντες ἐφίλαντι κομμερκιάριον.* omnibus commercia exercendi potestas est. *Goth.* Vid. *l. 6. Cod. de dignitate.* An exercitia mercaturæ obsint dignitatibus, vid. Tiraquell. *de nobilit. cap. 33.* Guid. Papon. *quæst. 196.* Mynsinger. *cent. 6. obs. 54.* Ans.

10 *l. ult. ff. eod.* 11 Nisibis: quæ Philoni Nasabis & columnas significat. Ouranio Nesibis, quæ vox Phœnicum lingua significat lapidum comportatorum cumulum. *Stephanus de urb.*

12 Gallinisus dicitur Ammiano *lib. 23.* id est, munimentum robustum, commercandi opimitate gratissimum. 13 Artaxata Armeniæ urbs est. *Strabo 11.* ab Artaxia rege Armeniæ sic dicta. *Stephanus lib. de urbibus.* 14 Legatis eorumque comitibus multa indulgentur. 15 Legationis privilegio neminem abuti oportet. 16 Frequenti delicto pœnam augeri hinc colligitur. qua de re, vide *Bellovis. 3. præl. 16. num. 7* 17 Vide *ff. de collegiatis.* Collegiati hic sunt copiatæ. *l. 1. C. Th. de lustrali collatione.* 18 Vide *Forner. 2. select. 21.* 19 *l. 4. ff. eod.*

TIT. LXIII.
DE COMMERCIIS[1], ET MERCATORIBUS.

De debitu pensionibus agnoscendis.

1. Impp. Valens & Valent. AA ad Julianum Comitem Orientis.

Negotiatoris[2], si qui[3] ad domum nostram pertinent, potentiorum quoque homines[3] necessitatem debitam pensionum (ut honestas postulat) agnoscere moneantur: ut per cunctos qui emolumenta negotiationibus captant, tolerabilis fiat agnoscendæ devotionis effectus. Dat. xv. Kalend. Maji, *Constantinopoli*, Divo Joviano & Varroniano Conss. 364.

De barbaru.

11. Imppp. Gratian. Valentin. & Theodos. AAA. Tatiano Comiti sacr. larg.

Non[4] solum Barbaris aurum minime præbeatur: [sed] etiamsi apud eos inventum fuerit, subtili auferatur ingenio. Sed[5] si ulterius aurum pro mancipiis, vel quibuscunque speciebus ad Barbaricum[6] fuerit translatum à mercatoribus, non jam damnis, sed suppliciis subjugentur. Etsi id Judex repertum non vindicat, tegere, ut conscius[7] criminosa festinat.

De nobilioribus & ditioribus.

111. Impp. Honor. & Theod. AA. Theodoro P. P.

Nobiliores[8] natalibus[9], & honorum luce conspicuos, & patrimonio ditiores, perniciosum urbibus mercimonium exercere prohibemus, ut inter plebeios & negotiatores facilius sit emendi vendendique commercium.

De Persis.

IV. Iidem AA. Anthemio P. P.

Mercatores tam imperio nostro, quam Persarum Regi subjectos, ultra[10] ea loca, in quibus fœderis tempore cum memorata natione nobis convenit, nundinas exercere minime oporter: ne alieni regni (quod non convenit) scrutentur arcana. †. Nullus igitur posthac imperio nostro subjectus, ultra Nisibin[11], Callinicum[12], & Artaxatam[13] emendi, seu vendendi species causa proficisci audeat: nec præter memoratas civitates cum Persa merces existimet commutandas. Sciente utroque, qui contrahit, & species quæ præter hæc loca fuerint venundatæ, vel comparatæ, sacro ærario nostro vindicandas: & præter earum rerum pretii amissionem, quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilii se pœnæ sempiternæ subdendum. Non defutura contra judices, eorumque apparitores, per singulos contractus, qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus, vel Persa commeaverint. †. Exceptis videlicet [his,] qui legatorum Persarum quolibet tempore ad nostram Clementiam mittendorum iter comitati merces duxerint commutandas: quibus humanitatis [& legationis[14]] intuitu extra præfinita [etiam] loca mercandi copiam non negamus: nisi sub specie[15] legationis diutius[16] in qualibet provincia residentes, nec legati reditum ad propria comitentur. Hos enim mercaturæ insistentes, non immerito una cum his cum quibus contraxerint, seu resederint, pœna hujus sanctionis persequetur.

De numero collegiatorum, & substituendo aliquem in locum defuncti.

V. Iidem AA. Aetio P. P.

Cessante omni ambitione, omni licentia, quingentorum [sexaginta trium] collegiatorum[17] numerus maneat, nullique his addendi, mutandive, vel in defuncti locum substituendi pateat copia: ita, ut judicio tuæ sedis sub ipsorum præsentia corporatorum, in eorum locum quos humani subtraxerint casus, ex[18] eodem quo illi fuerant, corpore, subrogentur: nulli alii corporatorum præter dictum numerum per patrocinia immunitate concessa.

De civitates vetustu legibus inclytas transgredientibus, vel peregrinos negotiatores suscipientibus.

VI. Iidem AA. Maximo Comiti sacrar. largit.

Si qui inclytas nominatim vetustis legibus civitates[19] transgredientes ipsi, vel peregrinos negotiatores sine Comite commerciorum suscipientes fuerint deprehensi: nec proscriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilii ulterius evadent. Ergo omnes pariter, sive privati, sive cujuspiam dignitatis, sive in militia constituti, sciant sibi, aut ab hujusmodi temeritate penitus abstinendum, aut supradicta suppliciis subeundum.

sicut commemoras, vicem[25] emptionis obtinere, non est juris incogniti.

De actione.

111. Iidem AA. & CC. Leontio.

Ex placito[26] permutationis, nulla re secuta, constat nemini actionem competere[27]: nisi[28] stipulatio subjecta ex verborum obligatione quæsierit partibus actionem.

Si is, qui fundum ex causa permutationis accepit, eum vendiderit.

IV. Iidem AA. & CC. eidem Leontio.

Cum precibus tuis expresseris, placitum inter te, & alium permutationis intercessisse, eumque fundum à te datum vendidisse, contra emptorem quidem te nullam habere actionem perspicis, cum ab eo susceperit dominium, cui te tradidisse titulo permutationis non negas. Sed si secundum fidem placiti stipulatio subjecta est: successores ejusdem, cum quo contractum habuisti, convenire non prohiberis. Si vero nulla stipulatio intercessit, *præscriptis verbis actio est, ut*[29] *vel fides placiti tibi servetur*, vel quod alterius accipiendi fundi gratia dedisti, causa[30] non secuta restituatur.

De datione fundi, ut accipiam domum.

V. Iidem AA. & CC. Theodolanæ.

Quoniam adseveras, patrem tuum ei contra quem preces fundis, hac conditione dedisse fundum, *ut invicem domum certam acciperet*: aditus Præses provinciæ placitis eum parere, vel si causam[31] propter quam fundus datus est, sequi non perspexerit, conditionis ratione datum [a te] restituere, sicut postulas, jubebit.

De lege traditionis.

VI. Iidem AA. &. CC. Protogeni.

Rebus certa lege traditis, si huic non pareatur, præscriptis[32] verbis incertam civilem dandam actionem, juris authoritas demonstrat.

De frumenti datione ut accipiat oleum.

VII. Iidem AA. & CC. Timotheo.

Emptionem rebus[33] fieri non[34] posse, pridem placuit. Igitur cum frumenti certam modiationem Callimacho & Acamato te dedisse, ut tibi repræsentent olei designatum pondus, adseveres: si placitis citra stipulationis solennitatem non exhibeant fidem, quantum dedisti, causa[35] non secuta condicere pro desiderio tuo potes.

De lege donationis.

VIII. Iidem AA. &. CC. Paulinæ.

Ea lege[36] rebus donatis Candido, *Ut quod placuerat, mancipium seu annuum tibi præstaret*, hujusmodi conventio non nudi pacti nomine censeatur, sed rebus propriis dictæ legis substantia muniatur: ad implendum [tibi] placitum (sicut postulas) præscriptis verbis[37] competit actio.

25 Permutatio vicina emptioni. *l. 1. ff. de rer. permut.* inflar emptionis. *Nov Valent. tit. 1. ff. de conf. his quæ administ. quasi empt. l. 62. ff. de jur. dot.* Quo permittat, emptioni similis. *l. ult. ff. quib. ex caus. in poss. 19. l. 2. 3. c. 4.* non tamen idem. *l. 1. ff. de rerum perm.* Permutatio fit rebus. *d. l. 1.* non emptio. *l. pen. C. eod.* Interdum pecunia cum facto permutatur. *l. ult. ff. de condict. causa data* veluti si quis, pecuniam accipiat, ut manumittat. Hujusmodi species non est emptio, sed vel permutatio vel locatio. *l. 5. §. 2. ff. de præscr.*

26 Vid. *Cujac. 11. obs. 17.*

27 Differt in eo permutatio ab emptione: Hæc, nudo consensu: illa, re perficitur. *l. 1. §. 2. ff. eod.*

28 Stipulatio adnexa contractui innominato, facit ut non sit locus pœnitentiæ. *l. 5 C. de contrahend. stipul.*

29 *l. 5. in fin. C. eod.*

30 *l. 7. in fin. C. eod. l. 1. in fin. ff. de rer. permut.*

31 *l. 4. in fin. C. eod.*

32 *l. ult. in fin C. eod. l. 18. ff. de præscr.* vide *l. 2. C. de pact. int. empt.*

33 Sed pecunia numerata. *l. 1. §. 1. ff. de contrab. empt. §. 2. Inst. de empt.*

34 Imo emptio priscis temporibus etiam sine nummo fuit. *l. 1. ff. de contr. empt.* Ubi versibus Homericis probatur rebus facta emptio, sic apud Virgil. 1. Georgic. emendi verbum est sine nummo, illo versu: *Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis.* Et alioquin Romæ primo pretium pendebant in trutina, & per trutinam solvebant (cujus vestigium trutina in æde Saturni unde Ennius: *Parni stipendia pendunt.* Hinc libripens in emptionibus. *Varro 4. de lingua: §. 1. Inst. de testament.* Per contrarium permutatio cum pecunia signata esse potest. *l. cum hi 8 §. si cui 24. ff. de transact. l. ita constante 26. ff. de jure dot. l. si mulier. 21. ff. de pactis dotal. §. constitutur. 2. Inst. de usufr. Plinius 31. c. 8.* vide *Forcatulum Necromantiæ c. 48. & 49. l. 4. in fin C. eod.* 35 Rebus certa lege datis, ex ea lege durat actio. *l 10. C. de pactis. l. 2. de pactis conventis.* non datur autem ex nudo pacto, ut hinc constet, pactum datione in contractum transire, seu potius, contractum esse cui inest pactum: cum nihil referat præcedat an sequatur pactum. *l. 3. C. de edictis actionibus.* vide *Cujac. 11. obs. 17. in fin.* 36 Pactum datione munitur, & transit in contractus nomen. vid. *Cujac. 11. obs. 17. in fin. & 14. obs. 28. in fin.* 37 *l. 6. C. eod.*

TIT. LXV.
DE[38] LOCATO[39] ET CONDUCTO.

De rei interitu.

1. Imp. Antoninus A. Agrippino.

Dominus horreorum periculum vis majoris[40], vel effracturam[41] latronum, conductori præstare non cogitur[42]. His cessantibus, si quid extrinsecus[43] ex depositis rebus, illæsis horreis perierit, damnum depositarum rerum [ei] resarcire debet.

De ædificiis extruendis.

11. Idem A. Epicleto.

Adversus eos, à quibus exstruenda ædificia conduxisti[44], ex conducto actione contendens, eo judicio, quod est bonæ[45] fidei, debitum cum[46] usuris solitis consequeris.

An inquilinus expelli possit.

111. Idem A. Callimorphoniæ.

Ade[47] quam te conductam[48] habere dicis, si[49] pensionem[50] domino in solidum[51] solvisti[52], invitam[53] te expelli

38 Dixi ad XIX. D. 11.

39 Locator non is est semper qui mercedem accipit, nam qui locat alterius operas, dat mercedem. Dici potest generalius Locatorem esse eum qui dat utendum vel faciendum aliquid: Conductorem esse, qui quid accipit utendum vel faciendum: ut *locare* nihil aliud sit, quam utendum vel faciendum aliquid dare, conducere, accipere. vid. *Cujac. 2. obs. 18.*

40 *l. 33. in fin. ff. eod.*

41 Aggressuram. *l. 12. C. eod. l. 34. l. 55. ff. eod.* 42 Nisi custodiam in se receperit. *d. l. 55.* 43 Locator vim, & casum non præstat, sed culpam. 44 Conductor ædificii extruendi hic ipse opifex est, & architectus qui mercedem accipit: qui locat ædificium exstruendum, pecuniam numerat: etsi conductori pecuniam tardius quam par sit, numeret, usuras præstat. Harum vocum vim ignorarunt cum Accursio veteres. 45 *l. 17. C. eod.* 46 In locato veniunt usuræ ex mora. *Salic.* Faber qui præstitit operam nec recepit mercedem, eam petit cum usuris. *Bald. l. 17. C. eod.* 47 *Synopsis Basil. 20. tit. 1. περὶ ἐνοικίων cap. 54. & 3. Harmenop. 8. §. 36.* Insula: quidam ita legunt apud Accursium, quibus accedit lex 30. *ff. eod.* utut sit, hypothesis hujus legis adaptari potest ad prædia rustica. vide *Cujac. 10. observ. 38.* quibus casibus colonus male versatur in re conducta. vide Imbertum *in Enchiridio, in verbo, Le fermier.* 48 Conductor casibus hac lege comprehensis à locatore potest expelli. Quid emphyteuta: num isdem ex causis expelli poterit? non poterit: tametsi inter emptionem, & emphyteusim magna similitudo sit. *l. 1. C. de jure emphyteutic.* Idque post Joann. And. & Jasonem notat Hippolytus Marsil. *singulari 94.* 49 Inquilinus, quandiu pensionem solvit, à domino expelli non potest: nisi vel ad proprium usum, eumque necessarium domo egeat, eamve reficere velit, vel inquilinus ea male sit usus. *23. Eclog. 2. c. περὶ ἐνοικίων. 54. & 3. Harmenop. 8. cap. περὶ ἐνοίκων.* 50 Partis enim solutio non sufficit. *l. 41. §. 1. in fin. ff. de usur.*

51 Vel paratus sis solvere: Offerens enim danti proximus est. *Novell. 91. c. 2. in fin.* Aliud ergo fuerit, mora commissa in solvendo. Quid: eo casu cujus temporis mora spectabitur? dic, triennii moram requiri in emphyteuta rei privatæ: in ecclesiasticæ emphyteuta, triennium. *l. 2. C. de jure emphyteutico.* in conductionibus biennii moram requiri, si conductor non apparebit. *l. 56. ff. eod.* aut si præsens sit & pactum ei de non expellendo factum sit. *l. 54. §. 1. ff. eod.* His cessantibus moram statim prima pensione committi. Alii dictam legem 56. & leg. 54. referunt ad eum qui in lustrum conduxit Cyrus & Baldus *hic. Cujacius Novell 7. fol. 352.* utramque legem refert ad quemlibet conductorem, hac sententia, Quemlibet conductorem expelli posse biennii cessationem: & huc refert illud Martialis 12. *Epigramm. 32. Vidi, Vacerra, sarcinas tuas, vidi, quas non retentas pensione pro bima portabat uxor.* 52 Primus casus quo locator conductorem jure potest expellere, is est, Si mercedem vel pensionem non solvit: etiamsi pactum factum sit de non expellendo. vide *Ferrariensem in forma libelli, quo agitur ad facti præstationem 42. in verbo Investivit. n. 7.*

53 Conductorem. ergo a contrario, invito locatore conductor ante tempus migrare non potest, quod perpetuo verum non est. dixi ad *l. 27. §. 1. l. 55. in fin. ff. eod.* addam etiam quædam alia ad *l. 33. C. eod.*

20 Dixi ad XIX. D. IV. & 20. *Synops. 3.* Græcis *συναλλαγὴ* & *ἀναλλαγὴ* dicitur *d. tit. 3.*

21 Dixi ad XIX. D. V.

22 Permutata res si evincitur, in factum competit actio cui res evincitur. *l. 1. §. 1. ff. de rerum permut. l. 5. §. 2. in fin. ff. de præscr. verb.* in quod interest. *l. 29. C. de evictionib.*

23 Vide Pap. 3. *notar. 9. de restitut. contre eschange.*

24 Permutatio bona fide contracta venditioni & emptioni adsimilatur. *Syn. d. tit. 3. cap. 4.*

TIT. LXIV.
DE RERUM PERMUTATIONE[20], ET PRÆSCRIPTIS[21] VERBIS.

De evictione.

1. Imp. Gord. A. Theraſæ.

Si cum patruus tuus venalem possessionem haberet, pater tuus pretii nomine (licet non taxata quantitate) aliam possessionem dedit; idque [quod] comparavit: non injuria judicis, nec patris tui culpa evictum est, ad exemplum ex empto actionis non immerito id quod tua interest, si in patris jura successisti, consequi desideras. At enim si cum venalis possessio non esset, permutatio facta est, idque quod ab adversario præstitum est, evictum[22] est: quod datum est, si hoc elegeris, cum ratione restituis[23] postulabis.

Collatio emptionis & permutationis.

11. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Primitivæ.

Permutationem[24], utpote [re ipsa] bonæ fidei constitutam,

1 Jure civili likitum forte locatori, facto ipso conductorem expellere. Jure Gallico expellitur officio judicis. *Imbertus d. loco. Papon.* 10. *Arrest. num.* 6. *in fin.* Paponius refert, Senatusconsulto (quod tamen Imbertus dicto loco videtur negare) comprobatum fuisse factum ejus qui conductorem, finito conductionis tempore excedere nolentem, vi expulerat. 1. *Arrest.* 3. *num.* 6.

2 Eo nomine actio competitne in id quod interest? vide *l.* 15. *ff. eod.*

3 Secundus casus quo locator conductorem expellere potest. Propter inopinatos casus licitum est domino recedere à conventis. *Bald.*

4 Propria commoda alienis anteponere licet. Propria intellige, sua, suorumve, puta uxoris, liberorum; hoc enim videtur tacite excipi, & porrigi ad liberos & uxorem, propter summam ejusmodi personarum inter se conjunctionem. Quædam enim laxius ex æquo & bono intelliguntur, quod in usu relicto uxori, vel marito perspicitur. *l.* 2. 3. 4. 5. *ff. de usu. & habit.* Huc etiam facit, quod propter supervenientes liberos donatio revocari possit. *l.* 8. *ff. de revocandis.* ergo & locatio: neque fit injuria conductori, cum idem eidem in parti causa sit permissum. Debuit quoque id intelligere, à parente nunquam locationem ita fieri quin tacite liberorum necessitates excipiat. Huc aptari potest quod scripsi ad *l.* 13. *in verbo, Tam pro se quam pro filio* ff. *de advoc. diversi. judic.*

5 Necessitas facit aliquid esse licitum. Hujus necessitatis exemplum elegans vid. apud Paponem 10. *Arrest.* 3. *num.* 3. 6 Tertius casus quo conductor expelli potest. 7 Necessario, sc. *l.* 35. *ff. eod.* (Græcis ἐπικαιρότερα 3. *Harm.* 8. §. 36.) tunc dominus prædii pro rata temporis deducere ex mercede tenetur. Quid si dominus insulæ citra necessitatem demolitus quid fuerit, ut melius tamen reponeret? præstare tenebitur quanti conductori interfuerit non migrare. *l.* 30. *ff. eod.* Hoc tamen semper verum non videtur. Nam si quid transversarium dominus reficit, idque conductori sit incommodo, nihil locator conductori ex mercede deducet. Aliud omnino futurum est si necessariam cœnaculi partem aperuerit. *l.* 27. *ff. eod.* 8 Pone hoc casu, domum esse refectam, & eo nomine inquilinum expulsum: quæri potest, utrum domo refecta possit inquilinus se in veterem locationem restitui jure postulare? Inquilinum id jure petere posse notat Accursius *in l. si duob.* 3. §. 3. *in verbo dominum. ff. uti possidetis.* quod Bartolo notatu dignum videtur *ibidem*, ut & Romano *singulari* 234. & Cremensi *singulari* 71. Quid? in integrum tempus conventæ conductionis restituetur conductor, initio tantum facto à domo refecta, an potius ab eo tempore quo conductione expulsus est? hoc verius videtur. Lege enim permittente factum à locatore, pœnam ei inferre non debet. *l.* 26. *ff. de damno. l.* 55. *l.* 129. *ff. de reg. jur.* ut id damni conductoris quam locatoris esse periculo sit æquius, emptionis exemplo, à qua perfecta transit illico periculum in emptorem. *l.* 1. *& passim, ff. & C. de periculo, & commodo rei venditæ.* Rursus quæri potest, quam pensionem præstare inquilinus debeat, an quæ initio conventa est, an ampliorem, habita ratione domus refectæ, & in commodiores forte usus mutatæ? Id æquius esse videtur: ne cum alterius jactura locupletetur. *l.* 6. §. 3. *ff. de negotiis.* & alioqui constat, conductori mercedis deductionem fieri, si incommodior ejus habitatio refectione reddatur. *l* 27. *ff. eod.* ut ex contrario debeat augeri merito, si commodior sit effecta. 9 Quartus casus quo conductor à locatore expelli potest.

10 *Novell.* 120. *cap.* 8. Symmachus *in epist.* Conductor ædibus ita abusus est, ut parvo licet tempore illidem locis labem consulto intulisse dicatur: *& post*, geminum beneficium à vobis expostulat: primum, ut improbissimus inquilinus locorum intentione depellatur. Deinde, ut habita deteriorate rei æstimatione justæ sumptus instaurationis agnoscat. 11 Sunt ne aliæ cautiæ præter superiores? Certe sufficiens non est causa conductoris expellendi, quod alius uberiorem pensionem offerat. *l.* 21. *ff. Cujac.* 12. *observ.* 38. adjicit, conductorem malos ob mores, vel ob æstimationem malam, vel si conventu difficilis sit, aut si nullum cum eo negotium agitur, quin enim eo lis sit aliqua, expelli posse: quod ad mulieres illaudatæ famæ & vitæ, veluti meretrices & lenones extendunt leges. *Novell.* 14. *cap.* 1. *l.* 4. *ff. de spectacul.* vid. *Papon.* 22. *Arrest* 9. *num.* 14. *ibi, Putain peut estre contraint de vuider d'une maison, & num.* 25. *ibi, Putain n'est receue en ferme de maison.* Zasius *in l.* 1. *ff. soluto matrim. num.* 39. 40. Post Alexandrum, Ancharanum, Imolam, Speculatorem, hoc videtur etiam referre ad fabros, & id genus artifices, quorum nimis violento artificio auditorii, vel templi quies turbari potest: & ad eos studiosos qui siftulando, cantando vel altiori voce legendo, vicinis studiosis sunt molesti: idque utilitati publicæ deberi putat. An conductor possit expelli ante tempus ab emptore fundi, vide *l.* 9. *ff. eod.* An ab heredibus locatoris: An conductore mortuo ejus heres expelli possit, vide *l.* 10. *ff. eod.* An quia rem alteri locaverit, vide *l.* 6. *ff. eodem.* Quid si prænumeravit integræ locationis universam pensionem? non potest expelli. vide *Ferrariensem form.* 42. §. 2. *numer.* 9. Quid si usufructuarius fructuarium fundum locavit plures in annos, isque sit mortuus? Proprietarius non cogitur stare locationi. *l.* 9. §. 1. *ff. eod.* Quid si tacita reconductio secuta est? vid. *l.* 16. *ff. eod.* Quid si observandæ conductionis causa, jus hypothecæ in rem conductam conductor habuerit? dicam ad *l.* 9. *ff. eod.* Quid si plures in annos facta fuit locatio, verbi gratia in decem annos? Paponius notat, SC. Parisiense vetitum, ne hujusmodi conductorem liceret expellere, cum ei utile dominium competat, & ob naturalem possessionem interdictum possessorium. *l.* 1. *ff. si ager vectigalis.* Glossa. *l. si, ut certo.* 5. §. *si duobus* 15. *ff. commodati. l. si quis ante* 10. *ff. de adquir. possess.* vid. *Papon.* 10. *Arrest.* 3. *num.* 2. 12 Ut & alibi ad Præfectum urbi. *l.* 1. §. 3. *ff. de off. præfect. urbi.* 13 Dixi ad *l.* 2. §. 5. *ff. qui petant tutores.* expressa. *ut l.* 1. *ff. de sacrof. eccles. l.* 4. *ff. de adim. leg.* non tacita. *l. Pomponius.* 5. *ff. in quibus causis pign.* ut in ea re differat prædium rusticum ab urbano: & illata in rusticum prædium nunquam tacite obligentur, etiamsi dominus sciverit (hoc adversus Accursium & receptam opinionem defendit Forcatulus 17. Necyomantiæ) illata in ædes tacite sint obligata. *l.* 2. *ff. in quib. caus. pign. vel hypoth.* Rationem differentiæ eam esse, quod in ædibus & urbano ædificio nihil aliud sit conductoris quod locatori obligetur: in rustico, etiamsi illata non sint, pignori fructus sunt. *l. eod. jure.* 4. *in §. prædiis.* 7. *ff. in quib. caus. pign.* & breviter illata in rusticum prædium non aliter esse pignori, quam si expresse pignorata sint. *arg. l.* 1. §. *ult. ff. de Salviano.* idque in Serviana, & quasi Serviana & Salviano interdicto esse. §. *item Serviana.* 7. *ubi Treved. l. debitor.* 59. *ff. ad Trebell.* §. *sequens.* 2. *Inst. de interdictis. l.* 1. §. *hoc interdictum.* 1. *ff. de migrando.* Deinde hic non quæri an invecta in rusticum prædium indistincte sint pignori locatori: sed an invecta à colono seu servo alicujus sint conductori pignorata. Hoc tandem definiri: invecta à servo, non esse pignori, nisi dominus ipse expresse consenserit,

14 Horrearius custodiam effracti horrei non debet nisi specialem custodiam repromiserit. *l.* 55. *l.* 60. *in fin. ff. eod.* & vim. *l.* 15. §. 1. *ff. eod.* 15 Id est, si expressim & nominatim conventum, ut illata essent pignori locatori. vid. *l.* 11 §. 1. *ff. qui potior.* 16 Inducta, invecta, illata in urbanum prædium, tacite obligantur domino, etiam ignoranti, *ut hic. l.* 4. *ff. de pactis. l.* 4. *ff. in quib. caus. pign.* in rusticum, scienti tantum. §. *eod.* §. 7. *Inst. de actionib.* id est, ei qui id stipulatus fuerit. *l.* 11. §. 2. *ff. qui potior.* Cujus rei differentiam Cujacius ad solos populi Romani mores refert. vid. quædam alia apud Forcatulum *dialogo* 23. *Necyomanti.* Cæterum id privilegium tacitæ hypothecæ mutari ulla conductoris qualitate non potest. vid. *Paponem* 10. *Arrest.* 3. *num.* 4. 5.

17 Quo vocabulo, communi opinione, interpretes negant, intelligi merces. *arg. l.* 32. §. 2. *ff. de usufr. leg.* vid. *Wurms.* 1. *præl.* 30. *c.* 1. 20. *Ecl.* 1. *c.* 66. *l.* 7. *l.* 48. *l.* 60. *ff. eod.* 18 Τὸ λογεῖον fundum. *Synopsis Basil.* 20. *tit.* 1. *c.* 66. 19 Personæ scil. idoneæ. *l.* 7. *ff. de usu & habit. arg. Novell.* 14. *c.* 1. *l.* 27. §. 1. *ff. de usufr. l.* 19. *ff. de episc. & cler.* 20 Conveniri potest, ne conductor rem conductam alii locet. 21 Qui conduxit ad certum tempus, si temporis expleto spatio permanserit, videtur in alium annum conducere. Verum fidejussor ipsius eo, quod remissum sit tempus conductionis non amplius adstringatur, nisi de integro conduxerit. *Synopf. Basil. ibi c.* 67.

22 Octavarium. *Hal.* vid. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de vectigal.* Octavarium, vel octavarum vectigal observa. 23 Fidejussor conductoris vectigalium, finito tempore non tenetur: licet is pro quo fidejusserit de novo conduxerit. *Salic. l.* 13. §. 11. *verf. Sed hoc ita verum est. verf. Eadem causa erit. ff. eod.* 24 Sterilitas quæ vitio cœli accidit, non est periculo coloni, nisi vel aliud convenit, vel mos regionis id postulet. Ad priorum tamen annorum ubertates sterilitatem quæ accidit, repensari convenit: atque ita in sublevando residuo damno, post fertiles annos, colonis rationem haberi. *Synopf.* 20. *tit.* 1. *c.* 68.

25 Lues aut vis tempestatis calamitosæ, sed & ea quæ aliquo cœli vitio accidit, aut incursu hostium, aut uredine, aut solis fervore non adfuerit, aut lasciva exercitus præterentis, aut tempestatis motu, vel chasmate, vel vi cui resisti non possit, puta fluminum, graculorum, sturnorum, aut incendio: idem est si labes omnes fructus tulerit. *l.* 15. §. 2. *ff. eod.* conductori remissionem parit: nisi ut in quibusdam regionibus fieri solet. ff. *ibi, vel mos regionis postulabat. adde l.* 19. *ff. eod.* conductor casus in se receperit. ff. *eod. ibi, si tamen expressum non est, &c.* Hoc obiter notant casibus in se receptis, casus insolitos non intelligi: etiamsi conductor cum juramento casus in se receperit: volunt enim quidam præcise & nominatim casus insolitos recipi oportere. *l.* 78. *in fin. ff. de contrah. empt.* vide *Gayll.* 2. *observ.* 23. *num.* 18. eamque communem esse opinionem, refert Joannes Ancharanus 3. *quæst.* 36. *num.* 4. quod notandum, si verum quis enim casus nisi insolitus? *facit* 78. *in fin. ff. de contrab. empt.* Possis tamen dicere inter casus alios aliis usitatiores vel frequentiores esse, nisi etiam sterilitas ex hujusmodi lue aut cœli vitio nascens ubertatibus aliorum annorum repensata sit. ff. *eod. ibi, ubertate aliorum annorum repensata. l.* 15. §. 4. *ff. eod.* cessat igitur compensatio in locationibus ad annum tantum vel ad biennium factis, in quibus superiores ob causas fit remissio pro rata percepti reditus, cum in novennalibus detur tantum dilatio & solvendi termini prorogetur. *Molinæus* §. 40. *consuetud. num.* 8. nisi colonus agat de fructuum à solo separatorum consumptione, perit enim res suo domino, id est, conductori. *l.* 61. §. 8. *ff. de furt.* nisi colonus fit partiarius, partem enim damni sustinere debet, ut & lucri. *l.* 25. §. 6. *in fin. ff. eod.* nisi sterilitas aut damnum vitio negligentiave colendi vel culpa coloni evenerit: veluti si sciens, belli tempore fundum aliquem conduxit. Id enim imputandum conductori qui conditionem rerum & tempus novit, nec sibi prospexit vel cavit. *Cotta in memorabilibus in voce conductor, ibi, Secundo addes* nisi conductor ex lege locationis debuit fructus quicunque percipere: tur. vid. *l.* 18. *ff. eod.* An idem in emphyteuta & eo qui ad longum tempus conduxit? vid. *l.* 1. *ff. de jure emphyteut.* Quid de eo dicendum est, qui metu belli, aut pestis domo fugit, quamvis neutrum sit secutum? Cotta *d. loco*, putat remissionem pensionis faciendam esse pro rata temporis: quam sint paria fieri aliquid propter metum, vel propter probabilem suspicionem metus. *l.* 7. §. 1. *ff. quod falsis tutore.* Superioribus adde, quod idem Cotta ibi ex Alberico refert, propter grandines & tempestates nunquam remitti pensionem his locis, si grando, fructus semper verberare solita fuerit. *l.* 15. §. 2. *verf. si vero nihil. ff. eod.* 26 Sterilitas quibuslibet videtur esse quoties semen in terram projectum non colligitur. Alias vero quoties sumptibus deductis conductor decipitur ultra dimidiam justæ mercedis. Alii judicis id arbitrio committunt. *Gayll.* 2. *observ.* 23. 27 Res paulo laxius interpretanda: successor universalis (aliud in particulari, ut hic.) cogitur stare locationi à defuncto factæ. *l.* 59. *ff. de reg. jur.* sed minor à locationibus à tutore factis. *arg. l.* 8. *ff. de admin. tut.* ut & creditor missus in possessionem creditifervandi causa stare cogitur locationi à debitore suo, citra fraudem tamen, factæ. *l.* 8. §. 1. *ff. de reb. author. judic.* aliud est in proprietario qui non cogitur stare locationi fundi ab usufructuario factæ. *l.* 9. §. 1. *ff. eodem*, aliud etiam in uxore, quæ præcise non cogitur stare locationi à marito factæ. vid. quæ dixi ad *l.* 25. *in fin. ff. solut.* 28 Si quis fundum vendiderit cum in eo colonum haberet, non cogitur emptor colono potestatem ejus fruendi & colendi facere, nisi fundum ea lege emit. *Synopf. Basil. ibid. cap.* 69. 3. *Harmen.* 8. §. 39. 29 Nisi conductori jus in rem adquisitum sit, verbi gratia, superficies. *l.* 1. §. 1. *in fin. §.* 6. *ff. de superficieb.* emphyteusis. *l.* 1. §. 1 *in fin. ff. si ager vectigalis.* pignus. Idem dicendum si conductoris ad securitatem bona sua locator obligavit. *Bart. hic, Imol. consil.* 118. *Jaf. ad l.* 15. ff. *de rei vind.* bona, inquam, non tantum universa, sed rem ipsam locatam specialiter. Nec enim generalis hic hypotheca sufficeret. & ita à Senatu Parisiensi multories judicatum. vide *Paponem* 10. *Arrest.* 3. *numer.* 1. *Idem* 1. *Not.* 2. *c. de lonage: Imbertus in enchiridio in verbo, un acheteur n'est tenu.* Quid si conductori locator, aut etiam emptor quanti ejus interfit, offerat, estne audiendus? audiendus videtur. Nam qui pignoris jure rem persequitur a rei venditione removetur, si qualiscunque possessor debitum offerat. *l.* 13. *in fin. ff. quib. modis pign.* vide *Rolandum à Valle hanc quæstionem exolicantem* 1. *cons.* 6. *numer.* 10. *& seqq.* Quæ tamen sententia displicet Gulielmo Oniaco *quæst. Acad.* 10. *numer.* 22. Displicet etiam Socino. Verum contraria opinio communior est, de qua vide Negusantium *tract. de pignor.* ubi de differentia generalis & specialis hypothecæ tractat, facit etiam *l.* 5. *ff. de distract. pignor.* Cur? in id quod interest obligatio succedit in locum facti obligationis & patientiæ. Quid si locator juravit conductorem expulsum non iri? *Rol. d. loco num.* 29. putat locatorem expresse obligari ad factum & patientiam fruendi præstandam: quod juramentum servari debeat in forma (velut loquuntur) specifica, cum non recipiat æquivalens seu tantundem. *Alexand. in l. stipulationes non dividuntur. l.* 72. *ff. de verbor. obligat. Jaf. in l. si pecuniam* 5. *ff. de cond. causa data.* Quid si locationis continuatio promissa fuerit: idem, quod de prima locatione dicendum est. Quid si locator promisit se domum locutam non alienaturum, inque eam rem domum ipsam obligavit? Jus retentionis conductori competere eo casu putant. *arg. l.* 7. *in fin.* ff. *de distr. pign. de quo* vid. *Negusantium tract. de pign. in pr.* Quid in emphyteusi? aliud: cogitur enim emptor proprietatis, stare emphyteutæ. Soc. *reg.* 387. Quid si colonus impensas fecit, & eas repetit, ante receptas impensas cum expelli posse negat Soc. *d. loc. arg. l. colonus* 12. *ff. de vi, & de vi.* Quid si in longum tempus conduxit? idem quoque *l.* 1. §. *quod autem C. d. superf. & ibi Bart. Bald. Lac l. Soc. ib.* successor enim singularis vel emptor expellere te non possunt, cui in longum tempus fundus locatus est. Emens etiam fundum à fisco, colonum ejus expellere non possum. *l. cognovimus* 3 ff. *de mancipiis & colonis.* ut nec colonum municipii vel Reipublicæ, licet ad modicum tempus conduxerit. *l.* 1. *ubi Glossa & Bart. ff. de loco publico fruendo.* Quid si colonus partiarius sit? idem in eo dixeris. Nam hic quasi socius est. *l. si mercedes* 25. §. *vis major.* 6. *ff. eod. l.* 63. §. *in hereditatem* 8. *ff. pro socio.* Quid si emptor sit fructuum? idem plane. *Bald.* Quid si duobus res locata est? volunt primum præferri secundo, etiamsi secundo conductori facta sit traditio. *Jaf.* addé *l.* 15. *C. de rei vindic.* Quod tamen legi valde repugnat: mihique magis ea placet opinio Alexandri & Socini *cons.* 29. & ita quoque Papæ judicatum fuisse, refert Cotta in *Memorab. in verb. locatio.* 30 Quod plerumque solet fieri: ne alioquin locator, qui domum suam vendidit, teneatur conductori. *l.* 25. §. 1. *ff. eod.* Locatorem cum dico, fiscum excipe venditorem. *l. ult. ff. de jure fisci.* 31 *l.* 24. *ff. eod. l.* 14. *ff. eod.* 32 Morte conductoris non expirat conductio. §. *ult. Inst. eod. l.* 19. §. 8. *l.* 60. §. 1. *ff. eod. l.* 18. *ff. de jure dot.* §. 36. *in fin. Inst. de rer. divis.* Morte usufructuarii perit usus fructus: ut hinc consteat, fructuarii aliam in eo esse conditionem quam conductoris. §. 36. *Inst. de rer. divis.* 33 Heres tenetur ex contractu patris. 34 Vide quæ notavi de invito ad *l.* 11. ff. *de contrab. empt. l.* 69. *l.* 156. *ff. de reg. jur.* 35 Igitur hæc lex locum non habet in his, qui perpetuo agris sunt addicti. *l.* 23. §. 1. *ff. de agric. & censit.* 36 Imo sunt retinendi. vid. *l.* 11. *in fin. ff. de publican. & vectl.* 37 Vid. *l.* 1. *ff. eod.* 38 Aliud dicendum, si propter ejus inimicitias id ab aliquo commissum fuerit. *l.* 25. §. 4. *ff. eod. l.* 66. *ff. solut.* 39 Divisio contractus inducit divisionem obligationis. 40 Duo enim rei locationis in solidum esse possunt. *l.* 13. §. 9. *l.* 47. *ff. eod. l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. commod. l.* 9. *ff. de duob. reis.* 41 Correus debendi partem correi nomine creditori offerre potest.

42 Beneficium hoc cedendarum actionum vocant. 43 Locans operas aut vecturam, puta plaustrarius vel cisiarius antequam mercedem acceperit, operas præstare non cogitur, fidem fallere non ante præsumitur. 44 Publicæ scil.

De conductrice expulsa.

XV. Iidem AA. & CC. Euphrosynæ.

SI de fundo à locatore expulsa [1] es [cum eo] agere ex [2] conducto potes: pœnamque [à locatore,] quam præstari rupta conventionis fide placuit, exigere, ac retinere potes.

De lege conductionis servanda, ac tacita renovatione.

XVI. Iidem AA. & CC. Timotheo.

LEgem [3] quidem conductionis servari oportet, nec pensionum nomine amplius quam convenit, reposci. Sin autem tempus in quo locatus fundus [4] fuerat, sit exactum, & [in] eadem [locatione] conductor permanserit: tacito [5] consensu eandem locationem una [6] cum vinculo pignoris renovare videtur.

De bona fide. De usuris.

XVII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Hosalio.

PRæses provinciæ ea quæ ex locatione debentur, exsolvi sine mora curabit: non ignarus ex locato & conducto actionem, cum sit bonæ [7] fidei, post moram [8] usuras legitimas admittere.

De sterilitate.

XVIII. Iidem AA. Amno.

EXcepto [9] tempore, quo edaci locustarum [10] pernicie sterilitatis vitium interceſsit, sequentis temporis fructus quos tibi juxta præteritam consuetudinem [11] debent constiterit, reddi tibi Præses provinciæ jubebit.

De fide servanda & consuetudine.

XIX. Iidem AA. Valerio.

CIrca locationes atque conductiones maxime fides [12] contractus servanda est, si [13] nihil specialiter exprimatur contra consuetudinem [14] regionis. Quod si [15] alii remiserint contra legem contractus atque regionis consuetudinem pensiones: [hoc] aliis præjudicium afferre non potest.

De conductione rei propriæ.

XX. Iidem AA. Carpophoro.

QUi rem propriam [16] conduxit, existimans alienam, dominium non [17] transfert, sed inefficacem conductionis contractum facit.

Si alius majorem pensionem offerat.

XXI. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

SI [18] olei certa [19] ponderatione fructus anni locasti [20]: de contractu bona fide habito, propter hoc solum, quod alter majorem [21] obtulit ponderationem, recedi non oportet.

De ejectu.

XXII. Iidem AA. & CC. Papiniano.

SI hi contra quos supplicas, facta locatione certi temporis, suas tibi locaverint [22] operas: quatenus bona fides patitur, causa cognita, competens judex conventionem servari jubebit.

Si conductor rem suam esse dicat.

XXIII. Iidem AA. & CC. Prisco.

AD probationem [23] rei propriæ sive defensionem non sufficit locatio ei facta, qui post de dominio cœperit contendere: cum inscientia [24] domini proprii, & errantis nullum habeat consensum: sed ex eventu [25], si victus fuerit, contractus locationis non constitisse magis declaratur: nemo enim sibi [26] jure possessionem mutare potest.

De instrumentis, & de heredibus, & de vidua conductoris.

XXIV. Iidem AA. & CC. Antonino.

COntractus locationis conductionisque, non [27] intervenientibus etiam instrumentis, ratus habeatur: Secundum quod heredes [28] conductoris, etsi non intervenerint instrumenta, non uxorem [29] convenire debes. Sane de posteriore tempore, quo conductricem ipsam proponis fuisse, adesse fidem precibus tuis probans, pensiones integras ab ea pete.

De judicio petitorio & possessorio.

XXV. Iidem AA. & CC. Epagatho.

SI quis conductionis titulo agrum, vel aliam quamcunque rem accepit: possessionem prius [30] restituere debet, & tunc de proprietate litigare.

De conductionis fide impleta.

XXVI. Iidem AA. & CC. Opioni & Hermogeni.

SI conductionis implestis fidem, ejusdem rei gratia factum instrumentum [31] evanuit. Quod si quid vestrum in fundo fuit, vel vi [32] direptum est, hoc restitui vobis Præses provinciæ jubebit.

De mercede prorogata.

XXVII. Iidem AA. & CC. Neroni.

SI tibi, quæ pro colonis conducti prædii prorogasti [33], dominus fundi stipulanti dare spopondit, competens Judex reddi tibi jubebit: Nam si [34] conventio placiti fine stetit: ex nudo [35] pacto, perspicis actionem jure nostro nasci non posse.

De dolo, custodia, & casu.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Neroni.

IN judicio tam locati quam conducti, dolum [36], & custodiam, non etiam casum [37], cui [38] resisti non potest, venire constat.

De ædificiis à conductore destructis.

XXIX. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUm conductorem ædificia, quæ suscepit integra, destruxisse [39] proponis, hæc etiam heredes [40] ejus Præses provinciæ instaurare, ædificiorum inter vos habita ratione jubebit.

De curialibus.

XXX. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

CUrialis [41], neque procurator [42], neque conductor [43] alienarum [44] rerum, nec fidejussor, aut mandator conductoris existat: alioquin nullam obligationem neque locatori, neque conductori ex hujusmodi contractu competere sancimus.

De militibus.

XXXI. Imp. Leo A. Aspari Magistro militum.

MIlites [45] nostros alienarum rerum conductores, seu procuratores [46], aut fidejussores [47], vel mandatores conductorum fieri prohibemus: ne, omisso armorum usu, ad opus ruresire [48] se conferant, & vicinis graves præsumptione cinguli militaris existant. Armis [49] autem, non privatis negotiis occupentur: ut numeris, & [50] signis suis jugiter inhærentes, Rempublicam, à [51] qua aluntur, ab omni bellorum necessitate defendant.

Dominus, finita locatione priori, potest locare rem alteri, nec potest primus secundo conductori molestiam, vel litem inferre. Salic.

XXXII. Imp. Zeno A. Adamantio P. P.

NE cui liceat, qui aliquam domum alienam, vel locum, aut ergasterium [52] nomine conductionis accepit, alteri qui post eum domini voluntate ad eandem conductionem accessit, litem inferre, quasi rem illicitam, aut agenti damnosam tentaverit: sed patere facultatem [53] dominis domos [suas] vel ergasteria, vel loca cui voluerint locandi: ipsis nihilominus qui conduxerint, ab omni super hoc molestia liberis conservandis: nisi [54] forte pacta per scripturam speciliter inita cum dominis, vel cum his qui postea conduxerint, legibus videlicet cognita, agentis intentionibus suffragentur. †. Quod si quis hujusmodi controversiam sacris jussionibus [55] interdictam, crediderit commovendam: si privatus est, aceriter cæsus exilii subeat pœnam: si militat, decem librarum auri dispendio feriatur.

XXXIII. [56]

Ἑκάτερα ἡ διάταξις ἐπιτρέπει τῷ μισθωσαμένῳ ἐξέναι αὐτὸς σὺν αὐτῷ λύειν τὴν μίσθωσιν καὶ σὺν πολλαῖς καὶ σὺν πάσαις πρὸς ἐπιφάνειαν, καὶ μὴ δίδοναι ἐκβιάζεσθαι ὡς ὂν παραφάσεσι, εἰ μὴ ἄρα σὺν ἀρχῇ ἢ συναλλάγματι ἀπηκέασιν τῷ τοιούτῳ συμφώνῳ, ἢ ἀρχαίοις ἀπείποις.

HÆc [57] constitutio permittit utrique, tam locatori quam conductori, ut liceat intra [58] annum conductionem solvere, tam in Italia, quam in omnibus provinciis: ac ne pœnam quidem velut ex transgressione præstare: nisi contractus initio special ter huic legi valedixerint, aut citra scripturam renunciarint.

De re aliena.

XXXIV. Idem A. Sebastiano P. P.

COnductores [59] alienarum rerum seu alienam cujuslibet rei possessionem precario detinentes, seu heredes [60] eorum, si non eam dominis recuperare volentibus restituerint, sed litem usque ad definitivam sententiam expectaverint: non solum rem locatam, sed etiam æstimationem ejus victrici parti ad similitudinem invasoris [61] alienæ possessionis præbere compellantur.

De militibus.

XXXV. Imp. Justin. A. ad Senatum.

LIcet retro Principes multa de militibus [62] qui alienas possessiones, vel domos conductionis titulo procurandas susciperunt, sanxisse manifestum est: tamen quia res sic est contempta, ut neque interminationis sacratissimæ constitutionis milites memores, ad hujusmodi sordida [63] audeant venire ministeria, & relictis studiis [64] publicis, signisque victricibus, ad conductiones alienarum rerum prosilire, & armorum atrocitatem non in hostes ostendere: sed [65] contra vicinos, & forsitan etiam adversus ipsos miseros colonos quos procurandos susceperint, convertere: necessarium duximus ad hanc sacratissimam venire constitutionem, altius, & plenius hujusmodi causam corrigentes. Jubemus itaque omnes omnino, qui sub armis militant, sive majores, sive minores (*Milites* [66] autem appellamus tam eos qui

---

1 *l. 2. C. eod.*
2 *l. 15. ff. eo tem.* An & in quod interest? Quid si conductor a locatore ex secunda causa legis 3 *C. eod.* expulsus sit ob eandem causam conductorem suum expellere cogitur, num tenebitur conductori in quod interest? Papinius 19. *Arrest. 3. num. 3.* refert non teneri, quia necessitate expellit, jure id permittente.

3 Canonem augere dominus nequit, aut colonum expellere quamdiu tempus conductionis durat. Verum exacto tempore potest hoc facere, nisi vel nominatim, vel tacite locatio rescindegrata sit. *Synopsis Basil. 20. titul. 1. c. 75. l. 25. §. 3. ff. eod.*

4 Tacita reconductio in rusticis etiam prædiis locum habet, ut hic, & in urbanis quoque: di erso tamen jure. Nam in rusticis præsumitur conductori tacite indulgeri annalis conductio: in urbanis, prout quisque tantum habitavit. *l. 13. in fin. ff. eod.* Cui ita? quia fructus ex rustico prædio annuatim tantum percipiuntur: in urbano, quot diebus. vide *Ferrariensem in formula Libelli, quo agitur ad facti præstationem, in verb. irrefutavit. 2. num. 8. Papinem 1. Notar. 2. c. de locat.* Petrum Ancharanum 1. *q. 62.* Apud Parisienses, locator prædia urbana tacite locare videtur ad trimestre tantum. Cur? dies pensionum ibi quater in anno cedunt. *Papon. d. loco.* ubi quædam alia. vid. de tacita stagni reconductione.

5 *l. 13. §. 11. l. 14. ff. eod.* cur ita fit? non præsumitur mutua voluntas. *Aiciat. 2. præsumpt. 17.* Quid si locatio in scriptis præcise habita fuerit? Locatoris patientia non confert conductori tacitum jus reconductionis. *l. 13. in fin. ff. eod.* Tunc enim mens contrahentium fuisse videtur, ut non aliter quam scriptura renovaretur locatio: eaque perfecta. *Alciat. d. loco. Petr. Anchar. d. loco. mem. 6.*

6 Tacitis in reconductionibus ut ipla conductio commodo conductoris convalescit, ita lex pignorum qua tenebatur locatori, revivisci: & breviter, Relatio censetur fieri repetita locutionis lege, id est, repetita qualitate quæ erat in priori. *Alciat. d. loco.*

7 Locatio contractus bonæ fidei. *l. 2. C. eod.*

8 Conductor post moram usuras debet. *d. l. 2. l. 54. ff. eod. l. 17. §. 4. ff. de usur.*

9 Id est, deducto. Ponamus primo anno fertilitatem, secundo sterilitatem, tertio parem fertilitatem fuisse.

10 Remissio pensionis fit propter edacitatem vermium; ut & graculorum, sturnorum. *l. 15. §. 2. ff. eod.* Ad locustas illud Arnobii 1. adversus gentes pertinet: a locustis & muribus arroditur omne genus frugum, & Orpheus de corallio loquens vim habente servandæ segetis ἐκ τειμῶν ἀγέλας ἐκ τῆς ἀκεσθοῦς ἄπασαν ἔσω. vide *Cujacium 15. obs. 38.* De locustis placet ex hoc Plinii 11. *c. 19.* addere. Deorum, inquit, iræ, pestis ea intelligitur. Namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, ut alias alites credantur: solemque obumbrant, solicitæ suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe vires: & tanquam parum sit maria transisse, immensos tractus permeant, diraque messibus contegunt nube multa contactu adurentes: omnia vero morsu erodentes & fores quoque tectorum, Italiam ex Africa maxime coortæ infestant, sæpe populo ad Sibyllina remedia confugere coacto inopiæ metu: in Cyrenaica regione lex etiam est, ter anno debellandi eas, primo ova obterendo, deinde fœtum, postremo adultas, desertoris pœna constituta in eum qui cessaverit. Et in Lemno insula, certa mensura præsinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referunt. Graculos quoque ob id colunt, ad verso volatu concurrentes earum exitio. Necare & in Syria, militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum. Idem author 8. *c. 29.* Nec minus, inquit, clara exitii documenta sunt, etiam ex contemnendis animalibus, ut Varro author est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum: a Talpis, in Thessalia: ab ranis civitatem in Gallia pulsam: ab locustis in Attica: ex Gyaro insula, incolas à muribus fugatos: in Italia Amyclas à serpentibus deletas. Citra Cynamologos Æthiopas, late deserta regio est à scorpionibus & solpugis gente sublata: & à scolopendris abactos Trerienses author est Theophrastus.

11 Consuetudo in pensionibus servanda.

12 Id est, lex contractus. *l. 25. §. 3. ff. eod.*

13 Alias ex consuetudine sumeretur præsumptio & in tacitis semper statutum videtur inesse. *l. 31. §. 20 ff. de ædilit.* Cujacius tamen ex Græcis hic legit affirmative, si specialiter, ἐὰν ἰδικῶς, &c. Robertus vulgatam defendit 1. *animad. 14.* Græcorum lectioni fallor, ut genuinæ & proba defendi potest, ut sit sensus: Id etiam servandum, quod inter contrahentes convenit, etiamsi vulgo aliter contrahi moris sit, possunt ea quæ sunt consuetudinis omitti. *J. cod. l. 8. C. eod.*

14 Id est, adversus ea quæ vulgo fieri licet. *l. 8. C. eod.* alias adversus statuta contrahere non licet. *l. 7. §. 7. ff. de pact. & J. ne fidejussores dotium dentur.*

15 Non si quidam locatores pensionem colonis uno anno ultro remiserint: id cæteros locatores obligabit. facit *l. 1. J. Res inter alios acta.*

16 *l. 28 ff. de adquir. possess.* vide *l. 45 ff. de regul. juris.*

17 Sicuti è contrario, locatio necessario facit dominium rei locatæ spectare ad locatorem. *l. 23 J. eod.*

18 Non potest aliquis propterea duntaxat expellere conductorem, quod alius venerit qui majorem pensionem præstaturum se pollicetur. *Syn. Bas. 20. tit. 1. c. 85.*

19 Nummis semper non sit locatio, merces locationis consistere potest in his, quæ pondere constant.

20 Propriæ hoc verbum intellige cum Cujacio 8. *ad Afric. fol. 192. & Corrasio 2. Miscellan. 11.* non translatitie cum Accursio, pro in usum concessisti.

21 *l. 23. ff. eod.*

22 Adde *l. 14. C. eod.*

23 Adde *l. 18. C. de rei vind*

24 Inscientia & error nullum habet consensum. *l. 15. ff. de jurisdict. l. 2. ff. de judiciis.*

25 Ex eventu multa judicantur. *l. 16 §. 8. ff. de pœnis.*

26 Sibi ipse. *Cujac. ad l. 33. §. 1. ff. de usurp.* facit *l. 3. §. 19 ff. de adq. poss. ff. d. l. 33. §. 1.*

27 *l. 9. C. eod. l. 14. ff. eod.*

28 *l. 10. C. l. 29. l. 34. J. eod. l. 19 §. 8. ff. eod.*

29 Mariti ex conductione non tenetur uxor. vid. *l. 1. C. ne uxor pro marito.*

30 *l. 11. §. 3. ff. eod.*

31 Solutione celebrata facta, de hoc instrumentum ipso jure nullum, ideoque conductor potest. *l. 5. in fin. C. depositi. l. ult. C. ad exhib. l. ult. C. de cond. ex causa.*

32 *l. 12. C. eod. l. 25. §. 4. §. 5. ff. eod.*

33 Prorogatio: Græci vocant τὴν βοήθειαν περὶ χρόνων τῶν γεωργικῶν. hoc sensu: si fundi dominus ea quæ fundi conductor colonis prærogavit, illi stipulanti dare spopondit, tenetur, sed si nudo tantum pacto promiserit, non tenetur. *Syn. Basil. 1. tit. 1. ex lib. 20. tit. 1. 87.*

34 *l. 10. J. de pact. Faul. 2. sent. 14. §. 1. in fin.*

35 *l. 7. §. 4. ff. de pact.*

36 Vid. *l. 23. ff. de reg. jur.*

37 *§. 5. Inst. eod.*

38 *l. 25. §. 6. ff. eod.*

39 Destructa per conductorem debent per eundem restitui. *Salic.*

40 Vid. *l. 24. C. eod.*

41 *Decurio. ex Nov. Th. ne curialis.*

42 *l. 34. C. de decur.*

43 *l. 4. ff. de decur.*

44 Etiam publicarum. *l. 6. §. 2. ff. de decur. l. 97. C. Th. de decur. l. 2. §. 1. ff. de admin. rerum.* quod Adrianum constituisse Xiphilinus scribit.

45 Miles neque conductor, neque conductoris procurator (βουκόλος est Græcis fidejussor vel mandator fieri potest. ne & ipse cæca hæc occupetur: ac vicinis ob cinguli, id est, militiæ privilegium gravis existat. *Syn. Basil. 20. tit. 1. c. 90.* adde *1. Harm. 16. §. 3. l. ult. J. eod. l. 50. ff. eod. 20. Syn. Basil. 1. c. 90. l. 13. 15. & 16. J. de re milit. Nov. 116. 2. Tim. 2. vers. 4. Ambros. 1. off. 36. Sidon. 1. epist. 18.* Vegetius militibus privata negotia non mandantur. Flor. 11. L. Posthum. consularis, quoniam cum exercitui suo præesset opera quorumdam militum usus esset, damnatus est. Idem de fœderatis constituitur. *l. ult. J. eod.* lege Gallica, nobiles conductores esse fundorum vetantur.

46 *l. 8. §. 2. ff. de proc. Ambros. 1. off. 36.* Si is qui imperatori militat à susceptionibus litium ac negotiorum forensium, venditione inercium prohibetur humanis legibus, quanto magis qui fidei exercet militiam? *Sidon. 1. epist 8.* Negotiatores militant, milites negotiantur, student pilæ senes, aleæ juvenes. adde *l. unicam. J. negotiis quæ sat. sistare.*

47 *l. 8. §. 1. ff.* qui

48 Huc refer constitutionem Francisci I. *anni 1540. Que les Gentils-hommes & gens d'ordonnance, ne peuvent prendre ne tenir aucune ferme tom. 3. ordin. Gall. 5.*

49 Armorum peritos milites esse magis oportet, quam negotiationis, *ut hic.* vel legum. *l. 1. J. de jur. & fact. ignor.*

50 Ad quos remittantur. *Nov. 116. c. 1.*

51 Ali à repub. milites æquum est.

52 Id est, officinam.

53 Nemo invitus res suas uni semper & eidem locare cogitur. *Goth.* Fallit tamen tribus casibus quos recenset Gomez. *tom. 2. resolut. c. 3. num. 5.* & Mynsig. *cent. 1. obs. 23.* & contrarium obtinet jure Canonico, si primus conductor sit scholaris. *cap. 1. extr. de locat. & conduct.* Ans.

54 Stipulatio hæc permissa est, ne locatori liceat fundum alteri relocare quam conductori: quin stipulari possum ne tuum fundum vendas alteri quam mihi. *l. 75. ff. de contrahend. empt. l. 21. §. 5. ff. de act. empt. l. 122. §. 3. ff. de verb. oblig.* ut quomodo coërceri libertas alienandi. vide *d. §. 3. eod.* eodem & locandi possit.

55 Rescripto Principis jus privati mutari non potest.

56 Hanc constitutionem ex Basilicis restituit *Cujac. 83. obs 31.* extat autem apud authorem *Synopsis Basil. 20. tit. 1. cap. 93.*

57 Interpretatio Leunclavii 20. *Folog. 1. cap 93.*

58 Ex hoc loco Cujacius probat ædilitium edictum pertinere ad locationes. 12. *observ. 18.* quod tamen negat Ulpianus in *l. 63. ff. de ædil.*

59 Qui rem conduxerunt, & post finitum conductionis tempus eam non restituunt ante condemnationem, sed usque ad definitivam sententiam expectant, & rem ipsam reddere, & æstimationem præterea rei tenentur. *Synops. eod. c. 92.*

60 *l. 34. C. eod.*

61 *x. in pr. J. unde vi.*

62 *l. 31. C. eod.*

63 Militibus sordida est possessionum alienarum conductio.

64 Militia studium publicum.

65 Armorum atrocitas non ostendenda in vicinos, sed in hostes.

66 Milites qui.

qui sub excelsis Magistris militum tolerare noscuntur militiam, quam qui in undecim [1] devotissimis scholis [2] taxati sunt, nec non eos qui sub diversis optionibus [3] Fœderatorum [4] nomine sunt decorati) saltem in posterum ab omni conductione alienarum rerum temperare: sciturus, quod ex ipso contractu ab initio fine aliquo facto, vel aliqua sententia cadant [5] militia, & non sit regressus eis ad pristinum gradum, neque beneficio Imperiali, neque consensu, vel permissu judicis, sub quo tolerandam fortiti sunt militiam: ne, dum alienas res conductionis titulo esse gubernandas existimant, tuas militias suamque opinionem amittant, ex [6] militibus pagani, ex decoratis infames [7] constituti: & quod post hujusmodi conductionem, (quam penitus interdicimus) à publico susceperint, & hoc sine aliqua mora, vel procrastinatione, reddere compellantur. Sciturisque ipsis, qui suas facultates post hanc legem eis ad conductionem permiserint, nostra lege eorum conamine violata, quod nulla eis exactio contra eas concedatur: [ut] qui [8] alieni appetens constitutus militem procuratorem [9] elegerit, & [à suis] cadat reditibus. †. Fateat autem omnibus hujusmodi copia apud competentes Judices accusationis, ut qui in hac causa delator existat, laudandus magis quam vituperandus intelligatur: pœna, quam contra milites nostrorum præceptorum contemptores, & ipsos qui eis conductiones rerum ad se pertinentium permiserint, statuimus, in futuris causis obtinente.

1 Scholæ sunt undecim, videlicet scutariorum tres: agentium in rebus, armaturarum seniorum, armaturarum juniorum, Gentilium seniorum, Gentilium juniorum: Scutariorum sagittariorum, Scutariorum clibanariorum: Fabric. *Notitia imperii.*

2 Scholares sub primicerriis scholarum.

3 Auxilia fœderatorum optiones.

4 Fœderati sunt sub optionibus. vide Nov. 116.

5 Pœna militis conducentis alienam possessionem.

6 Ex militio paganum fieri, ex decorato infamem nota est.

7 De facto scil.

8 Pœna delicto similis.

9 *l. 31. §. cod.*

10 §. 3. *Inst. de locato.* 20. *Eclog.* 2. 4. περὶ ἐμφυτεύσεως: 3. *Harm.* 3. *c.* περὶ ἐμφυτεύσεως, & *tit.* 4. *Class. lib.* 4. §. *emphyt. Papon.* 1. *Notar.* 2. *c. d'emphyteuse albergation, benevis, & baulx perpetuels.*

11 Ἐμφύτευσις, ἐκ τοῦ ἐμφυτεύειν, ab insitione. Inde *Nov. Valent. de prædiis pist.* insitionis nomine hunc contractum significat. Est ergo emphyteusis contractus quo dominus fundi sui defecti forte & squalidi, usum & fructum plenissimum, & quasi dominium alteri concedit ea lege, ut inferendo, plantando, arando, poliendo, colendo meliorem faciat: proque eo pendat pretium seu vectigal annuum. *Cujac. hic.* ut à libellaria & contractu colonario seu πραγικῷ differat, dixi ad *l.* 24. §. 1. *C. de sacr. Eccl.* & *ad Novell* 7. Hoc addendum in libellaria, in introitu contractus offerri summam quandam pecuniæ quæ à Gallis *entrage*. vid. *Papon. in d. loco in pr.* Ut ad emphyteusim revertar, ejus species sunt variæ. Nova est quæ habet originem in ejus persona, quæ vult de ea disponere. Antiqua quæ ab aliquo ascendente. Hereditaria quam quis stipulatus est pro se & heredibus quibuscunque vel pro se & heredibus, si tamen est accepta à privato. Non hereditaria quam aliquis stipulatus est pro se, & descendentibus nulla facta mentione heredum. vid. *Clar. ib. q.* 16.

12 Censualis contractus quid est? Differt ab emphyteusi ideoque censûs debitor, etiamsi non solvat censum per biennium, imo per centum annos, jure suo vel re censuali non excidit, *text. cum gl. in c. constitutus 6. extr. de relig. domib. Bald. in l.* 2. §. 1. *ff. de publiciana. & tit. de pace Constantiæ, in verbo, perfolvere fictum. & in Auth. & qui. C. de bon. auth. jud.* Imol. *in c. propter.* 3. *extr. de locato.* Jas. *hoc. tit.* quibus addendum eum, qui singulis annis certam frumenti modiationem præstare tenetur, in dubio censuarium, non emphyteutam censeri, ut ea ratione biennii mora jure suo non excidat. *Alberic. l.* 2. *hoc tit. arg. d. c. constitutus. Ruppol. de Marsf. sing.* 94. de censuario contractu, vid. *Everard. in loco ab Emphyt. ad censum* 31.

13 Ἐμφύτευσις; neque conductio est, neque alienatio, sed jus proprium. *Syn. Basil.* 20. *tit.* 2. *c.* 1.

14 Definitio κατὰ ἀφαίρεσιν τῆς ἐναντίᾳ. 15 Pro emphyteusi conductio ex lege competit. Cur? emphyteusis non fuit contractus peræque potens, ut actionem vi sua pareret: nisi lex accessisset. vid. *Clar. ib. q.* 47.

16 Et quidem nominatim. *Clar. d. loco. q* 2. *ex communi opinione.*

17 Scriptura in contractu emphyteutico necessario ab initio requiritur: alias non valet. *Clar. d. l. q.* 4. *ex communi opinione.* quod in aliis multis contractibus non requiritur. vid. *l.* 17. *ff. de pact.* contrarium tamen putat Molinæus ad consuetudines Parisienses. §. 33. *num.* 38.

18 Hoc volunt interpretes, ob quamcunque sterilitatem emphiteuticarium non excusari, non ob labem partis. *ff. cod. ibi: ex qua non ipsa rei penitus lædatur subsistantia.* Judex tamen æquus poterit eo casu pensionis quantitatem cum fructibus, qui ex fundi parte rei emphyteuticariæ colligentur, conferre: & ita pensionis solutionem moderari. Cessante vero belli causa canonem solvere, excusari quidem à caducitate emphyteuseos, at non à pensionis præstatione: præsertim si pensio exigua sit. *Clar. d. q.* addo *Gayl.* 2. *obs.* 23. *n.* 23. Quid si domus & aliquot jugera agri in emphyteusim dentur, sitque domus incendio consumpta? Emphyteuta domum reficere cogitur, & pensionem solvere, quia adhuc durat emphyteusis per aream remanentem, quæ est maxima rei pars, nisi pensio magna debeatur, eaque propter fructus solvatur, non autem modica propter utile dominium. vid. *Petr. Anchar.* 3. *q.* 78. *num.* 12. Finge me dedisse Ecclesiæ domum ut me aleret: eandem domum exuitam vel alio casu fortuito deductam? tametsi causa desinat, ob quam Ecclesia me alere debeat, alere tamen adhuc tenetur: quia translato dominio periculum est donatarii sui accipientis. *l. Lucius* 11. *ff. de evict. l. necessario* 8. *ff. de periculo. l. si pecuniam* 5. §. 1. *ff. de condict. causa data ff. de cond. ob caus.* aliud igitur est in emphyteusi, ut in qua res non transeat in accipientis dominium. *Cremensis sing.* 1. clades (Græcis βλαβὴ) totius rei emphyteuticariæ ad dominium rei ὡς ἐπὶ πρᾶσεως, sicut in venditione fit. *Syn. cod. c.* 1. igitur ad emphyteutam non pertinet. 19 Μερικὴ βλάβη, cui opponitur κατὰ παντὸς τοῦ πράγματος, ut fit sensus: emphyteuticarii periculo accidere particulares damnum. eleganter author Synopseos *d. c.* 1. adjicit, ἐπὶ μισθώσεως, sicut in locatione: ut in superiore casu totius rei interitus ὡς ἐπὶ πράσεως; nisi aliæ conventiones speciales de rei damno intervenerint. *d. c.* 1.

20 Quid si emphyteuticariæ per alluvionem aliquid accesserit? non augebitur pensio. Nam cum ad emphyteutam damnum pertineat ad eundem deferri commoda oportet. vid. *Clar. d. loco. q.* 41.

21 Pactiones in emphyteusi servandæ, sive ad ipsam emphyteusim, sive ad ipsum emphyteutam, ejusve refectionem pertineant. Quid si nihil de eo rejiciendo nominatim dictum sit? si per triennium canonem emphyteuticum non solvit, neque dominio dederit τῶν δημοσίων ἀποχάς. publicorum tributorum apochas nulla meliorationis vel emponematum quæ dicuntur, ratione habita omnibus modis, id est, omnimodo rem ipsam amittit. Neque poterit ad suam defensionem poterit, quod verbi gratia, propter emphyteuma non fuerit inquietatus. Nam hoc ipsum voluntate spontanea non ex inquietatione præstitum oportuit. *Syn. ibi c.* 2.

22 Τῶν δημοσίων ἀποχάς. vid. *ff. cod.* quid si thesaurus sit repertus? est enim fortunæ, ut loquuntur, donum. *l.* 63. §. 1. *ff. de adquir. rer. dom.* vel potius Dei beneficium. *l. un. ff. de Thesaurie.* Quidam putant emphyteutæ fieri. *Doctores in §. thesauros.* 39. *Inst. de rer. divis. Choppin.* 2. *de domanio* 5. *n.* 20. Sed æquius est, ut emphyteutæ tantum cedat pro dimidia parte, ac si in fundo dotali fuisset repertus. *l.* 7. §. 12. *ff. soluto.*

23 *l.* 32. *in fin. C. de episc. and.* olim biennium ut in conductione. *l.* 56. *ff. locati. Cujac. Nov.* 7. quod in emphyteusi Ecclesiastica obtinet. *Nov.* 7. *c.* 3. §. 2. *Nov.* 120. *c.* 8. *c. Potuit extra de locato.* Emphyteuta cessans in solutione canonis per triennium cadit ab Emphyteusi privati hominis: Ecclesiæ vero per biennium vid. *Clar d. loco q.* 8 *ex com. opinione.* per triennium dixi, non antea: etiamsi emphyteuticarius juraverit se annuatim soluturum. *Clar. ib. contra comm.* Triennio vero elapso semper privari potest, etiamsi pensio inferenda minimi sit pretii, cum eo casu, non tam de lucro vel commodo, quam de recognitione utilis dominii agatur. *Clar. ib. ex comm. opinione.* idem dicendum, si sciens, non si ignorans, puta si successit defuncto, tunc enim juvandus est. *l.* 1. *ibi. si qua mihi justa causa ff. ex quib. caus. major. l. ult. in fin. ff. de l.* 2. adde *Gayl.* 2. *obs.* 48. *n.* 4. nec paupertatis prætextu, minus dimidia pensione intulit, tunc enim ab universa emphyteusi cadere dicitur. *Clar. ib.* Non idem dicendum est si aliud convenerit, aut si tantumdem emphyteutæ debeat dominus, quam pensionis sit quantitas, tunc enim æquo jure admittitur compensatio. *Soc. reg.* 114.

neque pecunias solverit [24], neque apochas domino tributorum [25] reddiderit: volenti ei licere eum à prædiis emphyteuticariis repellere, nulla ei in posterum allegatione nomine meliorationis [26], vel eorum quæ *emponemata* dicuntur, vel pœna opponenda: sed omnimodo eo (si [27] dominus voluerit) repellendo [28], neque prætendente quod non est super hac causa inquietatus: cum neminem oporteat conventionem, vel admonitionem expectare, sed ultro sese offerre, & debitum spontanea voluntate persolvere, secundum quod & anteriore lege nostri numinis generaliter cautum est. †. Ne autem ex hac causa dominis facultas oriatur emphyteutas suos repellere, & reditum [29] minime [30] velle suscipere ut ex hujusmodi machinatione triennio elapso, suo jure is qui emphyteusin susceperit, cadat [31]: licentiam ei concedimus attestatione præmissa, pecunias offerre [32], hisque obsignatis, & secundum legem depositis, minime dejectionis timere periculum.

Emphyteuta potest jus suum vendere vel non, secundum tenorem pactorum, cessante autem super hoc pacto, dominus est requirendus, an velit emere pro tali pretio, quod ab alio invenitur, & expectandus est per duos menses. Bald.

24 Ipse vel ejus procurator. *l.* 57. *ff. de solut.* Quid si re ipsa obtulit & consignavit? satis fecisse intelligitur. *Novell* 91. *c.* 2. *in fin.* Quid si unus heredum tantum partem suam obtulit? omnes jure suo cadunt: alioquin præstatio emphyteuseos confunderetur. *l.* 7. *ff. comm. præd.* ad eundem modum cessatio parentis nocet successoribus si in eorum quoque gratiam emphyteusis data sit: nisi statim seu modico post triennium intervallo obtulerit, idque æquius videtur. *in fin. J. cod. & cap. Potuit. de locato.* quod tamen Afflictus non admittit. *decis.* 104.

25 Τῶν δημοσίων ἀποχάς. 20. *Ecl.* 1. *cap.* 3. περὶ ἐμφυτεύσεως. hinc conflat emphyteutam ad solutionem vectigalis ratione prædii emphyteutici teneri. *l.* 2. *ff. si ager vectigalis.* vid. *Clar. ib. q.* 4. An & ad refectionem ædificii emphyteuticarii? tenetur. *Petr. Anchar.* 3. *quæst.* 78. *num.* 2.

26 Finita emphyteusi culpa emphyteutæ, ipse emphyteuta ἐμποιεῖται seu meliorationes amittit: sin minus, non amittit: ejusque heredibus eo nomine actio competit. *Clar. ibid. quæst.* 45. *Wurmser.* 1. *pract.* 34. *observ.* 2. & ita differunt emphyteuticarii à colonis. *l.* 6. *ff. locati.* Quid si domum ædificavit: in electione domini positum est ædificii æstimationem solvere, vel ut ædificium tollatur pati. vid. *Clar. l.* 4. §. *feud. quæst.* 88.

27 Communi opinione dicitur, eo casu sufficere nudam voluntatem directi domini de ejiciendo emphyteuta, adeo ut emphyteuta statim ipso jure cadat, neque ulla requiratur judicis sententia. *Clar. d. loco, quæst.* 9.

28 Officio tamen judicis non privata authoritate, & ita communiter ab omnibus tenetur. *Clar. quæst.* 11. *Wurmser.* 1. *pract.* 34. *observ.* 1.

29 Qui solet communiter præstari in fine anni. *arg. l.* 42 *ff. de verb. obl. l.* 9. *l.* 17. *ff. de reg. jur. Speculator d. loco. Clar. ex comm. opin. quæst.* 12.

30 Quid si emphyteuta tritum annorum pensionem prærogare velit? dominus eam recipere cogi non potest, nec etiam debet cum invito beneficium non detur. *l.* 69. *ff. de reg. jur.* facit *l.* 38. §. 16. *l* 122 *ff. verb. oblig.*

31 Emphyteuta statim, a triennio moram canonis non soluti purgans, auditur. *c. Petitit de locato: Novell.* 91. *c.* 2. *in fin. l.* 7. *ff. de pact. int. empt. l.* 32. *ff. de Episc. aud.* cur? si oblatio emphyteutam purgat, purgabit multo magis ipsa canonis acceptilatio, ut in dubio censeatur caducitas ei remissa, cum de injuria sibi facta dominus protestatus non fuerit. §. *ult. Inst. de injur.* proniores enim sumus ad reum liberandum. *l.* 137. *ff. de oblig.* vide tamen *Clar. quæst.* 10.

32 Emphyteusis finitur culpa emphyteutæ, ut *hic.* adde & tempore ad quod data est) finito, ut & extincta generatione, in cujus favorem concessa est. vid. *Clar. quæst.* 42.

33 Emphyteuta jus emphyteuticarium alienans sine consensu domini, jure suo cadit, nec in eum sententia requiritur: sed tamen ante realem traditionem non dicitur perfecta alienatio: hoc est, nondum censetur emphyteusim alienasse. *Wurmf. 1. pratt. 34. obs. ult. ex comm. opt.* (nisi clausula constituti vel precarii sit adposita: idque stricto jure, non ex æquo; quod Delpininates sequuntur. *Guid. decis.* 101.) idem dici volunt, si facta sit traditio sub hac protestatione *salvo & reservato consensu domini & non aliter.* (nisi forte res emphyteutica magni sit momenti: ut castrum, & traditio facta sit potentiori. vid. *Capellam cautela* 22.) idem etiam dici volunt si emphyteusim quis pro se accepit, & pro his quibus dederit. Idem si emphyteuta prohibitus sit alienare in potentiorem. nam prohibitio in quibusdam inducit tacitum consensum in reliquis: tunc enim volunt irrequisito domino alienare vel cedere posse emphyteusim inferioribus & æqualibus. Idem quoque dicendum erit, si alienandæ emphyteuseos jus habuit pacto in eam rem nominatim cum ipso domino directo inito. *Rom. sing.* 471. Idem esse existimatur, si ignorans vendidit. *arg. c.* 1. *de controv. int. dom. l. ult.* §. *fin. autem.* 3. *Auth. res quæ C. com. de legat. l. ult. in fin.* & ibi *Gl. & Bart. ff. de legat.* 2. quemadmodum per contrarium directus dominus per ignorantiam, canonem recipiens post commissam emphyteusim, non remittit jus commissæ emphyteuseos. *Soc. reg.* 115. idem censetur, si alienatio non solennis: hoc est, si solennitas statuto vel consuetudine requisita, in ea servata non fuerit. *Soc. ib.* plures exceptiones apud eundem. vid. *in reg. Vasallus* 434. Quid si partem tantum alienavit? emphyteutam cadere tantum parte alienata judicatum fuit in consilio Neapolitano. Quid si integram emphyteusim alienatam emphyteuta recuperavit? pœnam caduci non evitat. Putant itaque colonum à tali injuria pœnitentia sua nocentem esse non desinere. facit *l.* 1. §. 25. *ff. depositi. l.* 4. §. 10. *ff. de usurpat. l.* 65. *ff. de furtis.* idque communis probat opinio, de qua vid. *Clar. d. loco quæst.* 13. a qua Mynsingerus dissentit. 3. *respons.* 38. *num.* 27. 28.

34 *Dic. ut J. cod.*

35 Emphyteuta jus emphyteuseos (agitur tamen hic de meliorationibus) vendere volens, tenetur διακοῦσαι πίσσιον τῷ προεστῶτι δίοικήσεως, attestationem transmittere primario domino, eumque de pretio certiorem facere. Qui si emere noluerit, liberum est emphyteutæ jus suum elapso bimestri spatio transferre. Quin & emptorem cogitur admittere dominus, ubi primum duo menses expleti fuerint. 3. *Harm.* 3. §. 117.

36 Nota & adde *l.* 32. *C. de episc.*

37 Datur domino directo intra bimestre tempus jus προτιμήσεως (de quo dicam ad constitutionem Friderici de jure προτιμήσεως.) vide interea Papon. 1. *Notar.* 2. *c. d'emphyteuse*, ibi *droict de retenue au Seigneur direct*, & ibi. *Le Prince n'a droict de retenue lors qu'en certain cas.* Jure feudali intra annum 2. *Feud.* 9. ubi vide *Cujac.*

38 Potentioribus aut vetitis capere. *l* 135. §. 3 *ff. de verb. oblig.*

39 Emphyteuta jus emphyteuseos (domino tamen prius requisito) alienare potest, id est, non potest jus emphyteuticum simpliciter alienare, sed proinhibetur, nisi adhibeatur solennitas. de qua vide *Roland. à Valle* 1. *consil.* 3. *num.* 85. Possunt tamen emphyteutæ plures rem emphyteuticam inter se dividere etiam irrequisito domino. *Clar. ib. q.* 14. *idem q.* 17. Sunt enim in solidum emphyteutæ, nec de hujusmodi divisione directus dominus potest conqueri, cum ejus non interfit penes quem sit res emphyteutica, nec ulla recognitio nomine rei debeatur. *Clar. ib. q.* 14. Potest etiam emphyteuta, nisi specialis consuetudo obstet, irrequisito domino, jus emphyteuticum extraneo capaci, non potentiori donare. vid. *Fum.* 2. *q.* 22. *select.* 30. vel legare: salvo tamen jure directi domini. Eo casu donatarius vel legatarius sine consensu domini possessionem apprehendere potest: & præterea eidem domino (dominum intellige etiam usufructuarium. *Clar. ib. q.* 23.) novus emphyteuta laudimia seu ἐνδεκατικὰ solvere tenetur pro nova investitura. *Clar. q.* 15. Laudimia, inquam, id est, quinquagesimam partem pretii. *J. cod. vers. & ne avaritia.* quod onus locum habet in rebus donatis, quarum solvenda est eo nomine æstimatio: etiamsi emphyteutæ licuerit emphyteusim alienare. *Clar. q.* 23. permutare (cui tamen res strictum jus repugnare videtur. *Clar. q.* 17.) pignori dare, vel hypothecæ dare. *Idem q.* 18. *l.* 16. *in fin. ff. de pignoraticia.* locare ad modicum tempus. *q.* 19. Econtrario non potest eandem rem in emphyteusim dare, est enim datio emphyteuseos alienationis species. *q.* 20. aut in servitutem constituere in præjudicium domini. *q.* 11. licet in sui præjudicium possit, ut tantisper dum emphyteusis durabit, teneatur eam servitutem pati. *arg. l.* 1. §. *pen. in fin. ff. de superficiebus, & arg.* §. *quid ergo. De usufructuario de re aliena facta, l. Statius Florus.* 48. *ff. de jure fisci. Capella Tholosana & ibid. Auferius decis.* 461. intervertere possessionem, *ejusdem. q.* 25. aut rem deteriorem facere. *arg. Nov.* 7. *c.* 3. §. 1. *Nov.* 120. *c.* 8. *Auth. qui rem* 14. *C. de sacrosanct.* quibus casibus emphyteuta cadit jure suo. *Clar. ib. q.* 26. ut & arbores excidendo, vel formam rei mutando. *Gayl.* 2. *pract.* 69. & 12. Relictæ dispicere, num emphyteuta possit jure testari, vel intestati emphyteusim transferre. Quod ad testari causam attinet, potest emphyteuta novam emphyteusim, id est, à se adquisitam pro se & quibus dederit, vel pro se filiis & heredibus jure suo in quemcunque voluerit filiorum: quin in extraneum dispositione testamentaria conferre. Antiquam autem, id est, ab ascendentibus acceptam emphyteusim: acceptam, inquam, sub ea formula *pro adquirente ejusque liberis*, parens tenetur filiis relinquere. *Clar. ibi quæst.* 16. supereste causa intestati: Emphyteusis indefinite accepta ad filios adquirentis defertur; ad certam generationem accepta, generationem conventam non excedit: Ad certum tempus accepta potest ad

DE [10] JURE EMPHYTEUTICO. [11]

Contractus emphyteuticus propriam habet naturam, atque figuram, exigitque scripturam, & propter particulare damnum emphyteuta non liberatur à canone. Bald.

I. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

JUs [12] emphyteuticarium [13], neque [14] conductionis, neque alienationis esse titulis adjiciendum, sed hoc jus tertium esse constituimus [15], ab utriusque memoratorum contractuum societate seu similitudine separatum: conceptionem [item] definitionemque habere propriam, & justum esse validumque contractum [16]: in quo cuncta quæ inter utrasque contrahentium partes super omnibus vel etiam fortuitis casibus, pactionibus, scriptura [17] interveniente habitis, placuerint, firma illibataque perpetua stabilitate modis omnibus debeant custoditi: ita ut si interdum ea quæ fortuitis casibus eveniunt, pactorum non fuerint conventione concepta, si quidem tanta [18] emerserit clades quæ prorsus etiam ipsius rei quæ per emphyteusin data est, faciat interitum: hoc non emphyteuticario, cui nihil reliquum permansit, sed rei domino, qui quod fatalitate ingruebat, etiam nullo intercedente contractu habiturus fuerat, imputetur. Sin vero particulare [19], vel aliud leve contigerit damnum [20], ex quo non ipsa rei penitus lædatur subsistantia: hoc emphyteuticarius suis partibus non dubitet adscribendum.

Pacta emphyteutica servanda sunt: quibus cessantibus, servanda est natura contractus. Bald.

II. Imp. JUSTINIAN. A. Demostheni P. P.

IN emphyteuticariis contractibus sancimus, fiquidem aliquæ pactiones [21] in emphyteuticis instrumentis fuerint conscriptæ: easdem & in omnibus aliis capitulis observari, & de rejectione ejus qui emphyteusin suscepit, si solitam pensionem, vel publicarum functionum [22] apochas non præstiterit. †. Sin autem nihil super hoc capitulo fuerit pactum, sed per totum triennium [23]

Digitized by Google

extraneos etiam heredes, id est, ad non legitimos transferri: ad conventum tamen tempus duntaxat. In perpetuum vero tempus collata, si ita concepta fuit, *Teneat pro se & filiis*, ad solos descendentes detertur: si ita, *pro se & heredibus extraneis*, etiam ad extraneos: si ita, *pro se & heredibus*, in extraneum quemcumque deferetur, nisi sit emphyteusis Ecclesiastica. *Novell. 7. cap. 3. in princ. vers. Alter.* Imo etiam si Ecclesiastica, si modo solenniter facta fuerit, ut communiter major pars interpretum scribit: qua de re vide Roland. a Valle 1. *cons.* 96. *num.* 20. quod ultimum Clar. *d. loco quæst.* 28. *vers. Et quinque disputando.* non admittit, nisi expresse facta sit pro extraneis heredibus, aut in ipsa investitura talia verba sint adjecta, quæ tantundem præstent, puta pro se & quibus dederit, vel pro se & heredibus quibuscunque. Extraneos cum dico, fiscum etiam intellige. Nam si emphyteusis ejus conditionis fuerit, ut ad extraneum transiret, delicti causa jus emphyteuticum ad fiscum deferetur. *l. 4. ff. de fundo patrim.* nisi emphyteusis sit Ecclesiastica, idque favore religionis. *l. 17. ff. de ususfruct.* Clar. *ibid. quæst.* 29. Quod de hisce dictum est ad correos accipiendæ emphyteusis os Clarus negat pertinere, inter quos jus adcrescendi non est, *quæst.* 39. sed nec ad Ecclesiam extendi. Ideoque tametsi emphyteuta monasterium ingrediatur, jus tamen emphyteuticum ad Ecclesiam non transfertur. Nulla namque spes caducitatis esset. vid. Clar. *d. loc. quæst.* 33. Dictum est superius, filios interdum succedere in jus emphyteuseos. An naturales? si emphyteusis sit privata, naturales succedent. Clar. *quæst.* 30. ut & legitimati (nihil enim differunt à legitimis. *Novell.* 89. *cap.* 3. Clar. *d. loc. quæst.* 31.) & fœminæ, nisi emphyteusis accepta pro filiis. *l.* 22. *ff. de verb. sign.* aut statuto repellantur fœminæ à successione stantibus masculis. Quid nepotes ex filia? si emphyteusis accepta pro se & filiis & nepotibus masculis, vel pro descendentibus suis virilis sexus non succedent, secus si accepta in tertiam generationem. Clar. *quæst.* 36. Quid filii abstinentes patris hereditate? succedent, si emphyteusis accepta pro se, filiis & heredibus. vide Clar. *d. loc. quæst* 37. Gail. 2. *pract.* 128. *num.* 18. & *obs* 154. *num.* 17. An emphyteusis transeat ad institutum in re certa, vide eundem ibi *quæst.* 38. 1 Quid si emphyteusis sit finita citra culpam emphyteutæ ilque desideret renovari contractum emphyteuticarium? Clarus

dominos per se, vel per literas suas, vel (si hoc non potuerint vel noluerint) per depositionem in hac quidem civitate apud virum clarissimum magistrum censuum, vel præsentibus tabulariis per attestationem, in provinciis autem per præsides vel defensores celebrandam. †. Et ne avaritia tenti domini magnam molem pecuniarum propter hoc efflagitent: (quod usque ad præsens tempus præstari cognovimus) non amplius eis liceat pro subscriptione [sua] vel depositione, nisi quinquagesimam 3 partem pretii, vel æstimationis loci qui ad aliam personam transfertur, accipere. Sin autem novum emphyteutam vel emptorem melioris conditionis 4 susceptore minime dominus maluerit 5, & attestatione facta intra duos menses hoc facere supersederit: licere emphyteutæ etiam non consentientibus 4 dominis ad alios suum jus, vel emphyteumata 6 transferre. Sin autem aliter fuerit versatus, quam nostra constitutio disposuit, jure emphyteutico cadat.

ex communi opinione refert, injuria affici, nisi renovetur ei emphyteusis: eoque nomine ad superiorem appellari posse. *d. loc. quæst.* 43. Gail. 2. *observ.* 148. *num.* 23.

2 Laudemia à novo emphyteuta quæ debeantur domino directo observa. *Goth.* Laudimium est quinquagesima pars pretii *h. t.* cessante puta pacto, statuto, vel consuetudine, Alexand. *vol. 5. consil. 5. num.* 8. Burs. *vol. 2. consil.* 137. *num.* 39. Prunde debetur ad ratum pretii, non valoris rei, etsi major sit pretio. Alexand. *d. loco.* & Cravett. *consil* 389. Potest tamen dominus probare contrarium, puta quod majus sit pretium, & detecta fraude circa pretium rei, commissa in præjudicium laudemii, sit locus devolutioni, & res incidit in commissum. Papon. *decis.* 171. *num.* 5. Boër. *consil.* 52. *in fin.* Amod. de Pont. *tract. de laudem. quæst.* 1. 4. & 8. Maur. Burg. *d. tract. part.* 1. *inspect.* 10. Ans. 3 De hoc jure πρωτιμήσεως supra dictum est.
4 Invitis. 5 Ἐμπονήμασι, *C. eod.* meliorationes. *T. eod.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER QUINTUS.

TITULUS PRIMUS.

DE[1] SPONSALIBUS[2], ET ARRIS[3] SPONSALITIIS, ET PROXENETICIS. 4

Dissolutis sponsalibus de futuro, licitum est alii nubere. Bald.

1. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Annonariæ. 5

ALII desponsatæ 6 renunciare conditioni, & nubere alii non prohibentur.

Sponsa sponsum absentem tenetur per biennium expectare: quo elapso, alteri nubit impune. Bald.

II. Impp. Constantius A. & Constans C. ad Pacatianum P. 7 P.

SI is qui puellam suis nuptiis pactus est, intra 8 biennium exequi nuptias in eadem provincia degens supersederit, ejusque spatii fine decurso, in alterius postea conjunctionem puella pervenerit, nihil fraudis ei sit quæ nuptias maturando, vota sua diutius eludi non passa est. [Dat. Prid. Idib. April. *Martianopoli*, Pacatiano & Hilariano Conss.] 332.

Obligationem purificatam sequentis casus occursio non resolvit: secus in obligatione purificanda. Bald.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Eutropio P. P.

ARris 9 sponsaliorum 10 nomine datis, si interea 11 sponsus, vel sponsa decesserit, quæ data sunt, jubeamus restitui, nisi causam 12, ut nuptiæ non celebrarentur, defuncta persona jam præbuit. Dat. XV. Kal. Jul. *Theess.* Gratiano A. V. & Theodos. A. I. Conss. 380.

Tutor vel curator non poterit dissolvere sponsalia contracta per patrem puellæ. Salyc.

IV. Impp. Honorius & Theodosius AA. ad Marianum P.P.

SI 13 pater pactum de filiæ nuptiis inierit, & humana sorte consumptus ad vota non 14 potuerit pervenire, id inter sponsum & sponsam firmum ratumque permanear, quod à patre decebitur destinatum 15: nihilque permittatur habere momenti, quod cum defensore 16, ad quem minoris commoda pertinebant, docebitur fuisse translactum. Periniquum est enim, ut contra 17 paternam voluntatem, redempti forsitan tutoris, aut curatoris admittatur arbitrium: cum 4 plerumque etiam ipsius fœminæ 18 adversus commoda propria inveniatur laborare consilium. Dat. IV. Non. Novemb. Honor. XIII. & Theod. X. AA. Conss. 422.

Qui contraxit sponsalia, & ea non vult exequi: si est ætatis legitimæ, arras quas recepit, restituet duplicatas: si minor, solum quas recepit. Bald.

V. Impp. Leo & Anthemius AA. Erythrio P. P.

MUlier 19 juris sui constituta 20 arrarum 21 sponsalium nomine usque 22 ad duplum 23 teneatur, id est 24, in id quod accepit, & aliud tantundem, nec amplius si 25 post completum vicesimumquintum annum, vel 26 post impetratam veniam ætatis, atque in competenti judicio comprobatam, hujusmodi arras suscepit. In simplum autem, id est, tantummodo [in id] quod accepit, si minoris ætatis est: sive virgo sive vidua sit, sive per se, sive per tutorem, aut curatorem, vel aliam personam easdem arras acceperit. †. Patrem 27 vero, vel matrem legitimæ ætatis constitutos, sive simul, sive separatim arras pro filia susceperint: avum etiam, vel proavum, si pro nepte vel pronepte, in duplum tantummodo convenit teneri. Quæ ita custodiri censemus, si 28 non propter personam, vel conditionem, vel aliam causam legibus, vel generalibus constitutionibus interdictam, futurum matrimonium constare prohibetur: Tunc enim quasi nullo facto, utpote sine causa easdem arras præstitas, tantummodo reddi consequens esse præcipimus. †. His [illud] quoque adjicimus: ut etiamsi 29 legibus prohibitæ non sint speratæ nuptiæ, post arras autem sponsalitias sponsa conjugium sponsi propter 30 turpem, [vel prodigam,] vel impudicam conversationem, aut religionis 31, vel sectæ diversitatem recusaverit, vel eo quod quasi vir coitum 32 (ex quo spes sobolis oritur) facere

12 Ut si in culpa fuit, ne contrahi posset conjugium. 4. *Harm.* 1. § 3.
13 *l. 7. C. Theod. eod.* Sæpenumero pater susceptis pro filia sponsaliorum arris, vita defungitur, necdum contractis nuptiis. Deinde post ejus mortem, aut tutoris, aut curator efficere conatur, ut dirimantur sponsalia, caveturitaque hac constitutione infringi & labefactari nequaquam oportere, quæ superstite patre probata conventa sunt. 4. *Harmen.* 42. § 4.
14 Post sponsalia mora injicitur nuptiis, vel expresse. *l. 1. T.* vel tacite. *l. 2. T.* vel neutro modo: puta, morte, vel sponsi, vel sponsæ. *l. 3. T. eod.* eorumve parentis, *ut hic. & l. 17. ff. eod.*
15 Definitum. *l. 7. C. Theod. eod.* Solebant enim parentes uxores liberis destinare. vide quæ dixi ad *l. 66. ff. de rito.* & ita patris destinatio post mortem ejus effectum fortitur.
16 Quid si pater eidem filiam destinaverit? potest utique eam ducere. *l. 36. ff. de rito.*
17 In elocanda filia patris defuncti arbitrium jus dices sequi debent. 18 Familiæ. *d. l. 7. C. Theod. eod.* & male. Hoc innuit, fœminas plerumque laborare adversus proprium commodum. 19 Οὐ ἀφράδων φύσιν γὰρ τοιαύτην, &c. Arra sponsalitia eam vim & naturam habet, ut is qui eam accepit, si sponsalium fidem non impleat, duplum ejus quod accepit præstet; qui vero dedit, arris excidat. 4. *Harm.* 2. § 1. 20 Addunt Græci τελείαν ἡγοῦσι τὴν ἡλικίαν, ætatem perfectam agens. *Synopf. Basil.* 28. *tit.* 2. *cap.* 2. 4. *Harmenop.* 2. § 6. 21 Jam datarum scil. non promissarum tantum. Tiraquellus *de retract. conventionali, ad fin. tit. num.* 36. ut hæc constitutio non pertineat ad arras promissas tantum. vid. Rol. à Valle 5. *cons.* 37. *num.* 4. 22 Διπλᾶς ἀφράστους duplatas arras. *Synopf. ibid.* 23 Pœnam sponsæ nuptias sine causa detrectantis observa. Mulier sui juris constituta minor vigintiquinque annis arras acceptas tantum restituit. *T. eod. ibid. in simplum autem.* Major vigintiquinque post impetratam tamen ætatis veniam arras & tantundem præterea restituit, *ut hic:* quemadmodum, si ὑπεξούσιος, seu in parentis potestate posita sit. *T. eod. vers. Patrem, ibi, duplam tantummodo.* & ita hanc legem intellige, quantumvis diversa sit Græcorum interpretatio. 28. *Eclog* 2. *cap.* 1.
24 Duplum in legibus est res ipsa principalis: & tantundem quod in pœnis, *ut hic. Inst. de oblig. ex delict.* usuris. *l.* 10. *T. de usuris.* & eo quod interest, notandum. *l. unic. C. de sentent. quæ pro eo quod interest.* 25 Arras sibi datas, mulier sui juris constituta & ætatis perfectæ, nuptias recusans duplatas restituit, *ut hic.* Quid si minoris ætatis cum esset, veniam ætatis non impetravit? simplas tantum restituet. *vers. In simplum. Synopf. d. tit.* 2. *cap.* 2. *Harm. ibid.* 26 Ætatis autem veniam viri à vigesimo, fœminæ à decimo octavo ætatis anno impetrant à Principe, qua impetratione secuta potestate eximuntur: & perinde ac si sui juris essent, res suas administrant: hoc excepto, quod sine decreto nihil ex suis rebus alienare possint. *Harmenop. ibid. §. 7. l. 2. l. 3. T. de his qui veniam ætatis impetrarunt.* 27 Arras pro filia, vel nepte accipiens pater, mater vel avus, si matrimonium puellæ impediverint, duplatas arras præstant, *ut hic.* Quid si matrimonium non impediant, sed matrimonium aliter constare non possit? ipsis tantum arras restituunt. *vers. Quæ ita. Synopf. ibid.* Quid si ante contracta sponsalia matrimonium justa de causa contrahi non posse sciverunt, & tamen arras receperunt? duplas arras quoque restituent. Est enim quod sibi imputent, qui scientes prudentes arras receperint ejus matrimonii nomine, quod contrahi non posse sciebant: secus enim, si ignorabant. *vers. His illud. Synopf. ibid. Harmenop. ibid.* §. 8.
28 Lege jubente quæ dirimuntur sponsalia, pœnam non merentur. 29 Quæ pœna extant in *l. 16. T. de Episcop. and.* 30 Repudii causas nota. adde *Novell.* 22. *cap.* 15. & ita corporis, bonorum & animi ratione repudio locus est. Corporis, ut quia turpis sponsus, *l. 12. in fin. ff. eod.* Bonorum, quia prodigus. Animi, quia impudicus, & improbatæ sectæ. 31 *d. l.* 16. vid. *l. 16. T. de Judæis. Novell. Leonis* 93. Goth. De jure Canonico licet cum hereticis sive sectariis commiscere conjugia. *cap.* 16. 28. *quæst.* 1. *cap.* 14. *de hæreticis in* 6. Ans. 32 Adde *l.* 14. § 7. *ff. de ædilitio. Novell.* 117. *cap.* 12.

facere non potuerit, vel ob aliam [1] justam excusationis causam: si quidem probatum fuerit, ante datas eadem arras sponsalitias hoc idem mulierem [2], vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputare. Sin vero horum ignari sponsalitias arras susceperint, vel post arras datas aliqua justa causa poenitentiæ intercesserit: eis dem tantummodo redditis, super alterius simpli poena liberi custodiantur. †. Quæ [3] omnia simili modo [4] etiam [5] de sponsis super recipiendis, necne arris præstitis custodiri censemus: quadrupli [6] videlicet poena, quæ in anterioribus legibus definita erat, in [7] qua & arrarum quantitas imputabatur, cessante: nisi [8] specialiter aliud ex communi consensu inter contrahentes de eadem quadrupli ratione placuerit. †. Extra definitionem [autem] hujus legis, si cautio poenam stipulationis continens fuerit interposita, ex utraque parte nullas vires habebit: cum in contrahendis nuptiis libera [9] potestas esse debeat. Dat. Kalend. Jul. Martiano & Zenone Conss. 469.

1 Puta absentiam biennii, vel triennii. *l. 2. ff. eod.* lepram, nisi sponsalia sint de præsenti, *extra de conjugio leprosor.* vid. *Wurmf. 1. pract. 35. obs. 2.* vel quia virgo putabatur, quæ tamen mulier despondit. *arg. l. 11. in fin. ff. de act. empt.*

2 Arras etiam dari a sponsi sponsu hic locus innuit, quod & Accursius notavit. *vers. Quæ omnia.* Id tamen Cujac. 4. *observ. 26.* negat: atque in sponsalibus sponsum, non sponsam arras dare.

3 Arras acceptas sponsus quemadmodum restituat.

4 Sciens prudens quæ cum turpi, cum prodigo, cum hæretico, cum impotente vel simili sponsalia contraxit, & arras ei dat, etiamsi justam repudii causam habeat, arras tamen non repetit, *ut hic: & dict. l. 16. ff. de episc. aud.* Sic creditores qui scientes inopem heredem passi sunt in hereditate morari, ab eo satisfiationem non exigunt. *l. 31. § 2. ff. de reb. auth. jud.* Sic in emptionibus, scienti vitium non succurritur. *l. 1. in fin. ff. de act. empt.* Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex. *Horat.* Huic vicinum, est quod Jason ad *l. 24. ff. soluto.* negat constante matrimonio, uxorem dotem repetere posse, quæ scienter cum viro inope, vel prodigo, vel obærato contraxit, aut mox non idoneo futuro: eamque opinionem Gayllus probat. 2. *observ. 84. arg. l. 145. ff. de reg. jur. c. Scienti 27. de reg. in 6. l. 34. ff. de transact.* Idem dicendum esse de creditoribus minus idoneos fidejussores probantibus, vid. *l. 10. in fin. ff. qui satisd. l. 3. in fin. ut in possess* sed & eo qui sciens luminibus effossis hominem emit. *l. 43. § 1. ff. de contrahend. empt.* quod ad uxorem attinet, superiora vix probare possum, Bartolum & Ripensem in eo secutus: qua de re vide quæ dixi ad *d. l. 24.*

5 Quæ de sponso dicta sunt, ad sponsam accommodantur.

6 *l. 6. C. Theod. eod. l. unic. C. Theod. si provincia rector. l. unic. C. Theod. si nuptiæ.*

7 Quadruplum regulariter ipsum principale, seu ipsam rem principalem in pœnis continet.

8 Atqui pœnis legum contenti esse debemus. *l. 19. de verb. oblig.* Solve: Quadruplum hic licet stipulari, quia jure vetere, etiam in hanc rem legitima fuit pœna quadrupli. *d. l. 6. d. l. unic. C. Theod. si provincia. d. l. unic. C. Theod. si nuptiæ.* Quadrupli pœna hodie tantum ex conventione valet. vid. *Cujac. 16. observ. 34. & 4. observ. 22. & 10. observ. 17.*

9 Liberæ nuptiæ esse debent. *l. 12. 14. ff. de nupt.* Quid? Metus summo pudore patri exhibitus (reverentialem metum quidam appellant) vitiatne nuptias? non vitiat. Talis enim metus non cadit in virum constantem, nisi causa cognita constet ob nimiam reverentiam parentum, liberos tacuisse. vide Gayllum 2. *obs. 39.* Quid? hujusmodi matrimonium potestne convalescere? Wurmser. 1. *pract. 36. observ. 1.* ait, spontanea cohabitatione & copula matrimonium convalescere: eoque casu judicem quantitatem moræ, & amorem conjugum inter se considerare. *c. ad id, quod 21. x. de sponsalibus. c. diferentiem 6. x. de eo qui cog. consang.* Hujusmodi subsequente copula novum consensum induci, metum tolli. *l. 2. ff. de his quæ vi metusve.* Idque maxime in eo perspici, qui à parentibus puellæ deprehensus, coactus est cum puella matrimonium contrahere. Gayllus *d. loco.*

10 *Iv. tit. 3. §. ult.* extat eadem constitutio apud authorem *Synopf. Basil. 54. tit. 13.* περὶ προξενητῶν, *cap. 4.*

11 Interpretatio Leunclavii.

12 Τὸν προξενητὴν γάμου.

13 Quid proxeneta, vide *l. 3. ff. de proxenet.*

14 Id est, septingentos viginti aureos & ita certus hic modus proxeneticis nuptialibus datur, ut & advocato plerumque centum aurei. *l. 1. §. 12. in fin. ff. de extraord.* Interdicuntur omnino proxenetica præpositis ecclesiasticis. *Novell. 123. cap. 16.*

TIT. II.

SI RECTOR [15] PROVINCIÆ, VEL AD EUM PERTINENTES SPONSALITIA [16] DEDERINT.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio P. P.

SI [17] quis in potestate publica positus, atque honore administrandarum provinciarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis quæ matrimonium contracturæ sunt, potest esse terribilis [18], arras sponsalitias dederit, jubemus [19], ut deinceps, sive parentes, sive eædem mutaverint voluntatem: non modo juris laqueis liberentur, pœnæque [statutæ] expertes sint: sed extrinsecus data pignora lucrativa [20] habeant [21], si ea non putent esse reddenda. Quod ita late patere volumus, ut non [22] solum circa administrantes, sed etiam circa administrantium filios [23], nepotes ac propinquos: [&] participes [24] [id est, consiliarios,] domesticosque locum habeat: quibus tamen administrator operam dederit. †. Impleri autem id postea matrimonium non vetamus, quod tempore potestatis ob eas personas de quibus locuti sumus, arris fuerat obligatum, si sponsarum consensus accedat. Dat. xv. Kalend. Jul. *Thessalonicæ*, DD. NN. Gratiano A. v. & Theod. A. Conss. 380.

15 Ἄρχων præses, *4. Harm. 2. §. 10.* Idem in quocunque magistratu, & administrante officium. *l. unic. ff. si quacunque præditus potestate. l. 38. ff. de vitu. Syn. Basil. 28. tit. 5. cap. 39. 42. & tit. 4. cap. 19.*

16 Sponsalia. *C. Theod. eod. lib. 3. tit. 6.* sponsalitias dederint arras. *Hal.* Sponsalia, *ut hic, & l. ult. ff. de ingenuis manumissis.* pignora. *l. 6. in fin. C. Theod. de sponsal. & antenupt.* arrarum nomine data. *l. 1. ff. si nuptiæ ex rescripto.* Græci μνηστά. Hieronymus in virginitatis laude. *Humanorum sponsaliorum pignoribus subarrantur.* Arræ in sponsalibus non erant nummi, sed vel annulus promibus vel monilia, ut in Maximino juniore apud Capitolinum & apud Hesychium, inde καλλιστεῖα καὶ ἄνορμα, περιθήματα ἀφροδισιακά. vide Cujac. 11. *obs. 17.*

17 *l. unic. C. Theod. eod.*

18 Φοβερὸς. *4. Harmen. 2. §. 13.*

19 *l. 38. l. 63. ff. de ritu. l. un. ff. si quacunque præd. potestat.*

20 Καὶ κερδαίνειν τὰς ἀρραβῶνας.

21 Imo non lucratur. *l. 38. ff. de ritu.* Quidam abrogari putant dictam legem 38. Cyrillus Græcus interpres legem 38. refert ad nuptias ab officiali præsidum contractas, qui ut præsidibus lege inferior nuptias contrahendo levius peccare præsumitur. Hanc vero legem refert ad ipsos præsides, eorum filios, nepotes, propinquos, domesticos, participes ejus, seu adsessores, quibus ipse præses constituendis nuptiis operam navaverit. Alia hic etiam adferunt emplastra, quæ Cujacius refutat *hic*, & *4. observ. 21.*

22 Sponsalia in sua provincia præses contrahere non potest: quod si contraxerit, liberum est puellæ, ejus parentibus, tutoribus & curatoribus, nuptias recusare, & acceptas arras lucrari. Quid filii, nepotes, cognati, domestici, consiliarii ipsius præsidis? eadem ratione in eadem provincia sponsalia contrahere vetantur, *ut hic. 4. Harmen. 2. §. 10. & 11.* Quid dicendum de præsidum filiabus? Idem ex constitutione Leonis 23. *Harm. ibid. §. 14.* Qui si præses ipse potestate exiit, & puella nuptias ejus detrectat? stabile conjugium ejus fuerit. *vers. Imperi. ff. cod. Harmen. ibid. §. 12.*

23 Novell. Leon. 23. addit filias. *4. Harm. 2. §. 14.*

24 Συλλαβήτορες. Græci *Ecleg. d. loco.* id est, adsessoris pertinentes. Cujacius hic, qui Græcis περιοῆκοις. adde *l. unic. §. 3. ff. de contrahitibus judicium. l. 3. ff. si certum.*

25 Donatio propter nuptias hodie est contractus specialis. *Novell. 119. cap. 1.*

26 §. 3. *Instit. de donationibus. 3. C. Theod. 5. περὶ μνηστείας δώρων. 8. Eclog. 4.*

27 Donatio ante nuptias vel propter nuptias, idem. Fit enim propter nuptias: plerunque, ante nuptias: interdum post nuptias. §. *pen. Inst. de donationibus.* Quod ita donatur a marito uxori in vicem dotis ἀντιπροῖκα. *l. ult. ff. eod.* Ejusdem juris est hæc donatio, cujus & dos, eadem pacta recipit, eandem quantitatem. *Novell 97. cap. 2. vers. Primum.* Eandam, quoniam supra dotem, mortuo marito uxori redditur ὑπόλοιπον, id est, dotis incrementum. *Demetrius Chartophylax, quæst. 55. & 4. Harmenopul. 10.* Est enim Græcis ὑπόλοιπον, adjicere. Dotalitium dicitur *in cap. plerumque 4. extra de donat. inter vir. cap. 10. si autem 36. quæst. 2.* & Roberto *in Chronico*, Wilhelmus, inquit, Rex Siciliæ fecit chartam Johanni reginæ de dotalitio suo: In constitutionibus Neapolitanis dotarium, à Longobardis Morganghebi. vid. Cujac. 2. *Feudor. 9.* à Gallis *Douaire*, quod tamen Cujacius plene non probat. *5. observ. 4. in fin.* Ex Græcis alii reddidere dimidium, alii tertiam, nisi aliud contractum fuisset. *4. Harmenop. 10.* Moribus Tholozanis redditur dimidia: more Longobardorum, quarta pars bonorum mariti. *l. 11. C. Longobard. de his quæ à viro.* Romano jure, tertia dotis. *2. Feudor. 8. §. 2.* Constitutionibus Neapolitanis tertia bonorum mariti. *lib. 3. tit. 13. 15. 16.* & consuetudine Normaniæ. Gothorum jure, decima bonorum mariti. Porro, ὑπόλοιπον non debebatur uxori, nisi in cubiculum mariti veniisset, & hoc est quod dicitur, *An coucher gagne la femme son douaire.* Virgini, ut Harmenopulus *4. tit. 10.* docet, non dicitur ὑπόλοιπον, quod erat tertia pars dotis: sed θεωρήσιον, quod erat duodecima. Id Græci quoque dixere ἀνακαλυπτήριον. vide *Cujac. 2. Feudor. 9.* Apud Gallos doarium aliud est consuetudinarium, sive statutarium, aliud conventionale seu præfixum. Hoc legem accipit a contrahentibus. Illud a lege vel statuto, utrumque tamen plerumque conjungitur, daturque alterutrius uxori electio. His adde Clar. *3. sent. §. donatio. quæst. 11.*

28 Dotem non acceptam potest maritus interdum utiliter in dotem convertere, veluti si ante nuptias contractas mille uxori donavit, eaque etiam tradidit, maritus poterit eam summam à se ita profectam, ab uxore dotis nomine rursus accipere: & dotis judicio utiliter obligari. Quid si id tantum scripsit, animo dotis augendæ, se mille ab uxore accepisse, cum vel nihil, vel centum tantum accepisset? Donatio hæc impeditur: nihil, inquam, actum est ea donatione. Itaque hoc casu, id tantum quod re ipsa in dotem datum fuerit repetetur: quod datum non fuerit non repetetur hac lege. *Synopf. Basil. 28. tit. 3. §. 1. & 4. Harmen. 3. §. 1.* Quid, si quidem non tradidit, sed conscripsit mille, citra animum augendæ dotis, sed ut revera donaret, deinde eadem mille cautione comprehensa, mulier viro in dotem attulerit, una cum cæteris chirographis & nominibus & vir sciens prudens, inter cætera dotis eam cautionem mille continentem dotis nomine se accepisse conscripserit? Puto idem fore, ac si eadem mille re ipsa tradidisset. Novo enim jure promissæ animo donandi, res necessitatem traditionis continent. *l. si quis argentum 35. ff. de donationibus.* huic legi intelligendæ omnino adde Constantinum Rogerium *tractatu de dote, cap. Quinto oportet videre.*

29 Id est, sponsæ. nam quod uxori quis largitur, etsi donationis nomine tradiderit, debet maritus in eadem voluntate ad mortem usque permanere. *Scholiast. Harmen. 3. tit. 3. §. 4.*

30 Hæc donatio contractus est specialis. *Novell. 119. cap. 1. in princ.* idque ita colliges, donatio propter nuptias comparatur doti. §. *penult. Inst. de donat.* Dos autem est contractus. *l. 65. ff. de judiciis. l. 23. ff. de reg. jur.*

31 Donationum ante nuptias dominia ab ipso quidem initio donationis recte constituuntur seu adquiruntur: sub conditione tamen revocantur si non subsecutæ fuerint nuptiæ. *Harm. ibid. §. 2.*

32 Res tantum promissas à suo sponso sponsa in suam dotem redigere non potest. *Papon. 1. Notar. 4. c. contract de mariage.* Cur ita? vid. *l. 4. ff. eod.* sibi donatas & traditas potest. *l. 5. ff. de secund. nupt.* ad se missas citra donationis animum, (qui in dubio non præsumitur) non potest, cum eas accepisse præsumatur, ut ornatior ad virum accederet: non ut dotem suam augeret. Clar. *3. sent. §. donatio. quæst. 10.* Constante vero matrimonio quæ ornamenta a marito usus sui necessarii causa mulier acceperit marito mortuo, in dubio, ea lucratur. Clar. *ibid.* Andr. Gaill. *2. obs. 91.* nisi contraria sit consuetudo. Roland. à Valle *1. consil. 10. num. 12.*

33 Donata sponsæ parentibus à sponso, ut nuptiæ fiant, nuptiis non secutis, ea recte repetuntur. *Synopf. ibid. cap. 2. Harm. ibid. §. 7.*

34 Datum ob causam matrimonii futuri causa non secuta, condicitur. Sponsalia. *l. 8. ff. de præd. & aliis reb. minor. Novell. Valentin. vers. Oportuuum duximus. de episcop. jud.* seu ἀντιπρῶρα, seu sponsalitia largitas. *l. 4. ff. de secund. nupt.* dotis est ἀντισήκωσις. *Scholiast. Synopf. Basil. 26. tit. 1.* περὶ γαμικῶν annuus, levamentum atque facoma.

35 Stipulatio justam pollicitationem non dolosam firmat.

36 Sponsalitia largitas, amplæ dotis contemplatione facta conditur, si dos est minor, quam promissa.

37 Doli exceptio actorem repellit. *l. 36. ff. de verb. obl.*

38 Id est, in tempus matrimonii. *l. 32. § 22 ff. de donat. int. vir. & uxor. l. 97. §. 2. ff. de verb. oblig.* Donaturus aliquid uxori futuræ, donum transflationem in tempus nuptiarum rejicere non debet. & ita non inspicitur initium promissionis sed tempus effectus & executionis. *Bald. hic.*

39 Paria sunt, aliquid fieri tempore prohibito, vel conferri in tempus prohibitum, *ut hic.* Ratio igitur constitutionis hujus hæc est: quod donatio referatur ad tempus matrimonii, quo tempore ratæ non sunt donationes inter conjuges factæ: multum igitur interest, quis ut sponsæ donet, an ut uxori. *4. Harmen. 3. §. 5. l. 5. §. cod.* Retro: paria sunt, aliquid fieri tempore permisso, & conferri in tempus permissum. *l. in tempus 62. ff. de hered. inst.*

40 Cur ita? Ante matrimonium non transiit dominium, quia non fuit res tradita. *l. 2. eod.* Post matrimonium, etiam non transiit, quia, licet tradit, transferre etiam non potuit. vid. *l. 8. ff. de donat. inter vir.* Quoties enim transferri dominium non potest, ex eo non oritur obligatio.

41 Qui uxorem habens fingit se cœlibem atque ita aliam despondens quid promisit, ex ea promissione conveniri non potest: si quid tamen dederit, non poterit repetere. *28. Eclog. 4. cap. 5.*

42 Potest enim nemo simul & uxorem domi habere, & alibi sponsam. vide quæ dixi ad *l. 7. in fin. ff. de Judeis.*

43 Donare sponsæ suæ quis potest, nuptæ non potest. Quid si ipso die nuptiarum donaverit? quæri potest, an ea donatio tanquam in sponsam collata valeat, an potius tanquam in uxorem facta non valeat? In hoc scrupulo perveltigandum est, ubinam mulier fuerit, cum in eam donatio est collata. Nam si mulier tunc in sua domo erat, in sponsam videtur collata donatio: sin vero erat in domo viri, tanquam in nuptam censetur facta donatio. Jam enim ab eo tempore nupta, & non ultra sponsa fuisse videtur, *ut hic. 4. Harmen. 3. §. 9. Synopf. Basil. 28. tit 3. cap. 6.*

44 Valet donatio facta uxori die nuptiarum, Cum in sua domo esset: secus, si cum esset in mariti domo.

45 Quod mulieri in ejus domo die nuptiarum donatur nondum uxori donatur, sed sponsæ, *ut hic. 28. Ecl. 4. c. 6.*

46 Domus viri domicilium est matrimonii. *l. 5. in fin. ff. de rit. nupt.* In ea absenti mulier nubere potest, per nuntium sc. in sua non potest. vid. *Paul. 2. sent. 19. §. 5.*

47 Uxor censetur, quæ in domum viri deducta, *ut hic*, licet virgo. *l. 7. ff. de ritu. l. 8. ff. de incestis.*

TIT. III.

DE DONATIONIBUS [25] ANTE [26] NUPTIAS, VEL PROPTER [27] NUPTIAS, ET SPONSALITIIS.

De muneribus sponsalitiis, si ea quæ donat vir futurus, tradiderit uxori, vel donandi animo dotem auxerit.

1. Impp. Sever. & Anton. Metrodoro.

MULTUM interest, si ea quæ donat vir futurus, tradiderit [28] uxori [29], & postea [30] in dotem acceperit: an vero donandi animo dotem auxerit, ut videatur accepisse, quod non accepit: priore enim casu donatio non impeditur, & res quæ in ea causa sunt dotis effectæ, judicio de dote peti possunt: posteriore [autem casu] nihil actum est donatione: & quod in dotem datum non est, repeti non potest.

De nuptiis non secutis.

II. Imp. Alexand. A. Attalo.

SI [31] Præsidi provinciæ probaveris, ut [32] Eutychiam uxorem duceres, munera [33] te parentibus ejus dedisse: nisi Eutychia tibi nupserit, [tibi] restitui, quod dedisti jubebit.

De dolo.

III. Idem A. Marcellæ.

POllicitatione à fratre quondam tuo sponsalium [34] causa facta, etsi [35] in stipulationem deducta sit, ideo præstanda non fuit, quoniam in dote uxor maritum fefellit [36]: Exceptionem [37] [itaque doli] adversus actionem ex stipulatu recte objicies.

De donatione collata in tempus nuptiarum.

IV. Imp. Gordian. A. Marcello.

QUod sponsæ ea lege [38] donatur, *Ut* [*tunc* [39]] *dominium ejus adipiscatur, cum nuptiæ fuerint secutæ*, sine effectu est. [40]

Si nuptiæ sequi non possunt.

V. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Theodoræ.

EA quæ tibi ut sponsæ daturum se promisit is, qui te ficto [41] cœlibatu, cum aliam matremfamilias domi reliquisset, sollicitavit ad nuptias, petere cum effectu non potes: cum tu sponsa, uxore domi posita, non [42] fuisti.

De donatione die nuptiarum facta.

VI. Imp. Aurelianus A. Donatæ.

CUm [43] in te simplicem donationem dicas factam esse die [44] nuptiarum, & in ambiguum possit venire, utrum à sponso, an à marito donatum sit: sic distinguendum est, ut, si in tua [45] domo donum acceptum est, ante nuptias videatur facta esse donatio: Quod si penes [46] se dedit sponsus, retrahi possit: uxor enim fuisti. [47]

1 Verbum *remanere*, hic sumitur pro restituantur & ita mentem magis, quam verba ipsa tantum.

2 Perfecta donatio revocari non potest etiam testamento. *Novell.* 61. *cap.* 1. *in pr.*

3 Quod socer nurui dedit, rescripto Principis revocare non potest, *ut hic* 28. *Synops.* 4. *cap.* 9. & ita donatio cedit in rerum commodum; nisi constet ipsum socerum, vel consanguineos mariti alio animo donasse, quam ut nurui adquireretur. *l.* 12. *ff. eod.* Alias in dubio res donatæ uxori a consanguineis mariti, sunt mariti cum ejus contemplatione donata sint. *Bart. arg. l.* 10. §. 6. *ff. de cur. fur.* vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 10. *n.* 11. & *passim eod. cons. n.* 8. 9. *Clar.* 4. *sent.* §. *donatio. q.* 10. *vers. Sed nunquid.* quod Alciat. non probat 2. *præsumpt.* 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l.* 91. *ff. de leg.* 1. Movetur etiam, quod donata reipublicæ legatis, donentur occasione reipublicæ. *Doctores in l.* 64. §. 5. *ff. soluto.* Movetur quoque, quod donatio facta uxori à consanguineis mariti, marito non quæratur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. *l.* 20. *C. de pact.* Movetur etiam *l.* 12. *ff. l.* 7. §. *de condict. ob caus.* in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque præsumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Roland. à Valle 1. *cons.* 10. *n.* 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque hujusmodi res donatæ ad eum quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt. *l.* 10. §. 6. *ff. de vulgari.* sic donatum vel promissum viro à cognato, vel ab alio uxoris jussu, non fiat mariti. *l.* 7. *ff. de condict. ob caus.* Donatum à viro servis uxoris, non fit uxoris aut servorum ejus. *l. pen.* §. 1. *ff. soluto.* sic donatum sponsæ, vel uxori ut cultior esset, repeti potest. *l.* 5. §. 10. *ff. commodat.* Datum servo, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculii. *l. id vestimentum* 25. *ff. de pecul.* sic vestimentum ex lana viri mulieri confectum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. *l. sed si vir.* 31. *ff. de donat. inter virum.* 4 Vid. *l.* 5. *ff. de revocandis donat.* Neque enim decet Principem in alicujus detrimentum vana, & inania conferre beneficia. 4. *Harm* 3. §. 10. 5 Sponsus sponsæ quædam donavit: vicissim quædam à patre suæ sponsæ accepit: Nuptiis non sequutis, sponsus res à se donatas abstulit: quæritur an sponsæ pater eo nomine donationem a se factam revocare possit? non potest: sed rapta à sponso filiæ suæ, quem generum fore sibi existimabat repetere, *ut hic. Syn.* 28. *tit.* 3. *cap.* 10. 4. *Harmen.* 3. §. 12. 6 De facto. 7 XXVII. *Eclog.* 4. *cap.* 10. Imo non competit. *l.* 15. *ff. eod.* 8 Morte sponsi donatio propter nuptias non fit irrita. 9 Donare genero suo socrus potest, adeo, ut etsi matrimonium solutum fuerit cum donatricis filia, donatario non possint condici res donatæ. *Synops. Basil.* 28. *tit.* 3. *cap.* 12. 10 *l.* 23. *ff. de donat. inter vir.* Quod simpliciter donatur, simpliciter valet. *l.* 7. §. *de condict. ob caus.* Ideoque donata uxori à consanguineis mariti, uxoris fieri debent. dixi ad *l.* 9. §. *eod.* 11 Creditores vel hypothecarii antiquiores res sponsæ donatas avocare possunt. *Synops. d. loco, cap.* 11. *l.* 2. *ff. de revocand. his quæ in fraud.* E contrario, res donatas sponsæ maritus alteri obligare non potest. *Bald. hic.* vel ita: Donatum sponsæ à sponso, anteriores sponsi creditores conferre non possunt, nisi hypothecam habeant: & ut *Harmen.* 4. *tit.* 3. §. 13. notat, nisi specialiter res ita donatas obligatas habuerint. Neque tamen hinc colligo mulierem in rebus ita donatione acceptis ὑποθέσεων Græci vocant jus tacitæ hypothecæ habere. *Scholiast. Harmen. ibid.* §. 14. nec enim habet. *l. assiduis* 12. *in fin. ff. qui potior. in pign.*

12 Filius res matris donare propter nuptias potest, ea consentiente: res ita donatas mater revocare non potest, etiamsi pretium rei donatæ offerat. facit *l.* 41. *ff. de rei vind.* Potest enim quædam in re donata esse utilitas quæ pretio desit: ut eo pacto pretium non semper rerum ipsarum vicem sustineat. 13 *l.* 1. §. 1. *ff. de except. rei vend.* 14 *l.* 2. *C. Theod. de sponsal.* 15 Donationes in sponsam factæ parentum consensu, nuptiis non secutis culpa ipsius mulieris, restituendæ sponso: non secutis culpa donatoris, donatarius non modo rem ipsam retinere potest, (si eam jam habeat) sed & nondum acceptam, aut sibi traditam potest condicere. adde *Synops. Basil.* 28 *tit.* 3. *cap.* 15.

16 Imo repeti potest. *l.* 10 *in fin* §. *eod.* 17 Osculi sponsæ à sponso dati vim observa. Donavit sponsus sponsæ, eamque tempore sponsaliorum osculatus est? mortuo sponso, dimidiam partem rerum donatione acceptarum sponsa lucratur: alteram restituit sponsi heredibus. Quid si eodem casu, sponsa præmortua est? sponsæ heredes dimidiam partem rerum donatione acceptarum lucrantur, dimidium restituunt sponso superstiti vel ejus hæredibus. *hæc l. in primo* Quid si osculum non intervenit? utrinque res donatione acceptæ restituuntur. *vers. Osculo.* Quid si sponsa sponso donavit & alterutrum horum mori contigit? ἀναίδοτον, παντὸς ἡ δοσις, id est omnino restituitur donatio: omnino, inquam, id est, non quærimus, an osculum intervenerit necne. *Syn. d. loco, c.* 16. 4. *Harm.* 4. *περὶ φιλήματος μνηστήρων*, de osculo sponsorum, §. 11. 18 Osculi sponsæ à sponso dati vim observa. 28. *Eclog.* 4. *c.* 16. Per osculum & dexteras resignatur pudor spiritu. Tertull. *lib. de velandis virginib.*

De verbo remanere.

VII. Imppp. Carus, Carin. & Numer. AAA. Lucianæ.

SI, cum ante nuptias munera darentur, ita conventum est, atque hujusmodi conscripta est pactio, *Ut si quis eorum extitisset contra voluntatem ejus, & matrimonium dirimeret, tunc quæ data erant, apud eum qui dedisset, hereditem ejus remanerent* 1: potest, qui hereditatem ejus accepit, cui pacta puella munera lege prædicta fuscperat, eadem jure postulare.

De jure alienandi.

VIII. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Euphrosynæ.

SI ante matrimonium major quinque, & viginti annis constitutus, sponsæ suæ, licet ante sponsalia, fundum donavit, eamque in vacuam induxit 2 possessionem: postea nullo titulo superstitem, vel testamento eundem relinquentem, alienare potuisse certi ac manifesti juris est.

De rescriptis.

IX. Iidem AA. & CC. Juliano.

CUM re sponsæ 3 filii tui quædam donasse confitearis: perfectam donationem rescindi, nec nostro oportet rescripto 4, quam tua voluntas jurisque auctoritas fecit ratam.

De nuptiis non secutis.

X. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SI 5 filiæ tuæ sponsus, ei mancipium donavit, ac tu in eum jumenta liberalitatis ratione contulisti, nec nuptiis secutis, contra juris rationem, quod dederat, abstulit 6: non invicem datorum restitutio, sed ejus quod illicite rapuit, repetitio competit. 7

De morte sponsi qui donavit.

XI. Iidem AA. & CC. Neæ.

SI tibi res proprias liberalitatis causa sponsus tuus tradidit, eo quod ab hostibus postea interfectus 8 est, irrita donatio fieri non potest.

De divortio.

XII. Iidem AA. & CC. Timotheæ & Creotimæ.

SI 9 mater vestra filiæ suæ sponso, vel marito prædia sine 10 ulla repetendi lege donavit, & eum in vacuam possessionem induxit: nuptiis divortio solutis, perfecta non dissolvitur donatio.

De creditoribus donatoris.

XIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

DE rebus in sponsam donationis gratia collatis, creditores 11 mariti facti, si non prius obligatas eas sibi probent, eam convenire minime possunt.

Mater consentiens donationi rei suæ, venire contra non potest, etiam pecuniam res offerendo. Bald.

XIV. Iidem AA. & CC. Aureliæ.

SI consentiente 12 matre sua sponsus filiæ tuæ mancipia donavit: &, his acceptis in dotem non æstimatis, in matrimonio post decessit: mater eademque heres 13 ejus precium offerens, restitutionem eorum improbe recusat.

Donatio inter sponsos præsumitur esse largitas sponsaliorum, & matrimonio non secuto, donatum redditur donatori, nisi per ipsum donatorem steterit quod matrimonium non sequatur. Bald.

XV. Imp. Constantinus A. ad Maximum Præfectum urbi.

CUm 14 veterum sententia displiceat, quæ donationes 15 in sponsam nuptiis quoque non secutis decrevit valere, ea, quæ largiendi animo inter sponsos, & sponsas jure celebrantur, redigi ad hujusmodi conditiones jubemus: ut sive [adfinitatis coëundæ causa, sive non ita,] vel in potestate patris degentes, vel ullo modo proprii juris constituti, tanquam futuri causa matrimonii aliquid sibi ipsi, vel consensu parentum mutuo largiantur: si quidem sponsus, [vel] parentes ejus [sortiri] filium [noluerint] uxorem: id quod ab eo donatum fuerit, nec 16 repetatur traditum: & si quid apud donatorem resedit, ad sponsam, [& heredes ejus] summotis ambagibus transferatur. Quod si sponsa, vel is, in cujus agit potestate, causam non contrahendi matrimonii præbuerit: tunc sponso ejusque heredibus sine aliqua diminutione [per condictionem, aut per utilem actionem in rem] redhibeantur. Quæ similiter observari oportet, & si ex parte sponsæ in sponsum donatio facta sit. Dat. XVI. Kal. Novemb. P. P. VI. Kal. Sept. *Romæ*, Constantino A. V. & Licinio Conss. 319.

Quando sponsus donavit sponsæ, & non intervenit osculum, repetitur omne datum: sed si intervenerit osculum, repetitur dimidia pars: aliam lucratur sponsa ratione osculi. Bald.

XVI. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hispaniarum.

SI à sponso rebus sponsæ donatis interveniente 17 osculo 18 ante nuptias hunc, vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti, vel defunctæ heredes, cujuslibet gradus sint, & quocunque jure successerint: ut donatio stare [pro] parte dimidia, & resolvi pro parte dimidia videatur. Osculo vero non interveniente, sive sponsus, sive sponsa obierit, totam infirmari donationem, & donatori sponso, vel heredibus ejus restitui. Quod si sponsa interveniente, vel non interveniente osculo, donationis titulo (quod raro 19 accidit 20) fuerit aliquid sponso largita & ante nuptias hunc, vel illam mori contigerit: omni donatione infirmata, ad donatricem sponsam, sive ejus successores, donatarum rerum dominium transferatur. Accept. XIII. Kal. Maji, *Hispali*, Nepotiano & Pacato Conss. 336.

Donatio ante nuptias facta mulieri in minori ætate non indiget insinuatione. Salic.

XVII. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. P.

MInoribus 21 ætate fœminis, etiam actorum testificatione 22 [in ante nuptias donatione ad eas facta omissa 23,] si patris auxilio destitutæ sint, juste consulitur, ut firma donatio sit. Dat. X. Kal. Mart. *Constantinop.* Tauro & Felice Conss. 428.

Quod ad alterum ex conjugibus revertitur de eo quod dedit, non tenetur filiis primi matrimonii reservare. Bald.

XVIII. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

SI liberis ex priore matrimonio procreatis pater ad secundas migraverit nuptias, vel non migraverit: nihil omnino filiis prioris conjugii ex donatione 24 ante nuptias quam ipse, vel alius pro ipso uxori quondam ejus matri communium liberorum donaverit, servare cogitur: quoniam & mater liberis ex priore matrimonio extantibus, post secundas nuptias, multoque amplius si non fuerit alteri marito sociata, nihil iisdem filiis ex dote 25 quam patri eorum ipsa, vel alius pro ea 26 obtulerit, servare compellitur.

Constante matrimonio dos & donatio propter nuptias possunt de novo augeri, & de novo constitui, & pacta de novo apponi, vel vetera prorogari. Bald.

XIX. Imp. Justinus 27 A. Achelao P. P.

SI constante matrimonio consilium augendæ dotis 28 inierit, vel uxor forte, vel ejus nomine quilibet alius: nihilominus marito quoque liceat, seu pro marito cuilibet alii, tanto donationem 29 ante nuptias additamento majorem facere, quanto dotis augetur titulus. Nec 30 obsit in hujusmodi munificentiis interdictas esse liberalitates 31 tempore nuptiarum: Indulgendum 32 est namque consensui communi partium: ne, cum negetur augendæ potestas donationis, dotis etiam pigtius constituatur augmentum. Idemque licere præcipimus, etiam in his matrimoniis, in quibus interdum 33 accidit ante nuptias quidem donationem nullam esse, solam vero dotem marito mulierem obtulisse: ut etiam tunc muliere dotem augente, liceat 34 marito quoque donationem in uxorem suam ejusdem 35 quantitatis facere, quantum aucta dos continere dignoscitur: pactis 36 videlicet de redhibitione, vel retentione auctæ dotis, vel donationis (prout partes consenserint) pro jam statuto modo ineundis, sive injungendis veteribus 37 pactis, quæ initio nuptiarum de ante nuptias donatione, & dote principaliter constituenda inita sunt. Jura etiam hypothecarum 38, quæ in augenda dote vel donatione fuerint, ex eo tempore initium accipiant, ex quo eædem hypothecæ contractæ sunt, & non 39 ad prioris dotis, vel ante nuptias donationis tempora referantur. †. Sed & si e contrario maritus & uxor ad diminuendam dotem, & ante nuptias donationem consenserint: licere eis ad similitudinem 40 diminutionis quæ in dote fit, etiam ante nuptias minuere donationem: ut pacta de amborum diminutionibus 41 inenda, firma & legitima, esse intelligantur: exceptis videlicet his casibus, in quibus aut maritus ex priore matrimonio liberos habens, ad secundas migraverit nuptias: aut uxor similiter anteriore matrimonio liberis extantibus, secundo marito se junxerit: in hoc enim secundo matrimonio vel à parte mariti, vel à parte mulieris, vel ab utraque (si hoc etiam acciderit) interdictam esse diminutionem dotis: vel ante nuptias donationis, ne 42 aliquid adversus filios prioris matrimonii machinari videatur, censemus.

In Authent. De æqual. dot. & propter nupt. don. §. aliud. coll. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 2.

SEd jam necesse est, si alia pars augmentum præstat, alteram 43 quoque partem incrementum celebrare: & si quidem in alieno ære impediatur, Ovidius: *Oscula si dederis fiet manifestus amator. Nugarum* huic is error, osculum mortale esse peccatum, ut merito postea damnatus in error fuerit. *cap. ult. Clement. de hæreticis.* Illud de osculo adjiciendum est, Solo osculo non contrahi propinquitatem. *cap* 18. *lex divinæ* 27. *q.* 2. & jure Longobardico, propter solam osculationem uxoris domini, vasallum feudum amittere, *tit. quibus mod feud amittatur.* Sed hæc omnia locum apud Gallos non obtinent, apud quos osculo judicia delibari non creditur, ne quidem in sponsa: adeo ut sponsa Tholosano senatusconsulto anno 1575. Julii 12. sponsalitia munera retinere jussa sit. Quod tamen in sponsalibus per verba de præsenti contractis locum habere non videtur. vide Anton. Guibertum *in tractatu de sponsalibus, cap. de effectu sponsal. in fin.* Bossius *in tit. de extraordinaria crimin. n.* 3. refert, quendam capite plexum fuisse, quod osculum per vim nuptæ mulieri rapuisset. Benignius est tamen pœnam in hujusmodi casibus arbitrio judicis relinqui, quam tam severam sententiam imitari. vide Clement. 5. *sent. §. ult. quæst* 83. *vers. Osculum infert.* De osculo alienæ mulieri dato vindicato, vide etiam Valer. 6. *cap* 1. & vindicando, vide Augustin. 21. *de civitat.* 11. de eo præsertim quod Græci κλοπὴν φιλήματος (quoties vir) ἐν κεφαλῇ τῆς συνοίκου τὴν γλῶτταν ὠστὲ τῷ τῆς γυναικὸς ἐκβαλεῖν ἐμέσαι, hoc est, osculum columbarum. Seneca 20 *epist.* 115. Quid si quis fœminæ labris columbatur? adde *c.* 4. *nec aliqua.* 27. *quæst.* 1. De aliis ad osculum pertinentibus, vide Petrum Gregor 8. *syntagm.* 8 & 36. *syntagm.* 12. *in fin.* Petrum Costanum in Polyhistore, *c.* 4. Addamus & hæc raptim: Moris fuisse veteribus dexteram avertam osculari, quod genus honoris Imperatoribus modo: & quidem perpaucis id temporis tribuebatur. *Plutarch. Catone.* Principes Romani peregre profecturi, vel urbem repetentes, senatores osculo excipiebant quod à Nerone neglectum. *Sueton. in Nerone, cap.* 10. *in fin.* & Diocletiano qui pedes osculandos præbuit. *Pomp. Lætus in Diocles.* Osculum inter Christianos familiare fuisse reperio apud veteres, cujus vel abstinentia, & subtractione agnoscebantur jejunantes Christiani. *Tertull. de Oratione.* Adorantes manum deosculari solitos, colligi potest ex illo loco Hieronymi: *Qui adorant*, inquit, *manus solent deosculari, & capita submittere:* quod de Iob beatus elementis & idolis feciffe negat. 19 Mulieres raro donant, sunt enim avaræ. 20 Accidit tamen. *l.* 10. *ff. de condict. causa data.*

21 III. *Cod. Theod.* 5. *l.* 8. *in fin.* 22 Olim donatio propter nuptias erat infinuanda, nisi collata fuisset in matremfamilias minorem, *ut hic & l. ult.* §. 1. *ff. de jure dot.* 1. 34. §. 1. *ff. de donat.* aliud in dote fuit. vide *l.* 31. §. 1. *ff. de jure dot.* Constitutionibus Gallicis etiam dos insinuari debet, ut falsitatis nulla sit occasio quod est longe diversum a Novella Leonis 50. quæ remittit insinuationem cuivis donationi scriptæ. vide quæ dixi ad *Novell.* 127. *cap.* 2. 23 Insinuandi tempus non currit minori, nec filiofamilias qui patris auxilio destituitur. *Bald.* 24 Mater donationem propter nuptias servare cogitur liberis primi matrimonii. 25 Mater dotem liberis primi matrimonii servare non cogitur: ideoque potest ea dote in secundo matrimonio fungi, *ut hic:* nisi ex aliis bonis suis tantum præstiterit, aut præstitura sit liberis quantum dotis præstiterit secundo marito: sed si præter eam dotem nihil habet in bonis, virilem tantum ex ea conferre in secundum maritum potest, & ita accipienda est lex 6. *in prine. ff. de secundis nuptiis.*

26 Pacta sunt, fieri pro me & per me *Bald.* 27 Justinianus tamen hanc legem se fecisse profitetur *l. ult.* §. 1. *ff.* sed jam imperantem eum patre: quo vivo nobilissimus Cæsar, & Imperator appellatus est. 28 Dotem constante matrimonio mulier, vel alius ejus nomine augere, & ampliare potest. *Novell.* 97. *cap.* 2. Quid statuta de dotis lucro, num locum habitura sint in hujusmodi dotis augmento facto constante matrimonio? ita putat Rolandus à Valle, eamque sententiam novam rationibus confirmat *tractat. de dote, quæst.* 100 29 Auctus quanto fuerit constante matrimonio titulus dotis, tanto donatio propter nuptias à marito potest augeri. *l* 20. *vers. Sancimus. ff. eod. Novell* 97. *cap.* 2. 30 Remota ratio dubitandi, sumpta ex *l.* 1. *ff. de donat. inter vir. & similibus.* 31 Id est, donationes. 32 Indulgendum est communi partium consensui. 33 Valet contractus dotis sine donatione ante nuptias. 34 Muliere dotem sinam augente, non necesse marito donationem propter nuptias augere, *ut hic. & Novell.* 22. *cap.* 31. Hodie necesse est, *Novell.* 97. *cap.* 2. *vers. Primum.* ibid. *sed utrumque celebrare omnino augmentum.* adde Authenticam proximam. 35 Non majoris, minoris secus. Cur autem major dote donatio propter nuptias fieri non possit hæc est ratio, Ne fraus fiat legibus prohibentibus donationes inter virum & uxorem. 36 *l. unic.* §. 6. *ff. de rei uxor.* 37 Pacta dotis vetera prorogari possunt. 38 Mulier potest renunciare juri hypothecæ. 39 Pacta in augmento dotis vel donationibus adposita valent; sed ab eo tantum tempore quo fuerint interposita, non à prima dotis, aut donationis propter nuptias constitutione. 40 Argumentum à dote ad donationes propter nuptias observa. adde *l.* 20. §. *eod.*

41 Dos & donatio propter nuptias constante primo matrimonio diminui, mutuo consensu potest: in secundo matrimonio liberis existentibus ex primo, diminui non potest: ne fraus fiat legibus. §. *de secundis nupt.* 42 Vide dictam *l.* 6. 43 Et ita abrogatur pars legis superioris ibi, liceat marito.

1 Viri facile decipiunt uxores.
2 Hodie propter nuptias donationes dicuntur. *J. eod.*
3 Nomine emendato, emendatur vitium quod ex qualitate nominis nascebatur.
4 Quod olim donatio ante nuptias dicebatur, hodie propter nuptias donatio appellatur. *Nov. 97. c. 1. §. ult. vers. Sed non. Instit. de donat.*
5 Et quidem specialem esse contractum. *Nov. 119. in princ.*
6 Argumentum à dote ad donationem propter nuptias observa. Licet dotem constituere constante matrimonio, licet ergo marito donationem non tantum ante nuptias, sed post nuptias facere. Quod si post nuptias licet, impropria erit appellatio donationis ante nuptias. adde *l. 19. §. eod.*
7 Mulieribus magis indulgetur propter fragilitatem sexus quam viris.
8 Dos fit propter nuptias.
9 Dos non potest esse sine matrimonio. *l. 3. ff. de jure dot.*
10 Matrimonium potest esse sine dote. *l. 11. J. de repud.* & merito. Consensus enim nuptias facit, non dos. *d. l. 11. Novell. 22. c. 3.* Majorianus tamen omnimodo dotem exigit.
11 Constante matrimonio maritus donare propter nuptias potest.
12 Φέρνη dos: ἀντιφώνη dotis compensatio, quasi contraria dos ex parte mariti, dixi initio hujus tituli.
13 Quæ fit remunerandi causa donatio, non est simplex donatio.
14 Dos ab antiquis inter donationes numeratur. Non est tamen simplex donatio, sed contractus & quidem specialis. *Novell. 119. cap. 1. in princ.* Cujus distinctionis utilitas summa est: Contractus non insinuantur, donationes insinuantur. *l. sancimus 34. J. de donationibus.*
15 Donatio propter nuptias, ante & post nuptias celebrari potest.
16 Id est, constante matrimonio. *l. 19. §. eod.* ut hinc etiam tacite intelligas, donationem propter nuptias non esse simplicem donationem, quia si esset simpliciter donatio, prohiberetur donatio, sed propter constante matrimonio. 17 Donatio propter nuptias non est simpliciter donatio & nuptias facta. 18 Donatio propter nuptias, propter dotem datio.
19 Ergo mulieris propria. *l. 1. §. 3. ff. de rei vind.* & tamen res donatæ propter nuptias, dicuntur obligatæ mulieri. *l. 19. vers. Jura. §. eod.* Suæ vero rei nullum pignus consistit. *l. 45. ff. de reg. jur.* Solve: Favore dotis actiones contrariæ admittuntur. 20 Donationes simplices cur vetitæ sint inter maritum & uxorem. vide *l. 1. ff. de donat. inter vir.* 21 *l. 11. J. de naturalib. liber.*
22 Donatio propter nuptias constante matrimonio facta dotis quantitatem excedere non deber. vide *l. 10. J. de pactis conventis.* 23 Alias præsumeretur simplex donatio. 24 Adjiciatur.
25 *l. 7. §. 7. ff. de pact.* 26 Dotis pactum extenditur ad donationem propter nuptias, hoc est, eadem pacta in donatione propter nuptias repetita intelliguntur, quæ in dote constituta continentur, *ut hic*: Azo *in summa, tit. de donat. ante nupt.* 27 Id est, tacite ex natura contractus.
28 Pacta dotalia tacite repetita intelliguntur in donatione propter nuptias, nisi aliqua fuerint expressa in ipsa donatione. Expressum removetur præsentia taciti, tacitum venit suppletive: expressum vero suppletionem non recipit. 29 Receptum in uno correlativorum extenditur ad aliud. De relativis alibi diximus. 30 *l. 9. J. de pactis conventis.* 31 *l. 10. J. de pactis conventis.*
32 Dote data seu constituta mulier potest maritum cogere ad constituendam donationem æquali quantitate, qualitate & pactis. Quin, multi putant donationem ipso jure constitutam intelligi. *arg. hujus authent.* hac similitudine: ut quemadmodum maritus dotis dominus est; ita mulier donationis propter nuptias (licet usumfructum habeat maritus.) Item sicut dos soluto matrimonio uxori redditur. *l. 2. ff. soluto.* Ita hæc donatio. *Novell. de æqualitate dotis 97. §. 1.* Item quantum maritus ex pacto lucrari potest ex dote, tantundem uxor lucretur ex dicta donatione, ut æqualitas in omnibus servetur, licet nullum pactum in lucro talis donationis intervenerit. *vers. Sin autem donatio. §. eod.* Quæ si ita sunt, parum prosunt pacta de lucranda dote, vel dotis parte. Superioribus tamen hæc addenda sunt, multis in locis non fieri tales donationes, uti notat Baldus *hac lege.*
33 Si mulier dotem non dederit, sed tantum promiserit, eamque postea velit dare, maritus vero recuset: mulier dotem, si ea consistit in rebus mobilibus, deponet ac consignabit: sin minus, offeret tantum. 34 Si res sit immobilis. 35 Id est, offerat. Nam immobilium oblatio habetur pro datione. Res mobilis ut offeratur. 36 Mulier differens dotis præstationem, non meretur propter nuptias donationis præstationem. *Bald.* 37 *§. penult. Instit. de donationibus.* 38 Donatio ex intervallo insinuatur. valet à tempore donationis non insinuatæ, quasi retro factum trahatur ad præsens. vide Hotoman. *11. conf. in fin.* 39 Si post nuptias donatio potest perfici, multo magis insinuari poterit. 40 *l. 19. §. eod.* 41 *Dict. lex 19.* est Justinian. de ea re dixi *ibid.*

tur, in rebus quibuslibet procedat, augmentum. At si debitor sit, ne fraudu erga creditores susticio subesse possit, omnino res immobiles incremento dotis proficiant. Si enim mulier immobilia substantia domina res mobiles in augmentum dederit: in hac parte dotis nullo utetur adversus alios creditores privilegio.

Donatio ante nuptias, seu potius propter nuptias, potest fieri constante etiam matrimonio.

XX. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

CUm multæ nobis interpellationes factæ sint adversus maritos qui decipiendo [1] suas uxores, faciebant donationes quas *ante nuptias* [2] antiquitas nominavit, insinuare autem eas actis intervenientibus supersedebant, ut infectæ maneant, & ipsi quidem dotis commoda lucrentur, uxores autem sine nuptiali remedio relinquantur: Sancimus, nomine [3] prius emendato, ita rem corrigi, & non [4] *ante nuptias donationem* eandem vocari, sed *propter nuptias* [*donationem.* 5] Quare [6] enim dotem quidem etiam constante matrimonio mulieri marito dare conceditur: donationem autem marito, nisi ante nuptias facere non permittatur? & quæ hujus rei differentia rationabilis potest inveniri: cum melius erat mulieribus propter fragilitatem [7] sexus, quam maribus subveniri? sicut enim dos propter [8] nuptias fit, & sine [9] nuptiis quidem nulla dos intelligitur, sine [10] dote autem nuptiæ possunt celebrari: ita & in donationibus quas mariti faciunt, vel pro his alii, debet esse aperta licentia, & constante [11] matrimonio talem donationem facere: quia quasi antipherna [12] hæc possunt intelligi, & non simplex [13] donatio. Ideo enim & antiqui juris conditores inter [14] donationes etiam dotes connumerant. Si igitur & nomine & substantia nihil distat à dote ante nuptias donatio: quare non etiam ea simili modo & matrimonio contracto dabitur? Sancimus itaque omnes licentiam habere [15], sive prius quam matrimonia contraxerint, sive postea [16], donationes mulieribus dare propter dotis donationem: ut non [17] simplices donationes intelligantur, sed propter dotem, & [18] propter nuptias factæ.

In Authent. ut immo. ante nupt. do. §. Si quis. coll. 5. tit. 16. al. 14. Novell. 61. cap. 1.

PErmissa est & in rem [19] actio pro tali donatione mulieri adversus omnes possessores.

†. Simplices etenim donationes non [20] propter nuptias fiunt, sed propter nuptias vetitæ sunt, & propter alias causas, & libidines forsitan, vel unius partis egestatem, non propter ipsarum nuptiarum affectionem [21] efficiuntur. Si igitur dote jam præstita, maritus nulla ante nuptias donatione facta donare mulieri res maluerit, ita [22] tamen ut dotis quantitatem non excedant, & hoc ipsum significaverit [23], *Quod non simplicem faciat donationem, sed propter dotem jam conscriptam, & ipse ad donationem venerit*, licebit hoc ei facere, & supponatur [24] pactis dotalibus hujusmodi donatio: & si quidem hoc specialiter fuerit expressum pacta conventa servari [25] oportet. †. Sin [autem] donatio quidem talis facta sit, utpote dotali instrumento antecedente, nulla [26] autem pacta tali donationi post nuptias inserantur: re ipsa [27] videatur hoc esse pactum, ut secundum [28] dotales conventiones intelligantur, & in tali donatione pacta fuisse conventa, ut æquis [29] passibus utraque ambulet, tam dos, quam donatio: ita tamen, ut Leoniana constitutio [30] (quæ super exæquatione pactionum loquitur, non in quantitate, sed in partibus) maneat in his casibus intacta, & non solum ea immutilata custodiatur, sed etiam nostra [31] quam de interpretatione ejus fecimus, ambiguitatem ejus tollentes, disparibus enim pactionibus factis, majorem lucri partem ad minorem deducendam esse censemus, ut eodem modo uterque minorem partem lucretur.

In Authent. ut exact. insta. do. §. illud. coll. 7. tit. 3. ad 5. Novell. 91. cap. 2.

DOs data donationem propter nuptias meretur [32]: præterea si [33] pars mulieris dotem solvere sit parata, cum ex diverso recusetur, & mulier hoc contestetur; cumque sit res mobilis [34], fignaculo imposito recondat [35], aut ingrediens judicium hoc petat fieri [36], ut parti viri denuncetur: & sic nequaquam declinanda est donationis exactio. At super [37] dilationem dos viro non detur · etiam donatio prorsus denegetur.

§. 1. Similique modo, si facta quidem fuerit talis donatio, quæ antea [38] quidem *ante nuptias* vocabatur, nunc autem *propter nuptias*, non autem fuerit actis intervenientibus insinuata, licebit etiam constante matrimonio eam insinuare, nullo penitus obstaculo ex nuptiarum interventu faciendo: si [39] enim fieri eas post nuptias concedatur, multo magis insinuari. Similique modo, & ea [40] constitutio, quam pro augendis tam dotibus, quam ante nuptias donationibus fecimus [41], intacta illibataque conservetur: Omnibus videlicet, quæ de simplicibus donationibus inter maritum, & uxorem constante matrimonio, vel à veteribus, vel à nobis statuta sunt, in suo robore duraturis.

In Authent. ut spon. lar. in prin. coll. 9. tit. 2. Novell. 119. c. 1. & in Authent. ut fra. filii. §. illud quoque. col. 9. al. 2. tit. 7. Novel. 127. cap. 2.

EO decursum est, ut sponsalitia largitas [42] specialis sit contractus, nec insinuationem desideret, etiamsi ab alio detur, licet in viri personam donatio fiat, quatenus ipse in hunc contractum conscribat: hoc quantum ad mulierem. At si vir, vel alius qui dederit eam, non insinuet, cum ea sit quantitas, & pacta dotalium concedant partis viri: nullam super eo habeat vir actionem.

PAter donationem propter nuptias quam contulit in uxorem, non cogitur servare liberis priorii matrimonii, etsi ad secundas nuptias migraverit: Aliud est, si apud maritum aliquid ex dote, vel apud mulierem ex donatione resedit. Illud enim servare liberis priorii matrimonii debet.

In Authent. de æqualit. do. §. aliud. coll. 7. tit. 10. al. 8. Novell. 97. cap. 2.

NUnc [43] *inhibetur deminutio, ne status sit liberis priorii matrimonii, quorum unicuique, etiam cui minus datum est, dare tantum cogitur, quantum secundæ uxori: ita etiam à parte uxoris.*

TIT. IV.
DE NUPTIIS. [44]

Si inter puellæ tutorem, & matrem, & propinquos non convenit.

I. Impp. Severus & Anton. AA. Portio.

CUm de nuptiis puellæ [45] quæritur, nec inter tutorem [46] & matrem [47], & propinquos [48] de eligendo futuro marito convenit: arbitrium [49] Præsidis provinciæ necessarium est. [50]

Si pater puellæ instrumento non subscripsit.

II. Iidem AA. Trophimæ.

SI nuptiis pater tuus consensit: nihil oberit tibi, quod instrumento ad matrimonium pertinenti non subscripsit. [51]

De liberto.

III. Iidem AA. Valeriæ.

LIbertum [52], qui patronam, seu patroni filiam, vel conjugem, vel neptem, vel proneptem uxorem ducere ausus est; apud competentem judicem accusare poteris [53]: moribus temporum meorum congruentem sententiam daturum: quæ hujusmodi conjunctiones odiosas esse merito duxerunt.

Ne liberi concubinas parentum ducant.

IV. Imp. Alex. A. Perpetuo.

LIberi concubinas [54] parentum suorum [uxores] ducere non possunt: quia minus religiosam & probabilem [55] rem facere videntur. Qui si contra hoc fecerint, crimen stupri committunt.

De tacito consensu patris.

V. Idem A. Maximæ.

SI [56] (ut proponis) pater quondam mariti tui, in cujus fuit potestate, cognitis [57] nuptiis vestris, non [58] contradixit [59], vereri non debes, [ne] nepotem suum non agnoscat.

De matrimonio in provincia contra mandata Principum contracto.

VI. Imp. Gordianus A. Valeriæ.

ET si contra [60] mandata Principum contractum sit in provincia consentiente muliere matrimonium, tamen post depositum officium, si in eadem voluntate perseveraverit, justæ nuptiæ efficiuntur: & ideo postea liberos susceptos [61], natosque ex justo matrimonio, legitimos esse, responsum [62] viri prudentissimi Pauli declarat.

Si pater non consenserit.

VII. Idem A. Apro.

SI (ut proponis) post querelam de marito à filia [tua] ad te delatam, dissolutum est matrimonium, nec te consentiente ad eundem regressa [63] est: minus legitima conjunctio est, cessante patris voluntate, in cujus est potestate: atque ideo non petente [64] filia, petitionem dotis repetere non prohiberis.

Quorum consensus requiritur, vel non.

VIII. Idem A. Romano.

IN copulandis nuptiis, nec curatoris [65], qui solam rei familiaris sustinet administrationem, nec cognatorum vel adfinium ulla auctoritas potest [66] intervenire: sed spectanda est ejus voluntas, de cujus conjunctione tractatur.

De nuptiis contra mandata contractis.

Quidam ajunt se hanc constitutionem in quibusdam exemplaribus reperisse. Quam tametsi in nullis libris reperi, nec Græci eam habuerint, ne quid desideretur, adscripsi.

Idem A. Rationalibus.

MAnifestum est, nuptiis contra mandata contractis, dotem, quæ data illo tempore, cum traducta est, fuerat, juxta sententiam D. Severi fieri caducam, nec, si consensu postea cœpisse videatur matrimonium, in præteritum commisso vitio potuit mederi. Dat. Kal. April. *Antiochiæ*, Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De tabulis nuptialibus, vel ad filios pertinentibus.

IX. Imp. Probus A. Fortunato.

SI vicinis [67], vel aliis scientibus, uxorem liberorum procreandorum causa domi habuisti, & ex eo matrimonio filia suscepta est: quamvis neque nuptiales tabulæ [68], neque ad natam filiam pertinentes [69] factæ sunt, non ideo minus veritas matrimonii, aut susceptæ filiæ, suam habet potestatem.

De nuptæ dignitate.

X. Impp. Diocles. & Maximian. AA. & CC. Paulinæ.

CUm te non ex Senatore patre procreatam, sed ob [70] matrimonium cum Senatore contractum, clarissimæ [71] fœminæ nomen adeptam dicas, claritas, quæ beneficio mariti tibi parata est, [72]

42 Id est donatio propter nuptias.
43 Et ita abrogatur. *l. 19. in fin. J. eod.* Goth. Vid. Ritters. *inf. in exposit. nov. part. 5. cap. 10. Novell. Leonis 50.* Ans.
44 Dixi ad *lib. XXIII. D. 1.*
45 Τῆς ἀνύπω καὶ ἀρτιγάμης κόρης ἡμῶν, impuberis puellæ & pupillæ dissentiunt 4 *Harmenop. 4. §. 22.*
46 Tutoris arbitrium quæritur in nuptiis puellæ.
47 Matris arbitrium quæritur in eligendo filiæ marito. *l. 20. J. eod.* Augustin. *epist 133. Rogatus sum ut confirmarem nuptias puellæ, faterem, inquam: sed mater puellæ non adest: & tu scis ad nuptias contrahendas voluntatem ejus necessariam.* adde Cujac. 3. *obs. 5.* dixi ad *l 25. ff. de ritu.*
48 *l. 18. l. 20. J. eod.*
49 Facit *l. 3. in fin. ff. de administ. tut.*
50 Potestne parens committere alicujus arbitrio potestatem eligendæ filiæ? potest. *l 14 ff. de dote præleg.*
51 Consensus patris requiritur in nuptiis liberorum: at non ejus subscriptio. Ad tabulas nuptiales patris subscriptio, non ad substantiam nuptiarum pertinet.
52 Nubere honeste liberto mariti mulier non potest, *ut hic 4. Harmen. 6. § 49. l 62. §. mulier 1. ff. de ritu nupt. Paul. 2. sent. 19. §. ult.*
53 Hoc abrogatur. *l. 15. J. eod.*
54 Adde *l. 14. § 2. ff. de ritu l. 1. §. 2. ff. de concub.*
55 Et honestam. *l. 1. § 3. ff. de concub. Novell. 115. cap. 3. §. 6.*
56 Nuptiis filii pater qui non adversatur, consentire intelligitur: & natum ex eo nepotem alere cogitur. *Synops. 28. tit. 4. cap 30.*
57 Aliud si ignoret. *l. 11 ff. de ritu nupt.*
58 *l. 7. in fin. ff. de sponsi.*
59 Justum igitur præcedere non est necesse: cum sufficiat post cognitas nuptias, non contradicere, hoc est, ratum habere.
60 *l. 38. l. 63. l. 65. in fin. ff. de ritu nupt 28. Synops. 5. cap. 30.*
61 *Conceptos*, Contius ita restituit, *1. lect. 7.* ex Thalelæo, & Ulpiani fragmento 5. *& l. 11. ff. de statu.* Græci legunt συλλαβόντας. Possumus itaque non minus interpretari *susceptos*, quam *conceptos. l. 17. §. 5. ff. ad Trebell.* vide *Cuiac. 13. obs. 25.*
62 *d. l. 65.* Goth. Adde Cujac. *lib. 1. observ. 11.* & Conc. *lib. 1. disp. cap. 7.* S. L.
63 *l. 18. ff. de ritu.*
64 Non pœnitente, Contius 1. *lect. 7.* non reniente, Cujac. 13. *observ. 25.* non parente, *Autedatur.* 65 *l. 20. ff. de ritu.* Goth. Vide Georg. Tholosan. *Syntagm. jur. lib. 9. cap. 3 num. 13.* & Schneidwin. *ad tit. Instit. de nupt. part. 2. requis. 4. num 40. & ad tit. de actionibus. §. omnium. num. 49. 50.* S. L. 66 Imo potest. *l. 20. in fin. J. eod.*
67 Nati ex ea quæ præsumitur uxor, præsumuntur legitimi. his adde *l. 6. ff. de his qui sunt sui. l. 11. §. 9. ff. ad leg. Jul. de adult.* Gail. 2. *observ. 79.* ut hinc etiam colligas, Ignorantiam non præsimi in vicino. *l 55. ff. locati.* alias præsumitur ignorantia. *l. 6. J. qui milit.* Quid si testis interrogatus eam rationem reddit testimonii, quod videlicet fuerit vicinus, an fidem faciet. vid. *Bald. in l. conventicula 15. ff. de episcop. & cler. Bart. in l. 1. ff. si certum.* 68 *l. 13. l 20. J. eod. l. 7. ff. de sponsal. l. 11. J. de repud. Novell. 22. Novell 74. Novell. 117.* 69 Nativitatis scripturæ ad natos liberos pertinentes, πινδογράφια, de quibus *l. 2. §. 1 ff. de excus. tut.* 70 Uxor senatoris clarissima. Senatores igitur clarissimi. *l. 13 C. de dignit. Novell 22. cap. 36.* vid. *l 100. ff. de verb. sign. l. fœmina 8. ff. de senatorib.* 71 Vide quæ scripsi ad *l. 5. ff. de curatore furiosi. l. 8. ff. de senatorib.*

1 Id est, infuso. ris. *d. c.* 20. *l.* 8. *ff. de ritu nupt.* *l.* 3. *ff. de senatorib.*

2 Quæ iterum nubit, non utitur privilegio prioris mariti. *d. cap.* 36. *l.* 22. §. 1. *ff. ad municipalem.*

3 Pœna detinentis uxorem alterius: adde *l.* 8. *ff. de divortiis.*

4 De uxore exhibenda & ducenda agi potest adversus socerum. *l.* 2. *ff. de liber. exhib.*

5 *l.* 14. *C. eod.* *l.* 21. *ff. de ritu.*

6 Matrimonium inita contractum, non subsistit, & impune dissolvitur. *l.* 14. *C. eod.* nisi novo consensu confirmetur. vide *Wurmf.* 1. *pract.* 6. *cap.* 1. *Gaillium* 2. *pract.* 93.

7 *l.* 20. *C. eod.* vid. *l.* 2. *l.* 25. *ff. de ritu.*

8 Nuptiæ absque dotalibus instrumentis contrahi possunt, dum ea ferventur, quæ leges servari præcipiunt. 4. *Harm.* 4. §. 15. Sola instrumenta dotalia non faciunt nuptias.

9 Matrimonium non requirit instrumenta dotalia. Nuptiæ possunt esse, licet testationes in scriptis non fint. *l.* 4. *in fin. ff. de pign.*

10 *Amissa* sic Græci legunt: ἀπολωλυίας τὰ συμβόλαια. *Cujac.* 17. *observ.* 6. utrumque dici potest. Omissam vel amissam scripturam non vitiare reliqua indicia nuptiarum.

11 Matrimonium indiciis probari potest.

12 De nuptiis nunc primum contractis.

13 De nuptiis reconciliatis & redintegratis. vid. *l.* 7. *ff. de divort.*

14 *l.* 12. *C. eod.*

15 *l.* 12. *in fin. C. eod. l.* 21. *l.* 28. *ff. de ritu. l.* 134. *ff. de verb. oblig.*

16 De nuptiis distractis. *l.* 19. *ff. de verb. oblig.*

17 Sublata est hodie hæc distinctio. *Auth. Sed novo. C. eod.*

18 Generalis permissio non continet casus specialiter prohibitos.

19 Titius pater filiam exposuit, Cajus expositam educavit: Cujus requiritur consensus in expositæ eloeanda? Naturalis patris.

20 Educator patri filiam suam vindicanti imputat alimenta. Seneca *controvers.* 6. Pete quantum vis pro disciplinis, imputa quantum vis pro alimentis; & educator apud Quintil. *declamat.* 278. Recipere illud, nisi solutis alimentis non potuisti. *& post:* alimenta solvisti, computasti mecum ut expositam recipere. adde *l.* 1. *C. de infantib. expos.* Ergo, quæ misericordiæ causa dantur, interdum repetuntur. *l.* 7 *ff. de calumniatorib. Cujac.* 16. *obs.* 36.

21 Integra lex extat apud auctorem collat. leg. Mosaicar. *tit.* 6.

22 Nuptiæ prohibitæ inter ascendentes & descendentes, *ut hic.* etiamsi naturales tantum vel adoptivi sint, quod etiam obtinet dissoluta potestate, pudori enim sit avi appellatio ei quæ quondam neptis fuerit. 4. *Harm.* 6. §. 21. adde leg. Salicam antiquam Francorum huic pene similem. *tit.* 14. *c.* 12.

23 Vid. *l.* 53. *l.* 68. *ff. de ritu.* vid. *Ulp.* 5. §. 5. vid. 6. *Harm.* 4.

24 §. 1. *Inst. de nupt.*

25 *l.* 68. *ff. de ritu.*

26 *l.* 17. §. 2. *ff. de ritu.* §. 5. *Inst. de nupt.*

27 *d.* §. 5.

28 §. 2. *Inst. de nupt. l.* 35. §. 1. *ff. de verb. oblig.*

29 *l.* 56. *ff. de ritu. l.* 2. *C. si nuptiæ ex rescripto. l. ult. C. de incestis. Gaius* 1. *Inst.* 4. §. 4.

30 Neptem ex sorore tamen ducere plebiscito quodam permissum fuisse, refert Plutarchus *Problem.* 6. Verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. *l.* 39. *ff. de ritu.* Alexius Comnenus, *libr. jurin orientalis in constitutione Alexii,* περὶ γάμων θείας, ad suggestionem Proedri & Etherarchi, Bardoë Zeri constituit, ut ne amita nuptias contrahat cum fratris filio, fratris filia cum patruo, tametsi sexto gradu ex cognatione conjungantur. quæ constitutio ex Nicolai quoque patriarchæ Constantinopolitani subnotatione recepta est. Sueton. *in Claudio* 26. & Corn. Tacitus *lib.* 5. refert, Claudium Cæsarem illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per jus osculi & blanditias in amorem pellectum, suborasse primo in senatu, qui censerent, Claudium cogendum ad eam uxorem ducendam, quasi Reipub. interesset, dandamque exteris veniam talium conjugiorum quæ ad id tempus incesta habebantur. Ac vix uno interposito die Claudium confecisse nuptias: non repertis qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam & altero principali.

31 Quæ sequuntur à Triboniano addita sunt ex Constantini & Constantis lege.

32 §. 3. *Inst. de nupt. l.* 2. *C. si nuptiæ ex rescripto.*

33 Nuptiæ prohibitæ certis casibus inter affines. §. 6. *Inst. de nupt.* Qui affines, vid. *l.* 4. §. 3. *ff. de gradibus.*

34 *d.* §. 6. *l.* 14. *in fin. ff. de ritu. l. ult. in fin. ff. de condict. sine causa. l.* 38. *ff. ad leg. Jul. de adult.*

35 §. 7. *Inst de nupt. l.* 14. §. 4. *vers. Quidam novercam. ff. de ritu. Nov.* 115. *c.* 3. §. 6. *& c.* 4. §. 3. *l.* 5. *ff. ad leg. Pomp. de parricid.*

36 *d.* §. 4. *vers. Nutrix.* §. 6. *Inst. de nupt.*

37 §. 7. *Inst. de nupt. d.* §. 4. *vers. Itaque socrus. l.* 4. §. 6. *ff. de gradib.*

38 111. *C. Theod.* 7. *l.* 1. Olim idem primum obtinuit in pupillis, deinde in virginibus puberibus. *l.* 20. *C. eod.*

39 Aliud erit, si majores viginti-quinque annis.

40 Aliud in filio emancipato. *l.* 25. *ff. de ritu nupt.*

41 *Matris*, ita emendat *Cujac.* 3. *obs.* 5.

42 *l.* 1. *C. eod.*

43 Pupillarium. *Cujac. d. loco* ita legit.

44 Pares inter corrivales mulier unum eligere potest.

45 Personæ interdum proximiores in ordine succedendi proximo nocentiores, magisque metuendæ sunt ac suspectæ facit *l.* 1. *C. de ui public.*

46 Duorum fratrum liberi inter se conjungi possunt, *ut hic.* §. 4. *Inst de nupt. l.* 1. *C. Inst. & subst. l.* 3. *ff. de ritu.* adscripta tamen negatio est apud Theoph. & Cajum 1. *Instit.* §. 7. & ita quoque scriptum reperitur *l.* 1. *C. Theod. de incest. nupt.* Sed & *Harmen.* 4. *tit.* 6. §. 22. testatur non licere uxorem ducere τὸν ἀδελφὸν patruelem suam: id est, filiam patrui, aut amitæ. Poterant tamen conjungi rescripto Principis. *l. unic. C. Theod. si nupt. ex rescript.* Paulus Monach. *in Theod.* Ambrosius 8. *epist. ad Paternum.* Cassiodor. 7. *Variar.* 46. Qua ratione permotus Contius 1. *lection.* 9. scribit hanc legem à Triboniano

huius salubritate indulta est: ut revocata prisci 47 juris auctoritate, restinctisque calumniarum fomentis, matrimonium inter 48 consobrinos 49 habeatur legitimum: sive ex duobus fratribus, sive ex duabus sororibus, sive ex fratre & sorore nati sunt: & ex eo matrimonio editi, legitimi, & suis patribus successores habeantur. Dat. Stilicone II. & Anthemio Conss. 405.

De puellu.

xx. Impp. Honor. & Theod. AA. ad Theodorum P. P.

In conjunctione filiarum 50 in sacris 51 positarum, patris 52 expectetur arbitrium. Sed si sui juris puella sit intra 53 quintum & vicesimum annum constituta: ipsius quoque adsensus exploretur. Si patris auxilio destituta, matris 54 & propinquorum 55, & ipsius 56 quoque requiratur adultæ judicium. Si [vero] utroque orba parente, sub curatoris 57 defensione constituta sit, & inter honestos competitores matrimonii oriatur forte certamen, ut quæratur, cui potissimum puella jungenda sit, si puella cultu verecundiæ 58 propriam noluerit voluntatem depromere, coram positis propinquis, judici 59 deliberare permissum, cui melius adulta societur.

De militibus.

xxi. Impp. Theod. & Valent. AA. Basso P. P.

A Caligato 60 milite usque ad Protectoris 61 personam sine aliqua solennitate matrimoniorum, liberam cum ingenuis duntaxat mulieribus contrahendi conjugii permittimus facultatem.

De donatione ante nuptias. De instrumento dotis. De pompa & celebritate nuptiarum.

xxii. Iidem AA. Hierio P. P.

Si 62 donationum ante nuptias, vel dotis 63 instrumenta defuerint, pompa 64 etiam, aliaque nuptiarum celebritas omittatur: nullus existimet ob id deesse recte alias 65 inito matrimonio firmitatem, vel ex eo natis liberis jura posse legitimorum auferri: inter 66 pares honestate personas nulla lege impediente consortium, quod ipsorum consensu, atque amicorum fide firmatur. Dat. x. Kalend. Mart. *Constantinop.* Felice & Tauro Conss. 428.

De scenicis mulieribus & eorum liberis. 7. De instrumentis dotalibus. 8. De causis futuris, vel præteritis.

xxiii. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Imperialis benevolentiæ proprium 67 hoc esse judicantes, ut omni tempore subjectorum commoda tam investigare, quam eis mederi procuremus: lapsus quoque mulierum, per quos indignam honore conversationem imbecillitate sexus elegerint, competenti moderatione sublevandos esse censemus, minimeque eis spem melioris conditionis adimere: ut ad eam respicientes, improvidam, & minus honestam electionem facilius derelinquant. Nam ita credimus Dei benevolentiam, & cir a genus humanum nimiam clementiam (quantum nostræ naturæ possibile est) imitari 68, qui quotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur, & pœnitentiam suscipere nostram, & ad meliorem eam statum deducere. Quod si circa nostro subjectos imperio nos etiam facere differamus: nulla venia digni esse videbimur. §. 1. Itaque cum injustum sit, servos quidem libertate donatos posse per divinam indulgentiam natalibus 69 suis restitui, postque hujusmodi Principale beneficium ita 70 degere, quasi nunquam servissent, sed ingenui [nati] essent: mulieres autem quæ scenicis [quidem] ludis sese [ante] immiscuerunt, postea vero spreta mala conditione ad meliorem migravere sententiam, & inhonestam professionem effugerunt, nullam spem principalis habere beneficii quod eas ad illum statum reduceret, in quo si nihil inhonesti peccatum esset, commorari potuerunt: Præsenti sanctione clementissima principale beneficium eis sub ea lege condonamus, ut, si 71 derelicta mala & inhonesta conversatione commodiorem vitam amplexæ fuerint, honestatique sese dederint, liceat eis nostro supplicare numini, ut divinos affatus sine dubio mereantur, ad matrimonium eas venire permittentes legitimum: his, qui eis conjungendi sunt, nullo timore tenendis: ne scitis præteritarum legum infirmum esse videatur [tale] conjugium, sed ita validum hujusmodi permanere matrimonium confidentibus, quasi nulla præcedente inhonesta vita uxores eas duxerint, sive dignitate præditi sint, sive alio modo scenicas in matrimonium ducere prohibeantur: dum 72 tamen dotalibus 73 omnimodo instrumentis non sine scriptis tale proberur conjugium. Nam omni 74 macula penitus direpta, & quasi suis natalibus hujusmodi mulieribus redditis, neque vocabulum inhonestum eis inhærere de cætero volumus, neque differentiam aliquam eas habere cum his quæ nihil simile peccaverunt. §. 2. Sed & liberos ex tali matrimonio procreandos, suos & legitimos patri esse: licet 75 alios ex priore matrimonio legitimos habeat: ut bona ejus tam ab intestato quam ex testamento isti quoque sine ullo impedimento percipere possint.

§. 3. Sed & si tales mulieres post divinum rescriptum ad preces earum datum ad matrimonium venire distulerint, salvam eis nihilominus 76 existimationem servare præcipimus, tam in aliis omnibus, quam ad transmittendam, quibus voluerint, suam substantiam, & suscipiendam competentem sibi legibus ab aliis relictam, vel ab intestato delatam hereditatem.

In Authent. Scenicas non solum si fidejussores. §. 2. coll. 5. tit. 6. al. 4. Novell. 51.

Quod eis permittetur, etiamsi 77 juraverint in tali professione se perseveraturas: quia legibus expressum est, illicita res jusjurandum servari

corruptam. Utut sit, constat inter consobrinos nuptias modo permissas, modo prohibitas fuisse, his adde *Canon.* 18. *apost. Augustin.* 15. *de civitat.* 16. Goth. Jure Canonico quum consobrini sint secundo gradu, matrimonia hæc sunt prohibita. *cap.* 20. 35. q. 2. & 3. *cap. ad sedem.* §. *hanc computationem* 35. q. 5. Explicationem hujus legis vide apud Joann. à Zande, *lib.* 2. *tit.* 1. *defin.* 3. Ans.

Quatenus obtineat vid. Censur. Forens. nostram *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 17. & *seq.* S. L.

47 *Dict. l.* 3.

48 Inter consobrinos matrimonium permissum.

49 Hic advertendæ leges de nubendo in familia & tribu. *Num.* 36. *Tobiæ* 7. de nubendo ei qui proximus esset genere, cujusmodi lex Solonis fuit apud Athenienses. *Pollux* 3. *Onomast.* 3. Huius legis meminit Terentius Phormione. *Lex est*, inquit) *ut orbæ qui sint genere proximi ne nubant, & illos ducere eadem hæc lex jubet.* Idem in Adelphis: *Hæc virgo orba est patre. Hic meus amicus illi genere est proximus. Huic leges cogunt nubere hanc.* Fortunatian. 1. Rhetor. *Lex est, orba proximo nubat, vel si eam noluerit in matrimonium ducere, det decem millia.* Verum, proximitatis nomine circumscriptæ, ac definitæ legibus sunt nuptiæ apud Romanos. vid. *l.* 17. *C. eod.*

50 Adde *l.* 18. *C.*

51 Non sui juris.

52 *Novell.* 115. *cap.* 3. §. 11.

53 *l.* 18. *C. eod.*

54 *l.* 1. *C. eod.*

55 *d. l.* 1. *& d. l.* 18. *C. eod.*

56 Vid. *l.* 8. *C. eod.*

57 *d. l.* 8. *in fin.*

58 Verecundam & consequenter silentem decet esse mulierem. Propter verecundiam naturale est mulierem tacere. *l.* 1. §. 5. *ff. de postulando.*

59 *d. l.* 1. *in fin. C. eod.*

60 Id est, vile.

61 *Præfecti cohortalis*, ita legit Prateius in voce Caligatus. De protectoribus *dicam ad tit. de domesticis & protectoribus C. eod.*

62 Donatio propter nuptias ad substantiam matrimonii nihil pertinet. *l.* 3. *C. Theod. de nupt. l.* 8. *C. Th. de sponsal.*

63 Dotis instrumenta non sunt de substantia matrimonii. *dicam plenius ad Authent. Maximus. C. eod.*

64 Pompa hujusmodi, & nuptiarum celebratio non est de substantia matrimonii. adde quæ dicam ad *Novell. Leon.* 89.

65 Matrimonium consistere potest sine donatione propter nuptias, sine dotis instrumento, sine pompa.

66 Hoc innuit, inter impares honestate personas (veluti si senator scenicam ducat permissu Principis) exigi tabulas nuptiales.

67 Proprium Principis, subditorum commodis prospicere.

68 Deum imitatur qui ignoscit.

69 Servi natalibus restitui possunt à Principe.

70 Effectus restitutionis natalium.

71 Scenicæ mulieres, vitæ pœnitentes, Principis rescripto cuivis, etiam illustri possunt nubere. Hodie non requiritur rescriptum. *Novell.* 89. *& Novell.* 117. Antiqua porro hujus rescripti formula extat apud Cassiodorum *epist.* 8. Quod de scenica diximus, idem exigebatur in ancilla. Hieronymus *ad Oceanum:* Si ab Imperatore stolam illæ, id est, ancillæ meruerint, inter uxores eas recipere cogentur, &c.

72 Probatur conjugium, seu matrimonium dotalibus instrumentis: ut inter quos dotis instrumentum interceffisse probarum erit, inter eosdem matrimonium interceffisse & contractum probetur, *ut hic:* Romanus *singul.* 448. putat dotis instrumento plene, ac perfecte probari, dotis restitutionem faciendam esse: at non plene probari matrimonium, sed semiplene & præsumptive tantum. §. *illud. Novell. ut fratrum filii* 127. *Glossa. in l. in concubinatu* 3. *ff. de concubinis, & in l. penult. C. de fidejussoribus.*

73 Dotalia instrumenta requiruntur in nuptiis scenicæ à Principe restitutæ.

74 Effectus restitutionis natalium. inde colligitur, infamem famæ restitutum à testimonio dicendo non arceri.

75 Remittitur jusjurandum illegitimum. vid. *l. ult. ff. qui satisdare.*

76 Etiamsi cesset causa finalis privilegii impetrati.

1 Dignitatis nuda adeptio famam interdum restituit. Ratio potest hæc esse, quod concessa dignitate nobili, omne impedimentum famæ sublatum videatur. Inde putat Baldus, Tacite famæ restitui quem Imperator suos inter consiliarios adscivit. Principis enim comitatum illustrem esse. *l. 1. ff. de præpositis laborum.*

2 De proprio motu. *cap. si motu proprio 23. in fin. de prebend. & dign. in 6. Bald. hic.*

3 Ergo illicstrum matrimonium famæ restitutione non confirmatur.

4 Privilegium matris non prodest filiæ ante privilegium natæ. Hinc concludit Baldus, non dici filium regis qui natus ante ejus coronationem fit. *arg. l. 25. ff. de test. milit. l. 2. §. 2. ff. de decur.* vid. Hotoman. *Illustrium quæst. 2.* Goth. Adde Joann. Aurpach. *Epist. juridicar. lib. 2. Epist. 2.* ANS.

5 Interdum liberi post mortem parentum possunt legitimari.

6 *l. 22. ff. eod.*

7 Nefarii coitus damnati: vide *Novell. 12.*

8 Μεχρὶ καὶ τῶ πρωτοσπαθαρίῳ. *4. Harmenopul. 4. περὶ ἀξιωματικῶν. & Synops. 28. tit. 3. cap. 16.*

9 Olim tabulæ nuptiales requirebantur, ut per nuptias liberi, sui fierent & legitimi. *Novell. 12. cap. 4. vers. Si enim. Novell. 18. cap. 11.* & inter impares honestate personas. *l. 22. ff. eod.* Hodie non exiguntur, nisi illustris uxorem ducat non illustrem: nisi sint barbari. Mitius enim cum Barbaris agitur propter eorum simplicitatem. *Novell. 117. cap. 4.* in reliquis nuptiis non exiguntur instrumenta dotalia; sufficit enim ut testatio fiat apud defensorem ecclesiæ, quæ tamen observatio remittitur tenuioribus, & gregariis militibus, & his qui nuptias jurejurando confirmarunt palam in æde sacra, vel tactis divinis scripturis. *Novell. 74. cap. 5.*

10 Confirmato matrimonio confirmatur status liberorum, non è contra.

11 Ut si ita pactum sit, Dabis vel facies si nupserit?

12 Adde *l. 39. §. 1. ff. de statu liberor.*

13 Puta sacra benedictio. dixi ad *Nov. Leon. 89.* adde quæ scripsi ad *l. 66. §. 1. ff. de donat. int. vir.* Hotoman. *Illustr.*

14 Conditio nuptiarum impletur per actum & rem ipsam, non per habitum & potentiam. *Salic.*

15 Hæc est XVI. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis ut videre est apud Inglois. ANS.

16 Vide *Theoph. Inst. de nuptiis.*

17 Vide *Festum in mente captis.*

18 Argumentum à mente capto ad furiosum.

19 Dementis & furiosi filii, cujuscunque sexus sint, nuptias contrahere possunt, dotem constituere, & donare propter nuptias, curatore & judice adhibitis. *l. 28. §. de episcop. aud.*

20 *Inst. de nupt. in prine.*

21 *l. 43. ff. de legat. 3.*

22 Quo quisque dignioris est familiæ, majorem dotem meretur. *l. 28. §. de episcop. aud. l. 60. ff. de jure dot.*

23 Præsumitur pro nobilioribus. *d. l. 28. l. 1. §. de cond. in borr.*

24 Hinc concludunt, Pauperum advocatis nullum deberi honorarium.

25 Alumnam ducere possimus. Collactaneam vertit interpres Basilicon *tit. de nupt.* & collactaneæ exemplum ponit in ancilla patris. Possis & alumnam interpretari eam, quam quis ab alio expositam aluit. vide *Festum in Alicllus.* adde de alumno quæ scripsi ad *l. 1. §. quæres pignor.*

26 Hæc est XVII. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis, vid. apud Inglois. ANS.

servari non oportere: & pœna perjurii, si qua est, in eum convertenda est, qui exigit.

§. 4. Similes vero tale merentibus ab Imperatore beneficium mulieribus illas etiam esse volumus, quæ dignitatem [1] aliquam [habent,] etsi non Serenissimo Principi supplicaverint, ultroneam [2] tamen donationem ante [3] matrimonium meruerint: ex qua dignitate, & aliam etiam omnem maculam, per quam certis hominibus legitime conjungi mulieres prohibentur, aboleri penitus oportet. §. 5. His illud adjungimus, ut & filiæ hujusmodi mulierum, si quidem post [4] expurgationem prioris vitæ matris suæ natæ sint, non videantur scenicarum esse filiæ, nec subjacere legibus quæ prohibuerunt filias scenicarum certos homines in matrimonium ducere. Sin vero ante procreatæ sint, liceat eis preces offerentibus invictissimo Principi, sacrum sine obstaculo ullo mereri rescriptum: per quod eis ita nubere permittatur, quasi non sint scenicæ matris filiæ: nec jam prohibeantur illis copulari, quibus scenicæ, vel dignitatis, vel alterius causæ gratia uxores ducere interdicitur: ut tamen omnimodo dotalia inter eos etiam instrumenta conficiantur. §. 6. Sed si à scenica matre procreata, quæ usque ad mortem suam in eadem professione duraverit, post [5] ejus obitum preces Imperatoriæ Clementiæ obtulerit, & divinam indulgentiam meruerit, liberationem maternæ injuriæ, & nubendi licentiam sibi condonantem: istam quoque posse sine metu priorum legum in matrimonio illis copulari, qui dudum scenicæ filiam uxorem ducere prohibeantur. §. 7. Immo etiam illud removendum esse censemus, quod in priscis legibus (licet obscurius) constitutum est: ut matrimonia inter [6] impares honestate [personas] contrahenda, non aliter quidem valeant, nisi dotalia instrumenta confecta fuerint: his vero [etiam non] intercedentibus, omnimodo firma sint, sine aliqua distinctione personarum: si modo liberæ sint, & ingenuæ mulieres, nullaque nefariam, vel incestarum conjunctionum suberit suspicio. Nam nefarios [7], & incestos coitus omnibus modis amputamus, sicut & illos, qui præteritarum legum sanctione specialiter vetiti sunt: exceptis videlicet his quos præsenti lege permittimus. legitimique matrimonii jure muniri præcipimus.

In AUTHENT. ut lic. matr. & aviæ. §. quia vero legem. coll. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 4.

Maximis decorati dignitatibus usque [8] ad Illustres, nonnisi dotalibus instrumentis 9. conscriptis, rite contrahunt nuptias: licet ante contractas retineant: exceptis Barbaris reliquis omnes affectis solo recte contrahunt matrimonium.

8. His itaque per hanc generalem legem ita constitutis, & de cætero conservandis, præteritas etiam hujusmodi conjunctiones ex subjecto tempore factas secundum prædictam dispositionem judicari præcipimus: ut si [10] quis talem uxorem ab initio nostri imperii (prout dictum est) jam duxerit, & liberos ab ea procreaverit, justos eos & legitimos, & tam ab intestato quam ex testamento patris successores habeat, & legitima in posterum nihilominus ea uxore permanente, procreati quoque liberi legitimi sint.

Verbum nuptiarum *quomodo accipitur.*

XXIV. Idem A. ad Senatum.

SAncimus, si quis *nuptiarum* fecerit mentionem in qualicunque pacto [11], quod ad dandum, vel ad faciendum, vel non dandum, vel non faciendum concipitur, & sive *nuptiarum tempus* dixerit, *sive nuptias* nominaverit: non [12] aliter intelligi conditionem esse adimplendam, vel [non] extenuandam, nisi ipsa nuptiarum accedat festivitas [13]: & non esse tempus inspiciendum, in quo nuptiarum ætas, vel fœminis post duodecimum annum accesserit, vel maribus post quartum decimum annum completum, sed ex quo vota nuptiarum re ipsa [14] processerint: Sic enim & antiqui juris contentio dirimetur, & immensa librorum volumina ad mediocrem modum tandem pervenient.

De liberis furiosi, vel mente capti.

XXV. Idem A. Juliano P. P.

SI furiosi parentis liberi, in cujus potestate constituti sunt, nuptias possint contrahere, apud veteres agitabatur [15]: & quidem filiam [16] furiosi marito posse copulari, omnes pene juris antiqui conditores admiserunt: sufficere enim putaverunt, si pater non contradicat. In filio autem familias dubitabatur: & Ulpianus quidem retulit constitutionem Imperatoris Marci, quæ de furioso non loquitur, sed generaliter de filiis mente [17] captis, sive masculi, sive fœminæ sint, qui nuptias contrahunt: ut hoc facere possint etiam non adito Principe. Et aliam dubitationem ex hoc emergentem, si hoc, quod de mente capto constitutio induxit, etiam in furiosis obtinendum sit, quasi exemplo mente capti & furiosi filios adjuvantes. His itaque dubitatis, tales ambiguitates decidentes, sancimus, hic repleri, quod Divi Marci constitutioni deesse videtur, ut [18] non [19] solum dementis, sed etiam furiosi liberi cujuscunque sexus [20] possint legitimas contrahere nuptias, tam dote, quam ante nuptias donatione à curatore eorum præstanda, æstimatione [21] tamen in hac regia urbe excellentissimi Præfecti Urbis, in provinciis autem virorum clarissimorum earum Præsidum, vel locorum Antistitum, tam opinione [22] personæ, quam moderatione dotis, & ante nuptias donationis constituenda, præsentibus tam curatoribus dementis, vel furiosi, quam his qui ex genere eorum nobiliores [23] sunt: ita tamen ut nulla ex hac causa oriatur, vel in hac regia urbe, vel in provinciis jactura substantiæ furiosi, vel mente capti, sed gratis [24] omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento prægravetur.

De alumna, de susceptа à sacro baptismate.

XXVI. Idem A. Juliano P. P.

SI quis alumnam [25] suam libertate donaverit, & in matrimonio suo collocaverit: dubitabatur apud antiquos, utrumne hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non? Nos itaque vetustam ambiguitatem decidentes [26], non esse vetitum matrimonium censemus: si enim ex affectu omnes introducuntur nuptiæ, & nihil impium, nec legibus contrarium in tali copula expectamus: quare prædictas nuptias inhibendas existimemus? nec enim homo sic impius inventur, ut quam ab initio loco filiæ [27] habuit, eam postea in suo collocet matrimonio: sed ei credendum est, quia eam & ab initio non ut filiam educavit, & libertate donavit, & dignam esse postea suo putavit matrimonio.

†. Ea videlicet persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, sive alumna sit, sive non, a sacrosancto susceperit baptismate [28]: cum nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem, & justam nuptiarum prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.

De ætate contrahentium.

XXVII. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus [29] nuptias, quæ inter masculos & fœminas majores, vel minores sexagenariis [30], vel quinquagenariis [31], lege Julia, vel Papia prohibitæ sunt, homines volentes contrahere, & ex nullo modo, vel ex nulla parte tales nuptias impediri.

De nova dignitate mariti, vel soceri.

XXVIII. Idem A. Joanni P. P.

SI libertam quis uxorem habeat, deinde [32] inter Senatores scribatur dignitate illustratus: an solvatur matrimonium, apud Ulpianum quærebatur: quia lex Papia inter [33] Senatores & libertas stare connubia non patitur. Nos igitur Dei sequentes judicium, non patimur in uno eodemque connubio mariti felicitatem uxori fieri infortunium: ut quantum vir in altum tollatur, tantum & conjunx ejus decrescat, imo magis penitus deperat: absit itaque à nostro tempore hujusmodi asperitas, & firmum maneat matrimonium, & uxor marito concrescat, & sentiat ejus fulgorem: stabileque maneat matrimonium [ex] hujusmodi superventu minime diminutum. Simili modo, si privati hominis filia ad liberti veniat connubium, & postea [34] pater mulieris ad Senatoris dignitatem fuerit elatus, taceat Papiæ legis crudelissima sanctio: & neque per hunc modum dissolvatur matrimonium inter facti senatoris filiam & libertum, ne soceri prosperitas sine genero inveniatur. Melius enim est, legis Papiæ severitatem in utroque casu compescere, quam eam sequendo hominum matrimonia dispergere, non ex vitio mulieris & mariti, sed ex prospera alterutrius partis fortuna: cum enim ex una radice vitium nascitur, consequens est ut una lege tollatur.

De scenicis mulieribus.

κθ'. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τοῖς πανευταχῆ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις.

Θείαν ἐποιησάμεθα διάταξιν, ὥστε μὴ συγχωρεῖν ἄνδρα γυναῖκα ἀλλοτρίαν ἢ ἐλευθέραν εἰς σκηνὴν ἢ ὀρχήστραν κομίζεσθαι, ἢ δὲ ἀπαλλαγεῖσα βιαίως κωλύειν τοὺς ἐγκυρεῖν τῇ αὐτῆς, ὡς ἴσως αὐτὴ ταῦτα ζητοῦσα ῥητὴν ὁμολογήσασα ἀπαιτεῖν· ἀλλ' εἰ τοιαῦτα γένοιτο, κωλυέσθω παντὶ τρόπῳ τε τῶν λαμπροτάτων ἐπαρχῶν ἀρχόντων, καὶ ὡσαύτως ἐν ταῖς πόλεσι θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων διατεταξάμεθα, δεῖν τε αὐθεσίαν τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἄρχειν τῶν λαμπροτάτων ἐπαρχιῶν ἀρχόντων, καὶ ἀναγκάζειν ἄγειν πρὸς ἑαυτὸν τὰς βιασαμένας καὶ τὰς ἀπαλλαγείσας τε ἁρπαστικῶς καὶ δήμοσίαν μὲ αὐτῶν ποιεῖν τὴν ὕβριν, ὑπείνας δὲ τῆς πόλεως ἐξελαύνειν. Εἰ δὲ ὁ τῶν ἐπαρχίαν ἰθυνόντων αὐτὸς ὁ βιαζόμενος ἢ εἷς τῶν ὑπ' αὐτῷ εἰρημένης ἁρπαγῆς κωλύων διάδηλον αὐθεσίαν καὶ μόνοις τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἄμεμπτον τῶν λαμπροτάτων ἐπαρχίας ἀρχοντι, καὶ ἀναγκάζειν ἄγειν πρὸς ἑαυτὸν τὰς βιασαμένας τε καὶ τὰς ἀπαλλαγείσας τε ἁρπαστικῶς καὶ δήμοσίαν ὕβριν μὴ ποιεῖν τῶν ὑπ' αὐτῷ ἐπαρχιῶν, καὶ μὴ ἐξελαύνειν τῆς πόλεως ἐξεναγῆ ἢ ἐξωτικῶν ἀναγκαίων ἐμπορίων ἢ ἐξωτικῶν ἀλλοτρίων ἐξελαύνειν, ἢ, μὴ ἡδυνήσατο ὑπὸ τῶν ἰκανοῦ, μηνύειν εἰς τὴν βασιλείαν, ὥστε ἐξ ἡμῶν τὴν ὑπὸ σκέπην ἔξενεχθῆναι ποινὴν τῶν ἐξωτικῶν καθάπερ νυμφῶν, καὶ τῶν ἐξωτικῶν αἰζημίων φυλαττομένων, ἀδειαν δίδοντες τοῖς ἀπαλλαττομένοις τοιαύτης γυναικὸς ἐλευθέρας καὶ σύγκλητον ὄσας ὑπὸ γάμον χωρεῖν νόμιμον, καὶ εἰ τυγχάνοιεν ταῖς σεμνοτάταις ἀξίαις οἱ τοιοῦτοι λαμπρότατοι κεκοσμημένοι μηκέτι δεσμώτας βασιλικῆς ἀνυπερθέτου, ἀλλὰ καὶ ἐξουσίαν τὸ γάμου προσπαθοῦσας, γαμικῶν μὴ τοι συμβολαίων ὄντων τρόπον παντὸς μεταξὺ αὐτῶν γινομένων, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν θυγατέρων τῶν σκωλικῶν ἀμφιτέθαμμοι.

§. α'. Τοῦ μὲν εἰρημένου διατάξαντος καὶ τῷ πεμπτῷ βιβλίῳ τῶν παντῶν διατάξεων τάτε δὴ καὶ ἡμετέρους εὐσεβείας ἐπανύμους βιβλίοις ὡσὲ τοὺς πολίτικους δρόμους ἀνυπερθεμένους τεθείκαμεν· ἐπειδὴ ὁ ἐχέλιος διὰ τὸ παρόντος νομοθεσίας καὶ ἡμῶν τοῖς πανευταχῆ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις

27 Adoptio hæc anonyma est: quia nec vere adoptio, nec vere adrogatio est. vid. Zasium 2. *Rasponsorum 7.* ubi de anonymis in jure tractat.

28 Nemo eam ducere potest, quam ex sacro baptismate suscepit. Ratio hic affertur quasi paternitatis, *ut hic. & Synod. Basil. 5. c. 17. cap. 53. Synodus in Trullo, apud 4. Harmen. 6. περὶ τῶν ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Balsamon ad dictum cap. 52.* Potest hæc etiam adferri, ætatis latum discrimen. Quin Harmenopulus *loco superiore* negat contrahi posse nuptias cum ejusce mulieris matre, aut filia. *Demetrius Chomatenus Archiepisc. Bulgariæ, lib. 3. jurie Orient. tit. de Sæcul. cognat. ubi adfert cap. 56. sext. Synod.* Quæ etiam hodie obtinent inter Rhuthenos & Moscos. *Sigismundus in rerum Moscovitarum commentario.* Inter confirmatam, & patrem ejus, qui confirmationi ejus adhibetur, velut sponsor, & pater, cognatio & prohibitio constituitur. *cap. si quis filiastrum 2. 30. quæst. 1.* ex concilio Tridentino, *8. Sess. cap. 2.* Hic etiam locus ostendit pueros & infantes ad sacramentum baptismatis oblatos ab extraneis fuisse. An & à parentibus offerri justum est? vid. *Augustin. epist. ad Bonifacium.* An baptismo incontinenti post delictum suscepto, pœna delicti minuenda sit? vide apud Tiraquellum *tract de pœnis causa 26.*

29 Citatur in *l. 12. ff. de legitimis heredibus.*

30 Dixi ad *Ulpian. 16. §. 3.* adde *l. 21. ff. de act. empt.* adde *Cujac. 33. de præscript. Antonium Mercat. 1. not. 1. in fin. Anton. Gnibert. in tract. de sponsal. & matr.*

31 Quinquagenaria mulier nuptias potest contrahere, *ut hic:* quin tali ex muliere partus legitimus est, sublata vetere super ea re dubitatione Cæsariensis advocationis, uti constat ex his quæ scripsi ad *l. 12. ff. de hered. Instit.*

32 Superveniens marito senatoria dignitas nuptias perfectas non dirimit, quæ aliquin, si maritus antea senator non fuisset, non possent contrahi. Res enim jam perfecta non vitiatur, licet veniat ad eum casum à quo non possit incipere. *Salicet.* adde *l. 3. tit. proxim.*

33 Lege Papia senator libertam ducere non poterat. adde *l. 27. 28. 29. 30. ff. de ritu.*

34 Quæsita patri dignitas liberorum quidem statum auget, non tamen eorum nuptias dissolvit.

35 *l. 14. l. 33. ff. de Episcop. aud.*

36 *Novell. 51.*

37 Maleficii fidejussor accipi non potest. *l. 70. §. 5. ff. de fidejussor. Novell. 51.*

congregantes, quæ ad ipsam pertinent expositione latiore sancita, eandem divinam constitutionem fecimus etiam ad vos, ut sacerdotalem conservantes reverentiam & continentiæ studiosi, hæc custodiatis, tam magni Dei metum, quam imperialem indignationem, si quid horum prætermiseritis, considerantes. Dat. Kalend. Novembr. C.P. D.N. JUSTIN. IV. & PAULINO Conss. 534.

1 III. C. Th. tit. 13. tit. Nov. 5. §. 5. tit. 6. Nov. 8. tit. Reg. Mosaic. 18. Rel. 4. c. regi Joseph. 2. Mar. 6. cap. regi Mauricio 2. Nov. adde Petr. Gregor. Syntag. 11. Incestas nuptias Solomon appellat ἀκαθάρτους καὶ κατακεκλυσμένους γάμους.

2 Nov. 22. c. 27.

3 l. 10. l. 11. ff. de divort.

4 Hinc colligunt uxorem cogi maritum ferre, nisi pactum contrarium interpositum fuerit: qua de re vide Wurmser. 1. praël. 36. c. 4.

5 Dixi ad l. 7. ff. de Judæis. adde Nov. 18. c. 5. vers. Sicut enim quis legitima uxori conjungitur.

6 Sumpta est ex l. 6. C. Theod. de decurionibus lib. 12.

7 Pantus Assanius in prolego. Quid istuc est? serviles nuptiæ? servine uxorem ducent aut pascent sibi? Novum attulerunt, quod sit nusquam gentium. At ego aio hoc fieri in Græcia & Carthagine. Et hic in nostra terra atque in Apulia, majoreque opera ibi serviles nuptiæ, quam liberales etiam curari solent. Hodie connubium cum ancillis esse potest. Nov. 78. c. 1. Nov. 117. c. 6. Goth. Idem Jure Canonico. cap. 1. & tot. tit. extr. de conjug. Servor. Ans.

8 Nov. 22. c. 10. l. 3. J. soluto. Ulp. 5. §. 1. est tamen connubium. Paul. 2. sent. 19. §. 3. inde uxores servorum contubernales. l. 12. §. 33. ff. de instructo.

9 Natus ex ancilla & servo fit servus. l. 24. ff. de statu. l. 1. Gaji 4. §. 11. è contrario, natus ex libera & servo fit ingenuus spurius. l. 3. in fin. J. soluto.

10 Pœna quæcunque sit, sententiam judicis exigit. l. 12. ff. de pœn.

11 Scientiæ supervenientis ratione quis punitur, qui ratione ignorantiæ excusabatur à pœna.

12 Publicatur res ubi sita est.

13 Et ita mitius punitur is, in cujus domo fit aliquid eo patiente, quam ipse principalis qui deliquit. l. 1. J. de falsa moneta. l. 9. §. 2. ff. de adulteriis. dixi ad Novell. 14. §. 1. Nov. 42. cap. alt. §. 2. Nov. 58. vers. Omnibus. Novell. 131. cap. 8.

13 Cogitur delicta graviora publicare & denunciare, non tamen præcipiti festinatione sed inquisita veritate facti. arg. l. 2. §. 43. ff. ad Tertull. l. 137 §. 2. ff. de verb. obligat. l. 13. ff. solut.

14 *De matrimonio contra legum præcepta, vel contra mandata constitutionesque Principum.*

IV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Andromachum Comitem rerum privatarum.

QUi contra legum [15] præcepta, vel contra mandata [16] constitutionesque [17] Principum nuptias forte contraxerit; nihil [18] ex eodem matrimonio, sive ante [19] nuptias donatum, sive deinceps quoquo modo [20] datum fuerit, consequatur: idque totum quod ab alterius liberalitate in alterum processerit, ut indigno indignæve sublatum, fisco [21] vindicari sancimus: Exceptis tam fœminis, quam viris qui aut errore [22] acerrimo [23], non affectato, insimulatove, neque ex vili causa decepti sunt, aut ætatis [24] lubrico lapsi: Quos tamen ita demum legis nostræ laqueis eximi placuit, si [25] aut errore comperto, aut ubi ad legitimos pervenerint annos conjunctionem hujusmodi sine ulla procrastinatione diremerint.

De uxore fratris, de sorore uxoris.

V. Iidem AA. Cynegio.

FRatris [26] uxorem ducendi vel [27] duabus sororibus conjungendi penitus licentiam sanimovemus, nec dissoluto quocunque modo conjugio.

Pœna incestarum & vetitarum nuptiarum.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P.

SI quis incesti [28] vetitique conjugii sese nuptiis funestaverit: proprias, quamdiu vixerit, teneat facultates [29]: sed neque [30] uxorem, neque [31] filios ex ea editos habere credatur. †. Nihil prorsus prædictis [32], neque per interpositam quidem personam, vel donet superstes, vel moriturus derelinquat: dos [33] si qua forte solenniter aut data aut promissa fuerit, juxta jus [34] antiquum fisci nostri commodis cedat: testamento suo extraneis [35] nihil derelinquat: sed (sive testato, sive intestato) legibus ei & jure succedant, si qui forte ex justo & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc est, de descendentibus filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de ascendentibus autem pater, mater, avus, avia: de latere, frater, soror, patruus, amita. †. Testandi sane ita demum habeat facultatem, ut his tantummodo personis pro juris ac legum, quod voluerit arbitrio relinquat, quas succedere imperialis præcepti tenore mandavimus: ita [36] tamen, ut [ab] hereditate defuncti penitus arceatur, si quis ex his [37], quos memoravimus in contrahendis incestis nuptiis consilium iniisse monstrabitur, successuro in locum illius, qui post cum gradu proximus inventus fuerit. †. Ea sane quæ de viris cavimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum sese consortiis commaculaverint, custodiantur. †. Memoratis vero personis non extantibus [nostro] fisco locus pateat. Dat. IV. Id. Decemb. *Constantinop.* ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. Conss. 396.

In AUTHENT. de incestis & nefariis nuptiis. §. 1. col. 2. tit. 7. al. 6. Novell. 12. cap. 1.

INcestas nuptias [38] contrahentu pœna est, consistatio [39] bonorum, tam cæterorum, quam dotis: exilium [40] etiam & cinguli (si quo potitur) spoliatio: verberatio quoque si vilus est, fœmina quoque talia scienter peccante, similis pœnæ subjugauda. Substantia sic amissa [41] liberu hoc ipso sui juris effectu, si quos habet legitimos applicetur: ut tamen pater ab eu alatur: quibus non extantibus fisco defertur.

In AUTHENT. quib. mod. naturales effic. sui. §. fin. col. 7. tit. 1. Novell. 89. cap. ultimo.

EX [42] complexu nefario aut incesto, seu damnato liberi, nec [43] naturales sunt nominandi, omnis paternæ substantiæ indigni beneficio, ut nec alantur [44] à patre.

De humilibus & abjectis fœminis, nec non de Senatoribus.

VII. Impp. VALENT. & MARTIANUS [45] AA. Palladio P. P.

HUmilem [46] vel abjectam [47] fœminam minime eam judicamus intelligi, quæ licet pauper [48], ab ingenuis tamen parentibus nata sit. Unde licere statuimus Senatoribus, & quibuscunque amplissimis dignitatibus prædictis ex [49] ingenuis parentibus natas, quamvis pauperes in matrimonium sibi accipere, nullamque inter ingenuas & opulentiores ex divitiis & opulentiore fortuna [50] esse distantiam. Humiles [51] vero abjectasque personas eas tantummodo mulieres esse censemus; ancillam, ancillæ filiam, libertam [52], libertæ filiam [scenicam, scenicæ filiam, tabernariam, tabernarii vel] lenonis aut arenarii filiam; aut eam quæ mercimoniis publice præfuit. Idcoque hujusmodi inhibuisse nuptias Senatoribus [53] harum fœminarum, quas modo enumeravimus, æquum est. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* ALTIO & ASTERIO [54] Conss. 454.

De uxore fratris.

VIII. Imp. ZENO A. Epinico P. P.

LIcet quidam Ægyptiorum [55] idcirco mortuorum [56] fratrum sibi conjuges [57] matrimonio copulaverint, quod [58] post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, arbitrati scilicet (quod certis [59] legum conditoribus placuit) cum corpore [60] non convenerint, nuptias non videri [re] esse contractas; & hujusmodi connubia tunc temporis celebrata firmata sunt, tamen præsenti lege sancimus, si quæ hujusmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas earumque contractores, & ex his progenitos, antiquarum legum tenori subjacere, nec ad exemplum Ægyptiorum (de quibus supradictum est) eas videri fuisse firmas, vel esse firmandas.

Abrogatio rescriptorum, vel pragmaticarum formarum, aut constitutionum, quæ tyrannidis tempore incestas nuptias permiserant.

IX. Imp. ANASTASIUS [61] A. Severiano P. P.

AB incestis nuptiis universi, qui nostro reguntur imperio noverint temperandum: nam rescripta [62] quoque omnia, vel pragmaticas formas aut constitutiones impias, quæ quibusdam personis tyrannidis tempore permiserunt scelesto contubernio matrimonii nomen imponere, ut fratris filiam [63], vel sororis [64], vel eam quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, uxorem legitimam turpissimo consortio liceret amplecti, aut ut alia hujusmodi committerentur, viribus carere decernimus: ne dissimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.

1 III. C. Th. tit. 13. τὸν ἐπὶ πᾶσιν φοβερὸν ἀεὶ τὸν σωτῆρα ἡμῶν Χριστὸν καὶ τὸν ἐκείνου ἀφθαρῆ καὶ πάλαι πόθεν κομιζόμενον τίμιον δὲ Θεὸν ἀεὶ τιμᾶτε πᾶσιν ὑμῖν, ὅσοις τῶν ἐφεστηκότων ἀξιοῦσθε σεμνότητος καὶ σωφροσύνης ἀντέχεσθαι, τὸν τῆς φιλίας τοῦτε, τὸν ὃν μεγαλαυχεῖσθαι Θεὸν καὶ βασιλικῶν ἀγαθῶν ἐπαίρεσθαι, εἰπεῖν τέκνον ὦ ἐμοὶ ὁσίως ἔχοντα, λογίζεσθαι.

TIT. V.

DE INCESTIS ET INUTILIBUS NUPTIIS.

De liberta, qua à patrono divertit.

I. Imp. ALEXANDER A. Amphigono.

LIberta [1], eademque uxor tua, si à te invito [2] discesserit [3], connubium cum alio non habeat, si modo uxorem eam habere velis.

De polygamia.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Sebastianæ.

NEminem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas [4] uxores habere posse, vulgo patet: cum etiam in Edicto Prætoris hujusmodi viri infamia notati sint. Quam rem competens judex inultam esse non patietur.

De ancillu.

III. Imp. CONSTANTINUS A. Patroclo.

CUm [6] ancillis non [7] potest esse connubium [8]: nam ex hujusmodi contubernio servi [9] nascuntur: ideoque præcipimus, ne Decuriones in gremia potentissimarum domorum libidine servarum ducentæ confugiant. Si enim Decurio clam actoribus & procuratoribus nescientibus, alienæ fuerit servæ conjunctus: & mulierem in metallum detrudi per [10] sententiam judicis jubemus: & ipsum Decurionem in insulam deportari: omnibus bonis ejus civitati, cujus Curialis fuerat mancipandis, si patria potestate fuerit liberatus, nullosque habeat liberos, vel parentes, vel etiam propinquos, qui secundum legum ordinem ad ejus successionem vocentur. †. Quod si actores vel procuratores loci, in quo flagitium admissum est, fuerint conscii vel compertum facinus promere noluerint: metallo eos convenit implicari. †. Si vero dominus [loci] hoc fieri permisit, vel postea [11] cognitum celavit, si quidem in agro id factum est, fundus cum mancipiis & pecoribus, cæterisque [12] rebus quæ cultui rustico sustinentur, fisci juribus vindicetur. Si vero in civitate id factum est: dimidiam bonorum omnium partem præcipimus confiscari: pœnam augentes, quoniam intra [13] domesticos parietes scelus admissum est, quod noluit mox cognitum publicare. [14]

De matrimonio contra legum præcepta, vel contra mandata constitutionesque Principum.

IV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Andromachum Comitem rerum privatarum.

QUi contra legum [15] præcepta, vel contra mandata [16] constitutionesque [17] Principum nuptias forte contraxerit; nihil [18] ex eodem matrimonio, sive ante [19] nuptias donatum, sive deinceps quoquo modo [20] datum fuerit, consequatur: idque totum quod ab alterius liberalitate in alterum processerit, ut indigno indignæve sublatum, fisco [21] vindicari sancimus: Exceptis tam fœminis, quam viris qui aut errore [22] acerrimo [23], non affectato, insimulatove, neque ex vili causa decepti sunt, aut ætatis [24] lubrico lapsi: Quos tamen ita demum legis nostræ laqueis eximi placuit, si [25] aut errore comperto, aut ubi ad legitimos pervenerint annos conjunctionem hujusmodi sine ulla procrastinatione diremerint.

De uxore fratris, de sorore uxoris.

V. Iidem AA. Cynegio.

FRatris [26] uxorem ducendi vel [27] duabus sororibus conjungendi penitus licentiam sanimovemus, nec dissoluto quocunque modo conjugio.

Pœna incestarum & vetitarum nuptiarum.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P.

SI quis incesti [28] vetitique conjugii sese nuptiis funestaverit: proprias, quamdiu vixerit, teneat facultates [29]: sed neque [30] uxorem, neque [31] filios ex ea editos habere credatur. †. Nihil prorsus prædictis [32], neque per interpositam quidem personam, vel donet superstes, vel moriturus derelinquat: dos [33] si qua forte solenniter aut data aut promissa fuerit, juxta jus [34] antiquum fisci nostri commodis cedat: testamento suo extraneis [35] nihil derelinquat: sed (sive testato, sive intestato) legibus ei & jure succedant, si qui forte ex justo & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc est, de descendentibus filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de ascendentibus autem pater, mater, avus, avia: de latere, frater, soror, patruus, amita. †. Testandi sane ita demum habeat facultatem, ut his tantummodo personis pro juris ac legum, quod voluerit arbitrio relinquat, quas succedere imperialis præcepti tenore mandavimus: ita [36] tamen, ut [ab] hereditate defuncti penitus arceatur, si quis ex his [37], quos memoravimus in contrahendis incestis nuptiis consilium iniisse monstrabitur, successuro in locum illius, qui post cum gradu proximus inventus fuerit. †. Ea sane quæ de viris cavimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum sese consortiis commaculaverint, custodiantur. †. Memoratis vero personis non extantibus [nostro] fisco locus pateat. Dat. IV. Id. Decemb. *Constantinop.* ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. Conss. 396.

In AUTHENT. de incestis & nefariis nuptis. §. 1. col. 2. tit. 7. al. 6. Novell. 12. cap. 1.

INcestas nuptias [38] contrahentu pœna est, consistatio [39] bonorum, tam cæterorum, quam dotis: exilium [40] etiam & cinguli (si quo potitur) spoliatio: verberatio quoque si vilus est, fœmina quoque talia scienter peccante, similis pœnæ subjugauda. Substantia sic amissa [41] liberu hoc ipso sui juris effectu, si quos habet legitimos applicetur: ut tamen pater ab eu alatur: quibus non extantibus fisco defertur.

In AUTHENT. quib. mod. naturales effic. sui. §. fin. col. 7. tit. 1. Novell. 89. cap. ultimo.

EX [42] complexu nefario aut incesto, seu damnato liberi, nec [43] naturales sunt nominandi, omnis paternæ substantiæ indigni beneficio, ut nec alantur [44] à patre.

De humilibus & abjectis fœminis, nec non de Senatoribus.

VII. Impp. VALENT. & MARTIANUS [45] AA. Palladio P. P.

HUmilem [46] vel abjectam [47] fœminam minime eam judicamus intelligi, quæ licet pauper [48], ab ingenuis tamen parentibus nata sit. Unde licere statuimus Senatoribus, & quibuscunque amplissimis dignitatibus prædictis ex [49] ingenuis parentibus natas, quamvis pauperes in matrimonium sibi accipere, nullamque inter ingenuas & opulentiores ex divitiis & opulentiore fortuna [50] esse distantiam. Humiles [51] vero abjectasque personas eas tantummodo mulieres esse censemus; ancillam, ancillæ filiam, libertam [52], libertæ filiam [scenicam, scenicæ filiam, tabernariam, tabernarii vel] lenonis aut arenarii filiam; aut eam quæ mercimoniis publice præfuit. Idcoque hujusmodi inhibuisse nuptias Senatoribus [53] harum fœminarum, quas modo enumeravimus, æquum est. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* ALTIO & ASTERIO [54] Conss. 454.

De uxore fratris.

VIII. Imp. ZENO A. Epinico P. P.

LIcet quidam Ægyptiorum [55] idcirco mortuorum [56] fratrum sibi conjuges [57] matrimonio copulaverint, quod [58] post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, arbitrati scilicet (quod certis [59] legum conditoribus placuit) cum corpore [60] non convenerint, nuptias non videri [re] esse contractas; & hujusmodi connubia tunc temporis celebrata firmata sunt, tamen præsenti lege sancimus, si quæ hujusmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas earumque contractores, & ex his progenitos, antiquarum legum tenori subjacere, nec ad exemplum Ægyptiorum (de quibus supradictum est) eas videri fuisse firmas, vel esse firmandas.

Abrogatio rescriptorum, vel pragmaticarum formarum, aut constitutionum, quæ tyrannidis tempore incestas nuptias permiserant.

IX. Imp. ANASTASIUS [61] A. Severiano P. P.

AB incestis nuptiis universi, qui nostro reguntur imperio noverint temperandum: nam rescripta [62] quoque omnia, vel pragmaticas formas aut constitutiones impias, quæ quibusdam personis tyrannidis tempore permiserunt scelesto contubernio matrimonii nomen imponere, ut fratris filiam [63], vel sororis [64], vel eam quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, uxorem legitimam turpissimo consortio liceret amplecti, aut ut alia hujusmodi committerentur, viribus carere decernimus: ne dissimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.

1 Liberta, quæ à patrono divertit. l. 1. J. de his qui ut indign. 2 Nov. 22. c. 27. 3 l. 10. l. 11. ff. de divort. 4 Hinc colligunt uxorem cogi maritum ferre, nisi pactum contrarium interpositum fuerit: qua de re vide Wurmser. 1. præël. 36. c. 4. 5 Dixi ad l. 7. ff. de Judæis. adde Nov. 18. c. 5. vers. Sicut enim quis legitima uxori conjungitur. 6 Sumpta est ex l. 6. C. Theod. de decurionibus lib. 12. 7 Pantus Assanius in prolego. Quid istuc est? serviles nuptiæ? servine uxorem ducent aut pascent sibi? Novum attulerunt, quod sit nusquam gentium. At ego aio hoc fieri in Græcia & Carthagine. Et hic in nostra terra atque in Apulia, majoreque opera ibi serviles nuptiæ, quam liberales etiam curari solent. Hodie connubium cum ancillis esse potest. Nov. 78. c. 1. Nov. 117. c. 6. Goth. Idem Jure Canonico. cap. 1. & tot. tit. extr. de conjug. Servor. Ans. 8 Nov. 22. c. 10. l. 3. J. soluto. Ulp. 5. §. 1. est tamen connubium. Paul. 2. sent. 19. §. 3. inde uxores servorum contubernales. l. 12. §. 33. ff. de instructo. 9 Natus ex ancilla & servo fit servus. l. 24. ff. de statu. l. 1. Gaji 4. §. 11. è contrario, natus ex libera & servo fit ingenuus spurius. l. 3. in fin. J. soluto. 10 Pœna quæcunque sit, sententiam judicis exigit. l. 12. ff. de pœn. 11 Scientiæ supervenientis ratione quis punitur, qui ratione ignorantiæ excusabatur à pœna. 12 Publicatur res ubi sita est. 13 Et ita mitius punitur is, in cujus domo fit aliquid eo patiente, quam ipse principalis qui deliquit. l. 1. J. de falsa moneta. l. 9. §. 2. ff. de adulteriis. dixi ad Novell. 14. §. 1. Nov. 42. cap. alt. §. 2. Nov. 58. vers. Omnibus. Novell. 131. cap. 8. 13 Cogitur delicta graviora publicare & denunciare, non tamen præcipiti festinatione sed inquisita veritate facti. arg. l. 2. §. 43. ff. ad Tertull. l. 137 §. 2. ff. de verb. obligat. l. 13. ff. solut. 14 *De matrimonio contra legum præcepta, vel contra mandata constitutionesque Principum.* IV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Andromachum Comitem rerum privatarum. 15 l. 23. ff. de ritu. 16 l. 6. ff. de nupt. l. 2. §. 1. ff. de his qui ut indign. 28. Ecclog. 5. cap. 30. 17 l. 5. l. 54. ff. de Episcop. & Cleric. l. 6. vers. Ea vero licet. ff. de nupt. & contra Senatusconsultum. l. 1. J. tit. proxim. 18 De pœnis incestarum nuptiarum. vide l. 6. J. eod. 19 Ex l. 3. C. Theod. eod. Inter cæteras pœnas incestis nuptiis impositas hoc refertur, ut donatio propter nuptias fiat caduca: quemadmodum jure antiquo dos. l. 52. ff. de ritu. novo non fit. l. 1. ff. de cond. ob caus. 20 Ergo nec prælegatum consequi. l. 6. h. t. l. 27. ff. de usufr. leg. l. 23. ff. de his quib. ut indign. Ans. 21 l. 6. J. eod. l. 2. §. 1. l. 13. ff. de his, quæ ut indignis. l. 27. ff. d. usufr. legat. 22 Errori acerrimo ignoscitur. l. 57. in fin. ff. de ritu. Novell. 12. c. 1. in fin. 23 Acerrimo quidam ita legunt, idque probavit Albericus, eadem forma dicitur qua celerrimus a Caio Mario apud Priscianum, & ab Ennio apud Charisium. vide Cujac. 15. observ. 13. in fin 24 Ætatis lubrico succurritur. l. 57. in fin. ff. de ritu. l. 38. §. 4. ff. de adulteriis. 25 Pœnitentia admittitur in incesto per errorem contracto. vid. Hermogen. apud Russinum 6 collation. leg. Mosaic. 26 Una duobus fratribus jungi non potest. l. 8. l. 9. J. eod. l. 2. C. Theodos. de incest. nupt. 27 Unus duabus sororibus jungi non potest, ut hic: ut nec una duobus fratribus. ff. eod. vid. Canon. 18. Apost. epist. Basilii ad Diodorum. de eo qui duas sorores duxit. Quin Nov. Patriarchæ Sisinii & Xiphilini vetat ne quis sororem sponsæ suæ ducat. 3 Harmen. 6. Goth. In secundo tamen affinitatis gradu, veluti inter me & eam quam uxoris meæ frater uxorem habuit, nuptiæ prohibitæ non sunt. Affinitatis enim gradus nulli sunt, neque affines alii ex aliis nascuntur. l. 4. §. 4. ff. de gradib. Quod affinitas tantum sit jus necessitudinis contractæ inter conjugem & alterius conjugis cognatos. d. l. 4. §. 3. ff. de gradib. S. L. 28 Cum consobrina, sorore fratris filia, ejusve uxore. Hæc enim exempla ponuntur in l. 3. C. Theodosian. eod. unde hæc lex desumpta est. 29 Olim pœna ignium & præscriptionis erat. d. l. 3. 30 Prima pœna incestarium nuptiarum. §. 12. Inst. de nupt. 31 Secunda. d. §. 12. vers. item atque. 32 Tertia. Novell. 143. vers. Sancimus. 33 Quarta. 34 l. 4. ff. eod. l. 52. ff. de ritu. l. 3. ff. de jure dot. §. 12. Inst. de nupt. 35 Quinta. 36 Sexta. 37 Personis. 38 Conciliat. lapsu auth. quæ Novell. 17. cap. 12. Item cum Novell. 134. cap. ult. vid. Rittersh. in explicat. Nov. 12. cap. 2. part. 4. c. 2. num. 35 Ans. 39 Vid. J. eod. 40 Id est, deportatio. Item l. 5 ff. de quæstionib. Septima pœna. 41 Octava pœna, bonorum privatio. 42 Spurius jure civili, neque inter vivos, neque ultima voluntate quidquam ex bonis paternis capere potest. Cujus sententiæ ampliationes quatuordecim, exceptiones decem, vide apud Duenazium reg. 316. 43 Nona pœna. Nov. 74. c. 6 alias pœnas vid. apud Clarum 5. sent. §. incestus. 9. 44 Vid. Nov. 89. c. 15. Goth. De jure Canon. debentur alimenta. cap 5. extr. qui duxit in matrimon. quod sequitur Cumer. Imper. Andr. Gail. lib. 2. obs. 88. num. 12. Ans. 45 Fit hujus constitutionis a Martiano latæ mentio Nov. 117. c. 6. 46 Pars Novellæ Martiani, de matrimoniis senatorum. vers. humiles. 47 d. cap. 6. 48 Non ideo quis humilis aut abjectus, quia pauper. vide omnino d. Novellam Martiani. 49 Ex ingenuis parentibus nascuntur interdum pauperes liberi. 50 Hinc illud Horatii, lib. Epodon, ode 4. Fortuna mores non mutat genus. 51 Humiles & abjectæ personæ quæ vid. l. 1. J. de natur. libert. 52 Id abrogatum Nov. 89. c. 1. §. 1. 53 l. 23 l. 44. ff. de ritu. id abrogatur Novell. 78. c. 3. Nov. 117 c. 6. 54 Studio. 55 Et Judæorum & veterum. l. 2. C. Theod. de incest. Quin ipsi Ægyptii forores eodem patre vel eadem matre genitas ducere poterant: Lacedæmonii eadem matre, Athenienses eodem patre genitas, Philo Judæus lib. de specialib. legib. Arnob. 8. contra gentes: & huc pertinet quod apud Æmilium Probum in Cimone & prœmio vitarum legitur priscorum Athenienium more licitum fuisse sorores ducere (Andocides tamen oratione contra Alcibiadem, Athenæus lib. 13. & Suidas in verbo Cimon & ἀδελφιδοῦς referunt. Cimonem ideo ostracismo sua civitate ad tempus relegatum fuisse, quod sororem suam Elpinicem duxisset.) Sane fororis ducendæ jus Persarum legibus non fuit. unde Cambysem legimus apud Herodotum lib. 3. cum amore fororis captus fuisset, nec liceret sororem lege Persarum ducere, interrogasse regios judices apud quos legum interpretatio & custodia erat, Num lex id permitteret? responsum accepisse, Nullam legem se invenire quam fratri sit licitum nubere sorori, quandam tamen invenire qua liceat Regi Persarum facere quod lubeat. Sororis nuptias quoque vetitas apud Priscos testis Phocylides in illo versu, μήδε κασιγνήτης ἐς λέκτρον ἴαλλε μίνυνθα, id est, ne stratum vetitum geniale fororis invito. 56 Mortui fratris uxorem frater ? perstes ducere ita jubebatur lege Mosis. Deut. 25. vers. 5. num. 5. vers. 28. Ruth. 4. vers. 10. 57 His ita eveniebat, ut una duobus fratribus esset conjuncta, quod est contra legem 5. ff. eod. l. 9 J. eod. 58 Eam ob causam Judæi & Ægyptii ducebant viduas fratrum. 59 Antiquis, quorum sententia explosa est. 60 Explosa veterum quorundam opinio existimantium solo consensu nuptias non contrahi ac nunquam perfici, nisi reipsa sequuto concubitu: adde l. 6. §. de don. inter vir. Novell. 22. cap. 3. l. 30. ff. de reg. jur. 61 Idem A. Sebastiano PP. Cujacius ita restituit 8. obs. 28. vulteque hanc legem esse Zenonis. Est etiam ad eundem Sebastianum alia Zenonis constitutio, qua Basilisci acta rescinduntur. l. 16. §. de sacros. Eccles. Sebastianum hunc moribus præditum Triboniano simillimis, Suidas scribit in Zenone. 62 Dixi ad dict. l. 16. 63 Ἀδελφιδοῦν Græci. Hujusmodi nuptiæ ante Constantinum & Constantium modo permissæ (ut ex Cornelio Tacito 12. constat) modo multis constitutionibus inhibitæ. l. 39. l. 57. §. 1. ff. de ritu. Xiphilinus in Nerva. vid. l. Constantini, & Constantis apud Cujac. 8. obs. 28. 64 Vid. l. ult. J. si nuptiæ ex rescripto. adde Const. Diocles. quæ extat apud Russin. tit. 6. coll. leg. Mosaic. & Papiam. ib. permissum erat matrimonium cum fratris filia: vetitum cum fororis filia, etiamsi eodem gradu essent. Ulp. 5. §. 6. & ideo in l. 39. l. 56. ff. de ritu. l. 38. §. 1. ff. de adult. De fororis filia, nepte & pronepte loquuntur authores, non de fratris filia, & in lege ult. ff. de cond. sine caus. l. 57. §. 1. ff. de ritu. de avunculo, non de patruo. Quare, quod Dion scribit, Nervam vetuisse, Ne quis ἀδελφιδοῦν duceret, de fororis, non de fratris filia intelligit, ne ducerentur, cujus mater duci non poterat. Postea id immutatum: neque hodie licet tertio gradu ullam ducere. ut hic. l. 17. §. de nupt. §. 3. Inst. de nupt.

TIT. VI.

DE INTERDICTO [65] MATRIMONIO INTER [66] PUPILLAM ET TUTOREM SEU CURATOREM FILIOSQUE EORUM.

De rusticitate & imperitia.

I. Impp. SEVERUS & ANTONIN. AA. Marino.

SEnatusconsulti [67] auctoritatem, quo inter pupillam & tutoris filium connubium saluberrime sublatum est, circumveniri rusticitatis & imperitiæ velamentis non oportet.

De matre pupillæ.

II. Imp. ALEXAND. A. Byrtho.

MAter pupillæ cum [68] tutore filiæ suæ, vel filio tutoris nuptias contrahere non prohibetur.

65 Jure canonico hujusmodi matrimonium subsistit. vide Wurmser. 1. præël. 36. c. 2. 66 l. 15. ff. de sponsalib. l. 59. l. 60. ff. de ritu. l. ult. ff. de leg. 1. l. 2. §. 1. ff. de his quæ ut indign. 4 Harmen. 6. cap. περὶ ἐπιτίμων. 28. Ecl. 5. c. 13. 67 d. l. 59. l. 60. §. 1. l. 14. J. de excus. tut. 68 Privigni sui tutor quis esse potest. l. ult. J. de

De curatore post nuptias dato.

III. Idem A. Rogatiano.

CUm proponas ei, quam matrimonio tuo junctam suggeris, post liberos susceptos curatorem patrem [1] tuum datum, quem contendis, nec te in potestate habuisse: cum rite contractum matrimonium ex post [2] facto vitiare non potuerint, justam interpretationem metuere non debes: ne liberi quos habetis, non ex justo matrimonio suscepti videantur. Ut autem omnis scrupulus [3] auferatur, insistere pater tuus debet, necnon & uxor tua, ut alius loco ejus detur: habebit enim facultatem repetendæ rationis negotiorum gestorum ab eo qui fuerit substitutus.

De filio liberti tutoris.

IV. Imp. PHILIPPUS A. Higinæ.

LIbertinum, qui filio suo naturali [4], quem in servitute susceperat, postea manumisso pupillam suam, eandemque patroni sui filiam in matrimonio collocavit; ad sententiam Amplissimi ordinis qui hujusmodi nuptiis interdicendum putavit, pertinere, dubitari non oportet.

De filia curatoris.

V. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Apuleio.

CUratorem [5] adulto suo filiam suam nuptui collocare non posse, falso tibi persuasum est. [6]

De filio tutoris.

VI. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Lucio.

SI [7] patris tui pupillam nondum reddita tutelæ ratione, vel post redditam nondum exacto quinto & vicesimo anno, necnon utili [8] anno, uxorem duxisti: nec matrimonium cum ea habuisse, nec filium ex hujusmodi conjunctione procreasse videri potes. Sane [9], si hoc pater puellæ, cum [10] decederet, postulavit, & nuptiæ rite contractæ, & filius videtur jure susceptus.

De infamia & dotis condictione.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Paragonio.

SI tutor, vel curator pupillam, vel adultam quondam suam sibi [11], vel filio [12] suo, nullo divino impetrato beneficio, in matrimonio collocaverit: manet infamia contra eum, veluti confessum de tutela: quia hujusmodi conjunctione fraudem administrationis tegere laboravit: & dos data per condictionem repeti potest.

De eo, qui pro tutore, seu curatore, vel negotiorum gestore administravit.

VIII. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

SI quis tutoris vel curatoris nomine usurpato, id est, pro [13] tutore seu curatore negotiorumve gestore res pupillæ administraverit, eamque sibi filiove suo copulaverit: tales nuptias stare, & non ad exemplum tutorum infirmari sancimus: ne ex hujusmodi subtili, vel maligno tractatu matrimonia, seu proles ex his progenita vel dos super his data, vel promissa, aliquam læsionem, vel calumniam patiantur.

1 Socer non prohibetur dari curator nurui. *l.* 17. ℑ. *de excus. tut.*

2 Titius Cajam duxit, Titii pater Cajæ datus est tutor: estne dirimendum matrimonium? non est: nam rite contractum matrimonium ex post facto non vitiatur. adde *l.* 28. ℑ. *de nuptiis.*

3 Suspicionem etiam vir bonus cavere debet. sic Julius Cæsar, *Meos tam suspicione quam crimine judico carere oportere. Sueton. in Julio* 74. Sic Livia apud Dionem, *oportet te Augustie non modo non peccare, sed ne videri quidem peccasse.*

4 Eroti Pamphilus nascitur. Eros manumissus tutor Cajæ filiæ patroni datur. potestne Eros Pamphilo suo naturali pupillam suam elocare? non potest. & sic appellatione filiorum naturales filii continentur. adde *l.* 64. *ff. de ritu.*

5 Curator potest adulto suo filiam suam matrimonio jungere. Filium autem adultæ cujus curam gerit, absque jussu Principis non potest: alioquin notatur infamia. 4. *Harmen.* 6. §. 52. adde *l.* 1. ℑ. *eod.*

6 Potest enim adultus sine ullo metu rationem rei suæ ab uxore sua ejusque heredibus exigere.

7 Etiamsi tutor curatori rationes reddiderit; pupillam tamen cujus tutelam gessit, non potest antequam ea vigesimumquintum ætatis annum attigerit, & concessum restitutioni quadriennium effluxerit, uxorem ducere, etsi jam ex altero matrimonio liberos suscepit. 4. *Harm.* 6. §. 50.

8 Quod est prohibitum tempore minoris ætatis, idem durat tempore utilis anni, & ita restringe legem 19. *vers. idemque est in minore. ff. de novationib.* 9 Exceptio regulæ superioris. 10 *l.* 36. *ff. de ritu nupt. l.* 28. §. 3. *ff. de lib. & posthum. l.* 7. *ff. de adult. l.* 1. *in fin.* ℑ. *si nupt. ex rescripto.*

11 *l.* 36. *ff. de ritu nupt.* 12 *l.* 64. *ff. de ritu nupt.* 13 Prohibitio nuptiarum ad tutorem & curatorem pertinens, non extenditur ad protutorem & procuratorem seu gestorem: alioquin paulatim omnis qui rationibus reddendis esset obnoxius, prohibetur sibi vel filio suo conjungere eam cui obligatus esset. *l.* 67. §. 5. *ff. de rit. nupt.*

TIT. VII.

SI QUACUNQUE PRÆDITUS POTESTATE, VEL AD EUM PERTINENTES AD SUPPOSITARUM JURISDICTIONI SUÆ ADSPIRARE TENTAVERIT [14] NUPTIAS.

I. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Theodoro P. P.

SI [15] quis ordinaria, vel qualibet præditus potestate, circa nuptias invitis ipsis, vel parentibus [earum] contrahendas (sive pupillæ, sive apud patrem virgines, sive viduæ erunt, sive sui juris viduæ, denique cujuscunque sortis) occasione potestatis utatur, & minacem [16] fervorem suum invitis his, quorum utilitas agitur, exhibere, aut exhibuisse detegatur, hunc, licet prohibitas nuptias non peregerit, attamen pro tali conamine [17] multæ librarum auri decem obnoxium statuimus: & cum honore abierit, peractam dignitatem usurpare prohibemus, tali scilicet pœna, ut si circa honorem eum, quo male usus est, vindicandum nostris statutis parere noluerit: eam provinciam in [18] qua sibi usurpaverit, habitare per juge biennium non sinatur. Illo videlicet adjiciendo, ut & in potestate adhuc constituto, liceat personæ quam hujusmodi ambitu circumvenire tentaverit, confestim contestatione proposita, cum sua suorumque domo jurisdictionem ejus evitare: curaturis hoc uniuscujusque civitatis defensoribus, & ejusdem judicis apparitoribus. Et quidem si hæc pravitas Ordinarii [19] judicis erit, universa domus ejus ratio, atque omnia, vel civilia, vel criminalia negotia, quamdiu idem in administratione fuerit, Vicario [20] competant. Sin autem Vicarius, vel similis potestatis, vim [in] hujusmodi matrimonio contrahendo molietur: vicissim [21] Ordinarius judex intercessor existat. Sin [autem] erunt utrique suspecti, ad illustrem Præfecturam specialiter talium domorum, quamdiu ibidem administraverint, tuitio pertineat. Dat. XV. Kalend. Jul. *Thessalonicæ* GRATIANO A. V. & THEOD. A. I. CONSS. 380.

14 Tentasse illicitum, crimen est, adde 28. *Synops.* 5. *cap.* 39. & 3. *Cod. Theod.* 11.

15 Si quis quemcunque magistratum gerens, quamcunque puellam invitam, vel invitis parentibus ducere præsumpserit: decem auri librarum multa pro isto conamine præstare cogitur. *Synops. Basil.* 28. *tit.* 5. *c.* 39. *l. unic. C. Th. eod. l. un.* ℑ. *si rect. provin. l.* 38. *l.* 63. *ff. de ritu.*

16 Magistratus justum metum infert.

17 Conatus punitur. vid. *l.* 5. ℑ. *ad leg. Jul. Majestat.* & *l.* 20. ℑ. *de fur.* adde *Cujac.* 15. *observ.* 25.

18 Vid. *tit. de interdict.*

19 Recusari, suspicionis ob causam, judex ordinarius potest.

20 Non si ordinarius judex est, ideo vicarius ejus suspectus postulatur. 21 Ordinario suspecto, itur ad ejus vicarium & è contra, *ut hic.* si uterque, ad majus tribunal. *vers. sin autem.* ℑ.

TIT. VIII.

SI NUPTIÆ EX [22] RESCRIPTO PETANTUR. [23]

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Theodoro P. P.

QUIDAM [24] vetusti juris ordine prætermisso, obreptione [25] precum [26] nuptias quas se intelligunt non mereri, à nobis existimant postulandas, sæpe habere [puellæ] consensum confingentes: Quapropter tale sponsalium genus præsentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum subreptione [27] meruerit: amissionem bonorum, & pœnam deportationis subiturum se esse non ambigat, & amisso jure matrimonii, quod prohibita usurpatione meruerit, filios se ex hac conjunctione susceptos, justos non habiturum, nec unquam postulatæ indulgentiæ annotationisve indulto efficacem se veniæ effectum meruisse: exceptis his qui parentum [28] sponsionem de nuptiis filiarum implere desiderant, vel sponsalia [29], hoc est arrarum data nomine, reddi sibi præcepto legum cum statuta pœna deposcunt. Dat. Kal. Febr. HONOR. VIII. & THEOD. III. A. CONSS. 409.

II. Imp. ZENO A. Basilio P. P.

NEfandissimum scelus fratris sororisve filiæ [30] nuptiarum, quod sacratissimis constitutionibus sub gravissimæ pœnæ interminatione damnatum est, iterato præsentis divinæ sanctionis tenore modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in posterum super tali conjugio (imo potius contagio) cunctis licentiam denegamus: ut unusquisque cognoscat impetrationem quoque rei cujus est denegata petitio, nec si per subreptionem [31] post hanc diem obtinuerit, sibimet profuturam.

22 III. *C. Th.* 10. 28. *Eclog.* 5. *c.* 40.

23 Seu reconcilientur: quod Græcis est προσ(;)αντεύεσθαι. *Synops. Basil.* 28. *tit.* 5. *c.* 40. 4. *Harmenopul.* 4. §. 71.

24 *l. unic. C. Th. eod.* Nuptias sibi concilians Principis rescripto proscribitur, liberi ex ea conjunctione nati liberi non sunt, etiamsi precibus, συγχώρησιν, id est, ut id sibi indulgeretur, obtinuerit. *d. c.* 40. & *d.* §. 17. 25 Non valet rescriptum obreptitium, vel illicite impetratum. *l. ult.* ℑ. *eod. l. ult.* ℑ. *de divers. rescript.* adde *l.* 29. *ff. de fals.* 26 *l. ult.* ℑ. *de incest. nupt.* 27 Subreptionem hic vocat, quam superius, obreptionem: confunduntur sæpe illa duo inter se. vide *l.* 29. *ff. de falsis.*

28 *l.* 6. *in fin.* ℑ. *de interdict. matr.*

29 *l. unic.* ℑ. *si rector provinc. vel ad eum pertin.*

30 Dixi ad *l.* 17. ℑ. *de nupt. l. ultim.* ℑ. *de incest. l.* 39. *ff. de ritu.* §. 3. *Inst. de nupt.*

31 Vid. *l.* 1. ℑ. *eod.*

TIT. IX.

DE [32] SECUNDIS [33] NUPTIIS.

Pœna nubentis intra tempus luctus.

I. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS AAA. Eutropio P. P.

SI [34] qua mulier nequaquam luctus [35] religionem priori viro nuptiarum festinatione præstiterit: ex jure quidem notissimo sit [36] infamis [37]: præterea [38] secundo viro ultra tertiam partem bonorum in dotem non det, neque ei ex [39] testamento plus quam tertiam partem relinquat. Omnium præterea [40] hereditatum, legatorum, fideicommissorum, suprema voluntate relictorum, mortis causa donationum sit expers: hæc namque omnia ab heredibus, vel coheredibus, aut ab intestato succedentibus vindicari jubemus: ne [41] in his in quibus correctionem morum induximus, fisci videamur habere rationem. His etiam [42] amittendis, quæ prior maritus ei suprema voluntate reliquerit: quanquam hæc quæ mulieri à priori viro relinquuntur, & per immaturum [43] matrimonium vacuata esse cœperunt, primo à decem personis Edicto Prætoris enumeratis (id est, ascendentibus, & descendentibus, ex latere autem usque ad secundum gradum, scilicet gradibus [44] servatis) deinde [45] præsumi à fisco jubemus. Eandem quoque mulierem infamem redditam hereditates ab intestato [46], vel honorarias, non ultra tertium gradum sinimus vindicare. P. P. XV. Kal. Jan. GRATIANO V. & THEOD. AA. CONSS. 380.

In AUTHENT. de nupt. §. si autem tutelam. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 40. & 2. pars hujus Authent. habetur collat. 4. tit. 18. al. tit. 16. de restit. & ea quæ parit undecimo mense. §. fin. Novell. 39. cap. 2.

E*Isdem pœnis subjicitur etiam ea, quæ* [47] *parit intra* [48] *luctus tempus, si modo indubitatum sit sobolem hanc ex defuncto non* [49] *existere: nam & ususfructu antenuptialis donationis privatur. Item* [50] *& ea quæ suscepta liberorum tutela, contra sacramentum, secundo nubit, non prius tutorem petens, & rationem reddens, & exolvens omne quicquid debet. Sed hodie* [51]*, ulteriore jure sacramentum ab ea non exigitur, sed contractis nuptiis à tutela repellitur.*

II. Iidem AAA. Eutropio P. P.

SI [52] qua ex fœminis perdito marito, intra anni spatium alteri festinaverit nubere (parvum enim tempus [53] post decem [54] menses [55] servandum adjicimus: tametsi id ipsum exiguum putemus) probrosis [56] inusta notis honestioris nobilisque personæ decore, & jure privetur: atque omnia, quæ de prioris mariti bonis, vel jure sponsalium [57], vel judicio defuncti conjugis consecuta fuerat, amittat. Dat. III. Kal. Jun. *Constantinop.* EUCHERIO & SYAGRIO CONSS. 381.

32 III. *C. Theodos.* 8. & 28. *Eclog.* 12. *cap.* περὶ τῶν δευτερογαμούντων, &c. adde 4. *Harmenop.* 7. de pœnis secundarum nuptiarum, vid. *Nov.* 22. *cap.* 20. 23. & *seq. Gayll.* 2. *observ.* 98. *Wurms.* 1. *pract.* 36. *cap.* 5. 9. de tertiis & quartis, vide *Novell. Leon.* 90. *Constantini Porphyrogenneta cap.* 1. & *quæ ibid. dixi.* His illud Hieronymi *ad Pammachium* conjungatur, *Non damno*, inquit, *bigamos, imo nec trigamos, & si dici potest octigamos, Idem ego* (inquit) *nunc voce proclamo libera, non damnari in ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam, & ita licere quinto & septimo & ultra.* Hæc ille. adde 31. *q.* 1. *cap. aperiant.* 11. Gratian. 27. *q.* 2. *cap. additur.* 13. vide *l.* 4. ℑ. *de bon. quæ lib.* quod eo magis est notandum, quod nonnulli sint qui secundas nuptias honestam fornicationem appellent. 31. *quæst.* 1. *cap. hac ratione* 9. unde Tertullianus *libr. de Monogamia.* Unum matrimonium novimus sicut unum Deum. sed & quidam (falso tamen) putant legatum relictum uxori, si honeste nupserit, ei non deberi si secundo, vel tertio nupserit. quemadmodum & illi decipiuntur, qui legatum mulieribus elocandis relictum, ad viduarum elocationem pertinere negant. Nam ut recte Phanutius de Phanutio in *commentar. de lucro dotis*, *Gloss.* 6. post Decium, Nevizanum, Angelum, Castrensem & Raynerium, scribit, pœnæ contra secundo nubentes sunt hodie correctæ ex Apostoli authoritate, testantis, Conjugium honorabile esse inter omnes, ubi inter cætera notat Romæ habitum honorem mulieri, quæ viginti duos viros: & marito, qui viginti mulieres extulisset. *Hieronym.* 3. *epist.* 26. fuisse *Boër. decis.* 186. adde *Hieronym. in cap. additur.* 27. *q.* 2. adde *l.* 4. ℑ. *de bon. quæ lib.* 33 Secundæ dicuntur quæ post priores sive proprie secundæ sint, sive tertiæ, sive quartæ: secundum dici potest, quod primum sequitur quoquo modo, immediate vel mediate; denique quod iteratum. vid. *Roland. à Valle* 1. *consil.* 72. *numer.* 20. & *seqq.* 34 Eadem verba extant in *l.* 4. *ad Tertull.* 35 Dixi ad *l.* 15. ℑ. *ex quibus caus. infam.* adde 4. *Harmenopul.* 6. *cap.* περὶ μοιχείας. ubi inter cætera explicatur. quid sit τὸ πένθος & πένθιμος χρόνος. adde *Novellam* 22. *cap.* 40.

36 Prima pœna mulieris nubentis intra tempus luctus. 37 *d. l.* 15. *d. l.* 4. adde *l.* 2. ℑ. *eod. l.* 1. *in fin. l.* 8. & *seq. ff. de his qui not.* nisi impetraverit jus nubendi à Principe. *l.* 10. *ff. de his qui not.* 38 Secunda pœna. 39 Hinc constat infames testamentum facere posse.

40 Tertia pœna. 41 Vid. *l.* 1. §. 14. ℑ. *de caduc. tollend.* 42 Quarta pœna. 43 Immaturum, ἄωρον. *Novell.* 2. *Plin.* 4. *epist.* Nuptias quorum alterum immaturum, alterum serum est.

44 Quoties lex defert jus diversis gradibus intelligit secundum ordinem graduum. 45 Fiscus est post omnes. vid. *Novell.* 1. *cap.* 1. *vers. inordinatum. l.* 4. ℑ. *de bonis vacant.* 46 Quinta pœna. 47 Baldus idem dicendum putat de ea, quæ intra annum luctus cum aliquo rem habuit. 48 De ea quæ parit undecimo mense dixi ad *Nov.* 39. *c.* 2. 49 Negativa filiationis probatur tempore. *l.* 29. *ff. de liber. & posthum.* 50 Hoc desumptum est ex *Novell.* 22. *c.* 40.

51 *Novell.* 94. *c.* 2. 52 *l.* 1. *C. Theod. eod.* 53 Duorum scil. mensium, & ita duo menses parvum tempus. *l.* 19. ℑ. *de legat.* 54 Lugendi legitimum tempus annus quidem fuit, & tamen decem menses, idque ad Theodosii usque tempora. *Ovid.* 1. *Fastor.* Romulus *anno constituit menses quinque bis esse suo: & per totidem menses à funere conjugis uxor Sustinet in vidua tristia signa domo.* Numa quidem auxit annum duobus mensibus, at non annum luctus totidem auxit. Ita decem tantum mensibus matronæ Brutum luxere. *Liv.* 2. *Plin. de viris illustribus*, *Senec.* 8. *epist.* Annum fœminis ad lugendum constituêre majores. Idem *lib. de consolatione. Majores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt.* Haud dubie hoc postremo loco annum, priore illo decem menses intelligens. Postea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium institutum, ut non amplius triginta diebus lugeretur. *Festus in Græca sacra. Valerius* 1. *cap.* 1. quod spatium temporis indubie ad habitum tristiorem referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ sanguinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatio. etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. *l.* 8. & *l.* 11. *ff. de his qui notantur.* Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier maritum lugebat, non elugebat. *d. l.* 11. Lugebantur parentes, non elugebantur. *d. l.* 11. §. 1. de qua differentia lugendi & elugendi scripsi ad *d. l.* 11. 55 Olim luctui agendo præfiniti erant decem menses. per supra notata. Tempore legis Juliæ Miscellæ. *Novell.* 22. *cap.* 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodosius annum præfinivit, *ut hic.* quem qui secuti sunt authores, non decem mensium, sed de anno luctus loquuntur: & qui ante annum accipiunt pro decem mensibus. *Sidonius* 4. *epist. si decessisset æger tribueret heredibus anni luctus tempus immune. Apulejus* 8. *Si luctu legitimo miserrimæ fœminæ necessarium concessisset tempus quoad residuis mensibus spatium reliquum compleatur anni.* vide *Cujacium cap.* 3. *de præscriptionibus.* 56 Nubens intra tempus luctus infamis est, & alias pœnas patitur. *de quibus hic, gloss. cap. omnis.* 7. *quæst.* 1. nisi mulier consensu liberorum prioris matrimonii nubat. vide *Novell. de non eligendo* 2. *in verbo copulative. Angel. in l. mater.* 5. ℑ. *ad Tertullianum.* vel consensu prioris mariti: potest enim fieri ut testamento suo prior maritus uxori eam potestate fecerit. *Bald. in l. filium.* 24. ℑ. *famil.* & *in l.* 1. ℑ. *eod.* fallit quoque in muliere minore vigintiquinque annis. *Gloss. in l.* 2. ℑ. *si adversus delictum. arg. l. pen.* ℑ. *ex quibus caus. infam.* fallit quoque hæc sententia jure canonico. *cap. pen.* & *ult. extr. de secund. nupt. Gloss. l.* 1. ℑ. *eod.* & *in l. liberorum* 11. §. *non solent autem* 3. *ff. de his qui notant. infam.* licet contrarium teneat *Gloss. in l. decreto* 15. ℑ. *ex quib. causis infamia.* & *cap. ult.* X. *de secund. nupt.* & *cap. ex parte.* 47. X. *de appell. Bald. in l.* 1. ℑ. *eod. Soc. reg.* 272. 57 Id est, donationis propter nuptias. & ita accipitur in Novella Valentiniani *de episcopal.*

De his quæ reſervanda ſunt liberis primi matrimonii, & de ſucceſſione in bona eorum, & quibus modis tranſeuntes ad ſecundas nuptias coërcentur.

III. Idem AAA. Floro P. P.

FOeminæ [1], quæ ſuſceptis ex priore matrimonio filiis, ad ſecundas [poſt tempus luctui ſtatutum] tranſierint nuptias, quicquid ex facultatibus priorum maritorum ſponſalium jure, quicquid etiam nuptiarum ſolennitate perceperint, aut quicquid mortis cauſa donationibus factis, aut teſtamento jure directo, aut fideicommiſſi, vel legati titulo, vel cujuſlibet munificæ liberalitatis præmio ex bonis ([ut dictum eſt]) priorum maritorum [2] fuerint adſecutæ: id totum ita ut perceperint, integrum ad filios quos [3] ex præcedente conjugio habuerint, tranſmittant, vel ad quemlibet ex filiis (dummodo ex his tantum [ſit,] quos tali ſucceſſione digniſſimos judicamus) in quem contemplatione meritorum liberalitatis ſuæ judicium mater crediderit [4] dirigendum. Nec quicquam eædem fœminæ ex iiſdem facultatibus alienandum in quamlibet extraneam perſonam, vel ſucceſſionem ex alterius matrimonii conjunctione ſuſceptam, præſumant: atque habeant poteſtatem poſſidendi tantum [atque fruendi] in diem vitæ, non etiam alienandi [5] facultate conceſſa. Nam ſi quid ex iiſdem rebus in alium quemlibet fuerit ab ea tranſlatum: ex maternis redintegrabitur facultatibus, quo illibata ad eos quos ſtatuimus liberos bona, & incorrupta perveniant.

§. 1. Illud etiam addimus [huic] legi, ut ſi aliquis ex iiſdem filiis quos ex priore matrimonio ſuſceptos eſſe conſtabit, forte deceſſerit matre jam ſecundis nuptiis funeſtata [6], aliis etiam ex eodem matrimonio progenitis liberis ſuperſtitibus, id, quod per eandem ſucceſſionem ab inteſtato, vel ex teſtamento ſuæ poſteritatis mater videbitur conſecuta, in diem vitæ ſuæ pro ſibi debita portione ſola [7] tantum poſſeſſione delata, omne his qui ſupererunt, ex priore ſuſceptis matrimonio filiis relinquat: nec ſuper iſtiuſmodi facultatibus teſtandi in quamlibet extraneam perſonam, vel quicquam alienandi habeat poteſtatem. †. Quod ſi nullam ex priore matrimonio habuerit ſucceſſionem [8], vel natus native deceſſerint: omne quod quoquo modo perceperit, pleno proprietatis jure obtineat, atque in his nancíſcendi [9] dominii, & teſtandi circa quem voluerit, liberam habeat facultatem. Dat. VI. Kalend. Jun. *Conſtantinop.* ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

In AUTHENT. de nupt. §. ſi vero expectet. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 23.

IN donatione propter nuptias, etiamſi alius pro viro dederit, deſerit eam proprietas.

In AUTHENT. col. conſtitut. & §. quibus ſupra. verſic. venient autem talia. Novell. ead. cap. 25.

LIcet hoc æqualiter [10] *inter liberos lege diſtribuitur, non arbitrio parentis permittitur.*

In AUTHENT. de nupt. §. hinc nos. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 46. & de non elig ſecund. nuben. §. cum igitur. coll. 1. tit. 2. Novell. 2. cap. 3.

EX teſtamento quidem ſuccedit mater liberis ſuis, quæ convolavit ad ſecundas nuptias, ſicut inſtitutus quilibet. Ab inteſtato quoque vocatur, ſive ante mortem filii, ſive poſtea ſecundas ineat nuptias: Sed ab inteſtato eorum ſolum uſumfructum percipit, quæ ex [11] *paterna ſubſtantia ad filium pervenerunt: Quantum vero ad antenuptialem donationem pertinet, erit ſimiliter, ut in reſiduis: omnino ingratitudine, & hoc contra matrem fratreſque iuſſa eſt.*

In AUTHENT. de non elig. §. hoc autem. col. 1. tit. 2. Nov. 2. cap. 2. & de nupt. collat. 4. tit. 1. §. quoniam infirmas. Novell. 22. cap. 26.

SEd & ſi quis ex his præmoriatur abſque progenie, redit ad matrem dominium: quantum acquiritur ex pacto non exiſtentium liberorum: proprium autem concedatur quibuſlibet defuncti heredibus: Si quid ergo ex his alienaverit: pro ſuprafcripta portione confirmatur alienatio: quare ſi ſola heres extiterit, in ſolidum ad ipſam redit, vel alienationem ſequitur.

Ex quocunque conjugio ſuſcepti filii à ſuis parentibus collatas ſponſalitias largitates ſibi vindicant præcipuas. Bald.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Martiniano P. P.

CUm aliis [12] ſanctionibus juſſerimus, materna bona integra ad liberos pervenire, quod tamen mulier mariti largitate percepit, [id] ex eo tantum liberi conjugio procreati ſibi ſpeciale tanquam paternum noverint [patrimonium] vindicandum. Itaque ſi habens filios ad ſecundas nuptias fortaſſe tranſierit: ſponſalitiam largitatem [13], quam vir ſecundus contulit in uxorem, tantummodo filii, qui ex ſecundo matrimonio ſuſcepti ſunt, pro ſoliditate poſſideant, nec proſit liberis ex priore ſuſceptis matrimonio, quod mulier ad tertia minime vota migraverit. Quod ſi poſterior vir ſine liberis ex eodem matrimonio ſuſceptis deceſſerit, quicquid ab eo ex ſponſalium largitate uxor fuerit conſecuta, id ſibi jurique ſuo ſciat eſſe collatum, etiamſi ex priore matrimonio donator filios reliquiſſe doceatur. Ad maternas ſane veniens, vel ex hoc, vel ex quolibet alio titulo facultates omnis poſteritas, ex quocunque ſuſcepta viro, pro debita ſibi portione, ut à matre, vel à ſpontanea largitate, vel per teſtamentum ejus fuerit collata, poſſideat. Nos enim hac lege id præcipue cuſtodiendum eſſe decernimus, ut [14] ex quocunque conjugio ſuſcepti filii, patrum ſuorum ſponſalitias retineant facultates. Dat. III. Non. Novemb. *Ravennæ*, HONOR. XIII. & THEOD. X. AA. CONSS. 422.

Ut mater tranſiens ad ſecunda vota lucra prioris matrimonii tenetur reſervare filiis ejuſdem matrimonii, ita vir quoque tranſiens ad ſecunda vota tenetur reſervare filiis ejuſdem matrimonii lucra dotis. Bald.

V. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

GEneraliter cenſemus [15], quocunque caſu conſtitutiones ante hanc legem mulierem liberis communibus, morte mariti matrimonio diſſoluto, quæ de bonis mariti ad eam devoluta ſunt, ſervare ſanxerunt: iiſdem caſibus maritum [16] quoque quæ de bonis mulieris ad eum devoluta ſunt, morte mulieris matrimonio diſſoluto, communibus [17] liberis ſervare. Nec intereſt, ſi alter pro marito donationem ante nuptias, vel pro muliere dotem crediderit offerendam. Hoc obſervare præcipimus, licet res ante nuptias donatæ (ut adſolet [18] fieri) in dotem à muliere redigantur. Dominium autem rerum quæ liberis per hujus legis, vel præteritarum conſtitutionum auctoritatem ſervantur, ad liberos pertinere decernimus. Itaque defuncto eo, qui eas liberis ſervabat, extantes ab omni poſſeſſore liberi vindicabunt: conſumptas [vero] ab heredibus ejus exigent, qui eas ſervare debuerant. Alienandi ſane, vel obligandi ſuo nomine eas res, quæ liberis ſervari præceptæ ſunt, eis qui reſervatum ſunt, ademptam licentia eſt. Negotia vero liberorum [19] patri utiliter adminiſtrare concedimus. Dividendi quoque res inter eos liberos ipſis parentibus pro ſuo arbitrio, vel eligendi quem voluerint, licentiam [20] non denegamus. §. 1. In his autem caſibus, in quibus res ut paternas mater liberis communibus ſervare præcepta eſt, (hoc eſt, ubi morte mariti matrimonio diſſoluto, mulier ad alias nuptias pervenerit) vel ubi [res] ut maternas patrem liberis communibus ſervare cenſumus: hoc eſt, (ubi morte mulieris matrimonio diſſoluto, vir ad alias nuptias venerit) ſi hereditatem ejus parentis qui prior mortuus eſt, non adierint liberi, licebit eis tanquam ejus tantum res fuerint, qui poſterior moritur, ea ſibimet vindicare, ſcilicet ſi ejus, qui poſterior moritur, hereditatem crediderint adeundam: ne [21] quod favore liberorum inductum eſt, quibuſdam caſibus ad læſionem eorum videatur inventum.

In AUTHENT. de nupt. §. ſi vero expectet. & §. quoniam autem. & §. ſoluto. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. c. 23. 26. & 20.

HÆc res lucro cedunt liberis, licet heredes non ſint patris, aut matris, aut utriuſque niſi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.

§. 2. Illud etiam humanis ſenſibus huic legi credidimus inſerendum, ut eo quoque caſu quo lucratur, vel mulier res quæ ad eam à marito perveniunt, vel maritus eas quæ ex bonis mulieris ad eum tranſeunt: hoc eſt, ubi primum matrimonium alterius morte diſſolvitur, nec ſuperſtes ad ſecundas nuptias pervenit, ſi res vel maritus, vel uxor, hoc eſt, qui ſuperſtes eſt, non conſumpſerit, vel alienaverit, (quod eis ad ſecundas nuptias non venientibus,, quaſi rerum dominis [22] conceſſum eſſe non dubium eſt) liberis liceat res à patre profectas, ut paternas, à matre, ut maternas accipere. Dat. VII. Idib. Septemb. CP. THEOD. A. XVIII. [23] & FISTO [24] CONSS. 444.

In AUTHENT. neque virum quod ex dote. §. propterea agitur. coll. 7. tit. 10. al. coll. 8. tit. 1. Novell. 98. c. 1.

UXore mortua, quod vir ex dote lucratur, filiis communibus omnimodo reſervatur quantum ad proprietatem, uſufructu patri conceſſo. Idem eſt ex parte mulieris, ſi lucretur ex ſi obſoluta largitate. Item ſi alter matrimonium ſolvatur, ſuper iiſdem lucris loquitur hæc eadem conſtitutio.

In AUTHENT. ut fratrum filii. §. quia vero mulieres. coll. 9. tit. 10. al. 7. Novell. 127. cap. 3.

SI tamen abſtineat mater à ſecundis nuptiis, habebit & ipſa proprietatis portionem pro numero liberorum. Idem in patre obtinet, & in omnibus aſcendentibus à ſecundis nuptiis abſtinentibus.

VI. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

HAc [25] edictali [26] lege in perpetuum [27] valitura ſancimus, ſi ex priore matrimonio [28] procreatis liberis pater materve ad ſecunda, vel tertia, aut alterius [29] repetiti matrimonii vota migraverit: non ſit ei licitum novercæ, vel vitrico, teſtamento, vel ſine ſcriptura, ſeu codicillis, hereditatis jure, ſive legati, ſive fideicommiſſi titulo plus [30] relinquere, nec dotis, aut ante nuptias donationis nomine, ſeu mortis cauſa habita donatione, conferre, nec inter vivos conſcribendis donationibus, (quæ etſi conſtante matrimonio civili jure interdictæ ſint, morte tamen donatoris ex certis cauſis confirmari ſolent) quam filio, vel filiæ, ſi unus, vel una extiterit. †. Quod ſi plures liberi fuerint: ſingulis æquas partes habentibus minime plus quam ad unumquemque eorum pervenerit, ad eorum liceat vitricum novercamve transferri. Sin autem non æquis portionibus ad eoſdem liberos memoratæ tranſierint facultates: tunc quoque non liceat plus [31] eorum novercæ, vel vitrico teſtamento relinquere, vel donare, ſeu dotis, vel ante nuptias donationis titulo conferre, quam filius, vel filia habet, cui minor portio ultima voluntate derelicta, vel data fuerit, aut donata: ita tamen, ut quarta pars quæ eiſdem liberis debetur ex legibus nullo modo minuatur, niſi ex his cauſis quæ de inofficioſo excludunt querelam. Quam obſervationem in perſonis etiam avi, [vel aviæ,] proavi, & proaviæ, nepotum, vel neptium, item pronepotum, vel proneptum, ſive in poteſtate, ſive emancipati emancipatæve ſint, ex paterna, vel materna linea venientibus, cuſtodiri cenſemus. †. Sin vero plus quam ſtatutum eſt, [aliquid] novercæ, vel vitrico relictum, vel donatum, aut datum fuerit, id quod plus relictum, vel donatum, aut datum fuerit, tanquam non ſcriptum, neque derelictum, vel donatum, aut datum ſit, ad perſonas deferri liberorum [32], & inter eas dividi jubemus: omni circumſcriptione, ſi qua per interpoſitam perſonam, vel alio quocumque modo fuerit excogitata, ceſſante. §. 1. His illud adjungimus, ut mulier

19 Pater, bonorum filii legitimi eſt adminiſtrator. 20 *L. 3. C. cod. tit. §. 7. J. de repud.* Hodie adempta licentia eſt. *Nov.* 2. *c.* 1. *Nov.* 22. *c.* 15. 21 *L.* 19. *in fin. C. de ſid. inſtrum. c.* 17. *de reg. in* 6.

22 Secundas nuptias qui non contrahunt, lucrum nuptialium commodorum in ſolidum conſequuntur, *ut l. c. & l.* 8. §. 5. *J. cod.* Hodie pro virili portione. *Nov.* 127. *c.* 3.

23 Te. XVII. id eſt, A. D. 43.

24 Albino.

25 Hanc legem Juſtinianus allegat *Novell.* 22. *c.* 8. Goth.

Pro intellectu hujus leg. vid. Pachin. *lib.* 3. *controverſ. cap.* 66. Joan. a Sand. *deciſ. Friſicar. lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 4. 5. 6. Treutler. *part.* 2. *exercit.* 16. *th.* 6. *litt.* D. & omnino B. Berlich. *de jure novercar. part.* 2. *art.* 2. *ſect.* 8. ANS. Adde Joh. Baptiſt. *hodiern. practicar. qu.* 8. *ad d. l. hac edictali.* S. L.

26 Poteſtne hæc lex ſtatuto tolli? poſſe exiſtimat, & probat Roland. à Valle *tract. de lucro nuptiali, queſt.* 14. Quæ vera, ſi ſtatuto cautum fuerit, ut maritus dotem lucretur, exiſtentibus etiam liberis ex eo matrimonio. Quid fiet, ſi nominatim ſtatuto id expreſſum non fuerit, ſed ex ſententia tantum ſtatuti colligi poterit? Idem dicendum putat Rolandus quod ſuperiore caſu dictum eſt, poſſe enim non modo expreſſe, ſed & tacite huic legi derogari. *q.* 25. Quid? huic legi tacite num videtur derogatum ſi ſtatuto cavebitur maritum dotem lucrari, uxore præmoriente ſine liberis: hoc non addito ex primo, vel ſecundo matrimonio? Idem author putat formula ſuperiore non derogari huic legi. *queſt.* 26. Quid? ſtatutum lucrandæ dotis habetne locum in dote conſtituta ſecundo marito ab extranea mulieris perſona? locum habebit; nec liberis primi matrimonii revocatoria actio ex hac lege competet. Cur? Is qui dotem dat, poteſt dotis reſtitutionem ſtipulari uti velit, & cui velit. *ibid. queſt.* 29. Quid? num præfertur ſecundus maritus liberis prioris matrimonii ſi ſtatuto ita cavetur, ut maritus dotem uxoris omni caſu lucretur? præfertur. Idem *queſt.* 28. Idem fuerit, ſi cautum ita fuerit, ut moriente uxore ſine filiis ex eo matrimonio ſuſceptis, maritus dotem lucretur. *queſt.* 29. ut nihil teneatur de dote reſtituere. *queſt.* 30. ut uxore præmoriente ſine liberis communibus *queſt.* 31. vel ſine filiis amborum duorum, dotem lucretur. *queſt.* 32. ſi permittente ita ſtatuto dotem integram marito dederit & tradiderit: ſecus ſi eo caſu neque dederit, neque tradiderit. *queſt.* 34. Quid ſi ſtatuto lucrum dimidiæ dotis defertur marito uxore ſine liberis præmortua, & altero capite ſtatutorum, jubentur ſtatuta ſtricte intelligi. An hoc poſteriore prius interpretandum erit: ut in lucro dotis ſuperſtiti marito deferendo, ſequamur hanc legem civilem, quæ non vult maritum lucrari dotem extantibus liberis prioris matrimonii? Ita cenſet Rolandus à Valle *ibid. queſt.* 35. Pone, ſtatutum marito lucrum dotis deferre in præjudicium liberorum prioris matrimonii, quæritur utrum ſtatutum locum habeat adverſus dictos filios, in aliena juriſdictione exiſtentes? locum non habet. *Ibm queſt.* 36. Idem ſi maritus promiſit dotem reſtituere in omnem caſum & eventum dotis reſtituendæ. *ibid. queſt.* 37. vel totam & integram dotem. *ibid. queſt.* 38. aut ſi lucro dotis etiam ſtatutario renuntiaverit. *queſt.* 39. (ita ut hujuſmodi renunciatio lucri dotalis non poſſit ab ipſis mariti creditoribus revocari ex Edicto. *ff. de iis quæ in fraud. queſt* 40.) Idem, ſi maritus de dote teſtari uxori permiſerit (adeo ut hujuſmodi permiſſionem ipſe maritus retractare non poſſit.) *ibid. queſt.* 41. Idem fuerit ſi lucrum dotis ſtatutarium juramento interpoſito maritus promiſerit reſtituere in omnem caſum, & eventum dotis reſtituendæ, renuntiando præterea omnibus, juris, & legum auxiliis; hoc enim caſu ſtatuto de lucro dotis renunciaſſe aperte intelligitur. *Ibid. queſt.* 41. 27 Corrigitur hæc lex per ſtatuta. vide *Menoch. 6. præſumpt.* 48. *num.* 31. 28 Aliud ſi vulgo concepti: hæc enim authentica hac parte locum non habet in filiis vulgo conceptis *Bald. in l. cum pater* 77. §. *mater.* 2 *ff. de legat.* 2. *Roman. ſingul.* 231. *Cremenſis ſingul.* 88. 29 Vide Novellam Conſtantini Porphyrogennetæ, *cap.* 2.

30 Conjunx tranſiens ad ſecunda vota non poteſt ullo titulo in ſecundum conjugem transferre plus quam reliquerit uni ex filiis primi matrimonii, cui minus reliquerit: & quod ultra reliquerit, non valet, ſed inter liberos æqualiter dividitur. *Salic.* Pone plus legatum eſſe marito ab uxore, & bonorum diviſionem ex hac lege ad æqualitatem inter vitricum, & privignos redigi: quæritur an in viriles partes inter eos bona defunctæ mulieris dividantur: An vero liberi prioris matrimonii prius detrahere ſuam legitimam poſſint, ut ea detracta in eo quod ſupererit, fiat inter eos, & vitricum diviſio? Rolandus à Valle *tract. de lucro nupt. queſt.* 17. *num* 3. cenſet arg. *Novell. de nupt. cap. optime* 27. liberos prius detrahere legitimam: exinde bona defunctæ inter eos dividi & vitricum. Movetur etiam quod liberi unum auxilium habeant jure naturæ: alterum, quod mater ſecundo nubat: ubi plura vide apud eundem: quo loco & hanc ſententiam multis confirmat & contrariam evertit. 31 Dixi ad *l.* 18. *C. de donat. ante nupt.* 32 Pro rata perſonarum, non pro rata hereditatis Joann. Baptiſt. Coſta. *de quota & rata. queſt.* 85. ANS. Liberorum ſcil. prioris matrimonii non etiam ſecundi. *Novell.* 22. *cap.* 27. *verſ. & hoc decernens.* S. L.

1 *l.* 2. *C. Theod. cod.* vide *Gaud. Pap. deciſ.* 228.

2 Quid ſi alius pro viro quid mutuo dederit? idem dicendum. *Carth. in auct. J. cod.*

3 Lucrorum nuptialium, hoc eſt, eorum quæ mulier titulo lucrativo conſequitur ex bonis mariti proprietatem, ad ſecundas nuptias tranſiens, tenetur ſervare liberis communibus, alienatione in extraneos penitus prohibita, *et hic.* Quid ſi mariti contemplatione res variæ uxori donatæ ſint, eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant hujuſmodi quoque lucra ſervanda liberis eſſe primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata hic conſtituantur, videntur ex bonis ipſius mariti profecta. *l. fed ſi* 10. §. *in arrogato 6. ff. de vulgari. l. additio* 40. §. 4. *ff. de adq. l. c. d. l. cum oportet* 6. *ubi gloſſ. J. de bon. quæ libert.* Contrarium tamen ſentit Ludovicus Romanus *Conſ.* 493. movetur autem, quod hæc lex ſit pœnalis mulieri ſecundo nubenti: pœna autem in actu ficto locum non habet. *l.* 3. §. *hæc verba ff. de negot. l.* 1. §. *hoc interdictum ff. de ſtatu.* Ad hæc pœnas extendi non debere. vid. *Cremenſem ſingulari* 82.

4 Lucrum hoc æquabiliter diſtribuitur inter liberos. *Nov.* 2. *c.* 1. *Novell.* 22. *c.* 25. *J. cod.*

5 *l.* 6. §. 1. *J. cod. l.* 2. *verſ. Quorum. J. de indicta viduitate. Nov.* 22. *c.* 23. *verſ. & generaliter.*

6 Parum honeſte de ſecundis nuptiis id dicitur.

7 Quod mater ex filii prioris matrimonii ſucceſſione lucratur, ejus proprietatem cæteris defuncti fratribus tenetur ſervare: ſi nulli ſint, poteſt id alienare, deque eo teſtari.

8 Id eſt, nullos liberos.

9 *l.* 6. §. 2. *l.* 8. §. 3. *J. cod.* Goth. Ac proinde ultimus ex liberis prioris matrimonii de iis diſponere non poteſt. vid. Joann. a Sand. *deciſ. Friſicar. lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 1. ANS.

10 Meritus omnis hic intelligitur qui non eſt demeritus. *l.* 24. *l.* 77. §. 25. *de leg.* 2.

11 Origo bonorum conſideratur.

12 Quæ non extant.

13 Id eſt, donationem propter nuptias, dixi ad *l.* 3. *C. de donat. ante nupt.*

14 *Novell.* 22. *cap.* 29. *l.* 4. *ff. ad SC. Tertull.*

15 Intellectum hujus leg. vid. apud Joan à Sand. *deciſ. Friſicar lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 1. 2. 3. ANS.

16 *Novell.* 2. *c.* 2. *Novell.* 22. *cap.* 23. *verſ. & hæc communia.*

17 Pater lucra dotalia communibus liberis ſervare tenetur.

18 Donata propter nuptias uxori plerumque à muliere in dotem rediguntur.

lier in his casibus, in quibus ante nuptias donationes, ceteras etiam res à marito ad se devolutas, secundum priorum legum statuta liberis communibus [1], ut paternas, servare compellitur: hoc est, ubi morte [2] mariti matrimonio dissoluto ad alias nuptias venerit, immobilium rerum & mancipiorum [3], annonarum quoque civilium [4] usufructu duntaxat vitæ suæ temporibus potiatur, alienatione earum penitus interdicta. Mobilium vero rerum, justis pretiis æstimatione [5] habita per eos, quos utraque pars elegerit arbitros judicaturos, interposito sacramento, simili modo usumfructum habeat, si [6] idoneam fidejussionem præbuerit, quod easdem res mobiles, vel earum pretium filiis & filiabus ex eodem matrimonio procreatis, vel post mortem eorum nepotibus & neptibus ex eisdem liberis procreatis, sive omnibus, sive uno unave superstite mori contigerit, secundum legum modum [7] restituat: vel certe si fidejussiones idoneas præstare distulerit, aut nequiverit: prædictæ res mobiles nondum matri à liberis traditæ, apud eosdem manebunt. Solutæ vero eidem matri, vel ab eadem detentæ restituentur liberis, si tamen ab his fidejussio idonea matri fuerit oblata, qua caveri debet, *Quod eidem superstiti pro usufructu earundem rerum mobilium, vel pretio quo taxatæ sunt, usuratum nomine centesimæ partem tertiam* [8] *annuis quibusque temporibus præstare non differet*: ita [tamen,] ut in eadem fidejussione hoc quoque caveatur [9], *Quod à filiis filiabusve, vel ex his progenitis liberis, si* [10] *ante eandem matrem omnes eos obire contigerit, omnes res prædictæ mobiles secundum legum moderationem* [11] *matri, ut ad eandem luctuosum lucrum redeat, restituantur.* †. Erit itaque licitum utrilibet parti, quæ fidejussionem præbuerit, si sibi commodum esse perspexerit, his rebus mobilibus uti frui, easdemque dare mutuo, vel obligare, vel vendere, ut ex his maxime liberi acquirentes possint materno affectui sine suo incommodo deservire. †. Sin autem utraque pars prædictam fidejussionem dissimulaverit, aut forte offerre nequiverit: eædem res apud [12] mulierem usque in diem vitæ suæ manebunt.

In Authent. de non eligend. §. aliud. coll. 1. tit. 2. Novell. 2. cap. 4. & in Authent. de nupt. §. & quia parum. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 45.

Sed si aurum fuerit in donatione propter nuptias scriptum: cautio usurarum exponitur, non autem aurum exigitur: nisi forte viri substantia nuncupatum aurum, & cætera quæ scripta fuere.

§. 2. Omnibus videlicet iisdem maritalibus facultatibus, his etiam quas habet habiturave [13] est tanquam si jure pignoris [14], vel hypothecæ suppositæ sint, super eadem ante nuptias donatione, vel rebus alius ad eam ex mariti substantia devolutis, ex eo die, quo eædem res ad eam pervenerint, liberis obligatis: ut si quis post traditas matri, vel detentas ab ea res (si ita contigerit) contractum aliquem cum eadem muliere inierit, quæ se repetitis nuptiis copulaverit: in vindicandis [15] iisdem suppositis rebus posteriores habeantur: liberis qui ex eodem matrimonio procreati sunt, & nepotibus neptibusque qui ex iisdem liberis geniti sunt, sine dubio præponendis. §. 3. Sin vero liberorum suorum affectione [16] servata pater, materve ad alias nuptias migrare noluerit: neque vir his quæ de bonis uxoris ad se transeunt, neque mulier rebus quæ ex substantia mariti ad se pervenerunt, pro [17] suo arbitrio uti, vel eas vendere, aut quocunque jure, vel modo alienare, vel pignoris jure, seu hypothecæ, si voluerint, obligare, utpote domini earum prohibebuntur. Extantes autem prædictas res, si non fuerint alienatæ, vel consumptæ, vel suppositæ, licebit liberis vindicare [18], etiam [19] non adeuntibus hereditatem parentum. Dat. II. Kal. Mart. Martiano & Zenone Conss. 469.

Filius transmittit ad descendentes jus vindicandi lucrum sibi provenientis propter secundas nuptias patris, vel matris, ascendentibus & collateralibus exclusis: sed cleptionem habet in quem volet liberorum suorum lucrum illud transferendi. Non est igitur hæc lex abrogata Novell. 2. Justiniani quæ matris cleptionem adimit, non autem ejus filio. Char.

VII. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

IN quibus casibus pater dotem, mater ante nuptias donationem, vel alias res ad se ex altera parte devolutas, filiis utriusque sexus servare præcepti sunt: si quem ex filiis vel filiabus ante patris, vel matris obitum mori contigerit (sive ante secundas nuptias, sive postea) filio vel filia, nepote vel nepte, vel pluribus, patre suo adhuc vivo, vel matre superstite, derelictis: portionem quæ defuncto filio, vel filiæ debebatur, vel lucrum ex ea, non ad fratres, vel sorores mortui, sed ad [20] filios ejus, vel filias, vel nepotes utriusque sexus, aut [21] pronepotes, avis, vel proavis superstitibus, pervenire decernimus: eligendi [22] videlicet, quos voluerint ex liberis superstitibus, non adempta licentia. Dat. Kal. Mart. Ello V. C. Cons. 478.

VIII. Imp. Justin. A. Mennæ P. P.

SI quis prioris matrimonii filiorum ante secundas nuptias patris, vel matris mortuus fuerit, filiis à se, vel nepotibus, vel pronepotibus relictis partem ejus non [23] ad fratres, vel, si nullus alius frater, vel soror sit, ad patrem [24], vel matrem ejus pervenire, sed [25] ad filios, vel nepotes, vel [pronepotes] ejusdem mortuæ personæ, sancimus: ut sive unus, sive plures sint, eam [26] tantummodo partem vindicare possint, quæ mortuo competiit.

§. 1. Illud [27] etiam certa sanctione definire censemus, ut si quis, vel si qua ex alio matrimonio filiis procreatis, minime ad secundas [28] nuptias venerit, eodem modo liceat quidem genitori [vel genitrici] res ex priore conjugio sibi acquisitas, quomodo [29] voluerit, alienare, vel administrare: Si quæ vero earum minime sint alienatæ, possunt liberi etiam [30] non adeuntes paternam, vel maternam hereditatem eas vindicare. §. 2. Certum esse sancimus, quod etiam illa de cætero videbitur earum-

1 Liberis prioris matrimonii res ab eorum patre propter nuptias donante acceptas mater servare debet.

2 *Novell.* 68.

3 Rusticorum, ut in *l.* 3. *ff. de diversf. tempor. præscript.*

4 *Annonæ civiles* comparantur rebus immobilibus, *ut hic*: Idem interpretes statuunt in reditibus annuis, nisi ad tempus modicum constituti sint: alias immobilibus comparari volunt, nec alienari sine decreto. vide *Molinæum de usuris, quæst.* 37. *num.* 173. addde *Gayl.* 2. *obser.* 19.

5 Æstimatio facit venditionem. *l.* 1. *ff. de æstim act. l.* 10. *ff. de jur. dot.*

6 *Novell.* 22. *cap.* 4.

7 Secundum legum moderationem. *C. eod.*

8 Id est, usuras trientes.

9 Vid. Anton. Gabriel. *commun. conclus. de secund. nupt. conclus.* 3. *numer.* 29. hæc postrema cautio in dubio non exigeretur si liberis hisce de rebus libera disponendi esset facultas. adde Anton. Fab *Cod. lib.* 5. *tit.* 5. *defin.* 16.

10 Id est, satisdabunt se reddituros res omnes quas ex causis à matre mater lucratur. Cætera transinittuntur ad heredes suos.

11 *Ut & supra secundum legum modum.* Hæc verba videntur adjecta à Tribouiano propter constitutionem Justiniani, quæ vult deduci id quod ex casu mortis liberorum mater lucratur.

12 Mater præfertur filiis in administratione rerum donatarum propter nuptias.

13 Tacitis hypothecis continentur etiam futura bona. In tacitas hypothecas veniunt etiam futura seu adquirenda bona, *ut hic*. An & jura & nomina? veniunt. *Cyn. & Bald. hic.*

14 Lucra nuptialia matres liberis servare tenentur: quin pro eorum restitutione bona ipsarum matrum præsentia, & futura tacite obligata sunt. Bona matrum liberis sunt obligata pro rebus ab eorum patre ad eum translatis.

15 Vide *l.* 3. *in fin. C. eod.*

16 Amat liberos quæ ad secundas nuptias non transit.

17 Secundas ad nuptias qui non transit, potest pro suo arbitrio de lucris nuptialibus disponere. *Novell.* 22. *c.* 1. non alienata tamen pertinent ad liberos etiamsi parentum heredes non existant.

18 *l.* 3. *in fin. C. eod.* 19 *l.* 8. § 1. *C. eod.* 20 Proprietas rerum donatarum propter nuptias à matre ad liberos transferenda. Quid si unus liberorum moritur? ejus liberi patrem repræsentant, & in ea fratres defuncti excludunt. *l.* 8. *C eod.* & ita prænominatis filiis, si nepotes existunt, succedunt in lucra nuptialia jure hereditario in stirpes. *Nov.* 22. *cap.* 25. *l.* 3. *C. de bon. quæ lib.* 21 Lucra nuptialia parentes liberis in infinitum tenentur servare: In liberis tamen unum eligere possunt & in eum id genus lucri conferre. 22 Datur electio filio, ut partem quam habet in donatione propter nuptias matri facta, transferat in quem velit liberorum suorum. 23 Sed ad liberos, ut *l.* 7. *C. eod.* 24 Rerum propter nuptias matri donatarum proprietas spectat ad ejus liberos. Unus liberorum moritur relicta matre & liberis. quid juris? liberi matrem, id est, suam aviam excludunt in ea parte. 25 *l.* 3. *C. de bon. quæ lib.* 26 Nepotes succedunt in stirpes.

27 Subrogati melioris non sunt conditionis quam hi sunt quibus subrogantur. 28 Qui non transit ad secunda vota, potest de lucris nuptialibus disponere. *Bald.* Est qui ita interpretatur. Caja suscepit ex Titio liberos, eadem postea nupsit Sempronio à quo res varias donatione propter nuptias accepit. Mortuo Sempronio nupsit vidua? Potest Caja alienare quo voluerit modo res donatione propter nuptias à Sempronio acceptas, etiamsi liberos ex Titii nuptiis habeat. 29 Etiam per Testamentum: qua de re vide §. 2. *J.* 30 *l.* 6. *in fin. C. eod.*

dem fuisse rerum alienatio, quæ in [31] testamento [32] genitoris, vel genitricis, vel specialiter relinquendo, vel generaliter heredem instituendo facta sit.

In Authent. de nupt. §. deinceps. & §. solut. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 20.

NUnc autem, nisi expressim [33] *transponat in alios, præsumitur ipsis conservare talia lucra.*

§. 3. Talem vero licentiam [datam] filiis, ut etiam non [34] adeuntes paternam, vel maternam hereditatem, lucra vindicarent, quæ parens eorum ex matrimonio quod secundo toro minime mutavit, sibi adquisita non alienavit, nullo modo eis concedimus, si paternam vel maternam hereditatem ab intestato ex patre (si forte alii etiam ex anteriore matrimonio morienti parenti filii sunt) sibi acquisierint. §. 4. In illo etiam veterem sanctionem adimplentes, præcipimus exemplo [35] matris, cujus res post secundas nuptias filiis ex priore matrimonio natis [in hypotheca] suppositæ sunt, ad conservanda eis lucra quæ ex priore matrimonio ad eam pervenerunt: patris quoque bona quæ habet habiturusque est, filiis ex priore matrimonio natis post secundas ejus nuptias, ad ea conservanda, quæ ex eorum matre lucratus est, suppositæ esse. §. 5. Illius etiam patris qui in sua potestate talem liberum [36], vel liberos habens, maternam eis substantiam, vel ex materna linea ad eos devolutam servare compellitur: bona iisdem liberis [37] suppositæ esse ad conservandas easdem maternas res decernimus: ita tamen, ut occasione talium hypothecarum, neque patris, neque matris administrationem filii valeant perscrutari [38], vel aliquam eis movere super hoc quæstionem: cum perspicui sit juris, etiamsi alienata fuerint eorum bona, quæ extra memorata lucra, vel maternas res sunt, jus hypothecæ integrum iisdem manere filiis. Dat. III. Idib. Decemb. D.N. Justiniano A. II. Cons. 528.

Totum quod ultra modum secundæ conjugi datur vel relinquitur, tanquam non aptum in eam utriusque matrimonii applicatur. Bald.

IX. Idem A. Mennæ P. P.

QUoniam præteritæ [39] leges omnia quæ liberis ex priore matrimonio procreatis, mulier quidem secundo marito, vir autem secundæ uxori dotis, vel ante nuptias donationis nomine vel alio quocunque modo dederit, vel reliquerit, his ampliora quæ uni filio, vel filiæ ex anteriore matrimonio progenitis danda vel relinquenda sunt, revocata ad solos filios, [vel filias] ex anteriore matrimonio natos pervenire constituerunt, nullaque in hac parte filiorum ex secundo matrimonio natorum mentio facta est: hoc quoque corrigentes, omnia quæ memorato modo revocantur, non solum ad filios prioris matrimonii, sed [40] etiam ad eos qui ex secundis nuptiis nati fuerint, pertinere, & in capita inter omnes dividenda sancimus. §. 1. Ad hæc lucra quæ marito, vel uxori ex dote, vel ante nuptias donatione occasione repudii accedunt, indistincte post secundas eorum nuptias liberis ex priore conjugio procreatis ad similitudinem [41] matrimonii morte dissoluti servari, nec de cætero repudii causam requiri, vel aliam in ea [re exquisitionem] fieri. Dat. Id. April. *Constantinop.* Decio V. C. Cons. 486.

In Authent. de nupt. §. 1. & §. nec illud. & §. optime. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 1. 29. & 27.

AD eos solos [42] *etiam nunc pertinet: & si quis ex eis præmoritur relicta sobole, portio ejus ad eam dejcitur.*

X. Idem A. Demostheni P. P.

CUm apertissime legibus caveatur, ingratos [43] liberos à majorum suorum hereditate merito esse repellendos, si hoc idem in suis elogiis conscripserint, & revera hoc fuerit revelatum: reclamare videtur hujusmodi sanctioni divalis constitutio [44] Leonis inclytæ recordationis, quam super filiis ex priore matrimonio procreatis conscripsit. Nam cum necessitas est patri, vel matri, qui ad secunda vota migraverit, tantum præstare per quamcumque causam secundo marito, vel novercæ, quantum filio, vel filiæ ex anterioribus nuptiis progenitis, qui partem minimam habiturus est, reliquerit, maxima iniquitas ex hac sanctione contra genitores efficiebatur: liceret etenim scientes, quod omnimodo aliquid filii à genitoribus suis etiam nolentibus reliquendum est, & tantum, quantum fecundus maritus, vel noverca acceperit, omni licentia & lascivia suos genitores injuriis adficiebant. Quapropter lancimus, ingratos [45] revera liberos neque hoc beneficium, quod divalis constitutio Leonis Augustæ memoriæ eis præstitit, in posterum posse sibi vindicare, sed quasi ingratos ab omni hujusmodi lucro repelli. †. Quam observationem in personis, etiam avi & aviæ [proavi & proaviæ,] nepotum, vel neptium, item pronepotum vel pronepotium, sive in potestate, sive emancipati emancipatæve sint: ex paterna vel materna linea venientibus custodiri censemus. †. Sed quemadmodum genitoribus providemus, ita & innocuam [46] posteritatem nullis affici injuriis patimur: ut non genitores, qui sese secundis nuptiis devoverint, irrationabile odium ad priores [47] liberos forsitan habentes, sine justa ratione eos ingratos [vocare] concedantur. †. Eos etenim liberos hujusmodi beneficio defraudari volumus, qui re [48] ipsa ingrati circa suam antiquitatem ab heredibus genitorum liquidis [49], & indubitatis probationibus convicti fuerint, ex hujusmodi casibus, qui antea priscis legibus enumerari sunt. Dat. XV. Kalend. Octob. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 486.

In 28. lib. Βασιλικῶν sit mentio XI. *constitutionis hujus tituli, quæ ipsius quidem est Justiniani, sed ab eo abrogata Novell.* 2. *in qua etiam illius meminit: illam vero tum ex ipsa Βασιλ. libro, tum ex Novella Justiniani fuisse constat de hereditatibus filiorum, quorum matres ad secundas venerant nuptias, si ipsi ante eas intestati decessissent.* †. *In eodem Βασιλ. libro sit etiam mentio* XIV. *constitutionis hujus tituli, quæ ipsius est Justiniani, eam Cujacius Latinam edidit in Comment. ad Novell. Justiniani: quem secuti, illam sic restituimus. Char.*

XI. Idem A. * [50]

SI filii, quorum parentes ad secundas venerant nuptias, ante eos decesserint, proprietas lucrorum nuptialium ad filiorum here-

31 Alienationis verbo etiam intelligitur alienatio per testamentum, seu testamentaria. *l.* 69. §. 3. *ff. de leg.* 2. *l.* 135. §. 3. *ff. de verb obligat.* vid. *l.* 1. *J. de fund. dotali l.* 28. *l.* 67. *ff. de verb. signific.* Imo institutio non continetur. *l.* 38. *ff. de leg.* 3.

32 Olim parens non transiens ad secunda vota lucra nuptialia alienare poterat non tantum inter vivos, sed etiam testamento, per legatum aut fideicommissum, aut generalem institutionem. §. 1. *C. eod. l.* 5. *in fin. C. eod.* Hodie specialiter tantum non per generalem institutionem. *Authent. prox. J. eod.* & ita *hic* §. *abrogatur.*

33 Alciatus hinc colligit, Parentes alienantes bona generaliter, præsumi reservasse lucra matrimonii filiis suis: nisi expressim ea alienent. *præsumpt.* §.

34 Liberi adeuntes pro parte hereditatem paternam vel maternam, lucra nuptialia alienata revocare non possunt.

35 Ut bona matris secundo nubentis liberis quibus lucra nuptialia reservari debent) tacite obligantur. *l.* 6. § 2. *C eod.* ita & patris, *ut hic.* Hoc tamen speciale est, Patrem non cogi ad reddendam liberis rationem superiorum nomine *J. eod.*

36 *Liberum* dixit numero unitatis, ut *l.* 33 *ff. de pactis.*

37 *l.* 12. *vers. Excepto qui potior.*

38 Nota casum in quo parens non tenetur ad reddendam rationem. 39 *l.* 6. *C. eod.*

40 Abrogatur eo pacto lex 6. *C. eod.* verum hæc nostra lex postmodum abrogatur per *Authent. ad eos J. eod.* reducto usu. *d. l.* 6.

41 Statuta de lucris nuptialibus soluto per mortem matrimonio, locum etiam habent matrimonio per divortium soluto. *l.* 6. *l. ult. J. de repud. Nov.* 98 *c.* 1.

42 Qui injuriam passi sunt, res ita habet: Qui ad secundum matrimonium transit, non potest ad secundam conjugem dotis vel sponsalitiæ donationis, vel quo alio titulo plus transferre, quam in unum ex liberis prioris matrimonii cui minus reliquerit. Quid si plus datum sit? Id quod ultra modum erit, revocabitur, pertinebitque non ad liberos primi & secundi matrimonii, sed ad eos tantum liberos qui offensi sunt per transitum ad secunda vota, id est, ad priores liberos. *Bald.*

43 Ingrati liberi merito exhæredantur.

44 *l.* 6. *C eod.*

45 Ingrati liberi non admittuntur ad lucra nuptialia liberis primi matrimonii à lege data. Ideoque juste exheredati litico, aut novercæ vitrico aut novercæ jus filii, idque adjiciendæ est injuriis.

46 Innocens posteritas nullis afficiendæ magis diligant.

47 Persæpe id evenit, ut parentes secundi, quam prioris matrimonii liberos dicit probare tenetur, *Nov.* 115. *c.* 3. §. 14. *vers. Sive.* nec enim statur nudo patris *l.* 4. *ff. de inofficios.* 50 Justinianus meminit hujus constitutionis *Novell.* 22. & 68.

beri in superflui partem non veniunt, neque ex parentis bonis tantum quantum parens dedit: imo nihil vindicare possunt. Exheredatio enim extinguit omne quod vetat filio relinqui minus legitima: hæc vero ne minus quam vitrico aut novercæ, utrumque adimitur exheredato. 48 Ingratitudo intelligitur cum effectu. *Nov.* 22. *c.* 27. *vers. Hoc autem.* 49 Ingratum qui testamento. *arg.*

heredes etiam extraneos testamento scriptos perveniet: deducto eo, quod in casum [1] orbitatis parentem lucrari convenit, quod etiam pro rata observatur uno ex pluribus filiis ante parentem mortuo. Sed si parens lucra nuptialia alienaverit, & ad secundas nuptias venerit, nec eum liberi heredem instituerint, valebit alienatio ad finem ejus, quod in casum mortis liberorum lucrari parens, qui alienavit, debuit, & reliquum revocabitur ab heredibus defunctorum liberorum. Dat. *

Cum recitat primum hujus legis caput Cujacius, hæc adjicit: quæ tamen potius pro interpretatione accipienda videntur:

Nam pars, quæ ei competebat, transit ad heredes ejus, sive fratres sint, sive extranei, deducto tantum eo pro rata quod apud parentem ex casu orbitatis sive morte liberorum remanere debet.

Verum Græcam quoque hujus constitutionis epitomen ab Ant. Augustino editam relinquimus. Char.

Græca constitutio. Ejus particulam hanc retulit Ant. August.

Ὁ δεύτερος γαμήσας τὸν ἐκ τῆς πρώτης γάμου κλῆρον, ἢ σώματι, παίδων προτελευτησάντων, ἔχέτω τὰ ἐκδικήτα ὧν ἔδοτο τῶν ἔκγονων.

Secundo nubens, aut uxorem ducens, prioris matrimonii lucra ipsius liberis præmortuis habeat, & vindicet ab his qui habent.

1 Casus orbitatis sive mortis liberorum dotis, vel donationis propter nuptias lucrandæ pro parte vel in totum. Casus ille fere, divortii, mortis, orbitatis, sive mortis liberorum. Inde casus absolute pro lucro nuptiali. *l. ult. ff. de jure dot.* ut casus dotis, casus militiæ.

2 *l. unic. 3. Cod. theod.* 9

3 Usumfructum rerum suarum maritus uxori reliquit, vel rerum ante nuptias donatarum. Priore casu veteri jure mulier secundo nubendo usumfructum amittit, qui ad filios defuncti revertitur. Posteriore, non amittit, sed post obitum ejus ad filios ejusdem defuncti redit. Hodie usumfructum ita demum amittit mulier, si ita relictum accepit, ut per secundas nuptias eum amitteret. *Auth. prox.*

4 Secundas qui olim nuptias contrahebat, relictum vel concessum sibi à priore conjuge usumfructum bonorum omnium amittebat, & liberis prioris matrimonii integrum restituebat. id quidem abrogatur Authentica proxima.

5 De dotibus 3. *Cod. Theod.* 13. & 4. *Harm.* 8. *Ulp.* 6.

6 De dictione dotis, vide *Ulp.* 6. §. 2.

7 Ex qua nascitur actio. *l. 4. l. pen. ff. cod. l.* 1. §. *penult. ff. de collat. dot.*

8 Claudio: ita legendum est: scribit enim ad maritum Imperator.

9 Dos incerta, re & genere ex pacto nudo peti non potest etiamsi nudum pactum in scriptis sit redactum, cum possit mulier vel vilissima quæque dotis nomine exhibere. vel ita: Dotem promittente muliere non adjecta quantitate, aut re certa expressa quæ in dotem detur, inutilis est promissio, cum possit mulier vel vilissimum quidpiam dotis loco dare. 4. *Harm.* 8. §. 44. Imo peti potest. *l.* 3. *ff. cod. l.* 69. §. 4. *ff. de jure dotium.* Harmenop. d. §. 4. refert ad patrem pro filia dotem pollicentem: hanc legem ad ipsam filiam. Verum hæc sententia Accursio displicet, & Forcatulo 2. *Cupidin. num.* 8. & 9. putat itaque maritum hac lege indefinitæ dotis promissionem ad omnium bonorum dotem extendere (cum id nulla lege prohibeatur. *l.* 4. *ff. de jur. dot.*) voluisse: ac si Imperator diceret, valet promissio dotis: sed frustra nimiam dotem esse præstandam opinaris. Alii putant hac lege id innui, Indefinitam dotis promissionem nullius fore momenti, nisi privilegio vel beneficio Principis adjuvetur promissio: sed Fajus apud Paponem, 1. *Notar* 4. *cap. de contract de mariage.* Harmenopuli distinctionem tuetur, cujus hanc esse rationem putat: interesse mulieris quoties ipsa dotem promisit, dotis promissionem ad quantitatem minimam redigere, ut reliqua bona sint ei paraphernalia. Contrarium evenire, quoties aliquis dotem mulieris nomine marito promisit, ne alioquin indotata maneat. Sincerior est & æquior, meo judicio Forcatuli sententia, minus tamen textui videtur respondere. 10 Dotem promittere, & dotem dare promittere, seu solenniter dicere hic distinguuntur. adde Forcatulum *in Cupidine Jurisperito*, Costanum *tract. de datib. cap.* 4. *in fin.* 11 Feliciano, ita legi oportet.

12 Usuras dotis qui promittit, dotem ipsam promittere videtur. *l.* 21. §. 1. *de donat. inter vir.*

13 *Subint.* extraneus: *ut Theodorus* Græcus interpres notat. 14 Vide *l.* 1. §. *eodem. l.* 69. §. 4. *ff. de jure dot.* 15 *l.* 22. *in fin. ff. de reg. jur.* 16 Plus ex causa dotis qui se recepisse confitetur, quam recepit ad supplementum dotis agere potest. vide *Synopsi. Basil.* 29. *tit.* 1. *cap.* 38. & 4. *Harmenop.* 8. §. 15. *περὶ τῶν ὡς προῖκα δοθέντων.* 17 Facit *l.* 12. §. 3. *in fin. ff. de pactis dotal.* 18 Ex promissione dotis agit maritus non mulier, secus in legato. *l.* 69. §. 2. *ff. de legat.* 1. Ex nuda promissione dotis petere dotem debet. 4. *Harmenopul.* 8. §. 13. ex quavis promissione petitionem dotis habet, etiamsi stipulatio non præcedat. *Synopsi. ibid. cap.* 85.

10 *l.* 4. *C. Theod.* adde *Harm. d. loco.*

20 Etiamsi dictio vel stipulatio, &c. *d. l.* 4. Tribonianus verbum *dictio* sustulit propter sublatam solennitatem dotis dicendæ. Idem factum in *l.* 1. *ff. de jure dotal.* Dos autem dicebatur solennibus verbis fine stipulatione. vide *l.* 48. *ff. de jure dot.* veluti ita: decem dotis tibi erunt. *l.* 59. *ff. de jure dot.* aut, quod mihi debes dotis tibi erit. *l.* 44. §. 1. *l.* 46. §. 1. *l.* 57. *ff. de jure dot.* dixi ad *Ulp.* 6. §. 1. & *seq.*

21 *l.* 35. §. 5. *ff. de donat.*

22 Intellectum hujus legis vid. apud Afflict. *decis.* 179. & Johan. Baptist. Costam *de quot. & rat. q.* 62. Ans.

23 Hæc est XVIII. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis. vid Inglos. *decis.* 18. Ans.

24 Aliam distinctionem vide in *Novell. Leon.* 21.

25 Pater dotans filium, vel donans propter nuptias, suis ex bonis in dubio dotare, aut donare intelligitur, non ex bonis filii, filiæve cui donat, quantumvis ipsi liberi sint locupletes. *l.* 5. §. 12. *ff. de jure dot.* & 4. *Harm.* 8. *cap. περὶ τῶν ὡς προῖκα δοθέντων. fin.* Imo non intelligendus est de suo dotare. *l.* 43. §. 1. *ff. de admin. tut.* sed potius animo compensandi debiti (quod cuivis debitori, etiam patri, solet accidere. *l.* 22. §. 3. *in fin. ff. soluto.*) & nomine curatorio. *l.* 34. *ff. de neg.* An id receptum est ideo, quod præsumatur pater se obligationæ naturali voluisse liberare, ut vult Baldus? An potius, quod pater durius obligatur ex officio suo paterno, quod ex lege est, quam ex gestione & administratione bonorum filiæ? ut ita in duriorem casum videatur promittere & solvere. *l.* 4. *l.* 5. *ff. de solut.* ut vult Mynsing. 5. *obs.* 32. An potius quod inter conjunctissimas personas donatio facile præsumitur? An quia dans vel promittens, in dubio intelligitur promisisse de suo, ut vult Alciatus 1. *præsumpt.* 26. Placet summopere definitio Leonis Novell. 21. Patrem solum conveniri, quoties solus promiserit: si cum filio, æqualiter teneri, nisi inæqualiter promiserit. Alii notant patrem in dubio præsumi suis ex bonis dotasse filiam, nisi inops sit, nisi filia legitime consentiat, nisi pater gerat negotia filiæ, nisi pater sit naturalis tantum: his enim casibus præsumi, non ex propriis bonis, sed ipsius filiæ, filiam ipsam dotare. adde *Campegium tract. de dot. par.* 1. *quæst.* 16.

26 Paternum officium est, dotare filias, vel donationem propter nuptias dare. vid. quæ dixi ad *l.* 19. *in fin. ff. de ritu. l.* 81. *ff. pro socio.* 27 Dos semel data revocari non potest. 28 Pater qui ex suis, & maternis filiæ bonis filiam dotat, dotis causa suo nomine tenetur, nisi sit inops.

29 Vide *Hotom.* 8. *consil.*

Inscriptio.

Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Tatianum P. P.

Tit. X.

SI [18] SECUNDO NUPSERIT MULIER, CUI MARITUS USUMFRUCTUM RELIQUIT.

SI usumfructum maritus rerum [3] suarum decedens uxori reliquerit, eaque in secundas nuptias consortiumque convenerit: usumfructum, quem ex priore marito consecuta fuerit, amittat [4]: atque eum filiis ex eo die, quo nupserit, mature restituat. Quod si liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiæ, nec muniat [eos] tutoris auxilium, ac per hujusmodi occasionem mater, quæ relicta fuerant, usurpaverit: omnia legitime repetantur, [&] cum competentibus fructibus ad liquidum deducta ratione restituat. Hæc de usufructu, quem vir extremam constituens voluntatem, de rebus propriis uxori reliquerit. †. De usufructu vero rerum ante nuptias donatarum, ea observari, quæ anteriores constitutiones decreverunt, sancimus. Dat. Idib. Martiis, Arcad. A. II. & Rufino Conss. 392.

In Authent. de nupt. §. si vero solum. coll. 4. tit. 1. ex Novell. 22. cap. 32.

Hoc locum habet, si datus vel relictus fuerit ea lege, ut ex secundis nuptiis interiret: aliquin perseverat, sive relictus esset: sive donatus, quibus casibus licuit. Sed ususfructus in dote, sive ante nuptias donatione lege permissus, non potest à restatore derogari.

Tit. XI.

DE DOTIS [5] PROMISSIONE [6] ET NUDA POLLICITATIONE. [7]

De quantitate omissa.

1. Imp. Alexand. A. Claudiæ P. [8]

FRustra existimas actionem tibi competere, quasi promissa dos tibi, nec præstita sit, cum [9] neque species ulla, neque quantitas promissa sit, sed [10] hactenus nuptiali instrumento adscriptum, *Quod ea, quæ nubebat, dotem dare promiserit*: P. P. Kal. Aug. Pompeiano & Peligno [11] Conss. 232.

De usuris.

II. Imp. Gord. A. Herodoto P. P.

SI *pro dote promissa usuras* [12] *dare* socer tuus spopondit: id, quod deberi ostenderis, competens judex solvi tibi præcipiet. P. P. XII. Kal. Septemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

De quantitate commissa in arbitrium stipulatoris.

III. Idem A. Claudio [P. P.]

SI quum ea quæ tibi matrimonio copulata est, nuberet, is [13], cujus meministi, dotem tibi non addita quantitate, *sed quodcunque* [14] *arbitratus fuisset*, pro ea daturum se rite promisit, & interpositæ stipulationis fidem non exhibet: competentibus actionibus usus, ad repromissi emolumentum jure judiciorum pervenies. Videtur enim boni [15] viri arbitrium stipulationi insertum esse. P. P. Kalend. Januar. Sabino & Venusto Conss. 241.

De parte non soluta.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Rufo.

SI voluntate dotantis in dotali instrumento plura [16] tibi tradita scripsisti, quam suscepisti: intelligis de [17] his, quæ desunt, petendis, pactum esse consecutum. S. Non. Aprilis, AA. Conss.

Cui datur actio.

V. Iidem AA. & CC. Dasumianæ.

SI pater marito tuo stipulanti promiserit dotem, non tibi, sed [18] marito contra successores soceri competit actio. Dat. VIII. Kal. Decemb. AA. Conss.

De verbum, de scriptura, de nudo pacto.

VI. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. P. post alia.

AD [19] exactionem dotis, quam semel præstari placuit, qualiacunque sufficere verba censemus, [sive scripta fuerint,] sive non, etiamsi [20] stipulatio [21] in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit subsecuta. Dat. X. Kal. Mart. *Constantinop.* Felice & Tauro Conss. 428.

Ex quibus bonis dotem filia dedisse pater intelligatur.

VII. Imp. Justinus A. Joanni P. P.

SI pater dotem pro filia simpliciter dederit [22], vel [pro] filio ante nuptias donationem fecerit, habeat autem filius, vel in potestate constitutus, vel forte emancipatus res maternas, vel [ex] alio modo tales, quæ acquisitionem effugiunt, quarum ususfructus solus apud patrem remanet, vel quocumque modo poterat quasdam actiones contra patrem habere: dubitabatur apud veteres, utrumne videretur pater ex ipso debito dotis vel ante nuptias donationis fecisse promissionem, vel dationem, ut sese ab hujusmodi nexu liberaret, an debitum quidem remaneret in sua natura, liberalitas autem paterna dotem, vel ante nuptias donationem dare suggessisset. Et in tali dubitatione multa pars legumlatorum sese divisit, alio etiam incremento hujusmodi quæstioni addito, si forte dixerit in instrumento dotali, ex rebus paternis & maternis dotem, vel ante nuptias donationem dare: utrum pro dimidia parte videatur datio, vel promissio facta esse, an pro rata portione utriusque substantiæ. Utramque igitur dubitationem certo fini tradentes, sancimus [23], si [24] quidem nihil addendum existimaverit, sed simpliciter [25] dotem vel ante nuptias donationem dederit, vel promiserit: ex sua liberalitate hoc fecisse intelligi, debito in sua figura remanente. Neque enim leges incognitæ sunt, quibus cautum est, omnino paternum [26] esse officium, dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie. Liberalitas itaque talis remaneat vera & irrevocabilis [27], ut puro nomine & liberalitas & debitum suam sequantur fortunam. †. Ubi [28] autem ex rebus tam suis, quam maternis, vel aliis, quæ non acquiruntur: vel ex suis debitis dixerit se fecisse hujusmodi liberalitates: tunc si quidem penitus inopia tentus est, ex illis videri rebus dotem vel ante nuptias donationem esse datam, quæ ad filios vel filias pertinent. Si vero & ipse substantiam idoneam possidet, in hoc casu quasi de suo patrimonio dotem, vel ante nuptias donationem dedisse intelligatur. Poterat enim secundum suas vires dotem pro filia, vel ante nuptias donationem pro filio dare: & consentire filiis suis, quando voluerint partem, vel forte totam suam substantiam, quam habent, paternæ liberalitati pro dote, vel ante nuptias donatione aggregare: ut revera [29] appareat quid ipse velit dare, & quid de substantia filiorum proficiscatur: ne dum effuso sermone sese jactet, in promptum incidat sui periculum. Dat. Kal. Novembr. Lampadio & Oreste, Conss. 530.

ff. de admin. tut. sed potius animo compensandi debiti (quod cuivis debitori, etiam patri, solet accidere. *l.* 22. §. 3. *in fin. ff. soluto.*) & nomine curatorio. *l.* 34. *ff. de neg.* An id receptum est ideo, quod præsumatur pater se obligationæ naturali voluisse liberare, ut vult Baldus? An potius, quod pater durius obligatur ex officio suo paterno, quod ex lege est, quam ex gestione & administratione bonorum filiæ? ut ita in duriorem casum videatur promittere & solvere. *l.* 4. *l.* 5. *ff. de solut.* ut vult Mynsing. 5. *obs.* 32. An potius quod inter conjunctissimas personas donatio facile præsumitur? An quia dans vel promittens, in dubio intelligitur promisisse de suo, ut vult Alciatus 1. *præsumpt.* 26. Placet summopere definitio Leonis Novell. 21. Patrem solum conveniri, quoties solus promiserit: si cum filio, æqualiter teneri, nisi inæqualiter promiserit. Alii notant patrem in dubio præsumi suis ex bonis dotasse filiam, nisi inops sit, nisi filia legitime consentiat, nisi pater gerat negotia filiæ, nisi pater sit naturalis tantum: his enim casibus præsumi, non ex propriis bonis, sed ipsius filiæ, filiam ipsam dotare. adde *Campegium tract. de dot. par.* 1. *quæst.* 16.

Tit. XII.

DE [30] JURE [31] DOTIUM. [32]

De evictione & de dolo.

1. Impp. Severus & Anton. AA. Nicephoro.

EVicta [33] re, quæ fuerat in dotem data, si pollicitatio [34] vel promissio fuerit interposita: gener contra socerum vel mulierem, seu hæredes eorum [35], condictione, vel ex stipulatione agere potest. §. Sin autem nulla pollicitatio, vel promissio intercesserit: post evictionem ejus, si quidem res æstimata [36] fuerit, ex empto competit actio. [Sin vero hoc non est factum: si quidem bona [37] fide eadem res in dotem data est, nulla marito competit actio.] Dolo autem dantis interposito, de dolo actio adversus eum locum habebit: nisi à muliere dolus interpositus sit: tunc enim, ne famosa actio adversus eam detur, in factum actio competit. P. P. Data Kal. August. Mutiano & Fabiano Conss. 202.

De eo, qui stipulatus est dotem sibi reddi.

II. Imp. Antoninus A. Alluviadi.

SI stipulatio *de restituenda portione dotis data* subjecta est, conditioque [38] ejus extitit: habet ex ea actionem is, in cujus personam utiliter concepta commissaque est: Secundum quod si Polla soror tua de restituenda sibi parte dotis habet actionem, eo quod mater vestra donandi animo passa est partem dimidiam dotis post obitum matris filiam stipulari: metuere [39] non debet doli exceptionem, quod matri suæ, quæ pactum interposuit, heres ex minore quam dimidia portione extitit: nisi liquido probatum fuerit, matrem ejus mutasse [40] dotis pacti voluntatem, contentamque esse [voluisse] filiam [suam] pro portione hereditatis prælegationibus, maritumque suum [41] exactione liberari voluisse. P. P. Dat. III. Kalend. August. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De manumissione servi dotalis.

III. Imp. Alexand. A. Euphemio.

ET si dotis exactio [42], defuncta in matrimonio filia, potuisset ad patrem pertinere: dotalibus tamen servis maritus [43] testamento

29 Vide *Hotom.* 8. *consil.*

30 Dixi ad *l.* 23. *ff.* 3.

31 Id est, causa, conditione, natura.

31 De dotium origine, notatione: An dos sit quid universale: An dos promissa, vel soluto matrimonio, vel modica, sit dos: vide *Costanum tract. de datib. cap.* 12. An dos filiæ tantum naturali debeatur, & inhoneste viventi: An pater filiam locupletem dotare teneatur: An dotanda sit filia, quæ infelio patre nupsit, vel patri ingrata fuit, vide eundem *ibid.*

c 3. Quid res extra dotales, seu extra dotem, vel paraphernales? vide *l.* 29. *ff. cod. l.* 9. §. 3. *ff. de jur. dot.* 4. *Harm.* 4. *Synopsi. Basil.* 29. *tit.* 1.

33 Vide *l.* 16. *ff. cod.* ut hinc colligas esse actionem de evictione ex dote, *ut hic, & l. uxor.* §. 1. *ff. de rei uxor.* esse & ex venditione, permutatione, in solutum datione, adjudicatione, articulo do ut facias, *l.* 52. *ff. de evict.* ex datione si ἐν' ἀντιδόρῳ quis donaverit. *l.* 2. *Longob. de evict.* est & ex investitura. 2. *Feud.* 8. ubi vid. *Cujac.* 34 Dictio: ita scriptum fuisse Cujacius refert ad 6. *Ulp.* causam dixi *l.* 6. §. *de dot. promiss. in fin. l.* 49. *ff. de jure dot.* 35 *l.* 13. *ff. cod.* 36 Sensus legis hic est, Ubi constitutio dotis incipit a promissione, re evicta potest agi de evictione: ubi incipit a traditione, de evictione non agitur, nisi res æstimata data sit, vel dolus dantis, vel tradentis intercesserit. 37 *l.* 69. §. 7. *ff. de jure dot.* 38 Conditionis eventu nascitur actio. 39 Vide *l.* 9. *ff. de reg. jur.*

40 Id enim potest, *l.* 72. *in fin. ff. eod.* 41 Vide *l.* 11. *ff. de dot. prælegata.* 42 Dotis exactio an ad patrem redeat, filia in matrimonio defuncta superstitibus liberis, vide *l. dot. à patre* 4. *ff. sol. matrim.* 43 Dotalis servus potest per maritum in testamento, & inter vivos manumitti. *l.* 21. *ff. de manumissionib.* rataque ejusmodi libertas est etiamsi socero competat dotis exactio, filia in matrimonio defuncta. *Synopsi. Basil.* 38. *tit.* 1. *c.* 89.

stamento directam & fideicommissam libertatem jure dedit, & præstita revocari non debuit: cum & inter vivos manumittendi mancipia dotalia constante matrimonio, liberam habeat matrius facultatem. P. P. VI. Id. Decemb. ANTONINO & ALEXANDRO CONSS. 223.

De universis bonis mulieris.

IV. Idem A. Valenti.

NUlla [1] lege prohibitum [2] est, universa [3] bona in dotem marito fœminam dare. P. P. IV. Id. Jul. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De æstimatione.

V. Idem A. Statiæ.

QUotiens res [4] æstimatæ [5] in dotem dantur: maritus dominium consecutus, summæ velut pretii debitor efficitur. Si itaque non convenit, *ut soluto matrimonio restituerentur*, & jure æstimatæ sunt: retinebit eas, si pecuniam tibi offerat. Dat. III. Id. April. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De nudo pacto.

VI. Imp. MAXIMINUS A. Sulpitio.

AVia tua eorum, quæ pro filia tua in dotem dedit, etsi verborum obligatio non interceſſit, actionem ex fide conventionis ad te, si heres extitisti, transmittere potuit. Nec [6] enim eadem causa est patris & matris pacisscentium: quippe matris pactum actionem præscriptis verbis constituit: patris dotis actionem profectitiæ nomine competentem conventione simplici minime creditur innovare. Dat. III. Id. Februar. MAXIMINO A. & AFRICANO CONSS. 237.

De parente, qui ex intervallo stipulatus est.

VII. Imp. GORDIANUS A. Marco.

CUm à socero tuo pro uxore dos tibi daretur, si ea in stipulationem deducta non est sub tempore dationis, sed postea, socer tuus tecum pacisscendo, si id non ex voluntate filiæ suæ fecit, conditionem ejus lædere [7] non potuit. Quandoque enim sola de dote experiens, id pactum non debere ad sui dispendium operari, de jure defenditur. P. P. Dat. Kal. Octob. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

De additamentis.

VIII. Idem A. Agrippinæ.

ETiamsi non dotem reddi sibi mater, sed *ea, quæ in dotem data sunt, ut* [8] *eam sequerentur, vel ad se pertinerent, in matrimonio defuncta filia*, stipulata sit: durante matrimonio filia decedente, actionem ex stipulatu videri quæsitam, æquissimum esse judicamus. Cui consequens est, ut etiam [9] id [10], quod additamenti [11] causa in dotem datum est, eadem actione repetatur. P. P. Kal. Febr. SABINO & VENUSTO CONSS. 241.

Qui potiores creditores habentur.

IX. Imp. DECIUS A. & C. Urbicanæ. [12]

DOtis tuæ potiorem causam magis esse convenit, quam Reipublicæ, cui postea [13] idem maritus obnoxius factus est. P. P. VI. Id. Jun. DECIO A. & GRATO CONSS. 251.

De æstimatione.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Ingenuo.

CUm dotem te æstimatam [14] accepisse profitearis: apparet jure communi per pactum quod doti insertum est, formato [15] contractu, ex [16] empto [17] actionem esse. Quis enim dubitet æstimationem [18] à te mulieri deberi, cum periculo [19] tuo res deteriores fiant, vel augmenta lucro tuo recipantur. P. P. XII. Kal. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De rebus dotalibus direptis.

XI. Iidem AA. & CC. Severæ.

DE his quæ in dotem data ac direpta [20] commemoras, mariti tui esse actionem, nulla est dubitatio. Dat. X. Kal. Maji, *Heracliæ*, AA. CONSS. 287.

De fundo empto ex pecunia dotali.

XII. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

EX pecunia dotali fundus à marito tuo comparatus, non tibi quæritur [21], cum neque maritus uxori actionem empti possit acquirere: at dotis tantum actio tibi competit. Unde aditus Præses provinciæ, si non [te] transegisse repererit, sed ex majore parte dotem consecutam, residuum restitui providebit. Dat. VIII. Kal. Maji, *Heracliæ*, AA. CONSS. 287.

Si mater res filiæ in dotem dederit.

XIII. Iidem AA. & CC. Catulæ & Statiæ.

SI à matre vestra superstite aliquid ad [22] vos pertinens, in dotem scienti vitrico vestro datum est: intelligitis nullam firmitatem juris dationem habere, si neque pollicitatio [23], neque stipulatio interceſſit. Dat. Prid. Kalend. Maji, *Heracliæ*, AA. CONSS. 287.

An de bonis maternis filia dotanda sit.

XIV. Iidem AA. & CC. Basilissæ.

NEque mater [24] pro filia dotem dare cogitur, nisi ex magna & probabili causa, vel lege specialiter [25] expressa: neque pater [26] de bonis uxoris suæ invitæ ullam dandi habet facultatem. Dat. Non. Novemb. *Philippopoli*, AA. CONSS. 287.

De instrumentis.

XV. Iidem AA. & CC. Ulpiano.

CUm citra [27] fidem etiam instrumentorum datam dotem aliunde probanti, post divortium quondam uxoris tuæ secundum bonam fidem restitui debere constet: amissis etiam instrumentis sine dubio cætera probationum indicia [28] jure prodita non habentur irrita. Dat. VII. Kalend. August. *Sirmii*, AA. CONSS. 287.

De re communi.

XVI. Iidem AA. & CC. Æmilio.

ANte [29] divisionem soror tua intestato patri etiam ipsa succedens, pro indiviso portionem fundi communis in dotem dare non prohibetur. Dat. Non. Julii, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De proprietate & usufructu.

XVII. Iidem AA. & CC. Sabino.

RES, quas [30] usufructu sibi deducto socrus [31] in dotem dedit, venundando auferre [32] tibi non potest. Dat. Nonis Julii, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

XVIII. Iidem AA. Menestrato.

SI socrus tua fundum deducto usufructu uxori tuæ donavit, tibique in dotem uxor quidem proprietatem [33], socrus autem usumfructum dedit: uxore tua rebus humanis in matrimonio exempta, fundum apud te remansisse secundum [34] placiti inter vos fidem, non ambigitur. Nam si acceptura certum quid annuum, filiæ suæ usumfructum locavit: mortua [35] conductrice, ususfructus extingui minime potuit. Dat. XIV. Kal. Jan. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

An actio filiæ per patrem quæratur.

XIX. Iidem AA. & CC. Achilli.

CUm patrem pro filia dotem tibi dantem, *si post mortem suam in matrimonio constituta rebus humanis eadem eximatur, partem dimidiam dotis Amniæ reddi*, pactum proponas: post vero testamento facto, cum aliis etiam Amniam heredem scripsisse, nec Amniam quicquam ex stipulatu petere velle fanxisse: si quidem hanc sibi reddi secundum fidem pacti stipulatam Amniam non probetur, ex [36] alieno pacto non prorsus ei ulla competit actio. Si vero ex ea verborum [37] conceptione sibi Amnia quæsivit obligationem, ac tibi testatorem prosequi probetur: contra eam ex stipulatu post eventum conditionis petentem, quatenus accepit ex defuncti voluntate, quæ fuit stipulata, exceptione (salva Falcidia) uti potes. Dat. XIII. Kalend. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De fructibus.

XX. Iidem AA. & CC. Tiberio.

PRo [38] oneribus matrimonii, mariti lucro fructus totius dotis esse, quos ipse cepit: vel si uxori capere donationis [39] causa promisit, eum, in quantum locupletior [40] facta est, posse agere manifestissimi juris est. Dat. V. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De æstimatione.

XXI. Iidem AA. & CC. ad Geminium.

SI inter virum & uxorem [41] pactum sit interpositum, *Ut si matrimonium intra quinquennii forte tempora quoquo modo esset dissolutum, species* [42] *æstimatæ dotis datæ, pretiis* 43, *quibus æstimatæ sunt, redderentur* 44: manifestum est non [45] pretia specierum dari, sed ipsas species debere restitui: cum in placitis specierum reddendarum idcirco pretiorum nomen videatur annexum, ne, si species aliqua deminuta fuisset aut perdita, alio pretio, quam quo pro taxata fuerat, reposceretur. Dat. Nonis Auguſt. *Agrippinæ*, CC. CONSS. 293.

De alienatione.

XXII. Iidem AA. & CC. Libyanæ.

REm quam pater in dotem genero pro filia dedit, nec recepit, alienare [46] non potest. Dat. V. Kalend. Decemb. iisdem CC. CONSS. 293.

XXIII. Iidem AA. & CC. Diogeni.

SI prædium uxor tua dotale [47] venundedit: sponte necne contractum ratum habuerit, nihil interest: cum rei tibi quæsitæ dominium [48] auferre nolenti minime potuerit. Dat. V. Kalend. Octob. *Viminacii*, CC. CONSS. 293.

An dos revertatur ad eum qui dedit.

XXIV. Iidem AA. & CC. Aurelio & Lysimacho.

SI dotem marito libertæ vestræ dedistis, nec eam *reddi soluto matrimonio vobis* incontinenti pacto, vel stipulatione prospexistis: hanc, culpa [49] uxoris dissoluto matrimonio penes maritum remansisse constitit: licet eam ingratam circa vos fuisse ostenderitis. Dat. VI. Kal. Novemb. *Antiochiæ*, CC. CONSS. 293.

Si mulier stipuletur dotem sibi reddi, testandi causa.

XXV. Iidem AA. & CC. Eutychiano.

SI mulier dotem à viro dari stipuletur, *Ut* [50] *de ea testari possit*: cum ordinationis testamenti cogitatio, mortis antecedens [51] tempus significet, nec [52] conditionem, sed causam contineat, intestata [53] quoque muliere defuncta, stipulationem committi proficiet. Dat. III. Id. Novemb. *Antiochiæ*, CC. CONSS.

Si pater dotans stipuletur extraneo.

XXVI. Iidem AA. & CC. Demostheni.

SI genero [54] dotem dando pro filia pater communis [55] *eam reddi tibi extraneo* [56] *constituto* stipulatus est, nec sibi cessante voluntate, nec tibi prohibente jure, quærere potuit [actionem.] Dat. VI. Kal. Jan. ipsis CC. & CONSS. 294.

De oneribus hereditariis.

XXVII. Iidem AA. & CC. Pompejano.

LIcet dos jure penes maritum remanserit: pro rebus tamen hereditariis successores, non maritus [57] quondam solennibus penstationibus parere debent. S. VI. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

---

1 Permissa intelliguntur, quæ nulla lege prohibita sunt. vide *l. 7. §. de religiosis.* proinde facile libertatem præsumimus.

2 Imo, prohibitum minori. *l. 9. §. 1. ff. de minorib. l. 1. §. si adversf. dot.* & in fraudem alicujus liberorum. *l. 1. §. de inoff. dot.* vel prioris matrimonii. *l. 6. §. de secund. nupt.* idem dicendum si mulier decepta. *l. 6. in fin. l. 12. §. 1. in fin. ff. eod.* adde *Forcat. 27. Necyom.*

3 *l. 27. ff. eod.* etiam immobilia, *l. 62. ff. eod. l. ult. in fin. J. si major. facti. alien.* non solum præsentia, sed & futura. *Bald. hic.*

4 Dotem æstimatam accipiens, non res ipsas, sed earum pretium consequutus intelligitur. Ideoque soluto matrimonio non res ipsas, sed earum æstimationem reddere potest. *Synopf. ibid. c. 92. & 4. Harm. 8. §. 5.* si modo nihil de electione conventum fuerit, *ut hic. l. 10. §. ult. ff. eod.*

5 Vid. *l. 10. J.*

6 Pater dotans filiam non potest sibi quærere actionem, nisi per stipulationem: cæteri etiam possunt nudo pacto, *ut hic.* Hodie videtur patri dari actio ex stipulatu, etiamsi nulla interposita sit stipulatio. Nam stipulationes & hypothecæ inesse dotibus intelliguntur. *l. un. §. 1. §. 6. J. de rei uxor. act.*

7 Jus filiæ quæsitum facto patris, non potest patris facto ea non consentiente mutari, *ut hic, & l. 28. ff. eod. l. 6. J. de pact. convent. l. 7. ff. de pact. dot.*

8 Hinc colligunt, Sensum magis spectari quam verba.

9 Dotis augmentum eadem dos censetur, non alia & nova: hoc est, eandem dotem esse finit, non aliam efficit: ideoque velut pars dotis iisdem privilegiis fruitur, quibus & ipsa dos, sive lucrum spectes, sive facultatem donandi filiæ, sive hypothecæ tacitæ privilegium, sive jus stipulationis interpositæ pro ea reddenda, ut multis notat, *Rol. à Valle tract. de lucro dotis. c. 100.*

10 Dotis stipulatio trahitur ad augmentum dotis, *ut hic*; licet stipulatio stricte intelligi soleat. *l. quidquid adstringendæ 99. ff. de verb. oblig.*

11 Dispositum in principali, in augmento intelligitur tacite repetitum. *Bald.* adde *l. 26. in princ. §. de usur.*

12 Urbicariæ.

13 Inter fiscum & mulierem prælatio sumitur ex tempore. *Bald.* dicam ad *l. 2. J. de privil. fisci.* 14 *l. 5. §. eod.* 15 Pacta dotalia formant contractum. *l. 1. J. de pact. dot.* vide *Cujac. 2. obs. 15.* 16 Dotem æstimato acceptam vir tueri potest actione ex empto: & cur. 17 Æstimata res ubi datur in dotem, tenetur mulier viro actione ex empto. 18 Soluto matrimonio rerum æstimatarum pretium mulieri à marito debetur. 19 Dotis æstimatæ periculum, & commodum maritum sequitur. *l. un. §. 9. in fin. J. de rei uxor. act. l. 51. ff. soluto. l. 10. in pr. l. 42. ff. de jure dot. 4. Harm. 8. §. 1.* 20 Pro rebus dotalibus direptis agit maritus non uxor. *l. 49. in fin. ff. de furtis.* 21 Dotalibus nummis comparatum non est in uxoris dominio: sed si partem dotis mulier consequuta fuerit, neque transegerit, de residuo dotis agere poterit. Quippe non debet harum rerum ita emptarum dominium vindicare. *l. ult. J. de fervo pignor. dato. l. 55. in fin. ff. de donat. int. vir. & uxor. l. 49. in fin. ff. de furtis. Syn. Basil. eod. cap. 98. & 4. Harm. 8. §. 29. & 37. Cujac. 5. obs. 29.* Imo quæritur, sitque dotalis. *l. 54. ff. eod. & 4. Harm. 8. §. 29.* Fit dotalis, si maritus non sit solvendo. dixi ad *d. l. 54.* & sic in subsidium. 22 Mater non potest dare rem filiorum pro dote sua. *Bald.* denique non potest dotem sibi constituere ex bonis filiorum: licet hoc ἀνυπόκριτον naturale liberi videantur quodammodo matri debere, ut & alimenta. 23 *l. 1. §. eod.*

24 Mater non cogitur filiam dotare, nisi ex causis expressis in jure: *ut hic*: aliud in patre. *l. 19. in fin. ff. de ritu.* 25 Dotare filiam mater non cogitur, sed nec ex bonis uxoris filiam dotare pater facultatem habet. *4. Harm. 8. §. 49.* Quinimo pater receptam dotem, quam pro filia dederat, in secundas ejus nuptias servare debet. *Ibid. §. 50. l. 9. ff. de ritu.* 26 Pater dotare filiam non potest de bonis uxoris suæ invitæ. 27 Dos citra scripturam dari potest. Ideoque etsi data fuerit interveniente scriptura, & instrumenta perierint, nihilominus dos petitur, si modo probetur datum fuisse. *Synopf. Basil. eod. c. 101. 4. Harmenop. 8. §. 17.* Amissio instrumentorum dotalium non præjudicat doti. adde *l. un. §. 1. vers. & nemo. J. tit. prox.*

28 *l. ult. J. de prob.*

29 Communio non impedit partem pro indiviso dari in dotem. *l. 1. J. comm. divid. l. 14. J. de contrab. empt. l. 3. J. de comm. rer. alien. l. ult. J. de litigiosis. l. 11. J. de donat.*

30 Quarum, *Accursius, Cujac. 17. obs. 6.* ut sit σύνταξις, sicut in *l. 24. J. familiæ. l. 14. J. de fideicomm. ejus.*

31 Tua scilicet.

32 Et ita auferendo proprietatem. Hoc innuitur, proprietatem alienari non posse invito proprietario. *l. 11. ff. de reg. jur.*

33 *l. 22. l. 23. J. eod.*

34 Ejusdem rei proprietas in dotem dari non potest ab uxore, ejusdem rei ususfructus ab uxoris matre.

35 Morte conducentis non exstinguitur usus formalis. *Salic.*

36 Pater filio emancipato stipulari non potest. Nam alieno ex pacto non datur actio. *l. 26. J. eod. l. 27. §. 4. in fin. ff. de pactis. l. 1. J. inter alios acta.* Nota textum. adde quæ notavi ad *l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig.*

37 Stipulatio est verborum conceptio. *Paul. 2. sent. 3. §. unico.*

38 *l. 21. §. 1. ff. de donat. int. vir.*

39 Fructus dotis à marito uxori donari possunt. Donati tamen possunt repeti, qua facta est uxor locupletior.

40 *l. 50. in fin. ff. de donat. int. vir.*

41 Pro intellectu hujus l. vid. Ant. Fabr. *de re nummaria cap. 2. num. 17. 18. 19.* ANS.

42 *l. 5. §. eod.*

43 *l. ult. ff. de pactis dotal. l. 50. ff. soluto matrim.*

44 Si modo extent. *l. 1. J. soluto.*

45 Æstimatam rem qui restituere sub eadem æstimatione tenetur, de ipsa re non de æstimatione tenetur: & ita hoc casu, res est in dote, non æstimatio.

46 *l. 17. §. eod. l. 21. J. de donat.*

47 Uxor prædium dotale inæstimatum non potest vendere, nec venditi mariti consentire. *Inst. quib. alienare licet in pr. l. unica. §. 15. J. de rei uxor. act.*

48 Dotis dominium an sit penes uxorem, vel virum, vid. *l. 30. J. eod.* & an res dotales pereant, aut sint periculo mariti vel uxoris, vide Costanum *tract. de dotib. c. 5. d. l. 17.*

49 Dos culpa mulieris amissa non revertitur ad eum qui dedit, nisi id sibi stipulatus sit. adde *l. 69. §. 6. de jure dot.* 50 Dedit mulier dotem, ut de ea testari posset, non est testata? committitur stipulatio: quia non fuit conditio superioribus verbis apposita, sed causa efficiens, & impulsiva. Defectus causæ impulsivæ jus agendi non impedit. 51 Testamentum mortem antecedit neque locum habet nisi mortuo testatore. 52 Do tibi aliquid ut de eo testari possis? Datio non est conditionalis, sed causalis. 53 Vide *l. 4. J. de contr. stipul.* 54 Vid. Goedd. *de contr. stip. cap. 10. num. 43. & seqq.* ANS. 55 Titius, nomine Cajæ filiæ, Sempronio genero dotem constituit, eamque reddi Demostheni emancipato stipulatur? non est utilis stipulatio, cum pater non possit stipulari filio emancipato: nam emancipatus patri est extraneus. Extraneo non possumus stipulari. *l. 19. §. eod.* adde *l. 4. l. 7. J. de pactis convent. l. 45. ff. soluto.* 56 Emancipato.

57 Maritus dotem uxoris, pacto lucratus est: mortua uxore, hereditatis ejus nomine penstationes sunt præstandæ, uxoris heredes conveniendi, non maritus: & ita onera hereditaria spectant ad heredes uxoris, non ad maritum dotem uxoris lucrantem. adde *l. 72. ff. eod.*

De muliere minore viginti quinque annis.

XXVIII. Imp. ZENO[1] A. Æliano P. P.

MUlier in minori ætate constituta, dotem marito consentiente generali[1], vel speciali curatore, recte dare & exigere[3] potest: licet ipse tempore creationis fidejussorem in minorem[4] quam dos est, quantitatem dicitur præstitisse. †. Hoc idem observatur, & si minor ante nuptias donationem consentiente (ut dictum est) curatore fecerit. Dat. Kal. Jan. BASILIO II. & ARMATIO[5] CONSS. 476.

De viro vergente ad inopiam.

XXIX. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

UBi[6] adhuc[7] matrimonio constituto[8] maritus ad inopiam[9] sit deductus, & mulier sibi prospicere[10] velit, reliquæ sibi suppositas pro dote, & ante nuptias donatione, rebusque extra[11] dotem constitutis tenere, non tantum mariti res ei tenenti, [12] & super his ad judicium vocatæ, exceptionis[13] præsidium ad expellendum ab hypotheca secundum creditorem præstamus: sed etiam si ipsa contra detentatores rerum ad maritum suum pertinentium, super iisdem hypothecis aliquam actionem[14] secundum legum distinctionem moveat, non[15] obesse ei matrimonium adhuc constitutum sancimus, sed ita eam posse[16] easdem res vindicare, vel à creditoribus posterioribus[17], vel ab aliis qui non potiora jura legibus habere noscuntur, ut potuisset si matrimonium eo modo dissolutum esset, quo dotis & ante nuptias donationis exactio ei competere poterat: ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, & matrimonio inter eos constituto: sed fructibus earum ad sustentationem, tam sui[18] quam mariti[19], filiorumque[20], si quos habet, abutatur. Creditoribus scilicet mariti contra eum ejusque res, si quas postea forte acquisierit, integra sua jura habentibus: ipsis etiam marito & uxore post matrimonii dissolutionem super dote, & ante nuptias donatione pro dotalium instrumentorum tenore integro suo jure potituris. Dat.[21] III. Idus Decemb. D.N. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

In AUTHENT. de æqual. dot. §. illud. coll. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 6.

Donationem quoque propter nuptias in hoc casu constante matrimonio vindicare potest.[22]

De rei vindicatione & actione hypothecaria.

XXX. Idem A. Demostheni P. P.

IN rebus dotalibus[23] sive mobilibus, sive immobilibus[24], seu se moventibus, [si tamen extant[25],] sive æstimatæ, sive inæstimatæ sint, mulierem in his vindicandis omnem habere post dissolutum matrimonium prærogativam [jubemus,] & neminem creditorum mariti, qui anteriores[26] sunt, posse sibi potiorem causam in his[27], per hypothecam vindicare, cum eædem res & ab initio uxoris fuerint, & naturaliter[28] in ejus[29] permanserint dominio. Non enim, quod legum subtilitate[30] transitus earum in matrimonium mariti videatur fieri, ideo rei[31] veritas deleta vel confusa est. Volumus itaque eam in rem actionem in hujusmodi[32] rebus quasi propriis habere, & hypothecariam[33] omnibus anteriorem possidere: ut sive ex naturali[34] jure ejusdem mulieris res esse intelligantur, sive secundum legum subtilitatem ad mariti substantiam pervenisse [videantur,] per utramque viam, sive in rem, sive hypothecariam, ei plenissime consulatur. †. Omnis autem temporalis exceptio, sive per usucapionem inducta, sive per decem, sive per viginti annorum curricula, [sive per triginta vel quadraginta annorum metas,] sive ex alio quocunque tempore majore, vel minore sit introducta: ea mulieribus ex eo [tempore] opponatur, ex[35] quo possunt actiones movere, id est, opulentis quidem adversus constitutis, post dissolutum matrimonium: minus autem idoneis, ex quo hoc infortunium eis illatum esse claruerit: cum constante etiam matrimonio posse mulieres contra maritorum parum[36] idoneorum bona hypothecas suas exercere, jam nostra lege humanitatis intuitu definitum sit: fieri divortii[37] falsa simulatione in hujusmodi causa quam nostra lex amplexa est, stirpitus eruenda. Recitata septies[38] in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. CONS. 529.

Cum extraneus dat dotem pro muliere, ea datio respectu viri dicitur donatio ob causam, respectu mulieris donatio simplex: nec indiget insinuatione: licet olim secus. Salic.

De insinuatione dotis, & donationis ante nuptias. 2. De mora & de usuris.

XXXI. Idem A. Juliano P. P.

CUm quidam dotes pro mulieribus dabant, sive matres, sive alii cognati, sive extranei: recte quidem eas mariti sine monumentorum observatione suscipiebant. Cum autem mulier redhibitionem casus[39] stipulabatur, & hujusmodi fortuitus casus eveniisset: ipsa mulier, utpote à se non facta donatione, propter hoc quod monumenta deerant, necessitatem habebat actiones in hujusmodi casu ad eum qui dotem dedit, per cessionem transferre, vel ipsas res reddere: & ita inveniebatur forsitan post prolixa matrimonii annorum curricula, & liberos forte editos infelix[40] mulier indotata. Sancimus itaque in [omnibus hujusmodi casibus] nullis monumentis[41] rem indigere, sed in omni persona ratas esse hujusmodi donationes: & mulierem ipsam dotem suam habere, (cum fortuitus casus hoc lucrum ei addiderit) & firmiter hoc apud eam permanere: nisi ipse qui ab initio dotem dedit, sibi dari in hujusmodi casum stipulatus sit: tunc etenim cum neque ab initio suspicio aliqua liberorum concurrit, sed sibi omnem[42] rem ille qui dotem dedit, pepigerit, hujusmodi tractatus habere locum non potest: atqui in aliis omnibus casibus in quibus ipse non est stipulatus, tristitiæ suæ mulier hoc proprium habeat solatium per actionem dotis.

§. 1. Simili quoque modo si quis extrancorum, (id est, qui eum pro quo dat, non in potestate habeat) pro alio ante nuptias donationem nuptur æ mulieri dederit, & necessaria monumenta adhibuerit: cum excedat summam legitimam donatio, vel non minor[43] materfamilias nuptura sit, non solum ad eam cui ante nuptias donatio datur, monumenta suam adhibeant firmitatem, sed[44] etiam ad illum pro quo dedit: ut si lucrum ei ex dotalibus pactis accesserit, hoc non cedat donatori, sed in suum lucrum hoc maritus convertat, firmumque, & irrevocabile habeat: nisi donator, & hoc [sibi] reddi hujusmodi casu fuerit stipulatus, ne & in præfato casu simile anteriori vitium oriatur. Sin autem minor quantitas sit, vel ita res gesta sit, ut monumentorum ex omni parte nulla sit utilitas, tunc & donatio ad utramque personam valeat, & maritus causam lucretur: nisi & hic donator eam sibi stipulatus sit. §. 2. Præterea sancimus, si quis in dotem, vel prædia, vel certum reditum, vel ædes, vel panes civiles sponderit, vel promiserit: si ex tempore matrimonii biennium[45] transactum sit, illico redituum, vel pensionum, necnon panis civilis[46] quæstum[47] eum præstare, etiamsi non fuerint adhuc res principales traditæ: & si tota dos in auro sit, itidem post biennium usuras[48] usque ad tertiam partem centesimæ præstari. Sin autem aliæ res præter immobiles, vel aurum fuerint in dotem datæ, sive in argento, sive in muliebribus ornamentis, sive in veste, sive in aliis quibuscumque, si quidem æstimatæ fuerint, simili modo post biennium, & earum usuras ex tertia parte centesimæ currere: æstimatione earum (quia & hoc apertius declarari oportet) ea intelligenda quæ pro singulis speciebus facta est, vel pro unoquoque genere dotalium specierum, id est, pro argento, vel ornamentis, vel veste, vel aliis speciebus, & non esse expectandam post singulas æstimationes unam[49] coadunationem totius calculi: quod satis scrupulosum, & per nimiam subtilitatem pernicio sum est. Sin autem minime res mobiles fuerint æstimatæ, ea post biennium observari, quæ leges post litem[50] contestatam pro omnibus hujusmodi rebus definiunt.

†. Sin vero res permixtæ fuerint, & partim in auro, partim in aliis rebus mobilibus vel immobilibus, pro jam facta divisione[51] omnia procedere: licentia minime deneganda marito, quando voluerit, dotem petere. †. Nec is qui debet[52], putet sibi licentiam esse, reditus vel pensiones, vel usuras, vel alias accessiones solventi[53], dotis solutionem protelare: sed sive ante biennium, sive postea voluerit: dotem pars mariti petere queat, & secundum leges eam exigere. Dat. XII. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS, 530.

---

1 Hæc constitutio Zenonis ad Æmilianum Scythæ, directa à Tribuniano fuit in tres partes: quarum una hic continetur: altera in *l. 28. ff. de in integr.* tertia in *l. ult. ff. de magistratibus conveniendis.*

2 Curator dotis constituendæ causa generalis, vel specialis constitui potest. *l. 61. ff. eod.*

3 Et exigit: ita legendum esse Cujacius monet 16. *obser.* 14.

4 In eo minor mulier laditur: ut cui cautum non sit in integrum dotem: vitium hoc ne dicas accidisse dolo curatoris, sed scribæ. *l. ult. de magistratibus conveniendis.* Res ergo ita habet: Minor mulier centum dedit in dotem curatore adhibito & consentiente. Curatoris non vitio, sed scribæ (hoc supplendum ex *d. l. ult.*) fidejussor accipitur à mulieris minoris marito in octoginta & ita minorem in quantitatem Minor dotem inutiliter datam esse contendit, petitque restitui? non est audienda cum jure communi usa sit. *d. ult. ff. de in integ. d. 51. §. 4. in fin. ff. de fidejussoribus. l. 116. §. 1. ff. de reg. juris.* dotem enim constituit adhibito curatore: & tamen subvenietur data ei actione in scribam, cujus vitio fidejussor in minorem quantitatem acceptus est: Ex his itaque tribus legibus coactis in unam, alia ex alia clarissimam lucem accepit: adde *Cujac. 16. obs.* 14.

5 Male adjungitur Basilio Armatius, quia non cum Basilio, sed cum Basilisco fuit Consul, cujus memoria damnata. *l. 16. ff. de sacrosanctis.* adeo ut solum Armatii nomen in inscriptione ponatur, non Basilisci. Scribe itaque, Dat. Kalend. Jan. C. P. Basilio V. C. Cos. Nam is Basilius consul fuit solus. adde *Cujac. 16. obs.* 14. 6 Dotis, donationis ante nuptias, & extra dotalium rerum nomine, mulier etiam constante matrimonio, res mariti inopis (hæc causa sive circumstantia maxime hic servanda est) tanquam ex hypotheca tenere potest: Nam sive conveniatur à creditoribus mariti, exceptionem habet: sive agat, vincere debet. Neque ei obstat quod nondum solutum sit matrimonium nam hoc casu res mariti ita accipere potest: quasi si matrimonium solutum foret: atque ipsi dotis petitio competiisset. Cæterum creditores, si quas actiones habere se putant, ita experiri debent adversus virum, vel res ipsius quas postea forte adquisivit. Mulier nihil interea potest alienare, dum maritus vivit, quippe nullam aliam ob causam res eas mulier consequitur, quam ut fructus earum percipiat, & se cum marito communibusque liberis alat. *Synops. Basil. 29. tit. 1. c. 113. & 4. Harmen. 8. §. 38.* 7 Ante diem agi non potest. *l. 1. ff. de plus petit. cap. unico. extra de plus petit.* fallit si maritus ad inopiam vergat, *ut hac lege.* fallit si debitor fugit. *l. ait prætor. 10. §. si debitorem 16. ff. quæ in fraudem.* aut suspectus est. *l. si fidejussor. 7. in fin. ff. qui satisdare.* Joan. Andr. *in cap. unico de plus petitionibus.* 8 Id est, constante. *Novell. 97. cap. 6. in princ. vers. Quia enim.*

9 *l. 30. in fin. ff. eod. l. 24. ff. soluto.* 10 Periculum enim est in mora. 11 Paraphernalia intelligit, de quibus vide *l. 8. l. ult. ff. de pactis conventis. l. 9. §. 3. ff. de jure dot.* Dos, donatio propter nuptias & res paraphernales, diversæ. 12 Voluntate etiam mariti. *Nov. 22. c. 39.* 13 Uxor mariti res tenens, exceptione adversus agentes mariti creditores juvatur. Possidenti datur exceptio, non possidenti actio. 14 Dotales res etiam constante matrimonio viro ad inopiam redacto mulier actione instituta potest petere. An directa in rem? ut vult *Harm. 4. tit. 8. §. 29.* An utili? ut *Cujac. 5. obs. 29.* Hanc rationem Harmenopulus adfert, quod hypothecaria mulier res etiam viri avocet. 15 Ratio dubitandi videbitur hæc esse, mulierem agere non posse dotis suæ nomine constante matrimonio. 16 Mulier constante matrimonio, viro ejus vergente ad inopiam, non modo contra eum, sed etiam contra tertios possessores bonorum mariti potest agere, ut consequatur dotem, donationem propter nuptias & res paraphernales collocet in tuto, ut his omnibus marito, filiis, ac familiæ possit prodesse, *ut hic. & l. 24. ff. soluto.* vide *Roland. à Valle 1. consp. 9. n. 12.* Nec cogitur mulier, antequam agat, adversus creditores possessores discutere mariti bona. *Idem ibid. n. 20. 21. 22. & seqq.* Quid si creditores mulieri dotis æstimationem offerunt? Idem Rolandus negat (*num.* 30. 40.) creditorem admitti: quin *l. 1. ff. si antiq. credit.* huc non pertinere existimat.

17 Ergo non ab interioribus expressam saltem habentibus? dixi ad *Novell. 109. cap. 1. & in l. assiduis 12. ff. qui potiores.* 18 Gradus amoris ab uxore præstandi observa: ut se, maritum & liberos alat. Charitas bene ordinata incipit à seipsa. 19 Sive dos sit apud virum, sive apud mulierem, oneribus matrimonii debet inservire: *Femme separée de biens, est tenue de nourrir la famille de son mari, si elle a dequoy.* 20 Et merito. Nam licet separationem bonorum postulet, non renunciat tamen affectui materno: id est, alendis liberis. 21 Theodorus vetus interpres in *l. 1. §. 1. ff. de rei uxor. act.* refert in extremo hujus legis dici, mulierem posse renunciare his quæ sibi competunt hypothecis: quo nomine Contius 1. *lect.* 7. monet superiora Theodori verba hic adjicienda. quod Cujacio displicet 13. *obs.* 25. Negat enim à Theodoro constitutionem, ut vocat προσκυνούντων intelligi hanc legem, sed eam ipsam in quam scripsit, id est, *l. un. §. 15. ff. de rei uxor. act.* quæ circa finem ex Anastasiana constitutione tradit, mulieribus licere renunciare hypothecis, lege introductis propter causam dotis. 22 Ut dominus. 23 Vide Bald. Novell. *de dote 8. part. princ.* Et quatenus in praxi obtineat hoc dotis privilegium, Censur. Forens. nostr. *lib. 1. c. 12. n. 3. & seqq.* S. L.

24 Vide *l. 93. ff. de verb. sign.* 25 Mulier res suas extantes vindicat. 26 De prærogativa dotis dixi ad *Novell. 97. cap. 6.* 27 Rebus scil. mulieris extantibus. 28 Id est, naturali jure. ff. *eod.* jure gentium. Dotis igitur dominium constante matrimonio naturaliter est uxoris. 29 *l. 75. ff. eod. l. 21. §. 4. ff. ad municipal.* 30 Res dotales inæstimatæ manent uxoris: æstimatæ, subtili jure sunt mariti, naturali mulieris, si tamen extent, *ut hic.* Imo, jure naturali res hujusmodi sunt mariti, dominium earum per traditionem adepti. *l. 20. ff. de pactis. §. 40. Inst. de rer. divis.* Si traditionis initium spectamus, res ita fuerit; si exitum, puta quod res dotales plerumque redeant ad mulierem soluto matrimonio morte aut divortio, falsum. vide *Cujac. 10. observ. 32.*

31 Fictio & subtilitas non mutat rei veritatem. 32 Extantibus scil. 33 Si res hujusmodi sunt mulieris, quæ pignori eidem mulieri esse possunt? *l. 45. ff. de reg. jur.* Favore dotis id receptum dicimus. Nam si juris subtilitatem spectamus, mulier hypothecaria utetur in res suas extantes juris subtilitate (id est, æstimatione earum) mariti factas: si jus naturæ, quo res ejus dotales extantes ejus esse dicuntur, vindicatione: & ita diverso respectu diversis plane actionibus utetur mulier. 34 Naturaliter. *ut* ff. 35 Nulla dotis nomine currit præscriptio, antequam agi possit. *l. 7. §. 4. in fin. ff. de præscript.* 30.

36 *l. 9. ff. eod. l. 24 ff. soluto.*

37 Lum olim in finem, falsa dissimulatione divortii utebantur conjuges.

38 Septimo miliario urbis. ut *l. un. in fin ff. de sacrosanct. Eccles. l. pen. ff. de reb. eorum qui sub. l. ult. ff. de jurisd. omn. judic. l. 19. ff. de jure delib. l. 30 ff. de fideicommiss. l. 6. ff. de bon. quæ lib. l. 3. ff. de bon. lib. l. 20. in fin. ff. de agricol. & censit. l. 34. ff. de donat.* Eadem forte ratione septimum dicitur, qua decimum suburbium Carthaginis, quod author Procopio ab eadem distabat stadiis septuaginta. vid. *Cujac. 22. obs* 3.

39 Id est, lucrum dotis vel donationis propter nuptias.

40 Mulier indotata infelix, ut quæ nec se nec liberos possit alere.

41 Dos nunquam insinuatione indiguit: aliud in donatione propter nuptias. *l. 17. ff. de don. ante nupt. l. 19. ff. de sacros. Eccles.*

42 Quoties extraneus dans dotem sibi stipulatur eam reddi, ex ea stipulatione agitur, existentibus etiam liberis ex eo matrimonio.

43 Olim donatio propter nuptias fuit indistincte insinuanda, nisi collata fuisset in matremfamilias minorem viginti quinque annis. *d. l. 17.*

44 Acta voluntariæ jurisdictionis nunquam exteunduntur ad eum, cum quo non sunt celebrata, etiamsi ejus interfit.

45 Promissor dotis post biennium præstat ejus reditus, pensionem & usuras trientes, quæ non solent zelias ex stipulatione deberi, nisi in stipulationem sint deductæ. *l. 1. l. 2. l. 3. ff. de usuris.* ut nec reditus, nisi post litem contestatam.

46 Panes civiles sunt reditus in pane constituti concessi ad vitam, vid. Alciat. *lib. 8. c. 5. Ans.*

47 Id est, usuras. Interdum usuræ debentur sine stipulatione ex nudo pacto, veluti pecuniæ trajectitiæ. *l. 5. §. 1. ff. de nautico fœnore. l. etiam 30. ff. de usur.* pecuniæ civilis, & earum rerum quæ mensura constant. *l. 12. l. 13 ff. de usur.* interdum sine pacto, *ut hic. & l. 3. §. 2. ff. de usur.* & in actione ex testamento, quamvis sit stricta. dixi ad *Nov. 136. c. 6.* 48 Dotis sponsor post biennium a contracto matrimonio usuras præstat ad tertiam usque centesimæ usuræ partem. 4. *Harm. 4. §. 25 quatre pour cent.* 49 Coadunatio calculi multarum rerum facit ut res diversæ separatim æstimatæ sint una tantum res. Distincta enim pretia rerum multarum in uno, & eodem instrumento res diversas non constituunt. *Bald. hic.*

50 Mora legibus introducta ei comparatur quæ per litis contestationem inducitur. 51 Id est, ut de singulis secundum naturam suam judicetur. 52 Id est, promissor dotis. 53 Solvendo. Debitor non potest offerendo annuum reditum rem retinere in tempus futurum invito creditore. *Baldus.*

TIT. XIII.

DE[54] REI UXORIÆ[55] ACTIONE[56] IN EX STIPULATU ACTIONEM TRANSFUSA[57] ET DE NATURA DOTIBUS PRÆSTITA.

Pro dote bona sunt tacite obligata. Bald.

1. Imp. JUSTINIANUS A. ad populum urbis Constantinopolitanæ, & ad universos principales.

REM in præsenti[58] non minimam aggredimur, sed in omni pene corpore juris effusam, tam super rei uxoriæ actione, quam ex stipulatu: earum communiones, & differentias resecantes, & in unum tramitem ex stipulatu actionis totum rei uxoriæ jus quod dignum esse valere censemus, concludentes. *Rei uxoriæ* itaque actione sublata[59], sancimus, omnes[60] dores per ex stipulatu actionem exigi, sive scripta fuerit stipulatio, sive non: ut[61] intelligatur re[62] ipsa stipulatio esse subsecuta. Eodemque modo, & si[63] inutiliter[64] facta est stipulatio: adjuvari enim eam magis quam evanescere oportet. Si enim

54 Doti repetendæ tres actiones jure civili comparatæ sunt: ex stipulatu, hypothecaria, & vindicatio. adde Costanum *tract. de dote, cap. 6.*

55 Actio rei uxoriæ Græcis ἡ περὶ τῆς δοτικῆς ἀγωγῆς ἀγωγή, de restitutione dotis actio: ex stipulatu actio, ἡ τὴν ἐκ προικὸς ἔγγραφον ἀγωγήν. Dotem exigens actio. *Syn. Basil 29. tit. 1. cap. 117. & 4. Harmen. 8. §. 50.* quarum actionum adæquatio sit nova hac lege. 56 §. 29. *Instit. de actionib.* seu repetitione dotis. 57 Ut rei uxoriæ actio hodie sit sublata. *l. 12. §. 1 ff. qui potior.* 58 Ad intellectum *b. l.* vid. Govean. *var. lect. lib. 2. cap. 5.* Charond. *verisimil. lib. 2. cap. 16.* ubi hanc *l. unic.* conciliat cum *l. 7. ff. solut. matrim.* ANS. 59 Rei uxoriæ actio hodie sublata. 60 Pro dote competit actio ex stipulatu. 61 Dos ita stipulatione constituitur, ut etiamsi non intervenerit stipulatio, fingatur tamen interveniisse, *ut hic* Quin nudo pacto & simplici pollicitatione promissa, exigi potest jure speciali. *l. ad exactionem 6. ff. de dot. promiss.* 62 Id est, ipso jure. Stipulatio dotibus inesse intelligitur. vid. §. 1. ff. 63 Ex dotis inutili stipulatione agi potest: quod omnino singulare. 64 Inutilis dotis stipulatio habetur pro utili.

¶ Inutilis stipulatio per utilis stipulationis adjectionem confirmatur.

2 Potest aliquid stipulatio ergo & lex.

3 Vid. §. 1. J. *eod.*

4 Ex utili magis fieri potest quid utile, quam ex eo ipso quod penitus non est; Entis enim ad id quod est, transitus facillimus est. difficilius enim est nunc primum aliquid de novo inducere, quam in melius reformare.

5 Dotibus subvenitur.

6 l. 20. J. de administ. tut.

7 Bona mariti tacite obligata sunt uxori pro restituenda dote.

8 Bona mulieris tacite marito obligantur pro præstanda ei dote.

9 Si res dotalis marito evincitur uxor marito evictionis nomine tenetur. adde *l. 1. §. de jure dot.*

10 Dos à quibus personis constituatur.

11 Rusticitati lex succurrit. Proviso legis facit ut error atque imprudentia non noceat contractui. Proviso hominis inutilis non colligit utilem legis provisionem. *Baldus.*

12 *Vers. Rei uxoriæ. vers. Est enim in pr. §. eod. §. 6. J. eod.*

13 *Dict. vers. Est enim.*

14 Dotis promissio, & susceptio dotis scripturam non requirit. *l. 6. §. de dot. promiss. l. 15. de jure dot.*

15 Ficta legitima stipulatio vim habet instrumenti & stipulationis.

16 Natura actionis ex stipulatu.

17 Rei uxoriæ actio sublata.

18 Actio ex stipulatu strictì juris.

19 Actio ex stipulatu pro dote, est bonæ fidei. §. 29. *Inst. de act.*

20 Quod utile erat in actione *rei uxoriæ*, id in actionem *ex stipulatu* transfusum.

21 Vetustati decor suus inest.

22 Edictum Prætoris de alterutro observa: hujus Edicti sit mentio in *l. ult. C. Theod. de testam. ibi*, Sic mulier in Edicto quod de alterutro est: *cum suam explanaverit opinionem ne panitentia possit ad aliud transire, etiam satisdatione cogitur præcavere, nisi si ætatis juvetur auxilio*, &c. Hoc autem edicto cavebatur, ut si quid maritus uxori hereditatis, vel legati, vel fideicommissi titulo reliquisset, alterutro contenta esset mulier: relicto, scil. vel dote, actione ex testamento, vel rei uxoriæ actione, qua in re deteriorem erat mulieris conditio, quam creditorum, quibus quid legatum erat. vide alia quædam apud *Cujac. 3. observ. 16.*

23 Vir legans uxori in dubio non intelligitur legare pro dote. Cui mulieri ita legatur, non potest ex testamento, & ex stipulatu agere. Pro dote est animo dotis compensandæ legare. *l. 46. ff. soluto. l. 53. l. 77. §. 5. ff. de leg. 2.* ideoque in dubio mulier utrumque consequetur, dotem, scil. & relictum.

24 Quia in dubio non intelligitur esse onus, ex quo legatum est simplex.

25 Actio ex stipulatu actionem & promissionem trasmittit in heredes. *l. 6. §. de jure dot. l. 27. ff. soluto.*

26 Ob mores retentio, *ut hic: & 6. Ulpian. 6.*

27 Ob res donatas retentio, *ut hic: & d. §. 9.*

28 Ob res amotas retentio, *ut hic: & d. §. 9. & §. 10.*

29 Ob liberos retentio, *ut hic: & d. §. 9. & §. 10.*

30 *l. 1. §. 3. ff. de justitia.*

31 Ob impensas retentio, *ut hic: & d. §. 9. l. 23. ff. soluto. l. 1. §. 2. l. 5. l. 15. ff. de Impensis. Ulpian. 6. l. 9. 14. 15. 16. 17. Theoph. §. 37. Inst. de actionib.*

32 Necessariæ impensæ dotem minuunt. *d. l. 5. d. l. 15.*

33 Utiles impensas, voluntate mulieris factas, maritus servat mandati actione: citra voluntatem mulieris factas actione negotiorum gestorum. adde *l. 7. in fin. l. 8. ff. de impens.*

34 Id est, ablato. *l. 9. ff. de impensis.*

35 Dos ad mulieris heredes revertitur, muliere mortua constante matrimonio: nisi sit aliud conventum. *l. 19. §. de donat. ante nupt. l. 18. §. de jure dot.*

36 Vid. §. 1. §. *eod.*

37 Dotem exigens actio olim & illico, & in solidum dotem exigebat. De restitutione vero dotis actio (περὶ τῆς ἀναλήψεως προικὸς λόγος) non illico, sed per tres annos petit (χωριζόμενον, ἀποθνήσκοντα, μετέχοντα, non etiam in solidum, sed in quantum facere poterat, adversus maritum proponebatur. Verum hodie ἡ τὴν προικὰ ἀπαιτοῦσα λαγὼ, dotem exigens actio, seu ex stipulatu actio ad instar rei uxoriæ actionis non in solidum movetur, sed in quantum facere potest maritus: hac tamen lege, ut maritus uxori cautionem exponat, futurum, ut si quid adquisierit, ei satisfaciat. Exactio vero non per tres annos (ut in restitutione dotis, seu rei uxoriæ actione) nec illico fit; sed annuo quidem die solvuntur ea quæ mensura constant: cætera vero statim. Quod si maritus illico, vel post anni decursum restituere supersederit: etiam rerum mobilium usuras, & immobilium fructus à soluti matrimonii tempore, cum pensionibus, navium vecturis (Græci ἐνοίκια, καὶ ναῦλα) & fructibus cæteris præstat. *Synops. Basil. 29: tit. 1. cap. 117. 4. Harmen. 8. §. 52.* Goth. Viduæ an sint præstanda alimenta intra annalis temporis spatium quo dotem in rebus soli non consistentem apud se retinere possint heredes mariti, vid. Anton. Merend. *contr. lib. 2. cap. 43.* ANS.

38 Differentiam actionis, *Ex stipulatu, & rei uxoriæ* observa. Priore, maritus cogitur dotem restituere illico & in solidum: Posteriore vero, annua, bima, trima die. Galli, *An, deux & trois payements*, & in quantum maritus facere possit, enim cum una in instrumento stipulatio valida inveniatur, aliis etiam inutilibus suam noscitur præstare fortitudinem: quare non ex nostra lege hujusmodi stipulationibus robur accedat legitimum? Est enim consentaneum nobis qui censemus, ubi stipulatio supposita non est, intelligi & multo magis etiamsi inutilis est, validam eam effici.

§. 1. Et ut plenius doribus subveniatur: quemadmodum in administratione pupillarium rerum, & in aliis multis juris articulis tacitas hypothecas inesse accipimus: ita & in hujusmodi actione damus ex utroque latere hypothecam, sive ex parte mariti pro restitutione doris, sive ex parte mulieris pro ipsa dote præstanda, vel rebus dotalibus evictis: sive ipsæ principales personæ dotes dederint, vel promiserint, vel susceperint, sive aliæ pro his personæ: & dos sive adventitia sive profectitia sit, secundum veteris juris nominationem. Ita enim & imperitia hominum & rusticitas nihil eis poterit afferre præjudicii: cum nos illis ignorantibus & nescientibus in hoc casu nostram induxerimus providentiam. Sicut enim & stipulationes, & hypothecæ inesse dotibus intelliguntur, & inutiles stipulationes emendantur: sic & in posterum causa invenietur valida & perfecta, quasi omnibus dotalibus instrumentis à prudentissimis viris confectis. †. Et nemo putet nos hoc sancire in his tantummodo dotibus quæ instrumentis receptæ sunt: Nihil enim prohibet, & si sine scriptis dos, vel detur, vel promittatur, vel suscipiatur: simili modo intelligi factam stipulationem & hypothecam ex utraque parte, quasi scripta. Et natura quidem ex stipulatu actionis hæc intelligatur: re uxoria in posterum cessante. §. 2. Sed etsi non ignoramus ex stipulatu actionem stricto jure esse vallatam, & non ex bona fide descendere: tamen quia novam naturam de dote stipulatio sibi invenit, accommodetur ei natura rei uxoriæ, & bonæ fidei beneficium: & omnes quidem eventus quos dos ex stipulatu habet, maneat pro sua natura exercens. Si quid autem optimum ex rei uxoriæ actione invenimus, hoc in præsenti specialiter ei addimus: ut sit & nova ista ex stipulatu, quam composuimus, & non propria tantum, sed etiam veteris actionis pulchritudine decorata. §. 3. Primum itaque quid naturale sit ex stipulatu actionis, exponatur: ita si quid ex actione rei uxoriæ supervenerit, addatur. Sciendum itaque est Edictum Prætoris, quod de alterutro introductum est, in ex stipulatu actione cessare: ita ut uxor & à marito relicta recipiat, & dotem consequatur: nisi specialiter pro dote ei maritus ea dereliquitcum manifestissimum sit, testatorem qui non hoc addiderit, voluisse eam utrumque consequi. §. 4 Maneat ex stipulatu actionis jus ad successores, & sine mora transmissionis incorruptum. §. 5. Taceat in ea retentionum verbositas. Quid enim opus est inducere ob mores retentionem, alio auxilio ex constitutionibus introducto? vel ex qua causa ob res donatas retentio introducatur, cum sit donatori facultas per actionem in rem directam, vel per utilem, vel per condictionem suo juri mederi? Sed nec retentio ob res amotas necessaria est, cum pateat omnibus maritis rerum amotarum judicium. Sileat ob liberos retentio, cum ipse naturalis stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortetur: ne varium genus culpæ mariti contra uxores excogitent, ut possint eadem retentione contra eas uti, cum & jam imperialibus constitutionibus statutum sit, si culpa mulieris dissolutum matrimonium fuerit quid fieri oporteat. Sed nec ob impensas in res dotis factas retentio nobis satis videtur esse idonea. Cum enim necessariæ quidem expensæ dotis minuant quantitatem, utiles autem non aliter in rei uxoriæ actione detinebantur, nisi ex voluntate mulieris: non abs re est, si quidem mulieris voluntas intercedat, mandati actionem à nostra auctoritate marito contra uxorem indulgeri: quatenus possit per hanc, quod utiliter impensum est, adservari: vel si non intercedat mulieris voluntas, utiliter tamen res gesta est, negotiorum gestorum adversus eam sufficere actionem. Quod si voluptariæ sint, licet [ex] voluntate ejus expensæ: deductio ex operis quod fecit, sine læsione tamen prioris speciei, marito relinquatur: ut sit omnium retentionum expeditus tractatus, & ex stipulatu actio merito secundum sui naturam nullam accipiat retentionem.

§. 6. Illo proculdubio in ex stipulatu actione servando, ut si decesserit mulier constante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat, nisi ex quibusdam pactionibus, sed ad mulieris heredes ex stipulatu actio secundum sui naturam transmittatur, sive expressa fuerit, sive ex hac lege inesse intelligatur.

§. 7. Cum autem in exactione dotis ex stipulatu quidem actio naturaliter restitutionem dotis à parte mariti uxori illico, & in solidum fieri jubebat, rei uxoriæ autem annua, bima, trima die in his quæ pondere, numero, mensura consistunt, exactionem pollicebatur, & non in solidum, sed in quantum maritus facere potest, si non dolo malo suam deminuerit substantiam: in hac parte rudem figuram ex stipulatu damus actioni: ut si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adhibito; in tantum quidem maritus condemnetur, in quantum facere potest: quia hoc æquissimum est, & reverentiæ debitum maritali, si non dolo malo versatus est: cautione videlicet ab eo exponenda, *Quod si ad meliorem fortunam pervenerit, etiam quod minus persolvit, hoc restituere procuret.* †. Exactio autem dotis celeberetur non annua, bima, trima die, sed omnimodo intra annum in rebus mobilibus, vel se moventibus, vel incorporalibus: cæteris videlicet rebus quæ solo continentur, illico restituendis: quod commune est utriusque fuerat actionis. †. Sin autem supersederit res mobiles, vel se moventes vel incorporales post annale tempus restituere, vel cæteras res statim post dissolutum matrimonium: etiam usuras æstimationis omnium rerum quæ extra immobiles sint, usque ad tertiam partem centesimæ ex bona fide inducendas maritus præstet: fructibus videlicet immobilium rerum parti mulieris ex tempore dissoluti matrimonii præstandis: similique modo pensionibus, vel vecturis navium five jumentorum, vel operis servorum, vel quæstu civilium annonarum, & aliis quæ sunt eis similia, parti mulieris restituendis. §. 8. Igitur & in sequenti capitulo sua ex stipulatu actio utatur natura: ut si mulier à marito fuerit heres instituta, & legis Falcidiæ ratio emerserit, etiam dotis debitum liceat ei sicuti alia debita ex substantia mariti subtrahere, & sic quartam partem deducere. §. 9. Cumque ex stipulatu actio in his casibus quos enumeravimus propriam naturam habeat: necessarium est in sequenti tractatu ea exponere quæ [vel] communia sunt utriusque actionis, vel quæ in solam ex stipulatu actionem colligi oportet: vel propria quidem rei uxoriæ actionis, exinde [autem] ex stipulatu actioni accommodanda: Itaque partus dotalium ancillarum, id est quæ æstimatæ non sunt, vel quæ servi dotales ex quacunque causa (nisi ex re mariti, vel operis suis) acquisierunt: ad mulierem pertinere utraque actio similiter voluit. Fœtus autem jumentorum, & omnia quæ *fructuum* nomine continentur, ad lucrum mariti pertinenant pro tempore matrimonii, sive æstimata, sive non æstimata sint. Sed & novissimi anni in quo matrimonium solvitur, fructus pro rata temporis portione utrique parti debere adsignari, commune utriusque actionis est, in rebus scilicet non æstimatis. Æstimatarum enim rerum maritus quasi emptor, & commodum sentiat, & dispendium subeat, & periculum expectet. §. 10. Cautione videlicet defensionis in specie in qua dotem suæ uxoris, vel nurus, in familiæ ercisciundæ judicio præcipuam filius defuncti derrahit, secundum propriam naturam ex stipulatu actionis collerendibus suis præstanda. §. 11. Videamus igitur, quali incremento ei de rei uxoriæ actione accedente, formari decet ex stipulatu actionem: Cumque juris certi atque indubitati sit, si parens per virilem sexum ascendens, dote pro filia vel nepte præstita emancipaverit eam, vel ipse decesserit, in rei uxoriæ actione dotem omnimodo ad mulierem pertinere, etiamsi fuerit exheredata: (quod non erat in ex stipulatu actione: ibi etenim velut aliæ actiones in omnes coheredes actio dividebatur) æquissimum nobis visum est, & in ex stipulatu actione mulierem dotem suam præcipuam accipere, etsi emancipata vel exheredata sit, vel cum aliis heredibus scripta. §. 12. Quo à nobis recepto, & aliæ multæ species promptum accipient exitum: cum dos ab nobis recepto, & de inofficioso actionem excludere, (maxime si sufficit ad quartam) & in collationem ferri, si intestatus paterfamilias decesserit, & testamento facto, quando hoc testator dixerit: Quæ omnia ex stipulatu actio à rei uxoriæ actione accepit.

§. 13. Accedit ei & alia species ab rei uxoriæ actione, si quando etenim extraneus dotem dabat, nulla stipulatione, vel pacto pro restitutione ejus in suam personam facto, quisquis is fuerat, mulier habebat rei uxoriæ actionem: quod antea in ex stipulatu actione non erat. Stipulatione autem, vel pacto interposito, stipulator, vel is qui paciscebatur, habebat vel ex stipulatu, vel præscriptis verbis civilem actionem. In præsenti autem non sic esse volumus, sed si non specialiter extraneus dotem dando in suam personam dotem stipulatus sit, vel pactum fecerit: tunc præsumatur mulierem ipsam stipulationem fecisse, ut ei dos ex hujusmodi casu accedat. Neque [enim] in hac specie volumus videri extraneum tacitam stipulationem fecisse: ne quod pro mulieribus introduximus, hoc adversus mulieres convertatur. †. Imo magis in hujusmodi dotibus quæ ab extraneis dantur, [vel promittuntur,] ipsa mulier fecisse videatur tacitam stipulationem: nisi expressim [extraneus] *sibi dotem reddi* pactus fuerit, vel stipulatus: cum donasse magis mulieri, quam sibi aliquod jus servasse extraneus non stipulando videatur. †. *Extraneum* autem intelligimus omnem, citra parentem per virilem sexum adscendentem, & in potestate dotatam personam [non] habentem: parenti enim tacitam ex stipulatu actionem damus. §. 14. Et hoc ex rei uxoriæ actione simili modo ex stipulatu actioni accommodandum est: si quando etenim post dissolutum matrimonium dos à patre ejus petebatur: siquidem rei uxoriæ fuerat actio, non poterat solus pater sine consanguineo dirempti matrimonii, pro rata dividuntur inter maritum & uxorem, ejusque heredes. *l. 7. §. 1. l. 11. ff. soluto.* vid. *Cujac. 14. observ. 22.*

39 Actione de dote maritus convenitur, in quantum facere potest. vide *l. 173. ff. de reg. jur.* nisi mala fide fecere posse desierit.

40 Dolus omnem reverentiam tollit. *l. 1. §. ubi senatores. l. 18. §. 1. ff. soluto. l. 17. ff. de jure dot.*

41 Etiamsi maritus convenitur in id tantum quod facere potest, cavet tamen uxori de integra solutione facienda, quoties ad meliorem fortunam pervenerit. facit *l. 47. §. 2. de peculio.*

42 Vid. Socinum *reg.* 389.

43 Mobilia, moventia, incorporalia, intra annum maritus restituere cogitur. Res soli, seu immobiles, illico. Quod de anno dictum est, locum non habet, si dos mulieri legata sit, dotis enim legatum commodum repræsentationis habet. *l. 1. §. 2. ff. de dote prælegata.*

44 *l. 93. ff. de verb. significat.*

45 Similitudo & communio actionis, Ex stipulatu & Rei uxoriæ.

46 Pœna mariti res dotales suo tempore non restituentis.

47 De usuris dotis præstandis. *Goth.* Ad hunc vers. & an fructus rerum mobilium seque movantium qui intra annum ad restitutionem dotis concessum percipiuntur mulieri sint restituendi, vid. Ant. Merend. *controv. jur. lib. 2. cap. 42.* ANS.

48 De dotis fructibus, pensionibus, usuris, operis, quæstu civilium annonarum & civilibus.

49 Uxor heres instituta a marito legatis onerari, ante omnia dotem deducit, de residuo vero solvit legata deducta Falcidia.

50 Partus dotalium ancillarum inæstimatarum dotis sunt portio. *l. 10. §. 2. l. 69. in fin. ff. de jure dot.*

51 Fœtus dotalium jumentorum sunt mariti, *ut hic. & l. 10. §. 3. ff. de jure dot.* Partus ancillarum dotalium, non sunt. *vers. Itaque. §. eod.* cur tam varie? partus ancillæ non est in fructu. *l. 28. §. 1. ff. de usur.*

52 Fructus rerum non æstimatarum percepti, anno 1. ff. soluto. vid. *Cujac. 14. observ. 22.*

53 Æstimatio, quasi emptio. *l. 1. ff. de agricultoria.* Ideo fundus æstimatus proprie dotalis non est, ejusque omnes fructus etiam post divortium ad maritum pertinent: reddita dotis æstimatione liberatur: ejus etiam commodum, dispendium & periculum sustinet, velut dominus.

54 *l. 10. l. 12. §. 1. ff. de jure dot. d. l. 1.*

55 Finge patri tuo dotem uxoris tuæ numeratam. ut *l. 2. §. familiæ.*

56 Finge patri tuo paternæ ercisciundæ judicio, dotem uxoris nurusque nostræ, præcipuam deducimus. *l. 20. §. 2. §. familiæ.* vid. *l. 2. §. familiæ.*

57 In familiæ ercisciundæ judicio, dotem uxoris nurusque nostræ, præcipuam deducimus. *l. 20. §. 2. §. familiæ.* vid. *l. 2. §. familiæ.*

58 Dotem à patre vel avo constituta filia consequitur, etiamsi sit exheredata vel emancipata: hoc est, dos cum restituitur, ad ipsam filiam redit, si emancipata sit: si sub potestate patris, & dos à patre data sit, dos communis ei cum patre, *ut hic. 4. Harmenop. 8. §. 53.*

59 Mulier dotem suam præcipuam accipit, etiamsi a patre emancipata vel exheredata sit, vel cum heredibus scripta.

60 Dos de inofficioso actionem potest excludere si sufficit ad quartam.

61 Dos quæ ad filiam revertitur, imputatur ei in legitimam.

62 Filia heres instituta à patre, dotem fratribus non confert, nisi pater specialiter hoc ipsum designarit. *l. 7. §. de collationibus.*

63 Extraneus dans dotem, nisi sibi redditionem paciscatur, donare censetur, ideoque dotis restitutio non fit extraneo, nisi redditionem sibi pactus sit. Injuste enim id repetitur, quod donatum esse præsumitur. *l. 6. l. 31. vers. Sancimus. §. de jure dot. l. 9. vers. Quod adeo. §. tit. prox. l. 43. vers. Plane. ff. de jure dot. de dot. promiss.*

64 Adde *l. ult. §. de dot. promiss.*

65 Dos ab extraneo data, citra stipulationem redditionis, mulieri reddenda; præsumitur enim eo casu mulier sibi dotis redditionem stipulari, nec videtur extraneus tacite stipulari. (Extraneus autem est, omnis persona extra virilis sexus ascendentes, & eos qui personam datam in potestate non habent.) Ascendentes masculi & in potestate dotatam filiam habentes, tacite stipulari intelliguntur: cum & olim rei uxoriæ actionem habuerint. *Synopsis ibid. cap. 117.*

66 Gratiosa & favorabilia in dispendium non vertenda. *l. 6. §. de legibus.* vid. *cap. 61. de reg. in 6.*

67 Extraneus dotem donare videtur: Pater qui in potestate habet, non videtur.

68 Extraneus omnis citra parentem virilis sexus.

69 Mater ergo extranea est. Extraneus non intelligitur stipulari. §. *eod.*

70 Si est in potestate filia, pater habet tacitam ex stipulatu actionem. tacitam dixi, quam tamen intendere debet filiæ voluntate, quia communis res est. *l. 2. §. 1. l. 3. ff. soluto. l. 34. §. 6. ff. de solut.* si est emancipata, pater non habet, nisi expressam ex stipulatu actionem: alioquin sola emancipata agit. *l. 22. §. 5. l. 34. ff. soluto.*

71 Vid. *l. 6. ff. de jure dot.*

72 Dotem soluto matrimonio mulier ipsa potest exigere. *Synopsis Basil. d. cap. 117. in fin.*

73 Vid. *l. 2. J. soluto.*

consensu filiæ suæ agere: & si necdum actione mota ab hac luce fuerat subtractus, & [1] si lis contestata esset, ad filiam quasi proprium [2] patrimonium dos revertebatur: quod non erat in ex stipulatu actione: ibi enim & solus actionem habebat, consensu filiæ non expectato: & si decedebat [3], ad suos heredes [4] transmittebat: Sed rei uxoriæ jus, & in ex stipulatu actionem transponere, satis humanum, satis pium, satis utile matrimoniis est.

In Authent. de æqual. dot. §. quia vero jam. col. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 5.

Sed quamvis dos potestatis sive pactionis jure ad patrem redeat, non tamen licet ei, filia denuo nubente, deminuere [5] priorem dotis mensuram, nisi forte subsistantia sua decrescat aliqua fortuita clade: tunc enim amplius secundo marito in dotem præstare non cogitur, nisi quantum facultates ejus patiuntur.

§. 15. Et cum lex Julia [6] fundi dotalis Italici alienationem prohibebat fieri à marito non [7] consentiente muliere, hypothecam autem nec si mulier consentiebat: interrogati sumus, si oporteat hujusmodi sanctionem non super Italicis tantummodo fundis, sed pro omnibus locum habere? Placet itaque nobis eandem observationem non tantum in Italicis fundis, sed [8] etiam in provincialibus extendi. Cum autem hypothecam [9] [ei] etiam ex hac lege donavimus, sufficiens habet remedium mulier, & si maritus fundum alienare voluerit. Sed & ne consensu mulieris hypothecæ ejus minuantur, necessarium est, & in hac parte mulieribus subvenire: hoc tantummodo addito, ut fundum dotalem [10] non solum hypothecæ titulo dare nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare: ne fragilitate [11] naturæ suæ in repentinam deducatur inopiam. Licet enim Anastasiana [12] lex de consentientibus mulieribus vel suo juri renunciantibus loquatur: tamen eam intelligi [13] oportet in rebus mariti, vel dotis quidem æstimatis, in quibus dominium & periculum mariti est. In fundo autem non æstimato, qui & *dotalis* proprie [14] nuncupatur, maneat jus intactum, ex lege quidem Julia imperfectum, ex nostra autem auctoritate plenum, atque in omnibus tertis effusum, non tantum Italicis, & sola hypotheca conclusum. §. 16. Illud etiam generaliter præsenti addere sanctioni necessarium esse duximus, ut si qua pacta [15] intercesserint, vel pro restitutione dotis [vel] pro tempore [16], vel pro usuris [17], vel pro alia quacunque causa, quæ nec contra [18] leges, nec contra constitutiones sunt, ea observentur. Sin autem repudio matrimonium fuerit dissolutum, omnia jura quæ ex Theodosiana [19], vel nostra [20] lege descendunt, immutilata custodiantur. †. Similique modo ea quæ Anastasiana [21] lege pro his quæ *bona gratia* [22] separantur, enumerata sunt, firma illibataque permaneant. Et generaliter quicquid sacratissimis constitutionibus, vel libris prudentium cautum est, quod non contrarium huic legi inveniatur: & hoc in sua maneat firmitate, & ex stipulatu actioni aggregetur, licet in re uxoria tractatum est.

†. Quæ omnia in his tantummodo dotibus locum habere censemus, quæ post hanc legem datæ fuerint, vel promissæ, vel etiam sine scriptis habitæ: instrumenta [23] enim jam confecta viribus carere non patimur, sed suum expectare eventum. Dat. Kal. Novembr. Lampadio & Oreste Conss. 530.

[1] Actio de dote, patre mortuo etiam post contestationem, ad mulierem tota pertinet; igitur lite contestata interdum non transit actio ad heredes. *l. 2. §. fabet. l. 29. ff. de oper. liber.*

[2] *l. 30. ff. de jure dot. l. 3. § 5. in fin. ff. de minorib.*

[3] Post litem contestatam scil.

[4] Non ad solam filiam.

[5] Patri non licet diminuere dotem filiæ ad se reversuram, nisi proprium patris patrimonium fortuito deminutum fuerit.

[6] Cujus fit mentio multis locis. *pr. Inst. quib. alienare licet. l. 1. ff. de fundo dotali. l. 4. ff. de fundo dotali. l. 16. ff. de milit. testam. l. 77. §. 5. de leg 2. l. 42. ff. de usucap. Paul. 2. sentent. 22. §. 2.* Iata fuit ab Augusto.

[7] *l. 23. ff. de jure dot.*

[8] Fundus dotalis, ubicunque sit positus, alienari vel obligari à marito consentiente etiam muliere non potest.

[9] *§. 1. ff. eod.*

[10] Inæstimatum scil.

[11] Nam mulier facile à viro seducitur. *Novell. 61. cap. 1. §. 2.*

[12] Dixi ad *l. 29. in fin. ff. de jure dot.* adde *l. 21. ff. ad Velleian.*

[13] Lege Anastasii mulier juri suo renunciare potest. *d. l. 21.* ergo & dotis inæstimatæ alienationi & hypothecæ consentire? non ita est. Eo non pertinet Anastasii constitutio, sed ad dotem tantum æstimatam, & alias res mariti, quæ mariti periculo sunt. vid. *l 11. ff. ad Velleianum.* 14 Fundus æstimatus non proprie dotalis, cujus etiam fructus ad maritum pertineat soluto matrimonio. 15 Pacta dotalia quæ dotis causam non minuunt, sunt servanda. *l. 1. ff. de pact. convent.* 16 Puta, ut ante annum reddatur res mobilis. *§. 7. vers. exactio. ff. eod.* 17 Majoribus forte, quo casu maritus sua die dotem non reddiderit. 18 Talia enim pacta non valent. *l. 6. ff. de pactis.*

[19] *l. 8. ff. de repudiis.* 20 *l. 11. ff. de repudiis.* 21 *l. 9. ff. de repudiis.* 22 Bona gratia matrimonia dissolvi dicuntur *hic*, & *Novell. 98. cap. 2. §. 2.* consensu. *d. l. 9.* dulciter, sine querela, sine libello repudii, *μετ' εὐφημίας. Plutarch.* Bona gratia matrimonium sine causa dissolvi non potest. *Novell. 117. cap. 10.* Sin autem bona gratia dissolvendi matrimonii certæ causæ, ut repudii, certa causa sterilitas. *l. 60. §. 1. in fin. ff. de donat. inter virum.* Lex Ausonia id vetabat. Palladius 2. *Epigramm. ὦ δύνομι, σὺ δ' ἀλλήλοις τῆς ἀνδρομάχης ἀνικαρῶν, ἀρχὴ δὲ χάρτης καὶ νόμος ἀδιστασίας.* adde *Cujac. ad Novell. 22.* 23 Lex nova non refertur ad instrumenta jam confecta. *l. ult. ff. de præliis decurion.* adde *l. 27. ff. de usuris.*

Tit. XIV.

DE PACTIS [24] CONVENTIS TAM SUPER DOTE, QUAM SUPER DONATIONE ANTE NUPTIAS, ET PARAPHERNIS.

De lege dotis servanda.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Nicæ.

Legem [25] quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet, nec [26] obesse tibi debet, quod dici solet, *ex pacto actionem non nasci*: tunc [27] enim hoc dicimus, cum pactum nudum [28] est: alioquin [29] cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit, utilis est conditio [30]. P. P. vii. Kal. Febr. Albino & Æmiliano Conss. 207.

De fructibus.

11. Imp. Antoninus A. Theodotæ.

Fructus prædiorum in dotem datorum, si secundum pactum [31] sumptibus tuis tuorumque servierunt, repeti non posse, ambigere non debes. Dat. xi. Kalend. April. Antonino A. iv. & Balbino Conss. 214.

An pactum patris noceat filiæ.

111. Imp. Gord. A. Torquatæ.

Quamvis [32] pater tuus, cum te nuptui collocaret, pactus sit, *Ut si maritus* [33] *tuus superstitibus filiis communibus in matrimonio decessisset, pars* [34] *dotis liberorum nomine retineatur*: ejusmodi [35] [tamen] conventio, quominus actionem integræ dotis habeat, proficere non potest. Dat. vi. Id. Jan. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

An pactum matris prosit filio.

iv. Idem A. Agatho.

Pactum dotale, quo matrem convenisse cum patre tuo proponis, *Ut, si in matrimonio decessisset, tibi & fratribus tuis dos restitueretur*: si stipulatio ex persona vestra, cum [36] in potestate patris constituti non esseris minus legitima interceſſit [37], defuncta ea in matrimonio, actionem vobis quærere non potuit. | Sed | si obligatione verborum rite [38] intercedente, dotis petitionem habere potuisti, maxime si adhuc vinculis potestatis patriæ non attingeris, petitionem exequi non prohiberis. P. P. v. Idib. Jun. Sabino & Venusto Conss. 241.

De pacto interposito vice testamenti.

v. Impp. Diocletianus & Maxim. AA. Claudio.

Hereditas extranei [39] testamento [40] datur. Cum [41] igitur adfirmes dotali instrumento pactum interpositum esse vice testamenti, [*Ut*] *post mortem mulieris bona ejus ad te pertinerent, quæ* [42] *dotis titulo tibi non sunt obligata*: intelligis [43] [te actione] posse convenire heredes seu successores ejus, ut tibi restituantur, quæ nullo modo debentur. P. P. Non. Februar. ipsis AA. & Conss.

De pacto patris dotantis.

vi. Iidem AA. & CC. Rufo.

Si [44] convenit, *Ut in matrimonio uxore defuncta, dos penes maritum remaneret* [45]: profectitiæ dotis repetione hujusmodi pactum inhibuisse, explorati juris est: cum deteriorem causam doris, in [46] quem casum soli patri repetitio competit, pacto posse fieri, auctoritate juris sæpissime sit responsum. Dat. v. Non. Maji, ipsis AA. Conss.

An pactum avi prosit nepotibus.

vii. Iidem AA. & CC. Phileto.

Pater pro filia dotem datam genero: ea prius in matrimonio defuncta, *nepotibus* [47] pactus *restitui*: licet his actionem quærere non potuit, tamen utilis [48] eis ex æquitate accommodabitur actio. Dat. xiv. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

De paraphernis.

viii. Impp. Theod. & Valent. AA. Hormisdæ P. P.

Hac lege decernimus, ut vir in his rebus quas extra dotem mulier habet, quas Græci *parapherna* [49] dicunt, nullam [50] uxore prohibente habeat communionem, nec aliquam ei necessitatem imponat: Quamvis enim bonum erat mulierem, quæ seipsam [51] marito committit, res etiam ejusdem pari arbitrio gubernari, attamen quoniam * conditores legum æquitatis [52] convenit esse fautores, nullo modo (ut dictum est) muliere prohibente virum in paraphernis se volumus immiscere. Dat. Idib.

De equalitate dotis & donationis propter nuptias.

ix. Impp. Leo [53] & Anthemius AA. Nicostrato P. P.

Ex morte cujuscunque personæ, sive mariti, sive mulieris, eandem partem [54], non pecuniæ quantitatem, tam virum ex dote, quam mulierem ex ante nuptias donatione lucrari decernimus: veluti si maritus mille solidorum ante nuptias donationem confecerit, licebit [55] mulieri & minoris & amplioris quantitatis dotem offerre, & marito similiter ante nuptias donationem. †. Hoc tamen observandum est, ut quantam partem mulier stipuletur sibi lucro cedere ex ante nuptias donatione, si priorem maritum mori contigerit, tantam & maritus ex dote partem, non pecuniæ quantitatem [56] stipuletur sibi, si constante matrimonio prior mulier in fata collapsa fuerit, etsi pactum contra vetitum fuerit subsecutum, infirmum atque invalidum hoc esse, ut nulla ex eo procedere possit exactio, præcipimus. Eadem custodiri censemus, sive pater pro filio, sive mater, sive ipse ducturus uxorem sui juris constitutus, sive quilibet alius pro eo ante nuptias donationem nupturæ dederit, [seu promiserit.]

†. Similique modo, sive pater pro filio, sive mater, sive ipsa pro se, sui juris videlicet constituta, sive quilibet alius pro ea uxorem ducturo dotem dederit, seu promiserit, quoniam & alio [57] pro ea offerente dotem, ipsa eam pro se videtur offerre.

†. Quod adeo verum est, ut [&] ipsa ab alio pro se oblatam dotem in lucrum suum reposcat: nisi forte is qui eam obtulit, statim [58] (id est, tempore oblationis seu promissionis) stipulatus vel pactus sit, ut sibi dos prædicta reddatur. Dat. xv. Septemb. Anthemio A. ii. Cons. 468.

In Authent. de æqual. dot. §. 1. col. 7. tit. 9. al. 8. Novel. 97. cap. 1.

Æqualitas [59] *omnimodo servanda est* [60] *in dote & in donatione ante nuptialis: non tantum in lucru exinde proventuru, sed etiam in præ-*

[24] Vid. xxiii. D. iv. adde *Paul. 2. sent. 23.*

[25] Vid. *l. 10. ff. de pact. l. ult. ff. de rerum permut. l. un. in fin. ff. de rei uxor. act.*

[26] Ratio dubitandi sumpta ex *l. 7. §. 5. ff. de pact. & similibus.*

[27] Pacta quæ de restituenda dote fiunt, valent, quippe non nudum hoc pactum est, quod de rerum jam datarum restitutione fit. *Syn. Basil. 29. tit. 1. ex tit. 5. c. 30.*

[28] Pactum nudum actionem non parit. Nudum esse desinit quoties datione sumpsit effectum.

[29] *l. 18. ff. eod. l. 8. ff. de rerum permutat.*

[30] Hoc innuit, rebus certa lege datis ex ea lege dari actionem; datio, non conventio facit hunc contractum, pactumque inesse dationi vel contractui, non igitur nudum pactum, cum sit constitutus.

[31] Pacisci mulier potest, ut ex dotis fructibus se suamque familiam alat *l. 4. in fin. l. 12. §. 1. ff. eod. l. 21. in fin. ff. de donat. inter virum.* Id si convenerit, fructus à marito condici non poterunt.

[32] Pactum cum socero initum, ut si constante matrimonio superstitibus liberis sese decedere contigerit, dimidia duntaxat dos restituatur, inutile est. 1. *Harmen. 9. §. 35. Synops. 16. cap. 32.*

[33] E contrario conveniri potest, ut moriente filia pars ejus liberis restituatur. *l. 1. §. 1. ff. de dote prælegata.* 34 Pactum patris non valet, ut filia mortuo ejus marito contenta sit certa dotis parte, neve integra ad eam revertatur, aut ut pars ejus cedat liberis ex eo matrimonio natis, & ita favor mulieris favori liberorum, quantumvis pacto interposito, præfertur. *l. 30. ff. eod.*

[35] *l. 2. l. 16. ff. eod. l. 1. §. 1. ff. de dote prælegata.* 36 Mater liberis emancipatis stipulari non potest stricto jure (& ita hanc legem accipe) utiliter, secus. *l. 7. ff. eod.* Paulo aliter Baldus id exprimit, matrem non posse verbis directis liberis stipulari: obliquis posse, quoties scilicet sibi stipulatur pro filiis.

[37] Cur ita? vid quæ dixi ad *l. 38 §. 17. ff. de verb oblig.*

[38] Rite, ut quæ ab eo interponantur, qui stipulatur, non sit rite ab absente. *l. 1. ff. de verb. oblig.* sensus est ergo, filiam emancipati a patre stipulari sibi posse dotis maternæ restitutionem.

[39] Pactum ut præmortuæ uxori maritus succedat, irritum est. Neque enim pactis hereditas datur. Pactum non est modus jure civili introductus ad quærendas aliorum hereditates: id enim fit tantum, vel testamento, vel lege ab intestato. adde *4. Harmen. 9. §. 14.* Extraneum porro hic intelligi omnem qui ab intestato succedit: & nota, sponsum vel maritum hoc casu sponsæ & uxori extraneum censeri.

[40] Non pactis, vid. *l. 30. ff. de pact. l. 61. ff. de verb. obligat.* adde quæ scripsi ad *l. 15. ff. de pact.*

[41] Pactus cum uxore, ut ejus defunctæ heres esset, nihil pacisci tur: hoc est, id genus pacti inutile est. Non enim pacto de hereditate nostra disponere possumus: quum extraneus sine testamento nequeat alterius heres esse. *Synops. eod. cap. 15. Harmen. d. §. 34.*

[42] Id est, paraphernalia. *l. 8. ff. eod.* quasi diceret, pactum non valere, ut vir uxori in paraphernalibus succedat. Aliud est, si idem de dote convenerit.

[43] In Gallia illud observari Papon. refert 20. *Arrest. 2. §. 1. ibi, & sont journellement tant és pays de droict. ecrit que des coustumes, futures institutions d'heritier legitimement faites en contracts de mariage, socieré de tous biens & autres, & ainsi a esté souvent jugé par arrest de Toulouse & Parlement de Provence: notamment entre nobles.* abrogata hac lege, & *l. 15. ff. de pact.* Chassaneus in consuetud. Burgundiæ, rub. 4. §. 7. in verbis, *constant leur mariage.* Ita judicatum quoque ab Assessoribus Curiæ Spirensis. Mynsinger. 2. *obs.* 3. adde Cynum, Baldum, Salicetum, Castrensem ad *l. si pater 12. ff. de inofficios.* Masuer. *tit. de societate, num. 5. & 10. tit. de succeff. num. 57.* Benedictus *in cap. Raynutius 16. num. 198. extr. de testamentis.* Tiraquell. *de jure primogenitorum, quæst. 6 num. 8.* Mynsing. 5. *Respons. 49.* Hippolyt. de Marsiliis *singul. 50. & 333.* Boërius *in consuet. Bituricens. rub. des coustumes concernans les mariages, §. 1.* valet autem maxime id pactum de succedendo si factum à patre liberis. Nov. 19 (abrogata. *l. pactum 15. ff. de pact.*) si juratum. Gabriel. 3. *communium tit. de donation.* si vicissitudinarium mutuum & reciprocum (hæc enim institutio captatoria non est ubi duorum similis est affectus. *l. captatoriæ 70. ff. de hered. instit. Novell. Valentiniani de testam. l. 1.* alioquin mutua donatio aliis privilegiis fruitur: neque insinuatione indiget. *uti not. Marsilius d' sing. 333.* si tabula nuptialibus adjectum, idque favore matrimonii & nuptiarum, quarum causa pater etiam filiæfamilias donare potest. Item si non omnis hereditas datur, sed pars tantum vel usus fructus. Chassan. *d. loco.* pactum vero de non succedendo, etsi jure civili non valeat. *l. si quando 35. §. 1. ff. de inofficios. l. pactum dotali 3. ff. de collat. l. ult. ff. de suis.* jure tamen Canonico jurejurando confirmatum utile est. *cap. quamvis 2. de pact. in 6.* 44 Si pactum fuerit, ut priore defuncta uxore dos apud virum permaneat, si modo à patre (hic enim non est extraneus) profectitia dos est, valet pactum & excluditur pater. Nihil enim prohibet pacto deteriorem dotis causam, præsertim ubi ad solum patrem ejus repetitio pertinet fieri. 1. *Harmen. 9. §. 35. l. 9. l. 11. ff. de hered. instit.* 45 Pater potest juri quod in dote filiæ profectitia habet renunciare. 46 Quibus casibus dotis conditio deterior fieri possit.

[47] Avus maternus nepotibus dotem restitui utiliter pacisci potest. *l. 45. ff. soluto.* Goth. Vide Goed. *de controv. stipulat. cap. 10. num. 45.* Ans. 48 Non directa, dixi ad *l. 4. ff. eodem.*

[49] Galli peculium vocant. vid. *l. 9. §. 3. ff. de jure dot.* 50 Nihil juris marito datur in paraphernis, nisi hactenus quatenus patitur mulier. *l. 5. ff. eod. l. 8. ff. cod. l. 17. ff. de donat. inter vir.*

[51] Vid. *l. 2. ff. ne fidejuss. dot.* 52 Legum conditores æquitatis fautores esse convenit.

[53] *l. 20. vers. Sin autem.* ibid. *Ita tamen ut Leonina constitutio. ff. de donat. ante nupt. Nov. 117. c. 6.*

[54] Ut quemadmodum vir tertiam, ita uxor tertiam consequatur. *l. 10. cod. vers. Sin autem.*

[55] Dotis quantitas amplior aut minor esse potuit donationis propter nuptias quantitate: hodie æquales quantitates esse debent. *Novell. 97. cap. 1. Jul. ibid.* 56 Dos sit 6000. Donatio propter nuptias 2000. aureorum? quantitates inæquales sunt, vir quartam dotis, id est, 1500. uxor quartam donationis propter nuptias, id est, 500. sibi stipulatur. Quotas sibi stipulantur, & tamen inæquales, quia superius lucrum refertur ad principium inæquale, cujus effectus, nisi inæqualis esse potest. *Novell. Justiniani 97. c. 1.* id non probat. Vult ergo, ut quantam vir stipulatus sibi fuerit summam, tantam uxor sibi stipuletur. Tentari potest. *dict. Novell. 97.* abrogari. *Novell. 117. cap. 6.* reducta hac lege: equidem Baldus negat consuetudine hanc legem, & *dict. Novell. 97.* servari.

[57] Quod quis nostro nomine facit, ipsi facere videmur. 58 Qui dotem promisit redditionem ejus statim sibi stipulari debet, alias non auditur redditionem stipulari volens post dotem jam traditam. *l. unic. §. 13. ff. de rei uxor. act.* 59 Dotis & donationis propter nuptias idem pactum, & eadem in pactis æqualitas esse debet, *ut hic.* Id verum si constante matrimonio factum fuerit: nam alioquin, si inæqualia pacta essent, donatio inter virum & uxorem permitteretur, quod tamen prohibitum est. *l. 1. ff. de donat. inter virum.* alias ante contractum matrimonium, hujusmodi pacta inæqualia valent. Innocent. *in cap. donatio 8. extr. de donat. inter vir. & uxor. & ibi Butrigar. Angelus hic: Socinus reg. 106.* 60 Nisi alia sit, ut in Delphinatu patriæ consuetudo. Guido Papius *decis. 363.* vel nisi juvenis senem: nobilis ignobilem ducit: his enim casibus inæquale pactum, & inæqualitas toleratur velut adjecta à muliere ad mariti sui jui entutem, vel nobilitatem pensandam, ac velut remuneraudam, Guido *dict. loco.*

in præstatione & constitutione utriusque. †. *Augmentum quoque vel prorsus non fiat, vel ab utraque parte celebretur, pari scilicet quantitate: ne vel eo modo subvertatur æqualitas.*

In Authent. de non elig. secundo nubentes. §. si. col. 1. tit. 2. Novell. 2. cap. ult.

Sed quæ nihil ex dote conscripta præstitit, nihil omnino viro mortuo percipiet ex donatione. †. *Item quæ minus quam professa est, dedit: pro quantitate præstita & lucrum sentiat.*

x. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Lege Leonis [1] divæ memoriæ, pacta lucrorum dotis & ante nuptias donationis paria esse sanciente, nec adjiciente quid fieri oporteat, si hoc minime observatum sit, nos omnia clara esse cupientes, præcipimus, disparibus eis factis, majorem lucri partem ad [2] minorem deduci, ut eo modo uterque minorem partem lucretur. Dat. VIII. Idus April. *Constantinop.* Decio V. C. Conss. 529.

De paraphernis.

xi. Idem A. Joanni P. P.

Si mulier marito suo nomina [3] (id est, fœneratitias cautiones) quæ extra [4] dotem sunt, dederit [5], *ut loco paraphernorum* [6] *apud maritum maneant*, & hoc dotali instrumento fuerit adscriptum: utrumne habeat aliquas ex his actiones maritus, sive directas, sive utiles, an penes uxorem omnes remaneant, & in quem eventum dandæ sint marito actiones, quærebatur? Sancimus itaque, si quid tale evenerit, actiones [7] quidem omnimodo apud uxorem manere, licentiam autem marito [dari] easdem actiones movere apud competentes judices, nulla ratihabitione ab eo exigenda: & usuras [8] quidem eorum circa se & uxorem expendere: pecunias autem sortis, quas exegerit, servare mulieri, vel in causas [ad] quas ipsa [9] voluerit, distribuere: & si quidem in dotali instrumento hypothecæ [pro his] nominatim à marito scriptæ sint, his esse mulierem ad cautelam suam contentam. †. Sin autem minime hoc scriptum inveniatur: ex præsenti nostra lege habeat [10] hypothecam contra res mariti, ex quo pecunias ille exegit. Ante enim habeat mulier ipsa facultatem, si voluerit, per maritum, sive per alias personas easdem movere actiones, & suas pecunias [percipere,] & ipsas cautiones à marito recipere, securitate ei competente facienda. †. Dum autem apud maritum remanent eædem cautiones: & dolum & [11] diligentiam maritus circa eas præstare debet, qualem & circa suas res habere invenitur: ne ex ejus malignitate, vel desidia aliqua mulieri accedat jactura. Quod si evenerit, ipse eandem de proprio resarcire compelletur. Dat. Kalend. Novemb. Lampadio, & Oreste VV. CC. Conss. 530.

1 *l. 9. ff. cod. l. 20. vers. Sin autem. ibi, itamen ut Leonina constitutio. ff. de donat. ante nupt. Novell. 22. c. 20.*

2 Inæqualis lucri portio ad æqualitatem reducitur.

3 Nomina, id est, fœneratitiæ cautiones.

4 Vid. *l. 9. ff. de rei vindicat.*

5 Vid. *l. 8. ff. eod.*

6 Maritus cui tradidit uxor instrumenta, præsumitur procurator uxoris. *Alciat. 1. præsumpt. 33.*

7 Maritus potest movere actiones paraphernalium bonorum, quorum tradita habet instrumenta, eaque debita exigere citra satisfationem rati. vid. tamen *l. 21. ff. de procur.*

8 Usuras paraphernalium bonorum maritus potest in suam & uxoris utilitatem convertere: sortem vero tenetur uxori servare.

9 Vid. *l. 8. ff. eod.*

10 Pro restituendis paraphernalibus bona mariti tacite uxori obligantur. *l. 29. ff. de jure dotium.*

11 Maritus in paraphernalibus sibi commissis eandem diligentiam quam in rebus suis præstare debet.

Tit. XV.

DE DOTE [12] CAUTA NON NUMERATA. [13]

De numeratione & scriptura.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. & CC. Dionysiæ.

Dotem numeratio [14], non scriptura dotalis instrumenti facit: & ideo non ignoras, ita demum te ad petitionem dotis admitti posse, si dotem à te re [15] ipsa datam probatura es. Dat. XIII. Kal. Augusti, Chilone & Libone Conss. 205.

De donatione.

II. Imp. Alexand. A. Papinianæ.

Quod de suo maritus constante [16] matrimonio donandi animo in dotem adscripsit: si eandem donationem legitime confectam non revocavit [17], qui incrementum doti dedit, & durante matrimonio mortem [18] obiit: ab heredibus mariti, quatenus liberalitas interposita munita est, peti potest. P. P. Non. Decemb. Alexandro A. III. & Dione Conss. 230.

De tempore exceptionis.

III. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

In dotibus quas datas esse dotalibus instrumentis conscribi moris [19] est, cum adhuc nulla datio, sed pollicitatio tantum subsecuta sit, liceat non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere, non solum marito contra uxorem, vel ejus heredes, morte mulieris vel repudio dissoluto matrimonio, sed etiam heredibus mariti cujus morte dissolutum est matrimonium: socero etiam, vel ejus heredibus, si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instrumentis scriptum sit: omnique personæ quam dotem suscepisse una cum marito conscribitur, & ejus similiter heredibus, ita tamen, ut intra [20] annum tantum continuum à morte mariti, vel mulieris, vel missione repudii compurandum, ea licentia detur. Dat. Kal. Iul. DN. Justiniano A. II. Conss. 528.

12 His adde titulum de pecunia non numerata, & si pignoris conventionem numeratio pecuniæ secuta non sit.

13 *Novell. 100. & 23. Eccl 3. & lib. 23. tit. 3. c 4 & lib. 29. tit. 3. cap περὶ ἀναφορίκης περιουσίας.*

14 Dos numerata, dos propria ac vera est, non ea quæ tantum cauta est. Igitur ut dos possit repeti, non sufficit cautam, oportet numeratam fuisse. Nuda cautio non obligat, sed numeratio. *l. 1. ff. de donat. ante nupt. l. 9. ff. de bon. proscript. 4. Harmen. 8. §. 14.*

15 Ἐν ὠυτῇ τῇ ἀληθείᾳ τοῦτ' ἔστιν μὴ ἐν χάρτῃ μόνῳ δόλῳ ὅπως καὶ ἐν τῷ ὠυτῷ πράξαντι ἡ πρόῤῥησις ἐπιβάλῃ: hoc est, si dotem à te revera datam probaveris: id est, si non in charta tantum, sed re ipsa dos data fuerit. *Synops. Basil. 29. tit. 1. ex tit. 5. cap. 41.*

16 Quid si post divortium? vid. *l. 21. ff. de verb. obl.*

17 Vide *Roland. à Valle 1. cons. 90. num. 14.*

18 Morte confitentis convalescit concessio dotis facta donandi animo, *ut hic. & l. 59. ff. de donat. inter virum.*

19 Moris est dotalibus instrumentis conscribi dotes datas esse. 20 Cautioni falsæ dotis objicitur præscriptio anni numerandi soluto matrimonio quam *Nov. 100.* valde immutavit. Vult enim ut soluto matrimonio exceptio dotis non numeratæ opponatur intra annum, si matrimonium biennium tantum duravit. alioquin intra tres menses tantum certis casibus: alias nullo modo.

Tit. XVI.

DE DONATIONIBUS [21] INTER [22] VIRUM ET UXOREM, ET A PARENTIBUS IN LIBEROS FACTIS, ET DE RATIHABITIONE.

De bonis à fisco occupatis.

1. Imp. Antoninus A. Triphenæ.

Bona [23] quondam mariti tui fiscus [24], si nemine [ei] successore existente ut vacantia occupaverit, donationes ab eo factæ, si usque [25] ad finem vitæ in eadem voluntate permansit, revocari non possunt. PP. III. Idus Januar. Duobus & Aspris Conss. 213.

De militibus.

II. Idem A. Marco militi.

Si ancillam nummis tuis comparatam esse præsidi provinciæ probaveris, donationisque causa focariæ [26] tuæ nomine instrumentum emptionis esse conscriptum: eam tibi restitui jubebit. Nam licet cessante jure matrimonii donatio perfici potuerit, milites tamen [meos] à focariis suis hac ratione fictisque adulationibus spoliari nolo. PP. XII. Kalend. Mart. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De donatione facta ab uxore aut socero.

III. Idem A. Epicteto.

Donatio mancipiorum, aliarumque rerum quas tibi ab uxore tua donatas dicis: si modo suæ potestatis cum donaret, fuit: vel patris [sui] voluntate id fecit, & in eadem voluntate donationis usque [27] ad ultimum diem vitæ perseveravit: & ex mea & ex D. Severi patris mei constitutione confirmata est. Sin autem post mortem filiæ facta est donatio à quondam socero [28] tuo, etiam inter vivos ea perfici potuit. PP. IV. Non. Mart. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De his, in quorum potestate sunt vir & uxor, quive in eorum potestate sunt.

IV. Idem A. Claudiano.

Nec [29] inter [30] eas quidem personas, quarum juri subjecti sunt vir & uxor, [qui] [31] quæve in eorum potestate sunt, donationes jure civili fieri possunt. PP. III. Idus August. Duobus & Aspris Conss. 213.

De divortio.

V. Imp. Alexander A. Quintillæ.

Si (ut proponis) pater tuus, in cujus potestate fuisti, marito tuo genero [32] suo instrumentum debitoris donationis causa dedit, isque matrimonio durante vita functus est, ac postea à marito divertisti: quod gestum est, non valet. PP. Idib. Februar. Alexino & Maximo Conss. 228.

De morte uxoris donatariæ.

VI. Idem A. Nepotiano.

Etiamsi uxoris tuæ nomine [33] res quæ tui juris fuerant, depositæ sunt, causa proprietatis ea ratione mutari non potuit, etsi donasse te uxori res tuas ex hoc quis intelligat, cum donatio in matrimonio facta, prius [34] mortua ea, quæ liberalitatem excepit, irrita sit [35] nec est ignotum, quod cum probari non possit, unde uxor matrimonii tempore honeste [35] quæsierit, de mariti bonis eam habuisse veteres juris auctores merito crediderint. PP. Non. Decemb. Alex. A. III. & Dione Conss. 230.

Si matrimonium valuit, vel non.

VII. Idem A. Theodotæ.

Si ex voluntate [36] patris tui filio [37] tutoris nupta es, collata in maritum donatio ipso jure irrita est [38]. Sed si matrimonium jure non [39] valuit; licet ipso jure donatio tenuerit: quia tamen indigna persona ejus fuit, qui nec maritus potest dici, utiles actiones super revocandis [40] his tibi competunt. P. P. Kal. Octob. Lupo & Maximo Conss. 233.

De fructibus.

VIII. Idem A. Leoni.

Si fructus [41] eorum prædiorum, quæ in dotem accepisti, matrimonii tempore uxorem tuam percipere passus es, eosque uxor tua consumpsit [42]: restitui tibi post divortium oportere, nulla ratione contendis. Sin autem ex his locupletior [43] facta est, in tantum potest conveniri. PP. V. Kal. Oct. Maximo & Paterno Conss. 234.

De rebus uxori comparatis ex pecunia mariti.

IX. Imp. Gordian. A. Origeni.

Etsi de tua [44] pecunia mancipia uxori tuæ comparata sunt: tamen si ei tradita [45] sunt, eorum dominium non ad te, sed ad eam pertinet: pecuniæ autem tantummodo repetitionem habes, sive [46] negotium ejus gerens numerationem feceris, sive in eam donationem conferens quantitatem pretii largitus es [47]. Etenim vel in solidum [48], vel quatenus locupletior [49] facta est, actione cum ea competenti experiri poteris. PP. VII. Kal. Octob. Pio & Pontiano Conss. 239.

De confirmatione donationis ne res donatæ injuriosè auferantur.

X. [50] Idem A. Valeriano.

Si maritus quondam uxoris tuæ, cum sui juris esset, in eam prædia, vel donationis titulo contulit, & in ea voluntate usque ad mortem suam duravit: ex Oratione [51] divi Severi confirmata est donatio. At si eas res pater defuncti injuriose abstulit: per Præsidem provinciæ eas restituere [52] cogetur. Nec enim quasi maleficiis [53] ejus sit maritus extinctus, crimen intendens, sub prætextu [54] accusationis, quæ donata sunt, auferre debuit: cum

16 Miles focariæ donare non potest. Focariæ, militum amicæ, quæ locum eis struunt. dixi ad *l. 12, §. 6. ff. de instructo. Paulus 3. sent. 7. §. 37.* adde quæ scripti ad *l. 5. ff. de donat.* Rolandus à Valle *1. consil. 98.* id ad clericos extendit: recte, militant enim clerici vel quasi militant. vid. *l. 10. ff. de Episc. & Cler. Everardum Topicis loco à milite armata militia ad militem cœlestis militiæ 59. & à milite ad Ecclesiam 57.*

17 Donatio facta ab uxore morte ejusdem, aut si ea in potestate erat patris ejus morte confirmatur.

18 Socer quondam, genero dare potest. *l. 26. in fin. ff. eod.*

19 Nec qui virum & uxorem suæ potestati subjectos habent, nec qui sunt in uxoris, aut viri potestate sibi donare possunt, hoc est, nec socer consoceri: nec filius viri servo mulieris donare possunt. *Synops. Basil. tbid. cap. 39.* adde 4. *Harm. 11. §. 7.*

20 Socer consocero donare non potest. *l. 2. §. 6. ff. eod.*

21 *l. 2. §. 2. ff. eod.*

22 Morte soceri non confirmatur donatio genero facta ab eodem socero, si filia supervivat. *Bart.*

23 Vir deponens rem aliquam nomine uxoris, non amittit rei depositæ dominium. *l. 8. in fin. ff. de ineffic. donat.*

24 Morte donatarii extinguitur donatio, & ad eum res revertitur, qui donavit. *l. 18. l. 20. in fin. ff. eod. l. 32. §. 14. ff. eod. l. 8. ff. de reb. dub.*

25 Præsumitur uxor constante matrimonio quidquid adquisivit de bonis mariti adquisivisse, turpis quæstus evitandi causa, *ut hic. l. 51. ff. eod. cap. significavit 2. x. de donat. inter virum. Plautus Casina*, Nam peculi probam nihil habere addecet clam viro: & quod habet parcum, ei haud commodi est: Quin viro aut subtrahat, aut stupro inveneit. Hoc viri censeo omne, quidquid tuum est. Idem est in rerum Ecclesiasticarum curatore. Hic enim præsumitur omnia parasse ex rebus Ecclesiæ, quæ non patet ei obvenisse jure cognationis. *Novell. 123. cap. 3.* Ea quoque ratione gastaldus, id est, actor præsumitur ex re domini parasse, quod adquisivit. *l. 1. Legum Longobardic. tit de adquir. act. reg.* Quid? tutor qui antea pauper, post administrationem rerum pupillarium, dives factus est? præsumitur tutor vel curator ex sua potius industria dives factus, quam ex bonis pupilli vel adulti. *l. 10. §. arbitrium tutelæ.* Præsumitur enim quis ex sua potius industria, quam ex alienis bonis locupletari. Ad eundem modum, quidquid frater adquirit, præsumitur suo labore potius quam ex communibus bonis adquisivisse. dixi ad *l. 51. ff. eod.* adde Cremensem *sing. 6.* Quid qui officio aliquo fungitur? num ex suo officio adquisivisse præsumitur? vid. *l. defensionis facultas 7. §. de jure fisci, lib. 10.* Quid filia vel filiusfamilias? præsumitur filia patris ex bonis adquisivisse, at non filius: nisi aliæ conjecturæ accedant, ut ex Bartolo refert Masuerius, *tit. de præsumpt. 19. num. 7.* Aliud ergo si longe post matrimonium, id est, non intra annum luctus mulier quæsiverit, (Nam ex his quæ incontinenti fiunt, præsumptio colligitur. *l. si ventri 24. §. in bonis 2. ff. de rebus auctoritate judic. l. si quis postb. l. 9. §. de bonis proscriptorum.*) aliud etiamsi maritus inops fuit, uxor vero dives: major enim præsumptio minorem debet vincere. Aliud autem est in concubina, vide Coras. *Miscell. 5.* Idem tamen putat esse in concubina. *Baldus l. 1. §. de naturalibus liberis.* Aliud quoque si uxori bona paraphernalia multa fuerint, aut si negotiatrix mulier erat: nam quæ in domo mariti reperiuntur, ejus esse præsumuntur, non uxoris. Cætera quæ ad hanc regulam pertinent, vide apud Alciatum *3. præsumpt. 26.* Zas. *1. cons. 5. num. 21* Mynsing. *2. obs. 92.* ubi inter cætera notat hanc præsumptionem mulieri non tantum à marito ejusve heredibus, sed & ab extraneo posse objici.

26 Et ita juste. 27 Vid. *l. 6. in fin. l. 7. ff. de interdict. matrim. l. 66. l. 67. ff. de ritu.*

28 Quia donatio constante matrimonio facta non valet etiam inter vivos conjuges, ut hoc casu.

29 Donatio inter conjuges putativos, licet teneat ipso jure, non tenet tamen in effectu, potestque revocari. Uxor etiam illicita viro non donat. 40 Adde *l. unic. §. 12. in fin. ff. de cadue. tollend.*

41 Fructuum etiam donatio non valet inter conjuges, nisi sint consumpti. 42 Fructus uxori donati & consumpti non repetuntur, nisi facta sit locupletior. *l. 28. §. 3. ff. eod.* 43 Eatenus revocatur donatio inter conjuges facta quatenus recipiens locupletior efficitur. *l. 28. §. 3. l. 32. §. 9. l. 50. in fin. ff. eod.* 44 Maritus ex sua pecunia rem uxoris potest emere. 45 Traditio transfert dominium. *l. 20. ff. de pact.* 46 Licet maritus rem uxoris emat propria pecunia, res tamen uxoris est si ei tradita sit. 47 Rei uxori traditæ pretium maritus condicere potest, vel ut gestor: vel ut donator. 48 Si tradidisti, ut gestor. 49 Si tradidisti, ut donator. *l. 8. in fin. ff. eod.* 50 Alias hæc lex est XI. apud Haloand. recte: ut ex die subscriptionis apparet.

51 *l. 32. §. 1. ff. eod.* 52 Spoliatus ante omnia restituendus est. *l. 1. §. si per vim. l. si quis ad se fundum 7. §. ad Legem Juliam de vi privata. & 3. quæst. 1. cap. redintegranda 4. & cap. conquerente 7. extr. de restit. spoliat.* 53 Veneficiis. 54 Etiamsi reus qui spoliavit, crimen actori objicere sit paratus, non per id tamen impeditur, quominus actor spoliatus ante omnia restituatur. Causa spoliationis privilegiata est, nec protelari prætextu criminis objecti debet.

cum causâ liberalitatis [1] à criminatione separata [2] sit. PP. VII. Kal. Febr. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

De petitione & repetitione.

XI. Idem A. Maximo.

SIcut cessat petitio quantitatis, quam de suo maritus uxori in [3] menses singulos, vel annos [4] [singulos] proprii [5] usus ejus gratia promittit: ita [&] ex ea causâ nummi soluti erogatique non dari repetitionem manifestum est. PP. V. Kal. Jul. GORD. A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

De obligatione rei donatæ.

XII. Idem A. Secundinæ.

SI maritus tuus creditores sortitus, post [6] factam in te donationem, fundum quem ex donatione juri tuo vindicas, iisdem specialiter obligavit: eandem obligationem defensionis tuæ firmitatem interrumpere, intelligere debes: cum lit [7] manifestum, non solum hujusmodi obligatione, sed etiam donatione, vel venditione, vel alio quolibet modo rebus alienatis, revocatam esse à viro in mulierem factam donationem. PP. III. Kal. Feb. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

Donatio valida facta uxori non præjudicat creditori anteriori, sed sequenti. Sal.

XIII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Rufinæ.

SI quidem ante donationem possessionis in te jure (ut dicis) à marito collatam, prædium ab eodem creditori obligatum [8] fuerit: alienationem ejus salvo [9] jure debiti, si tamen juris rationem ejus [creditoris] non excludit, factam esse non dubium est. Quod si donatione [10] jure celebrata, eo quod vel ante nuptias facta est, vel in iisdem casibus in quibus etiam constante matrimonio donatio procedere potest, obligatio insecuta est: factum mariti, quem diem suum obiisse memoraſti, juri tuo officere non posse certum est [11]. PP. XII. Kal. Julias, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De confirmatione donationis facta in testamento.

XIV. Iidem AA. Octavianæ.

EX verbis quæ in postremis judiciis [12] inseruntur, licet ad fideicommissum, vel legatum utilia sint, non tamen omnino legati vel fideicommissi persecutio datur: sed ita demum, si relinquendi studio hujusmodi verba fuerint adscripta: Unde te voluntatis [13], non juris quæstionem in preces tuas contulisse palam est. Cum igitur testamento lecto animadvertimus maritum tuum ex præcedente donatione dominium tibi reservasse, securitatique tuæ ad obtinendam proprietatem caviſſe: inditorum verborum conceptio non fideicommissum relictum ostendit, sed ex Senatusconsulti [14] auctoritate liberalitatem mariti tui custodiendæ etiam moriens prospexerit, quatenus firmare potuit dominium, mortis tempore tibi esse addictam. PP. III. Non. Octob. ipsis & AA. CONSS. 290.

De venditione simulata, & de fisco creditore mariti donantis.

XV. Iidem AA. Justinæ & aliis.

SI [15] non verum contractum pater vester gessit, sed sub [16] specie [17] venditionis donationem [possessionis] in matrem vestram contulit, nec ex bonis, quæ in persona patris vestri permanſisse videbantur, ob [18] primipilum indemnitati fiscali [19] satisfieri potuit: licet in eadem donandi voluntate perseveraverit: ex eadem tamen possessione ad supplendam pecuniam; quæ ex bonis ab eo relictis colligi nequiverit, conferendum est. Quod si liberalitatis tenorem mutata voluntate pater tuus interrupit: [20] in hereditate ejus dominium resediſſe nulli dubium est. PP. IV. Kal. Februar. TYBERIANO & DIONE CONSS. 291.

De re empta ex pecunia mariti.

XVI. Iidem AA. Theodoro.

SI filii tui emancipati matris hereditatem sibi acquisierunt: proba [21] apud præsidem provinciæ non donandi animo te nomine uxoris tuæ prædia comparaſſe, sed nominis duntaxat ejus titulo [22] [usum] per possessionem rerum à venditoribus tibi traditarum [23] dominum esse effectum, ut comprehensa filiorum tuorum injuria, proprietatis jus incolume perseveret. Nam si largiendi [24] proposito id te feciſſe constiterit: pecuniæ tibi persecutio competit. PP. Id. Mart. TYBERIANO & DIONE CONSS. 291.

De paraphernis à marito consumptis.

XVII. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

DE [25] his, quæ [26] extra dotem [in domum] illata à marito erogata commemoras: si [27] quidem te donante consumpta sunt, intelligis adversus heredes non nisi in quantum locupletior fuit habere te actionem: Si [28] vero contra voluntatem tuam: omnia tibi restitui oportere. PP. VIII. Kal. Mart. *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

An donatio initio vel ex post facto valeat.

XVIII. Iidem AA. & CC. Maternæ.

AMarito in uxorem donatione collata matrimonii tempore, nec [29] initio dominium transferri potest: nec post [si] divortium intercesserit [30], vel prior persona, quæ [31] liberalitatem accepit, rebus humanis fuerit exempta, vel ab eo qui donavit fuerit revocata [32], potest convalescere. Dat. IV. Kal. Septemb. AA. CONSS. 293.

Si mater donet filio communi.

XIX. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

SI [33] constante matrimonio tibi mater [34] domum tradidit: hanc in tuis [35] bonis fecit. Datum Idib. Jul. *Philippopoli*, CC. CONSS. 294.

Si creditor mariti consentiens rem uxori donaverit.

XX. Iidem AA. & CC. Claudiæ.

CReditor debito soluto de pignore liberato nihil ad uxorem debitoris quondam transferre potuit. Sed nec consensus ejusdem debitoris accedens per eum, [qui] creditor fuit, imaginariæ [36] factæ venditioni ad dominium transferendum prodesse quicquam potuit: cum tam ea quæ simulate aguntur, quam quæ in uxorem à marito donationis causâ tempore matrimonii procedunt, propter juris civilis interdictum [37] (cum proponas uxorem superstite [38] marito rebus humanis exemptam) pro infectis habeantur. Dat. V. Id. Auguſt. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

De uxore expendente pro marito.

XXI. Iidem AA. & CC. Maucaliæ.

SI propriis habitis contractibus, quam acceperas mutuam pecuniam pro marito donationis causa erogasti: cum hæc ad dignitatem [39] profuerit, nec locupletior sit factus: intelligis nullam tibi contra eum competere actionem. Dat. III. Id. Auguſt. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

De servo manumissionis causâ donato.

XXII. Iidem AA. & CC. Archinoæ.

MAritus [40] manumissionis [41] causâ servum mulieri constante matrimonio donare potest. S. Kal. Auguſt. *Sirmi*, CC. CONSS. 294.

Si socrus nurui donaverit.

XXIII. Iidem AA. & CC. Cæcilianæ.

SI te in vacuam [42] possessionem prædii socrus [43] tua titulo donationis ante matrimonium, vel post induxit: ad rescindendam donationem pœnitentia [44] nihil proficit. S. Kal. Novemb. *Brundusii*, CC. CONSS. 294.

De condemnatione mariti donatoris.

XXIV. Imp. CONSTANT. A. Petronio Probiano.

RES [45] uxoris, quæ vel successione qualibet, vel emptione, vel [etiam] largitione viri in eam ante [46] reatum jure pervenerant, damnato [47] [ac mortuo ex pœna marito, vel in servilem conditionem ex pœnæ qualitate deducto,] illibatas esse præcipio, nec alieni [48] criminis infortunio adstringi uxorem: cum paternis maternisve, ac propriis bonis frui eam integro legum statuto religiosum [49] sit: & donatio maritalis ante [50] tempus criminis ac reatus collata in uxorem, quia pudicitiæ [51] præmio cessit, observanda sit, tanquam si maritum ejus natura non pœna subduxerit. Si autem aqua & igni ei interdictum erit, vel deportatio illata, non tamen mors ex pœna subsecuta: donationes à vito in uxorem collatæ, adhuc in pendenti [52] maneant: quia nec [53] matrimonium in hujusmodi casibus dissolvitur, ita ut si usque ad vitæ suæ tempus maritus eas non revocarit, ex morte ejus confirmentur: fisco nostro ad easdem res nullam in posterum communionem habituro. Dat. III. Kal. Mart. *Sardiniæ*, CRISPO II. & CONSTANTIO II. CONSS. 321.

In AUTHENT. de nupt. §. quod autem, col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 8.

Sed hodie nemo bene natus à principio, ex supplicio sit servus, & ideo matrimonium non dissolvitur.

De insinuatione & confirmatione donationum.

XXV. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

DOnationes quas parentes [54] in liberos cujuscunque sexus in potestate sua constitutos conferunt, vel uxor in suum maritum, vel maritus in suam uxorem, vel alteruter eorum in aliam personam, cui constante matrimonio donare non licet, vel aliæ personæ in [eam] cui donare non poterant, ita firmas esse per silentium [55] donatoris, vel donatricis sancimus, si [56] usque ad quantitatem legitimam, vel eam excedentes, actis fuerint intimatæ [57]. Nam amplioris [58] quantitatis donationem minime intimatam, nec per silentium [59] ejus qui donavit, confirmari concedimus. Sin vero specialiter eas in suprema voluntate donator vel donatrix confirmaverit, sine ulla distinctione ratæ habebuntur: ita tamen, ut si quidem ultra lege definitam quantitatem expositæ, minime in actis insinuatæ fuerint: specialis earum confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eædem donationes confirmatæ [sunt.] Si vero vel non amplior sit donatio, vel cum amplior esset, in actis insinuata sit: tunc & silentium donatoris, vel donatricis, & specialis confirmatio ad [60] illud [61] tempus referatur quo donatio conscripta sit: sicut & alias ratihabitiones [62] negotiorum gestorum ad alia reduci tempora oportet, in quibus contracta sunt. Nec in cæterum subtilem divisionem facti, vel juris [63] introduci posse. Dat. Id. Decemb. DN. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

---

1 Separata est causa donationis ab actione criminis.

2 Separatorum separata debet esse ratio. *l. ult. ff. de calumniatorib. l. 10. ff. de numerib. l. 18. §. 1. in fin. ff. familiæ ercisc.*

3 De menstrui vel annui donatione inter conjuges non agitur: nec soluti repetitio datur.

4 *l. 28. in fin. l. 33. ff. eod.*

5 *l. 31. §. 8. §. 9. ff. eod.*

6 Vid. *l. 32. §. 1. ff. eod.*

7 Hodie mutatum hoc est. *Novell. 162. c. 1. §. 1.* quæ negat maritum rem donatam uxori pignori obligando mutasse voluntatem videri.

8 Præcedens obligatio non impedit sequentem dominii translationem, obligationem impedit.

9 Res obligata alienari solet salvo jure debiti.

10 Donatio valida non præjudicat creditori anteriori, sed sequenti.

11 Cur ita? vid. *l. 2. ff. si aliena res pignori.*

12 Id est, in testamentis: hoc innuit, donatione inter vivos per maritum uxori facta & in ejus testamento confirmata, rem ejusque æstimationem non deberi, sed rem tantum ex donatione morte confirmata, ut confirmatio donationis inter virum & uxorem facta in testamento non intelligatur esse nova dispositio: sed veteris tantum corroboratio, & retrotrahatur. Ideoque si donator mihi legat, quod antea mihi donavit, id confirmationis jure capiatur, non legati: ut hinc constet, verbum *Lego*, non semper facere legatum, uti nec verbum *Dono*, donationem. *l. 15. §. 4. ff. locati.* vid. Cravettam *in repetitione rubricæ ff. de legatis.*

13 Voluntatis & juris quæstiones diversæ.

14 *l. 32. ff. eod.*

15 Donavit uxori maritus, ne tamen donasse videretur in instrumentum vontulit se vendidisse: reapse igitur donatio fuit imaginaria venditio, quæritur an hujusmodi donatio subsistat? sic sane si res donatas ante mortem non revocavit maritus. Pone non revocasse, & cum deberet fisco ex causa primipili mortuum esse: & ad solutionem reliquum ejus patrimonium non sufficere? etiam fiscus in res ita donatas experiri potest. Quid si superstes donationem revocavit? ne quidem rei dominium alienavit, sed illud moriens heredi reliquit, *ut hic. Synopſ. Basil. 19. tit. 5. cæ lib. 30. tit. 1. cap. 69.* 16 *l. 20. ff. eod. l. 32. §. 5. ff. eod.* 17 Ελευτικῶς πιπράσκων ἐδωρήσατο, id est, imaginarie vendens donavit.

18 Ἀπὸ πεμπτίλου. *Synopſ. ibid.* ubi in ora legitur ἀπὸ Συμφορίου, ex causa fiscali ex primipilo. vid. J. *de primipilo.* 19 Maritus in fraudem fisci, cui est obligatus, donare uxori non potest, aut donationem venditione simulata adumbrare. 20 Id est, revocavit, revocata donatione, res donatæ revocari in hereditatem donatoris intelliguntur. 21 Præsumitur enim pro instrumento. *l. 18. ff. de probat.* 22 Si maritus honoris gratia nomen uxoris adscribi curavit in instrumento emptionis quod fecit, ipsum fundum potest vindicare. *Salicet.* Præsumitur emptio simulata, si titulus in persona uxoris adjectus est, & traditio facta est ipsi marito. vid. *l. 4. l. 5. ff. si quis alteri vel sibi. Bald.* 23 Maritus rem emptam sibi traditam ait: uxor suo nomine rem emptam adfirmat, quis potior in dominio? mulier: etiamsi maritus ex traditione sibi facta se usum duntaxat titulo ac nomine uxoris probare velit. 24 Quod vir uxoris nomine comparavit, eique tradidit, non repetit: sed pretium tantum: nam quoties titulus & traditio in persona uxoris concurrit, adquiritur uxori dominium. 25 *Synopſ. Basil 29. tit. 1. cx lib. 30. tit. 1. cap. 30. §. 4. 4. Harm. 9. §. 22.*

26 Parapherna intelligit, de quibus vide *l. 8. l. 11. ff. de pact. convent. tam. l. 9. §. 3. ff. de jure dot.* quæ Græcis ἐξώπροικα. 27 Paraphernalia uxoris si maritus ea consentiente consumit, præsumitur donatio & repetit uxor quatenus maritus est locupletior. 28 Si maritus consumpit uxoris parapherna ea invita tenetur in solidum. *l. 8. ff. de pact. convent.* 29 Rei donatæ inter conjuges dominium non transfertur. Facit *l. 4. ff. de don. ante nupt. l. 22. ff. de don. inter vir.* 30 Donatio inter virum & uxorem divortio facto tacite evanescit. 31 Res donata inter conjuges donatario præmoriente tacite fit irrita. *l. 6. ff. eod.* 32 Donatio facta constante matrimonio potest à donatore revocari. Quid si jurata sit donatio? Roland. à Valle negat revocari posse. *1. consil. 77. num. 8.* & passim *dicti consil.*

33 Donare filius suæ constante cjus matrimonio mater potest. *Synopſ. Basil. 30. tit. 1. c. 73. & 4. Harmen. 11. §. 6.*

34 Donatum uxori alicujus constante matrimonio ab ejus consanguineis fit uxoris non mariti.

35 Non mariti,

36 *l. 18. ff. eod.*

37 *l. 13. ff. eod.* res ita habet: libero meum pignus à meo creditore, eique satisfacio. Postmodum clam adsimulo me pignus creditori vendidisse, ut deinde creditor uxori meæ pignus donet: donatur pignus meæ uxori? talis donatio in fraudem legis excogitata non valet. Nam sicut non possum donare uxori, ita nec alii rem meam donanti colludendo consentire.

38 Vid. *l. 6. ff. eod.*

39 Dixi ad *l. 40. & 42. ff. eod.* vide *Ulpian. 7. §. 1.*

40 Donare servum mulieri maritus potest, ut acceptum manumittat. *Synopſ. Basil. ibid. cap. 75.*

41 Patronatus jure non censetur locupletior donatarius factus. *l. 7. in fin. ff. eod. l. 109. ff. de legat. 1.* locupletior factus non videtur, qui libertum adquisivit.

42 *l. 12. ff. de donat. ante nupt.*

43 Donatio valet inter socrum & nurum. *l. 3. §. 7. ff. eod.* vel ita, donare socrus generо recte potest. *Synopſis Basil. ibid. cap. 76.* vel ita, socrus nurui, & nurus socrui donare non prohibetur: nec enim jus hic potestatis vertitur. *1. Harm. 11. §. 13.*

44 In legitima donatione pœnitere non licet.

45 *l. 1. C. Theod. de bonis proscriptorum lib. 9. tit. 42.*

46 *l. 2. ff. ne uxor pro marito.*

47 *l. 13. §. 1. ff. eod.*

48 Alieni criminis infortunio neмo adstringitur. vide *l. 22. ff. de pœnis.*

49 Religiosum est permitti quemque suis bonis frui. *l. 9. ff. de Judæis.*

50 Post contractum crimen capitale vir uxori donare non potest, ante potest adeo ut si vir donationem ante supplicium non revocaverit, uxor donationem consequatur. adde *l. 15. ff. de donat. l. 48. in fin. ff. de jure fisci.*

51 Donatio viri in uxorem pudicitiæ præmium. 52 Deportatione donatio uxori facta ipso jure ac tacite non censetur revocata: pendet tamen jus donationis ex mariti voluntate. 53 Matrimonium non dissolvitur aquæ & ignis interdictione & deportatione. *Nov. 22. cap. 8. & 13. l. 1. J. de repud.* Imo dissolvitur. *l. 56. ff. soluto.* Solve: nuptiæ manent jure gentium: non jure Quiritum. Jus gentium in nuptiis potissimum spectatur. *l. 14. §. 2. ff. de ritu.* & ita solvit *Cujac. Novell. 22.*

54 Donationes patris in liberos filiosfamilias convalescebant, si in ea voluntate perseverantes decessissent. *Paul. 5. sent. 11. §. 3.* sola patris morte non confirmabantur. *l. 1. §. 1. ff. pro donato. l. 2. in fin. ff. pro herede.* sed si judicio patris extremo confirmatæ. *l. pen. ff. de collat. l. 2. C. Gregorian. familiæ ercisc.* Hodie silentio confirmantur, *ut hic.* Goth. Vid. Bellapert. *hic.* & Ant. Merend. *controv. jur. lib. 1. cap. 24.* ANS. 55 Donatio in conjuges silentio donatoris confirmatur: hoc est, si eam superstes non revocavit, *ut hic.* Quid si donatio sit reciproca & mutua: *Hippol. Marsilius singul. 50.* notat id genus donationis morte confirmationem non requirere, valere denique sine traditione: idque ita notatum esse à Cyno & Castrensi in *l. si pater 5. ff. de inoffic.* 56 Vid. quæ scripsi ad *l. 27. J. de donat.* 57 Insinuationem donationis inter virum & uxorem observa. 58 Nota regulam: Quid hujusmodi donatio num prorsus inutilis est? An potius ad summam quingentorum solidorum sustinenda ex *l. 34. l. 36. §. 3. J. de donat.* Salicetus negat: probat enim in hujusmodi donatione defunctum esse in re: quod videlicet insinuata non fuerit, & in persona, quod inter conjuges non valeat donatio, sed tamen Clarus 4. *sentent. 4. §. donatio, quæst. 17. vers. Sed nic.* notat Saliceti opinionem communiter reprobari contrariamque opinionem æquiorem esse. 59 Sustinentur hujusmodi donationes jure relicti potius, quam contractus, ideoque ex illis detrahitur Falcidia sicut de legatis, additur etiam id verum esse, quoties ante mortem mariti intervenit traditio vera vel ficta, vel aliquid traditionis: veluti confitiutum & confessio recepti. alias, si sola promissio intervenit, morte non confirmatur: Clarus id ita communiter intelligi ab omnibus interpretibus notat 4. *sent. §. donatio, quæst. 9. vers. Scient autem.* 60 *l. 20. ff. eod. l. 20. ff. de pign. act. l. 40. ff. de mort. causa donat.* 61 Idem Clarus *ibid.* ex communi opinione refert, hujusmodi donationem morte mariti confirmantis respectu dominii non retrotrahi ad tempus factæ donationis: sed fructuum perceptorum respectu. Idem sentit Bald. *hic.* 62 Vid. *l. 7. in fin. pr. inc. l. 1. §. de Senatusconsul. Macedl. l. 16. §. 1. ff. de pign. l. 20. ff. de pign. l. 44. §. 1. ff. de usucap.* 63 Quæ juris sunt retrotrahuntur, non quæ sunt facti, *arg. l. 7. ff. de jure codicill.*

De Imperatore vel Augusta.

XXVI. Idem A. Mennæ P. P.

1 Princeps constante matrimonio uxori suæ donare potest.

2 Ita ut mors Principis non expectetur, quod in cæteris non est.

3 Contractus initi cum Imperatore & Augusta vicem legis obtinent. facit *l. 7. §. de bon. quæ liberis. l. ult. in fin. §. de quadrien. præscr.*

4 *l. 32. §. 14. ff. eod.*

5 Principis nihil tam peculiare, quam humanitas.

6 Humanitatem observantes, Deum imitantur.

DOnationes, quas divus Imperator in [1] piissimam Reginam suam conjugem, vel illa in Serenissimum maritum contulerit, illico [2] valere sancimus, & plenissimam habere firmitatem: utpote imperialibus contractibus legis [3] vicem obtinentibus, minimeque opitulatione quadam extrinsecus egentibus. Dat. VIII. Idus. April. DECIO V. C. CONS. 529.

De captivitate.

XXVII. Idem A. Joanni P. P.

SI unus ex his qui matrimonio fuerant copulati, in alium dotione facta, ab [4] hostibus captus esset, & in servitutem deductus, & postea ibi [morte] peremptus: *quærebatur*, an hujusmodi liberalitas quam ante fecit, ex hoc roborari videretur, an vacillare? & iterum si donator quidem in civitate Romana constitutus decessisset, mortis autem ejus tempore is, qui donationem accepisset, in civitate degeret, & post reversus esset, an videretur & tunc donatio rata haberi? Cum itaque in utroque casu oporteat augusto remedio causam dirimi: cum nihil [5] tam peculiare sit imperialis majestatis, quam humanitas, per quam solam Dei servatur imitatio [6], in ambobus casibus firmam esse donationem censemus. Dat. Kalend. Decemb. LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XVII.

DE [7] REPUDIIS [8] ET JUDICIO DE MORIBUS [9] SUBLATO.

De deportatione, & aquæ, & ignis interdictione.

I. Imp. ALEXANDER A. Abutinianæ.

7 Dixi ad 24. *ff. 2. Cod. Theod. eod. lib. 3. tit. 16.* de formulis repudii, vid. *l. 2. ff. de div.* de justis causis divortii, vide *Novell. 117. c. 8. 9.*

8 Repudium divortium est sponsaliorum: Divortium, repudium matrimonii. Interdum tamen confunditur vox utraque *l. 8. §.* Divortium primus Romæ fecit Sp. Carvilius Ruga quod ejus uxor corporis vitio ei non pareret & apud censores jurarat se liberorum tollendorum gratia uxorem ducere, anno urbis, 523. *4. Gell. 3.* eo ex tempore cautiones rei uxoriæ necessariæ visæ, ut ex Ser. Sulpitii libro de dotibus refert Gellius *d. loco.* Et tamen Plutarchus in Romanis quæstionibus refert Domitianum primum repudia pernisisse. De divortio hoc etiam additur, Flaminicæ, hoc est, uxori Flaminis non licuisse divortium facere. *Fest. in Flaminica. 10. Gell. 15 ibi, Matrim. Flamin. nisi morte dirimi jus non est.*

9 Propter mores retentio ex dote fiebat. *Ulp. in fragm. tit. 6. §. 9.* mores inquam, pravos & inhonestissimos uxori. de quibus *l. 11. §. 2. §. cod.* verum hoc judicium postea sublatum. *d. §. 2. vers. Judicio.* ut & retentio ob mores. *l. un. §. 5. §. de rei ux. act. vers. quid enim opus est inducere ob mores retentionem?* De morum judicio, adde *l. 5 ff. de pactis dotal. l. 39. & l. 47. ff. solut. matrim. Ulp. 6. l. 11. in fin. ff. ad l. Jul. de adult. l. 8. ff. de captiv. & postl. reversi. l. 1.* *Cod. Theod. de dot. l. 4. Cod. Theod. de incest. nupt.* de censoribus morum apud Romanos, vide Asconium *orat. in Pisonem*; authorem ad Herennium *lib. 1.* Donatum in Terentium; Varronem *5. de lingua*; Gellium 4. *c. 20.* 10 Deportatione viri vel amissione civitatis, matrimonium non solvitur: dos tamen ex æquo potest repeti. 11 Vide quæ dixi ad *l. 24. §. de donat. inter vir.* adde *l. 5. ff. de bon. damnat. Novell. 22. c. 13 l. 13. §. 1. ff. de donat. inter vir.* 12 Actio. *Hal.* 13 Sed ex æquitate. §. Nam actio de dote constante matrimonio competit hoc casu, ut & alio. *l. 24. ff. solut.* 14 Præsens sponsus expectatur per biennium. *l. 2. §. de sponsalib.* absens per triennium, *ut hic.* 15 Oportunum nubendi tempus puellis non auferendum. 16 Sponsalibus renunciari potest. *l. 2. §. 1. ff. eod. l. 1. §. de sponsal.* 17 Effectus consilio gesti. 18 Ut *l. 59. ff. solut. Novell. 22. c. 19.* 19 Fictum repudium non impedit pactum in casum mortis collatum. 20 Res ita habet: Stipulatus sum dotem tuæ uxoris mihi reddi in casum mortis, non divortii. Matrimonium solutum est divortio non morte? deficit conditio stipulationis: postea redintegratum est matrimonium: An etiam redintegratur stipulatio? sic sane, si fictum divortium fuit, non verum. *l. 26. in fin. ff. de pactis dot.* quia nec tali divortio solvitur matrimonium, nec extinguitur stipulatio, atque ideo ex morte committitur stipulatio, perinde ac si nullum divortium intercessisset. adde *Cujac. 13. observ. 25.* 21 Calliditas fructum non meretur. 22 Imaginarii nuncii seu imaginaria repudia nullius sunt momenti. 23 Cont. *l. fect. 7.* hoc addendum putat ex Græcis. unde si iterum conjuncti fuerunt, non potest in secundis nuptiis locum habere stipulatio, quod Cujacio displicet *13. observ. 25.*

24 *l. 20. §. de inoff.* idem in patre. *l. 5. §. eod.* 25 Vide *l. 32. §. 19. ff. de don. int. vir.* de matre dictum est lege superiore. 26 Parens bene concordans matrimonium liberorum in potestate positorum dissolvere non potest. *d. l. 10. d. §. 19. l. 18. §. de inoff. t. l. 1. in fin. ff. de lib. exhib.* nisi sit magna causa. §. *eod.* 27 Ideo recte queritur filia apud Ennium in hunc modum, *apud authorem ad Herenn. lib. 1. Injuria abs te afficior indigna pater. Nam si improbum esse Cteciphontem existimaveras, Cur me huic locabas nuptiis? Sin est probus, Cur talem invitum invitam cogis linquere?* & in Planti Sticho: filia ad patrem, *aut olim (nisi tibi placebat) non datum oportuit: Aut nunc, non æquum est abduci pater.* adde *Cuj. Nov. 22.* 28 Puta furoris & similium. *l. 4. l. 5. ff. eod. Nov. 22. c. 19. in fin. l. 22. §. 9. ff. solut.*

29 Cui multum solet à judicibus tribui. *l. 1. in fin. l. 26. §. ult. ff. ex quib. causis major.* 30 Vide *l. 69. ff. de reg. jur.* 31 Contractum ab emancipato filio matrimonium pater dissolvere nullo modo potest. 32 Cujus consensus requiritur in contrahendo matrimonio, ejus consensus etiam requiritur in dissolvendo. 33 Factum filii patri non nocet.

Si repudii libellus non fuerit traditus, vel cognitus marito.

VI. Iidem AA. & CC. Phœbo.

LIcet repudii libellus non [34] fuerit traditus, vel cognitus marito, dissolvitur matrimonium. Dat. XVIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

De uxore militu.

VII. Imp. CONSTANT. A. Dalmatio.

UXor, quæ in militiam profecto marito, post interventum annorum quatuor [35], nullum sospitatis ejus potuit habere indicium [36], atque ideo de nuptiis aliis cogitavit, nec tamen ante nupsit, quam libello Ducem super [hoc suo] voto convenit; non videtur nuptias iniisse furtivas [37], nec dotis amissionem sustinere, nec capitali [38] pœnæ esse obnoxia, quæ post tam magni temporis jugitatem non temere, nec clanculo [39], sed publice contestatione postea nupsisse firmatur. Ideoque observandum est, ut, si adulterii suspicio nulla sit, nec conjunctio furtiva detegatur, nullum periculum ab his quorum conjugio erant copulatæ, vereatur: cum, si conscientia maritalis tori furtim esset violata, disciplinæ ratio pœnam congruam flagitaret [40]. Dat. *Nesso* [41], FELICIANO & TITIANO CONSS. 337.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. quod autem à nobis. col. 8. tit. ult. Novel. 117. cap. 11.

HOdie quantiscunque annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas, neque responsum ab eo acceperit. †. *Sed si mortuum audierit: non prius nubat, quam per se, vel per alium, eum sub quo missa abat, adiens interrogavit, si pro veritate mortuus est: ut apud gesta deponatur cum jurejurando, si mortuus sit: quo subsecuto, post annum nubat.* †. *Si vero præter hæc nupserit: tam ipsa, quam qui eam duxerit, veluti adulteri puniantur.* §. *Sed qui juraverit, si falso juravisse convincatur: militia nudatus, decem libras auri solvet illi, quem mortuum fuisse mentitus est: eo licentiam habente, si voluerit, suam uxorem recipere.*

34 Sufficit repudium mitti per nuncium, vel libellum conjugi datum, missumve ad domum ejus.

35 Vide quæ dixi de hujus loci abrogatione. *Novell. 117. cap. 11*

36 Χρηστόν. *Novell. 22.* quidam legebant *Judicium.*

37 Furtivæ nuptiæ.

38 Furtivarum nuptiarum pœna capitalis.

39 Hinc colligere possumus, Nuptias palam fieri debere, teste populo. Apulej. 6. Nuptiæ in villa sine testibus legitimæ non possunt videri. In villa, est in secessu & secreto. *l. 8. ff. de manum vindict.* In concubinatu idem vitium non notatur, nisi mulier sit ingenua claraque. *l. 3. ff. de concub.* quæ *scripsi ad Nov. Leonis 8.* Græci nuptias clandestinas κλεψιγάμους vocant.

40 *L. un. §. 16. §. de rei uxor. act.*

41 *Nesso.*

42 Vid. *l. 30. ff. de reg. jur.*

43 *Novell. 117. cap. 10. Novell. 140.* adde *l. 35. ff. de reg. juris.*

44 Plus est igitur repudio dissolvi matrimonium, quam consensu.

45 Nuptias facile dissolvi non permittit favor liberorum.

46 Liberis multum favetur.

47 De repudii causis adde *Novell. 22. c. 15. Novell. 117. c. 9. Syn. Basil. 29. tit. 2. c. 1. & 4. Harmen. 12. §. 13. & seq. Zonar. & Balsamo in cap. 5. apost.* Goth.

Jure Canonico non dissolvitur matrimonium quoad vinculum, sed tantum quoad thorum & mensam ne quidem propter adulterium, adeoque verum divortium non est. *cap. 1, 2. extr. de divort. Ans.*

48 Matrimonia dissolvi sine legitima causa non possunt.

49 Interest matrimonium dissolvi si id necessitas exigat.

50 Divortii infausti um auxilium.

51 Quibus de causis maritus possit repudiari, dixi ad *Nov. 22. cap. 15. §. 1. Novell. 117. c. 9.*

52 Plures hic causæ divortii enumerantur, quam in *l. 1. C. Theod. eod.* ubi uxori licet repudium mittere marito homicidæ, medicamentario, (hoc est, venefico) & sepulchrorum dissolutori: sic ut si præter superiores causas repudium mittat, usque ad aculeum in domo mariti deponere debeat, & in insulam deportari.

53 Nihil est quod æque uxorem exasperet, quam viri impudicitia.

54 Eam ob causam hodie matrimonium non dissolvitur. *Novell. 117. cap. 14.* Quæ marito in uxorem sint permissa, vide apud Romanum *sing. 4.* 55 De causis repudii viro permissi, dixi ad *Novell. 22. cap. 15. §. 2. Novell. 117. c. 8.* 56 Id est, uxorem. 57 Pauciores quoque causas in viro enumerat *l. 1. C. Th. eod.* causas nimirum repudii in viro hasce esse, ut vel mœcham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiet. 58 Pœna injusti repudii. Non mittitur repudium nisi justis de causis: alioquin injusti repudii actio est. *Novell. 117. cap. 13. l. 38. ff. solut. l. 8. in fin. ff. de captivis.* 59 Gravior interdum pœna constituitur uxori ἐπιτιμίων, sive repudium mittenti: Nam in perpetuam monasterii captivitatem conjicitur. *Novell. 117. cap. 13. in pr.* & omnia sua deponit in domo mariti, usque ad aculeum capitis, id est, acum crinalem. *l. 1. l. 2. C. Theod. de repudiis.* 60 *l. 9. §. cod.* 61 Si mulier intra annum luctus nubit, de prole dubitatur. *l. 11. §. 1. ff. de his qui notant.* Eam ob causam indicitur illi luctus annuus: quin & propter reverentiam & memoriam mariti, quandoquidem etiamsi intra annum peperit, annum luctus peragere debet, nisi à Principe impetraverit. *l. 10. ff. de his qui notant. infam.* id quod prægnanti nunquam concedit Princeps. *Tacit. 1. Dion. 48. 58. Plutarch. in Anton.* E contrario remittitur luctus si maritus luctu indignus fuerit. *d. §. 1.* adde *Cujac. obs. 32. ubi de luctu mulierum, & festinantiæ nuptias tractat & ad Novell. 22. & ad c. 20. de præscriptionib.* Quid si divortio, aut bona gratia matrimonium sit solutum? vid. *l. 10. in fin. §.* 62 Maritus secundam uxorem statim ducere potest, quocunque divortio solutum sit matrimonium. 63 *l. 11. in fin. ff. de adulteriis.* 64 Servis & ancillis creditur adversus dominos certis criminibus. *l. 32. §. de adulteriis. l. 1. §. de quæstion.* vid. quæ dixi ad *Nov. Leon. 49.*

ancillis puberibus, si crimen adulterii [1], vel majestatis [2] ingeritur, tam viri, quam mulieris, ad examinandam causam repudii, quo veritas aut facilius eruatur, aut liquidius detegatur, si tamen alia documenta defecerint, quæstionibus subdendis. Super plagis etiam (ut dictum [3] est) illatis ab alterutro commovendis, eadem probationes (quoniam non facile, quæ [4] domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus observari.

§. 7. Si vero filio vel filiis, [filia] vel filiabus extantibus repudium missum est, omne, quicquid ex nuptiis lucratum est, filio seu filiis, filiæ seu filiabus post mortem accipientis servari [5]: id est, si pater temere repudium miserit, donationem ante nuptias à matre servari: si mater, dotem ipsam eidem [vel eisdem] filio seu filiæ patre moriente dimitti censemus: patri videlicet vel matri in scribendis filiis heredibus, [si] unum seu unam vel omnes scribere, vel uni ex his donare velit, electione [6] servata: nec ullam alienandi seu supponendi memoratas res permittimus facultatem. Sed si aliquid ex iisdem rebus defuerit, ab heredibus seu earum detentatoribus (si tamen non ipsos heredes scripserit, aut scripti filii non [7] adierint) resarciri præcipimus: ut etiam hoc modo inconsulti animi à repudio mittendo detrimento retrahantur. §. 8. Pactiones [8] sane, si quæ adversus præsentia scita nostræ majestatis fuerint attentatæ, tanquam legibus contrarias, nullam habere volumus firmitatem. Dat. V. Id. Januar. Protogene & Astorio Conss. 449.

De communi consensu.

IX. Imp. Anastasius A. Theodoro P. P.

SI constante matrimonio, communi [9] consensu tam viri quam mulieris, repudium sit missum, quo nulla causa continetur, quæ consultissimæ constitutioni divæ memoriæ Theodosii & Valentiniani inserta est: licebit mulieri non quinquennium expectare, sed post [10] annum ad secundas nuptias convolare. Dat. XV. Kal. Martii, Anastasio A. II. Cons. 497.

In Authent. ut lic. mat. & aviæ. §. quia vero ex consensu. coll. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 10.

QUod hodie non [11] licet, nisi castitatu concupiscentia hoc fiat: tam dote, quam ante nuptias donatione filiis conservatu: Quæ si alias post as nuptias contrahere: vel luxuriose vivere inveniantur, liberis tradenda sunt earum facultates, delinquentibus earum proprietatem amittentibus: Filiis autem non extantibus, fisco applicantur. Et qui talia deliquerint, legitimis subjaciantur pœnis.

De impotentia coëundi.

X. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

IN causis jamdudum specialiter definitis ex quibus recte mittuntur repudia, illam addimus, ut, si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos [13] annos continuos computandos coire [12] minime propter naturalem [14] imbecillitatem valeat, possit mulier vel ejus parentes sine [15] periculo dotis amittendæ repudium marito mittere: ita tamen, ut ante nuptias donatio eidem mariti servetur. Dat. 3. Id. Decemb. DN. Justiniano A. II. Cons. 528.

In Authent. de nupt. §. per occasionem. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 6.

SEd hodie non biennium solum, sed triennium enumerari volumus ex ipso tempore copulationis computandum.

De matrimonio sine dote constituto, & judicio de moribus sublato.

XI. Idem A. Hermogeni Magistro officiorum.

IUbemus, ut quicunque mulierem cum voluntate parentum: aut si parentes non habuerit, sua voluntate maritali affectione in matrimonium acceperit: etiam [16] si dotalia instrumenta non intercesserint, nec [17] dos data fuerit: tanquam si [cum] instrumentis dotalibus tale matrimonium processisset, firmum conjugium eorum habeatur: non [18] enim dotibus, sed adfectu [19] matrimonia contrahuntur. §. 1. Si quis autem eam, quam [20] sine dote uxorem acceperat, à conjugio suo repellere voluerit: non aliter ei hoc facere liceat, nisi talis culpa intercesserit, quæ nostris legibus condemnatur. Si vero sine culpa [eam] rejecerit, vel ipse talem culpam contra innocentem mulierem commiserit: compellatur ei quartam [21] partem propriæ substantiæ pro rata portione persolvere: ut si quidem quadringentarum librarum auri, vel amplius vir substantiam habeat, centum [22] libras auri mulieri præstet, & nihil amplius, etsi quantamcunque substantiam possideat. Si vero minus quadringentis libris auri pura substantia ejus fuerit, tunc quarta [23] pars computatione facta puræ [24] substantiæ ejus usque ad minimam quantitatem mulieri detur. Eodem modo servando & in mulieribus [25], quæ indotatæ constitutæ, [si] sine culpa mariti, constitutionibus cognita eos repudiaverint, vel ipsæ culpam innocenti marito præbuerint: ut ex [26] utraque parte æqua lance, & æquitas & pœna servetur. Hoc lucro quartæ partis, filiis quidem non extantibus, ipsi viro & mulieri competente, & ab his quomodo voluerint, disponendo: Filiis autem, & deinceps personis ex eodem matrimonio intervenientibus, ei servando ad [27] similitudinem dotis, & propter nuptias donationis per omnia quæ super his statuta sunt. §. 2. Inter culpas autem [viri, &] uxoris constitutionibus enumeratas & has adjicimus, *si forte uxor sua ope, vel industria abortum* [28] *fecerit, vel ita luxuriosa* [29] *est, ut commune lavacrum* [30] *[cum] viris libidinis causa habere audeat: vel, dum* [31] *est in matrimonio, alium maritum sibi ficti conata fuerit:* & in his enim casibus locum habere constitutiones sancimus, quæ de culpa tam mariti quam uxoris loquuntur: ut quemadmodum dos, vel donatio propter nuptias perit, ita & mulieres indotatæ in quartam partem, quam & viris & mulieribus ex hac lege destinavimus, amissionis periculum sustineant: Judicio *de moribus* [32] (quod antea quidem in antiquis legibus positum erat, non autem frequentabatur) penitus abolito. Omnibus etenim causis requisitis, & perfectis, quas antiquitas introducebat, nihil validum præter eas quas anteriores constitutiones, & præsens dispositio introduxit, invenimus. Datum XII. Kal. DN. Justin. A. II. Cons. 528.

Ne liberi matrimonium distrahant in fraudem parentum.

[16]. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

XII. Imp. Justinianus.

Βουλῇ ἡ ἀφάτευς, μήτε ὑπ' ἐξουσίας μήτε αὐτεξουσίας παῖδας μήτε ἀρρένας μήτε θηλείας δύνασθαι ἀφ' ἑαυτοῦ τοὺς οἰκείους γάμους οἷς τῷ τοῦ οἰκείου βλάπτειν πατέρων ἢ μητέρων τὰς ἀρχαϊκὰς ἢ τὰς ἀρχαμιαίας δωρεὰς ἐπιδεδωκότων ἢ κατοδεξαμένων. Ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῇ συσίᾳ τῶν γάμων ἀναμένομεν τῷ τῶν πατέρων συναινεῖν, ὅτως ἐδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ τοὺς γάμους συζεύγνυμεν ἐπὶ τῇ τῶν γονέων βλάβῃ, παρὰ τὴν οἰκείων γνώμην· ἀλλ' εἰ μὴ πιμφθείη ρεπόδιον, ἁρμάζειν κ' αὐτῶν τὸν ἐπαρχεῖν τῶν ποινῶν ἢ συζεύγνυμεν, εἴτε αὐτοὶ δεδώκασι τοῦτο, ἢ ὑπεδέξαντο, ἢ κῆ σαφῶς ἐπιδείξαντο· ἀτοπον γὰρ ἐστιν, τὸ μὲ πατέρα παρὰ γνώμην δ' παιδὸς μὴ δύνασθαι ἀφαιρεῖν τὸ γάμου, τοῖς δ' παισὶν ἐπιτρέπειν, ἕως κῆ ἐλαττοῦν τὴν ἡλικίαν ὦσι, κῆ μηδὲ τὸ σύμφερον ἐπισταμένοις, λύειν δ' ἐξ τῶν πατέρων γνώμην τὸ γάμου καὶ πάθοι τις πατέρας ἀδικεῖν. Τάτο δ' οὖν ἐδεξάμενος ὁ φιλοσοφωτατος εὐεστιτε Μάρκ. Διοκλητιανὸς ὁ πάτερ κατηκολούθησεν· ἡμεῖς δ' ὁμοίως ἀπιδεξάμεθα.

XII. Imp. Justinianus.

VUlt [33] constitutio [34], neque sub potestate constituros, neque sui juris filios, neque masculos, neque fœminas posse distrahere matrimonia in suorum læsionem patrum aut matrum, qui dotes, aut antenuptiales donationes obtulerunt, vel susceperunt. Sed sicut in contractu nuptiarum expectamus patrum [35] consensum, ita neque transigere [36] matrimonia sinimus in parentum læsionem citra illorum voluntatem. Sed & si mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non sinimus, sive ipsi dederint hoc, vel susceperint, sive etiam cum aliis susceperint, parentem quidem contra voluntatem filii non posse transigere matrimonium, aliis autem permittere, & in minori ætate constitutis, & neque quid utile sit scientibus citra patrum voluntatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus [37] sanctivit Marcus: Diocletianus autem hunc secutus est: nos autem similiter approbavimus.

TIT. XVIII.

SOLUTO [38] MATRIMONIO QUEMADMODUM [39] DOS PETATUR. [40]

De ancilla & partu ejus.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Gemillæ.

DUbium non est, post æstimationem dotis, pactione vel stipulatione interposita, *Ut* [41] *si ipsæ res dissoluto matrimonio extarent, uxori reddantur:* & ancillas cum partu ex stipulatu judicio restitui oportere. PP. III. Idus Aprilis, Laterano & Rufino Conss. 198.

De patre mulieris, & de fisco.

II. Iidem AA. Aquiliæ.

SEcundum rationem juris existimas restitui tibi debere dotem à fisco, qui bona damnati [42] patris tui suscepit [43]. Licet enim viro quondam tuo pater tuus heres extiterit, attamen juri tuo hoc derogare non potest: cum & ipse pater sine [44] voluntate tua, nec exigere, nec accipere dotem poterat. Datum Prid. Non. April. Apro & Maximo Conss. 208.

De matrimonio opimato.

III. Imp. Antoninus A. Hostiliæ.

SI ignorans [45] statum Erotis, ut liberum duxisti [46], & dotem dediti, isque postea servus est judicatus; dotem ex peculio recipies: & si quid præterea cum tibi debuisse apparuerit. Filii autem tui, ut ex libera nati, incerto [47] tamen patre, spurii [48] ingenui intelliguntur. PP. III. Kal. Septemb. Læto & Cereale Conss. 216.

De dote profectitia, & morte mulieris.

IV. Imp. Alexand. A. Apollonio.

DOs [49] à patre profecta [50], si in matrimonio decesserit [51] mulier filiafamilias [52], ad [53] patrem redire debet. PP. XVIII. Kal. Septemb. Fusco & Dextro Conss. 226.

De captivitate uxoris, & morte ejus.

V. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. C. Tauro.

SI quidem vivit apud hostes uxor tua: nondum frater ejus quasi heres dotem repetere potest. Si vero diem functa [54] est, & hereditatem ejus possit vindicare: dotis quoque repetitio ei jure competit, cum [55] in stipulatum deducta sit. PP. II. Non. Maij, Æmiliano, & Basso Conss. 260.

Tam

si mortuo marito stuprum admiserit mulier? Costanus *d. loc.* putat dotem retineri. at non condici posse: ducta argumentatione à donatione antenuptiali. *l. cum multæ* 20. ff. *de donat. ante nupt. l. ult. ff. de dotis promiss.* Quid? mulier num dotem amittit ob osculum alteri concessum? Baldus ita censet, quod eidem Costano displicet. *d. c. 6. in fin.* 41 Titia dedit marito ancillas æstimatas, ea lege, ut si soluto matrimonio extent reddantur. Extant ancillæ, extant & earum partus, debenturne etiam Titiæ partus? debentur. 42 *l. 31. ff. cod.* 43 Successor omnis meriti, etiam fiscus, ad dotis restitutionem tenetur. 44 *l. 7. ff. cod. l. 34. ff. cod. l. unic. §. 14. ff. de rei uxor. act. l. 14. ff. ad leg. Falcid. l. 22. §. 6. ff. de solut.* dixi ad *Ulpian. 6. §. 4.* 45 *l. 22. in fin. ff. cod.* 46 Nota ex hac lege quod uxor ducit virum. 47 Spurii sunt quibus pater est incertus. §. 12. *Instit. de nupt.* Incerta est patris conditio, in hoc themate igitur liberi spurii. Est tamen in voce *incertum*, manifesta ἀμφιβολία. 48 Nati ex libera, & ex eo qui liber esse existimabatur, spurii ingenui. vid. *l. 6. ff. de fisc.* 49 Vide ad hanc legem Costanum *tract. de dote, c. 6. n. 3.* Goth. Adde Anton. Tessaur. *decis. 190.* Ans. 50 An & adventitiis? dicam in *l. 5. ff.* 51 Nullis relictis liberis hanc additionem recepit usus, ut mox dicam. 52 Idem in matrefamilias (id est, filia emancipata) obtinet, ut Theodosius adnotavit. Facit *l. 5. §. 11. ff. de jure dot. l. 5. ff. de divort. l. 10. l. 59. ff. solut. matrim.* Quidam etiam hic expungunt vocem *familias.* 53 Soluto morte filiæ matrimonio, profectitia dos ad patrem, qui eam dedit, redire debet. *l. ult. ff. comm. utriusque judic. l. 6. ff. de jure dot.* Quid si filia relictis liberis mortua? Bulgarus ad patrem qui dotem dedit, dotem eo casu reverti putat. Martinus negat: cujus opinio prævaluit, favore liberorum, quorum interest ali: de ea quæstione dixi ad *Ulpian. 6. §. 4.* His adde Forcatul. 7. *Cupidin.* 2. 3. 4. Quid si divortio solutum est matrimonium? dixi ad *Ulpian. d. loco.* 54 Sed quomodo probabitur defunctæ? Bartolus ita distinguit. Fundans, inquit, intentionem suam ex vita alicujus, debet probare ipsum vivere: nec probare sufficit, ipsum vivum fuisse. Fundans autem intentionem suam in alicujus morte, mortem probare cogitur. *l. 2. §. 4. ff. test. quemadmod.* Possunt eo casu produci testes, qui dicant se vidisse eum de quo agitur, mortuum vel sepeliri. Potest etiam mors probari, si tempus annorum centum elapsum fuerit ex quo non visus fuerit. *l. 23. ff. de sacrof. eccles.* Potest & per famam civitatis vel loci in quo dicitur quis esse mortuus, mors ejus probari. *l. 30. §. 3. ff. de adquir. hered.* Plura vide apud Menochium *6. præsumpt. 49. ubi plenissime explicat, quamdiu homo vivere præsumatur.* 55 Aliud ergo si in stipulatum non sit deducta & ita dos adventitia, mortua in matrimonio muliere, semper penes maritum remanet. *l. 1. ff. si adverf. dot. Ulpian. 6. §. 5. l. 22. ff. de religiosis. l. 23. ff. de evict. l. 20. ff. de cond. insit. l. 5. ff. de lon. damnat.* Cornutus in Persium: *Dos*, inquit, *à cive Romano data, non patrio dicta nomine; si repudium non intervenit, post mortem uxoris ad maritum pertinet, idque ipso jure. l. 15. ff. de fundo dotali.* nisi dos specialiter sit receptitia. *Ulpian. d. loco.* vid. *Cujac. 9. observ. 4.*

1 *d. l.* 32. *d. l.* 1.
2 *d. l.* 1.
3 Vid. § 5. *inf.*
4 *Pauci.* Ita legit interdum admittuntur: interdum, id est, in *domestica* factis dixi ad Nov. 90. c. 2. adde *l. 3. ff. de manifestis. l. 6. ff. qui militare.*
5 *l. 11. §. 1. verf. filiis autem. ff. cod. l. 9. in pr. ff. de fecund. nupt.*
6 Accurs. & Hugolinus existimant hanc electionem non denegari ex Novell. 2. hoc est, ut lucrum nuptiale quod adquirit: per matrimonium morte, vel quasi morte (puta monachilini professione, vel servitute dissolutum possit superstes conjux in quem voluerit liberorum conferre: sed si inter vivos divortium citra causas superiores acciderit: idque Cujac. probat *Nov. 2. c. 1. & Nov. 22. c. 25.*
7 Alias si adiisset, factum patris non posset reprobare. *l. cum à matre. 14. ff. de rei vindicat.*
8 *l. 1. in fin. ff. de rei uxor. act.*
9 Id abrogatur *Nov. 117. cap. 10.* reducitur postea *Novell. 140.*
10 Quid si mulier ante annum luctus peperit, poteste statim nubere? Cujac. 1. ad *Novell. 22. & c. 20. de præscriptionibus. & 6. obs. 37.* putat posse quoties matrimonium dissolvitur inter vivos, puta mutuo consensu, servitute, electione solitariæ vitæ: aliud fore, si morte matrimonium sit dissolutum.
11 Imo licet Novell. Justin. 140.
12 Hodie tres. *Novell. 22. cap. 6. Basth. prax. ff.*
13 Dixi ad *Novell. 22. cap. 6. Novell. 117. cap. 11.* adde *l. 60. §. 1. l. 61. l. 62. ff. de donat. inter vir.*
14 Non ergo propter accidentalem. *cap. 1. extr. de frig. & malef.* Idem etiam marito propter sterilitatem fœminæ. *l. 60. §. 1. de donat. int. vir. & uxor.* Olim tamen in Ecclesia Romana propterea divortio non erat locus, sed si quis cum uxore conjugali non poterat, futo, vel uxoris vitio, eam tamen tanquam sororem retinere debebat. *Can. requisisti 33. quæst. 1.* quo respicit *Can. 4. Consultationi extr. de frig. & ibi Cujac.* Ans.
15 Causam observa ex qua mulier repudium mittit sine dotis amissione.
16 Dotalia instrumenta ad nuptiarum substantiam nihil pertinent. *l. 20. verf. quare. ff. de donat. ante nuptias.* dixi ad *l. 9. l. 13. l. 22. ff. de nupt.* vid. tamen *Novell. 74. cap. 4. Novell. 117. cap. 3. & 4.*
17 Matrimonium sine dote esse potest. vide *l. ult. ff. ad Velleian.* adde *Nov. 22. cap. 18.*
18 Affectu, non dotibus matrimonia contrahuntur.
19 *Nov. 74. cap. 4.* vid. *l. 30. ff. de reg. juris.*
20 Ob nullam acceptam dotem uxor a marito repudiari non potest. *Novell. 22. cap. 18.* Quid si promissam dotem maritus non accepit? dixi *ff. ad l. ult. ff. ad Velleian.* Quid si inopem uxorem maritus expulit, & locupletem postea factam recipere velit. vid. quæ scripsi ad *l. 2. ff. ne fidejuss. dot.*
21 Qui sola affectione indotatam uxorem accepit discordiæque causam dedit, præstet conjugi quartam partem bonorum suorum: ita tamen ut non excedat ea pars centum libras auri. vid. *Novell. 22. cap. 18.* Idem quadrans debetur conjugi superstiti egeno, vel egenæ morte soluto matrimonio, sive extent liberi, sive non extent. *Novell. 53. cap. 6. Novell. 74. cap. 5.*
22 Dotis maximæ modus, centum auri libræ, *ut hic. Novell. 22. cap. 18. verf. Si quid.* qui fuit olim decies centenorum millium nummum. *l. 6. in fin. ff. de usur.* Martialis 2. *epigr. 65. Centena decies quæ tibi dedit dotis.* Juvenal. *Satyra 10. circa fin. Et ritu decies centena dabuntur Antiquo.*
23 Vid. *verf. Si vero. ff. cod.*
24 Id est, soluto ære alieno. ut *Nov. 22. cap. 18. verf. Si vero.* alias, pura substantia est soluta tributis. *l. 28. §. 4. ff. de agricolis & censitis.*
25 Mulier indotata discordiæ causam præstans marito præstat quadrantem bonorum suorum liberis communibus servandum.
26 Pœnarum æquitas. *l. 8. §. 7. ff. cod. l. 6. in fin. ff. de fecund. nupt.*
28 De uxore abortum procurante, vid. *Nov. Leon 31. Nov. Justin. 22. cap. 6.*
29 Mulier olim ætiam poterat repudiari, si temetum, id est, merum bibisset. vid. quæ scripsi ad *Nov. 22. c. 16.* & ad *l. 12. tab. lib. 2. tit. de nupt. §. 5.*
30 De uxore cum viris libidinis causa levante. vid. *Nov 22. c. 16.*
31 De muliere quæ vivo marito alios de matrimonio compellat. vid. *c. 16.* adde *Nov. Leon. 30.*
32 *Lex. Ulpian. C. 9. 12. 13.* Actio de moribus pœnalis. *l. un. §. 5. verf. Quid enim opus est inducere ob mores retenti. ff. de rei uxor. act. l. 5. ff. de pactis dot. l. 15. §. 1. l. 39. ff. soluto. l. de morib. 4. C. Theod. de inceff. nupt. l. 3. C. Theod. Vitium civitates agere, crimina non posse.* Non dabatur heredi, & in heredem. *d. l. 4. d. l. 15. §. 1.* Mores alii erant graviores, alii leviores. *Ulpian. d. loc. §. 12.*
33 Ex veteri interprete alia etiam circumfertur interpretatio.
34 Hujus constitutionis meminit Justinian. *Nov. 22. c. 18. verf. Ut non.* Extat autem lib. 28. βασιλικῶν.
35 *Princ. Inst. de nuptiis.*
36 Filii non possunt sine consensu patris matrimonia dirimere. *Dicit. Novell. 22. cap. 18.*
37 Φιλοσοφώτατος, quem & *religiosissimum* possis interpretari. *l. 5. ff. cod.*
38 Dixi ad XXIV. D. III.
39 Dos soluto matrimonio quo tempore restituenda, & quæ in restitutionem dotis veniant. vide apud Costanum *tractat. de dote, cap. 6.*
40 Dotis petitio certis casibus impeditur: ex pacto. *l. si pater 12. ff. de pactis dotal. l. unic. §. Ille proculdubio 6. ff. de rei uxoriæ act. Novell. de Sanctiss. Episcop. 123. c. 39.* si maritus dotem non accepit. *l. maritus 52. ff. soluto matrim.* si matrimonium distractum culpa mulieris ipsius. *l. Lucius 38. ff. cod. l. si dotem 24. ff. de jure dotium. l. consensu 8. ff. de repud.* quoties sine causa mulier divertit. *d. l. consensu 8.* si dos evicta sine culpa & dolo mariti. *l. Mævia 49. in fin. ff. cod.* propter adulterium uxoris. *d. l. consensu 8. l. pen. in fin. ff. ad leg. Jul. de adult. cap. plerumque x. de donat. inter vir. l. miles 11. §. socer 3. ff. ad leg. Jul. de adult.* Quid? dos hoc ultimo casu potestne retineri ab heredibus mariti? non posse censet Bartolus. Baldus, Raphaël, Imola, Castrensis *in l. rei 15. §. 1. ff. cod.* Campegius *de dote. §. 3. q. 216.* vid. Costanum, *d. c. 6. num. 27.* Quid
41 Vide ad hanc legem Costanum *tract. de dote, c. 6. n. 3.* Goth. Adde Anton. Tessaur. *decis. 190.* Ans.
42 An & adventitiis? dicam in *l. 5. ff.*
43 Nullis relictis liberis hanc additionem recepit usus, ut mox dicam.
44 Idem in matrefamilias (id est, filia emancipata) obtinet, ut Theodosius adnotavit. Facit *l. 5. §. 11. ff. de jure dot. l. 5. ff. de divort. l. 10. l. 59. ff. solut. matrim.* Quidam etiam hic expungunt vocem *familias.*
45 Soluto morte filiæ matrimonio, profectitia dos ad patrem, qui eam dedit, redire debet. *l. ult. ff. comm. utriusque judic. l. 6. ff. de jure dot.* Quid si filia relictis liberis mortua? Bulgarus ad patrem qui dotem dedit, dotem eo casu reverti putat. Martinus negat: cujus opinio prævaluit, favore liberorum, quorum interest ali: de ea quæstione dixi ad *Ulpian. 6. §. 4.* His adde Forcatul. 7. *Cupidin.* 2. 3. 4. Quid si divortio solutum est matrimonium? dixi ad *Ulpian. d. loco.*
46 Sed quomodo probabitur defunctæ? Bartolus ita distinguit. Fundans, inquit, intentionem suam ex vita alicujus, debet probare ipsum vivere: nec probare sufficit, ipsum vivum fuisse. Fundans autem intentionem suam in alicujus morte, mortem probare cogitur. *l. 2. §. 4. ff. test. quemadmod.* Possunt eo casu produci testes, qui dicant se vidisse eum de quo agitur, mortuum vel sepeliri. Potest etiam mors probari, si tempus annorum centum elapsum fuerit ex quo non visus fuerit. *l. 23. ff. de sacrof. eccles.* Potest & per famam civitatis vel loci in quo dicitur quis esse mortuus, mors ejus probari. *l. 30. §. 3. ff. de adquir. hered.* Plura vide apud Menochium *6. præsumpt. 49. ubi plenissime explicat, quamdiu homo vivere præsumatur.*
47 Spurii sunt quibus pater est incertus. §. 12. *Instit. de nupt.* Incerta est patris conditio, in hoc themate igitur liberi spurii. Est tamen in voce *incertum*, manifesta ἀμφιβολία.
48 Nati ex libera, & ex eo qui liber esse existimabatur, spurii ingenui. vid. *l. 6. ff. de fisc.*
49 Vide ad hanc legem Costanum *tract. de dote, c. 6. n. 3.* Goth. Adde Anton. Tessaur. *decis. 190.* Ans.
50 An & adventitiis? dicam in *l. 5. ff.*
51 Nullis relictis liberis hanc additionem recepit usus, ut mox dicam.
52 Idem in matrefamilias (id est, filia emancipata) obtinet, ut Theodosius adnotavit. Facit *l. 5. §. 11. ff. de jure dot. l. 5. ff. de divort. l. 10. l. 59. ff. solut. matrim.* Quidam etiam hic expungunt vocem *familias.*
53 Soluto morte filiæ matrimonio, profectitia dos ad patrem, qui eam dedit, redire debet. *l. ult. ff. comm. utriusque judic. l. 6. ff. de jure dot.* Quid si filia relictis liberis mortua? Bulgarus ad patrem qui dotem dedit, dotem eo casu reverti putat. Martinus negat: cujus opinio prævaluit, favore liberorum, quorum interest ali: de ea quæstione dixi ad *Ulpian. 6. §. 4.* His adde Forcatul. 7. *Cupidin.* 2. 3. 4. Quid si divortio solutum est matrimonium? dixi ad *Ulpian. d. loco.*
54 Sed quomodo probabitur defunctæ? Bartolus ita distinguit. Fundans, inquit, intentionem suam ex vita alicujus, debet probare ipsum vivere: nec probare sufficit, ipsum vivum fuisse. Fundans autem intentionem suam in alicujus morte, mortem probare cogitur. *l. 2. §. 4. ff. test. quemadmod.* Possunt eo casu produci testes, qui dicant se vidisse eum de quo agitur, mortuum vel sepeliri. Potest etiam mors probari, si tempus annorum centum elapsum fuerit ex quo non visus fuerit. *l. 23. ff. de sacrof. eccles.* Potest & per famam civitatis vel loci in quo dicitur quis esse mortuus, mors ejus probari. *l. 30. §. 3. ff. de adquir. hered.* Plura vide apud Menochium *6. præsumpt. 49. ubi plenissime explicat, quamdiu homo vivere præsumatur.*
55 Aliud ergo si in stipulatum non sit deducta & ita dos adventitia, mortua in matrimonio muliere, semper penes maritum remanet. *l. 1. ff. si adverf. dot. Ulpian. 6. §. 5. l. 22. ff. de religiosis. l. 23. ff. de evict. l. 20. ff. de cond. insit. l. 5. ff. de lon. damnat.* Cornutus in Persium: *Dos*, inquit, *à cive Romano data, non patrio dicta nomine; si repudium non intervenit, post mortem uxoris ad maritum pertinet, idque ipso jure. l. 15. ff. de fundo dotali.* nisi dos specialiter sit receptitia. *Ulpian. d. loco.* vid. *Cujac. 9. observ. 4.*

Tam marito quam uxori in rei dotalis æstimatione decepto succurritur. Salic.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandræ & Neroni.

SI circumscripta matre vestra, viliore [1] pretio dotales res æstimatæ sunt: quid super hujusmodi contractuum vitio statutum sit, vulgo patet [2]. Proinde si dolosis artibus mariti circumventam matrem vestram, inque ea [æstimatione circumscriptam,] apud Præsidem provinciæ evidentibus probationibus ostenderitis: quando vobis possidentibus ad obtinenda prædia etiam doli mali exceptionis potestas opituletur: sciet quatenus religionem judicationis suæ temperare debeat. †. Sin autem etiam maritus [3] in æstimatione gravatum se alleget; veritate examinata, non amplius quam pretium justum restituere compelletur. Hæc tum locum habebit, cum res [4] in natura sunt: si tamen extinctæ sint, pretium, quod dotali instrumento inditum est, considerabitur. PP. VII. Kalend. Novemb. ipsis AA. Conss. 287.

An pater possit pecuniam vel dotem adimere.

VII. Iidem AA. & CC. Erotio.

FIliæ pecuniam [5] adimere, quam habes in potestate, minime prohiberis. Nam si pro ea dotem dedisti: hanc constante matrimonio, ne [6] consentiente quidem ipsa: matrimonio autem dissoluto [eadem] invita repetere non [7] potes. S. V. Id. Febr. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

In quantum maritus, vel ejus heredes conveniantur.

VIII. Iidem AA. & CC. Salustiæ.

NEc maritus, licet post divortium, in quantum [8] facere possit, condemnandus est; postea 9 idoneus factus, qui non reddiderat integrum, residui probabiliter solutionem recusat. At cum ejus heredes [10] in solidum conveniendos non ambigatur, ne cum his solvendo factis experiri non possis, superstitiosam geris sollicitudinem. Datum XIII. Kal. April. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De successoribus mariti.

IX. Iidem AA. & CC. Martiæ.

DOtis actione successores [11] mariti super eo, quod ei dotis nomine fuerat datum, convenire debes. Ingrediendi enim possessionem [12] rerum dotalium, heredibus mariti non contientibus, sine [13] auctoritate competentis judicis, nullam [14] habes facultatem. S. Dat. VIII. Kal. Novemb. CC. Conss. 294.

De dote socero data.

X. Iidem AA. & CC. Epigono.

SI socero [15] filiæ tuæ dotem dedisti: licet in ejus positus potestate gener tuus rebus humanis exemptus sit: tamen non de peculio, sed in solidum à te, consentiente filia, conventum eum satisfacere oportet. S. VII. Id. Novemb. *Heraclia*, CC. Conss. 294.

De morte mariti.

XI. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Martiano P. P.

SI [16] constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus: dos, quæ data dicitur, vel promissa, ex ejus uxoris facultatibus, ad [17] eandem revertatur: nihilque sibi ex hoc defuncti heres audeat vindicare, quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Datum Non. Decemb. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. Conss. 409.

Hic notatur in vet. lib. manuscr. Græcas constitutiones desiderari, quod etiam ex 28. lib. βασιλ. constat: cum vero earum sententia nondum sit nobis satis perspecta, nec etiam ordo, satius est expectare ipsorum βασιλικῶν librorum editionem, ex quibus illæ, ut aliæ plures, quæ in hoc Codice desunt, peti poterunt.

1 Deceptus in æstimatione dotis mulieribus succurritur. *l.* 12. *ff. de jure dot.* 28. *Ecl.* 1. *cap.* 3.

2 Datur enim beneficium legis 2. *C. de rescind. vend.* Nam qui rem dat æstimatam, vendit: & æstimatio, venditio est. *l.* 1. *ff. de æstimatoria. l. unic.* §. 9. *in fin. C. de rei uxor. act.*

3 Beneficium legis 2. *C. de rescindenda.* datur emptori. *ut hic, & l.* 46. *in fin. ff. de solut.* Emptori, inquam seu marito cui dos pluris æstimata data est. Nam qui rem æstimatam accipit, emptoris loco habendus est. *l.* 22. *ff. rer. amot.* Est enim æstimatio venditioni similis. *l.* 7. §. 1. *ff. de publician.* Imo emptio est. *l.* 10. §. 4. *ff. de jure dot.* his adde quæ dixi ad *l.* 1. §. 13. *ff. si quid in fraud. pat.* Sed tamen Cujac. 17. *obs.* 1. negat simpliciter verum esse quod dicitur, Emptori dari beneficium legis 2. Concedit hoc nostro casu dari restitutionem: in aliis, negat, notatque eo nomine differentiam hanc inter venditionem simplicem, & venditionem dotis causa; datur enim hoc themate restitutio venditrici mulieri & emptori marito non tantum ultra dimidium, sed etiam modice deceptis. vid. *eundem* 26. *obs.* 18.

4 Res in natura esse dicitur, quæ extat: alibi in rerum natura. *l.* 17. §. 2. *ff. rer. amot.* adde *l.* 26. *ff. de statu.* Galli genus hoc etiam loquendi observant, *La chose est encore en nature.*

5 Peculium ut in *l.* 31. §. 2. *ff. de donat.* & ita legit Thalelæus: nisi pecunia singulariter hic accipiatur pro peculio. vide *Cujac. 17. obs.* 6. 6 Dotem profectitiam constante matrimonio pater repetere non potest etiam consentiente filia: dissoluto vero, ea invita. 7 *l.* 28. *ff. de jure dot. l.* 34. §. 6. *ff. de solut.* 8 *l.* 12. *ff. eod.* 9 Dotis residui nomine convenitur maritus locupletior factus: atque ita novæ facultates marito supervenientes efficiunt ut ad residuum dotis denuo conveniri possit. *Bald.* adde *l. un.* §. 7. *C. de rei uxor. act.* adde *l.* 63. §. 8. *ff. pro socio.* 10 Exceptio, *Ne quis teneatur ultra quam facere possit*, ad heredes non transit. *l.* 12. 13. *ff. eod. l.* 7. *ff. de except.* 11 Dixi ad *l.* 3. *C. de hered. act.* 12 Soluto matrimonio, dominium rei dotalis revertitur ipso jure, non possessio.

13 Aliud erit, si præsidalis jussio vel conventio accessit. *l.* 11. *C. de pign. l.* 3. *C. de pign. & hypoth.*

14 *l.* 5. *ff. de adquir. possess.* vide *l.* 6. §. 2. *ff. de re judicat.* 15 Competit de dote actio adversus socerum cui dos data est: competit, inquam, in solidum, non sini peculii. *l.* 22. §. 12. *ff. eod.*

16 *l.* 3. *C. Theod. de dot.* 17 Mortuo marito, dos ad uxorem revertitur.

TIT. XIX.

SI DOS CONSTANTE MATRIMONIO SOLUTA FUERIT.

De constante matrimonio non potest uxori restitui: restituta cum fructibus interim perceptis repetitur. Salic.

I. Impp. HONORIUS & THEODOS. AA. Martiano P. P.

SI [18] constante matrimonio à marito [19] uxori dos [sine [20] causa legitima] refusa est (quod legibus stare non [21] potest, quia [22] donationis instar perspicitur obtinere) eadem uxore defuncta, ab ejus heredibus [23] cum [24] fructibus ex die refusæ dotis marito restituatur: ita ut proprietas ejusdem liberis ex eadem susceptis [competens] alienari contra leges à marito non possit. Datum V. Non. Novemb. HONOR. VIII. & THEOD. AA. III. Conss. 409.

18 Lex ultima superioris tituli, & lex istius tituli, partes duæ sunt unius ejusdemque constitutionis, ut constat ex *l.* 3. *C. Th. de dotib.* Lex superioris tituli est de marito mortuo: hæc de uxore mortua.

19 Vel socero. *l.* 1. §. 9. *de dote præleg.*

20 Causas legitimas. vid. in *Novell.* 22. *c.* 39. *& l.* 73. §. 1. *ff. de jure dot. l.* 20. *ff. soluto.* 21 *l.* 1. §. 9. *ff. de dote prælegata.* 22 Manente matrimonio, vir uxori donare non potest, non potest igitur matrimonio constante dotem eidem restituere. Talis enim restitutio, donationis instar obtinet. *Nov.* 22. *c.* 39. 23 Extraneis scil. ut mulier hoc themate videatur extraneos heredes fecisse liberis relicta portione legitima. *Cujac. hic.*

24 Dos constante matrimonio restituta uxori, cum suis fructibus restituenda est marito. *d. c.* 39.

TIT. XX.

NE [25] FIDEJUSSORES [26] [VEL MANDATORES 27] DOTIUM DENTUR 28.

Satisdatio pro dote conservanda non debet dari: & si est data, non tenet. Bald.

I. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio PP.

SIve [29] ex jure [30], sive [ex consuetudine lex proficiscitur, ut vir uxori fidejussorem servandæ dotis exhibeat: [tamen] eam jubemus aboleri. Datum VIII. Nonas Septembr. EUCHERIO & SYAGRIO Conss. 381.

II. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

GEnerali definitione constitutionem pristinam ampliantes, sancimus nullam esse satisdationem, vel mandatum pro dote exigendum, vel [31] à marito, vel à patre ejus, vel ab omnibus, qui dotem suscipiunt. Si [32] enim credendam [33] mulier sese, suamque dotem patri mariti existimavit, quare fidejussor, vel alius intercessor exigitur, ut causa perfidiæ in connubio eorum generetur? Dat. X. Kal. August. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

25 Dotis fidejussorem, cum dotem accepit, maritus dare non cogitur, nisi, antequam sponsalia contraherentur, id convenerit. adde *l. un. C. Theod. de fidejuss. datium.* 26 Vid. *C. Th. de fidejuss. dot.* adde *l.* 7. *ff. de except.* Hinc illud Macrobii, 1. *Saturn.* 6. Cum à Principe gentis Cornelliæ Scipionum sponsalia poscerentur, asinum cum pecuniæ onere produxit in forum, quasi pro sponsoribus præsens pignus. 27 Mandator dotis dicitur cujus mandatu uxor dat viro dotem. 28 Cur ita? vide *l.* 2. *C. eod.* 29 Fidejussorem dotis servandæ (ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὴν προῖκα) maritus dare non cogitur: etiamsi maxime lex, aut consuetudo id fieri permittat. *Syn. Basil.* 29. *tit.* 1. *ex lib.* 29. *tit.* 9. *c.* 2. Nulla est hujusmodi satisfatio. *l.* 2. *C. eod.* Putat tamen Duarenus *tractatu de soluto matrimonio*, *cap.* 4. fidejussorem datum obligari, & hoc titulo dandi fidejussoris necessitatem tantum remitti. Sunt & qui existimant, dotis servandæ fidejussorem non dari, *ut hic.* restituendæ tamen dotis fidejussorem utiliter dari: sed vide certiora apud Baldum Novellum *tractatu de dote, parte* 6. *privilegio* 21. *& Campegium tractatu de dote q.* 73. *ad* 83. 76. 77. 78.

30 Sive ex lege. Pet. Faber *Semest.* 24. putat ita legendum esse,

31 Dotis fidejussor vel mandator neque a marito, neque ab ejus patre datur. *Synops. ibid.*

32 Argumentum à majori ad minus. vid. *l.* 21. *ff. de reg. jur.*

33 Iniquum est, ut cum mulier suum animum suamque vitam marito credat, bona non committat: fidemque magis alieno homini, id est, fidejussori habeat, quam amicitiæ fidei- que communi. *l.* 2. *C.* Eadem ratio adfertur in *l.* 8. *C. de pactis conventis.* adde Molinæum *de usuris n.* 254. ubi scribit fidejussores dotium propter frequentiam matrimoniorum non admitti: quod his admissis, brevi possit contingere civitatis unius vel provinciæ cives, aut incolas omnes, mutuis fidejussionibus institutos esse: qua ex re lites in immensum dubio procul orirentur.

TIT. XXI.

RERUM [34] AMOTARUM [35].

Maritus conventus actione de dote, pro rebus amotis potest compensationem objicere. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Polydeucæ.

COmpensationis [36] æquitatem jure postulas: non enim prius exolvi quod debere te constiterit, æquum est, quam petitioni mutuæ [37] responsum fuerit: eo magis quod ea te persequi dicis, quæ divortii causa amota quereris. Cum igitur apud competentem judicem ex stipulatu conveniaris: apud [38] eundem doce tui juris res ablatas esse. P. P. Dat. v. Kal. Decemb. ALEXANDRO A. III. & DIONE Conss. 230.

Actio rerum amotarum non competit, nisi soluto matrimonio. Bald.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Sereno.

DIvortii [39] causa rebus uxoris à marito [40] amotis, vel ab uxore mariti, rerum amotarum Edicto perpetuo permittitur [41] actio. Constante [42] etenim matrimonio neutri eorum neque pœnalis [43], neque [44] famosa actio competit, sed de damno [45] in factum datur actio. Dat. v. Kal. Octob. ipsis AA. Conss. 287.

Successores mulieru tenentur actione rerum amotarum, quatenus ad eos pervenit. Bald.

III. Iidem AA. & CC. Quartino.

DE rebus, quas divortii causa quondam uxorem tuam abstulisse proponis, rerum amotarum actione contra [46] successores ejus non in solidum, sed in quantum ad eos pervenit, quod si res extent [47], dominii vindicatione uti prohiberis. Data v. Non. Decemb. ipsis AA. Conss. 287.

34 Dixi ad XXV. D. II. adde *l. ult. in fin. C. de furt.* adde *l.* 52. *ff. de furtis.*

35 Hæc actio nascitur ex delicto. *l.* 21. §. 5. *ff. eod. l.* 52. *ff. de rejudic.* ex divortio, id est, à divortio. *l.* 17. *ff. eod.*

36 Compensationes æquitate nituntur. *l.* 7. *ff. eod. l.* 24. §. 6. *ff. soluto.*

37 Mutuæ petitionis objectio compensatio est, & proinde quarum rerum inter se compensatio non est, nec retentio nec mutua petitio est.

38 De mutuis petitionibus apud eundem judicem vid. *l.* 11. §. 1. *ff. de jurisd. l.* 34. *ff. de procur. l.* 38. *ff. mandati. l.* 15 *ff. de except. rei jud. l.* 1. *in fin. ff. de extraord. cognitionib.*

40 Actio rerum amotarum datur etiam in maritum. dixi ad *Ulp.* 7. §. 2. 41 Promittitur. *obs.* 6. 42 *l.* 25. *ff. eod.* 43 Idque in simplum. *l. ult. in fin. ff. de fervo corrupto.* 44 Vide *l. ult. in fin. C. de furtis.* 45 Facit *l.* 27. §. 30. *ff. ad leg. Aquil.* 46 In furtiva pœnalis non datur, sed in tantum quod ad eum pervenit. qua de re *Cujac. 7. obs.* 37. *& observ.* 37. Goth. Adde Ant. Fabr. 4. *conject.* 1. *circa fin.* ANS. 47 Si non extabunt, condicentur. *l.* 17. §. 2. *l.* 25. *ff. eod.*

TIT. XXII.

NE PRO DOTE MULIERIS BONA QUONDAM MARITI ADDICANTUR 48, ID EST, IN SOLUTUM DENTUR.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Apollinariæ.

UT uxori pro dote addicantur bona quondam mariti, jure prohibitum est. Sane si [49] nullo relicto successore non idoneus decessit: secundum juris formam [50], quatenus successionis modus patitur, indemnitati tuæ consulere non prohiberis. Dat. v. Non. Decemb. AA. Conss.

48 *Addicere* verbum est prætoris: ut & do, dico: Addicere bona, est collocare penes alium, eum bonorum possessorem facere.

49 Addici dotis causa bona mariti mulieri non debent, si relicti heredibus maritus decesserit. Si vero nullo relicto herede decesserit, tunc secundum jus indemnitati mulieris, quantum fieri potest, consuletur. *Syn. Basil.* 29. *tit.* 1. *ex lib.* 28. *tit.* 11. *c.* 28. *& 4. Harm.* 8. §. 42. dixi de hoc casu ad *l.* 6. *C. de bon. auth. jud. poss.* 50 *l.* 12. *ff. de rebus auth. jud.*

TIT. XXIII.

DE FUNDO [51] DOTALI.

Ubi electio est reservata mulieri, fundus dotalis licet æstimatus non potest alienari. Salic.

I. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Didiæ.

SI æstimata prædia in dotem data sunt, & convenit, *Ut electio* [52] *mulieri servetur*, nihilominus lex Julia [53] locum habet. Est autem *alienatio* [54], omnis actus, per quem dominium transfertur. PP. Dat. XII. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

Maritus non provocat ad divisionem fundi dotalis, sed provocatur. Bald.

II. Imp. GORDIANUS A. Domitiæ.

MAriti, qui fundum communem cum alio in dotem inæstimatum acceperunt, ad communi dividundo judicium provocare non possunt [55], licet ipsi possint provocari [56]. PP. v. Non. Octob. GORDIANO, A II. & POMPEIANO Conss. 242.

51 Dixi ad XXIII. D. V.

52 *l.* 11. *ff. eod. l.* 1. §. *soluto*, aliud futurum est, si nihil de electione convenit. *l. ult. ff. de pactis dotal.*

53 Lex Julia vetat fundum dotalem alienari. *l. unica.* §. 15. *C. de rei uxoriæ act.*

54 Alienationis verbo omnis actus intelligitur, per quem dominium transfertur, *ut hic*, adde *l.* 28. *l.* 67. *ff. de verb. sign.* quin continetur quoque testamentum. *l.* 8. §. 2. *C. de secundis nupt.* 55 Id enim fit sponte & ad alienationem eo actu pervenitur. *l.* 18. §. 2. *ff. de captiv. peculio.* 56 Id fit necessario. Idem accidet in provocatione communi dividundo, quæ fit pupillarium rerum causa. *l.* 17. *C. de præd. minor. l.* 7. *ff. de reb. eor. qui sub tutela.* vid. quædam in hunc locum apud *Cujac. 7. observ.* 23.

TIT. XXIV.

DIVORTIO FACTO APUD QUEM LIBERI MORARI, VEL EDUCARI DEBEANT.

In arbitrio judicis est, apud quem alantur liberi facto divortio. Salic.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Cælestinæ.

LIcet neque nostra, neque Divorum Parentum nostrorum ulla constitutione caveatur, ut per [57] sexum liberorum inter parentes divisio celebretur: competens tamen Judex æstimabit [58], utrum apud patrem, an apud matrem matrimonio separato filii morari, ac nutriri debeant. S. VIII. Kal. Jul. *Veronæ*, CC. Conss. 293.

In AUTHENT. ut liceat matri & aviæ. §. illud. col. 8. Tit. 18. al. 13. Novell. 117. cap. 7.

SI [59] *pater causam divortii præstiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis. Si vero contra, tunc apud* interdum satius fuerit liberos educari quam apud patrem. *l.* 1. §. 3. *ff. de liber. exhibend.* vel apud fratrem dixi ad *l.* 11. *C. communia utriusque judicii.* De his vide plura apud *Menochium* 2. *de arbitrariis judiciis casu* 168.

57 Per sexum divisionem quidam fieri voluisse hinc videntur, puta ut mares apud maritum, fœminæ apud uxorem alerentur.

58 In arbitrio judicis est, statuere an apud patrem, an apud matrem liberi sint educandi, apud eum tamen esse debebunt semper cujus innocentia probata fuerit. *Novell.* 117. *cap.* 7. & apud matrem

59 Adde *Novellam* 98. *c.* 1.

apud patrem, matrem locupletem expensis: nisi pater minus idoneus sit: tunc enim apud matrem locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletem filium matrem alere cogimus egentem: ita justum decernimus, & a matre filios pasci. †. *Quod de matre, & filiis indigentibus dictum est, hoc quoque in omnibus ascendentibus, & descendentibus personis utriusque naturæ decernimus observari.*

1 Dixi ad XXV. D. VII. *de agnosc. & alend. liber.*

2 Alimentis. *l. 2. §. 2. ff. de bonis quæ liber. l. 5. §. de patria potestat.* Est enim iniquissimum patrem indigere, cum filius sit in facultatibus. *l. 5. §. 13. ff. eod. l. 1. §. 4. ff. de tutela & rationib.* Non cogitur tamen filius ab alienum patris dissolvere. *l. 5. §. 16. ff. eod. l. 2. l. 4. C. ne filius pro patre.* etiamsi pro patre in carcere conjecto fidejussionem negare impune non possit. *Novell. 115. cap. 3. §. 8.* An munera nuptialia parentibus pupilli tutores possint mittere, vide *l. 12. §. 3. de admin. tut. l. 1. §. 5. ff. de tut. & rat.* adde *Rore. 2.*

3 *l. 1. S. eodem.*

4 Uxor agere potest adversus maritum pro alimentis communi filio præstandis. 5 Pater tenetur alere filium non ingratum. 6 Liberi à parentibus alendi. *l. un. §. 5. vers. fileat. C. de rei uxor. act. l. 8. §. 5. ff. de bon. quæ lib.*

TIT. XXV.

DE ALENDIS[1] LIBERIS, AC PARENTIBUS.

De alendis parentibus.

I. Imp. ANTONINUS PIUS A. Basso.

PARENTUM necessitatibus[2] liberos succurrere justum est. Sine die & consule.

II. Divi Fratres & AA. Celeri.

COmpetens judex à[3] filio te ali jubebit, si in ea facultate est, ut tibi alimenta præstare possit. Dat. Id. April. ipsis & CONSS. 162.

De alendis liberis.

III. Iidem AA. Titianæ.

SI competenti judici eum, quem[4] te ex Claudio enixam esse dicis, filium ejus esse probaveris, alimenta ei pro modo facultatum præberi jubebit. Idem, an apud eum educari debeat, æstimabit. PP. XIII. Kal. Mart. *Romæ*, RUSTICO & AQUILINO CONSS. 164.

IV. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Sabino.

SI patrem tuum officio debito promeruerisꝰ, paternam pietatem tibi non denegabit. Quod si sponte non fecerit, aditus [competens] judex alimenta[6] pro modo facultatum præstari tibi jubebit. Quod si patrem se negabit: quæstionem istam in primis idem judex examinabit. PP. Non. Febr. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

TIT. XXVI.

DE CONCUBINIS.[7]

Non licet marito concubinam habere, hoc dicit, & in hoc Imperator favet uxoribus. Salic.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

NEMINI[8] licentia concedatur, constante[9] matrimonio concubinam penes se habere. Dat. XVIII. Kal. Jul. CONSTANTINIS, patre & filio, CONSS. 320.

7 Dixi ad XXV. D. VII.

8 Hujus constitutionis meminit Sozomenus *1. hist.* 8. & Martianus *Novell. 4. tit. 4. de matrimonio Senatorum.*

9 Concubinatus jure civili licita fuit consuetudo, *ut hic, & l. 5. in fin. ff. ad SC. Orfitian. & ff. de concubin. l. 5. ff. de nat. lib.* non tamen constante matrimonio, id est, eo tempore quo quis uxorem habet. *l. ult. in fin. ff. commun. de manumiss. Paul. 2. sent. 21. §. 1. Novell. 18. cap. 5. vers. Si autem. Novell. 89. cap. 12. §. 5. l. ult. in fin. ff. de repud. l. 121. §. 1. ff. de verb. oblig.* multo minus duas uxores uno tempore habere licet. *l. 7. C. de Judæis. l. 2. S. de incestis. Leo Novell. 91.* Constantinus Porphyrogeneta apud *Harmen. 4. tit. 7. in fin.* præcisus agit: Concubinatum enim penitus damnat & vetat, Quæ cum eo consuescit, qui uxorem habet pellex dicitur. vide *l. 144. ff. de verbor. sign. De concubinis* vide *Cujac. 5. obs. 6.*

TIT. XXVII.

DE NATURALIBUS[10] LIBERIS, ET MATRIBUS EORUM, ET EX QUIBUS CAUSIS JUSTI[11] EFFICIANTUR.

De his, qui dignitate præditi sunt.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad[12] Gregorium.

SENATORES[13] seu Præfectos[14], vel quos in civitatibus Duumvirilitas, vel Sacerdotii[15], id est Phœniciarchiæ[16] vel Syriarchiæ ornamenta condecorant; placet[17] maculam subire infamiæ & alienos à Romanis legibus fieri, si ex ancilla, vel ancillæ filia, vel liberta, vel libertæ filia, vel scenica[18], vel scenicæ filia, vel tabernaria, vel tabernariæ filia, vel humili, vel abjecta [persona,] vel lenonis, aut arenarii filia, vel quæ mercimoniis publice præfuit, susceptos filios in numero legitimorum habere voluerint, aut proprio judicio, aut nostri prærogativa rescripti[19]: ita ut quicquid talibus liberis pater donaverit (seu illos legitimos, seu naturales dixerit) totum retractum legitimæ soboli reddatur, aut fratri, aut sorori, aut patri, aut matri.

†. Sed & si uxori tali quodcunque datum quolibet genere fuerit, vel emptione collatum: etiam hoc retractum[20] reddi præcipimus: ipsas etiam, quarum venenis[21] inficiuntur animi peditorum ([si] quid quæritur[22], vel commendatum dicitur, quod his reddendum est, quibus jussimus, aut[23] fisco nostro) tormentis[24] subjici jubemus. Sive itaque per ipsum donatum est, qui pater dicitur, vel per alium, sive per interpositam personam, sive ab eo emptum, vel ab alio, sive ipsorum[25] nomine comparatum: statim retractum reddatur, quibus jussimus: aut si non existant, fisci juribus vindicetur. Quod si existant, & in præsentia rerum constituti agere noluerint, pacto vel jurejurando[26] excluſi: totum sine mora fiscus invadat. Quibus tacentibus, & dissimulantibus ad defensionem fiscalem duorum mensium tempora limitentur: intra quæ si non retraxerint, vel propter retrahendum Rectorem provinciæ [non] interpellaverint; quicquid talibus filiis, vel uxoribus liberalitas[27] impura contulerit, fiscus noster invadat, donatas vel commendatas res sub pœna quadrupli severa quæstione perquirens. Dat. XII. Kal. August. *Carthagine*, NEPOTIANO & FACUNDO CONSS. 336.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ §. quia vero legem. col. 8. tit. 18. al. 13. Novell. 117. cap. 4.

Sed novo jure hujusmodi mulieres cum omnibus hominibus contrahere nuptias possunt, etiam cum præditis magnis dignitatibus, dum tamen dotalia instrumenta super hoc conficiantur ab illustribus. Reliqui vero citra eos, qui majoribus decorati sunt dignitatibus, solo adfectu nuptias contrahere possunt, dum tamen liberæ sint, cum quibus licet nuptias celebrare.

Quantum naturalibus liberis, vel eorum genitrici relinqui possit.

II. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Anthemio P. P.

MAtre, vel legitimis filiis, vel nepotibus, aut pronepotibus, cujuscunque sexus, uno pluribusve existentibus bonorum suorum unam[28] tantum[29] unciam pater naturalibus filiis seu filiabus, eorumque genitrici: vel si sola sit concubina, seminciam[30] largiendi, vel relinquendi habeat potestatem. Quicquid vero ultra[31] modum concessum relictum sit, legitimis filius, vel matri, vel cæteris successoribus jure reddatur. Dat. Id. Novemb. STILICHONE II. & ANTHEMIO CONSS. 403.

In AUTHENT. quib. mod. natu. eff. sui. §. ne igitur. col. 7. tit. 1. Novell. 89. cap. 12.

NUnc soli liberi naturales, & legitimi ad hunc modum coarctant: non etiam mater.

De legitimatione per oblationem curiæ.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Apollonium P. P.

SI quis [naturalem[32] duntaxat fœcunditatem sortiatur,] seu liber ipse, seu Curiæ sit nexibus obligatus, & tradendi filios naturales, vel omnes, vel quos quemve maluerit: ejus civitatis Curiæ[33], unde ipse oritur, & in solidum heredes scribendi liberam ei concedimus facultatem. †. Quod si cui non ex urbe, sed [ex] vico vel possessione qualiber oriundo naturales liberi contigerint, eosque velit sub definitione prædicta Curiæ splendore honestare, & hereditatis opibus[34] adjuvare, ejus civitatis adscribendi sunt ordini, sub qua vicus ille ac possessio censetur[35].

†. Quod si alterutram Regalium Civitatum patriam sortiatur[36], sit ei liberum susceptam ex inæquali[37] conjugio sobolem, cujuscunque civitatis decurionibus immiscere: dummodo civitas, quæ eligitur, totius provinciæ teneat principatum. Indignum enim est, ut qui sacratissimæ urbis ubere gloriatur, naturales suos non illustris ordine civitatis illuminet. †. Et hoc, sive postrema definiat [voluntate,] sive donatione cujuslibet quantitatis in liberos naturales pater conferat. Et quod de subeunda sorte curiali, seu testamento[38], seu actorum fide constituit, ita ratum esse, stabiliterque volumus observari, ut sive abstinendo [ab] hereditatibus, sive abdicando donationes naturales liberi curialem voluerint evitare fortunam, posteaque paternarum opum, vel in solidum, vel ex parte reperti fuerint possessores, licet eas 39 alienaverint, omnimodo ad conditionem, in qua pater eos amplificatis opibus esse voluit, etiam inviti cogantur accedere. †. Sed & si filiam[40] naturalem vel filias habuit, & eam vel eas curiali, vel curialibus civitatis, ex qua oriundus est, vel sub qua vicus vel possessio, unde oritur, consistit, vel ejus civitatis, quæ[41] principatum totius provinciæ tenet, matrimonio[42] collocavit: hæc eadem in persona ejus, vel earum ad exemplum marium obtinebunt. Quid enim interest[43], utrum per filios, an per generos commoditatibus civitatum consulatur? & utrum novos[44] lex faciat curiales, aut foveat, quos invenit? Dat XVI. Kal. Januar. *Constantinop.* EUDOXIO & DIOSCORO CONSS. 442.

IV. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Armasio P. P.

QUoniam desideria morientium [ex arbitrio viventium] non sine justa ratione colligimus: & is, qui naturalem filium habens, hortantibus legibus ultro ad instar legitimi filii municipalibus eum voluit aggregare muneribus, & donare patriæ principalem: manifestavit notumque fecit sine dubio professione certissima facultatum suarum omnium elegisse se adfectione debita successorem: cum certe hujusmodi personis adeo sacratissima constitutione subventum sit, ut nec[45] renunciandi eis, aut alienandi, vel repudiandi paternas hereditates aut donationes in fraudem Curiæ concedatur facultas: sed muneribus patriæ susceptis, patrimonia subire cogantur: nullam è diverso calumniantium votem penitus patiemur admitti: sed ipsum Philocalum, & paternorum bonorum omnium ab intestato heredem, & nostræ[46] civitatis curiæ principalem injuncta, vel injungenda sibi munera subire, ex eoque genitos, vel nascituros filios similiter paternæ conditioni subjacere præcipimus. Et hujusmodi formam in omnibus causis, quæ similiter in quocunque civitatis ordine curiaque contigerint, in posterum decernimus observari. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* JORDANE & SEVERO CONSS. 470.

De legitimatione per subsequens matrimonium.

V. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

DIvi Constantini (qui veneranda Christianorum fide Romanum munivit[47] imperium) super ingenuis concubinis ducendis uxoribus, filiis quinetiam ex iisdem, vel ante matrimonium, vel postea progenitis, suis ac legitimis habendis, sacratissimam constitutionem renovantes[48], jubemus eos, qui ante hanc legem ingenuarum mulierum nuptiis minime intercedentibus, electo contubernio, cujuslibet sexus filios procreaverint: quibus nulla videlicet uxor est, nulla ex justo matrimonio legitima proles suscepta: si voluerint[49] eas uxores ducere, quæ antea fuerant concubinæ: tam conjugium legitimum cum hujusmodi mulieribus ingenuis (ut dictum est) posse contrahere, quam filios utriusque sexus ex earundem mulierum priore contubernio procreatos, mox postquam nuptiæ cum matribus eorum fuerint celebratæ, suos patri, & in potestate fieri: & cum his, qui postea ex eodem matrimonio suscepti fuerint, vel solos (si nullus alius deinde nascatur) tam ex testamento volentibus patribus etiam ex integro succedere, quam ab intestato petere hereditatem paternam: pactis, quæ [matrimonii] tempore super dotibus vel ante nuptias donationis rebus subsecuta fuerint, etiam[50] ad ipsorum personas pertinentibus: ut una cum fratribus suis postea ex eisdem parentibus forte progenitus, aut soli (si nullus alius sit procreatus) dotis & ante nuptias donationis pro tenore legum, nec minus pactorum emolumenta percipiant.

†. Hi vero, qui tempore hujus sacratissimæ jussionis necdum prolem aliquam ex ingenuarum concubinarum consortio meruerint, minime hujus legis beneficio perfruantur: cum liceat eaſdem mulieres sibi prius jure matrimonii copulare, non extantibus legitimis liberis, aut uxoribus, & legitimos filios (utpote nuptiis præcedentibus) procreare: nec audeant quos ex ingenua concubina dilato post hanc legem matrimonio nasci voluerint, ut justi

10 Περὶ πάλαι ἐν τοῖς νόμοις. 28. *Ecl. 4.* Naturales liberi hic dicuntur nati ex concubinis.

11 Dixi ad *Novell 74. 89.* vid. *4. C. Theod. 6. Pagen. 3. notar. 6. cap. des legitimations.*

12 *Nov. 89. c. 15. vers. unde.*

13 Id remissum senatoribus. *Novell. 117. capit. 4. Authent. proxim. §.*

14 Perfectissimos *Hal.* quam lectionem probat Antonius Augustinus *lib. ad Modestin.* & Cujacius ad 13. *Ulpian.* & ita extat in Novella quadam Martiani, *de matrimoniis senatorum.* Perfectissimos Græci διασημοτάτους.

15 Sacerdotia hæc Gentilium Phœniciarchiæ & Syriarchiæ observa, de quibus alibi diximus.

16 Dixi ad *l unic. S. de off. comit. Orient. Novell. 89. cap. ult.* & adde *l. 6. §. 14. ff. de excus. tut. l. 8. ff. de vacat. muner.*

17 Quod de Syriarchis & Phœniciarchis dixit superius, postea dissimulavit Justiniano *Novell. 89. c. ult.*

18 *l. 7. in fin. S. de incestis.*

19 Rescripto jus non consertur spurios instituendi, nisi forte jus id impetratum fuerit, & princeps adjecerit, se id concedere non obstante lege.

20 De revocandis donationibus in concubinam factis.

21 Id est, illecebris. 22 Præsumitur concubina res suas omnes adquisivisse ex bonis ejus cujus concubina est. *Bald. Cremensis singulari 6.* 23 Spurio quod aufertur, deficientibus quibuslam personis applicatur fisco. 24 Ut rerum expilatarum quantitas adgnoscatur, concubina torqueri potest. 25 De emptionibus factis à patre spurii nomine. 26 Jusjurandum nihil adversus leges potest. *l. 5. §. 1. in fin. S. de legibus.* 27 Liberalitas impura.

28 Qui liberos legitimos habet, non potest liberis naturalibus eorumque matri una plus uncia relinquere, *ut hic.* soli vero concubinæ, seminciam. Idem si solos parentes, nullos vero liberos legitimos habet, *ut hic.* Hodie, deducta portione parentibus aut liberis debita, legitimi liberi eorumque mater reliquum capere possunt. *Novell. 87.* si nullos liberos aut parentes habet olim semissem. *l. 8. S. eod.* hodie assem. *Novell. 89. cap. 12. §. 3.*

29 Vid. Socinum *reg. 285.*

30 Vid. *Nov. 89. cap. 12. in pr. vers. & inquidem.*

31 Relicta ultra modum revocantur.

32 Inclusa videntur esse desumpta (& perperam) ex Novell. Theodosii de bonis decurionum. vide Cujac. ad *Novell. 74.*

33 Legitimantur liberi *curiæ oblatione*: hoc est, si curiæ a patre re ipsa oblati, aut ejus testamento curiæ destinati fuerint. *l. 9. in fin. S. eod. Novell. 89. cap. 2. 3. Instit. de nupt. in fin.* Offerebantur autem Curiæ civitatis, teste populo vel actis intervenientibus.

34 Interest reipublicæ, subditos esse locupletes.

35 Castrum possessio rebus civilis probatur alicujus esse territorii per solutionem census. *Baldus.* adde *Novell. 89. cap. 2. §. 2. l. 4. §. 2. ff. de censibus.*

36 Probari solutione census castrum vel villam alicujus esse territorii hinc colligit Baldus.

37 Concubinatus licita consuetudo. *l. 5. in fin. S. ad SC. Orfitian.* quin conjugium est, sed inæquale, *ut hic.* inde concubina ἀνίσωμα & Zonaræ dicitur: uxorem imitatur. *Julian.* adde *Novell 18. c. 5. & 11.* nec superest potestas. *l. unic. S. tit. prox.* tenetur quoque lege Julia de adulteriis. *l. 13. ff. de adulteriis.* cit & quasi noverca, ejusque conjunctio liberis concubinarii non permissa. *l. 4. S. de nupt.*

38 Testamento curiæ filios destinare pater potest.

39 Præsumitur fraus ex posteriori possessione.

40 Legitimatur filia naturalis, si à patre viro curiali electetur vel destinetur uxor.

41 Metropolis dicitur quæ principatum totius provinciæ tenet. *l. 4. §. 5. ff. de off. proconsul.*

42 *Nov. 89. c. 2. §. 3. §. 13. Instit. de nupt.*

43 Generi nobis sunt liberorum loco: ut & soceri parentum.

44 Civibus bonis non minus favendum quam antiquis civibus.

45 Acceptans vel admittens onus, commodum & connexum admittere intelligitur. Imo hoc nostro casu emolumentum repudiari non potest: hoc est, filius patris destinatione decurio factus, hereditatem ea conditione relictam repudiare non potest. 46 Nostræ, ita legitur *Novell. 89. cap. 2. §. 1.* 47 *Al.* minuit, quæ lectio, velut falsa rejicitur à Castrensi & ita est: Constantinus Romanum imperium munivit. 48 Renovatur lex Constantini per Zenonem.

49 Legitimi & sui fiunt, nati in concubinatu ex ingenua muliere, concubinatu in matrimonium converso. *l. 6. S. eodem: Instit. de nupt. in fin. Novell. 12. cap. 4. Novell. 74. cap. 1. Novell. 89. c. 8.*

50 Donatio primo filio nascituro ex tali matrimonio facta, valet, *ut hic: & l. 24.* facit *l. 5. ff. de operis liber. l. 24. ff. de pact. dotalibus.* Imo non valet: quia persona non existenti donari videtur: & in non absimili casu usufructus sine persona constitui non potest: ut hinc sequi videatur, donationem sine persona esse non posse. *l. 26. ff. de stipulat. servorum.* vide Guidonem Papæ *decis. 267.*

justi ac legitimi postea videantur, magnopere postulare. Dat. x. Kal. Mart. BASILIO II. & ARMAS. CONSS. 476.

De arrogatione.

VI. Imp. ANASTASIUS [1] A. Sergio P. P.

IUbemus eos, quibus nullis legitimis existentibus liberis, in præsenti aliquæ mulieres uxoris loco habentur, ex his sibi progenitos seu procreandos, suos & in potestate legitimosque habere, propriasque substantias ad eos vel per ultimas voluntates, vel per donationes, seu alios legi cognitos titulos (si voluerint) transferre: Ab intestato quoque ad eorum hereditatem vocandos, nec aliquas quæstiones seu altercationes exercendi sub qualibet astutia subtilique legum vel constitutionum occasione super his, vel agnatis seu cognatis genitoris eorum, vel quibusdam aliis superesse facultatem in posterum. †. Nihilominus quisquis hujusmodi mulierem uxoris loco doralibus instrumentis confectis habuerit, pro ejus sobole similem eandemque formam custodiri: ne adimatur ei licentia sibi quodammodo per liberos proprium suum patrimonium acquirendi. †. Filios insuper & filias jam per divinos adfatus à patribus suis in arrogationem [2] susceptos, vel susceptas, hujus providentissimæ nostræ legis beneficio & juvamine potiri censemus. Dat. Kal. April. ANASTASIO [3] A. IV. & AGAPITO CONSS. 508.

Lex, quæ cassatur, intelligitur cassari quoad futura, non quoad præterita, Bald.

VII. Imp. JUSTIN. A. Marino P. P.

LEgem Anastasii [4] divinæ recordationis, quæ super naturalibus filiis emissa est, in [5] his valere tantum casibus concedimus, qui [6] nunc usque subsecuti sunt, pro ejusdem legis tenore in matrimoniis tunc constantibus, vel postea contractis: ita tamen, ut non aliunde progenitis subveniste credatur, quam non ex nefario [7] nec incesto conjugio. Naturalibus insuper filiis vel filiabus ex cujuslibet mulieris cupidine non incesta, non nefaria procreatis, & in paterna per arrogationem seu per adoptionem sacra susceptis, ex divinis jussionibus, sive antequam eadem lex irrepserit, sive post eandem legem usque ad præsentem diem, non sine ratione duximus suffragandum: ut adoptio seu arrogatio firma permaneat, nullis prorsus improbanda quæstionibus: quasi quod impetraverunt, lege quadam interdictum sit: quoniam & si qua prius talis emergebat dubitatio, remittenda fuit, movente misericordia [8]: qua * indigni non sunt, qui alieno laborant vitio. Sint itaque post eandem arrogationem seu adoptionem sui, & in potestate patrum: successionesque tam ab intestato quam ex testamento capiant, prout in arrogatis seu adoptatis constitutum est. In posterum vero sciant omnes legitimis [9] matrimoniis legitimam sibi posteritatem quærendam, ac si prædicta constitutio lata non esset. Injusta [10] namque libidinum desideria nulla de cætero venia defendet: nullum sublevabit novum adminiculum præter anteriorum dispositionum ordinem, non ante lata sanctio, quam ex hoc die rescendam pia suggerit ratio: non arrogationum vel adoptionum prætextus: quæ ulterius [11] minime ferendæ sunt: non astutiæ, sive divinis adfectandæ literis, sive quibusdam illicitis ambiendæ machinationibus: cum nimis sit indignum, nimis item impium, flagitiis [12] præsidia quærere ut & petulantiæ servire liceat, & jus nomenque *patris*, quod eis denegatum est, id [13] altero legis colore præsumant. Dat. v. Id. Novembr. JUSTINO AA. & EUTHERICO CONSS. 519.

Quantum possint naturales capere.

VIII. Imp. JUSTIN. A. Mennæ P. P.

HUmanitatis intuitu naturalibus patribus hoc indulgemus, ut liceat eis nulla legitima sobole, vel matre subsistente, naturalem vel naturales filios, matremque eorum non tantum ex tribus unciis, (quod præteritæ leges permittebant) sed etiam ex duplici portione, id est sex [14] unciis heredes scribere: ut licet ab intestato nullam communionem ad patris naturalis successionem habeant, ex suprema tamen [ejus] voluntate permittatur eis usque ad prædictas sex uncias (si hoc scilicet naturalis pater voluerit) hereditatem ejus capere: ita tamen ut memoratam sex unciarum quantitatem in omnibus naturalibus filiis & matre eorum minime testator excedat: quam & in legatis, & in fideicommissis eis relinquendis, & dotibus [15], & donationibus tam aliis, quam ante nuptias usque ad sex unciarum æstimationem liberam [similiter] naturalibus eorum patribus damus potestatem. †. Hæc autem in futuris tantummodo testamentis, vel ultimis voluntatibus, vel dotibus, vel donationibus locum habebunt. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. II. CONS. 528.

In AUTHENT. quib. mod. naturales effic. sui. §. Si vero filios. & §. fi. col. 6. tit. 1. Novell. 89. cap. 12. & cap. 15.

LIcet patri sine legitima prole seu parente, cui relinqui necesse est, decedenti, naturalibus totam substantiam suam vel inter vivos largiri, vel in testamento transmittere. Quod si parentes dunitaxat ei supersint: legitima parte parentibus relicta, reliquum inter naturales distribus permittitur. Ab intestato vero cum desit soboles civilis, nec supersit conjunx legitima: si naturales ex concubina extant, quæ sola fuerit ei indubitato affectu conjuncta, in duas paternæ substantiæ uncias succedant, ut matri inter eos virilis portio (si supersit) detur. Hujusmodi enim naturales filios pasci boni viri arbitrio est necesse: sive legitimi extant, & succedant: sive conjuge viva quilibet alii [16] sint heredes. Hi ergo & parentibus parem [17] præstent, si opus sit, pietatem. †. Sed qui ex damnato [18] sunt coitu, omni prorsus beneficio excludantur.

De legitimatis per oblationem curiæ.

IX. Idem A. Mennæ P. P.

COmmunium rerum esse utilitatem recte judicantes, lucidis & omni ambiguitate segregatis legibus uti nostro subjectos imperio, ad præsentem sanctionem venimus: per quam omni dubitatione amputata, quæ usque adhuc obtinebat, certissimum facimus, ut quoties naturales filii curiali [19] fortunæ patriæ sui genitoris adsignantur, vel adhuc vivente patre, vel post ejus obitum, pro dispositione testamenti ab eo conditi; & eo modo legitima jura in paterna successione adipiscantur, [ut] (quod recte fieri minime dubium est) licet Illustrem dignitatem, ex qua curialis fortunæ liberatio competere non potest, naturales filii antea meruerint: ne permittatur eis contra substantiam ab eodem naturali patre descendentium [20], vel ascendentium [21], vel ex latere agnationis, vel cognationis jure eidem patri conjunctorum (licet ipsi legitimi successores eidem naturali patri per memoratam fortunam efficiantur) aliquod jus sibi vindicare.

†. Quod & in his locum habebit, qui jam à naturali patre curiali conditioni traditi, & adhuc superstites sunt: eodem scilicet modo nec illis contra substantiam ejusdem naturaliis filii, vel ex eo descendentium [vel [22] ascendentium,] vel à latere conjunctorum, aliquod sibi jus vindicare valentibus. Sed si quidem iste naturalis filius, sive postquam legitimus successor patri effectus sit, sive in antecedente tempore, filios ex legitimo matrimonio, vel alios descendentes liberos habeat: eos modis omnibus ad ejus successionem, sine testamento morientis vocari, nec curiæ locum esse, præter quam si quarta portio bonorum ejus eidem curiæ debeatur, eo quod nullus forte ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo videlicet observando, ut hi, quos [iste] naturalis filius, posteaquam [23] fortunæ curiali datus est, procreaverit, & decuriones sine dubio sint, & curialia peragere munia compellantur. §. 1. Si vero *sine liberis* cujuscunque gradus intestatus decesserit: si quidem matre superstite, tertiam quidem partem bonorum ejus matrem habere, duas vero alias partes curiam, cui à patre datus est. Sin autem mater quidem defuncti non supersit, alii vero cognati ex materna linea descendentes, vel ascendentes, vel ex latere venientes ad ejus vocentur successionem: tunc ea quidem, quæ à patre naturali ad eum pervenerunt, [eidem] curiæ competere. Si quid vero filio postea legitimo successori effecto, vel à matre sua, vel aliunde quocunque legitimo modo acquisitum sit, hoc ad proximos maternos ejus cognatos pervenire. Illo videlicet observando, ut sive matre ejus superstite, sive ea ante filium mortua, aliquis ex ejus genere ejusdem curiæ fortunam subire paratus sit: liceat [ei] offerenti se eidem curiæ, bona mortui, quæ de substantia patris ad eum pervenerunt capere, muniaque peragere curialia: quo accidente, mater defuncti (si adhuc superstit) non solum tertiam partem eorum, quæ extra paternam substantiam filius ejus aliunde acquisivetit, sed etiam omnia ea, vel ipsa sola, vel cum coheredibus suis capiet. §. 2. Ea vero, quæ de successione naturalis filii post curialem conditionem morientis constituimus, non tantum in his locum habere debent, qui postea a patre suo naturali curiæ dati fuerint: sed etiam in illis, qui jam dati sunt, si tamen adhuc supersunt. Quod si ante præsentem sanctionem mortui [24] sunt, minime ad eorum successionem eandem nostram sanctionem extendimus. §. 3. Et quoniam omnino favendum est curiis civitatum: illud etiam in hanc partem addendum esse censemus, ut liceat [25] patribus naturales filios curiæ [26] patriæ suæ tradere, non [27] solum nulla [28] eis legitima sobole existente, sed etiam si filios, vel alios liberos ex legitimis matrimoniis procreatos habeant, & eo modo naturales quoque filios sibi legitimos successores efficere: ita tamen, ut [29] minime eisdem patribus liceat per donationem, vel ultimam voluntatem amplius [eidem] filio naturali dare, vel relinquere, quam [30] uni filio ex legitimo matrimonio procreato dederit, vel reliquerit, cui minima portio data, vel relicta sit. Dat. Kal. Jun. DN. JUSTINIANO A. II. CONSS. 528.

De legitimatione per subsequens matrimonium.

X. Idem A. Demostheni P. P.

CUm quis à muliere libera, & cujus matrimonium non est legibus interdictum, cujusque consuetudine gaudebat, aliquos liberos habuerit, minime doralibus instrumentis compositis, postea autem ex eadem adfectione [31], etiam ad nuptialia pervenerit instrumenta, & alios iterum ex eodem matrimonio liberos procreaverit: ne posteriores liberi, qui post dotem editi sunt, sibi omne paternum patrimonium vindicare audeant, quasi justi & in potestate effecti, fratres suos, qui ante dotem fuerant nati, ab hereditate paterna repellentes: hujusmodi iniquitatem amputandam censemus. Cum enim adfectio priotis sobolis, & ad dotalia instrumenta efficienda, & ad posteriorem filiorum edendam progeniem præsiterit occasionem, quomodo non est iniquissimum, ipsam stirpem secundæ posteritatis [priorem] quasi injustam excludere: cum [32] gratias [33] agere fratribus suis posteriores debeant, quorum beneficio ipsi sunt justi filii, & nomen & ordinem consecuti? Neque enim verisimile est, eum, qui postea vel donationem, vel dotem conscripserit, ab initio talem adfectionem circa mulierem non habuisse, quæ eam dignam esse *uxoris* nomine faciebat. Quapropter sancimus in hujusmodi casibus omnes [34] liberos, sive ante dotalia instrumenta editi sint, sive postea, una [35] eademque lance trutinari, & omnes [filios] suos in potestate suis existere genitoribus, ut nec prior, nec junior ullo habeatur discrimine: sed qui ex iisdem matrimoniis procreati sunt, simili perfruantur fortuna. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalced.* DECIO V. C. CONS. 529.

Per sequens matrimonium filii nati ex concubina legitimantur, etiamsi ex eo matrimonio nullus postea nascatur: vel natus vivens non reperiatur tempore mortis patris. Salic.

XI. Idem A. Juliano P. P.

NUper legem conscripsimus, qua jussimus, si [36] quis mulierem in suo contubernio collocaverit, non ab initio adfectione [37] maritali (eam tamen, cum qua poterat habere connubium) & ex ea liberos sustulerit, postea vero adfectione procedente, etiam nuptialia instrumenta cum ea fecerit, filiosque vel filias habuerit: non solum secundos liberos, qui post dorem editi sunt, justos, & in potestate esse patribus, sed etiam anteriores, qui & his qui postea nati sunt, occasionem legitimi nominis præstiterunt. Quam legem quidam putaverunt sic interpretari, ut sive non [38] progeniti fuerint post dotem conscriptam liberi, sive jam ab hac luce subtracti: non anteriores filios justos haberi, nisi utroque tempore viventes, & superstites liberi inveniantur: quorum supervacuam subtilitatem penitus inhibendam censemus. Sufficiat etenim talem adfectionem habuisse, ut post liberorum editionem & dotalia efficiant instrumenta, & spem [39] tollendæ sobolis habeant: licet enim hoc, quod speratum est, ad effectum non pervenerit, nihil anterioribus liberis fortuitus [40] casus derogare concedatur: & multo magis si quis mulierem, quam in contubernio suo habuerat, prægnantem [41] fecerit, postea autem adhuc gravida muliere constituta, dotalia fecerit instrumenta, & puer vel puella editus vel edita sit, justa patri soboles nascatur, & in potestate efficiatur, & heres existat morienti sive

---

1 Cujus sit mentio *l.* 7. ff.

2 Hac lege permissum est naturales liberos adrogando suos & legitimos facere, sed huic constitutioni derogat *l.* 7. ff. *cod. Novell.* 89. *cap.* 11. *in fin.* videtur tamen quasi reduci constitutio Anastasiana, permissa per adoptionem legitimatione *Novell.* 117. *cap.* 2.

3 Anatolio.

4 Id est, *l.* 6. ff. *eod.*

5 Abrogatur *l.* 6. ff. *eod.*

6 Lex Anastasii in futurum abrogatur. *Novell.* 89. *cap.* 7.

7 Utcumque in præteritum legi Anastasii indulgeatur jus naturales liberos adoptandi, naturalium tamen nomine non intelliguntur nati ex nefario & incestuoso conjugio.

8 *l.* 6. ff. *de decurionibus.*

9 *Novell.* 89. *c.* 7. *c.* 12. *in fin.*

10 Injustis desideriis venia denegatur.

11 Vid. tamen quæ dixi ad *Novell.* 117. *c.* 2.

12 Flagitiis præsidia non sunt quærenda: nec vitia juvanda.

13 *Cap.* 39. *de reg. in* 6.

14 Dixi ad *l.* 2. ff. *eod.*

15 Dotes naturalium filiorum eis imputantur in legitimam: adde *l. uxorem* 41. §. *pater* 11. ff. *de leg.* 3.

16 Alimenta liberis naturalibus debentur non modo à patre, ejusve liberis legitimis aut legitimatis, sed etiam à patris naturalis successoribus seu heredibus: & quidem ex bonis ipsius testatoris. adde *c. cum haberet. 5. extra de eo qui duxit in matrim. quam pol. adulr.*

17 Pater & filius pari jure tenentur in permissionibus & prohibitionibus; ut quemadmodum pater spurium filium non instituit, ita nec patrem filius.

18 Alimenta jure civili non debentur liberis ex damnato coitu procreatis. adde *Auth. ex complexu.* ff. *de incestis.*

19 *Nov.* 89. *c.* 2. *c.* 3. *c.* 4.

20 Legitimati per matrimonium liberis justis consanguinei sunt, at non ii qui per oblationem tantum. Cur ita? legitimi sunt, *ut hic, & Novell.* 89. Illi omni cognationi omnibusque cognatis legitimi sunt: hi legitimanti tantum, non aliis cognatis: cur? Prior legitimatio naturam imitatur, at non posterior: unde notat Bart. statuto civitatis legitimatum non haberi pro legitimato in bonis extra territorium positis. Cujus differentiæ vis hæc est: ut priore casu legitimatus, legitimis fratribus succedat, non posteriore casu. Quid si quis legitimatus est Principis rescripto? extra territorium quoque civitatis legitimatus censetur. Cur? propter summam Principis potestatem sive personas ipsas spectes, sive res: hoc est legitimatus habebitur omnibus patris cognatis, & extra territorium quoque suæ civitatis ut per Principem legitimatio ea parte, legitimationem quæ matrimonio fit, imitetur: & eam superet quæ fit tantum per curiæ oblationem: causam si quæsiveris hæc adferri poterit, quod potestas Principis non in unius civitatis tantum prætorium, sed in totius Principatus fusum sit & extensum.

21 Hæc verba delenda. vid. *Cujac.* 17. *obs.* 6.

22 Hæc verba delenda esse Cujac. monet 23. *obs.* 6. est enim iniquum & falsum, patrem naturalem non succedere ascendentibus naturalibus: hoc est patri suo vel proavo.

23 Hoc jure patre facto curiali, liberi postea fuscepti, sunt curiales: ante suscepti non sunt. hodie etiam ante suscepti curiales sunt. *Novell.* 101. *c.* 4.

24 Hæc constitutio locum non habet in jam mortuis, sed moriturís.

25 *l.* 3. ff. *eod.*

26 Legitimos habens liberos potest filios suos naturales, si quos habet, curiæ offerre: sed & eis relinquere & donare, non plus tamen quam uni liberorum cui minus deberit.

27 Legitimare per oblationem curiæ filios naturales pater potest licet alios legitimos jam habeat.

28 *Nov.* 89. *c.* 2. §. 1.

29 Legitimato filio pater plus relinquere non potest, quam legitimis & legitime natis.

30 *Nov.* 74. & ita derogatur *Novell. Tit. de don. docur.*

31 *l.* 11. ff. *eod. l.* 20. *vers. sancimus.* ff. *de don. ante nupt. Inst. de nuptiis in fin. Novell.* 89. *c.* 8. ff. Legitimatio per matrimonium, tabulas & scripturam requirit jure civili, *ut hic & Instit. de nupt. in fin.* non tamen jure Canonico. *c. tanta* 6. *extra. qui filii sint legitimi.*

32 Author beneficii alteri conferendi ipso beneficio non est arcendus, sed adjuvandus potius; adde *l. amicissimos* 36. §. *Lucius.* 1. ff. *de excus. tut.*

33 Hinc videtur defendi posse communis illa opinio, Legitimatum per nuptias non tantum legitimum fieri, sed jus primogenituræ etiam consequi adversus fratres justis postea nuptiis suscepros. dixi ad *Novell.* 89 *c. ult.*

34 *d.* §. *ult. Inst. de nupt. in fin. Novell.* 19.

35 Legitimati per matrimonium æquali jure censentur, & succedunt patri una cum aliis ante & post matrimonium legitime susceptis.

36 Legitimatur filius naturalis per subsequens matrimonium, *ut hic.* Cujus regulæ extensiones viginti, exceptiones quatuordecim. vide apud Duenazium *l.* 350.

37 Affectio maritalis nuptias facit, *ut hic. l.* 10. ff. *eod.*

38 Dixi ad *Novell.* 74. *in pr.* & *Novell.* 89. *c.* 8.

39 Si ita est, qui mortis periculo instante, concubinam *uxorem* vocat, liberos ex ea suscepros non legitimabit: ut velle videtur Baldus in hac lege.

40 Anterioribus liberis fortuitus posteriorum casus nihil derogat: & ita per matrimonium legitimantur liberi, etiamsi legitime natus sit, post alii non nascantur, vel nascantur, & moriantur, non inspicitur tempus conceptionis, sed partus.

41 Ut sciri possit quis

sive ab intestato, sive ex testamento. Satis enim absurdum est, si filii post dotem progeniti antecessorum liberis adjutorium adferant, & ipsum puerum, vel puellam sibi opitulari non posse. Et generaliter definimus, & quod super hujusmodi casibus variabatur, definitione certa concludimus: ut semper in hujusmodi quæstionibus, in quibus de statu liberorum est dubitatio, non conceptionis, sed partus tempus inspiciatur: & hoc favore faciamus liberorum, ut editionis tempus statuamus esse inspectandum: exceptis his tantummodo casibus, in quibus conceptionem [2] magis approbari, infantium conditionis utilitas expostulat. Dat. xv. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 Verbum *procreare* non modo locum habet in natis, sed etiam in conceptis, & adhuc in utero existentibus, ut conceptæ & nondum nati possint per rescriptum legitimari. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 51. *num.* 37.

2 Adde *l.* 7. *l.* 26. *ff. de stat.*

3 De legitimatis per rescriptum.

4 Legitimati statuto, vel a Comite (quem Palatinum Comitem interpretes nostri appellant) liberi naturales succedere parentibus suis non possunt, existentibus legitimis, *ut hic* nisi forte ipsi legitimi consentiant legitimationi, ne aliquin ipsis legitimis in jure successionis fiat præjudicium.

5 De legitimatis per testamentum.

6 Verbum *poterat* habet quatuor significationes. v. Roder. Suarez. *de matrimon. num.* 33. ANS.

7 Legitimari à patre videtur filius naturalis, si instrumento publico, vel scriptura manu propria perscripta & subscriptionem trium testium fide dignorum habente *filius* nominatur seu appellatur, *ut hic*. quam sententiam quatuor exceptionibus propositis coërcet & restringit Duenazius *reg.* 348. de trium testium subscriptione, ejusque vi & effectu, vide *l. scripturæ* 11. ff. *qui potiores.*

8 Utrum nepos naturalis avo succedat.

9 Filii appellatione in odiosis nepos non continetur: si ratio odii quæ erat in filio, cessat in nepote: ut filii certæ qualitatis mentione facta nepos alterius qualitatis non contineatur.

10 Legitimo nepoti ex filio naturali? vel naturali ex legitimo; vel, naturali ex naturali, legitimis non existentibus, potest avus universa bona relinquere, licet eorum parenti non posset nisi semissem relinquere. *l. humanitatis* 8. ff. *cod.* forte quod nepos censetur jure extranei, vel pro extraneo habeatur: ut quod extraneo, & eidem testator possit relinquere.

11 Legitima nulla debetur liberis naturalibus: Naturales tantum liberi non agunt de inofficioso. adde *l.* 1. §. 1. *ff. de bon. possess. contra tabul.*

12 *Sub.* incontinentiæ. 13 Nepos cæterique liberi naturales avo vel proavo nullo modo succedunt.

14 Est hoc natis ex concubinatu vitium, ut degeneres sint, nothi & obliqui. Lucanus, Obliquo maculat qui sanguine regnum. & Bastardi vulgo a Germanico *Bous art*, id est, degeneris ingenii. vide *Cujac. ad Novell.* 118.

De testamento & codicillis.

II. Imp. ANTON. A. Sabiniano.

ETsi à patre tuo testamento jure tibi tutor datus, eo [10] tempore, quo heres extitisti, in rebus humanis fuit: tamen codicillis alius tutor recte datus est, & uterque [11] propter voluntatem testatoris tutor est: nisi testamento datum pater alium codicillis dando reprobaverit, tunc enim posterior solus tutor erit. Dat. Id. April. DIONYSIO & ASPRE CONSS. 213.

10 Eodem tempore quæ confirmantur, simul facta videntur. *Bald.* nihil prius aut posterius æstimatur in his quæ sunt eodem tempore.

11 Et ita pater dando posteriorem tutorem, non intelligitur primum removisse. *Bald.* vel sic, tutor testamentarius non excluditur per codicillarem, sed ambo simul tutores sunt. *Salic.* adde *l. ultim. in fine cod.*

De testamento matris.

IV. Idem A. Felicianæ.

MAter [14] testamento filiis tutores dare non potest, nisi eos heredes instituerit. †. Quando autem eos heredes [non [15]] instituerit, solet ex voluntate defunctæ datus tutor a Præsidibus confirmari. †. Nullo vero ex his intervenente, si res pupillares, qui dati sunt, administraverint [16]: pro tutelæ actione tenentur. P. P. VII. Kal. Jun. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

12 *Tutor* testamento datus legitimum excludit: legitima tutela testamentariæ cedit. *l.* 9. §. 1. *in fin. ff. de tut. & rationib.*

13 Suæ ætatis fieri, est puberem fieri. Dion. 53. τὰς ἐν τῇ ἡλικίᾳ. Puberes vocantur qui nondum pervenerunt ad annum vigesimumquintum ætatis. vide *Cujac. 6 obs.* 3. ubi varias ætatis significationes explicat.

14 Mater non dat tutorem filio, nisi eum heredem instituat: datum tamen judex cum inquisitione confirmat. Non confirmatus tenetur pro tutelæ, si gessit *l.* 4. *ff. cod.*

15 Cujacius *tit. Inst. de tutelis.* hanc negationem expungendam monet: Nunquam enim tutor datus a matre, nisi instituto. *l.* 1. 4. *l.* 69. §. 2. *ff. de leg.* 2. Male: vide Glossam & *l.* 28. §. 2. *ff. cod.* &c. *l.* 4. *ff. de confirm. tutor.* J. G.

16 *leg* 39. §. 9. *ff. de adminis. tutor.*

De adminiſtratu & neglectu.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Donnæ.

SI tibi pater avunculum testamento recte tutorem dedit, nec is excusatus est: cum tutelæ judicio, tam de administratis, quam de neglectis [28] (cum administrari deberent) apud competentem judicem conveni, secundum bonam fidem tibi satisfacere jussurum. Subscripta Non. April. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

17 Si servus alienus cum libertate tutor datur, servus redimendus est, & ut curator vel tutor alteri adjungitur. *Salic.* 28 Tutor negligentiam præstat, & de negligentia tenetur. *l.* 2. ff. *si tutor non gesser l.* 60. §. 3. *ff. de ritu. l.* 1. §. 1. *ff. de admin.* 29 Curator testamento inutiliter datur, licet confirmetur. *l.* 1. *in fin. ff. de confirmando tutor. l.* 6. ff. *de negot. gest.* vid. *Cujac. 6. obs.* 6. 30 Novella Theodosii de testamentis. 31 Tutor Græcis verbis dari potest, *ut hic.* Quinam actus Græcis verbis fieri possint, dixi ad *l.* 11. *ff. de leg.* 3.

De differentia tutoris & curatoris.

VII. Iidem AA. & CC. Triphenæ.

TUtelæ [actione] contra tutorem mota, quem [in] testamento patris, in cujus fuisti potestate, datum proponis: reddi tibi, si quid debetur, competens Judex aditus jubebit. Curatorem [29] enim inutiliter [in] testamento dari non ambigitur. Dat. XVII. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De verbis Græcis.

VIII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

TUtores [30] etiam Græcis [31] verbis licet in testamentis relinquere: ut ita tutores dati videantur, ac si legitimis verbis eos testator dedisset. Dat. Prid. Id. Sept. THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De nepote naturali.

XII. Idem A. Joanni P. P.

QUidam, qui justum filium habebat [8], nepos accessit naturalis. Si nepotis [9] nomen hujusmodi soboli legibus accommodandum esset, quærebatur. Volebat enim tali [10] naturali nepoti ex suo legitimo filio jam defuncto progenito totam [suam] substantiam relinquere, quasi sacris constitutionibus tantummodo in filiis naturalibus prohibentibus totum patrimonium, sive quantam partem voluerit, eis relinquere, & certo fine partes eorum concludentibus? Hujusmodi autem dubitatio, & in alia [dubitationis] specie ventilata est. Quid enim, si ex naturali filio nepotem habeat avus legitimum patri suo, vel naturalem? In omnibus itaque talibus dubitationibus, cum nulla legitima consequentia in hujusmodi personis custoditur, sed interventu sobolis naturalis nullum [11] jus legitimum subesse potest, ut necessitas relinquendi aliquid eis ex legibus immineat: liceat eis, quantum voluerint suæ substantiæ in eos conferre · scilicet nulla legitima sobole subsistente. Filiis enim naturalibus relinqui constitutiones, quantum voluerint, ideo prohibuerunt, quia [12] vitium paternum refrenandum esse existimaverunt. In nepotibus autem non eadem observatio in præfatis speciebus custodienda est, ubi legitima soboles minime facit impedimentum. Ea enim subsistente: veterum constitutionum tenorem in naturalibus filiis, statutum, in nepotes extendimus. Sed hoc in his tantummodo sancimus, in quibus voluntate aliquid consecuti sunt. Jura etenim ab intestato [13] in avi successionem nemini eorum penitus aperimus. Et hæc non solum eis accedere censemus à substantia avi paterni naturalis, sed etiam proavi, vel ejus cognationis: si quis saltem hujusmodi vocabulum in tam degeneres [14] homines extendere maluerit. Dat. Kal. Novembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 539.

De testamento & codicillis.

II. Imp. ANTON. A. Sabiniano.

ETsi à patre tuo testamento jure tibi tutor datus, eo [10] tempore, quo heres extitisti, in rebus humanis fuit: tamen codicillis alius tutor recte datus est, & uterque [11] propter voluntatem testatoris tutor est: nisi testamento datum pater alium codicillis dando reprobaverit, tunc enim posterior solus tutor erit. Dat. Id. April. DIONYSIO & ASPRE CONSS. 213.

Si ex pupillus annis in suam tutelam venerit.

III. Imp. ALEXANDER A. Gordio & alius.

SI tutores testamento [22] vobis dati sunt, quanquam unus vestrum suæ [23] ætatis factus sit, id est, pupillarem ætatem excesserit, tutela tamen vestra ad eum non pertinet. Dat. v. Kalend. Jan. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

22 *Tutor* testamento datus excluditur per codicillarem, sed ambo simul tutores sunt. *Salic.* adde *l. ultim. in fine cod.*

23 Suæ ætatis fieri, est puberem fieri. Dion. 53. τὰς ἐν τῇ ἡλικίᾳ. Puberes vocantur qui nondum pervenerunt ad annum vigesimumquintum ætatis. vide *Cujac. 6 obs.* 3. ubi varias ætatis significationes explicat.

De testamento matris.

IV. Idem A. Felicianæ.

MAter [24] testamento filiis tutores dare non potest, nisi eos heredes instituerit. †. Quando autem eos heredes [non [25]] instituerit, solet ex voluntate defunctæ datus tutor a Præsidibus confirmari. †. Nullo vero ex his intervenente, si res pupillares, qui dati sunt, administraverint [26]: pro tutelæ actione tenentur. P. P. VII. Kal. Jun. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

24 Mater non dat tutorem filio, nisi eum heredem instituat: datum tamen judex cum inquisitione confirmat. Non confirmatus tenetur pro tutelæ, si gessit *l.* 4. *ff. cod.*

25 Cujacius *tit. Inst. de tutelis.* hanc negationem expungendam monet: Nunquam enim tutor datus a matre, nisi instituto. *l.* 1. 4. *l.* 69. §. 2. *ff. de leg.* 2. Male: vide Glossam & *l.* 28. §. 2. *ff. cod.* &c. *l.* 4. *ff. de confirm. tutor.* J. G.

De servo alieno.

V. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Daphnæ.

SI pupillorum pater alienum [27] servum de quo postulas, & tutorem esse voluerit, & liberum, manente tamen alio tutore pupillis [ante] dato: & redimi, & manumitti hunc apud præsidem provinciæ, & curatorem adjungi oportet. P. P. III. Kal. Mart. SECULARI & DONATO CONSS. 261.

26 *leg* 39. §. 9. *ff. de adminis. tutor.*

27 Si servus alienus cum libertate tutor datur, servus redimendus est, & ut curator vel tutor alteri adjungitur. *Salic.* 28 Tutor negligentiam præstat, & de negligentia tenetur. *l.* 2. ff. *si tutor non gesser l.* 60. §. 3. *ff. de ritu. l.* 1. §. 1. *ff. de admin.* 29 Curator testamento inutiliter datur, licet confirmetur. *l.* 1. *in fin. ff. de confirmando tutor. l.* 6. ff. *de negot. gest.* vid. *Cujac. 6. obs.* 6. 30 Novella Theodosii de testamentis. 31 Tutor Græcis verbis dari potest, *ut hic.* Quinam actus Græcis verbis fieri possint, dixi ad *l.* 11. *ff. de leg.* 3.

TIT. XXIX.

DE CONFIRMANDO [32] TUTORE.

De testamento matris.

I. Imp. ALEXANDER A. Prisco.

TEstamento matris [33] tutores dati, excusare [se] necesse [34] non habent, nisi decreto secundum voluntatem defunctæ, & quidem inquisitione [35] habita dati fuerint. P. P. III. Non. Mart. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

32 XXVI. D. III.

33 Et ita inutiliter. *l.* 2. *ff. cod.*

34 Tutor inutiliter datus, nisi à die confirmationis suæ excusatione non indiget.

35 Cur magis inquiritur tutor à matre datus, quam à patre? matris, ut & omnium mulierum consilium fragile est. *l.* 4. *ff. de testam. tut.*

De epistola & imperfecto testamento.

II. Idem A. Valerio.

NEque per epistolam [36], neque ex imperfecto [37] testamento tutorem recte dari indubitati juris est. Sed voluntas patris in constituendis tutoribus, vel curatoribus in hujusmodi calibus à Judice, ad cujus officium hæc res pertinet, servari solet. Secundum quæ vereri non debes, ne tempus antequam [38] confirmaveris, tibi cesserit. P. P. Id. August. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

36 Per epistolam dari tutor non potest, *ut hic*, ut nec hereditas (nam epistola ne vim quidem codicillorum habet. *l.* 17. *ff. de jur. codicill.*) sic epistola qua quis sibi coheredem cavit, petitionem non habet. *l.* 52. *ff. de pact.* fidejussor tamen epistola dari potest. *l.* 22. J. *de fidejuss.* Quin epistolæ nonnunquam vicem instrumenti obtinent. *l.* 29. *ff. de probat.*

Si ante confirmationem alius tutor datus fuerit.

III. Idem A. Sossiano P. P.

SI (ut proponis) pupillo cujus meminisli, pater inutiliter testamento tutores dedit; & priusquam [39] hi confirmarentur, alii ab eo cujus interest, dati [40] sunt, id quidem quod [41] jure gestum est [42], revocari non potest. †. An autem qui judicium patris habent, curatores eidem pupillo constitui [43] debeant, aditus competens Judex perspectis [44] utilitatibus ejus æstimabit. P. P. III. Idib. April. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

37 Ratio dubitandi hæc esse potuit, quod imperfectum patris testamentum inter liberos valeat. *l.* 21. §. 1. J. *de testam.* Goth. Vid. *l.* 3. *ff. eod.* Sichard. ad *l. hac consultissima.* §. *ex imperfecto. Cod. de testam. num.* 5. 6. 7. ANS. 38 Excusationis tempus non cedit tutori inutiliter dato, antequam confirmetur. *l.* 1. *l.* 3. *ff. cod. l.* 58. §. 2. *ff. de admin. tut.* 39 Antequam tutor inutiliter à patre datus confirmetur, potest per judicem alius dari: interim dum tutor confirmetur potest, per judicem alius dari: tutor confirmandus non impedit quin alius possit dari. 40 A judice.

41 Legitime facta non revocantur, adde *c.* 73. *de reg. in 6. l.* 85. § 1 *ff. de reg. jur.* 42 A judice. 43 Tutor confirmandus dato à judicibus tutori, ut curator adjungi potest. 44 Confirmatio tutoris in judicis deliberatione consistit. 45 Pater naturalibus liberis tutorem dare potest, confirmandum tamen à judice *l.* 3. J. *quando curat. tut. Nov.* 89. *c.* 14.

15 Dixi ad XXVI. D. II. Tutela alia legitima, alia dativa, alia testamentaria, *ut hic*: alia Attiliana, ut ut sit, tutor dari testamento potest. An & curator? non datur. *l.* 7. J. *eod. l.* 1. *in fin. ff. de confirmando tutor.* quia lex XII. tabularum de tutela loquitur, non de curatore, datus tamen confirmatur à prætore. *d. l.* 1. adde *Cujac. 7. observ.* 6. An & adoptio? sic videtur. *Velleius Paterculus* 2. *Eutrop.* 7. *Sueton. in Tiber. Cic. in Bruto*, *Nepos in Attico.* Imo non recte, propter superioris legis XII. tab. rationem: sed tamen confirmatur. dixi ad *l.* 63. §. 10. *ff. ad Treb.* An & contractus, dixi ad *l.* 21. *ff. qui test.* Hoc interim notandum est, in Gallia neque lege, neque testamento tutores, sed tantum ex inquisitione dari. vide *Lucium* 8. *Placit.* 3. *num.* 1. 16 Idem in patrono. *l.* 28. *in fin. ff. eod.* 17 *l.* 1. *in fin. ff. de eo qui pro tutor.* 18 Cessatio injuncti perperam officii neminem obligat. *l.* 5. J. *qui dare tutor.* 19 Tutor jure non datus si se tutelæ miscuerit, actione gestorum negotiorum tenetur.

1 Dixi ad xxvi. D. iv. & 1. *Inst.* 15. & 11. *Ulp.* 2. 3. *& seq.*

2 Legitimæ tutelæ deferuntur ad agnatos, & ita ad patruos, non ad avunculos. §. 1. *Inst. eod. l.* 1. *l.* 6. *ff. eod.* Hodie cognati, si modo proximiores sint, tutelam obtinent. *Auth. prax.* ℣. *Novell.* 118. *c.* 5.

3 Lex XII. tab. Nam hic quibus testamento tutor datus non extat ex lege XII. tab. agnati erant tutores: eaque tutela ideo legitima dicebatur. *Inst. eod. l.* 1. *l.* 5. *ff. de legitim. tut. Ulp.* 11. §. 3.

4 Minima capitis deminutio agnatum excludit à tutela. *l.* 5. *in fin. eod.* §. *ult. Inst. eod.*

5 *l.* 2. *C. Theod. de tutor. & curator. creand.*

6 De qua vide *Ulp.* 11. §. 8. *in fin.*

7 Vid. *Ulp. d. loco.*

8 Id est, tantisper dum manet jus cognationis. *l.* 2. ℣. *eod.*

9 *l.* 2. *C. Theod. de tut.* ita habet, *in fœminis tutelam legitimam consanguineus patruus non recusset.*

10 Frater emancipatus vocatur ad curam & tutelam fratris, *ut hic*, & *l.* 5. *de curatore furios.* quemadmodum & ad legitimam ejus hereditatem ex constitutione Anastasii, §. 1. *Inst. de succeff. agnator.* §. *ult. in fin. Inst. de servili cognat. l. ult.* ℣. *de legitim. hered.*

11 Quo vocabulo proprie intelliguntur fratres sororesque ex eodem patre prognati, prognatæve. vid. *Cujac.* 11. *obs.* 26.

12 Tutoris aut curatoris munere minor viginti-quinque annis fungi non potest. §. 13. *Inst. de excus. tut.* 5. *Harmenop.* 11. §. 37. §. *ult. Inst. de fiduciaria tut.*

13 Quisque suæ administrationis causa obligatur.

14 Onere alieno nemo gravatur.

15 Naturalis ordo conservandus.

16 Incivile est eundem esse tutorem & in alterius tutela constitui. *d.* §. 13. 17 Nominum & rerum fœda est confusio: verbi gratia, eundem tutorem vel curatorem esse, & sub tutela vel cura constitui. 18 Hinc colligunt, Bona minoris vigintiquinque annis non obligari, si forte tutelam alterius gesserit. Alii si decreto judicis cesserit, obligari putant: alii eo tantum casu, quo tutelæ gestionem sacramento interposito susceperit.

19 Bona tutoris pupillo tacite obligata. *l.* 20. ℣. *de admin. tut.* 20 Tutores majores omnino vigintiquinque annis esse debent, ut etiam res ipsorum obligatæ sint nullo hinc præjudicio successionibus Patronorum aut cognatorum generando. *Synops. Basil.* 17. *tit.* 4. *cap.* 2. 21 *pr. Inst. de legitima patron. tut.* 22 Ubi onus tutelæ ibi successionis emolumentum. vid. *l.* 73. *ff. de reg. jur.* 23 Septimo, dixi ad *l.* 30. ℣. *de jure dot.*

Tit. XXX.

DE LEGITIMA[1] TUTELA.

De avunculis & patruis.

1. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Firminæ.

AD avunculos[2] nec masculorum tutelæ ex lege duodecim tabularum deferuntur: cum solummodo patruis si non se excusaverint, id jus tributum sit. P. P. VIII. Kal. Jun. ipsis AA. IV. & III. Conss. 290.

De agnatorum & cognatorum differentia sublata, de sexu, ætate & gradu.

In Authent. de hered. ab inteft. §. ex his. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 5.

Sicut hereditas agnatione non inspecta proximis defertur: sic & tutelæ onus comitatur emolumentum, si masculi & perfecta sint ætatu, & nulla lege prohibeantur suscipere. Quod si plures sint ejusdem gradus, & ad tutelam vocantur: jubemus communiter apud judicem convenientibus unum, vel plures eligi, & eum vel eos administrare: ut magis idoneo, vel idoneis committatur tutela, periculo tutelæ omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur: & subsistantis eorum mimoribus tacite subjacentibus pro hujusmodi gubernatione.

De capitis diminutione.

II. Iidem AA. & CC. Asclepiodoto.

AD agnatos pupilli jure[3] legitimo sollicitudinem tutelæ pertinere, nisi capitis[4] diminutionem sustinuerint, manifestissimum est. S. III. Non. April. AA. Conss. 290.

De fœminis impuberibus.

III. Imp. Leo A. Erythrio P. P.

CONstitutione divæ memoriæ Constantini, [5] lege Claudia[6] sublata, pro antiqui[7] juris auctoritate, salvo[8] manente agnationis jure, tam consanguineus, id est, frater, quam patruus[9], cæterique legitimi ad pupillarum fœminarum tutelam vocantur. Dat. Kalend. Jul. Martiano & Zenone Conss. 469.

De fratre emancipato.

IV. Imp. Anastasius A. Polycarpo P. P.

FRater emancipatus[10] qui in germani sui vel sororis successione omnes inferiores seu prolixiores gradus, non tantum cognatorum[11], sed etiam agnatorum antecedere à nobis pro nostra dispositione jussus est; etiam ad legitimam fratrum & sororum, necnon liberorum fratrum tutelam; quasi minime patris potestate per jus emancipationis relaxatus, si non alia juri cognita excusatione munitus sit, vocari: nec sub prætextu capitis diminutionis alienum ab hujusmodi onere semetipsum esse contendere sancimus. Dat. Kalend. April. Joanne & Paulino Conss. 498.

De minore viginti-quinque annis.

V. Imp. Justin. A. Demostheni P. P.

NEmo neque frater, neque alius legitimus in tutelam sive ingenui, sive liberti vocetur, antequam[12] quintum & vicesimum suæ ætatis annum impleat. Immineat enim cuique pro[13] sua tantummodo administratione periculum[14] ne alieno onere alius prægravetur. Sic etenim & pupillis & adultis competens gubernatio inducetur, & naturalis[15] ordo per omnia conservabitur. Cui enim ferendum est eundem[16] esse tutorem, & sub tutela constitui, & iterum eundem esse curatorem, & sub cura agere? Hæc certe & nominum & rerum fœda confusio[17] est. Discretis itaque omnibus, vel dativi, vel legitimi fiant tutores vel curatores hi, qui talis ætatis sunt, cui suarum rerum administratio committitur, quorumque res possunt[18] plenissimo jure hypothecarum[19] teneri. Omnibus[20] quæ de successionibus tam ingenuorum, quam libertorum prioribus legibus disposita sunt, in suo robore duraturis, nec aliquam imminutionem ex præsentis legis sanctione accepturis: maxime in libertorum[21] successionibus: ne videantur ex eo, quod ad[22] tutelæ gravamen non veniunt, successionis emolumentum amittere. Recitata septies[23] in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. Decio V. C. Cons. 529.

Tit. XXXI.

QUI PETANT[24] TUTORES VEL CURATORES.

Litigaturus cum minore petere potest.

1. Imp. Antoninus A. Chrysanthæ.

ADmone[25] adolescentem adversus quem consistere vis, ut[26] curatores sibi dari postulet, cum quibus secundum juris formam consistas: qui si in petendis his cessabit, potes tu competentem judicem adire, ut in[27] dandis curatoribus officio suo fungatur[28]. P. P. II. Februar. Messala & Sabino Conss. 215.

Libertus patroni petere debet.

II. Idem A. Epaphrodito.

PAtroni[29] tui filii si ejus ætatis sunt, ut res eorum per tutores administrari debeant: cura adire Prætorem, & nomina edere, ex quibus tutores constituantur, ne si cessaveris, obsequii deserti periculum subeas. P. P. III. Non. Jul. Messala & Sabino Conss. 215.

Mater liberis petere debet.

III. Idem A. Atalantæ.

IN locum tutoris defuncti[30], vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis[31] tuis idoneum ex eadem[32] provincia à judice competente postula: qui secundum officium suum utilitatibus eorum providebit. P. P. IV. Idib. Jul. Læto II. & Cereale Conss. 216.

24 xxvi. D. vi. & 3. *C. Theod.* 18.

25 *Sub.* tu creditor pariter, ut *l.* 4. ℣. *eod. l.* 47. ℣. *debitor.* & contra minorem monere debet uti curatorem ad lites postulet, qui si monitus non petierit, etiam absenti eidem & invito dabitur. *Baldus.*

26 *l.* 2. §. 4. *ff. eod.*

27 Curatores ad litem minores licet inviti accipiunt, *ut hic*, servato tamen hujus legis ordine.

28 Id est, ut etiam invito curator detur.

29 Libertus omittens petere tutores filiis patroni, periculo deserti obsequii subjacet. *Salic. l.* 2. §. 1. *eod. l.* 19. *ff. de jure patron.* 30 *l.* 7. §. *pen.* ℣. *de curator. furios.* 31 De matre vide quoque *l.* 6. 8. 9. 10. *ult.* ℣. *eod.* 32 *l.* 5. ℣. *qui dare tutor. l.* 3. *ff. de tut. & cur. datis ab his. l.* 1. *in fin. l.* 13. *in fin. ff. de excus. tut.*

Creditor filius debitoris petere potest.

IV. Idem A. Domnino.

SI filiis debitoris[33] tui non sunt necessarii, qui tutores petant, potes & ipse curare, ut accipiant, per quos legitime defendantur. P. P. III. Id. Jul. Læto II. & Cereale Conss. 216.

Amita petere potest.

V. Imp. Alexander A. Fusciano.

AMita[34] tutores petere filiis fratris sui non prohibetur. P. P. V. Kal. Jul. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

Mater petere tenetur.

VI. Idem A. Otacilio.

MAtris[35] pietas instruere te potest, quos tutores filio tuo petere debes. Sed & observare[36], ne quid secus quam oportet, in te [filii] tui pupilli agatur. †. Petenti autem filiis curatores[37] necessitas matribus imposita non est, cum puberes minores annis vigintiquinque ipsi sibi curatores, si res eorum exigit, petere debeant. P. P. X. Kal. Octob. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

Tutor potest petere curatorem.

VII. Imp. Gordianus A. Dionysio.

ADmone[38] eam, quæ quondam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viri potentem esse, sed etiam nupsisse proponas, ut sibi petat curatorem. Quod si ea petere neglexerit: quo maturius possis[39] rationem reddere administrationis adito eo, cujus super ea [re] notio est, petere curatorem non veteberis. P. P. VI. Id. Januar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

Mater petere tenetur.

VIII. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Musico.

CUm à matribus[40] sedulum petendi tutoris officium exigatur, nec fortuiti[41] casus impedimentis[42] adscribantur; proponasque procuratorem[43] qui ad petendum pupillo tutorem à matre fuerat constitutus à latronibus interfectum[44], petitionem ex necessitate demoratum esse, ab hereditatis successione matrem repelli, cujus[45] nullum vitium intercessisse asseris, perquam durum est. P. P. V. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conss. 291.

Mater tutorem jam habenti non tenetur petere.

IX. Iidem AA. Asclepiodoto.

CUm jure habenti[46] tutorem tutor[47] dari non possit: intelligis[48] matrem[49] non officium pietatis in petendo tutore deseruisse, sed jure munitam merito filio suo tutorem non postulare. S. III. Non. April. *Byzantii*, AA. Conss. 290.

Patruus *magnus petere potest.*

X. Iidem AA. & CC. Prisco.

NEpotibus fratris tui[50], si eorum mater in petendis tutoribus debito non fungatur officio, petere tutores solenniter potes. S. prid. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. Conss. 294.

Mater etiam naturalibus petere tenetur.

XI. Imp. Zeno A. Dioscoro P. P.

MAtres naturalibus[51] [etiam] filiis ad similitudinem eorum, qui ex justis ac legitimis nuptiis sunt procreati, petendorum tutorum necessitati subjaceant: nulla[52] eis ignorantia juris ad evitanda legibus, vel sacris constitutionibus definita, si petitionem tutorum minus curaverint, profutura. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* Zenone A. Cons. 479.

33 Creditor in subsidium petit tutorem pupillo debitoris sui dari. *l.* 2. §. 3. *ff. eod. l. ult.* §. 2. ℣. *de adm. tut.*

34 *l.* 10. ℣. *de legitim. hered.*

35 *l.* 3. ℣. *eod. l.* 8. ℣. *eod. l.* 2. §. 1. *ff. eod. l. ult.* §. 2. ℣. *de adm. tut. l.* 2. §. 23. *ff. ad SC. Tert.*

36 Mater tutores à se petitos filio observare cogitur, at non legitimos aut testamentarios, ut notatur *in l. matres* 3. ℣. *ad Tertull. Cynus in l. ult.* §. *personis.* 2. ℣. *de admin. tut.*

37 Mater puniturſi tutorem impuberi non petit, non si curatorem puberi non petiit. *l.* 2. §. 29. *ff. ad Tertull.* & in eo magnum discrimen est tutoris & curatoris. De reliquis differentiis, vid. *Cujac.* 17. *obſerv.* 7.

38 *Subaudi*, tu debitor (nam mox sequitur, quo maturius possis rationem reddere ut *in l.* 1. & 4. ℣. *eod. creditor.*

39 Tutor vel debitor volens reddere rationem administrationis, potest petere adulto curatorem dari cui reddatur ratio. facit *l.* 7. §. 2. *verſ. permittitur etiam ff. de minoribus.* adde *l.* 2. §. 3. *ff. qui pet. tutor.*

40 *l.* 6. *ſub. eod.*

41 Fortuiti casus impedimentis non adscribuntur: ut casus fortuitus ei non obsit, qui quantam potuit diligentiam negotio adhibuit, ut *l.* 2. §. 1. & *ſeq. ff. ſi quis cautionibus.*

42 Id est, fortuiti casus inter impedimenta voluntaria non censentur: alias fortuiti casus impedimentum præstant, & quidem excusatione dignum, ut hic casus fortuitus superveniens procuratori excuset dominum à contumacia. 43 Per procuratorem tutor peti potest. adde *l.* 2. *in fin. ff. eod. l. mutuus* 43. §. *is*, 9. 3. *ff. de procur.* 44 Impedimentum superveniens procuratori ad tutorem petendum missio matrem excusat. *Salic.* Diligentiam adhibenti quam adhibere debuit, casus fortuitus non debet obesse. *Bald. l.* 2. §. 43. *ff. ad Tert.* 45 Puniri non debet, qui nullo vitio laborat. *l.* 22. ℣. *de pan.* 46 *l. un. verſ. quod tamen.* ℣. *de tut. vel curat. illuſtr. l.* 9. ℣. *qui dare tut. l.* 4. ℣. *in quib. cauſ. tutor. habenti. l.* 27. *ff. de teſtam. tut. l.* 13. §. 5. *ff. de excuſ. tut.* §. 5. *Inſt. de curat.*

47 Curator tamen dari potest. *l.* 20. *in fin. ff. de tut. dat.* 48 Quia petitio adversus juris constitutionem fuisset. 49 Matri imputari non debet, si tutorem filio tutorem jam habenti non petiit. 50 Patruus magnus negligente matre, potest petere tutorem dari. facit *l.* 2. *ff. eod.* mora priorum & proximorum in petendo tutore proximo adgnato vel cognato primis & proximis non nocet. *Goth.* Vid. *l.* 10. *Cod. de legitim. hered. l.* 2. §. *fin. ff. ad Tertull. Ant.* 51 Mater naturalibus liberis sicuti & legitimis tutorem petere debet, alias eis non succedit. 52 Error juris matrem non excusat, juris scilicet naturalis. *l.* 2. ℣. *de in jus vocando.*

Tit. XXXII.

UBI[53] PETANTUR TUTORES, VEL CURATORES.

1. Imp. Antoninus A. Aristobulæ.

MAgistratus ejus civitatis[54], unde filii tui originem per conditionem patris ducunt, vel ubi[55] eorum sunt facultates, tutores vel curatores his quamprimum secundum formam perpetuam dare curabunt. Quod si filii tui neque possident quicquam in provincia ubi morantur, neque inde originem ducunt, restituti[56] apud patriam suam, & ubi patrimonium habent, morabuntur, & ibi defensores legitimos sortientur. P. P. Kal. Octob. Læto II. & Cereale Conss. 216.

53 xxvi. D. vi.

54 De pupillo qui originem paternam habet in una civitate, in alia domicilium, in alia patrimonium: Si quæras quis judex sit competens in dando ei tutore vel curatore: Sic sentio. Originis & domicilii simul judicem competentem esse, & originis ita hic vocabulum accipio, ut in *l.* 17. §. 8. *ff. ad municip.* domicilii vero à patre ultro electi non fortuito delati judicem præferri judici originis: multo magis patrimonii judici: ut ejus administratio ad omnia bona extendatur, & tamen à rerum pupillarium judicibus curatores bonis dari, ut quot judices rerum pupillarium fuerint, totidem curatores possint constitui. ut *l.* 27. *ff. de tutoribus & curatoribus datis. l.* 21 §. 2. *ff. de excuſ. tut.* ad curatores referas. Quid si datus tutor in loco domicilii, puta Romæ: idem alibi, puta in provincia bonis pupillaribus curator datus fuerit eoque præsente provincialium bonorum alienatio Romæ facta sit? judicium valet. *l.* 5. §. 12. *ff. de rebus eorum, qui ſub tut.* ut hic etiam colligas præsentiam & interventum curatoris bonorum provincialium requiri, quoties de bonorum provincialium alienatione domicilii in loco agetur. Solent autem in ea re judices urbani literis uti requisitoriis, de quibus dixi ad *l. d. decr* 15. §. 1. *de rejudicata.* Cæterum ut decretum de bonis provincialibus distrahendis Romæ fieri possit, hastæ tamen solennitatem apud rerum provincialium judicem celebrari oportebit. 55 Domicilii patrimonii ratione pupillus habet. 56 Nota de restituendis patriæ, atque origini defunctorum liberis.

Tit. XXXIII.

DE TUTORIBUS VEL CURATORIBUS ILLUSTRIUM[57], VEL CLARISSIMARUM[58] PERSONARUM.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AA. Proculo Præfecto urbi.

ILlustribus[59] Præfectus urbi[60] adhibitis decem[61] viris è numero Senatus amplissimi, & Prætore[62] clarissimo viro qui tutelaribus cognitionibus præsidet, tutores [curatoresve] ex quo-

57 Huc pertinet *l. un.* ℣. *eod. l.* 7. §. 6. *verſ. ſed ſi.* ℣. *de curatore furioſ. Nov.* 22. *c.* 40. *in fin.*

58 Clarissimarum personarum appellatione intelliguntur plerumque tres Senatorum ordines, illustres, spectabiles & clarissimi, ut *l.* 2. ℣. *quando mulier.* Est enim clarissimorum nomen generale & speciale. dixi *l.* 100. *ff. de verb. ſign.* 59 Illustris præf. & ita scriptum in *l.* 3. *C. Th. de tutor. & curat.* 60 *d. verſ. ſed ſi l.* 2. *in fin.* ℣. *quando mulier.* Præfecti urbis Principes erant senatus. Cæterum hoc primo capite legis agitur de tutoribus creandis in urbe, ut &c ℣. *in fin.* in provinciis. 61 His fiebat consilium. ℣. *ibi*, qui consilio affuerint, de quo dixi ad *Ulp.* 1. §. 13. 62 Prætor tutelaris.

quolibet ordine idoneos faciat retentari, & sane id libero [1] judicio, expertesque damni constituent judicantes. Et [2] si in regendis pupillaribus substantiis singuli creandorum pares esse non possunt, plures [3] ad hoc [secundum veteres leges] conveniet advocari: ut [4] quem cœtus ille administrandis negotiis pupillorum dignissimum judicabit, sola sententia obtineat Præfecturæ, [super cujus nomine, solemnitate servata, postea [5] per Prætorem interponatur decretum:] Itaque hoc modo remoti à metu, qui consilio affuerint, permanebunt: & parvulis adultisque Clarissimis [6] justa defensio sub hac prudentium deliberatione perveniet.

†. Quod [7] tamen circa eorum personas censuisse nos palam est, quibus [8] neque testamentarii defensores, neque legitimi vita, ætate, facultatibus suppetunt: Nam ubi forte hujusmodi homines offeruntur, si nihil ad defensionem suis privilegiis comparabunt, ut teneri possint, jure præscribimus. †. Cæterum alia quæ in causis minorum antiquis legibus cauta sunt, manere intemerata decernimus. †. In provinciis [9] autem Curiales in nominandis tutoribus & curatoribus clarissimarum personarum exhibeant debitam cautionem, & discriminis sui memores cognoscant indemnitati minorum obnoxias etiam suas deinceps esse facultates. Dat. III. Kal. Januar. *Mediolani*, TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

Occupati circa majora non vocantur ad minora. Bald.

II. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Aureliano Præfecto urbi.

GEnerali lege prospectum est, ne [10] qui ad illustrium [11] Senatorum tutelam curialibus occupati necessitatibus vocentur. Dat. VIII. Kal. August. THEODOSIO A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

1 Liberum judicium hic Baldus interpretatur rationibus reddendis non obnoxium: unde mox sequitur experetus damni: & post, remoti à metu.

2 Plures tutores & curatores dari possunt, unus ubi sufficere non potest.

3 Græcis ἀρχιερεῦσι, & πρεσβυτέροις dicuntur, qui ita plures eliguntur.

4 Idem fit in Episcopo creando. *Novell.* 123. *cap.* 1. *l.* 42. *ff. de Episcop. & Cler.* &c. & apud Cornel. Tacitum *4. Annal.* Patricii tres nominabantur ex quels unus Flamen dialis eligebatur. adde *l.* 23. *ff. de tut. & cur.*

5 Ordo hic in tutore servatur, eligitur, confirmatur, decernitur ei administratio: quem adeo præcise servandum post Accursium putat Baldus, ut is ordo nisi servetur inutilis sit tutoris datio.

6 Hæc lex agit de clarissimis, ut & 2. *ff. de illustribus.* qui & nobiles. *l. ult.* §. 6. *vers. Sed si quidem nobilis.* ff. *de curatore furios.*

7 Tutores & curatores clarissimis, hoc est, nobilibus in urbe sic constituuntur. Si multi sint testamentarii vel legitimi, ex quocunque ordine senatorio, vel equestri sumuntur ab illustri præfecto urbi qui est Princeps senatus adhibitis in consilium decem senatoribus & prætore tutelari: plures nominantur: deinde unus idoneus pronunciatur sententia præfecti urbi: ut postea solemniter detur, decernatur, prodatur, inauguretur, confirmetur auctore prætore tutelari: atque ita sententia præfecti præcedit decretum prætoris. *l. ult. ff. de magistr. conveniendis. l. tutoris 5. ff. de confirm. tut.*

8 *l.* 6. ff. *tit. prox.*

9 In provincia clarissimis tutores vel procuratores dantur & nominantur à præsidibus decreto decurionum, & eorum periculo qui adfuerint.

10 Sensus est, ut ii tantum, qui curiæ civitatis suæ obtrirtati non sint, tutores dentur illustrium senatorum liberis impuberibus sui juris.

11 De illustrium tutoribus vel curatoribus.

TIT. XXXIV.

QUI [12] DARE [13] TUTORES VEL CURATORES POSSUNT, ET QUI DARI [14] NON POSSUNT [15].

Status controversiam passo dari curator potest.

I. Imp. ALEXANDER A. Amphibulo.

CUm tibi in ea ætate constituto, ut si de statu [16] [tuo] constaret, per tutores sive curatores negotia tua administrari deberent, libertatis controversiam fieri alleges: non [ideo] oportuit impediri, quo magis [17] liberali causa ordinata, quia interim pro libero habebaris, curator tibi daretur, per quem defendi causa tua potest. P. P. Kalend. Novemb. ALEXANDRO A. CONSS. 223.

Maritus uxori curator non datur.

II. Idem A. Artemisiæ.

MAritus [18], etsi rebus uxoris suæ debet affectionem, tamen curator ei [19] creari non potest [20]. P. P. Kal. Jul. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

Cæco curator non datur.

III. Imp. PHILIPPUS A. Dolenti.

LUminibus [21] captum curatorem haberi [22] debere falso tibi persuasum est. P.P. XIII. Kal. August. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

Miles tutor vel curator non datur.

IV. Idem A. Emerito.

MIlitiæ [23] armatæ muneribus occupatus, neque si legitimus sit, neque si ex testamento datus fuerit, nec alio modo etsi voluerit, tutor vel curator fieri potest: sed si errore ductus res administraverit: negotiorum [24] gestorum actione convenitur. P.P. X. Kal. August. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

Dantis jurisdictioni non subjectus non recte datur.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Æmiliano.

NEque à præside alterius [25] provinciæ, neque à magistratibus municipalibus tutorem ortum ex alia civitate, nec domicilium, ubi nominatur, habentem, jure dati posse ab eo, cujus jurisdictioni subjectus non est, certissimi juris est. Neque cessatio injuncti perperam [26] officii ad periculum ejus pertinet. S. XII. Kal. Maji, AA. CONSS. 290.

Negligente etiam matre petere tutorem Præses dare debet.

VI. Iidem AA. & CC. Leontio.

QUod dicis, matrem [27] filiis tutores nolle petere, super hac re adi præsidem provinciæ: qui si eam neglexisse perspexerit, etiam ipse magistratus dare tutores, vel nomina [28] mittere, ut ab ipso decreto tribui possint, jubere non prohibetur. P.P. II. Kal. Maji, AA. CONSS. 290.

Servus tutor vel curator non datur.

VII. Iidem AA. & CC. Rufo.

IN servili [29] conditione constitutum tutorem, [vel curatorem] à præside [30] dari non posse, nullam habet juris dubitationem. S. II. Non. Jul. *Philippopoli*, AA. CONSS. 290.

12 Nec enim omnium judicum est tutores dare. vide *l.* 26. *tit.* 5. *ff. de tutoribus & curatoribus datis ab his, qui jus dandi habent. l.* 7. *in fin. ff. de confirm. tut.*

13 *Subandi*, quibuscunque: aliis tamen ab illustribus & clarissimis, de quibus dictum est titulo superiore ad hanc quæstionem refert *l.* 1. *l.* 11. *l.* 22. *huc titulo.*

14 *d. l.* 7. *in fin. Novell.* 72.

15 Item cui dari. *l.* 1. 3. 5. 9. 10.

16 Vid. *l.* 17. *ff. de tutorib. datis.*

17 Id est, quominus: Cujacius ita interpretatur uti scripsi ad *l.* 7. *ff. pro emptore.*

18 De tutela fœminarum dictum est alias in *l.* 3. ff. *de legitim. tut. & ad Utpian.* 11. §. 11. adde *Cujac.* 7. *observ.* 11. adde quædam ex *l.* 2. ff. *de procurat.*

19 *l.* 4. ff. *de excusationibus tutor.* §. 19. *Instit. de excusat. tutor.* puta furiosæ. *l.* 4. *ff. de curatoribus furiosi.*

20 Quia si vir male gereret, tacite mulier ei negligentiam remitteret.

21 Oculo utroque orbatus curator esse non potest. *l. unic.* ff. *qui morbo.* uno potest. *l.* 9. ff. *de excusat. tutor.*

22 Est qui restituit, *habere.* Neque enim cæcus curator esse prohibetur, aut tutor, sed si velit tantum excusationem habet. *l. unic.* ff. *qui morbo. &* *l. post susceptam* 40. *ff. de excusat. tutor. l. etiamsi tutor.* 16. *ff. de auctor. tutor.* ut sit sensus, cæcum non esse in ea causa, ut ei curator dandus sit. Alius hanc emendationem reprehendit. Dicam alibi aliquando. J. G.

23 Miles armatæ militiæ, neque tutor, neque curator dari potest. §. 14. *Instit. de excusationibus.* adde *l.* 8. *ff. de excus. tutor.* procurator. *l.* 31. ff. *de locato. l.* 8. ff. *de legatis.* 5. *Harm.* 11. §. 30. Quid si errore ductus res administraverit? negotiorum gestorum actione convenitur. *Synops. Basil.* 37. *tit.* 7. *ex tit.* 5. *cap.* 53.

24 Pro tutore qui negotia gessit, etiam negotiorum gestorum actione conveniri potest. *Paul.* 1. *sent.* 4. §. *ult. l.* 1. *insfin.* ff. *de testam. tut. l.* 6. ff. *de negot. l.* 3. §. 10. *ff. de negot.*

25 In tutore dando, magistratum servare oportet fines territorii & jurisdictionis suæ. *l.* 3. *ff. de tutoribus dat. l.* 3. ff. *qui petant tutores.* Si tamen defuerint idonei, potest magistratus ex vicinis civitatibus honestissimum quemque inquirere, & nomen præsidi provinciæ mittere, non ipsum dandi arbitrium vindicare. *l.* 6. ff. *eod. l.* 24. *ff. de tutoribus & curatoribus datis.* Interdum etiam non municeps dari potest. *l.* 10. ff. *de tutelis.* Fallit etiam lex nostra in testamentario tutore. Possumus enim alienæ civitatis civem liberis tutorem dare. *l.* 32. *ff. de testam. tut.* quanquam & eo casu tutori dato competit excusatio. *l.* 11. ff. *de excusat. tutor.*

26 *l.* 1. ff. *de testam. tut. l.* 8. *ff. de fidejuss. tut.*

27 Dixi ad *l.* 3. *l.* 6. *l.* 8. ff. *qui petant tut. l.* 2. §. 23. *ff. ad SC. Tertull.*

28 Vid. *l.* 24. *ff. de tutoribus datis.*

29 Servus non potest dari à judice tutor vel curator. *Synops. dict. tit. cap.* 33.

30 Nam à testatore potest. §. 1. *Inst. qui test. dar. tut. poss.*

Creditor *pupilli.*

VIII. Iidem AA. & CC. Eucalpisto.

CReditorem [31] debitoribus [32] tutorem datum, non tantum petitionem non amittere, sed etiam ipsum sibi posse solvere [33], non ambigitur. P. P. v. Non. Jul. CC. CONSS. 293.

De creditore vel debitore ejus qui in curatione est.

IN AUTHENT. ut hi qui ob. se ha. per. §. sed & si quis. col. 6. tit. 1. al. 2.

Minoris [34] *debitor* [35], *vel is cui minor tenetur* [36], *aut qui minoris res tenet, à curatione prohibetur. Nam & ante curator* [37], *si minoris creditor efficiatur, non stat adjuncto curatore administrabit. Hoc autem ab initio vel probet, vel juret se credere minorem obligatum, vel res ejus habere. Nam si taceat, actionis sustinebit jacturam. Item si debitor taceat: nec redhibitione, nec alia tempore curatoris solutione juvabitur. Sed si actionis cessionem* [38] *adversus minorem susceperit, nec post curam quidem depositam ea permittitur uti: nec is qui cesserit, agere debet: cum in legem commiserit, licet cessio pro justis causis facta sit, sed minor lucrabitur. His valentibus in omni cura prodigorum forte, aut furiosorum, aut dementium, & omnium quas introducunt leges.*

Tutorem habenti tutor non datur.

IX. Iidem AA. & CC. Maximiano.

SI sororis tuæ filiis tutore legitimo patruo constituto, nec ullo excusato privilegio, tutor datus es: cum habenti [39] tutorem alium dari jura prohibeant: necessitatem administrationis ad eum pertinere, nec te datione teneri, non ambigitur. S. III. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De habente curatorem.

X. Iidem AA. & CC. Florentino [militi] 40.

CUratorem [41] habenti neque adjungi nisi [42] causa cognita, neque in locum ejus alium substitui, nisi ante priore remoto, ambigui juris non est: te quoque abfuturum [43], damni, quod medio tempore negotiis pupillaribus contigit, esse succedaneum: cum auctorem periculo [44] tuo constituere debueras: nec jure Magistratum in absentia tua alium creasse certum est. P.P. III. Kal. April. CC. CONSS. 294.

De litibus.

XI. Impp. CONSTANT. [45] A. & CONSTANTIN. C. ad Bassum Præfectum urbi.

IN Universis [46] litibus [47] placet non prius puberem justam habere personam, nisi interposito decreto, aut administrandi patrimonii gratia, aut [48] in litem fuerit curator datus: ut juxta præcedentia nostræ pietatis statuta legitime initiatæ litis agitata in judiciis controversia finiatur. Dat. III. Id. Octob. *Aquileiæ*, CONSTANT. A. & LICINIO CONSS. 312.

XII. Imppp. VALENTINIAN. GRATIAN. & THEOD. AAA. Eutropio.

CUrator adolescenti ordinatus, post inchoatam litem non potest sub [49] prætextu specialis curatoris à se nominati, aut litem contestatam deserere, aut ab administratione se subtrahere. Dat. IV. Kal. Octob. *Constantinop.* EUCHERIO & SYAGRIO CONSS. 381.

De Principis colono aliisque privilegium habentibus.

XIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio Præfecto urbi.

NE magistratuum ulteriùs procedat licentia: plenius designavimus, ne patrimonialem [50] colonum, sive alium, qui privilegio [51] ab hac nuncupatione defenditur, tutelæ muneris astringat officium. Dat. * HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

31 Ollm creditor debitori tutor dari poterat *ut hic. l.* 7. ff. *de excusat. tutor. l.* 78. §. 1. *ff. de contrah. empt. l.* 9. §. 5. *ff. de administ. tut.* ut & is qui litem habebat cum pupillo vel adolescente: nisi lis esset de omnibus bonis vel maxima parte, vel de statu. *l.* 6. §. 18. *l.* 20. *l.* 21. *ff. de excusat. tutor.* §. 4. *Inst. de excusat. tut.* Hodie hujusmodi personæ non modo excusantur, sed etiam removentur. *Nov.* 72. *cap.* 1. nisi sit mater vel avia. *Novell.* 94. etiamsi post susceptam administrationem adquirant obligationem adversus pupillum. Quo nomine intelligi non permitti tutoribus vel curatoribus cessionis jure obligationes in pupillum adquirere, uti olim licuit. *l.* 12. *ff. de rebus eorum, qui sub tut. dict. Novell.* 72. *in princ.* In Gallia creditor vel debitor conditionem suam evulgare non cogitur, si à testatore tutor datus fuerit. & ita judicatum a Gratianopolitano senatu, anno 1461. Februar. 6. refert Bugnonius in legibus abrogatis.

32 Debitor potest etiam tutor esse pupilli creditoris. *l.* 5. §. 4. *ff. de admin. tut.*

33 *d. l.* 9. §. 5.

34 Creditor minoris, sive ipsum minorem, sive res ejus obligatas habeat, nulla ratione ad ejus res curandas admitti potest etiamsi legibus vocetur: ne forte vel cautionem aliquam subtrahat, vel aliquo modo eas quæ apud minorem sunt probationes avertat, easque in minoris ipsius fraudem recitet. *5. Harm.* 11. §. 39. adde *Novell.* 72. *cap.* 1.

35 Et ita abrogatur *dict.* §. 4.

36 Et ita abrogatur *d.* §. 5. *d. l.* 7. *d.* §. 1.

37 *l. ult.* ff. *de in litem dando.*

38 Abrogata *l.* 12. *ff. de rebus eorum.* Goth. Vid. Rittershus. in *expos. Novell. part.* 8. *cap.* 5. & omnino Coq *en son recueil, verb. minor, cap.* 4. ANS.

39 Habenti tutorem legitimum alius à judice dari non potest. dixi ad *l.* 9. ff. *qui petant.*

40 Hæc vox delenda. Nam miles ne volens quidem ad tutelam vel curam admittitur. *Cujac.* 17. *observ.* 6.

41 *Tutorem habeti*, Cujacius emendat. 17. *observ.* 16. Id etiam suadent quodammodo hæc verba, *Negotiis pupillaribus. cod* & est præterea falsum curatorem habenti curatorem dari posse. *l.* 20. *in fin. ff. de tutoribus datis.*

42 Curam habenti aliis curator adjungi potest causa cognita. *l.* 20. *in fin. ff. de tutoribus datis.*

43 Hæc lex intelligenda est de absente sui negotii, non reipublicæ causa. Nam absens reipublicæ causa periculo medii temporis non obstringitur. ff. *si tutor vel Curator Reipublicæ caus. aber.* cum in locum ejus alius tutor detur. *l.* 12. *ff. de tutelis.* in locum absentis ex alia causa, neque tutor, neque curator datur. *l.* 11. *ff. de tutorib. & curatorib. datis.* quatenus in ea fuerit, id est, abfuerit. vid. *Cujac. d. loc.*

44 *l. un.* ff. *de actore tutore.*

45 Constantinus *l.* 1. *C. Theod. de tut. & curat. creand.*

46 Excepta momentaria possessione. *l. ult.* ff. *qui legitimam personam.*

47 Minori datur curator ad lites, alioquin legitimam personam in judicio stándi non sustinet.

48 *l.* 4. ff. *si adversf. rem judic. l.* 2. ff. *qui legitimam personam. l.* 45. *in fin. ff. de re judicata.*

49 Generalis curator à lite desistere propter specialem curatorem datum ad lites non debet. *Bart.*

50 Principis colonus vel alius privilegiatus tutor dari non potest. vid. *l.* 8. ff. *de excusat. tutor.*

51 Ut miles. *l.* 4. ff. *eod.*

TIT. XXXV.

QUANDO [52] MULIER TUTELÆ OFFICIO FUNGI POTEST.

Mulier de jure communi non potest tutelæ officio fungi. Salic.

I. Imp. ALEXANDER A. Otaciliæ.

TUtelam administrare virile [53] munus est [54], & ultra sexum fœminæ infirmitatis tale officium est. P.P. X. Octob. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

II. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

MAtres [55] quæ amissis viris tutelam administrandorum negotiorum in liberos postulant, priusquam confirmatio officii talis in eas jure eveniat, fateantur actis [sacramento præstito [56],] *ad alias nuptias non venire.* †. Sane in optione hujusmodi nulla cogatur, sed libera in conditiones quas præstituimus, voluntate descendat: nam si malunt alia optare matrimonia, tutelam administrare non debent. †. Sed ne sit facilis in eas post tutelam jure susceptam irruptio, bona ejus primitus qui tutelam gerentis affectaverit nuptias, in obligationem [57] venire, & re- neri obnoxia rationibus parvulorum præcipimus: ne quid incuria, ne quid fraude depereat. †. His illud adjungimus, ut mulier si ætate major est, tunc demum petendæ tutelæ jus habeat, cum tutor, [vel testamentarius vel] legitimus [58] defuerit, vel privilegio à tutela excusetur, vel suspecti genere summoveatur, vel

52 *Novell.* 94. *Novell.* 118. *cap.* 5. hoc autem adjectum videtur, quoniam ipsæ mulieres olim perpetua tutela aut potestate viri continebantur, dixi ad leges XII. tabul.

53 *l.* 16. *ff. de tut.*

54 Regula est generalis quæ exceptionem admittit: olim ita usitata, ut vel à judice. *l.* 21. *ff. de tutoribus datis.* vel patris testamento mariti liberorum tutela inutiliter mandaretur. *l.* 26. *ff. de testam. tut.*

55 *Nov.* 94. *c.* 2. Hodie extensum id est ad avias. *Authent. Matri & avie. ff. eod.*

56 Hodie remissum hoc est. *Auth. Sacramentum.* ff.

57 Mater si contra jurisjurandi fidem iterum nubit non redditis rationibus nec petito alio tutore, filii habent tacitam hypothecam, tam in vitrici, quam in matris bonis. adde *l.* 5. ff. *in quibus caus. pignus vel hypotheca.*

58 Id hodie abrogatur: præferuntur enim matres & aviæ tutoribus datis & legitimis. *Authent. Matri & aviæ.* ff. *eod.*

vel ne suis quidem pro animi aut corporis valetudine administrandis facultatibus idoneus inveniatur. †. Quod si fœminæ tutelas refugerint, & præoptaverint nuptias: tunc demum Vir Illustris Præfectus urbi [1], accito Prætore qui impertiendis tutoribus præsidet, sive Judices, qui in provinciis jura restituunt, de alio ordine per inquisitionem dari minoribus defensores jubebunt. Dat. XII. Kal. Februar. *Mediolani*, VALENTINIANO A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 390.

1 *l. 1. C. de tut. illustr.*

In AUTHENT. de hered. ab intest. §. ex his. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 5.

2 Tutelam filiorum matres sine ullo impedimento gerere possunt, verum simul atque ad secundas nuptias transierint, pelluntur à tutela. *Harm. II. §. 54.*

3 Ampliatur lex *in pr. C. eodem ad aviae.*

4 Mater præfertur aviæ in tutela liberorum administranda, utpote propinquior.

5 In tutela liberorum gerenda mater præfertur quibuscunque adgnatis liberorum.

6 Tutelam liberorum gerere matri, aviæ licet, dum Senatusconsulto Velleiano, & secundis nuptiis renuncient, *ut hic. 1. Harmen. §. 27.* verum novo jure secundis nuptiis renunciare non coguntur cum tacite secundis ipsis nuptiis à tutela removeantur. *Authent. prox.*

Matri [2] & aviæ [3] *secundum* [4] *ordinem tutelam* [5] *etiam ante agnatos subire permittimus, si* [6] *inter gesta nuptiis alius, & Senatusconsulti Vellejani auxilio renunciaverit: solu testamentariis tutoribus eas præcedentibus, legitimis* [7] *& dativis postpositis. Defunctis namque voluntatem præponi volumus. Prater has autem alius mulieribus interdicimus officium tutelæ subire.*

7 Derogatur legi 2. *verf. His illud.* ibi: *vel legitimi defuerint. C. eod.*

8 Derogatur legi *in princ.* ibi: *sacramento præstito. C. eod. & Novell. 22. c. 40.* Goth. Text. est in *l. 22. circa fin. C. de admin. tut.* Rittershusius *in expos. Novell. part. 8. c. 2.* ANS.

In AUTHENT. ut sine prohibit. mat. debit. §. propterea igitur. col. 7. tit. 6. al. 4. Novell. 94. cap. 2.

Sacramentum quidem non [8] *exigitur, sed contractu secundu nuptias expelli eam à tutela convenit: salva minoribus omni alia (prout juris est) cautela.*

9 Exceptio ad *l. 8. C. tit. prox.*

In AUTHENT. col. & const. ut supra.

Ad hæc, & si debitum inter ipsam & filios quoquomodo vertitur, tutela materna non ideo minus admittitur, debito [9] *in sua natura durante. Potest etiam mater naturalium filiorum tutelam agere, omnia* [10] *agens quæcunque in legitimis definita sunt filiis.*

10 Puta ut inventarium faciat. *l. 24. C. de admin. tut.*

III. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

SI pater secundum nostram constitutionem naturalibus [11] liberis in his rebus, quæ ab eo in eos profectæ sunt tutorem non reliquerit, mater autem voluerit eorum (sive masculi sint, sive fœminæ) subire tutelam, ad exemplum legitimæ sobolis liceat ei hoc facere, quatenus actis sub competenti Judice intervenientibus, juramentum antea præstet, quod ad nuptias non perveniat, sed pudicitiam suam intactam conservet, & renunciet [12] *senatusconsulti Vellejani præsidio, omnique* [13] *alio legitimo auxilio*, suamque substantiam supponat: & ita filiorum suorum vel filiarum naturalium tutricem [eam] existere sancimus. Omnibus quæ pro matribus & liberis earum ex legitimo matrimonio progenitis, divalibus constitutionibus cauta sunt, in hujusmodi matribus observandis. Si enim in filiis justis, in quibus testamentariæ & legitimæ sunt tutelæ, & tamen matribus, his deficientibus ad providentiam filiorum suorum venire conceditur, multo magis in his casibus ubi legitima tutela evanescit, saltem alias ei dare humanissimum est. Dat. XV. Kal. April. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

11 Naturalibus etiam liberis matres possunt esse tutrices. *l. ult. C. de confirmando tutore. Nov. 89. cap. 14.* 12 Mater tutelam liberorum adfectans, renunciare Velleiano cogitur. *Nov. 118. cap. 5.* In Gallia locum id non habet: & ita placito Senatus Burdegalensis decretum, anno 1521. Julii 26. uti Bugnonius in legibus abrogatis refert. 13 Renunciationem quæ fit omni legum auxilio & juri introducto in favorem sexus obsterva: ea renunciatione mulieres rediguntur ad jura communia masculorum, nec habent aliquod beneficium in præjudicium pupillorum. Quid si talis renunciatio fuerit omissa? Baldus *in Authent. Matri & aviæ. C. eod.* negat valere decretum interpositum super tutela matris & aviæ: nec eas præsumi renunciasse, ideoque juvari juris ignorantia. *l. ult. C. de jure & facti.* quod paulo videtur durius: Æquiores existimo, quibus id placet, mulieres tutelam suscipiendo tacite videri supradictis juribus renunciasse: sed & ea omnia præstitisse, quibus ad tutelam pervenitur. facit *l. 77. ff. de adquir. hered. l. 30. ff. de verb. oblig.* Addit Rolandus à Valle *1. cons. 13. num. 6. & sequent. ad 22.* à multis existimari; ex clausulâ (qua videlicet renunciamus omni juris legumque auxilio) videri renunciatum *l. 6. & 12. ff. de transact.* de non visis & cognitis verbis testamenti, quam tamen opinionem non probat, *num. 26.* ad hæc beneficio juris municipalis, item beneficio ne in solidum conveniantur, beneficio inventarii, cedendarum, excussionis, ordinis, divisionis, beneficio non abstrahendi de domo, revocandæ donationis ob non factam insinuationem, beneficio non incarcerandi simulationis. Ad hæc tolli purgationem moræ, conductori denegari remissionem occasione belli supervenientis. Denique his & similibus renunciatum videri. *Goth.* Vid. Zanger. *de except. part. 3. cap. 11. num. 157.* ANS.

TIT. XXXVI.

IN QUIBUS CASIBUS TUTOREM, VEL CURATOREM HABENTI TUTOR VEL CURATOR DARI POTEST.

De absentia & reversione tutoris.

I. Imp. ANTONINUS A. Tiberiano & Rufo.

SI in locum ejus tutoris, ad tempus dati estis, qui Reipublicæ causa aberat, isque jam finito munere quod ei injunctum est, abesse desiit: quin ad ejus officium curamque pertineant negotia pupillæ ambigere non debetis. Sed consultius feceritis, si præsidem provinciæ virum clarissimum adieritis, ut is ad administrationem tutelæ compellatur. P. P. VIII. Kal. Auguſt. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

14 Tutorem habenti cur non omnibus casibus tutor dari possit, dicam *C. eod.*

15 Dic in locum absentis Reipubl. causa. *l. 1. C. eod.* excusati. *l. 2. C. eod.* suspecti, removi, defuncti, relegati. *C. eod.*

16 Causis, tutorem habenti tutor vel curator dari potest. ut *l. 4. C. eod.*

De curatore dato impuberi.

II. Imp. ALEXANDER A. Valentiniano.

POtuit quidem & debuit competens judex in locum excusati [22] tutoris, licet pupillus alios quoscumque haberet tutores, curatorem [23] dare. Quamvis autem curator cum aliis in locum excusati tutoris substitutus sis: tamen periculo administrationis ultra pubertatis [24] tempora non adstringeris. P. P. V. Id. Jun. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

17 *l. 1. l. 2. & l. 4. C. eod. l. 9. C. qui petant tutor. l. 9. qui dare tutor.*

18 *l. 3. & l. 5. C. eod. l. 10. C. qui dare. l. 20. in fin. ff. de tutorib. datis.*

19 In locum absentis reipublicæ causa, licet tutor esse non desinat, alius tutor dari potest. hæc lex exceptio est ad *l. 4. C. eod.*

20 *l. 12. ff. de tut. l. 15. in fin. ff. de tutor. dat. ab his. l. 3. §. 10. ff. de suspectis. l. 45. de excusationib. l. 9. ff. de tut. & ration. distrahend.*

21 Curator in locum datus absentis eo reverso, seu finita absentia, deponit officium. facit *l. 14. §. 1. ff. de tutelis.* 22 In locum tutoris excusati potest curator dari. *l. 4. in fin. C. eod. l. 11. §. 1. l. 28. ff. de test. tut. Ulpian. 11. §. 23.* & hæc vox exceptio est ad *l. 4. C. eod.* 23 Imo tutorem ex Senatusconsulto dari oportuit. *l. si quis sub condition. 11. ff. de test. tut.* Dic, curatorem hunc instar esse tutoris: cum ultra pubertatem non duret hac lege. Unde tutelæ, sive pro tutelæ eum teneri quidam existimabant. *l. 3. C. arbitr. tut.* 24 *l. 1. C. quando tutores vel curatores. l. 25. ff. de tutoribus datis institutis, quibus modis tutela finitur. in pr.* 25 Propter diffusum patrimonium tutori curator adjungi potest. Hæc lex exceptio est ad *l. 4. eod. l. 11. in fin. C. de excusat. tutor.* 26 *l. 9. C. qui petant tutores. l. 9. C. qui dare tutor. Paul. 4. sentent. 13. §. 3.* 27 Curatorem habenti potest. *l. 20. in fin. ff. de tutor. & curator. datis.* Cur tam varie? An quia datio tutoris est ex inquisitione atque decreto: actus autem legitimi semel peraguntur, nec iterantur? An quod pupillus in tutoris potestate sit, & nemo possit in duorum potestate esse: ita ut sit potestas cujusque in solidum, nisi pro uno habeantur. ut cum sunt conjunctim dati duo, pluresve, curatoris autem nulla sit potestas in personam?

IN [14] QUIBUS [15] CASIBUS [16] TUTOREM [17], VEL CURATOREM [18] HABENTI TUTOR VEL CURATOR DARI POTEST.

De absentia & reversione tutoris.

I. Imp. ANTONINUS A. Tiberiano & Rufo.

SI in [19] locum ejus tutoris, ad tempus dati estis, qui Reipublicæ [20] causa aberat, isque jam finito munere quod ei injunctum est, abesse desiit [21]: quin ad ejus officium curamque pertineant negotia pupillæ ambigere non debetis. Sed consultius feceritis, si præsidem provinciæ virum clarissimum adieritis, ut is ad administrationem tutelæ compellatur. P. P. VIII. Kal. Auguſt. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De curatore dato impuberi.

II. Imp. ALEXANDER A. Valentiniano.

POtuit quidem & debuit competens judex in locum excusati [22] tutoris, licet pupillus alios quoscumque haberet tutores, curatorem [23] dare. Quamvis autem curator cum aliis in locum excusati tutoris substitutus sis: tamen periculo administrationis ultra pubertatis [24] tempora non adstringeris. P. P. V. Id. Jun. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

De curatore tutori adjungendo.

III. Idem A. Hylæ.

PRopter [25] late diffusum, id est, in diversis locis constitutum patrimonium, vel quod solus administrationi non sufficias, an tibi tutelam administranti adjungi aliquos curatores oporteat, præses provinciæ, si te non sufficientem deprehenderit, æstimabit. P. P. VIII. Id. Decemb. POMPEIANO & PELIGNO CONSS. 232.

De tutore suspecto, vel excusato vel defuncto, vel relegato.

IV. Impp. VALER. & GRATIAN. AA. Euplojo.

LIcet tutorem [26] habenti tutor dari non potest [27]: tamen certis [28] ex causis alius idoneus substitui sententia competentis Judicis solet in locum suspecti [29], qui convictus ac remotus [30] est, & in locum excusati [31], vel defuncti [32], vel relegati [33] tutoris. P. P. Idib. Mart. SECULARI II. & DONATO CONSS. 261.

De curatore tutori adjuncto.

V. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIM. AA. & CC. Zenoni.

CUm ob augmentum [34] facultatum curatores adjungi [35] soleant, non prius dati tutores [ab] administratione eorum liberantur. Sane si is qui administravit, tempore finitæ tutelæ fuit solvendo [36]: secuti temporis periculum ad te pertinere non [37] potuisse manifestum est. Dat. III. Kalend. April. CC. CONSS. 293.

18 Tutorem habenti certis ex causis alius substituti a judice potest: puta ita locum absentis reipublicæ causa. *l. 1.* excusati propter diffusum patrimonium. *l. 2. 3. C. eod.* rerum aliarum, *l. 21. in fin. ff. de excus. tutor.* in locum furdi, muti, furiosi. *l. 17. ff. de tutelis.* adde & casum *l. 15. ff. de tut.* & alium ex *l. 17. In fin. ff. de appellationibus.* 19 Vide *l. ult. §. 10. C. de curatore furioso.* 20 *l. 2. C. eod.* 21 *l. 11. §. 1. de testam. tut.* 22 *l. 3. C. qui petant tutores.* 23 Relegatio excusationis species. *dict. l. 3. l. 11. in fin. l. 3. §. 9. ff. de leg. tut.* Cujacius emendavit *deportati.* nisi forte vox *Relegati* hic accipienda sit pro *Deportati.* Cujacius ad *l. 8. 9. &c. ff. de excus. tutor.* ab ea tamen emendatione discedit. adde *Paul. 2. sentent. 25. §. 8.* 34 Propter auctas pupilli facultates tutori curator solet adjungi. *l. 9. in fin. ff. de administr. tutor.* 35 Alius licet tutor adjungatur, prior non liberatur. 36 *l. 39. §. 16. ff. de administr. tutor.* 37 Cur ita? collige ex *l. 1. in fin. C. de dividenda tut.*

TIT. XXXVII.

DE ADMINISTRATIONE [38] TUTORUM VEL CURATORUM, ET [39] PECUNIA PUPILLARI FOENERANDA, VEL DEPONENDA.

De pecunia pupilli vel minoris.

In AUTHENT. ut hi qui oblig. se hab. §. quoniam. col. 6. tit. 1. al. 2. Novell. 72. cap. 6.

NOVISSIME [40] *cautum est, à curatore pecuniam pupillarem non esse fœnerandam: Quod si fecerit, mutuis subjacebit periculo: nisi mobilis sit ejus substantia, cujus cura administratur: tunc enim curator illud solum mutuare cogatur, quod ad dispensationem sufficiet adolescentis, ejusque rebus: quod vero plus est, caute recondatur: vel nisi ex necessitate hoc fecerit, veluti propter expensas in pupillum faciendas.*

Curatorem non teneri pro tutoribus præcedentibus.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Modesto.

FRustra times administrare res adolescentis, cujus curator es, ne ex hoc aliquis existimet commune periculum prioris temporis te recepisse, sed ea quæ agenda putas age: & (quod magis interest [41] omnium partium) insta: ut Judex inter [42] te, & tutores datus [43], quamprimum partibus suis fungatur. P. P. XII. Kal. Octob. ALBINO, & ÆMILIANO CONSS. 207.

38 XXVI. D. VII. & 3. *C. Theod. 19. Novell. 72. cap. 6. & 7.*

39 Tutorum administrationis partes sunt hæc: inventarium facere: pecuniam otiosam ad prædiorum rusticorum emptionem deponere: si prædia nulla occurrunt emenda, fœnerari: cæteras res diligenter custodire: in judiciis pupillos suos & adultos defendere.

40 Id est, ex *Novell. 72. cap. 6.* Goth. Vid. Rittershus. *in expos. Nov. part. 8. cap. 6. & not. ad l. 37. §. 1. ff. de negot. gest.* ANS.

41 Adde *l. cum Stichus 29. ff. de solution.*

Curatorem administratione durante à collega non conveniri.

II. Iidem AA. Timoni & Elpidophoro.

ADversus curatorem adolescentis cui collegæ [44] dati estis, quamdiu administratio communis durat, exerceri judicium non potest. P. P. II. Kal. Maji, APRO & MAXIMO CONSS. 208.

42 Curator adulti pro tutoribus antecedentibus non tenetur, nisi negligentia in exigendo possit ei imputari. vide *C. quando ex facto tutoris.*

De sumptibus.

III. Imp. ANTONINUS A. Pumoso.

SUmptus [45] in pupillum tuum necessarios [46], & ex justis honestisque causis Judici qui super ea re cognoturus est si probabuntur [47] [facti] accepto ferentur: etiamsi [48] Prætoris decretum de dandis eis non sit interpositum. Id namque quod [49] à tutoribus sive curatoribus bona fide erogatur, potius justitia [50] quam aliena auctoritate firmatur. IV. Kal. Septemb. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

43 Datos.

44 Plures cum tutelam gerunt, alter in alterum non agit, ut universalis administrationis ratio reddatur. *l. 12. l. 18. l. 32. in fin. ff. eod.* Pro universali curatione non potest agi, nisi finito officio. *Bald.* vide *Cujac. 17. observ. 7. in fin.*

De liberto tutore.

IV. Idem A. Proculæ.

NIsi eam pecuniam, quam constiterit libertum [51] paternum tutorem filiæ tuæ rationi ejus debere, vel deposuerit [52], vel in prædiorum comparationem converterit, remittitur ad Præfectum Urbi, secundum ea quæ constituta sunt arbitrio ejus puniendus. P. P. XII. Kalend. Octobr. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

45 *l. 33. in fin. ff. eod.* Potestne tutor salarium exigere? potest. *dict. l. 33. in fin.* vide *Wurmf. 1. pract. 38. cap. 13.*

46 Puta in alimenta. *l. 2. C. de aliment. pupill.*

47 Probare sumptus debet is, qui sumptus se fecisse ait. facit *l. si quis pro redemptione 36. in fin. pr. C. de donat. l. 1. §. 3. ff. de tutele & ration. distrah.*

48 Nam expedit quodcunque non interponi. *d. l. 2.*

49 Naturali justitia quod confirmatur, non eget alia confirmatione. *Bald.*

De tutoribus condemnatis.

V. Idem A. Rufino.

FRustra tutores quondam adolescentium quorum curam administras, judicatum [facere] detrectant, cum exacta pecunia possit auctoritate Præsidis in depositi [53] causam haberi. P. P. Kal. Jun. LÆTO II. & CERIALE CONSS. 216.

50 Puta in alimenta. *l. 2. C. de aliment. pupill.*

De calumniosis actionibus non intentatis.

VI. Imp. ALEXANDER A. Paconio.

NOn est ignotum, tutores vel curatores [adolescentum,] si nomine pupillorum vel adultorum scientes calumniosas [54] instituant actiones, eo nomine condemnari oportere: ne sub prætextu [55] nominis eorum propter suas simultates secure [56] lites suas exercere posse existiment [57]. P. P. VI. Idib. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

47 Probare sumptus debet is, qui sumptus se fecisse ait. facit *l. si quis pro redemptione 36. in fin. pr. C. de donat. l. 1. §. 3. ff. de tutele & ration. distrah.*

48 Nam expedit quodcunque non interponi. *d. l. 2.*

49 Naturali justitia quod confirmatur, non eget alia confirmatione. *Bald.*

50 Probatione alia non indigent quæ naturali justitia confirmantur. *l. 3. §. 7. ff. de cond. causa data. l. 13. §. 7. ff. de excusat. tutor.*

51 *l. 10. C. eod.*

52 Tutor debitor pupilli pecuniam debitam pupillo deponere debet ad prædiorum comparationem. Minus est deposuisse, quam comparasse: alterutrum tamen exigitur, *ut hic:* adde *l. 5. §. 4. ff. eod.* 53 Summa liquida non potest tuto solvi minori propter metum restitutionis. *l. 1. C. si adversus solut.* non tamen eo prætextu potest tutor aut alius debitor pupilli, vel minoris pecuniam penes se retinere. Cogitur enim pecuniam deponere vel consignare, *l. 5. l. 7. §. 10. ff. eod. l. 73. in fin. ff. de procuratoribus. l. 56. §. 1. ff. mandati. l. 64. ff. de fidejussoribus.* vide Molinæum *de usur. quæst. 39. num. 298.* 54 Tutor calumniosam, vel supervacaneam actionem intendens, proprio nomine obligatur. *l. 9. §. 6. in fin. ff. eod. l. 78. §. 2. in fin. ff. de leg. 2.* bonam movere cogitur & appellare. *l. 11. C. eod.* 55 Prætextu officii calumniam committi non oportet. 56 Securi. 57 Existimentur. 58 Contra formam datam à testatore non debet tutor rem pupilli vendere, *l. ult. C. de rebus alienis.* Imo potest vendere, & ea in re patris præceptum negligere. *l. 5. §. 9. ff. eod.* 59 Sciens se tutorem, de neglecta tutela tenetur si gerens solvendo non sit. *l. 3. C. de divid. tut. l. 4. §. 3. ff. rem pupill. salv.* adde *l. 19. C. eod.* 60 Exceptio excussionis tutori vel curatori qui non gessit, adversus eum qui gessit competit. 61 Ignorans se tutorem, tutelæ non tenetur. 62 Vide *l. 5. C. de periculo tut.*

De dote constituenda.

IX. Idem A. Inclytæ.

SI curatores habes, hique dotare [1] te bonis tuis [2] cessant: adito Præside provinciæ impetrabis, ut quod moderatum [3] est, honestæ personæ, præstare cogantur. P. P. XVII. Kal. Maji, AGRICOLA & CLEMENTINO Conss. 231.

De liberto curatore.

X. Idem A. Rufinæ.

SI liberti [4] ejusdemque curatoris culpa, vel fraude ratio vestra læsa sit: farciri damnum ab eo qui dedit, Præses provinciæ curabit: Non dubitaturus etiam graviorem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in libertо crimen deprehendatur. P. P. XI. Kal. August. AGRICOLA & CLEMENTINO Conss. 231.

De tutore qui non appellavit, vel appellationem non prosecutus est.

XI. Imp. GORDIANUS A. Cæcilio.

SI bonam [5] causam ea, cujus tutor es, habuit, & adversus latam sententiam non [6] appellasti, seu post appellationem provocationis solennia implere cessaveris, tutelæ judicio indemnitatem pupillæ præstare debes. PP. Id. August. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De fraude tutorum, de negligentia curatorum, de fœmina minore viginti quinque annis.

XII. Idem A. Octavianæ.

DE his, quæ in fraudem administrationis à tutore gesta, vel negligenter acta à curatoribus eorum, quibus successisti, allegas, agere debes: si modo annos legitimæ ætatis implesti. Neque [enim] ignoras non [7] multum patrocinari fœcunditatem liberorum fœminis ad rerum suarum administrationem, si intra ætatem legitimam sint constitutæ. PP. III. Non. Octobr. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

Satisfactio de rato.

XIII. Idem A. Longino.

TUtores debita pupillaria, seu deposita reposcentes, ad satisfactionem [8] compelli non posse, manifestum est. PP. VIII. Kal. Maji, ARIANO & PAPPO Conss. 244.

De rationibus reddendis.

XIV. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Clementi.

RAtiones [9] curæ [10] administratæ ante impletum quintum & vicesimum annum durante [11] officio posci jure non posse, manifestum est [12]. PP. Prid. Non. August. PHILIPPO A. II. & TITIANO Conss. 246.

De eo, qui signavit ut curator.

XV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Licinio.

SI non subscripsisti [14] quasi fidejussor: frustra veteris, ne ex ea intercessione qua signasti ut curator [15], olim liberatus (ut affirmas) sententia Præsidis, ex officio curatoris conveniri possis. PP. Prid. Non. Mart. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO AA. Conss. 287.

De alienatione rerum pupillarium.

XVI. Iidem AA. & CC. Proculo.

NOn omni [16] titulo res pupilli potestatem alienandi [17] tutores habent: sed administrationis tantum causa distrahentes, quæ eis venundare licet, justam causam [18] possidendi comparantibus præstant. Cum itaque donandi [19] nulla [20] ratione res eorum, quorum administrant negotia, potestatem habeant: vindicare dominium à possidentibus non prohiberis. Dat. A. Kalend. Maji, *Heraclæ*, AA. Conss. 287.

De testamenti factione, vel donatione.

XVII. Iidem AA. & CC. Martiali.

DE successione sua [21] tutores frustra timent: cum his qui tutelam administraverunt, testamenti factio non denegetur, nec de bonis suis donare aliquid prohibeantur. S. XVI. Kal. Novemb. *Sirmii*, AA. Conss.

De periculo nominum, & de pignoribus.

XVIII. Iidem AA. & CC. Soterico.

DEbitoribus pupillæ pro officii ratione tutorem te constitutum adseverans, ad te nominum [22] periculo pertinente, parere solutioni [23] denuntia. 24. Qui si satis non fecerint: in venditione [25] pignorum uti [communi] jure potes. S. Prid. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

De absente tutore dato.

XIX. Iidem AA. & CC. Vindiciano.

TUtor licet absens [26], decreto datus, si sciens [27] solemniter se non excusaverit, administrationi constituitur obnoxius. S. III. Idib. Februar. *Sirmii*, CC. Conss. 294.

De tacita hypotheca in bonis tutoris vel curatoris.

XX. Imp. CONSTANTINUS A. Eufemianæ.

PRo [28] officio administrationis tutoris vel curatoris bona, si debitores existant, tanquam pignoris [29] titulo obligata, minores sibimet vindicare minime prohibentur. †. Idem est, & si tutor, vel curator quis constitutus, res minorum non [30] administraverit. Dat. VII. Kal. April. *Treveris*, VOLUSIANO & ANNIANO Conss. 312.

De donationum conditione neglecta.

XXI. Idem A. Maximo P. P.

[P]Upillorum [31] seu] minorum defensores, si per eos donationum conditio [32] neglecta [33] est, rei amissæ [34] periculum præstent. Dat. III. [35] Kal. Februar. *Romæ*, SABINO & RUFINO Conss. 316.

De alienatione rerum pupillarium.

XXII. Idem A. ad Populum.

LEx [36], quæ tutores curatoresque necessitate adstrinxit, ut aurum, argentum, gemmas, vestes, cæteraque mobilia pretiosa [37], urbana etiam [prædia, &] mancipia, domos, balnea, horrea, atque omnia quæ intra civitatem sunt, venderent, omniaque ad nummos redigerent, præter [38] prædia & mancipia [39] rustica, multum minorum utilitati adversa est. Præcipimus itaque, ut hæc omnia [40] nulli tutorum curatorumve liceat vendere: nisi [41] hac forte necessitate & lege, qua rusticum prædium atque mancipium vendere, vel pignorare, vel [in [42] donationem] propter nuptias [43], vel in dotem dare in præteritum licebat: scilicet per [44] inquisitionem [45] judicis, & probationem causæ, interpositionemque decreti, ut fraudi locus non sit. †. Ante omnia igitur urbana [46] mancipia, quæ totius suppellectilis notitiam gerunt, semper in hereditate & in domo retineantur: nam boni [47] servi fraudem fieri prohibebunt: mali, si res exegerit, sub quæstione [48] positi, poterunt prodere veritatem: atque ita omnia observabunt, ut nec inventarium [49] minuere, nec mutare, vel subtrahere aliquid tutor valeat: Quod in veste, margaritis, gemmis, & vasculis, cæteraque suppellectili necessarium est. Et tolerabilius [50] est (si ita contigerit) servos mori suis dominis, quam servire extraneis: quorum fuga [51] potius tutori adscribitur, sive negligentia dissolutam esse patiatur disciplinam, sive duritia, vel inedia, atque verberibus eos afficiat. Nec enim dominos execrantur, sed magis diligunt: ita ut hæc lex per hoc quòque melior antiqua sit. Tunc enim remota servorum custodia etiam vita minorum sæpius probatur. †. Nec vero domum [52] vendere liceat in qua defecit pater, minor crevit, in qua majorum [53] imagines aut [non] videre fixas, aut revulsas videre, satis est lugubre. Ergo & domus, & cetera omnia immobilia [54] in patrimonio minorum permaneant [55]: nullumque [56] ædificii genus, quod integrum hereditas dabat, collapsum tutoris fraude depereat. Sed & si parens vel ille cujuscumque heres est minor, reliquerit deformatum ædificium: tutor testificatione operis ipsius, & multorum fide, id reficere cogatur: ita enim annui reditus plus minoribus conferunt, quam per fraudes pretia diminuta. †. Servi [57] etiam qui aliqua sunt arte præditi, operas suas commodo minoris [58] conferant, & reliqui qui in usu minoris domini esse non poterunt, quibusque ars nulla est, partim labore suo, partim alimoniarum taxatione pascantur: lex enim non solum contra tutores, sed etiam contra [58] fœminas immoderatas atque intemperantes prospexit minoribus: quæ plerumque novis maritis non solum res filiorum, sed etiam vitam [59] addicunt.

†. Huic accedit, quod ipsius *pecuniæ* [60] (in [61] qua robur omne patrimoniorum veteres posuerunt) fœnerandi [62] usus vix diuturnus, vix continuus, & stabilis est: quo subsecuto, intercidente sæpe pecunia, ad nihilum minorum patrimonia deducuntur. †. Jam ergo venditio tutoris nulla sit sine [63] interpositione decreti. Exceptis his duntaxat vestibus [64], quæ detritæ usu, seu corruptæ servando [65] servari non potuerunt. †. Animalia [66] quoque supervacua, quamvis minorum, quin veneant, non vetamus. Dat. Id. Mart. CONSTANT. A. VII. & CONSTANTINO C. Conss. 326.

De canone non soluto.

XXIII. Idem A. Felici.

SI [67] tutoris, vel curatoris culpa, vel dolo, eo quod vectigal [68] prædio emphyteutico impositum minime dependere voluisset, minoris [prædium] fuerit amissum: damnum quod ei contigit, ex substantia eorum resarciri necesse est. Dat. XIII. Kal. Maji, *Constantinop.* DALMATIO, & XENOPHILO Conss. 333.

De Inventario faciendo.

XXIV. Impp. ARCAD. & HONORIUS AA. Eutychiano PP.

TUtores [69], vel curatores, mox [70] quam [71] fuerint ordinati, sub [72] præsentia publicarum [73] personarum [74] inventarium [75] rerum omnium [76] & instrumentorum solenniter facere curabunt [77]. Aurum, argentumque, & quicquid vetustate [78] temutari. 50 Occurrit objectioni, ut ex duobus malis minus eligatur. *l.* 200. *ff. de regulis.*

51 Præsumitur servus pupillaris fugisse ob negligentiam, vel fœvitiam tutoris. 52 De ædibus paternis pupilli non distrahendis a tutore sine decreto, *ut hic. & vers. ult. J. eod.* facit *l.* 35. *ff. de minor.* 53 Adde *d. l.* 35. Interest nostra, res majorum nobis servari. facit *l. dudum* 14. *C. de contr. empt. l.* 35. *ff. de minor. l.* 36. *in fin. ff. de bonis libertorum. l.* 1. §. 15. *ff. si quid in fraudem patron. l. Regum* 21. *ubi de Naboth & ejus vinea.* Plinius 2. epist. ad Valerium: *Me prædia materna parum commode tractant, delectant tamen ut materna.* Idem lib. 7. ad Fabatum: *Maternis cedere, ne Cornelias quidem possum. Ides Brutus notatus est, quod paterna bona mancipasset.* qua de re locus extat Crassi oppido elegans apud Ciceronem 2. de Orat. & Oratione pro A. Cluentio. 6. Quintil. 3. Horat. 1. serm. 2. *Rem patris oblimare, malum est, ubicunque.* Idem 1. epist. *Mœstus ut rebus maternis atque paternis Fortiter absumptis, urbanus cœpit haberi Scurra.* Cicero 6. in Verrem: *Græci turpitudinem summam arbitrabantur referri in literas publicas pretio parvo ea quæ à majoribus quis accepisset vendidisse.* Heraclides leg. σχολαίων, refert turpe habitum apud Lacedæmonios, terrani vendere: ut & apud Locros teste Aristot. 2. *politic.* 5. unde lege Solonis τὰ πατρῶα κατεδηδοκότες, ἄτιμοι. qui bona paterna decoxissent, ab administratione Reip. remoti. *Lacrimæ in Solone.* his adde Tiraquell. *de retractu, quæst.* 46. Goth. Vid. etiam Menoch. 3. *præsumpt.* 83. ANS. 54 De rebus immobilibus pupillorum non alienandis sine decreto, *ut hic. & vers. ult. J.* Porro immobilium appellatione, pecunia destinata in prædiorum emptionem continetur. vide *Romanum, consil.* 188. *Forcatulum Negotiantiæ cap.* 39. *n.* 5. 55 Immobilia minorum sine decreto tutor alienare non potest, *ut hic*; ne quidem consensu pupilli ipsius. Quid? adventitia filii potestne pater sine decreto alienare? vide Jasonem ad *l. singularia* 15. *ff. si certum.* Ripam ad *l. obligatione* 6. *num.* 56. *ff. de pignorib.* 56 Tutor domum pupilli prætextu instaurationis, destruere non debet, ut materias distrahat: nisi indubie ruinam minentur, & instauratione indigeant. Quid si parens pupilli, vel alius qui hereditatem suam ad pupillum transmisit, quum demoliri vel reficere partem domus cœpisset, decessit? Χρὴ τὸ ἐπιτίμιον περὶ τούτου διαμαρτυρίᾳ χρήσασθαι, de hoc ipso attestatione uti tutor debet. *Synopsi. Basil. d. cap.* 30.

57 Quemadmodum tutores servis pupillaribus uti debeant. 58 Tutorum nomine hac etiam lege intelliguntur matres tutelam filiorum administrantes. 59 Non tantum liberorum, sed & *suam. l.* 12. *J. qui potiores.* 60 De pecuniæ utilitate dixi ad Novell. Leonis 52. 61 Imo in pecudibus robur veterum fuit. vide peculium & pecunia. *Festus. Columella* 6. *Varro. Plinius.*

62 Fœnerandi usus vix diuturnus, vix continuus, vix stabilis. 63 Nulla minorum bona vendi possunt sine decreto sive mobilia sint sive immobilia: nisi talia dixeris, ut diu commode servari non possint, ut sunt vestes detritæ & similes: ad hæc animalia supervacua. *J. eod.* 64 *l.* 4. *J. quando decr. opus non est. l.* 53. *ff. de hered. petit.* 65 Sine decreto judicis, minorem mensam suam mercatoriam, id est, negotiationem, & ut barbari quidam loquuntur, traficam distrahere non posse, hinc colligitur: cum negotiatio dicatur earum rerum esse, quæ servando servari possint. vide *Simoncellum* 2. *de decret.* 6. *in princ.* 4. 66 *l.* 56. *ff. de admin. tut.* 67 *l.* 3. *C. Theod. eod.* Goth. De bonis quæ servando servari non possunt, vid. Math. Coler. *de processibus executiv. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 155. ANS. 68 Imputatur tutori, si res emphyteutica propter canonem non solutum ad dominum redierit. facit *l.* 5. §. 6. *in fin. ff. eod. l.* 78. §. 2. *in fin. ff. de leg.* 2. 69 *l.* 4. *C. Theod. eod.* De inventario à tutoribus, & curatoribus faciendo. *l.* 7. *ff. eod. l.* 27. *ff. de episc. aud. l.* 13 *J. arbit. tut. l.* 7. §. 6. *in fin. J. de cura furios. Novell.* 94. *in fin.* 70 Id est, cum primo poterunt. Accurs. 6. *hic.* ἐσαρίων μὴν μὴ τὴν τελευτὴν 5. *Harm.* 11 §. 25. *περὶ πρωτοκόλλου ἐπιτρόπων.* Idem tempus heredi præsenti ad inventarium faciendum præscribitur: absenti annus. *l. ult.* §. 13 *in fin. J. de jure deliberandi.* Idem spatium trium mensium datur à Leone. *Novell.* 110. *in fin.* inventario rerum dotalium faciendo.

71 Quo tempore inventarium rerum minoris à tutoribus & curatoribus inchoandum? Dic, quam primum poterit fieri. *l. tutor qui repertorium* 7. *ff. eod.* 72 Quibus præsentibus inventarium pupillare fieri oporteat, an pluribus notariis præsentibus id fieri necesse est, an vero uno tantum præsente satis sit? Dic unius præsentiam sufficere. His addendum, in inventario minoris faciendo creditores non evocari: licet fecus sit inventario quod fit ab herede, fed & illud observandum, inventarium pupillare in judicio fieri oportere, ut notat Accurs. Bart. & alii hoc est præsente judice: id enim in jure fieri censetur. *l.* 11. *in fin. ff. de Justitia. l.* 4. *in fin. ff. de interrog. in jure fac.* 73 Id est, tabulariorum. *l.* 32. *ff. de Episc. & Cler.* 74 Ergo plures requiruntur tabelliones? Accurs. unicum sufficere ait. In inventario heredis præter tabularium tres requiruntur. *Novell.* 11.

75 Ἀπογραφὴν τῶν πραλμάτων τὰ τελευταῖα. *Harmen. ibid.* descriptionem rerum defuncti. adde *l. 7. ff. eod.* 76 Quarum rerum fieri debeat inventarium. 77 Alioquin ut suspecti removentur aliisque pœnis subjacent: nisi testator inventarii confectionem specialiter remiserit. *l. ult.* §. 1. *J. arbit. tutel.* 78 Dixi ad *l.* 22. *in fin. J. eod.*

1 Dotem sibi constitui, & eo nomine adversus curatores moram committentes agere adhibita: sed & ubi etiam super ea re judicia imploraro potest. facit *l.* 52. *ff. eod. l.* 43. *ff. de leg.* 3.

2 Dotare de suis, & propriis bonis curator adultam non cogitur.

3 *d. l.* 43. *l.* 60. *ff. de jure dot. l.* 22. §. 4. *ff. ad Trebell.*

4 Libertus male administrans removetur à tutela, eique privatur. *l.* 4. *J. eod.*

5 Cui contraria est calumniosa, & supervacanea. *l.* 6. *J. eod.*

6 Tutor in bona causa cogitur appellare, & appellationem prosequi; alioquin litis nomine tenetur. Est enim officium tutoris utilia non prætermittere, inutilia non admittere. *l.* 27. *J. de episcop. aud.*

7 Defectus ætatis non suppletur numero liberorum. *l.* 2. *J. de in integr. restit. l.* 1. *in fin. J. qui & adversus quos. l.* 2. *ff. de minor.*

8 Tutor agens pupilli nomine non tenetur cavere de rato. *l.* 23. *ff. eod.*

9 Rationes à curatore antequam XXV. annum minor expleverit non exiguntur tantisper dum curator gerit. 5. *Harm.* 11. §. 35.

10 Curator tenetur ad rationes reddendas, ut & quivis alienam administrationem suscipiens. vid. *Rol. à Valle* 1. *consil.* 49.

11 *l.* 2. *J. eod.*

12 Imo non est manifestum, sed falsum. *l.* 4. *in fin. l.* 16. *in fin. ff. de tut. & ration.* Goth. Vid. *l.* 9. §. 4. *ff. de tut. & rat.* ANS.

13 Tg. I.

14 Vid. quæ dixi ad *l.* 14 *J. si cert. pet.*

15 De eo quod quis facit ut tutor, vel curator, vel procurator, vel gestor alterius, suo nomine conventi non potest. *l. ult. ff. de instit. act.* vide *Wurmser. l. præst.* 38. *cap.* 10.

16 Ergo aliquo: sunt enim alienationis variæ species & causæ.

17 Hoc innuit, Certis causis, alienandi facultatem tutoribus permitti: in reliquis alienantes justam causam possidendi non transferre. Male autem alienat, qui donat. *l.* 22. *in fin. l.* 46 *in fin. ff. eod. l.* 1. §. 1. *ff. de tut. & rationib.* nonnunquam tamen donare potest. *l.* 12. *in fin. ff. eod.*

18 Tutor justa de causa, hoc est, ex causis jure permissis res pupilli sui potest alienare.

19 Non administrat, qui donat.

20 Potest igitur justis de causis donare. *d. l.* 12.

21 Tutela non efficit, quominus tutor de suis testari suaque donare possit. *l. un. J. rem alienam gerentibus.*

22 Periculum nominum spectat ad tutorem. *Goth.* An & quando periculum nominum ad tutorem spectet vid. late Hartman. Pistor. *q.* 49. ANS. Adde *Censur. Forens. nostram & DD. ibi allegat. lib.* 1. *c.* 18. *n.* 10. S. L.

23 Vid. *l.* 2. *J. arbitr. tutel.* 24 Officio tutoris incumbit debitoribus pupilli denunciare ut solvant. 25 *l.* 14. *J. de distr. pign.* 26 Tutor absens potest dari. *Bald.* 27 *l.* 8. *J. eod. l.* 1. §. 1. *l.* 5. *in fin. ff. eod.* 28 *l.* 1. *C. Theod. eod.* 29 Bona tutoris & curatoris tacite pupillo, & adolescenti obligantur. *l. un. J. rem alienam gerentibus. l. un.* §. 1. *J. de rei uxor. act. l. ult. vers. Diseretis. J. de legitim. tut. Novell.* 118. *cap.* 5. *in fin.* vid. *Negusantium* 2. *de pignor.* 4. *num.* 5. Quid si ipse minor sit adhuc annis viginti? vid. *d. vers. Discretis.* 30 Bona tutoris vel curatoris non modo pro male gestis, sed etiam pro non penitus gestis, tacite obligata sunt pupillo, vel adulto. 31 *l.* 2. *C. Theod. eod. l.* 1. *vers. Hisque. C. Theod. de donat. l.* 25. *J. de donat.* 32 Puta faciendi vel non faciendi. vid. *l.* 25. *J. de donat.* & ita tutor non implens conditionem utilem pupillo, tenetur ei, in quod interest. 33 Donationes μονομερεῖς non fiunt. dixi ad *l.* 25. *J. de donat.* 34 Id est, non quæstitæ. *l.* 7. *J. de arbitr. tut.* 35 *l.* 2. *C. Theod. eod.* habet IV. Kalend. Novembr. S. L.

36 Orationem Severi intelligit, quæ extat in *l.* 1. §. 2. *de reb. eor. qui.*

37 Mobilia pretiosa immobilibus comparantur.

38 *d. l.* 1. §. 1.

39 Vid. *l.* 3. *J. de præd. decur.*

40 Mobilia fol. & prædia urbana ac rustica. Rustica & suburbana alienari non possunt, quod hic vetatur. vide quædam ad hunc locum apud *Cujac.* 7. *obs.* 23.

41 Tutor vel curator nihil ex rebus minorum vendere potest, nisi ex justa & probabili causa. Quin justa causa alienandi non difficit. Nec enim res eas sine decreto judicis alienare potest, exceptа veste usu detrita, & iis quæ servando servari non possunt, exceptis etiam animantibus pupillorum usu superveniens. *Synopsis Basilic.* 32. *tit.* 11. *ex lib.* 38. *tit.* 9. *c.* 30. & 5. *Harm.* 11 §. 49.

42 Quibus ex causis prædia minorum alienari possunt.

43 *l. ult. vers. cum autem. J. si major. fact. alienat.*

44 Quibus solennitatibus res minorum alienari oporteat.

45 De qua vide *l.* 5. §. 9. *ff. de reb. eor. qui sub tut.*

46 De urbanis mancipiis non vendendis sine decreto, *ut hic. & vers. ult. J. eod.* deque eorum utilitate. Quid rustica? Vendi multo minus possunt. Hac enim lege Constantinus nihil mutat orationi Severi quæ rustica mancipia vetabat alienari. *T. eod. in princ.* facit *l.* 3. *J. de præd. decur.*

47 Boni servi utilitas. 48 *l.* 34. *ff. eod.* & ita per familiares & domesticos probantur ea quæ fiunt in domo, id est, domestica. vid. *l.* 8. §. 6. *J. de reb. pudic.*

49 Possunt enim res hujusmodi facile subtrahi ac

50 *l.* 200. *ff. de regulis.*

51 Præsumitur servus pupillaris fugisse ob negligentiam, vel fœvitiam tutoris. 52 De ædibus paternis pupilli non distrahendis a tutore sine decreto, *ut hic. & vers. ult. J. eod.* facit *l.* 35. *ff. de minor.* 53 Adde *d. l.* 35. Interest nostra, res majorum nobis servari. facit *l. dudum* 14. *C. de contr. empt. l.* 35. *ff. de minor. l.* 36. *in fin. ff. de bonis libertorum. l.* 1. §. 15. *ff. si quid in fraudem patron. l. Regum* 21. *ubi de Naboth & ejus vinea.* Plinius 2. epist. ad Valerium: *Me prædia materna parum commode tractant, delectant tamen ut materna.* Idem lib. 7. ad Fabatum: *Maternis cedere, ne Cornelias quidem possum. Ides Brutus notatus est, quod paterna bona mancipasset.* qua de re locus extat Crassi oppido elegans apud Ciceronem 2. de Orat. & Oratione pro A. Cluentio. 6. Quintil. 3. Horat. 1. serm. 2. *Rem patris oblimare, malum est, ubicunque.* Idem 1. epist. *Mœstus ut rebus maternis atque paternis Fortiter absumptis, urbanus cœpit haberi Scurra.* Cicero 6. in Verrem: *Græci turpitudinem summam arbitrabantur referri in literas publicas pretio parvo ea quæ à majoribus quis accepisset vendidisse.* Heraclides leg. σχολαίων, refert turpe habitum apud Lacedæmonios, terrani vendere: ut & apud Locros teste Aristot. 2. *politic.* 5. unde lege Solonis τὰ πατρῶα κατεδηδοκότες, ἄτιμοι. qui bona paterna decoxissent, ab administratione Reip. remoti. *Lacrimæ in Solone.* his adde Tiraquell. *de retractu, quæst.* 46. Goth. Vid. etiam Menoch. 3. *præsumpt.* 83. ANS. 54 De rebus immobilibus pupillorum non alienandis sine decreto, *ut hic. & vers. ult. J.* Porro immobilium appellatione, pecunia destinata in prædiorum emptionem continetur. vide *Romanum, consil.* 188. *Forcatulum Negotiantiæ cap.* 39. *n.* 5. 55 Immobilia minorum sine decreto tutor alienare non potest, *ut hic*; ne quidem consensu pupilli ipsius. Quid? adventitia filii potestne pater sine decreto alienare? vide Jasonem ad *l. singularia* 15. *ff. si certum.* Ripam ad *l. obligatione* 6. *num.* 56. *ff. de pignorib.* 56 Tutor domum pupilli prætextu instaurationis, destruere non debet, ut materias distrahat: nisi indubie ruinam minentur, & instauratione indigeant. Quid si parens pupilli, vel alius qui hereditatem suam ad pupillum transmisit, quum demoliri vel reficere partem domus cœpisset, decessit? Χρὴ τὸ ἐπιτίμιον περὶ τούτου διαμαρτυρίᾳ χρήσασθαι, de hoc ipso attestatione uti tutor debet. *Synopsi. Basil. d. cap.* 30.

57 Quemadmodum tutores servis pupillaribus uti debeant. 58 Tutorum nomine hac etiam lege intelliguntur matres tutelam filiorum administrantes. 59 Non tantum liberorum, sed & *suam. l.* 12. *J. qui potiores.* 60 De pecuniæ utilitate dixi ad Novell. Leonis 52. 61 Imo in pecudibus robur veterum fuit. vide peculium & pecunia. *Festus. Columella* 6. *Varro. Plinius.*

62 Fœnerandi usus vix diuturnus, vix continuus, vix stabilis. 63 Nulla minorum bona vendi possunt sine decreto sive mobilia sint sive immobilia: nisi talia dixeris, ut diu commode servari non possint, ut sunt vestes detritæ & similes: ad hæc animalia supervacua. *J. eod.* 64 *l.* 4. *J. quando decr. opus non est. l.* 53. *ff. de hered. petit.* 65 Sine decreto judicis, minorem mensam suam mercatoriam, id est, negotiationem, & ut barbari quidam loquuntur, traficam distrahere non posse, hinc colligitur: cum negotiatio dicatur earum rerum esse, quæ servando servari possint. vide *Simoncellum* 2. *de decret.* 6. *in princ.* 4. 66 *l.* 56. *ff. de admin. tut.* 67 *l.* 3. *C. Theod. eod.* Goth. De bonis quæ servando servari non possunt, vid. Math. Coler. *de processibus executiv. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 155. ANS. 68 Imputatur tutori, si res emphyteutica propter canonem non solutum ad dominum redierit. facit *l.* 5. §. 6. *in fin. ff. eod. l.* 78. §. 2. *in fin. ff. de leg.* 2. 69 *l.* 4. *C. Theod. eod.* De inventario à tutoribus, & curatoribus faciendo. *l.* 7. *ff. eod. l.* 27. *ff. de episc. aud. l.* 13 *J. arbit. tut. l.* 7. §. 6. *in fin. J. de cura furios. Novell.* 94. *in fin.* 70 Id est, cum primo poterunt. Accurs. 6. *hic.* ἐσαρίων μὴν μὴ τὴν τελευτὴν 5. *Harm.* 11 §. 25. *περὶ πρωτοκόλλου ἐπιτρόπων.* Idem tempus heredi præsenti ad inventarium faciendum præscribitur: absenti annus. *l. ult.* §. 13 *in fin. J. de jure deliberandi.* Idem spatium trium mensium datur à Leone. *Novell.* 110. *in fin.* inventario rerum dotalium faciendo.

71 Quo tempore inventarium rerum minoris à tutoribus & curatoribus inchoandum? Dic, quam primum poterit fieri. *l. tutor qui repertorium* 7. *ff. eod.* 72 Quibus præsentibus inventarium pupillare fieri oporteat, an pluribus notariis præsentibus id fieri necesse est, an vero uno tantum præsente satis sit? Dic unius præsentiam sufficere. His addendum, in inventario minoris faciendo creditores non evocari: licet fecus sit inventario quod fit ab herede, fed & illud observandum, inventarium pupillare in judicio fieri oportere, ut notat Accurs. Bart. & alii hoc est præsente judice: id enim in jure fieri censetur. *l.* 11. *in fin. ff. de Justitia. l.* 4. *in fin. ff. de interrog. in jure fac.* 73 Id est, tabulariorum. *l.* 32. *ff. de Episc. & Cler.* 74 Ergo plures requiruntur tabelliones? Accurs. unicum sufficere ait. In inventario heredis præter tabularium tres requiruntur. *Novell.* 11.

75 Ἀπογραφὴν τῶν πραλμάτων τὰ τελευταῖα. *Harmen. ibid.* descriptionem rerum defuncti. adde *l. 7. ff. eod.* 76 Quarum rerum fieri debeat inventarium. 77 Alioquin ut suspecti removentur aliisque pœnis subjacent: nisi testator inventarii confectionem specialiter remiserit. *l. ult.* §. 1. *J. arbit. tutel.* 78 Dixi ad *l.* 22. *in fin. J. eod.*

temporis non mutatur, si in pupilli substantia reperiatur, in tutissima custodia [1] collocent: ita tamen ut ex mobilibus aut prædia idonea comparentur [2], aut si forte (ut adsolet) idonea non potuerint inveniri, juxta antiqui juris formam usurarum [3] crescat [4] accessio: quarum exactio ad periculum [5] tutorum pertinet. Dat VII. Kal. Mart. *Constantin.* ARCAD. IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

1 Pecuniæ pupillares quæ commode servari possunt, custodiendæ à tutoribus ut prædia idonea comparentur, vel fœnori occupentur.

2 De prædiis ex pecunia pupillari comparandis.

3 De pecuniis pupillaribus fœnori occupandis.

4 Hodie tutores non coguntur pecunias pupillares fœneri dare. *Authent. nouissime ff. eod. Nov. 72. c 6.*

5 Quomodo periculum nominum ad tutores pertineat, vid. *l. 16. in fin. ff. eod.*

6 Judicia decreto quæuis pecunia solvi potest. §. *ult. ibi, ut prius judicialia sentent. Inst. quibus alienare licet. l. 7. §. 2. ff. de minoribus.* adde §. *si adv. solut.*

7 Cur ita? colligе ex *l. 4. in fin. §. ad leg. Iul. de adult.*

8 Recte facta non revocantur. *cap. 73. de regulis in 6.*

9 Debitor sine judicis decreto annuos reditus annuasque pensiones pupilli potest solvere. *l. 27. §. eod.*

10 Fœneratitiæ pecuniæ pupillis citra judicis decretum solvi non possunt. *d. §. ult. Instit. quibus alien. licet vel non.*

11 Id est, exheredasset. Nam matris præteritio pro exheredatione habetur. §. 7. *Inst. de exhered. lib.*

12 Res ita habet: Titia Mævium filium, eundemque tutorem Caji in testamento præteriit Cajo heredе instituto, quo se vertet hic Mævius? si Cajo authoritatem suam, vel consensum de adeunda hereditate præstiterit infelix, videbitur propriam exheredationem adprobasse, & matris hereditatem abdicasse. Si non præstiterit, verendum est ei, ne Cajo tutelæ judicio utili obstringatur.

13 Hoc dicit respectu pupilli, *ut §. eod.*

14 Vide *Anton. Mercator. l. 1. not. 2.*

15 Hoc dicitur respectu puberis. §. *eod.*

16 Sine decreto judicis, curatoris tamen consensu, adultus hereditatem adire potest. *hac lege.* vide *Simoncellum tract. de decretis. 2. Tit. 6. in prælione 5.*

17 *l. 17. §. de negotiis.*

18 *l. 12. l. ult. ff. de inofficioso.*

19 Observa hanc sententiam, & adde *l. 1. quando ex facto tutoris. l. ult. in fin. ff. si quis cautionibus.*

20 Necessitas officii excusat. sic advocato non nocet necessitate facta accusatio. *l. ult. ff. de postulando. l. 14. §. 9. ff. de bon. libert.*

21 *l. 4. §. 1. ff. de ve judicata.*

22 Argumentum ita ducitur. Finita tutela vel cura transeunt actiones in pupillum & adultum; Potest itaque pupillus vel adultus à suo tutore vel curatore, post finitam tutelam conveniri.

23 Licet tutor consentiat ut tutor, non tenetur tamen jure proprio. *l. 14. §. 9. ff. de bon. liber.*

24 *l. 25. §. eod.* 25 *d. l. 25. in fin.* 26 Tutor ut curator, adultum in lite pupillum defendere tenetur. *l. 30. ff. eod.* 27 Tutor litem susceptam deserere non potest. 28 *d. l. 30.*

29 Pœna tutoris vel curatoris pupillos, vel adultos suos non defendentis. 30 Tutoribus vel curatoribus lite cœpta furiosis factis, alius substituitur qui lites exequatur. 31 Lite etiam cœpta, curator ad lites indigentibus datur. 32 Curator ad lites ab ipso causæ litisque judice datur. facit *cap. ult. de judiciis in 6.* 33 Ad curam eorum qui tenentur pupillis tutores petere, pertinet, ut à tutoribus pupilli defendantur: & si fuerint remoti, alii constituantur. adde *l. tutores vel curatores 24. §. eod.* 34 Matris officio atque muneri incumbit, non tantum tutores petere, sed etiam exequi, ut per eos pupilli rectè defendantur. adde *Nyvell. 117. cap. 1.*

35 Cautio qua de hic agitur, non præstatur à matribus, testamentariis, & legitimis tutoribus gerentibus, sed dativis, hoc est, non coguntur matres in id incumbere, vel in id curam suam intendere, tutores ut liberorum omnes tutelam gerant, sed ut ii quos liberis suis tutores petierint, gerant: ut negligentia petiti à matre tutoris, ad ipsam matrem pertineat, at non testamentarii aut legitimi tutoris.

Si debitor pupilli solvat.

XXV. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SAncimus: creatione tutorum & curatorum cum omni procedente cautela, licere debitoribus pupillorum vel adultorum ad eos solutionem facere: ita tamen, ut prius sententia [6] judicialis sine omni damno celebrata hoc permiserit: quo subsecuto, si & judex [hoc] pronuntiaverit, & debitor persolverit: sequitur hujusmodi causam plenissima securitas, ut nemo [7] in posterum inquietetur: Non enim debet quod rite, & [8] secundum leges ab initio actum est, ex alio eventu resuscitari. †. Non autem hanc legem extendimus etiam in his solutionibus, quæ vel ex reditibus [9], vel ex pensionibus, vel aliis hujusmodi causis pupillo, vel adulto accedunt: sed si extraneus debitor ex fœneratitia [10] forsitan cautione, vel aliis similibus causis solutionem facere, & se liberare desiderat: tunc enim eam subtilitatem observari censemus. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

Ne Authoritas interposita noceat tutori, vel curatori.

XXVI. Idem A. Joanni P. P.

CUm quædam mulier testamento condito filium suum præteriisset [11], idem autem filius, qui præteritus erat, vel fratris, vel extranei esset tutor, vel curator, qui scriptus à matre tutoris fuerat heres: in præsenti specie manifestissimum erat, stare tutorem, vel curatorem in præcipiti [12] loco: sive enim auctoritatem [13] suam, vel [14] consensum [15] de adeunda [16] hereditate præstare pupillo, aut adulto minime voluerit, ne ex hac causa sua jura aliquod patiantur præjudicium (satis enim imminet periculum tutelæ, vel utilis negotiorum [17] gestorum actionis, ne pupillus, vel adultus, utpote ex illius tarditate læsus, litem ei ingerat) sive hujusmodi timore perterritus auctor fuerit pupillo vel adulto, periculum emergebat: dum [18] enim alii consentit, ipse sua jura perdit: videbatur etenim confirmare matris suæ judicium, quod oppugnandum esse existimabat: & multæ aliæ insuper species oriuntur [19], ex quibus verendum est tutori, vel curatori circa suas res præjudicium [parari:] puta in hypothecis, & aliis variis causis. Invenimus autem generaliter definitum, post officium depositum omnes actiones, quas tutor, vel curator ex necessitate [20] officii subierit, in quondam pupillum, vel adultum transferri [21]. Quare tam optimo exemplo argumentati [22], [necnon] & aliis omnibus casibus, in quibus veretur tutor vel curator, ne præjudicium ei aliquod fiat, timorem ejus removemus: Damus igitur eis cum summa fiducia res pupillorum, vel adultorum gubernare: sciturus, quod lex nostra sua eis jura immutilata reservat, nihil [23] ex hujusmodi auctoritate, vel consensu præjudicii subituris. Dat. x. Kal. Septemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

Ad l. 25. sup. h. t. de Usuris.

XXVII. Idem A. Joanni P. P.

COnstitutionem, quam nuper [24] fecimus, disponentes, quemadmodum debent solutiones in contractibus minorum fieri sive ex reditibus [25], sive ex pensionibus, sive ex aliis similibus causis, etiam in usuras extendimus: quæ tamen non summatim, neque ex multis annis collectæ jam debentur, biennales metas, & centum solidorum quantitatem minime excedentes. Dat. x. Kal. Novemb. *Constant.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

De eo, qui in tutela, vel curatione est defendendo §. & de rerum ejus alienatione.

XXVIII. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, neminem tutorum vel curatorum pupilli, vel adulti, vel furiosi, aliarumque personarum, quibus tam ex veteribus, quam ex nostris [legibus vel] constitutionibus creantur curatores, defensionem [26], quam pro lite [27] susceperunt, recusare: sed ab initio litis modis omnibus memoratas personas defendere, & litem præparatam secundum leges instruere: scientes, quod hoc munus necessarium [28] est, tam tutelæ, quam curationi. Et si hoc recusaverint, vel subire distulerint: non solum utpote suspecti [29] amoveantur, amissa eorum existimatione, sed etiam ex substantia sua omne detrimentum, quod ante latæ personæ ex recusatione defensionis sustinent, resarcire cogantur.

§. 1. Sed & si quis ex quadam interpellatione admonitus pro litis institutione consuetam cautelam exposuerit, vel post litem contestatam, quam per se, non per procuratorem susceperit, vel demens [30], vel furiosus factus fuerit: sancimus, continuo [31] curatorem ei in competenti judicio [32] ordinari, cura & provisione tam Judicis, sub quo lis vertitur, quam cognatorum & propinquorum, & actoris, si voluerit: ut non ab eo instituta lis diutius protrahatur: necessitatem habente creato curatore defensionem subire, & cætera litis adimplere. §. 2. Personis [33] etiam, quæ periculo proprio, vel suæ substantiæ tutores, vel curatores petierunt (sive matres [34] [forte] fuerint, sive quidam alii) compellendis eos, quos ordinaverint [35] tutores vel curatores, præparare talem subire defensionem: vel si illi noluerint hoc facere, & propter hujusmodi defensionis recusationem à tutela, vel curatione removeantur: necessitatem imponimus memoratis personis alios tutores, vel curatores ordinare in ipsis gestis, in quibus tutores vel curatores creantur, ex sua confessione declarantes talem subire defensionem. Ne autem tales personæ sine provisione debita relinquantur, vel contra eos agentium jura diutius protelentur, sancimus, continuo, id est, post recusationem defensionis, in casibus videlicet, in quibus (facit dictum est) hoc fieri possit, creationem aliorum tutorum, vel curatorum celebrari: cognatis [36], aliisque propinquis & adfinibus, vel creditoribus [37], vel aliis quorum [38] interest, adeuntibus, vel admonentibus eos, qui secundum leges jus habent tutores, vel curatores constituere. §. 3. Defensionem autem & nomen ejus in hoc casu apertius declarantes, ne forte putaverint tutores, vel curatores gravamen sibimet imponi, illam decernimus defensionem eos subire, quæ non [39] satisdatione pro eventu litis constituitur, sed ut tantummodo litem secundum legum ordinem pro pupillo, vel adulto aliisque personis instruant, licentiam ex hac nostra auctoritate habentes, sine [40] decreto res, quarum gubernationem gerunt, pro cautela litis subsignare. §. 4. Omnem autem dubitationem pro defensione pupillorum & adultorum, aliarumque personarum penitus amputantes, sancimus [41], omnes tutores vel curatores non [42] alias creari, nisi prius cum aliis solemnibus verbis, quæ pro gubernatione rerum, tam in gestis, quam in cautionibus ab his conscribuntur, hoc specialiter expresserint, *quod omnino sine ulla dilatione defensionem pro pupillis & adultis aliisque supra memoratis personis subire eos necesse est.* §. 5. Hisque adjicimus, nullam [neque] in hoc capitulo ambiguitatem relinquentes, tutoribus & omnibus curatoribus licere [43] fructus, sive qui ex reditibus prædiorum colliguntur, sive qui ex substantia personarum, quarum gubernationem habent, inventi fuerint, (id est, vinum, oleum, & frumentum, vel cujuscunque speciei sunt) sine decreto distrahere justo [44] pretio, quod in his [45] locis, in quibus venditio celebratur, tunc temporis noscitur obtinere, & quæ ex venditione eorumdem fructuum colliguntur, pecuniæ, cum alia pupillorum vel adultorum aliarumque personarum substantia administrentur. Dat. XII. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

23 Licet tutor consentiat ut tutor, non tenetur tamen jure proprio. *l. 14. §. 9. ff. de bon. liber.*

24 *l. 25. §. eod.* 25 *d. l. 25. in fin.* 26 Tutor ut curator, adultum in lite pupillum defendere tenetur. *l. 30. ff. eod.* 27 Tutor litem susceptam deserere non potest. 28 *d. l. 30.*

29 Pœna tutoris vel curatoris pupillos, vel adultos suos non defendentis. 30 Tutoribus vel curatoribus lite cœpta furiosis factis, alius substituitur qui lites exequatur. 31 Lite etiam cœpta, curator ad lites indigentibus datur. 32 Curator ad lites ab ipso causæ litisque judice datur. facit *cap. ult. de judiciis in 6.* 33 Ad curam eorum qui tenentur pupillis tutores petere, pertinet, ut à tutoribus pupilli defendantur: & si fuerint remoti, alii constituantur. adde *l. tutores vel curatores 24. §. eod.* 34 Matris officio atque muneri incumbit, non tantum tutores petere, sed etiam exequi, ut per eos pupilli rectè defendantur. adde *Nyvell. 117. cap. 1.*

35 Cautio qua de hic agitur, non præstatur à matribus, testamentariis, & legitimis tutoribus gerentibus, sed dativis, hoc est, non coguntur matres in id incumbere, vel in id curam suam intendere, tutores ut liberorum omnes tutelam gerant, sed ut ii quos liberis suis tutores petierint, gerant: ut negligentia petiti à matre tutoris, ad ipsam matrem pertineat, at non testamentarii aut legitimi tutoris.

36 *l. 10. §. qui petant tutor.*

37 *l. 4. §. qui petant tutor.*

38 Vid. *l. 7. §. qui petant tutor.*

39 Tutor defensionem pupilli promittens, satisdare judicatum solvi, vel donato non cogitur: sed tantum judicio sisti. *l. 1. §. 2. ff. eod.* eoque nomine immobilia pupilli sine decreto obligare.

40 Observa casum in quo per tutorem & curatorem possunt immobilia pupilli, & adulti citra decretum obligari.

41 Quænam cautio exigatur à tutoribus creandis.

42 Tutelæ hæ nominatim cautione deferri solent, nempe, ut tutor promittas defensionem pupilli sui ultro & sponte suscipere, *ut hic.* Quid? hæc cautio esse nominatim instrumento tutelari inserenda? Baldus ita putat.

43 Tutores vel curatores possunt fructus pupillares licet servando possint servari, sed & jumenta & animalia superflua sine decreto distrahere, pretiis tamen forensibus & justis, id est, usitatis eo loco in quo distrahuntur, *ut hic:* neque cogitur ea parte tutor annonæ caritates expectare vel aucupari, ut eos fructus carius vendat, sed nec tenetur in longinqua, & diffita loca fructus pupillares mittere, ut eos pretio majore distrahat: sufficit enim tutori, ut, quo loco fuerit, eos justo pretio divendat. 44 Adde *l. 2. §. de rescind.* 45 Id est, forensi pretio. *l. 63. §. ad leg. Falcid.*

TIT. XXXVIII.

DE PERICULO [46] TUTORUM ET CURATORUM.

Notitiæ causa datus tutor periculo subjacet.

I. Imp. ALEXANDER A. Quarto.

ET qui notitiæ [47] causa liberti tutores dantur, quamvis soli administrandorum negotiorum pupillorum sive adultorum facultatem interdum non accipiant, propter tenuitatem sui patrimonii, periculo tamen omnes sunt obligati: sive ea, quæ scire debent, ex utilitate eorum tutores sive curatores dissimulaverint, sive fraudem aliquam adhibuerint, vel cum aliis participaverint, aut cum suspectos facere deberent, vel in officio muneris, vel debito obsequio cessaverint. P. P. IX. Kal. Februar. ALEXAND. A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

In Diversa provincia *administrans periculo non subjacet.*

II. Idem A. Saturo.

AD eos, qui in alia [48] provincia tutelam administrant, periculum administrationis ex persona tutorum, qui in alia provincia res pupilli gerunt, non portigitur. P. P. Non. Jul. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

Non servanda, *vel in horreo servanda, si combusta.*

III. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Gratiano.

SI res pupillares, quas [in] horreo conditas habere, aut etiam venundare debuisti [49], in hospitio [50] tuo (ut adseveras) vi ignis absumptæ sunt: culpam seu segnitiem tuam non ad tuum damnum, sed ad pupilli tui spectare dispendium, minus probabili ratione deposcis. P. P. III. Kal. April. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

Casus fortuiti.

IV. Iidem AA. & CC. Floro.

TUtoribus vel curatoribus fortuitos [51] casus, adversus quos caveri non potuit, imputari non [52] oportere, sæpe rescriptum est. P. P. XII. Kalend. Septemb. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

Ignarus *sese tutorem esse, periculo non subjacet.*

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Severo.

SI tutor petitus, vel testamento datus, tutorem se constitutum esse, non ex remissioris [53] negligentiæ vitio, sed justæ [54] ignorationis [55] ratione non didicisti, idque liquidis [56] probationibus ostenderis [57]: periculo ejus temporis [58], quod ignorante te transmissum est, non teneberis. P. P. III. Id. Septemb. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

Tempus *post tutelam finitam ad tutoris periculum non pertinet.*

VI. Iidem AA. & CC. Epicteto.

TEmporis, quod [59] insequitur post tutelæ translationem, administrationis officio finito, ad eos, qui fuerunt, tutores, gerendæ rei non pertinere periculum, rationis est. S. V. Kal. Decemb. CC. CONSS. 293.

46 XXVI. D. VII. & *Novell. 118. c. 5. in fin.*

47 *Notitiæ causa* tutor datus licet non administret, tenetur tamen, si contutores non instruxit, aut suspectos non postulavit. *Notitiæ causa* dantur plerumque ii qui actores fuere, ut instruant tutores & curatores de fortunis pupilli. *l. 32. §. 1. ff. de testam. tut. l. 14. §. 1. & 6. ff. de solutionibus.*

48 Tutor *Provinciæ unius*, non tenetur de facto tutoris alterius provinciæ. *Bald.* Si administratio est divisa à testatore vel à judice, periculum unius non spectat ad alium. *Salic. l. 2. §. de divid. tut. l. 4. l. 47. in fin. l. 51. ff. de admin. tut.*

49 Tutor qui servavit non servanda, tenetur de casu. (Pone, tutorem distulisse vinum vendere, quod post acuit: quodque ante potuit commode vendere) hoc est, rei pretium præstat, alias non tenetur. *l. 4. §. eod.*

50 Ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. in sua domo. ita Græci legunt, hac sententia: si tutor res eas, quas in horreo conditas aut venundatas esse oportuit, in domo sua servaverit, easque contigerit igni absumi, velut ex culpa segnitiaque sua convenitur. *Synops. Basilic. 17. tit. 7. cap. 79.* Tutor cogitur res pupilli tuto in loco deponere. *l. 9. §. de pignorat. l. 27. ff. de admin. tutor. l. 34. ff. de damno.*

51 De casibus fortuitis tutor non tenetur. *l. 32. §. 1. l. 50. ff. de admin. tut. §um. l. 3. §. eod.* 53 *Negligentia remissior*, est supina negligentia: privata denique, hoc est peculiaris & affectata quæ non in alios, aut pauciissimos saltem cadit. 54 Justa est ignorantia, quæ cuivis communiter accidere solet. Alias scientia arguitur ex iis quæ communiter fieri solent. vide *Roland. à Valle 1. cons. 19. num. 38. ad 44.* 55 Negligentia non adscribitur ignoranti. *l. 8. §. de admin. tut.* 56 Probationes juris & de jure, liquidæ sunt: ut hinc colligas: Probare cum *liquido*, qui negotium vel litem præsumptionibus aut probationibus juris confirmat. adde *Jacob. Arretinum in l. licet 74. ff. de leg. 1.* Probationis liquiditimæ exemplum ponunt interpretes in testimoniis & scripturis, quibus stari lex jubent. Id enim genus probationis (juris scil. & de jure) certum ac liquidissimum est: si modo vox *stari* in probationum quæstione posita fuerit, non in quæstione dispositiva: hoc enim casu adversus id genus probationis probationem in contrarium admitti: famam ita reprobari, & reprobatam, nullius effectus esse: quod fama reprobata, fama censenda non sit.

57 *Onus probandi* hic injungitur tutori, quod tamen pupillo injungitur. *in l. 6. ff. de admin. tut.*

58 *Ignoti temporis* periculum non præstatur. 59 Finita tutela finitur periculum administrationis. *l. 11. §. arbit. tutelæ.*

TIT. XXXIX.

QUANDO[1] EX FACTO TUTORIS VEL CURATORIS MINORES AGERE[2] VEL CONVENIRI[3] POSSUNT.

Condemnato *tutore minores conveniuntur.*

1. Imp. ANTONINUS A. Septimio.

IULIANA, cujus [tibi] curatores condemnati sunt, si vicesimum quintum annum ætatis egressa est, actio[4] judicati utilis adversus ipsam bonaque ejus [tibi] exercenda est. Nam tutores curatoresque finito[6] officio non esse conveniendos ex administratione pupillorum vel adolescentium: sæpe decretum est. P. P. VIII. Kal. Jul. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

Creditâ *à tutore pecunia pupillari agunt.*

11. Imp. ALIXANDER A. Sotarcho.

ET si tutores tui cum pecuniam pupillarem crederent, ipsi stipulari[7] sunt, utilis actio tibi dabitur.

Mutuo *data pecunia tutori, &c. in rem minorum conveniuntur.*

111. Imp. GORDIANUS A. Prudentiano.

SI in rem minoris pecunia profecta sit, quæ curatori, vel tutori ejus nomine minoris mutuo[8] data est, merito personalis in eundem minorem actio danda est. P. P. Non. Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

Locaris *prædia pupillaribus à tutore agunt.*

IV. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Maximianæ.

SI hi, qui te in pupillari ætate constituta tutores fuerint, postea[9] in administratione perseverantes, vel curatores constituti, tua prædia locaverint[10]: eos competenter conveni: sed [&] ex eorum contractu utilis tibi quæri potuit contra successores conductoris actio. S. III. Non. Mart. AA. Conss.

Certis *ex causis tantum pupilli agunt.*

V. Iidem AA. & CC. Onesimæ.

PER[11] tutorem pupillo actio, nisi certis ex causis[12] quæri non potest. Dat. Id. Decemb. CC. Conss.

1 XXVI. D. IX.
2 Agere. *l. 2. 4. ad.*
3 Conveniri. *l. 2. 3.*
4 Id est, *Actionem Cascellia*, ut in fastis consularibus observat Ant. Contius. ANS.
5 *Consummato* tutore minoris, minor conveniturjudicati actione. *l. 2. ff. de adminis. tut.* non ipse tutor: sententia fertur quidem in tutorem: sed non in eum fit executio, in eum inquam, hoc est, ejus bona.
6 Finito officio, tutor vel curator ex administratione non conveniendus.
7 Ex *stipulatione* tutoris in rem pupillarem. pupillo quæritur utilis actio. Agunt minores actione ex stipulatu de pecunia sua à tutore vel curatore *credita*: sive constante officio, sive post ex officii consequentia vel muneris, ipsi tutores vel curatores stipulari fuerint.
8 *Mutuo* a tutore accepto & in rem pupilli verso, datur in pupillum utilis actio. *l. 2. l. 4. ff. de curat. furios. l. 4. §. cod.* adde *l. civitas 27. ff. si cert. l. ult. ff. de exercit. l. si pupilli 6. ff. de negot.* 9 Officio finito si tutor perseverat in administratione, ipse obligatur. 10 *Locatione* agunt minores actione locati, prædiorum suorum à tutore facta.
11 Regulariter pupillo per tutorem non quæritur actio. *l. 11. §. 6. ff. de pignorat.* 12 Ex quibus quæritur utilis actio. *l. 2. l. 4. ff. cod. l. 2. ff. de admin. tut.*

TIT. XL.

SI[13] EX PLURIBUS[14] TUTORIBUS VEL CURATORIBUS OMNES, VEL UNUS AGERE PRO MINORE, VEL CONVENIRI POSSINT.

Nolentibus *alius unus minorem recte defendit.*

1. Imp. ANTONINUS A. Cassio militi.

AB uno[15] ex tutoribus, vel curatoribus causam posse minorum defendi, cum[16] alii tutores, vel curatores eam defendere noluerint, ignorare non debes. P. P. Nonis Novembris, MESSALA & SABINO Conss. 215.

Denunciari *actio hu, vel ab hu, qui in provincia tutores vel curatores sunt, debet.*

11. Imp. CONSTANTINUS A. & LICINIUS C. ad Symmachum.

SI[17] divisum administrationis periculum per provincias sit: his[18] tantum omnibus insinuari[19] convenit, & ab ipsis inferri litem, qui in ea provincia tutelæ, vel curæ officium sustinent, ne de aliis[20] provinciis defensores minorum ad judicia perducantur. Dat. Prid. Non. Februar. CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. Conss. 319.

13 Id est, *Aut*, a Genus loquendi Græcanicum.
14 Frustra hoc non dicitur. Nam simul plures tutores dari possunt. *l. 23. ff. de tutor. dat. l. 3. l. 24. in fin. ff. de adm. tut.* Huc referri potest pars extrema epigraphes tituli *de administratione tutorum D. & l. 3. in fin. & 4. dict. tit.*
15 Tutores enim in solidum sunt tutores.
16 Indivisa tutela (aliud si divisa. *l. 4. ff. de admin. tut.*) rata causæ pupillaris defensio est, quam cessantibus aliis unus executus est. *d. l. 3. in princ. l. 24. in fin.* ut unius tutoris authoritas pro omnibus sufficiat dixi ad *l. 5. §. de author. præstand.* 17 Pars posterior. *l. 1. C. Theod. de denunciatione vel editione rescripti.* Goth. Ubi notanter in inscriptione deest Licinii nomen, qui non fuit Cæsar cum Constantino. S. L. 18 Si ita est, facto tutoris jus creditorum mutabitur, quod tamen negat *l. 36. l. 47. in fin. ff. de admin. tut.* Solve. Lex præsens agit de denunciatione apud veteres recepta, nunc explosa: ut mox dicemus. & ita Cujac. solvit *Parastito C. & 17. obs 8.* 19 Id est, *denunciari*. Olim qui actionem in personam impetrabat, eam consestim non poterat exercere, sed denunciationem litis solennem præcedere, & eam quidem fieri oportebat apud acta, vel editione rescripti, cum ex rescripto aliquis causam erat introducturus & à denunciatione vel editione rescripti, utrique parti erant constituta tempora certa ad litem exequendam & contestandam. exceptæ erant causæ ecclesiasticæ, & modicæ, id est quæ non excedebant centum aureos, & momentariæ possessionis, tutelæ, negotiorum, de chirographis, de querela inofficiosi. *l. 3. l. 5. 6. 7. C. Theod. d. tit. l. 1. C. Theod. utrum vi. l. quicunque. C. Theod. de his, quæ administratoribus vel publicum negotium gerentibus distrahi non sunt.* Intra tempora superius constituta qui non egerat: præscriptione temporis submovebatur. post hunc tamen lapsum per indulgentiam Principis dabatur redintegratio denunciationis intra menses quatuor. Post hunc secundum lapsum non erat locus testationi. *l. 2. C. Theod. de temp. & repar. denunc.* Symmach. *epist. ad Theod.* Hodie omnes causæ agendæ sunt statim remotis denunciationum ambagibus. §. 15. *Inst. de actionibus. l. ult. ff. de interdictis.* vid. *Cujac. 16. observ. 7. & 17. observ. 8.*
20 *l. 4. l. 47. §. 2. l. 51. ff. de admin. tutor.*

TIT. XLI.

NE[21] TUTOR, VEL CURATOR VECTIGALIA CONDUCAT.

Tutor vel curator prohibetur vectigalia conducere, tutela non finita, vel ratione non reddita, sub pœna falsi. Salic.

1. Imp. ANTONINUS A. Sexto.

COMPETENS Judex non ignorat[22] non esse admittendos ad vectigalia conducenda [eos] qui pupillorum vel adolescentium tutelam, seu curam administrant, vel qui ejus administrationis rationem nondum reddiderunt. Sed quamvis contra interdictum ad vectigal conducendum accesseris, tamen quoniam ultro[23] me adisti[24], si tam vectigali, quam pupillis satisfeceris, falsi[25] crimine carebis. †. Cum autem fisco te jam obstrictum postea tutorem esse factum dicas: periculo te excusare poteris. P. P. VIII. Kalend. August. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

21 Adde *l. ult. ff. qui petant tutores. l. 49. ff. locati. l. 9. ff. de confirmanda tutore. l. 9. §. 3. ff. de publicanis. l. 1. §. 9. ff. de falsis.*
22 Hujus prohibitionis duæ fuerunt rationes, una ne pupillus onerentur ex causa fiscali. *d. §. 3.* altera ne pupillis prælatis fisci tacitæ hypothecæ amittantur.
23 Pœna minuitur confitenti ultro, necdum convicto. De quo vide plura apud Tiraquellum, *tract. de pœnis. causa* 30. 24 Et veniam petisti. facit *l. 15. §. 1. ff. de falsis.* 25 Falsi tenetur tutor & curator qui vectigalia publica conducit: cum duobus in solidum bona sua obligare videatur, quod in tutore & curatore speciale est: Nam in alio crimen stellionatus esset. *l. 1. & ult. ff. de crimine stellionatus.*

TIT. XLII.

DE TUTORE[26] VEL CURATORE[27] QUI SATIS[28] NON DEDIT.

Tutor, vel curator, qui non satisfecit, dum debet, administrare prohibetur, & ad satisfaciendum compellitur. Salic.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Tito & Flaviano.

SI nondum vobis ætas legitima completa est, satisdationem ab his, quos minus idoneos curatores vobis ab adversario

26 Legitimo, vel dato sine inquisitione, quippe satisdatio non exigitur à testamentariis tutoribus, aut confirmatis à prætore ab aliis exigitur. *l. 3. ff. cod. §. 5. Inst. de Attiliano. l. 30. C. de episcop. aud.*
27 *l. Instit. XXIV.* 28 Rem pupilli salvam fore.

cum Magistratu fungeretur, datos dicitis, postulate: Prohibentur[29] enim ab administratione, nisi securitati vestræ satisdatione prospexerint. P. P. Non. Jul. ÆMILIANO & BASSO Conss. 260.

Tutor non satisdans inopia removetur à tutela sine infamia nota: secus si fraude. Salic.

11. Iidem AA. & VALERIAN. C. Euplojo.

EUm tutorem, qui supererat, si secundum Præsidis præceptum & juris formam satis non dat: removeri[30] à tutela, si inopia[31] hoc faciat, sine infamia: si fraude, etiam cum nota, aditus Rector provinciæ jubebit: & in[32] locum defunctorum alios idoneos substitui præcipiet: præsertim cum patrimonium pupilli nova hereditate auctum[33] esse proponas. Tutores autem dati[34] ab heredibus eorum, quos decessisse dicis, rationem tutelæ deposcent. P. P. Idib. Mart. SECULARI & DONATO Conss. 261.

Gesta à tutore qui non satisfecit, sunt ipso jure nulla in præjudicium minoris.

111. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Stratonicæ.

IN dubium non venit, tutores, qui testamento[35] dati non sunt, administrandi potestatem, nisi satisdatione emissa salvam[36] tutelam fore, non habere. Si igitur tutor, qui pro tutelari officio non caverat, judicio expertus est: adversus eum lata sententia juri tuo officere non potuit: nec ea, quæ ab eo gesta sunt, ullam firmitatem obtinent. Frustra igitur in integrum restitutionis auxilium desideras, quando ea, quæ ab eo gesta sunt, ipso jure[37] irrita[38] sunt. P. P. XVIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, DIOCLET. III. & MAXIM. AA. Conss. 287.

De pluribus tutoribus, quorum nullus satisdare tenetur, si unus satisdet, ille in administratione præfertur. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Tertullo.

NOn omnium tutorum par similisque causa est. Quapropter cum exemplo[39] testamentarii[40] confirmatum a Præside[41], vel datum[42] ex inquisitione, non onerari satisdatione rem pupillorum salvam fore, manifestum sit: pluribus[43] tamen datis ex inquisitione tutoribus, illum qui satis secundum formam Edicti rem pupilli salvam fore dedit, in administratione præferri, jamdudum obtinuit. S. Idib. Decembr. *Nicomediæ* CC. Conss. 294.

Tutor antequam satisdet, officium non exercet, nisi circa tempore peritura, vel ea, quæ neglecta præjudicium afferre non possunt. Bald.

V. Impp. CONSTANTINUS & MAXIMIANUS AA. Severo, & Maximo CC.

TUtor, qui satisdationem, cum satisdare debuit, minime interposuit: nihil[44] omnino ex bonis pupilli alienare potest. Posteaquam autem ad tutelæ administrationem electus[45] est, & bonorum[46] possessionem pupilli nomine agnoscere eum potuisse, & cætera [ejus] quæ tempore[47] arctarentur, persequi debuisse, aperte claret. Dat. XI. Kal. Januar. CONSTANTIO & MAXIMIANO AA. Conss. 305. vel 306.

29 Vide *l. 5. §. cod.*
30 Atqui nondum administrationem habet? An dicemus removeri, non ab actu administrationis, sed omnimodo? An potius removeri ab administratione futura?
31 Inopiæ succurritur. *§. ult. Inst. de satisdat. l. 8. ff. de suspect.* Inopia enim causa non satisdans eoque nomine remotus tutor, non sit infamis: qui ex superioribus causis infamis fieret, si dives remotus esset.
32 In locum defuncti tutoris alius substituendus.
33 *l. 3. l. ult. §. in quibus casibus tut. hab.*
34 Substitutus tutor ab heredibus defuncti tutoris rationem exigere debet. *l. 39. §. 16. ff. de admin. tut.*
35 Testamentarii tutores non satisdant. *l. 17. ff. de testam. princ. Inst. de atisdat.*
36 Salvam tutelam fore promittit, qui salvam rem pupilli fore promittit, hæc enim duo paria. adde *l. 2. §. 2. ff. de pract. stip.*
37 Quidquid tutor vel curator gerit non præstita satisdatione ipso jure nullum est.
38 Ob administrationis & exercitii defectum. *l. 2. §. de eo qui pro tutore.*
39 Simile nullum idem est, adde *l. quod Nerva 32. ff. depositi.*
40 Exemplo testamentarii, confirmatus tutor non satisdat. 41 Confirmatur à judice tutor à patre datus emancipato: confirmatur sine satisdatione, quia patris approbatio pro satisdatione est. 42 Datus, ex inquisitione, non sat sdat. *l. 5. de confirm. tut. l. ult. §. 7. ff. de admin. ver.* 43 *l. 17. l. 18. 19 ff. de testam. tut. l. 7. ff. rem pupill. l. 53. §. 3. in fin. ff. de jurtu. §. 1. Inst. de satisdat.* Goth. Cujus instituti rationem pete ex *l. 3. §. 6. ff. de admin. tut.* S. L. 44 *l. 3. C. cod. l. 7. §. 2. ff. de curat. furioso.*
45 Tutor simpliciter electus, id est, etiamsi nondum satisdedit, aut inventarium fecit, si modo scivit se tutorem datum esse, bonorum possessionem pupilli nomine potest agnoscere, *ut hic.* An & transmittere pupilli jus deliberandi? ita putat Bartolus arg. *l. cum in antiquioribus 19. ff. de jure deliberandi. l. sequitur 4. §. si pupilli 11. ff. de usucap.* Est præterea jus deliberandi, res quæ tempore perire potest: cum anno tantum duret. *d. l. cum in antiquioribus. vers. Idemque.* Sed nec id damnosum pupillo esse potest: ut id facere posse videatur tutor, etiamsi nondum satisfecerit rem pupilli salvam fore: vel inventarium fecerit. facit *l. tutor qui repertorium 7. ff. de admin. tut.* vide *Bartolum in l. qui duos 9. ff. de rebus dubiis.* 46 Tutor etiam non præstita satisdatione, bonorum possessionem nomine pupilli agnoscere debet. 47 Tutor antequam satisdet, non exercet, aut administrat res pupillares, nisi res tempore perituras. *l. 7. in fin. princ. ff. de admin. tut.*

TIT. XLIII.

DE SUSPECTIS[48] [TUTORIBUS, VEL CURATORIBUS.]

De liberto tutore.

1. Imp. ANTONINUS A. Domitiæ.

LIBERTUM tuum, & tutorem filii tui, si fraudulenter res ejus administrare existimas, suspectum facere potes, modo si officium ejus pubertate pupilli finitum[49] non est. Nam si eo jure tutor esse desiit, [is] judicio tutelæ conveniendus est. P. P. Idib. August. *Romæ*. DUOBUS & ASPRIS Conss. 213.

De curatoribus cessantibus gerere.

11. Idem A. Longino.

CUratores[50] quidem suo periculo, quanto tardius[51] ad eos tutela transfertur, cessant. Quod[52] si in fraudem id [esse] factum existimas, suspectos eos postula: qui si summoveri meruerint, in locum eorum alios accipies. P. P. Id. Januar. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

De tutoribus nolentibus gerere.

111. Imp. ALEXANDER A. Fortunatæ.

PRæses provinciæ tutores[53] filiorum tuorum strictioribus remediis[54] adhibitis omnimodo administrationis officium compellet agnoscere. Quod[55] si in eadem contumacia[56] perseveraverint[57]: suspectos[58] postulare, ut alii in locum eorum petantur, non prohiberis. P. P. Id. Januar. ALEXAND. A. III. & DIONE Conss. 230.

Testamentarius *tutor etiam suspectus f. p.*

IV. Idem A. Thalidæ.

ETiam testamento[59] patris tutorem datum suspectum postulare potes, si fraudem tutoris argueris. P. P. VIII. Kal. Jan. MAXIMO II. & PATERNO Conss. 234.

Quid spectatur in accusatione suspecta.

V. Idem A. Asclepiadi.

IN postulandis suspectis tutoribus seu curatoribus non[60] vires patrimonium principaliter, sed an nihil [segniter, nihil] fraudulenter[61] geratur, perpendi oportet. P. P. VI. Kal. Januar. MAXIMO II. & PATERNO Conss. 234.

De removendo suspecto, & adjungendo curatore pauperi.

VI. Imp. GORDIAN. A. Felici.

PIetatis[62] fungeris munere, qui fratris tui filios (ut necessitudo sanguinis suadet) protegere conaris. Si igitur tutores, vel

48 Dixi XXVI. D. X.
49 Huic actioni locus est manente non finita tutela. *l. 7. §. cod. l. 11. ff. cod.* aliter quam tutelæ actioni, cui locus est finita non manente tutela. *l. 3. §. 6. in fin. ff. eod.*
50 De curatore negligente.
51 Periculum curæ neglectæ spectat ad curatores.
52 *l. 3. §. cod.*
53 De tutore negligente.
54 Pignoribus captis. *§. 3. Inst. de satisdat. tutor. l. 9. ff. de muneribus.*
55 *l. 2. §. cod.*
56 Contumaciter nolens administrare, removetur ut suspectus, quin ut loquitur Baldus, banniri & in carcerem conjici potest, qui officium ac munus necessarium sibi impositum non suscipit.
57 Ex contumacia tantum inchoata tutor non removetur, sed ex continuata & contumaci plane.
58 Vide *l. 4. in fin. l. 7. in fin. ff. cod.*
59 Etiam testamentarius tutor suspectus postulari potest. *l. 1. §. 5. ff. cod. §. 2. Inst. cod.*
60 Non inopia, sed fraus segnera tutorem suspectum. facit *l. 8. ff. cod. §. ult. in fin. Inst. cod.* 61 Suspectus potest postulari, qui res pupilli fraudulenter administrat. 62 Pietas fratris in filios exercenda.

1 In locum suspecti tutoris alius constituendus.

2 Paupertas non est idonea causa, quis ut removeatur à tutela. Justa tamen causa est, ut inopi alius adjungatur. facit *l. 5. ff. eod. l. 1. ibi, propter tenuitatem. ff. de periculo tutorum.*

3 Suspectos tutores removere possunt & ascendentes & cognati, & extranei, & ipsi quorum res administrantur, si non impuberes sint. *Synopsis Basil. 37. tit. 10. cap. 19.*

4 Suspecti actio quasi publica. vide *l. 1. §. 6. ff. eod. §. 3. Inst. eod.*

5 Impuberibus non permittitur tutores suos suspectos facere. *l. 7. ff. eod. l. 4. ff. eod.*

6 Tutor pendente causa suspecti, res pupilli jure administrare non potest. Itaque alius ejus loco substituendus est. *§. 7. Instit. eod. l. 14. §. 1. in fin. ff. de soluto.*

vel curatores eorum non recte administrant: suspectis eis postulatis atque ostensis, ut alii [1] locum eorum constituantur, facile impetrabis. Quod si nihil in fraudem egerunt, verum ita egeni [2] sunt, ut in eorum administratione fratris tui filiorum substantia periclitetur, an eis adjungendus sit curator, qui idoneus facultatibus sit, Rector provinciæ æstimabit. †. Removendi [3] autem licentia non [4] solum parentibus utriusque sexus, sed etiam cognatis, extraneis, & affinibus, & ipsi, cujus res administrantur, si non impubes [5] sit, arbitrio cognatorum bonæ opinionis constitutorum conceditur. P. P. v. Idus Novemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

De administratione.

VII. Idem A. Gorgoniæ.

Eum, quem ut suspectum tutorem vel curatorem accusas, pendente [6] causa cognitionis abstinere ab administratione rerum [tuarum,] donec causa finiatur, Præses provinciæ jubebit. Alius tamen interea [7] in locum ejus in administratione rerum ordinandus est. P. P. VII. Kalend. Mart. Sabino II. & Venusto Conss. 241.

De administratione. De contutore.

VIII. Impp. Philippus A. & Philippus C. Proculo.

Si non suspectum contutorem tuum postulare, ac removere ab administratione bonorum pupilli curaveris: admitti nequaquam potest ratio desiderii tui [8], jam nunc postulantis tutelam tibi nomine ejusdem pupilli restitui. P. P. XIV. Kal. Novemb. Peregrino & Æmiliano Conss. 243.

Infamis *ex dolo remotus tutor.*

IX. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Ammiano.

Suspectos [9] tutores ex [10] dolo [11], non etiam, eos, qui ob negligentiam remoti sunt, infames fieri manifestum est. S. VIII. Kal. Maji, CC. Conss.

7 *l. 4. ff. in quibus casibus tut. hab.* 8 Tutor durante adhuc tutela, non potest administrationis, id est, tutelæ rationem à collega suo exigere; suspectum tamen eum postulare potest. *l. 2. ff. de admin. tut. l. 32. in fin. ff. de administ. tut.* 9 Suspectus tutor accusatus, si ob dolum remotus sit, infamia notatur: sin ob negligentiam, non fit infamis. *Sym. d. tit. 10. c. 22.* Goth. Pro intellectu hujus leg. vid. Montan. *de Tutelæ. cap. 36. reg. 8. num. 13. 14.* Ans. 10 *§. 6. Inst. eod. l. 7. §. 1. ff. eod.*

11 Quid si tutor ob dolum suum judicis tantum inquisitione, ac nemine eum accusante remotus est? non fit infamis: hoc est, Condemnatus per inquisitionem, non est infamis, etiamsi ex dolo condemnatus sit. *l. un. in fin. ff. si tutor vel curator non gesserit. l. 3. §. præterea 4. ff. eod.*

TIT. XLIV.

DE IN [12] LITEM DANDO TUTORE, VEL [13] CURATORE.

Tutor potest agere contra pupillum, alio contutore auctore. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Miltiadi.

Si quas petitiones adversus pupillos tuos habes, dirigere eas potes, adsistentibus causamque defendentibus contutoribus [14] tuis, cum & si alios tutores non haberent, ad hoc genus litis defendendæ curatores accipere deberent. P. P. XIII. Kal. August. Antonino A. III. & Balbino Conss. 214.

Tutor pupilli, cujus pater vendidit fundum secum communem, consultus facet, si tutela durante partem suam non vindicet. Salic.

II. Imp. Alexand. A. Euaresto.

An tibi partis fundi paterni vindicatio competat, is cujus de ea re notio est, æstimabit. Respicere autem debes officium, in quo te esse tutorem dicis: ne [15] ob ejusmodi petitionem evictione [16] secuta, ultra pretii quantitatem auctoris [17] heredem pupillum tuum oneres, qui laudatus per te defendi debeat: cum aut compensationis [18] rationem habere, aut contrario tutelæ judicio experiri possit. Sed ne tuum jus (si quod habes) impediatur, ad eam rem defendendam quæ [19] adversus te vindicantem agenda erit, curatores pupillo petantur. P. P. Kal. Maji, Juliano II. & Crispino Conss. 225.

Curator datus certa res vel liti, non tenetur de alia gestione. Bald.

III. Imp. Gallienus A. Valerio.

Ad protegendam [20] causam tutor sive curator datus, conveniri non [21] potest administrationis [22] periculo, cum sola suscepti negotii tutela mandata est. Si nihil igitur (ut allegas) præter negotium gessisti, frustra conveniris. P. P. Kal. April. Valeriano & Luciano Conss. 266.

Si curator ad litem expendit aliquid pro utilitate pupilli, debet illud recuperare. Bald.

IV. Idem A. Irenæo.

Ad litem datus tutor, si quid bona fide erogasti [23], à contutoribus, [24] more solito exigere potes. P. P. Kal. Novemb. Paterno & Arcesilao Conss. 268.

Ubi tutor testamentarius vel legitimus est cum pupillo litigaturus, debet ei de curatore ad litem facere provideri. Salic.

V. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Tigrani.

Sive ex testamento, sive [ex] jure legitimo, fratris [25] tui filiorum tutelæ onus ad te perveniat: vereri non debes de his quæstionibus, quas adversus fratrem tuum quondam tibi fuisse dicis: cum si [26] qua emerserit lis, procuratore dato, & illis curatore ad litem constituto, & solennitati [27] juris (ubi tutor exigitur) & indemnitati utriusque prospici possit. Script. IV. Kal. Maji, CC. Conss. 294.

12 XIX. *ff. de auth. tut. & §. uit. Instit. de author. tutor. & Ulpian. 11. §. 24.*

13 Hodie curator datur, non tutor prætorius, ut olim. *dict. §. ult. d. §. 24.*

14 Altero tutore auctore cum altero agi potest. Est igitur eo casu supervacuum curatorem litis causa postulari. *l. 3. §. 2. ff. de tutelæ.* vide *l. 24. ff. de testam. tut.*

15 Tutoris hæc esse cura debet, ut ne pupillus in pœnam contractus incidat.

16 Res ita habet, Tuus frater fundum communem vendidit, & duplæ nomine emptori repromisit. Fratre mortuo tutor liberorum ejus, partem tuam emptori evincis, Emptor à te conventus, duplæ sibi promissæ nomine experitur in pupillos quibus defensionem debes? Quid juris? Præstat te compensatione uti, id est, te partem tuam à fratre tuo venditam fratris tui filiis judicio tutelæ imputare, ne alioquin tui pupilli in pœnam dupli incidant. Sin minus curator in litem pupillis tuis eligendus est, qui eos in causa evictionis defendat.

17 Id est, venditoris fratris.

18 *l. 3. ff. de contrario jud. tut. l. 1. §. 4. ff. de contr. tut.*

19 *l. 5. ff.*

20 Protegendum. *Vulg. Hal.* 21 Curator certæ rei vel liti datus, alterius rei litisve nomine non tenetur: quippe certa ac definita fines suos non excedunt. 22 Curator in litem non subjicitur periculo administrationis. 23 Curator in litem sumptus repetit. 24 *l. 3. ff. de contr. jud. l. 30. ff. de negot.* 25 *l. 2. ff. eod.* 26 *d. l. 2. l. 3. §. 2. ff. de tutelæ. §. 3. Inst. de auth. tut.*

27 Curator ad litem pupillis, & minoribus constituendus est, tutore vel curatore adversus eos litigante. Dandus, inquam, curator ad litem est jure ordinario. *l. 19. ff. de auct. præstand. l. 17. §. 1. ff. de appellat.* Jus enim legitimum non vult tutorem, nec simplicem curatorem. *Ulpian. 11. §. 24.* vid. *Cujac. 17. observ. 7.*

TIT. XLV.

DE EO QUI PRO [28] TUTORE NEGOTIA GESSIT.

Mulier quæ tutrix esse non potest, si se gerat ut tutrix, actione pro tutelæ tenetur.

I. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Marcello.

Etiam mulieres [29] si res pupillares pro tutore administraverint, ad præstandam rationem, tenentur. PP. Æmiliano & Basso Conss. 260.

28 XXVII. D. V.

29 *Nov. 155. c. 1.* quidam hanc vocem referunt ad mulieres tutelæ gerendæ capaces: ut ea ratione negent non capaces tutelæ, si gesserint teneri pro tutelæ. *l. cum à matribus 8. ff. qui petant tutores.* verius est tamen omnem qui res pupillares gerit pro tutore, rationibus reddendis obnoxium esse. Tacita hypotheca num eorum in bona competit? vide Gloss. in *l. pro officio 20. ff. de admin. tut. l. dubitusque 19. §. 1. ff. de rebus auctor. judicis possid.*

Exceptio tutoris illegitimi potest opponi in quacunque parte judicii.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Marco.

Non utiliter [30] nominatus tutor pupillorum nomine agendo, licet ex eorum persona injunctas impleat intentiones, exceptione [31] (si tutor non est) summovetur. Dat. Non. Decemb. CC. Conss.

TIT. XLVI.

SI MATER [32] INDEMNITATEM PROMISIT.

Licet mater petierit tutorem dari filio ejus pericolo, non propterea tenetur ex illo facto, nisi hoc expressum fuerit judicis decreto. Salic.

I. Imp. Alexand. A. Brutiæ.

Suo potius periculo Magistratus tutores, quos petisti, dederunt, quam tu contra sexus conditionem alicui ex ea obligatione [33] obstricta es, quod tuo periculo tutores filiis tuis dari postulasti. P. P. III. Idib. Mart. Maximo III. [34] & Urbano Conss. 235.

Tutor matri pupilli vel avo administrationem committens, ab eis indemnitatu promissionem recipiens, officio finito conveniatur: & ipse ab eis conservabitur indemnis. Salic.

II. Impp. Philippus A. & Philippus C. Asclepiadi & Menandro.

Quædam pupillorum vestrorum à matre, itemque avo materno administrata, eorumque nomine indemnitatem vobis promissam adseveratis: Quæ si ita sunt, & iidem pupilli legitimæ ætatis effecti, non adversus matrem suam, neque avum, sed contra vos congredi malunt [35]: non immerito indemnitatem ab his præstari desiderabitis, quos & administrationem suo periculo pridem suscepisse proponitis. P. P. IV. Idus Julii, Præsente & Albino Conss. 247.

III. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Cajano.

Ob tutorem non idoneum à matre peritum, frustra vobis eam teneri contenditis, cum non nisi [36] specialiter ejus periculo dari decreto fuerit comprehensum, ex ea obligatione obstricta sit. S. Kal. Decemb. AA. Conss.

30 Puta a matre. *l. 47. §. 3. ff. de admin. tut.*

31 Exceptio tutoris illegitimi potest opponi in quacunque parte judicii, sicut exceptio falsi procuratoris. adde *l. Paulus 221. ff. de verb. sign.*

32 *Paul. 2. sentent. 11. §. 2. l. 6. §. 4. ff. ad SC. Velleian. l. 8. §. 1. ff. ad Velleian.*

33 Mater si suo periculo tutores filiis suis dari postulat, fidejubens, ejus intercessio infirmatur Senatusconsulto Velleiano. *l. 6. §. 1. ff. ad Velleian.* nisi specialiter decreto comprehensum sit, Periculo matris, quæ tutorem petit, tutorem dari. *l. ult. cod.* Aliud futurum est, si, ut reipsa tutelam filiorum administraret, tutoribus filiorum repromisit. Sui enim non alterius causa repromisit. *d. l. 6. in princ.*

34 Maximo III. *Haloander. & recte.*

35 Meus tutor matri, & avo meo materno rerum mearum administrationem permisit agere adversus tutorem, ergo & adversus matrem? sic sane: non tamen ex stipulatu tutoris. *l. 9. ff. de arbit. tut.* Qua igitur actione? negotiorum gestorum actione. *l. 24. ff. de usuris.* & ita Paulus intelligendus est *2. sent. 11. §. 2.* 36 Dixi ad *l. 1. ff. eod.*

TIT. XLVII.

SI CONTRA [37] MATRIS VOLUNTATEM TUTOR DATUS SIT.

Tutor causam pupilli inchoatam prosequi tenetur etiam post pupillarem ætatem, si instrumenta curatori non reddiderit. Salic.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Tertio.

Si [38] contra matris ultimam [39] voluntatem Fuscinium filio communi tutorem datum probaveris: eum sine damno existimationis à tutela removendum Prætor decernet: Quæ rescriptio, si [40] in fraude convictus fuerit, non suffragabitur [41]. P. P. XIII. Kal. Mart. Laterano & Rufino Conss. 198.

37 Quemadmodum judex tutorem confirmare solet, quem mater liberis heredibus institutis dederit. *l. 4. ff. de testam. tut.* item reprobare solet quem mater reprobavit, *ut hic.* cui convenit *lex 21. §. 2. ff. de tutor. dat.*

38 Tutor liberis contra matris ultimam voluntatem dari non debet. 39 Quid si vivens ac superstes mater tutorem aliquem liberis petiit? Eum qui petitus ita fuerit à matre, cæteris omnibus præferri putat Baldus. magnam enim esse præsumptionem pro matre: cui superstiti ac sanæ merito id permittendum videtur, quod in extremis positæ aut testamento suo facere conceditur: ut nullum sit discrimen, an mater tutorem liberis testamento suo petierit, an vero superstes, vel alio actu quam testamentario. 40 Fraudis in tutela convictus, notatur. *l. 1. vers. Qui pro. ff. de his qui notant. l. 2. ff. de tut. vel curat. qui non satisd. l. ult. ff. de suspect.* 41 Subaudi, ut ne teneatur fraudis admissæ: nam tametsi removeatur citra infamiam, fraudis tamen admissæ teneri debet. Removetur, aut non liberatur.

TIT. XLVIII.

UT [42] CAUSÆ POST [43] PUBERTATEM ADSIT TUTOR.

Contra matris voluntatem tutor filio dari non potest. Bald.

I. Imp. Philippus A. Dextro.

Tutores, qui [44] necdum administrationem ad curatores transtulerunt, defensioni causarum pupillarium adsistere oportere, sæpe rescriptum est. Et ideo si (ut proponis) instrumenta [45] quibus asseri possunt causæ provocationis, etiamnum hi quorum meminisi, apud se detinent: aditus Præses provinciæ periculi sui eos admoneri præcipiet. P. P. XII. Kalend. Novemb. Philippo A. & Titiano Conss. 246.

42 *l. 5. §. 6. ff. de admin. tut.*

43 Causa dubitandi hæc esse potuit, Tutela pubertate finitur, ideoque post pubertatem causæ adesse tutor non cogitur.

44 Causa decidendi hæc est, Etiamsi tutela pubertate finitur, periculum tamen administrationis non ante finitur, quam si rationes à tutore redditæ sint. Nondum rationes reddisse intelligitur, qui litis instrumenta retinet. 45 Tutor omnem rationem curatori non restituit, qui litis suo consilio cœptæ instrumenta nondum transtulit. facit *d. §. 6.*

TIT. XLIX.

UBI [46] PUPILLI [47] EDUCARI [48] DEBEANT.

Pupilli educari debent apud matrem, nisi ad secunda vota transierit. Bald.

I. Imp. Alexand. A. Dionysodoro.

Educatio pupillorum tuorum nulli magis quam [49] matri eorum, si [50] non vitricum [51] eis induxerit, commitenda est. Quando autem inter eam & cognatos & tutores super hoc orta fuerit dubitatio: aditus Præses provinciæ, inspecta personarum qualitate & conjunctione [52], perpendet [53] ubi puer educari debeat. Sin autem æstimaverit apud quem educari debeat, is necessitatem habebit hoc facere, quod Præses jusserit. P. P. VII. Id. Februar. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

46 XXVII. D. II.

47 Pupilli dicuntur qui patre orbati. ut hic titulus differat à titulo, *Divortio facto apud quem liberi morari & educari debeant.* Est enim titulus ille de liberis patrem habentibus.

48 Educatio propriam personam ipsius pupilli spectat: qua voce victus, vestiarium, habitatio. *l. ult. ff. de aliment. vel cibariis.*

De

institutio morum & liberalium artium continetur. *l. 2. ff. de alimentis.* est enim ingenii quoque educatio. Terent. *bene & pudice doctum, atque educatum ingenium.* 49 *Novell. 22. c. 38.* Nam ut Menander ait, ἥσιν ἡ μήτηρ φιλότεκνος μᾶλλον πατρὸς, ἡ μὲν γὰρ ὠνῆς οἷός οἶλν ἦδε σέσηκε. *Goth.* Vide tamen *l. 32. ff. de adopt. l. ult. contr. tut. l. 15. Cod. de negot. gest.* Ans. 50 Id est, si secundas non contrahit nuptias. *Nov. 22. cap. 38.* ut hinc constet, nuptias secundis matres liberorum apud se educandorum jus amittere. Cui & hoc recte additur, legatum matri relictum quandiu cum filiis steterit matrem ipsam nubendo amittere. *l. sed si hoc. 62. in fin. ff. de cond. & demonstr.* 51 Et tamen vitrico privigni educatio & tutela permitti potest. *l. ult. ff. de contr. jud. tut. l. 32. in fin. ff. de adopt.* sic Cajus Octavius apud vitricum educatus. *Dion.* De educatione, Bartolo, Baldo & Speculatori & Wurmsero non convenit. vide *Wurmf. 1. pract. 38. cap. 4.* Cujacius *6. obs. 29.* contra putat recte argumentum à tutela ad educationem duci. *l. 1. §. ult. ibi, exemplo tutoris. ff. ubi pupilli.* at non è contra. Nam jure antiquo matri tutela filii non permittebatur, nisi à Principe eam impetrasset: educatio vero permittebatur. Seneca *de consolatione ad Marciam.* Pupillus relictus sub tutoris custodia usque ad XIV. annum fuit sub matris custodia. 52 Quædam dixi ad *l. 18. ff. de nuptiis.*

53 Arbitrarium est decernere apud quem filius educaretur: quod tamen causa cognita, citatis, ut loquuntur, citandis, fieri debet. *l. pen. ff. eod.* vide *Menoch. 2. de arbitrar. jud. 168.*

1 Judex non decernit temere educatorem cum, qui pupilli successionem sperat. *l. 1. §. 2. in fin. ff. eod.* licet eadem ratione ad eum redierit tutela legitima.

Vbi pupillus educetur, est in judicis arbitrio, de eo tamen quis ei succedere debet, est justa suspicio. Salic.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Gratæ.

UTrum nepos tuus ex filia apud te, an apud patruum suum morari debeat, ex singulorum affectione, & qui magis ad suspicionem ex spe [1] successionis propior sit, æstimabitur. S. XVIII. Kalend. Novemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

TIT. L.

DE ALIMENTIS [2] PUPILLO PRÆSTANDIS.

Tutor judicio officio cogitur alimenta præstare pupillo, licet pendeat quæstio de statu suo. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Faustino.

PUPILLUS, si ei alimenta [3] à tutore suo non præstantur, Præsidem provinciæ adeat: qui, ne in alimentorum præstatione mora fiat, partibus suis fungetur. †. Idem est & si de statu [4] pupilli seu adulti, & de bonis ejus controversia pendeat. P.P. VI. Id. Jul. *Romæ*, LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

2 Huc referenda est pars postrema epigraphes tituli, *ubi pupillus educari vel morari debeat: & de alimentis ei præstandis.*

3 *l. 5. ff. eod. §. 9. Inst. de suspect. l. 3. §. 14. ff. de suspect.*

4 Alimenta pupillo decernuntur, etiamsi de statu bonisque paternis fiat ei controversia.

5 *l. 3. in princ. §. 1. ff. eod.*

6 Et ita sine decreto. *l. 3. ff. de administr. tut.*

7 *d. l. 3.*

8 Interest pupilli secreta patrimonii ejus, usque suspectum alienum non evulgari apud acta. *l. 2. vers. quid enim. ff. quando & quib. quart. pars. l. 14. ff. de cent. sign. l. 7. ff. de adm. tut. Edict. Justin. 7. cap. 2.* sic, qui secretum alienum sibi commissum evulgat, injuriæ tenetur. *l. 1. §. 38. ff. depositi.* Eo jure si lis pupillo sit cum aliquo, inventarium integrum pupilli adversario non exhibetur, sed ea tantum capita quæ in controversia posita sunt. facit *l. ult. C. de precibus imperat.* 9 *d. l. 3. l. 2. ff. eod.* 10 Præsumitur in dubio pupillus alimenta a tutore percepisse: non de nihilo vixisse, aut sine sumptibus vixisse. 11 Præsumitur nemo vento vixisse. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 50.*

TIT. LI.

ARBITRIUM [12] TUTELÆ.

De verbo testatoris.

I. Imp. ANTONINUS A. Leoni.

CUM tutelæ administratæ ratio à te peti cœperit: neque veritati [13], neque justis probationibus officit, quod (ut [14] dicis) testator modum [15] patrimonii sui verbis testamenti ampliavit [16], vel minuit. P. P. V. Kal. Octob. DUOBUS & ASPRIS Conss. 213.

12 Id est, de actione tutelæ. Cui respondet titul. *ff. de tutela & rationibus distrahendis, & utili curationis causa actione lib. 27. tit. 3.* Hanc actionem vocat Arbitrium, quod omnis hujus judicii potestas sit in arbitrio judicantis, qui excussis tutelæ rationibus ex bona fide statuit, quæ tutorem pupillo præstare aut reputare oporteat. Eidem contraria actio opponitur, de qua *J. tit. 58.*

13 Veritati, & heredibus suis vel extraneis, nihil officit, quod defunctus modum patrimonii sui declaraverit. *l. 10. C. communia utriusque judicii. l. 6. C. de probat. l. 6. J. de testament. l. 81. §. 4. ff. de leg. 1. l. 77. §. 30. ff. de leg. 2. l. 25. in fin. ff. ad legem Falc.* nisi defunctus juraverit. Descriptionem enim defuncti coguntur sequi, nisi malint hereditate multari. dixi ad *Novell. 1. Nov. 48.* Quod de heredibus dictum, est ad creditores non pertinet. *d. Novell. 48. c. 1. §. 1.*

14 Non secundum testatoris æstimationem, sed secundum veritatem, tutor reddere rationem tenetur. 15 Vid. *Nov. 48. de eo qui moriens juravit quantum haberet in bonis.* 16 Voluntates defuncti dispositivæ servantur, non enunciativæ. *l. 6. J. de testament.* nisi sit juratum. *d. Nov. 48.* 17 Si debitores pupilli solvendo fuerint initio inchoatæ tutelæ, seu inchoante administrationem tutore, postea vero lata tutoris negligentia non solvendo esse cœperint, eorum inopia periculo tutoris est. *Synops. Basil. 37. tit. 11. ex lib. 38. tit. 3. cap. 30.* 18 De nominibus paternis. De nominibus contractis à tutore agitur in *l. 18. l. 21. C. de admin. tut. l. 7. §. 2. ff. de adm. tut.* adde *l. 35. ff. de reb. cred.* 19 Lata culpa est quæ excusari non potest: quæ potest, minor culpa est. 20 In nominibus paternis exigendis tutor tenetur tantum de lata culpa. *l. 57. ff. de admin. tut.* 21 Quid? daturne directa tutelæ actio in curatorem universalem saltem pro tutelæ? Dari videtur, quia tutoris vicem sustinet. Thaleleus hic putat τὸν τῦ ἀνήκου κυρίαρχα τῆς τυτέλας κατέχεσθαι, quod Ulpiani sententiæ repugnat. *l. 1. §. 7. ff. de eo qui pro tut.* 22 Depositam apud alium pupillarem pecuniam ad prædiorum comparationem tutor ab ipso depositario invito repetere potest, licet non emat prædia quod fortassis verum est: nisi nominatim ea lege ipsi depositario data pecunia est ut apud eum esset, tantisper dum prædium pupillo emeretur; quod merito notari potest & debet, adversus tutores qui prætextu tutelæ, privatas injurias ulcisci volunt adversus hujusmodi depositarios. 23 Minoris est electio, utrum rem petat emptam sua pecunia (licet non suo nomine) an pecuniam ipsam cum usuris centesimis. *Salic.* 24 De usuris pupillaribus, vid. *l. 7. §. 10. ff. de adm. tut. l. 1. J. de usuris pupillaribus.*

25 Abstinens hereditate hereditatis actionibus non tenetur. *l. 4. C. quod cum eod. l. 3. J. de revoc. his quæ in fraud. cred. l. 18. ff. de tut. & rat. l. 20. §. 4. ff. de adq. hered.* 26 Pro herede non gerit, qui actionem exercet adversus tutores & curatores, quod inconsulte, eorum ductu, patris hereditate abstinuerit. 27 In actionem tutelæ venit id quod interest pupilli vel adulti non fuisse abstentum. adde *l. 1. l. 2. C. si ut omissam.* 28 Argumentum recte duci a contractibus ad delicta hinc colligit Bald. ut in *l. omnem 20. ff. de judic.* 29 Transactionis causa quod quis consequitur à tutore vel curatore, ob inconsultam hereditatis paternæ abstentionem, non videtur consequutus nomine hereditario, ideoque conveniri à creditoribus paternis non poterit. Baldus: *Quod filius*, inquit, *quærit ex contractu, vel quasi, non eum facit heredem patris. Filius transigens de patris nece, non propterea se immiscet.*

30 Cur nulla competit? An hoc ideo quod quæ filius patre mortuo, proprio contractu vel quasi adquirit, ea filium heredem patris non efficiunt: quo jure existimant eum qui de patris morte cum adversariis transegerit, pro herede non gerere: pacem denique (sic enim nostri loquuntur) de morte patris facere non esse actum hereditarium. *Bart. Ang. in l. si filius qui patri 12. ff. de vulgari.*

Ut ad eundem Judicem detur.

V. Imp. GORDIANUS A. Victorino.

OMnes tutores, seu heredes eorum qui administraverunt tutelam, ad eundem [31] judicem ire debere, jampridem constitutum est [32]. Cum igitur patrem tuum cum alio tutelam administrasse alleges: Præses provinciæ eundem Judicem adversus te atque heredes contutorum patris tui dare debebit, quatenus quisque condemnari debeat, examinaturum. P. P. x. Kal. August. PIO & PONTIANO Conss. 239.

31 Eundem ad judicem ire solet, si plures sint tutores, *ut hic & l. 6. §. 1. in fin. ff. de quib. rebus ad eundem.* quemadmodum si inter plures agitur familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum. *l. 1. ff. de quib. rebus ad eundem.* si plures correi ejusdem pecuniæ. *Novell. 96. cap. 2. §. 1.* si plures vindicent servi dominium. *l. 8. §. 1. l. 9. ff. de lib. caus.* si mutuæ sint petitiones. dixi ad *l. 1. C. rer. amot.* & breviter ad eundem judicem remittendi sunt, qui vel eodem jure, vel ratione ejusdem officii tenentur.

32 Ne causæ continentia dividatur. *l. 1. 2. ff. de quib. reb. ad eundem.*

Si minor contractum approbet.

VI. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Cononi & aliis.

CUm interdictæ [33] venditionis vitium, etiam pretii fraude tutor vester cumulasse [34] proponatur: non dubitabit Præses provinciæ, quando venditionem [35] confirmare [36] voluistis [37], residuum pretium cum usuris venditæ à [38] tutore possessionis celeriter vobis restitui jubere. Quod autem petitis ab heredibus ejus qui vendidit, pretium vobis exolvi, superfluo [39] à nobis deprecatoris: quia nec Præsidis experientiam possit [hoc] latere, tutores qui gesserunt, sive eorum heredes ob ea negotia quæ per eos administrata sunt, principali [40] loco conveniri debere: cæteris [41] ob culpæ rationem non servati detrimenti periculo substitutis: vel si pariter [42] administrasse doceantur, etiam adversus unum, liberum experiundi arbitrium competere: ita ut actiones quas adversus alios habetis, ad electum transferantur. P. P. Kalend. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

33 Venditionis vitium, etiam pretii fraude tutor vester cumulasse proponatur: non dubitabit Præses provinciæ, quando venditionem confirmare voluistis, residuum pretium cum usuris venditæ à tutore possessionis celeriter vobis restitui jubere. Quod autem petitis ab heredibus ejus qui vendidit, pretium vobis exolvi, superfluo ab nobis deprecatoris: quia nec Præsidis experientiam possit [hoc] latere, tutores qui gesserunt, sive eorum heredes ob ea negotia quæ per eos administrata sunt, principali loco conveniri debere: cæteris ob culpæ rationem non servati detrimenti periculo substitutis: vel si pariter administrasse doceantur, etiam adversus unum, liberum experiundi arbitrium competere: ita ut actiones quas adversus alios habetis, ad electum transferantur. P. P. Kalend. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

34 Tutor fraudem fraude cumulat, qui non tantum prædia pupilli sine decreto distrahit, sed etiam iniquo ac minimo pretio ea vendit.

35 Ratam habens venditionem rei alienatæ legibus prohibitæ, non intelligitur ratam habere ejusdem rei iniquam, seu non suo digno pretio venditionem. ut hinc colligas, Pretium quidem venditioni ratum haberi posse, licet ejus qualitas rata non habeatur. proinde negotium unum, & idem nonnunquam forma sua partim comprobari, partim non probari, qua nimirum forma non fuerit servata. Hinc constat quoque, Actum qui inei contemplatione nullus sit, ratum haberi & confirmari posse. adde *l. Julianus 13. §. 27. & 29. ff. de act. empt.*

36 Ratum habere contractum tutoris, & ex eo ejusve nomine experiri pupillus potest.

37 In electione minoris propositum est ratam habere venditionem invalidam à tutore factam.

38 Minor si venditionem tutoris invalidam confirmavit, potest prætium juste petere ab ipso tutore. 39 In his quæ jure communi sunt permissa, Principis scriptura supervacua est: supervacuo & frustra petitur à Principe, quod jure facere conceditur. *l. 1. §. nam in fundi. vers. ut superfluum. J. de thesauris. l. 30. ff. de reb. auct. jud. possid.* 40 Tutor qui gessit, ejusque heredes prius conveniendi sunt, quam qui non gesserunt. vid. *J. de divid. tut.* 41 Qui non gesserunt sc. vid. *l. 1. J. si tutor non gesser.* 42 Quemadmodum sit agendum adversus eos qui pariter tutelam administrant, melius explicatur in *l. 1. §. 10. 11. 12. & seq. ff. de tut. & rationib. distrah.* 43 *Syn. Basil. 37. tit. 11. ex lib. 38. tit. 3. c. 30.* 44 *l. 2. C. eod.* 45 *l. 7 ff. de admin. l. 23. ff. de reg. jur.* 46 *l. 21. C. de adm. tut. l. 4. ff. quando ex facto tut.* 47 Damnum, in amissis: in non quæsitis, lucrum consideratur: utrumque tutor pupillo præstat, quantum sc. minori abest quantumque lucrari potuit. *l. 13. ff. rat. rem. habit.* sc. non illicite. *arg. auth. novissime. C. de adm. tut. dist. 46. c. sicut non suo 10.* 48 *d. l. 21. l. 15. in fin. l. 16. l. 17. l. 18. ff. locati.* 49 Actio tutelæ non præscribitur, id est, tutelæ actio perpetuatur. *l. 5. in fin. J. quib. non objicitur. l. 3. in fin. ff. de contr. tut.* Hodie præscribitur annis triginta. *l. 3. in fin. J. de præscript. 30. l. 2. C. de constitut.* 50 Διὰ μεταβάσεως καὶ ἀπαιτήσεως. *libri Basil.* apud *Cujac. 17 obs. 6. in fin.* Haloander legit *transactione*, atque *acceptilatione. Synopf. Basil. tit. 5. c. 1.* διὰ τῆς μεταβάσεως χρέως καὶ ἀπαιτήσεως. Liberandi modos interim servat transactionem, novationem & acceptilationem. 51 Minoribus competit in tutores actio ad rationes & reliqua. vid. *l. 81. in fin. ff. de cond. & demonst.* 52 Dixi ad *l. 1. C. si mater indemnitatem.* 53 Contra tutorem debet pupillus agere; non adversus eum qui *indemnitatem* promisit. 54 Tutor quod adquirit sibi non pupillo suaque ex industria non ex bonis pupilli adquisivisse præsumitur. 55 Nec hodie nec semper recte pauper fuisse præsumitur qui olim pauper fuit. vide *Alciat. 2. præsumpt. 27. n. 3.* Ideoque licet pauper bona divitis administret, non præsumitur tamen ex ejus bonis adquisivisse, sed ex sua potius industria. quod in tutore, & quovis privati administratore locum habet: non tamen in publicæ rei administratore, ut notant in *l. 7. J. de jure fisci.* An idem dicemus in matre tutrice? Alexander *conf. 2. 6. vol. 4.* ita putat, Nam ut lex non distinguit, ita videtur ad omnes omnino tutores pertinere. Idque evidentius apparet ex his quæ de bonis à vidua post mariti mortem quæsitis diximus ad *l. 6. in fin. J. de donat. int. vir.* Corrasius 3. *Miscell. 5. n. 7.* negat locum habere in ea matre, cui nulla fuit industria nullumque patrimonium. Hoc enim casu honestissimum esse, turpis quæstus vitandi gratia dicere, eam præsumi ex eorum bonis quorum tutelam administravit, adquisivisse. Nec obstare *l. 1. C. si. quis alteri vel sibi.* quæ liberis negat vindicationem rei traditione matri quæsitæ, post mortem mariti, cum mater eo casu traditione dominium adquisierit. Superiorem opinionem confirmari, quod Accursius ad *l. 6. J. de jure fisci.* & Baldus in *l. 1. C. de hered. vel act. vend.* scribat: Regios officiarios præsumi res suas de bonis fisci quæsivisse. 56 Non idoneum judicium. 57 Sensus est: Quemque præsumi sua potius industria, quam alienis bonis ditari. qua de præsumptione vid. Alciat. 2. *præsumpt. 27. n. 3.* adde quæ scripsi ad *l. 6. C. de don. int. vir. & ad d. l. 7.* 58 Facit *l. 4. §. 1. ff. de muner.* 59 Administrata post tutelam finitam prioribus connexa, veniunt in actionem tutelæ, *ut hic*: adde *l. unic. C. ut cause post pubertatem. l. 17. ff. de negot. l. 5. §. 5. ff. de adm. tut. l. 13. ff. de tut. & rat. distrah. l. 27. ff. de appell.* 60 Tutor vel curator tenetur perseverare in connexis ante translationem non post. 61 Vid. *l. 6. C. de pericul. tut.* 62 *l. 1. §. 17. ff. de tut. & rat. l. 2. J. com. de success.* 63 *l. 1. §. 16. l. 7 ff. de tut. & rat. l. 42. §. 5. in fin. C. de episcopis. l. 3. J. de hered. tut.* 64 Κατὰ πληρονόμων, contra heredes. *Syn. Basil. d. tit. 3. c. 35. & 5. Haym. 11. § 47.*

De confessione tutoris extra inventarium, & de inventario conficiendo.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

VEteris juris dubitationem decidentes [1], sancimus; si quidem tutor, vel curator pro substantia pupilli vel adulti [2] aliquid ubicumque [3] dixerit ad majorem quantitatem eam reducens, sive pro utilitate pupilli, vel adulti, sive per suam simplicitatem, sive per aliam quamcumque causam: nihil veritati præjudicare, sed hoc obtinere quod ipsius rei inducit natura, & mensura pupillaris vel adulti ostendit substantiæ. †. Sin [4] autem inventario publice facto res pupillares vel adulti inscripserit, & ipse per hujusmodi scripturam confessus fuerit ampliorem quantitatem [6] substantiæ: non esse aliud inspiciendum, nisi hoc quod inscripserit, & secundum vires ejusdem scripturæ patrimonium pupilli, vel adulti exigi, neque [7] enim sic homo simplex (immo magis stultus) invenitur, ut in publico inventario scribi contra se aliquid [8] patiatur. §. 1. Illo proculdubio observando, ut non audeat tutor, vel curator res pupillares, vel adulti aliter attingere, vel ullam sibi communionem ad eas vindicare, nisi [9] prius inventario publice facto, secundum morem solitum res ei tradantur: nisi testatores qui substantiam transmittunt, specialiter inventarium conscribi vetuerint [10]: Sciturisne tutoribus & curatoribus, quod si inventarium [11] facere [12] neglexerint: & quasi suspecti [13] [ab] officio removebuntur, & pœnis legitimis [14] quæ contra eos interminatæ sunt, subjacebunt: & postea perpetua macula infamiæ [15] notabuntur [16], neque ab Imperiali beneficio absolutione hujus notæ fruituri. Dat. Idib. August. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

1 Hæc est XIX. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis, vid. apud Inglos. ANS.

2 Exemplum ponunt in curatore adulti sui facultates commendante, ut eo facilius ditiorem uxorem reperiret.

3 Confessio tutoris profitentis scitra inventarium tamen) majorem quantitatem patrimonii pupilli non præjudicat veritati: non nocet denique ipsi confitenti. Quid si in inventario facta hujusmodi confessio fuerit? præjudicat tutori confitenti: adeo ut contrarium probare deinceps non possit. *vers. sin autem.*

4 Confessio rerum pupilli in inventario facta à tutore, adeo tutori præjudicat, ut non possit contraria probatione uti. 5 Quid si res proprias inventario pupilli tutor adscripsit? Salicetus existimat præsumptionem juris & de jure esse, res eas pupilli esse aut saltem eas tutorem pupillo donasse, adeoque tutorem si in inventario descripserit rem sibi à patre pupilli legatam, videri legato renunciasse, quod Alciato omnimodo non placet: quem vide *parte 2. præsumpt. num.* 11. 6 Aliud erit, si tutore ignorante tale quid adscriptum fuerit.

7 Adde quæ scripsi ad *l. ult. ff. ad Velleian.* 8 Mobile præsertim: id enim occultari facile potest. *l.* 22. *ff. de adm. tut.* Quid si immobile seu prædium aliquod inventario pupillari tutor adscripserit, quod pupilli non esset? Aretinus putat id pupilli non fieri: negat denique ea re veritati præjudicium fieri, *arg. l. cum falsa. 5. ff. de jur. & fact. ignor.* quod rationi consentaneum videtur Baldo. Quid si inventario quædam adscripsit tutor, hac protestatione adjecta, ut si pupilli non sint, pro adscriptis non habeantur? Protestatio hæc tutorem non juvabit: nisi post causa cognita judicis authoritate res ejusmodi in inventario dispunctæ fuerint. Idem erit si dubius, aut cum ita se credere dicet, aliquid aliud inventario pupillari adjecerit. Nam cum istiusmodi confessio apud acta in ipso judicio fiat, idem præstat ac reddit *Credendi* verbum, quod pura ac præcisa enunciatio seu affirmatio. ut *not. leg.* 2. §. *quod observari.* 2. *ff. de jurejur. propt calumn.* Quid si testibus res ita inventario pupillari adscriptas, suas ac proprias, aut alterius esse probare velit? Raynerius Forlivianus putat testes non admitti adversus hoc genus scripturæ, juris & legis cautione interpositum, non iplorum contrahentium voluntate. Contra Richardus Salinienſis putat testibus locum esse. *arg. l. testium.* 18. *ff. de testibus.* atque ita Venetiis judicatum refert Baldus. facit *gl. l. pupillus.* 4. *ff. de inspic pupill.*

9 Tutor antequam inventarium rerum pupillarium faciat, nihil quod pupilli sit, attingere vel administrare potest. & breviter: tutoris administratio tutori decerni non potest, nisi inventario solenniter facto, eoque præcedente. *vers. nisi ff. cod. l.* 24. *ff. de admin. tut. l.* 7. §. 6. *in fin. ff. de curatore furios.* 10 Testator potest tutori inventarii faciendi necessitatem remittere. Idque procedit sive expresse prohibuit, sive tutori remisit. Verbalis etiam tantum differentia est, utrum quis dicat, *Veto fieri inventarium*: Vel, *remitto confectionem inventarii. Bart. ad l.* 55. *ff. de legat.* 1. & ita communiter sentiunt interpretes. *Clarus* §. *Testamentum. quæst.* 66. *vers. quod ad tertium. vers. sed hoc quidem.* Quid? voluntate testatoris non obstante: poteritne judex, si minori id expedire deprehenderit, tutorem ad inventarii confectionem cogere? Poterit. *Bart. d. loco.* eamque communem esse opinionem refert Covarruvias 2. *Variar. resolut.* 54. *num.* 4. & Clarus *d. loco versic. Sed si qui.* ubi notat statuto Genuensium aliter receptum. Quid? usufructuario potestne remitti à testatore onus inventarii conficiendi? dixi ad *l.* 1. *ff. de usufructu.* Quid heredi potestne remitti? Posse ait Cujacius ad *Nov.* 1. *in fin.* Clarus paulo aliter distinguit: in præjudicium videlicet creditorum non posse: In legatariorum, fideicommissariorum & coheredum præjudicium, non posse, idque pro communi opinione adversus Baldum Clarus defendit, *d. loco versic. quod ad primum.* Quid? testator potestne cuivis tutori inventarii conficiendi necessitatem remittere? Cuivis potest: etiam legitimo & dativo: nisi aliter causa cognita definierit judex. *arg. l. tutores.* 24. *ff. de adm. tut. l.* 1. *ff. ubi pupilli educar.* Quid si statuto necessitas inventarii faciendi tutori mandetur? vel hoc etiam casu testatorem tutori eam necessitatem possit remittere, censet Baldus. 11 Sive expresse prohibeat fieri inventarium, sive remittat inventarii necessitatem. 12 *l.* 7. *ff. de administr. tut.* 13 Quid si factum quidem inventarium est. ignorantia tamen quasdam res tutor non adscripsit? si cum primum earum rerum notitiam tutor habuerit, eas adjecerit, non removebitur. *arg. l. cum ancillas* 3. *ff. de incestis.* 14 Pœna tutoris non conficientis inventarium, hæc est, ut removeatur tanquam suspectus, *ut hic*: & pœnis legitimis subjaceat & infamiæ. *ff. cod.* Juratur etiam adversus eum in litem. *d. l.* 7. *Wurmser.* 1. *pract.* 38. *n.* 8. 15 Graviori animadversioni. *l.* 1. §. 7. *ff. de off. pref. urb.* adde *l.* 3. §. 15. *in fin. ff. de suspect.* in vincula detrudi posse Wurmserus ait *d. loco.* modo conditionis humilis sit. 16 *d.* §. 7.

17 *l.* 10. *ff. de fidejussoribus.*

18 Tutor non tenetur ex facto contutoris qui solvendo tempore finitæ tutelæ fuit. *l.* 3. *ff. de probat. l. ult. ff. in quibus caussis tutor. habenti. l.* 39. §. 10. *l.* 53. *ff. de adm tut. l. ult. ff. rem pupill. salv.*

19 *l. ult. in fin. ff. in quibus caussis tut. hab. l.* 39. §. 10. *l.* 53. *ff. de admin. tut.*

20 Divisione nondum inter tutores facta, potest pupillus in solidum unum eligere cessis actionibus adversus alios. *l.* 6. *in fin. ff. tit. prox.*

21 *l.* 2. *ff. de contrav. judicio tutelæ. l.* 1. §. 18. *ff. de tut. & rat.*

22 Si divisa est in partes, seu regiones, vel provincias tutelæ administratio à judice vel testatore pro ea quisque parte tantum convenitur, quæ ei attributa est, non pro parte collegarum, nisi dolus aut magna culpa arguatur, quod collegam suspectum non fecerit, aut fecerit quidem, sed vel lusorie vel eversis jam facultatibus. *Goth.* Facit *l.* 55. §. *fin. ff. de administr. tutor.* ANS. 23 Tutor de ea re quæ extra suam regionem est, in judicium vocari non potest. *l.* 51. *ff. de admin. tut. l.* 2. *ff. de periculo.* 24 Puta eversis tutoris facultatibus. 25 Id est, cur suspectus sit. 26 Si divisa sit tutela, sola tutorum conventione sine judice singuli tenentur in solidum cum hac conditione, ut quem pupillus elegerit, ei cedat actiones suas adversus alios. adde *l.* 5. *ff. de magistratibus conveniendis.* 27 Conventio tutorum non potest in fraudem pupilli dividere officium tutelæ, periculumque commune. *l.* 25. *l.* 26. *ff. de pact. l.* 1. §. 8. *ff. de admin. rer.*

28 Pacto tutorum non obstante, prius conveniturgerens, & ejus heredes, quam qui non gessit. *d.* 8. *ff. de admin. tut. l.* 1. *ff. si tut.* vid. *c. non gesser. l.* 6. *ff. tit. prox. l.* 55. *ff. de adm. tut.*

TIT. LII.

DE DIVIDENDA [17] TUTELA, ET PRO QUA PARTE QUISQUE TUTORUM CONVENIATUR.

Si tutor qui tenebatur, tempore officii depositi est solvendo, collega non tenetur. Bald.

1. Imp. GORDIANUS A. Optato.

SI post finitum administrationis officium, collegæ tui indemnitati præstandæ idonei [18] fuerint, posteaque dum non conveniuntur, minus idonei effecti sunt, vitium alienæ [19] cessationis ad dispendium tuum pertinere, juris ratio non patitur. P.P. VI. Id. Mart. GORD. A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

II. Impp. CARINUS & NUMERIANUS. AA. Primigenio.

SI divisio administrationis inter tutores five curatores in eodem loco, seu provincia constitutos facta necdum [20] fuerit, licentiam habet adolescens, & unum eorum eligere, & totum debitum exigere: cessione [21] videlicet ab eo adversus cæteros tutores seu curatores actionum ei competentium facienda.

†. In divisionem autem administratione deducta, sive [22] à Præside, sive testatoris voluntate: unumquemque pro sua administratione convenire potest: periculum invicem tutoribus [seu curatoribus] non [23] sustinentibus: nisi per dolum aut culpam suspectum non removerunt, vel tarde [24] suspicionis rationem [25] moverunt, cum alter eorum non solvendo effectus sit, vel suspicionis causam agendo sua sponte jura pupilli prodiderunt. Nec prodest eis dicentibus, [eum] contutorem suum non administrasse res pupillares. †. Sin vero ipsi [26] inter se res administrationis divisserunt: non prohibetur adolescens unum ex his in solidum convenire, ita ut actiones quas adversus alios habet ad electum transferat. P. P. emissa XII. Kal. April. CARINO II. & NUMERIANO AA. Conss. 284.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Zotico.

LIcet tutorum conventione [27] mutuum periculum minime finiatur: tamen eum qui administravit, si solvendo sit, primo [28] loco, ejusque successores conveniendos esse non ambigitur. S. IV. Kal. Octob. CC. Conss.

TIT. LIII.

DE IN [29] LITEM JURANDO.

Contra heredem tutoris ob dolum vel latam culpam instrumenta non restituentem, juratur in litem. Salic.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Asclepiodoto.

ADversus heredes tutoris ad transferendam tutelam judicem accipiens tempore litis instrumenta [30] ad pubem pertinentia restitui desiderabis. Quod si dolo non exhibeantur in litem [31] jurandi tibi facultas erit: modo si quondam pupillo debitam adfectionem ad vincula [32] quoque religionis extendere volueris. P. P. Kal. August. ANTONINO II. & GETA II. Conss. 206.

Nemo invitus jurat in litem: & contra heredem tutoris, etiam si sit heres heredis ob dolum vel latam culpam non restituentem juratur in litem. Salic.

II. Imp. ANTONINUS A. Severo.

IS, qui rationem tutelæ seu curæ reposcit, invitus [33] in litem jurare compelli non potest: sed volens ita demum audiendus est, si heres per [34] longam successionem tutoris instrumenta pupillaria dolo vel circumveniendi pupilli gratia exhibere non vult. Sin vero neque dolus [35], neque lata culpa, neque fraus heredis convincitur, omissa jurisjurandi facultate judex de veritate cognoscet: quæ etiam argumentis liquidis [36] investigari potest. P. P. XI. Kal. Octob. DUOBUS & ASPRIS Conss. 213.

Pupillus vel adultus non potest liquidum debitum gratu remittere. Bald.

III. Idem A. Prisciano.

SUmma sententia comprehensa [37], quam cessantibus curatoribus quondam tuis judex secutus jurisjurandi à te prolati religionem, in condemnationem deduxit, minui [38] pacto non potuit. P. P. Kal. Jul. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

Contra tutorem etiam propter levem culpam juratur in litem: contra vero tutoru heredem propter dolum & latam culpam tantum. Salic.

IV. Imp. GORD. A. Mutiano.

ALio [39] jure est tutor, alio heres ejus: Tutor [40] enim inventarium, cæteraque instrumenta [41] si non proferat in litem, jusjurandum adversus se potest admittere: at [42] enim heres ejus ita demum, si reperta in hereditate dolo malo non exhibeat. Sed cum adversus ipsum tutorem litem [43] contestatam esse dicatis: transferentibus vobis in heredes ejus actionem præsesque provinciæ partes suas exhibebit: non ignorans, nisi exhibeantur instrumenta, quatenus juxta formam constitutionum partes suas debeat moderari. P. P. VII. Kalend. Octobr. PIO & PONTIANO Conss. 239.

Propter dolum defuncti non juratur contra heredes. Bald.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Attemidoro.

LIcet [44] adversus heredes ob non factum inventarium jusjurandum [45] in actione tutelæ prætermitti placuerit, judicem tamen [datum] velut ex dolo tutoris aliis indiciis instructum, adversus eos ferre sententiam convenit. S. VIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

29 XII. D. III. *περὶ δεῶν διαιτητῶν* 22. *Synops. Basil.* 6.

30 Adde *l.* 1. §. 3. *ff. de tut. & rat.*

31 Contra heredem tutoris jurari in litem potest ob non restitura instrumenta. *l.* 2. *ff. cod. l.* 10. *ff. eod.*

32 Jusjurandum religionis est vinculum.

33 Invitus nemo jurat in litem. vid. quæ notavi ad *l.* 156. *ff. de reg. jur.*

34 Contra heredem tutoris, etiamsi sit heres heredis jurari potest in litem, si sic in dolo vel lata culpa. *l.* 1. *ff. eod.*

35 Adde *l.* 5. §. 3. *ff. eod.*

36 *l.* 4. §. *pen. ff. eod.*

37 Et ita debitum liquidum à pupillo vel adulto remitti non potest.

38 Minor non potest pacto remittere condemnationem latam ex juramento in litem a se præstito.

39 Heres & defuncti successor alio jure (ut de notant, fœneratoris heredem, codicis defuncti fœneratorios habere non præsumi. *Clem.* 1. *de usur.*) nisi lis contestata fuit cum defuncto. *l. quæstum* 8. *in fin. ff. de precario.*

40 Tutor qui inventarium non fecit, in litem jurejurando tenetur, similiter & is qui instrumenta non profert. Nam hoc ipsum dolo facere videtur, quum reperta in hereditate instrumenta supprimit. Si vero post litis contestationem tutore defuncto heredes judicium actionis tutelæ non impleverint, & ipsi in litem jurejurando tenentur. *Synops. Basil.* 37. *tit.* 5. *ex lib.* 38. *tit.* 15. *c.* 4. 41 *l.* 1. & 2. *ff. cod. l.* 10. *ff. cod. l.* 4. *ff. ad exhibendum.* 42 Res ita habet: in tutorem semper, id est, etiam ex levi culpa in litem jurari ob non exhibita instrumenta. In heredem tutoris ob non exhibita instrumenta nunquam jurari in litem, nisi dolo proprio, vel lata culpa. *l.* 1. *ff. de hered. tut. l.* 4. §. 1. *ff. de fidejuss. tut.* instrumenta non exhibeat. Ex dolo defuncti non jurari, nisi lis contestata fuerit cum defuncto. An & ex levi culpa tutoris lite cum eodem contestata in heredem jurabitur? Salic. ait. 43 Effectus litis contestatæ. *l.* 1. *ff. tit. prox.* 44 Tutoris heres ob non factum inventarium, non tenetur ille quidem, sed alio tamen modo convenitur. Nam quia dolo malo tutoris factum videtur, quod nullum conscriptum sit inventarium: velut ex dolo tutoris heres tenetur. *Synops. Basil.* 27. *tit.* 7. *ex lib.* 3. *tit.* 3. *c.* 36. 45 In litem.

TIT. LIV.

DE [46] HEREDIBUS [47] TUTORUM VEL CURATORUM.

Heredes tutoru non tenentur ex levi culpa tutoris. Bald.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Fusciano [48].

HEredes tutorum ob negligentiam quæ non [49] latæ culpæ comparari possit, condemnari non oportet, si non contra tutorem lis inchoata est, neque ex damno pupilli lucrum captatum, aut gratia præstitum sit. P. P. VI. Id. Mart. LATERANO & RUFINO Conss. 198.

De non gesto à tutore tenetur ejus heres. Salic.

II. Imp. ANTON. A. Valentino & Materno.

PAter vester tutor vel curator datus si se non excusavit, non ideo vos minus heredes ejus tutelæ vel utili [50] judicio conveniri potestis, quod eum tutelam seu curam non administrasse dicitis: nam & cessationis [51] ratio reddenda est. Prius tamen propter actum suum eos conveniendos esse, qui administraverunt, sæpe rescriptum est. P. P. XI. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

Heredes tutoris tenentur de eo, quod defunctus à se vel ab alio non exigit. Salic.

III. Idem A. Vitæ.

ADversus [52] heredes quondam tutoris tui tutelæ actione consiste. In judicium autem veniet etiam id, quod tibi tutor ex [53] causa fidejussionis debuit. P. P. IV. Non. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

Heredes tenentur ad eos perventa restituere, & de neglectis à defuncto rationem reddere. Salic.

IV. Imp. Alexand. A. Frontino.

HEredes eorum, qui tutelam vel curam administraverunt, si quid ad [54] eos ex re pupilli vel adulti pervenerit, restituere coguntur. In eo etiam, quod tutor vel curator administrare debuit [55], nec administraverit, rationem reddere eos debere, non est ambigendum. P. P. VIII. Kal. Novemb. ALEXANDRO A. III. & DIONE Conss. 230.

46 Vid. *l.* 1. §. *tit. prox.*

47 Huc refer partem tituli de fidejussoribus & nominatoribus, & heredibus tutorum vel curatorum 27. *ff.* 7.

48 *Præf. urbi* de quo dicam ad Tertull. *lib. ad nationes §. G.*

49 Ἀπὸ μερικῆς ἀμελείας, Basilic. ideoque hanc negativam Cujacius expungit, *hic* & 13. *observ.* 39. *eod. sensu*, heredem tutoris ex ejusdem levi culpa teneri: & ita à communi opinione dissentit. Movetur quod heres teneatur ex contractu defuncti: ergo & levi culpa. ad hæc, cum receptum sit heredem tutoris negligentiæ propriæ non teneri. *l.* 4. §. 1. *ff. de fidejuss. tut. l.* 4. *ff. de magistr. convent.* satis id indicat propter negligentiam defuncti heredem obligari.

50 Utili non directa, tenetur qui non gessit. *l.* 4. §. 3. *ff. rem pupilli salvam fore.*

TIT. LV.

51 De non gesto à tutore vel curatore tenentur eorum heredes ut *ff. si tut. vel curat. non gess.* 52 *l.* 1. 2. *ff. cod. l. ult. ff. cod. l.* 1. §. 16. *ff. de tut. & rat. l.* 12. *ff. arbit.* 53 Heredes tutoris tenentur ex eo, quod defunctus à se vel ab alio non exegit. 54 Heredes defuncti tenentur id, quod ad eos pervenit, restituere. 55 Heres tutoris tenetur de neglectis à defuncto.

TIT. LV.

SI TUTOR VEL CURATOR NON [1] GESSERIT.

Qui non admittitur ad accusandum potest esse promotor inquisitionis, & potest implorare officium judicis in locum deficientis accusatoris. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Zotico.

CERTUM [2] est non solum eos qui gesserunt, sed [etiam] qui [3] gerere debuerunt, tutelæ teneri etiam in ea quæ à contutoribus servari non potuerunt: si modo cum [eos] suspectos facere deberent, id officium omiserunt. Tu [4] autem etsi contra patronum [5] tuum famosam actionem instituere non potuisti: providere [6] tamen ne quid tutelæ deesset, necessariis postulationibus apud eum, cujus de ea re jurisdictio fuit, potuisti. P. P. II. Id. Decembr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Contutor pro gestis à contutore idonco non tenetur in subsidium, pro negletu ab utroque pariter tenetur cum illo. Salic.

II. Idem A. Justo.

QUi se non immiscuerunt tutelæ vel curæ ex persona eorum qui gesserunt, & idonei sunt, non [7] onerantur. Si qua vero sunt, quæ cum geri debuerint, omissa sunt, latæ culpæ ratio [omnes] æqualiter tenet. P. P. VIII. Kal. Maji, JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

1 *l. 4. ff. arbit. tut. l. 2. l. ult. in pr. ff. tit. prox.*

2 Tutor qui tutelam non gessit, si quidem is qui eam gessit idoneus est, non conveniuntur: sin ille solvendo non est conveniuntur: propterea quod contutorem ut suspectum non removerit. *Synops. Basil. 37. tit. 11. ex tit. 16. cap. 1.*

3 *l. 6. ff. arbitrium tutelæ. l. 3. §. 2. l. 39. §. 11. ff. de adm. tut. l. 4. §. 3. ff. rem pupill.*

4 Accusare alium non videtur, qui judicis officium advocat & implorat, ut judex in eum de quo agitur, inquirat.

5 *l. 1. §. de obsequium l. 16. ff. de in jus vocando.*

6 Libertum patronus accusare ita non potest ut patronus infametur, potest tamen recte judicis officium implorare, ut in patronum inquirat. Pone tutorem inquirente judice suspectum repertum esse damnatum ac remotum: eritne infamis? negant interpretes infamem fieri: quod nimirum, oblique postulante liberto, infamis fieret, unde notant infamem non fieri, qui inquirente tantum judice officio tutelæ remotus sit. *Gloss. l. ult. ff. de suspect. & l. 3. §. præterea 4. ff. de suspect.* adde *Bart. in l. infamem. 7. ff. de pub. judic.* 7 Vid. *l. 8. ff. de admin. tut. & seq.*

TIT. LVI.

DE USURIS [8] PUPILLARIBUS [9].

Si tutor pecuniam pupilli in usus suos convertit, ad usuras tenetur. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Crescentino.

TUTOREM vel curatorem pecuniæ, quam [10] in usus suos convertit, legitimas [11] usuras præstare debere, olim placuit. P. P. Non. Jun. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Tutor tenetur ad usuras etiam ejus quod à contutore debetur, vel pro contutore debet. Salic.

II. Imp. ALEXAND. A. Ampliato.

EJus quod ex causa [12] tutelæ debetur usuras [13] præstari oportere dubium non est: quamvis aliis pro participe [14] muneris necessitas solutionis irrogetur: quia non id alias contingit, quam si cessatio contutoris in suspecto faciendo imputari possit. P. P. XIII. Kal. Jul. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

Si tutori non potest culpa imputari, ad usuras non tenetur. Salic.

III. Idem A. Vitalio.

SI pecuniam pupillarem, neque idoneis [15] hominibus [16] credere, neque [17] in emptionem possessionum convertere potuisti: non ignorabit judex usuras ejus à [18] te exigi non oportere. P. P. Id. April. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Ditatio & Aurelio.

PUpillus agere vobiscum actione tutelæ compelli non [19] potest. Venum adversus futuram [20] calumniam, ut & si quid ei debetis, cursus inhibeatur usurarum denunciationibus [21] frequenter interpositis, ad judicium eum [22] provocare [23]: ac si rem dissimulatione proferat actis apud præsidem provinciæ factis voluntatis vestræ rationem declarare: quo facto, tam vobis ipsis, quam securitati filiorum vestrorum consuletis. †. Quod & in curatoribus locum habet. P. P. III. Kal. Septemb. *Sirmi*, CC. CONSS. 293.

8 *l. 3. ff. arbit. tut. l. 7. §. 10. de adm. tut.*

9 Usuræ pupillares hic sunt, quas tutores pupillis suis præstant, si pecuniam pupillarem suos in usus converterunt. *l. 1. §. eod. l. 38. ff. de neg.* si quam pecuniam pupillis suis debeant. *l. 2. §. eod.* & eam à se non exigunt vel solvunt. *l. 4. §. eod.* si pecuniam pupillarem cum possent idoneis hominibus non crediderunt, vel ex ea non emerunt prædia. *l. 3. §. cod.*

10 *l. 7. §. 4. ff. de admin. tut.*

11 Centesimas. *Accurs. arg. l. 38. ff. de negot.* besses vel semisses. *Hotom. 1. de usur. 7. Cujac. hic.* Accurſii opinionem sequitur Molinæus *de usur. quæst. 76. num. 588.* hic enim agi putat de magnis usuris: nullas autem majores esse centesimis. verum author Synopſ. Basilicon 37. *tit. 11. ex tit. 7. c. 1.* τόκους τόκους, hoc est, legitimas usuras hic interpretatur ἡ μικροτοκία; semisses centesimæ, ubi in ora quoque hoc præterea observatur, semisses centesimæ præstare eum, qui pecunia pupillari utatur, sed centesimas deberi ostendit *l. 38. ff. de negot.* 12 *l. 34. ff. de usur.* 13 Pro more regionis.

14 Usuras regione consuetas tutor debet quoties convenitur ex sua persona vel contutoris. *l. 7. §. 14. ff. de adm. tut.* 15 Ευπόροις πρασώποις, id est, locupletibus. *l. ult. ff. rem pupill.* vid. *Cujac. 8. obs. 30.* & ita legendum apud authorem Synopſ. Basil. *tit. 37. tit. 11. ex tit. 17. cap. 3.* ubi perperam legitur ἐνδόξοις pro εὐπόροις, quod & ibidem in ora notatum est. 16 Alii legunt *nominibus*, utrumque rectum est, *Idoneis nominibus & Idoneis hominibus.* 17 *l. 42. §. 7. ff. de episcopa.*

18 Pecuniæ otiosæ sunt quas vel idoneis hominibus credere, vel in emptionem prædiorum convertere tutor non potuit, earum pecuniarum usuras non debet. vid. *Paul. 2. sent. 14. §. ult. l. 12. in fin. ff. de admin. tut.* 19 *l. un. ff. ut nemo invit. ager.* adde *l. 2. ff. de tu lit. jur.* Ad hanc legem vide Mont. *de tutel. cap. 37. num. 82.* & Zanger. *de except. part. 3. cap. 2. num. 103. 163. 165.* ANS.

20 Testes ad æternam rei memoriam recipi & interrogari petere is potest, qui rationes reddere paratus, morosum & in ea re fugientem habet adversarium. 21 Duobus modis cursus pupillarium usurarum impeditur, oblatione pecuniæ obsignatæ, & depositione. *l. 1. in fin. ff. de usur. l. 28. §. 1. ff. de admin. tut.* & oblatione quidem per denunciationem facta sæpius, & ad extremum apud acta jus dicentis protestatione facta per debitorem, sed & eo dicente se paratum esse parem rationem facere cum pupillo sine denunciatione & depositione. 22 *Molinæus de usur. d. loco q. 39. & n. 205. 206.* id intelligit de adulto talium denunciationum capace: capace, inquam, ex more regionis, ejus imbecillitatem supplendam esse existimat propinquorum præsentia. 23 Agendi tempus adversario constitui a judice recte postulamus. vid. *l. diffamari 5. ff. de ingenuis.*

TIT. LVII.

DE FIDEJUSSORIBUS [24] TUTORUM VEL CURATORUM.

Si tutor pecuniam pupilli in usus suos convertit, ad usuras tenetur. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Felici.

FLIGERE [25] debes utrum cum ipsis tutoribus vel curatoribus, seu heredibus eorum, an cum his qui pro ipsis se obligaverunt, agere debeas: vel (si ita malis) [dividere] actionem. Nam in [26] solidum & [27] cum reo & cum fidejussoribus agi jure non [28] potest. P. P. X. Kal. Februar. JUL. II. & CRISPINO CONSS. 225.

Pro ea parte quam tutor solvit, liberatur fidejussor. Ex Salic.

II. Idem A. Prisco.

NOn est ambigui juris electo [29] reo & solvente fidejussorem liberari, & ideo si simpliciter [30] acceptus est fidejussor in id, quod tutor seu curator debiturus esset, cum [31] proponas tutorem seu curatorem condemnatum solvisse, quid dubium est fidejussorem liberatum esse? Plane, si stipulatio rem salvam [pupillo] fore interposita est, vel cautum est in id [32], quod à tutore vel curatore servari non potest, manet fidejussor obligatus ad supplendam tibi indemnitatem [33]. P. P. VIII. Kal. Auguſt. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

24 XXVII. D. IV.

25 *l. 7. ff. eod.* hodie sublata est electio cum principalis sit conveniendus. *Novell. 4. c. 1.*

26 Cum tutore & cum fidejussore non potest pupillus in solidum agere.

27 Libello uno & eodem reus ejusque fidejussor conveniri non potest.

28 Nisi protestetur se una solutione contentum esse. *argum. l. 1. §. quia autem 4. ff. quod legat.* Quid si fidejussor renunciavit beneficio novæ constitutionis: agi adversus eum potest. *Bald.* 29 An electo tutore fidejussor liberetur. 30 Fidejussor tutoris duobus modis obligari potest, uno modo pure ac simpliciter, *ut hic.* Altero, si non idoneus sit tutor. *vers. plane.* Prior formula pura est: Altera conditionalis: utraque tamen recta est ac legitima. 31 Solvente reo liberatur fidejussor. 32 Duobus modis fidejussor tutoris obligari potest, vel simpliciter, vel in omnem causam.

executio? sic videtur. Nam qui fidejubet apud acta judicii, fidejussor est, etiamsi voluntaria jurisdictione non contentiosa fidejusserit. Tutius tamen est, ut id recte possit fieri, fidejussorem nominatim obligari non debiti modo, sed etiam judicati nomine, *arg. l. ult. ff. de usur. rei judic.*

33 Quid si dejussorem, sic tutor citra novum judicium executus? sic videtur. Nam qui fidejubet apud acta judicii, fidejussor est, etiamsi voluntaria jurisdictione non contentiosa fidejusserit. Tutius tamen est, ut id recte possit fieri, fidejussorem nominatim obligari non debiti modo, sed etiam judicati nomine, *arg. l. ult. ff. de usur. rei judic.*

TIT. LVIII.

DE CONTRARIO [34] JUDICIO TUTELÆ.

Actio extincta cedi non potest. Bald.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Stratoni.

SI pro contutore judicato pecuniam solvisti [35]: nullum judicium tibi contra pupillum competit, ut delegetur [36] tibi adversus liberatum actio. Quod si nomen emisti: in rem suam procurator datus, heredes judicati poteris convenire. P. P. VII. Kal. Mart. FABIANO & MUTIANO. CONSS. 202.

Tutor non ex propria, sed contutoru culpa condemnatus solvens, habet beneficium cessionu, & utilu actionu. Salic.

II. Imp. ANTONINUS A. Primitivo.

SI non ex propria [37] culpa solus pupillæ condemnatus es, sed absens & indefensus acquievisti [38]: cum ex causa judicati satisfacere coeperis, actiones adversus contutores tuos mandari [39] tibi à pupilla desideratis, vel utili [40] actione uteris. P. P. III. Idib. Octob. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

Pro illa parte ad quam pupillus succedit tutori, extinguitur actio tutelæ. Ex Salic.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Thesidi.

SI pater tuus, quem privigni [41] sui tutelam administrasse proponis, testamento recte facto: pupillo etiam quodam suo herede instituto, decessit: quoniam nonnisi [42] pro portione hereditaria tutelæ petitionem confusione constet extingui, pro residua parte succedentem patri, tutelæ te convenit apud competentem Judicem reddere rationem, qui secundum bonam fidem, eorum etiam quæ patrem tuum in rem ejus erogasse dicis, admissa compensatione, reliqui (si quid amplius debetur) faciet condemnationem. Quod si sciens amplius in rem suam erogatum, agendum propterea tutelæ non putaverit: eum contrario judicio convenire potes. S. XVIII. Kal. Januar. CC. CONSS. 294.

34 XXVII. D. IV. De contrariis judiciis, vid *Cujac 9. obs. 2.*

35 Et ita extincta obligatione. hoc innuit. Extinguendam, non jam extinctam actionem, cedi posse.

36 *l. 36. ff. de fidejussor. l. 76. ff. de solut.*

37 Tutor ob curatoris culpam condemnatus si solverit actiones in contutorem, sibi cedi postulare potest.

38 Id est, non appellasti.

39 Id est, cedi. vid. *l. 2. ff. de divid. tutela. l. 20. in fin. ff. de tut. & rat. l. 4. ff. de in lit. dando.*

40 Tutori adversus contutorem utilis est actio, *ut hic*: & duumviro adversus collegam. *l. 2. §. 9. ff. de admin. rer.*

41 Vitricus privigno tutor esse potest. *l. 2. ff. de interdicto matr. l. 32. §. 1. ff. de adopt.* dixi ad *l. 2. ff ubi pupill.* quod verum Bald. existimat, si ei curator adjungatur. Cur? vide eundem. 42 *l. 6. ff. de hered. act.*

TIT. LIX.

DE AUCTORITATE [43] PRÆSTANDA.

Pupillus potest sibi stipulari sine tutore, sed non actionem remittere. Salic.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Antoniano.

NEque tutoris, neque curatoris absentia quicquam stipulationi [44] pro pupillo [vel [45] adulto] habitæ nocet. Sine die. AA. CONSS.

II. Iidem AA. & CC. Serenæ.

NEque actiones sine tutoris auctoritate in ætate pupillari constituta remittendo [46], quicquam amittere poteris. S. XVII. Kal. Maji. CC. CONSS. 293.

Emens à pupillo sine tutore, non præscribit. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Cajo.

EUm qui à pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparavit [47], longi temporis spatium non defendet. S. III. Kal. Decemb. CC. CONSS. 293.

Minor non potest esse in judicio criminali sine tutoru, vel curatoru auctoritate. Salic.

IV. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

CLarum posteritati facientes, sancimus, omnino debere, & agentibus, & pulsatis in criminalibus [48] causis minoribus vigintiquinque annis adesse [49] tutores, vel curatores, in quibus [50] casibus [adultos, &] pupillos leges accusari concedunt: cum cautius & melius sit cum suasione [51] perfectissima, & responsa facere minores, litemque inferre, ne ex sua imperitia vel juvenili calore aliquid, vel dicant [52], vel taceant [53], quod si fuisset prolatum, vel non expressum, prodesse eis poterat, & à deteriore calculo eos eripere. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

In omnibus actibus sufficit auctoritas unius tutoru, nisi administratio sit divisa. Bald.

V. Idem A. Joanni P. P.

VEterem dubitationem amputantes, per quam testamentarii quidem vel per inquisitionem dati tutoris & unius auctoritas sufficiebat, licet plures fuerant, non tamen diversis regionibus

43 *De auctoritate tutorum 1. Inst. 21. de Auctoritate & consensu tutorum* XXVI. D. VIII. περὶ αὐθεντίας ἢ συναινέσεως ἐπιτρόπων 37. *Ecl. 6.* Authoritas approbatio tutoris expressa.

44 Pupillus sine tutore sibi stipulari potest. *l 9 ff. eod. Inst. eod. in pr. l. 7. §. de contr. stipul.*

45 Hæc negatio deest *l. 101. ff. de verb. obl.* Goth. Vid. *ibi notat. S. L.*

46 Pupillus sine tutore actionem remittere non potest.

47 Emens à pupillo suo tutor non præscribit.

48 Minor non potest esse in judicio criminali sine tutoris auctoritate. *Salic.* pupillus tutore; adultus curatore ea in re indiget. Possis quoque dicere in judicio criminali, & ad litem criminalem curatorem pupillo dari. *arg. l. propter 7. §. ad leg. Jul. de adult.* Quid si lis instituta contra minorem vigintiquinque annis fuerit, nullo prius illi dato curatore? ipso jure nulla fuerit: *Bossius tit. si adversus rem judicatam. Roland. 1. conf. 31. num. 1.* idque receptum in regnis Hispanicis esse, Placa retulit 1. *delict. 32. num. 12.* in Italia diversum. *Ferrariens. in forma inquisitionis, in verbo*, & in Gallia. *Imbert. in Enchiridio, in verbo, Authoritas. Rebuff. in proœm. constit. gl. 5. num. 71.* Moventur Itali & Galli quod in delictis minor vigintiquinque annis, major tamen quatuordecim habeatur in omnibus pro majore, præcipue si delictum confitetur. *Boss. 1. de confessis, num. 69.* adde *l. un. §. si adversf. delict. l. 37. §. 1. ff. de minorib.* Potest tamen ætas ad elevationem pœnæ ei prodesse. *Clar. 5. sent. §. ult. quæst. 50. in pr.* vide tamen quæ mox dicuntur. *Goth.* Adde Montan. *de Tutel. cap. 32. reg. 9. num. 74.* ANS. 49 Id est, auctoritatem interponere. Jure veteri præsentia vel consilium tutoris sufficiebat pupillo volenti accusare. *l. 7. §. de adulter. l. 2. §. 1. ff. de accus. Paul. 5. sent. 12. §. 4.* 50 An hæc sententia est, Accusari non de omni crimine adulti & pupilli possunt? an potius hæc de quocunque possunt, & in eo ab impuberibus differunt? in criminali causa pupillis tutor: adultis, curator: minoribus tutor & curator datur. *Bald.* 51 Suasio perfectissima hic est auctoritas tutoris vel curatoris: nempe quasi suadeat pupillo suo tutor. Auctoritas ergo suasio est. 52 Confessio minoris in judicio criminali sine authoritate curatoris non obligat ipsum minorem. Quid si curatorem non habeat? idem explosa Petri opinione: qui putabat eo casu valere minoris confessionem, licet restitueretur. *l. certum 6. §. 6. ff. de confessis.* Itaque minor in judicio sine curatoris authoritate confessione sua obligari non poterit, ut qui neque testes producere, neque alios actus sibi præjudiciales sine curatoris authoritate possit in judicio facere. Quid? eademne est ea in re adulti & pupilli ratio? eadem, explosa quoque Dyni sententia: Nam hic pupillus & adultus comparantur, si non idem sunt. Quid si non de judicii solennitate, sed de veritate perveltiganda agit: Nicolaus Mathæ rellus putat hoc posteriore casu citra curatoris authoritatem confessione sua minorem in criminali judicio obligari. *arg. l. si fidejussor. 29. §. quadam 4. ff. mandati.* Quid si confessio minoris qua de agitur, non sit voluntaria, sed tormentis elicita? Confessioni adulti stari præcedentibus judiciis putat Jacob. Butrigarius, quod non alias verum putat Baldus, quam si præsente curatore causa cognita ante quæstionem fuerit interrogatus. In hac enim specie consequentem quæstionem, executionem quandam antecedentis cognitionis videri. *arg. l. si postulaverit 27. §. quæstioni. 7. ff. de adult.* Quid si non in se, sed in alium minor in judicio criminali fateatur? non est necessaria curatoris authoritas. *argument. l. ultim. ff. ad Silan.* Quid si extra judicium verisimiliter quid in se minor confessus est? in eadem pernanere in judicio cogi potest. *l. quæro 58. in fin. ff. de adilit. l. cap. 25. ff. de adult. leg. 1. ff. si quis Imperator, l. milites 8. §. optinet. ff. de quæst.* Quid si confessus sit coram judice incompetenti? Eandem confirmare coram judice competente cogitur, si modo ex tali confessione orta est suspicio vel fama. *c. cisi. 4. extra de judic. c. Innocent. c. per inquisitionem. 26. extra de elect. c. cum super. de confess.* 53 Confessus aut pro confesso minor ex contumacia non habetur, nisi interveniat curatoris authoritas, *ut hic.*

1 Tutores testamentarii.
2 Legitimi tutores à lege vocantur.
3 Dantur tutores à judicibus, vel ex inquisitione vel simpliciter.
4 In omnibus causis sufficit unius tutoris vel curatoris authoritas: nisi auctoritas sit divisa, vel actus sit, quo tutela finiatur. *l. 4. ff. eod. Ulp. 11. §. 26. l. 1. & 2. ff. si ex pluribus. l. 3. l. 24. §. 1. ff. de adm. tut. l. 7. in fin. ff. de cur. fur. l. 5. §. 7. ff. jud. solvi.* adde *Cujac. 17. obs. 83.*
5 Prima exceptio. 6 Olim erant absimiles. vid. *Ulp. 11. §. 29.* 7 In magistratus municipales.
8 Secunda exceptio. *finit. 5. Gell. 19.* 9 *l. 8. l. 17. §. 1. ff. de adopt. l. 14. ff. de tutel. §. 1. Inst. quib. mod. tut.*
10 Facit *l. 8. ff. de aq. plurv. c. quod omnes. 29. de reg. jur. in 6.*

nibus destinati: legitimi autem, vel simpliciter dati omnes consentire compellebantur: Sancimus, si plures tutores fuerint ordinati, sive in testamento [1] paterno, sive ex lege [2] vocati, [sive] à judice [3], vel ex inquisitione, vel simpliciter dati, unius [4] tutoris auctoritatem [pro] omnibus tutoribus sufficere, ubi [5] nondum divisa est administratio, vel pro regionibus, vel pro substantiæ partibus: ibi etenim necesse est singulos pro suis partibus vel regionibus auctoritatem pupillo præstare: quia in hoc casu non [6] absimiles esse testamentariis, & per inquisitionem datis legitimos, & simpliciter datos jubemus: eo quod fidejussionis onere prægravantur, & subsidiariæ [7] actionis adminiculum speratur. †. Sed hæc omnia ita accipienda sunt, si non res quæ agitur, solutionem [8] faciat ipsius tutelæ: ut puta si pupillus in [9] arrogationem se dare desiderat. Etenim absurdum est solvi tutelam non consentiente, sed forsitan ignorante eo, qui tutor fuerit ordinatus: Tunc etenim, sive testamentarii, sive per inquisitionem dati, sive legitimi, sive simpliciter creati sunt: necesse est omnes suam auctoritatem præstare: *Ut quod [10] omnes similiter tangit, ab omnibus comprobetur.* †. Quæ omnia simili modo, & in curatoribus observari oportet. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

TIT. LX.

QUANDO TUTORES VEL CURATORES ESSE DESINANT [11].

Pubertate finitur officium curatoris adjuncti simul cum officio tutoris cui adjungitur.

1. Imp. Antoninus A. Hermulæ.

Si curatores tutoribus adjuncti sunt: pubertate [12] pupilli tam tutorum, quam [curatorum adjunctorum [13]] officium finiri: ideoque alios propter ætatis infirmitatem curatores esse dandos, manifestissimum est. P. P. IV. Kal. August. *Romæ*, Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Voluntate pupilli tutor esse non desinit.

II. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Menippo.

Tutoris officium ex sola voluntate pupilli non finiri certissimum [14] est. S. XIII. Kal. Februar. CC. Conss. 293.

Pubertas non ex inspectione, verum ex ætate æstimanda.

III. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Indecoram [15] observationem in examinanda marium pubertate resecantes, jubemus quemadmodum fœminæ post [impletos] duodecim [16] annos omnimodo pubescere judicantur, & ita & mares post excessum quatuordecim [17] [annorum] puberes [18] existimentur: indagatione [19] corporis inhonesta cessante. Dat. VIII. Id. April. *Constantinop.* Decio V. C. Cons. 529.

11 Quibus modis tutela finitur. *Inst. 22.*
12 Tutela pubertate finitur, *ut hic, & Inst. eod. in pr. l. 2. §. in quib. casibus tut. hab. l. 25. ff. de tut. dat. l. 4. ff. de tut. & rat.* Sed tamen generali quadam locorum consuetudine, præsertim Germaniæ, tutoris & administratoris officium, & per consequens ejus periculum ad legitimam usque ætatem, adultorum puta, ad annum continuatur, cujus consuetudinis rationem vid. apud *Gayl. 2. pract. 96.*
13 Finito principali officio finitur officium adjuncti. adde *l. quæsitum 12. ff. de tut. l. 10. ff. de off. proconf.* & inviti tutela continentur.
14 Certis enim tantum modis iisque per legem introductis finitur. facit quod quanquam Justinianus sibi tribuat, videtur tamen aliunde sumpsisse. *Tertullianus lib. de velandis virginibus: Tempus*, inquit, *Ethnici observarunt, ut ex lege naturæ jura sua ætatibus reddant. Nam fœminæ quidem à duodecim annis, masculos à duobus amplius annis ad negotia admittunt.*
15 De qua mox dicam. 16 *l. 13. §. 2. ff. de tut. dat.*
17 Fuit & id quoque defumptum aliunde ex Proculi scilicet schola. *Ulp. 11. §. ult.* Hinc *Tertullianus lib. de anima c. 20. Pubertatem*, inquit, *animalem cum carnali decimus convenire*: pariterque & illam suggestu sensuum, & istam processu membrorum exurgere a decimo quarto fere anno, quia Asclepiades inde sapientiam supputat, nec quia jura civilia abhinc agendis rebus obtemperant: sed quod & hæc de primordio ratio est. Hanc etiam definitionem fuisse pubertatis jure receptam Macrobius refert 7. *Saturn. 7. Idem 1. in somnium 6. Post annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit.* Ideo tutela pueris quasi virile jam robur absolvitur, de qua tamen fœminæ propter votorum festinationem maturius biennio legibus liberantur.
18 Pubertas igitur in masculo quatuordecim, in fœmina duodecim annis definitur, ut hic, & *l. 5. ff. qui test. fac. l. 2. ff. de vulg. §. 1. Inst. de nupt. Nov. 119. Ulp. 11. §. ult. Tertull. lib. de anima c. 20. & lib. de velandis virginib. Macrob. 1. in somn. 6. & 7.* hujus definitionis cognitio utilis est: quippe impubes nuptias contrahere non potest, *ut hic.* testari. *l. 4. ff. qui testam.* testimonium dicere. *l. 19. in fin. ff. de testib. torqueri. l. 10. ff. de quæst.* obligari sine tutoris authoritate. *l. 3. ff. de auth.* Plena vero pubertas in masculo decimo octavo, in fœmina decimo quarto anno finitur. *l. 40. §. 1. ff. de adopt. l. 1. §. 3. ff. de post. l. 14. §. 1. ff. de alim. l. 57. ff. de re jud. §. 3. §. ult. Inst. quib. ex caus. manumitt. Nov. 115. c. 3. in fin. l. 19. C. Theod. de decur.* Plena vero ætas in masculo viginti annis, in fœmina octodecim. *l. 2. in princ. & §. 1. C. de his qui vend. ætat. Nov. Leon. 28.*
19 Olim pubertas probabatur ex habitu. *Ulp. 11. §. ult. Inst. eod. in pr.* vel aspectu. *l. 3. ff. si minor se major. l. 32. ff. de minor.* ex aspectu, ut Cujacius putat. *d. tit. si minor.* necessariæ partis, Aristophanes: σφῆκες παίδων δοκιμαζομένων ὑδοῦσι πυρῆσι διὰσθαι. Plato 11. legum. τὴν τε τῶν γένων χρόνου συμμετρίαν τε ἡ ὁμοτίμου ἡ δικαίας σκοπῶν. κελεύτω γιγνώσκειν μὲν τὰς ἀρχὰς, γνώμας δ' ὁμόσαι μίσχειν διώμενος τὰς ἡλικίας. Quintil. *declamat. 279. Postea nudari filium atque in conspectu judicis constitui cogit.* Idem in instit. *quæstionem hanc centumviralem esse ait, pubertate annis, an habitu æstimetur.* Habitum Dioclet. videtur appellare vigoris veritigium. *l. 4. ff. qui testament.* verum Rœvardus 4. *variar.* 10. veteribus Romanis indecoram hanc corporis inspectionem in usu non fuisse putat: & Justinianum illo Platonis loco deceptum, quæ de habitu, hoc est, dispositione, figura & forma corporis honeste dicta erant, ad hanc indecoram inspectionem inepte transtulisse. Quo etiam loco notat masculos anno decimo quarto, etiamsi generare non possent, ipso tamen facto puberes fuisse declaratos. solebant enim masculis ad annum usque decimum quartum comæ nutriri. *Martialis 3. epigr. 58. Et pædagogo non jubente parere gaudent villici capillati. Eo elapso spatio, comæ insigne pubertatis præcidebantur.* Porphyrio in Horatium. Martialis 6. Epigr. 52. *Hic jacet in tumulo raptus puerilibus annis Pantagathus domini cura dolorque sui. Vix tangente vagos ferro resecare capillos Dolitus, & hirsutas excoluisse genas.* Persius sat. 3. *quibus indotata juventus Inviglat siliquis, & grandi pasta polenta.* Scribit etiam Julius Sabinus in Virgilium, aris alicujus Dei detonsas tempore pubertatis comas fuisse consecratas.

TIT. LXI.

DE ACTORE A TUTORE SEU CURATORE DANDO.

Etiam pater tutor filii non constituit procuratorem, sed actorem ante litem contestatam. Bald.

1. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Alphocrationi.

Si tui juris constituti filii tui, matri successerunt: licet [20] te tutorem eorum esse probetur, tamen non [21] per procuratorem, sed actorem [22] decreto constitutum à te, res eorum te absente peti convenit. S. Non. Januar. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

20 Tutor propter absentiam non dat curatorem, sed actorem. *l. 10. in fin. ff. qui dare tutor.* qui & adjutor. *l. 13. §. 1. ff. de tut.*
21 Tutor potest tutelam administrare per actorem: non per procuratorem: Bart. etiamsi pater tutor filii esse proponatur. *hac l. Bald.*
22 Actor appellatur, quia plerumque litis causa datur. *l. 10. ff. de appell. l. 31. §. 6. ff. de negot. l. 24. ff. de adm. tut. l. 6. ff. quando ex facto tutoris §. ult. Inst. de curatorib.*

TIT. LXII.

DE EXCUSATIONIBUS [23] [TUTORUM ET CURATORUM] ET DE TEMPORIBUS EARUM.

Spado à tutela non ideo excusatur.

1. Severus & Antoninus AA. Violæ.

Falsa suasione credis te propterea quod *spado* [24] sis, immunitatem à tutelis habere. P. P. Kalend. Maji, Chilone & Libone Conss. 205.

De rebus provincialibus.

II. Iidem AA. Habentiano [25] & Cosconio.

Si curatores dati estis generaliter [26], nec [27] decreto significatum est, *Italicarum tantum rerum* vobis munus injunctum: adire debetis competentem judicem, ut vos à provinciali administratione liberet [28]: Quod si factum fuerit, petent sibi in provincia curatores adolescentes. P. P. VIII. Kal. Septemb. Chilone & Libone Conss. 205.

Ingenuus *libertino tutor datus excusatur.*

III. Iidem AA. Crispino.

Excusationis quidem tuæ, si ingenuus [29] libertino tutor datus es, certa causa est. Sed cum te Præses provinciæ audiendum non putaverit propter præscriptionem, quasi traditus adires, nec à decreto provocaveris: intelligis parendum esse sententiæ. P. P. Idib. Mart. Albino, & Æliano Conss. 207.

Maritus.

IV. Imp. Antoninus A. Agatho [Dæmoni.]

Amplissimi ordinis consulto [30], qui [31] pupillam suam uxorem ducit, nuptias contrahere non [32] intelligitur, & tamen infamis [33] constituitur. Sed si tu Demetriæ [34], cum eam in matrimonio haberes, absens & ignorans curator constitutus es: potes esse securus, dum tamen alius substituatur. Non enim [debet] ignorantiæ maritorum, amplissimi ordinis consulto fraus quæri. P. P. II. Kal. Jul. Sabino & Æliano Conss. 207.

Liberti à tutela liberorum patroni nunq. excus.

V. Imp. Alexand. A. Basilio.

Libertos [35] à tutela vel cura liberorum patroni seu patronæ nullam excusationem impetrare [posse,] amplissimus ordo, auctore D. Marco, censuit. Et ideo nec illud eis prodesse debet, quominus curatores etiam inviti patroni seu patronæ liberis dentur, quod eorundem tutelam administraverunt.

Terminus, intra quem excusationes proponi debent.

VI. Idem A. Maximiano.

Quinquaginta [36] dies, qui præfiniti sunt ad professionem excusationis iis, qui tutores seu curatores dati sunt, ex eo die cedere, ex quo decretum Prætoris, aut testamentum parentis notum [37] factum fuerit ei qui ad munus vocatus fuerit, ipsa constitutio, quæ hoc induxit, sanxit. Sed si quis in ejus temporis computatione ab eo, cujus de ea [re] notio fuerit, injuriam passus, non provocavit: acquiescere [rebus] judicatis debet. P. P. III. Non. Maji, Juliano II. & Crispino Conss. 225.

Creditor *vel* debitor *non excusatur.*

VII. Idem A. Antonino.

Neque à tutela, neque à cura ideo quis excusatur, quod creditor [38] sive debitor ejus est, cui tutor sive curator datus est: sed participem in munere habere debet, ut si res exegerit, is qui alieno auxilio eget, defendatur. P. P. III. Id. Jul. Juliano II. & Crispino Conss. 215.

Coloni fisci *non excusantur.*

VIII. Idem A. Maximo.

Coloni (id est conductores prædiorum ad fiscum [39] pertinentium) hoc nomine [40] excusationem à muneribus civilibus non [41] habent: ideoque injunctæ [42] tutelæ munere fungi debent. P. P. IV. Kal. Februar. Fusco & Dextro Conss. 226.

Oculo amisso *à tutela suscepta tutor non excusatur.*

IX. Idem A. Romano.

Frater [tuus] non ideo à tutela, vel cura excusari debet, quod oculum [43] amisit: proinde intelligis munus susceptum eum deserere non posse. P. P. Kal. Februar. Modesto & Probo Conss. 229.

Exactores tributorum excusantur.

X. Idem A. Crispino.

Exactores [44] tributorum tanto tempore, quanto rationem tributariam tractaverint, non solum ab oneribus, sed etiam à tutelis vacationem habere, dubitare non debuisti. Dat. Id. Auguſt. Alexandro A. III. & Dione Conss. 230.

De bonis existentibus in alia provincia.

XI. Idem A. Hylæ.

Testamento tutor datus, ut à bonis his excusareris, quæ pupilli tui in alia [45] provincia, quam unde es, ubique moraris, possident: intra quinquagesimum diem postulare debuisti. Quod si facere cessasti: excusatio quidem temporis præscriptione summovetur: sed propter [46] late diffusum patrimonium, an tibi adjungi aliquos curatores oporteat, Præses provinciæ, si te insufficientem deprehenderit, æstimabit. P. P. VIII. Id. Decembr. Pompeiano & Peligno Conss. 232.

De tutela voluntaria.

XII. Imp. Gordianus A. Valentino.

Voluntariæ [47] tutelæ munera privilegiis [48] nihil derogant [49]. P. P. II. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conss. 239.

Libertus *unus Senatoris excusatur.*

XIII. Idem A. Apollinari.

Ne Senatorum [50] quidem liberti [51], nedum cæterorum, propterea quia patronorum negotia gerunt [52], à muneribus civilibus habent immunitatem: tantummodo etenim unus [53] Senatoris libertus, qui patroni negotia gerit, à tutela sive cura vacationem habet. PP. x. Kal. Februar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

23 Dixi ad XXVII. D. I.
24 *Eunuchus* tutor datus immunitatem non habet. *Syn. Basil. 38. tit. 1. c. 46. l. 15. ff. eod.*
25 Adventiano. vid. *Cuj. 15. obs. 3.*
26 Curator generaliter datus intelligitur etiam datus ad bona extra provinciam sita, ut eorum nomine etiam teneatur, sed etiam facile ab illis obtinere solet liberationem.
27 Atqui videtur neminem posse curatorem dare bonis quæ sita vel posita sunt extra provinciam suam. *l. supplo 27. ff. de test. dat.* an hic dicemus cum Accurs. curatorem a Principe datum, vel ab alio ejus mandato, atque ita ab eo qui jurisdictionem quoque in provincia habeat? An potius cum Bartolo, provincialibus etiam bonis curatorem recte dari ab eo, qui jurisdictionem habeat in personam adulti: exemplo tutorum qui, si ab eo dati sint, qui jurisdictionem habeat in personam pupilli, dati quoque intelliguntur, ut administrent bona pupilli in quacunque provincia posita. *l. 1. §. ubi pet. tut. l. 1. ff. de test. dat.*
28 *l. 19. l. 21. in fin. ff. eod.* adde *l. 24. ff. de admin. tut.*
29 Ingenuus excusatur à tutela libertini. *l. 1. §. 4. l. 44. ff. eod.* quod si rejicitur excusatio, appellare debet: alias tenetur. *l. 27. in fin. ff. de tut. dat.*
30 *l. 1. ff. de interd. matr.* Imo oratione D. Marci, *l. 15. ff. de sponsal. l. 60. §. 5. ff. de ritu.* vid. quæ scripsi ad *l. 7. ff. de prædiis minorum.*
31 Vid. ff. *de interdict matrim. inter pupill. & tut.*
32 *l. 7. ff. de adult.*
33 *l. 7. ff. de interdicto.*
34 Uxori. Si maritus ignorans curator datur uxori, a pœna Senatusconsulti excusatur: si tamen alium substituit petierit vid. *l. 2. ff. qui dare tut.*
35 Libertus nullo modo excusatur a tutela vel cura filiorum patroni, adeo ut quamvis eorum tutor fuerit, ab eorum cura gerenda non excusetur *l. 1. §. 4. l. 14. ff. eod. l. 14. ff. de tut. dat.* vid. tamen *Paul. 2. sent. 28. §. 2.*
36 Quinquaginta dies excusationum incipiunt cedere, posteaquam tutor decretum prætoris, aut testamentum quo tutor datus est, cognoverit. *Synopf. Basil. d. tit. 1. c. 50.* Igitur ignoranti non currit aut elabitur tempus excusationibus constitutum à lege, ut hic, & *l. 13. §. 1. eod.* Eadem ratione Bartolus *in l. quandiu 5. ff. qui admitti.* negat, ignoranti tempus jurisjurandi currere.
37 Tempus se excusandi a tutela non currit ignoranti.
38 *l. 8. ff. qui dare tutores.* Hodie creditores & debitores pupilli excusantur ab ejus tutela. *Nov. 72. c. 1. 2.*
39 *l. ult. ff. qui dare tutor.* adde *l. unic. ff. ne tutor vel curator vectig.*
De Aliud in conductore vectigalium civitatis alicujus. *l. 15. §. 10. ff. eod.*
40 Præsertim si præsentes negotium exercent. *l. 8. §. 1. ff. de vacat. muner.* in aliis liberantur. *l. 5. §. 11. ff. de jure immunit.* Dicamus, muneribus fungi posse, sed tamen sine damno fisci, quod ut fieri recte possit, præsidis notionem esse. *l. ult. §. 1. ff. ad municip.*
41 Adde *l. ult. ff. qui dare tutores. l. 1. ff. ne rusticani ad ullum obsequium. l. 1. ff. de agricol. & cens.*
42 A præside. *d. §. 11.*
43 Dixi ad *l. 3. ff. qui dare tutores.* aliud in cæco. *l. 40. ff. eod. l. 1. ff. qui morbo.*
44 Facit *l. 22. in fin. l. 41. ff. eod. §. 1. Inst. eod.*
45 Tutor testamentarius tenetur bona administrare extra provinciam constituta, præterquam si ab his se excusaverit: quo nomine curator ei adjungi solet. dixi ad *l. 5. ff. qui dare tut.*
46 *l. 3. ff. in quib. casibus habent.*
47 *Voluntaria, Haloand.*
48 *l. 30. §. 2. l. 31. in fin. ff. eod.* facit *l. 7. ff. de usur. l. 28. ff. de pact. l. ult. ff. ne uxor pro marito.* adde quæ scripsi ad *l. 6. ff. de usur. l. 2. ff. de fidejussoribus. Nov. 1. c. 1. l. 19. ff. de agricolis.*
49 Privilegium jusve excusandi se ab officio tutelæ vel curæ qui habet: si munus subiit, exinde non potest (quantum ad munus sponte susceptum) se excusare. An & ab aliis similibus in futurum? potest. vid. *Wurmser. 1. pract. 38. obs. 6.* Per actum uni rei tantum contrarium non amittitur privilegium in aliis.
50 Aliud in liberto uxoris senatoris. Libertus enim non excusatur quantumvis res uxoris administret. *l. 15. §. 8. ff. eod.*
51 Liberti non excusantur à tutela, quod gerant patronorum suorum negotia: nisi patronus sit senator, & quidem masculus, & tunc unus tantum excusat. Quid si libertus jus aureorum annulorum impetravit? non excusabitur, etiamsi patroni gerat negotium, ut eodem jure censeatur, quo reliqui ingenui. *l. 43. 44. in fin. ff. eod. l. 17. §. 1. ff. ad municip.*
52 Idem dicendum, si filiorum patroni tutelam gerunt. *l. 43. ff. eod.*
53 Eadem ratio erit, si plurium patronorum gerant negotia,

De tutore nominato ut injuriam redimat vel litiget.

XIV. Idem A. Heraclidæ.

SEveriter Præses provinciæ exequetur, si animadverterit avunculum tuum propterea nominari tutorem ut metu hujusmodi creationis à [1] Magistratibus injuriam redimat [2]. Quinetiam, si aliqua ei excusatio competit, & non alia causa nominatus est, quam ut [3] lite fatigetur: quod in eam rem absumptum fuerit, is qui eum nominavit, juxta formam constitutionum ei reddere cogetur. P.P.Idib.Septemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS.240.

Si judicio excusationu pendente tutela finiatur.

XV. Idem A, Tauro.

QUanquam in tutela detentus, eo quod excusatio, quam objiciebas, non est admissa [4], provocationis auxilium flagitaveris; & in medio tempore hi, quorum meministi, in adulta ætate agere cœperint [5]: tamen non [6] eo minus causa interpositæ provocationis propter periculum administrationis ejus temporis judiciorum more examinanda est. P. P. VIII. Kalend. Novembr. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

Lis de hereditate.

XVI. Imp. PHILIPPUS A. Theodoro.

SI (ut allegas) tutor his datus es, cum quibus disceptationem [7] hereditatis tibi esse proponis, & tempora [8] antiquitus excusationibus præstituta etiam nunc opitulantur: adire Præsidem provinciæ potes, formæ super ea [re] statutorum principalium obtemperari pro sua gravitate jussurum. P. P. X. Kal. August. PEREGRINO, & ÆMILIANO CONSS. 245.

De dato curatore nurui suæ.

XVII. Impp. GALLIENUS & VALERIANUS AA. Epagatho.

LIcet Orationis sub D. Marco habitæ verba deficiant: is tamen qui post contractas nuptias nurui [9] suæ curator datur, excusare se debet, ne manifestam sententiam [10] ejus offendat, & labem pudoris contrahat. Dat. VI. Id. Januar. VALERIANO II. & LUCIANO [11] CONSS. 566.

Non appellari sed excusationem proponi, si pupilli pater usumfructum omnium bonorum uxori suæ reliquerit.

XVIII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Sabino & aliis.

TUtores nominatos appellationem [12] interponere necesse non habere, certissimi juris est. Quapropter licet non appellasti: si quam te excusationem habere confidis, intra tempus quod Divi Marci constitutione præscriptum est, hac apud Præsidem provinciæ uti non prohiberis. Nam quod [13] omnium [14] bonorum patrem pupilli usumfructum reliquisse quondam uxori suæ proponis, ad excusandos vos à tutela non est idoneum. Dat. Non. April. CC. CONSS.

De eo qui matrem pupillæ convenire vult.

XIX. Iidem AA. & CC. Dionysio.

INusitatam rem desideras, de tutela filiæ te dimitti postulans, quod [15] te posse contrario tutelæ judicio matrem [16] ejus convenire contendis. Sine die & CONSS.

Si is qui tutor fuit, curator detur.

XX. Iidem AA. & CC. Cratino.

CUrator adultis nominatus, quorum tutor antea fueras, invitus [17] in administratione teneri non potes [18]. Proinde si dies [19] excusationibus præfinitus nondum excessit, uti competenti defensione potes. S. X. Kalend. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De communione.

XXI. Iidem AA. & CC. Parammoni.

QUod res cum uterinis fratribus tibi communes [20] esse profitearis, ad excusationem tutelæ non est idoneum: cum harum divisio curatore dato fieri possit. S. XVIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De excusatione approbata.

XXII. Iidem AA. & CC. Hermodoro.

SI tutor nominatus decreto Præsidis, habens excusationem absolutus [21] es, ad te non pertinere periculum administrationis, manifestum est. Dat. XIII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De lite quam soror vel filii sororis tutoris habent cum pupillo.

XXIII. Iidem AA. & CC. Neophyto.

HUmanitatis ac religionis ratio non permittit, ut adversus [22] sororem, vel filios sororis actionum necessitates [23] tutelæ occasione suscipias: cum & ipsius etiam pupilli cui tutor datus es, aliud videatur exigere utilitas: scilicet ut eum tutorem potius habeat, qui ad defensionem ejus non inhibeatur affectu [24]. Juxta formam igitur quam consulti dedimus, prætorem adiri oportet: ut & justo tuo desiderio, & pupilli ipsius commodo consulatur. S. VI. Kal. Februar. *Sirmi*, TUSCO & ANULINO CONSS. 295.

Navicularii excusantur.

XXIV. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Flaviano P. P.

EXcusationem navicularii is [25] tutelæ sive curæ hactenus ipsis tribuimus, ut in hujusmodi officiis minoribus sui tantum corporis obligentur. Datum III. Non. Mart. *Mediolani*, AA. CONSS.

Silentiarii excusantur.

XXV. Imp. ANASTAS. A. Antiocho præposito sacri cubiculi.

VIros clarissimos sacri nostri palatii Silentiarios [26] circa latus nostrum militantes, de tutelis & curationibus excusari sancimus. D. Kal. Januar. JOANNE & ASCLEPIONE CONSS. 500.

1 Inquisitores criminales venientur, si in inquirendo malo more versati sunt. *Bald.* malo more versatur inquisitor, qui ab innocente, innoxio & immerito pecuniam extorquet.

2 Nominans aliquem ad munera eo fine, ut se à nominatione redimat, criminaliter tenetur. *l. 3. l. 4. ff. de l. Jul. repetundar.*

3 Nominans aliquem ad tutelam, ut lite fatigetur, ei nisi expensas tenetur.

4 Appellari potest, si judex non admittit admittenda. *Bald.*

5 Accessoria litis inceptæ terminanda sunt, etiamsi lis principalis intereat.

6 Vid. *l. 20. ff. de admin. tut.*

7 *l. 21. ff. eodem. §. 4. Instit. eod. l. 7. C. eod.*

8 *l. 6. C. eod.*

9 Curator nurui datus debet se excusare. *l. 3. C. de interdicto.* alias in infamiam incidit.

10 Eadem ubi sequitas est, ibi jus idem esse debet.

11 *Lucillo, Cassiodoro & omnes fastorum auctores.*

12 A creatione tutoris non appellatur, sed excusatio proponitur. *l. 13. ff. eod. §. 16. Instit. eod. l. 1. §. 1. ff. quando appellandum.* sed tamen Cujacius ad *l. 4. ff. eod.* à datione tutelæ appellari posse putat. Nominato excusatio permittebatur, excusatione non recepta. *d. §. 1. l. 16. ff. eod.* appellabatur jure antiquo, hodie excusatio nuda sufficit sine appellatione, aut potius appellationis genere excusatio proponitur. dixi ad *l. 4. ff. eod.*

13 Inopia pupilli non excusat à tutela. *Salic.*

14 Ut hoc pacto filius inops censeatur. Hodie filii legitima usufructus etiam onere gravari non potest. *Nov. 18. c. 3.*

15 Mater à tutela filii non excusatur, licet filio debeat.

16 Nemo ideo excusatur à tutela, quod matri futuri pupilli pecuniam crediderit.

17 §. 18. *Instit. eod. Paul. 2. sent. 28. §. ult.*

18 Fallit hoc in liberto. *l. 5. C. eod.*

19 *l. 6. C. eod. l. 16. ff. eod.*

20 Communio non excusat à tutela. facit *l. 7. C. eod. l. 2. C. de in litem dand. tutor. ult. Instit. de auctor. tutor.*

21 Periculum tutelæ non spectat ad eum, cujus excusatio fuit approbata.

22 Tutelam vel patrocinium minoris suscipere contra sororem propriam, vel sororis filios nemo cogitur. Ob hanc igitur causam potest quis à tutela se excusare, ne ob tutelæ necessitatem, pro pupillo causas dicere contra personam tanta sibi propinquitate junctam cogatur: *Auth. Syn. Basil. 38. tit. 1. c. 67.* addit hoc jus esse ξένον καὶ θαυμαστὸν, novum & admirabile. Hoc etiam ex loco notant, non præsumi inter fratres odium: imo verosimile esse, alterum ab altero diligi, de qua præsumptione vid. *Alciat. 1. præsumpt. 3.*

23 Potest tamen quis adversus proximos & cognatos pupillum suum defendere. *vers. 5. Gell. 13.* ut & ad vocatus fisci pupillos suos defendere adversus fiscum potest. *l. penult. ff. de postulan.*

24 Generali sermone nemo præsumitur quidquam in eorum detrimentum, quos habet consanguineos constituere. de qua præsumptione. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 27.*

25 Navicularii à tutelis extraneis, id est, non naviculariorum excusantur: facit *l. 17. §. 2. l. 41. in fin. ff. eod.*

26 Silentiarii excusantur à tutelis & curationibus. *Novell. 53. c. 4. l. ult. C. desilent.*

TIT. LXIII.

SI TUTOR VEL CURATOR FALSIS [27] ALLEGATIONIBUS EXCUSATUS SIT.

1. Imp. ALEXAND. Symmacho & Diotimo.

SI absentibus [28] necessariis personis, vel his, qui sua sponte vos defendere volebant; non [29] competentibus allegationibus, qui vobis tutores aut curatores dati erant, liberati esse à munere jussi sunt, ne eis circumvenisse judicis religionem prosit, præses provinciæ audiet vos: & si injustum [30] decretum extorsisse eos apparuerit, exinde ad eos periculum administrationis pertinere pronunciabit, ex quo dati sunt. P. P. XII. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 214.

Post sumptam administrationem frustra se quis excusat. Salic.

II. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Aulizano.

TUtores [31] quos postea [32] quam bona pupillorum administraverunt, à præside provinciæ, quasi re integra excusari se impetrasse [33] adseveras, periculum administrationis evitare minime posse manifestum est. P. P. XIV. Kal. Jun. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

III. Iidem A. & C. Octavio.

SI, ut proponis, pars diversa ab administratione tutelæ seu curæ tuæ, itemque fratris tui ambitione [34] potius quam juris ratione se excusavit: periculo injuncti muneris minime liberata est. Sine die & Consule.

27 §. *ult. Inst. eod. l. 60. ff. de rit. nupt.*

28 *l. 45. in fin. ff. de re judic.*

29 Falsis allegationibus excusatus tutor pupillo obligari non desinit. unde notat Bart. jure singulari sententiam ex falsis allegationibus latam adversus minores ipso jure nullam esse, cum in alia valeat, licet per restitutionem rescindatur. adde *l. 1. 2. 3. 4. C. si ex falsis instrum. vel testimon. judicatum sit.*

30 Injuste judicis decreto excusatus tenetur de periculo tutelæ. *l. 37. ff. eod. l. 11. §. 2. ff. minor.*

31 Tutores excusatione prius uti debent, quam res administrent: quod si res ministrare cœperint, non amplius se excusare poterunt, nisi certis ex causis: ut cum Reipub. causa abfuerint. *Synops. Basil. 38. tit. 1. c. 71.*

32 Suscepta jam administratione frustra quis se excusat. *l. 17. §. 5 ff. de excusat.* facit *l. 3. tit. prox.* excipe *l. ult. C. l. 30. l. 40. ff. de excus. l. 11. §. 2. ff. de minor. l. 1. infin. ff. eod. §. 19. Inst. eod. l. 2. C. qui dare.* vid. *Wurmser. 1. pract. 38. obs. 7.*

33 Sententia contra jus minoris lata minori non præjudicat. *l. 2. C. eod. l. 6. C. tit. prox.*

34 Ambitiosa excusatio non excusat. adde *l. 4. ff. de decr. ab ordine.*

TIT. LXIV.

SI TUTOR VEL CURATOR REIPUBLICÆ [35] CAUSA ABERIT.

1. Imp. GORDIANUS A. Guttio.

QUI tutores vel curatores dati Reipub. [36] causa abfuturi sunt, ad tempus se excusare debent à tutela, ne etiam medii [37] temporis periculo obstringantur. Quod quidem si tu feceris, ejus intervallo quo abfuisti, periculum non debes pertimescere. Quod si id prætermisisti, ut priore loco is conveniatur, qui administravit [de] jure postulabis. P. P. Id. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

II. Idem A. Reginio.

CErtum est eos, qui Reipub. [causa] abesse desierunt ab omni nova [38] tutela anno [39] vacare debere. P. P. V. Kal. Mart. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

35 §. 2. *Inst. de excus. l. 3. §. 10. ff. de suspectis.*

36 Tutela excusatur, qui Reipubl. causa abest.

37 Absens reipub. causa periculo medii temporis non obstringitur, si se excusavit. vid. quæ dixi ad *l. 10. C. qui dare tutor.*

38 Absentes reipub. causa reversi, à nova tutela suscipienda, habent anni vacationem. *l. 10. ff. de excusat.*

39 *d. l. 10.*

TIT. LXV.

DE EXCUSATIONIBUS VETERANORUM [40].

1. Imp. ANTONINUS A. Saturnino.

QUI causaria [41] missione sacramento [42] post viginti [43] [annorum] stipendia solvuntur, & integram famam retinent, ad publica privilegia [44] veteranis concessa pertinent, P. P. VII. Idib. Augusti. ANTONINO A. VI. & BALBINO CONSS. 214.

II. Imp. GORDIANUS A. Celeri Veterano.

QUod placuit veteranos [tantummodo] conveterani [45] filiorum seu militum, & quidem unam [46] tutelam seu curam eodem tempore administrare compelli: eo [47] pertinet, ut [48] si aliis dati fuerint, intra solennia tempora causas excusationis ad competentem judicem deferant. P. P. III. Kal. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

40 *l. 4. C. qui dare tutor.* Veterani qui sint, vid. *l. 1. 2. 3. 4. 5. ff. de veteranis.* vid. *l. 8. §. 6. de excus.* vid. *tit. C. de veteranis. l. 2. quando provoc. non est necess.*

41 De sacramento militari dixi ad *l. 2. ff. de veteranis.*

42 *l. 2. §. 2. ff. de his qui not. ant.*

43 Justum tempus militiæ, vi-

ginti annorum scil. præstat excusationem. *d. l. 9. l. 8. §. 2. ff. de excus. l. 3. C. de his qui non impl. l. 1. C. de professorib.* vid. quæ scripsi ad *l. 2. C. de re militari.*

44 Vide titulum ff. de veteranis, seu de privilegiis veteranorum.

45 Nota genus privilegii veteranis dati.

46 Nota aliud genus privilegii veteranis dati.

47 Invitum non cogendum ex statuto, ita intelligimus, ut non cogendus sit quoties utitur suis defensionibus: alias cogi potest.

48 Probare privilegium suum debet qui eo nititur, atque ita præsumi non solet privilegium nisi probetur.

TIT. LXVI.

QUI NUMERO [49] LIBERORUM SE EXCUSANT.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Herodiano.

QUI ad tutelam vel curam vocantur, Romæ quidem trium [50] liberorum incolumium numero, de quorum etiam statu non ambigitur: in Italia vero quatuor, in provinciis autem, quinque, habent excusationem. P. P. Non. April. GETA & PLAUTIANO CONSS. 204.

II. Imp. ANTONINUS A. Marcello.

NEque filia amissa [51] numero prodest ad declinanda municipalia munera, neque nepotes numerantur, quorum pater supersit: cum suo nomine patri prosint. Dat. Id. Jun. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

49 *l. 2. §. 2. ff. de excus. Inst. de excusat. tut. in pr.* adde quæ notavi ad *l. 7. §. 3. ff. de bon. damn.*

50 *d. §. 2. Inst. eod. d. loco.* adde *l. 3. C. de his qui num. liber.*

51 Vid. *l. 2. §. 4. ff. de excus. & Inst. de excus. tut. vers. filii autem superstites.*

TIT. LXVII.

QUI MORBO [52] SE EXCUSANT.

1. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Sabino.

LUminibus captus [53], aut surdus [54], aut mutus, aut furiosus [55], aut perpetua [56] valetudine tentus, tutelæ seu curæ excusationem habet. P. P. XIII. Kal. April. PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

52 §. 7. *Instit. de excusat.*

53 Dixi ad *l. 2. C. qui dare tutores. l. 9. C. de excusat. l. 40. ff. de excusat. l. 16. ff. de auct. præst.*

54 De surdo, adde *l. 7. §. 1. ff. de decurion.*

55 *l. 10. §. ult. vers. si quis autem in insaniam. l. 12. versic. furor. ff. de excus.*

56 *l. 10. l. 11. & 12. l. pen. §. ult. ff. de excus. §. 7. Inst. de excusat. tut.*

TIT. LXVIII.

QUI ÆTATE [57] SE EXCUSANT.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Severo.

PAter tuus si major est annis septuaginta [58], ad tutelam seu curam evocatus, excusare se solemniter potest. P. P. V. Id. Septemb. CHILONE & LIBONE CONSS. 205.

57 §. 13. *Inst. de excus. l. 2. ff. eod. l. 74. §. 1. in fin. ff. ad Treb.*

58 Anni septuaginta excusant à munere

TIT. muneribus civilibus. *d. §. 13. d. l. 2. d. §. 1. l. 10. ff. de decurionibus. l. 3. C. qui ætate vel profess. l. 3. §. 6. §. 12. ff. de munerib. l. 3. ff. de jure immunitat. l. 15. §. 11. ff. de excus.*

1 §. 5. *Inst. de excusat. l. 2. in fin. l. 15. §. 15. ff. de excusat.*

2 *d. §. 5. d. l. 2.*

3 Defunctorie est imaginarie, simulate, affectato, in fraudem juris.

4 Recte hoc adjectum. Nec enim quælibet tutela onus est.

5 *d. §. 5.*

6 Diversæ excusationis species imperfectæ nihil proficiunt. vide *l. 15. §. 11. ff. de excusat. tut. l. 1. in fin. ff. de vac. mun.* unde notant, imperfecta plura diversi generis & formæ, unum perfectum non constituere. adde *l. ubi fidejussor 24. ff. de solution.* secus si ad eundem finem tendant & colliment. Tunc enim junctæ & multa juvant, quæ singula & disjuncta non juvant. *l. instrumenta 5. ff. de probation.* Quid testes singulares duo plurésve, fidemne faciunt? non faciunt, nisi in genere sint contestes. vid. *l. ob carmen. 21. in fin. ff. de testib.* veluti si testis unus dixerit se audivisse Titium dicentem, se in Deum non credere: alius eundem Titium dixisse, se non credere Ecclesiam Catholicam.

TIT. LIX.
QUI NUMERO[1] TUTELARUM.

1. Impp. Sever. & Anton. AA. Pompejano.

SI tres[2] tutelas vel curas eodem tempore non defunctorie[3] susceptas administras: onere[4] quartæ tutelæ, seu curationis pupillorum, seu adolescentium non gravaberis. †. Finito[5] officio pubertate pupillorum, vel ætate adolescentium, aliæ substitui possunt: licet nondum ratio tutelæ seu curæ administratæ reddita sit. Sed imperfectæ[6] diversæ species vacationis, licet permixtæ ad excusationem non proficiunt. †. Scire igitur debes eum qui duos filios habet, & duas tutelas administrat, excusationem non mereri. P. P. IV. Id. Octob. Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

TIT. LXX.
DE CURATORE FURIOSI[7] VEL PRODIGI[8].

De ætate prodigi vel furiosi.

1. Imp. Antonius A. Marinianæ.

CURATORES impleta[9] legitima ætate prodigis[10] vel furiosis[11] solent tribui. P. P. IV. Kal. August. Messala & Sabino Conss. 215.

De rebus sine decreto non alienandis.

II. Imp. Gordianus A. Avitio.

ORationis[12] divi Severi beneficium, quo possessiones rusticas sine decreto prædiis pupillorum seu adolescentium distrahi, vel obligari prohibitum est, non injuria etiam ad agnatum[13] furiosi[14] porrigitur[15]. Si igitur citra decretum Præsidis fundus mente capti etiam ab agnato ejus tibi pignori nexus est, vinculum pignoris in eo non consistit: utilem tamen adversus eum personalem actionem, si ob ejus utilitatem[16] pecunia mutua accepta est, poteris habere. P. P. Kal. Januar. Pio & Pontiano Conss. 239.

De patre mente capto.

III. Idem A. Aureliæ.

SI pater[17] tuus mentis compos non est, pete ei curatores, per quos, si quid gestum est, quod revocari oporteat, causa cognita in pristinum statum restitui possit. P. P. VII. Id. April. Gordiano & Aviola Conss. 240.

De matre furiosa.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Asclepiodoto.

CUm repudiante furiosa[18] sui juris constituta maritum qui solus repudiare potuit, quædam matrem furiosæ, marito quondam ejus instrumenta confecisse significes: intelligis nihil[19] eam contra furiosum disponere [potuisse,] cum ejus ad eam[20] jure non pertinuerit detensio. S. Id. April. *Byzantii*, AA. Conss.

De fratre furioso, vel furiosa.

V. Imp. Anastasius A. ad Populum.

NE lucrum quidem antea indebitæ successionis emancipato[21], vel emancipatis deputasse, nihil vero de oneribus tutelæ prospexisse videamur: curatores nihilominus eos[22] pro duodecim tabularum lege furiosis fratribus & sororibus utpote legitimos existere, hac legis sanctione decernimus.

De dilucida intervallu.

VI. Imp. Justinian. A. Juliano P. P.

CUm[23] aliis quidem hominibus continuum[24] furoris infortunium accidat, alios autem morbus non sine laxamento aggrediatur, sed in quibusdam temporibus quædam eis intermissio perveniat, & in hoc ipso multa sit differentia, ut quibusdam breves induciæ, aliis majores ab hujusmodi vitio inducantur: antiquitas disputabat, utrumne in mediis furoris intervallis permaneret eis curatoris intercessio, an cum furore quiescente finita, iterum morbo adveniente redintegraretur? Nos itaque ejus ambiguitatem decidentes[25], sancimus (cum incertum est in hujusmodi furiosis hominibus, quando resipuerint, sive ex longo, sive ex propinquo spatio, & impossibile est, & in confinio furoris & sanitatis eum sæpius constitui, & post longum tempus sub eadem esse varietate, ut in quibusdam videatur etiam pene furor esse remotus) curatoris creationem non[26] esse finiendam, sed manere quidem eam donec talis furiosus vivit: quia non[27] est pene tempus in quo hujusmodi morbus desperatur[28]: sed per intervalla quæ perfectissima sunt, nihil curatorem agere, sed[29] ipsum posse[30] furiosum, dum sapit & hereditatem adire, & omnia alia facere quæ sanis hominibus competunt. Sin autem furor stimulis suis iterum eum accenderit: curatorem in contractu suo conjungi, ut nomen quidem curatoris in omne tempus habeat, effectum autem, quotiens morbus redierit: ne crebra, vel quasi ludibriosa[31] fiat curatoris creatio, & frequenter tam nascatur[32], quam desinere videatur. Dat. Kal. Septemb. Lampadio & Orfite VV. CC. Conss. 350.

De furioso in potestate patris constituto. 1. De hereditate furioso adquirenda. De curatore dando, & cautione ab eo præstanda & inventario conficiendo.

VII. Idem A. Juliano P. P.

CUm furiosus quem morbus detinet perpetuus[33], in sacris[34] parentis[35] sui constitutus est: indubitate curatorem habere non potest: quia sufficit ei ad gubernationem rerum quæ ex castrensi[36] peculio, vel aliter ad eum pervenerunt, & vel [ante furorem] ei acquisitæ sunt, vel in furore obveniunt, vel in his quorum proprietas ei tantummodo competit, paterna verecundia: Quis enim talis adfectus extraneus inveniatur, ut vincat[37] paternum? vel cui alii credendum est res liberorum gubernandas, parentibus derelictis? Licet Tertullianus[38] juris antiqui interpres libro singulari, quem *de castrensi*[39] *peculio* condidit, tali tractatu proposito videatur obscure eandem attingere sententiam, nos tamen hoc apertissime introduximus. §. 1. Sin autem parentes ab hac luce decedere contigerit: nostra constitutio[40], quam promulgavimus de his quæ in testamento furioso[41] relinquenda sunt, vel substitutione[42] eorum in suo robore permaneat. §. 2. Sin vero[43] perpetuo furiosus sui juris sit: tunc in paterna[44] quidem hereditate quæ quasi debita[45] ad posteritatem suam devolvitur, nulla est juri veterum dubitatio: cum illico[46] appareat, & suus[47] heres existat suis parentibus.

§. 3. Sin autem ex alia quacunque causa hereditas ad eum, vel successio perveniat: tunc magna & inextricabilis vetustissimo juri dubitatio exorta est: sive adire hereditatem, vel bonorum possessionem petere furiosus possit, sive non, & si curator ejus ad bonorum possessionem petendam admitti debeat, & juris auctores ex utroque latere magnum habuere certamen. Nos itaque utramque auctorum aciem certo fœdere compescentes, sancimus[48] furiosum[49] quidem nullo modo posse, vel hereditatem adire, vel bonorum possessionem agnoscere: curatori autem ejus licentiam damus (immo magis necessitatem imponimus) si utilem [ei] esse successionem existimaverit, eam bonorum possessionem agnoscere, quæ antea ex decreto dabatur, & ad similitudinem bonorum possessionis habere: cum[50] petitio bonorum possessionis Constantiniana[51] lege sublata[52] sit, & ab eo introducta observatio [quæ pro] antiqua sufficit petitione.

§. 4. Sed cum antiquitas in curatore furiosi multas ambages constituit, quemadmodum ab eo cautio, vel satisdatio detur: vel pro quibus rebus, & quibus personis, & si omnis curator talem præster cautelam: necessarium nobis visum est, ut humano generi consulentes, omnem quidem obscuritatem & inextricabilem circuitum[53] tollamus, compendioso autem, & dilucido remedio totum complectamur. Et prius de creatione curatoris, qui furiosis utriusque sexus datur, sancientes, tunc & aliis certum finem imponemus. §. 5. Et si quidem parens[54] curatorem furioso, vel furiosæ in ultimo elogio heredibus institutis, vel exheredatis dederit, ubi & fidejussionem[55] cessare necesse est, paterno[56] testimonio pro [ejus] satisdatione sufficiente: ipse qui datus est, ad curationem perveniat: ita[57] tamen, ut in hac florentissima civitate apud Urbicariam Præfecturam deducatur: in provincia autem, apud Præsidem ejus, præsente etiam, tam viro religiosissimo locorum antistite, quam tribus primatibus, & actis intervenientibus, tactis sacrosanctis Euangeliis: edicat *omnia se recte, & cum utilitate furiosi agere, & neque prætermittere ea, quæ utilia furioso esse putaverit, neque admittere quæ inutilia existimaverit.*

In Authent. ut hi qui obligat. §. pen. col. 6. tit. 1. al. 2. Novell. 72. cap. ultim.

Quod nunc generale est circa omnes curatores, ut jurent quidem non tamen a ratiocinis sint exempti. †. Idem est in tutore.

[Et] inventario[58] cum omni subtilitate publice scripto, res suscipiat, & eas secundum sui opinionem disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium ad similitudinem tutorum & curatorum adulti. §. 6. Sin autem testamentum quidem parens [ejus] non confecerit, lex[59] autem curatorem utpote agnatum vocaverit, vel eo cessante, aut non idoneo forsitan existente, ex judiciali[60] electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc secundum præfatam divisionem in hac quidem florentissima civitate apud gloriosissimam Urbicariam Præfecturam creatio procedat. Sed si quidem nobilis[61] sit furiosi persona: etiam florentissimo Senatui[62] convocando, ut ex inquisitione curator optimæ atque integræ opinionis nominetur. Sin vero non talis persona sit: etiam solo viro gloriosissimo Præfecto Urbi præsidente hoc procedat. Et si quidem curator substantiam idoneam[63] possideat,

---

7 Dixi ad XXVII. D. X. §. 3. *Instit. de curatoribus. Ulpian. 12. §. 2. & 3. l. 8. in fin. ff. de tutorib. datis.*

8 Prodigus qui censeatur, vid. *l. 1. ff. eod. Ulp. 2. §. 2. §. 3. Cajum 1. Inst. ult.*

9 Id est, etiam post impletam legitimam ætatem licet majores. §. 3. *Inst. eod.*

10 *l. 1. ff. eod.* de furoris speciebus dicam ad *l. 6. ff. eod.*

11 Cui comparant mutum & surdum, quem intellectu carere ob superiora vitia contigerit: alias muto vel surdo curator non datur. *l. 8. in fin. ff. de tut. dat.* vid. *Tiraquell. 1. præf. 38. observ. 5.*

12 *l. 1. ff. de reb. eor. qui sub tut.* vid. *l. 22. ff. de admin. tut.*

13 Adgnatos, *Hal.* & generaliter ad omnes administratores similium personarum, *ut hic.* ad hospitalarios, & similes. *Castrensis in orphanotrophos 32. ff. de episcopis.*

14 Res furiosi alienari ab ejus adgnato tutore non possunt, sicut nec res pupilli.

15 Argumentum à minore ad furiosum & prodigum observa, & jura in minoribus: constituta ad furiosos & prodigos extendi. *l. 8. §. 1. l. 11. in fin. ff. de rebus eorum.* vide Oddum *tract. de restitut. parte 1. quæst. 1. art. 4.* adde *Everardum Topicis loco à minoribus ad furiosos, &c. 73.*

16 Vid. *l. 3. ff. quando ex facto tutoris.*

17 Filius potest petere curatorem patri furiosi dari: quin ipse furioso patri dari curator potest. dixi ad *l. 1. in fin. l. 2. in fin. l. 4. ff. eod.* adde *Novell. 115. c. 3. §. 12.*

18 Seneca 3. Contr. *Nullum patri curatorem dari, quod iniquus pater sit & impius: sed quia furiosus.*

19 Qui tutor non est, res pupilli distrahere non potest. *l. 8. ff. de rebus eor.*

20 Matrem scil. Mater jus administrationis bonorum liberis competentium non habet. *l. 88. in fin. ff. de solution.*

21 *l. 4. ff. de legit.*

22 Fratres emancipati vocantur ad successionem fratrum sororumve: & ad tutelam, si minores illi sint, *d. l. 4.* sive majores, furiosi tamen & prodigi.

23 Curator furiosi habentis dilucida seu sana intervalla, eo etiam tempore curator esse intelligitur, quo is de quo agitur, dilucida aut sana intervalla habet, hoc est, quo non est in furore. Quid? ut sit tutor eo tempore potestne eodem tempore administrare? non potest. Fuerit igitur in hac specie cura ipsa continua: administratio discontinua. Interest autem hoc casu scire, cura cesset necne: nam si furore cessante, cura statim finietur: furore redeunte, novo curatore opus esset, aut certe prior ille curator nova excusatione uti posset: posset & novum inventarium fieri, incerto admodum eventu: & sic cum summo furiosi discrimine extingueretur & restitueretur cura.

24 Furor alius est perpetuus, *ut hic. l. 7. in pr. ff. eod. l. 14. ff. de off. præsid. l. 12. §. 2. ff. de judiciis. l. 22. §. 7. ff. solutio.* alter habet intervalla. *d. §. 7.* dilucida intervalla. *l. 9. vers. Si vero ff. qui test. fac.* seu intermissionem. *l. 20. §. 4. ff. qui testamenta.* A demente separantur furiosi. *l. 6. ff. eod. l. ult. §. 1. ff. de adm. tut. l. 27. §. 5. ff. de recept. arbitris. l. 2. ff. de inoff. l. 8. §. 1. ff. de tut. dat.* vide quæ de furioso dixi ad *l. 13. §. 1. ff. de offic. præsid.*

25 Hæc lex cum *l. sanctimus ff. qui testam. fac. poss.* faciunt xx. ex novis Justinian. decisionem. vid. Inglois. Ans.

26 Dilucido furiosi pupilli intervallo curatoris administratio suspenditur.

27 Morbus ex antiqua causa renascens fanatus esse non intelligitur. facit *l. Martine. 59. ff. locat.*

28 Præsumitur semper furiosus qui semel furiosus fuit. vid. *Aciat. 2. præsumpt. 18.*

29 Curatorem hic habet, & tamen omnia perinde agit, ac si non haberet: hoc ideo, quod curatorem (ut est hæc ὑπόστασις) habitu tantum habeat, non actu.

30 Tempore dilucidi intervalli, furiosus sanis comparatur: sic interdicti & banni suspensi tempore, quo in statu sunt, ea omnia gerere possunt, quæ qui non interdicti.

31 Ludibrio est frequens personæ mutatio.

32 Perpetuum aliquid interdum constituitur, vitandæ nimiæ frequentiæ causa.

33 De furore perpetuo dixi ad *l. 6. ff. eod.*

34 *Sacris perpetuis parentis, Hal.* Filiifam. in sacris parentum erant. *l. ult. §. 2. ff. de inoffic. t. 20. ff. de nuptiis. l. 3. vers. Sin vero ff. de bonis matern. l. ult. §. 1. vers. Sin vero ff. ad SC. Tertull. l. 2. vers. præsciendum. ff. de bonis quæ lib. l. 12. ff. de collat. l. penult. §. 1. ff. de adopt.* ut adoptati. 8. *Valer. 7.* at non emancipati. *l. 31. ff. de fideicomm. l. 1. §. 2. ff. de annali except. l. 13. ff. de legitim. hered.* Sacra parentis, patria potestas. His adde quæ dixi ad lib. 1. *tit. 1. tab. c. de sacris privatis.* Glossis, in sacris parentum esse: est ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν πατέρων ὄντας.

35 Pater filiofamilias furioso curator legitimus.

36 Castrense hoc peculium filii pater non administrat ut pater, & usumfructum in eo habens, sed ut curator filii furiosi.

37 Nullus affectus vincit paternum. facit *l. 27. ff. de episcop. aud. l. 9. ff. de impub. & aliis. l. 67. §. 1. in fin. ff. de rit. l. quidam, cum filium 46. ff. de hered. inst.*

38 Tertullianus fuit (qui & Septimius Florens Tertullianus) natione Afer, patria Carthaginiensis, qui de religione Christiana complures libros antiquissimus scripsit, quemque & exercitatum in legibus Romanis fuisse scribit Eusebius 2. *histor.* 2. cujus rei ejusdem libri indices clari sunt, translationibus ex jure sumptis refertissimi. Vixit autem sub Severo & Antonino: libros quæstionum octo composuit, ut ex indice colligere possumus Τιτυλλιανῷ Quæstionum βιβλία ἀκτώ. Citatur *quæstionum* ejus *liber primus* in *l. 27. ff. de legitim. l. 28. ff. de acquir. poss.* quartus in *l. 30. §. 6. ff. de acquir. hered.* Citatur etiam liber ejus *de peculio*, mox ut dicetur: Citantur & alii incerti in *l. 3. §. 2. ff. de hered. instit. l. 2. §. 44. ff. ad SC. Tertullian.* Quidam consulem eum fuisse scribunt. Fuerunt præter Tertullianum alii jurisconsulti Christiani, veluti Licinius Rufinus & Aurelius Arcadius, Charisius. vide Cujacium 7. *observat. 2. in fin. Anton. Augustt. lib. de nominibus propriis τῶ παυδέκτη Florentini.*

39 Citatur à nostris Tertulliani liber singularis de castrensi peculio in *l. 23. ff. de testam. milit. l. 4. ff. de castrens. pecul.*

40 *l. 9. ff. de impub. & aliis substitut.*

41 Pater potest furioso substituere pupillariter eique curatorem relinquere.

42 Substituere exemplariter filio furioso pater potest: sed & curatorem ei relinquere.

43 Hereditas patris intestati defertur ad filios quantumvis furiosos.

44 In extranea non idem. *l. 63. ff. de acquir. hered.*

45 *l. ult. §. pen. ff. de codicillis. l. 1. ff. de imponend. interat. descript.* adde *l. 7. ff. de bonis damnat.*

46 *l. 8. ff. de jure delib.*

47 Suus heres pater mortuo, filius etiam furiosus censetur, *ut hic:* adeo ut curator ei testamento à patre relictus curam ejus gerat, neque opus sit novum à magistratu petere, nisi, ut Baldus notat, substitutum vulgarem, vel coheredem extraneum haberet: cum in pupillo ita sit. *l. 1. ff. de testam. tut.* Quid? furiosus filius, ut ita patri suus sit heres, transmittitne, hoc est, potestne moriens in furore eam hereditatem transmittere? Accursius negat: putat enim filium furiosum in his suum heredem censeri, ut curator ejus possit administrare: sine immixtione: sic ut necesse non habeat bonorum possessionem nomine furiosi petere; verum Baldus putat furiosum recte hereditatem quoque transmittere: *ut in l. apud 8. ff. de suis.* Et tamen idem Baldus in *§. etali. ff. eod.* differentiam facit hereditatis paternæ furioso delatæ, ab extranei successione. Priorem transmitti putat, non posteriorem. Non posteriorem, inquam, licet legata & fideicommissa transmittantur. Diversitatis in eo rationem constituit, quod hereditas extranei non adquiratur ipso jure: legata vero, ipso jure adquirantur: ideoque ubicunque hereditas ipso jure adquiritur (ut in suo) tibi transmissionem quoque fieri, & hanc communem interpretum opinionem esse.

48 Hic §. habetur pro XXI. decisione ex quinquaginta Novis Justinianeis. Inglois. Pro intellectu vid. Bellon. *lib. 4. Supputat. cap. 2.* Ans.

49 Si hereditas extranei delata est furioso, furiosus non petit bonorum possessionem: sed ejus curator. Idem in pupillo. *l. 9. §. 3. l. 11. ff. de auct. tut. §. 1. Inst. de auct. tut.*

50 Formularis scilicet.

51 *l. 8. l. ult. ff. qui admitti ad bon. possess. §. ult. Inst. de bon. possess.*

52 Vide *d. l. 8.*

53 Circuitus inextricabiles vitandi: sit enim male per plura, quod potuit fieri per pauciora.

54 Parens liberis majoribus vigintiquinque annis furiosis testamento curatorem dare potest.

55 Curator testamentarius furiosi non satisdat. *l. 27. ff. de Episcop. aud.*

56 *d. l. 27.* Testimonium paternum pro satisdatione sufficit. *Instit. de satisdat. tut. in pr.* non potest honeste à liberis respui. *l. ult. ff. de Senatusconsl. Macedon.*

57 Quæ nam solennitates observandæ à curatore testamentario furiosi.

58 Inventarium exactum curator furiosi facere debet. *d. l. 27. l. 7. ff. de admin. tut.*

59 Lege XII. Tabularum furiosi sunt in adgnatorum tutela. *d. l. 27. vers. Sin autem. l. 14. ff. de officio præsid.* dixi ad leges XII. Tabul. *lib. 2. tit. de tutor. & curat. c. de curatore furiosi 7.*

60 Post testamentarios. §. 5. ff. eod. & legitimos. ff. eod. derivi succedunt curatores.

61 Vide *l. un. ff. de tut. vel curat. illustr.*

62 Id ut fiat, vide *d. l. un. in pr.*

63 Idoneus atque honestus non satisdat. *l. 15. ff. qui satisd.*

deat, eo sufficiente ad fidem gubernationis, & sine aliqua satisdatione nominationem ejus procedere. §. Sin autem non talis ejus census [1] inveniatur, & tunc fidejussio [2], in quantum possibile est, ab eo exploretur, creatione omnimodo sacris scripturis [3] propositis in omni causa celebranda: ipso autem curatore, cujuscunque vel substantiæ, vel dignitatis est, præfatum sacramentum [4] pro utiliter rebus gerendis præstante, & inventarium [5] publice conscribente, quatenus possint undique res furiosi utiliter gubernari. §. In provinciis etiam his omnibus observandis, ut, apud Præsidem cujuscunque provinciæ, & virum [6] religiosissimum Episcopum civitatis, nec non tres primates memorata creatio procedat: eadem observatione & pro jurejurando, & pro inventario, & satisdatione & hypotheca [7] rerum curatoris modis omnibus adhibenda. §. 7. Tali itaque ordinatione in curatore furiosi disposita, si quid postea ad furiosum pervenerit, sive ex hereditate [8], vel successione, vel legato, vel fideicommisso, vel alio quocunque modo hoc furioso accedat: & cum alia ejus substantia manibus curatoris tradatur, inventario etiam super [9] his omnibus rebus [scilicet] faciendo: & sub ejus cura custodiatur, quatenus si quidem resipuerit furiosus, & acquisitionem admiserit [10], ipsi restituatur. §. 8. Sin autem in furore diem suum finierit, vel ad suam sanitatem perveniens eam repudiaverit [11]: si quidem [12] successio est, ad eos referatur (volentes [13] tamen) id est, vel ad substitutum [14], vel ab intestato heredes, vel ad nostrum ærarium [15]: eo scilicet observando, ut hi veniant ad successionem, qui mortis [16] tempore furiosi propinquiores existant ei, ad cujus bona vocabuntur, si non in medio esset furiosus, omni satisdatione, vel cautione quam per inextricabilem [17] circuitum veteris juris auctores induxerunt, radicitus excisa: legatis [18] autem proculdubio, & fideicommissis, cæterisque acquisitionibus furioso acquirendis, & substantiæ ejus aggregandis. §. 9. Sin autem ipse resipuerit, & ea admittere noluerit, & aperte hæc resperuerit, vel heres [19] ejus hoc fecerit: à substantia ejus illico separandis, quasi nec fuerint ab initio ad eum devoluta: & per legitimum tramitem ambulantibus, substantiam furiosi neque prægravantibus, neque adjuvantibus.

§. 10. Sin autem curator furiosi secundum nostram legem nominatus decesserit: sub eodem modo, eademque [20] observatione alius [21] creabitur: quemadmodum & si suspectus [22] reperiatur, alter surrogetur: quod & veteribus legibus placuit.

§. 11. Hæc autem omnia, quæ de creationibus curatorum per novam definitionem introducta sunt, futuris [23] casibus imponantur: & neque antea facti curatores removeantur, neque aliquid eis novum accedat, sed antiquo ordine statuti in antiquos (quantum ad creationem) permaneant terminos: cautione videlicet, vel satisdatione quæ antiquitus fuerat introducta, super postea venientibus ad furiosos successionibus minime præstanda. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 Census pro bonis hic accipitur.

2 Fidejubent dativi curatores quorum non est idonea seu locupletes personæ.

3 Creatur curator sacris scripturis propositis.

4 Curatores jurant de recta administratione & re pupilli salva.

5 Curator furiosi inventarium rerum furiosi publice conscribere tenetur. *vers. in provinciis in fin.* ff. *l. 27. in fin.* ff. *de excus. and. l. 24.* ff. *de admin. tut. l. 13.* §. 1. ff. *arbit. tut. l. 7.* ff. *de admin. tut. Novell. 94. in fin.*

6 Curatorem furioso sine præsentia episcopi & privatum hodie recte dari, notat Bartolus, ex §. *fin. inst. de curator.* quod liber Institutionum hoc Codice posterior sit, hoc amplius adjecit, hac parte præsentem legem consuetudine non servari. *c. 2. extra de treuga & pace.*

7 Furiosi in bonis curatorum suorum tacitam habent hypothecam. *d. l. 27. in fin. l. 20.* ff. *de administ. tut.*

8 Curator delatam furioso hereditatem potest agnoscere.

9 Curator inventario tenetur addere novas hereditates furioso delatas. facit *l. 9.* §. *ult.* ff. *de admin. tut.*

10 Furiosus si resipuerit agnitam hereditatem à curatore repudiare vel admittere potest. *ut hic*, & §. 8. ff. Quid si non admiserit, sed antequam admitteret in furore decesserit? dic ut §. 8. ff. *eod.* 11 §. 7. ff. *eod.* 12 Hereditatem extranei sibi delatam furiosus non transmittit ad heredes. Hic enim hereditas extranei furioso delata, eo in furore moriente, defertur ad ejus substitutos: vel ad heredes ab intestato extranei defuncti, *ut hic.* Quid legata & fideicommissa? transmittuntur. *vers. legatis.* ff. Cur tam varie? dixi ad §. 2. *in fin. ff. eod.* Quid si hereditas patris furioso suo delata est? ibidem dixi. 13 Vide *l. 16.* ff. *de jure deliber.* 14 *l. 51.* ff. *de hered. pet.* 15 Vide *l. 12. in fin. ff. de bon. possess.* 16 Proximus ut quis dicatur, mortis tempus spectatur. §. 6. *Inst. de legitima adgnat.* dixi ad *l. 12. tab. tit. de heredit. ab intest.* 17 Et ita abrogatur pars *l. 1.* ff. *de bon. poss. &c.* 18 Furiosus legata sibi delata recta via ab intestato transmittit ad heredes: hereditatem nisi aditam non transmittit. Ratio hæc esse potest: recta via dominium legati adquiritur. *l. 64. in fin.* ff. *de furtis.* in adeunda vero hereditate animo opus est. *Inst. de hered. qualit. in fin.* 19 Heres furiosi res ei delatas repudiare potest. 20 In subrogato curatore furiosi constituendo eadem solennitas requiritur, quæ in eo servata est cui fit substitutio; quod in subrogationum variis generibus (sunt enim multa & varia) summe observandum. 21 In locum mortui curatoris furiosi, creatur alius. adde *l. 3* ff. *qui petant. tut. l. 4.* ff. *in quibus casibus tut. hab.* 22 *l. 2. l. 3. l. 5.* ff. *de suspectis.* 23 Dixi ad *l. 7.* ff. *de legibus.* adde *l. penult.* ff. *mandati: Novell. 158. c. 1.*

TIT. LXXI.

DE [24] PRÆDIIS [25] ET ALIIS [26] REBUS MINORUM SINE [27] DECRETO NON ALIENANDIS [28], VEL OBLIGANDIS [29].

De distractione pignoris.

1. Imp. ANTONINUS A. Minutiano.

VENDITIO quidem prædii, quod jure pignoris [30], vel in causa judicati [31] captum & distractum est, ad Senatusconsultum [32] quod de non alienandis prædiis pupillorum, vel adolescentium, nisi auctore Prætore, vel Præside provinciæ factum est, non pertinet: sed [33] si etiamnum in ea ætate es cui subveniri solet, aditus competens judex, ante in integrum restituere debeat, præsente [34] diversa parte, causa [35] cognita discipiciet. P. P. XIII. Kal. Decemb. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

Si tutor, vel curator sine decreto vendiderit.

II. Imp. GORDIANUS A. Clearcho, & aliis.

NON est vobis necessaria [36] in integrum restitutio, si tutores [37], vel curatores vestri possessionem, licet pignori nexam, vendiderunt [sine decreto.] Quod si creditores [38] id fecerunt: ita demum juxta formam Edicti beneficium tibi imperticitur, si fraudulenta [39] venditione, participante [40] consilio emptoris, damnum tibi infictum esse doceatur. P. P. III. Kal. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Pater non potest alienare rem filii decreto. Bald.

III. Impp. VALER. & GALIEN. AA. Theodosiano, & aliis.

CUm emancipatis vobis prædium acquisitum foret, alienari à patre [41] eodemque curatore sine Præsidis auctoritate non potuit: maxime si tanquam [suum [42] esset non tanquam] pupillare, vendiderit: itaque illibata vobis persecutio [43] ejus manet. P. P. III. Non. Januar. TUSCO & BASSO CONSS. 259.

24 XXVII. D. IX.

25 Rusticis, suburbanis. *l. 1.* ff. *eod.*

26 Puta prædiis urbanis *l. 22.* ff. *de adm. tut.* mancipiis urbanis & rusticis, mobilibus pretiosis. dixi ad *d. l. 22.*

27 *l. 11.* ff. *eod.*

28 *l. 4.* ff. *eod.*

29 *l. 1. l. 2.* ff. *eod.*

30 Contracti à patre.

31 Prohibitio alienationis rerum pupillarium, ad venditiones necessarias non pertinet. *l. 1. §. 2. l. 3. §. 1.* ff. *eod. l. 9.* ff. *de minorib. l. 1.* ff. *si adverf. vend. pign.*

32 Cujus fit mentio in *l. 7.* ff. *eod. l. 1. §. 1. §. 2.* ff. *eod.*

33 Minor patitur etiam secundum decretum, licet adversus id restituatur: vide *l. cum & minores. 4.* ff. *si adverf. rem judic.*

34 *l. 13. in fin. princ.* ff. *de minorib.*

35 *l. 11. §. 3.* ff. *de minorib.*

36 Quoties ipso jure venditio nulla est, restitutio minori non est necessaria. *l. 11.* ff. *eodem.* 37 Rem pupilli creditoribus obligatam tutori vel curatori vendere sine decreto non licet. 38 Creditor rem minoris sibi obligatam jure potest vendere. *l. 1. §. 2. l. 7. §. 1.* ff. *eod.* vendere, inquam, sine decreto, quod tamen tutoribus, & curatoribus non licet. Cur tam varie? An quia res de qua hic agitur, mansérat in bonis pupilli, ideo sine decreto à tutoribus alienari non potest: ut putat Vasquius *de succeff. tit. de teftam.* An potius quod tutores & curatores vendunt nomine ipsius minoris: ut quemadmodum ipse minor sine decreto non potuit alienare, ita nec tutor. *arg. l. minor. 51.* ff. *de procurat.* Creditor vero rem minoris vendendo, eam jure suo distrahit, ut mirum non sit decretum aliud non exigi, cum sufficiat semel, tempore obligationis scil. cum res ei obligaretur, decretum interpositum fuisse. Hæc ratio magis probanda est. Nam si vera Vasquii ratio esset, ne quidem creditor sine decreto rem minoris alienaret hac lege: quam tamen recte distrahit. 39 Aut si citra fraudem multum detrimenti passi sint minores. *l. 1.* ff. *si adverf. vendit. pign. l. 4.* ff. *de rebus alien.* 40 Fraudulenta venditio est, quoties venditor cum emptore colludit. *l. 9.* ff. *eod.* vide *l. 46.* ff. *de fidejussorib.*

41 Curator (etiamsi pater sit) filii prædia alienare sine decreto non potest. *l. 7. §. 2.* ff. *eod.*

42 Curator rem pupilli nomine pupillari sine decreto alienare non potest: multo minus proprio nomine. 43 Vindicatio. *l. 2.* ff. *si quis ignorans rem min.*

De venditione, transactione, permutatione, donatione, & alio modo alienandi.

IV. Iidem AA. Mithridati.

NOn solum [44] per venditionem rustica prædia, vel suburbana pupilli, vel adolescentes alienare prohibentur: sed neque transactionis ratione, neque permutatione, & multo [45] magis donatione [46], vel alio [47] quoquomodo ea transferre sine decreto à dominio suo possunt: Igitur, & tu si fratribus tuis per transactionem fundum dedisti, vindicare eum potes: [sed &] si quid invicem ab eis ex eodem pacto consecutus es, id mutuo [48] restituere debes. P. P. XV. Kal. Maji, SECULARI II. & DONATO CONSS. 261.

De obreptione.

V. Iidem AA. Screno.

ET si Præses provinciæ decreverit alienandum, vel obligandum pupilli suburbanum [49], vel rusticum prædium: tamen actionem pupillo, si falsis [50] allegationibus circumventam religionem ejus probare possit, Senatus reservavit: quam exercere tu quoque non veteberis. P. P. III. Kal. Maji, SECULARI II. & DONATO CONSS. 261.

De causa alienationis probanda.

VI. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS AAA. Varo.

MInorum possessionis venditio per procuratorem delato ad Prætorem, vel Præsidem provinciæ libello [51] fieri non potuit: cum ea res confici recte aliter non possit, nisi [52] apud acta causis probatis [53], quæ venditionis necessitatem inferant, decretum solenniter interponatur. S. Non. Maji, CARO & CARINO AA. CONSS. 283.

De resolutione donationis.

VII. Iidem AAA. Isidoro.

SI ad resolvendam [54] donationem quam in emancipatum te pater contulerat, minor vigintiquinque annis cautionem [55] ei emisisti: cum hujusmodi scriptura contra Senatusconsulti [56] auctoritatem data sit, non oberit juri tuo. P. P. VI. Idib. Decemb. CARO & CARINO AA. CONSS. 283.

De donatione propter nuptias.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodotæ.

PRædia rustica quæ contra Senatusconsultum data esse ante [57] nuptias sponsaliorum nomine, precum tuarum confessio ostendit: cum proprietas ad te propter juris interdictum transire non potuerit, in dominio mariti permansisse palam est. P. P. III. Non. Novembr. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO CONSS. 285.

Si curator prædium distraxerit, & res suas evictionis nomine obligaverit.

IX. Iidem AA. Mutiano.

ETsi is, quem prædium rusticum minoris distraxisse affirmas, curatoris officio functus id fecit: venditio tamen contra Divi Severi [58] Orationem facta, Præsidis sententia non immerito rescissa est. Pignora sane quæ ob evictionis periculum idem curator ex rebus propriis [59] tibi obligavit, non prohiberis persequi. P. P. Non. Novembr. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO CONSS. 285.

De rei venditæ vindicatione, & pretii restitutione.

X. Iidem AA. Grato.

PRædiorum, quæ sine decreto alienata sunt, dominium tibi perfequenti Præses opem feret: apud quem si illuxerit, non universa pretia quæ curatori tuo data sunt, in patrimonium tuum processisse [60], pro [61] ea duntaxat pecuniæ parte [te] conveniri permittet, quam in facultates tuas erogatam esse constiterit [62]. S. VI. Id. Auguft. ipsis AA. CONSS.

De decreto & de pretii quantitate.

XI. Iidem AA. Trophimo.

SI quidem sine [63] decreto [64] minor annis patronus tuus rusticum prædium venundedit: supervacuum est de vili pretio tractare, cum Senatusconsulti auctoritas retento dominio alienandi viam obstruxerit. Si vero jure [65] interposito decreto venditionem [66] vili pretio ejus possessionis, cujus vires ignorabat, fecit, juxta perpetui Edicti auctoritatem in integrum restitutio, causa [tamen] cognita, præbetur. S. XII. Kalend. Decembr. ipsis AA. CONSS.

44 Alienationis verbo continetur transactio, permutatio, donatio: *l. 1. de fundo dot. l. ult.* adde *l. 28. l. 67.* ff. *de verb. sign.* Goth. Interpretat. hujus legis vid. apud Leonin. *emendat. lib. 3. cap. 3. n. 4.* ANS.

45 Cui non licet de prædio transligere, aut permutare, eidem prædium donare non licet.

46 Etiam propter nuptias, dotem, munus sponsalitium. Ob has etiam causas curator alienare non potest sine decreto. *l. ult.* ff. *si major. fact. alien.*

47 Renunciare juri hypothecæ minorem non posse hinc colligitur.

48 *l. unic.* ff. *de Reputat.*

49 Quid in urbano? dixi ad *l. 22.* ff. *de administ. tut.*

50 *l. 1.* ff. *si ea falsis allegation.* Falsa allegatio, obreptio. *l. 11. §. 2. in fin. l. 5. §. 15.* ff. *eod.*

51 Procurator non potest constituti ad petendum interponi decretum super alienatione rei minoris. Accurfius, Baldus *hic*, & Rolandus a Valle 1. *conf. 35. n. 21.* facit *l. 9.* ff. *de off. proconf.* aliud est in petenda restitutione. *l. 25. in fin.* ff. *de minor.* & excusatione tutoris proponenda. *l. 25.* ff. *de excuf. tut.*

52 Alienationis causas proponi coram judice non sufficit: est enim præterea necesse, ut apud acta causæ alienationis probentur. *l. 5. §. 14.* ff. *eod.*

53 Causa cognita. *d. §. 14. l. 11.* ff. *eod.*

54 Id est, repudiandam. Quæ minor alienare non potest sine decreto, ea nec repudiare sine decreto potest. Sed verisimilius, imo verius est hic agi de pacto resolutorio donationis: hoc sensu: Filiusfamilias non potest ex intervallo se obligare sine consensu patris ad retro donationem faciendam donatori: quia cum semel jus quæsitum minori fuerit in re immobili, jus aliud à se abdicandi sine decreto amplius

De

non habet. *l. 1. in fine. l. fid si pecunia 3. §. fi jure 4. l. magis puto 5. §. fundum 8.* ff. *eod.* Goth. Conciliationem hujus leg. cum *l. 1.* ff. *eod.* vid. apud Leonin. *Emendat. lib. 3. cap. 3. num. 2.* ANS.

55 Cautio prædii donati, res immobilis: rei vero mobilis, inter mobilia refertur. Et ita actio, cautio, obligatio & instrumentum, res mobilis, vel immobilis dici potest, ut res est quæ in obligationem, nomen, cautionem vel instrumentum deducta. 56 *l. 1.* ff. *eod.* Imo id tribuitur orationi D. Severi. *l. 1.* ff. *eod.* Senatus auctoritas etsi ab unius dominatu per Julium Cæsarem occupata, valde fracta, & imminuta est, à bonis tamen Principibus interdum servata, quod quæ constituturi essent oratione complexi, de his censendi arbitrium senatui relinquerent: quemadmodum videre possumus in variis Principum orationibus. *l. 8.* ff. *de transact. l. 1. l. 2.* ff. *de feriis. l. 3.* ff. *de fugitivis. l. 16.* ff. *de sponsalibus. l. 32.* ff. *de don. int. vir. l. 1. §. 3.* ff. *ne de statu defunct. l. 4.* ff. *si libertus ingenuus esse dic.* Eas orationes Senatusconsulta sequebantur. dixi ad *l. 16.* ff. *de ritu.* Hinc fit, ut quod uno loco oratione inductum traditur, id alio loco Senatusconsulto introductum dicatur: ut ne quis illis locis ullam ἀνδινομίαν putet. Sic orationo & Senatusconsulto introductum dicitur, Ne quis sine authoritate prætoris transigat de alimentis, testamento relictis. *l. 8.* ff. *de transf. l. 23. §. 2.* ff. *de cond. indebiti.* Ne res minorum distrahantur, *ut hic. l. 1. l. non fit. 12.* ff. *eod.* Ad eum modum oratione constituta, tribuuntur Senatusconsulto. *Ulpian. 26. §. 7. l. pen.* ff. *ad Tert.* & è contra. *l. 1. C. de interdicto matrimonio. l. 4.* ff. *de excuf. tut. l. Senatusconf. 59. l. libert. 64. §. 1. l. si quis tutor 60. §. quamvis. 5. l. non solum 67. §. Sed videamus 3.* ff. *de ritu.* 57 Immobilia minoris donari non possunt. *l. 4.* ff. *eod.* possunt tamen donari propter nuptias cum decreto prætoris. *l. 22.* ff. *de admin. tut. l. ult. in fin.* ff. *si major. fact. vend.* sine decreto non possunt, *ut hic*: adde quæ dixi ad *l. 3.* ff. *de don. propter nupt.* Quid? mobilia, possuntne donari propter nuptias sine decreto? possunt: moderate tamen. & ita accipe *l. 1.* ff. *si adverf. donat.* Quippe d. lex cum nostra lege, unius constitutionis duæ sunt partes: quarum hæc est de prædiis: altera de rebus mobilibus. His etiam congruit *l. 1. C. Greg. si adverf. donat. ſpont. fac.* Potest & illud addi, Minori vigintiquinque annis permitti donationem ejus, à quo heres institutus est ab hostibus redimendi causa. *Novell. 115. cap. 3. §. 13.* adde *Cujac. 7. obf. 25.* adde quæ scripsi ad *l. 3. in fin.* ff. *si major factus.* 58 *l. 1.* ff. *eod.* 59 Tutor rem pupilli sine decreto alienans, venditionis nomine res proprias obligat. Pupillus eo casu rem suam recte evincit: tamen curatoris obligatio dissolvitur. unde colligunt, Accessorium non sequi suum principale, ubi in accessorio eadem non est ratio. 60 Id est, versum fuisse.

61 Minor vindicans sua prædia non jure alienata, pretium restituere tenetur quatenus in ejus utilitatem versum probatur. *l. 32. §. 4.* ff. *de adm. tut.* 62 Versum fuisse, probare emptor tenetur, non fuisse versum dicere, ipsi minori satis est. adde *l. 16.* ff. *eod.* Apertius dicendum est. Emptori probationis onus incumbere, si tutori vel curatori. *ut hic*: non si ipsi pupillo pecunia est soluta. *l. 16.* ff. *l. 9. §. 4.* ff. *de jurejurando.* Quod de emptore dictum est, locum non habet in creditore, cui sine distinctione probandi onus incumbit. *l. 1. l. 2.* ff. *si adverf. cred.* Placet & illud, Si contractus ipso jure nullus fuit, creditoris esse probationem: si jure valuit, minoris, vide *Molin. de usur. qu. 38. num. 284.* 63 Venditio quoties solennitate destituitur, pretii dati utilitas non spectatur: sed ipsius tantum venditionis vitium. vide *l. 2.* ff. *eod.* Venditorem, priori quam secundo casu restitui utilius est. 64 Solennitate prædii minoris venditio destituitur, quæ sit sine decreto. 65 Aliud est, venditionem jure non fieri: aliud, minore pretio. 66 Minor adversus venditionem restituitur. *l. 27. §. 1. vers. item ex diverso.* ff. *de minor.* vide *l. 1. l. 2.* ff. *si adverf. vendit.*

De ære alieno.

XII. Iidem AA. & CC. Leontio.

OB [1] æs alienum [2] tantum [3] causa cognita Præsidali decreto prædium rusticum minoris provinciale distrahi permittitur. Dat. 11. Kal. Maji, *Heraclæ*, CC. Conss.

De prædio vectigali, vel patrimoniali, sive emphyteutico.

XIII. Iidem AA. & CC. Zenophilæ.

ETiam [4] vectigale [5], vel patrimoniale [6] sive emphyteuticum [7] prædium sine decreto Præsidis distrahi non licet. Dat. VIII. Kal. Septemb. *Sirmii*, CC. Conss.

De pretio restituendo.

XIV. Iidem AA. & CC. Phrominio.

UTere viri prudentissimi Papiniani responso, cæterorumque, quorum præcibus feciſti mentionem, sententiis, ac doli [8] mali exceptionem oppone, pretium ob [9] eorum [10] debitum solutum [11] probans, si sortem [12] cum [13] usuris, quæ fisco deberentur, pupilli non offerentes [14], fundos [provinciales] citra decretum Præsidis venundatos cum fructibus petant. Dat. IX. Kal. Decemb. ipsis CC. Conss.

De prædio in solutum dato.

XV. Iidem AA. & CC. Sabino.

SI minor viginti quinque annis prædium rusticum, cum aliud [15] deberes, sine decreto in solutum [16] dediſti: dominium à te discedere non permittit Senatusconsulti auctoritas. Dat. VIII. Kal. Decemb. CC. Conss.

De rei vindicatione, vel condictione, & pretii restitutione.

XVI. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

SI prædium rusticum, vel suburbanum (quod ab urbanis [17] non loco, sed qualitate [18] secernitur) in pupillari ætate constituta, tutore auctore; vel adulta sine decreto Præsidis provinciæ in [19] qua situm est, venundediſti: secundum sententiam Senatusconsulti dominium ejus, sive [20] jus à te discedere non potuit, sed vindicationem ejus, & fructuum [21], vel his non existentibus [22], condictionem competere constitit. Emptor autem si probare [23] potuerit ex cæteris facultatibus [24] obedire te muneribus [25] sive oneribus non potuisse, ad utilitates [26] præterea tuas cessisse pecuniam, quam pretii nomine sumpseras: doli [27] exceptionis auxilio pretium [28] cum usuris quas præstitura esses, & sumptus meliorati prædii servare tantummodo potest. Dat. VI. Id. April. *Anchialo*, CC. Conss.

De prædio communi.

XVII. Iidem AA. & CC. Philippo.

INter omnes minores nec commune [29] prædium sine decreto [30] Præsidis sententia Senatusconsulti distrahi patitur [31]: nam ad divisionis [32] causam provocante tantummodo majore socio, ejus alienationem, & sine decreto fieri jampridem obtinuit. Dat. VII. Idus Decembr. CC. Conss.

De debito fiscali.

XVIII. Impp. CONSTANTIN. A. & CONSTANT. C. ad Senatum [33].

SI minores, vel ex patris nomine, vel ex suo, debitis [dum-taxat [34]] fiscalibus [35] urgentibus [36], vel ex privatis contractibus reperiantur obnoxii: decreti interpositio [a] Constantiniano [37] Prætore celebranda est, probatis examinatisque causis: ut patefacta rerum fide, firma venditio perseveret. Dat. XII. Kal. Januar. PROBIANO & JULIANO Conss. 322.

---

1 *l. ult. ff. eod. l. 5. §. 14. ff. eod.*

2 *Sub.* & similes causæ: de quibus vide Accurs. Nec enim ut nostri loquuntur interpretes, taxativæ dictiones excludunt casus similes, in quibus par aut major sit ratio.

3 Imo non sufficit, ut sit æs tantum alienum, sed etiam requiritur, ut creditores cum effectu, id est, re ipsa solutionem urgeant, ut usuræ ratio id exigat. ut judici constet minori non extare res alias ex quibus possit satisfieri. *d. l. 5. §. 9. in fin.* ut res minus damnosæ distrahantur, ne res magni momenti pro exiguo debito vendatur. *l. 7. §. 8. ff. de minorib.* tutoris quoque authoritas requiritur. *l. 2. l. 3. ff. de auctor.* causæ cognitio. *l. 6. ff. eod.* decretum judicis. *l. 22. ff. de admin. tut.* & ut post decretum interveniant subhastationes. *l. 7. §. 8. ff. de minorib.* legitimo tempore factæ. *argum. Auth. Hoc jus porrectum. ff. de sacrosanct. eccles. l. 4. §. de fide & jure hastæ.* vide *Rol. à Valle 1. consil. 33.*

4 Id est, non modo minorum propria prædia, sed & vectigalia, id est, emphyteutica à civitate, vel à Principe in emphyteusin accepta, vel conducta sine decreto alienari non possunt.

5 Vectigalia prædia emphyteutica quæ quis in emphyteusin à civitate aliqua accepit. *l. 1. ff. si ager vectigalis.*

6 Patrimoniales fundi sunt qui ad Principis patrimonium pertinent. *ff. de fund. patr.* quorum alii privatis dantur in emphyteusin, alii locantur.

7 Emphyteuticarii fundi, qui emphyteutico jure privatis dantur à principe, qui tamen patrimoniales sunt & dici possunt, quod ex patrimonio privato principis sint. *l. 12. ff. de fund. patrim.*

8 Doli mali exceptio datur interdum adversus pupillum. *l. 16. in fin. ff. eod.*

9 Si tutor ex pretio fundi pupilli creditoribus satisfecit, fundum alienatum pupillus vindicare non potest nisi sortem cum usuris emptori restituat. *l. pen. in fin. ff. eod.*

10 Id est, pupillorum.

11 *l. 13 in fin. ff. eod.*

12 Quod scilicet pupillo profuit.

13 *l. 16. in fin. ff. eod.*

14 *l. 4. in fin. ff. eod.*

15 Immobilia pro alio debito non possunt in solutum dari sine decreto. *l. 4. ff. eod.*

16 Qui solvit alienat.

17 Prædium rusticum ab urbano, non loco, sed qualitate differt.

18 Qualitas prædii quæ hic dicitur, alibi dicitur materia. vide *l. 198. ff. de verb. sign.* ubi 2. *Eclog. 2. cap. 197.* genus vide *l. 166. ff. de verb. sign.* obscure: dicendum apertius: Qualitas est, qua quales dicimur: id fit autem non ex qualitatibus omnibus, sed his tantum quæ facile non mutantur.

19 Auctoritas interponenda est per judicem, ubi res sita est: interdum sufficit interposita à judice domicilii. *l. 5. §. 12. ff. eod.*

20 Non tantum dominii pupillaris, sed & juris, puta servitutis vel emphyteuseos alienatio prohibetur. *l. 3. §. 5. ff. eod.* idque commune fundus pupillaris habet cum dotali. vide *Cujac. 7. obs. 23.*

21 Pupillaris fundus alienatus sine decreto judicis non tantum petitur: sed & fundi fructus. *Goth.* Vid. Johann. Cop. *de fructib. lib. 4. cap. 1.* ANS.

22 Condictio, vindicationis subsidiaria.

23 Dixi ad *l. 16. ff. eod.* cui adde, negativam directo probari non posse. *l. 23. ff. de prob.*

24 Mobilibus. *l. 5. §. 9. ff. eod.*

25 Adde *l. 1. in fin. ff. qui & adversf. quos.*

26 *l. 14. ff. eod.*

27 *d. l. 1. l. 7. §. 1. ff. de curat. furt.*

28 *d. l. 14.*

29 *l. 1. §. 2. in fin. l. 5. in fin. l. 6. l. 7. ff. eod.*

30 Sine decreto minor commune etiam prædium distrahere non potest: majore socio provocante, sine decreto dividere potest, *ut hic.* Quid si major ad divisionem non provocet, & interim bona sua profundat? Posse etiam minorem immobilia sua dividere (etsi major non provocetur à socio annis majore) putat post Cuneum Socinus *reg. 228.* Idem quoque existimat, quoties minor suam conditionem meliorem facit: facere autem meliorem intelligitur, quoties rixosum, vel pannosum habet socium & cum eo nihil quidquam commercii habere vult. *arg. l. si convenerit 14. ff. pro socio: Bald. in l. 1. ff. si adversf. transf.* Quid major ipse bonis interdictus, poteritne minorem ad divisionem provocare? non poterit. *l. ex castrensi 18. §. 2. ff. de castrens. pecul. Socin. d. loco.*

31 Passive sumitur hoc verbum.

32 *d. l. 1. §. 2. in fin. d. l. 7. l. 20. ff. de auct. tut.*

33 Ad Sever. *Hal.*

34 *Ut & l. 12. ff. eod. tantum.*

35 Decreto interveniente res minoris alienari potest propter fiscale debitum, puta propter dacias & collectas. *Bald.*

36 *l. 5. §. 9. in fin. ff. eod.*

37 De prætoribus Constantinopolitanis, dixi ad *l. 2. ff. de off. præt.* Decretorum interpositio proprie pertinebat ad Constantinianum.

TIT. LXXII.

QUANDO DECRETO OPUS NON EST.

De voluntate patris, vel testatoris.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Valentino.

SI probare potes, patrem [38] pupilli, cujus tutores convenisti, consensisse, ut reddito tibi prædio pretium reciperet: id, quod convenit, servabitur. Neque enim in ea re auctoritas Præsidis necessaria est, ut tutorum sollicitudini consulatur, si voluntati defuncti pareant. Dat. VI. Kal. Januar. ANTONINO & GETA Conss. 206.

De concessione Principis.

II. Imp. AURELIANUS A. Pulchro.

ILlud requirendum est, an adito Principe [39] Saturninus Vir Clarissimus specialiter jus venditionis acceperit: Ad instar enim præsidialis decreti concessio Principalis accedit. Dat. Id. Januarii *.

De voluntate parentis, vel testatoris.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Stratoniciano.

PRædium rusticum, vel suburbanum à minore vigintiquinque annis alienari sine decreto Præsidis, nisi parentis [40] voluntas, vel testatoris [41], ex cujus bonis ad minorem pervenit, *super alienando eo* aliquid mandasse deprehendatur, nulla ratione potest. Dat. XII. Kal. April, *Nicomediæ*, AA. Conss.

De vestibus detritu, & animalibus supervacuis.

IV. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

ET [42] sine interpositione decreti tutores & curatores quarumcumque personarum vestes detritas, & [43] supervacua animalia vendere permittimus. Dat. Id. Mart. CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. IV. Conss. 326.

TIT. LXXIII.

SI QUIS IGNORANS [44] REM MINORIS ESSE, SINE DECRETO COMPARAVERIT.

De præscriptione.

I. Imp. GORDIANUS A. Felici.

SI ea quæ in jura tutoris, hereditario, vel honorario titulo successit, possessionem tuam vendiderit: si ut pupillarem distraxit; emptor qui sciens [45] à tutoris herede mercatus est, cum officium [46] morte finiatur, alienam rem comparando, de temporis intervallo nullam potuit acquirere defensionem. Si vero ut suam distraxit, ignoransque rem alienam emptor comparavit, neque statim [47] per traditionem [48] possessionis dominus effectus est, sed tantummodo adversus te statuti [49] temporis (cum [50] te legitimæ ætatis esse non diffitearis) poterit uti præscriptione. Dat. V. Idib. Septemb. PIO & PONTIANO Conss. 239.

De vindicatione prædii, & de fructibus.

II. Idem A. Crispinæ.

SI contra amplissimi ordinis decretum possessiones tuæ distractæ sunt, conveni earum possessorem, ut (si ita probaveris gestum) & possessio retrahatur, & fructus [51] universi revocentur, si non bona fide emptorem fuisse, qui emit, constiterit. Dat. XVI. Kal. * GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

De secundo emptore, & de præscriptione.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Agathæ.

POssessiones [tuæ] rusticæ, vel suburbanæ sine cognitione causæ & interpositione decreti contra Senatusconsultum alienatæ, nec à secundo [52] emptore rectè tenentur, nisi statutum [53] temporis spatium interceſſerit. Dat. Id. Februar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

Si emens à donatario præscripserit.

IV. Iidem AA. & CC. Alexandro.

QUoniam [54] adversus emptorem, ad quem ex persona ejus cui contra Senatusconsultum donata [55] res est justo titulo interveniente eâ res de qua lis est, transitum fecit: requirere oportebit, an præsente priore domino, & majore [56] effecto, sine controversia bona fide decennio, vel absente viginti annis, qui quæstionem patitur, possessor fuisse monstretur. Quod si apud Gravitatem tuam manifeste constiterit, sine ulla cunctatione, habita longi temporis præscriptione, peritorem oportebit excludi. Dat. VI. Id. Jun. *Dorostoli*, CC. Conss.

---

44 Quid si sciens? vide speciem apud Harmenopulum *5. tit. 11. §. 56.*

45 Qui rem minoris tanquam minoris emit, non præscribit: si tanquam majoris & bona fide, quinquennio præscribit.

46 Officium morte finitur *l. 17. ff. de negot.* quædam tamen hodie consuetudinibus nonnullis hereditaria facta sunt, veluti pincernarum, daiferorum & his similia officia.

47 Qui rem alienam ignorans comparat, non fit statim dominus.

48 *l. 20. ff. de adq. rer.*

49 *l. 2. §. tit. prox.* id est, quinquennii. vide *l. 3. §. tit. prox.*

50 Præsumi quem majorem esse hoc ipso quod minorem se non contendit, ex hoc loco notat Baldus. Est & hoc notandum, veteri etiam jure præscriptiones adversus minores non cucurrisse, nisi majores factos: hoc est, ab initio non cucurrisse: quod & ex hoc loco, & *l. ult. §. cod. l. 3. §. quibus non obstet longi temporis præscriptio*, probari potest: licet Justinianus hoc sibi tribuat *in l. ult. §. in quib. causis in integrum restitutio non est necessaria.* ubi post Placentinum refert Accursius Justinianum ea tum scribentem bibisse: neque hujus legis recordatum fuisse. vide plura apud Baldum *6. de præscript. 1. num. 29.*

51 Rem suam sine decreto alienatam, minor cum fructibus vindicat, nisi emptor fuerit bonæ fidei. Is enim fructus lucratur etiamsi præscriptionis tempus non impleverit. *l. 48. ff. de adq. rer.*

52 Minus legitime alienata vindicat minor etiam à secundo emptore, nisi secundus emptor sit munitus præscriptione.

53 Quinquennii scil. *l. 1. in fin. §. cod. l. 2. l. 3. in fin. tit. prox.*

54 Minoris res donata est absque sententia judicis: donatarius eam alteri cuidam vendidit? Vult hæc constitutio emptorem rei minoris, cum justum titulum habeat possessionis, eam rem postquam minor major factus fuerit, posse præscribere decennio, si minor ipse sit præsens: vicennio, si absens. *Synopf. Basil.* 10. *tit. 4. cap. 62.*

55 Emens ab eo comparat, cui minor donavit sine decreto, contra minorem præscribit, à die quo major factus est, decennio eo præsente: vicennio, eo absente. *l. 3. in fin. tit. prox.*

56 Vide quæ scripsi ad *l. in fin. eod.*

TIT. LXXIV.

SI [57] MAJOR FACTUS ALIENATIONEM [58] FACTAM SINE DECRETO [59] RATAM HABUERIT.

Licet minor factus major ratam habeat alienationem prædii intra dimidium justi pretii venditi, potest nihilominus ipsum vindicare, nisi justum pretium suppleatur, vel in debito compensetur. Salic.

I. Imp. GORDIANUS A. Liciniæ.

CUm proponas, curatorem patris tui non interposito Præsidis decreto prædium rusticum heredi creditoris, seu tutori ejus destinasse venundare, eamque venditionem [60] deceptum patrem tuum ratam habuisse, si minore pretio distractum est prædium, & inconsulto errore lapsum patrem tuum [61], perperam venditioni consensum dedisse constiterit, non abs re erit superfluum [62] pretii in compensationem deduci, quod Præsidis provisione fieri convenit, cujus solertiæ congruum est, si diversa pars bonam fidem non amplectatur, in [63] arbitrio ejus ponere, an velit possessionem cum fructibus restituere, ita ut fœnebris pecunia cum competentibus usuris restituatur. Dat. Non. Octobr. PIO & PONTIANO Conss. 239.

II. Idem A. Alexandro.

SI [64] sine decreto Præsidis prædia tua à tutore tuo alienata sunt, nec speciali [65] confirmatione, vel (si bona fide [66] possessor fuisset) statuti [67] temporis excursu id quod perperam est actum, fuerat stabilitum, Præses provinciæ possessionem in jus tuum retrahet. Dat. VII. Kal. Januar. PIO & PONTIANO Conss. 239.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SI quando sine [68] decreto minorum, vel adhuc sub curatoribus constitutorum, vel per veniam ætatis eorum curam excedentium, res alienantur, vel supponuntur, & ad perfectam ætatem iidem minores provecti, longo [69] silentio [70] querelam hujusmodi tradiderint, ut inutilis alienatio, vel suppositio diuturno silentio roboretur, certum tempus ad talem confirmationem præfinitum esse censemus. Ideoque præcipimus, si per quinque continuos annos post impletam minorem ætatem, id est, post [71] vigintiquinque annos connumerandos, nihil conquestus [72] est super

---

57 Adde *lib. 11. tit. XLVI. ff.* differunt tamen inter se: hic enim titulus est, de causis quæ ipso jure nullæ sunt: illæ de his, quæ nisi ratæ habentur, rescindi possunt.

58 Venditionem *Hal.*

59 Et ita hic titulus pertinet ad causas quæ ipso jure nullæ sunt: illæ ad rescissionem. vide legis 2. & *§. de rescind.*

60 Venditoribus competit beneficium legis 2. & *§. de rescind.*

61 Beneficium *dict. leg. 2.* competit heredibus.

62 Res ita habet: Patris mei curator fundum dignum quadraginta, paterno creditori, cum ei tantum decem deberentur, in solutum dedit. Pater major factus, venditionem ratam habuit, mox decessit? possum eo casu adversus creditorem agere, vel ad supplementum justi pretii, vel ut fundus cum fructibus restituatur, refusa ei sorte fœnebri, ejusque usuris, & ita patris ratihabitio venditionem ipso jure nullam confirmare potuit. Patris confirmatio potestatem mihi ademit agendi jure minoris, jure majoris non ademit. non dico venditionem omnino nullam, jus illud est minoris. Dico patrem deceptum fuisse ultra dimidium justi pretii: quod cuivis majori licet dicere.

63 Dixi ad *l. 2. §. de rescind.*

64 Si fine decreto venditio facta est, & ne major quidem factus venditionem ratam habuerit minor, neque longo usu *κυρίως* proprie, rem comparaverit emptor bonæ fidei, qui emit, cum fructibus eam restituit. *Synopf. ibid. cap. 64.*

65 Ut *l. 1. §. cod.*

66 *l. 1. §. tit. prox.*

67 *l. 1. l. 3. §. tit. prox.* quinquennii. *l. 3. §. cod.*

68 Sine decreto alienata res pupilli vel minoris cui vel curator est, vel ætatis venia concessa est, rata est, si post vigesimumquintum annum ætatis ipsi minor ejusve heres quinque continuis annis nihil conquestus fuerit, *ut hic: Synopf. Basil. 10. tit. 25. c. 4. & Harm. 12. §. 32.* Goth. Intellectum hujus *l.* vid. apud Montan. *de Tutel. cap. 33. num. 551. 557. 567 & seqq.* ANS.

69 Longum silentium, quinque anni, *ut hic.*

70 Tacitus consensus supplet defectum decreti.

71 Præscriptio quinquennii minori currit ab anno vigesimoquinto impleto.

72 Hinc colligunt, simplicem querelam coram vicinis ratihabitionem impedire.

per tali alienatione, vel suppositione is, qui eam fecit, vel heres ejus, minime posse retractari eam occatione præterminationis decreti, sed sic tenere, quasi ab initio legitimo decreto fuisset res alienata vel suppolita. †. Cum [1] autem donationes à minoribus necdum decreto celebrari possint, si minor, vel post veniam ætatis rem immobilem donationis titulo in alium (excepta [2] propter nuptias donatione) transcripserit, non [3] aliter hoc firmitatem habebit, nisi post vigintiquinque annos impletos, inter præsentes quidem decennium, inter absentes autem vicennium donatore acquiescente effluxerit: ut tamen in heredis [4] persona illud tantummodo tempus accedat, quod post ejusdem [5] heredis minoris ætatem silentio transactum sit. Dat. Idib. April. Decio V. C. Cons. 529.

1 Donare etiam eam dec. eo res suas minor non poterit. Quid si ætatis venia impetrata rem donavit & post vigesimum quintum ætatis annum decennio præsens: vicennio abiens tacuerit? donatio confirmatur. Quid si antequam id tempus expleretur, decessisset? intra residuum tempus licet ejus hæres donationem revocare: post completum tempus non licet. Quid si ipse minor propter nuptias donaverit? rata vel ab ipso initio donatio est, *hac lege: Synops. Basil. 10. tit. 25. c. 4. & 2. Harm. 12. §. 32.* adde *l. 16. ff. de moribus*: adde †. *tit. Si adversus donationem*: vide tamen quæ scripsi ad *l. 8. †. de præd. minorum.* 2 Prima exceptio regulæ. minor donare propter nuptias potest: ut possit, dixi ad *l. 8. †. de præd.* An & dotis causa minor sua prædia donare potest? dixi ad *l. 4. †. de jure dot.* 3 Secunda exceptio, Donatio facta à minore silentio longi temporis firmatur, id est, decennio inter præsentes: vicennio inter absentes, computatione facta à majori ætate donatoris. 4 Silentium heredis idem operatur quod silentium defuncti. 5 *Eadem ætatem habentis: minoris silentio, &c.* & ita legit Accursius: quod ita Græci recte hic interpretantur, ὅτι τὸ λεγόμενον τῷ χρόνῳ διαγενὸν ἔρημον τὸ κληρονόμῳ αὐτῷ συμπεπτωκὸς. vide Cujacium apud *Paul. 1. sent. 9. §. 4.*

TIT. LXXV.

DE [6] MAGISTRATIBUS [7] CONVENIENDIS [8].

6 Vide XXVII. D. VIII.

7 *Sub.* municipalibus vel duumviris qui tutores vel curatores dederunt, aut nominaverunt, nec ab iis satisdationem exegerunt, rem minoris salvam fore: ut hinc constet, hanc actionem pertinere ad tutores & curatores qui satisdare tenentur, ut sint legitimi & dati sine inquisitione: non ad testamentarios, eosve qui inquisitione dati sunt. *Add. †. de auctor. præstanda.* Et hæc in provinciis. Nam in urbe alia ratio est. dixi ad *l ult. J. eod.* 8 Non est hic titulus usitatus apud Gallos. vide *Bugnon. in legibus abrogat. duobus locis.*

9 Subsidiaria est hæc actio, quia priusquam eatur ad Duumviros, discuti oportet bona tutoris vel curatoris, & revocari actione Pauliana, si qua tutor vel curator alienavit in fraudem minoris: item excuti bona fidejussorum, & collegas tutorum, qui ipsus tutores suspectos non fecerunt, *ut hic, & l. 4. l. 5. J. eod.* 10 Judicem non corrumpit, qui indemnitatem ei pollicetur: per contrarium, Judex corruptus non censetur, qui indemnitatem sibi præstari stipulatur. adde *l. si quis uxori 52. §. si fugitivum 12. ff. de furtis l. cum pro emo 17. ff. de in jus vocando.* 11 Utilem actionem legis cautione habens, directas quoque sibi mandari recte potest petere. *l. 1. §. 1. vers. sin autem ab alio ff. de superfic.* 12 Vide quæ notavi ad *l. 2. l. 4. ff. rem pupill.* 13 *l. 1. §. 7. l. 4. l. 6. ff. eod. §. 2. in fin. Inst. de satisd. tut.* 14 Hanc negativam Cujacius 13. *obs.* 39. expungit: ut & in *l. 2. †. de hær. tut.*

1. Imp. ANTONINUS A. Mutiano.

SI Magistratus à tutoribus seu curatoribus quos tibi dederint, seu nominaverint, stipulati [9] sunt *se eo nomine indemnes* [10] *futuros, & si quid præstitissent, repetituros*, inque eam rem fidejussores acceperunt: extra rem salvam fore satisdationem, actio, quam adversus tutores seu curatores tuos instituisti, alienam obligationem non resolvit. Sed adversus Magistratus qui curatorem dederunt, actio utilis ita [11] demum competit, si universis bonis excussis, revocatisque quæ eum in fraudem alienasse constiterit, indemnitati tuæ in solidum satisfieri non potuit. Quam si exercueris, mandatis tibi ab eis actionibus adversus fidejussores quos acceperunt, consistere potes, licet utilem actionem sine [12] cessione habeas. Accepta Non. Januar. Duobus & Aspris Conss. 213.

9 *Subsidiaria.* Et hæc actio, quia priusquam eatur ad Duumviros, discuti oportet bona tutoris vel curatoris, & revocari actione Pauliana, si qua tutor vel curator alienavit in fraudem minoris: item excuti bona fidejussorum, & collegas tutorum, qui ipsus tutores suspectos non fecerunt, *ut hic, & l. 4. l. 5. J. eod.* 10 Judicem non corrumpit, qui indemnitatem ei pollicetur: per contrarium, Judex corruptus non censetur, qui indemnitatem sibi præstari stipulatur. adde *l. si quis uxori 52. §. si fugitivum 12. ff. de furtis l. cum pro emo 17. ff. de in jus vocando.* 11 Utilem actionem legis cautione habens, directas quoque sibi mandari recte potest petere. *l. 1. §. 1. vers. sin autem ab alio ff. de superfic.* 12 Vide quæ notavi ad *l. 2. l. 4. ff. rem pupill.* 13 *l. 1. §. 7. l. 4. l. 6. ff. eod. §. 2. in fin. Inst. de satisd. tut.* 14 Hanc negativam Cujacius 13. *obs.* 39. expungit: ut & in *l. 2. †. de hær. tut.*

II. Imp. ALEXAND. A. Paterno.

IN heredes [13] magistratus, cujus non [14] lata culpa idonee cautum pupillo non est, non solet actio dari. P. P. III. Non. Jul. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

Magistratus qui sunt solvendo habent beneficium divisionis.

III. Imp. GORDIANUS A. Probiano.

SI eu & collega [15] tuus, cum Magistratu fungeremini, minus idoneum tutorem dedistis, cautionemque idoneam non exegistis, nec alias servari pupillo indemnitas potest, & utrique solvendo estis, pro [16] virili parte, in vos actionem dari non injusta postulabis. Dat. VIII. Kal. Novemb. PIO & POSTHUMIANO Conss. 239.

15 Collega quid? vid. *l. 173. ff. de verb. sign.*

16 Simul delinquentes collegæ utiliter tenentur, si ambo sint solvendo. *vel ita*, Magistratus qui sint solvendo, habent beneficium divisionis. adde *l. 1. §. 9. l. 7. in fin. ff. c. d.*

Contra Magistratus agitur in subsidium, id est, excussis tutoribus, collega & fidejussoribus. Salic.

IV. Idem A. Arruntiano.

ADversus nominatorem tutoris, vel curatoris minus idonei non ante perveniri potest, quam [17] si bonis nominati, itemque fidejussoris ejus, necnon collegarum, ad quorum periculum consortium administrationis spectat, excussis, non sit indemnitati pupilli, vel adulti satisfactum. P. P. Id. Martii, ATTICO & PRÆTEXTATO Conss. 243.

17 Contra magistratum igitur in subsidium, id est, excussis tutoribus, collegis & fidejussoribus. *l. 5. J. eod.*

Sufficit tutores fuisse solvendo tempore depositi officii, ut ad magistratum non possit perveniri.

V. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Eugeniæ.

IN Magistratus municipales [18] tutorum nominatores, si administrationis [19] finito tempore non fuerint solvendo, nec ex cautione fidejussionis solidum exigi possit, pupillis quondam in subsidium [20] indemnitatis nomine actionem utilem competere ex Senatusconsulto, quod auctore Divo Trajano, Parente nostro, factum est, constitit. Dat. VII. Idib. Decemb. ipsis AA. Conss.

18 *l. 2. ff. eod. l. 2. §. pen. ff. ad municipalem.*

19 Sufficit tutores fuisse solvendo tempore depositi officii, ut ad magistratum non possit perveniri: adde *l. 5. in fin. ff. de confirm. tut.*

20 *l. 4. †. eod.*

VI. Imp. ZENO A. Æliano P. P.

CUm sit adjecta Prætoris [21] sententia, generaleam curatori administrationem mandantis, & quod eam pro more sequitur [22] decretum pariter sit compositum: manifestum est non curatoris dationem fuisse invalidam: sed in æstimanda [23] adultæ substantia, Scribæ [24] vitium, qui tanquam non [25] amplius ducentis libris auri patrimonium valeret, fidejussorem acceperat, interfuisse: in quo casu non [26] curatoris erit ratio reprehenda, si qua læsio rebus minoris illata fuisse adversus legum ordinem comprobetur: sed super negligentia [27] vel dolo Scribæ, qui veram substantiæ taxationem passus est occultari, legibus [28] erit agendum. Dat. V. Kal. Januar. BASILIO V. C. Cons. 476.

21 *Sub.* tutelaris, de quo vide quæ scripsi ad *l. 1. †. de tutoribus & curatoribus illustrium.* Goth. Intellect. hujus l. vid. apud Leonin. *emendat. lib. 2. c. 14. n. 18.* ANT.

22 Præpositeratione dubitationem facere in hac lege quidam putant, inquit Balduus: quasi administratio generalis ante decreta fuerit, quam inventarium factum fuerit, aut datus fidejussor. Verum sciendum est hanc legem pertinere ad magistratus majores, puta prætores & præsides: in quos tametsi à dato tutore, vel curatore satisdationem non exegerint, rem pupilli salvam fore, non datur tamen hæc subsidiaria actio: sed in scribam qui non idonee satis exegerit: & in eo itaque Magistratus majores à municipalibus magistratibus differunt. 23 Si scriba qui inventarium composuit minorum æstimationem fecit, & ex ea fidejussorem recepit tenebitur minori actione in factum, neque eo tamen datio curatoris vitiabitur. facit *l. 1. §. 8. ff. eod.* dixi ad *l. 28. †. de jure dot.* 24 Præsidis vel prætoris sc. non cujusvis judicis: clarissimus enim appellatur in *Nov. 94. in epilogo.* & evidentius in Novella Constantini Porphyrogennetæ περὶ συνηθείων τῶν σχολῶν. vide Cujac. 16. *obs.* 14. 25 Inventario rerum minoris æstimationem earum adjiciendam esse ex hoc loco notant. *Arg. l. si quis intra 7. J. de bonis proscr.* Sed tamen Baldus æstimationem præcise non exigit, sed earum designationem certam tantum, forte quod in rebus minorum æstimandis ipsi tutores possent. 26 Vendens curator rem sui pupilli, vel adulti, uti ea in inventario publica authoritate (hoc est, à personis publice ad id destinatis, vel à judice datis,) æstimata est, non tenetur, licet eam minoris vendiderit, quam reipsa valeat, *ut hic*; nisi eam æstimationem injustam esse, ex publica vicinis & adjacentibus in locis fama constare ei potuit. *arg. l. si tutor. 5. †. de periculo tutor.* 27 Notarius de dolo & imperitia tenetur. 28 Notarius omittens exscribenda describere, vel in inventarium referre, in quod interest parti tenetur.

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SEXTUS.

TITULUS PRIMUS.

DE SERVIS FUGITIVIS [1], ET LIBERTIS [2] MANCIPIISQUE CIVITATUM, ARTIFICIBUS [3], ET AD DIVERSA OPERA [4] DEPUTATIS, ET AD REM PRIVATAM, VEL DOMINICAM [5] PERTINENTIBUS.

De furto, de usucapione, & longi temporis præscriptione.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Æmiliæ.

SERVUM fugitivum sui [6] furtum facere, & ideo non habere locum nec usucapionem [7], nec longi temporis præscriptionem, manifestum est: ne servorum fuga dominis suis ex quacunque causa fiat damnosa. S. Id. Decemb. MAXIMO II. & AQUILINO Conss. 286.

1 *l. 5. vers. liberti. J. eodem.*

2 *l. 5. J. eod.*

3 *l. ult. J. eod.*

4 Id est, ad dominium Principis sive fiscum. *l. 7. J. eod.*

5 *l. 60. ff. de furt. 7. Syn. Basil. 6. ex lib. 60. tit. 7. c. 6.* licet aliis in rebus aliud sit fur, aliud res furtiva. Cujac. 17. *obs.* 10.

6 §. 1. *in fin. Inst. de usucap.*

7 Cæpola hanc Jegem ad nauseam usque repetit, quem vide.

De fugitivo requirendo.

II. Idem AA. & CC. Pompejano.

REquirendi fugitivos potestatem fieri dominis, Præsidalis officii est. Dat. Kal. Maji, CC. Conss.

De servis transeuntibus ad Barbaros.

III. Imp. CONSTANTINUS A. ad Probum.

SI [8] fugitivi servi deprehendantur [9] ad [10] Barbaros [11] transeuntes: aut [12] pede [13] amputato [14] debilitentur, aut metallo dentur, aut qualibet alia [15] pœna afficiantur. Sine die & Conss.

8 *Eadem.* Ecclog. d. loco c. 8. ut & in *l. 1. †. quæ res exportari.* 11 Pœnam deprehensi in delicto nondum perfecto, etiam patiuntur, *ut hic*: quoties nimirum voluntas certa, vel conjectura delicti perficiendi est. de quo vide quæ scripsi in *l. cogitationis 18. ff. de pœn.* 12 Alternativæ pœnæ constitui possunt à lege, *ut hic*: tres pœnæ alternativæ constituuntur. Quid hoc casu, cujus erit electio an debitoris seu rei, ut minimam possit eligere? an potius judicis? hoc verius. *Cynus: Jacob. de Ravenna. Petr.* Neque distinctio Bartoli placet existimantis judicis esse electionem si ad eum legis verba pœnam imponentia dirigantur: contra rei, si ad reum: si ad neutrum, in corporalibus pœnis judicis: in pecuniariis, rei, esse electionem. *l. 1. §. 1. ff. de effract. l. ult. ff. de injur. l. plerumque 10. §. ult. ff. de jure dot. Gloss. in l. Lucio. 23. ff. de leg. 2.* Nec Andreas Pisanus placet existimans pœnis pluribus impositis si pœnis in illis servitus pœnæ reo constituatur: reum, utpote servum pœnæ, non posse eligere: secus posse. Cæpola aliter distinguit, unam eamque certam pœnam, licet dura sit imposita à lege, judicem imponere cogi: nisi magna admodum causa suadeat remittendam vel minuendam esse. Quid si incerta pœna est? arbitrio suo pœnam judex imponet ex æquo & bono, ex eo quod benignius est non severius: ut non capitalem faciat, quam ex æquo & bono pecuniariam esse fuisset. Quid si plures sint lege impositæ? si utræque pecuniariæ sunt & verba referuntur ad judicem, judicis: si ad reum vel neutrum, rei erit electio: si utræque, corporales, vel una corporalis, altera pecuniaria, judicis erit electio. 13 Unico non duobus. sic falsario manus amputatur. *Nov. 17. c. 8. Nov. 42. cap. 1. §. 2. in fin.* Nec enim quis ita damnari potest ut utraque manus, vel pes uterque ei abscindatur. *Nov. 134. c. 13.* 14 Qua parte quis peccavit, eadem quoad ejus fieri potest, multari & puniri debet: Fugitivo pes hic ita amputatur: ut alibi, manus falsario, blasphemo lingua.

15 Simili vel extraordinaria: capitali etiam interdum. *l. 3. in fin. ff. de sicariis. l. 38. §. 1. ff. de pœnis. l. 3. §. 10. ff. de re milit.* Cur? in atrocissimis motus ad delictum habetur pro confecto. *l. 5. †. de episc. & cler. l. 7. J. de sicariis.* vide tamen *Novell. Leon. 67.*

16 Vide ad hanc authenticam Bartholomæi Cæpolæ repetitionem.

17 Membri appellatione manus continetur, *ut hoc loco.*

18 Pœna manus amputationis imposita, quæri solet quæ manus amputari debeat: an qua reus minus potest, puta sinistra, ut vult Accursius, Bartolus, Baldus, Cæpola? An qua plus potest? *arg. l. quæritur. 10. ff. de statu:* An qua deliquit, ut Odofredus? Prima verior. *arg. l. si præses 31. l. interpretatione 42. ff. de pœnis.* etiamsi ea prorsus sit debilis, aut manui non similis. Castrensis, Angelus, Cæpola, rejecta Baldi opinione. Quid si reo nulla sit manus? in alia parte corporis puniendum esse censet Baldus. Quid si vulneranti pœna manus imposita, reus autem duo vulnera intulit? manus unius amputatio sufficiet: quia vulnera simul sunt illata, ideoque unicum tantum delictum censetur, Quid si ex uno delicto, manus amputationem meretur, ex alio pœnam capitalem? manus prius scindi: deinde capitis pœna affici debet. *Bart. Castr. Ang. Cæpol.* adde quæ scripsi ad *Feud. 55. §. callidis. in verbo, manum.* In falsi scriptore singulare hoc, videtur, ut ei dextera manus amputetur. *ibid. dextri.*

19 Furi vita non adimitur, sed latroni. Quid si fur bis, terve furtum commiserit? Baldus capitaliter suspendio puniri posse putat, eamque communem opinionem esse scribit Clarus *5. sent. §. furtum* 16. quin, pro unico tantum furto, modo sit enorme: à quo Rolandus à Valle dissentit *1. cons.* 91. Hoc constat, Jure civili furtum interdum capitale fuisse, ex *l. 15. ff. de cond. causa data.* Præstat tamen locorum consuetudinem in ea re sequi, & in dubio ad hanc Authenticam recurri, etiamsi quis sæpius furtum commisisse dicatur. vide *Clarum dict. loco.* Nam constitutio Friderici de quinque solidis lata ob violatam pacem specialis est. *2. Feud. 27. §. 9.* 20 Mas vel fœmina: hac enim voce sexus uterque continetur. Nam si lex dixisset, quæcunque persona, masculi contineretur: non generis ipsius vocis vi, sed ex propria superiorum vocum natura.

21 *Subint.* dolo malo. Nam ut quis puniri possit de recepto servo dolus requiritur. est enim ipsa receptatio per se honesta, qua nimirum alius alium juvat. Dolus tamen præsumitur in eo qui scire potest. ut quia res in publica fama est & notoria, in vicinia maxime. 22 Pœna fugitivum servum recipientis. *6. Harmenopul. 13.* 23 Æstimatio hæc vulgaris fuit servi five mancipii. *l. 1. §. 5. J. de comm. serv.* 24 Geminata & iterata delicta gravius puniuntur. vid. Tiraquellum *tract. de pœnis.*

Quod si ad prædictam pœnam solvendam is qui susceperit, minime sufficiat, æstimatione competentis Judicis castigatio [1] in eum procedat. Quod si servus fugitivus ingenuum se esse mentitus, sub [2] mercede [3] apud aliquem fuerit: nihil [4] is qui eum habuit, poterit incusari. Sane mancipium torqueri [5] oportet, ut manifestet, utrum propter lucrum capiendum callide [à domino] ad domum, vel ad agrum ejus qui eum susceperit, immissus sit, an non. Quod si maligne factum esse ex servi interrogatione patuerit, servo etiam suo eum qui hoc fecerit, privari oportet, & ad fiscum pertinere mancipium. Dat. v. Kal. Jul. GALLICANO & BASSO Conss. 317.

De mancipiis liberisve artificibus pertinentibus ad Rempub. & ad fugam sollicitatu.

v. Idem A. ad Januarium.

MAncipia [6] diversis artibus prædita, quæ ad Rempublicam pertinent, in iisdem civitatibus placet permanere: ita ut si quis tale mancipium sollicitaverit [7], vel avocandum crediderit, cum servo altero [sollicitatum] restituat, duodecim solidorum summa inferenda Reipublicæ illius civitatis, cujus mancipium abduxerit. Libertis quoque artificibus, si sollicitati fuerint, cum eadem forma civitati reddendis: ita ut pro fugitivo servo, si sollicitudine Defensoris [8] non fuerit requisitus & revocatus, idem Defensor duo vicaria [9] mancipia exigatur: nec beneficio [10] Principali, nec venditione [11] in ejus persona [jam] de cætero valituris. Dat. XVI. Kal. Martii, CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. Conss. 319.

Si repetenti servum fugitivum proprietas opponatur.

VI. Idem A. ad Tyberianum Comitem [12] Hispaniarum.

CUm servum quispiam repetit [13] fugitivum, & alius [14] evitandæ legis gratia, quæ in occultantes mancipia certam pœnam statuit, proprietatem opponit, vel in vocem libertatis eum animaverit, illico [15] nequissimus verbero [16], super quo ambigitur, tormentis subjiciatur, ut [17] aperta veritate, disceptationis terminus fiat: Quod non solum utrisque jurgantibus proderit, sed etiam servorum animos à fuga poterit deterrere. Dat. XV. Kal. Septembr. PACATIANO, & HILARIANO Conss. 332.

De servo fiscali.

VII. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Felicem Consularem.

SI quis servum fiscalem [18] putaverit occultandum, non solum eum restituere, sed etiam duodecim [19] libras argenti pœnæ [nomine] fisci juribus dependere compellatur. Dat. II. Idib. April. GRATIANO II. & PROBO Conss. 371.

Si servus publicis operibus deputatus connubium contrahat cum ancilla.

VIII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Albino Præfecto urbi Romæ.

SI qui publicorum [20] servorum fabricis [21], seu aliis operibus [publicis] deputati, tanquam propriæ conditionis immemores, domibus se alienis, & privatarum ancillarum consortiis adjunxerint, tam ipsi, quam uxores [22] eorum, & liberi [23], confestim conditioni pristinæ laborique restituantur. Dat. VIII. Kal. Auguſt. TIMASIO & PROMOTO Conss. 389.

1 Pœnam in corpus patitur, qui in ære nihil habet, *ut hic. l. 6. in fin. ff. de modo multarum. l. 1. in fin. ff. de pœnis.* quod Bartolus, Baldus & Imola verum esse putant, etiamsi in uno nummo deficiat: quod inhumanum puto. Illud verius est, superiorem sententiam locum non habere in contractibus, in delictis levioribus, vel quoties adversarius id non postulat: postremo, ubi reus ipse nobilis est. Socinus *reg.* 21.

2 Errantem excusat contractus licitus: quo jure moti nonnulli, negant eum delicto teneri, qui mercede conductus & ignorans in aliena sylva arbores cæciderit. Quæ opinio Accursii in *l. 23. ff. de rei vind.* ab omnibus communiter adprobatur: volunt enim toties mandatarium excusari, quoties res ei mandata licita fuerit. Bald. ad *l. 5. C. de accusat.* vide Rolandum à Valle *conf.* 54. *numer.* 6. 7. 8. 9. 10.

3 Titulus justus excusat à dolo præsumpto.

4 Cur ita? pœna remittitur bona fide facientibus: sive rem alienam, vel uxorem recipiant, sive res suas commodent, & commodatarius post eis abutatur.

5 Ad torturam interdum, ad condemnationem nimirum, & liberationem pervenitur probationum penuria, in secretis tractatibus & consiliis.

6 Id est, libertos, ut in *l. ult.* C. eorum artificio & operis respublica utebatur. 7 Solicitans ad fugam punitur. 8 *l. 1. ff. de defensorib. civit.* 9 Vicaria mancipia quæ vicem alterius repræsentant. 10 Judex in officio suo negligens, ne quidem Principis rescripto absolvi potest: ut & maxime sit absolutus, regressum tamen in eum, cui favit injuste non habet, & merito: ut nequam proprio nomine pœnam exsolvit, eam ab alio repetat. 11 Hi servi qui sunt in fuga, nec vendi possunt, nec donari. vide Cujac. 18. *obs.* 10. adde *l. 6. C. de plag.* 12 Comes Hispaniæ.

13 An condictione ex *l. 4. ff. eod.* An officio judicis, ut vult Cynus? An rei vindicatione, ut vult Accursius? prior verior est, nam agitur hic ad pœnam & illico. Rei autem vindicatio neque pœnalis est, neque ita momentaria. 14 Dominii quæstio agenti referri potest: & ut hinc colligitur de jure tertii potest excipi. 15 Illico ubi agitur, summarie agitur. 16 Eadem vox repetitur in *l. un. C. de mulier. quæ se propr. serv.* 17 *l. 12. C. de agric.* adde Cujac. 16. *obs.* 10.

18 De pœna servum fiscalem occultantis. 19 Atqui pœna quadruplum excedere non potest. *§. omnes. 21. Inst. de act.* vid. *Bald. hic.* 20 De servis publicis populi Romani. 21 Vid. *tit. de fabricensib. lib. 11.* 22 Pœna servi publici P. Romani nuptias cum ancilla contrahentis.

23 Partus hic sequitur conditionem patris. Atqui matris conditionem sequi debet. *l. partum 7. ff. de rei vind.* hoc fit mediate per matrem quæ ipsum virum sequitur: virum uxor: liberi matrem sequuntur, atque ideo patrem.

TIT. II.

DE FURTIS [24] ET SERVO CORRUPTO [25].

De concurrentibus actionibus.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Theogeni.

SI pecunia tua mandantibus servis [tuis] quidam prædia comparaverunt: eligere [26] debes, utrum furti actionem [& condictionem,] an mandati potius inferre debeas: neque [27] enim æquitas patitur, ut [&] criminis causam persequaris, & bonæ [28] fidei contractum impleri postules. Dat. II. Kal. Maji, SEVERO & ALBINO Conss. 195.

Si dominus pretium rei furtivæ non solvat.

II. Iidem AA. Negotiatoribus.

INcivilem [29] rem desideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam [30] pretium fuerit solutum à dominis. Curate igitur cautius [31] negotiari, ne non tantum in damna hujusmodi, sed etiam in criminis suspicionem [32] incidatis. P. P. Kal. Decembr. CHILONE, & LIBONE Conss. 205.

De re nondum dedicata.

III. Imp. ANTONINUS A. Secundo.

SI nondum 33 rem templo divino dedicatam vitricus tuus furto abstulit: habes 34 adversus eum furti 35 actionem. P. P. VI. Id. Septemb. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

De servo sollicitato.

IV. Imp. ALEXAND. A. Aurelio [Herodi.]

ADversus eum duntaxat, quem servum tuum sollicitasse 36 dicis, si eum deterioris animi fecerit, servi corrupti agere potes. Quod si sollicitatum 37 occultaverit, etiam furti cum eodem agere potes. Quas actiones etiam per 38 procuratorem exercere minime prohiberis. P. P. Idib. Septemb. ALEX. A. Conss. 223.

De venditore exhibendo.

V. Idem A. Cornelio.

CIvile 39 est quod 40 [à te] adversarius tuus exigit: ut rei quam apud te fuisse 41 fateris, exhibeas 42 venditorem: nam à transeunte & ignoto te 43 emisse, dicere non convenit, volenti evitare alienam bono viro suspicionem 44. P. P. III. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

De alienatione, contrectatione, detentione servi alieni.

VI. Idem A. Pythidoro.

ALienum 45 servum sine voluntate domini qui sciens vendiderit 46, seu donaverit 47, vel alio modo alienaverit 48: nihil domino diminuere potest. Et si contrectet 49, vel apud se detinuerit, etiam furtum 50 facit. P. P. Kal. Maji, JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

De eo qui pecuniam perferendam accepit, & in suos usus convertit.

VII. Idem A. Dato.

SI is cui te pecuniam ad matrem tuam perferendam 51 dedisse proponis, parva quantitate numerata reliquam in usus suos 52 convertit, furtum fecit. P. P. Idib. Jun. MODESTO & PROBO Conss. 229.

De exactore tributorum.

VIII. Idem A. Valentino.

ETiam furti actione 53 tributorum 54 exactor tenetur, si te non 55 cessante in tributoria exactione, sciens 56 quod nihil debetur, ancillam tui juris abduxit, aut vendidit: quæ res facit, ut nec emptor usucapiat, vendicatioque tibi [ipsius] competat. P. P. X. Kal. Mart. POMPEIANO & PELIGNO Conss. 232.

De rei interitu.

IX. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Ædisio.

SUbtracto furto, vel vi abrepto mancipio, quamvis rebus humanis 57 non oblatum 58 fuerit exemptum 59: tam ad raptorem, quam ad furem periculum redundabit, & uterque eorum pœna legitima coërcebitur. S. VII. Kal. Februar. *Sirmii* *.

De usucapione, de successoribus.

X. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI abducta mancipia furto vel 60 plagio 61, venundata Præses provinciæ perspexerit, cum nec ab emptore propter cohærens vitium, antequam ad dominum 62 possessio revertatur 63, [hæc] usucapi possint: & te ei cujus fuerint, successisse 64 repererit, restitui tibi providebit 65. Sine die & Consule.

De noverca, de furto manifesto vel nec manifesto.

XI. Iidem AA. & CC. Demostheni.

DE his quæ subtraxisse novercam 66 pupilli tui, precibus significas, Rectorem adi provinciæ: qui si eam, posteaquam 67 dominus rerum is pro quo supplicas, factus est, aliquid furatam cognoverit: non ignorat in quadruplum furti manifesti; nec manifesti [vero,] dupli actione furti constituta, condemnationem formari. Dat. VII. Kal. Septemb. *Viminacii*, CC. Conss.

De partu ancillæ furtivæ, & de concurrentibus actionibus.

XII. Iidem AA. & CC. Quintæ.

ANcillæ subtractæ partus 68 apud furem editi, priusquam à domino possideantur, usucapi nequeunt: matris furem, etiam horum causa furti actione teneri convenit: quapropter furti 69 actione & condictione 70, vel adversus possidentem [rei] vindicatione, præsumptionem in præsenti inducit. 42 Et nomines. 43 Furti suspicionem non evitat, qui dicit se ab ignoto emisse. Da notum hominem judicatum fuisse, num pretium emptori restitui oportebit? restituendum esse non puto nisi patrocinetur aliud. dixi ad *l. 2. ff. eod.*

44 *l. 2. ff. eodem.* de furti indiciis vide Baërtium apud Bellovisanum 3. *pract. cap. 5.* 45 *§. 3. in fin. Instit. de usucap.* 46 *d. l. 16. C. eod. l. 1. l. 6. C. pro emptore.* 47 *l. 2. C. pro donato.* 48 *l. 54. §. 1. ff. eod.* 49 Animo amovendi. *l. 52. §. 19 ff. eodem.* 50 Et plagium. *l. 12. de plagiariis.* 51 Furti tenetur qui pecuniam, quam ad alium perferendam accepit suos in usus convertit. *l. 14. §. 9. l. 43. §. 1. ff. eod. l. 38. in fin. ff. de noxalibus. l. 22. §. 7. ff. mandati. 15. Ecl. 2. ex lib. 60. tit. 6. cap. 20.* quo nomine furti competit actio mittenti, nisi recepturi magis interfit. *l. 14. in fin. ff. eod.* His sequentia conjungamus. Rem certo loco debuisti, tabellarius in itinere eam consumpsit, quid juris? tibi perit. *arg. l. 2. ff. de eo quod certo. l. 11. ff. de reb. cred.* Si certo loco non debuisti, sive te monui ut remitteres, sive non monui, tibi non perit, si idoneo homini vel publico tabellario perferendam dedisti. *l. 20. ff. commodati.* Num etiam idoneus is est qui te monuit ut rem ad me mitteres? minime: nisi jussero ut ei rem ad me perferendam dares. *l. 10. in fin. l. 11. & 12. in princ. & fin. ff. commodati.* 52 Quid si cum tibi pecunia data esset, ut cui velles dares, & post eam consumpseris? teneris mandati. *l. 22. §. 7. ff. mandati.* 53 Nisi convenitus sit alia actione, puta in factum. *l. 2. §. ex quibus causis in fin.* alia furti actione conventus fit infamis. *l. 63. ff. eod.*

54 Tributorum iniquus exactor, tenetur furti. *15 Eclog. 2. ex lib. 60. tit. 6. c. 21.* 55 Adde *l. 73. ff. eod.* 56 Aliud si ignorans, aut non vana persuasione ductus. *l. 2. §. 20. ff. vi bon.*

57 Rei furtivæ, vel vi possessæ periculum ad furem & raptorem pertinet. *l. 46. ff. eod. l. ult. ff. de condict. furt.* nisi moram purgaverit oblatione, *ut hic*, & *l. 17. ff. de cond. furt.* vel novatione. *d. leg. 17.* vel stipulatione. *d. l. 17. l. 29. in fin. ff. de verb. oblig.* vel si intra judicati tempora res furtiva perierit, sive dolo malo furis coudemnati. *l. 14. §. 11. ff. de eo quod met.* alias quivis raptor est in mora. *d. l. ult. l. 1. §. 34. ff. de vi & vi.* 58 Moram semper admittit, quisquis ex maleficio tenetur. 59 *l. 50. ff. eodem.* 60 Plagio res exportata usucapi non potest. 61 Hic & male Græci videntur legisse *Fuga* pro *Plagio*, ut ostendit Cujacius 7. ad *Africanum fol.* 127. adde *l. 60. ff. de furtis.* 62 Vel quasi: puta tutorem. *l. 4. §. 11. ff. de usurpat.* 63 Saltem fictæ puta si rei æstimationem nacti fuerimus. *l. 4. §. 13. ff. de usucap.* si rem pro tradita habuerimus. *l. 32. ff. de usucap.* 64 Quid? actio furti daturne successori? vindicatio datur successori etiam singulari. *l. 2. §. de petit. hered. l. 1. com. de leg.* Condictio universali tantum successori datur. *l. 14. ff. de condict. furt.* nisi dominium ejus venditum fuit à testatore. *l. 10. §. 2. d. tit.* non singulari. *l. 11. d. tit.* actio vero furtiva universali datur. *l. 47. ff. eod.* non singulari, nisi ex nova contrectatione. & ita Rolandus à Valle accipit legem 47. 65. *ff. eod. l. 8. ff. de servo corrupto. l. 31. ff. de usurpat.* eo etiam movetur, quod actio personalis non sequatur singularem successorem. Quod si proprietas heredi, alteri ususfructus sit relictus, quis agat? vid. *l. 35. ff. de usurpat.* 65 Atqui furti actio datur ei, qui possidet. *l. 1. §. 15. ff. si is qui testament. liber. l. 35. ff. de usurpat.* nostro autem themate successor non possidet. vid. *Bald. hic.* 66 Uxor mortui mariti bona ab herede apprehensa subripiens furti tenetur. *ut hic*, si nondum apprehensa non tenetur. *l. 17. C. eod.* multo minus si constante matrimonio subripuerit. *l. 1. ff. rerum amot. arum.*

67 Nam hereditati jacenti, id est, priusquam heres sit possessor, non dicitur furtum fieri. *l. 2. in fin. l. ult. ff. expilat. hered. l. 35. ff. de usucap.* nihil tribus casibus. *l. 68. 69. ff. eodem.*

68 Dixi ad *l. 48. §. 5. l. 60. ff. eod.* 69 Partus rei furtivæ actione furti peti potest.

70 Furtiva. *ff. de condict. furt.*

24 Vid. XLVII. D. II. optime cohæret hic titulus superiori, vix est enim servus ut fugiat, quin secum rem aliquam pecuniamve domini auferat, ut dixi *l. 12. C. ad l. Fab. de plagiariis.*

25 Vide XI. D. III. Inde est διδασκαλικὸς δίκη.

26 Agi ex delicto & contractu simul non potest: nam contraria cumulari non possunt: & est iniquum rem & pretium simul consequi. 27 Ex pluribus actionibus contrariis una eligenda est: qua electa actor variare non potest. *l. 88. ff. eod.* Imo concursus furti & mandati admittitur. *l. 22. §. 7. ff. mandati:* vide Cujac. 17. *observ.* 12. sed & Baldus hic varios casus profert in quibus contraria cumulari posse demonstrat. 28 Mandatum intelligit, & ita dominus actionem ex servi mandato adquirit.

29 Furto res subreptas earum emptor vero domino restituere cogitur, etiam non recepto pretio, *ut hic. 6. Harmenop. 6. §. 6.* 30 Possessor rei furtivæ rem domino restituere cogitur etiam non recepto pretio. *l. 23. ff. de rei vind.* facit *l. 27. ff. de captivis.* Imo pretium recipit, si quis rem alienam à latronibus emerit. *l. 6. in fin. ff. de captivis.* Idque volunt æquum ex eo esse, quod dominus nulla alia actione suum consequi à latronibus potuisset. atqui *d. l. 27.* negat servum ita emptum usucapi posse? Ut ita sit, eadem etiam negat pretium emptori restituendum: & ita *d. l. 27.* conciliandæ est. Ad hæc, emptori pretium à domino restitui volunt, si emptor tempore venditionis protestatus fuerit se rem ea mente comparasse, ut eam domino redderet. Cæpolla *cautela* 10. *Wurmser. 1. pract. 31. cap. 1.* à quo tamen Natta dissentit *conf.* 436. Clarus *lib. 5. §. furtum 6. vers. sed hinc incidenter.* dubius hæret inter utrumque. Nattæ sententiam Alciatus probat: quam & confirmat lex, *id quod nostrum. 11. ff. de reg. jur.* quin protestatio emptoris minime diligentiam continens, dolum ejus arguit. *l. 7. ff. de cond. inst.* cui sententiæ liberius accedo. Idem præterea volunt esse si pretium rei venditæ in rem domini versum fuerit. *l. 19. ff. de procur.* si dominus ultro pretium restituerit. *l. 36. ff. de cond. indeb.* si consuendo contraria existet. vid. *Alciat. 3. præsumpt. 29.* Quid si emptor auctorem laudaverit? vid. *l. 5. C. eod.* Quid si in taberna publica, vel in foro, ubi res ejusmodi vulgo vendi solent, bona fide quis emerit? puto pretium restituendum emptori. *arg. l. 3. ff. de Senatusc. Macedon. l. 52. §. 15. ff. de furt.* quin eo casu admittitur ad agendum cum ipso domino, si forte res ei subtracta sit. & huc refero *l. 74. ff. de furt.* Quid si tantum nitatur emptor, quod imprudens emit, & alias laudatæ famæ sit? tali exceptione emptorem juvari non puto, ut quem caute negotiari lex velit, *ut hic.* Interea tamen sciendum, ei qui ignorans emit, dari actionem furti, non tamen adversus dominum. *l. 52. §. 10. ff. de furt.*

31 *l. 19. ff. de reg. jur.*

32 Malæ fidei scil. *l. 5. C. eod. l. 12. in fin. C. eod.* Negant tamen interpretes possessorem rei furtivæ furem præsumi, nisi concurrentibus aliis in id conjecturis, ut furti non teneatur possessor, nisi scienter rem alienam emisse probatus fuerit. *d. l. 12.* vel malæ & illaudatæ famæ sit: quo casu quæstionem haberi posse existimant; idemque dicendum in eo apud quem falsa moneta reperta fuerit. vid. *Hippolyt. de Marsil. ad l. qui falsam. n. 121. & seq. ff. de falsis.* Recte Bartolus monet inspiciendum esse quo pretio res empta sit, & utrum clam vel palam; ut ex hujusmodi indiciis dolus arguatur. *l. 6. C. de dolo.* Clam emisse videtur, qui ignotum venditorem nominat. *l. 5. C. eod.*

33 Destinatione sola dedicationis, non transit res privata in sacram, non fit sacra, neque templo quæritur actio. Imo sola destinatione dedicatur. *leg. cum pater. 77. §. furdo. 3. ff. de leg. 2.*

34 Id est, tibi, non templo, vel pontificibus competit actio. *l. 35. ff. de liberali. l. 2. ff. de pollic.*

35 Non sterilegii: ut hinc colligas, in delictis quantitatem rei considerari, quæ tempore delicti est in actu, non quæ est in potentia, aut via ad actum.

36 *leg. 5. C. tit. proxim. l. 1. §. 3. vers. qui igitur serium. ff. de servo corrupto.*

37 *leg. 2. in fin. ff. de privat. delict. l. 36. in fin. ff. de furtis.*

38 Per procuratorem delictorum actiones civiliter moveri possunt. *leg. 2. in fin. C. ad l. Fab. de plag.*

39 At non necessarium. *Accurs. hic. l. 4. §. 4. ff. de condict. ob turp.* Imo necessarium, si magistratus exhiberi jubeat. *l. 13. ff. de offic. præsid.*

40 Titulum suæ possessionis in jure dicere quisque cogitur.

41 Confessio præsumptionem non evitat, qui dicit se ab ignoto emisse. Da notum hominem judicatum fuisse, num pretium emptori restitui oportebit? restituendum esse non puto nisi patrocinetur aliud. dixi ad *l. 2. C. eod.*

1 Vindicatio de mancipiis.
2 Pœnalis actio rei persecutione non tollit, & è contra. *l. 54. §. 3. ff. cod. l. 7. ff. de condict. furt.*
3 Extra pœnam rei persecutio est. 4 *l. 37. ff. de cond. indeb.*
5 *d. l. 7. in pr. l 61. §. 1. ff. de furt. l. 18. C. de actionib.*
6 XII. tabularum scilicet, dixi ad *l. 12. tabul. lib. 2. tit. 24. c. 5.*
7 Prænligere de furto licet.
8 Num idem si à libero homine. Marsilius *consil. criminali 53. numer. 26.* negat idem esse. Differentiæ rationem hanc esse putat, quod hac lege nuda furtivæ rei exceptio non spectetur, sed & servi corruptio. *l. 20. C. eod. l. 1. ff. de servo corrupto.* ut hac ratione cesset hujus legis dispositio, si à libero homine res furtivas quis receperit.
9 Hoc est, res à servo subreptas. An aliud in recipiente latronem vel furem? Ait Marsilius *d. consilio.* dixi ad *l. 1. ff. de recept. & C. de his qui latrones.* aliud quoque in recipiente rem raptam. *l. 3. §. non tantum 3. ff. de incendio. l. crimen 9. C. ad l. Juliam de vi.* Aliud item in recipiente adulterii damnatum. *l. 9. C. de adult.* Aliud quoque in receptatore servi rerumque furtivarum simul. *l. si quis 12 C. ad l. Fab. de plagiariis.* Sed & aliud in receptante fisci pecunias. *l. unic. C. de crimine peculatus:* Hos enim receptatores furti non teneri. Uno verbo, Marsilius illo loco existimat, eum qui sciens res furtivas recepit, nulla lege civili, furti pœna teneri. Nec hanc legem obstare: ut quæ generaliter non loquatur de quocunque rem furtivam recipiente, sed de eo qui rem à servo subreptam recepit. Hunc enim singulari jure furti teneri, quod videlicet præter rem receptam, servum corruperit. Cæterum hanc rationem cessare in cæteris, qui rem liberam à libero homine sibi traditam recipiunt. 10 *l. 35. ff. cod. l. 1. ff. de receptatoribus. leg. 11. §. fin. ff. de servo corrupto. l. 6. in fin. ff. ad legem Jul. pecul.* 11 Qui sciens res a servo subreptas recipit, furti tenetur. §. 4. *in fin. Inst. de oblig. quæ ex delicto. l. 10. C. quod cum eod. l. 12. C. de plagiariis. l. 14. ff. commodati.* vide *Rolandum à Valle 1. cons. 45.* 12 VI. *Harmenop. 5. §. 1.* pœnali scilicet. *§. 1. Instit. de perpet. & temp. l. 1. ff. de privat. del.* dixi ad *l. 111. §. 1. ff. de reg jur.* 13 Ex furto delictoque defuncti. his adde quæ superius dixi de actione furti successoribus competente, ad *l. 10. in fin. C. eod.*
14 *l. 27. l. 32. ff. eodem.* 15 Et ita alienum. *l. 6. C.* 16 Hinc non illepide Baldus, *si pastor,* inquit, *lupus efficitur, furti tenetur.* 17 Aut constituit se emptoris nomine possidere, sufficit enim ad furtum, rem alienam fictè contrectasse. *Salicet.* 18 Uxor expilatæ hereditatis non tenetur. *l. 5. ff. expilatæ.* 19 Dixi ad *l. 11. C. eodem.* 20 *l. 2. ff. expilatæ.*
21 *l. 1. ff. de incendio.* 22 Vid. Cujacium 2. *observ.* 18. 23 *d. l. 1. l. 44. verf. Idem ait. ff. de adquirenda rerum.* 24 Imo post annum non datur. *l. 2. in fin. C. de naufrag.*
25 Naufragio privati res suas jure non amittunt. Ideoque res naufragiorum neque à privato, neque à publica persona invitis earum dominis retineri possunt. Crudelitatis genus est, ultra naufragium velle desævire: & illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa dedisse. *Cassiodorus 4. variar. 7.* 26 *l. ultim. ff. de incendio. l 4. l. 5. C. de naufrag. §. 48. Institut. de rerum divis. l. 8. ff. ad l. Rhod.* 27 Clausula generalis, *non obstante, &c.* in constitutionibus Principum sufficit: neque enim singulas consuetudines & singula statuta scire princeps cogitur. *cap. 1. de constitution. in 6.* 28 Subripere licet impune res naufragii à pirata, vel hoste imperii, vel ab heretico facti: ab alio facti non licet. 29 Piratæ comparantur reis majestatis divinæ & humanæ. 30 Pœna subripientis aliquid ex naufragio. 31 Falsus procurator furtum facit. *l. 43. §. 1. l. 80. §. 6. ff. eod. l. 24. ff. de procuratoribus. l. 18. in fin. ff. de solutionibus.* Falsus autem procurator est, qui nullum unquam mandatum habuit. Vel qui revocatum, vel ipso jure nullum habet. *Bald. hic.* 32 §. 8. *Instit. de obligat. quæ ex delicto.* 33 Furtum fit invito. *C. eod.* interdum volenti, *ut hic.* 34 Videtur legendum, *utrumne furti: an pro servo quem corrumpere voluit? non solum furti, sed etiam servi corrupti is obligatur, &c.* ut hæc sint in quæstione, an furti, an servi corrupti, an utriusque nomine teneatur. 35 Hæc est XXII. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis ut videre est apud Inglois, quem vide *h. l.* Ans. 36 *l. 47. ff. de reg. jur.*
37 Hæc ἀντίβασις obscura est: nos ita explicamus, Singularia duo hac lege proponuntur, reus, de quo hic agitur, furti tenetur, quamvis proprie furtum non fecit: & servi corrupti, quamvis proprie servum non corruperit. Non furtum fecit, quia rem volente domino contrectavit: passus enim dominus rei est, rem apud eum (nimirum sollicitatorem servi) deferri, ut delata apud eum interciperetur, & in furto deprehenderetur. Non servum corrupit, quia servus ipse sollicitatorem domino indicavit, & communicato cum hero consilio apud sollicitatorem, rem domini detulit, ut sollicitator in furto deprehenderetur. His cognitis res ita confertur; quemadmodum adversus sollicitatorem in hac hypothesi datur furti actio, licet proprie furtum non fecit, hoc est, invito domino rem contrectavit: ita adversus eundem datur servi corrupti actio, licet servum ipsum (frugi & fidelem domino) non corruperit: hoc ideo, quia lex consilium corruptoris considerat non factum.

vindicatione 1 de mancipiis uti non prohiberis, cum altera pœnam 2 continens alterius electione minime tolli possit. Nam extra 3 pœnam rei persecutionem esse, nulla juris quæstio est, cum etiam hi qui aliena mancipia comparaverint 4, si hanc causam non ignorent, furti actione teneantur. Dat. Idib. Octob. *Sirmii*, CC. Conss.

De transactione.

XIII. Iidem AA. & CC. Domno.

Post decisionem 5 furti leges 6 agi prohibent. Quod si non transegisti 7, sed de sublatis partem tantum accepisti, residuum vindicare, vel condicere, & actione furti apud Præsidem [provinciæ] agere potes. Dat. Kal. Decemb. *Sirmii*, CC. Conss.

De suscipiente res ablatas.

XIV. Iidem AA. & CC. Dionysio.

Eos qui à servo 8 furtim ablata 9 scientes 10 susceperint 11, non tantum de susceptis convenire, sed etiam pœnali furti actione potes. Dat. VIII. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

De successoribus.

XV. Iidem AA. & CC. Socratæ.

Furti actione 12 minime teneri successores 13, ignorare non debueras. De instrumentis autem ablatis 14 in rem actione tenentes convenire potes. Dat. III. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

De servo alieno vendito.

XVI. Iidem AA. & CC. Arthemidoro & aliis.

Si servum 15 vestrum nuttriendum qui 16 susceperat, venundedit 17: furtum commisit. Dat. Kal. Octob. *Viminaci*, CC. Conss.

De uxore.

XVII. Iidem AA. & CC. Cononi.

Quamvis [etiam] expilatæ 18 hereditatis criminis promiscuus usus exemplo actionis furti ream uxorem 19 fieri non patiatur: tamen heredes, itemque filii super his quæ de patris bonis possidet; adversus eam in rem actione 20 experiri non prohibentur. Dat. Idib. Decembr. CC. Conss.

De naufragio vel incendio.

XVIII. Iidem AA. & CC. Dionysiodoro.

In eum, qui ex naufragio 21 vel incendio cepisse, vel in his rebus damni quid dedisse dicitur; intra annum utilem 22 ei cui res abest, quadrupli 23: post 24 annum in simplum actionem proditam præter pœnam olim statutam, edicti forma perpetui declarat. Dat. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

Nova constitutio Friderici Imperatoris de statutis & consuetudinibus contra Ecclesiæ libertatem editis tollendis, col. 10.

Navigia quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingente rupta fuerint, vel alias ad terram pervenerint, tam 25 ipsa navigia, quam navigantium bona illu integra reserventur 26, ad quos spectabant, antequam navigia hujusmodi periculum incurrissent: sublata penitus 27 omnium locorum consuetudine, quæ huic adversatur sanctioni: nisi 28 talia sint navigia, quæ piraticam 29 exerceant pravitatem, aut sint nobis, sive Christiano nomini inimica. †. *Transgressores autem hujus nostræ constitutionis bonorum suorum publicatione 30 multentur: & si res exegerit, eorum audacia juxta mandatum nostrum modis aliis compescatur.*

De falso procuratore.

XIX. Iidem AA. & CC. Nestixo.

Falsus 31 procurator depositum recipiendo, vel res alienum exigendo citra domini voluntatem: furtum facit; ac præter rei restitutionem, actione [dupli] nec manifesti furti convenitur. Sine die & Consule.

De eo, qui servum alienum corrumpere conatus est.

XX. Imp. Justin. A. Juliano P. P.

Si quis 32 servo alieno suaserit, ut aliquam rem domini sui surriperet, & ad se deferret, servus autem hoc domino manifestavit, & domino concedente 33, res ejus ad iniquum hujusmodi suasionis auctorem pertulerit, & ipse inventus fuerit rem detinens: quali teneatur actione is qui res suscepit, utrumne 34 pro occasione furti, an pro servo [corrupto,] quia eum corrumpere voluerit, an non solum furti, sed etiam servi corrupti [is] obligetur, veteres dubitaverunt? Nobis itaque eorum altercationes decidentibus 35 placuit, non solum furti actionem, sed etiam servi corrupti contra eum dari: licet enim servus minime deterior factus est, tamen consilium 36 corruptoris ad perniciem probitatis servi introductum est, & quemadmodum 37 secundum juris regulas furtum quidem non est commissum, quia is 38 videtur furtum committere, qui contra domini voluntatem res ejus contrectat, ipse autem furti actione propter dolum suum tenetur: & ita servi corrupti contra eum actio propter suum vitium non abs re extendatur, ut sit ei pœnalis actio impolita tanquam 39 reipsa fuisset servus corruptus, ne ex hujusmodi impunitate, & in alium servum qui [facile] possit corrumpi, hoc facere pertentet. Dat. Kal. August. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

Si servus bona fide possessus furtum committat.

XXI. Idem A. Juliano.

Apud antiquos quærebatur, si servus quem aliquis bona 40 fide possideat, furtum commiserit alienarum rerum, vel ipsius apud quem constitutus est: an ipse, [qui eum] bona fide detinet, noxalem furti actionem adversus verum dominum habeat, vel ipse ab eo, qui furtum passus est, prædicta conveniatur actione. Cumque generalis regula 41 ab antiqua prudentia exposita est, *hujus hominis gratia, pro 42 quo noxalem furti actionem suscipere quis compellitur, adversus alium furti actionem habere non concedens*, quidam ita eam per 43 conjecturam interpretati sunt, adversus bonæ fidei quidem possessorem nullo modo furti actionem extendi: ipsi autem, si furtum fuerit passus adversus verum dominum furti actionem noxalem recte decerni. Tunc autem bonæ fidei possessorem furti nomine quod passus est, noxalem actionem contra dominum habere posse, quando servus sub domini [sui] fuerit constitutus possessione: & pro his rebus posse eum adversus dominum habere actionem, non solum quas servus subtraxit jam apud eum constitutus, sed & quas furatus est, quando fugit quidem à bonæ fidei possessore, adhuc autem nondum sub manibus domini [sui] fuerat constitutus. Quam interpretationem prisca quidem jura per conjecturam introducebant, nos autem altius, & verius ad eam respicientes, generalem regulam sic ab initio esse prolatam accipimus. Cum igitur bonæ 44 fidei possessor domini 45 cogitatione furem possidet 46, merito, donec apud eum constitutus est, & aliis tenetur noxali actione, si extranei furtum à servo fuerint passi, & ipse adversus verum dominum non habet actionem, secundum regulam 47 dicentem: *Qui habet adversus 48 alium furti actionem, ipse ea teneri non potest.* Sin autem desinat in servi retentione 49, & ille apud verum dominum fuerit inventus: tunc ipse quidem noxali furti actione minime potest teneri: adversus autem verum dominum habet ipse furti noxalem actionem pro rebus, quas vel tunc furatus est, cum est apud verum dominum, vel antea postquam bonæ fidei possessoris retentionem 50 excessit, necdum apud verum dominum factus 51 est. Sic iterum regulæ generalis casus evenit consentaneus. Qui enim habet tunc furti actionem adversus 52 dominum, ipse aliis teneri furti actione non potest, & [illi] ex 53 tempore omnibus discretis, vetustissima dubitatio nostro fœdere conquiescat, & bonæ fidei possessor in parte certa 54 temporis habeat actionem, & non teneatur [actione:] & ipse dominus in alio tempore 55 non teneatur actione, & in alio sub actione constituatur. †. De eo [autem] qui liber 56 constitutus ab alio bona fide tenetur, si furtum commiserit, recte & sine aliqua dubitatione dicitur posse eum qui liber est cognitus, & ab ipso qui bona fide eum detinet, pro furto conveniri: & bonæ fidei possessorem, si extraneo furtum liber commiserit, non posse conveniri, sed ipsum pro suo furto respondere: quia generalis regula [de servo] prolata est: & pro 57 eo qui non servus, sed liber, & suæ potestatis est, noxalem moveri actionem, impossibile, nostrisque legibus incognitum est. Dat. Kal. Octob. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

De re commodata.

XXII. Idem A. Joanni P. P.

Manifestissimi 58 quidem juris est, perpetrato furto, ei competere furti actionem, cujus 59 interest ne furtum committatur. Sed quærebatur apud antiquos legum interpretes, si quis commodavit alii rem ad se pertinentem, & ipsa subtracta est, an furti actio adversus furem instituì possit ab eo qui rem utendam susceperit, idoneo 60 scilicet constituto: quia & ipse commodati actione à domino pro ea re conveniri possit? Et hoc quidem pene jam fuerat confessum, ut habeat ipse actionem, nisi

1 Vindicatio de mancipiis.
2 Pœnalis actio rei persecutione non tollit, & è contra. *l. 54. §. 3. ff. cod. l. 7. ff. de condict. furt.*
3 Extra pœnam rei persecutio est. 4 *l. 37. ff. de cond. indeb.*
5 *d. l. 7. in pr. l 61. §. 1. ff. de furt. l. 18. C. de actionib.*
6 XII. tabularum scilicet, dixi ad *l. 12. tabul. lib. 2. tit. 24. c. 5.*
7 Prænligere de furto licet.
8 Num idem si à libero homine. Marsilius *consil. criminali 53. numer. 26.* negat idem esse. Differentiæ rationem hanc esse putat, quod hac lege nuda furtivæ rei exceptio non spectetur, sed & servi corruptio. *l. 20. C. eod. l. 1. ff. de servo corrupto.* ut hac ratione cesset hujus legis dispositio, si à libero homine res furtivas quis receperit.
9 Hoc est, res à servo subreptas. An aliud in recipiente latronem vel furem? Ait Marsilius *d. consilio.* dixi ad *l. 1. ff. de recept. & C. de his qui latrones.* aliud quoque in recipiente rem raptam. *l. 3. §. non tantum 3. ff. de incendio. l. crimen 9. C. ad l. Juliam de vi.* Aliud item in recipiente adulterii damnatum. *l. 9. C. de adult.* Aliud quoque in receptatore servi rerumque furtivarum simul. *l. si quis 12 C. ad l. Fab. de plagiariis.* Sed & aliud in receptante fisci pecunias. *l. unic. C. de crimine peculatus:* Hos enim receptatores furti non teneri. Uno verbo, Marsilius illo loco existimat, eum qui sciens res furtivas recepit, nulla lege civili, furti pœna teneri. Nec hanc legem obstare: ut quæ generaliter non loquatur de quocunque rem furtivam recipiente, sed de eo qui rem à servo subreptam recepit. Hunc enim singulari jure furti teneri, quod videlicet præter rem receptam, servum corruperit. Cæterum hanc rationem cessare in cæteris, qui rem liberam à libero homine sibi traditam recipiunt. 10 *l. 35. ff. cod. l. 1. ff. de receptatoribus. leg. 11. §. fin. ff. de servo corrupto. l. 6. in fin. ff. ad legem Jul. pecul.* 11 Qui sciens res a servo subreptas recipit, furti tenetur. §. 4. *in fin. Inst. de oblig. quæ ex delicto. l. 10. C. quod cum eod. l. 12. C. de plagiariis. l. 14. ff. commodati.* vide *Rolandum à Valle 1. cons. 45.* 12 VI. *Harmenop. 5. §. 1.* pœnali scilicet. *§. 1. Instit. de perpet. & temp. l. 1. ff. de privat. del.* dixi ad *l. 111. §. 1. ff. de reg jur.* 13 Ex furto delictoque defuncti. his adde quæ superius dixi de actione furti successoribus competente, ad *l. 10. in fin. C. eod.*
14 *l. 27. l. 32. ff. eodem.* 15 Et ita alienum. *l. 6. C.* 16 Hinc non illepide Baldus, *si pastor,* inquit, *lupus efficitur, furti tenetur.* 17 Aut constituit se emptoris nomine possidere, sufficit enim ad furtum, rem alienam fictè contrectasse. *Salicet.* 18 Uxor expilatæ hereditatis non tenetur. *l. 5. ff. expilatæ.* 19 Dixi ad *l. 11. C. eodem.* 20 *l. 2. ff. expilatæ.*
21 *l. 1. ff. de incendio.* 22 Vid. Cujacium 2. *observ.* 18. 23 *d. l. 1. l. 44. verf. Idem ait. ff. de adquirenda rerum.* 24 Imo post annum non datur. *l. 2. in fin. C. de naufrag.*
25 Naufragio privati res suas jure non amittunt. Ideoque res naufragiorum neque à privato, neque à publica persona invitis earum dominis retineri possunt. Crudelitatis genus est, ultra naufragium velle desævire: & illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa dedisse. *Cassiodorus 4. variar. 7.* 26 *l. ultim. ff. de incendio. l 4. l. 5. C. de naufrag. §. 48. Institut. de rerum divis. l. 8. ff. ad l. Rhod.* 27 Clausula generalis, *non obstante, &c.* in constitutionibus Principum sufficit: neque enim singulas consuetudines & singula statuta scire princeps cogitur. *cap. 1. de constitution. in 6.* 28 Subripere licet impune res naufragii à pirata, vel hoste imperii, vel ab heretico facti: ab alio facti non licet. 29 Piratæ comparantur reis majestatis divinæ & humanæ. 30 Pœna subripientis aliquid ex naufragio. 31 Falsus procurator furtum facit. *l. 43. §. 1. l. 80. §. 6. ff. eod. l. 24. ff. de procuratoribus. l. 18. in fin. ff. de solutionibus.* Falsus autem procurator est, qui nullum unquam mandatum habuit. Vel qui revocatum, vel ipso jure nullum habet. *Bald. hic.* 32 §. 8. *Instit. de obligat. quæ ex delicto.* 33 Furtum fit invito. *C. eod.* interdum volenti, *ut hic.* 34 Videtur legendum, *utrumne furti: an pro servo quem corrumpere voluit? non solum furti, sed etiam servi corrupti is obligatur, &c.* ut hæc sint in quæstione, an furti, an servi corrupti, an utriusque nomine teneatur. 35 Hæc est XXII. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis ut videre est apud Inglois, quem vide *h. l.* Ans. 36 *l. 47. ff. de reg. jur.*
37 Hæc ἀντίβασις obscura est: nos ita explicamus, Singularia duo hac lege proponuntur, reus, de quo hic agitur, furti tenetur, quamvis proprie furtum non fecit: & servi corrupti, quamvis proprie servum non corruperit. Non furtum fecit, quia rem volente domino contrectavit: passus enim dominus rei est, rem apud eum (nimirum sollicitatorem servi) deferri, ut delata apud eum interciperetur, & in furto deprehenderetur. Non servum corrupit, quia servus ipse sollicitatorem domino indicavit, & communicato cum hero consilio apud sollicitatorem, rem domini detulit, ut sollicitator in furto deprehenderetur. His cognitis res ita confertur; quemadmodum adversus sollicitatorem in hac hypothesi datur furti actio, licet proprie furtum non fecit, hoc est, invito domino rem contrectavit: ita adversus eundem datur servi corrupti actio, licet servum ipsum (frugi & fidelem domino) non corruperit: hoc ideo, quia lex consilium corruptoris considerat non factum.

38 *§. 6. Inst. de obligat. ex delict. 2. Gaius 110. §. 4.*
39 *Tanquam,* particula fictionis notatu est. Delicta facto & animo delinquentis perfecta pununtur, etiamsi vera delicti definitione perfecta non sint perfecta. vide quæ dixi ad *l. 18. ff. de pœnis. leg. unic. C. si quacunque præditus testat.* adde quæ dixi ad *Novell 134. cap. 10. l. 1. C. de Episc. aud. l. 5. C. ad l. Jul. majest. l. 1. ff. de extraord.*
40 Pro servo bona fide possesso conveniuntur bonæ fidei possessores, furti noxali actione. *l. 11. ff. de noxalibus.*
41 Regula antiquæ prudentiæ.
42 Regula hoc innuit, pro quo noxalem quis actionem suscipere cogitur, ejus nomine adversus alium actionem non habet. *vers. qui habet C. eod.*
43 Per conjecturam interpretari appellat argumentum à contrario.
44 Bona fide Titius servum alienum possidet. Servus ille noxam nocuit, furtum alii fecit: quæritur an bonæ fidei possessor servi nomine, noxali actione conveniri possit? poterit. Quid si idem servus illi bonæ fidei possessori furtum fecerit, non poterit bonæ fidei possessor ille noxali actione experiri adversus verum servi dominum. Cur ita? Vero domino furti actio ob servum competit: ita verus dominus furti actione noxali eo nomine conveniri non potest, *vers. qui habet.* Quid si servus apud bonæ fides possessorem esse desiit & apud verum dominum esse cœpit? bonæ fidei possessor actione noxali conveniri amplius non potest. *vers. sin autem.* Poterit ob res furto sublatas experiri adversus verum dominum? poterit: sed pro iis tantum rebus, quas servus furatus est, postquam apud bonæ fidei possessorem esse desiit, rem ipse aliis teneri furti actione non potest. Ita emendo & lego hunc versiculum: *Qui enim, &c.* apertissimo sensu, qui huc usque non perceptus à nostris videtur. Nam si quæseris, cur bonæ fidei possessor, ex furto sibi facto à servo post amissam ejus possessionem agere adversus verum dominum possit? Hæc erit ratio: Bonæ fidei possessor post amissam servi possessionem, aliis furti actione noxali teneri non potest: igitur ab eo tempore jus furti actionis movendi ei competere in aliquem cœpit, si rursus quæras in quem? nullum alium reperies, quam verum rei dominum. Atqui si servus mansisset apud bonæ fidei possessorem: bonæ fidei possessor furti non potuisset instituere actionem? non potuisset, sic enim (ut loquitur hic Justinianus) omnia ex tempore discernenda. Jus ex tempore variatur, tempus aliud alias actiones postulat: ita accidet, ut certa tempore parte bonæ fidei possessor, hoc est, cum servum possedit, non habuerit (addita hac negatione necessario hic locus legendus est ex *vers. cum igitur. C. eod. ibi, & ipse adversus verum dominum*) actionem adversus verum dominum: & eodem tamen tempore teneatur (ita affirmative disjuncta negatione hic locus legendus videtur) actione extranei. *d. vers. cum igitur.* Jus ex tempore variatur: tempus aliud alias actiones postulat: ita fiet, ut cum possessor bonæ fidei servum non possidet, habeat actionem adversus dominum, & non teneatur extranei actione. *C. ibi. & bonæ fidei possessor.* Contra accidet, ut ipse dominus, cum servus apud bonæ fidei possessorem fuerit, non teneatur: cum esse desierit apud eum sub actione constituatur. *ibi, & ipse dominus. C. eodem.* nisi quis malit ita legere totum hunc locum, *& bonæ fidei possessor in parte certa temporis non habeat actionem, & teneatur actione: & ipse dominus in alio tempore non teneatur actione, & in alio sub actione constituatur, &c.* hoc sensu, cum bonæ fidei possessor servum possidet, ex furto servi non habet actionem adversus dominum, licet eodem tempore extraneus teneatur furti. Hæc videtur sententia manifesta esse. *vers. cum igitur C. eod.* nihil tamen necessario mutandum esse. 45 Est hæc possessio civilis, quæ à Græcis dicitur τῇ χειρὶ διανύζουσα κατοχή, 50. *Eclog. 2. cap. 60.* id est, animo domini, opinione domini. *leg. 22. §. 1. ff. de noxalibus actionibus.*
46 Apud bonæ fidei possessorem servus si furtum extraneo fecit, tenetur bonæ fidei possessor servi nomine noxali actione: nec tamen adversus verum dominum actionem habet. 47 De qua *C. vers. cumque generalis.* 48 Qui adversus alium furti actionem habet, is ea teneri non potest. Cur autem id receptum fuerit, satis non constat: aut constat imperfectissime: sic Ursetus in non absimili specie eam rationem adfert, non fuit in potestate servi, ut uni dominorum feriat. *leg. 27. §. 1. ff. ad legem Aquil.* quæ ratio satis est infirma, de qua vide Cujacium 17. *observation. 13.* ubi ostendit regularum juris, quas Jurisconsulti à majoribus per manus acceperunt, rationes neque diligenter omnium conquiri, neque reddi ninis bonas. 49 Id est, naturali possessione. 50 Id est, naturalem possessionem amisit. 51 Sic homines sub fidejussione facti dicuntur. *l. 2. in fin. ff. de custod. reor.* reus sub custodia officii factus. *l. 1. C. ad Turpillian.* in possessione factus. *leg. 11. ff. ut in possess. legat. & Novell. 17.* ἀδ' ὅτινα ὑπὸ καὶ ἀλόγου πειθοῦς, si alii quem sub verbo feceris. adde Cujacium 8. *observ. 30.* 52 Qui adversus dominum furti actionem habet, aliis ipse teneri furti actione non potest. 53 Tempora inter se conciliandi ut contraria vitentur. 54 Quoties scilicet servum non possidet naturaliter. *vers. sin autem C. eod.*
55 Quoties scilicet, domini cogitatione furem possidet. *vers. cum igitur. C. eod.* 56 Si liber homo, cum esset apud bonæ fidei possessorem extraneo furtum fecit, ipse tenetur, non bonæ fidei possessor. 57 Liberi hominis causa non datur noxalis actio. *l. 42. ff. de noxalib. l. 13. in fin. ff. de interrogationibus.* quod ad mercenarios servos nostri temporis potest extendi. leg. 89. *ff. de furtis.* 58 Est XXIII. ex 50. decisionibus. vide §. 16. *vers. Sed nostra Instit. ad. obligat.* quæ ex delicto. *Goth.* Adde Inglois. Ans. 59 Furti actio competit ei, cujus interest furtum non committi *l. 10. ff. de furtis.* ex causa scil. honesta. *l. 11. ff. eod.* 60 Vide *Modestinum 2. disceptationum apud Ruffinum tit. 10. in fragmentis Pythœanis.*

niſi inopia dignoſcatur laborare: tunc enim furti actionem domino competere dicebant. Sed ea ſatis increbuit dubitatio, ſi tempore, quo furtum committebatur, idoneus erat [is] qui rem commodatam acceperat, poſtea autem ad inopiam pervenit, antequam moveatur actio quæ [ei] antea competebat: an debeat actio quæ ſemel ei adquiſita eſt, firmiter apud eum manere, vel ad dominum reverti? Tum & hoc quærebatur, an in caſu furti actio ambulatoria ſit, necne? Sed omnem talem tractatum alia ſequitur ſubdiviſio, ſi ex parte ſolvendo ſit is qui rem utendam accepit, ut poſſit non in totum, ſed particularem ſolutionem ei facere: an habeat furti actionem, vel non? §. 1. Tales itaque ambiguitates veterum, imo magis (quod melius dicendum eſt) ambages nobis decidentibus in tanta rerum difficultate ſimplicior [1] ſententia placuit: ut in [2] domini ſit voluntate ſive commodati actionem adverſus [3] res accipientem movere deſiderat, ſive furti adverſus eum qui rem ſurripuit: & alterutra earum electa [4] dominum non poſſe ex pœnitentia ad alteram venire actionem: ſed ſi quidem furem elegerit, illum qui rem utendam accepit, penitus liberari: ſin autem quaſi commodator veniat adverſus eum qui rem commodatam accepit, ipſi [quidem] nullo modo competere poſſe adverſus furem furti actionem: eum autem qui [5] pro re commodata convenitur, poſſe adverſus furem quidem furti actionem habere: ita tamen, ſi dominus ſciens [6] rem eſſe ſurreptam, adverſus eum, cui res commodata fuit, perveniat. §. 2. Sin autem neſcius [7], & dubitans rem non eſſe apud eum, commodati actionem inſtituit, poſtea autem re comperta voluit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem pervenire: tunc licentia ei concedatur, & adverſus furem venire nullo obſtaculo ei opponendo, quoniam [jam] incertus conſtitutus movit adverſus eum qui rem utendam accepit, commodati actionem: niſi domino ab eo ſatisfactum eſt: tunc etenim omnimodo furem à domino quidem furti actione liberari, ſuppoſitum autem eſſe ei, qui [pro] re [ſibi] commodata domino ſatisfecit: cum manifeſtiſſimum ſit, etiamſi ab initio dominus actionem inſtituit commodati, ignorans [8] rem eſſe ſurreptam; poſtea autem hoc ei cognito adverſus furem tranſivit: omnimodo liberari eum qui rem commodatam ſuſceperit: quemcunque cauſæ exitum adverſus furem dominus habuerit: eadem definitione obtinente, ſive in partem, ſive in ſolidum ſolvendo ſit is, qui rem commodatam accepit.

§. 3. Sed cum in *ſecundam* dubitationem incidebant, quid ſtatuendum ſit, ſi quis rem commodatam [9] habuerit, quam aliquis furto ſubtraxerit, & lite pulſatus condemnationem paſſus fuerit, non tantum in rem furtivam, ſed etiam in pœnam furti: & poſtea dominus rei venerit omnem condemnationem accipere deſiderans, utpote ex ſuæ rei occaſione [10] orta: alia dubitatio incidit veteribus utrumne rem tantum ſuam, vel ejus æſtimationem conſequatur, an etiam ſummam pœnalem? Et licet ab antiquis variatum eſt, & ab ipſo Papiniano in contrarias declinante ſententias: tamen nobis hoc decidentibus, Papinianus, licet [11] variaverit, eligendus eſt, non in prima, ſed in ſecunda ejus definitione, in qua lucrum ſtatuit minime ad dominum rei pervenire: ubi [12] enim periculum, ibi & lucrum collocetur: ne ſit damno tantum deditus qui rem commodatam accepit, ſed liceat ei etiam lucrum ſperare. §. 4. Cum autem in [13] confinio earum dubitationum *tertia* [14] exorta eſt [quæſtio:] quare non, & eam decidimus? Cum enim apertiſſimi juris ſit, non [15] poſſe maritum conſtante [16] matrimonio furti actionem contra ſuam uxorem habere, quia lex [ita] atrocem [17] [actionem] dare in [18] perſonam ita ſibi conjunctam [19] erubuit: ejuſmodi incidit veterum ſenſibus quæſtio. Quidam [20] etenim re ſibi commodata, hujuſmodi rei furtum à ſua muliere paſſus eſt: & dubitabatur, utrumne domino rei furti actio contra mulierem præſtaretur, an propter neceſſitatem cauſæ, & maritus ejus, utpote actioni commodati ſuppoſitus, poſſit habere furti actionem? Et auctores quidem juris ſatis & in hac ſpecie contra ſe jurgium exercuerunt: ex præſenti autem lege, & anterioribus noſtris deciſionibus quæ in iſta poſitæ ſunt conſtitutione, poteſt & hæc ſpecies apertius dirimi. Si enim domino dedimus [21] electionem ad quem voluerit pervenire: ſive ad eum qui rem commodatam accepit ſive contra eum qui furtum commiſit, & in hac ſpecie maritus quidem propter matrimonii [22] pudorem, non furti, ſed rerum [23] amotarum actionem habeat, ſi ipſum dominus elegerit: Dominus autem omnem licentiam poſſideat, ſive adverſus maritum commodati, ſive adverſus mulierem furti actionem extendere: ita tamen, ut ſi ipſe [24] qui rem commodatam accepit, ſolvendo ſit, nullo modo adverſus mulierem furti actio extendatur: ne ex hujuſmodi occaſione inter maritum & uxorem qui non bene ſecum vivunt, aliqua machinatio oriatur, & forſitan marito volente uxor ejus extrahatur, & furti patiatur pœnalem condemnationem. Dat. xv. Kal. Septembr. LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

a Simplicitas legibus amica. §. 7. *Inſtit. de fideicomm. hered.* §. 3. *verſ.* & *hæc. Inſtit. de legit. agnatorum ſucceſſ.*

2 Qui rem commodavit, agere poteſt rei nomine, vel in ipſum furem, vel in commodatarium. *l.* 14. §. 14. 16. *leg.* 68. *ff. de furtis.* §. 16. *Inſtitut. de obligat. ex delict.*

3 Commodator, quoties res commodata apud commodatarium furto ſublata eſt, vel adverſus commodatarium commodati, vel furti adverſus furem experiri poteſt: ſic ut alterutra actione electa ad aliam redire non poſſit: ſic denique ut alterutro electo adverſus alium non poſſit experiri. Quid commodatarius? conventus à commodatore rem ſuam commodatam furto ſubreptam eſſe ſciente, furti actione adverſus furem experiri poteſt, *ut hic.* Quid ſi à commodatore, furtum ignorante aut dubitante, commodati actione commodatarius conventus ſit? licet commodatori ab inſtituta commodati actione diſcedere, & commodatario prætermiſſo, furti actionem adverſus ipſum furem inſtituere, niſi à commodatario ſuum ſit jam conſecutus: hoc enim caſu uterque, & commodatarius & fur à commodatore conveniri non poſſunt: licet fur ipſe à commodatario poſſit eo caſu conveniri. §. 2. *verſ. niſi domino.* Quid ſi à fure ſolidum non poſſit exigere? nullum regreſſum adverſus commodatarium etiam locupletem habiturus eſt. §. 2. *verſ. omnimodo.*

4 Commodator furem vel commodatarium eligere poteſt, eorum uno electo adverſus alium non agit. *d.* §. 16. niſi ignorans egerit. §. 2. J. *eod.*

5 Commodatarius conventus à domino adverſus furem poteſt agere.

6 Vid. §. 2. J. *eod.*

7 Ignorans eligere non poteſt, nec dubitans.

8 Commodatario res commodata furto ſubtracta eſt à fure: is rem furtivam & pœnam à fure conſequitur. Commodator poſt ſuperveniens ea judicio ſic exacta à commodatario petit? injuria agit: rem enim ſuam tantum vindicare poteſt: pœnam furti commodatario adjudicatam condicere non poteſt: tametſi occaſione rei commodatæ orta ſit. Cur ita jus eſt? periculum commodatæ rei ſubire potuit commodatarius, lucrum igitur ex ea re natum, ejus eſſe debet, *ut hic.* 9 Idem in locato. vide *legem novam ff. locat.* aliud in pignore. *leg.* 22. *ff. de pignorat. act.* 10 Occaſione rei noſtræ orta, non ſemper noſtra ſunt. 11 Papinianus variavit, *ut hic.* & *l.* 6. §. 1. *ff. de ſervis exportand.* variarunt & alii Juriſconſulti. vid. quæ ſcripſi ad *l.* 75. *ff. de reg. jur.* 12 Vid. *l.* 10 *ff. de reg. jur.* 13 Confinium dubitationum. 14 Si marito res commodata ab uxore ſubtrahitur, uxor à rei domino furti conveniri poteſt: à marito, furti non poteſt: ſed in factum actione. 15 *l.* 2. *ff. de rerum amot.* 16 Aliud eſt poſt divortium. *l.* 3. *ff. rerum amot.* 17 Atrox actio furti. 18 Atroces actiones in perſonas conjunctiſſimas non damus. 19 Conjuncta perſona viro mulier eſt: quod in accuſationibus, atrocioribus actionibus & teſtimoniis ſervandum. 20 Commodatam rem marito ab extraneo quodam uxor furto ſurripuit: quæritur an à domino rei mulier poſſit conveniri furti actione, an potius maritus ipſe commodati conveniendus eſt? Poteſt alteruter conveniri: uti rei domino ſederit, ſeu viſum fuerit. Pone maritum conventum eſſe: poteritne maritus adverſus uxorem, in hac ſpecie furti agere? Non poterit, ſed rerum amotarum tantum propter matrimonii pudorem, *ut hic.* Quid ſi commodator maritum elegit, neque ab eo ſolidum poſſit conſequi? furti actionem inſtituere adverſus mulierem commodator non poterit. *verſ. Dominus* J. 21 §. 2. 3. J. *eod.*

22 Propter matrimonii pudorem uxor conſtante matrimonio furti à marito non convenitur.

23 *l.* 2. *l.* 3. §. 3. *ff. rerum amotarum.* 24 Commodator ſi ab uxore commodatarii furtum fuerit rei commodatæ paſſus, uxorem commodatarii prius convenire non poteſt, quam marito in idoneo judicato. adde *l.* 28. *ff. rerum amot.*

TIT. III.

DE OPERIS [25] LIBERTORUM.

De operis tempore manumiſſionis impoſitis. De pretio. De alimentis.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Romano.

SI tempore [26] manumiſſionis operæ tibi impoſitæ ſunt, ſcis te eas præſtare debere. Solet [27] autem inter patronos, & libertos convenire, *ut pro operis aliquid* [28] *præſtetur*, licet pretium [29] peti non poſſit, niſi [30] quando propter inopiam pro alimentis id extra ordinem peti neceſſitas ſuaſerit: cum etſi operæ non erant impoſitæ, defectis [31] tamen facultatibus patroni, eum alere [32] cogebaris. P. P. III. Kal. Januar. CHILONE & LIBONE CONSS. 205.

25 *l.* 38. *ff.* 1.

26 Operæ tempore manumiſſionis impoſitæ ſunt præſtandæ. Tempore manumiſſionis dicuntur imponi quoties, niſi operæ promiſſæ eſſent, libertas data non eſſet. *l.* 77. *ff. de ſolutionibus.* 27 *l.* 24. *ff. eod.* 28 Id eſt, aliquod pretium, *ut* J.

De manumiſſionis cauſa tradito.

II. Iidem AA. Eutycheti.

MAnumiſſionis cauſa traditus, neque [33] in ſervitutem reduci à manumiſſore poteſt [34], neque impoſitas operas præſtare cogatur [35]. P. P. VI. Kal. Maji, ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

De eo qui nummis acceptis manumiſit.

III. Iidem AA. Quintiniano.

QUi nummis acceptis [36] ab extraneo, ſervum ſuum manumiſit, & pro operis pecuniam ab eo accepit: ſive fuerant operæ impoſitæ, ſive non, ut indebitam [37] ſolutam reddere cogitur. P. P. Kal. Novemb. ALBINO & ÆMILIANO CONSS. 207.

De venditione operarum.

IV. Imp. ANTON. A. Valeriano.

SI quam tibi pecuniam à liberto tuo ex venditione [38] operarum deberi probaveris: reſtitui tibi à liberto tuo Præſes jubebit: Ex hoc enim liberam [39] teſtamenti factionem libertus habet, modo ſi non onerandæ [40] libertatis gratia emiſſam [eſſe] cautionem probabitur. P. P. XIV. Kal. Maji, DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De manumittente ante tempus quo tenetur manumittere.

V. Idem A. Terentio.

MAter tua ab eo, quem ex cauſa fideicommiſſi manumiſit, operas impoſitas petere non [41] poteſt: niſi ejus tantum temporis quo eum ante [42] manumiſit [43], quam dies fideicommiſſæ libertatis exiſteret: ſed niſi [44] ei honorem patronis debitum exhibuerit: adeat competentem judicem pro modo admiſſi vindicaturum. P. P. Idib. Maji, DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De pecunia. 1. *De duobus filiis.*

VI. Imp. ALEX. A. Minicio.

NEc patronis pro operis mercedem accipere licet: quamvis ſi indictæ operæ præſtitæ non [45] ſint, ad pecuniæ exactionem obſequii non præſtiti æſtimatio convertatur. §. 1. Qui autem duos [46] filios in poteſtate, vel diverſis temporibus habuit, Lege Julia de maritandis ordinibus obligatione operarum liberatur. Dat. XII. Kal. Jun. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De empto ſuis nummis.

VII. Idem A. Auguſtino.

SI tuis [47] nummis emptus es ab eo a quo manumiſſus es: nec operas ei debes, nec puniri ab eo ut ingratus potes: *patronum* tamen tuum eſſe [48] eum negari non oportet. Dat. III. Idib. Septembr. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De liberta quæ patrono nupſit.

VIII. Idem. A. Lictorio.

LIbertæ tuæ, ducendo [49] eam uxorem, dignitatem auxiſti: & ideo non eſt cogenda operas tibi præſtare, cum poſſis Legis beneficio contentus eſſe, quod invito [50] te alii non poſſit juſte nubere. Dat. X. Kal. Mart. FUSCO & DEXTRO CONSS. 226.

Si cui relinquatur libertas in diem cum onere aliquid præſtandi.

IX. Idem A. Herculiano.

TItius, ſi [cum] teſtamentum faceret, ſervo ſuo Cajo [51] libertatem cum conditione hac dedit, *Cajum ſervum meum à die mortis meæ annis tribus peractis manumitti volo: ita* [*tamen*] *ut præſtet* [52] *heredibus meis, ſicut me vivo præſtabat:* & cum idem ſervus teſtatori diurnum quiddam præſtaret, & poſt mortem ejus uſque ad diem præſtandæ libertatis etiam heredibus præſtiterit: manifeſtum eſt, quod adeptus libertatem, ad eandem præſtationem compelli non poſſit. Dat. VII. Id. Auguſt. FUSCO & DEXTRO CONSS. 226.

De extraneis heredibus, & de maritis patronarum.

X. Imp. ALEXANDER A. Cæcilio.

LIberti libertæque defunctorum, operas neque extraneis [53] heredibus patronorum, neque maritis [54] patronarum debent. P. P. Kal. Novemb. ALEXANDRO A. CONS. 227.

De natis ex liberta, ſi patronus libertæ permiſerit nubere.

XI. Imp. GORDIANUS A. Africano.

QUod [55] ex liberta muliere naſcitur, ingenuum eſt. §. 1. Is autem, qui libertæ ſuæ nubendi commodavit adſenſum [56], quamvis [57] operas ab ea exigere non poſſit, jura [tamen] patronatus non amittit. P. P. III. Non. Auguſt. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

Ubi morandum. De ingratis libertis.

XII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Veneriæ.

QUi manumittuntur, liberum [58], ubi voluerint, commorandi arbitrium habent: nec à patronorum filiis, quibus ſolam [59] reverentiam debent, ad ſerviendi neceſſitatem redigi poſſunt: niſi ingrati probentur: cum neque cum [60] patrono habitare libertos jura compellant [61]. S. IX. Kalend. Jun. ipſis AA. CONSS.

29 Pro futuris operis pretium non poteſt exigi à patrono, niſi conventum ſit, vel neceſſitas id exigat. *l.* 24. *ff. eod.*

30 Charitativum ſubſidium (ſic enim noſtri loquuntur interpretes paſſim) ſuis ſubditis neceſſitatis tempore dominum imponere poſſe hinc colligunt: & quidem perſonalium ſervitiorum loco, & ad eorum tantum æſtimationem *arg. l. ſi libertus.* 27. *ff. eod.*

31 Id eſt, deminutis aut conſumptis.

32 Alere patronum inopem libertus cogitur. *l.* 5. §. 18. *ff. de agnoſc. liber.* 49. *Ecl.* 3. *c.* 51.

33 *l.* 32. *ff. eod. l.* 1. §. 5. *ff. quarum rerum actio.*

34 Cur ita? non præſtat beneficium, qui debitum reddit. *l.* 13. *ff. eod.* Operas poteſt imponere, qui ultro tantum non ex neceſſitate manumiſit.

35 Erronea promiſſio operarum non valet.

36 Qui manumiſit, acceptis ab extraneo nummis, operas imponere non poteſt.

37 Operarum indebita præſtatio condicitur.

38 Id eſt, dum ei revenderes operas tibi debitas. *l.* 37. *ff. de bonis libert.*

39 Dixi ad *dict. l.* 37.

40 *d.* §. 5. hinc colligit Baldus Ruſticos & vaſallos in libertatis ſuæ præjudicium obligari non poſſe. adde *l.* 6. *ff. de off. præſid.*

41 *l.* 95. *in fin. ff. de leg.* 1.

42 Manumittens ante tempus quo manumittere tenetur, temporis anticipati ratione operas imponere poteſt, non ultra. *Salic.*

43 *l.* 32. *ff. de dolo.* atqui videtur manumittere non poſſe. *l.* 31. §. 1. *ff. ad SC. Trebell.*

44 Vid. *l. ult.* J. *de obſequiis.*

45 Pro præteritis operis mercedem accipere licet. *l.* 13. §. 2. *l.* 24. *ff. eod.*

46 Duo filii ab operarum præſtatione liberant. *l.* 37. *ff. de oper. libert.* de jure liberorum, vide plura in *l.* 1. *l.* 2. J. *de jure liberorum.*

47 *l.* 4. *ff. de manumiſſionib.*

48 Imo non eſt. *l.* 10 *ff. de in jus vocando.*

49 Liberta uxor patroni ſui facta, non tenetur ad operas. *l.* 46. *ff. eod.*

50 *l.* 45. *ff. de ritu nuptiarum.*

51 Alciatus 6. *parerg.* 9. aliquando putavit hanc conſtitutionem adulterinam eſſe, quod Caji nomen hic ſervo tribuatur: quodque veteres conſueverint Græcis non Latinis nominibus ſervos appellare. 52 An in infinitum? an potius triennii tantum ſpatio? poſtremum verius eſt, & ita tempus triennii adjectum libertatis præſtationi intelligitur reſtringere onus indefinitum ſervo impoſitum. 53 Liberti operas non debent extraneis patroni heredibus.

54 Patrona mortua, liberti ejus marito operas non debent: honorem tamen debent. dixi ad *l.* 2. J. *de in jus vocando.* 55 Ingenui ſunt libertorum liberti. *Inſtit. de ingenuis. l.* 9. J. *de ingenuis manumiſſis.* 56 *l.* 2. J. *de obſequiis.* 57 Matrimonium potentius eſt, quam jus patronatus. 58 Libertus ubi voluerit, morari poteſt, dum tamen operas præſtet quas debet.

59 Patroni liberis liberti ſolum reverentiam debent, non operas. 60 Imo cum patrono morari cogi poſſunt. *l.* 38. *in fin ff. eodem.* & ex provincia Romam venire cogi, ut operas reddant. *l.* 20. *in fin. ff. eodem.* quin peregre cum eo proficiſci. *d. l.* 38. ſi modo per orbem terrarum temere non vagetur. *d. l.* 20. quod ex longinquis & brevibus excurſionibus definitur. *l.* 13. *in fin. ff. de annuis legat.* Quid ſi certo loco morari juſſi ſint ſervi libertate donati? voluntati defuncti obtemperandum eſt. *l.* 18. *in fin. ff. de aliment. l.* 44 *ff. de manumiſſis teſtam.* Quid ſi extraneo plane ſub ejuſmodi conditione ſit relictum, ut certo loco habitet? jus libertatis ejus tali juſſione non poteſt infringi. *l.* 17. §. 2. *ff. de condit. & demonſtrat.* Ad certum domicilium & locum adſtringi ſervitutis ſpecies eſt. Hoc conſtat, ſententia judicis, certum adſignari poſſe reo domicilium, *l.* 7. §. 1. *ff. de interdict. & relegat.* An ſubdito licet patriam mutare? vide Papon. 3. *Notar.* 6. *fol.* 462. de addictis glebæ colonis & cenſitis alibi dictum eſt. 61 Imo compellunt. *l.* 71. §. 2. *ff. de cond & demonſtrat.* Reſp. quod ibi tempore manumiſſionis illam legem impoſuerit, hic ex intervallo. ANS.

De eo qui libertum alienum recepit.

XIII. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Probum P. P.

IN redhibitione [1] operarum maneat pœna in eum qui libertum alienum recipiendum esse duxerit. Dat. III. Idib. Jul. GRATIANO A. II. & PROBO CONSS. 371.

1 Qui alienum libertum occupat, loco ipsius tenetur ad operarum præstationem. *l. ult. C. de cond. ingr. lib.* 11.

TIT. IV.

DE BONIS [2] LIBERTORUM, ET JURE [3] PATRONATUS.

Si servus à domino data pecunia mercatur libertatem, omnia jura patronatus dominus retinet: ideoque si bona illius fisco vindicata sint, fiscus ei in jura liberti succedit.

I. Imppp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Secundæ.

MULTUM [4] interest, utrum quis suis nummis emptus ac manumissus sit ab emptore, an à domino suo data pecunia mereatur libertatem? Priore [5] enim casu ad [bona] ejus contra tabulas admitti patronum non placet, posteriore [6] [vero] omnia jura patronatus retinet. Et ideo cum Sabiniani patroni filii qui plenum [jus] habuit, ut hostis [7] publici bona fisco vindicata sint: secundum ea quæ divo Pertinaci placuerunt, & nos secuti sumus, in [8] jura libertorum ejus fiscus [noster] successit [9]. P. P. v. Nonas Jul. FAUSTINO & RUFINO CONSS. 211.

2 Dixi ad XXXVIII. D. II.

3 Dixi ad XXXVII. D. XIV. juris patronatus hæc precipua capita sunt. Ne à liberto in patronum proponatur turpis actio. *l. 2. l. 5. ff. de obseq. vel duli excep. l. 4. §. 16. ff. de except. doli.* ut reverentia & officium. *l. 26. §. ult. ff. de cond. indeb.* & alimenta præstentur. *l. 5. §. 18. ff. de agnosc. & alend. lib.* ut ingratus libertus revocetur in servitutem. *l. 3. ff. si a parente. quis manum. Rescripta. ff. eod.* ut patronus liberto succedat. *l. 4. ff. eod.*

4 *l. 4. ff. de obseq.*

5 Qui servum meum ejusdem pecunia à me redemit & manumisit, jus in ejus bona succedendi non habet.

6 Etiamsi à servo meo pecuniam manumissionis causa accepero, nihilominus tamen ei succedo.

7 Hostis publici bona fisco cedunt.

8 *l. 9. ff. ad leg. Jul. majest.*

9 Vid. quæ dixi ad *d. l. 9.*

10 Dissimulans pro consentiente habetur, jusque suum remittere intelligitur.

11 Id est, fiscalibus.

12 Et ita jus patronatus à patrono libertis remitti potest, *ut hic. & l. 3. ff. eod.*

13 Remittens jus patronatus, jus omne in libertum, reverentia excepta, amittit. *Novell. 78. cap. 2.*

14 Natalium restitutione jus omne patronatus tollitur, ita ut libertus nec obsequium nec honorem patrono debeat, nec ingratus accusari possit. *vers. Cum etiam hac. ff. eod. l. 10. §. 3. ff. de in jus vocand.*

15 Remissiones factæ in ultima voluntate, & inter vivos inter se comparantur.

16 Hoc est remissum jus patronatus.

17 Et libera testamenti factio. *l. 47. §. 2. ff. de bon. liber.* & ita abrogatur *d. §. 2.*

18 Mera ingenuitas.

19 Ingenuis potius quam libertis hominibus remi-publ. frequentari interest.

20 Remissione generali quædam tacite excipiuntur.

21 Ingrati actio datur adversus eum cui jus patronatus remissum est. *l. 2. ff. de libert. Nov. 78. c. 2.* non datur adversus restitutum natalibus. dixi *ff. eod.* Plus est ergo natalibus restitui, quam jura patronatus remissa habere. Quod ad actionem tamen ingrati attinet, datur adversus donatarium.

22 Natalium restitutio pene induxit ingenuitatem. *l. 2. l. 3. ff. de natalibus restitut.*

23 Septimo. dixi ad *l. 30. ff. de jure dot.* 24 Hanc constitutionem Cujac. 20. *observ. 34.* restituit, partim ex Latina quadam & veteri translatione, partim ex Basilicis. 25 *l. unic. §. 3. ff. de Latinæ libert. Novell. 153. cap. 1. l. 2. ff. qui sine manumiss.* 26 Id est, Leg. XII. Tabul.

27 *Inst. de legitima agnat. success.*

II. Impp. VALENS & VALENT. AA. ad Florianum Comitem rerum privatarum.

SI liberti convenientibus [10] patronis consortium cum ancillis coloniſve nostris [11] elegerint: sciant [illi] se deinceps commoda patronatus amissuros. [12]. Dat. III. Idib. Octob. *Treveri*, LUPICINO & JOVINO VV. CC. CONSS. 367.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

SI quis patronorum in posterum hujusmodi nationem conceperit, vel in libertatibus quæ inter vivos actitantur, vel in his quæ ex testamento, vel codicillis scriptis [vel sine scriptis] habitis proficiscuntur, *Ut* [13] *liberti eorum à jure patronatus liberentur*: antiqua intepretatione semota, non dubitet etiam patronatus jus ex sola tali verborum conceptione libertis esse remittendum: nec [eorum] successionibus quæ ab intestato descendunt, quas veteres etiam post hujusmodi actus servari in libertorum bonis decreverunt, à nobis patronis integris reservandis. Sed quemadmodum in natalium [14] restitutione omne jus tollitur patronatus, ita & in hujusmodi verbis eandem vim esse observandam omnes non ignorant. Idemque [15] juris est, si inter vivos manumissione imposita, in ultimis voluntatibus concessio [16] data fuerit patronatus [17]: ita tamen, ut in omnibus natalium restitutiones, ex quibus pene solis ingenuitas mera [18] libertis competit, tam obtineant, quam in nostra Republica polleant: cum nobis cordi est, ingenuis [19] magis hominibus quam à libertis eam frequentari. Reverentia [20] tamen quæ à libertis [patronis] debetur, & jure quod adversus ingratos [21] libertos patronis competit, integris reservandis, & si per verborum conceptionem secundum à nobis inductum modum jus patronatus fuerit amissum: cum etiam hæc ingenuitatis præmio tollantur, quam pene [22] sola natalium restitutio inducit: his videlicet casibus per quos pœnalibus modis jus patronatus quasi ab indignis patronis eripitur, in suo robore duraturis. Recitata septies [23] in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. DECIO V. C. CONS. 529.

10 Patronis consortium cum ancillis nostris elegerint. Quæritur an jure veteri libertorum liberi jus mutuæ successionis habuerint excluso suo patrono? Robertus vindetur hoc voluisse *l. 2. recept. 24.* quo nomine reprehensus à Cujacio 17. *obs. 13.* defenditur à scipso 3. *animadvers. 2.* reprehenditur iterum ab Antonio Mercatore 3. *Notar. 25.* adde *Cujac. 20. obs. 34.*

11 *Inst. de success. liberti.*

IV. 24. Αὐτοκράτωρ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ. deest.

Varia capita Græca constitutionis Justiniani de jure patronatus ex variis locis in unum congesta, per Ant. Contium.

§. 1. Multi modi in ea numerabantur, quibus cessat jus patronatus: ut passim ajunt Græci interpretes. §. 2. Volens patronus remittit ei qui manumittitur, jura patronatus, lib. 48. *Basilic. tit. ult.* §. 3. Qui suis nummis est emptus liber fit, & solutus omni jure patronatus etiam jure veteri, lib. 48. *Basilic.* ὁ κλείψας ἀλλοῖα πραγματα, ἢ ἀφ' ἑτοιμων κλοπιμαίων πραγμάτων 11. σεσωσαγῶν, ἢ δὲς τοῦτο ἑαυτῷ ἐλευθερίας ἐλευθερώσει. ὁ ὃ 11. κλείψας, ἢ δωρεᾷ δόξαν τοῦτο ἢ ἐλευθερωθῆναι, ἀλλὰ δᾶλον μὴ, ἢ τούτων ἀφαιρεμένων ἀπ' αὐτοῦ.

Id est,

Qui alienas res furatus est, & ex earum distractione decem puta redegit, eaque dedit pro sua libertate, liber fit: qui vero decem furatus est, non potest ipsa dare, & liber fieri, sed servus manet etiam iisdem decem ei ablatis. §. 4. Ὁ ἀπεγνωτῶ ἐλευθερῶται, ἀπεγνωτῶ ὢ ἐστὶν ἢ ὁ μηδὲν τ' ἀφαιρεμένων ἔχων αὐτὸ ἢ ὁ μὴ δωρεάμενῶ ἑαυτῷ ἀφηνοείας ὁπτῶ ἐστὶ ὁ ἀδίκημα ἢ ὁ μαινόμενῶ. §. 5. Servus ægrotus [25], nisi ejus curam dominus gerat, fit liber, & dominus amittit in eo jus patronatus. Item ne filii adoptivi patroni liberos patris adoptivi habeant.

§. 6. Δᾶλῶ ἐρωτωμένῶ εἰδήσῃ ἢ οἰκείᾳ θεατότε ἐλευθερῶται. Servus sciente domino militiam adeptus, potestate domini liberatur, & ingenuus fit cessante jure patronatus.

†. Idem cautum fuisse videtur de servo Episcopatum vel clericatum, vel aliquam dignitatem sciente domino adepto, ita ut concipi debeat hæc epitome:

Δᾶλῶ ἐρωτωμένῶ ἢ ἀξιώματός χρόνῳ εἰδήσῃ, &c.

§. 7. Ancillas nostras in concubinatu habere possumus. Qui habet uxorem legitimam, non potest habere concubinam. Si quis sine uxore constitutus ancillam suam sub nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine perseveraverit: illa cum liberis suis in ingenuitatem rapietur, & supra legitimam portionem peculium quod dominus cum moreretur, habebat, capiet: neque liberi aut heredes, aut cognati defuncti in illam jus patronatus habebunt. §. 8. Intestato liberto mortuo ad ejus successionem primum vocentur descendentes, id est, veteri [26] quidem jure liberi post libertatem parentum concepti, ex hac vero lege etiam liberi in servitute parentum concepti, & postea manumissi, & post liberos hujusmodi vocantur deinde cæteri ascendentes, & parentes liberti, & fratres si modo sint liberi, id est, manumissi patronatus jure in hac parte sopito. §. 9. Placebat [27] in eo genere percipiendarum hereditatum (loquitur *de legitimis hereditatibus*) successionem non esse, id est, ut quamvis proximus quis secundum ea quæ diximus, vocatur ad hereditatem, aut spreverit hereditatem, aut antequam adeat, decesserit, nihilomagis legitimo jure sequentes admittantur. Quod iterum Prætores imperfecto jure corrigentes, non in totum sine adminiculo relinquebant: sed ex cognatorum ordine eos vocabant, utpote agnationis jure eis recluso. Sed nos nihil perfectissimo juri deesse cupientes, nostra constitutione quam de jure patronatus humanitate suggerente protulimus; sanximus successionem in agnatorum hereditatibus non esse eis denegandam: cum satis absurdum erat, quod cognatis à Prætore apertum est, hoc agnatis esse reclusum: maxime cum in onere quidem tutelarum, & primo gradu deficiente sequens succedit: & quod in onere obtinebat, non erat in lucro permissum. §. 10. Illud certum est [28], ad serviles cognationes illam partem Edicti qua proximitatis nomine bonorum possessio promittitur, non pertinere: nam nec ulla antiqua lege talis cognatio computabatur. Sed nostra constitutione, quam pro jure patronatus fecimus (quod jus usque ad nostra tempora satis obscurum, atque nube plenum, & undique confusum fuerat) & hoc humanitate suggerente concessimus, ut si quis in servili constitutus consortio, liberum [29] vel liberos habuerit, sive ex libera, sive ex servilis conditionis muliere, vel contra serva mulier ex libero vel servo habuerit liberos cujuscunque sexus, & ad libertatem his pervenientibus, & ii qui ex servili ventre nati sunt, libertatem meruerint: vel dum mulieres liberæ erant, ipsi in servitute eos habuerint, & postea ad libertatem pervenerint, ut hi omnes ad successionem patris, vel matris veniant, patronatus jure in hac parte sopito. Hos enim liberos non solum in suorum successionem, sed etiam alterum in alterius successionem mutuam [30] vocavimus, ex illa lege specialiter eos vocantes, sive soli inveniantur, qui in servitute nati, & postea manumissi sunt: sive una cum aliis qui post libertatem parentum concepti sunt, sive ex eodem patre, vel eadem matre, sive ex aliis qualicunque copulatione nati sunt, ad similitudinem eorum qui ex justis nuptiis procreati sunt. §. 11. Sed [31] nostra constitutio, quam pro omni natione Græca lingua compendioso tractatu habito composuimus, ita hujusmodi causam definivit, ut si quidem libertus, vel liberta minores centenariis sint, id est, minus centum aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiæ summam interpretati sumus, ut pro mille sestertiis unus aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum successione, si tamen testamentum fecerint. Sin autem intestati decesserint nullo liberorum relicto, tunc patronatus jus (quod erat ex lege duodecim tabularum) integrum reservavit. Cum vero majores centenariis sint, si heredes, vel bonorum possessores liberos habeant, sive unum, sive plures cujuscunque sexus, vel gradus, ad eos successiones parentum deduximus, patronis omnibus modis una cum sua progenie semotis. Sin autem sine liberis decesserint, si quidem intestati, ad omnem hereditatem patronos patronasque vocavimus. Si vero testamentum quidem fecerint, patronos autem, & patronas præterierint, cum nullos liberos haberent, vel habentes eos exheredaverint, vel mater sive avus maternus eos præterierint, ita quod non possint argui inofficiosa eorum testamenta, tunc ex nostra constitutione per bonorum possessionem contra tabulas non dimidiam ut antea, sed tertiam partem bonorum liberti consequantur, vel quod deest, eis ex constitutione nostra repleatur, si quando minus tertia parte bonorum suorum libertus vel liberta eis reliquerit, ita sine onere, ut nec liberis liberti libertæve ex ea parte legata, vel fideicommissa præstentur, sed ad coheredes eorum hoc onus redundet: multis aliis casibus à nobis in præfata constitutione congregatis, quos necessarios esse ad hujusmodi dispositionem juris perspeximus, ut tam patroni patronæque quam liberi eorum, necnon qui ex transverso latere veniunt, usque ad quintum gradum ad successionem libertorum libertarumque vocentur, sicut ex ea constitutione intelligendum est, & si ejusdem patroni, vel patronæ, vel duorum duarumque pluriumve liberi sint, qui proximior est, ad liberti, vel libertæ vocetur successionem: & in capita non in stirpes dividatur successio: eodem modo, & in iis qui ex transverso latere veniunt, servando. Pene enim consonantia jura ingenuitatis & libertinitatis in successionibus fecimus. Cumque [32] antea fuerat septimo loco bonorum possessio, *Tum quem ex familia*, & octavo, *unde patroni, patronæque, & parentes eorum*: utramque per constitutionem nostram quam de jure patronatus fecimus, penitus evacuavimus. Cum enim ad similitudinem successionis ingenuorum, libertinorum successiones posuimus, quas usque ad quintum gradum tantummodo coartavimus, ut sit aliqua inter ingenuos & libertinos differentia, sufficit eis, tam contra tabulas bonorum possessio, quam *Unde legitimi*, & *unde cognati*: ex quibus possunt sua jura vindicare omni scrupulositate & inextricabili errore istarum duarum bonorum possessionum resoluta.

28 *Inst de servili cognatione.*

29 Id est, filium, ut *l. 34. ff de pact.*

30 An jure veteri libertorum liberi jus mutuæ successionis habuerint excluso suo patrono? Robertus vindetur hoc voluisse *l. 2. recept. 24.* quo nomine reprehensus à Cujacio 17. *obs. 13.* defenditur à scipso 3. *animadvers. 2.* reprehenditur iterum ab Antonio Mercatore 3. *Notar. 25.* adde *Cujac. 20. obs. 34.*

31 *Inst. de success. liberti.*

32 §. 4. *vers. Cumque. Instit. de bon. possess.*

Contius. Videri posset, & hac lege constitutum fuisse id, quod ait Justinianus Instit. quibus manumit. non licet, *ne masculus in testamento manumittere posset, nisi decimum septimum implesset annum, & decimumoctavum attigisset: & vice versa ne fœmina testamento manumitteret, nisi decimumsextum implevisset, & decimumseptimum attigisset: ut utroque casu, tam in masculo quam in fœmina media via electa sit inter annos pubertatu, & viginti annorum ætatem. Sed quia Græci numeri hac in re depravati sunt, nec hanc constitutionem disserte exprimunt, nihil hic de ea re affirmare audemus. Sequatur quisque quod probabile videtur, donec certiore confirmatione, vel refutatione certior fiat, quid necessario sequi debeat.*

TIT. V.

SI IN [33] FRAUDEM PATRONI A LIBERTIS ALIENATIO [34] FACTA SIT.

Alienata in fraudem patroni revocantur usque ad legitimam portionem. Bald.

I. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Claudio.

SI in fraudem patroni libertus aliquid alienaverit [35], quatenus legitima pars deminuta est, revocandi tributam convenit esse potestatem. Dat. Kal. Novemb. *Sirmii*, CC. CONSS.

II. Idem AA. & CC. Juliæ.

DEfuncto quidem liberto patronus intestato [36] succedens, per actionem Calvisianam in ejus fraudem alienata revocare potest. Verum cum patronum post liberti sui mortem ab eo fundi collatam donationem habuisse ratam [37] adseveras, manumissoris factum infirmare successores ejus minime possunt. Dat. VIII. Kal. Januar. *Sirmi*, CC. CONSS.

33 Dixi ad XXXVIII. D. V.

34 Quid si manumissio facta sit? Ipso jure nulla est.

35 Alienata in fraudem patroni revocantur usque ad legitimam *l. 1. ff. eod.*

36 Patronus alienata à liberto intestato mortuo revocat per Calvisianam. *l. 3. §. 3. ff eod. l. 16. §. 6. ff. de pet. hered.* testato vero per Fabianam.

37 Patronus alienationem factam à liberto, si ratam habuerit, ipse ejusque heredes eam revocare non possunt.

TIT. VI.

DE OBSEQUIIS[1] PATRONO PRÆSTANDIS.

De actione famosa.

1. Imp. ALEXAND. A. Zotico.

CONTRA patronum tuum famosam [2] actionem instituere non potes. P. P. II. Idus Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De nuptiis.

II. Idem A. Leontogono.

LIbertæ quæ voluntate patroni, aut jure nuptæ [3] sunt, non coguntur officium patronis suis præstare. Dat. XIV. Kal. Augusti. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De his qui pactione data manumittuntur.

III. Idem A. Xantho.

ETiam qui pactione [4] data à dominis manumittuntur, mero [5] jure omne eis obsequium debent.

De lite.

IV. Idem A. Victorino.

SI manumissori tuo vim, & audaciam objecisti, ei, qui te beneficio suo ex servitute liberando, ut adversarium [te] haberet, fecit: Præses provinciæ, quatenus coercere ejusmodi temerariam licentiam debeat, æstimabit. Nam si qua tibi pecunia debebatur, sive de rebus adversus patronum disceptatio fuerat: non protinus ad litigandum [6] currere debueras: maxime autem si hoc facere auderes, sine [7] atrocitate [certe] verborum æquitatem petitionis tuæ commendare Judici potuisti, omni honore patrono debito reservato. P. P. II. Kal. Octob. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De liberis damnatorum.

V. Imp. GORDIANUS A. Sulpitiæ.

ETiam liberis [8] damnatorum consuetum obsequium libertos paternos præstare debere [9], in dubium non venit. Proinde si non agnoscunt reverentiæ debitæ munus: non immerito videntur ipsi adversus se provocare severitatem. P.P. Non. Septemb. SABIN. II. & VENUSTO CONSS. 241.

Quale obsequium præstandum, & de vinculo.

VI. Idem A. Cornelio.

LIbertos, sive libertas maxime quibus impositæ operæ non sunt, consuetum [10] potius obsequium quam servile ministerium manumissoribus exhibere debere, neque vincula [11] perpeti, non est opinionis incertæ. Dat. III. Kal. April. ATTICO & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

De privignis, & filiis patroni.

VII. Impp. DIOCL. & MAXIM. AA. Metrodoro.

NEque libertis novercæ, injuriæ inferendæ privignis [12] ejus libera facultas esse debet, paternos etiam libertos (sicut dicis) injuriosos tibi fuisse, ferendum non est. Præses igitur provinciæ vindictam tibi personarum conditioni congruentem impertiri non dubitabit. Dat. V. Id. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De patrona.

VIII. Iidem AA. Hermiæ.

NEque patronæ [13] tuæ obsequiis refragari te fas est. Dat. XII. Kal. Februar. DIOCLETIAN. & MAXIM. AA. CONSS. 287.

TIT. VII.

DE LIBERTIS[14] ET EORUM LIBERIS.

1. Imp. ANTON. A. Daphno.

NON est ignotum, quod ea quæ ex causa fideicommissi manumisit, ut ingratum [15] libertum accusare non potest: cum id judicium extra [16] ordinem præbeatur ei qui [voluntate] servo suo libertatem gratuitam præstitit, non qui debitam restituit. P. P. V. Kalend. Maji, MESSALA & SABINO CONSS. 215.

II. Imp. CONSTANT. A. ad Maximum Præfectum urbi.

SI manumissus ingratus circa patronum suum extiterit, & quadam jactantia [17], vel contumacia cervicem adversus eum erexit, aut levis [18] offensæ contraxerit culpam: à patrono rursus [19] sub imperium ditionemque mittatur, si in judicio, vel apud padaneos [20] judices patroni querela exorta ingratum eum ostendat: filiis [21] etiam qui postea [22] nati fuerint, servituris: quoniam illis delicta [23] parentum non nocent, quos tunc esse ortos constiterit, dum libertate illi potirentur. †. Sane si is, qui in nostro consilio vindicta liberatus est, post coërcitionem [ex] pœnitentia dignum se præstiterit [24], ut ei civitas Romana reddatur: non prius fruetur beneficio libertatis, quam si hoc patronus ejus oblatis precibus impetraverit. Dat. Idib. [25] April. *Romæ*, CONSTANT. [26] A. V. & CONSTANTE C. CONSS. 319.

III. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. ad Senatum.

LIberti non modo adversus patronos non audiantur, verum etiam eandem quam patronis ipsis [debent,] reverentiam præstent heredibus [27] patronorum: quibus ingrati actio, sicut ipsis manumissoribus deferetur, si illi datæ sibi libertatis immemores, nequitiam receperint [28] servilis ingenii. Dat. VII. Id. Augusti. *Ravennæ*, MARINIANO & ASCLEPIODOTO CONSS.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Basso P.P.

LIbertinæ conditionis homines, vel eorum filii, etiamsi militantes [29] [docebuntur] ingrati: ad servitutis nexum procul dubio reducentur [30]. Dat. Kal. April. *Ravennæ*, THEODOS. XI. & VALENT. AA. CONSS. 425.

TIT. VIII.

DE [31] JURE AUREORUM [32] ANNULORUM [33], ET DE NATALIBUS [34] RESTITUENDIS.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Philadelpho.

NATALES antiquos, & jus ingenuitatis non ordo præstare Decurionum, sed à nobis [35] peti potuit. Dat. XV. Kal. April. *Ravennæ*, ipsis AA. CONSS.

II. Iidem AA. & CC. Eumeni.

AUreorum usus annulorum beneficio Principali tributus [36], libertinatis [37] quoad vivunt imaginem [38], non statum ingenuitatis præstat [39]. Natalibus autem antiquis restituti liberti, ingenui [40] nostro constituuntur beneficio. Dat. XIII. Kal. * *Sirmi*, CC. CONSS.

In AUTHENT. ut liberti de cætero. §. 1. & §. illud coll. 6. tit. 7. al. 6. Novell. 78. cap. 1. & 2.

SEd hodie quia manumittentes servos suos, cives denunciant Romanos (non enim aliter licet) ex ipsa manumissione aureorum annulorum & regenerationis jus habent: ut sint quidem liberi & ingenui, sed jure patronatus illæso.

mille quadringentos, qui census erat equestris. Sueton. *in Julio, cap.* 33. sic Arnobius 4. Pecunia donat anulos aureos, passim Plinii seculo, *lib.* 33. *cap.* 3. pariterque sub Vitellio. Sueton. *cap.* 12. Nunquam aut rarissime sub Alexandro Severo jus aureorum anulorum dabatur. *Lamprid.* 37 *Libertatis*, quidam ita legunt. Cujac. ad *l.* 1. ℣. *si servus aut libertus.* legit *libertis.* 38 Imago ingenuitatis minus est, quam ingenuitatis status. 39 Imo præstat. *l.* 5. *l.* 6. *ff. de jure aureor.* Anulis enim aureis donatus vivit ut ingenuus, moritur ut libertus. *l.* 3. *ff. de bonis libert.* 40 Natalibus restituuntur sit ingenuus, *ut hic & l.* 2. 3. 5. *ff. de natalib.* Qui jus aureorum impetrabat, non fiebat ingenuus. ℣. *cod.* ut dete rioris sint conditionis hi quam illi. *Novell.* 74. *cap.* 1. *l.* 4. §. 6. ℣. *de bon. libert. l.* 6. *ff. de bon. libert l.* 6. ℣. *de suis & legitim. l.* 3. *ff. de bon. libert.* horum honor augetur, conditio non mutatur. *l.* 33. §. 2. *ff. de cond. & demonstr.* Hodie juris utriusque sublata videtur differentia, sublatem videtur confusio, dum utrumque libertinis omnibus à lege tribuitur. *Novell.* 78. Cæterum licet sic in libertis aboleretur omnimodo servitutis nota, non continuo tamen in tribus erant relati. *l.* 35. *ff. de leg.* 3.

TIT. IX.

QUI [41] ADMITTI AD BONORUM POSSESSIONEM [42] POSSUNT: ET INTRA [43] QUOD TEMPUS.

De filiofamilias.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Macrinæ.

BOnorum possessio filiofamilias delata, cum ignorante [44] quoque patre possit peti emolumentum etiam patri allatura, si ratam [45] petitionem pater habuerit, amittitur [46] transacto tempore [47]. Sine die & consule.

De bonorum possessione qua dejertur proximitatis nomine.

II. Iidem AA. Crispino.

SI bonorum possessio tibi duntaxat competit proximitatis nomine, habuisti spatium centum [48] dierum utilium, ex quo defunctum [49] scisti [50], ad bonorum possessionem amplectendam. Dat. III. Non. Novemb. GETA CONS.

De infante.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Crescentio.

INfantis [51] nomine agnitam bonorum possessionem, & antequam [52] loqueretur diem functi, recte competere [53] nulla dubitatio est. S. Kal. Januar. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De emancipata.

IV. Iidem AA. & CC. Marcello.

EMancipata [54] si non agnovit intra [55] annum, *Unde liberi* bonorum possessionem, nullam [56] ad heredes vindicationem successionis transmittere potuit. Dat. III. Kal. Maji, *Heracleæ*, CC. CONSS.

De ignorantia facti.

V. Iidem AA. & CC. Maximo.

QUamdiu per facti [57] quæstionem incertum [58] est, utrumne secundum tabulas, an ab intestato, & ex quo capite possessio sit delata, ne tibi tempus agnoscendæ bonorum possessionis præfinitum cedat, superstitiosam geris solicitudinem.

De ignorantia juris.

VI. Iidem AA. & CC. Frontinæ.

IUris [59] ignorantiam, nec mulieribus prodesse in Edicti perpetui cursu de [60] agnoscenda bonorum possessione, manifestum est. Dat. III. Kal. Maji, *Sirmi*, CC. CONSS.

De pupillo & tutore.

VII. Pars epistolæ CONSTANTII & MAXIMIANI AA. & SEVERI & MAXIMIANI Nobilissimorum CC.

BOnorum quidem possessionem pupilli nomine agnoscere [61] tutorem [62] potuisse, aperte declaratur: ipse autem pupillus modum in plerisque aliis cernitur, ut ubi lis tempore peritura sit, à regulis discedamus: & habiles fiant personæ, quæ antea idoneæ non erant. 46 Renunciatio tacita facta per filium patri nocet, *ut hic.* Immo nocere non potest. *l.* 13. *in fin. l.* 14. *ff. de adq. hered.* 18. §. 1. ℣. *de bon. quæ lib.* An cum Jasone dicemus id ita fieri, quod expressa renunciatio plus noceat quam tacita? vel, quod ex silentio, lapsu temporis intercedente, pater filio consentire præsumatur. *arg. cap illud* 8. *x. de præscript. cap. si qui tacet* 42. *de reg. in* 6. (de quo tamen vide *l.* 10. ℣. *de pet. hered.*) An potius jus esse diversum, hereditati, an vero bonorum possessioni renunciet filius: ut leges contrariæ (de quibus paulo ante) loquantur de repudianda hereditate: hæc nostra de bonorum possessione intelligenda sit: Hujus autem differentiæ hanc esse rationem, videlicet, ut hereditatem injussu patris repudiare non possit, quod eam patris injussu non possit adire. *l.* 6. *ff. de adquir. hered.* Injussu patris, eoque invito bonorum possessionem possit petere, proinde & repudiare: & ita patri abesse, *hac lege.* 47 Legitimo. de quo vide *l.* 2. ℣. *cod.* 48 Centum dies utiles dantur extraneo, puta cognatis & adgnatis ad petendam bonorum possessionem, *ut hic. l.* 3. *ff. unde cognati. & l.* 1. §. 8. *& 9. ff. de successorio.* §. 4. *in fin. Inst. de bon. poss.* liberis annus datur. *l.* 1. §. 12. *& 15. ff. de successor. edicti. l.* 4. *in fin. ff. quæ ordo in bon. poss.* §. 4. *in fin. Inst. de bon. poss. Ulp.* 28. §. 10. Eodem centum dierum spatio plerumque adeunda hereditas erat ex solenni testatoris lege, *Ulpian.* 22. §. 27. *l.* 3. §. 8. *ff. de minorib. l.* 22. §. 1. *ff. quando dies legati:* quod spatium, dies additionis dicitur in *l.* 9. §. 1. *ff. de jur. & fact. ignor. l.* 86. *ff. de adq. hered.* Hodie à Principe annus datur: à cæteris judicibus novem menses. *l. ult.* §. 13. *in fin.* ℣. *de jure delib.* in casu singulari dantur adversus exheredatum præsentem sex menses: absentem duodecim. *l.* 36. *in fin.* ℣. *de inoff.* Inventario vero conficiendo tres menses. *l. ult.* §. 2. ℣. *de jure delib.*

49 De transmissionis jure, vide quæ scripsi ad *l. un.* §. 3. ℣. *de caducis tollendis.* 50 Tempora bonorum possessionis, scientibus tantum morte alterius debitam sibi hereditatem, currunt. *l.* 10. *ff. de bon. poss. l.* 2. §. 5. *ff. quis ordo.* Quid si tutor scivit? scientia tutoris nocet impuberi. *l. ult. ff. de jur. & fact. ignor.* ut & aliis casibus. *l.* 3. *in fin. ff. de tributoria. l.* 22. §. 5. *ff. de liberali. l.* 4. §. 23. *ff. de doli mali.* Quid si actor vel syndicus reipub. nocet reipublicæ. *l.* 14. *ff. ad municip.* Quid si parens? non nocet filio. *l.* 1. *vers. Nam & ff. de bon. poss. furiof. l.* 3. *ff. quis ordo.* Major ergo erit in ea re tutoris authoritas quam patris? sic sane. Cur? ille quasi dominus est. *l.* 27. *ff. de admin. tut.* potest etiam bonorum possessionem petere pupillo majori infante. *l.* 3. ℣. *cod. l.* 7. §. 1. *ff. de bon. poss.* pater infanti tantum. *d.* §. 1. *l.* 18. ℣. *de jure delib.* Fœmina testamentum facere potest tutore auctore. *Ulp.* 20. §. *pen.* at non patre auctore. *l.* 6. *ff. qui testam.* Pupilli obligantur tutore, non patre auctore. *l. ult.* §. 2. *ff. de verb. oblig.* adde *Cujac.* 14. *obs.* 8. 51 *l.* 7. §. 1. *in fin. ff. de bon. poss.* 52 Infans qui nondum loquitur. vid. *l. si infanti* 18. ℣. *de jure delib.* 53 Heredi infanti. 54 Emancipati debent agnoscere intra annum bonorum possessionem *unde liberi.* 55 Id est, intra tempus legitimum. *l.* 69. *in fin. ff. de adq. her.* 56 Nisi liberi bonorum possessionem intra annum petierint, eam non transmittunt ad heredes. *l. ult.* §. 13. *in fin.* ℣. *de jure delib. Ulp.* 28. §. 10. 57 De facti ignorantia, adde *l.* 8. ℣. *cod. l.* 2. *ff. quis ordo.* 58 Ignoranti tempus petendæ bonorum possessionis non cedit. *l.* 2. ℣. *cod.* 59 *l.* 11. *l. ult.* ℣. *de jur. & fact. ignor. l.* 8. *ff. de jur. & fact. ignor.* 60 Id est, in lucro mulieribus non subvenitur ignorantia lapsis: in damno subvenitur. vid. *Cujac.* 14. *obs.* 38 39. 61 At non repudiare. *l.* 8. *ff. de bon. poss.* 62 *l.* 7. §. 1. *ff. de bon. poss.*

---

1 Dixi ad XXXVII. D. XV.
2 *l.* 1. *in fin.* ℣. *si tutor non gesser.*
49. *Eclog.* 2. *c.* 1.
3 *l.* 11. *in fin.* ℣. *de oper. lib. l.* 48. *ff. de oper. lib.*
4 Id est, canone. Pactum enim hic sumitur pro canone, ut *Novell.* 120. *cap.* 8.
5 Jus merum.
6 Libertus patronum in jus non vocat sine venia. *l.* 4. §. 1. *l.* 8. §. 1. *l.* 9. *& seq. ff. de in jus vocand.*
7 Libertus adversus patronum litigare sine atrocitate verborum debet. vid. *l.* 11. §. 1. *ff. de dolo.* Goth.
Adde *l.* 6. *Cod. de postulando.* S. L.
8 *l.* 5. §. 20. *ff. de agnosc. liberis.* *Nov.* 78. *c.* 2. §. 1. *in fin. l.* 4. *l.* 19. *in fin. ff. de jure patronatus.* etiam privignis. *l.* 7 ℣. *de hered. l.* 3. ℣. *tit. prox.*
9 Imo non debent. *l.* 3. *ff. de interdictis. l.* 1. ℣. *de bon. libert.*
10 Obsequio contrariæ sunt operæ non impositæ, durum servitium, & similia.
11 Vincula suis libertis imponere patronus non potest, *ut hic:* nec parens liberis, nec maritus uxori. Baldus, adde quæ dixi ad *l.* 12. ℣. *de oper. libert.*
12 Liberti debent reverentiam privignis patroni. *l.* 5. *cod.* adde quæ notavi de novercæ. *l.* 4. *ff. de inoff.* multa magis liberis patroni. *l.* 7. *in fin. ff. de oper. lib.*
13 Ut patrono, ita patronæ debetur obsequium. *l.* 5. ℣. *de oper. libert. l. ult. ff. de obsequiis. l.* 7. *in fin. ff. de oper. libert.*
14 Et eorum moribus. 4. *Cod. Theod.* 11.
15 De actione ingrati, vid. *l.* 3. ℣. *de bon. libert. Novell.* 78. *cap.* 2.
16 Ingrati enim actio legibus non est prodita: aut si prodita est, veluti lege Ælia Sentia, in desuetudinem abiit, post illam legem senatusconsultus, & constitutionibus de ingratitudine libertorum agi extra ordinem cœpit, *ut hic.*
17 *l. un. C. Theod. eod.*
18 Ob levem offensam inviolato obsequio, non deserto commissam non revocantur in servitutem liberti.
19 Liberti revocantur in servitutem ob vitium ingrati. *l. pen.* ℣. *de oper. libert. l.* 6. *ff. de agnosc.* l. 10. *ff. de verb. sign.* §. 1. *Inst. de cap deminut. Novell.* 78. *cap.* 2. *Tacit.* 13. 2 *Valer.* 1. Ambros. *de Jacob & beata vita.*
20 Vid. *l.* 2. ℣. *de padanis judicibus.*
21 Ingratitudo patris non nocet liberis ante ingratitudinem natis: post ingratitudinem natis nocet: ideoque qui ita nascuntur, cum parentibus in servitutem revocantur. 22 Natus ex ingrato, ut ingratus in servitutem reducitur. 23 Delicta parentum regulariter liberis non nocent. vide tamen *l. quisquis* 5. §. 1. ℣ *ad leg. Jul. majestat.* 24 Cornelius Tacitus tamen lib. 13. ait (Neronis tempore) vindicta liberatos non potuisse in servitutem retrahi. 25 Dat. VI. Kalend. Augusti. Coloniæ Agrippinæ. *Cod. Theod. eod.* 26 Pacaciano & Hilariano Consulibus.
27 Liberis sc. *l.* 5. ℣. *tit. prox.* Novella Valentiniani de libertis: *etiam filiis actionem ingrati ademit.* vid. *Cujac. ad Novell.* 78. Puto tamen id etiam ad extraneos heredes pertinere. *l.* 2. ℣. *de in jus vocand.*
28 Servus ergo nequam est & fur. vid. *Bald. hic.* Ita solent libertini ad nequitiam servilis ingenii redire. Plautus in Persa Act 5. *Ita pars libertinorum est, nisi patrono, qui adversatus est, Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus. Ni id essicit, ni vi maledixit, ni grato ingratus repertus est.* 29 Facit *l.* 1. §. 3. *ff. de obsequiis.* 30 Hinc anno 1542. Tholosano Senatusconsulto cautum fuisse refert Paponius, Literas status in criminibus & delictis non concedi. *Lettres d'estat: ne s'octroyent en delict, & en crimes.* 2. *Notar.* 8. *cap. des lettres d'estat.* Idem 10. *Arrest.* 8. *imm. tit.* de literis status & ustitiæ alias diximus.
31 Dixi ad XL. D. X. *cod.*
32 Anulorum aureorum jus quid? dixi in *l.* 1. 2. ℣. *cod. ex tit. ff. cod.*
33 De anulis vide quæ scripsi ad *l. signatorius anulus* 74. *ff. de verb. sign.*
34 Dixi ad XL. D. XI.
35 *l.* 1. *ff. cod.* Hodie beneficium hoc cuivis liberto ultro datum est a lege. *Nov.* 78. *c.* 1. His adde Paponia tractatum de nobilitate 5 *Arrest.* 4. & 3. *Notar.* 7. *c. d'ennoblissemens.*
36 Anulorum jus tributebatur habentibus in bonis
37 *l.* 1. *ff. cod.*
38 Imago ingenuitatis
39 Imo præstat. *l.* 5. *l.* 6. *ff. de jure aureor.* Anulis
40 Natalibus
41 Pars prima tituli.
42 De bonorum possessoribus dixi ad XXXVII. D. 1. An hodie bonorum possessiones sint in usu, dicam ad *l. ult. ℣. cod.*
43 Pars altera tituli.
44 Et invito. *l. ultim.* §. 1. ℣. *de bon. quæ libert.*
45 *l. ult. ff. de bon. possess. l.* 6. §. 1. *ff. de adq. hered. l. ult.* §. 1. *ff. quis ordo in bon. poss.* Imo patris jussus præcedere debet, nec sufficit ratihabitio. *l.* 25. §. 4. *ff. de adquir. hered.* nihil faciens operari ratihabitio dicitur. *l.* 6. §. 6. *ff. de negot.* aliud in hereditate: aliud in bonorum possessione. Cur aliud? Ne dicas cum Accursio, hereditatis aditionem juris esse civilis, quo patria potestas maxime attenditur. Bonorum possessiones, juris esse Prætorii, eoque patriam potestatem negligi. Nam ratihabitione, bonorum possessio adquiritur patri, jure prætorio, *ut hic.* Potest commodius dici, jure civili perpetuam & liberam esse potestatem adeundi. *l.* 8. ℣. *de jure delib.* In bonorum possessione petenda tempus angustius: & in eo proinde filium privari: ut filio non sit necesse patris jussum præcedere. quemadmodum in plerisque aliis cernitur, ut ubi lis tempore peritura sit, à regulis discedamus: & habiles fiant personæ, quæ antea idoneæ non erant.
46 Renunciatio tacita facta per filium patri nocet, *ut hic.*
47 Legitimo. de quo vide *l.* 2. ℣. *cod.*
48 Centum dies utiles
49 De transmissionis
50 Tempora
51 *l.* 7. §. 1. *in fin. ff. de bon. poss.*
52 Infans qui
53 Heredi infanti.
54 Emancipati
55 Id est, intra tempus legitimum.
56 Nisi liberi
57 De facti
58 Ignoranti
59 *l.* 11. *l. ult.* ℣. *de jur. & fact. ignor. l.* 8. *ff. de jur. & fact. ignor.*
60 Id est, in lucro
61 At non repudiare.
62 *l.* 7. §. 1. *ff. de bon. poss.*

lus [1] bonorum possessionem sine tutoris auctoritate amplecti non potest, nisi etiam impubem sine [2] tutoris auctoritate hoc postulanti, sciens [3] hoc competens judex dederit bonorum possessionem: tunc enim emolumentum successionis videtur [ei] Prætorio jure quæsitum esse. VI. Idib. Septemb. CONSTANTIO & MAXIMIANO CONSS. 306.

1 *l. 1. ff. de jure deliberandi.*
2 Impubes, causa cognita, bonorum possessionem sine tutore postulare potest. & ita restringe §. 1 *Inst. de auct. tut.*
3 Impuberis confessionem sc. *l. 7. ff. de bon. poss.* & ita volunt, judicem ex sua conscientia judicare posse. *l. 3. in fin. ff. de offic. prætor.* & hic tam judicia, quam tutoris auctoritatem prædicit. *l. ult. §. 2. vers. Quid tamen. ff. de minor.*

De rusticitate, ignorantia, absentia, vel alia ratione.

VIII. Imp. CONSTANTIUS [4] A. ad Dionysium.

QUicunque res ex parentum, vel proximorum successione jure sibi competere confidit: sciat sibi non obesse, si per rusticitatem [5], vel ignorantiam [facti [6], vel absentiam,] vel quamcunque aliam rationem intra præfinitum tempus bonorum possessionem minime [7] petiisse noscatur: quoniam hæc sanctio hujusmodi consuetudinis necessitatem mutavit. Dat. Prid. Idib. Mart. *Heliop.* CONSTANTIO A. & CONSTANTE C. CONSS.

4 Constantius. *l. 7. §. 3. ff. de curat. furios.*
5 Id est, juris imperitiam. *l. 3. §. 12. ff. de Silanian.*
6 Vid. *l. 5. ff. eod.* hæc verba *facti vel absentiam*, Cujac. expungit 17. *observ.* 19. Græci ita legunt, ἐὰν διὰ ἀγροικίαν ἢ οἱωδήποτε ἄλλον λογισμόν. 7 Hoc innuit nullum excludi commodo bonorum possessionis ob id solum, quod intra tempora bonorum possessionem solenniter non petierit a prætore, modo eam interim agnoverit. 8 Constantius scil. *l. 7. §. 3. ff. de curat. furios.* 9 In bonorum possessionibus petendis: idem in cretionibus. *l. 17. ff. de jure delib.* Goth. Ad hanc leg. vid. Guid. Pap. Alciat, & Bellon. *lib. 4. Suppotat. cap. 1. & 3.* ANS. Adde Cujac. *lib. 17. observ.* 19. S. L.

Quomodo & quando agnoscenda successio.

IX. Idem [8] A. ad Populum.

UT verborum inanium excludimus [9] captiones: ita hoc observari decernimus, ut [10] apud quemlibet [11] judicem, vel [etiam] apud Duumviros, qualiscunque [12] testatio [13] amplectendæ hereditatis ostendatur, statutis prisco jure temporibus coarctanda, eo addito [14], ut etiamsi intra alienam vicem, id est, prioris gradus, properantius exeratur, nihilominus tamen efficaciam parem, quasi suis sit usa curriculis, consequatur. Dat Kal. Februar. *Laodiceæ.*

10 Bonorum possessio factum requirit. 11 Olim apud municipales magistratus peti bonorum possessio non poterat: municipalis mixtum imperium non habuit: datio bonorum possessionis, mixti est imperii. Dare bonorum possessionem erat prætorium vel præsidale, non duumvirale. vid. Cujacium 17. *observ.* 19. 12 Olim solennis petitio datioque requirebatur. *l. 1. §. comm. de success. l.* 20. *in fin. ff. de excepr.* 13 Post Constantinum Theodosius & Valentinianus, etiam circa testationem existimant sufficere qualecunque judicium admittendæ bonorum possessionis. *l. unic. C. Theod. de cretionibus, vel bon. poss.* sive ut Græci interpretes ajunt, ἄνευ δικαστηρίου μαρτυρίας καθόλου, quod & Justinianus probat, *§. 6. Inst. de bon. poss.* 14 Olim præmatura agnitio, id est, facta intra tempus datum propinquiori cognato, eo deficiente, recte facta non intelligebatur. *l. 42. §. 2. ff. de bon. libert.*

TIT. X.

QUANDO NON PETENTIUM [15] PARTES PETENTIBUS ADCRESCANT [16].

In successionibus non petentium portiones accrescunt petentibus. Alex.

1. Imp. GORDIANUS A. Marthanæ.

QUOTIENS pluribus liberis, cessante legitima successione, bonorum possessione defertur [beneficium] Edicti perpetui quibusdam [17] omittentibus, his solis qui bonorum possessionem agnoverunt, portionem non petentium accrescere, in dubium non venit. Dat. Idib. Januar. PEREGRINO & ÆMILIANO CONSS. 245.

15 Bonorum possessionem scil. 40. *Eclog.* 7.
16 Jure adcrescendi portio deficientis alteri accrescit, id est, adjungitur. *l. 3. in fin. ff. de bon. poss.* vid. *ff. de usufructu adcrescendo. l.* 20. *ff. de leg.* 2. *l.* 89. *ff. de leg.* 3. ÆMILIANO CONSS. 245. *l.* 142. *ff. de verb. sign. l.* 67. *ff. de adquir. hered. l. un.* §. 10. *C. de cad.* vid. *Duarenum lib* 30. 1. & 2. *de jure adcrescend.* 1. *Michaëlem Graffum lib. sent.* §. *jus adcrescendi.* 17 Id est, non petentibus. Omittere bonorum possessionem & hereditatem, est ab ea tempore excludi, id est, intra tempora constituta eam non accipere. Amittere, genus: Omittere species. & hoc sensu semper hereditas, aut bonorum possessio omitti dicitur, non alio. vid. *Anton. Mercatorem* 3. *Not.* 20. *in fin.* Græci ita legunt, καὶ τίνες ἀμελήσουσιν. *Eclog. dict. loco, cap.* 1.

TIT. XI.

DE BONORUM POSSESSIONE SECUNDUM [18] TABULAS [19].

Donec causa falsi per appellationem discutitur, bonorum possessio agnosci non potest. Bald.

1. Imp. ALEXAND. A. Vitali.

PENDENTE [20] appellatione à sententia, qua falsum [21] testamentum pronuntiatum est: incerto [22] adhuc, an defunctus intestatus decesserit: proximitatis nomine bonorum possessioni locus non est. Dat. III. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

18 Dixi ad XXXVII. D. XI. De bonorum possessionibus, hoc paucis tenendum est, Dari vel testamento facto vel ab intestato: Priore casu, duplicitèr, vel scriptis heredibus, *ut hic*: vel præteritis liberis, quæ & contra tabulas. *tit. prox.* 12. his adde Carbonian. *tit.* 17. quæ datur liberis impuberibus præteritis, quibus fit controversia status & bonorum paternorum. adde & eam quæ competit patrono, ejusve liberis. *tit.* 13. Ab intestato, ut *unde liberi* 14. *unde legitimi & unde cognati* 15. *unde vir & uxor* 18. 19 Quid? secundum nuncupationem potestne dari bonorum possessio utilis? potest. vid. *l.* 2. *C. eod.* 20 Quoties de jure testamenti quæstio est, toties bonorum possessio ab intestato peti non potest. 21 *l.* 46. *ff. de adq. hered.* 22 *l.* 84. *de adq. hered.* 23 Quibus ex tabulis bonorum possessio secundum tabulas detur. 24 *l.* 7. *ff. eod. l.* 12. *C. de testam.* adde quæ dixi *l.* 20. *C. de fide instrum.* 25 Bonorum possessio secundum tabb. non tantum datur ex testamento scripto, sed & ex non scripto, *ut hic*: Causam dubitandi faciebat vox *tabulæ*. vix enim, aut certè improprie videntur dici tabulæ testamentum sine scripto seu nuncupativum, ut hinc constet tabularum appellatione nuncupativum testamentum contineri. 26 Utilis bonorum possessio datur nuncupativis heredibus. *l. ult. in fin. C. de codicill.*

TIT. XII.

DE BONORUM POSSESSIONE CONTRA [27] TABULAS, QUAM PRÆTOR LIBERIS [28] POLLICETUR.

1. Imp. ALEXAND. A. Rufo.

LIBERI, contra tabulas parentum bonorum possessione admissa, solis [29] parentibus & liberis legata præstare secundum Edictum debent. P. P. IV. Idib. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

II. Idem A. Claræ.

POsthumo [30] nato, qui [31] neque heres institutus à patre neque nominatim exheredatus est, testamentum rumpitur. Et si contra [32] tabulas bonorum possessio infantis nomine à tutore petita est: secundum tabulas [bonorum] possessio locum habere non potest. Dat. Kal. Mart. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

27 Dixi ad XXXVII. D. IV. adde 45. *Eclog.* 17.
28 Prætoritis scilicet.
29 Petitæ bonorum possessione contra tabulas, emancipati certis personis præstant legata, *ut hic*: sui, nullis. *l.* 20. §. 2. *ff. eod. l.* 1. *ff. de legat. præstand. contra tab.*
30 Posthumi adgnatione testamentum rumpitur. *l.* 1. *C. de posthum. l.* 1. 1. 3. *pr. & §.* 3. *ff. de injust.* §. 1. *Inst. de exher. lib.* 31 Id est, præteritus, eaque præteritionis est definitio. Sic apud Festum *Præteriti senatores* dicuntur neglecti a Censoribus, quod erat ignominiosum: sic ipsa quoque patris præteritio ignominiosa. *l.* 31. *C. de fideicommiss.*
32 Bonorum possessio contra tabulas datur præterito, *ut hic*. Atqui testamentum in quo præteritus est filius ipso jure nullum est? Nullum sane: sed stricto jure. *l. 1. in fin. ff. si tabulæ testamenti nulla ex tab.* §. 1. *Inst. de exhered. liber.* ex æquo tamen non est nullum: cum per filium probari possit. *l. 17. ff. de injusto.*

TIT. XIII.

DE BONORUM POSSESSIONE CONTRA TABULAS LIBERTI [33], QUÆ PATRONIS LIBERISQUE [34] EORUM DATUR.

1. Imp. GORDIANUS A. Herculiano.

LIcet ex causa fideicommissi [35] manumissus sit [is,] quem ex voluntate patris cum sorore [tua] te manumisisse proponis: tamen, si extraneos scripsit heredes, partis [36] legitimæ contra tabulas ejus bonorum possessionem petendo, vel contra nuncupationem, si testamentum sine scriptis conditum est, intra tempora Edicto præstituta eam partem poteris obtinere. P. P. VI. Kal. Decemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

33 *l. 6. ff. de bon. poss. l.* 23. *ff. de bon. lib.*
34 Nam liberi patronorum sunt patroni.
35 *l.* 29. *ff. de bon. lib. l.* 3. §. 1. *ff. de suis.* & ita necessitate.
36 *d. l.* 6. Interdum totorum bonorum possessio petitur: scripto scil. herede omisso tente.

II. Imp. ANASTASIUS [37] A. Asclepiodoto.

PAtronus, liberti muneribus [38] electis [39], & operis [40], à contra tabulas bonorum possessione repellitur. Dat. XIII. Kal. Mart. VIATORE [41], & ÆMILIANO CONSS.

37 *Theodosio* tumen hæc lex tribuitur. *l. ult. Cod. Theod. de testam.* & *codicill.* nam & eadem lex ultima extat interpolata in *l. ult. C. de codicillis.* & ibid. Theodosio adscribitur. 38 *l.* 37. *ff. de bon. libert.* 39 Illectus. *l. ult. C. Theod. de testib.* & *Codicill.* 40 Quondam impositis. *l.* 20. *ff. de jure patron.* 41 *Victore V. C. consule.* ita scriptum in *l. ult. C. de codicill.* & *d. l. ult. C. Theod.* ut sit annus 424. non 495.

TIT. XIV.

UNDE [42] LIBERI [43].

1. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Sarpedoni.

SIavus tuus relictis tribus emancipatis [44] filiis decesserit, hique bonorum possessionem *unde liberi* acceperint: pro rata portione heredes [45] eos extitisse palamest. Dat. IV. Non. * MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

42 Dixi ad XXXVIII. D. VI. adde 4. *Cod. Theod.* 2. Incipit nunc tractare de bonorum possessionibus ab intestato.
43 Bonorum possessio *unde liberi*, directe ac propriè seu ex verbis legis, parentibus non datur, sed improprie atque utiliter: nam propriè solis liberis datur. *l.* 8. §. 12. *ff. de bon. poss. contr. tab.*
44 *l.* 15. §. 1. *C. de legitim. hered. l.* 7. §. *de inoffic.*
45 Jason putat, heredem jure prætorio propriè & directo heredem esse: quod falsum est. Nam tametsi ubi nemo est heres, nec re, nec spe prætor directas actiones, & dominium directum transferat: Prætor tamen non facit heredem directo, sed potius vice heredis.

II. Idem AA. & CC. Zosimo.

EX testamento [46], vel ab intestato existente filio, vel nepote suo [47] herede, nemo [48] potest ab intestato heres existere. Dat. III. Id. Mart. ipsis AA. & CONSS.

46 *l.* 39. *ff. de adq. hered.* 47 Idem est jure prætoris, existente filio, vel nepote non suo. 48 Id est, potior est causa sui heredis. *l.* 5. *in fin. ff. unde legitimi.*

III. Imp. CONSTANTIN. [49] A. ad Leontium Comitem R. P. Orientis.

QUi [50] se patris post avum intestatum [51] defuncti negat heredem: mortui avi paterni suscipere facultates non potest: maxime [52] emancipatus, nisi [53] per bonorum possessionem ad hujusmodi beneficium pervenerit. Dat. VIII. Id. April. LIMENIO & CATULINO CONSS. 349.

49 *Constantius Cod. Theod.* 50 Vide ad hanc *l.* Cujacium 54. *obs.* 6. & *Cod. Theod. de bonis maternis.* 51 Intestato, *Hal.* Quid si ex testamento? vid. *l. ult. C. si minor. ab hered.* 52 Hoc ideo dixit, quod de eo qui in potestate erat magis dubitabatur: verum idem in utroque. *Accurs. hic.* 53 Id est, nisi jure civili. Nepos repudiata patris hereditate avitam potest agnoscere, sed jure tantum prætorio. Cur? Jus abstinendi datum nepoti a Prætore ejus favore inductum est. §. 2. *Instit. de hered. qualit.* Ideoque avitam amplecti potest, ne alioquin abstinendi beneficium fraudi ac damno ei sit. Jure vero civili hereditas utriusque est confusa: ut merito pro una parte adire, pro altera non adire nequeat. *l.* 1. *ff. de adq. hered.*

TIT. XV.

UNDE LEGITIMI [54], ET UNDE COGNATI [55].

De consobrino.

1. Imp. ALEXAND. A. Ulpio.

CONSOBRINORUM [56] tuorum intestatorum bona, si ad prioris necessitudinis neminem jure pertinuerint: tu, qui eorum possessionem agnovisti, persequi non prohiberis. Dat. III. Idus August. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

54 Dixi ad XXXVIII. D. VII.
55 Dixi ad 38. *ff.* 8.
56 Consobrinis datur bonorum possessio. *l.* 6. *C. comm. de successionib.* Goth. Qui sint consobrini vid. *l.* 10. §. 8. *vers. eodem gradu. ff. de gradib.* ANS.

De patre sobrino.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Zenoni.

CUm propiorem [57] sobrinum (id est, natum [à] consobrina) rebus humanis intestatum defunctum proponas: intelligis sine [58] auxilio bonorum possessionis ejus te successionem vindicare non posse. Dat. VII. Kal. Jun. *Laodiceæ*, AA. CONSS.

57 Propiori consobrino, id est, nato à consobrina datur bonorum possessio. Propior sobrino quis? dixi ad *l.* 10. §. 16. *ff. de gradib.*
58 *l. ult. C. eod.*
59 §. 6. *Inst. de hereditib. instit.* §. 1. *Instit. de servil. agnat. Rivall.* 118. *cap.* 1. *in fin.*

De nepotibus avi materni.

III. Iidem AA. & CC. Felici.

NEpotibus [59] avi materni pro virili [60] portione etiam jure honorario successio defertur. Dat. Idib. Octobr. *Sirmii*, CC. CONSS.

60 *l.* 11. *C. famil. erciscund.*

Probatio debet esse de necessario concludentibus.

IV. Iidem AA. Syristæ.

NOn [61] hoc, an tenuerit quis res hereditarias, necne, [sine voluntate adquirendæ sibi hereditatis,] quærendum est: sed an admiserit [62] hereditatem, vel bonorum possessionem. Dat. II. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. CONSS.

61 Heres non continuo dicendus est, qui bona hereditaria possidet. dixi ad *l.* 1. *C. de repud. hered. l.* 20. *ff. de adq. hered.*
62 *l.* 5. *C. eod.* Admittimus hereditatem, & bonorum possessionem sola animi demonstratione. *l.* 6. *C. de jure deliber.* 63 *l.* 2. *l.* 4. *C. eod.* 64 Invitis bonorum possessio non defertur. *l.* 3. §. 3. *ff. de bon. possess.*

De cognatis.

V. Iidem AA. Platoni.

CErtum quidem est, cognationis jure citra [63] admissionem bonorum possessionis neminem posse succedere: defuncti vero cognati succedere nolentes, bonorum possessionem petere non [64] urgentur. Dat. XII. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. CONSS.

TIT. XVI.

DE SUCCESSORIO [65] EDICTO.

1. Imp. ALEXAND. A. Juliano.

SI mater [66] tua propter furorem suum patrui [67] sui bonorum possessionem non accepit: tu filius ejus ad eorumdem bonorum patrui magni possessionem ex Edicto, quo prioribus [68] non petentibus, sequentibus [69] permittitur, admissus es. P. P. V. Id. Decemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

65 Dixi ad XXXVIII. D. IX.
66 *l.* 2. *in fin. ff. ad Tertull.*
67 Et ita recte legitur in vulgata Haloandri editione, & à veteribus, ut Accursio & Baldo: perperam in nova editione Parisiensi legitur *Patris*; nam qui matri patruus, mihi patruus magnus est. *l.* 10. §. 15. *vers. patruus. ff. de gradib.*
68 Vis hæc est successorii edicti. *l.* 2. *ff. eod.*
69 Filius locum matris furiosæ repræsentat.

II. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Firmo.

SI aviæ eorum frater, de quorum successione agitur, velut [70] ex testamento adiit hereditatem, quos intestatos decessisse, ac falsum testamentum prolatum contendis, & ab intestato non petita bonorum possessione, vita functus est: ac tu, licet quinto [71] gradu constitutus, ex successorio capite petisti bonorum possessionem, vel necdum exclusus petas: eorum successionem potes vindicare. Nam si [72] is quem quarto gradu constitutum [esse] non ambigitur, ex Edicto petiit, nec hoc te latuit: frustra nobis supplicasti. Dat. VI. Id. April. *Sirmii*, CC. CONSS.

70 Si primus non agnovit bonorum possessionem ut debuit, sequens admittitur per successorium edictum. 71 In quinto etiam gradu successorio edicto locus est. 72 Quartus gradus quintum excludit.

TIT. XVII.

DE [1] CARBONIANO [2] EDICTO.

1. Iidem AA. & CC. Floræ.

SI tibi ac filio tuo ab his contra quos supplicas, status movetur quæstio: perspicis præmature rerum quas velut de patris successione filius tuus vindicat, restitutionem postulari: cum si in pupillari [3] permaneat ætate, secundum formam Edicti Carboniani data bonorum possessione [4], satisdatione impleta, tunc demum in possessionem eum constitui conveniat: vel hac non [5] oblata, portionem ab omnibus, quam vindicat, possideri: servituris [6] vero quæstionem in tempus pubertatis differri. Dat. XII. Kal. Novemb. *Sirmi*, CC. Conss.

Ex summaria cognitione pervenitur ad Carbonianum. Bald.

11. Imppp. THEOD. 7 ARCAD. & HONOR. AAA. ad Rufinum P. P.

CArbonianum edictum sub [8] personis legitimis [ex] indubitato matrimonio custodito [9] partu, & probata legitima successione, defertur: scilicet ut in possessione novus heres constitutus [10], usque [11] ad pubertatis annos, sine inquietudine rebus utatur interdum alienis. Dat. III. Kal. Octob. THEOD. A. III. & HABUNDANTIO Conss. 393.

1 Dixi ad XXXVII. D. x. adde 4. *Cod. Theod.* 3.
2 Carboniano is impubes juvatur cui status quæstio movetur.
3 Ex Carboniano edicto differtur status quæstio impuberi mota.
4 Impubes, præstita cautione constituitur bonorum possessor.
5 Si impubes non satisfiat, solus non possidet.
6 *l.* 1. §. 11. *ff. eod.*
7 Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. Rufino P. F. P. *l. un. Cod. Theod. eod.*
8 Locus est corruptus, quem ita restituo, *sub personis legitimis custodito partu, & indubitato matrimonio* omnia: legitimas porro personas intellige, de quibus *lex* 1. §. 10. *ff. de ventr. inspic.* Ex indubitato autem matrimonio probata *legitima successione*, &c. Hæc restitutione admissa, facilia sunt legitimam successionem deferri, *argumento tit lex* 9. *ff. de nupt. lex* 6. *ff. de his qui sunt sui.*
9 *l.* 2. *ff. de inspiciendo ventre.*
10 Vocatus, *Cod. Theod. eod.*
11 *l.* 1. §. 11. *l.* 3. §. 2. *ff. eod.*

TIT. XVIII.

UNDE [12] VIR ET UXOR.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. P.

MAritus & uxor ab intestato invicem sibi in solidum [13] pro antiquo jure [14] succedant, quoties [15] defecit omnis parentum, liberorumve, seu propinquorum legitima vel naturalis successio, fisco [16] excluso. Dat. XII. Kal. Mart. HIERIO & ARDABURIO Conss. 427.

In AUTHENT. de exhibend. & introduc. reis. §. quoniam vero in fin. col. 5. tit. 8. al. 6. & col. 8. tit. 18. al. 13. ut li. matri & aviæ. §. quia vero 2. Novell. 117. cap. 5.

PRaterea si matrimonium sit absque dote, conjunx autem præmoriens locuples sit: superstes vero laboret inopia: succedat una cum liberis communibus alterius ve matrimonii in quartam, si tres sint, vel pauciores. Quod si plures sint, in virilem portionem: ut tamen ejusdem matrimonii liberis proprietatem servet, si exiterint: hu vero non extantibus, vel si nullos habuerit, potietur etiam dominio, & imputabitur legatum in tantundem portionem.

12 Dixi ad *l.* XXXVIII. D. x. adde *Ulp.* 15. 16.
13 Vid. *Ulp. tit.*
16. *de solidi capacit.*
14 Lege Papia decimaria Thalelæus *lib.* 45. *βασιλικῶν tit.* 5. & male. Nam lex Papia decimaria ad testati tantum successionem pertinet. *l.* 2. *ff. de inofficios. dot. cælib.* Jus antiquum hic à Triboniano dicitur, habita ratione constitutionis novæ, latæ ab iisdem Imperatoribus à quibus & hæc lata est, cujus meminere in *l. ult. Cod. Theod. de legitim. hered.* quæ non liberis quidem; sed parentibus aut propinquis extantibus conjuges ad certam partem: nullis autem extantibus, in solidum ab intestato invitabat. Vid. *Cujac.* 3. *observ.* 12.
15 Alias est extraneus uxoris. *l.* 3. *ff. quorum bonor.* nisi conjunx qui superstes est, inops fuerit, defunctus vero locuples. *Novell.* 53 *cap.* 6. *Novell.* 117. *cap.* 5.
16 Et ita in *d. ult. Cod. Theod. de legitim. heredib. fisco nostro jura matrimonii præponimus.*

TIT. XIX.

DE REPUDIANDA [17] BONORUM POSSESSIONE.

1. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Theodosiano.

EMancipatus, repudiata bonorum possessione, absentiæ [18] patroni causæ velamento rursus ad eandem redire quæstionem frustra conatur. Sine die & Consule.

11. Iidem AA. & CC. Theodoro.

FIlio delatam bonorum possessionem, patri ad fraudem filii repudiare [19] non licet. Dat. VI. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

l. ult. vers. sanximus. ff. de bon. qua liber.

17 Περὶ τῶν παρὰ τιμήνων τὰν τῶν ἐφεσχόντων διακατοχῶν 40. *Eclog.* 8.
18 In repudianda bonorum possessione non requiritur præsentia advocati. *l.* 4. *ff. de postulando:* in causa fisci requiritur. *l.* 7. *ff. de jure fisci.* hoc etiam addendum, Propter absentiam advocati dari dilationem. *l.* 15. *in fin. l.* 23. *in fin. ff. ex quib. caus. major.*
19 *l. ult. vers. sanximus. ff. de bon. qua liber.*

TIT. XX.

DE COLLATIONIBUS [20].

De eo, quod pater filio emancipato donavit.

1. Imp. ALEXAND. A. Deuteriæ.

EMancipatos liberos testamento [21] heredes scriptos, & ex eo successionem obtinentes, à parte donata fratribus conferre non oportere, si pater, ut hoc fiat, supremis judiciis non cavit, manifesti juris est. P. P. III. Id. Jul. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

Si pater ut conferatur caverit, vel non.

In AUTHENT. de trien. & semiss. & §. illud quoque bene. col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 0.

EX *testamento*, & *ab intestato cessat dotis*, & *aliorum datorum collatio*, *ita demum* [22] *si parens hoc designavit* [23] *expressim: alias*, *quæ de collatione dicta sunt*, *suum robur obtinentibus.*

De dote.

11. Idem A. Primo.

SI pater intestatus decesserit relictis duobus filiis, & filia cujus nomine dotem promiserat [24]: portiones hereditatis æquæ sunt, & dos nihilominus ita conferenda est, ut pro portionibus fratres ejus à necessitate præstandæ ejus [dotis] liberentur. Dat. III. Id. Septemb. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

20 Bonorum scilicet inter liberos, parentibus mortuis, faciendis. Dixi ad XXXVII. D. VI. adde *Novell.* 18. *cap.* 6. *Novell.* 97. *cap.* 6.
21 Olim instituti nihil conferebant, *ut hic*, & *l.* 7. *ff. eod. l.* 1. §. 6. *ff. eod. l. ult. ff. commun. utriusque jud.* nisi collationem præcepisset testator, *ut hic*, & *d. l.* 7. *l.* 8. *ff. de dot. collat.* hodie emancipati emancipatis, ac suis & è contra sui suis, & emancipatis profectitia, & adventitiorum usumfructum conferunt, nisi testator collationem prohibuerit. *Auth. proxima. & Novell.* 18. *cap.* 6. Idem ab intestato jus est. Eo enim casu liberi conferunt, nisi testator collationem dotis emancipato, sed de rebus testamento donatis emancipato. *Goth.* Ad singulas leges hujus tit. vid. Guid. Pap. & Purpurat. ANS. Collationis materiam vid. apud Vital. Neuman. & noviss. Arnold. Vinn. *tract. de collat.* & Marc. Anton. de Amatis *in repetit. l. Si emancipati Cod. de Collationibus.* S. L.
22 Collationi non sunt obnoxiæ res à patre liberis donatæ, si parens eas conferri vetuit. adde 5. *Harm.* 8. §. 37.
23 Id est, vetuit.
24 Dos à patre filiæ promissa, nec soluta, confertur. *l.* 1. §. 1. *ff. de dot. collat.* sed per liberationem. *d. l.* 1. §. 8. id est, liberandi sunt fratres, sive sorores à promissione pro sua parte: liberandi sunt coheredes pro rata: est & illud obiter notandum, non hic agi simpliciter de dote, sed de dote promissa à patre.

III. Idem A. Alexandro.

PActum [25] dotali [26] instrumento comprehensum [27], *Ut* [28] *contenta dote* [29], *quæ in matrimonio collocabatur*, *nullum* [30] *ad bona paterna* [31] *regressum haberet*: juris auctoritate improbatur, nec intestato patri [32] succedere [33] filia [34] ea ratione prohibetur.

†. Dotem sane quam accepit, fratribus qui in potestate manserunt, conferre [35] debet. Dat. XIV. Kal. Jul. AGRICOLA, & CLEMENTINO Conss. 231.

IV. Imp. GORDIANUS A. Marino.

FIliæ [36] dotem [37] in medium ita demum conferre coguntur, si vel ab intestato succedant, vel contra tabulas petant: nec dubium est profectitiam seu adventitiam [38] dotem à patre datam vel constitutam, fratribus qui [39] in potestate fuerunt conferendam esse. His etenim qui in familia defuncti [40] non sunt, profectitiam tantummodo dotem post varias prudentium opiniones conferri placuit. P. P. IV. Idib. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

Dos data confertur constante matrimonio, minus accipiendo de portione hereditatis. Bald.

V. Idem A. Alexandro [41].

DOtis quidem petitio [42] perseverante matrimonio tibi non competebat: quamvis enim ea [43] intestato patre defuncto, fratri conferre debueras; non [44] tamen eo nomine adversus maritum tibi actio potuit esse: cum eo minus [45] [in] partem tibi delatæ successionis patris auferre potueris. Dat. Non. Septembr. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

In AUTHENT. de æqualitate dotis. §. illud quoque. col. 7. tit. 9. al. 8. Novell. 97. cap. 6.

QUod locum habet sive [46] *pars viri sit idonea*, *sive mulieri possit imputari*, *quare marito ad inopiam vergenti ex lege Justiniani etiam constante matrimonio non exegerit dotem. Quod ei licet, cum & sui juris sit, & legitimæ ætatis, & cum mater obtulerit dotem, & pater ei consentiat agenti. Hu cessantibus, suam actionem (licet innumem) conferens, partem ex hereditate feret: hoc, cum dos parva sit. Sed dotem magnam quæ conferri speratur, invito etiam patre filiæ exigere potest. Hæc observantur, ubicunque collationis ratio emergit, etiamsi avita sit successio.*

Quæ conferat emancipatus.

VI. Idem A. Claudio.

EA [47] demum ab emancipatis fratribus his, qui remanserunt in [48] potestate, conferri consueverunt, quæ in bonis eorum fuerunt

25 Vid. *5. Harm.* 8. §. 10. & 90.
26 Pone dotarum filiam statuto excludi patris successione: inascendo extante excludetur: puto aliis filiabus non dotatis existentibus idem esse. Quid si masculus non exrabit, aut esse desierit? si dum extabit masculus, exclusa est, eo mortuo non consebitur exclusa: si simpliciter exclusa, semper excludam esse existimant interpretes. *Bart. in l. ult. ff. ad Treb.* si modo filius heres semel fuerit, secus si heres esse noluerit, aut esse non potuerit. Vid. *Capell. Tholos. dec.* 479.
27 Quid si renunciatio bonorum paternorum, non ipsi patri, sed uni fratrum, vel extraneo, favore tamen fratrum facta fuerit? an ei soli cui facta est, an & aliis ejus coheredibus prodesse? etiam aliis prodesse quidam censent (quod Homanus *consult.* 8. amplectitur, Dynum & Baldum sequutus) & eo quidem magis, si jurata hujusmodi renunciatio fuerit? *Papon. d.* §. 2. refert, in Gallia quæ scripto jure utitur, filiam eo casu non restitui. Sed tamen jus Canonicum civili in hac hypothesi præferri non oportere, Hotomanus multis probat *conf.* 22. Ratio potest esse: quod hujusmodi renunciatio jus naturæ impugnet primum. Deinde multis casibus jusjurandum non confirmat ea quæ geruntur, verbi gratia, cautio non numeratæ pecuniæ juramento confirmari non potest. *l. ult. ff. de non numerata*: sed nec ex falsis instrumentis transactio. *l. pen. ff. de transact. l. ult. ff. ad municip.* Quid si quæ renuntiavit filia, vivo patre mortua est? Bart. *in l.* 93. *ff. de adq. hered.* Bald. hic & Rolandus à Valle 1. *cons.* 1. *n.* 4. commanem, ut ait, opinionem sequutus & æquitatem, negat tali renunciatione præjudicium fieri nepotibus. l. 10. *in fin. ff. de bon. libert. l.* 6 *ff. de injusto.* & merito: cum successio avita nepotibus debeatur, non ex paterna, sed legis & edicti providentia, ut à patre filiis seu liberis auferri non possit. *arg. l. si adrogator.* 22 §. 1. *ff. de adopt.* Moventur quod ejusmodi renunciatio tacitam conditionem habeat. *Si successio filiæ deferatur*: & consequenter tacita illa conditione deficiente, renunciatio pro non facta sit habenda. *l.* 14 *in fin ff de novat.* facit *l.* 64 *ff de inoffic.* ut hinc constet, parentes: vel paciscendo, vel etiam renunciando, jus repræsentationis, liberis aliquando adquirendum, eis auferre non posse: alias hujusmodi renunciatio propter natos tantum liberos non revocatur ex *l.* 8. *ff. de revoc. Rol. à Val d num.* 17 & 23.
29 Profectitia. *l.* 17. *ff. eod.*
30 Pactum de hereditate amittenda vel non succedendo jure civili non valet. Vide tamen Socinum *reg.* 280. Quid si pactum factum est in ipso matrimonii contractu, ut æqualiter cum fratribus succedat, vel primogenitus ex eo matrimonio nascituras in omnibus bonis succedat? Pactum jure civili non valet: pactis enim hereditas non datur. *l. hereditas* 5. *ff. de pact. convent.* liberam testandi facultatem auferret promissori contra *l. ex eod.* 4. *ff. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta.* 61. *ff. de verb. oblig. l. cum donationem.* 34. *ff. de transact. l. ult. ff. de fide. l.* 1. *ff. de sacrosanct. eccles.* votum etiam inducit captandæ mortis ejus qui promisit, ut subsistere ea ex causa non debeat. *l. de fideicommisso.* 11. *ff. de transact. cap. nec captandæ* 3. *c. detestandæ* 2. *de conces. præb. in* 6. proinde nec juramento. *cap. non est obligatorium.* 58. *de reg. jur. in* 6. nec statuto vel consuetudine confirmari potest: nam quod pacto fieri non potest, neque statuto potest fieri. *Imola in l. cum Artemidoram* 4. *ff. ut in possess. legat. in l.* 2. *ff. quæ sit longa consuetudo.* ut in hac specie libertas ultimæ voluntatis potentior sit dote & successione. Verum consuetudine jam recepta hujusmodi conventio valet inter nobiles. *Capella Tolosana decis.* 542. valet Leonis jure ut filius ex æquo sit hæres. *Novell.* 19. Valet jure feudorum pactum tale, ut ne filii nati ex eo matrimonio succedant: aut ne in majori parte succedant, quam quæ data fuerint. *c. filiis si de feudo defuncti contento sit. c. unico. de filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto.* Pone hujusmodi pactum initum, potestne pater in eo pœnitere? potest: quia post tempus mortis refertur. vide plura apud Capellam Tholosanam *decis.* 473.
31 Quibus bona postea à patre quæsita comprehendi negant Dynus & Baldus. Idem Baldus negat filiam tali renunciatione jus ex testamento patris succedendi remittere, hoc est, quæ jurato renunciat filia in hac specie, licet successioni ab intestato renunciet, non tamen renunciat juri succedendi patri. ex ejus testamento: ne hoc renunciationis genere libera testamenti factio patri præripiatur. *Bart. l. ult. ff. de pactis: Capella Tholos. decis.* 456.
32 Quid? filia renuncians bonis paternis: fraternis num etiam renunciat? Finge filiam ob hujusmodi renunciationem patri non successisse? Pone patris hereditatem ad fratres filiæ renunciantis delatam. Pone rursus unum ex fratribus ejus mortuum: quæri potest an superior filia fratri ita mortuo cum reliquis defuncti fratribus succedat, ut superior renunciatio ei non obstet? Non obstat. Cur? uno casu facta renunciatio, renunciationem in alio non inducit. *l. si domus.* 21. *ff. de servit. urb. l. si quis servum.* 8. *de jure delib. l.* 1. §. *Sed videndum.* 11. *ff. de success. edict.* Igitur facta eum in modum patri renunciatio, fratri facta non intelligitur. Vis enim & effectus unius contractus ad alium, quam qui expressus est, non extenditur. *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus* 2. *ff. de verb. obl. l. ad probat.* ff. *de probat* vide *Guid. Pap. decis.* 191. 211. & *Capell. Tholos. decis.* 457. *Roman. consil.* 168.
33 Non fini legitimæ, hoc est non ut simpliciter nudam legitimam ejusve supplementum petat, sed in universum. Quid si testatus sit pater? ad solam legitimam ejusve supplementum erit filiæ actio. *arg. l.* 8. *l.* 35. §. 1. *ff. de inoffic.*
34 Multo minus & ejus liberi prohibentur.
35 An idem, si filius renunciavit hereditati paternæ propter expensas studiorum causa factas? Baldus hic negat, nisi filius juramento renunciaverit.
36 Non modo fuæ, sed etiam emancipatæ. Nam omnes liberi sive sui non sint sive in potestate, dotem conferunt: sui suis & emancipatis: emancipati suis & emancipatis. Vid. *l.* 17. *ff. eod.*
37 Quid donatio propter nuptias? confertur quoque: est enim quædam veluti dos & ἀντιφερνη. *Novell.* 18. *cap.* 6. Quid donatio simplex? vid. *l. penult. ff. eod.*
38 Dos adventitia confertur, *ut hic*. & *l.* 1. §. 7. *ff. de dot. collat.* hodie non confertur, *l. ult. ff. eod.* utique hodie sola profectitia dos confertur, ita & adventitiorum ususfructus. *d. l. ult.*
39 Vide quæ dixi ad *l.* 7. *ff. eod.*
40 Vid. *d. l.* 17.
41 *Hal.* Alexandræ, ut alloquatur mulierem.
42 *Al. portio.* male, nam mox sequitur actio.
43 *Legendum videtur*, eam.
44 *l.* 9. *ff. de rei vind. l.* 7. *ff. soluto l.* 20. *ff. famil.*
45 Liberi acceptani (de promissa vid. *l.* 2. *ff. eodem*) dotem conferunt, vel re ipsa, id est, vera divisione. *l.* 1. §. 11. *ff. eod.* vel cautione collationis. *l.* 1. §. 9. *ff. eodem. l.* 20. *ff. familiæ*: vel cautione defensionis. *l.* 2. *ff. eodem.* vel tanto minus accipiendo ex parentum bonis, *ut hic*: & *Novell.* 97. *cap.* 6. Galli, *Rapporter*, *ou moins prendre. l.* 1. §. 20. *eodem.*
46 *5. Harmenop.* 8. §. 25.
47 *5. Harmenop.* 8. §. 33.
48 Id est, suis.

fuerunt [1] eo tempore [2] quo pater fati munus implevit [3]: exceptis [his] videlicet, quæ ab ipsis aliis debentur [4]. Dat. VII. Kal. Maji, PEREGRINO & AEMILIANO CONSS. 245.

De dote.

VII. Imp. PHILIPPUS A. Tyranniæ.

FIlliam testamento [5] patris institutam heredem frattibus lisdemque coheredibus, dotem conferre non oportere, nisi pater hoc ipsum specialiter designaverit, explorati juris est. P.P.VI. Kal. Maji, PRÆSENTE & ARRIANO CONSS. 247.

VIII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Calippo.

SI soror tua in paternorum bonorum divisione te fefellit [6]; nec dotem quam acceperat à patre vestro intestato diem functo, contulit [7]: Præses provinciæ, examinatis partium allegationibus, *cum bonæ dotem confundi* jubebit, *& quod deducta ratione plus ad eam* [*esse*] *animadverterit, tibi restitui* jubebit. Idem est, & si arbitro [8] dato divisio celebrata est. S. VI. Id. Jul. ipsis AA. CONSS.

Emancipati quibus conferunt.

IX. Iidem AA. & CC. Onesimo.

SI emancipati utrique 9 à patre fuistis, collatio cessat. Sin autem frater tuus in potestate [10] [patris] mortis tempore fuerat, nec ullum testamentum relictum est, vel novissimum judicium communis patris, teque emancipatum probatum fuerit: ab intestato [tc] ad successionem paternam venientem, ad collationem forma Edicti perpetui certo jure provocat. S.VI.Kal.Maji, *Heraclæ*, CC. CONSS.

De dote.

X. Iidem AA. & CC. Hirenæ.

A Patre verbis precariis in codicillis relictum [11], extero [12] jure capiens filia, ad collationem dotis urgeri non potest. S. VI. Kal. Decemb. *Sirmii*, CC. CONSS.

Quibus emancipatus confert.

XI. Iidem AA. & CC. Artemiæ.

POsthumo [13] [præterito] patris testamentum rumpenti, atque intestato succedenti, emancipatum petita bonorum possessione conferre debere bona sua, perpetuo Edicto cavetur: cum his etiam qui sui futuri essent, si vivo patre nati fuissent, conferre debere manifeste significatur: & emancipatis, si legi datæ collationis non pareant, denegandas [14] actiones, non est ambigui juris. V. Kal. Januar. ipsis AA. & CC. CONSS.

De dote, & de peculio.

XII. Iidem AA. & CC. Philanteæ.

FIliæ, licet maneat [15] in sacris [16], si dotem [17] non conferat, quam mortis tempore communis patris habuit, fratribus in eadem familia constitutis, actiones [18] hereditarias denegari non ambigitur. Unde consulte ac pro juris ratione collationem fratribus tuis quos in patris communis mortis tempore fuisse potestate proponis, offeres. Cum autem fratres tui durantes in familia patris, peculium [19] (si hoc neque castrense [20], neque relictum [21] eis doceatur) præcipuum habere non possint, sed in divisionem paternæ veniat hereditatis, nec quicquam mutet, penes quem res ex hoc proficiscentes, & in eadem causa durantes, constitutæ reperiantur, absoluti manifestique juris est. Dat. XI. Kal. *Sirmii*, CC. CONSS.

De quæsitu post vel ante mortem patris.

XIII. Iidem AA. & CC. Antistiæ.

SI donatione tibi post [22] mortem patris fundum quæsisti, soror [tua] portionem ejus vindicare non potest. Nam si is filiæfamilias constitutæ [23] tibi à patre donatus est: cum sorore patri communi succedens [24], eum præcipuum [25] habere contra jura postulas. Dat. VI. Id. Februar. *Sirmii*, iisdemque CC. CONSS.

De heredibus.

XIV. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

SI maritus quondam [tuus] ab intestato patri suo heres [26] extitit, & ei posthumus [27] à te editus succesſit, actiones hereditarias amitæ [28] filii vestri, quas habuit patris sui mortis tempore, dotem non conferenti, denegare Præses non dubitabit. P.P. VII. Kal. Mart. *Trimontii*, TUSCO & ANULINO CONSS. 295.

De emancipatis.

XV. Iidem AA. & CC. Philippo.

NEc [29] emancipati [30] post mortem communis patris quæsita conferre coguntur: sed hæc retinentes, ejus bona pro hereditaria dividunt portione. Datum Idib. Decemb. ipsis CC. CONSS. 297.

De codicillis.

XVI. Iidem AA. & CC. Socrati.

FIlliam cum fratribus suis coheredibus intestato patri succedentem, ultra [31] relictum codicillis [32] non conferentem dotem, judicio familiæ erciscundæ nihil posse consequi, summa cum ratione placuit. Dat. v. Kal. Januar. ipsis CC. CONSS. 297.

De dote & ante nuptias donatione.

XVII. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

UT liberis, tam masculini quam fœmini sexus, sive sui juris [33], sive in potestate constitutis, quocunque jure intestatæ successionis, id est, aut testamento penitus non condito, aut si factum fuerit contra tabulas bonorum possessione petita, vel inofficiosi querela [34] mota rescisso, æqua [35] lance patique modo prospici possit, hoc etiam æquitatis studio præsenti legi credidimus inserendum, ut [36] in dividendis rebus ab intestato [37] defunctorum parentum, tam dos [38], quam ante nuptias donatio [39] conferatur, quam [40] pater, vel mater, avus, vel avia, proavus; vel proavia, paternus, vel maternus dederit, vel promiserit pro filio, vel filia, nepote, vel nepte, pronepote, vel pronepte, nulla [41] discretione intercedente, utrum in ipsas sponsas pro liberis suis memorati parentes donationem contulerint, an in ipsos sponsos earum, ut per eos [42] eadem in sponsas donatio celebretur: ut in dividendis rebus ab intestato [defuncti] parentis, cujus [43] de hereditate agitur, eadem dos, vel ante nuptias donatio ex substantia ejus profecta conferatur: emancipatis [44] videlicet liberis utriusque sexus, prout [45] tenore præcedentium legum [ea] quæ in ipsa emancipatione [à parentibus suis] (ut adsolet [46] fieri) consequuntur, vel post [47] emancipationem ab eisdem parentibus acquisierint, collaturis. Dat. v. Kal. Mart. Busmo & JOANNE CONSS. 467.

De emancipatu, vel alio modo sui juris effectu.

XVIII. Imp. ANASTASIUS A. Constantino P. P.

LIberos [48], qui per nostræ legis auctoritatem per oblationem precum [49] & Imperiale rescriptum, sui juris effecti fuerint, ad similitudinem cæterorum qui emancipati ex antiquo [50] jure sunt, collationes facere jubemus [51] compelli secundum ea, quæ super cæteris emancipatis statuta sunt. Dat. XII. Kal. August. *Constantinop.* PROBO & AVIENO juniore CONSS. 503.

De dote, & ante nuptias donatione.

XIX. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

ILlam merito dubitationem amputare duximus, quæ super collatione dotis, vel ante nuptias donationis, inter certas personas satis jam ventilata est. Nam si intestatus quis defunctus esset, filio, vel filiis, [aut] filia, vel filiabus relictis, & ex mortua filia [vel filio] cujuscunque sexus, aut numeri [52] nepotibus: vel si qua intestata defuncta esset, filio quidem, vel filiis, filia, vel filiabus similiter relictis, ex mortuo vero filio, vel filia itidem nepotibus cujuscumque sexus aut numeri: de modo quidem successionis minime dubitabatur, sed palam erat quod hujusmodi nepotes duas [53] partes paternæ, vel maternæ portionis tantum haberent, tertiam partem patruis suis, vel avunculis, vel amitis, vel materteris, pro jam posita constitutione concedentes: de collatione vero dotis, vel ante nuptias donationis quam defuncta persona pro filio, vel filia superstitibus, & pro mortuo vel mortua filio vel filia dedisset, multa dubitatio orta est: superstitibus quidem filiis defunctæ personæ non debere se dotem, vel ante nuptias donationem pro se datam à suo patre, vel matre, conferre filiis mortui fratris [sui,] vel mortuæ sororis suæ contendentibus, eo quod nulla constitutio super hujusmodi collatione posita esset: nepotibus vero mortuæ personæ non tantum huic resistentibus, sed etiam adferentibus, quod onus collationis constitutione Arcadii & Honorii [54] divæ memoriæ sibi impositum, in personis tantummodo suorum avunculorum, non etiam patruorum, vel amitarum, vel materteratum locum habere posset. Talem igitur subtilem dubitationem amputantes, præcipimus tam filios, vel filias defunctæ personæ dotem [55], vel ante nuptias donationem à parentibus suis sibi datam conferre nepotibus [56], vel neptibus mortuæ personæ: quam eosdem nepotes [57]; vel neptes patruis suis, aut avunculis, amitis etiam & materteris dotem, vel ante nuptias donationem patris sui, vel matris, quam pro eo, vel ea mortua persona dedit, similiter conferre: ut commixtis [58] hujusmodi collationibus cum bonis mortuæ personæ, duas [59] quidem [partes] nepotes, vel neptes habeant illius portionis quæ patri, vel matri eorum, si superesset, deferebatur: tertiam vero ejusdem portionis partem una cum [sibi] competentibus portionibus filii, vel filiæ defunctæ personæ, cujus de hereditate agitur, capiant. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* D.N. JUSTINIAN. A. P.P. II. CONS. 528.

In AUTHENT. de trien. & se. §. neque illo. col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 4.

Quæ tertiæ portionu diminutio correctionem novo jure capit, ad æqualitatis justitiam redacta in omnibus talibus personis.

De his quæ imputantur in quartam. 1. De dote, & ante nuptias donatione.

XX. Idem A. Mennæ P. P.

ILlud sine ratione à quibusdam in dubietatem deductum, plana sanctione revelamus: ut omnia [60] quæ in quartam portionem ab intestato successionis [61] computantur his, qui ad actionem de inofficioso testamento vocantur: etiam si intestatus is decesserit, ad cujus hereditatem veniunt, omnimodo coheredibus suis conferant. Quod tam in aliis, quam in his quæ occasione militiæ [62] uni heredum ex defuncti pecuniis acquisitæ lucratur [15], qui militiam meruit, locum habebit: ut lucrum quod tempore mortis defuncti ad eum pervenire poterat, non solum testamento condito quartæ parti ab intestato successionis computetur, sed etiam ab intestato conferatur. Hæc autem regula, ut omnia quæ portioni quartæ computantur, etiam ab intestato conferantur: minime è [63] contrario tenebit, ut possit quis dicere etiam illa quæ conferuntur omnimodo in quartam partem his computari qui ad inofficiosi querelam vocantur. Ea enim tantummodo ex his quæ conferuntur, memoratæ portioni computabuntur, pro quibus specialiter, legibus, ut hoc fieret, expressum est. §. 1. Ad hæc cum ante nuptias donatio [64], vel dos à patre data, vel matre, vel aliis parentibus pro filio, vel filia, nepote, vel nepte, cæterisque [65] descendentibus conferatur: si unus, vel una liberorum ante nuptias tantummodo donationem, vel dotem, non etiam simplicem [66] donationem accepit, vel acceperit, alter vero, vel altera neque dotem, neque donationem ante nuptias à parente suo susceperit, vel susceperit, sed simplicem tantummodo donationem: ne ex eo injustum [67] aliquid oriatur, [si] ea quidem persona quæ ante nuptias donationem, vel dotem susceperit, conferre eam cogenda [sit:] illa vero quæ

---

1 Ex ea professa & adventitia. Hodie hoc immutatum est. *l. ult. C. eodem.*
2 *l. 13. l. 15. C. eod. l. 1. §. 17. ff. eod. l. ult. C. si ut omiss. & ling. 28. §. cæterum, ante. 4.* vid. Cujac. *2. obser. 34.* ubi extendit momentum mortis sive mortientis, vitæ potius, quam morti tribui.
3 Quid si quid postea adquisierint? non conferent. *Harm. 8. §. 33.* adde *l. 15. C. eod.*
4 Id est, deducto ære alieno *l. 2. §. 1. ff. eod.*
5 Filia succedens ex testamento, dotem olim non conferebat, nisi testator jussisset: hodie confert, nisi testator expressum collationem prohibuerit. *Nov. 11. 18. c. 6.* dixi ad *l. 1. C. eod.* adde *l. un. §. 11. in fin. C. de rei uxor.*
6 Fallit coheredem, qui cum eo hereditatem dividit, nec à patre accepta confert.
7 Collatio omissa condici potest. *l. 36. in fin. ff. fam.*
8 Sive divisio familiæ fiat præsente arbitro, *ut hic*: sive absente, *ut C. eod.* omissa collatio condicitur. vid. *d. l. 36. in fin.*
9 Emancipatus emancipato non confert, *ut hic*. suo confert, si ipse ab intestato succedat. *C. eod. l. 9. ff. eod. l. 1. §. fin. ff. de conjungend. cum emancip. liberis.*
10 Vid. *l. 6. C. ed.*
11 Legatum. Liberi prælegata non conferunt. vid. *l. 16. C. eod. l. 4. ff. de dot. collat.*
12 Extero jure à patre filia capit, quod ut extranea, non ut filia accipit.
13 Posthumis fit collatio, etiam ab emancipato. *l. ult. ff. eod.*
14 Non conferenti denegantur actiones hereditariæ. *l. 14. C. eod.*
15 Solis nuptiis liberi non solvuntur patria potestate. *l. 5. C. de condit. insert. l. 7. C. de nupt. §. secunda inst. de SC. Tertull. l. 1. C. de bon. quæ lib.* Atque ita mulier sub duorum est potestate, patris nimirum & mariti. Marito adquirit ex operis diurnis: patri vero usumfructum cæterorum bonorum. *l. 4. C. de bon. quæ lib.*
16 Sacra paterna & in sacris paternis esse, constitui, retineri, manere vel ab his dimitti, absolvi, dixi plenissime ad *l. 10. §. 1. C. de adopt. & ad l. ult. C. ad SC. Tertull.*
17 Filiæ dotes conferunt: aliquin denegatur eis ad hereditatem paternam actio. adde *l. 3. C. eod.*
18 *l. 11. in fin. C. eod.*
19 Peculium profectitium collationi obnoxium. *l. 13. C. familiæ peculio.*
20 Peculium castrense non confertur. *l. 21. in fin. C. eod. l. 3. C. de castrensi peculio.*
21 Peculium à patre legatum non confertur. *l. 65. §. 1. ff. de rei vind. l. 38. vers. adeo ut si prælegatum. ff. de cond. indeb.*
22 Patre mortuo adquisita liberi sui non conferunt, *ut hic*: sed nec emancipati. *l. 15. C.* vid. *l. 6. in fin. C. eod.*
23 Sui liberi res à patre inter vivos acceptas conferunt.
24 Suus patri non succedens, dotationem à patre factam non confert.
25 Sui ab intestato donationem simplicem conferunt, *ut hic*, ex testamento instituti præcipuam habent. *l. 18. C. famil.* & ita utramque legem conciliat Cujacius *3. obs. 39.*
26 Jus petendæ collationis transit ad heredem.
27 Etiam posthumis fit collatio. facit *l. 11. C. eod. l. 2. ff. eod.*
28 Amitæ fratrum filiis conferre debent. *l. 19. C. eod.*
29 v. *Harmenop. 8. §. 33.*
30 Id est, & emancipati. *ut hic*: & sui *l. 13. C. eod.* res post mortem patris quæsitas non conferunt. *l. 6. ff. eod.*
31 Hoc innuit, Filias ab intestato succedentes etsi cætera conferant, relicta tamen in codicillis non conferre.
32 *l. 10. C. eod.*
33 Omnes liberi, sive sui juris sint, sive in potestate, profectitiam à parentibus dotem vel donationem propter nuptias inter se conferunt. *l. 4. C. eod.*
34 Abrogatur *l. 6. l. 7. ff. de dotis collat.*
35 Æqualitas inter fratres servanda. vide *l. 4. C. commun. divid.*
36 Adde *5. Harm. 8. §. 36.*
37 Vide Cujac. *17. obs. 3.*
38 Dos profectitia conferri debet.
39 Donatio propter nuptias à parentibus profecta conferenda. *l. 19. C. de inofficios.* an & id quod studiorum causa a patre impensum est? non confertur, nisi credendi animo pater erogaverit, quod in dubio præsumitur. *l. 50. ff. familiæ. Alciat. 1. præsumpt. 7.*
40 Profectitia quæ vid. *l. 4. C. eod. l. 1. §. 1. & 7. ff. de dot. coll.*
41 Nihil interest sponso sponsæ nomine an sponsæ sponsi nomine donetur.
42 Forte legendum, *ut per eas eadem in sponsos donatio celebretur.*
43 In collationibus bonorum non considerantur extraneæ dotes, & donationes propter nuptias.
44 Profectitia ante vel post emancipationem quæsita, emancipati conferunt.
45 Correctio seu mutatio legum non præsumitur. dixi ad *l. 32. C. de appellat.*
46 Solet pater in emancipando filio aliquid donare. *l. ult. C. de emancip. lib. l. 8. C. de bonis proscript. l. 37. in fin. ff. de nupt.*
47 Profectitia post emancipationem conferunt emancipati. Profectitia, id est, res donata à patre: & ita simplex etiam profectitia donatio confertur. *l. 20. C. eod.*
48 Pars legis 11. *C. de legitim. hered. l. pen. C. de emancip. liber.* Omnium enim harum legum una inscriptio & subscriptio.
49 Filii emancipati ex rescripto principis, reservato jure legitimarum hereditatum quod genus emancipationis introduxit Anastasius *l. pen. C. de emancipat.* auctor hujus legis; vocentur ad legitimam hereditatem patris cum fratribus in familia retentis: sic tamen ut bona propria conferant. vid. *Cujac. 18. obser. 18.*
50 Id est, solennibus veterum adhibitis ex legibus 12. tab. vid. *l. ult. C. de emancip.*
51 Ut ita quoque modo liberi sint emancipati, ad collationem vocentur.
52 Vide *l. 4. & l. 8. b. t.* Herbaj. *rer. quotidianar. cap. 9.* An nepotes qui paternam hereditatem repudiaverunt conferre teneantur dotem. Vid. Guid. Pap. & Purpur. Ans. Adde DD. & allegat. in censur. forensi nostra. *lib. 3. cap. 13. num. 11.*
53 *l. 9. ff. de suis. §. 15. Instit. de hered. quæ ab intest.* vide *Novell. 18. cap. 4. l. 4. C. Th. de legitim. hered.*
54 *l. nepotes. 5. Cod. Theod. de legitim. hered.*
55 Dos & donatio propter nuptias conferuntur. *l. 17. C. eod. l. 20.*
56 Patrui, & amitæ, avunculi & materteræ dotes, & donationes propter nuptias liberis fratrum sororumve conferunt. *l. 14. C. eod.*
57 Nepotes & neptes, suis patruis, avunculis, amitis & materteris dotem, & donationem propter nuptias conferunt.
58 Collatione fit commixtio.
59 Hodie id abrogatum. *Novell. 18. cap. 4.*
60 Quæcunque in legitimam imputari solent. eadem ab intestato conferri debent.
61 Quam habiturus esset ab intestato.
62 Militia conferitur. adde *l. omnimodo 30. §. imputari. C. de inofficios.* Imo non confertur. *l. 1. §. 16. ff. de collat.*
63 Quæ condito testamento legitimæ imputantur, ab intestato conferuntur, at non è contra. Nam quæ conferuntur ab intestato in legitimam, facto testamento non imputantur, nisi id expresse cautum reperiatur.
64 Dos & donatio propter nuptias profectitia confertur.
65 *l. 19. in fin. C. eod.*
66 De donationis simplicis collatione, vide *C. eodem.*
67 Si qui dotem vel donationem propter nuptias profectitiam habet, eam simplici donatario confert; vigilissim justum fuerit, ut simplex donatarius donationem simplicem eidem conferat.

quæ simplicem tantummodo donationem meruit, ad collationem ejus minime coarctanda est: si quid hujusmodi acciderit, jubemus ad [1] similitudinem ejus [2], qui ante nuptias donationem, vel dotem conferre cogitur, etiam illam personam quæ nulla dote, vel ante nuptias donatione data, solam simplicem donationem à parentibus suis accepit, conferre eam: nec [3] recusare collationem [ex] [4] eo quod simplex donatio non aliter confertur, nisi hujusmodi legem donator tempore donationis suæ indulgentiæ imposuerit. Dat. VIII. Id. August. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

1 Ut dos & donatio propter nuptias confertur, ita & simplex donatio: dicamus apertius, quemadmodum cohæres meus dotem & donationem propter nuptias profectitiam mihi confert, ita & simplicem donationem profectitiam eidem confero.

2 Lex distinguit liberorum conditionem: ut hinc colligas, Hodie suos suis, & emancipatis: emancipatos emancipatis, & suis profectitia conferre.

3 Simplex donatarius, etiam invitus, ad collationem cogitur.

4 Nota vanum argumentum donatarii. Ne dicas itaque cum interpretibus, Donatarium ad collationem faciendam non obstringi, nisi tempore donationis collationem donator jusserit: sed potius, non obstringi, nisi expressim donator collationem vetuerit. Nam si fallitur hic donatarius cum ita colligit: Ideo is ad collationem non teneri, quod lex collationis ei dicta non fuerit, *ut hic*: E contrario collige, Donatarium à collatione faciendæ prius non excusari, quam expressim collatio ei remissa sit. 5 Ad intellectum hujus *l.* vid. Fachin. *lib. 5. contr. cap.* 83. Guid. Pap. *h. t.* ANS. Adde Cujac. *lib.* 3. *observ. cap.* 30. Menoch. *de arbitr. judic. lib.* 2. *cap.* 127. S. L. 6 *l.* 6. *J. de bon. quæ lib.*

7 Collationi non sunt obnoxiæ res quæ parentibus per liberos non adquiruntur, quæ autem sint illæ quæ parentibus non adquirantur per liberos, vid. *J. titul. de bonis quæ liberis in potestate patris constitutis, ex matrimonio vel aliàs adquiruntur, & eorum administratione.* 8 *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *J. de bon. quæ lib.* 9 Castrense peculium non confertur. *l.* 12. *J. eod. l.* 1. §. 15. *ff. eod. l.* 3. *J. de castr. pecul.* 10 Hinc collige adventitia non conferri, ut ita abrogetur lex 4. *J. eod. l.* 1. §. 7. *ff. de dot. coll.* nam adventitiorum nudus usufructus parentibus adquiritur. *l.* 6. *J. de bon. quæ lib.* §. 1. *Inst. per quas person. cuiq.*

TIT. XXI.

DE TESTAMENTO MILITIS [11].

De milite pro parte testato, pro parte intestato.

1. Imp. ANTONINUS A. Floro militi.

FRATER tuus miles si te specialiter in bonis, quæ in paganico [12] habebat [13], heredem fecit: bona, quæ in castris reliquit, petere non [14] potes, etiamsi is qui eorum heres institutus est, adire [15] ea noluerit, sed ab intestato succedentes veniunt: modo si in ejus locum substitutus non es, & liquido probetur fratrem tuum castrensia bona ad te pertinere noluisse. Nam voluntas [16] militis [in expeditione occupati] pro jure [17] servatur. Accepta v. Id. Septemb. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

11 Dixi ad *l.* XXIX. D. 1. adde 35. *Eclog.* 21 *fol.* 26.

12 Paganicis hic opponuntur castrensia.

13 Id est, in bonis paganicis, paganica opponuntur castrensibus.

14 Et ita heredi instituto in paganicis non adscrescunt bona militaria defuncti; videntur enim quodammodo duæ horum hominum hereditates. *l.* 17. §. 1. *ff. eod.* Ideoque herede militarium bonorum non adeunte, pars eorum ad heredes ab intestato militis defertur: Ut ita pro parte testatus, pro parte intestatus moriatur. *l.* 6. *ff. eod.*

15 Adire bona. Symmachus *in epist.* Additone bonorum successit. Lucianus παρὰ-δίδωσι τὴν οὐσίαν: & ita quoque dicimus, Adire hereditatis institutionem, nomen, testamentum. Vide *Cujac.* 7. *observ.* 18.

16 *l.* 5. *l.* 14. *l.* 15. *J. eod. l.* 1. *ff. eod.*

17 Si modo de ea constet, *l.* 24. *l.* 25. *in fin. ff. eod.*

18 Institutio facta in castrensibus ad se paganica non trahit. *l.* 6. *l.* 11. *l.* 12. *ff. eod.*

19 Simpliciter, nam institutio simpliciter facta comprehendit omnia.

20 Juris vinculis testamenta militum non subjiciuntur.

21 Simplicitas militaris, *ut hic*: armatæ militiæ. *l.* 1. *J. de jure & facti ignorant.* imperitia. *l.* 40. *ff. de administratione tutorum.* Arma magis quam leges scire miles præsumitur. *l. ult. in fin. J. de jure delib.* Tacitus *in Agricola, Credunt plerique militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia castrensis jurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exercet.* adde *l. pen. J. de falsis.*

22 Miles quomodo vult & potest testatur, *ut hic, & l.* 15 *J. eod.* prius arbitrii: alterum necessitatis est.

23 An privilegiatus testamentum faciens præsumatur in dubio potius ut jure communi, quam speciali, vide Alciatum 3. *præsumpt.* 36. 24 Miles filiam ex duabus unciis: uxorem ex unica uncia instituit, nec de residuis novem unciis quidquam disposuit: Quæritur cui cedant reliquæ novem unciæ? Jure communi paganorum receptum est, ut eo casu testator videatur filiam instituisse ex duabus partibus hereditatis, uxorem ex tertia. *l.* 13. §. 2. *l.* 47. §. 1. *ff. de heredibus instit.* §. 5. *Instit. de heredib. inst.* ergo & miles. Nam testamentum militis, quoad ejus fieri debet, salva ratione recti sermonis ad jus commune reducitur. *Bald.* & institutio per quotam trahitur ad omnia bona. *Salic.*

25 Horatius *primo Sermonum sexto, Sumere depositum clavum, sferique tribunum.* 26 Laticlavi. *Nal.* Tribunorum alii laticlavii, alii angusticlavii, Senatores omnes laticlavii, equites angusticlavii, ut merito hæc separentur in *l.* 42. *ff. de donat. inter vir.* latum clavum impetrare, vel equestris ordinis fieri. De lato & angusto clavo dixi ad *d. l.* 42. fatuum est alioqui quod Accursius & Baldus hic nugantur de clava ferrea à tribunis medios inter hostes projici solita, ut ad eam hostibus eripiendam, sed & eos in fugam vertendos milites suos accenderent. 27 Id est, major annis viginti. 28 Minor annis viginti. *l.* 5. *J. de fideicommiss. libert. l.* 4. §. 18. *ff. de fideicommiss. libert.* quantum vis miles sit, servum testamento manumittere non potest. *l.* 29. §. 1. *ff. eod. l.* 3. *ff. de manumiss. testament.* nisi causa cognita. *J. eod.* habetur ergo potior ratio legis prohibentis minorem manumittere, quam privilegii militibus quidvis permittentis. 29 Quod inter vivos causa cognita fieri potest, idem & testamento fieri conceditur. 30 De causis, vide *l.* 11. 12. 13. 14. *ff. de manumiss. vind.* 31 *l.* 21. *l.* 26. *l.* 38. *ff. eod. l.* 40. *l.* 92. *ff. ad l. Falc.* 32 *l.* 1. *J. eod.* 33 Exempla prohibitionum vid. *in l.* 13. §. 3. *l.* 41. §. 1. *ff. eod. l. ult. J. de hæreticis. l.* 7. §. 1. *ff. de legat.* 3.

De substitutione.

VI. Idem A. Valentino.

IN testamento quidem ejus qui non [34] miles fuit, si duobus heredibus institutis, altero [35] cui [36] potuit usque ad tempus pubertatis parens facere testamentum, altero [37] cui posteaquam heres extitit, substituere non potuit, invicem substitutio eisdem verbis facta est: in eum solum casum eam locum habere sententiis prudentium virorum, & constitutionibus Divorum parentum [38] meorum placet, quo utrique pari ratione potuit substitui. Sed cum ex testamento militis controversiam esse proponas, defuncta parvula ejus filia, posteaquam heres extitit patri, cum qua simul æquis partibus heres institutus eras, substitutione invicem [39] facta: & mater quidem intestatæ filiæ sibi successionem defendat, tu autem ex substitutione ad te pertinere contendas, juris quidem ratio manifesta est, licere militibus proprio privilegio etiam heredibus extraneis [40], posteaquam [41] heredes extiterint, mortuis substituere: Sed tibi probandum est, an ita frater tuus senserit. P. P. II. Kal. Maji, FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

34 Paganus filium impuberem & fratrem puberem heredes instituit, eosque invicem substituit? mortuo impubere succedet impubes.

35 Puta filio vel filiæ, cui parentes possunt substituere pupillariter.

36 Vide *Inst. de pupillari substitut.*

37 Puta fratre, cui vulgariter substituti solet, non pupillariter.

38 Severi & Antonini. *l.* 4. §. 2. *ff. de vulgari.* Parentes autem vocat quos habuit imperii antecessores.

39 Miles filiam impuberem & fratrem impuberem instituit, eos invicem substituit, mortua intra pubertatem filia, mater filiæ patruo ejus præferetur, nisi patruus probaverit testatoris voluntatem mutatam fuisse: ut etiam in pupillarem casum valeat substitutio: Alias reciproca substitutio facta diversæ conditionis vel ætatis liberis, valet tantum in vulgari casu. *d.* §. 2. *l.* 2. *J. de impub. & aliis.* vid. *Cujac.* 17. *obs.* 20. adde *l.* 39 *l.* 45.

40 *l.* 5. *l.* 28. *in fin. ff. de vulgari.*

41 Miles verbis directis, etiam post pubertatem, liberis substituere potest. *l.* 8. *J. de impuber.* paganus per fideicommissum tantum & verbis fideicommissariis. *l.* 41. §. 3. *ff. de vulgari.* §. *ult. Inst. de pupillari.* vid. *Cujac.* 12. *obs.* 27.

De præteritione.

IX. Idem A. Valeriano.

SICUT certi juris est militem qui scit [48] se filium habere, aliosque scripsit heredes, tacite [49] eum exheredare intelligi: ita si ignorans [50] se filium habere, alios scribat heredes, non obesse filio ademptam hereditatem, sed minime valente testamento, si sit in potestate, eum ad successionem venire in dubiis non habetur. P. P. V. Non. Octob. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

42 Paganus servum, cui legatum adscripsit, manumisisse non videtur, *ut hic, & l.* 65. *ff. de heredib. instit.* aliud in milite. *J. eod.*

43 Miles servum cui scienter ut libero legatum adscripsit, manumisse videtur, *ut hic, & l.* 40. §. 1. *ff. eod.* dic apertius, Si miles servum sciens libertum nuncupaverit, eique legatum adscripserit, manumittit. *Novell.* 78. *cap.* 4. *vers. Si enim.* paganus non manumittit. *l.* 2. *J. de necessar. l.* 65. *ff. de hered. instit.* Quid si paganus sub appellatione liberorum, servos heredes instituerit? manumittit. *d. l.* 2. Plus igitur in institutione est, quam in legato. 44 Excidit sæpe nobis falsa demonstratio in herede instituendo. *l.* 33. *ff. de conditionibus & demonstrat.* 45 Constat. 46 Aliud in pagano. *l.* 34. *ff. de hered. instit.*

47 *l.* 15. §. 4. *l.* 19. *in fin. l.* 41. *ff. eod.* 48 *l.* 10. *J. eod. l.* 36. §. 2. *ff. eod. l.* 16. §. 5. *ff. de testam. tut.* 49 Militis id est facta à milite præteritio exheredatio est. *l.* 47. *in fin. ff. de bon. libert.* miles non cogitur filium nominatim exheredare. Miles silentio exheredat. *l.* 12. *ff. de bon. libert.* §. 6. *Instit. de exhered. liber.* 50 Miles ignorans se filium habere non juste eum præterit. 51 *Al.* Gordianus. 52 Vid. *l.* 9. *J. eod.* 53 Mortuus non est in rebus humanis: mortuus, homo esse desinit. 54 Quid si sciens nullam filiæ in testamento mentionem fecit? patris silentium habebitur pro exheredatione. adde §. *pen. Instit. de exheredat. liberorum.*

55 Qui à patre exheredatur, quasi notatur. Exheredatio species injuriæ est. Ex ea tamen causa filius non fit infamis. dixi ad *l.* 13. *J. ex quib. caus. infam.* 56 Quem miles non exheredat, instituit: quem non instituit, exheredat. Miles autem filium heredem non instituit, si filium tantum appellavit, aut si eidem ut filio tantum legavit. Paganus si filio legaverit, nec instituerit, non censetur filium exheredasse. *l.* 30. *in princip. l.* 36. *J. de inofficios.* 57 *l.* 70. *l.* 71. *ff. de hered. instit.* Captare est aucupari lucrum. Hinc captatoriæ scripturæ. *l.* 64. *ff. de legatis* 1. captare hereditatem. *l.* 25. *J. de transact. l.* 1. *ff. si quis aliq. testam.* Captatoriam institutionem, χύσιν ἀκροδρυνιν, vocat Harmenopulus 5. *tit.* 8. Hoc modo, Si Titius me: vel, Qua ex parte Titius me heredem instituerit: vel, Si Titius Cajum sibi heredem instituerit, mihi heres esto. His fortunulis referimus gratiam quam captamus: nec tantum accipimus, sed reposcimus, nobis vel aliis hereditatem captantes, idque aucupium hereditatis, secretum voluntatis alienæ seu testatoris appellatur. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* Idem aucupium *in l.* 71. *in fin. d. tit.* captio appellatur. Captatoria autem non est, quæ remunerandæ jam factæ institutionis causa fit. *l.* 71. *ff. de heredit. instit.* quæ fit mutuatis affectionibus: ita enim forte legendum in *l.* 70. *ff. de heredib. instit.* id est, placata testatoris offensa. *l.* 3. *ff. si quis aliquem testari. & l. ult. J. eod.* ut mutuari affectionem testatoris sit placabilibus verbis testatorem provocare ad mutandam exheredationem: ad legatum relinquendum pœnitenti. Huic interpretationi adjunge quæ de ea re præstantissimi viri scripserunt, Alciat. 2. *Parerg.* 31. Ant. Augustinus 4. *emendat.* 15. Cujacius 16. *observ.* 11. & ex hoc loco illustrari d. legem 70. adde etiam quædam ex Mynsingero 1. *observ.* 8. Addantur & hæc, mutuis affectionibus judicia provocare permitti. *l.* 70. *ff. de hered. instit.* ut & offensam testatoris placare. *l. ult. ff. si quis aliquem testari.* quanta ex parte me heredem scriptum habueris, ex ea parte heres esto. *l.* 29. *ff. de hered. instit. l.* 20. *in fin. ff. de condit. instit.* cui contraria hæc est: qua ex parte me heredem scriptum in tabulis recitaveris, ex ea parte heres esto: hæc habetur pro non scripta. *l.* 1. *in fin. ff. de his quæ pro non scriptis.* qua ex parte Titius me heredem scripserit, ex ea parte Mævius heres esto. *l.* 71. *ff. de hered. instit.* Qua ex parte à me Titio scriptum heredem recitavero, ex eadem parte Sempronius mihi heres esto. Hæc non est captatoria. *l.* 81. *in fin. ff. de hered. instit.* Contra hæc captatoria est, Titius si Mævium tabulis testamenti sui heredem à se scriptum ostenderit, heres esto. *l.* 71. *in fin. ff. de hered. instit.* Non valet quoque ad secretum alienæ voluntatis conditio institutionis collata, hoc est, in alienam voluntatem. *l.* 70. *in fin. ff. de hered. instit.* Non valet hæc institutio, quem Titius voluerit, instituo. *l.* 32. *ff. de hered. instit.* si Mævius voluerit, Titius heres esto. *l.* 52. *in fin. ff. de condit. & demonst. l.* 68. *in med. ff. de hered. instituend.* si heredem me non feceris, centum dare spondes. *l.* 61. *ff. de verb. obligat. l.* 34. *J. de transact. l.* 4. *ff. de inutilibus stipul. l.* 5. *J. de pactis conventis* (licet ita valeat, si me vel filium exheredaveris, centum dabis. *l.* 132. *ff. de verb. obligat.* nam qui sic stipulatur, hereditatem non directe stipulatur, sed potius notam exheredationis fugit.) Quid si ita: si Titius Capitolium ascenderit, Cajus heres esto: Cajo lego centum? Valet hujusmodi institutio ac legatum? confertur quidem utrumque in alterius, puta Titii, voluntatem, sed tacite non expresse. Hujusmodi institutio toleratur, quia palam & aperte non confertur in alterius voluntatem, sed tacite & per consequentias tantum: multa autem expressa nocent, quæ non expressa non nocent. *l. si quis Sempronium* 68. *ff. de hered. instit. l. nominatim* 52. *ff. de cond. & demonst.* & breviter captatoria institutio non est, quæ fit mutuis affectionibus. *l. captatorias.* 70. *ff. de heredit. instit.* ubi duorum similis est affectus. *Novell. Valent. de testam.* sicut in mutuis inter vivos duorum vel plurium inter se donationibus cernitur: adde *l.* 64. *ff. de leg.* 1.

De lege Falcidia, si quid ultra vires hereditarias petatur.

XII. Iidem A. & C. Domitiæ.

IN testamento militis [1] legem [2] Falcidiam, & in legatis [3], & fideicommissis [4] cessare, explorati juris est. Sane si quid ultra [5] vires patrimonii postulatur: competenti defensione tueri te potes. P.P.VI. Non. Jul. PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

De flagitio militari.

XIII. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Claudiæ.

ET militibus nostris, Centurionibus quoque ob flagitium militare [6] damnatis [7], non aliarum quam castrensium rerum testamentum facere permittitur [8], & intestatis jure proprio succeditur à fisco. Prop. Non. August. VALERIANO & GALLIENO AA. III. & II. CONSS. 256.

De solennitatibus non servatis.

XIV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. heredibus Maximi.

SI à fratre suo militante mater vestra scripta heres successionem [ejus sibi] quæsivit: quamvis testamenti scriptura non continet juris [9] observationem, hanc [tamen] hereditatem fratrem testatoris, vel ejus filios ab intestato evincere non potuisse, jure constitit. P. P. v. Non. Maji, ipsis AA. CONSS.

De degentibus in expeditione.

XV. Imp. CONSTANTINUS A. ad Populum.

MIlites in expeditione [10] degentes, si uxores, aut filios, aut amicos, aut commilitones suos, posterosque cujusliber generis homines amplecti voluerint supremæ voluntatis affectu: quomodo possint [11], ac velint, testentur: nec uxorum, aut filiorum eorum, cum voluntatem patris reportaverint, meritum, aut libertas dignitasve quæratur. Proinde sicut juris rationibus licuit, ac semper licebit, si quid in vagina [12], aut clypeo literis sanguine suo rutilantibus adnotaverint, aut in pulvere inscripserint [13] gladio suo, ipso tempore quo in prælio vitæ [14] sortem derelinquunt, hujusmodi voluntatem stabilem esse oportet. Dat. III. Id. August. *Nicomedia*, OPTATO, & PAULINO CONSS. 334.

De scriniariis & apparitoribus.

XVI. Imp. ANASTASIUS A. Hierio P. P.

SCriniarios [15] vel apparitores [16], qui Virorum Magnificorum Magistrorum militum jussionibus vel actibus obtemperant: etsi nomina eorum matriculis [17] militaribus referri videantur [18], nullatenus [tamen] in ultimis à se conficiendis voluntatibus juris militaris habere facultatem decernimus. Dat. Id. Februar. *Constantinop.* PAULO V. C. CONS. 496.

Quando miles testetur quomodo vult.

XVII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

NE quidam putarent in omni tempore licere militibus testamenta, quoquo modo voluerint, componere: sancimus his solis [19], qui in expeditionibus [20] occupati sunt, memoratum indulgeri circa ultimas voluntates conficiendas beneficium. Datum IV. Id. April. DECIO V. C. CONS. 529.

De pupillo.

XVIII. Idem A. Joanni P. P.

LIcet antiquis [21] legibus permittebatur [22] pupillis [23], si Tribunatum [24] numerorum [25] merebantur [26], ultimum elogium conficere posse: attamen indignum nostris temporibus [esse] videtur, cum qui stabilem [27] mentem nondum adeptus est, propter privilegia militum, sapientium [28] hominum jura pertractare, & in [tam] tenera ætate ex tali licentia parentibus forte suis, vel aliis propinquis nocere, propriam substantiam extraneis relinquendo. Ideoque hoc fieri nullo [29] modo concedimus. Dat. Kal. Novemb. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno II. 532.

---

1 Aliud in pagani testamento, & militis, jure communi facto. *I. pænult. ff. cod.* & veterani. *l. 40. ff. ad l. Falcid.*

2 Falcidia in testamento militis cessat, *ut hoc*, & *l. 17. in fin. ff. eod. l. 7. ff. ad leg. Falc. l. 17. l. 92. in fin. l. ult. ff. ad leg Falcid.*

3 *d. l. 7. d. l. 17. 92.* & *ult.*

4 *l. 1. §. 18. ff. ad Trebell.*

5 Heres ultra quam ad eum pervenerit, non tenetur. *l. 22. §. 5. ff. de jure delib. l. 1. §. 17. ff. ad Trebell.* si tamen inventarium fecerit. *d. l. 22. §. 14.* ideoque legata ab eo facta, qui non solvendo fuit, inutilia sunt. *l. 15. ff. de leg. l. 16. ff. ad l. Falcid. l. 17. ff. de mort. caus. don. §. ult. Inst. ad leg. Falcid.*

6 Secus, si ob commune delictum. Tunc enim cognati militis fiscum excludunt. *l. 1. ff. de veter. & milit. succeff.*

7 Miles ob flagitium militare damnatus, potest testari de rebus castrensibus, *ut hic*, & *l. 11. ff. eod.* in paganicis fiscum habet heredem, *ut hic.*

8 Lege sc. alias permitti ei potest. *l. 32. §. 8. ff. de donat. inter vir. l. 1. ff. de veter. & milit. succeff.* vel a Principe. *l. 6. §. 6. ff. de injufto.* vel ab ipso judice dum condemnat. *l. 22. §. 1. ff. de iof. §. 22.*

9 In militari testamento non requiritur juris communis observatio, *ut hic.* Nam voluntas militis in expeditione occupati pro jure servatur. *l. 1. in fin. C. eod.*

10 *l. 1. in fin. C.* στρατιωτικῷ. *Synopf. Baf. 35. tit. 3. ex tit. 3. ex tit. 21. c. 51. §. Harm. 1. §. 48.*

11 *l. 3. C. eodem. l. ult. ff. eod. l. 37. C. de inoff.*

12 Militibus testamentum facturis in ipso pugnæ tempore vagina (vid. Ammianum lib. 18. p. 135.) clypeus, pilvis, humus, chartæ, vel tabularum loco esse possunt. adde *Novell. Leonis* 40. ut & notæ, pro litteris. *l. 40. ff. eod.* sanguis pro atramento: ensis, pro stylo, penna ac calamo, *ut hic, Synopsis & Harm ibid.*

13 Præsente aliquo scil. Vix est enim ut cujusquam manus ex hujusmodi scriptura agnosci possit. Quot testes requirantur in militis testamento dixi ad *Novell. Leonis* 41.

14 Sors vitæ, vita ipsa.

15 Σκευοφόρος auctor Etymolog. χαρτοφύλαξ. Forcat. 12. Aviarii 2. scriniariis hodie comparari posse putat secretarios & scribas Ducum & Tribunorum. Quinam scriniarios habuerint, mox dicam.

16 Scriniarios olim habuerunt Præfecti prætorio, Magistri militum, Comites utriusque ærarii, Proconsul & Asiæ Castrensis sacri palatii, item duces.

17 Matricula militem sola non facit, ideoque qui militum effectu carent, & militum munere non funguntur, carent & privilegio. *c. un. de vasal. milit.*

18 Aliud est videri, aliud esse. Nomina scriniariorum videntur esse in matriculis militaribus, non sunt tamen, id est, videntur milites, non sunt tamen vere milites, etiamsi jus castrensis peculii habent. *l. 6. ff. de castr. pecul. milit.* Fit eorum militum mentio in *l. 8. ff. de numerariis.*

19 *l. ult. ff. eod.* Miles jure militari per id tantum tempus uti vel testari potest, quo militat & in castris degit. *§. 3. Inst. eod.*

20 Ἐν στρατοπέδοις. *Synopf. ibid. cap. 52.* idque sive sit in castris, sive in fossato, sive in hybernis, sive in præsidiis, sive in stativis seu sedibus sedetis ac ædibus. *d. l. ult. 18. C. de ep. aud.* Sufficit ergo ut fiat in expeditione, licet non in procinctu: alioquin nihil aut parum distabit miles a pagano. Nam paganus in procinctu & hostico, jure militari testari potest. *l. ult. ff. eod.* quod illis locis de quibus dixi, intermortua sit quodammodo memoria legum. vid. *Cujac. conf. 49.*

21 Forte ante Adrianum Imperatorem. Valerianus apud Vopiscum in Probo: *Miraris quod ego imberbem Tribunum fecerim contra conftitutum D. Adriani.* & de eodem Adriano Spartianus: *Nullum tribunum, nisi plena barba fecit, aut ejus ætatis quæ prudentia, & annis tribunatus robur impleret.*

22 Olim permissa fuit testamenti factio impuberi tribuno numerorum, quasi dignitate supplente ætatem. ut hinc quoque possis colligere, tribunatum numeri, aliasque dignitates militares impuberibus permissas. *l. Veget. 4. Plin. 8. epist.* Corrasius 5. *Miscell.* 22. ideo testamenti factionem pupillis permissam putat, quod tribunatus nomen esset honoris, non officii, iis maxime qui ex illustri familia essent: & quod possent majores natu vicarios adjutores & consiliarios habere. vide *Cujac. 17. obs. 36.* 23 *Si in tribunatu numerorum.* Rævardus 4. *variar.* 8. ita emendat: ortum errorem putat ex ea scriptura, *tribunatu in numerorum.* Tribunus ergo numerorum est qui alias Romanorum cohorti, vel legioni præpositus est. Tribunatus numerorum, munus ipsum? Cohortes enim, ut legiones suos tribunos habuerunt. *Plin. 3. epist. l. 25. ff. eod.* In tribunatu igitur numerorum mereri est tribuni officio ac munere fungi. 324 Numeri interdum cohortem, vel legionem significant. *Suzomen. 1. histor. tripar. l. 14. C. de re milit.* Hinc in numeros referri. *l. un. in fin. ff. de bon. poff. ex teft. milit.* interdum à legionibus separantur numeri. *l. 13. C. de re milit.* Goth. Pro (tribunatum numerorum) reponit Rævardus *variar. lib. 4. cap. 8.* (in tribunatu numerorum.) Sed veterem lectionem defendit Leonin. *emendat. lib. 4. cap. 3. num. 1.*

ANS. 25 Ad eundem modum lege Constantini, impuberibus profitentibus cœlibatum dabatur jus testamenti faciendi in ipso monasterii ingressu. *l. Suzomen. 9.* quod tamen Leo mutavit. *Nov. 6.* 26 Et per consequens non permittebatur patri in cujus potestate erant, eis substituere. 27 Impuberis mens non est stabilis. 28 Factio testamenti sapientibus tantum & stabilem mentem habentibus permittitur. 29 Et ita abrogantur antiquæ leges quibus permittebatur impuberi tribuno numerorum testamenti factio.

---

30 Qui sequitur tractatus maximam & evidentem utilitatem in se continet: Testamentis enim inseruntur institutiones, substitutiones, exheredationes, legata, fideicommissa, tutelæ, libertates, adsignationes libertorum, mortis causa donationes, mortis causa capiones, attestationes, ademptiones, confirmationes codicillorum, præcepta, consilia, damnationes, injunctiones: quæ omnia patent latissime. 31 Dixi ad XXVIII. D. 1. de accusato. vid. *l. 8. & 9. l. 13. ff. eod.* de ægroto. *l. 3. C. eod.* Augusta, *l. 7. C. eod.* de

TIT. XXII.

QUI TESTAMENTA [30] FACERE POSSINT, VEL NON [31].

Socius *omnium bonorum vel indivisam successionem habere & testari potest.*

1. Imp. GORDIANUS A. Petronio militi.

QUANQUAM omnium bonorum socer tuus, itemque frater ejus socii [32] fuetint: tamen non eo minus idem frater ejus cum fati munus impleret, testamento suo potuit sibi heredem instituere quem vellet. †. Item non idcirco minus is testamenti factionem habet, quod [33] indivisam successionem cum sorore sua dicatur habuisse. P. P. XII. Kal. August. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

Mortem *qui sibi consciscit, an & quando testari possit.*

II. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Viatori & Pontiæ.

SI is, qui te cum uxore tua heredem scripsit, quando [34] testamentum ordinavit [35], sanæ [36] mentis fuit, nec postea alicujus sceleris [37] conscientia obstrictus, sed [38] aut impatiens [39] doloris, aut aliqua [40] furoris [41] rabie [42] constrictus, se præcipitem dedit, ejusque innocentia liquidis probationibus commendari potest à te, adscitæ mortis obtentu postremum ejus judicium convelli non debet. Quod si futuræ [43] pœnæ metu, voluntaria morte supplicium antevertit, ratam voluntatem ejus conservari leges vetant. P. P. Kal. Decembr. ipsis AA. CONSS.

Senex *quantumvis, & ager corpore testari potest, filiusfamilias testari non potest.*

III. Iidem AA. & CC. Licinio.

SEnium [44] quidem ætatis, vel ægritudinem [45] corporis, sinceritatem mentis tenentium, testamenti factionem certum est non auferre. §. 1. Filium autem qui in potestate est [46], testamentum facere non posse, indubitati juris est. Dat. IV. Non. April. *Sirmii*, CC. CONSS.

Impubes *testari non potest, pubertatis annos qui attigit, potest.*

IV. Iidem AA. & CC. Radoni.

SI frater patruelis tuus ante [47] decimum quartum [48] ætatis suæ annum decessit, cum facere non potuit testamentum: nihil recte ex ejus posteriore judicio postulatur. Nam si hanc ætatem egressus, licet vigoris [49] nondum emersissent vestigia, suum solenniter ordinavit judicium: hoc evellere frustra conaris. S. VI. Id. Novembr. *Pantichi*, CC. CONSS.

Eunuchus *testari potest.*

V. Imp. CONSTANTIUS A. ad Rufinum P. P.

EUnuchis [50] licet facere [51] testamentum, componere posternas exemplo omnium [52] voluntates, conscribere codicillos [53] salva testamentorum observantia [54]. Dat. V. Kal. Mart. *Sirmii*, CONSTANTINO A. V. & CONSTANTE C. CONSS. 339.

Imperatorem *qui heredem instituit adhuc mutare testamentum potest.*

VI. Idem A. ad Volusium Præfectum urbi.

SI quis Imperatorem forte heredem instituerit [55], habeat [56] mutandi [57] judicii facultatem, & quemcunque voluerit, secundum leges in testamento suo heredem scribendi. Dat. XII. Kal. Mart. *Mediolani*, ARBITRIONE & LOLLIANO CONSS. 355.

Imp. *vel Augusta heres si instituatur, vel testetur.*

VII. Imppp. VALENS, VALENT. & GRAT. AAA. Maximo.

CUm heredes instituuntur Imperator seu Augusta: jus communе [58] cum cæteris habeant. Quod & in codicillis, & fideicommissariis [59] epistolis [60] jure scriptis observandum erit. †. Et sicuti priscis legibus cautum est, Imperatori quoque [61], & Augustæ testamentum facere liceat, & mutare [62]. Dat. VII. Id. August. GRATIANO A. II. & PROBO CONSS. 371.

Cæcus *an & quomodo testari possit.*

VIII. Imp. JUSTINUS A. Demostheni P. P.

HAc consultissima lege sancimus, ut carentes oculis [63], seu morbo [vitiove,] seu ita nati, per [64] nuncupationem [65] suæ de legato. *l. 3. §. 11. C. eod.* de leproso dicam ad *l. 3. C. eod.* majestatis reo. *l. ult. ad l. Jul. majest.* Manibus privato, *l. 10. ff. eod.* monacho, *Nov. Leon. 5.* vid. *Clar. 3. sent. §. testament. q. 28. 29.* 30. muto, surdo a natura, *l. 10. C. eod.* obside, *l. 11. ff. eod.* De Prælato & Clerico, vid. *Clarum 3. sent. §. testamentum q. 27.* Principe, *l. 6. C. eod.* peregrino, *l. 31. 32. ff. de jure fisci. Ulpian. 20. §. 14. in fin.* prodigo, *l. 18. ff. eod. §. 2. Inst. quib. non est permiss.* relegato, *l. 8. §. 3. ff. eod.* fœne, *l. 3. C. eod.* servo privati vel Principis, *l. 16. ff. Leon Nov. 36.* socio omnium bonorum, *l. 1. C.* furdo, muto, *l. 10. C.* spurio, *Nov. 89. c. 12. cap. 15. Auth. licet. in fin. C. de natur.* vid. *Clar. d. loco q. 31.* sui interfectore, *l. 2. C. eod.* valetudinario, *l. 3. eod.* vasallo, *cap. 1. de succeff. feudi.* usurario, *c. ult. de usuris in 6.* vid. *Clarum 3. sent. §. testam. q. 26.*

32 Socius omnium bonorum testari potest. *l. 4. in fin. C. pro socio. l. 52. §. 2. ff. pro socio.*

33 Rem indivisam cum alio communem habens testari potest. *d. l. 4 l. 3. C. de commun. ver. alien. §. Harm. 1. §. 36.* Commune quippe mihi cum alio meum est, meumque esse dici potest, ut in ea parte jure dominii uti possim. adde *l. 51. ff pro socio.*

34 Tunc enim requiritur sanitas mentis: neque superveniens ex irrito & nullo validum facit.

35 Perfecte ac plene. Nec enim cœptum tantum testamentum furore post superveniente pro perfecto habetur. *l. 9. C. eod.*

36 Quod semper præsumitur. Sensus & ratio naturalis præsumitur in quolibet homine nisi probetur contrarium. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 18.*

37 *l. 32. §. 7. ff. de donat. int. vir.*

38 Ἢ ὡς τὴν ζωὴν ἀποθεμένων, id est, quasi vitam averfaretur. *Synopf. Baf. 35. tit. 3. c. 2. 5. Harm. 1. §. 41.*

39 *l. 6. §. 7. verf. quod si quis. ff. de inoff. t. 34. de milit. teftam. l. 43. §. 4. ff. de ædil. l. 5. §. si reus vel accusator.* dixi ad *l. 3. §. 4. ff. de bonis eor.*

40 Ἢ μανίας ἢ λύσσης, ἢ πολυημέρου νόσου, hoc amplius addit *5. Harm. 1. §. 41.* id est, aut furore, vel rabie constrictus, aut diuturno morbo detentus. *Synopf. de loco.*

41 Furoris rabies.

42 Aut pudore æris alieni. *l. 45. §. 2. ff. de jure fisci.*

43 Sui interfector, ob metum pœnæ futuræ capitalis tamen, testari non potest, *ut hic.* vid. *l. 3. §. 1. 2. 3. 4. ff. bon. cor. qui ante sentent. Bellerisanum 3. pract. 38. in pr.*

44 De senibus dixi ad *l. 5. ff. de jure immunit.*

45 *l. 17. ff. eod. l. 27. C. de transact.* An & qui elephantiasi seu lepra laborat? potest: ut qui expresse non prohibeatur, & ita judicatum fuisse refert Pap. 29. *arrest. 1. n. 16.*

46 Filiusfam. de profectitiis & adventitiis ne quidem patre permittente testari potest. *l. 6. & 16. ff. eod.* de adventitiis quorum usufructus patri non quæritur, potest. *l. ult. §. 5. verf. filiæ. ff. de bon. qua lib. Nov. 98. c. 1. §. 1.* vid. *Wurmf. 1. pract. 30. obf. 16.* Potest etiam de castrensibus & quasi testari. *l. 7. §. 5. ff. de donat.*

47 Ante pubertatem, id est pupillo, seu impuberi testari non licet. *l. 5. l. 19. ff. eod. §. 1. Inst. eod. l. 1. §. 8. ff. fecund. tab. l. 2. C. quando provoc. 2. Cujac 2. §. 7. Paul. 3. fent. 4. §. 1.*

48 De pubertate alias dixi.

49 Vid. quæ dixi ad *l. ult. C. quando tut. esse desi.*

50 *l. 6. ff. de lib. & poftbum. Cujac. 17. obf. 24.* hoc verbum referri posse ait ad cubicularios principum. *l. 2. C. de profect. sacri cubic. l. 2. C. de privil. eor. qui in palat. milit.* ut etiam si fervi sint, habeant testamenti factionem (quemadmodum Novella Leonis 38. generaliter de servis principis constitutum est) vel ad eunomianos spadones, quibus *l. 17. C. Th. de hæret.* ademerat testamenti factionem: cui magnum argumentum præbet *l. 23. & 27. d. tit.*

51 Causa dubitandi fuit, quod solis pueribus testandi facultas sit permissa, eunuchi vero non ita pubescant. Ideoque Alexander Severus eunuchos, tertium genus hominum appellavit, teste Lampridio, ob eandem causam consul Mamercus Genucio bonorum possessionem secundum tabulas denegavit. *7. val. 7.*

52 Id est, eadem ætate. Olim anno decimo octavo tantum eunuchis testari licuit cum eo tempore plerique pubescant. *Paul. 3. sent. 4. §. 2.*

53 Eunuchus testamentum facere potest. *C. eod.* codicillos, *ut hic*, adoptare. *Nov. Leon. 26.* potest etiam episcopus esse. dixi *c. 20. 21. Can. Apoft.* non potest uxorem ducere. *Nov. Leon. 89.* adde alia quædam de eunuchis ex *lege 182. ff. de verb. sign.* & ex *tit. de eunuchis. C. eod.*

54 Id est, solennitate: Principes, licet indulgeant testamenti factionem, non tamen remittunt juris solennia. *facit. l. 3. §. 2. ff. de bon. lib. l. 35. C. de inoff. test.*

55 Potest enim princeps heres institui. *l. 16. C. de teftam.* Possimus etiam jactare, nos principem heredem facturos: cujusmodi jactatio pro institutione non habetur. *l. ult. ff. qui teftam.*

56 Princeps in multis jure privatorum utitur. vide *l. 7. C. eod. l. 3. C. de teftam. l. 4. C. ad l. Falc. 1. Harm. 5. §. 39.*

57 Principem institutum à nobis heredem possumus revocare seu exheredare. *l. 19. verf. ne quid C. de teftam.* tametsi ea inconstantia, princeps videatur injuria quodammodo affici, & ludibrio haberi.

58 Vid. *l. 6 C. eod.*

59 Ab Imperatore herede instituto fideicommissum & legatum dari potest. *Paul. 4. fent. 1. §. 3.*

60 Per epistolam fideicommissum principi relinqui potest, ut hic. *l. 16 C. de teftam.* Principes fideicommissa ex codicillis, ex epistolis non admittebant. *l. 2. C. Th. de teftam. & codicill.* Justinianus hanc Valentis prætulit. Quædam hic adjecta ex Symmacho vid. *apud Cujac. 5. obf. 7.*

61 Imperatori & Augustæ testamentum mutare licet.

62 Ratio dubitandi fortasse potuit hæc esse, quod mutatio videatur principe indigna.

63 Cæcus testamentum facere potest, *ut hic.* Cur ita? quia accire potest adhibitos testes & audire sibi testimonium perhibentes. *Paul. 5. fent. 4. §. 4.* vide quæ de cæco dixi ad *Novell. Leon. 69.* Goth. Ad hanc l. vid. Gabriel. Vasq. *de teftam. c. 1. §. 5.* Molin. *difput. 130.* Durant. *de arte teft. tit. 1. cauf. 9.* ANS.

64 Id est, ἀγράφως, citra scripturam. *Syn. Baf. 33. tit. 3. c. 8.*

65 Cæcus nuncupativum testam. facere potest, si tamen fari potest: adde quæ dicam ad *l. 21 C. de teft.*

bannito, *v. C. de ær. fent. §. teftam. q. 19.* (ubi differentiam facit inter bannitū simpliciter & banniti simul & damnatum ad mortem, & inter bona interdicti in loco ista & extranea, & inter legen loci interdicti & alias) de captivo. *l. 8. l. 12. & 13. ff. eod. cæco, l. 8. C. eod. Nov. Leon. 40.* De eo, qui rem indivisam cum alio habet, *l. 1. in fin. C. eod.* damnato ad metallum, ad ferrum, ad bestias; *l. 8. §. 4. ff. eod.* ad perpetuos carceres. *Clar. 3. fent. §. teftam. q. 23.* ad mortem. (*Clar. 3. fent. §. teft. q. 21.* consuetudine receptum esse refert, ut is testari possit in illis bonis in quibus bonorum confiscatio locum non habet. contra *l. 6. §. 6. ff. de injufto.*) ob carmen famosum, *l. 18. §. 1. ff. eod.* ex militari delicto, *l. 6. §. 6. ff. de injufto.* De deportato, *l. 8. §. 2. ff. eod.* de sui status dubio, *l. 15. ff. eod. Nov. Leon. 33.* de eunucho, *l. 5. C. eod.* de excommunicato nihil definitur, potest itaque testari. vid. *Clar. 3. fent. §. teftam. q. 24.* de filiofamilias, *l. 11. & 12. C. eodem.* de hæretico, vid. *l. 17. §. 1. l. 18. 19. C. de hæret. Nov. 144. c. 1.* vid. *l. 3. C. eod.* de sui status incerto, *l. 14. & 15. ff. eod.* de infami. *l. 1. C. de fecund. nupt. Clar. 3. fent. §. teftamentum quæft. 25.* de impubere, *l. 4. C. eod.* interdicto bonis seu prodigo, *l. 18. ff. eod.* de interdicto aqua & igni, *l. 8. §. 1. ff. eod.* inhabiles ad testamentum faciendum, an possint ad pias causas testari, dixi ad *Auth. fimiliter. C. ad l. Falc.*

1 Testari ad pias causas cæcus an possit hac forma iuris servata, vid. apud Tiraquellum 20. *privilegio piæ causæ.*

2 §. 2. *Instit. de testament.* ὑπὲρ ἡ ι', id est, septem aut quinque. *Synopsis Basil.* 35. *tit.* 3. *cap.* 8. & 5. *Harmen.* 1. §. 9. 73.

3 Ut sint octo. Totidem enim requiruntur in cæci testamento. Do numero testium testamento necessariorum dixi ad *Novell. Leonis* 42.

4 Cæcus sine scripto testari potest, *ut hic:* Leonis vero constitutione secreto testamentum facere potest. *Novell. Leonis* 69. ὑπογράφως 35. *Synopsi* 3. *c.* 8. *In fin.* 5. *Harmen.* 1. §. 14.

5 Formularum veterum verba hodie in testamentis non requiruntur. *leg.* 26. *in fin.* ff. *de testam.*

6 Τὸ ὄνομα καὶ τὰ σημεῖα, καὶ τὰ ἀξιώματα τῶν κληρονόμων, id est, nomen, indicia & dignitates heredum. *Synof. Basil. d. c.* 8. Cæcus enim debet heredem nuncupare, κατὰ σημεῖον διὰ τὸ μὴ πλανᾶσθαι, hoc est, certis & indubitatis signis heredem exprimere, ut ne ullus error in ea institutione oboriatur. 5. *Harmen.* 1. §. 31.

7 Adde *leg.* 17. ff. *de conditionibus & demonstrationibus. l.* 14. ff. *de fideicomm. lib. l.* 37. *in fin.* ff. *de stipul. servor.*

8 Propter solum nomen potest ambiguitas oriri. *leg.* 30. ff. *de testam. tut. l.* 106. ff. *de verb. oblig.*

9 Palam quid sit, vid. *l.* 21. ff. *eod.*

10 Id est, sub præsentia.

11 Humana fragilitas mortis cogitatione perturbatur.

12 Morti vicinum non esse examinandum in testem hinc colligunt: quod tamen examinantis arbitrio præstat relinqui. Morientem quoque non recte testari, neque eam facultatem in mortis articulo constitutis, permittendam esse, ut de suis testentur, hinc colligunt.

13 Codicillos cæcus facere, ut & testamentum potest.

14 Forte chartula depromatur, unde mox sequitur *quam suscepturn.*

15 Testamentum animi sententia.

16 Octo testes (si tabularius desit) requiruntur in cæci testamento. dixi ad *Novellam Leonis* 41.

17 Unus testis hic subrogatur in locum tabellionis. An ideo dicendum est, tabellionem testem esse? Bald. negat tabellionem connumerari inter testes. Nam alioquin uno teste adhibito testis alterius vicem notarius sustineret: si tamen in judicio de sua scriptura deponit audiri potest, ut testis, non ut tabellio.

18 Testamentum uni testium custodiendum dari potest.

19 Ea lege, ut quoties eo opus fuerit, id exhibeat. *l.* 24. ff. *de fidei.*

20 Oculis & auribus.

21 Hoc est, subscriptionibus.

22 De furiosi testamento vid. De mente capto, vid. *l.* 17. ff. *eod.* Neuter enim, id est, furiosus vel demens tempore adversæ valetudinis testari potest. *l.* 16. §. 1. *l.* 17. ff. *eod. l.* 2. ff. *de inoff. l.* 1. §. 9. ff. *de secund. tab.*

23 Id est, dilucidis intervallis. ff. *eod.*

24 Eo sensu antiqui animi dicuntur, quo veteres animi in *l.* 3. ff. *de posth. her. inst. l.* 23. *in pr.* ff. *de leg.*

25 Ἐν ὑπνῳ τῷ διανίσθαι. *Eclog.* 3. *c.* 9.

26 Ἐν τοῖς διαλείμμασι 35. *Eclog.* 3. *c.* 9. 5. *Harm.* 1. §. 15. quæ & intervalla dicuntur simpliciter in *l.* 14. *vers. Si vero.* ff. *de offic. præsid.* 2. *Cod.* 2. §. 4. §. 5. consinia furoris & sanitatis in *l.* 6. *vers. Nos itaque* ff. *de curat. fur.* tempus intermissi furoris à *Paul.* 3. *sent.* 4. §. 5. 1. & *Inst. eod. inducia* ff. *eod.*

27 Codicillos mortis causa donationem.

28 Solennitates intelligit in aliorum testamentis requisitas.

29 Non habet quo referatur hæc oratio, nisi legas de discretis.

30 Mutus & surdus simul à natura testamentum aut codicillos, aut mortis causa donationem facere non potest, imo nec libertatem conferre, *ut hic. Synopf. Basil.* 35. *tit.* 3. *c.* 10. 5. *Harm.* 1. §. 17. 18. Ne dicas cum interpretibus, Paganis testamenti factionem à principe eo casu permitti ex *l.* 7. ff. *eod.* ipso vero jure militi. §. 2. *Inst. de militar. testam.* utrobique enim agi existimandum est de his, qui simpliciter vel surdi vel muti sunt. Nam qua ratione paganus mutus & surdus à natura, principi testamenti faciendi causa supplicaverit? quo motu quibusve gesticulationibus mutus eodem casu heredem instituet? dicendum est igitur, paganos mutos vel surdos simpliciter testamenti factionem olim à principe petere debuisse. *d. l.* 7. militibus à lege permissum fuisse. *d.* §. 2. hic autem omnibus surdis vel mutis permitti. Quod de surdo diximus, ne fumas de eo, qui tarde vel exaudit, vel loquitur: sed de eo qui nihil omnino natura exaudit, quique nihil penitus loqui potest. §. 3. *Instit. eod.* adde *Ulpianum* 20. §. 13. *l.* 3. ff. *de ædilitio.*

31 Quid? surdus & mutus simul, potestne pias ad causas testamentum facere? Quidam ajunt, alii negant, de quo vide Tiraquellum privilegio 9. piæ causæ.

32 Nec ei interesse ut testis. vid. *Oldend. cap.* 4. *de testib. num.* 15. Est enim optima illatio testimonii dictionem ei denegari, cui testamentum facere non liceat. vid. *l.* 18. *vers. merito ff. eod.*

33 Quidni possit, cum fideicommissum nutu relinqui possit? *l.* 21. ff. *de leg.* 3. Solve, nutu relinqui potest ab eo, qui loqui non potest, non à muto simul & surdo à natura, *ut hic.*

34 Mutus & surdus à natura bona alienare inter vivos etiam non potest, ex quo libertatem servis inter vivos non confert. Ideoque eatenus ei dari solet. *arg. l.* 2. ff. *de curat. fur.*

35 Simpliciter tamen surdus non mutus potest. *l.* 1. ff. *qui & à quib. manumiss.*

36 Olim inter amicos per epistolam licuit. *Paul.* 4. *sent.* 12. §. 2. sed præstat verba Pauli de eo intelligi, qui vitio aliquo surdus & mutus factus est, quippe qui natura talis est, scribere non potest.

37 Surdus & mutus vitio vel morbo non natura, si literas novit, literis testari potest.

38 *Paul.* 4. *sent.* 12. §. 2.

39 Ut mutus sit & surdus.

40 Vox ablata, mutum: aurium conclusio surdum efficit.

41 Mutus & surdus vitio aliquo, sciens tamen literas testari sua manu potest.

42 Surdus natura non tamen eadem natura simul mutus, testari potest. quid si vitio talis sit? idem; potest enim vel voce, vel scriptura testari.

43 Leges interdum statuunt de his quæ raro fiunt, & ita restringitur *l.* 4. §. 6. ff. *de legib.* & in codicillis, & in mortis causa donationibus, & in libertatibus & in omnibus aliis permittimus. Si enim vox 44 articulata ei [à] natura concessa est: nihil prohibet eum omnia quæ voluerit facere: quia scimus quosdam jurisperitos & hoc subtilius cogitasse, & nullum esse exposuisse, qui penitus non exaudiat, si 45 qui supra cerebrum illius loquatur, secundum quod Jubentio Celso placuit. In eo autem, cui morbus postea superveniens auditum 46 tantummodo abstulit, nec dubitari potest quin possit omnia sine aliquo obstaculo facere. Sin 47 vero aures quidem apertæ sint, & vocem recipientes, lingua autem ejus penitus præpedita: licet à veteribus auctoribus sæpius de hoc variatum est: attamen si hunc peritum 48 litterarum esse proponamus, nihil prohibet eum scribentem hæc omnia facere, sive naturaliter 49, sive per interventum morbi hujusmodi infortunium ei accesserit: nullo 50 discrimine, neque in masculis, neque in fœminis in omni ista constitutione servando. Dat. xv. Kalend. Mart. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Filiusfamilias *ne quidem de rebus quæ patribus non acquiruntur, testari non potest: exceptis castrensibus & quasi.*

XI. Idem A. Joanni P.P.

Nemo ex lege, quam nuper 51 promulgavimus, in 52 rebus quæ parentibus acquiri 53 non possunt, existimet aliquid esse innovandum, aut permissum esse filiisfamilias 54 cujuscunque gradus, vel sexus testamenta facere 55 sive sine 56 patris consensu 57 bona possideant secundum nostræ legis distinctionem, sive [cum] eorum voluntate. Nullo etenim modo hoc eis permittimus 58: sed antiqua 59 lex per omnia conservetur, quæ filiisfamilias, nisi in certis casibus 60, testamenta facere nullo modo concedit, & in his personis quæ hujusmodi facultatem habere jam concessæ sunt. S. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Filiusfamilias de quasi castrensibus testari potest.

XII. Idem A. Joanni P.P.

Omnes omnino quibus quasi 61 castrensia peculia habere [ex legibus] concessum est, habeant licentiam in ea tantummodo ultimas voluntates condere, secundum nostræ constitutionis tenorem, quæ talibus testamentis de inofficiosi 62 querela immunitatem præstitit. Dat. III. Non. Decemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

44 Surdus qui mutus à natura non est, testari potest. An id cuiquam accidere possit, mox dicetur.

45 Surdus à natura nemo fic est, quin si supra cerebrum illius quis loquatur non audiat. sed tamen Plinius 10. *c.* 69. refert, ei cui primo negatus sit auditus, huic & sermonis usum ablatum, & ideo marina ostrea, quod surda sint, muta esse quoque natura. Alexander Aphrodiensis in problematis putat, ideo fieri quod una sit nervorum conjunctio, quæ ad linguam & aures pertineat, & ea ratione contingere, ut affecto aurium nervo nervus quoque linguæ afficiatur. Cur vero qui muti sunt non à natura audiunt? idem Alexander id ex eo fieri putat, quod oriatur proprium nervorum πάθος, sive ut Politian. vertit, localis nervorum passio.

46 Surdus ex morbo testari potest.

47 Mutus tantum natura vel morbo, non surdus testari potest, si literarum sit peritus.

48 Mutus non surdus literarum sciens testari potest.

49 Natura vel morbo quidem muti esse possunt, non tamen surdi? exemplum extat apud Herodotum *lib.* 1. & *Gell.* 5. *c.* 9. de Crœsi filio, cum mutus a puero fuisset, articulate ad hostis impetum exclamavit: ὦ ἄνθρωπε μὴ κτάνῃς Κροῖσον: sed & quispiam Samius Athleta, nomen illi fuit Ἀγλαΐς, cum antea loquens non fuisset, ob similem causam loqui cœpit. *Gell. d. loc.* qui nunquam id potuisset nisi auditu prius sermonem accepisset, didicisseque.

50 De muto & surdo quod hac lege dictum est, idem obtinet in fœminis mutis & surdis.

51 Id est, anno 529. intelligit autem *l.* 6. ff. *de bon. quæ liber.* intelligit etiam *legem ult.* ff. *de collat.* quæ lata est anno 530.

52 Id est, ne quidem in rebus quæ parentibus adquiri non possunt, & ita Græci μηδ' τοῖς ἀπροσπορίτοις, 35. *Synopf.* 3. *c.* 11. ut hinc dubitandi ratio fumatur: sunt vero ἀπροσπόριτα adventitia aliunde filio quam à patre vel patris libertate quæsita, quorum proprietas liberis, usufructus patri competit, imo & proprietas si moriantur ipsi liberi. Scholiastes synopseos illo loco τῶν ἀπροσπορίτων quædam exempla ponit rerum quæ liberis adquirantur, veluti ex testamento alterius, vel ex militia, vel ex scientia in quibus filiusfamilias possit testari, in cæteris non possit.

53 *d. l. ult.* filiusfamilias de adventitiis & propriis testari non potest, etiamsi in illis pater nullum habeat usumfructum. vid. *Clarum* 3. *sent.* §. *testamentum. quæst.* 18. *de pecunio castrensi vel quasi potest. Instit. eod. in pr.*

54 Vide 5. *Harmenop.* 2. in hunc locum. vid. *Clarum* 3. *sent.* §. *testam. quæst.* 18.

55 Atqui filiifamilias donare mortis causa possunt patris consensu. *l.* 25. *in fin.* ff. *de mort. caus. donat.* Cur tam varie? Paponius 1. *notar.* 7. *c. des testamens* negat veram varietatis hujusce causam adferri posse. Alii donare posse putant, quod mortis causa donatio contractum imitetur, & præsentem obligationem adferat. die melius, Eum qui testatur, sui juris esse debere: & testamentum ex alieno arbitrio pendere absurdum esse. vid. *Clarum d. q.* 18. inter se vero repugnare, ut unus & idem filiusfamilias & sui juris sit. Majorem autem esse authoritatem patriæ potestatis, quam ut sola testamenti factione filius sui juris fieri censeatur. Donare vero minilri nudi est. Nam & per servum dominus donare potest. vid. *Bald. Inst. hoc tit.* Quid? ad pias causas de profectitiis, potestne testari filius consentiente patre? potest constitutione Bonifacii, & ita accipe *c. licet* 4. *de sepulturis in* 6. ubi per μείωσιν *eligere sepulturam*, dixit pro *legare sepulturæ causa.* vid. *Clarum* 3. *sentent.* §. *instrumentum quæst.* 5. quid valerne statutum, ut filiusfamilias possit testari? valere videtur. Quid si interim dum pater captus ab hostibus, & testetur ejus filius? patre postliminio redeunte testamentum filii evanescit. vid. *l. ult. vers. ita tamen.* ff. *de sentent. passis.*

56 *l.* 6. & 16. *l.* 19. ff. *eod.* cur sine patris consensu? Testamenti factio publici non privati juris est. *l.* 3. ff. *eod.* jus autem publicum exigit, ut qui testatur paterfamilias sit, & ut de re sua testetur. Jure civili vero filiusfamilias proprium nihil habet. *Ulpian.* 20. §. 10. constitutionibus peculia castrensia vel quasi propria habet. etiam usufructu tenus, adventitiorum vero proprietatem. §. 1. *Inst. per quas personas cuique.* De castrensibus autem jure militari potest: de quasi castrensibus communi jure. *l. ult.* ff. *de inoffic. testament.*

57 Filiusfamilias potest consensu patris bona possidere.

58 Quid si quis filiusfamilias testatus est, postea juris sui factus decessit. Testamentum ejus ab initio ipso jure nullum, tacite confirmari non potest. *l.* 1. §. 8. ff. *de b. p. secund. tab.* expresse potest. *l.* 11. §. 2. ff. *de b. p. secund. tab.* valet tamen eo casu testamentum solo jure fideicommissi. *l.* 1. §. 1. ff. *de leg.* 3. quasi defunctus ad causas fideicommissi, & codicillorum vim prioris testamenti traxerit. *l.* 19. *vers. sed in proposito.* ff. *de testament. milit. l.* 12. §. 1. ff. *de inofficio.* vid. *Oncicenum Quæstionum Academ. ult.*

59 Vid. *Ulpian.* 20. §. 10.

60 Id est, in castrensi, vel quasi castrensi. *l. ult.* ff. *eod. Inst. eod. in pr.*

61 Filiusfamilias testari potest de quasi castrensibus. Castrensia ad imitationem castrensium. *l. ult.* §. 1. ff. *de inoff.* castrense quod Græci ἰδιόκτητον, *Synopf. ibid. c.* 11. quod in castris adquiritur, vel proficiscenti ad militiam datur. vid. *l.* 4. ff. *familiæ. l.* 4. *l.* 11. ff. *de castr. peculio. Paul.* 3. *sent.* 4. §. 3. quinam eo privilegio fruantur, vid. *d. l. ult.*

62 Inofficiosi querela non proponitur adversus testamentum ejus, qui de quasi castrensi peculio testatus est. vid. *d. l. ult.*

TIT. XXIII.

DE TESTAMENTIS 63 ET QUEMADMODUM 64 TESTAMENTA ORDINENTUR 65.

Testium status testamenti tempore inspiciendus.

1. Imp. Hadrianus A. Catonio 66 Vero.

Testes, servi an liberi fuerint, non in hac causa tractari oportet: bus imperatori obsequium præstitit. *l.* 19. ff. *eod.* municipalibus gestis habitis. *d. l.* 19. mystice. *l.* 21. §. *eod.* Per æs & libram (sed hoc in usu esse desit, *l.* 15. §. *eod.* Est & aliud posterius. *l.* 20. & 21. §. 3. *l.* 29. §. *eod.* est & cujus signacula incisa vel ablata. *l.* 30. §. *eod.* est & imperfectum, irritum, ruptum. *l.* 3. *l.* 21. §. *eod.* quod procitum Festo, factum inter liberos. *d.* §. 1. & ad pias causas. vid. *auth. similiter Falcidia cessat.* §. *ad l. Falc.* & holographum. *l.* 28. *in fin.* §. *eod.* factum tempore contagionis. *l.* 8. §. *eod.* factum in agro & aliis locis ubi pauci sunt testes. *l. ult.* §. publicatum. *l.* 2. *l.* 18. *lib.* 23. *eod.* est & cujus authenticum intercidit. *l.* 2. *l.* 11. §. *eod.* cujus scriptura interleta, in quo etiam quædam supra scripta. *l.* 12. §. *eod.* in quo falsa demonstratio. *l.* 4. & 5. §. *eod.* falsa enunciatio. *l.* 6. §. *eod.* in quo error subjectus reperitur. *l.* 7. §. *eod.* deque iis aperiendis, & apud acta publicandis à testatore. *l.* 18. *l.* 23. §. *eod.* ut scil. quando intercideriut, sit unde eorum fides peti possit.

64 Id est, de solennitatibus & regulis juris, quas in testamentis servari opus est, quas multis vigiliis excogitatas refert Imperator. *l.* 35. §. *de inoff.* Huc referre possis contextus & actus unitatem. *l.* 28. §. testium subscriptionem. *l.* 28. §. 1. §. *eod.* testes, eorumque numerum. *l.* 12. & 31. *vers. in illa.* §. *eod.* qualitatem & statum. *l.* 21. §. *eod.* præsentiam. *l.* 9. §. *eod.* signacula & annulum. *l.* 12. §. *eod.* literarum consequentiam & notas. *Auth. quod si sine* §. subscriptionem. *l.* 21. §. *eod.* Idioma. *l.* 21. *in fin.* §. *eod.* superstua testamenti & necessaria. *l.* 17. §. ambiguitatem. *l.* 24. §. præpositerationem. *l.* 25. §. heredis institutionem. *l.* 14. §. ejusque qualitatem & statum. *l.* 3. & 16. §. *eod.* heredis scripturam vel nuncupationem à testatore faciendam. *l.* 29. *vers. Quod si* §. genus tabularum. *l.* 15. *vers. Et in.* §. *eod.* formam testamenti hodie usitatam vide apud Speculatorem *in tit. de instrumentorum editione.* §. *compendiose*: apud Rolandum à Valle 1. *cons.* 36. *ubi post Bartolum in l.* 1. *testam. quemad.* notat formam testandi in scriptis admodum periculosam esse, nempe quod si testium unus moriatur ante testatorem vel ante apertas tabulas, integrum testamentum irritum fiat. Ideoque his temporibus raro reperiri solennia in scriptis testamenta.

65 Id est, fiant. dixi ad *l.* 28. ff. *eod.* adde etiam de eorum effectu. *l.* 10. 13. & 16. *in fin.* §. *eod.* & quemadmodum infirmentur. *l.* 27. §. *eod.* Goth. Ad hunc titulum & singulas leges vid. Sichard. Ans.

63 Seu variis generibus testamentorum, fiunt enim vel scripto. *l.* 21. §. *eod.* nuncupatione sine scriptis. *l.* 21. §. 2. *l.* 26. §. *eod.* precibus imperatori obtulit. *l.* 19. §. *eod.* municipalibus gestis habitis. *d. l.* 19. mystice. *l.* 21. §. *eod.* Per æs & libram (sed hoc in usu esse desit, *l.* 15. §. *eod.* Est & aliud posterius. *l.* 20. & 21. §. 3. *l.* 29. §. *eod.* est & cujus signacula incisa vel ablata. *l.* 30. §. *eod.* est & imperfectum, irritum, ruptum. *l.* 3. *l.* 21. §. *eod.* quod procitum Festo, factum inter liberos. *d.* §. 1. & ad pias causas. vid. *auth. similiter Falcidia cessat.* §. *ad l. Falc.* & holographum. *l.* 28. *in fin.* §. *eod.* factum tempore contagionis. *l.* 8. §. *eod.* factum in agro & aliis locis ubi pauci sunt testes. *l. ult.* §. publicatum. *l.* 2. *l.* 18. *lib.* 23. *eod.* est & cujus authenticum intercidit. *l.* 2. *l.* 11. §. *eod.* cujus scriptura interleta, in quo etiam quædam supra scripta. *l.* 12. §. *eod.* in quo falsa demonstratio. *l.* 4. & 5. §. *eod.* falsa enunciatio. *l.* 6. §. *eod.* in quo error subjectus reperitur. *l.* 7. §. *eod.* deque iis aperiendis, & apud acta publicandis à testatore. *l.* 18. *l.* 23. §. *eod.* ut scil. quando intercideriut, sit unde eorum fides peti possit.

64 Id est, de solennitatibus & regulis juris, quas in testamentis servari opus est, quas multis vigiliis excogitatas refert Imperator. *l.* 35. §. *de inoff.* Huc referre possis contextus & actus unitatem. *l.* 28. §. testium subscriptionem. *l.* 28. §. 1. §. *eod.* testes, eorumque numerum. *l.* 12. & 31. *vers. in illa.* §. *eod.* qualitatem & statum. *l.* 21. §. *eod.* præsentiam. *l.* 9. §. *eod.* signacula & annulum. *l.* 12. §. *eod.* literarum consequentiam & notas. *Auth. quod si sine* §. subscriptionem. *l.* 21. §. *eod.* Idioma. *l.* 21. *in fin.* §. *eod.* superstua testamenti & necessaria. *l.* 17. §. ambiguitatem. *l.* 24. §. præpositerationem. *l.* 25. §. heredis institutionem. *l.* 14. §. ejusque qualitatem & statum. *l.* 3. & 16. §. *eod.* heredis scripturam vel nuncupationem à testatore faciendam. *l.* 29. *vers. Quod si* §. genus tabularum. *l.* 15. *vers. Et in.* §. *eod.* formam testamenti hodie usitatam vide apud Speculatorem *in tit. de instrumentorum editione.* §. *compendiose*: apud Rolandum à Valle 1. *cons.* 36. *ubi post Bartolum in l.* 1. *testam. quemad.* notat formam testandi in scriptis admodum periculosam esse, nempe quod si testium unus moriatur ante testatorem vel ante apertas tabulas, integrum testamentum irritum fiat. Ideoque his temporibus raro reperiri solennia in scriptis testamenta.

65 Id est, fiant. dixi ad *l.* 28. ff. *eod.* adde etiam de eorum effectu. *l.* 10. 13. & 16. *in fin.* §. *eod.* & quemadmodum infirmentur. *l.* 27. §. *eod.* Goth. Ad hunc titulum & singulas leges vid. Sichard. Ans.

66 *Catoni* §. 7. *Inst. eod.*

oportet: cum eo [1] tempore quo testamentum signabatur, omnium consensu liberorum loco habiti [2] sint, nec quisquam eis usque adhuc status controversiam moverit. Sine die & consule.

Authenticum etsi intercidat, testamentum valet.

II. Imp. Alex. A. Expedito.

PUblicati [3] semel testamenti fides, quamvis ipsa[1] materia, in qua primum à testatore scriptum relictum fuit casu, qui probatur, intercidit [4], nihilo minus valet [5]. P. P. Kal. Januar. Fusco II. & Dextro Conss. 226.

Ex imperfecto testamento Imper. quoque heres non est.

III. Idem A. Antigono.

EX [6] imperfecto [7] testamento nec Imperatorem [8] hereditatem vindicare posse, sæpe constitutum est. Licet enim lex [9] imperii solennibus [10] juris Imperatorem solverit: nihil [11] tamen tam proprium imperii est, quam legibus vivere. P.P.II. Kal. Januar. Lupo & Maximo Conss. 233.

Error in nomine non officit testatori.

IV. Imp. Gordianus A. Rufino.

SI in nomine [12], vel prænomine [13], seu cognomine [seu agnomine [14]] testator erraverit, nec [15] tamen de quo senserit, incertum sit: error hujusmodi nihil officit veritati. P.P. XII. Kal. Januar. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

Falsus si quis vocatus, vel si cui ut filio relictum, veritas tamen prævalet.

V. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Lucullo.

NEque professio [16], neque adseveratio [17] nuncupantium filios [18], qui non sunt, veritati præjudicat: & quæ ut filiis testamento relinquuntur, juxta ea quæ à principibus statuta sunt, non deberi, certi juris est. Accep. VI. Non. Jul. Valer. & Gallien. AA. III. & II. Conss. 526.

Falsa enunciatione testamento inserta veritas prævalet.

VI. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Terentiæ.

VErba [19] testamenti, quibus mater vestra decedens, nihil se cuiquam donasse [20] significavit: si res se aliter habet, fidem [21] veri non perstringunt. P. P. III. Non. Novemb. Diocletiano A. & Aristobolo Conss. 285.

Errori scribentis succurritur.

VII. Idem AA. Rufinæ.

ERrore [22] scribentis testamentum juris solennitas mutilari nequaquam potest [23], quando minus [24] scriptum, plus nuncupatum videtur: & ideo recte testamento condito, quanquam [25] desit, *heres esto*: consequens est, existente herede legata seu fideicommissa juxta voluntatem testatoris oportere dari. P. P. XVII. Kal. Februar. ipsis AA. IV. & II. Conss. 290.

Ob casum majorem & timorem contagionis an solennia remittantur.

VIII. Idem AA. Marcellino.

CAsus majoris ac novi [26] contingentis ratione, adversus [27] timorem contagionis [28] quæ testes, deterret, licet aliquid de jure laxatum est: non tamen prorsus reliqua testamentorum solennitas perempta est. Testes enim hujusmodi morbo oppressos [29] eo tempore jungi [30] atque sociari remissum est: [non etiam] conveniendi numeri eorum observatio sublata est. Dat. XVI. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Testes in conspectu testatoris esse debent.

IX. Idem AA. Patroclæ.

SI [31] non speciali [32] privilegio [33] patriæ tuæ juris [34] observatio relaxata est, & testes non in conspectu [35] testatoris testimoniorum [36] officio functi sunt: nullo jure testamentum valet. P.P. X. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Rescripto *justum testamentum rescindi non potest.*

X. Idem AA. & CC. Menophelimo.

SI testamentum jure factum sit, & heres sit capax, auctoritate rescripti nostri rescindi [37] non oportet. Dat. XV. Kal. August. AA. Conss.

Subtracto testamento post mortem testatoris non ideo minus testamentum valet.

XI. Idem AA. & CC. Zenoni.

NOn idcirco minus jure factum testamentum suas obtinet vires, quod post mortem testatoris subtractum [38] probatur. S. Dat. Prid. Id. Novemb. AA. Conss. 15.

De numero testium, de signaculo, de deletis, vel suprascriptis.

XII. Idem AA. & CC. Matronæ.

SI unus [39] de septem [40] testibus [41] defuerit [42], vel coram testatore omnes eodem [43] loco testes suo [44], vel alieno annulo non signaverint, jure deficit testamentum. De his autem, quæ interleta [45] sive suprascripta [46] dicis, non ad juris solennitatem, sed ad [47] fidei pertinent quæstionem, ut appareat [48], utrum testatoris voluntate [49] emendationem [50] meruerint, vel ab altero inconsulte [51] deleta sint, an ab aliquo falso [52] hæc fuerint commissa. S. Dat. Prid. Non. Jul. Philippo. AA. Conss.

Ratio *testandi à legibus est.*

XIII. Idem AA. & CC. Euriphidæ.

TEstandi (*causa*) de pecunia sua Legibus certis [53] facultas est [permissa:] non [autem] Jurisdictionis mutare [54] formam, vel juri publico [55] derogare cuiquam permissum est.

Institutio & exheredatio *codicillo non fit.*

XIV. Idem AA. & CC. Achilleo.

NOn [56] codicillum, sed testamentum aviam vestram facere voluisse, institutio [57] & exheredatio facta probant [58] evidenter. Subsc. Id. Decemb. CC. Conss.

---

1 *l. 22. §. 1. ff. eod.* Testes testamentarii idonei esse debent eo tempore quo testamentum ordinatur, aut saltem idoneos tum fuisse habitos communi opinione sufficit, *ut hic.* Quid? dicemus satis non esse testes testamentarios reprobari, quod tum servi vel infames nisi & hoc addatur, communi opinione, tum pro servis habitos? Imo satis est dici infames tum fuisse, ut contra Bartolum tenet Bald. Fulgos. Castr. Roman. Alex. Corneus Jas. Imola, Cumanus, Aretinus, quod vel ex hac lege elicitur satis. Heres agit ex testamento: excipitur adversus testamentum, testes fuisse servos: Heres hac replicatione utitur, vel servi fuerint, pro liberis tamen omnium consensu habitos: hoc est, tempore testamenti: videtur non præsumi. vid. *Castrens. l. ad tertium 22. §. conationem 1. ff. eod.*

2 Testes debent esse liberi, vere vel putative. *l. 22. §. 1. ff. eod* 2. *Fud. 30. in fin.* hinc illud, communis error jus facit. *l. 3. in fin. ff. de suppellect. legata.* Communis opinio veritatis vicem sustinet.

3 De publicatione dicam *ad l. 18. l. 23. ff. eod.*

4 *l. 11. ff. eod.*

5 *l. 5. sup. de fide instrum.* exemplo publicato creditur, nec Authentici omissio nocet.

6 *Synops. Basil. 35. tit. 2. cap. 2. & 9. Harm. 6. §. 104. & 105. l. 23. ff. de leg.* 3. adde *l. ult. ff. eod.* 7 De testamento imperfecto dicam *ad l. 21. §. 1. ff. eod.* 8 Vide quæ dixi de Imperatore & Principe *ad l. 6. ff. qui testam. ad §. ult. Inst. quib. mod. test. Novell. 105. cap. 2. in fin.* adde *l. 20. in fin. ff. eod. l. 22. ff. de legat.* 3. & 35. *Ecl. 2. cap. 2.*

9 Id est, *lex regia. l. 1. ff. de const. principum. §. 6. Inst. de jure naturali.* vid. *Const. de conceptione Diesteorum. §. 7.* 10 Testamentum principis non solenne esse debet? ex hoc loco non possit negare solenitates in principis testamento requiri: vel non majores quam in militari ultima voluntate, quæ duobus testibus est contenta. *arg. l 15. ff. de testam. milit. l. 40. ff. de test. milit.* idem esse existimant in quovis merum & mixtum imperium & omnimodam (ut loquuntur interpretes nostri) jurisdictionem habente. *arg. l. omnium 19. ff. eod.* Quibus addunt, testamentum sine solennitatibus factum ab eo, qui in loco conditi testamenti merum & mixtum imperium habeat, præsumi ab eodem insinuatum, cum voluntariæ jurisdictionis sit: & ita respondisse Bartolum & Franc. Pisanum in testamento illustris Ursini refert Baldus *in l. sanctimus 24. ff. de donat.* 11 Legibus vivere proprium est imperii: Non igitur princeps legibus solutus est, sed videtur. *l. 4. ff. de legibus.* vid. *quæ de ea re scripsi ad Novell. 105. cap. 2. in fin.* 12 Falsa demonstratio non vitiat: nisi ita falsa sit, ut disfositionem omnino incertam reddat. *§. 29. Inst. de legat. l. 7. §. 1. ff. de legatis. l. 9. §. 1. ff. de contrahend. empt. l. 21. §. 1. ff. qui testam. l. 1. ff. de injusto. l. 48. in fin. ff. de hered. inst. l. 17. ff. de cond. & demonst. l. 32. ff. de verb. oblig.* adde *l. 26. ff. de sacrosanct. Eccl.* 13 *d. §. 29. l. 8. §. 2. ff. de secund. tab.* 14 De his vocabulis aliquid dicendum est, quæ Græci ὄνομα χρηματιστὸν, πανηγυρικὸν, πατρωνυμικὸν vocant. *Synops. 2. cap. 3. Theophilus §. 29. Inst. de legatis.* Prænomen apud Romanos est, quod familiæ nomen præcedit, ut Lucius Publ. Marcus: soletque ut plurimum notis scribi: Hodie succesit ei id, quod familiæ nomini præponimus, puta Jacobus, Petrus, Antonius, quod ideo docti solent etiam notis scribere; indocti vero propria nomina appellant. Prænominibus caruisse pueros & maxime mulieres (nisi forte plures essent) verisimile est. Utriusque familiæ nomine utebantur. Pueri etiam cognomen familiæ suscipiebant. Nomen vero apud Romanos significavit familiæ nomen, ut Tullius. Cognomen erat, quod nomini conjungebatur, ut cognationis nomen. Tertium nomen Plutarchus appellat *in Coriolano & Mario*: Theophilus ἐπώνυμον. quo etiam nomine utitur Plutarchus & Justinianus Novell. 78. estque vel nunc primum partum vel hereditarium, ut Scipionis, Cæsaris, Ciceronis. vid. *Varronem. 2. de re rustica, & Macrobium.* Agnomen cognominis genus est quod ob insignem rem aliquam nomini additur. Vox agnomen legitur apud Ciceronem lib. de inventione, & §. 29. *Instit. de legat.* alibi legi negat Antonius Augustinus 3. *emendat.* 8. Superflue itaque hic legi & alibi tamen posse usurpari, quando cognominis vocabulum satis rem ipsam non exhibet. Sic Crasso Divitis cognomen fuit: *Cic. ad Atticum.* & Manlio Torquato, *Cic. 2. de finibus.* & ita cum multis locis extet verbum prænominis & cognominis: agnominis tamen non extat. *l. 21. §. 1. ff. qui testam. l. 1. ff. de liberis & posthum.* ubi dixi *l. 13. ff. de falsis. l. unic. §. de mut. nomin.* 15 Error in nomine, cognomine vel agnomine non vitiat, si constet de ipso corpore (vide tamen Socinum regula 119.) & tamen error in nomine appellativo generali vitiat, etiamsi constet de corpore. *l. 4. ff. de leg. 1.* vid. tamen *Socinum regul. 120.* 16 In censum. vide quæ notavi *l. 13. §. de probat.* adde *l. 29. ff. de probat. l. 12. de jure patron. l. 4. ff. de hered. inst. l. 6. de fide instrum.* 17 *l. 5. §. de probat.* 18 Ubi quem quis instituit ut filium, non aliter instituturus, si filius is non sit, inutilis erit institutio. Idem dicendum, si ut fratrem instituit. *l. 7. §. de hered. inst.* dicta *l. 1. §. 10. ff. de Carbon. l. 46. ff. de jure fisci.* 19 Verba enunciativa modum causæ disponunt. *adi textum & Doctores ib. in l. pater 17. §. 1. ff. de doli mali except. l. emptor. 65. §. 1. ff. de rei vindic.* 20 Inter vivos scilicet verba negativa testatoris veritatem non mutant, *ut hic*: & ita non creditur testatori mensuram suæ substantiæ adfirmanti. *Novell. 48.* eidem non creditur accusanti. *l. 3. §. 1. ff. de Silan.* Et tamen obtemperatur injuriam remittenti. *l. 5. §. famil.* 21 Dixi ad *l. 1. §. arbit. tut.* 22 *l. 9. §. 2. ff. de hered. inst.* vid. *l. 92. ff. de reg. jur.* 23 Imo potest. *l. 9. ff. de hered. inst.* 24 *d. l. 9. §. 2.*

25 *l. 1. §. 5. ff. de hered. inst.* vide quæ de ea re scripsi ad *l. 1. in fin. §. de arbitr.* 26 Facit *l. 28. vers. & si quidem. ff. eod.* 27 Legendum mihi videtur, & *adversus*. Nam hic aliquid de jure laxatur casu majoris & novi & adversus timorem contagionis intuitu. 28 Puta pestis. Nulla enim alia fere contagio est, quæ testes adeo deterreat. Quid in testamento tempore pestis facto quot testes requirantur? Quidam duos sufficere ajunt, moti *cap. cum esset x. de testament.* de quo vide Rolandum à Valle 1. *consil. 81. num. 44.* & ita judicatum refert Guido Papæ *decis. 513.* Sed & Spinæ ita probatum esse testamentum refert Myinsingerus 1. *observ. 96.* & cum in hostico testantibus duo testes sufficiant. *l. 1. de bonorum possess. & testam. milit. l. ult. ff. de test. milit.* Cum in rusticanis testium numerus legitimo minor requiratur. *l. ult. ff. eod.* cum necessitas legem non habeat: id privilegium dari locis & temporibus, non personis: facti impedimenta non obstare actui minus solenni. Eum qui contagioso morbo laborat, testari posse coram testibus eum tantum audientibus, non tamen eum videntibus, ut hac lege: contra legem *si non speciali. ff. eodem.* posse eundem & testari coram testibus non rogatis. *Bart. decis. 222.* posse hujusmodi hominis testamentum per tabellionem nondum matriculæ insertum describi. *Angel. in l. si vacantia. 5. C. de bon. vacantibus. arg. l. ubi absunt 19. ff. de tutoribus.* mulierem tempore pestis posse sine consensu cognatorum testari, licet suo fortassis statuto sine consensu agnatorum testari prohibeatur. 3. *Paril. 3. consil. 33.* Quinimo sanum in loco contagioso testari posse coram testibus duobus rogatis. vide *Boërium decis. 228.* Alii contra septem exigunt. *l. 12. ff. eodem.* Utrumque nimis extremum & iniquum est. Clarus arduam quæstionem esse ait, quæ Cæsarea distinctione egeat 3. *sentent. §. testamentum quæst. 56. vers. & hæc quidem.* placet media sententia quinque testes sufficere; si modo plures reperiri non possint. Nam & is numerus sufficit ubi nemini, hoc est, paucissimis accessus pateat. Alii pestis genus distinguunt: ut si non magna aut vehemens sit, justus ac legitimus testium numerus requiratur. *argum. l. 1. §. proinde 8. ff. de edil. l. quæstum 60. ff. de rejudicata.* & ita judicatum fuisse refert Boërius *decis. 221.* sin magna sit in terris Ecclesiæ sufficere solennitatem. *c. cum esses 10. extr. de testam.* hoc est, ut quis testetur coram duobus testibus, & parocho seu plebano, ejusve vicario: in urbe vero imperioque Romano, hoc est, provinciis imperio subditis quinque testes exigi. *argument. l. ult. ff. eodem.* (& ita Burdigalæ judicatum refert Boërius ibid.) si modo qui testatus est, contagiosus sit: quippe non contagiosus in contagioso loco testari coram septem testibus debet: nisi desertis in agris sit: tunc enim quinque testes videntur sufficere. *l. ult. ff. eodem.* Pone testamentum a contagioso factum, jure illo speciali contagiosis permissum: quæro an ægroto convalescente, & ad sanitatem perducto deficiat id testamentum? *Cornæus 4. cons. 54.* & Ripa existimant tale testamentum, etiam tum sustineri ac valere, etiamsi testator alterius testamenti solenniter faciendi potestatem habuerit. Hoc amplius notandum est ex Boërio *decis. 228.* contagiosos ex fenestra vel cancellis coram prætereuntibus in via testari posse. *argument. l. est differentia 9. ibi, per fenestram. ff. in quib. causis pignus. l. conficiuntur 8. §. codicilli 2. ff. de jure codicill. l. si quæs. 3. ibi, per fenestram. ff. de pignoratitia.* Goth. An testamentum tempore pestis ab ordinaria testamentorum solennitate sit immune, vid. Censur. Forens. nostram *lib. 3. cap. 2. num. 23.* S. L. 29 Lego & emendo, *oppressis*, manifestissima & apertissima sententia. Ideoque Græci hanc legem ita interpretantur, testes si metuerint propius ad testatorem accedere, ne morbi contagione inficiantur, permittitur eis separatim κεχωρισμένως ab eo testamentum signent. *Synops. Basil. 35. tit. 2. cap. 7.* 30 Contagionis causa testibus permittitur separatim à testatore testamentum signare. Græci ita hanc legem explicant. 35. *Eclog. 2. cap. 7.* 31 *Synopsis Basil. ibid. cap. 8.* est & hæc lex exceptio *ad l. 12. ff. eodem.* 32 Puta a principe concesso cum hac clausula, *non obstante. l. 35. §. de inoff.*

33 Jus commune statuto & consuetudine mutari potest, à privato non potest. *l. 27. ff. de reg. jur.* 34 Ut si in conspectu testatoris testes sigilla non imponant. 35. *Eclog. 2. cap. 8.* 35 *l. 12. in pr. ff. eod.* hinc colligit Baldus, In testamento requiri, ut testes videant testatorem: ideoque cæcum in testamento testem esse non posse. Quid si testes oculati interposito velo aut interjecta cortina testatorem loquentem audierint, non viderint tamen? Quidam putant id genus testimonii fidem facere, dum testes notam habuerint vocem testatoris. *Gloss. in l. 2. §. idem Labeo ff. de aqua pluvia. & in capite præterea 27. extra de testibus.* Alii in teste testamentario visum requiri ex hac lege notant: eo magis quod vocem alienam periti possunt imitari. Notum enim illud Isaaci, *vox Jacob manus Esau*: idque Cæpola cautela 220. in testamento omnino admittit (quod in codicillis & mortis causa donatione forte remittendum esse putat) in matrimoniis testes de auditu fidem plenam non facere, nisi alia indicia sint. *c. præterea 27. ext. de testib.* secus in contractibus esse vel quasi *Gloss. in cap. 15. testes 3. quæst. 9.* Quid in delictis? testis de visu testimonium proferre cogitur. *Idem Cæpola cautela 231.* Porro nota vox loquentis testi fuerit, necne arbitrio judicis finitur. His addendum testamentum noctu quidem signari posse. *l. ad testium 22. §. posse. 6. ff. eod.* non tamen absque luminibus: tunc enim falsum præsumi. Noctu enim factum testamentum absque luminibus non valet. *Jas. 3. cons. 50. Tiberius Decianus 2. cons. 65.* 36 Testium. Testium officio funguntur, si sigilla imponant. *Ecl. d. loco.* 37 Testamentum jure perfectum non rescinditur per rescriptum. facit *l. 7. de prec. Imp.* 38 Furtum testamenti testamentum non vitiat. Est enim vitium furti, quod ad testamentum attinet extrinsecum. vide *l. 2. §. eodem.*

39 Testes & eorum numerus ad testamenti solennitatem pertinere ex his verbis colligitur junctis cum verbis, *non ad juris solennitatem §. eod.* igitur uno ex septem testibus deficiente testamentum legitime probari non potest, *ut hic.* adde *l. duo sunt Titii 30. ff. de testam. tut.* Possis etiam dicere numerum testium formam esse substantialem jure civili inductam, non jure gentium. Nam numerus testium in testamentis augeri vel minui statuto vel consuetudine potest. *l. ult. §. eod. l. Divus 24. ff. de test. milit. l. milites 15. §. de test. milit.* 40 Septem testes in testamentis regulariter requiruntur, *ut hic. §. 3. Inst. eod. l. 3. ff. unde liberi. l. 2. §. secund. tab.* 41 Testium numerus est de solennitate substantiali testamenti. *Bald.* 42 Defectus solennis numeri testium testamentum vitiat, nisi in casibus exceptis, *ut hic. §. 3. Inst. eod.* excipe casum *legis 8. in fin. §. eod. l. 9. §. eod.* 43 Testes testamenti eodem loco esse oportet. 44 Testes & suo & alieno anulo signare possunt. *§. 5. in fin. Inst. eod.* 45 Interlinire est variis locis delere. *l. 42. in fin. ff. ad l. Aq. l. 1. §. 1. ff. de servo corrupto. l. 67. ff. de leg. 1. l. 2. ff. de falsis.* 46 Subscripta. 47 In testamento aliud juris solennitas: aliud fidei quæstio. 48 Abrasio seu litura in instrumento seu literis suspecto & substantiali loco instrumentum vitiat. adde *l. ult. §. de edictis D. Hadriani. Socinum reg. 1.* nisi plura sint in instrumento capita: tunc enim litura eam tantum partem vitiat: non alia capita instrumenti. *l. 42. §. de transl.* nisi ex antecedentibus & consequentibus certo colligatur, lituram consulto ac necessario inductam: hoc est, instrumentum eam lituram pati: vel sine ea litura consistere non posse. Idem dicendum, si qua parte litura est, eadem testator aliquid manu propria adscripserit ac de eo literarum comparatione facta constiterit. *l. 20. §. de fide instrum.*

49 De consulto deletis. *l. 2. §. 7. ff. secund. tab.* Consulto, id est, voluntate. *l. 8. §. 3. ff. d. tit.* 50 Interletis & suprascriptis superiora emendantur. 51 De inconsulte deletis. *l. 1. ff. de his quæ in test. delent.* 52 De falso deletis, *l. 2. ff. de falsis.* 53 Legibus certis, id est, non sub arbitrio. 54 *l. 55. ff. de leg. 1. l. 15. §. 1. ff. ad l. Fal.* 55 Vid. *l. 27. ff. de reg. jur. l. 35. §. de inoffic.* 56 *l. 13. in fin. ff. de jure codicill. §. 12. Inst. de testam.* 57 Institutio & exheredatio testamenti notæ: Neutra fit in codicillis. vide *l. 7. §. de codic.* 58 Probatur ex heredis institutione & exheredatione defuncti voluisse testari, non codicillos facere. *ut hic.* Cur ita? quia codicillis hereditas directo neque dari, neque adimi potest. *l. 2. l. si idem 7. §. de codicill. l. quod per manus 10. ff. de jure codicill. l. Scævola 76. ff. ad Trebell. §. penult. Inst. de codic.* quæ conjectura locum etiam habet, licet deficiat solennitas in testamento necessaria, ut ea ratione defuncti dicamus testamentum non codicillos facere voluisse: cum actum de quo agitur testamentum esse non codicillos: testamentum, inquam, nullum: neque jure codicilli sustineri. Conjectura quæ ducitur ex solennitate cedit præsumptioni, quæ ex ipsa rei substantia nascitur. Cur? Tolerabilius est inutilem reddi testatoris voluntatem, quam aliquid admitti, quod adversus ejus voluntatem faciat. Præsimitur quoque testator justas solennitates omittens, justæ, id est, solennis voluntatis pœnituisse, & perlusorium actum facere voluisse; Quod si testator dicit se nolle solennia testamenti servare? intelligitur id jure codicillorum valere voluisse, si solennitas codicillorum adfuerit. *Gloss. in l. nemo 55. ff. de leg. 1.* Quid si testator codicillos aut contractum se facere

De in codicillis & testamentis omnibus, quæ jure codicillorum valent. *l. ult. vers. sin autem. ff. eodem* (qualia sunt pene omnia testamenta in quibus clausula codicillaris subintelligitur) & testamento hominis rustici sani. *l. ult ff. eodem.* Sed & hic dicitur aliquid de jure communi relaxari propter metum contagionis: æquissima est autem relaxatio, si duo testes remittantur de summi juris observatione, ad hæc: Quinque testes sufficere dicuntur in rustici testamento propter testium penuriam: ergo & hic idem jus esse debet: & ita Baldus putat hic: Roland. à Valle 1. *cons. 81. Clarus d. loco. Hot. 2. consil. 15.* & breviter communis opinio eo inclinat. *Roland. Clar. Hot. d. loco.* adde *Pap. 20. Arrest. 1. §. 1.* Id etiam admitti potest, non quod duo non sufficiant ad fidem faciendam: sed quia grave est duorum judicio universam defuncti hereditatem extraneo deferri. Boërius *decis. 228. & Roland. à Valle 1. cons. 81.* eandem sententiam probant, quod ita possit testari, qui tyranni carcere detineatur: aut qui in castro sit aliquo,

testatus est: & ductum hujusmodi codicillos, vel contractum appellavit, & nihilominus solemnia testamentis necessaria servavit: verbi gratia, heredis institutionem & exheredationem in eo fecit? valebit actus hujusmodi jure testamenti, *ut hac lege l.27.* ℣. *eod.* ac maxime quidem si ab alio quam testatore scriptum fuerit testamentum: nam error notarii officere testamento non debet. *l. errore 7.* ℣. *eod. l. si librarius 92. ff. de regul. jur.* Quid si testamentariam solemnitatem adhibuit, & tamen testatus est velle eum actum jure codicillorum obtinere? Quidam jure testamenti valere putant. Alii in electione heredis positum esse, ut vel directo succedat ex testamento, vel jure fideicommissi ex codicillis, quorum prius Joann. Andreas concedit, si qui proximi ab intestato instituti sint: alterum si extranei. Quid si facto jam testamento ex intervallo heredes scripsit, & eum actum codicillos esse testatus est, neque testamentum expresse revocavit? testamentum fecisse intelligitur: ut hinc constet, prius testamentum ruptum esse. Socinus *cons.* 69. *Alciat* 9. *cons.* 68. Et breviter in hujus legis quæstione testatum dicemus, qui directis: codicillos fecisse, qui verbis inflexis usus sit. Quid si communibus usus sit? codicillos fecisse dicemus, si ea dispositio non poterit, ut testamentum valere. *l. ult.* j. *de codicill.* sin fecus testamentum fecisse. *l.* 1 ℣. *de codic.* ex institutione testamentum præsumi: ejus defectu codicillum *hac lex.*

1 Rp. Constantius. 2 Inanis observatio. 3 Testamentum judicium defuncti. 4 Videtur aboleri testamentum per æs & libram. *de quo* §. 1. *Inst. eod. Ulp.*19. §. 3. & 20. §. 2. & 3. 5 Institutionis, alii legunt *Instituendi*, quod de institutione hic dicitur, idem est in legatis. *l.* 2. ℣. *com. de leg.* 6 Imperativa & directa verba, vid. *Ulp.* 24. §. 1. 7 Verba inflexa. 8 Olim intererat. *Ulp.*21. §. *ult.* 9 *d.* §. *ult.* 10 *l.*48. *in pr. ff. de her. inst.* 11 *l.17. ff. de liber. & post.* 12 Etiam Græco. *l.*21. *in fin.* ℣. *eod.* 13 Verba testatoris non attenduntur, dummodo mens ejus & voluntas constare possit. 14 Solennitates verborum sublatæ, *ut. l.*26. ℣. *cod. l.* 1. ℣. *de formulis.* 15 Testatoris voluntas servanda licet impropriis verbis usus sit: ut si verbo usufructus proprietatem intellexerit, proprietas intelligenda erit. *l. Proculus* 19. *ff. de usufructu.* 16 Moriturus mox, licet in articulo mortis positus, licet femineus & lingua balbutiat, testamentum tamen recte facere potest. *ut hic. l. Scian.* 42. *in fin. ibi, morientem donare. ff. de mortis causa donat. l. & ne scriptura* 5. ℣. *ad Treb. l. Pamphilo* 39. §. *propositum* 1. *ff. de leg.* 3. *l. si pater* 47. *in fin. ff. de fideic. libert.* si modo articulate, hoc est, cum sermonis intellectu locutus sit, potest enim quis testari, vel ad ultimum usque articulatæ vocis finem: nam qui articulate non loquitur, mortuo similis est. *l. juvenem.* 29. ℣. *eod.* hoc igitur, non illo impeditur testamentum, tantisper enim dum articulate quis loqui potest, neque memoria, neque intellectu, neque consilio destitui vel insana mente præsumitur, tametsi morti re ipsa sit proximus. Quid si interroganti verbis ita testari, vel legenti testamentum respondeat sic? neque articulate locutus, neque compos mentis, neque testandi consilium habuisse intelligitur: sed hoc dixisse potius, ut à circumstantium interpellationibus se liberaret, quam ut de bonis suis testaretur. *arg. l. Labeo* 7. *in fin. ff. de suppellect. l. castr. in l. Domitius* 8. §. *at cum* ℣. *tit. præc.* Nisi forte qui sic interrogat, persona minime sit suspecta, sed à testatore vocata: vel aliis præterea indiciis appareat, eum testari voluisse. Quid si testium nonnulli sana mente testatorem fuisse referant: alii negent? His quam illis potius fides adhibenda: cum id quod verisimilius sit, deponant: licet alias affirmanti potius credatur, quam neganti. His addendum eum quoque inarticulate loqui intelligi qui eam vocem proferat, quæ nullum sensum habeat. 17 Seminecis lingua, id est, semimortua, vide *Livium* 3. & 9. *de bello Punico: Ovidius in Metam.* Glossis feminex ἡμιθανὴς: & alio loco ἡμίπνικτος, feminecis & potè ἡμίσφαγης seminecis. Sic isdem semianimis ἡμίψυχος, alio loco semianecem interpretatur ἡμιθνῆ καὶ ἡμιέσφαγμένον. 18 Testamentum, postremum judicium. dixi ad *l.* 1. *ff. de testam.* 19 Formales observationes heredes instituendi sublatæ. *l.* 26. ℣. *eod.* 20 §. 12. *Inst. eod. & ibi, Theoph. l.* 1. & 4. *fec. tab.* Miles jure speciali in clypeo, vagina & pulvere testatur. *l.* 15. ℣. *de test. milit.* idem in donationibus. *l.* 25. ℣. *de donat.* 21 Ratio dubitandi erat. Ratio *Potentatus*, ut patet ex legibus quæ huic conjungendæ. vid. *C. Th. hoc anno* 580. dixi ad *l.* 2. *C. Th. ad l. Jul. repet.* J. G. 22 Imperatori hereditas legatum & fideicommissum relinqui potest. ut *l.*3. ℣. *eod. l.*6. *l.*7. ℣. *qui testam.* & ita dignitas instituti, vel legatarii non vitiat institutionem vel legatum. 23 *l.* 2. *C. Th. de testament. Paul.* 4. *sent.* 1. §. 3. 24 Causa dubitandi potest ex eo sumi, quod, ut inquit Terentius, inique comparatum sit, ut qui minus habent, aliquid addant ditioribus. facit *tit.* ℣. *ne liceat potentiorib.* 25 Heres minus solenne testamentum adprobans, eo perinde tenetur, ac si solenne ab initio fuisset, *l.* 2. ℣. *de fideicom.* 26 Ex *l.* 3. *C. Th. de testament.* 27 Moriens testator. 28 Veluti si contractum vel codicillos appellavit, *ut paulo ante dixi.* 29 Superflua non nocent. *l.* 37. ℣. *de don. l.* 56. *ff. mandati. l.* 32. §. 6. *ff. de auro. l.* 26. *in fin. ff. de adim. leg. l.* 65. *ff. de verb. oblig. l.* 81. *l.* 94. *ff. de reg. jur. Paul.* 3. *sent.* 4. §. 10. interdum tamen ex supernumerariis dolus præsumitur. *l.*7. *ff. de cond. instit.* aut si contra naturam actus adhibeantur. *l.*8 §. 7. *ff. de fidejuss. l.* 77. *ff. de reg. jur.* 30 Necessariorum actorum prætermissio contractus & testamenta vitiat. 31 Imo abundans & insolita cautio fraudis suspicionem inducit. dixi ad *l.* 7 *ff. de cond. instit.* 32 Id est, magistrum census. *l.* 23. ℣. *eod. l.* 4. *C. Th.* 4. *lib.* 3. 33 *l.* 2. ℣. *cod. l.* 19. ℣. *cod.* intimari. *d. l.* 23. id est, evulgari. 34 Publicatio facta coram incompetente judice non tenet. 35 Mos fidelissimæ vetustatis retinendus. 36 Id est, bona & integra. *l.* 1. §. 1. *in fin.* ℣. *de suffrag.* sinceræ. *l. si propt. publ. pensit.* bona fide, sinceriter. *l.* 10. ℣. *de distr. pign.* at non in meram voluntatem principis: unde recte mox Imperator adjicit, voluntates hominum audire volumus, non jubere. 37 Observa novum testamenti genus, quod fit precibus principi oblatis, quodque Theodosianum dici potest: cujus fit etiam mentio in *Nov. Theod.* 38 Testamentum factum coram solo Imperatore non est solenne, licet hæc ex lege contrarium colligant interpretes: quibus manifesto hæc particula *etiam* repugnat, soli igitur imperatori ac principi fides ea in re non adhiberetur. *arg. l.* 9. *in fin.* ℣. *de testib.* unde paulo ante, *inter tot nobiles probatasque personas*: & mox sequitur, *nobis mediis & toto jure (quod in nostris est scriniis constitutum, teste.* Est igitur constitutionis hujus hæc sententia, Testamentum factum, vel insinuatum per supplicationem coram principe vel coram alio judice valere, sine solennitate testium, hoc est, eorum numero, rogatione & signis. sic tamen, ut si dubitetur apud principem, fuerit nec ne insinuatum testamentum, id per duos testes comprobetur. *verse. ult.* ℣. *eod.* Ex his constat hic agi de testamento quod per supplicationem auribus imperatoris intimatum. *verse. cum hoc ipsum.* Sed & de eo qui precibus obligatis imperatori successionem suam declaravit: qui mera fide ac sincera principem interrogat, quemadmodum de rebus suis disponat. Hoc cum accidit quæri solet utrum illa quali interrogatio, illa quasi consultatio habeatur pro testamento, sive princeps ad eam interrogationem rescribat, sive non rescribat? & valere constituit Theodosius, etiamsi imperator non scribat *versic. nec sane.* Pone principem ad hujusmodi consultationem rescripsisse: licetne testatori testamentum id mutare? licet *verse. ne post sententiam nostram.* Quid? quot testibus oblatæ illæ preces principi probari possunt? idoneis. *in fin.* ℣. Non uno igitur teste, ut putant multi: imo nec ipso quidem solo principe, ut rectè Azo, & Hugolinus notant ad hanc legem. Quid? si quis non principi sed judici, vel apud acta postremum suum judicium publicavit, nullis testibus advocatis? valet testamentum. *verse. sicut ergo* ℣. *eod.* 39 Et ita testamentum factum in loco ubi minor solennitas requiritur, valet & in eo ubi major requiritur. adde *l. ult.* ℣. *eod.*

40 De publicatione apud acta, vid. *l.* 18. ℣. *eod.* 41 Sui tamen. vid. *l.*18. ℣. *eod.*

De solemnitate verborum sublata.

XV. Imp. Constantinus 1 A. ad Populum.

QUoniam indignum est ob inanem 2 observationem irritas fieri tabulas & judicia 3 mortuorum: placuit ademptis his, quorum imaginarius 4 usus est, institutioni 5 heredis verborum non esse necessariam observantiam, utrum imperativis 6 & directis verbis fiat, aut inflexis 7: nec enim interest 8 si dicatur, *Heredem facio* 9, *vel instituo, vel volo, vel mando, vel cupio, vel esto* 10, *vel erit* 11: sed quibuslibet confecta sententiis, vel [in] quolibet loquendi 12 genere formata institutio valeat: si modo per eam liquebit voluntatis 13 intentio: nec necessaria sunt momenta 14 verborum quæ 15 forte 16 seminecis 17 & balbutientes lingua profudit. Et in postremis 18 ergo judiciis ordinandis amota 19 erit [solennium] verborum necessitas: ut qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacunque instrumenti materia 20 conscribere, & quibuscunque verbis uti, liberam habeant facultatem. S. Dat. Kal. Februar. *Serdicæ*, Constantio A. II. & Constante A. CC. Conss. 339.

De dignitate vel potestate ejus cui relictum est. 1. De eo, qui agnovit voluntatem defuncti.

XVI. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio.

NOn dubium 21 nec incertum est, sicut Imperatoribus 22 ita qualibet dignitate, vel potestate decoratis viris, tam hereditatem, quam legatum seu fideicommissum 23 relinqui posse 24. §. 1. Illud etiam adjiciendum est, ut qui ex testamento vel ab intestato heres extiterit: etsi 25 voluntas defuncti circa legata, seu fideicommissa, seu libertates legibus non sit subnixa, tamen si sua sponte agnoverit, implendi eam necessitatem habeat. S. Dat. xv. Kal. Jul. *Thessal.* Gratiano v. & Theodosio AA. Conss. 380.

De superfluis & necessariis omissis.

XVII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Æternali Proconsuli Asiæ.

TEstamentum 26 non ideo infirmari debebit, quod diversis hoc deficiens 27 nominibus 28 appellavit, cum superflua 29 non noceant. Namque necessaria 30 prætermissa imminuunt contractus, & testatoris officiunt voluntati, non 31 abundans cautela. Dat. XII. Kal. April. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Conss. 396.

De his quæ apud officium censuale publicari solent.

XVIII. Iidem AA. Africano Præfecto urbi.

TEstamenta omnia, cæteraque, quæ apud officium censuale 32 publicari 33 solent, in eodem [loco] reserventur, nec usquam permittatur fieri ulla translatio 34: *Mos* 35 *namque retinendus est fidelissima vetustate*; quem si quis in hac urbe voluerit mutare, irritam mortuorum videri faciet voluntatem. Dat. XII. Kal. Octob. *Constantinop.* Cæsario & Attico Conss. 397.

De precibus Principi oblatis.

XIX. Impp. Honor. & Theod. AA. Joanni.

OMnium testamentorum solennitatem superare videtur, quod insertum mera 36 fide precibus 37 inter tot nobiles probatasque personas etiam 38 conscientiam Principis tenet. Sicut ergo securus 39 erit, qui actis 40 cujuscunque 41 judicis, aut municipum, aut auribus privatorum mentis suæ postremum publicavit 42 judicium: ita nec de ejus unquam successione tractabitur, qui nobis mediis 43, & toto 44 jure (quod in nostris est scriniis constitutum) teste succedit. Nec sane illud heredibus nocere permittimus, si 45 rescripta nostra nihil de eadem voluntate responderint: *Voluntates etenim hominum audire volumus, non* 46 *jubere*: ne post sententiam nostram inhibitum videatur commutationis 47 arbitrium: cum hoc ipsum quod per supplicationem 48 nostris auribus intimatur, ita demum firmum sit, si ultimum 49 comprobetur, nec contra judicium suum defunctus postea veniisse detegatur. Ne quid sane prætermisisse credamur: hujusmodi institutionis successoribus designatis, omnia 50 quæ scripturis heredibus competunt, jubemus eos habere, nec super bonorum possessionis petitione ullam controversiam nasci: cum pro herede agere cuncta sufficiat, & jus omne ipsa complere 51 aditio videatur. Omnibus etenim præstandum esse censemus, ut libero arbitrio, cui testandi facultas suppetit, successorem suum oblatis precibus 52 possit declarare: & stabile sciat esse quod fecerit. Nec institutus heres pertimescat, cum oblatas preces secundum voluntatem defuncti idoneis 53 testibus possit approbare, si ei alia nocere non possunt. Dat. XII. Kal. Mart. *Ravennæ*, post consulatum Honorii VIII. 54 & Theodosii V. AA. Conss. 499.

De posteriore voluntate non solenni.

XX. Eorundem AA. Edictum ad populum urbis Constantinopolitanæ, & omnes provinciales.

NOlumus 55 convelli deficientium scriptas 56 jure ac solenniter voluntates, cum quoddam morientis supremum, & non scriptum processisse confirmatur arbitrium, tanquam patrimonium suum ad nos deficiens maluerit pertinere. Omnibus enim privatis, & militantibus interdicimus, ne hujusmodi perhibeant testimonia: & falsi criminis reos teneri præcipimus, si cum scriptæ jure ac solenniter deficientium extiterint voluntates, non 57 scriptum aliquid sub nostrorum Nominum mentione falso adstruere moliantur. Nemo itaque relictus 58 heres, vel legibus ad successionem vocatus 59, nostrum, vel potentium nomen horrescat 60: nemo ferre testimonia in hunc modum, vel suscipere [in] gestis hujusmodi voces 61 audeat nostro, vel etiam privatorum potentium nomine. Dat. VII. 62 Id. Mart. *Constantinop.* Theod. A. VII. & Palladio Conss. 407.

De forma testandi in scriptis. 2. vel sine scriptis. 3. De posteriore testamento. 4. ut Græce testari liceat.

XXI. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

HAc 63 consultissima lege sancimus, licere per scripturam 64 conficientibus testamentum, si 65 nullum scire volunt [ea] quæ in eo scripta sunt, consignatam 66, vel ligatam, vel tantum clausam 67 involutamque 68 proferre scripturam, vel 69 ipsius 70 testatoris, vel cujuslibet alterius 71 manu conscriptam, eamque rogatis 72 testibus septem 73 numero, civibus 74 Romanis, puberibus 75 omnibus 76 simul offerre signandam 77, & 78 subscribendam 79: dum tamen testibus præsentibus testator suum esse testamentum dixerit quod offertur, eique ipse coram testibus sua manu in reliqua parte testamenti subscripserit 80: quo facto & testibus uno eodemq; die 81 ac tempore 82 subscribentibus & consignantibus testamentum valere: nec 83 ideo infirmari, quod testes nesciant 84 quæ in eo scripta sunt testamento. †. Quod si literas 85 testator

42 Sigillum quiæ testamento adpositum scientes testatore adpositum præsumi hinc colligit Boërius *decis.* 240. adde quæ scripti ad *l.* 3. ℣. *cod.*

43 Id est, præsentibus. Ferrariensis *in forma libelli quo petitur heredetas ex testamento* 48. *in verbo valiatum* 6. *n.* 4. hinc itaque male colligit, in testamento unicum testem sufficere quoties testamentum sit coram principe. dixi ℣. *cod. & ad Novell. Leonis* 41.

44 Princeps jus totum, Princeps juris solennitatem supplet. Quæ coram principe fit institutio, toto jure teste fieri intelligitur. *Jure teste* dixit, ut alibi *foro utore.* §. 5. *Inst. de publ. jud.*

45 Coram principe testari dicitur, qui principeni, libello oblato interrogat quemadmodum de rebus suis disponat, etiam si princeps hujusmodi precibus nihil rescribat.

46 Honeste: ne videatur privati voluntas ex aliena, seu imperatoris voluntate pendere.

47 Dixi ad *l.* 6. ℣. *qui testam.* dicendum namque videbatur, principis consensum in testamento revocando exigi, quod in eo ordinando principis consensus intervenerat, ut contrariorum sit eadem ratio.

48 Libellus principi datus si litis contestationem facit. *l.* 1. *l.* 2. ℣. *quando libellus Nov.* 82. 113. sed & procuratorem actoris excusat ab onere satisfandi ratam rem dominum habiturum. *l.*21. *ff. ratam rem.* 49 Testament. ultim. ex eo satis probatur, quod nullum aliud profertur. 50 Paria sunt testamento scribi heredem, & precibus imperatori oblatis. 51 Aditio vis tota testamenti est, *l.*18. *in fin. ff. de step. servor.* 52 Scripto, *ut hic.* An & viva voce? fic est: si tamen duobus id testibus probabitur. *Clar. ex communi opinione* 3. *sent.* §. *testam. quæst.* 56. *verse. est etiam.* 53 Saltem duobus. *l.* 12. *ff. testib.* 54 Alii legunt IX. 55 *l.* 5. *C. Th. de testam.* 56 Scriptum testamentum alio scripto solenniter facto tolli potest: nuncupativo, quantumvis solenni, non potest: etiani si in posteriore testamento princeps heres institutus sit. vid. *l.* 3. ℣. *eod.* 57 Non scriptum scripto non opponitur. 58 Testatus, scil. 59 Id est, legitimus. 60 Dixi ad *Nov.* 105. *c.* 2. *in fin.* 61 Ex nuda voce princeps hæredis nomen non admittit. §. *ult. Inst. quib. mod. test. infirm.* 62 *Dat.* 4. *Id. Mart. Constantinop. Th. cod. A.* VI. & *Palladio* Coss. *Cod. Theodos.*

63 Sumpta est hæc constitutio ex Nov. Theod. de testamentis, quam vide apud Forner. 2. *select.* 12. 64 De forma scripti testamenti. 65 Testatori non est omninodo necessarium, ut præsentibus testibus dicter testamentum, quando ei liceat etiam ipsis absentibus tum dictare, tum scribere: sic tamen ut illis præsentibus ad signandum, suum esse testamentum profiteatur, & uno eodemque tempore testes signent ac subscribant. Nam testamentum non sic absolutum imperfectum est. *Synops.* 35. *Basil.* 2. *c.* 16. facit §. 3. *Instit. de pupill.* 2. *Cayne* 4. §. 3. 66 Testamentum consignatum, ligatum, clausum & involutum. vid. *Paul.* 5. *sent.* 28. §. 5. 1. *Harm.* 15. *in fin.* vid. *Forner.* 2. *select.* 12. 67 Testator testamentum in scriptis clausum, sigillatum & subscriptum, ita ut voluntas ejus nulli alii nota sit, nisi eo mortuo, facere potest, *ut hic*: Quid si vivo testatore, vel eo mortuo, ante tabulas ejus apertas unus testium moritur? corruit testamentum. *Bart. in l.* 2. *ff. testam. quemadm. aperiantur.* quod ut evitari possit, vid. plures apud Socin. *cautiones reg.* 599. 68 Puta linteo. *l.* 22. *in fin. ff. qui testam.* 69 Testamentum alienæ, id est, alia, quam testatoris manu scribi potest. 70 Hoc testamentum holographum dicitur. 71 Etiam servi. *l.* 28. *ff. qui testam.* 72 *l.* 21. §. 2. *ff. eod.* vid. *Nov.* 90. *c.* 2. *verf. Hoc autem.* vid. Forner. 2. *select.* 10. Quid? sufficitne testes rogatos, vel ab herede, vel ab extraneo? sufficit: modo præsente testatore rogati sint, tunc enim testator ipse eos rogasse intelligitur: sufficit itaque testes rogatos esse à testatore, aut eo qui vice eius fungatur. Quid? num satis est rogari testes in genere, hoc est eo non commemorato ut testes sint in testamento? Id satis esse putat, *Bald. Aretin. in l. Domitius. l.* 27. *ff. eod.* Quid? præsumunturne rogati qui præsentes fuisse scripti sunt à notario? non præsumuntur: nulla enim solemnitas extrinseca, ut hæc est, præsumitur. *l. quæcunque* 13. *in fin. ff. de publiciana.* Testes igitur, ut testamento prosint, & se præsentes & rogatos fuisse referre debent. Quid si testamento subscripserint? rogati præsumuntur: si modo præsente testatore subscripserint: quod in dubio præsumitur. *Bart. in l. fciendum.* 30. *ff. de verb. obl.* (non tamen omnino necessarium est. Potest enim fieri quis ut subscribat, nec tamen sit rogatus: veluti si absente & ignorante testatore, vel præsente testatore, & tamen invito subscribat.) Quid si testes passi sua nomina testamento adscribi jubente vel patiente testatore? rogati quoque præsumuntur. Quid si junctim dicuntur fuisse, *præsentes adhibiti & vocati?* Idem. (plus est enim adhiberi, quam adesse, vel collectos esse: idem est quod negari, præsertim ubi rogatio necessaria est.) Quid si ita scriptum, *testes præsentes fuisse, &c.* Dictio illa, &c. testes rogatos esse arguit. Quid si testator & notarius juris sint periti? idem esse putant Bald. Odofredus, Aret. non idem autem Imola, Alexand. Aretinus quoque in eo sibi contrarius, & Jason. Quid si eodem codice plura testamenta continentur, & in prioribus sit adjectum, testes rogatos fuisse? num & in sequentibus testamentis testes præsumentur rogati? Ita putat Baldus, Angel. Imol, Aretin. de quo vid. Mauticam *de conject.* II. 73 *l.* 12. ℣. *cod. l. ult. in fin.* ℣. *eod.* Quinque sufficere notat Harm. §. *sit.* 1. § 47. Quin bello vulneratum, & ita via obambulantem tribus adhibitis testibus immo duobus fortuito inventis testari posse propter eum quem incidit casum. 74 Peregrinus, testis testamentarius esse non potest. 75 Impubes testis testamentarius esse non potest. *l.* 20. *in fin. pr. ff. qui testam.* §. 6. *Inst. eod.* 76 Nec enim sufficit quibuslam obtulisse. *l.* 12. ℣. *eod.* 77 Testes ipsimet signare debent in testamento.

78 Aliud est signare, aliud subscribere: illud, annulo: hoc calamo perficitur. 79 De subscriptione testium §. 3. *Inst. eod.* 80 De subscriptione testatoris *d.* §. 3. Hæc non est necessaria in testamento holographo. *l.* 28. *in fin.* ℣. *eod.* 81 Diem igitur testamento adjici oportet, vid. quæ dixi ad *l.* 2. §. 6. *ff. testam. quemadm. l.* 3. *ff. de accusat.* 82 Vid. ℣. *eod.* 83 Ratio dubitandi. 84 Ignoti possunt subscribere. *l* 90. *ff. de leg.* 3. vid. quæ dixi ad *l.* 22. ℣. *eod.* 85 Qua ratione testentur literarum ignari observa. Literarum imperitos Græci, ἀγραμμάτους. *l.* 6. *in fin. ff. de excus. tutor. Theoph.* §. 8. *Instit. de excus. tut.* quibus opponuntur γράμματα εἰδότες. 35. *Eclog.* 3. *c.* 10. hinc literas ignorare, *ut hic.* nescire. *l.* 3. §. 2. *ff. de accusat.* § 8. *Inst. de excus. d. l.* 2. *Seneca* 2. *de Clementia.* imperitia literarum. *l.*20. *in fin.* ℣. *eod.* literati, scientes literas. *l ult.* ℣. *eod. γραμμάτων ἀνεπιστήμονες. Nov.* 44. *c.* 1. γράμματα ἐπιστάμενοι. *Nov.* 74. *c.* 8. Literarum igitur peritia, scribendi peritia est, non legendi simpliciter ut merito possit defendi ignaros legendi, secreto, vel aliter quam coccos testari non posse. *l.* 8. ℣. *qui testam.* Quis enim omnium bonorum hereditatem, & abalienationem sui tantum tabulario vel subscriptori committat, reliquis testibus voluntatis definiti ignaris contra præscripta legum. *d l.* 8. *l. ult. in fin.* ℣. *cod l.* 9. *in fin.* ℣. *de testib.* cum nec tam paucis fides etiam in codicillis adhibeatur. *l. ult. in fin.* ℣. *de codic.* aut in imperfecto inter liberos testamento adhibeatur. §. *præt.* ℣. *eod.* Neque hic moveri debemus *Nov. Leon.* 69. quæ apud nos in usu non est. Nec moveamur etiam *l.* 14. *in fin. ff. de dote præleg. l.* 1. *in fin ff. de verb. obl.* quæ testimonium videntur unius admittere. Illis enim legibus non agitur de hereditate. Pertineat igitur hæc lex ad imperitos scribendi: peritos tamen legendi. His etiam tabularius facile non imponit: legendi vero imperitis facile potest imponi. Facilius legimus, quam subscribimus, quam vel legimus, vel scribimus. *Novell.* 73. *c.* 8.

testator ignoret, vel subscribere nequeat: octavo [1] subscriptore pro eo adhibito, eadem servari decernimus. †. In omnibus autem testamentis, quæ præsentibus, vel absentibus testibus dictantur, superfluum est uno, eodemque tempore exigere [2] testatorem, & testes adhibere, & dictare suum arbitrium, & finire testamentum. Sed licet alio [3] tempore dictatum [4], scriptumve [5] proferatur testamentum, sufficiet unus [tempore [6],] eodemque die [7], nullo actu [8] [extraneo] interveniente, testes omnes, videlicet simul, nec diversis [9] [temporibus] scribere, signareque testamentum. Finem [10] autem testamenti subscriptiones, & signacula testium esse decernimus. †. Non subscripturn autem à testibus, ac [non] signatum testamentum pro infecto [11] haberi convenit. §. 1. Ex imperfecto [12] autem testamento [13] voluntatem [14] tenere defuncti, nisi [15] inter solos [16] liberos [17] [à parentibus utriusque sexus] habeatur, non volumus. [Si vero in hujusmodi voluntate liberis alia sit extranea [18] mixta persona: certum est eam voluntatem defuncti, quantum ad illam duntaxat permixtam personam pro nullo haberi, sed liberis adcrescere.] ....

1 Octavus subscriptor vicem testatoris literarum signari repræsentat.

2 Id est, exigi: ut sit sensus non esse testatori necessarium, uno & eodem tempore testes adhibere, dictare testamentum, & finire.

3 Alio tempore dictare, vel scribere testamentum possumus, alio testes adhibere.

4 Octavo subscriptori scilicet. de quo ℣. eod.

5 A testatore sc. ℣. eod.

6 ℣. eod.

7 Dixi ℣. eod. adde l. 2. §. 6 ff. test. quemadmodum aper.

8 l. 28 ℣. eod. l. 21. in fin. ff. eod.

9 Testamentum diversis temporibus neque subscribi, neque signari potest.

10 Subscriptio & signatio testamenti finis.

11 Pro imperfecto, Nov. Theodosii vers. Non subscriptum. de testam. cui lectioni paragraphus proximus respondet. hoc igitur demonstrat imperfectum testamentum esse, quod septem testium signis non sit obsignatum: perfectum, quod justo numero testium sit signatum. Hic adde quæ scripsi ad l. 6. ff. de falsis.

12 Imperfectum quid esset, dictum est ℣. eodem. 13 Etiam nuncupativo. Clarus ex communi opinione 3. sent. §. testam. quæst. 12. 14 Quævis defuncti voluntas, quibusvis verbis, vel scriptis expressa, inter liberos valet. l. 10. l. 16. in fin. l. 21. in fin. ℣. familia. l. 2. ℣. de confirmando tut. An & non subsignatum ab omnibus septem testibus subscriptis? valet, ut hic. Dixi etiam ad l. ult. ℣. famil. An & simplex patris schedula? dicam ad authenticam proximam ℣. eod. An & notis scriptum valet? olim valuit. d. l. ult. hodie non valet. Nov. 107. c. 1. An & cœptum tantum necdum perfectum? non valet. Imperfectum testamentum ratione voluntatis inter liberos etiam non sustinetur. veluti, si cum aliquid legare quis cœperit, morte præventus sit. vide Clarum 3. sent. §. testam. quæst. 9. ne ad pias causas quidem. Mynsing. 5. obs. 28. imperfectum hoc casu non esset nuda epistola. l. 17. ff. de jure codicill. An testibus destitutum valet? non valet. Cujac. 1. Consult. duos saltem interesse oportet. Clarus d. loco, quæst. 8. vers. hinc infer. Speculator de teste. §. 11. num. 3. Papon. 20. Arrest. 1. §. 1. Hotom. cons. 15. ac multo quidem magis si cæcus pater inter liberos testabitur: cum in ejus testamento octo alias testes requirantur. l. 8. ℣. qui testam. Clar. d. loco, quæst. 17. Quin fœminam eo casu testem esse posse communiter putant interpretes. Clarus d. loco, quæst. 8. vers. secundo infertur: ad hæc, non requiri testes ut sint rogati. Clarus ibid. vers. sed quæro. quin semper in eo clausulam codicillarem subintelligi. Clarus ibid. vers. unum tamen. Aliud esse si liberorum unus in eo sit præteritus. Clarus ibid. vers. sed quæro. aut jure institutionis uni filiorum pars legitima non sit relicta. Idem ibid. vers. sed pone. vel si testamentum nutu conditum. Idem ibid. vers. finali. si quis in eo liberorum exheredatus fuerit. vide Hotom. cons. 15. fol. 140. 15 Ex imperfecto testamento nemo succedit, nisi descendentes utriusque sexus ascendentibus. Quid si extranea persona mista est? quantum ad eam personam attinet, testamentum nullius est momenti. ut hic. quantum ad liberos, ratum est testamentum. ut hic: Synopsis 35. tit. 2. 16. Quid? inter succedentes ab intestato qui ex liberis non sint, testamentum imperfectum ratum non haberi oportet? Harmenop. scribit 5. tit. 10. §. 27. 28. 29. legata in hujusmodi testamento ab heredibus ab intestato esse præstanda: quod ex §. 2. hujus legis interpolatum est. 16 Forte pias ad causas valebit? dicam ad Auth. Similiter. ℣. ad l. Falcid. 17 Legitimos scilicet, vel legitimatos: alias imperfectum testamentum non valet inter liberos naturales tantum & spurios. Papon. 10. Arrest. 1. num. 2. Clarus 3. sent. §. testam. quæst. 12. nisi à matre inter liberos factum. Liberos cum dicimus, in infinitum intellige liberos; quin & filias statuto ab intestati successione exclusas. Clarus d. loco. Quid? inter parentes imperfectum filii testamentum non valebit? Clarus ex eadem communi opinione valere negat. d. loco. nam quod extra communes regulas constitutum est ad consequentias trahi non oportet. l. 141. de Reg. Jur. 18 Testamentum imperfectum inter liberos, favore personæ extraneæ non sustinetur. vide omnino Clar. 3. sent. §. testam. quæst. 10. Extranea est autem quæ non est ex liberis. Novel. 117. c. 1. 19 Hinc colligunt, Schedulam à patre scriptam nullis adhibitis testibus valere inter liberos. Baldus hic. vide Mynsing. 4. obs. 28. Quid si tantum subscripsit? Clarus 3. sent. §. testam. quæst. 14. idem esse putat si tamen pater in subscriptione mentionem faciat testamentum esse cui subscripserit. Quid si talis schedula ab uno liberorum subscripta? valet. vide Novell. 107. c. 1. Quid si neque a testatore vel liberis scripta subscribatve? non valet. Clarus d. loco. Quid si a solo notario? non valet. Clarus d. loco, vers. præterea. quemadmodum si dies desit, aut notis scripta sit. ℣. eod. Clarus d. loco, vers. Sed nunquid. Quid si liberi ex partibus inæqualibus ibidem instituti? valet. Clarus d. loco, num. 8. Quid? hujusmodi schedula locumne habet in legatis ad pias causas? non habet: ut ita favor liberorum piam causam superet. Clarus d. loco quæst. 7. num. 2. His adde Hotomanum cons. 15. ubi tractat de testamento patris inter liberos. 20 Testamentum signis regulariter scribi non potest, ut hic: ad pias tamen causas. scribi ita posse censent nostri. Tiraq. 12. privil. pia causa. adde quæ scripsi ad l. 8. §. 4. ff. de hered. inst. 21 Testamenti substantia est, diem & tempus ei adjici, ut hic: quod in testamento pias ad causas requiri negat Tiraquell. 11. privilegio pia causa.

22 Qua forma testamentum inter liberos revocari oporteat, dixi ad Novellam 107. cap. 2.

23 Sola testamenti prioris revocatio nihil præstat, necesse est enim ut qui revocat testamentum aliud faciat. l. 36. §. 3. ff. de testam. milit. id etiam locum habere in testamento inter extraneos facto Paponius refert 20. Arrestorum 1. §. 3. 24 Testamentum ἀγράφως citra scripturam ira fit, Qui vult ita testari coram iisdem testibus uno, eodemque tempore, audientibus testibus testamentum facere debet, ut hic. Synopsis Basilicon 35. tit. 12. cap. 27. 25 Per nuncupationem testamentum, sine scriptura testamentum. 26 Nuncupativum testamentum quemadmodum fiat. §. ult. Instit. eodem 35. Eclog. 2. cap. 17. adde l. 26. ℣. eodem. 27 Abrogatur per l. 26. ℣. eodem. 28 Posteriori testamento, solenni tamen (tres casus excipe de quibus in hac lege ℣. eodem) prius testamentum revocari potest. §. 2. Institut. quibus modis testament. etiamsi ex secundo testamento non fuerit adita hereditas. vide Clar. 3. sentent. §. testamentum, quæst. 94. etiamsi testamento priori omnia bona sua heredi donaverit testator, quo casu prius testamentum revocaverit. Clarus dicto loco, quæst. 95. etiamsi coram Imperatore prius factum fuerit. lege 19. ℣. eodem. Quid si clausula derogatoria, vel quod ei respondet juramentum, priori fuerit adpositum? quidam volunt non tantum expresse prius testamentum revocari oportere, sed & inserendam præterea clausulam derogatoriam, ejusque expressam mentionem faciendam. argument. l. 22. ff. de leg. 3. Bartol. Dynus cap. quod semel placuit de reg. in fin. Clarus ex communi opinione 3. sentent. §. testamentum, quæst. 94. num. 3. nisi forte justam ignorantiam clausulæ derogatoriæ priori testamento insertæ testator habuerit. vide Paponium 20. Arrestorum 1. §. 4. Cujacius 14. observat. 7. putat illa verba, Si specialiter dixerit prioria voluntatis sibi pœnituisse, &c. dicta lege 22. Tribonianum non Hermogenianum esse. Tribonianum enim ipso sermone satis prodi: confusa ibidem pene omnia: familiare esse Tribuiano desiderare specialem voluntatem, ubi quælibet sufficit. l. ult. ℣. de novationibus. Novell. 90. cap. 3. Nimis etiam licenter subaudiri in l. 6. §. 2. ff. de jure codicill. l. ult. ff. de leg. 2. specialiter defunctum derogasse priori voluntati. qua de re plenius vide Clar. 3. sentent. §. testamentum. quæst. 99. Testamentum vero inter liberos, posteriore simpliciter non revocatur, neque revocatum intelligitur, nisi factum fuerit coram septem testibus & in eo pater expressam revocationis mentionem fecerit. Novell. 107. cap. 2. vid. Clarum d. loco, quæst. 98. Quid si duo proferuntur testamenta eadem die confecta? si non apparet quodnam eorum prius aut posterius fuerit, neutrum valere intelligitur. gl. in l. ult. in verbo, missus. ℣. de edicto D. Hadriani: Communis opinio apud Clar. d. loco, quæst. 100. sin minus, posteriori solenni stabitur. 29 Testamentum prius secundo testamento infirmari potest, non quovis, sed jure perfecto, ut hic? Quid si extranei prorsus priore testamento scripti sint, in posteriore vero, imperfecto tamen, heredes ab intestato heredes scripti fuerint? posteriore hoc testamento, licet imperfecto, prius jure perfectum infirmatur. vers. nisi. Quid? posterius hoc testamentum quomodo valet? non quasi testamentum, sed quasi voluntas intestati. vers. eodem enim casu. Quid? testes quot, qualesque in eo esse debent? ut quinque in eo adhibitos fuisse sufficit, ita juratos esse oportet. vers. in qua voluntate. Pone in posteriore testamento heredes ab intestato, quique ab intestato defuncto successuri erant, scriptos esse, & superiora non fuisse servata: hoc est, posterius testamentum coram quinque testibus non juratis factum? Prius testamentum valebit: etiamsi in eo scripti sint extranei. vers. quo non facto. Synop. Basil. 35. tit. 2. capite 17. 5. Harm. 1. §. 40.

In Authent. de testam. imperfectis. §. nos igitur omnia. coll. 8. tit. 8. al. 3. Novell. 107. cap. 1.

Quod sine subscriptione ita procedit, si parens litteras edoctus, manu [19] propria, non signis [20], sed literarum consequentia declaret & tempus [21], & liberorum nomina, item, & unciarum numerum, seu signa rerum specialium: in quo & alia legari, & fidecommissi, & libertas relinqui potest.

In Authent. de testament. imperfectis. §. & siquidem. coll. 8. const. 3.

Hoc inter liberos testamentum ita infirmatur [22], si parens septem testibus adhibitis declaret se nolle tale testamentum valere, & aliam [23] dispositam voluntatem, vel in testamento perfecto, vel in non scripta perfecta voluntate.

§. 2. Per [24] nuncupationem quoque, hoc [25] est, sine scriptura, testamenta non [26] alias valere sancimus, quam si septem testes (ut supra dictum est) simul uno eodemque tempore collecti testatoris voluntatem, ut [27] testamentum sine scriptura facientis audierint. §. 3. Si quis autem testamento jure perfecto postea ad aliud [28] venerit testamentum, non alias quod ante factum est, infirmari decernimus, quam [29] si id, quod secundo facere testator instituit, jure fuerit consummatum. Nisi [30] forte in priore testamento scriptis his, qui ab intestato [31] ad testatoris hereditatem, vel successionem venire non poterant, in secunda voluntate testator eos scribere instituit, qui ab intestato ad ejus hereditatem vocantur: eo enim casu, licet imperfecta videatur scriptura posterior, infirmato priore testamento, secundam ejus voluntatem non [32] quasi testamentum, sed quasi voluntatem ultimam intestati valere sancimus: in qua voluntate quinque [33] testium juratorum depositiones sufficiunt: quo non facto, valebit primum testamentum, licet in eo scripti videantur extranei: §. 4. Illud etiam huic legi prospeximus inserendum, ut etiam [34] Græce [35] omnibus liceat testari. Dat. Id. Septemb. Theodosio A. xvii. & Festo Conss. 439.

Si dictantibus ultimam voluntatem, vel testibus relinquatur.

xxii. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

Dictantibus [36] testamenta, vel aliam quamlibet ultimam voluntatem, legatum, vel fideicommissum, vel quodcunque aliud, quolibet legitimo titulo testatorem posse relinquere minime dubitandum est. †. Testibus etiam ad efficiendam [37] voluntatem [38] adhibitis pro suo libitu, quod voluerit testator relinquere non prohibetur. Dat. Kal. Maji, Constantinop. Basilio Juniore V. C. Cons. 480.

Ut testamenta apud Magistrum census aperiantur.

xxiii. Imp. Justin. A. Archelao P.P.

Consulta divalia, quibus considerare prospectum est, ne voluntates ultimæ deficientium in hac Regia [39] Urbe confectæ, apud alium aperiri [40] possint, quam [apud] Virum Clarissimum pro tempore census [41] Magistrum, monumentis intervenientibus pro juris ordine: neve in hereditate, cujus summa centum aureorum pretium non excedit, mercedis quicquam, aut sumptuum, censum administrantes, aut censualis apparitio super intimandis iisdem clogiis audeant adsequi, firma nunc quoque dicimus: ac repetita promulgatione, non [42] solum Judices quorumlibet tribunalium [43], verum etiam Defensores Ecclesiarum, quos turpissimum intimationis genus irrepserat, præmonendos censemus, ne rem attingant, quæ nemini prorsus omnium secundum constitutionem præcepta, quam census Magistro competit. Absurdum est namque, si promiscuis [44] actibus rerum turbentur officia, & aliis creditum alius subtrahat: & præcipue clericis [45], quibus opprobrium est, si peritos se velint disceptationum esse forensium. Pœna etiam temeratoribus præsentis sanctionis feriendis quinquaginta [46] librarum auri. Nec enim concedendum est, ut suprema vota deficientium [47] eversionis [48] quicquam ex incongrua [49] insinuatione contrahant, dum res ab incongruis usurpantur audacter. Dat. xiii. Kal. Decembr. Constantinop. A. ii. & Opilione Cons. 524.

De ambiguitate & præposteratione.

xxiv. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Ambiguitates [50], quæ vel imperitia, vel desidia testamenta conscribentium oriuntur, rescandas esse censemus: & sive institutio heredum post [51] legatorum donationes scripta sit, vel alia prætermissa [52] sit observatio, non [53] ex mente testatoris, sed vitio [54] tabellionis [55], vel alterius qui testamentum scribit: nulli licentiam concedimus per eam occasionem testatoris voluntatem subvertere, vel minuere. Dat. Kal. Januar. DN. Justiniano A. P.P. ii. Cons. 528.

Transpositio verborum *non vitiat contractum, nec ultimam voluntatem.*

xxv. Idem A. Mennæ P.P.

Præposteri [56] reprehensionem, quam novella constitutio [divi Leonis 57] in dotalibus [58] instrumentis fustuliſſe noſcitur, in aliis committimus.

19 Hinc colligunt, Schedulam à patre scriptam nullis adhibitis testibus valere inter liberos. Baldus hic. vide Mynsing. 4. obs. 28. Quid si tantum subscripsit? Clarus 3. sent. §. testam. quæst. 14. idem esse putat si tamen pater in subscriptione mentionem faciat testamentum esse cui subscripserit. Quid si talis schedula ab uno liberorum subscripta? valet. vide Novell. 107. c. 1. Quid si neque a testatore vel liberis scripta subscribatve? non valet. Clarus d. loco. Quid si a solo notario? non valet. Clarus d. loco, vers. præterea. quemadmodum si dies desit, aut notis scripta sit. ℣. eod. Clarus d. loco, vers. Sed nunquid. Quid si liberi ex partibus inæqualibus ibidem instituti? valet. Clarus d. loco, num. 8. Quid? hujusmodi schedula locumne habet in legatis ad pias causas? non habet: ut ita favor liberorum piam causam superet. Clarus d. loco quæst. 7. num. 2. His adde Hotomanum cons. 15. ubi tractat de testamento patris inter liberos. 20 Testamentum signis regulariter scribi non potest, ut hic: ad pias tamen causas. scribi ita posse censent nostri. Tiraq. 12. privil. pia causa. adde quæ scripsi ad l. 8. §. 4. ff. de hered. inst. 21 Testamenti substantia est, diem & tempus ei adjici, ut hic: quod in testamento pias ad causas requiri negat Tiraquell. 11. privilegio pia causa.

22 Qua forma testamentum inter liberos revocari oporteat, dixi ad Novellam 107. cap. 2.

23 Sola testamenti prioris revocatio nihil præstat, necesse est enim ut qui revocat testamentum aliud faciat. l. 36. §. 3. ff. de testam. milit. id etiam locum habere in testamento inter extraneos facto Paponius refert 20. Arrestorum 1. §. 3. 24 Testamentum ἀγράφως citra scripturam ira fit, Qui vult ita testari coram iisdem testibus uno, eodemque tempore, audientibus testibus testamentum facere debet, ut hic. Synopsis Basilicon 35. tit. 12. cap. 27. 25 Per nuncupationem testamentum, sine scriptura testamentum. 26 Nuncupativum testamentum quemadmodum fiat. §. ult. Instit. eodem 35. Eclog. 2. cap. 17. adde l. 26. ℣. eodem. 27 Abrogatur per l. 26. ℣. eodem. 28 Posteriori testamento, solenni tamen (tres casus excipe de quibus in hac lege ℣. eodem) prius testamentum revocari potest. §. 2. Institut. quibus modis testament. etiamsi ex secundo testamento non fuerit adita hereditas. vide Clar. 3. sentent. §. testamentum, quæst. 94. etiamsi testamento priori omnia bona sua heredi donaverit testator, quo casu prius testamentum revocaverit. Clarus dicto loco, quæst. 95. etiamsi coram Imperatore prius factum fuerit. lege 19. ℣. eodem. Quid si clausula derogatoria, vel quod ei respondet juramentum, priori fuerit adpositum? quidam volunt non tantum expresse prius testamentum revocari oportere, sed & inserendam præterea clausulam derogatoriam, ejusque expressam mentionem faciendam. argument. l. 22. ff. de leg. 3. Bartol. Dynus cap. quod semel placuit de reg. in fin. Clarus ex communi opinione 3. sentent. §. testamentum, quæst. 94. num. 3. nisi forte justam ignorantiam clausulæ derogatoriæ priori testamento insertæ testator habuerit. vide Paponium 20. Arrestorum 1. §. 4. Cujacius 14. observat. 7. putat illa verba, Si specialiter dixerit prioria voluntatis sibi pœnituisse, &c. dicta lege 22. Tribonianum non Hermogenianum esse. Tribonianum enim ipso sermone satis prodi: confusa ibidem pene omnia: familiare esse Tribuiano desiderare specialem voluntatem, ubi quælibet sufficit. l. ult. ℣. de novationibus. Novell. 90. cap. 3. Nimis etiam licenter subaudiri in l. 6. §. 2. ff. de jure codicill. l. ult. ff. de leg. 2. specialiter defunctum derogasse priori voluntati. qua de re plenius vide Clar. 3. sentent. §. testamentum. quæst. 99. Testamentum vero inter liberos, posteriore simpliciter non revocatur, neque revocatum intelligitur, nisi factum fuerit coram septem testibus & in eo pater expressam revocationis mentionem fecerit. Novell. 107. cap. 2. vid. Clarum d. loco, quæst. 98. Quid si duo proferuntur testamenta eadem die confecta? si non apparet quodnam eorum prius aut posterius fuerit, neutrum valere intelligitur. gl. in l. ult. in verbo, missus. ℣. de edicto D. Hadriani: Communis opinio apud Clar. d. loco, quæst. 100. sin minus, posteriori solenni stabitur. 29 Testamentum prius secundo testamento infirmari potest, non quovis, sed jure perfecto, ut hic? Quid si extranei prorsus priore testamento scripti sint, in posteriore vero, imperfecto tamen, heredes ab intestato heredes scripti fuerint? posteriore hoc testamento, licet imperfecto, prius jure perfectum infirmatur. vers. nisi. Quid? posterius hoc testamentum quomodo valet? non quasi testamentum, sed quasi voluntas intestati. vers. eodem enim casu. Quid? testes quot, qualesque in eo esse debent? ut quinque in eo adhibitos fuisse sufficit, ita juratos esse oportet. vers. in qua voluntate. Pone in posteriore testamento heredes ab intestato, quique ab intestato defuncto successuri erant, scriptos esse, & superiora non fuisse servata: hoc est, posterius testamentum coram quinque testibus non juratis factum? Prius testamentum valebit: etiamsi in eo scripti sint extranei. vers. quo non facto. Synop. Basil. 35. tit. 2. capite 17. 5. Harm. 1. §. 40.

30 Prius testamentum posteriore, solemni tamen, revocatur: nisi priore testamento extranei instituti fuerint, ut hic. & l. 2. ff. de injusto. posteriore vero heredes venientes ab intestato: & posterius illud testamentum quinque testibus juratis probari possit. ℣. eodem. quæ ut concurrant, posterior tamen illa testatio non valebit ut testamentum, sed ut voluntas intestati. ℣. eodem. Quid si in posteriore illa testatione liberorum aliquis sit præteritus? non valebit. Clarus 3. sentent. §. testam. quæst. 97.

31 d. l. 2.

32 Observa casum specialem, in quo causa intestati trahit ad se causam testati. vide Clar. d. loc.

33 Testamentum imperfectum dicitur, quod coram quinque tantum testibus etiam juratis, factum est: si tamen in eo successuri ab intestato scripti heredes fuerint prius, in quo mere extranei scripti fuerint, infirmatur hoc posteriore, licet alias imperfecto, & ita hic casus est, quo perfectum testamentum imperfecto tollitur.

34 Synopsis Basil. ibid. Ratio dubitandi esse potuit, quod ea, quæ juris gentium sunt, quavis lingua posse expediri videantur: quæ vero juris civilis sunt (ut testamenta) nonnisi Latine, & ita olim Græce fideicommitti potuit, legari non potuit. Ulp. 25. §. 9. hodie potest. l. 14. ℣. de manum. testam.

35 Quovis sermone testari possumus. l. 15. ibid. vel in qualibet loquendi genere. ℣. eodem. l. ult. ℣. de testam. tut. quovis sermone fideicommittimus.

36 Dictantes testamenta quinam sint? Pollis hac voce intelligere, ut testes, ita jurisperites, qui testamenta dictant. leg. 88. in fin. ff. de legat. 2. Novell. 158. in pr. nisi malis intelligere scriptorem dictata excipientem, de quo l. 27. ff. qui testament. 37 Id est, comminuendam. l. 32. in fin. ff. de furtis. 38 Legatarii quoque testamenta signant. velut scriptores. Olim legatarii testes esse non poterant ex Senat. Liboniano (id enim ut improbissimum genus falsi Plin. notat, 11. epist. ult.) hodie possunt ut hic. Idem etiam ante Scævolæ placuerat. l. 3. in fin. C. Theod. de testam. ratio extat in l. 14. ff. de rebus dub. facit l. 20. ff. qui test. §. 11. Inst. de testam. ordin. Symmachus 1. epist. Cum testamenti jure confecti fidem recitatio publicaret, calumnia inanis objecta est, quod signatores nescio quid legati ex eadem voluntate cepissent. Adduntur etiam rescripta quædam divalia, quibus adstipulatio ejusmodi remota est, quod suam juvisse causam testimonio dicerentur. Quasi verisimile esset exemplum, ut tenuis honor quo subscriptores ob amicitiam defunctus asperserat, legitimum possit abolere judicium. Nam si his legibus viveremus, inimicis signatoribus tutius uteremur, quorum offensa quid de testatore humanitatis exigeret, potest & alia reddi ratio, quod qui obsignant testamentum, quæ in eo continentur, sæpissime ignorent. l. 21. ℣. eod. nec ea semper necesse sit testibus edi. l. 29 ℣. eod. Testator tabulas testamenti tenens his verbis utebatur: Hæc uti hus tabulas cerifve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor, itaque vos Quirites testimonium præbetote. Ulpian. 20. §. 9. Hæc ratio magis placet, quam quæ à Triboniano adfertur, ideo legatarios admitti quod universi juris successores non sint. §. 11. Inst. de test. ordin. vid. Ferrar. 2. select. 12. Cujac. 9. observ. 37. in fin. 39 In provinciis vero apud præsides, vel magistratus, vel defensores. 40 Id est, publicari, insinuari. Formulas insinuationis vetustissimas hic adjicere visum est ex Marculphi monachi libris, Cujacio ab Emaro Ranconeto communicatas. Cujac. 4. sent. Paul. G. §. 1. Anno illo, sub die illa, adjante defensore & omni curia illius civitatis, Titius professor dixit, Peto, optime defensor, vosque laudabiles curiales atque municipes, ut mihi codices publicos patere jubeatis. Quadam enim in manibus habeo, quæ gesturum cupio allegatione roborari. Defensor & curiales dixerunt. Patent tibi codices publici, perfequere quæ optas. Professor dixit. Gajus vir illustris mihi mandavit, testamentum, ut mos est, gestis municipalibus insinuarem. Defensor dixit, Mandatum quidem recitatum est, sed testamentum quod præ manibus te habere dicis, etiam præsentibus nobis recitetur, & ut postulas, gestis publicis firmetur. Post recitationem testamenti, defensor & curiales dixerunt. Testamentum quod recitatum est, gestis publicis inseratur. Professor dixit, Hoc amplius peto, optime defensor, ut mihi gesta publice edantur. Defensor & ordo curiæ dixerunt. Quia testamentum & mandatum rite condita, & bonorum virorum subscriptionibus firmata cognovimus, æquum est ut gesta cum à nobis fuerint subscripta & ab emanuensi edita, tibi ex more tradantur, eademque in actis publicis conserventur. Pari modo acta in donationum insinuatione conficiebant. Quemadmodum tabulæ testamenti mortuo testatore aperiantur, dicam ad l. 2. ℣. quemadmodum test. aperiantur. 41 Apud magistrum census testamenta insinuantur. l. 18. ℣. eod. Judices interdum munus id sibi adrogarunt, ut & defensores Ecclesiarum. l. 41. ℣. de episc. & cler. postea quæstori munus id delatum. Novell. Leon. 44. Cæterum apud eundem magistrum census donationes insinuabantur. l. 30. ℣. de donationibus. 42 Eadem verba extant in d. l. 41. 43 Protribunalium. Cujac. ad l. 7. ℣. 13. in verbo si pacisc. ff. de pactis. 44 Promiscuis actibus turbari officia absurdum est. Goth. Nota, Artifex unus non potest uti officio alterius l. quicunque ℣. de executor. & actor. & ita in cancellaria Lusitania judicatum refert Cabed. decis. 158. Ans.

45 Clericum fori peritia atque disceptatio dedecet. 46 Pœna quinquaginta librarum auri.

47 Cujac. consult. 3. hinc colligit testamenta etiam insinuari post mortem testatoris. Negat tamen idem in donatione esse. facit l. 30. ℣. de donat. 48 Incongrua insinuatio testamento non præjudicat. Ideoque testamentum coram competenti judice postea insinuari potest.

49 Incongrua insinuatio fit coram judice incompetenti. 50 Verborum ambiguitas, si à tabellionis errore procedit, non vitiat. 51 Olim ante heredis institutionem inutiliter legabatur. Ulpian. 24. §. 15. Paul. 3. sent. 7. §. 2. Hodie utiliter legatur. §. 34. Inst. de legatis.

52 l. 9. ff. de hered. inst. 53 Tabellio non potest ea in testamento supplere, quæ testator omisit. 54 Vid. l. 2. ℣. de eunuchis. 55 Tabellionis error testamento ut hic, ut & contractui non nocet: ideoque mutari potest. l. 92. ff. de reg. juris. 56 Præposteratio verborum, neque contractus, neque ultimas voluntates vitiat. Cæterum de hoc præposterationis vitio, vid. l. 24. ℣. eod. 57 Num est. l. 25 ℣. de jure dot. Accursius putat, & inale; nihil enim aut rara pertinet: dotis præposteratæ mentio fit ex Leone §. 13. Inst. de inutil. stipul. 58 De præpostera-

aliis quoque omnibus tam contractibus [1], quam testamentis [2] tollimus; ut tali exceptione [3] cessante, & stipulatio [4], & alii contractus, & testatoris voluntas indubitate valeant: exactione videlicet post [5] conditionem, vel diem competente. S. Dat. VII. Id. Decembr. DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS. 528.

1 De præpositeratione in contractibus.

2 De præpositeratione in testamento. facit *l.* 14. *de peculio legato.*

3 De exceptione præpositerationis, vid. *l.* 5. ℣. *de hered. act.*

4 Vitium præpositerationis non vitiat stipulationem. *d.* §. 13. *l.* 64. *ff. de verb. oblig.*

5 Præpositera est stipulamur quoties stipulamur nobis dari ante eventum conditionis aut diei. dixi ad *d. l.* 64. Hujusmodi præpositeratio actum non vitiat, ideoque post conditionem & diem ex ea agi poterit, *ut hic.*

6 Sine scriptis quemadmodum testemur. adde *l.* 21. §. 2. ℣. *eod.*

7 Formalis observatio hic est quæ in testamentis scriptis exigebatur olim. vid. *hac leg. in fin.*

8 Vid. *l.* 15. ℣. *eod.*

9 *l.* 8. ℣. *qui testam.*

10 XXXV. *Ecl.* 2. 20. abrogatur per nuncupationem. *l.* 21. §. 1. ℣. *eod.* id ib testamento cæci locum non habet. *l.* 8. ℣. *rit. prox.*

11 Formalia verba. sic formale pretium. *l.* 63. *in fin. ff. ad leg. Falc.* Eadem formalia verba de quibus hic agitur in testamento scripto erant etiam adjungenda, ut ostendit lex 3. *C. Th. de testam.*

12 Puto legendum *convocasse*, nam apud authorem Synops. 35. *tit.* 1. *c.* 20. legitur μετεκαλέσατο.

13 XXXV. *Ecl.* 2. *c.* 21. olim decennio infirmabatur testamentum. *l.* 6. *C. Theod. de testam.* hodie non infirmatur, nisi testator aperte declaraverit se in eo non perseverare, *ut hic:* Nuda voluntate infirmatur, concurrente decennio. Nuda voluntas non est silentium, sed consensus quovis modo expressus, vel revocatio expressa, minus tamen solennis, quemadmodum legata & fideicommissa revocari possint, vid. *l.* 3. *ff. de adimend. leg.* Goth. Vid. Vasq. *de Success. creat.* §. 17. *num.* 75. Gillen. *h. l. num.* 13. Ant. Merend. *controv. lib.* 3. *cap.* 45. & comment. nostra ad edictum perpetuum 12. *Jul.* 1611. *art.* 11. 12. *& seq.* §. 90. ANS.

14 Stat, quod non mutatur. Permissum intelligitur quod non prohibetur. *l.* 5. *l.* 7. ℣. *de relig.* 15 Testamento posteriore solenni, prius quasi ad causam intestati redit. 16 Papon. 20. *Arrest.* 1. *num.* 3. Hostiensem secutus & Arretium quoddam Gratianopolitanum putat, intermedio etiam decennii tempore, testamentum revocatum minus solenniter, completo decennio omnino revocatum. 17 Hoc est, non nuda. adde §. 7. *Inst. quib. mod. testam. infirm.* 18 Posteriore testamento prius testamentum jure tollitur.

19 Quæ fit tribus tantum præsentibus testibus revocatio minus est solennis: si tamen tali revocationi decennium accesserit, habebitur pro solenni, tres alioqui testes non sufficiunt, nisi tempore etiam decennii antiquatum fuerit testamentum. 20 Et ita abrogatur. *l.* 6. *C. Th. de Testam.*

21 Nullus actus alienus testamento intermiscendus. *l.* 21. *in fin. ff. de testam.* alio tempore testes adhiberi non possunt, alio subscriptores. §. 3. *Inst. cod.* 22 Superflua dicuntur quæ minime sunt necessaria. 23 Necessarius actus testamento alienus usurpatus, testamenti consequentiam non vitiat, sic Umbro apud Macrob. 1. *Saturn.* 16. negat eum pollui, qui feriis opus vel ad deos pertinens, sacrorum ve causa fecisset, vel aliquid ad urgentem vitæ utilitatem respiciens actitasset: unde Scævola consultus quid feriis agi liceret, respondit, quod prætermissum noceret. Quapropter si bos in specum decidisset, eumque paterfamilias adhibitis operis liberasset: non est visus feriis polluisse: nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo,ab imminenti vindicavit ruina. Qua ratione Virgilius Georg. 1. notat licuisse festis diebus ovem non lanæ purgandæ, sed scabiei curandæ gratia, fluvio mersare salubri, ubi salubri dixit, avertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum, purgandæ lanæ causa. 24 Necessarii actus qui. 25 Necessarius actus qui intermiscetur, brevis esse debet, non longi spatii. impediti. 27 Testes alii subrogantur in locum testium qui longiore spatio ob actum necessarium detinentur. 28 Quinque ex septem testibus subsignant, duo eorum loco subrogantur: esse ab integro testimonium inchoandum? non est: subrogati intermediis subscriptionibus præcedentium signa sua possunt adjicere. 29 Id est, necessariis impedimentis. 30 *l.* 21. *vers. quod si literas.* ℣. *eod.* 31 Testamentum holographum est quod testator omne manu propria conscripsit, *ut hic, & l. eod.* Isidor. 4. *c.* 14. Valentin. *Nov.* 2. *de testam.* quod eleganter Græci vocant, μυσικὴν διαθήκην, quia secretum testatoris testibus non enunciatur. 35. *Eclog.* 2. περὶ διαθήκης μυστικῆς, 4. *Harm.* 1. *cap.* περὶ μυστικῆς διαθήκης. *Leo Novell* 69. κατὰ τὴ μυσηρεώδη τρόπον & μυστικοτέρας διατάξεις. & διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένας. 32 Emendatur *l.* 8. *l.* 21. ℣. *eod.* 33 Testamenti holographi descriptio.

Specialiter in scriptura reposuerit, quod hac sua manu confecit: sufficiat ei totius testamenti scriptura, & non 34 alia subscriptio requiratur [neque 35 ab eo,] neque pro eo ab alio: sed sequantur hujusmodi scripturam, & litteræ testium, & omnis quæ expectatur observatio: & sic testamentum validum, & codicillus 36, si quinque 37 testium litteræ testatoris scripturæ coadunentur, in sua firmitate remaneant, & nemo callidus machinator hujusmodi iniquitatis in posterum inveniatur. Dat. VI. Kal. April. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Ut heredis nomen *à testatore scribatur, vel nuncupetur.*

XXIX. Idem A. Joanni P.P.

IUbemus, omnino testatorem, si 38 vires habeat ad scribendum, nomen *heredis*, vel *heredum* in sua subscriptione, vel in quacunque parte testamenti ponere: ut sit manifestum, secundum illius voluntatem hereditatem esse transmissam. Sin autem forsitan ex morbi acerbitate, vel litterarum imperitia 39 hoc facere minime potuerit: testibus testamenti præsentibus, nomen, vel nomina heredis, vel heredum ab eo nuncupari, ut omnimodo sciant testes, qui sint scripti heredes: & ita certo heredis nomine successio procedat. Si enim talis est testator, qui neque scribere, neque articulate 40 loqui potest: mortuo 41 similis est, & falsitas in elogiis committitur. Quam, ut exul fiat à Repub. nostra, maxime in testamentorum confectione, cupientes, hanc edictalem legem in orbem terrarum ponimus. Quod si non fuerit observatum, & nomen heredis, vel heredum 42 non fuerit manu testatoris scriptum, vel voce coram testibus nuncupatum: hoc testamentum [stare] minime patimur 43, vel in totum, si tota heredum nomina fuerint prætermissa: vel in ejus heredis institutionem, cujus nomen neque lingua, neque manus testatoris significavit. †. Sed ne aliqua forsitan oblivio testium animis incumbat, pluribus interdum nominibus [heredum] expressis: ipsi testes in suis subscriptionibus (cum testator hæc non scripserit, sed nuncupaverit) eorum nomina subscribere non differant ad 44 æternam rei memoriam. Sin vero ipse testator in qualicunque parte testamenti nomina heredum (sicut dictum est) scripserit: supervacuum est [postea] testes in sua subscriptione hæc exprimere: cum forsitan nec eos,scire testator suos heredes voluerit, & semel causa ex ipsius testatoris scriptura appareat. Oportet enim omnimodo, vel ex literis testatoris, vel ex voce quidem testatoris, literis 45 autem testium qui ad elogium conficiendum fuerint convocati, nomina manifestari heredum. Quemadmodum enim in elogio 46 quod sine scriptura conficitur, necesse est testatorem voce exprimere nomen, vel nomina heredum: ita, & in testamentis per scripturam conficiendis, cum ipse testator manu sua scribere heredes, vel noluerit, vel minime potuerit, voce tamen ejus eos manifestari oportet. Quæ in posterum tantummodo observari censemus: ut quæ testamenta post 47 hanc Novellam nostri numinis legem conficiuntur, hæc cum tali observatione procedant. Quid 48 enim antiquitas peccavit, quæ præsentis legis inscia, priscinam secuta est observationem? Scituris, & tabellionibus, & his, qui conficienda testamenta procurant, quod si aliter facere ausi fuerint, pœnam falsitatis 49 non evitabunt, quasi dolose in tam necessaria causa versati. Dat. Kal. Mart. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

In AUTHENT. ut sponsa larg. §. quia vero. coll. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 9.

ET 50 *non observato eo, subvenitur testamentis, sive per se, sive per alium quis inscribat nomen* heredis.

Si testator testamentum jure factum inciderit, vel signa removerit.

XXX. Idem A. Joanni P. P.

NOstram provisionem 51, maxime circa ultima elogia defunctorum, nunc [etiam] extendi properamus. Unde cum invenerimus quasdam controversias veteribus juris interpretatoribus exortas, propter testamentum, quod legitimo modo conditum, septemque testium signa habens, postea fortuito casu, vel [per] ipsius testatoris operam lino toto, vel plurima ejus parte incisa, in ambiguitatem incidit: solitum ei præbemus remedium, sancientes, si quidem testator linum 52, vel sigmacula inciderit, [vel abstulerit,] utpote ejus voluntate 53 mutata 54, testamentum non valere 55. Sin autem ex alia quacunque causa hoc contigerit: durante testamento scripto [heredes] ad hereditatem vocari, maxime cum nostra constitutio, quam pro tuitione testamentorum promulgamus, testatorem disposuerit, vel sua 56 manu nomen heredis scribere, vel si imperitia litterarum, vel adversa valetudine, seu alio modo hoc facere non possit: testes ipsos audito nomine heredis, sub præsentia ipsius testatoris nomen heredis suis subscriptionibus declarare. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

De rusticis.

XXXI. Idem A. Joanni P. P.

ET ab antiquis legibus, & à diversis retro Principibus 57 semper rusticitati 58 consultum est, & in multis legum subtilitatibus stricta observatio eis remissa, quod ex ipsis rerum invenimus documentis. Cum enim testamentorum ordinatio sub certa definitione legum instituta sit: homines rustici 59, & quibus non est litterarum peritia, quomodo possunt tantam legum subtilitatem custodire in ultimis suis voluntatibus? Ideoque ad Dei humanitatem respicientes, necessarium duximus per hanc legem eorum simplicitati subvenire. Sancimus itaque, in omnibus 60 quidem civitatibus, & in castris Orbis Romani, ubi & leges nostræ manifestæ sunt, & litterarum viget scientia: omnia quæ in libris nostrorum Digestorum seu Institutionum, & imperialibus sanctionibus, nostrisque dispositionibus in condendis testamentis cauta sunt, observari, nullamque ex præsenti lege fieri innovatio-

34 Holographo in testamento subscriptio testatoris non exigitur. In scriptura privata testatoris non requiritur subscriptio. *Bald.* adde 35. *Eclog.* 2. *cap.* 13. non exigebantur testes ex Nov. Valentiniani, quæ tamen non obtinuit.

35 In testamento holographo non requiritur subscriptio testatoris aut alterius ejus loco.

36 Codicillus dicitur in singulari ut *l.* 14. ℣. *eod.*

37 Codicillus quinque testibus munitur.

38 Heredis nomen olim manu testium scribi potuit. §. 4. *Inst. eod.* manu testatoris, litterarum tamen peritia, scribi hic jubetur, ut & *Novell.* 66. *cap.* 1. §. 1. Hodie per quasvis personas potest subscribi heredis nomen. *Novell.* 119. *cap.* 9. *Auth. proxim.* ℣.

39 Heredis nomen ab imperito testatore nuncupari debet. *l.* 21. *ff. qui testam.*

40 Articulate loqui quid sit vide in *l.* 7. *ff. de supellect.* §. 2. dixi quædam ad *l.* 15. ℣. *eod.*

41 Mortuo similis, qui neque scribere, neque articulate loqui potest. Talis est mutus & surdus natura, de quo dixi ad *l.* 10. ℣. *qui testamenti.* Inde etiam colliguntur, heredem nutu institui non posse. De nutu dixi ad *l.* 52. §. 10. *ff. De oblig. & act.*

42 Vide *l.* 25. *ff. qui testam.*

43 Hoc abrogatum. *d. Novell.* 119. *cap.* 9.

44 Testamenti scriptura in æternum probat.

45 Id est, scriptura.

46 Testamento.

47 Vide *l.* 7. ℣. *de legibus.*

48 *Novell.* 66. *c.* 1. *in pr. vers.* Cur enim.

49 Testamentum non solenne falsum esse, juris & de jure præsumptione colligitur, Malumbra & Bart. in *l. si post* 4. ℣. *de jur. & fact. ignor.* Bald. in *l. quoties* 9. *ff. de hered. Inst. Cyn.* & *Angel. hic.* falsum inquam sicut tabellio ob omissas solennitates falsi puniri possit, *ut hic.* An idem in quovis alio instrumento non solenniter facto? non idem. Alex. Riminald. *Jas.* hic. Imola in *d. l. quoties* 9. Rui. 5. *cons.* 145. Quid? non solenne testamentum aliis in omnibus casibus est falsum vel pro falso habetur? vide apud Mantic. 2. *de conjectur.* 3. ubi refert falsum de quo hic, intelligi cum tabellio nomen heredis scripsit, quod testator non voce, sed nutu indicavit: quod ut maxime hic sic verum, locum non habere censet in testamento ad piascausas & codicillis, quod legata nutu possint relinqui. *cap. cum tibi.* 13. x. *de testament. l. nutu.* 21. *ff. de leg.* 3. *l. & in epistola* 22.]. *de fideicomm.* 50 Hoc est, non cogitur hodie testator manu sua heredis nomen scribere. 51 Hæc lex est 24. decisio ex 50. novis Justinianeis. vid. Inglois. ANS. 52 Testamentum à testatore consulto incisum, cuive signacula ablata, non valet, *ut hic. l.* 28. §. 1. *ff. de liberal. l.* 1. §. 8. *ff. unde lib.* 53 Aliud est si casu, vel à muribus linum corrosum sit. *l.* 1. §. *ult. ff. secund. tab.* 54 Quod ex ipsa cancellatione præsumitur. *Bald.* præsumitur etiam facta in continenti cancellatio. *Bald. hic.* 55 Ut eo casu heredитas ad heredes ab intestato deferatur: hoc enim velle videtur qui testamenti tabulas incidit. Quid, ipsone jure an ope exceptionis testamentum tollitur? ope exceptionis. *l.* 11. §. 2. *ff. secund. tab.* adde *l.* 36. §. 3. *ff. de testam. milit.* Quid, unicum tantum exemplar testamenti incisum? fides alterius non perit: nisi probetur ea mente testatorem incidisse, ut intestatus moreretur. *d.* §. 2. *l. ult. ff. de his quæ in test. delend.* 56 *leg.* 29. ℣. *eodem.* 57 *l. pen.* ℣. *qui admit. ad bon. poss.* 58 *l.* 3. §. 22. *ff. de Silan.* quemadmodum rustici scripto & per nuncupationem testari possint. Testamentis quæ ruri fiunt, diligens observatio remittitur. 59 *Rusticani*, Haloand. 60 LV. *Eclog. cap. ult.*

1 In agris quoque reperiuntur scribendi periti. *Novell. 73. c. 9. vers. Hæc autem.*

2 Quos Græci χειρόγραφα τεσσαρα vocant *35. Eccles. 2. c. ult.* & *J. scientes litteras* dicuntur.

3 Puto hanc constitutionem non tantum pertinere ad ipsos rusticos, sed ad cives, si forte de scripto rure testari voluerint.

4 Consuetudo Rusticorum circa legis obtinet.

5 Puta in agris, in itineribus. Leo *Novell. 41. Nov. 43. in fin.* in agris vel itineribus tres testes sufficere ait.

6 In testamento rusticani nuncupativo septem testes requiruntur. 7 Rusticani scripto testari possunt quinque tantum testibus præsentibus, si plures haberi non poterunt. 8 Idem numerus requiritur contagionis tempore. *l. 1. C. eod.* 9 Ex Novella Leonis 43. per scribendi ignaros testamenta confirmari possunt. 10 Subscriptionis necessitas remissa est constitutione Leonis 42. 11 XXXV. *Eclog. 2. cap. ult.* 12 In quibusdam notatur hic deesse Græcam constitutionem.

TIT. XXIV.

DE HEREDIBUS INSTITUENDIS [13], ET QUÆ PERSONÆ HEREDES INSTITUI NON POSSUNT.

Deportati *heredes instituti non possunt.*

1. Imp. TITIUS ÆLIUS ANTON. A. Antestiano.

QUI deportantur [14], si heredes scribantur, tanquam peregrini [15] capere non possunt, sed hereditas in ea causa est, in qua esset, si scripti non fuissent. Sine die, & consule.

Ex Residua *parte institutus, ex asse quandoque heres existit.*

11. Imp. ANTONINUS A. Cæcilio.

PAter tuus, si ex residua parte heres institutus est, quam alter heres scriptus capere [16] non poterat, isque ad nullam partem hereditatis per conditionem suam admitti potuit: ex asse heres extitit: Nam *residuus* commemoratio etiam totum admittit. P.P. XV. Kal. Julii, *Romæ*, DUOBUS & ASPRIS Conss. 213.

De errore testatoris in persona heredis.

111. Imp. ALEXAND. A. Vitali militi.

CUm [17] proponas Alexandrum equitem testamento primo loco Julianum, *ut* [18] *fratrem suum* heredem instituisse, eique substituisse his verbis, *Quod si ex aliqua causa primus heres heredi-tatem meam adire noluerit* [19], *vel* [20] *non potuerit: tunc in* [21] *locum ejus secundum heredem substituo Valerium:* post mortem autem testatoris Julianum servum communem [22] fuisse defuncti militis, & Zoili fratris ejus appparuerit: an tu ex substitutione admittaris, voluntatis [23] est quæstio. Nam si credens eum proprium, & suum libertum heredem instituit, nec per eum ad alium quemquam hereditatem pertinere voluit, extitit conditio substitutionis: tibique hereditas delata est [24]. Quod si verba substitutionis subscriptæ ad jus retulit, ut si nec per semet ipsum alium fecisset heredem (potuit [25] enim, quamvis jubente domino, nolle adire) ita demum substitutus vocaretur, si tamen paruerit domino, & adierit, substitutioni locus non est. P.P. VI. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

IV. Imp. GORDIANUS A. Ulpio.

SI pater tuus eum quasi [26] *filium* [*suum*] heredem instituit, quem falsa opinione ductus suum esse credebat, non instituturus, si alienum [27] nosset, isque postea subditus esse ostensus est: auferendam [28] ei successionem, Divorum Severi, & Antonini placitis continetur. P. P. Pridie Non. Octob. PIO, & PONTIANO Conss. 239.

Si uxor nominetur affinis.

V. Idem A. Cassiano.

NOn ideo minus uxor tua jure heres videtur instituta, quod non uxor, sed *affinis* [29] testamento nominata est. P.P. V. Kal. Octob. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

13 Dixi ad XXVIII. *ff.* v.

14 Deportati institutio habetur pro non scripta.

15 Peregrinus heres institui non potest, *ut hic*, & *l. 6. §. 2. ff. eod. l. 10. §. 6. ff. de in jus voc. l. 1. §. 2. & 3. ff. de leg. 3. Ulp. 17. §. 1. & 22. §. 2.* adde quæ scripsi de peregrino *ad Ulp. 5. §. 8.* Testatorem, testes & heredes, cives esse oportet. *l. 36. C. Th. de hæret. l. 31. 32. ff. de jur. fisc.* Peregrinus quoque testamentum facere in loco peregrino non potest, quoad bona in eo loco sita, *l. 1. in verb. qui cives. ff. ad leg. Falc.* per fideicommissum tamen institui poterat. vide Theoph. §. 1. *Inst. de fideic. hered.* Addantur & hæc, Peregrinos habitos fuisse qui non cives Romani essent. vide *l. 6. §. 2. ff. eod.* qui de dedititiorum numero erant. *Ulp. tit. 22. §. 2.* qui aqua & igni interdicti. *Ulp. tit. 10. §. 3.* in certum locum deportati & ἀπόλειτοι. *l. Sunt quidam. 17. §. 1. ff. de pœn. l. 1. §. bi quib. 2. ff. de legat. 3.* Atque his quidem omnibus jus reditum à prætore, qui peregrinus ideo dicebatur. *l. 2. §. 28. ff. de orig. jur.* cæterum peregrini in his quæ sequuntur differebant à civibus. Inter solos cives capiendi jus ex testamento civium erat: unde peregrinus nihil ex testamento civis Romani capere potest, *ut hic.* civium duntaxat testamenta rata Romæ habebantur, *arg. l. 1. ff. ad l. Falc. Ulp. 22.* inter solos cives justæ nuptiæ. *pr. Inst. de nupt.* concubinæ. *Ulp. tit. 5. Bœt. in Topic. Cic. Senec. de benef. 35.* Jus patriæ potestatis. *pr. Inst. de pat. potest.* Jus patronatus. *l. 10. §. 6. ff. de in jus voc.* solennis per nexum abalienatio. *Cic. in Topic.* præscriptio ante Justinianum tamen, & quidem ex veteri illa sententia ac regula. *Adversus hostem (is erat peregrinus) æterna auctoritas esto. Cic. offic.* soli cives militabant. *l. 6. l. 7. §. qui milit. poss.* verberibus cœdi non poterant & in crucem agi. *Act. Apost. 22. vers. 25. Cic. 5. Ver.* honores Romæ gerebant soli cives. *l. Barbarius 3. ff. de offic. Præt.* suffragia ferebant, toga utebantur. *dixi ad l. 32 ff. de jure fisc.* ac prætexta. *1. Macrob. 6.* Prænominibus etiam carebant peregrini, quæ tum demum, cum in civitatem adsciscebantur, assumebant. *Cic. 13. epist. ad Attic.* unde gentilitia quoque Romanorum nomina peregrinos usurpare vetuit Claudius, & civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit. *Suet. Claud. 25.* permagni interesse existimans, ad decus & ornamentum civitatis, nominum societate peregrinos Romanis civibus jungi. His adde quæ de peregrino dixi ad *Ulp. 5. §. 8.* Placet & hoc addi ex Cicer. *1. offic.* Peregrini & incolæ officium esse, nihil præter suum negotium agere, nihil de alio inquirere, minimeque in aliena Repub. curiosum esse. &c *1. de orat.* lex peregrinum vetat in murum ascendere. Peregrino jubemur dare vel vendere, ut comedat. *Deut. 14. vers. 21.* Jubebantur & Judæi cum non contristari vel affligere. *Exod. 22. 23.* nec convicio afficere: quinimo jubebantur eum diligere. *Levit. 19. vers. 33.* & circumcidere, cupientem Judæum fieri. *Exod. 12.* In Italia raro suscepti, nisi jus hospitii prius habuissent: unde nec ab Euandro Hercules suscepitus est antequam morte Caci virtutem suam probasset. *Serv. Æneid. 8.* Prætexta uti non poterant. *Macrob. 1 Saturn. 6.* nec toga, vide *Suet. Claud. 15.* honores tamen eis habiti, si pop. Romanus eorum opera usus fuisset. *Liv. 22. & 27.* Consules etiam quidam facti. 7. *Plin. 43.* ubi de Cornelio Balbo: & in Senatum allecti. *Suet. Jul. 80.* Pœnæ species etiam fuit in peregrinitatem redigi. *Suet. Claud. 16. & 25.* Hodie peregrini testati & intestati apud nos hereditatem suam ad scriptos heredes, vel agnatos aut cognatos transmittit. *Auth. omnes peregrini J. com. de succeff.* 16 *l. 78. in fin. ff. eod.* 17 *l. 78. 79. & 80. ff. eod. l. 95. l. 160. ff. de verb. sign.* 18 Ubi quem quis instituit ut liberum, non alias instituturus si is libertus non fit, omnino inutilis institutio est. *l. 7. §. de milit. test.* vid. *Cujac. 17. obs 21.*

19 Substitutionis vulgaris non pupillaris hæc verba sunt, vid. *Cujac. 17. obs. 21.* ad hos enim duos casus porrigitur substitutio vulgaris. 20 Substitutio vulgaris *si heres non erit*, intelligenda est, *si noluerit, vel non potuerit, ut hic:* vide tamen exceptiones duas apud Soc. *reg. 386.*

21 Te ut libertum meum heredem instituat, communis eras: num rectè institutus es? Si te ut meum certa opinione instituat, non recte: si ut communem, recte institui. 22 *l. 37. §. 2. ff. de legat. 3.* vid. *Cujac. 10. obs. 40.* 23 Puta utrum instituturus cum fuerit, si servum communem nosset. 24 Liber non est, nec institutio valet. *l. 13. § 3. ff. de testam. mil.* 25 Imo non potuit. 21. *J. de jure delib.* 26 Institutio facta de aliquo tanquam de filio, cum non sit filius, habetur pro non facta. vid. *l. 5. de testam. milit.* adde *l. 9. ff. de hered. instit.* 27 Id est, supposititium. *l. 46 ff. de jure fisci.* 28 Non a fisco: sed ab heredibus ab intestato. *l. cum tabulis 16. ff. de his quæ ut indignis.* quia falsa opinione testator instituit. 29 Institutio non vitiatur si uxor appelletur affinis. adde *l. 4. l. 5. §. de testam.* merito: inter virum enim & uxorem constituitur quasi quædam affinitas. *l. 8. ff. de con. causa data.*

De institutione facta animo compensandi.

VI. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Antonio.

SI compensandi debiti gratia uxor maritum fecit heredem: desiderio tuo præter portionem hereditatis debitum [30] quoque restitui postulantis, non tantum juris severitas [31], verum etiam defunctæ voluntas refragatur. P.P. Kal. Mart. PRISCINE, & ALBINO Conss. 247.

De adoptato in locum fratris.

VII. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. Zizoni.

NEc [32] apud peregrinos [33] fratrem [34] [sibi] quisquam per adoptionem facere poterat. Cum igitur, quod partem tuum voluisse facere dicis, irritum sit, portionem hereditatis, quam is, adversus quem supplicas, velut adoptatus [35] frater heres institutus tenet, restitui [tibi 36] Præses provinciæ curæ habebit. P. P. III. Non. Decemb. DIOCLETIANO II. & ARISTOBULO Conss. 285.

De collegiis.

VIII. Iidem AA. Hadriano.

COllegium [37], si [38] nullo speciali [39] privilegio subnixum sit, hereditatem capere non posse [40] dubium non est. P. P. X. Kal. Jun. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De institutione, cum quis morietur.

IX. Iidem AA. & CC. Juliæ.

EXtraneum [41] etiam, *cum* [*quis* 42] *moreretur*, heredem scribi [sibi] placuit. P.P. XVI. Kal. Novemb. *Sirmii*, AA. Conss.

De hu, quibuscum testamenti factio non est.

X. Iidem AA. & CC. Asclepiadæ.

NEque [43] per se heredes institutos, quibus hoc concessum [44] non est, neque per servos proprios hereditatem posse quærere, juris dictat ratio. S. XVI. Kalend. Septemb. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

De ignoto testatori.

XI. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hierio P. P.

EXtraneum etiam penitus ignotum [45] heredem quis instituere potest. Dat. XI. Kal. Mart. *Constantinop.* FELICE, & TAURO Conss. 428.

De civitatibus.

XII. Imp. LEO A. Erythrio P.P.

HEreditatis [46], vel legati [47], seu fideicommissi [48], aut donationis titulis domus, aut annonæ civiles, aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad jus inclytæ urbis, vel alterius cujusli-bet civitatis pervenire possunt. Dat. V. Kal. Mart. MARTIANO, & ZENONE Conss. 469.

De institutione ex re certa.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

QUotiens certi quidem ex [49] certa re [50] scripti sunt heredes, vel certis rebus pro sua institutione contenti esse jussi sunt, quos legatariorum [51] loco haberi certum est: alii vero ex certa parte, vel sine parte, qui pro veterum legum tenore ad certam unciarum institutionem referuntur: eos tantummodo omnibus hereditariis [52] actionibus uti, vel conveniri decernimus, qui ex certa parte, vel sine parte scripti fuerint, nec aliquam deminutionem earundem actionum occasione heredum ex certa re scriptorum fieri. Dat. VIII. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. Conss. 529.

De verbo, Sempronius Plotii heres esto.

XIV. Idem A. Joanni P. P.

CUm in libris Ulpiani, quos ad Masurium Sabinum scripsit, talis species relata sit, hanc apertius expedire nobis visum est. Quidam testamentum faciens ita instituit, *Sempronius Plotius* [53] *heres esto.* Veteres quidem existimabant, errorem nominis esse, & sic institutionem valere, quasi testator *Plotius* nominaretur, & Sempronium [sibi] scripsisset heredem. Sed hujusmodi sententiam crassiorem esse existimamus: neque [54] enim sic homo supinus [55], imo magis stultus invenitur, ut suum nomen ignoret: sed si [56] quidem ipse testator Plotio cuidam heres extitit:

30 Aliud erit si quod relictum fuerit debitori non compensandi debiti animo. *l. 7. ff. de negot. l. 6. ff. de hereditar. act. l. 6. J. de bon. author. jud.* vid. *l. 85. ff. de legat 2. l. 12. ff. ad legem Falcid. l. 10. ff. de cond. insit.*

31 Legis Papiæ, quæ vetat conjuges inter se ex testamento capere, nisi compensandi causa. *Cone.*

32 Ἀνθελογισμὸν non admittitur, ne quidem inter exteros. Nam adoptio naturam imitatur: at nemo sibi fratrem gignit. Pone, Peregrinum (qui mihi natura frater non erat) heredem institui sub fratris nomine, heredem propterea non facio, quod fratrem appellavi: quum lex facta per adoptionem fraternitatem prohibeat. *Synopf. Basil. 35. tit. 13. c. 15. & ibi Scholiast.* Quid si peregrinum, mihi tamen cognatum, adoptavi & heredem instituo? Scholiastes illo loco notat, valere adoptionem & institutionem. Quid si adjogavi quasi fratrem & heredem instituo? institutio non valet: ita ut hujusmodi adoptio & institutio possit per liberos adoptantis revocari *Syn & Schol. illo loco.* licet tamen, fratris nomine adjecto, instituere eum qui non sit frater: eum denique quem fraterna charitate diligo *Græci ibi. l. 58. ff. de hered. inst.* Cæterum ut ad ἀδελφοποίησιν revertar, earum rerum numero habetur, quæ fieri nequeant aut non soleant, unde & matrimonium non impedit, adoptio enim naturam imitatur: at nemo sibi fratrem gignit. 4. *Harm. 6. §. 20.*

33 Παρὰ τοῖς ἔξω βάρβαροις οἰκοῦσι, apud eos qui extra Romam habitant. *Synopf. Basil. 35. tit. 13. c. 15. & 5. Harm. 8. §. 106.*

34 Adoptari nequit quæ vetat institui, ut nomen familiæ & arma seu insignia ferat. *Papon. 10. Arreft. 1. §. 15.* vid. *l. 7. l. 63. §. 10 ff. ad Treb. l. 19. §. 6. ff. de don. Cic. 7. ad Attic. 8. & 8. famil. 26. & lib. off. ubi de M. Satyro. Suet. Julio 83. & Octavio. c. 101. Ovid. 15. Metamorph. Dion. 45.* 35 Institutus ut frater à fratre errante, recte non est institutus. 36 Et ita non applicatur fisco portio ejus quem ut fratrem falso instituit, *ut hic.* applicatur portio ejus quem ut filium falso instituit. Cur? in filio indignitas est, qui supposititius est: in fratre non est. 37 Collegiis illicitis hereditas relinqui non potest: illicitis, puta Judæorum. *l. 1. §. de Judæis.* Christianorum enim collegia licita. *l. 1. §. de sacer. eccl.* his adde quæ notavi ad *l. 9. ff. de mort. causf. l. 2. ff. de reb. dub. l. 3. ff. de collegiis.* 38 Vid. quæ scripsi ad *l. 1. §. de sacr. eccl. l. 1. ff. quod cujusf. universf.* 39 *Sub.* Principis. dixi ad *l. 1. §. 1. ff. quod cujusf. universf.* Quid licitum collegium? vid. *l. 26. ff. ad Treb.* 40 Fieri posset alioqui temporis decursu, ut universa pene paganorum bona collegiis adquirerentur. Nec enim mori dicuntur collegia. *l. 76. ff. de jud.* hinc apud Gallos jus Amortizationis, *admortissement*, introductum, de quo vid. Paponem 1. *Arreft. 14.* eundem 3. *Notar. c. des admortissemens.* Peckium *in tract. de amortizatione bonor.* 41 Extraneus ita potest institui, *cum moriatur, ut hic.* at non filius, nam hæc institutio præteritioni ob longam moram similis est. 42 Extraneus ita potest institui. *l. 79. §. 1. ff. de cond. & dem. Paul. 3. sent. 6. §. 6.* atqui ex die ad diem non datur hereditas. *l. 34. ff. de hered. Inst.* Ex die mortis dari non potest, veluti, post quinquennium quam moriar tu-cite in diem conferri potest, veluti, Cum capere poteris *l. 62. ff. eod.* Cum adoleveris. *l. 33. ff. de vulgar.* Cum morieris, *ut hic*, & ita sæpe fit, ut quæ expressa non valent, tacita valeant, *l. 9. §. 18. l. 38. ff. eod. l. 77. l. 195. ff. de reg. jur.* vid. *Cujac. 3. obs. 34.* 43 Heres esse prohibitus, ne quidem per servum hereditatem adquirere potest. *Synopf. Basil. 35. tit. 13. c. 18.* 44 Per se qui capere non potest, per alium non potest. *l. 31. ff. eod. §. 4. Inst. de hær. qualit.* 45 Hæc lex deprompta est ex *l. ult. C. Th. de legit. hered.* ibi extraneis, ac sæpe ignotis in donationibus, successionibusque tribuitur. *l. 46. ff. eod. §. ult. Inst. eod.* sic tutor ignotus institui potest. §. 10. *Inst. de excus. tut. Nov. 90. c. 1. l. 29. J. de donat.* Suet. Aug. *c. 66.* Hereditates sibi relictas ab ignotis non admittebat. 46 Civitatibus relinqui hereditas potest, olim non poterat. *Upian. 22. §. 5.*

47 *l. 73. in fin. v. l. 122. in fin. ff. de leg. 1. Ulp. 24 §. 28.* 48 *Ulp. d. loco 22. §. 5. l. 26. ff. ad Treb.*

49 Institutus in re certa vicem sustinet legatarii, *ut hic.* nisi coheres si universitatis, vel ex parte datus, hereditatem repudiaverit, vel non adierit: tunc enim idem est per omnia, ac si ab initio universalis heres institutus fuisset. *Jason hic.* Quid si coheres datus adiit? Quidam volunt heredis loco haberi, quod propria authoritate possit rem adprehendere: legatarius non possit, sed accipiat ab herede. *Menoch. in tract. de adip. heredit. Remedio 4. num. 134* Alii, partim heredis, partim legatarii. *Bald. ad l. 35. ff. eod.* Alii putant, quod ad rem ipsam attinet, haberi pro legatario: ideoque Falcidiam pati, neque ei remedium competere. *l. ult. J. de edict. Div. Hadriani.* Volunt etiam eum non teneri creditoribus hereditariis, nisi testator eum heredibus æquaverit. Filium vero institutum in re certa, haberi pro herede: ut non possit quasi præteritus rumpere testamentum. vide *Oraſium lib. sent. §. hered. quæſt. 3.* 50 Rerum heres institui potest. *l. 35. ff. eod. l. 16. § 2. ff. ad Trebell.*

51 Legatum, & institutio particularis, ejusdem naturæ. vide *Papon. 20. Arreſt. 1. § 8.*

52 Vide *l. ult. §. de hered. act.* 53 Et ita extranei. *l. 76. §. 1. ff. de legat. 2.* Duobus modis hæc verba intelligi possunt. 54 Stupiditatem magis reprobari, quam nimiam subtilitatem hinc colligit Tiraq. *tract. de pœnis causa 12.* 55 Supinus ita nullus est, ut nomen suum ignoret, *ut hic. J. eod.* unde fatuus præsumitur qui in proprio nomine errat: & ex tali errore fatuitas præsumitur, *ut hic.* Eadem est ratio si quis erret in nomine filii: cum censeatur eadem persona. *l. ult. J. de impub. & aliis substit.* Alias error in nomine, cognomine & agnomine proprio non viciat, si constet de corpore. *l. si in nomine 4. §. de testam.* Superioribus tamen exemplum Georgii Trapezuntii adjungitur, quem morbi asperitate proprii nominis oblitum refert Jovius *in ejus vita.* 56 Primæ superioris formulæ interpretatio: *Sempronius Plotii heres esto.* Plotii, puta cui successit testator. Si ita institutio intelligi potest, erit valida, quantumvis improprie verba accipiantur.

1 Antiqua regula.

2 Heres heredis mei, mihi est heres. *l. 7. in fin. ff. de adq. hered.* vid. *l. 194. ff. de reg. jur.*

3 Secunda superioris formulæ interpretatio. Plotium heredem instituit: mox adjecit, *Sempronio Plotii heres esto*: eo casu Sempronius Plotio substitutus intelligitur.

4 Ex consequentia verborum ducitur interpretatio. mile in suum nomen quenquam errare. *T. eod.* verifimilia quæ non sunt, non attenduntur, nec admittuntur. *l. ult. ff. quod metus causa.*

tit: manifestum est sibi Sempronium heredem instituisse, ut per mediam ipsius testatoris personam Plotii heres efficiatur. Et hoc argumentamur ex antiqua[1] regula, quæ voluit *heredem*[2] *heredis*, [*testatoris*] *esse heredem*. Sin autem nihil tale factum est, supervacuam & inanem hujusmodi institutionem esse: nisi[3] prius herede Plotio sibi instituto, sic adjecerit, *Sempronius Plotii heres esto*: tunc etenim existimandum est eum dixisse, *si non Plotius heres sibi fuerit, tunc Sempronium in totum partemve Plotii ex substitutione vocari*; ita ut ex[4] consequentia verborum Plotius quidem institutus, Sempronius autem substitutus inveniatur. Sin autem, neque ipse testator Plotio heres extitit, neque[5] Plotium heredem antea scripsit, & sic Sempronium Plotio heredem esse voluit: nullius esse momenti talem institutionem, cum non[6] est verisimile, in suum nomen [quemquam] erraſſe. Dat. III. Kal. Auguſt. poſt conſulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

5 Ubi non est institutio, ibi nulla est substitutio. 6 Non est verisi-

TIT. XXV.

DE INSTITUTIONIBUS[7] ET SUBSTITUTIONIBUS, ET RESTITUTIONIBUS SUB CONDITIONE FACTIS.

7 Id est, de conditionibus institutioni & substitutioni adjectis. J. vid. 28. *ff.* 7.

8 Vid. *Cujac.* 17. *obſ.* 21. hujusmodi conditio mixta est: *Si Anthylli filio nupserit.*

9 *l. 1. J. de his quæ sub modo. l. 31. ff. de cond. & demonſt.* Conditio habetur pro impleta, quoties per eum cujus interest impleri, statur quominus impleatur. *l. 161. ff. de reg. jur.*

10 Conditio hæc fuit, *Si Titio sororis ſuæ filio nupſerit.*

11 Adde *l. 3. §. 1. ff. de hered. inſt.*

12 Honeſtæ conditioni heresni paruerit, substitutus admittitur.

13 Viduitatem indicere videtur qui sub conditione turpium nuptiarum legat aliquid. *l. 63. §. 1. ff. de cond. & demonſt.*

14 Nuptiæ inter consobrinos permissæ, *ut hic.* & *l. 19. ff. de nupt.* Sobrini filius τετραδελφιδοῦς. Quæ à matre scripta est heres sub hac conditione, si consobrino nupserit, omnino conditionem implere debet. (Non enim turpes hæ nuptiæ sunt) nisi forte per ipsum steterit, quominus fiat. *Synopſ. Baſil. 35. tit. 12. c. 30.*

15 Vide *l. 1. in fin. T. eod.*

16 Conditio hæc fuit, *Liberos meos heredes inſtituo, ſi pater eos emancipaverit, vel cum ſui juris erunt per emancipationem, vel in tempus emancipationis. l. ult. J. de don. quæ ſub modo. l. 70. ff. de cond. & demonſt. Paul. 4. ſent. 1. §. 12.*

17 Emancipationis conditio locum habet patre deportato, vel mortuo, *ut hic*, & *l. 44. ff. de jure dot.* & è contra, Conditio emancipationis per mortem patris locum habet, filio à patre emancipato. *l. 11. §. 11. ff. de leg. 3. l. 15. ff. quando dies legat. Paul. 4. ſent. 1. §. 12.* Conditioni satisfit per æquipollens. adde *l. 22. verſic. Braſidas. ff. ad Trebell.* Morte patris qui emancipant. vide *l. 29. §. 5. ff. de lib. & poſth.* 18 Filius institui non potest sub alia conditione quam potestativa. *l. 4. ff. de hered. inſt. l. 83. ff. de cond. & demonſt. l. 20. §. 4. verſ. exiſtimo. ff. de bon. libert.* Igitur filius non potest heres institui sub conditione casuali vel mixta, nisi sub contraria exheredetur: alioquin testamentum est nullum. *ut hic.* adde *l. 1. ff. de injuſto. l. Lucius* 83. *in verbo, nullius eſt momenti ff. de cond. & demonſt.* Verum hanc legem hodie corrigi, ut talis conditio rejiciatur ad legitimam usque filii & valeat testamentum, Glossa & Bart. hic notant. *argum. l. quoniam* 32. *leg. ſcimus* 36. §. *cum autem. T. de inofficioſo. Gloſſ. in l. ſuos 4. in verbo conſtat. ff. de hered. inſt.* & hanc sententiam Bartolus ait esse communem, ut & Alexander Jacobinus de S. Georgio ter ita judicatum fuisse refert. Idem tenet Ripa. *in rub. ff. de vulgari, Benedict. in cap. Raymutius. 16. in verbo, reliquit. num. 25. x. de teſtam.* Bernardus de Luco *reg.* 727. Rodericus Suares in Repetit. *d. quoniam in prioribus* 32. Montalvus in Glossa *l. 9. tit. 4. part. 6.* Contrarium tenet Decius *hic* & Corrasius *in rub. C. de impub.* Sed tamen Dnenazius *reg.* 368. refert Glossæ & Bartoli opinionem communiorem esse. 19 De institutione his verbis facta, *Si in patriam regreſſa fueris.* 20 Nam & hoc adjici potuit, *Si in hunc locum redierit, exheres eſto.* 21 Potestativa conditio, voluntaria: Casualis extra voluntatem posita, pendet ex eventu, vel fortuna. Mixta, quæ partim ex voluntate, partim ex casu. *l. ult. J. de neceſſar. l. un. §. 2. J. de caduc.* 22 Qui facit, gravius peccat quam qui jubet. 23 De conditione, *Si à marito diverterit.* Conditio divortii, à lege remittitur, *ut hic, & l. 8. in fin. ff. de uſu & habit.* repugnat enim utilitati publicæ. *l. 2. §. 44. ff. ad Tert. Nov. 1. c. 1.* ei contraria est, si à marito non diverterit. vid. *l. 2. J. de cond. inſert.* 24 Lucro pecuniario concordia maritalis præferenda. 25 Et honestatem. *l. 26. ff. ſi quis omiſſa cauſa teſt.* 26 Præceptum testatoris contra bonos mores non obligat. 27 Id est, matrimonium. 28 Honeste. 29 Qui paret turpi conditioni, non propterea perdit relictum. 30 Sempronius filius mihi heres esto, quod si intestatus, vel sine liberis, vel si sine nuptiis decesserit, substitutus ei sit Titius: Sempronius nuptias contraxit, liberos suſtulit, testamentum etiam fecit, liberis substitutus, estne locus substitutioni? locus non est Titii substitutioni: omnes enim conditiones defecerunt. Quid si tantum nuptias Sempronius contraxit? non est etiam locus substitutioni: quia disjunctiva particula *Vel*, inter conditiones negativas posita, resolvitur in conjunctivam *Et*, idque favore liberorum. Ideoque hujusmodi substitutioni locus non erit, nisi omnes conditiones defecerint. facit *l. 85. ff. de her. inſt. l. 4. J. de verbor. ſignif.*

31 Inclusa supersunt.

rum, vel restitutioni. Si enim nihil ex his fuerit subsecutum tunc valere conditionem, & res secundum verba testamenti restitui, ut incertus successionis morientis exitus videatur certo substitutionis, vel restitutionis fine concludi. Cui enim ferendus est intellectus, si forsitan testamentum quidem non fecerit, posteritatem autem habuerit: propter hujusmodi verborum angustias liberos ejus omni pene fructu paterno defraudari? Viam itaque impiam obstruentes, ut ne quis alius deviet, hujusmodi sacimus sanctionem: & hanc legem in perpetuum valituram inducimus, tam patribus quam liberis gratam: quo exemplo etiam aliis personis, licet extraneæ[32] sint, de quibus hujusmodi aliquid scriptum fuerit, medemur. †. Cum autem invenimus excelsi ingenii Papinianum in hujusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, [nulla] liberorum ex his procreandorum [adjectione] habita optimo intellectu disposuisse, evanescere[33] substitutionem, si is qui substitutione prægravatus est, pater efficiatur, & liberos sustulerit, intelligentem non[34] esse verisimile, patrem, si de nepotibus cogitaverit, talem fecisse substitutionem: humanitatis intuitu hoc, & latius & pinguius interpretandum esse credidimus, [ut] & si quis naturales[35] filios habeat, & partem eis reliquerit: vel dederit usque ad modum quem nos statuimus, & substitutioni eos subjugaverit, nulla liberorum eorum mentione facta, & hic intelligi evanescere substitutionem, liberis eam excludentibus, & intellectu optimo his, qui ad substitutionem vocantur, obsistente, & non concedente ad eos eam partem venire: sed[36] ad filios, vel filias, nepotes, vel neptes, pronepotes, vel proneptes morientis transmittente, & non aliter substitutionе locum accipiente, nisi ipsi liberi sine justa[37] sobole decesserint: ut[38] quod inter justos liberos sancitum est, hoc & in naturales filios extendatur. †. Quæ omnia & in legatis[39], & fideicommissis specialibus locum habere sancimus. Dat. XI. Kal. Augusti, *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

32 Hæc constitutio extensa est ad extraneos.

33 Substitutio evanescit, his qui substitutione prægravatus est, liberos sustulit. *l. 30. J. de fideicommiſſ. l. 85. in fin. ff. de hered. inſt.*

34 Qui extraneis patrem præfert, ejus quoque liberis præfertur intelligitur.

35 Cajus Titio naturali filio Sempronium substituit: Titius liberos legitimos suscepit? non est locus substitutioni. Ergo in substitutione facta naturalibus liberis post eorum mortem, tacita intelligitur conditio, si decesserint sine legitimis liberis. *ut hic. l. 43. ff. de vulgari.* ut eo casu minus scriptum quam dictum videatur. *l. 102. ff. de cond. & demonſt.*

36 Liberi patris fideicommisso gravati, excludunt substitutum.

37 Et ita naturales tantum liberi non excludunt substitutum. Quid si legitimati? excludunt. vid. *Arreſt. Pariſienſe apud Papon. 20. Arreſt. 3. §. 5.* nec enim differt à legitimo. *Nov. 35. c. 3. adde l. 77. §. 13. ff. de legat. 2. l. 17. §. 4. ff. ad Treb.*

38 Jus constitutum in liberis justo matrimonio procreatis, interdum ad naturales tantum extendi potest.

39 Hæc constitutio in legatis & fideicommissis etiam locum habet.

40 *l. 21. ff. quando dies leg.*

41 Sufficit conditionem casualem, vel mixtam impletam fuisse vivo testatore, licet impleta non duraverit. *l. 91. in fin. ff. de cond. & demonſt.*

42 *d. l. 91. l. 18. ff. de manum. teſt.*

43 Subtilitate judicia testantium non sunt defraudanda.

44 Hæc clausula conditionem facit, si conditiones postea exprimuntur & adjiciuntur. Goth. Conciliat. hujus leg. cum *l. quoties. §. tantundem ff. de hered. inſtit.* vid. apud Kinschot. *reſponſ. 26. num. 9.* Adde Everhard. *conſil. 203. num. final.* Guid. Pap. *h. l.* Ans.

45 Etiamsi destinata adjectio conditionis testamento inseritur, testamentum non vitiatur. *l. 77. in fin. ff. de legat. 2.* Accidentia omissa testamentum non infirmant. 46 Imo non est supervacua cum ita institutus habeatur pro non instituto. *l. 9. §. 5. ff. de hered. inſt.* 47 *In d. l. 77. in fin.* 48 Nihil interest institutioni immediate conditio adjiciatur in quavis parte testamenti puta inferiore: ita ut conditio in fine testamenti adjecta reddat institutionem perinde conditionalem, ac si ab initio fuisset apposita. 49 Dixi ad *l. 28. §. de inoff. §. 2. Inſt. de SC. Tertull. l. 7. in fin. ff. unde liberi. l. 26. ff. ſi quis omiſſ. cauſſ. l. 4. J. ad Tertull. & l. 11. J. comm. de ſucceſſ. l. 72. ff. de cond. & demonſt.* Inde etiam colligitur, Præsumi semper ante juvenem mori. vid. *Alciat. 1. præſumpt. 43.* 50 Voluntatis quæstio. 51 Tristem, §. 2. *Inſt. de SC. Tertull.* luctuosam legitimam portionem, *l. 28. T. de inoff.* triste lucrum. *l. ult. J. comm. de ſucceſſionibus.* 52 Uxorem ex una parte instituo, ventrem ex altera, & si posthumus natus non sit, Titium in ejus partem substituo. Nascitur posthumus, idem moritur impubes viva matre: mater ei succedit non substitutus: & ita Titius tacite non intelligitur posthumo impuberi substitutus: Vulgari quidem substitutioni tacite inest pupillaris: sed effectum non habet adversus matrem, sive sit coheres ipsa adjecta filio, *ut hic*, sive non sit. *l. 8. J. tit. proxim.* adde *Cujac. 12. obſ. 27.*

TIT. XXVI.

DE IMPUBERUM[53] ET ALIIS[54] SUBSTITUTIONIBUS.

De partibus inſtitutionis tacite repetitis in ſubſtitutione.

1. Impp. M. ÆLIUS & ANTONINUS AA. Secundo.

CUM[55] heredes ex disparibus partibus instituti, & invicem substituti sunt, nec in substitutionem facta est ullarum par-

53 Impuberum substitutio, quæ pupillaris, de qua etiam dixi ad *lib. 28. ff. §. 6. & 2. Inſt. 16.*

54 Hæc substitutio est vulgaris, de qua etiam dixi ad *28. ff. §. 2.*

Inſt. 15. 55 Heredes ex diversis partibus instituti & invicem eos substitui, nec in substitutione partes expressi? Ad substitutionem ita vocantur, sicut in institutione vocati sunt, *ut hic.* hoc est, in substitutione partes repetitæ tacite intelliguntur quæ expresse in institutione commemoratæ *sunt, ut hic. Synopſ. Baſil. 35. tit. 13. cap. 23.*

partium mentio: verum est, non [1] alias partes testatorem substitutioni tacite inseruisse, quam quæ manifeste [in] institutione expressæ sint. Dat. Claro II. & Severo Conss. 171.

De substitutione reciproca.

II. Impp. Severus, & Antoninus AA. Frontiniæ.

Hereditatem quidem defuncti intestati filii delatam tibi, dubitari non oportet: substitutio enim testamento patris facta, ad pubertatis tempora porrigi non potest: quia ipso, & aliis non [2] ejusdem conditionis heredibus institutis, & invicem substitutis, propter eorum personam, quibus in unum casum duntaxat substitui potest, etiam in filio idem debere servari, & ratio suadet, & Divus Marcus pater [3] constituit. P. P. VI. Kal. August. Chilone, & Libone Conss. 205.

De vulgari.

III. Imp. Alexander A. Achillæ.

Heres instituta mattis testamento, si successionem ex testamento omisisti, & ab intestato bonorum possessionis jus habere voluisti: substituto [4] locum quin feceris, in dubium non venit. Proinde, si substitutus hereditatem amplexus est, actionibus quæ [tibi] adversus matrem competebant, ipsum convenire, non successionem ab intestato potes vindicare. P. P. XI. Kal. Septemb. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

An vulgaris expressa contineat tacitam pupillarem.

IV. Idem A. Firmiano.

Quamvis placuerit, substitutionem impuberi, qui in potestate testatoris fuerit, à parente factam ita, *si heres non erit* [5], porrigi [6] ad eum casum, quo posteaquam heres extitit, impubes decessit, si modo non contrariam [7] defuncti voluntatem extitisse probetur: cum tamen proponas ita substitutionem factam [8] esse, *Si mihi Firmianus filius, & Ælia uxor mea (quod* [9] *abominor) heredes non erunt, in locum eorum Publius Firmianus heres esto:* manifestum est, in eum casum factam substitutionem, quo utrique [10] heredum substitui potuit. P. P. IV. Kal. Jul. Fusco II. & Dextro Conss. 226.

Quomodo substitutio expirat.

V. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Hadrianæ.

Post aditam [11] hereditatem directæ substitutiones non [12] impuberibus filiis factæ, expirare solent. P. P. X. Kal. Jun. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De jure accrescendi.

VI. Iidem AA. & CC. Quintiano.

Testamento [jure] facto, multis [13] institutis heredibus, & invicem substitutis: adeuntibus suam portionem, etiam invitis [14] coheredum repudiantium accrescit [15] portio. Sine die & consule.

Per substitutionem pupillarem succeditur pupillo ex testamento, & venientes ab intestato repelluntur. Alex.

VII. Iidem AA. & CC. Feliciano.

Si testamento [jure] facto intra pupillarem ætatem & in sua potestate constitutæ filiæ [16], *si intra pubertatem decesserit*, directis verbis pater substituit: heredem te factum eo testamento [17] post eventum conditionis, intestati successionem excluisse constat. V. S. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

Si miles filio heredi instituto substituerit.

VIII. Iidem AA. & CC. Patronæ.

Recibus tuis manifestius exprimere debueras, maritus quondam tuus miles [18] defunctus, quem testamento facto heredem communem filium vestrum instituisse proponis, & secundum heredem scripsisse: utrumne in primum casum, an [in] secundum filio suo, quem habuit in potestate mortis tempore, si intra decimum quartum suæ ætatis annum, aut postea [19] decesserit, substituerit. Nam non est incerti juris, quod si quidem in patris militis positus potestate: primo tantum casu habuit substitutum, & patri heres extitit: eo defuncto ad te omnimodo [ejus] pertineat successio. Si vero substitutio in secundum [20] casum, vel expressa, vel compendio [21], non usque ad certam ætatem facta reperiatur: si quidem intra pubertatem decesserit, eos habeat heredes, quos pater ei constituit, & adierint hereditatem. Si vero post [22] pubertatem [23], [tunc] ejus te successionem obtinente, veluti ex causa [24] fideicommissi, bona, quæ cum moreretur, patris ejus fuerint, à te peti possunt. S. V. Id. April. AA. Conss. 293.

De substitutione facta mente captis.

IX. [25] Imp. Justinian. A. Mennæ P. P.

Humanitatis [26] intuitu parentibus [27] indulgemus, ut si filium, nepotem, vel pronepotem cujuscunque sexus habeant, nec alia proles descendentium eis sit, iste tamen filius vel filia, nepos, vel neptis, pronepos vel proneptis mente [28] captus, vel mente capta perpetuo sit: vel si duo vel plures isti fuerint, nullus vero eorum sapiat, liceat [29] isdem parentibus legitima [30] portione ei, vel eis relicta, quos voluerint his substituere: ut occasione hujusmodi substitutionis ad [31] exemplum [32] pupillaris, querela [33] nulla contra testamentum eorum oriatur: ita tamen, ut si postea [resipuerit [34], vel] resipuerint, talis substitutio cesset. Vel si filia, aut alii descendentes ex hujusmodi mente capta persona sapientes sint: non liceat parenti, qui, vel quæ [35] testatur, alios, quam ex eo descendentes, unum vel certos, vel omnes substituere. †. Sin vero etiam liberi testatori, vel testatrici sint sapientes, ex his vero personis, quæ mente captæ sunt, nullus descendat, ad fratres eorum unum, vel certos, vel omnes eandem fieri substitutionem oportet. Dat. III. Idib. Decemb. *Constantinop.* DN. Justiniano A. P. P. II. Cons. 528.

De substitutione facta duobus impuberibus filiis.

X. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam duobus [36] impuberibus filiis suis heredibus institutis adjecit, *si uterque impubes decesserit, illum sibi heredem esse:* dubitabatur apud antiquos legum auctores, utrumne tunc voluerit substitutum admitti, cum uterque filius ejus in prima ætate decesserit: an alterutro decedente, illico substitutum in ejus partem succedere. [Et] placuit Sabino, substitutionem tunc locum habere, cum [37] uterque decesserit: cogitasse enim patrem primo [filio] decedente, fratrem suum in ejus portionem succedere. Nos ejusdem Sabini veriorem sententiam existimantes [38] non aliter substitutionem admittendam esse censemus, nisi uterque eorum [in] prima ætate decesserit. Dat. VI. Kal. August. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

Interpretatio verborum, quisquis mihi heres erit, & Titius filio meo heres esto: & verborum: Titius una cum filiis suis, & Sempronius heredes mihi sunto.

XI. Idem A. Joanni P. P.

Si quis duobus heredibus institutis filio suo impuberi eos una cum alio tertio substituerit, & verba testamenti ita composuerit: *Quisquis mihi heres erit, & Titius filio meo heres esto*, secundum quod apud Ulpianum invenimus, mortuo impubere filio, quærebatur, quomodo ad substitutionem vocentur tres substituti: utrumne duo priores, qui & patri heredes fuerant scripti, in dimidiam vocentur, tertius in reliquam dimidiam? an tres substituti, unusquisque ex triente, ad substitutionem vocentur? Alia applicata dubitatione, si quis heredem ita scripserit, *Titius una* [39] *cum filiis [suis] & Sempronius heredes mihi sunto:* & in præsenti [enim] specie quærebatur secundum Ulpianum voluntas testantis utrumne Titium una cum filiis suis in dimidiam vocet, & Sempronium in aliam dimidiam: an omnes [in] virilem [40] portionem? Nobis autem in prima quidem specie videtur tres substitutos, unumquemque in trientem [41] vocari: in secunda autem specie, cum & natura pater [42] & filius eadem esse persona pene intelligantur, dimidiam quidem partem [Titio] cum filiis suis, alteram autem partem Sempronio adsignari. Dat. VII. Kal. August. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

1 Vid. *l.* 44 *ff. de vulg. & pupill.*

2 Diversæ conditionis, vel ætatis liberis facta substitutio reciproca valet tantum in vulgari casu. *l.* 4. §. 2. *ff. eod. l.* 6. *C. de impub. & al.*

3 Non quidem meus, sed Commodi. Est autem hæc constitutio Severi & Antonini Caracallæ, cujus fit mentio in *l.* §. 2.

4 Res ita sit: *si Achilla heres non erit, Titius heres esto.* Achilla repudiat hereditatem ex testamento: & mavult ab intestato succedere? ne locus substitutio. Hæc enim verba, *si heres non erit*, ita solent accipi, *si heres non erit ex testamento*: cum primum cœpit Achilla heres non esse ex testamento, factus est locus substitutioni. *l.* 60. *versic. nam filius. ff. de adq. her.*

5 Verba sunt substitutionis vulgaris.

6 Vulgaris facta filio impuberi pupillarem comprehendit. *l.* 4. *ff. eodem.*

7 Vulgaris interdum pupillarem non includit ex tacita testatoris voluntate.

8 *l.* 41. *in fin. ff. eodem.*

9 Filio impuberi possum substituere pupillariter & vulgariter: uxori vulgariter tantum. His cognitis fingamus substitutionis formulam fuisse, *Filius & Ælia uxor heredes sunto, si heredes non erunt, Publius heres esto:* filius in pupillari ætate decedit? pars filii ad Publium defertur, non ad Æliam quæ pupillariter superiore casu filio non videtur substituta. Vulgaris substitutio eo casu pupillarem non continet. Nam si ad Æliam defertur substitutio esset inæqualis. Ælia filio substituta esset vulgariter & pupillariter, filius vero Æliæ vulgariter tantum. Hinc constat, Vulgarem duobus inæqualibus factam, in neutra pupillarem continere. *Alex.* Substitutionem in hoc casu locum habere non posse, nisi & in persona utriusque locum habeat. *Bart.*

10 Additur vulgaris substitutio expirat. Heres eo tempore proprie intelligitur. vide *Graff. lib. sent. §. hereditas, quæst. 5.*

11 Vulgares. *l.* 6. *ff. de legatis.*

12 Id est, pubaribus. Substituere nemo potest puberi filio post aditam hereditatem, *ut hic.* Id tamen locum non habere in testamentos pias ad causas scribit Tiraquellus 21. *privilegio pia causæ.* 13 Heredibus pluribus institutis, & invicem substitutis, repudiantium partes hereditatem adeuntibus etiam invitis addicuntur, *ut hic. Synops. Basil.* 35. *tit.* 15. *c.* 28. 14 Invitis quoque adcrescit portio. *l.* 35. *ff. de adq. hered. l. un.* §. 10. *C. de caducis tollend.* Cur ita? vid. *l.* 2. *ff. de adq. her.* 15 Adcrescendi jus inter institutos & invicem substitutos locum habet. *l.* 1. *C. quando non petentium. l.* 1. *C. de succeff. edicto. l.* 9. *ff. de suis.* dixi ad *Ulpian.* 26. §. 5. Goth. Differentiam inter jus accrescendi & substitutionis vid. Edmund. Merill. *lib.* 1. *obs. cap.* 10. Guid. Pap. *b. l.* Ans. 16 Vide *l.* 2. *ff. de vulgari.*

17 *l.* 3. *ff. de vulgari.* 18 Dixi ad *l.* 6. *in fin. C. de test. milit.* Goth. Vide in hanc l. Govean. *lect. lib.* 1. *cap.* 2. Viglium *de pupill. substit.* §. *qua ratione num.* 13. Ant. Merend. *contr. lib.* 3. *c.* 39. Ans.

19 *l.* 15. *ff. eod.* 20 *l.* 2. §. 1. *ff. eod.* Substitutio in secundum casum, pupillaris vel compendiosa: in primum, vulgaris. *In primum* autem dicitur, quia providet, si heres non sit, qui primus est eventus quo via substitutis aperitur. Primus dicitur quia non esse præcedit esse. vid. *Bald. hic.*

21 Id est, non expressa certa ætate. 22 Militibus datum est, ut substituant puberi, in secundum casum pupillariter vel compendiose. vid. *l.* 6. *C. de test. mil.* vid. *Cujac.* 12. *obs.* 25. 26. & 27. Idem paganis datum est. *c. Rayn.* 16. *extra de testam.* 23 Vid. *l.* 2. *ff. eod. l.* 1. *in fin. ff. de confirmando tutor.* 24 Substitutio facta à milite pueri verbis civilibus valet jure fideicommissi: trahitur ad fideicommissum. vide *Cujac.* 11. *obs.* 25. 25 Fit mentio hujus constitutionis in *l.* 7. §. 1. *C. de cur. furiosi.* 26 Exemplaris substitutio humanitatis intuitu parentibus indulta: est enim humanitatis summæ furiosi, mente capti curam suscipere. unde notant, exemplariter substituendi jus parentibus concedi jure humanitatis, non potestatis: ut ob eam rationem videatur parens naturalis filio naturali furioso exemplariter posse substituere: licet secus sit in pupillari, quæ fit jure potestatis. De exemplari substitutione adde quæ scripsi ad §. 1. *Inst. de pupillari, ad l. ex facto* 43. *ff. de vulgari.* 27 An naturalibus tantum? dicam *J. eod.* Qui e converso, possuntne liberi parentibus furiosis exemplariter substituere? Potestne etiam mater liberis suis exemplariter substituere? Mox dicetur. 28 Mente captis substituitur directo ad similitudinem pupillorum. §. 1. *Inst. de pupillari. l.* 51. *ff. de her. petit.* dic idem in furiosis & mutis. *l.* 43. *ff. de vulg.* prodigo, galeatori & similibus: & ita alter alteri interdum testari potest contra legem 32. *ff. de her. instit.* potest pater bona filii testamento alienare certa lege *l.* 1. *J. de bon. mat. l. ult.* §. 6. *vers. si enim. J. de bon. quæ liber.* 29 Olim id erat impetrandum. *l.* 43. *ff. eod.*

30 Cum substituitur exemplariter, legitima falcem relinquenda, unde quidam colligunt, Naturalem parentem liberis non posse substituere, quod naturalibus liberis legitima non debeatur, verum de ea re superius diximus. Imo exheredato potest etiam substitui. *l.* 1. §. 2. *eod.*

31 Ὡῤῥὸ μίμησιν ἢ ἐφεξῆς, ἐκδόσεως dicitur Theoph.

32 Exemplaris substitutio fit mente captis. §. 1. *Inst. de pupill.*

33 Adversus exemplarem substitutionem querela inofficiosi non competit.

34 Cessante causa finali exemplaris substitutionis, cessat ipsa substitutio.

35 Exemplaris substitutio potest fieri etiam à matre, quantumvis pupillarem facere non possit. *l.* 33. *ff. de vulg.* etiamsi bonorum filii administrationem nudam habeat, non jure alienandi. *l.* 31. §. 6. *ff. de negot.* Quid si à matre & a patre simul substitutio facta sit? facta à patre substitutio præferetur. *Bald. hic.* ad eundem modum matris substitutio avitæ præfertur. *Bald. hic num.* 48.

36 *l.* 25. *l.* 42. *ff. de vulg.* §. 6. *Inst. de pupill.*

37 Dicta *l.* 25.

38 Hæc est 25. decisio ex 50. novis Justinianeis. vid. Inglois. Ans.

39 Quotics plures institutuntur cum adjectione nominis distributivi, quilibet vocatur in virilem, ac si essent singulariter nominati. *Bart.* 40 Instituto patre una cum liberis suis, *ut hic*, vel simul cum liberis, una cum parente liberi vocantur seu admittuntur. *vers. in secunda. J. eod.* Quid si ita? *Filium & liberas ejus instituo?* liberi ordine successionis (quem charitatis ordinem interpretes vocant) admittuntur. *l.* 5. *C. de instit. l.* 69. §. 3. *l.* 77. §. 32. *ff. de legat.* 2. Quid si ita? *filium meum & heredes ejus instituo?* ordinata successio hoc casu facta seu imperata intelligitur: quia virus filius heredem non habet, ut hunc constet in formula superiore filii instituti heredes, una cum ipso filio non admitti. *Bart. in l. Gallus.* 29. §. *quidam relle* 1. *ff. de liberis.* Quid si ita instituï: *Nepotem meum & patrem ejus instituo?* Ordo necessitatis hic attenditur, non scripturæ: hoc est, Nepoti meo prætulisse patrem ejus videor, filium non videor nepoti meo postposuisse. *argum. l.* 31. *ff. de hered. instit.* Quid si ita rem aliquam emi: *mihi, filio, & nepoti?* cum heredes mei erunt, pactus intelligor: nam qui filio pacisci tur, ei ut heredi, non ut socio pacisci videtur. *l. si tibi* 17. §. 4. *ff. de pact.* 41 Adde *l.* 17. §. 3. *ff. de hered. instit.* Imo in semissem. *l.* 9. *ff. de vulg.* 42 Pater & filius eadem pene persona. adde *l.* 22. *J. de agricol. & censit.*

TIT. XXVII.

DE NECESSARIIS [43] [SERVIS] HEREDIBUS INSTITUENDIS, VEL SUBSTITUENDIS.

Si servus relinquatur sub appellatione libertorum.

I. Imp. Antoninus Ausidio & aliis.

Cum servi constituti, sub [44] appellatione *libertorum* heredes scripti essetis, ea scriptura benigna interpretatione perinde habenda est, ac si liberi, & heredes instituti fuissetis. †. Quod in legato locum non habet [45]. Accepta VII. Kal. Mart. Prisco & Apollinare Conss. 170.

De institutione in fraudem creditorum: de servo pignorato.

II. Imp. Pertinax A. Lucretio.

Is, qui solvendo non est, heredem necessarium etiam in fraudem creditorum relinquere potest [46]. Sed si pignori [47] datus fuisti, & in eadem causa permansisti: ne ab eo quidem debitore, qui solvendo non fuit, liber & heres necessarius existere potuisti. P. P. XI. Kal. April. Falcone, & Claro Conss. 194.

De ancilla pupilli herede à tutore instituta.

III. Impp. Diocletianus & Maxim. AA. & CC. Felici.

Si tutor [48] ancillam tuam contubernio suo conjunxit, ac post heredem eam instituit: neque dominium ex hujusmodi facto tibi auferri potuit: & ut ejus aditione jussu tuo tibi per hanc successio quæratur [jure] concessum habes facultatem. S. XVI. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

Si servus in primo gradu manumissus substituatur pupillo.

IV. Imp. Justinian. A. Juliano P. P.

Cum quidam suum pupillum heredem instituit, & servo directis verbis libertatem reliquit, & in secundo gradu, in quo pupillarem substitutionem faciebat, ipsum servum sine libertate pupillo suo substituit: *Quærebatur* inter prudentes, si [49] ex hujusmodi substitutione heres necessarius pupillo existeret? Causa enim altercationis ex veteri [50] regula orta est, qua omnibus placuerat hunc servum necessarium heredem domino fieri, cui in eodem [51] gradu & hereditas & libertas relinquebatur. In præsenti autem non in unum tam libertas, quam substitutio congregata est, sed in alium [52], & alium gradum. Nobis itaque eandem altercationem [53] decidentibus [54] mirabile visum est, si quis putet ex hujusmodi scrupulositate impedire testatoris voluntatem, maxime domini, & existimet non fieri servum heredem necessarium, sed ei licentiam præstet, & libertatem consequi, & hereditatem respuere, & domini voluntati reclamare. Qui ab instituto liber-

43 Et servis. *Haloand.*

44 *l.* 7 *ff. de testam. mil. l.* 5. *C. de test.*

45 Nisi in mil. *l.* 7. *C. de test. mil. Nov.* 78. *c.* 4. Cur autem legatum servo proprio relictum sub appellatione liberti non valet, institutio valet, *ut hic, & l.* 5. §. 2. *J. eod.* causa hæc esse potest quod hereditates pleniore honore tribuuntur, *l.* 5. §. 6. *ff. de leg. præst.* adde *l. pen. J. eod.*

46 Imo non potest. *l.* 31. *ff. de pig.* §. 6. *Inst. de action.*

47 Valet libertas data vivo servo in fraudem creditorum, creditoribus non obligato specialiter, *ut hic. l.* 83. *ff. eod.*

48 Tutor non potest ancillam pupillarem necessariam heredem instituere: seu, Tutor non potest testari de bonis pupilli. facit *l.* 7. §. 3. *ff. pro emptore. l.* 56. §. 4. *ff. de furtis.*

49 Id est, an hujusmodi. ut *l.* 29. *ff. de pact.*

50 Vetus regula.

51 Servus necessarius est cui in eodem gradu & hereditas & libertas relicta est.

52 Servus potest

tatem consequi & pupillo necessarius heres existere. 53 Id est, jurgationem. Est enim altercatio jurgatio Festo. 54 Hæc est 26. decisio Justinianea. vid. Inglois. Ans.

Qui si hoc facere tentaverit, etiam puniendus est. Sit itaque, & vivo pupillo liber, quia testator hoc voluit, & mortuo pupillo necessarius heres, quia [1], & hoc voluit testator. Dat. XV. Kalend. Decemb. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De servo testatoris.

v. Idem A. Joanni P. P.

QUidam cum testamentum conderet, duobus heredibus scriptis, unum quidem ex parte instituit, servum [2] autem suum, cujus & nomen addidit, ex reliqua parte sine libertate scripsit heredem, & postea eundem servum alii legavit, vel post institutionem heredis servum per legatum alii adsignavit, & tunc heredem eum sine libertate instituit: *Dubitabatur*, si hujusmodi legatum, vel institutio aliquas vires posset habere, & cui acquiratur legatum, vel institutio? Dubitationis autem materia erat, quod adhuc servum suum constitutum heredem sine libertate scripserat: & tanta inter veteres exorta est contentio, ut vix possibile sit videri eandem decidere. Sed antiquitatem quidem hæc altercantem relinquendo, nobis alius modus hujus decisionis [3] inventus est: quia semper vestigia [4] voluntatis sequimur testatorum. Cum igitur invenimus nostro jure hoc esse inductum, ut [5] si quis servum suum tutorem filiis suis reliquerit sine libertate, ex ipsa [6] tutelæ datione præsumatur, etiam libertatem ei favore pupillorum imposuisse: quare non hoc etiam in hereditate & humanius, & favore libertatis inducimus, ut si [7] qui servum suum scripsit heredem sine [8] libertate, omnino civis Romanus efficiatur: quo inducto neque acquisitio, neque tam effusus veterum atque inextricabilis tractatus locum habeat? Neque enim ferendum est supponere quosdam esse ita supinos [9], ut eundem servum & heredem instituant sine libertate, & iterum alii per legatum eundem servum adsignent. §. 1. Sed cum veteres, & aliam proposuerunt ambiguitatem, dicentes, si quis servum suum in testamento quidem heredem ex parte sine libertate scripserit, in [10] codicillis autem libertatem ei reliquerit: si possit institutio valere, & ille tam heres, quam liber fieri, ne videatur per codicillos hereditas confirmari, in [11] quibus [hereditas] dari secundum veteres regulas non potest. Nos [itaque] in tali dispositione, licet in codicillis fuerit scripta, & libertatem [&] hereditatem simul servis per nostram liberalitatem & benignam interpretationem indulgemus, ut gratulentur, cum non servi remaneant, sed & liberi & heredes efficiantur: cum tanta in eos nostri numinis benevolentia effusa est, ut [&] si libertas eis neque testamento neque codicillis data sit: tamen hereditate [12] servis relicta, quasi injunctam esse libertatem videri [possit.]

§. 2. Illo videlicet observando, ut si legatum [13], vel fideicommissum eis sine libertate relinquatur, maneant in servitute: non tamen ita impii [14] heredes existant, ut liberalitatem testatoris, & serviles labores debita remuneratione defraudare cogantur, & non derelictum, licet adhuc servis constitutis, donent. §. 3. Quæ juris nostri definitio etiam ad aliam speciem dubitatam benigne extendatur. Si [15] quis etenim testamento principali servum suum cuidam legaverit [16], in [17] pupillari autem substitutione eundem servum filio suo sine libertate substituerit: *Quærebatur*, sive utilis esset talis substitutio, & per servum legatum substitutio post mortem pupilli legatario acquiratur: sive inutilis esset hujusmodi substitutio, quia sine libertate in servum proprium facta est? Melius itaque nobis videtur legatario eum non statim acquiri sancire, sed expectandum [18] esse substitutionis eventum, & si quidem pupillo mortuo, locus fuerit substitutioni, & liber & heres efficiatur: sin autem substitutio minime locum habuerit, forsitan pupillo jam in pubertatem perveniente: tunc ad legatarii dominium transeat. Quemadmodum etenim veteres, si cum libertate substitutio fuisset, hoc inducebant, quatenus in suspenso fiat libertas, & statuliber [19] intelligatur: ita & ex nostra interpretatione, & sine adjectione libertatis in substitutione, & liber, & heres pupillo existat, Dat. II. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

De servo pure instituto à domino, cui relinquitur libertas sub conditione.

VI. Idem A. Joanni P. P.

DEcisione [20] nostra, quam fecimus, sancientes eum, qui à domino suo sine libertate heres instituitur, videri libertatem accepisse, in propria firmitate durante: si quis servum suum pure quidem heredem instituerit, libertatem autem sub conditione ei donaverit: siquidem conditio talis sit, quæ in *potestate* [21] servi posita est, ille autem eam neglexerit, minimeque compleverit: & libertate eum, & hereditate sua culpa defraudari. †. Sin autem *casualu* [22] conditio est, & ex fortunæ [23] indiis defecerit, tunc humanitatis intuitu libertatem quidem ei omnimodo competere: hereditatem autem, siquidem solvendo [24] sit, ad alios venire, quos leges vocant, si non aliquis fuisset substitutus [25]. †. Sin autem solvendo non sit: ut necessarius heres institutus, simul libertatem & hereditatem obtineat. Tunc enim secundum definitionem tam veteris, quam nostræ decisionis, & liber, & heres necessarius existat. Dat. II. Kal. Augusti. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXVIII.

DE LIBERIS PRÆTERITIS, VEL EXHEREDATIS [26].

De exheredatione post omnes heredum gradus.

I. Imp. ANTONINUS A. Faviano.

CUM post [27] omnes heredum gradus exheredatio scribitur, si adjiciat testator *ab omnibus* [28] *se gradibus exheredare*; non dubitatur juri satisfactum [esse.] Et ideo etiamsi [id] non adjiciatur, appareat tamen eum id eo consilio scripsisse, ut ab omnibus exheredaret, recte factum testamentum videtur. Proinde cum paterfamilias filiis institutis & invicem substitutis, filium exheredaverit, intelligendus [29] est, exheredationem ab utroque gradu fecisse. Nam cum iidem heredes instituti sunt, nulla ratio reddi potest, quare videatur in posteriore tantum casu exheredare voluisse. P.P. VI. Kal. Jun. CHILONE & LIBONE CONSS. 205.

De nepote prætorio.

II. Imp. ALEXAND. A. Heraclidæ.

SI avus tuus, qui patrem tuum & novercam æquis portionibus heredes instituit, cum te [30] quoque haberet in potestate, testamento nominatim non exheredavit: mortuo patre tuo vivo avo, sine impedimento legis Vellejæ succedendo in patris tui locum rupisti avi testamentum, & ad te hereditas ejus tota pertinuit. P.P. VI. Id. April. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

De verbu, Ille filius meus alienus meæ substantiæ fiat.

III. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni P. P.

SI quis filium proprium ita exheredaverit, *Ille filius meus alienus* [31] *meæ substantiæ* [32] *fiat*, talis filius ex hujusmodi verborum conceptione non præteritus, sed exheredatus intelligitur. Cum enim manifestissimus est sensus [33] testatoris: verborum interpretatio nusquam tantum valeat, ut melior sensu existat. Dat. X. Kal. Martii, *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

De differentia inter mares & fœminas sublata.

IV. Idem A. Joanni P. P.

[MAximum] vitium antiquæ subtilitatis præsenti lege corrigimus [34], quæ putavit alia [35] esse jura observanda in successione parentum, si ex testamento veniant, in masculis, & [alia] in fœminis, cum ab intestato simile [jus] utrique sexui servaverint. Et aliis [36] verbis exheredari filium debere sanxerunt, & aliis filiam: & inter nepotes exheredandos alia jura civilia, alia prætoria introduxerunt: & si præteritus fuerat filius, vel ipso jure testamentum evertebat, vel contra tabulas bonorum possessionem in totum accipiebat: filia autem præterita [37] jus accrescendi ex jure vetere accipiebat, ut eodem momento, & testamentum patris quodammodo ex parte jure accrescendi everteret, & ipsa quasi scripta legatis supponeretur: ex prætore autem habebat contra tabulas bonorum possessionem in totum. †. Constitutio autem Magni Antonini eam in tantum coarctabat, in quantum jus accrescendi competebat. Qui enim tales differentias inducunt, quasi naturæ [38] accusatores existunt [39], cur non totos [40] masculos generavit, ut unde generentur non fiant [41]. Nam hoc corrigentes, majorum nostrorum sequimur vestigia, qui eandem observationem colere manifestissime visi sunt. Scimus etenim antea [42] simili modo, & filium [& filiam,] & [alios] omnes inter cæteros [43] exheredatos scribere esse concessum. [Tum etiam] centumviri [44] aliam differentiam introduxerunt: & ex hac iniquitate vitium emersit, quale ex libris Ulpiani, quos ad edictum prætoris fecit, inventum à Triboniano viro gloriosissimo nostro quæstore cæterisque viris facundissimis compositoribus juris enucleati ad nostras aures relatum est. Nam cum ultimum [45] adjutorium de inofficiosi querela positum esset, & nemo ex alio ortus præsidio ad hanc decurrere posset: inventa fuerat filia præterita minus habens, quam filia exheredata. Cum enim per [46] contra tabulas bonorum possessionem, vel jus accrescendi semissem substantiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præstare compellebatur [47], scilicet usque ad dodrantem suæ portionis, remanebat ei sescuncia [tantummodo] in sua successione. Quod si fuisset exheredata, quarta pars omnimodo totius substantiæ ei relinqui debebat: & quam injuria dignam pater existimabat, amplius habebat, ea quam taciturnitate in institutione præteriit, & si secundum nostræ constitutionis [48] definitionem quam de supplemento [49] quadrantis disposuimus, repletio fuerat introducta: simili modo exheredatæ in quartam partem repletio accedebat, & ita vitium permansit, ut nec ex nostra constitutione emendationem aliquam sentiret. †. Sancimus itaque quemadmodum in successionibus parentum, quæ ab intestato [50] deferuntur, æqua lance & mares & fœminæ vocantur, ita [51] & in scriptura testamentorum eas honorari, & similibus [52] verbis exheredationes nominatim procedere, & contra [53] *tabulas* bonorum possessionem talem habere, qualem filius, vel suus, vel emancipatus haberet: ut, & ipsa si fuerit præterita [54], ad instar filii emancipati, vel sui, vel testamentum ipso jure evertat, vel per contra tabulas bonorum possessionem stare hoc non patiatur. Et hæc non solum in filiabus obtinere, sed etiam in nepotibus [55], & neptibus & deinceps observari censemus, si tamen ex masculis progeniti sunt. †. Sed quia & aliud vitium fuerat sub obtentu differentiæ introductum, & alia [56] jura exheredationis in posthumis, alia in jam natis observabantur: cum necesse fuerat posthumam inter [57] cæteros exheredatam etiam legato hono-

1 Omnis testator affectat heredem ex testamento.

2 Servus eo ipso quod heres à domino scriptus est, liber censetur: licet expresse libertas data non sit, *ut hic*. Quid si scriptum à fo heredem servum, incontinenti alii legaverit testator? inutiliter legat, neque hereditatem servo relictam aufert. Quid igitur servo fiet? & liber & heres efficietur, *ut in pr. hujus leg.* Quid si dominus heredem servum scripsit, & codicillis libertatem ei reliquit? Libertatis adjectio codicillis ita facta nihil ei adjicit, cum ipsa institutione, ante tacite libertatem adeptus fuerit. §. 1. *eodem.* Quid si neque heredem scripsit in testamento, neque libertatem ei codicillis reliquit, sed vel legatum vel fidei commissum ei tantum reliquit? tacite cum legato libertas servo data non intelligitur. §. 2. *Synopf. Basil. 35. tit. 13. cap. 39.* Quid? num saltem legatum ab heredibus testatoris servo præstandum erit? præstabitur. *d. §. 2. ibi, non tamen ita imp.*

3 Hæc *l. 5.* juncta *l. 6. Cod. h. t. & l. fin. Cod. de condit. insert.* Faciunt 27. decis. ex 50. novis Justinian. vid. Inglois. ANS.

4 Parendum testatoris voluntati.

5 *l. 9. ff. de fideic. libert. civis §. 1. Inst. qui test. tut. dari possunt. l. 10. in fin. l. 32. in fin. ff. de test. tut.*

6 Ipsa tutelæ datione servi consequuntur libertatem puta, si a domino dati ejus liberis tutores fuerint. *d. §. 1. l. 32. in fin.*

7 §. 2. *Inst. quibus manum. non licet: pr. Inst. de hered. inst.* adde *Ulpian. 22. §. 11.*

8 Et ita abrogatur. *Ulpian. 22. §. 7. §. 12.*

9 Nemo ingenio supino esse præsumitur. Ut natura nihil frustra facit, ita homines sobrii & sani, qui naturam quasi ducem sequuntur, nihil unquam frustra facere existimandi sunt.

10 De servo cui hereditas in testamento, libertas in codicillis relicta est: hinc colligunt, Utiliter datum ex inutili confirmatione non infirmat.

11 Codicillis hereditas dari non potest directo: oblique potest. vide *l. 2. ff. de codic. l. 14. ff. de testamentis.*

12 Hereditate servis relicta, quasi injuncta libertas eis videtur: nec enim heredes esse possunt, nisi & liberi sint. 13 Vid. *l. 2. in fin. ff. eod.* militem excipe. *l. 40. §. 1. ff. de testam. milit. l. 7. in fin. ff. de testam. milit.* 14 Heres servo defuncti legatum, vel fideicommissum summo jure non debet, quia sine libertate nihil ei legari potest. *l. 76. in fin. ff. hered. inst.* impius est tamen nisi præstet: Interdum aliquid præstandum ex urbanitate, quod non debetur obligationis necessitate. *Bald.* conniventia servi testamenta faciunt. *Plin. 8. epist. 16.* bona habent propria. *l. 4. ff. de manum.* dant enim dominis suis munus (Seneca 7. *de benef. Nunquid dubium est quin servus cum peculio domini sit: dat tamen domino suo munus.* adde *l. 107. in fin. ff. de leg. 1.* adde quæ dixi ad *Ulp. 5. §. 5.*) quasi dotem dat quoque. *l. 39. ff. de jure dotium.* 15 Institui impuberem filium meum, servum meum legavi, eundem servum filio meo sine libertate substitui? Qui ita substitutus est, non est legatarii, liber est: ut eo loco habeatur, ac si impuberi morienti substitutus esset: ut liber sit sub conditione. Impubere in eo statu moriente, servus ita substitutus sit liber & heres. Quid si heres post pubertatem moriatur? substitutio deficit: fietque legatarii servus ille, *ut hic. Synopf. Basil. 10. ex lib. 35. tit. 13. cap. 40.* 16 Sit & hæc hypothesis, *Titio Pamphilum do, lego: Si filius impubes moriatur, Pamphilum ei substituo.* vid. *l. 28. ff. de hered. instit. l. 18. in fin. ff. de vulg.* pendente conditione Pamphilus legatarii est. 17 Potest servus legatus impuberi substitui. 18 Conditio expectanda. 19 Alii legunt, *statim liber*, alii *nec statim liber*: divisim tamen *statu liber* legas, nihil interest. 20 Decisiones quinquaginta Justiniani huic Codici additæ hoc verbo vel simili deprehenduntur. 21 Conditio potestativa.

22 Conditio casualis. 23 Casualis conditio fortunæ insidiis obnoxia. 24 Hæc lex loquitur de hereditate quæ solvendo est. ut *l. 57. ff. de hered. instit.* de hereditate quæ solvendo non est. vide *Cujac. 7. observ. ultim.* 25 Servo præfertur substitutus. vide *Cujac. d. loco. Idem in l. 3. in verbis, si servum. ff. de hered. instit.* legit hic, *instituta*. adde *l. 27. in fin. ff. de inoff.*

26 Dixi ad XXVIII. D. II.

27 Clausula in fine (idem dicunt ab initio. *l. 3. §. 3. ff. eod.* vel in medio. *d. l. 3. §. 4. Bart. bic)* posita, refertur ad omnia antecedentia, si nulla ratione ad unum magis pertineat quam ad aliud.

28 Exheredatio debet fieri ab omni gradu.

29 Qui filiis institutis & invicem substitutis, unum filiorum exheredat, ab institutione & substitutione eum exheredasse intelligitur.

30 Neptem scilicet. Nepos præteritus adgnascendo rumpit testamentum avi. *l. 13. ff. de injusto. §. 2. Inst. de exher. lib.* aliud si post mortem avi. *l. 9. §. 2. ff. de liber. & posth. l. 34. ff. de inoff.*

31 Formulam exheredationis observa. addantur & illæ, *filius meus exheres esto. l. 2. ff. de lib. & posthum. Filius exheres sit, exheres erit. l. 17. dict. tit. Te exheredavi, quoniam te contentam esse dote volui. l. 61. ff. de heredib. inst. Titius filius meus exheres esto. vers. nominatim, Inst. de exhered. liber.*

32 Dubitandi ratio consistere in hac voce videtur: substantiæ enim appellatione videtur pecunia significari, non hereditas. *l. cogi. 16. ff. ad Trebell.*

33 Sensu reperto verba negligantur. Interpretatio non sit ad literam, sed ad sensum qui verbis prævalet. his adde *l. 15. ff. de testam.* melius est sensum quam verba amplecti. *l. 20. §. 9. in fin. ff. de test. l. 3. §. 9. in fin. ff. de adimendis.*

34 §. 5. *Inst. de exhered. liber. Novell. 115. cap. 3.* hoc innuit, Masculos & Fœminas æqualiter ab intestato exheredari oportere. *Goth.* Pro intellectu hujus l. vid. Barbat. *vol. 4. consil. 81. numer. 9.* ANS.

35 Olim alia jura fœminarum fuerunt & masculorum in successionibus testamentariis & ab intestato. vide *l. 14. ff. de legitimis liberis.*

36 Olim verbis aliis exheredabantur filii, aliis filiæ.

37 Olim masculi præteriti testamentum rumpebant: fœminæ non rumpebant, sed eis dabatur jus adcrescendi. *vers. Cum enim ff. eod.*

38 Naturam accusare non licet. *l. 14. ff. de legitimis heredib.*

39 Atqui jure divino videntur fœminæ masculis deteriores. *Numer. 27.*

40 Id est, omnes.

41 Non fiat.

42 Forte lex XII. *tab. §. 3. Inst. de exhered. lib.* 43 Inter cæteros liberi testatoris exheredari hodie non possunt. vide *in fin. ff. eod.* 44 De centumviris & centumvirali bus judiciis dixi ad *l. 13. ff. de inoffic.* 45 Querela inofficiosi, ultimum adjutorium. §. 2. *Inst. de inoffic.* 46 *Ut ff. cod. vers. filia autem.* 47 *l. 6. §. pen. ff. si quis omissa causa testam. l. 1. ff. contra tab.*

48 *l. 30. ff. de inoffic.* 49 De supplemento legitimæ alias dixi. 50 Fœminæ ab intestato cum masculis æqualiter succedunt. 51 Argumentum à successione legitima intestati ad testamentariam. 52 Non hoc ait, Testatorem cogi totidem uncias fœminis relinquere, quot masculis: sed si animo habuerit fœminas exheredare, iisdem verbis esse exheredandas quibus & masculi.

53 Quæ masculis defuncti bonorum possessio, eadem fœminis etiam datur. 54 Quæ remedia masculis à patre præteritis competunt, eadem & fœminis competunt. 55 Hæc constitutio extenditur ad nepotes, neptes & deinceps ex masculis progenitos. 56 Exheredabantur olim aliter posthumæ, aliter filiæ jam natæ. Posthumæ inter cæteros exheredatæ legati titulo aliquid relinqui oportebat: jam natæ aliquid relinqui necesse non erat. Hodie ut jam natæ, natique ita posthumi & posthumæ exheredari debent, hoc est, similibus verbis nominatim, non inter cæteros.

57 Inter cæteros exheredatur posthumus cujus mentio non fit, contra non exheredatur inter cæteros, cujus posthumi nominatim fit mentio: ut *cæteris exheredatis*, posthumus exheredatus non censentur: qui alias non censetur exheredatus, nisi *posthumi* appellatione specialiter designatus sit, *ut hic*. quanquam novo jure posthumus exheredari non possit, *ut §. dicitur.* cum exheredari liberi non possint, nisi ingrati: vitium autem ingrati in posthumum non cadat.

honorati, filiam autem jam progenitam etiam sine datione legati: & hoc brevissimo incremento verborum ad plenissimam definitionem deduximus, sancientes eadem jura obtinere, & in posthumis [1] exheredandis [2] sive masculini, sive fœmini sexus sint, quæ in filiis, & filiabus jam statuimus: ut etiam ipsi, vel ipsæ nominatim exheredentur, id est, posthumi, vel posthumæ facta mentione. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

1 Quæ remedia liberis masculis & fœminis competunt contra tabulas parentum, eadem competunt posthumis.

2 Hodie posthumi exheredari non possunt. *Auth. non licet. C. de Nov.* 115. *c.* 3. *l.* 33. *§.* 1. *ff. de inoff.*

In AUTHENT. ut cum de app. cog. §. aliud quoque capitulum. cum sequentibus §§. col. 8. tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 3.

NOn licet parenti aliquem ex liberis exheredare, vel præterire, nisi is probetur ingratus, & ingratitudinis causas nominatim inserat testamento. Causa vero ingratitudinis nova constitutione expressæ sunt quatuordecim.

In AUTHENT. ut cum de appell. cog. §. aliud & sequenti. & §. sive igitur. & §. hæc autem. in fin. col. 8. tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 3.

EX causa [3] exheredationis, vel præteritionis irritum est testamentum, quantum ad istitutiones: cætera autem firma permanent.

3 Testamentum in quo liberi injuste vel exheredati, vel præteriti sunt, uno respectu irritum est: altero non est irritum. Irritum est, quod ad hæredes. non quod ad legatarios. An & quod ad fideicommissarios attinet? mox dicetur.

4 Fideicommissum universale etiam deberi, hoc est, restitui debere ex eo testamento, in quo filius fuerit injuste exheredatus, vel præteritus, hinc colligitur. Nam cæterorum appellatione fideicommissa continentur. *l. ita tamen* 27. §. *quoties* 6. *ff. ad Treb. Nov.* 115. *c.* 3. unde Auth. desumpta, ubi fit mentio non legatorum tantum, sed & fideicommissorum. Cum itaque generatim loquitur lex illa, generaliter intelligenda est: ut ne quis putet verbum *fideicommissi* coërcendum esse ad singulare fideicommissum: nam ut paulo ante dictum est, lex in genere loquitur, ut merito in genere legem eam interpretari debeas. Deinde effectu nihil adjiceretur: cum fideicommissa singularia exæquata sint legatis. *l.* 1. *ff. de leg.* 2. facit quoque ad hanc sententiam similis casus. *l. si servum* 28. §. 1. *ff. si quis omissa causa: Gloss. in l. eam quam* 14. *J. de fidei.* Ad hæc universale fideicommissum favorabilius est singulari. *l. nam quod* 14. §. 1. *ff. ad Treb.* ut singulare valeat, multo magis valere debeat universale. Idem quoque probat Bart. in *l. peculium* 65. *in fin. ff. de leg.* 2. licet Angelus in tractatu de testamentis in verbo fideicommissum, contrariam sententiam defendat, & Martinus Silius. vid. *Capell. Tolosan. decis.* 454. Quid si in hujusmodi testamento præteritionis causa rupta, clausula codicillaris adjecta est? Idem quod in fideicommisso universali superius diximus, obtinere vult Bart. *l.* 1. *ff. de jure codic.* sed & paria esse relinquere ab intestato venientibus, & hæc formula uti, *si non valet jure testamenti, valeat jure codicillorum, ut notatur in l. ex testamento* 29. *J. de fidei. Idem tenet Angel. Instit. de codicill. Bart. & Bald. hic, & in l.* 2. *ff. de leg.* 3. *Faber hic, Salic. Castr. cons.* 60. *Rom.* 127. Quid si testamentum nullum non est ob præteritionem filii jam nati, sed posthumi? Bart. in *dict. lege* 1. ita distinguit: clausulam codicillarem vim & effectum fideicommissi fortiri, si de posthumo testator cogitaverit: secus si nihil cogitaverit. *arg. l. pen. ff. de jur. codicill. l. certi juris* 8. *J. de test. mil. l. si unquam* 8. *J. de revoc. don.* Verum Dynus, Jacobus, Bald. Paulus, Ludovicus verba testamenti inspicienda existimant: ut si testator dixerit simpliciter tempore instanti, *si non valet testamentum, rumpatur testamentum agnatione posthumi*: nihil quidquam præstet superior clausula. *arg. l. si ita* 7. *ff. de auro. l. cum stipulantur* 125. *ff. de verb. obl.* secus si ita dixerit in futuro, *si non valet aut valebit, jure testamenti valeat, jure codicillorum*, & hanc communem esse opinionem ex ipso Bartolo, Angelo, Saliceto, Imola, Raphaële, Fulgosio, Castrensi, refert Capella Tholosana *dec.* 455.

TIT. XXIX.

DE POSTHUMIS HEREDIBUS INSTITUENDIS [5], VEL EXHEREDANDIS, VEL PRÆTERITIS.

Per nativitatem posthumi præteriti testamentum rumpitur, & legata non debentur. Alexand.

1. Imp. ANTONINUS A. Brutatio.

SI post testamentum factum, quo posthumorum suorum nullam mentionem testator fecit: filium filiamve suscepit, intestato vita functus est: cum agnatione [6] posthumi, vel posthumæ, cujus non meminit, testamentum ruptum sit: Ex [7] rupto autem testamento nihil deberi, neque peti posse explorati juris est. Dat. & P.P. IV. Kal. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

5 Huc refer partem tituli 11. D. XXVIII.

6 Agnatione posthumi præteriti rumpitur testamentum. *l.* 1. *J. eod.* quamvis natus illico decesserit. *l.* 2. *l.* 3. *J. eod.* vid. *l.* 2. *§. de bon. poss. contra tabulas.*

7 Ex rupto testamento nihil olim debebatur, neque peti poterat, *ut hic*, puta hereditas. *l.* 15. *in fin. ff. de injusto.* fideicommissum *l.* 81. *ff. de l.* 2. vel legatum. hodie ex causa præteritionis irrito facto testamento, solæ institutiones pereunt, cætera firma permanent. *Nov.* 115. *c.* 3. *Auth. ex causa J. tit. prox.* & consequenter legata sive fideicommissa.

8 Vid. *Ferrariensem in forma libelli quo petitur hereditas ex testamento* 48. *in verbo, ac etiam, numer.* 11. 12. 13. *& seq.*

9 Abortivi agnatione non rumpitur testamentum, *ut hic & l.* 3. *J. eod.* & merito. Abortivus enim vel abactus venter partum efficere non videtur. *Paul. 4. sent.* 9. §. 6. adde *l.* 129. *ff. de verb. sign.* Hinc fit etiam, ut abortu facto in possessione missio finiatur. *l.* 1. §. 27. *ff. de ventre in poss. mitt.* Non idem est in eo qui ex facto ventre matris, si tamen aliquandiu vixerit, natus est. *l.* 6. *in fin. pr. ff. de inoff. l.* 12. *ff. de liberis & posthum. l.* 141. *ff. de verb. sign.* His adde quæ scripsi ad *Novell.* 39. *c.* 2. vid. *Renatum Choppinum* 3. *de priviligiis rustic.* 8. *num.* 5.

2 Hodie posthumi exheredari non possunt. *Auth. non licet. J. eod. Nov.* 115. *c.* 3. *l.* 33. *§.* 1. *F. de inoff.*

3 Testamentum in quo liberi injuste vel exheredati, vel præteriti sunt, uno respectu irritum est: altero non est irritum. Irritum est, quod ad hæredes. non quod ad legatarios. An & quod ad fideicommissarios attinet? mox dicetur.

4 Fideicommissum universale etiam deberi, hoc est, restitui debere ex eo testamento, in quo filius fuerit injuste exheredatus, vel præteritus, hinc colligitur. Nam cæterorum appellatione fideicommissa continentur. *l. ita tamen* 27. §. *quoties* 6. *ff. ad Treb. Nov.* 115. *c.* 3. unde Auth. desumpta, ubi fit mentio non legatorum tantum, sed & fideicommissorum. Cum itaque generatim loquitur lex illa, generaliter intelligenda est: ut ne quis putet verbum *fideicommissi* coërcendum esse ad singulare fideicommissum: nam ut paulo ante dictum est, lex in genere loquitur, ut merito in genere legem eam interpretari debeas. Deinde effectu nihil adjiceretur: cum fideicommissa singularia exæquata sint legatis. *l.* 1. *ff. de leg.* 2. facit quoque ad hanc sententiam similis casus. *l. si servum* 28. §. 1. *ff. si quis omissa causa: Gloss. in l. eam quam* 14. *J. de fidei.* Ad hæc universale fideicommissum favorabilius est singulari. *l. nam quod* 14. §. 1. *ff. ad Treb.* ut singulare valeat, multo magis valere debeat universale. Idem quoque probat Bart. in *l. peculium* 65. *in fin. ff. de leg.* 2. licet Angelus in tractatu de testamentis in verbo fideicommissum, contrariam sententiam defendat, & Martinus Silius. vid. *Capell. Tolosan. decis.* 454. Quid si in hujusmodi testamento præteritionis causa rupta, clausula codicillaris adjecta est? Idem quod in fideicommisso universali superius diximus, obtinere vult Bart. *l.* 1. *ff. de jure codic.* sed & paria esse relinquere ab intestato venientibus, & hæc formula uti, *si non valet jure testamenti, valeat jure codicillorum, ut notatur in l. ex testamento* 29. *J. de fidei. Idem tenet Angel. Instit. de codicill. Bart. & Bald. hic, & in l.* 2. *ff. de leg.* 3. *Faber hic, Salic. Castr. cons.* 60. *Rom.* 127. Quid si testamentum nullum non est ob præteritionem filii jam nati, sed posthumi? Bart. in *dict. lege* 1. ita distinguit: clausulam codicillarem vim & effectum fideicommissi fortiri, si de posthumo testator cogitaverit: secus si nihil cogitaverit. *arg. l. pen. ff. de jur. codicill. l. certi juris* 8. *J. de test. mil. l. si unquam* 8. *J. de revoc. don.* Verum Dynus, Jacobus, Bald. Paulus, Ludovicus verba testamenti inspicienda existimant: ut si testator dixerit simpliciter tempore instanti, *si non valet testamentum, rumpatur testamentum agnatione posthumi*: nihil quidquam præstet superior clausula. *arg. l. si ita* 7. *ff. de auro. l. cum stipulantur* 125. *ff. de verb. obl.* secus si ita dixerit in futuro, *si non valet aut valebit, jure testamenti valeat, jure codicillorum*, & hanc communem esse opinionem ex ipso Bartolo, Angelo, Saliceto, Imola, Raphaële, Fulgosio, Castrensi, refert Capella Tholosana *dec.* 455.

TIT. XXIX.

DE POSTHUMIS HEREDIBUS INSTITUENDIS, VEL EXHEREDANDIS, VEL PRÆTERITIS.

Per nativitatem posthumi præteriti testamentum rumpitur, & legata non debentur. Alexand.

1. Imp. ANTONINUS A. Brutatio.

SI post testamentum factum, quo posthumorum suorum nullam mentionem testator fecit: filium filiamve suscepit, intestato vita functus est: cum agnatione [6] posthumi, vel posthumæ, cujus non meminit, testamentum ruptum sit: Ex [7] rupto autem testamento nihil deberi, neque peti posse explorati juris est. Dat. & P.P. IV. Kal. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Soterico.

UXoris [8] abortu [9] testamentum mariti non solvi: posthumo vero præterito, quamvis natus illico [10] decesserit, non restitui ruptum, juris evidentissimi est. S. XII. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. Conss.

Posthumus natus vivus, licet illico decedat, rumpit testamentum, si ipse ad nullum declinat monstrum, vel prodigium. Salic.

III. Imp. JUSTIN. A. Joanni P.P.

QUod certatum est apud veteres, nos decidimus [11]. Cum igitur is, qui in ventre portabatur, præteritus fuerat, qui si ad lucem fuisset redactus, suus heres patri existeret, si non alius eum antecederet, & nascendo ruptum testamentum faceret: si posthumus in hunc quidem orbem devolutus est, voce autem non emissa ab hac luce subtractus est, dubitabatur, si is posthumus ruptum facere testamentum posset? [Et] veterum [12] animi turbati sunt, quid de paterno elogio statuendum sit. Cumque Sabiniani existimabant, si vivus natus esset: & si vocem [13] non emisit, rumpi testamentum: apparetque, quod & si mutus fuerat, hoc ipsum faciebat: eorum etiam nos laudamus sententiam: & sancimus, si vivus [14] perfecte natus est: licet illico postquam in terra [15] cecidit, vel in manibus obstetricis [16] decessit: nihilominus testamentum rumpi, hoc tantummodo requirendo, si vivus ad orbem totus processit, ad nullum declinans monstrum [17], vel prodigium. Dat. XV. Kal. Decembr. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

In ultimis voluntatibus casus omissus habetur pro expresso.

IV. Idem A. Joanni P.P.

QUidam cum testamentum faciebat, his verbis usus est: *Si filius, vel filia intra decem* [18] *mensium spatium post mortem meam editi fuerint, heredes sunto*: Vel ita dixit, *filius, vel filia [qui] intra decem menses proximos mortis meæ nascentur, heredes sunto*: jurgium

8 Vid. *Ferrariensem in forma libelli quo petitur hereditas ex testamento* 48. *in verbo, ac etiam, numer.* 11. 12. 13. *& seq.*

9 Abortivi agnatione non rumpitur testamentum, *ut hic & l.* 3. *J. eod.* & merito. Abortivus enim vel abactus venter partum efficere non videtur. *Paul. 4. sent.* 9. §. 6. adde *l.* 129. *ff. de verb. sign.* Hinc fit etiam, ut abortu facto in possessione missio finiatur. *l.* 1. §. 27. *ff. de ventre in poss. mitt.* Non idem est in eo qui ex facto ventre matris, si tamen aliquandiu vixerit, natus est. *l.* 6. *in fin. pr. ff. de inoff. l.* 12. *ff. de liberis & posthum. l.* 141. *ff. de verb. sign.* His adde quæ scripsi ad *Novell.* 39. *c.* 2. vid. *Renatum Choppinum* 3. *de priviligiis rustic.* 8. *num.* 5.

10 *l.* 8. *in fin. J. eod.* 11 Hæc est 28. decisio ex 50. Novis Justinianeis. vid Inglois. ANS. 12 *Veteres animi*, quidam ita legunt: dixi ad *l.* 9. *F. qui testam.* adde *Cujac.* 18. *obs.* 9. 13 *Vox in partu edita, vitæ indicium.* 14 Posthumus, si vivus nascitur, rumpit testamentum, etiamsi illico decedat. Vivus fuisse intelligitur, si vocem emisit. *F. eod.* vel si cum spiritu fuisse visus est. *l.* 12. *in fin. ff. de liber. & posth.* In mortuis non idem, nam qui mortui nascuntur, neque nati, neque procreati, neque liberi. *l.* 129. *ff. de verb. sign. Synopf. Basil.* 35. *tit.* 20. *ex tit.* 8. *c.* 36. 5. *Harm.* 5. §. 27. 15 In more positum fuit prisci seculi natos infantes protinus in terram statuere. *Statius lib.* 2. *sylv. --- tellure cadentem Accepi, ferique sinu.* & lib. 5. *Meus ille meus, tellure cadentem Excipe*: & lib. 2. *Natum protinus atque humum ipsam primo murmure dulce vagientem Blanda Calliope sinu recepit.* Tertull. lib. de anima: *Prima constitutio infantis fuper terram ftatim Ædea* legendum Statinæ deæ *facer est.* Statinam Varro deam facit pueritiæ præfidem, quam inde nomen traxisse existimat 2. *de vita populi Romani*, quod natus puer simul ac lubatus erat ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse. vide *Cujac.* 11. *obs.* 30. *Forcat.* 23. *Cupid. in fin.* 16 Obstetrices, quasi a Græcis hic, de quibus alias dixi. 17 Monstrosus partus testamentum non rumpit. *l.* 14 *ff. de statu. l.* 135 *ff. de verb. sign.* 18 Vide quæ dixi de partibus ad *Nov.* 39. *c.* 2. fuit hæc juris antiqui formula qua partus legitimus significabatur. *l.* 29. *ff. de liber. l.* 3. *in fin. ff. de suis & legitimis.* Goth. Vid. in hanc leg. Berengar. ANS.

antiquis interpretatoribus legum exortum est, an [19] videantur non contineri testamento, & hoc ruptum facere? Nobis itaque eorum sententiam decidentibus [20], cum frequentissimas leges posuimus testatorum voluntates adjuvantes: ex neutra hujusmodi verborum compositione ruptum fieri testamentum videtur: sed vivo [21] testatore, sive post mortem ejus intra decem menses à morte testatoris numerandos filius, vel filiæ fuerint progeniti, maneat testatoris voluntas immutilata, ne pœnam patiatur præteritionis, qui suos [filios] non præteriit. Dat. XII. Kalend. Decembr. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

19 *An filii te vivo nati*, hæc verba videntur hic considerari. Cont. *an li qui vivo testatore nati sunt. Cujac. ita legit, l.* 10 *ff. de liberis & posth. in fin.* Qui mortuo testatore nascitur, ex jure antiquo instituendus erat, vel exheredandus: Qui vivo testatore factam de posthumo in unum casum, porrigi ad alterum ad quem testator verisimiliter processisset, si de eo cogitasset. *Bart.* vel institutionem factam de posthumo nascituro post mortem, trahi ad posthumum natum in vita, ut eo casu institutus posthumus *si post mortem nascatur*, non rumpat testamentum, etiamsi vivo testatore nascatur. Olim, si alteruter casus omissus fuisset, eo casu qui omissus erat, natus rumpebat testamentum. *l.* 10. *ff. de liber.* quæ lex hac constitutione (quæ una ex 50. decisionibus est) videtur abrogari. Alias hujus antinomiæ conciliationes vide apud Accurs. Bart. Bald. hic & Cujac. *d. l.* 10. *Forcat* 21. *Cupid.* Papon. 1. *Not. tit d'institution d'heritiers.* 20 Hæc est 29. decisio ex 50. novis Justinian. vid. Inglois. ANS. 21 *Paul.* 3. *sent.* 5. §. 9.

TIT. XXX.

DE JURE DELIBERANDI [22], ET DE ADEUNDA [23], VEL ACQUIRENDA [24] HEREDITATE.

De emancipata qua manumisit, & quadam ob funeris impensam distraxit.

1. Imp. ANTONINUS A. Titiæ.

SI à patre emancipata, eo defuncto bonorum possessionem non agnovisti: frustra vereris, ne hereditati paternæ sis obligata, quod [25] servum ejus nullo jure manumisisti, res quoque, & mancipia quædam propter funeris [26] impensas distraxisti. PP. Kal. Jul. MESSALA & SABINO Conss. 215.

De solutione.

II. Imp. ALEXAND. A. Florentino militi.

CUm debitum paternum te exsolvisse [27] alleges: pro portione hereditaria agnovisse te hereditatem defuncti non ambigitur. P.P. VI. Id. Februar. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

Differentia filii in potestate, & emancipati.

III. Imp. GORDIANUS A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tempore in [28] patris sui fuit potestate, sive ex asse [29] heres institutus est, etiam [30] clausis [31] tabulis heres potuit existere: sive [32] ex parte, nihilominus statim suus ei heres extitit: nec ea propter quod intra paucos dies mortis patris sui concessit in fatum, tu ad ejusdem fratris tui potes accedere successionem. Quod si cum juris [33] sui esset, ante aditam hereditatem decessit, tuque fratri tuo legitimus heres extitisti; sive intra [34] tempora Edicto præfinita, bonorum possessionem agnovisti: quæ hereditariatum facultatum sunt, vel quæ ab alio injuria detinentur, Præsidis diligentia tibi restituentur. P.P. XV. Kal. Septemb. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

Si pater voluntate filii pro herede gesserit.

IV. Imp. DECIUS A. Athenaidi.

FIliofamilias delata hereditate, si pater [35] pro herede voluntate filii [36] gessit, solennitati [37] juris satisfactum videri, sæpe rescriptum est. P.P. X. Kal. Mart. DECIO A. & GRATO Conss. 251.

De pupillo & tutore.

V. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Paulo.

POtuit pupillus [38] pro herede, tutore auctore, gerendo consequi successionem: sed ipsius actus & voluntas [39] fuit necessaria. Nam si [40] quid nesciente eo tutor egit, illi hereditatem non potuit acquirere. P. P. XVI. Kalend. Jul. IV. & III. AA. & Conss. 258.

De animi destinatione & eo, qui de hereditate sibi relicta testatur.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Philippæ.

SI avia tua patrem tuum ex duabus unciis scripsit heredem, ex sola [41] animi destinatione pater tuus heres fieri potest. Igitur si testamento [suo] easdem [42] uncias ad te pertinere decreverit, apud Rectorem provinciæ duarum unciarum jus persequi poteris. P.P. XVI. Kal. August. *Sirmii*, ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De transmissione ad heredem.

VII. Iidem AA. & CC. Eusebio.

QUoniam sororem tuam prius defunctam esse proponis, quam cognosceret, an à fratre [43] sibi aliquid hereditatis fuisset relictum, manifestum atque evidens est, antequam [44] pro herede gereret, vel bonorum possessionem admitteret, defuncti successionem eam non potuisse ad heredes suos transmittere. P.P. Kal. Maji, *Thiralli*, AA. Conss.

De longi temporis præscriptione.

VIII. Iidem AA. & CC. Claudio.

LIcet incontinenti sui [45] heredes se paternis non immiscuerint bonis: tamen ignorantes [46] delatam sibi esse hereditatem, longi [47] temporis præscriptione, quominus hanc recte vindicent, excludi non possunt. S. XVII. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

De interrogatione in jure.

IX. Iidem AA. & CC. Platoni.

SI curatoris quondam tui testamento jure facto, vel ab intestato legitima delata est successio hoc casu ei, qui non repudiavit hereditatem, eam licet adire. Rector igitur provinciæ aditus, si hereditati nedum sunt obligati eos, an [48] *heredes sint*, interro-

22 Dixi ad 28. D. 8. concesso heredibus, intra certum tempus ut apud se deliberent, utrum velint hereditatem adire vel non.

23 Hac voce satis inveniatur hunc titulum ad voluntarios heredes pertinere, quibus solis aditio necessaria est: suis enim non est necessaria. Cæterum, Adire hereditatem is etiam videtur, qui debitum paternum exsolvit. *l.* 2. *J. eod.* qui de hereditate sibi delata testatur. *l.* 6. *J. eod.* 24. *ff. ad l.* 29. *ff.* 2. Acquirendi verbum generalius comprehendit cretionem, additionem, immissionem, gestionem pro herede, existentiam, quæ Græcis ἐνδοιαιτησις & animi destinationem solam.

25 Emancipatus servum paternum manumittendo, hereditati se immiscuisse non censetur, *ut hic.* aliud in filio non emancipato. *l.* 42. §. 2. *ff. de adquir. hered.* adde *l.* 1. *J. de repudianda vel abstinenda.*

26 *l.* 14. §. 7. *ff. de religiosis. l.* 20. §. 1. *ff. de adquir. hered.* adde *l.* 1. *J. de repudianda vel abstinenda.*

27 Filius solvens simpliciter debitum patris defuncti, præsumitur solvere velut heres. *l.* 8. *in fin. F. de ineff.* hoc est, pro rata parte, patris hereditatem agnovisse videtur. *Synopf. Basilic.* 35. *tit.* 14. *c.* 73.

28 Ὑπεξουσίῳ, seu non emancipatus patris heres efficitur ipso jure, & hereditatem transmittit, licet ipse paternis bonis se non immiscuerit: facit *l.* 30. *ff. quib. ex caus. major. l.* 11. *ff. de suis. l.* 14. *ff. de usurpationibus.* Est hoc quidem est quod à veteribus dicebatur: *Existentiam sui heredis operari transmissionem hereditatis paternæ etiam non agnitæ, ad quoscunque.* Bart. etiam extraneos. *Bald. hic, num.* 2.

29 *l.* 1. *in fin. ff. de jure & facti.* 30 *l.* 8. *J. eod. l. un.* §. 5. *J. de caducis.* 31 Id est, aperta tabula. 32 *d.* §. 5. 33 Emancipatus non agnitam patris hereditatem non transmittit ad suos, *ut hic.* non emancipatus transmittit. *F. eod.* quod etiam hodie servari Bald. putat, *hic, num.* 6. 34 *l.* 4. *J. qui admitti ad bon. poss.* 35 *l.* 18. *J. eod.* Pater hereditatem filio familias delatam potest adire. 36 Nihil interest ipse per me faciam, an per alium mea voluntate quid fiat. *l.* 5. §. 3. *ff. de admin. tut.* 37 Hereditatem sibi delatam patris jussu adisse videtur, quo volente pater pro herede gessit, *ut hic. Synopf. Basil. d. tit.* 14. *c.* 74. Quid enim interest ipse filius adeat delatam sibi hereditatem, an ejus pater eo volente? 38 *l.* 18. *in fin J. eod.* 39 *l.* 7. *F. qui admitti.* 40 Pupillus adit, tutore auctore, alter sine altero adire non potest. 41 Hereditas sola animi destinatione aditur, *ut hic*, & *l.* 14. *J. eod. l.* 4. *F. unde legitimi. l.* 20 *l.* 88 *ff. de adq. her.*

42 De hereditate nobis relicta possumus testari, ut eo ipso actu quod de ea testamur defuncti hereditatem adisse videamur. 43 Fratris hereditas non adita non transmittitur.

44 Vide *l. unic.* §. 5. *J. de caduc. l.* 2. *J. ad Orphitianum.* 45 *l.* 5. *F. eod.* 46 §. 3. *Inst. de hered. que ab intest. l.* 6. *ff. de adq. hered. l.* 11. *ff. de lib. & post.* 47 Jus adeundi, vel immiscendi longi temporis spatio non tollitur, longo silentio nemo renunciat hereditati paternæ (De legitima dixi ad *l.* 34. *in fin. F. de inoff.*) Longissimo namque, id est, 30. annis præscribitur. *l.* 3. *J. de præscript.* 30. *ann.* De tempore bonorum possessi. vide quæ scripsi ad *l.* 2. *F. qui admitt.* 48 Interrogari potest instantibus creditoribus is cui delata est hereditas, heres velit esse necne. adde *l.* 11. *F. de hered. petit. l. de etate* §. 11. §. 2. *ff. de interrog. actio.* plura vide apud Mevantam de his interrogationibus *præparatoriis in praxi*, *parte* 6. *membr.* 7.

terrogare debebit: ac si tempus ad [1] deliberandum petierint, moderatum statuet [2]. S. XVI. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

De inopia defuncti & de rebus heredi vi ablatis.

X. Iidem AA. & CC. Sabinæ.

SI te bonis paternis major [quinque & viginti] annis immiscuisti: neque inopia [3] patris te excusat, neque vis [4] fratris portionem tuam, vel testamentum eripientis arcere [5] de exactione creditorum, qui jure civili [6] pro hereditaria portione te conveniunt, potest. S. XVI. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

De filiofamilias, & ejus patre.

XI. Iidem AA. & CC. Philumenæ.

RElicente [7] te pater tuus, in cujus fuisti potestate, neque spem delatæ tibi legitimæ quærendæ successionis absumere, neque hereditarios [8] manumittendo servos, his præstare libertatem potuit. S. VI. Id. Februar. *Sirmii*, CC. Conss.

De bonorum possessione agnita.

XII. Iidem AA. & CC. Antonino.

PUberem agnoscentem [9] bonorum possessionem, postea quam fuerit ei hereditas delata, pro herede gerere non ambigitur. S. III. Kal. Decemb. CC. Conss.

De suis heredibus.

XIII. Iidem AA. & CC. Sclepolidi.

SUum heredem omissa [10] bonorum possessione, paternam successionem obtinere potuisse, certi juris est. S. III. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

Si heres nondum possederit.

XIV. Iidem AA. & CC. Flaviæ.

SI sorori suæ frater tuus civili, vel honorario successit jure: licet [11] res ex ejus bonis descendentes, non probetur tenuisse, heres tamen effectus, contra [12] possidentes experiri potest. S. XII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De filiofamilias sui juris effecto.

XV. Imp. Constant. A. ad Leontium Comitem Orientis.

NOn est dubium, si priusquam [13] filius jussu patris adierit hereditatem, propriæ potestatis effectus sit, arbitrio suo eundem hanc sibi potuisse quærere. Dat. XVII. Kal. April. Limenio & Catulino Conss. 349.

De libero arbitrio.

XVI. Impp. Arcad. & Honor. AA. Annodio.

NEc emere [14], nec donatum [15] adsequi, nec damnosam quisquam hereditatem [16] adire compellitur [17]. Dat. VII. Kal. Januar. Olybrio & Probino Conss. 395.

De cretionibus.

XVII. Iidem & Theod. AAA. Anthemio P.P.

CRetionum [18] scrupulosam solennitatem hac lege penitus amputari decernimus. Dat. V. Kal. April. *Constantinop.* Honorio VII. & Theod. AA. Conss. 407.

De infante.

XVIII. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Senatum.

SI infanti [19] (id [20] est minori septem annis) in potestate patris, vel [21] avi, vel proavi constituto, vel constitutæ, hereditas sit derelicta, vel ab intestato delata à matre, vel linea, ex qua mater descendit, vel aliis quibuscunque personis: licebit [22] parentibus ejus, sub quorum potestate est, adire ejus nomine hereditatem, vel bonorum possessionem petere. §. 1. Sed si hoc parens neglexerit, & in memorata ætate [23] infans decesserit: tunc parentem quidem superstitem omnia ex quacunque successione ad eundem infantem devoluta, jure patrio quasi jam infanti quæsita capere. §. 2. Parente vero non subsistente, si quidem post ejus obitum tutor [24] infanti sit, vel datus fuerit: posse [eum] etiam adhuc infante pupillo constituto, ejus nomine adire hereditatem, sive vivo parente, sive post mortem ejus ad eum devolutam: vel bonorum possessionem petere, & eo modo eidem infanti hereditatem quærere. §. 3. Sin vero vel non sit tutor, vel cum sit, ea facere neglexerit, tunc eodem infante in ea ætate defuncto [25], omnes hereditates ad eum devolutas, & non agnitas ita intelligi, quasi ab initio non essent ad eum delatæ: & eo [26] modo ad illas personas perveniant, quæ vocabantur, si minime hereditas infanti fuisset delata. Ea vero, quæ de infante in potestate parentum constituto statuimus, locum habebunt, & si quacunque causa sui juris [idem] infans inveniatur.

§. 4. Si autem septem [27] annos ætatis pupillus excesserit, & priore parente mortuo, in pupillari ætate fati munus impleverit, ea obtinere præcipimus, quæ veteribus continentur legibus: nulla dubitate relicta, quin pupillus post impletos septem annos suæ ætatis ipse adire hereditatem, vel bonorum possessionem petere, consentiente parente, si sub ejus potestate sit, vel cum tutoris auctoritate, si sui juris sit, possit: vel si non habeat tutorem, adire Prætorem, & ejus decreto [28] hoc jus consequi. Dat. VI. Id. Novemb. *Ravennæ*, Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. Conss. 426.

De jure deliberandi.

XIX. Imp. Justinian. A. Demostheni P.P.

CUm in antiquioribus [29] legibus, & præcipue in Quæstionibus Julii Pauli invenimus, filiosfamilias paternam hereditatem deliberantes posse & in suam posteritatem hanc transmittere: & aliis [etiam] quibusdam adjectis, quæ in hujusmodi personis præcipua sunt: eam deliberationem & in omnes [30] successores, sive cognatos, sive extraneos [31], duximus esse protelandam [32]. Ideoque sancimus, si quis vel ex testamento, vel ab intestato vocatus, deliberationem meruerit: vel si hoc quidem non fecerit, non tamen successioni renunciaverit, ut ex hac causa deliberare videatur: sed nec [33] aliquid gesserit, quod additionem, vel pro herede gestionem inducat: prædictum arbitrium in successionem suam transmittat: ita tamen, ut unius [34] anni spatio eadem transmissio fuerit concluſa. Et si quidem is, qui sciens [35] hereditatem vel ab intestato, vel ex testamento sibi esse delatam, deliberatione minime petita, [intra annale tempus] decesserit: hoc jus ad suam successionem intra annale tempus extendat. Si enim ipse, postquam testamentum fuerit insinuatum, vel ab intestato, vel ex testamento, vel aliter ei cognitum sit heredem eum vocatum fuisse, annali tempore translapso nihil fecerit, ex quo vel adeundam, vel renunciandam hereditatem manifestaverit: is cum successione sua ab hujusmodi beneficio excludatur. Sin autem instante annali tempore decesserit, reliquum tempus pro adeunda hereditate suis successoribus sine aliqua dubietate relinquat: quo completo nec heredibus ejus alius regressus in hereditatem habendam servabitur. Recitata septimo [36] in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novembr. Decio V. C. Cons.

De Instituto ex diversis portionibus, vel Instituto & pupillariter substituto.

XX. Idem A. Joanni P.P.

QUidam elogio condito heredem scripsit in certas uncias, & post certa verba testamenti eundem in alias uncias, vel tantas, vel quantascunque, & tertio, vel in aliam partem hereditatis, vel in quendam unciarum modum: ille autem unam institutionem [37], vel duas admittens, unam vel duas, vel quantascunque respuendas esse censuit: quærebatur apud veteres, si hoc ei facere permittatur. †. Similique modo dubitabatur, si impuberem quis filium suum heredem ex parte instituit, & quendam extraneum in aliam partem, quem pupillariter substituit [38]: & postquam testator decessit, pupillus quidem patri [ejus] heres extitit, extraneus autem hereditatem adiit: & postea adhuc in prima ætate pupillus constitutus ab hac luce subtractus est, & pupillaris substitutio locum sibi vindicavit: Cumque substitutus eandem partem admittere noluit, *quæritum* est, si potest jam heres ex principali testamento factus, pupillarem substitutionem repudiare? Utramque igitur dubitationem simul decidendam [39] esse censemus. Placuit enim nobis, sive in institutione, sive in pupillari substitutione, ut vel [40] omnia admittantur, vel omnia [41] repudientur, & necessitas imponatur heredi particulari facto, vel aliam, aut alias partes hereditatis admittere, vel etiam substitutionem pupillarem. Dat. Prid. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Si is, qui de statu suo litigat, heres instituatur.

XXI. Idem A. Joanni P. P.

CUm aliquis scripsit heredem eum [42], qui de sua conditione ei, qui dominium ejus vindicabat, in judicio adversabatur: is autem, qui dominum se esse dicebat, adire eum hereditatem imperabat, ut acquisitio hereditatis per eum celebraretur, indignatus [43] est, quasi domino ei parere: *dubitatio* veteribus exorta est, si qua pœna imponatur hujusmodi insolentiæ? Veteres in multas trahuntur sententias, sed nos eorum discordiam sic esse decidendam censemus, ut distinctio subtilis causæ [ei] imponatur, ut si quidem ita scripta est institutio, *illum servum illius* [44] *heredem instituo*: quia apertissimum est, intuitu [45] domini institutionem esse conscriptam, necesse sit omnimodo per competentem Judicem eum compelli [46] adire quidem hereditatem, & eam acquirere: nulli autem ex posttacto subjici gravamini, si liber pronuncietur: sed omne sive lucrum, sive damnum ad eum redundare, qui in servitutem eum trahebat, & denegati [47] ei & adversus [48] eum omnes hereditarias actiones, nullo ei ex hoc præjudicio generando. †. Sin autem quasi [49] liber institutus est, nulla domini, vel servi mentione in institutione habita, tunc nullo compelli modo eum adire hereditatem: nec denegari ei liberale judicium: sed [&] hereditatem per suum jus decurrere, & liberale judicium suam expectare sententiam, sive agente eo, sive pulsato: ut siquidem servus pronuncietur, tunc domino suo hereditatem acquirat: sin autem liber, eam adipiscatur: si adire maluerit. Dat. II. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De tempore adeundæ, vel repudiandæ hereditatis, de jure deliberandi, & de inventario.

XXII. Idem A. ad Senatum.

SCimus [50] jam duas esse promulgatas à nostra clementia constitutiones: unam [51] quidem de his, qui deliberandum pro hereditate sibi delata existimaverint: aliam [52] autem de improvisis debitis, & incerto exitu per diversas species eis impositis. Sed & veterem constitutionem [53] non ignoramus, quam Divus Gordianus [54] ad Platonem scripsit, de militibus, qui per ignorantiam hereditatem adierunt: quatenus pro his tantummodo [55] rebus conveniantur, quas in hereditate defuncti invenerint: ipsorum autem bona à creditoribus hereditariis non inquietentur. Cujus sensus ad unam præfatarum constitutionum à nobis redactus est. *Arma etenim magis, quam* [56] *jura scire milites* sacratissimus legislator existimavit. Ex omnibus itaque istis unam legem colligere, nobis apparuit esse humanum: & non solum milites adjuvare hujusmodi beneficio, sed etiam ad omnes hoc extendere: non tantum si improvisum emerserit debitum, sed etiam si onerosam quis inveniat esse, quam adit hereditatem: ita enim, nec satis necessarium deliberationis erit auxilium, nisi hominibus formidolosis, qui [57] & ea timent, quæ nulla digna sunt suspicione. §. 1. Cum igitur hereditas ad quendam, sive [58] ex testamento, sive ab intestato sit delata, sive ex asse, sive ex parte: si quidem recta via adire maluerit hereditatem, & spe [59] certissima hoc fecerit, vel sese immiscuerit, ut non postea eam repudiet: nullo indiget inventario, cum [60] omnibus

---

1 Deliberaturo spatium moderatum concedi solet. *l. ult. §. 13. ff. cod. l. 1. 2. ff. cod. l. 5. ff. de interr. l. 34. ff. de jurejur. l. 9. §. 1. ff. ad Treb.*

2 *Sub.* ut satisfiat creditoribus, non ut tollatur jus successoris. vide quæ scripsi ad *l. 1. §. 12. ff. de successorio edicto.*

3 Inopia testatoris non liberat heredem.

4 Licet ab alio quis patiatur injuriam: non tamen eo nomine alii injuriosus esse debet. Non ideo quis à suis creditoribus liberatur, quod propriis bonis spoliatus sit. Vis à tertio illata non excusat debitorem.

5 Hoc est, non ideo minus à creditoribus defuncti, (cujus hereditatem major viginti quinque annis adiit) conveniri potes quod vim à fratre tuo tibi fieri proponas, & ab eodem portionem tuam, paternum denique testamentum eripi, *ut hic. Synops. Basil. 35. tit. 14. c. 79. & 5. Harmen. 8. §. 26.*

6 Leg. XII. Tab. *l. ult. ff. de her. act. l. 25. §. 13. ff. familiæ.*

7 Pater repudiare hereditatem filio delatam eo invito non potest. *l. 26. in fin. ff. de fideicomm. l. ult. vers. sancimus. ff. de bonis quæ lib.* adde *l. 10. ff. de transact. l. 10. ff. de adq. her. l. 8. ff. de bon. possess.*

8 *l. 1. ff. de his, qui à non dom.*

9 Agnoscens bonorum possessionem, pro herede gerit. Qui agnoscit jure prætorio, videtur adire jure civili.

10 Omisso prætoris beneficio, jure civili beneficium suis heredibus est paratum. facit *l. 30. ff. quib. ex caus. major. l. 17. §. 1. de adq. her. l. quoties duplici 91. ff. de reg. jur.*

11 Adeunti non est necessaria rerum hereditariarum adprehensio. Aditio facit heredem, non possessio.

12 Qui adit dominium adquirit, etiamsi non possideat. *l. 6. ff. eod.*

13 Emancipatus aditam hereditatem patri non quærit, eriamsi ei, cum filiusfamilias esset, fuerit delata. Tempus aditæ hereditatis non delatæ inspicitur.

14 Dixi ad *l. 5. ff. de obl. l. 11. ff. de contrahend. empt.*

15 Invito non fit donatio. *l. 69. ff. de reg. jur.* vide exceptiones varias ad hunc locum apud Socinum *reg.* 453.

16 Invitus nemo fit heres, *ut hic & l. 6. in fin. l. 85. ff. de adq. her.* vel bonorum possessor. *l. ult. ff. unde legit. l. 3. §. 3. ff. de bon. poss.* Cæterum hanc legem ad extraneos heredes, non ad necessarios referre nos oportet, id etiam constabit ex *l. 149. C. Theod. de decur.* ex qua lex nostra desumpta est, facit *l. 21. ff. cod. d. l. ult. ff. eod. §. 1. Inst. de heredum qualitate. l. sed si plures 10. §. fillo. 2. ff. de vuig.* 17 Si tamen fuerit compulsus, restituit. *l. 21. in fin. ff. quod met. caus.* adde *l. 4. l. 13. §. 4. ff. ad Treb.* 18 Id est, cernendæ hereditatis. facit *lex ult. ff. qui admitt. §. ult. Inst. de bon. poss.* De cretionibus & earum solennitate dixi ad *Ulp. 22. §. 27. 28. 29. 30. 31. 32.* adde *C. Th. de cretionib. vel bon. poss.* adde *Varr. 5. & 6. de lingua: Plin. 10. epist. Isid. l. 5. Cicer. 13. ad Attic. 46. & 1. de Orat.* 19 Dixi ad *l. 2. & 3. ff. qui admitti: Novell. 158.* Filio infanti tantum pater bonorum possessionem petit *l. 7. in fin. ff. de bon. poss. l. 1. C. Theod. de cretionib. vel bon.* tutor majori infanti. *l. 6. l. 7. ff. de bon. poss.* dixi ad *l. 2. l. 3. ff. qui admitti.* vide *Cujac. 14. obs. 8.* 20 Infans, id est, minor septem annis. *l. 14. ff. de sponsal.* qui fari non potest. *l. 3. ff. qui admitti. l. 1. §. 2. ff. de adm. tut.* 21 Ascendentes paterni descendentis infantis nomine hereditatem adire possunt, sive eo vivo, sive mortuo. 22 *l. 4. ff. cod. l. 6. §. 3 ff. de adq. her.*

23 Post annum, sc. alias heres post delatam hereditatem annum habet ad deliberandum. *l. 19 ff. eod.*

24 Tutor adire potest pupilli infantis hereditatem, tutorio nomine. 25 Tutor, mortuo infante pupillo, hereditatem pupilli defuncti adire non potest. 26 Transmittit quoque ad extraneos hereditatem licet non aditam filius in potestate: de quo plenius dixi ad *l. unic. §. 3. ff. de caducis.*

27 Delatam majori infante hereditatem, nec solus tutor adire potest. Quis igitur adibit? Pupillus: patris tamen vel tutoris consensu. *l. 5. ff. cod. l. 9. ff. de adq. her.* Quid si neque patrem neque tutorem habeat? judicis authoritate adire poterit, *in fin. ff. eod.* 28 Major septennio decreto Prætoris adire potest. 29 Hujus l. fit mentio in *pr. l. fin. h. t.* vid. ejusdem intellectum apud Johann. Decher. *lib. 1. dissert. 14. num. 42.* & Joann. à Sande *decis. Frisic. lib. 4. tit. 9. defin. 1.* Ans.

30 Filiusfam. jus deliberandi ad omnes successores transmittit. Rykwell *158.* Si tamen is decesserit intra annum computandum a die scientiæ, eo ipso heredes jure adeundi excluduntur. Quid extraneus? transmittit, *ut hac lege.*

31 *§. 5. Inst. de hered. qualit.* An & in fiscum transmittit? dixi ad *l. 6. ff. de jure fisc.* adde quæ scripsi ad *l. un. §. 3. ff. de caduc.*

32 Id est, extendendam.

33 Qui quid hereditarium gessit, renunciat deliberationi: ideoque jus eo casu deliberandi ad successorem non transmittitur. *§. 1. ff. eod.*

34 *l. 23. §. 13. in fin. ff. eod.*

35 Vide quæ dixi ad *l. 18. §. 1. ff. eod.*

36 Septimiliario, de quo dixi ad *l. 30. ff. de jure dot.*

37 Institutus in diversis partibus non potest partem amplecti, alteram repudiare, defuncti voluntas scindi non potest. *ff. eod.*

38 Idem institutus & pupillariter substitutus, non potest institutionem amplecti, & substitutionem repudiare. *ff. eod.*

39 Hæc est 30. decis. ex 30. novis Justinian. vid. Inglois. Ans.

40 Vide *l. 1. ff. de adq. hered.*

41 Vide *l. 55. ff. de adq. hered.*

42 Qui de suo statu litigat, si heres instituitur, tanquam servus illius cum quo litigat, per judicem cogitur sine præjudicio litis adire hereditatem jussu ejus, quicum litigat, & ei adquirere.

43 Non sine indignatione servi inviti alienis dominis parent.

44 Quod servo domini ejus commemoratione facta relinquitur, domino adquiritur.

45 Quod intuitu domini relinquitur, domino acquiritur, non servo.

46 Vide *l. 3. in fin. ff. de hered. inst. l. 59. ff. de hered. instit.*

47 *l. 74. §. 2. ff. de adq. hered.*

48 Qui de statu suo litigat si tanquam liber ab aliquo instituitur, sibi adquirit, nisi servus pronuncietur. adde *Cuj. 17. obs. 21.*

49 Qui de statu suo litigat si tanquam liber ab aliquo instituitur, sibi adquirit, nisi servus pronuncietur. adde *Cuj. 17. obs. 21.*

50 *Synops. Bas. 35. tit. 14. c. 90. & cod. lib. tit. 13. c. 7.*

51 *l. 19. ff. eod.*

52 Quæ hodie non extat.

53 Cujus meminit Justinian. *§. 5. in Inst. de her. qualitat.*

54 *d. §. 5.*

55 Miles pro his tantum rebus quas in hereditate invenit, convenitur. *l. 12. ff. de testam. milit.* & sic non in solidum.

56 *l. 9. §. 1. ff. de juris & facti ignorantia. l. 1. ff. de juris & facti ignorantia. l. 3. ff. de testam. milit. uti dixi l. pen. ff. de fals. Scilicet arma magis quam fidera Romule norat, Curaque fatis ultimos vincere mundos.*

jor erat. Ovid. I. Fast. 57 Formidolosus est qui vana inaniaque metuit. Vanus timor non excusat. 58 Heres sive testamentarius sive ab intestato sit, sive ex asse, sive ex parte adire sine inventario hereditatem potest: cujus additionis vis hæc est, ut qui ita adit, obnoxius sit creditoribus defuncti, cum ultro adierit. 35. *Eclog 2. c. 90.* Goth. Vid. Leonin. *Emend. lib. 3. c. 12. num. 12.* Ans.

59 Hereditatem ultro adeuntis, spreto jure deliberandi & inventarii pœna. 60 Hereditatem defuncti qui adit nullo facto inventario, omnibus creditoribus obnoxius est. Pœna hæc est inventarium non facientis, ut ultra vires hereditarias teneatur: cujus sententiæ variæ exceptiones videndæ apud Socinum *reg.* 770.

1 Σκαιὸς, vel σκαιόφρων Iacobo, stultus ante animo, Suidæ. c. 90. male: deest enim illo loco negatio.

2 Heres si intra spatium trium mensium quibus potuit adire ex inventario, hereditati renunciaverit, nullo egebit inventario. Eustathius aliter hunc locum exprimit, quasi renunciationi hereditatis sive deliberationi sint præscripti tres menses, quod falsum est. vid. *Cujac. 14. d. præscript.*

3 Inventarium facere non cogitur, qui repudiat hereditatem.

4 Hereditatem cum dubitatione adeunti, non est necessaria adeundi deliberatio. Nam adire eam potest, facto inventario.

5 Inventarium facere quibus heredibus utile sit.

6 De inventario ab herede conficiendo, vid. *Nov* 1. c. 2. §. 1. rerum pupillarium, *l.* 24. §. *de adm. tut. l* 13. §. *arbitr. tutelæ.* rerum dotalium, vid. *Nov. Leon.* 110 ab usufructuario faciendo. *l.* 1. §. 4. *ff. usufructi. quemad. caut.*

7 Inventarii inchoandi tempus triginta dies ab apertis tabulis: perficiendi trium mensium, *ut hic*, & §. *eod. ibi. intra alios sexaginta dies*: vide alia quæ notavi ad *Novell. Leon.* 110. *in fin. l.* 24. §. *de admin. tut.*

8 Inventario conficiendo trimestre tempus præstitutum. Contractius est tempus inventarii quam deliberationis, est enim deliberationis tempus anni vel novem mensium. Sed vicissim utilius est ex inventario quam ex deliberatione adire, cum is qui ex inventario adierit, non teneatur in solidum, sed pro viribus tantum hereditatis, & Falcidiæ beneficium habeat.

9 Inventarii ad confectionem ab herede qui convocandi sint: adde *Nov.* 1. c 2. §. 1. 10 Inventario per se vel tabularium heres subscribere tenetur. 11 Inventario quas res inscribi oporteat. 12 Ἡροκυνομία σκηπῶν. *Syn. Basil. d. c.* 90. Crucis scilicet, ut hinc colligas, Signum crucis inventario & instrumentis apponi solitum. vid. quæ dixi ad *Nov. Leon.* 72. 13 Quid? omissio hujus signi vitiatne inventarium? non vitiat. Est enim (ut hic ait Bartolus *num.* 3.) levis solennitas, & minimi præjudicii quæ omissa non vitiat. *l.* 1. *ff. de ventre inspiciendo.* 14 Testes inventario adhibiti heredem debent cognoscere. 15 Intra anni spatium heredes absentes inventarium faciunt, *ut hic*, §. 11. §. *eod.* Annus ille a morte testatoris numeratur. 16 Procuratore ad inventarium faciendum uti possumus & quando. 17 Inventarium quo loco res sitæ sunt fieri debet, ideoque non est ferendus heres si res rusticas in urbem inventarii confiendi causa, vehi jusserit, cum in itinere multa facile possint perire vel subtrahi.

18 Inventarium aliud hereditarium, aliud tutelare est, hoc pupillis sit à tutore: illud creditoribus & legatariis sit ab herede. Nunc, Pone tutelare inventarium factum esse à tutore: quæri potest, an ut pupillo tantum, an etiam ut heredi prodesse debeat? non prodest, ut heredi: utriusque enim inventarii diversa solennitas est, ut in multis dissentanea, nisi forte aliud consuetudo indulgeat: aut si non in tutelari inventario hereditatis inventarii solennitas servata quoque fuerit, vide Cæpolam *cautela* 226. 19 Quia non tenentur in solidum. de exceptione inventarii, vide Oldendorp. c. 17. *de except.* 20 Heres inventario confecto, Falcidiam deducit. 21 Falcidia heres, facto inventario utitur adversus legatarios, non adversus creditores. 22 Creditores legatariis præferuntur. 23 Quousque heres facto inventario creditoribus hereditariis teneatur. 24 Creditoribus primo venientibus heres potest satisfacere bona fide, id est, si nesciret alios tempore potiores: alias, si resciverit id primo venientibus solvere non debebit, nisi exacta cautione. *l.* 41. *ff. ad l. Falc.* & ita hoc casu occupantis sit melior conditio. vid. *l.* 19. *ff. de rejud.* Melior inquam, quoad jus possidendi attinet, non tamen omnimodo. §. 6. *eod.* 25 Negligentia creditori imputatur. 26 Stulta est ratio, aut certe frigida. 27 Legatariis satis fit ex defuncti hereditate. 28 Puta si res illis specialiter sunt legatæ: atque ita hoc casu legatariis, rebus ipsis seu rerum solutione satisfieri potest. 29 Heres facto inventario, luendi æris hereditarii causa, res hereditarias potest vendere. An quomodocunque verbi gratia, sine subhastatione? potest, *Bald.* quod minime ferendum videtur. 30 Id est, quibus necdum aut nondum plene satisfactum est. 31 Eadem in milite, *l.* 12. *in fin.* §. *de testam. milit.* 32 Creditori hereditario adversus emptorem rei hereditariæ non datur evictio, *ut hic*: ut qui ab herede rem hereditariam emerit, securus fiat, neque possit eo nomine à creditoribus hereditariis conveniri. Quid si res fuit aliena? Factum heredis domino præjudicium non adferet. *Bart. hic. num.* 2. 33 Quid: jus ac beneficium hereditatis potestne vendi? potest. *Tit. ff. de hereditate vel act. vendita.* An & jus ipsius inventarii seu beneficium inventarii? adde quæ scripsi ad *l.* 78. *ff. Trebell.*

34 Hereditariarum rerum emptor ea cautione res hereditatis emere debet, ut pretium rerum emptarum heredi, si possit, numeret præsentibus creditoribus, vel legatariis pretium recipientibus: utque numerationis ejusce contestatio fiat in ipso venditionis & emptionis instrumento: nec enim sufficit emptori res hereditarias ab herede venditas, ut creditoribus & legatariis satisfaceret: cum & pretium earum solvi quoque superioribus personis oporteat, *Capola cautela* 225. Verum res hereditariæ commodius & tutius publice decursis hastis comparantur.

35 Creditores hereditarii res hereditarias legatariis traditas ab herede possunt evincere, quoties heredibus non est solvendo: facit *l. 6. ff. de separationib.* non si solvendo est, ut *l. ult.* §. *de hered. act.* 36 Si res extant. 37 Si res non extant, hypothecariis in rem ipsam competit condictio ad pretium. 38 Melius est favere repetitioni quam adventitio lucro. *l.* 41. *in fin. ff. de reg. jur.* 39 Legatum, titulus lucrativus. 40 Priores creditores, posteriores evincunt. 41 Vide *l.* 1. §. *qui potior.* 42 §. 4. §. 5. §. *eod.* 43 §. 5. §. *eodem.* 44 §. 6. §. *eodem.* 45 §. 7. §. *eodem.* 46 Observa quas expensas heres imputare possit creditoribus. 47 Funeris expensa omne debitum præcedit. *l. pen. ff. de religios. l.* 1. *in fin. ff. ad Falcid.* §. 4. *Inst. de l. Falcid.* 48 Insinuationis expensa, vide *l.* 23. §. *de testam.* 49 Inventarii expensa.

omnibus creditoribus suppositus sit: utpote hereditate ei ex [sua] voluntate infixa. †. Similique modo, si non [1] titubante animo respuendam, vel abstinendam esse crediderit hereditatem, & apertissime intra [2] trium mensium spatium ex quo ei cognitum fuerit scriptum se esse, vel vocatum heredem, [ei] renunciet: nullo [3] nec inventario faciendo, nec alio circuitu expectando, sit alienus [ab] hujusmodi hereditate, sive onerosa, sive lucrosa sit. §. 2. Sin autem [4] dubius [5] est, utrumne admittenda sit necne defuncti hereditas, non putet sibi esse necessariam deliberationem, sed adeat hereditatem, vel sese immisceat: omni tamen modo inventarium [6] ab ipso conficiatur: ut intra triginta [7] dies post apertas tabulas, vel postquam nota fuerit ei apertura tabularum, vel delatam sibi ab intestato hereditatem cognoverit, numerandos, exordium capiat inventarium super his rebus, quas defuncti mortis tempore habebat: & hoc inventarium intra [8] alios sexaginta dies modis omnibus implecatur sub [9] præsentia tabularium, cæterorumque qui ad hujusmodi confectionem necessarii sunt: subscriptionem [10] tamen supponere heredem necesse est, significantem, & quantitatem [11] rerum, *& quod nulla malignitate circa ea ab eo facta, vel facienda res apud eum remanserit*: vel si ignarus sit litterarum, vel scribere præpediatur, speciali tabulario ad hoc solum adhibendo, ut pro eo litteras supponat, venerabili [12] signo [13] antea manu heredis præposito, testibus videlicet adsumendis, qui heredem cognoscant [14], & jubente eo tabularium pro se subscribere, interfuerint. §. 3. Sin autem [à] locis, in quibus res hereditariæ, vel maxima pars earum posita est, heredes abesse [15] contigerit: tunc eis unius anni spatium à morte testatoris numerandum damus ad hujusmodi inventarii consummationem: sufficit enim præfatum tempus, etsi longissimis spatiis distant: tamen placuit dare eis facultatem inventarii conscribendi, vel per se, vel per [16] instructos procuratores in [17] loca, ubi res positæ sunt, mittendos. §. 4. Et si præfatam [18] observationem inventarii faciendi solidarent: hereditatem sine [19] periculo habeant, & legis [20] Falcidiæ adversus [21] legatarios utantur beneficio: ut in tantum hereditariis creditoribus [22] teneantur, in [23] quantum res substantiæ ad eos devolutæ valeant: & eis satisfaciant qui primi [24] veniant creditores: & si nihil reliquum est, posteriores [25] venientes repellantur: & nihil ex sua substantia penitus heredes amittant: ne [26] dum lucrum facere sperant, in damnum incidant. Sed & si legatarii interea venerint: eis satisfaciant ex [27] hereditate defuncti, vel ex ipsis [28] rebus, vel ex earum forsitan venditione [29]. §. 5. Sin vero creditores, qui post emensum patrimonium necdum completi sunt [30], superveniant: neque ipsum heredem [31] inquietare concedantur, neque eos qui ab eo comparaverint [32] res [33], quarum pretia in legata, vel fideicommissa, vel alios [34] creditores processerunt. Licentia creditoribus [35] non deneganda adversus legatarios venire, vel hypothecis [36], vel indebiti [37] condictione uti, & hæc quæ acceperint, recuperare: cum satis absurdum sit, creditoribus quidem jus suum [38] persequentibus legitimum auxilium denegari, legatariis vero qui pro lucro [39] certant, suas partes leges accommodare. §. 6. Sin vero heredes res hereditarias creditoribus hereditariis pro debito dederint in solutum: vel per dationem pecuniarum satis eis fecerint: liceat aliis creditoribus qui ex anterioribus [40] veniunt hypothecis, adversus eos venire, & [à] posterioribus [creditoribus] secundum leges eas abstrahere, vel per hypothecariam actionem, vel per condictionem ex lege, nisi voluerint debitum [41] eis offerre. §. 7. Contra ipsum tamen heredem (secundum quod sæpius [42] dictum est) qui quantitatem rerum hereditariarum expendit, nulla actio extendatur.

§. 8. Sed nec adversus [43] emptores rerum hereditariarum, quas ipse [heres] pro solvendis debitis, vel legatis vendidit, venire alii concedatur: cum satis anterioribus creditoribus à nobis provisum est, vel ad posteriores [44] creditores, vel ad [45] legatarios pervenientibus, & suum jus persequentibus. §. 9. In computatione autem patrimonii damus [licentiam] excipere & retinere quicquid in [46] funus [47] expendit, vel in testamenti insinuationem [48], vel inventarii confectionem [49], vel in alias necessarias causas hereditatis approbaverit sese persolvisse. Si vero, & ipse aliquas contra defunctum habebat actiones: non hæc confundentur [50], sed similem [cum] aliis creditoribus per omnia habeat fortunam: temporum [51] tamen prærogativa inter creditores servanda. §. 10. Licentia danda creditoribus, seu legatariis, vel fideicommissariis, si majorem putaverint esse substantiam à defuncto derelictam, quam heres [in] inventario scripsit, quibus voluerint legitimis modis quod superfluum est, approbare [52], vel per tormenta [53] forsitan servorum hereditariorum [54] secundum anteriorem nostram legem quæ de quæstione servorum loquitur, vel per sacramentum illius, si [55] aliæ probationes defecerint: ut undique veritate exquisita, neque lucrum neque damnum aliquod heres ex hujusmodi sentiat hereditate: illo videlicet observando, ut si ex hereditate aliquid heredes surripuerint [56], vel celaverint, vel amovendum curaverint, postquam fuerint convicti, in duplum [57] hoc restituere, vel hereditatis quantitati computare compellantur. §. 11. Donec [58] tamen inventarium conscribitur: vel si res præsto sint, intra tres menses [59]: vel si abfuerint [60], intra annale spatium secundum anteriorem [61] distinctionem, nulla [62] erit licentia neque creditoribus neque legatariis vel fideicommissariis eos vel inquietare, vel ad judicium vocare, vel res hereditarias quasi ex hypothecarum autoritate vindicare: sed sit hoc spatium ipso jure pro [63] deliberatione heredibus concessum: nullo scilicet ex hoc intervallo creditoribus hereditariis circa temporalem præscriptionem [64] præjudicio generando. §. 12. Sin vero postquam adierint, vel sese immiscuerint, præsentes [65] vel absentes inventarium facere distulerint [66], & datum jam à nobis tempus ad inventarii confectionem effluxerit: tunc ex eo ipso quod inventarium secundum [67] formam præsentis constitutionis non fecerint, & heredes esse omnimodo intelligantur: & debitis hereditariis in solidum teneantur, nec legis nostræ beneficio perfruantur, quam contemnendam esse censuerint. §. 13. Et hæc quidem de his sancimus, qui deliberationem nullam petendam [esse] curaverint: quam putamus quidem penitus post hanc legem esse supervacuam, & debere ei derogari. Cum enim liceat eis & adire hereditatem, & sine damno ab ea discedere ex præsentis legis auctoritate: quis locus deliberationi relinquitur? †. Sed quia quidam vel vana formidine, vel callida machinatione, pro delirando nobis supplicandum necessarium esse existimant, quatenus eis liceat annale tempus tergiversari, & hereditatem inspicere, & alias contra eam machinationes excogitare, & eandem deliberationem flebilibus [68] adsertionibus repetita prece sæpius accipere: ne quis nos putaverit antiquitatis [69] penitus esse contemptores, indulgemus quidem eis petere deliberationem, vel [70] à nobis vel à nostris judicibus: non tamen amplius ab imperiali quidem culmine uno [71] anno, à nostris vero judicibus novem mensibus: ut neque [72] ex imperiali largitate aliud tempus eis indulgeatur: sed & si fuerit datum, pro [73] nihilo habeatur. Semel [74] enim & non sæpius [75] eam peti concedimus. §. 14. Sin autem hoc aliquis fecerit, & inventarium conscripserit (necesse est enim omnimodo deliberantem inventarium cum [76] omni subtilitate facere) non liceat ei post tempus præstitutum, si [77] non recusaverit hereditatem, sed adire maluerit, nostræ legis uti beneficio: sed in solidum secundum antiqua jura omnibus creditoribus teneatur. Cum enim gemini tramites inventi sint, unus quidem ex anterioribus qui deliberationem dedit, alter autem rudis, & novus à nostro numine repertus, per quem adeuntes sine damno conservantur: electionem ei damus, vel nostram constitutionem eligere & beneficium ejus sentire: vel si eam aspernandam existimaverit, & ad deliberationis auxilium convolaverit, ejus effectum habere: & si non intra datum tempus reculaverit hereditatem, omnibus in solidum debitis hereditariis teneatur: & non secundum modum patrimonii, sed etiam si exiguus sit census [78] hereditatis, tamen quasi heredem eum in totum obligari: & sibi imputet [79], qui pro novo beneficio vetus elegerit gravamen: & ideo ad ipsam deliberationis dationem, & divinum rescriptum super hac promulgatum, hoc adjici volumus, ut sciant omnes [80], quod omnimodo [81] post petitam deliberationem, si adierint, vel pro herede gesserint, vel non recusaverint hereditatem, omnibus [82] in solidum hereditariis oneribus teneantur. Si quis autem temerario proposito deliberationem quidem petierit, inventarium autem minime conscripserit, & vel adierit hereditatem, vel minime eam repudiaverit: non solum creditoribus in solidum teneatur, sed etiam legis Falcidiæ beneficio minime utatur. Quod si post deliberationem recusaverit inventario minime conscripto: tunc res hereditarias creditoribus, vel his qui ad hereditatem vocantur, legibus reddere compelletur: quantitate earum sacramento res [83] accipientium manifestanda, cum taxatione tamen à judice statuenda.

§. 15. Notissimum autem est hac constitutione, quæ omnes casus continet, nostris constitutionibus jam pro eisdem capitulis promulgatis esse derogatum, quarum altera etiam Gordianæ [84] constitutionis sensus continebatur. Cum enim ampliore tractatu habito, melior exitus inventus sit, & tribus constitutionibus in unum congregatis unus appareat, & in milites & in alios omnes juris probabilis articulus; ea propter ex anterioribus inquietari nostro subjectos imperio non patimur: scilicet ut milites [85] etsi propter simplicitatem præsentis legis subtilitatem non observarint, ditare, tantisper

50 Debitum heredis qui inventarium fecit, non confunditur. *l.* 48. *ff. ad legem Falcid.* 51 Ut qui prior tempore, potior sit jure. *l.* 15. §. *de rei vind. l.* 3. §. *qui potior.* 52 Adversus inventarium probationes admittuntur, alias in dubio præsumitur pro inventario, nisi contrarium probatur. vid. *Alciat. 3. præsumpt.* 20. In bonæ scripturæ nihil præsumitur omissum. *l.* 17. *ff. de probation.* 53 Vid. *Nov.* 1. *cap.* 2. §. 1. 54 Ad probanda facta domestica domesticis utimur. Domestica domesticis probantur. *l.* 8. §. 6. §. *de repudiis.* 55 Jusjurandum omnium probationum subsidium. De sua quisque conscientia jurare cogitur. *l.* 6. §. 4. *vers. Sicubi.* §. *de his qui ad Eccl.* 56 Vid. *l.* 71. §. 6. *ff. de adq. hered.* 57 Pœna heredis rem hereditariam occultantis duplum. 58 Intra tempus inventarii faciendi herea à creditoribus & legatariis conveniri non potest, *ut hic.* Hinc notant exceptionem hanc, *fum intra tempus conficiendi inventarii*, in judicio opponi posse: sed & litis contestationem impedit. Quid si agatur eo tempore seu intra illud tempus non opposita ea exceptione? Lis ipso jure nulla non est. *Cancella Tholosana decis.* 257. Quid, num perpetuo verum est, eam exceptionem heredi competere intra tempus conficiendo inventario à lege præstitutum, ut ne à quoquam possit conveniri? Verum certis casibus non est: possunt enim, vel eo tempore legata pia ad causas, alimenta & funus exigi ab herede: potest & suspectus facultatum, vel fugæ heres eo tempore conveniri, potest & eodem tempore usurarum nomine conveniri & ad earum restitutionem cogi ut & commodati in eum agi. *Bald. Cafarenf. hic. Angel. l.* 1. §. *hæc stipulatio. 9. ff. si cui plus quam.* Quæ omnia vera sunt, etiam si ipsa hereditas idonea sit. Quid, eo tempore potestne heres alios convenire? potest. *Bart. hic.* Pausam igitur & dilationem fuam habet heres adita etiam hereditate, tantisper

dum inventarium facit, ut neque à creditoribus, nec à legatariis possit eo tempore conveniri. Tricesimo ab adita hereditate die, inventarium inchoare: sexagesimo post primum illum mensem die, perficere debet, si res hereditariæ sint præsentes, si distitæ, anni spatium habet inventario perficiendo. Illo temporis spatio invitis creditoribus & legatariis perfruetur, ut ab iis neque conveniri, neque in jus trahi, aut hypothecaria actione convenire possit, *ut hic.* Quid si ante id spatium inventarium perfecerit? conveniri poterit, quod heredibus summe notandum est. 59 De mensium computatione vid. Macrob. *lib.* 1. *cap.* 4 Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *cas.* 50. Ans. 60 Inventarium in urbe, intra tres menses; in provinciis intra annum fieri oportet, Græci apud *Cujac. 14. observ.* 39. 61 §. 2. 3. §. *eod.* 62 Quidam piam causam excipiunt. Volunt enim etiam nondum confecto inventario heredem conveniri posse præstandi legati causa. vide *Tiraq.* 24. *privilegio piæ causæ.* 63 Tempus deliberandi & inventarii faciendi datur: est tamen hoc illo contractius. dixi §. 2. §. *eod.* 64 Intra tempus inventarii conficiendi creditoribus tempus agendi non currit. Cur ita? quia intra id tempus idem heredes conveniri non possunt. §. *eod.* 65 §. 11. §. *eod.* 66 Pœna heredis inventarium non conficientis intra tempus legitimum, teneri in solidum. 67 Lege non juvantur, qui in legem committunt. 68 Lachrymæ supplicantibus communes. 69 Princeps non est antiquitatis contemptor. 70 Tempus deliberandi petitur, vel à Principe, vel à judice. *l.* 9. §. *eod.* 71 Tempus deliberandi annuum à Principe, novem mensium à magistratibus conceditur. 72 Injusta dilatio à Principe concedi non solet. 73 Injusta dilatio pro nulla habetur. 74 Semel quod dari potest, frustra sæpius postulatur. 75 Imo sæpius. *l.* 3. *ff. eodem.* 76 Id est, nullis rebus omissis. *Novell. 1. cap.* 2. §. 2. 77 Petens tempus ad deliberandum, nisi repudiat, tacite adiisse videtur: olim ita non fuit *l.* 19. §. *eod. l.* 69. *ff. de adq. hered.* 78 Id est, exigua æstimatio. 79 Electio imputatur eligenti. 80 Nota regulam. 81 Post deliberationem adire vel repudiare heres cogitur. 82 Post deliberationem qui non repudiat hereditatem adisse videtur, & ut heres in solidum creditoribus hereditariis tenetur. 83 In hypothecariis, & petitione hereditatis juratur in litem. *l.* 5. *ff. de in litem.* 84 Vid. *princip. hujus legis* §. 5. *Inst. de hered. qualit.* 85 Inventarii omissio non obligat militem solvendo ære alieno. dixi ad *Novell.* 1. c. 2.

rint, in tantum tamen teneantur, quantum in hereditate invenerint. Quam patres conscripti, in hujusmodi casibus in posterum obtinere sancimus. Dat. v. Kal. Decemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXI.

DE REPUDIANDA[1], VEL ABSTINENDA[2] HEREDITATE.

De eo qui habitavit in domo hereditaria.

I. Imp. ANTONINUS A. Mutatio.

SI[3] paterna hereditate te abstinuisse constiterit, & non[4] ut heredem in domo, sed ut inquilinum, vel custodem, vel ex alia justa ratione habitasse[5] liquido fuerit probatum[6]: ex persona patris conveniri te Procurator meus prohibebit. P. P. Id. Jul. MESSALA, & SABINO CONSS. 215.

De eo, qui fundos à creditoribus comparavit.

II. Idem A. Severo.

SI paterna hereditate [te] abstinuisti: non ideo quod à[7] creditoribus fundos comparasti, (si modo id bona fide[8] fecisti) à posterioribus, qui sub eisdem[9] obligationibus pecuniam patri crediderunt, jure conveniris[10]. S. PP. v. Kal. Julii, LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De transactione inutili super hereditate quæsita.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Theodosiano.

SUus heres exceptione pacti, qui testamentum injustum adseverans, postea *nihil se de paterna successione petiturum* non ex causa donationis, sed transigendi animo in jure[11] professus est: cum respuere[12] quæsitam[13] nequiret[14] hereditatem, & transactio[15] nullo[16] dato, vel retento, seu promisso[17] minime[18] procedat, submoveri non potest. Sine die. CC. CONSS.

Nec repudiatam hereditatem posse quari, nec quæsitam repudiari: de confessione in jure.

IV. Iidem AA. & CC. Modestino militi.

SIcut[19] major[20] viginti quinque annis, antequam adeat, delatam repudians[21] successionem, post quærere non potest: ita quæsitam[22] renunciando nihil agit, sed jus quod habuit, retinet: nec quod confessos[23] in jure pro judicatis haberi placuit, ad vocem repudiantis hereditatem, sed ad certam quantitatem deberi confitentem[24] pertinet. S. Kalend. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

De pupillo.

V. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

PUpillorum repudiatio delatæ hereditatis sine[25] tutore auctore facta, nihil eis nocet. S. II. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

De suis heredibus.

VI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis suus[26] recusaverit paternam[27] hereditatem, deinde maluerit eam adire: cum fuerat indistincte ei remissum, donec res paternæ in eodem statu[28] permanent, hoc facere, & post multum[29] temporis licebat ei ad eandem hereditatem redire: hoc corrigentes, sancimus[30], siquidem res jam venditæ[31] sunt, ut nullus aditus ei ad hereditatem reservetur: quod & antiquitas observabat. Sin autem [res] alienatæ non sunt: siquidem major annis constitutus est, & tempora restitutionis nulla ei superfunt, intra trium annorum spatium tantummodo hujusmodi ei detur licentia. †. Sin autem, vel minor est, vel in utili tempore constitutus, tunc post impletum quadriennium[32] (quod spatium pro utili anno qui restitutionibus dabatur, præstitutum est) aliud triennium ei indulgeri intra quod potest rebus in suo statu manentibus adire hereditatem, & suam abdicationem[33] revocare. Quo tempore transacto, nullus aditus penitus ad paternam [hereditatem] ei reservetur: nisi forte [adhuc] eo in minore ætate constituto, res venditæ sint. Tunc etenim per in integrum restitutionem non denegatur ei adire hereditatem, & res recuperare, & creditoribus paternis satisfacere. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

Testamenta debent aperiri secundum consuetudinem loci, ubi sit apertio. Alex.

II. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Alexandro.

TEstamenti tabulas ad hoc tibi à patre datas, ut in patriam perferantur, affirmans: potes illuc perferre, ut secundum[38] leges, moresque locorum insinuentur[39]: ita scilicet, ut testibus non præsentibus[40] adire prius vel pro tribunali[41], vel per libellum Rectorem provinciæ procures, ac permittente eo, honestos viros[42] adesse facias, quibus præsentibus aperiantur, & ab his[43] rursum obsignentur. P.P. XII. Kal. Januar. MAXIMO II. & GLABRIONE CONSS. 257.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aristoteli.

EJus[44], quod ad causam novissimi patris vestri judicii pertinet, de calumnia[45] tibi juranti, præter partem quam aperiri defunctus vetuit[46], vel ad ignominiam[47] alicujus pertinere dicitur, inspiciendi, describendi, præter diem[48], & consulem[49], Rector provinciæ facultatem fieri jubebit. Dat. Kal. Maji, CC. CONSS.

Eodem modo publicantur, & aperiuntur codicilli, quo & testamentum. Bald.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hesperium P. P.

COdicillos[50], seu scripturam quolibet tenore formatam[51], ea oportebit observatione in publicum proferri, qua testamenta panduntur. Dat. III. Kal. August. *Medsolani*, AUSONIO & OLYBRIO CONSS. 379.

1 *Paul.* 4. *sent.* 4. *pars tit.* 11. *D. lib.* XXIX. *ibi. de omitt. her.* Repudiatio fit in jure. Recusatio quovis modo. Solus heres repudiat non fideicommissarius.

2 Abstinent sui, repudiant extranei. *l.* 1. 2. ℣. *eod. d. l. ult.* §. 1. ℣. *tit. prox ibi, respuendam vel abstinendam.*

3 Adde *l.* 3. ℣. *de revocand. his quæ in fraud.*

4 Qui velut heres in domo paterna habitat, abstentionem revocare, immiscere se & gerere pro herede præsumitur. Cæterum an quis ut heres, aut extraneus gerat, ex indiciis potest colligi. vid. *l.* 4. ℣. *unde de legitimi. l.* 1. ℣. *de jure delib. l.* 20. *ff. de adq. hered.* §. *ult. Inst. de heredum qualit. Ulpian.* 22. §. 26.

5 Præsumitur heres esse velle, qui in domo paterna habitat.

6 Protestatione scilicet contraria.

7 Possidens ut emptor, non obligatur ut heres.

8 Habet enim causam à creditoribus paternis, non à patre: non patri, sed creditoribus succedit.

9 Quid si à posterioribus creditoribus emit? Creditoribus prioribus tempore tenetur hypothecaria. *arg. l. ult.* §. 6. ℣. *tit. prox.* at non legatariis & fideicommissariis. *l. ult. ff si quis omissa causa test.*

10 Cui contrarium est, per suppositam personam emere: vel omnia bona paterna emere. *l.* 91. *ff. eodem. l.* 21. *ff. de peculio. l.* 54. *ff. de admin. tut. l.* 17. §. 1. *ff. quæ in fraudem credit.* in continenti post abstentionem. *l.* 24. *in fin. ff. de reb. auth. jud.* vicinitatis enim ratione præsumitur dolus.

11 Confessio, oblatio, actus denique quicunque sit, judiciarius præsente adversario, audiente ac tacente, interpositus confitenti, offerenti & agenti nocet, *ut hic. Accurs. Bald.* Quid si judex in judicio quid præstet quod uni parti obesse possit? protestatione jus suum tueri, is cujus interest, debebit, ne videatur judici consentire. *l.* 1. ℣. *de relat.* Quid sententias, quo silentio tandem comprobare intelligimus? decenni silentio. *l. ab cod.* 3. ℣. *quomodo & quando judex. l. ad solutionem* 5. ℣. *de rejudicata.* 12 *l.* 4. ℣. *eod.*

13 Adire videtur, qui adversus testamentum patris movet querelam falsi. *l.* 14. *ff. de bon. possess.*

14 Adde *l.* 55. *ff. eod. l.* 14. §. 1. *ff. ad Treb.* 15 Vid. *l.* 39. ℣. *de transact.* 16 Transigens donare velle non intelligitur adde *l.* 38. ℣. *de transact.* 17 Aliud foret, si utilis fuisset transactio. *l.* 4. ℣. *de pact.* 18 Inutilis transactio vim pacti, vel repudiationis non habet. atqui inutilis acceptilatio utile pactum continet, nisi expresse dictum sit ne haberet. *l.* 8. *ff. de acceptilat.* vid. *Bald. hic. num.* 5. 19 Semel heres, semper heres est. Nam ut semel repudiatum adire amplius non potest, ita aditam postea repudiare non potest. 20 Aliud in minore. §. 5. *Inst. de hered. qualit.* 21 Repudiatione hereditas amittitur. *l.* 13. *ff. eod.* 22 Major viginti quinque annis semel heres, semper heres esse cogitur, etiamsi damnosa appareat hereditas. *Paul.* 3. *sent.* 5. §. *ult.* vide *Dynum ad cap.* 21. *de reg. in* 6. adde *l.* 75. *ff. de reg. jur.* 23 Confessus (id est qui constetur debitum) in jure pro judicato habetur. *l.* 29. *ff. de donat. l.* 56. *ff. de rejud. l.* 1. §. 7. *ff. si quid in fraud. patron. l.* 6. *ff. de confessis. l.* 4. *in princ. ff. ad l. Jul. Majest.* & tamen agnitam hereditatem in judicio repudians, non habetur pro judicato. Cur ita fit? Actus invalidus, licet fiat in judicio, semper est invalidus. Agnita semel hereditas repudiari nunquam potest ab annis viginti quinque majore ne quidem in judicio. 24 Legendum videtur *confitentis* hac sententia, Confessus in jure, pro judicato licet habeatur: si quis tamen in jure repudiaverit hereditatem, confiteri non videtur, superior enim sententia quæ de confesso in jure est, pertinet seu referenda est ad vocem confitentis certam quantitatem deberi, non ad vocem repudiantis hereditatem. Confessio in jure non pertinet ad repudiationes, quibus non liberamur ab aliis: sed ad eas confessiones potius, quibus alteri possumus obligari, quibus certam denique nos quantitatem debere confitemur. & sic confiteri in jure, & repudiare in jure differunt. 25 Adde *l.* 1. §. 4. *ff. de successorio.* 26 Quid si emancipatus? Idem *l.* 8. *ff. de collat.* & sublata est hodie differentia emancipationis. 27 Vel avitam. *arg. l.* 8. *ff. de collat. ibi, cum de bonis parentis inter fratres disputetur. Accursius, Bartol. hic.* Quid si maternam? potest intra annum admitti. *l.* 6. *in fin. ff. ad Tertullian.* Imo nullo modo potest. *l.* 2. ℣. *de juris & facti. ignor.* Potest intra annum, ut dixi ad *d. l.* 2. 28 Id est, dum non sunt venditæ. *l.* 8. *ff. de jure delib.* 29 Imo non post annum. *l.* 8. *in fin. ff. de collat.* 30 Suus abstentionem nunquam revocat, ubi res sunt alienatæ: minor vero revocare potest, usque ad triennium, quod ei currit, post vigesimum nonum annum. adde *l.* 24. §. 2. *ff. de minorib.* 31 *l.* 8. *ff. de jur. delib.*

32 Quadriennium loco utilis anni minoribus datum. *l. ult.* ℣. *de temp. in integ. rest.* 33 Minor omissam hereditatem revocare potest. ℣. *si ut omiss. hered. l.* 7. §. 7. *ff. de minoribus.*

TIT. XXXII.

QUEMADMODUM[34] TESTAMENTA[35] APERIANTUR[36], INSPICIANTUR, ET DESCRIBANTUR.

I. Imp. ALEXANDER A. Proculæ.

UT testamentum quod dicis factum, proferatur, & publice recitetur, competens Judex[37] jubebit. P.P. II. Kal. April. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

34 Et quando. vid. *l.* 2. ℣. *eod.*

35 Adde, & codicilli & quælibet ultimæ scriptæ voluntates. *l. ult.* ℣. *eod.*

36 XXIX. D. III. & 35. *Eclog.* 6.

37 Testamentum aperiri per officium judicis petitur. *l.* 1. *l.* 4. *ff. eod.* dixi *l.* 2. 18. & 23. ℣. *de testament.*

38 Aperire hoc titulo non tantum est tabulas testamenti patefacere naturaliter, ut in Senatusconsulto Silaniano: sed etiam civiliter, id est, secundum leges & mores civitatis in qua fit apertura testamenti.

39 Testamenta vel vivo testatore aperiuntur & publice insinuantur apud acta, ut major eis fides accedat, *ut hic.* aut post mortem testatoris ut innotescant heredibus, legatariis, fideicommissariis, servis manumissis & fisco, cui debetur vicesima, & aliis quorum interest.

40 Id est, absentibus, *l.* 7. *ff. eod.*

41 Id est, viva voce.

42 Testamenta aperiebantur præsentibus testibus, vel honestis personis, *ut hic.* facit *l.* 1. §. 36. *ff. depos.* à prælentibus intra triduum, vel quinque dies: ab absentibus intra eos dies, cum supervenissent. *Paul.* 4. *sent.* 6. §. 3. Hoc autem modo aperiebantur: Testes (vel maxima pars eorum) adhibebantur qui testamentum signaverant. Agnitis signis, rupto lino, aperiebatur & recitabatur testamentum, describendi exempli fiebat potestas, ac deinde signo publico obsignatum in archivum redigebatur, ut si quando exemplum ejus intercidisset, foret unde peteretur. *Paul.* 4. *sent.* 6. §. 1. Coram postea recitabatur præsentibus iisdem honestis viris in foro, vel Basilica, inter horam secundam & decimam dici. *Paul ibid.* §. 2. Hinc illud Augustini in *Psalm.* 21. *Tamdin*, inquit, *contradicatur de hereditate mortuorum, quamdiu testamentum proferatur in publicum & cum testamentum fuerit prolatum in publicum, tacent omnes, ut tabulæ aperiantur & recitentur. Judex intus audit, advocati silent, præcones silentium faciunt, universus populus suspensus est, ut legantur verba mortui.* 43 Honestis viris scilicet. *Paul.* 4. *sentent.* 6. §. 2. hoc ad magistratus videtur retulisse his verbis, *exemplo sublato ab iisdem magistratibus testamenta obsignari, quorum præsentia constat acerta. idque* §. 1. *ante vocaverat signum publicum.* 44 Verba hæc fuerunt prætoris tam in interdicto de tabulis exhibendis, quam in extraordinarii auxilii pollicitatione. *Cujacius hic.* 45 Qui testamentum aperiri seu publicari postulat, jurare de calumnia cogitur. *l.* 1. ℣. *de jurejur. propter calumn.* 46 Aut vetuisse intelligitur, quod ea parte fit substitutio pupillaris. *l.* 8. *ff. eod.* §. 3. *Instit. de pupill.* 21. ℣. *de testament. 2. Gajus* 4. §. 3. 47 Veluti exheredationem, vel præteritionem, & ita testamentum non vitiatur, licet in eo quid famosum sit descriptum. adde *l.* 54. *ff. de legat.* 1. 48 Diem & consulem testamenti Prætor non patitur describi. *l.* 2. §. 6. *ff. eod.* 49 Hinc constat, diem & consulem testamentis adjici moris fuisse. de qua re alias dixi. *d.* §. 6. 50 *l.* 1. 2. *ff. de tabul. exhibend.* 51 Puta epistolam fideicommissariam, & omne omnino scriptum testamenti, etiam imperfectum. *l.* 2. §. 1. *ff. eod. l.* 3. §. 3. & 5. *ff. de tabul. exhibend.* principales & secundas tabulas. *d. l.* 2. §. 2.

TIT. XXXIII.

DE EDICTO DIVI ADRIANI[52] TOLLENDO, ET QUEMADMODUM SCRIPTUS HERES IN POSSESSIONEM MITTATUR.

I. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Lucillo.

CUM[53] inter institutum, & substitutum controversia moveatur: eum qui primo loco institutus est, induci in possessionem oportet. P. P. XII. Kalend. Decemb. DEXTRO & PRISCO CONSS. 197.

Vitium testamenti invisibile non impedit heredem mitti in possessionem. Alex.

II. Imp. ALEXANDER A. Eutacto.

QUamvis quis se filium defuncti præteritum esse alleget, aut falsum[54], vel inofficiosum testamentum, seu alio vitio subjectum, vel servus[55] defunctus esse dicatur, tamen[56] scriptus heres in possessionem mitti solet. P. P. VI. Kal. Novemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

EDicto divi Hadriani quod sub occasione[57] vicesimæ[58] [partis] hereditatis introductum est, cum multis ambagibus, & difficultatibus, & indiscretis narrationibus penitus quiescente, quia & vicesima[59] hereditatis ex nostra recessit republica: antiquatis nihilominus & aliis omnibus quæ circa repletionem vel interpretationem ejusdem Edicti promulgata sunt, sancimus, ut si quis ex asse vel ex parte institutus[60], competenti judici testamentum ostenderit non[61] cancellatum, neque abolitum, neque ex quacunque suæ formæ parte vitiatum, sed quod [in] prima figura sine omni vituperatione appareat, & depositionibus testium legitimi numeri vallatum[62] sit: mittatur quidem in possessionem earum rerum quæ testatoris mortis[63] tempore fuerunt, non autem legitimo modo ab alio detinentur, & eam testificatione publicarum personarum accipiat. Sin autem aliquis contradictor extiterit[64]: tunc in judicio competenti[65], causæ in possessionem missionis, & subsecutæ contradictionis ventilentur: & [ei] possessio acquiratur, qui potiora[66] ex legitimis modis jura ostenderit[67], sive qui missus est, sive qui antea detinens contradicendum putavit, nullis angustiis temporum hujusmodi missione coarctanda, sed sive tardius, sive præmature aliquis

52 *l.* 26. *C. Theod. quorum appell.*

53 *Paul.* 3 *sent.* 4. §. 2. In adipiscenda possessione institutus præfertur substituto. facit *l.* 8. §. 4. *ff. de legat.* 2.

54 Vid. *Paul.* 3, *sentent.* 5. §. 11. Vitium testamenti invisibile heredem mitti in possessionem non impedit, nisi de vitio in continenti doceatur. *Alexand. Salic.* adde *l. ult.* ℣. *de codicill.* non si ab eo provocatum est. *l.* 6. ℣. *quorum appellat. l. ultim. ff. de appellat. recip. Novell. Valentiniani de testament.* Aliud erit, si de petitione hereditatis agetur. Tunc enim de falso prius cognoscitur. *l.* 5. §. 1. *ff. de heredit. petit.*

55 *l.* 1. §. 6. *ff. de Carboniano.*

56 Præsumitur solenne testamentum, seu voluntas testatoris, solennis esse, perfecta, absoluta, formamque suam continere: quoad ejus fieri potest & ex verbis potest colligi, non in eo quod omissum, vel silentio prætermissum. *Gloss. Bart. Bald. Jason. in l. si post divisionem.* 4. ℣. *de jur. & fact. ignor. Alciat. l.* 2. ℣. *de bonor. possess. secundum tabul. Bart. in l. si scriptum.* 11. ℣. *de probat.* 57 Occasione vicesimæ hereditatis. *Haloand.* occasione hereditatis, *vetus scriptura apud Cujac. 18. observ.* 9. Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Leonin. *Consil.* 68. *num.* 9. Wamel. *cent.* 1. *consil.* 86. *num.* 3. & quando locum habeat Card. Tusc. *lit. l. conclus.* 288. Joann. Janef. *rer. quotid. lib.* 2. *cap.* 3. ANS. 58 Lex de vicesima hereditatum, augendi ærarii gratia, lege Julia primum irrogata est extraneis heredibus nec inopibus *Dion.* 55. deinde Nervæ, Trajani, Adriani, Marci, & aliorum constitutionibus, vel recisa, vel reducta: ad posteriorem, abolita ne aliquin cum Alciato putes à Gratiano sublatam. Ad hanc vicesimam Macer, libros duos scripsit. Eodem etiam lex de aperiendis tabulis testamenti cavit. *l.* 7. *ff. de appellationibus recipiendis. Paul.* 4. *sentent.* 6. §. *ult. ibi, necessario vestigali.* adde *Plin. in Panegyrico.* de legibus vicesimæ, adde *l.* 2. §. 44. *ff. de orig. juris.* 59 Vicesima hereditatis sublata, *ut hic.* 60 Vel scripto, vel per nuncupationem, sive id in scriptum redigatur, sive non redigatur. Quo tamen ultimo casu heres petere potest, ut testium depositiones audiantur à judice & in scriptum redigantur. *Accursius hic, in verbo depositionibus, Tiraquell. de retract. gentil.* §. 2. *glos.* 1. *num.* 14. Quid? hoc edictum non dabitur heredibus ab intestato? Rolandus à Valle 1. *consil. num.* 5. negat dari, nisi succedentibus ex testamento in totam hereditatem, vel quotam: at non venientibus ab intestato.

61 Testamenti vitia. 62 Non sit missio ex edicto D. Hadriani, nisi testamentum, ut oportuerit, fuerit oblatum vel publice recitatum. *Paul.* 3. *sent.* 5. §. 14. 63 *Paul.* 3. *sent.* 5. §. *ult.*

64 Hinc colligunt, pro legato consequendo via executiva agi non posse ubi contradictor reperitur. vid. *Mynsing.* 5. *obs.* 60. *Nov.* 1. *cap.* 4. 65 Competens judicium hereditatis est, ubi res sunt hereditariæ. *l.* 1. ℣. *ubi de hered.* vide *Ferrarium. in forma libelli quo petitur hereditas ex testam.* vide *Harmen.* 2. *observ.* 1. *c.* 7. 66 *l.* 1. ℣. *eod.* 67 Probari testibus missionem in possessionem, ut & cætera acta judiciaria hinc colligunt.

1 Ex edicto Divi Hadriani post annum Kripti heredes in publicionem rerum hereditariarum non mittuntur *Paul. 3. sent. c. 8. §. 13.*

2 Divi ad XXIX. D. VI.

3 Tempus igitur dominii transferendi causa est.

quis missus est, legis tantummodo arbitrium requiratur, & causa unde vel missio vel contradictio exoritur. Sive enim post [1] annale tempus, sive post majoris ævi curricula aliquis fuerit missus, si tamen ex legitime formato testamento missio procedat, nullum ei temporis obtaculum objiciatur: nisi [2] tantum temporis effluxerit, quod posset possessori plenissime securitatem super [3] dominio præstare, vel ipsi qui missus est, omnem intentionem excludere. Si enim vel ex una parte, vel ex utroque latere temporis prolixitas occurrerit, manifestissimum est non solum missionem, sed etiam ipsam principalem causam esse sopitam. Dat. XII. Kal. April. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXIV.

SI QUIS ALIQUEM TESTARI PROHIBUERIT, VEL COEGERIT.

1. Imp. ALEXAND. A. Severæ.

CIVILI disceptationi crimen adjungitur, si testator non [6] sua sponte testamentum fecit, sed compulsus ab eo, qui heres est institutus, vel à quolibet alio, quos noluerit, scripsit heredes. S. XV. Kal. ALEXANDRO A. & CONS. 223.

Privatur successione, qui impedit aliquem, quo minus testetur. Salic.

II. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Nicagoræ.

EOS, qui ne [7] testamentum ordinaretur, impedimento fuisse monstrantur, velut [8] indignas personas à successionis compendio removeri, celeberrimi juris est. P. P. Kal. Januar. DIOCLETIANO II. & ARISTOBULO CONSS. 285.

III. Iidem AA. & CC. Euthychidi.

IUdicium uxoris [9] postremum in se provocare [10] maritali [11] sermone, non est criminosum. Dat. V. Kalend. Januar. CC. CONSS. 293.

4 l. XXIX. D. VI.

5 Crimen est aliquem testari prohibere vel cogere. & Si quis quem testari coegerit. *35. Syn. 4. c. 4.*

7 Si quis quem testari prohibuerit. *l. 1. 2. ff. eod.* adde *l. 23. ff. de inoffic. test. l. 19. ff. de his quæ ut indign. Nov. 18. c. 3. §. 9. & 35. Eclog. 4. c. 1.*

8 *Paul. 5 sent. 12. §. 2.*

9 Maritus per uxorem potest heres institui. *Wurmser. 5. pract. 39. c. 18.*

10 At non suggerere testamentum.

11 Blanditiis licet permovere testantem, ut aliquid nobis testamento suo relinquat. Via sola hac constitutione prohibetur, non blanditiæ. Institutio facta blando sermone non est vitiosa. *l. ult. ff. eod.* vid. *l. 11. ff. de test. milit. l. 70. ff. de hered. inst.*

TIT. XXXV.

DE HIS [12] QUIBUS UT INDIGNIS [13], HEREDITATES AUFERUNTUR [14], ET AD SENATUSCONSULTUM SILANIANUM [15].

De nece testatoris inulta.

I. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Celeri.

HEREDES, quos necem testatoris inultam [16] omisisse [17] constiterit, fructus [18] integros cogantur reddere. Neque enim bonæ fidei possessores ante controversiam illatam videntur fuisse, qui debitum officium pietatis scientes omiserunt. Ex hereditate autem rerum distractarum, vel à debitoribus acceptæ pecuniæ post motam litem bonorum usuras [19] inferant. Quod in fructibus [20] quoque locum habere, quos in prædiis hereditariis inventos, aut exinde perceptos vendiderint, proculdubio est. Usuras autem semisses [21] dependere, satis est. Dat. XV. Kal. April. CHILONE, & LIBONE CONSS. 205.

De pupillo herede, & si testamentum à tutore falsum dicatur.

II. Iidem AA. Vero.

POlla quidem liberam habuit administrandi patrimonii sui potestatem: nec [22] idcirco, quod pupillus illi heres extitit, ea quæ ab ipsa finita sunt, revocari in disceptationem oportet. Sed si pupilli [23] nomine falsum dicere vis testamentum, de quo per Pollam transactum [24] est, potes experiri: dum memineris, si in causa non obtinueris, & portionem quam ex eo testamento pupillus habet, te ei salvam facturum, (quam [25] adimi pupillo necesse erit [26] secundum juris formam,) & de calumnia [27] tua Præsidem deliberaturum, quamvis pupilli nomine agere videaris, cum retractas ea quæ finita sunt per coheredem. P. P. Kal. Maji, ANTONINO A. & GETA III. CONSS. 209.

De tabulis ante quæstionem de servu habitam apertis.

III. Imp. ALEXAND. A. Antiochiano.

SI ea quæstio infertur filiis ejus, quam consobrinam tuam dicis, quod [28] tabulæ testamenti patris eorum, qui à familia interfectus dicebatur, priusquam quæstio de servis haberetur, apertæ & recitatæ sunt: propter amplissimi ordinis consultum hereditas à fisco vindicatur: & ideo agi causa apud Procuratorem meum debet: quia non eo tempore pupilli fuerunt. P. P. II. Non. April. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De epistola, vel codicillu, de eo, quem testator voluntatem *suam non mereri declaravit.*

IV. Idem A. Philomuso.

HEreditas in testamento data per epistolam [29], vel codicillos, adimi [verbis directis] non potuit. Quia tamen testatrix *voluntatem suam* [30] *mereri* unum ex hæredibus suis declaravit [31], merito ejus portio non jure ad alium translata, fisco [32] vindicata est. Libertates autem in [33] eadem epistola datæ peti poterunt [34]. P. P. II. Kal. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De sepultura.

V. Idem A. Tyranno.

NOn oportet ut indignis heredibus successiones auferri prætextu, quod [35] in sepultura supremis [judiciis, vel voluntatibus] defunctorum obtemperatum non fuisset. P. P. Id. Mart. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De nece vindicanda.

VI. Idem A. Venusto, & Clementino.

MInoribus [36] viginti quinque annis heredibus non obesse crimen [37] inultæ [38] mortis placuit. Cum vos autem etiam accusationem pertuliste, & quosdam ex reis punitos proponatis: licet is, qui mandasse cædem dicitur provocaverit, vereri non deberis, ne quam hereditatis paternæ quæstionem à fisco meo patiamini. Convenit [39] enim pietati vestræ respondere causam appellationis reddenti. Quod si [40] majoris ætatis fuistis, etiam ex necessitate provocationis certamen implere deberetis, ut possetis adire hereditatem. P. P. XV. Kal. Jul. ALEXANDRO A. III. & DIONE CONSS.

Qui non est in culpa, non debet esse in pœna. Bald.

VII. Idem A. Vitaliæ.

SI ideo ultio [41] necis testatoris non est desiderata, quia cædis auctores reperiri [42] non potuerint: obesse heredibus, ex quo nulla [43] eorum culpa detegitur, non oportet. P. P. Id. Martii, Luco & MAXIMO CONSS. 233.

De falsi accusatione.

VIII. Imp. GORDIANUS A. Tatiæ.

ALia causa est ejus qui falsi instituta accusatione, ad finem usque, quod insimulabat, perduxit, & contrariam [44] sententiam meruit: alia ejus qui inchoatam accusationem non [45] pertulit: cum in illius [quidem] partem succedat fiscus, hic autem, qui contrariam Judicis sententiam non sustinuit, suæ partis non perdat persecutionem. P. P. XV. Kal. Februar. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Si occisores ignorantur, potest hereditas adiri impune. Alex.

IX. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Ælianæ.

CUm fratrem tuum veneno [46] peremptum esse adseveres, ut effectus successionis ejus tibi non auferatur, mortem ejus ulcisci [47] te necesse est. Licet enim hereditatem eorum, qui clandestinis insidiis perimuntur, hi, qui jure vocantur, adire non vetantur, tamen si interitum non fuerint ulti, successionem obtinere non possunt. P. P. * TYBERIANO & DIONE CONSS. 291.

Heredi scripto à legitimo prævento non auferetur hereditas à fisco, si mora, vel culpa non possit ei imputari. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Sylvanæ.

SOrorem [48] fratris necem jure licito vindicantem [49], evincere ab uxore [recte] scripta successionem non convenit, secundum quæ si fiduciam innocentiæ geris, & neque dolo malo tuo maritum necatum, neque alias indignam te successione probari [posse] confidis: adversus omnem calumniam maximam habes securitatem. Dat. XII. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. CONSS.

Dilatio ad vindicandam necem defuncti non nocet heredi interim morienti, nec servus libertate donatus, nec alii legatario. Salic.

XI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm Silanianum Senatusconsultum à nobis, tam laudandum, quam corroborandum est: necnon D. Marci Oratio, quæ circa [50] id facta est, invenimus autem nullam in ea mentionem *libertatis* factam, & veteres movit quædam de libertatibus [51] relictis in testamento necati testatoris quæstio: necessarium nobis visum est, & hanc dirimere. Hi enim qui libertate fuerant in hoc testamento donati, si eam accepissent, lucrum quod eis in medio [tempore] accidit, poterant sibi acquirere: Interea autem procrastinatione propter necis vindictam habita, hoc minime ad eos pervenit, & postea in libertatem deducti periclitabantur. [Sed] ne medium tempus fieret eis damnosum, & maxime si ancillæ in medio peperierint, & postea hereditas adita sit: bellissimum nobis videtur, divi Marci prudentissimi Principis Orationem, & in libertatibus producere, ne princeps [52] philosophiæ plenus aliquod videatur imperfectum sanciisse: sed ita in hereditatibus [53], & legatis, & fideicommissis, & maxime in libertatibus quas semper philosophia [54] amplectitur, extendatur ejus ratio, ut lucrum quod in medio accidit, eis post libertatem acceptam restituatur: & partus liber, & ingenuus esse intelligatur: nullaque machinatione hujusmodi præpeditio damnum aliquod irrogare concedatur, [ut] & libera eorum posteritas, si in medio fuerint ab hac luce subtracti, suorum genitorum commodum consequatur. Merito enim nobis sacratissimi Marci per omnia constitutionem repellere placuit: *nihil* etenim [55] *actum esse credimus: dum aliquid addendum superest.* Dat. XI. Kal. Maji, *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

De servu, qui auxilium domino occiso non præbuerunt.

XII. Idem A. Joanni P. P.

TAlis de antiquo jure dubietas nostræ Serenitati suggesta est propter Senatusconsultum Silanianum, & servos qui supplicio afficiuntur, sub eodem tecto commorantes, & non suum auxilium domino per insidias occiso præbentes. Veteres enim certum non faciunt, quis intellectus [56] de verbis, *sub eodem tecto* [57], significatur: sive in eodem cubiculo, sive in triclinio, vel porticu, vel in aula hæc appellatio accipi debeat: adjicientes, si dominus in via [58], vel in agro fuerit interfectus, eos servos puniti qui præsto erant, & non auxilium ad prohibendum periculum præbuerunt, nulla distinctione super qualitate præsentiæ utentes. Nos igitur omnem eis occasionem ad declinanda supplicia super negligentia saluris domini sui amputantes, sancimus [59], omnes servos, ex quocunque loco, sive in domo, sive in via, [sive in agro,] possint clamorem exaudire, vel insidias sentire, & non auxilium tulerunt: supplicio Senatusconsulti subjacere. †. Oportet enim eos ubicunque senserint dominum periclitantem, ad prohibendas insidias concurrere. Datum XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

TIT.

10 At non suggerere testamentum.

12 Lex quædam extat apud authorem Synopseos Basilicon 33 *tit 4. c. 7.* quæ ad hunc locum videtur referenda, hoc sensu: Si quis aliquem testari prohibuerit, vel quum testari cœpisset, testamentum prohibuerit perficere: tenetur quidem læso ex causa prohibitionis: si quid autem superfuerit, fisco applicatur & ipse relegatur.

13 Vid. XXXIV. D. IX.

14 A fisco scil. sed hoc in Gallia non servatur. *Bugnon. in legib. abrogat.*

15 Vid. XXIX. D. V. *Paul. 3. sentent. 6.* quando factum fuerit *ff. eod.* Illud adjiciendum, Fuisse & aliud senatusconsultum de quæstione familiæ facta, Nerone 2. & Pisone Conss. teste *Tacito* 13. 14. quod ideo Pisonianum. *l. 8. ff. eodem.* & Neronianum à *Paul. 3. sentent. 6. §. 5.* Idem Claudianum dictum. *ff. de senatusconsulto Silaniano & Claudiano.* Novum autem non est ut Neroniana senatusconsulta dicantur Claudiana. v. *Cujac. 1. obs. 18.* de senatusconsultis & edictis Claudianis, vide plura apud Pet. Fabr. 1. *Semestrium* 25.

16 *l. 17. ff. de his quæ ut indign.*

17 Quod tempus requiritur, ut inultam necem omisisse dicantur? certum enim temporis spatium constitutum ad eam rem fuisse videtur ex *l. 1. §. in quibus causis in integrum restitutio necessaria non est.* 18 *d. l. 17. & 76. §. 7. ff. de legat. 2.* 19 *l. 18. ff. de his quæ ut indign.* 20 Vid *Cujac. 21. obs. 27.* 21 Ut *l. 17. §. 6. ff. de usur.* vid. *Cujac. ad l. 3. ff. de pœnis fiscalib.* 22 Heres quantumvis sit pupillus, auctoris facto adstringitur. 23 Tutor pupilli nomine de falso testamentum accusare potest. Imo non potest. *l. 2. ff. De his qui accus. dixi ibi.* 24 Ergo de falso hic transactum fuit? non ita est. *l. 17. ff. de falsis. l. 18. §. de transact.* Nam Polla in hac hypothesi transegit de testamento nondum suspecto. vid. *Hotom. 22. Illust.* vid. tamen *Cujac. 6. obs. 11.* ubi notat & evincit de falso posse transigi. 25 Dolus tutoris agentis nocet pupillo. Imo non nocet. *l. 6. §. 1. ff. unde vi.*

26 Imo necesse non est, cum minori eodem casu ignoscatur. *l. 5. §. 9. ff. de his quæ indign.*

27 Tutor de calumnia proprio nomine teneri potest. Si tamen citra calumniam bona fide egerit, tutori ignoscitur. *l. 22. in fin. ff. eod.* 28 *l. 6. l. 9. l. pen. l. ult. ff. l. 1. & toto tit. ff. de SC. Silaniano. Paul. 3. sent. 6. §. 5.* 29 Epistola vel codicillis hereditas adimi non potest. Injuste tamen non adimitur quod adimitur indigno, adde quæ scripsi ad *l. 1. ff. de codicill.* 30 Epistola indigno hereditas adimi potest. vide *Papon. 1. Notar. 7. cap. de Nullitate.* 31 Pone testatorem coram notario, vel duobus tribusve testibus contestatum esse, metum sibi illatum à Titio de quo conqueritur: metu ab eo illato, testamentum se fecisse, testamentum se lubenti animo mutaturum fuisse, nisi metus aut timor Titii obstitisset. Hac contestatione defendi potest, Titio heredi scripto tanquam indigno, hereditatem auferri, & fisco applicari. vid. *Mantic. 2. de conject. 7.* 32 Quod indigno adimitur, plerumque cedit fisco. vid. *Rol. à Valle 1. cons. 56. n. 3.* 33 Libertas per epistolam conferri potest.

34 Cur ita? collige ex *l. 19. in fin. ff. de reg. jur.* 35 Heres ineptam defuncti voluntatem circa sepulturæ sumptus negligendo, indignus non intelligitur. *l. 5. ff. de relig.* adde *l. 14. §. 5. ff. de relig. l. 113. §. 5. ff. de legatis. 1. leg. 7. ff. de annuis. leg. 27. ff. de cond. inst. leg. 16. ff. de usu & usufructi. leg. 4. ff. de administr. rer. ad civit.* aliis notatur qui non ineptam defuncti voluntatem negligit. facit *l. 33. §. 1. ff. de inoffic.* Hodie negligenti eripitur hereditas, non tamen quasi indigno. *Revell. 1.*

36 Minori non objicitur crimen inultæ mortis defuncti. *l. 1. ff. in quibus caus. in integr. restit.* Goth. Declarationem hujus leg. vid. apud Hartmann. Pistor. *quæst. 47. num. 13.* Alex.

37 Crimen inultæ mortis, *ut hic*, & *l. 1. ff. eod. l. 7. 9. 10. ff. eod.* crimen ingrati heredis. *l. 22. in fin. ff. de Silaniano.* Pertinet hæc constitutio ad Silanianum ut & 9. & 10. ff. *eod.*

38 Non vindicatæ *l. 10. ff. eod.*

39 Noli tamen est necessarium.

40 Major XX. annis non potest adire hereditatem defuncti, nisi & reo cædis postulato, rem perduxerit ad sententiam unam, atque alteram: interposita appellatione à priori. *l. 9. ff. eod.* vid. *Cujac. 18. observ. 6.*

41 Dixi ad *l. 6. ff.*

42 Nemini imputatur, qui quod potuit, præstitit. *l. 16. in fin. ff. de inoff.*

43 Pœna sine culpa non infligitur.

44 *l. 47. ff. de hered. pet.*

45 Accusans testamentum falsi, ita demum quod in eo relictum est, amittit, si in accusatione usque ad sententiam definitivam perseveraverit superatusque fuerit, secus si destitit. *l. 8. §. 14. ff. de inoffic.* is quem pœnitet ejus quod per errorem fecit venia dignus est. *l. 38. §. 7. ff. de adult.*

46 Heres veneno interempti hereditatem adire potest antequam mortem ulciscatur atque vindicet, *ut hic.* aliud est, si occisus sit vi aperta. *l. 6. ff. eodem. l. 1. §. 21. l. 5. in fin. l. 21. ff. de Silaniano. Paul. 3. sentent. 6. §. 2.* ut hinc colligas, hanc constitutionem ad Silanianum pertinere, ut & *6. ff. eod.*

47 Dixi ad *l. 6. 7. ff. eod.*

48 Soror fratris necem potest vindicare, *ut hic.* Potestne frater illatam fratri injuriam vindicare, puta crimen adulterii in defuncti fratris uxorem persequi atque vindicare? Paponius, Alexandrum secutus adversus Castrensem, negat posse & ita judicatum apud Burdegalenses refert 22. *Arrest. 9. num. 16.*

49 *l. 6. 7. & 9. ff. eod.* adde *l. 47. in fin. ff. de bon. libert.*

50 Fuit igitur Marci oratio post SC. Silanianum. Quando Silanianum factum fuerit, dixi in epigraphe *hujus tit. ad tit. ff. de SC. Silaniano.* Fuit quoque hujusce quæstionis cura Adrianus, ut Spartianus author est, adeo curæ fuit Imperatoribus dominorum securitas.

51 Mora heredis non vindicantis necem defuncti, non officit libertatibus in testamento datis. 52 Marcus Princeps Philosophiæ plenus. 53 Mora heredis necem defuncti non vindicantis, non nocet legatariis. 54 Philosophia libertates amplectitur. 55 Nihil actum credimus, dum aliquid addendum supereset. *l. 1. ff. de orig. jur.* adde *l. 139. in fin. ff. de verb. sign.* ex Lucani *lib. 2.* ---- *Sed Cæsar in omnia præceps, Nil actum credens, dum quid superesset agendum.* 56 *l. 1. §. 26. §. 27. ff. eod.* 57 *Paul. 5. sent. 6. §. 3.* 58 *Paul. dicto loco.*

59 *l. 1. §. 28. ff. eod. 6. Harm. 12.*

1 Dixi ad XXIX. D. VII. adde *Graffum libro sententiarum* §. *Codicillus*.

2 Codicilli rumpuntur rupto testamento, *ut hic*. nisi venientes ab intestato, gravati sint restituere id quod eis relictum est codicillis, tunc enim valent codicilli, licet testamentum effectum non habeat. *l.* 14. *l.* 29. ff. *de fideicommiss. l. ex ea scriptura* 29. *ff. de testament.* Idem dicendum, quoties heredes tacite, non expresse rogati sint de eo restituendo quod in codicillis continetur, tunc enim valent codicilli, licet non testamentum. *l. qui filio* 38. §. 1. *ff. de heredib. inst.* idem est quoque si testamentum ab initio nullum fuit: ut puta, si praeteritus in eo filius fuit. *Dynus & Bartol. in l. legata* 19. *ff. de legat.* 1. vide *Socinum reg.* 60.

3 Posthumi adgnatione rumpitur testamentum, ergo & codicilli ex testamento dependentes.

4 Ruptum testamentum confirmari potest à testatore coram quinque testibus, valebitque eo casu testamentum jure codicillorum adde *l.* 18. *ff. de cond. & demonstr.*

5 Hereditas per fideicommissum dari vel adimi codicillis potest, *ut hic*, & *l.* 22. ff. *de fideicommiss. l.* 75. *ff. de legat.* 2. directo non potest. *l.* 2. *in fin. l.* 10. *ff. eod.* §. 2. *Instit. eodem. l.* 4. ff. *tit. proxim. l.* 5. §. 1. ff. *de necess. leg.* 77. *ff. de heredib. inst. l.* 27. *in fin. ff. de cond. inst. l.* 76. *ff. ad Trebell. l.* 14. ff. *de testament.* 2. *Cujus* 7. §. *ult.* nisi à milite. *l.* 19. *ff. de testament. milit.* An idem inter liberos & venientes ab intestato? *l.* 36. *ff. de hered. inst.* in ad pias causas voluntate? *l.* 1. *C. de sacrof. eccles.* in institutione, *l.* 14. ff. *de testam.* facta rei certæ, vel si declarationis modo testamentum fecit testator? *l. asse.* 77. *ff. de heredib. instit.* ita censet Socinus *regula* 169. His adde, hereditatem literis non dari. *l.* 17. *ff. de jure codicill.* nec adimi. *l.* 4. ff. *de his quib. ut indign.* vide præterea Hippolitum Marsilium *sing.* 49. 6 Cur ita? ne jus testamentorum & codicillorum confundatur. adde *l.* 7. ff. *eod. l. non codicillum.* 14. ff. *de testam.* §. *pen. Inst. de jure codicill. l. Scævola.* 76. *ff. ad Trebell.* 7 Quæ & fideicommissaria & Σφενδονητικὴ dicuntur nusquam obliqua. Fideicommittere his verbis possumus. *Fideicommitto, peto, volo dari. Ulpian.* 25. §. *ult. Inst. de singulis reb. per fideicommiss. Paul.* 4. *sent* 1. §. 6. *Volo hereditatem meam Titii esse. l.* 118. *ff. de legat.* 1. *rogo, mando. Instit. dicto loco: Paul. dicto loco. deprecor, injungo, impero. Paul.* 4. *sent.* 1. §. 6. *cupio. Paul. d. loco cupio dest. l.* 115. *ff. de leg.* 1. *opto, credo te daturum.* 245. *d. l.* 115. *exigo. l.* 118. *de leg.* 1. *desidero. Paulus dicto loco. desidero uti des. d. l.* 118. *scio hereditatem meam te restituturum Titio. d. l.* 118. *Jubeo. l.* 28. §. *penultim. ff. de libert. legata.* Quid *Relinquo*? Paulus *dicto loco* negat esse precarium. Scævola precarium facere videtur. *lege* 78. §. 8. ff. *ad Trebellianum.* Quid *Commendo*? Paulus etiam *dicto loco* negat precarium verbum esse: quod & alibi confirmatur. *l.* 12. ff. *de fideicommiss. libertatibus. l.* 11. §. 2. ff. *de legatis.* 3. nisi forte probetur, testatorem eo verbo fideicommittere voluisse. Et hæc quidem Jurisconsulti. Interpretes vero ita: Verborum alia sunt directa, alia obliqua, alia communia seu mixta ex utrisque. Directis non ab alio quis capit, sed à seipso; obliquis, ab alio. Mixta seu communia quæ utrique institutioni possunt adaptari. vide *Graffium ex communi opinione libr. sententiarum*, §. *substituto, quæstion.* 4. Directa sunt, ut *instituo, heres esto, accipiat, acceptet, capiat, dominus esto, revertatur, moriatur.* Obliqua, *detur, lego, restituat.* Communia, *competat, deveniat, devolvatur, habeat, pertineat, petat, relinquo, remaneat, substituo, succedat, veniat. Graff. ibid. ex communi opinione quæst.* 3. 8 Codicillus, novissimi judicii ordinatio est, hoc est, species ultimæ voluntatis.

9 Codicillis hereditas directo dari non potest, precariis verbis dari potest, *ut hic*. eadem ratione codicillis declarari potest: quis, aut quis ex pluribus heres sit institutus testamento. *l. asse toto* 77. *ff. de hered. inst.* Potest & codicillis substitutio, dubia alioqui declarari, ut directa sit, non obliqua, aut fideicommissaria. *Bald.* 2. *cons.* 249. Hoc amplius notandum est, codicillis tametsi imperfectis, ambigua verba testamenti posse declarari. *arg. l. ult. fin. de reb. eor. qui sub tut.* Pone, testator decem filio reliquit codicillis: post declarat, ea se filio reliquisse jure institutionis: quæritur, utrum ea declaratio codicillis facta valeat? *Bald. in l. non codicillum* 14. ff. *de testam.* Salic. & Jason negant *in Authent. novissima*, ff. *de inoff.* Romanus contra valere putat, *consil.* 179. *num.* 7. Pone, rursus testamento nuncupativum factum, postea vero testatorem codicillis adscripsisse se testamentum scriptum fecisse? Hujusmodi codicillaris adscriptio vim testamenti nuncupativi non subvertit. *Castrens.* 1. *cons.* 93. Singulare est hoc, codicillis testamentarium heredem, indignum hereditate declarari posse, ut eo elogio codicillari, hereditas tanquam indigno ei auferatur, & ad fiscum, non ad alios coheredes ea perveniat, *l. heredi* 15. *ff. de his, quæ ut indign. Decius cons.* 361. cujusmodi tamen adscriptio, seu contestatio fieri potest favore ab intestato heredum. *Cumanus in l. si filius. ff. de liberis & posthum.* Pone derogatoriam clausulam priori testamento adjectam esse, posteriore vero non esse revocatam testamento, codicillis tamen postea revocatam esse. Quæro an secundum testamentum specialiter factum, sine speciali revocatione valeat? valet, quia hoc casu hereditas neque datur, neque adimitur; quod cum non sit prohibitum, permissum esse intelligendum est. *l. necnon.* 28. §. *quod ejus* 2. *ff. quib. ex causis majores.* & ita Salicetus & Alexander hic. Angelus §. *penult. Inst. de codicillis. Jason in leg. sancimus.* 27. ff. *de testament.* 10 Plures codicillos facere possumus. *l.* 6. §. 1. *ff. eod.* §. *ult. Inst. eod.* Quid si plures eadem die facti reperiantur; & in uno fundus Tusculanus legetur Titio, altero eidem non legetur? Codicillus cui legatum fuit adscriptum, prior fuisse existimabitur. Nam præsumimus id semper prius fuisse, quod jure prius esse debuit. Jure, priore loco legamus, posteriore adimimus: nec adimi quicquam potest, nisi antea jam legatum. vide *Alciatum* 3. *præsumpt.* 42. 11 *l.* 70. *ff. de heredib. instituendis.* vide quæ dixi ad *l.* 11. ff. *de testamento militari.* 12 Codicillus posterno codicillo contrario tollitur. Posterior codicillus priori præfertur. *l.* 19. ff. *de fideicommissis.* & hoc quidem naturale est etiam in legibus. *l. ult. ff. de const. princ.* & testamentis. §. 2. *Inst. quib. modis test. am.* 2. *Cujus* 3. §. 5.

13 Codicillus codicillo mutatur, *ut hic*: ergo & suppleri etiam & emendari potest. *l.* 8. *in fin. ff. eod.* 14 Confciuntur codicilli etiam intestato. *l.* 8. *pr. & §. 1. l.* 16. *ff. eodem.* §. 1. *Inst. eod. l.* 5. ff. *de Senatusconsulto Trebell. l.* 88. *in fin. ff. de legat.* 2. imo non debentur fideicommissa ab intestato. *l.* 13. *in fin. ff. de inofficioso.* Videtur dicta lex 13. abrogari. 15 Absente herede ab intestato, codicillos facere possumus: Absentia heredis non impedit codicillos fieri. 16 Furiosus codicillos facere non potest. *l.* 2. §. 3. *ff. eod.* 17 Alias quilibet famæ mentis fuisse præsumitur, nisi contrarium probetur & merito. Quilibet enim talis esse præsumitur, qualis natura esse debuit. *Bald.* 18 Qui negat famæ mentis hominem, probare debet. & ita negatio plerumque probanda est: *plerumque*, inquam. Nam mera negatio probari non potest. *l.* 23. *in fin.* ff. *de probationibus.* 19 Codicillos ante vel post testamentum facere possumus: utro vis tempore confirmentur, valent. Imo, ut neutro confirmentur, valent. §. 1. *in fin. Inst. eod.* cum & alioquin nullo penitus facto testamento valeant, id est, cum valeant ab intestato. *l.* 4. ff. *eodem.* Potest etiam codicillus nuncupativi testamenti appendix esse. *l. ult. ff. de jure codicillorum.*

TIT. XXXVI.

DE CODICILLIS [1].

De agnatione posthumi.

1. Imp. ALEXANDER A. Mocimo, & aliis.

RUPTO [2] quidem testamento posthumi agnatione, codicillos [3] quoque ad testamentum pertinentes non valere, in dubium non venit. Sed cum post ruptum testamentum patrem pupillorum vestrorum literas [4] emisisse proponatis, quibus præcedens judicium confirmavit, Prætor nihil contra jus fecit, si noviſſimam ejus voluntatem secutus, relictum testamento Reipublicæ fideicommissum, ut ex codicillis relictum, præstandum esse pronunciavit. P. P. III. Kal. Jul. MAXIMO III. & PATERNO Conss. 234.

De hereditate.

II. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Asclepiodotæ.

HEreditatem [5] quidem neque dari, neque adimi codicillis posse manifestum est [6]. Verbis tamen precariis [7] per hujusmodi etiam noviſſimi [8] judicii ordinationem jura non faciunt irritas voluntates. Unde [9] inefficaciter te codicillis rogatam esse, *ut quibusdam rebus contenta, portionem, quam testamento fuerat consequuta, aliis restitueres*, falso tibi persuasum est. P. P. Id. Octobr. PEREGRINO, & ÆMILIANO Conss. 245.

De codicillis contrariis.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Hyacintho, & aliis.

CUm proponatis, pupillorum vestrorum matrem diversis temporibus ac dissonis voluntatibus duos [10] codicillos ordinasse: in dubium non venit id, quod priori codicillo inscripserat, per eum, in quem postea secreta [11] voluntatis suæ contulerat, si à prioris tenore discrepat, & contrariam [12] voluntatem continet, revocatum [13] esse. P. P. VI. Idib. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De absentia onerati.

IV. Iidem AA. & CC. Stratonico.

NOn idcirco minus, quod intestato [14] te absente [15] codicillos mater tua fecit, hi, quibus precariis verbis adscripta sunt, relicta capiunt. Sine die & consule.

De furioso.

V. Iidem AA. & CC. Flaviæ.

NE codicillos quidem furentem [16] posse facere, certissimi juris est. Si igitur scriptura velut codicillorum patris tui fuit prolata, ut aliquid ex hac peti possit: adieverationi tuæ mentis eum compotem fuisse negantis, fidem adesse [17] probari [18] convenit. Dat. VI. Kal. Decemb. *Divelli*, CC. Conss. 293.

De confirmatione codicillorum.

VI. Iidem AA. & CC. Demostheni.

SIve [19] initio, quæ fuerat codicillis relicturus generaliter, sive noviſſime relicta servari mandaverit, confirmatione munitus, nullam justam gerere solicitudinem potes. Dat. III. Idus Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss. 294.

Differentia testamenti, & codicillorum.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. P.

SI idem [20] codicilli, quod testamenta possent, cur diversum [21] his instrumentis vocabulum mandaretur [22], quæ vis, ac potestas una sociasset? Igitur specialiter codicillis instituendi [23], ac substituendi potestas juris authoritate data non est. Dat. * III. Jun. PACATIANO, & HILARIANO Conss. 332.

Si quis ex eadem scriptura primum hereditatem ex testamento, deinde fideicommissum petat: & de testamento imperfecto. 3. *De testibus.*

VIII. Imp. THEODOSIUS A. Asclepiodoto P. P.

SI [24] quis agere ex testamento quolibet modo, sive scripto, sive sine [25] scriptura confecto, de hereditate voluerit: ad fideicommissi persecutionem adspirare cupiens minime permittatur. Tantum enim abest, ut aditum cuiquam pro suo migrandi desiderio concedamus: ut etiam illud sancimus, Si testator faciens testamentum, in eodem [26] *pro codicillo etiam id valere* complexus sit: qui hereditatem petit ab ipsis intentionis exordiis, utrum velit, eligendi habeat potestatem, sciens se unius [27] electione alterius sibi aditum præclusisse: ita ut sive bonorum possessionem secundum tabulas, sive secundum nuncupationem, æreasque similes postulaverit, aut certe mitti se in possessionem ex more petierit, statim inter ipsa hujus juris auspicia propositum suæ intentionis explanet. §. 1. Illud quoque pari ratione servandum est, ut testator, qui decrevit facere testamentum, si id adimplere [28] nequiverit, intestato videatur esse defunctus, nec [29] transducere liceat ad fideicommissi interpretationem, velut ex codicillis ultimam voluntatem: nisi [30] id ille complexus sit, *ut* [31] *vim etiam codicillorum scriptura debeat obtinere*: illo electionis videlicet jure perdurante, ut qui ex testamento agere voluerit, ad fideicommissum migrare non possit. §. 2. Si quis vero ex parentibus utriusque sexus, ac liberis [32] usque ad quartum gradum agnationis [33] vinculis alligatus, vel cognationis nexu constrictus usque ad tertium, scriptus heres fuerit, vel nuncupatus, in eo videlicet testamento, quod testator vicem quoque codicillorum voluit obtinere: licebit ei, si de hereditate ex testamento secundum mortui voluntatem agens fuerit superatus, vel certe ipse sponte voluerit, ad fideicommissi subsidium convolare: non enim par eademque ratio videtur, admittere debita [34], & lucra non capere. §. 3. In omni autem ultima voluntate, excepto [35] testamento, quinque [36] testes, vel rogati [37], vel qui fortuitu [38] venerint, in uno eodemque tempore debent adhiberi: sive in scriptis, sive sine [39] scriptis voluntas conficiatur: testibus videlicet, quando in scriptis voluntas componitur, subnotationem suam accommodantibus. Dat. XV. Kal. Mart. *Constantinop.* VICTORE V. C. Cons. 424.

20 Non idem codicilli possunt quod testamenta.

21 Nomina quæ diversa habent, diversos etiam effectus habent.

22 Daretur, *Cujac.* 18. *observ.* 9. & ita legendum esse apud Ulpianum 22. §. 29. *in fin.* monet.

23 Codicillis instituere aut substituere non possumus. Institutiones tantum fiunt in testamentis. *l.* 2. ff. *eod. l.* 13. *in fin. ff. eod.* §. *pen. Inst. eod. l.* 1. 14. ff. *de testam.*

24 *l.* 7. *C. Theod. de testament. & codicill.* Ex eadem scriptura non potest quis hereditatem petere ex testamento directo & ex fideicommisso codicillis adscripto. *Goth.* Singularem decisionem vide apud Math. de Afflict. *decis.* 134. ANS.

25 Codicilli etiam sine scriptura fieri possunt, *ut hic.* adde *l.* & *fine* 5. *ad Treb. Glossa in l. ait prætor.* 5. *in fin. in verbo, pronuntiatum. ff. de re jud.*

26 De hac clausula vid. §. 1. ff. *eod.*

27 Unius electione plerumque alterius aditum nobis præcludimus. *l.* 11. *in fin. ff. de leg.* 2. adde *l.* 22. *in fin. ff. de damno.* licet tamen conjunctis personis variare. §. 2. ff. *eod.*

28 Imperfectum testamentum. *l.* 1. *ff. de hered. petit. l.* 4. *l.* 29. *ff. qui testam.* inter extraneos scil. non suos. *l.* 21. §. 1. ff. *de testam.* ubi codicillus non sustinetur, *ut hic*, & *l.* 1. *ff. eod. l.* 29. *ff. qui testam. l.* 11. §. 1. *ff. de legat.* 3. nisi testator pro codicillis valere jusserit. 29 Codicillis tamen directa verba adjecta, oblique accipienda esse notant: ut codicillis filio impuberi in potestate facta directa pupillaris substitutio trahatur ad fideicommissum, ut in *l. Scævola* 76. *ff. ad Trebell. Accurs. Alexander, Aretinus in l. verbis civilib.* 7. *ff. de vulgar.* sic codicillis facta institutio trahitur ad fideicommissum. *Imol. in l.* 1. *ff. de injusto. Alex.* 7. *cons.* 194. Quid: vulgaris & compendiosa institutio directis verbis facta, vi codicillaris clausulæ trahiturne ad fideicommissum? Hanc, non illam trahi notant, *Dec. cons.* 205. *Bartol. l.* 1. *ff. de jure codicill.* 30 Codicillaris clausula non subintelligitur, nisi fuerit expressa; sic itaque testamentum, cui hæc clausula non fuerit adjecta, jure codicillorum non valebit, *ut hic.* & *l.* 1. *ff. cod. l. coheredi.* 41. §. *cum filiæ.* 2. *ff. de vulgari. l. si jure* 11. ff. *de testam. manumiss. Boër. decis.* 33. Imo tacite interdum hæc clausula intelligitur. *l.* 38. *ff. de fideicomm. libert.* sic sane: sed ducta tantum conjectura ex affectione testatoris. Quin subintelligitur in testamentis militis. *l.* 3. *ff. de milit. testam.* ut in testamento inter liberos. *gl. in d.* §. *cum filiæ.* in causæ piæ testamento. *Bald. in d. l. si jure* 11. favore libertatis, *ibid. Baldus.* ob vim summam justi honestique amoris. *text. ex gl. in l. in testamento ff. de fidei. libert.* (quod ultimum verum in legatis & fideicommissis, non in institutione) si adjecta sit à notario clausula, &c. si testator dixit, velle se testamentum haberi pro legitimo, vel valeat omni meliori modo, vel jure cujuslibet ultimæ voluntatis: vel si testator in eo actu duravit. Quæ omnia vera censenda sunt, modo deficiat ille actus tantum in solennitate, at non in substantia: dum etiam actus ille solennitatem habeat saltem in codicillis necessariam. Sed pone heredem jurare jussum, se præstiturum legata ex miuus solenni testamento? subintelligetur superior clausula codicillaris. *l.* 2. ff. *comm. de legatis*: adde *Mantic.* 1. *de conject.* 9. His adjiciendum codicillarem clausulam quibusdam videri quoque subintelligi, si adjecto distributivo, *quisquis mihi heres erit*, heres ita nuncupatus dare damnatus fuerit. *Bald. in l. duob.* 19. *ff. de except. rei jud.* licet contrarium videatur ex *l. qui liberis* 8. §. *hæc verba. ff. de vulgari.* Idem traditur, si testator voluerit legata deberi, etiamsi hereditas non adeatur ex testamento. vid. *Bald. in l.* 1. ff. *si quis omissa causa testam.* aut si in testamento vim & effectum testamenti prohibuerit, tunc enim videntur venientes ab intestato dare damnati. *Imola in l.* 1. *ff. de cond. inst.* Idem quoque, si testator dixerit, ut actus quem agit omni solennitate remota valeat: ut perinde sit, ac si codicillarem clausulam adjecisset. *Bald. in l. pen. in fin. ff. de legat.* 2. vide Socin. *reg.* 198. Imo ut expresse adjiciatur hæc clausula, testamentum inofficiosum non valet. *l.* 13. *ff. de inoffic.* Clausula codicillaris minus potest adjecta inofficioso, quam imperfecto testamento. Cur? Cujus testamentum quasi inofficiosum condemnatur, pro demente habetur. Demens autem testamenti factionem non habet. *l.* 36. *ff. de legat.* 3.

31 Hæc est clausula quæ vulgo codicillaris dicitur: cujus formulam vid. in *l.* 29. *in fin. ff. qui testam.* fit etiam ejus mentio in *l.* 41. §. 3. *ff. de vulgari. l.* 3. *ff. de testam. milit. l.* 11. ff. *de testament. manumiss.* 32 Personis conjunctis licet variare: aliis non licet, ut sæpius dixi ff. *eod.*

33 Id est, usque ad abnepotes. vide *Cujac.* 14. *observ.* 11. 34 Proximis personis hereditates quasi debentur. adde *l.* 7. §. 2. *ff. de curat. fur.* 35 Puta codicillis, *ut hic.* & mortis causa donatione, in qua requiri volunt ideo quinque testes, cum in donatione inter vivos duo sufficiant. *Lud. ff. de donationib. causa mortis.* vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 8. *num.* 22. 36 In omni ultima voluntate, excepto testamento, quinque testes sufficiunt. *l.* 28. §. 1. ff. *de testam.* ergo totidem testes in epistola fideicommissaria & mortis causa donatione intercedere oportebit. vide Manticam 1. *de conjecturis* 1. & 12. 37 In testamento rogati esse debent testes: in codicillis possunt esse non rogati. 38 Fortuiti testes esse possunt in codicillis. 39 Datur etiam decretalis bonorum possessio secundum nuncupationem, *ut hic.* & *l.* 2. §. *secundum tabulas. l.* 3. *l.* 8. *ff. secundum tabulas.*

TIT. XXXVII.

DE LEGATIS [40].

De alimentis, & vestiario.

1. Imp. ANTONINUS Pius A. libertis Sextiliæ.

QUAMVIS verbis his, *quoad* [41] *cum Claudio Justo morati estis*, alimenta vobis, & vestiarium legatum sit: tamen hanc fuisse defuncti cogitationem interpretor, ut & [42] post mortem Justi [Claudii] eadem vobis præstari voluerit. Sine die & consule.

De venditione hereditatis.

II. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Sabiniano.

QUamvis heres institutus hereditatem vendiderit [43], tamen legata, & fideicommissa ab eo [44] peti possunt: & quod eo nomine datum fuerit, venditor ab emptore vel fidejussoribus ejus petere poterit. P. P. X. Kal. Septemb. LATERANO & RUFINO Conss. 198.

40 Dixi ad lib. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV. D. II. *Inst.* 20. adde 3. *Paul. sentent.* 7. *Ulpian.* 24. & 2. *Gajum* 5. vid. *Graffum lib. sentent.* §. *legatum.*

41 Debuisti alimenta quoad cum Claudio morarer. Claudius mortuus est? Debes alimenta etiam post mortem Claudii. Nam simpliciter alimenta relicta perpetuo relinqui intelliguntur. *l.* 10. *De ff. de annuis. l.* 13. §. 1. *l.* 20. *in fin. ff. de alimentis.* ut hinc constet, legatum post mortem Claudii remanere, non tamen remanere conditionem: neminem ita fatuum esse, ut alicui imperet cum aliquo post mortem habitare. Ideoque cum aliquo morandi conditio intelligitur eo vivo, videlicet ut ad tempus vitæ conditio restringatur: post mortem vero expiret ex tacita testatoris voluntate, non tamen expiret legatum. 42 Imo non debetur post mortem. *l.* 3. *l.* 4. ff. *de cond. inser. l.* 62. *in fin. ff. de condit. & demonst.* non debetur, si legatum factum fuit ejus contemplatione quum habitare legatarius jussus est. 43 Venditio hereditatis facta ab herede jure suo legatarios non exuit.

44 Non ab emptore. *l.* 2. ff. *de hered. vendit.*

De oppignoratione rei legatæ.

III. Iidem [1] AA. Victorino.

QUi post testamentum factum prædia, quæ legavit, pignori [2], vel hypothecæ dedit, mutasse voluntatem circa legatariorum personam non videtur [3]. Et ideo, [etiam] si in personam actio [4] electa est: recte placuit ab herede prædia liberari. P. P. VI. Kal. Maji, GENTIANO & BASSO CONSS. 212.

De relicto servo proprio sine libertate.

IV. Imp. ANTONINUS A. Sulpitio.

SErvis [5] testamento dominorum non [6] data libertate, legatum seu fideicommissum [7] relictum non [8] valet: nec convalescere potest, licet post [9] mortem testatoris libertatem aliqua ratione consecuti sint. P. P. V. Kal. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Si legatarius rem legatam subtraxerit.

V. Idem A. Donato.

NOn [10] est dubium denegari actionem legatorum ei pro portione competenti [11] in his rebus, quas subtraxisse [12] eum de hereditate apparuerit. P. P. V. Id. Septemb. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De substitutione.

VI. Idem A. Juliano.

SI legata relicta primus [13] legatarius agnovit, substitutio eorum in persona Pontianæ facta evanuit. P. P. VIII. Kal. Maji, *Romæ*, LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De conjunctis re. 1. De errore scripturæ.

VII. Idem A. Fausto.

SI [14] Fortidianum fundum primo pater tuus fratribus per præceptionem, ac [15] mox [16] tibi legavit, concursu [17] dominium ejus tibi [18] quoque quæritur. §. 1. Error [19] autem nominum in scriptura factus, si modo de mancipio, vel possessionibus legatis non ambigitur, jus legati dati non minuit. P. P. V. Id. Jul. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

Si legatarius, quem testator tutorem dederat, tutor esse non possit.

VIII. Idem A. Demetrio.

AB administratione tutelæ religio sacramenti [20] Marcellum, quem vobis à patre tutorem datum [testamento] proponitis, eripit. Quæ res, quominus legatum consequatur, non impedit. Nec enim juste ab ea petitione repellitur: cum etiamsi [21] vellet tutelam administrare, prohibeatur. P. P. VIII. Idus Martii, *Romæ*, SABINO II. & ANULINO CONSS. 217.

De falsi accusatione.

IX. Imp. ALEXAND. A. Antiocho.

SI [22] in fraudem eorum quæ testamento relicta sunt, admissus est accusator, qui testamentum falsum diceret: Præses provinciæ secundum jurisdictionis formam solvi [23] legata jubebit, interposita cautione [24], *si evicta fuerit hereditas, ea restituturum* [25]: quamvis alias tunc cautioni locus sit, cum sine controversia legata solvantur. P. P. VII. Id. Februar. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De re legata aliena.

X. Idem A. Ingenuæ.

CUm [26] alienam [27] rem quis reliquerit, si quidem sciens: tam ex legato, quam ex fideicommisso ab eo qui legatum, seu fideicommissum meruit, peti potest. Quod si suam esse putavit: non aliter valet relictum, nisi [28] proximæ [29] personæ, vel uxori, vel alii tali personæ datum sit, cui legaturus esset, & si sciisset rem alienam esse. P. P. V. Kal. Februar. ALBINO, & MAXIMO CONSS. 228.

De rebus legatis in dotem datis.

XI. Idem A. Albiniano.

FIlia [30] legatorum non habet actionem, si [31] ea, quæ ei [in] testamento reliquit [vivus [32]] pater, postea in dotem dedit. P. P. V. Non. Mart. POMPEIANO & PELIGNO CONSS. 232.

Si heres, cui prælegatum est, repudiet hereditatem.

XII. Imp. GORDIAN. A. Mutiano.

CUm responso viri prudentissimi Papiniani [33], quod precibus [34] insertum est, præceptionis [35] legatum & omissa [36] parte hereditatis vindicari posse declaretur: intelligis desiderio tuo juxta juris formam esse consultum. † Verba vero respon-

si [37] hæc sunt: Filiæ mater prædium ita legavit; *Præcipito, sumito extra partem hereditatis.* Cum hereditati matris filia renunciasset, nihilominus eam recte legatum vindicare visum est. P. P. Constitutio V. Idus Jul. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

Si eius res propriæ relinquantur.

XIII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Severæ.

PRoprias [38] tuas res legari, vel fideicommitti tibi non [39] potuisse certum est. P. P. XV. Kal. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De monumentis, & de jure inferendi mortuum.

XIV. Iidem AA. Tatiano.

MOnumenta quidem legari [40] non posse manifestum est: jus [41] autem mortuum inferendi legare nemo prohibetur. P. P. Kal. Septemb. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De ære alieno.

XV. Iidem AA. Terentio & aliis.

SI universæ facultates, quas pater vester reliquit, debito [42] fiscali, aut privato absumuntur: nihil ex his, quæ testamento ejus adscripta sunt, valere potest. Quod si deducto debito, in relictis bonis superfluum est, libertates impediri juris ratio non permittit: quin etiam legata necnon fideicommissa, salva lege Falcidia, præstanda sunt. P. P. III. Kal. Octob. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De pignore.

XVI. Iidem AA. & CC. Syllæ.

CReditor si à debitore suo rem, quam pignoris [43] nomine susceperat, legatam sibi contendit: etiam debito ab heredibus ejus oblato, quominus restituat, defendi potest. S. XVIII. Kal. Februar. *Sirmi*, CC. CONSS.

Quibus modis legata adimuntur.

XVII. Iidem AA. & CC. Eutychiano.

DAtum legatum adimi [44] tam pure, quam sub conditione, non libertis tantum, sed etiam ingenuis placuit. Dat. III. Non. Mart. CC. CONSS. 293.

De legato nominis.

XVIII. Iidem AA. & CC. Justino.

EX legato nominis [45] actionibus ab his, [qui] successerunt, non mandatis, directas quidem actiones legatarius habere non potest: utilibus [46] autem suo nomine experietur. Dat. VI. Id. Dec. CC. CONSS.

De viro & uxore.

XIX. Iidem AA. & CC. Niconi.

NOn tantum duorum [47] mensium, sed & minoris [48] temporis maritus uxoris testamento scriptus succedit: nec legata, vel fideicommissa, seu donationes temporis hujus angustia capi prohibet. Dat. V. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

De usufructuario.

XX. Iidem AA. Eutychiano.

UXor patrui tui si testata decesserit, res tuas [49], tantum [50] usumfructum earum habens, legare non potuit. Dat. VII. Kal. Januar. CC. CONSS. 293.

De verbis.

XXI. Imppp. CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, & CONSTANS, AAA. ad populum.

IN legatis, vel fideicommissis necessaria non sit verborum [51] observantia: ita ut nihil prorsus intersit, quis talem voluntatem verborum casus exceperit, aut quis loquendi usus effuderit. Dat. Kal. Februar. CONSTANTIO II. & CONSTANTE CONSS. 339.

De annalibus legatis.

XXII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

IN annalibus legatis, vel fideicommissis, quæ testator non solum certæ personæ, sed & ejus heredibus præstari voluit, eorum exactionem omnibus heredibus, & eorum heredum [52] heredibus servari pro voluntate testatoris præcipimus. Dat. III. Id. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P. P. II. CONS. 528.

Si unus totum, alteri pars relinquatur. 1. Si eadem res eidem sæpius relinquatur.

XXIII. Idem A. Juliano P. P.

CUm quæstio talis de significatione verborum [animos] veterum [53] movit, si quis cuidam *agrum Cornelianum* puta, vel alium quempiam in solidum legaverit, deinde [54] alii partem ejus dimidiam, quantam portionem primus, quantam secundus legatarius consequitur? Simili dubitatione & in hereditate, & in fideicommissis habita. Cumque computationes multæ introducebantur, & multis ratiocinationibus dignæ: nos hujusmodi computationes quasi superfluas, & contrarias voluntati testatoris, omnes esse sopiendas censemus. Cum enim manifestum est, eum, qui ab initio duodecim uncias rei cuidam reliquit, alii autem postea sex, recessisse [55] quidem à priore voluntate, voluisse [56] autem minui eam sex unciis, cum alii eas obtulit: & præsens casus exitum apertissimum inveniet. †. Si quis itaque vel agrum, vel hereditatem reliquerit, primo [57] quidem in totum, secundo autem in partem dimidiam: utrumque in sex uncias esse, vel dominum rei legatæ, vel heredem. Et si tota re primo relicta, tertiam partem secundo reliquerit: secundum prædictum modum octo quidem uncias vel agri, vel hereditatis apud primum remanere, tertiam autem partem vel quatuor uncias ad secundum migrare. Et sic in omnibus statuendum est, id est, in hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis, vestigia enim voluntatis testatoris non aliter nisi per hujusmodi viam

forte Julia & Papia, ne aliter jus haberent capiendi solidi novi nupti inter se, qui infra ætatem essent habendi liberos lege definitam, quam si vel duum mensium spatio una fuissent, novi calobis coërcendi causa, quo æstuantes facile sua omnia novo conjugi elargiuntur. 48 Brevitas temporis quo matrimonium duravit, non impedit quo minus alter conjugum alteri legare possit. facit *lex* 12. §. 1. *in fin. ff. de leg.* 1. vid. *l.* 2. §. *de secund. nupt.* 49 Legans rem communem cum alio, partem suam tantum legare intelligitur, *ut hic.* adde *l. servi* 5. §. 1. *ff. de leg.* 1. interdum solidam rem legat, ut si testator putavit rem suam esse in solidum quam legavit: si dissertis verbis communem sibi cum herede suo fundum legavit: si fundum simpliciter legavit? si proprietarius ipse fundum legavit, tum enim usumfructum legasse quoque intelligitur. *Doctores in l. hac consultissima,* 21. §. *de testament. l. qui se patris.* 3. §. *unde liberi. Socin. reg.* 224. 50 Usufructuarius usumfructum legare non potest. vid. *l.* 24. §. 1. *ff. de legat.* 1. 51 Vid. *l.* 2. §. *Comm. de legat. pars legis* 15. §. *de testament. l. ult.* §. *qui admitt.* 52 Heredis appellatione veniunt heredes in infinitum. *l.* 4. *ff. de jure immun. l.* 65. *ff. de verb. signif.* nisi legetur ususfructus. *l.* 13. §. *de usufruct.* 53 *Animos veteres, Cujac.* 19. *obs.* 9. *ut antiquos animos. l.* 9. §. *qui testam.* Goth. Hæc est 32. decisio ex 50. novis decisionibus Justinianeis. vid. Inglois. Adde Bellapert. *b. l.* & Vigl. *de hered. instituend.* §. *si plures. num.* 6. ANS. 54 Totum si uni legatur, alteri pars totius, censetur pars illi de tota adempta. *l.* 6. *ff. de adimendis.* 55 Tacita voluntatis revocatio. 56 *l.* 13. §. 4. *ff. de hered. instit.*

57 Adde §. 7. *Instit. de heredib. instit.*

---

y Severi nomen hic expungendum putat Pamphelius in vita Tertulliani. Nam Severus prodiit Nonas Februarii: periit hæc autem 6. Kal. Maji. diu post ejus obitum. adde quæ scripsi *in fin. l.* 1. §. *de his quæ sub modo.*

2 Testator rem à se legatam postea obligans, non revocat legatum, *ut hic*, & §. 12. *l. ult. eod.* quemadmodum si urgente necessitate alienavit. *l.* 11. §. 12. *ff. de leg.* 3. donans revocat. *l.* 18. *ff. de adim.* Quid si rem suam alteri jam obligatam legat? si sciebat obligatam, locutus ab herede: si nesciebat, à legatario. vid. *l.* 6. §. *de fideic.*

3 Imo videtur. *l.* 12. §. *de donat. inter vir. l.* 32. §. 15. §. *de don. int. vir.* Dictæ leges abrogatæ sunt per *Novell.* 162. *c.* 1. §. 1.

4 Quam author *Synopseos* 44. *tit.* 4. *c.* 4. appellat τὴν ἐπὶ ἐλάττωσιν βούλησιν, subsidium ex testamento: hoc sensu legatum valere, licet id testator postea pignori, vel hypothecæ dederit. Ideoque si adversus heredem legatarius actionem personalem elegerit, hoc est, subsidium ex testamento, legatum heres a creditore liberare cogitur.

5 *Synopf.* 44. *tit.* 4. *c.* 28. & 5. *Harmen.* 10. §. 12.

6 Sine libertate servis mihi legari potest. *l.* 28. §. *de fideic. lib.* 1. 76. *in fin. l.* 8. *ff. de hered. inst. l.* 15. *ff. de opt. l.* 20. *ff. de administ. l.* 30. §. 15. *ff. de fideicommiss. lib.*

7 Servus institutus, nulla libertatis facta mentione liber intelligitur. vide *l.* 5. §. *de necess.* aliud autem, si res ei tantum legata, vel fideicommissa, *ut hic, l.* 28. §. *de fideicom. l.* 88. §. 13. *ff. de leg.* 2.

8 Imo valet. *d. l.* 5. §. 2. *l.* 19. *l.* 17. *ff. de aliment.* Valet ex æquo & bono: valet quoque ipso jure, si à milite relictum. *l.* 7. §. *de test. milit.* vel si servus alteri legetur. *l.* 49. *ff. ad leg. Falcid.*

9 Aliud si vivo testatore. 10 Si cui pars aliqua bonorum legata sit, & is res ex hereditate subtraxerit aliquas, excidit ea quæ sibi competebat rerum legatarum exactione, in iis rebus quas eum retinuisse apparuerit: harum siquidem partem exigere non potest. 5. *Harmenop.* 10. §. 19.

11 Id est, nomine rei ei legatæ. 12 Merito, nam legatarius accipere debet. *l.* 1. §. 2. *ff. quod legat.* alioquin si auctoritate propria, legatum amittit. *l.* 9. §. *unde vi*: vide *Clarum* 3. *sent.* §. *Testam. quæst.* 68. Aliud erit, si testatoris jussu. *l.* 55. *ff. de legat.* 1. *l.* 34. §. 1. *ff. de legat.* 2. vel testamenti fuerit executor. *arg. l.* 78. §. 1. *ff. de contrahend. empt.* Quid si heres possideat? negant interpretes propria auctoritate capere posse, & ita intellige quod scripsi ad *l.* 55. adde *Clarum dicto loco.*

13 Legatariorum alii primi, alii secundi esse possunt, id est, in legatis fieri potest substitutio. *l.* 8. §. 4. *ff. de legat.* 2. Primo legatario agnoscente, secundus petere non potest. vide *l.* 5. §. *de empt.*

14 Si quis cum prædium κατ' ἐξαίρετον, id est, per præceptionem fratribus suis legati nomine reliquisset, idem postea prædium alii cuipiam legaverit, omnes simul concurrentes legatarii prædium accipiunt. 5. *Harm.* 10. §. 8. 15 Codicillis duobus eadem die factis, si res in uno legetur Titio, in altero res eadem legetur Cajo, ambo simul ex voluntate defuncti concurrunt, & admittuntur & per concursum faciunt sibi partes, quia præsumuntur re conjuncti. *Accurs. in l. cum proponatur.* 3. *in verbo, contrarium.* §. *de codicill. arg. l. unicæ.* §. *His ita* 10. *vers. Sin autem.* §. *de caducis. Jason in d. l. cum proponat. & l. ult.* §. *de edicto Divi Hadriani.* 16 Citra adimendi animum. §. 1. *Inst. de adempt. leg.*

17 Re conjuncti faciunt sibi partes per concursum. 18 Ita ut in hac hypotheti legatarius semissem fundi habeat: instituti vero, iidemque legatarii alium semissem. 19 Ut *l.* 4. §. *de testam.*

20 Militaris. Qui propter militiam. *l.* 4. §. *qui dare tutores.* mandatum testatoris exequi non potest, non propterea legatum amittit. facit *l.* 11. *in fin. ff. de adulter. l.* 2. *ff. de veteranis.* Conditio impossibilis de jure, non vitiat, sed vitiatur tantum. 21 *d. l.* 4. 22 Legata quoties heres solvo, à legatariis ejusmodi cautionem exigere debeo, ut, si evicta fuerit hereditas, legata mihi restituantur. 23 Heres tenetur solvere legata, licet quæstio de hereditate moveatur, præstita tamen ei cautione à legatario. *l.* 9. *ff. de heredit. petit. l.* 8. *ff. si cui plus quam per l. Falcid.* 24 Qua? an amplius quam per legem Falcidiam, ut volunt fere omnes? an evicta hereditate redditum iri, ut vult *Cujac.* 9. *observ.* 23. 25 *Ea restituturi. Cujac.* 18. *obs.* 9. hoc innuit, non quod interdum illa cautio præstetur nulla mota controversia hereditatis. *l. ult.* §. *de petit. her. l.* 3. §. 6. *l.* 4. *ff. si cui plus quam per l. Falcid. l.* 8. §. 4. *ff. ad exhib.* ideo minus, imo magis mota controversia & perlata accusatione falsi testamenti est præstanda. 26 Legare rem alienam scientes, non ignorantes possumus, nisi proximæ personæ: quæ exceptio notanda: dixi ad *Theophilum* §. 4. *Instit. de legatis.*

27 Legatum rei alienæ scienter factum valet. §. 4. *Inst. eod.* adde *Paul.* 4. *sent.* 1. §. 8. & 1. *Inst. de singul. rebus per fideic. l.* 67. §. 8. *ff. de leg.* 2. *l.* 10. *in fin. ff. de auro.* 28 *Syn. Basil.* 44. *tit.* 4. *c.* 34.

29 Proxima persona est non quam nemo antecedit: sed quæ jure sanguinis, licet remoto gradu, attingit. *Tiraq. de retract. gentil.* §. 11. *gl.* 1. *num.* 4. 30 Si quis testamento res filiæ legaverit, & superstes adhuc post testamentum suum res eas in dotem pro filia dederit, posteaque mortuus fuerit, amplius filia legatum petere non potest. *Synopf. ibid. c.* 35. 31 Filiæ centum legavi, eidem post testamentum centum in dotem dedi, me mortuo ducenta non habet, sed centum, *ut hic.* Idem fuerit, si prius centum in dotem dedi, postea centum eidem legavi. *l.* 84. §. 5. *ff. de legat.* 1. nisi si ita probaverit patrem voluisse legatum duplicare. *l.* 29. *ff. de jur. dot.* 32 Legata vivo testatore præstari possunt. *l.* 22. *ff. de leg.* 2. *l.* 6. *ff. de auro.* at non hereditas. vid. *l.* 1. *ff. pro hered.*

33 Quædam similia extant in *l.* 87. *ff. de leg.* 1. *l.* 1. 34 Antiquum morem observa: consuetum fuisse precibus supplicantis responsa prudentum inserere. 35 Omittenti hereditatem, prælegati petitio est. *l.* 17. §. 2. *l.* 18. *l.* 91. §. 2. *ff. de legat.* 1. *l.* 77. §. 31. *ff. de leg.* 2. *l.* 4. §. 11. *ff. de dolo mali.* 36 Quiddam tale extat in *d. l.* 87. *ff. de leg.* 1.

37 Quoties heres in testamento etiam legatum habet quod extra hereditatem præcipiat: potest & omissa parte sua hereditatis, legatum sibi relictum capere. *Syn. Basil.* 44. *tit.* 4. *c.* 36.

38 Legari res mihi propria non potest, *ut hic*, nisi sub conditione. *l.* 89. *ff. de cond. & demonst.* nisi commoditatem aliquam mihi id legatum adferat. *Cynus & Doctores in l. si tibi homo.* 86. §. 1. *ff. de legat.* 1. nisi res mea quæ mihi legata est, alii debetur actione, vel officio judicis. *l.* 39. §. 2. *ff. de legat.* 1. *l. non quocunque* 82. §. *si ex bonis* 1. *ff. de leg.* 1. 39 *l.* 41. §. 2. *ff. de leg.* 1. *l.* 66. §. 3. *ff. de leg.* 2. §. 10. *Inst. eod.*

40 Sed nec alienari, nec obligari. *l.* 2. *in fin.* §. *de religiosis.* permutari quoque monumentorum usus non potest. *l.* 12. §. 1. *ff. de religios.*

41 Jus inferendi mortui legati potest, monumentum non potest. Religiosas res legare non possumus, jus in ipsas possumus.

42 Testator qui solvendo non est, legat inutiliter: siquidem nemo potest relinquere quod non habet, & legata aliter præstari non possunt, quam deducto ære alieno. *l.* 12. §. *de testam. milit. l.* 16. §. *ad l. Falcid. l.* 1. §. 18. *ff. ad Trebell.*

43 Creditori meo pignus lego, heres debitum ei offert pignus sibi restitui desiderans? heres non auditur, *ut hic.* ut ita pignoris legatum valeat. Quid si creditor præter pignus, debitum petat? justa petitio est, nisi testator animo compensandi pignus legaverit. *l.* 82. *ff. de leg.* 2.

44 Vid. *tit. ff. de admend. legat. & Instit. de adempt. legat.*

45 Nomen debitoris cui legatur, suo nomine utilem habet actionem: directam non habet, nisi sit mandata vel cessa. Directa, ex verbis legis est: utilis ex mente. *l.* 47. §. 1. *ff. de negotiis.*

46 Sex casibus utilis actio datur fine cessione, puta in legato, *ut hic*, & in dote. *l.* 2. §. *de obl.* si nomen in solutum datum sit. *l. ult.* §. *quando fiscus*: emptori hereditatis. *l.* 5. §. *de her. vend.* vel nominis. *l.* 7. *d. tit. de hered.* pensionis. *l.* 20. *ff. de pignorib.* adde *l.* 1. §. *de donat.*

47 *Duum mensium. Haloand.* eodem prisco sermone utitur *l.* 2. *C. Theod. de decur.* Ideo Cujacius 18. *obs.* 9. putat hæc verba desumpta fuisse ex aliqua lege prisca, qui infra ætatem

viam æstimanda sunt. §. 1. Sed & aliam disceptationem juris antiqui non absimilem constitutam decidere nobis humanum esse apparuit. Agitabatur enim, si quis *agrum Cornelianum*, vel forte alium, vel quandam rem eundem legaverit: & postea iterum, vel sæpius [1] ei eandem rem per legatum, vel fideicommissum dederit, post talia autem verba testamenti, Sempronio eundem agrum, vel aliam rem legaverit, ut sæpius quidem fuisset Titii mentio, semel autem Sempronii: quid statuendum est? & quid juris sit, si conjunctim, aut separatim eis relinquatur, sive in legato hoc consistat, sive in hereditate? Hujusmodi igitur decidentes antiquam controversiam sancimus, cuicunque fit hereditas, vel ager in memoratis casibus, sive conjunctim, sive soli, sive sæpius eidem relictus, æqua [2] lance & hereditatem, & agrum, & aliam quamcunque rem dividi, & ad dimidiam partem unumquemque vocari: nisi specialiter expresserit, & dixerit testator, tantas quidem partes velle unum, tantas autem alterum habere. In omnibus etenim testatoris [3] voluntatem, quæ legitima est, dominari censemus. Dat. xv. Kal. Decembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De eo, qui exheredato substituus est.

XXIV. Idem A. Joanni P.P.

CUm quidam suum filium familias impuberem exheredatum fecit, aliis heredibus scriptis, eidem autem pupillo alium substitutum reliquit, maximam scilicet [4] ostendens ad filium suum affectionem, cui nihil quidem emolumenti reliquit, sed post exheredationis [5] injuriam etiam substitutionem ei addidit, & [à] substituto legatum reliquit. *Quærebatur*, si hujusmodi legatum, vel fideicommissum posset valere? Sed & si legatum eidem exheredato filio pater reliquerit, & substituerit ei exheredato facto aliquem extraneum: iterum certabatur, si saltem per eundem modum fideicommissum posset relinquere? Cum igitur antiquitas quidem hoc diverse tractare maluerit, nobis autem hujusmodi jurgia supervacua esse videantur: sancimus [6] nullo legato, nullo fideicommisso hujusmodi substitutum, qui [7] exheredato pupillo datus est, prægravari, nec si ipsam rem, quam pupillo legavit, à substituto ejus vel legare, vel fideicommittere voluit. Dat. II. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC.

Legatarius celans testamentum, privatur legato & remanet heredi scripto. Salic.

XXV. Idem A. Joanni P.P.

SI legatarius [vel fideicommissarius] celaverit [8] testamentum, & postea hoc in lucem emerserit, an posset legatum sibi relictum is, qui celaverit, ex [eo] testamento vindicare, dubitabatur? Quod omnimodo inhibendum esse censemus, ut non accipiat fructum [9] suæ calliditatis, qui voluit heredem hereditate sua defraudare: sed hujusmodi legatum illi quidem auferatur, maneat autem quasi pro non scripto apud [10] heredem, ut qui alii nocendum esse existimavit, ipse suam sentiat jactura: quemadmodum si legatarius, cui propter tutelam gerendam aliquid relictum sit, non [11] subierit tutelam: ei quidem legatum auferatur, pupillo autem adsignatur, cui ille utilis esse noluit. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

De legatis, vel fideicommissis temporalibus.

XXVI. Idem A. Joanni P. P.

ILlud quod de legatis, vel fideicommissis temporalibus [12], utpote irritis, à legum conditoribus definitum est, emendare prospeximus: sancientes etiam talem legatorum, vel fideicommissorum speciem valere, & firmitatem habere. Cum enim jam constitutum sit, fieri posse temporales donationes [13], & contractus: consequens [14] est etiam legata, & fideicommissa, quæ [15] ad tempus relicta sunt, ad eandem similitudinem confirmari: post completum videlicet tempus ad heredem iisdem legatis, vel fideicommissis remeantibus [16], necessitatem habente legatario, vel fideicommissario cautionem in personam heredis exponere, ut [ei] post transactum tempus res non culpa ejus deterior facta restituatur. Dat. xv. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno II. 532.

TIT. XXXVIII.

DE VERBORUM [17] ET RERUM SIGNIFICATIONE.

De prædiis instructis *legatis.*

I. Imp. ANTONINUS A. Antipatræ.

PRÆDIIS *instructis* [18] legatis, quamvis ex fructibus vinum & oleum in eodem fundo habuit: tamen si id venale [19] fuit: item ea, quæ ad tempus propter incursionem latronum tutelæ [20] causa in prædium translata sunt, legato non cedere, juris auctoribus placuit. †. Vinum vero quod in apothecis fuit, si ideo [21] illic habuit, ut cum in prædium veniisset, materfamilias eo uteretur [22], legato cedere, ignorare non debes. P. P. VI. Id. Augusti. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De fundo instructo.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Rufino.

FUndo, *sicut* [23] *instructus* [24] *est*, legato, sive per fideicommissum relicto, villicum quidem, hominesque, & omnia, quæ vel ipse paterfamilias, cum ibi ageret; vel ut fundus esset instructus, non temporis causa, in eo habuit, relicta esse, juris auctoritate definitum est: ea etiam, quæ tam fructuum colligendorum [25], quam servandorum, item pecora [26] stercorandi, vel pascendi causa ibi constituta, ut de his fructus capiantur, vel ut fundus sit instructus: fideicommisso cedere, certi juris est. Dat. Non. Octobr. *Sirmi*, AA. Consulibus.

De cautione περὶ ἀφαιρέσεως.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

SAncimus *cautionis* [27] nomine, vel ἀφαιρέσεως, id est, *securitatis*, non [28] esse fidejussoris donationem interpretandam [29]: nisi hoc specialiter, vel in Græcis, vel in Latinis verbis scriptum fuerit: nisi enim, vel generaliter de satisdatione, vel fidejussione specialiter sit [30] nominatum, cautione, vel ἀφαιρέσει minime fidejussionem, sed nudam promissionem significari. Dat. Kalend. Mart. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De verbo Aut.

IV. Idem A. Joanni P.P.

CUm quidam sic vel institutionem, vel legatum, vel fideicommissum, vel libertatem, vel tutelam scripsisset, *Ille, aut* [31] *ille mihi heres esto*: vel, *Illi, aut illi do lego*: vel *dari volo*: vel *illum, aut illum liberum*: aut *tutorem* [32] *esse volo*, vel *jubeo*: dubitabatur, utrumne inutilis sit hujusmodi institutio, & legatum, & fideicommissum, & libertas, & tutoris datio? an occupantis melior conditio sit? an ambo in hujusmodi lucra, vel munera vocentur? & an secundum aliquem ordinem admittantur? an uterque omnimodo? cum alii in institutionibus primum quasi institutum admitti, secundum quasi substitutum, alii in fideicommissis posteriorem solum accepturum fideicommissum existimaverint, quasi recentiore voluntate testatoris utentem. Et si quis eorum altercationes sigillatim exponere maluerit, nihil prohibet non leve libri volumen extendere, ut sic explicari possit tanta auctorum varietas: cum non solum juris auctores, sed etiam ipsæ principales constitutiones, quas ipsi auctores retulerunt, inter se variasse videntur. Melius itaque nobis visum est [33], omni hujusmodi verbositate explosa, conjunctionem *Aut* [34], pro *Et* accipi: ut videatur copulativo modo esse prolata, & magis sit συμπλεκτικὸς [35], ut & primam personam inducat, & secundam non repellat. Quemadmodum enim (verbi gratia) in interdicto [36], *Quod vi, aut clam*, *aut* conjunctio pro & apertissime posita est: ita & in omnibus hujusmodi casibus, sive institutionum, sive legatorum, sive fideicommissorum, vel libertatum, seu tutelarum hoc est intelligendum, ut ambo veniant æqua lance ad hereditatem, ambo legata similiter accipiant: fideicommissum in utrumque dividatur: libertas utrumque capiat: tutoris ambo fungantur officio: [ut] sic nemo defraudetur à commodo testatoris, & major providentia pupillis inferatur: ne dum dubitatur, apud quem debeat esse tutela, in medio res pupillorum depereant. Sed hæc quidem sancimus, cum in personas hujusmodi proferatur scriptura. Sin autem una quidem est [37] persona, res autem ita derelictæ sunt, *Illam, aut illam rem tibi do lego, per fideicommissum relinquo*: tunc secundum veteres regulas & antiquas definitiones, vetustatis jura manent incorrupta, nulla innovatione eis ex hac constitutione introducenda. Quod etiam in contractibus locum habere censemus. Dat. Prid. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

De familia.

V. Idem A. Joanni P. P.

SUggestioni Illyricianæ [38] advocationis respondentes, decernimus, *familiæ* [39] nomen talem habere vigorem, parentes & liberos, omnesque propinquos, & substantiam: libertos [40] etiam & patronos, nec non servos per hanc appellationem significari: & si quis per suum elogium fideicommissum *familiæ* [41] *suæ* reliquerit, nulla speciali adjectione super quibusdam certis personis facta: non solum propinquos, sed etiam his deficientibus, generum [42] & nurum. Eos enim nobis humanum esse videtur ad fideicommissum vocari: ita videlicet, si matrimonium morte [43] filii, vel filiæ fuerit dissolutum: nullo etenim modo possunt gener, vel nurus filiis viventibus ad tale fideicommissum vocari: cum hi proculdubio eos antecedant: & hoc videlicet gradatim fieri, ut post eos liberti veniant. †. Hoc eodem valente & si quis rem immobilem eidem legaverit, vel fideicommiserit, eamque alienare prohibuerit [44] adjiciens, *ut si hoc fideicommissarius præterierit, familia* [45] *suæ res acquirantur.*

†. In aliis autem casibus nomen *familiæ* [46] pro substantia oportet intelligi: quia & servi & aliæ res in patrimonio uniuscujusque esse putantur. Dat. xv. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

TIT.

---

1 Vid. *l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 1.

2 *l.* 19. *in fin. l.* 84. §. 12. *de legat.* 1.

3 Vid. *l.* 16. *ff. de fideicommiss.*

4 Ironia, ut in *l.* 97. *ff. de leg.* 3.

5 Exheredatio injuriosa.

6 Hæc est 33. decisio ex 50. novis Justinian. ut videre est apud Anglos. ANS.

7 A substituto impuberis exheredati non potest legari, vel fideicommitti: etiamsi exheredato pater aliquid legaverit.

8 Legatarius celans testamentum, privatur legato, idque heredi cedit, non quasi scriptum. *s. Harmenop.* 10. §. 36. *Synopsis Basil.* 44. *tit.* 4. *cap.* 48.

9 Fructum suæ calliditatis jure nemo percipit. Dolus suus nemini prodest.

10 Vid. quæ dixi ad *l. unicam.* §. 13. *ff. de caducis.* Cur ita? quoties indignitas respicit favorem certæ personæ, quod reo accrescit, injuriam passo defertur.

11 *l.* 32. *ff. de excus. tut. l.* 5. §. 2. *ff. de his quæ ut indign. l.* 12. §. 4. *ff. de relig.* nisi tutor non idoneus sit, puta minor: & ita per eum non stet. *l.* 76. §. 6. *ff. de legat.* 2.

12 Valet legatum factum ad certum tempus, vel incertum: contra, Hereditas ex die, vel in diem non datur. *l.* 34. *ff. de hered. instit.* nisi à milite. vid. *l.* 8. *ff. de testament. milit.* adde *l.* 9. *ff. de hered. instit.*

13 *l.* 1. 2. 3. *ff. de donationib. quæ sub modo.*

14 Argumentum valet à contractibus ad ultimas voluntates. dixi ad *l.* 20. *ff. de verb. sign.* vid. *Mantic.* 3. *de Conjectur. ult. voluntatum* 18. & *Everard. Topicis loco à contractibus ad ultimas voluntates* 37. Goth.

Vid. *l.* 44. §. 5. & *l.* 46. *ff. de legat.* 1. ANS.

15 Ad tempus legari potest, *ut hic*, ut & vendi, donari. *l.* 1. *ff. de in diem addict. l.* 1. 2. *ff. de lege commissoria. l.* 1. 2. 3. *de donat. quæ sub modo.* dos relinqui. *l. in rebus.* 30. *ff. de jure dot. l.* 1. *ff. soluto.* emphyteusis dari. *l.* 2. *ff. de jure emphyteut.* vid. *Bertrand.* 4. *consil.* 1. *num.* 4.

16 Finito legati tempore, legatum ad heredem revertitur.

---

17 Dixi ad L. D. *pen.*

18 Instructis prædiis legatis, ea tantum cedunt, quæ fuerunt ibi perpetui usus causa: ad tempus ibi reposita, venalia non cedunt.

19 *l.* 12. §. 30. *ff. de instructo.*

20 Id est, custodiæ. *l.* 12. §. 29. *ff. de instruct.* vid. *Paul.* 3. *sentent.* 6. §. 39.

21 Vinum in apothecis duplici causa habetur: vel ut eo utamur, *ut hic*: vel ut in horreo, ut postea vendamus. vid. in *d. l.* 12. *d.* §. 29.

22 Illudque absumeret. *Paul.* 3. *sent.* 6. §. 42. *l.* 1. §. *eodem.*

23 *l.* 8. *l.* 12. §. 27. *l.* 16. §. 2. *l.* 20. §. 8. *ff. de instruct.*

24 Fundi instructi legato instrumenta tam fundi quam paterfamilias, veniunt, *ff. de instructo.*

25 *l.* 8. *l.* 9. *ff. de instructo. Paul.* 3. *sent.* 7. §. 38.

26 *l.* 188. *in fin. ff. eod.*

27 Cautionis verbum a lege, vel a contrahentibus, vel a testatore, vel statuto, consuetudine, aut ordinatione prolatum nudam promissionem continet, non fidejussorem, *ut hic*: nisi qui cavere debet, sit suspectus: alias inanis cautio creditori non prodest; nisi is qui promisit, cautione antea erat obligatus (alias secunda promissio priori nihil adferret utilitatis) nisi agatur de cautione prætoria. *arg. l.* 7. *ff. de prætoriis.* nisi fructoria esset nuda cautio: nisi cautio Burgensis (ut Galli dicunt) id est, sufficiens, & competens *l.* 21. *ff. de judiciis.* idonea. *l.* 41. *ff. de pet. hered. l.* 6. *ff. de pignor. act. l.* 1. §. 36. *ff. depositi. l.* 59. *in fin. ff. mandati. l.* 4. *ff. de precibus imp. l.* pen. *in fin. ff. depositi. l.* 3. *ff. de omni agro.* (Idonee enim cavere est satisdato & captis pignoribus. *l.* 4. §. 8. *ff. de fideicom. libert.*) bona & plena debeatur. Socinus *reg.* 42. nisi recte caveri oportet. *l.* 2. *ff. de usufruct. earum rerum. l.* 1. §. 9. *ff. de collat. bonor. l.* 73. *ff. de verb. sign.* multo magis, si conjunctim bonam & sufficientem cautionem dari sit necesse. Copulationum namque vis hæc est, ut utrumque requiratur & geminata qualitas cautionis ejusdem naturam augeat. Ad hæc, Fidejussore mortuo, vel non solvendo facto, alius peti potest. Superioribus casibus, idonea cautio non est simplex quantumvis hominis divitis juramentum. Legis enim & statuti præceptum in forma specifica implendum est. Sufficiens etiam non est quivis ex plebe: religiosus, quantumvis vir probus: quia nihil habet: *Auth. ingressi. ff. de sacrof. eccles.* usurarius, licet dives: infamis manifestus: *l.* 20. *ff. ex quib. caus. in famil.* (qua de re dubitari tamen potest) advocatus, procurator rixarum plenus, notarius fraudulentus, mulier: *l.* 1. *& passim ff. ad Vellejan.* minor, furiosus, prodigus & similes, qui obligari non possunt: *Inst. de inutilib. stipul. l.* 1. *ff. de verb. obl.* milites & nobiles in eundem ordinem referunt. mobilium tantum possessor etiam idonea cautio non est: sed nec is qui so non obligat instar principalis, puta non personaliter: si pignus nudum offertur (si tamen de Prætoria cautione agitur. *l.* 7. *ff. de prætoriis,*) qui instrumento publico cavere non vult. Sufficiens vero dici potest, qui suarum opum laudatores, seu certificatores apud judicem arbitrum, vel commissarium in id delectum parte præsente, vel citata. *l.* 47. *ff. de re judic.* profert. Solent enim judices idoneos probare etiam parte invita. Tenetur quoque laudator in subsidium, principali non solvendo. *l.* 4. *in fin. ff. de fidejuss. tut.* idoneus quoque intelligitur, qui non idoneus quidem est, sed tamen probatus à creditore est. *l.* 3. *in fin. ff. de fidejuss.* Quid si quis fidejussorem non reperit, est enim difficile fidejussorem reperire? decuerritur ad sequestrum. vid. *l.* 5. §. 1. *ff. ut legat. Ny.* 88. *c.* 2. §. 1. *l.* 33. §. 2. *ff. de episc. & cleric.* Quid si reus eo loci ubi petitur cautio, jurat se satisdare non posse, alibi posse? auditur. *l.* 8. §. 5. *ff. qui satisdare.* His adde *Rebuf. tom.* 2. *tract. de sent. execut. art.* 1. *glos.* 16. *in verbis, Bonne & suffisante caution.*

28 Imo interpretanda est *l.* 59. *in fin. mandati.* Aliud est ad nudam, aliud ad idoneam cautionem teneri.

29 Pura in testamento, ut *l.* 84. *ff. de leg.* 1. *l.* 32. *ff. ad SC. Trebell.*

30 Disjunctiva posita inter personas honoratas, vel gravatas, tam in ultimis voluntatibus quam contractibus pro conjuncta capitur: non si inter res sit apposita.

31 Adde *l.* 23. *ff. de testam. tut.*

32 Hæc oli 34. decisio ex novis 50. Justinian. ANS.

33 *Aut* pro *Et* accipitur, & ita disjunctiva pro conjunctiva sumitur. *l.* 53. *ff. eod.* & è contra *d. l.* 53. & 29. *ff. eod. l.* 11. §. 5. *in fin. ff. quod vi.*

34 *Aut* pro *Et* accipitur, & ita disjunctiva pro conjunctiva sumitur. *l.* 53. *ff. eod.* & è contra *d. l.* 53. & 29. *ff. eod. l.* 11. §. 5. *in fin. ff. quod vi.* 35 Alciatus 9. *Pareg.* 18. legit συνάπτικὸς, & male. vid. Cujac. ad *l.* 27. *ff. de patris:* & ad *l.* 133. *ff. de verb. oblig.* Διαζευκτικὸς falsa disjunctio quoties quid ita disjungitur, ut tamen conjunctim intelligatur, quæ loquendi forma etiam Ἀποσιώπησις dicitur, cum quid ita reticemus, ut tamen tacitis nobis intelligatur. Διάζευξις, disjunctio: ἐναλλαγὴ προσώπων, alteratio. 36 *l.* 11. §. 5. *in fin. quod vi aut clam.* 37 Disjunctiva inter res diversas posita, pro conjunctiva non habetur: inter personas posita, interdum habetur. *ff. eod.*

38 Illyriciana advocatio est eorum advocatorum, qui munere isto fungebantur apud Præfectum Prætorio Illyrici, cujus alibi quoque fit mentio.

39 Familiæ relictum gradatim debetur personis appellatione familiæ comprehensis. De familia adde *l.* 195. §. 2. *l.* 196. *ff. eod. l.* 32. §. 6. *ff. de leg.* 2. *l.* 14. *ff. ad Trebell. Tiraquell. libello Du retrait lignager* §. 1. *glos.* 9. *num.* 195. *Simoneum de Prætis* 2. *de interpret. ultimarum voluntat.* 3. *dubitatione* 1. *solutione* 11. *num.* 25. 40 Vid. quæ scripsi ad *l.* 208. *ff. de cond. & demonstr.*

41 De relicto familiæ. *Familia relinquo, ut hic*, & *l.* 32. §. 6. *ff. de leg.* 2. *familia voto adquiri. in fin.* ff. *eod.* addatur & illud, *ne do nomine familiæ meæ excat. l.* 88. §. 6. *ff. de leg.* 2.

42 Gener & nurus numerantur in familia.

43 Gener & nurus' dissentur etiam dissoluto matrimonio, & sic affinitas dicitur durare dissoluto quoque matrimonio. In edicto *de postulando*, præsentes affinitates intelliguntur, non quæ fuerunt. *l.* 3. §. 1. *ff. de postulando.* in nuptiis etiam non præsentes intelliguntur. §. 8. *ibi, si fuit murus. Inst. de nupt.* Ita servus testari non potest pro iis dominis quorum antea fuerit. *l.* 14. ff. *de quæst.* Quare quod à Gallis dicitur, *Adorte ma fille, mort est mon gendre*: referitur ad amorem potius quam ad pudorem & honestatem, morte filiæ deminuitur quasi necessitudo, at non honestas & reverentia.

44 Plerumque testatores vetant res extero vendi, vel in externum alienari. *l. ult. ff. de reb. alien. non alienand.*

45 De relicto familiæ dixi ff. *eod.* 46 Familiæ nomen pro substantia, ut eo loco: Agnatus proximus familiam habeto, *l.* 195. §. 1. *ff. eod.*

1 XXIX. D. adde 44. *Cod.* 26. Omittere est negligere judicium defuncti: repudiare, abstinere, cessare.

2 Causa testamenti ipsum testamentum, seu hereditas testamento delata.

3 *l. 1 §. de fideic. libert.* Substitutus cui defertur hereditas, legata solvit.

4 *l. 3. 4. ff. eod.*

5 Tenetur, qui omisit additionem, licet non possideat.

6 *l. 22. ff. eod.*

7 Non insuper habitum, &c. *Cujac. 3. obs. 22. in fin.* ubi notionem verbi, *insuper habere*, explicat, *insuper habere*, ut idem author notat 11. *obsery.* 12. est ὑπεροπτῶ vel παραμελῶ. Nam & *Hieronymus* interpretatur, Insuper habebit: & eodem sensu Agellius 1. Eam confidentiam non insuper habendam intelligit, & Symmachus, scribendi munus non insuper habitum. his adde quæ dixi ad *l. 43. in fin. ff. de relig. l. 17. ff. de his quæ ut indign. adde alia ex Mureto* 11. *variar.* 17.

8 Vide *l. 17. ff. eod.* adde *l. 6. ff. eodem.*

9 Falcidia detrahitur, etiam quando legata ex hoc edicto debentur.

TIT. XXXIX.

SI OMISSA [1] SIT CAUSA [2] TESTAMENTI.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Januariæ.

SI in fraudem legatorum transmissam hereditatem ad substitutum [3] probatura es: utilis actio adversus eum, cum quo fraudis consilium participatum est, [tibi] competit. Plane, si pecunia [4] accepta omisit [5] additionem, legata & fideicommissa præstare cogitur. Accept. Kalend. Octobr. FUSCO & DEXTRO Conss. 226.

Si hereditas, quæ adiri poterat, repudietur in fraudem legatorum, habet locum hoc Edictum. Baldus.

11. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Victoriæ.

EUm, qui cum testamento posset obtinere hereditatem, ab intestato jus successionis voluit amplecti, libertatibus [6] eodem testamento datis obesse non posse, jampridem placuit. Quod si cum jam neque adiri ex testamento hereditas, neque bonorum possessio peti possit, judicium defuncti non [7] usurpabitur, sed ad irritum juris ratione revocatum est, petitio relictorum nullo jure procedit. Si vero jure facto testamento: cessante herede scripto alter ab intestato adiit hereditatem, neque libertates [8], neque legata ex testamento posse præstari, manifestum est. P. P. Kal. Januar. PHILIPPO A. & TITIANO Conss. 246.

111. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Apro & Piæ.

SI Proculiana patri vestro, cujus estis heredes, testamento quid reliquit, & scripti jure secundum ejus judicium vel omissa causa testamenti successerunt ab intestato, aditus competens Judex, quatenus legis Falcidiæ [9] modus patitur, vobis relicta restitui jubebit. Dat. xv. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

TIT. XL.

DE INDICTA VIDUITATE [10], ET LEGE JULIA MISCELLA [11] TOLLENDA [12].

Conditio viduitatis non spernitur, si legatum non adscribitur mulieri, sed alteri. Bald.

1. Imp. GORDIANUS A. Bono.

LEgatum alii [13] sub conditione sic relictum, *si uxor* [14] *nuptui se post mortem mariti non collocaverit* [15], contractis nuptiis conditione deficit, ideoque peti nequaquam potest. P. P. XIII. Kal. August. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

Lex Julia Miscella in juramento & cautione Mutiana, quæ præstabatur, cessat. Salic.

11. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

AMbiguitates legis Juliæ [16] Miscellæ generali lege tollentes, nullum concedimus fieri juramentum secundum prædictam legem, sed penitus ea una cum Mutiana [17] cautione super hac causa quiescente, licere *mulieribus* etiam maritorum [18] suorum [19] interminatione spreta, quæ viduitatem eis indicit, & non dato sacramento, procreandæ sobolis gratia tantum ad secundas migrare nuptias, pœna hujusmodi cessante, sive habeat liberos, sive non: & ea percipere [20], quæ maritus dereliquit: quorum omnium manifestissimum est, dominium minime eas liberis existentibus habere, usufructu [21] tantummodo apud eas remanente, & ad liberos prioris tori proprietate eorum deferenda, secundum ea quæ de secundis nuptiis, & lucris quæ ex his mulieribus [obveniunt] statuta sunt, ne ex necessitate legis, & sacramento colorato [22] perjurium committatur. Cum enim mulieres ad [23] hoc natura progenuerit, ut partus ederent, & maxima eis cupiditas in hoc constituta sit: quare scientes prudentesque perjurium committi patimur? Tale igitur juramentum conquiescat, & lex Julia Miscella cedat cum Mutiana [24] cautione super hoc introducta: & à [nostra] republica separata. Augeri [25] etenim magis nostram Rempublicam, & multis hominibus legitime progenitis frequentari, quam impiis perjuriis affici volumus: cum satis esse inhumanum videatur, per leges [26], quæ perjuria puniunt, viam perjuriis aperiri. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

In AUTHENT. de nupt. §. quæ vero nunc sequitur. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 43.

Cui relictum quid fuerit à conjuge, vel à qualibet persona, ne secundas ineat nuptias: intra annum quidem non petat, nisi spes nuptiarum deficiat: post annum vero capiat, præstita cautione rei cum fructibus restituendæ, si contra fecerit. *Pro re immobili juratoria cautio fiat cum hypotheca; pro mobili (si persona sit idonea) eadem sit cautio: alioqui & fidejussor exigitur, si præstari potest. Contractu nuptias data vindicari potest: quod sic admittitur, ac si ei relictum, vel ordinatum non esset.*

Lex Julia Miscella correcta in muliere est correcta in viro, & conditio in viduitate apposita, si perseverantiam non requirit, est exspectanda. Bald.

111. Idem A. Joanni P. P.

LEgem Juliam Miscellam quemadmodum in fœminis sustulimus, ita & in [27] *masculis* esse sublatam, pertinere quidem ad sensum nostræ legis, quam super hoc promulgavimus, non est incertum: Ne tamen quædam ambiguitas simplices [28] animos moveat, etiam expressim sancimus, legem Juliam Miscellam, & Senatusconsultum [29], quod circa eam factum est, nec non Mutianam [30] cautionem, quæ super talibus nuptiis introducta est, non solum in fœminis, sed etiam in masculis cessare.

†. Sed quia apud Ulpianum in libris Sabinianis invenimus quædam verba, quæ effugunt legis Miscellæ observationem: ne quis & ea sublata esse putaverit, sancimus, cum hujusmodi verbis mulieribus aliquid relinquatur, *Si vidua* [31] *erit*, vel *quoties vidua erit*, vel *cum vidua erit*, vel e contrario maribus, *Si amiserint uxores*, vel *quando ad cœlibatum pervenerint*: non vetari ea vindicare, vel legitimo modo sumere, quæ eis derelicta sunt. Neque enim ut permaneant, vel fœminæ in viduitate, vel masculi in cœlibatu, videtur esse relictum, ut locum ante nostram legem habeat lex Julia Miscella, quæ jam perempta est: sed cum primum hoc evenerit, illico competat talibus personis ejus quod relictum est, persecutio: quia sub conditione relictum esse videtur, sive semel, sive in annos singulos hæc liberalitas fuerit conscripta, quasi pro solatio suæ tristitiæ [32]. Dat. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

1 Conditio, lege Mæviæ, *Si vidua erit*, *Cum vidua erit*, vel, *lege Titia si uxorem amiserit.* Cum cœlebs erit, non remittitur: nec enim viduitatem indicit sed solatium viduitati præbet.

32 Solutium tristitiæ.

TIT. XLI.

DE HIS, QUÆ POENÆ [33] NOMINE IN TESTAMENTO, VEL CODICILLIS [SCRIBUNTUR, VEL] RELINQUUNTUR.

Relictum, vel in alium translatum pœna nomine valet, nisi ob turpem causam, vel impossibilem conditionem relinquatur.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SUpervacuam observationem veterum [legum,] per quam testatorum voluntates ad effectum duci impediebantur, amputamus: præcipientes, nullum valere dicendo pœnæ nomine quædam esse relicta [34], vel adempta in supremis testantium voluntatibus, eas infirmare: sed licere testanti pro implenda sua voluntate, vel pecunias dari præcipere, vel aliam pecuniariam pœnam inferre quibus voluerit, tam in adimendis hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis, vel libertatibus, quam in præcipiendo ad alias personas eas transferri ab eo, cui relicta ab initio sunt, vel aliquid ab eo dari, si minus dispositionibus suis heres, vel legatarius, vel libertate donatus paruerit. Quod [35] si aliquid facere, vel legibus [36] interdictum, vel alias probrosum, vel etiam impossibile [37] jussus aliquis eorum fuerit: tunc sine ullo damno, etiam neglecto testatoris præcepto servabitur. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* Domino nostro JUSTIN. A. P. P. Cons. 528.

33 Vid. *l. 34 ff. Ulp. 24. § 17. § ult. Inst. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr.* hoc tandem constituit, valere omnia quæ testamento, vel codicillis pœnæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jusserit impossibile aut quasi:

34 Relictum vel ademptum pœnæ nomine valet: nisi turpis, vel impossibilis conditio adjecta sit.

35 Prohibitionem factam heredi, vel legatario, ne instituat heredem etiam extraneum, non valere, ex hoc loco colligitur juncta *l. quoties 22. ff. de cond. & demonst.* quia conditio potest nec-

gligi quæ vel spe præmii, vel metu pœnæ impedire potest liberam testandi facultatem, nisi forte testator justa ac legitima de causa heredem testari prohibuerit: veluti prodigum, vel similem. *Alex. 1. conf. 155. Ias. 2. conf. 189. 3. conf. 142. 4. conf. 164. Curt. conf. 160. Clos. lin. illa 71. ff. de her. inst.*

36 Legibus interdicta, non natura, sed jure impossibilia æstimentur. 37 *§. ult. in fin. Inst. de leg.*

TIT. XLII.

DE FIDEICOMMISSIS [38].

De alimentis, & vestiario.

1. Imp. ANTONINUS A.

SI probaveris Demetrium petiisse [39] de matre heredeque sua, ut tibi alimenta menstrua, & vestiarium annuum præstaret, eamque secutam voluntatem filii sui per multum [40] temporis, id est, non minus in tali causa triennio [41], ea præstitisse, ut in [42] futurum quoque ea præstentur, & si qua in præteritum præstita non sunt, ut exolvantur, impetrabis. P. P. XVII. Kalend. Septemb. DUOBUS & ASPRIS Conss. 213.

De solutione fideicommissi inutiliter relicti.

11. Idem A. Eupatrio.

ET [43] si inutiliter [44] fideicommissum relictum sit: tamen si heredes comperta [45] voluntate defuncti, prædia ex causa fideicommissi avo tuo præstiterunt [46]: frustra ab heredibus ejus de ea re quæstio tibi movetur, cum non ex ea sola scriptura, sed ex conscientia [47] relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur. P. P. VI. Kal. August. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

De morte manumissæ ex causa fideicommissi, cui hereditas quoque fideicommissa debebatur.

111. Idem A. Rufino.

CUm secundum voluntatem defunctæ, Chrysidem puellam ab heredibus manumissam, eamque, priusquam ei restitueretur hereditas [48], intestato vita functam proponas: ad manumissores [49] ejus successio pertinet. Qui si adierint ejus hereditatem, confusis [50] actionibus, fideicommisso sunt liberati. P. P. v. Id. Decemb. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

De alienatione & oppignoratione extra familiam prohibita.

IV. Imp. ALEXAND. A. Victorino.

VOluntas [51] patris prohibentis [52] *liberos fundos extra* [53] *familiam* [54] *vendere, vel pignori dare*, fratrem sorori [55] donare [56] prohibuisse non videtur. P. P. V. Kal. Jul. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

Differentia substitutionis pupillaris, & fideicommissariæ.

V. Idem A. Reginæ.

SI frater tuus, postquam patri heres extitit, pubes [57] jam [factus,] sine liberis decessit: ex pupillari substitutione tibi hereditas ejus delata non est. Sed [58] si verbis fideicommissi aliqua parte testamenti confirmata est: fideicommissum ab heredibus petere non prohiberis. P. P. XV. Kal. Februar. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

Si res obligatæ relinquantur.

VI. Idem A. Nilo.

PRædia obligata [59] per legatum, vel fideicommissum relicta,

38 XXX. XXXI. XXXII. D. *eodem.* adde 2. *Inst.* 23.

39 Testamento, scil. minus solenni.

40 Multum temporis, triennium.

41 2 *Feud.* 2. §. 2. Triennio solutum annuum legatum, in futurum perpetuo debetur. vide quæ dixi ad *l.* 28. *C. de patt. l. 5. l. 7. l. 8. C. de usur. in l. 6. ff. de usuris.* adde *l.* 88. §. 5 *ff. de leg.* 2.

42 Vid. *d. l.* 28.

43 Licet inutiliter legatum relictum sit, & heredes scientes præstiterint: non amplius id repetere possunt. *Synops. Basil.* 44. *tit.* 1. *c.* 112.

44 Agnoscens minus solennem voluntatem, & ea solvens non repetit.

45 *Comparata.* Hal.

46 Ultro ac voluntarie. *l.* 23 *C. cod.* *l.* 16. §. 1. *C. de restam. l.* 33. *ff. de fideic. libert. l.* 9 §. 5. *ff. de jur. & facti ign.*

47 Conscientia relicti.

48 Fideicommissum universale transmittitur, licet non facta sit restitutio: ut hinc constet pertinere etiam hunc titulum ad fideicommissa universalia. adde *l.* 5. 12. 14. 15. 16. 30. *& ult. C. eod.*

49 *l.* 17 *ff. de bon. lib. Inst. de suc. lib.*

50 Debitori succedente creditore, confunditur actio. *l.* 7. *C. de pactis. l.* 6 *C. ad l. Falc. l.* 95. §. 12. *ff. de solut.*

51 Vid. *l. ult. C. de reb. al. non alien.*

52 Alienatione liberis interdicta non prohibentur ipsi liberi inter se alienare, *ut hic.* Quid liberis alienare prohibitis, an nepos alienare vetatur? prohibetur, ut & alii descendentes. Quid si heredem alienare prohibuit? heres heredis prohibitus quoque intelligitur. *l. pater* 38. §. *Julian. 4. ff. de leg. 3.*

53 Facit *l. ult. C. de verb. & rer. sig. l.* 88. §. 6. *ff. de leg. 2.*

54 Familiæ appellatione contineri fratres & sorores hinc colligitur: sed tamen verius est hic agi de familia testatoris, hoc sensu: Extra familiam alienare prohibitum non videri extra familiam testatoris alienare, si soror donaverit. vide *Simonem de Pratis 3. de interpr. 3. dubit. 1. solut. 1.* Quid si nupta est soror? vid. *l. ult. C. de verb. sign.* Quid liberi alienare prohibiti extra familiam, an in infinitum alienare vetantur? hujusmodi prohibitio quatum gradum, seu quartam generationem, non egreditur, *Nov. de rest. fidei.* 39. §. *pen.* in verb. *post quatuor demum generationes. Socin. reg.* 284.

55 Sorori quod donatur, non alienatur extra familiam. *d. l. ult. in fin.*

56 Si ita est: prohibitus alienare, potest donare? non ita est. Nam de nuda donatione hic non agitur, sed de donatione facta sorori. Persona, non genus contractus huic constitutioni privilegium facit: alias non quemadmodum donare licet quod vendi potest. *l.* 163. *ff. de reg. jur.* ita donare possumus, quod vendere prohibemur.

57 Directa pupillaris expirat pubertate. adde *l.* 8. *C. de impub. & aliis.*

58 Fideicommissaria substitutio non expirat pubertate.

59 Hic agitur de re obligata postea legata, vel fideicommissa, ut & alibi *l.* 57. *ff. de l.* 1. §. 5. *Inst. de leg.* ut & in *l.* 3. *C. de leg.* de re legata postea obligata hoc tandem innuit, Res obligata si a sciente testatore relinquatur, ut heres teneatur eam luere, vel ejus loco pretium solvere.

¶ Legatum (si forte res legata alicui obligata sit) heres luere debet, ut id legatario præstet, *ut hic.* Fallit, si facto ipsius legatarii res ipsa obligata est, *ut hic. & l. si res obligata. 57. ff. de leg. 1. arg. l. licet placeat 15. ff. de dote prælegata.* si legatum ipsum universale sit. (Hujus enim legati luitio ad legatarium pertinet, quod una cum suo onere transeat. *arg. d. l. 15. l. cum pater. 77. ff. de leg. 2.*) si res ipsa legata obligata sit nomine extranei, hoc est, alterius quam ipsius testatoris, vel heredis ejus. *Bart. hic. Socin. reg. 171.* adde quæ scripsi apud Theophil. §. 5. *Inst. de legat.*

2 Prædia obligata, si legantur, ea cogitur heres luere. Quod si jam à creditore distracta sunt, compellitur heres horum æstimationem legatario præstare. *Synopf. Basil. 44. tit. 1. c. 116. 5. Harm. 10. §. 34.*

3 *l. 15. §. eodem. l. 95. ff. de leg. 3.* utque ita servandæ voluntatis defuncti causa à verborum propria significatione recedere licet: quod quoties aut quibus casibus permittatur, vid. *apud Socinum reg.* verborum propriæ significationi standum, nec ab ea recedendum est. 44.

4 *l. 12. in fin. l. 29. in fin. ff. de leg. 3. l. 168. in fin. ff. de reg. jur.*

5 Fideicommissum relictum servo, cui libertas est legata, cedit eo tempore quo libertas: ut ita legatum non sit inutile. *l. 91. §. 2. ff. de leg. 1. l. 9. l. 19. ff. de manumiss. testament.*

6 Quem non honoro, gravare non possum. *l. 1. §. 17. ff. ad Treb.*

7 A legatariis, fideicommissariis, donatariis mortis causa legare & fideicomittere possumus: iisdem possumus substituere. *l. 50. l. 77. §. 32. ff. de leg. 2. l. 36. §. 1. l. 77. ff. de cond. & demonstr. l. 12. ff. de mort. caus. don.*

8 *l. 8. §. 5. in fin. ff. de transact. l. 77. §. 1. ff. de leg. 2.*

9 Dixi ad *l. 4. §. 6. ff. de arbitr.*

10 Legendum fortasse videtur (*tametsi additum perfectum sensum facit*) *pro adjecto habendum est.* 11 Sensus intellectus orationis defectum supplet. 12 Si alienationi consentiunt hi, quorum interest rem alienari, alienatio revocari non potest. *l. 120. §. 1. ff. de leg. 1. l. 77. §. 27. ff. de l. 2. Novell. 159. c. 3.* 13 Alienandi prohibitio sine causa facta non valet: causa adjecta, vel subintellecta valet, ut eo casu alienatione facta, sequentes admittantur, sequente alienante, alii rursus sequentes, at non antecedens qui alienavit: ut hinc colligatur, Fideicommissum ex prohibitione alienandi subintelligi. vid. Simonem de Præt. 3. *de interpret. ult. volunt. 3. dub. 1. solut.* 10. ubi notat, rationem hujusmodi prohibitionum subintelligi ex re ipsa, vel personis, puta quod res sit familiæ omnino utilis: vel quod prohibitio facta sit infanti, prodigo, furioso, pupillo & similibus. 14 Pacto vel consensu fideicommissum remitti potest.

15 Quod in diem debetur, ante diem solvi potest. *l. 137. §. 2. in fin. ff. de verb. obl.*

16 Vid. *l. 9. ff. ad l. Falc.* 17 *Principe loco*, ita legitur in vetustis. *Cujac. 18. obs. 9.* ut in illo versu, *Lubrica per vacuum posui vestigia princeps.* 18 Instituto adeunte, relicta à substituto non debentur, *l. 20. ff. si quis omissa.* 19 Σύνκρισις: de qua dixi ad *l. 17. de jure dot.* vel *ἀντιπαρβολῆς.* solœcismi species, de qua ad *l. 3. de his quibus ut indignis.* 20 Id est, generaliter, his verbis, *si intra pubertatem decedat. Gov. 1. Lect. 1.* 21 Sit hæc hypothesis: *Sive quæsita, sive non quæsita hereditate, adoptiva mea intra pubertatem decesserit, hereditatem Titio & Cajo restitui volo.* Quid juris est? Quæsitam adoptivæ filiæ hereditatem restituent adoptivæ heredes: non quæsitam legitimi testatoris heredes, atque ita legitimi heredes rogari possunt. alias interpretationes vide apud Alciatum 1. *disjunct.* 9. Duar. 2. *disp.* 5. Govean. 1. *variar.* 1. Goth. Adde Fachin. *lib. 6. controvers. cap. 97.* Guilhelm. Onciacium. *lib. 2. Academicar. quæstion. cap. 29.* & omnino Rainald. *Corf. indagat. jur. lib. 3. cap. 19.* Ans. 22 Adoptivis liberis substitui potest pupillariter.

23 Legatarius legatum propria auctoritate capere non debet, sed id ab herede petere, *ut hic glos. in verbo, id est, petendo, in c. Rainaldus* 18. x. *de testam.* unde adversus occupantem competit interdictum quorum legatorum. ℣. *quor. legat.* nisi eam potestatem fecit testator legatario, ut legatum propria auctoritate caperet. *text. & gl. in l. Titia cum test. 34. §. 1. ff. de leg. 2.* 24 Si adoptivæ quæsita fuit hereditas. 25 Si adoptivæ quæsita non fuit hereditas. 26 Non adita hereditate relicta non valent. vid. *l. 12. §. 5. ff. de bon. lib. l. 1. ff. de injust.* nisi testator voluerit relicta solvi per heredes suos ab intestato. 27 Jure non adoptata, ut adoptata adire non potest. adde *l. 1. ff. de hered. inst.* 28 Si mulier filiis suis instituit, patrem ipsorum rogaverit, ut eos manumittat, hoc dicere videtur, debere patrem liberis emancipatis hereditatem restituere: ac propterea quandocunque fuerint emancipati, restituere tenetur. *Synopf. Basil. 45. tit. 6. cap. 125.*

29 Fideicommissum inducitur ratione agnationis conservandæ. vid. *Simonem de Præt. 3. de interpret. ult. volunt. 3. dubit. 1. solut. 11.* 30 Vide quæ scripsi ad *l. 44. in fin. ff. de manumiss. testam.*

31 *Filium tuum heredem instituo, si eum emancipaveris.* ut *l. 70. l. 93. ff. de cond. & demonstr.* cuinam debetur hereditas? An filio tuo, qui heres institutus est: an tibi conditionem implenti? filio. Ideoque rogatus de emancipando filio, rogatus quoque intelligitur de restituenda ei hereditate. *Sanct.* ut qui antecedens voluerit, consequens voluisse intelligitur. *Bald.*

De herede rogato, quidquid ex hereditate ad eum pervenerit, post mortem suam restituere.

XVI. Imppp. Carus, Carinus, & Numerian. AAA. Isidoræ.

CUm 32 virum prudentissimum Papinianum respondisse non ignoremus, etiam legata hujusmodi fideicommisso contineri, id est, ubi 33 heres rogatus fuerit, *quidquid ex hereditate ad eum pervenerit, post mortem restituere:* animadvertimus etiam præceptionis 34 compendium testatoris verbis comprehensum esse 35. †. Sane quoniam in fideicommissis voluntas 36 magis, quam verba plerumque 37 intuenda est, si quas pro rei veritate præterea probationes habes, ad commendandam hanc patris voluntatem quam fuisse adseveras, apud præsidem [provinciæ] experiri non vetaris. P.P. Prid. Id. Novemb. Caro & Carino AA. Conss. 283.

De liberatione legata.

XVII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Fortunato.

SI creditoris voluntas jure 38 subnixa liberari 39 te debito volentis doceri potest: etiam antequam solenniter tibi liberatio à successore præsterur 40, exceptionem 41 tibi ex 42 voluntate defuncti descendentem competere manifestum est. P. P. XII. Kal. Maji, Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De necessitate reddendæ rationu remissa.

XVIII. Iidem AA. Apolausto.

CUm necessitatem reddendæ 43 rationis defunctus remittendam tibi esse petierit, manifesti juris est, voluntatem defuncti immutatam 44 esse debere. P.P.Id. Mart. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De priore & posteriori voluntate.

XIX. Iidem AA. Ampliato.

CLari & aperti juris est, in fideicommissis posteriores 45 voluntates esse firmiores. P. P. VIII. Id. Septemb. ipsis AA. IV. & III. Conss. 290.

De relictu à tutore.

XX. Iidem AA. Juliano.

ETiam 46 à pupillorum tutoribus, velut ab ipsis 47 relicta fideicommissa debentur. P. P. III. Non. Decemb. ipsis IV. & III. Conss. 290.

De transmissione ad heredem.

XXI. Iidem AA. & CC. Tiberio.

SI in personam patris tui, cui te successisse proponis, fideicommissi dies utiliter 48 cessit: licet tempore, quo fuerat datum, necdum 49 te natum [fuisse] probetur, uxorem patrui [tui,] quem contendis rogatum fuisse patri tuo, *si sine liberis decesserit*, ab avo [tuo] relicta restituere: si ei successerit, de fideicommisso convenire debes. Nam si patrui etiam hereditas tibi quæsita est, non de fideicommisso quærendum, sed hereditas ab ea vindicanda est. Dat. VI. Id. Februar. AA. Conss. 293.

De epistola, libello, scriptura, nutu, testibus.

XXII. Iidem AA. & CC. Plautiano.

ET 50 in epistola 51, vel 52 libello, vel sine 53 scriptura, imo etiam nutu 54 fideicommissum relinqui posse adhibitis testibus, nulla dubitatio est. Dat. Id. April, *Byzantii*, AA. Conss. 293.

Si veritas, vel solennitas juris deest.

XXIII. Iidem AA. & CC. Stratonico.

SI 55 veritas, vel solennitas 56 juris deest, nec 57 amplexus parentis voluntatem relicta dedisti, vel transactionis causa stipulantibus 58 promisisti, negotiumque integrum est: ad solutionem urgeri non potes. Dat. V. Kal. Februar. AA. Conss. 293.

De instrumentis relictorum prædiorum.

XXIV. Iidem AA. & CC. Menostrato.

INstrumenta 59 prædiorum per fideicommissum relictorum, quæ ad probationem originis eorum pertinent, heredes præstare necesse non habent: cautionem 60 tamen præstare debent: quod si opus fuerit, legatario seu fideicommissario ipsa, si habeant, proferant 61. Dat. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. Conss. 293.

De re heredis.

XXV. Iidem AA. & CC. Juliano.

HEredum 62 etiam res proprias per fideicommissum relinqui posse, non ambigitur. Dat. II. Kal. Mart. CC. Conss. 293.

32 Quæstio hujus constitutionis hæc est, An prælegata veniant in fideicommissi restitutione.

33 Nota regulam.

34 His verbis, *quidquid ex hereditate ad te pervenerit, restituito*, continetur quoque præceptionis compendium seu legatum: seu id quod oneratus fideicommisso percepit à coheredibus: nisi contraria doceatur testatoris voluntas, idque ita statuitur propter verbum, *Quidquid, ut hic.* Hoc itaque casu, Prælegata venient in fideicommissum. Idem dicendum, si heres indefinite portionem suam (non hereditariam tamen) restituere jussus sit. *l. 3. §. 4. ff. ad Trebell.* dixi *non hereditariam*: nam hereditatis appellatione legatum non continetur. *l. 96. in fin. ff. de leg. 3. l. 91. ad l. Falc.* Ergo prælata perpetuo ad substitutum deferuntur? Minime: deferuntur enim in substitutione fideicommissaria, *ut hic*, non tamen in vulgari. *l. 32. in fin. ff. de leg. 3.* donatione inter vivos. *l. 68. ff. de leg. 2.* jure adcrescendi. *l. 18. ff. de leg. 1. l. 75. in fin. ff. de leg. 3.* vel ita. His verbis, *Quidquid ex hereditate mea ad te pervenerit, restituito: vel ea quæ legatorum nomine à tuis coheredibus percepisti, restituere debes.* Idem dicendum, si ita scriptum fuerit: *Centum à coheredibus præcipito, & si præmorieris portionem coheredi restituito:* quia eo casu præceptionis legatum portioni hereditatis infinitæ inest. *l. 3. §. 4. ff. ad Treb.* Quid si ita pactum sit? *Centum à coherede præcipito: partionem hereditariam si præmorieris, eidem restituito.* aliud dicendum. *d. §. 4.* quemadmodum si hereditatem jussus sis restituere. *l. 96. ff. de legat. 3.* Quid si ita? *Titio hereditatem restituito, quarta parte retenta, & centum à Cajo coherede tuo tibi legata sint:* Titius eo casu prælegata consequetur. *l. 86. ff. ad l. Falc.* Interest igitur damnetur quis restituere indefinite portionem, aut quicquid ex hereditate ad eum pervenerit, vel hereditatem, aut portionem hereditariam. *l. 91. ff. ad l. Falc. l. 96. ff. de leg. 3.* 35 Imo non est: hereditatis enim appellatione non continetur legatum. *l. 96. in fin. ff. de leg. 3. l. 91. ff. ad l. Falc.* 36 *l. 7. §. eod. l. 23. in fin. pr. §. de leg. 1. l. 7. in fin. ff. de supellect.* 37 Hoc recte additum est. Nam plerunque sola verba spectantur. *l. 19. in fin. ff. de usufr. leg.* nonnunquam etiam utrumque consideratur. *l. 67. in fin. ff. de leg. 2. l. 52. §. 4. ff. de leg. 3.*

38 Legata seu relicta in testamento solenni possunt retineri ope exceptionis adversus heredem, *ut hic.* An & relicta in testamento minus solenni? Covarruvias adversus communem interpretum opinionem aliud existimat. vid. *Graſſum 1. §. 5. quæst. 1. num. 13.* 39 Liberatione legata, debitori competit actio & exceptio. 40 In agente scil. *l. 7. in fin. ff. de lib. leg. §. 13. Inſt. de legat. 41 l. 3. §. 3. l. 22. ff. de liberat.* 42 *l. 4. §. 10. ff. de doli mali.* 43 Rationis reddendæ necessitas testamento remitti potest, *ut hic.* si tamen legatarius dolo quid administraverit, non prodest ei liberatio. *l. 5. §. 7. ff. de administr. tut. l. 9. l. 20. in fin. l. 28. §. 9. ff. de liberat.* 44 *Immutatum, Cujac. 18. obs. 1.* 45 Vid. *l. 3. §. de codicill. l. 87. ff. de cond. & demonstr.* 46 *Pars legis 5. §. de reb. cred.* 47 Relictum à tutore intelligitur relictum à pupillo. *d. l. 5. l. 69. §. 2. in fin. ff. de leg. 2.* 48 Aliud si non ei cessisset. *l. 67. l. 75. §. 1. §. 6. ff. de leg. 2. l. 4. ff. de aliment. l. 3. ℣. quando dies legat. l. ult. ℣. si quis omissa causa testam. l. un. §. 7. ℣. de caduc.* 49 Dies fideicommissi vivente fideicommissario si cedit, fideicommissum transit ad ejus heredem, ut tunc in rerum natura non existentem. 50 *5. Harm. 10. §. 23. l. 75. ff. de leg. 2.* 51 *l. 1. §. de codicill. l. 75. ff. de leg. 2.* aliud in hereditate. *l. 17. ff. de jure codicill.* 52 Epistola, de qua hic, species est ultimæ voluntatis: parum differt, aut certe effectu non differt à codicillis: est enim nihil aliud codicillus, quam brevis epistola. At præterea, ut codicillis, sic epistola fideicommissum relinqui potest. *ut hic, l. epist. 75. ff. ad Treb.* & si de fide ejus constet, debentur ea, quæ in ea scripta sunt. *d. l. ult. ff. de leg. 2.* Hinc epistola fideicommissaria dicitur in *l. eum heredes 7. §. qui testam.* Unde & à quinque testibus subscriptam esse oportet: alioquin nullius est momenti. *Accursius in l. 1. §. de codicill.* Nam in qualibet specie ultimæ voluntatis quinque testes sunt necessarii, *l. ult. §. 3. §. de codicillis.* ubi dixi. Alicubi tamen epistola species ultimæ voluntatis constituitur differens à codicillis. *l. milites 75. l. ult. ff. de leg. 2.* Nam epistola sine scriptura non perficitur: codicilli etiam sine scriptura possunt perfici. *l. ult. in fin. §. de codic. l. & sine 5. ℣. ad Treb. Accurſ. in l. ait prator 5. in fin. ff. de re judic.* Cæterum litteræ quibus animi affectus exprimitur, vim codicillorum non obtinent. *l. littera. 17. ff. de jure codicill.* adde *Mantic. 1. conjectur. 11.* 53 *l. 32. ℣. eod. l. 5. ℣. de SC. Treb. l. 5. §. 1. ff. de re jud.* 54 Vid. *l. 21. ff. de leg. 3. Ulp. 25. §. 3.* Nutu tamen possumus jubere hereditatem adiri. *l. 93. §. 1. ff. de adq. hered. l. 65. §. 3. verſ. nam ſi. ff. ad Treb.* & si heres nutu institui non possit. *l. 29. §. de testam.* Quæ nutu constituit alias retuli, *ad l. 52. in fin. ff. de oblig.* 55 Ex minus solenni voluntate non debentur fideicommissa: nisi per heredem scienter præstita fuerint, vel transactionis causa stipulanti promissa. 56 Vid. *l. 29. ℣. eod.* 57 Amplexus voluntatem defuncti videtur qui legata tradidit, qui transactionis causa promisit. *l. 32. ℣. eod.* 58 Fideicommissum in stipulationem deduci potest. *l. 62. ff. de cond. indeb.* 59 Instrumenta emptionis prædii per fideicommissum relicti apud heredem testatoris remanent, præstita cautione de illis exhibendis, quoties necessitas fuerit.

60 Nota genus cautionis de quo dicam ℣. *eod.* 61 Id est, exhibeant. *l. 5 ff. familiæ. l. 48. in fin. l. 52. in fin. pr. ff. de act. empt.* Apud quem instrumenta emptionis esse debeant. vid. *l. 7. §. de edend. l. 4. ff. famil. l. ult. ff. de fide instrum. l. 15 ff. de reb. auth. jud.* 62 Res heredum per fideicommissum relinquere possumus perinde ac proprias. *§. 4. Inſt. de leg. §. 1. Inſt. de ſing. reb. per fideic. l. 67. §. 8. ff. de leg. 2.*

De repudiatione.

XXVI. Iidem AA. & CC. Julianæ.

EX repudiatione [1] fideicommissi, doli [2] mali exceptio justa causa intercedente tunc opponitur, quando ipse, cui fideicommissum relictum est, repudiatione usus fuerit. Unde cum [3] hoc non te, sed [4] patrem fecisse adseveres, qui tibi nocere non potuit, nihil tibi obesse potest. Dat. 11. Id. April. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

De pœnitentia.

XXVII. Iidem AA. & CC. Olympiadi.

FIdeicommissum ejus, qui reliquerat, pœnitentia [5] probata, successores nunquam præstare compelluntur. Dat. v. Kalend. Octob. *Viminacii*, CC. Conss. 294.

De fideicommisso servis propriis relicto.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Tiberio.

EX fideicommisso sub conditione sine [6] libertate servis propriis inutiliter dato libertas peti non potest. Dat. XV. Kal. Novemb. *Trans mare*, CC. Conss. 293.

De testamento, quod jure non valet.

XXIX. Iidem AA. & CC. Achilleo.

EX testamento, quod jure [7] non valet, nec fideicommissum quidem, si non ab intestato [8] quoque succedentes rogati probentur, peti potest. Dat. VIII. Kal. Decemb. CC. Conss. 293.

De tacita conditione, si sine liberis decesserit.

XXX. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

CUm acutissimi ingenii vir, & merito ante alios excellens Papinianus in suis statuerit responsis [9], *si quis filium* [10] *suum heredem instituat, & restitutionis post mortem oneri subegit, non aliter hoc videri disposuisse, nisi* [11] *cum filius ejus sine sobole vitam suam reliquerit*: nos hujus sensum merito mirati, plenissimum ei donamus eventum: ut [12] si quis hæc disposuerit, non tantum filium heredem instituens, sed etiam filiam, vel ab initio nepotem, vel neptem, pronepotem, vel proneptem, vel aliam deinceps posteritatem, & eam restitutionis post obitum gravamini subjugaverit: non aliter hoc sensisse videatur, nisi ii, qui restitutione onerati sunt, sine filiis, vel filiabus, nepotibus, vel neptibus, pronepotibus, vel proneptibus fuerint defuncti: nec [13] videatur testator alienas successiones propriis anteponere. Recitata septimo [14] in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. Decio V. C. Cons. 529.

De relicto à filio præterito.

XXXI. Idem A. Joanni P. P.

QUidam filium suum à sacris [15] paternis remisit, & postea testamento condito eum præteriit [16], nullo ei penitus relicto, aliis heredibus relictis: ipsum autem, quem neque heredem, neque exheredatum fecit, fideicommisso prægravavit: *Quærebatur*, si utile esset hujusmodi fideicommissum? Tota igitur antiqua dubietate super hoc explosa, nobis in hoc casu placuit [17], ut emancipatus (utpote injuria [18] à patre adfectus [19]) non compellatur fideicommissum à sua persona relictum præstare. †. Quod etiam in aliis personis, quas exheredari necesse est, locum habere censemus. Dat. Prid. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

De herede jurare, vel solvere cogendo.

XXXII. Idem A. Joanni P. P.

QUæstionem ex facto emergentem resecantes, & voluntati mortuorum prospicientes, sancimus, si fine [20] scriptura, & præsentia testium fideicommisso derelicto fideicommissarius elegerit heredis juramentum [21], vel forsitan legatarii, vel fideicommissarii, quotiens ab eo relictum est fideicommissum, sive universitatis, sive speciale: necesse [22] habere heredem vel legatarium, seu fideicommissarium, prius jurejurando de calumnia [23] præstito, vel sacramentum subire, & omni inquietudine esse relaxare: vel si recusandum existimaverit sacramentum, aut certam [partem, vel] quantitatem manifestare fideicommissario derelictam noluerit, si forsitan majorem fideicommissarius expetat: omnimodo exactioni fideicommissi subjacere, & eum ad satisfactionem compelli: cum ipse [24] sibi judex, & testis inveniatur, cujus religio, & fides à fideicommissario electa est, nullis testibus, nullisque aliis adventitiis probationibus requisitis. Sed sive quinque sint testes, sive minores, vel nemo: causam per illius sacramentum, vel dandum, vel recusandum suam habere tam firmitatem, quam exactionem, sive pater sit, qui fideicommissum dederit, sive extraneus: ut æquitatis ratio communiter in omnes procedat. Cum enim res per testium [25] solennitatem ostenditur: tunc & numerus [26] testium, & nimia subtilitas requirenda est. Lex etenim, ne quid falsitatis [27] incurrat per duos [28] forte testes compositum testamentum [29], magis liberos ipse reliquerit? Quidam putant eum cogi restituere, quod iniquissimum puto. Impius enim videtur pater qui suorum curam non habet, ut Apostolus testatur. Huc etiam aureum dictum Augustini pertinet, quod in jus Canonicum relatum est [30]. *quæst. 4. c. ult.* vide plura apud *Tiraquel. privilegio 17. pie causæ.*

[1] Vid. *l. 38. §. fin. ff. de leg. 1.*

[2] Dolo facit qui legatum petit quod jam repudiavit. facit *l. 36. ff. ad l. Aquil.*

[3] Si legatum filiofamil. factum fuerit, & pater id repudiaverit, id ipse filius petere potest. *l. 44. Sympf. ead. c. 8. §. 3.*

[4] Repudiatio patris filio non nocet. vid. *l. 11. C. de jur. delib.* vid. *Not. 8. conf.*

[5] Pœnitentia fideicommissum revocati potest. vid. *l. 3. in fin. ff. de adim.*

[6] Servis propriis citra libertatis donationem fruitra fideicommittimus. vid. *l. 4. C. de leg. l. 88. §. 13. ff. de leg. 2.*

[7] *l. 13. C. eodem. l. 8. §. 1. C. de codicill. l. 1. in fin. ff. de hered. pet. l. 4. l. 29. ff. qui testam. l. 11. §. 1. ff. de legat. 3.*

[8] Legata in testamento inutili non debentur, nisi repetita ab intestato fuerint. *Schyc. l. 13. ff. de inoffic.* ab intestato dicimus, si testamento clausula codicillaris sit adjecta. vid. *l. 11. C. de testam. manumiss. l. 41. §. 3. ff. de evulgari.* vide ad hunc locum *Papinum 20. Arrest. 1. num. 5.*

[9] Id est, libro 9. responsorum: ut constat ex *l. 102. ff. de cond. & demonstr.*

[10] Fideicommissi restitutioni post mortem suam filius obnoxius, intelligitur fideicommissum sub hac conditione restituere gravatus, si sine liberis decesserit, *ut hic.* ut hinc constet, huic sententiæ locum non esse: quoties extraneus fideicommissi restitutione oneratur. *Gloss. in l. ex facto. 17. §. si quis rogatus 4. ff. ad Treb.* vid. *Socin. reg. 167.*

[11] Liberi gravati hereditatem post mortem restituere, intelligitur gravati si decesserint sine liberis. *d. l. 102. l. 6. C. de Inst.* vid. *Papon. 20. Arrest. 1. num. 1.*

[12] Nota regulam.

[13] Filius quoties de restituenda hereditate gravatur, subintelligitur clausula, *Si decesserit sine liberis*, ut eo casu testator plus dixisse, minus scripsisse præsumatur, ne videatur aliquin alienos & extraneos successores suis præposuisse. vid. *Alciat. 1. præsumpt. 9.* Quid si filius restituere piæ causæ sit rogatus, & liberos ipse reliquerit? Quidam putant eum cogi restituere, quod iniquissimum puto. Impius enim videtur pater qui suorum curam non habet, ut Apostolus testatur. Huc etiam aureum dictum Augustini pertinet, quod in jus Canonicum relatum est [30]. *quæst. 4. c. ult.* vide plura apud *Tiraquel. privilegio 17. pie causæ.*

[14] Vid. quæ dixi ad *l. 30. C. de jure dot.*

[15] Vid. *l. ult. in fin. ff. ad Tertull.*

[16] Legata & fideicommissa relicta à filio præterito non debentur. *l. 2. ff. de leg. 3.* dic idem à patrono præterito. *l. 31. §. ff. de fideicomm. libert.*

[17] Hæc est [31]. decisio ex [32]. novis Justinian. vid. Inglois. Ans.

[18] Præteritio patris ignominiosa. Sic præteriti à censore Senatores ignominiosi.

[19] *Festum in præteriti in fin.*

[20] Potest enim sine scriptura reliniqui. *l. 22. C. eod.* Goth. Declarationem hujus legis vid. apud Inglois *decis. 9. quæst. 1. num. 4.* Vaud. *lib. 2. var. quæst. 14.* Guid. Pap. *decis. 331.* facit *§. ult. Instit. de fideicommiss. hereditat.* & quomodo in praxi intelligenda vid. Joann. à Sande *decis. Frisicar. lib. 4. tit. 5. defin. 18.* Ans.

[21] Jurans heres relictum à defuncto aliquid esse, tenetur ex minus etiam solenni voluntate relictum præstare. vid. *Manticam 1. de conject. 9.*

[22] Negans fideicommissum cogitur jurare vel solvere. §. 12. *Inst. de fideicomm.*

[23] Juramentum deferens jurare prius de calumnia cogitur. vid. *l. 1. C. de jurejur. propter calum. l. 9. C. de reb. cred. l. 34. §. 4. l. 37. ff. de jurejur. l. 11. §. 1. §. 2. ff. rer. amot.*

[24] Quoties de judicandi munere agitur, nemo simul testis & judex esse debet. Hæc tamen duo in ejus persona, cujus jurejurando res ab adversario committitur, coire posse videntur. adde *Cujac. 12. obs. 19.* verbi gratia in causa propria potest quis esse testis & judex consensu adversarii. *Bald. hic.*

[25] Testes ad solennitatem testamenti pertinent, *ut hic.* Quid numerus testium? ad solennitatem extrinsecam pertinere possis dicere. numerus enim testium forma est testamenti accidentalis, non substantialis, hæc nulla lege, vel consuetudine mutari potest. *l. ult. C. de test.* Illa, nimirum accidentalis, potest. Nam vel lege, vel statuto testium numerus potest augeri, vel minui. *l. ult. C. de test. l. divus 24. ff. de test. milit. l. milites 15. C. de test. milit.*

[26] In his quæ testibus necessario probari oportet, certus numerus & solennitas exigitur. adde *l. ubi 12. ff. de testib.*

[27] Testium solennitas inducta est, ne quid in testamentis falsi induceretur. unde colligunt, testamentum non solenne injustum esse, & falso admittendo obnoxium, & ne quidem in foro conscientiæ observandum esse. Quid si falsitatis suspicio cesset & confessum sit seu indubitatum testamentum ita factum, licet non solenniter? vid. apud Mantic. 2. *de conjecturis 14.*

[28] Testamentum duobus tantum testibus præsentibus compositum quasi falsum.

[29] Hanc vocem interpungit editio Haloandri, probatur tamen interpunctio à *Cujac. 18. obs. 9.* ut hic sit sensus, Ne quid falsi testes fabricent & committant, quod facilius ex composito facturi sunt duo testes quam plures, ideo plures testes desiderari in testamentis: puta quinque, ut plures rem communicent, uti loquitur lex 32. §. 1. *ff. de furtis.* ut efficiant voluntatem, *l. 22. C. de testamentis.*

jorem numerum testium expostulat: ut per ampliores homines perfectissima veritas reveletur. Cum autem is, qui aliquid ex voluntate defuncti lucratur, (& maxime ipse heres [30]: cui summa auctoritas totius causæ commissa est) dicere compellitur veritatem per sacramenti religionem: qualis locus testibus relinquatur, vel quemadmodum ad extraneam fidem decurratur, propria, & indubitata [fide] relicta? cum & in leges respeximus, quæ justis dispositionibus testatorum omnimodo heredes obedire [31] compellunt: & sic strictius causam exigunt, ut etiam amittere [32] lucrum hereditatis sanciant, eos, qui testatoribus suis minime paruerint.

Si heres relictum solvere noluerit.

In Authent. de heredib. & falcid. §. si quis autem non implens. col. 1. tit. 1. Novell. 1.

HOc amplius qui defuncti judicium lege non repræsentatum monitus à judice intra annum non impleat, excluditur eo, quod præter debitum naturale perceperit ex eodem judicio. †. Hoc autem cum onere suo, danda super hoc cautione, defertur primo subscriptus, mox ordine servato coheredibus adcuntibus, vel generali fideicommissario, vel legatario soli, vel ex pluribus in parte potiori, vel speciali fideicommissario, vel legatario majoris emolumenti, vel omnibus, vel volentibus, vel libertate in testamento donatis, prout quisque eorum prior nominatus est: exheredatis ne hic quidem respectu: Postremo defertur extraneo, vel fisco.

[30] Heredi summa authoritas totius causæ commissa.

[31] *Novell. 1. c. 1. Novell. 48 c. 1.* Tanquam indignos. *Paul. 3. sent. 6. §. 10.* adde quæ dixi ad *l. 4. C. de his quæ ut indig.* Hodie quidem admittit non tamen quasi indignus. *Nov. 1.*

[32] *Ulp. 24. §. 3. §. 7.*

TIT. XLIII.

COMMUNIA DE LEGATIS, ET FIDEICOMMISSIS, ET DE IN REM MISSIONE TOLLENDA.

Quæ actiones legatarii, vel fideicommissarii competant, & de legatorum differentiis sublatis.

1. Imp. Justinianus A. Demost. P. P.

CUm hi, qui legatis, vel fideicommissis honorati sunt, personalem actionem plerumque habere noscantur: quis vel vindicationis [33], vel sinendi [34] modo, aliorumque [35] generum legatorum subtilitatem prono animo admittat, quam posteritas optimis rationibus usa nec facile suscepit, nec inextricabiles circuitus laudavit? quis in rem [36] missionis scrupulosis utatur ambagibus? Rectius igitur esse censemus, in rem quidem missionem penitus aboleri: omnibus vero tam legatariis quam fideicommissariis unam [37] naturam imponere, & non [38] solum personalem actionem præstare, sed & in rem, quatenus eis liceat easdem res sive per quodcunque genus legati, sive per fideicommissum fuerint derelictæ, vindicare in rem actione instituenda, & insuper utilem Servianam, id est hypothecariam super his quæ fuerint derelicta, in res mortui præstare. Cum enim jam hoc jure nostro increbuit, licere [39] testatori hypothecam rerum [suarum] in testamento quibus voluerit dare, & itemum novellæ [40] constitutiones in multis casibus, & tacitas [41] hypothecas introduxerunt: non ab re est etiam nos in præsenti [42] casu hypothecariam donare [actionem,] quæ [etiam] nullo verbo præcedente possit ab ipsa lege induci. Si enim testator ideo legata, vel fideicommissa reliquit, ut omnimodo personæ ab eo honoratæ ea percipiant, apparet ex ejus voluntate etiam præfatas actiones contra res testatoris esse restituendas: ut omnibus modis voluntati ejus satisfiat, & præcipue cum talia sint legata vel fideicommissa, quæ piis [43] actibus sunt deputata. Et hæc dispositumus, non tantum si ab herede fuerit legatum derelictum vel fideicommissum, sed & si à [44] legatario vel fideicommissario vel alia [45] persona quam gravare fideicommisso possumus, fideicommissum cuidam relinquatur. Cum enim non aliter valeat, nisi [46] aliquid lucri adferat ei à quo derelictum est, nihil est grave, etiam adversus eum non tantum personalem, sed etiam in rem & hypothecariam extendere actionem in rebus quas à testatore consecutus est. †. In omnibus autem hujusmodi casibus in tantum, & hypothecaria unumquemque convenire volumus; in quantum personalis actio adversus eum competit: & hypothecam esse non [47] ipsius heredis, vel alterius personæ quæ gravata est fideicommisso, rerum, sed tantummodo earum quæ à testatore ad eam pervenerint. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 529.

[33] *Ulp. 24. §. 3. §. 7.*

[34] *Ulp. 24. §. 5.* Gpth. In hanc legem vid. Anton. Merend. *lib 3. controverf. cap. 48. 49.* Ans.

[35] Puta ex donatione, per præceptionem. *Ulp. 24. §. 2. §. 4. §. 6. §. 8. 11.*

[36] In rem missionis solennitas sublata. *l. ult. §. 2. C. eod.*

[37] Legata fideicommissis exæquantur. *l. 1. ff. de leg. 1.*

[38] Legatario tres competunt actiones, ex testamento, rei vindicatio, hypothecaria. *l. 2. C. eod. §. 2. Inst. de leg. l. ult. §. 2. C. eod.*

[39] Testator res suas potest hypothecæ subjicere.

[40] *l. 1. §. 1. C. de rei uxor. actl.*

[41] *tit. C. in quib. caus. pig. tacite.*

[42] Tacita hypotheca in bonis testatoris legatarius competit.

[43] Legata piis actibus deputata, favorabilia.

[44] Ab herede, legatario, fideicommissario fideicommittere possumus. vid. *l. 9. C. de fideic.*

[45] Puta donatario mortis causa, dixi ad *d. l. 9.* adde *l. unic. §. 7. C. de caducis.*

[46] Inutile legatum est quod legatario non prodest. vid. *d. l. 9.*

[47] *l. 4. ff. de separationibus.*

[48] *l. 21. C. de legat.* adde *l. 11. ff. de leg. 3.*

[49] De directis & precariis dixi ad *l. 2. C. de codicill.* adde *Cujac. 11. obs. 25.*

[50] *Jubeo* est verbum directum: non omnino tamen. *C. eod. ibi forte:* quasi diceret, de hoc verbo dubitari posse. *l. 28. §. pen. ff. de lib. leg.* vide *Cujac. 11. obs. 25.*

[51] Jurans aut jurare jussus à testatore heres se præstiturum legata ex testamento minus solenni, obligatur: ut hinc colligas, clausulæ codicillaris vim habere ejusmodi juramentum: non deberi quasi ex testamento, sed quasi ex codicillis. Vid. Mantic. 1. *de conject.* 9. Porro quibus casibus subintelligatur clausula superior dictum est in *l. ult. C. de codicillis.*

[52] Verba precaria. *§. ult. Inst. de fingul. reb. prae. Ulp. 25. §. 2. Paul. 4. sent. 1. §. 6.*

[53] Lege, ἐνορκῶ, unica dictione, quod interpretari possumus, *adjuro*, vel *jure jurando convenio*, eadem forma qua ἐνορκῶ, id est, *liquido juro*, & ita quoque Glossæ Græcorum exponunt. Est enim frequens testatori cum jurisjurandi religione heredes onerare legati, vel fideicommissi præstatione. *l. 77. §. 23. ff. de leg. 2. ut in l. 3. ff. de jure fisci. per Deum rogo te.* J. *& §. 1. Instit. de fideic. lib.* Tertul. *de præscript. Ego sum heres Apostolorum: sicut caverunt testamento suo, sicut fideicommiserunt, sicut adjuraverunt. Per salutem Principis*: ut male Alciat. 4. *disputt. 12.* exemplum ponat hoc modo, Juro me daturum centum. Nam ex hac scriptura neque legati, neque fideicommissi petitio est. Et hoc quoque perperam Accursius. Si heres juraverit se daturum. Nam hæc conditio jure remittitur. vid. *Cujac. 16. obser. 25.* Neque ea adjuratio, per deos, in testamentis tantum, sed & aliis negotiis inter vivos veteribus fieri solita. Cicero 13. & 14. *ad Brutum: subveni per deos: properà per deos.* & 16. *ad Atticum 6. per deos expedi.* Author ad Herennium 4. *per deos amplexare.* Terentius *Andria act. 5. scena 1. per ego te Deos oro.*

[48] *l. 1. ff. de leg. 1. §. 3. Inst. de leg.*

[49] Olim à legatario legari non potuit, à fideicommissario potuit. *Gajus 2. tit. 7. §. 4. Ulp. 24. §. 20.*

De optione legata. 2. De non alienandis rebus restitutioni subjectis.

III. Idem A. Joanni P. P.

SI duobus vel tribus hominibus, vel pluribus forte optio servi vel alterius rei fuerit relicta, vel [si] uni quidem legatario optio servi, vel alterius rei relicta est, ipse autem moriens plures sibi reliquerit heredes: *dubitabatur* inter veteres, si inter legatarios, vel heredes legatarii fuerit certatum, & alter alterum servum, vel alteram rem eligere velit, quid sit statuendum?

†. Sancimus itaque in omnibus hujusmodi casibus rei judicem fortunam esse, & sortem [1] inter altercantes adhibendam: ut [2] quem sors prætulerit, is quidem habeat potestatem eligendi, cæteris autem æstimationem præstet contingentium eis partium, id est, servis quidem & ancillis majoribus decem annis, si sine arte [3] sint, viginti [4] solidis æstimandis: minoribus vero decem annis, non amplius quam in decem solidos computandis: sin autem artifices sint, usque ad triginta solidos æstimatione eorum procedente, sive masculi, sive fœminæ sint: exceptis notariis, & medicis utriusque sexus: cum notarios quinquaginta solidis æstimari velimus, medicos [5] autem & obstetrices [6] sexaginta. Eunuchis [7] minoribus quidem decem annis usque ad triginta solidos valentibus, majoribus vero usque ad quinquaginta: sin autem artifices sint, usque ad septuaginta.

§. 1. Sed & si quis optionem servi vel alterius rei reliquerit non ipsi legatario, sed [8] quem Titius forte elegerit, Titius autem vel noluerit eligere, [vel non potuerit,] vel morte fuerit præventus, & in hac specie *dubitabatur* apud veteres quid statuendum sit: utrumne legatum exspiret, an aliquod ei inducatur adjutorium, ut viri boni arbitratu procedat electio? Censemus itaque, si intra annale tempus ille qui eligere jussus est, hoc facere superfederit, vel minime potuerit, vel quandocunque decesserit: ipsi legatario videri esse delatam electionem: ita tamen, ut [9] non optimum ex servis, vel aliis rebus quidquam eligat, sed mediæ æstimationis, ne dum legatarium satis esse fovendum existimamus, heredis commoda defraudentur. §. 2. Sed quia nostra majestas per multos casus legatariis, & fideicommissariis prospexit, actionesque tam [10] personales, quam in rem & hypothecarias dedimus, & in [11] rem missionis tenebrosissimus error abolitus est: & ad hanc legem pervenimus. Nemo [12] itaque [heres] ea quæ per legatum vel pure vel sub certo die relicta sunt, vel quæ restitui aliis disposita sunt, vel substitutioni supposita, secundum veterem dispositionem putet in posterum alienanda [13], vel pignoris, vel hypothecæ titulo adsignanda, vel mancipia manumittenda: sed sciat [hoc] quod alienum [14] est, non ei licere, utpote sui patrimonii existens, alieno juri applicare: quia satis absurdum est, & irrationabile, rem quam in suis bonis pure non possidet, eam ad alios posse transferre, vel hypothecæ, pignorisve nomine obligare vel manumittere, & alienam spem decipere. §. 3. Sin autem sub [15] conditione, vel sub incerta die fuerit relictum legatum vel fideicommissum universitatis, vel speciale, vel substitutione, vel restitutione: melius quidem faciet, si & in his casibus cavetur ab omni venditione, vel hypotheca, ne se gravioribus oneribus evictionis nomine supponat. †. Si autem avaritiæ cupidine propter spem conditionis minime implendæ, ad venditionem, vel hypothecam prosiluerit: sciat quod conditione impleta ab initio causa in irritum devocetur: & sic intelligenda est quasi nec scripta, nec penitus fuerit celebrata: ut nec usucapio, nec longi temporis præscriptio contra legatarium, vel fideicommissarium procedat. †. Quod similiter [obtinere] censemus in hujusmodi legatis sive pure, sive sub die certo, sive sub conditione, sive sub incerta die relicta sint. Sed in his omnibus casibus legatario quidem, vel fideicommissario omnis licentia pateat rem vindicare, & sibi adsignare, nullo obstaculo ei à detentatoribus opponendo.

In Authent. de restit. & ea, quæ part. §. quamobrem præsentem. col. 4. tit. 18. al. 6. Novell. 39. cap. 1.

REs, quæ subjacent restitutioni, prohibentur alienari quidem, vel obligari. Sed si [16] liberum portio legitima non sufficit ad dotis [17], sive donationis [18] propter nuptias obligationem: permittitur res prædictas in eam causam alienare, vel obligare pro modo honestati personarum congruo. Ea enim, quæ communiter omnibus prosunt, his quæ specialiter quibusdam utilia sunt, præponimus.

§. 4. Emptor autem sciens [19] rei gravamen, adversus venditorem actionem habeat tantum ad [20] restitutionem pretii, neque duplæ stipulatione: nequę melioratione [21] locum habente: cum sufficiat [22] ei saltem pro pretio, quod sciens dedit pro aliena re, sibi satisfieri. Creditori nihilominus pignoratitia contraria actione adversus debitorem competente: ut ex omni parte omnique studio id, quod semper properamus ad effectum perducatur, & ultima [23] elogia defunctorum legitimum finem sortiantur, bonæ [24] fidei proculdubio emptoribus integra jura, & nullo modo ex hac constitutione deminuta contra venditores habentibus. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

1 Non verbis, sed rebus leges imponuntur. *l. 3. ff. de lib. præt. l. 13 §. de latina libertate. l. 7. §. 9. ff. de adim. & transf. l. 9. §. quæ res pignor. Cic. 2. de invent.*

2 Sorte quædam privata finiuntur. *Cic. 1. offic. in princ.* Quoties plures, quibus optio est relicta, dissentiunt in eligendo, sorte res dirimitur, *ut hic & §. 23. Inst. de leg.* ut & aliis casibus: puta, si de deponendis apud aliquem instrumentis. *l. 5. ff. familiæ.* de divisione bonorum inter coheredes facienda agitetur. *l. 1. §. quando & quibus quarta pars. lib. 10.* si dubitatur quinam priores causam dicere debeant. *l. 14. ff. de jud.* si de servis manumittendis. *l. 24. §. 17. ff. de fideic. liber.* aut de liberis dividendis quæstio sit. *Novell. 162. c. 3. in fin.* Olim quoque sortitione dabantur judices. Contra, episcopus fortibus eligi prohibetur. *l. 47. §. de episc. & cleric.* His adde Mynsing. 4. *obs. 37.* ubi quærit, quemadmodum divisionem inter fratres fieri oporteat. An sorte, An potius diviso seniori fratri committenda sit, electione juniori data.

3 Qui sine arte sunt servi majores decem annis, viginti solidis æstimantur: minores decem annis, decem solidis: Notarii, quinquaginta: Medici & obstetrices, sexaginta: reliqui artifices triginta: Eunuchi minores decem annis, triginta; majores annis decem sine artificio, quinquaginta, cum artificio, septuaginta.

4 De pretio communi servorum dicam ad *l. 1. §. 5. ff. de comm. serv. man.*

5 Medicorum ad commendationem hic locus pertinet, quod plurimum æstimentur: Nam quod minus hic æstimentur quam Eunuchi, vitium, temporis fuit, non artis. adde *Forn. 2. select. 8.* Possis & hinc obiter etiam colligere: Servos medicinam exercuisse, de quo dixi ad *l. 1. §. 1. ff. de com. ser. manum.*

6 Obstetricibus, medicis adde *l. pen. ff. de posthum. hered. l. 9. ff. ad l. Aquil.*

7 Eunuchorum pretia. adde *tit. ff. de Eunuchis.*

8 Optio rei legatæ quoties committitur tertio: illo non eligente intra annum, vel morte prævento, electio transfertur in legatarium. ut *l. 28. ff. de cond. & demonstr.*

9 Legatarius non rem optimam, sed modicæ æstimationis eligere debet. *l. 37. ff. de leg. 1.*

10 *leg. 1. l. 2. ff. eod.*

11 *d. l. 1. Novell. 39. in pr. Paul 4. sent. 1. §. 15.* In rem missio fiebat fideicommissorum nomine herede non existente solvendo adversus extraneos rerum hereditariarum possessores.

12 Rei restitutioni subjectæ pure, vel certa die alienatio, pignoratio & manumissio non tenet ipso jure, *ut hic:* nisi certis casibus jure novo. *Auth. proxima. ff. cod. Nov. 39. c. 1.*

13 Adde *l. 15. ff. de reb. dub. l. 70 ff. ad Trebell.*

14 Vid. *ff. de rebus alienis.*

15 Res sub conditione, vel sub die incerta restitutioni obnoxiæ, possunt interim alienari, vel obligari: f d tamen adveniente casu restitutionis, fingitur retro nulla alienatio, vel obligatio. *d. l. 15. l. 17. ff. quib. mod. usufr.*

16 Restitutioni res obnoxiæ possunt hodie certis casibus perpetuo alienari. vid. *in hanc authen. Roland. à Vall 1. conf. 85. num. 5. & seq. & 4. conf. 27.*

17 Doti seu in dotem dari possunt etiam quæ alienari prohibita, *ut hic.* quod non tantum locum in dote de novo constituta habet, sed & in dote quam filius accepit vivo patre restituendam: sive filia pro se sive pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur, dotem dare velit: sive inter vivos pater sive testamento dotem velit filiæ constituere, sive filia elocata sit nulla, vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiat, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dotem daret; sive tale fideicommissum universale sive particulare & purum, sive alienatio expresse prohibita à testatore, vel statuto per juramentum firmato, sive privato sive Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: sive mulier de cujus dote agitur fœcunda sit, sive sterilis. Quin beneficium id transire ad filii & filiæ heredes putat. ut ad eum cui mulier cessit jura dotalia: sed & in dote in qua mulier habet fidejussorem obligatum: & in re emphyteutica restitutioni obnoxia, nimirum ut dotis & similium causa alienari possit etiam sine consensu domini. Perpetuam quoque hujus beneficii causam esse existimant, ut res dotis, vel similis causæ nomine detracta ex fideicommisso, nunquam ad fideicommissarium revertatur. *Accurs. Bart. Bald. Castrensis, Jason hic.* Aliud censent, si alia bona extent in quibus dos aut donatio propter nuptias dari possit: si dominii alienatio prohibita, si fœmina jussa sit restituere, si extraneus, aut qui liberorum numero non sit, restituere sit jussus: ut *ex Dyno, Jacobo de Arena, Salycet. Bald. Castrensi, Nicolao de Neapoli* refert Socin. *regul. 12.* si res sui natura alienari non potest, veluti feudum. vid. *Socinum regul. 324.*

18 Alienari prohibita in dotem & propter nuptias dari possunt, *ut hic:* sed & pro alimentis, redemptione sua vel aliorum captivorum, causa pia. *Socin. regul. 3. & 324.* exceptiones vid. *ff. eod.*

19 Scienter emens rem restitutioni subjectam re evicta, habet actionem ad pretium tantum, non ad duplum, etiam si duplum promissum fuerit. *l. 27. ff. de evict.*

20 Qui rem alienam sciens comparat, meliorationes factas amittit: quod & strictijuris est. dixi ad *l. 38. ff. de petit. hered.*

21 Quasi dicat, potuit summo jure pretium ipsum quoque amittere.

22 Quasi dicat, potuit summo jure pretium ipsum quoque amittere.

23 Ultima elogia legitimum finem sortiri debent.

24 Bonæ fidei emptor re evicta non modo duplam promissam, sed ipsas quoque meliorationes recipit.

TIT. XLIV.

DE FALSA [25] CAUSA [26] ADJECTA LEGATO, VEL FIDEICOMMISSO.

I. Imp. Antoninus A. Septimo.

VERBA testamenti, quæ inseruisti, aut solutam [27] pecuniam debitam testatori declarant, aut voluntatem ejus liberare volentis debitorem manifeste ostendunt. Et ideo, aut peti quod [28] solutum est: non potest, aut ex causa fideicommissi, ut debitor liberetur, agendum est: nisi [29] liquido probari possit eum non liberari debitorem voluisse, sed errore [30] lapsum solutam sibi pecuniam existimasse. P. P. Kal. Martii, Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

II. Imp. Alexand. A. Faustinæ.

ETiamsi veritas debiti [31] non subest, falsa tamen demonstratio [32] non perimit legatum, & ex testamento ejus quoque nomine competit actio. P. P. VII. Id. Novemb. Alexandro A. Cons. 223.

Si maritus legat dotem uxori certa quantitate non expressa, oportet uxorem probare numerationem. Salic.

III. Idem A. Verinæ.

SI non [33] designata certa quantitate dotem tibi legavit maritus, sed *quodcunque ad eum dotis nomine pervenisset, perventurumve esset*, & id ex testamento petis: necessaria probatio est numeratæ pecuniæ. Quod si quantitatem [34] expresserit, debetur [35], & si in dotem datum non [36] est: quasi aliud legatum, non eo jure, quo dos fungitur. P. P. Non. Maji, Maximo II. & Æliano CC. Conss. 224.

IV. Imp. Gordian. A. Alexandro.

SI dotem (ut proponis) defuncta [37] in matrimonio uxore tua patri [38] ejus reddidisti, vel etiam ea non reddita, testamenti verbis (ut adseveras) munitus es, quibus se recepisse [39] dotem universam quondam socer tuus significavit: ne hoc nomine conveniaris, solicite agere non debes: cum aut soluta dote, nulla supersit actio, aut non reddita, adversus pertinent juxta defuncti voluntatem parata sit exceptio. P. P. XV. Kal. Jun. Sabino II. & Venusto CC. Conss. 241.

Si legatur dos facta relatione ad instrumentum dotis, simil aliud requiritur, nisi quod instrumentum loquitur. Bald.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Severæ.

REfert [40] largiter, [an] *dotem tibi reddi* maritus, an *quæ [41] instrumento dotali conscripta sunt*, legari, seu precariis verbis statuit: quippe [cum] superiore quidem casu datum probanti repeti tantum, posteriore vero nihil [42] nocente falsa demonstratione [quod] significatum [est] instrumento, postulari possit. S. XIV. Kal. Decembr. CC. Conss. 293.

25 Falsa causa legandi, legata non vitiat. *l. 12. l. 17. §. 2. leg. 72. §. 6. ff. de cond. & demonst. §. 31. Inst. de leg. Ulp. 24. §. 19.* nisi probetur testatorem, si scivisset causam falsam, non fuisse relicturum. vid. *Wurmf. 1. pract. 39. obs. 20.*

26 Adde XXXV. D. 1. Causa est ratio legandi præteritum aliquid præsupponens, sive demonstrans. *l. 12. in fin. ff. de cond. & demonstrat.* Quatuor hæc separantur, Conditio, Demonstratio, Causa, Modus, ὅτι, διὰ τοῦτο, ἐπὶ τούτῳ.

27 His verbis, *Soluta est mihi pecunia*, liberatio relinquitur. *l. 4. §. cod.* vid. *l. 31. ff. de lib. leg.* Goth. Ad intellectum hujus legis vid. Ant. Merend. *contr. jur. lib. 2. c. 27.* Ans.

28 Quod solutum est peti non potest.

29 Alias præsumitur pro qualibet depositione. vid. *Alciat. 3. præsump. 21.*

30 Erronea testatoris confessio non nocet.

31 Demonstratio hæc fuit: *Decem quæ Titio debeo.*

32 *l. 3. l. 5. §. cod. l. 17. l. 13. ff. de cond. & demonst. §. 30. Inst. de leg. Ulp. 24. §. 19.* ἡ πλάνη ἀπαράβλαπτος. *Synops. Basil. 44. tit. 16. cap. 62.* hac sententia. Falsa demonstratio nunquam legata perimit. Ideoque si quis ita legaverit, Do lego huic aureos centum quos ei debeo: licet nihil debeatur, legatum valet ὡς ἀπὸ ἀποκεφαλισμένου, tanquam ex numeratione. Harmenopulus 5. *tit. 10. §. 24.* hanc legem ita reddit, Falsa numeratio legati non perimit. unde & si quis legans ita dixerit, *Do huic tot nummos quos ipsi debeo:* etiamsi non debeat, sed falso id dixerit, valet tamen legatum.

33 Dos incerta simpliciter uxori si prælegatur, uxor dotis quantitatem probare debet: alias legatum est inutile ei: certa, non debet: estque remisso probationis onere, legatum utile, *ut hic. & §. 15. Inst. de legat. l. 6. ff. de dote prælega.*

34 Demonstratio hæc fuit, *Decem quæ in dotem accepi.*

35 Imo non debetur. *l. 1. §. 7. ff. de dot. præleg.*

36 Falsa demonstratio his verbis innuitur, de qua vid. *l. 2. ff. eodem.*

37 Mortua filia in matrimonio dos patri ejusve heredibus reddi debet.

38 Pater liberationem dotis legare potest.

39 His verbis liberatio relinquitur, *ut l. 1. ff. eod.* instrumentum dotis relatione facta, legatur, statur instrumento: si ad dotem, veritas inquiritur.

40 Dos si, ad

41 Demonstratio hæc fuit: *Quæ instrumento dotali conscripta sunt, do, lego. l. 75. §. 1. ff. de leg. 1. l. 33. ff. de cond. & demonstr.*

42 *l. 2. ff. eodem.*

TIT. XLV.

DE HIS QUÆ SUB MODO [43] LEGATA, VEL FIDEICOMMISSA RELINQUUNTUR.

I. Imp. Antoninus A. Saturninæ.

IN [44] legatis quidem, & fideicommissis etiam modus [45] adscriptus pro [46] conditione observatur. Sed si per te non stat, quominus voluntati testatoris pareas, sed per eum, cui [47] *nubere* [48] jussa es, quo minus id, quod tibi relictum est, obtineas, non oberit. P. P. V. Kalend. Januar. [49] Gentiano, & Basso Conss. 212.

II. Imp. Gordianus A. Ammonio P. P.

EX [50] his verbis, *Titio decem millia, vel insulam relinquo, ita ut [51] quinque millia ex his, vel eandem insulam Mævio restituat:* licet antea [52] neque legati, neque fideicommissi petitio nascebatur, tamen in libertate [53] à D. Severo hoc admissum est. Sed & in pecuniariis causis [54] voluntatis tuendæ gratia non immerito recipiendum est, ut etiam ex hujusmodi verbis, sive [55] ad conditionem, sive ad modum respiciant, sive ad dandum, vel faciendum aliquid: fideicommissi actio omnifariam nascatur, videlicet in [56] conditionibus post exitum earum. Sin vero legato, aut fideicommisso relicto, testator legatarium, seu fideicommissarium prohibuerit, vel heredem suum, vel alium quemdam debitum exigere, habet debitor adversus legatarium, seu fideicommissarium agentem, usque ad quantitatem [relicti, sive] fideicommissi, sive legati exceptionem [57]. P. P. VI. Id. August. Sabino II. & Venusto Conss. 241.

43 Adde XXXV. D. 1. Modus est finis propter quem legatur, vel causa legandi collata in futurum, verbi gratia lego Titio centum ut quinquaginta Mævio restituat. *l. 2. ff. eodem.*

44 Quoties alicui sub modo legatum relinquitur, puta, *ut hoc faciat*, capit ille quidem legatum: verum si modus defecerit, legatum amittit. Modus enim est conditionis eventus in legatis & fideicommissis; si vero legatum mulieri relictum fuerit, *ut Petro nubaret*, ac legatum quidem acceperit, sed Petrus eam ducere nolit, legatum reddere non cogitur. Nec enim per eam stetit, quo minus impleatur conditio. *Synops. Bas. 44. tit. 28. c. 1.*

45 Modus est quasi conditio, & ita sæpius appellatur. *l. 8. §. 7. ff. de condit. instit. l. 21. §. 3. ff. de annuis leg. 71. §. 1. l. 108. ff. de cond. & dem. l. 3 in fin. l. 4. ff. de donat.* Non est tamen proprie conditio. *l. 17. §. 2. l. 44. in fin. ff. de manum. test.* Modus est, cum ita legamus ut aliquid fiat. *l. 2. ff. cod. l. 17. in fin ff. de cond. & demonstr.*

46 Id est, impleri debet, quemadmodum & conditio.

47 *l. 31. ff. de cond. & demonst.*

48 Modus hic fuit, ut Saturnina nubaret Titio.

49 *Al.* Februarii. *Pammelius in vita Tertull.* Nam pridie nonas Februarii Severus periit: adde quæ scripsi ad *l. 1. ff. de legat.*

50 Vid. ad hanc *l. Cujac. 14. obs. 15.*

51 Nota genus modi.

52 Olim ex modo non oriebatur actio, hodie oritur.

53 Finge ita legatum fuisse ut servum manumitteres, ut *l. 48. ff. de fideic. lib.*

54 Quod olim non fuit.

55 *l. 21. §. 3. ff. de annuis.*

56 Vid. *Cujac. d. l.*

57 Pro legatis sub modo relictis, competit actio & exceptio.

1 xxvv. D. t.
2 Decreris Hal.
3 Si quis alicui legatum sub hac conditione reliquerit, si filius heres meus decesserit, filiam heredem suam vocat, usque nepotibus ex filia decesserit, deficit conditio. Nam quum relicta liberis mortuus sit etiam legatum inutile est, nisi alia defuncti voluntas evidenter probata fuerit. Synops. Basil. 44. tit. 29. c. 1.
4 Trallianis, Hal.
5 Si Petrus heres meus pro parte sua filio decesserit, partem suam hereditatis Trallianis restituito. Titius nepotem ex filia heredem instituit: num debetur Trallianis fideicommissum? non debetur. Nec enim decessit sine liberis, qui nepotem ex filio relinquit heredem tacit l. 48. ff. solutio.
6 Heres legatario satisfiat legati sub conditione, vel in diem relicti nomine. l. 1. ff. ut legat. nisi testator cautionem remiserit, l. 7. ff. ut in possess. Hic ita constitutis, testator, ita testatus est: Filia post vicesimum annum Sempronio fundum dato. eidemque Sempronio caveat sub hac conditione, Si non divortio. Sempronius filii cavere petit. Cautio denegatur Sempronio Movetur filia, quod superiori conditione à patre ad divertendum provocata videatur, quum divortii conditio turpis natura sua sit. Sempronius turpem quidem esse conditionem admittit, sed hoc adjicit turpes conditiones pro non adjectis haberi, cavendum igitur.
7 Cui contraria est, si à marito diverterit. l. 5. ff. de institut.
8 Id est, edicti quo heredes legatorum nomine cavere jubentur, ne alioquin relictum aliquod novum putes quo relicta sub conditione ita demum captantur, si condicio consummata sit, quale nunquam auditum fuit.
9 Ratio dubitandi, de qua vid. Cujac. 9. obs. 9.
10 Argumentum à contrario sensu in legibus, statutis & ultimis voluntatibus est validum, ut hic: nisi hujusmodi interpretatione inducatur legis, statuti, vel juris communis emendatio: vel sententia juri ejusve rationi contraria, si contrarius ille casus jure decisus sit: si qui statuerunt, ea interpretatione incideren in poenam. Id quoque in statuto emendante non obtinere putant: si interpretatio subintellecta statuto ipso prohibita sit: si in statuto dictio, ut vocant implicativa (uti maxime, & similis) adjecta sit: si alia mens esset contrahentium, aut testantium si hoc genus argumenti à verbis narrativis legis vel canonis, vel à causa impulsiva, non finali, vel ab una tantum causa finali sumitur: ut notat Socinus reg. 28. adde Manticam 3. de conject. 15. 16. 17. Everardum in Topicis loco 82. argumento à contrario sensu. 11 Puto legendum Aulazano, eo sensu: Aulazano centum do lego, si cum focaria ejusque matre morabitur. Per Aulazanum stetit, quo minus voluntati testatoris fieret satis: Aulazanus frustra legatum petit. 12 De focaria, vid. l. 2. ff. de donat. int. vir. l. 12. §. 5. 6. l. 15. ff. de instructi. Paul. 3. sent. 7. §. 37. 13 Legatarius faciendi debitor, si non facit, legatum non accipit. l. 1. ff. de instit. l. un. §. 2. uesf. vel ipsum. ff. de caduc.
14 Licinia centum do lego, si filio meo nupserit. filius moritur: Licinia non debetur legatum. vid. Cujac 17. obs. 22. 15 l. 31. ff. de cond. & demonstr. 16 Titia centum do lego cum nupserit. Nupsit Titia in patris potestate adhuc posita. Cuinam legatum quæsitum est, Titiænæ an ejus patri? patri. l. 14. in fin. ff. quando dies leg. l. 78. ff. de verb. oblig. nam legati dies cessit tempore nuptiarum quo Titia nondum fuit emancipata. In legatis conditionalibus tempus conditionis inspicimus. l. 28. ff. de pignor. in stipulationibus factis à filiofamil. tempus contractus, non conditionis. l. 78. ff. de verb. oblig. 17 Nuptæ etiam filiæ in parentum potestate esse possunt. l. 12. §. de coll. An & in mariti? sunt etiam in ejusdem potestate, quod ad servitia. vid. Wurm. 1. pract. 36. obs. 9.
18 De legato cum nupserit. 19 Pluribus injecta conditione, impleta conditio non prodest, nisi implenti. l. 44. in fin. ff. de hered. inst. Faciendo quisque sibi conditionem implet, non alteri. l. 13. ff. de manumiss. testam. Interdum necesse est ab omnibus conditionem impleri, puta quoties individuum factum est. l. 13. §. 2. ff. de statuliber. 20 Vid. Joann. Zanger. de Except. part. 3. cap. 2. num. 150. Anr. 21 Hinc colligitur, Eum qui quid deferre creditoris ad domum tenetur, propriosumptu & periculo deferre teneri non creditoris. vid. Molin. de usur. quæst. 9. num. 138.
22 Et ita constat casu fortuito non excusari debitorem. Rei interitu neminem liberari ab implenda conditione. adde l. 11. §. si cert. petat. l. 3. l. 20. ff. de statulib. 23 d. l. 3. §. 1. Ulp 2. §. 5.
24 Semel repudiatum redintegrari non potest. 25 Æstimatio rei loco est. 26 l. 35. §. 3. ff. de donat. de vulgari servorum pretio, vid. l. 1. ff. de comm. servo.

TIT. XLVI.
DE CONDITIONIBUS[1] INSERTIS[2] TAM LEGATIS, QUAM FIDEICOMMISSIS, ET LIBERTATIBUS.

De conditione, si sine liberis decesserit.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Claudiæ.

Cum[3] testatorem fideicommissum Tralliano[4] ab eo, quem pro parte heredem instituerat, ita reliquisse proponas, *si sine liberis impletus diem obisset:* isque nepotem quem ex filia susceperat, heredem instituerit, conditionem adscriptam fideicommisso defecisse, manifestum est: nisi alia defuncti voluntas evidenter probetur. P. P. Non. Decemb. Latrano, & Rufino Conss.

De conditione divortii.

II. Idem AA. Galliano.

Cum patremfamilias fideicommissi nomine, quod in diem certam reliquit, ita cavere præcepisse proponas[6], *si à marito non*[7] *divertisset*, jurisdictionis[8] originem perinde servari æquum est, ac si nihil super ea re scriptum fuisset. Nec[9] exemplum legati, vel hereditatis, in quibus conditio divortii nonnunquam remitti solet, huic rei comparandum est: cum[10] absurdum sit, ideo perpetui Edicti negligi formam, quia patris sui voluntati non obtemperatur. P. P. *Antiochiæ*, XI. Kal. Augusti. Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

De conditione, si cum focaria sua, matreque ejus moretur.

III. Imp. Antoninus A. Aurelio militi.

Si ea conditione Aulazanus[11] legata testamento præstari voluit, *si cum focaria sua*[12] *matreque ejus moraretur*, & per eum stetit, quominus voluntati testatoris pareret: cum [sua] sponte scripturæ testamenti non[13] obtemperaverit, ad petitionem non admittitur. P. P. Id. Jul. Læto II. & Cereale Conss. 216.

De conditione nuptiarum.

IV. Imp. Alexand. A. Luciniæ.

Legatum, sive fideicommissum à patruo tuo relictum tibi sub conditione, *si*[14] *filio ejus nupsisses:* cum mortuo[15] filio, priusquam matrimonium cum eo contraheres, conditio defecerit, nulla ratione deberi tibi existimas. P. P. Kal. Decemb. Alex. A. II. & Marcello Conss. 227.

V. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Faustino.

Si uxorem tuam tempore[16] nuptiarum in[17] patria potestate fuisse monstretur, fideicommissi commodum ei relictum, *cum*[18] *nupserit*, nullo alio diem ejus cedere prohibente, patri quæstum non ambigitur. †. Quod si à patre ante nuptias emancipata fuerit, ac postea decesserit, superstite patre, & marito, ac liberis: actionem fideicommissi sibi competentem ad heredes suos transmisit. S. VI. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. Conss. 293.

De conditione pluribus personis *injuncta.*

VI. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Si plures personæ unam conditionem implere fuerint jussæ, apud Ulpianum *dubitabatur*, utrumne omnes simul eandem facere debeant, an singuli quasi soli implere eam compellantur? Videtur autem nobis unumquemque[19] necessitatem habere conditionem implere, & pro portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc commodi est: ut hi quidem, qui compleverint jussa, ad lucrum vocentur, qui autem neglexerint, sibi imputent, si ab hujusmodi commodo repellantur. Dat. III. Kal. August. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

De eo, qui jussus est liber esse, si certum quid heredi dederit.

VII. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam[20] testamento conditio libertatem servo suo dereliquit sub conditione, *si suo heredi certum numerum solidorum præstaret*, vel *aliam quandam speciem*, vel *vicarium servum:* Ille autem servus non in eodem[21] loco constitutus, ubi etiam heres fuerat, herili testamento cognito properabat ad heredem cum ipso, quod jussus erat dare heredi; sed in medio latronum, vel hostium incursione, [vel alio fortuito casu] peremptum est, quod portabat: *Quærebatur* inter antiquos, si præpediretur libertas, quia hoc dare servus non potest propter memoratum fortuitum casum? Itaque veterum dubietate quiescente, nobis placuit, ut & libertas omnimodo competat, & commodum, quod heredi, vel extraneo relinquitur, non[22] abstrahatur. Ex quacunque igitur causa impediatur, sive per heredem, sive per eum, cui dare [aliquid] jussus est, sive per fortuitos casus, in libertatem quidem ipse omnimodo perveniat, nisi ipse servus noluerit adimplere conditionem: obnoxius tamen constituatur post libertatem heredi, vel ei, cui dare aliquid jussus est, (nisi[23] & ipse oblatas pecunias non susceperit: quod enim semel[24] repudiatum ab eo est, redintegrari minime concedimus) quatenus hoc, quod dare jussus est, omnimodo implere compellatur: vel ipso mancipio [præstando] si existat: vel[25] in æstimatione ejus, non amplius, quam in quindecim[26] solidos computanda: vel in alia re, si & ipsa appareat: vel si non existat, vera ejus æstimatione præstanda. Dat. Prid. Kal. Maji, *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. Anno II. 532.

TIT. XLVII.
DE USURIS[27] ET FRUCTIBUS LEGATORUM, SEU FIDEICOMMISSORUM.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Maximo.

Legatorum[28], seu fideicommissorum usuræ ex eo tempore quo lis[29] contestata est, exigi posse manifestum est: Sed & fructus rerum, & mercedes servorum, qui ex testamento debentur, similiter præstari solent. Proposita Prid. Kal. August. Æmiliano[30] & Frontone Conss. 200.

II. Imp. Antoninus A. libertis Cassiani.

Adversus eos[31], qui sub obtentu legis Falcidiæ legata[32] morantur, notissimum est juris auxilium. Si igitur proposita stipulatione cavere[33] cum satisdatione potestis *vos restituturos, quanto amplius quam per eam legem licet*, acceperitis: Judex, qui de fideicommissis jus dicit, solida vobis legata præstari jubebit. Quod si satisdationem implere non potueritis: arbitro[34] dato certum diem vobis præfiniet, intra quem altera parte cessante partibus suis fungetur. Et si[35] constiterit legi Falcidiæ locum non esse, & usuras & fructus post litem contestatam percipietis. P. P. XVI. Kal. Jun. Duobus & Aspris Conss. 213.

III. Imp. Alexand. A. Paterno.

Si homines certi per fideicommissum tibi relicti fuerint, post moram periculo[36] debitoris fideicommissi sunt. Proposita XII. Kal. April. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

IV. Imp. Gordian. A. Dionysio.

In legatis & fideicommissis fructus[37] post[38] litis contestationem, non ex die mortis consequuntur[39], sive in rem, sive in personam agatur. P. P. Non. Septemb. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

27 l. 3. in fin ff de annuis. Paul 3 sent. 9. §. ult Cujac 2. tit. 7. in fin. De ususs testamentariis vid. Molin. 9. 73. de usur. Hottomanum 2 de usur. 4.
28 Syn. Basil. 44. tit. 2. c. 84.
29 Usuræ legatorum debentur à lite contestata, ut hic: & l. 4. ff. eod. l. 91. in fin. ff. de leg. 1. Mora fit ex die litis contestatæ. Mora fit cum postulanti non datur. Paulus 3. sent. 9. §. ult. atque ita, Quoties ex testamento actione legatum petitur, fructus post litem contestatam capti & partus editi, & servo legato quæsiti legatariis restituuntur. Harmenop. 5. tit. 10. § 33.
30 Æmilino.
31 Heredes scil.
32 Id est, legatorum præstationem
33 Paul. 3. sent. 9. §. 2.
34 Arbiter daba quando imminentibus non habeat unde postea Falcidiam detrahat? Dupliciter eo casu legatariis consultum est. Primum enim caveri possunt se restituturos quanto amplius quam per legem Falcidiam licuerit, acceperint. Secundo, si cavere non potuerint, Prætor fideicommissarius dabit arbitrum ad incundam rationem legis Falcidiæ, & diem intra quem ineatur, partibus præfentibus: & secundum eam de fideicommisso pronunciabit, vel herede non veniente ad diem, damnabit eum, ut solidum legatum præstet cum onere usurarum & fructuum à die litis contestatæ. l. 3. ff. de usur. l. 78. ff. de leg. 2. l. 6. in fin. ff. si cui plus quam per leg. Falcid. l. pen. ff. de usur. l. 88. in fin. ad leg. Falcid. 36 Moram qui admittit, casus fortuitos præstat. l. 39 §. 1. l. 47. in fin. ff. de leg. 1.
37 Vid. l. 2. ff. eod. 38 De fructibus legatorum. 39 Legatarii scil. Quæstio est utilis: Cui scilicet fructus rei legatæ cedant. Alii hunc locum ita interpretantur: Rei alienæ legatæ fructus non pertinere ad legatarium, nisi à lite contestata: rei testatoris, pertinere. Accur. hic. Alii (Galli scilicet) heredem non de percipiendis teneri, sed de perceptis. vid. Bart. hic. Ulpianus de percipiendis etiam teneri heredem ait. l. 39. §. 1. ff. de leg. 1. Paul 3. sent. 6. §. 46. aliter distinguit, Fructus qui solo cohærebant mortis testatoris tempore, ad legatarium pertinere: ante perceptos, non pertinere. Alii negant fructus perceptos ante aditam hereditatem deberi, alii deberi ajunt. vid. Graffum l. 1. sent. §. legatum quæst. 71. Cujacius c. 18. de præscriptionibus. putat fructus deberi à tempore moræ, si per damnationem: à tempore additionis, si per vindicationem res legata sit. Subtiliter dici potest (non loquor de usuris certæ pecuniæ legatæ) ad eum pertinere qui rel sit dominus. l. 42. ff. de usuris. l. 86. §. 2. ff. de leg. 1. ergo ad legatarium, cum recta via dominium rei legatæ transeat in legatarium. l. 64. in fin. ff. de furtis. Verius est autem, fructus rei legatæ deberi tantum ex mora, ut hic: cum singulari jure fructus rei ad pias causas legatæ, à tempore mortis debeantur. l. 46. §. 4. 3. de Episcop. & Cleric. Nov. 131. c. 12. vers. si autem legatum. Interea ex Harmenopulo 5. tit. 10. §. 46. disceimus, Heredem, si post judicis sententiam quadrimestre tempus in solvendo legato fecerit, commoda ad sententiam usque præstare legatario.

TIT. XLVIII.
DE INCERTIS[40] PERSONIS.

1. Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανός.

Hujus constitutionis meminit Justinianus Instit. de legatis. §. posthumo & Instit. De bon. possess. in princ. *ex quibus locis hoc argumentum confect.* A. Cont.

Cum olim incertis personis nec legata[41] nec fideicommissa relinqui possent, nec libertas, nec posthumo[42] alieno, qui nec institui poterat, hæc omnia correxit Justinianus: ita tamen, ut incertus[43] tutor nec hodie dari possit.

Photius quoque, & Balsamon in Nomocanone *non uno in loco ejus meminerunt, ajuntque esse tit. 48. lib. 6. constitutionem unam. Ex his igitur & sequentes quoque epitomas confect.*

Numerat hæc constitutio varia themata, variasque species, quibus docet id quod illicito[44] collegio relictum est, non valere, nisi singulis e collegio legatum sit: contra autem quidquid licito collegio legatur, valere. *Nomocanonis tit. 12. cap. 9.*

Item aliud argumentum.

Dicit constitutio valere quod relinquitur licito collegio, aut corpori[45], vel clericis, vel collegiis, vel curiæ, vel cohorti præsidis, vel medicis, vel doctoribus, vel advocatis, vel militibus, vel ejusdem artificii opificibus seu artificibus, vel sacerdotibus, vel cuipiam alii corpori: & ait, relictum dividi viritim, & ex æquis partibus inter eos, qui tempore mortis testatoris fuerunt descripti in albo, præterquam si certam quantitatem testator unicuique attribuerit. †. Dicit quoque ad extremum ea constitutio, quod si semel, aut annuum quid in pios usus relictum sit, aut ecclesiis, aut xenonibus, aut ptochiis, aut venerabilibus domibus, aut communi clericorum, aut ad captivorum redemptionem, aut ipsis pauperibus, vel captivis, valeat defuncti voluntas. *Nomocanonis Tit. 2. cap. 1.*

Hæc excerpsi ex utraque Nomocanonis Latina translatione, in quibus l. edit ionibus, & cæteru ejusdem farinæ sunt permulta nobis valde suspecta. Itaque possime mihi videntur de nobis omnibus mereri, benevole lector, qui cum Græca habeant, vel βασιλικῶν, vel Nomocanonis (hic jam prodit) exemplaria, & cætera ad jus pertinentia, suppressis Græcu suas futiles, & indocte translationes duntaxat edunt, quominus eorum fœdissima pleraque peccata ex Græcorum collatione coargui possint.

TIT. XLIX.
AD SENATUSCONSULTUM[46] TREBELLIANUM[47].

De oneribus hereditariis.

1. Impp. Severus, & Antoninus AA. Probo.

Si ex senatusconsulto quartam partem hereditatis[48] retinuisti, & dodrantem fideicommissario restituisti: quod creditoribus hereditariis pro[49] novem unciis præstiteris, à fideicommissario petere potes. P. P. XV. Kal. April. Laterano & Rufino Conss. 198.

40 Περὶ ἀφανῶν προσώπων. 35. Eel. 18. §. 25. §. 27. Inst. de legat. Ulpian. 22. §. 4. & 24. §. 18. Paul. 3. sentent. 7. §. 13. Incertæ personæ sunt, quas ne quidem testator novit, veluti si dixerit, *Et qui filiam meam duxerit*, vel, *qui primus Consul factus fuerit centum do lego. d. §. 25. 26. 27. Inst. de leg. ubi Theophilus.* Inter incertas etiam personas censentur postumi alieni. Inter incertas etiam personas videntur paulo post referri collegia, & sic adde l. 4. ff. de reb. dub.
41 d. §. 25. §. 18. d. §. 13.
42 Inst. de bon. poss. in pr. §. 28. Inst. de leg.
43 d. §. 27. l. 20.
44 Illicito collegio legari non potest, ergo licito collegio legari potest. l. 1. ff. de sacros. eccles. l. 8. ff. de her. inst. vid. l. 38. §. 6. ff. de leg. 3. l. 20. ff. de reb. dub.
45 d. l. 20.

46 Quo tempore factum fuerit. vid. l. 1. §. 1. ff. eod. §. 4. Inst. eod. Verba senatusconsulti. vid ibid. §. 2. Trebelliano recentius est Pegasianum. §. 5. Inst. eodem. Trebelliano transferebantur actiones in fideicommissarium. Pegasiano deducendæ quartæ ex fideicommisso jus dat. Author De tum est. Authore Justiniano hodie Pegasianum in Trebellianum transfusum est. 47 Dixi ad 36. ff. 1. 2. Inst. 23.
48 Trebellianicam heres deducit ex hereditate, id est, ex fideicommisso universalis hereditatis, *ut hic.* nisi institutus sit contemplatione fideicommissarii ipsius: tunc enim nullam quartam retinere notat Accurs. in l. 18. in fin ff. eod. & ibid. Bald. & Roman. Imola in l. 11. ff. de leg. 1. l. 3 §. cum Pollid. 3. De usuris. 49 Deducta quarta ab herede, onera creditorum dividuntur inter heredem & fideicommissarium pro quadrante & dodrante, *ut hic:* non deducta, omnia transferuntur in fideicommissarium.

De oneribus, & legatis.

II. Imp. Philippus [A.] & Philipp. C. Juliano.

AD eum, cui ex Trebelliano SC. pars hereditatis restituitur, successionis onera, seu legatorum [1] præstationem pro competenti portione spectare, indubitati juris est. P.P. XVIII. Kal. Novemb. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

De republica.

III. Imppp. Carus, Carin. & Numerian. AAA. Zotico, & aliis.

SI per fideicommissum hereditas Reipublicæ [2] relicta est ex Trebelliano SC. (quod ab intestato [3] quoque locum habet) quartæ partis, & fructus [4] ejus vobis restitutio [5] competit. Sine die, & consule.

De tacita repetitione fideicommissi.

IV. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Quintianæ.

NOn [6] justam te gerere solicitudinem per fideicommissum relictæ portionis hereditatis perspicimus, verentem ne fructum amittas relicti fideicommissi, quoniam avia testatoris ex parte heres scripta, & tibi rogata restituere, calliditate, ac fraude [7] repudiavit, ut ad alium nepotem eundemque coheredem devolvatur portio, à quo tibi nominatim non fuerat fideicommissum relictum, & coacta [8] suspectam hereditatem adire, priusquam pro [9] herede gereret, rebus sit humanis exempta: cum divo Antonino parenti nostro deberi etiam à [10] substitutis fideicommissum contemplatione judicii testatoris, quasi tacite ab his repetitum, jamdudum placuerit. Neque enim quartæ retentionem, quam illa, quæ repudiavit, hereditatem adire coacta [11], ut suspectam retinere non potuit, timere debes. S. VI. Id. Jul. *Philippopol.* AA. Conss.

De scriptura. De succedentibus ab intestato.

V. Idem AA. & CC. Verissimo.

ET [12] sine scriptura per fideicommissum hereditas recte relinquitur. Igitur si uxor tua te, & privignum suum in discrimine mortis constituta designavit, velle successionem obtinere usque ad dodrantem; ejus voluntatem ratam servari convenit: cum [ab]intestato [13] ei succedentes, de restituendo fideicommisso conventos, ultra quartam, ære alieno [14] deducto, quantum penes eos sententia SC. relinqui præcepit, tantum [15] obtinere [16] posse præstiterit. S. V. Kal Maji, *Sirmii*, C. Cons.

De filiis, vel filiabus oneratis fideicommisso.

VI. Imp. Zeno A. Dioscorio P.P.

IUbemus, quotiens pater, vel mater filio, seu filia, filiis vel filiabus ex æquis, vel inæquis partibus heredibus institutis, invicem seu simpliciter quosdam ex his [17] aut quendam rogaverit, *Quos prior sine liberis decesserit, portionem hereditatis suæ superstiti seu superstitibus restituere:* ut omnibus modis retenta [18] quarta pro auctoritate Trebelliani SC. non [19] per [20] imputationem redituum (licet [21] hoc testator rogavetit vel jusserit) sed de ipsis rebus hereditariis, dodrans [22] restituatur. †. Idemque in retinenda legis Falcidiæ portione obtinere jubemus: & si pater vel mater filio seu filia institutis (sicut supra dictum est) heredibus, rogaverit *eos easve nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus suis, ac deinceps restituere hereditatem.* §. 1. In supradictis autem casibus fideicommissorum servandorum satisdationem [23] cessare jubemus, si non specialiter eandem satisdationem testator exigi disposuerit, & cum pater vel mater secundis [24] existimant nuptiis non abstinendum. In his enim duobus casibus, id est, cum testator specialiter satisdari voluerit, vel cum secundis se pater vel mater matrimoniis junxerit, necesse est, ut eadem satisdatio pro legum ordine præbeatur. §. 2. Sin autem is qui fideicommissaria restitutione gravatus est, uno [25] filio superstite, vel nepote ex filio seu filia nato, vel pronepote, vel posthumo relicto decesserit: non [26] videtur extitisse conditio, & ideo deficit fideicommissi petitio. §. 3. Illud etiam admonemus ea quæ de Falcidiæ portione non [27] per reditus [28], sed per ipsas res hereditarias retinenda, & de satisdatione fideicommissorum (sicut supra dictum est) concedenda diximus; non [29] ulterius quam in his personis & casibus, quorum superius mentio facta est, oportere produci. P.P. Kal. Septemb. *Constantinop.* Probino & Eusebio Conss. 489.

In Authent. de sanct. Episc. §. sed & hoc præsenti. al. §. si quis sub conditione. col. 9. tit. 6. al. 15. Novell. 123. cap. 37.

NIsi rogati, restituere datum dotis causa, vel propter nuptias donationis, vel relictum sub condition nuptiarum vel liberorum, monasterium [30], vel alium locum venerabilem ingrediantur: sive restitutio, aut substitutio fiat sub prædicta conditionibus sive in redemptionem captivorum, seu in egentium alimenta.

In Authent. de restit. §. nobis ergo recte. col. 8. tit 9. al. 4. Novell. 108. cap. 1.

COntra cum rogatus fuerit quis, ut sine liberis decedens, quod tunc ex hereditate supereset, restituat, *vel alius hujusmodi fideicommissi verbis gravatus, quartam* [31] *institutionis fideicommissario restituere cogitur. Super hoc igitur, & cautionem* [32], *nisi* [33] *à defuncto remissa sit, exponet. Quod si contingat eas* [34] *omnino, aut ex ipsius substantia suppleatur, aut ea deficiente, in rem actione & hypothecaria fideicommissario uti permittitur adversus rerum acceptores. Ex* [34] *causa tamen dotis, seu propter nuptias donationis, seu captivorum redemptionis, vel si non habeat, unde faciat expensas, hujus quartæ permittitur diminutio.*

De fideicommisso relicto pupillo vel furioso. I. Quibus casibus ipso jure utiles actiones transferuntur in fideicommissarium.

VII. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

SAncimus, licentiam esse etiam soli tutori [35] recte fieri fideicommissi nomine universitatis restitutionem, quod pupillo relictum est, & sine onere fidejussionis: ubi tamen pupillus fari non possit, vel abesse noscitur: ne dum nimia [36] subtilitate utimur circa res pupillares, ipsa subtilitas [37] ad perniciem eorum revertatur. †. Idemque juris esse oportet, & si furioso [38] fideicommissaria debeatur hereditas: ut restitutio curatori ejus soli nomine scilicet furiosi celebretur. Quis enim sensus [39], quæ vox certa furioso esse intelligitur, cum [in] utroque casu restituentes [40] plenissimam consequantur ex nostra lege securitatem? Hoc eodem observando, & si ipsi pupilli vel furiosi restitutione gravati [41] sunt. §. 1. Cum autem aliquis hereditatem restituere jussus est, & dolo malo vel post litem contestatam vel antea sese contumaciter celaverit: vel si suppositus fideicommissariæ restitutioni, antequam restitueret hereditatem ab hac luce subtractus est, nullo herede, vel successore [ei] existente: vel fideicommissarius cui restituta est ex Trebelliano SC. hereditas, alii per fideicommissum restituere jussus fuerit res hereditarias: quemadmodum actionum translatio celebretur in tribus istis casibus apud veteres *dubitabatur* [42]? & Domitius Ulpianus constituendum esse super his putavit. Sancimus itaque, ut sive per contumaciam [43] absuerit is, cui restitutio imposita est, sive morte [44] præventus nullo relicto successore fuerit, sive à primo fideicommissario in secundum translatio celebrari jussa est, ipso [45] jure utiles actiones [46] transferantur. Dat. x. Kal. Novemb. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

A quo solvendum sit speciale fideicommissum.

VIII. Idem A. Joanni P.P.

QUidam testamento condito, jussit heredem *omnem* [47] *hereditatem, quam ei dereliquit, alii restituere:* speciale etiam fideicommissum alteri adscripsit: & *quærebatur*, specialis fideicommissarius id, quod ei relictum est, à quo consequi debeat: utrumne ab herede, ut post restitutionem ejus alias res universitatis fideicommissarius accipiat? an una cum aliis rebus oporteat, & hoc generali fideicommissario aggregari, ut ipse speciali fideicommissario hoc trádat, sive in rebus, sive in pecuniis fideicommissum [relictum sit?] Sancimus [48] itaque totam quidem substantiam secundum Senatusconsulti Trebelliani auctoritatem restitui generali fideicommissario: illum autem speciali fideicommissario id, quod ei derelictum est, dependere. Dat. XV. Kal. Novembr. *Constantinop.* post consulatum Lampad. & Orestis VV. CC. Anno secundo. 532.

1 Fideicommissarius pro rata tenetur ad onera & legata, *ut hic. & l. 1. §. pen. §. ult. ff. eod. §. 5. §. 6. Inst. eod. l. 1. §. 19. l. 15. §. 2. ff. ut leg. Paul. 4. sent. 3. §. 1.*

2 Etiam de hereditate reipublicæ restituenda quarta detrahitur. facit *l. 1. §. 5. l. 3. in fin. ff. ad l. Falcid.*

3 Trebelliano & legi Falcidiæ ab intestato etiam locus est. *l. 5. ff. eod. l. 6. §. 1. ff. eodem. l. 4. C. de Codicil. l. ult. ff. quando dies leg. l. 13. ff. de inoff.* & merito, cum fideicommissum ab intestato relinqui possit. *l. 5. ff. eod. l. 22. C. de fideic.* vid. *Wurms. 1. pract. 39. obs. 17.*

4 *l. 22. §. 2. ff. eod.*

5 Alii legunt *instantiæ*. Cujac. 18. *obs. 9.* legit *retentio.*

6 Vid. *Cujac. in hanc. l. 18. obs. 12.*

7 Id est, in fraudem fideicommissarii. vid. *Cuj. ad loco.*

8 Heres coactus adire hereditatem, falcidiam amittit. *ut hic & ff. eod. in fin.* quod ex Pegasiano in Trebellianum translatum est, adde *l. 14. §. 3. l. 28. ff. eod.*

9 Pro herede gestio sequitur additionem. *l. 14. §. 3. ff. eod.*

10 *l. 74. ff. de leg. 1. l. 61. in fin. ff. de leg. 2.*

11 Dixi C. *eod.*

12 *l. 22. C. de fideicomm.*

13 Dixi ad *l. 3. C. eod.*

14 Quarta intelligitur deducto ære alieno.

15 *Nihil obtinere*, Cujac. 18. *obs. 19.*

16 Id est, retinere ut in *l. 9. C. de his quibus ut indig. l. 3. C. de his quæ sub modo.*

17 Fratribus scil. & ita testator prohibere non potest, quominus liberi primi gradus quartam Trebellianicam detrahant. *Clar. 3. sent. §. Testament. quæst. 63.* (nisi forte testator hereditatem restitui jubeat liberis & descendentibus filii gravati. *Clar. d. loco.*) sive unam sive duas quartas possint liberi primi gradus detrahere. *Clar. d. loco ex communi opinione, Roland. à Val. 1. cons. 12. num. 8.* Quid? liberi secundi gradus postsunte prohiberi quominus quartam detrahant? possunt, ut ex hac constitutione colligunt interpretes. ergo & extranei multo magis, quibus nulla legitima debetur. *Clar. ex commun. opin. d. loco & q. 62.* etiam si pupillo alias substituti sint. *Clar. d. loco quæst. 72.*

18 Trebellianicam deductionem liberis suis auferre testator non potest, *ut hic.* An extraneis? potest. *Gloss. Nov. 1. §. ult. Inst. ad Trebell.* Cyn. *Auth. sed cum testator. C. ad l. Falc.*

19 Liberis beneficio singulari datum est, ut in eorum Falcidiam non imputentur fructus medio tempore, i.e. pendente conditione fideicommissi percepti: quod olim non fuit. & ita abrogatur *l. 18. l. 22. §. 4. ff. eod.* Superior regula habetne locum quoties non alicui testatoris descendenti, sed alicui extraneo restituenda est hereditas? Rolan. *1. cons. 30. num. 7. & cons. 78. num. 11. & seqq.* improbata Salycetti opinione negat. Movetur autem *§. 3. C. eod.* ubi traditur, legis hujus beneficium ad alias personas, aliosve casus, quam qui hac lege comprehensi sunt, non extendi. Movetur etiam, quod plenior usus fratri in fratrem permittatur quam in extraneum.

20 Fructus non imputantur filiis in Trebellianicam, *ut hic.* ergo multo minus in legitimam quæ jure naturæ debetur, ut quæ longe favorabilior sit. Verum quæri potest de quibus fructibus hanc sententiam accipi oporteat. Et vero intelligi debet de fructibus inventis in hereditate testatoris, sed tamen perceptis post mortem ipsius testatoris. Nam fructus percepti ante mortem testatoris conjuncti sunt ejus patrimonio, suntque pars ipsius hereditatis, & in legitimam liberorum imputantur. *Butrigar. hic.* Angel. *in l. Centurio 15. ff. de vulg.* vid. *Mantic. 7. de conjecturis 10.*

21 Liberis interdum licet patris voluntatem negligere. *Goth.* Et hinc colligunt liberis primi gradus detractionem prohiberi non posse. *Bart. Bald. hic.* Et nota, quod hic tantum una detractio admittatur, puta legitimæ, vel Trebellianicæ, ut in *Novell. 30. de restit. cap. 1. & l. 24. Cod. famil. erciscund.* Secus jure Canonico quod duplicem detractionem admittit *cap. Raynut. 16. & cap. Rainald. extr. de testam.* Ans. Quod & mores sequuntur. de quibus vid. Censur. Forens. nostrum *lib. 3. cap. 9. num. 10. S. L.*

22 Et ita novem unciæ. Ergo penes liberos restitutionis onere gravatos unica tantum quarta civili jure remanebit. sed Rolan. à Valle *1. cons. 30. num 7.* negat eam opinionem communi usu receptam esse propter *c. Raynutius 16. x. de testamentis.* Subtiliter & illud adjicit *d. loco. & 1. cons. 12. num. 8.* hic dodrantem restitui ex eo quod superest post jam deductam legitimam: dodrantem assis hic intelligit relictum post detractionem legitimæ. Contrariam opinionem defendit Hotomanus 36. *Illust.* adde Cujac. 8. *obs. 3.* ubi de duarum quartarum deductione.

23 Filio meo mandavi ut hereditatem meam fratri suo restitueret: vel filium filiamve rogavi, ut hereditatem meam suis liberis restitueret? His duobus casibus filius & filia de fideicommisso restituendo satisdare non coguntur, nisi nominatim eis ut satisdarent injunxi, vel nisi secundas nuptias contraxerint, *ut hic.* adde *Novell. 108. c. 2. l. 14. in fin. ff. ad SC. Trebell.* & quæ scripsi ad *l. 7. ff. ut in possess. legatorum & Josephum Ludovicum decisione 63. n. 5. & Gloss. in l. 1. ff. ut in possess.*

24 Dixi ad *Nov. 22. c. 41.*

25 Non videtur sine liberis mortuus, qui vel unum tantum reliquit. *l. 101. §. 1. ff. de condit. & demonstr. l. 6. C. de inst. it. l. 30. C. de fideic. l. 1. C. de condit. insert. l. ult. ff. de pollicitat. l. 148. l. 149. ff. de reg. jur.*

26 Vid. *d. §. 1.*

27 Heres de restituenda hereditate gravatus fructus, quos ante moram restituendi percepit, restituere non tenetur, *ut hic; & l. mulier 22. §. si heres 2. l. 18 ff. eod.* fallit si hereditas terræmotu, vel casu fortuito diminuta sit: tunc enim heres eam jacturam supplere ex fructibus hereditatis cogitur, pro rata nimirum hereditatis diminutæ. *Roman. in l. scribit. Celsus 33. ff. ad Treb.* fallit quoque quoties testator heredem suum restituere jussit quodcunque ultra hereditatem accepit: tunc enim heres restituere fructus illos tenetur. *l. ita tamen 27. §. heres ex asse 16. ff. ad Treb.* fallit quoque si fructus illi testatoris cura heredi quæsiti fuerint. de quo vid. Socinum *reg. 172.*

28 Dixi de hac imputatione initio hujus legis.

29 Privilegium concessum filiis non extenditur ad nepotes.

30 Titius jussus, *si sine liberis mortuus fuerit, hereditatem Cajo restituere*, si monasterium postea ingressus, id est, monachismum professus fuerit, hereditatem ipsam non restituit: quod ei monasterium, loco filii esse videatur.

31 Rogatus *superfluum hereditatis* restituere, quartam deducit.

32 Cautio à defuncto remitti potest.

33 Cautio remitti potest ei qui oneratus est restitutione fideicommissi.

34 Titius quod ex hereditate mea illi supererit, post mortem Cajo restituere jussus ultra quartam deducere potest ex illa hereditate certis casibus, *ut hic.*

35 Hereditas tutori, vel curatori, *l. 37. in fin. l. 38. l. 39. ff. eod.* & è contra, isidem restitui potest, *in fin. hujus pri. C. l. 1. §. 12. l. 35. l. 37. §. 1. ff. eodem.*

36 *l. ult. C. de legibus.*

37 Subtilitas plerumque in perniciem utentis vertitur.

38 *Dict. §. 12. d. l. 35.*

39 Furiosus sensu, certaque voce

40 Tutoribus restituere hereditatem pupillis relictam tutius est.

41 *d. §. 12. d. l. 35. d. §. 1.*

42 Hæc est xxxvii. decisio ex quinquaginta novis Justinian. vid. Inglois. Ans.

43 Adversus contumaces vel absentes, vel mortuos heredes fideicommissarii postulant decretum. *l. 67. ff. eod. Paul. 4. sent 4. §. 3.*

44 *l. 13 §. 5. l. 14. ff. de testam. milit.*

45 Sine cessione, adde *l. 37. ff. eod.*

46 *l. 44. ff. eod. l. 1. C. de obligat.*

47 Cujacius monet, Justinianum hic prohibitionem detrahendæ Falcidiæ vetante testatore parturire, quod biennio post hanc legem edidit, constitutione eiusdem præfectum prætorio.

48 *Titius omnem meam hereditatem Cajo restituat:* & post, *Sempronio centum dari volo.* Quæritur à quo Sempronium centum recipere debeat? An à Titio herede: an à Cajo fideicommissario universali? Responsum est, à Cajo.

Tit. L.

AD 49 LEGEM FALCIDIAM 50.

De repetitione.

I. Impp. Severus, & Antoninus AA. Prisco.

SCire debes, omissa Falcidia, quo pleniorem [51] fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri plus debito solutum esse. P.P. III. Id. Maji, Laterano & Rufino Conss. 198.

Adversus quos, & pro qua portione locum habet Falcidia.

II. Idem A. Sactiano.

FAlcidiæ rationem adversus omnes [52] pro modo legatorum, & fideicommissorum locum habere, certi & explorati juris est. P.P. Kal. Jul. Laterano, & Rufino Conss. 198.

De tacito fideicommisso.

III. Imp. Alexander A. Hermagoræ.

ETiamsi tacitum [53] fideicommissum heredem administrasse apparuerit, legata tamen, seu fideicommissa, quæ testamento relicta sunt, præstanda esse, ambigi non oportet: ad eum videlicet modum, quem lex Falcidia patitur: cum quartam, quæ aufertur [54] heredi, qui contra [55] legem fidem suam obtulit, legatariis proficere non placuit. P.P. Id. Octob. Alexandro A. Conss. 223.

49 Dixi ad xxxv. D. II.

50 Lex Falcidia lata ab Augusto, *Suida teste*, Trebellianum sub Nerone, *l. 1. §. 1. ff. ad Treb.* Pegasianum sub Vespasiano. *§. 5. Inst. de fideicomm. hered.* Hujus primum caput vid. in *l. 1. ff. eod.* aliud in *l. 81. ff. eod.* aliud in *l. 16. C. eodem.* aliud quod à Duareno adfertur. *1. disput. 58.* non admittendum, ut quod secundi capitis ambitu contineatur.

51 Indebitum non solvit, qui plenam fidem defuncto præstare maluit. *l. 19. C. eod. l. Paul. 4. sent. 3. §. ult.* vel, Solvens scienter quod potuit per Falcidiam retinere, non dicitur plus debito solvere. *l. 9. C. eod. l. 5. §. 15. ff. donat. inter vir.* Falcidiam igitur non detrahens sequi voluntatem testatoris videtur, *ut hic, & l. ult. C. eodem.* Nam contra sententiam testatoris Falcidia deducitur. *l. Titia 86. ff. eod.* sententiam, inquam, tacitam & generalem: alias non deducitur contra expressam ejus prohibitionem. *Auth. sed cum testator C. eod.* Expressam non tantum apertissimam prohibitionem intelligimus, sed & ex verbis testamento adjectis collectam: veluti si prohiberit alienationem rei legatæ, & eam voluerit manere apud successorem ejus cui relicta est: his enim verbis intelligitur Falcidiam prohibuisse: quia legatarius videtur alienare, si permittit quartam detrahi. Gloss. Aretinus, Galiaulus in *l. centurio. 15. ff. de vulgari.* Idem dicendum si testator voluit tota & integra, vel sine diminutione legata præstari: vel integram solutionem legatorum fieri à suis executoribus: aut si noluerit heredem plus petere habereve, quam ei relictum sit? vel si legatario rei legatæ propria auctoritate accipiendæ potestatem fecerit. An idem si pleno jure legata præstari jusserit? vid. Tiraq. ad *leges connub. Gloss. 5. n. 93. & 168.* Quid? superioribus casibus heres num ab aliis legatariis Falcidiam suam deducet, & quidem integram? deducet: ut superiores clausulæ in aliorum legatariorum non heredis ipsius prærudicium aditæ censeantur. vid. *Mantic. 9. de conject. ult.*

52 Falcidia minuuntur omnia legata pro rata. *l. 32. §. 3. l. 89. ff. eod. §. ult. Inst. eod. §. 5. Inst. de fideic. hered.* excipe quosdam casus de quibus dixi ad *Nov. 119. c. ult.*

53 Heres qui fidem suam tacite, id est, clam dat testatori de restituendo sibi relicto personæ jure incapaci, privator omni commodo hereditario, fisco applicando. *l. 59. in fin. ff. eod.* Fiscus eo casu tenetur ad legata, Falcidiamque detrahit ad instar heredis. *Salyc.*

54 Heres ex tacito fideicommisso nihil retinet; solidum enim fisco vindicatur. vide aut hanc locum quædam apud *Cujac. 7. obs. 31. in fin. ubi & Goveanium perstringit.*

55 In tacito fideicommisso heres contra legem fidem suam offert.

De Principe.

IV. Idem A. Philetiano.

ET in legatis Principi [1] datis legem Falcidiam locum habere merito Divo Hadriano placuit. P. P. v. Kal. Jun. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De mortu causâ donationibus.

V. Idem A. Damasatæ.

SI mortis [a] causâ immodicas donationes in sororem tuam mater contulisse probare potes, legis Falcidiæ ratione secundum constitutionem Divi Severi avi mei uti [merito] potes. P. P. XV. Kal. Novemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De ære alieno. 1. Ex quibus fundis Falcidia deducitur. 2. Si quid ultra solidum heres præstiterit, aut fecerit.

VI. Idem A. Secundinæ.

IN imponenda ratione legis Falcidiæ omne æs alienum deducitur, etiam [2] quod ipsi heredi mortis tempore debitum fuerit, quamvis aditione hereditatis confusæ [4] sint actiones.

§. 1. Omnia autem legata, quamvis [5] in operibus publicis conficiendis statuisque ponendis data sint, ad contributionem dodrantis pro rata suæ cujusque quantitatis revocantur.

§. 2. Nec [6] si quid ultra [7] solidum heres præstiterit, aut pepercerit, legitimæ computationi præjudicatur. S. v. Kal. Januar. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De testamento militis.

VII. Idem A. [Primo, &] P. Pomponio.

IN testamento quidem militis [8] jus legis Falcidiæ cessat. Sed si ea, quæ ad [9] vos pertinent, defunctus tenuit, bonorum ejus videri minime possunt: & ideo rectè rationem eorum, ut æris alieni, haberi desiderabitis. P. P. Kal. Maji, ALEXANDRO II. & MARCELLO CONSS. 227.

Quibus casibus Falcidia cessat.

In AUTHENT. de herede, & Falcidia. §. hinc nobis, & §. sequ. col. 1. tit. 1. Novell. 1. cap. 2. & 3.

SED [10] *cum testator hoc expressim* [11] *vetuit, non ignarus quis modus sit sui patrimonii, cessat Falcidia* [12] *: & si heres in hoc defuncto non* [13] *pareat, desertur hereditas personis enumeratis sub titulo de legatis, & fideicommissis.* †. *Item si heres quædam legata, substantiæ suæ mensuram subtiliter agnoscens, præstat in solidum: neque* [14] *ex hu repetitio, nec ex hu alius permittitur retentio, nisi suopinatum quid emergat.* †. *Hu cessantibus locus est Falcidiæ, si fiat inventarium* [15] *secundum modum, tempusque statutum in aditione: Hac quoque adhibita observatione, ut in præsentia omnium ipsius* [16] *civitatis, in qua fiat, legatariorum, aut pro eis agentium, si persona ratio sit habenda, perficiatur: vel si quis absit ex ipsis, aut interesse noluerit, succedat præsentia trium testium, itidem ipsius civitatis locupletum, & bona opinione, absque præjudicio tamen veritatis inquirenda per servorum quæstionem, & heredis, testiumque jusjurandum. Quo non* [17] *observato, soluta legata præstet, etsi fines hereditatis excedant. Nulla autem quæstionum talium, vel litium excedat annum. Anno enim culpa heredis transacto cadet à relictu.*

In AUTHENT. ut sponsal. larg. §. si quando. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 11.

SED *& in ea re cessat Falcidia, quæ ita relicta est*, ne [18] alienetur, sed permaneat apud successores ejus, cui relicta est.

In AUTHENT. de eccl. tit. §. si autem heres. col. 9. tit. 14. al. 6. Novell. 131. cap. 12.

SIMILITER *Falcidia cessat* [19] *in his, quæ ad pias* [20] *causas relicta sunt.*

Si heres fideicommissarium heredem instituat.

VIII. Idem A. Aurelio.

IRritum quidem propterea [21] testamentum fratris tui esse non potest, quod ex causa fideicommissi obligatus fuit, *ut, si sine liberis prior decederet, paternam tibi hereditatem redderet*: Sed licet te heredem scripserit, in imponenda tamen legatorum ratione, quibus te oneratum esse suggeris, fideicommissum debitum æris [22] alieni loco [23] deduci oportet: insuperque in residuo legis Falcidiæ beneficium vindicabis. P. P. Id. Septemb. MAXIMO II. & PATERNO CONSS. 234.

De condictione indebiti.

IX. Imp. GORDIANUS A. Mestriano.

ERror facti [24], quartæ ex causa fideicommissi non retentæ repetitionem non impedit. Is autem qui sciens [25] se posse retinere, [universum restituit,] condictionem non habet: Quin etiamsi jus [26] ignoraverit, cessat repetitio. P. P. XV. Kal. Novemb. PIO, & PONTIANO CONSS.

An retentio Falcidiæ transmittatur ad heredem.

X. Idem A. Diogenio.

QUanquam pater tuus fratrem tuum rogaverit, *ut si sine liberis diem suum fungeretur, portionem hereditatis tibi restitueret*; tamen intestato eo diem suum functo, quod beneficio legis Falcidiæ [27] habere potuit, ad [28] successorem intestati pertinere: ideoque non immerito sororem tuam, quæ simul tecum ab intestato ei successit, emolumenti, quod retinere potuit, portionem sibi vindicare, manifestum est. P. P. v. Id. Novemb. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

Si testator filium certis rebus pro Falcidia jussit esse contentum.

XI. Idem A. Maximæ.

SI (ut allegas) pater tuus eam portionem, ex qua te fecit heredem, fratribus tuis restituere jussit, certisque speciebus pro Falcidia præcepit [29] esse contentam: auxilium legis Falcidiæ, quod imploras, apud suum judicem non [30] prohiberis flagitare. P. P. VII. Kal. Novemb. ARRIANO, & PAPPO CONSS. 244.

De donationibus inter virum & uxorem.

XII. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Justino.

IN donationibus inter [31] virum, & uxorem factis [legem] Falcidiam habere locum, quando fideicommissi partibus funguntur, nonnullis juris placitis comprehensum est. P. P. XVI. Kal. Jul. ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

De fideicommissaria libertate.

XIII. Iidem AA. & CC. Zetho.

SI ea, cujus filium tuum servum significas, ex judicio defuncti, quem dicis fideicommissariam libertatem ei reliquisse, aliquid consecuta [32] est: ad restituendam fideicommissariam libertatem non immerito obnoxia constituta debet urgeri. Nam fideicommissum ei relictum usque ad eum modum potest petere, quem deducto pretio servorum, quos fuerat rogata manumittere, relictorum substantia patitur. S. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS. 293.

Si creditor debitori successerit ex parte.

XIV. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

LIcet adieris patris hereditatem, & confusione [33] pro parte, qua eidem successeris, extinguatur actio, quam tibi [adsertis] competere, eo quod ex administratione tutelæ [34] multa eum debuisse [35] contendis, pro residuis tamen partibus coheredes convenire non prohiberis: & fundum à [36] te relictum eatenus, quoad deducta quarta residui substantia patitur, præstare necesse habes. Dat. VI. Kal. Octob. *Viminacii*, AA. CONSS. 293.

De instrumentu prædiorum.

Nec de dote prædiorum, nec de instrumentu Falcidia detrahitur. Bald.

XV. Iidem AA & CC. Pomponio.

SI prædiorum [37] dotis apud te jure remanentis instrumenta verbis precariis, vel testamento, vel codicillis uxor tibi dari mandavit, ejus judicium successores implere compellentur: cum instrumentis [38] prædiorum domino relictis Falcidiæ nulla possit intervenire quæstio. Supposita XVI. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

Si testator non sit solvendo.

XVI. Iidem AA. & CC. Diomedi.

SUccessores legata, vel fideicommissa, si æs alienum hereditarium defuncti substantiæ [39] fines occupaverit, legis Falcidiæ jussio peti, item Trebelliani Senatusconsulti præceptum exigi non concedit. S. XVI. Kal. Februar. *Sirmii*, AA. CONSS. 299.

XVII. Iidem AA. & CC. Cajo.

ACoheredibus [40] relicta legata, quatenus modus legis Falcidiæ præstitutus patitur, posse peti, certissimi juris est. Suppos. v. Kal. Novemb. *Auchiali*, CC. CONSS. 300.

De eo, quod heres jussus est dare, antequam adeat.

XVIII. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SI quis quadringentorum forte solidorum habens substantiam, jusserit, *heredem non* [41] *aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos cuidam persolvat*, vel *aliam quantitatem*, quæ diminuere Falcidiæ rationem potest: sancimus, heredem, si adierit, legis Falcidiæ beneficio sustentatum, replere [42] quidem, quod ad Falcidiam deest: & prius eo dato vel retento, sive una datio est, quæ celebrari dispositа fuerit, sive in multas dividitur personas, præfatæ legis immutilatum habere beneficium. Si [43] enim cum mortis [44] causa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, heres post additionem repetit eam pecuniam, quæ ultra modum legis Falcidiæ corporaliter [45] quidem data est, lege autem in patrimonio testatoris permansit: quare non in præsenti casu & viventibus & morientibus providemus, & eorum ultima elogia conservantes, & commodum hereditarium non minuentes? Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

Si heres legata solverit, vel solvere promiserit.

XIX. Idem A. Joanni P. P.

CUm certum sit, heredem, qui plenam [46] fidem testatori exhibet, in solidum legata dependentem, non posse postea rationem legis Falcidiæ prætendentem repetitione uti, quia videtur voluntatem testatoris sequi: jubemus hoc simili modo firmum haberi, & si cautionem [47] super [48] integra legatorum solutione fecerit: quod veteribus legibus [49] in ambiguitatem deductum est. In utroque etenim casu; id est, sive solverit, sive super hoc cautionem fecerit, æquitatis ratio similia suadere videtur. Dat. XV. Kal. Novembr. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. Anno secundo. 532.

---

1 Princeps lege Falcidia solutus non est, *ut hic*: nec lege Cincia. *l. 8. §. 2. ff. de testib.* nec lege Voconia, qua de causa veniam legis Voconiæ in senatu Augustus petit apud Dionem. Solutus est tamen solennibus manumissionum. *l. 14. in fin. ff. de manumiss.* &, teste Servio, lege quæ vetat in urbe mortuum sepeliri. Caducariis vero solutus est; sunt enim odiosæ. *l. 56. ff. de leg. 2.* addo *Cujac. 15. obs. 30.*

2 De donatione mortis causa detrahitur Falcidia. *l. 18. in fin. C. cod. l. 2. in fin. C. de mort. caus. l. 77. §. 2. ff. de leg. 2.* ut hunc colliga, mortis causa donationem legatis comparari.

3 Ante Falcidiam æs alienum deducitur, vel id etiam quod stricto jure aditionis confusum videri potest. *l. 8. in fin. l. 14. C. cod. l. 12. l. 39. l. 87. §. 2. ff. cod. §. 4. Inst. eod. l. 51. ff. ad Treb. l. 39. §. 1. ff. de verb. sign.*

4 *l. 3. ff. de fidei.*

5 De legatis ad opera publica & statuas publicas relictis detrahitur Falcidia.

6 *l. 15. §. 2. l. 16. l. 61. ff. cod.* id hodie abrogatum. *Nov. 1. cap. 3.*

7 *Ultro, Cujac. ad Novell. 1. cap. 3.*

8 Adde *l. 2. ff. de testam. milit. l. 1. §. 12. ff. si cui plus quam per l. Falcid.*

9 Etsi cessat Falcidia in testamento militis, potest tamen heres deducere bona sua per defunctum possessa.

10 Falcidia olim non poterat prohiberi. *l. 15. §. 1. ff. cod.* hodie prohiberi potest. *ut hic*: dixi ad *l. 1. ff. cod.* Quid, liberi primi gradus possuntne prohiberi Falcidiam deducere? non possunt.

11 Heres Falcidiam non detrahit, cum testator prohibuit.

12 Quid? Trebellianicam potestne testator prohibere? potest, nisi sit primi gradus filius. *Bald.* adde *l. jubemus 6. ff. ad Treb. Ducin. reg. 432. Mantica m 7. de conjectur. 11.*

13 Pœna heredis non obsequentis testatori.

14 Et ita abrogatur *l. 6. §. ult. ff.*

15 Heres inventarium etiam conficiens Falcidiam detrahit.

16 Solennitas inventarii conficiendi quæ sit observa. 17 Pœna heredis inventarium non conficientis. 18 De re prohibita alienare non detrahitur Falcidia. 19 Hodie Falcidia cessat in his quæ ad pias causas sunt relicta, *ut hic.* olim detrahenda fuit. *l 1. §. 5. ff. cod.* cui tamen repugnat *Paul. 4. sent. 3. §. 3.* repugnat quoque *Nov. 131. c. 12.* repugnat etiam quod & apud Paulum *d. loco.* Cujacius notat, Dei cultum postulare, ut ne in deorum donis valeat lex Falcidia, cum constitutio juris civilis, quæ inter conjuges donationem prohibet, in deorum donis non valeat. *l. 5. §. 12. ff. de donationibus inter virum.* Quæ sententia Fornerio 2. *select. 25.* displicet: Negat enim legatum Deo tolli, cum ad modum legitimum revocatum aliquot unciis delibatur. In *d. §. 12.* mutuo amore conjuges non spoliari, quoties id quod donatur mox in Dei cultum confertur, nec donatarii rem auget. Ad rem non pertinere, quod legato libertatis quadrans heredis minuatur. *l. 8. §. 9. ff. de inoffic.* aut quod libertatis immensa æstimatio sit, nec similem esse prælegatæ dotis causam. *l 81. §. 1. 2. ff. ad leg. Falc.* cum suum mulieri reddatur. *Nov. 131. c. 12.* Non simpliciter denegari Falcidiam in piis legatis: sed ita demum si in his præstandis dolum heres adhibuerit. Huc pertinere illud Augustini *Civit. 17. 9. 4. c. ult. Quicunque vult*, inquit, *exheredato filio heredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui faciat, non Augustinum.* Quando hic cœpta est de legatis ad pias causas disputatio, de piis causis aliquid paucis ex communi opinione interpretum subnotandum est, unumquemque testari pias ad causas posse, non tamen pupillum, prodigum, furiosum: Filiumfamilias vero posse patris consensu respectu solius piæ causæ, non aliarum. vid. *Clar. 3. sent. §. testam. quæst. 5.* In testamento ad pias causas, duos testes sufficere: non requiri testes ut in eo sint rogati: mulierem in eo testem esse posse: in eo valere dispositionem testatoris captatoriam: valere nutu conditum hujusmodi testamentum: liberis in eo relinqui posse citra institutionis titulum: eodem sustineri legata ad non pias causas laicis relicta. *Clar. 3. sent. §. testam. quæst. 6.* An testamentum imperfectum sustineatur propter pias causas, vid. *Clar. ibid. quæst. 7.* adde *l. 21. §. 1. ff. de test.* De privilegiis piarum causarum adde Oldendorpium *c. 14. de jur. singulari.* Goth. Hanc authenticam perperam transcriptam prob. Censur. Forens. *lib. 3. cap 9. num. 4.* S. L. 20 Pia causa quæ dicatur, maxime controversum est. vid. *leg. 15. ibi, pie relinqui debet. ff. de inofficioso.* Cremensem *singulari 9.* Tiraq. *initio tract. piæ causæ:* Grassum §. *Testament. quæst. 17. & 18.* 21 Etiamsi quis gravatus sit de restituendo, testari tamen potest. 22 *l. 6. C. cod. l. 1. §. 12. ff. si cui plus quam per leg.* 23 Fideicommissum deducitur, tanquam æs alienum.

24 Heres per errorem facti solvens, non amittit condictionem Falcidiæ. *l. 7. l. 10. ff. de juris & facti ignor.* 25 Qui sciens solvit, non decipitur: ideoque non juvatur. *l. 1. C. cod. l. 19. C. eod. l. 12. ff. de fideicomm. l. 20. ff. de donationibus.* 26 Solvens indebitum per errorem juris, non condicit. *l. 10. C. de jur. & facti ignor. l. 9. in pr. & §. ult. ff. de jur. & facti.* 27 Hinc colligunt, Liberos gravatos restitutione fideicommissi, unicam tantum quartam detrahere. qua de quæstione dixi *l. 6. ff. tit. prox.* 28 Falcidiæ beneficium detrahendæ transmittitur ad heredem, *ut hic. & l. 41. §. 3. ff. de vulg.* ut & Trebell. *l. 1. C. quorum legat. Graff. §. Trebell. quæst. 2.*

29 Testator olim non potuit Trebellianum prohibere, *ut hic. & l. 18. C. cod.* hodie potest. *Nov. 1. c. 2. in fin.*

30 Hodie prohibetur. *d. c. 2.*

31 In donationibus morte confirmatis locum habet Falcidia, *ut hic*: adde *l. 15. §. 5. ff. cod. & l. 32. §. 1. ff. de donat. inter virum.*

32 Agnoscens sibi legatum sub ea conditione ut servum manumittat, proprium servum manumittere cogitur: & tamen in legato Falcidiam patitur, licet minus justo servi pretio consequitur. adde *l. 13. ff. de moribus. l. 24. §. 13. ff. de fideicomm. lib.*

33 Vid. *l. 6. C. cod. l. 6. ff. de hered. act.*

34 Pater emancipati filii pupilli tutor legitimus.

35 Pro rata qua creditor debitori succedit, confunditur actio.

36 Creditor heres sibi debitum deduxit: si ab eodem postea quid relictum sit, ex eo quartam deducit & ita legatum speciei per æs alienum minuitur. *Bald.*

37 Prædiorum dotes quid *l. 34. §. 1. ff. de leg. 2. l. 2. in fin. ff. de Instructo. l. 52. §. 2. ff. de fidejussoribus.*

38 De testamentis prædiorum, seu de instrumentis prædiorum dotis, non detrahitur Falcidia.

39 Æs alienum si totam defuncti hereditatem absumit frustra de legatis, frustra de Falcidia, & Trebellianica quæritur. vide *l. 12. ff. de testam. milit. l. 15. ff. de legat. §. ultimo. Institut. de l. Falcid.*

40 A coheredе, id est, de prælegatis, detrahitur Falcidia. *l. 35. §. 1. ff. de hered. instit.* hoc est, Falcidiam coheres gravatus supra portionis suæ dodrantem, de prælegatis deducit, *ut hic, & l. Nec semine 22. ff. eod.*

41 Testator Falcidiam, nec directo, nec per indirectum prohibere potest: hodie possе videtur. *Nov. 1. cap. 2.*

42 *Repleri.* Hal. hinc colligit Cujac. *15. observat. 2.* Falcidiam, quæ deducebatur olim per exceptionem, hodie ipso jure minora efficere legata.

43 Argumentum à donatione mortis causa ad testamentum observa.

44 De mortis causa donatione Falcidia detrahitur. *l. 5. ff. eod.*

45 *l. 1. §. 5. ff. quod legatorum.* id est naturaliter. hoc innuit. Cum hodie retentionis modus nullus sit, vindicari Falcidiam, & revocari à donatario. *l. 77. §. 2. §. 6. in fin. ff. de leg. 2.* vid. *Cujac. 18. obs. 2.* 46 Vid. *l. 1. C. cod.* ubi dixi. 47 Ομολογίαν confessionem. vide quæ notavi ad *l. 25. ff. de probationibus*: adde *Novell. 1.* 48 Ut qui sciens solvit solida legata, Falcidiam non deduxit. *dicta l. 1.* ita & qui solida promittit, *ut hic. & l. 16. cod.* Id est, valet conventio ne heres Falcidia utatur: alias, si non solida promiserit, intelligitur promisisse deducta Falcidia: & ad legis præscripta suam voluntatem accommodasse: de qua præsumptione vide Alciatum *3. præsumption. 32.* & tamen patronus, qui legem Papiam se omissurum fidejussori cavit, non tenetur. *l. 20. ff. de donationibus.* quo exemplo defendi posse Cujacius putat *Novell. 18.* liberos qui legem Gliciam se omissuros caverunt, non teneri. 49 Intelligi potest *d. l. 20.* quæ est Marcelli, cui forte nullum diserimen fuit inter legem Papiam & Falcidiam, ut dixi *§. eod.*

TIT. LI.

DE CADUCIS [50] TOLLENDIS.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Senatui urbis Constantinopolitanæ.

ET nomen [51] & materiam *caducorum* ex [52] bellis ortam & auctam civilibus, quæ in se Populus Romanus movebat, necessarium

50 *Ulp. 17.* Caducum legatum dicitur, quod à legatario cadit in fiscum, & sic, quod legatarius capere non potest. *Ulp. d. l.*

51 Dixi de etymo caduci §. *eod.* 52 Lex Papia Poppea de caducis hereditatibus & legatis lata fuit sub Augusto augendi ærarii gratia, quod bella civilia fuscepta inter Pompeium & Cæsarem, & inter Pompejum, Lepidum & Brutum exhauserunt. *Tacit. 3. Annal. l. 2. §. de veteri jure enucleando.* ejusdem ærarii inopis augendi causa vicesima hereditarum excogitata. *Plin. in Panegyrico.* Alia præterea causa fuit Papiæ caducariæ: incitandi scil. cœlibes pœnis. *Tacit. d. loco.* ut pœnas caducitatis veriti animum ad nuptias contrahendas adjicerent, augerentque civibus imperium, quorum numerus incredibilis civilibus bellis amissus fuerat: adeo ut Papius & Poppeus ipsimet orbi consules creati sint non inventis patribus aut maritis qui eis præponerentur. *Dion. 56. dicam ad tit. de infirmandis pœnis cœlibatus* J.

1 Hac oratione Justinianus legis Papiæ caducariæ authoritatem admodum rescindit.

2 De bello & de belli calamitatibus vid. Pet. Gregorium 31. *Syntagm.* 12.

3 Cessante ratione legis, cessat legis dispositio. vid. *Everard. in Topicis in loco* 80. *à cessatione rationis.* L. Valerius apud Livium 34. *Quæ tempora aliqua desiderant leges mortales, & temporibus ipsis mutatæ video: quæ in pace latæ sunt plerumque bellum abrogat: quæ in bello, pax.*

4 De qua superius dixi.

5 Ne dicas cum Accursio, *leg.* 27. *l.* 28. *ff. de nuptiis.* sunt enim utræque leges Justiniani, non anteriorum principum: sed ita: Legis Papiæ caput quo præscripta ætas erat habendis liberis. *Ulpian.* 26. Severus emendavit, ut scribit Tertullianus *in Apologetico.* Sic Constantinus. *l.* 1. *ff. de infirman. panis cœlibatus.* sustulit pœnam cœlibatus & orbitatis, lege Papia introductam.

6 Solent enim jurisconsulti in dubiis contra fiscum, respondere, *l.* 10. *ff. de jure fisci.* hinc etiam constat Jurisconsultos vertatos in caducorum causis fuisse: quod & alibi quoque satis ostenditur. *l.* 6. *in fin. ff. de jure codicill. l.* 2. *ff. de aura. l. ult. in fin. ff. de his quæ ut indig. l.* 59. *ff. de condit. & demonst. l.* 135 *ff. de verb. sign.*

7 Conditores testamentorum qui hic dicuntur? Testatores ipsi: quinimo & Jurisconsulti, quorum consilio testatores utebantur. *l.* 88. *in fin. ff. de leg.* 2. adde *l.* 22. *ff. de testam.*

8 Maxime reciprocas. *l. miles* 75. *§. ult. ff. de leg.* 2. *l.* 5. *ff. de vulgari. l. unic. ff. tit. prox.*

9 *Ulp. tit.* 18.

10 Hoc ad omnes heredes extenditur. 11 Quod scil. præcessit legem Papiam caducariam. vid. *Ulpian. l.* 1. *§.* 15. *& tit.* 17. *§.* 2. 25. 29. *l.* 5. *ff. de vulgari. l.* 29. *in fin. ff. de legat.* 2. 12 Quæ legata, aut portiones hereditatis Papia lex noluit in fiscum recidere, sed apud liberos, vel parentes instituti ad tertium usque gradum remanere, ad omnes heredes extenduntur, *hic.* 13 Hoc emendatur *ff. eod.* 14 Hodie quilibet heres statim à tempore mortis testatoris adire hereditatem potest. dies legatorum ab eo tempore cedit, nec expectatur apertura tabularum & aditio hereditatis, nec desideratur scientia legatarii. *l. ult. ff. quando dies legat.* 15 Non male hoc adjectum est, velut nonnulli arbitrantur. Eorum enim quæ sub conditione, vel in diem incertum relicta sunt, dies cedit, cum conditio extitit; dies incertus ideo conditionem facit, quod possit non cedere.

16 Triplici modo olim legata deferebantur, vel initio testamenti faciendi scil. vel post testamentum vivo testatore, vel post mortem testatoris. 17 Tribus temporibus distinguuntur inter se quæ pro non scriptis, quæ in causa caduci, & caduca. Pro non scriptis sunt, quæ ipso testamenti tempore: In causa caduci, quæ post testamentum: Caduca, quæ post mortem testatoris deficiebant.

18 Pro non scripto dicitur quod relinquitur ei, qui in rerum natura non est, tempore testamenti.

19 Primum tempus, de quo vid. *§.* 3. *ff. eod.* 20 In causa caduci dicebatur, quod relinquebatur ei, qui post testamentum factum moriebatur, aut quod deficiebat, conditione testamento adjecta deficiente. 21 Secundum tempus, de quo vid. *§.* 4. *ff. eod.* 22 Caduca dicebantur, quæ mortuo testatore deficiebant. 23 Tertium tempus. vid. *§.* 5. *ff. eod.* adde *l.* 3. *ff. de cond. insert.*

24 Ut olim. *§.* 2. *ff. eod.* ita & hodie quæ deficiunt initio testamenti pro non scriptis habentur, neque recidunt in fiscum, nec ad ea pertinent leges caducariæ. & eleganter Plin. 2. *epist.* In codicillis quæ pro non scriptis habentur, delatori locum non esse, sed pertinere ad substitutum, vel ad conjunctum, id est, coheredem, vel collegatarium, vel si nullus sit substitutus, aut conjunctus, apud heredem scriptum vel legitimum. *l.* 55. *in fin. ff. de legat.* 2. vel à legatario retinentur à quo relicta sunt. *l.* 88. *§.* 12. *ff. de leg.* 2. & quidem sine onere, quia cum principale pro non scripto habeatur, consequens est & onus ei injunctum pro non scripto haberi: excipe tamen duos casus, quibus legata apud eos residunt cum onere. Unus est ex Sc. Liboniano. *l.* 5. *in fin. ff. de his quæ pro non script.* alter exceptus est favore libertatis. *l.* 26. *§.* 6. *ff. de fideic. libert.* De tertio vide *l.* 122. *§.* 1. *ff. de leg.* 1. quia non dicitur, Scii portionem esse pro non scripta: sed Seium qui repudiavit pro non scripto habendum. 25 *Sub.* heredes. 26 Id est, personis quarum portio deficit. 27 Id est, onere, Onus est præstare legata, fideicommissa, libertatem. Onus est etiam modi, conditionis, dandi, faciendi. 28 Id est, duobus casibus, de quibus *ff.* dixi. 29 Olim quæ deficiebant post testamentum vivo testatore, in causa erant caduci. *§.* 2. *ff. eod.* Deficiebant autem, vel morte naturali heredis, vel legatarii, vel conditionis defectu. Ea hodie in causa caduci non sunt, sed pertinent ad substitutum, vel conjunctos adcrescunt, vel remanent apud heredem vel legatarium, vel alium à quo relicta sunt. 30 Quæ in causa caduci, seu quæ deficiunt facto testamento ante mortem testatoris, ea apud eos manent, seu iis adcrescunt à quibus sunt relicta, sive heredes sint, sive legatarii. Quod si ei cujus pars ita deficit, substitutus aut conjunctus datus sit: Pars deficiens illis adcrescit, non heredi, vel legatario, à quibus nimirum res legata est. 31 Substitutus in fideicommisso, vel legato præfertur heredi.

32 Conjunctus in fideicommisso, vel legato præfertur heredi. 33 In eo distant quæ sunt pro non scriptis, *de quib. §.* 3. *ff.* ab his quæ sunt in causa caduci. Illa apud eos, à quibus relicta sunt residentsine onere, *d. §.* 3. hæc cum suis oneribus transeunt, *ut hic.* 34 Id est, tertio, olim quæ deficiebant post mortem testatoris nondum apertis tabulis, directo & proprio nomine sunt caduca *§.* 2 *verf. sed mortuo. ff. eod.* Hodie nihil eorum deficit, cum aperturæ tabularum nulla habeatur ratio, *l. unic. ff. tit. prox.* 35 Et ita ante apertas tabulas heres scriptus hereditatem adire potest. *l.* 3. *ff. de jure delib.* 36 Et sic videbatur abrogata lex 1. *in fin. ff. de jur. & facti.* 37 Legatorum dies à morte testatoris cedit. 38 *§.* 1. *in fin. ff. eod.* excipe *§.* 6. *ff. cod.* 39 Hereditas nisi adita non transmittitur, *ut hic. & l.* 7. *ff. de jure delib.* excipe *l.* 18. 19. *ff. de jure delib. l. unic. ff. tit. prox. l.* 84. *ff. de adq. her. l.* 3. *§.* 31. *ff. de Stalianeo.* 40 Transmissionum tres modi. Primus modus sit suitatis jure, quo filius qui in potestate defuncti erat, hereditatem licet non aditam transmittit ad heredes, etiam extraneos. *l. ult. ff. qui admitti.* (quia suus ipso jure est heres etsi non adeat. *§. sui* 2. *Inst. de her. qualit. l.* 1. *§.* 7. *ff. si quis omiss. causa. test. l. in suis* 11. *ff. de lib.*) Quid si repudiavit expresse: aliud dicendum fuerit. *l. un. ff. tit. prox. Isa. in l.* 4. *ff. qui admitti.* Secundus modus transmissionis sanguinis jure fit, quo hereditatem ascendentium cujusque sexus non aditam transmittimus ad solos descendentes. Tertius fit beneficio legis. *l.* 19. *ff. de jure delib.* qua omnis heres intra annum deliberandi moriens transmittit hereditatem non aditam, quod genus transmissionis patet latissime: locum enim habet in quavis hereditate etiam extranei tam ex testamento quam ab intestato. *d. l.* 19.

41 *l. unic. ff. de jure prox. l.* 18. *ff. de jure delib.*

42 Liberi hereditatem etiam non aditam transmittunt. *l. unic. ff. tit. prox.*

43 Legata vel fideicommissa pure, vel in diem certum relicta, cedunt à morte testatoris, excepto legato libertatis, *ut hic: & l.* 8. *ff. quando dies legat.* sed & usufructus, & quibusdam aliis quæ cedunt à tempore aditæ hereditatis.

44 Libertates ab adita hereditate cedunt. *l.* 14. *ff. qui test. l.* 74. *§.* 4. *ff. de adq. her. l.* 86. *ff. de cond. & demonst. l.* 8. *ff. quando dies legat.* adde *l.* 14. *§.* 3. *ff. qui & à quibus manumiss.* Cujac. 4. *obs.* 4. colligit, Catonianam regulam non pertinere ad libertates. qua de re dixi ad *l.* 3. *ff. de reg. Caton.*

45 *l.* 7. *in fin. ff. quando dies legat.*

46 Usufructus ad heredes non transit. *l.* 2. *ff. quando dies.*

47 Conditionum, alia casualis, alia potestativa, alia mixta. *Goth.* Novum hujus *§.* intellectum vid. apud Johann. Decher. *lib.* 1. *differt.* 3. *n.* 13. Ans.

48 Casualis conditio est hæc, *si fulserit, si tonuerit.*

49 Ea est potestativa, quæ & promiscua. *l.* 11. *§.* 1. *ff. de cond. & demonst.* non quod sic in facili, sed quia nulla fere potestativa est, quæ possit esse non potestativa.

50 Ea est mixta seu communis, ut si quis ita dixerit: *Si Titio reverso ab hostibus decem dederis. Si Tralo consule Capitolium ascenderis.*

51 *l.* 5. *§.* 2. *ff. quando dies legat.*

52 Quid si ante conditionem mortuus heres sit, heredem relinquit obligatum. *l.* 65. *ff. de cond. & demonst.* Quid si legatarius? ejus heredi non cedit legatum. *ut hic, & l.* 4. *ff. de oblig.* aliter quam in stipulationibus in quibus obligatio, quæ non extinguitur morte promissoris. *l.* 57. *ff. de verb. obl. §. pen. Inst. de inutilib. §.* 4. *Inst. de verb. obligat.* nec morte stipulatoris extinguitur.

53 Legatarius vel fideicommissi.

54 Heredes.

55 Nota regulam. *fideicomm. l.* 1. *in fin. ff. com. de leg.*

56 Vid. *l.* 9. *ff. de* 57 *§.* 10. *ff. eod.*

58 Id est, pro viliri, pro quæ ratione legati cujusque.

59 De Ulp. dixi ad *l.* 2. *§. ff. qui petant. Inst.*

60 *§.* 4. *ff. eod.*

61 Adde *l.* 6. *§.* 7. *ff. de statulib.* Conditio dandi per alium impleri potest. *l.* 15. *in fin. ff. de statulib. ult. ff. de cond. Inst.* 62 De faciendi onere quod ab alio præstari potest. 63 Conditio faciendi regulariter per alium impleri potest, aut potius, factorum quædam per alium impleri possunt, quædam non possunt. *l. inter artific.* 31 *ff. de solut.* 64 De faciendi onere quod ab alio præstari non potest. 65 *§* 2. *verf. vel uxor. in fin. §.* 4. *ff. eod.* 66 *d. §.* 2. *in fin. §.* 5. 67 *d. §.* 2. *verf. Ea etenim. & §.* 3. 68 *d. §.* 3. *§.* 4. *§.* 7. *in fin.* 69 *l.* 80. *l.* 89. *ff. de legat.* 3. *l.* 142 *ff. de verb. sig. l. unic. ff. quando non potest.*

70 De relictis conjunctivo modo. *l.* 83 *ff. de legat.* 3. *hi re & verb. conj.* 71 De relictis disjunctivo modo. Hi re tantum conjuncti. 72 Quoties omnes conjuncti, vel omnes disjuncti sunt in institutione, vel substitutione, & unius eorum pars deficit, toties pars deficiens cæteris coheredibus adcrescit hoc modo: cum suo onere primum: deinde si coheredes illi heredes alios reliquerint, pars deficiens illis heredibus adcrescet: adcrescet, inquam, pro hereditaria parte. Postremo pars deficiens interdum invitis illis adcrescit ipso jure: quoties nimirum hereditatem jam adierunt: est enim absurdum ejusdem hereditatis partem agnoscere, partem repudiare. 73 *§* 8. *ff. eod.* 74 Coheredi conjuncto, vel disjuncto pars adcrescit etiam invito & ignoranti. *l.* 35 *ff. de adq. her.* 75 Adcrescendi jus parte unius deficiente, locum habet: cujus sententiæ plures exceptiones vide apud Soc. *reg.* 213.

76 *l.* 10. *in fin. ff. de jure deliber. l.* 2. *ff. de adq. hered.* 77 Heredibus conjunctis & disjunctis simul permixtis, si conjunctorum aliquis deficit, pars ejus ad conjunctos: si disjunctorum aliquis deficit, pars ejus ad disjunctos & conjunctos defertur. *Goth.* Confer *l.* 15. *l.* 59. *§.* 2. *ff. de hered. inst. l.* 34. *in pr. ff. de leg.* 1. Ans. 78 Adcrescit conjunctis quod in uno conjunctorum heredum deficit.

79 Adcrescit pars deficiens cum suo onere. 80 Adcrescit non tantum disjunctis, sed & conjunctis, quod in uno disjunctorum heredum deficit. 81 Heredes conjuncti quasi in unum corpus redacti. 82 Pars conjuncti heredis quodammodo alterius est conjuncti. Partem coheredis sibi conjuncti quasi suam percipiunt.

statoris sermone [1] apertissime sunt discreti, ut suum quidem habeant [2]: alienum autem non soli appetant, sed cum omnibus coheredibus suis accipiant. Et hæc in heredibus [3] tantummodo statuenda sunt. §. 11. Ubi autem [4] legatarii, vel fideicommissarii duo forte, vel plures sunt, quibus aliquid relictum sit; siquidem hoc conjunctim [5] relinquatur: & omnes veniant ad legatum, & pro sua portione quisque hoc habeat. Si vero pars quædam ex his deficiat [6], fancimus eam omnibus, si habere maluerint, pro virili [7] portione cum omni suo onere adcrescere: vel si omnes noluerint, tunc apud eos remanere, à quibus derelictum est. Cum vero quidam voluerint; quidam noluerint: volentibus solummodo id totum accedere. Sin autem disjunctim [8] fuerit relictum, siquidem omnes hoc accipere & potuerint & maluerint, suam quisque partem pro virili portione accipiat: & non sibi blandiantur, ut unus quidem rem, alii autem singuli solidam ejus rei æstimationem accipere desiderent: cum hujusmodi legatariorum avaritiam antiquitas varia mente susceperit, in uno [9] tantummodo [genere] legati eam accipiens, in aliis respuendam esse existimans. Nos autem omnimodo repellimus, unam [10] omnibus naturam legatis, & fideicommissis imponentes, & antiquam dissonantiam in unam trahentes concordiam. Hoc autem ita fieri sancimus, nisi testator apertissime & expressim dispositum [11], *Ut unicuique res solida, aliis autem æstimatio rei singulis in solidum præstetur*. Sin vero non omnes legatarii, quibus [12] separatim res relicta sit, in ejus acquisitionem concurrant, sed unus forte eam accipiat: hæc solida ejus sit: quia sermo testatoris omnibus prima facie solidum adsignare videtur, aliis supervenientibus partes à priore abstrahentibus, ut ex aliorum quidem concursu prioris legatum minuatur. Sin vero nemo alius veniat; vel venire potuerit: tunc non [13] vacuatur pars, quæ deficit, nec alii accrescit, ut ejus, qui primus accepit, legatum augere videatur: sed apud ipsum, qui habet, solida remanent: nullius concursu deminuta. Et ideo si onus fuerit in persona ejus, apud quem remanet legatum adscriptum: hoc omnimodo impleat, ut voluntati testatoris pareatur. †. Sin autem ad deficientis personam [hoc] onus fuerit collatum: hoc non sentiat is, qui non alienum, sed suum [tantum] legatum imminurum habet. Sed & varietatis non in occulto sit ratio: cum ideo videatur testator disjunctim [14] hoc reliquisse, ut unusquisque suum onus, non alienum agnoscat: Nam si contrarium volebat, nulla erit difficultas conjunctim ea disponere. §. 12. Quæ autem antiquis legibus dicta sunt *de hu, quæ ut indigna* [15] *auferuntur*, & nos simili modo intacta servamus: sive in nostrum fiscum, sive [16] in alias [17] personas perveniant.

§. 13. Cum autem in superiore parte legis non [18] aditam hereditatem minime, nisi [19] quibusdam personis, ad heredes [defuncti] transmitti dispositimus, necesse est, si [20] quis solidam hereditatem non adierit, hanc, si [21] quidem habeat substitutum, ad eum, si voluerit, & potuerit, pervenire. Quod si hoc non sit: vel ab intestato successores eam suscipiant: vel si nulli sint, vel accipere nolint, vel aliquo modo non capiant: tunc ad nostrum ærarium devolvatur. §. 14. Hæc autem omnia locum habere censemus, tam in testamentis, sive in scriptis, sive [22] sine scriptis habitis, quam in codicillis [23], & omni [24] ultimo elogio, vel [25] si quid ab intestato fuerit derelictum, nec non in mortis causa donationibus. Tantum etenim nobis superest clementiæ, quod scientes etiam fiscum nostrum ultimum [26] ad caducorum vindicationem vocati, tamen nec [27] illi pepercimus [28], nec Augustum privilegium exercemus: sed quod [29] communiter omnibus prodest, hoc [rei] privatæ nostræ utilitati præferendum [30] esse censemus, nostrum esse proprium subjectorum commodum imperialiter existimantes. §. 15. Locum autem huic legi constituimus in his defunctorum elogiis, quæ posthac [31] composita fuerint: anteriores etenim casus suo marte discurrere concedimus. §. 16. Hæc omnia ad vos, *Patres Conscripti*, duximus esse fancienda: [scilicet] ut nemini mancat incognitus nostræ benevolentiæ labor: sed Edictis ex solennitate à nostris magistratibus propositis, omnibus innotescat. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* DN. JUSTIN. A. P.P. v. & PAUL. V. C. CONSS. 534.

1 **Heredes disjuncti sunt sermone, non re.** Re quidem conjuncti, sermone disjuncti. Communia vero hic dicuntur res, & verbis conjunctis, neutro modo disjuncti.

2 *Non habeant* ita legunt nonnulli.

3 Hic paragraphus ad heredes tantum pertinet: ut & proximus ad legatarios.

4 Dixi superiori §. de hered. seu de jure adcrescendi inter heredes.

5 Conjunctim relicta duobus legatariis æqualiter inter eos dividuntur: pars vacans volentibus cum suo onere adcrescit. Collegatario pars non adcrescit invito.

6 Collegatario disjuncto pars disjuncti adcrescit invito. §. *eod.* coheredi adcrescit etiam invito. §. 10. §. *eod.*

7 *l.* 7. §. 2. *ff. de reb. dubiis.*

8 *l.* 61. *in fin. ff. de legat.* 2.

9 Pars collegatarii collegatario adcrescit, si disjuncti fuerint: sublata veteri differentia legatorum per damnationem & per vindicationem, de qua vide *Ulp.* 24. §. 12. & 13.

10 Una legatorum & fideicommissorum est natura. *l.* 1. *ff. de leg.* 1.

11 Legari res uni, alteri rei æstimatio potest. *l.* 33. *l.* 82. §. 5. *ff. de leg.* 1. *l.* 13. *in fin. l.* 20. *ff. de leg.* 2. *l.* 14. *ff. de usu & usufructu.*

12 *l.* 1. §. *pen. ff. de usufr. adcrescendo.*

13 Jus non decrescendi.

14 Disjunctim legamus, ut unusquisque suum onus non alienum agnoscat.

15 Vid. *tit. de his, quæ ut indignis.*

16 Indignis quæ eripiuntur certis casibus fisco cedunt, aliis casibus, privato seu privatis.

17 *Alienas*: quidam ita legunt. adde *l.* 7. §. *de donat. inter virum. l. pen.* §. *de leg.* hinc etiam observa, non omne quod aufertur indigno, fisco cedere.

18 Transmitti hereditas non adita, nisi in certas personas non potest. § 5. §. *eod. l.* 7. §. *de jure deliber.*

19 Dixi ad *d.* §. 5 adde *l. unic.* §. *tit. prox.*

20 Adcrescit substituto volenti, quasi tamen, aut eo deficiente, heredibus ab intestato: iis rursus deficientibus, fisco pars defuncti ante aditam hereditatem: si modo defunctus fuit ex his personis, quæ non aditam hereditatem transmittant. Quid si heres nullum substitutum habuit, sed coheredem? coheredi pars deficiens adcrescet, *ut* §. Quid si legatarium vel universalem fideicommissarium? idem dixeris. *Nov.* 1. *c.* 1. §. 1. 2. 3.

21 *l.* 3. §. 4. *ff. secund. tab.*

22 Adcrescendi jus locum habet in omni testamento, sive scripto, sive non scripto.

23 Jus adcrescendi locum habet etiam in codicillis.

24 Adcrescendi jus locum habet in omni ultimo elogio, hoc est, testamento, codicillis, epistola fideicommissaria, mortis causa donatione. Sunt enim hæ species voluntatis ultimæ.

25 Adcrescendi jus locum habet in omnibus ultimarum voluntatum successionibus ut & ab intestato.

26 Lex Julia caducaria ultimum locum fisco dedit. Bonus princeps post omnes est. *Cassiod. in formula Comitivæ privat.* adde *l.* 1. *in fin.* §. *de secund. nupt. l.* 10. *ff. de jure fisci.* In compendii causis Antonin. Imperator judicans nunquam favit. *Capitol. in ejus vita.* vid. *Novell.* 105. *Arist.* 3 *pol.* 4.

27 *l.* 9. *ff. de Silan.*

28 *Prosperimur.* Hal.

29 *l.* 10. *ff. de jure fisci.* vid. quæ dixi ad *Nov.* 109. *c.* 1.

30 Communiter quæ prosunt & publice utilia sunt, utilitati privatæ bonus princeps anteponit.

31 *l.* 7. §. *de legib.*

TIT. LII.

DE HIS [32] QUI ANTE APERTAS TABULAS HEREDITATEM TRANSMITTUNT.

Hereditas ascendentium etiam non adita, transmittitur ad posteros per liberos institutos morientis, etiam clausis tabulis: quod obtinet in legatis & fideicommissis. Salic.

1. Impp. THEODOS. 33 & VALENT. AA. Hormisdæ P.P.

PER hanc jubemus sanctionem, in posterum [valituram,] filios [34], seu filias: nepotes, aut neptes, pronepotes, aut proneptes, à patre, vel matre; avo, vel avia; proavo, vel proavia scriptos heredes: licet non [35] sint invicem substituti, seu cum extraneis [36], seu soli sint instituti, & ante apertas tabulas defuncti (sive se noverint scriptos heredes, sive ignoraverint) in [37] liberos suos, cujuscunque [38] sint sexus, vel gradus, derelictam sibi hereditariam portionem posse transmittere: memoratasque personas (si [39] tamen hereditatem non recusant) nulla hujusmodi præscriptione sibi obstante, eam tanquam debitam [40] vindicare. Quod scilicet etiam super legatis, seu fideicommissis à patre, vel à matre; avo, vel avia, proavo, vel proavia derelictis locum habet. Siquidem perindignum [41] est, fortuitas ob causas, vel casus humanos, nepotes, aut neptes, pronepotes, aut proneptes, avita, vel proavita successione fraudari, aliosque adversus [42] avitum, vel proavitum desiderium, vel institutum insperato [43] legati commodo, vel hereditatis gaudere. Habeant vero solatium tristitiæ [44] suæ, quibus est merito consulendum. Dat. III. Non. April. post consulatum PROTOGENIS & ASTERII 450.

32 Puta liberis.

33 *l.* 1. §. 5. §. *de caducis.*

34 Transmittitur hereditas ascendentium, etiam non adita, ad posteros institutos morientis quantumvis clausis tabulis: quod & in legatis & fideicommissis obtinet. vid. quæ scripsi ad *l. un.* §. 5. §. 13. §. *tit. prox. l.* 1. §. 8. *ff. de Cad. bonor.* Goth. Vid. ad hanc l. Joann. Decher. *l.* 1. *dissert.* 14. *num.* 42. ANS.

35 Inter liberos non præsumitur reciproca substitutio.

36 Datione coheredis extranei jus transmittendi non impeditur.

37 *Transmittit* hereditatem non aditam parens ad liberos in potestate positos, *ut hic, d.* §. 5. *l.* 18 §. 3. §. *de jure delib.*

38 *l.* 24. *in fin. ff. de leg.* 2.

39 Hereditatem recusans nihil ad suos transmittit: hac enim recusatione fuitas ejusque jus tollitur. *Bart. in l.* 84. *ff. de adq. hered. Iason in l.* 4. §. *qui admitti.*

40 Parentum hereditas liberis debita.

41 Fortuitus casus liberis nocere non debet.

42 Contra desiderium parentum hereditas ad extraneos deferri intelligitur.

43 Extranei nihil habent quod sperent in ejus hereditate qui liberos habet.

44 i.e. mortis pœnæ, quæ naturaliter liberis tristis & mœsta esse solet.

TIT. LIII.

QUANDO [45] DIES LEGATI, VEL FIDEICOMMISSI CEDIT.

De annuis legatis vel fideicommissis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Agrippæ.

SI competenti Judici annua [46] legata, vel fideicommissa tibi relicta probaveris, ab initio 47 cujusque anni exigendi ea habebis facultatem. Supposita III. Kalend. Jun. SATURNINI & GALLO CONSS. 199.

Si agro pluribus relicto, cautum sit, Ut ad eum qui superfuisset, pertineret.

II. Idem AA. Prisco.

AGrum pluribus relictum nominatim animadvertimus: & cautum esse, *ut ad eum qui* [48] *superfuisset* [49], pertineret: Quicunque igitur is fuerit: ad heredem suum [50], dominium transmittit, nec tali [51] fideicommisso adstringitur [52]. V. P.P. Kal. August. CHILONE & LIBONE CONSS. 205.

De conditione, Cum ad certam ætatem pervenerit.

III. Idem AA. Æliæ.

SI Pontionilla ad [53] eam ætatem pervenit, cui legatum, vel fideicommissum relictum [54] erat; petitionem ad heredes transmisit, licet ante decesserit, quam consequeretur legatum, vel fideicommissum. P.P.v. Kal. Aug. CHILONE & LIBONE CONSS. 205.

De conditione, cum liberos habuerit.

IV. Idem AA. Ammiæ.

CUm uxori ususfructus [55] fundi legatur, & ejus proprietas, cum [56] liberos habuerit; nato filio [57] statim proprietatis legati dies cedit: Nec [58] quicquam obest, si is decedat. P.P. Kal. August. ANTONINO A. III. GETA item III. CONSS. 209.

De petitione in tempus dilata.

V. Imp. ALEXAND. A. Maximo.

EX his verbis, *Do, lego Æliæ Severinæ filiæ meæ, & Secundæ decem: quæ legata accipere debebit, cum* [59] *ad legitimam ætatem* [60] *pervenerit*: non conditio fideicommissio, vel legato inserta, sed petitio [61] in tempus legitimæ [62] ætatis dilata videtur. Et ideo, si Ælia Severina filia testatoris, cui legatum relictum est, die legati cedente, vita functa est, ad heredem suum actionem transmisit; scilicet ut eo tempore solutio fiat, quo Severina, si rebus humanis subtracta non fuisset, vigesimumquintum annum ætatis implesset. Non cœptum [63] enim annum, sed impletum [64], si de emolumento relicti fideicommissi tractetur, expectandum esse [juris] prudentibus placuit. P. P. XIII. Kal. Januar. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De fideicommisso relicto ab intestato.

VI. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIANUS, AA. & CC. Eusebio.

SI fideicommissum ab intestato [65] fuerit sorori tuæ relictum codicillis [66], & postea quam dies fideicommissi cessit, [rebus humanis, licet] ignorans [67] fideicommissum, excesserit: actionem hujusmodi acquiri [68] potuisse, dissimulare non poteris: salva scilicet ab intestato succedenti quarta portione. Suppos. Kal. Maji, *Tullo*, AA. CONSS.

45 Dixi ad XXXVI. D. II. & XL. IV. *Inst.* XX. adde *Ulp.* 24. §. 30.

46 Annua quo tempore solvenda.

47 Annua legata ab initio cujusque anni peti possunt, suntque solvenda. *l.* 12. §. 4. *ff. codem.* aliud in stipulationibus *l.* 13. *l.* 42. *l.* 138. *ff. de verb. oblig.*

48 *l.* 87. §. 2. *ff. de leg.* 2.

49 Supervenisse.

50 Etiam extraneum. *l.* 78. §. 3. *ff. de legat.* 2.

51 *Alii Cujac.* 18. *obs.* 16.

52 Constringitur. In quibusdam codicibus adjicitur hoc quod sequitur: ut heredibus eorum restituat, sicut sunt restituta ab aliis.

53 Legatum relictum alicui *cum ad certam ætatem pervenerit*, impleta ætate transmittitur ad heredes. *Bald. l.* 5. *ff. eod.* Verbi gratia relicta est puellæ cuidam legatum his verbis, *Cum quindecim annorum erit.* ad quam ætatem cum pervenisset, decessit ante quam legatum exegisset: constitutio hæc definit, licet legatum non petierit, si tamen ad eam ætatem pervenerit, ad heredes suos id eam transmisisse. *Synops. Basil.* 44. *tit.* 16. c. 105.

54 *Derelictum. Hal. delegatum. Cujac.* 18. *obs.* 16. sic Egesippus 2. Solomæ delegatum servavit.

55 Vestigium juris veteris hic observandum, quo uxori non habenti solidi capacitatem licebat legare usumfructum tertiæ partis bonorum: & cum liberos habuisset, ejusdem partis proprietatem. ut *l.* 78. §. 14. *ff. ad Trebell. Ulp. tit.* 15. *verf. præter decimam l.* 10. *de præscriptis verb. l.* 48. *ff. de usur. l.* 24. *ff. de ademptis. l. ult. ff. de usufruct. leg.* adde *Cujac.* 10. *obf.* 17. & 18. *obf.* 16. liberos habuerit. *Ulp.* 15. quandoque liberos habebit. *l.* 25. *ff. de cond. & demonst.* cum liberos habuisset. *l.* 48. *ff. de usur.* sublatis liberis. *l.* 24. *ff. de ademptis.* ad tempus liberorum. *l.* 61. *ff. de cond. & demonst.* in tempus liberorum. *l.* 4. *d. tit.*

56 Quandoque.

57 Etiam unico. *l.* 1. §. *de cond. infert.* Nec interest natus sit vivo an mortuo testatore dum post testamentum. *l.* 9. *l.* 61. *ff. de cond. & demonst.* neque ex alio matrimonio. *l.* 25. *ff. de cond. & demonst.*

58 Licet mulier filium propter quem confecuta est legatum amiserit, non propterea legatum amittit.

59 *l.* 22. *ff. eod.*

60 Hæc verba *cum ad statum legitimum pervenerit*, legatum mora, non conditione suspendunt. *l.* 46. *in fin. ff. ad Trebell. l.* 26. §. 1. *ff. quando dies.* Tempus certæ ætatis adjectum legato, legatum conditionale non facit. Ideoque licet legatarius ante ætatem moritur, petitio legati ad ejus heredes transmittitur. adde *Hotom. consil.* 21. An idem erit, si ita legatum fit, Cum nupserit? vid. *l.* 10 *ff. de cond. & demonst.* vid. *Hotom. ibi.*

61 Aliud mora, aliud conditio. *ut hic, & l.* 16. *ff. eod. l.* 1. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 66 *ff. de cond. & demonst.*

62 *l.* 13. *ff. de probationib. l.* 77. §. 14. *ff. de legat.* 2. Græci ἀκμὴν, id est, justam ætatem quæ & virilis vigor. *l.* 1. §. 2. *ff. de minoribus.* ad differentiam vigoris pubentis. *l.* 4. §. *qui testamenta.* & breviter status, ætas plena, perfecta, integra, vigintiquinque annorum. vid. *Cujac.* 29. *de præscript.* adde quæ de legitima ætate scripti ad *l.* 27. *ff. de negot.*

63 An & quando annus cœptus pro completo haberi debeat, dixi ad *l.* 7. §. 3. *ff. de minor. l.* 5 §. *qui testam. l.* 46. *ff. de cond. & demonst. l.* 74. §. 1. *ff. ad Treb. l.* 8. *ff. de munerib.*

64 *l.* 49. *ff. de leg.* 1.

65 Fideicommissum ab intestato relinqui potest. vid. *l.* 3. §. *ff. de testam.*

66 Legatorum codicillis relictorum dies perinde cedit atq; testamento relictorum. *l.* 6. *in fin. ff. eod.*

67 *l.* 77. §. 3. *ff. de leg.* 2.

68 Fideicommissum etiam ab intestato post diem transmittitur ad heredem etiam ignorantem. unde colligitur, interdum dominium adquiri sine traditione, *ut l.* 44. *in fine. ff. de furtis.* vid. *Ferrariensem in forma libelli actionis realis* 2. *in verbo, Jure dominii* 9. *n.* 27.

TIT. LIV.

UT IN POSSESSIONEM [69] LEGATORUM, VEL FIDEICOMMISSORUM SERVANDORUM CAUSA MITTATUR, ET QUANDO SATISDARI [70] DEBEAT.

De cognitione, an debeatur fideicommissum.

1. Divus ANTON. Prus Salvio.

QUONIAM nihil actor amplius [71] postulat, quam *ut fideicommissi nomine satisfieretur*: non debet is, qui juri dicundo præest, subtiliter [72] cognoscere, *debeatur necne fideicommissum*, sed tantum decernere, *ut satisdetur*. Sine die, & consule.

De cautione remissa.

II. Divus MARCUS [73] Stratonicæ.

IPsis rerum experimentis cognovimus ad publicam utilitatem pertinere, ut satisdationes, quæ voluntatis defunctorum tuendæ gratia in legatis, & fideicommissis introductæ sunt, eorundem voluntate remitti [74] possint. Quocunque enim judicio [75] voluntatis cautio legati, vel fideicommissi remitti potest. Sine die, & consule.

De pignore.

III. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Symphoro.

SI postquam [76] servandi legati, seu fideicommissi gratia in possessionem inductus es, pignoris obligatio, aut venditio ab herede intervenerit: præcedere [77] causam tuam [78] quam jure prætorio [79] veluti pignus habuisti, manifestum est. P.P. XI. Kal. Decemb. DEXTRO, & PRISCO CONSS. 197.

De rogata restituere hereditatem, cum morietur.

IV. Imp. ANTONINUS A. Protagoræ.

CUm Artemidoram patri pupillorum tuorum heredem extitisse proponas: quamvis *ut fideicommissam hereditatem his, cum* sint subjecta legatariis. vid. *Clar.* 3. *sent.* § *testam. q.* 70.

69 Dixi ad XXXVI. D. 4.

70 Dixi ad XXXVI. D. III. adde XLIV. *Ecl.* XXI. XXII. XXXI.

71 Etiamsi nondum dies legati venerit, cautionem legatarius ab herede petere potest, qua de re Prætor summatim cognoscit. Summatim, id est, de jure legati non inquirit, sed simpliciter an legatum sit.

72 Id est, summatim, *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* facit *l.* 14. *in fin. ff. ut legator. nomine.*

73 Fit hujus constitutionis mentio in *l.* 46. *ff. de pact.*

74 Satisdatio legati vel fideicommissi causa, heredi à testatore remitti potest, *ut hic, & l.* 4. *in fine l.* 7 *eod. Nov.* 159. *in præf. Si vero in universum.* Potest etiam remittere testator ne heredis bona hypothecæ

75 Judicio. Idem error multis aliis locis irrepsit. vid. *Cujac. ad Nov.* 22. hinc etiam constat in remittenda cautione vulgari fideicommissario, sufficere quodlibet judicium. *l.* 77. *in fin. ff. de cond. & demonst.*

76 *l.* 2. §. *qui potiores.*

77 Habens pignus prætorium in re aliqua, præfertur posteriori bus, emptionis etiam titulum habentibus.

78 Causam emptorum scil. at non creditorum anteriorum. *l.* 5. §. 4 *ff. eod.*

79 Pignus prætorium dicitur quod jure prætorio, i.e. ex edicto constituitur. *vid.* §. *de prat. pig.* vid. *Cuj.* 5. *obf.* 38.

cum [c] *moreretur, restituere* petita sit, nullam tamen adversus debitores hereditarios habent pupilli tui actionem. Plane, ut satis fideicommissorum nomine Artemidora det, (si [2] modo testator id fieri non prohibuerit) apud tuum Judicem conveni. P.P. Kal. Julii, Læto II. & Cereale Conss. 216.

De jure missi in possessionem.

v. Imp. Alexander A. Paulinæ.

Qui legati, sive fideicommissi causa in possessionem mittuntur, non [3] proprietatem nanciscuntur, sed jus pignoris [4]. Ut autem, & post receptum pignus satisfiat defuncti voluntati, competens Judex te adeunte providebit. P.P. Id. August. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

De fideicommissario in possessionem mittendo.

VI. Idem A. Donato.

Certa est forma jurisdictionis, qua fideicommissi servandi causa in possessionem rerum, quæ in causa hereditaria sunt, aut dolo malo esse desierint, is, cui legati, vel fideicommissi nomine satis non datur, mittitur, vel in proprias [5] res heredis, si fideicommisso satis non fit post [6] sex menses quam peti cœperit, secundum divi Antonini [7] patris mei constitutionem. P.P. VI. Id. Januar. Fusco II. & Dextro Conss. 226.

An cautio possit remitti.

VII. Idem A. Proculiano.

Scire debetis, fideicommissi [quidem,] & legati satisdationem remitti [8] posse, Divum Marcum & Divum Commodum constituisse. Ut autem *boni* [9] *viri arbitratu is, cui ususfructus relictus est, uratur fruatur*: minime satisdationem remitti testamento posse. P.P. x. Kal. Martii, Fusco II. & Dextro Conss. 226.

De relicto civitati.

VIII. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Zenodoro.

Contra eos, sive successores eorum, qui Rempublicam administrantes [10] per officii necessitatem civitati sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt, quanti Reipublicæ Intererit satis acceptum non esse, dirigendam certum est actionem. Suppos. VII. Kal. Mart. CC. Conss.

1 Ante eventum diei incerti fideicommissum peti non potest: fideicommissi vero sua die præstandi cautio peti potest: hisi cautio à testatore sit remissa & merito: causa enim cognita, ante diem & conditionem cavere quis cogitur. *l. 1. in fin. ff. qui satisd.*

2 *l. 2. ff. eod. l. 7. ff. eod.*

3 *l. 5. ff. eod.*

4 Prætorii. Prætorium enim pignus est quod missio in possessionem constituit. *ff. de prætorio pign. l. 3. §. 1. ff. de rebus eorum. l. 12. ff. pro empt.*

5 Vid. *l. 5. §. 16. ff. eod.*

6 Legatarius in res heredis mittitur, si post sex menses quam adiit prætorem, heres neque satisfecit, neque satisfecit.

7 *d. §. 18.*

8 Remittere satisdationem ei quem gravavit legato, vel fideicommisso, testator potest, *ut hic, l. 2. ff. eod. l. 12. ff. ut leg. l. 77. in fine ff. de condition. & de manumiss.* Remittitur quoque hæc satisdatio fratri gravato restituere alteri fratri: & matri gravatæ restituere suis filiis, nisi ad secunda vota transierit. *l. 6. §. 1. ff. ad Trebellian.* vide *Joseph Ludovic. decision. 63. num. 4.*

9 Satisdatio legati heredi quidem remitti potest, sed non illa qua caveat se recte usurum fruiturum: quumque finitus fuerit ususfructus rem restituturum. *Synopf. Basil. 44. tit. 21. cap. 7.* dixi ad *leg. 1. ff. de usufruct.*

10 Pro legato reipublicæ tenentur ejus administratores satisdationem ab herede petere, alias negligentes tenentur in id quod reipublicæ interest. facit *l. 1. 2. 3. ff. de magistratibus conven. l. 2. ff. de adm. rer. l. ult. ff. de magistratibus conveniend.* facit *l. 26. ff. de neg.*

Tit. LV.

DE SUIS [11], ET LEGITIMIS LIBERIS, ET EX FILIA NEPOTIBUS AB INTESTATO VENIENTIBUS.

De sorore consanguinea.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Crispinæ.

Si fratri [12] tuo legitima heres esse potes centum [13] dierum præfinitione non excluderis ab acquirenda hereditate [14]. P.P. III. Non. Novemb. Antonino A. & Geta II. Conss. 206.

De nepotibus ex diversis filiis.

II. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Aviæ.

Nepotes ex diversis filiis varii numeri avo succedentes ab intestato, non pro virilibus portionibus, sed ex [15] stirpibus succedunt. S. III. Kal. Martii, *Hadrianopoli*, ipsis AA. IV. & III. Conss. 209.

III. Iidem AA. & CC. Frontoni.

Ut intestato defuncti filius [16] ac nepos ex alio, qui mortis ejus tempore in rebus humanis non inventur, manentes in sacris [17] pariter [18] succedant: evidenter lege duodecim Tabularum cavetur: Quod & honorarii juris observatio sequitur. S. XV. Kal. Jul. AA. Conss.

De posthumo filio & sorore defuncti.

IV. Iidem AA. & CC. Marcellæ.

Intestato [quidem] defuncto posthumum [19] suum heredem, quam sororem, licet consanguineam, haberi potiorem, ordo successionum lege duodecim [20] Tabularum factus nimis evidenter demonstrat. S. VI. Id. Decemb. AA. Conss.

De adoptato.

V. Iidem AA. & CC. Appiano.

Si te parens, in cujus fuisti potestate, sollenniter in adoptionem [21] dedit: cum filiis naturalibus adoptivi patris ante, vel post quæsitis defuncto intestato succedere potes. Dat. VI. Kal. Mart. CC. Conss.

De nato ex libera & servo.

VI. Iidem AA. & CC. Posidonio.

Ex libera conceptus & servo, velut [22] spurius habetur: nec ut decurionis filius (quamvis pater ejus [naturalis] manumissus, & natalibus [23] suis restitutus hunc adeptus fuit honorem) defendi potest. Supposita VI. Id. Februar. CC. Conss.

De filio libertini.

VII. Iidem AA. & CC. Æmilianæ.

Filium habere suum libertus [24] in potestate non prohibetur, cum ob præteritum statum ex legitimis nuptiis ingenuorum exemplo filios habere liberto non sit interdictum. S. XVI. Kal. Mart. CC. Conss.

De filia defuncti apud hostes.

VIII. Iidem AA. & CC. Catoniæ.

Apud hostes patre defuncto, filia communis vobis, quo casu mortis scientia [25] non postulatur, heres extitit sua, & ad te transmisit [26] successionem. S. XII. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

11 Dixi ad l. XXXVIII. D. XVI.

12 Hæc lex non est de liberis, sed de agnatis ex transverso, hoc tamen ideo factum esse potuit, ut intelligeremus in successionibus intestatorum, quid jure civili, & prætorio interesset, quod collata, & conjuncta *leg. 2. ff. qui admitti.* apparebit statim. Jus prætorium per se temporarium est *lege 35. de obligationibus. Institut. de perpetuis & temporalibus præscript.* civile, perpetuum.

13 Heres legitimus succedendi jure non excluditur centum diebus.

14 Cur ita? quia tempus centum dierum bonorum possessionibus præfinitum est, non hereditatibus. *Synopf. Basil. 41. tit. 2. cap. 24.*

15 Nepotes ex diversis filiis avo succedunt ex stirpibus. *ut hic.* id est, in stirpes. *§. 6. Inst. de hereditatibus quæ ab intest. Nov. 118. c. 1. in fin.* in stirpem *Cuj. 2. tit. 8. §. 3. in fin.* seu portionem patris sui, non in capita.

16 Cum filiis defuncti vocantur defuncti nepotes.

17 Vid. *l. ult. in fin. ff. ad Tertull.*

18 Si tamen nepos unicus sit: alioquin si filius unus sit, quatuor nepotes: hereditas non in quinque, sed in duas partes dividetur. vide *Nov. 18. c. 1.* Ideoque sive nepotes patruis concurrant, *ut hic*: sive patruorum liberi, in stirpes semper succedent. *l. 2. ff. eod.*

19 Posthumus admittitur ad hereditatem defuncti. *l. 3. §. 9. ff. de suis.* & sorori defuncti præfertur, *ut hic.*

20 *d. §. 9.*

21 Adoptivus admittitur ad successionem cum filiis legitimis & naturalibus, sive ante, sive post adoptionem nati sint. *Synopf. Basil. 45. tit. 2. c. 26. & 5. Harm. 8. §. 8. l. 1. §. 6. ff. unde liberi. §. 2. Inst. de her. quæ ab intestato.*

22 Παρογενὴς *45. Ecl. 2. c. 28.*

23 Dixi ad *l. 2. ff. de jure aureorum.*

24 Nihil impedit quominus libertus filijs possit succedere, cum eos habeat in potestate.

25 Sui heredes etiamsi ignorantes se heredes esse, naturæ concesserint, hereditatem parentum transmittunt ad heredes suos.

26 Transmittit hereditatem etiam non aditam heres suus ad quoscunque heredes licet extraneos, *ut hic.* Cujus sententiæ varias exceptiones vide apud Socinum *reg. 73.* adde quæ de transmissione dixi ad *l. unic. §. 5. ff. de caducis tollendis.*

De filiis, seu filiabus, & nepotibus, seu neptibus ex filia.

Avo, vel avia ab intestato morienti succedunt nepotes ex filia cum avunculo & materteru, cum deminutione tertia partis ejus portionis, in qua parens succederet, si viveret. Salic.

IX. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Constantino P.P.

Si defunctus cujuscunque sexus, aut numeri reliquerit filios, & ex filia diem functa, cujuscunque sexus, aut numeri nepotes, ejus partis, quam defuncta superstes patri inter fratres suos fuisset habitura, duas partes consequantur nepotes ex eadem filia: tertia [27] pars fratribus, sororibusve ejus quæ defuncta est, id est, filiis, filiabusque ejus de cujus bonis agitur, avunculis scilicet, sive materteris eorum, quorum commodo legem sancimus, accrescat [28]. †. Hæc eadem, quæ de avi materni bonis constituimus, & de aviæ [29] maternæ, sive etiam paternæ simili æquitate sancimus: nisi forte avia elogia inurenda [30] impiis nepotibus justa semoris ratione dixerit, [& hoc fuerit legibus approbatum.] Non solum autem si intestatus avus, aviave decesserit [31], hæc nepotibus, quæ sancimus, jura servamus: sed & si avus, vel avia, quibus hujusmodi nepotes erunt, testati obierint, & præterierint [32] nepotes, aut exheredaverint. Eadem [33] & de injusto avorum testamento. Et si quæ filiæ poterant vel de re [34], vel de lite [35] competere actiones, nepotibus deferimus secundum justum nostræ legis modum, quæ de parentum inofficiosis testamentis comperunt filiis. Dat. v. Kal. Mart. *Mediolani*, Timasio, & Promoto Conss. 389.

De capitis deminutione.

x. Impp. Theod. & Valentin. [36] AA. Maximo [37] P.P.

Ubi aviarum successio morte interveniente discutitur, capitis deminutio [38] paterna [39] quærenda non est, tunc enim in hujusmodi hereditatibus filiorum status, aut persona spectatur, quotiens de ejus bonis, qui potestatem familiæ potuit habere, tractatur. Dat. XV. [40] Kal. Octob. *Ravennæ*, Theodosio XIII. & Valentiniano III. AA. Conss. 420.

De parentibus & liberis defuncti, vel defunctæ.

XI. Impp. Theodos. & Valent. AA. ad Senatum Urbis Romæ.

Si matre [41] superstite filius, vel filia, qui quæve moritur, filios dereliquerit: omnimodo patri suo, matrive [suæ] ipso [42] jure succedant, quod sine dubio & de pronepotibus observandum [esse] censemus. Dat. Id. Novemb. Theod. XV. & Valentin. [III.] AA. Conss. 430.

De liberis & transversalibus.

XII. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Quotiens aliquis, vel aliqua, intestatus, vel intestata, mortuus, vel mortua fuerit, nepotibus, vel pronepotibus cujuscunque sexus, vel deinceps aliis descendentibus derelictis, quibus *Unde liberi* bonorum possessio minime competit, & insuper ex latere quibuscunque agnatis, minime [43] possint iidem agnati quartam partem hereditatis mortuæ personæ, sibi vindicare, sed descendentes [44] soli [45] ad mortui successionem vocentur. Quod tantum in futuris [46], non etiam præteritis negotiis servari decernimus. Dat. Kal. Jul. *Constantinop.* DN. Justiniano A. P.P. II. Cons. 528.

De liberis.

In Authent. de heredibus ab intestato. §. 1. col. 9. tit. 1. ex Novell. 118. cap. 1.

In *successionem mortui patrisfamilias, sive filiisfamilias liberi ejus* [47] *si sunt, omnibus aliis prælati succedunt. Primi quidem gradus æqualiter* [48] *succedunt: nepotes & ulteriores in* [49] *stirpes: non distinguendo sexum* [50], *vel jura* [51] *potestatu, sed sola naturali causa inspecta.*

27 Nepos ex filia avo materno succedit cum avunculis & materteris, cum diminutione trientis ejus portionis in qua mater ejus succederet, si viveret, *ut hic, & l. 19. ff. de collat. l. 4. C. Theod. de legit. her. §. 15. in fin. Inst. de her. quæ ab intestato.* Hodie fine demi-nutione succedit, *l. ult. ff. eod. Nov. 18. c. 4. & 118. c. 1.* licet neque sui, neque legitimi sint. Ideoque hæc lex ejusque similes abrogantur: abrogatur etiam jus vetus quo ex filia nati, post lineam agnatorum vocabantur. *§. 13. Inst. de her. quæ ab intest.*

28 Hic integra sententia *C. Theod.* prætermissa est. Ea ita habet: *Quod si hic defunctus, de cujus bonis loquimur, habebit ex filia nepotes, sed præterea filios non habebit, sed qui præferri nepotibus possint habebit adgnatos, in quandam Falcidiam, & in dedrantem nepotes jure succedant.*

29 Nepotes ut succedunt aviæ maternæ.

30 Ne dicas cum Accursio, Nepotes ex filio justis de causis posse exheredari ab avia. Nam agitur hic de successionibus ab intestato, nemo vero exheredatur ab intestato, sed nepotem exheredatum à patre, vel matre non repræsentare vicem sui parentis in successiones avi, vel aviæ. adde *Cuj. 18. obs. 17.*

31 *Defecerit, d. l. 4. C. Theod.*

32 Nepotes ex filia præteriti rumpunt testamentum aut injuste exheredati querela inofficiosi untuntur.

33 Hæc vox deest in C. Theod. *d. loco.*

34 De hereditatis petitione.

35 Querela inofficiosi.

36 Impp. Honorius & Theodosius AA. Cod. Theod.

37 *Maximo præfecto urbi, l. 5. C. Theod. de legit. her.*

38 Adde *l. 1. §. 4. ff. de suis.*

39 Materna, ita extat C. Theod. *d. l. 5.* & ita legi in Basilicis lib. 45. Cujac. 18. *obs. 1.* notat. & rectius, ut sit sensus, Natum post emancipationem matris jure civili avo materno succedere, aviæ paternæ, vel maternæ non succedere. ad hæc frustra quæri, *mater* an fuerit emancipata, quia avia (ut & quævis mulier) familiæ potestatem non habet. *l. 15. ff. de suis. l. 8. ff. de præscript. longi tempor. Leon. Nov. 25.* De emancipatione adde *l. 7. C. Th. eod.*

40 Dat. v. Kal. Octob. Ravennæ, Theod. A. IX. & Constantino III. coss. C. Theod.

41 In successione ab intestato, descendentes ascendentibus præferuntur, *ut hic, & 45. Ecl. 2. c. 32. l. 2. §. 6. ff. ad Tertull. §. 3. Inst. de SC. Tertull. Nov. 118. c. 1. Lex 8. in fin. C. Theod. de legit.* estque hæc lex pars legis *5. ff. ad Tertull.*

42 Liberi ipso jure parentibus succedunt.

43 Abrogatur pars leg. *9. ff. eod.* & similes, de quibus *ibi dixi.*

44 Descendentium appellatione in infinitum descendentes intelliguntur: ut hac voce fideicommissi progressum in infinitum intelligamus. *iv. Simeon. de Prætio 3. de interpretat. 3. dubitat. 1. solutione 10.* veluti si dixero: *Bona mea ad descendentes meos provenire volo & ideo alienari veto.* longissimo etiam gradu descendentes eo fideicommisso continebuntur. *Bellovisanus Nov. de restitut. 39. §. nos igitur; Alex. 1. Consil. 56. Natta Consil. 437.*

45 Nov. 18. c. 4. *Nov. 118. c. 1.*

46 *l. 7. §. 3. de leg.*

47 In successione defuncti liberi omnibus præferuntur.

48 Primo gradu liberi inter se æqualiter succedunt.

49 Nepotes inter se vel cum patruis vel cum amitis succedunt in stirpes. *l. 2. 3. ff. eod.*

50 Confirmatur lex ult. *ff. eod. l. 9. ff. eod.* & similibus legibus abrogatis.

51 Id adjectum videtur propter legem 10. *ff. eod.*

Tit. LVI.

AD SENATUSCONSULTUM TERTULLIANUM [52].

De infantibus.

I. Impp. Diocletianus & [53] Maximian. AA. & CC. Vivianæ.

Licet liberi matribus ab intestato ita demum per se heredes existant, si fari [54] possint: tamen matres liberis, etiamsi infantes [55] natura concesserint, posse succedere, nulla dubitatio est. P.P. x. Kal. April. Tiberiano & Dione Conss. 291.

Patrem matri præferri.

II. Iidem AA. & CC. Rhesæ.

In successione filii, vel filiæ communis, sine liberis & fratribus [56] & sororibus morientis, pater [57] manumissor [58], quia ei sit vetus jus servatum, matri præfertur. S. VI. Id. Dec. CC. Conss. 293.

De præscriptione tutoris non petiti.

III. Imp. Constantius A. Catulino proconsuli Africæ.

Matres, quæ puberes amiserunt filios, licet impuberibus [eis] tutores [59] non petierunt, præscriptione [60] [tamen] non petiti tutoris ad excludendam eorum successionem minime debere præscribi, certum est. Dat. VI. Kal. August. Constantio A. VII. & Constante Conss. 354.

De secundo nubentibus.

IV. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio P.P.

Si qua mulier nequaquam religionem [61] priori viro, ex quo filios, nica patrem succedere filio notat Duenazius *reg. 364.* fratre defuncti excluso: Ubi etiam notat alia lege Hispanica, qui nullos habeat liberos, patrem vel matrem onerare non posse, nisi ad tertiam bonorum partem, præterquam in locis & civitatibus, quæ bona radici, hoc est, genti addicunt.

52 Dixi ad XXXVIII. D. XVII. quo matres succedunt liberis ab intestato mortuis nulla relicta prole.

53 Theodolio videtur hæc lex tribui. *Nov. 158.*

54 Major infante per se matris hereditatem potest petere. vid. *l. 18. §. de jur. delib.*

55 Hoc innuit, Etiamsi filius infans ex SC. Orphitiano matri non succedebat, nisi per patrem aut tutorem: ex Tertulliano tamen, matrem cujusque ætatis filio succedere.

56 Parentes, filiis sine liberis & fratribus mortuis succedunt, *ut hic*: Verum lege Hispanica patrem succedere filio notat Duenazius *reg. 364.* fratre defuncti excluso: Ubi etiam notat alia lege Hispanica, qui nullos habeat liberos, patrem vel matrem onerare non posse, nisi ad tertiam bonorum partem, præterquam in locis & civitatibus, quæ bona radici, hoc est, genti addicunt.

57 In successione filii pater præfertur matri. *ut hic, & l. 2. §. 15. ff. eod. §. 3. Inst. eod. l. 10. ff. de suis.* hodie non præfertur. *l. ult. §. 1. ff. eod.*

58 *l. 10. ff. de suis.* manumittit filium, qui emancipat. filio tutorem non petit, filio non succedit, si quidem is impubes decessit; si pubes, succedit. *l. 6. ff. eod. 41. Ecl. 1. c. 32.* adde *l. 2. §. 1. d. §. 2. ff. qui petan. tutor. l. 2. ff. si adver. delict. & Harm. 2. §. 9.*

59 Mater quæ filio tutorem non petit, filio non succedit, si quidem is impubes decessit; si pubes, succedit. *l. 6. ff. eod. 41. Ecl. 1. c. 32.* adde *l. 2. §. 1. d. §. 2. ff. qui petan. tutor. l. 2. ff. si adver. delict. & Harm. 2. §. 9.*

60 De præscriptione, id est, exceptione, non petiti tutoris: Præscriptio enim exceptio: hinc liber Tertulliani *de præscript. adversus hæret.* id est, de defensionibus & exceptionibus adversus hæreticos.

61 Religionem viro mortuo uxor debet, hoc est, intra annum luctus alteri nubere non debet.

1 Intra annum luctus &c. vid. *l. 1. de fer. nupt.* Nuptiarum festinatarum hæc est matri pœna, ut fiat infamis (non princeps ei infamiam remittat) quia ut princeps remittat, donidiam bonorum quæ tempore nuptiarum habuerit amittit, liberis adquirendam, ne retento quidem usufructu & eo quidem amplius, ut si unus liberorum decedat, fratres superstites ei defuncto succedant, quod si universi intestato mortui sint, dux fortunæ ad matrem solam revertentur, hoc est, successio liberorum ad matrem revertetur. *Synopf. Basil. 45. tit. 1. c. 33.*

2 *Novell 22 c. 22. verf. Sed neque.* adde quæ dixi ad *l 15. ff. Ex quibus caus. infam.*

3 Princeps notam infamiæ potest remittere.

4 Mortem intelligit, quam prudentiores non fato, sed Dei providentiæ attribuunt.

5 Et ita fratres matres excludebant, *ut hic & §. 2. verf. frater. Inst. cod.* hodie non excludunt. *l. 7. C. cod.*

6 Vid. *l. 18. ff. de inoff. l. ult. ff. de Inst. l. 15 ff de inoff. l. 7. in fin. ff. unde lib. ri. l. 26. in fin. ff. si quis omis. caus. test. l. 8. ff. ad cond. & dem.*

7 *Synopf Basil. 45. tit. 1. c. 34.*

8 Quæ habens jus liberorum defuncto, &c. *l. 8. C. Theod. de legit. her.*

9 Quid si ante mortem filii? olim in omnibus bonis filii, cum profectitiis cum adventitiis solum habebat usumfructum. *l. 3. in fin. C. de fecun. nup.* Hodie id immutatum est, ut mox dicetur.

10 Mater nubens post mortem filii, pro sua parte adventitia filii bona pleno jure capiebat, profectitia à patre ususfructus tantum jure, *ut hic.* Hodie mater cum fratribus & sororibus defuncti succedit in virilem pleno jure in bonis adventitiis & profectitiis, sive in viduitate permanserit, sive ad secundas nuptias venerit ante vel post mortem filii. vid. *Nov. 22. c. 3.*

11 Id est, adventitia filii.

12 *Nov. 22. c. 40. l. 10. C. de legit. her.*

13 Vox *fratribus*, deest in C. Theod. quod à Tribonianno mutatum, placuit enim Justiniano, ut & cum *sororibus* mater veniret in virilem.

14 Si mater non iteraturam se nuptias promiserit, legitimaque filii tutela suscepta, secundum posteà matrimonium contraxerit, filio qui decedit impubes, non succedet, ne quidem à patre substituta: nisi prius ei tutorem petierit, & quæcunque debentur ex ratione geitæ tutelæ perfolverit. *Synopf. Basil. 45. tit. 1. c. 35.* vid. *l. 3. C. cod. l. 10. C. de legit. her. 5. Harmen. 8. §. 92.*

15 *l. 3. C. eod.* Mater tutrix filii privatur ejus hereditate, si nupsit iterum antequam ei tutorem petierit, & ita cessat Tertullianum, *ut hic & Nov. ll. 22. c. 40. & d. l. 10.* adde *l. 6. C. in quib. caus. sign.*

16 Olim frater defuncti ejus matrem excludebat. *l. 4 verf. quem quidem. C. cod. §. 3. verf. frater. Inst. cod.* hodie non excludit, *ut hic & Nov. 22. c. 47. §. 2. Nov. 118. c. 2* 17 Vid. *Cujac. 12. obf. 17.*

18 Si defuncti mater & solæ sorores extabant, mater in semissem succedebat, reliquæ sorores in alium semissem, *ut hic*: hodie in virilem. *Nov. 22. c. 47. Auth. & cum solus. C. cod.* 19 Si defuncto mater & fratres, vel mater, fratres, & sorores fuerint, mater virilem obtinet. 20 Si defuncto pater, mater, fratres, & sorores extiterint, quomodo succeditur? Si defunctus sui juris fuit, integra proprietas ad fratres, dimidia ususfructus ad patrem & matrem defuncti, *ut hic*: altera dimidia ad reliquos fratres defuncti deferebatur, *ut hic*. Paulo post integer ususfructus patri attributus fuit. *l. 13. C. de legit.* Tandem usus, loco virilis proprietatis, patri datus est. *Nov. 118. c. 2.* Si vero defunctus sui juris non fuit, ususfructus integer patri soli adquirebatur, *ut hic*: quod tamen immutatum est, ut mox dicam. Proprietas vero adquirebatur matri & dimidia ususfructus, si solis sororibus defuncti concurrit: virilis, si cum fratribus solis aut cum fratribus simul & sororibus defuncti concurrebat.

21 *l. 11. C. fam. ercisc.* 22 Al. *Usufructus totius successionis semissem competere.* quæ lectio est sincera.

23 Olim pater matri præferebatur, & ita abrogatur *l. 2. §. 15. ff. cod. §. 3. verf. pater. Inst. eod. l. 2. C. eod. l. 10. ff. de suis & legit.* 24 Sacra paterna quod, dixi plenissime in *l. 10. §. 1. C. de adoption.* adde *l. ult. C. de curat. furios. l. 3. C. de suis. l. 3. C. de bonis matern. l. 31. C. de fidei. l. 1. §. ult. C. de annali except. l. 12. C. de collat.* Habebant veteres sacra propria & privata, *Cic. 2. de leg. 7. Val. 7.* 25 *In dimidiam.* Hal. hodie in virilem *Auth. & cum solus. C. eod.* 26 i. e. si matri concurrunt fratres simul & sorores defuncti. 27 Olim cum solis sororibus vocabatur, & ita abrogatur pars legis superioris.

filios, seu filias non habet, nuptiarum festinatione [1] præstiterit, ex jure quidem notissimo infamis sit, nisi [2] hujusmodi maculam imperiale beneficium ei remittat: sin autem ei filii erunt, seu filiæ, & impetraverit indulgentiam, infamiæ [3] abolitionem permittimus, & exterarum pœnarum antiquationem, si facultatum omnium, quæ fuerunt tempore nuptiarum, medietatem filio, vel filiæ, filiis, seu filiabus donarit, quos habebat ex viro priore susceptos, pure scilicet & omni donationis solennitate completa, nec retento quidem usufructu. Quem quidem semissem si duobus filiis, seu filiabus, pluribusve donaverit, & forte fatali [4] unus, vel una, seu alius, vel alia ex iisdem intestatus, vel intestata obierit: semper ad [5] superstites fratres, vel sorores volumus pertinere. †. Sin autem universi, vel universæ intestati diem obierint, duræ [6] fortunæ ad matrem solatia ex integro revertantur: ita scilicet ut hunc semissem, quem filiis, vel filiabus donaverit: intestato diem obeuntibus, rursus ipsa separatim ab ultimi filii, vel filiæ hereditate præsumat. P. P. xv. Kal. Januar. GRATIANO V. & THEODOSIO AA. Conss. 380.

v. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Senatui Urbis Romæ.

MAter [7], quæ [8] defuncto filio, filiæve sine liberis, ex testamento, vel ab intestato succedit, si matrimonium secundum post [9] mortem filii, vel filiæ non contraxerit, omnia filii [seu filiæ] morte delata, vel derelicta pleno jure acquirat. Sin vero alterius [10] matriti conjugium elegerit, extrinsecus [11] quidem quæsita filio, filiæve, simili firmitate possideat: rerum vero paternarum [12] defuncti solo usufructu humanitatis contemplatione potiatur, proprietatem [& sororibus, &] fratribus [13] transmissura defuncti. Dat. VII. Id. Novemb. *Ravennæ*, THEODOSIO XII. & VALENTINIANO II. AA. Conss. 426.

Mater tutrix filii privatur ejus hereditate, si transivit ad secunda vota, antequam tutorem alium ei fecerit ordinari. Salic.

VI. Iidem AA. Florentino P. P.

OMnem [14] [matri] sive ab intestato, sive jure substitutionis, si filius impubes moritur, denegandam volumus successionem, si ea legitima liberorum tutela suscepta, ad secundas contra sacramentum præstitum adspiravit nuptias, antequam [15] ei tutorem alium fecerit ordinari, eique, quod debetur ex ratione tutelæ gestæ, perfolverit. Dat. VII. Id. Jul. *Constantinopoli*, THEODOSIO A. XVI. & FESTO Conss. 439.

De defuncti, vel defunctæ matre, fratribus, sororibus, patruo, patruelis, & patruelis filio. I. De patre, matre, fratribus, & sororibus. De secundo nubente.

VII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SI quis, vel si qua, matre superstite, & fratre vel legitimo, vel sola cognationis jura habente, intestatus, vel intestata decesserit: non excludi à filii successione matrem, sed una [16] cum fratre mortui, vel mortuæ, si superstes vel filius, vel privignus [17] ipsius sit, ad eam pervenire, ad similitudinem sororum mortui, vel mortuæ: ita tamen, ut si quidem solæ [18] sorores agnatæ, vel cognatæ, & mater defuncti, vel defunctæ superint: pro veterum legum tenore dimidiam quidem mater, alteram vero dimidiam [partem] omnes sorores habeant. Sin vero matre superstite & fratre, vel [19] fratribus solis, vel etiam cum sororibus intestatus quis, vel intestata moriatur, in capita distribuatur ejus hereditas: nec liceat matri occasione sororum mortui, vel mortuæ ampliorem partem sibi vendicare, quam rata portio capitum exigit: patruo scilicet mortui, vel mortuæ: & ejus filio, vel nepote nullum jus ad ejus hereditatem (matre [ejus] herede existente) habentibus: nec ex veteribus legibus, vel constitutionibus partem matris minui. §. 1. Sin autem defuncta persona non solum matrem, & fratres, & sorores superstites habeat, sed etiam [20] patrem: si quidem sui juris decessit, quia patris persona interveniens matris jura superare videtur: omnibus pio animo providentes, sancimus fratres quidem, & sorores mortuæ personæ ad successionem proprietatis solos pro [21] virili portione vocari: patri autem, & matri usumfructum [22] totius successionis pro besse competere, æqua lance inter [23] patrem & matrem dividendum, reliqua parte ususfructus apud fratres & sorores remanente. Sin vero defuncta persona in sacris patris [24] constituta decesserit: pater quidem usumfructum quem & vivente filio habebat, teneat, donec vivat, incorruptum: mater autem, quia [hunc] usumfructum habere vivente parte non potest, totum apud patrem constitutum: una cum fratribus defunctæ personæ ad proprietatem vocetur, scilicet cum sororibus sola in dimidia [25], cum fratribus, vel promiscui [26] generis secundum supradictam distributionem in virilem portionem: Omnibus videlicet, quæ de mulieribus ad secundas nuptias migrantibus sancita sunt, in suo statu durantibus. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P. P. Cons. 528.

Si cum matre concurrant fratres, vel sorores, vel fratres & sorores.

In AUTHENT. de nupt. §. quoniam mater. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 47.

ET *cum solis fratribus, & cum solis sororibus, & cum permixtis vocantur matres in virilem* [27] *portionem.*

De exheredatione.

In AUTHENT. ut cum de appellat. cogn. §. sancimus itaque. §. si vero contigerit. col. 8. tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 4.

IN *testamento quoque non licet liberis parentes excludere, nisi justa causa ex heredationis inferatur, quæ septenario numero nova constitutione distinguitur: aliàs enim testamentum circa institutiones: nam in cæteris* [28] *perseverat* [29].

De parentibus, fratribus, sororibus defuncti.

In AUTHENT. de hered. ab intestat. venient. §. consequens & §. sequenti col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2.

DEfuncto sine liberis filio, parentes, si soli sunt, succedunt salva gradus [30] sui prærogativa: si pari [31] gradu sunt, pariter succedunt: paternis [32] quidem dimidia, maternæ vero alia dimidia delata, licet sit dispar eorum numerus. [.] *Sed si cum parentibus fratres & sorores utrinque defuncti conjuncti superfint: vocantur cum ascendentibus gradu proximo, ita ut viriles portiones fiant, exclusa prorsus omni differentia sexus & patria potestatis, ubi nulla secundarum nuptiarum sit mentio.*

dixerit: Paterna paternis, materna maternis cedere, ut *l. 13. C. de legit. her.* Goth. Vid. Valentin. Forster. *de Successionibus lib. 3. cap. 11. num. 6. & 7.* Ans.

28 Id est, legatis & fideicommissis dixi ad *Nov. 115. c. 3. in fin.*

29 Olim ita non fuit, dixi ad *d. c. 3.*

30 Ut qui prior gradu fuerit, prior succedat.

31 Pares gradu pariter succedunt.

32 Filio filiave defunctis, una dimidia paternis parentibus, altera maternis cedit. Mirum quod non

TIT. LVII.

AD SENATUSCONSULTUM ORFITIANUM 33.

De consanguineis, & matre & filia defuncta.

I. Imp. ALEXANDER A. Euangelo.

SI intestatæ mulieri consanguinei exstant, & mater [34], & filia, ad solam filiam ex Senatusconsulto Orfitiano hereditas pertinet. P. P. xv. Kalend. Februar. Fusco II. & DEXTRO Conss. 226.

De portionibus.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Metrodoræ.

NOn pro numero superstitum mortis matris tempore: sed succedentium materna scinditur hereditas. Quapropter si mater vestra te, & uno fratre emancipatis: duobus autem aliis in patria positis potestate superstitibus, diem functa est: & hi, qui in potestate patris fuerant, priusquam [35] maternam hereditatem sibi quærerent, rebus humanis exempti sunt [36]: inter duos tantum viriles non ambigitur factas portiones. S. VII. Kal. April. *Sirmii*, AA. Conss.

Pro herede gestio.

III. Iidem AA. & CC. Julianæ.

MAtri intestato defunctæ secundum Orfitianum Senatusconsultum, citra [37] bonorum possessionem filia pro herede [38] gerendo, succedere non prohibetur. S. XII. Kal. Novemb. AA. Conss.

De liberis & parentibus defuncti, defunctæve.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENTINIAN. & THEODOS. AAA. ad Hilarianum [39] P. V.

QUotiens [40] de emancipati filii, filiæve successione tractatur: filius ex his genitis deferatur intacta pro solido successio, neque [41] ulla [defuncti] defunctæve patri, matrive concedatur intestatæ successionis hereditas. Dat. XV. Kal. Mart. *Mediolani*, MEROBAUDE II. & SATURNINO Conss.

De muliere illustri.

V. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

SI qua illustris [42] mulier filium ex justis nuptiis procreaverit, & alterum spurium habuerit, cui [43] pater incertus sit: quemadmodum res maternæ ad eos perveniant, sive tantummodo ad liberos justos, sive etiam [ad] spurios, dubitabatur. Sancimus itaque, ut [44] neque ex testamento, neque ab intestato, neque ex liberalitate inter vivos habita, justis liberis existentibus, aliquid penitus ab illustribus matribus ad spurios perveniat: cum in mulieribus ingenuis [45], & illustribus (quibus castitatis [46] observatio præcipuum debitum est) nominari spurios, satis injuriosum [47], satisque acerbum, & nostris temporibus indignum esse judicemus. Et hanc legem ipsi pudicitiæ [48], quam semper colendam censemus, merito dedicamus. †. Sin autem concubina liberæ conditionis constituta filium, vel filiam ex licita [49] consuetudine ab homine libero [50] habita procreaverit, eos [51] etiam cum legitimis liberis ad materna venire bona, quæ jure legitimo in suo patrimonio possidet, nulla dubitatio est. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalced.* DECIO V. C. Cons.

De mora in libertate præstanda.

VI. Idem A. Juliano P. P.

QUidam ancillæ suæ per fideicommissum libertatem reliquit, eo autem, à quo libertas relicta est, moram [52] in libertate præstanda faciente, peperit ancilla; & esse [eum] quidem ingenuum puerum, vel puellam qui post moram nati sunt, omnes veteris juris auctores consentiunt: dubitabatur autem inter eos, si matri morienti posset succedere: hujusmodi itaque dubitationem eorum decidentes [53], ulterius eam procedere non patimur: sed sancimus eandem [54] matris progeniem heredem ab intestato ei posse existere: salvo jure legitimo ex auctoritate Senatusconsulti Orfitiani proli servando, & tam matre ex Senatusconsulto Tertulliano, quam prole ex Orfitiano Senatusconsulto invicem ad suas hereditates venientibus. Dat. Kal. Octob. *Constantinopol.* LAMPADIO, & ORESTE, VV. CC. Conss.

33 Dixi ad XXXVIII. D. XVII. adde *Paul. 4. sent.* 10. quo filii & filiæ succedunt matri intestatæ.

34 In successione matris filia matris consanguineis fratribus, & agnatis ex transverso omnibus defunctæ præfertur. adde *l. 1. ff. cod. Inst. eod. in princ.* Id est, Descendentes præferuntur adscendentibus. *l. 4. C. eod.* successio magis descendit, quam ascendit si mulier extantibus matre & filia decedit, ad filiam defunctæ hereditas pertinet. *Synopf. Basil. 45. tit. 1. c. 36.*

35 *l. 7. C. de jur. delib.*

36 Deficientis portio adcrescit, reliquis adeuntibus.

37 Liberi citra bonorum possessionem matri succedunt. facit *l 4 C. tit. prox.* Cur ita? quia non prætoris, sed senatusconsulti beneficio admittuntur ad successionem. *l. 1. C. Th. de legit. hered. l. 1. C. Theod. de cretionib. vel bonor. l. 3. ff. unde legitim.*

38 Sola aditione. *Paul. 4 sent. §. 10. ult.*

39 Ad Hilarium P. P. *l. 3. C. Theod.*

40 *l. 3. C. Theod. de legitim. hered.*

41 Descendentes præferuntur ascendentibus. *l. 1. C. eodem.*

42 Spurius nulla in parte matri illustri, cui legitimi alii liberi sunt, ab intestato succedit: quin ne quidem inter vivos donatione quidquam ab ea accipere potest: matri vero concubinæ liberæ conditionis una cum ejus aliis liberis ex nuptiis legitimis procreatis succedit, qui ex ea concubina natus. *ut hic. Synopf. Basil 45. tit. 1. c. 36. l. 3. C. soluto.*

43 Spurius, cui pater incertus. dixi ad *Nov. 89. c. 15.*

44 Matri illustri, cui legitimi sunt liberi, non succedit spurius, *ut hic*: non illustri, succedit. *verf. Sin autem. C. eod.* 45 Aliud in ingenuis & vilibus. *Roland. à Valle consil. 74. num. 21.* 46 Quo mulier illustrior, eo castior esse debet. 47 Injuriosum satis est illustri mulieri, spurios habere. 48 Pudicitiæ cultus. 49 Concubinatus Romanus licita fuit consuetudo atque conjunctio. dixi ad *l. 3. ff. de concubin.* 50 Aliud si ab homine servilis conditionis, aut libero qaidem, sed uxorem habente. dixi ad *Nov. 89. c. 15.* quod tamen Rolandus à Valle non admittit. *l. conf. 74. num. 32.* 51 Quid: vulgo quæsito filio potestne mater donare? posse ex hoc loco notatur. *Capella Tholosana quæst. 192.* 52 Qui post moram fideicommissariæ matris libertati factam nascuntur, ingenui sunt, *ut hic. l. 1. §. 3. l. 2. §. 3. verf. Et in. ff. ad Tertull. l. 1. §. 1. ff. de suis.* ideoque matri succedunt. *verf. fin. C. & l. 2. §. 3. ff. ad Tertull.* 53 Hæc est XXXVIII. decisio ex quinquaginta novis Justiniani. vid. Inglois. Ans. 54 Id est ita natam, ita susceptam post moram fideicommissariæ libertatis matri factam.

TIT. LVIII.

DE 55 LEGITIMIS 56 HEREDIBUS.

De fratribus & sororibus.

I. Imp. ALEXANDER A. Cassio & Hermionæ.

IN successione, quæ titulo consanguinitatis vel in bonorum possessione, quæ proximitatis nomine competit, tam fratres [57], quam sorores pari jure esse, licet [58] non [ex] eadem matre susceptæ sunt, jus certum est. Nec huic derogatur, quod amitas [59] vestras ab avo vestro dotatas [60] fuisse proponitis. P. P. Non. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

55 *Pars secund. tit. 16. ff. lib. 38. Nov. 118. c. 3.*

56 Id est agnatis, quo nomine primo intellige fratres consanguineos.

57 Fratres & sorores ad successionem pariter admittuntur.

58 Hodie consanguinei & uterini simul potiores sunt aliis qui solummodo consanguinei, vel solummodo uterini. *Nov. 84. c. 1. §. 1.* 59 Vid. *Cujac. 18. obferv. ult.* 60 Dotem non conferunt sorores, cum agitur de hereditate fratris, sed cum de hereditate patrum.

De separatione bonorum.

II. Imp. Gordianus A. Tatianæ, & aliis.

SI ejus, quæ vos heredes instituit, patri hereditatem non quæsitis, posteaque mortuo patre, ac repudiata [1] ejus hereditate, defunctæ successionem agnovistis: ea, quæ bonorum sunt defunctæ, ab his separari, quæ patris vestri fuerunt, præses provinciæ non ignorabit. P.P. VI. Id. April. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De sorore consanguinea & filio fratris.

Soror fratris filio antefertur civili ac prætorio jure ex gradus prioritate. Bald.

III. Imp. Decius A. Asclepiodotæ.

CONsanguinitatis jure, & fœminas [2] ad intestatorum successionem admitti posse, explorati [3] juris est. Proinde cum fratris tui intestato [4] mortui ad te consanguinitatis jure hereditas pertineat: nulla ratione alterius [5] fratris tui filii ad eandem successionem adspirare desiderant: nam & cessante jure agnationis in persona omnium, prætorii juris beneficio ad te potius, quæ secundum gradum obtines, hereditas pertinet, quam ad fratris tui filios, qui in tertio gradu constituti sunt. P.P. Non. Decemb. Decio C. & Grato Conss. 251.

De fratribus, & filiu fratrum, & his qui post eos vocantur.

In Authent. de hered. ab intestato. venient. §. reliquum. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2. & ut fratres fin. §. 1. col. 9. tit. 10. al. 7. Novell. 127. cap. 1.

CEssante [6] successione linea descendentis, & ejus quæ sola sit ascendentis, vocantur primo [7] fratres, fratrisque præmortui filii in stirpes. *Dico autem de fratre, ejusque fratru filiis, qui ex utroque parente continguntur eum, de cujus hereditate nunc agitur: quæ persona veniunt, & [8] sine defunctæ nunc persona parentibus, & cum proximis gradu ascendentibus. Et quidem prædicti fratru filius, & si 9 tertio gradu sit, præfertur fratribus defuncti, qui ex uno tantum parente cognati sunt. In hac successione omnis differentia sexus, & emancipationu cessat.*

In Authent. de hered. ab intest. §. his autem non. & §. illud. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 3.

POst *fratres autem ex utroque parente, & eorum filios admittuntur ex uno [10] latere fratres, sororesve: cum quibus & filii eorum, si qui ex eis jam decesserint.* †. *Hi autem fratrum filii cum patre sint defuncti fratribus, præferuntur [11] procul dubio ejusdem defuncti atrui, & aliis similibus: & in his successionibus omnino cessat sexus, & agnationis ratio.*

In Authent. de hered. ab intest. venient. §. Si vero neque. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 3.

POst *fratres, fratrumve filios vocantur quicunque gradu sunt proximiores [12]: ut pares [13] in gradu pariter admittantur, sublata differentia masculorum, & [14] fœminarum. Sola namque cognatio spectatur in tabulu. Fiet autem divisio [15] in capita [16], & non in stirpes [17].*

Si testamentum non valet.

IV. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Cæcilio.

SI aut nullum [18] testamentum nepos patrui tui ordinavit, aut intra quatuordecim annos constitutus fecit, & agnationis jure successio ejus tibi delata est, etiam citra [19] bonorum possessionis subsidium legitimo jure subnixus es. P.P. Idib. Jul. ipsis AA. IV. & III. Conss. 290.

De agnatione, & cognatione.

V. Iidem AA. & CC. Cupillæ.

AD intestati successionem agnationis [20] quam proximitatis jure venientes haberi potiores, certum est. Supp. XVI. Kal. Jul. *Sirmii*, AA. Conss.

Si suus heres abstineat, vel repudiet.

VI. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

DEfunctis suis extantibus heredibus, & abstinentibus, vel repudiantibus hereditatem, frater [21] jure consanguinitatis succedere potest. Suppos. Kal. Januar. AA. Conss.

De patruo, & matertera.

VII. Iidem AA. & CC. Amiano.

PAtruo, ac materteræ tertio constitutis gradu non pariter intestati successio defertur, sed patris [22] frater agnationis jure sorori matris anteponitur. S. XVII. Kal. *Sirmii*, CC. Conss.

De defuncto apud hostes.

VIII. Iidem AA. & CC. Silano.

SI his, de quorum successione agitur, apud [23] hostes defunctis, secundum legis Corneliæ beneficium jure agnationis adita hereditate, vel petita bonorum possessione successisti, eorum substantiam vindicare non prohiberis. S. Non. Jul. *Sirmi*, AA. Conss.

De sorore, & avia.

IX. Iidem AA. & CC. Demagoræ.

IN successione intestatæ sororem [24] quam aviam, vel avum maternum, haberi potiorem non ambigitur. S. VI. Kal. Jul. *Nicomedia*, CC. Conss.

De tutore non petito.

X. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Florentium P.P.

SCiant, qui ad successionem vocantur pupilli mortui, si defuncto ejus patre, tutorem [25] ei secundum legem non petierint intra annum, omnem eis, sive ab intestato, sive jure substitutionis, successionem ejus, si impubes moritur, denegandam esse. Dat. v. Id. Jul. *Constantinop.* Theodosio A. XVII. & Festo Conss. 439.

De emancipatu.

XI. Imp. Anastasius A. Constantino P.P.

SI ab eo, qui ex [26] sacro rescripto secundum nostram constitutionem [27] fieri postulaverit emancipationem liberorum, petitum sit, quatenus ei, qui emancipandus emancipandave est, minime legitima jura per emancipationem extinguantur: eadem jura tam emancipato vel emancipatæ contra personas alias hoc modo sibi conjunctas, quam [28] aliis itidem contra eum vel eam in hereditatibus, vel in successionibus, & tutelis, necnon cæteris serventur intacta [29]: Collationibus [30] tamen ab his secundum ea quæ super emancipatis statuta sunt, quotiens talis casus emerserit, utpote peracta emancipatione, faciendis. Dat. XV. Kal. August. Paulo & Avieno Jun. Conss. 503.

De nato ex majore quinquagenaria.

XII. Imp. Justin. A. Joanni P.P.

SI major quinquagenaria [31] partum ediderit, si [32] debet hujusmodi soboles suo patri succedere, & hereditatem ejus nanciscí, à Cæsariana [33] advocatione interrogati sumus. Et sanximus, licet mirabilis [34] hujusmodi partus inveniatur, & raro [35] contingat; nihil tamen eorum, quæ ptobabiliter [36] à natura noscuntur esse producta, respui: sed omne jus quod ex quacunque lege liberis præstitum est, hoc merum atque immutilatum hujusmodi [37] filiis, vel filiabus servari in omnibus successionibus: sive ex testamento, sive ab intestato, & summatim, non absimiles aliis fiant, quos similes natura efficit: maxime cum & anteriore [38] nostra lege hujusmodi nuptias permisimus, impares [39] eas videri minime concedentes. Dat. IX. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. Anno secundo. 532.

Qui succedunt emancipatis.

XIII. Idem A. Joanni P. P.

DE emancipatis filiis, qui [ex] sacro [40] rescripto partibus impertito hoc à suis genitoribus meruerunt, dubitatum est.

§. 1. Cum [enim] Anastasiana lex [41] jura fratribus legitima nosci tur servare: si quis ex his sine testamento & liberis decesserit, utrumne ad fratrem, vel ad sororem ejus successio devolvatur, an ad superstitem patrem, [dubitabatur,] hujusmodi dubitationem compendioso responso duximus esse finiendam. Ideoque sancimus ad similitudinem maternarum rerum aliarumque, de quibus jam à nobis lex [42] posita est, etiam hujusmodi hereditatem jure quidem dominii ad fratres, vel sorores in totum pervenire, usumfructum [43] autem [ejus] patri totum [44], sive priorem totum servaverit, sive ad secundas migraverit nuptias, adquiri: sive per sacrum oraculum emancipatio procedat, sive alio legitimo modo à sacris [45] paternis fuerint absoluti.

§. 2. Cum enim & pater utitur usufructu, & votum [46] ejus est, ad alios filios suas res pervenire: ea propter cum ex lege Anastasiana in alium articulum fratribus prospectum est, nunc à nobis in hac specie plenius [eis] subvenitur: ut pater habeat usumfructum [47], fratres autem vel sorores dominium rerum relictarum: exceptis maternis [48] rebus, in quibus si ex eadem matre fratres vel sorores sint, eos solos [49] vocari oportet. Sin autem non supersint, tunc ad similitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominium earum cedere, ut sit apertissimus in omnibus tractatus, & non per differentiam personarum, vel rerum vacillare noscatur. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. Anno secundo. 532.

De differentia inter masculos, & fœminas sublata. De filiu sororu.

XIV. Idem A. Joanni P. P.

LEge [50] duodecim [51] tabularum bene humano generi prospectum est, quæ unam consonantiam tam in maribus quam in fœminis legitimis, & in eorum successionibus, necnon & in liberis observandam esse existimavit: nullo [52] discrimine in successionibus habito, cum natura [53] utrumque corpus ediderit, ut maneat suis vicibus immortale [54], & alterum [55] alterius auxilio egeat, & uno semoto, & alterum corrumpatur. Sed posteritas dum nimia utitur subtilitate [56], non piam induxit indifferentiam, sicut Julius Paulus in ipso principio libri singularis, quem ad senatusconsultum Tertullianum fecit, apertissime docuit. Cui enim ferendum est, ab intestato successionibus suas quidem filias ad similitudinem masculæ sobolis in parentis vocari successionem, & iterum [57] germanas jure consanguinitatis eandem sibi vindicare prærogativam, deinceps autem legitimas fœminarum personas, si jura consanguinitatis non possident [à] successione legitima repelli, cum maribus eadem successio pateat? Quare enim patris soror non ad successionem filii fratris sui una cum masculis vocatur, sed aliud jus in amitis, aliud in patruis obtinet? Vel qua ratione fratris filius ad successionem patrui vocatur, germana autem ejus ab eadem successione recluditur? Hujusmodi itaque legis antiquæ reverentia & nos anteponi [58] novitati legis censemus, & sancimus [59], omnes legitimas personas (id est

---

1 Post repudiatam hereditatem patris, filius eam sibi vivente patre delatam adire potest: & separationem bonorum petere, *ut hic & l. 21. ff. de adq. her.*

2 Non tamen ultra consanguineorum gradum, idque lege Voconia. vide *Cujac. hic.*

3 Et quidem lege XII. tabularum dixi ad *l. XII. tab. lib. 2. tit. 20. §. 13.*

4 Intestato fratri soror potest succedere.

5 Olim fratres, vel sorores defuncti præferebantur alterius fratris, aut sororis liberis, *ut hic, & l. 14. ff. eod.* Hodie repræsentationis beneficium fratris filiis concessum est. *Novell. Justin. 127.*

6 Id est, si nulli sint defuncto descendentes aut ascendentes, quem admodum succedatur.

7 Frater (quo vocabulo sororem intellige) fratri succedit. Fratres defuncti fratrumque præmortuorum filii in stirpes concurrunt: fratres intellige ex utroque parente conjunctos: fratrum vero filios ex utroque parente conjunctorum liberos.

8 Id est, sive non concurrant ascendentibus, sive concurrant.

9 Fratris ex utroque parente mihi conjuncti filius fratri meo uterino, vel paterno tantum ineam evincit hereditatem, id est, Fratri uterino, vel paterno potior est, quod ad jus mihi succedendi, ut hoc casu qui tertio gradu fuerit, eo sit potior qui secundo fuerit. Tanta vis est repræsentationis, ut cujus parens uterinum mihi fratrem semel antecesserit, eundem filius antecedat. Non absimiliter plerisque in locis fieri solet inter nobiles præsertim illustres, apud quos primogenito natus in linea collaterali patruos etiam proximiores defuncto excludit.

10 Post liberos, post ascendentes, post fratres ex utroque latere conjunctos, post nepotes ex fratre utroque latere conjunctos, fratres sororesve ex uno tantum parente fratris sororisve uterinorum, vel ex patre tantum liberi, succedunt, suntque potiores patruis defuncti, quod & jure fit. Descendit enim successio magis quam ascendit.

11 Nepos ex fratre meo licet uterino tantum, vel paterno tantum, mihi succedit, & patruo meo præfertur, eumque excludit.

12 Ut sunt patrui, amitæ, materteræ, & ab his patrueles, consobrini, amitini: Exempli gratia, si mihi patruus sit Titius, patruelis vero Mævius, patruus patruele potior, nec immerito, cum patruus patruele sit proximior. Patrui enim filius, patruelis, nec ad patruelem, nisi per patruum perveniturus. 13 Gradu pares, jure pares.

14 Id est, agnationis, & cognationis. 15 Plures patrui, avunculi, amitæ, materteræ, patrueles, amitini, consobrini, patrui magni, & deinceps inter se vel alii cum aliis concurrentes succedunt in capita non in stirpes. 16 Ut quot sunt personæ, tot portiones. 17 *l. 1. ff. de suis.*

18 Paria sunt, nullum, & inutile. 19 Hereditas agnati jure civili delata adiri potest sine bonorum possessione. adde *l. 3. §. ad SC Orphitian. l. 3. ff. de leget.* 20 Hodie adgnati non sunt potiores, *Authen. post. fratres fratrumque filios §. eod. Nov. 118. c. 3. 4.* 21 Filius se abstinentibus vel repudiantibus fratres succedunt. 22 Patruus anteponitur materteræ, *ut hic.* hodie non anteponitur vide *Nov. 118.* 23 Adgnati veniunt ad successionem defuncti apud hostes, beneficio legis Corneliæ. adde *l. 2 ff. de testam.* 24 Hodie sorores non anteponuntur avo & aviæ maternis. *Nov. 118. c. 2. Auth. defuncto §. ad Tertull.* 25 Pœna hæc est cognati intra annum cognato pupillo tutorem non petentis, ut ei impuberi morienti sive ab intestato, sive jure substitutionis non succedat. *Synopf. Basil. 46. tit. 1. c. 42. 5. Harmen. 8. §. 92.* sumptum autem hoc est ex Nov. Theodos. *de tut. 5. l. 6. in fin. §. ad Tert. l. 6. ff. in quibus caus. pignus. l. 1. §. quando muli. tut.* adde *Nov. 22. c. 40.* 26 De emancipatione ex sacro rescripto dixi ad *l. 12. §. de collat.* adde *l. 13. ff. eod.* 27 *l. 5. ff. de emancipation.*

28 Rescriptum principis reservans emancipato jura adgnationis sive succedendi, intelligitur reservare tam active quam passive. *Balfe.*

29 *l. ult. §. eodem. §. ult. Inst. de legit. adgnat. succeff. l. 4. §. de legit. tut. l. 5. §. de curat. fur.*

30 Hæc verba ad finem usque legis Accursius non agnoscit & absunt quoque ab interpretatione: *nulla notius. Cujac. 18. observ. 18.*

31 De partu quinquagenario adde exemplum Constantiæ uxoris Henrici V. Imperatoris, quæ ea ætate peperit. vide Fazellum, 8. *rerum Sicularum.* adde *l. 15. §. 2. ff. de adop. 16. Ulp. ult. l. 27. §. de nuptiis.* Goth. Vid. Nevizan. *Sylv. nupt. lib. 2. num. 17.* Menoch. *de arbitr. jud. lib. 2. cas. 89.* Tholosan. *de Republ. lib. 7. cap. 16. num. 7.* Molin. *ad consuetud. Paris. tit. des fiefs. num. 92.* Ans.

32 Ratio dubitandi fortassis videbatur, quod hujusmodi partus insolitus & quasi contra naturam, & idem de eo dicendum videretur, quod de natis contra naturam. Quibusdam etiam videbantur ea ætate contractæ nuptiæ, minus justæ ac legitimæ: *l. 27. §. de nuptiis.* proinde & ex ea conjunctione nati injusti liberi & à successione matrum alieni.

33 De Cæsariana advocatione, ad quam Justinianus noster multas constitutiones conscripsit. adde *l. ult. §. de pactis.* fuit qui Cappadociæ Cæsaream hic accipiunt, quæ Charondæ legum primum usum doctissimosque interpretes habuit. de qua Strabo 12. sed tamen videtur Palæstinæ fuisse *arg. l. penult. ff. de fidei.*

34 Nam mulier eo tempore pro sterili habetur. *l. 21. ff. de act. empt.*

35 De his quæ raro fiunt, communiter jus aut lex constitui non solet. 3. *ff. de legib. l. 64. ff. de reg. jur.* fit tamen interdum. *l. 12. ff. de senatoribus l. 7. §. 3. ff. de adq. rer.*

36 Probabilia Ju- est legitimus, &

37 Partus natus ex muliere etiam quinquagenaria, ideo ad successionem admittitur. 38 *l. 27. §. de nuptiis:* dixi ad *Ulp. 16. §. 3.* 39 Seu impar matrimonium. *Ulp. d. loco.* 40 Vide *l. 11. §. cod.* 41 *l. 5. §. de emancipationib. & d. l. 11.* 42 *l. ult. §. comm. de succession.* 43 Hodie pater virilem proprietatis cum fratribus defuncti concurrens obtinet. *Novell. 118. cap. 2. verf. Si vero.* 44 Olim semis adquirebatur. *l. 7. §. ad Tert.* 45 De sacris paternis dixi plenius ad *l. 10. §. 1. §. de adoptionib.* 46 *l. 2. §. 2. in fin. ff. de bon. liber.* 47 Hodie virilem proprietatis, *d. c. 2.* dixi ad *l. ult. §. de suis.* 48 In maternis rebus uterini præferuntur. 49 Hinc illa regula, Paterna paternis, materna maternis. *Nov. 84. c. 1. §. 2.* quam immutat *Novell. 118. c. 2.* vult enim fratres conjunctos ex utroque latere uterinis, vel paternis tantum præferri. Extantibus uterinis tantum, & paternis tantum dividi hereditatem defuncti in semissem, nulla habita ratione originis bonorum: quin cognatus, si proximior fuerit, excludit adgnatum. *Novell. 118. c. 3. Auth. Post fratres. §. eod.* quod & in Galliæ regionibus juri scripto subjectis servatur. *Hot. consil. 23.* In aliis regionibus Galliæ, paterna paternis, materna maternis deferuntur. vide *Hot. ibi.* Pone igitur, patruelis mei filio bona quædam paterna fuisse: eidem Franciscum nepotem ex fratre uterino susceptum fuisse: uter potior in illius paternis? Egone, an vero nepos ex defuncti fratre uterino Franciscus: Paponius 21. *Arrest. num. 17.* & Lucius 8. *Arrest. 10. num. 4.* referunt contra nepotem judicatum fuisse, cum hic agatur de bonis paternis, idque ita judicant Galli ex hac lege. Quod ut plenius intelligamus, rem paucis explicemus: Titius ex Mævia suscepit AB. Mævia ex Sempronio CD. Sempronius ex Caia EF. Quod ad hujusmodi personas attinet AB. sunt inter se consanguinei; CD. inter se quoque consanguinei: EF. inter se quoque consanguinei. AB. ad CD. uterini, ad EF. nihil. CD. ad EF. paterni. Pone C. mortuum, relictis bonis paternis, maternis, & adventitiis, D. ut frater consanguineus excludet AB. uterinos tantum. Finge D. postmodum mori relictis bonis paternis, maternis, & adventitiis: AB. colligerent materna ex hac lege: EF. paterna. Hodie res agitur simplicius. Tota hereditas defuncti D. inter paternos, & uterinos æqualiter dividitur, ut unam mediam ferant paterni, alteram materni. *Novell. 118. c. 2.* 50 Lex XII. tabularum nulla discretione sexus successionem defert. *Paul. 4. sent. 8. §. 4.* adde *§. 3. verf. & hæc quidem. Inst. de leg. agnat.* dixi ad *l. XII. tab. lib. 2. tit. 20. §. 6. & 21. l. 4. §. de lib. præteritis.*

51 Huic legi contraria est lex Salica Francica *tit. de Allode.* qua cautum fuit, ut ne ulla portio terræ Salicæ ad fœminas deferretur, de qua vide quæ in utramque partem disputat Pyrrhus *disp. 2. de lege Salica*, & regni successione. 52 *Nov. 18. c. 4. Nov. 21. Nov. 118. c. 4. & §. 3. Inst. de legitima agnat.* 53 Paria natura jus idem exigunt. 54 Laus nuptiarum, facit *Novell. 22.* adde *Novell. 33. in fin. pr. l. 129. in fin. ff. de verb. obl.* vide Augustin. de bono conjugii: Martialem epistola ad Tholosanos: & Columellam lib. 12. Musonium apud Stobæum sermone 67.

55 Vir uxoris auxilio indiget Geneseos 2. verf. 18. 56 Nimia subtilitas impia. 57 Hoc innuit, in re veteri filias successisse parentibus: sorores etiam fratribus, ac non consobrinas consobrinis ut fœminæ ad hereditates legitimas ultra consanguineas ad successionem non admittebantur. *Paul. 4. sent. 8. §. 4.* dixi ad *leges XII. tab.* 58 Antiquitas reducta, novitati anteponitur.

59 Fœminæ jure adgnationis pariter ut masculi admittuntur.

est per vtrilem sexum descendentes) sive masculini, sive fœminini generis sint, simili modo ad jura legitimæ successionis ab intestato vocari secundum gradus [1] sui prærogativam: non ideo excludendas, quia consanguinitatis jura secundum germanæ observationem non habeat. Cum enim unius sanguinis jura remaneant per vtrilem sexum incorrupta: quare naturam [2] offendimus, & legitimo juri derogamus? cum & aliam maximam injuriam res in se continet, plerisque quasi vulnus intestinum incognitum. Cum enim, & ad [3] ipsarum mulierum successionem masculi jure agnationis vocantur: quis patiatur earum quidem hereditatem ad eos legitimo jure deferri, ipsas vero nec invicem sibi, nec masculis eodem jure posse succedere, sed propter hoc solum puniri, quod [4] fœminæ natæ sunt, & paterno [5] vitio (si [6] hoc vitium est) prolem innocentem gravari?

§. 1. In his igitur casibus legem [7] duodecim tabularum sequentes, & novum [8] jus [9] noviſſimo jure corrigentes, etiam unum [10] gradum pietatis intuitu transferri à jure cognationis in legitimam volumus successionem: ut non solum fratris filius, & filia (secundum quod jam definimus) ad successionem patrui sui vocentur, sed etiam germanæ consanguineæ, vel sororis uterinæ filius, & filia soli, & non deinceps personæ una cum his ad jura avunculi sui perveniant: & mortuo eo, qui patruus quidem est fratris sui filiis [11], avunculus autem sororis suæ soboli, simili modo ex utroque latere succedant, tanquam [si] omnes legitimo jure veniant: scilicet ubi frater, & soror superstites non sunt. His enim personis præcedentibus, & hereditatem admittentibus, cæteri gradus remanent penitus semoti [12]. †. Illo proculdubio observando, ut successio non in stirpes, sed [13] in capita dividatur, & is gradus in ordinem legitimum transferatur: cæteris omnibus successionibus secundum jus usque ad præsens tempus obvervatum in suo statu manentibus. Si qui autem casus jam evenerunt, secundum quod pristina jura volebant, eorum fiat distributio. Dat. v. Kal. Decemb. post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 532.

Præfatio, & confirmatio superioris constitutionis. 1. De filiis emancipatorum. 2. De fratribus, & sororibus uterinis. 3. De tertio gradu. 4. De tutela. 5. De casibus præteritis.

xv. Idem A. Joanni P. P.

MEminimus antea [14] divinam [nos] promulgasse constitutionem, per quam ad vestigia legis [15] duodecim tabularum totam progeniem ex legitima sobole descendentem, sive masculinam, sive fœmininam legitimo jure hereditatem adipisci sanximus: ut quemadmodum [16] ipsis à legitimis personis succeditur, ita & ipsæ legitimarum personarum amplectantur successionem. In qua constitutione unum gradum ex cognatis in jus legitimum reduximus [17], id est, germanæ [consanguineæ] filios, & filias, & sororis uterinæ filios, ac filias. Quam constitutionem [18] in suo robore permanere censemus, cum & in nostris [19] constitutionibus [20] tenor ejus à nobis relatus est. Sed subtiliore tractatu habito, necessarium duximus, & si quid ex prætoria jurisdictione [21] frugi inventum est, & hoc cum perfectissima definitione dispositio nostras leges ampliari.

§. 1. Cum igitur prætorem [22] filium emancipatum, licet subtili [23] jure capite fuerat deminutus, attamen in patris successionem sine ulla deminutione vocare manifestum est: non eodem autem jure etiam ad fratrum suorum successiones ab eo vocabatur, sed nec filii ejus jure legitimo suis patruis succedebant: necessarium duximus hoc primum corrigere, & legem Anastasianam justo incremento perfectam ostendere: ut emancipati [24] filius, & filia, non solum in paternis [bonis] ad suorum similitudinem succedant: sed etiam in fratrum, vel sororum suarum successione (sive omnes sui, sive omnes emancipati sint, sive mixti) æquo [25] jure invicem sibi succedant, & non secundum legem Anastasianam [26] parte aliqua deminuta. Et hæc quidem de filiis emancipatis sancire bellissimum nobis visum est. §. 2. Sed nec frattrem, vel sororem uterinos [27] concedimus in cognationis loco relinqui [28]: cum enim tam proximo gradu sunt, merito eos sine ulla differentia, tanquam si consanguinei fuerant, cum legitimis fratribus & sororibus vocandos esse sancimus: ut secundo gradu constituti, & legitima successione digni reperti, aliis omnibus, qui sunt ulteriores gradus, licet legitimi sint, præcellant. Et hæc quidem de secundi gradus successione satis abundeque à nobis cum summa utilitate disposita sunt. §. 3. Cum autem tertio gradui ex transversa linea fuerit locus, ubi patruis, & filiis fratrum, & sororum [locum] antiquitas dedicavit: una cum illis tam emancipati [29] frattis, quam emancipatæ sororis filium tantummodo, & filiam, sive emancipatos, sive suos patribus [suis] constitutos, & neminem alium ulterius: necnon fratris uterini & sororis germanæ, vel uterinæ filium & filiam tantummodo ex legitima linea invicem vocari censemus, sicut jam sanximus: ut omnes, qui vel ab antiquo [30] jure, vel a nostra liberalitate in legitimorum quidem positi sunt prærogativa, & eodem tertio gradu sunt, simili jure vocentur. Successionis videlicet jure & in hac parte servando: ut si [31] qui ex secundo gradu vocati renunciaverint hereditati, & noluerint eam adire, nulluque alius sit in secundo gradu, qui succedere poterit, & vult: tunc hi, quos præsenti lege enumeravimus ex tertio gradu, in locum recusantium succedant.

†. Illo etiam observando, ut successio non in stirpes, sed in [32] capita dividatur: cæteris omnibus successionibus secundum jus usque ad præsens tempus obvervatum procedentibus, & nullo ex cognatis supra memoratos gradus ad juris agnatitii [33] formam redigendo, sed suum ordinem suamque proximitatem retinente incorruptam. §. 4. Quas autem personas ex jure cognationis in legitimas successiones transveximus, eas [34] etiam tutelæ gravamini vicissim supponimus, scilicet si masculi sint, & perfectæ ætatis, secundum nostræ constitutionis [35] tenorem: ut non solum lucrum [36] sentiant, sed etiam gravamini subjugentur.

§. 5. Si qui autem casus jam evenerunt, & per judicialem sententiam [37], vel amicabilem [38] transactionem sopiti sunt, nullam sentiant ex hac lege retractionem. Dat. Idib. Octobr. *Constantinop.* DN. Justiniano A. P. P. iv. & Paulino v. CC. Conss. 534.

T i t. LIX.

COMMUNIA DE SUCCESSIONIBUS [39].

De his, qui succedunt fratri emancipato.

I. Impp. Diocletr. & Maxim. AA. & CC. Varaniæ.

SCIRE debuisti, fratre emancipato potiorem eam, quæ in familia manſit, in [40] alterius emancipati bonis non haberi: sed eos pariter, si [41] solenniter petierint bonorum possessionem, succedere. S. xv. Kal. Jun. *Sirmii*, CC. Conss.

De tutelæ actione, & hereda heredis.

II. Idem AA. & CC. Apollinari.

SI pater tuus propius [42] sobrino tuo agnato constituto, & intestato defuncto, civili jure adita hereditate; vel hoc ab initio non interveniente, seu capitis deminutione peremto, solenniter [43] bonorum possessione [44] admissa, successit; ac tibi patris tui quæsita hereditas est: adire præsidem provinciæ debes, ac tutorem [45] ejus de tutela convenire. Dat. xiv. Kal. Jun. *Veronæ*, AA. & Conss.

An vitricus privigno succedat.

III. Idem AA. & CC. Ulpianæ.

VItrico [46] privigni successionem intestato civili, vel honorario jure non deberi, certissimum est. S. xv. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. Conss.

De servo.

IV. Idem AA. & CC. Asterio.

SErvus successores habere [47] non potest [48]. Dat. Non. Aprii. CC. Conss.

Privignum neverca non per se, sed per fratres succedere.

V. Idem AA. & CC. Justinæ.

AMitæ, cui successisse filios suos proponis, hereditatem tuo nomine non recte petis. Sed quoniam hos [etiam] intestatos diem functos adseveras: siquidem hi, quos privignos [49] ejusdem amitæ dicis, eorum consanguinei [50] fuerint, frattes tam agnationis, quam cognationis jure secundo [51] gradu constitutos tibi præferri non ambigitur. Nam [52] si amitinis [53] tuis alio etiam patre natis, nunquam [54] eorum matris [55] privigni sunt: admisisse te bonorum possessionem probans, eorum vindica successionem. S. xii. Kal. Mart. CC. Conss.

De avunculo, & consobrino.

VI. Idem AA. & CC. Publicano.

AVunculo [56] priori, qui est [in] tertio gradu, quam consobrino [57], qui sequentem occupat, deferri successionem intestati, certis juris est. Supposita Kal. Octobr. CC. Conss.

De affinibus.

VII. Idem AA. & CC. Nicolao.

ADfinitatis [58] jure nulla successio permittitur [59]. S. Idib. Octob. CC. Conss.

Si spes testamentariæ successionis duret.

VIII. Idem AA. & CC. Justæ.

ANtequam scriptus [heres] cujuscunque portionis capax repudiet hereditatem, vel alia ratione quærendæ facultatem amittat: ei [60], qui testamentum reliquit, intestato nemo succedit. Igitur perpicis, quod testamentariæ [61] successionis spe durante, intestato bona defuncti non recte vindicentur. S. VI. Idib. Mart. *Retiariæ*, CC. Conss.

De domino ancillæ, quæ cum defuncto contubernium habuit.

IX. Idem AA. & CC. Sopatro.

ANcillæ [62] dominus liberi hominis, cum quo contubernium hæc habuit, per hanc conjunctionem successionem vindicare non potest. S. xv. Kal. Ianuar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De nutritoribus.

X. Idem AA. & CC. Danubio.

NUtritoribus [63] hoc nomine, nec civili, nec honorario jure defertur hereditas. S. VI. Kal. Januar. CC. Conss.

De peregrinis & advenis.

In Authent. De statu & consuet. §. omnes peregrini. col. 10. const. fin.

OMnes peregrini & advenæ libere [64] hospitentur, ubi voluerint. Et hospitati si testari voluerint, de rebus suis liberam ordinandi habeant facultatem, quorum ordinatio inconcussa servetur. Si vero intestati decesserint, ad hospitem [65] mihi [66] pervenat; sed, bona ipsorum per manus Episcopi, loci, si fieri, potest heredibus [67] tradantur, vel in pias causas erogentur. Hospes vero si aliquid ex talium bonis contra hanc constitutionem nostram habuerit: Episcopo triplum restituat, quibus visum ei fuerit, adsignandum, non obstante statuto aliquo, aut consuetudine, seu privilegio, quæ hactenus contrarium inducebant. Si qui autem contra hanc nostram constitutionem venire præsumpserint, eu de rebus suis testandi interdicimus facultatem, ut in eo puniantur, in quo deliquerunt: alias, prout culpæ qualitas exegerit, puniendi.

De lucris nuptialibus & de bonis maternis.

XI. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

SAncimus, quemadmodum de his rebus, quæ liberis in sacris constitutis ex occasione maritali acquisitæ sunt, certus destinatus [68] est ordo; ut si quis ex his ab hac luce fuerit subtractus, pars ejus, quam lucratus fuerat, ad liberos ejus, vel nepotes cedatur; quibus non extantibus, ad frattres suos ex eodem matrimonio progenitos, vel si etiam non supersint, ad fratres ex aliis nuptiis procreatos: cumque nemo eorum fuerit relictus, tunc ad patrem perveniet, ita & de his, quæ materna [69] linea per quamcumque occasionem, vel inter vivos, vel per ultimas dispo-

---

1 Ut qui proximior sit, magis præferatur.

2 Natura, id est, jus naturæ offenditur: naturam offendere non licet. *l. ult. C. de lib. præt.*

3 Masculi succedant fœminis, *ut hic.* & *l.* 15. *C. eod.*

4 Non ideo mulieres puniendæ, quod fœminæ.

5 Parentum vitium (sunt hæc Stoicorum sententia.) ipsi proli non nocet.

6 Nullum vitium est in fœmina, quod sit fœmina.

7 Dixi ad *l.* xii. *tabu. 2. tit.* 19. § 12 adde §. 4. *l. 2. de legitim. adquator. succeſſ.*

8 Noviſſimis nova corriguntur.

9 Jus videtur hic fuisse pro errore, aut certe legem Voconiam intelligit, quam hic tollit, de qua vide *Paul. 4. sentent.* 8. §. 4.

10 *l.* 15. *C. eod.*

11 Olim fratris filius & filia ad successionem patrui sui vocabantur, si tamen defuncto frater & soror superstites non erant, *ut hic.* & *l. 3. C. eod.* Hodie succedunt etiamsi defuncto sint fratres. *Novell.* 12. *c.* 1.

12 Hodie non sunt semoti fratrum filii. *d. c.* 1.

13 Plures fratrum filii in patrui successione inter se concurrentes succedunt in capita. *Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.* cum reliquis patruis concurrentes in stirpes, ut dixi ad *d. c.* 3. adde *Rebuff. in proœm. conſtit. gloſſ.* 5. *num.* 81.

14 Id est, *l.* 14. *C. eod.*

15 *d. l.* 14. *in pr.* & §. 1. *in pr.*

16 *l.* 14. *verſ. cum enim.*

17 *d.* §. 1. *in pr.*

18 *d. l.* 14.

19 Observa hunc Codicem editum fuisse post institutionum libros.

20 §. 4. *Inſt. de reg. adgnat. ſucceſſ.*

21 Ex prætoris Edictis.

22 *l.* 1. *C. de jure delib. lib.* 6. §. 1. *verſ. Quamvis. ff. de bonor. poſſ. l.* 1. *in fin. ff. quis ordo.*

23 Jus subtile.

24 Emancipatus una cum suis patri, fratri, sorori succedit.

25 *l.* 1 *C. tit prox.*

26 §. 1. *Inſt. de ſucceſſ. agnat. l.* 4. *C. de legit. tut.*

27 Uterini fratri succedunt. *l. ult. C. ad Tertull.* si tamen defuncto fratri non fuerint fratres utroque parente conjuncti: vel hujusmodi fratrum filii: hi enim præferuntur & uterinos excludunt. *Novell.* 118. *c.* 3.

28 Ut succedant tanquam cognati.

29 Filii fratrum emancipatorum succedunt omnino cum filiis fratrum relictorum in familia, *ut hic.* & §. 1. *verſ. nec intereſt. Inſt. de ſerv. cognat.*

30 Legibus xii. tabularum, scil.

31 Primis repudiantibus, aut non extantibus, proximiores succedunt.

32 Dixi ad *l.* 14. *in fin. C. eod. Novell.* 118. *cap.* 3. *in fin. l.* 2. *C. de ſuis.* 33 Agnatici. *Novell.* 118. quæ ita inscripta est, de æqualitate agnatici juris. 34 Ubi hereditas, ibi tutela, nisi ætas, vel sexus impediat: adde *l.* 73. *ff. de reg. jur.* 35 *l. ult. C. de legitim. tut.*

36 Ibi gravamen ubi lucrum, vide *l.* 23. §. 3. *C. de furtis. l.* 149. *ff. de reg jur.* 37 Legis virtus non extenditur ad lites sententia vel transactione definitas. 38 Amicabilis transactio.

39 Intestati scilicet quos decesserunt, vel jure civili, vel prætorio.

40 Emancipato filii & emancipati fratres simul succedunt adde *l. ult.* §. 1. *C. eod.*

41 Id remissum est *l. ult. C. qui admit. ad bon.*

42 *Propior* quidam ita legunt.

43 Solemnitate ea remissa est. *d. l. ult.*

44 Sicut hereditas per bonorum possessionem quæsita transmittitur, ita & adita. Jure nostro quod ad transmissionem attinet, illud interest inter jus civile & prætorium.

45 Heredibus pupilli datur actio tutelæ. *l.* 12. *C. arbitr. tut.*

46 Vitrico privignus est adfinis, *arg.* §. 6. *Inſtit. de nupt.* Adfinitatis autem jure nulla successio ei defertur. *l.* 7. *C. eod.* hoc est, vitricus privigno ab intestato non succedit. *Syn. Baſil.* 42. *tit.* 1. *c.* 46. ergo nec vitrico privignus, *ut hic.*

47 Ant alteri succedere, vel dominus per eum cognatis servi. *l.* 9. *C. eod. & Inſt. de ſerv. cognat.*

48 Nisi certis casibus servus successorem habet. *l. pen. C. de his, quibus ut indign. l.* 8. *C. de ſuis. l. ult. C. ad Orphitian. l.* 8. *C. tit. prox. l.* 1. *in pr. & §.* 3. *de ſuis.* quemadmodum & in Gallia hæc lex locum non obtinet, ut in qua nulli sint proprie servi.

49 Causæ constitutionem ad hanc legem difficilem vide apud Cujacium 12. *obſerv.* 7. & *Hotom.* 6. *obſ.* 9.

50 *l.* 1. *ff. de ſuis. Nov.* 118. *c.* 3.

51 Utpote in, &c.

52 Ac si.

53 Id est, filiis amitæ.

54 Non consanguinei eorum, &c. *Cujac.* 12. *obſerv.* 7. Lego, *nil quam*, 1. *G.* id est, nudi privigni matris, non etiam amitinorum consanguinei.

55 Matri, *Hotom.* 5. *obſerv.* 30. *eo ſenſu*, Si nunquam eorum matri ex novo matrimonio communes liberi nati, sed privigni tantum quæsiti sunt.

56 Mihi avunculus est consobrinus, quis eorum potior ut mihi succedat? avunculus.

57 Vide *l.* 2. *C. unde legitim.*

58 Vide *l.* 3. *C. eod.* excipe casum *legis* 5. *C. eod.*

59 *Promittitur*, *Cujac.* 17 *obſ.* 6.

60 Die ut *C. eod.*

61 Quandiu ex testamento succedi potest, non succeditur ab intestato, *ut hic*, & *l.* 30. *ff. de adq. her.* 62 Ancilla cum Titio libero homine contubernium habuit? ancillæ dominus Titio non succedet. Nam ut bonorum possessio peti possit, justum matrimonium esse oportet. *l.* 1. *ff. unde vir & uxor.* 63 Nutritor non succedit ab intestato ei quem nutrivit, hoc videlicet solo quod eum nutriverit. facit *lex ult. C. de infantibus expoſitis. l.* 24. *C. de epiſc. audientia.* vide etiam de alumno quæ dicam ad *l.* 1. *C. quæ res pignor.* sic nec hospes hospiti. *Authentica omnes. C. eod.* nec socius socio. *l.* 4. *C. pro ſocio. l.* 1. *C. qui teſtam.* 64 Liberi homines ire & habitare possunt, quo voluerint. *l.* 12. *C. de oper. libert. l.* 71. §. 2. *ff. de cond. & demonſtr.* adeo ut mutatæ habitationis causa Princeps bona confiscare non possit. 65 Peregrini testari quovis loco possunt, & heredem suum etiam ab intestato habent. Olim quibusdam in locis jus successionis hospites sibi vindicabant hospitii jure, quod hæc Authentica tollit. Non etiam probatur à Bartolo hic Accursius in *l. quo tutela* 73. *de reg. jur.* exitimans, omnibus deficientibus tutorem pupillo suo succedere. 66 Ut quibusdam locis fiebat. 67 Peregrini intestati bona heredibus ab intestato conservantur. In Gallia Rex jure *albinagii* peregrinorum bona occupat, nisi scholastici fuerint: vel albinagii jure privilegio quodam exempti, ut Scoti, Helvetii & similes. vide *Rebuff. in proœm. conſtit. gloſſ.* 5. *n.* 82. vide *Papon.* 5. *Arreſt.* 1. *du droict. d'aubene & 3. Notar.* 6. *des lettres de natu aliti.*

68 Leone scil. *l.* 4. *C. de bonis quæ liber.* 69 Matri succedunt liberi.

dispositiones, vel ab intestato descendunt, similis ordo servetur: primo in filii, vel filiæ successionem posteritate ejus vocanda: eaque non inventa, fraterno [1] consortio ejusdem, vel alieni matrimonii secundum prædictum ordinem arcessito: tunc ad ultimum [2] locum pater à legibus conclamatur, & sui filii non gratam hereditatem relictam, sed triste [3] lucrum sibi lugeat acquisitum. In omnibus videlicet [casibus] in superstite sobole liberorum & fratribus adhuc viventibus, qui ad hereditatem defuncti patrem antecedunt, usufructu [4] rerum, quarum dominium ad eos pervenit, apud parentes remanſuro. Dat. xv. Kal. Octob. *Chalced.* DECIO V. C. CONS. 529.

1 In maternis etiam bonis frater fratri succedit.

2 *Nov.* 84. *c.* 1. Hodie fratres defuncti non præferuntur ejusdem parentibus.

3 Patri filii hereditas triste lucrum. vide *l. ult. C. de instit. & substit.*

4 *l.* 13. *C. de legitimis heredibus.* Hodie immutatum. *d. c. & c.* 3.

5 Utroque latere conjuncti præferuntur solis consanguineis & uterinis.

De fratribus & sororibus.

In AUTHENT. de consang. & uter. frat. §. 1. col. 6. tit. 13. al. 12. Novell. 84. cap. 1.

Itaque mortuo patrefamilias, si filius decedat intestatus sine liberis, relictis fratribus & sororibus, aliis consanguineis, aliis uterinis, & quibusdam ex utroque parente conjunctis: in eos solos transmitti hereditatem, qui ex utroque [5] *latere connexi sunt.*

TIT. LX.

DE BONIS MATERNIS [6], ET MATERNI [7] GENERIS [8].

In rebus maternis delatis filio in potestate constituto pater habet hodie solum usumfructum. Salic.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, & Senatui S.

REs, quæ [ex] matris [9] successione, sive ex testamento, sive ab intestato fuerint ad filios devolutæ, ita sint in parentum potestate, ut [utendi] fruendi [10] [duntaxat] habeant in diem vitæ facultatem, dominio [11] videlicet earum ad liberos pertinente. †. Parentes autem, penes quos maternarum rerum utendi, fruendique [tantum] potestas est, omnem debent tuendæ rei diligentiam [12] adhibere: & quod jure filiis debetur, in [13] examine [per se, vel per procuratorem [14]] poscere: & sumptus ex fructibus impigre facere, & litem inferentibus resistere: atque ita omnia agere [15], tanquam solidum perfectumque dominium [eis acquisitum fuisset,] & personam gerant legitimam, ita [16] ut si, quando rem alienare voluerint: emptor, vel is, cui res donatur, observet, ne unquam partem earum rerum, quas alienari prohibitum est, sciens accipiat, vel ignorans: docere enim pater debet, proprii juris eam rem esse, quam donat, aut distrahit: & emptori, si velit, fidejussorem licebit accipere: quia nullam poterit præscriptionem [17] opponere filiis quandocunque rem suam vindicantibus. Dat. xv. Kal. August. *Aquileiæ*, SABINO, & RUFINO Conss. 316. Recitata apud VECTIUM RUFINUM P.V. in Senatu, Non. Septemb. CONSTANT. A. P. & LICINIO Conss. 319.

6 XLV. *Eclog.* 4. περὶ μητρικῶν ὑποθέσεων. Materna bona, quæ à matre accipimus, *ut hic.* dicuntur & matrimonium Senecæ, Suetonio, Valerio, & D. Augustino: ut & paterna, patrimonium: & fraterna fratrimonium, ut in notis ad Senecam retuli.

7 Materni generis bona quæ à materna cognatione veniunt. *Eclog. d. loco.* ejusmodi sunt ea quæ avus vel proavus maternus, avia vel proavia materna, & deinceps nobis dedit, contulit, reliquit.

8 Additur in Theodosiano Codice *lib.* 8. *tit.* 18. cretione sublata.

9 De bonis maternis vide *l.* 1. *C. Theod. l.* 8 *tit.* 18. *ex editione Cujac. Eclog. d. loco c.* 1. Goth. Explicationem *hujus legis* 1. & conciliationem *l. ult.* vid. apud Joann. à Sande *decis. Frisear. lib.* 2. *tit.* 7. *defin.* 4. ANS.

10 In rebus maternis delatis filio in potestate constituto pater habet nudum usumfructum. Olim bona materna filiofamilias pleno jure acquirebantur. *l.* 6. §. 2. *l.* 92. *ff. de adq. hered. l.* 1. §. 6. *ff. ad Tertullianum. l.* 3. §. 4. *ff. de donationib. int. vir. l.* 1. §. *ult. ff. de liber. exhib. Accurs. hic.* vide *Cujac. hic.*

11 *l.* 1. *J. de bon. quæ liber.*

12 In quolibet administratore exigitur asperitas summa. Juvenalis, *sane certus & asper, Procuratorem vultu qui præferat ipso.*

13 Hoc est, parentes qui usumfructum in bonis maternis liberorum habent, omnem tuendæ rei diligentiam adhibere debent, ac præterea lites liberorum in judicio persequi, tam per se quam per procuratores: & simptus ex fructibus facere. *Synops. Basil. tit.* 4. *c.* 1.

14 *l.* 8. *J. de bonis quæ liberis.*

15 *l.* 6. §. 6. *vers. non autem J. de bonis quæ liberis.*

16 Res maternas liberorum in quibus usumfructum ipse pater habet, non potest ipse pater alienare in fraudem ipsorum liberorum: ut eo casu turissimum sit, emptori hujusmodi rerum fidejussorem ab ipso patre res eas vendente accipere.

17 Præscriptio nulla liberis opponitur res suas maternas vindicantibus ab earum emptore. hoc est, ab eo cui pater ipsorum liberorum eas vel donavit, vel vendidit: quandocunque enim voluerint ipsi liberi, res suas vindicare poterunt.

18 Possessor dicitur domus competenti præsumptione.

19 De bonis materni generis. *l.* 7. *C. Theod. de bon. matern.* Bona materni generis filio delata patri adquiruntur nudo usufructu: ideoque pater alienare non potest.

20 *l.* 1. *C. eod.*

21 Filius mortuo patre bona materna, aut materni generis reliquis fratribus non confert, qui ex patre sint coheredes, id est, fratris consortes. vid. *Cujac.* 18. *obs.* 9.

22 Et ita legitur in *d. l.* 7. *C. Theod.* & in Basilicis, ὑπὸ τῦ πατρός. Nam extraneis heredibus certissimum est filios defuncti propria non conferre.

23 XLV. *Ecl.* 4. *c.* 3. *l.* 8. *C. Theod.* 8.

24 Viva matre Titius & Cajus à patre emancipatus est: mater decessit: Proprietas bonorum mortuæ defertur ad ejus liberos: ususfructus vero eorum bonorum dividitur inter liberos & patrem viriliter. Quid si mulier mortua duobus liberis relictis uno emancipato, altero in potestate patris posito? Hic cum illo, id est, cum emancipato fratre pariter succedit, ut proprietatem sibi acquirat, usumfructum patri. Imo quotiescunque hunc emancipabit pater, dimidiam partem pro emancipationis præmio, vel pretio retinere poterit. *ut hic. Syn. Basil.* 45. *tit.* 4. *c.* 3.

25 *Synops. ibid.*

26 Bonorum maternorum & materni generis ususfructus filiofamilias delatus patri adquiritur. *l.* 1. 2. *C. eod.* Quid si filius emancipetur? patris ususfructus extinguitur. Pro præmio tamen emancipationis parens olim potuit retinere trientem pleno jure. *l.* 1. 2. *C. Th.* hodie semissem ususfructus. *l.* 6. §. 5. *J. tit. prox. l. ult. J. de emanc. lib.* §. 2. *Inst. per quas personas.* ad remunerandum beneficium emancipationis: quod & beneficium bonorum quærendorum dicitur in *l.* 1. *ff. si quis à parente manu.* Quid si hujusmodi bona filio jam emancipato adquirantur? pater virilem in usufructu consequitur, *ut hic.*

27 Præmium emancipationis collatæ liberis, id est, ut in bonis maternis liberorum parentes ipsi qui liberos ita emanciparunt dimidiam ususfructus retinere possint, *ut hic.* Præmium idem & eadem præmii ratio est in lucris nuptialibus liberorum. *l.* 2. *J. tit. prox.*

2. Imp. CONSTANTINUS A. Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, & Senatui S.

Quæcunque res ad filium vel filiam, nepotes sive pronepotes utriusque sexus in potestate constitutos, ex priore, vel

tibus in potestate durantibus usumfructum bonorum omnium quæ ex defunctæ aviæ successione delata sunt. Cum vero his quoque libertatem emancipatione largitur: similiter & ab ipsis (sicut de filiis constitutum est [28]) præmium [29] manumissionis accipiat, vel si ex pluribus alteros manumittit, alteros retinet, ex parte manumissorum legitimum præmium; ex parte vero in potestate manentium retineat usumfructum. †. Quod si nepotes sint nepteſve aut ex emancipato filio aut ex filia procreati, aut ab ipso avia vivente sacris [30] dimissi, idem avus virilis cum ipsis portionis habeat usumfructum. Si vero ex nepotibus neptibusve tempore quo in aviæ successionem vocantur, alii in avi sunt potestate, id est, mariti defunctæ, alii sui juris sunt: circa personas quidem eorum qui in potestate consistunt, & in usufructu consequendo, & in emancipationis præmio conquirendo ratio supradicta servetur. In his vero qui sui juris sunt, facultas capiendi ususfructus virilis inter eos portionis habeatur.

†. Eadem [31] autem & de proneporibus utriusque sexus [32] sancimus: manente definitione quæ de singulis sancita est, si filii sint pariter ac nepotes. Dat. VII. Id. Novemb. THEOD. XIII. & VALENT. III. AA. Conss. 430.

28 *l.* 17. *C. de collat.*

29 Id est, trientem. *l.* 2. *in fin. l.* 6. §. 3. *J. tit. prox.* adde *Cont. l. lect.* 7. seu pretium. §. 2. *Inst. per quas personas nobis* · quasi dicaret, virilem illam portionem usufructus, de quo hic agitur, patri cedere, non jure adquisitionis (nec enim per liberam personam quidquam adquiritur) sed tanquam munus legum, oblatum reverentiæ paternæ.

30 Sacra paterna quid, dixi plenius in *l.* 10. §. 1. *J. de adopt.* vide *l. ultim. fin. C. ad Tertull.*

31 *Synops. Basil. ibid.*

32 Extensio hujus legis ad pronepotes utriusque sexus.

Pater per transitum ad secunda vota non perdit usumfructum sibi quæsitum in rebus filiorum. Salic.

IV. Imp. LEO A. Calliſtrato P. P. per Illyricum.

OMnem [33] ambiguitatis confusionem amputantes, hac liquida, & compendiosa lege sancimus, circa usumfructum maternarum rerum nullam esse differentiam, sive in priore matrimonio pater ex quo filios habuit, permanere voluerit, sive [34] novercam filiis superinduxerit: legibus quæ de maternis bonis latæ sunt, suam habentibus firmitatem. Patres igitur usumfructum [35] maternarum rerum, etiamsi ad secundas migraverint nuptias, sine dubio habere debebunt, nec ullam filiis, vel quibuslibet ex persona eorum contra patris improbam vocem accusationemque posse competere. Dat. Kalend. Septemb. ANTHEMIO A. II. Cons. 468.

33 *Synops. ibid. c.* 4.

34 Pater secundis nuptiis usumfructum sibi quæsitum in rebus filiorum non amittit, *ut hic*, & *Novell.* 22. *c.* 34.

35 *l.* 4. *J. tit. prox.*

TIT. LXI.

DE BONIS, QUÆ LIBERIS [36] IN POTESTATE PATRIS CONSTITUTIS EX MATRIMONIO [37], VEL ALIAS ADQUIRUNTUR, ET EORUM ADMINISTRATIONE.

De bonis maternis & de lucris nuptialibus.

1. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Senatum urbis Romæ, post alia.

CUm venerandæ leges [38] veteres patribus jure potestatis acquiri quidquid eorum filiis avus, avia, proavus, proavia à linea [39] materna venientes quocunque titulo contulissent, hoc [40] quoque convenit observari, ut quicquid [41] vel uxor marito non emancipato, vel maritus uxori in [42] potestate positæ, quocunque titulo vel jure contulerit, sive transmiserit, hoc patri nullatenus [43] acquiratur: atque ideo in ejus tantum cui delatum est, jure durabit. Dat. III. Id. Novemb. *Ravennæ*, THEODOSIO XII. & VALENTINIANO II. AA. Conss. 426.

36 *Quæ filiisfamiliæ, C. Theod. l.* 8. *tit.* 19.

37 Puta ex casu dotis, vel donationis propter nuptias, hereditate, legato uxoris, vel mariti. *l.* 1. 2. *J. eod.*

38 *Lex* 2. *C. tit. prox.*

39 *d. l.* 1. & 2.

40 Ut idem sit in lucris nuptialibus quæ liberis in potestate positis adquiruntur, quod in bonis eorum maternis; utrinsque namque generis bonorum proprietas liberis ipsis adquiritur, non patri.

41 Lucra nuptialia liberorum non quæruntur patri, *Eclog. 4. cap. 5.* An usufructus tantum adquiruntur? *l.* 2. *in fin. J. eod.*

42 Patria potestas nuptiis non tollitur, nuptiæ seu matrimonium non est modus tollendæ patriæ potestatis.

De profectitiis.

II. Iidem AA. Hierio P. P.

COnstitutionis [44] novæ [45] capitulum clariore interpretatione sancimus, ut quæ per filios, nepotes, pronepotes, itemque filias, neptes, proneptes, quamvis in potestate sint, minime acquiri [patri] decrevimus à marito, vel uxore quocunque titulo collata, sive ultima transmissa voluntate: nullus ad id quoque pertinere existimet, quod [46] ab ipso parente datum, [vel dotis] vel ante nuptias donationis causa, pro una ex memoratis personis præstitum fuerat, ut minime ad eum, si casus tulerit, revertatur. Prospiciendum est enim, ne hac injecta formidine, parentum circa liberos munificentia retardetur: sed ut [47] his potestatis jure ad parentes reversis, cæterarum rerum, quæ ex substantia speciali conjugis ad superstitem devenerant, quamvis idem in sacris [48] sit, fructu [49] tamen solo atque usu parentibus deputato, dominium ei, qui à conjuge, vel quæ à marito meruit, reservetur: parente propter emancipationis beneficium, si voluerit, sicut in maternis rebus, vel quæ per eandem lineam veniunt, præmium [50] habituro. Dat. x. Kalend. Mart. FELICE & TAURO Conss. 428.

43 Si proprietatem spectes: fecus, si usumfructum. vid. *l.* 12. *C. de collat.*

44 Videtur esse para legis ultimæ *C. de sponsalib.*

45 Id est, præcedentis.

Filiifamilias in lucris nuptialibus liberos suos habent heredes. Bald.

III. Iidem AA. Florentio P. P.

QUod [51] scitis prioribus continetur, nec à filia, quæ in potestate est, donationem ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri, eo addito confirmamus, ut [52] defunctis his adhuc in potestate patris, si liberis extantibus moriantur, ad [53] liberos eorum eædem res jure hereditatis, non ad patres jure peculii transmittantur, nec per nepotes avo videlicet adquirendæ.

†. Sin autem idem nepos superstitibus tam patre quam avo paterno diem suum sine liberis obierit: eorum dominium quæ ad ipsum ex [54] matre, vel ab ejus linea pervenerint, non ad avum, sed ad patrem ejus perveniat: usufructu [55] videlicet in hujusmodi casibus avo (dum supererit) reservando. Dat. VII. Idus Septemb. *Constantinop.* THEODOSIO A. XVII. & FESTO Conss. 439.

46 Restrictio legis superioris quæ dictum fuit dotem vel donationem propter nuptias si filiæ patri non quæri: hic excipitur dos, & donatio propter nuptias à patre profecta, nam utrumque, hoc est, & donatio propter nuptias, & dos profectitia, id est, à parente filio, & filiæ constituta, soluto matrimonio ad ipsum patrem, qui delit revertitur, *ut hic.* Miror ab authore Synopseos 45. *tit.* 4. *cap.* 6. hos patrem reverti contra nuptialia liberorum addi ἐὰν τὸ σύμφονον ἦτω συμῦδῆ, si ita conventum sit. Nam hoc ipso jure ad patrem reverti consolutum matrimonio, patri non adquiruntur, nisi usufructu tantum. Quid si filium, vel filiam, cui hujusmodi lucri proprietas obvenit, pater emancipare velit, & pro emancipationis præmio, dimidiam ejus proprietatis retinere? non poterit, sed dimidiam tantum ususfructus, ut & in bonis maternis liberorum dimidiam ususfructus retinere potest. *l.* 3. *C. tit. prox.*

47 Lucra nuptialia liberorum

48 *l.* 17. *C. de collat.*

49 Hinc colligunt lucri nuptialis filio vel filiæfamilias delati usumfructum ad patrem deferri.

50 *l.* 3. *C. tit. proxim.*

51 Ex Novella de paternis, & maternis bonis. *tit.* 7. *Eclog. d. l. c.* 7.

52 Lucra nuptialia mortuo eorum proprietario deferuntur hoc ordine: liberis primum defuncti: deinde patri: post, avo. Sic tamen, ut cum patri adquiruntur, avus in illis usumfructum habeat. *Synopsis ibid. cap.* 7.

53 Filiifamilias in lucris nuptialibus liberos suos habent heredes, id est, ad liberos transferunt ejusmodi bona jure hereditatis potius, quam ad patrem jure peculii.

54 Bona materna eodem ordine deferuntur liberis, patri & avo, quo lucra nuptialia, paulo ante diximus: hoc est, liberis primum, deinde patri, post avo, sic ut avus in illis usumfructum habeat, quoties ea bona patri defuncti adquiruntur.

55 Avus paternus lucri nuptialis filiofamilias suo delati usumfructum habet, maternus proprietatem.

1 Adde *l. 4. C. eod. tit.*

2 Nuptiæ, secundæ, tertiæ, & quartæ, numerosiores denique permissæ. *ut ibi.*

3 De bonis quæ ex matrimonio filii adquiruntur.

4 *l. 11. C. com. de succeff.*

5 Lucra nuptialia, vel aliunde liberis adquisita proprietate liberis ipsis adquiruntur: usufructus eorum patri, avo, proavo.

6 Usufructuarius dominium rei alienare, pignori, aut hypothecæ dare non potest.

7 *12cf. Parentib. C. eod. leg. 6. §. 1 eod. l. 2. C. de bonis maternis. Novell. 22. c. 24.*

8 Ad quos, & quo ordine deferantur lucra nuptialia. *l. 7. in fin. leg. 8. C. de secund. nuptiis. Novella 22. cap. 26.*

9 De liberis.

10 De fratribus & sororibus consanguineis tantum & uterinis simul.

11 De fratribus consanguineis tantum & uterinis.

12 De parentibus.

13 *l. 1. §. ult. C. de annali præscript.*

14 *Novell. 22. c. 24.*

15 *Syn. Bas. l. 45. tit. 45. §. 7.*

16 De bonis quæ ex sponsalibus filii adquiruntur.

17 *l. 1. C. eod.*

18 Lucra nuptialia liberi in potestate positi patri non adquirunt.

19 Mariti propria significatione sponsus: nuptiarum sponsalia non continentur.

20 In ambiguo pro eo quod benignius est judicatur. *l. 1. C. de legat. l. 168. ff. de reg. jur.*

21 Dotis nomen etiam extenditur ad sponsæ dotes. *l. 14. C. de fidei. lib. l. 8. 25. ff. de leg. l. 11. ff. de serv. rustic. l. 10. in fin. ff. de reb. dubiis. l. 3. ff. de his quæ in testament. l. 42. ff. de pœnis. l. 155. §. 2. l. 192. §. 1. ff. de reg. jur.*

22 Quemadmodum res quæsitas à marito uxor non adquirit patri nisi usufructu tantum: ita & quæsita sponso. adde *l. 4. ff. de fundo dot.* hoc est, ut lucra nuptialia filia patri non adquirit, ita nec lucra sponsalitia.

23 Hæc lex est ampliativa. *l. 1. C. de bon. matern.* Inglois *deciſ. 7. q. 6. num. 1.* Ans.

24 Lucra non ex patris substantia, sed vel fortuito, vel labore quæsita liberi in potestate positi sibi adquirunt proprietate: patri usufructu: ut sit rerum ita quæsitarum eadem ratio quæ rerum maternarum, & lucrorum nuptialium, *ut hic.* ibi, *quemadmodum, ibi, ad exemplum, &* §. 1. *C. eod.* Quid si filiusfamilias in castris bona quæsierit aliqua? ea ne castris? idem, ut sit quid? quæ vis ac potestas est usufructus ita parenti competentis? nempe ut plenissimam potestatem in eo habeat pater: ut eo uti, frui, res eas tenere & quo voluerit modo gubernare possit, & rursus ut liberi eo nomine nullam hypothecam in bonis patris superstitis, vel mortui habeant, nullas rationes ab eo possint exigere, non eum prohibere res eas tenere, vel administrare: denique ut earum rerum administratio patri impunita sit: nisi ea bona vel alienet, vel hypothecæ subjiciat. §. 2. Quid si quid ex fructu talium rerum parens adquisierit? potest ita quæsita parens pro animi sui sententia disponere, & abalienare: in alios denique heredes transmittere, sed & res mobiles, immobiles, se moventes, ex iis quæsitas, in quamcunque voluerit personam liberorum, vel extraneam transferre. §. 2. *verſ. & ſi quid.*

25 *l. 1. C. eod.*

26 *l. 1. in fin. l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. C. eod.*

27 Filiifamilias adventitiorum usumfructum patri adquirunt: adventitiorum, inquam exceptis castrensibus & quasi sui; namque dominii & patrimonii res eas faciunt. §. 1. *verſ. Quod nobis. verſ. Quæ enim irrisida est? Inſt. per quas perſonas cuique.*

28 Jus vetus abrogatur, de quo in *l. 2. C. de patr. potest.*

29 §. 2. *Inſt. de adq. per adrog.*

30 Exceptio regulæ superioris de castrensibus. adde *l. 7. C. eod.*

31 Secunda exceptio de quasi castrensibus.

32 Filiofamilias relictum ne ad ejus patrem perveniret, patri non quæritur.

33 Quoties pater consortium proprietatis cum filiofamilias habet, toties usumfructum in filii portionem habet.

34 Id est, adventitiorum.

35 *l. 1. C. eod.*

36 *l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. C. eod.*

37 De rebus filii quas pater velut fructuarius administravit, filius hypothecam non habet.

38 Imo sperare audent, ut dictum verbis ponitur in §. ult. hujus legis.

39 Hinc colligunt, Patrem habere plenam administrationem actu & habitu: habitu, quia administrat, actu quia rationem non reddit. Num pater rationes, seu inventarium bonorum filii facere teneatur, vide *Myſing. 2. obſerv. 39.*

40 Patentes bona liberorum non possunt alienare suo nomine: filiorum nomine possunt.

41 Quid si bona, liberorum evertat? si ultro dissipet? videntur auferenda. *arg. l. 22. §. 8. verſ. ſin vero dotem. ff. ſoluto. l. 50. ff. ad Trebell.* & in negligentia, non nisi magna ex causa, patri administratio adimenda.

42 Patria potestas exercenda.

43 Adquisita per patrem ex usufructu bonorum filii ad eundem delato, filio non adquiruntur: ideoque pater potest res ita adquisitas prout voluerit in quoscunque alienare.

44 Græcis Κινητα, ἀκίνητα, ὑποτιθέμενα πράγματα dicuntur. *Synopſ. Baſil. 45. tit. 4. c. 10.*

45 Sententia hujus loci admodum turbata & perplexa est: saepius diximus in rebus maternis in lucris nuptialibus & sponsalitiis, in quæsitis casu, vel labore, præterquam in castris vel quasi castris, à liberis in potestate usumfructum patri competere. Quid si eum usumfructum pater sibi non retinuit: sed eum superstes apud filium (cujus ea bona fuerint) esse passus fuerit? Pater diuturno illo silentio usumfructum filio donasse videtur: ut à coheredibus suis, mortuo patre, eo nomine filius conveniri non possit. Petitio talis, usufructus à patre in vita omissi ad ejus heredes minime transmittitur.

46 Pater usumfructum sibi debitum filiofamilias potest remittere, *ut hic.* 47 Usumfructum adventitiorum sibi à patre donatum filius non confert. 48 Id est, quasi debitum.

49 Baldus *hic numer.* 4. videtur legisse *diurna.* eo sensu, Patrem filiofamilias suum diuturnum & diurnum donare posse: & hic quidem secundus est casus (de priore paulo antea dictum est *C. eodem.*) quo pater filiofamilias donare possit. Tertius est de dote & donatione propter nuptias. *l. 35. ff. familiæ.* Quartus, quando donat filio id quod donaturus esset extraneo. *Novell. 92. cap. 1.* Quintus si studiorum causa. *Bald. hic.* 50 Ea parentis est voluntas, ut liberi post mortem vivant unanimes. 51 Concordia inter fratres servanda. vide *l. 4. C. comm. dividi.*

52 Cujus pars extat *l. 1. C. tit. proxim.* 53 Emancipatio libertatis species. 54 Usumfructum rerum maternarum, *C. tit. proxim.* lucrorum nuptialium, *l. 4. C. eodem.* sponsalitiorum. *l. 5. C. cod.* quæsitorum denique casu, vel labore alibi quam in castris, vel quasi castris liberis in potestate positis, patres obtinent. Quid si eos liberos velint emancipare? usufructus ille liberos ita emancipatos tacite sequitur. *verſ. hoc obtinente:* potest tamen parens pro præmio emancipationis liberis ita collatæ, non tertiam partem bonorum, ut olim, retinere, sed dimidium usufructus, hoc est, præmium emancipationis quod pater eo casu retinere sibi potest, *ut hic, ibi, non tertiam.* 55 Vide *l. 1. C. de bon. matern. §. 2. Inſt. per quas perſonas cuiq.* 56 *l. 1. l. 2. C. Theod. de bonis maternis:* non enim potest æstimari emancipatio, unde quasi pro pretio emancipationis dicitur id dari. §. 2. *Inſt. per quas perſonas.* 57 Vide *l. 2. C. de bonis maternis.*

58 Tertia scilicet, unde colligunt, tertiam partem minimam non esse, & quidem eo magis, quo dividi possit. 59 Vi olim. *l. 2. C. Theod. de bon. matern.* 60 Hodie præmium emancipationis patri debitum, est semis usufructus bonorum filii: olim triens erat pleno jure. *l. 1. l. 2. C. Theod. de bon. matern.* 61 Supervacue id protestatione queri nobis putamus, quod jure satis quæritur. 62 Id est, exceperint. 63 Omnino, ita ut pater revocare non possit, id quod semel donaverit. 64 *l. 12. §. 1. verſ. exceptis. C. qui potiores.* 65 Imo necesse non videtur: cum nulla hypotheca in patris bonis liberis competat. §. 2. *C. eod.* 66 Hypothecam tacitam in bonis patrum liberi habent. Patrum, inquam, à quibus res ipsorum liberorum maternæ & similes administrantur. 67 Hypothecæ in bonis patris liberis competentis initium est, non à male gesta administratione, sed ab ipso initio gestionis. *l. 6. §. 2. ibi, ex eo die quo eadem res ad eum pervenerint. C. de ſecund. nupt.* 68 Vide quæ dixi ad *l. 30. C. de jure dot.* 69 Donata à Principe vel Augusta, non quæruntur patri, etiam quod ad usumfructum. adde *l. 26. C. de donationibus inter. vir. Synopſ. Baſil. eod. cap. 13.* Goth. Vid. Gomez. ad *leg. Tauri 50. num. 72.* Ans. 70 Quid nomine mobilium contineatur, vid. Mantic. de Conject. *lib. 9. tit. 3.* Merces tamen negotiationis causa comparatæ mobilium nomine non continentur. *l. periculis. §. 4. ff. de Auro & arg.* Menoch. *de præſumpt. lib. 4. queſt. 137.* Ans.

vel [1] secundo, aut tertio, seu numerosiore [2] conjugio [3] pervenerint, ex [4] dote, vel quacunque donatione, seu hereditate, vel legato vel fideicommisso: earum [5] rerum usque in diem vitæ suæ pater, vel avus, vel proavus usumfructum habeant, easdem res quocunque [6] modo alienandi [7], vel pignoris seu hypothecæ jure obligandi, facultate eis penitus interdicta: dominio videlicet earum apud filios & nepotes sive pronepotes utriusque sexus permanente, etiamsi ex eodem matrimonio procreati non sint, ex quo eædem res ad parentes eorum, qui quæve in potestate sunt, fuerint devolutæ: Eo videlicet observando, ut morientium fratrum sororumve portiones, qui quæve ex eodem matrimonio progeniti vel progenitæ sunt, primo [8] quidem ad liberos [9] eorum (ut dictum est) si tamen fuerint, deinde his non extantibus, ad superstites tantummodo fratres [10] vel sorores eorum perveniant, aut ad superstitem, si ex iisdem fratribus aut sororibus unus unave remanserit. Omnibus autem qui ex eodem conjugio fuerint procreati, defunctis: tunc demum ad eos qui ex alio [11] sunt matrimonio editi, easdem res pro virili pervenire statuimus: nulla autem ex memoratis personis existente, parentes [12] eorum eas percipere. Parentibus vero quorum sub potestate sunt, usumfructum duntaxat habituris, memoratas res jure potestatis alienandi vel obligandi licentiam denegamus: non prohibendis iisdem liberis quandocunque sui juris fuerint, nulla temporali præscriptione obsistente, easdem res omnibus modis vindicare: nisi [13] forte postquam potestate parentum eos contigerit liberari, tantum [14] temporis effluxerit, ut ex continua & inconcussa tenentis possessione eorum intentio excludatur. Dat. v. Kalend. Mart. Martiano & Zenone Conss. 469.

De bonis ex ſponſalibus quæſitis.

Sicut quæſita à marito uxor non adquirit patri, niſi quoad uſumfructum, ſic nec quæſita a ſponſo. Salic.

v. Iidem AA. Nepotiano Magistro militum Dalmatiæ.

NOn [15] sine ratione de negotio quod inter matremfamilias, cujus vestra suggestio meminit, & germanum ejus vertitur, magnitudo tua diversis legibus ex utraque parte prolatis, nostram credidit consulendam esse clementiam; cum mulier diversis juris lectionibus idem intelligi maritum, & sponsum [16] niteretur probare: germanus [autem] mariti nomen illi soli, qui nuptias contraxisset, ex recitatione constitutionis [17] divorum retro Principum Theodosii & Valentiniani (qua cavetur, quicquid [18] maritus, vel uxor in potestate constituti invicem sibi reliquerint, non patri acquiri, sed ad eorum jus pertinere) imponere. Quamvis ergo significatione [19] nominis maritus vel uxor post cœptum matrimonium intelligatur, ex quo videlicet inducta est dubietas: attamen quia consequens est ambiguas atque legum diversis interpretationibus titubantes causas benigne [20] atque naturalis juris moderamine temperare: non piget nos in præsenti quoque negotio, de quo sublimitas tua suggessit, æquitati convenientem Juliani tantæ existimationis viri atque disertissimi jurisperiti opinionem sequi: qui quidem de dotali prædio tractatu proposito; idem jus tam de uxore quam [21] de sponsa observari arbitratus est: licet lex Julia de uxore tantum loquatur. Qua ratione tam sponsalitiam [22] donationem, quam hereditatem, quam memoratus sponsus suam sponsam lucrari voluit, non acquiri patri, sed ad eam pervenire, benignius esse perspicimus. Datum Kalend. Jun. Leone A. v. Cons. 471.

De bonis, quæ extrinſecus ad filiosfamilias veniunt.

VI. Imp. Justinianus A. Demosth. P.P.

CUm oportet [23] similem providentiam tam patribus, quam liberis deferri: invenimus autem in veteris juris observatione multas esse res quæ extrinsecus [24] ad filiosfamilias veniunt, & minime patribus acquiruntur: quemadmodum in maternis [25] bonis, vel quæ ex maritali [26] lucro ad eos perveniunt, ita & in his, quæ ex aliis causis filiisfamilias acquiruntur, certam introducimus definitionem. Si quis itaque filiusfamilias, vel patris sui, vel avi, vel proavi in potestate constituras, aliquid sibi acquisierit [27], non ex ejus substantia, cujus in potestate fit, sed ab aliis quibuscunque causis, quæ ex liberalitate fortunæ, vel laboribus suis ad eum perveniant: eas suis parentibus non [28] in plenum sicut antea fuerat sancitum, sed usque ad usumfructum solum [29] acquirat, & eorum ususfructus quidem apud patrem, vel avum, vel proavum, quorum in sacris sit constitutus, permaneat: dominium autem filiisfamilias inhæreat, ad exemplum, tam maternarum, quam ex nuptialibus causis filiisfamilias adquisitarum rerum. Sic etenim & parenti nihil derogabitur, usumfructum rerum possidenti: & filii non lugebunt, quæ ex suis laboribus sibi possessa sunt, ad alios transferenda aspicientes, vel ad extraneos, vel ad fratres suos, quod etiam gravius multis esse videtur: exceptis [30] castrensibus peculiis, quorum nec usumfructum patrem, vel avum, vel proavum habere veteres leges concedunt: in his enim nihil innovamus, sed vetera jura intacta servamus: eodem observando etiam in his peculiis, quæ quasi [31] castrensia peculia ad instar castrensis peculii accesserunt.

In Authent. ut lic. mat. & aviæ. in princ. col. 8. tit. 18. al. 13.

EXcipitur, *quod eu datur, vel relinquitur ab aliquo parentum, conditione hac adjecta, ne* [32] *ad patrem perveniat uſusfructus.*

In Authent. de heredibus ab inteſt. ven. §. ſi vero cum. col. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2.

ITem [33] *hereditas fratru, ſororiſve, ad quam una cum patre admittitur, & forſan ſi aliunde quæratur lege prædicta.*

In Authent. ut nulli jud. §. quia vero. col. 9. tit. 17. al. 9. cap. 11.

IDem [34] *eſt in re, qua ex lege deferuntur liberis, parentibus præſumentibus ſolvere matrimonium ſine cauſſa lege definita.*

§. 1. Sub hac tamen definitione hunc legis articulum inducimus, [ut] in successione quidem earundem rerum, quæ extrinsecus [34] filiisfamilias acquiruntur, jura eadem observentur, quæ in maternis [35], & nuptialibus [36] rebus statuta sunt. §. 2. Non autem hypothecam [37] filiifamilias adversus res patris viventis adhuc, seu jam mortui sperare audeant [38], nec [39] ratiocinia ei super administratione inferre: sed tantummodo alienatione, vel hypotheca suo [40] nomine partibus denegata, rerum habeat patrens plenissimam potestatem, uti fruique his rebus, quæ per filiosfamilias secundum prædictum modum adquiruntur, & gubernatio [rerum] earum sit penitus impunita [41]: & nullo modo audeat filiusfamilias, vel filia, vel deinceps personæ vetare eum, in cujus potestate sunt, easdem res tenere, aut quomodo voluerit gubernare: vel si hoc fecerint, patria [42] potestas in eos exercenda est: sed habeat pater, vel aliæ personæ, quæ superius enumeratæ sunt, plenissimam potestatem uti frui, gubernareque res prædicto modo acquisitas. †. Et si quid [ex] usu earum pater, avus vel proavus collegerit: [43] habeat licentiam, quemadmodum cupit, hoc disponere, & in alios heredes transmittere, vel si ex earum [rerum] fructibus res mobiles [44], vel immobiles, vel se moventes comparaverit: eas etiam quomodo voluerit, habeat, & transmittat, & in alios transferat, sive extraneos, sive liberos suos, seu quamlibet personam. †. Sin [45] autem res sibi memorato modo acquisitas parens noluerit retinere, sed [46] apud filium, aut filiam, vel deinceps personas reliquerit: nullam post [47] obitum ejus licentiam habeant heredes alii patris, vel avi, vel proavi eundem usumfructum, vel quod ex hoc ad filiosfamilias pervenit (utpote [48] patri debitum) sibi vindicare: sed quasi diuturna [49] donatione in filium celebranda, qui usumfructum detinuit, quem patrem ejus habere oportuerat, ita cauta intelligatur, ut eundem usumfructum post obitum patris ipse lucretur: parente jus exactionis, quasi sibi debitæ à filio, qui usumfructum consensu ejus possidebat, suæ posteritati, vel successioni minime transmittente: quatenus in omni [50] pace inter se successio ejus permaneat, nec altercationis cujusdam (maxime [51] inter fratres) oriatur occasio. §. 3. Cum autem Constantiniana lege [52] cautum erat, si filiifamilias ab his, qui eos in potestate habent, nexu paterno per emancipationem [53] liberentur, debere [54] patrem tertiam [55] partem bonorum, quæ acquiri non solent, quasi [56] remunerationis [57] gratia à filio accipere, vel retinere, & ex hac causa iterum pars non minima [58] substantiæ liberorum admebatur: sancimus hujusmodi casu interveniente, & emancipatione liberis imposita, non tertiam [59] partem dominii rerum minime acquisitarum, sed dimidiam [60] ususfructus apud majores, qui emancipationem donant, residere: exceptis & in hoc casu castrensibus, & quasi castrensibus tantummodo peculiis, quibus nihil ex hac causa diminuitur. Sic enim nec liberis cujuscunque sexus aliquid dominii auferetur, & partibus amplioris patrimonii ususfructus adsignabitur. Hoc obtinente [61], & si in emancipatione sibi parentes hoc minime servaverint [62]: sed nisi specialiter, vel in emancipatione hujus præmio renuntiaverint, vel donatione facta sese & ab hujusmodi beneficio alienaverint, & in liberos hoc transtulerint: manere apud eos etiam tacentes jus, & beneficium ususfructus retinendi: ut post obitum [63] eorum ususfructus in omnibus memoratis casus ad eos perveniat, quorum dominium est: scilicet, secundum quod jam diximus: in successionibus eorum omnibus servandis, quæ [de] maternis, & nuptialibus bonis consultissimis legibus definita sunt.

§. 4. Sed cum tacitas hypothecas tam veteres leges in quibusdam certis casibus introduxerunt, quam nos in maternis [64], cæterisque donationibus, quas servare necesse [65] est, & dubitabatur: ex quo tempore hypothecas competere oportet, utrumne [66] ab initio, an ex eo [tempore,] ex quo male aliquid gestum est? suspendiosa narratione interpretamur, initium [67] gerendæ, vel deferendæ administrationis, vel observationis esse spectandum, & non tempus, ex quo male aliquid gestum fuerit. Recitata in [68] novo consistorio palatii DN. Justiniani. Dat. III. Kal. Novemb. Decio V. C. Cons. 529.

De donatu à Principe, vel ab Auguſta.

VII. Idem A. Juliano P.P.

CUm multa privilegia Imperialibus donationibus jam præstita sunt, dignum incrementum & his conferre nostra dignata est clementia. Si quis igitur à [69] sereniſſimo Principe, vel à piissima Augusta, sive masculus, sive fœmina donationes sit consecutus, vel consecuta, sive mobilium [70], sive immobilium, sive se moventium rerum, filiusfamilias tamen constitutus, vel con-

constituta, habeat hujusmodi res omni acquisitione absolutas, & nemini eas acquirat, neque earum usumfructum pater, vel avus, vel proavus sibi vindicet, sed ad [1] similitudinem castrensis [2] pecunii omnem facultatem in eas filii, vel filiæfamilias habeant. Ut enim Imperialis [3] fortuna omnes supereminet alias, ita oportet, & principales liberalitates culmen habere præcipuum. Dat. proposita XII. Kal. April. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 Filiusfamilias quod a Principe accepit, quasi castrense est.
2 *l. 6. §. cod.*
3 Imperialis fortuna ut omnes alias supereminet, ita donationes a Principe, vel Augusta factæ privilegium merentur.

De hereditate delata filiosam.

VIII. Idem A. Joanni P. P.

CUm non [4] solum in maternis rebus, quæ filiisfamilias deferuntur, sed etiam de aliis omnibus, quæ acquisitionem effugiunt (& maxime post novellam nostri numinis legem [5], [quæ] omnia, quæ extrinsecus ad filiosfamilias perveniunt, [&] non ex paterna substantia [sunt,] non esse acquirenda patribus statuit, nisi tantummodo ad usumfructum) variæ altercationes exortæ sint, & varius eventus, variusque continetur tractatus, & semper in judiciis versantur: necesse est utiliter, & apertissime omnia dirimere. †. Sancimus itaque, in omnibus rebus quæ effugiunt quidem dominii acquisitionem, sed usufructus tantummodo patri offertur: vel aliis parentibus à filiofamilias cujuscunque gradus vel sexus, sive pater adire filiumfamilias integræ ætatis compellit, & ille reclamandum [6] existimat, sive filiusfamilias adire cupit, & pater in contrarium inclinat: liberam habere licentiam, & patrem ipsum sibi adire hereditatem recusante filio, & omne sive damnum, sive lucrum in suam habere fortunam, nullo [7] ex hoc præjudicio filio generando. †. Sive è contrario patre recusante [8] filius adire hereditatem voluerit: nullam acquisitionem, nec usumfructum patri offerri, sed ipsum filium sibi imputare, si quid ex hoc contigerit: nulla actione, neque contra patrem danda, ubi adversus ejus voluntatem filius hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel aliud quicquam ex quocunque titulo, sive donationis, sive contractus [alterius] sibi acquirere maluerit: neque adversus filium simili modo actione extendenda, ubi recusante eo, pater sua auctoritate hæc sibi vindicet: hujusmodi aditionis tramite ex præsenti lege patri competente: sed habeat pater omnem licentiam, & actiones movere, & ab aliis pulsari, ubi ad eum totum commodum advenit: & filius simili modo in [9] agendo, & pulsando solus habeat, & detrimentum, & commodum. Necessitate [10] per officium [11] [judicis] patri imponenda [12] tantummodo filio consentire, vel agenti [13], vel fugienti ne judicium sine [14] patris voluntate videatur consistere. Et hoc quidem si plenæ [15] ætatis filius est, qui paternam voluntatem sequi non patitur. §. 1. Sin autem in secunda [16] ætate adhuc filius est, & hereditate ei delata pater consentire adeunti hereditatem noluerit, vel patre volente ipse reclamaverit: si quidem recusaverit filius, licentiam damus patri simili modo hereditatem adire, & eam pleno jure habere [17] his omnibus quæ superius diximus, locum habentibus. Sin autem patre recusante filius adire maluerit: damus quidem licentiam ei hoc facere. Nolente autem patre res filii gubernare propter causæ necessitatem, habeat [18] facultatem filius adire competentem Judicem, & ab eo petere [19] curatorem [20] hereditati dari, per quem gubernatio rerum ad eum delatarum procedat: in utroque casu in integrum restitutionis auxilio minime ei denegando. §. 2. Similique modo & in milite filiofamilias qui recusaverit additionem hereditatis, quæ ei ex [21] castrensibus occasionibus veniat; patri danda licentia adire hereditatem, ut ad ipsum perveniat pleno jure, tam per usumfructum, quam per dominium eandem hereditatem possessurum, quasi ipse pater ab initio fuisset heres institutus, eo videlicet subjacente omnibus oneribus hereditariis, & omnia commoda habituro, & ad filium nullo periculo redundante. Et hæc quidem in his casibus observanda sunt, quibus discordia inter patrem & filium vertitur. §. 3. Ubi [22] autem in unum voluntas eorum concurrit, & pater usumfructum, & filius habeat proprietatem: & in agentibus & fugientibus pater quidem suscipiat actiones, & moveat, cujuscunque ætatis filius inveniatur, adhibeatur autem etiam filiorum consensus [23], nisi adhuc in prima [24] ætate sunt constituti, vel longe [25] absunt, sumptibus [26] videlicet à patre propter rerum incrementa faciendis: cum [27] enim nuda proprietas apud filium inveniatur, ex qua substantia possibile est eum sumptus litis dependere?

§. 4. Sin autem æs alienum [28] ex defuncti persona descendit, cum etiam apud Veteres hæc esse substantia [29] intelligatur, quæ post detractum [30] æs alienum superfederit: habeat pater licentiam ex rebus hereditariis (primum quidem mobilibus [31], sin autem non sufficiunt, ex immobilibus [32]) sufficientem partem nomine filii venundare, ut illico reddatur æs alienum, & non usurarum onere prægravetur. Quod si pater hoc facere superfederit, ipse usuras [33] vel ex reditibus, vel ex substantia sua omnimodo dare compelletur. Sin autem legata, vel fideicommissa, sive annalia sive semel relicta imminent hujusmodi personis: si quidem tales [34] reditus sunt, qui sufficiunt ad annalia legata, pater ex hujusmodi reditibus hoc dependere compelletur. Sin autem non habeat substantia sufficientem reditum ad legatorum, vel fideicommissorum præstationem, vel minime reditus, vel alias accessiones contineat, sint tamen res mobiles, vel immobiles, steriles [35] quidem, non tamen inutiles, veluti domus in provinciis pretiosæ [36], vel ubicunque posita [ædificia, vel] suburbana, ex quibus hujusmodi legata possint, explicari: licentia dabitur patri sufficientem partem eorum similiter filii [37] nomine vendere, & satisfacere legatis.

†. Hoc proculdubio observando, ut & mancipia [38] ipse usufructuarius alere debeat, & omnia circa usumfructum facere, quæ nullo modo proprietatem possint deteriorem [39] facere: paterna reverentia [40] eum excusante, & à ratiociniis, & à cautionibus, & ab aliis omnibus, quæ ab usufructuariis extraneis [41] à legibus exiguntur secundum Constitutionis tenorem, quam super hujusmodi casibus tulimus. §. 5. Ipsum autem filium, vel filiam, filios, vel filias, & deinceps alere [42] patri necesse est, non [43] propter hereditates, sed propter ipsam naturam, & leges quæ & à parentibus alendos esse liberos imperaverunt, & ab [44] ipsis liberis parentes, si inopia ex utraque [45] parte vertitur. Sed pater quidem in prædictis tantummodo causis habeat licentiam [rite 46] res filiorumfamilias vendere filii nomine: vel si emptorem non invenerit, [rite pignori] supponere, nullo modo licentia concedenda filiis easdem venditiones, vel hypothecas retractare. Non autem licentia parentibus danda extra [47] memoratas causas, res, quarum dominium apud eorum posteritatem est, alienare, vel pignori vel hypothecæ titulo date: sed si hoc fecerint, scituris, quod necesse est eos in legum laqueos incidere, quibus hujusmodi venditiones, vel hypothecæ sunt interdictæ: exceptis [48] videlicet [rebus] mobilibus, vel immobilibus illis, quæ onerosæ hereditati sunt, vel quocunque [modo] damnosæ, quas sine periculo vendere patri cum paterna [49] pietate licet: ut pretium earum vel in res [50], vel in causas hereditarias procedat, vel filio serverur. †. Filiis autem familias in his [duntaxat] casibus, in quibus ususfructus apud parentes constitutus est, donec parentes vivunt, nec de iisdem rebus testari [51] permittimus, neque citra voluntatem eorum, quorum in potestate sunt, ulla licentia eis concedenda dominium rei ad eos pertinentis alienare, vel hypothecæ titulo dare, vel pignori adsignare. Melius enim est coarctare juveniles [52] calores, ne cupidini dediti tristem exitum sentiant, qui eos post dispersum [53] expectat patrimonium. Cum enim (sicut dictum [54] est) parentes alere eos secundum leges & naturam compellantur, quare ad venditionem rerum suarum prosilire desiderant? §. 6. Ubi autem puerilis ætas patri licentiam præstat etiam sine consensu filii hereditatem nomine ejus adire: si hoc fecerit [pater, damus] quidem [55] filio in integrum restitutionem, postquam patria fuerit potestate liberatus, vel adoleverit: patrem autem [omnibus] oneribus hereditariis, licet nomine filii adiit, modis omnibus illigamus. Quare enim talem hereditatem adiit: qualem nec ipse, nec nunc filius idoneam sibi esse existimat? Non autem filio damus [56] licentiam, si in integrum restitutionem petat, respuendam credens esse hereditatem, adhuc minoribus curriculis instantibus, iterum per aliam restitutionem adire præfatam hereditatem, *ne ludibrio* [57] *leges ei fiant, saltus eandem & amplecti & respuere hereditatem cupienti.* Si enim quod pater fecit, [filius] ratum non habuit, & propter hoc restitutus [58] est: quomodo ferendus videatur iterum judicium amplectens, quod post patris voluntatem contraria affectione aspernandum esse existimavit?

†. Sin vero pater quidem hereditatem repudiaverit [59] infante filio constituto, ipse autem filius postea vel adhuc in sacris constitutus, vel patria potestate liberatus, adeundam esse credideric eandem hereditatem: licentiam damus ei, vel si sui juris efficiatur, tutoribus ejus, vel curatoribus hereditatem adire, nullo præjudicio ex recusatione paterna ei generando: simili modo & in hac parte nulla ei, vel tutoribus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere. †. Quæ & in legatis [60], & in fideicommissis, tam specialibus, quam per universitatem relictis, & in aliis causis, quas supra enumeravimus, similibusque eis observanda sunt. In servis autem, qui filiis, [vel filiabus familias] donantur, sive constante matrimonio, sive ab extraneis sub ea conditione, ut statim eos in libertatem perducant: nullum impedimentum paterna faciat auctoritas. Qualis enim ususfructus potest ei acquiri, qui momentarius [61] esse ostenditur? Si enim in ipso momento necesse habeat eum & possidere, & libertate donare, in talem hominem, qualis ususfructus patri potest acquiri?

4 Omnium fere rerum, quarum ususfructus patri adquiritur, liberi proprietatem habent: exceptis iis rebus, quæ ex rebus patris proveniunt. *Synopf. Basil. 45. tit. 4. c. 14. Goth.* Materiam *hujus l.* 10. vid. apud Bellon. *Supputat. lib. 3. cap. 8.* ANS.
5 *l. 6. §. cod.*
6 Si filius res sibi delatas non vult adquirere, pater pleno jure eas adquirere potest, *ut hic*, & è contra *verf. sive è contrario. §. cod.*
7 Cur ita? vide *l. 1. §. 1. ff. de successorio. l. 11. §. de jure deliber. l. 2. §. de repudianda.*
8 Derogatur. *l. 6. l. 13. in fin. l. 14. ff. de adq. hered.*
9 Adventitiorum nomine agere, vel conveniri filius non potest: sive pro iis agat, sive conveniatur, *ut hic.* An & ea adquirere potest sine jussu patris? potest, nam & patre etiam invito, & contradicente adire potest. *verf. sive §. cod.*
10 Filiusfamilias in judicio sine consensu patris esse non potest, *ut hic.* Quid? num hoc perpetuo verum est? fallit in causa criminali. *l. 6. §. 3. ff. de cadueis:* ut & spirituali, seu divina, vel religionis: sed & in iis, quæ voluntariæ jurisdictionis sunt: ut & quoties pater legitimus non est administrator rerum filii. Potest quoque filius coram arbitratore litigare. In causis beneficiorum Ecclesiasticorum idem esse censent: ut & quoties judicis officium implorat: fallit quoque in reconventionis & appellationis causa, vel quoties rescriptum impetrat, ut & iis cassis bus quibus minor in judicio esse potest sine auctoritate tutoris, vel si alieno nomine comparat, aut in Judicio certam pecuniam confessus, à judice damnatus est. vide Socin. *reg. 151.*
11 Pater officio judicis cogitur consentire causa cognita.
12 Jussu magistratus quod fit in judicio, metu fieri non dicitur. *l. 13. §. 1. l. 33. ff. de injuriis.*
13 Judicium redditur in invitum etiam actorem. 14 Filiusfamilias non habet integram personam stand in judicio sine consensu patris *ut hic.* vide *l. 9. l. 13. l. 39. ff. de oblig.* ut nec pupillus, vel adultus. *l. 6. §. 2. ff. de adulter.* sine tutoris vel curatoris authoritate. *l. 1. l. 2. §. qui legitimam personam stand in judicio.* 15 Plena ætas, non impubes. 16 Prima ætas, impuberis. §. 3. *cod.* Secunda minoris XXV. annis. *Thalelæus hic.* 17 Vid. Ant. Merend. *controverf. lib. 4. cap. 8. & 22.* ANS. 18 *l. 8. verfic. ad defendendum. ff. de procuratoribus.* 19 Etiam absente patre. 20 Nota de curatore hereditati dato. 21 Castrensem hereditatem a filio, repudiatam pater adire potest. 22 In his rebus in quibus pater usumfructum habet, filius proprietatem, pater proprietatis filio competentis administrationem habet. *l. 1. verf. parentes. §. de bon. matern.* 23 Explicationem hujus §. 3. & conciliationem *l. 1. §. de bon. matern.* vid. apud Joann. à Sand. *deciſ. Friſic. lib. 2. tit. 7. defin. 4.* ANS. 24 Prima ætas cui secunda subponitur. §. 1. §. *eodem.* 25 Abest quis maxime, cum longissime abest. 26 Pater usufructuarius proprietatis bonorum filio competentis, actiones suscipere & excipere suis sumptibus tenetur. 27 In particulari usufructuario id locum non habet, quemadmodum in universali, de quo hac constitutione agitur. 28 Usufructuarius universalis æs alienum dissolvere cogitur. 29 Substantiæ vocabulo hic bona intellige, alias pro hereditate. *l. 4. verf. Cum enim per. §. de lib. præter.* alias pro pecunia non pro hereditate sumitur. *l. 16. ff. in princ. ad Trebellian.* 30 Bona intelliguntur, detracto ære alieno. *l. 39. §. 1. ff. de verb. ſignific.* 31 Ordinem rerum alienarum distrahendarum observa.
32 Immobilia à mobilibus distrahenda. 33 Usufructuarius universalis, ex usuris proprietatem liberare cogitur. 34 Usufructuarius universalia legata præstare cogitur ex reditibus. 35 A sterilium rerum alienatione inchoamus. 36 Quæ damnosis similes.
37 Usufructu ad onera injuncta exsolvenda non sufficiente, proprietas deliberi potest.
38 Usufructuarius mancipia in quibus usumfructum habet, alere tenetur.
39 Usufructuarius deteriorem proprietatem facere non debet. *l. 7. §. 12. ff. ſoluto.*
40 Pater à rationibus reddendis reverentia paterna excusatur. *l. 6. §. 2. §. cod.* idem in orphanotropho. *l. 32. §. de epiſc.* adde *Novell. 131. cap. 11. circa fin.*
41 Usufructuarius rationibus obnoxius. adde *l. 1. §. de uſufructi.*
42 Vide *l. 3. §. de alend. lib.*
43 Non propter lucrum quod a liberis parens accepit, sed propter ipsam naturam & leges liberi à parentibus alenda sunt.
44 Liberi parentes inopes alere coguntur. *l. 5. §. 13. ff. de agnoſcend. & alend. liberis.*
45 *Alterutra, Hal.*
46 Adhibitis solennitatibus. vid. *§. cod.*
47 Quibus de causis parentes res liberorum non possunt alienare sine solennitate.
48 Mobilia & immobilia onerosa & damnosa parens sine solennitate potest vendere.
49 Pietatis est paternæ bona filiorum non distrahere.
50 Quas in causas pretia rerum ad filiumfamilias pertinentium verti oporteat.
51 Filiifamilias de rebus suis quarum proprietas patri non adquiritur (excipe castrenles vel quasi castrenses) testari etiam non possunt. *l. 3. §. 1. l. 11. §. qui teſtament. fac. l. 3. §. de patria potest.*
52 Juveniles calores coërcere melius est.
53 Id est, eversum.
54 *§. cod. in pr.*
55 *l. 1. in fin. §. de filiofam. minor.*
56 *l. 41. ff. de minor.* 57 Ludibrio leges esse non oportet. 58 Restitui adversus factum patris filius potest. *ut hic.* Atqui restitutio liberis adversus parentes, ut & libertis adversus patronos denegatur. *l. ult. §. qui & adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt.* possis dicere non restitui officio judicis, sed jure actionis. *l. 5. §. de dolo.* Imo actionis restitutio rebus & personis cohæret, ex obligatione est, officio judicis, extra personas, extra obligationem denique, ut Castrensis recte notat *in dict. l. ult.* Quin liberi restituuntur adversus factum judicis, cui factum patris sit immixtum. *l. 2. §. ſi adverſus rem judicatam.* datur quoque adversus patrem indirecte & oblique restitutio, *ut hic, l. 2. ſi adverſus donationem.* Quin & adversus turpes personas parentum restitutio liberis datur maxime, aut sane actio instituitur, qua etiam sacris paternis ipsi liberi solvuntur. *arg. l. lenones 6. §. de ſpectaculis. l. ſi lenones 12. §. de epiſcop. audientia.* sed ex justa & magna causa. *arg. l. 1. in fin. §. de in integrum reſtitut. Interpretes in dict. leg. ult. qui & adverſus quos.* Datur quoque restitutio liberis, si, quod a parente gestum fuit, ipso jure nullum sit. *l. 2. §. ſi adverſus donationem.* Eadem ratione restitui possunt adversus ea, quæ nimio vel pudore, vel nimia reverentia cum parentibus gesserint. *arg. l. 1. §. quæ onerandæ. §. ff. quarum rerum actio. l. pen. §. de furtis. Interpretes in d. l ult.* sed & verbis temperatis & honestis actione in factum adversus patrem experiri possunt, ut de se potius queri, suamque facilitatem accusare, quam vel fidem, pudorem & æstimationem patris accusare videantur. *l. non debet. 11. §. 1. §. de dolo.* suas quoque ut & suorum injurias adversus parentes defendunt recte civili actione non atroci, non criminali. *l. 11. §. 1. §. qui accuſare. l. 5. §. ad legem Corneliam de falſis:* ut & venia petita a prætore, parentes in jus vocant. *l. pen. §. de in jus vocando.* His tot modis liberi adversus parentes directa vel actione, vel restituta experiri possunt. 59 *l. 2. §. ſi ut omiſſ.* 60 Id est, in lucro. *l. 7. §. 6. §. de minorib.* 61 Momentarius ususfructus vix est ususfructus. Quasi paria sunt, non esse, aut mox deficere. De momento, vid. Cujac. *cap. 1. de præſcriptionib.* adde *l. 127. §. de reg. jur.*

TIT. LXII.

DE HEREDITARIBUS DECURIONUM [62], [NAVICULARIORUM 63, COHORTALIUM 64 MILITUM 65, ET FABRICENSIUM 66.]

1. Imp. CONSTANTIUS A. Mastichiano Præfecto annonæ [67].

SI quis navicularius [68] sine testamento & liberis, vel successoribus defunctus sit: hereditatem ejus non ad fiscum, sed ad corpus navicularium, ex quo fatali sorte subtractus est, deferri præcipimus. P. P. decimo quarto Kal. *Laſtronæ*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANT. Cl. C. Consulibus 354.

62 *l. 4. §. cod.*
63 *l. 1. §. cod.*
64 *l. 3. §. cod.*
65 *l. 2. §. cod.*
66 *l. ult. §. cod.* adde & ecclesiasticorum. *l. 20. §. de epiſc. & cler.* præfecti prætorio. *l. 3. §. de appar. præfect. prat.* eorum qui consortes liberalitatis principalis. *l. 1. §. ſi liber. imper. ſuc.* Harum enim personarum conjunctio fiscum quoque excludit.
67 Merito hæc constitutio scripta est ad præfectum annonæ, quoniam sub cura & dispositione ejus erat corpus navicularium. *Novell. Valentiniani de naviculariis.* 68 De navicularii. 69 *l. un. Cod. Theod. de bon. milit.* 70 De eo, qui in legione, vexillatione comitatensi, aut cuneo militat. *l. 6. §. 7. in fin. §. de injuſto.* 71 Hinc librarii caducariorum in castris *l. ult. §. de jure immunit.* qui rationes conscribunt eorum, quæ morte militum in legionem cadunt.

II. Idem A. Bonoso magistro Equitum.

UNiversis [69] tam legionibus [70], quam vexillationibus comitatensibus seu cuneis insinuare [71] debebis, ut cognoscant,

cant, cum [eorum] aliquis fuerit rebus humanis exemptus, atque intestatus, [si] sine legitimo herede decesserit, ad vexillationem, in qua militavit, res ejusdem necessario pervenire. Dat. VII. Id. Maji, *Heraclæ*, Rufino & Eusebio Conss. 347.

III. Idem A. Rufino P.P.

1 De cohortali seu officiali præsidiali. Cohortales perpetui quidam erant in provinciis: sed vulgares & gregarii. Cohortalis apud auctorem *Synopf. 15. tit. 1. c. 32.* & *Harmen. 5. tit. 8. §. 107.* κοντάλις dicitur: quo loco Harmenopuli interpres vertit, vilem & abjectum.

SI quis cohortali [1] conditione gravatus, sine testamento, vel quolibet successore ultimum diem obierit [2], successionem ejus non ad fiscum, sed ad exteros cohortales ejusdem Provinciæ pertinere jubemus. Dat. v. Kalend. Januar. Limanio & Catulino Conss. 349.

IV. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P.P.

2 De decurione.

IN testatorum curialium [2] bona, si sine herede moriantur ordinibus patriæ eorum adipisci præcipimus. Dat. v. Idib. Mart. Florentio & Dionysio Conss. 429.

V. Idem AA. & CC. Aureliano comiti rerum privatarum.

3 De fabricensi. Fabricensis autem est, qui in publicis fabricis militat. vid. *J. de fabricens. fil.*

4 Nominatores, Græci χειροτονηταί. *Cujac. hic, & d. l. 59. J. de decur.*

SI quis fabricensis [3] sine liberis, vel legitimo herede decesserit non condito testamento, ejus bona cujuscunque summæ sint, ad eos pertinere [sancimus,] qui velut creditores [4] decedentium attinentur, qui fisco pro intercepto respondere coguntur. Hoc enim facto contingit, ut & Reipublicæ ratio salva permaneat: & fabricenses collegarum suorum solatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis tenentur obnoxii.

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SEPTIMUS.

TITULUS PRIMUS.
DE VINDICTA [1] [LIBERTATE,] ET APUD CONCILIUM [2] MANUMISSIONE.

Decretum ex falsa causa interpositum, favore libertatis non rescinditur. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Tertio.

1 Dixi ad XL. D. II. Vindictæ nomen deductum à vindiciis. *l. 2. §. 24. ff. de orig. jur. Theophil. §. καὶ ὅτι &c. Inst. de libertinis. Seneca 3. controv. 9.* Dixi ad *l. 6. J. de emancip. liberorum.*

2 Alii scribunt *consilium. l. 19. ff. eod.* vid. *l. 2. l. 4. J. cod. l. 2. ff. de libertis & eorum liberis. l. 2. ff. si adverf. libert.* Consilium quid sit vid. Ulpianum 1. §. 13. Est autem consessus Romæ prætoris cum viginti viris qui peregrini recuperatores dicebantur. 48. *Basil. 2. c. 46.* Proconsulis autem & præsidis in provincia cum quinque senatoribus totidemque equitibus Romanis; tempus autem conventus erat hybernum tempus, litibus dirimendis constitutum. *Cicero 5. ad Attic. 14. Tvoph. §. 4. Inst. quibus ex cauſis manumittere: & titulo de succeſſionibus ſublatis. Strabo lib. 3.* Hinc *conventus agere. Cicero 5. Verrina 5. ad Attic. 16. & Cæſar 6. Livius 28. Feſtus in conventus*, quod & *forum agere. Cicer. 3. epiſt. 7. Feſtus in forum agere. Virgil. Æneid. Acta Apoſtol.* 3 *l. 9. §. 1. l. 16. ff. eod.* 4 Falsa demonstratio manumissioni non nocet. facit *d. §. 1.* adde *§. 6. Inſtit. quibus ex cauſ. manumit.* 5 Vindicta manumissio non iteratur, *hoc loco.* (ut hinc colligas, Manumissionem vindicta olim legis actionem fuisse. *l. ult. J. cod. l. ult. J. de his qui à non domin.*) nec fit etiam per procuratorem. *l. 3 J. eod.* Hodie non numeratur inter actus legitimos, seu legis actiones. *l. 77 ff. de reg. jur.* & merito: sublato quippe usu imponendæ vindictæ: & servis solennibus. *l. 8. l. 23. ff. eod.* circumductionibus & alapis sublatis. *l. ult. J. de emancip. liber.* adde *l. 2. J. de ingenuis.* 6 Vindicta manumissio non fit per procuratorem, simplicem scilicet: fit tamen recte per procuratorem in rem suam. *l. 4. §. de dolo malo. l. 7. in fin. ff. de donat. inter. vir. l. 46. ff. ſoluto.* sic in antiqua inscriptione, *Priſcus manumiſſus ad conſilium procuratorio nomine apud Domitianum Imperatorem.* Causa quoque manumissionis per procuratorem reddi potest. *l. 15. §. 3. ff. eod.* 7 Cur ita? Nemo alieno nomine lege agere potest. vid. *Cujac. 7. obſ. 17.* 8 *l. 1. §. eod.* 9 *l. 2. ff. de offic. conſulis. l. 4. §. 5. ff. de advocat. diverſ. judicum.*

10 *l. 1. ff. de officio præt.* 11 Deest in multis, & ita dispungenda vox *Eccleſia* apud Cajum 1. *tit. 1. §. 2.* legendum est forte, *proconſules*, ut *l. 17. ff. eod. l. 2. ff. de off proconſ. Ulp. 1. §. 7.* nisi referas id ad eas manumissiones, quæ in ecclesia fiebant. *l. 1. §. de his, qui in Eccleſ. manumitt. l. un. C. Theod. de manumiſſ. in eccleſia.* 12 Id est, qui legis actionem habent. *Paul. 2. ſent 25. §. 4.* habent, inquam, non quia municipales sunt magistratus: sed quia lege, vel Senatusconsulto, vel constitutione eis data est. *l. 6. §. 2. ff. de tutelis:* ut adversus Rempublicam scribit Mercator 1. *Notar. 21.* apud eosdem magistratus municipales lege municipali alienigenæ liberos suos potuerunt emancipare. *l. 1. J. de emanc. liber.* quomodo & Ulpianus in peregrinis manumittendis legem peregrinam spectat. dixi ad *l. 2. §. eod.*

TIT. II.
DE TESTAMENTARIA [13] MANUMISSIONE.

De codicillis.

I. Imp. Severus & Antoninus AA. Primo.

13 Dixi ad XL. D. IV. adde *Ulp. 1. §. 9. Cajus 1. §. 1.* adde *§. 1. Inſt. de libertin.*

14 Adde *l. 43. ff. eod.*

SI codicillos [14] major viginti annis fecisset, confirmationis tempus libertati non nocere certum est: nec enim potestas juris, sed judicii consideratur.

De hereditate non adita, de memoria defuncti damnata.

II. Iidem AA. Phileto.

15 *l. 23. ff. eod. l. 1. J. de fideic. libert.*

16 *l. 32. ff. eod.*

17 Nec revocatur. *d. l. 32. l. 4. §. 2. ff. de fideic. libert.*

EX testamento defuncti libertates præstari non possunt hereditate [15] non adita, vel si rei memoria propter crimen, quod morte non intercidit, damnata est.

De in integrum restitutione.

III. Iidem AA. Euphrosyno.

18 Sicut liber factus de ante gesto non tenetur rationem reddere, ita nec eius heres. *l. 1. §. an ſervus pro ſuo facto.* nisi ea conditione libertatem accepit, ut rationes redderet. *Synopf. Basil. 48. tit. 5. c. 62.*

19 *l. 41. §. 11. ff. de fideic. libert.*

20 Aut falsa inscriptio, aut vitiosa subscriptio. Hi enim consules fuerunt Antonino solo imperante.

LIBERTAS testamento [defuncti] data, adita hereditate continget, & licet heres scriptus per in integrum restitutionem abstinuerit [16] hereditate, [tamen [17]] nihil ea res libertati obest. S. XVII. Kal. Maji, Apro & Maximo Conss. 208.

De rationibus reddendis, vel non.

IV. Iidem AA. Archelao.

CUm testamento directam libertatem pater tuus sit consecutus: quamvis ei heres extiteris, frustra tamen rationes quas [18] tempore servitutis gessit, ut reddas, compelleris, cum non ea conditione acceperit libertatem. Is autem, cui libertas seu fideicommissaria, seu directa, si [19] rationes reddidisset, relicta est: ante reliqua illata, & ea, quæ malo consilio amota sunt, ad libertatem non potest pervenire. Si autem non debitor ex rationibus fuerit repertus: post aditam hereditatem quasi puram libertatem consequitur. Proposita [20] VII. Kal. Decemb. Leto II. & Cereale Conss. 216.

De manumiſſione in fraudem creditorum.

V. Imp. Alexand. A. Quintiliano.

21 Libertas in fraudem creditorum relicta revocatur. Quid si heres ejus qui libertates ita reliquit, sit locuples? etiam revocari libertas potest. *ut hic. Synopf. Basil. 48. tit. 26. ex tit. 3. c. 63.* Spectamus igitur libertates in fraudem datas, non additionem hereditatis non idoneæ ab herede locupletis factam. Denique spectamus facultates defuncti non heredis.

IN [21] fraudem creditorum testamento datæ libertates, quamvis debitori heres, qui [22] solvendo est, extiterit: per legem Æliam Sentiam non valent.

22 *l. 57. ff. eod. l. 5. l. 18. ff. qui & à quibus manumiſſ.* Qualitas heredis non facit convalescere testamentum.

De additione bonorum.

VI. Imp. Gordianus A. Pisistrato.

23 Hereditatem defuncti spernentibus heredibus, servus libertate donatus petere potest bona sibi addici.

SI hereditas ejus, a quo testamento dicis te esse manumissum, ob æs alienum spernitur [23] ab heredibus: conservanda [24] libertatis gratia non injusta ratione creditoribus hereditariis satis [25] offerens, judicium testatoris observari tibi postulabis: maxime cum id etiam à divo Marco [26] consultissimo Principe sit constitutum, quod in extranei [27] quoque persona observari oportet.

24 *l. 15. §. 5. J. eod. l. 50. in fin. ff. eod. l. 3. l. 4. ff. de fideic. libert.*

25 Vid. *Inſt. de eo cui liber. cauſ.*

26 *l. 15. J. eod.*

27 *l. 50. ff. eod.*

De prohibito manumitti.

VII. Idem A. Justæ.

28 Manumittere servum contra voluntatem matris filius non potest. *Synopf. Basil. 48. tit. 3. c. 46.*

CONtra [28] voluntatem matris tuæ libertatem in eum conferre, quem illa liberum fieri prohibuit [29], non debes, ne videaris jura pietatis violare.

29 Contra defuncti voluntatem servus manumitti non potest. vid. *l. 5. ff. ſi mancip. ita fuerit alienat. ut manumit. vel è contra.*

De libertate collata in diem incertum.

VIII. Impp. Philippus A. & Philippus C. Tremellio.

30 Libertas in tempus nuptiarum relicta debetur veris tantum nuptiis secutis: non si simpliciter legatarius ad tempus nuptiarum idoneum venerit.

CUm testator libertatem tempore [30] nuptiarum filii sui, vel filiæ servo dari jussit: non tempus præstandæ libertatis præstituit: sed potius conditioni [31] locum fecit, ut non insecutis nuptiis libertas jure posci non possit.

31 Quam re ipsa evenire oportet. *l. 30. §. 4. ff. de leg. 1.*

De ſervo heredis.

IX. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Mauro.

32 Per fideicommissum potest. *l. 9. J. de fideicommiſſ. libert.*

SErvo tuo defunctus, licet te heredem scripsisse proponitur, directam tamen libertatem non potuit dare: jure enim directo [32] libertatem servis alienis [33] nemo potest [34] dare.

33 Etiam heredis. Hinc illud Tertulliani 5. *adverſus Marcionem: Alienos ſervos nec Galba manumiſit.* Ab eo præstatur libertas apud quem servitus est legis.

34 Imo potest. *l. 7. J. de liberali. l. 31. ff. de liberali.*

De impoſitione pilei & de aditione hereditatis.

X. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Germano.

35 Pileus libertatis insigne. vide

DIrectis verbis jure data libertate, non solum impositione pilei [35], sed & adita [36] hereditate, (si nulla juris impediat constitutio) liberti constituuntur Orcini [37].

quæ dixi ad *l. un. J. de Latina libert.* 36 *l. 23. ff. eod.* 37 Quibusdam Orthini dicuntur. De orcinis sæpius dixi. Accursius legit Orthinum, id est, directo manumissum. 38 Testamento irrito facto, ne quidem libertates in eo datæ valent, nisi fuerit adjectum, ut pro codicillis valeret. *Synopf. Basil. 48 tit. 3. c. 67.* 39 *d. l. 23. l. 24. §. 11. ff. de fideic. libert.* 40 Cur? clausula codicillaris testamentum sustinet. vid. *Papon 20. Arreſt. 1. Arreſt. 5.* 41 Hæc est clausula codicillaris. *l. ult. §. 1. ff. de codicillis* adde *l. 29. ff. ad Senat. Trebell.* 42 Imo constat valere. *l. 38 ff. de fideic. libert.* 43 Solennitas adeundi sublata. *l. ult §. qui admitti.* 44 *l. 10. §. eod. l. 25. ff. eod.* 45 Collusio heredis non præjudicat libertati. *l. 5. §. 1. l. 14. ff. de appellat. 46 d. §. 1. d. l. 14.* 47 *l. 7. l. 32 J. de liberali. l. 3. ff. de ſtatuliberis.* 48 Imo alienari potest. *l. 30. ff. de ſtatuliber.* dixi ad *Ulp. 2. §. 3.* 49 Vid. quæ dixi ad *l. 11. ff. de leg. 3.* & ad *l. 21. §. 4. §. de teſtam.* 50 Ratio dubitandi esse potuit, quod olim Græco legari non poterat. *Ulp. 25. §. 9.* 51 De qua *l. 6. §. & Inſtit. de eo cui libertat. cauſ.*

intestato successioni, libertates reliquerit: nemo autem adire velit defuncti hereditatem, eo quod suspecta esse videatur, & fuerint libertates forsitan, & sine scriptis fideicommissariæ relictæ; licere vel cuilibet *extraneo* [1], vel *uni* [2] *ex servis*, qui & ipse libertate donatus est, & pro sua periclitatur conditione, adire hereditatem sub [hac] conditione & satisdatione [3], quod & creditoribus omnibus satisfaciat, & libertates imponat his, quibus voluit testator: variæ dubitationes ex hac constitutione emerserunt: nam si res hereditariæ herede minime invento venierint, an & post venditionem earundem rerum possibile sit, vel servum, vel quemlibet alium adire, & recuperare quidem ab emptoribus res, satisfacere autem libertatibus, & creditoribus, quærebatur: & licet D. Severus, semel robus venditis hoc non admisit, nobis tamen Ulpiani sententia admodum placuit, maxime propter libertates, ne depereant, & post venditionem rerum annale remedium dare divi Marci constitutioni, intra quod & creditoribus omnibus satisfiat, & emptores nihil novi patiantur, qui annalem [4] sæpe sentiebant rescissionem [&] *licere servo, qui libertate donatus est, vel alii cuidam extraneo, vel ante venditionem rerum, vel post venditionem, intra annale tamen tempus adire hereditatem, & res recuperare, prius satisdatione danda*, ut tam libertatibus, quam creditoribus satisfiat. §. 1. Sin autem libertatibus quidem omnibus satisfacere quis polliceatur, creditoribus autem non in solidum, sed in partem solvere creditum, illi autem hujusmodi pactionem [5] admiserint: sancimus, & in hujusmodi casu consultissimi Principis locum habere constitutionem, & eum modis omnibus admittendum [esse] censemus: maxime cum ex voluntate creditorum hæc interponitur; nolentibus [6] etenim creditoribus admitti talem pactionem nullo modo concedimus.

§. 2. Sin vero quidam ex servis libertatem amplexi fuerint, alii autem censuerint esse respuendam: & in hunc casum extendenda est divi Marci oratio, & proculdubio, & in hac specie audiendus est petitor hereditatis: & maneat liberum arbitrium servorum, sive ad libertatem venire volunt, sive in servitute remanere. Licet enim Romanam civitatem recusare [7] nemini servorum licitum sit [8]: tamen in hoc casu, ne propter quorundam indevotionem alii maneant in servitute, volentibus quidem omnibus servis licere in libertatem pervenire, nolentibus autem quibusdam, vel recusantibus, spontaneam servitutem imminere oportet, & quem patronum habere noluerint, dominum suum, & forsitan acerbum sentiant. §. 3. Sin vero non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, sed certum numerum servorum ex his, qui ad libertatem venire [jure] sunt jussi: melius est, si quidem res hereditariæ sufficiunt ad implendos [9] creditores: etiam omnibus servis dare libertatem, etsi hoc pollicitus non est. Sin autem deest [aliquid] in exsolvendis creditoribus, humanius est, ut pauci saltem perveniant ad libertatem. §. 4. Sed hoc quidem antiquis dubitationibus remedium invenimus: bellissimam autem repletionem præfatæ Constitutioni donantes, sancimus, ut si non unus veniat hereditatis petitor, sed plures quidem uno [10] momento, uterque [11], vel ampliores: omnibus detur licentia communiter hereditatem adire, prius satisdatione ab omnibus danda, ut creditoribus, & libertatibus satisfaciant. Sin autem per intervalla temporum hoc fiat, qui primus venit, habeat prærogativam, si etiam satisdationem præstare potest. Illo autem cessante hoc facere, alii gradatim secundum tempora petitionis succedant, & hoc intra annale tempus observetur. §. 5. Sin autem uno pollicente quosdam liberos facere, non autem totos, alios emerserit, satisdationem paratus idoneam præstare, quod omnibus [12] creditoribus & omnibus libertatibus satisfaciat: æquissimum est eum admitti, ut omnes libertates indistincte celebrentur, quod privilegium damus, non solum servo [13], qui libertate donatus est, sed etiam ei [14], cui nulla libertas relicta est, ut aliquid venustum eveniat: ut per eum cui relicta libertas non est, aliis libertas imponatur. §. 6. Sed si quidem antequam prior hereditatis res & libertatem accipiat, hoc eveniat, secundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locum censemus. Sin autem jam rebus servo qui primus petiit hereditatem datis, & libertatibus ab eo quibusdam servis hereditariis impositis, quidam servus alius hereditarius, vel liber extraneus hoc facere maluerit: licebit quidem [hoc] ei impetrare, & sub majoribus pollicitationibus & satisdationibus hereditatem accipere. Sed prior in libertate petitor maneat, licet res ab eo distrahantur, his omnibus intra annum (secundum quod dictum est) celebrandis, ex quo prior petitor judicem adierit.

1 *d. l.* 6. §. 5. *J. cod.*

2 *d. l.* 6. §. 5. *& Instit. de eo cui libert. caus.*

3 *l.* 4. §. 8. *ff. de fideicommiss. libert. Instit. de eo cui libertat. caus.*

4 Annalis rescissio.

5 Pacisci possumus cum creditore, ut minus debito solvamus.

6 Potest tamen dilatio debiti solvendi à Principe postulari. *l.* 4. §. *de precib. Imp.*

7 Libertas invito datur, *ut hic*: sic liberatio invito contingit. *l.* 53. *leg.* 91. *ff. de solut.* sic servus *in Querulo, sive Aulularia Plauti*, „Nobis (inquit) quotidie nuptiæ, natales, debacchationes, ancillarum feriæ, propter hoc quidem, nec manumitti volunt. At invito beneficium non datur. *l.* 69. *ff. de reg. juris.* Invito etiam filio libertas non datur. *Novell.* 89. *cap.* 11. *l.* 5. *in fin. J. de emancipat. Paulus* 2. *sent.* 25. §. *ultim.* Cur ? in jure sui est commodum, quod eriperetur filio, si emanciparetur invitus. vide Cujac. ad *l.* 62. *ff. de verborum obligat.*

8 Cur ita ? ne videatur libertas tantæ civitatis sperni: quam alii magno redimunt, & impetrant ægre. Nec ineleganter Leo ait, *Novell.* 102. *in fin.* duplex beneficium accipere.

9 Id est, ut satisfiat creditoribus.

10 Plures uno momento hereditatem possunt petere.

11 Utique.

12 Omnibus qui libertatem offert, ei præfertur qui certis duntaxat.

13 *In princ. J. eodem. l.* 6. §. *cod.*

14 *Leg.* 50. *in fin. ff. cod.*

TIT. III.

DE LEGE FUSIA [15] CANINIA TOLLENDA.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SERVORUM libertates in testamento relictas, tam directas, quam fideicommissarias ad exemplum [16] inter vivos libertatum indistincte valere censemus, lege Fusia Caninia de cætero cessante, nec impediente testantium pro suis servis clementes dispositiones effectui mancipari. Dat. Kal. Jun. * AA. Conss.

15 De lege Fusia Caninia dixi 1. *Institut.* 7. adde *Paulum* 4. *sententiarum* 14. *Ulpian.* 1. §. 24. *Gajum* 1. *tit.* 2. adde *legem penultim. C. Theodosiano de Judeis.* ubi loquitur de numero manumittendorum. Plautus in *Querulo*, dum ait, *„Ad legem Portiam Caninian, Furiam, Fusiam.* & Vopiscus in Tacito, ibi, *Servos manumisit, intra centum tamen ne Caninium transisse videretur.* adde *legem* 37. *ff. de conditionib. & demonstrationibus.*

16 Argumentum à contractu ad ultimas voluntates; id est, favor contractibus concessus ad ultimas voluntates potest extendi.

TIT. IV.

DE FIDEICOMMISSARIIS [17] LIBERTATIBUS.

De hereditate non adita.

1. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Primo.

CUM proponas hereditatem ejus [testatoris] aditam [18] non esse, à quo tibi fideicommissariam libertatem relictam dicis, & ab intestato [19] alium, quam qui scriptus est, hereditatem possedisse: si non [20] à legitimo quoque herede fideicommissaria libertas repetita est, nullo jure præstari eam ab eo, qui rogatus non est, desideras. Plane si pecunia accepta heredem instituturn omisisse hereditatem docueris, libertatem tibi præstare cogetur. P.P. XIII. Kal. Mart. LATERANO & RUFINO Conss. 198.

Si legatarius manumiserit, deinde codicilli falsi pronunciati sunt.

II. Imp. ANTONINUS A. Valerio.

QUamvis codicilli [21] quibus avunculo defunctæ legatus esse videris, falsi pronunciati sunt: tamen si ante motam cri-

17 XLVIII. *Eclogæ* 1. dixi ad XL. *D.* V. 2. *Institution.* 24.

18 *l.* 12. *J. de testam. manumiss.*

19 *l.* 1. *J. si quis omissa causa testament.*

20 *leg.* 24. §. 11. *ff. cod.*

21 Manumisit Titius servum sibi falsis codicillis relictum? heres defuncti, idemque servi manumissi dominus, à manumissore servum vindicare, seu in servitutem revocare non potest; sed à manumissore æstimationem servi, hoc est, viginti aureos, *ut hic. Synopsis Basil.* 48. *tit.* 13. *cap.* 1. *l. penult.* §. 1. *ff. de jur. patr. l.* 4. *ff. de manumiss. testament.*

minis quæstionem, justam libertatem ea à legatario consecutus, posterior eventus non infirmat ita datam libertatem. Plane secundum D. Hadriani constitutionem datur heredi viginti [22] aureorum repetitio.

De natis ex statulibera.

III. Imp. ALEXANDER A. Lucio.

CUm [23] libertatem mulieribus sub conditione datam proponas: quid dubium est, eos, qui ex his ante [24] impletam eam edunus, servos nasci, & pertinere ad heredes jure dominii? His enim demum succursum est, qui post [25] moram præstandæ libertatis progeniti sunt, ut liberi [&] ingenui nati videantur.

De ea, quæ voluntate domini in libertate morata est, & ea quæ nunquam fideicommissariam libertatem petit.

IV. Idem A. Hadriano.

SI voluntate domini in libertate est morata, cui [26] fideicommissaria libertas relicta fuit: secundum Senatusconsultum [27], & Constitutiones ad id pertinentes civis Romana facta ingenuos [28] perperit. Sed si [29] nunquam ab ea libertas petita est, sibimet imputare debet, cur interea progeniti ex ea servi sunt.

De minore.

V. Idem A. Dionysio.

MInor [30] annis lege definitis, nec per fideicommissum libertatem supremis suis [elogiis [31]] relinquere potest, nisi his, quorum causam probare potest.

De aliena causa.

VI. Idem A. Maximo.

DEberi etiam alienæ ancillæ fideicommissariam libertatem placuit: nec [32] deficit hoc debitum, si [33] interim domina (si modo nihil ex judicio ejus qui, quæve reliquit libertatem, perceperit) noluit vendere: quia possit tempore procedente, ubicunque occasio redimendæ ancillæ fuerit, præstari libertas.

Manumissi quorum sunt liberi.

VII. Idem A. Nicomedi.

HI [34], quibus per fideicommissum libertas supremis judiciis relinquitur, eorum [35] liberti efficiuntur, à quibus manumittuntur. P.P. Kal. April. Fusco, & DEXTRO Conss. 226.

De libertate collata in heredu, qui non adiit, arbitrium.

VIII. Idem A. Eutycheti.

CUm proponas fideicommissariam libertatem ita tibi datam, si [36] uxori testatoris placuisset: licet [ea] non adeunte hereditatem, pertinere cœperit ad filium solida hereditas, non refragante tamen uxore testatoris, potes petere libertatem.

Si servus non adscripta libertate tutor detur.

IX. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Daphnidi.

ETsi non adscripta libertate testator servum suum tutorem filiis suis dederit: receptum [37] est [tamen] & libertatis & *pupillorum* favore, ut per [38] fideicommissum [39] manumisisse eum videatur. Etsi non suum proprium, sed alienum [40] servum conditionem ejus sciens tutorem adscripserit: æque fideicommissariam libertatem datam (nisi aliud evidenter defunctum sensisse appareat) Prudentibus placuit.

De libertate in tempus dilata.

X. Idem AA. Mercuriali.

FIdeicommissaria quidem libertas ita tibi relicta, cum [41] testatoris filius ad annum vigesimum quintum pervenerit, non intercidit, licet heredem intra præstitutam ætatem decessisse ponas: tempore quippe, quo, si viveret, præfinitam ætatem impleturus foret, spem libertatis non intercidere, vetus placitum est.

Manumissionem necessariam esse.

XI. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. [& CC.] Flaviano.

SI servus fuisti, ac tibi per fideicommissum libertas relicta fuit, pervides sine [42] manumissione te ad libertatem pervenire non potuisse: quapropter si verbis precariis constitutus servus libertatem accepisti, adire Præsidem Provinciæ te oportet, ut causa cognita, si tibi deberi libertatem prospexerit, ad manumittendum eum, qui debet, urgeat; vel si latitet, contra [43] latitantem interposito decreto tibi prospiciat.

De verbo, commendo.

XII. Iidem AA. & CC. Hyrenio.

EX verbo, *Commendo* [44], testamento, vel codicillis non videri fideicommissariam libertatem relictam [esse,] auctoritate juris declaratur.

De aliena ancilla, & de eo qui judicium testatoris agnovit.

XIII. Iidem AA. & CC. Pythagoridæ.

SI te donatam ante matrimonium uxori suæ, postea ei legato relicto, testamento manumitti, seu codicillis, seu verbis precariis à successoribus voluit: tam eos ad redemptionem, & manumissionem, quam eam, quæ in capiendis [45] relictis defuncti consensit judicio, teneri, tibique fideicommissariam deberi libertatem, non ambigitur.

De manumissione eorum, qui sunt in utero.

XIV. Imp. JUSTIN. A. Juliano P.P.

CUm inter veteres dubitabatur, si fideicommissariam libertatem possibile esset relinqui servo qui adhuc [46] in ventre portaretur, & homo fieri speraretur? Nos vetus jurgium decidentes, libertatis [47] favore censemus & fideicommissariam, nec non

22 *l.* 26. §. 4. *ff. cod. l.* 16. *ff. de statulib.* adde quæ scripsi ad *l.* 1. §. 5. *J. de communi servo.* Goth. Adde *l.* 8. §. *ult. & l.* 9. *ff. de inoff. testam.*

23 Libertate mulieri sub conditione relicta, quos pendente conditione ea mulier parit, servos parit: quos post conditionem & moram, liberos, *ut hic. Synops. Basil.* 48. *tit.* 13. *c.* 2.

24 *l.* 26. §. 1. §. 2. *l.* 53. *ff. cod. l.* 22. *ff. de statu.*

25 Puta manumissi inter amicos, aut per epistolam, aut convivii adhibitionem. Qui ita manumittebantur, jure veteri non fiebant liberi: sed in libertate tantum morari dicebantur. Nam mutata voluntate patroni in potestatem à domino petebant reduci: quod tamen prætor minime permisit, ut Ulp. in reliquiis quibusdam regularum scribit. Nam & manumissum à peregrino, qui peregrinæ conditionis erat, non civis aut Latinus, ut & Plinius docuit in epistola *ad Trajanum*. Prætor fervire non permittebat. Sed postea lex *Ælia Junia* Norbana propriam libertatem dedit, ut fierent Latini, id est, ejusdem juris essent, cujus & Latini colonarii: adde *Cujac.* 18. *obs.* 20.

26 Vid. *l.* 9. *ff. de testam. manumiss.*

27 Rubrianum fc.

28 Natus ex ea, quæ in libertate morata est, id est, minus solenniter manumissa, ingenuus est. inde colligunt, ex serva ingenuum nasci posse, *ut hic*: & *l.* 1. §. 1. *ff. de jur.*

29 Hodie non cogitur petere, cum ipso jure sit libera. *l.* 15. *J. cod.*

30 *l.* 18. *ff. cod.* dixi ad *l.* 4. *ff. de testam. manumiss.*

31 Id est, in testamento: testamentum, hominis supremum elogium.

32 Et ita abrogatur §. 11. apud Ulpianum tit. 3.

33 Alieno servo libertas relinqui potest. Quid si dominus eum nolit vendere? legatum non extinguitur, sed in futurum tempus differtur, tantisper dum dominus voluntatem mutet, *ut hic.* & §. 2. *Inst. de fideic. reb. per fideicommiss.*

34 Servus mihi relictus est, & à me per fideicommissum statu liber factus? liber factus meus libertus est, *ut hic. Synops.* 48. *tit.* 12. *c.* 2. non ejus qui mihi eum reliquit, ejusve heredum.

35 Manumissus ex fideicommisso fit libertus manumittentis, *ut hic. d.* §. 2. *v. qui autem.*

36 Vid. *l.* 14. *ff. cod.* 37 Cur receptum hoc dicitur? nempe quia stricto jure utroque casu non idem est, aut non eadem est ratio. Qui servum liberis suis dat tutorem, servo dedisse libertatem intelligitur: duplici favore libertatis & pupilli: qui servum heredem facit, præsumitur quidem liberum eum fecisse, libertatis favore, at nullius pupilli causa. Priore casu duplex ratio libertatem collatam esse suadet: Posteriore una tantum ratio libertatem confirmat. *Goth.* Quando quædam dicuntur favore recepta, innuitur jure stricto contrarium esse, de quo §. 1. *Instit. qui testam. fac. poss.* text. est in *l.* 24. §. 1. *in fin. ff. de fideicomm. lib.* vid. Gloss. hic. & Charond. *verisimil. lib.* 1. *cap.* 21. ANS. 38 *l.* 10. *in fin. ff. de testam. tut.* adde *l.* 24. §. 10. *ff. de fideicomm. libert.*

39 Hodie directo. §. 1. *Instit. qui testam. l.* 5. *vers. cum igitur. J. de necessar.* vel potius utraque. *Cujac.* 18. *obs.* 5. Alii putant directam ex testamento, si tutor in eo datus sit, competere: fideicommissariam, si in codicillis, vel alia ultima voluntate. vide *Ant. Fabr.* 6. *conject.* 16. 40 Vid. *l.* 5. *J. de testam. tut.* 41 Libertas legatarii non perit heredis morte. 42 Hodie etiam sine manumissione. vid. *l.* 15. *J. cod.* 43 Contra latitantem decretum interponitur. 44 Verbum *Commendo*, non satis explimit fideicommissum, aut preces: arbitrium permittit potius quam preces adhibet, quæ in testamentis necessitati permissæ sunt. *l.* 41. §. 6. *ff. cod. l.* 11. §. 2. *ff. de legat.* 3. *Paul. sent.* 1. §. 6. vid. quæ not. ad *l.* 2. *J. de codic.* & ad *l.* 186. *ff. de verb. signif.* 45 Agnoscena legatum, judicio defuncti parere tenetur, *ut hic. & l.* 40. *in fin. princ. ff. cod.* 46 Vid. *l.* 24. §. 4. *ff. cod.*

47 Cujus causa favorabilis. *Goth.* Hæc est XXXIX. decisio ex quinquaginta novis Justiniani decisionibus. vid. Inglois. ANS.

1 Cum libertate eadem respicere, id est, ingenuum & in ipsa ingenuitate nasci.

2 Ex ancilla potest nasci ingenuus, *ut hic* ut & *l. 1. §. 3. ff. de suis.*

3 Libertatis favore pluralis numerus pro singulari, & è contra accipitur.

4 Vid *l. 5. versf. Quamvis ff. de bon. quæ liberis. l. 20. l. 179. ff. de regulis juris.*

5 Et ita sine manumissione hereditas, *ff. eod.* quod olim exigebatur. *l. 4. in fin. l. 11 ff. eod.*

6 Propter moram heredis, fideicommissaria libertas in quasi directam mutatur: & ex fideicommissario fit Orcinus libertus.

7 Voluntas defuncti non est differenda, præsertim cum de libertate agitur.

8 *Synopf. Bas. 48. tit. 13. cap. 3. & 1. Harm. 18. §. 16.*

9 Si libertas fideicommissaria est relicta uni ex liberis ancillæ, quem elegerit heres, illo moriente, nulla facta electione, omnes ad libertatem perduc untur.

10 Hæc est XL. decisio ex quinquaginta Justiniani. vid Jugl. ANS

11 Oratio de incerto ex certis sua aptitudine continet universos. *Bald.*

12 Sua cuique nocet contumacia.

13 *l. 26. in fin. ff. eod.*

14 Hæc est decisio XLI. ex quinquaginta novis decisionibus Justiniani. vid. Inglois. ANS.

15 Quoties res, quæ petitur, dari potest, ineptum est reum ad æstimationem ejus condemnari. Alioquin sententia à libello differret: quod esse non debet. *l. 18. ff. communn. divid.* vid. *Oldend. in tract. de sent. & re judic. cap. 17.*

16 Stultus est judex qui eum res petitur, in æstimationem condemnat, si res præstari potest & debet.

non directam libertatem suam firmitatem habere sive in masculo, sive in fœmina, qui, quæve adhuc in ventre vehitur, ut cum [1] libertate solem respiciat, etsi mater sua adhuc [2] in servitute constans eum, vel eam ediderit. Sin autem plures [3] erecti, vel erectæ sint, sive unius fecit mentionem, sive pluraliter nuncupavit, nihilominus omnes ad libertatem à primis veniant cunabulis: cum in ambiguis [4] sensibus melius sit (& maxime in libertate, favore ejus) humaniorem amplecti sententiam. Dat. Kal. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De mora.

XV. Idem A. Juliano P.P.

ANcillam, sive servum, cum fideicommissaria libertas ei relicta sit, sancimus, si mora libertatis à debitore facta fuerit, sententia [5] Præsidis eripi in libertatem, & nullo facto, aut voluntate ab herede expectanda: sed talem habere eos libertatem, quasi [6] ab ipso testatore directis verbis fuerint libertatem consecuti, cum satis impium atque absurdum sit, heredes testatoris differre voluntatem, maxime [7] cum ad libertatem respiciat.

De libertate relicta uni ex liberis ancillæ, quem rogatus elegerit.

XVI. Idem A. Juliano P.P.

SI quis in testamento [8] suo rogaverit suum heredem, ex liberis ancillæ suæ, quam [9] nominaverit, unum, quem elegerit, ad libertatem perducere: & cum ancilla unum, vel plures enixa est, heres neque dum supereſt, in libertatem aliquem adduxerit; vel cum deliberat, quis ad libertatem perducendus est, ab hac luce fuerit subtractus: dubitabatur ab Antiquis, utrumne omnes, an quidam, an nemo ex his ad libertatem perveniat? Sed veteris quidem juris altercatio multa sane super hujusmodi casibus resonuit. Nos autem [10] heredis coercentes malignitatem, si non voluntatem testatoris adimpleverit, & mox cum potuerit, non elegerit unum ex liberis ancillæ, & cum libertate donaverit, sancimus compelli non solum eum, sed etiam heredes, vel successores ejus omnes ancillæ liberos in libertatem perducere: [neque enim] hoc contrarium [11] est sententiæ testatoris. Cum [enim] omnimodo quendam ex his liberum esse disposuerit, & non ad certum corpus, sed ad omnes respexerit: si non pareatur ejus voluntati, sine dubio ex sententia testatoris omnes ad libertatem perveniunt. Similemque esse definitionem censemus, & si non ab herede, sed à legatario, vel fideicommissario testator rogaverit libertatem imponi. Sic etenim justo timore heredes & legatarii, vel fideicommissarii perterriti & voluntatem testatoris adimplere procurent, & sibi non ex omnium libertate quandam afferre patiantur jacturam. Quod si reclamaverint: sibi tale dispendium imputent [12], non ex nostra lege, sed ex sua lugentes instantia. Dat. xv. Kal. Decemb. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

De servo legato, ut manumittatur.

XVII. Idem A. Juliano P.P.

CUm quidam servum suum ita legaverit, [ut] legatarius libertatem ei imponat, & heres ad hujusmodi legatum improbe [13] versatus, servum dare legatario dedignatus est, ut etiam lite pulsetur, & judex non in ipsum servum, sed in æstimationem litis condemnationem proferat: veteris juris interpretes dubitant, ne quod obstaculum libertati ex hac causa procedat. Et si placuerit eandem deberi libertatem, à quo danda sit, utrumne ab herede, an à legatario? Et si heres imponat libertatem, an legatarius quod ex pecuniaria condemnatione accepit, firmiter detineat, sive in totum, sive ex parte, sive etiam nihil? Talem itaque altercationem resecantes [14], miramur [15], quare Judex, qui præpositus est in prædicta causa, non omnimodo condemnationem in servum, sed in æstimationem ejus fecerit: cum ipsius vitium etiam hujusmodi præbuit altercationi occasionem. Unde si talis quæstio emerserit, nullum quidem judicem ita esse stultum [16] putamus, ut hujusmodi proferat condemnationem: sed si legatarius immineat, quatenus ei servus restituatur, & post litem contestatam duorum [17] mensium spatium effluxerit, censemus illico ad libertatem eripi servum, & illum quidem liberum esse, heredem autem pro sua indevotione [in] omnes expensas, quas legatarius in lite fecit, in quadruplum ei condemnari: jure patronatus integro legatario servando.

17 Adde *l. ult. ff. qui sine manum.* vid. *Cujac. c. 13. de præscript.*

TIT. V.

DE DEDITITIA [18] LIBERTATE TOLLENDA.

1. Idem A. Juliano P.P.

DEDITITIA conditio nullo modo in posterum nostram Rempublicam molestare concedatur, sed sit penitus deleta: quia nec in usu esse reperimus, sed vanum [19] nomen hujus libertatis circumducitur. Nos enim, qui veritatem colimus, ea tantummodo volumus in nostris esse legibus, quæ re ipsa obtinent.

18 Vid. §. 4. *Inst. de succeſſ. libert. Ulpian. 1. §. 11. & 20. §. 14. & 22. §. 2. Cajus 1. tit. 1. §. 4. Nov. 78. §. 3. Inſtit. de lib.* huc etiam pertinet *l. 42. ff. de fid. lib. v. Paul. 4. ſent. 12. §. 4. 5. 6. 7. 8.*

19 Dedititii qui fuerint, vid. Cajum *d. loco.* Ulpian. 1. §. 11. adde quæ scripsi ad *l. 7. §. 7. ff. de dolo. & Theophil. de libertinis in fin. Iſid. l. 8. c. 4.* Testamentum facere eis non licebat. Cajus *d. loco. §. 5. Ulp. 20. §. 14.* aut ex testamento capere, nullaque ratione ad civitatem priorem perduci. Cajus *d. loco. §. 5.* heredes instituì. *Ulp. 22. §. 2.*

TIT. VI.

DE LATINA [20] LIBERTATE TOLLENDA, ET PER CERTOS MODOS IN CIVITATEM ROMANAM TRANSFUSA.

Præfatio. 1. De epistola. 2. De manumissione apud acta. 3. De servo ægroto à domino derelicto. 4. De prostituta contra legem venditionis. 5. De hu, qui domini funus pileati antecedunt, vel in ipso lectulo stantes cadaver ventilare videntur. 6. Si manumittens voluerit Latinum libertum esse. 7. De manumissione statu liberi. 8. Si dominus, qui servum judicio liberali superavit, pretium servi acceperit. 9. De nuptiis & de datalibus instrumentis. 10. Si dominus servum apud acta filium suum nominaverit. 11. De instrumentis servitutis servo traditis, vel corruptis. 12. De jure antiquo Latinitatis, vel libertatis mentionem faciente, & de variis modis liberandi sublatis. 13. In quibus casibus hæc lex locum habeat.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUm dedititii liberti jam sublati sint: ea propter imperfecta Latinorum libertas incertis vestigiis titubat, & quasi per satyram [21] inducta adhuc remanet, & non inutilis quidem pars ejus diminuitur: quod autem ex re ipsa rationabile est, hoc in jus perfectum deducitur. Cum enim *Latini* liberti ad similitudinem antiquæ Latinitatis, quæ in colonis [22] missa est, videntur esse introducti, ex qua nihil aliud Reipublicæ, nisi bellum accessit civile [23]: satis absurdum est, ipsa origine [24] rei sublata ejus imaginem derelinqui. Cum igitur multis modis & pene innumerabilibus Latinorum introducta est conditio [25], & Leges diversæ, & Senatusconsulta introducta sunt, [&] ex his difficultates maximæ emergebant tam ex lege Junia [26], quam ex Largiano [27] Senatusconsulto, necnon ex Edicto [28] divi Trajani, quorum quidem plenæ fuerant nostræ leges, non autem in rebus [29] [eorum] fuerat experimentum: studiosissimum [30] [nobis] visum est, hæc quidem omnia & Latinam libertatem resecare, certos autem modos eligere, ex quibus antea quidem Latina competebat libertas, in præsenti autem Romana defertur conditio, ut his præsenti lege enumeratis, & civibus Romanis nascentibus, cæteri omnes modi, per quos Latinorum nomen inducebatur, penitus conquiescant, & non Latinos pariant, sed pro nullis habeantur. Quis enim patiatur talem esse libertatem, ex qua ipso [31] tempore mortis in eandem personam simul & libertas & servitus concurrant: & qui quasi liber mortuus est, eripiatur non solum in mortem, sed etiam in servitutem? §. 1. Sancimus itaque, si quis *per epistolam* [32] servum suum in libertatem perducere maluerit, licere ei hoc facere quinque [33] testibus adhibitis, qui post ejus literas, sive in subscriptione positas, sive per totum textum effusas, suas literas supponentes, fidem perpetuam possint chartulæ præbere. Et si hoc fecerit, sive per se scribendo, sive per tabularium [34], libertas servo competat quasi ex imitatione codicilli delata: ita tamen, ut ipso patrono vivente, & libertatem, & civitatem Romanam habeat. §. 2. Sed & si quis *inter* [35] *amicos* libertatem dare servo suo maluerit: licebit ei similiter quinque testibus adhibitis suam explanare voluntatem: &, quod liberum [eum] esse voluerit, dicere: & hoc sive inter acta fuerit testificatus, sive testium voces attestationem sunt amplexæ, & literas tam publicarum personarum, quam testium habeant, simili modo servi ad civitatem Romanam perducantur, quasi ex codicillis similiter libertatem adipiscentes. §. 3. Sed scimus hoc etiam esse in antiqua Latinitate, ex Edicto [36] divi Claudii introductum, *quod si quis servum suum agritudine* [37] *perclitantem* [a] *sua domo publice ejecerit, neque ipse eum procurans, neque alii eum commendans, cum erat ea libera facultas, si non ipse ad ejus curam sufficeret, in Xenonem eum mittere, vel quo poterat modo eum adjuvare, hujusmodi servus in libertate Latina antea morabatur: & quem ille morientem antea dereliquit; ejus bona iterum, cum moreretur, accipiebat.* Talis itaque servus libertate necessaria, domino etiam nolente, re ipsa donatus, fiat illico [38] civis Romanus, nec aditus in jura patronatus quondam domino reservetur. Quem enim à sua domo suaque familia publice repulit, neque ipse eum procurans, neque alii commendans, neque eum in venerabilem Xenonem mittens, neque consueta ei præbens salaria, maneat ab eo ejusque subsistantia penitus segregatus tam in omni tempore vitæ liberti, quam cum moriatur, necnon postquam jam in fata sua concesserit. §. 4. Similique modo, si quis ancillam suam sub hac conditione alienaverit, *ne* [39] *prostituatur*, novus autem dominus impia mercatione eam prostituendam esse tentaverit, vel si pristinus dominus injectionem manus in tali alienatione [sibi] reservaverit, & cum ad eum fuerit reversa [ipse] ancillam prostituerit: illico in libertatem Romanam eripiatur: & qui eam prostituerit, ab omni jure patronatus repellatur. Qui enim ita [demum] degener & impius constitutus est, ut tamen exerceat mercationem, quomodo dignus est vel ancillam, vel libertam eam habere? §. 5. Sed & *qui domini funus pileati* [40] *antecedunt*, vel *in ipso lectulo* [41] *stantes cadaver ventilare videntur*, si hoc ex voluntate fiat vel testatoris, vel heredis: fiant [illico] cives Romani. Et ne quis vana liberalitate jactare se concedatur, ut populus quidem eum quasi humanum respiciat, multos pileatos [42] in funus procedentes adspiciens, omnibus autem deceptis maneant illi in pristina servitute, publico testimonio defraudati: fiant itaque & [hi cives] Romani: jure tamen patronatus patronis integro reservato. §. 6. Illo procul dubio observando, ut si quis sive in testamento, sive vindicta quendam

ficia tua. & Satyra lex, lex multis aliis legibus conferta. *Festus d. loco.* quæ uno tenore multa simul comprehendit 3. *Diomedes* 7. quæ de pluribus rebus simul loquitur. *Isid* 5. *Etymol.* ὁλοσχερῆ καὶ ποικίλα πράγματα, ut & *Satyra* cibi genus ex variis rebus conditum. *Fest. d. loco.* Satyra genus farciminis multis rebus refertum. *Varro* 2. *Plautinarum quæstionum.* Satyra est una pasta & polenta & nuclei pinei mulso conspersi. Satyra lanx quæ referta variis multisque primitiis in sacro apud priscos Dii inferebatur, cujus generis lancium in Georgicis Virgilius meminit. v. 3. *Diomedem* 7. Varro in veteri tabula antea apud Appianum, *extra quam si quid in Satyra foret.*

21 Vide *Ulpian. d.* §. 4.

22 Bellum civile fuit adversus Latinos, Hetruscos & Sabinos: cujus meminit *Florus abbrevia-tor* 71. Appianus 1. *belli civilis*. Florus 3. *cap.* 18. Plin. de viris illustribus, *cap.* 63. 75. Valer. 6. 2. 8. Plin. 33. *cap.* 1. Eutrop. 5. *cap.* 1. Auguſt. 3. *de civitate* 17. & 26. Orosius 5. *c.* 18. Plutarchus *in Sylla*. Solinus *cap.* 2. Euseb. *in lib.* 5. *de tempor.*

24 Origine sublata, non est cujus sit imago.

25 Latinorum conditio hæc erat, ut liberi vivebant, moriebantur ut servi, veluti cum spiritu libertatem exuentes, eorum enim bona à manumissoribus occupabantur, non jure hereditatis, quoniam nulla est servi hereditas, sed jure peculii: idque ex lege Julia Norbana. *Theophil.* §. 4. *Inſtit. de succeſſ. libert.*

26 Lex Norbana conditionem Latinorum prima reperit. *Theoph.* §. 3. *Inſt. de libert.*

27 Dixi ad *Novell.* 78. adde §. 4. *Inſtit. de succeſſ. libert.* Porro senatusconsultum Largianum in Latini defuncti bonis extraneo manumissoris heredis, manumissoris filium præponebat, si nominatim non erat à patre exheredatus. *d.* §. 4. 28 Hoc edicto cavebatur, ut si quis Latinus, invito aut inscio patrono, civitatem Romanam sibi petiisset: viveret quidem is, ut civis, & omnia ageret, quæ civium Romanorum essent, verum ut Latinus moreretur. *d.* §. 4. 29 Vid. *l. 2. ff. com. de leg.*

30 Id est, utile, conducibile. 31 Liberi igitur vitam agebant, atque ipso ultimo spiritu libertatem amittebant, & quasi servorum bona, quasi jure peculii, manumissores detinebant. §. 4. *Inſt. de succeſſ. libert.* Salvian. 3. *ad Eccleſ. Jugo Latinitatis addicuntur, quos scil. jubent sub libertorum quidem titulo agere viventes, sed nolunt quidquam habere morientes, negato his ultima voluntatis arbitrio: etiam quæ superſtites habent, morientes donare non possunt.* Hæc Salvianus. His contrarii erant manumissi *denariales* (ex lege, denario jactato manumissi) & Chartularii manumissi per epistolam. *Buchardus, Aſſulphus rex Longobard. tit. de manumiſſ.* vide *Cujac. 4. obſ. 5.*

32 De manumisso per epistolam videndus est *Cujus 1. tit. 1. §. 3.* 33 Quemadmodum per epistolam quis manumittat. 34 Tabularii inter cætera dabant operam scribendis manumissionibus, *ut hic.* 35 De manumisso inter amicos *Cujus d. loco.* adde §. 1. *Inſt. de libert.*

36 *De quo* vid. *l. 2. ff. qui sine manumiſſione. & Suetonium.* 37 *Novell. 22. cap. 12. Novell. 153. cap. 1. l. 4. §. 5. ff. de bon. libert.* adde *l. 2. §. de infantib. expoſit. l. ult. ff. pro derelicto. l. 13. ff. de ſtatu homin.* 38 Servus æger à domino expositus, illico fit civis, *ut hic:* in judicio tamen relictus non fit. *l. 13. ff. de ſtatu hominum.* 39 Vid. *l. 1. §. ſi mancip. ita venier. ne proſtituatur.*

40 Pileus, libertatis insigne, *ut hic*, & *§. eod.* adde *l. 10. §. de teſtam. manum.* moris erat servis, simul atque manumissi essent, demere capillos, & capiti calvo pileum imponere, ut eo quasi symbolo tempestatem servitutis viderentur effugisse, ut naufragio liberati solent. *Nonius.* Huc alludere Paul. *Act. 27. verſ.* 34. videtur, in summo naufragio constitutus, ἀδύνᾶς ὑμᾶς, inquit, ἐκ τῆς κεφαλῆς πεσεῖται. Juvenalis satyra 12. *gaudent ibi vertice raſo Garrula ſecuri narrare pericula nauta.* Plaut. *in Amphitruone*, *ut ego hodie raſo capite calvus capiam pilcum.* Contra coma apud Spartianos libertatis erat insigne. *Ariſtoteles Rhetoric.* 1. ut apud Gallos ingenuitatis, unde Gallia comata, libera. Alii igitur putant, caput manumissis ad rasum, ut ea ratione significarent se mutatos, & quasi novos homines factos: id enim vel apud Athenienses servabatur, teste Suida in ἀνδραποδώδη τρίχα. Porro ad id quod de pileo dixi, referenda est hæc clausula Cuspidii testamento inserta: *Tauro pileum do.* Ita directo manumissi funus defuncti præcedere solebant, ut Appian. indicat *in Mithridate*, dum Prusiam Bithyniæ regem gestasse pileum refert, ὃ τοῖσι τοιούτοισι τῶν ἐν ταῖς διαθήκαις ἐλευθερουμένων: Persius 5. *Hæc mera libertas, hæc nobis pilea donant*, & à Plauto *in Captivis*: & in Aurelii Victoris breviario dicuntur pilei manumissionis, id est, libertatis. Sueton. *in Tiberio* hinc *ad pileum vocare*, Liv. lib. 3. *decad.* 3. & 10. & 4. *decad.* 8. & 5. adde *Senec. 6. epiſt. 47.* adde *Livium* 24. 26. 34. 45. 48. De pileo hoc adjicere visum est, pileatos servos venum ire solitos. vide *7. Gell. 4.* Porro an & quomodo pileati Romani alias diximus. Hoc etiam notandum est, videri manumissos solitos fuisse albas vestes sumere. Tertull. *de resurrect. carnis, si filiam tuam libertate mutaveris, & veſtis albæ nitore.* vid. *Cujac. 3. obſ. 24.* adde *Antonium Cutherium in Polyhiſtore cap.* 1. ubi de veteribus nudo capite propalam incedentibus, sed manumissi quoque fumebant plerumque patronorum nomina, ut author est Artemidorus in ὀνειροκριτικοῖς dixi ad *l. 9. §. de liberali cauſa. De pileis plura nos aliquando, Deo dante, in noſtrum ad hunc locum Commentariis dicemus.* 41 Lecti præferebantur in funere. Tacit. *lib. 16. Tres igitur lectulos ad ſuprema retineri jubet.* Cicero 2. *de Legib. Ne lecti plures inferrentur lege ſanctum eſt.* adde *Halicarn. lib. 4.* 42 Servi pileati cadaver domini antecedentes, vel in lecto cadaveris stantes liberi efficiuntur. *dixi ſuperius.* & in Commentariis dicemus quoque plenius.

7. Opus per satyram collectum. §. 1. *verſ. Et primi Conſtitutione ad anteceſſores.* sic apud authorem Panegyrici Flavienſium Constantino dicati, *Neque enim quaſi per ſatyram confundenda ſunt bene-*

1 Non attendi-tur voluntas testatoris Latinum fa-cere gestientis.

2 Jus publicum testamento mutari non potest, *ut hic, & l. 55. ff. de leg. 1. l. 5. §. 7. ff. de admin. tut. l. 42. ff. de oper. libert.*

3 Si heres manu-mittit servum pendente conditione libertatis sibi reli-ctæ, tenet liber-tas: sed cujus sit libertus eventus ostendit.

4 *l. 3. §. 15. ff. de statulib.*

5 Atqui nemo contra defuncti voluntatem ma-numittendus. *l. 22. §. 1. ff. ad Trebellian.*

6 Dixi ad *Ulp. 2. §. 8.*

7 Si pretium re-cipit dominus, ut servus in libertate moreretur, vel ut manumittatur, non fit libertus Latinus, sed liber-tus tantum.

8 Si dominus jungit ancillam li-bero, libera effici-tur. adde *Nu-vell. 22. cap. 11.*

9 Servus apud acta filius à domi-no nominatus, non fit quidem filius, sed liber. *Inst. de adopt. in fin. & ibi Theophil.*

10 Servitutis in-strumento servo tradito, vel cor-rupto coram quin-que testibus ser-vus fit liber.

11 Leges de La-tina libertate ab-rogantur.

12 Hæc consti-tutio non pertinet ad libertos jam mortuos.

13 *Paul. 4. sen-tent. 12. §. 1. Ulpian. 1. §. 18. §. 19.*

14 *Institutionibus, Cujac. hic.*

15 De servo cum milite communi manumisso.

16 De servo com-muni à pagano manumisso.

17 Vid. *Ulpian. d. loco.*

18 Adde *Paul. d. loco.*

19 *Cæcilius, Hal.* vid. *Cujac. 7. observ. 25.* ubi de variis appellatio-nibus Jurisconsul-torum tractat.

20 Scripsit enim Ælius ad leges 12. tabul.

21 Vid. *l. 2. ff. de commun. rer. alien.*

22 *l. 30. ff. de li-berali causa.*

23 Est & hæc Marcelli sententia in *l. 16. ff. de SC. Silaniano.*

24 Hæc est XLIII. decisio ex quin-quaginta novis Justiniani. vid. Inglois. ANS.

25 Marcellus notas composuit ad Digesta Juli-ani.

26 Communes famuli, id est, pa-ganorum famuli.

27 *§. ult. Inst. de donat. l. 18. ff. de vulgari.*

28 Et ita pars so-cio non adcrescit, ut olim. vid. *Ulp. 1. §. 18. §. 19.*

quendam manumiserit, licet [1] hoc dixerit vel scripserit, quod voluerit [eum] esse Latinum; supervacua adjectio Latinitatis aboleatur, [&] ita fiat civis Romanus; ne modi qui ab antiqua observatione in civitatem Romanam homines perducebant, per privatorum [2] voluntates diminui videantur. §. 7. Sed & si sub [3] conditione quidem libertatem servo suo reliquerit, & adhuc pendente conditione extraneus heres libertatem ei im-posuerit: non ut antea Latinus, sed civis [4] fiat [5] Romanus. Et si quidem conditio defecerit, ipsius heredis qui libertatem im-posuerit, maneat libertus. Sin autem fuerit adimpleta [conditio:] ne eripiatur liberis forsitan, & cognatis jus patronatus, Orcinus [6] libertus videatur, & ad eum jura patronatus perve-niant, cui leges concedunt. §. 8. Illud etiam satis acerbum nobis visum est, quod putabat antiquitas, si in liberali judi-cio superatus fuerat servus à domino, deinde servi 7 pretium ab aliquo ei persolutum est, in Latinitate eum remorari: quemad-modum enim rationabile est, & pretio eum perfrui, & mortis liberti tempore denuo eum in servitutem deducere, cum non sint ambo casus sibi consentanei? Et in præsenti igitur casu li-bertas Romana ei accedat, jure patronatus minime ei subnixo: quia ipse quodammodo sibi libertus invenitur. §. 9. Sed & si quis homini libero suam ancillam [8], in matrimonium col-locaverit, & dotem pro ea conscripserit: (quod solitum est in liberis personis solum procedere) ancilla non Latina, sed civis efficiatur Romana. Si enim hoc, quod frequentissime in cives Romanos, & maxime in nobiles personas fieri solet, id est, do-talis instrumenti conscriptio, & in hac persona adhibita est, necessarium est, consentaneum effectum hujus scripturæ ob-servari.

In AUTHENT. de nupt. §. si vero ab initio. & §. adscriptitio. coll. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 10. & 17.

AD hoc qui suam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam: sive conseverit dotalia instrumenta, sive non; aut scient eam duci, tacuit ex studio: dominium ejus amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur. Idem dicitur de servo. Si vero nec domini voluntas, nec taciturnitas studiosa intervenit, & quis credidit liberæ se jungi personæ, illa vero famula existere declaretur: ipso jure matrimonium non tenet. Adscriptitio autem alieno nubere liberam non licet ignorante, vel sciente, nec consentiente domino: immo datur licentia domino per se, vel per Præsidem abstrahere adscriptitium suum, & plagu mediocribus eum castigare.

§. 10. Similique modo si dominus inter acta quendam ser-vum filium suum nominaverit [9], voci ejus quantum ad liber-ram conditionem, credendum est: si enim ipse tali affectione fuerit accensus, ut etiam filium suum servum nominare non indignetur; & hoc non secreto, neque inter solos amicos, sed etiam actis intervenientibus, & quasi in judicii figura nomina-verit, quomodo potest eum servum iterum saltem morientem habere? sed perducatur & ipse in civitatem Romanam, vera li-bertate, & non falso sermone domini sui sustentatus.

§. 11. Ille autem novissimus antiquæ Latinitatis modus in ci-vitatem Romanam translatus eligendus est, si quis instrumen-ta [10], ex quibus servus ostendebatur, vel dederit servo, vel cor-ruperit. Sed ne furandi occasio servis forsitan detur, & sua ma-lignitate in libertatem perveniant: talis modus certa, & indu-bitata probatione manifestetur, ut testibus præsentibus non mi-nus quinque dominus instrumenta, vel det famulo suo, vel deleat, aut alio modo corrumpat. Ex eo igitur modo civitatem Romanam ei competere censemus, salvo jure patronatus, tam in hac specie, quam in cæteris: nisi ubi specialiter hoc patro-nis denegavimus. §. 12. His tantummodo casibus ex omni jure Latinitatis antiquæ electis, cæteri [11] omnes modi, qui in libris prudentium, vel constitutionibus enumerati sunt, peni-tus conquiescant: nec Latini ab eis procedant, sed maneant (ut dictum est) servi in sua conditione, nec tali remedio abuti concedantur: & ne in posterum aliquod jus Latinæ libertatis nostris legibus incurrat, lex Junia taceat, Largiano Senatusconsulto cessante, fileat Edictum divi Trajani, quod [ex] ea se-quebatur, & si qua alia lex, vel Senatusconsultum, vel etiam Constitutio loquitur de Latinis: ea inefficax, quantum ad eam partem, remaneat, & triplex antea via libertatis, quæ multipli-ces introducebat ambages, uno-directo tramite discat ambulare. Quod si aliqua lex vel constitutio libertatis faciat mentionem, non autem Latinitatis: ea pro civitate Romana loqui intelliga-tur. §. 13. Sed si quidam liberti jam mortui [12] sunt, & bona eorum quasi Latinorum his quorum intererat, aggregata sunt, vel adhuc vivunt, nihil ex hac lege innovetur: sed maneant apud eos jure antiquo firmiter detenta, & vindicanda. In futu-ris autem libertis præsens constitutio locum sibi vindicet. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORE-STIS IV. CONSS.

TIT. VII.

DE COMMUNI [13] SERVO MANUMISSO.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

IN communes servos, eorumque libertates, & quando cui-dam domino pars libertatem imponentis accrescit, necne, & maxime inter milites qui hujusmodi imponunt libertates, ambiguitas multa exorta est apud veteres juris authores: & in-venta est constitutio apud Martianum in constitutionibus [14] divi Severi, per quam idem Imperator disposuit necessitatem [15] imponi heredibus militis comparare partem socii, & servum libertate donare. Sed & alia constitutio [divorum] Severi, & Antonini principum reperta est, ex qua generaliter necessitas [16] imponebatur socio partem suam socio vendere, quatenus li-bertas servo imponatur: licet nihil lucri ex substantia socii mo-rientis alii socio accedat, pretio videlicet arbitrio Prætoris consti-tuendo, secundum ea quæ [&] Ulpianus [17] *lib. VI. fideicommisso-rum*, & Paulus *lib. III.* [18] *fideicommissorum refert:* Ubi & hoc rela-tum est quod & Sextus Ælius [19] juris antiqui conditor [20] defini-vit, socium per Prætorem compelli [21], suam partem vendere, quatenus liber servus efficiatur, quod & Marcellus apud Julia-num [22] *in ejus Digestis* [23] notat [24]: hocque Marcellum, cum Ju-lianum notaret, retulisse palam est. §. 1. His itaque apud ve-teres juris auctores inventis, decidentes [25] tales altercationes, generaliter sancimus, ut nulla inducatur differentia militis seu privati in servis communibus: sed in omnibus communibus [26] famulis, sive inter vivos, sive in ultima dispositione libertatem quis legitimam imponere communi servo voluerit, hoc faciat: necessitatem [27] habente socio vendere [28] partem suam quantam in servo possidet, sive dimidiam, sive tertiam, sive quantamcun-que. Et si plures sint socii, uno ex his libertatem imponere cu-piente, alios omnes necessitatem habere partes suas quas in servo possident, vendere [29] ipsi qui libertatem servo imponere deside-rat, vel heredi ejus: licet & ipse communis servus heres institu-tus sit, & hoc morsturus dixerit: ita tamen, ut omnimodo ipse qui partes alias comparaverit, vel heredes ejus libertatem impo-nant. §. 2. Sin autem socius vel socii, recusaverint pretium ac-cipere: licentiam ei damus offerre hoc per publicas personas; & sigillo impresso in [30] ædem sacram deponere, & sic habere facul-tatem servum libertate donare, & cum habere plenissimam li-bertatem, & civitatè Romana perfrui, & nullum timere ex so-ciis: sibimet enim imputent, si cum licueret [eis] lucrati pretium, hoc accipere distulerunt. §. 3. Sed ne circa peculium servi ali-qua fiat dubitatio: peculium ejus in omnes socios pervenire ju-bemus ex partibus, pro quibus quisque dominium servi possidet. Licentia [31] concedenda ei, qui libertatem moriens imponit, etiam ejus peculium, quod ei attingit, liberto concedere. Jura autem patronatus proculdubio pro suo ordine ad eum venire, qui libertatem donavit. §. 4. Sin autem servus ratiociniis sup-positus est: ne ratiocinia pereant, vel libertas impediatur, Præ-fidem Provinciæ, vel competentem judicem tempus statuere [oportet] intra quod debeat ratiociniis antea factis, & debitis, quæ ex his apparuerint, redditis, ita ad libertatem venire.

§. 5. Ne autem quantitas [32] servilis pretii sit incerta, sed ma-nifesta: sancimus servi pretium, sive ancillæ, si nulla arte sunt imbuti, viginti solidis taxari: his videlicet, qui usque ad deci-mum annum suæ venerint ætatis, in decem [33] tantummodo so-lidis ponendis. †. Sin autem aliqua arte [34] prædìti sunt, ex-ceptis Notariis, & Medicis, usque ad triginta solidos pretium eorum redigi, sive in masculis, sive in fœminis. †. Sin au-tem *notarius* sit, vel *medicus*, sive masculus sive fœmina [35]: nota-rius [36] quidem usque ad quinquaginta, medicus [37] autem usque ad sexaginta taxetur. †. Sin vero *eunuchi* [38] sint servi commu-nes, majores decem annis: siquidem sine arte sint, in quinqua-ginta solidos computentur, si autem artifices, usque ad septua-ginta. Minores etenim decem annis eunuchos non amplius triginta solidis æstimari volumus, & eorum partem competentem socii accipient, & libertatem eis per competentes Judices impo-nere compellentur. §. 6. Sin autem uno ex sociis libertatem, sive imponere, sive relinquere servo cupiente, & pretium dante, alter, vel alteri ex his ipsi se velle dixerint libertatem imponere, & pretium dare, melior quidem causa erit ejus, qui primus ad hanc rationem pietatis [39] pervenit. Si tamen sub obtentu liber-tatis, & ipsi ad hoc profiluerunt, tunc judicem competentem omnes compellere sine pretio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes secundum partem dominii distribuendo: jura autem patronatus secundum sui naturam omnibus, qui liberta-tem imposuerint, æqualiter habentibus. §. 7. Jus autem ac-crescendi [40], quod antiqua jura in communibus servis manumit-tendis introducebant, nullius esse momenti, nec in posterum frequentari penitus concedimus. Dat. Kal. April. LAMPADIO, & ORESTE IV. CC. CONSS. 530.

Si alter ex dominis partem, quam habet in servo, ipsi legavit, dicitur ex benigna interpretatione libertatem relinquere. Salic.

11. Idem A. Juliano P.P.

CUm apud omnes jurisperitos hoc placitum est, ut servus communis apud unumquemque dominum partim sit pro-prius [41], partim alienus, ut ex hac causa possit & ipse legato honorari, & ipse legari, hujusmodi incidit quæstio: Duo, vel plures domini communem servum habebant, sed unus ex his ipsi servo suam partem, quam in eo habebat, legavit. Et semel accepta dubitationis occasione, hoc vetustas in magnum extulit certamen. Nos igitur sensum hujus legati crebra indagatione aggredientes, duplicem eum esse opinamur: aut enim putavit testator liberum fieri posse ex parte servum, qui hujusmodi le-gatum ei reliquit: aut, si hoc minime cogitavit, affectus socii fecit, ut ei acquiratur: heredes autem suos eundem servum pos-sidere minime voluit: ut sit manifestum à suo patrimonio pari-tus esse eum alienatum. In tali itaque comparatione nos, qui fautores [42] libertatis sumus, sic ambiguam testatoris interpreta-mur [43] voluntatem, tanquam si voluerit eum libertate in sua parte donare. Et cum jam de communibus servis manumitten-dis statuimus, quid in hujusmodi casibus fieri oporteat: ex il-lius sanctionis tenore, & hujusmodi species sit definita. Fiat itaque liber ex parte quidem testatoris, secundum [ejus] vo-luntatem: ex altera autem parte, ex nostra definitione, pretio [44] secundum prædictæ [45] constitutionis tenorem, [vel socio,] vel sociis ab herede præstando, vel si accipere noluerint, tam [eam] offerendo [46], quam consignando, & periculo [47] eorum deponendo: cum satis abundeque imperiale [48] est, humaniorem sententiam pro durioribus sequi.

29 Invîti non nunquam cogimur res nostras vende-re. vid. quæ scripsi ad *l invito 69. l. in-vitus 156. ff. de reg. jur.*

30 Deponebantur res, ut sæpius, in ædem apud Cerdotes: cujus rei extat exem-plum apud Plau-tum *in Baschidib.* ædituos. *Xenoph. περὶ ἀνα6άσεως.* Hero-dianus refert *in Marco*, sub Com-modo templum Pacis arsisse, in quo multa priva-torum deposita combusta. Idem Hierosolymis fa-ctum ac servatum fuit. 2. *Machab. 3.*

31 Alias pecu-lium nisi legetur, non debetur. *l. 1. §. de peculio ejus qui libert. mer. §. 20. vers. peculium Inst. de legatis.*

32 De servorum pretiis legitimis, adde *Synops. Basil. 7. tit. 9. lib. 48. tit. 14. cap. 4. & 1. Harm. 18. §. 15.*

33 Æstimatio hæc vulgaris servi fuit. *l. 3. ff. comm. de leg. l. 4. ff. de fer. fugit. l. 31. ff. de minorib. l. 8. §. 14. in legatis, l. 47. ff. de manum. testam.* olim quindecim, *l. ult. ff. de cond. insti. l. 35. §. 3. ff. de donat. l. 26. in fin. ff. mandati.* his adjiciendum, bona fide duobus etiam solidis ancillam emi posse. *l. 74. ff. de furtis.*

34 Servorum ar-tificum pretium.

35 Fœminæ me-dicinam exercue-runt.

36 Servi notarii pretium. adde *l. 2. ff. commun. de legat.*

37 Servi medici pretium vide *d. leg. 3.* Hinc colli-gas, veteres medi-cinam per servos exercuisse. *ut hic, & l. 3. ff. comm. de legat. l. 25. §. 1. ff. de oper. libert. Sueton. Neronc. 7. Quintil. 2. Senec. 3. de beneficiis 24. Ci-cero pro Deiotaro: Varro 1. de re ru-stica 16. Galenus 1. de curatione.* ut & per libertos. *l. 25. §. 1. l. 26. ff. de operis libert. l. 42. §. 6. ff. de fidei-comm. libert.* Posset Julius Cæsar Me-dicinæ professores civitate donavit, *teste Suetonio 42.* à Julio Augustus valetudine recu-perata ope liberti Musæ. (cui & jus aureorum annulo-rum & ingentem pecuniam cum bo-nis dedit: quem admodum etiam patres eidem sta-tuam ære collato juxta signum Æscu-lapii statuerunt *teste Sueton.* adde 19. *Plin. 8. & 15. 6. 7. & 29. cap. 1.*) universo Medicorum ordini immunitatem civilium munerum dedit. *Dion. 53.* Hujusmodi postea immunitas Medicis Vespasiani, Hadriani & aliorum imperatorum rescriptis conservata fuit. *l. ult. §. 30. ff. de munerib. l. 5. ff. de professorib. & medicin.* ubi dixi *de immunitate medicis concessa.* 38 Servi Eunuchi pretium. vide *d. l. 3.*

39 Causa libertatis inter pias causas numeratur. his adde quæ de libertate dixi *d. l. 20. ff. de reg. jur.* 40 Abrogatur, *Ulpian. 1. §. 18. §. 19.* 41 Res communis dicitur, propria pro parte. vide *l. 5. in fin. ff. de leg. 1.* 42 Principes libertatis fautores. 43 Princeps voluntatem de-functi potest interpretari. vide *Mantic. 3. de conjecturis ultimarum voluntatum 1. num. 31.* 44 De quo vide *l. 1. ff. eod.* 45 Id est, *d. l. 1.* 46 De oblatione & consignatione alias dixi.

47 Depositum periculo creditoris. 48 Imperio dignum, humaniorem sententiam pro du-riore sequi.

TIT. VIII.

DE SERVO PIGNORI [49] DATO MANUMISSO.

Maritus dotis dominus servum dotalem manumittit, sed non invita uxore, cui specialiter pignori dedit. Salic.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Proculo.

LICET dotale mancipium vir, qui solvendo est, possit ma-numittere: tamen si te pignori [50] quoque datum mulieri apparuerit, invita ea non posse libertatem adsequi, non ambigitur.

Tacita bonorum obligatio, etiam fisci, non impedit libertatem servi, nisi jvatus, & eventus interuenerit. Salic.

11. Iidem AA. Abascanto.

LIbertas à debitore fisci [51] servo data, qui pignori non est ex conventione speciali [52], sed tantum privilegio fisci obliga-tus, etiam fisci non impedit libertatem servi, nisi fraus intervenerit. *l. 11. ff. qui & à quibus manumiss.*

49 *leg. 3. ff. de manumiss. l. 4. l. 27. §. 1. ff. qui & à quib. manumiss.*

50 Maritus ser-vum dotalem in-vita muliere ma-numittere potest, si tamen ipse sit solvendo. Qui ut solvendo sit, ma-numittere tamen servum dotalem maritus non po-test, si eum spe-cialiter pignori uxori dedit, *ut hic. leg. 21. ff. de manumiss.* adde *l. 1. §. de remiss. pignor.* 51 *d. l. 3. d. l. 4. d. §. 1.* 52 Tacita bonorum obligatio impedit libertatem servi, nisi fraus intervenerit. *l. 11. ff. qui & à quibus manumiss.*

tus, non aliter infirmatur, quam si hoc fraudis consilio esse factum detegatur.

Etiam expressa generalis obligatio bonorum non impedit servum manumitti. Salic.

III. Idem AA. Antonio.

AB [1] eo, qui bona sua pignori obligavit, *quæ* [2] *habet, quæcunque habiturus esset*, posse servis [3] libertatem dari certum est. Non [4] idem juris est in his servis, qui pignoris jure specialiter [5] traditi, vel obligati sunt.

Consentiente creditore, debitor jure manumittit servum, quem specialiter pignori dedit. Salic.

IV. Imp. Alexand. A. Sabiniano.

SI (ut proponis) consentiente [6] creditore cui pignoris jure cum aliis mancipiis obligatus fuisti, à debitore manumissus es: potuisti ad libertatem pervenire. P.P. VI. Id. Maji, Alexandro A. Cons. 223.

Satisfactio creditorum confirmat libertates manumissorum: nec fraus propria à debitore allegata ei patrocinatur. Salic.

V. Idem A. Extritatiano.

SI creditoribus satisfactum [7] fuerit: ancillæ, quæ pignori obligatæ à debitore manumissæ erant, liberæ fiunt, nam ipse manumissor si fraudem se fecisse creditoribus, ut revocet libertates, audeat dicere, audiri [8] non debet, nec heredes ejus.

Servi empti à tutore de pecunia pupilli, intelliguntur ei specialiter obligati. Bald.

VI. Idem A. Auctioni.

SI tutor tuus de [9] pecunia tua servos emptos manumisit: quoniam hujusmodi servi, sicut cæteræ res pupillaribus pecuniis emptæ, jure [10] pignoris ex constitutione [11] divorum parentum meorum obligati sunt, favore pupillorum liberi facti non sunt.

Servi dotales, sive empti de pecunia dotali, possunt à marito jure manumitti. Salic.

VII. Imp. Gordianus A. Julianæ.

SIve cum nupsisses, mancipia in dotem dedisti, sive post dotem de [12] pecunia dotis maritus tuus quædam comparavit: justis rationibus dominia eorum ad eum pervenerunt: ideoque frustra quæstionem super statu manumissorum conaris inferre: qui ejus [13] facti, qui comparavit, vel in [14] dotem accepit, ab eo jure potuerunt manumitti.

1 Generalis hypotheca bonorum non impedit servi manumissionem, hoc est, pendo tamen est generaliter bona sua obligavit, impeditur servum manumittere. Quid si specialiter pignori obligavit? dominus eum manumittere non potest, *ut hic. Synopsis Basilic. 48. tit. 15. cap. 3.* Specialis hic hypotheca magis obligat quam generalis.

2 Generalis hypothecæ formula vid. *l. 3. C. eod.*

3 Maxime necessarius. *l. 6. l. 7. ff. de pign.*

4 Vid. *l. 44. § 7. ff. de leg. 1.* vid. quæ notavi *ad l. 66. ff. de furtis.*

5 Servus generaliter obligatus manumitti potest. *l. 3. C. eod.* specialiter non potest, *ut hic.* & *l. 2. C. eod.* nisi creditoris consensu. *l. 4. C. eod.*

6 Dixi ad *l. 3. C. eod.* adde *l. 1. C. de remiss. pign.*

7 Vide *l. 16. ff. qui & à quibus manumiss. l. 33. in fin. ff. de pœn.*

8 Turpitudinem suam, ejusve cui successit, allegans nemo auditur. *l. 30. C. de transact.*

9 Servi à tutore, pupilli pecunia comparati, pupillo specialiter obligati intelliguntur: ideoque à tutore non possunt manumitti.

10 Pupillus in re, sua pecunia comparata, tacitam habet hypothecam. adde *leg. 6 ff. in quibus caus. pign.* adde *Novellantium 2. de pignoribus 4. num. 163.* 11 Quæ citatur *l. 3. ff. de rebus eorum qui sub tutela.* 12 Servos ex pecunia dotali comparatos maritus manumittere potest.

13 *l. 12. C. de jure dot.* 14 *l. 21. ff. de manumiss.*

Tit. IX.

DE SERVIS REIPUBLICÆ [15] MANUMITTENDIS.

Servus civitatis potest manumitti ab ordine, decreto præsidis interveniente. Salic.

I. Imp. Gordianus A. Epigono.

SI ita ut lege [16] municipali, constitutionibusque Principum comprehenditur, cum servus publicus esses, ab ordine [17] (consentiente [18] etiam Præside Provinciæ) manumissus es: non ex eo quod is quem dederas vicarium [19], in fugam se convertit, jugo servitutis quod manumissione evasisti, iterato cogeris succedere.

Manumissus solenniter à civitate, potest matrimonium contrahere. Salic.

II. Idem A. Hadrianæ.

SI decretum [20] ordinis auctoritas Rectoris Provinciæ comprobavit: quo is libertatem acceperat, cui postea fueras (ut proponis) matrimonio copulata: natam ex hujusmodi matrimonio, & civem Romanam esse, & in [21] patris potestate, non est opinionis incertæ.

III. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Philadelpho.

TItulis [22] non præcedentibus quibus dominia servorum quæri solent, municipum libertus servus non efficitur. Si itaque secundum legem Vectibulici [23] (cujus [legis] potestatem senatusconsulto Jubentio Celso iterum, & Neratio Marcello [24] consulibus [25] facto, ad [26] Provincias porrectam constitit) manumissus, civitatem Romanam consecutus es: post vero ut libertus tabulariam [27] administrando, libertatem quam fueras consecutus, non amisisti [28]: nec actus tuus filio ex liberis ingenuo susceptо, quominus decurio esse possit, obsuit.

15 Dixi ad XL. D. III. Servi reipublicæ, servi populi Romani, vel alterius civitatis. *l. penult. C. de tabulariis.* ad id deputati erant, ut servirent tabulario civitatis. Per eosdem servos publicos plerumque tipulabantur. *l. 3. C. de postlim. reversi. l. 18. ff. de adopt. l. 2. ff. rem pupill.*

16 Forma manumittendi servos publicos in provinciis cauta fuit legibus municipalibus.

17 Id est, decreto ordinis. *l. 2. C. eod. l. 1. ne quis liber invitus.*

18 Tria concurrebant in manumissione servi publici, decretum ordinis. *C. eod.* consensus præsidis, *ut hic:* vicarii subditutio. *C. eod.*

19 Dixi *C.*

20 *l. 1. C. eod.*

21 *leg. 8. C. de patria potestate.*

22 *l. 6. C. de ingen. manum. l. 1. C. de jure aur. annul.* 23 *Vectii Libici, Contius: Vettii Libicis Cujac. hic.* fuit Vettiorum familia Romæ. Ita *Vettium Rufinum* legimus, *l. 1. C. de bon. matern.* & Vettium Atticum, & Vettium Valentem, & Vettium Priscum, & Vettium Chilonem (cujus nomen Lipsius apud Tacitum 1. historiarum declarat) & alium in oratione pro M. Cœlio: & L. Vettium qui detexit conjurationem Catilinæ apud Dionem; Antonius tamen Augustinus legit, *Vestibulitiam.* putatque ea lege concessum municipiis quæ in Italia erant, ut servos suos publicos possent manumittere: idque jus postea porrectum & ad provincias, & ad collegia constitutione D. Marci. Sed ut hereditates libertorum & extraneorum capere ex testamento atque ab intestato recta via non per fideicommissum municipes possent, senatusconsulto Aproniano & aliis opus fuit. *l. unic. ff. de libertis universis. l. omnibus. 26. ff. ad Treb. l. hereditates. 12. C. de hered. instit.* 24 Familiæ is fuit Marcellorum, & Marcellus æque Jurisconsultum fratrem habuit. *l. 12. §. 43. ff. de instruct.*

25 Jubentius Celsus & Neratius Marcellus Jurisconsulti insignes fuerunt, & Consules sub Hadriano. 26 Leges urbanæ plerunque extenduntur ad provincias & municipia, ut lex Vettii Libici hæc constitutione, qua servi reipublicæ manumissi, cives fiunt. Ita lex Attilia de tutoribus dandis in urbe ex lege Julia & Titia ad provincias porrecta. *Institution. de Attiliano tutore.* & lex Julia de cessione bonorum. *l. 4. C. ut bona cedere.* & lex Fannia ex lege Didia porrecta est in totam Italiam auctore Macrobio 3. Saturnaliorum 17. 27 Tabularia, munus tabularii civitatis. hoc innuit, servos publicos semel manumissos, ob id in servitutem publicam non deduci, quod sua sponte tabulario civitatis servierint, vel alium actum pro civitate gesserint: nullo alio titulo servitutis præcedente. 28 Ratio dubitandi fuit, quod tabulariæ administratio videatur actus servilis. vide *l. penult. C. de tabulariis.* sed tamen hic satis ostenditur, liberum hominem tabulariam ultro posse gerere salva libertate. Id etiam confirmat Livius 43. *hic ubi censores signatis tabellis publicis, clausis tabularia & dimissis servis publicis, negarunt se quidquam publici negotii gesturos.* Sed & actis eos interveniisse Capitolinus indicat in Gordiano.

Tit. X.

DE HIS, QUI A NON [29] DOMINO MANUMISSI SUNT.

Scienter manumittens servum alienum, ut proprium, tenetur domino hoc eligenti ad pretium. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Cornelio.

EUm, qui servos alienos, ac [30] si suos manumittit, ut [31] pretium eorum dominis, si hoc elegerint [32], dependat, [vel] quanti [33] sua interest [34], sæpe rescriptum est teneri. P. P. Kal. Mart. Antonino A. & Balbino Conss. 214.

Si procurator emit sibi servos, antequam tradat domino, potest manumittere illos. Salic.

II. Imp. Alexand. A. Mercuriali.

FElicissima, quam mandante [35] te servum emisse dicis; si dominium servi, quem manumisit, nondum [36] ad te transtulerat: frustra petis, ut denegata libertate ejus, quem manumissum dicis, possessio tibi tradatur.

Non venditione hereditatis, sed traditione rerum transfertur dominium. Salic. & Bald.

III. Idem A. Pompejo.

QUi tibi hereditatem vendidit, antequam [37] res hereditarias traderet [38], dominus earum perseveravit: & ideo [39] manumittendo libertatem servo hereditario præstitit. P. P. VI. Kal. August. Agricola, & Clem. Conss. 231.

Tenens servum precario, non manumittit. Salic.

IV. Impp. Valer. & Gallien. AA. Zoilo.

SI non proprietatem donaveras, sed ministerium [40] ancillæ dederas: libertatem mancipio dando, ea quæ precarium usum habebat, dominio tuo nihil [41] præjudicavit. Nemo enim alienum servum, quamvis ut proprium manumittat, ad libertatem perducere potest.

V. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Marcellinæ.

SI tradita sunt ex donatione [42] mancipia, jus manumittendi donatrix non habuit.

Filius, qui per se non potest manumittere, nec patri potest consentire. Salic.

VI. Idem AA. & CC. Milino, & aliis.

SI pater servum vestrum [43] licet vobis minoribus viginti [44] annis consentientibus manumisit: ei libertatem præstare non potuit.

Libertas præstita servo alieno cum judicii, vel Principis decreto non præjudicat domino vero. Salic.

VII. Imp. Constantinus A. ad Bassum P.P.

SI [45] à non dominis libertas detur mancipio alieno: siquidem ab his judicibus impetrabitur, quibus dandi [46] jus est: sine ulla trepidatione pœnæ facilis dissolutio est. Si vero jubentibus nobis, quicquam lege [47] actum esse doceatur, & non dominus, ut alienum mancipium manumitteretur, periisse [probetur:] tunc eodem, qui in conspectu [48] nostro libertatem monstrabitur [à non domino] consecutus, ei protinus, ad cujus proprietatem pertinet, restituto: is, qui mancipium alienum fallendo [49] Principis conscientiam manumisit, mancipia duo cogatur domino ejus dare, ejusdem sexus, ætatis, atque artis, [cujus] constiterit esse manumissum, & alia tria [fisco] eadem ratione similia. Quæ mulcta non semper imponitur, sed potius conquiescit, si forte manumissus inferentem sibi quæstionem status, objecta legitima præscriptione [50] potuerit excludere: cum sibi amissi mancipii damna debeat imputare [is,] qui in perniciem suam gesta taciturnitate [51] firmavit. P.P. Id. Jul. Constantino A. V. & Licinio CC. Conss. 319.

29 IV. *C. Th. 9.*

30 *l. 11. C. de jure deliberandi.*

31 *l. 31. in fin. ff. de fideicomm. libert.*

32 Conservatur libertas servo alieno collata, si dominus contentus sit pretio servi.

33 Id quod interest pretio declaratur.

34 Idem est rei pretium & id quod interest, ut Thaleleus hic notat apud Cujacium 9. *obs. 31.*

35 Procurator servos à se emptos domini mandato, antequam eos mandatori tradiderit, potest manumittere.

36 *l. 3. C. eodem.* vid. *l. 8. C. de act. empt.*

37 Vid. *l. 2. C. eod. l. 11. C. de act. empt. l. 2. C. de mancip. & colon.*

38 Non venditione, sed traditione dominium transfertur. *l. 20. C. de pact.*

39 *leg. 18. ff. de manum.*

40 Id est, usum precarium. *C. eod.* solve, fructuarius inutiliter servum manumittit. *l. 9. C. de usufruct. & ea quæ.*

41 *l. 5. ff. pro donat.*

42 Et quidem castrensia.

43 Hic ratio dubitandi sumitur ex lege Ælia Sentia. vid. 48. *Eclog. 1. c. 16.*

44 *l. un. C. Th.*

45 Manumissionem apud judicem factam a non domino revocare vetus dominus potest: nulla pœna multando eo qui manumisit, *ut hic in princ.* Quid si apud Principem quis alienum servum manumisit? servum ita manumissum verus dominus in servitutem potest retrahere: sed & qui ita manumisit, vero domino duo alia mancipia præstare cogitur, ætate, sexu, indole atque arte similia: eoque amplius fiscо tria, eadem ratione similia, *Sym. Basil. 48. tit. 25. c. 7.* 46 Vid. *l. ult. C. de manumiss. vindict.*

47 Hinc legis actio. 48 Principis conspectus delictum auget. *l. 16. §. 6. ff. de pœnis.*

49 Decretum obreptitium non valet. 50 Obreptitia manumissio præscribi potest.

51 Redimendi jus præscribi posse hinc colligunt. vid. *Rolandum à Valle 1. Consil. 21. num. 8.*

Tit. XI.

QUI MANUMITTERE NON [52] POSSUNT, ET NE IN FRAUDEM [53] CREDITORUM MANUMITTATUR.

Creditor intelligitur etiam, cui ex ultima voluntate ad libertatem præstandam debetur. Salic.

I. Imp. Alexand. A. Antiocho.

CErtum [54] jus est, non alias directas libertates per legem Æliam Sentiam [55], quæ sunt in fraudem creditorum manumissorum [datæ] revocari [56], *nisi & consilium* [57] *fraudu, hoc est animus manumittentis, & eventus damni suum recipere volentium sequatur.* †. Inter [58] creditores autem etiam eos numerandos esse, quibus fideicommissum debetur, olim placuit. P.P. III. Id. Novemb. Maximo, & Æliano Conss. 224.

Servus etiam per interpositam personam servum peculiarem non manumittit. Salic.

II. Idem A. Nataliano.

SErvos meos, nec per interpositam [59] personam ad libertatem perducere homines peculii sui [60] posse, [61] mandatis [Principum] comprehenditur.

III. Idem A. Justinæ.

DIvo Marco [62] auctore amplissimus ordo censuit, *ne quis* [63] *in spectaculo*, [64] *quod edatur, actorem* [65] *suum, alienumve servum manumitteret: & si factum esset, pro infecto haberetur.*

Minor annis viginti non potest tradere servum ad manumittendum. Salic.

IV. Idem A. Felicissimo.

SI minor [66] annis viginti ad libertatem præstandam homines [67] tradidisti [68]: senatusconsulto [69], quod gestum est, irritum constituitur.

In Authent. ut sponsi. larg. §. & hoc quoque col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 2.

SEd hodie ex [70] *quo testari possunt, & libertates possunt relinquere, antiqua lege cessante.*

52 Dixi ad XL. D. IX. 1. *Instit. 6.* §. 3. *Instit. quibus ex caus. manumit.*

53 Libertates in fraudem creditorum datæ revocantur. *Symps. Basil. 48. tit. 26. ex tit. 7. c. 34.*

54 Vid. *Cujac. 8. obs. 25.*

55 Ipso jure.

57 *l. 23. ff. qui & à quib. manumiss.*

58 *l. 27. versic. ex omni, ff. qui & à quib. manumiss.*

59 Puta imaginarium emptorem, *l. 13. ff. de jure patr.*

60 Vicarios suos.

61 Quam eorum quasi domini sint. *l. 17. ff. de peculio.* videbatur etiam hoc quasi præcipuum concedi servis principum, ut & de peculio suo testarentur. Isdem Leo *Nov. 38.* dedit testamenti factionem.

62 Idem D. Adriano placuit: Namque is rogante populo, ut quendam ἀφωσιωμένον λάτην manumitteret, per tabulam respondit, à se id peti non debere, ut alienum servum liberaret, vel ut dominum cogeret manumittere: idque Dio scribit *in Adriano.* sed hujus ita definiendæ rei primus auctor D. Marcus exstitit. Suetonius *in Tiberio cap. 47.* refert, Accium coactum fuisse in spectaculo comœdum manumittere. vid. *Petrum Fabr.* apud *Cujac. 2. observ. 22.* 63 Puta magistratus qui populo aliquod munus edit. 64 Acclamatione, scil. populi. *l. 17. ff. qui & à quibus.* cui forte servus actor fabulæ placuerat. Eandem legem Atticis fuisse refert Æschines contra Ctesiphontem: μήτε οἰκετὴν ἀπελεύθερον ἐν τῷ θεάτρῳ. 65 Fabulæ scil. histrionem. 66 Hodie manumittere ea ætate quis potest, qua testamentum facere. *Novell. 119. cap. 2.* & ita hæc lex & *l. 102. ff. de leg. 1* abrogantur. 67 Id est, servos. 68 Alteri scil. idque venditionis imaginariæ causa, ut emptor eos postea manumitteret. hoc itaque innuit, minorem per interpositas personas manumittere non posse. *l. 4. ff. de servis export andis.* 69 *Sine consilio, Revardus.* 70 Qua ætate quis manumittere possit.

In fraudem fisci non potest libertas præstari: nec dicitur fraudari, ubi pretium fuit solutum redemptori manumittenti. Salic.

V. Idem A. Prisco.

SI in fraudem eorum, quæ fisco debebantur, probari potest libertas data, non valet. Sed si [1] pecuniam is, qui patrem tuum appellas emptori [2] dedit, & ab eo redemptus [3], ad libertatem perductus est: nihil videtur bonis defuisse ejus, qui fisci debitor dicitur.

Solus tutor non præstat libertatem à pupillo debitam. Salic.

VI. Impp. Dicolet. & Maxim. AA. & CC. Olympio.

NEc [4] fideicommissariam libertatem à pupilla sua servis debitam tutorem posse præstare, certi juris est. Unde si hos, quos tu rogata fueras manumittere tempore certo ætatis tuæ, ad libertatem non perduxisti, sed tutor manumisit, remanserunt in servitute [5].

In fideicommissariis libertatibus fraus consideratur ex eventu tantum. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Zotico.

SI debitor ex administratione curæ dominus tuus non solvendo constitutus, fideicommissariam tibi reliquit libertatem: cum in [6] fideicommissariis libertatibus eventum inspici tantum obtinuerit, nihil ejus voluntas tibi prodesse potest.

1 Casus est diversus à superiore. Sunt hæc diversa: Servum jam tuum in fraudem fisci manumittere; & servum ea lege emere, ut eum mox manumittas. Prius non licet, *ut hic*, licet posteriùs. *§. 45. §. 3. ff. de jure fisci.*

2 Venditori, τῷ πράτῃ. ita legunt Græci, teste Cujacio *hic. & in l. 38. ff. de verb. sign.* sic sentio, in hac lege mutari nihil etiam posse, ut hoc velle videatur imperator: licere fisci debitori emere mancipium, ut manumittat. *l. 45. §. 3. ff. de jure fisci.* Alias interpretationes vide apud Accurs. Cujac. *hic.*

3 Id est, emptus.

4 Fruitra libertas à tutore servo pupilli sui datur, licet servo ea debetur. *l. 13. ff. de manum.* ut hanc particulam referas ad vocem *debitam*,]. *eod.* quasi dicat, *neque debitam*, alioquin ineptum est dici, neque fideicommissariam, neque directam libertatem à tutore præstari, dicta namque libertas non à tutore, sed à defuncto præstatur. 5 Quid si voluntate pupilli manumisit? Cujac. 14. *observ.* 33. putat recte manumissum. Nam si servum patris, consentiente patre, filius potest manumittere. *l. 16. l. 22. ff. de manumissionibus. l. 4. l. 22. ff. de manumiss. vindict.* Cur non & servum pupilli tutor manumitteret consentiente pupillo? Est enim tutor domini loco: tutor & pupillus unus, pater & filius, unus: & ambo quasi unus. Nec alia etiam ratione curator furiosi servum ejus manumittere non potest, quam quod nullus sit furiosi consensus. vide reliqua apud eundem.

6 In fideicommissariis libertatibus fraus conderatur ex eventu tantum, & ita lex Ælia Sentia locum in fideicommissariis libertatibus non habet, sed in directis tantum.

TIT. XII.

QUI [7] NON POSSUNT AD LIBERTATEM PERVENIRE.

Prohibitus in pœnam à testatore manumitti, non potest etiam per emptorem ad libertatem perduci. Salic.

I. Imp. Severus [8], & Antoninus AA. Torquato.

CUM D. Claudius [9] pater meus constituerit, à Præsidibus Provinciarum, vel qui coërcendorum maleficiorum potestatem habent, *in perpetua* [10] *vincula damnatos* ad libertatem perduci non posse: hi, qui intra tempora pœnæ liberi, & heredes esse jussi sunt, aut legatum, fideicommissumve acceperunt: neque libertatem adipisci, neque quicquam eorum, quæ his data sunt, capere possunt. Quod si pœnæ tempus compleverint: jam omni vinculo exoluti, & quasi ad pristinam, vel simplicem servitutis conditionem redacti, & libertatem, & si qua testamentis dominorum [11] illo tempore defunctorum acceperunt, sine ulla quæstione pœnæ præteritæ consequantur [12]. *

Prohibitus in pœnam à testatore manumitti, non potest etiam per emptorem ad libertatem perduci. Salic.

II. Impp. Valerianus, & Gallienus, AA. Theodoro.

IS quidem, *qui* [*in*] *testamento* [13] *vetitus est manumitti*, ad libertatem non potest pervenire: sed in proposito interest utrumne eos, quos cum filio educatos esse testator expressit, propter familiare ministerium, & usum filiorum necessarium, & venire, & manumitti vetuerit, an quasi male meritis pœnam irrogaverit. Nam priore casu morte ejus, cui consulebatur, obsequii necessitate finita, libertas potest pervenire: posteriore [autem casu] id, quod pœnæ causa in servos statutum est, necesse est vires suas obtinere: quando divis parentibus meis placuerit hujusmodi testamentorum leges perpetuam servitutem male meritis servis irrogare, ut nec per suppositum emptorem ad libertatem perduci possint.

7 In perpetua vincula damnari. *l. 1.]. cod.* testamento prohibiti manumitti. *l. 2.]. ead.*

8 *Antoninus & Verus AA.* vel ita legendum est, *Antoninus A.* & hæc sententia Papiniano tribuitur in l. *Fratres imperatores. 33. ff. de pœnis.*

9 Legendum est *Pius*, alias Claudius centum annis senior, non fuerit horum imperatorum pater.

10 Damnati in perpetua vincula manumitti non possunt, aliud ergo fuerit si in temporaria vincula damnati.

11 Damnatus in temporaria vincula, non est servus pœnæ, sed manet in potestate dominioque ejus, cujus fuit, antequam damnaretur. Quid si in perpetua? idem dicendum *l. 8. in fin. ff. de pœnis.*

12 *Dat. 16. Kal. Jul. ipsis Antonino & Vero AA. Consulibus:* Cujacius hic. numitti: *leg 4. §. 9. ff. de manumiss. l. ult.]. de rebus alienis:* his adde & cum quis ita venüit ne manumitteretur. *ff. si emancip. ita fuer.*

13 Pœnæ causa manumitti à testatore vetitus, nullo modo potest manumittere. *ff. 8. & 48. Eclog. 1. ex tit. 18. cap. 1. fol. 422.*

TIT. XIII.

PRO QUIBUS CAUSIS SERVI PRO PRÆMIO [14] LIBERTATEM ACCIPIUNT.

Cædes domini indicata.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Firmino [servo.]

QUONIAM [15] religiosa solicitudo ad augendam, provocandamque fidei observationem, juris præmio addici debet, si ad ulciscendam cædem [16] domini incorruptis probationibus, ac strenuo nisu constiteris: libertatem [17] quam his, qui dominorum cædem vindicant [18], jampridem Senatusconsultis [19], & Statutis Principum præstari sanctum est, etiam tu pro tam ingentibus meritis, non ex ipso facto, sed aditione, & sententia Præsidis reportabis. P. P. VII. Id. Decemb. * & Max. Conss.

Monetæ adulteris delatu.

II. Imp. Constantinus A. ad Januarium.

SERVI, qui *Monetarios* [20] adulterinam monetam clandestinis sceleribus exercentes, in publicum detulerint, civitate Romana donentur, ut eorum domini pretium à fisco percipiant. Dat. XII. Kalend. Decemb. *Romæ*, Crispo II. & Constantino II. CC. Conss. 321.

Raptus *virginis crimine delato.*

III. Idem A. ad populum.

SI quis servus *Raptus* [21] [virginis] facinus dissimulatione præteritum, aut pactione transmissum, detulerit in publicum: libertate donetur. Dat. Prid. Kalend. April. *Aquil.* Constantin. A. VI. & Constantio C. Conss. 320.

Desertore militia prodito.

IV. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius, AAA. ad Syagrium P.P.

SI *Desertorem* [22] militiæ servus prodiderit, libertate donetur. * Id. Jul. *Romæ.*

14 Sine manumissione. *facit 40. ff. 8. & 48. Eclog. 1. ex tit. 18. cap. 1. fol. 422.*

15 Servus qui domini cædem indicavit, ad libertatem pervenit: velut pro præmiis indicii, libertate ei concessa præside liberum esse pronunciante, *ut hic. & Synopsis Basil. 48. ex tit. 18. cap. 1. & 1. Harmen. 8. §. 29.*

16 Id est, si necem domini servus indicaverit.

17 *l. 5. in fin. ff. de injur.*

18 *l. 1. ff. de præsib. imperatori offerend.* indicant. *Cujac. 18. observat. 22.* & ita quoque legitur à Græcis, ὅσοι μηνύσουσι. *Eclog. d. loco.* ubi etiam præmium indicii βραβεῖον τῆς μηνύσεως vocant.

19 Duobus scilicet, quorum unum est Silanianum, de quo *in l. 1. ff. de Silaniano.* alterum *in l. 3. ff. d. tit.*

20 Servus reum falsæ monetæ deferens, pro præmio indicinæ, libertatem consequitur, *ut hic, leg. Præmio 5. Cod. Theod. de falsa moneta. Synopf. Basil. d. tit. 18. cap. 2.* adde *leg. 1.]. de falsa monet.* 21 Si servus raptum detulit, fit liber. *l. 5. in fin. ff. ad legem Jul. de vi public. Synopsis d. tit. 18. cap. 3.* 22 Si servus desertorem militiæ indicavit, fit liber. adde *l. 1.]. de desertoribus. Synopsis d. capite 3. in fine.*

TIT. XIV.

DE INGENUIS MANUMISSIS.

Ingenuus testamento manumissus non efficitur libertinus: & tamen tenetur manumittenti restituere quicquid de ejus domo, vel ejus contemplatione meruit. Bald.

I. Imp. Alexand. A. Phileto.

SI ingenuum te ex testamento manumissum esse dicas: apud suos judices causam agere debes, si tamen justum [23] contradictorem habes, id est, eum, qui se patronum tuum esse dicit: memor senatum censuisse, ut qui post manumissionem originem repetierint ea, quæ de domo manumissoris habent, ibi relinquant [24]. In qua causa etiam legata, ut liberto data esse, juris prudentibus placuit.

Obsequia servitutis non faciunt ingenuum servum. Salic.

II. Imp. Gordianus A. Pompejæ.

INgenuam natam, neque nutrimentorum sumptus [25], neque servitutis obsequium [26] faciunt ancillam, neque manumissio [27] libertinam. P. P. v. Id. Maji, Sabino II. & Venusto Conss. 241.

Si manumissa est, postea ex antiqua causa pronunciata ingenua, liberi ante nati probantur ingenui. Salic.

III. Imp. Philippus A. Felicissimo.

SI aviam tuam uti ancillam manumissam [28], postea ingenuam [esse] solenniter constiterit, staturaque ejus justæ sententiæ tuetur auctoritas: filios ejus, quamvis ante sententiam suscepti, ingenuam libertatem non immerito flagitare, si cum peritioribus [29] tractatum habuisses, facile cognoscere.

In hostilitate inter duas civitates consistente captus, non efficitur servus.

IV. Impp. Diocles. & Maximianus AA. & CC. Agrippæ.

CUm cognatum tuum ingenuum [30] natum [ex] Palmyrenæ [31] factionis dominatione redemptum [32], velut [33] captivum distractum esse dicas, Præses provinciæ ingenuitati suæ reddi eum efficiet.

Contra diffamantem aliquem de servitute, potest judex ad instantiam diffamati, tempus illi præfigere, intra quod debeat agere. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Crescenti.

DIffamari [34] statum ingenuorum, seu errore, seu malignitate quorumdam, perniquum est: præsertim cum affirmes diu Præsidem unum, atque alterum interpellatum à te, vocitasse [35] diversam partem, ut [36] contradictionem faceret, si defensionibus suis confideret, unde constat merito rectorem provinciæ commotum allegationibus suis sententiam dedisse, ne de cætero inquietudinem sustineres. Si igitur adhuc diversa pars perseverat in eadem obstinatione: aditus Præses Provinciæ ab injuria temperari præcipiet. Dat. Prid. Non.

Famulatus liberi hominis, etiam per tempus legum, non facit eum servum. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SCientis conditionem liberum non posse fieri servum, evidentissimi juris est. Cum igitur proponas patrem pupillorum, quorum precibus fecisti mentionem, velut liberam te penes se habuisse [in] ministerium [37], licet in actu [38] longi temporis: non præcedente vero titulo [39], quo dominia quæri solent, mutare tuam conditionem minime potuit. S. VII. Kal. Maji, AA. Conss.

Non renunciatio causa, sed natalium veritas probat quem ingenuum. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

SI te & filios tuos ingenuos esse constat, natalium [40] veritas vos tuetur: nam qui servitutis moverat quæstionem, apud acta causæ renunciando [41], ad ingenuitatis probationem nec nocere quicquam, nec prodesse potest.

Servi, vel liberi ex pacto non efficiuntur ingenui. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Callimorpho.

INgenui nascuntur [42], libertini [43] manumissione tantum constituuntur, pactum [44] autem nec servis, nec libertinis ingenuitatem adsignat: nec his, qui transactioni non [45] consenserunt, quicquam præjudicare potest.

Ex libertina matre natus est ingenuus, nec ei reverso obest, quod in captivitate hostium fuit. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Potamoni.

LIbertina matre procreatam [46], ingenuam nasci natalibus, evidentis ac manifesti juris est. Cum igitur te matre libertina editam, deinde ab hostibus captam, postliminio [47] reversam proponas, & nunc tibi servitutis moveri quæstionem: consequens est adiri Præsidem provinciæ [48], qui de causa liberali cognoscet, jure laturus sententiam: sciens neque hujusmodi [49] matris conditionem, neque captivitatem reversis de statu pristino quicquam posse detrahere.

Nomina sunt ad recognoscendum, non ad faciendum quem servum, vel ingenuum. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Athenodoræ.

AD recognoscendos singulos nomina [50] comparata, publico consensu, ob celandos natales ingenuis, si mutentur [51], minime nocet: natosque (licet in ministerio [52] servitutis) liberæ conditionis, non servos possessio, sed status ingenuos edi perficit.

Locatio operarum nec facit, nec probat quem servum. Salic.

XI. Iidem AA. & CC. Maximæ.

SI vestram possessionem nullus præcessit titulus [53], sed ingenui constituti operas [54] mercede placita locastis [55]: nec statui [vestro] quicquam derogatum est, nec ad conventionis implen-

23 *leg. 1. ff. si ingenuus. l. 3. ff. de collusione.*

24 *l. 3. §. 1. ff. si ingenuus.*

25 *l. 3.]. de sanctissimis episcopis.*

26 *l. 11.]. l. 10. l. 23.]. de liberali. l. 3.]. de servis reipub. l. 22.]. de prob.*

27 *l. 3.]. eodem.* vide *l. 2.]. de vindict. libertat.*

28 *leg. 2.]. eod.*

29 Peritiores consulendi.

30 *Ingenuum factum ex Palmyrena factionis velut captivum distractum, &c.* Cujacius ita rectissime emendat, *20. obs. 22.*

31 Motæ [scil. sub Gallieno, Valeriano ab Odennato Palmyrenorum rege. *Trebell. Pollio* (seu, ut Sextus Rufus ait, Decurione) & Zenobia ejus uxore, quam devicit Aurelianus; his adde quæ de tyrannide Basilei, & Avidii Cassi dixi ad *l. 16.]. de sacrof. eccles.*

32 Ingenuus, qui ex Odennati vel Zenobiæ tyrannide redemptus fuit, retinetur quidem veluti jure piguoris: non tamen recte distrahitur velut captivus, eaque distractio ingenuitati ejus nihil præjudicat. facit *l. 12.]. cod.*

33 Recte hoc additum est. Nam factio, rebellio vel bellum civile captivum non faciunt. *l. 21. in fin. ff. de cap.*

34 Vide repetitionem Blaureri ad hanc legem. *Goth.* Adde Sarmient. *lib. 1. cap. 2.* Kinschot. *Resp. 19. num. 19.* An citatio facta ex hac lege inducat litispendentiam, vid. Zanger. *de Except. part. 2. cap. 13. num. 14. & seqq.*

35 Quid? competens judex in hypothesi seu specie hujus constitutionis, quis futurus est? Quidam diffamantis judicem putant judicem fori. *argum. leg. juris ordinem 2. ff. de jurisdictione. leg. ult.]. ubi in rem actio.* Contrariam tamen sententiam communem magis & veriorem refert Blaurerus in repetitione hujus legis, *cap. 4. num. 2.* hoc est, competentem judicem in hac specie fore judicem diffamati, non diffamantis. Quinimo diffamandum ubique posse convenire etiam refert. *argum. l. 3. ff. de offic. præsid. leg. 1.]. ubi de criminibus. Alex. 5. consil. 103.* Causam hanc adferunt, quod qui ex hac lege agit, non sit actor, sed reus: agit enim ut alius agat, & ut ejus actionem exercipiat.

36 Invitus agere nemo cogitur. *leg. 1.]. ut nemo invitus. l. ult.]. de usufr. pupillari.* nisi alium diffamet quovis modo civiliter. *l. 7.]. qui accus. l. 3. §. 7. ff. de re milit.* aut sibi jus vel obligationem aliquam in fundo, domo & bonis alterius competere asserat. dixi quædam ad *l. 13. §. 30 ff. de act. empt.* vide *Ferrar. in forma responsi. libelli in actione hypothecaria 44. in verbo & renunciationis 10. num. 2.* vide *Mynsing. 3. observ. 78.* adde *l. 40. ff. ad l. Aquil.* His enim casibus cogitur adversarius intra certum tempus experiri, ac nisi id faciat, perpetuum illi silentium à judice indicitur. 37 Ministerium exhibitum etiam per longum tempus, ingenuum servum non facit. *leg. 2.]. cod.* 38 *leg. 3.]. de long. temp.* 39 *l. ult.]. de servis reip.* 40 Natalium veritas ingenuum tuetur. 41 Renuncians liti status, non fatetur omnino adversarium ingenuum esse, quantumvis ipse sibi præjudicet. Renunciatione litis non facimus eum ingenuum qui ingenuus non est. *l. 27. §. 1. ff. de liberali.* 42 Ingenui nascuntur, libertini fiunt. *Inst. de ingenuis.*

43 *leg. 3. §. 1. ff. de stat.* 44 *leg. 2.]. de collat. detect.* 45 Pactis aut transactionibus absentis & ignorantis causæ nemo præjudicat. 46 Vid. *l. 11.]. de oper. lib.* 47 Postliminio libertas recipitur. 48 Præsides cognoscunt de causa libertatis. 49 Id est libertinæ, ut]. *eod.*

50 Nomina ad singulos recognoscendos inventa. *l. 9.]. de liberali. §. 29. Inst. de legat.* vide *l. ult.]. de servis reipublicæ.* 51 Nominis mutatio non est evidens servitutis justæ argumentum. Non est igitur justa collectio: Nomen mutavit: ergo & servus fuit. 52 *l. 2. l. 6.]. cod.* 53 Vid. *l. ult.]. de servis reipub.* 54 *l. 2. 6. & 10.]. cod.* 55 Ingenuus operas locare potest.

implendam fidem solenniter agere prohibemini. S. Non. Mart. CC. Conss.

Plagio abductæ ingenuitatem non perdit. Salic.

XII. Idem AA. & CC. Quietæ.

A Dmutandum liberæ statum, commissum plagii [1] nihil promovet: sed abductam natales, quibus nata est, post hunc etiam casum obtinere convenit. S. III. Kal. Decemb. AA. & CC.

XIII. Idem AA. & CC. Melandro.

INgenuum quis se [2] contendendo, nec probando non amittit libertinitatem. S. VII. Id. Decemb.

Ignoranter desponsata, ut ancilla, suæ ingenuitati non præjudicat. Salic.

XIV. Idem AA. & CC. Aristoteli.

STatui ingenuæ ex eo solo, quod velut ancilla sponsaliorum [3] nomine data proponitur, præjudicari nulla ratione potest. S. VII. Kal. Januar.

1 **Plagio abducta** libertatem non amittit. *Iacit ex 3. C. eod. l. 1. C. ubi de ingenuis.* Quid si à plagiatore vendita? ne tunc quidem libertatem amittit. *leg. 1. §. ad l. Fab. de plagiariis.* Quid si fisco plagium bona commissa? ne tunc quoque, *ut hic.*

2 Renunciasse libertinitatis probationi non videtur, qui se ingenuum dixit, nec obtinuit, *ut hic.* Ad eundem modum potest, utile dominium eum etiam vindicare posse, qui directo succubuerit. *l. 39. §. 1. ff. de crimi.* & velut feudatarium experiri posse qui ut proprietarius non obtinuerit. *Baldus hic.*

3 Vide *leg. 16. §. de lib.* adde *C. si rector provinciæ.*

TIT. XV.

COMMUNIA [4] DE MANUMISSIONIBUS.

Si proprietarius, & usufructuarius simul libertatem servo imponant; pleno jure liber efficitur. Salic.

I. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

SAncimus, si proprietarius servo, cujus usufructus ad alium pertinebat, libertatem imposuerit, non secundum antiquam [5] observationem [6], & libertate carere, & cum sine [7] domino esse intelligi: sed nec inveniri personam, cui res ad se venientes acquirat. Sed si tam proprietarius, quam usufructuarius libertatem ei [consentientes [8]] imposuerint, pleno jure liberum [eum] effici: & si quid postea [sibi] acquisierit, hoc in bonis suis habere. Sin autem proprietarius solus libertatem imposuerit, usufructuario [9] minime consentiente: sit quidem ille, qui libertatem à proprietario accepit, inter libertos proprietarii connumeratus: & si quid in medio possidet, hoc tibi acquirat, sibique habeat, & suæ posteritati relinquat salvo patronatus jure, per omnia custodiendo, nisi & hoc ei legibus fuerit remissum. Ipse tamen libertus, quasi [10] servus apud usufructuarium permaneat, donec usufructuarius vivit, vel usufructus legitimo modo peremptus est. Etenim si finem usufructus quocunque modo accipiat: tunc facultas ei tribuatur, quo maluerit degere modo. Si vere adhuc superstite usufructuario ab hac luce fuerit libertus exemptus: hereditas ejus legitimum tramitem sequatur. Sin autem usufructuarius [11] tantummodo libertatem imposuerit: siquidem hoc modo, ut cedat usumfructum proprietario: plenissimum jus habeat in servo proprietarius: ut omnia ei servus acquirat secundum ea quæ generaliter in servos, & dominos constituta sunt. Sin vero gratias agendo usufructuarius eum ab usufructu liberaverit, & libertate donaverit: tunc maneat quidem servus proprietario suo annexus: sed non [12] necessitas ei imponatur, donec vivit usufructuarius, vel usufructus, constare potest, observare proprietarium, & quædam ministeria [ei] adimplere, sed Judices nostri eum in quiete tueantur. Post usufructuarii autem mortem, vel usufructus quocunque modo interemptionem: tunc serviat quidem domino, & omnia, quæ in medio ad eum pervenerint, hæc suo domino acquirat. Et sit ex nostra constitutione hæc separatio inter servos & liberos: & non secundum jus antiquum idem servus remaneat, & nullum respiciat dominum.

Parentes possunt manumittere per filios cujuscunque sexus, etiamsi non sint in potestate. Salic.

§. 1. Illud quoque huic legi adjicimus, ut explosa antiqua personarum [13] differentia, liceat parentibus tam masculis, quam fœminis, filiis, filiabusve suis in sactis constitutis, sive emancipatis, cujuscunque gradus, mandatum [14] imponere, quatenus servos in libertatem perducant, sive [15] apud Judicem, sive in sacris [16] Ecclesiis [17], sive secundum alium, quem mandator voluerit legitimum modum, cum enim, & in [18] successionibus, & in aliis pene omnibus nulla est inter liberos discretio: oportet hoc observari, & in præsenti casu, maxime pro [19] libertate quam & fovere, & tueri Romanis legibus, & præcipue nostro nomini peculiare est. Dat. xv. Kal. April. Lampadio, & Orestе Conss. 530.

Potest manumitti, tam in Ecclesia, quam apud judicem, vel in testamento etiam infans, vel ignorans, ut sit civis Romanus. Bald.

II. Idem A. Juliano P. P.

SI quis servo suo libertatem imponat, sive in Ecclesia [20], [sive in æde sacra,] sive ad qualecunque tribunal, vel apud eum [Judicem] qui libertatem imponere legibus habet [21] licentiam, sive in testamento, vel alio ultimo elogio, directam, vel fideicommissariam: nullo coërceatur modo eorum qui ad libertatem veniunt, ætatem [22] requirere: neque enim [eum] tantummodo civitatem Romanam adipisci volumus, qui major triginta [23] annis existit: sed quemadmodum [24] in Ecclesiasticis libertatibus non est hujus ætatis differentia, ita in omnibus libertatibus quæ à dominis imponuntur, sive extremis dispositionibus, sive per Judices, vel alio legitimo modo hoc observari sancimus, ut sint omnes cives Romani constituti: ampliandam [25] enim [magis] civitatem nostram, quam minuendam esse censemus.

Si existens sine uxore ancillam propriam in concubinam habeat, & de ejus vel sobolis libertate, vel servitute nihil disposuerit, ad libertatem post ejus mortem perducuntur. Salic.

III. Idem A. Joanni P. P.

SI quis sine uxore constitutus, ancillam suam [26] [sub] nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine permanserit, & forsitan liberos ex ea sustulerit, sancimus omnimodo non concedi heredibus defuncti eandem, vel liberos ejus, si etiam liberos habuerit, in servitutem deducere: sed post mortem domini sub certo modo eripiatur in libertatem una cum sobole sua, si etiam eam forsitan habuerit. Ipsi etenim domino, dum supereſt, damus licentiam quomodo voluerit uti tam ancilla sua, quam etiam ex ea progenita sobole, [&] in suo ultimo elogio quidquid voluerit contra eos disponere, id est, quasi servos eos aliis legare, sive in servitutem heredum nominatim relinquere. Sin autem taciturnitate [27] eos præterierit, tunc post mortem ejus ad libertatem eripiantur: ut sit mors domini, libertatis eorum exordium. Hominibus etenim uxores [28] habentibus concubinas, vel libertas [29], vel ancillas habere, nec antiqua jura, nec nostra concedunt. Dat. Kal. Nov. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis 531.

TIT. XVI.

DE LIBERALI CAUSA [30].

De eo, qui filios vendidit.

I. Imp. Antoninus A. Saturnino.

REi quidem illicitam [31], & inhonestam admisisse te conficeris, quia proponis *filios ingenuos à te venundatos.* Sed quia factum [32] tuum filiis obesse non debet, adi competentem judicem, (si vis) ut causa agatur secundum ordinem [33] juris. P. P. v. Idib. Februar. *.

De exceptione rei judicatæ.

II. Idem A. Veroniano.

SI hi, quos *servos tuos esse* dicis, liberi esse à diversa parte dicantur, de statu eorum more solito quæri oportet: nec enim res judicata [34], qua de proprietate [35] eorum pronunciatum est, opponi causæ liberali potest. Dat. Non. Februar. *Romæ*, Messala, & Sabino Conss. 215.

Si liber homo alienæ ancillæ contubernium sequatur.

III. Imp. Alexand. A. Quinto.

SI liber homo alienæ [36] ancillæ contubernium sequatur: licet ei fuerit denunciatum [37], *ut se abstineret*, servus domini mulieris non [38] fit. P. P. Non. Februar. Fusco & Dextro Conss. 226.

De re judicata.

IV. Idem A. Jocundo.

SI is, *quem in servitutem petebas*, liber (quamvis absente [39] te) causa cognita pronunciatus est: secunda in serviturem petitio ejus dari tibi non debet. Sed si postea, quam cognovisti [40], de sententia judicis appellasti, an jure lata sit, in auditorio [41] quæretur.

De vendita à fisco, & de onere probationis.

V. Idem A. Sabino.

NOn ideo minus in libertatem proclamare potest ea, *quam ancillam tuam esse dicis*, quod eam vendente fisco [42] comparasti. Sed [43] nec hodie ad præscriptionem operatur, quod venditionis tempore major viginti annis fuerit: cum ætatis allegatio non [44] alias possit præscriptionem adversus civem Romanum accommodare, quam si participandi [45] pretii gratia consensum servituti dedisse probetur. †. Probationis [46] sane onus, cum ex servitute in libertatem adseritur, ad se recipit: quæ si affirmationem suam non [47] impleat, inconcussum possessionis jus obtinebis.

De eo, qui scripsit se servum esse.

VI. Imppp. Valer. & Gallien. AA. & Valer. A. Nobilissimus Cæs. Versimeno.

NEc si volens scripsisses [48] *servum te esse, non liberum*, præjudicium juri tuo aliquod comparasses: quanto [nunc] magis, cum eam scripturam dare compulsum [49] te esse testaris?

Si heres veniat contra factum defunctæ.

VII. Imp. Aurelianus A. Secundo.

SI ab eo, cujus servus fuisti, manumissus es: frustra libertatis controversiam sustines, maxime [50] ab herede ejus, qui [te] manumisit: cum etsi jure [51] libertas non processerit, respectu tamen aditæ hereditatis voluntatem defuncti suo consensu firmare debuit.

De eo, qui nummos accepit, ut manumitteret.

VIII. Impp. Diocl. & Maximianus AA. & CC. Verinæ.

CUm adfirmes placuisse quondam domino tuo, *ut pro te, & pro filia tua dato* [52] *numismate certæ quantitatis vos manumitteret*, & te tantummodo liberavit: aditus Rector Provinciæ hortabitur [53] eum, salva reverentia, quam patrono liberti solent exhibere, placito suo stare. Dat. Prid. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De cognomine.

IX. Idem AA. & CC. Proculo.

CUm precum [54] tuarum conceptio, licet eum, contra quem supplicas, *ex ancilla natum esse expresserit*, tamen nomini [55] cognomen, quo liberi duntaxat nuncupantur, addiderit, & non servum esse, sed servili macula adspersum comprehenderit, contra eum, qui servus non est, supplicasse te intelligis [56].

De pactis, & administrationibus.

X Idem AA. & CC. Stratonico.

LIberos privatis pactis [57], vel actu [58] quocunque administratores non posse mutata conditione servos fieri, certi juris est.

Si servus honores gesserit.

XI. Idem AA. & CC. Faustino.

NOn [59] mutant servi statum, si ad civiles honores illicite, atque improbe adspiraverint. Unde si status moveatur quæstio, intelligere vobis licet, nihil prodesse posse, quod [60] patet vester civiles honores gessit. Solemnibus itaque ordinatis, apud Præsidem Provinciæ de statu vestro cognoscetur.

De venditione.

XII. Idem AA. & CC. Proculo.

SI [ex] libertate natum aliquis comparaverit [61]: statum retines, quem antea habuisti. †. Si vero ex ancilla editum natura-

1 *l. 4. §. 2. ff. de manumiss. vindict. l. 9. §. de ustfruct.* 2 *l. 7. §. ff. de manumiss. vindict. l. 13. ff. de jure patron. l. 16. l. 22. ff. de manumiss. l. 4. l. 10. l. 22. ff. de manumiss. vindict.* hodie jus aliud est, ut mox dicetur. 3 *l. 1. §. ff. de ingenuis.* Multum differunt, servum esse & servire. Illud juris est; hoc facti. 4 Possis dicere, ἀυτὸ καθ' ἀυτὸ. Hujus enim tituli constitutiones ad omne genus manumissionis referuntur: His denique Justiniani novis constitutionibus vetus jus abrogatur. 5 Nota jus vetus receptum in servis à proprietario manumissis. 6 Id est, ut ab antiquis usitatum erat *Ulpian. l. §. 19.* 7 *l. 23. ff. de liberali causa.* 8 De servo consentiente proprietario simul & usufructuario manumisso. vide *leg. 15. ff. quibus mod. usufructus.* adde *l. 6. ff. de manumiss. testament.* 9 De servo à nudo proprietario manumisso. 10 Servus manumissus à proprietario, liber sit, & tamen servit usufructuario. Quo jure id fieri posse dixeris? servit ut liber. *l. 11. ff. de ingenuis.* Multum differunt, servum esse & servire. Illud juris est; hoc facti. 11 De servo à nudo usufructuario manumisso. adde *l. 2. ff. de manumiss. vindict. l. 9. ff. de usufruct.* 12 Manumissus ab usufructuario non est liber, nec tamen servit proprietario. 13 Olim filiusfamilias jussu patris manumittere poterat: jussu matris non poterat. *Paulus l. sentent. 13. §. 2.* per emancipatos etiam non poterat pater manumittere, ut hic Thalelæus notat: per suos poterat. *l. 51. in fin. ff. de rit. l. 30. §. 1. ff. qui & à quib. manumiss. l. 13. ff. de jure patron. l. 16. l. 22. ff. de manumiss. l. 4. l. 10. l. 22. ff. de manumiss. vindict.* hodie jus aliud est, ut mox dicetur. 14 Parentes possunt servos manumittere per liberos cujuscunque sexus: etiam si non sunt in potestate. 15 Manumissiones non tantum fiunt apud judicem, vel in Ecclesiis, sed & alio quovis modo, hoc est, testamento, codicillis, directo, vel per fideicommissum. 16 *ff. de his qui in Ecclesiis manumittuntur.* vide *Concilium Africanum 1.* 17 *l. 2. ff. eod.* 18 In successionibus nulla est inter liberos discretio. 19 Libertas a lege & Principe defenditur. 20 *l. 1. in fin. ff. eod. & ff. de his qui in eccles. manumit.* 21 *leg. 4 ff. de windict.* 22 Infans etiam manumitti potest. *l. 25. ff. de manumiss.* Imo & is qui est in utero, *l. 14. ff. de fideic. libert.* 23 Olim ætas hæc erat legitima civitatis Romanæ adipiscendæ: & servus ante hanc ætatem manumissus, non fiebat civis, sed Latinus, *Theoph. Instit. de libert. Ulp l. §. 12 l. 39 §. 2 ff. famil.* adde *l. ult. ff. de reb. dubiis. l. 46. ff. de manumiss. testam. l. 13. in fin. ff. de statulib.* 24 Extensio juris ecclesiastici ad commune. 25 Ampliandæ magis respublica, quam minuendæ. 26 Ancilla domini concubina ejusque liberi, morte & silentio domini fiunt liberi. adde *Novell. 78. cap. 4.* 27 Silentio [] heritas conferri potest. 28 Concubinam uxori superducere non licet vide *l. un. C. de concub.* 29 Al. liberas. 30 XL. D VII. & IV. C *Theod 8. Paul. 5. sent. 1.* 31 Res illicita & inhonesta patri liberos ingenuos vendere. vide *l. 1. C. de patribus qui filios distraxerunt* adde *l. 26. C. de transactionib.* adde *Paul. 5. sent. 1. §. 1.* 32 Pater venditos à se filios invito emptore, oblato tamen pretio, potest evincere: ut ita facti sui, altero invito, pœnitere & à contractu suo recedere, suumque factum retractare interdum quis possit: qui casus specialis est. 33 Per adsertorem. Hodie adsertionis solennitas sublata. *l. 1. C. de adsert. tollend.* 34 *l. 25. §. 1. ff. eod.* 35 Alia est proprietatis causa, alia libertatis. 36 Contubernio ancillæ alienæ, liber homo non transit in alterius dominium. 37 Protestatio jure non minuta, nullam vim obtinet. *Bald.* 38 Vide *l. 1. C. de SC. Claudiano.* 39 Sententia liberalis ferri potest absente parte: potest tamen ab ea appellari. 40 Tempus appellationis interponendæ non currit ignoranti. *l. 5. C. quomodo & quando judex.* 41 Causæ appellationum in auditoriis penfantur. 42 Vendita mulier, etiam a fisco, in libertatem proclamare potest. 43 Ratio dubitandi. 44 *l. 7. ff. eod. l. 1. ff. quib. ad libert. proclamare.* Ex constitutione Leonis 59. liber homo seipsum vendere potest, etiam participandi præmii causa. 45 Quemadmodum id fieri potuit dixi ad *dict. Nov. 59.* 46 Dixi ad *l. 7. §. ult. ff. eod.* 47 *l. 4. ff. de edendo.* 48 Vide *l 39. ff. eod.* adde *l. 26. C. de transact.* 49 *Paul. 5. sent. 1. §. 4.* 50 Cur ita? vide *l. 31. ff. eod. l. 3. C. de reb. alien. l. 3. C. de testam. manumiss.* 51 Directo scil. *leg. 9. C. de testam. manumiss.* 52 Id est, data summa aliqua pecuniæ. 53 Hortandus est dominus, ut servet pactum cum servo suo habitum. vide *leg. 9. in fin. ff. de cond. ob caus. 2. Feud. ult.* id est, cogendus est moderate ut hortationi nonnihil sit immistum necessitatis. Ideoque

Græci sic legunt, ἐναπελεύθερος. 54 Confessioni & libello supplicantis in ejus præjudicium, non in favorem stat. 55 Cognomen liberis hominibus usurpare licuit, servis non licuit, sic apud Athenienses decreto sanctum fuit: Ne fortissimorum virorum nomina, Harmodii scil. & Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia Hippiam tyrannum interficere adorsi erant, unquam servis indere liceret. Nefas enim ducebant nomina libertati patriæ devota, servili contagio pollui. *Gell 9. cap. 2.* Hinc etiam colligitur, Libertos nomen patroni adsumpsisse, suoque (quod unicum ante habebant) cum prænomine adjunxisse. Eo alludens Persius, *averterit*, inquit, *hunc dominus, momento turbinis exit Marcus damna.* Idem testatur Artemidorus *lib. de somniis.* 56 Contrarius sibi ipsi testis non auditur. vide Oldendorp. *cap. 7. num. 1. de testibus.* 57 *leg. 37 ff. eod.* Goth. Ad hanc legem vid. Alciat. *lib. 2. paradox. cap. 5.* Augustin. *lib. 3. emendat. cap. 8.* S. Cujac. *lib. 5 obs. c. 40* S.L. 58 *leg. 2 ff. de ingenuis manumiss.* Cujacius legit, *vel actus cujuscunque admissi* [] *rationem*, & ita quoque Græci legunt. 59 *l. 28. l. 38. ff. eodem. l. 10. ff. de probat l. ult. ff. si servus ant libert. lib. 10 tit. 32. l. 3. ff. de off. prator.* his adde quæ scripsi ad *Novell. 117. cap. 11.* ad eumdem modum Tertullianus *lib. de præscript.* originis & successionis Apostolicæ jactatores, negat continuo Apostolicos esse, & tamen recte eum hujusmodi hominibus ab ignorante contrahitur. *argum. l. 2. ff. de SC. Macedon.* 60 Vide *l. 11. ff. ad l. Fab. de plagiar. l. ult. ff. de fugit.* 61 *l. 4. §. 2. ff. de manumiss.*

naturalis pater, idemque dominus distraxerit, ac post emptori pretium solvisti : non idcirco libertatem consecutus es [1]. P.P. XVIII. Kal. Maji.

De statu defuncti.

XIII. Iidem AA. & CC. Paulo.

PRincipaliter de [2] statu defuncti agi non potest. Si vero ex peculio quondam ejus, quem tu bona reliquisse commemoras, res vindicentur, vel ejus filiis moveatur status quæstio : hæc omnia solenniter Præsidali [3] notione decidi debent. Dat. V. Kalend. Maji.

De effectu litis ordinatæ.

XIV. Iidem AA. & CC. Quintiano.

LIte ordinata [4] in possessione libertatis, is, de cujus libertate quæritur, constituitur, & interim pro libero habetur. Dat. IV. Kal. Maji, *Heracleæ*, AA. Conss.

De probationibus.

XV. Iidem AA. & CC. Palladio.

NEc omissa professio [5] probationem generis excludit, nec falsa simulatio veritatem [6] minuit. Cum itaque ad [7] examinationem veri, omnis jure prodita debeat admitti probatio : aditus Præses Provinciæ, solennibus ordinatis, prout juris ratio patitur, causam liberalem inter vos decidi providebit.

De minore in dotem data.

XVI. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

SI ministerium [8] tuum quasi libera exhibuisti ; ac te nesciente quasi ancilla in dotem data, conscriptum instrumentum est : nihil hæc libertati tuæ nocere potuerunt : maxime cum te minorem ætate fuisse commemores, & placuerit minores [9] viginti annis nulla ratione mutare statum [posse,] ac pro liberis servos fieri : ne ante [10] libertatem inconsulte amittant, quam alii propter ætatis rationem sine consilio præstare non possunt. P.P. VI. Id. Maji, *Hadrianop.* AA. Conss.

Si quibusdam ex pluribus fratribus quæstio moveatur.

XVII. Iidem AA. & CC. Resino.

MUltis rationibus natalibus ingenuis fratribus natis, post delictis, vel casibus intervenientibus, singulorum causæ status separantur. Nihil itaque prohibet eundem, & tibi non [11] movere quæstionem [status] & eos, quos fratres tuos adseveras, in servitutem vindicare, sive retinere. Igitur ad demonstrandam fratrum tuorum libertatem, aliæ sunt probationes necessariæ : nam quod [12] tibi non movetur quæstio libertatis, eorum non idoneam constat habere probationem.

De locatione.

XVIII. Iidem AA. & CC. Zotico.

AD probationem ingenuitatis ab eo, contra cujus successores postulas, facta tibi [13] locatio non sufficit : nec [14] tamen hoc solum ad servitutis vinculum argumentum est idoneum. S. Id. Jul. *Philippopol.* AA. Conss.

Si ab alio manumissus, ab alio servus dicatur.

XIX. Iidem AA. & CC. Paulo.

PRincipaliter causam ejus, de quo supplicas, esse, quam tuam perspicimus : nam cum te eum ad libertatem perduxisse profiteatis, illius interest [15] magis solenniter suum tueri statum : & consequenter [16] tua etiam agetur causa : nam si ab eo contra quem fundis preces, servus dicatur, eique libertas ex manumissione tua vindicetur : probatio servitutis originis, & beneficium manumissionis libertatem illi adsignans, tuum etiam jus patronatus tuetur. Si vero consentiat servituti, tunc jure concesso, adito Præside Provinciæ, cum invitum etiam defendere poteris.

De libertate non revocanda. De his quæ non manumittendi causa fiunt.

XX. Iidem AA. & CC. Æternali.

SIcut [17] semel præstitam libertatem revocari [18] non licet : sic per ea quæ non [19] manumittendi causa domini cum servis [propriis] agunt, nihil sibi detrahunt. S. VI. Kalend. Septemb. AA. Conss.

Esse in possessione servitutis vel libertatis.

XXI. Idem AA. & CC. Thrasyllæ.

EAm, quæ in possessione [20] libertatis non sine dolo [21] malo reperitur, in servitute constituræ simile [22] habere præjudicium, Edicto Perpetuo cavetur. [Sed] si controversia erit, utrum ex servitute in libertatem petatur, an ex libertate in servitutem, sui [23] conceptione manifeste probatur : nec quicquam juris ancillæ dolus propriis dominis aufert. S. Non. Octobr. *Sirmii*, AA. Conss.

De natalibus, & de confessione.

XXII. Iidem AA. & CC. Pardalæ.

PArentes natales [24], non confessio adsignat. Quapropter si ex ancilla nata, postad libertatem manumissa pervenisti : te [25] *servam professa* [26] velut ex ancilla altera natam, hujusmodi simulatione [27] vel errore quæsitam manumissione libertatem amittere minime potuisti : cum servi [28] nascantur ratione certa, non confessione constituantur. Dat. V. Kal. Decemb. AA. Conss.

De obsequio præstito.

XXIII. Idem AA. & CC. Musciæ.

SI tibi testamento directa libertas à domino relicta est, & ex eo successerunt scriptæ filiæ [29] : non idcirco quod secundum ejus voluntatem, vel contra de filiabus [30] uni præstas obsequium [31], cæteræ filiæ tuam rescindere possunt libertatem.

De confessione apud acta.

XXIV. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

INterrogatam, & professam apud acta *se esse ancillam*, hujusmodi factum defensionem libertatis non excludit [32].

De instrumenta manumissionis.

XXV. Iidem AA. & CC. Licentiano.

SIcut Instrumenta [33] prætermissa [34] manumissionis recte factæ nullum adferunt prætitæ libertati præjudicium [35] : ita si servum ad libertatem perduxisti, instrumentorum amissio nihil ei nocere potest. S. V. Id. Februar. CC. Conss.

De libertate non adimenda, de instrumento manumissionis.

XXVI. Iidem AA. & CC. Modesto.

SIcut datam libertatem manumissis adimere [36] patronus non potest : ita manumissionis [37] instrumentum præstare cogitur.

De re judicata, de collusione & confessione ejus qui controversiam passe succesit.

XXVII. Iidem AA. & CC. Austerio.

ARrianus mota sibi quæstione à Leonide, *liber fuit pronunciatus* [38] : in servitutem à victo iterum non recte petitus est. Coheres [39] etiam tibi ab Arriano datus, colludens cum eo, sive heredibus ipsius qui status [ei] moverat quæstionem, nihil tibi obtuit : nec ea, quæ in confessione inter eos venerunt, statum veritatis, vel nomen substantiæ defuncti mutare potuerunt.

De statu & dignitate parentum.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Eurymedonti.

AVi paterni magistratu functi dignitas [40], ad libertatis probationem nihil nepoti prodest : si quidem in liberali causa matris [41] non patris inspicitur conditio. Sed nec materni [42] avi sola sufficit : cum licet avia quoque libera probari possit, multis tamen ex causis status mutari consuevit. *Sirmii*, IV. Id. April. AA. Conss.

De redempta ab eo, in cujus fuit contubernio.

XXIX. Iidem AA. & CC. Troillæ.

DE ancilla matre natam, & ab eo redemptam, in cujus fuit contubernio [43], si non manumittitur, in servitute permanere non ambigitur.

De obsequio non præstito.

XXX. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

SOlo obsequii [44] non præstiti velamento, data libertas rescindi non potest.

De quæstione improbe mota.

XXXI. Iidem AA. & CC. Cassianæ.

SI tibi servitutis improbe moveatur quæstio : solennibus ordinatis, de calumnia [45], vel injuria (prout vindictæ viam elegeris) habita contestatione, posteaquam servus non esse fueris pronunciatus, adversus eam sententiam postulare potes : tunc demum etiam de his, quæ direpta probaveris, restitutionem (cum pro libertate fuerit pronunciatum) petiturus. S. V. Id. Octobr. CC. Conss.

De subscriptione filiorum domini manumittentis.

XXXII. Iidem AA. & CC. Athenaidi.

SUbscriptio [46] filii [47] domini manumittentis, nec addere secuta, nec omissa detrahere libertati quicquam potest.

De eo, qui accepta pecunia manumisit.

XXXIII. Iidem AA. & CC. Melitianæ.

LIcet accepta [48] pecunia dominus te manumisit, tamen tributa libertas rescindi non potuit. S. IV. Id. Novembr. CC. Conss.

De concubinatu.

XXXIV. Iidem AA. & CC. Eremoniæ.

LIbera, concubinatus ratione non constituitur ancilla [49]. Dat. Id. Novemb. CC. Conss.

De eo, qui pupilli res velut tutor administravit.

XXXV. Iidem AA. & CC. Attalo.

NOn idcirco minus, quod pupilli res velut [50] tutor administrasse dicitur, ex ejus persona servitutis pati quæstionem potest.

De pactis.

XXXVI. Iidem AA. & CC. Theodoro.

POst [51] certi temporis ministerium ancillæ, *liberam eam esse cum ea paciscendo*, conventionis obtemperandi legi domina nullam habet necessitatem, utque hoc verum est, ita [52] è contrario, si filios suos constituta cum his, libera [53] in ministerium tibi tradere promisisse [54] probetur, parere placitis non compellitur.

De venditione hominis liberi.

XXXVII. Iidem AA. & CC. Olympio.

SI filium [55] tuum liberum genero vendidisti [56] ; qui tam proxima [57] necessitudine conjunctus, conditionis ignorantiam simulare non potest, utrisque [58] sociis criminis accusator deest.

De Limenarchu.

XXXVIII. Iidem AA. & CC. Philesarpho.

NOn [59] idcirco minus, quod te *Limenarcha* [60] creato nemo contradixit reipublicæ nomine, moveri tibi status quæstio potest. Dat. XVI. Kal. Januar. *Nicomed.* CC. Conss.

De professione.

XXXIX. Iidem AA. & CC. Potestentico.

LIberos *velut servos se profitentes* [61], statum eorum mutare non posse constat. S. VI. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. Conss.

De altera parte absente.

XL. Exemplum sacrarum literarum AA. & CC. ad Verutum.

JUxta Edicti nostri continentiam [62] in liberalibus quoque negotiis, sive de libertinitate, sive de ingenuitate [quæstio] moveatur,

---

1 Imo consequi debes. *leg.* 1. *C. eod.* 2 *J. ne de statu defuncti.* 3 *leg.* 3. *J. ne de stat.* 4 Vindiciæ dantur secundum libertatem. *l.* 24. 25. *§. ult. ff. eod. l.* 1. *C. qui dare tutor. l.* 2. *§.* 24. *ff. de orig. jur.* adde *l.* 21. *J. eod.* dixi ad leges XII. tabular. *tit.* 22. *§.* 2. de ordinatione libertatis, vide *Cujac.* 18. *obs.* 23. 5 *l.* 39. *J. eodem.* hoc itaque referendum videtur ad professiones natalium, de quibus dixi ad *l.* 6. *C. de fide instr.* 6 Falsa simulatio veritatem non minuit, *ut hic*, & *l.* 5. *C. de jur. & fact. l.* 6. *ff. ad municip.* 7 Ad examinationem veri, omnis justa probatio admittenda. 8 Liber ministerium alteri exhibere potest. *l.* 2. 6. & 11. *C. de ingenuis manumiss.* 9 *l. ult. C. de ingenuis manumiss.* 10 *l.* 5. *C. eod. l.* 7. *§.* 1. *ff. eod.* 11 Absurdum est ut quis ultro libertatem suam amittere possit ea ætate, qua alii libertatem conferre non potest. 12 *leg.* 7. *C. de ingenuis. l.* 17. *C. de probat.* 13 *d. l.* 17. 14 Etiamsi servus rem aliquam à domino conducit, non ideo fit liber. 15 Facit *l.* 22. *C. de probat.* 16 Causa dicitur principaliter pertinere ad eum cujus magis interest. *Bald.* facit lex 3. 4. 5. *ff. eodem.* 17 *d. l.* 5. 18 Semel præstita servo à domino libertas, amplius ab eodem domino revocari non potest, *ut hic. Synops. Basil.* 48. *tit.* 20. *cap.* 20. Nihil difficilius revocatur quam libertas. *l.* 26. *J. eod.* 19 Vid. *l.* 24. *§.* 8. *ff. de fideicomm. liber. leg.* 17. *§.* 1. *ff. qui & à quib. manum.* 20 *leg.* 14. *C. eod. l.* 4. *C. ubi caus. stat.* 21 *leg.* 7. *§.* 5. *vers. Etsi. ff. eodem. l.* 15. *C. de prob.* 22 Paria sunt in servitute constitutum esse, & dolo malo in possessione libertatis esse. 23 *leg.* 22. *in fine J. de evict.* 24 Parens is proprie est ac vere, ex quo nos gigni, non qui nos filios ac liberos appellat. Parentem enim natales faciunt, non confessio, *ut hic.* hac ratione servi nascuntur : confessione non constituuntur. *in fin. J. eodem.* Quod autem hic dicuntur *natales nobis parentem adsignare*, nihil aliud est, quam nos eam fortiri conditionem quam parens habuit cum ei nasceremur. Cæterum non ut natalibus nostris continuo, vel liberi, vel servi dicimur : ita natalibus patris, liberi continuo videmur. *l.* 10. *C. de probat.* Goth. 25 *Te velut ex altera natam ancillam, fervum professa quæsitam manumissione libertatem, hujusmodi simulatione, vel errore amittere, &c.* quidam ita legunt. 26 Mutatio hæc multiplex. Ancilla nata ex Arethusa, manumissa est : manumissa postea se ancillam quasi ex Dorcade confessa est, hujusmodi confessio sive simulationem voces, sive errorem, quæsitam semel manumissione libertatem non eripit. 27 *d. l.* 15. *C. eodem.* 28 Servitus confessione nuda non contrahitur, sed vel natura, *ut hic.* vel lege. 29 *Scripti*, ita legitur *in libris Basilicon.* 30 *Filius*, *libri Basilicon.* 31 Ex obsequio uni heredum præstito à servo libertate donato, præjudicium libertati non fit. vide *l.* 2. *C. eodem.* 32 Si modo metu & impressione alicujus terroris confessio apud acta facta sit. *Paul. 5. sentent.* 1. *§.* 4. alias confessio apud acta præjudicat, donec contrarium probetur.

33 Facit *lex* 10. *in fin. C. de fide instr. l.* 15. *C. de jure dotium.* 34 Mos fuit apud veteres manumissis instrumenta manumissionis tradere, *ut hic*, & *l.* 26. *J. eodem.* eadem ratio instrumenta appellari puto in *leg.* 8. *§.* 1. *ff. quod met. caus.* 35 *Vitium* : quidam ita legunt, eamque lectionem Græci probant, apud quos legitur ἐλάττωμα. *Cujac.* 18. *observ.* 22. 36 *leg.* 20. *C. eod.* 37 *leg.* 25. *C. eod.* vide quæ notavi ad *leg.* 9. *ff. de nationibus.* 38 Liber pronunciatus ab adversario nunquam in servitutem peti potest : ab alio posse videtur, *arg. l.* 63. *ff. de re judic.* 39 Coheredis confessio super statu defuncti non præjudicat coheredi contrarium adserenti. *Salicet.* 40 *l.* 10. *C. de probationib.* facit *l.* 11. *C. eodem.* 41 In libertatis causa, matris non patris inspicitur conditio, *ut hic*, & *leg. ultim. J. eodem.* In nobilitatis causa contrarium hodie observatur. vide quæ dixi ad *Ulpian.* 5. *§.* 8. 42 Avi paterni vel materni ingenuitate nemo probatur omnino esse ingenuus. 43 Qui ancillam redimit ut ea concubina utatur, eam non liberat. *l.* 34. *J. eodem.* vide tamen *l. ultim. C. comm. de manumiss.* 44 Non necessarii, aliud si alimenta denegant. *l.* 6. *ff. de agnosc. lib.* 45 Qui per calumniam dicitur servus, probata causa liberali potest injuriarum experiri. *l.* 39. *§.* 1. *ff. eod.* vide *l.* 9. *l.* 10. *J. de injur.* 46 Tenet manumissio à domino facta, licet manumissioni filius non subscripserit. 47 Puta heredi. *leg.* 13. *C. de testament. manumiss.* 48 Dominus accepta pecunia potest servum manumittere, *ut hic*, ut pater filium. *leg.* 107. *ff. de verborum obligat.* dicendum alias videbatur manumissionem gratuito fieri, vel omnino non fieri. 49 *l.* 29. *C. eod.* vide *leg. unic. J. de SC. Claud.* 50 Pupillus tutorem quondam suum, servum potest dicere : id est, Etiamsi servus tutelam domini administraverit, non tamen efficitur libertus. 51 Pactum inter dominum & ancillam non adstringit. *l.* 13. *in fin. C. de transact.* Igitur ex pacto libera non erit, quæ se liberam pacta fuerit, cum ancilla esset : quemadmodum per contrarium ei quæ cum filiis est libera, pactum non nocet, quo se ancillam

---

esse pacta est. *Synopsis Basil.* 48. *Tit.* 26. *c.* 34. 52 Vide *J. eodem.* 53 *Cum iisdem libertate, &c.* ita emendo, hoc nimirum sensu : Servus cum domino stipulari non potest, ut certi temporis ministerio alicui exhibito fiat liber : ita nec filius, ut certi temporis obsequio alicui exhibito emancipetur. Priori pacto dominus non tenetur. & ita quadrat comparatio : nisi malis ita cum Græcis. Ancilla pacto non fit libera. Libera pacto non fit serva. 48. *Ecl.* 20. *c.* 34. vel melius dic : Pacto non potest effici, ut post certi temporis ministerium fiam liber : & vice versa, pacto non potest effici, ut post certi temporis ministerium fiam servus una cum liberis meis, & priori pacto adversus te agere non possum : & posteriori adversus me vel liberos meos agere non potes. 54 *leg.* 1. *C. eod.* 55 *l.* 1. *C. eod. l.* 1. *C. de patrib. qui filios distraxerunt.* 56 Qui sciens liberum hominem vendit, plagium committit. 57 Inter proximos & cognatos præsumitur scientia. vide *leg.* 7. *C. de in integrum restitut. min.* 58 Participes ejusdem criminis invicem se non accusant. *l.* 16. *in fin. ff. de quæstion.* 59 Vide *l.* 11. *C. eodem.* 60 De limenarcha dixi ad *l.* 4. *ff. de fugitivis. l.* 18. *§.* 10. *ff. de muneribus.* 61 *leg. C. l.* 15. *l.* 24. *C. eodem.* apud officium alio quod scilicet. vide *Paul. 5. sent.* 1. *§.* 3. 62 Id est, formulam, tenorem.

1 *l. 4. C. eod. l. 7. §. 1. C. eod. l. 9. §. 2. J. tit. prox.*

2 Epistolis ingenuitas probatur. *l. 22. J. de agnoscend.* sed & consanguinitas. *l. 12. J. de probat.* licet adversus epistolam contrarium possit probari, admittitur id enim probatio per testes, per cognatos: imo propria confessio admittitur. *l. 29. J. de probat.*

3 Si dominus ad servum tanquam ad principalem civitatis literas dederit, non ea ratione liberum facit.

4 Principales de quibus *hic, & l. 42. J. de decurionibus. l. 5. in fin. C. de cohort. Iudic. in fin.* J. *de impensis hæreditariæ descript. l. 4 Cod. Theod. de extraord. sive sordidis muneribus. lib. 11. Isidor. 9. Etymol. 4.* decurionum primi, à quibus distributionum omnium forma procedit *C. Theod. de his quæ ad. vel aff. pub. ger. l. 4. C. Theod. de extraordin. muner.* Hos intelligit Tertullianus *lib. de corona*, Coronatur, inquit, & vulgus nunc ex principalium propinquitate (lege promotionum) exultatione. Hic tamen nonnulli interpretantur principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde *decem primi curiales, l. 2. in fin. Cod. Theod. de quæst. l. 44. l. 42. Cod. Theod. de his, qui super relat. l. 29. C. Theod. de episcopis & clericis.* Idem *duri principales. Apuleius 8. de Asino principales civitatum* dicuntur. *l. 27. §. 1. ff. de pœnis. l. 2. §. 1. J. quando & quibus quarta pars. Hermias 5. Matthæi 2 Sabrianus 5. de vero Dei judicio.* Hinc *principes Antiochenses, l. 2. J. de exsecut. rescr. Alexandrini principales, l. 56. J. de decurionibus.* qui & *summates ordinis Alexandrini, l. 57. d. tit.*

5 Si dominus ad servum tanquam ad decurionem litteras miserit, eum liberum non facit.

6 Voce propria condemnari, damnatio maxima est. 7 Confessio facta in uno judicio, nocet in alio. 8 *l. 28. J. eod. l. 7. J. de rei vindic.* Goth. Vid. hic Zanger. *de Except. part. 3. cap. 17. num. 23.* Ans. 9 *Partus*, viscerum matris portio. 10 De liberis ante litem natis.

11 De liberis post litem natis, vide *l. 10. de usuris.* 12 Id est, cum parentibus. sunt enim nobis parentes lucis authores.

TIT. XVII.

DE ADSERTIONE [13] TOLLENDA [14].

Qui de possessione libertatis in servitutem provocatur, per procuratorem potest respondere. Salic.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

LITES super servili conditione movendas, ad clementiorem tam examinationem, quam terminum transferimus: jubentes, si quis vel adhuc serviens liberum se esse dixerit, vel in libertate commorans, ad servitutem vocatus fuerit: adsertoris difficultatem in utroque casu cessare [15], ipsumque per se [&] ad intentionem ejus, qui dominum sese adserit, respondere: & si ex possessione libertatis ad servitutem ducitur, etiam procuratorem dare minime prohiberi: quod his, qui ex servitute ad libertatem profiluerint, penitus interdicimus: illis legibus, quæ dudum & secunda [16], & tertia [17] vice adsertorias lites examinari præcipiebant, in posterum conquiescentibus: cum sit justum primam definitionem in suis manere viribus, cum provocatio nulla oblata fuerit: qua porrecta ad similitudinem aliorum negotiorum judex, ad quem res ex provocatione deducitur, eam examinabit: cujus, & ipsius judicium ad secundam exquisitionem minime deducetur occasione legum, quæ super adsertoriis litibus positæ sunt. §. 1. Super peculio [18] etiam eorum, vel aliis rebus, aut causis veterem defensionis observationem tollimus: præcipientes illorum tantummodo peculia, qui ex possessione servitutis super libera conditione litigant, aliasque res, quæ vindicantur, in tuto pro dispositione judicis collocari. §. 2. Omnes vero, qui pro libertate periclitantur, si quidem possunt fidejussorem dare, eum exigi. Sin vero revera datio ejus impossibilis eis sit, hocque judici manifeste ostendatur: juratoriæ cautioni committi. Scientes, quod si post hujusmodi expositionem abfuerint, & Edictis citati [19], in absentia nihilominus per unum annum duraverint, omnimodo servituti obnoxii erunt, & ejus dominio, qui litem eis intulit, sine ulla dubitatione adsignabuntur. §. 3. Scire vero eos volumus, qui aliquem ad servitutem vocant, quod si post primam accusationem in quocunque judicio, vel ex divali jussione factam, & [post] admonitionem ei oblatam, qui servus esse dicitur, in alio [20] judicio eum accusaverint: præterquam si ejus occasionem ipse, qui servus esse dicitur, præstiterit: etsi domini sint, suo jure privabuntur. Dat. III. Id. Decemb. Dom.

Si is, qui de servitute proclamat in libertatem, moriatur lite pendente, finitur causa. Salic.

II. Idem A. Joanni P. P.

EXpeditam antea quæstionem, in præsenti autem ex nostra lege, quam de adsertione tollenda posuimus, in quandam difficultatem incidere periclitantem, compendioso remedio fulciendam esse censemus. Cum etenim per adsertores super libertate judicium agitabatur, si in medio adsertore litem agente, adsertus ab [hac] luce fuerat [21] subtractus, necessitas imponebatur nihilominus adsertori litem implere: ut emptor, si victus erat, & pro libertate fuerat pronunciatum, habeat regressum adversus venditorem: ut ei, quasi liberæ personæ venditor reddat id, quod emptionali [22] instrumento continebatur, vel [23] natura contractus exigebat. In præsenti autem, quia adsertorum vana nomina rejecta [24] sunt: si persona, pro cujus conditione agitur, morina fuerit: quemadmodum judicium potest adimpleri, una [25] tantum persona in judicium veniente? Sanctimus itaque in præsenti casu licentiam esse emptori adversus suum auctorem venire, quatenus vel offendat [26] venditor servum se vendidisse: vel si non [27] potuerit, quasi libera persona vendita, evictionis periculum ad eum revertatur.

13 *Adsertio*, est defensio ejus, qui status controversiam patitur. Adsertor, vindex alienæ vindex libertatis. *Theoph. Inst. de his per quos agere.* dixit in Topicis Ciceronis in loco Nortionus. Ideo admittebatur adsertor, quia is, cujus status vocabatur in dubium, videbatur ea de re per se agere non posse, sed per adsertorem tantum: ne alioquin videretur servus egisse in dominum. vid. *l. 1. 2. 3. 4. C. Theod. de liberali causa.* vid. *Paul. 5. sent. 1. §. ult.* Mart. 1. *epigr. 53. Adsertor ecniae fatisque præfles, Et cum se dominum vocabit ille Dicæ esse meos manuque missos. Hæc si ter quaterque clamitaris Impones plagiario pudorem.* adde *Quintil. 5. cap. 2. & 48. Eccl. 20.* περὶ διαγραφῆς: id est, adsertione in servitutem, vide *Suetonium in Domitiano*, ubi de persuasoris adsertionibus.

14 Cur tollitur adsertoris usus? quia diu trahitur judicium liberale. Quod jus hodie fit mox dicam.

15 Hodie in causa libertatis non est necessarius adsertor. Nam ipse aut per se causam agit, cui fit status controversia, aut per procuratorem, si ex libertate in servitutem petatur: non si ex servitute in libertatem. J. *eod.* quia servus esse præsumitur, qui est in possessione servitutis, & servus habere ad litem procuratorem non potest. In hoc autem differt procurator ab adsertore, quod adsertor suo periculo causam agit, & satis præstat judicio sisti, & res salvas fore quas tenet is, qui servus dicitur. *l. 1. l. 2. C. Theod. de liberali causa.* Et si defecerit in causa (quod non debet. *l. 2. J. eod.*) tenetur pœnali actione. Ista omnia cessant in procuratore.

16 Hodie igitur liberale judicium iterari prohibetur sublatis adsertionibus profusoriis: id est, his, quæ dicis causa instituebantur, non strenua opera: alias retractatio causæ, veluti ex oratione Divi Marci non est sublata. *l. 1. §. 3. ff. ne de statu.* 17 Proclamatio in libertatem, *præjudicium*, ob id dicta, quod itararetur terque quaterque. Martialis 1. *epigramm. 15. si terque quaterque clamitaris.* Apud Græcos in hac lege est ἐν τῇ τρίτῃ, ἐν τῇ πέμπτῃ: servitus non iteratur. *l. 4 J. de liberali causa.* 18 Pecunia bonave ejus, qui de statu suo litigat, sequestro non debent deponi, nisi ex servitute proclamaverit in libertatem, quod intellige ex *l. 3. J. tit. proxim. & l. ult. J. de ordine cogn.* 19 Is, qui servus dicitur, ob solam contumaciam servus pronunciatur: cum tamen in omnibus aliis causis contumax, si bonam causam habuerit, vincere soleat: idque fit ob causam perjurii. *l. 41. J. de transact.* 20 Apud quem status controversia incepta, apud eundem finitur. alias, qui servum vindicat, causa cadit. 21 Si servus venditus ante litem contestatam in causa liberali moritur, non debetur evictio: si post, debetur, nisi venditor doceat de dominio. 22 Emptionale instrumentum. 23 Evictio pacto debetur, vel natura contractus. 24 *l. 1. J. eodem.*

25 Judicii forma destruitur, si unius litigantium principalis de medio tollatur.

26 Venditor non præsumitur dominus nisi probet.

27 Præsumitur liber, qui servus non probatur.

TIT. XVIII.

QUIBUS AD LIBERTATEM PROCLAMARE [28] NON LICET: ET DE REBUS EORUM, QUI AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON PROHIBENTUR.

Si venditus non est pretium participatus, in libertatem se proclamat, alius secus. Salic.

1. Imp. GORDIANUS A. Proculo.

DISPAR [29] causa est ejus, qui dissimulata conditione sua distrahi se passus est, & ejus, qui pretium participatus est. Nam superiori quidem non denegatur libertatis defensio: posteriori autem, & si civis Romanus sit, & participatus est pretium, libertas denegatur. †. Eandemque [&] in eo distinctionem adhibendam, cui [30] fideicommissaria libertas debetur, meritissimi [31] juris auctores responderunt. P. P. Kal. Maji, GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Servi effecti propter delictum insigne, non possunt in libertatem proclamare. Salic.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Melanæ.

DE latronum familia [32] descendentibus, ex largitione principali [33], vel auctoritate fiscali servis factis, retro principes libertatem denegari decreverunt.

III. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. P.

SI quis [34] in libertate proclamaverit, id, quod apud se esse ejus, qui se dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitatur, *redde* [35] *ac referri* Judex protinus pronuntiabit.

†. Quod vero petitur, si fuerit negatione dubium [36], per cautionem conservabitur ac petitio differetur: ut si fuerit approbata libertas (quoniam & ipsis, qui his rem commiserunt, medendum est) gestarum rerum ab eodem ratio, atque omne, quod debetur, reposcatur: ut servitute depulsa, qui pro domino quondam fuerat, habeat, quod ut servo dominii jure largitus est, & quæ ex earum rerum quæstu ac fructibus congregata sunt, & quæ de furtivis compendiis obscure capta ac parata sunt: cum liberum esse non oporteat, quod apud servum dominus peculii nomine collocaverat. Et vero, quæ testamento, vel donatione quæsita sunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis empta confectaque sunt, eidem ingenuo deputentur: quæ tamen universa exacto libertatis judicio, quatenus à supradictis rebus discernuntur, in sequestro [37] esse oportet: ut his ab utroque deductis, atque in medio [38] collatis, ad eorum proprietatem uterque contendat. Dat. XV. Kal. Mart. *Thessalonicæ*, SEVERO & RUFINO CONSS. 323.

28 Dixi ad XL. D. XIII.

29 Sola pretii participatio proclamationem ad libertatem impedit: at non nuda venditio sine participatione, quamvis scienter facta ex æquo, tamen admittitur. vid. *l. 5. J. de liberat.*

30 *L. 4. ff. eod.*

31 *Meritissimo*, quidam ita legunt.

32 Id est, lecta, factione: hoc innuit, Lattonis familiares captos, & munificentia principis capitis quantos dono præmio, aut fisci factos in libertatem proclamare non posse.

33 Præmio servi fiunt. *l. pen. C. Th. de lib. caus.*

34 *l. 2. C. Theod. de lib. caus.*

35 Vid. *l. 34. ff. de liberali.*

36 Negatione res fit dubia.

37 Dixi ad *l. 1. §. 1. J. tit. prox.*

38 *Sequestri*, *d. l. 2. C. Theod. medio jure d. l. 2. Cuj. 12. obs. 6.*

TIT. XIX.

DE ORDINE [39] COGNITIONUM [40].

Pendente lite super statu, non potest servus de crimine suum accusare adversarium. Salic.

1. Imp. ALEXAND. A. Vitalio.

CUM & ipse [41] confessus es, *status te controversiam pati:* qua ratione postulas, priusquam de conditione constaret tua, accusandi [42] tibi tribui potestatem contra eum, qui te servum esse contendit? Cum igitur (sicut allegas) statu tui generis fretus es: juxta jus ordinarium Præsidem [43] pete, qui cognita prius [44] liberali causa, ex eventu judicii, quid de crimine [45] statuere debeat, non dubitabit. P. P. Id. * MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De libertate prius, quam de hereditate cognoscitur, si de ea principaliter quæratur: secus si incidenter, & de hereditate principaliter. Salic.

II. Idem A. Gallo.

SI de hereditate [46], & libertate controversia est, [prius 47] agi causa libertatis debet: Sed si de hereditate agetur: ordinanda prius quidem est causa libertatis: sed sufficit [48] ei, qui libertate utitur, ad victoriam de hereditate secundum eum esse pronunciatum. P. P. Id. August. MAXIM. II. CONS. 224.

Quando pœna delicti dependet à statu, quæstio status est prius determinanda. Bald.

III. Idem A. Valerio.

SI [49] crimen aliquod inferatur ei, *quam ingenuam esse dicit*, ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam Præsidi præbente: quoniam necesse est ante sciri, si delictum probatum fuerit, [utrum 50] ut in liberam, & ingenuam, an ut in ancillam constitui oporteat [judicium.]

Si sit quæstio de statu accusati, prius de statu debet cognosci, quam super crimine pronunciari. Salic.

IV. Imp. GORDIANUS A. Menedemo.

SI status controversiam pateris, lite prius liberali terminata, si pro te fuerit pronunciatum, agere etiam adversus eum, qui se dominum tuum esse contendit, non prohiberis. Quod si ideo te ab accusatione [51] elidat, quasi servum non proprium, sed alienum, liberale quidem judicium cessat: causæ autem examinatio apud eum, qui judicat, ostendet, utrumne accusatio induci debeat propter statum personæ, an evanescat. Dat. X. Kalend. Decembr. GORDIAN. A. & AVIOLA CONSS. 240.

Quæstio, vel exceptio status impedit eum, de cujus statu quæritur, actiones movere, vel exercere, prius quam de statu fuerit cognitum. Salic.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Alpheno.

CUm status quæstionem tibi moveri, & te debita [52] velle petere commemores, ordinarium est, prius solennibus interpositis

39 XLIX. *Eclog.* XXII.

40 Id est, judiciorum liberalium, status libertatis, ingenuitatis, servitutis. adde *lib. 3. tit. 8. J. de ordine judic.*

41 Ad hanc legem vid. Rævard. *lib. 3. variar. c. 20.* Govean. *lib. 1 variet. cap. 33.* S. L.

42 Pendente lite status servi, servus de crimine suum adversarium accusare non potest. *ut hic, & l. 4. J. eod.*

43 His verbis nunc necessitas præsidi cognoscendi imponitur? Goveanus non putat *lib. variar. 3.* quem vide: Rævardus quoque 3. *variarum* 20. negat Præsidem vel Prætorem de causa status cognoviss. vide tamen *l. 5. J. eod. l. 5. J. ubi causa statur. l. 7. J. Ne de statu defunctorum. l. 4. ff. Si ingenuus.* vide etiam quæ notavi ad *l. 2. J. de pedan. & ad l. 1. J. de ordine judic.*

44 Liberalia judicia prius decidi oportet, quam criminalia vel civilia, 2. 3. 4. 6. & 7. *eod. l. 18 J. de evict. l. 26. J. de adulter.*

45 Injuria scil. Nam qui per calumniam status controversiam movet, criminaliter accusari potest. *l. 31. J. de liberali.* ut eo pacto sententia expressa taciam includat.

46 *l. 7. ff. de petit. hær.*

47 Vid. *l. 1. J. eod.*

48 Quotiescunque quis in causa principali vincit, omnia incidentia sunt sopita. *Bald.* adde *l. 10. ff. de his qui sunt sui.*

49 Quoties unus & idem ab uno criminis, ab alio status quæstionem patitur: prius de statu quærendum est quam de crimine: ut sciamus utrum ut in ancillam, an ut in liberam crimen constituendum sit *ut hic, Synops. Basil. 48. tit. 26. περὶ διαγνώσεως, ex l. 22. l. 3.*

50 Pœna quoties inferenda à qualitate delicti dependet, quæstio status primum decidatur, *ut hic*: aliter enim puniuntur servi, aliter liberi.

51 Vid. *l. 1. J. eod.*

52 Status cui fit controversia, sibi debitum petere non potest. potest enim accidere, ut servus actor pronuncietur: ideoque status causa prius decidenda: Vel ita, Qui sibi deberi dicit, & status controversiam patitur: primo liber declarari debet, ac tum debita sibi petere. *Synops. Basil. d. tit. 22. c. 1.*

1 *Rupta*, *Cuj.* 18. *obs.* 2. eſtque verbum legis Aquiliæ huic loco optime conveniens, in quo de rebus furto ſubreptis agitur: de rapto tamen agitur in *l.* 7. *ff. cod.* Goth. Vid. hic Rævard. *lib.* 1. *de præjud. cap.* 4. S. L.

2 Cauſa ſtatus criminalem præcedit. *l.* 1. *l.* 4. *ff. cod.*

3 *l.* 6. *ff. cod.*

4 Si de poſſeſſorio rei recuperandæ & petitorio ſuper libertate ſimul agitur ab eodem, petitorium prius deciditur, ejuſque eventu ad poſſeſſionem revertitur: ſi à diverſis, poſſeſſionis cauſa prius deciditur.

5 Major quæſtio minori præfertur.

6 Dixi ad *l.* 1. §. 1. *ff. de adſert. tollend. l.* 3. *in fin. quib. ad libertat.*

7 Vid. *l. pen. ff. ut in poſſeſſ. l.* 9. *ff. de jur. deliber.*

8 Colluſionem Græci συμπαιγνίαν vocant. XLVIII. *Ecl.* XII. dixi ad XL. D. XVI.

9 Intra quinquennium. *l.* 2. *ff. eodem.*

10 Vid. *l.* 2. *l.* 4. *ff. eodem.*

11 Perluſoria ſententia pro re judicata non habetur. *l.* 27. *ff. de lib. cauſ. l.* 50. §. 1. *ff. de leg.* 1. *l.* 14. *ff. de appellat.*

12 Cui ſimile eſt in *l.* 9. *ff. de ingenuis.*

13 Vid. *l.* 8. *ff. de ingenuis manumiſſ.*

14 *Nonianо*, Hal. alii *Juniano*: alii *Priviano*, in aliis, *Numano*: lege *Ninniano. Cujac. hic*, & ita Græci, τὰ τοῦν νινιίου δίγματα ἀγεράφως ἐκμαθόντες, ac forteſſe Ninnius is fuit, qui in Faſtis ſub Domitiano Nonnius dictus eſt, vel L. Ninnius tribunus plebis, qui iniquis rogationibus Claudii interceſſit. *Dion.* 38. vid. *Cujac. hic.*

15 Senatuſconſultum Numianum fuit, Domitiani temporibus. *l.* 1. *ff. cod.*

16 Dixi ad XL. D. XV.

17 Poſt quinquennium ex Senatuſconſulto, de quo *l.* 4. *& ult. J. cod.* de ſtatu defuncti non quæritur, *ut hic*: Ita ex Senatuſconſulto intra quinquennium poſt manumiſſionem proclamare ad ingenuitatem libertus non poteſt. *l.* 2. *l.* 4. *ff. ſi ingenuus eſſe dicetur.* Eadem ratione intra quinquennium colluſio domini detegenda, *l.* 2. *ff. de colluſione detegenda.*

18 Qui videlicet ut liberi palam vixerint in diem uſque mortis, *l.* 1. *l. ult. J. cod.*

19 Mortis ſcilicet.

20 Quonam Senatuſconſulto id fuerit cautum, vid. *l.* 4. *l. ult. J. cod.*

21 *l.* 4. *J. cod.*

22 Si de ſtatu manumiſſoris quæri non poteſt, nec de ſtatu ab eo manumiſſi.

23 Si de ſtatu matris quæri non poteſt, nec de filii ſtatu quæri poterit, hoc eſt, ſi pater meus materve mea vita deceſſerunt ante quinque annos, nulla eis de ſtatu lite mota, nec mihi moveri litis quæſtio poterit, *ut hic. Synopſ. Baſil.* 48. *tit.* 11. *c.* 3.

24 Mota ſtatus quæſtio poſt obitum rei durat, ſit ſucceſſorem,

25 Id eſt, ut ſcire poſſit quem habiturus

26 *l.* 1. §. *eodem.*

poſtris (ſi hoc juris admiſerit ratio) cauſam liberalem apud Præſidem provinciæ decidi: ut ſi liber fueris, vel ſervus non eſſe pronunciatus: tunc tibi jure debita reſtitui jubeat: cum hoc incerto, utrumne tibi libero conſtituto: an domino tuo (ſi fervum te ſententia declaraverit,) debeatur, ad ſolutionem debitorem tuum urgeri non oporteat. S. Prid. Kalend. Maji, *Beraci*, AA. Conss.

De rebus raptis ab his, quos ſervos tuos contendis, non prius quæritur quam cauſa ſervitutis & libertatis deciſa fuerit. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Alexandriæ.

SI res tuas raptas [1], vel amotas [2] eſſe dicis ab his, *quos ſervos tuos eſſe contendis*, hique in libertatem proclamaverint: cauſa liberalis prius adverſus eos, & tunc damni dati, rerumque amotarum lis apud Præſidem provinciæ conteſtanda eſt: ut ſi quidem liberi, vel ſervi non eſſe pronuncientur, tunc demum damni dati, & amotarum rerum procedere poſſit adhibita probatione condemnatio. Si vero ſecus, quæſtio rerum amotarum evaneſcat. Dat. III. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

Si poſſeſſorium rei recuperandæ, & petitorium ſuper libertate ſimul intentetur ab eodem, petitorium prius deciditur, & ex ejus eventu ad poſſeſſionem revertitur.

VII. Imp. Constantinus A. ad Boſſum P.P.

SI quando negotium ſtatus fuerit exortum, [ſi quidem] ab ejus parte, *qui dicitur ſervus*, aliquid dicatur dominus abripuiſſe [3], prius conſiderari placet, utrum de poſſeſſione [4] ſervitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex poſſeſſione libertatis in ſervitutem vocetur. At ſi eum de obſequiis ſervilibus libertatem conſtiterit flagitare: ante [5] decidi ſtatus convenit cauſam, atque ita præberi direptorum negotiorum (ſi res exegerit) audientiam. †. Quod ſi *ei, qui ad ſervitutem vocatur*, quicquam direptum eſſe memoretur: univerſa, quæ conſtiterit ablata, ita demum reddi convenit ei, qui ſervus eſſe contenditur, ſi modo *ſalvam rem futuram* per idoneos fidejuſſores promiſerit. Nam ſi tales dare non potuerit: tunc ea convenit, de quibus in judicio tractabitur, ſequeſtrari [6] in eum diem [in] quo controverſia ſopiatur: ita ut ex iiſdem (ſi aliqua alia facultas eſſe non poterit) tantum litis ſumptus [7], & alimoniæ homini ſubminiſtretur, quantum moderato judicis arbitrio fuerit æſtimatum. Cum autem necdum lite de ſtatu mota, res ab aliquo direptæ ſint, & ſententia de reſtituenda poſſeſſione rerum lata, ille ne [huic] ſententiæ ſatisfieret, de ſtatu controverſiam movit: neceſſitatem habebit, & ſine ſatisdatione eaſdem res reddere, & tunc cauſam liberalem ſecundum juris ordinem exercere.

TIT. XX.

DE COLLUSIONE [8] DETEGENDA [9].

Servus colludendo cum domina non efficietur ingenuus, nec ex reſcripto ex falſa cauſa impetrato. Salic.

I. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. [& CC.] Theodoro.

CUM ſervum matris tuæ, & ſtupro violaſſe dominam ſuam, & turpis conjunctionis maculam excogitandæ ingenuitatis colluſione, ac falſæ captivitatis velamento, apud competentem Judicem [10] obtegere voluiſſe proponas, nec libertatem ei matrem tuam dediſſe, ſed in ſolam ingenuitatem eum nudæ voluntatis mendacio [11] perducere niſam adſeveres, ſervum eſſe palam eſt: quando etiam Divi Pii reſcriptum [12] ſuper captivitate emiſſum, quam non interceſſiſſe ſignificas, ingenuum feciſſe non videatur: nec aſſeveratio conſenſus tui ingenuitatis jus tribuere potuerit. P.P. XIV. Kal. Jul. Diocletian. IV. & Maximiano III. Conss. 290.

Per pactum libertinus non efficitur ingenuus: & detegens colluſionem efficitur ejus patronus. Salic.

II. Iidem AA. & CC. Mileſio.

LIbertinæ conditionis conſtitutis privatis [13] pactis immutare ſtatum ſuum non licere, Numiano [14] Senatuſconſulto [15], contra colluſorem pœna ſtatuta, præmioque detegenti promiſſo, manifeſte declaratur. Dat. V. Kal. Decembr. CC. Conss.

TIT. XXI.

NE [16] DE STATU [17] DEFUNCTORUM [18] POST QUINQUENNIUM [19] QUÆRATUR [20].

Si de ſtatu manumiſſoris defuncti non poteſt quæri, nec etiam de ſtatu ab eo manumiſſi. Salic.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Niconi.

ADitus competens Judex cauſam præſcriptionis examinabit: & ſi Domitiæ patronum, qui [ut [21]] civis Romanus [uſque] in diem mortis vixit, annos quinque antequam lis bonorum mulieris inchoaretur, vita deceſſiſſe conſtiterit: libertæ ſtatus ex perſona manumiſſoris [22] non retractabitur.

Si de matris ſtatu defunctæ non poteſt quæri poſt lapſum quinquennium, nec etiam filii. Salic.

II. Iidem AA. & CC. Maximo.

SI is, qui te heredem fecit, propter matris [23] conditionem ſervus dicitur, & mater ante quinque annos litis motæ vita deceſſit, præſcriptioni locus erit: cum quæri de ſtatu non poſſit, niſi de conditione matris tractetur. Hoc ita, ſi quandiu vixit, ſine interpellatione ut civis Romana egit. P. D. S. Antonino & A. II. Geta C. II. Conss. 206.

Quæſtio ſtatus mota in vita alicujus, durat poſt ejus mortem, ut ſciatur, quem habeat ſucceſſorem.

III. Imp. Alex. A. Olympiadi.

QUamvis defunctus ſit maritus quondam tuus, cui ſtatus quæſtio inferebatur, cauſa tamen [etiam] poſt [24] obitum ejus propter [25] emolumentum ſucceſſionis durat, eamque apud eum, qui de hereditate, vel ſingulis rebus judicaturus eſt, decidi oportet.

Qui ut civis Romanus vixit per quinquennium, ejus ſucceſſio non poteſt in dubium revocari.

IV. Idem A. Martiano.

SI is, quem ſervum tuum fuiſſe, & à fratre tuo manumiſſum, atque heredem ſcriptum [eſſe] proponis, ut [26] civis Romanus vixit, nec intra quinquennium poſt mortem ejus ſtatus quæſtionem movere cœpiſti: intelligis, neque heredibus ab eo ſcriptis, neque his, quos liberos eſſe voluit, controverſiam [te] contra formam Senatuſconſulti [27] facere poſſe. Quod ſi prius [28] quam id temporis ſpatium excederet, agere cœpiſti: & peculium ejus more judiciorum perſequi, & cum manumiſſis ordinata lite, ſecundum formam Edicti experiri non prohiberis. P.P. V. * Jun. Modesto, & Probo Conss. 229.

V. Imp. Gordianus A. Severo.

QUod eſt conſtitutum, poſt quinquennium de ſtatu defunctorum quæſtionem incipere [29] non poſſe, ad ſpeciem emancipationis [30] jure, necne perfecta ſit, minime pertinet.

An defunctus vixerit, ut ingenuus, inſpicitur tempus mortis ejus. Salic.

VI. Impp. Valer. & Gallien. AA. Pollæ.

SI mater tua quaſi ingenua communi [31] opinione vixit, & quinquennium à die mortis ejus exceſſit, potes Rempublicam, & pupillos [32], ſi tibi ſtatus quæſtionem movere tentaverint, nota præſcriptione repellere. An autem pro ingenua in die mortis egerit, in judicio requiretur. Quod ſi varietas interveniat, poſteriora [33] tempora ſpectari convenit. P.P. VI. Id. Jun. Saeculare, & Donato Conss. 261.

Etiam contra fiſcum currit hæc præſcriptio quinquennalis.

VII. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. & [CC.] Heliodoro.

SI pater tuus velut ingenuus vixit, nec ſtatus controverſiam, *Quaſi fiſci ſervus eſſet*, apud Præſidem provinciæ, qui ſuper hujuſmodi quæſtionibus judicare ſolet, ſed apud Procuratorem [34] Reipublicæ, non [35] competentem [36] judicem paſſus eſt, poſtque ejus mortem quinquennium effluxerit: ſtatus tuus ex præſcriptione, quæ ex Senatuſconſulto emanat, protectus eſt.

VIII. Iidem AA. Theodoræ.

REpetitio peculii rerum ſervi tui, ſi [37] nullo juſto titulo intercedente corpora poſſideantur ab aliquo, nulla temporis præſcriptione mutilabitur: Nec enim Senatuſconſultum [38], quod ſuper non retractandis defunctorum ſtatibus ſancitum eſt, intervenit, ſi defunctus in fugam [39] converſus, atque latitans deceſſit. Dat. X. Kalend. Decembr. *Mediolani*, Diocletian. & Maximian. AA. Conss.

27 De quo *l. ult. J. cod.* fuit vero vetus Senatuſconſultum. Suetonius in *Tito cap.* 8. vetuit inter cætera quæri de cujuſquam defuncti ſtatu ultra certos annos.

28 Si intra quinquennium a morte defuncti de ſtatu ejus fuerit quæſitum, & de manumiſſis ab eo quæri poterit.

29 *l.* 1. *ff. cod.*

30 Quæſtio ſtatus ſervilis poſt quinquennium incipere non poteſt: emancipationis poteſt: eſt enim quæſtio, quoties dubitatur, filiusfamilias, vel paterfamilias quis fuerit.

31 Communis opinio probat.

32 Vid. *l. ult. ff. qui & adverſus quos. & l. ult. J. quibus non objicitur longi temporis præſcriptio.*

33 *l.* 14. §. 2. *in fin. ff. de aliment.*

34 Procuratorem rei privatæ. *Cujac.* 1 *obſ.* 24. *in fin.* id eſt, rationalem: etſi aliter legiſſe Græcos idem author teſtatur *in l.* 30. *J. de decurion.* De procuratoribus Cæſaris dixi ad *Titul. de officio procuratoris Cæſaris.*

35 Incompetens condemnatio pro non facta habetur. *l.* 4. §. 6. *ff. de rejudicata. & J. ſi à non competente.*

36 Judices quinam competentes olim fuerunt libertatis atque ſtatus? vide *ſ. ubi cauſa ſtatus.* adde Fornerium 1. *ſelect.* 23. Rævardum 3. *variar.* 20. Goveanum 1. *variar.* 33. adde quæ dixi ad *l.* 1. *ſ. & l.* 5. *ſ. de ordine cognit.*

37 Quæ nullo titulo poſſidentur, non præſcribuntur. *l.* 24. *ſ. de rei vind. l.* 14. *ſ. cod.*

38 De quo vide

39 Fuga nocet. adde *l.* 1. *J. tit. prox.*

TIT. XXII.

DE LONGI [40] TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE, QUÆ PRO LIBERTATE, ET NON ADVERSUS LIBERTATEM OPPONITUR.

Moratus in libertate mala fide, non juvatur longi temporis præſcriptione. Salic.

I. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Mutiano.

MAla [41] fide morato in libertate diu [42] prodeſſe non poteſt [longi] temporis præſcriptio. Unde cum confiteaſ fuga [43] te ab eo, cujus meminiſti, receſſiſſe: intelligis ex hoc ſolo ſine dolo malo in poſſeſſione te libertatis non eſſe.

II. Iidem AA. & CC. Carcino.

PRæſtat firmam defenſionem libertatis ex juſto initio longo tempore obtenta poſſeſſio: Favor [44] enim libertati debitus, & ſalubris jampridem ratio ſuaſit, ut his, qui [bona [45] fide] in poſſeſſione libertatis per viginti [46] annorum ſpatium ſine interpellatione morati eſſent, præſcriptio adverſus inquietudinem ſtatus eorum prodeſſe debeat, ut & liberi & cives Romani fiant. Dat. Kal. Jul. *Antiochiæ*, Constantino IV. & Maximiano II. [47] Conss. 302.

III. Exemplum ſacrarum litterarum Constantini, & Licinii AA. ad Dionyſium Vicariam Præfecturam agentem.

SOla temporis longinquitate, etiamſi ſexaginta [48] annorum curricula exceſſerit, libertatis jura minime mutilari oportere, congruit æquitati. Dat. IV. Kalend. Maji, Volusiano, & Anniano Conss. 314.

40 Longi temporis præſcriptio quid eſt? continui decennii inter præſentes: vicennii inter abſentes.

41 Moratus in libertate mala fide, non juvatur longi temporis præſcriptione.

42 Diu moratur, qui vicennio moratur. *l.* 2. *J. cod.*

43 *l.* 1. *ſ. ubi cauſa ſtatus. l.* 10. *in fin. ff. de liberal. cauſ. l.* 15. §. 1. *ff. de uſurp.* adde *l. ult. ſ. titul. prox.* Fugitivus malæ fidei præſumitur. vide quæ ſcripſi ad *l.* 12. *J. ad l. Fab. de plagiar.*

44 Favor libertati debetur.

45 *l.* 12. *ff. de liberali.*

46 Servus vicennio libertatem bona fide præſcribit; hoc eſt moratus in fuga per vicennium libertate per vicennium, bona fide, amplius inquietari non poteſt: ſecus ſi in quaſi liber vixerit: nullum enim ſervituti ejus præjudicium accidit. *Synopſ. Baſil.* 48. *tit.* 26. *ex tit.* 24. *c.* 1.

47 Te. IIII.

48 Servitute ſexagenaria libertas non amittitur. adde *l.* 6. *ſ. de ingenuis. l.* 21. *J. de exiſtionibus.*

TIT. XXIII.

DE PECULIO EJUS [49] QUI LIBERTATEM MERUIT.

Peculium ſi non ſit ademptum, ſequitur manumiſſum inter vivos, non in ultima voluntate. Salic.

I. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Rufino.

LOnge diverſam [50] cauſam eorum, qui à ſuperſtitibus manumittuntur, item illorum, quibus teſtamento libertas relinquitur, eſſe diſſimulare non debueras: cum ſuperiore quidem caſu conceſſum tacite peculium [51], ſi non adimatur: poſteriore vero, niſi ſpecialiter fuerit datum, penes ſucceſſores remanere, juris ſit evidentiſſimi.

49 Adde XXXVII. D. VIII.

50 Cur ita? plenior interpretatio ſumitur adverſus unum manumiſſorem: quam adverſus eum, ejuſque heredem ſimul.

51 Manumiſſori ſervo in teſtamento peculium non videtur conceſſum, niſi nominatim ſit relictum, *ut hic. l. penult. ſ. an ſervus pro ſuo facto poſt manumiſſ. & l.* 1. §. 3. *ſ. de comm. ſervo manumiſſ.* 10. *Eclog. in fin.* §. 20. *verſ. peculium. Inſt. de legatis. l.* 3. *ff. de manumiſſionibus quæ ſervis.* Manumiſſo inter vivos videtur conceſſum, niſi nominatim ſit ademptum *l.* 53. *ff. de peculio*: niſi quis manumittatur à pupillo. *l. pen. de manumiſſis vindicta. Synopſ. Baſil.* 10. *in fin.*

TIT. XXIV.

DE SENATUSCONSULTO [52] CLAUDIANO [53] TOLLENDO.

Mulier libera ſervili amore capta, nec bona perdit, nec amoris ſervore libera eſſe deſinit. Bald.

I. Imp. Justinianus A. Hermogeni Magiſtro officiorum.

CUm [54] in noſtris temporibus, in quibus multos labores pro libertate ſubjectorum ſuſtinuimus, ſatis eſſe impium nunciante, liberta. *Tacit.* 12. Idem jus ſervandum à Longobardis & Francis. Quid ſi libere alienæ ancillæ jungebatur? huic SC. locus non fuit. *l.* 9. *ſ. comm. de ſucceſſionibus. l.* 3. *ſ. de liberali.* Eſt & hoc adjiciendum, liberam concubinatus ratione non fieri ancillam. *l.* 34. *ſ. de liberali.*

52 Senatuſconſulto Claudiano locus fuit, quoties mulier libera contra domini denunciationem ſe alieno ſervo jungebat. Ex hoc SC. ejus fiebat ancilla, cujus ille ſervus credirat: ut eo non de-

53 III. *Inſtit.* 13. §. 1. *Ulp.* 11. §. 11. *l.* 27. *ff. depoſiti. l.* 9. *l. ult. Cod. Theod. de murilegulis.* à D. Claudio *Tacitus*: non à Veſpaſiano, ut ſcribit Suetonius *in Veſpaſiano cap.* 11. apud authorem *Syn.* 48. *Titul.* 26. *ex tit.* 15. *c.* 1.

54 Extat integer

credimus, quasdam mulieres libertate sua fraudari, & quod ab hostium ferocitate contra [1] naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observationem circa denunciationes [2], & Judicum sententias conquiescere in posterum volumus: ne [ea] quæ *libera* constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus [3] cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. †. Quod & in *libertis* [observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in servitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo. †. Sed ne *servi*, vel *adscriptitii* [4], putent sibi impunitum esse tale conamen (quod maxime in adscriptitio [5] asserendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis, paulatim hujusmodi hominum conditio decrescat) sancimus, si quid tale fuerit, vel à servo, vel adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus, sive per se, sive per Præsidem provinciæ, talem servum, vel adscriptitium castigatione competenti corrigere, & abstrahere à muliere tali. Quod si neglexerit: sciat in suum damnum hujusmodi desidiam reversuram.

1 Servitus contra naturam. *l. 4. §. 1. ff. de statu hominum.*

2 Prius opus erat denunciatione.

3 Dedecus cognatum servire facit *l. 1. 2. 3. ff. de liberali causa.*

4 Hi hæreditati & in vinculo patrimonii.

5 *l. ult. ff. de agricolis.*

TIT. XXV.

DE NUDO [6] JURE QUIRITUM [7] TOLLENDO.

Nudum nomen, quod quis in servum habebat, per hanc legem tollitur, & plenum dominium in servum conceditur. Salic.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

ANTIQUÆ subtilitatis [8] ludibrium per hanc decisionem [9] expellentes, nullam esse differentiam patimur inter dominos, apud quos, vel nudum *ex jure Quiritum* nomen, vel tantum *in bonis* reperitur: quia nec hujusmodi volumus esse distinctionem, nec *jure Quiritum* nomen, quod nihil ab ænigmate [10] discrepat, nec unquam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est & superfluum verbum, per quod animi juvenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones accipiunt: sed sit plenissimus & legitimus quisque dominus, sive servi, sive aliarum rerum ad se pertinentium.

6 Hoc, ut apertius intelligamus, notandum est, Triplex veteribus dominium fuisse, naturale, legitimum, & plenum. Naturale habet qui in bonis habet: unde Bonitarius dicebatur, dominus. Legitimum dominium habet, qui jure Quiritum dominium habet: plenum, qui & legitimum & naturale dominium simul habet. *Theophil. Inst. de libertinis.* Naturale & in bonis dominium servi is habebat, cui civi servus à cive quoque emptione traditus, non tamen ei mancipatus, aut in jure cessus, aut si non anno ab eo possessus. Quandiu quid horum deerat, servus in bonis emptoris erat: venditoris vero, ex jure Quiritium, hoc est uno eodemque tempore duorum erat dominorum. *Ulp. l. §. 16.* Unius tamen horum dominii effectus altero potior erat. Nam servus quidquid adquirebat, suo domino bonitario adquirebat: id est, ei in cujus bonis erat, non ei qui jus dominii habebat ex jure Quiritum, unde cum nomen inane juris Quiritum esset, merito sublatum hac constitutione. Porro jure Quiritum adquirebatur dominium hereditatis aditione, mancipio, acceptione, justa usucapione, sub corona emptione. *Varro 2. de re rustica 10.* sine his causis res non abalienabatur jure Quiritum. *Cicero in Topicis Ulpian. 19.* Idque dominium sibi assumebat is qui vindicabat, hac formula: *Hunc ego hominem ex jure Quiritum meum esse ajo. Cicero 4. Verrina. 7 Ulpian. l. §. 16. & 19. §. 20. adde Theoph. tit. de libertinis.* 8 Subtilitatis antiquæ ludibrium. Subtiles interdum fuerunt antiqui, sed plerunque. 9 Hæc lex junct. l. *unic. Cod. de dedit. libert. toll.* facit inaniter & inepte XLIII. decisionem ex quinquaginta novis Justiniani. vid. Inglois. ANS. 10 Ænigma, & ab ænigmate non differunt.

TIT. XXVI.

DE USUCAPIONE PRO EMPTORE [11], VEL TRANSACTIONE [12].

Traditio rei alienæ, licet ex venditione furtum inducit, usucapionem impedit, & dominii vindicationem non tollit. Salic.

1. Imp. ANTONINUS A. Flaviano.

MANCIPIA [13] tua si ab eis distracta sunt, qui [14] jus vendendi non habuerunt, vindicare ea potes. Nec enim usucapi ab emptoribus potuerunt, cum illicita venditione furtum [15] contractum sit. Prid. August. ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

Prohibitio alienationis per defunctum facta cum rationabili causa, impedit rei sic prohibitæ usucapionem. Salic.

II. Imp. ALEX. A. Marcellino.

SI contra defuncti voluntatem servos, quos propter perfectæ artis peritiam heredibus suis defunctus servari [16] testamento præcepit [17], tutores vendiderunt [18], usucapi non potuerunt. Dat. v. Non. Mart. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

Partus ancillæ furtivæ apud bonæ fidei emptorem conceptus & editus est usucapibilis. Salic.

III. Idem A. Nepotillæ.

SI matrem ejus, cujus nomine [te] quæstionem pati dicis, bona fide emptam possidere cœpisti: etiam si ipsa in causam furtivam inciderit, tamen postea conceptum [19] apud te partum usucapere potuisti.

Consensus domini, vel usucapio erementis bona fide, præjudicat ei. Salic.

IV. Idem A. Achilleo.

VENDITIONI ancillæ [20] si consensum [21] dedisse diversam partem probaveris: retractando [22] contractum, quem ipsa ratum [23] habuit, non audietur: [Sed] & hac probatione cessante [24], si bona fide emptam ancillam à venditore bona fide distrahente [longi] temporis spatio usuceperis, intentio proprietatem vindicantis tenere non potest.

Malæ fidei possessor partem, quam possidet, non præscribit, bonæ fidei autem possessor præscribit, nisi res esset vi possessa. Bald.

V. Imp. GORDIANUS A. Marino.

SI partem [25] possessionis malæ fidei possessor vendidit: id quidem, quod ab ipso tenetur, omnino cum fructibus [26] recipi potest: portio autem, quæ distracta est, ita demum recte petitur à possidente, si sciens [27] alienam comparavit, vel bona fide emptor nondum [28] implevit usucapionem. Violenter [29] enim possessione amissa, priusquam [30] in domini potestatem perveniat, usucapio emptori (etsi bona fide mercatus est) non competit.

11 Dixi ad XLI. D. IV.

12 *l. 8. ff. eod.*

13 *l. 4. l. 6. l. 7. ff. eod.*

14 Qui aliena mancipia distrahit, furtum contrahit: ideoque longa possessione non capiuntur. *Synops. Basil. 50. tit. 4. c. 15.*

15 Res furtiva usucapi non potest. adde *l. 2 ff. pro donato:* præscribi tamen potest triennio. *l. 1. §. 1. ff. de usucapionibus excepti. cum quæritur.* 11. ff.

16 Justa prohibitio alienationis facta per defunctum impedit usucapionem.

17 Testator certarum rerum alienationem vetare potest.

18 Quod servari debet, vendi non potest.

19 Conceptum apud se partum bonæ fidei possessor usucapit. *l. 33. ff. de usuc.*

20 *l. 1. ff. eodem. l. 6. l. 7. ff. eod.*

21 Qui domini consensu possidet, non indiget usucapione.

22 Contractus invito adversario non retractatur, *l. 5. ff. de oblig.*

23 *l. 7. in fin. ff. quod cum eo.*

24 Citra domini consensum, longi temporis spatio bonæ fidei possessor præscribit. *l. 1. ff. tit. prox. l. 3. ff. de longi temporis.*

25 Quod (vi tamen non possessum) bona fide à malæ fidei possessore possidemus, usucapimus. *l. 14. ff. de rei vind.* quod ipse possidet; non usucapit. 26 Possessor malæ fidei fructus restituit. 27 Sciens alienum non usucapit. *l. 7. ff. eodem.* 28 Nondum impleta usucapione, bonæ fidei etiam possessori res auferri potest. 29 Rerum vi possessarum usucapio non est. 30 *l. 4. ff. de rei vind. §. 8 Inst. de usucap.* ubi de vi compulsiva agitur, non de expulsiva, *ut hic.* id necesse non est. *l. 3. ff. de his quæ ut ind.*

Vitium furti non purgatum, impedit rem usucapi etiam ab emptore bonæ fidei. Salic.

VI. Idem PHILIPPUS A. cum Cœlio [31] collocutus dixit [32].

CUM sit probatum, rem [33] pignori [34] fuisse obligatam, & postea à debitore distractam: palam est non [35] potuisse eam quasi furtivam usucapi. Sine die, & consule.

Vitium furtivitatis afficit possidenti, non ratione malæ fidei, sed ratione vitii, quod non est purgatum. Bald.

VII. Idem A. & C. Compedi.

SCiens servum [36] alienum contra domini voluntatem venundans, furtum committit. Quod rei vitium priusquam [37] ad dominum ejus revertatur possessio, non permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. Dat. v. Id. Febr. CC. Conss. 248.

VIII. Idem A. & C. Severo.

EX [38] causa transactionis [39] habentes justam causam possessionis, usucapere possunt.

Emeni à pupillo sine tutore, non usucapit rem. Salic.

IX. Idem A. & C. Cajo.

EUM [40], qui à [41] pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, nullum temporis [longi] spatium defendit. Sed si locupletior [42] emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem juris ad iniquum trahat compendium, doli mali submovetur exceptione. CC. Conss.

31 *Cum consilio*, alii *cum concilio*, ut in Act. Apost. 25. v. 12. συλλαλήσας μετὰ τῆ συμβουλίε ἐκαπέρθη. quæ verba, *cum Concilio collocutus*, moris erat exprimi CCC. ut ex antiqua sententiâ Senetionis constat. Senetio CCC. dixit. vid. *Cuj. 18. obs. 32.*

32 Princeps sententiam dicit. *l. 1. ff. de appellat. l. pen. ff. de his, quæ in testament. delentur. l. 3. ff. de quæstionibus.*

33 Usucapi, quasi furtiva, res non potest, quæ obligata alteri, comparata est: hoc est, re pignori obligata distracta, quasi furtiva usucapi ea res non potest. *Synops. ibi. c. 20.*

34 In usucapione rei immobilis sufficit bona fides emptoris, nisi res à venditore, vel ejus auctore vi sit possessa, ut *l. 5. ff. eod.* in mobili & emptoris & venditoris requiritur, *ut hic. l. 3. l. 4. ff. eod.*

35 Imo potest. *l. 5. ff. eod. l. 4. §. 21. ff. de usuc.* 36 Dixi ad *l. 6. ff.* 37 *l. 5. in fin. ff. eod.*

38 Usucapere potest, qui ex causa transactionis bona fide rem alienam accepit, cum justam causam usucapiendi habeat. *Synops. ibi. c. 21.* 39 *l. 29. ff. de usucap.* 40 Usucapere longi temporis spatio non potest rem pupilli, quam à pupillo sine tutoris ejus auctoritate comparavit: si tamen probaverit pupillum ex pecunia emptionis ei numerata locupletiorem factum esse, post puberatem ab ipso conventus, doli mali exceptione eum submovet. *Synops. ibi. c. 23.* 41 *l. 27. ff. de contrahenda emptione.* 42 *l. 19. ff. de institoria.*

TIT. XXVII.

DE USUCAPIONE PRO DONATO [43].

Traditione & usucapione pro donato dominium quæritur. Bald.

I. Imp. ALEXAND. A. Macedonio.

SI ut fuerit dominus [44], qui tibi loca, de quibus supplicasti, donavit: sive à [45] non domino bona fide donata suscepisti, eaque usucepisti, auferri [46] tibi quod jure quæsitum est, non potest. P. v. Id. Mart.

Res affecta vitio furti, non usucapitur titulo pro donato. Salic.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Capitonio.

DOnantem ancillam alienam [47] nihil domino deminuere, non est ambigui juris: furtum etiam contrahere citra [48] voluntatem domini contrectantem, ut ejus rei nec usucapio possit procedere. S. V. Id. April. AA. Conss.

Ex donatione putativa, sive erronea non procedit usucapio. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Rhodano.

IRritam [49] facere donationem perfectam nemini licet. Utique hoc verum est, si error [50] falsæ causæ ratione bonæ fidei non defenditur. Quod & in dominio pro usucapione quærendo servatur.

43 Dixi ad XLI. D. VI.

44 Res à non domino bona fide nobis donatas usucapimus, *ut hic*, & *50. Ecl. 60. 7.*

45 Usucapione quæsita semel res aliena donatione à non domino tradita, bona fide accepta, auferri usucapienti non potest, *ut hic*, *Synops. Basil. 50. tit. 6. c. 7.*

46 Usucapio prodest adversus rei vindicationem. *l. 4. in fin. ff. tit. prox.*

47 Donare alienâ non possumus. *l. 6. ff. de furtis.*

48 Furtum est contrectatio rei alienæ invito domino. 49 Perfecta donatio irrita fieri non potest invito donatario. *Ecl. d. l. c. 9. l. 4. in fin. ff. de revocand. donationib.* 50 Falsus titulus ad usucapionem non proficit. Falsus titulus est, quoties quis sibi donatum putat. *§. 11. Inst. de usucap. l. 1 ff. pro donato.* Itaque usucapere pro donato is non potest, qui putat sibi donatum esse, cum donatum non sit. *Syn. Bas. 50. t. 6. c. 9.*

TIT. XXVIII.

DE USUCAPIONE PRO DOTE [51].

Res mobilis in dotem data, si vitium usucapionem non impedit, usurpabitur. Bald.

I. Imp. ALEXAND. A. Taurino.

RES mobiles [52] in dotem datæ, quamvis alienæ, si sine vitio tamen fuerint à bonæ fidei accipiente [53] pro dote acceptæ, usucapiuntur [54].

51 Dixi ad XLI. D. IX.

52 Quæcunque etiam mancipia. vid *Cujac. 14. obs. 9.* In rebus soli aliud. Nam in immobilibus non facile vitium procedit quod in eis furtum non fiat. L. *Ecl. 8. c. 4.* Fundus dotalis usucapi non potest. *l. 16. ff. de fundo dotali.*

53 Putâ marito. 54 Res mobilis aliena in dotem data, ab accipicate potest usucapi. vid. *l. 1. ff. eod,* vide *Cujac. d. loco.*

TIT. XXIX.

DE USUCAPIONE PRO HEREDE [55].

Sicut suus heres non usucapit titulo pro herede: ita nec heres heredis etiam extranei ex persona defuncti. Bald.

I. Imp. ANTONINUS A. Theophilo.

CUM pro herede usucapio locum non habeat: intelligis, neque matrem tuam, cui heres [56] extitisti, neque te usu mancipia ex ea causa capere posse. P. P. VII. Kal. Jul. *Roma*, LÆTO & CEREALE Conss. 216.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Maurinæ.

NIhil pro herede posse usucapi, suis heredibus existentibus [57] magis obtinuit.

III. Iidem AA. & CC. Diodoro.

OPinione falsa [58] mortis pro herede possessio rerum absentis procedere non potest.

Usucapio requirit titulum præcedentem. Bald.

IV. Iidem AA. & CC. Serapioni.

USucapio non præcedente vero [59] titulo procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque heredi ejus potest: nec obtentu velut ex hereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio ullo temporis longi spatio absumitur. Dat. VII. Kal. Januar. CC. Conss.

55 Dixi ad XLI. D. V. Si defunctus rem aliquam sine vitio possidet, heres usucapere potest.

56 Quod defunctus usucapere non potuit, heres etiam si bonam fidem habeat, usucapere non potest. Nam vitia defuncti in heredem transeunt. *l. 11. ff. de diverse & tem. præscript. Eclog. c. 5.*

57 Non extantibus tamen, id est, abstinentibus: quia sui heredes manent, etiamsi abstinuerint: suis existentibus aguati venire non possunt. Sed quia jure Prætorio venire possunt & pro possessore usucapiunt. Goth. Vid. Vigl. *de hered. qualit. & diff. §. sed ut nepotes.* ANS. 58 Usucapiendi titulum verum esse oportet, *ut hic*, & *l. 4 §. sed. l. 1 ff. eod. l. 3. ff. pro donato. l. 4. ff. de præscr. longi temp. §. 11. Inst. de usuc.* 59 *l. 3. ff. eod.*

TIT. XXX.

COMMUNIA [60] DE USUCAPIONIBUS.

Colonus corporaliter tenet, sed non possidet sibi, sed domino: & ideo non præscribit.

I. Imp. ALEXAND. A. Sabino.

QUI ex conducto [61] possidet, quamvis corporaliter [62] teneat, non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere, neque qui præstat mercedem. *l. 2. ff. de præsc. 30. ann.* emphyteuta. *l. 7. in fin. d. tit.* creditor pignus. *l. 13. ff. de usuc.* adde *l. 36. ff. de adq. possess.* 62 Conductor corporaliter rem tenet: jure tamen civili non possidet; ideoque nec rem usucapit.

60 Dixi ad XLI. D. III.

61 Quod alteri possidemus, non usucapimus. Conductor alteri possidet, *ut hic*, colonus. *l. eod. & l. 1. ff. in quib. caus. cessat.*

neque enim colono [1], vel conductori prædiorum longa possessionis præscriptio acquiritur. P.P. VII. Kal. April. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO Conss. 227.

1 *l. 1. §. ult. ff. in quib. caus. cessat.*

2 Res fisci usucapi non potest. *l. 4. §. de præscr. 30. l. 1. 2. 3. in fin. §. ne rei dominicæ vel templor. §. 9. Inst. de usuc. l. 18. l. 24. in fin. l. 45. ff. de usuc. Syn. Basil. 50. tit. 10. c. 2.*

3 Præscribere longi temporis spatio rem non potest heres ejus qui mala fide possedit, licet ipse bonam fidem habeat: Vitia enim defuncti ad heredem transeunt. *2. Harm. 1. §. 44.*

4 Vitium defuncti transit in heredem etiam bonæ fidei. *l. 4. §. 25. ff. de usurp.*

De acquisitione per liberam personam.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. & CC. Attico.

PER liberam [18] personam ignoranti [19] quoque acquiri possessionem; & postquam scientia [20] intervenerit, usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione utilitatis, quam juris prudentia receptum est. P. P. VI. Kal. Decemb. FUSCO & DEXTRO Conss. 226.

18 *Paul. 5. sent. 2. §. 2.*

19 *l. 34. §. 1. l. 49. in fin. ff. eod. l. 13. ff. de adq. rer. §. 5. vers. & hoc est. Inst. per quas personas cui. acq.*

20 Liber ignoranti possessionem: scienti usucapionem adquirit.

Si emptor sciente venditore in possessione fuerit.

II. Imp. ALEXANDER A. Mauro.

MInus instructus est, qui te sollicitum reddidit, quasi in vacuam [21] possessionem ejus, quod per procuratorem emisti, non sis inductus: cum ipse proponas te diu [22] in possessione [ejus] fuisse, omniaque, ut dominum gessisse. Licet [23] enim instrumento non sit comprehensum, *quod tibi tradita sit possessio*: ipsa tamen rei [24] veritate id consecutus es, si sciente [25] venditore in possessione fuisti.

21 De vacua possessione agitur in *l. 3. & 7. cod.* vid. *l. 2. in fin. ff. de act. empt.* Goth. Vid. hic Zanger. *de Except. part. 3. c. 10. n. 121.* ANS.

22 Paria sunt in vacuam possessionem induci, & sciente venditore diu in possessione fuisse. *l. 12. §. de contrab. empt. l. 2. §. si quis alteri.*

23 Hinc colligit Alciat. *2. præsumpt. 23.* quem quæ præsumi possidere ex titulo præambulo, id est, ex antecedente aliquo titulo. dixi ad *l. 12. §. de fide instrument.*

24 Revera possidet, qui sciente venditore possidet.

De Infante.

III. Imp. DECIUS A. Rufino.

DOnatarum rerum [26] à quacunque persona infanti [27] vacua [28] possessio tradita corpore [29] quæritur. Quamvis enim sint auctorum sententiæ dissentientes: tamen consultius videtur interim, licet animi plenus non fuisset adfectus [30], possessionem per traditionem esse quæsitam: alioquin (sicuti consultissimi viri Papiniani responso continetur) nec quidem per tutorem possessio infanti poterit acquiri. P. P. V. Kal. April. DECIO A. V. & GRATO Conss. 251.

25 *l. 60. ff. de reg. jur.* aliud nesciente. *l. 5. ff. eod. l. 14. §. 1. ff. de furtis.*

26 Hanc *l.* cum *l. 1. ff. eod.* conciliat Charund. *verisim. l. 2. cap. 6.* ANS.

27 *l. 32. §. 2. ff. eod. 50. Ecl. 2. c. 1.*

28 *l. 2. §. eod. l. 7. §. eod.*

29 Suo, scilicet.

30 *Affectus*, Hql.

31 Nudo animo possessio retinetur, non adquiritur. vid. *l. 44. in fin. ff. eodem.*

De divisione & interruptione usucapionis.

X. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maternum.

NEmo ambigit, possessionis duplicem [46] esse rationem: aliam [47], quæ jure [48] consistit; aliam, quæ corpore [49]: utramque autem ita demum esse legitimam [50], cum omnium adversariorum silentio, & taciturnitate firmatur: interpellatione [51] vero & controversia progressa, non [52] posse eum intelligi possessorem, qui licet [possessionem] corpore teneat, tamen ex interposita [53] contestatione, & causa in judicium deducta super jure possessionis vacillet ac dubitet. P.P. XI. Kal. Februar. *Triber.* VOLUSIANO & ANNIANO Conss. 314.

46 Naturalem scil. vel civilem: nulla est tertia. vid. *Cujac. 9. obs. 33.* Goth. Adde Zanger. *d. Except. part. 3. c. 10. num. 68.* ANS.

47 Jus & corpus opponuntur.

48 Possessio jure consistens, est civilis possessio.

49 Possessio corpore consistens, est naturalis possessio.

50 Legitima dicitur, quæ defenditur legibus & interdictis possessoriis.

51 Interruptio vitiat justam usucapiendi causam, adeo ut si ad diem res possessa non fuerit, videatur possessio ad verum dominum recurrere, atque ipsa interruptione dominium revocare. *2. Harm. 1. §. 67.*

52 Possessor non intelligitur, qui licet possessionem corpore teneat, interposita contestatione & causa in judicium deducta, super jure possessionis vacillat ac dubitat.

53 *l. 26. ff. de rei vindicatione. l. 2. circa finem. l. 10. de præsc. longi temp.*

54 Realia scil. *l. 24. §. 1. ff. de usuc. l. 5. in fin. C. Theod. unde vi.* estque pars postrema legis 2. §. *si per vim.*

55 Omnem scil.

56 Locus est huic legi quando res tradita est alii & ab eodem occupatur. Johan. Decher. *l. 1. dissert. 3. num. 25.* Ad emphyteutam Vasallum, vel conductorem ad longum tempus trahi non potest. Valasc. *de jure Emphyth. quæst. 18. num. 17.* neque locum habet in colono tradente, ac deserente possessionem. Joann. à Sand. *decis. Frisic. lib. 5. tit. 4. defin. 7.* ANS.

57 Per servum, procuratorem, colonum, & inquilinum possidemus.

58 Qui alteri non sibi possidet, si possessionem deserit, vel alteri tradit, domino non præjudicat. *l. 31. & 40. §. 1. ff. eod. l. 3. §. ff. de dolo. l. 6. in fin. §. unde vi. l. 1. §. si per vim. l. ult. §. 5. §. de delatoribus. l. 133. ff. de reg. jur.*

59 Malitia soli authori nocere debet.

60 In quærenda possessione potest quisque negligentia sua obesse ei cui quærere debuit: & tamen in id quod interest ei tenetur.

61 Possessor naturalem & civilem possessionem amittit, si ille per quem possidet, possessione expellitur: æque ac si possessionem ipsam traderet. *Accurs. Bartol. Angel. hic Gloss. in cap. olim causam. 13. extr. de restit. spoliat.* quod tamen in Ecclesia, *per doctores in d. cap. olim*, sisco & pupillo fallit. *c. 1. extr. de in integr.* adde aliam exceptionem ex Socino *reg. 297.*

62 Possessio facta sub manibus procuratoris.

63 Mala electio eligenti nocet. *64 l. 133. ff. de reg. jur.*

65 *l. 27. ff. ad Vellian.*

66 Id est, custodi possessionis. *l. 1. §. si per vim. l. 6. §. unde vi.* adde *l. ult. §. de delatoribus.*

De usucapione transformanda, et de sublata differentia rerum mancipi et nec mancipi.

Hodie res provinciales & Italica quantum ad usucapionem sunt exæquatæ, & immobiles præscribuntur ubique spatio longi temporis: mobiles vero spatio triennii continui, intervenientibus à principio bona fide & titulo. Salic.

I. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUm nostri animi vigilantia *exjure Quiritum* nomen & substantiam sustulerit [6], & communes exceptiones in omni loco valeant: decem vel viginti, vel triginta annorum, vel si quæ sunt aliæ majoris ævi, continentes prolixitatem: satis inutile est usucapionem in Italicis quidem soli rebus admittere, in provincialibus autem recludere. Sed & si quis res alienas, Italicas tamen, bona fide possidebat per biennium [7], miserit rerum domini excludebantur: & nullus eis ad eas reservabatur regressus: quæ & nescientibus dominis procedebant, quo nihil inhumanius erat, si homo absens & nesciens tam angusto tempore suis cadebat possessionibus. Ideo per præsentem legem, & in Italicis soli rebus, quæ immobiles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem [8] exceptionem, ita & usucapionem transformandam esse censemus: ut tantummodo & his decem [9], vel viginti, vel triginta annorum, & aliarum exceptionum tempora currant, hujusmodi angustiis penitus semotis. †. Cum autem antiqui & in rebus mobilibus, vel se moventibus, quæ fuerant alienatæ, vel quocunque modo (bona fide tamen) detentæ, usucapionem extendebant non tantum in Italico solo nexu, sed in omni orbe terrarum, & hanc annali [10] tempore concludebant: & eam duximus esse corrigendam: ut [11] si quis alienam rem mobilem, seu se moventem in quacunque terra, sive in Italica, sive provinciali bona fide per continuum triennium [12] detinuerit, is firmo jure eam possideat, quasi per usucapionem eam acquisitam. †. [Hoc] tantummodo observando, ut in his omnibus casibus ab initio [13] eam bona fide capiat, secundum [14] quod exigit longi temporis præscriptio: & ut continuetur [15] ei possessio etiam anterioris justi possessoris, & connumeretur in decennium, vel viginti annorum spatium; vel tricennium. Quod & in rebus mobilibus observandum esse censemus, ut in omnibus justo titulo [16] possessionis antecessoris justa detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienæ rei scientia, licet ex titulo lucrativo ea cœpta est. Ita etenim ampliatur quidem longi temporis materia, quæ ei subdita est, minuitur autem usucapionum compendiosa dominis jactura, & ejus jura nocentia; cum [etiam] res dividi mancipi & nec mancipi sane antiquum est: & merito antiquari oportet, ut sit rebus & locis omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus & differentiis sublatis. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulat. LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

6 legitur *tulpuerius*, per quadriennium.

7 In usucapione satis est si possessionis initio bona fides intervenerit. *l. 48. ff. de adq. rer. dominio. l. 44. §. 2. ff. de usuc.* quod tamen Lateranense concilium non admittit. *c. 41.*

8 Bona fides requiritur in usucapionum & præscriptionum initio. Et de bona & mala fide vid. *Baldum 3. de præscr. & ad eam rem 19. quæst.*

9 Continuatur possessio in successorem. §. 12. *Inst. de usuc.* adde *l. 14. ff. de usurpat.* hoc est, in diuturna possessione connumeratur etiam tempus anteriorispossessoris. *2. Harmen. 1. §. 72. Synopf. Basil. 50. tit. 11. c. 10.*

10 Titulus in usucapione requiritur. vid. *Bald. 3. de præscript. quæst. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.*

De acquirenda et retinenda possessione.

11 Dixi ad *XLI. D. 11.*

12 Res mobiles triennio usucapiuntur, *pr. Inst. de usuc.* cum Titulo & bona fide: Immobiles vero annis decem inter præsentes: viginti inter absentes cum titulo & bona fide. adde *l. 2. §. de præscr. 30. ann.* apud authorem Synopseos *tit. 10. c. 3. in fin.*

13 In usucapione satis est si possessionis initio bona fides intervenerit. *l. 48. ff. de adq. rer. dominio. l. 44. §. 2. ff. de usuc.* quod tamen Lateranense concilium non admittit. *c. 41.*

14 Bona fides requiritur in usucapionum & præscriptionum initio. Et de bona & mala fide vid. *Baldum 3. de præscr. & ad eam rem 19. quæst.*

15 Continuatur possessio in successorem. §. 12. *Inst. de usuc.* adde *l. 14. ff. de usurpat.* hoc est, in diuturna possessione connumeratur etiam tempus anteriorispossessoris. *2. Harmen. 1. §. 72. Synopf. Basil. 50. tit. 11. c. 10.*

16 Titulus in usucapione requiritur. vid. *Bald. 3. de præscript. quæst. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.*

De sublata longi temporis præscriptione inter absentes.

Civilis interruptio præscriptionis non operatur, nisi contra eum contra quem interruptio facta est, & in hypothecatia non contrahitur vitium litigiosi. Bald.

I. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Juliano P.P.

CUm [70] post motam & omissam quæstionem ex nova dominia bona fide transierint, & exinde novi viginti anni inter-

67 *50. Eclog. 11.* Præscribimus hoc spatio res immobiles cum titulo, & bona fide.

68 Adversus præsentes. vide *l. 12. §. eod. Nov. 119. c. 7. & 50. Ecl. 14. 15. & 2. Inst. 6. in prin.*

69 Adversus absentes. *v. l. 12. §. eod.*

70 Eadem extat sententia apud Paul. *5. sent. 2. §. 5.*

1 Hanc restitutionem adde *l. hac. 9. C. de usur. transformanda.* 2 Adversus rempublicam etiam viginti annorum praescripto prodest ei qui justum initium possidendi habuit: nec medio tempore interpellatus est. *Paul. d. l. §. 4.* 3 Praescribere longo tempore non potest, tritum habens a malae fidei possessore, *ut hic:* nisi alienato ab initio bonae fidei fuerit. *Angelus in l. sequitur 4. ff. de usucap. Gloss. in d. l. item si res 4. ff. de allen. jud.* nisi debitor alienet rem alteri pignoratam: tunc enim emptor bonae fidei praescribit adversus hypothecariam: haec quippe Auth. de praescriptione domini, non hypothecae constituta est. *Arct. & Cynus hic.* fallit etiam quoties habens titulum a malae fidei possessore dominium non praescribit. fallit etiam quoties praescribitur res in qua non requiritur titulus, puta servitus. *l. si quis diuturno, 10 ff. si servitus vindicetur,* sed & si procurator mala fide vendidit, & dominus rei bonam fidem habebit. *l. qui fundum 7. §. procurator 6. ff. pro empt.* Idem esse putat Bartol. in *l. Pomponius 13. §. 1. ff. de adq. possess. Angel. in l. sequitur 4. ff. de usuc. Bald. in l. ancilla 12. C. de furtis:* in usucapione rei mobilis: cum possit res mobilis mala fide, sine furto distrahi. *l. alienum 6. ubi Gloss. C. de furtis.* vide alias exceptiones apud Bart. Angel. & Bald. *ibid.* adde Socin. *reg. 431.* Idem dicendum in secundo emptore: ut haec Auth. locum tantum adversus primum emptorem habeat, Bart. in *d. §. cum quis.* idem censet quoties venditor non in ipsa traditione, sed post malam fidem habuit. Nam si mala fides superveniens non nocet ipsi possessori malae fidei, multo minus nocere debebit singulari successori. *Gloss. l. item si res 4. ff. de allen. jud.* Aliud quoque existimant, si de fructibus adquirendis tractetur, cum hic de dominio adquirendo agatur. *Gloss. in l. vitia 11. ff. de adq. poss.* Aliud etiam existimant in actionum praescriptione. *Aret. hic.* ut & si agatur de malae fidei possessore ficto, vel praesumpto tantum. Quid si successor praescriptionem velit ex sua persona inchoare? Quid si venditor non mala fide prorsus, sed dubitans vendat? quid si perfecta praescriptione superveniat mala fides? Idem esse censent, *Bald. in l. nihil 2. C. pro her. Cass. in l. ancilla 12. C. de furt. Innocentius in c. si diligenter 17. X. de praescr. Bart. in l. naturaliter 5. ff. de usucap. c. cum dilectus. de majoritate.* adde *Socin. reg 33.*

4 Voluntate sua ac sponte: secus si necessario. *l. Pomponius 13. §. si jussu. 9. ff. de adq. possess.* 5 Aliud in praescriptione longissimi temporis, quia mala fides tempore longissimo non nocet. *l. 3. l. 4. de praescr. 30.* 6 Praescribere longo tempore non potest, qui titulum habet a malae fidei possessore, *ut hic.* An mobilia usucapere potest? haec enim Authentica de praescriptione immobilium est. *Bart. in d. l. Pomponius 13.* 7 Ergo cum scit, neque ignorat, longissimum tempus non requiretur, sed longum tempus tantum. *l. 1. C.* 8 Praescriptio longi temporis prodest his qui bona fide possederunt, nec ullam contestationem litis sustinuerunt. *Synopf. Basil. 50. tit 11 c. 2.* ubi Scholiastes separat δίκην, seu πρωτότυπον, & ἔκδικον, litem sive contestationem ab inquietatione: ut prior usucapionem interrumpat, non posterior. 9 *l. 27. ff. de contrab. empt.*

10 *l. 3. ff. de usucap.* 11 *l. 1. C. eod. l. 10. C. tit. prox.* 12 Praescriptio interrumpitur litis contestatione. *l. 1. C. eod. l. 10. C. tit. prox.* 13 Res aliena in dotem dari non potest: si tamen data fuerit, usucapi poterit. 14 *l. 4. C. de rei vind. l. 2. l. 5. C. de reb. alien. l. 4. C. de usuc. pro empt.* 15 *l. 4. C. de usuc. pro hered.* 16 Sine titulo non est usucapio: adde *l. unic. C. de usuc. transform.*

17 Si per errorem causam possessionis meae tibi praestiti, possum nihilominus rem meam vindicare, neque mihi oberit temporis praescriptio. 18 Praescriptio longi temporis emptionem dolo factam confirmare non potest: quum mala fide possidere quis incipiat. *Syn. ibid. c. 6.* 19 Contractus bonae fidei, titulus est: nisi dolus causam illi dederit. Tunc enim titulus non est, ac proinde ex illo non praescribitur. 20 Dixi ad *l. 1. C. de rescindenda.* 21 Malae fidei possessor non praescribit. vid. *c. 2. & ibi Dynum de reg. in 6.* 22 Instrumenti amissio non nocet praescriptioni, si modo de jure possessionis aliter probari potest. *l. 6. l. 8. l. 10 in fin. C. de fide instr. l. 1. C. in quibus caus. cessat longi temp.*

23 Id est, instrumenti fraudulenta subtractio. 24 *l. 10. C. de suis.* 25 Mulieres non adoptant, vide tamen *l. 5. C. de adop. §. 10. Inst. de adop.* dixi ad *Nov. Leon. 28.* & ita quod possident illegitime adoptati, non praescribunt. 26 Praescriptione longi temporis bonae fidei emptor munitus auctori exceptionem objiciens, postea quam petitor dominium suum probaverit, adhibita probatione justae possessionis absolvendus est. *Syn. 50. tit. 1. c. 9.* 27 *Instit. de usuc. l. unic. C. de usuc. transform. l. 7. C. quibus non objici.* 28 Exceptio praescriptionis initio litis opponitur, post litem contestatam probatur. 29 Praescriptio litis contestatione interrumpitur. *l. 1. l. 2. C. eod.*

intercesserint sine 1 interpellatione, non est inquietanda, quae nunc possidet, persona: quae sicut accessione prioris domini non utitur, qui est inquietatus, ita nec impedienda est, quod ei mota controversia sit. Quod si prior possessor inquietatus est: etsi postea per longum tempus sine aliqua interpellatione in possessione remansit, tamen non potest uti longi temporis praescriptione, quod etiam in Republica 2 servari oportet.

In Authent. ut sponſ. larg. §. rursus. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 7.

Mala 3 fidei possessore alienante 4, cessat longi 5 temporis praescriptio 6, si verus dominus ignoret 7 suum jus, & alienationem factam: spectatur ergo triginta annorum defensio. Si vero is, qui putabat easdem res sibi competere, nec agnoscens intra decem annos inter praesentes, & viginti inter absentes litem non fuerit contestatus: possessor praescriptione munitus, firmiter eas habebit.

In Authent. ut sponſ. larg. §. De praescriptione. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 8.

Quod si quis quibusdam annis praesens sit, quibusdam absens, adjiciuntur ei super decennium tot anni quot annis ex decennio fuit absens.

Praescriptio fortitur effectum re possessa bona fide cum titulo per longum tempus non interruptum. Bald.

II. Impp. Diocl. & Maxim. AA.

LOngi 8 temporis praescriptio his, qui bona 9 fide acceptam possessionem, & continuatam 10, nec interruptam 11 inquietudine 12 litis tenuerunt, solet patrocinari. P.P. v. Kal. Decemb. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

III. Iidem AA. & CC. Antonio.

SI vineae, quas mater tua vitrico tuo in 13 dotem dedit, quae proprietatis sunt, nec 14 ulla praescriptio ex transacti temporis prolixitate adolevit: Praeses provinciae restitui tibi eas efficiet.

Sine titulo non procedit usucapio longi temporis. Bald.

IV. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

DIutina possessio tantum jure 15 successionis sine justo titulo 16 obtenta, prodesse ad praescriptionem hac sola ratione non potest. P.P. *Sirmi*, IV. Idib. April. AA. Conss.

Error domini praestans patrocinium alteri in re propria, vel etiam effectus non tribuit possessori titulum. Bald.

V. Iidem AA. & CC. Soterico.

NEc petentem dominium ab eo, cui petentis solus error 17 causam possessionis sine vero titulo praestitit, silentii longi temporis praescriptione repelli, juris evidentissimi est. *Sirmi*, II. Kal. Maji, AA. Conss.

Dolus dans causam contractui bonae fidei, invalidat titulum ad praescriptionem temporis longi. Salic.

VI. Pars ex Epistola eorundem AA. & CC. ad Primosum Praesidem Syriae.

SI 18 fraude 19, & dolo (licet inter majores vigintiquinque annis) facta venditio est, hanc confirmare 20 non potuit consequens tempus, cum longi temporis praescriptio in malae 21 fidei contractibus locum non habeat.

Instrumentorum amissio, vel subtractio non praejudicat praescriptione munito. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Anteae.

LOngi temporis possessione munitis instrumentorum amissio 22 nihil juris aufert: nec diuturnitate possessionis partam securitatem maleficium 23 alterius turbare potest. Dat. Prid. Kal. Januar. AA. Conss.

Adoptio invalida, vel error juris non est sufficiens ad praescriptionem longi temporis. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Celso.

SI is, contra quem supplicas, matris tuae quondam mancipia quasi filius ex causa tantum adoptionis 24 defendit: affectio destinatae, ac illicitae 25 adoptionis ad horum dominium ei quaerendum sola non sufficit. Quapropter mancipia petere non prohiberis, nullam timens [temporis] praescriptionem: si hoc tantum initio praecedente is, contra quem supplicas, horum possessionem adeptus est.

Exceptio praescriptionis non potest opponi in initio, sed probanda venit fundata intentione actoris. Bald.

IX. Iidem AA. & CC. Demostheni.

EMptor 26 bona fide contra praesentem 27 decennii praescriptione, [in] cujus initio 28 contestationem haberi sufficit, posteaquam suam impleverit intentionem petitor, adhibita probatione justae possessionis defensus, adsolvi recte postulat.

Usucapio longi temporis litis contestatione interrumpitur. Bald.

X. Iidem AA. & CC. Rhegino.

NEc bona fide possessionem adeptis longi temporis praescriptio post moram litis contestatae completa proficit 29: cum post 30 moram controversiam in praeteritum 31 aestimetur, Dat. Id. Decemb. CC. Conss.

XI. Imp. Justinianus A. Mennae P.P.

SUper longi temporis praescriptione, quae ex decem, vel viginti annis introducitur, perspicuo jure sancimus, ut sive ex donatione, sive ex alia lucrativa 32 causa bona fide quis per decem, vel viginti annos rem detinuisse probetur, adjecto 33 [scilicet] tempore etiam 34 prioris 35 possessoris: memorata longi temporis exceptio sine dubio ei competat, nec occasione lucrativae causae repellatur. Dat. Kal. Jul. DN. Justin. P.P.A. Cons. 528.

Praescriptio longi temporis inter praesentes completur decennio, inter absentes vicennio, & praesentes dicuntur quando inter quae habet domicilium in eadem provincia, licet non in eadem civitate. Salic.

XII. Idem A. Joanni P.P.

CUm in longi temporis praescriptione tres emergebant veteribus ambiguitates: prima, propter *res* 36, ubi positae sunt: secunda, propter *personas* 37, sive utriusque sive alterutrius praesentiam exigimus: & tertia, si in 38 eadem provincia, vel in eadem civitate debent esse personae tam petentis, quam possidentis, & res, pro quibus certatur: omnes [eas] praesentis legis amplectimur definitione 39, ut nihil citra eam relinquatur.

†. Sancimus itaque debere in hujusmodi specie, utriusque *personae*, tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is qui dominii vel hypothecae quaestionem inducit, quam is qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia 40: hoc etenim magis nobis eligendum videtur: ut non 41 [in] civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter praesentes esse videri, & decennii [magis] praescriptione agentem excludi. †. De *rebus* autem de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, sive 42 in eadem provincia sint, sive in vicinia, vel trans mare positae, vel longo spatio separatae. Sin autem non 43 in eadem provincia uterque domicilium habeat, sed alter in alia, alius in altera: tunc ut inter absentes causam disceptari, & locum 44 esse viginti annorum exceptioni. Nihil enim prohibet sive in eadem provincia res constitutae sint, sive in alia, super his contraversiam in judicio provinciali moveri, & multo magis in hac florentissima civitate. Quid enim prodest in ipsa provincia esse possessionem, an in alia: cum jus vindicationis incorporale est, & ubicunque 45 res positae sunt, & dominium earum, & vinculum ad dominum, vel creditorem possit reverti? Ideo enim nostri majores subtilissimo animo, & divino quodam motu ad actiones, & earum jura pervenerunt, ut incorporales 46 constitutae possint ubicunque jus suum & effectum corporalem extendere. Sit igitur secundum hanc definitionem causa perfectissime composita, & nemo posthac dubitet, neque inter praesentes, neque inter absentes, quid statuendum sit: ut bono initio possessionem tenentis, & utriusque partis domicilio requisito sit expedita quaestio pro rebus ubicunque positis: nulla 47 scientia, vel ignorantia exspectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occasio. †. Eodem observando, & si res non soli sint, sed incorporales, quae in jure 48 consistunt, veluti usufructus, & caeterae servitutes.

incommodum: secus quod ad commodum, *d. l. 7.* Alii putant currere, sed *Bart. in l. 1. §. si quis autem 8. ff. de itinere.* Quid si justa sit ignorantia? currit quidem praescriptio: datur tamen restitutio adversus praescribentem. *Bart. in l. 1. §. si quis propter. 9. ff. de itinere.* Quid si de servitute praescribenda agitur? non currit adversus ignorantem praescriptio: cum in servitutibus praescribendis requiratur scientia domini, *Gloss. in l. 2. C. de servit.* Aliam exceptionem vide apud Socinum *reg. 305.* 45 Facit *l. 1. C. de contrahenda emptione l. 15. C. de rescind.* 46 Incorporalia jura, etiam longe dissita praescribimus. 47 Uno casu id inductum, *Nov. 119. c. 7.* puta, si a malae fidei possessore quis rem bona fide accepit. Nam si sciente domino, si ignorante, cessat. 48 In jure consistunt usufructus & servitutes.

30 Vid. *l. 10. C. tit. prox.*

31 *l. 26. in fin. C. de rei vind.* id est, prorogetur.

32 In causis etiam lucrativis praescriptio, & longa possessio possessorem defendit *l. 26. ff. de adquir. possess.*

33 *l. 2. §. 20. ff. pro emptore.* hoc colligunt praesumi medio tempore possedisse, qui hodie & ante decennium possederit. Probatis enim extremis, probantur media. vid. *Alciat. 2. praesum. 21.*

34 In praescriptione longi temporis decem, vel viginti annorum, etiam tempus prioris possessoris computatur. *Synopf. Basil. 50. tit. 11. c. 10. & 2. Harm. 1. §. 72.*

35 *l. 11. ff. de diverf. & tempor.*

36 De rebus.

37 De personis.

38 De praesentia.

39 Haec lex juncta *l. corruptionem Cod. de Usufruct.* continet

44. decis. ex 50. novis Justin. vid. apud Inglois *decis. 44. quaest. 1. n. 1.* Ans.

40 Praesentes dicuntur, qui in eadem civitate domicilium habent.

41 Domicilium urbe non circumscribitur, sed provincia.

42 In praescriptione situs rerum non habetur ratio: nam & procul distas praescribimus.

43 Absentes dicuntur qui non sunt in eadem provincia.

44 Praescriptio igitur currit contra ignorantem, *ut hic.* Imo non currit. *l. 7. C. qui militare.* Solve: Non currit, quod ad restitutionem dari. *Bart. in l. 1. §. si quis autem 8. ff. de itinere.* Quid si de servitute praescribenda agitur? non currit adversus ignorantem praescriptio: datur tamen restitutio adversus praescribentem. *Bart. in l. 1. §. si quis propter. 9. ff. de itinere.* Quid si de servitutibus praescribendis requiratur scientia domini, *Gloss. in l. 2. C. de servit.* Aliam exceptionem vide apud Socinum *reg. 305.* 45 Facit *l. 1. C. de contrahenda emptione l. 15. C. de rescind.* 46 Incorporalia jura, etiam longe dissita praescribimus. 47 Uno casu id inductum, *Nov. 119. c. 7.* puta, si a malae fidei possessore quis rem bona fide accepit. Nam si sciente domino, si ignorante, cessat. 48 In jure consistunt usufructus & servitutes.

TIT. XXXIV.

IN QUIBUS CAUSIS CESSAT 49 LONGI TEMPORIS PRAESCRIPTIO.

Colonus subtrahendo instrumenta conductionis, non per hoc mutat causam possidendi, & ideo non praescribit. Bald.

I. Impp. Diocl. & Maximian. AA. & CC. Marcellinae.

SI is, cui colendum 50 fundum dedisti, post instrumenta, quibus dominium ad te pertinere probari posset, per novercam tuam subtraxit 51: hoc solo praescriptione [longi] temporis defendi non potest.

II. Iidem AA. & CC. Dionysio.

IN servorum 52 proprietatis negotio cum usucapio locum habeat, ad quaestionem longi temporis praescriptionis superfluo pervenitur.

Actio familiae erciscundae, vel communi dividundo non tollitur tempore. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Apollinari.

UNus individuum 53 commune 54 pro solido possidens intervallo [longi] temporis, quominus socius portionem vindicare, vel eum communi dividundo judicio provocare possit, non defenditur: cum neque familiae erciscundae 55 judicium, neque communi dividundo actio excludatur longi 56 temporis praescriptione: III. Kal. April. *Sirmi*, CC. Conss.

Petitioni hereditatis non praescribitur longo tempore, salvo nisi possessor cum titulo, & bona fide dominium usuceperit. Bald.

IV. Iidem AA. & CC. Libroe.

HEreditatem 57 quidem petentibus longi 58 temporis praescriptio nocere non potest, verum his, qui nec pro herede, nec pro possessore, sed pro empto, vel donato, seu alio titulo res, quae ex hereditate sunt, vel fuerunt, possident: cum ab 59 his successio vindicari non possit, nihil haec juris definitio nocet. III. Id. Septembris.

Sine

49 Id est, in quibus actionibus majoris temporis quam longi praescriptio requiritur.

50 Vid. *l. 1. C. de usucap. transformanda. l. 1. C. comm. de usuc. l. 3. C. de praescr. XXX. annor.*

51 Vid. *l. 7. C. de praescript. longi temporis.*

52 Mobilia, ut servi nisi cohaereant fundo, ut mancipia rustica: tunc enim servus pro parte juris & fundi habetur. *l. 3. ff. de diverf. & tempor. l. 9. ff. eod.* Sunt immobilia quaecunque rebus immobilibus adhaerent) usucapiuntur triennio. Ideoque cessat quaestio praescriptionis, ubi de re mobili agitur: utque ita de praescriptione longi temporis in rebus mobilibus quaerere superfluum est, quam in illis usucapio triennii locum habeat. *Synopf. 50. tit. 2.*

53 Id est, nondum divisum.

54 Actioni mixtae non praescribitur longo tempore. 55 *l. 1. §. 1. verf. nemo. C. de annali Except. l. 22. C. familiae. l. ult. ff. pro dote.* excipe *l. 1. C. de com. rer. alien.* 56 Praescriptione longi temporis, hoc est, decem vel viginti annorum non excluditur actio familiae erciscundae, & communi dividundo, sed triginta tantum annorum praescriptione. *Synopf. Basil. 50. tit. 12. c. 3. 2. Harm. 1. §. 53.* 57 Petitio hereditatis non praescribitur longo tempore. *l. 8. C. de jur. delib. Synopf. Basil. 50. tit. 11. c. 4. 2. Harm. 2. §. 8.* nisi possessor cum titulo & bona fide dominium usuceperit: hoc est, si quis alio titulo possidens usuceperit, tutus est; nec enim actione petitionis hereditatis conveniri potest. *Synopf. Basil. 50. tit. 12. c. 4.* 58 Decennii spatio inter praesentes, vicennio inter absentes. *l. 12. C. tit. prox.*

59 Petitio hereditatis non datur contra titulo possidentem, *ut hic, & l. 1 C. de inoffic.* nisi quinque casibus, puta si venditor hereditatis absit nec compareat. *l. 13. §. 4. ff. de hered. pet.* si hereditas modico distracta sit. *dict. l. 13. §. 5.* si sciente emptore comparata. *d. l. 13. §. 8.* si empta sit a fisco. *d. l. 13. §. 9.* si titulus habetur pro non titulo. *d. l. 13. §. 1.* Datur itaque petitio hereditatis, quae mixta est actio, adversus eum qui sine titulo possidet, nec tollitur longi temporis praescriptione.

1 Qui puerum alienum vulneratum curat, eum possidet, non animo domini, qui ita possidet non præscribit adversus dominum.

2 Alias nisi offerret expensas, locus esset retentioni.

Sine titulo non procedit longi temporis præscriptio, & pro expensis justis datur retentio. Salic.

v. Iidem AA. & CC. Hosimo.

SI puerum non pro derelicto habitum, sed ab hostibus vulneratum, sumptibus tuis (sicut adseveras) liberum existimans curasti [1]: longi temporis præscriptione, quominus dominus ejus offerens erogata recte [2] vindicet, defendi non potes.

TIT. XXXV.

QUIBUS [1] NON OBJICITUR LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

Militi in expeditione existenti, in effectu non currit præscriptio. Salic.

1. Imp. ALEXANDER A. Venulejo.

TEMPUS expeditionis [4] adversus petitiones, si quæ competisse juste probari possunt, præscriptionem non parit. VI. Non. Jul. JULIANO, & CRISPO CONSS. 225.

Frustra precibus impetratur, quod per restitutionem in integrum conceditur.

II. Impp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Aurelio [Archiatro 5.]

CUm per absentiam [6] tuam eos, de quibus quereris, in res juris sui irruisse adseveres, teque ob medendi [7] curam à Comitatu nostro discedere non posse palam sit, Præfectus prætorio noster accersitis his, quos causa contingit, inter vos cognoscet. Non [8] necessario autem petis ex longi temporis diuturnitate præscriptionem tibi non opponi, quando justæ absentiæ ratio, & necessitatis publicæ obsequium ab hujusmodi præjudicio te defendat. P.P. XV. Kal. Mart. *Nicomediæ*, MAX. II. & AQUIL. CONSS. 286.

Præscriptio longi temporis non currit minori. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Numidio Correctori Italiæ.

NOn [9] est incognitum, id [10] temporis, quod in minore [11] ætate transmissum est, longi temporis præscriptioni non imputari: ea enim tunc [12] currere incipit, quando ad majorem ætatem dominus rei pervenerit. P. P. IV. Id. Septemb. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

Absenti reipublicæ causa, vel fortuito, non obstat præscriptio. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Crispino.

SI possessio inconcussa sine controversia perseveravit: firmitatem suam teneat objecta præscriptio, quam contra absentes, vel Reipublicæ [13] causa, vel maxime fortuito casu, nequaquam valere, decernimus. P. P. VI. Kalend. Mart. ANNIBALIANO, & ASCLEPIODOTO CONSS. 292.

Personales actiones regulariter non tolluntur longi temporis præscriptione. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Januario.

NEque [14] mutui, neque commodati, aut depositi, seu legati, vel fideicommissi, vel tutelæ, seu aliis cuilibet personali [15] actioni longi temporis præscriptionem objici posse certi juris est. S. Kal. Februar. AA. CONSS.

Reversus de captivitate rem non præscriptam vindicat actione directa: præscriptam vero utili rescissoria restitutione præhabita. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Dulcio.

AB hostibus captus [16], ac postliminio reversus, actione in rem directa, vel qualibet alia dominium vindicando, temporis adversarii possessionem frustra times: cum adversus [17] eos, qui restitutionis auxilio quacunque ratione juvantur, hujusmodi factum non opituletur.

Præscriptio temporis contra præsentem, finitur annis decem: contra absentem, annis viginti.

VII. Iidem AA. & CC. Cassandro.

PRæscriptione bona fide possidentis adversus præsentes annorum decem [18], absentes autem viginti muniuntur. Quod si ex alicujus persona [19] de petitorum parte restitutionis prætendatur auxilium: deducto eo, quo, si quid fuerit gestum, succurri solet, residuum computari, rationis est.

Militibus in expeditione degentibus adversus præscriptionem contra eos inchoatam succurritur, non delicatis in domo sua manentibus.

VIII. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SAncimus his solis militibus, qui expeditionibus occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibus declinandis opitulari: illis temporibus, per quæ citra [20] expeditionum necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus [21] degunt, minime eos ad vindicandum hoc privilegium adjuvantibus. Dat. Kal. April. *Constantinop.* DECIO CONS. 529.

3 L. *Echg.* 12.

4 Militibus non objicitur longi temporis præscriptio. vid. §. *de restit. milit.*

5 *Archiatri* qui sint dixi *l.* 6. 9. 10. §. *de professoribus & medicis.* adde *l.* 8 §. *de metatis.*

6 Absenti necessaria & publica de causa non objicitur præscriptio longi temporis.

7 Qui sunt in comitatu principis medici, absunt necessaria de causa.

8 Frustra precibus à principe impetratur, quod per restitutionem jure communi conceditur.

9 *l.* 1. *in fin. l. ult.* §. *si quis ignorans rem minoris.* ut mirum sit, Justinianum hujusce juris constitutionem sibi adrogare. *l. ult.* §. *in quib. caus. in integr. rest.*

10 Cum decem vel viginti annorum tempore non computatur id tempus quo quis minor viginti-quinque annis fuit. Nam præscriptio tunc incipit currere, quando ad majorem ætatem dominus pervenerit, hoc est, cum annum vicesimum quintum complerit. *Synops. Basil. 52. tit. 12. c. 7.*

11 Minori non objicitur præscriptio longi temporis.

12 Quando incipit currere præscriptio adversus minorem? vid. *l.* 5. §. *in quibus causis in integrum restitutio. l.* 3. §. *de præscript.* 30. *annorum.*

13 Absenti reipublicæ causa vel fortuito casu, non obstat præscriptio longi temporis, *ut hic. Synops. Basil. ibid. c.* 7. *in pr.*

14 Præscriptio longi temporis non obstat mutuo, commodato, depositi, legato, fideicommisso, tutelæ, nec alii cuilibet actioni personali, *ut hic. Syn. d. loco.* ut plenius mox dicetur.

15 Hodie personales actiones præscribuntur 30. annis. *l.* 3. *vers. ult.* §. *de præs.* 30. *ann. l.* 1. §. 1. §. *de annali.*

16 Captus ab hostibus & ab iisdem reversus, adversus præscriptionem restituitur.

17 Adversus eum qui restitui potest, præscriptio non juvat.

18 Vid. *l.* 12. §. *de præsc. longi temporis.*

19 Præscriptio longi temporis non objicitur agenti in personam. vid. *l.* 3. §. *tit. prox.*

20 Tempus voluntariæ absentiæ militem non tuetur adversus præscriptionem. Voluntarie miles abest, quoties in expeditione non est: sed alio loco citra causam expeditionis.

21 Dixi ad *l.* 18. §. *de episcop. audientia.* quod iterum retractare non pigebit. Quæri enim merito potest: cur in suis sedibus, vel ædibus (Ædes enim veræ militum fossata, stationes, castra ipsa) privilegio militari non fruantur: aut cur cum in illis sint, abesse Reipublicæ causa non dicantur? eo magis quod nisi & in illis locis constituti privilegio militari fruantur, exiguo admodum tempore beneficium militare duraturum eis sit, si in momentum solum expeditionis & procinctus tempus extenditur, neque ad stationum militarium tempora porrigetur. Denique nulla mihi videtur ratio ut cum in suis sedetis, vel hybernis sunt (*en garnison*) privilegio spolientur, cum vel eo temporis spatio annonas militares accipiant. *l.* 18. §. *de episcopali audientia. l.* 1. *C. Theod. de domesticis & protectoribus. lib.* 6. *tit.* 24. ut mihi suspicio magna justaque sit hic & in *l. ult.* §. *de restit. militum.* (ubi hæc constitutio totidem verbis repetitur) & vers. *illis autem temporibus*, & apud *Theoph. Instit. de militari testamento*, legendum, *milites non juvari*: eos jure denique militari in testando non frui cum citra expeditionis necessitatem in aliis locis quam in suis ædibus, εἰ μὴ ἐν τοῖς λογομένοις στάσεσι degunt: ut loco τῶν *vel* legamus, ἢ μὴ, id est, quam. Quod & Theophilus satis indicat, cum sedeta exponit, ἤγουν αὐτὸς ἀνάπαυσις, loca in quibus milites agere necesse sit. Quid quod vix à paganis different milites, si in expeditione tantum militari eo beneficio fruentur: cum pagani ipsi in expeditione etiam jure militari testari possint. *l. ult. ff. de test. mil.* propter memoriam legum, cæterarumque disciplinarum locis illis intermortuam: ut defendi merito posse videatur, milites cum in ædibus suis positi, hoc est, cum in fossatis, stationibus & castris militares annonas accipiunt & necessario abesse dicuntur, ibidem eos jure militari testari posse, præscriptionem adversus eos non currere, restitutionis beneficio dignos esse, ut à paganis vel in eo differant, neve beneficium militare ad id tantum tempus referatur quo in procinctu & expeditione sunt, quod nimis exiguum & breve est, & alioquin placet quod à Baldo notatum est *l. ult.* §. *de rest. mil.* militiam nudam ac solam non præbere beneficium restitutionis in integrum, sed occupationem: occupationem, inquam, circa res militares: quarum pars non minima est in hybernis stationibus, sedetis, sedibus seu ædibus, castris denique ipsis & fossatis excubatione atque mora. Possis tamen & hunc locum sic accipere: Miles non fruitur privilegio militari, quoties in non militaribus locis, vel quoties in suis ædibus citra expeditionis necessitatem moratur.

TIT. XXXVI.

SI ADVERSUS CREDITOREM PRÆSCRIPTIO OPPONATUR.

Extraneus pignorum possessor titulo, & bona fide præscribit hypothecariæ actioni spatio temporis longi, personali contra debitorem salva manente. Salic.

I. Imp. GORDIANUS A. Veneriæ.

DIUTURNUM silentium [22] longi temporis præscriptione corroboratum, creditoribus pignus [23] persequentibus inefficacem actionem constituit: præterquam [24] si debitores, vel qui in eorum jura successerunt, obligatæ rei possessioni incumbant. Ubi autem creditori à possessore longi temporis præscriptio objicitur, personalis actio adversus debitorem salva ei competit.

Actio personalis contra solum obligatum dirigitur, & ejus heredes, hypothecaria contra possessorem, qui longo tempore adversus creditorem præscribit. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. [& CC.] Marcellæ.

SI debitori heres [25] non extitisti, sed justa viginti annorum possessione collata in te donatio [26] corroborata est: neque personali [27] actione, quia debitori non successisti, convenire te juris ratio permittit: neque data pignori prædia post intervallum longi temporis tibi auferenda sunt: quando etiam præsentibus creditoribus decem annorum præscriptionem opponi posse, tam rescriptis nostris, quam priorum Principum statutis probatum sit.

22 Intellectum harum duarum legum vid. apud Sarmient. *lib.* 2. *cap.* 9. & Hartmann. Pistor. *quæst.* 38. *numer.* 18. & 24. ANS.

23 Præscriptio longi temporis excludit non tantum in rem actionem, sed & hypothecariam, *ut hic. l. ult. vers. sanctimus* §. *de præsc. longi tempor. l.* 7. *l. ult.* §. *de obl. & actiun. l.* 19 §. *de evict.*

24 Extraneus pignoris possessor titulo & bona fide pignus longo tempore potest præscribere: personali contra debitorem manente. Debitor vero hereve ejus, *ut hic. & l.* 2. §. *cod.* pignus non præscribit etiam longo tempore.

25 Vid. *l.* 1. §. *cod.*

26 Donatarius longo tempore pignus potest præscribere. 27 Personalis actio adversus extraneum pignoris possessorem: sed hypothecaria.

TIT. XXXVII.

DE QUADRIENNII [28] PRÆSCRIPTIONE.

Contra fiscum præscribitur quadriennio continuo.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Orphitum P. V.

NOtum est, à fisco quæstionem post quadriennium [continuum] super bonis vacantibus [29] inchoandam non esse. Additum est & eos, qui nostra largitate [30] nituntur, nulla inquietudine lacessendos: nec his à fisco nostro controversiam commovendam, qui quoquo modo, aut titulo easdem res possederint.

Qui rem alienam emit à fisco illam vendente ut propriam, vel qui eam, consecutus est à principe, ut fiscalem, non potest à domino nec ab alius jus in re prætendentibus, inquietari. Salic.

II. Imp. ZENO [31] A. Æneæ Comiti rerum privatarum.

OMnes [32], qui quascunque res mobiles, vel immobiles seu se [33] moventes, vel in actionibus, aut quocunque jure constitutas, à sacratissimo ærario [34] comparaverint [35]: eos quin etiam quibuscunque res mobiles, seu immobiles, seu se moventes, aut in actionibus, vel quocunque jure constitutæ, munificentiæ [36] principalis nomine datæ fuerint: omnibus pariter privilegiis quæ ex divinis sanctionibus inclytæ recordationis Leonis, & nostræ pietatis super certis patrimoniis antea emptores consecuti sunt, perpotiri [sancimus:] & ita cunctos hujusmodi beneficiis, seu privilegiis perfrui, tanquam si super singulis substantiis seu patrimoniis etiam nunc, vel postea data fuisset hujusmodi dispositio: nec [37] posse contra emptores prædictarum rerum factos jam, [vel futuros,] vel contra eos quibus super hujusmodi rebus largitas nostra delata est, vel fuerit, aliquas actiones in rem [38] dominii, vel hypothecæ [39] gratia, vel in personam [40] civiles, seu prætorias, vel ex legibus, seu sacratissimis constitutionibus descendentes, vel qualibet alias (licet [41] nominatim præsenti sanctione non sint comprehensæ) moveri: data volentibus licentia intra quadriennium contra sacratissimum ærarium, si quas sibi competere actiones existimant, exercere: ita tamen, ut post elapsum quadriennium, nec [42] sacratissimum fiscum licere sibimet quibuslibet actionibus pulsare cognoscant.

Si officialis fisci vendens confiteatur sibi pretium esse numeratum, perpetuo est securus emptor.

§. 1. Ad hæc fiscalium rerum emptoribus cum ratione justitiæ consulentes jubemus, quoties competens scrinium [43] gestis intervenientibus distractarum rerum pretia sese deposuerit suscepisse, minime post hujusmodi solutæ pecuniæ depositionem emptores, quasi non numeratis pecuniis molestari, vel necessitatem iisdem emptoribus imponi (licet non solennem consecuti fuerint securitatem) soluta fuisse pretia probare. Sed cum sit in arbitrio pretia suscipientis minime deponere, sese, quod non acceperit, suscepisse: ita convenit nec emptores plenissimam ex hujusmodi depositione super pretii solutione securitatem consecutos, ullum (sicut dictum est) ulterius probationis gravamen penitus formidare.

Fiscus, vel procurator Cæsaris non tenetur de evictione promittere. Salic.

III. Imp. JUSTINIANUS [44] A. Floro Comiti rerum privatarum, & Curatori dominicæ [45] domus & Petro viro illustri Curatori divinæ domus serenissimæ Augustæ, & Macedonio viro illustri Curatori & ipsi dominicæ domus [serenissimæ Augustæ.]

BEne à Zenone [46] divæ memoriæ fiscalibus [47] alienationibus prospectum est, ne [48] homines, qui ex nostro ærario donationis, vel emptionis, vel cujuslibet alienationis titulo quicquam accipiunt, si quid circa contractum contrarium emerserit, vel evictionis, vel alterius inquietudinis gratia, ad dominium, de *pet. hered.* At

28 L. *Echg.* 13. vide *Cujac. c.* 23. *de præsc. & §. obs.* 30.

29 Vacantium bonorum persecutionem fiscus quadrienuali silentio amittit, *ut hic. & l.* 6. §. 7. *ff. si quis omis. caus. l.* 18. *ff. de usuc. l.* 10. *ff. de diversor. & temp. præs. l.* 1. §. 2. *ff. de jur. fisc.* Præscribimus quadriennio rem fisci adversus ipsum fiscum. Rem fisci, puta res vacantes quæ Græcis πράγματα σχολάζοντα. *Syn.* 50. *tit.* 13. *c.* 1.

30 Vacantia bona qui ex beneficio principis promeriti sunt, statim domini fiunt & securi adversus fiscum, *Ecl. d. loco.*

31 Hujus constitutionis meminit Justinianus §. 13. *vers. constitutio autem divæ memoriæ Zenonis. Inst. de usucap. author. Syn.* 19. *tit.* 23. *c.* 5.

32 Intellectum hujus & seq. leg. vid. apud Neostad. *decis. Cur. Holland.* 15. ANS.

33 Vid. *l.* 93. §. *de ver. sig.*

34 De his qui emunt à fisco agitur hac lege, ut & sequenti de his qui emunt ab Augusto, vel principe, ejusve procuratoribus.

35 Pars major hujus constitutionis est de eo qui rem alienam à fisco emit.

36 Si cui res aliena fisco fuerit donata.

37 Qui rem alienam à fisco comparat, aut quovis alio titulo habet, statim securus est adversus dominum, vel creditorem hypothecarium. Olim necessaria erat ei præscriptio quinquennii ex edicto divi Marci, ut *l.* 3. §. *ff. adversus. fisc.* 3. *Harmenop.* 3. §. 95. *Synops. illo c.* 5. dabatur quoque utilis actio. *l.* 13. §. 9. §. *de pet. hered.* At enim dices etiam hodie emptores conveniri. *l.* 1. §. *de her. vel actione vend.* Quidam putant hic præscribi adversus dominum & hypothecarias actiones, non adversus æs alienum. Putarim dictam legem primam abrogari. Nam si hic præscribuntur hypothecariæ, æs alienum utique præscribitur. Quid enim aliud hypothecarii creditoris persecutio, quam æris alieni actio? Quid fiscus? mox dicetur.

38 Actio in rem dominium, vel hypothecam persequitur. 39 Serviana. §. *ult. Inst. & ibi Theoph. de usuc.* 40 Actiones in personam sunt, vel civiles, vel prætoriæ, vel ex legibus vel constitutionibus descendunt. 41 Vid. *Cujac.* 10. *obs.* 12. 42 Post quadriennium quam fiscus rem alienam distraxit, vel donavit, vel dominis & creditoribus in fiscum denegatur actio. 43 Confessio procuratoris Fisci inter scripturas, statim Fisco præjudicat. 44 §. *ult. vers. Nostra autem constitutio. Inst. de usuc.* 45 Principis ex domo, vel ejus privata subtantia, ex dominicis denique ejus rebus & quid alienabatur, id fiebat per Comitem rerum privatarum & curatorem Dominicæ domus: habebat & Augusta curatorem divinæ seu dominicæ domus suæ & quidem illustrem, *ut hic*, quod notandum.

46 *l.* 2. §. *eod.* 47 Pertinet enim dicta lex 2. ad factas à Fisco alienationes. 48 Emptori auferri non potest res aliena ei à Principe vel Fisco vendita, *ut hic.* Quid si Princeps inferior & superiorem recognoscens quid vendidit? aliud dicendum, nisi in territorio suo Regalia & jura Fiscalia exercent: multo magis si superiorem non agnoscit & jura Regalia & Fiscalia possidet tempore, cujus memoria non exstet, *c. sieper* 26. *Ext. de verb. sign.* Quid si princeps mala fide vendidit: veluti sciens rem alienam esse? superiorem sententiam locum habere non putat *Bart. in l. ult.* §. *si contra jus*: ut & quoties res Ecclesiæ, vel minoris vendita est à fisco: his enim casibus minores & Ecclesiæ restitui. *Glos. l.* 12. *quæst.* 2. *c. quousque. l.* 1. §. *si adversus. fisc.* Idem putant si princeps alienavit, nondum tamen rem tradidit. *Bald. in c.* 1. *in fin. de nova forma fidelitatis.* vid. *Socin. reg.* 342.

1 Idem locum habet in primoribus inferioribus superiorem non recognoscentibus. vide *Ros. d'Pace 1 cons.* 29. *n.* 17.

2 Observa quibus de rebus hæc constitutione agatur.

3 Dixi de hac sententia ad *Novell.* 131. *c.* 2. §. 4. *circa fin.* ut breviter interea notemus, Nihil hic aliud dici, quam quod omnia tam fiscalia quam patrimonialia (de his enim tantum hæc loqui agitur) principis esse intelligantur: alias quæ quisque privatus possidet, principis sunt nudo imperio, non dominio. Scite Tertul. *lib. de Idololatria*, hanc adulatorum ferocem sententiam pie sic eludit, *Quid erit, inquit, Dei, si omnia sunt Cæsaris?*

4 *l.* 31. *ff. de legibus l.* 6. *in fin. ff. de jure fisci.*

5 Imo non eadem utitur. *l.* 56. & 57. *ff. de iure fisci* 2.

6 Curatores vel procuratores rerum principis non cavent de evictione rerum à principe distractarum: & merito, cum emptores statim securi sint. *l.* 13. *C. de non numerata. l.* 2. *C. de discussoribus. l.* 11. *C. de susceptoribus.*

7 Magnum medium est inter privatam fortunam & regale culmen.

8 Observa regulam.

9 Id est, jussu, quidam legunt *epistegmate.*

10 Vid. *l.* 93. *ff. de ver. sign.*

11 De quibus alias dixi.

12 Privatus adversus fiscum litigaturus, ab eodem fisco (sicut libertus à patrono) veniam petere debet. *Bald. cons.* 432. *Bart. consil.* 18. *Romanus singul.* 9.

13 Principes locis & personis religiosis maxime donare solent.

14 Principes habent multa privilegia.

15 *l.* 34. *C. de donationibus.* giorum causæ.

nium, vel hypothecam respiciens, aliquod sustineant detrimentum, sed adversus emptores quidem, vel donationem accipientes, vel per alios titulos alienationis quicquam detinentes minime quæcunque actiones moveantur: sed tantummodo contra ararium usque ad quadriennium tantum: quo translapso, neque adversus fiscum aliqua remaneat actio. Sed scimus hoc quidem in fiscalibus alienationibus gnaviter observari: sed non simili modo rem fuisse observatam circa eas res, quæ à sacratissimis Imperatoribus [1], non à fiscalibus rebus, sed ex privata [2] eorum substantia procedunt: quod satis irrationabile est. Quæ enim differentia introducitur, cum [3] omnia Principis esse intelligantur, sive ex sua substantia, sive ex fiscali fuerit aliquod alienatum? Eodemque modo, & si à serenissima Augusta [4] aliquid alienetur, quare non eadem [5] utatur prærogativa? sed Curatores nostri, per quos solemus substantiam nostram gubernare, necesse habeant in venditionibus rerum, & evictionem [6], & alia, quæ sunt privatæ utilitatis pacta, emptionalibus instrumentis addere, vel quasdam tales obligationes in alienationum instrumentis agnoscere, vel in permutationibus, vel in transactionibus, si & hoc fuerit celebratum: hoc enim est eorum, qui nec majestatem Imperialem agnoscunt, nec quantum inter [7] privatam fortunam, & regale culmen medium est, & qui nostros Curatores, per quos res divinarum domuum aguntur, aliquibus injuriis, vel damnis afficere conantur. Quæ omnia resecantes, per hanc generalem, & in perpetuum valiturarn legem sancimus [8], omnes alienationes de aula procedentes, sive à nostra clementia, sive à serenissima Augusta conjuge nostra, sive ab his, qui postea digni fuerint nomine imperiali, sive jam alienatum quiddam est, sive postea fuerit, sine omni inquietudine permanere, sive res eis per nosmetipsos, sive per procuratores (ex epistalmate [9] tamen nostro) fuerint adsignatæ. Et nemo audeat eos, qui res accipiunt per quemcunque titulum alienationis, sive mobiles, sive immobiles, seu se [10] movantes, vel jura incorporalia, vel panes [11] civiles, judiciis adficere, vel sperare aliquam contra eos esse sibi viam apertam: sed omnis aditus præcludatur, omnis motus, & spes hujus petulantiæ. Sed adversus domos nostras habeant intra quadriennium tantum secundum imitationem fisci, quas existimant posse sibi competere actiones in rem, vel hypothecariam: ut ex nostra jussione [12] causa moveatur, & competentem mereatur effectum. Quod si quadriennium fuerit emensum, nec adversus domum nostram habeat quis quamcunque actionem. Quia igitur multa scimus, tam nosmetipsos, quam serenissimam Augustam conjugem nostram variis personis jam donasse, & vendidisse, & per alios titulos adsignasse, & maxime [13] sacrosanctis Ecclesiis, & xenonibus, & ptochotrophis, & episcopis, & monachis, & aliis innumerabilibus personis: & eandem liberalitatem ex nostra substantia, sive serenissimæ conjugis nostræ esse confectam: sanctimus etiam eos firmo jure habere quod consecuti sunt; ita ut contra illos quidem nulla movcatur actio: intra quadriennium autem ex præsenti die numerandum pateat omnibus aditus contra nostras divinas domos suas actiones super eisdem rebus movere: sciturisi, quod præfato quadriennio finito, neque adversus domos nostras aliquis eis reservetur regressus. Cum enim multa privilegia Augusta fortuna meruit [14], & in donationibus [15] sine insinuatione gestorum omnem firmitatem habentibus, & super rebus, quas pro tempore serenissimus Princeps divinæ Augustæ constante [16] matrimonio donaverit, vel ipse à serenissima Augusta per donationis titulum consequatur, ut maneat illico donatio plena, nullo alio confirmationis tempore expectando: ita & hoc videatur imperiale esse privilegium. Qui enim [17] suis consiliis suisque laboribus pro toto orbe terrarum die noctcque laborant, quare non habeant dignam sua prærogativa fortunam? Quæ ergo pro Augusto honore, & cautela res accipientium nostra statuit æternitas, hæc tam sublimitas tua quam cæteri omnes judices nostri observare festinent, ex eo tempore valitura quo nutu divino imperiales suscepimus insulas. Dat. v. Kal. Decemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

16 *l. pen. C. de donationib. int. vir. l.* 7. *C. de bon. quæ liberis.* 17 Privile-

Tit. XXXVIII.

NE REI DOMINICÆ [18] VEL TEMPLORUM [19] VINDICATIO TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE SUBMOVEATUR.

Servi, liberi, vel coloni principis, & eorum soboles indebite ad aliquam dignitatem obrepentes, ad statum pristinum debent retrahi omni præscriptione semota. Salic.

1. Impp. Valens & Valentin. AA. ad Probum P.P. Galliæ.

Sæpenumero præceptum est, ut servi [20] atque liberti, colonique præterea rei nostræ, necnon etiam eorum soboles, ac nepotes, quicunque de nostris possessionibus recessissent, ac se ad diversa militiæ genera contulissent: cingulo, in quod obrepserant fraudulenter, exuti, si ad aliquas fortasse transcenderint dignitates, omni temporis definitione submota, nostro patrimonio reddantur.

Res emphyteuticariæ Cæsaris, reipublicæ, vel templorum, nullo titulo onerosо, vel lucrativo alienari possunt, ut præscribantur. Bald.

11. Imppp. Valent. Theodos. & Arcad. AAA. Dextro Comiti rerum privatarum.

Universas terras, quæ à colonis, sive emphyteuticariis dominici [21] juris, Reipublicæ [22], vel juris sacrorum [23] templorum in qualibet provincia venditæ, vel ullo alio pacto alienatæ sunt, ab his qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis præscriptione officiente jubemus restitui: ita ut nec [24] pretium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. Dat. v. Nonas Jul. *Constantinop.* Valent. A. iv. & Eutropio Coss. 387.

Deminutio census soluti ad modum consuetum reducitur, rescripto obtento illicito non obstante. Jacob. But.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Paulinum Com. dominicæ rei.

Si qua [25] [unquam] loca ad sacrum dominium pertinentia cujuslibet temeritas occuparit: secundum veteris census fidem

18 Id est, Principis privatæ.

19 *l.* 2. *C. eodem.* Templa paganorum intellige, quæ principes & imperatores facti Christiani nonnunquam vendebant, ut eorum jura. *l.* 2. *C. de sind. patrimonialibus. l.* 6. *C. de omni agro, & C. tit. de diversis prædiis urban. & rustic. temp. l.* 1. *C. Theod. de fide cathol.*

20 Servi liberi & coloni principis ab ejus possessione recedentes, & ad aliquam dignitatem obrepentes, ad statum pristinum retrahuntur omni præscriptione semota. vid. *l.* 2. *C. comm. de usucapionibus.*

21 *Dominici, reipublicæ*, ita legunt veteres. *Cujac.* 18. *obs.* 22. Emphyteuticarii dominici, id est, rei privatæ.

22 Vid. *l.* 6. *C. de operibus publicis.*

23 Hæc vox abest à veteribus libris, ut Cujac. monet *hoc tit.* & 18. *obs.* 22.

24 *l.* 23. *C. de rei vindic.* vid. *l.* 1. *in fin. C. tit. prox.* 25 *l.* 15. *C. Theod.* 10. *tit.* 1. *l.* 2. *C. de fundis & saltibus rei domin.*

In sua jura retrahantur. Rescripta [26] igitur obreptionibus impetrata, cum præscriptione longi temporis, & novi census præjudicio submovebit auctoritas tua: atque ita omnia suo corpori, quæ sunt avulsa, restituet: neque enim incubatio [27] diuturna, aut novella professio, proprietatis nostræ privilegium abolere poterit. Dat. v. Kal. April. Arcadio v. [28] & Honor. iii. AA. Coss. 396.

re naturalis, Possidere civilis. In malam vero partem incubare est, male fide possidere, & Servio vox justi possessoris, sed impudentis incubatoris improbitas. vid. *quæ notavi d. l.* 38. *ff. de peculio & Cujac.* 42. *d. l.* 38. & 8. *ad Afric. fol.* 166. 28 iiii. *d. l.* 15. *C. Theod.*

26 Vid. *Pap.* 3. *Not. c. des Autres, d. fisc. fol. de assignation. & l.* 1. *C. de annonis, & tribut.*

27 Incubare (ut & habere) est naturalis & civilis possessionis, Tenere, & Servio vox juris possessoris, sed impudentis incubatoris improbitas. Augustinus, *Iomit.* 30. Nec erit

Tit. XXXIX.

DE PRÆSCRIPTIONE XXX [29] VEL XL. [30] ANNORUM [31].

Fundus ob tributa non soluta venditus, si in venditione non fuerint servata, vel non intervenerint à jure requisita, vindicatus, nisi triginta annis sit præscriptus. Salic.

1. Impp. Diocles. [32] & Maxim. AA. Arianæ.

Cum adleveres, te absente, eos qui oculos [33] prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut annonariæ [34] collationis prætextu, vili pretio ab officio Præsidali prædia tua distraherentur; si legitimi [35] temporis spatium ex venditionis die fluxit: qui provinciam regit, inter vos cognoscet, & quod publicò jure præscriptum est, statuet. Sin autem nondum ex die publicæ venditionis legitimum [36] tempus transiisse sit: Judex examinatis allegationibus tuis, quod rei qualitas dictaverit, sequetur: non ignarus si injustam esse emptionem perspexerit, pretium quod pro vitioso contractu datum est, secundum principalium statutorum tenorem malæ fidei emptoribus restitui [37] non oportere.

II. Impp. Valent. [38] & Valens AA. ad Volusianum P.P.

Male agitur cum dominis prædiorum, si tanta precario [39] possidentibus prærogativa defertur, ut eos post [40] quadraginta annorum spatia qualibet ratione decursa inquietare non liceat: cum lex Constantiniana jubeat ab [41] his possessoribus initium non requiri, qui [42] sibi potius quam alteri possederunt [43]. Eos autem possessores non convenit appellari qui ita tenent, ut ob hoc ipsum solitam debeant præstare mercedem. Nemo igitur, qui ad possessionem conductor [44] accedit, diu alienas res tenendo jus sibi proprietatis usurpet: ne cogantur domini, aut amittere quæ locaverunt, aut conductores utiles sibi fortassis excludere, aut annis omnibus super dominio suo publice protestari. Dat. viii. Kal. August. Valentin. & Valent. AA. Coss. 365.

Omnes actiones, quæ minori tempore non sunt limitatæ, triginta annorum præscriptione tolluntur. Salic.

III. Impp. Honor. [45] & Theodos. [46] AA. Asclepiodoto P.P.

Sicut [47] in rem speciales, ita de [48] universitate, ac personales actiones ultra triginta annorum spatium minime protendantur: sed si qua res, vel jus aliquod postuletur, vel persona qualicunque actione, vel persecutione pulsetur: nihilominus erit agenti triginta annorum præscriptio metuenda. †. Eodem [49] etiam [jure] in ejus persona valente, qui pignus, vel hypothecam non à suo debitore, sed ab alio [per longum tempus] possidente nititur vindicare. †. Quæ ergo antea non motæ sunt actiones, triginta annorum jugi silentio, ex [50] quo jure competere cœperunt, vivendi [51] ulterius non habeant facultatem: nec sufficiant precibus [52] oblatis speciale quoddam (licet per annotationem) promeruisse responsum, vel etiam [in] judiciis allegasse: nisi allegato sacro rescripto, aut in judicio postulatione deposita, fuerit subsecuta [per executorem] conventio: non sexus fragilitate, non absentia, non militia contra hanc legem defendenda, sed pupillari ætate duntaxat [53] (quamvis sub tutoris defensione consistat) huic eximenda sanctione. Nam [54] cum ad eos annos pervenerint, qui ad solicitudinem pertinent curatoris, necessario eis similiter, ut annorum triginta intervalla servanda sunt. †. Hæ [55] autem actiones annis triginta continuis extinguantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ, quæ antiquis temporibus limitabantur. Post hanc vero temporis definitionem nulli movendi ulterius facultatem competere censemus, etiamsi se legis ignorantia [56] excusare tentaverit. Dat. viii. Kalend. Decemb. *Constantinop.* Victore, & Symmacho Coss.

Omnes actiones etiamsi jus publicum concernunt, quæ triginta annis, vel paucioribus non tolluntur, quadraginta annis excluduntur. Salic.

IV. Imp. Anastasius [57] A. Metroniano P.P.

Omnes nocendi [58] quibuslibet modis artes omnibus amputantes, cunctas quidem temporales [59] exceptiones quæ ex vetere jure, vel ex principalibus decretis descendunt, tanquam si per hanc legem specialiter, ac [60] nominatim fuissent enumeratæ, cum suo robore durare, & suum cunctis, quibus competunt, vel in posterum competere valuerint, pro suo videlicet tenore præsidium in

29 *L. Fel.* 14 15. vid. *Cujac.* 30. *de præscr. & 9. obs.* 24. His spatiis temporum res immobiles præscribuntur, sine titulo, cum bona tamen fide. Hujus præscriptionis author fuit Theodosius magnus Novell. Valent. & Theod. *de* xxx. *ann. præscript.* in qua hoc jus Valentinianus tribuit patri suo, ne alloquin colligas Theodosio patri, id est, anteccessori. vid. *l. ult. C. de edendo.* His an contraria sit lex 1. 2. *C. eod.* dicemus ibi. Cæterum hanc præscriptionis legem Cassiodorus *lib.* 5. vocat patronam humani generis. Sidonius quoque *lib.* 8. omnem litem ea abolcri dicit. His adde *Procop.* 1. & 3. *de bello Vandal Sviadam in Prisco Emiseno.*

30 *Eclog. d. loco. Cujac. c.* 31. *de præscriptionibus.* Author præscriptionis xl. annorum Anastasius, *l.* 4. 5. 6. *C. eod.* vid. *tamen l.* 1. & 2. *C. eod.*

31 Suntne majores præscriptiones quam xxx. vel xl. annorum? sunt fame, & quidem centum annorum Ecclesiis inductus, de quo tamen vid. *Novell* 9. *& Cujac. c.* 34. *de præscript.* sed & Basil. Porphyrogenneta vetat inopes damno à potentioribus affectos repelli præscriptione xl. annorum. 1. *Harmen.* 3. §. 75.

32 Superius dixi Theodosium magnum authorem fuisse præscriptionis xxx. annorum: Anastasium xl. Si ita est, quo jure hæc constitutio de præscriptione xxx. vel xl. annorum ad Diocletianum pertinebit? Justinianus hic legitimum, seu longum tempus inflectit ad triennium. vid. *Cujac.* 18. *obs.* 27.

33 Oculos prædiis alienis hic imponit qui captata occasione absentis debitoris, contra legem interdicti emit viliore pretio in fraudem fisci & debitoris fiscalis. Ab hujusmodi emptore dominus intra longum tem-

pus. *l.* 7. *C. de agricolis & censit.* (quod hic inflectitur ad triennium) prædia sua vindicare potest, ne quidem restituto etiam pretio. 34 Fundus ob tributa non soluta venditus, si solennitates omissæ fuerint, vindicari potest, nisi triennio sit præscriptus. 35 Id est, longi temporis. *Cujac. d. loco.* 36 Dixi ad *l.* 23. *C. de rei vind.* adde *l.* 7. *C. ad Velleian. l.* 2. *C. si vem. pig. l.* 19. *in fin. C. de evictionibus.* 37 Vid. *l.* 1. *C. de usucap.* 38 Hæc lex fuit de præscriptione sexaginta annorum, quæ à Justiniano hic inflectitur ad præscriptionem xl. annorum. ut mox dicam.

39 Præscribere annis quadraginta rem non potest qui eam *precario* possidet. 40 Præscriptio xl. annorum, de qua hic agitur, introducta fuerat constitutione Constantini, cujus pars restat in lege ultima. *C. de long. temp. præscript. quæ pro libert.* 41 Præscriptione xl. annorum, rem adquirit, qui eam rem sibi non alteri possedit. 42 Conductores rem non sibi, sed alteri possident, quia & hoc ipsum quod tenent, pactam præstant mercedem. 43 Possidens alii sibi non præscribit. *l.* 7. §. 11. *ff. comm. divid.* 44 Præscriptionem nullam temporis objicere possunt, qui tanquam conductores possident, qui non sibi, sed aliis possident. *Synos. Basil.* 50. *tit.* 15 *cap.* 4.

45 *Theodosius A.* ita legendum esse monet Cujacius *cap.* 30. *de præscriptionibus.* Theodos. A. *Asclepiodoto P. F. P. l.* 1. *C. Theod. de act. certo tempore finiendis.* Arcad. & Honor. *Hal.*

46 Junior scil. non Theodosius magnus cujus constitutionem non habemus. *Cujac. hic. l.* 18. *obs.* 26. Est enim præscriptionis triginta annorum author Theodosius magnus, ut sæpius diximus.

47 Actiones in rem personales & mixtæ tolluntur triginta annis. vid. *Cujac. c.* 30. *de præscript.*

48 Quæ περὶ ὁμάδων: ut in rem ἰδίως. *Synops. Basil. d. tit.* 15. *c.* 5. Goth. Explicationem hujus legis vid. apud Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 10. *num.* 22. Ans. 49 Præscriptio igitur xxx. & xl. ann. non currit adversus pupillos, sed adultos. 50 *l.* 1. *in fin. C. de annali except.*

51 Actiones vivere dicuntur. Actionibus sua vita est. 52 *l.* 2. *C. quando libell. princip. oblat.*

53 Præscriptio triginta annorum non currit adversus pupillos, etiamsi currat adversus minores viginti quinque annis. vid. *tamen l.* 3. *C. quibus in caus. major. in integr.* 54 Pignus & hypothecam à tertio possessore creditor post longum tempus avocare non potest, *ut hic. Syn. Basil. d. c.* 5. vid *l.* 7. *C. eod.*

55 Præscribuntur annis triginta hæ actiones quæ olim perpetuæ erant: non quæ antiquis temporibus circumscriptæ. 56 Juris ignorantia nocet, id est, non prodest. vid. *Cujac.* 30. *obs.* 30.

57 Anastasius author præscriptionis xl. annorum, *ut hic, & l.* 5. 6. *C. eod.* 58 Ad intellectum hujus legis vid. Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 10. *num.* 23. Ans. 59 Quæ scil. annum non excedebant. 60 Ut *l.* 2. *C. de quadriennii præscript.* Clausula derogatoria statutorum.

annis quadraginta omnis actio, quæ prava quorundam interpretatione annis triginta non est extincta, *ut hic. Synops. d. tit. 15. c. 6. & 1. Harm. 3. §. 74.*

2 Græci τυχόντων, id est, qualemcunque appellant.

3 Excogitata interpretatio, subtilis & calumniosa.

4 Inde colligunt, Malæ fidei possessorem jure civili præscribere.

5 *l. ult. ff. de fund. patr. l. ult. ff. de fund. rei priv.* excipe tributorum causam. *l. 6. ff. eod.* excipe publicas collationes seu functiones, ut quibus nulla temporis præscriptio obsistatur. *l. 6. ff. eod.*

6 Ut si quis dicatur esse cohortalis. *l. 12. ff. de cohortalibus.* servus navicularius, fabricensis, metallicus, murilegus, gyneciarius, vel alterius cujuscunque conditionis.

7 Præscribitur status controversia affinis quadraginta, *ut hic. Syn. d. c. 61. 1. Harm. 3. §. 56.* videtur & hoc dici: vindicationem in servitutem extingui, si quis annis quadraginta in possessione libertatis fuerit. Græci tamen servum fugitivum excipiunt; quando scil. non desiit à domino possideri vendicationi hujus rei quam possidere desiit, præscriptio opponi non potest. *l. 2. ff. eod.*

8 Curialis revocatur ad suam curiam, nihil eum juvante præscriptione quadraginta annorum, *ut hic, & l. 55. ff. de decurionib.* vid. *Novell. Majoriani de curialibus.*

9 *l. 4. ff. eod.*

10 Præscribi quadraginta annis publicæ functiones (quas Græci δημοσίας συνλειτουργίας appellant) non possunt. *Syn. d. c. 6. in fin. 1. Harm. 3. §. 58. & 74. & 2. tit. 1. §. 52.* Imo possunt præterita tributa non exacta præscriptione quadraginta annorum adquiri. *l. ult. ff. de fundis patrimonialibus. Schol. Syn. d. c. 6. 1. Harm. 3. §. 57.* Distinguenda præterita sunt à futuris: Nam futuri temporis functiones possunt etiam exigi post quadraginta annos, nisi fuerint possessori à principe donatæ. *Scholiastes illo loco.*

11 Lex 4. ff. eod. qua dictum fuit juri publico quadraginta annis præscribi, non pertinet ad publicas functiones, *ut hic*, sed ad possessiones & dominia, ff. eod. sed tamen Cujacius *c. 31. de præsc.* notat ex Theodoro & Accursio & ex *l. ult. ff. de fundis rei privatæ*, eum qui sine canone agrum principis acceperit & quadraginta annis possederit, nullo canone soluto, nec de agro, nec de fundo conveniri posse. 12 *l. 2. ff. comm. de usuc.* 13 Hypothecariam creditor movere potest intra quadraginta annos adversus debitorem: intra decem vel viginti, adversus extraneos bona fide possidentes: intra triginta si mala fide possideant. *Syn. Basil. 50. tit. 15. c. 7. Scholiast. Syn. 6. tit. 6. ex lib. 5. tit. 2. c. 7. & 1. Harm. 7. cap. 63.* 14 *Die ut ff. eodem §. 1.* 15 Jus hypothecæ quadraginta annis præscribitur, *ut hic*, & ita citius perit personalis quam hypothecaria: principalis quam accessoria. 16 Hypothecæ præscriptio conventione ut & ætate impediri potest. 17 Ὀχλησιν vocant Græci interruptionem. *Syn. d. c. 7.* 18 Posterior creditor rem pignoratam priori creditori tenens, imaginem principalis debitoris obtinet. 19 Quanto tempore secundus creditor rem priori creditori pignoratam tenens præscribat adversus priorem. vid. apud *Wurm. 1. præl. c. 28. c. 3.* 20 Hypothecariam actionem secundus creditor hypothecam tenens, adversus primum creditorem, hoc est, adversus creditorem priorem tempore, seu à quo tempore superatur, præscribere quadraginta annis potest, donec communis debitor vivit: triginta annis vero debitore mortuo. *Syn. & Schol. Harmen. dictis locis.* 21 Jus offerendi præscribitur quadraginta annis: adde *l. ult. ff. de his qui in prior. cred. locum.* 22 Præscriptio in obligationibus conditionalibus & in diem, incipit currere ad veniente conditione, vel die, *ut hic*, id est, postquam conditio extitit, & dies lapsa est. *Synops. Basil. d. c. 7.* non ante. Cur? præscriptio non currit antequam incipiat actio competere. *l. 8. in fin. ff. eod.* vid. *Balduin 6. de præscr. 1. num. 16.*

in perpetuum deferre decernimus. Quicquid autem præteritarum præscriptionum, vel verbis, vel sensibus minus continetur, implentes, per hanc in perpetuum valituram legem sancimus 1, Ut si quis contractus, si qua sit actio, quæ cum non esset expressim supradictis temporalibus præscriptionibus concepta, quorundam tamen vel fortuna 2, vel excogitata 3 interpretatione sæpe dictarum exceptionum laqueos evadere posse videatur, huic saluberrimæ nostræ sanctioni succumbat, & quadraginta annorum curriculis proculdubio sopiatur: nullumque 4 jus privatum *vel publicum* 5 *in quacumque* causa, vel quacumque persona 6, quod prædictorum quadraginta annorum extinctum est jugi silentio, moveatur: sed quicumque super quolibet jure quod per memoratum tempus inconcussum & sine ulla re ipsa illata judiciaria contentione possedit, superque sua conditione 7 qua per idem tempus absque ulla judiciali sententia simili munitione poritus est, sit liber, & præsentis saluberrimæ legis plenissima munitione securus. Dat. IV. Kal. *Constantinop.* * Olyb. V. C. Cons.

v. Idem A. ad Thomam P.P. per Illyricum.

Præscriptionem quadraginta annorum ab his, qui ad curialem 8 conditionem vocantur opponi non patimur, sed genitalem statum semper eos agnoscere compelli sancimus. Sacra etenim nostræ pietatis lex de aliis loquitur conditionibus: nec anterioribus constitutionibus per eandem novellam legem derogatur, quæ manifestissime curiales, & liberos eorum, explosis temporalibus præscriptionibus, patriis suis reddi præcipiunt.

Prædii tributarii dominium præscribi potest, canon ejus non potest.

VI. Idem A. Leoni P.P.

Comperit nostra serenitas, quosdam sacratissimam nostræ pietatis constitutionem 9, quæ de annorum quadraginta loquitur præscriptione, ad prædujudicium etiam publicarum 10 functionum solutionis trahere conari: &, si quid per tanti vel amplioris temporis lapsum minime, vel minus quam oportuerat tributorum nomine solutum est, non posse requiri, seu profligari contendere: cum hujusmodi conamen manifestissime sensui propositoque nostræ legis obviare noscatur: Ideoque jubemus eos qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei seu dominio nequaquam removeri: functiones 11 autem, seu civilem canonem, vel aliam quampiam publicam collationem eis impositam dependere 12 compelli, nec huic parti cujuscunque temporis præscriptionem oppositam admitti.

Actioni hypothecariæ ab extraneo possessore triginta annis præscribitur. Bart.

VII. Imp. Justinus A. Archelao P.P.

Cum notissimi juris sit, actionem hypothecariam in extraneos 13 quidem suppositæ ei detentores annorum triginta finiri spatiis 14, si non interruptum erit silentium, ut lege cautum est, id est, etiam per solam conventionem, aut si ætas impubes excipienda monstretur, in ipsos vero debitores, aut heredes eorum primos vel ulteriores nullis expirare lustrorum cursibus: nostræ provisionis esse perspeximus, hoc quoque emendare, ne possessores ejusmodi prope immortali timore teneantur. §. 1. Quamobrem jubemus hypothecarum 15 persecutionem quæ rerum movetur gratia, vel apud debitores consistentium, vel apud debitorum heredes, non ultra quadraginta annos ex quo competere cœpit, protogari 16, nisi conventio 17, aut ætas (sicut dictum est) interceserit: ut universitas utriusque rerum persecutionis quæ in debitorem, aut heredes ejus, quæque movetur in extraneos, in solo sit annorum numero: verum in aliis omnibus ambæ similes sint: in actione scilicet personali his custodiendis, quæ prisca constitutionum sanxit justitia.

§. 2. Sed cum illud etiam in forensibus controversiis ventilabatur, an creditor anteriora jura prætendens posset posteriorem creditorem hypothecam tenentem etiam ultra triginta annos inquietare, utpote imaginem 18 debitoris obtinentem, eique possidentem: necessarium duximus, & hoc dirimere. Et sancimus 19, donec communis debitor vivit, non posse creditori anteriori triginta annorum exceptionem opponi, sed locum esse quadraginta annorum præscriptioni: quia dum ille vivit, merito anterior creditor confidit, utpote apud debitorem ejus possessione per posteriorem creditorem constituta. Ex quo autem in fata sua debitor decesserit, ex eo quasi suo nomine possidentem posteriorem creditorem merito posse triginta annorum opponere præscriptionem: & secundum hanc distinctionem computationem temporum adhibendam, ut ex persona quidem sua posterior creditor triginta annos [per] quos ipse post mortem debitoris possedit, opponat. Sin 20 autem conjungere voluerit suæ possessioni, quam post mortem debitoris habuit, etiam tempus, quo vivente debitore vel ipse creditor, vel communis debitor detinuit, tunc quadraginta annorum exceptionis jura tractari, & quantum deest ad quadraginta annorum possessionem, per quam & ipse debitor creditorem repellere poterat, hoc se possedisse ostendat. §. 3. Eodem jure pro temporum computatione observando, & si posterior creditor anteriori creditori offerre 21 debitum paratus est, & is creditor longævum possessionis præscriptionem ei opponere conatur. §. 4. Illud autem plus quam manifestum est, quod in omnibus contractibus, in 22 quibus sub aliqua conditione, vel sub die certa, vel incerta stipulationes, & promissiones, vel pacta ponuntur, post conditionis exitum, vel post institutæ diei certæ, vel incertæ lapsum, præscriptiones triginta, vel quadraginta annorum, quæ personalibus, vel hypothecariis actionibus opponuntur, initium accipiunt. Unde evenit, ut 23 in matrimoniis, in quibus redhibitio dotis 24, vel ante nuptias donationis in diem incertam mortis, vel repudii differri solet, post conjugii dissolutionem earundem curricula præscriptionum personalibus itidem actionibus, vel hypothecariis opponendarum initium accipiant. §. 5. Immo & illud proculdubio est, quod, si 25 quis eorum, quibus aliquid debetur, res sibi suppositas sine 26 violentia tenuerit 27: per hanc detentionem interruptio 28 fit præteriti temporis, si minus effluxit triginta, vel quadraginta annis: & multo magis, quam si esset interruptio per conventionem introducta: cum litis 29 contestationem imitetur ea detentio. Sed, & si quis debitorum ad 30 agnoscendum suum debitum secundum 31 cautionem in creditorem exposuerit: tempora memoratarum præscriptionum interrupta esse videbuntur, quantum ad priorem cautionem pertinet, quæ scilicet innovata permansit tam in personalibus, quam in hypothecariis actionibus. Namque improbum est, debitorem hunc contradicere, qui ne 32 sub accusatione creditoris 33 more 34 debitoris fiat, secundam in eum super eodem debito cautionem exposuit.

§. 6. In his etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos 35, vel menses, aut aliquod singulare tempus continent, tempora memoratarum præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis, vel alterius singularis temporis computari manifestum est: nulla scilicet danda licentia vel ei, qui jure emphyteutico rem aliquam per quadraginta, vel quoscunque alios annos detinuerit, dicendi ex translato tempore dominium sibi in iisdem rebus quæsitum esse: cum in eodem statu semper manere datas jure emphyteutico 36 res oporteat; vel conductori, seu procuratori rerum alienarum dicenti ex quocunque temporum curriculo non debere se domino volenti post completa conductionis tempora possessionem recipere, eandem reddere. Dat. Kal. Decemb. Philoxeno, & Probo Conss. 525.

Præscriptione longi temporis quæritur præscriptori jus rem vindicandi à quocunque possessore. Salic.

VIII. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Si quis emptionis, vel donationis, vel alterius cujuscunque contractus titulo rem aliquam bona fide per decem, vel viginti annos possederit, & longi 37 temporis exceptionem 38 contra dominos ejus, vel creditores 39 hypothecæ ejus prætendentes sibi adquisierit, posteaque fortuito 40 casu possessionem ejus rei perdiderit: posse eum etiam actionem ad vindicandam rem eandem habere sancimus: hoc enim & veteres leges (si quis eas recte inspexerit) sanciebant. §. 1. Quod si quis eam rem desierit possidere, cujus dominus, vel is, qui supposita eam habebat, exceptione triginta, vel quadraginta annorum expulsus est: prædictum auxilium non indiscrete, sed cum moderata divisione ei præstari censemus: ut si quidem bona 41 fide ab initio eam rem tenuerit, simili possit uti præsidio: sin vero mala 42 fide eam adeptus est, indignus eo videatur: ita tamen, ut novus possessor, si quidem ipse rei dominus ab initio fuit, vel suppositam eam habebat, & memoratæ exceptionis necessitate expulsus est; commodum detentionis sibi acquirat. Sin vero nullum jus in eadem re quocunque tempore habuit, tunc licentia sit priori domino, vel creditori, qui nomine hypothecæ rem obligatam habuit, & heredibus eorum ab injusto detentatore eam vindicare: non obstante ei, quod prior possessor triginta, vel quadraginta annorum exceptione eum removerat: nisi ipse injustus possessor triginta, vel quadraginta annorum, ex eo tempore computandorum, ex quo prior possessor, qui evincit, possessione cecidit, exceptione munitus est. §. 2. Sed hæc super illis detentatoribus censemus, qui sine violentia eandem rem nacti sunt. Nam si quis violenter 43 eam abstulerit, omnimodo licebit priori possessori sine ulla distinctione eam vindicare. §. 3. Sed & si quis non per vim, sed per sententiam Judicis eam obtinuerit, ea tantum occasione quod absens 44 prior possessor ad litem vocatus minime 45 responderit: licebit ei, & ad similitudinem cæterorum, qui rei dominium habent, intra annum se offerenti, cautionemque suscipiendæ litis danti, eandem rem recipere, superque ea cognitionalia subire certamina. §. 4. Exceptionem 46 etiam triginta, vel quadraginta annorum in illis contractibus, in quibus usuræ 47 promissæ sunt, ex illo tempore initium capere sancimus, ex quo debitor usuras minime persolvit. Dat. XIII. Id. Decembr. *Constantinop.* DN. Justin.

Actio etiam temporalis perpetuus efficitur, & in annos XL. perpetuatur. Bald.

IX. Idem A. Demostheni P.P.

Sæpe quidam suos obnoxios 48 in judicium vocantes, & judiciariis certaminibus ventilatis 49, non ad certum finem lites perducebant, sed taciturnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam forte fugientium, vel suam imbecillitatem, vel alios quoscunque casus (cum sortes 50 humanæ multæ sint) qui nec dici, nec numerari possunt, deinde jure suo lapsi esse videbantur, eo quod post cognitionem novissimam 51 triginta annorum spatium effluxerit, & hujusmodi exceptione opposita, suas fortunas ad alios translatas videntes, merito quidem sine remedio ante lugebant. Quod nos corrigentes, eandem exceptionem, quæ ex triginta annis oritur, in hujusmodi casu opponi minime patimur. Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta 52, eam tamen in quadragesimum annum extendimus: cum non 53 similis sit, qui penitus ab initio tacuit ei, qui & postulationem deposuit, & in judicium venit, & subiit certamina, litem autem implere per quosdam casus præpeditus est. Sed licet ipse actor defecerit, tamen suæ posteritati hujus cautæ cursum eum relinquere posse definimus, ut ejus heredibus, vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublata. Quod tempus (id est, quadraginta annorum spatium) ex eo numerari decernimus, ex quo novissima processit cognitio, postquam utraque pars cessavit.

T t T.

22 Præscriptio dotis & donationis propter nuptias, mulieri currere incipit post conjugii dissolutionem. *Syn. d. c. 7.*

24 *l. 30. ff. de jure dot. l. 43. in fin. ff. de jure dot.*

25 Præscriptio non opponitur ei qui sine vi res sibi pignoratas tenet, *ut hic. Syn. d. c. 7.* Quid si debitor secundam cautionem exposuerit ad debitum suum recognoscendum? præscriptionis tempus rursus interrumpit.

26 *l. 5. ff. de exception.*

27 Per adprehensionem rei obligatæ interrumpitur præscriptio.

28 Quæ ὄχλησις Græcis, ut dixi ff.

29 Litis contestationem imitatur detentio.

30 *l. 18. §. 1. ff. de constituta pecunia.*

31 Iteratam cautionem Græci vocant γνωσιμαχησιν ἀναζήλωσιν. Ac similiter in *l. 4. de advoc. diver. judic.* apud patronum filii fieri acta τῶν γνωσιμαχησάντων, *Cujac. 13. observ. 4.*

Debiti nova cautione interrumpitur præscriptio.

32 *Nec debitoris, sed ne sub accusatione mora fiat*, ita legit *Cuj. 18. obs. 22. in fin.*

33 *Debitoris, Cujac. d. loco.*

34 In obligationibus annuis, vel menstruis, non initium obligationis, sed cessationis inspicitur. hoc est, in annuis legatis computatur tempus, non ex quo relicta fuerint, sed ex quo instituta fuerit actio: quæ quidem in singulos annos nascitur. *Syn. d. c. 7. in fin.*

35 Tenens ut emphyteuta vel colonus non præscribit. vid. *l. 1. ff. in quibus causis cessat. l. 1. ff. comm. de usuc.*

36 *Syn. illo loco, c. 8.*

37 Qui rem longo tempore præscripsit, jus habet vindicandi.

38 De exceptione præscriptionis, vid. *Oldend. c. 43. de exception.*

39 *l. 1. ff. de publ. in rem.*

40 Nam si sponte sua rem possidere desierit, non amplius exceptionem habuerit. *Schol. d. c. 8.*

41 Bonam fidem qui ab initio habuit, jus rei detinendæ & vindicandæ longissimo tempore præscribit. Vindicandæ, inquam adversus omnes, ne quidem excepto domino & creditore. Malæ fidei namque possessor adversus dominum rei non præscribit. Sine titulo res immobiles annis triginta præscribimus & utile dominium rei adquirimus: si tamen bonam fidem habuerimus. Et hæc præscriptio longissimi temporis dicitur.

42 Malam fidem ab initio qui habuit, non tantum jus retinendæ rei habet, *ut hic*, sed & vindicandi certis casibus: puta à violento, scil. possessore. *§. 2. ff. eod.* & in casu *§. 3. ff. eod.* 43 Ob contumaciam possessoris malæ fidei actor missus est in possessionem rei? intra annum potest malæ fidei possessor rem recuperare. 44 De exceptione contumaciæ, vid. *Oldendorp. c. 29. de exception.* 45 *l. 1. ff. ex quibus causis major.*

46 *Syn. ibi, c. 9.* 47 Præscriptio usurarum incipit currere ab eo tempore, quo deberi incipiunt. 48 Id est, debitores. 49 Id est, mortis. *Syn. ibi c. 10.* 50 Sortes humanæ multæ. *l. 15. l. 16. §. 1. ff. de usufructu.* 51 Cognitio novissima, id est, ultima. *Nov. 60. c. 2. §. 1. vers. cum vero.* 52 Per litis contestationem perpetuatur actio ad quadragesimum usque annum. vid. *Cujac. c. 1. de præscript. & 18. observ. 29.* adde *l. 1. ff. de præscript. longi temporis.* Goth. Secus Jure Canonico, *cap. vigilanti. 5. cap. si diligenti 17. cap. fin. extr. de præscript.* Ans.

53 Aliud est ab initio tacere & ex post facto. Paria non sunt ab initio nullam actionem movere, & ad institutam continuandam casu impediri. adde *Syn. d. c. 10.*

TIT. XL.

DE ANNALI [1] EXCEPTIONE ITALICI CONTRACTUS TOLLENDA, ET DIVERSIS [2] TEMPORIBUS, ET EXCEPTIONIBUS, ET [3] PRÆSCRIPTIONIBUS, ET INTERRUPTIONIBUS EARUM.

Exceptione annali sublata omnes personales actiones triginta annorum spatio tolluntur. Bart.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

SUPER annali [4] exceptione, quæ ex Italicis contractibus oritur, tantæ moles altercationum in omnibus judiciis exortæ sunt, quantas & enumerari difficile, & explanari impossibile est. †. Primum etenim natura ejus observationis cum omni scrupulositate, & difficultate composita est, cum multa concurrere debeant, ut ea nascatur. Deinde illud spatium annale alii quidem ita effuse interpretabantur, ut [5] possit usque ad decennium extendi. Alii judicantes usque ad quinquennium stantium esse putaverunt. Et in nostris temporibus sæpius super hujusmodi calculo à judicibus variatum est: unde nec facile suum effectum in litigiis ostendere hujusmodi exceptio valuit. Cum itaque nobis aliæ temporales exceptiones, vel præscriptiones sufficiant: hujusmodi difficultatibus illigari nostro subjectos imperio minime patimur. Ideoque memorata annali exceptione penitus quiescente, aliæ omnes legitimæ exceptiones, & præscriptiones in judiciis suum vigorem ostendant: sive quæ super decennio, vel viginti, vel triginta, vel quadraginta annis introductæ sunt, sive quæ minoribus spatiis concluduntur.

§. 1. Ad hæc cum nihil prohibet etiam ea, quæ aliquam dubitationem acceperunt, clarioribus, & compendiosis sanctionibus renovari: jubemus omnes personales [6] actiones, quas verbosa quorundam interpretatio extendere extra metas triginta annorum conabatur, triginta annorum spatiis concludi: nisi legitimus modus, qui & veteribus, & nostris legibus enumeratus est, interruptionem temporis introduxerit, sola [7] hypothecaria [actione] quadraginta annorum utente curriculis. Nemo itaque audeat, neque actionis familiæ erciscundæ, neque communi dividundo, neque finium regundorum, neque pro socio, neque [8] furti, neque vi bonorum raptorum, neque [9] alterius cujuscunque personalis actionis vitam [10] longiorem esse triginta annis interpretari: sed ex quo ab initio competit, & semel nata est, & non iteratis fabulis sæpe recreata, quemadmodum in furti actione dicebatur, post memoratum tempus finiri: exceptis omnibus actionibus, licet personales sint, quæ in judicium deductæ sunt, & cognitionalia acceperunt certamina, & postea silentio traditæ sunt: in quibus non triginta, sed quadraginta annos esse expectandos, ex quo novissimum litigatores tacuerunt, lex nostra antea promulgavit. §. 2. Ne autem imperfecta sanctio videatur, cum in maternis [11] quidem rebus filiisfamilias tempora exceptionum currere dispositum erat, ex quo sacris [12] paternis absoluti sunt, in aliis autem, quæ minime acquiri possunt, hoc non fuerat specialiter constitutum: apertissima definitione sancimus, filiistamilias [13] in omnibus his casibus, in quibus habent res minime patribus suis acquisitas, nullam temporalem exceptionem opponi, nisi [14] ex quo actionem movere potuerunt, id est, postquam manu paterna, vel ejus, in cujus potestate erant constituti, fuerint liberati. Quis enim incusare eos poterit, si hoc non fecerint, quod etsi maluerint, minime adimplere lege obviante [15] valebant. Dat. XV. Kalend. April. *Constantinopol.* LAMPAD. & ORESTE CC. CONSS. 530.

Si possessor præscribens convenire non potest propter absentiam, potentiam, infantiam, vel furorem, potest fieri interruptio præscriptionis per denunciationem factam præsidi, vel episcopo, vel defensori loci. Bald.

11. Idem A. Joanni P.P.

UT perfectius omnibus consulamus, & nemini absentia [16], vel potentia, vel infantia penitus adversarii sui noceat, sed fit aliqua inter desides [17], & vigilantes differentia: sancimus, si [18] quando abfuerit is, qui res alienas, vel creditori obnoxias detinet, & desiderat dominus rei, vel creditor suam intentionem proponere, & non ei licentia sit absente suo adversario, qui rem detinet, vel infantia [19], vel furore laborante: & neminem tutorem, vel curatorem habente, vel in magna potestate constituto, sua auctoritate [eas res usurpare:] licentia ei detur adire Præsidem [provinciæ,] vel libellum ei porrigere, & hoc in querimoniam deducere intra constituta tempora, & interruptionem temporis facere, & sufficere hoc ad plenissimam interruptionem. Sin autem nullo potuerit modo Præsidem adire, saltem ad locorum Episcopum eat, vel Defensorem civitatis, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Sin autem abfuerit, vel Præses, vel Episcopus, [vel Defensor civitatis:] liceat ei proponere [20] publice, ubi domicilium habet possessor, seu cum Tabulariorum subscriptione: vel si civitas Tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: & hoc sufficere ad omnem temporalem interruptionem, sive triennii, sive longi temporis, sive triginta, vel quadraginta annorum sit. Omnibus aliis, quæ de longi temporis præscriptione, vel triginta, vel quadraginta annorum curriculis constituta sunt, sive ab antiquis legum conditoribus, sive à nostra [21] majestate, in suo robore duraturis.

Generalis petitione, quantitate, vel causa, citatione semel facta sufficit ad interrumpendam præscriptionem in omnibus, quæ sub illa petitione possunt includi. Salic.

111. Idem A. Joanni P.P.

SI [22] ex multis causis quidam obnoxium habens, & maxime ex similibus quantitatibus, in unius quidem causæ summa libellum conventionis composuerit, causam tamen non expressérit: apud veteres agitabatur, an videatur omnes causas in judicium deduxisse, an vetustissimam earum, aut omnino nihil fecisse, cum ejus sensus incertus esse apparebat? Sed & in judiciis in multis casibus tales altercationes ventilatas invenimus, & maxime propter longi temporis interruptionem. Si enim personalis forte fuerat mota actio, hypothecariæ autem actionis nulla mentio procedebat: quidam putabant personalem quidem esse temporis interruptione perpetuatam, hypothecariam autem evanescere taciturnitate sopiram. Et si quis generaliter dixerat, *obnoxium sibi aliquem constitutum* [23], aliæ dubitationes emergebant, si omnes ei competentes actiones hujusmodi narratione contineri credantur: an vero quasi silentio circa eas habito tempore expirare, nullo ex incerta libelli confectione adminiculo ei adquisito. Sancimus itaque [24] nullam in judiciis in posterum locum habere talem confusionem: sed qui [25] *obnoxium suum* in judicium clamaverit [26], & libellum conventionis ei transmiserit, licet [27] generaliter nullius causæ mentionem habentem, vel unius quidem specialiter, tantummodo autem personales actiones, vel hypothecarias continentem, nihilominus videri jus suum omne eum in judicium deduxisse, & esse interrupta temporum curricula: cum contra [28] desides homines, & sui juris contemptores odiosæ [29] exceptiones oppositæ sunt. Dat. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

22 Si quis multas actiones habens, de aliquibus libellum obtulerit, omnes perpetuas reddit. Quin qui personales &c de proprietate & hypothecarias actiones habet: & libellum offert, quo contineatur, eum personales actiones instituere, vel de proprietate, vel hypothecarias, non tamen ei nocebit aliarum omissio, *ut hic. Synopf. Basil.* 50. *tit.* 15. *c.* 1.

23 Nulla qualitate adjecta.

24 Hæc est una e 45. ex 50. novis decisionibus Justiniani, ut videre est apud Inglois *decis.* 45. & agit de præscriptione mere odiosa. *ibid. n.* 2. ANS.

25 Regulam observa.

26 Proclamaverit, id est, vocaverit.

27 Petitio generalis citatione secuta ad interrumpendam præscriptionem in omnibus quæ sub illa petitione possunt includi sufficit.

28 Præscriptiones inventæ adversus desides & sui juris contemptores. *l.* 2. *in pr.* ℣. *cod.* adde *l. ult.* ℣. *depositi.*

29 Odiosæ sunt præscriptiones.

TIT. XLI.

DE ALLUVIONIBUS [30], ET PALUDIBUS, ET PASCUIS [31] AD ALIUM STATUM TRANSLATIS.

Flumen alio avertere est prohibitum: ripam autem præmunire est permissum. Salic.

1. Imp. GORDIANUS A. Marco.

QUAMVIS fluminis naturalem cursum opere manu facto alio non liceat avertere [32], tamen ripam [33] suam adversus rapidi amnis impetum munire prohibitum non est. Et cum fluvius priore alveo derelicto, alium sibi facit: ager, quem circumit [34], prioris domini manet. Quod si paulatim [35] ita ferat, ut alteri parti applicet: id alluvionis jure ei quæritur, cujus fundo accrescit.

11. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Cæsario P.P.

HI, quos inundatio Nili fluminis reddidit ditiores [36], pro terris, quas possident, tributorum præstationem agnoscant. Et qui suum deplorant patrimonium deminutum [37], alieno saltem functionis onere liberentur, & nostræ serenitatis largitate defensi, locorum etiam possessione contenti, pro agitandi censûs examine respondeant devotioni.

Latentia incrementa ad fiscum non pertinent, nec separatim pro hu censu exigitur. Bald.

111. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P.P.

EA [38], quæ per alluvionem [39], [sive in Ægypto per Nilum, sive in aliis provinciis per diversa flumina] possessoribus acquiruntur, neque ab ærario vendi, neque à quolibet peti, nec separatim censeri, vel functiones [40] exigi, hac perpetuo valitura lege sancimus: ne vel alluvionum ignorare vitia, vel rem noxiam possessoribus videamur inducere. †. Similiter [41] nec ea quidem, quæ paludibus antea, vel pascuis videbantur adscripta, si sumptibus possessorum nunc ad frugum fertilitatem [42] translata sunt, vel vendi, vel peti, vel quasi fertilia separatim censeri, vel functiones exigi concedimus: ne doleant diligentes operam suam agri dedisse culturæ, nec diligentiam suam sibi damnosam [judicantes] intelligant. Cujus legis temeratores quinquaginta librarum condemnatione coërceri decernimus: Inter quos habendum est Officium quoque tuæ sedis excelsæ, si aliquid hujusmodi suggesserit disponendum, vel si preces introduxerit petitoris. Dat. XI. Kal. Octobr. *Constantinop.* VALENT. A. V. & ANATOL. V.C. CONSS. 440.

30 *Eclog.* 12. & §. 20. *Inst. de rer. divis. l.* 7. §. 1. *l.* 30. §. 2. 3. *ff. de adq. rer. dom.* adde *Nov. Theod. de alluvionib.*

31 Adde *l.* 30. *in fin. ff. de verb. sign. l.* 11. *tit.* 60. 61.

32 Naturales cursus fluminis avertere non licet. vid. *ff. de fluminibus.*

33 Ripam suam adversus impetum fluminis munire permissum.

34 Et insulam facit, *l.* 7. §. 4. *l.* 30. §. 2. *ff. de adq. rer*

35 *l.* 7. §. 1. *ff. de adq. rer.*

36 Alluvione cui emolumentum adjicitur, eidem onus tributi adcrescit.

37 Deluvione cui quid diminuitur eidem tributi onus decrescit. *l.* 4. §. 1. *ff. de censibus.*

38 Hæc lex extat apud Aggenum Urbicum, *lib. de limit. agror.* citaturque ex Theod. integro.

39 Alluvionis incrementum per se non est censendum, sed unum corpus cum eo cui cohæret, judicandum.

40 Alluvione qui quocunque loco, terram quæsiverunt, ejus domini fiunt, nec ipsius nomine functiones fisco præstant, *ut hic. Synopf. Basil.* 50. *tit.* 12. *cap.* 20.

41 Paludibus obruta loca, vel pascuis adscripta, possessorum sumptibus fertilissima facta a functionibus immunitatem habent: poena quinquaginta librarum auri in temeratorem hujus legis constituta *Syn. d. c.* 2.

42 Qui agrum aliquem paluftrem & inutilem exsiccavit, exaravit & exoluit, tributis statim non est onerandus, *ut hic.*

TIT. XLII.

DE SENTENTIIS PRÆFECTORUM [43] PRÆTORIO.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Thalassio P.P. Illyrici.

LITIGANTIBUS in amplissimo Prætorianæ præfecturæ judicio, si contra jus se læsos affirment, [non [44] provocandi, sed] supplicandi [45] licentiam ministramus: licet pro curia, vel qualibet publica utilitate, [seu alia causa] dicatur prolata sententia: nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari: ita videlicet, ut intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis Prætorianæ præfecturæ sententias post successionem [46] judicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. Dat. III. August. *Constantinop.* THEODOS. A. XVII. & FESTO V.C. CONSS. 439.

43 A præfectis prætorio non appellatur. *l.* 19. *l.* 30. *l.* 35. ℣. *de appellat. l.* 1. §. 1. *ff. de offic. præfect. prætor. l.* 8. §. 4. *de episcop. aud. Synopf. Basil.* 9. *tit.* 1. *capitul.* 53. ut nec à principe, vel senatu. *l.* 1. §. 1. §. 2. *ff. à quibus appellare.*

44 A præfecto prætorio principi supplicari licet, *l.* 5. ℣. *de precibus imper. offerend.*

TIT. XLIII.

Ea supplicatio ἀναψηλάφησις, id est retractatio. dixi ad *Novell.* 82. *cap.* 12. *in fine. Nov.* 123. *cap.* 1. διδασκαλικὸν, *Novell.* 119. *cap.* 5. & retractatio dicta est. *l. pen. in fin.* ℣. *de fide instrument. l. ult.* §. 5. ℣. *de temporibus appellat.* Quoties autem de sententia P. Prætorio principi supplicatur, ipsa sententia ad principem una cum precibus mittenda: licet ea pro republica lata sit, & quidem intra sententiæ latæ biennium, *ut hic. synopf. ibid. c.* 53. 45 Supplicatio, quæ fit Principi, genus est remedii adversus sententiam, *ut hic*, ut hæc ad superiorem judicem appellatio. ℣. *de appellat.* apud alium remissio: accusatio seu querela falsi, ℣. *si ex falsis instrumentis.* erroris propositio: ut & nullitatis seu invaliditatis, *l. si se non obtulit*, 4. § *condemnatum* 6. *ff. de re judicata.* Restituitio in integrum, qualis minoribus ob ætatem, majoribus etiam, ob absentiam justam conceditur. *l. cum & minores.* 4. ℣. *si adversus rem. judicatam. l. is, qui reipublicæ* 39. *ff. quibus ex causis majores.* Porro supplicatio *de qua hic*, & *l. si quid adversus* 5. ℣. *de precibus imperatori offerendis*, differt ab appellatione: quia appellatio iniquitatem judicis arguit: supplicatione vero errorem quisque proprium fatetur, *l. præfecti* 17. *l. minor.* 18. *ff. de minoribus*, *Novell. in medio litis non fieri sacræ formæ* 113. *cap.* 1. 46 Intra biennium postquam præfectus prætorio depositi præturam, & ejus dignitati succesit alter, supplicari ab ejus sententia potest oblato libello principi. Hodie ipsimet præfecto prætorio intra decem dies latæ sententiæ supplicari potest. *Nov.* 119. *c.* 5. ubi vide *Cujac. & Nov.* 82. *in fin.*

1 Actiones personales in Italia, præscriptione anni utilis tuebantur. Hæc præscriptio à Justiniano tollitur: uti paulo post plenius dicetur: adde *Synopf. Basil.* 59. *tit.* 15. *c.* 1.

2 Dixi ad XLIV. D. III.

3 *Vid. ut l.* 1. *vers. sing.* ℣. *cod. Cujac.*

4 Annus triplex nobis observandus, utilis, continuus (qui & Constantinianus) Justinianeus. Utilis utilibus & continuis dichus constat: Justinianeus certis annis finitus est. utiles dies dicebantur quibus quis experiri atque agere potuit. talibus dichus (utilibus scil.) triginta sex annus utilis constabat. *l.* 1. *ff. de diversis & temporalibus præscript. l.* 11. *l.* 5. *ff. ad l. Jul. de adult. l.* 5. ℣. *ad l. Jul. de adult.* sic cretionum dies seu cernendæ & adeundæ hereditatis iis diebus constabat quibus quis fit potestque cernere. *Cæcr. de ora Ulp. infra.* Qua in denumeratione acquisitio varia & anxietas summa occurrebat. Primum enim dies quibus Prætor, Judexque sedisset, finque copiam fecisset acturis, distinguendi erant a ceteris, ut & feriati à fastis, ne fastis & intercisis, ut hæc constarent, quærebatur amplius an actor, reusve potestatem eo tempore non habuisset juris sui persequendi sive id per Prætorem non licuisset, sive per occupationes proprias, morbi, justæ absentiæ & similes. Nec enim sufficiebat prætorem sedisse illis diebus. hoc est, dies sessionum erant quibus Prætor pro tribunali sedebat. *l.* 2. §. *dies* 1. *ff. quis ordo in bonorum possess.* sed & præterea requirebatur actorem illis ipsis sessionum diebus agere potuisse, generis hujus causam fuisse, ut decretum & causæ cognitionem requireret: ut ea ratione dies utiles sessionum diebus non continuo adnumerantur. Nam ex contrario adnumerabantur, si causa levis ac de plano instituti potest. *l. miles* 11. §. 6. *ff. ad legem Juliam de adult.* unde plerumque fiebat, ut annus ille utilis decennium fieret. *vers. deinde* ℣. *cod.* Hæc cum absurda essent, Constantinus in restitutionibus petendis & amittendis pro unico anno plures: pro utili continuos annos substituit: varios tamen pro locorum & regionum varietate. Nam ubi 26. anni dies illuxisset, in integrum restitutionibus petendis, quinque annos Romæ: quatuor in Italia: tres in provinciis præscripsit. *lege secunda, Cod. Theodos. de in integr. restitut. libro secundo, titulo sexto.* Sed prædicta Justiniano displicuere. Nam ubique locorum minoribus restituendis quadriennium constituit, dinumerandum ex die ex quo dies 26. illucescere illis inceperit: majoribus vero, ex quo absentes Reipublicæ causa esse desierunt. *l. ult.* §. *de temp. in integr. rest.* 5 Effusa anni interpretatio est, quoties annus sic ampliatur, ut ad decennium usque possit extendi. 6 Præteribuntur omnes actiones personales (excepta hypothecaria) triginta annorum spatio. Quid si lis contestata est? aliud. *ibi, exceptis.* Goth. Explicationem huius §. vid. apud Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 10. *num.* 23. ANS. 7 Hypothecaria quadraginta annis durat contra debitorem, vel ejus heredem. vid. *Cujac.* 2. *observ.* 18.

8 Præscribi res furtiva à fure & vi capta à prædone triginta annorum spatio potest, *ut hic.* adde quæ scripsi ad *l. ult.* ℣. *unde vi.* 9 *l.* 3. §. *de præscr.* 30. *annor v. l.* 5. §. *quib. non objicitur.*

10 Actionis vitia. *l.* 3. §. *de præscr.* XXX. *vel.* 11 *l.* 1. *in fin.* §. *de bon. matern.* 12 Sacra paterna quid, dixi *l.* 10. §. 1. ℣. *de adopt.* 13 Filiofamilias non valenti agere, non imputatur præscriptio *Bald.* 14 *l.* 3. §. *de præscr. XXX. v. l.* 4. §. *de bon. quæ l.* vid. *Wurmf. t. præl.* 6 *obs.* 17. adde *Pan.* 3 *not.* 9. 15 Lege impediente agi non potest. 16 Vid. *l.* 1. *ff. si mulier ventr. nomine. l.* 1. *l.* 2. 1. *ex quibus caus. major.* 17 Desides à vigilantibus distinguendi: hi pœnas illorum pati non debent. *l.* 3. *in fin.* ℣. *cod.* vid. *l.* 24. *in fin. ff. quæ in fraud. credit.* vid. *l. ult.* §. *depositi.*

18 Vid. *l.* 31. *ff. de epist. aud.* 19 *l.* 2. *in fin. ff. ex quibus causis major. l.* 4. *l.* 22. *ff. de in jus vocando.*

20 *l.* 4. §. 5. *ff. de damno.* dixi ad *Nov.* 112. *c.* 2. *Cujac. ff. obs.* 15. 21 Libellus principi datus litis contestationem in aliis causis, quam annalibus facit.

1 *l. 47. ff. de re judic.*

TIT. XLIII.

QUOMODO [1] ET QUANDO JUDEX SENTENTIAM PROFERRE DEBEAT PRÆSENTIBUS [2] PARTIBUS, VEL UNA PARTE ABSENTE.

An judex possit, vel cogatur absentem damnare.

1. Imp. M. Ælius Antoninus A. Publicio.

Non semper compelleris, ut adversus absentem pronuncies, propter subscriptionem Patris mei, qua significavit, etiam contra absentes sententiam dari solere. Id enim eo pertinet, ut etiam absentem damnare, non ut omnimodo necesse [3] habeas [4].

De causa peremptorii edicti cessante.

II. Imp. Gordianus A. Severo.

Cessante quoque causa peremptorii [5] edicti [6], adversus eos, qui admoniti [7] judicio adesse noluerunt, sententiam à judice posse proferri certum est. IV. Kalend. April. A. & Pont. Conss. [8] 239.

An sententia contra absentem lata firmitatem habeat.

III. Idem A. Antistio.

Ab [9] eo judicato recedi non potest, quod vobis absentibus & ignorantibus [10] atque indefensis [11] dicitis esse prolatum: si ubi primum cognovistis, non illico de statutis querelam detulistis. Ita enim firmitatem sententia, quæ ita prolata est, non habebit, si ei non sit commodatus adsensus. P. P. IV. Idib. Jun. Gord. A. & Aviola Conss. 240.

Feriato *die* & absente *parte lata sententia non valet.*

IV. Imp. Philippus A. Domitiano.

Si (ut proponis) pars diversa die feriato [12] absente, vel [13] ignorante te, à Judice dato, ferri sententiam pro partibus suis quasi [14] contumaciter deesses, impetravit: non immerito Præses denuo negotium alterius [15] Judicis notioni terminandum commisit. P. P. V. Id. Octobr. Peregrino & Ælian o [16] Conss. 245.

De loco.

V. Idem A. & Philippus C. Longino.

Si (ut proponis) Præses provinciæ, cum certum locum [17] causæ cognoscendæ dedisset, alibi per obreptionem aditus sententiam adversus te absentem protulit: quod ita gestum est, ad effectum juris spectare minime oportet.

De minoribus, curatore carentibus.

VI. Impp. Valerian. & Gallien. AA.

Si Præses quasi desertam [18] ab adultis tuis causam appellationis [19], quæ ab adjutore [20] suo facta fuerat, circumduxit [21], eo tempore, quo adulti curatores non habebant: repetitus notionem suam exhibebit [22]. Neque enim debet adultis nocere, quidquid eo tempore statutum est, quod defensione [23] justa, & curatoris auxilio fuerant destituti.

De his qui denunciationibus conventi non sunt.

VII. Impp. Diocletianus & Maximianus.

Ea, quæ statuuntur adversus absentes [24] non per contumaciam, scilicet denunciationibus [25] nequaquam ex more [26] conventos, judicatæ rei firmitatem non obtinere certum est. P. P. III. Kal. April. ipsis V. & IV. AA. Conss. 293.

Quæ observanda sunt parte absente.

VIII. Idem AA. Claudiæ.

Consentaneum [27] juri fuit, temporibus ad præsentiam partis adversæ præscriptis, Præsidem provinciæ impleta juris solennitate [28], & adversario tuo ternis [29] literis, vel uno [30] pro omnibus peremptorio edicto, Ut *præsentiam sui faceret*, commonefacto, si in eadem contumacia perseveraverit, præsentis allegationes audire: quod vel successor ejus facere curabit. A quo ter [31] citatus, si contumaciter præsentiam sui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum, ut sese repræsentet [32], vel possessionem [33] bonorum, cui incumbit, ad te transferre, & adversarium petitorem constituere: vel auditis defensionibus tuis, id, quod juris ratio exegerit, judicare. P.P. III. Kalend. Octobr.

In Authent. de litigiosis. §. omnem. col. 8. tit. 13. al. 8. Novell. 112. cap. 3.

Qui semel actionem [34] *proponit, sive conventione judiciaria, sive precibus Principi oblatu, Judicique insinuatu, & per eum adversario cognitu: necesse habet usque ad finem litem exercere. Qui si causam persequi differat, reo postulante, tribus edictis citetur per intervalla triginta dierum, quia vox præconia* [35] *paucis innotescit. Que citatio & per Principem delegatu permittitur: Quod locum habet, & si lis cœpta non sit. Quod si vocatus litem detrectet: ei aliud anni spatium indulgetur, intra quod si cessat, Judex auditis allegationibus præsentis, & perquisita veritate, pronunciet. Sed nec intra annum veniens auditur, nisi prius reo litis expensas, quas sustinuerit, inferat. Hu quoque præstitus, si interruptu duntaxat anno denuo litem deserit, post trium edictorum, & anni unius spatii observationem ab omni cadat actione.*

De tribus denunciationibus.

IX. Iidem AA. Leontio.

Tres denunciationes [36] ad peremptorii edicti vicem [37] adversus contumaces convalescere, salubriter statutum est. P. P. XI. Kal. Novemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De causa absentiæ necessaria.

X. Iidem AA. Blesio.

Cum non [38] voluntatis tuæ arbitrio, sed necessitate [39] profectus sis, quicquid contra te absentem statutum fuerit, quando absentiæ causa necessaria fuit, officere tibi juris ratio non permittit. P.P. III. Id. Maji, Tiberiano & Dione Conss. 291.

De eo, qui non appellavit.

XI. Iidem AA. & CC. Valerio.

Cum præsentibus [40] partibus litem inchoatam proponas: si posteaquam contra te (licet absentem) pronunciatum est, intra præfinitum diem non appellatam [41] sententiam rescindi [42] postulanti, multæ sacræ constitutiones refragantur.

2 Sumptum hoc est ex legibus XII. Tabularum, de quibus dixi ad eas dem, *l. 2. tit. 7. §. 10. adde 7. Gell. 2.*

3 Vid. *l. 11. ff. de judiciis.*

4 Et ita pro absente judicari potest.

5 De peremptorio, vid. *l. 68. l. 69. l. 70. ff. de indic.*

6 Sententia ut valeat, citatio peremptoria requiritur, *ut hic*: Cujus sententiæ viginti septem exceptiones, vid. apud Socinum *reg.* 352.

7 A Judice. unde colligunt, Simplicem judicis jussum vim peremptorii consequi, & in vera contumacia reum constituere. Mihi tamen videtur id Imperator innuere, Cessante interdum quarto edicto seu peremptorio absentes condemnari. dixi ad *l. 13. §. 2. ff. de judiciis*: vel, Non semper requiri, ut peremptorium palam proponatur: sufficere, si in notitiam rei venerit, cum & literæ & denunciationes sufficiant, *ut hic*, & *l. 9. J. eodem. l. 1. C. Theod. de petit. & dessil.* Denique satis esse quoquo modo reus conventus fuerit. *l. 47. in fin. ff. de re judic.*

8 *Dat. 3. Id. Aug. Constant. Theod. 17. & Festo 5. Coss.* Qui ita censent subscriptionem restituunt, ne ἀνιστορησία laborent. Hujus enim tituli series hucusque legis inscriptio id non patitur.

9 Si adversus absentem prolata sententia fuerit, is vero, cum primum cognovit, non appellaverit, non potest amplius absentiæ prætextu rescindi, *ut hic, Synopsis Basil. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. c. 55. & l. Harm 4. §. 52.*

10 Contumax alias non est qui se vocatum in jus esse nescivit.

11 Non potest sententiam impugnare, qui legitimo tempore non appellavit: quia videtur ei adquievisse. dixi ad *l. 9. ff. de liberali.*

12 Die feriato sententia non profertur: prolata, vitiatur. *l. 1. ff. de feriis.* vid. *Oldend. c. 13. de sent.* Goth. Vid. in hanc leg. Bellon. *supputat. lib. 3. cap. 18.* Ans.

13 Vid. *Cujac. 8. obs. 30.*

14 Sententia lata contra contumacem, qui non erat contumax, ipso jure nulla est.

15 Per sententiam nullam delati judicis, extinguitur ejus jurisdictio, *ut hic, & l. ult. J. de sent. qua sine certa quantit.* Quid ordinarii? non extinguitur. vid. *Wurmf. 1. pract. 22. obs. 3.* 16 Æmiliano. 17 Si alio loco quam quo debeat, judex judicet, sententia nulla est. *l. 21. §. 10. ff. de arbitris. l. 6. J. de sentent. & interlocutionibus.* die idem de loco non tuto. vid. *Oldend. cap. 24. de sententiis.* 18 Res ita habet: Minor condemnatur. Curator & curatoris adjutor appellant, postea moriuntur: cum nemo appellationem prosequeretur, quasi desertam appellationis causam præses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodici, vel appellationis, ipso jure tutus est minor vigintiquinque annis indefensus, *ut hic. l. 45. in fin. ff. de re judicata.* 19 A sententia desertæ appellationis appellari potest. vid. *Wurmf. 1. pract. 24. obs. 17. 20. 21. 22. ubi de deserta appellatione.* 20 De quo vid. *l. 13. §. 1. ff. de tutelis.* adde *Alciatum 5. parerg. 18.* 21 Circumducere causam appellationis, Galli dicunt, *mettre l'appellation & ce dont a esté appellé au neant.* ita quoque dicitur circumduci cognitio in *l. 27. §. 1. in fin. ff. de liberali. & in l. 73. §. 1. ff. de judiciis.* Circumducere edictum, Galli dicunt, *Rabatre un desfaut*, & in *l. 45. ff. de re judic.* acta circumduci quiddam plenius videtur. 22 Atqui judex sententiam suam mutare non potest? vid. Dynum ad *c. 21. de reg. in 6. v. l. 75. ff. de reg. jur.*

23 *d. l. 45. d. l. 24.* 24 *Paul. 3. sent. §. 5. v. l. 47. ff. de re jud. l. 6. §. 3. ff. de confessis. vid. quæ notavi dicta l. 1. §. penult. ff. quæ sent. sine appell.* 25 *l. 9. J. eod.* 26 Vid. *l. 8. J. eod.*

27 Vid. quindecim exceptiones apud Felinum in *cap. licet 9. extra de probat.* Goth. Vid. in hanc leg. Goedd. *de sequestr. c. 1. n. 110.* Ans. 28 *l. 7. J. eod.* 29 Trinis literis, *Paul. 5. sent. §. 6.* tribus edictis, *l. 13. §. 1. ff. de re judic.* per tres vices, *l. 13. §. 2. J. de judiciis.* edictis legitimis, *l. 2. in fin. J. ubi in rem actio.* 30 *d. §. 6. d §. 1. l. 72. ff. de judiciis.* 31 Iteum *Cujac. 18. obs. 30.* ita legit, ut hoc verbum referatur ad successorem judicantis. 32 Hæc enim via humanior est.

33 *Novell. 53. cap. 4. §. 1. l. 3. in fin. J. de procuratorib. l. 13. §. 3. J. de judiciis. l. 2. ff. quibus ex causis in poss.* vid. *l. 15. §. 6. ff. de damno.* 34 Actor ad finem usque litem exercere cogitur: cujus sententiæ octo exceptiones vide apud Socin. *reg.* 32. 35 Id est, præconis.

36 *l. 7. J. eod.* 37 Dixi ad *l. 13. §. 2. J. de judiciis.*

38 Absenti ex causa probabili & necessaria, sententia non nocet. *l. 4. J. de procuratorib. l. 1. J. quibus ex causis major. l. 7. in fin. ff. de minor. l. 53. §. 2. ff. de re judicata. Syn. Basilic. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. capite 60.*

39 *l. 26. in fin. ff. ex quibus causis major.*

40 Solenniter condemnatus in-

42 Vid. *l. ult.*

tra legitima tempora non appellans amplius non auditur. 41 Legitime scil. *J. sentent. rescindi non posse.*

TIT. XLIV.

DE SENTENTIIS [43] EX PERICULO [44] RECITANDIS [45].

Non sufficit sententiam latam esse in scripto, si non fuit recitata. Paul. de Cast.

I. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Quinto

Reitri nulla sententia est, quam scriptam edidit litigatoribus, si [46] non ipse recitavit. Si igitur nihil fallis, omissa provocationis mora; ex integro judicari impetrabis à Rectore provinciæ.

Sententia primo scripta, & postea recitata non potest corrigi, vel mutari. Bald.

II. Imppp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Probum P.P.

Hac lege perpetuo credimus ordinandum, ut Judices, quos cognoscendi, & pronunciandi necessitas tenet, non [47] subitas, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment, & emendatas statim in libellum secuta fidelitate conferant, scriptasque ex libello [48] partibus legant. Sed nec sit eis posthac copia corrigendi, vel mutandi [49]: Exceptis [50] tam viris eminentissimis Præfectis prætorio [51], quam aliis illustrem administrationem gerentibus, cæterisque illustribus Judicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium [52] suum, & eos, qui ministerium suum eis accommodant, sententias definitivas recitare. Dat. XII. Kal. Februar. Grat. A. II. & Probo Conss. 371.

Non sufficit sententiam scribi, nisi legatur, & verbis proferatur. Bald.

III. Idem AAA. ad Probum P.P.

Statutis generalibus jussimus, ut universi Judices, quibus redendi juris in provinciis permissimus facultatem, cognitis causis, ultimas [53] definitiones de scripti [54] recitatione [55] proferant. Huic adjicimus sanctioni, ut sententia, quæ dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem *sententiæ* habere mereatur: nec [56] ad rescissionem perperam decretorum, appellationis solennitas requiratur. Dat. III. Non. Decembr. *Tribus*, Grat. A. III. & Equitio Conss. 374.

In Authent. de manc. princ. §. sit tibi. col. 3. tit. 4. Novell. 17. cap. 3. & col. 6. tit. 12. al. 11. ut clerici apud. §. 1. Novell. 83. in princ.

Nisi breves sint lites, & maxime vilium personarum, vel causarum (tunc enim sine scriptu & sine aliqua expensa cognoscere Præsidem oportet) & nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos.

43 Judicum scil. An idem in arbitris, ut ab eis dictæ sententiæ homologationem de scripto ferri oporteat, ne alioquin condemnatus arbitri sententiæ stare non teneatur? ita dici posse videtur. *l. 1. J. eodem. l. 4. §. 6. J. de recept. arbitr.* compromissum enim ad similitudinem judiciorum regitur. *l. 1. de ff. de recept. arbitris.*

44 *l. 4. C. Theod. 16. breviculo.* Haloand. quæ lectio à Budæo & Alciato probatur, 1. *dispunct.* 2. Brevicu-lum, *Sext. Ruff. Isid. 1. l. ult. J. de conven. fisci debitoribus.* diminutivum à brevi *Plautus in Aulularia, Canum, vanum, ventriosum, succulentum, breviculum.* Est quasi scedula, Galli, *Dicton ou brevet.* Quidam vulgarem lectionem defendunt, hoc sensu, quemadmodum Judex sine periculo sententiam proferre possit, & in exemplum profe-runt Prætorem nescio quem Genuensem, qui cataphractus equo insidens senten-tiam olim tulerit, dum iram viri damnatique formidaret: sed ea opinione nihil ineptius. Cujac. 5. *obs. 25. in fin.* Periculum existimat esse indicem sive libellum. Nam quod in Apophthegmatis, Plutarchus appellat σελίν, Æmilius Probus in Epaminonda & Alcibiade *periculum* vocat Cicer. 1. *de legib.* Qui in isto periculo non ut à poëta veritatem exigunt: & *in frumentaria*, Pericula magistratuum, & *in antiquiss. lib. notatum*, quem idem Cujacius habet, Hæc ita scripta sunt, *D'P. de periculo, DL. de libello*, adde *l. 15. J. qui accusare.* Hæc tamen interpretatio Hotomano 3. *obs* 20. non probatur: putat namque Hotomanus, Periculum superioribus locis non ea significatione accipi, sed pro judicii discrimine in dubio litis eventu: absurdum alioquin fore constitui, ut per indicium, id est, summatim tantum sententiæ recitentur, ac non potius integræ; ut res sit, certum est hoc innui, Sententiam sine scripto latam nullam esse, id est, si dicta, non lecta, vid. *l. ult. J. commin. epist. program. Nov. Leon. 45. Oldend. c. 20. sent.* Ex periculo igitur est, ex tabella, ex libello, ex scripti recitatione. vid. *l. 2. J. eod.* Est qui, *sententiam ex periculo recitare*, interpretetur, de memoria, seu memoriter, ἀπὸ τῆς πάρας à tentamento. *Ferrand. 2. Explic.* 13. 45 Recitatis, *C. Theod. eod.* 46 Arbitri sententia nulla est, si dicta tantum, non lecta, vel scripta. *l. 6. §. 5. ff. de modo multarum. l. 8. vers. Hoc etiam. J. de princ. agent. in reb.* Goth. Sed Jure Canonico sententia etiam sine scripto & voce prolata valebit. *cap. 43. extr. de test. & attest.* Ans. 47 *l. 6. in fin. ff. de modo multar. l. 1. J. de requir. reis. l. 20. J. de pœnis. l. 15. ff. de judic.* 48 Ex breviculo, ex periculo, *ff. in epigraph. hujus tit.* De scripti recitatione, *l. 3. J. eod.* ex tabella, ex pila. 49 Ideoque quod judex correxerit, vel mutaverit, ipso jure nullum fuerit. Seneca *in declam. & controv. Judex quam tulerit de reo tabellam revocare non potest. Quæstor non mutat pronunciationem.* Apul. 1. Florid. *Tabella semel lecta, nec augeri litera una nec minui potest.* Non idem est in interlocutione. *l. 14. ff. de re jud.*

50 Sententiam per alium recitare judici non licet, nisi sit illustris, *ut hic*, nisi unus ex pluribus judicibus recitet sententiam ex mandato & aliorum præsentia. *cap. cum ab uno 4. de sent. & re judic. in 6.* nisi sententia sit interlocutoria. *Bald. l. ult. J. eod.* nisi quibus casibus valet sententia sine scriptura. *c. ult. de re jud.* vid. *Sotin. reg. 101.* 51 Qui sine scripto sententiam proferre possunt. Cassiod. *de sentent. præf. præt.* verbo, *sententiam dicit.* 52 Aut præconem. 53 Sententiæ definitivæ scripturam requirit, *ut hic*, interlocutio non requirit, quin & definitivæ sententiæ certis casibus non requirunt. *Auth. prox. J. eod.* & super incidenti sententia. *l. pen. ff. de authh. tut.* Goth. Hæc lex canonisata est. *cap. 8. caus. 2. quæst. 1.* Ans. 54 Vid. *l. 2. J. eod.* ibi, *ex libello.*

55 Sententiam dici non sufficit, nisi scripta prius legatur, *ut hic. Synopf. Basil. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. cap. 64. 1. Harmen. 4. §. 41.* 56 *l. ult. J. sentent. rescind. non posse.*

TIT. XLV.

DE SENTENTIIS [57] ET INTERLOCUTIONIBUS 58 OMNIUM JUDICUM.

De eo, qui per procuratorem litigavit.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Quintiliano.

On videtur nobis rationem [59] habere sententia decessoris tui: qui cum cognovisset inter petitorem, & procuratorem, non [60] procuratorem, sed ipsam dominam litis condemnavit [61], cujus persona in judicio non fuit. Potes igitur, actoris vel rei.

57 xlii. D. 1. Sententia quid est? Decretum a judice interpositum servato judiciorum ordine, de summa aut capite quodam litis, quod absolutionem rei continet, vel condemnationem certam

58 Interlocutio quid est? præceptum judicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: nec enim finit aut perimit litem: dicitur & præjudicium, jussum, articulus, suasio. *l. 7. J. eod.* impropriè sententia. 59 Sententia rationem non habens nulla est. 60 Sententia nulla est, si litigante procuratore sententia in personam domini concipitur. Cur? Procurator sive ab initio litem exercuit, sive lite composita, sententia damnandus est. *l. 31. in fin. ff. de negot. l. 20. ff. judicat. solvi, l. inter 8. in fin. ff. de in integr. rest. l. 42. §. 6. ff. de procur. l. nihil 20. ff. de procurat. Oldend. c. 35. de sent.* quod quidem *Wurmf. 1. pract. 22. c. 7. & tit. 23. c. 2.* notat verum esse jure civili, non jure canonico ex gloss. & Abbate in *cap. scifcitata 6. Ext. de in integ. rest. & c. querelam. 24. Ext. de elect.* Negat etiam id locum habere in tutore, curatore & syndico: eum posse sententia in pupillum, minorem, & Ecclesiam ferri, tametsi in judicio non fuerint, sed per conjunctas personas litigaverint. Idem quoque esse, si procurator lite contestata, ad unum tantum actum substitutus sit. *Bald. hic*: ut & in sententia interlocutoria minus præjudiciali. Item si dominus præsens in judicio sit, si illustris persona condemnanda sit, aut si de causa matrimonii agetur. *d. l. nihil 20.* postremo in servitute reali: sententiam enim prædio dici. *l. liberto 31. in fin. ff. de negot. Sac. reg. 36.* Goth. Adde Andr. Gail. *lib. 1. obs. 111. num. 2.* Ans. 61 Sententia condemnatoria adversus procuratorem ferenda est, *ut hic.* An & absolutoria? ferenda est: ut notavi ad Accurf. *l. 6. §. Maritus 7. ff. mandati.* Adde *Roman. singul. 499.*

tur, ut re integra, de causâ cognoscere. Dat. IV. Kal. Jun. Antonino A. III. & Geta CC. Conss. 209.

De lata arbitri.

II. Imp. Antoninus A. Sextilio.

Si arbiter datus à Magistratibus, cum sententiam dixit, in libertate morabatur, quamvis [1] postea in servitutem depulsus sit, sententia tamen ab eo dicta habet rei judicatæ auctoritatem [2].

De sententia definitiva.

III. Imp. Alexander A. Vectio.

Præses provinciæ non ignorat definitivam sententiam, quæ condemnationem [3], vel absolutionem non continet, pro justa non haberi. P. P. Kalend. Octobr. Maximo II. & ÆlIano Conss.

De ordine judiciorum servando.

IV. Idem A. Severo.

Prolatam à Præside sententiam contra [4] solitum judiciorum ordinem [5], auctoritatem rei judicatæ non obtinere certum est. P. P. XV. Kal. Januar. Alex. A. & Dione Conss. 230.

De sententia lata sub modo.

V. Imp. Philippus A. & Philipp. C. Montano.

Cum eorum, qui principaliter fisco tenebantur, bona ea lege fidejussoribus Procurator tradi jusserit, ut [6] ipsi indemnitatem [7] fisco præstarent, nec à sententia ejus intercesserit provocatio: consequens est datæ formæ obtemperari.

De loco & de officii præsentia adhibenda.

VI. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Zoilo.

Cum sententiam Præsidis irritam esse dicis, quod non publice [8], sed [9] in secreto [10] loco officio ejus non præsente, sententiam suam dixit, nullum tibi ex his quæ ab eo decreta sunt, præjudicium generandum esse constat. P. P. V. Kalend. Decembr. Caro & Carino Conss. 283.

Si Præses paciscí suaserit.

VII. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Isidoræ.

Ex stipulatione parta actione, paciscí proximis personis suadendo [11] Præses provinciæ, verborum obligationem, quam certo jure tolli tantum licet, extinguere non potest: nec vox [12] omnis Judicis judicati continet auctoritatem: cum potestatem sententiæ certis [13] finibus concludi, sæpe constitutum sit. Quapropter si [14] nihil causa cognita secundum juris rationem pronunciatum est: vox paciscí suadentis Præsidis actionem perimere, si quam habuisti, minime potuit.

Si empta evincatur in libertatem.

VIII. Iidem AA. & CC. Licinio.

Libera quidem Theodora, quam ex emptionis causa, vel in solutum creditori traditam proponis, pronunciata [15]: citra provocationis auxilium sententia rescindi non potest. Verum [16] si mota quæstione, præmissa denunciatione ei, qui auctor [17] hujusmodi mulieris fuit, judicatum processit: quanti tua interest, empti, si emisti: vel ob debitum reddendum: si in solutum data est, repetere non prohiberis.

De retractatione.

IX. Iidem AA. & CC. Domno.

Post sententiam, quæ finibus [18] certis concluditur, ab eo, qui pronunciaverat, vel ejus successore, de quæstione, quæ jam [19] decisa est, statuta rei judicatæ non obtinent auctoritatem: Nam nec de [20] possessione pronunciata, proprietati ullum præjudicium afferunt, nec causam ullam interlocutiones [21] plerumque [22] perimunt. S. Non. April. CC. Conss.

Qui possint patria interdicere, vel non.

X. Iidem AA. & CC. Menodoro.

Nulli, qui statuendi [23] non habet facultatem, interdicere patria cuiquam permittitur. III. Non. *

De jurejurando.

XI. Iidem AA. & CC. Luciano.

Cum judex in definitiva sententia *jusjurandum* [24] *solummodo præstari* præcipiat, non tamen addat, quid, ex recusatione, vel præstatione sacramenti fieri oportet: hujusmodi sententiam [25] nullam vim obtinere palam est.

De Latina & Græca lingua.

XII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Juliano Proconsl. Asiæ.

Judices tam [26] Latina, quam Græca lingua sententias proferre [27] possunt [28]. Datum V. Id. Januar. Cæsario & Attico Conss. 397.

Ne exemplis, sed legibus judicetur. Bart.

XIII. Imp. Justin. A. Demostheni P. P.

Nemo [29] judex, vel arbiter existimet neque consultationes, quas non rite judicatas esse putaverit, sequendum, & multo magis sententias eminentissimorum Præfectorum, vel aliorum procerum (non enim si quid non bene ditimatur, hoc & in aliorum Judicum vitium extendi oportet, cum *non exemplo* [30], *sed legibus judicandum* [31] *sit*) neque si cognitionales sint amplissimæ Præfecturæ, vel alicujus maximi magistratus prolatæ sententiæ: sed omnes judices nostros veritatem, & legum, & justitiæ sequi vestigia sancimus. Datum III. Kalend. Novembr.

De reconventione.

XIV. Idem A. Demostheni P. P.

Cum Papinianus summi ingenii vir in quæstionibus suis rite disposuerit, non [32] solum judicem de absolutione rei judicatæ [33], sed [34] & [35] ipsum actorem, si è contrario obnoxius fuerit inventus, condemnare: hujusmodi sententiam non solum roborandam, sed etiam augendam esse sancimus, ut licet judici, vel contra actorem ferre sententiam, & aliquid cum daturum, vel facturum pronunciare: nulla ei opponenda exceptione, quod non competens judex agentis esse cognoscitur. Cujus [36] enim in agendo observat arbitrium, eum habere, & contra se judicem in eodem [37] negotio non dedignetur. Dat. XV. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

In Authent. De executoribus §. fin. col. 7. tit. 8. al. 7. Novell. 96. cap. 2.

Et consequenter ego ab aliquo conventus, *si vicissim ipsum pulsare velim, statim quidem non licet, nisi apud* [38] *eundem judicem. Qui si displicuit, intra viginti dies recusari potest* [39], *aliusque mereri, apud quem rursus utrumque negotium ventiletur. Alioqui lite contra me mota prius ventilata, & terminata, tunc demum & ego admittar.*

De lite habente plura capita.

In Auredani libro notatur hic deesse Græcam constitutionem: eam ex Basilicis edidit Cujacius lib. 12. obs. cap. 2. *eamque Justiniani esse tradit.*

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

Ἡ Διάταξις καλοῦσι πολλῶν ὄντων ἐν τῇ δίκῃ κεφαλαίων, δικαιοῦ τὸ δικαστὴν ἐπὶ ποιῶ αὐτῶν ἐξαγαγεῖν ἀπόφασιν τελείαν ἢ τότε πάλιν ζητῆσαι περὶ τῶν ἄλλων, ἢ πάλιν ἐξενεγκεῖν τὴν δοκοῦσαν αὐτοῖ διάφασιν, ἢ μὴ ἀναληψίζεσθαι μίαν ἀπόφασιν περὶ πάντων ἅμα λέγειν τὰ κεφαλαίων.

XV. Imp. Justinianus.

Constitutio jubet, ut si multa sint in lite capita [40], possit Judex super quibusdam eorum sententiam definitivam ferre, tuncque iterum de aliis quærere, & sententiam proferre, quæ ipsi videatur: neque compellatur unam sententiam de omnibus capitibus simul dicere.

De appellatione, & de judicii recusatione.

XVI. Idem A. Juliano P. P.

Cum solitum est in sententiis judicum sic interlocutionem proferri, *ut non liceat partibus ante definitivam sententiam ad appellationem* [41], *vel recusationis venire auxilium*: quidam putabant [42] non licere ante litem contestatam, nec judicem recusare, quem admodum nec ab eo appellare. Cum enim simul utrumque vocabulum ponitur: tam *appellationis*, quam *recusationis*, provocatio autem ante litem contestatam non potest porrigi: putabant, quod nec recusare quidem Judicem cuiquam concedatur ante litem contestatam: quod minime vetitum est. Caveant itaque Judices hujusmodi sermonem simul, & sine certa distinctione proferre.

TIT. XLVI.

DE SENTENTIA [43], QUÆ SINE CERTA [44] QUANTITATE PROFERTUR [45].

Valet sententia de futuro, si dependeat à jure, quod est de præsenti. Bart.

I. Imp. Severus, & Antoninus AA. Ælianæ.

Cum judicem, quoad [46] pecunia condemnationis soluta fuisset, de [47] pendendis [48] usuris legem dixisse profitearis: non [49] contra juris formam sententiam datam palam est.

Sententia, quæ pronunciatur indemnitatem esse præstandam, valet. Salic.

II. Imp. Alexander A. Marcellino.

Quamquam pecuniæ quantitas sententia Curatoris [50] reipublicæ non continetur, sententia tamen ejus rata est, quoniam indemnitatem [51] Reipublicæ præstari jussit.

Sententia, & mens judicantis talis esse præsumitur, qualis & quanta ex allegatis, & probatis concipitur. Bald.

III. Imp. Gordianus A. Æmiliæ.

Hæc sententia, *Omnem* [52] *debiti quantitatem cum usuris competentibus* [53] *solve*, Judicati actionem præstare non [54] potest: cum apud Judices ita demum sine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei judicatæ censeatur, si [55] parte aliqua actorum certa sit quantitas comprehensa.

Ubi sententia incerta est ipso jure nulla, non prohibetur judex aliam certam proferre, etiam contrariam primæ. Salic.

IV. Idem A. Saturninæ.

Hæc sententia, *Quæ bona* [56] *accepisti, solve*: cum incertum esset, quid accepisset: quantumcunque ab eo peteretur [57], præsertim cum ipse, qui extra ordinem judicabat, interlocutus sit *dotem* [58] *datam, quæ repeteretur, non* [59] *liquidam esse, judicati auctoritate* non nititur. Cum igitur is, qui postea judicabat, contra te certam sententiam protulerit, neque à statutis provocaveris: ipsa tuo facto confirmasti judicatum.

[1] Facit l. 2 ff. de off. præsect. d. l. 2. & l. ult. ff. de testam.

[2] Communis enim error excusat.

[3] Sententia absolutionem vel condemnationem requirit: aliosquin ipso jure nulla est. l. 7. & 11. ff. eod.

[4] Sententia contra ordinem judiciorum lata nulla est. l. 2. ff. eod. l. 12. ff. de appell. vid. Old. c. 11. de sentent.

[5] Qui & ordo Synops. Basil. ex lib. 9. tit. 1. c. 68. & Harm. 4. §. 42.

[6] Modus ita concipi solet: Si sententia lata est sub modo, valet: & servandus est modus, si non est appellatum.

[7] Rationem dubitandi collige ex l. 2. ff. de sent. quæ sine certa quantitate.

[8] Id est, publico loco.

[9] Sententia dicta secreto irrita est. Syn. Basil. 8. tit. 10. ex lib. 9. tit. 1. c. 70.

[10] Dixi ad l. 5. ff. tit. prox. pura in consueto. vid. Oldend. c. 25. de sentent.

[11] Judex paciscí suadens, sententiam non fert, neque actionem tollit. Judicis suasio interdum propinquos, ut transigant, vim transactionis, aut sententiæ non habet adde l. 1. ff. comminationes, epist. program. subscript.

[12] Judicis vox omnis authoritatem judicati non continet.

[13] l. 9. ff. eod. certa decisione, certa qualitate, & plena cognitione.

[14] l. 4. §. eod. l. 11 ff. eod.

[15] Vid. quæ notavi ad l. 46. ff. de verb. sign. & ita emptori evicta per sententiam.

[16] Si ancilla in solutum mihi data est, eaque libera pronunciata sit, agam actione primitiva: si mihi vendita fuerit, utilis ex empto.

[17] Id est, qui vendidit, vel in solutum dedit.

[18] l. 7. ff. eod.

[19] Judex in re eadem suam, vel antecessoris sententiam retractare non potest, *ut hic*, & l. 3. ff. si à non competente.

[20] Non eadem est causa possessionis & proprietatis. Ideoque qui sententiam tulit de possessione, non prohibetur postea sententiam ferre de proprietate. l. 3. si à non competente.

[21] Interlocutoria est præceptum judicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: non etiam dirimit aut finit. Id & præjudicium dicitur & articulus, & improprie sententia & suasio. l. 7. ff. eod. vid. Cujac. hic.

[22] Recte hoc additum est, quia interlocutio plerumque rem perimit, veluti admissa exceptione peremptoria. l. 37. C. Theod. de appellat. vel adnotat reo absente & obsignatis bonis, l. 2. ff. si pendent. appell. 23 Qui statuere non potest, non potest interdicere. vid. l. 20. ff. de jurisdict. 24 Delatio juramenti vim definitionis non habet. 25 l. 4. l. 7. §. eod. 26 Ordo est inversus, lege *tam Græca quam Latina*, Petr. Fab. 1. Semest. 25. similis præposteratio est apud Senecam lib. de ira 12. & in l. 53. ff. de reg. jur. l. 23. §. 6. ff. de ritu. l. 25 §. idem scribit ff. familiæ. l. 85. ff. de solutionibus. l. 2. §. 1. ff. testam. quemadmod. aper. l. 222. ff. de verb. sign. l 11 § mulier. ff. de adul. adde Cujac. 3 obs. 5 & Instit. de l. Aquilia.

[27] An etiam inter Latinæ gentis homines, hoc est, Latinæ nationis sive linguæ? Forcatulus *in sphæra legali*, ita putat. Notat enim Romæ, ubi lingua Græca satis familiaris fuit, permultas sententias Græcis verbis latas fuisse. l. 17. §. ex quib. causis in fam. l. 13. in fin. ff. de jurejur. l. 9. §. 8. ff. de pœnis. adde l. 1. in fin ff. de verb. oblig. 28 Et ita derogatur legi 48. ff. de re judicata.

[29] Sententiam ab alio dictam judex appellationis sequi non debet: sed quod legibus consentaneum. Synops. Basil 8. tit. 1. ex lib. 9 tit. 1 c 75. & 1. Harm. 4. §. 40. 30 Legibus non exemplis judicandum est. l. 12. ff. de offic. præsid. l. 1. §. 10. §. de veteri jure enucl. §. ult. Inst. de satisdat. fallit nisi sint exempla publicæ cujusdam personæ velut principis, vel plurium publicarum personarum: aut si jus deficit: tunc enim exemplis judicari potest. vid. Socinum. 31 Vivitur tamen exemplo, Nov. 22. c. 21. in pr. 32 Sententia absolutionem vel condemnationem continere debet.

33 Al. *judicare*. 34 Reconventi actor à reo potest apud eum judicem ad quem in jus vocatus est ab ipso actione: hoc enim non licet competenti: licet quoque causæ sint diversæ & separatæ, *ut hic*. Cujus sententiæ ob hoc eam exceptiones vide apud Socinum reg. 332.

35 l. 22. ff. de judicii. Nov. 96. c. 2. Nov. 123. c. 25. adde 3. q. 8. 9. c. accusatores. vers. cujus in agendo.

36 Male hinc colligunt: Eundem advocatum, & judicem esse posse cum hic de mutuis petitionibus agatur, eo sensu in causa reconventionis non habere locum exceptionem judicis incompetentis.

37 Id est, in eadem lite, non diversa.

38 Coram eodem judice conventionem fieri oportere.

39 Vid. Nov. 53. cap. 3. Rittershus. part. 9. c. 17. Ans. 40 l. 12. §. 2. ff. de rebus cred.

41 Sententiam sub alternatione ferri non posse hinc quidam colligunt.

42 Et male. l. 16. ff. de judiciis. vid. Cujac. 6. obs. 23.

43 Idem fit in arbitrio. l. 21. §. 3. ff. de recept. arbitr.

44 §. 32. Inst. de act. l. 5. l. 59. §. 1. ff. de rejudicata.

45 Sententia judicis incerta nulla est: ne duplicentur alioquin lites. vid. Olden. c. 18. de sentent. Wurmf. 1. præst. 22. c. 1.

46 Judex diem legitimum judicati faciendi non tantum arctare, vel prorogare potest: ut l. 2. ff. de re judicata, sed nec dare quidem, *ut hic*.

47 l. 13. in fin. §. de usur.

48 Hinc ratio dubitandi fumitur. Nam si judex reum in usuras condemnat, nec usurarum quantitatem addit, sententia incerta, idcoque nulla videbitur. Sed ratio dicendi in eo est, quod usurarum quantitas satis ex ipso jure publico intelligitur. l. de usuris reijud. veluti, si ita judex pronunciaverit, L. 71. tio G. Selum ex causa *venditionis C. debere videri. placere ejus pecuniæ usuras dependi quoad fors soluta sit.* Certum dici potest, non modo quod est nominatim expressum: sed quod aliunde per certi relationem potest colligi. l. 3. in fin. ff. eod. 49 l. 31. ff. de usuris, imo est. l. 3. §. eod. 50 l. 5. §. in proxim.

51 Qui reum jubet actorem indemnem conservare, licet nominatim certam quantitatem non adjiciat: re tamen ipsa certum exprimit. vid. l. 5. in fin. l. 59. ff. de rejud. 52 l. 21. §. 3. ff. de receptis, qui arbitr. l. 59. §. 1. ff de rejud. l. 41. in fin. ff. de usuris. 53 l. 31. ff. de usuris. Goth. Rationem hujus leg. vid. apud Rainald. Corf. indagat. lib. 1. c. 7. Ans. 54 Imo potest. l. 1. §. eod.

55 Certa sententia est quoties ejus certitudo, vel ex libello conventionis, vel instrumento obligationis, vel parte aliqua actorum repeti potest. l. 5. in fin. l. 59. ff. de rejudicat. Usurarum rei judicatæ quantitas satis intelligitur ex jure & tit. de usuris rei judicatæ. 56 *Bona fide accepisti*, &c. Hal. 57 l. 59. §. 1. ff. de rejud. 58 Ne quidem favore dotis valet sententia sine certa quantitate. 59 Sententia sine certa quantitate nulla, *ut hic*.

TIT. XLVII.

DE [60] SENTENTIIS, QUÆ PRO EO QUOD INTEREST [61], PROFERUNTUR.

Id, quod interest in casibus certis *duplum excedere non debet: in aliis autem, qui incerti esse videntur, quod revera interest præstatur: illud autem locum habet non solum in damno, sed etiam in lucro.* Charond.

I. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum pro eo, quod interest [62], dubitationes antiquæ in infinitum productæ sint [63]: melius nobis visum est hujusmodi

60 De eo quod interest, vide Alciat. Donellum hic, Hotom. 2. observ. 12. & 13. Forcatulum *Necyomant.* 3. & Fuscum *tract. de eo quod interest.*

61 Id quod interest qui dicat, vid. l. 21. *in fin. ff. de novi operis nunciatione.* Fumeus *d tract.* damni dati vel lucri cessantis æstimationem definit: Cujac. ita 8. *ad Africanum. Utilitatem quam habuerem, vel habere possem si mihi damnum datum, vel lucrum interceptum non fuisset. Item rem quæ mihi abest, quamque lucrari potui ex causa quæ de agitur. Id denique quo tua nostrum deteriùs, aut certe non meliùs factum est.* Cæterum, An interesse vox sit Latina? vid. *l. debitor decem* 82. *ff. de legat.* 2. *in not. ad verb. interusurium.* 62 In hanc l. vid. Charond. *verosimil. lib.* 1. *cap.* 8. Petr. de Bella Pertic. Alciat. & Caball. *tract. de eo quod interest.* Hottomann. *lib.* 2. *obs. cap.* 10. & 11. Ans. 63 Tota enim hæc quæstio, de eo videlicet quod interest, in facto consistit, quæ ad Jurisconsultos parum pertinet. *l. ult. ff. de stipul. prætor. l.* 13. §. 1. *ff. de annuis legat. l.* 14. *ff. de diverf. & temp. l.* 14. *ff. de reg. jur.*

modi prolixitatem [1], prout possibile est, in angustum coarctare. †. Sancimus itaque, in omnibus casibus [2], qui *certam* [3] habent quantitatem [4], vel naturam [5], veluti in venditionibus [6], & locationibus [7], & omnibus [8] contractibus [9], hoc, quod interest, dupli [10] quantitatem minime excedere [11]. †. In aliis autem casibus, qui *incerti* [12] esse videntur, Judices, qui causas dirimendas suscipiunt, per suam subtilitatem requirere, ut hoc, quod re [13] vera [14] inducitur damnum, hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus [15], & immodicis perversionibus in circuitus inextricabiles redigatur: ne dum in infinitum computatio reducitur, pro sua impossibilitate [16] cadat: cum sciamus esse naturæ congruum, eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur [17], vel à legibus certo fine concluſæ ſtatuuntur. †. Et hoc non solum in damno [18], sed etiam in [19] *lucro* [20] nostra amplectitur constitutio: quia & [21] ex eo veteres id, quod interest, statuerunt. Et sit omnibus secundum quod dictum est, finis antiquæ prolixitatis, hujus constitutionis recitatio. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPAD. & OREST. CONSS. 530.

1 Et difficultatem. *l. ult. ff. de prætor. ſtipul.*

2 Ἐν πᾶσι τοῖς ἁπλῶς. Casus propositiones.

3 Id est, finitam.

4 Puta pretium certum, certam mercedem. In certis casibus, id quod interest duplum non excedit, *ut hic:* in incertis temperatur vera rei æstimatione.

5 Puta rem.

6 *l. 1. ff. de act. empt. l. 1. §. de rer. permut.* nisi cum alea, vel spes emitur. *l. 11. in fine, l. 12 ff. de act. empt.* nisi emptoris interfit non decipi. *l. 13. §. 2. ff. de act. empt.* nisi minoris eram empturus: tunc enim omnia detrimenta consequor, quæ emptionem sunt secuta. *d. l. 13.* 7 *l. 33. in fin. ff. locat.* Locatio certam rem & æstimationem habet, nisi si quid faciendum locetur. *l. 13. in fin. ff. de re judic.*

8 Id quod interest non modo damnum præceptum, sed & lucrum interceptum persequitur. *l. 13. ff. ratam rem haberi.* 9 Nam ex omnibus contractibus certum condici potest. *l. 9. ff. de reb. cred.* adde *l. 74. ff. de verb. obl.* 10 Duplex æstimatio, alia est à vera æstimatione: de qua J. puta si res empta sit X. quæ hodie digna sit XXV. emptor non consequetur ultra XX. nempe X. pretii nomine quæ numeravit, & alia X. id est, ἰσοπλέθιον, nomine ejus quod interest supra pretium quo res venit. Quid si emptor pretium non numeravit? venditor non est in mora. *l. 13. §. 8. ff. de act. empt.* ideoque nihil præstat. Quid si venditor rem tradidit, emptor pretium non solvit? usura pretii debetur. *d. l. 13. §. 20.* ut fœnus: quia non propter lucrum actoris: sed ut id quod interest propter moram. *l. 60. ff. pro socio.* Fœnus propter lucrum datur, etiamsi nihil actoris interfit, quemadmodum & pœna in conventionem deducta. *l. 38 ff. de recept. arbitrur. l. 38. §. 17 ff. de verb. obl.*

11 Sic in usuris duplum excedere non debet. *Nov. 121. l. 10. ff. de usuris.* In evictionibus olim etiam plus duplo stipulari non licuit. *l. 44. ff. de act. empt. l. 48. ff. de evictionibus.* In jurejurando in litem, in stipulatione pœnali. *l. 10. ff. de servo corrupto.* Goth. Quomodo intelligendum quod interest non excedere dupli quantitatem, vid. Andr. Fachin. *lib. 1. controv. 48.* ANS. 12 Quantitate & re: veluti si de fundi possessione agitur, quæ neque corpore, neque certa quantitate constat, quanti interest officio judicis æstimabitur. *l. pen. §. ult. ff. uti possidetis. l. 1. §. 40. ff. de vi & vi armat.* Idem si agitur de restitutione operis, quod vi aut clam factum est: quia restitutionis, utpote facti, causa incerta est. Quanti interfit restitutionem fieri æstimatur officio judicis. *l. 15. §. 7. ff. quod vi aut clam.* rei veritate. *l. 9. in fin. ff. de aqua & aquæ pluv.* Idem erit in obligationibus faciendis. *l. 13. in fin. ff. de re judic. l. 2. in fin. ff. qui satisdare.* Idem quoque est, quoties agitur de cautione præstanda. *d. l. 13.* vid. *Cujac. hic.* In veram namque fidejussor tenetur quoties de incerta quantitate agitur. *d. l. 2.* 13 Verum interesse, damnum quod revera patimur: veritas enim extra affectionem privatam ejus, qui damno est affectus, extraque conventionem contrahentium est. unde nostri interesse aliud commune, aliud singulare, aliud conventum tradiderunt.

14 In casibus incertis, qui certam quantitatem, vel rem non habent, ad finem dupli non taxatur id quod interest: sed arbitrio judicis relinquitur, ut ipse æstimet in rei veritate, quantum interfit actoris vel rei. Nec enim incertæ & infinitæ rei alia potuit quam infinita regula constitui, ut Aristoteles, ait, τῇ ἀορίστῳ ἀορίστου κανόνα ἁρμῆ, & ita certi casus ab incertis definiuntur in certis lex taxat id quod interest: in incertis, officium judicis: vid. *Cujac. hic:* adde *quæ scripsi ad l. 13. & 18. ff. ratam rem.* 15 Petitores scilicet qui debitoris in necem quanti sua interfit plus æquo rem æstimat. 16 Infinitum impossibile. 17 Judicis sententia scilicet, eorum enim est modus aliquis. *l. ult. §. de modo mult.* & ita hanc legem accipe: non de his quæ quisque sibi ex conventione cavit: licet enim cuique etiam triplum. *l. 5. ff. de jure fisci.* quadruplum stipulari. *l. 56. ff. de evict.* vid. *Cujac. 16. obſ. 34.* 18 Id quod interest, lucrum cessans est & damnum emergens. *l. 2. in fin. ff. de eo quod certo loco.* 19 Imo lucri non habetur ratio. *l. 21. §. 2. ff. de act. empt.*

20 *l. 2. ff. de eo, quod certo loco. l. 33. ff. locati. l. 13. ff. ratam rem haberi. l. 74. ff. de furtis.* ut usurarum, quæ percipi potuerunt a creditore ratio habeatur. *Roland. à Valle 1. consil. 35.* Porro de lucro facto a fure ex re furtiva, vid. *l. 3. §. 8. ff. de sepulchro violato.* Goth. Lucri cessantis & damni emergentis interesse an & quando debeatur? vid. Menoch. *de arbitr. caſ. 119.* ANS.

21 Id quod interest, non modo damnum perceptum, sed & lucrum interceptum persequitur. *l. 13. ff. ratam rem.*

TIT. XLVIII.

SI A NON [22] COMPETENTE JUDICE JUDICATUM ESSE DICATUR.

1. Imp. ALEXANDER A. Sabiniano.

JUDEX *ad certam rem datus*, si de aliis [23] pronunciavit, quam quod ad eam rem pertinet, nihil egit. IV. Non. * MAXIM. II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Magiſter militum non potest pronunciare contra non militem, ſi non habet commiſſionem ab eo, ſub cujus juriſdictione ille eſt. Paul. de Caſt.

11. Imp. GORDIANUS A. Liciniæ.

SI militaris [24] judex super ea causa, de qua civilibus actionibus disceptandum fuit, non datus à quo dari poterat, cognovit: etiam remota appellatione, id, quod ab eo statutum est, firmitatem judicati non habet.

Delegatus ad cauſam proprietatis, non poteſt cognoſcere de cauſa poſſeſſionis, ſuper qua non fuit delegatus. Bald.

111. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Philetæ.

SI *de* [25] *proprietate datus* judex adversus te nihil super hac statuit: Rector provinciæ aditus hanc causam cognoscere, suaque decidere sententia curabit: cum [&] si quid de [26] possessione pronunciatum probetur, hoc causæ proprietatis minime noceat. S. Non. Novemb. HERCUL. & CÆSAR. CONSS. 297.

Et in publicis & privatis cauſis ſententia à non ſuo judice lata non valet. Salic.

IV. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA. ad Potitum Vicarium post alia.

[ET] in privatorum [27] causis hujusmodi forma servatur, ne quenquam litigatorum sententia non à suo Judice [28] dicta constringat. Dat. x. Kal. Octob. *Romæ*, AUXONIO & OLYBRIO CONSS. 379.

22 *l. 2. ff. de juriſd. l. ult. ff. de juriſd. l. pen. ff. de judic. c. Etſi clerici 4. x. de judic.* vid. *Oldend. C. de ſentent. & re judic.*

23 *l. 3. §. de pedaneis judicibus. l. 7. §. ne de ſtatu defunct. l. 10. C. de ſentent. & interlocut. l. 6. J. de execut. rei judic. l. 5. J. quando provocare non eſt neceſſe. l. ult. ff. de juriſd.* puta si datus ad actionem locati, judicet de pecunia credita: si datus in causa possessionis, judicet de proprietate. *l. 3. J. eod.*

24 Militaris judex de causa civili judicare non debet. *l. 20. ff. de juriſd. l. 6. C. Theod. de juriſd. l. 1. §. de offic. milit. jud.*

25 Dixi ad *l. 1. §. cod.*

26 Datus judex, ut de proprietate cognoscat, de possessione judicare non potest.

27 Sententia à non suo judice (puta dato a Procuratore Cæsaris) inter privatos dicta non parit judicati actionem. 28 Puta Procuratore Cæsaris. *l. 1. §. de pedaneis judic.*

TIT. XLIX.

DE POENA JUDICIS [29], QUI MALE [30] JUDICAVIT, VEL EJUS, QUI JUDICEM, VEL ADVERSARIUM CORRUMPERE CURAVIT.

Qui diſſidentia juſtæ ſententiæ in pecunia corruptelam prorumpit, litem perdit: ſive privata ſit lis, ſive publica, ſive fiſcalis. Bald.

1. Imp. ANTONINUS [31] A. ad Glaudium.

CONSTITIT in quacunque causa, sive privata, sive publica, sive fiscali, ut cuicunque data fuerit pecunia [32], vel judici, vel adversario: amittat actionem [33] is, qui diffidentia justæ sententiæ in pecuniæ corruptelam spem negotii reposuerit. Dat. XIV. Kal. Januar. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

Si vero per ambitionem & gratiam, etiam notant infamia. vid. *l. 2. J. eodem.* si pecunia corruptus, sententia ipsius nulla est. *l. 7. quando provocare.* Goth. De pœna Corrupti Judicis, & corrumpentis judicem, vid. Menoch. *de arbitr. caſ. 242. & ſeq.* ANS.

29 Competentis. 30 *l. 50. ff. 33.* si per imprudentiam non convellitur quidem res judicata. *l. 65. §. 2. ff. ad Treb. l. 12. §. 3. ff. de ban. libert. l. 35. ff. de re jud.* sed in solidam æstimationem ei quem damnavit, tenetur: salva tamen æstimatione vel fama. *l. ult. ff. de extraord. cogn.* 31 *l. 1. §. 3. de calumniatoribus.* 32 *d. l. 1. §. 2.* 33 Id est, si actor corrupit, amittit actionem; si reus, defensionem: Nam actionis verbo continetur exceptio.

In AUTHENT. ut litigantes in exordio litis jurent. §. ſi quis autem ex litigatoribus. col. 9. tit. 7. al. 5. Novell. 124. cap. 2.

NOVO *jure, qui dicit* [34] *ſe dediſſe alicui, vel promiſiſſe, & perſonam declaraverit, & hoc probaverit, veniam meretur. Sed qui accepit, vel promiſſionem ſuſcepit, ſi cauſa pecuniaria ſit, dati triplum, promiſſi duplum à Comite privatarum rerum exigatur, dignitate ſeu cingulo amiſſo.* †. *Si vero criminalis cauſa fuerit, conſiſtatis omnibus bonis, in exilium mittatur. Sed ſi datum vel promiſſum probare litigator nequiverit, perſona, quæ dicitur ſuſcepiſſe, juret, quod* neque per se, neque per aliam perſonam accepit, aut promissionem habuit, & *ſic libera ſit. Sed litigator, qui oſtendere non potuit, in cauſa pecuniaria æſtimationem litis à Comite rerum privatarum exigatur, lite ſuſtinente proprium eventum: in criminali bonis omnibus confiſcatis cauſis apud competentem Judicem legitime terminandis. Sed ſi perſona a litigatore manifeſta prædictum juſjurandum refutaverit, memoratis ſubjaceat pœnis. Sed ſi quis litigantium juraverit* ſe non dediſſe, vel promisiſſe: *ſi intra decem menſes poſt ſententiam memoratam oſtendatur dediſſe, vel promiſiſſe, memoratis pœnis dantes & accipientes ſubjacebunt.*

Judex corruptus famam perdit, & damnum reſarcit. Bald.

11. Imp. CONSTANT. A. ad Felicem.

DE eo, qui pretio [35] depravatus, aut gratia perperam judicaverit, ei vindicta, quem læserit, non solum æstimationis dispendii, sed etiam litis discriminis præbeatur. Dat. VIII. Kal. Novembr. CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

TIT. L.

SENTENTIAM RESCINDI [36] NON POSSE.

Nemo poteſt ſuam, vel anteceſſoru ſui ſententiam revocare: & ſi revocat, non eſt appellare neceſſe. Bald.

1. Imp. GORDIANUS A. Secundo.

NEQUE *ſuam*, neque decessoris [37] sui sententiam quemquam posse retractare [38] in dubium non venit: Nec necesse esse ab hujusmodi decreto [39] interponere provocationem, explorati juris est. P. P. Kal. Mart.

Exceptio peremptoria poteſt opponi ante ſententiam, non poſtea, niſi ope reſtitutionis in integrum ratione ætatis. Salic.

11. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Alexandro.

PEREMPTORIAS exceptiones omissas [40] in initio, antequam [41] sententia feratur, opponi posse perpetuum Edictum manifeste declarat. Quod si aliter actum fuerit, in [42] integrum restitutio permittitur. Nam judicatum contra majores annis viginti-quinque non oppositæ præscriptionis [43] velamento, citra remedium appellationis, rescindi non potest. VII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CONSS.

Virtute reſcripti principis non retractatur ſententia legitime lata. Paul. de Caſt.

111. Imp. CONSTANTIN. A. ad Proculum.

IMpetrata rescripta non placet admitti, si [44] decisæ semel causæ fuerint judiciali sententia, quam provocatio nulla suspendit, sed eos, qui talia rescripta meruerunt, etiam lumine [45] judiciorum expelli. Dat. VI. Kal. Januar. CONSTANT. & LICINIO AA. CONSS. 312.

34 Corrupti pecunia eſt confeſſio.

35 Vid *l. 7. J. quando provocare, l. 15. ff. de judiciis.*

36 *l. 9. ff. de ſentent.* Sententia prior posteriore potior: lex vero posterior priore potior. *Goth.* Fallit in sententia lata in causa matrimoniali, quæ quocunque tempore errore detecta retractari potest. *cap. 7. Lator. cap. 10. conſanguin. extr. de ſent. & re jud.* vid. Zanger. *de except. part 3. cap. 26. num. 39.* ANS.

37 *d. l. 9.*

38 *l. 3. J. comm. ut.*

39 Quo sententia retractatur.

40 *l. 4. J. de except. l. 23. §. 3. ff. de tutelis. indebiti.*

41 An & post? Minime: nisi à milite. *l. 1. §. de juris & facti.* Quid si ipsa exceptio notoria sit? quid si qui ea utitur, in continenti propositionem offerat? vide Socinum *reg. 127.*

42 Adversus sententiam datur in integrum restitutio & appellatio, *ut hic.*

43 Id est, exceptionis.

44 Rescripto non potest rescindi sententia à qua non est appellatum. *l. 2. in fin. l. 3. J. ut lite pendente. l. ult. §. de err. adv. Iuſt. §. quomodo & quando judex.* vid. *Papon. 3. notar. 14. cides reſcrits contre Juges.*

45 *Limine judiciorum.* Vulg. Hal.

TIT. LI.

DE FRUCTIBUS ET LITIUM [46] EXPENSIS [47].

1. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Alexandro.

HOC *fructuum* [48] nomine continetur, quod justis sumptibus deductis [49] superest. III. Non. April. CC. CONSS.

Factus malæ fidei poſſeſſor per litem conteſtatam tenetur de percepto, & de percipiendo: & vitium ejus tranſit in heredem. Salic.

11. Impp. VALENT. & VALENS AA. Olybrio P. P.

LITIGATOR [50] victus, qui post conventionem rei incumbit [51] alienæ, non in sola rei redhibitione teneatur, nec tantum fructuum præstationem eorum, quos ipse percepit, agnoscat: sed [etiam] eos, quos [52] percipere potuisset, non quos eum redegisse constat, exolvat, ex eo [tempore] ex quo re in judicium deducta, scientiam [53] malæ fidei possessionis accepit. Heredis [54] quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est. Dat. VII. Kal. Maji, *Trev.* VALENT. N. P. & VICTORE CONSS. 369.

111. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto P. P.

TERMINATO [55] transactoque negotio, posthac nulli actio, neque ex rescripto super sumptuum petitione [56] præsteture, nisi [57] Iudex, qui de principali negotio sententiam promulgavit, cominus partibus constitutis, juridica pronunciatione significaverit *victori cauſa reſtitui debere expenſas, aut ſuper his querelam jure competere.* Post [58] absolutum enim dimissumque judicium, nefas est litem alteram consurgere ex litis primæ materia. Datum III. Kalend. April. *Conſtantinop.* ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

Contra actorem non proſequentem, vel defendentem, vel perdentem profertur ſententia calumniæ, damnorum, & expenſarum. Bart.

IV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AA. Edictum ad populum.

NON ignoret is, cujus ex interpellatione aliquis secundum datam formam in longinqua protractus fuerit examina, quod si culpa sua fuerit dilata cognitio, vel minime actioni suæ adfuerit, vel delata [non] probaverit: pro calumnia quidem pœnam luat legibus constitutam, pro pecuniaria [59] vero causa, post [60] sumptus consideratas quantitate postulatorum, vel medii itineris intervallo, condemnationem pro æstimatione judicis sustinebit. Dat. v. Id. Novemb. *Conſtantinop.* VALENT. A. VI. & AVIENO CONSS. 450.

Advoto-

de sumptibus litis non agitur, nisi judex sumptuum taxationem reservaverit. ne, *d. l. 2.* 57 Expensæ ante litem contestatam & post factæ, officio judicis petuntur. *ut hic, Gloſſ. & Doctores in c. ſinem. extr. de dolo.* nisi promissæ in instrumento fuerint: hoc enim casu jure actionis peti possunt, etiam post sententiam in principali latam. *l. 3. §. 2. ff. de legat. 3.* Item nisi statuto debeantur: tunc enim conditione ex statuto peti possunt. *Bart. in d. l. 3. Socinus reg. 140.* Idem si nihil sit quod actori imputetur, ob expensas non petitas. *l. utiq. 16. ubi Accurſ. ff. de rei vind.* Idem in sententia interlocutoria, aut si judex sententiam supplere velit. Idem & in specie. *l. eum §. Julian 3. ff. de conſtit. pecunia.* 58 *l. 10. §. de tranſact.* 59 *Poſt pecuniaria diſpendia, poſt ſumptus,* sic enim ex veteribus, ut Novella Martiani, & prima omnium editione Moguntina hic locus restituendus est, & ex Basilicis in quibus hæc duo leguntur, τὰ δαπανήματα καὶ τὰ ζημιώματα. vid. *Cuj. bis.*

60 *l. 13. §. 6. l. 15. §. & l. 79. ff. de judiciis. §. 1. verſ. hæc autem omnia. Inſt. de pœna temer. litig.*

Αὐτοκράτωρ ΖΗΝΩΝ.

Ἡ διάταξις κελεύει, ὥστε πάντα δηλονότι τὰ ἐν τῇ ἀναφορᾷ αὐτῇ κελεύσει τῇ ἡμετέρᾳ δηλούμενα διατεταχέναι τὸν ἔπαρχον τοῦ ἐπιβάλλοντος αὐτῷ τμήματος, ἐξεῖναι αὐτὸν τὰ δικαστὰ καὶ ὑπερθέσεις τῶν δικῶν ἑκάστῳ τῶν δικαζόντων μάχας τὰ δικαιοπραγήματα τὰ ἐν αὐτῷ ἀναγκαῖα τῷ κτήσασθαι μέρος αὐτῷ τῶν Θρακησίων, ὥστε τὰ ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῷ δημοσίῳ λόγῳ ἀμφίβολα, εἰ μὴ ἄρα ὁ δικαζόμενος τῶν τελῶν ἢ γενικητὸν μέρος βουληθεὶς πρατῶσαι μίαν ποτὲ σὺν τοῖς αὐτῷ ἀφορμαῖς, καθάπερ ζημίᾳ μὴ μόνον τὸ συναγωγὸν καὶ συναγόμενον ὅπ᾽ αὐτοφόρῳ ἑκάτερον εἶναι ὁ δικαζόμενος ἀλλὰ καὶ τὸ συναγὸν ἀπὸ αὐτοφόρου εἶναι, κἀκεῖθεν ἐξ ἀντιπαραγωγῆς, μὴ δυναμένου σκεῖνον τὸ δικαζόμενον παραιτήσασθαι, εἴτε ἄρχοντος εἴησαι δικαστὰ εἴτε θείου ἀφιπτάτου ἔχοντος δὲ καὶ ἀτελειῶσεως καὶ ἐπείσεως. εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιοῖ ὁ δικαζόμενος, αὐτὸς τῶν ζημίων ταύτῳ ἀναλογίζεσθαι παρὰ τοῦ γενικητοῦ μέρους.

α. Ἐπὶ τοῖς συναγομένοις δύο γεωμόνους ἀποδίδοσθαι, ἢ σύναγον ἄπεσθαι, τὸ δίκαιον ἦναι ὁ δικαζόμενος δῦρα αὐτὸν τῇ ἀληθείᾳ ἐχὶ συνηγορεῖν, ἀλλὰ ἐπὶ ἀμφιβόλῳ πραίσεσθαι, δικαζόμενον, ὁ τοιοῦτος σαφῶς τῶν τοῦ δικαπανημάτων καταδίκην.

β. Δῆλον ὅτι ἐπὶ τοῖς χαμαιδικαστῶν ὁ ἄρχων ἐστὶν ὁ ὀφείλων αὐτοῖς ἀφορίσαι τὰξιωτέρω τὸ τοιοῦτο μεθοδεύοντας.

Privilegium concessum super litis expensis in totum, vel in parte non agnoscendis, extenditur ad adversarium propter qualitatem servandam in judicio.

VI. Imp. ANASTASIUS A. Stephano Magistro militum.

CUm quidam per 5 leges sacrasque constitutiones, alii per speciales largitates sibi præstita privilegia prætendunt, tam super sportulis 6 pro conventionibus usque ad certam quantitatem prædictis, quam super expensis litium, vel minuendis, vel penitus non agnoscendis: per hanc legem decernimus, ut quicunque hujusmodi privilegio munitus est, vel postea talem prærogativam quolibet modo meruerit, sciat, & si quod ipse, utpote obnoxios sibi pro quacunque criminali, vel civili causa constitutos, in accusationem deduxerit: hos nihilominus iisdem 7 privilegiis potituros: quoniam non 8 est ferendum, eos, qui præfatas prærogativas (ut [jam] ante latum est) prætendunt, aliquid plus ab adversariis suis quærere concedi, quam ipsi ab aliis pulsati facere patiantur: ita scilicet, ut hæc quidem forma modis omnibus observetur super privilegiis per liberalitates, vel generaliter quibusdam officiis, aut scholis, seu dignitatibus, vel specialiter certis personis præstitis, vel postea præbendis: sive hoc ipsum expressim principalibus dispositionibus, vel affatibus insertum, sive prætermissum sit, vel fuerit.

TIT. LII.

DE RE JUDICATA 9.

Rebus judicatis paretur, nisi petatur quod jam habetur. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Stellatori.

REus quidem judicatis standum 10 est. Sed si probare poteris eum, cui condemnatus es, id, quod furto amissum videbatur, recepisse 11: adversus judicati agentem, doli exceptione opposita tueri te poteris. XII. Kal. Mart. ANT. A. IV. & BALBINO Conss.

Propter calculum male summatum, non debet sententia rescindi, quæ transiit in rem judicatam. Paul. de Cast.

II. Idem A. Pacatiano.

REs judicatæ si sub prætextu *Computationu* 12 instaurentur, nullus erit litium 13 finis. P.P. Prid. Non. * *Romæ*, LÆTO, & CEREALE Conss. 216.

III. Idem A. & Demetrio, & aliis.

SI pecuniam, quam mala ratione intercepisse vos apparuerit, jussi sitis inferre cum 14 pœna, & comperto præcepto Præsidis non 15 provocaveritis: universam quantitatem debetis inferre.

Propter instrumenta de novo reperta, non retractatur sententia jam lata. Bald.

IV. Imp. GORDIANUS A. Antonino.

SUb specie 16 *novorum instrumentorum* postea repertorum, res judicatas restaurari 17, exemplo grave est. Dat. VIII. Id. Mart.

Qui petit dilationem ad solvendum, dicitur sententiam approbare, & appellationi renunciare. Salic.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Valentino.

AD 18 solutionem *dilationem* 19 petentem acquieviſſe sententiæ manifeste probatur: ſicut eum, qui quolibet modo ſententiæ acquieverit. Nec enim inſtaurari finita rerum judicatarum patitur auctoritas.

Acta judicii semel publicata sanctum perpetuam fidem etiam mortuo, vel remoto judice, qui de causa cognovit. Paul. de Cast.

VI. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Juliano Proconſuli Africæ.

GEſta 20, quæ ſunt tranſlata in publica monumenta, habere volumus perpetuam firmitatem. Neque enim morte 21 cognitoris perite debet publica fides. III. Kalend. Septemb. *Romæ*, CONSTANTIO, & CONSTANTE Conss. 414.

1 Cujacius hanc legem reſtituit, ex cod. 21. ſumpta eſt ex 9. *Synopſ. Baſil.* 3. c. 70.

2 Interpretatio Leunclavii.

3 *I. ult. ſ. quando provoc. non eſt neceſſe. diverſ. hab. antrem*

4 Fabrotus ex *Synopſ. Baſil.* 3. c. 70.

5 Privilegia ſuper ſportulis judicariis, lege, vel beneficio principis concedi poſſunt

6 Adde *l* 12. ſ *de pro. jud. rem.*

7 Victus victori condemnatur in expenſas quas fecit, non in eas quæ privilegio remittuntur aliquo.

8 Ad æqualitatem videlicet ſervandam, ut quod uni privilegio remittitur, idem alteri remittatur. *ff. qui ſuppoſ. jur. l. 1. in fin. ff. de conſt. l.* Si *ff. pro ſocio.*

9 Dixi ad XLII. D. 1. adde 4. *Cod. Theod.* 15 & 9. *Synopſ. Baſil.* 3. c 70.

10 Statur rebus judicatis

11 Victor à reo fruſtra poſtulat quod ipſe jam habet.

12 Computationis prætextu ſententia non reſcinditur. *l. un. ſ. de errore calculi.* vid. quæ nota: i ad *l.* 1. §. 1. *ff. quæ ſentent. ſine appellat.*

13 Fines litium eſſe oportet.

14 Poteſt quis ad rem & pœnam condemnari.

15 Tenet ſententia, à qua non eſt appellatum. vid. *l.* 1. ſ. *de his qui propt. met. jud. non appellaver.*

16 Sententia propter inſtrumenta de novo reperta non retractatur *l.* 27. *in fin ff. de excep. rei jud.l* 35 *ff. hoc tit. Synopſis Baſilic.* 8. *tit.* 1. ex *Tib.* 9 *tit* 3. *c.* 75. & 1 *Harmenop.* 3. *c.* 31. fallit in fiſco reipublicæ, minore, furioſo, prodigo, libertate ſpiritualibus, & Eccleſia, criminalibus, arbitratorum cauſis, quoties ſententia lata eſt ex ſubſidiariis probationibus, puta, juramento ex *l. admonendi* 21. *ff. de jurejur.* fallit quoque, ſi quis ante ſententiam, adhibita omni diligentia, inſtrumentum recuperare non potuit: fallit præterea, quotics inſtrumentum alterius ſententiæ eſt. *l. poſt ſententiam* 9. ſ. *de ſententiis.* Idem ſi inſtrumento ſic reperto, conſtabit ſententiam latam ex falſis inſtrumentis, vel probationibus eſſe. *l. penult. ſ. de tranſact. l. pen. ff. de confeſſis.* Fallit quoque in ſententia condemnatoria: ut & ſi teſtamentum repertum eſt. Gloſſ. in *l.* 1. §. *ratio ff. quemadmodum teſtam. l. ſi mater* 11. *ff. de excepr. rei judicatæ.* licet contrarium ſentiat in *l.* 3. §. *ſi legatarius* 6 *ff. ſi cui plus quam per legem Falcidiam.* vid *Socin. reg.* 361. His ex cauſis reſtit tio datur adverſus rem judicatam ob inſtrumenta de novo reperta. vide Sfortiam *Oddum* 2. *reſt. quæſt.* 75.

17 Ἀναστάσιος. *Synopſ. Baſilic.* 8. ex *l.* 9. *tit.* 3. *cap.* 75. *Harmen.* 3. §. 35. 18 *Synopſis Baſilicon. d. tit.* 3. *c.* 76 1. *Harm.* 3. §. 92. 93. 19 Dilationem ſolvendi qui petit, tacite ſortem deberi fatetur, & ſententiæ adquieſcit. Silentio ſententia adprobatur. vid. *l.* 5. ſ. *de recept. arbitr. l.* 40. *ff. de pactis.*

20 Hanc legem propriæ appellatam a Marcellino, vid S. Tillemont de notario confecta adverſus Donatiſtas, conſtat ex *l.* 55 *C. Th. de hæret* & D. Aug. *ep.* 158. 159 mor.

21 Acta judicis ſemel promulgata perpetuam fidem faciunt, etiam mortuo vel remoto judice, qui de cauſa cognovit.

TIT. LIII.

DE EXECUTIONE 22 REI JUDICATÆ.

Ab executione non eſt inchoandum: ſed primo debet de cauſa cognoſci, & per definitivam ſententiam terminari.

I. Impp. SEVER. & ANTONINUS AA. Juſtino.

NImis propere Judex *Pignora Marcellæ capi, ac diſtrahi juſſit* ante 23 rem judicatam. Prius eſt ergo, ut ſervato ordine, actionem adverſus eam dirigas, & cauſa cognita ſententiam accipias. P. P. III. Kal. Februar. ALBINO, & ÆMILIANO Conss. 207.

Sententia tunc habet executionem paratam, quando non fuit per ſtipulationem novata: altas non petitur executio ſententiæ, quæ ſublata eſt per novationem, ſed agitur ex ſtipulatione novantis ordinaria via.

II. Iidem AA. Agrippæ.

SI cauſam judicati non novaſti 24, rem judicatam Præſes provinciæ etiam *Pignoribus* 25 captis 26 ac diſtractis ad emolumentum perduci jubebit. Quod ſi novata cauſa eſt, ex ſtipulatu tibi actio competit: & Judice accepto ſecundum juris formam experire.

Si pignora capta in cauſam judicati non reperiunt emptorem, facta ſubhaſtationibus dantur creditori in ſolutum. Paul. de Caſtr.

III. Iidem AA. Agrippæ.

ORdo rei geſtæ, & mora ſolutionis, quæ intereſſit, conſtantius 27 deſiderat remedium. Si itaque Præſidem provinciæ, qui rem judicatam exequi debet, adieris, & allegaveris res ſoli, quæ *Pignori* datæ 28 ſunt, diu ſubhaſtatas 29, ex compacto 30, ſive ambitione 31 diverſæ partis emptorem non 32 invenire [potuiſſe,] in poſſeſſionem earum te mittet, ut [vel] hoc remedio res tamdiu protracta ad effectum perducatur. Dat. XI. Kal. Jul. MESSALA & SABINO Conss. 215.

Publica ſtipendia non venduntur, nec in ſolutum adjudicantur, niſi in ſubſidium. Bald.

IV. Idem A. Marcello militi.

STipendia 33 retineri 34 propterea, quod condemnatus es, non patietur 35 Præſes provinciæ: cum rem judicatam poſſit aliis rationibus exequi. P.P. III. Non. *

Nomen debitoris poteſt capi pignori in cauſam judicati. Bald.

V. Imp. GORDIANUS A. Amando.

ETiam *Nomen* 36 *debitoris* in cauſa judicati capi poſſe, ignotum non eſt. P.P. III. Id. Octob. ATTICO & PRÆTEXTATO Conss. 243.

Merus executor non poteſt aſſumere partes judicis, & de juſtitiæ ſententia cognoſcere, vel pronunciare. Paul. de Caſt.

VI. Impp. PHILIPPUS A. & C. Titiano.

SI (ut proponis) rerum judicatarum *Executor* 37 datus partes [ſibi] Judicis vindicavit 38, & contra ea, quæ pridem pro partibus tuis fuerunt ſtatuta, aliquid pronunciandum putavit: ſententia ab eo dicta vim rei judicatæ obtinere nequaquam poteſt 39.

Condemnans ſi moram committat, tenetur de interitu, & acceſſionibus. Salic.

VII. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Theodoro.

SI 40 longis aperiſque fruſtrationibus partis adverſæ reſtitutio remorata eſt, etiam ſervis 41 rebus humanis exemptis 42: à fruſtratore æſtimatio eorum reſtituenda eſt. Animalia quoque cum fœtibus 43 tibi interceſſu Præſidis repræſentabuntur.

Executor eſt ille, qui ſententiam rite latam ad effectum perducit. Paul. de Caſt.

VIII. Idem AA. & CC. Nicomacho.

EXecutorem 44 eum ſolum eſſe manifeſtum eſt, qui poſt ſententiam inter partes audita omni & diſcuſſa lite prolatam, rei judicatæ vigorem ad effectum videtur adducere. Sine die & conſule.

Tunc eſt petenda executio, quando reus confeſſus eſt: vel ſi negavit, cum eſt convictus, & condemnatus. Paul. de Caſt.

IX. Iidem AA. & CC. Glyconi.

EOs, quos debitores tuos eſſe contendis, apud Rectorem conveni provinciæ: qui ſive debitum confeſſi 45, ſive negantes & convicti fuerint condemnati, nec intra ſtatutum 46 ſpatium ſolutioni ſatisfecerint: cum latæ ſententiæ pignoribus 47 etiam captis, ac diſtractis, ſecundum ea, quæ ſæpe conſtituta ſunt, meruerint executionem, juris formam tibi cuſtodiet. S. Non. Novembr. CC. Conss.

22 Vid. Wurmſer. 1. *pract.* 23. Executio rei judicatæ fit re perducta ad effectum eoque pertinet pars tituli 1. lib. XLII. *ff.* & 52. *Eclog.* 52. *περὶ ἀποτάξεως τῆς ἀπὸ κατωτέρω ἢ τῆς ἀποφάσεως καὶ ὑστέρου διατάξεως.* Executio fit vel per actionem, vel per officium judicis, vel per miniſtrum, vel apparitorem. *l.* 4. *ff. de appellat.* De exceptionibus adverſus executionem ſententiæ, vid. Oldendorpium *c.* 59. *de exception.*

23 Ante rem judicatam non fit executio. *l.* 4. §. 6. *l.* 56. *ff. de re judicata.*

24 Sententia habet paratam executionem, niſi ſit novata, *l.* 4. §. 4. *ff. de re judic.* de exceptione novationis, vid. Oldend. *c.* 46. *de exception.*

25 *l. ult. ſ. eod.*

26 Per officium fciliect, non occupatis à creditore, licet ei dari dicantur.

27 Id eſt, promptius.

28 *Captæ* quidam etiam legunt.

29 Subhaſtationem in rebus abſentis diſtrahendis ſemper exigi hinc colligunt. vid. *l.* 16. ſ. *de reſcind.*

30 Compictum, Græci κατηγύαν, calliditatem, vid. *l.* 3. ſ *ſi in cauſa judicati.*

31 Ambitio, amicorum copia, non σπεῦδομὴ, ut putat Theodorus.

32 Emptore pignoris non invento, pignus addicitur creditori, *l.* 3. §. 2. ſ. *de jure dominii impetr.*

33 Stipendia & annonæ militum judicati cauſa capi non poſſunt. 52. *Eclog.* 3. *c.* 81. niſi deficientibus aliis bonis in ſubſidium, *ut hic.* Quid præmia athletarum? poſſunt capi. *l.* 40. *ff. de re judic.* Quid annonæ clericorum? præbendas & fructus beneficiorum vocant) capi poſſunt: nam & inter Græcos Theodorus hanc legem ſpecialiter intelligit de militibus armatæ militiæ. dixi ad *Novell.* 53. *c.* 5. *in fin.* vid. *Reſp.* ad *l.* 6. 7. 8. 9. *ff. de pign. numer.* 43. Quid mercedes diurni laboris? vid. Ripenſem *d. loco.* 34 An pignorari? dixi *d. c.* 5. adde Ripenſ. ad *l.* 6. 7. 8. 9. *ff. de pign. n.* 43. 35 Ne ſtipendiis ablatis militiam milites deſerant, & utilitas publica communiſque ſalus privati creditoris unius ergo detrimentum capiat. 36 Nomina debitoris in ſubſidium, judicati nomine, capi poſſunt: in ſubſidium, quoties deficiunt res corporales. vid. *l.* 15. §. 2. §. 8. *ff. de re judicata.* 37 Executoris officium hoc eſt, ut exigat, capiat, diſtrahat, addicat: non etiam, ut judicet, aut judicatum retractet, vel interpretetur, *l. pen. ſ. eod.* cogitur etiam reddere rationem. *Roland. à Valle, conſ.* 49. 38 Vid. *l.* 20. *ff. de jurejurando.* 39 Ideoque ab eo appellari non ſolet. *l.* 4. *ff. de appell.* ſed ſimpliciter reclamare conteſtatione ſive invocatione ſuperioris facta ſufficit. vide *Oldendorp cap.* 59. *de except.* 40 Si poſt condemnationem reus moras nectat, & corpora, id eſt, mancipia & animalia, in condemnatione poſita rebus humanis eximi contingat, æſtimationem eorum præſtare cogitur, *ut hic. Synopſ. Baſil. 1. tit.* 17. *ex lib.* 9. *tit* 3 *c.* 84. & *lib.* 16. *tit.* 1. *c* 36. 41 Si heredi moram faciente, ſervus mortuus fuerit', cujus uſus relictus eſt, in id quod intereſt condemnatur à tempore moræ, ad mortem uſque ſervi, in id quod intereſt, id eſt, quanti intereſt ejus, cui uſus relictus fuit, ſervum habere. Fortaſſis enim ex affectione in illum, qui uſum ſervi habere debuit, ſervo quis legatum reliquit, & propter moram legatum perit. *Synopſ. Baſil.* 7. *tit.* 17. *ex lib.* 16 *tit.* 1. *c* 36. & *ib. Scholiaſtes.* 42 Mortua ſpecie debita, fit in æſtimationem rei executio. *Bald. l* 68 *ff. de rei vind. l.* 8. *ff. de rejudic.* 43 Condemnatus, ſi moram committit interitum & acceſſiones rei præſtat. *l.* 2. ſ. *de fructibus & lit. expenſ.* Exinde litis conteſtatæ veniunt fructus. 44 Executor rei judicatæ quis? adde *l.* 6. ſ. *eod. l.* 4. *ff. de appell.* Eſt vero ἐκδίκησις, ſeu exequutor, qui poſt ſententiam adhibetur, ut quæ judicata ſunt exequatur. *Synopſ. Baſil.* 7. *tit.* 4. *ex lib.* 9. *tit.* 3. *c.* 85. adde *Theophilum* §. 24. *Inſt. de act.* 45 Eorum qui debita confeſſi ſunt, pignora capi & diſtrahi poſſunt. *Paul.* 5. *ſent.* 5. §. 4. 46 Quatuor menſium. *l.* 2. *tit. proœm.* olim 30. dierum ex legibus XII. tabularum, dixi ad XII. tabularum. dixi ad XII. *tabul. lib.* 2, *t.* 1. 20. §. 27. 47 *l.* 2. ſ. *eod. l.* 31. *in fin. ff. de re judic.*

TIT. LIV.

DE USURIS[1] REI JUDICATÆ.

Mora solutionis post sententiam, & quadrimestre tempus parit effectum usuræ centesimæ. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Procuratoribus hereditatum [2].

IS, qui bona secundum dictam sententiam prosequitur: eas quoque rationes habiturus est, ut qui post legitimum tempus placitis non obtemperaverit, usuram centesimam [3] temporis, quod postea fluxerit, solvat.

11. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

EOs, qui condemnati solutionem pecuniariam, quas dependere jussi sunt, ultra [4] quatuor [5] menses à die condemnationis [6], vel si provocatio fuerit porrecta, à die confirmationis [7] sententiæ connumerandos distulerint: centesimas [8] usuras exigi præcipimus: nec priscis legibus, quæ duas [9] centesimas [eis] inferebant, nec nostra sanctione [10], quæ dimidiam centesimæ statuit, locum in eorum personam habentibus. Datum VII. Id. April. *Constantinop.* DECIO CONS. 529.

Usura centesima debetur ex sorte tantum, & non ex priore usura, licet in condemnatione cum sorte sit deducta.

111. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus, si quis condemnatus fuerit post datas à nobis quadrimestres inducias, centesimas quidem usuras secundum naturam judicati eum compelli solvere, sed tantummodo sortis [11], & non usurarum, quæ ex pristino contractu in condemnationem deductæ sunt. Cum enim jam constituimus *usurarum* [12] *usuras penitus esse delendas*, nullum casum relinquimus, ex quo hujusmodi machinatio possit induci. Si enim sine emendatione relinquatur, aliquid absurdum, atque inelegans necesse est evenire: cum [usuræ] utiliter ex contractibus descendentes, plerumque minores centesimæ [13] ex nostra lege factæ sunt: & necesse est minoribus usuris graviores supponi. Si enim ex judicati actione centesimæ omnimodo currunt usuræ, ex contractibus autem hoc raro contingit: in capitulis lege nostra tantummodo exceptis hujusmodi iniquitatem ipsa rerum necessitas introducebat. Et ideo pio remedio causam corrigentes, sancimus [14] sortis tantummodo usuras usque ad centesimam currentes, ex judicati actione profligari: non autem usurarum quantascunque usuras. Si enim novatur [15] judicati actione prior contractus: necesse est usurarum quidem, quæ anterioris contractus sunt, cursum post sententiam inhiberi: alias autem usuras ex judicati actione tantummodo sortis procedere, & non ideo, quod forsitan consummata [16] est quantitas sortis, & usurarum, totius summæ usuras postea colligi, sed sortis tantummodo.

Tempus quadrimestre, quod datur reis principalibus, datur & eorum fidejussoribus. Salic.

§. 1. Et cum antiquitas pessimo exemplo reis quidem condemnatis laxamentum duorum mensium præstabat: fidejussores [17] autem eorum eodem uti beneficio non concedat, ut liceat victoribus, relictis propter legem condemnatis personis, à fidejussoribus eorum, vel mandatoribus statim pecunias, vel res in condemnatione positas exigere: hujusmodi acerbitatem resecantes, sancimus quadrimestres [18] inducias, quas dedimus condemnatis, etiam [19] ad fidejussores eorum, & mandatores extendi, ne legi fiat derogatum. Cum enim interventor solvere compellebatur, & ipse reum coërcebat ad invitam solutionem, nullum condemnatus habebat sensum nostræ humanitatis: quia per [20] medium fidejussorem statim pecunias persolvere compellebatur.

1 IV. C. Th. 18. de centesimis, vide T. 2. J. eodem. De usu hujus tituli vid. Groeneweg. & Christin. *decis.* 105. *num.* 4. Sande *decis. Frisic. lib.* 3. *tit.* 14. *decis.* 10. 11. Neostad. *decis. S. Senat. Holland.* 38. Ant. Fab. *ad Cod. lib.* 7. *tit.* 18. *defin.* 75. ANS.

2 *Hereditatum fisci*, Contius: *hereditum*, Haloand.

3 Morator judicati faciendi post quadrimestre tempus præstat usuras centesimas. *l.* 2. *in fin.* J. eod.

4 Quod & *legitimum tempus*, *l.* 1. S. *eod. statutum spatium*, *l. ultim.* S. *tit. prox. quadrimestres inducias*, *l. ult.* J. *eodem.* Aliud olim tempus fuit. dixi ad *l.* XII. *tabularum lib.* 2. *tit.* 20. §. 27. adde *Forster.* 2. *select.* 15. *ubi agit de tempore judicati faciendi.*

5 Numerandos à lata sententia, vel si appellatio subsecuta sit, à sententia judicio appellationis confirmata. Vide Harmenopulum &. ibi Scholiasten 1. *tit.* 4. §. 88. 89. & 85. 86.

6 Dies condemnationis.

7 Dies confirmationis sententiæ.

8 *l.* 1. S. *eod. l.* 64. *in fin. ff. de re judic. l.* 24. *ff. de appellat. l.* 41. *ff. de usuris.*

9 Aboletur bina seu duplex centesima usura, quæ olim obtinuit, *ut hic. l. un. C. Theod. eod.* Hodie itaque duplices centesimas condemnati non præstant. *Modicum de usuris numer.* 42. 44. abolentur quoque remissæ. *l.* 26. §. 1. *versic. cæteros.* S. *de usuris.*

10 *d. versic. cæteros.*

11 Usura rei judicatæ, sortis est tantum, non usurarum, quæ in condemnationem deductæ sunt. Anatocismus enim sive fiat stipulatione sive judicato, prohibitus est. *l. ult.* S. *de usuris.* Usurarum usuræ non debentur, etiamsi in sortem redigantur, id est, etiamsi fiat anatocismus: & ita abrogatur *dict. lex unic. C. Th. eod.* 12 *l.* 28. S. *de usuris.* 13 Centesima. 14 Observa sententiam, adde *l.* 13. S. *de usuris*, *l.* 4. S. *depositi*, *l.* 49. *in fin. ff. de act. empt.* 15 Judicati actio novat contractum.

16 Συναθροισθεισα, vide quæ notavi ad *l.* 36. *ff. de ædilitio.* 17 Fidejussor olim tenebatur & exigi statim poterat, licet reo data erat, vel esset dilatio, quæ res pessimi exempli fuit. adde *l.* 27. §. 1. *ff. de pactis*, *l.* 21. §. 5. *ff. de arbitris: Marsil. tract. de fidejussorib. ibi, Glossæ sexto.* 18 Tempus quadrimestre quod datur reis principalibus, datur & eorum fidejussoribus, *ut hic. Synops. Basil.* 7. *tit.* 17. *ex lib.* 9. *tit.* 3. 19 Fidejussori prodest dilatio, quæ reo principali concessa est.

20 Adde *l.* 31. *ff. de re judicat.*

TIT. LV.

SI PLURES UNA SENTENTIA CONDEMNATI SUNT[21].

Si plures condemnantur ad unam summam simpliciter debitam ex una causa, quilibet censetur condemnatus pro parte virili, vel æquali. Paul. de Cast.

1. Imp. ALEXANDER A. Victori.

SI non singuli in solidum, sed generaliter tu, & collega tuus una, & certa quantitate condemnati estis: nec [22] additum est, *ut quod ab altero servari non posset, id alter suppleret*: effectus sententiæ [pro] virilibus [23] portionibus discretus est. Ideoque parens pro tua portione sententiæ, ob cessationem alterius ex causa judicati conveniri non potes.

Sententia contra plures tutores lata in viriles intelligitur divisa. Salic.

11. Imp. GORDIANUS A. Anniano.

QUoties è tutoribus [24] singulis procuratoribus datis, sequitur in omnium persona condemnatio, periculum sententiæ videtur esse divisum [25]: ideoque quod ab uno servari non potuerit, à cæteris exigi non posse explorati juris est.

TIT. LVI.

QUIBUS [26] RES JUDICATA NON NOCET.

Licet sententia sit lata contra conjunctam personam, non propterea præjudicat non mandanti, neque ratum habenti. Salic.

1. Imp. ALEXANDER A. Masculino.

SI neque mandasti [27] fratri tuo defensionem rei tuæ, neque quod gestum est, ratum habuisti: præscriptio rei judicatæ tibi non oberit. Et ideo non prohiberis causam tuam agere sine præjudicio rerum judicatarum. P. P. Non. Maji, ALEXAND. A. CONS. 223.

Sententia super jure tertii lata, non patrocinatur, neque nocet alteri. Bald.

11. Imp. GORDIANUS A. Athemio.

RES inter [28] alios judicatæ, neque emolumentum afferre his, qui judicio non interfuerunt, neque præjudicium [29] solent irrogare: Ideo nepti tuæ præjudicare non potest, quod adversus *coheredes* ejus judicatum est, si [30] nihil adversus ipsam statutum est.

Sententia in criminali cum uno lata, non præjudicat alii. Bald.

111. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Honorato.

IUris manifestissimi est, & in accusationibus [31] his, qui congressi [in] judicio non sunt, officere non posse, si quid forte præjudicii videatur oblatum.

Non exemplis, sed legibus est judicandum. Salic.

NEc [32] in *simili* [33] negotio res inter [34] alios actas absenti præjudicare, sæpe constitutum est. Dat. *Sirmii*, VI. Kal. Decemb. C. CONS.

21 Singuli pro virili portione tenentur. *l.* 1. J. *eod.*

22 Plures simpliciter condemnati, censentur in partes æquales damnati, nisi sit aliud expressum. Judicato non fiunt duo rei, nisi hoc nominatim expressum fuerit. *l.* 39. *in fin. ff. de jure fisci.*

23 *l.* 2. J. *eodem. l.* 43. *ff. de re judic. l.* 10. §. 3. *ff. de appell.*

24 Sententia adversus plures tutores data, in viriles intelligitur divisa.

25 Vid. *l.* 1. S. *eod.*

26 Res inter alios judicata aliis non nocet. *l.* 2. J. *eod.* vid. *l.* 63. *ff. de re judicata.*

27 Etiamsi sententia contra conjunctam personam lata sit, non propterea mihi præjudicat, si non mandavi, vel ratum habui.

28 Inter alios res judicatæ nec emolumentum, nec damnum absenti adferunt. Ideoque nec uno heredum condemnato, alteri præjudicatur. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 3. *c.* 93. 1. *Harm.* 4. §. 32. *in fin. d. l.* 63. vide J. *inter alios acta. l.* 7. 14. 22. & 27. *ff. de except. rei judic. vid. l.* 14. *in fin. ff. de probat.* Exceptiones hujus regulæ vide apud Accurs. *hic.* 29 *l.* 1. *ff. de except. rei judicatæ.*

30 *l.* 2. J. *de fide instrument.*

31 Id est, in causis criminalibus. *l.* 9. J. *de accusat.* Etiam in criminibus ea, quæ inter alios judicata sunt, aliis non officiunt. *Synopsis ibid. c.* 94. adde *d. l.* 2.

32 Quæ in judicio sunt judicata, quamvis alius quispiam in eandem causam inciderit, tamen in eo valere non debent. Nec enim absenti ex rebus judicatis præjudicium nasci debet. *Synopsis Basil. ibid. c.* 95. 33 Exemplis non est judicandum, sed legibus. *l.* 13. S. *de sententia.*

34 *l.* 2. S. *eod.* vide J. *inter alios acta.*

TIT. LVII.

COMMINATIONES[35], EPISTOLAS[36], PROGRAMMATA 37, SUBSCRIPTIONES 38 AUCTORITATEM REI JUDICATÆ NON HABERE.

Comminationes.

1. Imp. ANTONINUS A. Rogatiano.

NEc vim stipulationis obtinere potest comminatio 39 Judicis, qui *Certa* 40 *usuras præstaturos eos* dixit, qui intra certum diem debitum non exolvissent. Prid. Id. Januar. ANTON. A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Epistola.

11. Imp. ALEXANDER A. Maximo.

REi judicatæ effectum non habet, quod per epistolam 41 Rector provinciæ solvere vos pecuniam Reipublicæ jussit. IV. Mart. MAXIM. II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Subscriptiones.

111. Idem A. Zotico.

EA, quæ causa cognita statuuntur, subscriptionibus 42 revocari non posse, sæpe rescriptum est. P. P. VI. Id. Septembr. ALBINO, & MAXIMO CONSS. 228.

Verbum judicu indistincte prolatum, necessitatem importat, etiam scriptum in actu. Bald.

IV. Imp. GORDIANUS A. Asclepiodoto.

INterlocutio 43 Præsidis apud acta signata, [ut] *nisi solutioni debiti* 44 *is, qui convenitur, obsequium præstiterit, duplum seu quadruplum inferat*: voluntas potius comminantis 45, quam sententia judicantis est: cum placitum hujusmodi, ne rei judicatæ auctoritatem obtineat, juris ratio declaret.

Fulminario judicu statim libellum exequentis, non habet auctoritatem rei judicatæ. Salic.

V. Idem A. Jucundo.

IUdex, qui disceptationi locum dederat, partium allegationes audire & examinare debuit: nam subscriptionem 46 ad libellum datam talem, quæ diversam partem in possessionem fundi mitteret, vicem rei judicatæ non obtinere, non ambigitur. P. P. XII. Kal. Febr. GORDIANO A. V. & POMPEIANO CONSS. 242.

Programma, Comminatio.

VI. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Cassiano.

PRogramma, si quod à Præside provinciæ propositum est, vim rei judicatæ nequaquam obtinere potest: nec comminationem 47 vim rei judicatæ obtinere manifestum est.

Descriptum temere.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. P.

QUod magno conflictu sententia decerni solet, id paucis literis temere 48 descriptis definiri fas non est. Dat. XV. Kal. April. CONSTANT. A. VI. & MAXIM. CONSS. 306.

35 *l.* 1. 4. & 6. *in fin.* J. *eod.*

36 *l.* 2. J. *eod.*

37 *l.* 6. J. *eod.*

38 *l.* 3. & 5. J. *eod.*

39 Comminatio judicis vim stipulationis non habet, *ut hic*, & *l.* 4. *l.* 6. J. *l.* 7. S. *de sent.* Symmachus in epistolis: *Sententia sub commina tione deprompta, effectu atque executione vacuatur.* Species ita proponitur à Græcis: Judex cum condemnasset quendam, ut centum aureos præstaret, postea quasi minitans ait, Ni solverit intra certum diem usuras dimidiæ, veluti centesimæ præstiturum. Hæc constitutio, neque sententiam neque stipulationem esse ait. *Synops. Basil.* 8. *ex tit.* 1. *ex lib.* 8. *tit.* 3. *cap.* 96.

40 Verba gratia, dimidias centesimæ.

41 Per epistolam sententia ferri non potest etiam in reipublicæ favorem. adde quæ scripsi ad *l.* 13. J. *de donat.*

42 Sententia non revocatur judicis subscriptione. *l.* J. J. *eod. l.* 1. S. *fend. rescindi non potest.*

43 Si præses interloquendo, centum, verbi gratia, solidos dari jusserit, & ni centum intra diem dati fuerint, dari debere duplum, vel quadruplum adjecerit, ea potius est comminatio quam sententia. *Synops. ibid. c.* 98. 44 Lex hæc ad publicos seu tributorum debitores pertinet: eo quippe pertinet dupli quadrupli pœna cujus hujus legis mentio fit: ut ostendit lex 18 *C. Theod. de annona & tributis.* Sed & *Debiti* vox & *obsequii* in re tributaria propria: de quo in Glossis Theodosianis nostris. Ac nominatim *obsequii* in hac ipsa sp. *d. l.* 18. J. G.

45 Verba comminatoria vim non habent rei judicatæ. vide *l.* 1. S. *eod.* 46 *l.* 3. S. *eod.*

47 Vide *l.* 1. *l.* 4. S. *eod.* 48 Non omnis vox, non omnis voluntas judicis sententia est: sed ea tantum quæ causa cognita ab ipso judice de libello clarius præscripto literis recitatur.

TIT. LVIII.

SI EX FALSIS[49] INSTRUMENTIS, VEL TESTIMONIIS[50] JUDICATUM SIT.

Retractatur *causa, si judicatum dicatur ex f. in. v. t. h. l. & l.* 3. *in pr. inf.*

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. ad Bassianum.

SI [51] tabulas testamenti, quas secutus Proconsul Vir Clarissimus sententiam dixit, falsas dicere vis, præbebit notionem suam non obstante præscriptione rei judicatæ, quia nondum [52] de falso quæsitum est.

Rescindi, & si non pronunciatum sit.

11. Imp. ALEXANDER A. Optato.

ET qui non [53] provocaverunt, si instrumentis falsis se victos esse probare possunt, cum de crimine docuerint, ex integro [54] de causa audiuntur. P. P. XVI. Kal. Octobr. JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

Rescinditur sententia, si judicatum hoc instrumento insit. h. l. & l. 4. *inf.*

111. Idem A. Clementi.

FAlsam [55] quidem testationem [56], qua diversa pars in judicio adversus te usa est, ut proponis, solito more arguere non prohiberis;

49 Falsis ex instrumentis, vel testimoniis lata sententia rei judicatæ exceptionem non inducit. *l.* 1. *l.* 3. J. *eod.* judicati executionem suspendit & soluti petitionem parit. *l.* 1. J. *eod. Paul.* 5. *sentent.* 5. §. *pen.* vid. *Oldend. cap.* 13. *de sentent. &* 2. 63. *de except. l.* 1. 2. 3. J. *eod.*

50 *l.* 3. J. *eodem.* adde *l. pen.* S. *de transact. l.* 33. *ff. de re jud.* falso jurejurando. *l.* 31. *ff. de jurejurand.* Falsa allegationibus. vide *l.* 2. *l.* 3. S. *fend. tor vel curator falsis allegationibus accusatus fit.* adde *l.* 75. *ff. de judiciis.*

51 Si judex quasi probato testamento sententiam dixit, & secundum ea testamentum illud falsum deprehensum fuerit: de novo judicium constituitur præscriptione rei judicatæ nihil obstante. *Synops. ibid. cap.* 113. 52 Aliud est judicem de falsis instrumentis cognovisse, aliud ex falsis instrumentis judicasse. Posteriore, non priore casu sententia non revocatur: sententia ex falsis instrumentis lata revocatur, nisi de falso sit cognitum. 53 Sententia ex falsis instrumentis lata citra appellationem, citra prætorium restitutionem ipso jure rescinditur, *ut hic*, *Synops. d. cap.* 113. Imo restitutio in integrum est necessaria. *l.* 33. *ff. de re judic.* Solve, Restitutio in integrum *d. loco*, est παλινδικία, ut & *l.* 3. §. 9. *ff. de jure fisci*, non juris amissi redintegratio: quia nihil amissum intelligi potest, re judicata ex falsis instrumentis. Quid si ex falsis probationibus sententia lata sit in absentem? in minorem? in fiscum? ipso jure nulla est. *l. si Prætor* 75. *versic. Marcell. ff. de judiciis. l.* 1. 2. S. *si ex falsis allig. l. unic.* J. *de sent. ad resc. fisc.* Quid si falsa illa instrumenta, de quibus quæritur, ad instantiam partis sint confecta? ipso jure nulla est ipsa sententia. *l. si quis obreperit.* 29. *ff. de falsis.* fallit quoque in decreto quolibet quod sententiæ nomine contineri potest: vide Socinum *reg.* 364. 54 Ea est παλινδικία. 55 Tametsi maxime quis instrumentum falsum in judicio prolatum esse docere possit, non aliter tamen sententiam rescindet, quam si probaverit judicem sequutum illud ipsum instrumentum condemnasse. *Synops. d. cap.* 113. 56 Vide *l.* 33. *ff. de re judic.*

hibens; sed causa judicati in irritum non devocatur, nisi probare poteris, eum, qui judicaverat, secutum ejus instrumenti fidem, quod falsum esse constiterit, adversus te pronunciasse. P.P. VII. Kal. Septembr.

IV. Imp. GORDIANUS A. Herennio.

1 Suspenditur executio rei judicatæ ex falsis instrumentis vel testimoniis.

IJudicati executio solet suspendi [1], & soluti dari repetitio, si falsis instrumentis [2] circumventam esse religionem judicantis, crimine postea falsi illato, manifestis probationibus fuerit ostensum. P.P. V. Idib. Septembr.

2 *l. 1. l. 2. ff. ead. l. 11. ff. de exceptionib.*

TIT. LIX.

DE CONFESSIS [3].

Pro Judicatis *habentur confessi.*

I. Imp. ANTONINUS A. Juliano.

3 Dixi ad XLII. D. 11. & 2. *Farra* 18.

CONFESSOS *in jure pro* [4] *judicatis haberi* placet. Quare sine [5] causa desideras recedi [6] à confessione tua, cum & solvere cogeris. Accept. III. Kal. Octobr. GENTIANO & BASSO CONSS. 212.

4 Confessus in judicio pro judicato habetur. *Syn. Basil. 9. tit. 4. c 8. l. 6. §. 2. ff. ead. l. 12. ff. de non num. pec. & l. 26. ff. de fidejuss. l. 25. in fin. ff. de probat.* vide *Molin. de usur. num.* 208. An qui fatetur se ad sui defensionem aliquem occidisse, pleno jure sit confessus, vide Petrum Ancharan. *t. quæst.* 40. 5 Sunt tamen interdum justæ causæ ex quibus licet confessionem revocare. *Mynsing. 1. observ. 51.*

6 Instrumento à se producto quemque stare cogi in solidum, non pro parte hinc colligit Cynus, cujus sententiæ vide duas exceptiones apud Socin. *reg.* 86.

TIT. LX.

INTER ALIOS ACTA [8], VEL [9] JUDICATA, ALIIS NON [10] NOCERE.

Solutio.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Epicrati.

7 Symmachus in epist. *Quando absentibus atque ignorantibus inter alios gesta noscuntur?*

INTER [11] *alios res gestas aliis non posse præjudicium facere* sæpe constitutum est. Unde licet, quosdam de heredibus ejus, quem debitorem tuum fuisse significas, solvisse [12] commemores: tamen cæteri non alias ad solutionem urgentur, nisi debitum probatum fuerit. V. Kal. April. *Byzantio.* AA. Conss.

8 Gesta soluta. *l. 1. ff. ead.* transacta, divisa donata. *l. 1. ff. ead.* pacta. *l. 3. ff. ead.*

9 Hæc verba *vel judicata* abundant: ad hæc tamen alia referunt, ut *l. 2. l. ultim. ff. tit. 56. l. 16. in fin. ff. qui potiores. l. 56. ff. de re judicata. l. 7 §. 2. ff. de accusation.*

10 Acta habita in uno judicio, in alio inter diversas personas non probant, *ut hic*, successores & heredes excipe. *l. si à se 9. in fin. ff. de except. rei judicatæ.* sed & eos quibus nocaret, vel prodesset sententia: adde alias exceptiones *in c. tam literis vestris 33. extr. de testib. Socin. reg. 6.* 11 Gestæ res inter alios aliis præjudicium non faciunt. *l. 2. l. 3. ff. ead. l. 1. l. 26. ff. de transact. l. 14. ff. de jure dot. l. 2. l. ult. ff. quando res jud. l. 2. ff. de exception. l. 27. §. 4. in fin. ff. de pact. l. 3. ff. de transactionib. l. 63. ff. de re judic. l. 7. §. 2. ff. de accusat.* 12 Coheres solvendo, coheredi non præjudicat. facit *l. 19. ff. locati. l. 31. ff. de judiciis.* 13 Unius transactio alteri non nocet, *l. 1. l. 26. ff. de transact. l. 3. ff. de transactionibus.* 14 Donator rem donatam cum alio dividens in præjudicium donatarii, sibi agit. 15 Alii heredes. vid. *l. 17. ff. famil.* 16 Fratres fratri non præjudicant, paciscendo, vel agendo sine mandato.

II. Iidem AA. & CC. Epicrati.

INTER *alios factam transactionem* [13] *absenti non posse facere præjudicium* notissimi juris est. Quapropter, adito Præside Provinciæ, aviam tuam mancipium tibi donasse proba: ac si hoc jure ad te pertinere perspexerit, restitui tibi providebit. Neque enim si te absente divisionem [14] ejus fecerunt [15], aliquid juri tuo derogari potuit. S. Idib. Aprilis.

Pactio cum debitoribus hereditariis.

III. Iidem AA. & CC. Fortunatæ.

SI cum fratre tuo matri successisti: fratre pro portione tua cum debitoribus hereditariis paciscendo [16], vel agendo, non ex tua voluntate, pro hereditaria parte tibi quæsitam obligationem extinguere non potuit. V. Idib. Octobr. *Retria*, AA. Conss.

TIT. LXI.

DE RELATIONIBUS [17].

Habens referre, pronunciare non potest. Bald.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Profuturo P. F. annonæ.

17 XI. *C. Theod. 29. & 49. ff. 1. Symmachus 1. epist.* Relatio à judicibus fiebat ad Principem: Appellatio vero ab ipsis partibus. *l. 2. ff. ut lite pendente:* Optatus 1. *Relatio missa est, rescriptum venit:* & 2. *ut de tabulis factis ab tempori judicibus relatio mitteretur* adde *Nov. 125. c 1.* Hodie genus id relationis sublatum. *Nov. 125.*

SI quis [18] judicum duxerit esse referendum, nihil [inter partes] pronunciet: sed magis super quo hæsitandum putaverit, nostram consulat scientiam, aut si [19] tulerit sententiam, minime postea, ne à se provocetur, relatione præmissa [20] terreat litigantes: sciens quod si hoc fecerit, nihilominus jure appellationis res agitabitur. Sed nec ad nos mittatur aliquid, quod plena [21] instructione indigeat. Quoties autem ad nostram scientiam Judex se pollicetur relaturum, consultationis exemplum [22] litigatoribus illico [23] edi apud acta jubeat: ut si cui forte relatio minus plena, vel contraria videatur, is refutatorias [24] preces similiter apud acta sine [25] aliqua fraustratoria dilatione offerat. Dat. III. Kal. Februar. *Sirmii*, CONSTANT. A. V. & LICINIO. CONSS. 312.

18 Referre qui ad Principem judex cœpit, judicare non potest. *l. 2. C. Theod. ead.*

19 Referre qui ad Principem judex cœpit, si judicaverit, appellari poterit.

20 *Promissa* Hal. Symmachus, *Promissa relatione differendo.*

21 Relatio judicis ad Principem plena esse debet. *l. 2. ff. ead. l. 15. ff. tit. proximo:* dixi ad *l. 5. in fin. ff. de dilationibus.*

22 Relationis exemplum partibus edi debet. Cur ita? vide *ff. ead.*

23 Intra decem dies. *l. 1. C. Th. de appellat.* 24 Refutatoriæ preces, quæ judicis relationem refutant. Refutatoria etiam dicuntur in *l. 5. C. Th. ead.* adde *l. 39. §. 1. ff. de appellat.* 25 Hoc est, sine dilatione offero. *l. 6. in fin. ff. de appellat.* 26 Relatio in causa criminali est permissa. *l. 3. C. Theod. ead.* 27 Plena relatio quid. 28 *Maturitas d. l. 3.* 29 *Refelluntur d. l. 3.*

II. Impp. VALENTINIANUS, & VALENS AA. ad Viventium P.P.

SUper [26] delictis provincialium nunquam Rectores provinciarum ad scientiam principum putent esse referendum, nisi ediderint prius consultationis exemplum: quippe tunc [27] demum relationibus plena veritas [28] est, cum vel allegationibus repelluntur [29], vel probantur assensu. Dat. III. Kal. Januar. *Treb.* VALENTIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

Pendente ratione, judicis officium conquiescit. Bald.

III. Iidem AA. & GRATIAN. A. ad Apodemium.

SI [30] quando ratio, aut necessitas est in negotiis nostra judicia requirendi, expectandique responsa, omnes [31] omnino causas relationis series comprehendat: ut recitata consultatione, quæ ita est dirigenda, propemodum actorum [32] recensione non [33] sit opus: actis etiam necessario sociandis. Dat. VI. Id. Maji, *Trev.* VALENTINIANO NB. P. 34 & VICTORE CONSS. 369.

26 *l. 4. C. Th. ead.* 27 Plena relatio quid. 28 *Maturitas d. l. 3.* 29 *Refelluntur d. l. 3.* manere debent. *l. 1. ff. ead. l. 6. §. 1. in fin ff. de interdict. & relegat. Syn. Basil 8. tit. 1. ex lib. 5. tit. 32. cap. 1.* adde *l. 1. ff. de in integr.* 30 *l. 4. C. Th. ead.* 31 Appellatione vel in integrum restitutione pendente, omnia in suo statu 32 *Auctorum d. l. 4.* 33 Vide *l. ult. §. 1. ff. de appellationib.* fieri itaque debet brevi sermone relatio. 34 Id est, nobili puero.

TIT. LXII.

DE APPELLATIONIBUS [35] ET [36] CONSULTATIONIBUS [37].

De possessione & vi.

1. Sententia Divi SEVERI A. data in persona Marci Prisci Idibus Januar. POMPEIANO & AVITO CONSS. [38] 210.

35 Dixi ad XLIV. D. 1. adde *Nov. 23. 75. 126.*

36 *Et pœnis earum, & consultationibus, in C. Th.* ita legitur 11. *lib.* 30.

PRIUS [39] de possessione pronunciare, & ita crimen violen-

37 Quas princeps cum suo conventu & consilio collocutus facere solet. Hujusmodi consultatio συνέλευσις. Septuaginta *Psalm* 1. vertunt βουλὴν. vide quæ dixi ad *inscript. l. 6 ff. de usucapione pro emptore.* 38 *Cos. Severus A. dixit*, ita habent veteres, ut in formula legis penultimæ. *C. de l. quæ in testam. delentur, & l. 3. ff. de quæstionib.* scripsi: adde *l. 6. ff. ead.* 39 *l. 3. ff. finium regund.* vide ad hanc legem *Cujac. 5. observ. 15.* adde *l. 37. ff. de judiciis, l. 7. ff. ad l. Jul. de vi.*

tiæ excutere [40] Præses provinciæ debuit: quod cum non fecerit, [juste ab eo] provocatum est.

De rescripto.

II. Imp. ALEXANDER A. Plautiano.

NOvum quod postulas, non est, quod etsi rescripti [41] mei auctoritas intercesserit, provocandi tamen facultas tibi non denegetur.

De effectu appellationis.

III. Imp. GORDIANUS A. Victori.

APpellatione [42] interposita, licet à [43] Judice repudiata sit, in præjudicium deliberationis nihil fieri debere, & in [44] eo statu omnia esse, quo tempore pronunciationis fuerunt, sæpissime constitutum est. P.P. IV.

De nominato ad Scribatum.

IV. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Probo.

SI ad scribatum [45] nominatus [46] non provocasti, convelli statuta non possunt.

De Apostolo.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Valenti, & aliis.

PRæses provinciæ, ad quem appellasti, si non vitio negligentiæ vestræ tempus, quod ad reddendos *Apostolos* [47] præscriptum est, exemptum esse animadverterit, sed ex fatalis casus necessitate diem [48] functo eo [49], qui eos perferebat, id accidisse cognoverit, juxta perpetui juris formam desiderio vestro medebitur.

40 Sententiæ rationem inferendam esse hinc colligunt. *l. 12. 2. in fin. ff. de verb. obl.* Hinc Servius 10. Æneidos: *Antequam dicatur sententia, ejus pramittitur ratio.*

41 Appellatio vim etiam suam exerit adversus sententiam rescripto Principis accommodatam. *l. 1. §. 1. ff. ead. l. 48. ff. de jure fisci.* vel ita: Appellari potest, etiam sine rescripto Principis.

42 Appellatione interposita suspenditur jurisdictio judicis à quo appellatum est, & sic interim nihil innovandum, *ut hic*, & *l. 1. ff. nihil novari appellatione pendente.* Cujus sententiæ vide sex exceptiones apud Socinum *reg. 21.* quinque alias vide apud Corsetum *singulari appellat.* adde Ludovicum Romanum *singulari 161.* Catellianum Cottam *in verbo Appellatio.* adde viginti tres exceptiones ex Duenazio *reg. 42.*

De causa decidenda à Judice appellationis. 1. De allegationibus, & probationibus. 2. De sumptibus testibus evocatu prabenda. 3. De causa capitali. 4. De pœna temere litigantis. 5. Intra quæ tempora appellandum sit. 6. De Apostolis.

VI. Iidem AA. & CC. dicunt.

EOs, qui de appellationibus cognoscent, ac judicabunt, ita judicium suum præbere conveniet, ut intelligant, quod cum appellatio post decisam sententia litem interposita fuerit, non ex occasione aliqua remittere [50] negotium ad judicem suum fas sit, sed omnem causam propria sententia determinare conveniat: cum salubritas legis constitutæ ad id spectare videatur, ut post sententiam ab eo, qui de appellatione cognoscit, recursus fieri non possit ad judicem, à quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias [51] remotam occasionem atque exclusam penitus intelligant: cum super omni causa interpositam provocationem, vel [51] injustam tantum liceat pronunciare, vel justam. §. 1. Si quid autem in agendo negotio minus [52] se allegasse litigator crediderit, quod in judicio acto fuerit omissum, apud eum, qui de appellatione cognoscit, persequatur: cum votum gerentibus nobis aliud nihil in judiciis, quam [53] justitiam locum habere debere, necessaria res forte transmissa non excludenda videatur. §. 2. Si quis autem post interpositam appellationem necessarias sibi putaverit esse personas, per quas apud Judicem, qui super appellatione cognoscet, veritatem possit ostendere, quam existimavit occultam, hocque fieri Judex prospexerit, tumptus [54] iisdem ad faciendi itineris expeditionem præbere debebit, cum id ipsa justitia persuadeat ab eo hoc recognosci, qui evocandi persona sua interesse crediderit. §. 3. Super his vero, qui in capitalibus [55] causis constituti appellaverint: quos tamen & ipsos, vel qui pro his provocabunt, non [56] nisi audita omni causa atque discussa, post sententiam dictam appellare conveniet: id observandum esse sancimus, ut inopia [57] idonei fidejussoris retentis, in custodia reis, opiniones suas Judices, & exempla [58], ab appellatoribus edita, ac refutatorias [59] eorum ad scrinia, quorum interest, transmittant: quibus gestatum rerum fides manifesta relatione pandatur, ut meritis eorum consideratis, pro fortuna singulorum sententia proferatur. §. 4. Ne temere autem ac passim provocandi omnibus facultas præbeatur, arbitramur eum, qui malam litem fuerit persecutus, mediocriter pœnam [60] à competenti judice sustinere. §. 5. Sin autem in judicio propriam [61] quis fuerit causam persecutus, atque superatus voluerit provocare: eodem [62] die, vel altero [63] libellos appellatorios offerre debebit. Is vero, qui negotium tuetur alienum supradicta conditione etiam tertio die provocabit.

In AUTHENT. de appell. & intra quæ tempora, §. 1. col. 4. tit. 2. Novell. 23. cap. 1.

HOdie autem cuilibet tributur spatium decem [64] dierum, à sententiæ revocatione numerandum [65].

§. 6. Apostolos [66] post interpositam provocationem, etiam non petente appellatore, sine aliqua dilatione [67] judicem dare oportet, cautione [68] videlicet de exercenda provocatione in posterum minime [69] prabenda. Sine die & consule.

50 Judex appellationis non remittit causam definiendam ad eum judicem à quo provocatum est. *Nov. 82. c. 13.*

51 Judex appellationis ita plerumque solet pronunciare, Juste recteve appellatum, aut injuste appellatum, aut justam injustamve appellationem videri. *l. 21. §. 2. l. 24. ff. ead. l. 39. ff. de muneribus l. 57. §. 1. ff. de admin. tut. l. 97. ff. de leg. 3. l. 11. §. 3. ff. ad l. Falc. l. 122. §. 5. ff. de verb. oblig. l. 20. in fin. ff. de quæstionibus. l. 2. in pr. ff. quando appelland.* videtur & hic mos pronunciandi Imperatoribus fuisse: *Are bene judicata temere appellasti furoris audacia.* Adde: *Optatum libro de schismat. Donatist. l. 7. §. unde vi.* 52 Omissa in causa principali, in causam appellationis deduci possunt. *l. 4. §. de temporibus & reparat. appellat.* 53 In judiciis justitia potissimum spectanda. 54 Qui testes producit, expensas administrat. *l. 11. §. de testibus.* vide *l. 1. §. de fructib. & lit. expens.* vide *Bellovisan. 1. pract. 2.*

55 Judex à quo, si in causa criminali appellatur, reum transmittere debet, ad quem sub fida custodia cum actorum & sententiæ exemplo, & cum libellis dimissoriis. 56 *l. 7. §. quorum appellat. l. 4. ff. de appellat. recipiendis.* 57 Inopia fidejussoris reus in custodia retinetur. *l. 12. in fin. §. ead.*

58 *l. 19. §. ead.* 59 *l. 39. §. 1. §.* 60 Pœna injustæ appellationis quinquaginta libræ argenti. *l. 5. in fin. §. quor. appell.* Goth. Adde *l. 19. §. ead.* ANS. 61 *l. 1. §. 11. ff. quando appell.* 62 Tempus appellandi hodie emendatum est. *Authent. præsim. §. ead.* 63 *Nov. 23. in pr.*

64 A sententia judicis intra decem dies appellari oportet, sive propria causa sit, sive aliena, *ut hic.* adde quæ scripsi in *l. 1. §. 11. ff. quando appellandum.* In Gallia non observatur id, auditur enim appellans aliquando post decem annos & viginti. vide *Rebuff. in præam. constit. gl. 5. num. 93.*

65 Appellationis interponendæ decennium, id est, decem dierum spacium datur, à die scientiæ, *ut hic notant. Interpretes.* quibus elapsis jus appellandi non est *c. cum certationi. 8. de appellat. in 6.* Quid si quis per procuratorem litiget? quid si sententia damnata ad domum insinuata? Quid si sententia sub conditione lata? Quid si non sententia sit, sed comminatio? etiam ultra decennium licet appellare. Socin. *reg. 297.* 66 Judex debet Apostolos, etiam non petenti dare. *l. 32. §. ead.* 67 Frustratoria scilicet. *l. 1. in fin. §. de relat.* 68 Cautio provocationis interponendæ, his fere verbis concipiebatur. *Ni juste appellaveris, tantum dare te spondes. Paul. 5. sent. 33. ubi de cautionibus & pœnis appellationum.* 69 Cautio appellationis exercendæ hodie sublata, de qua vide *Paul. d. loco.* Appellantibus injuste pœna apud veteres imposita. (Apud Gallos in curia, qui temere appellat, 60. librarum pœnam patitur.) Cujus pœnæ nomine datis fidejussoribus solitum erat caveri. *Paul. d. loco.* Id genus cautionis tollit hoc loco Diocletianus, non tamen pœnam provocationis injustæ tollit. Cæterum ad hanc legem referri potest illud Taciti 14. *Auxitque* (de Nerone loquitur) *patrum honorem statuendo, ut qui à privatis judicibus ad senatum provocassent, ejusdem pœnæ periculum facerent, cujus qui imperatorem appellaverunt.* 70 Nominatim. vid. *l. 4. §. ead. l. 11. §. ead. l. 4. §. de muner. patrimon. l. 1. ff. de vacat. muner.*

perint, si appellationis [1] auxilio non utantur, consensu suo nominationem confirmant. Cum igitur ad munus vocatus apellaveris: apud Præsidem provinciæ justè te appellasse ostende.

Si appellans nec appellationem prosecutus sit, nec transegerit.

VIII. Iidem AA. & CC. Opimiano.

SI [2] contra majorem viginti quinque annis sententia prolata, provocationis secutæ tempore [3] præfinito causas non esse repræsentatas [4], nec appellatione pendente transactione [5] finitum negotium rector animadverterit: res judicatas exequi curabit.

Si procurator appellaverit.

IX. Iidem AA. & CC. Habe Rad. chariss. nobis.

DOminus litis causam appellationis, quam [6] procurator suus litigando interposuit, etiam absente procuratore exequi potest.

Si actor à curatore ordinatus deteriorem calculum reportaverit.

X. Iidem AA. & CC. Titiano.

SI actor [7] à curatore ordinatus deteriorem calculum reportaverit [8]: tam ipse [9], quam curator [10] ad provocationis auxilium possunt pervenire: curator vero solus provocationis litem exercebit. Sin autem interim adolescens veniam [11] ætatis impetraverit, vel ad legitimam ætatem pervenerit: potest suo nomine appellationem exercere. S. Prid. Kalend. Octobr. *Vimiacis*, CC. Conss.

De nominationibus.

XI. Iidem AA. & CC. Antonino.

CIves, & incolæ manifestas etiam excusationes habentes, [si] sub justa nominatione [12] non appellaverint, ad earum probationem non admittuntur.

De custodia, injuriis, tormentis.

XII. Imp. Constantin. A. ad Catulinum post alia.

MInime fas est, ut in civili [13] negotio libellis appellatoriis oblatis, aut carceris cruciatus, aut cujuslibet injuriæ genus, seu tormenta, vel etiam contumelias [14] perferat appellator: absque his criminalibus causis, in quibus etiamsi provocare possit, eum tamen statum debet obtinere, ut post provocationem in [15] custodia (si [16] fidejussoris idonei copiam non habeat) perseveret. Dat. III. Non. Novemb. *Trev.* ACC. XV. Kal. Maii, *Hadrumeti*, Volusiano & Anniano Conss. 314.

De causis privatu.

XIII. Idem A. Petronio Probiano suo salutem dicit.

EX [17] illo [18] tempore, [ex] quo in civilibus causis, quæ inter privatos moventur, consultaturum, vel relaturum te esse promiseris, vel appellationis à te interpositæ solennia completa fuerint: nihil posthac tibi quodlibet speciale ac requisitum, vel quibuscunque modis favoris gratiam præferens, audiendum est: sed observandum, ut juxta priora statuta solennitatis more expleto, gesta ad comitatum omnia dirigantur, &c. Dat. Idib. Augusti. Arelato P. P. Id. Octobr. *Thebaste*, Sabino & Rufino Conss. 316.

Si illico viva voce appelletur.

XIV. Idem A. ad Bassum P. V.

LItigatoribus [19] copia est etiam non scriptis libellis illico [20] appellare voce, cum res poposcerit judicata, [tam in civilibus [21], quam in criminalibus causis.] Dat. VIII. Idib. Jun. *Sirmii*, Gallicano & Basso Conss. 317.

De actis ad judicem appellationis mittendis.

XV. Idem A. ad Severum Vicarium.

NE [22] causas, quæ in nostram venerint scientiam rursus [23] transferri, ad judicia necesse sit: institutiones necessarias [24] plene actis inseri præcipimus: nam cogimur à proferenda sententia temperare: quoniam verendum est, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquerendi. Quare perennibus inuretur [25] judex notis, si cuncta, quæ litigatores institutionis probationisque causa recitaverint, indita actis, vel subjecta non potuerint inveniri. Dat. X. Kal. *Aquilejæ*, Constantino V. & Licinio CC. Conss. 319.

De judicibus delegatis à Principe.

XVI. Idem A. ad Maximum post alia.

EOs etiam, qui imaginem [26] principalis disceptationis accipiunt, appellationum adminicula necesse est accipere. Dat. Prid. Id. Jan. *Sirmio*, Crispo II. & Constantin. II. Conss. 321.

De sententiis Prætorum.

XVII. Idem A. ad Julianum Præfectum urbi.

SI apud utrumque Prætorem, dum quæstio ventilatur, ab aliqua parte auxilium provocationis fuerit objectum: Præfecturæ [27] urbis judicium sacrum appellator observet. Dat. III. Non. Augusti. *Heracleæ*, Constantino A. VII. & Constantio C. III. Conss. 326.

De debitoribus fisci.

XVIII. Idem A. Victori Rationali urbis Romæ.

QUoniam [28] nonnulli fisci debitores cum jussi fuerint debitam summam exolvere, interposito provocationis auxilio vim executionis eludunt; nec jam opinionis [29] exemplum, nec refutatorias [30] preces curant petere, vel offerre: placuit, ut si [31] intra dies solennitatibus præstitutos ad facienda hæc appellatoris cura defuerit, deserta [32] ab eo provocatio existimetur, moxque debitum exigatur. Dat. Prid. Kalend. Augusti. Constantino, & Maximo Conss. 327.

A quorum sententiis appellare, licet, vel non.

XIX. Idem A. ad universos provinciales.

AB [33] Proconsulibus, & Comitibus, & his, qui vice Præfectorum cognoscunt, sive ex appellatione: sive ex delegatione, sive ex ordine [34] judicaverint, provocari permittimus: ita ut appellanti Judex præbeat opinionis [35] exemplum, & acta cum refutatoris [36] partium, susisque litteris ad nos dirigat. A Præfectis [37] autem prætorio [38] provocare [39] non sinimus: Quod si [40] victus oblatam, nec receptam à judice appellationem affirmet: Præfectos adeat, ut apud eos de integro litiget, tanquam appellatione suscepta. Superatus enim si injuste appellare videbitur, lite perdita notatus [41] abscedet. At si vicerit, contra eum Judicem, qui appellationem non receperit, ad nos referri necesse est, ut digno supplicio puniatur. Dat. Kal. Augusti. P.P. Kal. Septemb. *Constantinop.* Basso, & Aelavio Conss. 331.

De majoribus, vel minoribus negotiis.

XX. Idem A. Albino.

ET [42] in majoribus [43], & [44] in minoribus negotiis appellandi facultas est. Nec [45] enim Judicem oportet injuriam sibi fieri existimare, eo quod litigator ad provocationis auxilium convolavit. Dat. VII. Id. April. Marcellino, & Proeino Conss. Dat. Kal. Augusti. P.P. Kalend. Septembr. *Constantinop.* Basso, & Balbino Conss.

De appellatione recipienda.

XXI. Impp. Constantius, & Constans AA. ad Lollianum.

QUoniam [46] Judices ordinarii provocationes existimant respuendas: placet, ut si quis appellationem suscipere recusaverit [47], quæ non contra executionem [48], sed adversus sententiam intentionem jurgiumque terminantem fuerit interposita, triginta [49] auri pondo cogatur largitionibus nostris inferre: triginta alia officio [50] ejus itidem soluturo, nisi ei pertinaciter restiterit, atque actis contradixerit, & quid jure sit constitutum, ostenderit. Dat. VIII. Kal. Augusti. *Messadensi*, P.P. *Capuæ*, Arbitione, & Lolliano Conss. 355.

De bonis vacantibus, & de his, quæ ut indignis auferuntur.

XXII. Iidem AA. ad Volusianum P.P. post alia.

LAta [51] sententia, quæ [52] pertinet ad bona vacantia, & ad ea, quæ [ut] indignis [53], legibus cogentibus, auferuntur, si quis putaverit provocandum, vox ejus debebit admitti. Dat. III. Kal. Augusti. Arbitione & Lolliano Conss. 355.

De provinciis, ex quibus appellatur ad Præfectum urbis Constantinopolitanæ.

XXIII. Iidem AA. ad Senatum.

CUm appellatio interposita fuerit per [54] Bithyniam, Paphlagoniam, Lydiam, Hellespontum, Insulas etiam, ac Phrygiam salutarem, Europam ac Rhodopen & Hemum [55] montem Præfecturæ hujus urbis judicium sacrum appellator observet.

De appellatione recipienda, & gestis una cum relatione litigatoribus præstandis.

XXIV. Impp. Valentin. & Valens AA. salutem [56] dicunt Ordini civitatis Carthaginensis [57].

IUdicibus non solum appellationis suscipiendæ necessitas videtur imposita, verumetiam triginta [58] dierum spatia [ex die sententiæ] definita sunt, intra quæ gesta [59] una cum relatione [60] litigatoribus convenit præstari: Judice & Officio ejus, si statuta fuerint aliqua parte mutilata, multæ subjacentibus. Dat. Prid. Non. Februar. *Mediolan.* Divo Joviano & Varroniano Conss. 364.

De multa.

XXV. Imppp. Gratian. Valentin. & Theodos. AAA. ad Syagrium P.P. post alia.

ET in [61] multis à Judicibus inferendis appellationes jubemus admitti. Dat. XIV. Kal. Jul. Gratiano V. & Theod. I. AA. Conss. 380.

De sententia Discussoru, vel Rationalis.

XXVI. Iidem AAA. ad Pelagium Com. R. P. post alia.

CUm [62] post sententiam Discussoris [63], vel Rationalis fuerit provocatum, ad sinceritatem [64] tuam negotium transferatur: ut si mediocritas [65] negotii, aut longinquitas regionis ad judicium tuum litigatores venire non patiatur, judicio Rectoris [66] provinciæ, quem ipse probaveris, negotium deleges. Datum XV. Kal. Mart. *Mediol.* Arcad. A. I. & Bautone Conss. 385.

De nominationibus.

XXVII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Ennodio Proconsuli Africæ post alia.

NOminationes libelli [67], vel edicti factæ citra [68] concilium publicum non valent: de quibus nec appellare necesse est, si solennitas deest. Dat. XVII. Kalend. Jun. *Mediol.* Olybrio, & Proeino Conss. 395.

De revocatione appellationis.

XXVIII. Iidem AA. Nebridio Proconsuli Asiæ.

SI [69] quis libellos appellatorios ingesserit, sciat se habere licentiam arbitrium commutandi [70], & suos libellos recuperandi, ne justæ pœnitudinis [71] humanitas amputetur. Dat. XI. Kalend. Augusti. *Constantinop.* Arcad. IV. & Honorio III. AA. Conss. 396.

De causis criminalibus.

XXIX. Iidem AA. Cæsario [72] P. P.

ADdictos [73] supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli [74] per vim, atque usurpationem vindicare liceat, ac tenere: quibus in causa criminali humanitatis [75] consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ provocationis copiam non negamus: ut ibi diligentius examinetur, ubi [76] contra hominis salutem per errorem [77], vel gratiam Cognitoris oppressa putatur esse justitia: ea conditione, ut si Proconsul, vel Comes Orientis, vel [Præfectus] Augustalis, vel Vicarii fuerint cognitores, non tam ad clementiam nostram [78], quam ad Amplissimas [79] potestates sciant esse referendum. Eorum enim de

---

1 *Aut querelæ*, *l. 12. C. Theod. de appellat.*

2 Si sententia prolata fuerit adversus majorem 25. annis, nec is provocaverit, nec transegerit, res judicatas exequi necessario debet. *Synops. Basil. 8. Tit. 1. ex lib 9. tit. 1. c. 98.*

3 Vide *l.* 18. J. *eod.*

4 Deserta appellatione sententia datur executioni, nisi sit interim transactum.

5 Transactio sententiæ executionem impedit.

6 Appellationem procuratore interpositam dominus exequi potest *l* 10. J. *l. ult. in fin. ff. eod. l. 1. l. 2. ff. an per alium causa appellationis.*

7 *§. ult. Inst. de curatoribus.*

8 Id est, succubuerit.

9 *l. 9. C. eod. l. 3. in fin. J. quorum appellat.*

10 *l. 4. in fin. ff. eod.*

11 Qui veniam ætatis impetravit, in omnibus habetur pro majore. Agit ut major qui veniam ætatis impetravit, *ut hic*, & *l. ult. S. si major factus.* his exceptis, ut ne immobilia sua vendat, pignoretve. *l. 3. S. de his qui veniam ætatis impetr.*

12 Dixi ad *l. 4. l. 7. S. eod.*

13 Judex appellanti injurius esse non debet. vide *Harmen. 4.*

14 *l. 6. §. 3. S. eod.*

15 Vide quæ scripsi ad *l. 26. S. de procur.*

16 Civiliter enim condemnatus in custodia publica seu carcere detineri non debet: criminaliter debet, ni fidejussorem habeat.

17 *l. 5. C. Theod. eod.*

18 Lite pendente per appellationem vel consultationem, principi supplicare non licet. *Novell. 93. & 113. cap. 2.*

19 *l. 7. C. Theod. eod.*

20 Quando illico appellari potest, sine libello, viva voce. *l. 2. 5. in fin. ff. eod.*

21 Vid *l. 3. in fin. ff. ratam rem.*

22 *l. 9. C. Theod. eod.*

23 A principe non appellatur. *l. 1. §. 1. ff. à quibus appellari non licet.*

24 *l. 24. J. eod. l. 1. l. ult. S. de relationibus.*

25 Judex omnia qui litis acta ad principem cognituram non remiserit, sit infamis. *Salic.* Judex non plene referens notatur. *Bald. eod.*

26 A delegato principis potest appellari, licet repræsentet imaginem principis a quo appellari non potest, *ut hic*, & *l. 11. vers. sane etiam. C. Theod. eod.*

27 A prætore ad præfectum urbi appellatur, *ut hic*, & *l. 13. Cod. Theod. eod.*

28 *l. 14. C. Theod. eod.*

29 *l. 19. J. eod.*

30 *l. ult. §. 1. J. eod. l. 1. S. de relation.*

31 *l. 2. in fin. l. 5. J. de temporibus & reparat. appellat. l. 2. in fin J. quando provoc. non est necess.* vide *Wurmser. 1. pract. 24. obs. 23.*

32 Appellatio habetur pro deserta, si reus intra legitimum tempus apostolos non petit.

33 *l. 16. C. Theod. eod.* A quibus judicibus appellari possit.

34 Vide *l. 34. J. eod.*

35 *l. 6. §. 3. l. 18. S. eod.*

36 Vid. *l. ult. §. 1. J. eod.*

37 A præfecto prætorio non appellatur. *l. 8. S. de episc. aud. l. un. S. de sent. præfect. prator.*

38 *Qui soli vice, sacra cognoscere vere dicendi sunt*: hoc additur *in d. l. 16. C. Theod. eod.*

39 Atqui à rescripto principis non appellatur. *l. 2. S. eod.*

40 *l. 5. ff. de appell. recip.*

41 Infamia fcilicet: & hæc quidem pœna ei tantum imponitur cujus appellatio non fuit recepta, alias mitius punitur. *l. 5. in fin. J. quorum appell. non recip.*

42 Appellatio in qualibet causa permissa est, *ut hic*, Cujus sententiæ vide viginti novem exceptiones apud Socinum *reg. 24.*

43 *l. 20. C Theod. eod. criminalibus.*

44 Appellari ab omnibus judicibus tam ordinariis, quam delegatis potest, *ut hinc colligunt & cap. omnis c. ad Romanam 2. quæst. 6.* Cujus sententiæ centum viginti exceptiones vide apud Antonium Nicellum *in tract. de concordantiis Glossarum, concordia 6.* Bernardum de Luco *reg. 15.* Marantam *tract. de ordine judicior. part. 6. act 2. num. 255.* Duenzium *reg. 45.*

45 *l. 18. C. Theod.* Injuria non fit judici, si ab eo appellatur.

46 *l. 25. C. Theod. eod.*

47 Judex non deferens appellationi punitur.

48 Ab executione sententiæ non appellatur, ideoque judex executioni deferre non cogitur. *l. 4. ff. eod. l 1. J. quorum appellat.*

49 Hodie Judex appellationem non recipiens damnum litis sustinet, & præterea decem libris auri multatur. *Novell. 126. cap. 3.*

50 Id est, officiali. *l. 58. in fin. C. Theod. eod.*

51 *l. 26. C. Theod. eod.*

52 A sententia lata fisci nomine appellari potest. adde *l. 18. S. eod.*

53 Vide *S. de his quæ ut indignis.*

54 Quibus ex provinciis appelletur ad præfectum urbis.

55 Hæmi montem. vid. *Cujac. 1. obs. 26.*

56 *l. 32. C. Theod. eod.*

57 Carthaginis, *d. l. 32.*

58 Intra tricesimum diem dantur apostoli. Goth. Hæc lex canonisata est in *cap. 41. causf. 2. q. 6.* Ans.

59 *l. 15. l. 19. S. eod. l. 32. §. 2. J. eod. Nov. 134. c. 3. Nov. 126. c. 3. l. 5. §. 2. J. de temp. & repar. appell.*

60 Cum sua subscriptione. vid. *Nov. 126. cap. 3.*

61 *In Cod. Theod. l. 38.* ita legitur: *In condemnationibus appellationes jubemus admitti*: hoc autem innuit, Ab injusta judicis multa posse appellari. adde *l. 29. C. Theod. quor. appell.*

62 *l. 45. C. Theod. eod.*

63 *l. 7. J. quor. appell. l. ult. J. de discussoribus.*

64 A procuratore Cæsaris ad Præfectum prætorio appellatur.

65 Mediocritas negotii, vel regionis intercapedo facit, ut judex appellationis litigantes in suam parovinciam ad delegatum aliquem remittat.

66 *Judici provinciæ, d. l. 45. Cod. Theod. eod.*

67 *l. 53. Cod. Theod. eod. l. 54. J. de decurionib.*

68 Ab electione & nominatione invalida non est necesse appellare.

69 *l. 56. Cod. Theod. eod.* Goth. Hæc lex relata est à Gratiano *caus. 2. q. 6. caus. 41.* Ans.

70 Appellationem revocare licet. adde *Ayssing. 10. obs. 7.* An & protestationem revocare? licet. *c. præsentium 2. de testibus: in 6.* nisi adversarii jam interfit (puta propter impensas vel quid simile) & qui protestationem revocare postulat, impensas non refundat. *cap. cum interposita: de appellat.* Tres alias exceptiones vide apud Socinum *reg. 317.*

71 Pœnitenti parcitur. facit *l. 4. §. 6. S. de hæret. Novell. 12. cap. 3. vers. damus. Novell. 18. cap. 8. vers. Si vero. l. 11. ff. de in jus vocando.*

72 *Ad Eutychianum P.P. post alia, l. 57. Cod. Theod. eod.*

73 Damnati ad supplicium, per vim eximendi non sunt. *l. 30. in fin. J. eod. l. 6. S. de episc. aud. l. 6. ff. eod. l. 57. Cod. Theod. eod. & l. 16. Cod. Theod. de panis.*

74 Etiam clerico vel monacho. *l. 6. S. de episcopali audientia.*

75 Pro damnato ad supplicium intra tempus appellare licet. *l. 6. ff. de appellat.*

76 Causæ falsis graviorem mercntur considerationem.

77 Errori & gratiæ justitia opponitur.

78 Ad principem non appellatur omisso medio.

79 Id est, Præfectum Prætorio, quæstorem sacri palatii. *l. 32. J. eod.*

de his plenum volumus esse judicium, qui (si ita res est, & crimen exegerit) rectius possint [1] puniro damnatos. Dat. VI. Kal. Auguſt. Mauro, Honorio, A. IV. & Eutychiano Conss. 398.

1 Judex appellationis etiam in criminalibus, quam exequitur ſententiam.

2 *l. 58. C. Theod. eod.*

De ſuſpectis Judicibus, à quorum ſententiis appellare liceat.

XXX. Iidem AA. Theodoro P. P.

Si [3] quis provocatione interpoſita ſuſpecti Judicis velit [prolatam] evitare ſententiam, in hac voce liberam habeat poteſtatem: nec timeat contumeliam judiciorum: cum & ab ipſa injuria poſſit facile provocare: & maxime cum à ſolo tantum Præfecto [4] prætorio, non ſine diſpendio cauſæ provocare permiſſum ſit. Sciant igitur cuncti ſibi ab injuriis, & ſuſpectis judicibus, & in capitali [5] ſupplicio, ac fortunarum diſpendio provocationem eſſe conceſſam. Datum VII. Id. Jun. *Mediol.* Theodoro V. C. Cons. 399.

3 Vide *l. unic. C. de ſuſpect. præfect. prætor.*

4 In qualibet cauſa capitali appellare licet, *l. 19. C. eod.*

5 *l. pen. C. Theod. eod.*

De appellatione non ſuſceptâ, vel apoſtolorum copia denegata.

XXXI. Impp. Theod. & Honor. AA. ad Aſclepiodotum P. P. poſt alia.

Si [7] appellationem oblatam, in qua vel tuæ amplitudinis, vel Urbicariæ Præfecturæ ſacrum auditorium poſtulatur, judex non [6] ſuſceperit, vel ſuſcepta appellatione apoſtolorum copiam denegaverit: ad deponendam ſuper hac iniquitate querimoniam, necnon etiam conveniendum adverſarium ex ſententia prolata, juxta antiquum [7] jus anni metas habeat litigator: vel ſi hujuſmodi appellatio ſuſcepta non fuerit, in qua inferiorum Judicum ſacra deſideratur auditio, ad hæc eadem facienda ſex menſes habeat litigator. †. Si vero arbiter appellationem ſuſcipere, aut relationem dare contemſerit [8], quatuor menſium tempora obſervantur: ut his, quæ ſtatuimus, actitatis, pareat appellator temporibus, quæ de appellationibus definita noſcuntur. Dat. III. Kalend. April. *Conſtantinopoli*, Aſclepiodoto, & Mariniano Conss. 423.

6 Querela appellationis aut apoſtolorum delegatorum pro diverſitate judicum aliis atque aliis temporibus proponatur.

7 *l. 5. in fin. ff. de appellat. recip. vel non.*

8 Hinc colligunt: Statuto jus appellationis prohiberi non poſſe. vide *Wurmſ. 1. prælic. 24. obſ. 29.*

De appellationibus ad Principem.

XXXII. Impp. Theod. & Valent. AA. Cyro P. P.

Præcipimus [9] ex appellationibus Spectabilium Judicum, quæ per conſultationes noſtri numinis diſceptationem implorant, non noſtram ulterius audientiam expectari: ne noſtris occupationibus [10], quibus pro utilitate mundi à ſingulorum nonnunquam negotiis avocamur, aliena defraudari commoda videantur. Sed ſi à Proconſulibus, vel Auguſtali, vel Comite Orientis, vel Vicariis fuerit appellatum: virum [11] illuſtrem Præfectum prætorio, qui in noſtro eſt comitatu, virum etiam illuſtrem [12] Quæſtorem noſtri palatii, ſacris judiciis præſidentes, diſceptationem jubemus attripere eo ordine, ea obſervatione, iiſdemque temporibus, quibus cæteræ quoque lites fatali die poſt appellationem in ſacris auditoriis terminantur: [&] hoc, licet quidam prædictorum Spectabilium judicum jure conceſſo, ut ſacri judices, appellationes acceperint. §. 1. Quod ſi à Duce [13] fuerit appellatum, ſi idem & Præſes ſit, Præfectura [14] neceſſario tantum jure ordinario in ſacro auditorio judicabit.

9 Princeps negotiis occupatus provocationis cognitionem aliis committit.

10 *Novell. 126.* vid. *Cujac. ad Novell. 22.* Goth. Adde Rittershuſ. *in expoſ. Novell. parte 10. cap. 6.* Ans.

11 *l. 38. in fin. ff. eod. & Novell. 126. in pr.*

12 Hinc, Duciarum judicium, *l. 38. ff. eod.*

13 Hodie magiſter officiorum, *l. 38. ff. eod.*

14 *l. 6. in fin. ff. eod.*

§. 2. In his autem omnibus judiciis, quæ conſultationum introduximus loco, vel apoſtolos [15], vel ea, quæ apud eum geſta ſunt, contra cujus ſententiam dicitur appellatum, ſuſcipere ab appellatoribus, & cognitiones inducere apud viros illuſtres prædictos Judices, & ea, quæ geruntur, excipere, ſcribere, ſcriptaque litigatoribus edere noſtros epiſtolares præcipimus: officiis videlicet eorum cum quibus vir illuſtris Quæſtor judicat, exequentibus judicata. §. 3. Hæc ſi appellatio fuerit oblata Judici, qui non ex delegatione cognoſcit: eorum enim ſententiis appellatione ſuſpenſis, qui ex delegatione cognoſcunt: neceſſe eſt eos [16] æſtimare, juſte, necne fuerit appellatum, qui cauſas delegaverint judicandas. §. 4. Huic ſalubertimæ legi illud etiam conſultiſſime credidimus inſerendum, ut ſi privato non illuſtri uni, pluribuſve (ut aſſolet) noſtra ſerenitas adita delegaverit cauſam, & ejus, eorumve definitio fuerit appellatione ſuſpenſa: vir quidem magnificus Præfectus prætorio, qui in noſtro comitatu, cum viro illuſtri Quæſtore temporali [17] judicet die. Noſtri vero libellenſes [18], quæ apud arbitros geſta ſunt, ſuſcipiant, cognitiones inducant, & ea, quæ geruntur, excipiant, ſcribant, ſcriptaque litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illuſtres ſint) ex delegatione noſtra cognoſcentes excipiunt, ſi in ſacratiſſimo noſtri numinis comitatu cauſæ dicantur. §. 5. Sane ſi illuſtrium ac magnificorum judicum ſententiæ fuerint appellatione ſuſpenſæ, eorum videlicet, quorum ſententias licet appellatione ſuſpendi, per conſultationem noſtram volumus audientiam expectari, licet antea privato homini (id eſt, non illuſtri) lite à nobis delegata, is poſtea tempore definitionis illuſtri decoratus dignitate reperiatur. Eodem obſervando & ſi alter ei conjunctus ſit arbiter, qui non illuſtrem meruit dignitatem. §. 6. Quicquid autem hac lege ſpecialiter [19] non videtur expreſſum, id veterum legum conſtitutionumque regulis omnes relictum intelligant.

9 Hanc legem reſtituit Cujac. 12. *obſ. 3.*

10 Interpretatio Contii.

11 *Novell. 126.* vid. *Cujac. ad Novell. 22.* Goth. Adde Rittershuſ. *in expoſ. Novell. parte 10. cap. 6.* Ans.

12 *l. 38. in fin. ff. eod. & Novell. 126. in pr.*

13 Hinc, Duciarum judicium, *l. 38. ff. eod.*

14 Hodie magiſter officiorum, *l. 38. ff. eod.*

15 *l. 6. in fin. ff. eod.*

16 *l. 1. l. 3 ff. quis & à quo appell.* ſi pedaneus datus eſt à magiſtratu, ad magiſtratum appellatur: ſi à Principe ad magiſtrum officiorum vel præfectum prætorio & quæſtorem. *Novell. 23. cap. 4.* Hoc interim notandum eſt, duobus caſibus a pedaneis non appellari. *l. 1. ff. quorum appell. l. un. ff. ne liceat in una eademque cauſa ter provoc.*

17 Dies temporalis, fatalis. *l. 2. l. 5. §. 1. ff. de temp. appellat. l. 63. Cod. Theod. de appellat. l. ult. in fin. Cod. Theod. de reparat. appellat.*

18 Dixi ad *d. l. ult. in fin. princ. ubi ſenatores.*

19 Correctio & mutatio legum non præſumitur: *ut hic, l. 17. in fin. ff. de collat. c. cum expediat. 29. de elect. in 6.* vide *Roland. à Valle 1. conſ. 68. num. 30. & conſ. 72. num. 44. Molin. de uſur. num. 58. Menochium 6. præſumptionum 48.*

De ſententia lata ſuper ſtatu curialium.

XXXIII. Iidem AA. Cyro P. P.

Eo caſu, quo apparitor Magiſteriæ poteſtatis de curia [20], vel officio cohortali, de ſtatu in provincia patitur controverſiam, vel ut tributa, vel functiones debens in provincia detinetur: ſi ſententia Rectoris provinciæ fuerit appellatione ſuſpenſa: cum tua ſublimitate viro quoque magnifico Magiſtro militum cognoſcente, cauſæ jubemus merita ponderari: licet Magiſter militum Rectori provinciæ cauſam delegaverit perorandam.

20 De ſtatu curialis vel cohortalis à præſide ad Præfectum prætorio & magiſtrum militum appellatur, etiamſi magiſter militum cauſam præſidi delegaverit.

De ſuggeſtionibus, & relationibus.

XXXIV. Imp. Justinianus A. Demoſtheni P. P.

Jubemus, ſi [21] qua ſuggeſtio majoris, vel minoris Judicis ad noſtram referatur clementiam de negotio, quod judicandum ei tradidimus, vel de quo pro ſua juriſdictione [22] judicaverit, perentis à noſtro numine finem eidem imponi negotio, quod ab eo diſceptatum eſt: ſive additum ſit eidem ſuggeſtioni, quod referenti placeat (dum id partibus per ſententiæ ſuæ recitationem manifeſtum non fecit) ſive nihil hujuſmodi adjectum ſit, ſed ſimpliciter noſtri numinis reſponſum expectat: non prius cauſam diſcerni, quam per ſacram pragmaticam noſtri numinis juſſionem duo magnifici viri, vel Patricii, vel Conſulares, vel Præfectorii, quos [pro tempore] nos elegerimus, jubeantur adjungi viro illuſtri pro tempore Quæſtori noſtri palatii, & una cum eo in ſcriptis relationem diſcernere (ſive præſentibus partibus hoc perſpexerint, ſive abſentibus) & reſponſum relationi dandum ſua ſententia manifeſtare: ut tamen diſpoſitio hujuſmodi excellentiſſimorum judicum omnimodo rata ſit: nulli danda licentia contra provocationem eorum proferre ſententiam, vel aliam quamcunque dubitationem introducere. Quam obſervationem non ſolum ſi unus judex ſuggeſtione, vel relatione uſus fuerit, tenere cenſemus: ſed etiamſi duobus, vel amplioribus datis judicibus, in unam ſententiam minime omnes convenerint: ſed diverſas ſuas ſententias unuſquiſque noſtræ manſuetudini retulerit, vel omnes nos conſuluerint quid decernendum ſit.

21 Conſultationibus principes reſpondent, adhibito ſuorum concilio.

22 Ex ordine, *l. 19. ff. eod.* ex qualitate judicis, *l. 38. ff. eod.* vide *Cujac. ad Novell. 20.*

De ſententia Præfectorum prætorio.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

XXXV. [23] Imp. [24] Justinianus.*

Ἤδη τῇ τελευταίᾳ διατάξει εἰπόντες ὑπὲ πάντων τῶν δρχόντων τῶν ὑπηκόων, ἐφ' ὧν ἐστὶν ἔκκλητος, τῆς βασιλέως τῆς ὑπηκόοις ἀκροάσεως, ἡ παρῆλθε διάταξις σύρισα νόμιμον ἐγνωσμένον, ὅτι καὶ τὰ ἀποφάσεως τῶν ὑπάρχων ἐκκλητὸν μὲν ὁσὰ ἐστὶν, ἀναψηλάφησις δὲ ἐστὶ, καὶ εἰ μὲ ὕπαρχος ἐστὶν ὑπαρχον, πιθανὸν ἐστὶν, ὅτι ἀνατείνῃ τὸ παρ' ἑτέρου κεκριμένον. ἐὰν ὁ αὐτὸς χρόνῳ ὕπαρχος πάλιν ὁ ἤδη ψηφησάμενος, ἔστιν καὶ τὰ ψήφῳ καὶ αἱ δήσεις ἀφορμὴν ἐσχήσουν ἐπειδὴ ἀφοείλητ' ὑπὸς τὰ παλαίας αὐτῆς ἀποφάσεως λέγειν· κελεύω ἡ διάταξις ὡσὲ τὰ κυαίσαρα σωμακρᾶσαι αὐτῷ δεύτερον ἢ τρίτον χρονῷ ὑπάρχα ὃ ἐξετάζοντα τὰς ὑπὲ τὰ φορτίρας αὐτῆς δίκης ἀφορμὰς ἀποφάσεις, ἡσυχάσει ὥσε μηδεμίαν εἶναι καὶ τοιούτων ἀποφάσεων ἀναψηλάφησιν.

23 Hanc legem reſtituit Cujac. 12. *obſ. 3.*

24 Interpretatio Contii.

De ſententiis definitivis, & interlocutionibus.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

XXXVI. [25] Imp. [26] Justinianus.

Χρὴ μὲ πάσαν τὴν δίκην, τότε τὴν ἔκκλητον ἐπιδοθῆναι· ὃ ὃ δὲ βλάπτῃ τ, ἐὰν ἐν τῷ μετεξὺ ἐχθέτῳ ἀμαλία, ἀπαρνεῖσθαι αὐτὸ δίκαιον ἀρμόζον αὐτῷ, τρίτιον ἢ μαρτύρων παρεισαγωγὴν, ἢ ἀνάγνωσιν στοιχείων· διωὰς] ἢ ἐν τῇ ἐκκλήτῳ πάντα χωνεύσῃ· ἵνα μὴ κ' μέσης ἀμαλίας ἐπιδεδομένης ἐκκλήτε μήκ ὁ δίδῳ] παῖς ὑστερίσεις, πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσῃ ἐπιδεδομένης ἐκκλήτε κ' ἐξετασθείσης, πάλιν ἄλλα κεφάλαια γυμνάζομένης, κ' πάλιν κ' κεῖ' αὐτὸ παρεχομένης ἐκκλήτε· ἐὰν ὃ διαστητὴς ἔστιν ὁ ἐν μέσῃ ἀμαλία δίκαιόν τ αὐτοῖς δρησαμένῳ, κελεύω ἐξαφθῶ τότε ἐπισκῆψαι, ὥστ ἐν τῇ ἐκκλήτῳ φυλάττεσθ αὐτὸς τὸν δεῖ τότε δικαιολογίαν ὑπακούειν εἰ ὃ ὧδε ταῦτα χρόνῳ, μήτε δικάσῃ τὸν ἐκκλήτον ὁ δικαστὴς, κ' αὐτὸς ὁ ἐκκαλεσάμενος ὑπὲρ τ ὧδε φάσεως πεντήκοντα λίτρας ἀργύρου παρεχέτω.

25 Hanc legem reſtituit Cujac. 12. *obſ. 3.*

26 Interpretatio Contii.

De varietate judicum appellationis pro varietate ſummarum.

XXXVII. Idem A. Mennæ P. P.

In [27] offerendis provocationibus, ex quibus conſultationum more negotium in ſacrum noſtrum palatium introduci ſolebat, hoc addendum eſſe cenſemus: Ut [28] ſi quidem non excedat litis æſtimatio [29] decem [30] librarum auri quantitatem, ex ipſa ſcilicet ſententia judicis decernendam [31], non duobus (ſicut antea) magnificis Judicibus, ſed uni tantummodo diſceptatio negotii deputetur. Sin vero memoratam excedens quantitatem, viginti libris auri terminetur, duobus tradatur [diſceptatio] magnificis judicibus, viris ſcilicet de notis epiſtolaribus cognitionalia certamina excipientibus: ita tamen, ut ſi diſſentiant, virum illuſtrem pro tempore Quæſtorem adhibeant, ut eo dubitetatem dirimente finiatur negotium. His videlicet litibus, quarum æſtimatio viginti librarum auri quantitatem excedit, in commune auditorium florentiſſimorum ſacri noſtri palatii procerum introducendis: ut tamen ſecundum jam ſtatuta [32] liceat quidem non ſolum victo, ſed etiam victori conſultationem ad unum, vel duos judices mittendam, intra biennii [33] tempus ei, vel eis intimare. Poſt exceſſum enim memorati temporis hujuſmodi licentiam amputamus. Quæ vero fuerint ab eo, vel eis decreta, nulla provocatione ſuſpendantur. Novas [34] etiam adſertiones à partibus apud eundem, vel eoſdem judices addi, ad exemplum conſultationis ad ſacrum noſtrum palatium introducendæ permittimus. Dat. VIII. Id. April. *Conſtantinop.* Decio Cons. 529.

27 *Synopſ. Baſil. 1. cap. 103.*

28 Si lis, cujus ad conſiſtorium provocatio pertinet, decem libras auri excedit, unus tantum judex negotium diſceptat: non duo, ut olim: ſi decem libras auri excedit, duo judices definiunt: quibus epiſtolares duo ſive notarii ſubſervient: qui ſi diſſentient quæſtorem adhibebunt, ſi viginti libras auri lis excedet, in commune auditorium ſenatorum lis introducetur, ut liceat victo in priore judicio, intra biennium vel uni vel duobus judicibus, vel omnibus ſenatoribus appellationem intimare. Nec ulla appellatione, quæ ab eis decreta fuerint, ſuſpendantur: uti nec factæ apud principem examinationes retractentur. *Synopſ. d. c. 123.*

29 Conteſtatio.

30 Pro varietate ſummarum, de quibus agitur ad alios atque alios judices appellatur. *Novell. 23. cap. 1.* & ſic aliis atque aliis cauſa committitur in conſiſtorio Principis ad quem provocatum eſt.

31 Diſcernendam.

32 *l. unic. ff. de ſentent. præf. præt.*

33 Hodie anni. *l. ult. §. 2. ff. eod. & l. 4. ff. de tempor. & reparat. appellat.*

34 *l. 4. ff. de tempor. & reparat. appellat.*

35 Appellatur & duce ad magiſtrum officiorum, & quæſtorem ſacri palatii.

36 *l. 19. l. 32. §. 1. l. 34. ff. eod.*

37 Olim apud Præfectum prætorio. *l. 32. §. 4. ff. eod.*

ditorio more consultationem, viris devotis epistolaribus excipientibus ventilari [fancimus :] nulla veteris legis in hac causa observatione custodienda, sed apud eosdem tantummodo excellentissimos judices causa trutinanda.

De sententia oppugnanda, etiam ab adversario appellatoria. I. De libellis refutatoriis. Ad l. 37. sup. h. tit.

XXXIX. Idem A. Juliano P.P.

AMpliorem providentiam subjectis conferentes, quam forsitan ipsi vigilantes inveniunt, antiquam observationem emendamus : cum in appellationum auditoriis, is solus post sententiam judicis emendationem meruerat, qui ad provocationis convolasset auxilium, altera parte, quæ hoc non fecisset, sententiam sequi (qualiscunque fuisset) compellenda. Sancimus itaque, si appellator semel in judicium venerit, & causas appellationis suæ proposuerit, habere licentiam, & adversarium [1] ejus, si quid judicatis opponere maluerit, si præsto fuerit, hoc facere, & judiciale mereri præsidium. Sin autem absens fuerit, nihilominus judicem per suum vigorem ejus partes adimplere.

§. 1. In refutatoriis [2] autem libellis, qui solent maxime in sacro auditorio prudentissimorum nostrorum procerum recitari, caveant tam litigatores, quam libellorum dictatores, verbosis [3] uti adsertionibus, & ea, quæ jam perorata sunt, iterum resuscitare : sed hæc sola eis inscribere, quæ compendiosa [4] narratione causas provocationis possunt explanare, vel aliquid novi continent, vel addere quod derelictum est : sciturus, quod si hoc fuerit prætermissum, non deerit adversus libellorum [5] conditores amplissimi judicii competens indignatio, quod sufficiant gestorum volumina introducta, & virorum spectabilium Magistrorum scriniorum breves omnia apertissime ostendere. §. 2. Sed enim scimus legem nostram [6] esse promulgatam, per quam more consultationum in causis quidem, quæ usque ad decem libras auri extenduntur, unum judicem sancimus supponi : viginti autem duos subtimissimos judices. Sed cum prima quidem facie videbatur, non tantam fuminam excedere : in definitiva [7] autem sententia apparebat judici, vel judicibus etiam majorem quantitatem debere imponere : non erat eis possibile formam, qua erant concluſi, excedere. Sed nos definimus, & omnem eis damus facultatem, si hoc ita fuerit subsecutum, licere eis, & ampliorem summam præfata quantitate, in qua dati sunt judices, excedere : & non ad modum suæ rationis, sed ad veritatis indaginem ferre sententiam : ne tanti judices, quasi vinculis præpediti non possint legum veritati, & judiciali vigori per omnia satisfacere. Dat. VI. Kal. April. *Constantinop.* LAMPAD. & ORESTE CONSS. 530.

1 Is qui vicit, hoc est, adversarius ejus qui appellavit, potuit petere sententiam reformari. *l. 10 §. quando provocare.*

2 *l. 6. §. 3. l. 19. C. eod. l. 1. in fin. C. de relationibus.*

3 Libellorum forma verbosa esse non debet.

4 Symmachus in *epist. ad Theod. Ego in referendo prolixus esse non debui.*

5 Libellus generalis esse non debet. facit *l. 7. l. 15. ff. comm. prædior. l. 40. ff. de jure fisci. l. domum 5. C. de rei vindicat. l. verbum 181. ff. de verb. sign. l. 2. §. circa 3. ff. de dolo malo except. Novell. de testam. 107. §. non igitur. cap. cum clamor. 53. extr. de testibus. cap. litera. extr. de dilation.* Dixi in Pandectis practicis civilibus *titul. de edendo.*

6 *l. 37. C. eod.*

7 Si tempore sententiæ summa reperitur major quam litis initio videbatur, non impeditur judex sententiam proferre. Crescente lite crescit jurisdictio.

TIT. LXIII.

DE TEMPORIBUS [8] ET REPARATIONIBUS [9] APPELLATIONUM, SEU CONSULTATIONUM.

Tempus exercendæ appellationis interpositæ à nominatione ad munera, est duorum mensium à tempore scientiæ. Bart.

I. Imp. CONSTANTIN. A. ad Crispinum.

SI [10] quis per absentiam nominatus [vel ad Duumviratus [11], aliorumque honorum infulas, vel munus aliquod evocatus] ad provocationis auxilium cucurrerit : ex eo die interponendæ appellationis, duorum [12] mensium spatia ei computanda sunt, ex quo contra se celebratam nominationem didicisse monstraverit. Nam præsenti, qui factam nominationem cognoverit, & appellare voluerit : statim [13] debent duorum mensium spatia computari. Dat. VIII. Id. Jul. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTIO CC. CONSS. 320.

8 Dixi ad *l. XLIX. D. IV. & ad l. ult. §. 4. C. eod.* De temporibus appellationum hæc addantur, In propria causa biduum : in aliena, triduum olim fuisse. *l. 1. §. 11. ff. quando appellandum.* Postea decem dierum spatium à recitatione sententiæ constitutum est à Justiniano, & sic Justiniani constitutione hodie appellandum est intra decem dies à recitatione sententiæ. *Novell. 23. c. 1.* Intra quintum diem libelli appellatorii petebantur. *Paul. 5. sent. 34.* quod à Gratiano transcriptum *in c. ab eod. 2. q. 6.* Peragendæ vero appellationi, biennium. *l. ult. §. 2. C. eod.*

9 11. *Cod. Theod. 31. 32. 33.*

10 *l. 10. C. Theod. de appell.*

11 *l. 19. C. Theod. de appell.*

12 Ei qui ad honorem, vel munera nominatur, dantur duo menses exequendæ appellationis causa, *ut hic.* Mensis autem hic non numeratur ex initio Kalendarum, sed ex numero dierum : id est, ut triginta dies habeantur pro uno mense. *l. 1. Cod. Theod. de decur.*

13 Vid. *l. 2. C. de decur.*

14 Ex Nov. Theodosii quæ non extat.

15 *Synopf. Basil. 1. cap. 126.*

16 Vide *l. 5. C. eod.* De fatalibus diebus dixi ad *Novell. 41. cap. 1.*

17 Vid. *Cujac. 12. obf. 4.* 18 De fatalibus sententiæ latæ ab aliquo clarissimo vel spectabili.

19 Appellare à Præside vel spectabili judice licet intra sex menses : ut qui ab eis appellet, sex mensium diem habeat. *Synopf. Basil. 9. tit. 2. cap. 126.* Quod si nihil prælitoriti intra sex hosce menses, dies alios triginta & unum habeat. Si excideritur & illo tempore, tertio dies alios triginta & unum habeat, si rursus & illi fuerint elapsi, totidem quarto dies impetret. Quodsi tot diebus excideritur, tunc intra tres alios menses principem adeat, & reparationem appellationis petat, qua reparatione concessa, præcipitur, ne dies alius sex mensium ei concedatur, sed trium duntaxat mensium intervallum, numerandorum ex quo fatalis dies quartus præterit. *ibid. Synopf.*

20 De secundo lapsu, 11. *C. Theod. 32.* vid. *Cujac. 16. obf. 7.* 21 Tertius lapsus. 22 Quatuor fatales dies. 23 Quartum fatale. 24 Notæ dilationes minus nocent. 25 De fatalibus in arbitris delegatis à P. Prætorio, magistro officiorum, illustribus. 26 Si judex vel à Præfectis, vel à magistro officiorum, vel ab alio quodam illustrium magistratuum in urbe Constantinopoli delegatus fuerit, & appellatio contra ejus sententiam subsequuta : ἐπὶ τὸν πρότην κυρίαν, primus quidem fatalis dies esto duorum mensium, cæteri vero tres ad similitudinem supradictorum fatalium numerantur. Idem in arbitro delegato. *Synopf. ibid.*

supradictorum fatalium numerentur. †. Qui vero delegatum [27] vel à Spectabili judice, seu Præside provinciæ arbitrum appellavelit : primum quidem fatalem diem duorum mensium, tres vero alios ad similitudinem prædictorum fatalium dierum habeat.

†. Illud etiam circa observationem fatalium dierum custodiri decernimus, ut si forte temporales [28] in feriatos dies quoquo modo inciderint : præcedentes eos dies, ut temporales à litigantibus observentur. †. Quod si quis secus ac jura præcipiunt [29], lapsus dies fuerit temporalis, & hoc primo loco vel à præsente adversario, vel etiam à judice, si solus litigat appellator, fuerit oppositum, probatumque, pro eo habebitur [30] appellator, ac si sententiam quoquo modo non coactus fuscepisset. Dat. XII. Kal. Maji, VALENT. A. V. & ANATOLIO CONSS. 440.

27 De fatalibus in sententiis illustrium.

28 Appellandi eadem ratio ab arbitro delegato, quæ à delegante, judicibus, de quibus paulo ante dictum est. *Synopf. ibid.*

29 Dixi ad *l. 31. §. 4. C. de appell.*

30 *l. 18. C. de appellat.*

In AUTHENT. de his qui ingred. ad appell. †. col. 5. tit. 4. al. 11. Novell. 49. in princ.

EI, qui appellat, impertitur annus [31], intra quem secundum se communiterve cum adversario litem exequatur, aut si justa causa interfuerit, alius annus indulgeatur : quo transacto lite non completa, rata manet sententia. Appellatore cessante, cum unus mensis superest ex biennio : licet victori ingredi, ut rem quæratur : quo sive invento, sive non, sua ei afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia : in omni casu absente in expensis condemnando secundum tempora fatalium dierum. Neutro vero occurrente, post secundum fatalem permanet sententia rata.

31 Tempus exercendæ & finiendæ appellationi, annum est, nisi impedimentum aliquod subfit : tunc enim biennii est. Goth. Hæc auth. canonisata est. *cap. 41. causf. 2. q. 6.* ANS.

In AUTHENT. de appellat. §. 1. col. 7. tit. 5. al. col. 8. tit. 2. Novell. 93. cap. 1.

SI tamen in medio causæ apud Judicem appellationis, vel motæ, vel non motæ aliqui elegantur arbitri [32], & propterea biennium transeat, intra quod oportet appellationem finiri, & per quamlibet occasionem ad judicem appellationis causa revertatur : non lædatur ex cursu temporis, sed exerceatur, & terminum legitimum suscipiat, etsi decies millies plus quam biennii tempus transierit, nisi biennium cesserit, postquam arbitrium fuerit delatum.

32 Si de causa appellationis committitur, tempora interim non currunt.

In AUTHENT. de appellat. & intra quæ temp. §. ad hæc sancimus, col. 4. tit. 5. al. 2. Novell. 23. cap. 2.

SEd & hi, quæ speratur in consistorium Principis [33] inferri, absque damno moræ maneat intacta, donec ipse faciat eam introduci, & à proceribus secundum morem dirimi.

33 Si stat per principem quominus judicetur, non currunt tempora appellationis, donec princeps constituat, quis cognoscat.

In AUTHENT. ut sponsa. larg. §. hoc quoque. col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 4.

SI appellatione secuta, novissimo inducianum die aut pars utraque aut solus, qui appellationem usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit Judici futuro appellationis examinanti, negotium, vel ejus consilarius, aut hi, qui lites intromittunt, & Judex [34] in definitis diebus eum sustinere differat, nullum præjudicium partibus ; aut unum earum ex hoc penitus volumus fieri, sed post hoc examinari appellationes hujusmodi, & legitima sententia terminari.

34 Si stat per judicem appellationis, non currunt fatalia.

Ad appellationem exercendam post tempora statuta, non conceduntur alia. Salic.

III. Imp JUSTINIANUS A. Appioni P.P.

NEmo [35] arbitretur in posterum licentiam futuram consultationibus ultra statutum temporis vivendi [36] spatia, neque [37] per oblationem precum, neque per sacrum rescriptum super reparatione temporum indulgendum, neque sub prætextu quodam altero, sed omnibus incumbendum esse vigilanti diligentia, quo provocationes eorum intra statutum tempus introducantur (ita ut [38] etiam gesta in judicio, contra quod provocatum est, non prope finem temporis tradantur scrinio sacrarum epistolarum : ne præpediatur per astutias fatalis rei terminus, sed aut statim postquam appellatum sit, aut non minus, quam ante dimidiam partem temporis præbeantur scrinio, ne (quod per anguſtias [39] contingit temporum) tardus appellationis tautor suo dispendio refutetur.

35 Appellationes ad consistorium pertinentes nunquam ultra statutum tempus fiant : sive quis preces offerat, sive sacrum a Principe rescriptum impetret : non alio denique prætextu : sed ut omni modo quisque suam provocationem insinuare studeat : & gesta in illo judicio, contra quod provocavit, vel statim, vel omnino citius dimidio appellationis tempore tradat. Qui hoc tempus præterlabi fiverit, dispendio suo multabitur. *Synopf. Basil. 9. tit. 8. cap. 127.*

36 *Utendi, Synopf. βιωτικῶν*, & male : aut sane non necessario. Recte dicitur actio vivere. *Inst. de perpet. & temp. act. l. 1. §. 1. vers. nemo. C. de annali except.* vid. *Cujac. 18. obf. 37.*

37 9. *Ecl. 1. c. 17.*

38 *l. 24. C. de appellat.*

In causa appellationis potest utraque pars non allegatum in causa principali allegare, & non probatum probare. Cyn.

IV. Idem A. Tatiano Magistro officiorum.

PEr hanc divinam sanctionem decernimus, ut licentia quidem pateat in exercendis consultationibus [40], tam appellatori, quam adversæ parti novis [41] etiam adsertionibus [42] utendi, vel exceptionibus, quæ non [43] ad novum capitulum pertinent, sed ex [44] illis oriuntur, & illis conjunctæ sunt, quæ apud anteriorem judicem nosscuntur propositæ. Sed & si qua dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumentum aliquod prolatum, probationes tamen illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros cognitores sine procrastinatione præberi poterunt, id quoque eos admittere, quo exercitatis jam negotiis pleniore subveniatur veritatis lumine [45].

39 Adde *l. 29. in fin. ff. de evictionib.*

40 In appellationis causa probari & probari possunt non deducta, vel probata in causa principali, *ut hic*, Quid si qui appellat, sciens noluit ea in judicium deducere in causa principali? non audietur. *Bald. hic.* Quid si judex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bald. hic.* adde alium casum ex Socino *reg. 323.*

41 *Eclog. d. loc. cap. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. C. de appellat.* Appellatio à definitiva novis ex causis & probationibus defendi potest, *ut hic.* Quid si probationes non omnino novæ sint, sed ex veteribus pendentes? Quid si probationes novæ quidem, sed super alia re sint? Quid si exceptio dilatoria proponitur? Quid si probationes à scientе omissæ? aliud dicendum fuerit, ut notat Duenazius *reg. 48.*

Tempus appellationis intimandæ, quod per l. 2. sup. eod. erat variatum ex diversitate judicum, hic variatur ex diversitate locorum. Salic.

V. Idem A. Triboniano Quæstori sacri palatii.

CUm anterioribus legibus ex omni provincia ad hunc nostrum sacratissimum comitatum similis cursus ad appellationes exercendas imperitus est, necessarium nobis visum est hujusmodi spatiis justum imponere libramentum. †. Sancimus itaque, si [46] quidem ab Ægyptiaco [47], vel Libyco limite, vel Orientali tractu usque ad utraque Cilicias numerando, vel [Armeniis gentibus] & omni Illyrico causa fuerit more appellationum transmissa : primum semestre spatium in antiqua definitione permanere, & nihil penitus neque diminui, neque accrescere. †. Sin autem ex aliis nostri imperii partibus, sive Asianæ, sive Ponticæ, sive Thraciæ diœceseos lis provocatione suspensa in hanc regiam urbem perveniat : pro semestri spatio trium tantummodo mensium spatium eis indulgeri, aliis trium mensium spatiis, id est, nonaginta & tribus diebus, simili modo sequentibus : sive semestre tempus, sive tres priores menses, secundum locorum definitionem, quam designavimus. Sed & aliis tribus mensibus,

42 Adstructionibus. 43 Appellatio ab interlocutoria ex iisdem actis defendi debet. adde *Clement. C. appellantes. 5. de appell* Quid si lata contra absentem ? Quid si in causa principali judex probationes admittere noluit ? Quid si interlocutoria injuriam, cujus nulla reparatio sit, continet ? Quid si appellatio ex ipsius adversarii facto descendat ? appellari potest. *Socin reg. 22.* 44 Appellatio cum exercetur, licentia est utrique parti novis adsertionibus, quæ in priori judicio usurpatæ non sunt, & exceptionibus utendi, modo ad ipsum caput pertineant, & jam in priore judicio motæ sint. *Synopf. Basil. 9. tit. 1. cap. 128.*

45 Probatio, veritatis lumen. vid. *quæ notavi ad tit. de probat.* 46 Tempus appellationis inchoandæ, quod per *l. 2. C. eod.* erat variatum ex diversitate judicum, hic variatur ex diversitate locorum. 47 *Synopf. d. loco, cap. 128. vers. constitutio jubet.*

mensibus, qui ex reparatione ab [1] aula concedi solent in suo robore duraturis & prioribus accedentibus: ut partim annale numeretur, partim novem mensium [spatium] consequatur.

§. 1. Et cum antea in fine cujuscunque temporis unus fatalis dies ex antiquis legibus constitutus esset, & sæpe eveniebat, cum multæ sint occasiones mortales appellationum, vel ægritudine, vel spatii prolixitate, vel per alias causas, quas nec dici, nec enumerari facile sit: eundem diem fatalem non observari, & lites expirare, & hujusmodi luctuosis infelicitatibus patrimonia hominum titubare: propter hoc fortunæ relevantes insidias, fancimus non [2] in unum diem fatalem standum esse in posterum: sed sive ante quartum diem fatalis luminis, & ipsum fatalem, sive post quinque dies, ex quo ortus fatalis effluxerit, appellator venerit, & litem instituendam curaverit, & eam in competens judicium deduxerit: legi videri satisfactum: nec ingemiscat mortuæ causæ dispendio, sed nostro gaudeat beneficio: cum nobis cognitum sit, etiam ex errore calculi dierum, quem officium habuit, sæpe esse causas periclitatas: quod in posterum non fieri ex remedio legis præsentis sperandum est. Eodem beneficio & in omnibus fatalibus aliis, qui vel à pedaneis judicibus, vel ab aliis dantur, quos leges suis sanctionibus enumeraverunt, custodiendo, vel observando: ut decem fatales dies pro uno ubique instituantur. §. 2. In [3] his autem casibus in [4] quibus biennium constitutum est, quatenus more consultationum in regia urbe sub communi audientia florentissimorum sacri nostri palatii procerum ventilentur: biennii metas unius anni termino coartamus: ut intra eum & gesta colligere, & ea viris devotis epistolaribus [5] tradere, & refutatorios [6] libellos (si voluerint) offerre, & litem in sacrum nostrum consistorium introducere cogantur. Nulli licentia deneganda victrici parti, si voluerit, secundum quod jam constitutum est, etiam præmature causam inducere: neque annali spatio expectato. §. 3. Si tamen in [7] sacro nostro consistorio lis exordium ceperit, etiam si non fuerit in eodem die completa, tamen perpetuari eam concedimus: cum iniquum sit propter occupationes [8] florentissimi ordinis, quas circa nostræ pietatis ministeria habere noscitur, causas hominum deperire.

§. 4. Illud [9] etiam merito addendum huic legi censemus, ut si quis fatali die apud appellationis judicem introductus, sive ex parte una [10], sive cognitionaliter causæ appellationis imponat [11] exordium; deinde relicta ea discedat, & in desidia reliquum tempus permaneat, & annale tempus post inchoatam litem præterierit; victore neque sententiam ad effectum perducere valente, propter litem jam inchoatam, neque jam terminum accipere inveniente, cum appellatoris absentia eam finiri non facile concedat: hujusmodi iniquitatem amputantes, cum adversarius potest etiam minime præsente appellatore [12] litem exercere, quia hoc speciale privilegium ejus est qui appellationi examinandæ præsidet, posse & ex una parte causam dirimere: jubemus eundem appellatorem, nisi observaverit judicium, & causam usque ad finem peregerit, sed & si per eum steterit, quo [13] minus omnia litis certamina impleantur, appellatione defraudari, & sententiam contra eum latam in suo robore durare, & ad effectum perduci, tanquam si ab initio minime fuerit provocatum: nisi ipse appellator evidentissimis probationibus [14] possit ostendere, se quidem summa ope nisum, voluisse litem exercere; per [15] judicem autem stetisse, vel aliam inexorabilem causam subsecutam, propter quam hoc facere minime valuit. Tunc etenim aliud ei annale tempus indulgemus, quo effluente, & lite minime finem accipiente, cadere eum de appellatorio juvamine disponimus: cum ei sit apertissima facultas & nostram adire majestatem, & tarditatem [16] judicis in querelam deducere, & nostro beneficio perpotiri. §. 5. Cui consentaneum est, ut & in sententiis omnium amplissimorum Præfectorum prætorio [17] oraculo retractandis [18] eadem observatio, quæ supra dicta est, post ingressum unius, vel utriusque partis, tam propter absentiam personarum, quam propter statuta tempora teneat. §. 6. Sin autem partes inter se scriptura interveniente pacisendum [19] esse crediderint, nemini parti licere ad provocationis auxilium pervenire, vel ullum fatale [20] observare: eorum pactionem firmam [21] esse censemus. Legum etenim austeritatem in hoc casu volumus pactis [22] litigantium mitigari. Dat. xv. Kal. Decemb. *Chalcedone*, DECIO V. C. Cons. 526.

1 Non ipso jure de reparatione ab aula concedi solita, vide quædam apud Cujacium *cap.* 16. *de præscript.*

2 Pro quinque fatalibus diebus qui per *l.* 2. *C. eod.* introducebantur, hic unus tantum introducitur decem dierum propter labilem hominum memoriam. vel ita. Fatales dies, non ii omnino quibus tantum completur, sed decem dies fatalem præcedentes, cum ipso fatali & aliis quinque. Nam forsan in calculo dierum erratur. Igitur ubicunque fatalis diei mentionem inveniemus, decem dies præstabimus. *Synops. d. c.* 128.

3 Appellationis causa unius anni spatio finitur, ut tamen nihilominus altera pars, quæ victrix in provinciali judicio fuit, potestatem habeat, si quidem velit, etiam citius introducendæ causæ, & ita peragendæ, ut etiam absente parte quæ provocavit, lis decidatur. *Synops. d. c.* 128.

4 Ubi olim biennium dabatur ad introducendam appellationem in consistorio principali, per hanc legem datur annus, tam appellatori quam appellato, si voluerint causam introducere.

5 Epistolares, qui cancellarii. *l.* 8. *C. de adsessoribus.*

6 *l. uit.* §. 1. *C. de appell.*

7 *Nov.* 123. *c.* 1.

8 Tempora quibus jus non redditur in consistorio principis, ipso jure non currunt.

9 *Novell.* 93.

10 *l.* 12. *C. de legib. l.* 4. *C. de accus.* 2. 3. *C. de quæst.* adde *Novell.* 49. *Novell.* 126. *Cujac.* 4. *obs.* 32. 20 *obs.* 11.

11 Appellationis causa ob omissam in ea litis contestationem non vitiari, si modo in prima litis instantia contestata lis fuerit. Effectus enim litis contestationis durat post sententiam in causa appellationis, neque per eam extinguitur aut suspenditur. *Decius in cap. per tuas* 58. *Extr. de appell. Rota decis.* 107. *Guido Papæ decis.* 58. *Bellamera decis.* 697. Neque distinguitur, pars sit præsens vel absens: ut si non necessaria sit litis contestatio in causa appellationis parte absente, præsente sit necessaria: & ita judicatum in Camera Spirensi refert Mynsing. 1. *obs.* 1. 12 Idque μονομερῶς *Nov.* 49. An appellationis processus vitietur ob missam litis contestationem, vid. *Mynsing.* 1. *obs.* 1. 13 Lite non contestata ad sententiam definitivam perveniri non potest, *ut hic*, *Doctores in c. quoniam frequenter* 5. *Extr. ut lite non contestata.* fallit in causa appellationis, nullitatis adnexa appellationi, si actor judicium fugit, si officio judicis cogitur in causa criminali, si judicium non dirigitur adversus tertiam personam, si de libertate obtinenda agitur. *l.* 1. §. 2. *C. de assertione.* in beneficiorum causis. *c.* 1. *de cod. qui mittitur in possess. in* 6. vid. *Socin. reg.* 239. 14 Delertor excusatur causa cognita.

15 Vid. *Cujac. ad Novell.* 49. & 93. 16 Tarditas sive mora judicis in querelam deduci potest. 17 Statuta in causis appellationis, locum habent in causa supplicationis, interpositæ à Præfecto prætorio. 18 Vid. *l. pen. C. de fide instrum.* vid. *Cujac. ad Nov.* 82. 19 Juri appellandi potest pacto renunciari. *l.* 1. §. 3. *ff. à quibus appellat.* Pactum valet, ut dies fatales non observentur. *Synops. Basil. d. c.* 128. *in fin.* 20 Potest conveniri, ne ullum fatale servetur. 21 Imo est infirma. vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 29. *n.* 7. 28. 29. 22 *l.* 43. *ff. de pact. l.* 27. *ff. de reg. jur. l.* 1. *C. fin. regundo.*

TIT. LXIV.

QUANDO PROVOCARE NON EST NECESSE [23].

De sententia lata contra res judicatas, à quibus appellatum non est.

1. Imp. ALEXAND. A. Apollinari, & aliis.

LATAM [24] sententiam dicitis, quam ideo vires non habere contenditis, quod [25] contra [26] res prius judicatas, à quibus provocatum non est, lata sit. Cujus rei probationem si promptam habetis, etiam citra provocationis admiculum, quod ita pronunciatum est, sententiæ auctoritatem non obtinebit. P. P. Kal. April. ALEX. A. CONS. 223.

De sententia lata contra jus institutionis, vel contra jus litigatoris.

11. Idem A. Capitancis.

SI cum inter te & aviam defuncti quæstio de successione esset, judex datus à Præside provinciæ pronunciavit [27] *potuisse* [28] *defunctum etiam minorem quatuordecim annis testamentum facere, ac per hoc aviam potiorem esse*: sententiam ejus contra tam manifesti juris formam datam, nullas habere vires palam est: & ideo in hac specie nec provocationis auxilium necessarium fuit. Quod si, cum de ætate quæreretur, impletum [29] quartum decimum annum, & per hoc, *jure factum testamentum* pronunciavit, nec provocasti, aut post appellationis impletam causam destitisti: rem judicatam retractare non debes.

23 Vid. XLIX. D. VIII. In regno Galliæ hic titulus non servatur: quia necessaria est appellatio, etiam in casibus, ubi sententia est ipso jure nulla. *Rebuff. in proœm. const. gloss.* 5. *num.* 90.

24 Sententia si adversus aliam sententiam lata sit, ad eam rescindendam appellatione non est opus. *Synops. ibid. c.* 128. *in fin.*

25 Vid. quæ scripsi ad *l.* 2. *C. eod.*

26 Una & eadem res non admittit contrarias sententias, id est, contra sententiam quæ in rem judicatam transiit, provocari non potest: & si pronunciatum fuerit, appellare non erit necesse. 29. *Ecl.* 1. *c.* 128. *in fin.* vid. *Oldend. cap.* 21. *de sent. si contra rem judicatam iterum pronuncietur.* 27 Sententia contra jus expresse lata, ipso jure non valet, *ut hic*, & *l. si expressim* 19. *ff. de appell.* Cujus sententiæ sexdecim exceptiones vide apud Socinum *reg.* 354. 28 Jure scil. & male, cum id contra leges fit. *l.* 5. *C. eod. l.* 19. *ff. de appell. l.* 1. §. 2. *ff. quæ sent. sine appell.* Error juris in sententia expressus sententiam vitiat: ideoque appellandum est, vide *Wurmser.* 1. *pract.* 22. *q.* 12.

TIT. LXV.

QUORUM APPELLATIONES NON [51] RECIPIUNTUR [52].

De absente per contumaciam.

1. Imp. ANTONINUS A. Sabino.

EJUS, qui per contumaciam [53] absens: cum [ad]. agendam causam vocatus esset, condemnatus est negotio prius summatim perfecturato, appellatio recipi non potest. P. P. Non. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO Conss. 214.

De criminibus.

11. Impp CONSTANTIUS, & CONSTANS, AA. ad Hieroclem Consularem Syriæ Cœles.

OBSERVARE [54] curabis, Ne quis homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque [eorum, qui manifestam violentiam commiserunt,] argumentis [55] convictus [56], testibus superatus, voce etiam propria vitium sceleisque confessus [57] audia-

29 *l.* 5. *ff. qui testam.*

30 Causa præjudicialis impedit electionem ad munera. vid. *Nov.* 134. *c.* 3. adde *l.* 7. §. 1. *ff. de decurionib.*

31 Suspensio prenere, suspenditur quælibet ejus species.

32 Sententia ab uno ex pluribus delegatis lata, non valet, & nulla est. Quid si potestas ea facta est ipsis delegatis, ut alter sine altero posset judicare? Quid si qui sententiam non tulit, juret sibi non liquere? valere sententiam ab uno latam refert Socin. *reg.* 355.

33 Tantum sine aliis. Pluribus simul delegatis, sententia non valet ab uno tantum lata. *l.* 39. *ff. de rejudic.* vid. *Oldend. c.* 12. *de sentent.*

34 Judex ultra modum suæ jurisdictionis multare non potest. *l.* 20. *ff. de jurisd.* 7. *C. de modo multarum. Oldendorp. c.* 29. *de sentent.*

35 *l.* 2. *C. eod.*

36 Quod contra jus geritur, firmitatem non habet. *c.* 64. & 82. *de reg. in* 6.

37 Non valet sententia lata per judicem delegatum extra delegationis tempus, *ut hic*, nisi consensu partium dies prorogatus fuerit. *l.* 2. §. 2. *ff. de judic.*

38 Venalis sententia ipso jure nulla. vid. *Old. c.* 7. *de sent. & re jud. l. ult. C. de pœna jud. qui male. l.* 15. *in fin. ff. de judic.* Quid si arbitraria sit sententia, hoc est, à compromissario lata? Quid si ab uno ex pluribus judicibus pecunia corrupta lata? valet. Socinus *reg.* 356.

39 Quid si arbitro? paulo ante dixi.

40 *l.* 1. *C. ne filius pro patre. l.* 1. *C. quod cum eo qui in aliena.*

41 Minor ætate, vocatus ad decurionatum tutus est ipso jure sine appellatione: maxime si pater non consentit. *l.* 6. §. 1. *l.* 11. *ff. de decurionibus. l.* 2. *ff. de vacat. & excusat. mun. l.* 8. *ff. de muneribus. l.* 2. *in fine ff. de jure immunit. l.* 2. *in fin. ff. de regulis.*

42 Veteranus habens immunitatem, vocatus ad munera personalia, non tenetur appellare. vid. *l. ult. C. de veteran.* adde *l.* 2. *C. de re milit. l.* 8. §. 5. 6. *ff. de excusat. tut. l. ult. C. de his qui non implet. stipendiis. Tacit.* 1. *Suidæ* 2. vid. *Cujac.* 9. *obs.* 35. 43 Vicesima stipendia militum. 44 *l.* 2. §. 2. *ff. de his qui not antur.* 45 Et, *Haloander.* 46 Fida devotio militum. 47 Honor judici præstandus. 48 Victor, victo appellante, necesse non habet & ipse appellare: ob hanc unam causam, quod videlicet nulla, vel minor expensarum litis, & detrimentorum ratio habita sit, quoniam hoc sententia judicis, ad quem victus appellavit, suppleri potest. 49 *C. de fructibus & litium expensis.* 50 Judici appellationis data licentia est, appellantem in sumptibus non condemnatum, condemnandi. *leg.* 39. *vers. sanctimus C. de appellat.*

51 *l.* 11. *C. Theod.* 36. dixi XLIX. D. V.

52 Hic titulus rarius in Gallia servatur: cum omni appellationi, propter superioris reverentiam, deferatur: nisi sententia, ex constitutione regia executioni mandari possit, non obstante provocatione. *gloss.* §. 1. *versic. injusta. de frivolis appellat. in Tract. mat. Reb. ff. in præam. const. gloss.* 3. *num.* 99. *Brignon. in legibus abrogat. duobus locis.* 53 Contumax non auditur appellans. *l.* 4. *in fin. C.* 1. 13. §. 2. *C. de judiciis. Nov.* 82. *cap.* 5. *in fin.* 54 *leg.* 7. *Cod. Theod. eod.* 55 Convincendorum reorum tres modi, argumenta, testes, confessio. 56 Convictus & sponte confessus non appellat. Convictus non confessus: aut confessus quidem, sed vi tormentorum appellat. *l.* 244. *ff. de verb. significat.* 57 Confessus appellat. *Goth.* Vid. Zanger. *de Tortur. reorum cap.* 5. *num.* 72. Estque hæc lex canonizata *cap.* 41. *caus.* 2. *q.* 6. ANS. Usum hujus l. vid. apud Groeneweg. *de legib. abrogat. hic.* S. L.

audiatur appellans. Sicut enim hoc observari disposuimus, ita æquum est testibus productis, instrumentisque prolatis, aliisque argumentis præstitis, si sententia contra eum lata sit, & ipse, qui condemnatus est, aut minime voce sua confessus sit, aut formidine tormentorum territus, contra se aliquid dixerit, provocandi licentiam ei non denegari. Datum v. Idib. Decemb. Leonzio & Sallustio Conss. 344.

De officialibus.

III. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Modestum P.P.

Nulli [1] Officialium *à sententia proprii judicis* provocatio tribuatur: nisi [2] in eo tantum negotio, quod ratione civili super patrimonio forte apud proprium Judicem inchoaverit: scilicet ut in eo tantum negotio à sententia, ejus cui paret, Judicis, quisquis velit, Officialis appellet: quod per procuratorem [3] etiam persequi jure tribuitur. Dat. IV. Idib. Jun. *Cyzici*, Valentiniano & Valente AA. Conss. 365.

De causa fisci, vel principis.

IV. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus, AAA. ad Olybrium P.V.

Abstinendum [4] prorsus [ab] appellatione sancimus, quoties fiscalis [5] calculi satisfactio postulatur, aut tributariæ functionis solenne munus exposcitur, aut publici, vel etiam privati (dummodo evidentis atque convicti [6]) redhibitio debiti flagitatur: [ut] necessario in contumaciam [7] vigor judiciarius excitetur. PP. Romæ, XV. Kalend. Septemb. Valentiniano & Valente II. AA. Conss. 368.

De executione sententiæ.

V. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus, AAA. ad Thalassium Proconsulem Africæ.

Ab [8] executione appellari non posse, satis & jure & constitutionibus cautum est: nisi forte executor sententiæ modum judicationis excedat. A quo si fuerit appellatum, executione suspensa decernendum putamus, ut si res mobilis [9] est, ad quam restituendam executoris opera fuerit indulta: appellatione suscepta, possessori res eadem detrahatur, & [sequestro [10]] idoneo collocetur reddenda ei parti, pro qua sacer cognitor judicaverit.

†. Quod si de possessione, vel de fundis executio [cessaverit,] & eam suspenderit provocatio, fructus omnes, qui tempore interpositæ provocationis capti, vel postea nati erunt, in deposito [11] collocentur, jure fundi penes eum, qui appellaverit, constituto.

†. Sciant autem provocatores, se vel ab executione appellantes, vel ab articulo [12], si eos perperam [13] intentionem cognitoris suspendisse claruerit, quinquaginta [14] librarum argenti animadversione multandos. Datum III. Kalend. Febr. *Trev.* Valentevi. & Valentiniano II. AA. Conss. 378.

De testamentu aperiendis, & de heredibus in possessionem mittendis.

VI. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Hypatium P.V.

Quisquis [15] ne voluntas defuncti [16] testamento scripta reseretur [17], vel ne hi, quos scriptos patuerit heredes [18], [in possessionem [19] mittantur,] ausus fuerit provocare, interpositamque appellationem [15], cujus de ea re notio erit, recipiendam esse crediderit, viginti librarum argenti [20] multa, & litigatorem, qui tam importune [21] appellaverit, & judicem, qui tam ignavam [22] conniventiam [23] adhibuerit, involvat. Datum Non. April. *Trev.* Ausonio & Olyerio Conss. 379.

De Discussore & Rationali.

VII. Iidem AA. & Arcad. ad Pelagium Comitem rerum privatarum.

Anre [24] sententiæ tempus, & ordinem [25] eventus nec [26] à Discussore [27], nec à Rationali appellari liceat. Dat. XV. Kal. Mart. *Mediol.* Arcad. A. I. & Bautone Conss. 385.

De publico debitore.

VIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Comiti rerum privatarum.

Et [28] publicarum necessitatum, & privati ærarii deposcit utilitas, ne commoda, quæ domui nostræ debentur callidis debitorum [29] artibus differantur. Quamobrem appellatione eorum rejecta, qui aperte manifesteque convicti sunt: hoc observari præcepti hujus auctoritate censemus, ut ei quem constiterit esse publicum [30] debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat. III. [31] August. *Med.* Arcadio IV. & Honorio III. AA. Conss. 396.

---

1 *l. 17. C. Theod. eodem.*

2 Officialis delicti in officio suo commissi a suo judice condemnatus non appellat, *ut hic*. Quod si in causa rei hæreditatis patrimonii fuit damnatus sit? potest appellare. *ut hic.*

3 Adde *leg. 2. ff. de procurat. leg. 10. ff. de appellat.* vide *leg. 1. ff. an per alium causæ appellat.*

4 *leg. 19. C. Theod. eodem*

5 In causa fiscali condemnatus non appellat adde *l. 8. in fin. ff. eod.*

6 Convictus non est qui negat, nisi contractum probetur. vid. *Mynsing. 4. obs. 50.*

7 *l. 1. ff. eodem.*

8 Ab executione & executore, nisi modum excedat, non appellatur. *l. 25. C. Theod. eod. Symmachus 1. epist. 25. l. 21. ff. de appellat. l. ab executore 4. ff. de appell.* vide *Roland. à Valle 1. consil. 43. n 5. Wurmf. 1. præt. 24. c. 10.* adde quæ dixi ad *l. 2. ff. de episcop. audientia.* Quid si executionis ipsius injuria reparari non potest, nisi appelletur? Quid si non executio, sed interlocutoria sit, quæ vim definitivæ habeat? Quid si nulla definitiva post speretur? Quid si judex ab ipsa interlocutoria appellari permittat? Quid si pronuncratio de exequendo nuda sit? appellari posse notat Socinus *reg. 26.*

9 In executionibus, res mobilis (si ab executoris injuria appellatur) non traditur actori, sed apud tertium deponitur: immobilis vero fructus sequestrantur.

10 Dixi ff. de sequestratione.

11 Ἐν μέσῳ τῷ δικαίῳ Græci: his adde *l. ult. Cod. quibus ad libert. proclam.* vide *Cujac 12. observ. 6. Paul. 5. sentent. 36. §. 1.* si possessor condemnatus appellaverit, fructus sequestrantur. Symmachus in epistolis, *Constitutionis memor sequestrari mobilia, fructusque percepi, ne abstantur indebitis.* Quid si petitor sive actor appellaverit? non ita fit, nisi fructus populitentur ab adversario. *I. Imperatores 21. §. ult. ff. de appellationib.*

12 Id est' interlocutione. Jure canonico à quacunque interlocutione ex causa appellari potest. *cap. Non ita 2. q. 6.* eoque jure utimur.

13 Pœna injusti appellatoris quinquaginta argenti librarum. *l. 10. l. 25. C. Theod. l. 6. §. 4. ff. de appellat.* adde *Wurmf. 1. præt. 24. c. 24.*

14 *d. l. 10. d. l. 25.*

15 Appellari non potest ab iniquo statuto, licet à sententia dicta ex hujusmodi statuto appellare liceat. *Bald. hic, & in cap. cessante extra de appellat. Socinus reg. 10.*

16 *Diem functi*, *l. 26. Cod. Theod eod.*

17 *l. 26. C. Theod. eod. ne testamentum reseretur & aperiatur, l. ult. ff. de appell. recip.*

18 *Editi per D. Adrianum conditi beneficium consequantur, ausus fuerit*, &c. & ita scriptum est in *d. l. 26.* de hoc edicto vide *leg 2. ff. de edicto D. Had. l. ult. ff. de codic.*

19 Ne scriptus heres in possessionem mittatur, non appellatur: & punitur tam appellans, quam appellationi deferens. vide *l. unic. ff. si de momentanea possessione.* vide *Wurmf. 1. præt. 24. cap. 12.*

20 *Auri, d. l. 26.*

21 *Importuna appellatio, ut hic, callida, l. ult. ff. cod. moratoria, l. 1. C. Theod. eod. superflua, l. 42. C. Theod. de appellat.*

22 *Ignavæ, d. l. 26.*

23 *Conbibentiam, d. l. 26.*

24 *Ante certum sententiæ*, &c. *l. 29. Cod. Theod eod. περὶ ἀποφάσεως. 9. Ecl. 1. c. 78.* adde *l. 6. §. 3. ff. de appellat.* vid. *Mynsing 4. obs. 43.*

25 Appellari a sententia interlocutoria jure civili non posse hinc colligunt, ut ex *l. ante 2. ff. de appel. recipiendis*: nisi appelletur à carcere vel a quæstione, vel ab excommunicatione, vel à cæteris denique omnibus quæ citra appellationem reparari non possunt, aut sane nonnisi difficulter reparari possunt Idem censent, quoties interlocutoria ad negotium principale & subitantiam negotii refertur: aut si judex actorum copiam deneget. *l. 2. ff. ut lite pendente.* Idem etiam putant, si exemplo totoris sententia rejecta fuerit. *l. 1. §. si quis tutor. 1. ff. quando appellandum*: ut & si sententia super legitimatione personæ lata: si judex fidejussorem idoneum esse pronunciavit. *l. arbitro. 9. ff. qui satisdare*, si minori sine curatore solvi jubeat. *l. ait prætor 7. §. 2. vers. permittitur. ff. de minorib.* aut probationes admittat vel deneget, si interlocutoria executionem meretur: si sententia lata in causa momentaneæ possessionis sit. *Bart. hic.* vide Dienazium *reg. 54.*

26 Imo licet ab interlocutoria appellare. *l. 2. ff. de appell. recip.* Goth. Et jure Canonico ante definitivam permittitur appellatio. *cap. ut debitas. 59. & cap. cum causam 62. & seq. extr. de Appell.* Adde Concil. Trident. *sess. 24. cap. 20. & cess. 13. cap. 1. De Reformatione.*

27 *l. 26. ff. de appell.* vid. *l. ult. ff. de discussoribus.*

28 *l. 32. C. Theod. eodem.*

29 Publicus debitor, manifeste convictus non appellat.

30 Adde *l. 4. ff. eod.*

31 Dat. IV. Id. Aug. C. Theod.

Tit. LXVI.

SI PENDENTE [32] APPELLATIONE MORS [33] INTERVENERIT.

Instantia causæ appellationis transit ad heredem. Bart.

1. Imp. Alexand. A. Juliano.

Etiam post mortem ejus, qui [34] appellavit, necesse est heredibus ejus, vel reddere causam provocationis, vel statutis acquiescere. PP. III. Non. Decemb. Alexand. Cons. 223.

---

32 XI. *C. Th.* 35. Dixi ad XI. IX. D. XIII. *l. 2. ff. quæ sent. sine appellat.*

33 Ejus qui appellavit, scil. vel ejus contra quem appellatum, vel hominis controversi.

34 Omnis instantia appellationis transit ad appellatoris heredes. Appellans tenetur heredes appellari citare: at non e contra. vid. *Rebuff. in prooem. const. gloss. 5. num. 97.*

II. Idem A. Marcellinæ.

Jus, qui requirendus [35] annotatus appellavit, & ante actam causam mortuus est, bona [36] ad successorem pertinere, Patentibus meis placuit. PP. III. Non. Decemb. Alex. Cons. 223.

Expressa ademptio bonorum morte appellantu non perimitur: secus in tacita. Bald.

III. Idem A. Ulpio.

Si is, qui ademptis bonis in exilium datus est appellaverit, ac pendente provocatione defunctus est: quamvis crimen in persona ejus evanuerit, tamen causam bonorum agi oportet. Nam multum [37] interest, utrum capitalis pœna irrogata bona reo quoque adimat, quo casu morte ejus extincto crimine, nulla quæstio superesse potest: an vero non ex damnatione [capitis,] sed speciali Præsidis sententia bona auferantur: tunc etenim subducto reo, sola capitis causa perimitur, bonorum remanente quæstione. PP. VI. Id. Mart. Modesto & Probo Conss. 229.

Causa appellationis interpositæ à munera nominatione morte appellantis exprat. Paul. de Cast.

IV. Imp. Gordianus A. Alexandro.

Si pater tuus ad Decurionatum [38] evocatus appellationem interposuit, eaque pendente concessit in fatum, honoris ejus quæstio morte finita est.

Licet moriatur ancilla petita cum peculio: durat tamen causa appellationis propter peculium. P. de Cast.

V. Idem A. Felici.

Quamvis ancilla [39], de cujus dominio disceptabatur, & à Rectore provinciæ contra te jus dictatum fuerat, in fatum concesserit: tamen cum appellationem super ea re interpositam fuisse, & in numero [40] cognitionum pendere proponas, ea provocatio suo ordine [41] propter peculium ancillæ audiri debet.

Ultra tempus, quod datur ad prosequendam appellationem dantur heredi appellantis quatuor menses. P. de Cast.

VI. Imp. Constantinus A. ad Bassum Præf. urbi post alia.

Si [42] unus ex litigatoribus adhuc pendente appellatione [43] defunctus sit, non residuum tantum temporis heredes ejus habeant, sed etiam alios quatuor [44] menses. Sin autem ad deliberationem hereditatis certum tempus indulgetur, post lapsum ejus temporis quatuor [45] mensium numerabitur [spatium:] ne ignorantes negotium, vel etiam super adeunda hereditate dubitantes, priusquam aliquod commodum sentiant, damnis afficiantur. PP. XIII. Kalend. Jun. *Sirmii*, Crispo II. & Constantino II. CC. Conss. 321.

---

35 Adnotatio inter reos non est condemnatio: & tamen ab ea appellatur. vid. *l. 6, ff. de accusat.*

36 Bona adnotata inter reos mortui pendente appellatione transeunt ad heredem defuncti, non ad fiscum.

37 Mortui pendente appellatione crimen morte extinguitur. An & quæstio bonorum ejus? utique nisi nominatim bona ei fuerint adempta. Expressa ademptio bonorum, morte appellantis non perimitur, secus si tacita. adde *l. ult. ff. si reus vel accusator mortuus. --- l. unic ff. si pendente appellat. l. 9. in fin. ff. de jure fisci.*

38 Causa appellationis interposito honore, vel munere delato, morte finitur.

39 Mortua ancilla pendente appellatione, licet quæstio proprietatis ejus evanuerit, durat tamen lis peculii ejus, *ut hic*, ut & fructus & partus & stipulationes de evictione. *l. 16. de rei vind.* adde *l. 3. T. ne de statu defuncti.*

40 In numero cognitionum pendet appellatio, nondum re judicata ex appellatione: quemadmodum & *rei* ipsi *pendere* dicuntur nondum crimine liberati.

41 Id est, servato ordine introductionum

42 Appellantium uno defuncto, heredes ejus quatuor alios menses habent. Non de hereditate adeunda deliberare possunt, ac deinceps, vel accipere & exercere appellationem, vel non accipere, *ut hic. Synops. Basil. 9. tit 1. c. 148.*

43 *l. 5. ff. de appellat.*

44 Vid. *l. 29. ff. de rejud.*

45 Ultra tempus concessum appellanti ad exercendam appellationem, heres ejus quatuor menses habet, qui non currunt ex morte defuncti: sed ex quo finitum est tempus heredi deliberandi causa datum, vide omnino ad hanc constitutionem Cujac. *c. 16. de præscript. vers. Quintum est, ubi de temporib. exequenda & agenda appellationis.*

Tit. LXVII.

DE HIS, QUI PER [46] METUM JUDICIS NON APPELLARUNT.

1. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Dorophani.

Si contra te jure pronunciatum est, nec appellationis auxilium imploratum est, intelligis acquiescere te statutis oportere. In sacro [47] enim comitatu nostro timere nihil potuisti. S. xv. Kal. Jun. *Philippopoli*, AA. Conss.

Qui propter timorem vanum omittit appellare, videtur sententiæ acquiescere. Paul. de Cast.

II. Imp. Julianus A. Geminiano [48]

His [49], qui tempore competenti non appellant, redintegrandæ audientiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra Præfectos urbi, [Magistros officiorum,] vel Magistros militum, seu Proconsules, seu Comites [50], seu Præfectos Orientis, [seu Vicarios Augustales,] vel alium judicem sub [51] specie formidinis provocationem non arbitrantur interponendam, à revocanda lite repellantur [52]. †. Qui vero vim sustinuerunt, contestatione [53] publice proposita: intra dies videlicet legitimos, quibus appellari [54] licet, causas appellationis evidenti affirmatione distinguant: ut hoc facto tanquam interposita appellatione iisdem æquitatis administrata tribuantur. Emissa xv. Kal. Jul. [55] Martino & Nevita Conss. 362.

---

46 XI. *C Theod. 34. propter*, Hal.

47 Ubi princeps, ibi securitas: ibi etiam cessat justi timoris præsumptio. *l. ult. ff. quod metus causa.*

48 *Ad Germanianum, l. 30. C. Theod. de appellat.*

49 *l. 30. C. Theod. de appellat.*

50 Metathesis, ita legendum est, Comites Orientis, seu præfectos Augustales, seu vicarios vel alium judicem. *d. l. 30.* vid. *Cuj. 8. obs. 21.*

51 Qui vano timore non appellat, sententiæ videtur acquiescere.

52 Adde ex *d. l. 30. Nobis enim moderantibus rempublicam, nullius audebit judex provocationis persugium jurgantibus denegare.*

53 Qui justo metu ductus non appellat, intra tempora appellationis coram notario protestari debet, per se non stare quominus appellet. Hujusmodi protestatio vim habet appellationis legitimæ. vide *Mynsing. 4. observ. 44. 45.*

54 *Appellare, d. l. 30.*

55 *Jun. d. l. 30.*

Tit. LXVIII.

SI UNUS EX PLURIBUS APPELLAVERIT [56].

Ubi est defensio communis, & eadem ratio vincendi, appellatio unius omnibus prodest, sed restitutio minoris non suffragatur majori. Bald.

1. Imp. Alex. A. Licinio.

Si Judici probatum fuerit, unam [57] eandemque condemnationem eorum quoque, quorum appellatio justa pronunciata est, fuisse, nec diversitate factorum separationem accipere, emolumentum victoriæ secundum ea, quæ [sæpe] constituta sunt, ad te quoque, [qui nec provocasti] pertinere non ignorabit. PP. XIV. Kal. Septemb. II. *

II. Idem A. Sereno.

Si in una [58] eademque causa unus appellaverit, ejusque justa appellatio pronunciata est: ei quoque prodest [59], qui non appellaverit. Quod si ætatis auxilio unus contra sententiam restitutionem impetraverit, majori, qui suo jure non appellaverit, hoc reseriptum non prodest.

---

56 Et obtinuerit in causa appellationis, ejus victoria correo prodest.

57 *l. 2. ff. eadem. l. 10. §. 2. ff. de appellat. l. 1. C. de diversf. rescript.*

58 *l. 1. C. eod.* Goth. Totum hunc & seq. tit. Gratianus refert in *cap. 41. caus. 2. q. 6.* Adnotatio

59 In Gallia non prodest. Nam quilibet tenetur appellare. vid. *Rebuff. in proœmio constit. glos. 5. num. 98.*

Tit. LXIX.

SI DE MOMENTANEA [60] POSSESSIONE FUERIT APPELLATUM [61].

Sententia lata in possessorio etiam appellatione interposita, statim sortitur effectum: ita tamen possessio reformatur, ut quæstio proprietatis integra servetur. Bald.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Eusignium P.P.

Cum [62] de possessione [63], & [ejus] momento causa dicitur, etsi

---

60 *Momentaria*, Hal. *si de momento fuerit appellatum*, 11. *C. Theod. 37.* Momenti est celeris reformatio, & restitutio possessionis per vim, aut alio modo ablatæ, aut interpellandæ.

vid. *Isid. 5. Etymol.* adde *l. 8. ff. unde vi.*

61 Possuntne judices de causa proprietatis & possessionis simul cognoscere? possunt, si casus ita tulerit, non tamen coguntur. vid. *Cujac. 2. obs. 35.*

62 *l. un. C. Theod. eod.*

63 Mitti in possessionem si quis velit, contradictorem in jus vocare cogitur: qui si compareat, & missionis tempore expulsus non appellaverit, ad contradicendum postea non admittitur, *ut hic.* de quo vid. Socinum *reg.* 163.

1 Ita celeris est momenti reformatio, *l. 14. ff. de appell.* ut appellatione retardari non possit. Nummachus *ad epist.* In causa quibus momenti reformatio postulatur, appellationes recipi non oportet. A sententia, quæ causam possessionis dirimit, non licet appellare: ne quod beneficio celeritatis inventum est, subdatur injuriis tarditatis. *l. 22. Cod. Theod. quorum appellationes.* Hodie jure canonico appellari potest à possessione, *cap. cum ad sedem 15. Extr. de restit. spoliat.* vid. *Hermannum Vultej. ad tit. 24. ob. 12.* Sic appellare licet à causa momentanea possessionis, ubi notoria est injustitia: sed & injuria per sententiam illatæ reparari non potest: quoties melior est causa possidentis (in turpi causa) ubi missio facta est ex secundo decreto: ubi sententia super fructibus & eo quod interest lata. vide Socinum *reg. 18.* in Gallia sententia possessorii (*recreditum* vocant) executioni mandari potest, non obstante appellatione. *Imbert. in Enchirid. in verbo. Un mesnier. Robert. in praxi. cap. gloss. 5. num. 101.* Goth. Intellectum hujus l. vid. apud Radelant *decis. Ultraject. 30. num. 7.* Cujac. 1. *obs. cap. 20.* Ans. 2 Reformari id dicitur quod retractatur.

TIT. LXX.

3 Titulus ita conceptus est in Codice Theodosiano, *De postulando, quibus permissum sit, & quando non licuit. l. 11. tit. 38.* adde *l. 122. §. 5. ff. de verb. oblig. Nov. 82. cap. 5.*

NE LICEAT IN UNA EADEMQUE CAUSA TERTIO 3 PROVOCARE 4, VEL POST DUAS 5 SENTENTIAS JUDICUM, QUAS DEFINITIO PRÆFECTORUM ROBORAVERIT, EAS RETRACTARE.

Qui succubuit in duplici appellatione, non potest tertio appellare super eisdem articulis, & etiam supplicare. Bart.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SI quis in quacunque lite iterum provocaverit, non licet ei tertio 6 in eadem lite super iisdem capitulis provocatione uti, vel sententias excellentissimorum Præfectorum prætorio retractare 7: licentia danda litigatoribus, arbitro dato, ipsius audientiam qui 8 eum dedit, ante 9 litem contestatam invocare: & hujusmodi petitione minime provocationis vim obtinente.

4 In eodem articulo scilicet. vide *Pharisæum 1. practic. 24. cap. 25.*

5 Veluti si appellavero à duumviro ad præsidem, à præside ad præfectum urbi.

6 Appellare tertio in una eademque causa non licet, *ut hic.* Quid si judex secundus appellationis reum expensis oneravit? refert Angelus *hic.* Quid si consensu partium tertio, quartove appelletur? id permitti notat Bartolus *hic.* vid. Socinum *reg. 328.* 7 Retractatio est pro appellatione.

8 A sententia judicis dati appellatur ad eum qui dedit. *l. 1. ff. quis & à quo appell.* 9 Recusatio judicis non est appellatio.

TIT. LXXI.

QUI 10 BONIS 11 CEDERE 12 POSSUNT.

De effectu cessionis.

1. Imp. Alex. A. Irenæo.

QUI bonis cesserint, nisi 13 solidum creditor receperit, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne judicati detrahantur in carcerem 14. P. P. XII. Kal. Decemb. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De eo, qui solvere paratus est.

II. Impp. Philippus A. & Philippus C. Abascanto.

SI quantitatem, quam licet Reipublicæ condemnatus debebas, inferre paratus es: frustra vereris, ne 15 verbum 16 *bonorum cessionis* temere à te prolatum, privare te necdum 17 distractis 18 facultatibus, juris rationibus possit. P. P. XIII. Kalend. Februar. Philippo A. & Retiano 19 Conss. 246.

Si pater bonis cesserit.

III. Imppp. Valerianus, & Gallienus, & Valerianus.

Nobilissimus Cæsar AA. Juliano Lenissæ.

SI pater 20 tuus bonis cessit propter onera civilia 21, ipsius facultates oportet inquiri: non patrimonium, quod tibi emancipato quæsitum dicis, inquietari. Quod ut fiat, implorare æquitatem Præsidis debes.

De provinciis & de effectu cessionis.

IV. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Chiloni.

LEgis Juliæ 22 de bonis cedendis beneficium, constitutionibus Divorum nostrorum Parentum ad provincias porrectum esse, ut cessio bonorum admittatur, notum est: non tamen creditoribus sua 23 auctoritate dividere hæc bona, & jure dominii detinere; sed venditionis 24 remedio, quatenus 25 substantia patitur, indemnitati suæ consulere permissum est. Cum itaque contra juris rationem res jure 26 dominii teneas ejus, qui bonis cessit, te creditorem dicens, longi 27 temporis præscriptione petitorem submoveri non posse manifestum est. Quod si non bonis eum cessisse, sed res suas in 28 solutum tibi dedisse monstretur, Præses provinciæ poterit de proprietate tibi accommodare notionem.

De muneribus & honoribus.

V. Iidem AA. & CC. Myroni.

PRopter 29 honorem municipalem, vel munus 30, bonis cedentium invidiosam admitti cessionem minime convenit: sed his obnoxios pro modo substantiæ fungi.

De professione.

VI. Imp. Theodos. A. [apud acta] dixit.

IN 31 omni cessione [bonorum,] ex qualibet causa facienda, scrupulositate 32 priorum legum explosa, professio 33 sola quærenda est. §. 1. *Idem* dixit, in omni cessione sufficit voluntatis sola professio. Dat. Kalend. Maji, Honor. N. P. & Eudoio Conss. 386.

De filiisfamilias.

VII. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

CUm & filiifamilias 34 possint habere substantias, quæ patribus acquiri vetitæ sunt, necnon peculium 35, vel castrense, vel quod patre volente possident; quare cessio bonorum eis deneganda sit? cum & [si] nihil in suo censu hi, qui in potestate parentum sunt, habeant: tamen ne patiantur injuriam, debet bonorum cessio admitti. Si enim & paterfamilias admittendus est propter injuriarum timorem ad cessionis 36 flebile veniens adjutorium, quare filiisfamilias utriusque 37 sexus hoc jus denegamus? cum apertissimi juris est, & inter patresfamilias & inter alterno juri subjectos, si quid postea 38 eis pinguius accesserit, hoc iterum usque ad modum debiti posse à creditoribus legitimo modo avelli. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* post Consulat. Lampad. & Orestis, VV. CC. 531.

Si quidam ex creditoribus inducias dare & alii bonorum cessionem accipere velint.

VIII. Idem A. Joanni P. P.

CUm 39 solito more à nostra majestate petitur, *Ut ad miserabile 40 cessionem bonorum homines veniant auxilium, & electio detur creditoribus, vel quinquennale 41 spatium eis indulgere, vel bonorum accipere cessionem, salva 42 eorum videlicet existimatione, & omni corporali cruciatu semoto 43:* quotidie dubitabatur, si quidam ex creditoribus voluerint quinquennales dare inducias, alii autem jam nunc cessionem accipere velint, qui audiendi sint? In tali itaque dubitatione nemini putamus esse ambiguum, quod sentimus, & quod humaniorem sententiam 44 pro dutiore eligimus, & sancimus, ut vel ex cumulo debiti, vel ex numero creditorum causa judicetur. †. Et si quidem unus creditor aliis omnibus gravior 45 in summa debiti inveniatur, ut omnibus in unum coadunatis, & debitis eorum computatis, ipse alios antecellat: ipsius sententia obtineat, sive indulgere tempus, sive cessionem accipere desiderat. Si vero plures quidem sint creditores, ex diversis autem quantitatibus: etiam nunc amplior debiti cumulus minori summæ præferatur, sive par, sive discrepans numerus est creditorum: cum non ex frequentissimo ordine fœneratorum, sed ex quantitate debiti causa trutinetur. Pari autem quantitate debiti inventa, dispari vero creditorum numero: tunc amplior pars creditorum obtineat: ita ut quod plutibus 46 placeat, hoc statuatur. Sin vero undique æqualitas emergat tam debiti, quam numeri creditorum, tunc eos anteponi, qui ad humaniorem 47 declinant sententiam, non cessionem exigentes, sed inducias: Nulla quidem differentia inter hypothecarios, & alios creditores quantum ad hanc electionem 48 observanda; in rebus autem officio Judicis partiendis, suam vim singulis creditoribus habentibus, quam eis legum præstabit regula: Nullo præjudicio creditorum cuiquam ex quinquennii dilatione circa temporalem 49 præscriptionem generando.

10 An fœmina bonis cedere potest? vid. *l. 7. §. cod.* An ecclesia, minor, obligatus ad factum, mercator qui foro cessit, heres qui non confecit inventarium, debitor nulla molestia à creditoribus affectus, excommunicatus, fidubitus ob vectigalia & collectas non solutas: Doctor, miles, obligatus in specie debitor, Si creditorem habeat pauperiorem: spoliatus bonis in bello vel propter bellum: bannitus bonis restitutus: Debitor dives condemnatus pro delicto, vide apud Martin. Brunum *tract. de cessione bonor. 4. §. 1.* ubi alias quoque quæstiones proponit ante Socin. *reg. 46.* ubi sedecim casus enumerat in quibus cessio bonorum non admittitur.

11 *Qui bonis ex lege Julia cedere possunt, 4. Cod. Theod. 19. legis Juliæ meminit lex 4. §. cod.*

12 Dixi XLII. D. III. *Novell. 135.*

13 Qui bonis cedit, debito ipso non liberatur ipso jure, sed solo carcere: potest enim rursus à creditoribus conveniri, *l 7. ff. cod. Synopf. Basil. 7. tit 6. ex tit. 5. cap. 8.* Quid, teneturne tantum quatenus facere possit? tenetur. §. *cum eo quoque 40. Inst. de act.* Excipe quatuor casus de quibus vide Socin. *reg. 47.*

14 Vincula & verbera proposita erant iis, qui creditoribus suis satis non facerent, *ut hic. & l. ult. §. l. 1. Cod. Theod. cod.* vide quæ scripsi ad legem XII. Tab. *tit. de hered. ab intest. in fin.*

15 Bonorum facta cessio, si res adhuc est integra, revocari potest. *l. 3. l. 5. ff. cod. l. 8. §. de distract pign.* Pœnitere in ea licet rebus adhuc integris. 16 Adde *l. 7. ff. ad l. Jul. majest.* 17 Id est, re integra. 18 Qui cedit bonis, distractionem bonorum patitur. *l. 3. l. 5. ff. cod. l. 11. §. ex quib. caus. infam.* adde *Novell. 135.* dixi ad *leg. 12. Tab. tit. 20. §. 27.* 19 *Al.* Titiano. 20 Cessio bonorum facta à patre, ad bona liberorum ejus non extenditur. 21 Debitor principis, bonis potest cedere, *ut hic, & l. 2. in princ. §. cod.* 22 Lege Julia beneficium bonorum cessionis introductum. *Cod. Theod. cod.* vid. *Alciat. 2. Parerg. 4.* 23 Facta bonorum cessione, creditores bona debitoris authoritate sua jure dominii detinere non possunt. 24 Publice scilicet. 25 Id est, si modo res propria debitoris fuerit. 26 *l. 9. §. tit. proxim.* 27 Vide *l. 31. ff. de usucap.*

28 Debitoris bona creditoribus in solutum dari possunt. 29 Facit *l. 12. in fin. §. de episc. & cleric. l. 17. §. de resciud. vend. l. 16. ff. de munerib. l. 9. §. de excus. munerum.* 30 Evitandum scilicet. 31 *l. 2. Cod. Theod.* 32 Videtur cessio bonorum olim facta solennibus verbis. 33 Nuda voluntas, *d l 2. l. ult. ff. cod.* vid. *Fornerium 2. select. 27.* 34 *Filiusfamilias possit. Hal.* Etiam filiifamilias bonis possunt cedere. 35 Vid. *Cujac. 13. obs. 18.*

36 Cessionis bonorum flebile auxilium est.

37 Cedere bonis mulier potest. vid. Matthæum Bursum *tract. cess. 4. quæst. 1.* Quid Ecclesia? potest quoque *Nov. ut determinetur. 11. §. si quis autem.*

38 *l. 4. 6. 7. ff. cod. l. 3. §. tit. prox. §. ult. Inst. de act.*

39 Si creditorum alii dilationem dare debitori volunt ea lege, ne cedat bonis & integrum solvat: alii, præsentem bonorum cessionem admittunt: qui potiores? Numerus creditorum inspicitur.

40 Miserabile bonorum cessionis auxilium.

41 Vid. *l. 4. §. de precib. imper. off.* vid. *Papon. 10. Arrest. 9. des restits & quinquenelles* & 3. *notar. 8. Cujac. 2. observ. 10. Robuff. in tract. de litteris dilatoriis.* Spatium hoc quinquennii à principe impetrabatur, at non beneficium cessionis bonorum.

42 Vid. *l. 11. §. ex quib. infam.* vide *Host. 24. Illustr.*

43 *l. 1. in fin §. cod.* adde *Nov. 135. & ibid. Cujac. Fornerium 2. select. 27.*

44 Humanior sententia, duriore rejecta, præferenda est & eligenda. 45 Facit *l. 10. ff. de pactis.* 46 Quod pluribus in bonorum cessione concedenda placet, admittendum. 47 *l. 3. in fin. ff. de bis quæ in testamento.* dixi ad *l. 56. ff. de reg. jur.* 48 Secus quod ad jus debiti consequendi. *l. 1. ff cod. l. 6. §. tit. prox.* Goth. An & quatenus majori parte creditorum consentiente in inducias concessione, aut debiti remissione minor pars sequi debeat: vid. Censur. forens. noſtr. *lib 4. cap. 44. num. 4. & seqq.* S. L. 49 Dilatione pendente præscriptio adversus creditores non currit.

TIT. LXXII.

DE BONIS 50 AUTHORITATE JUDICIS POSSIDENDIS 51, SEU VENUNDANDIS, ET DE SEPARATIONIBUS BONORUM.

1. Imp. Antoninus A. Atticæ.

IN bonis mortui potiorem esse causam legatariorum, qui eum (utpote heredem) convenire potuerunt 52: quam eorum 53, quibus ipse [heres] legavit, manifestum est: cum prius legatum quasi 54 æs alienum exigatur: legatum autem à mortuo relictum, post 55 debiti detractionem inducatur.

Creditores defuncti impetrant separationem à bonis, si fidem heredis non sunt secuti. Paul. de Cast.

II. Imp. Gordianus A. Aristoni.

EST jurisdictionis tenor promptissimus, indemnitatisque remedium Edicto prætoris creditoribus hereditariis 56 demonstratum, ut quoties separationem 57 bonorum postulant, causa cognita impetrent. Reportabis igitur convenientem desiderii tui fructum, si te non heredum fidem 58 secutum, sed ex 59 necessitate 60 ad judicium eos provocare demonstraveris.

III. Idem A. Claudianæ.

EX contractu, qui cessionem rerum antecessit 61, debitorem contra juris rationem convenies, cum eum æquitas auxilio exceptionis 62 muniat. At tunc demum iterato possis desiderare conventionem, cum 63 tantum postea quæsivit, quod Præsidem ad ejus rei licentiam debeat promovere.

IV. Impp. Diocles. & Maximian. AA. & CC. Clarianæ.

INcivile est, quod postulas, ut unus ex chirographariis 64 creditoribus debitoris bona compellatur 65 suscipere, satis [cæteris] ejus creditoribus facturus.

V. Iidem AA. & CC. Acyndino.

SI bona debitoris tui vacare 66 constet, & hæc à fisco non agnoscantur, in possessionem eorum mitti te à competente Judice recte postulabis. XVII. Kal. Januar. * Conss.

Creditores hypothecarii chirographariis præferuntur. Bald.

VI. Iidem AA. & CC. Agathomaro.

PRo debito creditores addici 67 sibi bona sui debitoris non jure postulant 68. Unde, si quidem debitoris tui cæteri creditores pignori res accepetunt, potiores eos, quam 69 te chirographariun creditorem haberi non ambigitur. Quod si specialiter, vel generaliter nemini probentur obligatæ, ac sine 70 successore communis debitor, vel ejus heres decessit: non dominii rerum vindicatione, sed possessione bonorum, itemque venditione æquali portione, pro 71 rata debiti quantitate omnibus creditoribus consuli potest.

Ubi creditor succedit debitori pro parte & pro ea parte debitum confunditur, & non ultro, nisi esset relictum animo compensandi. Bald.

VII. Iidem AA. & CC. Domno.

SI uxor tua pro 72 triente patruo suo heres 73 exstitit, nec ab eo 74 quicquam exigere prohibita est, debitum à coheredibus pro heredem non habet, creditores in possessionem mittuntur. vid. *l. 6. in fin. §. l. 4. ff. cod. l. 1. §. ne pro dote mulieris, bona quond.* Aliæ sunt causæ possessionis bonorum rei servandæ causa, puta si quis fraudationis causa latitet ne in jus vocetur. vid. *l. 9. §. cod.* aut vocatus non veniat, nec defendatur. *l. 2. ff. quib. ex caus. in possess.* si exilii causa solum vertit, nec defendatur. *l. 13. d. tit.* si heres fatisdare jussus non fatisdet. *l. 15. ff. de rebus auctor.* adde *Cujac. 10. Observ. 31.* 67 Statim scil. 68 *l. 1. §. de jure dominii impetrando. l. 4. §. tit. prox. l. 14. §. de pactis.* 69 Hypothecarii creditores præferuntur chirographariis. vid. quæ dixi ad *l. ult. in fin. §. tit. prox. l. 9. §. qui pot.* 70 *l. 5. §. cod.* 71 Pro rata debiti, chirographarii creditores pretium ex bonis debitoris redactum inter se partiuntur. 72 Heres particularis non repræsentat defunctum, nisi quatenus est heres: ut non in majorem quantitatem confundatur actio. 73 Pro rata qua creditor succedit, confunditur actio. 74 *l. 6. §. de hered. Inst.*

pro [1] besse petere non prohibetur: cum ultra [2] eam portionem, qua successit, actio non confundatur [3]. Sin autem coheredes solvendo [4] non sint, separatione postulata, nullum ei damnum fieri patiatur. Dat. Kal. Decembr. AA. Conss.

1 *l.1.l.6.* C. *de hered. act.*
2 Dixi ad *l.5.l.6.* C. *de hered. act.*
3 Confusionis habetur ratio hic: ne duo contraria sint in eodem subjecto.
4 *l.1.* §.1 *ff. de separat.*

VIII. Iidem AA. & CC. Ælidæ.

IN possessionem rei servandæ uxor defuncti, vel alii creditores missi, dominium [5] ex ea causa tenentes adipisci minime possunt.

5 Missus in possessionem ex primo decreto dominium non adquirit. *l.4.* C. *qui bon. ced. l.5. ff. ut in poss.*

Si citatus debitor comparet, ordinarie proceditur contra eum ad sententiam ferendam, & exequendam, si non comparet, proceditur ad missionem, & venditionem. Bald.

IX. Iidem AA. & CC. Teruncio.

CUm proponas, eum, contra quem supplicas ex administratione negotiorum tibi obligatum, hunc secundum juris rationem adito Rectore provinciæ potes convenire. Nam si [6] ad circumscriptionem [7] tui juris latitat, nec defenditur, & cum *tuum esse debitorem* constat: ad exemplum Edicti, bonorum [8] ejus possessionem poteris impetrare. Tempore autem transacto, etiam venditionem eorum à competenti Judice postulare non prohiberis. Datum XIV. Kalend. Septembr. DIOCLET.* & MAXIM.* AA. CONSS.

6 Missio ut fiat, hæc intercedere prius oportet. Oportet enim debitorem primum latitare, id est, abesse turpiter & quidem in fraudem creditorum: deinde non defendi: tum constare eum debitorem esse ipsius actoris, summatim saltem. Inde petitur bonorum possessio & fit missio. Tempus postea aliquod labi & interjici necesse est, ut ad venditorem bonorum latitantem perveniatur, (quod spatium arbitrio judicis definitur) ut ex pretio redacto satisfiat creditoribus.
7 Decretum primum, vel secundum ut interponatur, reum latitare necesse est. *ut hic*, nisi adversus reum jam damnatum agatur, & in ejus bona fiat eo nomine executio. *l. properandum* 13. §. *sin autem reus* 3. C. *de judiciis*. nisi quis absens sit dolo malo reipublicæ causa. *l. & qui data opera.* 5 *ff. ex quib. causis majores*. nisi reus ipse fisco debeat, & à fisco conveniatur. *l.1.* C. *si propter publicas pensitat.*
8 *l.19 ff. de in jus vocand. l.7.* §.1. *ff. quib. ex caus. in poss.* adde quæ dixi ad *l.5.* C. *eod.*

In AUTHENT. de exhib. & introducend reis. §. si vero semel. col. 5. tit. 8. al. 6. Novell. 53. cap. 4.

E*T qui jurat* [9] se venturum ad Judicem, *si se subtraxerit, Judex ipse si administrator sit, vel is, qui Judicem dedit, jubeat eum exhiberi. Si vero omnino absit, examinet Judex, ubi sit, inducias* [10] *datas. intra quas si non occurrat, secundum unam partem examinato negotio mittet actorem in possessionem rerum ejus juxta* [11] *mensuram declarati debiti* [12]. *Quod si redeat* [13], *antequam prosequatur causam, resarciat actori omne damnum: præstabitque fidejussorem de lite prosequenda, & res suas suscipiet.*

9 Perjurus qui juravit judicio sisti, nec comparuit, adhuc citandus est, antequam missio fiat in ejus bona.
10 Induciæ dantur absenti.
11 Non in omnia bona, ut olim. *l.1. ff. quib. ex caus. in possess.*
12 Quo nomine etiam expensas & damna intellige.
13 Contumax reversus re integra, rerum suarum possessionem certa lege revocat, *ut hic*.

Misso uno ex creditoribus in possessionem ex primo decreto, cæteri venientes debito modo, & congruo tempore, videntur in possessionem missi. Bald.

X. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUm apud veteres quæstionem ortam invenimus super pecuniis debitis, pro quibus hypothecæ non sunt constitutæ, propter res ad debitorem pertinentes, dum is severiores creditores formidans, sese celaverit, & illi de rebus ad eum pertinentibus competentia ingrediantur judicia, postulentque in possessionem rerum sese transmitti: si [14] etiam alii creditores, quibus obnoxius esse videtur, possint quandam habere communionem in rerum possessione: hujusmodi dubitationem amputantes, censemus per præsentem divinam generalem constitutionem, Ut si non omnes hujusmodi debita prætendentes, sed ex his certi ab judiciali sententia in possessionem rerum mittantur, non solum hi, sed etiam [15] alii omnes talia debita prætendentes, eadem commoditate potiantur, ut possint cum prioribus rerum detentatoribus communionem habere in rebus, de quibus (sicut superius declaratur) prolata fuerit sententia. Quid enim justius est, quam [16] omnes, qui ad res debitoris mitti debent, esse participes hujusmodi commoditatis? Ut autem non in perpetuum aliorum negligentia illis, qui pro suis debitis alacriores creditoribus aliis ostenduntur fuisse, prægraventur: rectius nobis esse videtur, tunc communionem habere in possessione rerum alios creditores, qui non hoc peregisse noscuntur, cum præsentes [17] quidem in una eademque degentes provincia, in qua & possessores rerum commorantur, intra duorum annorum spatia, absentes [18] autem intra quadriennium creditoribus possessionem antelato modo detinentibus suum debitum certum [19] faciant, & expensas [20] secundum quantitatem debitorum persolvant eis, qui sententiam consecuti sunt, per sacramentum [21] eorum manifestandas, qui eas adipiscendæ gratia possessionis rerum sustinuerunt: quia & secundum debita satis eis fieri, explorati juris est. Post [22] completum autem memoratum tempus, nullam eis esse licentiam eos, qui possessionem adepti sunt, molestare, vel aliquibus damnis afficere: actiones autem, quas ex legibus sibi competere putaverint: contra suos exercere debitores. §. 1. Sin autem hi, qui detinent possessionem, vel ex sententia Judicis res vendiderint, vel alio quocunque legitimo modo omne jus, quod in iisdem rebus habere noscuntur, in alias personas post definitum à nobis [23] tempus transtulerint [24], & certas pecunias acceperint: quicquid superfluum inventum fuerit, & amplius quam eis debetur, hoc modis omnibus necesse est eos præsentibus tabulariis signare, & in cimeliarchio [25] sanctæ Ecclesiæ illius civitatis, in qua hujusmodi contractus celebratur, deponere: attestatione videlicet prius per memoratos tabularios conscribenda: præsente etiam eo, qui res eas vendiderit, vel in alias personas transtulerit, ut per eam manifestetur tam quantitas pecuniarum, quæ pro venditione rerum, vel translatione præstitæ sunt: quam earum, quæ superfluæ post dissolutum debitum inveniantur: ut si quis postea creditor apparuerit, & debiti cautionem ostenderit, possit ex eis satis sibi facere: prius scilicet Rectore provinciæ sine aliquo damno causæ faciente examinationem, & non concedente nec viros reverendissimos œconomos, vel cimeliarchas [26] sanctæ ecclesiæ, in qua pecuniæ deponuntur, aliquod detrimentum, vel dispendium sustinere: per suam autem interlocutionem creditorem præcipiente secundum modum debiti ex depositis pecuniis suum accipere debitum. Ut autem non liceat creditoribus in [venditione, vel] translatione rerum dolum, vel alienam machinationem, vel circumscriptionem facere: jubemus attestationem super hoc celebrandam, apud Defensorem locorum, gestis intervenientibus, insinuari, sive tantum ex pretio quantum debetur, sive plus, sive minus colligitur: & præsentibus non tantum (sicut dictum est) tabulariis, sed etiam viro reverendissimo cimeliarcha [27]: Apud quem (si ita contigerit) superfluæ pecuniæ signatæ deponendæ sunt: jusjurandum [28] sacrosanctis euangeliis propositis venditore, vel translatore rerum præstante, *quod neque per gratiam emptoris, vel ejus ad quem res jure cessionis transferantur, nec aliquo dolo interveniente minorem justo pretio rerum quantitatem acceperit, sed eam, quam revera cum omni studio potuerit invenire.* Dat. XV. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS virorum clarissimorum anno secundo 532.

14 *Si*, pro, *utrum*.
15 Si creditorum unus missus fuerit in possessionem ex primo decreto, ejus missio proderit omnibus aliis creditoribus præsentibus, & intra biennium venientibus & debitum ostendentibus, & expensas pro rata refundentibus: absentibus vero si intra quadriennium venerint & superiora præstiterint.
16 *l. 12. ff. de rebus authorit. judic.*
17 De creditoribus præsentibus.
18 De creditoribus absentibus.
19 De qualitate debiti.
20 De præstandis expensis.
21 Missus in possessionem jurat de expensis.
22 Intra quod tempus creditores admittuntur adversus missum in possessionem.
23 Hæc verba *à nobis*, Alciatus expungit 1. *dispunct.* 19.
24 Missionis utilitas alteri cedi potest.
25 *Cimeliarcho*, quidam etiam ita legunt, & male: de cimeliarchio adde *l.20.* §.1 C. *de agricolis*. vid. quæ dixi ad *l.9.* §.6. *ff. de pœnis*: *Novell.* 74. *cap.* 4. §.2. *l.30.* C. *de episcopali audient.* adde *Theophilum in* §. *sacra* 8. *Institut. de rerum divisione.* 26 *Cimeliarchas*, *Nov.* 40. §. 1. 27 Cimeliarcho, hunc quidam vertunt thesaurarium. 28 Vid. quæ dixi ad *l.6.* §.4. C. *de his qui ad ecclesias.*

TIT. LXXIII.

DE PRIVILEGIO FISCI [29].

Res paraphernales uxoris non obligantur fisco ex mariti primipilaris officio. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Eutropiæ.

BONA mariti tui si ob reliqua administrationis primipilariæ [30] à fisco occupata sunt: res, quas tuas [31] esse liquido probaveris, ab aliis separatæ tibi restituantur.

Mulier & fiscus in tacita hypotheca paribus passibus ambulant. Bart.

II. Idem A. Valerianæ.

QUamvis [32] ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit condemnatus, tamen si priusquam res ejus tibi obligarentur, cum fisco contraxit, jus fisci causam tuam prævenit. Quod si post bonorum [ejus] obligationem rationibus meis cœpit esse obligatus, in ejus bona cessat privilegium fisci [33]. P.P. XIV. Kal. Novemb. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Uxor solvens fisco pro marito, non succedit in hypotheca fisci, nisi cessa sit actio. Bald.

III. Idem A. Julianæ.

SI cum pecuniam pro marito solveres, neque jus fisci in [34] te transferri impetrasti, neque pignoris causa domum vel aliud quid ab eo accepisti, habes personalem actionem: nec [35] potest præferri fisci rationibus, à quo dicis ei vectigal denuo locatum esse: cum eo pacto universa, quæ habet habuitve eo tempore quod ad conductionem accessit, pignoris jure fisco teneantur. Salva igitur indemnitate fisci debitorem tuum pro pecunia, quam pro eo fisco solvisti, more solito convenire non prohiberis. P.P. III. Kal. Jan. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

IV. Idem A. Quinto.

SI debitor cujus fuisse fundum ipse confiteris, prius [36] eum distraxit, quam fisco aliquid debuit, inquietandum te non esse Procurator meus cognoscet: nam etsi postea debitor extiterit, non ideo tamen ea, quæ de dominio ejus excesserunt, pignoris jure fisco potuerunt obligari. P.P. III. Kal. Jul. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

Fiscus potest revocare pecuniam alii creditori solutam sine usuris. Bart.

V. Imp. ALEXANDER A. Mennæ.

PEcunia quam creditor a debitore suo recepit, si postea ex justa causa fisco restituenda [37] erit, sine usuris debetur [38]: quia non fœnus contractum [39], sed suum recuperatum extraordinario [40] jure [41] aufertur [42]. P.P. XV. Kalend. Jun. FUSCO, & DEXTRO CONSS. 226.

VI. Imp. GORDIANUS A. Severianæ.

CUm patrem tuum fisci debitorem fuisse demonstres, eumque nubenti [43] tibi possessionem dedisse alleges: Procuratorem jus fisci exequentem eam jure pignoris revocare potuisse intelligis. P.P. Non. Jun. SABINO, & VENUSTO CONSS. 241.

VII. Impp. VALER. GALLIEN. AA. & VALERIAN. C. Diodoro.

SI [44] in [45] te jus fisci, cum reliqua [solveres] debitoris, pro quo satisfaciebas, tibi competens Judex adscripsit [46], & transtulit: ab his creditoribus, quibus fiscus potior habetur, res quas eo nomine tenes, non possunt inquietari. P.P. XV. Kal. Jun. ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

29 Adde *lib. 10. tit. 1.* C. *eod.* adde XLIX. D. XIV. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex tit.* 9. His adde Everardum in Topicis *loco* 61. a fisco ad Ecclesiam & piam causam: *in loco* 62. à fisco ad dotem: *in loco* 63. a fisco ad minorem: *in loco* 64. à minoribus ad fiscum: *in loco* 65. ab Ecclesia ad fiscum.
30 Id est, administratæ annonæ.
31 Propter dotem non dotales. *l.4.* C. *in quibus caus. pign. tacite.* dixi ad *l. 2.* C. *ne uxor pro marito*. Res paraphernales uxoris fisco non obligantur ex mariti principalis officio.
32 Tacita hypotheca fisci & dotis, pari jure censetur, si quis prius debitor fisci factus sit, ita ut ei bona ipsius obligarentur, ac deinceps uxorem duxerit, ita ut dotis quoque nomine sint obligata, fiscus dote potior est. sin è contrario dotis nomine prius obligatus fuerit, dos fisco præfertur, *ut hic*, *Synops. Basil* 9 *tit.* 5. *ex tit.* 9 *cap.* 2 Itaque mulier & fiscus tacita hypotheca pares, & ideo qui prior eorum fuerit tempore, potior erit jure. Pares enim privilegii ratione, privilegiati jus ad commune rediguntur. vid. *l.* 12. C. *qui potior. l.9.* C. *de jure dot.* Dos & fiscus denique in tacita hypotheca paribus passibus ambulant, *ut hic l. dotis tuæ.* 9. C. *de jure dotium Nov.* 91. *c.1.* uterque (fiscus scil. & mulier) tacitam hypothecam suis ex contractibus habet *l.2.* C. *in quib. caus. pignus tacite contr l.1. l. aufertur.* *l.46.* §. *fiscus* 3. *ff. de jure fisci. l. unica* §.1. *Cod. de rei uxoriæ act. l. ult.* C. *de pactis conventis. l. assiduis* 12. C. *qui potiores.* §. *fuerat* 29. *Inst. de act. c. ex litteris* 5. *extr. de pign.* Et proinde si inter se concurrant, præferetur is eorum qui prior tempore fuerit. *hac l. & d. l. dotis* 9. Quemadmodum ergo fiscus non præfertur prioribus & anterioribus expressam hypothecam habentibus. *l. si fundum* 4. C. *qui potiores. l. si pignus* 8 *ff. qui potiores.* ita nec dos. *communis opinio in d. l. assiduis* 12. ut fiscus præfertur anterioribus creditoribus generalem tantum habentibus in bonis debitoris postea quæsitis *l. si qui mihi* 28. *ff. de jure fisci. l.3.* C. *eod.* sic & dos: quia in ambiguis doti favendum est. *l. in ambiguis* 85. *ff. de regulis. Salycet. in d. l. assiduis* 12. (licet Glossa ibidem contrarium sentiat) Ut fisci obligatio præsumitur privati obligationem præcessisse. *l.1.* C. *de jure fisc.* sic & dotis obligatio. *Salycet. d. l assiduis* 12. Melior est tamen fisci conditio in causa primipili, id est, annonæ militaris, quam conditio dotis. *l.1.* C. *eod.* Contra quibusdam casibus potior est causa dotis quam fisci: quia tacita mulieris præfertur privati creditoris tacitæ, licet anteriori. *d. l. assiduis. Salycet. Authent. quo jure.* C. *qui potiores*: fiscus non item, *l. unica* C. *rem alienam gerentibus. l. si pignus* 8. *ff. qui potiores. Plateus l. unica.* C. *pœnis fiscalibus credit. præferri* Idem tacita hypotheca, licet posteriori præfertur fisco, bona alicujus occupare volenti ex causa maleficii, quia in delictis fiscus tacitam hypothecam non habet. *Gloss in d.* §. *fiscus & l. rescriptum* 10. *ff. de pactis.* 33 Inter mulierem & fiscum servatur ordo temporis. Quid si mulier concurrit cum antiquiore? privatum vincit. *l. assiduis* 12. C. *qui potiores.* concurrens cum fisco antiquiore, vincitur. Concurrens cum privato & fisco antiquioribus (demus maritum contraxisse cum privato, ac fiscum cum muliere) vincit privatum & fiscum; fiscum quidem non concurrendo cum fisco, sed concurrendo cum privato, eumque vincendo qui jam vicit fiscum. vid. *Anton. Mercatorem Notar.* 14. *Robert.* 3. *Animadvers.* 14. 34 Uxor solvens fisco mariti nomine in hypothecam fisci non succedit, nisi ei cessa sit actio. vid. *l.7.* C. *eod.* Ideoque si maritus denuo conduxit vectigalia, potior erit causa fisci quam mulieris. Cur ita? fiscus præfertur omnibus hypothecam non habentibus: mulier solvens pro marito tacitam hypothecam in bonis mariti non habet. 35 *l.2.* C. *in quib. caus. pign. l.46.* §.3. *ff. de jure fisci.* 36 Si quis distraxerit, & postea fisco debuerit, à fisco non convenitur is qui ab eo rem comparavit. *Synops. d. tit.* 9. *cap.* 4. Privilegium fisci non extenditur ad bona debitoris vendita antequam contraxerit cum fisco, *ut hic*, & *l.1.* C. *de conveniend. fisci debitoribus. l.9.* §.2. C. *de bonis præscript. l.15 ff. de donat.* nisi in fraudem fisci alienatum. *l.1.* C. *de jure fisc.* 37 Fiscus potest ex suo privilegio pecuniam creditori solutam sine usuris revocare. *l.19 ff. de jure fisci.* 38 Cur sine usuris? fiscus rem persequitur, non personam. In persecutione in rem usuræ non veniunt. *l.62. ff. de rei vind.* 39 Id est, creditor pecuniam recipit ut suam, non ut mutuum fœneratitium quod ei auferri non potest, nisi extraordinaria persecutione, in quam usuræ venire non possunt. 40 Id est, cognitione præsidis: puta si debitor non sit solvendo. 41 Sui scilicet privilegii. 42 Soluta plerumque pecunia creditori aufertur, *ut hic*, & *l.6.* §.2 *ff. de reb. auth. jud. l.24. ff. quæ in fraudem cred. l.18.* §. *ult. l.19. ff. de jure fisci.* 43 Debitor filiam in fisci præjudicium dotare non potest, & si dotaverit, dos retrahetur. 44 Imo ut judex non transtulerit, privilegiarii tamen ii quoque videntur quorum pecunia ad privilegiatum pervenit. *l.2. ff. de cess. bon. l.24.* §.1.2. *ff de reb. auth. jud.* vid. *Cujac.* 16. *obs.* 40. 45 Fisco seu in jus fisci succedens, potior est illis creditoribus quibus & fiscus præferebatur. *Synops. d. tit.* 7. 46 Privilegium fisci transferri potest. *ut hic. & l.3.* C. *eod. l.45.* §.9. *ff. de jure fisci.* Galli, *le faire subroger & mettre aux droicts du Roy.*

TIT. LXXIV.

DE PRIVILEGIO [47] DOTIS.

Privilegium, quod datur ratione personæ ad heredes non transit. Bart.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Firmo.

SCIRE debes, privilegium dotis quo mulieres utuntur in actione de dote, ad [48] heredem non transire. P.P. Kalend. Maji, POMPEIANO & AVITO CONSS. 210.

47 Privilegia dotis varia sunt de quibus vide Baldum Novellum, Campegium, & alios *in tractatib. de dote. Nov.* 97. *cap.* 3. & 109. & 29. *Ecl.* 1. vid. *Baldum ad l.1. ff. soluto*: *Oldend. cap.* 13. *de jure singulari.* Fisci privilegiis dos in tacitis hypothecis fruitur, & cum fisco paribus passibus eo casu ambulat, de quo vid. quæ diximus *ad l.2.* C. *tit. prox.* 48 Privilegium dotis non transit ad heredem extraneum mulieris, *ut hic. Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex tit.* 9. Imo ad heredem indefinite transit. *l.13.* §.3. *ff. de fundo dotali.*

TIT. LXXV.

DE REVOCANDIS [1] HIS, QUÆ IN FRAUDEM [2] CREDITORUM ALIENATA [3] SUNT [4].

Alienatis bonis à debitore in fraudem creditorum, superest postea creditori actio personalis contra debitorem, & revocatoria contra eum, in quem facta est alienatio. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Cassiæ.

HERES, qui post aditam hereditatem ad eum, cui res cessit, corpora hereditaria transtulit: creditoribus permansit obligatus. Si igitur in fraudem tuam id fecerit: bonis ejus excussis [5], usitatis actionibus (si tibi [6] negotium gestum fuerit) ea, quæ in fraudem alienata probabuntur, revocabis. P. P. II. Id. Octob. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

Pater non potest dotare filiam in præjudicium creditorum.

II. Imp. ALEXAND. A. Symphorianæ.

SI successione patris absenta [7] fuisti: ob ea, quæ in dotem [8] data sunt convenire te creditores nequeunt, quibus pignora in dotem data non docentur: nisi bonis defuncti non sufficientibus, in fraudem creditorum dotem constitutam probabitur. P. P. X. Kalend. Julii, PROBO, & MAXIMO CONSS. 233.

Filius, qui nihil possidet de bonis paternis, nec titulo donationis, nec alio, non potest à creditoribus paternis conveniri. Bald.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Acyndino.

SI paterna [9] hereditate abstinuisti [10], nec quicquam in fraudem creditorum ex bonis ejus in te donationis [11] jure transcriptum est: à privatis creditoribus Præses provinciæ conveniri te non patietur. P. P. X. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

Heres non revocat alienata in fraudem à defuncto. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Epagatho.

FILIOS [12] debitoris, ei succedentes, veluti in creditorum fraudem alienatorum facultatem revocandi non habere, notissimi juris est. Subscripta X. Kal. Maji, AA. CONSS.

V. Iidem AA. & CC. Crescentio.

IGnoti juris non est, adversus eum, qui sententia condemnatus, intra statutum tempus [13] satis non fecit, nec defenditur, bonis possessis, itemque distractis: per actionem in factum contra emptorem, qui sciens [14] fraudem comparavit, & eum, qui ex lucrativo [15] titulo possidet, scientiæ mentione detracta, creditoribus suis esse consultum. S. X. Kal. Novemb. AA. CONSS.

VI. Iidem AA. & CC. Menandræ.

SI actu [16] solenni [17] præcedentem obligationem peremisti: perspicis adversus fraudatorem intra [18] annum [19] in quantum facere potest, vel dolo malo fecit, quominus possit, Edicto perpetuo tantum actionem permitti.

1 In Gallia literis regiis hujusmodi revocatio fieri debet. *Rebuff. prooem. const. Gl. 5. num. 104.*

2 Dixi ad XLII. D. VIII. & §. 6. *Inst. de act.*

3 Alienandi verbum latissime patet. *l. 1. in fin. ff. cod. l. ult. & de reb. alienis non alienandis.*

4 Per actionem Pauliam an fiat de qua vide Oldend. *Caii 6. 49. 1.*

5 Paulina adversus possessorem non competit, nisi bonis debitoris excussis.

6 *Sicut negotium*, &c. quidam ita legunt. vide *Cuiac. 7 observ. ult.* Putat autem intelligi usitatas actiones in factum quæ rem gestam demonstrant. *l. 6. ff. de transact. ff. quib. mod. pign.*

7 Vide *l. 3. ff. cod.* 8 Dos filiæ in bonis patris non est. vide *l. 11.* 9 Dos in fraudem creditorum constituta non potest. facit *l. 13. de don. ante nupt. l. 6. de privil. fisci.* vid. tamen *l. ult. ff. de privilegiis Syn. Basil. 2. tit. 6. tit. 8. c. 17. & 3. Harm. 5 § 51.*

10 *l. 2. in pr. Treb. l. 4. ff. arbitr. int. l. 22. §. 1. verb. sine lingua. ff. de jure deliberandi. l. 1. ff. de requirendo bered. l. 4. ff. de privilegiis. l. 57. ff. de acquir. hæredit.* Abstinendi verbum hic pertinere ad emancipatum filium Cujacius putat. Nam emancipatus abstinere dicitur. 13. *obs. 32.*

11 Donare in fraudem creditorum non possumus.

12 Filii non rei. Utilis actio. *l. ult.*

13 *l. cod. l. 6. in fin. ff. l. 10. §. 19. ff. cod.* 14 Adde *l. 1. l. 6. §. 8. l. 10. ff. cod.* quoties actione agimus, qualitas alienationis spectanda, quippe si titulo lucrativo res alienata est, fraudem dantis interveniisse sufficit: Sin vero oneroso, dantis simul, & accipientis interveniisse necesse est. *l. 6. §. 11. ff. cod.* 15 Revocatoria 16 Actus solennis stipulatio. 17 Puta acceptilatione. *l. 1. in fin. ff. eod.* 18 Vide ad hanc legem difficilem satis, Cujac. 12. *obs. 5.* 19 Vid. *l. 5. in pr. ff. cod.*

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER OCTAVUS.

TITULUS PRIMUS.

DE INTERDICTIS [1].

Interdicta, ne rami arborum noceant, per identitatem rationis extenduntur, ne earum radices officiant. Bart.

1. Imp. ALEXANDER A. Evocato.

CUM [2] proponas, radicibus [3] arborum in vicina Agathangeli area [4] positis crescentibus, fundamentis domus tuæ periculum afferri: Præses, ad exemplum, interdictorum, quæ in albo [5] proposita habet [PRÆTOR,] *Si arbor in alienas ædes impendebit:* item, *Si in alienum agrum impendebit:* quibus ostenditur, nec [6] per arboris quidem occasionem vicino nocere oportere, rem ad suam æquitatem rediget. P. P. VI. Kal. April. Jul. II. & CRISPINO CONSS.

II. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Messiæ [7].

PRæses provinciæ in eum, qui ejusdem [8] provinciæ non est, nec ex interdicto [9] potest cognoscere. P. P. VII. Kal. Maji, SECULARE, & DONATO CONSS. 261.

Possessorium præfertur petitorio, cum de utroque simul est quæstio, & succumbens in eo, debet probare in petitorio, & agitur interdictorum exemplo. Salic.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Pompejano P. P.

INcerti juris non est, orta proprietatis & possessionis lite, prius [10] possessionis decidi oportere quæstionem competentibus actionibus, ut ex hoc, ordine facto, de dominii disceptatione probationes ab eo, qui de possessione victus est, exigantur. Interdicta autem licet in extraordinariis [11] judiciis proprie locum non habent, tamen ad exemplum [12] eorum res agitur. Subscripta Kal. Januar. *Sirmii*, ipsis AA. CONSS.

Ille, qui proponit interdictum in limine judicii, tenetur actionem exprimere. Bald.

IV. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Æmiliano P. P.

SI quis quodlibet interdictum effligitet, ruptis veteribus ambagibus [13], inter ipsa cognitionum auspicia [14] actionem [15] exprimere [16], ac suas allegationes jubeatur proponere. Dat. XIII. Kal. August. *Constantinop.* ARCADIO A. VI. & PROBO CONSS. 406.

1 Dixi ad XLIII. D. 1. Interdicta sunt hodie usitata? vid. *l. 3. & 4. ff. eod. & l. ult. ff. de libert. exhib. & ff. de interdictis sive de extraordinariis actionibus quæ pro his competunt.*

2 Arbor si vicini in media area posita, magnis actis radicibus, domus meæ fundamentis periculum affert: cogitur vicinus prætoris seu magistratus providentia excidere. *Harm. 4. §. 102.*

3 Interdictum *Ne rami arborum noceant*, per identitatem rationis extenditur, ne arborum radices officiant.

4 Ἐκ τῶν μισωνυμίων.

5 Interdicta in albo proposita. vid. *Cujac. 5. obs. 17. in princ* Goth. Adde Cujac. *lib. 8. obs. cap. 15.* Duaren. 1. *cap. 13.* Leonin. *Emendat. lib. 5. cap. 8.* ANS.

6 Neque per arboris quidem occasionem vicino nocere oportere.

7 Adde *l. 1. ff. ubi de bered. agit.*

8 *d. l. 1.* vid. *l. ult. ff. de jurisd.* his adde quæ scripsi ad *l. 3. ff. eodem.* Goth. Intellectum hujus l. vid. apud Joh. Zanger. *de except. part. 1. cap. 2. num. 320. 321.* ANS. Adde Cujac. *lib. 5. obs. cap. 19.* S. L.

9 De possessione scil. pleruinque enim interdicta fiunt de possessione, vel quasi. vid. *Cujac. 5. obs. 19.*

10 Causa possessionis ante proprietatis causam decidituc. Possessorium præfertur petitorio, id est, petitorium causamque proprietatis præcedit. §. 4. *Inst. cod. l. 3. ff. fin. regund. l. 37. ff. de judiciis. l. 13. ff. de rei vind. l. 35. ff. de adq. poss. l. 1. §. 3. ff. uti possidetis. 2. Feud 4. & 20. & 83.* Unde colligitur, Interdictum retinendæ possessionis cum petitorio proponi simul non posse: ne sibi contrarius actor videatur. facit *l. 13. ff. de rei vind.* fallit, si agitur de re incorporali. *c. pastoralis 5. extr. de causa poss. & propriet.* aut diversis possessionibus: potest enim quis petitorio experiri ad possessionem naturalem adipiscendam: ut & retinendæ interdicto agere, ad civilem defendendam. Bart. *l. naturaliter 12. §. nihil commune 1. ff. de adq. poss.* Quid? interdictum recuperandæ vel adipiscendæ, potestne simul una cum petitorio proponi? potest. *l. 18. ff. de vi l. 10. ff. de judic.* ubi dixi *Cujac. 2. obs. 35.* adde Socinum *reg. 187.* 11 Quæ non concepta à Prætore formula impetrabantur. Frontinus & Aggenus *in lib. de limitibus agror.* ostendunt, jure ordinario ex interdictis actum fuisse. adde *l. 47. ff. de negotiis.* 12 Hodie ex interdictis non agimus veteri more per formulam: sed extra ordinem non directo, sed utiliter: non directo, sed quasi interdicto sive exemplo interdicti, *ut hic. & l. ult. ff. cod. l. ult. ff. de lib. exhib. l. 2. 4. ff. unde vi.* id est, actione in factum. §. *ult. Inst. cod.* Inde titulus Pandectarum, *De interdictis sive extraordinariis act. quæ pro his competunt.* 13 Id est, Amisso veteri ordine. *l. 4 ff. cod. l. 3. ff. tit. prox.* ordine, inquam, adeundi Prætoris, impetrandæ formulæ. vid. *Cuj. 5. obs. 17.* remotis denunciationum & temporum ambagibus, de quibus dixi ad *l. 2. ff. si ex plurib.* 14 Id est, confestim. 15 Utilem in factum. 16 Dixi ad *l. 2. ff. si ex plurib. sup.*

TIT. II.

QUORUM BONORUM [17].

Qui habet bonorum possessionem, non possidet: ideo pro adipiscenda possessione debet illud interdictum proponere, & de suo jure docere.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Justo.

HEREDITATEM [18] ejus quem patrem tuum fuisse dicis, petiturus, judicibus qui super ea re cogniturі erunt, de fide intentionis [19] allega. Quamvis enim bonorum possessionem, ut præteritus agnovisti, tamen [20] interdicto, *quorum bonorum*, non aliter possessor constitui poteris, quam si [21] te defuncti filium esse, & ad hereditatem, vel [22] bonorum possessionem admissum probaveris. P. P. VIII. Kal. Januar. LATERANO, & RUFINO CONSS. 198.

Succedens ab intestato sorori patrueli per bonorum possessionem unde agnati, bona hereditatu avocat ab injusta possessoribus per interdictum, Quorum bonorum. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Marco.

SI ex edicto sororis patruelis intestatæ [23] sine liberis defunctæ, recte petita bonorum possessione quæsisti successionem, ac negotium integrum [24] est: quæ cum moreretur, ejus fuerunt, secundum interdicti, *quorum bonorum*, tenorem ab [25] his, qui pro [26] herede, vel pro possessore possident, dolove malo fecerint, quo magis desierint possidere, tibi Rector provinciæ restitui efficiet. P. P. VI. Kal. April. CC. CONSS.

Consanguinei defunctæ in successione præferuntur ejus viro, & exceptio dominii requirens altiorem indagmem in hoc interdicto contra negantem non debet admitti. Salic.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pettonio Vicario Hispan.

CONstat [27] virum [28] à bonis intestatæ uxoris superstitibus consanguineis esse extraneum: cum prudentium omnia responsa, & lex ipsa naturæ successores eos faciant. Ergo jubemus, ut omnibus frustrationibus [29] amputatis, per interdictum *quorum bonorum*, in petitorem corpora transferantur, secunda actione proprietatis non exclusa. Dat. VI. Kal. August. *Mediolani*, OLYBRIO, & PROZINO CONSS. 395.

17 IV. *C. Th.* 20. & D. XLIII. 11. §. 3. *Inst. de interdict.* unde ita dictum vide *l. 1. ff. eodem.*

18 Id est, possessionem rerum hereditariarum.

19 Id est, probate esse filium.

20 Probationes factæ in judicio summario, fidem non faciunt in eo ubi plena causæ cognitio requiritur, *ut hic*: nisi probationes ipsæ de quibus agitur, confessiones sint partis, aut in ipso summario judicio sint etiam receptæ: nisi denique aliud conventum inter ipsos litigatores. Socinus *regul. 311.*

21 Agens hoc Interdicto non aliter adipiscitur bonorum possessionem, quam si judici probaverit se filium esse, si tanquam filius prætoritus petierit bonorum possessionem contra tabulas.

22 Hæc particula adjecta est, ἐκ τῆς ἀναγκάλης: nam hoc interdictum datur bonorum possessori non heredi qui jure civili heres extiterit. 23 Interdictum hoc competit etiam ab intestato. 24 Hoc interdicto usurus probare debet se bonorum possessionem agnovisse cum re. vid. *Cujac. hic.* 25 In quos detur hoc interdictum. 26 *l. 1. ff. cod.* 27 *l. un. C. Theod. cod.* 28 Consanguinei defunctæ in successione præferuntur defunctæ marito. *l. un. ff. unde vir & uxor.* 29 Remota denunciatione solenni & observatione temporum. *l. 4. ff. de interdictis.*

TIT. III.

QUORUM [30] LEGATORUM [31].

Heres contra legatarium possidentem habet hoc interdictum, ut sibi possessionem restituat, ut possit Falcidiam retinere. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Latinæ.

HEREDI [32] scripto satis idonec [33] lege Falcidia, si exhausta legatis successio probetur, per quartæ retentionem prospectum est. Unde si legatarius, vel fideicommissarius non consentiente patre tuo, quem adseveras testatori successisse, & bonorum possessionem accepisse, relicta sibi legata, vel fideicommissa detinuit: secundum sententiam interdicti [34], quod adversus legatarios scriptis heredibus propositum est, oblata [35] satisdatione, quam præstari oportet, in possessionem te constituit, ut ita retentione [36] competenti utaris, experiri potes. Dat. XVI. Kal. Jun. AA. CONSS.

30 *Quod legatorum*, XLII. D. III.

31 Legatarius propria authoritate ante aditam hereditatem occupans rem legatam, tenetur rem restituere heredi, ut Falcidiam detrahat. *l. 1. §. 2. ff. cod.*

32 Executionem sententiæ, vel instrumenti in singularem successorem non dari, sed heredes tantum obligari, licet in ipsa sententia nulla facta sit eorum mentio Baldus ad hanc legem notat: ut & Accursius in *l. ea lege 3. ff. de cond. ob causam.* Angelus *l. si debitori 2. ff. si adversus creditorem præscriptio opponatur.* nisi reus principalis nomine creditoris, in instrumento confessus sit se possidere, hoc enim casu singularem etiam successorem conveniri notat Socinus *reg. 235.* 33 Lege Falcidia datur quartæ retentio exhaustæ legatis successione. vid. *Cujac. obs. 2. & 40. obs. 28.* 34 Interdictum *quorum legatorum* datur scriptis heredibus adversus legatarios & fideicommissarios non consentientibus heredibus legata, vel fideicommissa detinentes. 35 Offerre satisdationem legatario bonorum possessorem non cogi, sed satis esse, ut moram non admittat legatario satisdationem petenti, ex hoc loco notant: & breviter in factı obligationibus, neminem offerre cogi, cum sufficiat interpellatum moram non facere. quod tamen negant verum esse, quoties dies legato adjecta: quoties heres jurejurando interposito aut geminatis verbis à testatore legatum præstare damnatus est: quoties denique in ipso actus qui geritur, momento, oblatio præcise requiritur: his enim casibus offerendam esse satisdationem, notat Socinus *reg. 299. ad l. Fabid.* 36 Vide *l. 10. ff.*

1 §.6. *Inſt. de interdict.* 4. *C. Theod.* 21. adde *tit. De vi & vi armata.* XLIII. D. XVI. Hoc interdictum recuperandæ poſſeſſionis eſt: Cujus cauſa, Prætor: materia, res immobiles: Forma, vi dejectio: Effectus, reſtitutio poſſeſſionis, & ejus quod intereſt.

2 Inculpata tutela æquabilis, & remota ab omni culpa, quæ defendendo, non ulciſcendo ſervatur. vid. *Cujac. ſ. obſ.* 18. Quid ſi quis modum in defendendo exceſſit: & occidit, cum poſſet effugere? Bartolus *in cap.* 1. *de pace Conſtantiæ.* & poſt eum Romanus *ſing.* 2. negant, eum teneri de occiſo: ſed ut reum puniri arbitrio judicis. *arg. l.* 4. ℣. *ad l. Jul. de adult.*

3 Quid? convicium convicio licene propulſare? vide Gayllum 2. *obſ.* 100. 101.

4 *l.* 1. §. 27. *l.* 17. *ff. de vi & vi.* *l.* 3. *ff. de juſtitia.*

5 Inde colligi volunt, præſumi pro vivente adverſus interfectum: hunc ſcilicet aggreſſorem fuiſſe. vide *Alciatum* 3. *præſumpt.* 39.

6 Vi dejectus de poſſeſſione, interdicto *unde vi* reſtituitur intra annum. In heredes vero non agitur, niſi in quantum ad eos pervent. *Synopſ. Baſil.* 10. *tituł.* 2. *ex lib.* 10 *tit.* 3. *cap.* 51. & 1. *Haym.* 11. §. 9.

7 *l.* 1. §. 3. *ff. de vi & vi.* §. 6. *Inſt. de interdict.*

8 *l.* 4. *l.* 3. *l.* 4. ℣. *de interdict.*

9 *l.* 1. §. 39 *ff. eod.*

10 *l.* 1. *in fin. ff. eod.*

11 *l.* 38. *ff. de reg. jur.*

12 Violenta poſſeſſio, ne quidem reſcripto confirmari poteſt. *l.* 6. ℣. *eod. l.* 2. *l.* 3. ℣. *de precibus imper. l.* 4. ℣. *de emancip. l.* 2. §. 10. *ff. ne quid in loco publico. Synopſ. d. loco cap.* 52. & 2. *Harm.* §. 11.

13 *l.* 1. §. 2. *ff. eod.* §. 6. *verſ. Qui autem. Inſt. de interdictis.*

14 Vid. *l.* 2. ℣. *eod. l.* 3. ℣. *de libert. exhib. l.* 3. *l.* 4. ℣. *de interdictis.* Idque criminaliter. *l.* 1. ℣. *quando civil. act.* vid. *Cujac. ſ. obſ.* 15.

15 *l.* 6. *ff. eod.*

16 *l.* 1. §. 40 *ff. eod.*

17 *l.* 7. ℣. *eod. l.* 3. ℣. *finium regund.* Eſt autem hæc lex interpolata à Tribonian, ut ex Frontino conſtat. adde *Cujac.* 19. *obſ.* 16. ubi de locis alienis invaſis agitur.

18 Id eſt, legibus Juliis. *l.* 4. ℣. *eod.* vel lege ejuſdem Conſtantini. *l.* 6. *l.* 7. ℣. *ad l. Jul. de vi.* pœna capitis vel deportationis; quæ differtur poſt negotii totius exitum, ut ait lex 14. *C. Theod. quorum appellat.*

19 Eundem.

20 Dum ſegnis eſt in inſpectione & conſervatione locorum ſuorum.

21 *Loca data ab aliis*, &c. *Cujac.* 19. *obſ.* 16.

22 Interdicto reſtitutorio momentariæ poſſeſſionis, *de quo v. l.* 8. ℣. *eod.*

23 *l.* 3. ℣. *eod.*

24 *l.* 2. *C. Theod. eod.*

25 Reſcripto vel interlocutoria judicis nemini conceſſum eſt alienam poſſeſſionem ingredi.

26 Sententia, libelli conventione, *ut hic*, & *l. pen.* ℣. *de dignitatib.* vid. *Cujac. Nyvell.* 1.

27 Inde injuria naſci non debet, unde jus naſcitur. adde *l.* 1. *in fin.* ℣. *de his qui ven. ætat. l.* 2. ℣. *de indict. viduit. l.* 19. ℣. *de teſtam. l.* 6. *q.* 6. *cap.* 2.

28 Colludium tutoris.

29 Imo atterit. *l.* 2. ℣. *de his quæ ut indign.*

30 *l.* 12. §. 1. *ff. de adq. poſſ.*

31 Si quis vi res vel ſiſci, vel alterius alicujus poſſidentis, abſque juſſu judicis ademerit, ſi quidem dominus eſt, rem amittit: ſin aliena res erat, non ſolum eam reddit ei qui rapinam paſſus eſt, verum etiam ipſius æſtimationem. *Synopſ. Baſil.* 10. *tit.* 2. *ex lib.* 50. *tit.* 3. *cap.* 57. vel ita, De finibus litigans, ſi nondum finita lite locum, de quo eſt controverſia occupaverit, & poſtea victus fuerit, alterum tantum victori præſtat: ſin locus ipſius proprius fuerit, ſufficit eum loco ipſo excidere. *Synopſ.* 58. *tit.* 9. *ex lib.* 60. *tit.* 31. *cap.* 3. Goth. Hæc lex canonizata eſt in *cap.* 13. *cauſ.* 1. *q.* 4. Ans.

32 *l.* 3. *verſ. illi vero. Cod. Theod. unde vi.*

33 De furoris audacia, *l.* 2. ℣. *de aquæd.* dixi, *l.* 6. §. 1. ℣. *de appell.*

34 An idem jus eſt in rebus Eccleſiaſticis? negat Socin. *reg.* 292. in duobus caſibus.

35 *l.* 5. ℣. *eod.*

36 Authoritate propria rem ipſam controverſam nemo jure capere poteſt, *ut hic.* Quid ſi debitor ipſe fugiat, *ut in l. ait* 10. §. *ſi debitorem.* 16. *ff. quæ in fraud.* Quid ſi nocturnus ſit depopulator, *ut in l.* 1. ℣. *quando liceat.* Quid ſi ita conventum, ut liceret propria authoritate capere? vid. *l.* 2. ℣. *de pign.* Quid ſi de legato controverſia ſit? vid. *l.* 5. ℣. *de legatis.* Actori jus prehendendi eſſe notat Socinus *reg.* 4.

37 Prima pœna invaſoris. adde *l.* 10. ℣. *eod.* 13. *in fin. ff. de eod. quod met. cauſ. l. un. in fin.* ℣. *de ſuffrag. l.* 54. ℣. *de decur. l.* 176. *ff. de reg. jur.* §. 1. *verſ. ſed ne, dum Inſt. ut bonor.* §. 6. *Inſt. de interdict.* 2. *Feud.* 27. §. 2. *in fin.*

38 Altera pœna.

39 Immo non reddit. *l.* 55. *ff. de furt.*

40 Paſſibo, *l.* 8. *verſ. momentariæ etiam poſſeſſionis. C. Theod. de juriſd.* qua ex conſtitutione tres leges deſumptæ ſunt, hæc ſcil. *l. pen.* ℣. *de accuſ. l.* 1. ℣. *de abigeis.* qua de re vid. *Cujac.* 1. *obſ.* 30.

41 Adde *l. un.* ℣. *ſi de momentanea. l. ult.* ℣. *qui legit.*

42 Hoc interdictum hodie vocatur *redintegrandæ poſſeſſionis:* cujus videtur uſus ex hac lege deductus & *l.* 5. ℣. *eod.*

43 Nam & alia ex cauſa quam ex vi publica hoc interdictum *unde vi* ad poſſeſſiones ablatas pertinet; veluti ſi ſub ſpecie & terrore reſcripti, aut judicati ablata poſſeſſio. *l.* 6. ℣. *eod. l. ult.* ℣. *cod. l.* 2. ℣. *ſi per vim vel alio modo.* ad occupatam poſſeſſionem vacantem, abſente domino ſine authoritate judicis à non creditore, pertinet quoque hoc interdictum.

44 1. *Harm.* 6. §. 69. Goth. Vide in hanc legem Plot. *de in litem jurand.* & Petr. de Bell. Pertic. Ans.

45 Vid. *quæ not. ad l.* 15. §. 9. *in fin. ff. quod vi.*

46 *l.* 3. *l.* 7. ℣. *eod.*

47 De taxationis verbo vid. Cujac. 2. *obſ.* 12.

48 Perveſtigat etiam judex locum ubi jactura facta fuerit. Harmen. *d. loco.*

49 Si damnum ab invaſore illatum liquido probari non poteſt, judex habita perſonæ qualitate, & ratione negotii, poteſt damnum definire, & poſtea juramentum actori deferre. Quid: heredi ſpoliati num juramentum quoque defertur? Mynſing. negat, 4. *obſerv.* 12.

TIT. IV.
UNDE[1] VI.
De vi propulſanda.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Theodoro.

RECTE poſſidenti, ad defendendam poſſeſſionem, quam ſine vitio tenebat, inculpatæ[2] tutelæ moderatione illatam vim[3] propulſare[4] licet[5]. P. P. XV. Kalend. Decembr. ipſis IV. & III. AA. Conss. 290.

De anno, de heredibus.

II. Iidem AA. & CC. Alexandro.

VI[6] pulſos reſtituendos[7] eſſe interdicti exemplo[8], ſi nec dum utilis[9] annus exceſſit, certiſſimi juris eſt: & heredes[10] teneri in tantum, quantum[11] ad eos pervenit. S. AA. Conss.

De violenta poſſeſſione non tenenda.

III. Iidem AA. & CC. Ulpiæ & Proculinæ.

AUctoritatem vobis Reſcripti[12] noſtri tenendæ poſſeſſionis, quam vos per violentiam ademptam profitemini, accommodari nimis improbe poſtulatis. S. VIII. Id. April. CC. Conss.

De criminali & civili judicio. De fructibus.

IV. Iidem AA. & CC. Hygino.

SI de poſſeſſione vi dejectus es, eum & lege Julia[13] vis privatæ reum poſtulare, & ad inſtar[14] interdicti *unde vi* convenire potes, quo reum cauſam[15] omnem præſtare oportet: in qua fructus[16] etiam quos vetus poſſeſſor percipere potuit, non [tantum] quos prædo percepit, venire non ambigitur. S. VI. Id. April. *Sirmii*, CC. Conss.

De vi, errore, & domini incuria.

V. Imp. CONSTANTINUS A. ad Tertullianum.

INvaſor[17] locorum pœna teneatur legitima[18]: ſi tamen vi loca eadem[19] invaſiſſe conſtiterit: Nam ſi per errorem aut incuriam[20] domini loca[21] ab aliis poſſeſſa ſunt: ſine pœna poſſeſſio reſtitui[22] debet. Dat. VI. Kal. Maii, GALLICANO & SYMMACHO Conss. 330.

De reſcriptis & ſententiis. 1. De tutoribus & curatoribus.

VI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Potito P. V.

MEminerint cuncti, ſive vulgato[23] reſcripto[24] manſuetudinis noſtræ, ſive[25] ſententia cujuſlibet judicis utantur in cauſis, conveniendos[26] dominos locorum eſſe: aut ſi forte defuerint, eorum actores ad inſinuandas ſententias, procuratoreſque eſſe quærendos, ne inde[27] injuriarum naſcatur occaſio unde jura naſcuntur. Quod ſi præcepta noſtra implere neglexerint: omni negotio de quo jurgare cœperant, privabuntur.

§. Sin autem habito plerumque colludio[28], curatores vel tutores minorum his rem debitam ea occaſione pervadant, ut pupillis vel adultis jurgandi copia & fructus adimatur: his eatenus ſubvenimus, ut eoſdem non atteret[29] damno culpa temeritatis alienæ: ſed illico[30] quidem poſſeſſio ei à quo eſt ablata, reddatur: curatores autem vel tutores æterna deportatione punitos, bonorum quoque publicatio perſequatur. Dat. II. Non. Aprilis, ANTONINO & SYAGRIO Conss. 382.

Pœna invaſorum.

VII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Meſſianum Com. rerum privatarum.

SI[31] quis[32] in tantam furoris[33] pervenerit audaciam ut poſſeſſionem rerum apud fiſcum, vel apud homines quoſlibet[34] conſtitutarum ante adventum Judicialis arbitrii violenter invaſerit[35], dominus quidem conſtitutus poſſeſſionem quam abſtulit[36], reſtituat[37] poſſeſſori, & dominium ejuſdem rei amittat[38]. Si vero alienarum rerum poſſeſſionem invaſit: non ſolum eam poſſidentibus reddat[39], verum etiam æſtimationem earundem rerum reſtituere compellatur. Dat. XVII. Kal. Jun. *Treveris*, TIMASIO & PROMOTO Conss. 389.

De momentaria poſſeſſione.

VIII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pamphilo 40.

MOmentariæ[41] poſſeſſionis interdictum[42], quod non ſemper ad vim publicam pertinet[43], vel privatam, mox audiri, interdum etiam ſine inſcriptione meretur. Dat. VI. Idib. Jun. *Mediolani*, OLYBRIO & PROBINO Conss. 395.

De jurejurando.

IX. Imp. ZENO A. Sebaſtiano P. P.

SI[44] quando vis in judicio fuerit patefacta, deinde ſuper rebus abreptis, vel invaſis[45] vel damno dato tempore imperus quæſtio proponatur: ſi[46] non potuerit, qui vim ſuſtinuit, quæ perdidit, ſingula comprobare, taxatione[47] à Judice facta pro perſonarum atque negotii[48] qualitate; ſacramento[49] æſtimationem rerum quas perdidit, manifeſtet[50]: nec liceat ei ultra[51] taxationem[52] à Judice factam jurare[53]: & quod hujuſmodi jurejurando[54] dato[55] fuerit declaratum, judicem condemnare oportet. Dat. Id. Decembr. *Conſtantinop.* poſt Conſ. BASILII II. & ARMATI V. C. 477.

De conductoribus & precario poſſidentibus.

X. Idem A. Sebaſtiano P. P.

NOn ab re eſt, quemadmodum poſſeſſionis alienæ invaſores[56], tam vetus quam præſens ſacra conſtitutio cenſuit eſſe puniendos: ita nec conductoribus[57], & poſſeſſionis alienæ detentoribus impune procedere, ſi locatoribus ſorte, vel poſſeſſionem rerum ſuarum, quam apud alios precario modo eſſe conceſſerant, recuperare ſecundum leges volentibus, cum nulla ſibimet cognita legibus allegatio competeret, duxerint reſiſtendum[58]: & non protinus, id eſt, non expectato judiciorum ordine[59], alienam poſſeſſionem recte eam recuperantibus, cedere patiantur. Eos namque jubemus pro tanta ſuæ iniquitatis impudentia, ſi cognitionis judiciariæ eventu fuerint condemnati: rei cujus poſſeſſionem ſponte reſtituere uſque ad definitivam ſententiam minime paſſi ſunt, æſtimationem victrici parti una[60] cum ipſa re præbere compelli. Dat. V. Kalend. April. *Conſtantinop.* THEODORICO & VENANTIO Conss. 484.

De vacua poſſeſſione.

XI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

CUm quærebatur inter Illyricianam[61] advocationem quid fieri oportet, quapropter[62] eos qui vacuam[63] poſſeſſionem abſentium ſine judiciali ſententia detinuerunt[64], quia veteres leges nec *unde vi* interdictum, nec *quod vi, aut clam*, vel aliam quandam actionem ad recipiendam talem poſſeſſionem deniebant, violentia in ablatam poſſeſſionem minime præcedente, niſi domino tantummodo in rem actionem exercere permittentes: Nos[65] non concedentes aliquem alienas res, vel poſſeſſiones per ſuam auctoritatem uſurpare, ſancimus, talem poſſeſſorem, uti[66] prædonem intelligi, & generali jurisdictione ea teneri, quæ pro reſtituenda poſſeſſione contra hujuſmodi perſonas veteribus declarata ſunt legibus. Ridiculum etenim eſt dicere vel audire, quod per ignorantiam alienam rem aliquis quaſi propriam occupaverit[67]. Omnes autem ſcire debent, quod ſuum[67] non eſt, hoc ad alios modis omnibus pertinere: cum talis depoſitio in furti actione jam dudum veteribus legibus definita eſt, dicentibus, ſi quis alienam rem adverſus[68] domini voluntatem attigerit, furti actione teneatur: his videlicet quæ ſuper recipienda poſſeſſione à nobis diſpoſita ſunt, locum habentibus, ſi[69] non ex die ex quo poſſeſſio detenta eſt, triginta[70] annorum exceſſerint curricula. Dat. XIII. Kal. Novembr. *Conſtantinop.* poſt conſulat. LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. Anno ſecundo. 532.

50 Vid. *Cujac. ad Nyvell.* 18. 161. *Quinta parte.*

51 Ultra taxationem judicis non juratur.

52 Judex jubet rebus ita bene cognitis actorem jurare ad certam quantitatem: jurare denique, ὅτι ἐγὼ ἔγνων τῶν τοιούτων ἀπόλεσιν, quod his non minora detrimenta percepit.

53 Contra furem juratur. vid. *Clar. ſ. ſent.* §. *furt.* 6. *verſ. item contra furem juratur.*

54 Probari jurejurando actoris vis, & id, quod intereſt, poteſt, *ut hic. Gloſ. in c. qualiter de accuſ.* Cujus ſententiæ duas exceptiones vide apud Socinum *regul.* 190. qua in re priore loco vis ipſa probanda eſt.

55 Poſt ejuſmodi juramentum probatio non admittitur. *Tiraq. de retract. gentil.* §. 4. *gl.* 1. *n.* 28.

56 *l.* 5. *l.* 7. *l.* 9. ℣. *eod.*

57 Coloni, & inquilini rei reſtitutionem denegantes ſine cauſa, in rem ejuſque æſtimationem ſimul condemnantur.

58 Oppoſita domini exceptione: de qua vid. Oldendorpium *cap.* 34. *de except.*

59 Judiciorum ordo ſervandus.

60 *l.* 34. ℣. *de locat.*

61 De Illyriciana advocatione alibi, ac perſæpe dictum eſt.

62 Si quis abſentis rem vacuam detinuiſſet, non conveniebatur olim nec interdicto, *unde vi*, nec *quod vi, aut clam*: ſed tantum actione in rem quamdiu dominus erat qui aberat. Hodie velut poſſeſſor, interdicto generali vi tenetur. Nam ridiculum eſt dicere, putabam rem alienam meam eſſe. Itaque hic idem conſtituit, quod de furti actione in duplum: in qua ſi quis alienam rem invito domino attingit, furtum committit. Ut interim ſciamus in hujus conſtitutionis ſpecie ſuperiora obtinere adverſus vacuæ poſſeſſionis detentorem, ſi non anni triginta præterierint, ex quo poſſeſſionem adeptus. *Synopſ. Baſil.* 10. *tit.* 2. *ex lib.* 50. *tit.* 3. *cap.* 61.

63 *l.* 6. ℣. *de adquir. poſſ.*

64 Id eſt, occuparunt: hoc innuit, Occupationem vacantis poſſeſſionis ad eam reſtituendam, furis, & invaſoris exemplo teneri.

65 Juſtinianus momentariæ poſſeſſionis interdictum primus dedit adverſus eum, qui vacuam poſſeſſionem occupavit. vid. *Cujac.* 9. *obſ.* 16.

66 Qui ſciens rem alienam vacantem occupat, quaſi prædo eſt.

67 Meum quod non eſt, alterius eſt, *ut hic*, & *l.* 15. *ff. de except. rei jud.* fallit in re ſacra aut nullius.

68 Furtum eſt contrectatio rei alienæ invito domino.

69 Præſcribi triginta annis jure civili rem furtivam ex hoc loco notatur. Eſt enim ſpecies hujus conſtitutionis de eo qui vacuam poſſeſſionem abſentis ſine judiciali ſententia detinet, quem hæc lex vocat ut prædonem, *ibi, uti prædonem intelligi*, quem denique hæc conſtitutio negat rem vacuam ita à ſe poſſeſſam præſcribere, ſi non ex die ex quo poſſeſſio ab eo detenta eſt, triginta annorum ſpatium exceſſerit, *ut hic.* adde *l.* 1. §. 1. ℣. *de annali except.* Quid? qui à quaſi prædone bona fide cauſam habent, quo tempore præſcribunt? longo tempore. §. *quod autem. Inſt. de uſuc. & ibi Angel.* Quid jure canonico? Poſſeſſor ipſe malæ fidei nullo tempore præſcribit *c. poſſeſſ.* 2. *ubi Dynus de reg. in* 6. *cap. ult. extr. de præſcript.* Qui vero ab eo cauſam habet, triennio. *Capola in l.* 1. *ſup. pro emptore. num.* 10.

70 Condictio ex hac lege finitur triennio.

TIT. V.
SI PER VIM[71] VEL ALIO MODO ABSENTIS[72] PERTURBATA SIT POSSESSIO.
Ad recuperandam poſſeſſionem abſentis admittuntur carentes mandato: ſupple, caventes de rato. Bald.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Severo.

JUDICES[73] abſentium, qui cujuſlibet rei poſſeſſione privati ſunt, ſuſcipiant in jure perſonas, & auctoritatis ſuæ formidabile miniſterium objiciant: atque ita tueantur abſentes, ut id ſolum diligenter inquirant, an ejus qui quolibet modo peregrinatur, poſſeſſio ablata ſit, quam propinquus, vel parens, vel proximus, vel amicus, vel colonus[74], vel libertus ſeu ſervus quolibet titulo retinebat: nec eos[75] qui dejecti ſunt abſentium nomine poſſidentes, quia minime ipſis deciſio[76] cauſæ mandata[77] ſit, ab experiunda[78] re ſecludant: nec ſi ſervi[79] ſint, eorum rejiciant in jure perſonas, quia[80] hujuſmodi conditionis hominibus cauſas perorare fas non ſit. Sed poſt[81] elapſa quoque ſpatia recuperandæ poſſeſſionis legibus præſtituta, litigium eis inferentibus largiti convenit: ut eos momentariæ perinde poſſeſſioni [ſine ulla cunctatione] reſtituant, ac ſi reverſus dominus litigaſſet. Cui tamen [domino] quolibet[82] tempore reverſo, actionem poſſeſſionis recuperandæ indulgemus, quia fieri poteſt, ut reſtitutio propter ſervos infideles, vel negligentes propinquos, vel parentes, vel proximos, vel amicos, vel colonos, vel libertos interea differatur. Abſentibus enim officere non debet tempus emenſum, quod recuperandæ poſſeſſioni legibus præſtitutum eſt: ſed reformato ſtatu qui per injuriam ſublatus eſt, omnia quæ ſupererunt ad diſceptationem litigii, immutilata permaneant: judicio ſervato juſtis[83] legitimiſque [abſentibus] perſonis: cum valde ſufficiat poſſeſſionem tenentibus abſentium nomine contra præſentium violentiam ſubveniri. Dat. X. Kal. Novemb. *Conſtantinopol.* 84 CONSTANTINO VII. & CONSTANTE C. III. Conss. 326.

71 XLIII. D. IV.

72 Interdictum *unde vi* competit etiam ei qui abſens expulſus eſt.

73 *l.* 1. *Cod. Theod. unde vi.*

74 *l. ult.* ℣. *de adquir. poſſ.*

75 Vide *l.* 3. ℣. *qui legitim.*

76 *Dictio, d. l.* 1. *& Haloand.*

77 In recuperanda abſentis poſſeſſione, admittuntur etiam carentes mandato, *ut hic*, ſi tamen de rato caveant.

78 *Experiundo ſecludatur, Hal. experiunda re, d. l.* 1.

79 Pro recuperanda alteri poſſeſſione, etiam ſervus auditur. *d. l.* 1. & *l.* 4. *C. Theod. unde vi.*

80 Ratio dubitandi.

81 Id eſt, poſt annum.

82 Dominus reverſus auditur perpetuo.

83 *l. ult.* ℣. *qui legitimam perſonam.*

84 *Mediol. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Caſ. Conſ. d. l.* 1.

85 *l.* 5. *Cod. Theod. unde vi.* Poſſeſſor citra conventionem in ſua poſſeſſione turbandus non eſt, ſeu reſcripto principis, ſeu interlocutione judicis.

86 *Hu horiæ cauſarum merita & fata pandantur. l.* 1. *de offic. civil. judic.* vid. *Cujac.* 16. *obſ.* 8.

Nec auctoritate reſcripti, nec auctoritate interlocutoria judicu poteſt non citatus de poſſeſſione repelli. Bald.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Petronio Vicario Hiſpaniarum.

NEc[85] Imperiale reſponſum, quod ſupplicatio litigatoris obtinuit, nec interlocutio Cognitoris ex quacunque parte innovare poſſeſſionis ſtatum, eo qui rem tenet abſente, permittit: quia negotiorum merita, partium adſertione[86] panduntur. Datum XV. Kalend. Januar. *Mediolani*, CÆSARIO & ATTICO Conss. 397.

TIT.

TIT. VI.

UTI POSSIDETIS.

Interdictum uti possidetis illud est in possessione retinendus, qui possidet non vi, non clam, non precario ab adversario. Bald.

1. Impp. DIOCLET. & MAX. AA. & CC. Cyrillo.

UTI [2] possidetis fundum, de quo agitur, cum ab altero, nec vi, nec clam, nec precario possidetis, Rector provinciæ vim fieri prohibebit: ac satisdationis [3], vel transferendæ [4] possessionis Edicti perpetui forma servata, de proprietate cognoscet. Subscripta III. *Nicomediæ*, CC. Conss.

1 XLIII. D. XVII. § 4. *Inst. de interdict.* vid. *Cuiac. 6. obs.* 33. vid. *Vinn. in quæst. Politian.* Est autem hoc interdictum Retinendæ possessionis, cujus causa, dicitur: materia, res immobiles: Forma, ut qui possedit tempore turbationis, vel litis, non vi, non clam, non precario injuria afficiatur. vid. *Duaren. 1. disp. 21. Robert. 3. sent. 21.* Goth. Adde Goedd. *de contr. stipulat. cap. 5. num.* 289. & *sequentr. cap. 2. num.* 45. Ans.

2 Effectus, vim fieri vetari, & satisfiari possessionis translatio.

3 Reddito interdicto *uti possidetis*, si petitorio judicio agitur, satisfidare *judicatum solvi* debet petitori is qui in possessione potior est: aut si non satisfiat, in petitorem satisfacientem transferenda possessio est, ita ut alteri incumbat onus probandi. vid. *verf. ultim. Inst. de satisf. Tutel. 1. sent. 11. §. 1.* vid. *ibi Cuiac.*

4 Prænæ causa transfertur possessio. *l. 5. §. 1. in fin. ff. ut legator. l. 2. in fin. ff. de collationibus. l. 6. in fin. ff. de Carboniano. Nov. 18. cap. 10.*

TIT. VII.

DE TABULIS [5] EXHIBENDIS [6].

Pupillari substituto, si pupillus in pupillari ætate decessit, datur interdictum de tabulis testamenti exhibendis. Bald.

1. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Germano.

SI in potestate patris fuerunt impuberes filii, & vos eis estis substituti [7], atque ita ad vos intra pubertatem illis decedentibus cœpit hereditas pertinere: de exhibendis testamenti tabulis interdicto uti potestis [8]. P. P. VII. Kal. Maji, SECULARI, & DONATO Conss. 261.

5 XLIII. D. V.

6 Illi cujus interest, legatario fideicommissario, substituto, & similibus.

7 Interdictum competit primis heredibus vel secundis, existente causa substitutionis, *ut hic*; competit etiam legatariis aut fideicommissariis quorum interest. *l. 3. §. 10. ff. eod.* 8 Quodnam intra tempus? Robertus 2. *recept. 39. & 2. animadv. 14.* putat perpetuo dari & post annum. Nam & hic anni nulla fit mentio, & casus substitutionis in hac lege potuit annum excedere, quo nomine reprehenditur à Cujacio 16. *obs. 18.* & Antonio Mercatore, 2. *Nota* 24. Notant itaque ex Paul. 4. *sent. 7. §. 6.* interdictum *de tabulis exhibendis* annuum esse. Annum interdicti non cedere hac constitutione à morte patris, sed pupillorum: a qua primum hereditas ad substitutos pertinere cœpit, cum superstitibus pupillis ad eos pertinere non potuerit. *l. 2. §. 2. ff. de vulg. l. 1. ff. de hered. vendita.*

TIT. VIII.

DE 9 LIBERIS [10] EXHIBENDIS, SEU DEDUCENDIS, ET DE LIBERO [11] HOMINE EXHIBENDO.

Filio, cui non infertur quæstio status, competit hereditatis petitio contra possidentem bona materna. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Justino.

SI (ut proponis) cum tuæ potestatis esses, super rebus maternis obtinuisti: potes eos, qui tibi condemnati sunt, convenire. Quod si extiterit, qui [12] te filium, & in sua potestate esse contendit: interdicto in eam rem proposito, de fide intentionis ejus quæretur. P. P. VI. Idib. April. DUOBUS & ASPRIS Conss. 213.

9 Hoc interdictum *de liberis exhibendis* competit adversus detinentem dolo malo liberos nostros cujusque sexus & potestatis sint.

10 §. 1. *vers. exhibitoria. Inst. de interdictis.* vid. XLIII. D. XXX.

11 Vid. XLIII. D. XXIX.

12 Pater emancipatum filium hoc interdicto abducit.

13 Etiam fœminis competit interdictum de liberis exhibendis, & *l. 3. §. 11. ff. de bon. lib. exhib.*

14 *Eudoxiæ* quidam ita legunt, putantque hic agi de uxore marito exhibenda & ab eo ducenda. *l. 11. ff. de nuptiis. l. 2. ff. de liberis exhibendis.* vid. *Cujacium hic, & apud Paul. 5. sent. 6. §. 15.*

15 Vid. quæ dixi ad *l. 2. l. 4. ff. unde vi.*

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Cyrillæ [13].

ADi Præsidem provinciæ, ac postula filios tuos exhiberi. S. V. Id. April. *Byzantii*, AA. Conss.

Interdictum de uxore exhibenda competit contra patrem puellæ, qui habet eam in sua potestate. Bald.

3. Iidem AA. & CC. Eudoxiæ. [14]

SI ad instar [15] interdicti de exhibenda filia Philippi eum convenire putaveris: Rector provinciæ aditus suam vobis accommodabit notionem. S. XII. Kalend. Decembr. *Nicomediæ.* AA. Conss.

TIT. IX.

DE [16] PRECARIO [17], ET SALVIANO [18] INTERDICTO.

Pro pignore vendito, contra emptorem non competit interdictum Salvianum directum, sed ad hypothecariam actionem est recurrendum. Bart.

1. Imp. GORDIANUS Aristoni.

SI te non remittente pignus, debitor tuus ea, quæ tibi obnoxia sunt, venundedit [19]: integrum tibi jus est ea persequi, non interdicto Salviano [20] (id enim tantummodo [21] adversus conductorem, debitoremve competit) sed Serviana [22] actione, vel quæ ad exemplum [23] ejus instituitur, utilis adversus emptorem exercenda est. P. P. VI. Idib. Septembr. PIO, & PONTIANO Conss. 239.

16 Transit ad interdicta adipiscendæ possessionis.

17 *De precario* interdicto, dixi ad XLIII. D. XXVI.

18 De Salviano interdicto, dixi ad *l. 43. ff. ult.*

19 Contra pignoris emptorem creditor experitur *Serviana vel quasi, seu hypothecaria*, non *Salviano interdicto.*

20 Interdictum hoc Salvianum, cujus causa efficiens, Salvius Julianus Prætor: Materia, res judicatæ & invectæ in prædium rusticum vel urbanum quæ locatori propensione tacite sint obligatæ: Forma, ut petatur revocatio rerum invito domino à conductore distractarum: Effectus, earum adeptio: Affinia actio Serviana. *l. 1. ff. eod.* 21 Imo & adversus extraneum quemque datur. *l. 1. §. 1. ff. de Salviano dixi ibi.* 22 Datur pro revocandis rebus hypothecæ subjectis, dixi ad Theophilum §. 7. *Inst. de actionibus.* 23 Quasi Servianum intelligit. vid. §. 7. *Inst. de act.* 24 *l. 8. §. 8. ff. de precario.* 25 Hoc est, habitationem. 26 Imo non tenetur. *l. 11. ff. de diverf. & tempor.* 27 De precario, quod restitutorium est.

II. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Fabricio.

HAbitantis precario heredes [24] ad restituendum habitaculum [25] teneri [26], contra eos interdicto [27] proposito, manifeste declaratur. S. Kal. Decembr. *Sirmii*, AA. Conss.

TIT. X.

DE ÆDIFICIIS PRIVATIS [28].

De balneis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Tauro.

ET balneum [29] (ut desideras) exstruere, & ædificium ei superponere potes: observata tamen forma [30], qua cæteris super balneum ædificare permittitur, id est, ut concameratis [31] superinstruas, & ipsum concameres, nec modum [32] usitatum altitudinis excedas. P. P. Sine die & Consule.

28 Huc refer 2. *Harm. 4.*

29 Vid. *Harm. d. loco, cap. περὶ βαλανείου κλίσεως.* *Vitruvium 5. c. 10.* de balneo, adde *l. 5. §. eod.*

30 Forma ædificiorum veterum, reficienti servanda, ut neque vicinorum prospectui officiat, nisi hujusmodi servitutem habeat pacto aut stipulatione sibi concessum, 2. *Harm. 4. §. 58.* Goth. Adde Rævard. *conject. lib. 3. cap. 12.* Ans. 31 Camerare, est ad fornicis modum ædificare, *l. 31. ff. de leg. 3.* hinc arca concamerata in *l. 19. §. §. ff. locati.* 32 Vid. *l. 11. ff. de servit. urb. l. 1. §. 17. ff. de operis novi nunciat.* De modo altitudinis ædificiorum Rutilius Florens stante Republica orationem habuit. Quis modus fuerit præscriptus, incertum, sub Augusto sexaginta pedum altitudo finita. *Strabo 5.* hanc altitudinem postea coluisse Nero. *Tacit. lib. 15.* quem tamen ad modum non constat. Certe Augusti constitutionem Trajanus postea revocavit teste Sexto Aurelio Victore. adde 2. Vitruvium 9. Senecam 1. *controvers. 3.* De crassitudine parietum dixi ad *l. 52. §. 13. ff. pro socio.*

De ædificiis non demoliendis.

11. Imp. ALEXANDER A. Diogeni.

NEgotiandi [33] causa ædificia demoliri, & marmora detrahere, Edicto divi Vespasiani & Senatusconsulto [34] vetitum est [35]. Cæterum de [36] alia domo in aliam transferre quædam licere, exceptum est. Sed nec dominis ita [37] transferre licet, ut integris [38] ædificiis depositis, publicus deformetur [39] aspectus. P. P. XI. Kal. Januar. ALEXANDRO A. Cons. 223.

33 *l. 41. §. 9. ff. de leg. 1. l. 45. in fin. ff. de donat. inter virum. l. ult. ff. de damno. Synopf. Basil. 19. tit. 1. in lib. 58. tit. 11. c. 2. l. 52. ff. de contrahend. empt.*

34 Contius putat hoc senatusconsultum factum fuisse anno quinto Imperii Adriani, Aviola & Pansa consulibus, ex *l. 41. §. 1. ff. de legat. 1.* Sed *Cujacius 5. observ. 26.* putat aliud SC. fuisse quod edictum D. Adriani subsecutum sit. Nam edicta senatusconsultis confirmari solebant. *l. 1. ff. in quibus caus. sign.* vel errorem hic esse in Imperatoris nomine: eo magis, quod hujus legis sententia Adriano tribuatur. *d. §. 1.*

35 Vid. *l. 6. §. eod.* Imo potest distrahere. *l. 43. §. 1. ff. de leg. 1.*

36 De alia in aliam domum transferre licet quum integra non est: item alioqui prohibitum est propter ornatum & aspectum urbis. *Synopf. Basil. ibid.*

37 Id Spartianus Adriano tribuit.

38 Aliud si non integra ædificia deponantur. *d. §. 5.*

39 Publicus urbis aspectus non deformandus.

De transfatione.

VI. Imp. CONSTANTINUS A. Elpidio agenti vicem P. P.

SI quis post hanc legem civitate [53] spoliata ornatum (hoc est, marmora, vel columnas) ad rura transtulerit, privetur ea possessione, quam ita ornaverit. Si quis autem ex alia in aliam civitatem labentium parietum marmora vel columnas de propriis domibus in proprias transferre voluerit: quoniam utrobique hæc esse publicum decus est, licenter hoc faciat. Data similiter facultate etiam de possessione [54] ornatum hujusmodi ad possessionem aliam transferendi, quamvis [55] per muros, vel etiam per mediam civitatem ea transferri necesse sit: ita ut ea solummodo quæ illata fuerint civitatibus exportentur. Dat. VI. Kal. Jun. *Viminaci*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. Conss. 321.

40 Ædes ruinosas in hortum convertere interdum non licet. Liceat autem necne judicis arbitrio relinquitur.

41 Ex his quæ in oppido frequenter servantur, judicari potest.

42 Si socius ad refectionem ædificii sumptus fecit, non necessario, extra ordinem ei subvenitur. Sin autem solus ædificasti, nec cum centesima τὸ ἀναλογοῦν μέρος, certam portionem recepisti, ubi quadrimestre præterierit, dominium ejus in solidum consequeris, nisi quominus tibi solveretur per socium non steterit. *Syn. Basil. 12. tit. 1. in fin.*

VII. Imp. JULIAN. A. ad Vitianum [56] Vicarium Africæ.

NEmini columnas, vel statuas cujuscunque materiæ ex alia eademque provincia vel afferre [57] liceat [58], vel movere. Dat. VI. Kal. Novembr. JULIANO A. IV. & SALUSTIO Conss. 363.

Differentia curialium & non curialium.

VIII. Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA. Modesto P. P.

SIngularum urbium Curiales [59] etiam inviti, vel reparare intra civitates, quas olim habuerunt domos, vel de novo ædificare cogantur, illic semper munis inservituri, & auctuti propriarum frequentiam civitatum. Possessores vero qui non erunt Curiales [60], in urbibus, in quibus domos possident, easdem domos dirutas [61] neglectasque reparent, judiciaria ad conservandum hoc præceptum auctoritate retinendi. Dat. XIII. Kal. Novemb. GRATIANO IV. & MEROBAUDE Conss. 377.

43 Socius ædificii expensas repetit, *ut hic, & l. 16. ff. de rei vind.* id oratione D. Marci constitutum fuit. *l. 52. §. 10. ff. pro socio.* De sumptibus ædificii repetendis, adde *l. 33. in fin. ff. de cond. indeb. l. 45. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. ff. de pign. & hyp. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. vers. Certe Inst. de rerum divisione.*

De spatio inter novum ædificium & publicas ædes relinquendo.

IX. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Æmiliano Præfecto urbi.

SI cui loci proprietas ædificandi juxta publicas ædes animum dederit, is quindecim [62] pedum spatio interjecto inter publica ac privata ædificia, ita sibi noverit fabricandum, ut tali intervallo, & publicæ ædes à periculo vindicentur, & privatus ædificator velut perperam fabricato loco, destructionis quandoque futuræ non timeat detrimentum. Dat. X. Kal. Novembr. ARCAD. A. VI. & PROBO Conss. 406.

44 Ἐκ τῶν διαταγμάτων *Synopf. II. tit. 1. in fin.*

De muralis ambitus constructione.

X. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monaxio P. P.

PEr provincias Mesopotamiam, Osdroenam, Euphratensem, Syriam secundam, Phœniciam, Libanensem, Ciliciam secundam, utramque Armeniam, utramque Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atque Hellespontum, ubi magis hoc desideratur, cæteraque provincias cunctis volentibus permittatur murali

45 Id est, centesimas usuras. vid. Molinæum *de usur. num. 57.* ubi duos alios casus speciales usuræ centesimæ enumerat ex *l. 1. §. de usuris pupillaribus & l. ult. §. de usur. rei jud.*

46 Socius moram quadrimestrem committens in sumptibus socio qui ædificavit restituendis, dominium rei communis amittit. 47 Orationem Divi Marci, *l. 52. §. 10. ff. pro socio.*

48 De balneo, adde *l. 1. §. eod.* 49 Qui sciens nomine proprio commune ædificium reædificat, sumptus non repetit, *ut hic, & l. 6. §. 2. ff. comm. dividendo.* vid. *quæ dicam §. eod.* 50 Ædificium solo cedit. 51 Vide tamen quæ de ea re alias dixi ad *l. 38. ff. de hered. petit.* adde *l. ult. §. de negot. l. 5. §. de rei vind. l. 37. ff. de rei vind. l. 46. in fin. ff. de damno.* aliud æquitatis esse videtur.

52 Vespasianus idem edixerat. Suetonius, *Deformie urbi veteribus incendiis ac ruinis erat, vacuas areas occupare & ædificare, si possessores cessarent, cuique permisit.* & Victor, *Romam deformem incendiis veteribus ac ruinas reparavit, permissa, si domini deessent, ædificandi copia, Vespasianus & Adrianus dominium dederunt instauratori statim: Divus Marcus à quatuor mensibus.* vid. *l. 1. ff. in quibus cansis pignus. l. 52. §. 10 ff. pro socio.* adde *Cujac. 19. obs. 20.* 53 Ex civitate in aliam civitatem columnas ædificii transferre licet. *vers. si quis autem. §. eod.* rus eis transferre non licet, *ut hic*, ex agro in alium agrum licet. *vers. Data similiter. §. eod.* Ex domo in urbe fita ad aliam in urbe sitam quædam transferre licet, *l. 2. vers. Ceterum. §. cod.* Ex una provincia in aliam non licet. *l. 7. §. eod.* & ita potest accipi hæc constitutio quam nonnulli de rebus intelligunt fublatis *promerciis* causa: alii de non labente ædificio. Alia quædam ad hanc legem adfert *Cujac. 19. obs. 19.* quem vide. Causa constitutionis hujus hæc esse potest, impensarum immensitas. 54 Id est, agro, villa.

55 Ratio dubitandi. 56 Avitianum, ut *l. 1. C. Th. de itinere publico. l. 1. C. Th. de ind. deb. l. 15. C. Th. de cursu publico.* 57 *Auferri*, Hal. 58 Imo licet. dixi ad *l. 6. §. cod.* 59 Curiales urbium, domos proprias suis in urbibus habere, sed & antiquas reparare vel de novo ædificare coguntur. 60 Nam curiales urbium coguntur tantum ad antiquarum ædium reparationem: non ad novarum extructionem. 61 Restitutio ædium præcipitur, *ut hic, & l. 7. ff. de offic. præfid. l. 46. ff. de damno.* è contrario destructio inhibetur. *l. 2. §. eod. l. ult. §. de jure vect.* 62 Legitimum spatium non ædificii ab ædibus publicis, quindecim pedes, *ut hic, & l. 46. C. Th. de operib. publ. & 56. Syn. 2. cap. περὶ παραβύγλιας ex tit. 11. c. 7. Harm. 4. §. 76.* adde *l. 11. in fin. §. eod. & l. 14. ff. de servitut. urb.*

1 Muris seu muralî ambitu fundos proprios seu loca sui dominii constituta vallare. Dat. III. Non. Maji, *Constantinop.* THEOD. A. IX. & CONSTANTINO III. CONSS. 420.

De mœnianis.

XI. Iidem AA. Severino P. P.

MOeniana [2], quæ Græco vocabulo τειχεσίαι [3] appellant, sive olim constructa, sive in posterum in provinciis [4] construenda, nisi spatium inter se per decem [5] pedes liberi aëris habuerint, modis omnibus detruncentur. In his vero locis in quibus ædificia privatorum horreis publicis videntur objecta, obstructione mœnianorum, quindecim pedum intervalla servantur, quem intercapedinis [6] modum ædificaturis quoque proponimus, ita ut si quis intra definitum spatium, id est, decem [7] pedum mensuram [8] ædificare, vel intra quindecim [9] pedum mœnianum possidere tentaverit: sciat non solum fabricata demolienda, sed etiam ipsam domum fisco nostro adscribendam. Dat. III. Kal. Octobr. ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

Præfatio. 1. *De spatio ab eo, qui ædificat, relinquendo.* 2. *In quantum liceat domum attollere.* 3. *De fenestris.* 4. *De prospectu.* 5. *De solariis, mœnianis & scalis.* 6. *De columnis & publicis porticibus ac stationibus.* 7. *Si ædificatur o lu moveatur.* 8. *De opere inchoato perficiendo.*

XII. Imp. ZENO [10] A. Adamantio Præfecto urbis.

EX [11] quo pace frui cœpimus, & litibus & externis bellis populos nostros eximere studentes, variis legibus condendis animum applicuimus; inter quas & hanc quoque referri volumus, dilucide demonstrantem, & quæ tua magnificentia, suggessit, & cautissime omne ambiguum definientem: Non multum autem à civilibus verbis recessimus, sed vulgo [12] notioribus uti maluimus, ut ita quicunque in eam inciderint, alterius interpretis non egeant auxilio. Ex relatione igitur magnitudinis tuæ cognovimus, divinam legem immortalis memoriæ patris [13] nostri Leonis, quam super his posuit qui in hac gloriosa civitate ædificare voluerint, quibusdam sui partibus propter pravas interpretantium opiniones ambiguam esse.

§. 1. Et nos itaque præcipimus, ut qui proprias domos renovare cupiunt, non solum veterem [14] formam [15] non excedant, (sicut nec hi qui novas ædificant) aut lumen, vel prospectum [16] vicinis auferant, adversus ea quæ pridem constituta sunt: verum etiam addimus, quale jus is qui ædificat, habere debeat, cum facultatem habet ex pacto, vel stipulatione mutandæ, si velit, veteris formæ. Tunc enim sancimus, ut si [17] pactum vel stipulatio ædificanti suffragetur, liceat ipsi secundum vim pacti & stipulationis ædificare, etiamsi officere vicinis quibus pactum adversatur, ita ædificando videatur.

§. 2. Sed cum nostra constitutio dicat, duodecim [18] pedes oportere relinqui ab eo, qui ædificaturus est, inter propriam & vicini domum, & PLUS vel MINUS adjiciat: quod magnam sane ædificantibus fecuritatem præstat: (nihil autem dubium [19] aptum est ad tollendam ambiguitatem) diserte, ac perspicue jubemus, duodecim pedes relinqui intermedios inter utramque domum, incipientes [20] à superposita fundamentis ædificii parte: eademque observatione perseverante ad summum usque altitudinis culmen. Et ei, qui hoc in posterum observaverit, licere domum in quantam [21] voluerit altitudinem extollere, & attollere, & fenestras fabricare, tam quæ prospectivæ [22] dicuntur, quam quæ luciferæ [23], secundum divinam constitutionem, sive novam domum velit extruere, sive veterem instaurare, sive ex incendio collapsam exædificare: Nulla licentia ex hoc spatio concessa tollendi vicino directum [24] & omni ex latere domus inviolatum in mare prospectum: quem domi stans vel sedens habet, non autem detorquendi hunc ipsum prospectum, ita ut cogatur vicinus ex obliquo [25] mare aspicere. Quod autem ad hortos [26] atque arbores attinet: nec aliquid in superioribus constitutionibus comprehensum est, nec de his hic aliquid addetur: neque enim convenit.

§. 3. Nulli autem liceat ædificanti domum juxta [27] compitum forte aut angiportum [28], vel plateam duodecim pedibus latiorem auferre partem plateæ, vel compiti, & proprio superaddere ædificio. Non enim quæ ad rempublicam pertinent, minuere, & ædificantibus dividere volentes, duodecim pedum intervallum in medio domorum definimus, sed ne angustiora sint domorum intervalla. Si autem majus sit spatium, maneat vetus distantia: non enim eam minui concedimus, sed servari urbi propria jura. Si autem vetus ædificium secundum veterem formam tale erat, ut minus esset domorum abs se invicem spatio duodecim pedum intervallum, ne liceat præter veterem formam in altitudinem ædificium erigere, vel fenestras facere, nisi decem pedes in medio intercedant.

Tunc enim prospectivas [29] is, qui ædificabit, non poterit facere, nisi antea quoque fuerint, ut dictum est. Luciferas [30] vero faciet utique sex pedum servato ab imo pavimento in altum intervallo: eo tamen non audente ullo modo facere id, quod vocatur pseudopatum [31] (id est, falsum aut fictitium tabulatum, aut pavimentum in ipso ædificio) & ita ab hoc pseudopato ad sex pedum altitudinem luciferas fenestras excitare, & sophisticze [32] legem interpretari, & cavillari. Si enim hoc liceat: eveniet iterum, ut luciferæ [33] æquent prospectivarum utilitatem, & nihil distent à prospectivis [34], & vicino noceat: quod quidem fieri prohibemus, nullatenus competens ædificantibus, vel ex pacto [35], vel ex stipulatione jus tollentes, si quod tale prorsus competat.

§. 4. Insuper cum priore lege cautum sit, centum [36] pedes altas domos combustas instaurare licere, etiam si alteri prospectum in mare prohibeant: hanc etiam tollentes ambiguitatem, constituimus hoc obtinere tam in his quæ post conflagrationem renovatæ sunt, quam quæ nunquam antea fuerunt, & nunc primum extruuntur. Sed & in his quæ nullam ignis injuriam senserunt, vetustate autem, aut alia quacunque causa defecerunt, & in omnibus omnino domibus quæ ædificantur, si centum pedum spatium relinquatur inter circumjacentia loca, omni impedimento cessante fiant ædificia, etiamsi aliis domibus prospectum in mare adimant. Prospectum autem hunc liceat auferre [37] à solis culinis [38], vel latrinis, vel secessibus, vel scalis [39], vel trajectibus ad sola diverticula vicorum pertinentibus, vel basterniis [40], quamvis, & intra centum pedes velit quis ædificare, si modo tamen duodecim pedes in medio intercedant,

---

2 De Mœnianis, *l.* 142. §. 1. *ff. de verb. sign.*

3 Κρίσπος *Hal.* alii legunt σκίονας, alii ἐρισθόρας, alii ἔρδας. Vetustissimi habent ἐξώστας, uti Cujacius monet *lib.* 4. *Instit. de act.* & 1. *observat.* 30. μεῖν' εἰ καὶ τὰς γείτονας, οἷς ἐξοχὴ sunt projectiones ἀπὸ τοῦ ἔξω βάσθαι, quod est expellere & projicere. Eam quoque lectionem confirmat author Synopseos *ibid. cap.* 9. τὸ δὲ γείτονος οἰκίας τὸ οἰκοδόμημα. Har. 2. *tit.* 4. *c.* περὶ ἐξώστ. §. 65. dicitur etiam ἐξώστης à quibusdam ἐλαιῶν. Har. *ib. c.* περὶ ἐλαιῶν ἤτοι ἐξώστ. §. 65. solarium. *Nov. Leon. ult.* & Har. *d. loc. c.* περὶ σκολαρίων. *l.* 12. §. 5. *J. eod.*

4 Recte hoc additum. Nam in provinciis permissum erat ædificare Mœniana non tamen in urbe semper. *Ammian.* 27. Nam & Mœniana Prætextatus præfectus urbi sustulit omnia, fabricari Romæ priscis quoque vetita legibus.

5 Mœnianum, seu solarium à privati ædificio extruere quis potest, relicto decem pedum spatio: à publico ædificio quindecim pedibus. *Syn. ibid. c.* 9. 2. *Harm.* 4. §. 65. 6 De intercapedinis modo dixi ad *l.* 14. *ff. de servit. Urbanorum.* Goth. Vid. *l.* 9. §. *h. t.* Tholosan. *de Repub. l.* 2. *c.* 3. *n.* 2. ANS. 7 Inter ædificia privatorum Theodosium reliquisse intervallum decem pedum, leges Gundebaldi Burgundionum docent, & jus hoc fuisse vetus Leo scribit Νεωτ. *ult.* hodie duodecim. *l.* 12. *J. eod.*

8 *Mensuram, vel intra quindecim pedes ædificare, vel mœnianum possidere tentaverit. Cujac. ita restituit l.* 19. *obs.* 21. 9 *l.* 9. §. *eod.* adde *l. ult. ff. fin. regundor.* 10 Adde *Novell.* 63. 165. & 2. *Harm.* 4 §. 59.

11 Interpretatio Contii. 12 Vid. *Gel.* 1. *c.* 10. 13 Id est, antecessoris. 14 LVIII. *Ecl.* 2. *c.* περὶ ἀναβολῆς *ex tit.* 11. *c.* 10. & 2. *Harm. cap.* 4. περὶ ἀναιρέσεως οἴκου παλαιοῦ, *l.* 1. §. *de servitutib. l.* 11. *ff. de servitut. urban. l.* 8. §. 3. *ff. de oper. novi. l.* 17. §. 1. *ff. de aqua & aqua.* 15 De forma dicam *J. eod.* 16 Quo nomine Constantinopoli duos inter vicinos controversia fuit, Anthemium mathematicum, & Zenonem rhetorem de prospectu instituto contra veterem morem, de servitute altius non tollendi, & non officiendi luminibus, *Agathias scholasticus lib.* 5. *hist.* Similem quoque in urbe, refert Zonaras fuisse querelam mulieris cujusdam adversus Petronam præfectum vigilum vicinum suum. τὰς ἑαυτῆ διάτας ὑψοῦντες, καὶ τῇ αὐτῆς ἐκκλησίᾳ ἐπισκοτοῦντες. adde *Cujac.* 17. *obs.* 33.

17 *Harm. d. loc. Eclog. d. loc.* §. 3. *in fin. J. eod.* §. *ult. Inst. de servitutibus.* 18 Ædificaturus duodecim pedes relinquit inter propriam, & vicini domum, & ita abrogatur lex 11. *verf. quem inter-capedinis. ff. eod.* & Harmenopuli locus 2. *tit.* 4. *c. de domum extructione, cap. de domuum elevationib.* Reducitur tamen à Leone *Nov. ult.* legibus duodecim tabularum sufficiebat intra vicinorum domos spatium duorum pedum, dimidii interdum, ut ait Festus, & Isidorus 15. *Etym. ult.* dixi ad *leges* XII. *tabul. l.* 2. *tit.* 11. §. 6. 19 Dubium ambiguitatem non tollit. 20 Principium intervalli à vicini ædificii relinquendi sumendum est à fundamentis. Est enim fundamentum altitudinis norma.

21 Licet in infinitum ædes sitas tollere intra legitimum spatium. Augusti lege non licebat septuaginta pedibus altius tollere *Strab.* 5. Trajani sexaginta *Sextus Aurelius Victor in Trajano.* Leon. 180. *v.* §. 4. *J. eodem.*

22 Παραθλαστικὰς καὶ φωτοχωγικὰς *Bas.* & §. 3 *J. eod.* Glossis Trapezunt. καμάρας φωτοχωγάς. *Harm. d. loco* ἀνοιγμὰς φωτεινὰς tantum facit mentionem; Ecloga fenestrarum tantum, τείχεσι καὶ vero aliud genus fenestrarum est apud Harmenopulum *d. l. cap.* περὶ τοιχείων. Galli videntur appellare, *archieres*, & *barbacanes.*

23 Fenestræ prospectivæ, & luciferæ.

24 Directus in mare prospectus nemini tollendus, nisi intermisso spatio centum pedum obliquus tolli potest intermisso spatio duodecim pedum. Hodie etiam obliquum servatur spatium centum pedum. *Novell.* 63. 165. *d. loco, cap.* περὶ ὑπόψεως ἐν ἁπλότητι. *Harm. d. c.* περὶ ἀποψίας ὁρῶν, ex Papiniani *lib.* 3. *quæstionum*, porrigit ad prospectum montium. *Synopf. Basil. d. loco*, negat ullo modo etiam per obliquum adimi posse.

25 Obliquus prospectus maris, ἐκ πλαγίου. *Ecl. d. loco.*

26 Hortorum, atque arborum nulla servitus esse debet: Græci id ita explicant. *Ecl. d. loco.* Apud Harmen. *d. loco c.* περὶ κήπων καὶ φυτῶν, licet horum prospectum impedire interpositis quinquaginta pedibus.

27 Ex γωνίας *Syn.* & *Harm. illo loco.*

28 Vid. *Eclog. d. loco.*

29 Παρασκευαστικὰς *ut* §. 2.

30 Φωτοχωγὰς, ut §. 2. *Harm. d. loco cap.* περὶ φωτοχωγῶν ὀυρῶν, ubi in notis, & nomenclatore exposui quid essent φωτοχωγοὶ & φωτοχωτικὰ ὀυρίδες.

31 Ψευδωμάλων.

32 Σοφίζεσθαι τὸν νόμον.

33 Fenestræ luciferæ prospectivis minus utiles: illis lumen tantum; his prospectum percipimus.

34 Fenestris prospectivis nocetur vicino.

35 §. *r. J. eod.*

36 Centum pedum spatio intermisso prospectum etiam directum vicino possumus adimere. *Ecl. d. loco. Harmen. d. loco cap.* περὶ ἀποψίας.

37 Intra minus spatium quam centum pedum scilicet. minus, puta intra duodecim pedes.

38 Μαγειρίου *bis*, *Ecl. d. loco*, μαγειρεῖ. *Harm. d. loco.*

39 Κλιμακῶν *bis*, κλιμακίων. *Harm. d. loco.*

40 Η διαβάσεσι πρὸς πάροδον ἡμῶν χρησίμων ἢ καὶ νέων ἃ καλοῦσι διαβήρια *bis.* ἢ ἀποθεσερίων ἤγουν τῶν λιγνομένων παρόδων ἤτοι ἐκβασιῶν. *Harm. d. loco.* quidam legunt διαβάσεσιν. Porro, *basterne* sunt transennæ, sive protectæ, quæ habentur in ædibus transeundi vel spaciandi gratia. Alio sensu, *basterne* vehicula sunt, sive lectiere, vel, ut est in glossis veterum, Esseda, quæ (quod plerumque speculari lapide clauderentur) eadem Glossæ illo loco, Juven. 1. *Quæ vehitur clauso latis specularibus axtro*, recte interpretantur basternas. Antrum dixit ut & Hieronymus caveam basternarum. Palladio Amites basternarum, sunt pertiçæ quibus ea vehicula sustinentur. Servius Honoratus, *Pilenta sunt vehicula, sicuti sunt basternæ videmus.* Lampridius *in Heliogabalo, Dedit basternas & rhedas.* Ammianus 14. Basternis per

χή που σύμφωνον ἐπιτρέπον οἰκοδομεῖν, τὰς ἢ κηδονὰς λυσιτελοῦντος ἢ γειτόνων ἐμποδίζειν τὰς συγχωρήσεις. τίνοις αὖτοις δὲ μὴ ἐφυλαχθεῖσιν ἀφαιρήματος, καὶ τὸ συμφέρον ἐπιτρέπομεν ἐγείρειν τοὺς οἰκοδομοῦντας, εἰ μὴ βλάπτοιεν τὴν θέαν τὰ λαλούσης ἀπαρεῖν τὰς συμφωνησάσας, ἢ τὰς τῶν ἐκείνων οἰκίας ἀφελεῖν ἀμβλύτερον. ἐπειδὴ τὰ ἤδη πρὸ ὑπάρχοντα ἐκ συμφώνων δίκαια ἢ εὐσεβικὰ ἀφὰ τῶν χθονίων ἀναιρεῖσθαι νόμων.

1 §. 1. 2. 3. Ecl. §. ult. Inf. de itinere.

§. 4. Ἐπὶ δὲ θεατρίζομεν, τὰ καλήματα σολαρία, μὴ τὸ παρέχειν νόμον, μὴ ὁκ μόνον ξύλων πρὸς συσίδων χίνεσθαι, ἀλλὰ πρὸ τὸ λιθορμάτων ῥωμαϊσίων οἰκοδομείας, φήμεθα. δεῖν δὲ ἢ πρόθυρα εἶναι ἀφῆμα μεταξὺ δύο σολαρίων ἀντικρυσῶν ἀλλήλοις, εἰ ἢ τῶν μὴ δυνατὸν εἴη, ἀφὶ στοιχείων ἢ τέκτ, ὁκ ἀφαλλαγῆς γίνεσθαι τὰ σολάρια. εἰ ἢ αὐτὸς ὁ γειτονὸς μὴ πρεσβύτερα δίκαι πρόθυρα εἴη μηδ' ἐπιχρεῖν ὁκ μηδετέρᾳ μέρει σολάρια ἢ τοι ἐξάπαις κρίσκειν. καὶ τὰ μνήματα δὲ, ὃν τρόπον εἰρηται, κελεύομεν ἀφεστᾶναι ἢ ἰδαφὸς εἰς ὑψ ποδῶν δέκα πέντε ἀφήματος, καὶ μηδαμῶς κρ' κρίνειν αὐτῶν κίονας λιθίνους ἢ ξυλίνους ἐπὶ τοῦ ἐδαφίου ἱστᾶσθαι, ἢ τοίχους κρίσκειν. ὥστε μηπὲ τὰ ἄκρα τὰ ὑπὸ τοῖς ὠμοῖς τοῦ ὑψηλοῦ γινομένοις, ὡς εἰρηται, σολαρίοις ἀποθρᾶσθαι, μηπὲ ὑπερθεν στενοτέρων γίνεσθαι τὰ στενοπὸ, καὶ τὸν μεσοπόδων. Κωλύομεν δὲ καὶ κλίμακας ἀπὸ ἢ ἰδάφους ἀρχομένας ἢ στενωπὸ γίνεσθαι, ἀναγούσας ἐπὶ τὰ σολάρια. ὥστε ὁκ τὸ ἀσφαλέστερος κρίσκεσθαι, καὶ ὁκ ἢ μὴ σφόδρα πλησιάζειν ἀλλήλοις τὰ σολάρια, κυφοτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας συμβαίη ποιεῖν καὶ ἢ εὐκηλοτέρους ἢ παύεσθαι ὁκ ἢ πυρὸς κινδύνῳ τὴ πόλι, καὶ τοῖς ἔχουσι τὰς οἰκίας. Εἰ ἢ ὧδέ τι ἡμέτερος νόμων χθόνα σολάριον, ἢ κλίμακ, ἢ τὸ μεγέθος οἰκήσεος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τὸ οἰκίας κύριος δέκα χρυσία λιτρῶν ζημίαν τοῦτο. καὶ ὁ ἀφὶ ὑποπώσας δρητικῶν, ἢ ἐργολάβος ἑτέρας δέκα χρυσία λίτρας κρίσθησεται. καὶ ὁ ἐρασάμενος τεχνίτης ἐκ οἴοσε ὢν ἀφὶ πείαν ζημιοῦσθαι, τὸ σῶμα αἰκισθεὶς, τὸ πόλεως ἐξελαθήσεται.

2 Σολάρια Hesychius, σωλάρια Eclog. d. loc. Harmen. d. loco. περὶ σωλαρίων.

3 Ἐμβασθεῖς Graeci hic, & Eclog. d. loco.

4 Ἢτοι ἰδάφους, Graeci hic. adde Harm. d. loco. περὶ βάλλειν καὶ ἐρείδειν ibi; item ἐκβάλλειν καὶ παρὰ τοῦτον ἐξαγειν κλιμάκων, dixi ad l. 11. ff. eod. adde N. vell. ubi περὶ βάλλειν.

5 Κατὰ κάθετον. Sic κατὰθεν Eclog. d. loco. Harmen. d. loco.

6 Eclog. d. loco. Harmen. d. loco. Scilæ trajectus maritimi Nov. 159. sive portus aut stationes navium auctore Moschopulo περὶ σχεδῶν. Alciatus perperam cœnacula interpretatur.

§. 5. Πρὸς τούτοις θεμελιοῦσθαι, μηδὲν ἐξεῖναι πολλὰς ἐφιέσης κίονας ὑπὸ ταῖς δημοσίαις στοαῖς, ἀπὸ ἢ καλημμένας μιλίας ἀπὸ ἢ καλημμένης καπιτωλίας, ἢ φορτίσειν οἰκήματ ὑπὸ συνίδων μόνων, ἢ κ ὅλους ὑπὸ μέσῳ τὸ κίονων καθασκευάζοντας μέρους. ἀλλὰ μὲ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα μὴ ὑπερβαίνειν πολίτας μ ποδῶν ἐξ αὐτῶν τοῖς τοίχοις, ἐπὶ τὸν πολείαν, ὕψεις ἢ ποδῶν ζ. ὑπὲ παντὸς ἢ τρόπου ἀφὶ τοσούτων κίονων τὰς παρόδους ἐλαύθερας καθαλείπειν, τὰς ἀπὸ τ θεῶν ἐπὶ τὰς πολείας. καλλωπίζειν ἢ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ἤτοι ἐργασήρια, μαρμάροις ἐξῶθεν, ὡς τε κάλλ μ διδόναι τῇ πόλι ψυχαγωγίαν ἢ τοῖς βαδίζουσι. Τὰ ἢ ὑπὸ τοῖς ἄκροις μέρεσι τ πόλεως, ὑπὸ τοῖς μέσοις τ κίονων τόποις καθηκοσκυαζόμενα ἐργασήρια, καθάπερ αὖ δοκιμάσας τῇ πόλι συμφέρειν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, κ ἢ μέτρα ἕνεκα κ ὧν τρόπα, καθασκευάζεσθαι θεατρίζομεν, τ ἰσότητ δηλαδὴ πάσης φυλακτορίας, ὥστε μὴ τῶν ἐπὶ τινῶν ἐπίφεσθαι, ἐφ' ἑτέραν κωλύεσθαι.

7 Dixi l. 1. in fin. ff. de pœn.

8 LVIII. Ecl. t. c. περὶ ἀφηγιλίας ex tit. 12. c. 22.

9 Ἀπὸ τὸ καλημένου μιλίου, ἀπὸ τὸ μιλίου. Eclog. d. loc. ubi Leonclavius miliarium vertit. Miliarium columna Romæ posita in foro ab Augusto, à qua omnes Italiæ initium & finem capiebant. dixi ad l. 154. ff. de verb. sign. adde Suet. in Othone.

§. 6. Πρατέρεα δὲ κελεύομεν μηδὲν ἐξεῖναι πολλὰς ἐφιέσης κίονας ὑπὸ ταῖς δημοσίαις στοαῖς, ἀπὸ ἢ καλημμένης μιλίας ἀπὸ ἢ καλημμένης καπιτωλίας, ἢ φορτίσειν οἰκήματ ὑπὸ συνίδων μόνων, ἢ κ ὅλους ὑπὸ μέσῳ τὸ κίονων καθασκευάζομένους. ἀλλὰ μὲ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα μὴ ὑπερβαίνειν πολίτας μ ποδῶν ἐξ αὐτῶν τοῖς τοίχοις, ἐπὶ τὸν πολείαν, ὕψεις ἢ ποδῶν ζ. ὑπὲ παντὸς ἢ τρόπου ἀφὶ τοσούτων κίονων τὰς παρόδους ἐλαύθερας καθαλείπειν, τὰς ἀπὸ τ θεῶν ἐπὶ τὰς πολείας. καλλωπίζειν ἢ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ἤτοι ἐργασήρια, μαρμάροις ἐξῶθεν, ὡς τε κάλλ μ διδόναι τῇ πόλι ψυχαγωγίαν ἢ τοῖς βαδίζουσι. Τὰ ἢ ὑπὸ τοῖς ἄκροις μέρεσι τ πόλεως, ὑπὸ τοῖς μέσοις τ κίονων τόποις καθηκοσκυαζόμενα ἐργασήρια, καθάπερ αὖ δοκιμάσας τῇ πόλι συμφέρειν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, κ ἢ μέτρα ἕνεκα κ ὧν τρόπα, καθασκευάζεσθαι θεατρίζομεν, τ ἰσότητ δηλαδὴ πάσης φυλακτορίας, ὥστε μὴ τῶν ἐπὶ τινῶν ἐπίφεσθαι, ἐφ' ἑτέραν κωλύεσθαι.

10 De regionibus urbis alias dixi. adde l. 1. §. 13. ff. de offic. præfecti urbi.

11 Τὰ δὲ μεσόκιονα, &c. Tabernæ quæ in medio columnarum consistunt, prout existimaverit præfectus urbi struantur, qui parem in omnibus modum servabit. Synopsi Basil. 58. tit. 21. ex tit. 11. cap. 10.

12 Æquitas est, quoties quod uni permittitur cæteris non negatur.

§. 7. Κακεῖνο ἢ νομοθετῶμεν, ὡς τε μὴ τὰς τ συνηφασμένων κληρονομίας τοῖς ἐπιεικέσι λυμαίνεσθαι. πολλοὶ γὰρ φθόνῳ δίκας σὺν ἀδικήματ τινὸς τοῖς οἰκοδομοῦσι βλαβερὰς ὑφαίνοντες, ἀναβολῶν αὐτοῖς αἴτιοι γίνονται. ὡς τε τ οἰκοδομεῖν δρᾶσθαι μὴ κωλυθέντα, καὶ τὸ ἤδη ἀτελὲς κρίσκειν ὑπερόπτον, καὶ πρὸς τὸ δικαστήριον ἀφελκόμενον, τὸ χρῆμα ἐξ ὧν τῶν οἰκίαν ἐγείρειν ἠλπίζεν, ἀναλίσκειν τῶν δίκλιν. καὶ τὸ πίστιν αὐτοπάσθαι μὴ τὸ ψῆφον νικῶσης ἐπιλυχεῖν, ἔτι κωλύσθαι ἀλύτοις ποσὶ συμπατηθέχθαι δισμοῖς, ἢ κωλύσαι τὸ ἔργον, ἀφεγκμαῖ μ ἰφίσεως τοὺς κυρίας ἀναμένοντα, τῷ ἢ ἐμποδὼν γίνεσθαι τῇ οἰκοδομίᾳ ἐπὶ ταῖς ἢ γείτοσι συμφορᾶις δύφρανομένῳ.

13 LVIII. Ecl. 2. c. περὶ ἀφηγιλίας; ex tit. 11. c. 11.

†. Πρεσπάσομεν τοίνυν ἐπὶ τ τοιούτων ὑποθέσεων, οἱ ἰφίσεις ἐπιδεῖν κ τ τυπωθέντων παρὰ ἢ ἀφηγνώμονο, ἅμα τῷ δεθῶσαι παρὰ ἢ δικαστὴ τὰν ἀναφορᾶν, ἤτοι τύπον ἐγγράφον, κ μὴ ὠφελφυλαχθείσης κυρίας, ἐξεῖναι τῷ νικηκότι κ τῷ ἡττηθέντι, ἅμα ἢ κ μάγας εἰς τὸ δικαστήριον τ σῆς εἰσίναι μεγαλοπρεπείας, κ ἢ ἀνδίκως κληθέντο, κ τὸ σαίνειν, εἰ ἄπτει, τ ὄρον ἢ ἀφίστητα φανερὸν ποιεῖν, ἵνα πάσης ἀναβολῆς σκηπείσης, νόμιμον ἐπιτεθεῖσι πρὸς τῇ ὑποθέσι. κ μὴ χειμῶνο, εἰ τύχοι παρόντο, ἢ πλησιάζοντο, ἕως ἂν ἐμβάσι τὰς μάκρας τ ἐμπροσθέσμων χρόνους τ οἰκοδομεῖν βληθῆναι, κ μὴ δικαίως κωλυθέντα, ζημίας ἀφορήτως ὑποφέρειν.

14 Præfectum urbis intellige ex inscriptione hujus constitutionis.

15 Ἐως πεμψάντων τὰς μακρὰς τῶν ἐμπροθέσμων χρόνων Græci hic μὴ ἀναμένειν τὰς κυρίας, Eclog. d. loco. ubi alii legunt κυρίας easque definunt τὰς ἐμπροθέσμους ἡμέρας, quæ de re dixi ad Nov. 49. c. 1.

†. Παρακλήσιον δὲ εἶναι πᾶς ὑποθέσι τοιαύτη ἰφίσαν βλαθθείη, μεμφόμενο τοῖς ὠφελθ τ σῆς μεγαλοπρεπείας ἐψηφισμένοις, παρεχθῆναι τῶν κωλυμένων consultationem γίνεσθαι, κ δίδοσθαι κ αὐτῷ κ τῷ νικηκότι σκοπεῖσθαι κ τ εἴωθος τῶν ψήφον, ὃν τῷ θείᾳ ἡμῶν παλαιῷ, μηδεμιᾶς ἀναβολῆς γινομένης. Γινωσκέτω ἢ πάντες ὅσοι κωλύειν ἐπιχειρεῖσι τὰς οἰκοδομεῖσθαι, ὡς κτηθέντες κ τὰς ζημίας αὐτοῖς πίσας πᾶς συμβάσπερ κωλυθῆσαι, κ τῶν τ ὕλαν πιμῶν, ὡς εἰκὸς ἀφθαρῶσαν, ἢ χείρας γίνεσθαι ὃν τῷ τ δίκης χρόνῳ.

16 Hic constat licuisse appellare à Præfecto urbi, quod tamen aliquando prohibitum fuit, sed postea iterum permissum. l. 23. C. Theod. de appell. l. 2. ff. De his qui propter met. jud. ut in ea re minor fuerit auctoritas præfecti urbi quam præfecti prætorio. Idem significat Symmachus & ipse præfectus urbis, lib. 1. epist. 41.

17 Τὸν καλλιστεῖον κοσμαλατίαν. Consultatio, species appellationis.

18 Ecl. d. loc. in fin.

†. Καὶ τ ὃ δικαίως ἐπιχειρησάντων οἰκοδομεῖν, ἢ ἡττηθεῖσι, κ τοὺς ζημίας τῷ κεκωλυκότι τὸ οἰκοδόμημα κ δίκλιν εἰπεῖν ὠφελῆσθαι τούτῳ ἰωάσαμένῳ, κελεπθίνων.

19 Ecl. d. loco.

†. Πᾶσαν μὲν τοιαύτην δίκλιν ἐξ ἀπεφάσεως μόνῳ ἢ διακρινεῖν ἢ σὲ μεγίθως κελεύομεν, κ μήτε ἄλλον τινὰ τ ὀνδέκα δρχόντων ἀκροάσασθαι τοιούτης ὑποθέσεως· μήτε τινὰς τ ἀγωνιζομένων τοιαύτην ὑποθέσιν, σφαλείας ἢ φόρτ χρῆσθαι ὠθρογραφῆ ἕνεκα ἢ μὴ δικασθῆναι, ἢ μὴ κωλυθεῖναι τὰς ζημίας ὅσας δύναι τῇ ψήφῳ ἢ ὀνδεκατίτε ἐπάρχτ τ πόλεως, ἢ πεῖ αὐτὸ δεθέντο διαλῆτε, ἀποστεχθεῖν, ἀλλὰ τῶν ἀπαίτησιν ὑπομένειν τ ἡττηθέντα, ἀφὶ τ τάξεως τ σῆς μεγαλοπρεπείας, μηδενὸς ἐπὶ τούτῳ χρεμῶν φόρᾳ ὠθρογραφῆ.

20 l. unic. ff. de monopolio.

§. 8. Προνοείτω ἢ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, ἢ μὴ τινὰς τ ἐργολάβων ἢ τεχνιτῶν, δρξαμένους ἔργ, τὸν κωλειπεῖν ἀτελῆ. ἀλλ' αὐτὸν μὲ τ δρξάμενον λαμβάνοντα τ μισθὸν, ἀναγκάζειν τελεῖν τὸ ἔργον, ἢ δίδοναι τῶν ὑπὲρ συμβαίνουσαν ζημίαν τοῦ οἰκοδομοῦντα, κ πᾶσαν τῶν ὃν ἢ μὴ τὸ ἔργον * γινομένου βλάβην. εἰ ἢ πένης τ εἴη τυχὼν ὁ τῶν ἀμαρτῶν, τιμήσας τε λαμβανέτω, κ ὀνδαμοῦ τ πόλεως. Μὴ κωλυέσθω δὲ ἕτερο τ αὐτῆς τέχνης τὸ παρ' ἑτέρᾳ δρχεῖν σκολῆρῶν. ὅπως ἔγγυον τολμᾶσθαι κτ' τ οἰκοδομούντων οἰκίας ὠθρο τ ἐργολάβων τεχνιτῶν, ἵνα αὐτῶν τὸ τέλειον ἐπιπλέντων οἷς ὤρξαντο ἐργάζεσθαι, ἐδὲ ἑτέρους τὰ αὐτὰ ἔργα ἀναπληρῶν συζημιόντων, ἀλλὰ ὀνεχεῖν ἀφόρητον ζημίαν causam præbent: ut etiam, qui jam cœperat ædificare, prohibitum, & opus imperfectum reliquerit coactum, & in jus tractum, pecuniam ad ædificationem repositam, litigando consumere cogant: & (quod omnium incommodissimum est) postquam victricem sententiam retulit, adhuc quasi indissolubilibus vinculis obligari contingit, dum appellationis prærextu fatales dies expectare cogitur, & ex hac frustratione, & ædificationis interruptione voluptatem capit ejus adversarius.

†. Adjicimus itaque in ejusmodi casibus, ut si 13 appellatio ab his, quæ ab arbitro definita sunt, intercesserit, simulatque missa fuerit ad judicem relatio, vel forma scriptis redacta, licere victori & victo, non observato legitimo appellationis introducendæ tempore, una cum adversario, vel soli ad tuæ 14 magnificentiæ tribunal accedere. & adversario ex more vocato, si absit, terminum rei controversiæ facere: ut omni mora abscissa, legitimus liti finis imponatur, ne hyeme, si ita acciderit, præsente vel imminente, dum longos appellationum dies 15 statos expectare cogitur is, qui injuste ab incepto ædificio prohibitus est, damna intolerabilia sustineat.

†. Quod autem est proximum, si etiam quis in hujusmodi controversiis appellare 16 voluerit, conquerens de magnitudinis tuæ sententia, illico eam, quam dicunt consultationem 17 fieri jubemus; & dari tam victo quam victori, ut de more sententiam ipsam accuratius expendant, in sacro nostro palatio, omni mora cessante. Noverint autem quicunque ædificantes impedire præsumpserint, quod si victi fuerint, & omne 18 quodcunque contigerit damnum refarcient, & materiæ pretia, quam probabile erit corruptam aut deteriorata esse inter litium moras rependent.

†. Quod autem ad eos, qui injuste ædificare tentaverint, attinet & hi si victi fuerint, damna ei, qui ædificium prohibuerit, & causæ ideo adesse coactus fuerit, refundent.

†. Omnem autem hujusmodi controversiam in solo magnitudinis tuæ judicio decidi præcipimus, & neque ulli cuiquam illustrium magistratuum audire hujusmodi causas, neque ex hac causa litigantes, militiæ, vel fori præscriptione ad detrectandum 19 judicium, vel sumptuum, & damnorum, quæ sententia gloriosissimi præfecti urbis, aut ab ipso dati cognitoris continebuntur, solutionem detrectandam permittimus: sed exactioni eos subjici volumus, qui ex decreto magnificentiæ tuæ victi fuerint, nemine ab hoc fori præscriptione utente.

21 d. l. unic.

§. 8. Provideat autem magnificentia tua, ne 20 quis redemptorum, aut fabrorum, aut artificum opus à se inchoatum relinquat imperfectum 21, sed ut accepta mercede opus, quod incepit, perficere cogatur: vel omne damnum, quod inde ædificare volens acceperit, & quidquid omnino dispendii sensit ex eo quòd opus perfectum non fuerit, sarciat. Si autem penuria 22 laboret qui ita deliquerit, fustibus cæsus civitate ejiciatur. Nullus 23 autem id perficere prohibeatur, quod ab alterò cœptum opus fuerit: quod præsumi cognovimus à quibusdam artificibus, vel redemptoribus, nec iis, quæ ipsi cœperint, finem imponentibus, nec alios id perficere sinentibus, atque inde damnum intolerabile inferentibus iis, qui domos suas fabricari cupiunt. Qui itaque

22 Adde §. 5. in fin. S. cod. l. 1. in fin. ff. de pœn.

23 Perficere id nemo prohibetur, quod ab alio inceptum.

hoc

ἐντυθῆναι τοῖς πρὸς οἰκίαις κεχωρικόσι μηχανορράφοις. ὁ δὲ ἐφεστὼς τὸ παρ' ἑτέρου δεχθὲν ἐκπληρώσας δὲ αὐτὸ τοῦτο ὃ, τι ἕτερος ἤρξατο, τῷ αὐτοῦ παραφυλακίσαι τοῦ κρείττονος τὸ ἔργον ὑπεχέτω δίκην.

hoc solo recusat opus perficere, quod ab alio antea inchoatum sit, is eandem pœnam excipiat, quam is excepit, qui opus reliquit.

Antonius Contius *juris studiosis*: *Quid in hac lege restituenda, vel in Latinum sermonem transferenda præstiterimus, experiemini, si hanc nostram operam cum editione Portana & Scrimgeriana conferetis. Nam in utraque sequens constitutio erat acephala, & in altera ita corrupta & translata, ut magna ex parte aieret, qua hac negat; negaret quæ hæc asserit. En quanta in legibus, vel edendis, vel transferendis cautio. Utraque etiam editio prima ipsius constitutionis verba in inscriptionem ipsius transtulit: altera sic,* Ἀδριανοῦ ὑπάρχου πόλεως τῆς δικῶν εἰρήνης ὑπολαύσης, &c. Altera vero sic, Ἀδριανοῦ ὑπάρχου πόλεως τῆς δικῶν εἰρήνης ὑπολαύοντι τὸν παρόντα, &c. *Qui error eo contrarius est, qui ante Haloandrum obtinuerat in principio constitutionis de Justiniano Codice confirmando: ut illa verba inscriptionis,* Ex præfecto hujus almæ urbis, *in textum ipsius constitutionis irreperent, hoc modo:* Ex præcepto hujus almæ urbis, &c. *Quis autem unquam appellari audiit Præfectum urbi præfectum judiciorum, aut judiciorum pacis? Itaque quamvis sola conjectura adjutus sim, in hujus legis principio restituendo: omnibus tamen vobis probatum iri judicium meum spero. Est autem elegantissima lex, & ad multos juris articulos controversos, si qua alia, adprime utilis.*

Ad superiorem legem Zenonis.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUm dubitabatur, utrum constitutio Zenonis[1] divæ memoriæ ad[2] Amantium Præfectum urbi scripta, quæ de servitutibus loquitur, localis esset, & huic florentissimæ urbi dedicata, deberent illius quidem jura in hac observari, antiqua vero quæ contraria sunt, locum habere in provinciis: indignum esse nostro tempore putantes aliud [jus[3]] in hac regia civitate de hujusmodi observari, aliud apud nostros esse provinciales: sancimus eandem constitutionem in omnibus urbibus Romani Imperii obtinere, & secundum ejus definitionem omnia procedere: & si quod jus ex ea lege innovatum est à vetere dispositione, hoc & in provinciis à Præsidibus earum observari: cæteris[4] videlicet omnibus, quæ non per Zenonianam legem innovata sunt, sed veteribus legibus comprehensa, in sua firmitate in omni loco manentibus. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

1 *l.* 12. *T. eodem. Novell.* 63. *in princ.*
2 Ad Adamantium ut ex inscriptione *d. l.* 12. constat.
3 Jus urbanum ad provincias plerumque extenditur.
4 Ubique terrarum, hoc est, non modo in urbe, sed etiam in provinciis, quæ de ædificiis superius dicta sunt, obtinent, excepto prospectu in mare. Nam is tantum Constantinopoli & in ejus continentibus duntaxat locum habet. *Synops. Basil.* 58. *tit.* 21. *ex tit.* 11. *cap.* 12. adde 2. *Harm.* 4. §. 59.

TIT. XI.

DE NOVIS OPERIS NUNCIATIONE.

Si nunciator novi operis sit paratus statim de jure suo docere, debet audiri, & de causis cognosci, & intra tres menses terminatur. Salic.

I. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

DE operis novi nunciatione quandam antiquis ortam fuisse dubitationem nostra cognovit tranquillitas: dicentibus, si quis denunciationem ad inhibendum opus miserit, non posse eum post annum elapsum ex quo denunciatio missa est, iterum ædificationem prohibere. Quod dupliciter iniquum nobis esse videtur: sive etenim non recte opus prohibuerit, decet non per totum annum hoc impediri: sive recte denunciationem emiserit, etiam post annum licentiam habere ædificationem prohibere. Talem igitur iniquitatem inhibentes, sancimus, si quis denunciationem emiserit, in hac quidem regia urbe Præfectum urbi festinare: in provincia vero Rectorem ejus intra trium[6] mensium spatium causam dirimere: sin vero aliquod fuerit quotunque modo ad decisionem ambiguitatis impedimentum, licentiam habere eum qui ædificationem deproperat, opus de quo agitur, efficere, prius fidejussore ab eo dato officio Urbicariæ Præfecturæ, vel provinciali, *Ut si non recte ædificaverit, omne opus quod post denunciationem fecerit, suis sumptibus destruet.* Sic enim & opera non per inanes denunciationes prohibebuntur, & recte denunciantibus consuletur. Datum XII. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

5 Dixi ad XXXIX. D. 1.
6 Hæc nunciatio novi operis intra tres menses finienda: post tres menses is cui novum opus nunciatum est, impune ædificare potest, præstita cautione de opere restituendo.
7 XV. *C. Theod.* 1. & L. D. X. 54. *Eclog.* 12. Pertinet itaque hic titulus ad interdicta *de operibus publicis*. 1. *ff. de interdictis.*
8 Have Catuline karissime nobis, *l.* 5. *Cod. Theod. eod.* vid. *l.* 6. *J. eod.*
9 *d. l.* 5. *C. Theod. eod.*
10 Judex immunitatem ab opere publico concedere non potest.
11 *l.* 6. *C. Theod. eod.* Quæ operi publicro vere impensa constiterit, præfectis, operum (ἐργοστάσιος) accepto ferri debent. *Sym. Basil.* 54. *tit.* 12. *ex lib.* 58. *tit.* 12. *c.* 1.
12 Impensas in operibus publicis accepto ferri oportet. 54. *Ecl.* 12. *c.* 5. *ex lib.* 58. *tit.* 12. *cap.* 2.
13 Cujacius *hic*, negat Græcam esse constitutionem, sed potius Latinam esse ait, *ex l.* 26. *T. de episcop. & cler.*
14 *d. l.* 26.
15 *l.* 8. *C. Theod. eod.* Syracusis prætorium erat domus quondam Hieronis regis Siciliæ. *Cic. in Verrem.* Prætoria autem dicta quod prætores Romani in provincias Romanas missi ea loca inhabitabant, sive quia à regibus quondam earum provinciarum commodo ædificata, sive quia ad majestatem populi Romani conservandam pertinere putabant magistratus Romanos in hujusmodi ædibus vivere, in quibus olim Reges vixissent, vel domicilium habuissent.
16 Domos judiciarias, *d. l.* 8.
17 Non in privatorum usu.
18 *l.* 11. *C. Theod. eod.* 19 Id est, Constantinopolim, vetus enim Roma non est Constantinopolis, sed quæ à Romulo ædificata.
20 Sumptu scil. publico.
21 LIV. *Ecl.* 12. *c.* 5.

arbitria cessabunt, [nisi[22] ex suis pecuniis hujusmodi opus construere voluerit.] Ea tamen instaurandi, quæ jam deformibus ruinis intercidisse dicuntur, universis licentiam damus. Dat. VIII. Kalend. Jun. *Philippo*, Divo JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

De temporis præscriptione, & rescriptis.

VI. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad[23] Proculum.

PRæscriptio[24] temporis[25] juri publico non debet obsistere: Sed nec rescripta[26] quidem: atque ideo diruenda sunt[27] omnia, quæ per diversas urbes, vel in foro, vel in publico quocunque loco [contra[28] ornatum, & commodum, ac decoram faciem] civitatis exstructa noscuntur. Datum III. Idus Jun. *Constantinop.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

22 Judex, sua pecunia sine rescripto principis novum opus potest, ædificare.
23 Hæc Proculæ K. N. (id est, carissimæ nobis) *l.* 22. *C. Theod. eod.* adde *l.* 1. *T. eod.*
24 Præscriptio temporis defendi non potest, ab eo qui ita ædificavit in loco publico, ut inde damnum civitati daret: ne quidem si princeps ei potestatem ædificandi fecerit. *Sym.* 58. *tit.* 27. *ex tit.* 11. *c.* 6.
25 *l.* 9. *l.* 45. *ff. de usucap. l.* 2. *T. Ne rei dominicæ.* adde §. 1. 9. *Inst. de usuc. Rer.* 30. *cap.* 7.
26 *l.* 3. *T. de præscrib. Imperat.*
27 LVIII. *Ecl.* 22. *c. περὶ διορθώσεως ex tit.* 12. *c.* 6. *& ibi tit.* 12. *ex lib.* 18. *tit.* 11. *c.* 7.
28 Contra ornatum urbanum ædificare non permittitur.

A quibus operibus dignitas non eximit.

VII. Iidem AAA. Cynegio P.P.

AD[29] portus, & aquæductus, [& murorum] instaurationem, sive extructionem, omnes certatim facta operarum collatione instare[30] debent: neque aliquis ab hujusmodi consortio dignitatis privilegiis excusari. Dat. XV. Kal. Febr. *Constantinop.* RICHOMERE, & CLEARCHO CONSS. 384.

29 *l.* 9. *l.* 45. *ff. de usucap. l.* 2. *T. Ne rei dominicæ.* adde §. 1. 9. *Inst. de usuc. Rer.* 30. *cap.* 7.
30 *l.* 3. *T. de præscrib. Imperat.*

De operis vitio.

VIII. Iidem AAA. Cynegio P.P.

OMnes[31], quibus, vel cura mandata fuerit operum publicorum, vel pecunia ad extructionem solito more credita, usque ad annos quindecim[32] ab opere perfecto cum suis heredibus teneantur obnoxii: ita ut si quid vitii in ædificatione intra præstitutum tempus pervenerit, de eorum patrimonio (exceptis tamen his casibus, qui sunt fortuiti) reformetur. Dat. III. Non. Feb. *Constantinop.* ARCADIO A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

31 LVIII. *Ecl.* 22. *c. περὶ διορθώσεως ex tit.* 12. *c.* 6. *& ibi tit.* 12. *ex lib.* 18. *tit.* 11. *c.* 7.
32 Curator operis publici, vel qui pecuniam ad extructionem accepit, tenetur de operis vitio intra quindecim annos, nec is tantum, sed & ejus heredes, ut si quid ob operis vitium acciderit (non tamen fortuito casu) ex ejus patrimonio reformetur. *Synops. Basil.* 54. *tit.* 12. *ex lib.* 58. *tit.* 12. *c.* 8. Decem annorum tantum spatii meminit *Harmenop.* 3. *tit.* 8. §. *ult.* quod verisimile est in operibus privatis servatum.

An domus diruendæ sint, inchoandæ publicæ fabricæ gratia.

IX. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Aureliano Præfecto urbi.

SI[33] quando concessa à nobis licentia fuerit exstruendi: id sublimis magnificentia tua sciat esse servandum, ut[34] nulla domus inchoandæ publicæ fabricæ gratia diruatur: nisi usque ad quinquaginta libras argenti pretii æstimatione taxabitur. De ædificiis vero majoris pretii ad nostram scientiam referatur: ut ubi amplior poscitur quantitas, Imperialis extet auctoritas. Dat. III. Kalend. Mart. *Constantinop.* THEODOSIO A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

33 *l.* 30. *C. Theod. eod.*
34 Domus summam quinquaginta librarum argenti excedentes, etiam ad opus publicum ædificandum non diruendæ, *ut hic.* potest tamen excipi casus legis 14. *J. eodem.*

De inscriptione nominis.

X. Iidem AAA. Rufino P. P.

SI[35], qui judices perfecto [publicis pecuniis] operi, suum[36] nomen sine nostri numinis mentione inscripserint, majestatis teneantur obnoxii. Dat. III. Non. Jul. *Constantinop.* ARCADIO III. & HONORIO II. AA. CONSS. 394.

35 *l.* 31. *C. Theod. eod.*
36 De nomine inscribendo ædificiis vel operibus publicis. adde *l.* 3. *in fin. ff. eod.*

De refectione publicorum mœnium, & thermarum.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eusebio Comiti sacrarum largitionum.

NE[37] splendidissimæ urbes, vel oppida vetustate labantur, de[38] reditibus fundorum juris reipubl. tertiam[39] partem reparatione[40] publicorum mœnium, & thermarum substitutioni[41] deputamus. Dat. XI. Kal. Jul. *Mediolani*, OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

37 *l.* 32. *C. Theod. eod.*
38 Unde sumptus reparandis ædificiis publicis sumantur. adde *l.* 3. *T. de vend. reb. civ. l.* 3. *J. de diversis prædiis*, adde *l.* 17. *J. hoc tit.*
39 *Eclog. d. lib. cap.* 11.
40 Εἰς τὰ δημόσια ἔργα καὶ τὰς τῶν λουτρῶν βαλανείων, in opera publica publicorumque balneorum exitus. *Syn. ibid. c.* 11. sed haud dubie legendum est ἰδιώτας non ἐκδότους, ut sint balnearum calefactiones. Jubet enim Arcadius, in opera publica & publicorum balneorum calefactiones tertiam partem fundorum reipublicæ impendi.
41 *Subsultioni*, *d. l.* 32. ἰδιώτας: male in Synopsi Eclogæ. *d. l. c.* 11. legitur ἐκδότους. vid. *Cujac.* 18. *obs.* 37.

De judicibus & ordinibus civitatum.

XII. Iidem AA. Theodoro P.P.

NEmo[44] Judicum in id temeritatis erumpat, ut, inconsulta pietate nostra, novi aliquid operis existimet inchoandum: vel ex diversis operibus ornamenta[45], aut marmora, vel quamlibet speciem, quæ fuisse in usu & ornatu probabitur civitatis, eripere, vel alio transferre sine jussu sublimitatis tuæ audeat. Etenim si quis contra fecerit, sex libris auri multabitur. Similis etiam condemnatio ordines civitatum manebit, nisi ornamentum genitalis[46] patriæ decreti hujusmodi auctoritate defenderint. Horreorum autem, vel stabulorum fabricas arbitratu proprio provinciarum Judices studio laudandæ devotionis arripiant. Dat. [III.] Kal. Jan. *Mediolani*, HONORIO IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

42 *l.* 34. *C. Theod. eod.*
43 Quidam legunt *jugera*, & male. *Goth.* Vid. Tessaur. *decis.* 254. Schurf. *consil.* 83. *n.* 2. *centur.* 2. Henning. Goden. *consil.* 31. *& seq.* Heig. *part.* 1. *q.* 20. ANS.
44 *l.* 37. *C. Th. eod.* adde *l.* 5. *J. C. eod.*
45 *Æramen*, *d. l.* 37.
46 Genitalis patria.
47 *l.* 39. *C. Theod. eod.*
48 *Vulgi more*, *d. l.* 39.
49 *d. l.* 39. *parætiæ*, Hal. Ἐμπορικοῖα *Basilic.* Ἐμπορικοῖα *Cujac. hic* 1. adplicita, vel adficta muris, vel aliis operibus publicis. Parepetasia vero, quasi adtensa.
50 *Opera publicis mœnibus, vel privatis sociata*, ὃν. *d. l.* 39.
51 Nota.
52 *l.* 40. *C. Theod. quæ hic admodum immutata est.*
53 Concessio generalis de opere publico, intelligitur de destructo & diruto, quod tamen non sit in usu publico.

Qua ædificia dirui debeant.

XIV. Iidem AA. Severo P. V.

ÆDificia[47], quæ vulgo[48] *parapetasia*[49] nuncupantur, vel si qua alia opera[50] mœnibus, vel publicis operibus ita sociata cohærent, ut ex his incendium, vel insidias vicinitas reformidet, aut angustentur[51] spatia platearum, vel minuatur porticibus latitudo; dirui ac prosterni præcipimus. Dat. VI. Id. Octob. *Constantinop.* HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

Si princeps opus publicum alicui concesserit.

XV. Iidem AA. Eutychiano P.P.

SI[52] aliquando homines emergant, qui à nostra Clementia opus publicum sibi præberi postulaverint: non nisi diruta[53] penitusque destructa, & quæ parum sunt in usu civitatum, percipiant: intimandis hujusmodi rescriptis judicio amplissimæ tuæ sedis. Datum Idib. Decembr. HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De imagine Principis.

XVI. Iidem AA. Æmiliano P. P.

SI [1] quando usus exegerit, vel porticus, vel quaslibet ædes ætatis senio seu fortuitis concussas casibus reparari: liceat, etiam inconsulta Clementia nostra, cum reverentia sui imaginem [3] deponere, vel nostram, vel retro Principum, reportatamque post refecta ædificia loco proprio denuo collocare. Datum v. Kalend. Jul. *Constantinop.* Arcadio A. VI. & Probo Conss. 406.

Ne locus in publico palatio privatis ædificiis occupetur.

XVII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Monaxio P.P.

QUicunque [5] locus in Palatio [6] hujus urbis privatis ædificiis incommode occupatus est: is quamprimum subrutis omnibus quæ in eo sunt, ædificiis, Palatio reformetur: quod privatorum non est parietibus coarctandum. Nam imperio magna ab universis secreta [7] debentur, ut hi tantum locum habeant habitandi, quos legitimus majestatis nostræ usus, & Reipublicæ disciplina delegit: in futurum etiam universis ab hujusmodi usurpatione prohibendis. Dat. IX. Kalend. Mart. *Constantinop.* Honor. VIII. & Theodosio III. AA. Conss. 409.

De turribus novis muri ad munitionem urbis extructi.

XVIII. Iidem AA. Anthemio.

TUrres [8] novi [9] muri, qui ad munitionem splendidissimæ urbis extructus est, completo opere præcipimus eorum usui deputari, per quorum terras idem murus studio ac provisione tuæ magnitudinis ex nostræ serenitatis arbitrio celebratur: Eadem lege in perpetuum, & conditione servanda, ut annis singulis hi, ad quorum jura terrulæ demigraverint, proprio [10] sumptu eorum instaurationem sibimet intelligant procurandam; eorumque usu publico beneficio potientes, curam reparationis ac solicitudinem ad se non ambigant pertinere. Ita enim splendor operis, & civitatis munitio, cum privatorum usu & utilitate servabitur. Dat. prid. Non. April. Lucio V. C. Cons. 413.

De redditibus domuum, & officinarum, quæ sunt in porticibus Zeuxippi.

XIX. Iidem AA. Severino P. [11] P.

QUia [12] plurimæ domus cum officinis suis in porticibus Zeuxippi esse memorantur: reditus memoratorum locorum pro quantitate, quæ placuit, ad præbenda luminaria [13], & ædificia ac tecta reparanda [14], regiæ hujus urbis lavacro sine aliqua jubemus excusatione conferri. Datum v. Idib. Januar. Victore V.C. Cons. 424.

De angiportu & porticibus.

XX. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Cyro Præfecto urbi [15].

QUi [16] fine auctoritate divini rescripti ad judicium tuæ celsitudinis destinandi, angiportus [17] integros vel partes suis domibus incluserunt, seu porticus usurparunt [18]: proculdubio jura pristina sacratissimæ reddere civitati [jubemus:] multa[auri] quinquaginta librarum non defutura, si quis posthac in similem audaciam prodire tentaverit. Dat. Kalend. Novemb. Theodosio A. XVII. & Festo Conss. 439.

De Basilica.

XXI. Iidem AA. Cyro P. V.

BAsilicam [19] inauratam & marmoribus decoratam, liberam in perpetuum manere, neque alicujus imaginis, aut pictarum cujusliber honoris tabularum obumbratione fuscari jubemus, neque in aliqua parte ejusdem basilicæ tabulato quidquam opere stationes [20], ergasteriave constitui sancimus. Illud quoque decernimus, ne in eam equos [21] liceat intromitti, vel nuptias celebrari. Dat. XI. Kalend. Febr. *Constantinop.* Valentin. A. V. & Anatolio Conss. 440.

De novis operibus non inchoandis, antequam imperfecta perficiantur.

XXII. Imp. Leo A. Erythrio.

NEmini [22] Judicum liceat in hac inclyta urbe, vel in provinciis nova opera inchoare, priusquam [23] ea, quæ incepta invenerit à decessore vel prædecessoribus suis, vetustate diruta, aut desidia derelicta, diligenti studio instantiaque compleverit: cum ex hoc plurimum laudis acquirat, si ea culta & perfecta rediderit, quæ vetusta sunt, & instaurationem requirunt, quæque ab aliis initiata & imperfecta resederant. Dat. II. Kalend. Martii, *Constantinop.* Martiano & Zenone Conss. 469.

Desideratur Græca constitutio id continens, quod primo cap. l. 26. sup. de episcop. aud. cavetur, quod miror Ant. August. non advertisse: illius ergo constitutionis prior pars hic videatur.

Tit. XIII.

DE RATIOCINIIS [24] OPERUM PUBLICORUM ET DE PATRIBUS [25] CIVITATUM.

Provinciarum rectores & cæteri viri spectabiles prohibentur discussores esse operum publicorum: & etiam siliquam pro solido recipere, ut olim faciebant: hujus rei cura defensoribus civitatum imminente. Salic.

1. Imp. Zeno A. Arcadio P.P.

IUbemus provinciarum quidem rectores [26] & singulæ Diœceseos viros spectabiles judices, id est, Præfectum Augustalem, & Comitem Orientis, & utrosque Proconsules, & Vicarios, una cum suis apparitoribus pro tenore generalium magnificæ tuæ sedis dispositionum, discutiendis [27] publicis operibus, vel aquæductibus qui ex civilibus reditibus, vel à quolibet spontanea munificentia facti sunt, vel fuerint, modis omnibus abstinere: nec aliquid quolibet modo, vel quolibet tempore in discutiendo civiles reditus, vel facta opera, vel quæ fieri adsolent, unam siliquam sibi ex singulis erogandis solidis vindicando, aut quodcunque lucrum captando, cum hujusmodi rebus habere commune, utpote patribus [28] civitatum, & curæ eorum deputatis. Qui vero opus aliquod pro sua liberalitate se facturos promiserint, licet certum sit eos [ex sola [29]] pollicitatione, vel pactione ad implendum suæ munificentiæ opus necessitate juris teneri: nullum tamen eos, vel heredes eorum super facto opere ratiocinium, vel discussionem aliquam, utpote non integram promissam quantitatem ad id opus erogatam, vel inutiliter facto opere, aut alia quacunque ratione, quocunque modo, quocunque tempore inquietudinem sustinere concedimus. Quod si vir clarissimus provinciæ moderator, vel ejus officium, reditus publicos, vel opera publica contra vetitum discutiendo, vel unam siliquam, aut quodlibet ex iisdem reditibus, vel operibus vindicando sacratissimæ nostræ legis præcepta transierit, quinque quidem officii primates exilio damnati perpetuo, bona sua civitati, quam læserint, non dubitent vindicanda: Rector vero provinciæ quinquaginta librarum auri ferietur dispendio: Hac eadem pœna Spectabilibus quoque Judicibus (licet illustri dignitate fuerint decorati) & eorum officiis (sicut superius dictum est) imminente. Dat.

Tit. XIV.

DE PIGNORIBUS [29] ET HYPOTHECIS.

De pignoris cessione.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Timotheo.

DEbitor, qui pignoribus profitetur se creditoribus cedere [31], nihilo magis liberabitur. P.P. v. Kalend. Mart. Severo A. II. & Aleino Conss. 195.

De eo, cui quædam specialiter, & universa bona generaliter obligata sunt.

II. Iidem AA. Lucio.

QUamvis constet specialiter [32] quædam & universa bona generaliter adversarium tuum pignori accepisse, & æquale jus in omnibus habere: jurisdictio tamen temperanda est, Ideoque si [33] certum est, posse eum ex his, quæ nominatim [34] ei pignori obligata sunt, universum redigere debitum: ea, quæ postea ex eisdem bonis pignori accepisti, interim tibi [35] non [36] auferri Præses [provinciæ] jubebit. P.P. II. Kal. Jul. Crilone, & Lirone Conss. 205.

De acquirenda possessione.

III. Iidem AA. Maximo.

CReditores, qui non reddita sibi pecunia, conventionis [37] legem [38], ingressi possessionem [39], exercent, vim quidem facere non videntur: attamen [40] auctoritate Præsidis possessionem adipisci debent. P.P. Kal. Maji, Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

Si debitor se dicat vi coactum pignori dare.

IV. Iidem AA. Bellio.

CUm te pecuniam accepisse, & agros tuos obligasse fatearis: non habet rationem, quod quereris vi [41] te coactum pignori dare. Si igitur recipere vis rem tuam, solve creditori [tuo] pecuniam debitam. Dat. III. Kal. Junii, Antonino A. III. & Geta III. Conss. 209.

An sententia lata contra debitorem præjudicet creditori.

V. Imp. Antoninus A. Domitiano.

PRæses [42] provinciæ vir clarissimus jus pignoris tui exequentem te audiet. Nec [43] tibi oberit sententia adversus debitorem tuum dicta, si eum collusisse [44] cum adversario tuo, aut (ut dicis) non causa cognita, sed præscriptione [45] superatum esse constiterit. P.P. Idib. Majis, *Romæ*, Duobus & Aspris Conss. 213.

De eo, quod propter pignus debitor solvit.

VI. Iidem A. Quinto.

IN summa debiti computabitur etiam id, quod propter possessiones pignori datas ad collationem [46] viarum muniendarum, vel quodlibet aliud necessarium [47] obsequium præstitisse [48] creditorem constiterit. P. P. III. Kalend. August. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De usucapione.

VII. Imp. Gordianus A. Martiano.

USucapio [49] pignoris [50] conventionem [51] non extinguit [52]. P.P. Non. Septemb. Pio & Pontiano Conss. 234.

Per sententiam latam in personali, non intelligitur creditori satisfactum: & ideo potest agere hypothecaria. Bald.

VIII. Idem A. Festo.

QUamvis personali [53] actione expertus adversus reum vel fidejussores seu mandatores ejus feceris [54] condemnationem: pignoris tamen adhuc habes [55] persecutionem [56]. P.P. Id. Mart. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De eo, ad quem pignoris dominium translatum est.

IX. Idem A. Attico.

SI dominium ejus possessionis, quæ pignori data esset, à debitrice domina ad te translatum est, eamque postea creditor, vel ejus heredes detinere cœperunt: vindica eam rem, Præside provinciæ curante, ut fructuum [57] deducta [58] ratione, residuoque à te oblato, si [59] fuerit satisfactum, ea possessio tibi reddatur. P.P. III. Kal. Octob. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De debitore conveniendo.

X. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Alexandro.

DEbitores præsentes prius [60] denunciationibus conveniendi sunt. Igitur si [61] conventi debito satis non fecerint, persequenti tibi pignora seu hypothecas, quas instrumento specialiter comprehensas esse dicis, competentibus actionibus Rector provinciæ auctoritatis suæ auxilium impartiri non dubitabit. Dat. XIV. Kal. Febr. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

1 Præfecto urbi. *l. 44. C. Theod. eod.*
2 *d. l. 44.*
3 Imago principis reparanda. De honore principum imaginibus adtributo dixi ad *l. un. ff. ad l. Jul. maiest.*
4 Præfectum urbi. *l. 47. C. Theod. eod.*
5 *d. l. 47.*
6 Palatii loca, privatorum ædificiis occupari non oportet
7 Imperio magna secreta debentur.
8 *l. 51. C. Theod. eod.*
9 Muri novi Constantinopolitanæ urbis a Theodosio junior ædificati, dixi *Novell. 59. c. 5.* adde *l. 7. ff. de metat. l. 18. ff. de sacrosanct. eccles.*
10 Turres & muri pro munitione civitatum in agris privatorum ædificati eorum sumptu reparantur.
11 Præfecto urbi. *l. 52. C. Theod. eod.*
12 *d. l. 52.*
13 De sumptibus ad præbenda luminaria ædificia & tecta reparanda adde *l. 11. ff. eod.* adde *quæ scripsi ad l. 2. ff. de alcator. ib.*
14 *Reparanda gratia urbis hujus lavacra, d. l. 52.*
15 Et Consuli designato *Novell. Theod. tit. 10.*
16 LVIII *Ecl. c. περὶ ἀδείας* ex *c. 11. c. 19. & 1. Harm 4. § 136.*
17 Στενωπὸν ἢ ῥοὰν angiportum vel porticum, *Synops. illo loco*, πολλὰς φοὰς ἢ μίαν πύτων: multos vicos aut horum partes. *Harmen. illo loco.*
18 *l. 4. ff. eodem. l. 21. ff.*
19 Quæ opera in basilica inaurata fieri non liceat.
20 *l. 7. §. 13. ff. quib. ex caus. in poss.*
21 Adde *l. 4. ff. de Judæis.*
22 Huc refer *l. 3. C. Theod. eod.*
23 *d. l. 3.*
24 *l. 2. ff. tit. prox.*
25 Patres civitatum curam habent operum publicorum. *l. un. ff. eod.* eorundem fit mentio in *Nov. 17. 75. 84. 104. 128. 160.* Curam quoque armamentariorum habent. *d. Nov. 17. 128.* (quæ & ipsa numerantur inter publica opera) & pecuniæ publicæ. *l. 1. ff. de alcat.* adde *l. ult. ff. de infamib. exposit.* adde *l. 3. ff. de his qui sponte l. 1. ff. quib. munerr. excus. l. 2. ff. de debitor. civit. l. 1. solut. matrimonio. l. 46. ff. de damno.*
26 *Novell 17. c. 3.*
27 Id est, curandis.
28 Dixi in *epigraphe ff. eod.*
29 *l. ult. ff. de discussoribus.* vid. *l. 1. l. 3. ff. de pollicit.* adde Liv. *Ecl. 12. ex tit. 13. περὶ τῶν ἐπιτροπῶν δημοσίων τὰ ἔργου ποιεῖν.*
30 Dixi ad *l. xxv. D. t.*
31 Pignoris cessio non liberat debitorem. *l. 6. in fin. ff. si certum. l. 28. ff. de reb. cred.*
32 Adde *l. 2. ff. qui potior. Cujac. 11. obs. 32. in fin.*
33 Pignore speciali idoneo, creditor ex generali sua hypotheca recte non agit. Specialis hypotheca secundi creditoris præfertur specialis prioris idoneæ, id est, jus retinendi tribuit, quamdiu prima idonea est.
34 Id est, specialiter.
35 Secundo creditori, hæc enim exceptio datur secundis creditoribus, non tertiis quibuscunque possessoribus. vid. Negusantium *tract. de pignorib. 1. membr. parte 8. n. 9.* dixi ad *l. ult. ff. de obligat.*
36 Ut non obstet *l. 2. ff. qui potiores.*
37 Pacto pignus propria auctoritate capi potest, *ut hic. l. 11. in fin. ff. de pignorat. l. 9. ff. soluto. l. 56. ff. de contrahenda emt.* facit *l. 1. § 2. ff. de actorio. edicto.* vid. *Wurmf. 1. pract. 30. c. 9.* vel ita: pactum de ingrediendis & occupandis bonis authoritate propria valet, & proinde creditorem occupantem à pœna bonorum raptoris excusat. vid. Negusantium *tract. de pignorib. membr. 3. parte 4. num. 9.* vel ita, Creditor qui ex pacto pignus accipit, vim tamen facere non debet, sed authoritate præsidis possessionem adipisci. *Syn. Basil. 25. tit. 2. cap. 37.* Goth. Intellectum hujus *l. & l. pen. Cod. de pignorat. act.* vid. Edmund. Merill. *lib. 1. obs. cap 7.* & de pacto Executivo vid Joan. Sande *decis. Frisic. lib. 1. tit. 12. defin. 3.* & intellectum *l. 2.* præcedent cum *l. 2. ff. qui pot. in pignor.* ibid. *lib. 3. tit. 12. defin. 26.* Ans.
38 Conventionis legem exercere, est sequi conventionem, utique conventione.
39 Pactum, ut debitor à creditore possit etiam capi num valeat? ita putat Zasius 2. *responf. 8.*
40 Quæ mihi licet exigere meo *De* jure honestius, melius ac tutius est exigere per judicem. *l. 7. §. 1. ff. de reb. eor. qui sub tut. l. 7. § 3. in fin. ff. quod vi. l. 81. in fin. ff. de solutionib.* facit *l. 10. ff. eod.* ita Cæsar Herodi licentiam dedit in liberos, sed consilium adjunxit, asserens, melius consulturum, si proximiores reges eorumque qui præsunt provinciis, concilium congregaret. *Josephus, Egesippus.* adde *Cujac. 17. obs 12.* 41 Qui pignus dedit creditori, non aliter mutuare volenti: non dicitur vim pati. *l. 12. ff. de rescind.* 42 Vid. quæ notavi ad *l. 7. ff. eod.* 43 Victoria tertii adversus debitorem non nocet creditori litis contestationem ignoranti, *ut hic. l. 3. ff. eod. l. 63. vers. scientib. ff. de re judic. l. 4. in fin. ff. de appellat.* Secus est, si pignoris conventionem sententia præcesserit. *l. 29. in fin. ff. de except. rei judicatæ.* 44 Pignus per collusionem judiciarium alienans, creditori non nocet: ut & sententia adversus eum contumacem lata. *Bart. in l. 3. ff. eod.* 45 *l. 7. eod.* 46 Dixi ad *l. 27. §. 3. ff. de usufructu.* 47 *l. 8. l. 25. ff. de pignoratitia act.* 48 Creditor sumptus necessarios circa pignus factos repetit. *l. 7. in fin. ff. de pignorat. l. 8. ff. de pignorat. l. 32. §. 5. in fin. ff. de adm. tut.* 49 *l. 1 §. 2. ff. eod. l. 44 §. 5. ff. de usucap. ὁ χρόνος νόμῳ. 25. Ecl. 2. c. 41. & 3. Harmen. 5. §. 35.* id est, longi temporis præscriptio. *l. ult. in fin. ff. de oblig.* 50 Puta pignoratis servi. 51 An id innuitur usucapionem pignoris non perfici, si conventum ita sit, ut ne unquam pignus usucaperetur, seu conventione impediri posse facultatem usucapiendi, vel usucapionem pignoris conventione impediri: An id potius, præscriptionem pignoris dominii currere adversus debitorem posse, at non hypothecariam? 52 Et ita usucapto servo jus pignoris aut ususfructus non perimitur, *ut hic. l. 17. §. 2. ff. de usufructu.* Cur ita: cum operæ mihi legatæ perimantur? *l. 2. ff. de usufructu legato.* Operæ jus dominii sequuntur, pignus & ususfructus non item. vid. *Cujac. 29. obs. 23.* 53 Debitor actione personali conventus & ob eam causam condemnatus non ideo jus pignoris amittit. *l. 12 § 4 ff eod. l. un. ff. etiam ob chirograph. appar.*
54 Facere condemnationem, est vincere: hoc denique efficere, ut adversarius condemnetur.
55 Et merito, constat enim pecuniam creditori solutam non esse. *l. 11. § 1. ff. de pignorib. l 13. § 1. ff. ad SC. Velleian.* 56 Persecutio pignoris, ejusdem vindicatio. vide *Cujac. 15. obs. 21.*
57 Creditor fructus perceptos in sortem imputat. Quid si nondum sortem exæquant? debitori, aut ejus vicem sustinenti residuum offerenti pignus reddere cogitur. 58 Fructus debitum extenuant. 59 *l. 9. § 3. ff. de pign. actione.* 60 Si convenit, ne pignus debitoris distrahatur, & perpetuam moram solvendi faciat, solenniter ac testibus denunciare eidem possim, ut pignus luat, *ut hic. Paul. 2. sent. 5. §. 1. l. 4. ff. de pign. act.* eo moram faciente, jussu judicis pignus vendi, potest. *l. 18. in fin. ff. de adm. tut.* alias denunciatio præcise non requiritur. *§. 15. in fin. Inst. de act.* ut male quidam hic adserunt adde *l. 12. ff. de fer. præd urb.* adde *l 3. in fin ff. eod.* adde quæ scripsi ad *l. pen. ff. de distract. pign. Cujac. 5 obs 31.* 61 Debitore moram faciente, pignoratitia agimus.

De nominatoribus.

XI. Iidem AA. & CC. Euphrosino.

NOminatori [1] pignori capere sine [2] præsidis auctoritate res nominati non licet. S. III. Id. Mart. AA. & Conss.

De instrumento non confecto.

XII. Iidem AA. & CC. Eusebio.

SI uxor tua pro pecunia, quam accepit mutuo, res proprias obligavit pignori, eique tu successisti [3]: licet instrumento ejus facti testimonium collatum non sit: soluto [tamen] debito, creditorem de his tibi reddendis solenni jure convenies. S. V. Kal. April. AA. Conss.

De pignore dato in solutum.

XIII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

CUm dominam non [4] minorem vigintiquinque annis ea, quæ obligaverat tibi, jure [5] dominii possidere permisisse, & in solutum dedisse, precibus significes, dominæ contractus & voluntas ad firmitatem tibi sufficit. S. III. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

De concurrentibus actionibus.

XIV. Iidem AA. & CC. Apiano.

DIstractis [6] à debitore pignoribus, creditores potestatem habere [7], utrumne personali obligatos sibi, an pignora possidentes in rem actione convenire velint, non est incerti juris. S. Kalend. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

In Authent. de litigiosis. §. ab hoc autem coll. 8. tit. 13. al. 28. Novell. 112. cap. 1.

HOc ita, *si* [8] *debitor ei non satisfaciat ex pretio rei venditæ: quod ut fiat permittitur ei vendere.*

Debitorem non posse deteriorem facere creditoris conditionem.

XV. Iidem AA. & CC. Basilidæ.

DEbitorem neque [9] vendentem, neque donantem, neque elegantem, vel fideicommissum relinquentem, posse deteriorem [10] facere creditoris conditionem certissimum est. Unde si tibi obligatam rem probare posse confidis, pignora persequi debes. S. V. Non. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

De eo, qui pecuniam alienam credidit.

XVI. Iidem AA. & CC. Heroidi.

ET si frater tuus non suam, sed ad te pertinentem [11] pecuniam mutuam suo nomine dedit, ac pignus accepit: tamen tibi pignoris obligationem quærere non potuit. S. III. Idus Maji, *Hadrianopoli*, AA. Conss.

De re empta ex pecunia credita.

XVII. Iidem AA. & CC. Pontiæ.

QUamvis ea pecunia, quam à te mutuo [12] frater tuus accepit, comparaverit prædium: tamen nisi [13] specialiter vel generaliter hoc tibi obligaverit, tuæ pecuniæ numeratio in causam pignoris non deduxit: Sane personali actione debitum apud Præsidem petere non prohiberis. S. XII. Kal. Jun. AA. Conss.

Actionem hypothecariam esse in rem.

XVIII. Iidem AA. & CC. Euodio.

PIgnoris vel hypothecæ persecutio in [14] rem est. S. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. Conss.

De vi majore, dolo, culpa & custodia.

XIX. Iidem AA. & CC. Maximo.

SIcut [15] vim [16] majorem pignorum creditor præstare non habet necesse: ita dolum [17], & culpam, sed & custodiam [18] exhibere cogitur. Datum XVII. Kal. Jan. AA. Conss.

Si creditor non petat.

XX. Iidem AA. & CC. Alexandro.

CReditor ad petitionem [debiti] urgeri jure minime [19] potest. Quapropter eo quod vos heredibus Euodiani debere confiditis, oblato [20], &, si non velint accipere, consignato atque depositio: de reddendo pignore hos Præsidali notione convenire. PP. XVII. Kalend. Febr. AA. Conss.

Si extraneus debitum solverit.

XXI. Iidem AA. & CC. Victo.

RE obligatas exterus [21] debito soluto liberando, datum petere, non earum dominium adipisci potest. Dat. II. Kal. Novemb. *Retiariæ*, CC. Conss.

De secundo creditore.

XXII. Iidem AA. & CC. Antiochiano.

SEcundus [22] creditor offerendo priori debitum, confirmat sibi pignus; & à debitore sortem ejusque tantum usuras, quæ fuissent præstandæ, non etiam usurarum usuras accipere potest. PP. III. Id. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De remissione pignoris.

XXIII. Iidem AA. & CC. Macedoniano.

MAjor annis vigintiquinque pignoris conventionem remissam, cum hoc solum [23] pactum, vel jurisdictio [24] secundum ipsius voluntatem tueatur, persequi non potest. S. XVIII. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De concurrentibus actionibus.

XXIV. Iidem AA. & CC. Marco.

PErsecutione pignoris omissa [25], debitores actione personali convenire creditor urgeri non potest. S. XV. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss.

In Auth. de fidejuss. §. sed neque ad res. col. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 2.

HOc *si* [26] *debitor possideat: alio vero possidente inhibetur hypothecaria, donec personaliter actum sit cum reo & intercessore. Et si nec ex hypotheca debitoris satisfiat, tunc demum intercessoris hypothecæ, si quæ sunt, petantur: Quod jus & in heredibus locum habet.*

De morte servi pignorati.

XXV. Iidem AA. & CC. Draconti.

SErvo, qui fuerat pignori obligatus, defuncto [27]; debiti permanet integra petitio. Dat. VI. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De servo pignorato abrepto.

XXVI. Iidem AA. & CC. Mauritio.

SI tibi notarium [28] pignoris titulo debitor tuus obligavit: eum, à quo mancipium abreptum [29] proponis, apud Rectorem provinciæ conveni. S. IV. Kalend. Jan. *Sirmi*, CC. Conss.

De militia.

XXVII. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SUper [30] hypothecis, quas argenti distractores, vel metaxarii [31], vel alii quarumcunque specierum negotiatores, pecunias sibi credentibus dare solent, hoc specialiter super imputanda omni machinatione sancimus, ut si post hujusmodi contractum liberis suis, vel alio modo cognatis, quamcunque militiam [32] iidem negotiatores acquisierint (eam tamen, quæ vendi [33], vel ad heredes [34] sub certa definitione transmitti potest) liceat [35] creditoribus eorum etiam non probantibus ex pecuniis eorundem negotiatorum liberos eorum, vel cognatos militasse (dum tamen contrarium non probetur, alios ex suo patrimonio dedisse pecunias) creditum ab his, qui militarint, exigere: vel tantum eos efflagitare quanti vendi eadem militia possit. Quod ita obtinere sancimus, & si extraneis [36] quibusdam iidem negotiatores de suis pecuniis hujusmodi militiam acquisisse probentur: ut quod generaliter in ipsis debitoribus militantibus talem militiam, quæ vendi, vel ad heredes transmitti potest, permissum est, ut liceat creditoribus, & adhuc viventium debitorum jure hypothecæ vindicare militias, nisi sibi satisfiat: & post mortem eorum exigere quod pro iisdem militiis pro tenore communis militantium [37] placiti, vel divinæ sanctionis tale præstantis beneficium, dari solet: hoc in negotiatorum personis, licet ipsi militantes minime debito obnoxii sint, integrum creditoribus eorum servetur. Quod scil. in futuris militiis, non etiam in his, quas liberi, vel cognati eorundem negotiatorum, vel extranei pecuniis eorum meruerunt, tenere sancimus. Dat. Kal. Jun. DN. Justiniano A. PP. II. Cons. 528.

In Authent. de exhib. & introduc. reis. §. optimum quoque. col. 5. tit. 8. al. 6. Nov. 53. c. 5. est etiam ex titulo de æqualitate dotis, & propter nuptias do. coll. 7. tit. 9. al. 8. §. quia vero, & hujusmodi Nov. 97. c. 4.

Quod obtinet [38], *si* [39] *adhuc* [40] *mutuaverit pecuniam, ut militia emeretur: alioquin filii, aut uxor defuncti omnibus præponentur* [41]. *Sed & si nullus prædictorum fuerit, tunc alius creditoribus hoc damus.*

1 Vid. *l.* 2. §. *si e.. ff. de reb. ad administ. pertin. l.* 9. *ff. de minorib.*

2 Citra pactum vel jussum judicis rem alienam pignori non capimus.

3 Qui pignus accipit, non modo debitori, sed & ejus heredi pignoris nomine tenetur: licet in instrumento nulla sit heredis factæ mentio, nam tacite id conventum intelligitur, ut heredi soluto tamen debito pignus redderetur. §. *ult. Inst. quib. modis re contrahitur.*

4 Vid. *l.* 44. *ff. de solut.* Goth. Intellectum hujus l. vid. apud Gaspar. Roderic. *de ann. rediti. l.* 2. *quæst.* 2. *num.* 37. Ans.

5 Creditor pignus jure domini possidere potest.

6 Vid. *l.* 12. *ff. de distract. pign.*

7 Hodie non habet, vid. quæ dicam *l.* 24. *ff. eod.*

8 Debito recepto creditor jus pignoris amittit.

9 Pignus vendendo, donando, vel legando, debitor deteriorem causam creditoris non facit. Quo fit ut ipsum pignus creditor possit persequi. *Synopsis Basilic.* 25. *tit.* 2. *c.* 48. vid. *l.* 12. *ff. de distract. pign.*

10 Debitor nullo jure deteriorem creditoris conditionem facere potest.

11 Id est, alienam. Mutuans alienam pecuniam (non tamen minoris. *l.* 7. *ff. qui potiores.*) in dubio sibi, non pecuniæ domino, jus pignoris adquirit. *l.* 2. *ff. si certum pet. l.* 19. *ff. de distract. pign.* adde *l.* 52. §. 18. *ff. de furtis.*

12 Empta res ex pecunia credita creditori non est obligata, nisi & id quoque specialiter vel generaliter sit conventum, ut obligata esset.

13 *l.* 7. *ff. qui potiores. Nov.* 135. *c.* 3. *vers. Neque enim justum.*

14 Vid. *l.* 17. *ff. eod.*

15 Pignoris fortuitos casus creditor non agnoscit, sed dolum, culpam & custodiam tantum. *Synsbid. c.* 11.

16 *l. 6. ff. de pign. act.*

17 *l.* 23. *ff. de reg. jur. l.* 13. *in fin. ff. de pig. act.*

18 §. *ult. Inst. quibus modis re.* An id perpetuo verum est? *Cujacius* 19. *obs.* 24. putat id tantum verum esse, si solius creditoris gratia pignus sit contractum, non si utriusque gratia. *argum. l.* 5. §. 2. *ff. commodati.* ut eo casu nulla sit differentia inter commodati actionem & pignoratitiam.

19 Et merito, cum invito beneficium non detur. vid. *l. un. ff. ut nemo invitus.* Goth. Sensum hujus l. vid. apud Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 2. *n.* 46. Ans.

20 De obligatione, depositione, vid. *l.* 10. *ff. de pign. act. l. accepta.* 19. *ff. de usuris.*

21 Vid. *l.* 1. *ff. de his qui in prior. credit.*

22 Secundus creditor priori debitum offerens, pignus suum confirmat. *l.* 8. *ff. qui potiores. l.* 12. §. 6. *ff. qui potiores. l.* 5. *ff. de distract. pig.* secundus, id est, novissimus. *Paul.* 2. *sent.* 13. §. *penult.* posterior. *l.* 11. *in fin. ff. qui potior.* qui posteriore loco pignus accepit. *l.* 1. *l.* 5. *ff. qui potior.*

23 Nudo pacto pignus remitti potest. *l.* 2. *in fin. ff. de remiss. pign.*

24 Id est, Edictum Prætoris tuetur nudam pignoris remissionem. *l.* 9. *ff. qui potiores.*

25 Liberum est creditori, omissa personali actione pignus persequi. Quid si tertius pignus possidet, hodie non est creditori liberum pignus persequi inexcusso debitore principali, vel ejus fidejussore. *Novell. A. c.* 2. *Auth. prox.* ff. & ita hæc constitutio restringitur, & lex 14. ff. *eod.*

26 Restringitur lex 14. lex 24. ff. *eod.* Goth. Conciliationem hujus auth. cum *Novell.* 112. & *Nov.* 4. vid. apud Rittershus. *in exposit. Nov. p.* 2. *cap.* 2. *num.* 34. & *cap.* 3. Porro de Jure Canonico quidam volunt cessare beneficium cessionis. Gail. *lib.* 1. *obs.* 27. Welenbec. *cons.* 10. *num.* 4. Ans.

27 Interitu pignoris reus non liberatur. *l.* 21. §. 2. *ff. eod. l.* 9. *ff. de pign.* §. *ult. Inst. quibus mod. re.* & ita creditor debitum petit, etiamsi pignus acceptum non reddat.

28 Servum scilicet.

29 Creditor pro re pignori data furto subtracta agit furti. *l.* 12. §. 2. *ff. de furtis.*

30 Vide Authent. ff.

31 Μετάξεμες 25. *Ecl.* 2. *cap.* 56. ferici distractores: dicam *ad l.* 20. ff. *de murileguio.* Metaxa lini *Festus in Seriei.* Moschopulus, σηρικὸς ὁ τὴν μεταξὴν ἐργαζόμενος, ἀφ' οὗ σημαίνει ἡ μεταξᾶ. Zonaras in Niceta 2. ἐκ μεταξῆς ἱστῶντες, αὐτὰς γὰρ οὕτω καλοῦμεν, est autem Metaxa non quodvis sericum, sed rude αὐτόξυον, neque in fila deductum: separatur à nemate serico, *l. ult.* §. 7. *ff. de publicanis & hic. & l.* 10. ff. *de muricgulis*, à sericoblatta, id est, serico in purpureum colorem verso.

32 Militiam liberis, vel cognatis emere licet, *ut hic:* An & exteris? licet. *vers. quod ita.* ff. *eod.*

33 Militia non omnis emi potest. dixi ad *Novell.* 53. *cap.* 5. §. 1. adde *l.* 5. ff. *qui militare. l* 52. §. 2. *ff. de act. empt. l.* 3. §. 7. *ff. de minorib.*

34 Militia non omnis ad heredes transmitti potest.

35 Argentarii si militiam liberis aut cognatis, *ut hic*, & extraneis, *vers. quod ita.* ff. *eod.* comparant, militia creditoribus argentariorum obligata intelligitur: quia præsumitur in dubio comparata ex pecuniis credita, *ut hic.* Quid si argentarii pecunia militiam liberis, vel cognatis emero? militia argentario æqua vicissitudine obligata fuerit. *Nov.* 136. *c.* 2. & *ibid. Julianus.* Creditorem cum hic dicimus, eum tantum creditorem intellige, qui specialiter ea lege credidit, ut militia emeretur. *Authent. prox.* adde *quæ scripsi ad Nov.* 136. *c.* 2.

36 Extraneis etiam militiam emere possumus.

37 Placitum militantium, quod & *casus militiæ* & *schola placitum* in Novellis.

38 Id est, jus hypothecæ adquiritur. *Goth.* Vid. Rittershus. *Exposit. Novell. part.* 3. *cap.* 8. Ans.

39 Qui scil. argentario succedit, aut ipse argentarius qui alteri credidit.

40 Idque nominatim.

41 Observa gradus hypothecæ: Priore loco constituitur qui specialiter credidit, ut militia emeretur, deinde dotis causa: tertio reliqui creditores.

TIT. XV.

IN QUIBUS CAUSIS PIGNUS, VEL HYPOTHECA TACITE [42], CONTRAHITUR.

De tributis.

1. Imp. Antoninus A. Sperato.

UNIVERSA [43] bona eorum, qui censentur, vice pignorum tributis [44] obligata sunt. PP. Kalend. Jun. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De contrahentibus cum fisco.

II. Idem A. Proculo.

CErtum est ejus, qui cum fisco [45] contrahit, bona veluti pignoris titulo obligari, quamvis specialiter id non exprimatur. Dat. XVI. Kal. Mart. Messala, & Sabino Conss. 215.

De fructibus prædii pignerati, & prædus emptis ex fructuum pretio.

III. Pars ex rescripto Alexandri A. ad Demosthenem.

QUamvis fructus [46] pignori datorum prædiorum, etsi id aperte non sit expressum, & ipsi pignori creditor tacita pactione ineste: prædia tamen [47] quæ emuntur [48] ex fructuum pretio, ad eandem causam venire, nulli prudentium placuit. PP. Idib. Octobr. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De debito primipili: & bonis dotalibus.

IV. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Africano.

SAtis notum est, & ratione constitutum, bona earum in dotem [49] data quæ nuptæ sunt his qui primipili [50] sarcinam subeunt, obnoxia necessitati ejus teneri: verum certo ordine, ut scilicet tunc demum ad hoc periculum mulieris patrimonium respiciat, si universis viri ac nominatorum facultatibus exhaustis, nihil residuum invenietur. Dat. V. Id. Aug. Caro & Carino AA. Conss. 285.

De inductis & illatis in fundum.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Corinthiæ.

SI non [51] inducta, & illata in fundum, quæ pignoris teneri causa placuerat; mancipia fuissent, nec hæc specialiter obligata monstrentur: Rector provinciæ ea restitui jubebit. Nec enim prætextu debiti pensionum, restitutionem eorum morari potest: cum, si quid sibi deberi domina fundi ex pensionibus, vel quacunque ratione probare possit, hujus solutionem solenniter fieri conveniat. S. XII. Kal. Feb. CC. Conss.

Si tutrix secundo nubat, non reddita ratione.

VI. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Florentium P. P.

SI mater legitime liberorum tutela suscepta, ad secundas (contra sacramentum prætitum) adspiraverit nuptias, antequam [52] eis tutorem alium fecerit ordinari, ejusque quod debetur ex ratione

42 Dixi ad XI. D. II. *l.* 1. §. *comm. de legat.*

43 Tributaria sc. vid. quæ dixi ad *l.* 1. *in fin.* §. *si propt. public. pensit.*

44 Fiscus tacitam habet hypothecam ex causa tributorum.

45 Fiscus tacitam habet hypothecam ex causa suorum contractuum, & *ita accipe l.* 46. §. 3. *ff. de jure fisci, ut hic.* non si privato alicui succedit. *l.* 10. *in princ. ff. de pactis. l.* 2. *ff. de rebus eorum qui sub tutela.*

46 Fructus rei obligatæ tacite obligari intelliguntur, *ut hic:* si extant: alias consumpti ab emptore non condicuntur. *leg.* 16. §. 4. ff. *de pign.*

47 Ratio dubitandi.

48 Emptum ex fructibus rei pignoratæ non est in causa pignoris.

49 Dixi ad *l.* 2. ff. *ne uxor pro marito.* aliud est in rebus non dotalibus & paraphernis. *l.* 1. ff. *de priv. fisci.*

50 Si maritus ex administratione primipili fisci debitor factus est, res uxoris dotales tacite fisco obligantur, marito idoneo non existente, atque ita hæc lex exceptio est ad titulum *ne uxor pro marito.*

51 Fructus coloni tacite obligantur pro mercede: at non invecta & illata, nisi id nominatim conve-

nerit. *l.* 7. *ff. eod. l.* 32. *ff. de pignor. & hyp. l.* 5. ff. *de locato.* Contra in urbanis invecta & illata tacite obligata intelliguntur locatori. *l.* 4. *ff. de pact.* adde *l.* 7. ff. *eod.*

52 Dixi ad *l.* 6. ff. *ad Tert.* adde *l.* 14. ff. *de legit. hered. Ex Nov. Theod. de tut.* §. *ult.* 25. *Eclog. cap. περὶ ἐπιτροπευόντος μητρὸς tit.* 2. *c.* 60.

1 Matre nubente non redditis rationibus, liberi priore ejus matrimonio nati in eos, ejusque maritum, id est, vitrici sui bonis tacitam habent hypothecam, *ut hic dixi ad Novell.* 22. *c.* 40. & *l.* 2. *C. quando mulier tutela offic. fungi possit.*

2 *l.* 5. *C. eod.*

3 *l.* 4. *ff. de pact. l.* 4. *ff. eod. l.* 5. *C. de locato.* adde *l.* 5. *C. eod.* habet in provinciis.

ratione tutelæ gestæ, persolverit: mariti [1] quoque ejus præterit tutelæ gestæ tantociuius bona jure pignoris tenebuntur obnoxia. Dat. VI. Id. * THEOD. [2] A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De invectis, illatis.

VII. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

SAncimus, de invectis [3] à conductore [4] rebus, & illatis, quæ domino pro pensionibus tacite obligantur, non solum in utraque Roma, & territorio earum hoc jus locum habere, sed [5] etiam in nostris provinciis. Tali enim justa præsumptione etiam omnes nostros provinciales perpotui desideramus. Dat. XV. Kal. Novembr. post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. anno secundo 532.

4 Lex de tacita hypotheca invectorum & illatorum, locum etiam

TIT. XVI.

SI ALIENA [6] RES PIGNORI DATA SIT.

De procuratore.

I. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Carpo.

PROCURATOR [7] citra domini voluntatem domum pignori frustra dedit: Si pecuniam creditoris in rem domini versam [8] constabit, non inutilis erit exceptio [9], duntaxat quod numeratum est exsolvi desideranti. P. P. XI. Kalend. Novemb. SEVERO A. II. & ALBINO CONSS. 195.

De scientia vel ignorantia domini.

II. Idem AA. Latinæ.

SI probaveris Præsidi [prædia vel] hortos, de quibus agebatur, tuos esse, intelligis obligari eos creditori ab alio non potuisse, si [9] non sciens hoc agi, in fraudem creditoris ignorantis dissimulasti. P.P. Id. Octob. ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

De tutore, vel curatore.

III. Imp. ANTONINUS A. Martiæ.

CUrator [10] adulti, vel tutor pupilli, proprium rem mobilem ejus cujus negotia tuetur, pignoris jure non obligare potest: nisi in rem [11] ejus pecuniam mutuam accipiat. P.P. VI. Kal. Febr. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De filio.

IV. Imp. ALEXANDER A. Secundo.

NEc si major annis viginti quinque fuisset filius [12] tuus, qui in potestate tua erat, te invito rem tuam obligare potuit [13]. P. P. V. Kal. Novemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Si is qui pignoravit, postea dominus esse coperit.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Eutychio.

CUm res quæ necdum in bonis debitoris est, pignori data ab eo, postea [14] in bonis ejus esse incipiat: ordinariam quidem actionem super pignore non competere, manifestum est: sed tamen æquitatem [15] facere, ut facile utilis [16] persecutio exemplo pignoratitiæ detur. P.P. XIII. Kal. Jun. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De prædio quod mater filio donavit.

VI. Iidem AA. & CC. Zosimo.

QUæ [17] prædium in filios à se titulo donationis translatum, creditori suo dat pignori, se magis contrario pignoratitio obligat judicio, quam quicquam dominis noceat: cum Servianа [18] etiam actio declaret evidenter jure pignoris teneri non posse, nisi quæ obligantis in bonis fuerint: & per alium rem alienam invito domino pignori obligari non posse certissimum est. S. V. Idib. Jul. *Philippop.* AA. & CONSS.

De tutore.

VII. Iidem AA. & CC. Corneliæ.

SI in rem suam accepta pecunia mutua tutor [19] mancipium tuum pignori dedit, nec huic post [20] perfectam ætatem consensum accommodasti, pignori res obligari non potuit. S. VI. Kal. Januar. AA. CONSS.

De servo procuratore, colono, conductore, actore.

VIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni P.P.

NExum [21] non facit prædiorum, nisi persona quæ jure potuit obligare. Per servum [22] autem, aut per Procuratorem [23], colonumve [24], actorem, seu conductorem, [ullum] præjudicium possessioni invito, vel insciо domino imponi non posse, & jure, & legum auctoritatibus declaratur [25]. Dat. Id. Jul. *Ravennæ*, HONORIO XIII. & THEODOSIO X. AA. CONSS. 422.

5 Adde *l.* 6. *in fin. C. tit. prox. l.* 1. *in fin. ff. de pig. & hyp. l.* 2. *ff. de pact.* adde *C. tit. de rebus alienis non alienand.*

6 *l. ult. C. eod.*

7 In rem domini versio pignus conciliat alias invalidum a procuratore constitutum.

8 Id est, retentio, *l.* 1. *in fin. ff. de pig. l.* 1. *ff. quibus modis pign. l. un. C. etiam ob chirograph. l.* 26. §. 4. *in fin. ff. de cond. indeb.*

9 Invito domino res obligari non potest. *l.* 6. *in fin. C. eod.* sciente & dissimulante potest, *ut hic, l.* 11. *C. de distr. pig. l.* 30. *ff. de rei vind.* res tamen aliena sub conditione, *si debitoris fuerit*, potest obligari. *l.* 5. 16. §. 1. *ff. de pign.*

10 Tutor pupilli, Curator rem adulti proprio nomine inutiliter obligant. adde *l.* 56. §. 4. *ff. de furt. l.* 7. *C. eodem. l.* 7. §. 3. *ff. pro empt. l.* 22. *C. de pact.*

11 *l.* 16. *ff. de pign. act.* adde *tit. de prad. & aliis reb. min. C.*

12 Filius rem patris inviti obligare non potest. adde *l.* 1. §. 1. *ff. quæ res pig. l.* 22. *C. de pact. l.* 7. *C. de reb. cred.*

13 Licet quodammodo dominus videatur. §. 2. *vers. sed sui Inst. de her. qualit.*

14 Adeptione dominii, pignus rei alienæ convalescit. *l.* 16. §. 7. *ff. de pig. & hyp.* ut & emptio. *l.* 72. *ff. de rei vind.*

15 Quasi diceret aliud videri stricto jure.

16 Vide quæ notavi ad *l.* 22. *ff. de pign.*

17 Quod mater filio donavit obligare non potest.

18 Servianæ actionis effectus.

19 Vid. *l.* 3. *C. eod.* 20 Ratihabitione pignus inutile confirmatur.

21 *l.* 2. *C. Th. de pign.* Obligare nemo rem potest, nisi quis obligare potest, &c. *Syn. Basil.* 25. *tit.* 4. *c.* 12.

22 Servus, procurator, colonus, actor, conductor domino invito rem obligare non possunt.

23 *leg.* 1. *C. eod.*

24 Διοικητὴς dicitur authore *Syn. ibid.* 25 *Decantatur, d. l.* 2.

TIT. XVII.

QUÆ [26] RES PIGNORI OBLIGARI POSSUNT, VEL NON, ET QUALITER [27] PIGNUS CONTRAHATUR.

De his, quæ non continentur generali hypotheca.

I. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Optato.

ALumnos [28] tuos, & cæteras res, quas neminem credibile [29] est pignori specialiter datorum fuisse, generali [30] pacti conventione, quæ de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse rationis est. P. P. Kal. April. LATERANO, & RUFINO CONSS. 198.

De emptoribus agrorum pignoratis.

II. Iidem AA. Rogato.

CUm constet pignus consensu [31] contrahi: non dubitamus, eum, qui emptiones [32] agrorum suorum pignori posuit, de ipsis agris obligandis cogitasse. P.P. V. Kal. Jul. APRO, & MAXIMO CONSS. 208.

26 Dixi ad XX. D. III. *conjunge tit. quæ res venire non possunt.*

27 Consensu, *leg.* 2. *C. eod.* adde *l. ult. C. eod. l.* 4. *ff. de pignor.*

28 *l.* 8. *ff. de pign. Paul. 5. sent.* 6. §. *ult.* Alumni, ἀμφίπολοι, 25. *Ecl.* 2. *c.* 6. dixi ad *Festum in Alitellas.* τιθήνας. Alumni porro dicuntur, quia Latini non habent nomen quod nutritoi opponatur. Servius 10. *Æneid.* ibi: *Charo datue ibat alumno.* Ostendit itaque Servius *Nutritii* nomen Latinum non esse, vel ad alumnum exprimendum non sufficere. Id merito de alumnis constitutum. Ne in generalem obligationem accederent: sunt enim pene liberorum loco, & a nutritore vel nutrice non separantur. *l.* 3. §. 4. *ff. de homine libero.* & ex nomine educatoris sunt. *l.* 88. §. 6. *ff. de leg.* 2. à minore viginti annis manumitti possunt. §. 5. *Inst. quibus ex caus. manumitt. l.* 13. *l.* 14. *ff. de man. vind.* Et dubitatur, an sit in eis locus SC. Silaniano. *l.* 1. §. 10. *ff. de SC. Silan.* & ad eorum successionem educator veniat? responsum est tamen non venire. *l.* 10. *C. commun. de success.* an sit cum alumna connubium? responsum est esse. *l.* 26. *C. de nupt.* Eisdem ex testamento imperfecto hereditas conservatur. *l.* 38. *ff. de fideicomm. lib.* dati tutores confirmantur. *l.* 32. *vers. Similis est. ff. de excus. tutor.* vid. *Cujac. apud Paul. dict. loco.* vid. *leg.* 34. §. 1. *ff. de usufr. leg.* 29 Non credibile non attenditur. 30 Generali obligatione alumni & ea quæ nemo verisimiliter obligat, non continentur. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pig.* 31 Pignus consensu contrahitur, *ut hic & l.* 2. *in fin. C. de remiss. pign.* Imo re §. *ult. Inst. quib. mod. re contr.* Hæc inter se non sunt contraria. 25. *Ecl.* 1. *c.* 1. 32 Id est, instrumenta emptionis. Qui instrumenta emptionis obligat, rem emptam seu rem instrumenti obligare videtur. adde *l.* 1. *C. de donat.*

De religiosis.

III. Imp. ANTON. A. Restituto.

SI monumento [33] corpus illæ tuæ intulisti, religiosum [34] id fecisti: quo facto obligari à quopiam, prohibente juris religione non posse, in dubium non venit. P.P. III. Kal. April. LÆTO II. & CERIALE CONSS. 216.

IV. Imp. ALEXAND. A. Evocato.

NOmen [35] quoque debitoris pignorari, & generaliter, & specialiter posse, jam pridem placuit. Quare si debitor is satis non fecerit, cui tu credidisti: ille, cujus nomen tibi pignori datum est, nisi [ei] cui debuit, solvit, nondum [36] certiorâ te de obligatione tua factus, utilibus actionibus satis tibi facere usque ad id, quod tibi deberi à creditore ejus probaveris, compelletur: quatenus [37] tamen ipse debet. P. P. Prid. Kalend. Mart. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

De spe præmii athletici.

V. Idem A. Septimio.

SPem [38] eorum præmiorum [39], quæ pro coronis [40] athletis pensitanda sunt, privata pactione [41] pignorari minime admittendum est: & ideo, nec si generale pactum de omnibus bonis pignori obligandis intervenerit, tenet. P.P. III. Kal. Maji, MAXIMO II. & PATERNO CONSS. 234.

De filia, & aliis liberis hominibus.

VI. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Rufo.

QUi filios [42] vestros, vel [43] liberos homines pro pecunia quam vobis credebat, pignoris titulo accepit, dissimulatione juris circumvenit: cum sit manifestum, obligationem pignoris non consistere, nisi [44] in his, quæ quis de bonis suis facit obnoxia. S. Kal. Majis, *Heraclæ*, AA. CONSS.

De hu, quæ ad culturam agri pertinent.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad universos provinciales.

EXecutores [45] à quocunque judice dati ad exigenda debita ea, quæ civiliter [46] poscuntur, servos [47] aratores [48], aut boves aratorios [49], [aut instrumentum aratorium [50]] pignoris causa de possessionibus non abstrahant, ex [51] quo tributorum [52] illatio retardatur. Si quis igitur intercessor, aut creditor, vel præfectus [53] pagi [54] [vel vici,] vel decurio in hac re fuerit detectus: æstimando à Judice supplicio subjugetur. Dat. III. Non. Jun. *Sirmii*, CONSTANTINO A. & LICINIO CONSS. 312.

VIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Probo Com. sacr. larg.

PIgnorum [55] gratia aliquid, quod ad culturam [56] agri pertinet, auferri non convenit. Dat. VI. Id. Jun. CONSTANTE & CONSTANTIO CONSS. 414.

In AUTHENT. col. 10. de statutis, & consuetud. contra ecclesiæ libertatem editis. §. agricultores, & est constitutio Friderici.

Agricultores circa rem rusticam occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sint, in quacunque parte terrarum: ita ut nullus inveniatur tam audax, ut personas [57], boves, & agrorum instrumenta [58], aut si quid aliud sit, quod ad agrorum operam rusticam pertineat, invadere, aut capere, aut violenter auferre præsumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat: & infamiæ notam ipso jure incurrat: imperiali animadversione nihilominus puniendus.

De generali hypotheca, & de bonis præsentibus, ac futuris.

IX. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SI quis in cujuscunque contractus instrumento ea verba [59] posuerit, *Fida, & periculo rerum ad me pertinentium* [60], vel *per earum exactionem satisfiert tibi promitto*: sufficere ea verba ad rerum tam earum quas in præsenti debitor habet, quam futuratum [61] hypothecam sancimus: nec ex prioribus sanctionibus minus habere specialis hypothecæ memoriam videri: cum sit justum voluntates [62] contrahentium magis, quam verborum conceptionem inspicere. Super qua generali hypotheca illud quoque ad conservandam contrahentium voluntatem sancimus, ut si res suas [63] supponere debitor dixerit, non adjecto, *tam præsentes quam futuras*, jus tamen generalis hypothecæ etiam ad futuras [64] res producatur. Dat. III. Id. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P. P. II. CONSS 528.

31 Monumentum obligari non potest.

34 Res religiosæ non possunt obligari.

35 Nomen generaliter & specialiter obligari potest. *l.* 3. *l.* 7. §. *de hered. vel act. vend. l.* 18. *ff. de pign. act.*

36 Pignus pignori dari potest. *l.* 13. §. 2. *ff. de pign.* Qui pignus nomen a meo creditore accepit, pignoris adquisitionem mihi denunciare statim debet: aliquin ignoranter creditori meo solvens, pignus evincam.

37 Titio dedi pignus in decem: Titius Mævio dat idem pignus in viginti? non teneor nisi in decem. Quatenus, id est, quandiu utraque pecunia debetur, pignus Mævio secundo creditori tenetur. *l.* 13. §. 2. *ff. de pign.* & tamen pignus, quatenus tantum debeo tenetur, *ut hic.*

38 Spes præmiorum ex sacris certaminibus pensitanda pignorari non potest pactione privata, *ut hic* aut ipsamet pecunia sacra. *l.* 40 *ff. de re jud.* adde & stipendium armatorum militum. *l.* 4. *C. de exact. reb jud.* Porro præmia, de quibus §. consistebant in annonis, obsoniis, pensitationibus, quæ athletis pro indepta victoria totius vitæ suæ tempore præstabantur de publico, exinde, quo in suam civitatem invecti fuissent, non per portam civitatis, sed disjecta parte muri, ut Suetonius scribit *in Nerone*, & Plinius *in epist.* 17.

39 Dixi ad Novell. 53. *c.* 5. §. 1. adde *d. l.* 40.

40 Athletæ pro præmio coronantur. *l. un. C. de athletis. l.* 6. §. 13. *ff. de excus. tut.* quod pro coronis datur corollarium ἐπιχείρημα. Gloss.

41 Nam judicis auctoritate possunt. *d. l.* 40.

42 *l. ult. ff. eod.*

43 Filii & liberi homines obligari non possunt, quia in bonis debitoris non sunt. *l.* 12. *& Auth. Imo. C. de obl.*

44 *l.* 2. *C. tit. prox.* 45 *Intercessores, l.* 1. *C. Th. de pign. l.* 8. *C. de offic. vicarii urbis provinciæ indictum. Syn. Basil.* 25. *in fin.* 46 Aliud in debito fiscali. Et ita quidem in Gallia servatur. vid. *Renatum Choppinum* 1. *de privilег. rustic. t.* 7. *n.* 1. aliud etiam, si per quadrimestre tempus à die sententiæ moram fecit in solvendis decimis, & ita Arresto Parisiensi judicatum VIII. Kal. Dec. anno 1573. refert idem Choppinus *ibid. n.* 2. 3. 47 Servi, boves aratorii, instrumentum aratorium, puta vomeres & aratra, à creditoribus, & executoribus sententiarum, aut exactoribus tributorum capi non possunt, propter rei rusticæ & agriculturæ utilitatem omnium communem. *l.* 8. *C. eod. Auth. Agricultores. C. eod.* & fisci tributa. *ut hic.* Vix est ut hodie hæc constitutio servetur. In Normandia Gallica locum non habet, quoties de fisci debito agitur. vid. *Francisci I. const. anni* 1540. *Jan.* 8. Et ita judicatum fuisse Parisiensi Arresto Bugnonius refert in *leg. abrogatis.* Novissime ann. 1571. lege lata VIII. Id. Oct. confirmata a senatu Prid. Non. Febr. ann. 1572. Personis rusticorum indultum, ne ob æs alienum qualecunque privatum abducerentur in carcerem. Qua in re legislatores Galli Græcos superant, qui aratra quidem vetabant ob fœnus addici creditori: corpora tamen his utentia, necti permittebant. 2. *Diod.* 3. *His adde Ripens. ad l.* 6. *& 9. ff. de pig. n.* 57. *& in tract. de pesse* 3. *par.* 6. *remed. vers. item bona.* 48 Servos cultores *Anianus d. l.* 1. 49 Quidam hoc extendunt ad instrumenta quorumvis artificum necessaria. Ad rusticos revertor. Quid si rustico nullæ alia sint bona? capi possunt. *Accurs. hic.* Quid si rusticus fundum habeat? una cum fundo possunt distrahi. *Cyprus Perticensis, Rosatensis, Choppinus* 1. *de priv. rust.* 7. *n.* ult. 50 Ob civilia debita boves aratorii capi non possunt. Eadem ratione lege Attica machæri boves aratorios non licuit, ranquam & ipsius agricolæ & hominis socios, atque participes laboris. *Ælian.* 5. Arist. *in Œconom.* βάς ἀντὶ ἀλετρὸν τοῖς πένησιν ἴσὸν. Refert & Plin. 8. c. 45. judicio populi Romani in exilium actum eum qui bovem aratorium occidisset, tanquam colono suo interempto. & Varro, 2. *de re rust.* 5. socium laboris agriculturæ, & quasi colonum occidi, dum bos occiditur: Capitale denique fuisse bovem occidi scribit: quo loco forte legem quandam Phrygiæ intellegit. vid. *Stobæum sermone* 42. Constantius quoque vetuit, ne boves aratorii deficientibus his etiam qui cursui publico destinati sunt, ab his qui iter faciunt, abstraherentur. *l.* 1. *C. Th. de cursu pub.* Eo spectat quoque constitutio quædam Valentis, ne quis vitulorum carnibus vescatur. 1. *Hier.* 2. *adversus Jovinianum.* adde de bove aratore Hesiodum *in lib. opera & dies*: Aristotelem 1 *Polit. Aret. consil.* 158. boves aratorios, instrumenti fundi esse refert: quod confirmatur *l.* 4. *ff. de instructo.* adde *Cujac.* 4. *obs.* 20. 51 Ratio decidendi alia est in *l.* 8. *C. eod.* 52 Fisci debita, tributaque minuuntur, si ablatis aratoribus agricultura cesset. 53 Ἐπίτροπος. *Syn. Basil.* 25. *in fin.* 54 *Pacis, d. l.* 1. 55 *Syn. Basil.* 25. *in fin.* 56 Dixi ad *l.* 7. *C. eod.* 57 Servos aratorios, *d. l.* 7. 58 *l.* 8. *ff. de instructo.* Goth. De furto aratri vid. Petr. Heig. *part.* 2. *quæst.* 30. ANS. 59 Quibuscunque verbis pignus constitui potest. *l.* 2. *C. eod. l.* 4. *ff. de pig.* 60 Obligatio rerum ad nos pertinentium res etiam futuras comprehendit. Idem si quis res suas obligaverit. Idem in obligatione tacita. *Ripensis ad l.* 1. *num.* 3. *ff. de pign.*

61 Generali obligatione futura etiam continentur. vid. Romanum *cons.* 607. Adde Socin. *reg.* 247. ubi notat ex hac lege. Indefinitam orationem ad futura quoque extendi, & in juramento tamen & odiosis eam sententiam non obtinere, ut quæ stricti juris sint. 62 Voluntatem contrahentium, magis quam verba inspici oportet. *l.* 2. *in fin. C. comm. de legatis. l.* 34. *ff. de reg. jur.* 63 Obligatione rerum indefinita, res futuræ etiam intelliguntur obligatæ, & quidem omnes, sive sint mobiles & immobiles, jura, actiones, *l.* 4. *C. eod.* merces. *l.* 34. *ff. de pignor. Ripensis d. loco n.* 8. bona emphyteutico adquisita & adquirenda, *l.* 16. *in fin. ff. de pign. action. l.* 31. *ff. de pignor. & hyp. Ripensis d. loco, num.* 10. *& seq.* An peculium servi obligati? vid. *l.* 1 § 1. *ff. de pign. & hyp.* An fructus? vid. *l.* 1. § 2. *ff. de pignor. & hyp.* Casus ad hanc legem explicandam. vid. *in l.* 1. *C. eod. & l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pign.* adde quæ scripsi initio hujus legis ex Romano & Socino. 64 Futura etiam obligari posse hinc colligunt: censent tamen factam obligationem sub ea conditione, *si res futura fuerit.*

1 Dixi ad xx. D. iv.

2 Prior tempore, potior eſt pignore, niſi poſterior prior debitum offerat. *l.2.l.3.l.4. l.8. ff. eod. l. 11. ff. eod. l. 3. ff. ut in poſſeſſ. leg. l.2. ff. de priv. fiſc. Paul. 2. ſent.* 13. §. 8.

3 Vis obligationis, obligationis & depoſitionis, *Paul. d. loco.* adde *l. ult. §.6.ff. de jur. delib.*

4 De prætore fideicommiſſario, dixi ad *Ulp.* 25. §.12.

5 Miſſio fit in univerſa bona pro modo judicati, id eſt, judicati ſervandi cauſa, *ut hic, & l.3. in fin. ff. eod.* ut & alibi debiti ſervandæ cauſa, *l.9. verſ. denique ff. de rei vind. l.15. §.4. ff. de diver. & tempor. l.26. in fin. ff. ad munic.*

6 Chreſtus pignus prætorium fideicommiſſi ſervandi cauſa, habet: Titius creditor in ejuſdem pignoris poſſeſſionem miſſus eſt, diverſi hic tituli ſunt pignoris. Quid juris? Etiam in pignoribus prætoriis, qui prior tempore prior eſt jure.

7 Prævalet jure, qui prævalet tempore. Prior tempore potior jure. *l. 11. ff. eod.*

8 Miſſio in poſſeſſionem eſt prætorium pignus.

9 Reſpublica miſſa in poſſeſſionem judicati ſervandi cauſa, præfertur chirographario creditori pignus non habenti, *ut hic:* quia & non miſſa idem privilegium habet. *l. pen. §.1. ff. de rebus auctor.* vid. *Cujac. 9. obſerv.* 37. eſt enim reſpublica in actione perſonali privilegiata. adde *l. 8. l.10. ff. eod.* adde *Fornerium 20. ſelect. 7. in fin.*

10 *l. 3. ff. de primipilo.*

11 Dixi ad *l. 2. ff. eod.*

12 Privatus prior tempore in cauſa pignoris, præfertur reipublicæ tempore poſteriori. *l. 8. ff. eod.*

13 *l. 2. in fin. ff. eodem.*

14 Poteſt tamen offerre ut poſſeſſionem retineat. *Paul. 2. ſent. 13. §. pen.*

15 Prior poſteriori pignus tenenti debitum offerre non cogitur. Poſterior priori offerens, ſibi pignus conſervat, *ut hic, & l.1. ff. eod.*

16 Generalis hypotheca anterioris, generali vel ſpeciali poſterioris præfertur, *ut hic Synopſis Baſil. 9. tit. 5. ex tit. 10. c. 34.* dixi ad *Nov. 112. c.1. verſ. Hoc autem. l. 2. ff. eod.* adde quædam ex *Cujacio 11. obſ. 32.*

17 Cauſam habens à creditore tempore priore, jus privilegii habet. vid. *l. 1. ff. ſi antiquior credit. pign. vend.*

18 Creditor in ſpeciali hypotheca rei (ſive ſit mobilis ſive immobilis) pecunia ſua comparata, præfertur etiam antiquioribus creditoribus hypothecariis. adde *l. 5. 6. 7. ff. eod. Nov. 361. cap. 3. Synopſ. ibid. c. 35. & 3. Harmenop. 5. §. 42.* 19 *l. 17. ff. de pignor.* Generalis igitur hypotheca non ſufficeret. adde quæ ſcripſi ad *l. 5. in fin ff. eod.* 20. Prior creditor negans improbe rem ejus eſſe à quo cauſam habet, ex priore fit poſterior: ex poſſeſſore petitor. 21 Secundus creditor in præjudicium prioris creditoris pignus diſtrahere non poteſt. adde *l.1. ff. de diſtract. pign.*

22 *l.1. l. 5. ff. eod. l. 22. ff. de pignor & hyp.* 23 Jus hypothecæ præfertur omnibus privilegiis perſonalibus, ut & jus reale perſonali. *l. 11. ff. eod.* vid. *l. 6. ff. de bon. auth. jud.* 24 *l.* 18. *ff. de pign. & hyp.* 25 Id eſt, præfertur omnibus qui privilegium in actionibus perſonalibus habent. *Synopſ. ibi c.* 37. 26 Creditores poſteriores etiam bona uxori pro dote obligata avocant, ſi dotis debitum ei offerant. 27 Hypothecaria & in rem actio datur in ſucceſſorem.

28 Puta epiſtolas. *l.34. §.1. ff. de pig. & hyp.* Goth. Intellectum hujus legis vid. apud Triſtan. *lib. 1. deciſ. 40.* Leonin. *conſil. 81. num. 1.* Deciſ. Holl. 28. Everhard. *conſil. 18.* Ans.

TIT. XVIII.

QUI POTIORES [1] IN PIGNORE HABEANTUR.

Quibus modis ſecundus creditor jus ſuum confirmat.

1. Impp. Severus, & Antoninus AA. Secundo.

QUI pignus ſecundo [2] loco accepit, ita jus ſuum confirmare poteſt, ſi priori creditori debitam pecuniam ſolverit; aut cum obtuliſſet [3], iſque accipere noluiſſet eam obſignavit, & depoſuit, nec in uſus ſuos convertit. P.P. Kal. Febr. Lateranо, & Rufino Conss. 198.

De prioribus tempore.

11. Imp. Antoninus A. Chreſto, & aliis.

SI decreto Prætoris, qui [4] fideicommiſſo jus dixit, in poſſeſſionem fundi hereditarii fideicommiſſi [5] conditionalis ſervandi gratia prius inducti eſtis, quam adverſarius vester in cauſam judicati [6] ejuſdem fundi pignus occupaverit: juſſu ejus, qui jure ſententiam exequebatur, tempore potiores eſtis. Nam cum de pignore utraque pars contendit, prævalet [7] jure, qui prævenit tempore. P.P. v. Idus Maji, Duobus & Aspris Conss. 213.

Rempublicam miſſam in poſſeſſionem præferri creditori, qui contraxerat cum defuncto.

111. Idem A. Salvano.

CUm Rempublicam Heliopolitanorum propter emolumentum ſententiæ in rerum, tam heredis, quam hereditariarum poſſeſſionem miſſam [8] eſſe proponas: intelligis, quamvis pater tuus cum Soſiano contraxerit, tamen ſi [9] perſonali actione eum habuit obligatum, præponi Rempublicam [10] jure pignoris [in] his, quæ ex auctoritate ejus, qui jubere potuit, ſervandi judicati [11] cauſa occupavit. P. P. 11. Id. Decemb. Lætо 11. & Cereale Conss. 216.

De prioribus Republica.

IV. Idem A. Varo.

SI fundum pignori accepiſti, antequam [12] Reipublicæ obligaretur, ſicut prior [13] es tempore, ita potior es jure. P.P. v. Id. Octob. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De oblatione debiti.

V. Imp. Alexand. A. Septimo.

PRior quidem creditor compelli non poteſt [14] tibi, qui poſteriore loco pignus accepiſti, debitum offerte [15], ſed ſi tu illi [id] omne quod debetur, ſolveris, [pignoris] tui cauſa firmabitur. P.P. III. Kal. Maji, Maximo 11. & Paterno Conss. 234.

De priore hypotheca generali, & poſteriore ſpeciali.

VI. Impp. Valer. & Gallien. AA. Philoxeno.

SI generaliter bona ſint obligata, & poſtea res alii ſpecialiter pignori dentur: quoniam ex [16] generali obligatione potior habetur creditor, qui antea contraxit, ſi ab [17] illo priore [tempore] tu comparaſti: non oportet [te] ab eo, qui poſtea credidit, inquietari. P.P. 11. Id. Maji, Secvlare 11. & Donato Conss. 261.

De prædio empto pecunia creditoris.

VII. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Juliano.

LIcet iiſdem pignoribus multis creditoribus diverſis temporibus datis priores habeantur potiores, tamen eum, cujus [18] pecunia prædium comparatum probatur, quod ei pignori eſſe ſpecialiter [19] [obligatum] ſtatim convenit, omnibus anteferri juris auctoritate declaratur. Subſcripta XVI. Kal. Febr. AA. Conss.

De improba exceptione.

In Authent. de trien. & ſemiſſ. §. illud quoque in judiciis. col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 10.

ITem poſſeſſor pignoris, negans [20] rem ejus, cujus actor eam eſſe aſſeverat: ſi probata ea intentione nitatur rem retinere, dicens ex hypotheca, vel alia cauſa in eandem perſonam delata, ſe propinquiorem eſſe, quam qui movet cauſam: prius transferat poſſeſſionem, quam jus ſuum proponat.

De prioribus, & poſterioribus tempore.

VIII. Iidem AA. & CC. Fabricio.

DIverſis temporibus eadem re duobus jure pignoris obligata, eum, qui prior data mutua pecunia pignus accepit, potiorem haberi, certi ac manifeſti juris eſt: nec alias ſecundum [creditorem] diſtrahendi [21] poteſtatem hujus pignoris conſequi, niſi [22] priori creditori debita fuerit ſoluta quantitas. S. Prid. Kal. Maji, *Heraclie*, AA. Conss.

De jure pignoris, & privilegiis perſonalium actionum.

IX. Iidem AA. & CC. Aſclepiodoto.

EOs [23], qui acceperunt pignora, cum in [24] rem actionem habeant, privilegiis [25] omnibus, quæ perſonalibus actionibus competunt, præferri conſtat. Dat. III. Non. Decemb. CC. Conss. 293.

De dote.

X. Iidem AA. & CC. Pollipeucæ.

CUm tibi pro dote [26] quam acceperat maritus, res obligavit: eo mortuo hi, quibus eaſdem pignori dederat non offerentes debitum, nulla poſſunt perſequi ratione. Nam chirographarios creditores, nec in rem, nec in perſonam eos, qui debitori non probantur ſucceſſiſſe [27], ulla ratione convenire poſſe, manifeſtum eſt. P.P. Non. Decemb. CC. Conss. 293.

De ſcripturis.

XI. Imp. Leo A. Erythrio P.P.

SCripturas, quæ ſæpe aſſolent à quibuſdam ſecrete [28] fieri, intervenientibus amicis necne, tranſigendi, vel paciſcendi, ſeu fœnerandi, vel ſocietatis coeundæ gratia, ſeu de aliis quibuſcunque cauſis, vel contractibus conficiuntur (quæ *ἀπόγραφα* [29] Græce appellantur:) ſive tota ſeries earum manu contrahentium, vel notarii, vel alterius cujuſlibet ſcripta fuerit, ipſorum tamen habeant ſubſcriptiones [30], ſive teſtibus adhibitis ſive non: licet conditionales [31] ſint, (quos vulgo *Tabularios* appellant,) ſive non, quaſi publice conſcriptas, ſi perſonalis actio exerceatur, ſuum robur habere [decernimus.] Sin autem jus pignoris vel hypothecæ ex hujuſmodi inſtrumentis vindicare quis ſibi contenderit: eum qui inſtrumentis publice [32] confectis nititur, præponi [decernimus,] etiamſi poſterior is contineatur: niſi forte probatæ atque integræ opinionis trium [33], vel amplius virorum ſubſcriptiones eiſdem idiochiris contineantur: tunc enim quaſi [34] publice confecta accipiuntur. Dat. Kal. Jul. *Conſtantinop.* Martiano, & Zenone Conss. 469.

In Authent. de inſtrum. cautela & fide. §. ſi quis igitur & §. ſed & ſi quis. col. 6. tit. 2. al. 3. Novell. 73. c. 1. & 2. quam poſuit hic Albertus.

SI quis vult caute deponere [35], *non ſoli credat accipientis ſcripturæ, ſed advocet etiam teſtes idoneos, & fide dignos non pauciores tribus. Sed & ſi quis aut mutui* [36] *inſtrumentum, aut alterius cujuſpiam contractus fecerit, & noluerit hoc ſpecialiter in publico confiteri: non ex ipſo videatur credibile, quod ſcribatur ſuper mutuo documentum, niſi etiam trium teſtium adhibeatur præſentia fide dignorum, ut ſive veniant, & ſubſcriptionibus propriis atteſtentur, ſive alii quidem teſtificentur, quia eis præſentibus confectum eſt documentum: fidem eandem ex utraque cauſa percipiat. Si tamen quiſquam aut deponens, aut mutuans, aut alias contrahens, contentus ſit ſola ſcriptura ejus cum quo contrahit, ſciat ſcripturam non* [37] *ſufficere ad probationem.*

De dote & donatione ante nuptias.

XII. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

ASſiduis [38] additionibus mulierum inquietati ſumus, per quas ſuas dotes deperditas eſſe iugebant, & ab anterioribus creditoribus ſubſtantias maritorum detentas. Nos itaque ad antiquas leges reſpeximus, in perſonalibus actionibus rei uxoriæ actioni (quam in præſenti ſuſtulimus [39]) magnam prærogativam præſtantes, ut contra [40] omnes pene perſonales actiones habeant privilegia, & creditores alios [41] antecedant, licet fuerint anteriores. Et hoc cum in perſonalibus ſtatuerant actionibus, ſi hypothecam reſpiciebant, illico juſtitiæ vigorem relaxabant, & ſenioribus hypothecis novas mulierum hypothecas, ſi habebant actiones expellebant: nec ad fragilitatem [42] muliebrem reſpicientes, nec quod, & corpore [43], & ſubſtantia, & omni vita ſua maritus fungitur: cum pene [44] mulieribus tota ſubſtantia in dote conſtituta eſt. Oportebat enim diſponi maritos creditoribus ſuis ex ſua ſubſtantia ſatisfacere, non de dote mulieris, quam ad ſuos victus, ſuaſque alimonias mulier poſſidet, vel [45] à ſemetipſa datam, vel pro ea ab alio. §. 1. Ad [hæc] omnia reſpicientes, & reminiſcentes, quod & alias duas [46] conſtitutiones fecimus pro dotibus [47], mulieribus ſubvenientes, & hæc omnia in unum colligentes, ſancimus, ex [48] ſtipulatu actionem, quam mulieribus jam pro dote [49] inſtituenda [50] dedimus [51], cuique etiam tacitam donavimus ineſſe hypothecam, potiora jura contra omnes [52] habere mariti creditores, licet anterioris ſint temporis privilegio vallati. †. Cum [53] enim in perſonalibus actionibus (ſecundum quod diximus) tali privilegio utebatur res uxoria: quapropter non in hypotheca hoc mulieri etiam nunc indulgemus beneficium, licet [54] res dotales, vel ex his aliæ comparatæ non extent: ſed quocunque modo, vel diſſipatæ, vel conſumptæ ſint, ſi tamen reipſa fuerint parti mariti datæ? Quis enim earum non miſereatur [55] propter obſequia quæ maritis præſtant, propter partus [56] periculum, & ipſam liberorum [57] procreationem, pro quibus multa noſtris legibus [58] inventa ſunt privilegia? †. Et ideo, quod antiquitas quidem dare incepit, ad effectum autem non pertulit, nos pleno legis articulo conſummavimus: & ſive [59] liberos habeat mulier, ſive ab initio non habuit, ſive progenitos amiſit, hoc ei privilegium indulgemus. †. Exceptis videlicet contra novercas anterioris

29 *Ἀπόγραφα. de quibus hic, & apud Harm. 1 tit 8.§.10.* præjudicant ſcribenti, at non retio: plena ſunt *ἀπόγραφα* quæ trium teſtium ſubſcriptionem habent, *ut hic.* vid. *Anchoranum 2. quæſt. 9.*

30 *l.17. ff. de fide inſtrum.*

31 Conditionales tabularii. *l.7. ff. de jure fiſc. l. 3. 5. 7. 8. C. Th. de numerariis adluar.* quaſi huic conditioni addicti.

32 Publico inſtrumento jus hypothecæ probari poteſt, privato non poteſt. Privatum, licet tempore prius publico quantumvis poſteriori, edit: & merito. Nam privata ratio non probat adverſus tertium. *l.6. ff. de probationib.* facile quoque dies præferri poſſet in fraudem antiquioris. vid. *Tiraquell. de retractu. §. 1. gloſſ. 5. num.* 43. Ideoque Gaillus 2. *obſerv. 25. num.* 93. commendat Viennæ Auſtriæ ſtatutum, quo jus hypothecæ conſtituitur tantum apud acta, in ipſo judicio & publice. Privatum vero inſtrumentum non cenſetur, quod trium teſtium ſubſcriptione munitum eſt, *ut hic.* etiamſi ſumma excedat auri libras quinquaginta. *l. ult. ff. ſi certum.* niſi forte de literarum imperito obligando agerentur: tunc enim quinque teſtes requiruntur, ſi contractus auri libram excedat. *Nov. 73. c. 8.* Reperio interdum inſtrumenta publica egere trium teſtium ſubſignatione. *l. 23. ff. ad Velleian.* vid. *Cujac. 8. obſ.* 13.

33 *l. 22. ff. de fide inſtrum.*

34 Scriptura à tribus teſtibus ſubſcripta, quaſi publice confecta accipitur.

35 Inſtrumentum depoſiti cautè fit, tribus teſtibus adhibitis.

36 Mutui inſtrumentum caute fit, tribus teſtibus adhibitis, *ut hic, & l. ult. ff. ſi cert. pet.* 37 Privata ſcriptura non probat adverſus tertium, *l. 6. ff. de probat.* 38 Sententiam hujus legis vid. *in §. 1. verſ. cum enim. ff. eod.* adde *Syn. 8. tit. 5. ex tit. 10. c. 40. & 3. Harm. 1. §. 57.* 39 Rei uxoriæ actio ſublata, *ut hic, ff. de rei uxoriæ act.*

40 Dixi ad *Novell. 97. cap. 2. in princ. & Novell. 109. cap. 1.* 41 Tacitam hypothecam habentes ſcil. dixi *d. c. 1.* 42 Fragilitas muliebris. 43 Uxores earumque ſubſtantia addicitur maritis, *l. 21. in fin. ff. de admin. tut.* 44 Hoc addidit propter bona paraphernalia.

45 Dos datur marito, vel ab uxore, vel alio uxoris loco. 46 *l. 30. ff. de jure dot. l. un. ff. de re uxor. act.* 47 Re ipſa numeratis, non cautis tantum, ſeu confeſſis. Nam in confeſſa dote poteſt eſſe ſimulatio: Deinde cum ſententia hujus conſtitutionis à jure communi deerret, ad veram & numeratam dotem merito reſtringenda eſt. Poſtremo ordinis privilegium datur hic actioni ex ſtipulatu, at non conductioni ex lege, quando cauta ſeu confeſſa tantum exigitur. Quid ſi dotis non numeratæ exceptioni maritus renunciavit: aut eidem tranſacta tempora ſint opponendæ exceptionis dotis non numeratæ? inter virum & uxorem hæc nocebunt, vel proderunt, non tamen creditoribus anterioribus oberunt. *l. 14. in fin. l. 25. §. 1. ff. de his quæ in fraud. cred.* Periniquum eſt enim fictam dotem, hoc eſt, confeſſam tantum: aut ad quam exigendam jus quæritur non ex numeratione, ſed vel ex renunciatione tantum, vel lapſu temporis anterioribus creditoribus præferri, veram, &, ut loquuntur, actualem numerationem probantibus. Quid ſi creditores non aliò jure nitantur? Dos confeſſa, cautaque tantum anterioribus creditoribus creditum confeſſum tantum probantibus non numeratum, præferretur. Quid ſi confeſſio dotis facta ſit non conſtante matrimonio, ſed ante jam contractum matrimonium? Omnibus quibuſcunque creditoribus dotem ita confeſſam præferri putant, cum pro vera & numerata dos ita confeſſa habeatur. Quid ſi conjecturis probatur numerata? Quid ſi ſtatutum dotis confeſſæ inſtrumentum, vim atque authoritatem rei judicatæ habere velit? Idem eſſe refert Socinus *reg.* 109. Cynus tamen & Angelus ita diſtinguunt: Mulier & tertius creditor concurrunt, expreſſam æque hypothecam habentes: quæritur quis jure potior ſit? Horum qui prior tempore fuerit, potior erit jure. Quid ſi utroque & mulier & tertius creditor tacitam habent hypothecam? Potior eſt mulier, licet poſterior tempore, *ut hic:* licet fiſcus eodem caſu anteriori non præferatur. *l. ſi pignus. 8. ff. qui potiores.* Quid ſi fiſco tacitam habenti, concurrat mulier tacitam habens hypothecam? fiſco anteriori non præfertur, ſed poſteriori tantum. *Gloſſ. & Doctores in l. 2. ff. de privileg. fiſc.* Quid ſi tacitam habeat mulier, tertius expreſſam anteriorem? potior eſt mulier tertius, & hanc Accurſii quoque ſententiam communi opinione & in praxi receptam refert apud Capellam Tholoſanam *deciſ.* 217. Aufrerius.

48 Actio ex ſtipulatu. 49 Reipſa numerata, in dote cauta. aliud *gloſſ. Bart. Bald. Roland. t. conſ. 17. num.* 10. 50 *Reſtituenda*, Hal. 51 *l. un. ff. de rei uxor. act.* 52 Tacitam habentes. dixi ad *Novell. 109. c. 1.* Gloſſ. hic communiter probata. *Socin. reg.* 109. *Capell. Tholoſ. deciſ.* 217. quin dos uxoris cedit poſterioribus militiæ emendæ cauſa credentibus. *Novell. 97. c. 3.* cedit & anteriori doti, ut ante dixi. 53 Mulier, ſive perſonali actione, *in princ ff. eod* ſive hypothecaria agat, præfertur omnibus prioribus tacitam hypothecam habentibus, *ut hic.* eo excepto qui militiæ emendæ cauſa credidit. *Auth. quo jure. ff. eod.* & hoc in dote, non in donatione propter nuptias. §. 2. *ff. eod.* 54 Dotis cauſa mulier anterioribus licet hypothecis præfertur: tametſi res mulieris diſſipatæ ſint, *ut hic.* & liberos ipſa nullos ſuſceperit. *verſ. & ideo ff. eod.* Quid? præfertur ne anteriori cuidam doti? non præfertur. *verſ. Exceptis. ff. eod.* Idemne donationis propter nuptias quod dotis, privilegium eſt? non eſt. §. 2. *ff. eod.* Cur tam varie? Quæ dotem repetit, de damno vitando ſollicita eſt: quæ de donatione propter nuptias, lucrum affectat ſeu perſequitur: minus autem hic favetur quam illic. 55 Mulieres commiſeratione dignæ. 56 Partus periculum. §. 2. *Inſt. de SC. Tert. Novell. 156. cap. 1. Novell. Leon. 17. l. 2. §. 4. ff. ſi quis cautionibus.* quod ad Illyricas vix pertinet. Varro 2. *de re ruſtica* 10. *in fin. In Illyrico*, inquit, *hoc amplius. Prægnantes fœminæ, cum venit pariendi tempus, non longe ab opere diſcedere, ibique enixum puerum referre quem non peperiſſe, ſed inveniſſe putes.* Idem de liberis mulieribus refert Clemens 4.

57 Liberorum procreatio favorabilis. 58 Vid. *l. 1. ff. ſalut.* 59 Merito hoc adjectum, hoc enim privilegium datur uxoribus, non matribus.

1 Dum filiæ res sunt, quæ de dote sua agant, antiquior causa dotis præfertur. Dic apertius: Filii prioris matrimonii dotis maternæ causa præferuntur novercæ circa liberis dotem suam repetentibus: nisi res secundæ dotis adhuc extent. *Auth. si qui. J. eod. ut hic, & Nov. 91. c.1.* Præfertur ergo prior uxori secundæ: Præfertur socer nuru, *in declam.* Quintil. 360.

1 Adde *l. 8. in fin. C. de secund. nupt. l. 8. in fin. C. de bon. quæ lib. Nov. 22. cap. 24.*

2 Dotis actio privilegiaria est, at non donatio propter nuptias, *ut hic, Nov. 97. c. 3. Theoph. in § fuerat. 29. Inst. de act.* in alio tamen casu donatio propter nuptias doti comparatur. *Nov. 61.* 4 Græcus Scholiastes apud authorem Synops. 9. *tit. 10. cap.* 40. hunc ita locum exponit: Ante nuptias donatio, κατὰ τὰς εἰκόνας ἐξετάζεται χρόνος, pro suis temporibus examinatur, verbi gratia, si anterior fuerit, præfertur posterioribus creditoribus: sin posterior, posteriore loco habebitur. Nam ea mulieris lucrum est. In dote seu dotis judicio mulieres exigunt eas res quas maritis attulerunt: in ante nuptias donatione ea potius exigunt, quæ sunt eis donata pro tempore præsenti, non in futurum tempus, vel ne secundus creditor adveniens anteriores veniat. 5 Ratio diversitatis hæc est: In dotis repetitione mulier certat de damno vitando: in donatione propter nuptias, de lucro captando. Lucrum petentis quam vitantis damnum semper causa durior est. *l. 33. l. 41. §. 1. ff. de reg. jur.* 6 Id est, ad dotes jam constitutas. 7 Secundæ scil.

1 matrimonii filiis, quibus pro dote matris suæ jam quidem dedimus hypothecam 2 contra paternas res, vel ejus creditores: in præsenti autem similem prærogativam servamus, ne [jus] quod posteriori datum est uxori, hoc anteriori denegetur: sed sic maneat eis jus incorruptum, quasi adhuc vivente matre eorum. Duabus enim dotibus ab eadem substantia debitis, ex tempore prærogativam manere volumus. §. 2. Hæc autem tantum ad dotem sancimus, non 3 ad ante nuptias donationem, quam suo 4 tempori servire disponimus, & habere inter creditores sui temporis ordinem. Non enim pro 5 lucro fovemus mulieres, sed ne damnum patiantur, fuisque rebus defraudentur, curamus.

§ 3. Quam legem ex præsenti tempore locum habere sancimus: & non 6 retrorsum referimus. Dat. v. Kal. Decemb. *Constantinop.* post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

In Auth. de æqual. do. & propter nupt. don. §. his consequens. §. seq. col. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 3.

Quo jure utatur & adversus eos qui personali privilegio muniuntur, veluti quorum pecunia res empta sunt, sive refecta: nisi qui nova constitutione sunt exempti, sicut qui emendæ militiæ causa marito in scriptis mutuantur.

In Auth. ut exact. instan. do. §. his igitur. col. 7. tit. 3. al. 5. Nov. 91. cap. 1.

Si quid ex rebus ipsius dotis 7 appareat: mulieri cui & in rem actio competit, vel filiis ejus servetur: alioqui sicut superfuerint amba mulieres, sive defecerint, sive altera duntaxat extet, prior omnino seu qualibet soboles ejus superior habeatur: quod nova constitutione factum est apertius.

7 Secundæ scil.

Tit. XIX.

DE HIS QUI IN[8] PRIORUM CREDITORUM LOCUM SUCCEDUNT.

Secundus creditor cujus pecunia pervenit ad priorem, non succedit in hypotheca prioris creditoris, nisi actum sit, quod succedat in ipsa. Bald.

1. Impp. Severus & Anton. AA. Marcellinæ.

Non omnino succedunt in locum hypothecarii creditoris hi, quorum pecunia ad creditorem transiit 9. Hoc enim tunc 10 observatur: cum is qui pecuniam postea dat, sub hoc pacto credat, *Ut idem pignus ei obligetur, & in locum ejus succedat.* Quod cum in persona tua factum non sit: (judicatum est 11 enim te pignora non accepisse) frustra putas tibi auxilio opus esse constitutionis nostræ 12 ad eam rem pertinentis. P. P. Id. Jul. Pompeiano & Avito Conss. 210.

8 *Pars tituli* IV. Dig. lib. XX.

9 Sive fortuito, sive ab extraneo.

10 Extraneus (id est, non hypothecarius, sed chirographarius tantum. *Molin. de usur. n. 276.*) cujus pecunia priorem ad creditorem pervenerit, ejus in locum non succedit, nisi sub hoc pacto ei crediderit, *ut hic, & l. 21. ff. de pignor.* hypothecariis offerens succederet. *l. ult. J. eod. l. 1. ff. qui potior. l. 11. in fin. ff. qui potior.*

11 Et ita post sententiam Marcellina supplicat.

12 *l. 1. ff. tit. prox.*

II. Imp. Antoninus A. Felici.

Cum pro patre in cujus potestate non eras, pecuniam fisco intuleris: & jure 13 privilegio ejus successisti, & ejus locum cui pecuniam numerasti consecutus es: nec hi creditores patris tui, qui personalem habuerunt actionem, vel cum eo postea sub pignoribus contraxerunt, pignora tua te ignorante 14 distrahendo juri tuo aliquid derogaverunt. Unde intelligis, si quid tuo 15 nomine te absente ab actoribus tuis solutum est: ut indebitum numeratum restitui, pignoraque tibi nexa persequi te posse. P.P. Kalend. Octob. *Romæ*, Sabino II. & Anulino Conss. 217.

13 Id est, cessione & translatione eo sensu, Filius pignus nominatim factum auctore judice fisco pro patre solvens ea conditione, ut in fisci locum succedat, jus fisci & prælationis consequitur. *l. ult. in fin. J. eod. l. 11. J. de fidejuss. l. 2. l. ult. C. de privil. fisci.* idem dicendum, si consensu debitoris solvit. *l. 3. ff. quæ res pignori.* Ex superioribus constat nominatim transcribi oportere jus fisci in eum qui pro debitore fiscali solverit. Cui tamen sententiæ objicitur lex 2. *ff. de cess. bon. l. 24. §. 2. 3. ff. de reb. auct. jud.* qua de re vide *Cujac. 18. obs. 40.* 14 Ignorante creditore pignus in ejus præjudicium vendi non potest à quocunque creditore. *l. 4. J. de distract. pig. l. 1. ff. de distract. pign.* 15 Vid. *Cujac. 8. observ. 9.*

III. Imp. Alexand. A. Valenti.

Si 16 potiores creditores pecunia 17 tua dimissi sunt, quibus obligata fuit possessio, quam emisse te dicis, ita 18 ut pretium perveniret ad eosdem priores creditores: in jus eorum successisti: & contra eos qui inferiores illis fuerunt, justa defensione te tueri potes. P. P. Kal. Febr. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

16 Pignus à priori creditore comparans, quoniam in jus venditoris successit, adversus alios defenditur. *Synops. Basil. 25. tit. 4. c. 15.* 17 *l. 6. l. 12. §. 8. l. 16. l. 17. in fin. l. 21. ff. qui potior. l. 3. ff. de distract. pign.* 18 Valet conventio, ut ex pretio venditi pignoris pignus dimittatur. 19 Etiam reipubl. debitum à secundo creditore potest offerri. 20 Dixi ad *l. 2. C. eod.*

De republica.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Carpophoro.

Si prior Respubl. 19 contraxit, fundusque ei est obligatus, tibi secundo creditori offerenti pecuniam potestas est, ut 20 succedas etiam in jus Reipub. P. P. XV. Kalend. Jun. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

Tit. XX.

SI ANTIQUIOR[21] CREDITOR PIGNUS VENDIDERIT.

Emens à priore creditore, à secundo inquietari non potest: sed si primus creditor cum à debitore, convenire potest hypothecaria per creditorem secundum, oblato debito.

1. Imp. Alexander A. Athenioni.

Si vendidisset, qui antè 22 pignus accepit: persecutio tibi hypothecaria superesse non posset. Cum autem debitor ipsi priori creditori eadem pignora in solutum 23 dederit, vel vendiderit: non magis tibi persecutio adempta est, quam si aliis easdem res debitor vendidisset: Sed ita persequens res obligatas audieris, si quod eidem possessori propter præcedentis contractus auctoritatem debitum est, obtuleris. P.P. Id. Maji, Agricola, & Clementino Conss. 231.

21 Quid si pignori dederit. vid. *J. si pignus pignori datum sit.*

22 Antiquissimus creditor in præjudicium potioris pignus recte distrahit. *l. 3. J. eod. l. 9. ff. qui potior. l. 6. ff. de oblig. & act. l. 3. ff. de distract. pign.*

23 Debitor creditori priori pignus vendendo, jus offerendi debiti posteriori creditoribus adimere non potest. adde *l. 20. ff. de solut.*

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. CC. Eudemiæ.

Obligata pignoris jure creditore recte distrahente 24, post debitor emptori pretium offerens, vel creditori quod debuit, evincere non potest. S. XVI. Kal. Januar. AA. Conss.

24 Post pignus à creditore legitime distractum, creditori, vel emptori fero pretium offertur, *ut hic, & l. 7. J. de distr. pign. l. 1. C. si propt. publ. pensit. l. 1. in fin. J. si pignus pignor.* 25 *l. 1. C. eod.* 26 Secundus creditor offerens debitum priori creditori impedire venditionem pignoris potest: non offerendo, non potest.

III. Iidem AA. & CC. Theophilo.

Quo minus creditor, qui antea 25 pignus accepit, distrahat: non 26 offerendo secundus priori debitum, interpellare non potest. Dat. VI. Kal. April. CC. Conss.

Tit. XXI.

SI COMMUNIS RES PIGNORI DATA SIT.

Frater unius non potest obligare alterius sortis portionem, sed suam propriam potest. Bald.

1. Imp. Antoninus A. Venusto.

Frater[27] vester, sicut vobis invitis portionem vobis competentem obligare non potuit 28, ita suam dando, obligationem creditori quæsivit. Unde intelligitis contractum ejus nullum præjudicium domino vestro facere potuisse. Accept. III. Kal. Decemb. Messala, & Sabino Conss. 215.

27 Socius partem socii obligare non potest, *ut hic, & l. 2. C. comm. divid. l. 7. C. communia utriusque judicii. l. 3. in fin. ff. qui potior.* adde *l. 2. ff. de Salviana interd.* etiamsi totorum bonorum socius fuit. *l. 68 ff. pro socio.* Quid sicus rem communem habens cum privato? rem etiam integram potest vendere. *l. 2. C. de comm. rer. alien. l. 1. J. de rer. rer. fisc.* ergo & pignori subjicere? Accurs. putat, quod Ripenli non placet. in *l. 1. n. 16. ff. de jurisd. l. 239. in fin. ff. de verb. sign.*

28 Ratio dubitandi potest esse, quod commune, quasi meum videatur. *l. 5. in fin. ff. de leg. 1.*

Tit. XXII.

DE PRÆTORIO[29] PIGNORE, ET UT IN ACTIONIBUS[30] DEBITORUM MISSIO[31] PRÆTORII PIGNORIS PROCEDAT.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Si prætorium pignus quicunque judices dandum alicui perspexerint, non solum super mobilibus rebus, & immobilibus, & se moventibus, sed [32] etiam super actionibus [33] quæ debitori competunt, præcipimus hoc eis licere decernere. Dat. Kal. April. *Constantinop.* Decio V. Cons. 529.

Sicut pignus conventionale recuperatur per hypothecarium, si creditor cadat à possessione: ita & pignus prætorium. Salic.

II. Idem A. Juliano. P.P.

Veteris juris dubitationem decidentes [34] ad duplum [35] genus hypothecarum respeximus: unum quidem, quod ex conventionibus, & pactis hominum nascitur: aliud, quod à judicibus datur, & *prætorium* nuncupatur. Et cum [36] invenimus in conventionalibus pignoribus, vel hypothecis, non solum tenentem creditorem adjuvari, sed etiamsi ab ea [possessione] cadat [37], sive sua culpa, sive non, sive fortuito casu: humanius esse perspeximus, & in prætorio pignore dare recuperationem creditori quocunque modo possessionem amittat, sive culpa sua, sive non, sive fortuito casu. Licet enim debuerat [38] incumbere suo pignori, ne aliquam patiatur [inde] jacturam: tamen ne quid amarum [39] in creditoribus consequatur, benignius [40] causam interpretamur, & ei recuperationem donamus. Dat. Kal. Aug. *Constantinopoli*, Lampadio, & Oreste, VV. CC. Conss. 530.

29 *Prætorium pignus* dicitur, non quia jubente prætore constituitur: alioquin quod ab executoribus rei judicatæ jubente Prætore capitur, *prætorium* dicemus: sed quia jure prætorio, id est, ex edicto, constituitur. *l. 3. ff. ut in possess. legat.*

30 *Auctionibus.*

31 Prætorium pignus est, quod missio in possessionem constituit. *l. 12. pro emptore. l. 3. §. 1. ff. de reb. eor.* adde *Cujac. 5. obs. 30.*

32 Pignus prætorium in universa bona & jura constituitur.

33 Pignus Prætorium in nominibus potest consistere.

34 Hæc est XLVI. decisio ex L. novis Justinianeis vid. Inglois. Ans.

35 Pignus aliud conventionale, aliud judiciale & prætorium. 36 Argumentum à pignore conventionali ad prætorium observa. 37 Pignus conventionale & prætorium recuperatur per hypothecarium, si forte missus à possessione ceciderit. *l. 11. §. 1. in fin. ff. de pignor.* 38 Negligentia possessio facilius amittitur, quam jus reale. 39 Favetur creditoribus jus suum persequentibus. 40 Vide *l. 56. leg. 192. in fin. ff. de reg. jur. c. 49. de reg. in 6.*

Tit. XXIII.

SI IN CAUSA JUDICATI PIGNUS CAPTUM SIT.

Bona condemnati debent per judicem capi, & distrahi alii, quam victori, nisi in subsidium, si alium non reperit emptorem justum. Salic.

1. Imp. Antoninus A. Gabinio.

Res ob[41] causam judicati [datas] eo jussu, cui jus jubendi fuit, pignoris jure teneri, ac distrahi posse, sæpe rescriptum est. Nam in [42] vicem justæ obligationis succedit ex causa contractus auctoritas jubentis. P.P. v. Kal. August. *Romæ*, Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Pignus prætorium debet vendi cum judicu auctoritate, non cum auctoritate creditoris in possessionem missi. Bald.

II. Imp. Alexand. A. Valeriano.

Cum [43] in causa judicati aliqua res pignori capitur, per officium ejus, qui ita decrevit, venundari soler, non per eum, qui judicatum fieri postulavit. Et si alio emptore non existente, vel existente quidem, sed non dignum pretium offerente, is, cui judicatus satis non fecit, ad [44] licitationem secundum constituta fuerit admissus, cujuslibet alterius [45] vice ex officio emere debet. P.P. VI. Kal. Maji, Maximo II. & Ælian Conss. 224.

41 Pignus ex causa judicati acceptum distrahere quis potest. Nam pignoris ex causa contractus accepto adsimilatur, & eandem vicem obtinet. *Synops. Basil. 25. tit. 7. cap. 16. 3. Harmen. 5. c. 18. leg. 25. ff. de pignor.*

42 Ut consensu partium, sic auctoritate judicis pignus vendi potest. *leg. 3. §. 1. versic. sin autem. J. de jure dominii.*

III. Imp. Gordianus A. Antigono.

In causa judicati pignora ex auctoritate Præsidis capta, potius [46] distrahi, quam jure dominii possideri consueverunt: Si tamen per calliditatem condemnati emptor inveniri non potest, tunc auctoritate Principis dominium creditori addici solet. P.P. Id. Aug. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

43 Pignus ex causa judicati captum, ab officio soler distrahi, quod si nullus emptor extiterit, aut extiterit quidem, sed pretium minus offeratur, ac voluerit creditor licitatione facta rem comparare, perinde hoc illi facere atque extraneo licebit. *Synopsis illo loco, cap. 16. Harmenop. 5. cap. 17.*

44 Ad licitandum creditor qui pignus cepit admittitur. *d. l. 3. §. 2. l. 6. ff. de reb. auct. jud.*

45 Vice extranei, creditori pignus emere licet. 46 Emptore non reperto jure dominii creditor pignus possidere solet. Subsidium emptionis, dominii addictio. *dict. §. 2.*

Tit. XXIV.

SI PIGNUS[47] PIGNORI DATUM SIT.

Pignus dari non potest.

1. Imp. Gordianus A. Lamponi, & aliis.

Etiam[48] id, quod pignori obligatum est, à creditore pignori obstringi posse jamdudum placuit: scilicet ut sequenti [49] creditori utilis [50] actio detur, tamdiuque eum is [51], qui jus repræsentat tuum, quamdiu in causa pignoris manet ejus [52], qui dedit. Sed si vos usumfructum [53] possessionis tantummodo pignori dedistis, isque, qui accepit alii [54] eam possessionem, cujus usumfructum nexum habebat, sine vestra voluntate pignoraverit: creditor ejus id, in quo pignoris vinculum non constitit, distrahens, dominio vos privare nequivit. Quod si non fuit vestro creditori usufructus, sed ipsa possessio [55] pignorata, & ante exolutam à domino pecuniam creditor secundus pignus acceptum vendidit, non posse venditionem post [56] solutam pecuniam rescindi, divorum principum placitis continetur. P.P. Id. Sept. Pio & Pontiano Conss. 230.

47 Pignus pignoris creditor dare potest. *l. 13. §. 2. ff. de pig.* adde *l. 4. §. quæ res pign. leg. 40. in fin. ff. de pignorat. act.* quod Græcis est μεσεγγυοδόχου.

48 *dict. §. 2. d. l. 4.*

49 Id est, creditores creditori.

50 Pignus à te mihi obligatum possum alteri pignori dare quamdiu mihi obligatus fueris, tamdiu alter ille pignus tenere poterit.

51 Jus repræsentans, judex.

52 Id est, primi creditoris, ut sit sententia: Tamdiu secundum creditorem pignus possidere, quamdiu primus creditor pignus obligatum habet. *Synopsis 25. tit. 5. cap. 19. & 3. Harmenop. 5. §. 18.* Pignus obligatum habere creditor desinit, cum nihil ei debetur. 53 Usumfructum fundi tibi obligavi: eundem Titio obligasti, Titius eundem fundum vendidit, quid juris? venditio non valet. Nam pignoris nudus fructuarius proprietatem obligare, vel alienare non potest: solum usumfructum potest. *l. ult. ff. de usuris.* 55 Fundum pignoravi. Creditor eundem fundum pignorat. Novus ille creditor ex causa judicatum distrahit, novo creditori pecunia ab emptore solvitur: quid juris? fero emptori fundum evinco, *ut hic, l. 2. C. si antiquior credit.* 56 Id est, re non amplius integra.

Heres debitoris rem recuperat à secundo creditore, debito soluto, vel oblato. Salic.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Gemello.

SI creditor possessionem quæ à parentibus tuis pignoris juri fuerat obligata, non vendidit, sed alii creditori pignori dedit: examinata fide veri, poteris eam soluto [1] eo quod ex hac causa creditori [2] debetur, intercessu Præsidis provinciæ recuperare. P. P. XIII. Kal. Januar. ipsis IV. AA. Conss. 290.

1 Fundum à parentibus tuis pignori mihi datum Titio pignoravi, potes a Titio pignus recuperare debito mihi soluto, vel oblato, *ut hic*, & *l.* 40. *in fin. ff. de pignorat. l.* 13. §. 2. *ff. de pignorib.* vid. *l.* 4. ff. *quæ res pignor.* ut hoc modo, Resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis. *l.* 31. *ff. de pignorib. l. Fundor.* 13. & 2. *Fundum* 8. *& tit.* 9. 2 Tuo scil.

TIT. XXV.

DE PARTU PIGNORIS ET OMNI CAUSA.

I. Imp. Alexand. A. Mestriano.

PARTUS [3] pignoratæ [4] ancillæ in pari causa esse, qua mater est, olim placuit. P. P. Id. Maji, Agricola & Clementino Conss. 231.

II. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Annoso & Antonino.

CUm pignoris titulo mancipia vos obligasse pro mutua quam accepistis pecunia proponatis, horum mancipiorum operis [5] quas creditor accepit, vel quas percipere [6] potuit, in usuras computatis, & post in sortem extenuato debito residuum offerentibus, vel si non accipiat, consignatum deponentibus, mancipia vobis Præses provinciæ restitui jubebit. S. v. Kalend. Januar. AA. Conss.

3 Vide *leg.* 13. *l.* 26. *in fin. leg.* 29. §. 1 *ff. de pign. l.* 1 *ff. de Salviano inter.*

4 Id est, partus editus ante ancillam pignoratam non est pignori, nisi expresse convenerit: & ita intellige quod Paulus scribit 2. *sent.* 5. §. 2. post pignoratam, est pignori, *ut hic*, & *l.* 13. *in pr.* & *l.* 16. §. 2. *ff. de pignoribus.* nisi apud alium quam apud dominum partus sit editus. *dict.* §. 1. *in fin.* Editus apud debitorem est pignori: apud emptorem seu tertium postesseorem non est. 5 Creditor quas operas servi pignorati percepit aut percipere debuit: in usuras primum imputat, deinde in sortem, *ut hic*, *l.* 1. 2. 3. *l.* 12. ff. *de pignorat. l.* 11. ff. *de usur. l.* 9. *in fin.* ff. *de pignorib. l.* 1. ff. *de distract. pignor. l.* 10. §. 9. *ff. mandati.* 6 Vid. *Cuyac.* 11. *obs.* 31.

TIT. XXVI.

DE REMISSIONE [7] PIGNORIS.

Si servus manumittatur sciente creditore.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Proculo.

SI te manumissum, & in libertate moratum [8] sciente ea cui pignoris nomine obligatus diceris, Præsidi probaveris, ex consensu creditricis remissam pignoris obligationem apparebit: & per hoc jure manumissum, nec ab herede creditricis in servitutem peti posse, certum est. XII. Kalend. Maji, Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

7 Pignoris remissione jus pignoris perimitur. adde XX. D. VI.

8 Creditor, qui sibi pignoratum fervum sciens manumitti & in libertate morari patitur, jus pignoris remittit, facit *lex* 4. ff. *de servo pignor. facto.*

Si creditor consentiat alienationi fundi obligati.

II. Iidem AA. Materno.

SI probaveris te fundum mercatum, possessionemque ejus tibi traditam [9], sciente & consentiente ea, quæ sibi eum à venditore obligatum dicit, exceptione [eam] removebis. Nam obligatio pignoris, consensu & contrahitur [10], & dissolvitur. P. P. II. Idib. Feb. Antonino A. III. & Geta III. Conss. 209.

9 Qui rem pignoratam vendi & tradi patitur ac consentit, pignus remittit, *l.* 4. §. 1. ff. *quibus mod. pign.*

10 *l.* 9 *in fin.* ff. *eod. l.* 23. ff. *de pign. l.* 2. ff. *quæ res pignori. l.* 5. ff. *quibus mod. pign.*

Si creditor cum Republ. contraxerit.

III. Imp. Alexander A. Tauro.

SI ignorante, vel invito te debitor tuus, qui universa bona sua ob pecuniam debitam tibi obligaverat, cum Republica postea [11] contraxit, jus tuum non læsit. P. P. Id. April. Albino & Maximo Conss. 228.

11 Prior creditor hypothecarius, etiam privatus fisco tempore posteriori præfertur. *l.* 12. ff. *de distract. l.* 8. ff. *qui potior.*

Si creditor alienationi pignoris consenserit.

IV. Imp. Gordianus A. Aquilino.

CUm te à debitore mercatum proponas eam rem, quæ alii pignorata erat, si sciente eo, ac pignus suum remittente [12], eam mercatus [13] es, cum ejus consensu nexus pignoris evanuerit, si non nova [14] voluntas interceserit, quæ denuo obligationem pignoris constituerit, ea res velut obstricta non potest vindicari. P. P. XI. Kalend. Maji, Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

12 Expressim. Dixi *leg.* 2. ff. *eod.* alioquin silentium sine scientia non sufficit.

13 Vid. *Harm.* 3. *tit.* 5 §. 20.

14 Pignus remissum novo pacto potest restitui. vid. *Cuyac.* 19. *obs.* 27.

De pacto inutili.

V. Idem A. Asclepiadi.

DEbitum, cujus meministi, quod per pacti conventionem inutiliter [15] factam remisisti, etiam nunc petere non vetaris, & usitato more pignora vindicare. P. P. Id. Septemb. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. 242.

15 Pacto inutili pignus remitti non potest: utili potest. *l.* 1. 2. ff. *eod. l.* 11. §. 2. *ff. de act. pig. l.* 5 *ff. quib. mod. pig.* Imo potest, nam utcumque donatio pignoris sit inutilis, non potest tamen revocari, *l.* 1. §. 1. *ff. quib. mod. pig.*

De programmate.

VI. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Argio.

SI eo tempore, quo prædium distrahebatur, programmate [16] admoniti [17] creditores, cum [18] præsentes essent, jus suum executi non sunt: possunt videri obligationem pignoris amisisse. P. P. III. Id. Febr. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

16 Programmata, Galli *affiches & panonceaux.* Libellus publice propositus. Programma quid esset, dixi etiam ad *Nov.* 112. *cap.* 3. adde Paponem 18. *Arrest.* 6. *de encres & subhastations.*

17 Sunt enim monendi hi quorum interest. *l.* 26. §. 7. *ff. de fideicomm. libert. l.* 47. *ff. de re judic.*

18 Si pignus publice proscribitur, vel subhastatur, creditore præsente & tacente, jus pignoris remittere intelligitur, *ut hic*, & *l.* 8. ff. *eod.* Quid si creditore absente res ei pignorata proscribitur? juvari posse videtur, & ita judicatum à senatu Burdegalensi Paponius refert *dict. loco. Arrest.* 4. maxime si reipublicæ causa abfuit, aut pupillus fuerit. *l.* 6. §. 1. *ff. quibus ex caus. in possess.* sive minor sit deceptus in pretio, sive ex falsa causa decretum fuerit interpositum. *l.* 2. *l.* 5. §. 8. *de præd. & aliis rebus min. l.* 9. *ff. de rebus eor. qui sub tut.* adde *cap. constitutus* 8. *Extr. de in integr. rest. leg. pen.* §. *de integr.* vide *Arresta Burdegal. apud Paponem d. loco, Arrest.* 1. ut ita quarumdam gentium usu discessum sit à *l.* 5. *in fin.* ff. *de fide & jure hastæ.* 19 Creditor jubens debitori cautionem reddi, pignus remisisse intelligitur, *ut hic*, & merito. Nam & eo casu actum etiam id videtur, ne debitum, ff. *eod. ibi, etiam jus. l.* 2. *ff. de pact.* id est, quod chirographo continetur, petatur. *l.* 50. *ff. de leg.* 3. eo nomine debitori competit exceptio. *l.* 3. §. 1. *ff. de liberatione.* 20 Dixi ad *l.* 6. ff. *eod. l.* 1. §. *si propt. publicas pensitationes.* 21 Publicæ auctioni (ad privatam venditionem refer *leg.* 8. §. 15. *ff. eodem*) creditor contradicere debet: alioquin silentio jus pignoris amittit *hic*, & *l.* 6. ff. *eod.* ut binc constet, præsentiam tertii tacentis in actu alterius, eidem tertio nocere, qua in re vix certa potest tradi regula. Parris præsentia habetur pro consensu. *l.* 7. *ff. de sponsalibus. l.* 3. §. *de nupt.* tutoris non habetur, *l.* 3. *ff. de auct. præst.* subscribens testamento, non consentit. *l.* 39. *ff. de pignor. act.* contractui, consentit. *l.* 26. §. 1. *ff. de pit.* Divisio coheredum præsenti legatario non nocet. *l.* 34. *ff. de legat.* 2. Factum heredis præsenti fideicommissario non nocet. *l.* 92. *ff. de legatis* 1. socio aliquid faciente nocet. *l.* 28. *ff. comm. divid.* ut & coheredis coherede aliquid faciente. *l.* 12. *ff. de evict.* vel vicini vicino novum opus facienti. *l.* 19 *ff. de aqua & aquæ pluviæ.* Nemo fit silentio procurator in *l.* 8. §. 1. *ff. de procuratoribus.* silentio fit fidejussor. *l.* 4. *in fin. ff. de fidejuss. tutor.* vid. *Hotom.* 4. *obs.* 27. 22 Fiscalis hastæ fides facilo convelli non debet. 23 Si mandatarius solutionis pignus reddit debitori, mandatori jus pignoris remississe intelligitur.

tuenda pecunia, quam pro eo exolvisti, necnon etiam in usuris [24] ejus indemnitati tuæ prospicere. Nam si recepta [25] à creditore mancipia, quæ pignori fuerant data, hac mente socero tuo tradidisti, ut pignoris vinculum [tuum] dissolvatur: obligatio semel extincta instaurari non potest. P. P. x. Kalend. Octob. ipsis IV. & II. AA. Conss. 290.

24 In mandati actione contraria veniunt etiam usuræ. *l.* 1. *l.* 18. *l.* 19. ff. *mandati.*

25 Tuo creditori, cum id mihi mandasses, debitum solvi: pignus liberatum ubi reddidi, jus pignoris extinctum, *ut hic*, non tamen jus debiti. in *l.* 1. ff. *eod.* pignoris, inquam, ita ut pignus ubi semel datum revocare non possim, *ut hic.*

De alienatione pignoris.

X. Iidem AA. & CC. Quintiliæ.

REs pignoris hypothecæve jure creditoribus obnoxias, citra [26] consensum eorum debitores alienantes, præcedentem non dissolvunt obligationem. Dat. Kal. Decemb. AA. Conss.

26 Pignus citra consensum creditoris a debitore non potest alienari, *ut hic. l. ult.* ff. *eod. l.* 12. ff. *de distr. pig. l.* 15. ff. *de pign. & hyp.*

Si pignus, consensu creditoris alienatum, postea ad priorem dominum revertatur.

XI. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SOlita providentia utimur etiam de pignoribus, vel hypothecis rerum, quæ quibusdam creditoribus supponuntur, postea a debitoribus venduntur, vel alio modo transferuntur, creditore suum [27] consensum contractui præbente: & quodam legitimo postea modo [res] ad priorem dominum revertuntur. In hoc etenim casu diversæ sententiæ à legum prudentibus habitæ sunt, quibusdam dicentibus jus pignoris creditori renovari, propter [28] verbum *futurarum* [29] *rerum*, quod in generalibus hypothecis poni solitum est, aliis penitus extingui. Nobis autem visum est [30] quem, qui semel [31] consensit alienationi hypothecæ, & hoc modo suum jus respuit [32], indignum [33] esse eandem rem, utpote ab initio ei suppositam, vindicare, vel tenentem inquietare. Dat* Constantin. post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. ann. secundo 532.

27 Pignus consentiente creditore potest alienari, *ut hic*, & *l.* 10. ff. *eod.* finge pignus *l.* 1. ff. *de precario. l.* 1 ff. *de alien. jud. mut. caus.* ita alienatum postmodum in testatem debitoris redisse: num tacite pignus redintegratum est? non est. ff. *eod. ibi, indignum.* Imo est. *l.* 8. §. 7. *in fin. ff. quib. modis pign.* 28 Ratio dubitandi hæc fuit: Res futuras Titius mihi obligavit, pignus illud mihi obligatum, meo consensu alienatum, postmodum, me inscio, adquisivit idem Titius: pignus de quo quæritur mihi obligatum, censetur. Multi hunc casum singularem ignorantes contrarium responsuri essent, ut Salycetus hic notavit. 29 Formula generalis hypothecæ. 30 Hæc est XLVII decisio ex L. novis decis. Justinian. vid. Ingl. Ans. 31 *l.* 178. ff. *de reg. jur.* 32 Ratio decidendi. 33 Decisio.

TIT. XXVII.

ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM [34] PECUNIAM PIGNUS TENERI POSSE.

Per novationem voluntariam debitis principalis pignus extinguitur, nisi fuerit reservatum. Salic.

I. Imp. Gordianus A. Festo.

PIGNUS intercidit, si novatione [35] facta in [36] alium jus obligationis transtulisti, nec ut ea res pignoris nomine teneretur, tibi cautum est. Quod si pactum inter te eumque, qui postea dominus fundi constituta novam obligationem susceperat, intercessit, ut idem fundus tibi pignoris nomine teneretur, quamvis personali actione expertus feceris [37] condemnationem, pignoris tamen habes persecutionem [38]. At si [39] in possessione fueris constitutus nisi ea [quoque] pecunia tibi à debitore reddatur vel offeratur, quæ sine pignore debetur, eam restituere propter [40] exceptionem doli mali non cogeris. Jure enim contendis debitores [41] eam solam pecuniam, cujus nomine ea pignora obligaverunt, offerentes audiri non oportere, nisi pro illa etiam satisfecerint, quam mutuam simpliciter acceperunt: Quod in secundo [42] creditore locum non habet: nec enim necessitas ei imponitur chirographarium etiam debitum priori creditori offerre. P. P. Idib. Martiis, Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

34 *Chirographaria pecunia* est, quæ sine pignore creditur.

35 Novatione debiti voluntaria pignus remittitur. *l.* 11. ff. *de pignor. l.* 18. ff. *de novat.* id est, Pignus obligationis novatæ in obligationem novatam, nisi ex pacto non transfertur.

36 Novationis, seu delegationis definitio. *l.* 11. ff. *de novat.*

37 Id est, tibi condemnatus fuerit debitor. *d. l.* 11. *l.* 13. §. 4. *ff de pign.*

38 Adversus eum qui pignoris dominus constitutus est.

39 Fundum tibi obligavi in decem, delegavi tibi Titium, nulla facta mentione pignoris: fundum postea Titio vendidi: jus pignoris non habes, nisi cum Titio pactus fis de pignore. Quid si fundi possessio adhuc apud te est, *ut hic?* Fundi retinendi jus habes, etiamsi fine pignore pecuniam, id est, chirographariam tantum debeas, retinendi, inquam, adversus ipsum debitorem. *vers. jure enim contendis debitores* ff. *eod.* at non adversus secundum creditorem. ff. *eod. quod in secundo creditore, &c.*

40 *l.* 1. ff. *si res alien.* 41 De ipso debitore. 42 De secundo creditore.

TIT. XXVIII.

DE DISTRACTIONE [43] PIGNORUM.

Si creditor ex fructibus debitum consecutus est.

I. Imp. Alexand. A. Pacatæ.

FUNDUM pignori obligatum, si creditor ex [44] fructibus debitum [45] consecutus est, cum ipso jure pignus [ab] obligatione liberatum sit, distrahere minime potest. P. P. Idib. Jan. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

43 Dixi ad XX. D. V.

44 Creditor ex fructibus pignoris debitum consecutus, pignus distrahere non potest *ut hic.* adde *l.* 2. ff. *de partu pignor. l.* 9. ff. *de pignoribus. l.* 1. 2. ff. *de pign. act.*

45 Et usuras. dixi ad *d. l.* 2. adde *l.* 7 *in fin.* ff. *de pign.*

Creditorem rem litigiosam non vendere, quia debitor precario possidet.

II. Idem A. Maximæ.

CReditor, qui hypothecæ seu pignori rem sibi nexam vendidit, ligitiosam [46] rem non videtur vendere: quia precario [47] debitor possidet. PP. XII. Kal. Octob. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

46 Pignus sua natura non est res litigiosa, ideoque pignus citra vitium litigiosi vendi potest, *ut hic*, & *l.* 1. ff. *de litigiosis.*

47 Creditor pignus domino ac debitori precario possit concedere, *ut hic*, hujusmodi precario jus pignoris non remittitur. *l.* 3. ff. *de pactis.* nec ea precarii concessione jus pignoris vendidi, *ut hic.* Est vero precario possidere κατὰ παράκλησιν ἑτέρου. *Syn. Basil.* 25. *tit.* 7. c. 24.

Si non solidum servet creditor ex venditione pignoris.

III. Idem A. Luciano.

HYpothecis, vel pignoribus à creditoribus venundatis, in id, quod deest [48], adversus reum, vel fidejussorem [ejus] actio competit. P. P. III. Non. Novemb. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

48 Venditio pignoris non idonei residui petitionem non admit. Hyperochæ seu residui repetitio superest, *ut hic*, & *l.* 5. 9. ff. *eod. l.* 9. *in fin.* ff. *eod.* & *l.* 10. *in fin.* ff. *de act. l.* 8. *in fin.* ff. *si cert. pet. l.* 28. ff. *de reb. cred. l.* 9. *in fin. prin. ff. de distract. pig.*

Quæ observanda sunt à creditore distracturo.

IV. Idem A. Crescenti.

CReditor hypothecas, sive pignus cum proscribit, notum [49] debitori facere, & sibi bona fide rem gerere, & quando licet testato dicere [50] debet. Si quid itaque per [51] fraudem in pignore villæ venditæ commissum probare potes, ut inferatur actio, quæ eo nomine competit, adi eum, cujus de ea re notio est. P. P. Kalend. Jun. Fusco, & Dextro Conss. 226.

Si debitor sit paratus solvere residuum debiti.

V. Idem A. Sossiano.

SI residuum [52] debiti paratus es solvere, Præses provinciæ dabit [tibi] arbitrum: apud quem quantum [53] sit, quod superest ex debito, examinabitur: & sive ad Judicem venire adversa pars cessaverit, sive oblato superfluo ad venditionem prosiluerit: improba alienatio proprietatis tuæ jus non aufert. P. P. XII. Kal. Auguſt. Pompeiano & Peligno Conss. 232.

49 Debitor clam & creditore non denunciato pignus vendere non potest. Solenniter igitur & denunciato potest. facit *l.* 6. *l.* 8. ff. *de remiss. pig. l.* 3. §. 1. *in fin autem* ff. *de jure dom.* alias non sufficit creditoris silentium. *l.* 8. §. 11. *ff. quibus mod. pig.* 50 *l.* 1. ff. *si vendito pig.* 51 Id est, concedere, denunciate. 52 Dixi ad *l.* 3. ff. *eod.* Residui debiti oblatio pignoris venditionem impedit. adde *l.* 1. ff. *eod. l.* 2. ff. *debit. vend. pign. imped. non posse.* Goth. Vid. ad hanc l. Zarget. *de Except. part.* 3. *cap.* 2. *num.* 30. Ans. 53 Residuum debiti à judice æstimatur.

Si quid superfit ex debito.

VI. Imp. GORDIANUS A. Rogato.

QUamdiu[1] non est integra pecunia creditori numerata, etiamsi pro parte majore eam consecutus sit, distrahendi rem obligatam non amittit facultatem. P. P. XIII. Kal. Septemb. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

An venditio revocanda sit, & de fraude creditoris.

VII. Idem A. Caro.

SI cessante[2] solutione, creditor non reluctante lege contractus[3], ea, quæ sibi pignori nexa erant, distraxit, revocari[4] venditionem iniquum est: cum si quid in ea re fraudulenter[5] fecerit; non emptor à te, sed[6] creditor convincendus sit. P. P. Kal. Novembr. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

De oblatione debiti.

VIII. Idem A. Maximo.

SI priusquam[7] distraheretur pignorata possessio, pecuniam creditori obtulisti, eoque non accipiente, facta contestatione eam deposuisti, & hodie [quoque] in eadem causa permanet, pignoris distractio non valet. Quod si prius quam offerres, legem venditionis exercuit, quod jure subsistit, revocari non debet. P. P. III. Non. April. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

Quæ observanda sint in distractione pignoris, & de residuo debiti.

IX. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Cillo.

QUæ specialiter[8] vobis obligata sunt, debitoribus detrectantibus solutionem, bona fide debetis & solenniter vendere. Ita enim apparebit, an ex pretio pignoris debito satisfieri possit. Quod si quid deerit[9], non prohibemini cætera[10] etiam bona jure conventionis consequi. P. P. XIII. Kal. Jul. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO AA. CONSS. 287.

An creditor pignus emere possit.

X. Iidem AA. & CC. Ruffino.

ET qui sub imagine[11] alterius personæ quam supposuerat, jugiter[12] tenet: cum sibi negotium gerat, alienasse non videtur. Jure enim pignoris obligatum prædium, neque si per subjectam[13] personam creditor comparaverit, neque si sibi addixerit, debitori affert præjudicium; sed in eadem causa permanet, in qua fuit ante hujusmodi collusionem. Sane si[14] debitore distrahente comparaverit, consensu emptionem perfectam (si neque dolus[15] adversarii, neque metus[16] causa gesta arguentur) revocari[17] exemplo grave est. Si igitur poteris evidentibus probationibus monstrare creditorem[18] per suppositam imaginarii[19] emptoris personam semper possessionem tenuisse, nec vendita bona[20] fide prædia postea sinceriter comparasse, potes oblata pecunia cum usuris ad restitutionem creditorem compellere. P. P. III. Non. Octobr. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 296.

De muliere.

XI. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

MUlier[21], licet specialiter res pignori dederit pro alio[22], creditor eas distrahendi[23] non habet facultatem: nisi dissimulatione[24] marito obligante velut[25] proprias, creditoris ignorantiam circumscripserit. P. P. V. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS.

Si debitor distraxerit.

XII. Iidem AA. & CC. Zotico.

SI debitor[26] rem tibi jure pignoris obligatam, te non consentiente distraxit: dominium cum[27] sua causa transtulit ad emptorem. S. Prid. Kalend. Maji, *Heraclia*, AA. CONSS.

Si emptor in possessionem inductus non est.

XIII. Iidem AA. & CC. Theodotæ.

QUi prædium obligatum à creditore comparavit, si in[28] vacuam possessionem inductus[29] non est, nullam in rem actionem habet.

Si debitor rem obligatam teneat.

XIV. Iidem AA. & CC. Modesto.

SI in hoc, quod jure tibi debetur, satisfactum[30] non fuerit, debitoribus res obligatas tenentibus[31], aditus Præses provinciæ, tibi distrahendi facultatem jubebit fieri. P. P. XVI. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. CONSS.

Si debitor mancipia à creditore distracta sollicitaverit.

XV. Iidem AA. & CC. Avianæ.

OBligatis pignori mancipiis à creditore distractis ac traditis; si post debitor quondam hæc sollicitaverit: non venditori, sed emptori[32] contra possidentem in rem competit actio. Datum Kalend. Mart. *Sirmii*, CC. CONSS.

Si unus ex heredibus debitoris pro sua portione solverit.

XVI. Iidem AA. & CC. Sylvano.

UNus[33] ex multis debitoris, qui pignora tradiderat, heredibus, quod ab eo personali actione peti potuit, solvendo, res obligatas distrahendi creditori facultatem non adimit. S. III. Non. April. CC. CONSS.

De re vendita à creditore, cui non erat obligata.

XVII. Iidem AA. & CC. Agapæ.

REi creditor obligatæ generali sive speciali conventione, per creditorem alium, cui[34] non fuerat nexa, venundatæ non amittit persecutionem. D. Prid. Non. April. CC. CONSS.

Proprietatem transferri in emptorem.

XVIII. Iidem AA. & CC. Cajano.

QUi à creditore pignori obligatum prædium jure[35] emit, de proprietate[36] vinci non potest. S. VI. Kalend. Maji, CC. CONSS.

Si maritus uxori pecuniam credidit.

XIX. Iidem AA. & CC. Libyæ.

SI marius[37] tuus mutuam (licet tuam) dedit pecuniam; eorum, quæ pignoris titulo accepit, si ei non successisti, distrahendi nomine tuo nullam habes facultatem. S. VI. Id. Novemb. *Heraclia*, AA. CONSS.

De superfluo pretio pignoris, & re ex eo empta.

XX. Iidem AA. & CC. Sabino.

SEcundum placiti fidem, si nihil convenit[38] specialiter, pignoribus à creditore majore, quam ei debebatur, pretio distractis[39]; licet ex eo[40] fundus comparatus[41] sit, non super hoc in rem, sed in personam, id est, pignoratitia de[42] superfluo competit actio. S. VI. Id. Novemb. *Byzantii*, CC. CONSS.

---

1 Etiam pro residuo debiti justa retentio pignoris venditi potest (quamvis debito majus) *ut hic, & l. 3. C. quod l. 2. in fin. C. de rescind. vend. l. 25. §. 14. ff. famil. herc. l. 8. §. 2. l. 11. §. 4. ff. de pign. act.* adde *l. 3. §. 5. ff. de statul.* quia jus pignoris est individuum. *l. 65. ff. de evict.* atque ita pignus creditor vendere potest: etiamsi majorem crediti partem jam receperit, ac cum ita vendit, *eam vendidi* dicat. *Basil. 15. tit. 2. c. 18.*

2 *l. 2. in fin. C. de pign. act. l. 3. C. de pignorib. l. 4. l. 18 ff. de pign. act.*

3 *l. 8. in fin. C. quod. l. 2. C. si antiquior.*

4 Facta legitime venditio pignoris non revocatur: adde *l. 85. §. 1. ff. de reg. jur. & can. facientem 73. extr. de regulis in 6.*

5 Fraus venditoris bonæ fidei emptori non nocet. vid. *l. 1. C. si vendita pignor.*

6 *l. 5. C. si vendita pign.*

7 Præcedens oblatio pignoris venditionem impedit. subsequens factam non revocat. adde *l. 2. C. qui bon. ced.*

8 Pignora specialiter obligata priore loco distrahuntur: posteriore generaliter obligata.

9 Vid. *l. 3. C. qui potior.*

10 Id est, res generaliter obligatas. dixi ad *l. 2. ff. qui potior.*

11 Creditor per interpositam personam rem sibi pignoratam emere non potest, *ut hic*, adde *Paul. 2. sentent. 13. §. 4. l. 8. C. de pign. act.* adde *l. 54. ff. de oblig.* Palam potest emere. *l. 3. §. 3. C. de jure dominii.* aut ab ipso debitore. *l. 20. §. 3. l. 34. ff. de pign. actio.*

12 Qui jugiter tenet possessionem, eam non amittit.

13 *Suppositam, d. §. 4.*

14 *d. l. 20. §. 3. d. l. 34.*

15 *C. de dolo, & l. 5. C. de rescindenda vendit.*

16 *C. quod metus causa. l. 1. C. de rescind.*

17 *l. 7. C. de rescind.*

18 Dixi ad *l. 5. C. de legib.* adde *l. 26. C. de usur. l. 5. §. 3. ff. de autor. tut. Novell. 22. c. 27. vers. Namque ex secundis. Novell. 123. cap. 2. vers. præ omnibus illud.*

19 Actus *imaginarii* juris vinculum non obtinent. *l. 54. ff. de oblig.*

20 Bona fide, sinceriter. vid. *l. 1. C. de suffrag. l. 2. C. si propter publ. pensit.*

21 Licet mulier pro alio pignus dederit, non tamen id creditor distrahere potest, nisi marito res uxoris obligante, simulans ipsa non esse suas, creditorem ignorantem circumscripserit. *Syn. Basil. 6. tit. 36. ex lib. 25. tit. 7. capite 32.*

22 Mulier pro extraneo pignus dare non potest *l. 39. in fin. l. 40 ff. de rei vind.* 23 Inutile est pignus quod alii vendi non potest. 24 *l. 18 C. ad Velleian.* Mulier colludendo recte pignorat.

25 Si maritus res uxoris velut proprias obligavit, sciente & dissimulante uxore: obligatio non rescinditur. 26 Debitor pignus potest vendere, salvo jure creditoris. *l. 14. l. 15. C. de pignorib. l. 3. l. 10. C. de remiss. pignor. l. 18. §. 2 ff. de pign. action.* 27 *d. §. 2.* adde quæ notavi ad *l. 20. §. 1. ff. de adq. rer.* 28 Non venditione, sed traditione dominium transfertur. vid. *l. 20 C. de pact.* adde *Ulp. 19. §. 7. l. 9. C. de don. inter vir.* 29 Inductione vacuæ possessionis, quæ scil. in vacuam possessionem fit, dominium acquiritur. Non inductus itaque non fit dominus. 30 *l. 18 C. de adv. tut.* vid. *l. 4. C. de pign. act.* 31 Creditor pignus etiam apud debitorem constitutum potest vendere. 32 Emptori pignoris legitimo rei vindicatio competit in debitorem pignoris possessorem. 33 Vid. *l. 1. C. de luit. pign.* 34 Creditor chirographarius in præjudicium creditoris hypothecarii pignus vendere non potest. vid. *l. 2. C. de his qui in priorum cred.*

35 Pignus à creditore jure venditum debitor non evincit. 36 Effectus justæ emptionis.

37 Nummis uxoris pignus adquisitum, non ei uxoris, adde *l. 26. de pign.*

38 Justa est conventio, si convenerit, ut quod ex venditione pignoris redegerit creditor, id omne creditor sibi habeat, *ut hic*, propter incertum eventum venditionis (quem recte *fortem hastarum* vocat lex *pen. C. Th. de prædiis navicul.*) sicut e contrario, valet conventio, ut si creditor vel minimum redegerit in crediti vicem, eo sit contentus. *l. 25. §. 3. ff. de rei jud.* at non ita pactum legis commissoriæ in pignoribus admittitur. vid. *C. de pact. pign. & de l. com.* 39 Puta superfluo pretii. Emptum ex hypotheca, seu pretii venditi pignoris superfluo, non est debitoris. 40 Superfluum debitori restituit *l. ult. §. 5. C. de jur. dom. & reddi. l. 24. §. 2. in fin. ff. de pign. action.* 41 Quid si ex hypotheca comparet aut ea fit usus? usuras præstabit. *l. 6. in fin. ff. de pign. act.* quemadmodum si tardius idem superfluum reddidit. *l. 7. d. t.*

42 Dixi ad *l. 24. §. 2 ff. de pign. act.*

TIT. XXIX.

DEBITOREM VENDITIONEM PIGNORIS IMPEDIRE NON POSSE.

Debitor, in sua ultima voluntate non potest impedire, quominus creditor jure possit vendere prædia sibi obligata. Salic.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Marcello.

SI sunt qui emere prædia tibi obligata velint, non impediuntur scriptura[43] testamenti, qua complexus est debitor *nulla à se prædia venundari*, & pœnam addidit, *ut*[44] *fisci fierent*. Nec enim potuisse eum hujusmodi lege jus creditoris facere deterius, manifestum est. Datum VI. Kal. Maji, APRO & MAXIMO CONSS. 208.

Nisi debitor universum debitum offerat, non habet potestatem denunciandi creditori, ne pignora vendat, nec emptori, ne emat. Salicet.

II. Imp. GORDIANUS A. Nepoti.

DEbitoris[45] denunciatio[46], qui creditori suo, ne sibi rem pignori obligatam distrahat, vel his, qui ab eo volunt comparare, denunciat: ita demum efficax est, si universum[47] tam sortis, quam usurarum offerat debitum creditori: eoque non accipiente, idonea fide probationis (ita ut oportet) depositum ostendat. Nam si vel[48] modicum de sorte, vel usuris[49] in debito perseveret: distractio rei obligatæ non potest impediri: neque ea ratione emptor, tametsi sciat interpositam à debitore[50] denunciationem, malæ fidei fit possessor. P. P. III. Non. Augusti. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

43 Debitor venditionem pignoris testamento impedire non potest, *ut hic, & l. 114. §. 12. ff. de leg. 1.* adde *Cujac. 5. obs. 16.*

44 *l. 38. §. 3. ff. de leg. 3.*

45 Pignoris distractionem debitor non aliter impedire potest, quam si sortem universam & usuras offerat, vel saltem deponat. Nam si quid defuerit, non modo non impedit, sed ne emptor quidem malæ fidei possessor est. *Synops. Basil. 25. tit. 7. c. 43.*

46 Denunciatio debitoris non solennis pignoris venditionem non impedit. 47 Dixi ad *l. 5. C. de distract. pignor.* 48 Dixi ad *l. 6. C. de distract. pig.* adde *l. 2 C. de fidejuss. l. 25. §. 13. ff. familiæ. l. 9. §. 3 ff. de pignor. act. l. 85. §. 6 ff. de verb. obl.* 49 Adde *l. 4. C. de usur.* 50 Illegitima denunciatio debitoris emptorem pignoris in mala fide non constituit, nec rem litigiosam facit. *l. 1. C. de litigios.*

TIT. XXX.

SI VENDITO PIGNORE AGATUR.

Si creditor per fraudem minori pretio pignus vendidit, ad interesse debitoris tenetur. Salic.

I. Imp. ALEXANDER A. Agrippæ.

PRÆSES provinciæ aditus, si fuerit probatum, tuum creditorem, cui jus distrahendi pignora fuit, dolo[51] malo fundum vendidisse: quanti tua interest, restituere tibi eundem creditorem jubebit. Quod si[52] de bonis creditoris condemnati solvi pecunia non potuerit, & probatum fuerit, emptorem mala fide emisse: offerente[53] te pecuniam cum usuris, quanti fundus venit, restituere tibi fundum cum fructibus malæ fidei emptorem jubebit. P. P. Kal. Septemb. ALEXAND. A. CONS. 223.

Si creditor per fraudem minori pretio pignus vendidit, ad interesse debitoris tenetur. Salic.

II. Idem A. Æmiliano.

SErvos, quos nullo[54] jure à creditore veniisse dicis, pater tuus, vel[55] tu, si hereditas ejus ad te pertinet, à possessoribus petere potes. Quod si usucapti[56] sunt, petat pater tuus pretium eorum à creditore, qui non jure eos vendidit. P. P. III. Kal. Januar. ALEXAND. A. CONS. 223.

Debitor, vel ejus heres pignus non jure distractum potest vindicare, nisi sit usucaptum. Salic.

III. Idem A. Claudio.

SI uxor tua Præsidi provinciæ probaverit, cum aureos triginta deberet, servos suos amplioris pretii per gratiam[57] aureis viginti[58] creditorem vendidisse, eumque solvendo[59] non fuisse: jubebit[60] emptores, recepto pretio, restituere servos. P. P. XVI. Kalend. Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Debitor pignus jure non distractum potest à possessoribus vindicare, vel pignoratitia cum creditore agere. Salic.

IV. Imp. GORDIANUS A. Eudemo.

CUm[61] contra bonam fidem venditionem obligatæ possessionis à creditore factam alleges, non observatis[62], quæ in distrahendis pignoribus celebrari consueverunt, adito Præside provinciæ experire actione competenti non tantum adversus creditorem, verum etiam[63] adversus possessorem, si fraudem eum participasse[64] cum creditore docere potueris: ut revocatis, quæ mala fide gesta constiterit, & fructuum ratio, & damni, quod irrogatum apparuerit, haberi possit. P. P. Kal. April. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

Emptor, qui participat fraudem, tenetur in subsidium, si creditor non est solvendo. Salic.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Noniæ.

SI creditore pignus, priusquam ei satisfieret, distrahente, non per collusionem emptor comparaverit, successor[65] ejus de superfluo[66], non emptoris heres, qui rem possidet, conveniendus est. S. XVI. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

51 *l. 4. C. l. 7. C. de distract. pignor.*

52 Debitori in emptorem malæ fidei restituitur in rem actio, creditore, qui pignus vendidit, non idoneo. *l. 3. C. eod.*

53 *l. 9. ff. de rescind.* Imo emptori malæ fidei pretium offerri non oportet, cum pretium amittere debeat. vide *l. 27. C. de evict.*

54 Id est, non observatis solennitatibus. *l. 4. C. eod. l. 2. C. si propt. publ. pensio. l. 3. C. si adversf. fisc.*

55 Vid. *Cujac. 7. obs. 26. in fin.*

56 Debitor ejusve heres pignus non jure distractum vindicare potest, nisi sit usucaptum: quo casu venditor de pretio tenetur.

57 Et ita dolo malo. *l. 1. C. eod.*

58 Id est, minore pretio.

59 *l. 1. vers. quod si. C. eod.*

60 Emptor fraudis particeps tenetur in subsidium, si creditor non est solvendo. *d. l. 1. l. 4. C. eod.*

61 Vid. *Cujac. 8. obs. 28.*

62 Id est, omissis solennibus, id est, indictionibus, adjectionibus, licitationibus: vel si is vendidit, qui jus vendendi non habuit.

63 Discusso tamen prius venditore.

64 *l. 3. C. eod.*

65 Actio *de superfluo* datur in heredem venditoris, non emptoris.

66 *l. 7. C. de distract.*

1 Jus luendi pignoris an præscribatur. dixi ad *l.* 15. *ff. de usucap.*

2 Id est, quibus modis pignus solvitur. xx. D. VI. est enim luere, solvere. Varro 4. & 5. *de lingua.* hinc reluere, resolvere *Fest. in Reluere.* sic Festo *reluit*, est solvit.

3 *l.* 16. *ff. de distr. pign. l.* 8. §. 2. & *l.* 9. §. 3. *ff. de pig. act.*

4 Quod hic dicit actione personali tempore sublata durare posse hypothecariam, contra juris principia est. Nam subducta principali non remanet hypothecaria. vid. *Cujac.* 15. *obs.* 23. Sed conjungenda est hæc lex superiori hoc modo: Debitori pignoris duo heredes fuerunt: si pro sua parte illi solverint, omni jure actio personalis tollitur: at non hypothecaria qua heredes tenentur in solidum propter indivisam pignoris causam. *l.* 65. *ff. de evict.* vid. *Cujac.* 5. *obs.* 32. Aliis quoque casibus, finita etiam personali actione, durat hypothecaria, ut si creditor non merito cauſſe, sed merito & culpa sua principalem litem amiserit. forte quia male instituit, plus petiit, judicio non adfuit. *l.* 30. §. 1. *ff. ad l. Aquil. l.* 27. *ff. de pign. act. l.* 9. §. 1. *ff. de solutionibus.* Nam in causa hypothecaria nullum simile vitium arguitur. vide *Cujac. hic.* 5 Hypothecaria durat, sublata personali, *ut hic*: quod verum esse dicitur, etiamsi personalis actio sit sublata, vel præscriptione triginta annorum ex *l. sicut.* 3. *ff. de præscript. triginta annorum. Bald. Salycetus hic. Castrensis in l. eos.* 26. *ff. de usuris.* vel confusione successionum. *l. debitori.* 7. *ff. de pactis. & ibi Alex. l. debitor.* 59. *ff. ad Trebell. text. & gl. in l. ex sextante* 30. §. *Latinus* 1. *ff. de except. rei judic.* Quinimo sublata fidejussoria actione durat etiam hypothecaria. *l. cum quis* 38. *in fin. & ibi Bart. ff. de solut.* Nam fidejussoria obligatio, neque initio, neque ex post facto sine principali potest subsistere. *l. si heres* 73. *ff. ad Trebell.* hypothecaria ex post facto sine principali potest consistere. *Doctor. hic Castrens. in l. ult. ff. de fide instr.* Quid si sententia absolutoria lata est pro debitore adversus creditorem? Quid si jurejurando sibi à creditore delato, debitor juravit se debitorem non esse? Quid si principalis ipsa obligatio pacto seu conventione sublata est? Quid si quoquo justo modo satisfactum est creditori? hypothecaria superioribus casibus una cum ipsa principali actione sublata intelligitur. *l.* 1. *in prin. & §. ult. l. solvitur.* 5. *in fin. &* §. 1. *l. item liberatur.* 6. *ff. quib. mod. pign. ff. cum solvendæ.* 4. *ff. de distract. pign.* Quid quæ vita quodque spatium est personalis & hypothecariæ? Personalis triginta annorum: hypothecariæ adversus debitorem, & heredes ejus & adversus posteriores creditores debitore superstite quadraginta annorum est. *l. cum notissimi* 7. *ff. de præscript.* 30 *ann.* Citius perit iis casibus personalis quam hypothecaria, *ut hic, l. qui occidit.* 29. §. 1. *ff. ad l. Aquil. l. debitor.* 59. *ff. ad Trebell.* vide *Balbum tractatu de præscript.* 4. *parte* 4. *num.* 2. *Bart. in l.* 17. *ff. de fidejuss.* 6 Soluto, satisfacto, aut compensato debito, pignus petitur, *ut hic. leg.* 1. *ff. de pignor. l.* 7. *ff. de distr. pignor. l.* 4. §. 1. *ff. de reb. credit. l.* 11. §. 3. §. 5. *ff. de pignor. actione. l.* 11. *l.* 12. *ff. de pignorib. l.* 6. *ff. quib. mod. pign.* §. *ult. Instit. quib. mod. re.* sed & instrumentum. *l. ult.* §. *ad exhibend. l.* 2. §. *de condict. ex lege. l. ult.* §. *de solut. l.* 18. *ff. ad exh.*

7 Res in solutum dari potest. 8 De residui oblatione adde *l.* 9. §. *de pignor.* 9 Mora factum repræsentat. 10 *l.* 1. §. 6. *ff. de oblig.*

TIT. XXXI.

DE LUITIONE PIGNORIS.

Nisi debitum integraliter solvatur, pignus non recuperatur. Bald. Justus emptor non debet pati controversiam: sed debet convenire creditor, vel ejus heres. Bald.

1. Impp. SAVERUS & ANTONINUS AA. Antiochiæ.

QUI pro parte heres extitit: nisi 3 totum debitum exolvat, suam portionem ex pignoribus recipere non potest. PP. III. Kal. Apr. ALBINO & ÆMILIANO Conss. 207.

Actione personali sublata tempore, potest durare hypothecaria. Salic.

II. Imp. GORDIANUS A. Domitio.

INtelligere debes vincula pignoris durare 4 personali actione submota 5. P. P. XII. Kal. Jun. SABINO, & VENUSTO Conss. 241.

Soluto debito, vel aliter satisfacto, potest creditor pignoratitia convenire. Bald.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Floro.

SI reddita 6 debita quantitate, vel rebus 7 in solutum datis sive distractis, & compensato pretio, satis ei, contra quem supplicas, factum esse adito Præside provinciæ probaveris: vel si quod residuum 8 debetur, obtuleris, ac, si non acceperit, deposueris confignatum: restitui tibi res pacto pignoris obligatas providebit: cum etiam Edicto perpetuo actione proposita, pecunia soluta creditori, vel si per 9 eum factum sit, quominus solveretur: ad reddenda 10 ea, quæ pignori acceperat, jure eum satis evidenter urgeri, manifestum est. S. VI. Id. Oct. AA. Conss.

TIT. XXXII.

SI UNUS EX PLURIBUS HEREDIBUS CREDITORIS, ET DEBITORI SIBI PARTEM SUAM DEBITI SOLVERIT, VEL ACCEPERIT.

Inter heredes creditoris personalis actio dividitur pro rata, non realis hypothecaria. Salic.

1. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Tauro.

MANIFESTI, & indubitati juris est, defuncto creditore 12 multis relictis heredibus, actionem quidem personalem inter eos lege 13 XII. tabularum dividi 14: pignus vero in solidum unicuique teneri. Dat. XII. Kalend. Maji, ipsis AA. IV. & III. Conss. 258.

Licet actio personalis dividatur pro rata inter heredes debitoris, non tamen hypothecaria, sed unusquisque conveniatur pro rebus à se possessis. Salic.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Claudiæ.

ACtio quidem personalis inter heredes 15 pro 16 singulis portionibus quæstita scinditur 17: pignoris autem jure multis obligatis rebus, quas diversi possident: cum ejus vindicatio non 18 personam obliget, sed rem sequatur: qui possident, tenentes non pro modo singularum rerum substantiæ conveniuntur, sed in solidum: ut vel totum debitum 19 reddant, vel eo, quod detinent, cedant. S. V. Nov. * *Antiochiæ.*

11 *l.* 16. *ff. de distr. pign. l.* 1. *ff. de exceptionib.*

12 De creditoris heredibus, adde *l.* 11. §. 4. *ff. de pign. act.*

13 Dixi ad *leges* XII. *Tabul. lib.* 2. *tit.* 21. §. 2. §. 3. *l.* 25. §. 13. *ff. familiæ.* adde *l.* 6. *ff. familiæ.*

14 Personalis actio dividua: pignoratitia, seu hypothecaria actio individua, *ut hic, & l.* 2. *ff. eod. l.* 65. *ff. de evictionibus.*

15 Debitoris scilicet.

16 Vide *l.* 1. *si cert. petat.*

17 Dixi ad *l.* 1. *ff. eod. l.* 2. *ff. de act. her.*

18 Pignus non personam, sed rem sequitur. *l.* 18. *ff. de pign. & hyp. l.* 17. *ff. de pign. & hyp.*

19 Hæc lex pertinet ad heredes debitoris, ut superior ad heredes creditoris.

TIT. XXXIII.

SI PIGNORIS CONVENTIONEM NUMERATIO PECUNIÆ SECUTA NON FUERIT.

Debitor potest creditorem, qui pecuniam non numeravit, ad restitutionem pignoris convenire. Salic.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Illaro.

SI pecuniam 21 tibi non esse numeratam, atque ideo frustra cautionem emisisse adseris, & pignus datum probaturus es, in rem experiri potes: nam intentio 22 dati pignoris, neque redditæ pecuniæ, non aliter tenebit, quam si de fide debiti constiterit. Eademque ratione veritas servetur, si te 23 possidente pignus adversarius tuus agere cœperit. P. P. Kal. Sept. LATERANO & RUFINO Conss. 198.

II. Imp. ALEXANDER A. Peregrino.

SI (ut nunc adseveras) nihil creditor numeravit uxori tuæ, quæ pignus dedit, sed inanem 24 extorsit cautionem: mendaci scriptura contra fidem veritatis obligari ejus res non potest. Sine die & consule.

20 Adde titulum *de non numerata pecunia*, & *de dote cauta non numerata.*

21 *l.* 1. *ff. de non num. pecun.*

22 Id est, exceptio, cujus hæc fuit formula, ὡσὰν εἰ μὴ δόθοιτο τὸ χρέος. Græci hic: hæc est exceptio dati pignoris Creditor ex detentione pignoris numeratam à se pecuniam colligebat, necdum sibi redditam à debitore. Conclusio est infirma: recurrendum est enim ad ipsam rei gestæ veritatem, ideoque non continuo verus creditor censebitur, qui pignus possederit aut possidebit. 23 Qui debitor dicebatur, scil. ideoque nuda conventio pignoris causa pignoris constituti non secuta, nihil efficit.

24 Inanis hypotheca est, pecunia non numerata.

TIT. XXXIV.

DE JURE DOMINII IMPETRANDO.

Impetrans possidere pignus jure dominii, debet exprimere nomina debitorum cessantium, & solennia peregisse.

1. Imp. ALEXANDER A. Nicolæ.

DOMINII jure pignora possidere desiderans, nomina debitorum quos in solutione cessare dicis, exprimere, & an solennia 27 peregisti, significare debuisti: dummodo scias omnia bona 28 debitoris, quæ pignori dedit, ut universa dominio tuo generaliter addicantur, impetrare te non posse. P. P. XIV. Kal. Dec. ALEX. AUG. III. & DIONE Conss. 230.

II. Imp. GORDIANUS A. Justæ.

SI creditor pignus jure dominii à nostra 29 serenitate possidere petiit, & post formam rescripti alio anno usuras 30 à vobis acceperit, à beneficio impetrato recessisse videtur. P. P. prid. Decemb. PIO & PONTIANO Conss. 239.

Antiqua observatione sublata, debitor moneatur, ut certo tempore solvat: quo elapso, à principe dominium impetratur. Bart.

III. Imp. JUSTINIANUS 31 A. Demostheni P. P.

VEtustissimam observationem 32 quæ nullatenus in ipsis rerum claruit documentis, penitus esse duximus amputandam, immo magis clarioribus remediis corrigendam. Igitur in pignoribus quæ jure dominii possidere aliquis cupiebat, proscriptio 33 publica, & annus 34 luitionis antiquitus introducti sunt: pignus autem publice proscribitur, neque videmus, neque (nisi tantummodo ex librorum recitatione) audivimus.

§. 1. Sancimus 35 itaque, si quis tem creditori suo pignoraverit, si quidem in 36 pactione 37 cautum est, *quemadmodum debet pignus distrahi*, sive in tempore, sive in aliis conventionibus, ea observari 38, de quibus inter creditorem & debitorem conventum est. Sin autem nulla pactio intercesserit, licentia dabitur fœneratori ex denuntiatione 39 vel ex sententia judiciali 40, post 41 biennium ex quo attestatio missa, vel sententia prolata est, quæ numerandam, eam vendere 42. §. 2. Sin vero nemo 43 est qui comparare eam maluerit, & necessitatium fiat creditori saltem sibi eam jure dominii 44 possidere: in hujusmodi casibus [hanc] causam esse observandam censemus, ut sive præsens sit debitor, denunciatio ei scil. post biennium mittatur: sive abfuerit, provinciale tribunal creditor petat, & judicem certiorare 45 festinet, quatenus ille eum requisierit, certo tempore super hoc ab eo statuendo: ut fiat debitori manifestum per apparitionem 46 judicis, quod à creditore petitum est: & certum tempus statuatur, intra quod si fuerit inventus debitor, debet is qui pecunias creditas accepit, debitum offerre, & dignus recuperare. §. 3. Sin autem nullatenus fuerit inventus, Judex certum tempus definiat intra quod ei licentia dabitur sese manifestare, & offerre pecuniam, & pignus à pignoratione liberare. Sin autem tempore statuto, vel minime fuerit inventus, vel creditam pecuniam totam offerre noluerit: tunc creditor adeat culmen principale, & precibus porrectis, jure dominii [à nostra serenitate] habere eamdem rem expetat, habeatque ex divino oraculo ea in suo dominio. †. Et postquam hoc fuerit subsecutum, pietatis intuitu habeat debitor intra 47 biennii tempus in suam rem humanum regressum 48, ex die sacri oraculi numerandum: & liceat ei creditori qui jam dominus factus est, offerre debitum cum usuris, & damnis vitio ejus creditoris illatis: quorum quantitatem creditor debet suo juramento 49 manifestare, & suum pignus recuperare. Sin autem biennium fuerit elapsum, plenissime habeat rem creditor, idemque dominus jam irrevocabilem factam.

§. 4. Sed si quidem minus 50 in pignore, plus in debito inveniatur: in hoc quod noscitur abundare, sit creditori omnis ratio integra. Sin autem ex utraque parte quantitas æqua 51 inveniatur, sine omni dubitatione totam rem antea pignoratam retineat. Sin autem minus 52 quidem in debito, amplius 53 autem in pignore fiat: tunc in hoc, quod debitum excedit 54, omnia debitori jura integra lege nostra servabuntur: creditoribus quidem fœneratoris non suppositum, aliis autem debitoris creditoribus, vel ipsi debitori servatum. Et ne ex communione fiat aliqua difficultas, licentia dabitur creditori, seu domino, æstimationem superflui debitori, vel creditori debitoris cum competenti cautela in eum exponenda offerre 55. §. 5. Sin vero creditor postquam jure dominii hoc possideat, vendere hoc maluerit, liceat quidem ei hoc facere: si quid autem superfluum sit, debitori servare 56. Sin autem dubitatio exorta fuerit pro venditione, utpote viliore pretio facta, sacramenti 57 religionem creditor præstare compellatur, quod nulla machinatione, vel circumscriptione usus est: sed tanti 58 vendiderit rem, quanti potuerit venire: & hoc tantummodo reddi debitori quod ex juramento superfluum fuerit visum. Sin autem ex jurejurando [etiam] minus habuisse creditor inveniatur, in residuum habeat integram actionem. §. 6. Æstimationem autem pignoris, donec apud creditorem eundemque dominum permaneat, sive amplioris sive minoris, quantum ad debitum quantitatis est, judicialis esse volumus disceptationis: ut quod Judex 59 super hoc statuerit, hoc in æstimatione pignoris obtineat. Dat. XV. Kal. Aprilis, *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

25 Adde *l.* 14. *ff. de pign. act. l.* 63. *in fin. ff. de acq. rer. dom.* Jus ad dominii quemadmodum interpretatur, vide in *l. ult. C. eod. l.* 63. *in fin. ff. de acq. rer.* 26 Vide Balduinum 4. *stricti.* & Rebuffus undecim folennia hujus actionis non servari in Gallia. *Perezius hic. Costalius. Rosset. g. mihi mer.* 163.

27 *l.* 3. *C. eodem.* his solennibus continetur denunciatio debitori facta. *l.* 4. *ff. de dist. pig. Paul.* 2. *sent.* 13. §. 5. *l.* 78. §. 6. *ff. ad Trebell.* proscriptio. *Plin.* 7. *ep.* 11. *l.* 3. *in pr. C. eod.* hastarum solennitas. adde *l.* 6. *ff. de remission. pign.*

28 Specialis hypothecæ dominium princeps potest addicere, non autem generalis.

29 *l. ult. C. si in causa judic. l.* 24. *ff. de pig. act. l.* 59. *ff. ad Treb. l.* 63. *in fin. ff. de acq. rer.*

30 Dominio impetrato renunciat qui usuras à debitore recipit. *l.* 4. *ff. de pactis int. emp. l.* 8. *ff. de usur. l.* 7. §. 1. *vers. quæritur in fin ff. depositi.* Adeo enim contrario beneficium amittitur. *l.* 2. *ff. de his quæ vi metusve causa. l.* 4. §. 2. *in fin. l.* 7. *ff. de lege commiss. l.* 13. *ff. de usur.*

31 Fit hujus legis mentio §. 1. *Instit. quib. alien. licet.*

32 Dixi ad *l.* 1. *C. eod.*

33 *Plinium* 7. *epistol.* 1. *l.* 4. *ff. de distract. pign.*

34 *l.* 63. *in fin. ff. de adquir. rerum dominio.*

35 *Syn. Basil.* 25. *tit.* 7. *c.* 57.

36 *l.* 4. *C. de pignorat. act.*

37 Pacta pignoribus adjecta servanda. Quid si nihil convenit, sed post rem judicatam, vel denunciationem biennium prætereriit? pignus vendere licebit. *vers. sin autem.* Quid si creditor emptorem non inveniat, adeoque necesse sit, creditorem jure dominii rem possidere? Præsenti debitori denunciabitur: absens judicis decreto atque officio intra certum tempus requiretur: si inventus debitum solverit, pignus recuperabit. §. 2. *C. eod.* si nusquam apparuerit, rursum judex tempus statuet intra quod veniat, & debitum solvat & pignus recuperet. Quid si ne tum quidem compareat: aut certe compareat, partem tantum debiti offerens? adito principe, creditor pignus jure dominii impetrare poterit. §. 3. *C. eod.*

Quid? debitor num perpetuo jus dominii ita amittit? non amittit. Nam jus ei est debiti offerendi una cum usuris & damnis creditori datis, quæ juranscreditor indicabit, §. 3. *vers. & postquam.* Quid si hoc rursus biennium elapsum fuerit? jus omnino suum amittet sine ulla rei recuperandæ spe. *Synopf. Basil.* 25. *tit.* 7. *c.* 57. (His adde quædam ex *Harmen.* 3. *tit.* 5. §. 34.) Et his quidem modis jus dominii impetrari olim solitum fuit. Creditor primum pignus possidebat, ac venale proponebat. Nam invento emptore, vel minus idoneo, à principe impetrabat, ut sibi jure dominii tenere habereque liceret: dato anni spatio debitori pignoris luendi ac revocandi. Anno elapso creditor deinceps ex rescripto principis pro dominio pignus possidebat: adde Brissonium 4. *select.* 9. 38 *d.* §. 11. 39 *Paul.* 2. *sent.* 13. §. 5. 40 Vide *l.* 1. *l.* 2. *ff. in causa judic.* 41 Creditor, etiamsi nihil de eo convenit, potest pignus distrahere post biennium, si tamen debitori denunciaverit, vel judex pronunciaverit pecuniam solvi. vid. *l.* 4. *ff. de pignorat. act.* Goth. Putant alii ex *d. l.* 4. distractionem pignoris etiam ante biennium fieri posse. late Arun. *exerc.* 12. *th. ult.* Donell. *de pignor. cap.* 12. ANS. Adde Treutler. *vol.* 2. *disputat.* 1. *thes.* 8. *litt. g.* & ibi Bachov. S. L. 42 De venditione pignoris. 43 *l.* 3. §. *de execut. rei jud. l.* 2. *l.* 3. *ff. in causa judic. l.* 15. §. 3. *ff. de rei jud.* 44 De dominii impetratione. 45 Admonere. 46 Per officia. 47 Non invento tempore, creditori à principe jus dominii adjudicatur: sed tamen intra biennium debitor soluta sorte & usuris id recipere potest. 48 De luitione pignoris. 49 Creditor expensas à se factas in pignore, juramento definit.

50 Si minus in pignore, plus in debito. adde *l.* 10. *C. de obl.* 51 Si tantum in pignore, quantum in debito. 52 Si minus in debito, plus in pignore. vide *l.* 42. *ff. de pignor. act. l. ult. C. de distract. pign.* 53 Quid si in fundo sic addicto creditor thesaurum invenit? vide *l.* 63. *ff. de acq. rer. dom.* 54 Superfluum pretii creditori non est obligatum. 55 Vide *d. l.* 42. 56 Vide *l. ult. C. de distract. pign.* 57 De juramento creditori delato dixi ad *l.* 9. §. 1. *ff. de rebus.* 58 Id est, justo pretio. 59 Judex æstimationem pignoris definit.

1 De quibus quæstionibus dixi ad *l. un. C. de usur. pign.* adde *Ant. Faber. C. de distract. pign.* adde *Ant. D. 1.*

2 De lege commissoria pignorum adde Ciceronem *13. epist. fam. 66.*

3 *lib. C. Theod. 2.* facit *18. ff. 3. Paul. 2. sent. 13.* quæ & fiduciaria: fiducia dominium transfertur in creditorem, non pignus. *l. 35. in fin. ff. de pign. act. Ispid. c. Etym.* Fiducia funcis *Cicero pro Flacco.* In Longobardia legibus fiducia fit mentio. *1. 3. de don. quæ cum dotis. l 2. C. de probib. alien. mbr. & C. Th. l. 9. C. de insoffr. bis quæ sub cyrannis.* Salomon *l. 4.* Pecuniam mutuam postulavit, nihil quidem loco fiduciæ pignoris ve, vel argenti seu pecuniæ, vel obligans prædiorum: Ambrosius *c. 12. de Tobia.* fiduciam vocat.

4 Pactum commissorium, id est, lex commissoria. *l. 3. ff. de lege comm.* pignoribus alienum. *pri. ead.* adde *l. 38. ff. de minor.* Quid his verbis intelligitur? hoc scil. non ut creditor pignus habeat emptionis jure, sed ut id creditor jure suo distrahat, *ut hic.* unde colligunt, pactum potius censeri superfluum esse, quam juri contrarium. 5 Pactum, ut pignoris fiat dominus creditor, si intra certum tempus pecunia ei soluta non fuerit, invalidum est, *ut hic. Synops. Basil. 25. tit. 7. c. 60.* 6 Vide *l. 4. C. de pign. act.* 7 Cum rei quam tibi vendideram, fieret tibi controversia, pignus dedi, adversus actorem judicatum est: pignus utique jure possum petere, ut cessante causa propter quam pignus datum est, pignus reddi oporteat. 8 Vide *l. un. C. Theod. cod.*

9 Captiosa lex commissoria in pignoribus. Lex hujusmodi fuit, ut si ad diem pecunia soluta non esset, pignus creditor sibi haberet, id est, perpetuo jure apud creditorem remaneret: Huic conventioni fraus inest maxime, quoties pro ære modico debitor pretiosa monilia supponit.

10 Absoletur lex pignorum commissoria, *ut hic*: Absoletur eadem in Feudis 1. *Feud. 29.*

11 Lex ad præsentia & futura pertinet. *l. 7. C. de legibus.* interdum trahitur ad præterita. vide *l. un. §. 4. C. de contractib. jud.* Goth. Adjectione tamen juramenti ejusmodi pactum valebit. Gloss. in *cap. 9. Extr. de jurejur.* Vid. Rittershus. *de differ. lib. 3. cap. 4.* Ant. Merend. *Controv. lib. 1. cap. 2.* Ans.

TIT. XXXV.

DE PACTIS PIGNORUM ET DE LEGE COMMISSORIA; IN PIGNORIBUS RESCINDENDA.

Lex commissoria in pignoribus nihil operatur.

I. Imp. Alexander A. Victorino.

QUi pactus est, *Nisi intra certum tempus pecuniam quam mutuam accepit, solverit, cessurum sit creditoribus*, hypothecæ venditionem non contraxit [6]: sed id comprehendit, quod jure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat. Communi itaque jure creditor hypothecam vendere debet. PP. Id. Octob. Alexandro A. Cons. 223.

Pactum quod res vendita non avincatur, alia res pro ea obligata debitoris reddatur, est validum & servandum. Bald.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Dionysio.

SI fundi nomine quem vendideras, emptori ab alio mota proprietatis quæstione, alterum fundum pro ejus evictione pignoris hypothecæve titulo emptionis instrumentis ea lege dedisti, *Ut? quem secundo tradideras, si is quem vendideras, evictus non fuerit, obtineat:* de hoc contra eum qui moverat quæstionem lata sententia: emptori parata securitate circa eum quem obligaveras restituendum: conventionis fidem impleri (si negotium integrum est) Præses jubebit. S. Kalend. Decemb. *Sirmi*, AA. Conss.

III. Imp. Constantinus A. ad populum.

QUoniam [8] inter alias captiones [9] præcipue, commissoriæ [pignorum] legis crescit asperitas, placet infirmari eam, & in posterum omnem ejus memoriam aboleri [10]. Si quis igitur tali contractu laborat, hac sanctione respiret, quæ cum prætextis [11] præsentia quoque repellit, & futura prohibet. Creditores enim re amissa jubemus recuperare quod dederunt. Dat. II. Kalend. Feb. *Serdicæ*, Const. A. VII. & Constantio C. Conss. 326.

TIT. XXXVI.

DE EXCEPTIONIBUS [12] SEU [13] PRÆSCRIPTIONIBUS [14].

De debitoribus hereditariis.

I. Imp. Antoninus A. Claudio.

DEbitores quidem hereditarii unicuique heredum pro portione hereditaria, antiqua lege [15] obligati sunt. Sed si eis heredibus omnem pecuniam exolvisti, quibus nomen [16] patris tui testator in divisione adscripserat [17], doli mali exceptione [18] adversus alios [19] agentes tueri te potes. PP. x. Kal. Aug. Duobus & Aspris Conss. 213.

De exceptione rei judicatæ.

II. Idem A. Julio.

PRo portione tua, qua domum ad te pertinere dicis, si judicatum non est, actionem dirigere potes. Nam exceptio rei judicatæ ei [20] demum obstat, vel successoribus ejus, inter quos cognitum super ea re & pronunciatum est. P. P. xv. Kalend. Martii, Antonino A. iv. & Balbino Conss. 214.

De exceptione pacti & replicatione doli.

III. Idem A. Vitali.

ADversus fratrem [21] tuum quondam tutorem legitimum tutelæ judicio si expertus non es, proposita actione consiste: nec timueris exceptionem pacti, si in ea fraudem [22] dolumque admissum probare [23] potes: nam replicatio [24] doli opposita [25] bonæ fidei judicium facit, & commentum fraudis repellit.

De dilationibus.

IV. Imp. Alexander A. Juliano & aliis.

CUm [26] nondum [27] finitam sententia causam, sed dilatam allegetis, non est dubium, omnes integras defensiones [vobis] esse. P. P. II. Non. Octobr. Maximo II. & Æliano Conss. 224.

De vi.

V. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Basilio.

LIcet *Unde vi* interdictum intra [28] annum locum habeat, tamen exceptione [29] perpetua succurri ei, qui per vim expulsus post retinuit possessionem, auctoritate juris manifestatur. v. Kal. Majis, *Tralli*, AA. Conss.

De exceptione pacti & replicatione doli.

VI. Iidem AA. & CC. Helenæ.

SI pactum intercessit, in exceptione [30] sine temporis præfinitione de dolo replicare potes. S. Kal. Sep. *Viminacii*, AA. Conss.

De minore quantitate soluta.

VII. Iidem AA. & CC. Menandro.

SI ex majore debiti quantitate minor tibi soluta est, nec liberationem debitori tuo præstitisti: petere, quod [31] non probatur redditum, contra exceptionem pacti replicatione [32] tuam adjuvans intentionem, minime prohiberis. S. II. Kal. Mart. CC. Conss.

De exceptione peremptoria.

VIII. Iidem AA. & CC. Aurelio.

PRæscriptionem peremptoriam [33], quam ante [34] contestari sufficit, omissam, priusquam sententia feratur, objicere quandoque licet. S. XV. Kalend. Novemb. CC. Conss.

De inficiatione & exceptione.

IX. Iidem AA. & CC. Mutiano.

SI quidem intentionem [35] actoris probatione [36] deficere confidis, nulla tibi defensio necessaria est. Si vero de hac confitendo [37], exceptione te munitum asseveras, de hac tantum agi convenit. Nam si etiam de intentione dubitas: habita exceptionis contestatione, tunc demum, cum [38] intentionem [suam] secundum asseverationem suam petitor probaverit, huic esse locum monstrari convenit. S. III. Non. Novemb. *Burtadizi*, CC. Conss.

De exceptione & replicatione.

X. Iidem AA. & CC. Aquilinæ.

NOn exceptionibus [39] actores, quibus reis auxilium tribuitur certis ex causis, sed replicationibus [40] suam intentionem, si quam habeant, muniant. S. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De interfessoribus.

XI. Iidem AA. & CC. Neoni.

DEfensiones sive exceptiones ad [41] interfessores extendi, quibus reus principalis integro manente statu munitus est, constat.

De exceptione dilatoria.

XII. Imp. Julianus A. ad Juhanum Comitem Orientis.

SI quis advocatus inter exordia litis prætermissam dilatoriam [42] præscriptionem postea voluerit exercere; & ab hujusmodi optulatione submotus, nihilominus perseveret, atque præposteræ defensioni institerit: unius libræ auri condemnatione multetur. Dat. VIII. Id. Mart. *Antiochiæ*, Juliano A. IV. & Sallustio Conss. 363.

De fori præscriptione.

XIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Symmacho Proconsuli Africæ.

PRæscriptiones [43] fori [44] in principio [litis] à litigatoribus opponendas esse, legum decrevit auctoritas. Dat. V. Kalend. Sept. *Ravennæ*, Honorio X. & Theodosio VI. AA. Conss. 415.

35 *l. 9. ff. de Except. l. 82. §. 1. ff. de Verb. oblig. § 1.*

36 Si res certa est, actorem minime probaturum negotio sufficit, nec necessaria exceptio est. adde *l. 4. ff. de edendo. l. 9. ff. de obligationibus.*

37 *Confidendo*, quidam ita legunt.

38 Non continuo fatetur qui excipit. vid. *l. 9. ff. eod.*

39 Actor non excipit, sed reus.

40 Vide *Instit. de replicationibus in princ. l. 2. §. 2. l 22. in fin. ff. eod.*

41 Rei defensio competit fidejussori. dixi ad *l. 19. ff. eod.* adde *l. 16. l. 49. ff. de fidejussorib. § 4. Inst. de replicationibus.* An bonorum adeptio debitorem liberet, an fidejussorem ejus? vid. *Cujac. 15. obs. 35.*

42 Dilatoria exceptio ante litem contestatam opponenda, *ut hic, & l. 19. ff. de probation.* Atqui post litem contestatam peremptoriæ admittuntur? *l. 8. ff. eod.* Peremptoriæ judicii constituendi judicio præpostere non sunt, sed constituti finiendi: dilatoriæ vero constituendi. Constituto agitur de constituendo. adde *Cujac. 18. observ. 34.* 43 *l. 65. C. Theod. de appellationib.* Goth. Canonisata est hæc lex in *cap. 3. caus. 3. quæst. 3. in fin.* Ans. 44 Id est, judicis incompetentis. *l. 52. ff. de judiciis. l. 4. C. de jurisdict. omnium jud.* adde *Nov. 53.*

TIT. XXXVII.

DE LITIGIOSIS [46].

Venditio pignoris facta per creditorem, etiamsi debitor contradicat, non facit rem litigiosam. Salic.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Paulinæ.

CUm creditor pignus vendit, non potest videri litigiosæ rei emptio contrahi, etsi debitor interdicat [47], *ne venditio perficiatur.* PP. Kal. Maji, Apro & Maximo Conss. 208.

In Auth. de litigiosis. §. 1. coll. 8. tit. 3. al. 8. Novell. 112. c. 1.

Litigiosa [48] res est, de cujus dominio causa movetur inter possessorem, & petitorem, judiciaria conventione, vel precibus Principi oblatu, & Judicis insinuatu, & per eum futuro reo cognitu.

Actio mota in judicio, lite pendente in alium non potest transferri.

II. Imp. Constantin. A. ad provinciales.

LIte [49] pendente actiones, quæ in judicium deductæ sunt, vel res, pro quibus actor à reo detentis intendit, in conjunctam personam, vel extraneam donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus [50] minime transferri ab eodem actore [51] licet: tanquam [si] nihil factum sit, lite nihilominus peragenda. Datum Kal. Martii, Basso, & Ablabio Conss. 331.

Ubi legatur res, quæ alienari non potest propter judicium præcedens, debetur æstimatio. Bald.

III. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Tatiano P.P.

QUicunque rem litigiosam, vel ambiguam chirographum, quodlibet denique mobile, vel immobile fisco nostro, vel potentiori, seu aliis personis in testamento sive codicillo legaverit [52], fideive commiserit aut per hereditatem reliquerit, nullam fiscus noster, vel alia persona licentiam habeat jurgiorum, nec judicium subeat: sed æstimatio ejus litis ineatur, præstanda his, quibus actiones, vel res litigiosæ relictæ sunt. Eandem litem ipsi heredes peragant, suarum actionum periculo ea, quæ litigiosa fuerant relicta, vindicantes. Quod & de chirographis placet, ut heredes relictorum fisco, vel aliis personis præsentem pecuniam numerent, & judicio eos, quos obnoxios existimant, persequantur. Dat. XV. Kal. Jul. *Thessalonicæ. Item rursus* Constant. XIII. Kal. Januar. Gratiano V. & Theodosio AA. Conss. 380.

Emens scienter rem litigiosam tenetur illam restituere, nec pretium repetit, sed illud & tantundem venditor fisco solvit: emens vero ignoranter, pretium repetit, & ultra illud tertiam partem, alienatione irrita remanente. Salic.

IV. Imp. Justin. A. Joanni P. P.

CEnsemus, [ut] si quis lite pendente, vel actiones, vel res, quas possidet, ad alium quendam transtulerit, sive scientem, sive ignorantem, vitio litigiosi contractus subjacere: distinctione quadam inter contrahentes observanda, ut si quis sciens, vel ad venditiones [53], vel ad donationes, seu ad alios contractus accesserit, cognoscat se compellendum non tantum rem redhibere, sed etiam pretio ejus privari, non ut lucro cedat ei, qui rem alienavit, sed ut etiam alia tanta quantitas ab eo fisci [54] juribus inferatur. §. 1. Sin autem ignorans rem litigiosam emerit [55], vel per aliam speciem contractus eam acceperit: tunc irrita rei alienatione facta, pretium cum alia tertia parte recipiat. Justum est etenim propter dolosam mentem, & absconditam machinationem, eum emptori manifestaverit rem in judicium deductam fuisse, [in] tertia parte pretii (sicut jam etiam disposuimus) eum puniri: Tali videlicet pœna non solum in aliis contractibus, verum etiam in donationibus [56] portigenda: ut vera æstimatione facta, cum pretii dario non est, rem ad alium transferens, multetur: omnibus instrumentis, quæ super hoc conficiuntur, nullam vim obtinentibus: exceptis videlicet hujus sanctionis dispositione his, qui vel doris nomine, vel ante nuptias donationis, vel translationis, aut divisionis rerum heredi-

45 De exceptione litigiosi vide Oldendorp. *c. 20. de except.* litigiosa res quibus casibus vendi possit, vide apud Angelum *Novella de litigiosis, n. 7.*

46 xliv. D. vi. dixi ad *Nov. 112.* adde 4. *C. Theod. 5. περὶ ἐπιβλήτων τῶν ἴδιον ἢ διατιθεμένων φιλονεικῶν 4* 27. *Synops. Basil. 1.* adde quæ dixi ad *leg. xii. Tab. lib. 2. tit. 4. & l. 22. 23. ff. mandati.* Hodie in Gallia res litigiosa vendi potest. dixi ad *d. Nov. 112.*

47 Prohibitio nuda debitoris rem litigiosam non facit. *l. 1. ff. eod. l. 2. ff. de distract. pignor.* adde *l. 2. ff. debit. vend. pignor. imp. non posse.* adde *l. 3. §. si antiq. cred.*

48 Litigiosa res quid.

49 *l. un. C. Th. eod.* Pendente lite facta alienatio rem vitio litigiosi adficit.

50 Excipe cessum *l. 3. l. ult. ff. eod.*

51 Et reo. *l. ult. ff. eod. l. ult. ff. de alienat. jud. l. 13. ff. familiæ. l. 1. in fin. pr. l. 22. ff. de jure fisci.*

52 Re litigiosa legata, fideicommissa, testamento ve relicta debetur æstimatio, *ut hic*, Imo res ipsa *l. 4. in fin. ff. eod.* utrumque abrogatum est hodie, solus enim litis eventus debetur. *Novell. 112. cap. 1.*

53 Emptor & donatarius rei litigiosæ, pretium rei amittit, & aliud tantumdem fisco præstat.

54 Imo emptoris *l. 3. in fin. ff. eod.*

55 Emens scienter rem litigiosam, pretium amittit: ignoranter, pecuniam repetit, ac præterea partem tertiam alienatione irrita manente.

56 Donatio non est contractus.

1 *l. 111. C. Theod. 2.* facit *18. ff. 3. Paul. 2. sent. 13.* quæ & fiduciaria: fiducia dominium transfertur in creditorem, non pignus. *l. 35. in fin. ff. de pign. act. Ispid. c. Etym.* Fiducia funcis *Cicero pro Flacco.* In Longobardia legibus fiducia fit mentio. *1. 3. de don. quæ cum dotis. l 2. C. de probib. alien. mbr. & C. Th. l. 9. C. de insoffr. bis quæ sub cyrannis.* Salomon *l. 4.* Pecuniam mutuam postulavit, nihil quidem loco fiduciæ pignoris ve, vel argenti seu pecuniæ, vel obligans prædiorum: Ambrosius *c. 12. de Tobia.* fiduciam vocat.

4 Pactum commissorium, id est, lex commissoria. *l. 3. ff. de lege comm.* pignoribus alienum. *pri. ead.* adde *l. 38. ff. de minor.* Quid his verbis intelligitur? hoc scil. non ut creditor pignus habeat emptionis jure, sed ut id creditor jure suo distrahat, *ut hic.* unde colligunt, pactum potius censeri superfluum esse, quam juri contrarium. 5 Pactum, ut pignoris fiat dominus creditor, si intra certum tempus pecunia ei soluta non fuerit, invalidum est, *ut hic. Synops. Basil. 25. tit. 7. c. 60.* 6 Vide *l. 4. C. de pign. act.* 7 Cum rei quam tibi vendideram, fieret tibi controversia, pignus dedi, adversus actorem judicatum est: pignus utique jure possum petere, ut cessante causa propter quam pignus datum est, pignus reddi oporteat. 8 Vide *l. un. C. Theod. cod.*

9 Captiosa lex commissoria in pignoribus. Lex hujusmodi fuit, ut si ad diem pecunia soluta non esset, pignus creditor sibi haberet, id est, perpetuo jure apud creditorem remaneret: Huic conventioni fraus inest maxime, quoties pro ære modico debitor pretiosa monilia supponit.

10 Absoletur lex pignorum commissoria, *ut hic*: Absoletur eadem in Feudis 1. *Feud. 29.*

11 Lex ad præsentia & futura pertinet. *l. 7. C. de legibus.* interdum trahitur ad præterita. vide *l. un. §. 4. C. de contractib. jud.* Goth. Adjectione tamen juramenti ejusmodi pactum valebit. Gloss. in *cap. 9. Extr. de jurejur.* Vid. Rittershus. *de differ. lib. 3. cap. 4.* Ant. Merend. *Controv. lib. 1. cap. 2.* Ans.

12 Dixi ad xliv. D. ii.

13 Id est, *Et*, est enim idem exceptio & præscriptio: Imo non est, ut dixi, *ff. de exceptionib. in rubrica & l. 14. l. 20. ibi.*

14 *d. loc.*

15 Duodecim Tabularum scil. dixi *ff. si unus ex pluribus. & ad leg. 12. Tab. lib. 2. tit. 21. §. ult.*

16 Quod uni heredum solutum est testatoris mandato, reliqui coheredes id exigere à debitore hereditario non possunt.

17 Id est, præbuerat.

18 Ut qui defuncti voluntatem impugnent.

19 Coheredes.

20 Vid. *l. 1. ff. res int. alios act.*

21 Vid. Goedd. *de contrab. stipul. cap. 8. num. 35.* Ans.

22 Pactum fraudulentum exceptionem non parit. vid. *l. 5. C. de inut. stip.*

23 *l. 18. §. 1. ff. de probat.*

24 Actioni tutelæ quæ bonæ fidei est, exceptio & replicatio doli inest, *l. 21. ff. solut. l. 84. §. 5. ff. de legat. 1. l. 71. ff. de furt.*

25 Doli exceptio opposita bonæ fidei judicium facit. Dorotheus *ἐν τῷ πρὸς ἀπελ. leg. Sic in 42. ff. de don. caus. mort.* Sed reprehenditur ab alio interprete Græco *l. 47. Basilicôν*, defenditur à Cujac. 3. *obs. 17.*

26 *l. 8. C. eod. l. 2. §. sentent. rescind. non posse.*

27 Diuturnus judicii tractus peremptorium non excludit, sed rei judicatæ exceptio.

28 *l. 2. §. unde vi. l. 1. ff. de vi & vi.* 29 Annua quæ sunt ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum. adde *l. 6 C. eod. l. 7. §. 5. ff. de præscript. triginta ann.* 30 De dolo actio temporalis. *l. 30. in fin. de pecul.* exceptio de dolo perpetua, *ut hic.* 31 Pactum, *Nihil amplius peti*, restringitur ad eas tantum quantitates, quæ vere sunt solutæ. adde *l. 24. l. 31. ff. de transact. l. 13. ff. de furtis. l. 6. l. 13. C. de solutionib. l. 67. §. 3. ff. de cond. indeb.* 32 Replicatio solutæ pecuniæ adversus pactum de non petendo nimis generalis est. 33 Exceptio, quæ semper agentibus obstat, semper rem de qua agitur, perimit. *§. 9. Instit. de exceptionib. l. 3. ff. de exceptionibus.* 34 Peremptoria exceptio ante definitivam sententiam, potest quandocunque objici post litem contestatam. vid. *l. 4. C. eod.* dilatoria non potest. *l. 12. C. eod.*

1 Dixi ad *l. pen. C. eod.*

tariarum factæ, vel per legati [1], vel per fideicommissi causam tales res, vel actiones dederint, vel acceperint. Dat. XV. Kalend. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. ann. secundo 532.

In AUTHENT. de litigiosis. §. & hoc autem præsenti coll. 6. tit. 13. al. 8. Novell. 112. cap. 1.

2 Et ita restringitur *d. l. pen.*

NUnc si heres in lite victor extiterit, rem ipsam, cujus dominus esse apparet, legatario præstet: qui nihil consequitur, si victus fuerit heres, cum litis eventus ei videatur relictus. Igitur litis adesse poterit, ne colludatur.

TIT. XXXVIII.

3 Huic titulo respondent tituli *de verborum obligationibus*, qui in Institutionibus & Pandectis sunt & si qui similes occurrunt, dixi ad XLV. D. 1.

DE CONTRAHENDA ET COMMITTENDA STIPULATIONE [3].

De scriptura.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Secundo.

4 Adde *l. ult. ff. mandati.* Goth. Vid. Goedd. *de contrab. stipulat. cap. 3. num.* 191. ANS.

LICET [4] epistolæ [5], quam libello inseruisti additum non sit, *stipulatum esse eum, cui exhibebatur*: tamen si res inter præsentes gesta est, credendum [6] est præcedentem stipulationem vocem spondentis subsecutam esse. Accepta XVII. Kalend. Maji, SEVERO III. & VICTORINO Conss. 201.

5 Vid. *l. penult. C. eod. l. 30. l. 134. §. penult. ff. eod. §. 16. Inst. de inutil stipul. §. ult. Inst. de fidejussorib.*

Si pater filia stipuletur.

II. Idem AA. Pertonio.

SI filiæ [7] tuæ, quam in potestate habebas, pecuniam dari stipulatus es: patratam obligationem exercere non prohiberis. P.P. Non. Novembr. FAUSTINO, & RUFINO Conss. 211.

6 *d. l. 30. l. 134. d. §. 16. d. §. ult.*

7 Pater filio in potestate posito stipulando, videtur sibi ipsi stipulari & sibi adquirere: vide *l. 39. ff. eod.*

Si quis alteri stipuletur.

III. Imp. ANTONINUS A. Hadriano.

SI cum pecuniam tuam crederes accommodato nomine Juliani stipulatio in personam ejus absentis [8] directa est, cum nihil sit actum ea verborum conceptione, intelligis superfuisse [9] tibi rei contractæ obligationem: ac propterea si pecuniam à debitore Julianus exegerit [10], eamque solutionem ratam habuisti: habes adversus eum negotiorum gestorum actionem. P.P. VI. Kal. Mart. PRÆSENTE & EXTRICATO Conss. 218.

8 Alteri nemo stipulatur. *l. 38. §. 17. ff. eod.*

9 Cum duo contractus uniuntur, unus utilis, alter inutilis, agitur ex utili. *l. 9. §. 4. ff. de reb. credit. l. 46. ff. soluto*: adde *l. 126. §. 2. ff. de verb. oblig.*

De dote.

IV. Imp. ALEXANDER A. Sabinæ.

SEcundum responsum Domitii [11] Ulpiani Præfecti annonæ Jurisconsulti amici mei, ea, quæ stipulata est, cum [12] moreretur, partem dimidiam dotis, cui [13] velit relinquere: reddi sibi, cum moreretur, eam partem dotis stipulata videtur. P.P. II. Kal. April. ALEXAND. A. Cons. 223.

10 Qui pecuniam alterius exigit, negotiorum gestorum actione tenetur.

11 Ulpianus Præfectus annonæ Jurisconsultus & amicus ab Alexandro Imperatore appellatus.

12 *l. 45. §. 1. ff. eod. §. 15. Inst. de inutilib. stipulat.*

13 *Cui si moriens dotem reliquero, eidem dotem dare spondes?* Mulier intestata mortua est, aut certe dotem nulli reliquit. Quid juris? videtur mulier heredi suo stipulata, *ut hic*: Intestata quoque muliere stipulatio committitur. *l. 25. in fin. ff. de jure dot.*

De nuda pollicitatione, & pœnali stipulatione subjecta.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Isidoræ.

NUda [14] pollicitatione, secundum ea, quæ sæpe constituta sunt [15], ad præstanda ea, quæ promiserat [16], urgeri quemquam non [17] semper jura permittunt. Verum quoniam præterea si contra pactum fecerit [18], quanti [19] ea res est, dari tibi stipulanti [20] adversarium tuum promisisse proponas: hujusmodi etiam obligationis post motam litem extitisse conditionem [21], & ejus summæ, quæ in hac [22] quoque stipulatione continetur, petitioni locum factum esse convenit. S. V. Kal. Dec. AA. Conss.

14 Nuda pollicitatio. vid. *l. 10. ff. de pactis* ψιλὴ ὑπόσχεσις. *Synopf. Basil. 24. tit. 9. ex lib. 44. tit. 5. c. 5.*

15 Qua de re constituitur juris regula *l. 7. §. 5. in fin. ff. de pact.* & γενικὸν ψήφισμα dicitur à Leone. *Novell. 72.*

16 Promittendi verbo quid contineatur vid. *Cuj. 15. obs. 22.*

17 Non semper quis ex nuda pollicitatione tenetur. Verum si promiserit, Ni fecero, pœnam præstabo, quanti res promissa fuerit, promissum non præstans, pœnam committit. *Synopf. d. c. 5.*

18 Adversarius fisci.

19 Vid. *l. ult. ff. de stipul. prætor.*

De absentia tutoris, vel curatoris.

VII. Iidem AA. & CC. Antonio.

NEque tutoris [24] neque curatoris absentia quicquam stipulationi nocet: cum & fœminam [25] minorem viginti quinque annis absente curatore stipulari [26] posse non ambigatur [27]. S. XVI. Kal. Februar. CC. Conss.

20 Stipulatio pœnalis pacto adjecta pactum confirmat. *l. 27. 28. ff. de pact. l. 3. ff. de ver. permut. l. 45. ff. de pactis. l. 15. ff. de transact.*

21 Quia judicio communitus adversarius pactum non implevit: & ita stipulatio quanti res est ob litem non defensam, non protinus committitur: sed lite contestata aut in ipso articulo litis contestatæ, & ipsa stipulatione *l. 13. vers. proinde. ff. judicat. solvi.* vid. *Cujac. 19. obs. 33.*

22 Id est, contestatam. 23 Vid. *Inst. de verb. oblig.* 24 §. 9. *Inst. de inutilib. stipul. & auct. tut. in pr. l. 1. ff. de auct. præst.* 25 Aliud jus in masculo pubere: potest enim pubes obligari. *l. 101. ff. de verb. oblig. l. 1. ff. de inutil stip.* datur tamen ei præscriptio, id est, exceptio, si deceptus sit vel læsus. *l. 7. in fin. ff. de exceptionib.* Nam lex 3. *ff. de in integ.* ad venditiones pertinet: hoc *in d. l. 3. in fin.* pubes curatorem habens, sine curatore vendidit, ideoque non obligatur: curatorem non habens, venditione obligatur quidem, verum restituebatur: nec sola exceptione juvabatur. vide *Cujac 19. obs. 3.* 26 At non promittere. *Ulp. 11. §. 27.*

27 Lege Lætoria id constitutum fuit. vid. *Cujac. 29 obs. 33.* 28 Vid. *l. 35. ff. eod. l. 1. §. 2. de cond. & demonstr.* 29 Vid. *l. 45. §. 2. ff. eod. §. 15. Inst. de inutil stip.* 30 Stipulanti promittens metu mortis, vel cruciatus corporis conventus exceptionem habet, *ut hic in pr.* sin vero ob probabilem, non ob turpem causam promisit, tenetur, *vers. sin vero*: sin ob non instituendam criminis accusationem, non tenetur. *vers. sin autem. Synopf. Basil. ib. c. 9.* 31 Metus mortis vel cruciatus stipulationem vitiat. *l. 5. ff. de inutil stipul. §. 1. Inst. de exceptionib. l. 1. ff. quod met. causa.*

32 Metus litis motæ vel movendæ non vitiat stipulationem. *l. 10 ff. de his quæ vi met.* 33 Adde *l. 18. ff. de transact.* 34 Quænam verba solennia & directa essent vide §. 1. *vers. sed hæc solennia. Inst. de verb. obl.* adde quæ notavi ad *l. 1. §. 2. ff. eod.*

Post mortem, cum moritur, pridie quam moriatur.

VI. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

SCrupulosam [35] [veterum] inquisitionem utrum *post* [36] *mortem*, an *cum* [37] *moreretur*, vel *pridie* [38] *quam moreretur*, stipulatus sit aliquis, vel in testamento legati, vel fideicommissi nomine aliquid dereliquerit, penitus amputantes; omnia [39] quæ vel quocunque contractu, vel stipulati, vel pacti sunt contrahentes, vel testator in suo testamento disposuerit, etiamsi post mortem, vel pridie quam moreretur, scripta esse noscuntur; nihilominus præ tenore contractus, vel testamenti valere præcipimus. Dat. III. Id. Decemb. *Constantinop.* D. N. JUSTINIANO A. P.P. II. Cons. 528.

34 Nam quæ post mortem fiunt, non stipulari, aut promittere poterat. §. 12. *Inst. de inut. stip. Cum moreretur*, aut, *cum moritur*, poterat. §. 14. *Inst. de inutil. stipul.* Goth. Declarationem hujus l. vide apud Tessaur. *decis. 212.* & quando purgatio mora admittatur quando non. adde Pap. *ibi. 12. tit. 10. arrest. 1.* Christin. *decis. Belg. vol. 4. decis. 176.* & Grivell. *decis. 92.* ANS.

35 [veterum] inquisitionem utrum *post* mortem, an *cum moreretur*, vel *pridie quam moreretur*, stipulatus sit aliquis, vel in testamento legati, vel fideicommissi nomine aliquid dereliquerit, penitus amputantes; omnia quæ vel quocunque contractu, vel stipulati, vel pacti sunt contrahentes, vel testator in suo testamento disposuerit, etiamsi post mortem, vel pridie quam moreretur, scripta esse noscuntur; nihilominus præ tenore contractus, vel testamenti valere præcipimus. Dat. III. Id. Decemb. *Constantinop.* D. N. JUSTINIANO A. P.P. II. Cons. 528.

36 *l. 45. §. 1. §. 2. ff. eod. §. 2. & 15. Instit. de inutil. stipul. l. 20. ff. de jure dot.*

37 *l. 4. ff. eod. §. 14. Inst. de inutilib.*

38 *d. §. 12. vers. sed & si quis.*

De pœna promissa, si statuta die solutum non fuerit.

VII. Idem A. Menæ P.P.

MAgnam legum veterum obscuritatem, quæ protrahendarum litium magnam occasionem usque adhuc præbebat, amputantes, sancimus: ut si quis certo tempore factarum se aliquid, vel daturum stipuletur [40] vel quæ stipulator voluit, promiserit, & adjecerit, quod si statuto tempore minime hæc perfecta fuerint, certam pœnam dabit: sciat minime se posse debitor ad evitandam pœnam adjicere, quod [41] nullus [42] eum admonuit: sed etiam citra ullam admonitionem eidem pœnæ pro stipulationis tenore fiet obnoxius: cum ea, quæ promisit, ipse in memoria [43] sua servare, non ab aliis sibi manifestari [44] debeat poscere. Datum IX. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. Cons. 529.

39 Observa regulam *l. un. C. ut act. ab hered.*

40 *Stipulatori filiofamilias* vel ei quem stipulator voluit, promiserit, &c. vide *Cujac. 19. obs. 37.*

41 Ubi dies interpellat, pœna committitur. *l. 23. ff. de verb. oblig.* adde *l. 4. ff. de l. comm. miss. l. 18. de usur.* alias ibi nulla mora est, ubi nulla est petitio. *l. 127. ff. eod.*

42 Dies interpellat pro homine, *ut hic*, & *l. trajectitia. 23. vers. de die* & *de obl.* nisi dies adjecta sit obligationis augendæ, vel finiendæ causa, vel brevior sit, vel legitima, non tacita: vide Socinum *regula dies 90.*

De scriptura.

XIV. Idem A. Joanni P.P.

OPrimam quæstionem, & frequenter in judiciis versatam, satis humanum est saltem in præsenti diminere, ne diutius nostram rempublicam molestare concedatur. In multis etenim contractibus, & maxime in fœneratitiis cautionibus: solitum [53] est adscribi, stipulationes per certos servos celebrari: sed quidam indevotione tenti, ex hoc materiam altercationis accepetunt: & alii quidem non esse servum adhibitum contendebant: alii vero non ejus servum esse, ad quem pertinere scriptura protestabatur. Et si non per servum, sed inter præsentes celebratam [esse] rem fuerat scriptum, & hoc iterum dubitabatur debere ostendi partes esse præsentes. Cum itaque satis utile est [54] in contractibus, & servos adhiberi, & præsentes esse personas adscribi, forte propter personas dignitate excelsas [55], vel mulieres (quas naturalis [56] pudor non omnibus perperam sese manifestare concedit) sanctimus tales scripturas omnifariam esse credendas [57]: & sive adscriptus fuerit servus: & ad quandam personam dicitur pertinere, credi omnimodo, & servum adfuisse, & feciſse stipulationem, & eam esse scripto domino acquisitam: & non dubitari, si servus ipse præsto fuerit, vel ejus dominus, pro quo scriptus est feciſse stipulationem. Et si inter præsentes partes res acta esse dicitur, & hoc esse credendum: si tamen in [58] eadem civitate utraque persona in eo die commanet, in quo hujusmodi instrumentum conscriptum est: nisi is, qui dicit sese, vel adversarium abfuisse, liquidis, ac manifestissimis probationibus, & melius quidem si [59] per scripturam, vel saltem per testes [60] undique idoneos, & omni exceptione majores ostenderit, sese, vel adversarium suum eo die civitate abfuisse: sed hujusmodi scripturas propter utilitatem contrahentium esse credendas. Datum Kalend. Novemb. post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

43 Facti proprii ignorantia non excusat.

44 Certiorari non debet, qui non ignoravit. *l. 1. in fin. ff. de act. emp. cap 31. de reg. in 6.* adde *l. 43. §. 1. ff. de contrab. empt.*

45 Obligationes & stipulationes & promissiones dandi vel faciendi, vel ex utroque mixtæ heredibus & in heredes competunt: sive heredum ipsorum facta mentio sit, sive non sit. Nam quod in principalibus constitutum est, idem & heredes præstare possunt, nec tantopere jus strictum spectandum est. *Synopf. Basil. d. tit. 4. c. 13.* Goth. Hæc est XLVIII. decisio ex L. novis Justiniani. Vid. Inglois, & Goedd. *de contrab. stip. cap. 4. num. 145. 147. & 150. cum seqq.* ANS.

Si quis spoponderit insulam, cum moriebatur, ædificare.

XV. Idem A. Joanni P.P.

SI quis spoponderit insulam, *cum* [61] *moriebatur*, ædificare [62] stipulatori, impossibilis veteribus [63] videbatur hujusmodi stipulatio: sed nobis sensum contrahentium discutientibus, verisimile esse videtur hoc inter eos actum, ut incipiat quidem contra morientem obligatio, immineat autem heredibus ejus, donec ad effectum perducatur. Nemo enim ita stultus invenitur, ut tali animo faceret stipulationem, ut putaret posse tantum ædificium in uno [64] momento horæ extollere: vel eum, qui moritur, talem habere sensum, quod ipse sufficeret [65] ad hujus operis completionem. §. 1. Sancimus itaque si quid tale evenerit, heredes [66] ejus teneri, ut factum quod mortis tempore facere promisit, hoc heredes ejus adimpleant, quasi speciali heredis mentione habita, licet hoc minime fuerit expressum. Quemadmodum enim si in dando [67] concepta fuerit stipulatio, & contra heredes transmittebatur: ita & si in faciendo est, licet in mortis tempore colligatur, attamen ad similitudinem in dando concepta stipulationis, & heredes obligari: ut non [68] discrepet factum à datione, sed sit lex nostra per omnia sibi consentanea. Quod & [69] in legatis simili modo relictis observari censemus. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. anno secundo 532.

45 Obligationes & stipulationes & promissiones dandi vel faciendi, vel ex utroque mixtæ heredibus & in heredes competunt: sive heredum ipsorum facta mentio sit, sive non sit. Nam quod in principalibus constitutum est, idem & heredes præstare possunt, nec tantopere jus strictum spectandum est. *Synopf. Basil. d. tit. 4. c. 13.* Goth. Hæc est XLVIII. decisio ex L. novis Justiniani. Vid. Inglois, & Goedd. *de contrab. stip. cap. 4. num. 145. 147. & 150. cum seqq.* ANS.

46 *l. 2. ff. eod.*

47 Cur ita? vid. *l. 9. in fin. ff. de probationib.*

48 *l. 133. ff. eod.*

49 *d. l. 133.*

50 Hodie factum per alium impleri potest, *ut hic*: adde *l. 5. ff. de duobus reis.*

51 Non tamen vere: est enim inter artifices longa differentia, ingenii, naturæ, doctrinæ & institutionis. *l. 31. ff. de solut.* operæ non sunt eædem. vide *l. 26. §. 12. vers. sed si. de condict. indeb. l. 12. ff. de leg. 3.*

52 Subtilitas nimia legibus odiosa.

53 Cur ita? dixi de hac lege ad Edictum Justiniani *7. cap. 2. l. 5. §. 4. ff. de auct. tut.*

TIT. 54 *d. §. 4. d. c. 2.*

55 *d. §. 4.*

56 Pudor naturalis in muliere, *ut hic. l. ult. C. de arbitris.* 57 Statur scripturæ, & instrumento, nisi contrarium probetur. *l. 1. C. eod.* præsumitur pro instrumento. *l. 18. ff. de prob. §. 11. Inst. de inut. stipul.* 58 Hinc colligunt, præsumi quemlibet eo ea civitate esse in qua repetitur. Vide *Alc. 2. præs. 15.* 59 Vide *l. 3. in fin. ff. si minor sc. major.* 60 Plures quam instrumento contineantur. vide *l. 1. ff. de testibus.* 61 Id est, post mortem. §. 12. *Inst. de inutil. stipul.* 62 *d. l. 13.* 63 Promissio faciendi, cum quis moritur, utilis est. *l. 13. ff. eod.*

64 Momento ædificium perfici non potest. 65 Morientis operæ morte finiuntur. 66 Vide *l. un. ff. ut actiones & ab hered. & contra.* 67 Vide *d. l. 13.* 68 Non differat factum à datione. 69 Extensio contractuum ad legata.

TIT. XXXIX.
DE INUTILIBUS [1] STIPULATIONIBUS.

De pupillo.

1. Imp. ANTONINUS A. Paulino.

EX stipulatione, in qua impubes [2] sine tutore auctore spopondisti, non [3] es obligatus. P.P. Kal. Jul. *Roma*, LÆTO II. & CERIALE CONSS. 216.

De divortiis.

11. Imp. ALEXANDER A. Menophilo.

LIbera [4] matrimonia esse antiquitus placuit: ideoque pacta, *ne* [5] *liceret divertere*, non valere; & stipulationes, quibus pœnæ irrogentur ei, qui [quæve] divortium feciſſet, ratas non haberi conſtat. P.P. III. Non. Februar. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De abſentibus: ſi quis alteri ſtipuletur.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Iſidoræ.

UT inter abſentes [6] verborum obligatio contrahi non poteſt: ita alteri [7], cujus juri ſubjectus non eſt, aliquid dari, vel reſtitui (niſi ſua interſit [8]) nemo ſtipulari poteſt. Cum igitur defuncta in matrimonio filia tua, ſuperſtitis filii nomine partem dimidiam dotis à marito detineri, alteram vero partem nepoti tuo, vel ſi is in rebus humanis non eſſet, Juliano reſtitui per pactum conveniſſe proponas: præventoque morte nepote, etiam ſtipulationem ad Julianum factam, ob abſentiam ejus non valuiſſe ſignificas: ac propterea ex perſona, ac ſtipulatione tua, qua reſtitui cuncta juxta pactorum tenorem provideras, reddi tibi deſideres; ſuper ſtipulatu 9 tuo adi Præſidem provinciæ: ut examinatis partium allegationibus quanti [10] conſtiterit intereſſe tua juxta placiti fidem dotis portionem Juliano fuiſſe reſtitutam, ob incertæ actionis effectum concludat condemnationem taxatæ quantitatis. P.P. Idib. Decemb. ipſis IV. & III. AA. Conss. 290.

De ſucceſſione futura, & omnino de his, quæ ſunt contra bonos mores.

IV. Iidem AA. & CC. Dominæ.

EX eo inſtrumento nullam vos habere actionem [in quo] contra [11] bonos mores de ſucceſſione [12] futura [13] interpoſita fuit ſtipulatio, manifeſtum eſt: cum omnia, quæ contra bonos mores, vel in pactum, vel in ſtipulationem deducuntur, nullius momenti ſint. P.P. III. Kal. Maji, AA. Conss.

De dolo & metu.

V. Iidem AA. & CC. Aquilinæ.

DOlo [14] vel metu [15] adhibito, actio quidem naſcitur ſi ſubdita ſtipulatio ſit: per doli mali tamen vel metus exceptionem ſummoveri petitio debet. S. XIII. Kal. Octob. AA. Conss.

Si quis alteri ſtipuletur.

VI. Iidem AA. & CC. Septimio.

SI avia veſtra ſibi & Euſtolio, quam mutuam dederat pecuniam, dari fuerat ſtipulata: nihil ei [16] cujus ſubjecta juri non fuerit, quærere potuit. Sane, ſi ipſe, quod ei ſolvi placuerat, in ſtipulationem ſuo nomine deduxerit, obligationem in ejus etiam perſonam conſtitiſſe non ambigitur. S. V. Kal. Octob. CC. Conss.

1 III. Inſt. XX.
2 Quod ſi pubes dixi ad *l.* 101. *ff. de verb. obl.* adde *l.* 7. *ff. de contrab. ſtip.*
3 Imo es. *l.* 101. *ff. de verb. obl.* Solve: Impubes non poteſt, *ut hic*, Pubes poteſt *ut d. l.* 101.
4 Libera matrimonia eſſe oportet. vide *l.* 134. *ff. de verb. oblig.*
5 Pactum *Ne liceat divertere*, non valet. *l.* 19. *ff. de verb. obl. l.* 71 §. 1. *ff. de cond. & demonſt.* In matrimonio nemo detinetur invitus. Hodie detinemur inviti nec libera nobis ſunt divortia. vide *Novell.* 22. *cap.* 14.
6 *l.* 1. *ff. eod. Paul.* 5. *ſent.* 7. §. 2. *l.* 1. *in pr. ff. de verb. oblig.*
7 *l. ult.* §. *eod.* §. 18. *Inſt. eod. l.* 38. §. 17. *ff. de verb. obl.*
8 §. 19. *Inſt. eod. l.* 31. §. 20. *ff. de verb. oblig.*
9 Quoties de eo quod intereſt agitur, petitio incerta admittitur per ſententiam definiendum.
10 Quantum vide quæ notavi ad *l. ult. in fin. ff. de ſtip. præt.*
11 Stipulatio contra bonos mores, inutilis. *l.* 6. §. *de pactis. l.* 26. *l.* 123 *ff. de verb. oblig.*
12 De ſtipulatione mutuæ ſucceſſionis, ſeu, ἀμφικληρονομίας dixi ad *l.* 19. *l.* 30. §. *de pact.*
13 Si qui ſtipulati fuerint ut prior ex eis moriens alteri det patrimonium ſuum, inutile pactum eſt. *Syn. Baſil.* 24. *tit.* 9. *ex l.* 44. *tit.* 6 *c.* 4 ubi in mora dicitur, hoc pactum eſſe ἀπράκτον ληρημάτιον.
14 *l.* 9. §. *de pactis. l.* 3. §. *de collat. l.* 7. §. 7. *ff. de pactis. l.* 36. *ff. de verb. obl.* §. 1. *Inſt. de except.*
15 *l.* 9. §. *de contrab. & comm. ſtipulat.* 16 *l.* 3. §. *eod. l.* 38. §. 17. *ff. de verb. obl.*

TIT. XL.
DE DUOBUS [17] REIS STIPULANDI, ET PROMITTENDI.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Paulinæ.

SI [18] duo pluresve rei cujuſdam traditione [19] conventionem in ſolidum inierint, cuicunque eorum, quamdiu [20] res in eadem cauſa permanſerit, ſi caſus obtulerit, actio in ſolidum competit. P.P. III. Non. Decemb. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

II. Iidem AA. Diogeni.

CReditor prohiberi non poteſt exigere debitum, cum ſint duo rei promittendi ejuſdem pecuniæ à quo [21] velit, & ideo ſi probaveris te conventum in ſolidum exſolviſſe, Rector provinciæ juvare te adverſus [22] eum cum quo communiter mutuam pecuniam accepiſti non cunctabitur. S. V. Kal. Mart. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO AA. Conss.

In AUTHENT. de duobus reis. in princ. & §. ſeq. coll. 7. tit. 13. al. 9. Novell. 99. cap. 1.

HOc ita, *ſi pactum fuerit ſpeciale* [23], unumquemque teneri in ſolidum: *& ſi alter inops ſit in ſolidum, vel in partem, ut id ſaltem ab altero petatur: vel ſi abſens ſit. Cum enim ambo adſunt, per Judicem producuntur, negotiumque communiter examinatur, & ſententia communiter infertur. Quod ſiet per adminiſtratorem, ſi judex ſit delegatus. Sin autem non convenerint ſpecialiter, ex æquo ſuſtinebunt onus. Sed & ſi convenerint, ut uterque eorum ſit obligatus: ſi ambo præſentes ſint, & idonei, ſimul cogendi ſunt ad ſolutionem.*

III. Iidem AA. & CC. Fabiano.

EXprimere debueras tuis precibus, utrumne *in partem*, an *in ſolidum* ſinguli vos obligaveritis, ac duo rei promittendi extiteritis: cum ſi quidem ab initio unuſquiſque pro [24] parte ſit obligatus: egredi contractus fidem non poſſit. Si vero in ſolidum, electio reſcripto [25] adimi non debeat. S. Id. April. *Byzantii*, AA. Conss.

IV. Iidem AA. & CC. Andronico.

PRopter mutuam uni [26] datam [27] pecuniam aliis reis promittendi factis, ob [28] non numeratam ſibi pecuniam obligationem remitti deſiderio poſtulantium jura refragantur. S. V. Idus Februar. *Sirmii*, CC. Conss.

Interpellatio facta ab uno de correis credendi, interrumpit præſcriptionem etiam quoad cæteros. Salic.

V. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

CUm quidam rei ſtipulandi certos habebant reos promittendi, vel unus forte creditor duos, vel plures debitores habebat, vel è contrario multi creditores unum debitorem, & alii ex reis promittendi ad certos creditores debitorem, & alii ex reis promittendi ad certos creditores debitum agnoverunt, vel per ſolutionem, vel per alios modos quos in anterioribus ſanctionibus interruptionis invenimus poſitos: & nos ampliavimus, vel forte ad unum creditorem quidam ex debitoribus devotionem ſuam oſtenderunt, vel cum plures eſſent creditores, debitor qui ſolus exiſteret, ad unum ex his, vel quoſdam debitum agnovit: & *quærebatur*, ſi cis vel ei daretur licentia adverſus alios indevotionem ſuam exercere, & quaſi tempore emenſo exactionem recuſare, vel quibuſdam ex debitoribus debitum agnoſcentibus, vel in judicio pulſatis, deberent & alii ab omni contradictione repelli: nobis [29] pietate ſuggerente videtur eſſe humanum, ſemel in uno eodemque contractu qualicunque interruptione [30], vel agnitione [31] adhibita, omnes ſimul compelli ad perſolvendum debitum, ſive plures ſint rei, ſive unus: ſive plures ſint creditores, ſive non amplius quam unus: ſancimuſque in omnibus casibus quos noſter ſermo complexus eſt, aliorum devotionem vel agnitionem, vel ex libello admonitionem aliis debitoribus præjudicare, & aliis prodeſſe creditoribus. Sit itaque generalis devotio, & nemini liceat alienam indevotionem ſequi, cum ex una ſtirpe unoque fonte unus effluxit contractus, vel debiti cauſa ex eadem actione apparuit. Dat. Kal. Septemb. *Conſtantinop.* poſt conſulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

17 Dixi ad 3. *Inſt.* 17. & XLV. D. II. *Novell.* 99.
18 Cujacius 5. *obſ.* 35. monet hanc legem delendam eſſe non injuſte. Nam nec Accurſius, nec veteres eam cognoverunt. Abeſt etiam à veteribus, ut idem monet.
19 *Traditionem* quidem ita legunt, eo ſenſu. Duos ejuſdem rei vindicationem habere in ſolidum, quod eſt falſum: hoc potius innuitur, re tradita, ſi convenerint duo ſibi viciſſim aliquid in ſolidum dari, vel fieri ſingulos quærere in ſolidum.
20 Hæc etiam verba ſuſpecta Cujacio videntur *d. loco.* Inde putat hanc conſtitutionem damnandam delendamque eſſe.
21 Hodie id immutatum eſt Auth. *proxima.* §. *eod.*
22 Correo ſolventi datur regreſſus in correum.
23 Duo rei in ſolidum ſpecialiter debent conſtitui: ſin minus, in dubio pro parte tenentur, niſi alter ſit abſens aut non ſolvendo. Goth. Vid. Rittershuſ. in *explicat. Nov. part.* 3. *cap.* 6 & Joann. Goedd *de contr. ſtipul. cap.* 9. *n.* 128. Coſtal. *in l.* 17. *ff. ad Vellejan.* Cujac. *Inſtit. de duob. reis.* ANS.
24 Pro parte obligati, in ſolidum conveniri non poſſunt.
25 Reſcripto jus litigantium adimi non poteſt. *l.* 1. §. *ſi cert.* 26 Numeratio uni facta, omnibus facta videtur. *l.* 1. §. *ſi cert.* 27 Adde *l. ult.* §. *eod.* 28 Vid. *l.* 6. §. *de non num.*

29 Nota regulam.
30 Interpellatio unius correorum debendi impedit præſcribi adverſus cæteros.
31 Agnitio unius correorum alteri correo nocet. adde *l. pen.* §. *eod.*

TIT. XLI.
DE FIDEJUSSORIBUS [32], ET MANDATORIBUS [33].

De publicatione bonorum.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Lyſiæ.

SI Lyſias adempta pare bonorum exulare [34] juſſus eſt, non-niſi pro parte, quam retinuit, creditoribus obligatus eſt. Verum qui pro eo [35] fidem ſuam adſtrinxerunt, jure priſtino conveniri poſſunt. P.P. Idib. Octobr. SEVERO A. III. & VICTORINO CONSS.

De pignoribus.

II. Iidem AA. Plotio.

CReditori [36], qui pro eodem debito, & [37] pignora, & fidejuſſorem accepit, licet, ſi malit, fidejuſſorem convenire in eam pecuniam, in qua ſe obligaverit, quod cum facit, debet jus pignorum in eum transferre. Sed cum in alia quoque cauſa eadem pignora vel hypothecas habet obligatas, non prius [38] compellendus eſt transferre pignora, quam omne debitum exolvatur. Dat. V. Kal. Februar. APRO II. & MAXIMO CONSS. 208.

De electione & beneficio diviſionis.

III. Iidem AA. Maximo.

NOn recte procuratores noſtri, ſi allegationi tuæ fides adeſſet, audire te noluerunt ex bonis fidejuſſoris, quæ ad fiſcum pervenerunt, pecuniam repetentem, ſed reum principalem convenire juſſerunt: cum electionis poteſtas permittatur [39] creditori. Sed cum duos fidejuſſores accepiſſe te proponas: ſi alter idoneus eſt, intelligis te diviſa quantitate partem competentem è Procuratore [noſtro] petere debere, & adverſus alium fidejuſſorem [ejus] experiri. Nam licet ſignifices adjectum eſſe in obligatione, *ut ſinguli in ſolidum teneentur*: tamen nihil hæc res mutat conditionem juris & conſtitutionem. Nam & cum hoc non adjiciatur [40], ſinguli [41] tamen in ſolidum tenentur: ſed ubi ſunt omnes idonei, in portionem obligatio dividitur. P.P. XVII. Kal. Septembr. ANTONINO A. III. & GETA III. CONSS. 209.

In AUTHENT. de fidejuſſ. & mandat. §. ſi quis igitur, & §. non ſolum col. 1. tit. 4. Novell. 4. cap. 1.

PRæſente tamen utroque non [42] permittitur interceſſorem convenire, *prius quam reus inventus eſt minus idoneus, ſive in totum, ſive in partem. Abſente autem reo, præſens interceſſor jure quidem convenitur: Ipſo tamen deſiderante judex diſponat tempus, intra quod deducat reum primo conveniendum, ipſo in ſubſidium reſervando. Nam tranſacto tempore compellitur interceſſor ſatisfacere, ceſſis ſibi à creditore actionibus abſque diſtinctione contractus ſive interceſſionis.*

De novatione.

IV. Imp. ANTONINUS A. Rufæ.

NOvatione [43] legitime perfecta debiti in alium tranſlati, prioris contractus fidejuſſores, vel mandatores liberatos eſſe non ambigitur: ſi modo in ſequenti ſe non obligaverunt. P.P. XV. Kal. Octobr. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De electione.

V. Idem A. Potamoni.

JUre noſtro eſt [44], poteſtas creditori, relicto reo, eligendi fidejuſſores, niſi [45] inter contrahentes aliud placitum doceatur. P.P. VI. Non. Maji, MESSALA, & SABINO CONSS. 215.

De eo, qui tabulas mutui ut teſtis ſignavit.

VI. Idem A. Pollæ.

SI pater tuus pro Cornelio, cum pecuniam mutuam acciperet, ſe non obligavit, fruſtra ex eo quod tabulas obligationis, ut teſtis ſignavit [46], conveniris. P.P. XI. Kal. Jul. MESSALA & SABINO CONSS. 215.

De eo qui mandavit, ut crederetur ſub pignoribus.

VII. Idem A. Eroti.

SI creditor conditioni [47] mandato adſcriptæ, cum pecuniam mutuam daret, in accipiendis hypothecis non paruit: fruſtra te judicio mandati convenit, quando non aliter te obligaſſe intelligaris, quam ſi pignoribus contraheretur obligatio. P.P. Kal. Jul. LÆTO II. & CERIALE CONSS. 216.

32 Dixi ad XLVI. D. I. & 3. *Inſt.* 21. *Novell.* 4. Goth. Vid. Zanger. *de Except. part.* 3. *c.* 8. *num.* 40. ANS.
33 *d. tit.* 1.
34 Publicatio bonorum debitoris fidejuſſorem non liberat, *ut hic*, & *l.* 20. §. *eod. l.* 63 *ff. eod.* Cæterum hoc verbo *exulandi* proprie ſignificatur deportatio. vid. *Cujac.* 15. *obſ.* 35.
35 *l.* 3. *ff. de minoribus.*
36 Licet creditori habenti pignora agere adverſus fidejuſſorem: debet tamen ei pignora cedere, niſi in aliud debitum poſſit venire. Goth. Intellectum hujus legis vid. apud Joann. a Sande *de deciſ. Friſic. lib.* 3. *tit.* 10. *defin.* 6. Donell. *hic.* Modeſtin. Piſtor. *part.* 2. *q.* 1. Decium *conſ.* 104. ANS.
37 *l.* 32. *ff. de negotiis.*
38 Vid. *l.* 2. §. *de bitor. pign.*
39 *l.* 5. *l.* 16. §. *cod.* §. 4. *Inſt. eod. l.* 59. §. 3. *ff. mandat.* hodie non permittitur, niſi abſente correo, vel inidoneo. *Novell* 4. *cap.* 1.
40 Supervacua adjecta non nocent. *l.* 22. §. 1. *ff. quando dies.*
41 Etiamſi centum aut plures ſint fidejuſſores, competit tamen eis diviſionis beneficium.
42 Præſens debitor ſeu principalis prius hodie conveniendus eſt quam fidejuſſor: abrogatur itaque *l.* 3. §. *eod. l.* 16. *l.* 19. *l.* 21. *l.* 13. §. *eod.* Quid ſi reus principalis, jure vel facto diſcuti non poteſt? vid. *l. Marcell.* 25. *ff. eod.* Vel difficultate ſumma conveniri tantum poteſt, *ut l.* 2. *ff. qui ſatisdare.* Quid ſi reus principalis citra ullas alienationes in fraudem creditorum factas, *ut l. bona* 39. *ff. de jure fiſci.* palam ſolvendo non ſit. Quid ſi veterator manifeſtus, aut tyrannus ſit, *ut l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum* 112. *in fin. ff. de verb. oblig.* vel exceptione munitus.
43 Novata rei principalis obligatione fidejuſſor liberatur, niſi in novata poſteriore ſe obligaverit. *l.* 60. *ff. eod. Sinop. Baſil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 26. *tit.* 1. *c.* 72.
44 *l.* 3. §. *eod.* hodie non eſt. *Auth. præſente* §. *eod.*
45 Poteſt convenire reus, ut principalis prius conveniatur quam fidejuſſor.
46 *Adſignavit, Cuj. ad l.* 126. §. 2. *ff. de verb. oblig.* Subſcribens ut teſtis non fidejubet, nec obligatur. dixi ad *l.* 14. §. *ſi cer. add. d.* §. 2. Idem ſi quis ſe non viſis, vel non lectis ſubſcripſit; vel ſi inſtrumento ſubſcripſit quædam utilia, quædam ſibi damnoſa continenti: tunc enim damnoſis non cenſetur ſubſcripſiſſe: alias ſubſcribens inſtrumento id adprobare intelligitur. vid. *Socin. reg. ſubſcribens* 385.
47 Conditioni mandati adſcriptæ parendum. *l.* 44. *in fin. ff. eod.* idcoque mandans, ut alicui credat pignoribus datis non poteſt ab illo conveniri ſine pignoribus credente,

Bart. in d. l. Marcellus. Quid ſi beneficio hujus Authenticæ, fidejuſſor renunciavit? Quid ſi lis, qua de agitur ex æquo & bono non ex apicibus juris ſit decidenda? Quid ſi bona rei principalis apud ipſum fidejuſſorem ſint? *l. ſi procuratorem* 8. §. *ſi ignorante. 7. ff. mandati.* ſucceſſionis jure. *l.* 24. §. *eod.* Quid ſi facta novatione, rei principalis obligationem fidejuſſor in ſe ſuſcepit? *Bald. in l. antiquæ* 23. §. *ſed ſi minus.* §. *ad SC. Vellejan.* aut negavit ſe fidejuſſiſſe. *l. ſi dubitet.* 10. §. 1. *ff. eod. & ibi Angel. Bald. Auth. contra qui propriam.* §. *de non numerata.* Quid ſi pro filio pater fidejuſſit. vid. *l.* 3. §. *Sed utrum* 4. *ff. de minorib.* Quid ſi de ſidejuſſore judicio ſiſti agatur, *ut in Gloſſ. l.* 2. *ff. qui ſatisdare.* Quid ſi reus principalis naturaliter tantum obligatus eſt. ut ſervus & pupillus. *d. l. Marcell.* 25. aut abſens ſit extra territorium elapſa dilatione ejus requirendi fidejuſſori data, *ut hic*: aut mora, jam admiſſa mortuus ſit. *Pet. Accurſ. Bald. l. pen.* §. *de condit. inſertis.* His caſibus fidejuſſor etiam non diſcuſſo principali conveniri poterit. vide *Capellam Tholoſanam & ibi Auſorum dec.* 191. adde & alios caſus de quibus dixi *Nov.* 4. *c.* 1.

Si filius pro patre fidejusserit.

VIII. Imp. ALEXANDER A. Longo.

FIliusfamilias [1], qui pro patre [2], quamvis in venditione fundi, fidejussit, tenetur [3]. P.P. II. Idus Octobr. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

De pignoribus.

IX. Idem A. Aristocrati.

ETiamsi de jure obligationis pignorum [4] actum fuerit, fidejussoribus liberatio non contingit. P.P. V. Kal. Decembr. MAXIM. II. & ÆLIANO Conss. 224.

De usuris. 1. De beneficio divisionis.

X. Idem A. Vitali.

FIdejussor, seu mandator, si in [5] usuras quoque obligatus est, justam causam recusandi eas solvere non habet. §. 1. Ut autem is, qui cum altero fidejussit, non solus conveniatur, sed divadatur [6] actio inter eos, qui solvendo sunt: ante condemnationem ex ordine postulari solet. P.P.

De actionibus cedendis.

XI. Idem A. Salustio.

CUm alter ex fidejussoribus [7] in solidum debito satisfaciat, actio ei adversus eum, qui una fidejussit, non competit. Potuisti sane, cum fisco solveres, desiderare, ut jus pignoris, quod fiscus habuit, in te transferretur [8]: & si hoc ita factum est, cessis actionibus uti poteris. Quod & in privatis debitis observandum est. P.P. VII. Kalend. Novembr. ALEXANDRO A. III. & DIONE Conss. 230.

De verbo Græcus.

XII. Idem A. Theodoro.

BLanditus tibi est, qui non teneri te persuasit, quod cum pro alio intervenires, ὅτι ὁ δεῖνα πιστοῦ [10], dixisti: cum & his verbis obligationem verborum [posse] contrahi, pridem receptum est. P.P. VI. Kalend. Septembr. AGRICOLA, & CLEMENTE Conss. 231.

De latrone inveniendo.

XIII. Pars ex epistola GORDIANI A. ad Auxium.

SI Barsatorem [11] latronem Lysanias Decurio inventurum [12] se spopondisset: aut exhibere compellendus est, aut transmittendus ad Præfectum prætorio, vel ad Præsidem provinciæ.

Quando succurratur fidejussori solventi, adversus debitorem.

XIV. Idem A. Salvo.

MAndati [13] actio personalis est, quæ si nomine fidejussoris [14], vel adversus debitorem, seu heredes ejus competit: Præses provinciæ, quæ deberi compererit, reddi jubebit. Pignora etenim, quæ reo stipulandi nexa fuerunt, ita demum ad vos transeunt, si facta nominis redemptione solutio celebrata est, vobisque mandatæ [15] sunt actiones. Quod si factum est: ea quoque vobis persequentibus adversus [pignorum] possessores extraordinariam jurisdictionem idem vir Clarissimus impertietur. P.P. III. Non. Julii, GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De indebiti conditione.

XV. Idem A. Claudiano.

SI indebitam [16] pecuniam quasi ex causa fidejussionis obstrictus in cautionem per errorem deduxisti, tam doli mali exceptione uti, quam condicere [17], ut obligatio tibi accepto feratur, potes. Non est autem dubium, fidejussorem rei promittendi, bonis ad fiscum devolutis, si idem fiscus ob debitum restituendum fuerit conventus, & solverit [18], liberari. P.P. V. Kal. Decemb. GORDIANO A.

De electione.

XVI. Idem A. Maximo.

LIberum fuit [18], antequam lis adversus omnes fidejussores contestaretur, unum eorum eligere [19] creditori, si modo cæteros minus idoneos existimaret. At nunc post [20] litis contestationem, petitionem divisam redintegrari, juris ratio non patitur. P.P. II. Id. Jun. GORDIANO A. II. & POMPEIANO Conss. 242.

De pignoribus.

XVII. Idem A. Brasidæ.

OMissis [21] quoque pignoribus fidejussorem à creditoribus utiliter conveniri, nisi [22] in id tantum, quod ex his refici non poterit [23] acceptus sit: explorati juris est. P.P. VI. Id. Mart. ATTICO, & PRÆTEXTATO Conss. 243.

XVIII. Imp. PHILIPPUS A. Smyrnæ.

SI (ut proponis) fundum ob debitum obligatum non justo [24] pretio vendidisti: residuam quantitatem, quam ex pretio ejusdem servare potuisses, refundi tibi à fidejussore non jure poscis. P.P. V. Kal. August. PEREGRINO, & ÆMILIANO Conss. 245.

De electione.

XIX. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Sabino.

SI alienam reo principaliter constituto obligationem suscepisti, vel fidejussorio, sive mandatorio, vel quocunque alio nomine pro debitore intercessisti, non [25] posse creditorem urgeri, eum, qui mutuam accepit pecuniam, [magis] quam te convenire, scire debueras: cum si hoc in initio contractus specialiter non placuit, habeat liberam electionem. S. II. Kal. Maji, AA. Conss.

XX. Iidem AA. & CC. Aureliano.

SEntentia [26] bonorum omnium ademptionem continente, rei damnati principalis interceſſores eligendi creditori potestas non adimitur.

De electione, & de actionibus cedendis.

XXI. Iidem AA. & CC. Juliano.

SIcut eligendi [27] fidejussor creditor habet potestatem, ita interceſſorem postulantem cedi [28] sibi hypothecæ, sive pignoris obligata jure, non prius ad solutionem (nisi mandata super hac re fuerit persecutio) convenit urgeri. S. XI. Kal. Novembr. AA. Conss.

De quantitate debiti.

XXII. Iidem AA. & CC. Hermiano.

SI ultra [29] hoc, quod accepit ea, pro qua te mandatorio nomine interceſſisse commemoras, daturum te scripsisti [30]: Præses provinciæ ex hoc, quod ultra mandatum tuum numeratum est, à te nihil exigi patietur. S. XII. Kal. Maji, CC. Conss.

De electione.

XXIII. Iidem AA. & CC. Antipatro.

REos principales, vel mandatores simpliciter acceptos eligere [31], vel pro parte convenire, vel satis non faciente, contra quem egeras primo, post [illum] ad alium reverti (cum nullus de his electione [32] liberetur) licet. S. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De successoribus.

XXIV. Iidem AA. & CC. Pergamio.

FIdejussoris quidem heres [33] exemplo rei principalis tenetur. Sed si idem utrisque [34] succedat, interceſſionis obligatione finita, velut principalis tantum debitoris heres conveniri potest. S. XI. Kal. Januar. CC. Conss.

De pignoribus.

XXV. Iidem AA. & CC. Philippo.

PIgnoribus datis à reo principali distractis, nec post longi temporis intervallum residuum [35] à fidejussore creditor petere prohibetur. S. VI. Kal. Januar. CC. Conss.

De eo, qui promisit se traditurum aliquem, vel certam summam, nisi id fecerit.

XXVI. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P.P.

SAncimus [36], si quis pro alio spoponderit, *quatenus eum intra certum* [37] *tempus tradat*, vel *certam quantitatem pecuniarum pro eo inferat*: & tempore statuto jam effluente, non poterit eum repræsentare, non [statim] pecunias pro eo stipulatas inferre, sed competere quidem post temporis lapsum omnimodo pœnalem actionem: non autem statim summam pro qua fidejussor admissus est, profligari. Sed si quidem usque ad sex [38] mensium spatium tempus statutum sit, aliud tamen ei indulgeri [sancimus,] intra quod si possit personam exhibere, & eam tradere pœna sit liberatus. Sin autem amplius, quam sex mensium tempus ab initio constitutum est: tunc quantacunque temporis curricula data sunt, tamen post lapsum eorum semestres tantum habere eum inducias, intra quas sit ei licentia personam, & [39] non pecunias reddere. Sin autem, & secunda [40] adjectio temporis excedat; tunc omnimodo pœnam pecuniariam persolvat. Sed siquidem post statutum ab initio tempus completum maluerit reum pro quo convenitur, defendere: licere ei hoc facere: nisi pacti tenor ad hoc reclamaverit, si forsitan sine [41] defensione facienda pro eo fidejussit. Sed si defensionem subierit [42], eam usque ad finem implere: nulla ei licentia concedenda in medio personam tradere, & pecuniariam dationem effugere. Sin autem, & secundum tempus effluxerit, nullo modo ei licentia concedatur, nec ad defensionis venire præsidium: sed omnimodo pœnam conferat, nisi intra primum tempus, quod statutum est, reus principalis ab hac luce [fuerit] subtractus [43]: tunc enim penitus ab exactione pœnæ liberum eum custoditi oportet. Quod si secundo tempore instante mortuus fuerit, nihilominus pœna jam commissa à fidejussore exigatur: omnibus, quæ in fidejussores, quando tali pœnæ fuerint illigati, statuimus, & in heredes [44] pro utilitate eorum obtinentibus. Dat. VI. Kalend. April. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. Conss. 530.

De eo, qui sine scripto promisit aliquem exhibere, *vel* Judicio sistere.

XXVII. Idem A. Joanni P.P.

SI fidejussor nullam quidem cautionem [45] faciat, ostendens [46] se fidejussorem extitisse, præsentibus [47] autem tabulariis hoc confessus est, *Quod in fide sua eum susceperit*: dubitatur à Palæstina [48] advocatione, Utrumne post duos menses liberetur, quasi sine scriptis fidejussione facta secundum [49] generalia edicta sublimissimæ Prætorianæ sedis: an, utpote scriptura interveniente, teneatur. Et divisio alia introducebatur, si idem juris esse debeat tam in publicis [50] causis, quam in privatis. †. Sancimus itaque, nisi confessio literis expolita fuerit à fidejussoribus [51] ex repræsentatione personarum, licet attestatio [52] super hoc processerit, attamen [53] [adhuc] sine scriptis esse fidejussionem, videlicet in [54] causis privatis existimari: & duobus [55] mensibus effluentibus ab hujusmodi nexu fidejussores liberari: nisi in tempus certum data est fidejussio. Tunc enim in tantum eam extendi, in quantum etiam attestatio fuerit expressa. Sin autem in publica causa [necessitas interveniat,] tunc omnimodo attestationem pro scriptura haberi. Multis etenim privilegiis propter publicas necessitates publico juri præstitis, non ab re est, & nos hujusmodi prærogativam ei condonare. Dat. XII. Kal. Mart. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

De electione.

XXVIII. Idem A. Joanni P.P.

GEneraliter sancimus, quemadmodum in mandatoribus [56] statutum est, ut contestatione contra unum ex his facta, alter non liberetur: ita [57] & [58] in fidejussoribus observari.

†. Inve-

---

1 Filiusfamilias pro patre fidejubere potest. *l.* 10. §. 1. *ff. eod. l.* 1. *in fin. & de filiofam. minor. l.* 9. §. *quod cum eo, qui in alio. l.* 8. §. *ad Vellejan. l.* 2. §. 3. *ff. qui satisdare.*

2 Et alio. *l.* 7. §. *quod cum eod.*

3 Nisi non sit heres. *l.* 1. §. *de filiofam. minore.*

4 Persecutio pignoris fidejussorem non liberat. *l.* 13. §. 4. *ff. de pignorib.* & e contra. *l.* 8. §. *de pignorib.*

5 Fidejussor usurarum nomine non tenetur, nisi usuras expromiserit, *ut hic*: aut in omnem causam fidejusserit. *l.* 68. §. 1. *ff. eod. l.* 54. *ff. locati. l.* 2. §. 12. *ff. de administr. rerum.*

6 In usuras etiam potest obligari fidejussor.

7 Beneficium illud divisionis vocatur, & epistolæ Divi Hadriani. *l.* 26. *l.* 28. *ff. eod.* §. 4. *versic. sed ex epist. Instit. eod. Novell.* 99. adde *l.* 1. §. *de dividend. tutel.*

8 Id est, ut cedantur actiones. De beneficio cedendarum *l.* 14. *l.* 21. §. *eod. l.* 17. *l.* 36. *l.* 39. *ff. eod. l.* 76. *ff. de solut. l.* 2. §. *de his qui in prior. credit.*

9 Ὅτι ἐγγυῶμαι τοῦτο *Basil. Cujac.* 14. *obs. ult.* alii legunt, τὸ μὴ *Cujac. Inst.* 10. ἐγγυώμενος. Alciatus 1. *parerg.* 3. reponit, λέγω. adde *Cujac.* 14. *obs. ult.*

10 Græce potest obligari fidejussor. *l.* 8. *ff. eod.*

11 Abarsacoram *Hal.* alii Barsotoram.

12 Inventa res non dicitur, nisi adprehensa. vid. *quæ notavi ad l.* 3. §. 3. *ff. de adq. poss. ff.*

13 Mandati actio personalis. 26. *Eccl. c. περὶ μανδατώρων.* vid. *tit.* 1. *ex cap.* 81.

14 Fidejussori adversus debitorem, ejusve heredem competit mandati actio sine cessione. *l.* 36. §. 3. *ff. mandati.* hypothecaria vero, facta cessione. *l. eod.*

15 Vid. *l.* 11. §. *eod.*

16 Fidejussor solvens indebitum, agit condictione indebiti. *l.* 22. §. *eod. l.* 3. §. *de condict. indeb.* adde *l.* 7. §. *de non num. l. ult.* §. *de condict. ex lege.*

17 Condictionem liberationis Græci vocant τῦ ἀδήλου, quod sit incerta. vid. *Cujac.* 19. *obsery.* 35.

18 *l.* 52. *in fin. ff. eod.*

19 Hodie non est. vide *Nov.* 4. *c.* 1.

20 *l.* 3. §. *eod.*

21 Contestatione litis tollitur electio. *l.* 53. §. 3. *ff. eod.*

22 Omissis pignoribus fidejussor potest conveniri nisi in subsidium pignoris sit acceptus.

23 Id est, in subsidium.

24 *l.* 41. *l.* 63. *ff. eod. l.* 56. *ff. mandati.*

25 Vide *l.* 2. *l.* 8. §. *de rescind.* Si creditor non justo pretio pignus vendidit, residuum justi pretii à fidejussore non petit.

26 Hodie potest. *Auth. præsente.* §. *eod.* §. dixi ad *l.* 1. §. *eod.*

27 Hoc hodie correctum. *d. Auth.*

28 De cessione actionum dixi ad *l.* 11. §.

29 Speciem ita constitue: Hermianus mandavit credi xx. Mœviæ: x. duntaxat numerata sunt Mœviæ? Hermianus ultra id quod accepit Mœvia, conveniri non potest, ut hæc constitutio pertineat ad legem 15. §. *eod.* adde *l.* 17. *ff. de pactis.* alia species proponitur à Cujacio 19. *obs.* 35. alia ab interpretibus.

30 Epistola fidejussor & mandator potest constitui. *ut hic*, ut & pignus. *l.* 34. §. *idem. ff. de pign. & hyp.*

31 Hodie in dubio fidejussorem ante principalem eligere non licet. *Authent. præsente. §. eod.*

32 Qui ab uno reorum debitum petit, non dividit obligationem. Solæ petitio non est divisio. vid. *l.* 2. §. 3. *ff. de verb. oblig.*

33 Vid. *l.* 4. *in fin. l.* 5. *ff. eod.* An & in delictis, vid. *l.* 26. §. *eod.* vide *Roland. à Vall. 1. consil.* 57. *num.* 4.

34 Heres fidejussoris reo principali succedens, conveniturne ut principalis, non ut fidejussor.

35 Actio de residuo datur etiam in fidejussorem. *l.* 56. *ff. mandati.*

36 Fidejussor hominis sistendi sub pœna, intra semestre tempus (posuimus hoc spatium temporis conventum) si intra id spatium hominem non exhibuerit, tantundem inlüper ipsi temporis conceditur. Sin longius ab initio tempus constitutum fuerit, sex tantum mensium spatium habet, ut eum sistat quem promisit. *ut hic. Novell. Basil. 7. tit. 16. cap.* 87. 3. *Harm. §.* 25.

37 Puta sex, septem, vel octo menses. adde *l.* 27. 28. §. *eod.*

38 Si quis fidejusserit reum judicio sisti intra certum tempus hodie pœna statim non exigitur, sed dantur fidejussori sex menses intra quos sistendo, reus evitet pœnam ipso jure committam ex priore lapsu: vel brevius: Fidejussor intra sex menses, morari rei exhibendi vel sistendi evitat adde *quæ scripsi ad l.* 4. *ff. de custod.* Id spatium usus non adprobavit. *Clar. 5. sent.* §. *ult. q.* 46. cognatur enim fidejussores ratum exhibere toties quoties (ut illi loquuntur.) De hoc remedio fidejussorum, vide *Cujac.* 19. *observ.* 34.

39 Primo lapsu reus judicio sistendi personam rei sistere debet, non pœnam numerare.

40 Secundo lapsu reus judicio sistendi pœnam solvit.

41 Reus alterius sistendi quis esse potest, etiamsi eum defendere non cogatur.

42 Ultro scil.

43 Id est, mortuus. Reo intra

44 Jus purgandæ moræ fidejussori competens, ad ejus heredes transmittitur.

45 Subaudi scriptam *vers. sanciamus, ibi litteris exposita. §. eod.*

46 Legendum videtur, *ostendentem*: ut cohæreat antecedenti suo, cautionem.

47 Confessio vel contestatio non scripta, coram tabulariis facta, utrum vim habeat scripturæ cautionis.

48 Palæstina advocatio, quæ & Cæsariensis, à Cæsarea Palæstinæ advocatione. dixi ad *l.* 30. §. *de pact. & l.* 12. §. *de legitimis hæredibus, ubi dixi plenius.*

49 Vid. *l.* 2. §. *de off. præf. præt.*

50 Fidejussor judicio sisti sine scripto accipitur in privatis causis, etiamsi apud tabularium fidejubeat, *ὡς ἐν καζήσει*, velut cum attestatione. 3. *Harm.* 6. §. 29. In publicis causis hæc depositio pro scriptura est. adde *l.* 17. *ff. de in jus voc.*

51 Fidejussores ex *repræsentatione personarum* barbare hic dicuntur, qui fidejusserunt aliquem judicio sisti.

52 Attestatio quæ hic dicitur, nihil aliud est quam cautio non scripta confessio coram tabulariis facta.

53 Fidejussio, confessio vel attestatio facta in privata causa, etiam coram tabulario, sine scriptis est fidejussio: non meretur denique nomen cautionis scripturæ, licet coram notario, instrumentorum & scripturarum opifice facta sit. In publica vero causa facta hunc in modum fidejussio vel confessio apud notarium pro scriptura est: propter publicarum necessitatum privilegia, *ut hic.* Diversitatis autem hæc ratio est, quod fidejussio sine scriptis indefinita duorum mensium spatio præscribitur: post bimestre tempus exspirat, desinit esse fidejussio: fidejussio scripta, eademque indefinita. (Indefinitam dicimus fidejussionem, cui nullum certum tempus adjectum est) etiam ultra duorum mensium spatium excurrit atque protenditur. Dubitandi ratio priore casu fuit, quod fidejussio facta apud tabularium dicatur: tabularii autem munus sit acta gesta apud se in instrumentum, commentarium & scripturam referre: ut nisi retulerit, erraſſe videatur, hinoque errore contrahenti non obesse. *arg. l.* 7. §. *de testam.*

54 Dixi §. *eod. vers. & divisio.*

55 Fidejussor judicio sistendi sine scripto acceptus duos ultra menses non tenetur. Qui vero scripto se obligavit, in perpetuum conveniturne, id est, ad finem usque triennii: tanquam sit majus vinculum fidejussionis scriptæ, quam non scriptæ. Præmunt enim auctores hujus beneficii, eum qui ex scripto fidem suam obsignare noluit, se in longum tempus obligare noluisse: quod & Isidorus Græcus adnotat *ad l.* 8. §. *de donat.* & alii ad legem 36. *ff. de fideicomm. libert. l.* 3. *in fin. ff. de adimendis legat. l.* 12. *ff. de his quæ ut indign.* & Scholiastes apud Harmenopulum 3. *tit.* 6. §. 30. vid. *Cuj. d. loco & cap.* 13. *de præscr. n.* 13. adde *Nov.* 112. *c.* 2.

56 *l.* 23. §. *eod. l.* 71. *ff. eod. Paul. 2. sent.* 17. §. *ult.*

57 Fidejussoris, mandatoris & correi similitudo hæc est, ut ne unius eorum electione seu conventione alter liberatus intelligatur.

58 Olim electo reo principali fidejussor, ejusve heres liberabatur: mandator non liberabatur, *d.* §. *ult.* hodie sublata est superior differentia.

1 Unius fidejussoris vel rei electione alter liberatur. Hodie jus electionis sublatum est. Nov. 4. cap. 1.

2 De duobus reis promittendi.

3 Quod pactis fit, quodque usu confuetum, in perpetuum legislationem converti potest: argumentum itaque a pacto ad legem observa.

4 Usitata sequi atque ampiecti debemus.

5 Hæc constitutio restituta est à Cujacio 19. obs. 35.

6 Usurarum fidejussor potest accipi. l. 10. ff. eod.

7 Vid. l. 20. ff. de usur.

†. Invenimus etenim, & in fidejussorum cautionibus plerumque ex pacto hujusmodi causæ esse prospectum: & ideo generali lege sancimus, nullo modo electione 1 unius ex fidejussoribus, vel ipsius rei alterum liberati: vel ipsum reum fidejussoribus, vel uno ex his electo, liberationem metieri, nisi satisfiat creditori: sed manere jus integrum, donec in solidum ei pecuniæ persolvantur, vel alio modo satis ei fiat. †. Idemque in duobus 2 reis promittendi constituimus, ex unius rei electione præjudicium creditori adversus alium fieri non concedentes: sed remanere & ipsi creditori actiones integras, & personales, & hypothecarias, donec per omnia ei satisfiat. Si enim pactis 3 conventis hoc fieri conceditur, & in usu quotidiano 4 semper hoc versari aspicimus, quare non ipsa legis auctoritate hoc permittatur, ut nec simplicitas suscipientium contractus ex quacunque causa possit jus creditoris mutilare? Dat. xv. Kal. Novembr. *Constantinopoli*, post consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. 531.

Lex 28. 5

Si quis fidejusserit in 6 usuras, non in biennium tantum, sed in tantum temporis in quantum cavit, tenetur. Quanto igitur voluerit tempore fidejussor in usuris se obligeri, modo nec supra duplum 7 teneatur.

Tit. XLII.

De 8 novationibus 9, et delegationibus.

Delegatio debitoris non potest fieri, nisi eo consentiente: venditio vero nomina sic. Bart.

1. Imp. Alexander A. Timotheo.

Delegatio debiti, nisi 10 consentiente, & stipulante 11 promittente debitore 12 jure perfici non potest. Nominis 13 autem venditio, & ignorante, vel invito 14 eo adversus quem actiones mandantur, contrahi solet. PP. v. Id. Febr. Maxim. ii. & Æliano Conss. 224.

Ex delegatione, animo novandi facta, tollitur prior obligatio. Salic.

II. Imp. Gordianus A. Firmino.

Ex contractu pecuniæ creditæ actio inefficax dirigitur 15 si delegatione personæ rite 16 facta jure novationis vetustior contractus evanuit 17. P.P. Kal. Sept. Pio, & Pontiano Conss. 239.

Cessio actionum non liberat debitorem. Salic.

III. Idem A. Mutiano.

Si delegatio non est interposita debitoris tui, ac propterea actiones apud 18 te remanserunt, quamvis creditori tuo adversus eum solutionis causa mandaveris actiones, tamen antequam lis 19 contestetur 20, vel 21 aliquid ex debito accipiat, vel 22 debitori tuo denunciaverit 23, exigere à debitore tuo debitam quantitatem non vetaris, & eo modo tui creditoris exactionem contra eum inhibere. Quod si delegatione facta jure novationis tu liberatus 24 es, frustra vereris, ne eo, quod quasi à cliente 25 suo non faciat exactionem 26, ad te periculum 27 redundet: cum per 28 verborum obligationem voluntate novationis interposita, à debito liberatus sis. P.P. v. Id. Jun. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

Procurator simpliciter factus ad exigendum, habet potestatem recipiendi, non novandi, vel aliter liberandi. Salic.

IV. Idem A. Stratonico.

Non abstulit tibi procurator tuus actionem, si cum ei mandasses exactionem 29 pecuniæ, quam hi tibi debebant contra quos supplicas, parte accepta, de reliquo eos liberavit: cum neque contra 30 voluntatem tuam novationem facere, neque in eo, quod non solvebatur, eos liberare potuerit. P.P. Id. Nov. Gord. A. & Aviola Conss. 240.

Non debet quis mihi fidem rumpere, licet sibi rumpatur ab alio. Bald.

V. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Septimiæ.

Si 31 pater tuus, cui te successisse proponis, creditori pro Alexandro suscepto nomine 32 certam pecuniam stipulanti spopondit, licet per improbitatem Alexander ei satis non fecit, tamen summæ promisse nimis improbe solutio negatur. S. ii. Id. April. *Sirmii*, cc. Conss.

Etiam creditori creditoris debitor invitus non delegatur. Bald.

VI. Iidem AA. & CC. Dertiparo.

Nec 33 creditoris creditori quisquam invitus 34 delegari potest. S. xii. Kal. Nov. *Dorostoli*, cc. Conss.

Personalis actio non sequitur debitorem debitoris. Bald.

VII. Iidem AA. & CC. Zoilo.

Si 35 solveret ibi pecuniam delegatus Eucarpus dare spopondit: vel debitum constituit, suo nomine conveniri potest: alioqui adversus eum experiri pro chirographario 36 debitore tuo frustra conaris. S. vii. Kal. Jan. CC. Conss.

Obligatio non novatur per obligationem, etiamsi nova persona interveniat, vel obligationi aliquid addatur, vel detrahatur.

VIII. Imp. Justinianus A. ad Senatum.

Novationum nocentia corrigentes volumina 37, & veteris juris ambiguitates resecantes, sancimus: Si quis vel 38 aliam personam adhibuerit, vel mutaverit 39, vel pignus acceperit, vel quantitatem augendam, vel minuendam esse crediderit, vel conditionem, seu tempus addiderit, vel detraxerit, vel cautionem minorem 40 accepit, vel aliquid fecerit, ex quo veteris juris conditores introducebant novationes: nihil penitus prioris cautelæ innovari, sed anteriora stare, & posteriora incrementum illis accedere: nisi 41 ipsi specialiter 42 remiserint quidem priorem obligationem, & hoc expresserint, *Quod 43 secundam magis pro anteriori jus 44 elegerint*: Et generaliter definimus 45, quæ voluntate 46 solum esse, non lege novandum 47: & si non verbis exprimatur, ut sine novatione (quod solito vocabulo κατὰ κοινὸν τοῦτο 48, Græci dicunt) causa procedat, hoc enim naturalibus inesse rebus volumus, & non verbis extrinsecus supervenire. Dat. xi. Kalend. August. *Constantinopoli*, Lampadio, & Orestis VV. CC. Conss. 530.

1 Dixi ad xlvi. D. ii. §. 3. *Jc. quibus mod. toll. obl.*

2 Novatio ἀνακαινισμὸς (unde ἀνακαινιστὴς novarii) delegatio vero μετάθεσις, hoc est, translatio. *Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 26. tit. 1. cap. 72. κανόνας in l. ult. ff. eod.*

3 Invito debitore nomen alteri possum cedere, *ut hic*. Debitorem invitum delegare non possum. *ff. eod.*

4 Si translatio debiti fiat, in universum obligatio prior perimitur, *ut hic. Syn. Basil. tit. 6. ex lib. 26. c. 33. & 3. Harm. 5. §. 88.*

5 Per stipulationem: ut & litis contestationem. *l. 11. in fin. ff. eod.*

6 Debitorem rite delegatum convenire possumus, *ut hic*. Cur ita? vid. *l. 18. ff. de fidejuss. §. 3. Inst. quib. mod. toll. oblig.*

7 Cedens nomen debito non liberatur, *ut hic*, qui delegat liberatur, *vers. Quod si delegati.* ff. Cur ita mandari actio nescio debitore debitoris potest: delegatio vero fit, eo præsente: eo promittente creditori, cui fit delegatio. adde *Socin. reg. 80. Goth.* Vid. Zanger. *de Except. part. 3. c. 6. num. 38.* & Joann. à Sand. *decis. Frisicar. lib. 3. tit. 7. defin. 2.* Ans.

8 Primus casus quo nomen cedenti solvi non potest. adde *Socin. reg 79.*

9 Fit enim per litis contestationem delegatio. *l. 11. in fin. ff. eod.*

10 Secundus casus.

11 Tertius casus.

12 Nomen creditori solvi potest, tribus casibus exceptis. *ff. eod.*

13 Vendi potest. *l. 3. ff. de bered. vel act.*

14 Invito debitore nomen alteri possum cedere, *ut hic*. Debitorem invitum delegare non possum. *ff. eod.*

15 Si translatio debiti fiat, in universum obligatio prior perimitur, *ut hic. Syn. Bas. tit. 6. ex lib. 26. c. 33. & 3. Harm. 5. §. 88.*

16 Per stipulationem: ut & litis contestationem. *l. 11. in fin. ff. eod.*

17 Debitorem rite delegatum convenire possumus, *ut hic*. Cur ita? vid. *l. 18. ff. de fidejuss. §. 3. Inst. quib. mod. toll. oblig.*

18 Cedens nomen debito non liberatur, *ut hic*, qui delegat liberatur, *vers. Quod si delegati.* ff. Cur ita mandari actio nescio debitore debitoris potest: delegatio vero fit, eo præsente: eo promittente creditori, cui fit delegatio. adde *Socin. reg 80. Goth.* Vid. Zanger. *de Except. part. 3. c. 6. num. 38.* & Joann. à Sand. *decis. Frisicar. lib. 3. tit. 7. defin. 2.* Ans.

19 Primus casus quo nomen cedenti solvi non potest. adde *Socin. reg 79.*

20 Fit enim per litis contestationem delegatio. *l. 11. in fin. ff. eod.*

21 Secundus casus.

22 Tertius casus.

23 Nomen creditori solvi potest, tribus casibus exceptis. *ff. eod.* 24 *l. ultim. ff. de lege commiss.* 25 Delegatione debitor liberatur.

26 Cliens hic delegatum significat, quibusdam videtur significare susceptum in fidem, ut & alibi *in l. 3. ff. de usu & habit. l. 5. §. 1. ff. de his qui dejece. l. 3. §. 6. ff. de pœnu. l. 89. ff. de furtis. l. 7. §. 1. ff. de captiv.* vide *Petrum Pithœum tit. 9. Notar. Mosaic.* 27 Periculum delegati creditor sustinet, at non delegans. *l. 96. §. 2. ff. de solutionibus.* 28 Novatio fit per verborum obligationem, voluntate novationis interposita. 29 Procurator ad exigendum datus, accepto ferre & novare non potest, *ut hic, & l. 21. ff. eod. l. 13. §. 10. ff. de acceptilat.* 30 Procurator sine mandato novare non potest, *ut hic*. cum mandato potest *d. l. 13.* accepto ferre non potest, nisi antea mandatum habuerit novandi. Ideoque directo per procuratorem non fit acceptilatio, sed per obliquum, & ita intellige quod scripsi ad *d. l. 13.* 31 Qui ex stipulatu pro alio spopondit, satisfacere debet, quamvis ipse nihil accepit. *Syn. ibi c. 36. & 3. Harm. 6. §. 3.* 32 Susceptor alienæ obligationis solvere tenetur, etiamsi reus principalis ei non satisfaciat. *l. 12. ff. eod.* 33 Invitus nemo creditori creditoris sui delegari potest. *Syn. ibid.* 34 *l. 1. ff. eod.* 35 Ab eo qui delegatus est solvere alterius debitum, si mihi dare spoponderit, aut debitum constituerit, recte petetur. *Synops. Basil. 29. tit. 3. ex tit. 4. cap. 37.* vel ita: Qui alterius debitum is se recepit, si spoponderit & debitum constituerit, recte suo nomine conveniur. *3. Harm. 6. §. 2.* 36 Chirographarius creditor debitorem debitoris convenire non potest. vid. *Cujac. 8. obs. 9.* 37 Volumina novationum hic idem quod difficultates, ambiguitates. 38 Novatio non fit persona alia adhibita, mutata, pignore accepto, quantitate aucta, minuta: conditione vel tempore adjectis: cautione minore accepta & similibus. Quid igitur? fit tantum novatio, si hoc nominatim expressum fuerit, *ut hic.*

39 Ἐκκλησίη, *Basil. l. 7. Eclog. 6. ex lib. 26. tit. 1. cap. 28.* mutaverit, *Hal.* & male significatur hic novatio quæ fit interventu novi debitoris.

40 *Juniorum*, ita legitur in quibusdam manuscriptis, quam lectionem probat Cujac. 19. *obs. 36.* confirmat *de adm. tut.* quæ docet novationem fieri setiamsi prius amissum sit chirographum; sed in chirographo, licet nec persona, nec causa obligationis mutata sit. 41 Εἰ μὴ ὅλως τοῦτο ῥηθῇ, nisi specialiter expressum fuerit. *Syn. ibid. c. 38.* ὅτι ῥητῶς συμφωνήσει τις, cum disertis verbis ita convenit. *3. Har. 5. §. 89.* 42 Novatio debiti nulla fit, nisi specialiter expressum fuerit, *à priori debito recedi*: neque sufficit aliam personam adhibitam, mutatamve: non sufficit denique pignus acceptum esse, debitum auctum: conditionem minutam, tempus adjectum. *Syn. & Harm. d. loco.* adde *l. 22. ff. de leg. 3.* 43 Hanc formulam referunt Græci, ὅτι ἐκεῖ τὸ πλαῖσιν ἀνακαινισμὸν χρῆις, id est, quod à priori debito recedamus. *Synops. ibid.* ἀφίημι τὸ πρότερον τῆς ἐνοχῆς καὶ λαμβάνω ἕτ. id est, priorem debitorem obligatione libero, & te accipio. *Harm. ibid.* 44 Id est, pro anteriori obligatione. 45 Quid definit Justinianus? sane hac constitutione definit, Novationem non præsumi, sed probari factam oportere: non intelligi factam nisi specialiter dictum sit, *ut à priori debito recederetur*. Quod cum ita sit: cur hic addidit, voluntate solum esse, non lege novandum? Nam si voluntate solum novatur, non lege, verbis generalibus fiet novatio, nec specialis mentio novationis exigitur. Deinde quid hæc sibi volunt? *novandum, nisi non verbis exprimatur, ut sine novatione causa procedat.* Postremo, cum hic statuat Justinianus, non alias novationem esse, quam si specialiter adjiciatur, discedi à priore obligatione, cur in fine hæc verba adjicit? *hoc naturalibus inesse rebus & non verbis extrinsecus supervenire.* hæc enim satis innuunt, quibuscunque verbis inesse vim novandi: specialem formulam non requiri: tacite vim nominationis quibuscunque verbis inesse: subintelligi denique novationes natura ipsa, sine ulla verborum solennitate. Paulo sunt apertiores Græci (apud *author. Syn. d. c. 38.*) cum adscribunt, Ideo novationis specialem & expressam mentionem fieri oportere, quod verba, uti reapse, sunt, non interpretationem spectamus: quasi dicerent, Novationem factam tacito quodam intellectu interpretationis, non intelligi oportere, sed tum demum eam certa, & expressa formula adjectum fuerit: novationem factam esse. His ita constitutis verisimile fit mihi, locum hujus constitutionis corruptum esse: nisi dicamus Justinianum aut Tribonianum ita scripsisse, *Et generaliter definimus lege solum esse, non voluntate novandum: & si hoc verbis exprimatur, ut cum novatione (quod solito vocabulo κατὰ κοινὸν τοῦτο Græci dicunt) causa procedat, hoc enim naturaliter inesse rebus non volumus, sed verbis extrinsecus supervenire.* Sic sentio, aut ita scripsisse Tribonianum, aut ita loqui voluisse. Quid est enim lege *novari*, nisi expresse? Quid *voluntate novare*, nisi verbis generalibus? *lege novat*, qui certa conceptaque formula legem novationi dicit: *voluntate novat*, quem non tam verbis quam voluntate qualiquali & tacita novasse apparet. Qui lege ita novat verbis exprimit, ut κατὰ κοινὸν τοῦτο, id est, ut cum novatione caute procedat. Igitur hac constitutione Justinianea, vis novandi naturaliter rebus non inest, hoc est, non subintelligitur ex rebus ipsis aut ipso actu, sed ex verbis extrinsecus supervenit, hoc est, ex concepta & speciali novationis formula. Cum hæc Triboniani sententia sit, quam & Græci sequuntur interpretes) mirum non ita hic legi. Mirum quoque ex hac constitutione ab interpretibus colligi, sufficere, ut conjecturis constet novationem factam esse. *Cagnol. ad l. expressa 195 ff. de reg.* cum *alioquin ex l. 3. in fin. ff. eod.* constet novationem fieri per verborum obligationem; voluntate novationis interposita. 46 In novatione facienda sufficit stricto jure quæliber voluntas: sed hac regula neglecta Tribonianus specialem exigit, *ut hic, & Nov. 99.* vid. *Cujac. 14. obs. 7.* Nam tametsi Tribonianus hic constituat, quamlibet voluntatem in novando sufficere, specialem tamen novandi voluntatem exigit. 47 An idem in delegatione? vid. *Jason ad l. singul. 15. ff. si certum.* 48 Ἀνακτίνωσις, *Hal.* ἀνακτίνωσις. *Cujac. Inst. quib. mod. toll. obl. in fin. & 19. obs. 36. in fin.* ἀνακτίνωσις, *Cont.*

Tit. XLIII.

De solutionibus 49, et liberationibus.

In quam causam solutum imputetur.

1. Imp. Antoninus A. Aristeneto.

In 50 potestate ejus est, qui ex pluribus contractibus pecuniam debet, tempore solutionis exprimere, in *quam causam reddat*. Quod si 51 debitor id non fecit, convertitur electio ad eum, qui accepit 52, si neuter voluntatem suam expressit 53, prius in usuras id, quod solvitur, deinde in sortem accepto feretur. P.P. xi. Novemb. Duobus & Aspris Conss. 213.

Si fiscus tam debitori, quam creditori successerit.

II. Imp. Alexander A. Bassæ.

Liberari fidejussores, quoties fiscus, tam debitori, quam creditori (licet diversis stationibus 54) succedit, jus certum est. Quod & in tua persona Procuratores mei custodient. P.P. Kalend. Jul. Lupo & Maximo Conss. 233.

Si servo solvatur.

III. Imp. Gordianus A. Apollonio.

Si cum servus liberam peculii administrationem haberet, mutuam ab eo accepisti pecuniam, eique ante 55 ademptum peculium, vel prius quam ademptum cognosceres, eam exolvisti, ea solutione liberatus es. P.P. v. Kalend. Octob. Pio, & Pontiano Conss. 239.

Si servo solvatur. De instrumento non reddito.

IV. Idem A. Rufinæ.

Nihil interest, utrum creditori mutuam pecuniam solveris, an ex ejus voluntate 56 servo 57 numeraveris. Nec enim ex eo, quod creditor concessit in fatum, prius quam instrumenta 58 redderet, evacuatæ obligationis vires reparati queunt. P.P. ii. Id. Octob. Pio, & Pontiano Conss. 239.

De eo, qui quantitatem ab alio debitam creditori offert, aut solvit.

V. Idem A. Celso.

Nulla tibi adversus 59 creditorem alienum actio supersit, eo quod ei debitam quantitatem offerens, jus obligationis in te transferi desideras: cum ab eo te nomen comparasse non suggeras: licet 60 solutione ab alio facta nomine debitoris, evanescere soleat obligatio. P.P. xv. Kal. Nov. Pio, & Pontiano Conss. 239.

De errore apochæ.

VI. Idem A. Alexandro.

Si inter patrem tuum, eosque quos debitores esse dicebas non de 61 dubia lite transactio facta est, sed parte tantummodo recuperata, *universum* 62 *se recepisse* cavit, nec de superfluo eos, quos verbis obligavit, per acceptilationem liberavit, nec donationis 63 causa id factum est, exuberantis debiti integra ei repetitio competit. P.P. Id. Febr. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De usuris.

VII. Philippus A. & Philippus C. Antiocho.

Ejus quantitatis, cujus petitionem ratio compensationis 64 excludit, usuras 65 non posse reposci manifestum est. P.P. v. Kal. August. Peregrino, & Æmiliano Conss. 245.

VIII. Idem A. & C. Rufino.

Usuras, quæ quotannis in 66 urbe numerandæ sunt, promittere 67 alio loco dependi 68, nisi 69 ex justa causa 70 exempli ratio minime sinit. P.P. v. Id. Maji, Philippo A. & Titiano Conss. 246.

49 Dixi ad xlvi. D. iii. & 7. *Ecl. 6. & lib. 26. tit. 5.*

50 *Ecl. d. loco, c. 1. l. 101. in fin. ff. eod.*

51 *l. 1. ff. eod. & l. 21. §. de usuris.*

52 Id est, in creditorem.

53 Vid. *l. 5. §. pen. ff. eod.*

54 Rationibus, *Hal.* & male: Statio quid esset, dixi *l. 10. ff. de compens.* hoc interim innuit: Fisco succedente debitori & creditori diversarum stationum, seu ex diversis stationibus liberari fidejussorem. *his adde quæ ad Accurs. scripsi.*

55 Servo ante ademptum peculium, ex contractu peculiari solvi potest: post ademptum etiam, sed ab ignorante, *ut hic, & l. 35. ff. eod.* adde *l. 21. ff. de jurejur, l. 11. ff. depositi.*

56 Aut jussu, *l. 49. ff. eod. l. 22. §. 12. ff. solut.*

57 Non peculiare etiam debitum volente creditore ejusdem servo solvi potest.

58 Solutione tutus quis esse potest, etiamsi debiti instrumentum non recipiat. vid. *l. 5. ff. depositi.*

59 Nemo cogitur invitus extraneo debitum cedere. Extraneum voco, alium à debitore.

60 Ratio dubitandi. Invitus debitor liberatus. *l. 17. ff. eod. l. 23. ff. eod. l. 39. ff. de negot. Inst. quib. mod. toll. obl. in pr.* ergo & creditori invito solvi potest.

61 Transactio fit de lite dubia. *l. 1. ff. de transact.* adde *l. 21. ff. eod.*

62 Confessio totius recepti per errorem facta, ad id, quod receptum non probatur redditum, non porrigitur. *l. 13. ff. eod. l. 7. ff. de except. l. 24. l. 31. ff. de transact. l. 67. §. 3. ff. de cond. ind.*

63 Hæc adjectio *donationis hyperoches aut superfluï*. ab his præsertim qui non ita bona fide cum aliquo contrahunt, omitti non solet. Donatio hyperoches, Gallis est *donation de plus value*. dixi ad *d. §. 3.*

64 Hanc legem interpretari potes ex *l. 4. ff. de compens.* 65 Vid. *d. l. 4. in fin.* Goth. Vid. Zanger. *de Except. part. 3. cap. 8. num. 130.* Ans. 66 Loci utilitas debitori arbitraria actione potest eripi. *l. 1. 2. 8. & 10. ff. de eo quod certo loco. §. 33. vers. loco Inst. de act.* 67 *Permittere*, quidam ita legunt apud Accursium. 68 *Deferri*, quidam ita legunt. 69 Alias pura actione loci utilitatem nemo creditori auferre potest. *§. 33. vers. si quis tamen. Inst. de act. l. 8. ff. de eo quod certo loco.* 70 De qua vid. *d. §. 33. vers. propter quam causam. vers. quæ utilitas.*

De obligatione, & consignatione pecuniæ debitæ.

IX. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. Cassio.

OBligatione [1] totius [2] debitæ pecuniæ solenniter [3] factâ, liberationem [4] contingere manifestum est. Sed ita demum oblatio debiti liberationem parit, si eo loco [5] quo debetur, solutio [6] fuerit celebrata. P.P.v. Id. Maji, Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

De datis in solutum.

X. Iidem AA. & CC. Ambrosio.

SUccessores ejus, qui major viginti quinque annis in solutum [6] pro debito jure mancipia [7] dedit, hæc revocare non posse constat. S. v. Id. April. *Bizantii*, AA. Conss.

Si marito solvatur, quod uxori debetur.

XI. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

CUm [8] maritum [9] tuum à debitoribus tui minoris viginti quinque annis constitutæ, velut ex causa tibi debiti aliquas accepisse quantitates, nec tamen te consensum accommodasse significes, nullum tibi præjudicium potuit fieri, nisi factam solutionem post majorem [9] ætatem ratam [10] feceris. S.v. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

Si extraneo solvatur.

XII. Iidem AA. & CC. Eutychio.

INvito vel ignorante creditore qui solvit alii [13], se non liberat obligatione. Quod si hoc, vel mandante [14], vel ratum habente eo fecerit, non minus liberationem consequitur, quam si eidem creditori solvisset. S. III. Id. Maji, AA. & CC. Conss.

De simulata liberatione.

XIII. Iidem AA. & CC. Philotimo.

SI obligatum hominem ex causa mandati, non per stipulationem facta novatione [15] post acceptilationem liberasti, sed [16] tantum receptam ex [17] eadem causa debitam quantitatem falso [18] scripsisti: figmento veritatis extingui non potuit obligatio. S. VI. Kal. Jun. AA. Conss.

Collatio apochæ, & redditi chirographi.

XIV. Iidem AA. & CC. Cohortæ.

PEcuniæ [19] solutæ professio [20] collata instrumento, majorem rei gestæ probationem continet, quam [21] si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuisset redditum [22]. S.v.Id.Jul. AA. Conss.

De chirographo reddito contra voluntatem creditoris.

XV. Iidem AA. & CC. Quartino.

QUod debitori tuo chirographum [23] redditum [24] contra [25] voluntatem tuam adseveras [26], nihil de jure tuo diminutum est. Quibuscumque itaque argumentis jure proditis hanc obligationem tibi probanti, cum pro hujusmodi facto liberationem minime consecutum, Judex ad solutionem debiti jure compellet. S. v. Kal. Sept. AA. Conss.

Quid solvendum sit.

XVI. Iidem AA. & CC. Charidemo.

EUm, à quo mutuam sumpsisti pecuniam, in solutum nolentem suscipere nomen [27] debitoris tui compelli juris ratio non permittit.

In Authent. de fidejussor. & mandato. §. quod autem. col. 1. tit. 4. Novell. 4. cap. 3.

HOc, *nisi debitor in pecunia vel alia re mobili solvere nequeat: tunc enim res immobilis quam debitor habet meliorem, solvi potest, facta per Judicem subtili ejus causæ æstimatione, ut rem prædictam, & debitoris solvere, & creditori liceat petere, præstanda creditori cautela de evictione quæ debitori possibilis sit: quod est in omni actione. At si creditor paratus sit emptorem rei præstare, oportet debitorem cautela Judicis arbitrio creditori præbita, rem tunc distrahere, ut satisfiat creditori.*

Si alius pro debitore solverit. De rebus ipro numerata pecunia in solutum datis.

XVII. Iidem AA. & CC. Cassio.

MAnifesti juris est, tam alio [28] pro debitore solvente, quam rebus [29] pro numerata pecunia consentiente creditore datis, tolli paratam [30] obligationem. S. Kal. Dec. *Sirmii*, AA. Conss.

De chirographis debitoris redditis cum subscriptione procuratoris significantis nihil creditoribus deberi.

XVIII. Iidem AA. & CC. Domitio.

INquisitio veritatis tolli non potuit, quod chirographa, quæ ferat procurator tuus, recepta, tibique restituta ab ipsius herede proponas, cum subscriptione procuratoris significante, *Quod* [31] *nihil creditoribus debeatur*: cum nihil prohibeat, & creditoribus satisfactum [esse,] & non vestræ pecuniæ, sed ipsius, cui negotium gerendum mandaveras, processisse solutionem. S. Id. Febr. CC. Conss.

Si ser o solvatur.

XIX. Iidem AA. & CC. Diogeni.

SI actori [32] [servo,] tam mutuis dandis pecuniis, quam debitis accipiendis præpositio [33], in hoc quod susceperas ejus dominæ per ipsum satisfeciti: instrumentum inane [34] solutione celebrata nihil tibi nocere potest. Aliter enim solventes servo de actione dominæ liberare se minime possunt. S.v. Id. Octob. CC. Conss.

De operis servi in solutum concessis.

XX. Iidem AA. & CC. Eucrati.

SI operas [35] certi servi pro pecunia sumpta sibi in debitum compensare placuit creditori: his secundum conventionis fidem præstitis, de mancipio restituendo pacti tenor servari debet. S. v. Kal. Novemb. *Hadrianopoli*, CC. Conss.

De eo, qui scripsit se recepisse plusquam recepit.

XXI. Iidem AA. & CC. Rufo.

INteresse multum, utrumne spe [36] futuræ numerationis fuscepisse te, quod instrumento continetur, scripsisti, an accepta minore quantitate tantum, quantum lectio probat, in scriptura conferri placuit: Nam superiore quidem casu residui petitio debiti manet integra: posteriore vero consensu transactionis [37] finitis stare convenit. S. III. Non. Decemb. CC. Conss.

Si chirographum cancellatum sit, vel non.

XXII. Iidem AA. & CC. Grato.

INductam [38] (id est cancellatam [39]) necne sit chirographum, vestram [40] solutionem semel debiti causa factam ei qui exigendi potestatem habuit, probantium, nihil interest. S. v. Id. Decemb. CC. Conss.

De causa confessionis non secuta.

XXIII. Iidem AA. & CC. Vacio.

SI litterarum [41] Auxenonis contemplatione, quas ad Aristonem de numeranda tibi pecunia dederat, rescripsisti debitum ab Aristone, mandato non impleto, cum petitio debiti maneat integra, nihil legitimam exactionem impedire potest. S. XV. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De fundo in solutum dato.

XXIV. Iidem AA. & CC. Rufino.

CUm [42] pro pecunia quam [mutuo] acceperas, secundum placitum Euandro te fundum [43] dedisse profitearis: ejus industriam [44], vel eventum meliorem tibi non ipsi prodesse, contrarium non postulaturus, si minoris distraxisset, non juste petis. S. VII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De probatione.

XXV. Iidem AA. & CC. Aureliano.

SOlutionem asseveranti [45] probationis onus incumbit: quo facto, chirographum condicere [46] potest [47]. S.III. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. Conss.

---

1 *l.* 19. *ff. eod. l.* 19. *C. de var. l.* 56. §. 1. *ff. mandati.*

2 Nisi forte id quod nomine offertur, liquidum non sit, vel incertum. *arg. l.* 21. *ff. de reb. credit.*

3 Oblignatio debiti solenniter fieri intelligitur, quæ jure fit. Non est nuda, *l.* 11. *C. de usur.* quæ sit oportuno tempore & loco. *C. eod. si eo loco d. l.* 39. quæ pure, quæ citra conditionem, quæ totius debiti. *C. eod. ibi, totius debitæ pecuniæ.* Quid si incerta debiti sit summa? fidejussores dari volunt qui de eo quod obscurius est, spondeant, *Alex. conf.* 24. *n.* 9. *arg. l.* 5. *l.* 34. *in fin. ff. de statulib.* Quid, verbalis oblatio sufficitne? interpretes dissentiunt *in l. qui Romæ* 122 *ff. de verb. obl.* ubi vid. *Cuj.* 8. *ad Afric. ad l.* 39. *ff. de solutionib.* Nonnulli ajunt, alii negant, adeo ut realis in folle non sufficiat, *l.* 82 *ff. de cond. & demonst.* potest tamen pecunia ex sæculo exhiberi testibus præsentibus, postea obsignari. *l. ult. ff. de l. commiss.* ac deponi in publicum. *l.* 19. *C. de usur. l.* 10. *C. de pign. act.* vid. *Ferrariens. in forma libelli compromiss.* 28. *in verbo, legitime obtulerit.* 17.

4 Adeo ut postea pecunia creditori pereat. *l.* 39. *ff. eod.*

5 *l.* 32. *ff. de usur.*

6 Hæc vox meo judicio superest. Hic enim agitur de effectu oblationis, non solutionis, aut legendum *oblatio*, vel ita legendum est: *si eo loco quo debetur solutio fieri fuerit celebrata.*

7 Solutio legitime facta à defuncto, revocari non potest. adde *l.* 3. *C. de reb. alienis non alienan.*

8 Mancipia in solutum dari possunt. vid. *l.* 17. *C. eod.* adde *l.* 13. *C. de pign. & hyp.*

9 3. *Harm.* 5. §. 78.

10 Uxori quod debetur, marito solvi non potest citra consensum uxoris etiam minoris XXV. annis *l.* 39. *ff. de negot.* adde *l.* 8. *in fin. ff. de novation.*

11 Ea ætas τέλειος Græcis, Harmenopulo & authori Synopseos, de quo mox dicemus.

12 Ratihabitione major inutilem solutionem confirmat, *ut hic.* Ratum habere hic quid est? aut quo sensu ratum habere ipsa mulier dicetur? Scholiastes Græcus Synopseos Basil. 7. *tit.* 6. *ex lib.* 26. *tit.* 3. *c.* 112. ratum haberi scribit, quoties ipsa mulier accepit συσχορηγαμένη καὶ κεκοινωνηκυῖα ὡς κύριος καὶ μὴ ὑποκειμένη τῷ ἀνδρὶ, *&c.* id est. quoties ipsa mulier non tantum accepit, sed acceptum una cum marito consumpsit, ut domina, non ut maritæ subjecta, ut alias consensisse non intelligatur. Nam viro petenti non contradicere, creditorem non inquirere, pro consensu non habetur, quum in viri petentis potestate sit. 13 Puta procuratori. *l.* 34. §. 4. *ff. eod.* 14 Jussu aut ratihabitione creditoris alii solvi potest. *l.* 19. *l.* 46. *ff. eod.*

15 *Novatione, post acceptilatione liberasti. Hal.* qua lectione nihil facilius. 16 Differentia hæc est apochæ & acceptilationis, de qua vid. *l.* 19. §. 1. *ff. de accep.* 17 *l.* 6. *C. eod. l.* 23. *C. eod. l.* 6. *C. de compens.* vid. *l. ult.* §. 2. *ff. de cond. indeb.* 18 Confessio recepti per errorem facta, veritatem non extinguit. Erronea liberatio, liberatio non est. 19 Apocha prácticis dicitur *quitantia.* 20 Professio recepti probat veram numerationem. vid. *l.* 2. *C. de apoch. Rotan. à Val.* 1. *cons.* 17. *n.* 8. Professio interdum fit tribus testibus præsentibus. *l. ult. C. si cert.* 21 An hoc innuit, chirographi minorem esse fidem quam instrumenti? An potius si de solutione facta probanda agetur, majorem authoritatem esse apochæ debitori conscriptæ ac traditæ, quam chirographi redditi? 22 Chirographi redditio, minus probat quam confessio recepti. Non plene liberat debitorem: imo liberat. *l.* 7. *C. de remiss. pig.* liberat quoties constat chirographum ab ipso creditore redditum: sin minus, non plene liberat. *l.* 15. *C. eod.* 23 Dixi ad *l.* 14. *C. eod.* 24 Redditio instrumenti, facti est. 25 Probare id tenetur is, qui ait. 26 Quid si debitor redditam sibi non à creditore, sed ab alio dixerit? Debitori probatio incumbit. 27 Nomen pecuniæ loco invito creditori non solvitur: volenti solvi potest. *l.* 17. *C. eod.* aut si debitor aliunde non potest solvere. *Authent. prox.* 28 Solvere quivis debitoris loco potest. *l.* 39. *ff. de negot. l.* 23. *ff. de solut. Inst. quib. mod. tollitur obligat. in princ. & ibi Theophilus.* 29 Fundo. *l.* 24. *C. eod.* mancipiis. *l.* 10. *C. eod.* nominibus. *l.* 16. *C. eod.* pecoribus. *l.* 9. *C. de resciud.* vino. *l.* 10. *C. si cert. pet.* jumentis. *l.* 8. *C. si cert.* aureis obryzatis. *l.* 3. *C. de vet. numism.* & ita, Res pro pecunia volenti solvi potest. *l.* 10. *l.* 16. *C. eod. l.* 20. *C. eod. l.* 9. *C. de rescind. l.* 26. §. 4. *ff. de cond. indeb.* adde *l.* 3. *C. de veter. numism.* & quæ dixi ad *l.* 3. *ff. de reb. cred.* 30 *Al. pariatam.* id est, parem redditam. Tert. 5. *Adversus Marcionem, non sanè opinam existimavit pariari Deo (dixit Paulus ad Philipp.* 2. ἓν ὃ τοῦ Θεῷ.) Tractum est autem hoc à veterum more, qui suas expensi & accepti tabulas habebant, in quarum una parte expensa: altera vero accepta notabantur. Ita solutione pariabatur obligatio, pariari & paria facere dicebantur. *l.* 67. §. 3. *ff. de cond. ind. l.* 40. §. 8. *ff. de statulib l.* 5 §. 10. *in fin. ff. de jure Immunit. l.* 4 §. 5. *ff. de manum. Senec. ep. lib.* 11. & 17. *Tert. 4. adversf. Marcionem.*

31 Procurator subscribens, *Nihil deberi creditoribus ejus cujus negotia gerit*, non continuo fatetur creditoribus satisfactum fuisse domini pecunia: neque sibi vel heredibus tollit jus agendi, in dubio quid dicendum? Lex jubet veritatem inquiri. *C. eod.* Puto præsumptionem procuratori prodesse. Hinc etiam colligunt. In generali sermone non contineri personam loquentis. *l.* 30. *in fin. ff. locati. l.* 29. *in fin. ff. de pign.* verum, duriter satis. Nam hic procurator subscripsit, nihil deberi creditoribus ejus cujus gerebat negotia, non autem subscribit, nihil sibi deberi. Procurator denique subscripta à creditoribus chirographa accepit: acceptis subscripsit & ipse nihil creditoribus (à quibus nimirum ea chirographa acceperat) deberi, eam subscriptionem retulit ad illos creditores, quorum erant chirographa, non ad seipsum.

32 *l.* 4 *vers. sed si ag. vers. inveri. ibi, vel servo actori. ff. eod.*

33 Recipiendam pecuniam præposito recte solvitur.

34 Solutione chirographum fit inane. adde *l.* 5 *in fin. C. depositi. l. ult. C. ad exhib. l.* 2. *de condict. ex lege.*

35 Opera pro pecunia solvi potest consentienti creditori. vid. *l.* 17. *C. eod.*

36 Spe futuræ solutionis emissa totius debiti liberatio, non præjudicat parti non solutæ. vid. *l.* 6. *C. eod.*

37 Transactionis causa si creditor totum recepisse scripserit, nihil amplius petere potest. *sic hic, & l.* 2. *l.* 24. *l.* 31. *C. de transact.*

38 Vid. *l.* 1. *ff. de his quæ in test. delentur.*

39 Cancellatione instrumenti licet præsumptione debitor liberatur. *f.* 24. *ff. de probat.* tamen semper existitur cancellatio, vel inductio instrumenti. Potest enim quis solutione liberari, licet instrumentum neque sit inductum neque cancellatum.

40 *Vestrum, Hal. scitra, Cuja.* 19. *obs.* 37. ut sit, vestra nihil interest.

41 Spe futuræ numerationis plerumque debitores liberamus. *l.* 14. §. 2. *de non numerata pecunia.* Numeratione reipsa non secuta non valet liberatio. *l.* 13. *l.* 21. *C. eod.* 42 Si in optione (Græci *in arbitrio*) fundum pro pecunia dedisti, & deinde pluris eum vendidit, lucrum hoc ipsi cedit qui & damnum sensurus fuerat, si minoris vendidisset. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 26. *tit.* 5. *cap.* 125. 43 Fundus pro pecunia, & si aliud sit genere, in solutum dari potest volenti. *l.* 17. *C. eod.* adde *Novell.* 4. *cap.* 3.

44 Si fundus in solutum datus industria accipientis melior factus est, non propterea debet restitui etiam minori. facit *l.* 2. *l.* 8. *C. de rescind.* 45 Probare debet solutam esse pecuniam, qui solutam fuisse asserit. *l.* 1. *C. de probat. l.* 2. *l.* 8. *ff. de probat.* 46 De condictione chirographi dixi ad *l.* 7. *C. de non num. l.* 9. *C. ad exhib. l.* 2. *C. de condit. ex leg.* 47 Solutionem igitur recusare seu negare potest debitor creditori, si non ab eo vel tantilperdum ab eo non accipit apocham solutionis. *l.* 9. *ff. de novat.* ut per contrarium creditor apocham recusare, nisi integrum debitum à debitore recipiat. *l.* 19. *C. de fid. instrumentorum.*

TIT. XLIV.
DE ACCEPTILATIONIBUS. 48

Pupillus cum tutoru auctoritate potest per acceptilationem liberare: nec potest conveniri, nisi ex causa legitima. Salic.

I. Impp. Antoninus A. Apronio.

JAm tibi scripsi, posse apud Judicem quæri an solennibus [49] verbis tutoris [50] auctoritate interveniente, soror tua acceptilatione debitorem fuum liberavit: quare si in repetenda pecunia quam exolvit, diversa pars perseveraverit: uteris defensionibus competentibus. P.P. III. Id. Febr. Duobus & Aspris Conss. 213.

Acceptilatio facta ex causa donationis, omnem viam agendi perimit: Bald.

II. Impp. Diocl. & Maximianus AA. & CC. Claro.

SI donationis [51] gratia novatione facta per acceptilationem præstitisti liberationem, omnis agendi via peremptа est. S. VI. Kal. Jan. AA. & CC.

Interveniente Aquiliana stipulatione, & acceptilatione sequente, nisi creditor sit talis ætatis, cui restitutio indulgeatur, omnis agendi via præcluditur. Bald.

III. Iidem AA. & CC. Demetriæ.

PEr Aquilianam [52] stipulationem pacto subditam obligatione præcedente sublata, & acceptilatione, quæ fuit inducta, perempta ei, qui ex nulla causa restitui potest [53], omnis agendi via præcluditur. S. v. Kal. Decemb. CC. Conss.

---

48 Dixi ad XLVI. D. IV. quid sit acceptilatio vid. *l.* 1. *ff. eod.*

49 De quibus vid. §. 1. *Inst. quib. mod. tollit. & Schol.* 27. *Ecl.* 6. τοῦτο ἐστὶ, ῥήμασιν. *Theophil.* §. *ult. quib. mod. tollit.*

50 Pupillus tutoris auctoritate, accepto ferre potest. *l.* 13. §. 10. *ff. eod.* sine causa non potest. *l.* 27. §. 1. *ff. de minoribus.*

51 Donationis gratia accepto ferri potest, *ut hic*, interdum etiam ex causa. *l.* 9. *ff. de præscrip. verb.*

52 *l.* 13. *C. it. prætor. l.* 4. *d.* 15 *l.* 32. *l.* 40. *C. de transf. l.* 27. *ff. de don.* cujus formula ab Aquilio condita. §. 2. *Inst. quibus mod. toll. obl.* 53 Acceptilatio stipulationi Aquilianæ adjecta, ipso jure liberat, *ut hic*, & *l.* 4. §. 5. *ff. de transact.*

TIT. XLV.
DE EVICTIONIBUS. 54

De hereditate vendita.

I. Impp. Severus, & Antoninus AA. Munitio.

EMptor hereditatis rem à possessoribus sumptu, ac periculo suo [55] persequi debet. Evictio quoque non præstatur in singulis [56] [rebus,] cum hereditatem jure venisse constet, nisi aliud nominatim inter contrahentes convenit. P. P. VI. Kal. Mart. Severo A. III. & Victorino Conss. 201.

De donatione.

II. Iidem AA. Quartæ.

QUoniam avus tuus, cum [57] prædia tibi donaret, de evictione eorum cavit: potes adversus coheredes tuos ex causa stipulationis consistere ob evictionem prædiorum, pro portione scilicet hereditaria. †. Nudo [58] autem pacto inverenientе minime donatorem hac actione teneri certum est. P. P. II. Kal. Mart. Antonino A. II. & Geta II. Conss. 206.

De re empta nondum evicta.

III. Iidem AA. Aureliano.

QUi rem emit, & post possidet, quamdiu [59] evicta non est, autorem suum propterea, quod aliena, vel obligata res dicatur, convenire non potest. P. P. VIII. Kal. Aug. Faustino, & Rufino Conss. 211.

---

54 Dixi ad *l.* XXI. D. II.

55 Emptor universitatis res singulas suo periculo ac sumptu persequitur.

56 Evictio rerum singularum non præstatur emptori universitatis, hoc est, rerum universarum. Hereditatis venditor, evictionе rerum, singularum non tenetur, nisi aliud sit conventum: Rei singularis tenetur. *l.* 66. *ff. de contrab. empt.*

57 Donator, evictionis ex nuda promissione non tenetur: ex stipulatione tenetur. adde *l.* 18. *in fin. de Donat. Paul. 5. sent.*

TIT. II. §. 5.

58 De nudo pacto vid. *l.* 7. *ff. de pactis.* 59 Ante evictionem non agitur de evictione. *l.* 74. §. 2. *ff. eod. l.* 1. *pr. vers. Et aquæ. ff. de rer. perm.* nisi contractus initio rei evictio imminet. *l.* 14. *C. eod.* Imo agitur. *l.* 30. *in fin. ff. de act. empt.* utique agitur, si modo venditor rem alienam scierit.

De donatione in solutum.

IV. Imp. ANTONINUS A. Georgio.

SI prædium [1] tibi pro soluto datum [est, quod] aliis creditoribus fuerat obligatum: causa [2] pignoris mutata non est. Igitur si hoc jure fuerit evictum, utilis [3] tibi actio contra debitorem competit. Nam hujusmodi contractus vicem [4] venditionis obtinet. P.P. XI. Kal. Aug. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 243.

De re vendita, & nondum tradita.

V. Idem A. Petroniæ.

EX [his] prædiis, quæ mercata es, si aliqua à venditore oblata, & necdum [5] tibi tradita sunt: ex empto actione consequeris, ut [6] ea à creditore liberentur. Idem etiam fiet, si adversus venditorem ex vendito [7] actione pretium [8] petentem, doli exceptionem opposueris. P. P. XV. Kal. Octob. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 243.

Si specialiter venditor evictionem non promiserit.

VI. Imp. ALEXANDER A. Octavio.

NOn dubitatur, & [9] si specialiter venditor evictionem non promiserit, re evicta ex empto competere actionem. P. P. VIII. Id. Mart. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De fidejussore.

VII. Idem A. Hilariano.

AUctore laudato [10], si evicta res est, fidejussorem (etiam [11] si agi causam ignoraverit) conveniri evictionis nomine posse non ambigitur. P. P. III. Non. April. ALEXANDRO A. CONS. 223.

Quæ requruntur ut evictio præstetur.

VIII. Idem A. Clementino.

EMptor [12] fundi, nisi [13] auctori aut heredi [14] ejus denunciaverit: evicto [15] prædio, neque ex stipulatu, neque ex dupla, neque ex empto actionem contra venditorem vel fidejussorem ejus habet. Sed & si [16] judicio emptor non adfuit, aut [17] præsens per injuriam [18] Judicis victus est absente auctore, vel fidejussore: regressum adversus eum non habet. P.P. VIII. Id. Decemb. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De denunciatione facienda. Quid præstandum ei, cui res evicta est.

IX. Idem A. Terentio.

SI controversia tibi possessionis, quam bona fide te emisse allegas, ab aliquo movetur: auctori heredive ejus denuncia [19]: & si quidem obtinueris [20], habebis [21] quod emisti. Sin autem evictum fuerit, à venditore succedere [22] ejus consequeris, quanti [23] tua interest: In quo continetur etiam eorum persecutio, quæ in rem emptam à te, ut melior fieret, erogata [24] sunt. P. P. II. Kal. Januar. ALEXANDRO A. CONS. 223.

De finibus.

X. Idem A. Largo.

SI fines [25] agri venditor demonstravit, & legem dixit *intra eos nemines ingressurum*: si quid inde evincatur periculo fit auctoris. Quod si finibus suis [26], quos demonstravit, agrum vendidit: lis [27] finalis ad venditorem non pertinet. P.P. VII. Kal. Decemb. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Si u agat qui de evictione tenetur.

XI. Idem A. Clementi.

EXceptione doli recte eum [28] submovebis, quem ab auctore tuo fidejussorem accepisti, si ejus nomine controversiam refert quasi per uxorem suam antequam tu emeres, comparavit: qui venditioni adeo consensum [29] dedit, ut se etiam pro evictione obligaverit. P. P. Non. Febr. POMPEIANO, & PELIGNO CONSS. 232.

De servo in libertatem evicto: & de pacto, ut quæstione mota ante evictionem pretium reddatur.

XII. Imp. GORDIANUS A. Philippo.

SI in libertatem evictus est servus, quem mercatus es, sive, cum comparares convenit [30], *Ut si qua quæsito nomine ejus relata esset, & si nec dum evictus esset, tu pretium recuperares*: Præses provinciæ, quod tibi præstandum animadverterit, restitui jubebit. P.P. VII. Id. Mart. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De causa judicati.

XIII. Idem A. Zoilo.

SI ob causam judicati [31] pignora capta sunt ex ejus auctoritate, cui [32] præcipiendi jus fuit, eaque de quibus complecteris, tu mercatus es: frustra ab [33] ea quæ condemnata est, vel quæ in ejus locum successit [34], eorum refertur quæstio: quandoquidem [35], & si evictio eorum ab alio subsecuta fuisset, adversus eos debuisse dari actionem, quibus pretii solutio proficit, rectissime responsum est. P.P. XVI. Kal. Jun. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De filio eodemque herede venditoris.

XIV. Idem A. Secundino.

SIve possessio venditoris fuit: filius [36] ejusdemque patris heres frustra quæstionem movet: sive non patris, sed filii ejus possessio fuit, de qua jure hereditario [37] auctori laudari [38] potest, controversiam movere non potest. P. P. XIV. Kalend. Aug. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De pignore ob evictionem accepto.

XV. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Menandro.

SI non injuria [39] Judicantis, sed juris [40] ratione superatus es, pignus [41] ob evictionem acceptum solenniter persequi [42] potes. P. P. Kal. Aug.

Quid & à quo præstatur ei cui res est evicta.

XVI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandro & Diogeni.

SUper empti agri quæstione discepratabat Præses provinciæ: & si portionem [43] diversæ partis esse cognoverit, impensas [44] quas ad meliorandam rem vos erogasse constiterit, habita fructuum [45] ratione, restitui vobis jubebit. Nam super pretio evictæ portionis non [46] cum, qui dominium evicerit, sed auctricem [47] conveniri consequens est. P.P. X. Kal. iplis IV. & III. AA. CONSS. 290.

Quid præstat author certioratus evictionem passo.

XVII. Iidem AA. Mutiano.

SI cum quæstio [48] tibi super eo, quem comparaveras, moveretur, auctorem tuum certum fecisti [49], nec [50] citra Judicis deceptationem eum quem emeras, tradidisti: Præses provinciæ in damnis [51], quæ te tolerasse meministi, medelam juris adhibebit. P.P. V. Id. Novembr. ipsis IV. & III. AA. & CONSS. 290.

De homine vendito.

XVIII. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI status tibi super homine venundato mota quæstio est, solennibus [52] quæ juris admittit ratio, interpositis: si [53] secundum libertatem fuerit lata sententia, poteris de evictione [ejus, quem comparaveras, si nescieris ejus conditionem comparasti, sine aliqua dubitatione auctorem, vel ejus fidejussores, heredesve eorum convenire. Quod si fuisse servum sententia declaraverit, intelligis ad venditorem te reverti non posse.

Si emptores præscriptione se tueri possint.

XIX. Iidem AA. & CC. Theodoro.

SI obligata prædia venundedisti, & longi temporis præscriptione [54] solita emptores [55] se tueri possunt: evictionis periculum timere non potes. S. II. Kal. Maji, AA. CONSS.

Re evicta agitur de evictione etiam contra venditoris heredem. Bald.

XX. Iidem AA. & CC. Solidio & aliis.

SI parentes [56] vestri mancipia venundederunt, & quæstio dominii mota est, emptoribus adesse ac defendere causam non prohibemini. Quod si eis [57] hæc etiam evicta sunt, instauratio litis ex persona vestra, si appellationem non interposuistis, contra jus desideratur. Empti sane judicio pro evictione si conveniri cœperitis, nec [58] vobis negotium, ut defendatis denunciatum probetur: intelligitis quatenus, vosmetipsos tueri debeatis. S. VI. Kal. Jul. AA. CONSS.

De re post longum tempus evicta.

XXI. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

EMpti [59] actio longi temporis præscriptione non submovetur [60], licet post multa spatia rem evictam emptori fuerit comprobatum. Si itaque is, quem te comparasse commemoras, nunc in libertatem proclamet, interpellare venditorem, sive [61] successorem ejus debes; ut tibi assistant, causamque instruant. Quem si *liberum esse*, vel *servum non esse* fuerit pronunciatum: nec te conventione remississe periculum evictionis fuerit comprobatum, Præses provinciæ, si res integra est, quanti tua [62] interest, restitui tibi providebit. S. XI. Kal. Aug. *Serdica*, AA. CONSS.

Stipulatio de indemnitate.

XXII. Iidem AA. & CC. Julio.

CUm tibi liberum venundatum fundum ab auctore proponas: si ex antecedente obligatione, quod debebatur, jure solvisti [63], stipulationem quam subjectam emptioni de indemnitate proponis, ipsius conceptio [64] commissam manifeste declarat. S. VII. Kal. Septemb. *Viminaci*, AA. CONSS.

De præsentia, vel absentia heredum auctoris; quibus denunciatum est.
Quid præstatur evictionem passo.

XXIII. Iidem AA. & CC. Eustochiæ.

CUm successores [65] etiam venditoris pro evictione teneri possint, si velut obligata sibi Respublica Thessalonicensium pignoris instituat jure persequi, quæ comparasti, auctoris heredibus quocumque gradu constitutis adsistere negotio denuncia. Quod sive præsentibus his fundus quem emisti, fuerit evictus, sive absentibus postea, quanti [66] tua interest rem evictam non esse, teneri, non quantum [67] pretii nomine dedisti, si aliud non placuit publice notum est. S. II. kal. Jan. *Sirmii*, AA. CONSS.

Si in limine contractus immineat evictio.

XXIV. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI post perfectam venditionem ante [68] pretium numeratum rei venundatæ mota fuerit quæstio, vel mancipia vendita proclament in libertatem, cum in [69] ipso limine contractus imminet evictio, emptorem, si [70] satis ei non offeratur, ad totius vel residui pretii solutionem non compelli, juris auctoritate monstratur. Unde cum parte pretii numerata, domus quam emisti, tibi velut pignoris jure obligatæ, ne ad emptionem accederes, denunciatum ab aliquo proponas, Judex tibi quæ ex emptione veniunt, præstari providebit. S. VI. Kal. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS.

Si u, qui liberam vendidit, eam evincat, in libertatem.

XXV. Iidem AA. & CC. Saturninæ.

SI tibi liberam Saturninus, conditionem ejus ignorans distraxit, ac nunc eam defendit in libertatem, hac libera pronunciata, venditorem vel ex stipulatione duplæ, quantum [71] in hanc deductum est, vel empti [72] actione, quanti [73] tua interest, convenire potes. S. Idib. Febr. AA. CONSS.

---

1 Vid. *l.* 17. ff. de pignor.

2 Debitor pignus alienum in solutum dando, pignoris causam non mutat.

3 Utilis de evictione actio datur quasi emptori, ut hæc. directa vero emptori.

4 In solutum datio, quasi emptio. *l.* 44. ff. de solut. adde *Novell.* 4.

5 Ante rem traditam solutamve pretium agi potest de evictione.

6 Libera res est emptori tradenda. *c.* 41. ff. de contrab. empt. *l.* 1 § 1. ff. de act. empt. *l.* 31. ff. de a. i. t. *l.* 29. § 3. ff. de leg 3. & transigenti, potest alias ad primam actionem reverti. vid. *l.* 28. *in fin. l.* 33. ff. de transact. Ludovicus *decis.* 201. *l.* 30. § 1. ff. de accept. rei judic. ut & creditori. *l.* 46. ff. de solut.

7 Actio ex vendito venditori competit. *l.* 13. § 19. ff. de act. empt.

8 Venditori pretium petenti opponitur exceptio de re non tradita. *l.* 25. *l.* 41. *in fin.* ff. de act. empt.

9 Evictionis venditor etiam citra conventionem, ex ipsa contractus natura tenetur. *l.* 25. *in fin.* C. eod *l.* 2. *l.* 19 ff eod. *l.* ult. ff. de comm. re. alien. adde *l.* 12. ff. de contrab. empt. 19. Eccl. 21. ex tit. 15. c. 6.

10 Laudare priscа lingua, est denunciare, nominatio appellare. 6. Gell. 6. de Laudatione authoris, vid. Marantam in praxi parte 6. membro 4. ut differat à nominatione auctoris dixi *l.* 2. ff. ubi in rem actio.

11 Evictus venditori fundus fidejussori evictus intelligitur: Reo principali facta denunciatio, nocet fidejussori etiam ignoranti. adde *l.* 18. *in fin.* J. eod. *l.* 41. § 2. ff. eod.

12 Evictio tribus casibus hic emptori à venditore non præstatur. Primus casus est, si venditor evictionem non denunciavit: secundus, si emptor ipse judicio non adfuit: tertius, si judicis injuria res ei fuerit evicta: idem dicitur, si evincentem, nimia sedulitate quærendi rei dominii provocavit, vel sibi accersivit, *l. si dictum* 56. § *similimodo* 5. ff. eod. si jus aliquod universum emit: puta hereditatem, & res quædam hereditaria ei fuerit evicta. *l.* 1. ff. eod. Idem quoque si sciens rem alienam comparavit: tunc enim neque evictionis, neque ad pretium de re agit. *l.* 27. J. eod. si ancillæ venditæ partus fuerit evictus. *l. si pregnans* 42. ff. eod. Quindecim casus, quibus superior sententia locum non habeat, enumerat Montal. *lib.* 3. *ser. tit.* 10. *l.* 7. quadraginta vero duos Mathæus de Afflictis *in cap.* 1. § *rursus. Quib. mod. feudum amittatur.* 13 Primus casus. adde *l.* 9. *l.* 20. J. eod. *l.* 53. *in fin.* ff. eod. 14 *l.* 29 *in fin.* J. eod. 15 Evictionis causam venditori, etiam ante litem motam, denunciare emptor cogitur, *ut hic Bart. in l. denunciasse* 17. ff. ad leg. Jul. de adulteriis. *l. non solum* 3. ff. *solutis. l. nomen* 4. ff. *quæ res pignori.* nisi venditor sciens rem alienam vendidit *l. servus* 30. § *si sciens. l.* 8. ff. de act. empt. nisi minor vel creditor sit qui emit: tunc enim mora sine denunciatione committitur. *l. in minor.* 3. ff. *in quib. caus. restit.* nisi venditor sciens litem emptori motam esse, instrumenta & auctoritates rei venditæ non tradidit, cum posset tradere. *l. Titius.* 48. ff. de act. empt. nisi denique ipsi venditori prorsus constet litem motam esse. *Glossa in l.* 21. J. eod. nisi juri denunciandi renunciaverit venditor. *l. Heremius* 63. ff. eod. aut si juravit, se in lite emptorem defensurum, & litem motam non ignoravit. *cap. brevi de jurejurand. Soc reg.* 117. Quid? quibus casibus denunciare venditori emptor cogitur, an necesse habet libellum ei offerre? teneri putant interpretes si modo venditor petierit: aliud tamen consuetudine posse constitui: vide plura apud Duenazium. *reg.* 243. 16 Secundus casus. *l.* 55. ff. eod. *l.* 1 § de periculo. 17 Tertius casus *l.* 15 J. eod. *l.* 51. ff. eod. 18 Vid. *l.* 15. J. eod. κατὰ πλάνην ἢ ἀγνοίαν, ἢ βιαίως, per errorem, vel impudentiam, vel sordes. *Syn. Bas. 19. tit.* 11. *c.* 43. 19 *l.* 8. ff. eod. 20 Victo emptori debetur evictio. *vers. sin autem.* J. eod. non vincenti, *ut hic*, & *l.* 17. J. eod. 21 Adde *Syn. 9. tit.* 11 *c.* 51. & 3. *Harm* 3. § 89. 22 Actio de evictione datur in successorem. *l.* 13. *l.* 14. *l.* 20. *l.* 21. *l.* 23. J. eod. *l.* 70 ff eod. *l. ult.* ff de except rei vendit. *l.* 14. ff. de rei vind. 23 In evictione petitur quanti nostra interest *l.* 17. *l.* 21. *in fin. l.* 29. *in fin.* J. eod. quo etiam continetur pretium numeratum 24 Id est, impensas. *l.* 40. § 1 ff. de cond & demonst 25 Adde *l.* 45. ff. eod. 26 Aliud est fundum vendere specialiter expressis finibus, *ut* ff. eod. aliud suis finibus vendere. Priori casu si quid evincitur, venditor obligatur: altero, non obligatur. *secit lex* 74. *in fin.* ff. eod. expressi fines debentur conventionis lege: sui vero fines agrorum anteriores seu antiquiores lege. Pleniorem pete hypothesim hujus legis ex Harmenop 3. *tit.* 3. § 66. 27 Finium vindicatio, à vindicatione dominii separatur. *l. quinque pedum* 5. ff. *fin. regund.* 28 Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. *l.* 13. 14. J. eod. *l.* 17. ff. eod. excipe *l. ult.* J. eod. 29 Consentit venditioni, qui fidejubet, *ut l.* 7. *in fin.* ff. quod cum eod. 30 Valet conventio, ut lite duntaxat mota pretium restituatur emptori, alias citra pactum non agitur ante evictionem dixi ad *l.* 3. ff. eod. 31 *l.* 74. § 1. ff. eod. *l.* 46. ff. de adquir. rer. 32 Alias pignoris venditio facta jussu judicis incompetentis, nulla. 33 Emens à judice judicatum exequente, debitorem habet obligatum: ideoque debitor agens non auditur. 34 Vid. *l.* 9. ff. eod. 35 Ratio dubitandi sumpta ex communi regula: Quem de evictione tenet actio, &c. dixi ad *l.* 11. ff. eod.

36 Filius non evincit rem à patre venditam.

37 Vid. *l.* 9 ff. eod.

38 Dixi ad *l.* 11.

39 Vid. *l.* 8. *in fin.* ff. eod. adde *l.* 50. *l.* 51. ff. eod. 19. *Eccl.* 11. *cap.* 43.

40 Id est, re litigitime evicta.

41 Pignus amittit creditor, injuria judicis condemnatus. adde *l.* 3. § 1. ff. de pign.

42 *l.* 2. de pactis pignor. *l.* 2. de prædiis min. Pignus, subsidium rei.

43 Etiam evicta parte, venditor tenetur de evictione. *l.* 10. ff. eod.

44 *l.* 9. *in fin.* ff. eod. *l.* 45. § 1 ff. de act. empt.

45 Perceptorum scilicet.

46 Evincens, pretium restituere non tenetur.

47 Id est, venditricem, eadem ratione dicitur qua ab Ammiano 29. Ambestrix: ab Africano adsestrix, possestrix, impulsatrix, curatrix, plaustrix, & in legibus nostris, *l.* 74. *in fine*, ad Trebell. Petitrix, & Venditrix, *l.* 8 ff de l. commiss. Testatrix, *l.* 20 ff. si servitus vindicetur.

48 Debetur evictio emptori, non ultro, sed ex sententia rem restituenti. vid. *l.* 56. § 1 ff. eod.

49 Id est, nominasti. *l.* 8 ff. eod. *l.* 9. ff. eod.

50 Id est, non ultro.

51 Dixi ad *l.* 9. ff. eod.

52 Jus antiquum fortè adhibendi interpellationem non interposuistis, contra jus desideratur. Empti sane judicio pro evictione si conveniri cœperitis, nec vobis negotium, ut defendatis denunciatum probetur: intelligitis quatenus, vosmetipsos tueri debeatis. S. VI. Kal. Jul. AA. CONSS.

53 Emptor servi, si servus liber pronunciatus, agit de evictione, *ut hic*, si servus, non agit. *vers. quod si.* J. eod. Cur ita? emptori victo, non vincenti, venditor evictionem præstat. *l.* 9. ff. eod. *l.* 21. *in fin.* J. eod.

54 Vid. *l.* 21 J. eod.

55 Emptoris præscriptio creditori eidemque venditori prodest. adde *l.* 54. ff. eod. *l.* 2. *in fin.* J. de reb. alien. 19. *Eclog* 11. *ex tit.* 15. *cap.* 15.

56 Agitur de evictione in heredem venditoris. dixi ad *l.* 9. ff. eod.

57 Semel quod evictum est defuncto ab herede non potest retractari. vel ita: Venditor, cum evictio fit, adesse potest: ubi ea facta est, litem instaurare nequit, nisi appellavit. *Ecl. d. l. c.* 20. *in princ.*

58 Denunciandæ est etiam venditoris successoribus evictio. *l.* 8. ff. eod. cujusquumque gradus sint. *l.* 13. ff. eod.

59 Duæ emptori actiones præcipue de evictione, una empti, *ut hic*, & *l.* 25. ff. eod. altera ex stipulatione duplæ.

60 *Ecl. d. loco c.* 20. *in fin.* Imo submovetur, *l.* 19. ff. eod. non submovetur in his quæ præscribi non possunt, *ut hic*, & *l. ult.* ff. de longi temporis præscript. quæ pro libert.

61 *l.* 18. ff. eod.

62 Dixi ad *l.* 9. ff. eod.

63 Stipulatus de indemnitate, hypothecaria conventus, creditori ultra De debitum offerre potest non exspectata evictionis sententia: quo secuto, ex empto agitur ad indemnitatem promissam. 64 Vid *l.* 21. *in fin.* ff. de liberali. 65 Dixi ad *l.* 9. *vers. sin autem* ff. eod. 66 *d. vers. sin autem.* 67 Id est, non id tantum quod. 68 *l.* 18. *in fin.* ff. de periculo & commodo. 69 In limine venditionis evictione imminente, pretii, vel residui nomine, emptor citra fidejussionem convenire non potest. 70 *l. ult.* ff. de rescin. *l. pen.* ff. de pericul. 71 Vid. *l.* 74. ff. eod. 72 Vid. *l.* 6. *l.* 21. ff. eod. 73 Vid. *l.* 9. ff. eod.

De rei interitu.

XXVI. Iidem AA. & CC. Neoni.

SI quis tibi servum vendidit, postquam is rebus humanis exemptus [1] est, cum evictionis periculum finitum sit, a te conveniri non potest. S. II. Kal. April. *Sirmii*, CC. Conss.

De scientia, vel ignorantia emptoris.

XXVII. Iidem AA. & CC. Theophilo.

SI fundum sciens [2] alienum, vel obligatum comparavit Athenocles, neque quicquam de evictione convenit [3]: quod eo nomine dedit, contra [4] juris poscit rationem. Nam si ignorans, desiderio tuo juris forma negantis hoc reddi refragatur. S. XV. Kal. Octobr. CC. Conss.

Quibus defensionibus emptor uti potest.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Maximiano, & aliis.

EMptori etiam venditoris [5] jura prodesse non ambigitur. Si igitur vobis propter rei proprietatem mota fuerit quæstio: tam propriis quam venditoris defensionibus uti poteritis. S. III. Non. Octob. *Scuppis*, CC. Conss.

De permutatione.

XXIX. Iidem AA. & CC. Rheso.

SI permutationis [6] gratia prædia curatoribus quondam fratris tui mater tua dedit: his, quæ in eorum vicem accepit, posteaquam ad defensionem fuerit denunciatum [7], vel cum eorum non haberet facultatem, evictis, quanti [8] interest, eos convenire posse, rationis est. S. Idib. Decembr. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De stipulatione duplæ, & probatione malæ fidei emptoris.

XXX. Iidem AA. & CC. Hastio.

NOn [9] ex eo quod duplum [is] qui à matre [tua] mancipium comparavit, evictionis nomine stipulatus est, alienæ rei scientia convincitur: nec opinio ejus ex hoc læditur, ut malæ fidei emptor existimetur. Aliis itaque hoc indiciis, si vis, probare debes. S. Id. Decembr. AA. Conss.

De herede fidejussoris.

XXXI. Iidem AA. & CC. Agatoni.

HEredem [10] fidejussoris rerum, pro quibus defunctus apud emptorem intercesserat pro venditore, factum ejus, cui successit, ex sua persona dominium vindicare non impedit: scilicet evictionis causa durante actione. S. XVIII. Kal. Jan. CC. Conss.

1 Re ante litem peremptâ cessat evictio. *l. 21. ff. eod.*

2 Malæ fidei emptor de evictione actionem non habet. Non datur ei de evictione actio quia sciens prudens fundum alienum comparavit, nisi evictio specialiter sit promissa. *ut hic. l. 7. in fin. C. commun. utr. judic. l. ult. §. 4. C. comm. de leg.*

3 *d. leg 7. l. 4. §. 5. ff. de doli mali.*

4 Imo non contra. *l. 1. C. si vend. pign.*

5 Jus venditoris emptori prodest, *ut hic, & l. 76. §. 1. ff. de contr. empt. l. 156. §. 2. 3. ff. de reg. jur.* & è contra, præscriptio emptoris venditori prodest. *l. 19. C. eodem.*

6 Permutanti debetur evictio. *l. 1. in fin. C. de rerum permutat.* facit *l. 4. in fin. C. eod.*

7 Adde *l. 2. C. eod.*

8 *l. 9. C. eod.*

9 Stipulatio duplæ propter evictionem, non arguit emptorem malæ fidei, *ut hic.* Præsumitur bona fides in possidente. vid. *Alciat. præsump. 5.*

10 Exceptio est ad *l. 11. C. eod.* eo sensu, In fidejussoris herede cessat regula, Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. *l. 17. ff. eod.* si nomine proprio agit.

TIT. XLVI.

CREDITOREM EVICTIONEM [PIGNORIS 11] NON DEBERE.

Creditor vendens jure creditoris rem, quam putabat esse debitoris, non tenetur de evictione, nisi expresse promiserit.

1. Imp. ALEXANDER A. Publico.

CUm jure [12] creditoris propter fisci debita prædium obligatum Procurator meus venundedit, evictio non debetur: quia & privatus creditor eodem jure utitur: nisi nominatim hoc repromissum à privato fuerit creditore. Si tamen fiscus in jus alterius creditoris successit, emptori non justa nomine fisci movetur controversia: sive quia potior fuerat, quando vendebat, sive quia infirmior: quoniam hoc [13] utique præstare debet, qui pignoris jure vendit, potiorem se cæteris esse creditoribus. P. P. XV. Kalend. Novembr. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

Creditor vendens jure pignoris, tenetur de evictione duobus casibus, scilicet quando expresse se obligavit de evictione, item quando mala fide contraxit. Bald.

II. Imp. GORDIANUS A. Sabinæ.

SI à creditrice jure pignoris fundos obligatos pater tuus comparaverat: evictis prædiis ita demum petitionem adversus creditricem habere jure potes, si [14] vel cum vendidit, de evictione rei promisit: vel etiam dolo malo, cum sciens, prudensque esset rem sine [15] vitio non esse, eam patri tuo, cui successisti, venundedit. Nam sicuti genus hujusmodi contractus inscium creditorem vinculo evictionis non adstringit: ita eum, qui fraudem admisit, vel decepit, non excusat. P.P. VII. Id. April. SABINO II. & VENUSTO Conss. 241.

TIT. XLVII.

[DE] PATRIA [16] POTESTATE. [17]

De longi temporis præscriptione.

I. Impp. ANTONINUS & VERUS AA. Titio.

SI filium tuum in potestate tua esse dicis, Præses provinciæ æstimabit, an audire te debeat: cum diu passus [18] sis ut patrisfamilias res ejus agi per eos, qui testamento matris tutores nominati fuerunt. P. P. sine die & consule.

De rerum dominio.

II. Imp. ANTONINUS A. Maroniæ.

EJus, quod in potestate patris agens habuisti, dominium [19] ad patrem tum pertinuit, extra ea, quæ non acquiruntur. P.P. XV. Kal. Mart. LÆTO II. & CEREALE Conss. 216.

De jure alienandi, de castigatione.

III. Imp. ALEXAND. A. Artemidoro.

SI filius tuus in potestate tua est, res acquisitas tibi alienare [20] non potuit. Quem, si pietatem [21] patri debitam non agnoscit, castigare [22] jure patriæ potestatis non prohiberis: acriore remedio usurus, si in pari contumacia perseveraverit; eumque Præsidi [23] provinciæ oblaturus [24], dicturo sententiam, quam [25] tu quoque dici volueris. P. P. VI. Id. Decemb. ALBINO & MAXIMO Conss. 228.

De controversiis & injuriis. De reverentia matri præstanda.

IV. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Calæ.

COngruentius quidem videtur, intra [26] domum inter te ac filios tuos, si quæ controversiæ oriuntur, terminari. Sed si ita res fuerit: ut [pro] injuriis eorum & ad jus experiendum, & ad vindictam processeris, aditus Præses [27] provinciæ super discertationibus quidem pecuniariis consuetum exerceri jubebit ordinem juris: reverentiam [28] autem debitam exhibere matri filios coget. Et si provectam ad inclementiores injurias improbitatem deprehenderit, læsam [29] pietatem severius [30] vindicabit. P. P. XV. Kal. Jun. ÆMILIANO & BASSO Conss.

De reverentia & alimentis.

V. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Donato.

FIlia tua non solum reverentiam [31], sed etiam subsidium [32] vitæ ut exhibeat tibi, Rectoris provinciæ auctoritate compelletur. P. P. Kal. Mart. DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO, AA. Conss. 287.

De abdicatione.

VI. Iidem AA. Hermogeni.

ABdicatio [33], quæ Græco more [34] ad alienandos liberos [35] usurpabatur, & ἀποκήρυξις [36] dicebatur, Romanis legibus non comprobatur [37]. P. P. XVII. Kalend. Decemb. MAXIMIANO A. II. & JARUARIO, Conss. 288.

De nepote ex filio milite.

VII. Iidem AA. & CC. Duplianæ.

SI maritus tuus, licet [38] militans, in patria potestate constitutus filium [ex] legitimis susceptis nuptiis, eum in potestate avi perseveraverit non ambigitur. S. II. Non. April. CC. Conss.

De filiis libertinorum.

VIII. Iidem AA. & CC. Æmilianæ.

LIbertos [39] exemplo ingenuorum filios tuos post libertatem ex legitimis nuptiis natos, in potestate habere non est prohibitum. S. XVI. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. Conss.

Si filius esse negetur.

IX. Iidem AA. & CC. Niconagoræ.

NEc filium *Negare* [40] cuiquam esse liberum, Senatusconsulta [41] de partu agnoscendo, ac denunciata [42] pœna, item, præjudicium [43] Edicto perpetuo propositum, & remedium [44] alimentorum apud Præsidem majori trimo [45] petenti [46], nomine ejus monstratum, jure manifesto declarant. S. V. Kalend. Maji, *Sirmii*, CC. Conss.

De libertate, de jure vitæ & necis.

X. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P.U.

LIbertati [47] à majoribus tantum impensum est, ut patribus, quibus jus [48] vitæ in liberos, necisque potestas [olim] erat permissa, libertatem eripere [49] non liceret. Dat. XV. Kal. Jun. *Thessalonicæ*, SEVERO & RUFINO Conss. 323.

11 Hæc vox superest in editione Haloandri.

12 *l. 11. §. 16. ff. de act. empt. l. 10. ff. de distract. pign. l. 50 ff. de evictionib.*

13 Creditor jure pignoris vendens, potiorem se cæteris creditoribus esse præstat, at non evictionem. adde *l. 11. §. 15. ff. de act. empt.*

14 Creditor rem jure pignoris vendens, de evictione teneri potest ex pacto: aut si mala fide contraxit, tacendo rem esse alterius, Græci ita hunc locum reddunt. Qui pignus jure creditoris emit, non recte de evictione agit: nisi de hoc convenerit, aut dolo facta sit venditio: tunc enim agitur. *Syn. Bas. 25 tit. 7. c. 62.*

15 Id est, obligata m. *l. 11. §. 16. ff. de act. empt.* Vitium rei ipsius rei obligatio.

16 Adde *Novell. 81. l. 11. ff. de liberis & posthum.*

17 1. *Inst. 9. & 31. Eclog. 1. cap. περὶ ὑπεξουσίων 1. cap. 2. §. ult.*

18 Liberatio potestate præscribitur. Diutina patientia pro veritate est.

19 Filius in potestate patri adquirit dominium rerum omnium, exceptis castrensibus, *ut hic.* hodie adventitiorum nudum usumfructum. *l. 6. l. 8. C. de bonis quæ liber. §. 1. in fin. Inst. per quas personas cuique adquiratur.*

20 Filius res patris alienare non potest.

21 Pietas patri debetur.

22 Patri permissa est liberorum castigatio.

23 *l. 4. C. eod. l. 2. ff. de sicar.* Pater filium indemnatum inaudita & indicta causa interficere non potest. *l. 2. ff. ad l. Cornel. de sicar.* vid. *Cujac. 4. obs. 12.* eadem ratio in servo. *Cajus 1. Inst.* adde *Cujac. 6. obs. 17.*

24 Pater filium accusare potest, *d. l. 4. d. l. 2.*

25 Impietas in parentes ex ipsorum parentum (si velint) sententia vindicatur.

26 Inter parentes & liberos lites privatim dirimendæ. adde *l. 16. ff. de furtis.*

27 Vid. *l. 3. C. eod.*

28 Reverentia matri debetur, *ut hic. l. 5. C. eod.*

29 *Ubi* pietas severius vindicanda.

30 Parente etiam non consulto.

31 *l. 4. vers. sed si. in fin. C. eod.*

32 Id est, alimenta, *l. 3. C. de alendis liberis.*

33 *Abdicatio* est filii ignominiosa missio, multum differens ab exheredatione *l. pen. C. eod.* adde *l. 132. ff. de verb. oblig.* Abdicatus, familia ejectus. hoc tamen interest: Abdicatio fit inter vivos, exheredatio causa mortis. Utrumque conjunxit Tertullianus *de præscriptionib. quos exheredaverunt semper & abdicaverunt ut extraneos.*

34 Vestibus spoliatus dimittebatur abdicatus: qui abdicatum recipiebant, læsæ reipublicæ fiebant. A parentibus recipi poterant, & rursus abdicari, fiebat ad tempus etiam abdicatio, *Senecæ lib. controv. de quo plenius in commentariis hic aliquando dicemur.* vid. *Alc. 2. disp. 28.* his adde exheredationem causas ex *Nov. 115. cap. 3.*

35 Et è contra ab alienandos parentes. vid. *Arist. 8. Ethic. 14.*

36 Quidam legunt ἀποσήρυξις. Alciat. videtur legisse ἀποκήρυξις quod parentes abdicaturi soleant liberos, ὑπὸ κήρυκος ἐκπέμπειν ἀπάντων ἀνθρώπων. *Plato 11. de legibus.* adde *Fabium 3. c. 6. & 7. c. 4. Plinium 7. c. 45.*

37 Abdicandi causæ hæ fuerunt: si filius noctu foris cubuisset, si commessaretur, si lenones pulsasset, si libidini incumberet. *Lucianus in abdicato:* si voluntati paternæ repugnasset. *Fabius.*

38 Militia nemo sibi vitur patria potestate. *l. 3. C. de castrensi peculio. §. 4. Inst. quib. mod. jus patr. potestat.*

39 Liberti filios in potestate habere possunt. *l. 7. C. de suis. l. 2. C. de serv. reipubl.*

40 Id est, *abdicare. l. 6. C. eod.* ut plerique interpretantur, sed male.

41 Plancianum scilicet & aliud quod factum est Adriani temporibus. *l. 2. §. 1. ff. de agnosc. & alend. liber.*

42 *Denunciati, Cujac. 19. obs. ult.* authoritate. *l. 1. §. pœna, 4. ff. de liber agnosc.* Pœna scilicet mariti denunciati intelligitur, id est, cui facta est denunciatio: ut venditor denunciatur *l. 19. ff. de judiciis.*

43 De agnoscendis liberis. *§. 13. Inst. de act.*

44 De qua est tota *l. 5. ff. de liber. agnosc.*

45 Id est, a puer lacte depulso, exuberi, delactato, fyriagiato: quia non solebant ante triennium infantes mamma depelli. vid. *2. Macab.* ὅτε ἐλάσσων μὴ τριῶν ἐτῶν γάλακτος ἀπογαλακτισθῇ παιδίον, & in lege Papia, *apud Ulpian. 19. §. 1* duo trimi, id est, nuper mamma depulsi. vid. *Cujac. d. loco.*

46 *Petendi, Cujac. ibid.* ex quibusdam codicibus.

47 Favor libertatis.

48 *l. 11. in fin. ff. de lib. & post.*

49 *l. 6. C. eod. l. 12. C. de oblig.* vid. *l. 1. C. de patrib. qui filios distr. l. ult. ff. qua res pign. Paul. 5. sent. 1. §. 1.*

TIT. XLVIII.

DE ADOPTIONIBUS. [50]

Apud quem *adoptari* potest.

I. Imp. GORDIANUS A. Martiæ.

HI, qui in aliena potestate sunt, juxta jus civile non nisi apud eum apud quem plena legis [51] actio est, adoptari possunt. P.P. Kal. Jun. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De impuberis arrogatione. Apud quem arrogatur.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Timotheo.

IMpuberem [52], quem ad vicem [53] naturalis sobolis arrogare [54] desideras, si hi, qui sanguinis [55] necessitudine [sibi] jungantur; id ei expedire apud Præsidem provinciæ confirmaverint, filium habebis: ita ut bonorum tuorum quarta [56] pars tam in postremo judicio tuo, quam si à te emancipatus fuerit, ei præbeatur, & super patrimonio ejus idoneis fidejussoribus [57] datis servo publico [58] caveatur: ne sub copulandæ adoptionis obtentu, in facultates ejus quæ ei diligenti provisione servandæ sunt, irruas. Arrogatio etenim ex indulgentia principali facta, perinde valeat apud Prætorem vel Præsidem intimata, ac si per populum [59] jure antiquo facta esset. P.P. V. Id. Mart. MAXIMO II. & AQUILINO Conss. 286.

Libertus *à patrono arrogari non potest.*

III. Iidem AA. Martiano.

CUm eum, quem arrogaveris, libertum [60] tuum esse profitearis, nec ullam idoneam causam precibus addideris, id est, *Quod* [61] *liberos non habeas*: intelligis juris auctoritatem desiderio tuo refragari. P.P. XVI. Kal. Jul. MAXIMO II. & AQUILINO Conss. 286.

Quomodo *fit adoptio.*

IV. Iidem AA. & CC. Proculiano.

ADoptio non [62] tabulis [63], licet per tabellionem [64] confici, sed solenni [65] juris ordine apud Præsidem solet copulari. P. P. Kal. Sept. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De fœminis.

V. Iidem AA. & CC. Syræ.

MUlierem [66] quidem, quæ [67] nec suos filios habeat in potestate, arrogare non posse certum est. Verum [68] quoniam in [69] solatium amissorum tuorum filiorum, privignum [70] tuum cupis vicem [71] legitimæ sobolis obtinere: annuimus votis tuis, secundum ea quæ annotavimus: & eum perinde atque ex te progenitum, ac vicem naturalis legitimique filii habere permittimus. P.P. III. Non. Decemb. *Tribullo*, TIBERIANO & DIONE Conss. 291.

50 Dixi ad *l. 1. ff.* 37 *Ecl. 1. περὶ τῶν ἐποιητῶν καὶ τῶν ἐποιήτων 1. Inst. 11.* adde *Nov. 74. c. 3. Gajus 1. Inst. §. Ulpianus 8. & 2. Harmen. 8.*

51 Adoptio est legis actio. *l. 4. ff. eod.* vid. *l. 1. ff. de off. jurisdict. l. 2. ff. de off. proconf.* Constabat solennitate. *l. 4. C. eod. l. 5. de fide & leg.* inde à Theoph. νόμιμα καὶ πραξίκοπα non tamen referitur inter actus legitimos. *l. 77. ff. de reg. jur.* utpote solennibus adoptionis jam sublatis.

52 §. 3. *Inst. eod.*

53 Hinc adoptio naturæ similitudo dicitur à Cajo 1. *Inst. §. 1.*

54 Quemadmodum fiat adrogatio.

55 Facit *l. 17. §. 1. ff. eod.*

56 Vid. §. 3. *Inst. eod. l. 22. ff. eod.*

57 *l. 17. in fin. l. 18. ff. eod.*

58 *Persona publica, d. §. 3.* tabellioni. *l. 4. C. eod.*

59 De adrogatione per populum vid. *Ulp. 8. §. 2. & 3. Gaj. 2. Inst. 3. §. 4. & 5. Gell 18.* Goth. Adde Brisson. *lib. 4. select. c. 20.* S.L.

60 Libertus arrogari non potest *l. 8. C. eod. 5. Gell. 19.*

61 Justam adrogandi causam habent qui liberos non habent. *l. 15. §. 2. l. 17. §. 3. ff. eod.*

Quo-

62 In adoptione non sufficit tabulas & instrumenta intervenire, nisi judicis auctoritas intervenerit.

63 Ac testamento fieri potest. *Vellejus Paterculus lib. 2.* vide *Cujac. 7. observ. 7.*

64 Dixi ad *l. 2. ff. eodem.*

65 Adoptio solennitatem exigit: non fit nisi solennitet & quidem apud præsidem. adde *5. Gell. 19.* vid. *l. 1. C. eod.* adde *Revardum cap 6 de auctoritate prud. num.*

66 Mulieres non adoptant. §. 10. *Inst. eod. Ulpian. 8. §. 9. 1 Gaj. 5. §. 3. & 5. Gell. 19. l. 29. §. 3. ff. de inoff. l. 8. C. de præscript. longi 4. Harmen. 8. & 33. Eclog 1. cap 46.*

67 Ratio cur fœmina non adoptant, neglecta Leonis *Novell. 27.*

68 Exceptio.

69 Ex Novell. Leonis 27. licet mulieribus adoptare, etiamsi nunquam liberos habuerint.

70 Privignus adoptari potest, *ut hic, & l. 32. in fin. ff. eodem.* adde quæ scripsi ad *l. 1. C. ubi pupill.*

71 *l. 2. C. eodem.*

Quomodo sit arrogatio.

VI. Idem AA. & CC. Meliano.

ARrogationes eorum qui sui [1] juris sunt, nec in Regia Urbe, nec [2] in provinciis, nisi [ex 3] rescripto principali fieri possunt. P.P.VI. Non. April. *Byzantii*, CC. Conss.

Si quis adoptetur à cive alterius civitatis.

VII. Iidem AA. & CC. Attico.

IN adoptionem quidem alienæ civitatis [4] civi recte dato additur [5], non mutatur patria [6]: ac propterea jus originis in honorum ac munerum obsequio per adoptionem non minui perspicis. S. XI. Kal. Febr. *Sirmii*, CC. Conss.

Si patronus adoptet filiam liberta.

VIII. Iidem AA. & CC. Isioni.

IN adoptionem patre, in cujus est potestate, filiam dante, matris [7] patronus adoptare non prohibetur. Nam sui juris arrogatio fœminæ nisi ex nostro rescripto nunquam procedit. S. v. Id. Februar. CC. Conss.

De Emancipatione.

IX. Iidem AA. & CC. Marino.

ADoptatum [8], licet ex beneficio nostro, emancipatione [9] solenni separare à familia sua pater adoptivus minime prohibetur.

Qui possunt adoptare. 5. vel arrogare.

X. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

CUm in adoptivis filiis qui filiifamilias constituti, à patribus naturalibus aliis in adoptionem dantur: antiquæ sapientiæ incidit quædam dubitatio, si oporteret talem filium, qui præteritus à naturali patre fuerat, habere contra ejus testamentum de inofficioso actionem (quam Papinianus [10] quidem negat, Paulus autem sine effectu derelinquit, Mattianus vero distinguit, ne ex hac causa utriusque patris perderet successionem, naturalis quidem, voluntate ejus circumventus, adoptivi propter egestatem quam forte habebat) & iterum aliud vitium erat exortum: (si enim post patris naturalis obitum pater adoptivus per emancipationis modum jus adoptionis dissolvisset, nulla spes ei remanebat: neque [enim] contra patris naturalis voluntatem, quia mortis ejus tempore in aliena fuerat familia constitutus: neque contra adoptivum patrem quia per emancipationem ejus familia exemptus est) ideo talem dubitationem [resecantes,] & tale vitium corrigentes, fancimus [11] per adoptionem quidem ad extraneam personam factam, jura naturalis patris minimè dissolvi, sed ita eum permanere, quasi non fuisset in alienam familiam translatus. Cum enim tanta fragilitas [12] est adoptionis, ut possit in ipso die, & filius fieri, & extraneus per emancipationem inveniri: quis patiatur jura patris naturalis nexu divino [13] copulata, ludibrio defraudari? Cum in hoc casu & contradicendi filio [14] ex jure veteri detur licentia, & invitus [15] transire ad aliam non cogitur familiam. Omnia igitur (secundum quod jam disposuimus, cum ad extraneum patrem filius per adoptionem transfertur) maneant integra jura, sive ad [16] inofficiosi querelam, sive ad alias omnes successiones, sive ab intestato, sive ex testamento, quæ liberis deferuntur: ut ipse possit & prodesse [17] patri naturali, & ab eo naturalia debita percipere. Si vero pater naturalis avo materno [18] filii sui, vel si ipse fuerit emancipatus, [etiam] avo paterno, vel proavo simili modo paterno, vel materno filium suum dederit in adoptionem: in hoc casu, quia in unam personam concurrunt & naturalia, & adoptionis jura, maneat stabile jus patris adoptivi, & naturali vinculo copulatum, & legitimo adoptionis nodo constrictum: & ad eum solum respiciat filius, cui eum & natura aggregavit, & lex per adoptionem assignavit: & Papiniani sententia in hac specie procedat, & ad eam tantummodo filius adoptivus spem totam extendat, & non [19] patris naturalis successionem molestare concedatur: sed avita & proavita tantummodo reverentia protegatur: eique acquirat quæ possunt acquiri & prodesse. Et is eis solus pater intelligatur, quem lex fecit, & natura non dereliquit. Neque enim Martiani distinctioni locum esse in hoc casu invenimus, ubi nullius circumventionis [20] suspicio potest aliquam sibi vindicare licentiam, avita & proavita affectione hæc omnia resecante: sed hæc omnia manere integra, nisi avus & proavus emancipatum fecerint filium adoptivum: tunc etenim necesse est iterum ad patrem naturalem eum reverti: cum emancipationis interventu adoptio in quacunque persona facta solvitur. §. 1. Sed ne articulum adoptionis in extraneam personam factæ sine lege relinquamus: licentiam damus tali adoptivo patri, id est, extraneo, si voluerit, nihil ei testamento suo relinquere, sed quidquid ei reliquerit hoc liberalitatis sit, [&] non legitimo vinculo adstrictum. Cum enim per omnia naturæ suæ filium aggregaverimus: manifestissimum est, quod & acquisitiones omnium rerum, quæ ad filiumfamilias pervenerint, secundum leges nostras, non adoptivo extraneo patri, sed naturali [21] usque ad modum usufructus perveniant, & permaneant in sacris [22] patris naturalis, quasi imaginaria [23] quadam & nova affectione ei acquisita, non pristinæ cognationis deminutione introducta. Sed si quidem remaneat in tali adoptione: nulla interveniente emancipatione, in hoc tantummodo prodesse ei volumus adoptionem, ut non successione ab intestato patris extranei adoptivi defraudetur, sed habeat accessionem fortunæ [ex patris naturalis sibi voluntate acquisitam.] Neque enim ex veteri jure cognationis nexus naturalis patris per adoptionem filio dissolvebatur, sed accedebant jura adoptiva, certis reliquiis ex jure naturali remanentibus: & qui legitimus erat familiæ adoptivæ, is naturali fuerat cognatus. Quis enim materna [24] jura posset abolere, cum videbatur, & ex antiquo jure patrem quidem habere adoptivum, matrem autem eam, quam natura cognoscit? Et ideo sancimus, etsi habeat hujusmodi filius jura integra naturæ, attamen si intestatus pater [extraneus] adoptivus decesserit, habere eum etiam sui heredis jus ad ejus tantummodo successionem: ut non etiam legitima jura ad familiam extranei patris adoptivi habeat, nec ipsa ad eum communionem aliquam habent, sed quasi extraneus ita ad illam familiam inveniatur. §. 2. Sin autem per emancipationem jura adoptiva fuerint dissoluta, tunc nullus ei penitus regressus ad adoptivum extraneum patrem, etsi moriatur intestatus [25], relinquatur: sed maneat tantummodo patrem naturalem cognoscens, tanquam non fuisset ab initio in adoptionem translatus. §. 3. Quæ autem de aliis adoptivis diximus, hæc sancimus etiam de his, qui ex Sabiniano senatusconsulto [26] ex tribus [27] maribus fuerant ab extraneo adoptati, nulla penitus differentia inter alios adoptivos, & eos introducenda. §. 4. Quæ in filio diximus in adoptionem à patre dato, hæc & in filia [28], & in nepote, [&] nepte, & deinceps personis utriusque sexus in sacris patris constitutis extendimus: si tamen tempore mortis avi sui parentes eos, vel eas non antecedant: si enim patres eos antecedant: (ubi nec imponitur necessitas avo aliquid nepoti, vel nepti relinquere) maneant omnia jura adoptiva [ei] intacta. Hæc enim omnis sanctio de filio & filia, de nepote, & nepte, deinceps personis in sacris constituris introducta est, ubi dubitabatur, quid statuendum esset, quasi duobus patribus ei, uno ex natura, & altero lege, impositis. §. 5. Ubi autem homo sui juris constitutus *per arrogationem* [29], ex Augusta libertate sese dederit in adoptionem, tunc omnia jura patris adoptivi habeat intacta. Cum enim nullum inter patres inducitur discrimen, sit suus heres adoptivus patri arrogatori, & familiæ ejus aggregetur: & omnia, quæ ad filium arrogatum veteres legumlatores introduxerunt, intacta illibataque in eorum personis reserventur. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

Quando sit adoptio.

XI. Idem A. Juliano P.P.

VEteres circuitus in adoptionibus quæ per tres emancipationes [30] & duas [31] manumissiones in filiis, aut per unam emancipationem in cæteris liberis fieri solebant, corrigentes sive tollentes, censemus licere parenti, qui liberos in potestate sua constitutos in adoptionem dare desiderat, sine verere [32] observatione emancipationum & manumissionum hoc ipsum actis [33] intervenientibus [34] apud competentem Judicem manifestare, præsente [35] eo, qui adoptatur, & non contradicente [36], nec non eo, qui eum adoptat. Dat. Kalend. Novemb. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

1 Adrogantur qui sui juris sunt *l. in fin. ff. eod.*

2 Olim fiebant adrogationes tantum Romæ: adoptio, ubique. *Cap. §. 4.*

3 Adrogatio fit ex rescripto, *ut hic, & l 9. C. eod. Inst. de hered* 47.

4 Civis alienæ civitatis adoptari potest.

5 Id est, augetur, adde *l. 35. ff. eod. l. 15. §. 3. ff. 17. §. 9. ff. ad municip.*

6 Originis fcilicet.

7 Ex liberta filium adoptare postumus non libertum. *l. 3. C. eodem.* vel liberti filium.

8 Adoptatus principis rescripto, etiam emancipari potest: ne quis aliquin putet, adoptatos principis rescripto, perpetuo in adoptione manere cogi.

9 Vid *C. de emancip. §. 6. Inst. quibus modis jus patria.*

10 Addatur & hæc trium jurisconsultorum diversitas his quæ dixi ad *Ulp.* 11. §. *ult.*

11 Adoptatus ab extraneo succedit etiam patri naturali. §. 2. *Inst. eod. & §. 5. in fin. Inst. de exhær. lib. & §. 14. vers. hoc solito. Instit. de hered. ab intest.* Goth. Hæc est 49. decisio ex 50. novis Justiniani. vid. Inglois. Ans.

12 Fragilitas adoptionis summa olim fuit. Poterat enim quis olim eadem die filius per adoptionem fieri: & eadem rursus die per emancipationem extraneus reddi.

13 Jura naturalis patris nexu divino copulata.

14 Filius interdum juste patri suo potest contradicere §. 8. *Instit. quib. mod. jus pat. potest.*

15 Filius invitus non datur in adoptionem, *ut hic, & l. 5. ff. eodem.*

16 §. 1. *Inst. de inofficioso.*

17 Adoptivus etiam patri naturali prodest.

18 §. 2. *vers. Si vero. Inst. eod.*

19 Adoptatus ab avo materno patri naturali non succedit.

20 Parens non præsumitur liberos decipere velle. *l. pen. de jure dot.*

21 Adoptatus quod ab extraneo adquirit, patri naturali adquirit usufructu tantum.

22 Sacra privata fuerunt cuique genti, quæ diis penatibus paterfamilias faciebat. *Cic. 2. de leg.* filiifamilias in his sacris dicebantur esse, *l. 2. ff. de bonis quæ liberis.* manere, *l. 12. ff. de coll.* id est, permanere, *ut hic*, constituti, *l. ult. §. 2. ff. de inoff. t. ult. §. 1. vers. Sin vero. ff. ad Tertull. l. ult. ff. de curat. furios.* positi, *l. 20. ff. de nuptiis.* retenti, *l. 3. ff. de bonis maternis.* Adoptati quoque qui in alterius gentem transibant, in ejus gentis sacra simul transibant. *Valer. 2.* Emancipati vero suo arbitratu sacra sibi privata faciebant: per emancipationem à sacris paternis dimitti & abfolvi dicebantur. *l. 31. ff. de fidei. l. 1. §. 2. ff. de annali except. l. 13. ff. de legit. hered.* 23 Imaginario affectu. 24 Materna jura non possunt aboleri. 25 §. 10. *Instit. de hered. ab intestat.* 26 Ex Sabinianorum sententia. Revardus *c. 6. de authoritate prudent. in fin.* 27 §. 14. *vers. sic. test. Inst. de hered. quæ ab intest. l. ult. in fin. ff. de decurionibus. & ipsius jurisconsulti. d. §. 14.* tribus manibus, *Alciat. 4. parerg.* quod de patris naturalis manu in fiduciariam manum traderetur qui deinde in manum & potestatem adoptivi dabatur. Tribus manicipationibus. *Revard. cap. 6. de auth. prudentium in fin.* errore ut putat, creato ex nuncupatis hujusmodi notis, TRIB. MA. uterque male. Pejor est hic interpretatio Accursii divinantis, Tres parentes inter se certare de filio in adoptionem dando, vel de aliquo adoptando. Commodius est nihil hic mutari & ita legi, *Tribus maribus.* ut hic agatur de ejus privilegio, qui tres mares filios suscepe-

rit, *l. 122. Cod. Theod. de decurionib.* Eratque hoc jus parentis habentis tres mares liberos, ut uni dato senatui, curiæ liberatio contingeret. *d. l. ult.* uni in adoptione dato quarta omnium bonorum adoptatoris ex SC. Sabiniano deferretur: sicut impuberi arrogato ex constitutione Antonini. vid. *Cujac. ad d. l. ult.* 28 De filia, nepote, nepte. 29 De arrogato. 30 Id est, venditiones. Nam emancipare est vendere. §. 1. *Instit. de testament. ord.* 8. *Valer.* 6. adde §. 6. *Instit. quib. mod. jus patr. potest. l. 3. ff. de capit. minut. Novell.* 81. *l. ult. ff. prox. tit.* Goth. Ad hanc l. vide A. Gell *lib. 5. Noct. Att. lib. 5. cap.* 19 & Vacon. *lib. 1. declarat. 16.* S.L. 31 Filiifamilias trina emancipatione duabus manumissionibus, cæteri una emancipatione, una manumissione adoptabantur. vid. *Ulp.* 10. §. 1. 32 Vetus observatio emancipationum & manumissionum sublata. 33 De formulis adoptionis & adrogationis, vid. *apud Gell. 5. cap.* 19. *Papiscum in Aureliano* 34 In adoptione requiruntur acta, requiritur scriptura, *ut hic*, ut & in emancipatione. *l. 2. ff. tit. prox.* 35 *l. 24. 25. ff. eod.* 36 *l. 10. C. eod. l. 5. ff. eod.* vid. *Ulp.* 10. *Festum in emancipatio.*

TIT. XLIX.

DE EMANCIPATIONIBUS [37] LIBERORUM.

Habens jurisdictionem à lege municipali, potest illam exercere etiam inter non subditos consentientes: & valet apud omnes. Salic.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Herennio.

SI lex [38] municipii, in quo te pater emancipavit, potestatem Duumviris dedit, *Ut etiam alienigenæ* [39] *liberos suos emancipare possint*: id, quod à patre factum est, suam obtinet firmitatem. P. P. III. Non. Decemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

II. Iidem AA. & CC. Gennadiæ.

IN emancipatione liberorum, nec non donationibus [40] non tam scriptura [41], quam veritas considerari solet. P.P.V. Id. Mart. Tiberiano & Diome Conss. 291.

In emancipatione non requiritur causa, sed judicis auctoritas. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

NOn [42] nudo consensu patria liberi potestate, sed actu solenni [43], vel casu [44] liberantur: nec causæ [45], quibus motus pater emancipavit filium, sed actus solennitas quæritur. S. XV. Kal. Octob. AA. Conss.

Invitus quis non liberat filium, vel nepotem sua potestate. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Colonæ.

NEc avus neptem suam liberare potestate cogitur [46], nec [47] in cujusquam injuriam beneficia tribuere moris est nostri. Dat. Id. Octobr.

Per rescriptum principis judicis apud acta intimatum, possunt parentes eorum liberos emancipare: accedente antea, vel postea eorum voluntate, nisi fuerint infantes, quorum consensus non requiritur. Salic.

V. Imp. Anastasius [48] Constantino P.P.

JUbemus licere parentibus, id est, patri, avo paterno [seu] proavo, cæterisque ulterius per masculini sexus personas continua generis serie conjunctis, si liberos, quos habent in potestate propria, id est, filium vel filiam, neposem seu neptem ex filio, pronepotem seu proneptem, cæterosque itidem per masculini sexus personas continua generis linea sibi conjunctos, per emancipationem, vel absentes, & peregre degentes, vel in iisdem locis seu regionibus, vel civitatibus commorantes, in judicio vero non præsentes, juris sui constituere maluerint: supplicationibus [49] porrectis mereri super hoc divinum oraculum: hocque apud competentem judicem, ad [50] cujus jurisdictionem habens ex lege municipali, potest eam exercere etiam inter non subditos consentientes. *Salic.*

37 *l. 9. C. tit. prox.* dixi ad *l. ff.* 6. adde *1. Harm. 27. περὶ διαλύσεως υἱοθεσίας, 1. Instit. 12. §. 6. Novell.* 81. *1. Gyl. 6. Paul. 2., sent. 15. Ulpian. 10. §. 1. l. 5. ff. de dolo. Novell. Leon. 25.*

38 Cujuscunque municipii leges ad suum territorium restringit, Actus civiles ex eo quo geruntur loco vires capere, non futuro. Jus contractuum & testamentorum ex regione in qua fiunt, æstimari. vid. *Hotom. 2. cons. 2.* Sed & illud consuetudine ea præscribi, quæ sunt jurisdictionis. *Cyrus hic, Bart. in l. 1. ff. de aqua pluvia.* Quid si jus id de quo agitur, ex eorum numero sit, quæ principi reservata sint? Quid si jus sit quod vel supremæ potestatis, vel inter regalia referatur, aut meri imperii sit? Id generis jura consuetudine præscribi non posse notant. *arg. l. comperit. 6. ff. de præscr. 30. ann.* vid. *Socin. reg. 307.*

39 Jurisdictionem habens ex lege municipali, potest eam exercere etiam inter non subditos consentientes. *Salic.*

40 Donationes fiebant à patre filio emancipato, ut vitam suam tolleret, id est, ut se aleret. *l. ult. ff. eod. l. ult. C. Theod. de revocand. donat. l. 8. ff. de bon. proscr. Nov. Leon* 25. 41 Scriptura in emancipationibus exigitur, *ut hic. l. 5. ff. eod.* vid. *Gutlel. Onciacum 1. quæst.* 64. quod remittere videtur *Nov. Leon.* 25.) ut & in adoptione. *l. ult. ff tit. prox.* in nuptiis senatorum. *Novell.* 74. *cap.* 4. in prærogativa hypothecæ postulanda. *Novell.* 136. *cap. 3. vers. Neque eod.* in arbitraria probatione. *l. 4. §. 5. 6. de receptis arbitris.* contestatione non numeratæ pecuniæ. *l. 4. §. 4. ff. de non num. pecun. Novell.* 100. *cap. 1.* his adde quæ scripsi ad *l. 17. ff. de pact.* 42 Ex Novell. Leon. 25. *in fin.* nudo consensu perficitur adoptio, veluti si pater patiatur filium seorsim vivere resque suas gerere: quamvis nondum ad ætatem nuptus, vel matrimonio aptam pervenerit: hujus constitutionis meminit Harmen. *1. tit. 17.* In Gallia, filii per matrimonium emancipantur, aut ætate XXV. annor. *Boër. decis. 197.* negotiatione à patre separata, dignitate, furore patris, aut ejusdem contestatione simplici apud judicem, & ita sex modis solvuntur apud Gallos liberi patria potestate. vid. *Pap. 3. Nyr. 10. tit. des lettres incidentes en civil.* 43 De quo vid. *l. ult. ff. eod.* 44 Id est, morte *pr. Inst. quib. mod. jus patr. in pr.* deportatione. §. 1. *d. tit.* 45 Invitus justa de causa emancipari potest. 46 Inviti parentes non coguntur emancipare liberos. *l. 31. ff. de adopt. l. 92. ff. de cond. & dem. l. ult. ff. si à par. quis man. l. pen. ff. unde liberi. § ult. Inst. quib. mod. jus patr. Cic. pro Cluentio.* excipe causam, *l. 6. ff. de spect. l. 12. ff. de episc. aud.* fallit & hoc, si justa emancipationis subsit causa. *Bart. in l. quidam cum filium 132. ff. de verb. obligat.* potest & invitus filius emancipari malos ob mores, ut ne deinceps ejus nomine pater teneatur, quod plerunque statuto fieri posset. vide *Socin. reg.* 138. 47 Vid. *l. 3. ff. unde vi.* 48 *l. 11. ff. de legit. hered.* dixi ad *l 18. ff de collat.* 49 Emancipatus rescripto principis, reservato jure legitimarum hereditatum, vocatur ad legitimam hereditatem patris cum fratribus in familia retentis, hoc genus emancipationis *ex imperiali rescripto* appellatur in §. 6. *Instit. quib. mod. jus pat.* adde *Roland. à Vall. 1. consil. num. 4.* 50 Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

1 Intimare. vid. *l. 2. C. eodem.*

2 Per procuratorem emancipatio non potest fieri, *ut bibl.*, ut & adoptio. *l. neque absens 24. l. post mortem 25. ff. de adopt.* impetratio veniæ ætatis. *l. omnes, C. de his, qui veniam ætatis impetraverunt*, id est, manumissio. *l. nec mulierem 3. C. de mancip. vind.* compaternitas, ut loquitur, spiritualis, *Bart. in l. Gallus 29. ff. de liber.* licet per procuratorem possit fieri legitimatio liberorum. *Bart. ibid.* delpon-satio. *l. ult. ff. de sponsalib. c. ult. de procur. in 6.* revocatio in servitutem. *l. per procuratorem, 4. ff. de obsequiis. l. sed & hæc 35. §. 1. ff. de proc.* Cur manumissio per procuratorem recte non fit, ut in servitutem revocatio? qui manumisit reapse dominus esse debet. *l. si pater. 4. ff. de manumiss. vind.* At per epistolam recte manumittimus ut & per nuncium. *Instit. de libertis. §. 1.* Nam quæ per epistolam fiunt, ea recte per nuncium expediri possunt. *l. 1. §. 2. ff. de contr. empt.* Epist. vel nuncio eum manumisit dominus, ipse manumittit: cum per procuratorem ipse procurator: hic enim negotium in suam ipsius personam concipit, non ille. *l. qui autem 14. §. 3. ff. de pecunia constituta.* At per procuratorem in servitutem revocari servus potest, *ut §. dictum est?* hoc ideo forte permissum est, quod in adquirendo servo jus magis convivet domino quam in alienando. Quidam tamen putant hoc inductum quod in manumisso in servitutem revocando pecuniarium commodum verletur. 3 Hoc interpretes ad legitimationem transferunt: volunt enim ab emancipatione ad legitimationem valere argumentum. vid. *Roland. à Valle d. loco.*

4 Dixi ad *l. 2. C. eod.* 5 Invito filio non datur libertas. *Novell. 89. cap. 11. Paul. 2. sent. 25.* datur servo invito. dixi *l. pen. §. 1. Cod. de necessar. serv.* 6 Infans consensum non habet.

7 Olim fiebat manumissio quinque testibus præsentibus & libripende stateram & æreum nummum ferente & medio aliquo intercedente, medio illi filius à patre mancipabatur, id est, vendebatur. Patri in vicem pretii nummus ab emptore tradebatur. Filius ita emptus emptori quasi servus erat, sed tamen mox ab emptore vindicta manumittebatur: manumissus tacito jure in patris potestatem revertebatur. Id iterum atque tertio fiebat. Hinc Ulpian. 10. §. 1. *Filium*, inquit, *ter mancipatur, ter manumissus sui juris fit: id enim lex XII. Tabularum jubet. Si pater filium ter venumdarit, filius à patre liber esto.* His omnino adde Cajum 1. *Inst. 6. §. 4.* ubi genus id mancipationis fusius explicat. 8 Εἰκονικὰς πράξεις, vocat Theophil. *d. loco*, imaginarias. *Inst. §. 6. Inst. quib. mod. jus pat. potest.* hinc servitus imaginaria. *l. 3. de cap. min.* 9 Vindicta manumissione lictor prætoris servum præmissis solennibus verbis tangebat, mox dextera vertebat. *Persius* Satyr. 5. *Quibus una Quiritem Vertigo facit:* & post; *verterit hunc dominus momento turbinis exit Marcus Dama. Quintil.* in ea declamatione cui tit. est, Ancilla in Archipiratæ nuptiis manumissa. *An vero in hoc tantum esse momentum, si vindicta ferires & circumverteres mancipium, aut si una voce liberum esse jusseris? Coruntius* in Persium: *Quoties servos manumittebant, eos etiam alapa percussos manumittebant.* Seneca 1. epist. 8. & 2. Controverf. *Qui se Philosophiæ subjecerit, statim circumagitur*, id est, fit liber. Hujusmodi servus, ambactus dicitur. Festo *in Am.* Verum circumductiones istæ ad servorum manumissiones pertinuerunt. An similes fuerint in emancipationibus liberorum, alio loco tractabitur. 10 Hinc illa verba, *Novell. 81.* μετ' ὑρίων καὶ βακτιζάντων: alapas lictoris manu inflictas manumisso intelligit. de quo more vid. Isidorum 9. cap. 4. de quo etiam dixi ad *Novell. 81.* alii βακτίσαι virga cædere. Est enim βάκτις Hesychio virga. 11 *l. 5. C. eod.* 12 Nam apud incompetentem judicem non fit manumissio. 13 Non apud quemvis judicem manumittitur. 14 Longa consuetudo jus manumittendi tribuit. 15 Vid. *l. 3. C. de bonis maternis.* 16 *l. 17. C. de collationib.* 17 Vid. quæ notavi ad *l. 2. C. eod. l. 1. §. 3. ff. si à par. quis manumis.* 18 Brevem manumittendi formulam exprimit *Harm. 1. tit. 7.* Ὅτι τάνδε παῖδα ἀπελεύθερον (Theophilus in §. διαλύει, *Inst. quib. mod. jus patr. potest.* legit ἀμάνκιπατον καὶ τὸς ὧτα (Theophilus ἐμαυτῦ) ἀφίημι χερὸς, id est, Hunc sui juris esse patior meaque manu mitto.

19 8. *Cod. Theod. 7. & 31. Eclog. 3.* Ingratitudinis ob causam liberi in potestatem parentum revertuntur, adde *Novell. 115. cap. 3.* ubi de exheredandis justa de causa liberis agitur: de ingratitudine dixi ad *Novell. Leon. 25.*

20 *l. 1. C. Th. eod.* 21 Antiquæ: puta Romuli, dixi ad *leg. XII. Tabularum lib. 2. tit. 27. §. 7.* ubi hoc addendum est, *Diveis parentum sacrum fieri*, nihil aliud esse, quam in sacra & potestatem patentum reverti: ut filius ita reversus à patente impune possit occidi, videlicet si manus impias ei intulerit.

22 *l. 9. 10. 14. 18. 19. J. eod. de postl.* post captivitatem regressu *6. Cod. Theod. 5.* Paulo plenius explicatur hic tit. περὶ ἀιχμαλώτων recte de captivis dicitur: nam transfugæ postliminium non habent. *l. 9. §. 4. ff. eod.* (δῆλον) hi etiam postliminio redeunt. Fest. in Postliminio, *l. 8. in cod.* (τὶ καὶ ἀλλοδόξων καὶ περὶ ὑποστροφῆς αὐτῶν καὶ περὶ παίδων huc pertinet *l. 1. J. eodem.*) αὐτῶν καὶ (διὰ καὶ) huc pertinet lex 3. 4. *J. eodem.*

Est & titulus *ff. de captivis & de postliminio, & de redemptis ab hostibus* XLIX. D. XV.

23 *l. 2. 6. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 17. 20.* adde & traditis ab hostibus. *l. 5. J. cod.* liberatis virtute militum. *l. 12. J. eodem.* 24 Ex duobus captivis natus, ambobus parentibus reversis liber intelligitur, *ut hic.* ex Novell. Leonis 36. sive non revertantur parentes, sive unus tantum revertatur, liber intelligitur & heres parentum. 25 Imo sufficit, ut unus redierit. *l. 16. J. eodem.* 26 Quæ capta non est, postliminium non habet. *l. 9. ff. eodem.* 27 *l. 16. J. cod. l. 9. 26. ff. cod. l. 6. ff. de statu liber.*

jurisdictionem actus emancipationis pertinet, insinuare [1], superque precibus a [2] semet oblatis apud eum deponere: ut hoc subsecuto, & auctoritate præcedente principali, plenissimum robur emancipatio [3] sortiatur: & personæ, in quas talis liberalitas collata sit, de aliena potestate quasi a parentibus ex emancipatione manumissæ liberentur: si tamen ipsæ nihilominus sub gestorum [4] testificatione, vel apud eundem judicem, vel apud alium quemlibet proposito parentum suam etiam voluntatem consonare [5] vel ante preces oblatas, & sacros apices promulgatos, vel postea deposuerint, nisi intantes [6] sint, qui & sine consensu etiam hoc modo sui juris efficiuntur. Dat. 11. Kal. Aug. *Constantinop.* Probo, & Avilno Jun. Consss. 503.

Vana observatione sublata, emancipationes possunt fieri coram judicibus competentibus, & emancipatu potest etiam donari: & per emancipationem non solvuntur jura agnationis. Bald.

VI. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

CUm inspeximus in emancipationibus *vanam observationem custodiri, & venditiones* [7] *in liberas personas figuratas* [8] *& circumductiones* [9] *inextricabiles & injuriosa rhapismata* [10], quorum nullus rationabilis invenitur exitus: jubemus hujusmodi circuitu in posterum quiescente, licentiam ei esse, qui emancipare vult, vel ex lege Anastasiana [11] hoc facere, vel sine sacro rescripto intrare competentis [12] judicis tribunal, vel eos adire magistratus, quibus [13] hoc facere, vel legibus, vel ex longa [14] consuetudine permissum est: & filios suos, vel filias, nepotes, vel neptes, vel deinceps progeniem in potestate sua constitutam, à sua manu dimittere: & legitima [15] jura omnimodo habere, etsi [16] non specialiter hoc sibi servaverit: & peculium donare, vel alias res liberalitatis [17] titulo in eos transferre: & eas res, quæ acquiri indignantur, per usumfructum secundum nostræ constitutionis modum detinere, & omnia facere: vana, tantummodo (secundum quod jam dictum est) observatione [18] sublata. Dat. Kal. Novembr. *Constantinopol.* post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

TIT. L.

DE INGRATIS [19] LIBERIS.

Filius emancipatus propter ingratitudinem reducitur in patriam potestatem. Bald.

Imppp. Valentin. Valens & Gratianus AAA. ad Prætextatum P. P.

FIlios [20] [& filias, cæterosque liberos] contumaces, qui parentes, vel acerbitate convicii, vel cujuscunque atrocis injuriæ dolore pulsassent, leges [21] emancipatione rescissa damno libertatis immeritæ multari voluerunt. Dat. XII. Kalend. Septemb. *Mediolani*, Lupicino & Jovin. Consss. 367.

TIT. LI.

DE POSTLIMINIO [22] REVERSIS ET REDEMPTIS [23] AB HOSTIBUS.

Conceptus in captivitate patris & matris, revertens cum patre & matre, sequitur patris originem. Bald.

De natis ex duobus captivis.

I. Impp. Sever. & Anton. AA. Ovinio.

EX duobus [24] captivis Sarmatia nata patris originem ita secuta videtur, si [25] ambo parentes in civitatem nostram reduissent. Quamquam enim jure proprio postliminium habere non possit, quæ [26] capta non est, tamen parentum restituto reddet patri filiam: qui cum ab hostibus interfectus sit, matris [27] dumtaxat conditionem, quæ secum filiam duxit, videtur necessario secuta: nam fictio legis Corneliæ, quæ legitimos apud hostes defuncto constituit heredes: ad eam, quæ illic suscepta est, non pertinet: cum eo tempore, quo captus est, diem suum pater obiisse existimetur. P. P. sine die & consule.

De redemptis ab hostibus.

II. Imp. Gordianus A. Publiciano.

AB [28] hostibus redempti [29], quoad exolvatur pretium, [magis] in causam pignoris [30] constituti, quam [31] in servilem conditionem esse detrusi videntur: & ideo si nummi eo nomine expensi donatio [32] intercedat, pristinæ conditioni eos reddi manifestum est. †. Proinde si ab hostibus redemptam, post dissolutum veluti naturalis [33] pignoris vinculum habere in [34] matrimonio [35] cœpisti: nil est quod de statu ejus, seu liberorum communum debes pertimescere. P. P. Id. Jun. Gordiano II. & Pompeiano Consss. 242.

De curatore dando.

III. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Varro.

CUm cognatos tuos nondum postliminio regressos affirmes, sed adhuc in rebus esse humanis, & bona eorum fraudibus diversæ partis dissipari: interpellatus Rector provinciæ providebit [36] eum sub observatione [consueta] constituere, qui stipulante servo publico satis idonee dederit. P. P. v. Kalend. Septembr. Diocletiano III. & Maximiano Consss. 287.

De hereditate.

IV. Iidem AA. & CC. Hermogeni, & aliis.

NEc nos præteriit, hereditatem [37] ejus, quam incognitum erat ab hostibus interfectam, an captam esse, a filio adiri non potuisse, quoniam eorum bona, qui in hostium potestatem rediguntur, eo demum tempore successionis [38] jure acquiri possunt, cum captos apud hostes mortuos esse cognoscitur. Nec super facultatibus ejus, cujus [39] incerta vita ac fortuna fuit, transigi [40] vel judicari [41] potuit. Unde postea quam apud hostes materteram vestram fati munus impleisse innotuit: tunc vobis licentia permittitur agnoscendæ per bonorum possessionem [42] successionis, non officientibus enim [his] quæ perperam gesta sunt, si priorem gradum obtinetis, successionis compendium [43] ad vos pertinet. P. P. v. Kalend. Jun. ipsis AA. IV. & III. Consss. 290.

De tradito à Barbaris.

V. Iidem AA. & CC. Ursæ.

CUm non redemptum ab hostibus filium tuum, sed fine [ullo] contractu [44] traditum [45] à Barbaris Præfecto [46] legionis dicas, postliminii jus locum habuit: & illico ingenuitati suæ reddi eum Præses provinciæ jubebit. P. P. XVI. Kal. Jun. ipsis AA. IV. & III. Consss. 290.

De redemptis ab hostibus.

VI. Iidem AA. & CC. Justo.

CUm & postliminii jus, & communis [47] utilitatis ratio exigat, ut si qui captos ab hostibus redemerint, accepto [48] pretio redemptos suæ ingenuitati restituant: proponasque redemptorem tuum noluisse [49] oblatum prerium à te, vel ab alio recipere: Præses provinciæ efficaci instantia compellet eum legibus obtemperare, & percepto eo, quod pretii nomine dependitur, status securitatem [50] non inquietare. P. P. Kalend. Februar. Tiberiano, & Dione Consss. 291.

De puella redempta, & prostituta.

VII. Iidem AA. & CC. Claudio.

FOediſſimæ mulieris nequitia promovemur. Cum igitur filiam tuam ab hostibus captam, ac prostitutam [51] ab ea, quæ eam redemerat, ob retinendæ pudicitiæ cultum, ac servandam natalium honestatem ad te confugisse [52] proponas: Præses provinciæ, si filiæ tuæ supradictam injuriam ab ea, quæ sciebat ingenuam esse, inflictam cognoverit: cum hujusce modi persona indigna sit pretium recipere, propter odium [53] detestabilis quæstus [54]: etiamsi pretium compensatum non est, ex necessitate miserabili custodita ingenuitate natæ tuæ adversus flagitiosæ mulieris turpitudinem tutam eam, defensamque præstabit. P. P. III. Non. Februar. Tiberiano, & Dione Consss. 291.

De nata ex redempta.

VIII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

PRæses provinciæ, ne ulterius in servitutis jugo detinearis, curæ habebit, qui pro tolertia tua parum ignorat filiorum tuorum statum tueri, quos posteaquam [55] redempta es, enixam te esse significas: cum eos, qui post redemptionem nascuntur, ne pignoris [56] quidem vinculo ob pretium, quod pro his datum non est, teneri, nullis auctoribus visum est. P. P. Id. Februar. Tiberiano, & Dione Consss. 291.

An filius reversus succedat patri.

IX. Iidem AA. & CC. Gregorio.

CAptum ab hostibus filium, patre mortuo medio tempore lex Cornelia reversum [57], si in potestate patris tempore, quo capiebatur, fuit, suum facit heredem, unde sive ex testamento [58] ad te, sive [ab] intestato [59] successionem patris tui pertinere apud præsidem provinciæ probaveris: restitui tibi res hereditatis jubebit, si non tantum, postquam reversus es, tempus effluxit, quantum intentionem tuam temporis prolixitate conquiescere faciat. P. P. v. Id. April. AA. Consss.

De servo reverso ab hostibus.

X. Iidem AA. & CC. Apollodoræ.

SIcut liberis captis ab hostibus, ac postliminio reversis status pristinus restituitur, sic servi [60] domino. Unde, si hæc cujus meministi, ancilla patris tui fuit, nec commercio redempta [61] est: reversa dominum, vel ejus sequitur successorem, qui per captivitatem hanc amiserat. S. III. Kal. Maji, *Hadrianopoli*, AA. Consss.

28 *Symmach. Basil 4. tit. 2. cap. 1.*

29 Sic lege Francica in hostem banniti, hoc est ad delictum vocatus & in exilium condemnatus, plenum *heribannum*, hoc est, 60. solidos persolvere cogebatur: si eam summam solvere non poterat, se mancipium *pro reatu*, hoc est, pignore in servitutem principis tradebat, donec tandem eam summam persolviſſet. Quod ſi is homo in tali ſervitio moreba-tur, hereditatem de cujus conditione agebatur, non amittebat, ſed ne libertatem, nec denique ipſi damno fiebat ob ortum. *4. legum Francorum, cap. 71. de libero homine in ſervitium banniti.*

30 Redemptus non eſt ſervus redimentis, ſed pignoris eſt tantum loco donec redimatur. vid. *l. 11. J. cod. l. 21. ff. cod.* An & ejus liberi? non ſunt pignori. *l. 8. J. cod.*

31 Vid. *l. 2. ff. de lib. homin. exhib.*

32 Pretio redemptionis donato redemptus libertatem conſequitur, *ut hic, & l. 11. J. cod.*

33 Redemptus redemptori naturalis pignoris loco.

34 Natus ex ingenuo, & redemptus ab hoſtibus ingenuus eſt.

35 Redempta redemptori poteſt nubere, vid. *l. 13. J. cod. 34. Eclog. 2. cap. 1.*

36 Id eſt, curatore dando bonis captis, adde *l. 15. ff. ex quib. cauſſa major. l. 6. in fin. ff. de tut. l. 6. in fin. ff. quib. ex cauſ. in poſſeſſ.* adde *Harm. conſil. 6.*

37 Incertus de morte captivi ab inteſtato ſuccedere, tranſigere, vel judicio de ejus bonis experiri non poteſt.

38 De ſucceſſione adde *l. 19. l. 32. ff. de adqu. poſſeſſ.*

39 De viventis hereditate ſententia ferri non poteſt, *ut hic*, ſed nec de ea paciſci licet, & tranſigere, *ut hic, l. 2. §. 2. ff. de tranſact. l. 1. §. 21. ff. de collat. l. ult. C. de pact.* (*Senec. 96. epiſt. ſi vultur es, cadaver expecta.*) nec donare eandem. *l. 2. ff. de his, quæ ut indign.*

40 De tranſactione.

41 De ſententia.

42 Vid. *l. 1. §. 9. ff. de ſecund. tab.*

43 Itaque ideo gratis.

44 Cum hoſte contractus inire poteſt, adde *l. 5. in fin. ff. de pactis l. 21. ff. de negotiis.*

45 Sine ſtipulatione pretii, ſine commercio. *l. 17. eod.*

46 Præfectus legionis.

47 Utilitas ac neceſſitas poſtliminii, *l. 19. ff. eod.*

48 Vid. *l. 17. J. eodem.* adde *l. 2. C. eod.*

49 Redemptor oblatum à redempto pretium invitus accipere cogitur. 50 Securitas ſtatus. 51 Qui redemptam proſtituit, pretium juſque pignoris amittit. adde *l. 12. C. de epiſc. aud. 34. Eclog. 2. cap. 6.* 52 Redempta a redemptore proſtituta, juſtam fugiendi rationem habet. 53 *Novell. 14. in princ.* 54 Lenocinii quæſtus deteſtabilis. 55 Nati ex redempta liberi ſunt, ideoque ne pignoris quidem loco à redemptore poſſunt retineri *hic*, ut & ipſi redempti. *l. 2. C. eod. l. 15. ff. eod.* 56 Ratio dubitandi ex *d. l. 2. l. 15.* 57 Reverſus fingitur nunquam captus. 58 Vide *Paul. 3. ſent. 4. §. 8.* 59 *l. 14. J. eod. §. 4. Inſtit. de hered. ab inteſt.* 60 Etiam ſervi poſtliminii jus habent, *ut hic, l. 12. verſ. ſervi. J. eodem. Feſt. in poſtliminium* duo quoque in epitaphio. & 16. J. eodem.

61 *l. 11. 12.*

De redempto, & gratis dimisso.

XI. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI liberum captum te ab hostibus commercio [1] redemit Sabinus, & eum vinculum pignoris [2] superstitem remisisse [3] tibi probetur: non libertus effectus, ingenuitati, quam amiseras, restitutus, nullum filiis ejus obsequium debes. S. XV. Kal. Jan. AA. Conss.

De liberatu virtute militum.

XII. Iidem AA. & CC. Quintianæ.

AB hostibus capti, & non commercio [4] redempti, sed virtute [5] militum nostrorum liberati, illico statum, quem captivitatis casu amiserunt, recipiunt: servi [6] autem dominis suis restituentur. Receptos enim eos, non captos judicare debemus: & militem nostrum defensorem eorum decet esse, non dominum. S. v. Kal. Januar. AA. Conss.

Si redempta redemptori nubat.

XIII. Iidem AA. & CC. Quartinæ.

SI is [7], qui te ab hostibus ingenuam captam commercio redemit, tibi mattrimonio [8] conjunxit: dignitate [9] nuptiarum, & voto futuræ justæ sobolis, vinculo pignoris tibi remisso, reddi natales pristinos rationis est. S. v. Id. Martii, CC. Conss.

An filia reversa succedat matri.

XIV. Iidem AA. & CC. Severæ.

IUs postliminii filiam (rebus humanis exempta matre, dum in servitutis ipsa necessitate per captivitatis causam fuit) eventus purgato vigore, ad ejus legitimam [10] invitat hereditatem; nec tibi medii temporis fortuna, quominus res maternas successione quæsitas persequi possis, injuriam fieri patimur. S. XVI. Kal. Aprill. CC. Conss.

De redemptu ab hostibus.

XV. Iidem AA. & CC. Macrotraulo [11].

IS, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio [12] redimitur, etiam [13] antequam restituatur, pro eo data pecunia, successionis [14] jura sibi vindicare favore ingenuitatis potest: ut ex ea possit pretium pro se datum exolvere.

De natu ex redempta.

XVI. Iidem AA. & CC. Basilidæ.

COmmercio [15] redemptæ [16] fœminæ filios, licet ex servo medio susceptos tempore, origini ingenuitatis matris, juxta ea quæ benigne placuerunt, reddi convenit. S. v. Kal. Septembr. *Viminacii*, AA. Conss.

An redemptus debeat pretium emptori.

XVII. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

LIber [17] captus ab hostibus, & commercio redemptus, tunc demum, cum [18] pretium solverit, vel ei hoc, qualicunque remittatur judicio [19], statum pristinum recipit: quo genere matre [20] filium redimente, cum hujusmodi contractus non de mercede, sed de tristitia repudianda cogitatur, voti recipiendi filium cogitatio cum optabili conditione filium illico matri restituit: ita ut [à] civilium obsequio munerum propter casum præteritum [filius] non excusetur. Pro [21] pietatis itaque ratione ab hostibus redempto filio, facti te pœnitere, ac de pretio quicquam tractare non convenit: dotem tamen ab eo debitam jure concesso reddi postulas. S. III. Kal. Novembr. * *Devellio*, CC. Conss.

De actionibus quæ competunt reversis.

XVIII. Iidem AA. & CC. Trypliniano.

AB hostibus captis ac postliminio reversis, pro hujusmodi casu amissa [22], quæ in eadem causa quidem durant, omnimodo directa: quæ vero per usucapionem, vel liberationem ex bonis subtracta, vel non utendo finita esse videntur, intra annum utilem experientibus actione rescissoria [23] restituuntur. P. P. XII. Kal. Decemb. CC. Conss.

Quibus competit jus postliminii.

XIX. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Severinum Ducem.

SI [24], quos forte necessitas captivitatis abduxit: sciant, si non transierint, sed hostilis irruptionis necessitate translucti sunt, ad proprias terras festinare [se] debere: recepturos [25] jure postliminii ea, quæ in agris, vel mancipiis, [seu aliis rebus] ante tenuerunt, etsi à fisco nostro possideantur. Nec timeat quisquam alicujus contradictionis moram: cum hoc solum requirendum sit, utrum [forsitan] aliquis cum barbaris voluntate [26] fuerit, an coactus. Dat. v. Kal. Jul. *Romæ* [27], Gratian. A. v. & Dagalaiffo Conss. 366.

De redemptis ab hostibus.

XX. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Theodoro P. P.

DIversarum [28] homines provinciarum cujuslibet sexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captivitatis necessitate transvexerat, invitos [29] nemo retineat: sed ad propria [30] redire cupientibus libera sit facultas (quibus si quicquam in [31] usum vestium vel alimoniæ impensum est, humanitati sit præstitum, nec maneat victualis sumptus repetitio:) exceptis his quos barbaris vendentibus emptos [32] esse docebitur: à quibus status sui pretium propter utilitatem publicam emptoribus æquum est redhiberi. Ne quando enim damni consideratio in tali necessitate positis negari faciat emptionem: decet redemptos, aut [33] datum pro se pretium emptoribus restituere, aut laboris obsequio, vel opere quinquennii [34], vicem referre beneficii, habituros incolumem (si in ea nati sunt) libertatem. Reddantur igitur ædibus [35] propriis sub moderatione quam justissimus: quibus jure postliminii etiam veterum responsis incolumia cuncta servanda sunt. Si quis itaque huic præcepto fuerit conatus obsistere, actor, conductor procuratorque dari [36] se metallis cum pœna deportationis non ambigat: sin vero possessionis dominus, rem suam [à] fisco noverit vindicandam, seque deportandum, & ut facilis executio perveniat, Christianos [37] proximorum locorum volumus hujusmodi rei solicitudinem gerere. Curiales quoque proximarum civitatum placuit admoneri, ut emergentibus talibus causis, sciant legis nostræ auxilium deferendum: ita ut noverint rectores universi decem libras auri à se, & tantundem à suis apparitoribus exigendum, si præceptum [nostrum] neglexerint. Datum III. Id. Decembr. *Ravennæ*, Honorio VIII. & Theodos. III. AA. Conss. 409.

1 *l.* 17. *ff. eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 12. *§.* 7. *ff. eod.*

2 De quo *l.* 2. *ff. eod. l.* 15. *ff. eod.*

3 *l.* 2. *ff. eod.*

4 Captivi, recepti ab hoste virtute militari & citra pretium, recipientia non fiunt servi: fiunt liberi. Si qui tamen servi recepti sint, dominis suis restituendi, *ut hic. Synops. Basil.* 34. *tit.* 2. *c.* 11. *vid. Leo. ff. eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 12, *§.* 17. *ff. eod.*

5 Id est, fortitudine. *l.* 21. *vers. quod ff. eod.*

6 Vid. *l.* 10. *ff. eod.*

7 Qui ab hostibus captam redemit: & cum ea tanquam uxore, congressus est, cum videatur, eo quod ipsam insuper uxorem assumpsit, pretium ei ac velut pignoris vinculum remisisse, efficit proculdubio, ut & ipsa pristinis restituatur natalibus & ex ea suscepti liberi legitimi sint atque ingenui. *t. Harm.* 13. *§.* 31. *& 4. tit. 5. §. ult.*

8 Redemptor nuptus cum redempta contractis, tacite eam liberat nexu pignoris.

9 Id fit præsumptione quadam. Sic Græci, ὡς τροφὴν ἀντὶ σωτηρίου τὰ τίμια. adde *l.* 2. *in fin. ff. eod.* adde 34. *Ecl.* 1. *c.* 18. *& Schol. ibid.*

10 Reversus ab hostibus, matri succedit. Vid. *l.* 9. *ff. eod. l.* 15. *ff. eod.*

11 Mucatraulo, *Cujac. ad l.* 4. *ff. de jure fisci.*

12 Vide *l.* 10. *in fin. ff. eod.*

13 Ratio dubitandi.

14 Redempti succedunt. vid. *l.* 9. *ff. eod.*

15 *l.* 10. *in fin. l.* 11. *l.* 12. *l.* 15. *ff. eod.*

16 Matre redempta, natus in captivitate fit liber, *ut hic*, & ex Nov. Leonis 36. etiamsi non revertatur.

17 Redemptus ab hostibus non fit servus redimentis, fed pignoris tantum jure ei tenetur. 1. *Harm.* 18. *§.* 33.

18 Vide *l.* 2. *ff. eod. l.* 12. *§.* 7. *§.* 14. *ff. eod.*

19 *Judicio*, *Cujacius Nyvell.* 22. *dixi de hac lectione ad l.* 21. *ff. familiæ.*

20 A matre redemptus, nullum matri debet redemptionis pretium.

21 Donatio quandoque præfumitur ratione proximitatis & affinitatis, vide *Alciat. l. præsumpt.* 32. adde quæ dixi ad *l.* 11. *ff. de negotiis.*

22 Absentes captivi reversi res amissas recuperant directo: usurpatas actione rescissoria, *ut hic.*

23 Rescissoria actio datur absentibus reipublicæ causa. *l.* 24. *in fin. ff. de rei vind. l.* 2. *§.* 1. *ff. quibus ex caus. major. l.* 82. *§.* 1. *ff. de leg.* 1.

24 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

25 *l.* 5. *ff. eod.*

26 Et ita fuerit transfuga. Transfugæ nullum jus postliminii competit. *l.* 19. *§.* 4. *l.* 20. *ff. eod.*

27 *Remiæ*, *d. l.* 1. *C. Theod. eod.*

28 *l.* 2. *C. Th. eod. Ravennæ*, Honorio VIII. & Theodos. III. AA. Conss. 409.

29 *l.* 11. *ff. de episc. aud.*

30 Id est, ad suas & proprias ædes. *ff. eod.*

31 Quod ab hostibus revertenti in usum vestium aut alimentorum datur non repetitur.

32 Expensas factas circa hominem à Barbaris redemptum repetimus.

33 Quousque redempti redemptori obligentur.

34 Redempti ab hostibus redemptori pretium reddere debent, aut quinquennium servire, *ut hic.* 34. *Ecl.* 2. *c.* 18. *Har.* 1. *tit. ult. §.* 27. Idem tamen *§.* 33. triennii meminit tantum, non quinquennii.

35 *Sedibus*, *d. l.* 1. *C. Theod. eod.*

36 Dari metallis, est ad metallum damnari.

37 Vid. *l.* 11. *ff. de episc. aud.*

TIT. LII.

DE INFANTIBUS [38] EXPOSITIS [39] LIBERIS ET SERVIS, ET DE HIS, QUI SANGUINOLENTOS [40] NUTRIENDOS ACCEPERUNT.

Partus ancillæ domino ignorante expositus, repeti potest, ad expensas tamen restituendas tenetur, nisi sint facta a fure. Salic.

I. Imp. Alexander A. Claudio.

SI invito [41] vel ignorante te partus ancillæ, vel adscriptitiæ [42] tuæ expositus sit, repetere eum non prohiberis. Sed restiturio ejus, (si non à fure [43] vindicaveris) ita fiet, ut si qua in [44] alendo eo vel forte ad discendum artificium [45] justè consumpta fuerint, restituas [46]. P. P. III. Kal. Jun. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

Exponens sobolem propriam quam nutrire tenetur, venit puniendus: nec dominus recuperat servum quem exposuerit. Salic.

II. Imppp. Valentinianus, Valent. & Gratianus AAA. ad Probum P. P.

UNusquisque sobolem [47] suam nutriat. Quod si exponendam putaverit [48], animadversioni quæ constituta est, subjacebit. Sed nec [49] dominis vel patronis repetendi aditum relinquimus, si ab [ipsis] expositos [50] quodammodo ad [51] mortem voluntas [52] misericordiæ amica collegerit: nec enim suum [53] [quis] dicere poterit, quem percuntem contempsit [54]. Dat. IV. Non. Mart. Gratian. A. III. & Equitio Conss. 374.

Expositi cujuscunque conditionis per exponentem non possunt vindicari, nec per colligentes possunt, ut servi vel libertini retineri: sed ingenui intelliguntur. Salic.

III. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

SAncimus nemini licere, sive ab ingenuis genitoribus puer parvulus procreatus, sive à libertina progenie, sive servili conditione maculatus, expositus sit: eum puerum in suum dominium [55] vindicare, sive nomine dominii, sive adscriptitiæ, sive colonariæ conditionis. Sed neque his qui eos nutriendos [56] sustulerunt, licentiam concedimus penitus cum quadam distinctione [ita] eos tollere, & educationem eorum procurare, sive masculi sint, sive fœminæ, ut eos vel loco servorum, aut loco libertorum, vel colonorum, aut adscriptitiorum habeant: sed nullo discrimine habito, hi qui ab hujusmodi hominibus educati sunt, liberi [57], & ingenui appareant, & [58] sibi acquirant, & in posteritatem suam, vel in extraneos heredes [59] omnia quæ habuerint, quomodo voluerint transmittant, nulla macula [60] servitutis, vel adscriptitiæ, aut colonariæ conditionis imbuti, nec quasi patronatus jura in rebus eorum his, qui eos susceperint, prætendere concedimus: sed in omnem terram quæ [61] Romanæ ditioni supposita est, hoc obtinere. Neque enim oportet eos, qui ab initio infantes abjecerunt, & mortis [62] forte spem circa eos habuerunt, incertos constitutos, si qui eos susceperint, hos iterum ad se revocare conari, & servili [63] necessitati subjugari. Neque hi, qui eos pietatis ratione suadente sustulerint [64], ferendi sunt denuo suam mutantes [65] sententiam, & in servitutem eos retrahentes, licet ab initio [66] hujusmodi cogitationem habentes ad hoc profiluerint: ne videantur quasi mercimonio [67] contracto ita pietatis officium gerere. Hæc observantibus, tam viris clarissimis præsidibus provinciarum, quam religiosissimis Episcopis [68], necnon officiis præsidialibus, & patribus, & defensoribus civitatum, & omni civili auxilio. Dat. XV. Kal. Octob. *Chalcedone*, Decio V. Cons. 529.

In Authent. constit. quæ ex adscript. §. 1. col. 5. tit. 9. al. 8. Novell. 54. cap. 1.

Antiqua lex erat, quæ dicebat ex persona libera, & latera adscriptitia natos, adscriptitiam sequi conditionem: quod per Justinianum ad jus commune liberi ventrem redactum est.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. *

IV. [69] Imp. Justinianus. *

(Θ) Εαπίζομεν, ὅσοι ἐν ἐκκλησίαις, ἢ ἐν δήμοις, ἢ ἄλλοις τόποις ἀδελφέτες διήχθωσι, τότοις πᾶσι τρόποις ἐλαύνεσθαι εἶναι. ἢν εἰ ἀκελεύς τις ἀσκήσεις ὑπάρχῃ τὸ σιάγνοτι, εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιῶτον σωφρονεῖν τῇ αὐτὲ ἀξιοφέρῃ διαστοσίᾳ. εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέροις σωφρονεῖν νόμοις, ὥστε τὲς νοσοῦντας οἰκείτες μηδὲ τὲ δεσπότων καταφρονῆσαι, καὶ ὡς τὸ αὐτῶν ὑγείας ἀπελπισθείσης ὑπὸ τῶν κεκτημένων ἐπιμελείας μὴ ἀξιωμένους πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀφιερωσιζόσθαι· πῶς ἄρα τὲς ἐν αὐτῇ τῇ τὸ ζωῆς ἀρχῇ τῇ τὸ ἄλλων ἀνθρώπων καταλειφθέντας δύστηνα, καὶ παρ' αὐτῶν ἀνατραφέντας, ἀνεξόμεθα εἰς ἄδικον δουλείαν καθέλκεσθαι· ἀλλὰ τέτες ἐλευθερᾶσθαι χρὴ πάντως, μήτε τοῖς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων νόμων τὸ τοιῶτο πραττόντων ἀζημίωτον παντὸς ἀνθρωπίας καὶ ὠμότητος ἀπαλλαγήσεσθαι. καὶ τοσέτων πάσης μιασφονίας χειρόνας, ὁσοντινοῦν τῶν τοῖς ἀθλιωτέροις ἐπαγόντων

38 Expositi plerique magna regna, vel Imperia condidere. Hujusmodi sane fuit Moses 2. *Exod.* 3. talis Cyrus *Justin.* 1. talis Romulus *Livius* 1. Ille Judæorum, alter Persarum: postremus Romanorum imperii auctor. Talis etiam Semiramis Assyriaci imperii fundatrix: & si veri historici, à columbis nutrita *Diodor.* 2. ut Romulus à lupa, *Livius* 1. Cyrus a cane, *Justin.* 1. & *l.* 4. *ff. de lib. agnos. l.* 1. *§.* 2. *ff. de jurisd. & facti. περὶ τῶν ἐκτιθεμένων καὶ περὶ ἀναιρεμένων βρεφῶν.* 33. *Eclog.* 2. Expositus dicitur etiam ἀπροβλῆτος 1. *Harm. ult. §.* 30. quasi neglectus, adde *Novell.* 54. *περὶ τῶν χαμευρετῶν βρεφῶν. & 5. extrav.* 11. dicuntur & *Θρέπτοι*. Plinius ad Trajanum: *Magna quæstio est de conditione & alimentis eorum quos Θρέπτους vocant.* adde quæ scripsi ad Festum in voce *Lemuralia* & voce *Nutricius.*

40 *Sanguinolentos emptos, vel nutricandos, &c. C. Theod. eod.* sanguinolentos, id est, recens natos, *l.* 1. *in fin. C. Th. eod. de quib.* dixi ad *l.* 1. *C. de patrib. qui filios distraxerunt.* Goth. A quibus expositi infantes ali & sustineri debent. Vid. Censur. for. nostr. *lib.* 1. *c.* 10. *n.* 7. De exponentium pœna vid. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 396. Cujac. *lib.* 16. *obs.* 36. Jul. Clar. *§. fin. quæst.* 83. *n.* 7. S. L.

41 Quid si te volente? dominium amittis. *l.* 2. *ff. eod.*

42 Partum adscriptitiæ expositum dominus vindicare potest.

43 Fur expensas non deducit.

44 *l.* 16. *C. de nupt. l.* 4. *§.* 9. *ff. de doli mali.* ob præstita alimenta, corpus educati retineri potest. Hæc conditio est bene depensi. vid. *de Forner. 2. select.* 34.

45 Eruditionis, artificii, atque disciplinarum expensæ condicuntur.

46 Quid si dominus aliud solvere non potest? non restituet, melius erit possessorem carere sua pecunia, quam dominum suo fervo. Nihil etiam hic est, quod tollat possessor, quia eruditio avelli non potest: est enim habitus διανοητικῶν. *l.* 27. *in fin ff. de rei vind.* Duo sunt tamen casus quibus impensæ deductio est, etiamsi aliunde dominus solvere non possit: unus, si institutum dominus mox venditurus sit, & plus pretii laturus propter eruditionem. *l.* 29. *l.* 38. *in fin. ff. de rei vind.* alter, si scienti domino eruditus sit. *l.* 30. *ff. d. tit.* Quid, fructus pueri petuntur? compensantur cum hujusmodi expensis: Operarum autem æstimatio incipit esse *quinto* anno. *l.* 32. *ff. de rei vind. l. ult. ff. de oper. ser. l.* 7. *ff. de oper. liber.* adde *Cujac. 9. obsery.* 38. 47 33. *Eclog.* 2. *cap.* 2. 48 Pater, *ut hic*, dominus, patronus. *vers. sed nec dominis vel patronis.*] *sed.* liberos servos, libertos exponentes, jus potestatis amittunt: adde *Nov.* 1. 53. *c.* 1. *& c. un. extra cod.* 49 *l.* 2. *C. Theod. eod.* 50 Tales fiunt Latini ex Claudii constitutione. vid. *l.* 2. *ff. qui sine manum.* cives Romani, ex constitutione Justin. *l. ult. de bon. lib.* vid. *l. un. §.* 3. *ff. de Lat.* adde *l* 4. *ff. de oper. lib.* 51 Expositi ad mortem quodam modo expositi. *l.* 3. *vers. Neque ff. eod.* quod Græcis κυρίζει. 52 Voluntas amica Misericordiæ. 53 Suum nemo dicere potest, quem pereuntem contempsit. 54 *Si modo testes episcopalis* (ita legendum non *episcopales*) *subscriptio fuerit subsecuta, de qua nulla penitus ad securitatem possit esse cunctatio. d. l.* 2. *C. Th. eod.* id est, ut Annianus interpretatur: si contestationi de collectione ejus, episcopus & clerici subscripserint, ut merito possimus dicere, *dict. l.* 2. intelligi, Vasensis Concilii *c.* 9. ut secundum statuta piissimorum Augustorum quisquis expositum colligit, Ecclesiam contestetur. 55 Expositus, exponentis servus, adscriptitius, colonus, *ut hic.* aut libertus non est, *cod. ibi loco libert.* 56 Expositum qui nutrit servum, colonum, aut libertum non facit. 57 Expositi liberi & ingenui. 58 Fructus libertatis. 59 Vid. *l.* 8. *l.* 11. *§. commun. de successionibus.* 60 Maculæ contrariæ libertati. 61 Extra territorium statuta non obligant. *l. ult. ff. de jurisdict. l.* 1. *§. Si à non competente.* 62 Dixi ad *l.* 2. *ff. eod.* 63 Necessitas servandi. 64 Piam sententiam mutare non licet. 65 Id est, aluerint. Alimentorum causa veritati non officit. *l.* 10. *ff. de his qui sunt sui.* 66 Tametsi in quibuscunque negotiis initium spectetur & voluntas gerentis. 67 Gratuita mercedem non admittunt.

68 Vid. *l.* 24. *ff. de episcopali audientia. & l. Harm.* 18. *§.* 26. 69 *Sumpta ex* 33. *Eclog.* 2. *cap.* 4. 1. *Harm. ult. in fin.* 70 Leunclavii interpretatio. 71 *l. unic. §.* 3. *ff. de Latina libertate.*

T. T. LIII.

QUÆ[1] SIT LONGA[2] CONSUETUDO.[3]

Consuetudo loci probata debet servari, & ratio consuetudinis debet attendi. Salic.

1. Imp. ALEXANDER A. Apto.

PRÆSES[4] provinciæ probatis his[5], quæ in oppido[6] frequenter[7] in[8] eodem controversiarum genere servata sunt, causa cognita statuet. Nam & consuetudo præcedens & ratio[9], quæ consuetudinem suasit, custodienda[10] est. Et ne quid contra[11] longam consuetudinem fiat, ad solicitudinem suam revocabit Præses[12] provinciæ. P. P. VI. Kal. April. JULIANO II. & CRISPO CONSS. 225.

11. Imp. CONSTANTINUS A. ad Proculum.[13]

CONsuetudinis[14] usufque longævi non vilis auctoritas[15] est: verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem[16] vincat, aut legem[17]. Dat. VII. Kalend. Maji, *Constantinop.* P. P. A. V. & LICINIO CC. CONSS. 319.

Consuetudo legem imitatur, & pro lege servatur. Salic.

III. Imp. LEO, & ANTHEMIUS AA. Alexandro.

LEges quoque ipsas antiquitus probata[18] & servata tenaciter[19] consuetudo imitatur[20], & retinet[21]: & quod officiis, Curiis, Civitatibus, Principiis[22], vel Collegiis præstitum fuisse cognoscitur, perpetuæ legis vicem obtinere statuimus. Dat. VII. Id. Sept. MARCIANO, & ZENONE CONSS. 469.

1 De longa consuetudine, & quam vim habeat, adde *Cod. Theod. ultim. & l. D. III. & 9. l. fin. de jur. nat. Ulp. l. 9. §. 1. Harm. l. c. Procl. & l. sup. περὶ νόμων καὶ μακρᾶς συνηθείας*, adde *l. ult. C. de emancip.* de vi consuetudinis plura dixi 2. *feudorum* 1. 2 *l.* 35. *ff. de legibus. Ulp. l.* 4. §. 4. vetus, *l. Imperatores. l.* 13. §. 1. *in fin. ff. de pollicitat.* antiqua, vetustissima, *l.* 9. *ff. de jure fisci. l. ult. ff. de præroga. scholarum.* inveterata, *l.* 32. §. 1. *ff. de legib.* diuturna, *l.* 33. *ibi.* usus longævus, *l.* 1. *ff. eod. παλαιὰ. Harm. d. loco. μακροχρονηθέν. Eclog. d. loco.*

3 Consuetudo quid est? Jus moribus constitutum, judicio populi receptum, ac sine ullo scripto probatum rebus ipsis & facto seu tacito consensu. *l.* 32 *ff. de legibus*: & 43. *Harm. d. loco.* Id quod sine lege vetustas comprobavit. *Cic. de inventione.* 4 *Eclog. d. loco.* 5 Finge hoc proponi, in judicio communi omnium usu hoc servari, ut ad unius libræ exactionem duo satis sint testes, ut ne jurejurando se adstringant prædes & præsules, ut ne jurati sint testes, neve à loco domicilii sui ferendi testimonii causa pertinantur: cujusmodi exempla proponit Scholiastes apud *Harm. l. tit.* §. 43. & 44. adde aliud exemplum *ex Novell.* 123. *cap.* 3. *vers. pro consuetudin. & l. si non special.* 9. *ff. de testamentis.* 6 In quo agitur scitiret: alias extranea consuetudo non probat. 7 Non omnis usus, sed frequens consuetudinem facit.

8 Argumentari a consuetudine non licet in casu extraneo. vide *Everardum Topicis loco à solitis.* 567. 9 Consuetudo non est sine ratione: adeo ut ab errore ducta consuetudo, nec in similibus obtineat. *l.* 39. *ff. de legib.* Ideoque à Tertulliano *lib. de corona*, consuetudo rationis interpres dicitur. 10 Consuetudo servanda. vide *l.* 3. *C. eod.* 11 Adversus consuetudinem non est judicandum. 12 Præses consuetudinis custos. 13 *C. consuetudinis.* 4. *distinct.* 11. *Synops. Basil. l. tit. l. cap.* 45. 14 Proconf. Al. 15 Auctoritas consuetudinis, non vilis. *l.* 36. *ff. de legibus.* 16 Consuetudo rationem non vincit aut legem, *Eclog. & Harmen. dicto loco.*

17 *Eclog. Harmen. d. loco. l.* 33. *ff. de legib.* Imo usus ac mores Romanas leges superant: 2. *Feudor.* 1. *vers. legum. l.* 32. §. 1. *ff. de legatis.* Solve, specialis consuetudo generalem legem tollere non potest, *ut hic.* specialem potest. *d. l.* 32. *l.* 13. *ff. communia præd.* generalis generalem potest. *d. l.* 32.

18 Consuetudo maxime dicenda est quæ antiquitus probata & servata teneatur 19 Præsertim aliquo contradictorio. *l.* 34. *ff. de legib.* & eodem casu. *l.* 37. *ff. de legibus*, per annos plurimos. *l.* 37. *ff. de legib.* 20 Consuetudo legem imitatur, pro lege observatur. *l.* 32. §. 1. *ff. de legib.* pro lege & jure custoditur. *l.* 33. *ff. de leg.* pro lege suscipitur, cum deficit lex. *Tertull. lib. de Corona.* vim legis, *l.* 38. *ff. de legib.* vim perpetuæ legis obtinet. *C. eod. τάξιν νόμου. Eclog. d. loco. ἀντὶ νόμου φυλάτ.). Harm. d. loco.* 21 Consuetudo legem retinet, id est, impedit quominus desuescat, *ut hic*, cujusdem interpres optima. *l.* 37. *ff. de legib.* 22 Ἀξίωσις *Syn. Basil. d. l.* Principia *hic & l.* 12. *in fin. ff. de re milit. l.* 1. *J. de veteranis*, loca ubi principes milites stabant: hinc *principalis porta*, quæ in eo erat loco, in quo principes ordines tendebant. *Festus in principalis.*

T. T. LIV.

DE DONATIONIBUS.[23]

De traditione instrumentorum.

1. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Lucio.

EMptionum mancipiorum instrumentis[24] donatis, & traditis, & ipsorum mancipiorum donationem[25], & traditionem factam intelligis: & ideo potes adversus donatorem in rem actionem exercere. P. P. V. Kal. Jul. FAUSTINO, & RUFINO CONSS. 211.

De actionibus.

II. Imp. GORDIANUS A. Leonidæ.

SI nominis[26] persecutionem in te emancipatam pater tuus titulo donationis transtulit[27], frustra prætendit, qui debitori tuo heres extitit, consensum[28] fuisse debitoris necessarium: cum satis fuerit actiones eo[29] nomine tibi mandatas fuisse. P. P. II. Id. Mart. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

De spe futuræ actionis.

III. Imp. DECIUS A. Marcellino.

SPem[30] futuræ actionis plena intercedente donatoris voluntate posse transferri non immerito placuit. P. P. Non. Mart. DECIO A. I. & GRATO CONSS. 251.

De functionibus, exactionibus, tributis.

IV. Imp. PROBUS A. Marsiæ.

SI functiones[31], [exactiones, vel tributa] per eum, cui donata res non erat, vel ab actoribus ipsius nomine celebratæ sunt, tibi obesse non potest. P. P. V. Kal. Jan. MESSALA, & GRATO CONSS. 280.

De ultima voluntate.

V. Impp. CARINUS & NUMERIANUS AA. Flaconillæ.

SI donatio per epistolam[32] facta non apparet: verba tamen testamenti, quibus liberalitas testatricis confirmata est, fideicommissum continere non ambigitur. P. P. VI. Kal. Febr. *Romæ*, CARINO II. & NUMERIANO CONSS. 284.

De absentibus.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Christianæ.

NEc ambigi oportet, donationes etiam inter[33] absentes (& maxime si ex voluntate donantium possessiones, hi, quibus donatum est, nanciscantur) validas esse. P. P. III. Id. Feb. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De censuali professione.

VII. Iidem AA. & CC. Julio.

CEnsualis[34] quidem professio[35] domino præjudicare non solet[36]. Sed si in censum, velut sua mancipia deferenti privigno tuo consensisti[37], donationem in eum contulisse videris. P. P. Id. Jul. ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

VIII. Iidem AA. & CC. Floræ.

SI præses provinciæ non[38] donandi voluntate filiorum tuorum nomine prædia in[39] censum detulisse te manifestis probationibus cognoverit, quod fides veri suggesserit, id statuet. P. P. VIII. Id. Sept. ipsis AA. VI. & III. CONSS. 290.

23 Dixi ad XXXIV. D. V. περὶ τῶν ἐξὶ δωρεῶν, & C. 4. *Eclog.* 1. & 4. *Basil.*

24 Traditio instrumento rei donatæ, res tradita intelligitur. Perficitur donatio non tantum vera traditione, sed & fictitia aut potius symbolica, vide *Hot.* 12. *Illust.* 1. adde *l.* 49. *ff. solut. l.* 44. §. 5 *ff de legat.* 1.

25 Donatio traditione facta, &c.

26 Nomen donari potest.

27 Transferre, idem quod mandare. An idem quod cedere? Bart. negat in *l.* 1. *C. de obligat.* Nam ut ille putat, per mandatum non transfertur utilis actio, sed per cessionem tantum.

28 Citra consensum debitoris nomen cedi potest.

29 Actio potest mandari.

30 *Spes* futuræ actionis potest donari, *ut hic*, spes, ut conditionalis stipulatio. *l.* 7. *l.* 11 *ff. de hered. vend. l.* 54. *ff. de verb. sign.* §. 4. *in fin. Instit. de verb. obl.* vide quæ scripsi ad Accurs. *in l.* 25. *ff. de adm. tut.* adde Tiraquellum *tract. de retract. lignag.* §. 25. *Gloss.* 3.

31 Nuda solutio functionum, nec solventem, *ut hic*, nec eum cujus nomine census solvitur, rei dominum facit. vide *l.* 7. *l.* 8 *C. eod.* adde *l.* 2. §. *pro socio. l.* 8. *C. de act. empt.*

32 Confessio testamentaria facta inter vivos donationis transit in fideicommissum, quoties de instrumento inter vivos non apparet, *ut hic*, & *l.* 16. *ff. eod.* 33 Absenti facta donatio valet. *l.* 4. *l.* 10. *ff. eod.* an ante ratihabitionem? vide *Clar.* 4. *sent.* §. *donatio. qu.* 12. 13. & *Rolan. à Vall.* 1. *con.* 19. *n.* 2. 34 Id est, rei in censum delatæ fc. de qua dixi ad *l.* 6. *C. de fide instrumentorum.* 35 De cujus forma vide *l.* 4. *ff. de censib.* 36 Facta fc. ab extraneo: nam à vero domino facta professio nocet. *l.* 10. *ff. de probat.* 37 Professio censualis facta a non domino, non nocet domino, nisi dominus consentiat, eo enim casu donare videtur. 38 Simulato consensu non perficitur donatio. vid. *l.* 3. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 10. *C. de contr. empt.* Addo *l.* 8. *C. de act. empt. l.* 64. *ff. de adq. rer. l.* 4. §. 4. *ff. De censibus.*

De lege donationis.

IX. Iidem AA. & CC. Augustianæ.

LEgem[40], quam rebus tuis donando dixisti, sive stipulatione tibi prospexisti, ex stipulatu, sive non: incerto[41] judicio, id est, præscriptis[42] verbis, apud Præsidem provinciæ debes agere, ut hanc impleri provideat. P. P. XVI. Kalend. Maji, AA. CONSS.

40 Lex dicta est. 41 *Incerti*, *Hal.* adde *l.* 22 *in fin. C. eod.* 42 Vide *l.* 2. *Tit. part. lib.* 3. 43 Ignorans non donat. *l.* 4 *Eclog.* 1. c. 25 & 3. *Harm.* 1.

De ignorante vel invito.

X. Iidem AA. & CC. Hermoniæ.

NEc[43] ignorans, nec invitus[44] quisquam donat. Unde si de hoc fundo non cogitasti, cujus velut[45] donationi te consensisse continetur instrumento: majores[46] veritate[47] rei, quam scripturæ vires obtinente, intelligis, de quo non cogitasti, nec specialiter subscripsisti, nihil te perdidisse. S. V. Kal. Maji, CC. CONSS.

44 Invitus non donat. *d. l.* 4 & 25. *d. l.* 1. 29 *ff. eod.* dixi *l.* 82 *ff. de reg. jur.* 45 *l.* 18 *C. de probat.* 46 *l.* 13. *C. de contrab. & commit. stipul.* 47 Veritas instrumenti narrationi præfertur. *l.* 10. *C. de contrab. empt.*

Si pater filio donaverit.

XI. Iidem AA. & CC. Sabino.

CUm de bonis tuis partem[48] quidem penes te retinuisse, partem vero in eum, quem in potestate[49] habes, donationis titulo contulisse commemores: non est incerti juris in eum qui in sacris familiæ tuæ remanet, destinatione[50] magis paternæ voluntatis factam, quam perfectam donationem pervenisse. †. Delegationes[51] autem nominum in emancipatum[52] collatæ, perfectam donationem actionum efficiunt. S. II. Kalend. Maji, CC. CONSS.

48 Pars bonorum donari potest. 49 Donatio facta a filio in potestate posito, donandi potius est destinatio, quam perfecta donatio. 50 Destinatio donationis aliud est, & aliud donatio. 51 Rerum incorporalium, veluti nominum sive obligationum donatio perficitur cessis actionibus. 52 Pater filio emancipato recte donat.

De rebus communibus.

XII. Iidem AA. & CC. Aureliano.

POrtionem propriam, rebus nondum[53] divisis, nemo prohibetur titulo donationis in alium transferre. Dat. XVII. Kal. Jun. AA. CONSS.

53 Pars pro indiviso seu indivisi donari potest. Socius pro indiviso portionem suam donare potest. 47. *Eclog.* 1. c. 46. non tamen a lite contestata. dixi *l.* 1. §. *com. divid. l.* 3. §. *de comm. rer. alienat.* adde *l.* 16 §. *de jure dot.*

De brevi epistola.

XIII. Iidem AA. & CC. Vraniæ.

SI aliquid per epistolam[54] donatum tibi probetur, brevitas chartulæ, donationi (si hæc recte facta probetur) nihil quicquam derogat. Dat. XV. Kal. Jun. *Sirmi*, AA. CONSS.

54 Epistola donare posumus, *ut hic*, & *l.* 5 *C. eod.* hodie committere. *l.* 22 §. 3. *d. pollicitat.* at non hereditatem conferre *arg. l.* 12 *ff. de jure codic.* dare tutorem. *l.* 2. §. *de confir. tut.* ferre sententiam. *l.* 1. §. *communiter. epistol.* nemo quoque ex epistola ad muneris editionem compellitur. *l.* 5. *ff. de pollicit.*

Si filiusfamilias sponsæ donet.

XIV. Iidem AA. & CC. Ideo.

SI filius tuus res ad te[56] pertinentes sponsæ suæ te non consentiente donavit: ad eam, quod non habuit, transferre non potuit. S. XIII. Kal. Octobr. AA. CONSS.

55 Brevitas fidem chirographo non minuit. 56 Alienum citra domini consensum donari non potest. *l.* 9. *in fin. ff. eod.* vide *l.* 20 *ff. de adquir. rer. dom. l.* 54. *ff. de rei vind.*

De ære alieno.

XV. Iidem AA. & CC. Severæ.

ÆRis[57] alieni[58], quod ex hereditaria causa venit, non[59] ejus[60], qui donationis titulo possidet, sed totius juris successoris onus est. Si itaque nemini obligata[61] prædia per donationem consequuta es, supervacuam geris solicitudinem, ne vel heredes donatricis, vel ejus creditores te jure possint convenire. S. XV. Kalend. Decemb. AA. CONSS.

57 Æs alienum, obligatio personalis. 58 Donatarium res defuncti non sequitur, sed heredem, id est, personalis actio non sequitur singularem successorem, sed realis, *ut hic*, & *l.* 22. *l.* 24. *C. eod. l.* 1. §. 16. *ff. ad Trebell. l. ult. C. de hereditariis actionib.* Quid si donatarius omnium bonorum sit? ne is quidem creditoribus satisfacere cogitur. *Cynum in l.* 2. *C. ad l. Jul. de vi publica.* Si quota aut (ut loquuntur) sub nomine quantitatis ad aliquem defertur partium conventione. *l.* 24. *C. eod.* non ex dispositione juris. *d. l.* 2. aut hereditatis nomine. *l. hereditatem* 28. *ff. de donat.* vide *l. mulier.* 72. *ff. de jure dot.* aut

De senectute.

XVI. Iidem AA. & CC. Theodoro.

Senectus[62] ad donationem faciendam sola, non est impedimento. Dat. V. Kal. Decembr. AA. CONSS.

Si pater filio donaverit.

XVII. Iidem AA. & CC. Hermiæ.

SIve emancipatis[63] filiis res donasti, sive in potestate constitutis, & sui juris effectis, ac tenentibus non ademisti: blandiri [tibi] non debes, veluti res donatas ex pœnitentia[64] liceat auferre. †. Sane, si ea quæ in tua positis potestate donaveras, post emancipationem contra tuam tenuerint voluntatem: horum penes te dominium[65] remansit: si quidem nec tempore, quo voluisti propter vinculum potestatis sibi quicquam quærere, nec post te invito rebus tuis potuerunt. S. IV. Kal. Jun. AA. CONSS.

63 Filii res donati, sive in potestate constituti, & sui juris effectis, ac tenentibus non ademisti: blandiri [tibi] non debes, veluti res donatas ex pœnitentia liceat auferre. †. Sane, si ea quæ in tua positis potestate donaveras, post emancipationem contra tuam tenuerint voluntatem: horum penes te dominium remansit: si quidem nec tempore, quo voluisti propter vinculum potestatis sibi quicquam quærere, nec post te invito rebus tuis potuerunt. S. IV. Kal. Jun. AA. CONSS.

De furti actione remissa.

XVIII. Iidem AA. & CC. Audiano.

SI donationis causa furti[66] actionem tibi remissam probetur: supervacuam geris solicitudinem. S. V. Kalend. Januar. AA. CONSS.

66 Furti actio remitti potest. *l.* 13. *C. de furt. l.* 7. §. 14. *l.* 16. *ff. de pactis. l.* 16. §. 1. *ff. de furtis.* dixi ad *leges* XII. *tabularum lib.* 2. *tit.* 24. §. 5.

Quæ res donari possunt.

XIX. Iidem AA. & CC. Alexandriæ.

SI avia vestra proprias res quacunque ratione factas titulo liberalitatis in eum, contra quem preces funditis, contulit: quominus hæc rata maneant, quod ex[67] origine patriis, vel avi vestri descendunt, nihil prodest. S. XVI. Kalend. Febr. *Sirmi*, CC. CONSS.

67 Res à parentibus acceptas etiam donare possumus, *ut hic. dubitandi ratio sumi potest ex lege* 14. *C. de contr. ab. empt.* adde *l.* 3. *C. de comm. rer. alienat.* 68 Vid.

De subscriptione.

XX. Iidem AA. & CC. Helinio.

VIce[68] donatricis alio voluntate ejus subscribente, jure facta donatio non habetur irrita. S. VII. Kalend. Februar. CC. CONSS.

De dote.

XXI. Iidem AA. & CC. Antoninæ.

CONstante matrimonio dotem[69] penes maritum suum constituram, avia tua tibi donare non potuit. S. V. Idus Mart. CC. CONSS.

De

l. 31. *vers. verum. C. eod.* 69 *l.* 17. 23. *C. de jure dot.* 47. *Eclog.* 2. *cap.* 55.

rescripti principis. *l. princeps.* 21. *ff. de verb. signif. & ibid. Bart.* Quid si omnia bona fisco defecerunt? habetur fiscus loco heredis. *text. & ibid. Bart. in l. non intelligetur.* 3. §. 1. *cum ex causa.* 4. *ff. de jure fisci. l.* 1. *C. de heredit. vel act. vend.* Quid si debitor solvendo non est? donatarius omnium bonorum conveniri potest. *l. plane* 94. §. 1. *ff. de leg.* 1. *& notatur in d. leg.* 1. *Salicet. in d. l.* 2. Quid si testamento omnia bona delata sunt? vid. *l. cegi.* 16. *ff. ad Trebell. l. statuliberum* 11. *in fin. ff. de legat.* 2. *Bartol. in d. l. princeps.* 21. *Salic. in d. l.* 2. Ratio dubitandi sumi potest ex leg. 149. *ff. de reg. jur.* 59 Cur ita? vide *l. ultim. in fin. ff. de cont. empt.* 60 Id est, non ejus qui titulo singulari successit: hic enim opponitur ex hereditaria causa successori. 61 Pignus obligatio realis. 62 Senex donare potest, *ut hic*, & testamentum facere. *l.* 3. *C. qui testam. fac.* & transigere. *arg. l.* 27. *C. de transact.* id est, Sola ac per se senectus donationem, testamentum, aut transactionem non vitiat. 63 Quod emancipationis tempore filio pater non adimit, ei donare intelligitur. *l.* 31. §. 2. *ff. eod.* 64 Pœnitere semper non licet, *ut hic.*

65 Suo quod pater donat, non alienat, etiamsi id velit maxime. 66 Furti actio remitti potest. *l.* 13. *C. de furt. l.* 7. §. 14. *l.* 16. *ff. de pactis. l.* 16. §. 1. *ff. de furtis.* dixi ad *leges* XII. *tabularum lib.* 2. *tit.* 24. §. 5. 67 Res à parentibus acceptas etiam donare possumus, *ut hic.* dubitandi ratio sumi potest ex lege 14. *C. de contr. ab. empt.* adde *l.* 3. *C. de comm. rer. alienat.* 68 Vid.

De lege donationis.

XXII. Iidem AA. & CC. Diomedi.

CUm res filio [tuo] emancipato ea [1] conditione, *Ut creditoribus tuis solveret*, te donasse proponas: si stipulatione, vel incontinenti [2] habito pacto huic rei prospexisti, creditoribus quidem [3] non [4] contra eum ex placito vestro, sed adversus te competit actio. Eum autem, cui certa lege prædia donasti, incerta [5] civili actione ad placitorum obsequia urgeri secundum legem donationibus dictam convenit. S. VII. Kal. April. *Sirmii*, CC. Conss.

De rebus redditis donatori.

XXIII. Iidem AA. & CC. Olympiadi.

SI ea, quæ donaveras, posteriori placito, qui acceperat, dono tibi reddidit [6]: donationis antecedentis, instrumentum actis sequentibus [7] nihil obesse potest. Subscriptum v. Kal. Octobr. CC. Conss.

De filio donatoris.

XXIV. Iidem AA. & CC. Macario.

SI patri tuo heres [8] non extitisti, ex facta ab eo liberalitate titulo donationis non posse jura tua lædi, manifestissimi juris est. P.P. Non. Febr. *Antiochiæ*, Diocletiano IX. & Maximiano VIII. AA. Conss. 304.

Ratio conficiendæ donationis.

XXV. Imp. Constantinus A. ad Maximum P.P. [9]

DOnatio [10] sive directa [11] sit, sive mortis [12] causa instituta, sive [13] conditione faciendi, aut non faciendi suspensa, sive ex aliquo notato [14] tempore promissa, sive animo dantium, accipientiumve sententiis (quantum jus sinit [15]) cognominata [16], sub hac fieri debet observatione, ut quas leges [17] indulgent actiones [18], conditiones, pactionesque contineat. Hisque penitus cognitis [19], vel recipiantur, si complacitæ sunt: vel rejiciantur, si sunt molestæ [20]: In conscribendis [21] autem donationibus [22], *nomen* [23] *donatoris, jus, ac rem* notari oportet: neque id occulte [24], aut privatim [25], sed aut [26] tabula, aut quodcunque [27] aliud materiæ [genus] tempus dabit, ut ab ipso, vel ab eo, quem sors ministravit [28], præscribatur: actis [29] etiam annectendis, quæ apud judicem, vel magistratus conficienda sunt, ubi hoc leges expostulant. Dat. III. Non. Februar. *Romæ*, Severo, & Rufino Conss. 323.

De infante.

XXVI. Idem A. Catulino Proconsuli Africæ.

SI quis in emancipatum minorem, prius quam fari possit [30], aut habere rei, quæ sibi donatur, adfectum, fundum crediderit conferendum, omne jus compleat instrumentis ante præmissis. Quod jus per eum servum, quem idoneum esse constiterit, transigi placuit: ut per eum infanti acquiratur. Dat. XII. Kalend. Maji, *Serdicæ*, Sabino, & Rufino Conss. 316.

De insinuatione.

XXVII. Idem A. ad Severum Com. Hispaniarum.

DAta jampridem [31] lege [32] statuimus, Ut donationes interveniente [33] actorum testificatione conficiantur: quod vel maxime inter necessarias conjunctasque [34] personas convenit custodiri. Si quidem clandestinis [35] ac domesticis fraudibus facile quidvis pro negotii oportunitate confingi potest: vel id quod vere gestum est, aboleri. Cum igitur nec liberos quidem ac parentes lex nostra ab actorum confectione secernat: id quod necessario super donationibus apud acta conficiendis jampridem statuimus, universos teneat: gesta autem confici super rebus [eriam] alibi [36] collatis [37], ubicunque sufficit. Dat. III. Non. Maji, Dalmatio, & Zenophilo Conss. 333.

De usufructu retento.

XXVIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Monaxio P.P.

QUisquis [38] rem aliquam donando, vel in dotem dando, [vel vendendo,] usumfructum [39] eius retinuerit, etiamsi stipulatus non fuerit, eam continuo tradidisse credatur, nec quid amplius requiratur, quo magis videatur facta traditio: sed omnimodo idem [40] sit in his causis usumfructum retinere, quod tradere. Dat. II. Id. Mart. Honorio A. XI. & Constantio C. II. Conss. 417.

De extraneis, & ignotis. De scriptura, & aliis documentis.

XXIX. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio [41] P. P.

IN extraneos [42], & sæpe ignotos [43], donationem [44] collatam valere receptum est: & si sine [45] scripto donatum quid fuerit, adhibitis aliis [46] idoneis documentis, hoc quod geritur, comprobatur. Dat. XI. Kal. Maji, Felice, & Tauro Conss. 428.

De insinuatione.

XXX. Imp. Leo [47] Constantino P. P.

IN hac sacratissima urbe conscriptæ donationes ubicunque [48] positarum rerum, apud Magistrum census [49] insinuentur. †. In aliis vero civitatibus, sive absens, sive præsens rector [50] provinciæ sit, sive eadem civitas habeat Magistratus, sive non habeat, & Defensor [51] tantummodo sit: donator habeat liberam facultatem donationes rerum suarum ubicunque [52] positarum, sive apud moderatorem cujusliber provinciæ, sive apud magistratus, sive apud defensorem cujuscunque civitatis prout maluerit, publicare [53]. †. Atque ut ipsa donatio sita est in voluntate [54] donantis, ita ei liceat donationem suam apud quemcumque ex memoratis voluerit intimare: & hæ donationes, quæ in diversis provinciis, & civitatibus apud quemlibet ex prædictis fuerint publicatæ, obtineant inconcussam, ac perpetuam [55] firmitatem. Dat. V. Non. Mart. *Constantinopoli*, Patricio, & Richimere Conss. 459.

De testibus.

XXXI. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

IN donationibus, quæ actis insinuantur, non [56] esse necessarium judicamus vicinos, vel alios testes [57] adhibere. Nam superfluum [58] est privatum testimonium, cum publica monumenta sufficiant. Verum & illas donationes, quas gestis non est necessarium alligari, si forte per Tabellionem, vel alium scribantur, & sine [59] testium subnotatione valere præcipimus: ita tamen, si ipse donator, vel alius [60] voluntatem ejus secundum solitam observationem subscripserit: donationibus, quæ sine scriptis conficiuntur, suam firmitatem habentibus secundum constitutionem [61] Theodosii, & Valentiniani ad Hierium Præfectum prætorio promulgatam. Dat. Kal. Mart. Constantino & Ello V. C. Conss. 478.

De insinuatione.

XXXII. Imp. Anastas. A Euphemio P. P.

SEcundum Divi Leonis constitutionem [62] donationes apud virum clarissimum Magistrum census tantummodo [63] insinuari præcipimus: Hujusmodi forma in illis instrumentis observanda, quæ in hac regia urbe confecta, seu celebrata fuerint: nec concedi quenquam vel apud defensores, seu magistratus aliarum civitatum, vel in aliis quibuscunque locis præter memoratum judicium insinuare: scientibus, tam his, qui ad hujusmodi insinuationem pervenerint, quam his, qui eam susceperint, necnon tabellionibus quicunque testimonium suum non in competenti [64] (ut dictum est) loco [65] vel judicio præbuerint, vicenarum librarum auri multa, & alia gravissima indignatione se esse feriendos. S. Dat. Prid. Kal. Maji, Paulo V. C. Conss. 496.

De cessione actionum.

XXXIII. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

ILlam subtilem observationem amputamus, per quam donationis titulo cessiones [66] actionum accipientes, non aliter suis eas transmittere heredibus poterant, nisi item ex his contestari essent, vel jus contestationis divino rescripto [67] meruissent. Nam sicut venditionis [68] titulo cessas actiones etiam ante litis contestationem ad heredes transmiti permittitur, simili [69] modo & donatas ad eos transferri volumus: licet nulla contestatio vel facta, vel petita sit. Quod & in procuratore constituendo ad movendas easdem cessas actiones similiter observandum erit, ut minime quis impediatur procuratorem [70] cessarum sibi super donatione actionum dare, licet nulla litis contestatio facta vel petita sit. Quæ in his tantummodo personis locum habere censemus [71], quæ susceptis per donationem cessionibus, adhuc supereſſe noscuntur: nam jam mortuis hujuscemodi personis, vetera jura super hisdem cessionibus posita servari concedimus. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* Justiniano A. P.P. II. Cons. 528.

De insinuatione. 2. De communione inducta & jure offerendi æstimationem. 3. De numero donationum.

XXXIV. Idem A. Demostheni P. P.

SAncimus, omnem [72] donationem, sive communem, sive ante [73] nuptias factam, usque ad trecentos [74] solidos cumulatam, non indigere monumentis, sed communem formam habere: ut non usque ad ducentorum solidorum summam teneat: sed in hujusmodi observatione similes sint tam communes [75], quam ante [76] nuptias donationes. †. Si quid autem supra legitimam definitionem fuerit donatum: hoc quod superfluum est [77], tantummodo non valere: reliquam vero quantitatem, quæ intra legis terminos constituta est, in suo robore perdurare: quasi nullo penitus alio adjecto, sed hoc pro non scripto, vel non intellecto esse credatur. †. Exceptis [78] donationibus, tam Imperialibus, quam iis, quæ in causas [79] piissimas

1 Lex donationis implenda. *l. 9. C. cod. l. 3. in fin. C. ad S. Orphit. contrab. empt.*

2 Pactum incontinenti habitum. *l. 7. §. 5. ff. de pact.*

3 Donavi pecuniam Titio, ea lege, ut creditoribus meis satisfaceret? creditor potest adversus me agere, nec adversus donatarium experiri cogitur.

4 Vide quæ scripsi ad *l. 11. C. eod.*

5 Ad implendam legem donationis adversus donatarium inserti præscriptis verbis actione utimur. *d. l. 9. in fin. C. eod. l. 28. in fin. ff. eod.*

6 Res a me donata mihi redonari potest.

7 Posteriora prioribus actis derogant. facit *l. 12. C. de pactis.*

8 Pater res filii non succedentis inutiliter donat. *ut hic, & l. 14. C. de rei vind.* facit *l. 15. C. eod.*

9 Præfectum urbi. *l. 1. C. Theod. eod.* vide *Cujac. 20. observ.* 30.

10 Dicta *l. 1.* hujus etiam constitutionis pars continetur in lege 21. *C. de adm. tut.*

11 Directa donatio, inter vivos: cui hic opponitur mortis causa.

12 Hodie mortis causa donatio contestationem & insinuationem exigit. *l. ult. C. de mort. causa donat.*

13 Donationes conditione vel tempore suspendantur.

14 Puta ex certo tempore ad certum, vel incertum tempus. *l. 2. 3. C. de donat. quæ sub modo. l. ult. C. de legatis.*

15 Quibusdam enim casibus permissa imaginaria venditio est, aliud erit si in fraudem legis Cinciæ, vel legis, puta repetundarum facta fuerit. *l. 8. in fin. ff. ad l. Jul. repetund.*

16 Venditio imaginaria est cui nomen venditionis, conditionis & similium adscribitur. *l. 3. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. C. de contrab. empt. l. 46. ff. locati. l. 16. in fin. ff. de jure dotium. Paul. 2. sent. 23. §. 4.*

17 Donationis lex servanda. *l. 9. l. 22. C. eod.* modo contra bonos mores non sit, *ut hic.*

18 Πράξεις *Theod.* actus legitimos, *Constantin.* puta cessionem in jure, mancipationem, traditionem solennem: potest enim perfici donatio legis actione, ut cessione in jure. *l. 1. C. Hermog. eod.* emancipatione. *l. 4 C. Theod. eod.* vel utroque. *l. 7. C. eod.* Inter parentes & liberos perficitur nuda voluntate. *d. l. 4.* hodie inter omnes perficitur quidem nuda voluntate: consumitur vero & perficitur traditione. 19 Donationis lege intellecta, donatori liberum est, donationem recipere vel rejicere: fit igitur donatio non μονομερὴς, *ut hic*: id etiam indicat lex 26. *C. eod. l. 15. C. de sacrof. l. 21. C. de adm. tut.* 20 Molestæ ita ut minorum defensores, si donationis conditionem neglexerint, rei amissæ periculum præstent. *l. 2. C. Th. eod.* quæ verba in leg. 21. *C. de admin. tut.* sunt translata.

21 Hodie non passim in omnibus donationibus requiritur scriptura. *l. 31. C. eod.* 22 Quænam donationis instrumento inseri oporteat, observa. 23 Possumus inde colligere donationem conferri non posse in ignotum. vid. tamen *l. 29. C. eod.* 24 Occulte an per imperitos, aut privatim, &c. *l. 1. C. Theod. eod.* 25 Clandestina donatio vetita. 26 Idem in testamento. vid. *l. 11. l. 15. in fin. C. de testam. §. 12. Instit. de testam. ordi.* 27 Materia quævis capax est donationis continendæ: hoc est, in quavis materia donationis instrumentum scribi potest, *ut hic.* ita brevium chartulæ non officit factæ donationi. *l. 13. C. eod.* eadem ratione in quavis materia testamentum scribi potest, ut nihil interfit tabulæ sint an chartæ, an membranæ, an pelles, aut eburnei pugillares. *§. 12. Inst. de test. l. 15. in fin. C. de testam.* Quin miles in pulvere, vel clypeo testamentum potest scribere. *l. 15. de milit. test.* 28 *Ministraverit, scientibus plurimis præscribatur, & corporalis traditio subsequatur ad excludendam vim atque irruptionem advocata vicinitate, omnibusque arbitris adhibitis, quorum postea fides probabitur donatam rem, si est mobilis; ex voluntate traditam donatoris: vel si immobilis, abscessu donantis novo domino patefactam: actis etiam, &c. d. l. 1. C. Th.* quæ verba, à Justiniano hic sublata, id significant, vicinos ac testes fuisse advocandos: quod Zeno mutat, *l. 31. C. eod.* insinuatione publica, vel instrumento donationis contentus. 29 *l. 27. in fin. cod. l. 35. §. 3. C. eod.* videtur remissa insinuatio à Leone *Novell. 50.* 30 Pater filio infanti donare potest, adhibito servo, qui infantis nomine donationi consentiat, *ut hic.* adde *l. 28. ff. de usurp.* 31 Anno 323.

32 *l. 25. in fin. C. eod.* 33 Insinuare est in acta & testationem publicam judiciariam referre donationem. De insinuationibus donationum, vide Josephum Ludov. *Tit. de donat. Concl. 2.*

34 *Conjunctissimasque*, Hal. quales sunt parentes & liberi. Quid si donatio facta inter hujusmodi personas legitimam summam non excedit, an insinuatio necessaria fuerit? non requiritur. *l. 23. C. de donat. int. vir.* ut in eo Dominus inter Græcos, Placentinus inter Lat. falsus sit. Quid inquies, necesse fuit statui insinuationem donationis inter conjunctissimas personas factæ intra legitimam quantitatem requiri? Arg. aut inductione D. Pii, quæ conjunctissimis remisit solennitatem mancipationis & traditionis. *l. 4. 5. 7. C. Th. eod.* dicendum videbatur remitti quoque omnino insinuationem, præsertim cum *Paul. 4. sent.* scribat: In donatione facta inter conjunctas personas sufficere quibuscunque verbis expressam voluntatem. vid. *Cujac. 20. obs. 2.* Causa sed hæc decidendi fuit, ne fraudibus conjunctarum personarum via patefieret: fit enim fraus facile inter conjunctas personas.

35 Clandestinæ ac domesticæ fraudis magnum est periculum. Inter conjunctas personas facile fraus præsumitur. 36 Vide *l. 30. C. eod.* vide quæ dixi ad *l. 1. C. de contrahend. empt. l. 15. C. de resciud. l. ult. C. de præscript. longi temp.* 37 Collocatis. 38 *l. 9. C. Theod. in fin.*

39 Perficitur donatio retentione ususfructus, *ut hic, & l. 35. §. 5. C. eod. l. 9. C. Theod. eod. l. 42. ff. de mort. caus. donat.* 47 *Eclog. 1. cap. 61.* Retentio ususfructus traditionem dominii perficit. Pro traditione habetur, vel citra stipulationem, etiamsi donator de evictione non teneatur citra stipulationem. *l. 2. C. de evict.* eoque casu donator donatario possidet non sibi. Idem perficitur constitutione precarii. *l. 28. ff. de adquirend. possess.* condictione rei donatæ. *l. 77. ff. de rei vind.* si rem à se donatam quis retineat tanquam in causa pignoris vel depositi, ut *l. 1. C. eod.* idem perficitur traditione instrumenti *l. 7. l. 8. C. eod.* Sic aditio hereditatis fiebat re aliqua hereditaria accepta. *l. 1. C. Theod. de leg. her. ed.* Notanda sane est consuetudo Regni Daciæ ex *cap. 2. de consuetudine*, qua fundos donatos traditosve *l. 36. §. 3. C. eod.* Ecclesiæ donator videtur, delata una gleba in Ecclesiam, vel altari impositæ, vel traditæ in manum episcopi, vel alterius Ecclesiæ prælati, qui mos desumptus videtur ex jure civili, quo una gleba in jus deducta, in ea tantum non in toto fundo vindicatio fieri solebat, 20. *Gell.* 9. dixi ad *leges* XII. *tab. lib. 2. in. 22. §. 1.* adde *Cujac. 19. observ. 18. hic* adde quæ scripsi ad *l. 3. §. 1. ff. de adq. poss.*

40 Idem usumfructum retinere quod tradere. Quid, an præsente donatario ususfructus exceptio facienda? procuratori, domino, patri, curatori, tutori recte: aliis non recte fieri judicatum fuisse refert Papo 11. *Arrest. 1. n. 28.*

41 *l. 31. in fin. C.*

42 Vide *l. 3. C. de mortis causa donat.*

43 Vide quæ notavi ad *l. 15. §. 14. ff. de excus. tut.* dixi etiam quædam ad *l. 3. C. eod. vers. in conferendis, ibi, nomen donatoris.*

44 Ut & legata & hereditates. dixi ad *d. §. 14.*

45 In donatione non requiritur scriptura. *l. 31. in fin. C. eod. l. 12. C. de fide instr.* olim requirebatur. *l. 25. in fin. C. eod.*

46 Idonea instrumenta vicem instrumenti sustinent.

47 *l. 32. C. eod.*

48 Vide *l. 27. in fin. C. eod.*

49 De quo vide *l. 23. C. de testam.*

50 *l. un. C. de off. jud.*

51 Quædam enim civitates habuere curias pro senatu, duumviros pro consulibus, defensores plebis pro tribunis plebis, quædam defensorem tantum. vide *l. 9. C. de defensor. civ.* vid. *Novell. 15.*

52 *d. l. 27. in fin.*

53 Urbanæ donationes apud magistrum census: provinciales, apud judices locorum insinuandæ erant, postea constitutum, ut omnes apud magistrum census insinuarentur. *l. 32. C. eod.*

54 Donatio, est actus voluntarius. *l. 35. §. 5. C. eod.*

55 Rite facta insinuatio ubicunque vim & effectum habet.

56 Abrogatur pars legis 1. *C. Th. eod.* de qua dixi ad *l. 25. C. eod. in fin. in verbo, ministraverit.*

57 In donatione quæ fit apud acta judicis, testes non requiruntur. In ea quæ fit extra acta, subscripto donatoris requiritur: etiamsi a tabellione scripta fuerit. adde *Novell. 52. c. 2. Novell. 73. c. 5.* & breviter, Testes in scripturis publicis requiruntur, saltem ut per notarium desci ibantur, *cap. 1. extr. de fide instrumentor.* nisi consuetudo contraria sit. *Innocentius in c. 1. extr. de his quæ fiunt à præl.* nisi scripturæ publicæ, de quibus agitur, acta sint judiciaria, *ut hic. c. quoniam extr. de probat.* nisi instrumentum fiat coram populo publice. vide Socin. *reg. 418.*

58 Vide *l. 5. & l. 10. C. de prob.*

59 Videtur id abrogari. *d. c. 5. l. 29. C. eod.*

60 *l. 29. C. eod.* 61 *l. 2. C. eod.* 62 *l. 30. C. eod.* 63 Abrogatur pars legis 30. *C. eod.* 64 Donatio apud incompetentem judicem inutilis. *l. 27. C. eod.* 65 Quid? temporis nulla habebitur ratio in insinuatione? vide Paponem 11. *Arrest. 1. Arrest. 24.* ubi existimat intra trigesimum annum donationem insinuari posse: *ibid. Arrest. 15.* negat quoque valere factam à morte donatoris. vide Joseph. Ludovic. *tit. de donat. conclus. 2. limitat. 1. 2. 3.* Procurator in rem suam donationem insinuari potest: *ibid. Arrest. 15.* negat quoque valere factam à morte donatoris. vide Joseph. Ludovic. *tit. de donat. conclus. 2. limitat. 1. 2. 3.* Procurator in rem suam mortuus ante litem contestatam rei sibi mandatæ, cessat ac donatæ jus ad heredes transmittit. 66 Vid. *Glossæ & script, ad l. 1. C. de oblig. & act. S. L.* 67 Vide *tit. C. quando libell. principi datur.* 68 Morte ejus qui nomen emit, mandatum non finitur, vide *Cujac. 20. observ. 31.* 69 Argumentum à venditione ad donationem. 70 Donatarius procuratorem constituere potest rei donatæ persequendæ causa. adde *l. 8. C. de procur.* vide *Wurmser. 1. pract. 5. obs. 19.* 71 Vide *Novell. 52. cap. 2.*

72 Insinuari debet omnis donatio. dixi ad *l. 25. C. de donat. inter vir.* 73 An & eam donationem insinuari oporteat quæ inter vivos fit in aliquo testamento? ita judicatum fuisse refert Papon 11. *Arrest. 1. n. 33.* An & mutuam inter conjuges? non requirit scripturam: & ita judicatum idem refert *ibid. n. 29.* 74 Hodie usque ad quingentos solidos facta donatio sine insinuatione valet, *l. 36. §. 3. C. eod.* 75 Donationes communes hic, quæ alibi directæ. *l. 25. C. eod.* quæ inter vivos, 76 *d. l. 25.* 77 Utilis donatio non vitiatur propter aliam inutilem adjectam. adde *l. 21. in fin. ff. eod. Novell. 162. c. 1. l. 94. ff. de reg. jur. l. 1. §. 5. in fin. ff. de verb. oblig. cresc. eccles. l. ult. §. fin. C. de quadriennii præscr. Novell. 52.* 78 *l. 19. C. de sacr.* 79 *d. l. 19.*

1 Scripturam publicam publicatione non egere hinc colligunt. adde c. 1. & vit. de fide inst. Quid si dubitetur ne pereat? aliud dicendum fuerit. d. c. ult. Quid? Testamentum à tabellione publico confectum, indigerne publicatione? Quibusdam videtur non alias probare, quam si judicis authoritate publicum dictum, id est, publice apud acta insinuatum fuerit. l. publicati 2. ff. de testam. Pone scriptura publica contineri donationem quæ 500. aureos excedat? quidam putant egere publicatione, arg. hujus legis. Verum insinuatio de qua hac constitutione agitur, impropriè publicatio est: nec enim fit, ut donatio probetur, sed ut valeat donatio quæ alias non valeret. vide Socin. reg. 351.

2 Quid si donatio juramento fit firmata? vide Roland. à Valle 1. consil. 19. num. 48. l. ult. ff. de mort. causa.

3 Vide l. 17. ff. de donat. ante nup.

4 Et nisi, Hal.

5 In princ. ff. eod.

6 Per donationem inducitur inter plures donatarios communio.

7 Amplioris summæ donatario primo defertur jus offerendi pretii: eo recusante minoris summæ donatario.

8 Alioquin, quod sine periculo dividi non potest, jure indivisibile est.

9 Si diversis temporibus res variæ donantur, plures donationes intelliguntur.

10 Quid si quis duabus personis uno & eodem momento 900. donaverit: utrum ea donatio ut in concreto: an ut in abstracto censenda est? hoc est, an ut una habenda est, an ut plures? Nam, si velut una, censebitur insinuanda, cum 500. aureos excedat: si ut plures, non insinuanda, cum divisa in duos donatarios duas summas efficiat, quarum neutra 500. aureos excedit, unica censetur. ex unius donatoris persona: non plures, pro donatariorum numero, & ita post Simonem Vincentium notat Romanus singulari 716. Cremensis singulari 131.

11 De annuæ donationis insinuatione.

12 In stipulatione annua præstanda ab herede & heredi requiritur insinuatio. Quid si heredis nulla facta est mentio? non requiritur.

13 Vel non adjiciatur, ita legit Isidorus lib. 47. βασιλικῶν, idque Cujacius probat, adde l. 16. in fin. ff. de verb. oblig. quæ lectio Roberto displicet 5. recep. 25. legit postmodum Cujacius 15. obser. 22. nec adjiciatur. Movetur libris Basilicon, in quibus ita legitur ἐὰν μὴ ἐντὸς χρόνου ὁρίζωσιν. Idem Cujac. 15. obs. 22. quo nomine ab eodem Roberto reprehenditur, 1. animad. 14 Dixi ad l. 30. ff. de jure dotium. 15 An idem, si legaverit? vide l. 1. in fin. l. 19. l. 35. ff. de auro. An idem si mortis causa donaverit: ut in mortis causa donatione hæc lex locum habeat? idem. Accurs. in l. cum pater 77. §. Mævio 6. ff. de legat. 2. & in l. 2. ff. de jure dotium. vide Romanum sing. 525.

16 Qui donationis causa promisit certum pondus argenti, potest id dare vel in massa, vel in vasis.

17 Vide Novell. 162. c. 1. §. 3. Inst. de donationib. Quid? Donandi pactum an idem quod donatio est: ut & vendendi pactum venditio? vide Josephum Ludovicum Titulo de donationibus concluf. 3. Sane ex pacto nudo donationis, actio hodie oritur, ut hic. donationis etiam remuneratoriæ, causa mortis, ob causam, etiam in favorem donatoris, ut & ex pacto nudo donationis propter nuptias: etiamsi hodie donatio contractus sit nominatus. Quinimo id etiam obtinet, licet in illo pacto nudo donationis factum promittatur, aut donatio cum constituto mista sit. Non idem esse putant donandi, vel donationis præsumptæ pacto ut post Salicetum, Imolam, Alexandrum, Lancelotum, Galiaulam, Matheslianum (nonabili 46.) Purpuratum, Fortunium Garciam, Claudium Seisselium, Socinum, Jacobum de Nigris, Paulum de Monte Pico, Corneum refert, Duenazius regula 19. Adde casum alium ex Matheslano singulari 27. 18 Indefinito promisso, nec pessimum nec optimum solvi solet. Medium itaque solvendum. 19 Æstimationis solutio loco rei succedit. 20 Pretia communiter funguntur, vide l. 63. ff. ad. l. Falcid. id est, æstimanda sunt ex forensi vulgarique similium rerum pretio. 21 Donator certi reditus intelligitur fundum tanti reditus donare velle. 22 Status fundi. 23 Donatis servis, mediocris figuræ donati intelliguntur, ut hic, adde l. 37. ff. de legat. 1. 24 Id est, æstimationis & artificii.

mas procedunt: quarum Imperiales quidem donationes merito indignari [1] sub observatione monumentorum fieri, tam à retro Principibus, quam à nobis sancitum est, sed firmam habere propriam majestatem.

In Authent. ut non fiant pign. §. 2. alias §. illud quoque col. 5. tit. 7. al. 5. Novell. 52. cap. 2.

Tum à privatis in principem etiam cessantibus actio sit donatio.

§. 1. Alias vero, quæ ad pietatem respiciunt, usque [2] ad quingentorum solidorum summam, & sine monumentis esse validas censemus. His insuper ante nuptias donationibus, quæ in adultas minores [3] sui juris constitutas cujuscunque summæ procedunt, secundum veterum legum scita etiam [4], nisi actis intervenientibus corroboratæ sunt, suam retinentibus firmitatem. Sin autem non in auro res donationis fuerint datæ, sed per res mobiles, vel immobiles, vel se moventes: quantitatem earum æstimari, & siquidem usque ad legitimam solidorum summam erigatur, validam eam esse, & sine monumentis conservari. Sin autem amplioris summæ inveniatur, & minime actis comprobata est, superfluum [5] tantum vacuari. §. 2. Ne autem communione [6] inducta, donatori, & ei, qui liberalitatem suscepit, aliqua oriatur contentio: electionem damus ei, qui ampliorem [7] summam in re donata habuerit, reliquam æstimationis quantitatem offerre ei, qui minorem causam habuit, & totum possidere. Sin autem hoc minime facere maluerit, tunc omnimodo res dividi secundum quantitatem utrique parti competentem, si [8] res dividi sine suo periculo possibilis est. Sin autem in hujusmodi casibus, in quibus partitio utiliter celebrari minime potest, amplioris summæ dominus noluerit offerre æstimationem: tunc licebit etiam ei, qui minoris summæ habet potestatem, offerre pretium, & totum sibi vindicare. §. 3. Si quis autem per diversa [9] tempora in eandem [10] personam multas faciat liberalitates, quarum singulæ quidem legitimam quantitatem non excedunt: in unum autem compositæ, & prædicto modo exaggeratæ redundare videntur, & majoris esse quantitatis: non videatur eas oportere in unum coadunare, & introducere modos per quos non valeant, & in irritum revocentur: sed è contrario, & plures intelligantur, & singulæ secundum sui naturam obtineant, & monumentorum observatione non indigeant. Cum enim à *veteribus* super hac re variatum est, aliis multas, aliis unam esse definientibus: nobis causa placuit humanior, ut & multæ intelligantur, & omnes validæ, & hi, qui liberalitates accipiunt, sciant veros non falsos suos esse donatores. §. 4. Si quis autem talem receperit donationem, in qua stipulatus fuerit annuam [11] quandam sibi præstari quantitatem tantæ summæ, quæ non excedit legitimum donationis modum: variabatur, utrum eum ex particulari donatione multas fecisse donationes existimandum sit, & eas actis non indigere: an ex totius stipulationis fundamento, & fonte ejus, ex quo annuæ donationes profluxerunt, & unam esse eam donationem putandam, & proculdubio monumentorum observatione vallandam: quod veteres quidem satis, abundeque variaverunt. Nos autem [omnia] certa divisione concludimus [12], ut si hujusmodi quidem fuerit donatio, ut intra vitam personarum fiterur, vel dantis, vel accipientis: & multæ intelligantur donationes, & liberæ à monumentorum observatione. Incertus etenim fortunæ exitus hoc nobis suggessit: ut possibile sit unius anni tantummodo, vel brevioris, vel etiam amplioris temporis metas supervenire, vel donatorem, vel eum, qui donationem accepit, & ex hoc inveniri etiam totam summam donationis non excedere legitimam quantitatem. †. Sin autem etiam heredum ex utraque parte fuerit mentio, vel [13] adjiciatur tempus vitæ, vel donatoris, vel ejus, qui donationem accepit: tunc ei quasi perpetuata donatione, & continuatione ejus magnam, & opulentiorem eam efficiente, & una intelligatur [donatio,] & quasi dentioribus donationibus cumulata, excedere legitimum modum, & omnimodo acta deposcere, & aliter minime convalescere. Recitata septimo [14] in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. III. Kal. Nov. Decio V. C. Cons. 529.

De argento. 1. De annuo reditu. 2. De certo numero servorum. 3. Si donator non habeat argentum, vel annuum reditum, vel numerum servorum donatum. 4. De donatione universitatis. 5. De usufructu retento, vel non retento. De nudo pacto.

xxxv. Idem A. Juliano P. P.

SI quis argentum donaverit [15], certumque [16] pondus nominaverit, non aurum alias, vel generaliter, vel specialiter expresserit: necessitatem [17] ei imponimus omnimodo præfatum pondus argenti dare, sive in vasis quibus voluerit, non tamen pejoribus [18] æstimatione [19] massæ, sive in ipsa æstimatione, quæ pro massa rudi in illis [20] locis frequentata est. §. 1. Si vero reditum [21] certum ex possessionibus donaverit, non tamen nomina possessionum edixerit: necesse habere de sua substantia fundos tradere, tantum reditum inferre valentes, quantum in donatione posuerit: in talibus tamen agris, qui nec omnibus quos habet in possessione anteponuntur: nec deteriores omnibus sunt, sed status [22] mediocris inveniuntur. §. 2. Similique modo si quis certum [23] numerum servorum donaverit, non tamen & hic nominatim servos inscripserit: & hic mediocris figuræ [24] servos tradere, & neque tales quos non habere magis, quam habere prodest: nec iterum eos [25], qui omnem servorum familiam donatoris antecelliunt, sed & hic mediocritas spectetur.

§. 3. Sin autem donator neque argentum, neque servos habens, vel non tantum quantum donavit, fecerit eorum donationem: æstimationem in his celebrari pro eo quod deest: ita tamen, ut argenti quidem (secundum quod prædiximus) æstimatio detur: in servos autem non amplius nec minus quindecim [26] solidis quantitas pro singulis detur. In reditibus autem in quindecim [27] annos æstimationem præstet. Sed in his omnibus, si quidem intra legitimam summam donatio fiat, nulla monumenta requirantur. Sin autem amplioris summæ, tunc ad acta publica recurratur: ita ut in his quæ amplioris sunt æstimationis, secundum nostram legem non totum, sed solum superfluum evanescat. §. 4. Sed & si quis universitatis [28] faciat donationem, sive bessis, sive dimidiæ partis suæ substantiæ, sive tertiæ, sive quartæ, sive quantæcunque, vel totius, si non de inofficiosis [29] donationibus ratio in hoc reclamaverit, coartari donatorem legis nostræ auctoritate tantum quantum donavit, præstare: observatione & hic monumentorum (secundum quod jam sanximus) omnimodo requirenda. §. 5. Sed siquidem in omnibus supradictis casibus ususfructus [30] fuerit à donatore retentus, & traditionem jure intelligi fieri. Sin autem hoc minime donator expresserit; siquidem stipulatio [31] donationi inserta sit, ex ejus auctoritate traditionem compelli fieri. Sin [32] vero & hoc prætermissum sit, & usumfructum minime detinuerit, nihilominus ex lege nostra necessitatem [33] ei imponi etiam tradere hoc quod donare existimavit: ut non ex hoc inutilis sit donatio [34], quod res non traditæ sunt: nec confirmetur ex traditione donatio: sed liberalitatem plenam, & secundum legem nostram perfectissimam constitutam necessarius traditionis effectus sequatur, & necessitatem habeat donator omnimodo, vel res, vel partem substantiæ quam nominaverit, vel totam substantiam tradere. Cum enim in [35] arbitrio cujuscunque sit hoc facere quod instituit: oportet eum vel minime ad hoc prosilire, vel cum ad hoc venire properaverit, non quibusdam excogitatis artibus suum propositum defraudare, tantamque indevotionem quibusdam quasi legitimis velamentis protegere. †. Tantoque magis [36] hæc firma esse, si piis actibus, vel religiosis personis donatio deputata sit: monumentorum observatione [in his modis] secundum quod specialiter à nobis in hujusmodi casibus prædictum est, observanda: ne in præfatis [piis] causis ex quibusdam machinationibus non solum indevotus [37], sed etiam impius donator intelligatur: pœnasque non solum legitimas, sed etiam cœlestes expectet, resque donatas in omnibus supradictis casibus non solum eos, dum supersunt, sed etiam eorum successores [38] reddere compelli non tantum his, in quos donatio facta est, sed etiam eorum heredibus. Dat. xv. Kalend. April. *Constantinopoli*, Lampadio, & Orestæ VV. CC. Conss. 530.

De insinuatione.

xxxvi. Idem A. Joanni P. P.

SI quis pro redemptione [39] captivorum pecunias dederit, sive per cautionem dare promiserit, cujuscunque [40] quantitatis: cognoscat se neque repetitionem habere, neque exactionem cautionis posse declinare, utpote gestis (sicut in donationibus) non subsecutis super insinuatione ejusdem quantitatis: eo videlicet, qui pecunias accepit, vel prima vice, vel post cautionem, necessitatem habente piissimam administrationem adimplere: nulla ei molestia, vel inquietudine inferenda, vel ab eo, qui pecunias præbuit, vel ab aliis ex auctoritate legum permissis hoc requirere: sed tantummodo sacramentum præstare, quod revera omnem quantitatem sine dolo malo vel aliqua deminutione ad redemptionem dederit captivorum. §. 1. Simili etiam modo à gestorum absolvimus ordinatione donationis rerum mobilium, vel se moventium, quas viri gloriosissimi magistri [41] militum fortissimis præstant militibus, tam ex sua substantia, quam [42] ex spoliis hostium, sive in ipsa bellorum occupatione, sive in quibuscumque locis degere noscuntur. §. 2. Eandemque liberalitatem nostræ legis indulgemus etiam his quorum domus [43] incendio vel ruina corruptæ sunt: quibusdam forte pecunias cujuscunque quantitatis præbentibus, vel cautionem confidentibus, ut & ipsi nec repetitionem timeant, verumetiam exactionem pecuniarum confessioni insertarum facere possint. licet gesta non fuerint subsecuta; nulla eis licentia danda pecunias ad alias causas nisi ad refectionem domorum erogare. Quod si aliqua dubitatio orta fuerit, utrum tota quantitas, an pars ejus in ædificiis expensa sit, hæc domini domus sacramento dirimetur. §. 3. Cæteris etiam donationibus quæ gestis intervenientibus [44] minime sunt insinuatæ, sine aliqua distinctione usque ad quingentos [45] solidos valituris: hoc etenim tantummodo ad augendas hujusmodi donationes addendum esse ex præsenti lege decernimus, anteriore tempore nostra lege præcedente moderando, qua usque ad trecentos solidos factæ donationes, & sine insinuatione firmitatem obtinere jussæ sunt. Dat. xv. Kal. Novembr. *Constantinop.* post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De antiquis verbis rejectis.

xxxvii. Idem A. Joanni P. P.

VErba superflua [46] quæ in donationibus poni solebant, scil. festertii, facta insinuationem non exigit, ut hic, adde l. 19. ff. de sacrof. Eccles. 40 Donatio bonorum omnium pro redimendis captivis facta valet. 41 Magister militum quod donat, insinuatione non indiget. 42 Dux belli, vel Capitaneus, urbe aliqua capta vel hoste devicto, militibus suis prædam seu dirigenda hostium spolia donare potest: & eo quidem effectu, ut ne quidem à Principe retracta seu revocari possit ea donatio: quod adeo verum ut non modo in ipsa occupatione belli, sed in quibuscunque aliis locis fuerint, ea donare possit, ut hic. vide omnino Gellium, 4. cap. 18.

43 Insinuatione non indiget quod pro relectione domus incendio, vel ruina corruptæ donatur.

44 Apud competentem judicem. l. 32. in fin. ff. eod. 45 Insinuationem hodie non requirit qualibet donatio intra vel infra summam 500. aureorum facta, ut hic, & §. 2. Instit. de donat. olim intra 300. aureos facta, insinuationem non exigebat: ultra exigebat. l. 34. ff. eodem. vide Clarum 4. sentent. §. donatio quæst. 15. 16. 17. 18. ubi inter cætera tractat, quibus in donationibus requiratur insinuatio. Novella Leonis 50. remittit insinuationem donationibus etiam ultra 500. solidos, si tamen tribus testibus probari possit: cujus etiam constitutionis meminit Harmenopulus 3. tit. 1. in fin. Quid; donatio ob causam excedens summam 500. aureorum, estne insinuanda? necessarian insinuationem non exiget. Accurs. in l. Aquiliæ 27. ff. eod. Bart. in l. 2. ff. eod. Idem si donatio remunerandi causa fiat & merita seu servitia constet obligatoria Bartol. in d. l. Aquilius 27. Bald. in l. illud. 19. ff. de sacrosanctis. Quid? potestne donator renunciare insinuationi? non posse censet Bartolus & Salycet. in d. l. illud. Quid si jurata donatio est? requirit insinuationem: nisi juramento interposito renunciatum fuerit insinuationi: ut post Joan. Fabrum 8. Angel. Aretinus, Antonius de Canario, Aufrerius in decisionibus Capellæ Tholozanæ notat decis. 381. Goth. Adde Jul. Clar. §. donatio. quæst. 18. Andr. Gail. lib. 2. obs. 39. Anton. Merend. controv. lib. 1. c. 13. & seqq. Ans. De Insinuatione Donationum an & quatenus hodie necessaria, & quanti valeat sp. lidus, five aureus Romanus, ære nostro; vid. Censur. Forens. Nostr. lib. 2. cap. 8. S. L.

46 Adde l. 65. ff. de verb. oblig.

25 Tales sunt, qui actores dicuntur. l. 37. ff. de leg. 1.

26 Æstimatio servi donati. vide l. ult. ff. de condit. furt. l. ult. ff. comm. de leg. l. ultim. ff. de comm. serv.

27 Donator reditus annuos si fundos habet ex quibus donatarius reditus præstet, semel solvendo quindecim annorum redditum liberatur, donatoris pauperis id favore introductum: ne putemus aliquis justam æstimationem prædii & fundi esse, quantum cumulus fructuum quindecim annis facit. vide Molinæum de usur. quæst. 5. n. 119. His addatur, Hierosolymitanæ Ecclesiæ permissum fuisse, domos suas urbanas vendere pretio quod ex 50. aureorum pensionibus colligebatur Novell. 130. c. 9. aliis Ecclesiis pro XXV, vel ut à Græcis legitur XXXV. Novell. 131. c. 12. in fin.

28 Donatio totius vel quotæ bonorum valet: requiritque insinuationem, si modum legitimum excedat. adde quæ scripsi ad l. si unquam, ff. de revocandis donat.

29 ff. de inoff. donationibus.

30 Dixi de usufructu retentione, leg. 28. ff. eodem. Goth. Intellect. hujus §. 5. contra Ant. Fab. vid. Joh. Decher. lib. 1. dissert. 4. n. 34. Ans.

31 Vide prius, hujus legis.

32 Quid si stipulatio non adjicitur? Ne tum quidem donatio contractus bonæ fidei fuerit. l. 22. in fin. ff. de donationibus.

33 Novell. 162. cap. 1. Valet igitur donatio nudo pacto, nec in ea requiritur præstatio, vel traditio, ut olim. vide Clar. 4. sentent. §. donatio. quæst. 14. Consensu perficitur donatio sicut emptio.

34 Et actus peract.

35 Donatio actus voluntarius. l. 30. ff. eod. Traditio vero, ex causa donationis necessarius. vide l. 6. ff. de don. promiss.

36 Quod in actibus non piis valet, multo magis in piis valere debet.

37 Indevotus & impius donator.

38 Donationes transeunt ad heredes active vel passive.

39 leg. 21. ff. solut. adde 12. quæst. 2. c. sacrorum. 15. Donatio vel promissio pro redemptione captivorum

1 Contius, 1. *dissertius* [1], *nummos nonus*, *assium quatuor*, penitus esse rejicienda censemus. Quid enim verbis [2] opus est quæ rerum effectus nullus sequitur? Sanctius itaque nullo modo eorum verborum mentionem vel [in] Imperialibus donationibus, vel in omnibus aliis de cætero fieri: sed &, si [3] quisquam per verbositatem aliquid tale inscripserit, sive remiserit, nulla differentia sit.

TIT. LV.

DE DONATIONIBUS QUÆ [4] SUB MODO [5], VEL CONDITIONE [6] VEL CERTO TEMPORE [7] CONFICIUNTUR.

Si donatarius non præstat alimenta donatori, quæ ex pacto præstare tenetur, donatio revocatur? & potest donans rem suam vindicare. Bald.

1. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Garmicæ.

SI doceas (ut affirmas) nepti tuæ ea lege esse donatum à te, ut [8] *certa tibi alimenta præberet*?: vindicationem etiam [in hoc] casu utilem eo, quod legi illa obtemperare noluerit, impetrare potes: id est, actionem qua dominium [10] pristinum tibi restituatur. Nam [non solum] condictio quidem tibi in hoc casu, id est, in personam actio jure procedit, verum etiam vindicationem quoque divi principes in hoc casu dandam esse sanxerunt. P. P. XI. Kal. Decembr. Tusco, & Basso Conss. 259.

Si donatur alicui ad vitam suam, post mortem ejus res redit ad donatorem. Bald.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Zenoni.

SI rerum tuarum proprietatem [dono] dedisti, *ita ut* [11] *post mortem ejus, qui accipit, ad te* [12] *rediret* [13], donatio valet: cum etiam ad tempus certum [14], vel incertum ea fieri potest, lege scilicet, quæ ei imposita est, conservanda. P. P. v. Id. Mart. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

Ex pacto celebrato inter donantem, & donatarium, acquiritur utilis actio sequenti secundo donatario, sine aliqua cessione. Bald.

III. Iidem AA. & CC. Marcellæ.

QUoties donatio ita conficitur, *ut post* [15] *tempus id, quod donatum est, alii* [16] *restituatur*: veteris juris auctoritate rescriptum est, si is in quem liberalitatis compendium conferebatur [17], stipulatus non sit: placiti fide non impleta ei qui liberalitatis auctor fuit, vel heredibus ejus condictitiæ actionis persecutionem competere. Sed cum postea benigna [18] juris interpretatione divi principes ei, qui stipulatus non sit, utilem actionem juxta donatoris voluntatem competere admiserint: actio quæ sororituæ, si in rebus humanis ageret, competebat, tibi accommodabitur. P. P. XI. Kal. Octobr. ipsis IV. & III. Conss. 290.

Posteaquam donatio est perfecta: forma substantialis ipsius potest mutari voluntate unius. Bald.

IV. Iidem AA. & CC. Idæ.

PErfecta donatio conditiones postea [19] non capit. Quare si pater tuus donatione facta quasdam post aliquantulum temporis feciſſe conditiones videatur, officere hoc nepotibus eius fratris tui filiis minime posse non dubium est. Dat. Kal. Octob. Tiberiano, & Dione Conss. 291.

Donatio facta sub conditione emancipationis habet effectum quandocunque donatarius efficiatur sui juris. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Dexippo.

SI quid mater filiæ suæ in potestate patris constitutæ sub hac conditione [20], si fuerit intra biennium emancipata [21], donaverit: licet hoc matris voluntate sui juris effecta non tenuit, tamen prius marito defuncto, sui juris quocunque modo effecta, ad similitudinem [22] legati ita relicti, rem donatam firmiter habere, vel vindicare potest. S. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. Conss.

TIT. LVI.

DE REVOCANDIS [23] DONATIONIBUS.

Ingratitudine *liberti revocatur donatio. Filii heredes donationem revocare non possunt.*

1. Imp. Philippus A. Cosmino.

ETsi perfectis donationibus in possessionem inductus libertus [24], quantolibet tempore ea, quæ sibi donata sunt, pleno jure ut dominus possederit, tamen si *ingratus* [25] sit, omnis donatio mutata patronorum voluntate revocanda est. Quod observabitur, & circa ea, quæ libertorum nomine, pecunia tamen patronorum & beneficio comparata sunt. Nam qui obsequiis suis liberalitatem patronorum provocaverunt, non sunt digni quo eam retineant, cum cœperint obsequia negligere: cum magis in eos collata liberalitas ad obsequium [eos] inclinare deberet, quam ad insolentiam erigere. †. Hoc tamen jus ſtabit inter ipsos tantum [26], qui liberalitatem dederint: Cæterum, neque filii eorum, neque successores ad hoc beneficium pertinebunt. Neque enim fas est ullo modo inquietari donationes [quas] is, qui donaverat, in diem vitæ suæ non retractavit. Dat. XV. Kal. Jul. Æmiliano, & Aquilino Conss. 250.

Pœnitentia *non revocatur donatio hac l. & duabus sequent.*

II. Imp. Probus A. Felici.

SI apud provinciæ Præsidem aviam filiæ tuæ quasi *pœnitentia* ductam subtracta instrumenta donationum igne exussisse [27] constiterit, vereri te non oportet, ne id quod jure vires acceperat, ex post facto possit in dubium revocari. P.P. III. Non. Maji, *Sirmii*, Probo A. & Paulino Conss. 279.

III. Impp. Carinus, & Numerianus AA. Januario, & Felicio.

POssessionem, quam in vos emancipatos per donationem mater contulit, ex *pœnitentia* [28] sola alienare non potuit. PP. II. Id. Januar. Carino II. & Numeriano Conss. 284.

De donatione in fraudem facta.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Proculæ.

CUm [29] profiteatis in [30] fraudem te alterius donasse, professionem inhonestam continere intelligis. Itaque si donationem perfecisti, eam revocare [31] non potes ex memorata allegatione, sub obtentu *pœnitentiæ*, P. P. Kal. April. *Heraclæ*, AA. Conss.

Rescripto *Principis donatio non revocatur.*

V. Iidem AA. & CC. Epagatho.

SI donationem rite feciſti, hanc auctoritate [32] *Rescripti* nostri rescindi non oportet. S. v. Kal. Maji, *Heraclæ*, AA. Conss.

Absentiæ *mariti & liberorum prætextu, donatio non revocatur.*

VI. Iidem AA. & CC. Herenniæ.

VElles necne filio tuo prædia itemque mancipia donare, fuit in initio tibi liberum [33]. Define itaque postulare, ut donatio, quam perfeceras, revocetur prætextu [34] mariti & liberorum absentiæ: cum hujus firmitas ipsorum præsentia non indigeat. S. v. Kal. Octobr. *Viminacii*, CC. Conss.

Ingratitudine *revocatur donatio, Quæ* mater, *& quando revocare possit.*

VII. Impp. Constantinus & Constantius AA. ad Philippum.

HIs solis matribus, quæ non in secundi [35] matrimonii fœdus nupserint, sed unius tantum matrimonii sunt, revocandarum donationum, quas in filios fecerint, ita decernimus facultatem, si eos ingratos circa se esse ostenderint. Quicquid igitur is, qui à matre impietatis arguitur, ex titulo donationis tenet, eo die, quo controversiæ qualecunque principium jussu judicantis datur, matri cogatur reddere. †. Cæterum ea, quæ adhuc matre pacifica jure perfecta sunt, & ante inchoatum cœptumque jurgium vendita, donata, permutata, in dotem data, cæteriſque causis legitime alienata: minime revocamus. Actionem vero matris ita personalem [36] esse volumus, ut vindicationis [37] tantum habeat effectum: nec in heredem detur, nec [38] tribuatur heredi. †. De cæteris autem, quæ portentosæ vilitatis abjectæque [39] pudicitiæ sunt, satis etiam tacite cautum putamus. Quis est enim, qui his [40] aliquid arbitretur tribuendum esse: cum [41] etiam illis, quæ jure secundas tantum contraxerunt nuptias, nihil ex his privilegiis tributum esse velimus? Dat. XII. Kal. Octob. Limenio & Catulino Conss. 349.

In Authent. de nupt. §. mater tamen. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 35.

Quod mater filio donat, ex ingratitudine non revocatur, postquam transit ad secundas nuptias, nisi [42] *ex tribus causis. Prima, si vitæ ejus insidiatur. Item, si manus impias in eam intulerit. Tertia, si totius substantiæ molitus est jacturam.*

Liberorum *supervenientia revocatur donatio à patrono in libertum collata.*

VIII. Iidem AA. ad Orphitum P. P.

SI [43] unquam libertis [44] patronus [45] filios non [46] habens bona [47] omnia vel partem [48] aliquam facultatum fuerit donatione [49] largitus, & postea susceperit [50] liberos [51], totum quicquid largitus fuerat, revertatur [52] in ejusdem [53] donatoris arbitrio ac ditione [54] mansurum [55]. Dat. V. Kal. April. Arbitione & Lolliano Conss. 355.

Ingratitudinem [56] *liberti revocatur donatio. Filii heredes donationem revocare non possunt.*

IX. Imp. Philippus A. Cosmino.

ETsi perfectis donationibus in possessionem inductus libertus [57], quantolibet tempore ea, quæ sibi donata sunt, pleno jure ut dominus possederit, tamen si *ingratus* [58] sit, omnis donatio mutata patronorum voluntate revocanda est. Quod observabitur, & circa ea, quæ libertorum nomine, pecunia tamen patronorum & beneficio comparata sunt. Nam qui obsequiis suis liberalitatem patronorum provocaverunt, non sunt digni quo eam retineant, cum cœperint obsequia negligere: cum magis in eos collata liberalitas ad obsequium [eos] inclinare deberet, quam ad insolentiam erigere. †. Hoc tamen jus ſtabit inter ipsos tantum [59], qui liberalitatem dederint: Cæterum, neque filii eorum, neque successores ad hoc beneficium pertinebunt. Neque enim fas est ullo modo inquietari donationes [quas] is, qui donaverat, in diem vitæ suæ non retractavit. Dat. XV. Kal. Jul. Æmiliano, & Aquilino Conss. 250.

---

1 Vide *Clar.* 4. *sentent.* §. *donatio quæst.* 2.

2 *De quibus* vide *l.* 1. ff. *eod.*

3 *De quibus* vide *l.* 4. *l.* 5 ff. *eod.*

4 *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. ff. *eod.*

5 Donatum sub modo, *si modo non fuerit*, condici vindicarique potest. *Goth.* Intellectum hujus l. 1. vid. apud Johann. Decher. *lib.* 1. *disser.* 4. *n.* 34. Ans.

6 *l.* 5. *l.* 6. *in fin. ff. de donat. int. vir.*

7 Dominium interdum nanciscimur sine possessione.

8 *l.* 42. ff. *de mort. caus.*

9 Potest etiam ita convenuri, ut ad alium redeat. *l.* 3. ff. *eod.*

10 Proprietas scilicet rei donatæ.

11 Donatio potest fieri ad tempus certum vel incertum.

12 De donatione ex certo tempore.

13 Puta Titio: potest etiam conveniri ut ad donatorem revertatur proprietas præmortuo donatario, ut *l.* 2. ff. *eod.*

14 *l.* 37. § 3. *in fin. ff. de leg.* 3.

15 Speciale est in donationum contractibus, ut alteri per alterum quæratur actio.

16 Conditiones initio donationis imponuntur. *l.* 9. *l.* 22. *in fine. l.* 25. ff. *tit. proximo*: at non perfectæ jam donationi. Perfecta jam donatio conditiones invito donatario non capit.

17 De donatione conditionali.

18 Conditioni emancipationis satisfit quovis emancipationis genere. *vide leg. tertiam* ff. *de inſtit. & ſubſtit.*

19 Res donata ad similitudinem legati vindicatur.

20 Donatum liberto propter ingratitudinem revocari potest.

21 Ingrati actio donatori certis casibus competit.

22 Actio ingrati heredi & in heredem non datur.

23 VIII. *C. Theod.* 13. & 3. *Harmen.* 2. & 47. *Eclog.* 2. ad de *Clarum* 4. *sentent.* §. *donatio quæst.* 21.

24 Donatum liberto propter ingratitudinem revocari potest.

25 Ingrati actio donatori certis casibus competit.

26 Actio ingrati heredi & in heredem non datur.

27 Qui donationis instrumentum exurit, factam donationem revocare intelligitur: quæritur tamen an invito donatario citra causam legitimam donatio revocari possit? non potest. facit *l.* 3. ff. *eod. l.* 39. ff. *de transf.*

28 *l.* 2. ff. *eod.*

29 *Confiteri in, &c. Cujac.* 19. *obſ.* 37.

30 Invito scilicet donatario, & sine causa legitima.

31 Donatario turpitudinem suam proferre non licet, ut eo prætextu factam donationem revocet. *l.* 2. *in fin. l.* 3. ff. *eod. l.* 3. ff. *de uſucap. pro donato.* §. 2. *Inſtit. de donat.* facit *l.* 30. ff. *de tranſact. l.* 4. ff. *quæ in fraud.*

32 XLVII. *Ecl.* 2. *c.* 4. *l.* 12. ff. *de rei vindic. l.* 3. ff. *de reſc. l.* 9. ff. *de donat. ante nupt. l.* 4. ff. *de emancip.*

33 Vid. *l.* 5. ff. *de obligat. l.* 35. *in fin.* ff. *de donationibus.*

34 Absente etiam marito & liberis alius uni liberorum mater donare potest. Hujusmodi personarum absentia donationem non vitiat. An absentia rei donationem vitiat? Minime. *l. data* 27. *in fin.* ff. *de donat.* ut nec stipulationem. *l. pupilli* 17. ff. *de condict. furtiva.* An absentia patroni sententiam vitiat? vid. *l.* 4. ff. *de poſtul.*

35 XLVII. *Ecl.* 1. *c.* 5. *l.* 1. *C. Th. in fin.* Mater quæ itetum nupsit, ab ingratis liberis donationem non revocat, *ut hic*, nisi tribus casibus, *Authen. proxim.* Quod dictum est de iecundo nubente muliere, ad eam quæ inhonestæ vitæ, extenditur. *Goth.* Vid. in hanc l. Sarmient. *lib. ſelect. c.* 6. *cap* 7. Ans. Adde Cujac. *lib.* 4. *obſervat. cap.* 19. S. L.

36 Ingrati actio personalis, id est, heredi vel in heredem datur.

37 Id est, vindictæ, ultionis, hac enim actione mater suam injuriam potius ulciscitur, quam rem persequitur. Huic actioni similis est injuriarum actio. *l.* 10. §. 2. ff. *ſi quis cautionib. l.* 2. §. 4. ff. *de collationib.* & de moribus actio. *l. ult. C. Th. de inceſtis nuptiis.* adde *Cujac.* 4. *obſ.* 19.

38 Imo heredi tribuitur. *l.* 3. ff. *de cond. ob cauſam.*

39 Mater abiectæ pudicitiæ non revocat donationem à filio ingrato, *ut hic*, nisi tribus casibus.

40 Id est, inhoneste viventibus. 41 Est enim minus secundas contrahere nuptias, quam vivere inhoneste, *ut hic.* Imo secundæ nuptiæ honestæ. 42 Nota exceptiones legis 7. ff. *eod.*

43 *l.* 3. *C. Theod. eod.* 3. *Harm.* 2. *in prin.* 47. *Ecl.* 2. *c.* 8. vid. *Tiraquellum & Ripam ad hanc legem, Cujac.* 20. *obſerv.* 5. *Clar.* 4. *ſent.* §. *donatio. quæſt.* 22. *& ſequentib.* 44 Quid si uni ex liberis parens omnia donavit? huic constitutioni locus non est: sed legi 2. ff. *de inoffic. donat.* cum donatio superiore casu, in solidum non revocetur, sed fini legitimæ. *Clarus d. loco, verſ.* 2. Quid si ecclesiæ? idem dicendum, hinc illud Augustini, *c. ult.* 17. 4. 4. *Quicunque vult exheredato filio heredem facere Eccleſiam, quærat alterum, qui ſuſcipiat, non Auguſtinum.* Quid si uxori, & ex ejus matrimonio pater liberos suscepcrit? Idem dicendum videtur etiamsi in donatione verisimilem suscipiendorum liberorum habuerit opinionem. 45 Sed & quivis alius præter patronum, quia in omnibus ratio hujus legis valet, posita in pietatis conjectura; quia nemo verisimiliter extraneo donat in perpetuum, qui de liberis suscipiendis cogitat. *l.* 6. §. 1. ff. *de inſt. l.* 102. *in fin. ff. de cond. & demonſt.* Quod si valet in omnibus, idem jus in omnibus statuendum. vid. *Clar. d. loco.* 46 Quid si cum donaret, liberos habuit? non potest, prætextu aliorum, qui postea nati sunt, donationem revocare ullo modo. Quid ejus liberi? possunt, sive ante, sive post donationem nati: non tamen solidam, id est, ut inutilem, sed ut immodicam & inofficiosam pro modo legitimæ portionis. *l.* 2. *in fin. l.* 5. ff. *de inoffic. donat. l.* 87. §. 3. ff. *de leg.* 2. dixi ad *Novell.* 92. 47 Donatio omnium bonorum estne valida, ut omnia bona donando ea confestim præstare vel tradere teneatur? in genere non valet. *l.* 15. ff. *de pactis.* Quid? donasse omnia bona num is intelligitur, qui omnia mobilia & immobilia sua donavit? non censetur: est enim tertium genus bonorum, quod neque mobile sit, neque immobile per se: ut sunt jura & actiones de quibus donator in hac specie testari poterit. Idem esse existimatur, si quis omnia bona sua præsentia & futura ubicunque sita fuerint, donaverit. Nam jura & actiones hac donatione quoque videntur excipi, cum incorporalia sint, neque loco contineantur. Idem quoque si quis reservato, hoc est, excepto usufructu donaverit omnia sua bona: hujusmodi enim donatio impropric bonorum omnium est. Quid si quis Ecclesiæ omnia bona donaverit? in fraudem liberorum non valet donatio: ut paulo ante diximus. Quid? si uxori vel filio in potestate donaverit, & morte confirmata fuerit hujusmodi donatio? Vim & potestatem ultimæ voluntatis obtinet ea donatio: ut etiam Falcidiæ obnoxia sit. *l. in donationib.* 12. ff. *ad l. Fal.* Quid? si non expresse omnia bona præsentia & futura, sed summam seu quantitatem vires patrimonii excedentem donaverit? sustinetur ea donatio, propter spem lucri. *Socinus reg.* 144. 48 Habet itaque locum hæc constitutio non tantum donatis omnibus bonis, sed eorum parte aliqua. Aliqua inquam, etiam infra dimidiam: & in donatione particulari, magnæ tamen æstimationis. *Clarus ex communi opinione d. loco, quæſt.* 22. *verſ.* 4.

49 Inter vivos: multo facilius donatione causa mortis, quæ pœnitentia revocari potest, etiam non suscepris liberis. Quid dicendum in donatione remunerandi causa? *Cujac. d. loco poſt Vallam*, ne eam quidem excipit. Clarus ex communi opinione *d. loco quæſt.* 23. *verſ. quæro.* non admittit hujusmodi donationem in eo quod excedit justam æstimationem remunerandi. Alii hanc legem ad remunerationem pertinere non putant. vid. *Cujac.* 17. *obſerv.* 33. 50 Quid si legitimaverit? idem dicendum, nam legitimatus non differt à legitimo. *Novell.* 89. *c.* 3. nisi ante donationem à patre factam qui legitimatus est, natus fuit. vide communem opinionem apud *Clarum d. loco quæſt.* 23. *verſ. ſed quæro. verſic. ſed quid.* 51 Ex legitimo matrimonio scil. quid si naturales tantum suscipiat? puto saltem à donatario alendos, argumento eorum, quæ diximus ad *Novell.* 89. *c.* 15. 52 Ipso jure, ita ut nullius hominis ministerio sit opus. *Communis opinio apud Clarum d. loco quæſt.* 23. *verſ. prætera quæro.* Quid si suscepti post donationem liberi moriuntur? convalescit donatio, nisi donator tacite vel expresse donationem revocaverit. *communis opinio adverſatur Bart.* apud *Clarum d. loco quæſt.* 23. *verſ. pen.* 53 An & heredum? finge donatorem conditionem neglexisse? dabitur etiam ejus heredibus benigna interpretatione legis 3. *verſ. ſed cum* ff. *de don. quæ ſub modo.* ut contrariam opinionem à Claro defendi mirum sit *d. loco quæſt.* 23. *in fin.* Quid si parens generaliter revocationi donationis renunciavit? renunciatio heredibus non nocebit. *Communis opinio apud Clarum d. loco quæſt.* 23. *verſ.* 3. *infertur.* Quid? si scient prudens specialiter beneficio hujus constitutionis renunciavit? putant à majore vigintiquinque annis renunciari posse, non à minore. *Clarus d. loco.* quod vix concedendum, magnus enim liberorum favor nobis semper esse debet, ut huic constitutioni renunciari tacite non possit. Quid si parens specialiter juramento interposito renunciavit hujus legis privilegio? non impeditur revocatio: vide doctores apud Mynsingerum 5. *obſerv.* 63. 64. quod Tiraquellus hac lege *num.* 95. 96. 100. non probat: nisi quatuor casibus. adde *Zoanetum* 47. *verum quotidianarum num.* 5. Probo Mynsingeri opinionem: eo magis quod juramentum hujusmodi naturæ legem impugnet. vid. *l.* 7. ff. *de bon. damna.* ideoque bonis moribus contrarium. *arg. l.* 6. ff. *de pactis*, & illicitum esse debeat. *l.* 9. §. 5. ff. *de jurejurando.* Possumus & hoc argumento uti: si ejusmodi jusjurandum in fraudem creditorum non valet, *l.* 9. §. 5. *d. tit.* in liberorum fraudem non valere merito dicendum videtur, quibus bona parentum lege naturæ debentur. Quid? superioribus casibus, num in solidum ab heredibus revocatur donatio? non in solidum, sed pro modo Falcidiæ, sive ex testamento sive ab intestato. vid. *Cujac. d. loco.* 54 Conditione, *l.* 5. *C. Theod. eodem.* 55 Cur ita? de liberis non cogitat, qui ita donat. donans eo modo, non præsumitur de liberis cogitasse. vid. *Mynſing.* 5. *obſerv.* 64. Nemo successores extraneos suis anteponere intelligitur. *l.* 6. §. 1. ff. *de inſt. l.* 102. *in fin. ff. de cond. & demonſt.*

Ingratitudinis *causis probatis revocatur donatio.*

IX. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Senatum post alia.

DOnationes [1] circa filium filiamve, nepotem neptemve, vel pronepotem pronepremve emancipatos [2] celebratas pater, vel avus, vel proavus revocare non poterit, nisi edoctis manifestissimis [3] causis, quibus eam personam, in quam collata donatio est, contra ipsam venire pietatem, & ex causis, quæ legibus continentur, fuisse constabit ingratam [4]. Dat. v. Id. Nov. *Ravennæ*, THEODOSIO XIII. & VALENTINIANO III. AA. CONSS. 430.

Quibus ex causis *donatio revocari possit.* Heres *donationem revocare non potest.*

X. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

GEneraliter sancimus, omnes donationes lege confectas, firmas illibatasque manere, si [5] non donationis acceptor ingratus [6] circa donatorem inveniatur, ita ut injurias [7] atroces in eum effundat, vel [8] manus impias inferat, vel [9] jacturæ molem ex insidiis suis ingerat, quæ non levem sensum substantiæ donatoris imponat, vel [10] vitæ periculum aliquod ei intulerit, vel [11] quasdam conventiones, sive in scriptis donationi impositas, sive sine scriptis habitas, quas donationis acceptor spopondit, minime implere voluerit. †. Ex his enim tantummodo causis, si fuerint in judicium dilucidis [12] argumentis cognitionaliter approbatæ, etiam donationes in eos factas everti concedimus: ne sit cuiquam licentia, & alienas res capere, & frugalitatem [13] irridere donatoris, & ipsum iterum donatorem suasque res perdere: & præfatis malis ab ingrato donationis acceptore affici.

†. Hoc tamen usque ad primas [14] personas tantummodo stare censemus, nulla licentia concedenda donatoris successoribus [15] hujusmodi querimoniarum primordium instituere. Etenim si ipse, qui hoc passus est, tacuerit; silentium ejus maneat semper: & non à posteritate ejus suscitari concedatur, vel adversus eum, qui ingratus esse dicitur, vel adversus ejus successores [16]. Dat. XV. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

1 *l. 6. C. Theod.*

2 *Emancipationis tempore celebratam pater, &c. d. l. 4.*

3 Donationes in emancipatos liberos collatæ nisi legitimis de causis revocantur. *l. ult. vers. ex his. C. eodem.*

4 Addo quæ sequuntur ex *d. l. 6. quæ tamen causas in cognitione discuti oportebit, & vestro* (alii legunt *nostro*) *admitti judicio, cum hoc inter patres* (lege *parentes*) *competentes visum fuerit cognitori. aliàs jubemus non audiri patris querelas.*

5 Quinque ex causis donatio revocari potest, *ut hic.* adde §. 2. *vers. sciendum, Inst. de donat.* 4. *Ecl.* 2. *c.* 10. & 3. *Harm.* 2. *in fin.*

6 Ingratitudinis causa donatio revocari potest, *ut hic.* Quid si remuneratoria donatio fuit? etiam ob ingratitudinem revocari non potest. *l. si pater* 34. §. 1. *in verbo, irrevocabilis. ff. de donationibus.*

7 Prima causa Græci ita legunt, ἐὰν σφοδρῶς ὑβρίζῃ. *Ecl. d. loco:* καὶ ἀσεχρᾷ; κατὰ τούτου χρησάμενος ὕβρει. *Harm. d. loco.* 8 Secunda causa, χεῖρας ἀδίκως. *Harm. d. loco.* 9 Tertia causa. Græci ita legunt. ἢ ζημίαν μεγίστην. *Ecl. d. loco.* Propius vero accedit huic loco Harmenopulus hoc modo ἢ ζημίαν μεγίστην προξενεῖ ἐξ οἰκείας ἐπιβουλῆς. 10 Quarta causa, ἢ ἐς τὴν ζωὴν ἐπιβουλεύσῃ, *Ecl. d. loco.* 11 Quinta causa. 12 *l. 9. in fin. C. eod.* 13 *Fragilitatem.* Hal. 14 *Ecl. d. loco in fin.* donatoris, scil. Ideoque donatio a patre non revocatur propter ingratitudinem ejus filiæ. 15 Actio revocatoria ob ingratitudinem non datur heredi, *ut hic*, vel in heredem. *in fin. J. eod.* adde *l. 1. l. 7. C. eod.* 16 De heredibus ingrati hinc colligunt, Pœnam non declaratam adversus auctorem contra ejus heredem non posse declarari. vid. *Gabrielium 7. concl. 35.*

TIT. LVII.

DE DONATIONIBUS CAUSA MORTIS. [17]

In donatione causa mortis potest per fideicommissum substitui.

I. Imp. ALEXANDER A. Daphnæ.

SI donatione contineatur, *Ut altero defuncto, ad* [18] *alterum portio eorum, quæ donabantur, pertineret:* existente conditione, si mortis causa donatio perficiebatur, fideicommissi actio competit. P. P. IV. Kalend. Octob. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

II. Imp. GORDIANUS A. Zoilo.

INtestata mortua quondam nurui tua, neptis tua, quæ ex ea filioque tuo quæsita est, quandoque potest ad ejus venire successionem: nec tamen ea post mortem filii tui, ex quo quæsierat filiam, alii nuptui se collocando dotem dans prohibeatur quam velit conditionem eidem doti dicere. Sed si mortis causa donationem in fratrem suum conferens, in causam mortis suæ eam [dotem] eundem fratrem suum stipulari passa est, cum divi Severi constitutione etiam in mortis causa donationibus, si de cætero patrimonio quantum Falcidia [19] jubet, heres non habet, provisum sit, is: qui nurui tuæ heres extiterit, ejus constitutionis beneficium non prohibetur postulare. P. P. x. Kalend. Febr. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Heredi.

NEc fratris [20] sui mortis causa recte factam donationem sorori rescindere [21] licet. S. III. Kalend. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

IV. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

CUm de mortis causa donatione dubitabatur; & alii quidem inter ultimas voluntates eam posuerunt, & legatis [22] aggregandam esse censuerunt, alii autem inter donationes, quæ inter vivos consistunt, eam posuerunt: dubietate eorum explosa, sancimus [23] omnes mortis causa donationes, sive juxta mortem facientis fuerint celebratæ, sive longiore cogitatione mortis subsecutæ sunt, actis minime [24] indigere: neque expectare publicarum personarum præsentiam, & ea, quæ super hujusmodi monumentis solent adhiberi: sed ita res procedat, ut si quinque [25] testibus præsentibus vel in scriptis, vel sine literarum suppositione aliquis voluerit mortis [26] causa donationem facere: & sine monumentorum accessione res gesta maneat firmitate valata, & nullam in ea calumniam accipiat: neque propter hoc, quod gesta non accesserunt, inefficax esse atque inutilis videatur: & omnes [27] effectus sortiatur, quos ultimæ habent liberalitates: neque ex quacunque parte absimilis [eis] intelligatur. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

17 Dixi ad XXXIX. D. VI. & §. 1. *Inst. de donationib. Nov.* 87. & 47. *Eccl.* 3. & 3. *Harmenop.* 1. & *Paul.* 3. *sentent.* 8. *Clar.* 4. *sent.* §. *donato, quæst.* 4. 6. 7. *Graff. lib. sent.* §. *donatio mortis caus.* Donatio causa mortis donatio veluti fiduciaria.

18 In donatione causa mortis potest per fideicommissum substitui. Fideicommissum relinqui potest instrumento donationis. vid. *Cujacium* 20. *observ.* 1. dic melius, etiam per fideicommissum revocari donationem causa mortis.

19 Ut in legatis & fideicommissis: ita & in donatione causa mortis, Falcidia locum habet. adde *Cujac.* 20. *observ.* 6. adde *l. 6. l. pen. C. ad l. Falc. l. 66. in fin. l. 93. ff. ad leg. Falc. l. 1. §. 5. ff. quod legator.* An & in mortis causa capione? vid. *Ripensem ad l. 1. ff. quod legat. fol.* 71. *num.* 123.

20 Nec dicas cum interpretibus communiter, id innui, Etiam ex causa alienæ mortis, mortis causa donari posse. ut *l. 11. 18. ff. eod.* dic potius cum *Cujacio* 20. *obs.* 6. Donationem mortis causa in extraneum collatam à cognatis donatoris revocari non posse. Idem de donatione inter vivos etiam constituitur. *l. 29. C. de donationibus.* 21 Jure legitimæ vel inofficiosi querelæ. 22 *l. 15. 37. ff. eodem. §. 1. vers. hæ mortis. Inst. de donat. l. 2. ff. de Publiciana: Novell.* 87. adde quæ scripsi ad *l. 1. & 15. in fin. ff. eod.* vide ad hunc locum *Cujac.* 10. *obs.* 28. ubi probat donationes causa mortis ad exemplum legatorum capi. 23 Hæc est quinquagesima, & ultima decisio Justiniani, ut videre est apud Inglois. ANS. 24 Donatio causa mortis, cujuscunque sit summæ & quantitatis, insinuatione non eget: olim indigebat. *l. 25. in fin. C. de donationib.* non ita in simplici inter vivos donatione summam quingentorum aureorum excedente. *l. ult. §. 3. C. de donat.*

25 Donatio mortis causa quinque testibus præsentibus perfici debet, tanquam ultima voluntas. Donatio inter vivos (quibus casibus non indiget insinuatione) scripto contenta est a donatore subscripto, nec ullos testes exigit, *l. 31. C. de donat.* Igitur ex donatione mortis causa dominium transfertur sine traditione. 27 Quibus non est potestas accipiendi ex aliorum testamento, iisdem nec ex mortis causa donatione. *l. 35. ff. de mort. caus. donat.* ut non ita male hic titulus superiori cohæreat.

TIT. LVIII.

DE [28] INFIRMANDIS POENIS COELIBATUS [29], ORBITATIS [30] ET [DE] DECIMARIIS [31] SUBLATIS [32].

1. Imppp. CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, & CONSTANS AAA. ad populum.

QUi jure veteri *cœlibes* [33] habebantur, imminentibus legum [34] terroribus liberentur: atque ita vivant, ac si numero maritorum matrimonii fœdere fulciantur. Sitque omnibus æqua conditio capessendi quod quisque mereatur.

†. Nec vero quisquam *orbus* [35] habeatur, & proposita huic nomini damna non noceant. †. Quam rem & circa fœminas existimamus, earumque cervicibus impositam juris imperia, velut quædam juga, solvimus promiscue omnibus. Dat. Kalend. April. *Romæ*, CONSTANTIO II. & CONSTANTE AA. CONSS. 339.

28 *l. 1. in prine. J. eodem.*

29 Cœlebs lege Julia & Papia ex aliorum testamentis quidquam capere non poterat, nisi post mortem testatoris intra centesimum diem matrimonium contraherent, præterquam ex testamento cognati ad sextum usque gradum, hinc illæ lex instituendi ita tempus capiendæ hæreditatis. *l. 62. ff. de hered. instit.* dixi ad *Ulpian. tit.* 13. *de cœlibe, orbo, & solitario patre.*

30 *l. 1. vers. nec vero quisquam orb. J. eod.* Orbi liberis semisse relicti testamento multabantur: semis cedebat fisco: & breviter, orbus partem tantum relicti capiebat. *l. 42. ff. de leg. 2.* non solidum. *l. 6. ff. de vulg. l. 16. §. 15. ff. ad Trebell. l. 13. in fin. ff. de jure fisci.* hinc illæ hæredis instituendi leges in tempus capiendæ hereditatis, *l. 62. ff. de hered. inst.* ex parte quam quis per legem capere potest. *l. 78. §. 3. ff. de hered. Inst.* 31 Virum & uxorem intelligit qui inter se matrimonii nomine decimam capere possunt jure veteri certis de causis. *l. 2. J. eod.* dixi ad *Ulp. 15. tit. de decim. §. 1. l. 18. ff. de auro.* interdum solidum. *Ulp. 16. §. 1.* interdum nihil. *Ulp. ibi §. 2. 3.*

32 Hodie cœlibes, orbi, vir & uxor inter se solidi capiendi sunt capaces. 33 De cœlibe.

34 Legem Juliam & Papiam intelligit. vid. *l. 11. ff. de vulgari.* 35 De orbo. 36 De viro & uxore seu decimariis. 37 Decimam vir & uxor inter se matrimonii nomine seu ob honorem matrimonii capiebant. *Ulp. de decimis. 15. §. 1. l. 18. ff. de auro.* nisi ipsi legato additum sit onus fideicommissi. *l. 6. ff. de vulgari. l. 41. ff. de leg. 2. l. 28. ff. de leg. 3.* Quod si ex alio matrimonio liberos superstites habebant, præter decimam illam quam matrimonii nomine capiebant, totidem decimas pro numero liberorum accipiebant. Ad hæc communis filius, filiave post nonum diem (Nominalia, seu Nominalium dies is erat, qui & Lustricus, quo infantes lustrabant, & eis imponebant nomina, *Tertull. lib. de Idololatria. Macrob. 1. Saturn.* 16. *Festus in voce Lustrici dies*) unam decimam adjiciebat: duo autem post nonum diem amissi duas decimas adjiciebant. Præter decimam etiam usumfructum tertiæ partis bonorum ejus capere poterant: & quotcunque vel quandoque liberos habuissent, ejusdem partis proprietatem. *Ulp. d. loco.* adde *l. 25. ff. de cand. & demonst. & quæ scripsi ad l. 4. J. quando dies legati.* Hoc amplius mulier petere præter decimam dotem poterat legatam sibi. Goth. Vid. Cujac. *lib. 10. obs 17. 18. S. L.* 38 Olim solidum tantum capiebant, si unum filiumve superstitem habuissent, vel si eum puberem amisissent. vid. *Ulpian. 16. §. 1. adde tit. prox. J.* 39 Vid. *J. num. 44.*

TIT. LIX.

DE [40] JURE [41] LIBERORUM [42].

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Isidoro P. U.

NEmo posthac à nobis jus [43] liberorum petat: quod simul hac lege omnibus concedimus. Dat. P. P. Non. Septemb. VARANA [44] CONS. 410.

Mater succedit filio per Tertullianum. Bald.

II. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

ILlam injuriam, quæ contra matrem defuncti, vel defunctæ præteritis fiebat temporibus, pro justitiæ ratione amputavimus, & legitima jura, quæ ex Tertulliano Senatusconsulto [45] ei præstantur, omnimodo eam habere sancimus: licet tres [46] liberos ingenua, vel libertina quatuor minime peperierit. Dat. Kalend. Jun. CONSTANT. ipso A. II. CONS. 528.

40 Vir & uxor jure veteri decimas inter se tantum interdum obtinebant. *l. ult. Vat. prox.* interdum solidum, interdum nihil. *Ulp. tit. de jure dot. de capacitate virum & uxorum.* Solidum capiebant, si alterutrius eorum quadum jus ætatis erat, quod liberos exigebat (hoc est, si vir annorum vigintiquinque, uxor viginti annorum minor) vel si utrique lege Papia finitos in matrimonio annos excessissent (hoc est, si vir sexaginta, uxor quinquaginta.) Item si cognati inter se coissent usque ad sextum gradum. Item si vir abesset & donec abest, & intra annum postquam abesse desisset libera inter virum & uxorem erat testamenti factio. Præterea, solidum capiebant, si jus liberorum à principe impetrassent: aut si filium filiamve communem habeant: quatuordecim annis filium vel duodecim filiam amisissent: vel si duos trimos, vel tres post nonum diem amisissent, ut intra annum tamen & sex menses. Etiam uniuscujusque ætatis impubes amissus solidi capiendi jus præstabat. Item si post mortem intra decem menses uxor ex eo perperisset. *Ulp. d. tit.* 41 Jus liberorum, erat conjugum sine liberis invicem loco pignorum hereditatis alterniæ conscriptio. *5 Isidor. 24. l. 9. C. Th. de inf. mandis his quæ sub tyrannis.* 42 Vir & uxor olim poterant inter se solidum capere, si jus tot liberorum quot sufficiebant obtinendæ capacitati affis, à principe impetrassent. *Ulp. tit. 16. §. 1. vers. jus liberorum.* Proderat etiam matri impetratio, ut filiis ab intestato succederet. vid. *l. 2. J. eod.* Hodie jus liberorum etiam non petentibus concessum. *l. 2. J. eod.* 43 Jus liberorum hodie omnibus concessum. 44 Al. *Varani*, al. *Varano.* al. quod verisimilius *Varrone & Tertullo* Cos. in Russard. S. L. 45 Matres succedunt liberis ex SC. Tertulliano. Olimnon passim, nisi tres liberos ingenua peperisset, vel libertina quatuor. *J. eod.* nisi jus liberorum à principe impetrasset. Hodie jus liberorum matribus hac lege datur. *Nov* 78. *c.* 5. vid. *Paul. 4. sent. 9. §. ult. l. 7. C. Theod. de legitim. hered. l. 8 C. Theod. de bonor. poss. l. 9. C. Theod. de inofficiosis testamentis.* 46 *Paul. d. loco §. 4. Inst. de SC. Tertull.*

D. IUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
EX REPETITA PRÆLECTIONE,
LIBER NONUS.

TITULUS PRIMUS.
DE HIS, QUI ACCUSARE[1] NON POSSUNT.

De mutuis accusationibus.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Sylvano.

PRius est, ut criminibus, quæ tibi ut graviora[2] ab adversario tuo objiciuntur, cædis, atque vulnerum respondeas: & tunc ex eventu causæ Judex æstimabit, an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi prior[3] inscriptionem[4] deposuisti. P. P. v. Id. Martii, Tertullo, & Clemente Conss. 196.

De tutore, & curatore.

11. Imp. Antoninus A. Ingenuo.

SI cautiones quibus Secundinus *solutam Eugenio pecuniam* probare se dicit, tutores[5], vel curatores tui suspectas, ut falsas habent: proprio[6] nomine (cum non liceat alieno) non prohibentur in crimine falsi subscribere. Nec enim facile, vel tutores, vel curatores, qui ex officio periculo [suo] res pupillorum, vel adolescentium administrant, sententia notantur, nisi evidens eorum calumnia[7] judicanti apparebit. P.P. xii. Kalend. Octobr. Antonino A. & Geta Conss. 206.

De ratione accusationis instituendæ.

111. Imp. Alex. A. Rufo.

QUi crimen publicum instituere properant, non aliter ad hoc admittantur, nisi prius[8] inscriptionum pagina[9] præcesserit, & fidejussor[10] de exercenda lite adhibitus fuerit. Sin vero post satisdationem præsentes non fuerint, [edicto] admonendi sunt, ut[11] veniant ad causam agendam: & si non adfuerint, non solum extra[12] ordinem æstimatione Judicis puniendi sunt, sed etiam sumptus[13] quos in eam rem, & circa ipsum iter[14] ad litem vocati fecerunt, dependere cogentur. P. P. iii. Non. Februar. Alexandro A. Cons. 223.

De fœmina.

IV. Idem A. Dionysio.

VXor[15] tua, si consobrini sui necem vindicandam existimat, adeat Præsidem provinciæ. P. P. xvi. Kal. Jul. Alexandro A. Cons. 223.

Accusatio falsi existentibus tutoribus vel curatoribus non pertinet ad matrem. Bald.

V. Idem A. Marcellinæ.

SEnatusconsulto permissum non est mulieri legis Corneliæ crimine reum facere, nisi res ad eam[16] pertineat. Cum igitur filii tui tutores[17] vel curatores habeant: ipsi deliberare debent, an instrumenta ex quibus adversarium filiorum tuorum obtinuisse dicis, falsa esse accusare debeant. P. P. Kal. Octobr. Alexandro A. Cons. 223.

De accusatione relicta.

VI. Idem A. Probo.

ACcusationem à qua discedere[18] te professus es, repetere non debes. P. P. v. Non. Maji, Juliano ii. & Crispino Conss. 225.

De mora accusatoris.

VII. Idem A. Felici.

SI ea quæ crimen intendit, cognitionem moratur: certa[19] perferendæ accusationis tempora Judex competens præstet: intra quæ si agere supersederit, renunciasse[20] causæ intelligitur. P. P. xv. Kal. Septembr. Agricola & Clemente Conss. 231.

De militibus.

VIII. Imp. Gordianus A. Cajo militi.

NOn prohibentur milites[21] accusationem quæ publici judicii instar obtineat, intendere, si[22] suam suorumque injuriam exequantur. Ideoque consobrini tui necem defendere tibi permittimus. P. P. xvii. Kalend. August. Pio & Pontiano Conss. 239.

De fœminis.

IX. Idem A. Severiæ.

NOn ignorat competens Judex, eam[23], quæ ultionem, & mortem filii persequi allegat, non temere ad accusationem esse admittendam, nisi prius matrem se esse probaverit. P. P. vi. Non. Mart. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

De militibus.

X. Idem A. Mucatraulo[24] militi[25].

SI crimen ad tuam tuorumque injuriam pertinens exequaris, solennibus te inscriptionibus adstringe, ut Præsidem provinciæ habere judicem possis. P. P. Kalend. Aug. Gordian. A. & Aviola Conss. 240.

De incendio.

XI. Impp. Philippus A. & Philippus C. Saturnino, & aliis.

DAta[26] opera partis adversæ res vestras incendio[27] exarsas esse asseverantes, crimen legis Corneliæ de sicariis exequi potestis. P. P. xiii. Kalend. Jul. Peregrino & Æmiliano Conss. 245.

De fœminis.

XII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Corinthiæ.

DE[28] crimine quod publicorum fuerit judiciorum, mulieri[29] accusare non permittitur: nisi certis ex causis, id est, si suam suorumque persequatur injuriam secundum antiqui juris statuta tantum de quibus specialiter ei concessum est, non[30] exacta subscriptione. Unde aditus Præses provinciæ in primis examinabit, an tale sit crimen cujus accusationem mulier subire non prohibeatur. S. v. Kal. Maji, AA. Conss.

De fratribus.

XIII. Iidem AA. & CC. ad Asclepium.

SI magnum & capitale crimen ac non leve frater[31] contra fratrem suum instituit, non solum audiendus non est, sed etiam exilii pœna plectendus est. Dat. x. Kal. Febr. CC. Conss.

De matre filium accusante.

XIV. Iidem AA. & CC. Æliæ.

PRopter insidias quas tuæ vitæ paratas contendis, accusationem apud Præsidem provinciæ contra filium[32] tuum, si pietas & ratio naturalis animi tui non revocat, intentionem constituere potes. S. xvi. Kal. Mart. CC. Conss.

De existimatione & de periculo calumniæ.

XV. Iidem AA. & CC. Lupioni.

CRiminis accusationem instituere cum[33] periculo[34] calumniæ, si tibi existimatio[35] integra est, minime prohiberis. S. iii. Kal. Mart. CC. Conss.

De pluribus accusatoribus.

XVI. Iidem AA. & CC. Callutico.

CUm rationibus juris congruit desiderium tuum, postulantis accusationem tertiam[36] ei, qui duos reos delatos habet, non permitti contra legis præscripta[37], nisi suas suorumque injurias quis persequatur. S. xii. Kal. Decembr. *Nicomediæ*, CC. Conss.

De eo, qui in rei domo educatus est.

XVII. Pars sententiæ eorundem AA. & CC. Dat. v. Id. Jan. Diocletiano & Maximiano AA. Conss.

INiquum & longe à seculi nostri beatitudine esse credimus, ut Thaumasius accusandi ejus habeat facultatem, in[38] cujus domo[39] eum (licet ingenuum) à prima ætate tamen fuisse constabat. Quare ex nomine Thaumasii merito super conflictu criminis cum Symmacho conquiescat. †. Si quam sane civilem[40] petitionem idem Thaumasius sibi competere confidit: judicio Præsidali poterit experiri.

De fratre & sorore.

XVIII. Iidem AA. & CC. Juliano.

SI sororem[41] [tuam] leviorum commissorum ream facis, accusationem non prohiberis exercere in judicio Præsidali: quo temerarie commissa, congrua ultione plectantur. Dat. iii. Kal. Mart. Diocletiano ix. & Maximiano viii. AA. Conss. 304.

Si accusatus accuset.

XIX. Imppp. Valentin. Valens & Gratianus AAA. Laodiceo[42] Præfecto Sardiniæ.

NEganda[43] est accusatis[44], [qui non suas suorumque[45] injurias exequuntur, licentia criminandi in pari vel minori crimine,] priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, secundum scita veterum juris conditorum: [ita tamen,] ut & ipsi inscriptiones[46] contra eos etiam pendente accusatione deponere possint. Dat. Prid. Idib. August. *Carnunti*, Gratiano A. iii. & Equitio V. C. Conss. 374.

De familiaribus & servis.

XX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P. P.

SI quis[47] ex[48] familiaribus[49] vel ex servis cujuslibet domus cujuscumque criminis delator atque accusator emerserit, ejus existimationem, caput, atque fortunas petiturus, cujus familiaritati vel dominio inhæserit: ante exhibitionem testium, atque examinationem judicii, in ipsa expositione criminum, atque accusationis exordio, ultore[50] gladio feriatur. Vocem enim funestam amputari oportet potius, quam audiri. Majestatis[51] autem crimen [tantum] excipimus[52]. Dat. vi. Id. Novembr. *Constantinop.* Cæsario & Attico Conss. 397.

De

---

1 Vid. *Clar. 5. sent. §. ult. q. 14.*

2 Accusatori suo reus majus crimen potest objicere, *ut hic.* par aut minus non potest. vid. *l. 19. ff. eod. l. 5. ff. de public. jud.* Gravius igitur crimen, quod relatum est, oportet prius expediri. *Synops. Basil. 60. Tit. 1. tit. 34. c. 17. & 1. Harm. 2. §. 11.* de Anticategoriis vid. *Cujac. 20. obs. 7.*

3 In minori tamen crimine.

4 Vid. *l. 3. ff. eod. l. 17. ff. de accusat.*

5 Tutor pupilli, curator adolescentis nomine accusare non potest: proprio tamen nomine subscribit. *l. 5. versic. cum igitur. ff. eod. l. 2. ff. de his quibus ut indign. l. 14. ff. ad Turpil.* adde *l. 18. §. 6. ff. de jure fisci.*

6 Pupilli nomine. Cujacius apud Paul. *5 sent. 12. §. 4. 7 l. 15. §. 2 ff. de Turpil. l. 22. ff. de his quæ ut indig.*

7 Accusare non potest qui libellum inscriptionis non edidit, *ut hic, & l. 10. ff. eod. l. 16. l. 17. ff. de accusat. l. 7. ff. de accusat.* usu invalescente libellum inscriptionis hodie negletum esse monet *Clarus 5. sent. §. ult. q. 18. in princ.*

8 Consuetudine Italiæ libellus accusationis non datur, sed simplex accusatio sine querela. *Clar. d. loco, vers. postea.*

9 *l. 7. §. 1. ff. de accusat. Clarus d. loco, vers. eod. etiam.* negat consuetudine hanc satisdationem exigi & nihilominus tamen accusatorem cogi de calumnia jurare. *Idem ibid. vers. die etiam. Bart.*

10 Citatio generalis an ad causam sufficiat, vid. *Mynsing. 4. observ. 33. 11 l. 2. in fin. ff. ad Turpillian.*

12 Satisdationem de sumptibus præstandis observari, Clarus negat *dict. loco, vers. tenetur etiam.*

13 *l. 79. ff. de judiciis.*

14 Vide *l. 5. ff. eod.*

15 *l. 14. ff. eod.* ad eam etiam pertinet liberorum causa, *ut hic, & l. 9. ff. eod. l. 1. ff. de accus.* consobrini, *l. 4. ff. eod.* parentum, *d. l. 1.* patroni, patronæ, *d. l. 1.* mariti, *Clar. d. §. ult. q. 14. vers. præterea.* eorum denique in quos ex lege publicorum judiciorum testimonium non dicitur vide *l. 1. ff. de accusat.* de quibus vide *l. 4. 5. ff. de testibus.* Goth. Hæc lex canonizata est *cap. 3. caus. 15. q. 4.* Ans. Ergo & fratrum. *l. 1. §. 10. ff. de quæstionibus.* alias mulier non accusat. *l. 12. ff. eod. l. 8. ff. de accus.* neque populari actione utitur. *l. 6. ff. de popul. act.*

17 Vid. *l. 2. ff. eod.*

18 Desistens ab accusatione expresse, *ut hic. l. 3. in fin. l. 4. ff. ad Turpill. l. 2. ff. ad Turpill.* vel tacite, ut *l. 7. ff. eod.* non accusat.

19 Dixi ad *l. 5. ff. de inq. man. l. ult. ff. ut intr. cer. temp. l. 18. ff. de accusat.*

20 Accusationes etiam tacite remittuntur. dixi ad *l. 6. ff. eod.*

21 *l. 8. ff. de accusationibus.*

22 *l. 18. ff. eod.* hodie passim admittuntur ex usu. *Clar. 5. sent. §. ult. quæst. 14. vers. quæro.*

23 Dixi ad *l. 4. ff. eod.*

24 *Buccarrachio*, Hal.

25 Dixi ad *l. 8. ff. eod.*

26 Incendium dolo, lata culpa, levi, levissima vel fortuito admissum, quomodo puniatur, vide apud Angelum *tract. de maleficiis. §. Incendiario.*

27 Incendiarius tenetur lege Cornelia de sicariis. *l. 1. ff. de sicar.* Cæterum non ita commode huic titulo respondet hæc constitutio.

28 Mulier accusare de crimine nisi sua in causa non potest. *Syn. Basil. 6. Tit. 36. ex lib. 60. tit. 41. cap. 24.* nisi ob cædem parentum, liberorum, patroni, patronæve & eorum filii, filiæve, nepotis, neptisve, & cæterorum in quos invita testimonium dicit: licet & ei lege Cornelia testamentaria agere (vel de falsis) item & de testamentis paternorum, vel maternorum liberorum. 1. *Harm. 2. §. 40.* Goth. Hæc lex translata est in *cap. 1 quæst. 3. causa 15.* Ans.

29 *l. 3. C. Theod. de accus.* dixi ad *l. 5. ff. eod.*

30 Subscriptio an exigatur hodie, dixi ad *l. 3. ff. eod.*

31 Frater fratrem, *ut hic*, vel sororem. *l. 18. ff. eod. l. 1. §. 10. ff. de quæstionibus.* de crimine capitali non accusat, accusans punitur, *ut hic. 1. Harmen. 2. §. 48.* Goth. Secus Jure Canonico. *c. litteras. 14. extr. de Præsumpt.* Ans.

32 Mater filium sibi insidiantem accusare potest. adde *l. 3. ff. de patria potestate.* & sic publicam accusationem instituere. *1. Harm. 2. §. 41.* Filius ex contrario de facto matris queri potest. *l. 11. §. 1. ff. accus.*

33 Falsus accusator, calumniator.

34 Periculum hic vocatur accusatoris inscriptio in crimen, quod ex ea accusator periclitetur, ne reus fiat: sicut ex sententia judex periclitatur, ne litem suam faciat, & ne teneatur, *Quod quisque juris*: & ita utique quicunque condemnationem patitur & omnes scripturæ nostræ maxime in judiciis similiter periculum dici possunt, non etiam verba quæcunque. *Cujac. ad tit. ff. de sententiis ex periculo recitandis.*

35 Infamis accusare non potest. *l. 4. l. 8. ff. de accusat.* adde *l. 1. ff. de advoc. diversi. judic. Synops. 60. tit. 1. c. 16.* nisi suam suorumque injuriam exequatur. *l. 11. ff. de accusat.* & in læsæ majestatis crimine. *l. 7. ff. ad leg. Jul. majest.*

36 Duos qui reos delatos habet, tertium deferre & accusare non potest, nisi suam injuriam persequatur. De tribus reis nemo queri potest, nisi suarum injuriarum causa. *l. 8. in fin. l. 12. §. 2. ff. de accus. l. 6. in fin. ff. de adulter.* adde *Cujac. 6. observ. 12.*

37 Quidam legunt *præcepta.*

38 Domesticus, ὁ διάγων ἐν ἐκείνοις τόποις, &c. Qui degit in alicujus domo, non potest eum accusare: sed si quid pecuniariam sit, recte de eo agit, *Synops. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 34. c. 17. Harmen. 2. §. 49.* unde à quibusdam hic locus refertur ad inquilinos & domesticos.

39 Alumnus educatorem accusare non potest. his adde quæ de alumno alias dixi *l. 1. ff. quæ res pignor.* facit *lex 20. ff. eodem.* nisi forte sua, suarumque injuriarum causa. *arg. l. 11. ff. de accus.*

40 Civilis petitio & quæ pecuniaria Græcis, Harmenopulo & authori Synopseos. facit *d. l. 11. §. 1.*

41 Sororem levioris admissi ream facere licet. *1. Harmenop. 2. §. 50.* dixi *d. l. 13. ff. eod.*

42 Laodiceo præsidi Sardiniæ. *C. Theod.*

43 Accusatorem suum accusare non potest is cujus nomen inter reos receptum, nisi prius se crimine purgaverit in se collato. *Synops. 60. tit. 1. ex tit. 34. c. 17.* adde *l. is qui 4. ff. de accus. cap. negandæ. 3. quæst. 11.* (Hujus sententiæ decem exceptiones adfert Marianus Socinus *in c. ex litteris* de mutuis petitionibus) potest tamen etiam pendente causa in eos, qui accusant ipsum, inscriptiones deponere, *ut hic. Synops. ibid.*

44 *l. 12. C. Theod. de accus.* dixi ad *l. 1. ff. eod.*

45 Paria sunt pene, suorum, & suas injurias defendere.

46 Vide quæ dixi ad *l. 3. ff. eod.*

47 *l. 3. C. Theod. ne præter crimen majestatis servus dominum, vel patronum libertus, seu familiaris accuset, 3. quæst. 11. c. si quis, l. 6. ult. ff. de delat. Synopsis d. tit. 34. c. 18. & 6. Harm. 12.*

48 Οἰκειακὸς: cui adjungitur apud authorem Synopseos, *ibid.* servus, ancilla, filius.

49 De familiaribus & servis, *l. 6. §. 5. ff. de his, qui ad ecclesias.*

50 Σιδήρῳ τιμωρεῖν, ferro punitur. *Synops. ibid.*

51 Adde *l. 7. ff. ad leg. Jul. majest.*

52 Quod ne quidem excepit Tacitus, auctore Vopisco, nec Trajanus, auctore Plinio.

De liberis.

XXI. Impp. HONORIUS & THEOD. AA. Consulibus, Prætoribus, & Trib. pleb. Senatui S. D.

SI liberti [1], accusatores manumissorum heredumve esse præsumpserint [2]: eodem, quo servi supplicio tenebuntur, luituri pœnas ante prohibitæ delationis exordium. Dat. VII. Id. Aug. *Ravennæ*, ASCLEPIODOTO & MARCIANO Conss. 423.

1 *Stoepf d. c.* 18. *in fin. l.* 4. *C. Theod. tit. Ne prætor. l.* 8. *ff. de accus.* adde *l.* 20. *ff. eod.*

2 Certis tamen casibus possunt. *l.* 38. §. 9. *ff. de adult.* XLVIII. D. II.

TIT. II.

DE ACCUSATIONIBUS [3], ET INSCRIPTIONIBUS [4].

De terminis effossis.

I. Imp. ALEXAND. A. Martiano.

EOS, qui terminos [5] effoderunt, extraordinaria [6] animadversione coerceri debere, Præses provinciæ non ignorabit. P. P. III. Kal. Aug. ALEXANDRO A. Cons. 223.

3 *l.* 9 *C. Theod.* 1. dixi hoc notandum, In Gallia, reum à privato non accusari ad pœnam criminalem, sed a procuratore Regio. vid. *Rebuff. in proœmio constit. gloss.* 3. *num.* 105. *quæ de re aliàs etiam dixi.*

4 Vid. quæ dixi ad *l.* 3. *ff. tit. proximo.*

5 *Paul. 5. sent.* 22. §. 2.

6 Vid. *Paul. d. loco*, & *l. sent.* 17. §. *un. l.* 1. 2. 3. *ff. de termino moto. l.* 4. §. 4. *ff. fin. regund.*

De servo accusato.

II. Idem A. Syro.

SI cuidam crimini obnoxius servus [7] postulatur, dominus eum defendere potest, & in judicio sistere, accusatoris intentionibus responsurum. Post probationem autem criminis, non [8] ipse dominus; sed servus pro suo delicto condemnationem sustineat. Ideo enim servum tuum domino defendere permissum est, ut pro eo possit competentes allegationes offerre. P. P. XI. Kal. Decembr. ALEXAND. A. Cons. 223.

7 Servus a domino defendi potest. *l.* 17. *ff. eod. l.* 11. *ff. de public. jud. l.* 19. *ff. de pœnis.*

8 Dominus ex servi delicto non accusandus. *l.* 7. §. 1. *ff. de damno. l.* 5. §. 5. *ff. de oper. novi.* e contrario, ex delicto domini servus non convenitur. *l.* 5. §. *ne sistus pro patre.*

De absentibus.

III. Idem A. Stephanidi.

REOS capitalium criminum absentes [9], etiam per [10] procuratorem defendi, leges publicorum judiciorum permittunt [11]. P. P. IV. Non. Novembr. MAXIMO II. & ÆLIANO Conss. 224.

9 Absens reus per procuratorem potest defendi. Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium deferri potest, nisi ingratum libertum patronus accuset. *Paul.* 5. *sent.* 16. §. 11. *l. sed & hæ.* 35. §. 1. *ff. de procur. l.* 4. *ff. de obsequiis.* aut rei absentia defendatur. *Paulus illo loco. l. absens.* 71. *l. servum.* 33. §. *publicæ.* 2. *ff. de procur. l. inter* 10. *l. pen. ff. de publ. jud.*

10 *l.* 33. §. 2. *ff. de procurat.*

11 Imo non permittunt. *l.* 13. *in fin ff. de publ. jud.* non permittunt in crimine non capitali, velut adulterio, *l.* 11. §. 2. *ff. de adult.* quod olim non fuit capitale, de quo dicam ad *l.* 30. *in fin.* §. *de adult.* in capitali permittunt, *d.* §. 2. *l.* 6. *ff. de appell.* Nam & ita Sthenio Thermitano reo criminis cognitor (qui quasi procurator est) datus est apud Ciceronem *de jure dicundo in Verrem.* Potest etiam per procuratorem is defendi, quo præsente iis criminalis contestatur. *l.* 14. §. *de adult. l.* 10. *ff. de publ. jud. l.* 4. §. 2. *ff. de sicariis* · adde *Cujac.* 20. *obs* 20. Accurſius putat permitti absentem defendere ad sententiam usque, *ut hic.* defendentem, suam quodammodo utilitatem & causam defendere. Cætera vide apud *Clar.* 5. *sent* § *ult. quæst.* 32. Goth. *Fermittunt:* Scilicet de alia causa quam objecto crimine, ut de justa absentia. *l.* 71 *ff. de procurat.* Cujac. post Accurſ. *in Gloss. hic.* S. L.

12 De sententia lata pro reo accusatore absente. Inde colligunt, Plures posse uno & eodem libello accusare: si tamen suam suorumque injuriam prosequantur, alias, plures simul accusare non posse, nisi per procuratorem. *l.* 3. §. 6. *ff. de senatulor.* dixi ad *l.* 16. *ff. eod.* adde *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 12. *in prine. Duar.* 1. *disp.* 39. 13 Accusatore citra contumaciam absente, reoque absoluto, absolutio ipso jure nulla, & ex integro causa agi potest apud eundem vel ejus successorem. §. *eod.* 14 Puta, si inutiliter citatus. vide *Roland. à Vall.* 1. *conf.* 39. *num* 9. 10. *ad* 33.

15 Alias si per contumaciam à lite primum contestata abesset, notaretur calumniæ. *l.* 10. *ff. de publ. jud.* ante litem contestatam post inscriptionem extra ordinem. *l.* 3 §. *de his qui accus. leg.* 2. §. *ad Turp.* adde *Cujac.* 20. *obs.* 1. 16 Id est, μονομαχῆς, cui contrarium est συγκόλλων, vel causa cognita. adde *l.* 5. §. 4. §. *de temp. appell.* 17 *l.* 6. §. *quomodo & quando judex.* 18 Mandatarius criminis auctoiem laudando non excusatur. *l.* 1. §. 14. *ff. de vi & vi.* Mandatarii criminum puniuntur *l.* 3. §. 1. *ff. de vi privata.* quin mandator tenetur, *ut hic. Synopsis Basil.* 60. *tit.* 1. *ex tit.* 33. *c.* 18. 19 Imo minus tenetur mandatarius, si parere necesse habuit. *l.* 169. *ff. de reg. jur.* præsertim si de non atroci facinore quæritur *l.* 20. *ff. de oblig. l.* 157 *ff. de reg. jur.* aut si id ab aliquo committitur quod mandator (exemplum sic in patre filiam in adulterio interficiente) impune præstare potuit *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 60. *vers. solet* aut si vis illata facienti, ideoque volunt mulieri, quæ per metum adulterium commiserit ignosci. *Clar. d. loc. vers. quæro modo.* Judicem excusari à pœna, si principis jussu non observatis juris solennibus, capitalem in aliquem sententiam tulerit *Clarus ib. vers. solet dubitari.* fabrum excusari, si mercede conductus in aliena silva, alterius mandato arbores exciderit, aut in alieno quid everterit. *Clarus dict. vers. solet.* 20 Mandator criminis tenetur. *l.* 11. § 3. *ff. de injur. l* 15. *in fin. ff. de sicar. Paul.* 5. *sent.* 23. §. 5. adde quæ dixi ad *l.* 4. §. *de fugitivis* 21 De absente non accusando. 22 Absens accusari non potest, *ut hic*, & *l.* 15 §. *de adult.* multo minus damnari. §. *eod. l* 5. §. *de pœnis.* alioquin sententia nulla est. Quod igitur remedium est adversus absentem? Bonorum ejus fit annotatio. §. *eod.* quod hodie in Gallia, Italia, Hispania, & foris Ecclesiasticis locum non obtinet, possunt enim absentes contumaces, etiam ad mortem damnari, eorumque bona fisco adjungi. vid. *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. q.* 44. *vers. factus. vers. sed hodie. vers. licet.* 23 An hodie locum habet bonorum alienatio dixi ad *l.* 11. §. *de requir. reis.* 24 Reus citandus est, etiamsi princeps accuset aut agat. *Clem. cap. Pastoralis.* 2. *de sentent. & re judic.* etiamsi de censura, excommunicatione, aut interdicto ferendo agatur. *Communis opinio apud Clar* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 31. *in prin.* Fieri autem citatio in civitatibus debet judicis mandato. *Clar. ibid. vers. unter.* Quid si reus in alieno vivit territorio? dixi ad *l.* 7. *ff. de cust. l. ult. ff. de accus. Novell.* 134. *c.* 5. *l.* 4. §. 6. *ff. de damno. l.* 15. §. 1. *ff de re jud.* quid si defunctus? vid. *l.* 1. §. 1. *ff. de curat. bon. dand.* de citatione vide quædam alia apud *Clarum d. loco.*

25 Nullitas sine appellatione potest proponi, vel apud superiorem, vel apud eum ipsum qui sententiam tulit, quamvis executio impediri potest nullitate objecta. *Bald. hic.* adde *Hurmser.* 1. *præct.* 24. *observ.* 37. 26 Officium, stationarii, *l.* 8 §. *eod.* publicæ personæ, *l.* 14. §. *eodem.* nunciatores, *l.* 6. §. 3. *ff. ad Turp.* Goth. Hanc leg. explicat Zanger. in proœmio *tractat. de tortur. vcor. cap.* 1. *num.* 23. Ans. 27 Notoriæ & relationes apparitorum, vel aliarum publicarum personarum non exigunt apparitoris inscriptionem: sunt tamen accusationibus proximæ, quia non minus subit periculum, qui ex eis denuntiat crimina, quam qui defert ex inscriptione, *ut hic*, & *d. l.* 14. *l.* 6. §. 3. *ff. ad Turpill.* Alias ridicula sunt, quæ sermonis ignoratione Latini veteres interpretes hic sunt commenti de Notorio. 28 Ex indiciis, scil. gnitum [29] non est. Verum si falsis necne notoriis [30] insimulatus sit, perpenso judicio dispici debet. P. P. VIII. Id. Jan. PEREGRINO & ÆMILIANO Conss. 245.

29 Denuncians tibus an & quatenus judex credere, vid apud *Socin. reg.* 89.

30 Notoria, *ut hic*, quæ & notoria indicia *sunt* 6. §. 3 *ff. ad Turp. Synopsis Basil.* 6. *tit.* 1 *ex lib.* 60. *tit.* 1. *c.* 15. sunt elogia (Galli *Informations* ab apparitoribus præsidum, irenarchis, & publicis personis, *l.* 14. §. *eod.* ad magistratus transmissa.

Apud quem accusari debet.

VIII. Exemplum sacrarum litterarum DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.

SI quis se injuriam ab aliquo passum putaverit, & querelam deferre voluerit, non ad stationarios [31] decurrat, sed [32] Præsidalem adeat potestatem, aut libellos offerens, aut querelas suas apud acta deponens. P. P. sine die & consule.

31 Stationarii sunt apparitores dispersi per civitas & provincias certis locis, ut magistratibus denuncient crimina, quæ geruntur. *l.* 1. §. *de curiosis.* vid. *l.* 1. §. 12. *ff. de off. præfect. urb. l.* 31. *C. Theod. de episc. & cler. l.* 1. *C. Theod. de cursu publico.* vid. *l.* 6. §. *de dignitat.*

32 Apud præsidem, non apud stationarios libellus accusationis proponendus.

Si quis sæpius accusetur.

IX. Idem AA. Honorato.

QUI [33] de crimine publico in accusationem deductus est, ab alio [34] super eodem crimine deferri non potest. Si tamen ex [35] eodem facto plurima crimina nascuntur, & de uno crimine in accusationem fuerit deductus: de [36] altero non prohibetur ab alio deferri. Judex autem super utroque [37] crimine audiens jam accommodabit. Nec enim licebit ei separatam [38] de uno crimine sententiam proferre, priusquam plenissima examinatio super altero quoque crimine fiat. P. P. IV. Kal. Sept. BASSO II. & QUINTIANO Conss. 289.

33 Accusatus de crimine ab uno, de eodem crimine ab alio non accusatur. Quod si ex eodem crimine plures actiones nascantur, a diversis personis accusari potest. *Synops. Basil.* 60. *tit.* 1. *ex tit.* 33 *c.* 24.

34 Vid. *l.* 16. *ff. eod.*

35 Ex eodem facto plurima delicta nasci possunt.

36 Unum & idem delictum unius ejusdemque hominis à pluribus deferri potest. *l.* 4. §. *eod. l.* 11. §. 2. *l.* 16. *ff. eod.* Diversa vero delicta unius hominis à diversis hominibus possunt deferri, *ut hic*, possunt & ab eadem persona. *l.* 3. §. 3. *ff. eod.*

De promissione victoriæ.

X. Iidem AA. & CC. Ursæ.

QUI explicandi negotii spem [39] (cujus finis in Judicis potestate ac motu situs est) pollicetur: non minus ob illicitam sponsionem crimen contrahit, quam qui ad hujusmodi promissionis commercium [40] contra disciplinam publicam adspirat. P. P. III. Kal. Novembr. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

39 Denuntiatio ejusdemque hominis delictis ad judicem delatis, judex habita ratione gravioris condemnare debet: nec in ejus arbitrio est minoris habere rationem.

An absolutus accusari possit.

XI. Iidem AA. & CC. [41] liberis Crispinæ charissimæ nobis.

SI quis homicidii crimen existimat persequendum, secundum juris publici formam debebit eum, qui in primordio homicidii postulaverit reum, neque probaverit, ideoque reus absolutus est, prævaricationis [42] arguere: Id enim salubriter statutis Principum Parentum nostrorum jurisque forma præscriptum est. Vel si id non putaverit [43] agendum: ad sequens crimen (id est pastorum [44] latronumve) descendere eum coges [45], atque id exequi judicio tuo: cum liquidem id ab inculato appareat esse commissum, ob ultionem publicam obnoxius legibus fiat. Dat. VIII. Id. April. ANNIBALIANO & ASCLEPIODOTO Conss. 292.

41 *Hæc Crispinæ, Carissimæ nobis, Cons.* 1. *disp.* 15. *Cujac.* 1. *obs.* 15. Fuit autem is Crispinus præses provinciæ. vid. *Cujac. ibid.* 42 Prævaricationis tenetur, qui reum non probavit. adde *l.* 1. §. *de advoc. diversi judicio.* 43 Sit hæc hypothesis: Qui homicidii & criminis simul pastorum & latronum accusari potuit, accusatus tantum fuit homicidii. Accusator homicidium non probavit? Prævaricationis poterit condemnari accusator, nisi a judice cogatur descendere ad alterius criminis executionem. 44 Crimen *pastorum* hic dicitur, non quod ut Accurſius putat, a Cano & Abele pastoribus initium sumpsit: ad quod pastores latrocinia dediti esse confuerunt, ut de Abaſgis & Heniochis scribit Strabo, quos ait vivere λῃστρικῶς καὶ νομαδικῶς eamque sententiam confirmat lex unica, C. Th. *Ne pastoribus dentur filii nutrienda. lib.* 9. *tit.* 31. fore alioquin, ut qui nutriendos dederit, societatem latronum videatur iniisse: quamvis alias ruſticanis nutriendos dare liceat. Ita conjungi recte hanc vitam, pastoritiam & latronum refert Aristoteles 1 *Polit.* 11. 45 Clarus 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 15. *vers. item quæro.* scribit neminem hodie cogi accusare: ne heredes quidem occisi.

46 DIXI §. *eod. de bon. eorum, qui mortem sibi conscivere.* 47 Potest enim id accidere doloris impatientia, vel tædio vitæ. vid. *l.* 6 §. 7. *ff. de inspect.* 48 Ad Maximum, *l.* 14. *C. Theod. eod.*

49 *d. l.* 14. 50 Dixi de subscriptione ad *l.* 3. §. *qui accusare.* 51 Dixi ad *l.* 7. 8. §. *eod.*

52 *l.* 17 *C. Theod. eod.* 53 Vid 25. & *duth. hoc jus* §. *de probat. ff.* 54 Aliud in pecuniariis caufis. *d. l.* 25. adde *l.* 26 *d. tit. de probat.* 55 Ex una & eadem *l.* 8 scil. *C. Theod. de jurisd. hæc lex* sumpta est, & lex 8. §. *unde vi, & l.* 1 §. *de aquæd.* 56 Vid quæ dixi ad *l.* 3. §. *de his, qui accusar.* adde *Cujac.* 1 *obser.* 20. 57 Sumptum ex *l.* 8. *C. Theod. de jurisdict. lib.* 2.

58 Vid. *l.* 3 *ff. eod.* 59 *Tenere. d. l.* 8. 60 *Austeritas. d. l.* 8. 61 *d. l.* 8. Secretarium, locum in quem judices solent convenire In eundem locum certo tempore Carthaginii admittebatur populus ad odiendum exactorem. adde *l.* 20 *C. Theod. de exactoribus. in prin.* 62 Innocens nemo, si accusasse sufficiat. 63 Innocentiam subjectam leges non tenuant facit *l.* 12 §. *eod.*

64 *l.* 2 §. *tit. prox.* vid. *l.* 3. §. *qui accusare.* Hodie consuetudine passim recepta nemo accusantis se inscribere ad pœnam talionis cogitur ut ea ratione valeat confuetudo per quam pœna talionis ut sublata. *Bart. in l. g. si cui* 7. §. *eod.* ne metu talionis quis ab accusando deterreatur, & delicta impunita sint, contra legum voluntatem. *l.* 11 §. 1. *in fin. ff. ad L. Corn.* Quod in testibus locum habere negat Baldus in *cap.* 1. §. *imperial. de jurisdictione omnium judicum, argum. leg.* 1. §. *præterea ff. de officio præt. & leg.* 2. §. *de rebus creditis.* Collectes *singul.* 12.

Vid. *l. 2. §. ult. praxion.*

2 Pœnæ judicantur majores vel minores dignitatis ratione.

3 Mendacia haud impunita.

4 Pœna talionis. *dict. l. 2. l. 7. l. ult. §. de calumn. l. 7. §.* *de vi publ. de qua supra alibi dixi.*

5 Nempe qui detexit alios criminis socios. Pœna igitur eo de se confesso non minuitur, ob id quod socios criminis indicarit.

6 Consolatio miserorum est habere pares.

7 Inimicus de se confessus sua confessione inimicum onerare non potest.

8 De se confessus, non potest de alio interrogari, adde *Rolandum à Valle 1. consil. 16. num 7. & 17. & consilio 93. num. 1. & 20.* nisi in causis lege, vel statuto exceptis, alii tamen putant hoc hodie non servari. vid. *Clarum 5. sententiarum. §. ult. quæst. 21. versic. dictum facit.* utut sit, criminis confessio ad majorem inquisitionem sociorum habendam sufficit. *Clarus dicto loco, versic. retenta.* non ad diem præcise eis dicendum, aut quæstionem habendam, nisi in casibus & criminibus exceptis, & aliis, concurrente tamen aliqua suspitione, *Clarus dicto loco. versic. 4. si vero quæris. versic. succedere versic. sed quid.* Quid si reus socii, vel mandatoris delator, fuerit alias perjurus? causa cognita faciet etiam judicium ad quæstionem habendam. *Clarus dicto loco, versic. sciat tamen.* Quod si duo socii criminis tertium aliquem accusent? faciunt indicium ad quæstionem, non ad condemnationem mortis. *Papinius 22. Arrestorum 13. num. 2. 3. Clarus dicto loco, versic. sed pœnæ.* Hic addendum, Socio criminis accusati fidem non habeni nisi jurato. *Clar. ibidem, versic. quarto.* An vulnerati accusatio oneret accusatum, vid. *Clarum ibid. versic. assertio vulnerati.*

ptionis arripiat, custodiæ [1] similitudinem (habita tamen dignitatis [2] æstimatione) patiatur: nec impunitam fore noverit licentiam mentiendi [3], cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo [4] supplicii. Nemo tamen sibi blandiatur objecto cujusli-bet criminis, de se in quæstione confessus, veniam [5] sperans propter flagitia adjuncti, vel [pro] communione criminis consortium [6] personæ superioris optans, aut inimici [7] supplicio in ipsa supremorum suorum sorte satiandus, aut eripi se posse confidens, aut studio, aut privilegio nominati: cum veteris juris auctoritas de se confessos, ne [8] interrogari quidem de aliorum conscientia finat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem, super conscientia scrutetur aliena. Dat. VIII. Id. Aug. *Ravennæ*, ASCLEPIODOTO & MARIANO CONSS. 423.

TIT. III.

DE EXHIBENDIS [9], ET TRANSMITTENDIS REIS.

Miles à præside captus, est magistro militum sub fida custodia remittendus. Bald.

1. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. Valentino Consulari Piceni.

SI miles [10] in provincia repertus crimen publicum commiserit, eum Rector provinciæ sub custodia constituat: atque ita, vel causæ meritum, vel [etiam] personæ qualitatem ad Magistrum militum referat. Dat. XII. Kal. Februar. *Mediolani*, VALENTINIANO, & VALENTE AA. CONSS. 365.

Non est quis in carcere ligandus antequam convincatur. Bald.

II. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P.P.

NUllus [11] in [12] carcerem priusquam [13] convincatur, omnino vinciatur [14]. Ex [15] longinquo si quis est acciendus, non prius insimulanti, [id est, accusatori,] accommodetur adsensus, quam [16] solenni lege se vinxerit, [& in pœnam [17] reciproci stylo trepidante recaverit.] Ei vero qui reducendus erit, ad disponendas res suas, componendosque mœstos [18] penates [19], spatium coram loci Judice, aut etiam Magistratibus sufficientium dierum non minus tamen triginta tribuatur, nulla remanente apud eum, qui ad exhibendum missus est, copia nundinandi [20]. Qui posteaquam ad judicem venerit, adhibita advocatione, jus debebit explorare quæsitum: ac tamdiu pati [21] cum accusatore fortuna retineri, donec repererit cognitio celebrata discrimen. Dat. III. Kal. Januar. *Constantinop.* GRATIANO A. V. & THEODOSIO AA. CONSS.

Nullus debet exhiberi, ut reus ad judicium, nisi præcesserit judicu mandatum. Salic.

III. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Drepanio Proconsuli Africæ.

NEminem [22] [in] judicio exhibendum esse præcipimus, nisi [23] de cujus exhibitione Judex pronunciaverit. Dat. P.P. Non. Februar. *Mediolani*, VALENTINIANO A. III. & NEOTHERIO CONSS. 390.

9 IX. *C. Theod. 2.* dixi ad *l. 48. ff. 3.*

10 *l. 2. C. Th. eod.* adde *l. 6. §. de jurisd. omn.*

11 *l. 3. C. Th. eod. Synops. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 35. cap. 16.*

12 Nemo criminis accusatus in vincula prius conjiciatur, quam convictus fuerit. Quod si etiam longo intervallo abest, non exhibeatur ante, quam actor inscripserit. Nam cum is inscripsit, tum deinde vel eum exhiberi oportet, vel requirendum fieri: data ei dilatione dierum, quantum satis erit ad res suas disponendas, non minus triginta. *Synopsis diff. cap. 16.*

13 *l. 5. ff. eod.*

14 Imo vinciri potest. *l. 1. vers. Interea §. tit. prox.*

15 *l. 7. §. de calumniatoribus.*

16 Vid. *l. 3. §. qui accusare.*

17 Pœna reciproci, pœna talionis. vid. *l. ult. §. tit. prox.*

18 *d. l. 3. C. Theod. eodem.*

19 Penates, *dict. lege 7.* Spatium ad mœstos penates componendos.

20 Id est, *cornutelæ.* adde quæ scripsi ad *leg. unic. §. de nundinis.*

21 Reus & simul in custodiam publicam conjiciendi. *leg. ult. §. titul. proxim.* vide *Clar. 5. sententiarum. §. ult. quæst. 18. versic. quando.*

22 *l. 4. C. Theod. eod.*

23 Vide exceptiones apud Accursium.

TIT. IV.

DE CUSTODIA [24] REORUM.

In cognitione causæ criminalu quando partes sunt præsentes debet statim de crimine queri, quod si accusator præsto non sit, reus custodiri debet loco lucido, nec torqueri, vel ferro nectı, vel à custodibus vexari.

1. Imp. CONSTANTIUS A. ad Florentium Rationalem.

IN [25] quacunque [26] causa reo exhibito, sive accusator existat, sive eum publicæ solicitudinis cura produxerit, statim debet quæstio fieri, ut noxius puniatur, innocens absolvatur.

†. Quod si accusator aberit ad tempus, aut sociorum præsentia necessaria videatur: id quidem debet quam celerrime procurari. Interea vero reum exhibitum non [per] ferreas [27] manicas, & inhærentes offibus mitti oportet, sed prolixiores catenas [28] [si criminis qualitas etiam catenarum acerbitatem postulaverit,] ut & cruciatio desit, & permaneat [sub] fida custodia. Nec vero sedis [29] intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed usurpara luce vegetari, [ac sublevari:] & ubi nox [30] geminaverit custodiam [in] vestibulis [31] carcerum, & salubribus locis recipi: ac revertente iterum die ad primum Solis ortum illico ad publicum [32] lumen educi, ne pœnis carceris perimatur: quod innocentibus miserum, noxiis non satis severum esse dignoscitur.

†. Illud etiam observabitur, ut neque his qui Stratorum [33] funguntur officio, neque ministris eorum liceat crudelitatem [34] suam accusatoribus vendere: & innocentes intra carcerum septa letho dare, aut subtractos audientiæ longa tabe consumere. Non enim existimationis tantum, sed etiam periculi metus Judici imminebit, si aliquem ultra debitum tempus inedia [35], aut quocunque modo aliquis Stratorum exhauserit, & non statim eum penes quem officium custodiæ est, atque ejus ministros capitali pœnæ subjecerit. Dat. Prid. Kal. Jul. *Serdicæ*, CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTIO CC. CONSS. 353.

24 *l. 9. C. Theod. 3. pars tit. 3. lib. 48.*

25 *l. 1. C. Theod. eod.*

26 Quum quis reus fit criminis, quodcunque tandem id fuerit, sive habuerit accusatorem, sive a publicis personis transmissus fuerit, statim quæstio fiat. Si vero panlum differri oporteat vel propter temporariam accusatoris absentiam, vel quia socii non adsint, interim ei tormenta non adhibeantur, nec ferramenta sint arctiora vel in parte interiori custodiæ includatur, sed particeps lucis esto. Nocte reverente in locis custodiæ humanioribus eum recipi oportet, ac illucescente die emitti, & solis lumine frui, ne fœpenumero etiam innocens in hisce tormentis perimatur. *vers. quod si accusat.* Non liceat autem custodibus inhumaniter eos tractare. Nam præses de salute sua periclitabitur, si hoc cognito, non statim capita custodiæ præpositis absciderit. *versic. Illud. Synopsis Basil. 60. tit. 1. ex tit. 35. c. 19.*

27 Ferreæ manicæ. 28 Catenæ prolixiores. 29 Carceris locus. Sedes intima, in qua tenebræ multæ, lux nulla aut paucissima. *Petrus Gregor. Syntag. 33. num. 10.* adde quæ dixi ad *l. 8. §. 9. ff. de pœnis.* 30 Nox geminat custodiam. 31 *Vestibulum*, carcer.

32 *Publicum* lumen quod cuivis patet. 33 *Stratorum*, Haloand. de quibus alias dixi.

34 Crudelitas stratorum adversus custodias, id est, reos custodia inclusos, *ut hic.* de eorum indulgentia in eadem vide *l. 8. ff. eod.* 35 Adde *l. 9. §. de Episc. and.*

Graviorii criminis reus debet a judice apud acta audiri, & si deliquisse convincatur, non statim puniri debet, sed conjici in custodiam, & rursus productus interrogari. Nam hæc dilatio nam judicum moderatorem reddit, ex Basilicis.

II. Idem A. & C. ad Eutagrium P. P.

SI quis [36] in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quo dignus clausiris carceris, & custodiæ squalore videatur, auditus apud acta, cum [37] de admisso constiterit, pœnam carceris sustineat: atque ita postmodum eductus [38] apud acta audiatur. Ita enim quasi sub publico testimonio commemoratio admissi criminis fiet, ut judicibus immodice sævientibus freni [39] quædam temperies adhibita videatur. Dat. III. Non. Febr. *Heraclæ*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO CC. II. CONSS. 354.

Carcer multorum debet esse separatus à carcere masculorum. Bald.

III. Idem A. Acindino P. P.

QUoniam [40] unum carceris conclave permixtos secum criminosos includit, hac lege sancimus, ut etiamsi pœnæ qualitas permixtione jungenda est, sexu [41] tamen dispares, diversa clausirorum habere tutamina jubeantur. Dat. Non. April. ACYNDINO & PROCULO CONSS. 340.

In AUTHENT. ut nul. judic. §. necessarium. col. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 9.

HOdie novo jure nullam mulierem pro pecunia fiscali, seu privata causa, aut pro crimine quolibet modo in carcerem mitti, aut includi, aut custodiri concedimus. Sed si pro fiscali aut privato debito pulsetur, per virum suum, aut quem alium legitime respondeat. Quod si noluerit vel respondere, vel persequi litem suam, legitime in rebus suis executio procedat. Si vero tale sit crimen, ut necesse sit eam custodiri: si quidem fidejussorem dare potest, ipsi creditur: si vero juraverit fidejussorem dare se non posse, juratoriam cautionem præstet de judicii observatione. Sed si crimen gravissimum sit de quo accusatur, in monasterium vel asceterium mittatur, vel mulieribus tradatur, per quas custodiatur. Judices autem qui hæc non servant, si majores sint, viginti librarum auri pœnam: si minores, decem solvant. Obedientes autem eu in præditu casibus, spoliati cingulo dentur in exilium.

IV. Imppp. VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. ad Probum P.P.

AD [42] Commentariensem [43] receptarum personarum custodia observatioque pertinet [44]: nec puret hominem abjectum atque vilem objiciendum esse Judici, si reus modo aliquo fuerit elapsus [45]. Nam ipsum [46] volumus hujusmodi [47] pœna consumi, cui obnoxius docebitur fuisse qui fugerit. Si vero Commentariensis necessitate [48] aliqua procul ab Officio egerit: Adjutorem [49] ejus pari jubemus invigilare cura, & eadem statuimus legis severitate constringi. Dat. III. Kal. Jul. *Constantii*, GRATIANO A. V. & PROBO CONSS. 371.

Causæ carceratorum debent velociter terminari. Bald.

V. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

DE [50] his [51], quos tenet carcer inclusos, id aperta definitione sancimus, ut aut convictos velox pœna subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Jubemus autem ut intra triceſimum [52] diem semper Commentariensis [53] ingerat numerum [54] personarum, varietatem [55] delictorum, clausorum ordines, ætatemque vinctorum. [Quod si hæc prætermiserit,] Officium [quidem] viginti libras auri ærario nostro jubemus inferre: Judicem vero desidem ac resupina cervice tantum titulum gerentem, extorrem imperata fortuna, decem auri libras multandum esse censemus. Dat. III. Kalend. Januar. *Constantinop.* GRATIANO V. & THEODOSIO I. AA. CONSS. 380.

Græca constitutio Justinianı hic deest. Ejus quædam pars à Tribuniano jam posita fuit in l. 22. supra de episcopali audientia, sed integrior, & prolixior, quæ hic esse debuerat, injuria temporum obliterata est. Ejus epitomen ex lib. 60. Basil. tit. 35. *& Antonio Augustino ita restituemus: nam multa idem Anton. Augustinus ad eam non pertinentia permiscuit.*

VI.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὑπάρχοις τῶν θείων παλατίων.

Ὀργάνα χρὴ ἐμποδὼν εἶναι φυλακῆ χωρὶς κελεύσεως τῶν μεγάλων δεσποτῶν ἢ τῶν κτ' τόπον ἀνδικων.

§. 1. Χρὴ ὁ τὸ ἐπίσκοπον κτ' τέρφειν ἢ ὠφελοκοδίω ἐπισκέπτεσθαι τὰς ἐν φυλακῇ, ἀφ' τι ἐνεκλείσθησαν. ἢ εἰ μὲ ἄδικοι εἰσὶν, ἐῶσι κ. ἡμερῶν, ἀνάλογος αὐτὰς ἢ σωφρονιζομένους, ἢ τοῖς δεσπότοις παρακαλοῦμεν, ἢ ἐὰν μὴ φαίνῃ ὁ δεσπότης, λύειν αὐτὰς. εἰ ὁ ἐλαθόμενος εἰσὶν ἐπὶ ἀπαξίᾳ. κατηγόρμοι, ὠφελοῦσι κελεύειν αὐτὰς, ἢ ἐὰν ἄλλης δίκης αἰτίας ὠφελεῖν αὐτὰς ἐγκυνητὰς, εἰ ὁ μὴ ἔχων ἐγκυνητὰς, εἰ μὲ ἐπὶ ἐγκλήμασι κατηχεῖν (χωρὶς φόνου) εἰς τοῦ αὐτὰς κελεύειν. εἰ ὁ κφαλικὸν ἐστὶ τὸ ἔγκλημα, εἴσω λ' ἡμερῶν.

§. 2. Ἐὰν ὁ μὲ χρεία πολείου ὑπερθέσεως, μηδεμιᾶς παρέχοντος αἰτίας ἢ ἐκκλησιάσμου

Latinè Antonii Contii.

NEminem [56] oportet injici custodiæ absque jussione magnorum magistratuum [57], aut locorum [58] defensorum.

§. 1. Oportet autem episcopum [59] per quartam feriam [60], aut *parasceuen* inquirere eos, qui sunt in custodia, quam ob causam inclusi sint, & siquidem servi sint, intra vingiti dies emittere eos, vel castigatos, atque [61] etiam dominis redditos, aut si non appareant eorum domini, solvere ipsos. Si vero liberi sint pro [62] seditione [63] detenti, confestim [64] judicare ipsos, vel si pro alia quacunque causa, siquidem non habeant fidejussores, & pro criminibus detinentur, excepto crimine homicidii, statim eos judicari, si vero capitale crimen sit, intra triginta dies.

§. 2. Si vero [65] majore postea dilatione necessaria existente, is, qui detinetur, non præbeat causam, committatur [66] suæ [67] juratoriæ cautioni,

36 *l. 2. C. Theod. eodem.* Goth. Declarationem hujus l. vid. apud Zanger. *de tortur. recor. cap. 5. num 71.* Ans.

37 *l. 2. §. tit. prox.*

38 Educuntur ex carcere custodiæ apud acta.

39 Freni temperies judicibus severis injicienda, ne quem temere in carcerem conjiciant, vel conjectum detineant, vel damnent.

40 *l. 3. C. Theod. eod.*

41 Mulieres à masculis in carcere separandæ. adde *l. 1. §. divortio facto.*

42 *l. 9. C. Th. eod. 3. Reg. 20. act. 16. & 17. quæst. 4. cap. definitur. 35.*

43 *Commentariensis*, qui in commentarium custodias refert ὑπομνηματογράφων. 60. *Synopsf. 35. cap. 21.*

44 *l. 2. ff. eod.*

45 Fugiens certe ex carcere publico, delictum conficeri intelligitur: ideoque, etii criminis innocens, punitur. *l. 13 ff. eod.* Quid qui vinculis ruptis, aut effracto carcere, ostiove aperto, aufugit? capitaliter puniri negant Interpretes: Sed nec eum qui aufugere conatus est, nec aufugit, quive non legitime in carcerem conjectus est. *Clar. 5. sentent. §. ult. quæst. 2. vers. Tertio autem.* Quid, si antequam in carcerem conjceretur, accusatus aufugit? Hujusmodi fugam facere indicium ad quæstionem negant: quin spontanea præsentia ejus fugam purgari existimant. vide *Clar. dict. loco, vers. fuga.* Quid fuga militis ab exercitu? alias dixi. adde de fuga, *leg. 1. §. de servis fug. Novell. 53. cap. 4. l. 15. §. de probat. leg. 7. §. 2. de suspect. l. 28. in fin. ff. de bon. libert.*

46 Idem in judice: si pecunia accepta reum absolvit. *Paul. 5. sentent. 16. §. 12.*

47 *Commentariensis*, cujus dolo vel negligentia custodia evadit, eandem pœnam sustinet quam is qui effugit, sustinere potuit, *ut hic.* Negligentia tamen substituti, commentariensi non est capitalis. *vers. Si vero §. eod.* vid. *Bass. c. 4. de comment. vid. Clar. 5. sent. ult. quæst. 68.* Eodem modo judex cujus dolo reus legitimam pœnam evasit, pœnam quam absolutus pati debuit, sustinet. *Paul. 5. sentent. 16. §. 12.* Quid si Commentariensis mulierem in custodiam conjecta abutitur? suspendio dignum esse putant. vid *Clar. 5. sent. §. Forneator, vers. cum carcerata.*

48 Negligentia adjutoris Commentariensis, pœnam Commentariensis justa ex causa absentis elevat.

49 *l. 6. C. Th. eod.*

50 Deest hic sententia integra, vide *d. l. 6.* 51 Diu Custodias in carcere detineri non oportet: sed cito vel absolvi, vel puniri. *Synopf. Basil. 60. tit. 35. c. 21.* 52 Commentariensis intra trigesimum diem debet numerum & quantitatem custodiarum præsidi inculcare. Græci *lib. 60. Basil.* ita interpretantur καὶ ἐκάστην ἡμέραν ἕως. λ. ἡμέρας. 60 *Ecl. 35. c. 21.* id est, per singulos dies usque in trigesimum diem. vid. *Cujac. c. 10. de præscript.* 53 Ὑπομνηματογράφων. *Syn. ibid.* 54 Τῶν γνώσεων τῶν ἐκκλεισμένων, notitiam incluforum. *Syn. ibid.* 55 Ποιότητος. *d. c. 21.* id est, qualitatem. 56 *Synopf. d. c. 21.* 57 Adde regiæ urbis. *Synopf.* 58 *Subaudi* in provinciis. *Synopf.* Porro loci defensores, ἐκδικοὶ καὶ στρατοί. 59 *l. 22. §. 1. §. de episc. and.* 60 Καὶ τὰ παράδοσιν. alii κατὰ τετράδα. *Ecl. d. loco*, dixi ad *d. §. 1.* 61 Καὶ τοῖς, alii legunt, ἢ τοῖς. *Ecl. d. loco.* 62 Ἐπὶ ἀταξίᾳ. *Syn.* 63 Ἐπὶ ἀπαξίᾳ, Græci hic ἐπὶ ταξίᾳ. *Ecl. ibid.* 64 Seditionis causa moram non recipit. *l. 6. §. 9. ff. de injusto.* 65 Vid. *Cujac. 20. obs 13.* 66 Vid. *Cujac. d. loco.* 67 Ἐχεμυθίᾳ. *Synopf.*

δοθῆναι αὐτῷ ἐπὶ ἐξωμοσίᾳ, ἵνα τὸ ψηφ⊙. γβιν᾽ καὶ αὐτὸς ἐὰν ἀπολειφθῇ. ἐὰν ὁ φόνος ἐστὶν εἰ μὲ λαπὸ ἀναφορᾶς δημοσιούντων εἴτω ἐξ μιλιῶν κρίνεσθαι εἰδότων τ δημοσιούντων ὅτι ἐὰν ψεύσων᾽ τῇ αὐτῇ ὑπόκειτ᾽ πιμωρίᾳ. εἰ ὁ τὴς ἐγκλ⊙μβ⊙. αὐτῶν χάρτης τ ὀνοχῆς, δίδοῦσιν αὐτὸν ὑπὸ ἐγγύας. ἢ ἐὰν μὴ δύπορῇ ἐγγυητὰν, μενέτω μ᾽ ὁ τῦ δέσμωτηρίῳ, τίμιοσθαι δὲ τὰ δίκαια ὑπὸς ὀνιαυτῦ.

§. 3. Προλήψεως δὲ πας᾽ αὐτῦ γβυομβίης ὡς ὑπαδύβιο⊙ ἐίναι αὐτὸν ὁ τῇ φρυρᾷ, ἕως ὅτε παιρασθῇ ἢ δίκη. εἰ ὁ ψηφ⊙ χάρτης πρὸ τ ἐγκεκλεισμένων, ὀκνοδάζεσθ᾽ αὐτὰ, εἴτε σωματικὴ ἐστὶν, εἴτε χρηματικὴ.

§. 4. In pecuniaria condemnatione potestatem habentibus cedere 3 bonis. § 5. Episcopis 4 monentibus præsides, sciturosque se, & officium suum illaturos decem libras. §. 6. Habentibus etiam Episcopis potestatem deferendi principi, negligentiam (hisce in rebus) præsidum.

1 Vid. *l. 7. 14. ff. de accusationib.*

2 Annus datur causis criminalibus custodiarum finiendis, *ut hic*, biennium, quotius rei causam non dicunt ex carcere. *l. ult. ff. ut intra cert. tempus.*

3 Ut ff. *qui bonis cedere.*

4 Vide quædam in editione Nivelliana ex Paratitlis Græcis & Theodoro Hermopolita.

TIT. V.

DE PRIVATIS 5 CARCERIBUS INHIBENDIS.

Privati carceris crimen committentes, afficiendi sunt ultimo supplicio, & datur facultas judici de hoc crimine inquirendi. Salic.

1. Imp. ZENO A. Basilio P. P.

IUBEMUS 6, nemini penitus licere per Alexandrinam splendidissimam civitatem, vel Ægyptiacam diœcesim, aut in quibuslibet imperii nostri provinciis, vel in agris suis, aut ubicunque domi privati carceris exercere custodiam, viro Spectabili pro tempore Præfecto Augustali, & viris clarissimis omnium provinciarum Rectoribus datis operam semperque futuris in speculis, ut sæpe dicta nefandissimorum hominum arrogantia modis omnibus opprimatur. Nam post hanc saluberrimam constitutionem, & vir Spectabilis pro tempore Præfectus Augustalis, & quicunque provinciæ moderator, majestatis 7 crimen proculdubio incursurus est, qui cognito hujusmodi scelere, læsam non vindicaverit majestatem. †. Primatibus 8 insuper officiorum ejusdem criminis laqueis constringendis: qui simul atque noverint memoratum interdictum facinus in quocunque loco committi, proprios Judices de opprimendo nefandissimo scelere non protinus curaverint instruendos. Nam illud perspicuum est, eos, qui hoc criminis genus commiserint, etiam pro veterum legum, & constitutionum tenore, tanquam 9 ipsius majestatis 10 violatores ultimo 11 subjugandos esse supplicio. Dat. Kal. Jul. *Constantinop.* LONGINO V. C. Cons. 486.

Notatur hic deesse Græca constitutio. Ejus epitomen Latinè ediderat Contius ex lib. 60. Basil. tit. 55. *interprete Cujac.*

5 IX. *C. Theod.* 11. 6. *Harm.* 14. *c. περὶ ἰδιωτικῶν φυλακῶν, l.* 23. *ff. de episcop. aud. l.* 9. §. 2. *ff. ad l Aquil.* excipe *l.* 25. *ff. de adult. l.* 224. *ff. de verb. signif.*

6 *Synops. Basil.* 60. *titul.* 35. *& tit.* 55. *cap.* 1.

7 Ἰσοσυλίας, 60. *Ecl.* 35. *ex tit.* 55. *cap.* 1.

8 Primates officiorum.

9 *l. un. C. Theod. eod.*

10 Καθεστώτων. *Ecl. d. loco.*

11 Pœna privatorum carceres habentium, *ut hic*, est & alia in *l.* 2. ff. *cod.* hanc legem quidam extendunt ad judices qui quæstioni subjiciunt immeritos seu non torquendos. dixi ad *l.* 16. ff. *de quæst.*

12 Ad Menam P. Prætorio. vid. *Cujac. hic.*

13 Prima pœna. 6. *Harmenop.* 14. *d. loco.*

14 Altera pœna.

15 *d. l.* 23. ff. *de episc. aud.*

TIT. VI.

SI REUS 16, VEL ACCUSATOR 17 MORTUUS 18 FUERIT.

1. Epitome ex lib. 60. βασιλ. titul. 56. cap. 1.

SI miles λειποτακτὴς 19, (id est, desertor militiæ,) decesserit, solvitur 20 crimen.

Possunt plures de eodem crimine accusari in uno libello: & uno mortuo pendente processu, nihilominus durat instantia quoad reliquos. Bald.

II. Imp. ANTONINUS A.

ETsi Marcellus, qui crimine falsi 21 postulabatur, vita functus est, ac per hoc crimen in persona ejus sit extinctum, accusatio 22 tamen non est abolita: cum tam uxorem ejus, quam 23 te eodem crimine postulatos esse proponas. P. P. VII. Kal. Octobr. LÆTO II. & CEREALE Cons. 216.

Morte accusati liberatur accusator à prosecutione criminis instituti. Salic.

III. Idem A. Proculo.

SI is, quem homicidii 24, seu cujusvis criminis postulasti reum, vita functus est, frustra ob pœnam desertæ 25 accusationis conveniris: cum morte ejus crimen cum pœna sit extinctum, ac per hoc tibi adempta est necessitas actusationis. P. P. IV. Kal. Octobr. *Romæ*, SABINO, & ANULINO Cons.

16 *l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. ff. cod. l.* 3. *l.* 6. *ff. de public. judic. l.* 15. §. 3. 4. *ff. ad Turpill.*

17 *l. ult. vers. idem observatur. ff. cod. l.* 13. *ff. de publ. jud.*

18 LX. *Ecloga.* 36. *lib.* 59. *cap.* 2. Morte rei crimen extinguitur excepto crimine majestatis, proditionis, & insidiarum contra principem. *Ecloga. d. loco, c.* 12. *l.* 20. *ff. de accusat.* repetundarum. *hic l.* 20. peculatus & de residuis. *l. ult. ff. peculatus.* mariti ab uxore veneno interfecti. *l.* 9. *in fin. ff. de jur. fisc.* hæreseos. *l.* 4. §. 4. ff. *de hæret. & Manichæis.* ὑποχρεώσεως, *l.* 4. §. *de apost.* sui ipsius interfectoris. vid. *Clar. ff. sent.* §. *ult. quæst.* 51. *vers. quæro nunc & seq.* & breviter. In quibus casibus pœna amissionis bonorum est imposita à lege, ipso jure potest de eo crimine tractari contra heredes, ad bonorum & fructuum inde perceptorum confiscationem. In causis vero pecuniariis, si lis contestata. *Clar. ibidem versic. scias etiam.* Quid, in cadaver mortui potestne judex aliquid statuere, vel ut suspendatur, vel ut exuratur? Quidam negant statui id posse: Sed tamen fatentur contrarium observari, & exempla simul apud Gallos, Castellanos, & Italos extare. *Clar. ibid. versic. sed hic incidenter.* Nequaquam vero delicto defuncti heredes obstringi, ultra vires hereditarias: multo minus pœna corporali puniri. *Clar. ibid. vers. ulterius, & versic. scias tamen.*

19 De reo desertæ militiæ. 20 Imo non solvitur. *l.* 4. ff. *de re milit.* 21 De reo criminis falsi. 22 Morte rei crimen extinguitur, at non accusatio. 23 Plures eodem libello de eodem crimine accusari possunt. 24 De reo homicidii seu cujusvis criminis mortuo. 25 Mortuo reo, accusator juste accusatione desistit, *ut hic*, & *l.* 15. §. 3. *ff. ad Turpillian.*

Etiam eo mortuo, qui fabricavit falsum instrumentum, si quis illo instrumento utatur scienter, potest accusari de falso. Bald.

IV. Imp. ALEXAND. A. Veronitiano.

SI (ut proponis) causa pecuniaria 26 ad emolumentum tuum spectat, licet Anianus cui falsi 27 crimen auctor tuus intendebat, vita functus sit: non prohiberis, si quis adversus te instituere. Quamvis enim in persona principalis rei morte subducti jam subsistere non possit; tamen si 28 quis illo uti voluerit, intelligit se periculo criminis esse subjectum. P. P. VI. Kal. Jan. ALBINO & ÆMILIANO Cons. 228.

26 *l.* 6. *ff. de publ. jud.*

27 De reo criminis falsi. *l.* 2. ff. *eodem.*

28 Etiam mortuo auctore falsi instrumenti, qui eo utetur, accusari potest.

V. Imp. GORDIANUS A. Rufino.

DEfunctis reis publicorum criminum, sive ipsi per se ea commiserunt, sive aliis mandaverunt 29, pendente accusatione, præterquam si sibi mortem 30 conscriverint, bona successoribus eorum non denegari notissimi juris est. P. P. VII. Kal. Novembr. PIO & PONTIANO Cons. 239.

29 De reis publicorum criminum.

30 De mandatore criminis alias dixi.

Si moritur accusatus, vel accusator appellatione pendente, finitur instantia etiam quoad bona.

VI. Idem A. Juliano.

SI quis cum capitali 31 pœna, vel deportatione damnatus esset, appellatione 32 interposita, & in suspenso constituta, fati diem functus est, crimen morte finitum est. Idem observatur, & si accusator 33 pendente appellationis tempore ultimum diem obiisset. Sin autem relegationis pœnam sustinuit, & in parte bonorum damnatus appellatione usus est, etiam post mortem ejus nihilominus appellationis ratio examinabitur: cum desideretur, utrum valeat necne particularis publicatio. P. P. VI. Kal. Aug. GORDIANO A. & AVIOLA Cons. 240.

31 Morte naturali, non adficta in reatu, capitale crimen extinguitur. adde *l.* 2. ff. *qui testam. fac.* ut in reatu Libonis apud Tacit. *lib.* 2.

32 Vid. *l.* 3. ff. *pendente appell.*

33 *l.* 3. *in fin. ff. de accusat. l.* 1. *in fin. ff. ad Turpill.* adde *l.* 10. ff. *de officioso.*

TIT. VII.

SI 34 QUIS IMPERATORI 35 MALEDIXERIT.

Ex levitate, vel insania maledicens Principi, non punitur, sed si per injuriam, Principis est æstimatio, utrum, & qualiter puniatur, quod facit ex causis, & personis. Bald.

1. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

SI 36 quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia 37 turbulentus obtrectator *temporum* [nostrorum] fuerit; eum pœnæ nolumus subjugari, neque durum aliquid, nec asperum [volumus] sustinere: quoniam si 38 id ex *levitate* 39 processerit, contemnendum est: si ex *insania* 40, miseratione dignissimum: si ab *injuria*, remittendum 41. Unde, integris omnibus, hoc ad nostram scientiam referatur, ut ex personis hominum dicta pensemus, & utrum prætermitti, an exquiri debeant, censeamus. Dat. VI. Id. Aug. *Constantinop.* THEODOSIO A. III. & ABUNDANTIO Cons. 393.

34 IX. *C. Theod.* 4. vid. *l.* 7. §. 3. ff. *ad l. Jul. majest. c.* 22. *Can. Apost. cap. paratus.* 23. *quæst.* 5. *Exod.* 22. *vers.* 28. *Numer.* 16. *& 12. Act.* 23. *& Prov.* 17. *& 20. Epistol. ad Tit.* 3. 1 *Corinth.* 10. *& 6. Harm.* 14. *Paul.* 5. *sent.* 29. §. 1. *in fin. Tacit. lib.* 1. 60. *Basil.* 36. *c.* 13. *Cujac. hic.* 10. *observ.* adde & 5. *Decret.* 26. *de maleficiis.*

35 Quid si quis in Curatorem aut consiliarium regis aliquem, aut eorum Curia verbis injuriosis quis sit usus? vid. Arrestum apud *Tap.* 8. *Arrest.* 3. *Arrest.* 6. 7 8. Goth. Adde Farinac. *de var. criminib. quæst.* 105. *inscript.* 10. Menoch. *de arbitr. Jud. Cas.* 377. ANS.

36 *l. 1. C. Th. ad.*

37 De temulentia & vino adde *l.* 12. *in fin. prin. ff. de cudoff. l.* 11. §. 2. *ff. de pœnis l.* 6. §. 7. ff. *de re mulit.* adde *Bellerisa cap.* 3. *in fin. n.* 15. *Clar.* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 60. *num.* 7. *Anchar. num.* 2. §. 13.

38 *d. l.* 1. *Harmen. d. loco.*

39 Κεφάτητ@, *Zonaras & Harm. d. loc.*

40 Ἐξαυλεῖ *Harmen. d. loco.* 1. *ex simplicitate*; & male: legendum est ἐξαδικίας: sic apud Zonaram & ἐξαυλισμ⊙. *furioso* dixi ad *l.* 13. *ff. de offic. præsid.*

41 Id est, condonandum, facit *l.* 2. ff. *de reb. cred.* ἐξαφίησι συγχώρησις. *Harm. d. loco.* Simile quiddam est Titi apud Xiphilinum in *Tito. Nemo*, inquit, *me injuste adficere, vel insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago quod reprehendi merear. ea vero quæ fiunt de me dicuntur, prorsus neglego.* Ad eundem modum Julianus injurioso poëtæ Agamemnoni ignoto, *Libanius epist.* 6. Cæterum sunt qui hoc verbum *Remittendum*, ita accipiunt, ut intelligant reum majestatis *remittendum ad principem*: male tamen meo judicio. vid. *Papon.* 2. *Not. c. de crime de leso majest.*

TIT. VIII.

AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS 42.

Si Judex contra constitutiones pronunciasse dicatur.

1. Imp. ALEXAND. A. Paulino.

ETiam ex aliis causis Majestatis crimina cessant meo sæculo: nedum etiam admittam te paratum accusare Judicem propterea 43 crimine majestatis, quod contra constitutionem meam [eum] dicis pronuntiasse 44. P. P. III. Id. April. MAXIMO II. & JULIANO Cons. 224.

42 Dixi ad XLVIII. D. IV. adde *Menochium* 2. *de arbit. judic. casu* 377.

43 Judicare contra leges principum non est crimen læsæ majestatis, sed reprehendarum, si judex pecunia corruptus judicet. vid. *l. ult. ff. ad leg. Jul. repetund.* stellionatus, & falsi, si sine pecunia. *l.* 1. §. 3. ff. *de falsis.* Civiliter etiam tenetur judex eo casu. *Inst. de oblig. quæ quasi ex delicto.*

De jurejurando.

II 45. Idem A. Faustiniano.

ALienam sectæ meæ solicitudinem concepisti, quasi crimen majestatis sustineres, si servo tuo iratus 46 [esse] non perseveres, quod semper te facturum inconsulte juraveras 47. P. P. III. Non. Febr. JULIANO II. & CRISPINO Cons. 225.

44 Similis est *lex* 2. ff. *de rebus creditis* & altera Alexandri *l.* 5. ff. *famil. erciscæ.*

Si crimen non probetur.

III. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. U.

SI quis 48 alicui majestatis crimen intenderit, cum in hujusce modi re convictus, minime quisquam privilegio 49 dignitatis alicujus à strictiore inquisitione defendatur: sciat se 50 quoque tormentis esse subdendum, si aliis manifestis indiciis accusationem suam non potuerit comprobare, cum eo, qui hujusmodi esse temeritatis [reus] deprehenditur. †. Illum quoque tormentis subdi oportet, cujus consilio 51, atque instinctu ad accusationem accessisse videbitur, ut ab omnibus commissi consciis institutа vindicta possit reportari. P. P. Kal. Januar. VOLUSIANO & ANNIANO Cons. 314.

45 Huc refert quod Papinianus scribit 22. *Africt. num.* 22. apud Gallos læsæ majestatis esse crimen a rege ad alium principem appellare.

46 Vid. *l.* 48. ff. *de reg. jur.*

47 Perjurio per nomen principis non contrahitur crimen læsæ majestatis. facit *l.* 2. ff. *de reb. cred.*

Etiam de tormentis.

IV. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIANUS AAA. ad Olybrium P. U.

NUllus 52 omnino, cui inconsultis, ac nescientibus nobis fidicularum 53 tormenta inferuntur, militiæ vel genetis, aut dignitatis defensione uti prohibeatur: excepta 54 tantum majestatis causa, in qua sola omnibus æqua conditio est. Datum VIII. Id. Jul. VALENTINIANO N. P. & VICTORE Cons. 369.

48 *l. un. C. Theod. eod.*

49 Cum de crimine majestatis quæritur, nulla dignitas à tormentis eximitur, *Paul.* 5. *sent.* 29. §. 2. *in fin. l.* 4. *in fin. l.* 7. *ff. ad l. Jul. majest. l.* 16. ff. *de quæst. l.* 10. §. 1. *ff. de quæst.* Ammian. 19. *ubi majestas pulsata defenditur, à quadrimino vel cruentis nullam Cornelias leges exemere fortunam.* Chrysost. *Homil.* 13. ὅτι δὲ ἡ κακουργίας ἀξίωμα οὐ φείδεται. 50 Qui crimen læsæ majestatis probavit semiplene tantum, vel per indicia torquetur una cum accusato & instigatoribus accusationis, *ut hic*, & 60. *Ecloga.* 36. *c.* 16. 51 De instigatoribus accusationis. 52 *l.* 1. *C. Theod. de quæst. l.* 16. ff. *de quæst.* Goth. Explicat hanc l. Zanger. *de tortur. rerum cap.* 1. *num.* 71. ANS. 53 Fidiculas ob id dici Isidorus putat 5. *Etymol.* 27. quod eis rei in oculeo torquentur, ut fides inveniatur. Ungulas etiam vocari puto. Fidicularum meminit Prudentius in hymno περὶ στεφάνων. 54 Vid. *l.* 3. ff. *cod. l.* 16. ff. *de quæst.*

1 2 3 *C. Ne d. ad l. Corn. de sicar.* Quibus modis crimen majestatis admittitur.

2 *Privati, barbari, &c. 3. C. Pro. terum* nomine intelligit paganos non milites.

3 Quid? Exteri in exterum principem num committunt crimen læsæ majestatis? Clarus negat 5. *sent.* §. *Iste majestatis* 11. *vers. undequaque* 1. adde *Clem. pastoralis, ubi gloss. in verbo, non sunt, de regular.* Quid clerici, quos putant ab imperio clericatu, subditos Principis sui esse definere? Negant doctores committi ab iis dem crimen læsæ majestatis: quod fallum esse censeo. Ideoque merito Principes contrarium observant. *Clar. d. loco. vers. hinc infertur.*

4 Factio scelesta; adde *Faul.* 5. *sent.* 29 §. 2.

5 Sacramentum factionis fuscipere, dareve.

6 Vid. *Clar.* 5. *sent.* §. *Iesæ majestatis* 11. *vers. ad. Quero etiam megando.* vid. *Mynsin. 5. resp.* 44.

7 VI. *Harm.* 6.

8 Senatus pars corporis imperatorii, & econtra, *l.* 8. *ff. de dignitatib.*

9 *Harmen. d. loco.* Duces exercituum intelligit Paponius 2. *Nota n.c. de crime de lesi majesté.*

10 Primum speciale criminis læsæ majestatis. Nuda voluntas hic punitur, vide quæ scripsi ad *l.* 18. *ff. de pœn.* adde *Clar. d. loco. versic. sciat autem. l. ult. ff. cod.*

11 Prima pœna reorum læsæ majestatis mors. *l.* 3. *ff. cod.* §. 3 *Instit. de publ. jud.* confectudine quorundam locorum solent in partes secari. *Clarus d. loco vers. sed quæro.* Remissum tamen legimus hoc crimen aliquando. vide *Papon. 22. Arrest. 1. num.* 3.

12 Pœna secunda confiscatio bonorum omnium, quæ ipso jure fit, licet non fortiatur effectum ante sententiam. adde *l. ult. ff. cod. l. ult. ff. de bon. proscr. 6. Harmenop.* 14.

13 Secundum speciale. adde §. *ff. cod.* Quid filiæ? vid. §. 3 *ff. eodem.* Quid filii naturales? idem quod in filiis legitimis communis opinio apud *Clar. d. loco. versic. sed nunquid.* Quid si legitime concepti sunt & nati ante delictum? Communi opinione apud *Alcint. conf. 467. n. 7.* negatur hanc legem ad eos pertinere: sed ad conceptos & natos post patris damnationem, ut feliciter eis denegetur legitima. *Clar. d. loco, vers. fuit etiam.* Quid nepotes ex filiis? ad eos etiam pertinet hæc constitutio, non tamen ad pronepotes. *communis opinio. Clar. d. loco, vers. præterea.* Quid masculi ex filiabus? Idem esse volunt, sed non ultra filios id extendi. *Clar. d. loco.* Illud adjiciendum est, hanc pœnam communi opinione ad eos tantum pertinere, qui in ipsum principem committunt, non adversus eum qui superiorem aliquem recognoscit. *Clar. d. loco. vers. unum tamen.* adde *Cic. epist. ad Brutum* 15. 14 Vide quæ scripsi ad *l.* 26. *ff. de pœnis.* vid. *Capitolin. in Marco Antonino.* 15 Exempla criminis hereditarii metuuntur: & quidem præsumptione quadam. de qua vid. *Alciat. 1. præsumpt.* 24. 16 Imo non omnium. *l.* 9. *ff. cod.* 17 Tertium speciale, de his qui supplicant pro læsæ majestatis reo. 18 Pœna supplicantis pro reo majestatis. 19 Quartum speciale de filiabus. 20 Mitius agitur cum mulieribus, quam cum masculis, hoc est, mitius puniendæ, vid. *Tiraq. de pœn. causa* 9. *l* 38. § 7. *ff. de adult. l.* 6. *ff. ad l. Jul. peculat.* 21 Sexus infirmus minus audere præsumitur. 22 Quintum speciale de emancipationibus, dotibus, donationibus *l.* 6 §. *ff. cod.* adde & de solutionibus reo factis, *l.* 8 *ff. cod.* 23 *l.* 31. *in fin. ff. de donat.* 24 Sextum speciale de uxoribus. 25 Septimum speciale de satellitibus: vide quæ notavi ad *Nov.* 117. *c.* 8. 26 Octavum speciale de conjurationis ac criminis læsæ majestatis inficiebus. Est vero exceptio ad *l.* 10. §. *de testib. l. ult. §. de accus.*

27 Ignoscitur interdum reo se offerenti. vid. *l.* 13. *ff. de custod.* 28 Novum speciale Crimen majestatis post mortem objicitur, de qua vid. *l.* 7. *l. ult. l. ult ff. cod. l.* 6 §. 11 *ff. de injust. l.* 1. §. 3. *ff. de suis. l.* 20 *ff. de Accusat.* §. 5. *Inst. de heredit. quæ ab intest.* 60. *Ecl.* 36. *c.* 20. *& c.* 12. Quinquennio tamen id præscribi posse putant. vid *Clar. d. loco. vers. Item in fin.* 29 Vid. *l* § 4. §. *cod* 30 Vid. *l.* 7. §. *cod.*

31 Vid *l* 6. *in fin. ff. cod.* 32 *Depitani*, alii *Epigrani.* vid. *Cujac 6. obs.* 19. *in fin.* 33 Et genere Avidii, Cassii 34 Imo D. Marcus Drunciano pepercit. vid. Capitol & Volcatum Gallicanum. *Drunciani* hic non esse legendum Cujacius monet, *d. loco.* 35 Decimum speciale, Servi torquentur in dominum majestatis accusatum, de quo *l* 6 § 2. §. *cod. l.* 1. §. *de quæst. vid. l.* 1. 2. 3. 4. *C. Th Ne prater crimen majest. servus dominum, vel patronum libertus seu familiares accusset.* 36 Dixi ad *l.* 6. §. *cod.* 37 Privatus

Quibus modis hic crimen admittitur, & de ejus pœna. 1. *De filiis damnatorum.* 2. *De his, qui pro illis supplicant.* 3. *De filiabus damnatorum.* 4. *De emancipatione, & rerum alienatione.* 5. *De uxoribus damnatorum.* 6. *De satellitibus, conscriis, ministris, filiisque eorum.* 7. *De eo, qui conjurationem patefecit.*

v. Impp. Arcadius, & Honor. AA. Eutychiano P. P.

QUisquis cum [1] militibus, vel privatis [2], vel barbaris [3] scelestam inierit factionem [4], aut factionis ipsius susceperit sacramentum [5], vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis [6], & consistorio nostro intersunt, Senatorum [7] etiam (nam & ipsi pars [8] corporis nostri sunt,) vel cujuslibet postremo, qui nobis militat [9], cogitaverit: (eadem enim severitate voluntatem [10] scelleris, qua effectum, puniri jura voluerunt) ipse quidem, utpote majestatis reus, gladio [11] feriatur, bonis ejus omnibus [12] fisco nostro addictis. §. 1. *Filii* [13] vero ejus, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus, (paterno enim deberent [14] perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarii criminis exempla [15] metuuntur) à materna, vel avita, omnium [16] etiam proximorum hereditate, ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egentes, & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta perveniant: sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solatium, & vita supplicium. §. 2. Denique jubemus etiam eos [17] notabiles esse sine venia, qui pro talibus unquam apud nos intervenire [18] tentaverint. §. 3. Ad *filias* [19] sane eorum, quolibet numero fuerint, Falcidiam tantum ex bonis matris, sive testata, sive intestata decesserit, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quam integrum emolumentum ac nomen heredis. Mitior [20] enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus [21] minus ausuras esse confidimus. §. 4. *Emancipationes* [22] [quoque] quæ à prædictis sive in filios, post legem dumtaxat latam, sive in filias fuerint collatæ, non valeant. *Dotes, donationes* [23], quarumlibet postremo rerum *alienationes*, quas ex eo tempore quolibet fraude, vel jure factas esse constiterit, quo primum memorati de inunda factione ac societate cogitaverint, nullius statuimus esse momenti. §. 5. *Uxores* [24] sane prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, ut quæ à viris titulo donationis acceperunt, filiis debeant reservare: tempore, quo usufructus absumtur, omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quæ juxta legem filiis debebantur: [&] Falcidia ex his etiam rebus filiabus tantum, non etiam filiis deputata [videatur.] §. 6. Id, quod de prædictis eorum [que] filiis cavimus, etiam de *satellitibus* [25] conscriis, ac ministris filiisque eorum simili severitate censemus. §. 7. Sane si quis in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, initam *prodiderit* [26] factionem, & præmio & honore à nobis donabitur. Is vero qui usus fuerit factione, si vel sero (incognita tamen adhuc) consiliorum arcana patefecerit [27]: absolutione tantum, ac venia dignus habebitur. Dat. Prid. Non. Septemb. *Ancyræ*, Cæsario & Atticо Conss. 397.

†. *In libro Aurelani sic in margine notatur, Ante has leges legitur à Bulgaro Græca constitutio. Sed alii non habent: quia Græca est. Sed ne quid Codici deesset, quod ad ejus restitutionem pertineret, adjiciendam existimavi legem ultimam ejusdem tituli βασιλικων, ut eam edidit, & interpretatus est Cujacius.*

De morte rei. 1. *De alienatione & manumissione.* 2. *De servis in dominum torquendis.* 3. *De morte rei.*

VI. * Ex lib. 6. Basilic. tit. 36.

MAjestatis rei etiam post [28] mortem tenentur, & confiscatur eorum substantia: & post mortem hoc crimen moveri incipit, & memoria defuncti damnatur, & res ejus heredibus auferuntur: nam ex eo tempore, quo hanc cogitationem subiit, propter cogitationem dignus est pœna. §. 1. Qui vero incidit in hoc crimen, neque [29] vendere potest, neque manumittere, neque ullo modo alienare, nec recte ei solvit debitor. §. 2. Sed & [30] servi in eum torquentur. §. 3. Et mortuo eo res ejus servantur, quia existente herede agi oportet.

De morte rei. 1. *De servis in dominum torquendis.*

VII. Paulus libro singulari de publicis judiciis.

MEminisse oportebit, si quid contra majestatem Imperatoris commissum dicatur, etiam [31] post rei mortem in crimen instaurari solere postea quam D. Marcus Drunciani [32], utpote senatoris, qui Cassiani furoris socius [33] fuerat, bona post mortem fisco vindicari jussit [34]: & nostro tempore multis heredibus ablata sunt. §. 1. In hoc item crimine, quod ad læsam majestatem Imperatoris pertinet etiam [35] in caput domini servi torquentur.

De morte rei. 1. *De servis in dominum torquendis.* 2. *De morte rei.*

VIII. Marcianus lib. 1. de publicis judic. ad legem Juliam Majestatis.

POst D. Marci constitutionem hoc jure uti cœpimus, ut etiam [36] post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit: ut convicto mortuo memoria ejus damnetur, & ejus bona successori ejus eripiantur: nam ex quo sceleratissimum quis consilium cepit, exinde quodammodo sua mente punitus [37] est. Sic & divi Severus, & Antoninus constituerunt, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare [38] neque manumittere eum posse: nec ei solvere [39] jure debitorem, magnus [etiam] Antoninus rescripsit. §. 1. In hac causa [40] in caput domini servi torquentur, *id est*, propter causam majestatis. §. 2. Et si decesserit quis: propter incertam personam successoris, bona observantur [41], si in causa majestatis fuisse mortuus arguatur: ut Severus, & Antoninus literis ad Rationales [42] missis rescripserunt. Dat. III. Non. Mart.

28 Dixi ad *l.* 7. §. 4. *ff. cod.*

29 Quod est contra regulam juris communis, *l.* 41 *ff. de solut. l.* 46. *ff. de jure fisci.*

30 Dictum est *l.* 6. §. 2. *ff. cod.*

41 *Sequestrantur.*

42 Vid. *l. ult. ff. de advoc. fisci.*

TIT. IX.

AD LEGEM JULIAM DE ADULTERIIS [43] ET STUPRO [44].

An mulieres accusare possint.

I. Impp. Severus [45], & Antoninus AA. Cassiæ.

PUblico judicio non habere mulieres [46] adulterii accusationem, quamvis de matrimonio suo violato queri velint, lex Julia declarat: quæ cum masculis jure mariti accusandi facultatem detulisset, non idem fœminis privilegium detulit. P. P. XIII. Kal. Aug. Laterano, & Rufino Conss. 198.

De lenocinio.

II. Idem AA. Cyro.

CRimen lenocinii [47] contrahunt, qui deprehensam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt [48], non qui suspectam [49] adulteram habuerunt. P. P. Kal. Jul. Anulino & Frontone Conss. 200.

De servis torquendis.

III. Imp. Antoninus A. Juliano.

NOn solum [verba] legis Juliæ de adulteriis coërcendis, sed etiam sententia, per quæstionem quoque servorum, sive ancillarum crimen admissum probare volentis, ad eorum tantum personarum servos [50] ei rei exhibendos pertinet, de quibus specialiter comprehendit, id est, mulieris, & patris ejus, non naturalis, sed justi dumtaxat, quos intra sexagesimum [51] diem ex dissolutione matrimonii numerandum, manumitti, vel distrahi prohibet, quorum dominis caveri præcipit, si defuncti fuerint in quæstione, vel facti deteriores, secuta absolutione. P. P. XV. Kal. Aug. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

De adultero occiso.

IV. Imp. Allxand. A. Juliano Proconsi. Narbo provinciæ.

GRacchus [52], quem Numerius in adulterio [53] noctu deprehensum interfecit, si [54] ejus conditionis fuit, ut per legem Juliam impune occidi potuerit: quod legitime [55] factum est, nullam pœnam meretur. Idemque filiis ejus, qui [56] patri paruerunt, præstandum est. Sed si legis auctoritate cessante inconsulto [57] dolore adulterum interemit, quamvis homicidium perpetratum sit, tamen quia, & nox [58], & dolor justus factum ejus relevant, potest in exilium dari. P. P. sine die, & consule.

De quinquennii præscriptione.

V. Idem A. Vadanti.

ADulter post [59] quinquennium quam commissum adulterium dicitur, (quod continuum numeratur) accusari non potest: easque præscriptiones [60] legibus reo datas auferri non oportet. P. P. Id. Jun. Maximo II. & Ælιano Conss. 224.

De marito accusante adulterii.

VI. Idem A. Sebastiano.

JUre [61] mariti adulterii accusare volenti, sexaginta [62] dies utiles [63] computantur: quibus in publico ejus facultas fuerit, apud quem reus, vel rea postulari potest. Et cum præterierint dies isti utiles, maritus quoque jure extranei agere potest. Et qui confidit accusationi, calumniæ [64] notam timere non debet: nam ad probationem scelleris Divi Parentes mei quæstionem de mancipiis eodem modo haberi permiserunt, quasi jure mariti ageretur. P. P. II. Id. Aug. Maximo II. & Ælιano Conss. 224.

De virgine violata.

VII. Idem A. Heruclano.

PRopter violatam virginem [65] adultam, qui postea maritus esse cœpit, accusator justus non est, & ideo jure mariti crimen exercere non potest, nisi puella violata [66] sponsa ejus fuerat. Sed si ipsa injurias suas adistentibus [67] curatoribus [68], per quos etiam negotia ejus gerenda sunt, prosequatur, Præses provinciæ pro debita tanto delicto, si probetur, severitate examinabit. P. P. XII. Kal. Jun. Maximo II. & Ælιano Conss. 224.

Ne eodem tempore adulter & adultera accusentur.

VIII. Idem A. Domno.

REos adulterii [69] duos [70] simul matrem & fœminam ea dem [71] causa fieri lex Julia de pudicitia vetat [72] sed ordine [73] peragi utrosque licet. P. P. Idib. Jun. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

De lenocinio.

IX. Idem A. Proculo.

CAstitati temporum meorum convenit, lege Julia de pudicitia damnatam in pœnis legitimis [75] perseverare. †. Qui autem adulterii damnatam, si quocunque modo pœnam capitalem [76] evase-

43 §. 4. *Instit. de pub. jud. 60 Ecl.* 17. *περι μοιχειας, Euchyse Clar.* 5. *sentent.* §. *adult.* vide XLVIII. D. V.

44 Adulterium quid differat a stupro, vid. *l.* 101. *ff. de verborum signif.*

45 Leges de moechis. SERVUM tulisse ait Dio in ejus v. & 300. millia mœchorum sub eo accusata.

46 Mulier lecti sui injuriam adversus virum persequi non potest: id est, de adulterio cum virgine aut vidua commisso virum accusare non potest. *6. Harm.* 2. §. 5. *Zonar. c.* 48. *Apost. Augustæ. de verbum Apost. ferm.* 4. cum aliena uxore hodie potest. *Novell.* 117. *cap.* 9. *Novell.* 134. *cap.* 10. potest etiam mulier in maritum retorquere crimen. *l.* 13. §. 5. *ff. cod.* olim repudiari etiam potuit, vel si impudice vixisset. vid. *Eusebium* 4. *c.* 17. Goth. Secus Jure Canonico *c.* 4 *nemo* 32. 9. 4. *c.* 20. *apud not. & cap. ult. quæst.* 5. vid. Wurmser. *præst. tit.* 36. *obs.* 7. *num.* 3. Ans.

47 Harmenopulus dicit cæsos relegari. 6. *tit.* 2. *in fin.*

48 *l.* 2. §. 2. *in fin. l.* 29 *ff. cod. Paul.* 2. *sent.* 26. §. 2. Idem Paulus apud Rufinum *tit.* 4. *collat. leg. Mosaic.*

49 *l.* 30. *vers. In primis. ff. cod. l.* 26. *ff. cod. l.* 34. §. 1. *ff. de ritu.*

50 *l.* 12. §. 1. *ff. qui & à quibus manumiss.* Servi mulieris de adulterio accusatæ, sed & patris mulieris torqueri possunt adulterii detegendi causa: nec possunt intra sexagesimum diem dissoluti matrimonii alienari vel manumitti, ne alioquin pereat adulterii probatio.

51 Vide *l.* 6. §. *cod.*

52 Adulterum noctu deprehensum marito impune licet occidere: sed & si filii ejus ei obtemperantes occiderint, extra noxam sunt. Quod si præcipiente lege hoc non facit maritus, ignoscitur ei, quia & noctu deliquit, & facti dolore permotus, ideoque tantum relegatur. *Syn. Basil. 60. tit.* 37. *c.* 45.

53 LX. *Eclog.* 37. *c.* 44. *ἐν συμπλοκῇ.*

54 Non omnem adulterium licet interficere. *l.* 24. *ff. de adult.* 55 Vid. *l.* 151. *ff. de reg. juris:* facit *lex* 25. §. *de administ. tut.* 56 *Eclog. d. loco.* vid. *l.* 4 *ff. de reg. juris.* Seneca 1. *controv.* 4. *Vir fortis in bello manum perdidit, deprehendit adulterum cum uxore ex qua filium adolescentem habebat: imperavit filio, ut occideret. Non occidit, adulter effugit, abdicat filium.* vide eundem *Senec.* 1. *decl.* 4.

57 Vide *l.* 38. §. 8. *ff. cod.* 58 Nox & dolor justus factum elevant. 59 Adulter post quinquennium accusari non potest. *l.* 28 §. *cod. l.* 29. § 7. *ff. cod.* Adulterii actio intra quinquennium continuum tantum intenditur. 6. *Harm.* 2 & 60 *Ecl.* 39. *c.* 45. 60 Exceptiones legum auferri non oportet. 61 Intra sexaginta dies post repudium, hoc est, diremptum matrimonium, si uxorem adulteram vir accuset, calumniæ pœnam nihil est quod metuat, sin post sexaginta dies id faciat, calumniæ notam subit. *Syn Basil.* 6. *tit.* 2. §. 19. 62 Intra sexaginta dies à divortio vir jure mariti accusare potest, abinde jure tantum extranei. *l.* 3. §. *cod. l.* 11. § 6. *l.* 14. § 2. *ff. cod.* 6. *Harmenop.* 2. § 19. *Tacit.* 2. 63 *l.* 1. *ff. de diversis.* 64 Vid. *l.* 15. § 2 *ff. ad Turpill.*

65 Hanc vocem *virginem* quidam expungunt: Alii ita, *virginem quæ postea adulta esse capit.*

66 Rem paucis ita definio: Nemo potest agere de uxore, antequam sponsam eam haberet, violata. *l.* 13. *in fin ff. cod.* de sponsa violata potest sponsus agere. *d. l.* 13 §. 3 nisi alteri quam sponso nupserit. *l.* 11. § 6. *ff. cod.* maritus factus potest de ea violata, cum sponsa esset agere, non tamen jure mariti. *d. l.* 13. §. 6. ergo extranei potest? Extranei hodie non possunt. *l.* 30 *versic. extraneos. ff. cod.* alia quædam vide apud *Cujac 6. observ.* 16. & 20. *observ.* 16. 67 *Subsistentibus*, Hal. 68 *l.* 4. §. *de author. præstanda.* 69 Aliud in incesto. *l.* 7. *in fin ff. cod.* 70 *l.* 15. *in fin. l.* 39. §. 6. *l.* 32. *in fin. ff. cod.* 71 Ex diversa non vetatur. *d. l.* 32. *in fin.* 72 In Gallia id non servatur. vid. *Papon.* 11. *Arrest.* 9. *num.* 2. *in fin.* 73 Ut incipiat à quo velit. 74 Jurisconsulto dubitanti: de eo vid. Lampridium *in Alexandro.* 75 De quibus vid. *l.* 30. *in fin.*

76 Hinc colligunt, Alexandrum primum constituisse, ut adulterium capitale esset. vid. *d. l.* 30. *in fin.*

evaſerit, ſciens duxerit [1] uxorem [vel reduxerit [2],] eadem lege ex cauſa lenocinii punietur. P. P. VII. Kal. Febr. JULIANO II. & CRISPINO Conss. 225.

De pactis, de prævaricatione, de pretio pro comperto ſtupro accepto.

X. Idem A. Demetriano.

DE crimine adulterii paciſci [3] non licet, & par [4] delictum eſt accuſatoris prævaricatoris, & defugientis [5] veritatis inquiſitionem. †. Qui autem pretium [6] pro comperto ſtupro accepit, pœna legis Juliæ de adulteriis tenetur. P. P. V. Non. Majj. FUSCO & DEXTRO Conss. 226.

An maritus retentam in matrimonio accuſare poſſit.

XI. Idem A. Naruano.

CRimen adulterii maritum retenta in matrimonio uxore inferre non [7] poſſe, nemini dubium eſt. P. P. Kal. Septemb. ALEXAND. II. & MARCELLO Conss. 227.

In AUTHENT. ut lic. matri & aviæ. §. quia vero plurimas. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 8.

SEd novo jure [8] poteſt: & ſi accuſatio vera eſſe oſtendatur, tunc repudium mittere debet, & in ſcriptis eam accuſare debet. Si vero illam adulterii accuſationem maritus non probaverit, illa ſubjiciatur ſupplicio, quæ eſſet paſſura mulier, ſi accuſatio comprobata fuiſſet.

An ſententia lata contra adulterum noceat adulteræ.

XII. Idem A. Baſſo.

ETſi [9] crimine adulterii damnatus reſtitutus non eſſet, ut proponis, ſi tamen ſoror tua, cum qua adulterium commiſſum dicebatur, non eſt acculata: nec pœnæ nec infamiæ ſubjici potuit, & multo magis cum & accuſatorem vita eſſe functum proponas. P. P. Kal. Jun. SABINO II. & VENUSTO Conss. 241.

De abſente.

XIII. Idem A. Sylvano.

ADulteram, ſi poſteaquam crimen contra eam inchoatum eſt, provinciam exceſſerit, etiam abſentem [10] inter reos recipi poſſe [11], explorati juris eſt. P. P. Non. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO Conss 243.

De foro competente. De ea, quæ poſt adulterium nupſit.

XIV. Imp. GORDIAN. A. Aquiliæ.

SI dum in tuo matrimonio uxor tua eſſet, ſe adulterio polluit, in [12] ea provincia, in qua id [ipſum] factum eſt adulterium, more ſolito perſequi debes. Nec enim ab ea [13], quæ jam nupta [&] adulterium paſſa eſt, exordium accuſationis ſumi poteſt, ſi [14] denunciatio criminis nuptias non præceſſit. P. P. Non. Decembr. GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

De abſente. De milite.

XV. Idem A. Hilarino militi.

SI quondam uxor tua, antequam crimine adulterii accuſaretur, provinciam exceſſit, neque abſens accuſari poteſt [15], neque in [16] eam provinciam, in qua ſtipendium facis, tranſmitti jure deposcitur. Sane cum per occupationem militarem non licuerit accuſare eam, ſolenniter poteris. Nec enim tempus, quo muneribus militaribus occuparis [17], vindictam tibi, quam maritali dolore percuſſus depoſcis, debet auferre. P. P. IV. Id. Mart. ATTICO & PRÆTEXTATO Conss. 243.

In AUTHENT. ut nulli. § Si vero quis. col. 9. tit. 17. al. 1. Novell. 134. cap. 5.

SI vero crimina commiſſi occaſione latuerit, aut provinciam illam reliquerit, in qua deliquit, jubemus legitimus edictis à Judice vocari eum, & ſi non audiat, illa in eum procedere, quæ noſtris legibus ſunt definita. Si vero cognoſcatur, quod in alia provincia degat, jubemus provinciæ illius Judicem, in qua crimen commiſſum eſt, epiſtola publica uti ad provinciæ illius Judicem, in qua delinquens degit. Ille vero, qui publicas ſuſceperit literas, periculo ſuo, & officii ſui comprehendet eum, & ad Judicem provinciæ tranſmittet, in qua peccavit, ſupplicii legitimus ſubjiciendum. Si vero, qui publicam epiſtolam ſuſceperit, hoc facere, aut Officium ejus imperata neglexerit, tunc & ipſum Judicem tres libras auri, & Officium ejus alias tres pro pœna inferre jubemus. Sin autem Judex, aut aliquis Officialium ſuorum propter lucrum eum non comprehenderit, aut comprehendens non tranſmiſerit, qui hoc feciſſe convincatur, ſplectetur cingulo, & exilio tradatur.

Si maritus deſiſtat.

XVI. Impp. VALERIANUS, & GALLIENUS AA. Archeſilao.

ABolitionem adulterii criminis poſtulans, Præſidem [18], in cujus officio accuſatio fuerit inſtituta, adire debes. Cæterum erras tu marite exiſtimans etiamſi ſimpliciter, id eſt, ſine abolitione deſtitiſſes [19], Senatuſconſulto [20] in perſona tua futurum locum non fuiſſe: diverſum enim Divi Principes ſæpe ſanxerunt. Quin hoc amplius ſcias, nullam fuiſſe tibi ulterius poteſtatem inſtituendi accuſationes: quia & decreto Patrum, [&] lege Petronia [21] ei, qui jure viri delatum adulterium non pergit, nunquam poſtea hoc crimen deferre permittitur. P. P. XV. Kal. Jun. MAXIMO, & GALÆRIONE Conss. 257.

De lenocinio.

XVII. Idem AA. Victorino.

SIne metu legis Juliæ de adulteriis coercendis revocare uxorem in matrimonium potes: cum nihil [22] amplius, quam libellos accuſationis obtuliſti: quia poſtea comperiſſe te affirmas, quod vana indignatione ad accuſationem incitatus fueris. Is enim committit in pœnam quam lex certo capite denunciat, qui vel publice adulterio damnatum habet: vel adulteram ſciens [23], ut ignorantiam ſimulare non poſſit, retinet uxorem. P. P. VI. Kal. Aug. ipſis AA. IV. & III. Conss. 258.

De polygamia.

XVIII. Idem AA. & VALERIANUS C. Theodoræ.

EUm [24], qui duas [25] ſimul habuit uxores, ſine dubitatione comitatur infamia. In ea namque re non juris effectus, quo cives noſtri matrimonia contrahere plura prohibentur, ſed animi [26] deſtinatio cogitatur. Verumtamen ei, qui te ficto [27] cœlibatu, cum aliam matremfamilias in provincia reliquiſſet, ſolicitavit ad nuptias: etiam [28] crimen [29] ſtupri, à quo tu remota es, quod uxorem te eſſe credebas, ab accuſatore legitimo ſolenniter inferetur. Cæterum res tuas omnes, quas ab eo interceptas matrimonii ſimulatione deploras, reſtitui tibi omni exactionis inſtantia impetrabis a Rectore provinciæ: nam ea quidem, quæ ſe tibi, ut [30] ſponſæ daturum promiſit, quomodo repetere cum effectu potes, quaſi ſponſa? Accepta Id. Majis, *Antiochiæ*, TUSCO, & BASSO Conss. 259.

De abſente.

XIX. Impp. DIOCLET & MAXIM. AA. ad Pompeianum.

QUamvis indubitati juris ſit, quotiens adulterii crimen intenditur, præſentiam accuſatoris præcedere oportere [31]: tamen quoniam ex literis tuis cognovimus Materiam Propoſiti viatoris uxorem, habitis quæſtionibus, cum Juliano quodam adulterium commiſiſſe, detectam ſub ipſa prolatione ſententiæ, Viatoris ipſius præſentiam [32] poſtulaſſe, non putavimus confecto pene judicio, facinore etiam agitata quæſtione convicto, Propoſitum ab executibus limitis revocandum. Dat. S. Non. Decembr. AA. & Conss.

De ſtupro.

XX. Iidem. AA. & CC. Didymo.

FOEdiſſimam [33] earum nequitiam, quæ pudorem ſuum alienis libidinibus proſternunt, non etiam earum, quæ per vim [34] ſtupro compreſſæ ſunt, irreprehenſa [35] voluntate, leges ulciſcuntur: quin etiam inviolatæ exiſtimationis eſſe, nec nuptias earum alias interdici, merito placuit. P. P. III. Non. Octobr. ipſis IV. & III. A. Conss. 290.

De eo, qui per occupationes publicas accuſationem inſtituere non potuit.

XXI. Iidem AA. & CC. Silano.

OB commiſſa adulteria, atque accuſandas uxores, certa tempora, quæ utiliter [36] computari ſolent, præſcripta ſunt. Si igitur per occupationes [37] publicas accuſationem inſtituere non potuiſti, nec ante creditum tibi munus præſcripta tempora tranſacta ſunt: poſt depoſitam ſollicitudinem, qua detineris, integram accuſandi poteſtatem habebis: ad quam cum vacare cœperis, properare debebis: nec effrenata licentia ad terrendam adverſariam futuræ accuſationis ſpeciem prætendas. P. P. XIV. Kal. Novemb. ipſis IV. & III. AA. Conss. 290.

De meretrice.

XXII. Iidem AA. & CC. Oblimoſi.

SI ea, quæ ſtupro tibi cognita eſt, & paſſim [38] venalem formam exhibuit, ac proſtitutam meretricio more vulgo ſe præbuit: adulterii crimen in ea ceſſat. P. P. XII. Kalend. Novemb. ipſis IV. & III. AA. Conss. 290.

De ſervis. 1. De pecunia data ad redimendam litis vexationem, vel captandam impunitatem.

XXIII. Iidem AA. & CC. Proculo.

SErvi [39] ob violatum contubernium [ſuum] adulterii crimine accuſari non poſſunt. §. 1. Is autem, qui poſt [40] diſſociatum matrimonium uxorem licito jure duxit, obque intentatæ accuſationis, ac potentis patrocinii metum, ei, qui accuſationem inſtituerat, aurum & argentum dedit, ad recipiendum id, ulciſcendamque turpis lucri cupiditatem, adire Præſidem poteſt, qui examinatis [partium] allegationibus, & inquiſita fide veri, ſiquidem id ab eo, qui innocens eſt, ob illati criminis timorem datum eſſe cognoverit: quemadmodum ſententiam formare debeat, ex evidentibus juris placitis inſtruetur. Sin vero conſtituerit corrupti matrimonii velut mercedem ad captandam impunitatem ſolutam [pecuniam] eſſe: eum, qui etiam adverſus Senatuſconſulti cenſuram cum fœdiſſimo flagitio accepit, puniri jubebit. P. P. Kalend. Novemb. ipſis IV. & III. AA. Conss. 290.

De injuſto contubernio.

XXIV. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

SI ejus, à quo nunc adulterii rea poſtularis, contra juris formam contubernio [41] hæſiſti, innumeris auctoritatibus te tueri potes.

De exiſtimatione.

XXV. Iidem AA. & CC. Soſſiano.

ETſi libidine intemperatæ cupiditatis ex Actorum lectione exarſiſſe te cognitum eſt: tamen cum ancillas [42] compreſſiſſe, & non liberas ſtupraſſe detectum ſit, ex hujuſmodi ſententia gravatam [43] potius [44] opinionem, quam infamia afflictam eſſe manifeſtum eſt. P. P. V. Id. Mart. TIBERIANO, & DIONE Conss. 291.

Si de ſtatu accuſati dubitetur.

XXVI. Idem AA. & CC. Criſpino.

QUoniam Alexandrum qui in crimen vocatur, etiam præſcriptionem eſſe pollicitum eo nomine, quod accuſator uxorem poſt deprehenſum adulterium penes le habuiſſe videatur, & de ſtatu ſuo agere nunc velle perſpeximus: ita ordo [45] quæſtionis dirimendus videtur, ut in primis [46] quidem de ſtatu Alexandri quæratur: ita ut ſi liberum eum eſſe adhibita audientia deprehenderis, præſcriptionis ei objiciendæ facias [47] poteſtatem. Sin vero eundem eſſe ſervum [48] cognoveris, remotis præſcriptionis impedimentis, in adulterum crimen protinus debebis inquirere: ac ſi eum detectum in eo flagitio eſſe perſpexeris, pœnam decernere quam in adulterii crimen legum ſanctio ſtatuit. Dat. V. Kalend. Septembr. AA. Conss.

De naptiis inter adulteros.

XXVII. Iidem AA. & CC. Phœbo.

COmmiſſum antea adulterium eum eo cui ſe poſtea nuptiis [49] ſociavit, velamento [50] matrimonii non extinguitur. P. P. XVIII. Kal. Januar. CC. Conss.

De exceptione temporis, lenocinii, & ordinis.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Concordio Proconſ. Numidiæ.

ITa nobis cordi pudor eſt, ut removeamus priſci juris ambages, & conſtituamus in adulterii quæſtione, abolitis de medio cæteris præſcriptionibus, præter quinquennii [51] temporis, & lenocinii [52] quod marito objicitur, exceptionem, illam [53] etiam quæ poſt ſolutum prius matrimonium ante denunciationem [54] nuptæ competit, fidem criminis noſci. Indignum eſt enim, ut ultionem pudoris [55] præſtigia [56] verſuti [57] juris excludant. P. P. Kalend. Jun. TUSCO & ANULINO Conss. 295.

---

1 *l.* 29. §. 1. *ff. eod.*
2 *l.* 31. §. 1. *ff. eod.*
3 Paciſci de adulterio non licet. *l.* 18. *ff. de tranſact.* Gl. *Eccl.* 37. *c.* 49. vid. *Cujac.* 6. *obſerv.* 11. *Hotom.* 21. *Illuſt. Cujac.* 20. *obſerv.* 10. *Forcat.* 5. *Cupid num.* 2. *Donel. ad d. l.* 18.
4 Paria ſunt maritum prævaricati poſtquam accuſaverit adulterum uxoris, & fugere inquiſitionem veritatis, hoc eſt adulterii commiſſi. *Synopſ eod. c.* 49.
5 *Res fugientes*, *Cujac. hic.* verum ita Græci legunt, ut hic exeuſum.
6 Adulterii tenetur qui pretium pro comperto ſtupro accepit. *l.* 29. §. 2. *ff. eod. l.* 5. *ff. de cond. ob turp.* *l.* 37. *in fin. de minorib. l.* 8. *ff. quod met. cauſa.*
7 *l.* 11. §. 10. *l.* 26. *ff. eod.* hodie poteſt. *Auth. prox. ff. eod.* vid. *Cujac.* 20. *obſerv.* 15. ubi de differentia *adultere & adultere.*
8 Vid. Rittershuſ. in *expoſit. Novell. part.* 12. *cap.* 5. ANS.
9 Condemnatio adulteri, adulteræ, quæ accuſata non fuit, non nocet: adde *l.* 17. §. 6. *verſ. Si condemnatus. ff. eod.*
10 *l.* 11. §. 2. *ff. eod.* dixi ad *l.* 3. *ff. de accuſat.*
11 Imo non poteſt. vid. *l.* 15. *ff. eod.*
12 Forum adulterii criminis obſerva: In qua provincia mulier adulterium commiſit, in eadem accuſari debet. vid. *l.* 1. *ff. ubi de crim.* adde *l.* 15. *ff. eod.*
13 Imo ab ea, *l.* 5. *ff. eod.*
14 *l.* 16. *d. l.* 17. *in prin. & §. 6. ff. eod.*
15 Imo poteſt: *l.* 13. *ff. eod.* poteſt, poſtquam adverſus eam inchoatum eſt. antequam ſit inchoatum non poteſt. *ut hic.*
16 Vid. *l.* 14. *ff. eod.*
17 Vid. *l.* 21. *ff. eod.*
18 Vid. *l.* 2. *ff. de abolitionibus.*
19 *l.* 2. §. 1. *ff. eod.*
20 Turpilliano. *l.* 14. *in fin. ff. eod.* & pœnæ quinque librarum auri. *l.* 3. *in fin. ff. de prævaricat.* non tamen talionis.
21 Legis Petroniæ alterum cap. vid. in *l.* 11. *in fin. ff. de ſicariis.*
22 Vid. *l.* 5 *ff. ad Turpill.*
23 *l.* 11. *in fin. ff. eod. l.* 26. *ff. de ritu.*
24 Bigamiæ varias pœnas vide apud Menochium 2. *de arbitrar. jud.* 5. *caſu* 420.
25 Infamia notatur, qui duas ſimul uxores habet. vid. *l.* 2. *ff. de inceſtis. l.* 1. *in fin ff. de his qui notant.* §. 6. 7. *Inſtit. de nupt.* 4. *Harmen.* 4. dixi ad *l.* 7. *ff. de Judæis.* Imo pœna capitalis eſt *Theoph.* §. 6. *de nuptus.* adde *Romanum ſingul* 533. argumento ex hac lege ducto, ut dicetur.
26 Vid. *l. pen ff. de coeuntibis.* vid. *Paul. 2. ſent.* 20. §. *unic.*
27 Fictus cœlibatus. *l.* 5. *ff. de don. ant. nupt.*
28 Adulterium cum ſecunda muliere bigamus committit, ut ex hac particula colligit Menochius, *d. l.* 10. *n.* 10. vult enim hanc particulam *etiam*, implicare alium caſum: perinde ac ſi diceret Imperator: Non ſolum ille adulterium commiſit, ſed etiam ſtuprum.
29 Bigamiam jure civili capitalem eſſe hinc Romanus colligit *ſing.* 533. cum ſtupri pœna ſit capitalis.
30 *l.* 32. § *pen ff. de donat. int. vir.*
31 *l. ult ff. de accuſ.*
32 Etiam abſente accuſatore, reus præſens condemnari poteſt.
33 Quidam hanc legem referunt ad Tribadas ſeu fricatrices, de quibus vid. *Juvenal Sat.* 6. *Martial. Epig.* 58. vid. *Pap* 22. *Arreſt.* 7. *num.* 2. *Clar.* 5. *ſententt.* §. *Fornicatio verſ. Inter mulieres. Tractum Gregor.* 6. *ſyntag.* 14. ſed male: agitur enim de lege de mulieribus ultro ſe ſtupro dedentibus.
34 Vim paſſis mulieri, nuptiis aliorum non interdicitur. *l.* 13. §. 7. *l.* 29 *ff eod.* adde *Tiraquellum tract. de jure. cauſ.* 39. nec eſt hujuſmodi mulier infamis, *ut hic.*
35 Integra voluntate vim mulier pati poteſt. Tolle voluntatem ex medio, omnis actus eſt indifferens. *Bald.*
36 *l.* 5. *l.* 15. *in fin. ff. l.* 11. §. 5. *ff. eod.*
37 Marito reipublicæ cauſa occupato non currunt tempora ad accuſandum uxorem de adulterio conſtituta.
38 Vid. *l* 29. *in fin. ff eod. vbi d interpr.* Adulterii non tenetur qui conjungitur ei quæ jam ſe multis meretricio more proſtituit. *Synopſ. Baſil eod. cap* 28. & 6. *Harm.* 2 § 21.
39 *l.* 24. *ff. eod.* vid *l.* 6. *ff. eod.* adde quæ ſcripſi ad *l* 3. *in fin ff. de cap. min.* Curiæ Matrimonium quod non eſt, violari non poteſt adde *l.* 13 §. 1. *ff. eod.*
40 Juſte repudiata mulier duci poteſt.
41 Vid. *l.* 23 *ff. eod.*
42 Stupri cum ancilla damnatus non fit infamis. *l.* 29. *in fin. ff eod. l.* 6 *ff. eod. l* 25. *ff. de injur*
43 Opinionis gravitæ & infimiæ differentia.
44 Verberibus eum affici qui cum ancilla propria rem habeat, ex novo jure Orientis refert Harmenopulus 6. *c.* 3. § 2.
45 Vid. *l.* 1. *ff. de ord. cognit. l.* 1. *ff. de off. reſt. provin.*
46 Et ita quibuſdam in cauſis civilis cauſa criminali anteponitur, *ut hic, & l.* 8. *ff. ad l.* 2. *C. Th ad leg. Cornel. Plag. de falſo.*
47 Imo non eſt ei facienda. *l.* 2. §. 7. *ff. eod.*
48 Servi adulterii accuſari poſſunt *l.* 5. *l.* 12 §. 3. *ff. de accuſ.*
49 Dare in ſpem nuptiarum committi, ſi ab aliqua mulier in matrimonium poſtulatur, hinc colligunt *Rebuff. t.* 2. *c.* 9 *n.* 34. *Pap.* 24. *Arreſt.* 10. *num.* 14. dixi *l.* 31. *ff. de pœnis.* vid *Tiraq. tract. de pœn.*
50 Dixi ad *Novell.* 134 *c.* 12
51 De qua vid. *l.* 5. *eod.* Adulterii accuſatorem repellit temporis exceptio, lenocinii & ordinis.
52 De lenocinio vid. *l.* 2 § 5 *ff. eod. l* 30 *in fin l* 47. *ff. ſolut matrim.*
53 Ordinis fcil.
54 *l.* 14. *ff. eod.*
55 Id eſt, violatæ caſtitatis, quæ pudore retinetur.
56 Al *præſtigia*
57 Ita fublata admittitur accuſatio, ſi lege non reprobetur accuſatoris perſona & afferantur probationes per teſtes extraneos & domeſticos, etiam cum quæſtione. ut *l.* 32. *ff. eod.*

quo primum accuſandus eſt is cui adultera poſt matrimonium nupſit.
55 Id eſt, violatæ caſtitatis, quæ pudore retinetur. 56 Al *præſtigia*

De domina cauponа vel famula.

XXIX. Imp. CONSTANTINUS A. Africano.

QUæ [1] adulterium commisit, utrum domina cauponæ, an ministra fuerit, requiri debebit, & ita obsequio famulara servili [2], ut plerumque ipsa intemperantiæ vina præbuerit: ut si [3] domina tabernæ fuerit, non sit à vinculis juris excepta: Si vero potantibus ministerium [4] præbuerit, pro vilitate [5] ejus, quæ in reatum deducitur, accusatione excluſa, liberi, qui accusantur, absceedant: cum ab his fœminis pudicitiæ ratio requiratur, quæ juris nexibus detinentur, & *matrisfamilias* [6] nomen obtinent. Hæ autem immunes à judiciaria severitate, & stupri & adulterii præstentur, quas vitæ vilitas [7] dignas legum observatione non credidit. Suprascripta. Dat. III. Non. Febr. *Heraclia*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTINO CC. CONSS. 326.

De accusatoribus. Pœna adulterii.

XXX. Idem A. ad Euagrium.

QUamvis [8] adulterii [9] crimen inter publica [10] referatur, quorum delatio in commune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur: tamen ne volentibus temere liceat fœdare connubia, proximis [11] necessariisque personis solummodo placet deferri copiam accusandi, hoc est patri, necnon patruo, & avunculo, quos verus dolor ad accusationem impellit. Sed etiam his personis legem imponimus, ut crimen abolitione [12] (si voluerint) compescant. †. In primis [13] maritum genialis tori [14] vindicem esse oportet: cui quidem & ex suspicione [15] ream conjugem facere licet: vel eam, si tantum suspicatur, penes se retinere non prohibetur: nec inscriptionis [16] vinculo contineri, cum jure mariti accusaret, veteres retro Principes annuerunt. †. Extraneos [17] autem procul arceri ab accusatione censemus: nam etsi omne genus accusationis necessitas inscriptionis adstringat, nonnulli tamen proterve id faciunt, & falsis contumeliis matrimonia deformant. §. 1. Sacrilegos [18] autem nuptiarum gladio [19] puniri oportet. P.P. *Nicomediæ*, VII. Kal. Maji, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO CC. [IV.] CONSS. 326.

In AUTHENT. ut nulli jud. §. Si vero quando col. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 10.

SEd hodie [20] *adultera verberata* [21] *in monasterium mittatur: quam intra biennium viro recipere licet. Biennio transacto, vel viro, priusquam reduceret ream, mortuo: adultera tonsa monastico habitu suscepto, ibi dum vivit, permaneat duabus partibus propriæ substantiæ liberis si habet applicandis: tertia monasterio. Sed si liberos non habet, parentibus extantibus, hujusmodi iniquitati non consentientibus, tertia pars applicabitur: duæ monasterio, quibus prædictis non extantibus, omnis ejus substantia monasterio quæretur, pactis dotalium instrumentorum in omni casu viro servandis.*

In AUTHENT. ut lic. ma. & aviæ. §. his quoque. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 15.

SI quis ei, quem suspectum habet de sua uxore, ter in scripti denuntiaverit sub præsentia trium testium fide dignorum, & post invenerit eum convenientem uxori suæ in domo suа, vel uxoris, vel adulteri, vel in ponte, aut in suburbanis: sine periculo eum permat [22]. *Si alibi inveniat, tribus testibus convocatis tradat eum judici: qui nulla alia ratione quæsita habet puniendi licentiam. Si tamen in sacro oratorio colloqui invenantur, post tres ut dictum est, denunciationes: licet marito utrasque personas defendere ecclesia tradere, aut alio clericus, ut ad eorum periculum divisim isti serventur, donec judex cognoscens hoc, mittat episcopo civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeat subire tormentum, ut nuncietur per eum ad præsidem provincia, qui secundum leges pœnam imponet legitimam.*

De venere masc.

XXXI. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. ad populum.

CUm [23] vir nubit [24], in fœminam viris porrecturam, quid cupiatur, ubi sexus [25] perditi locum? ubi scelus est id, quod non proficit scire? ubi Venus mutatur [26] in alteram formam? ubi amor quæritur, nec videtur [27], jubemus insurgere leges, armari jura [28] gladio ultore, ut exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei. P.P. *Romæ*, XVII. Kal. Jan. CONSTANTINO VIII. & CONSTANTIO CC. IV. CONSS.

De servis torquendis.

XXXII. Imppp. GRAT. VAL. THEOD. & ARCAD. AAAA. Cynegio P.P.

IN [29] adulterii qnæstione ab omni [30] familia non solum mariti, sed etiam uxoris, (quæ [31] tamen tunc temporis domi fuerit, quo adulterium dicatur admissum) quærendum est sine defensione cujusquam. Dat. III. Id. Decembr. *Constantinopoli*, ARCADIO A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

De repetitione dotis, vel alterius debiti.

XXXIII. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.

ADulterii [32] accusatione proposita, præscriptiones civiles, quibus aut dos repeti fingitur, aut ex ratione aliqua debitum flagitatur, quæ occurrere, atque perstrepere examini consueverunt, jussimus sequestrari, nec earum [33] obice aliquid negotio tarditatis afferri: sed accusatione fundata, hoc est, cum constiterit quo jure, id est, maritine, an extranei, [quove] tempore accusatio fuerit intromissa: discutiatur crimen, facti qualitas publicetur: cum & jurgia, quæ magnitudine superantur [34], & civilis actio criminali jure postponatur, idem tamen, cum competere cœperit, habituri momenti, dummodo non obsit [huic] examini. Dat. VII. Id. Decemb. *Constantinop.* ARCADIO A. II. & RUFINO CONSS. 392.

De nuptiis inter accusatos secutis.

XXXIV. Iidem AAA. Rufino P. P.

SI [35] qui adulterii fuerint accusati, & obtentu proximitatis [36] intentata depulerint, per [37] commemorationem necessitudinis crimini fidem derogando, dum existimatur *non debere credi, quod allegatur, vel non potuisse committi*: hi, si postmodum in nuptias, consortiumque convenerint, facinus illud [in] quo fuerint accusati, manifesta fide, atque indiciis [38] evidentibus publicabunt. Unde si qui ejusmodi reperti fuerint, jussimus in eosdem severissime vindicari, & velut convictum facinus, confessumque puniri. Dat. II. Non. Decemb. *Constantinop.* THEODOSIO A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

De divortio.

XXXV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio P.P.

SI [39] mulier repudii oblatione sine ulla legitima causa à se dati discesserit, ne viduitatem stupri procacitate commaculet: accusationem repudiato marito jure deferimus. Dat. XII. Kalend. Mart. *Ravennæ*, EUSTACHIO, & AGRICOLA CONSS. 421.

De manumissione servorum adulteræ post ejus mortem.

XXXVI. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P.P.

LIbertatem servorum, qui ad dominium pertinent uxoris, vel mariti, vel parentum eorum: repudio missо propter suspicionem criminis adulterii, legum conditores intra duorum [40] mensium spatium post missionem repudii dinumerandum suspendi definiunt, propter tormentorum quæstionem (si opus exegerit) eis imponendam. Si vero uxor [tua] matrimonio sub præfato modo dissoluto, rebus humanis exempta fuerit: nihil de tempore quousque servos eos, propter memoratam causam permanere deceat, adjiciunt. Nobis vero necessarium esse videtur, certum tempus etiam in hoc casu statuere propter dotis quæstionem, utrum in lucro marito cedat, an heredibus mulieris restituatur. Sancimus itaque duos [etiam] menses post mortem mulieris servari, ut intra eos ante dicti servi [41] permaneant, & facultatem maritus habeat probationes adulterii per eos præstare. Transacto vero memorato tempore licentiam habere heredem mulieris libertatem eis imponere: nisi per culpam ejus maritus prohibitus fuerit causam adulterii, tempore videlicet imminente, exercere. Dat. V. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. anno secundo. 532.

De adulterii pœna.

XXXVII. *

Οἱ μοιχοὶ τυπτόμενοι καὶ κειρόμενοι, γινώσκεσθωσαν. Οἱ δὲ μέσοι καὶ πανοῦργοι τοῦ τοιούτου ἀσεβήματος γενόμενοι, τυπτόμενοι, διὰ παντὸς ἐξορίζεσθωσαν.

ADulteris [42] verberatis, & tonsis nares abscinduntur. Nuncii vero & impii hujusce facinoris administri, verberati, & tonsi in perpetuum relegantur.

1 Adulterium an & quando admittatur in Tabernis præpositam mulierem. *L. 1. C. Th. eod. 6. Harm. 2. §. 22. Syn. Basil. eod. c. 63.*

2 *l. 25. T. eod.*

3 Adulterium commissum cum domina cauponæ, puniri potest, si ipsa per se vinum in taberna præbere solita est. adde *l. 47. ff. de ritu nuptiarum.*

4 *d. l. 25.*

5 Vinum per se potantibus præbere, vile & servile est ministerium: unde negatur hic, adulterium cum ejusmodi muliere committi. Nam leges bonæ existimationis mulierum pudicitiæ prospexerunt, nulla vilium & commiseratione dignarum ratione habita. *Syn. Basil. eod. c. 62.*

6 Vid. *l. 49. §. 4. ff. de leg. 3.*

7 Stuprum jure civili non commitit cum meretrice, hinc colligunt vid. *Clar. §. fornicatio 5. vers. 1.*

8 *l. 2. Cod. Theod. eod.*

9 Adulterii crimen non omnibus sine ullo discrimine intendere permissum est: ut ne volentibus temere liceat fœdare connubia, sed solis proximis, maximeque necessariis personis, avo aut patri, fratri, patruo, avunculo: sed inter omnes maxime viro. *6. Harm. 2. §. 4.*

10 Etiam hodie publicæ accusationes adulterii sunt. vid. *Cujac. 20. observ. 22.*

11 *6 Harmen 2.*

12 *l. 2. in fin. T. de abolit.*

13 *l. 2. §. 8. l. 14. §. 2. ff. eod.* deinde pater. *d. §. 2.* socer. *l. 11. §. 3. ff. eodem.* Quid sponsus? vid. *l. 7. eod.*

14 Maritus torigenialis vindex esse debet potest tamen mitius experiri cum adultero. vide *Paton. 22. Arrest. 9. num. 12.*

15 *l. 2. T. eod.*

16 *Vide Nov. 117. cap. 15.*

17 Extranei hodie non accusant de adulterio.

18 Id est, adulteros, deest hæc sententia in Cod. Theod. quam tamen verisimile est desumptam ex *l. 4. C. Theod. quor. appell. non recipiuntur.*

19 *l. 9. T. eodem. l. 38. T. de transact. §. 4. Inst. de publ. jud.* deportationis meminit *l. 4. T. de quæstion.* vid. *l. 5. ff. de quæst.* vid. *Cujac. 6. obs. 11. 19. obs. 39. & 20. obs. 19. Hotom. 21. Illust.* hodie adultera punitur. *Auth. prox. T. eod.* dixi ad *Novell. 134. c. 10.*

20 Adulteri pœna olim deportatio. *l. 5. ff. de quæst.* Hodie, hoc est, novo jure civili, adulterium punitur hac constitutione. Noviſſimo jure & consuetudinario, quibusdam in locis fustigatione, exilio arbitrario punitur adultera: adulter ultimo supplicio, aliis locis adulterium mulieri & masculo capitale. adde *Novell. 134. c. 10. Roman. singul. 31. Clarum in sentent. §. adulterium.* De variis adulterii pœnis, vid. apud *authorem Synopseos, eod. c. 67. Ferrand. 1. Explicat. 4.* vide omnino *Menoch. de arbitr. judic. centur. 5. c. 419.*

21 Pœna adulteræ nova.

22 Dixi ad *Novell. 117. c. 15.*

23 *l. 3. C. Theod. eod.* adde *Novell. 77. & 141.* Goth. Intellectum hujus legis vid. apud Rævard. *var. lib. 4. cap. 20.* Alciat. *parerg. lib. 10. cap. 11.* ANS. Damhoud. *prax. crim. c. 98.* Jul. Clar. *§. Sodomia num. 4.* S.L.

24 Al. *nubit, in fœmina viros prosecutura, quid cupiat, &c. d. l. 3. nubit in fœmina viros paritura, quid cupiat. &c.* Hal. *nubit ut fœmina virus paritura: quid cupiatur, &c. Rævar. 4. Var. 20.* Ita legi potest, *Cum vir nubit in fœmina viris porrecturа quid cupiatur?* Vir nubere dicitur, quoties muliebria patitur: quoties contra naturam sexus non agit, sed patitur. *T. eod. ibid. Ubi sexus perdidit locum,* hoc est, venerem in alteram formam mutare, *T. eod. ibi, ubi Venus mutatur in alteram formam.* viri corpus muliebriter constitutum alieni sexus damnare patientia, nihil discretum habere cum fœminis, suum sexum turpiter perdere & alienum expetere, sacrosanctum hospitium virilis animæ fœdare. vid. *const. Valentin. apud Ruffin. tit. 5. collat. legum Mosaic.* Salvian. *lib. 7. de gubern. viri in semetipsos fœminas profitebantur.* Clemens 3 *Pædago.* Ἄνδρες πεπύθασιν καὶ γυναῖκας ἀνδρίζονται. Lamprid. *in Heling. lib. Nupsit,* inquit, *& coiit, ut & pronubum haberet.* Dion. *in Nerone,* συνέγνωσαν ἅμα τῷ Νέρωνι Πυθαγόραν μὲν ὡς ἀνήρ, Σπορὸν δὲ ὡς γυνή. Agebatur id genus infamiæ habitu (quod verbo *mutandi* aptissime hic ostenditur) vultu & incessu fœmineis adsumptis, Salvian. *d. loco. Cum enim muliebrem habitum viri sumerent & magis quam mulieres, gradum fingerent,* & post, *cum famineis tegminum illigamentis capita velarent.* Lamprid. *ibid. Vultum eadem, quo Venus pingitur, schemate figurabat: corpore toto expolitus.* Id nemo Martiale melius expressit *l. 12. Barbatus rigido nupsit Callistratus Apro, Hac qua lege viro nubere virgo solet. Præluxere faces, velarunt flamina vultus, Nec tua defuerunt verba, Thalasse tibi: Dos etiam dicta est, Nondum tibi Roma videtur Hoc satis, expectas, nunquid & ut pariat;* & hæc de masculis Fœminæ eodem quoque pene vitio assuetæ. Seneca *contr. Jactatur modo in puerilem, modo in muliebrem habitum composita. Lupanaria viroruin cum in stnem erant.* vid *prædictam constit. apud Ruffin tit. 5. coll. leg Mos.*

25 Ubi nulla habetur ratio sexus à Deo distincti, *Paulus ad Rom 1. vers. 27. ἄρσενες ἀσχήμονες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους,* &c.

26 Vid. *Paul. ibi, v. 26. μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν.*

27 Nec inventur.

28 Vide quæ dixi ad *Novell. 77. Novell. 141.*

29 *l. 4. Cod. Theod. eodem.*

30 *l. 3. T. eod.* vid *l. 27. §. 6. ff. eod. l. 8 §. 6. T. de repud.*

31 Et ita mitigatur durities *legis 12. §. 1. ff. qui & à quib.*

32 *l. 7. C. Theod. eodem.*

33 *l. 27. ff. ver. amot.* Quæstionis dotis petitæ ne finitum, adulterii quæstio prorogari seu evitari non potest.

34 *Superant, d. l. 7.*

35 *l. 8. C. Th. eod.*

36 Vid *l. 19. T. de epis. & cleric.* Audita est Mœvia negans adulterium cum Titio commissum, vel eo solo quod Titius genere nimis propinquus ei esset. Si Mœvia postmodum nubit Titio, præsumetur adulterium commissse, ut actu contrario subsecuto præsumatur aliquid in præteritum, quod alias erat incredibile. *6. Martial. 22.*

37 Præsumitur nemo cum proxima consanguinea adulteria committere velle, *ut hic.* Quid si mulieris marito mortuo, cum ea post nuptias contrahat? præsumitur adulterium tum admissse, cum accusaretur.

38 *l. ult. T. de probationibus.*

39 Plenior est hæc constitutio in lege 2. *C. Theod. de repud.*

40 Id est, sexaginta dierum. *l. 3. T. eod.*

41 *l. 12. in fin. ff. qui & à quib. num.* vid. *Cujac. 35. obs. 23.*

42 Sumpta est hæc constitutio ex *60. Ecl. 37. c. 67. & 6. Harm. 2.*

TIT. X.

SI [43] QUIS EAM, CUJUS TUTOR FUERIT, CORRUPERIT.

Si tutor quondam committit stuprum cum adulta, debet deportari, bonis omnibus confiscatis. Bald.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum Vicar. Italiæ.

SI [44] tutor pupillam quondam suam violata castitate stupraverit, deportationi subjugetur: atque universæ ejus facultates fisci [45] juribus vindicentur, quamvis eam pœnam debuerit sustinere, quam raptori leges imponunt. Dat. Prid. Non. April. *Aquil.* CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. CONSS. 326.

43 *l. 9. C. Theod. 8.* vid. *Nov. Leon. 34. Syn. Basil. 37. tit. 11. ex tit. 57.* adde *l. 7. ff. de adult. Clar. 5. sent. §. fornicatio, vers. cum pupille.*

44 *l. un. C. Theod. eod. & 37. Ecl. 12. & lib. 60. tit. 57.*

45 *Nov. Leon. 34. 5. Harmenop. 11. §. 58.* Goth. Adde *l. 7. ff. de Adult.* vid. *la Roche decis. Tholosan. lib. 4. tit. tuteurs 9. arrest. 2.* Damhoud. *tit. de tut. & curat. mun. cap. 10. num. 71.* Choveron. *de publ. Concub. verb. de plagio, num. 34.* Jul. Clar. *l. 5. §. fornicatio. vers. cum pupilla.* Montan. *de Tutel. cap. 31. effect. 8. num. 18.* ANS.

TIT. XI.

DE [46] MULIERIBUS [47], QUÆ SE PROPRIIS SERVIS [48] JUNXERUNT.

Servus, qui concubuit cum domina, debet comburi, & domina decapitari. Bald.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad populum.

SPI [49] qua cum servo [suo] occulte rem habere detegitur, capitali sententiæ subjugetur: tradendo ignibus [50] verberone [51]. †. Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, sit Officio copia nunciandi, sit etiam servo licentia deferendi, cui probato crimine libertas dabitur. †. Filii etiam, quos ex hac conjunctione habuerint, exuti omnibus dignitatis insignibus, in nuda maneant libertate: neque per se, neque per interpositam personam quolibet titulo voluntatis accepturi aliquid ex facultatibus mulieris. †. Successio autem mulieris ab intestato, vel filiis, si erunt legitimi, vel proximis cognatisque deferatur, vel ei, quem ratio juris admittit. †. Id autem & quod ille, qui condemnatus est, & quod ex eo suscepti filii quolibet casu in sua videantur habuisse substantia, mulieris dominio ciatum, à memoratis successoribus vindicetur. Dat. IV. Kal. Jun. *Serdicæ*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. CONSS. 326.

46 IX. *C. Theod. 9. & 60. Ecl. 37.* περὶ φθορέων παρθένων. *c. 68. & 6. Harm. 2. in fin. Clar. d. loco, vers. mulieri etiam. Senec. 7. contr. 6. Inst. de her. inst. vers. servum adulter 10. l. 12. §. 6. ff. qui & à quib. man.*

47 Aliud est in dominis, si se ancillis suis junxerint. vid. *l. ult. T. com. de man.*

48 Quid si libertis? vid. *l. 3. T. de nup.*

49 *l. un. C. Theod. eod.*

50 De ignis supplicio dixi ad *l. un. T. de Nili aggerib.*

51 Vox eadem est in *l. 6. T. de serv. fugit.*

TIT. XII.

AD LEGEM JULIAM [52] DE VI PUBLICA [53], VEL PRIVATA [54].

Si ob viri debitum res uxoris pignori capiantur.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Pelitiæ.

OB [55] debitum viri, vel civile munus, res uxoris, qui pignori capiunt, vim contrahere videntur. Dat. Kal. Julii, *Romæ*, ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

52 De lege Julia scripsi ad *l. 1. §. 2. ff. de vi & vi.*

53 Dixi ad XLVIII. D. VI. & 8. *Inst. de publ. judic.*

54 Dixi ad XLVIII. D. VII.

55 *l. 1. 2. T. ne uxor pro marito. l. 24. §. de don. inter vir.*

De tertia parte bonorum tutoris publicata.

II. Imp. ANTONINUS A. Vero.

TUtoris tui lege Julia de vi privata damnati, si tertia [1] pars [2] bonorum fisco vindicata est, tutelæ actionem pro ea portione adversus [3] fiscum dirige: modo si nulla præscriptio locum habeat. Nam successio [4] pro oneribus portionis suæ respondet [5]. P. P. XV. Kal. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De sponsa rapta, vel filio alterius incluso.

III. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Bianori.

SI confidis sponsam [6] filii [tui] raptam esse, vel filium tuum inclusum [7]: instituere solenni more legis Juliæ de vi accusationem apud Præsidem provinciæ non prohiberis. P.P. VIII. Kal. Maji, *Veronæ*, AA. CONSS.

De delictu servorum. De verberibus.

IV. Iidem AA. & CC. Liberatio.

SI criminis accusationem propter res à servo raptas intentandam putaveris, non [8] contra dominum, sed contra eum, quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes. Sed quoniam à Fiscinulo etiam te verberibus afflictum adseveras: si hominibus coactis [9] hoc fecerit, de hoc etiam, si legis Juliæ de vi privata reum deferendum putaveris, apud Præsidem provinciæ age, non ignarum, quemadmodum criminibus probatis res vindicari debeat. S. XVII. Kal. Jul. *Sirmii*, AA. CONSS.

De ingressu in possessionem fundi.

V. Iidem AA. & CC. Oploni.

IN [10] possessionem fundi licet creditor per vim ingrediatur, Juliæ legis vis privatæ reus deferri potest. S. VI. Id. Decembr. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De eo, qui vim facere tentat, & causam malorum præbet.

VI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catulinum Proconsulem Africæ.

QUoniam [11] multa facinora sub uno *violentiæ* nomine [12] continentur; cum [13] aliis vim inferre certantibus, aliis cum indignatione resistentibus, verbera cædesque crebro deteguntur admissæ: placuit, si forte quis, vel ex possidentis [14] parte, vel ex ejus, qui possessionem temere tentaverit, interemptus [15] sit: in eum supplicium exerceri, qui vim facere tentaverit, & alterutri parti causam [16] malorum præbuerit: & non jam relegatione, aut deportatione insulæ plectatur, sed supplicium capitale [17] exigat, nec interposita provocatione sententiam, quæ in eum fuerit dicta, suspendat. Dat. XV. Kal. Maji, *Serdicæ*, GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

De pœna non probantis crimen. De causa possessionis ante accusationem de vi decidenda.

VII. Idem A. ad Bassum P.U.

SI [18] quis ad se fundum, vel quodcunque aliud asserit pertinere, ac restitutionem sibi competere possessionis putat: [aut] civiliter [19] super [20] possidendo agat, aut impleta solennitate juris crimen violentiæ opponat [21]: non ignarus, eam [22] [se] sententiam subiturum, si crimen objectum non potuerit comprobare, quam reus debet excipere. Quod si [23] omissa interpellatione vim possidenti intulerit, ante [24] omnia violentiæ causam examinari præcipimus, & in ea requiri, quis ad quem pervenerit possidentem: ut ei, quem constiterit expulsum, amissæ possessionis jura reparentur: eademque protinus [25] restituta, [si criminalis quæstio agitetur,] violentus pœnæ non immerito destinatus in totius litis terminum differatur: ut agitato negotio [26] principali, si contra eum fuerit judicatum, in insulam deportetur, bonis [27] omnibus abrogatis. P.P. prid. Non. Octobr. *Romæ*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CONSS. 319.

De servis. 1. De utilibus personis. De his, qui sæpius deliquerunt. 2. De judice, qui legitimam pœnam non irrogavit.

VIII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Albinum P. U.

Servus, qui proprio motu vim intulit, debet mori: si hortatu, vel jussu domini, pœna mitigatur: & ideo damnatur in metallum. Bald.

SErvos [28], qui feciss violentiam confessionibus testium aut propriis docebuntur, si id inscio domino commiserint: postremo supplicio deditos luere perpetrata censemus. Quod si illi metu atque exhortatione dominorum violentiam admiserint, palam est secundum [29] legem Juliam dominum infamem pronunciatum, loci ac originis propriæ dignitate [30] non uti: servos vero, quos furoribus talibus paruisse [31] constiterit, metallo post sententiam dedi. §. 1. Viles autem, infamesque personæ, & hi, qui bis aut sæpius [32] violentiam perpetrasse convincentur, constitutionum divalium pœna teneantur. §. 2. Judicem vero nosse oportet, quod gravi [33] infamia sit notandus, si violentiæ crimen apud se probatum distulerit, seu omiserit, vel impunitate [34] donaverit, aut molliorem [35] quam præstituimus, pœnam protulerit. Dat. prid. Non. Mart. *Mediolan.* VALENTIN. A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 390.

De raptore, & eo qui raptori rem servat.

IX. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Aureliano P. P.

CRimen [36] non [37] dissimile est rapere, & ei, qui rapuit, raptam [rem] scientem delictum servare [38]. Dat. III. Non. Mart. HONOR. X. & THEOD. VI. AA. CONSS. 415.

De Buccellariis, Isauris, armatu servo.

X. Impp. LEO & ANTHEMIUS AA. Nicostrato P. P.

OMnibus per civitates & agros habendi Buccellarios [39], vel Isauros [40], armatosque servos [41] licentiam volumus esse præclusam. Quod si quis præter hæc, quæ nostra mansuetudo salubriter ordinavit, armata mancipia, seu Buccellarios, aut Isauros in suis prædiis, aut juxta se habere tentaverit, post exactam centum librarum auri condemnationem, vindictam in eos severissimam proferri sancimus. Viri quoque Clarissimi provinciarum Rectores in speculis esse debebunt, ne quis audeat hæc statuta nostræ mansuetudinis in aliquo violare: scientes, quod ex dissimulatione [42], dignitatis & administrationis cingulo privabuntur, & post centum librarum auri multam, salutis vitæque suæ periculum sustinebunt primatibus videlicet apparitionis suæ personis præter amissionem fortunarum suarum capitali quoque supplicio feriendis. Dat. V. Kal. Septembr. ANTHEMIO A. II. CONS. 468.

39 Buccellarii milites, corporis custodes, qui suis dominis adhiberi semper. Renatus, apud Gregorium Turonensem, Occilia buccellarius Ætii, & interpretes Græci βουκελλάριοι & ὑπασπισταὶ βουκέλλαριοι. & in veteribus glossis, Addiscula, buccellarius: & lege Gothorum sive Wisigottorum 5. tit. 3. Si in patrocinio constitutus sub patrono aliquid adquisierit, medietas in patroni, vel filiorum ipsius potestate consistat: aliam medietatem buccellarius, qui adquisivit, obtineat: adde *Cujac. 2. Feud. 7. 8. Alciat. 3. disputt. 20.* apud Suidam Buccellarios esse ait Gallogræcos: & ab eodem Gallogræciam, Buccellariorum regionem dici. Is vero qui sub Theodosio juniore militiam Romanam descripsit, auctor est, Buccellarios equites fuisse in exercitu Romano, quibus magister militum per Orientem præerat: aliosque juniores dictos, alios seniores, ut existimare libeat, milites hosce eum missionem impetrassent, latrocinio & raptu vivere solitos. Turnebus 23 *adversar* 25. & 26. c. 15. Mauricio, qui de militia Romana Græce scripsit, Buccellarios, equites armatos Zabis notat: & in agmine ante Imperatorem exercitus equitasse, hinc βουκελλαρικὸν ἐγκάθημα apud eundem Mauricium. Meminit Zonaras Ducis Buccellariorum. Quidam a bucellato, pane militari, dici putant. his adde quæ de buccellariis alias scripsi. 40 De Isauris jam dixi ad *l. 10. ff. de feriis.* 41 *l. 3. ff. de vi publica.* 42 Dissimulanda non est legum executio præsidibus provinciarum vel judicibus.

TIT. XIII.

DE RAPTU [43] VIRGINUM, SEU VIDUARUM, NECNON SANCTIMONIALIUM.

Pro raptu mulieris honestæ imponitur pœna amissionis capitis. Et deprehensus in flagranti crimine, id est, in instanti, potest a conjuncta persona, & tutoribus & curatoribus mulieris occidi impune, & fugiens ubicumque comprehendi potest. Bald.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Hermogeni Magistro offic.

RAPTORES [44] virginum [45] honestarum, vel ingenuarum, sive jam desponsatæ [46] fuerint, sive non, vel quarumlibet viduarum [47] fœminarum, licet [48] libertinæ, vel servæ alienæ sint, pessima criminum peccantes, capitis [49] supplicio plectendos decernimus: & maxime, si [50] Deo fuerint virgines, vel viduæ dedicatæ: quod non solum ad injuriam hominum, sed etiam ad ipsius Omnipotentis Dei irreverentiam committitur: maxime cum virginitas, vel castitas corrupta restitui [51] non possit. Et merito mortis damnantur supplicio: cum nec ab homicidii [52] crimine hujusmodi raptores sint vacui. Ne igitur sine vindicta talis crescat insania, sancimus per hanc generalem constitutionem, ut hi, qui hujusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium [53] invasionis tempore præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagranti crimine comprehensi, & à parentibus [54] virginum, vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet fœminarum, aut earum consanguineis [55], aut [a] tutoribus [56], vel curatoribus, vel patronis, vel dominis convicti interficiantur. †. Quæ multo magis [57] contra eos obtinere sancimus, qui nuptas [58] mulieres ausi sunt rapere: quia duplici [59] tenentur crimine, tam adulterii [scilicet] quam rapinæ: & oportet acerbius [60] adulterii crimen ex hac adjectione puniri. Quibus connumeramus etiam eum, qui saltem sponsam [61] suam [62] per vim rapere ausus fuerit. †. Sin autem post commissum tam detestabile [63] crimen, aut potentatu raptor se defendere, aut fuga evadere potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri [64] excelsi Præfecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in provinciis autem tam viri eminentissimi Præfecti prætorio per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per diversas nostri orbis regiones, necnon vir spectabilis Præfectus Ægypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsules, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & viri clarissimi Rectores provinciarum, nec non alii cujuslibet ordinis Judices, qui in illis locis inventi fuerint, simile studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post legitimas & juri cognitas probationes sine [65] fori præscriptione duriusimis pœnis afficiant, & mortis condemnent supplicio. †. Quibus, & si appellare [66] voluerint, nullam damus licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ [67] legis definitionem. §. 1. Et si quidem ancillæ [68], vel libertinæ sint, quæ rapinam passæ sunt, raptores tantummodo supradicta pœna plectentur: substantiis eorum nullam deminutionem passuris. Sin autem in ingenuam [69] personam tale facinus perpetretur, etiam omnes res mobiles seu etiam immobiles, & se moventes, tam raptorum, quam eorum [sodalium, comitum, vel sequentium [70],] qui eis auxilium præbuerint, ad dominium [71] raptarum mulierum liberarum transferantur provident ia judicum, & cura parentum [72] earum, vel maritorum, vel tutorum seu curatorum. Et si non nuptæ mulieres alii cuilibet præter [73] raptorem legitime conjungentur, in dotem mulierum liberarum easdem res, vel quantas ex his voluerint, procedere: sive maritum nolentes accipere, in sua pudicitia manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari: nemine Judice, vel alia quacunque persona hoc audente contemnere.

†. Nec

43 IX. *C. Theod.* 24 25. 6. *Harmenop.* 60. *Ecl.* 58. adde *Nov.* 143. 150. *Novell Leon.* 35. vid. *Clar. 5. sent. §. Raptus. 5. Extr. 17.* Adde Raptus crimen publicum esse. *l. 4. ff. de vexatoribus §. 8. Inst. de publicis judiciis.*

44 *Ecl. d. loco §. 8. verf. Sin autem Inst. de pub. jud.*

45 *Ecl. d. loc. verf. Sin autem. Harm. d. loco. l. 5. §. 2. ff. de vi publica.* Goth. Intellect. hujus leg. vid. apud Trevisan. *l. 2. decis. 17.* 26. 33. 40. 41. & *decis. 25.* Si vir rapiat virum vel mulier mulierem non habet locum. Damhoud. *prax. crimin. c. 97. n. 17.* Jul. Clar. §. *raptus. num. 3.* Decian *lib. 8. cap. 5. num. 27.* Ans.

46 *Harm. Ecl. d. loco.*

47 *Ecl. Harm. d. loco, l. 1. C. Theod. eod.*

48 *Harm. Ecl. d. loco.*

49 Pœna raptus. Quid si raptor cum rapta non coit? punitur hac lege, si cum non posset, noluerit: secus si ultro pœnituerit: tunc enim arbitraria pœna puniendus est. vide Clar. 5. *sent. §. raptus. verf. sed quid.*

50 *l. 2. §. 4. l. 5. l. 54. ff. de epifc. & cleric.*

51 Dixi ad *l. 31. ff. de reg. jur. c. si Paulus 32. quæft. 5.* adde *Arift. 6. Ethic. in fin.*

52 Raptor ab homicidii crimine non est vacuus.

53 De raptus conciliis & complicibus.

54 De parentibus, vid. *d. l 54.*

55 De consanguineis: Consanguineus consanguineæ raptorem potest in ipso raptu interficere.

56 Tutor raptorem pupillæ suæ potest in ipso raptu interficere. 57 Gravior est raptus in nuptam quam non nuptam; Duplex enim crimen hic concurrit, & ideo gravius puniendum. 58 De nuptæ raptu. 59 Duplex crimen majorem pœnam meretur, quam quod simplex est. 60 Acerbius puniuntur duplicia crimina quam simplicia. 61 De raptu sponsæ. 62 Sponsam suam per vim rapere non licet. Rapere virginem, vel viduam, etsi sponsam non licet: neque quis potest eam etiam consentiente quidem ejus patre ac crimen remittente, uxorem ducere. 6. *Harm. 7. §. 1.* Quidam tamen putant hanc vocem *sponsam*, suppositam subdititiamque esse, *arg. Novell. 143. l. 2. 3. C. Theod. de raptu. Novell. Leon. 35. c. si quis virginem, c. denique 36. quæst. 2.* hac sententia, Neminem fuæ sponsæ raptorem esse. *Goth.* Adde *cap. pen. extr. de raptorib.* Thom. Zancher. de matrimonio *lib. 7. disput. 12. num. 15.* ANS. 63 Raptus detestabile crimen. 64 Raptores conquiri endi.

65 Raptori fori præscriptio denegatur. *d. l. 54. verf. Sin autem.* adde *l. 1. §. ubi de criminibus.*

66 Raptor appellare non potest. 67 *l. 1. verf. Raptor autem. C. Theod. de raptu virg. §. tit. 24.*

68 Ancillam vel libertinam rapientis pœna. 69 Ingenuam rapientis pœna. Hoc quidam adjiciunt, fcorto abrepto arbitrariam pœnam infligi. vid. *Clar. d. loco. verf. quæro nunquid.*

70 Sequi interdum crimen est. 71 Adde *l. 54. verf. bona autem. Novell. 143.* nili raptori nupserit: Tunc enim bona ad parentes raptæ, qui raptui non consenserunt: vel his deficientibus ad fiscum deferuntur. *d. Novell. 143. & Nov. 150.* adde *verf. Etsi non. eod.* 72 Raptum mulieris cui vis illata sit, vindicant fratres, parentes, tutores, curatores, *ut hic. 6. Harmenop. 7. §. 3.*

73 Raptam raptori nubere non licet. Olim si nupsisset pœnæ causa, rapta per lictorem deducebatur ad raptorem. *Quintil.* quod & Pontifices reduxisse videntur, permisso matrimonio inter raptam & raptorem. *c. ult. X. de raptoribus.* Quid eo casu bona raptoris cui cedunt? fisco; & ita putat *Clarus d. loco verf. Quæro.* non habita ratione matrimonii jure canonico permissi.

1 Vid. *l. 1. ff. de vi privat. §. 8. Inst. de pub. jud.* Fiscus pro quota bonorum ad eum delata tenetur creditoribus, *ut hic.* Demus fiscum majori Titii filio successisse jure municipali, sorores arbitrio fratris majoris natu dotari: Num tenetur fiscus filias dotare? Cum his ea moveretur Rothomagi anno 1563. coram Carolo IX. Francorum rege, tunc primum majore declarato pronunciatum fuit in re ita dubia adversus fiscum. vid. *tom. 2. const. Gal. tit. 1.*

2 Vid. quæ scripsi ad *l. 15. §. de donationibus.*

3 Vid. *l. 1. §. de fidejussorib. l. 1. ff. de vi privata.*

4 *Successor*, quidam ita legunt.

5 Fiscus heredis loco habetur. dixi ad *l. 128. §. 1. ff. de reg. jur.* vid. *Roland. à Valle 1. conf. 31. num. 33.*

6 De raptu sponsæ potest agi legibus Julius.

7 *l. 5. ff. de vi publica.*

8 In criminalibus noxalis actio non datur in dominum.

9 *l. 10. §. 1. ff. de vi public. l. 3. 4. §. 1. ff. de vi privata.*

10 *l. 6. 7. §. eod.* vid. *l. 7. verf. quod si omissa. §. eodem. l. ult. ff. de vi privata.* adde *l. 3. §. unde vi.*

11 *l. 1. verf. quoniam. C. Theod.*

12 Violentiæ nomen.

13 Vi facta, si cædem fieri contigerit, sive ab iis qui vim inferunt, sive ab iis, qui patiuntur, ille supplicio subjiciatur, qui vim inferre ausus est. Ipse enim eam causam dedit. *Synopf. Basil. 10 tit. 2. ex tit. 18. c. 13.*

14 Vid. *l. 5. §. eod.*

15 Si cædes vi illatæ mixta, pœna vis illatæ, capitalis, *ut hic, & §. eod.*

16 Causam dans cædi, vel damno, eædem & damnum intulisse videtur. Cædes auctori vis inferendæ imputatur. *l. 7. 9. l. 51. ff. ad l. Aquil.* Pone: mandavit Seius Titio, ut domum Baji ingrederetur: hoc facto non Titius ipse, sed ejus mandato, vel rogatu, Sempronius domum ingressus est, quæritur utrum Seius teneatur? Hippolytus Marsilius *conf. 67. num. 36.* teneri negat: & huic legi locum esse putat, si primus tantum mandatarius ingrediatur: ut cum hæc lex odiola sit, non sit ad alias personas extendenda.

17 Alias ordinaria vis illatæ pœna, deportatio. *§. 8. Inst. de pub. jud.*

18 *l. 3. C. Theod.*

19 De vi duobus modis agitur. Civiliter per interdictum *unde vi*, criminaliter, legibus Juliis. *l. 4. §. unde vi. l. unic §. quando civil. act. l. 1. §. 2. ff. de vi.* Cum de vi criminaliter agitur, possessorium judicium cum criminali nihil commune habet, *ut hic.* 20 *l. 5. §. eod.* 21 Hinc nascitur exceptio *spolii*, de qua vid. Oldend. *c. 13. de except. Gloss. c. 2. de ordine cogn.* Spoliato agenti interdicto *recuperandæ possessionis* exceptio domini obiici non potest, etiamsi in continenti de dominio probare velit, & ad id probandum se ultro offerat, *ut hic*: Cujus sententiæ quinque exceptiones vide apud Socinum *reg. 123.* 22 Pœnam talionis, *l. 17. §. de accus.* 23 Vid. *l. 5. §. eod.* 24 Vide quæ not. ad *l. 156 §. 1. ff. de reg. jur.* vid. *Cujac. 5. obs. 15.* 25 Spoliatus ante omnia restituendus, *ut hic, & c. 2. c. in litteris. 5. ext. de reftit. fpol.* Cujus sententiæ vide duodecim exceptiones apud Socinum *reg. 379.* 26 Vid. *l. 10. §. de jud.* 27 Testari non potest, qui de vi damnatus est, *l. Harm. 1. §. 27.* 28 *l. 4. C. Theod. eod.* adde *l. 157. ff. de reg. jur.* Vim admittens servus insciо domino, punitur. ipse, non dominus: voluntate domini admittens, punitur quoque: ipse vero dominus si in dignitate positus sit, dignitatem amittit, & sit infamis, sin vilis vel infamis: vel aliàs quidem in dignitate constitutus, sed tamen sæpius vim admisit, pœna de vi tenetur. *Synopf. Basil. 10. tit. 2. ex tit. 18. c. 13.* 29 Infamis sit lege Julia de vi damnatus. 30 *l. 1. ff. de vi priv.*

31 Jussus domini in atrocibus delictis non excusat. vid. *l. 157 ff. de reg. jur.* 32 Perseverantia in delictis graviter punitur. *l. 28. §. 3. ff. de pœnis.* 33 Vim apud se probatam punire negligens, aut mitius puniens judex infamia notatur. *Syn. Basil. 10. tit. 2. ex tit. 18. c. 13.* 34 Impunita delicta esse non oportet. 35 Pœnas legibus constitutas mollire judex non potest.

36 vi. *Harm. 7. cap. περὶ τῶν ἐξ ἁρπαγμάτ*, &c. 37 Paria sunt rapere, & raptas res scienter servare. vid. *hic, 6. Harm. 6. §. 8.* 38 Iterata delicta, & sæpius delinquentes, seu perseverantes, gravius puniuntur. *l. capital. 28. §. folent. 3. ff. de pœnis*, vid. *l. 1. ff. de receptat. Paul. 5 sent. 28. §. 1.*

1 Rapta raptori nubere non potest. adde 6. *Harm.* 1. §. 1. Goth. Et *Nov.* 167. facit c. 3. 9. 2. *pri. tot.* Concilium tamen Trident. hanc prohibitionem restringit, donec rapta permanserit in potestate raptoris. *Sess.* 24. *de reform. matrim.* c. 6. ANS.

2 Hostili more conjugia non sunt iucunda.

3 Patentum consensus in nuptias liberorum requiritur. vid. *quæ scripsi ad l.* 25. *ff. de ritu.*

4 Raptus pœna, mors & bonorum amissio.

5 Comites raptoris puniuntur.

6 De consciis & ministris raptoris, *vid. Novell. Leon.* 70.

7 De susceptore raptoris.

8 De his qui raptori opem ferunt.

9 Fœminæ raptus auxiliatrices tenentur etiam hac lege. Clarus tamen negat mulierem virum libidinis causa rapientem teneri hac pœna. 5. *sent.* §. *Raptus. vers. sed pone.*

10 Pœna raptus locum habet etiamsi mulier ipsa raptui consenserit. vid. *Clar. d. loco vers. adde quod pœna.* Quid si citra raptoris ullas persuasiones raptori spontè, neque coacta consentiat? Hippolytus Marsilius *cons.* 61. *n.* 23. nuptias hoc casu impediri scribit: & ea facti specie, hanc constitutionem coërcet atque restringit. 11 Pater raptum filiæ raptori remittere non potest. adde *Novell.* 143. *c. 1. vers. Illo quoque. Nov.* 150. 12 Servi raptoris aut raptui adsistentis pœna, exultio, *ut hic*, quod ad raptum dominarum referunt Græci, ut nimirum ignis fupplicium subeat servus, qui raptus dominæ suæ conscius & particeps fuerit. 6. *Harm.* 7. *Ecl. d. loco in fin.* 13 De ignis fupplicio dixi ad *l. un. ff. de Niliacger.* 14 *l. 5. l.* 54. *ff. de epis. & C. Theod. de raptu & matrim. sanctim.*

†. Nec [1] sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur à nostra serenitate licentia eis consentire, qui hostili [2] more in nostra republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicunque uxorem ducere voluerit, sive ingenuam, sive libertinam: secundum nostras leges, & antiquam consuetudinem, parentes [3], vel alios, quos decet petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium. §. 2. Pœnas autem, quas prædiximus, id est, *mortis, & bonorum amissionis*, non tantum adversus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati [5] in ipsa invasione, & rapina fuerint, constituimus: cæteros autem omnes, qui conscii [6], & ministri hujusmodi criminis reperti, & convicti fuerint, vel qui eos susceperint [7], vel quicunque opem [8] eis tulerint, sive masculi, sive fœminæ [9] sint, cujuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ tantummodo capitali subjicimus, ut huic pœnæ omnes subjaceant, sive volentibus [10] sive nolentibus viribus, sive aliis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Si enim ipsi raptores metu, vel atrocitate pœnæ ab hujusmodi facinore se temperaverint, nulli mulieri sive volenti, sive nolenti peccandi locus relinquetur: quia hoc ipsum velle mulierum ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi etenim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle in tantum dedecus sese prodere: parentibus [11] (quorum maxime vindictæ intererat) si patientiam præbuerint, ac dolorem remiserint, deportatione plectendis. §. 3. Sed & si quis inter hæc ministeria servilis [12] conditionis fuerit comprehensus, citra sexus discretionem eum concremari [13] jubemus: cum hoc etiam Constantiniana lege recte fuerit prospectum. Omnibus legis Juliæ capitulis, quæ de raptu virginum, vel viduarum, sive sanctimonialium, sive in antiquis legum libris, sive in sacris constitutionibus posita sunt, de cætero abolitis, ut hæc tantummodo lex in hoc capite pro omnibus sufficiat, quam de sanctimonialibus [14] etiam virginibus, & viduis locum habere sancimus. Dat. xv. Kal. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTINIANO A. P.P. II. CONS 528.

TIT. XIV.

DE EMENDATIONE SERVORUM. [15]

Dominus servum potest castigare, sed non dolo malo occidere. Bald.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum.

SI [16] virgis [17] aut loris [18] dominus servum affixerit, aut custodiæ causa in vincula conjecerit: dierum distinctione [19] sive interpretatione depulsa, nullum criminis metum servo mortuo sustineat. Nec vero immoderate [20] suo jure utatur: sed tunc reus homicidii sit, si voluntate eum ictu fustis [21] aut lapidis cæciderit: vel certe telo usus, lethale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo præceperit, vel jussione [22] tetra præcipitandum esse mandaverit, aut veneni virus infuderit, vel dilaniaverit pœnis publicis corpus, ferarum unguibus [23] latera persecando [24], vel exurendo [25] oblatis ignibus membra, aut tabescentes artus atro sanguine permixta sanie defluentes, prope in ipsis adegerit cruciatibus vitam relinquere sævitia immanium Barbarorum. Dat. v. Id. Maji, *Romæ*, CONSTANTINO A. & LICINIO CONSS. 312.

15 9. *C. Theod.* 12. *Rufinus* 2. *coll. leg. Mosai.* 12. *ff. de his qui sunt sui* §. 2. *Instit. de his qui sunt sui.* 6. *Harm.* 9. §. Ἐν τῇ τῶν οἰκείων. *l.* 1. §. 8. *ff. de off. præf. urb.*

16 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

17 Dominis in servos virga, lora, vincula permittuntur, at non fustes, lapides, tela, venena, ferarum ungues, ignes.

18 Λώρος ἢ βάσανος 36. *Ecl. c.* περὶ κατηγόρων *ex tit.* 39. *c.* 3. Supplicium erat servile. Terent. *in Adelph. operire loris.* S. *loris liberi?* Æ. *sic erit*, ad *l.* 8. *ff. de repud.*

19 Vid. *Exod.* 20. 20 Nemo suo jure immoderate uti debet. 21 Aliud fustis, aliud virga. *l.* 2. *Cod. Theod. de cursu public.* 22 De Vedii Pollionis immanitate, servos murenis invadendos objicientis, vid. Tertull. *lib. de Pallio*, Senecam 3. *de ira* 40. & 1. *de clementia* 18. & 9. Plinium 23. adde & aliud de immanitate dominorum ex *l.* 11. §. 1. & §. *ult. ff. de sicariis.* 23 *Ferarum vestigiis*, ita legit *d. l.* 1. & alibi; *ungulis fulcantibus latera*, *l.* 7. *in fin. ff. de maleficiis. Tert. in Scorpiaco: Alios ignis, alios gladius, alios bestiæ Christianos probaverunt, alii fustibus interim & ungulis insuper degustata martyria in carcere esuriunt. Et in libro de jejunio: Contra ungulas Corneus: & in Apologet.* 12. *ungulis deradibus latera Christianorum*, & cap. 30. *Sic itaque non ad Deum passos ungula sodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladii guttura detrocent, bestiæ insiliant.* Hinc apud Ammianum 14. *unguibus multari*: & Glossis, ungulæ ὄνυχες οἱ ἐκ τῶν βουνωτικῶν. *Ferrum in ungues ferarum compositum. Eadem Scorpio quod arcuato vultnere in corpus figantur. Tertull. in Scorpiaco. Isidor.* 24 Persulcando.

25 Seneca, *in Regnum Fortunæ & quidem durum pervenimus. Illuc arbitrio digna atque indigna passuri, Corporibus nostris insolenter, contumelioseque, crudeliter: alios ignibus perurit, vel in ferus admotos excruciat.*

TIT. XV.

DE EMENDATIONE PROPINQUORUM [26].

Propinquis senioribus licet corrigere minores errantes, nisi facti atrocitas exigat judicium ultionis judiciariæ. Bald.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Senatum.

IN [27] corrigendis minoribus pro qualitate delicti senioribus propinquis [28] tribuimus potestatem: ut quos ad vitæ decora, domesticæ laudis exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat: Neque [29] nos in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volumus, sed jure [30] patrio auctoritas corrigat propinqui juvenis erratum, & privata animadversione compescat. †. Quod si atrocitas facti jus domesticæ [31] emendationis excedat, placet enormis [32] delicti reos dedi Judicum notioni. Dat. prid. Kal. April. VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

26 9. *C. Theod.* 13.

27 *l. un. C. Theod.*

28 Propinqui seniores propinquos juniores pro qualitate delicti corrigere possunt: ut ea parte seniori- bus propinquis in juniores sua quasi jurisdictio sit.

29 Propinqui seniores quibus jus est propinquos juniores castigare, modum in castigando excedere non debent, sed in puniendo eam servare rationem quam parentes in liberos servare solent: ut ne plus extraneo in extraneum, vel propinquo in propinquum sibi sit commissum, quam parentibus in liberos sit permissum.

30 *l.* 16. §. 2. *ff. de pœnis*, Nov. Leonis. Quod in dubio magis præsumitur, quam nocendi. vid. *Alc. 1. præsumpt.* 3. adde *l.* 3. *ff. de patr. potest.* 31 Domestica emendatio, vid. quæ notavi ad *Novell.* 117. *cap.* 14. 32 Seu nimiæ sævitiæ. *l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. ad l. Aquil. l.* 7. §. 3. *ff. de injuriis. l.* 5. *ff. ad l. Pomp. de parricid. l.* 2. *ff. de sicariis.*

TIT. XVI.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS [33].

De eo, qui non animo occidendi percussit.

1. Imp. ANTONINUS A. Herculiano, & aliis militibus.

FRATER [34] vester rectius fecerit, si se Præsidi provinciæ obtulerit. Qui si probaverit *non* [35] *occidendi animo hominem à se percussum esse*, remissa homicidii pœna, secundum disciplinam militarem sententiam proferet: crimen enim contrahitur, si & voluntas [36] nocendi intercedat. Cæterum [37] ea quæ ex improviso [38] casu [39] potius [40] quam fraude accidunt, fato [41] plerumque non noxæ imputantur. P. P. II. Kal. Febr. LÆTO II. & CERIALE CONSS. 216.

De eo, qui salutem suam defendit.

II. Imp. GORDIANUS A. Quintiano.

IS, qui aggressorem [42] vel quemcunque [43] alium in dubio vitæ discrimine constitutus occiderit, nullam ob id factum calumniam metuere debet. P.P. III. Non. April. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

III. Idem A. Quintiano.

SI quis percussorem [44] ad se venientem gladio repulerit, non ut homicida tenetur: quia defensor propriæ salutis in nullo peccasse videtur.

IV. Imp. GALLIENUS A. Monatio.

SI (ut allegas) latrocinantem [45] peremisti: dubium non est, eum qui inferendæ cædis voluntate præcesserat jure cæsum videri. P. P. III. Kal. Febr. VALERIANO & LUCINIO CONSS. 256.

Post hanc legem subjicitur in Basilicu lex quarta, videntur enim basilici authores secundam, & tertiam hujus tituli una complecti, quæ est ejusdem tituli in Basilic. 20. *illius autem, quæ hic omissa est, atque in Basilicu inter constitutiones refertur, ea sunt verba Cujacio interprete.*

LIceat [46] cuilibet aggressorem [47] nocturnum in agris, vel obsidentem vias, atque insidiantem prætereuntibus, impune occidere, etiamsi miles sit: melius namque est his occurrere, & mederi, quam injuria accepta vindictam perquirere.

De casu fortuito.

V. Exemplum sacratum literarum DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. [48] Agatho 49.

EUm, qui adseverat homicidium se non voluntate, sed casu fortuito [50] fecisse, cum calcis [51] ictu mortis occasio [52] præbita videatur: si hoc ita est, neque super hoc ambigi poterit, omni metu ac suspicione, quam ex admissæ rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione [53] nostra comprehensum est, volumus liberari. Dat. VII. Kal. Decemb. *Sirmii*, ipsis AA. IV. & III. CONSS. 290.

De ætate.

VI. Iidem AA. & CC. ad Agotium.

SI quis te reum legis Corneliæ de sicariis fecerit, innocentia [54] purgari crimen, non adulta [55] ætate defendi convenit. S. VI. Kal. Novembr. *Romæ*, CC. CONSS.

De eo, qui cum telo ambulavit.

VII. Iidem AA. & CC. Philisco.

IS, qui cum [56] telo ambulaverit hominis necandi causa [57], sicut is, qui hominem occiderit, vel cujus dolo malo factum erit commissum, legis Corneliæ de sicariis pœna coërcetur [58]. S. VII. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

De infante.

VIII. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Probum P. P.

SI [59] quis necandi infantis [60] piaculum aggressus [61], aggressave sit: sciat se capitali supplicio esse puniendum. P.P. VII. Februar. *Romæ*, GRATIANO A. III. & EQUITIO CONSS. 374.

De servis torquendis.

IX. Impppp. GRAT. VALENTIN. THEOD. & ARCAD. AAAA. Cynegio. P. P.

SI forte mulier marito [62] mortis parasse insidias, vel quovis alio genere voluntatem occidendi habuisse inveniatur, vel si forte maritus eodem modo insectetur uxorem: in eadem quæstione [63] ab omni familia non solum mariti, sed [64] etiam uxoris suæ (quæ tamen tunc temporis domi fuerit,) quærendum est, sine cujusquam defensione. Dat. Id. Decemb. ARCAD. A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

33 Dixi ad *l.* 48. *ff.* 8.

34 Sumpta est hæc constitutio ex Codice Gregoriano *lib.* 4. *tit. ad l. Corn. de sicariis*, uti constat ex fragmentis Rufini 1. *collat. leg Mosaic.* Goth. Hæc l. canonizata est in *cap. frater vester* 50, *distinct.* ANS.

35 Animus homicidam facit. *l.* 5. §. *de injuriis.*

36 Voluntas distinguit maleficia. vid. quæ dixi ad *l.* 53. *ff. de furtis.*

37 Sumptum ex eodem Codice Gregoriano *d. tit.* sed ex constitutione Alexandri: ut hæc constitutio composita sit ex duabus Gregorianis, & quidem diversorum principum, nec unius Antonini, *ut hic*, legitur.

38 Improvisa excusationem meretur.

39 Homicidium casu admissum non punitur lege Cornelia de sicariis. adde *l.* 5 §. *eod.*

40 Iratus prævideri potest: casus est improvisus, *ut hic.*

41 Fato imputari. adde *l.* 5. §. *eod.* Fato autem imputari hic dicuntur, quæ causis ex occultis sunt: quæ extra facientem sunt posita: unde fato hic noxa opponitur.

42 *l.* 3. *l.* 4. §. *eod. l.* 4. *l.* 5. *ff. ad l. Aquil.* 6. *Harm* 6. *in fin.* 36. *Eclog. περὶ φόνων ex tit.* 39. *cap.* 18. Hinc nascitur exceptio justi homicidii. vid. *Grihald. in tractatu de Homicidio, Papinem* 2. *Nptar.* 7. *Clar.* 5. *sent.* §. *ult*, 9. 60. *Mynsing.* 5. *observ.* 17.

43 Puta stuprum per vim inferentem. 6. *Harmen.* 6. §. 20.

44 Vid. *Paul.* 5. *sent.* 23. §. 3. 6. *Harm.* 6. *Ecl. d. loco.* cap. 19.

45 Aggressorem, *l.* 2. §. *eod. l.* 4. *l.* 8. §. *eod.* percussorem, *l.* 3. §. *eod.*

46 Homicida non est, qui aggressorem in vitæ discrimine constitutus, interficit, nec primum ictum quis expectare debet, quia irreparabilis esse potest. *Bald. l.* 1. §. *unde vid. Corsetus singulari Mcus. Marsilius l.* 1. *ff. de sicariis & consil.* 41. *in fin.* Goth. Hæc l. verbotenus canonizata est *dist.* 50. *cap.* 46. ANS.

47 Vid. *l.* 2. §. *eod. Ecl. d. loco*, c. 19. 6. *Harm.* 6. §. 17.

48 *Habe Agatho*

K. N. ita legitur in Codice Gregoriano *lib.* 4. *tit. de sicariis*, uti constat ex Rufino 1. *collat. legum Mosaic.* Ejusmodi salutationem *Habe, id est, Ave.* principes solebant præmittere quoties ad judices scribebant. vid. *Cujac.* 10. *obs.* 15. 49 Plures sunt leges ad eundem Agathonem scriptæ, *ut l* 15. §. *de pœnis*, *l.* 22. §. *de probat. l.* 31. §. *de evict.* 50 Calcis ictu. §. *eod. & Eclog. d. loco. c.* 21. vel dormiendo, *l.* 1. §. 3. *ff. de adq. poss. cap. majores.* 3. *X. de baptismo.* vid. *Clarum* 5. *sent.* §. *ult. q.* 60. *Papon.* 5. *Nptar.* 7. 51 Homicidii non continuo tenetur eques aut mulio, cujus equus calce mortis occasionem alteri præbuit. Facti enim hæc quæstio est: cujus probatio incumbit ipsi equiti vel mulioni. 52 Occasionem mortis præbens non semper tenetur. 53 Id est, indulgentia subscripta principis manu: sine qua homicidium omnino factum non omnino impunitum remanere debet. Homicidium vero dolo malo factum ne adnotatione quidem principis remitti potest. *Novell. Valentin. de homicidio casu facto.* 54 *l.* 6. §. *de procuratoribus.* 55 Homicidii lege de sicariis tenetur minor viginti quinque annis, si eædem fecerit. 6. *Harm.* 6. *l.* 1. §. *si adversus delictum. l.* 7. §. *de pœn. l.* 13. §. 8. *ff. de adult. l.* 37. §. 1. *ff. de minor.* 56 *l.* 1. §. *eod.* §. 5. *Instit. de publ. jud. l.* 3. §. 1. *ff. de vi publ. Eclog. d. loco, cap.* 23. adde *Cicer. pro C. Rabirio.* vid. *Bellovis.* 1. *pract.* 13. 57 Adtentatio, seu conatus homicidii punitur: licet effectus non sequatur, *ut hic.* Quid si sponte, nec deprehensus reus destitit? excusatur. *l. qui falsam* 19. *ff. de falsis.* Quid si vel ipso jure vel statuto pœna imponatur? ut pœnam reus subeat, consummatum ac perfectum re ipsa delictum esse oportere notant nostri: non fictum vel fictæ consummatum, *c. cum in canone* 7. *X. ext. de etatt. c. perpetuo* 7. *de etatt. in* 6. *DD. in l.* 1. §. *Divus.* 3. *ff. eod. l.* 3. §. *hæc verba.* 6. *ff. de neg. l. quidquid.* 29. *ff. de verb. obl.* Quid si falsum nemini noceat? idem putant. *Gloss. in c. quanto de jurejur.* Quid si nuda cogitatio est? non punitur, *l. cogitationis.* 18. *ff. de pœn.* Quid si delictum leve sit, aut civile? Idem *Bald. in l. si quis non dicam.* 5. §. *de episc. & cleric. Gloss. & Bald. in l. si constiterit.* 4. §. *fin. reg.* Quid si excommunicationis, vel censuræ pœna imponenda sit? ut id pœnæ genus infligi possit, factum requiritur. *Clar in cap. præterea requisiti.* 40. *X. de appell.* adde *Soc. reg.* 31. Quid quod Hippolytus Marsilius *cons.* 7. *num.* 50. tradit hanc constitutionem & consuetudine & æquitate non servari; cum in pœnis imponendis consideretur effectus potius quam affectus, laudatque ejus opinionis Castrensem *cons.* 197. Alex. *cons.* 40. quod ut iniquum censeo. 58 In Gallia conatus sine effectu non punitur, ita ut hæc constitutio à Gallis non servetur. vid *Rebuff. in proœm. const. gl.* 5 *num.* 28. 59 *l.* 1. *Cod. Theod. eod. & Harm.* 6. 60 Causa dubitandi fuit, quia lex Cornelia ad eum qui hominem occidit pertinet. Infans autem homo nondum est. *arg. l.* 38. §. 5. *ff. de pœn.* Sed ut in lege Julia & Papia hominis significatio augetur à Jurisconsulto: ita & in lege Cornelia fœminam *d.* §. 5. infantem quoque demonstrat, *ut hic.* Hinc Homerus *Iliad.* 23. *in l.* 16. §. 8. *ff. de pœnis.* infantis cædem ἀνδροκτονίαν vocat. Sic in edicto Publicano *hominis* appellatione continetur etiam infans. *l.* 12. §. 5. *ff. de publ.* adde *Cujac. 6. obs.* 21. adde *l.* 3. §. 4. *ff. de vi publ.* 61 Si hanc particulam referas ad consilium, huic constitutioni in Gallia derogatum erit. Nam conatus in Gallia non punitur. *Rebuff. d. loco.* vid. *quæ de conatu scripsi ad l.* 18. *ff. de pœn.* 62 *l.* 4. *vers. idem volumus. Cod. Theod. de adult.* 63 *Interrogatione, d. vers. idem.* 64 Quin pueri & infantes etiam indicium faciunt. vid. *Papon.* 24. *Arrest.* 6. *num.* 7.

TIT. XVII.

DE HIS, QUI PARENTES [65], VEL LIBEROS OCCIDERUNT.

Parricida, & similes debent insui in culeo, ubi sit canis, gallus, vipera & simia: & projici debent in flumen. Bald.

1. Imp. CONSTANTIN. A. ad Verinum Vicarium Africæ.

SI quis [66] parentis, aut filii, aut omnino adfectionis ejus, quæ nuncupatione *parricidii* continetur, fata properaverit: sive clam, sive palam id enisus fuerit, [pœna parricidii pu-

65 *Ecl. d. loco. c.* 26. Voluntas mariti vel uxoris interficiendæ probatur fervis etiam domesticis. adde *l.* 8. §. 6. §. *de repudiis.*

66 De parricidiis 9. *C. Th.* 15 dixi 48. *ff.* 9. *ad l. Pompeiam de parricid.* adde §. 6. *Inst. de publ. jud.*

1 *l. unic. C. Th. eod.* niatur:] & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii solenni pœnæ subjugetur, sed insutus [1] culeo [2] [cum cane & gallo gallinaceo, & vipera, & simia,] & inter eas ferales anguillas comprehensus, serpentium [3] contuberniis misceatur: & ut regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem projiciatur, ut omni elementorum usu vivus carere incipiat, & ei cœlum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. XI. Kalend. Decembr. LICINIO V. & CRISPO CONSS. 318. [Accep. prid. Id. Mart. *Carthagine*, CONSTANT. A. V. & LICINIO CC. CONSS.] 319.

2 Vid. *l. 9. ff. eod.* & *d. §. 6.* combustendum ait lex Græca *Ecl. d. l. cap.* περὶ κακοκτόνων *cap. 1.*

3 Corium bovis appellat Juvenal. *Satyr. 13.* Græci ita διφθέρᾳ βοείᾳ νυσσάρτῳ. *Cedr.* adde & illud ex Seneca 5. *controv. 4. in fin. Imaginabar mihi culeum, serpentem, profundum.* Huc respexit Tertull. *lib. de anima* 15. *Si cæterorum scelerum mercedem cogitemus patibula, viricomburia, culeos, uncos & scopulos.* Plura diximus ad §. 6. *Inst. de publ. judic.*

TIT. XVIII.

DE MALEFICIS [4] ET MATHEMATICIS [5], ET CÆTERIS SIMILIBUS. [6]

Collatio veneni & gladii.

1. Imp. ANTONINUS A. Titio.

PLUS [7] est hominem extinguere veneno [8], quam occidere gladio. P. P. sine die & consule.

De geometria & mathematica.

II. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Tiberio.

ARtem geometriæ [9] discere atque exercere publice interest. Ars autem mathematica [10] damnabilis [11] est & interdicta omnino. S. XIII. Kal. Septemb. *Sirmii*, CC. Conss.

De aruspicibus, & Sacerdotibus.

III. Imp. CONSTANTIN. A. ad Maxim.

NUllus [12] aruspex [13], [nullus sacerdos [14], nullus eorum, qui huic ritui adsolent ministrare [15], ad] limen alterius accedat, nec ob alteram causam, sed hujusmodi hominum amicitia (quamvis vetus [16]) repellatur: concremando illo [17] aruspice, qui ad domum alienam accesserit: & illo in insulam deportando post ademptionem bonorum, qui eum advo averit [18], suasionibus, vel præmiis. Accusatorem [19] autem hujusmodi criminis, non delatorem esse, sed dignum magis præmio arbitramur. P. P. Kal. Febr. *Romæ*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CONSS. 312.

De magia.

IV. Idem A. & C. ad Bassum P. V.

EOrum est scientia [20] punienda, & severissimis merito legibus vindicanda, qui magicis [21] accincti artibus, aut contra [22], salutem hominum moliti, aut [23] pudicos animos ad libidinem deflexisse deregentur. †. Nullis vero criminalibus implicanda sunt remedia [24] humanis quæsita corporibus [25], aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres [26], aut ventis [27] grandinisque [28] lapidatione quaterentur: quibus non cujusquam salus, aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne divina munera, & labores hominum sternerentur. Dat. x. Kal. Jun. *Aquileiæ*, CRISPO & CONSTANTIO CC. CONSS. 321.

De divinatoribus.

V. Impp. CONSTANTIUS A. & JULIANUS C. ad populum.

NEmo aruspicem [29] consulat, aut mathematicum [30], nemo ariolum [31]. †. Augurum [32] & vatum [33] prava confessio conticescat. †. Chaldæi [34], ac magi, & [35] cæteri, quos *maleficos* [36], ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad partem aliquid moliantur. †. Sileat omnibus perpetuo divinandi [37] curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur gladio ultore prostratus, quicunque jussis [nostris] obsequium denegaverit. Dat. VIII. Kal. Febr. *Mediolani*, CONSTANTIO A. IX. & JULIANO CC. CONSS. 357.

De magia.

VI. Iidem A. & C. ad populum.

MUlti [38] Magicis [39] artibus usi, elementa [40] turbare [41], vitam [42] infontium labefactare non dubitant, & manibus [43] accitis audent, ventilare, ut quisque suos conficiat [44] malis artibus inimicos: hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis [45] pestis absumat. Dat. prid. Non. Decemb. *Mediol.* CONSTANTIO A. IX. & JULIANO II. CONSS. 357.

De dignitatibus.

VII. Iidem A. & C. ad Taurum P. P.

ETsi excepta [46] tormentis sunt corpora honoribus prædito-rum, præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonstrantur: etsi omnes magi [47] in quacunque sint parte terrarum, humani generis inimici [48] credendi sunt: quoniam tamen, qui in Comitatu [49] nostro [50] sunt, ipsam pulsant propemodum majestatem: si quis magis, vel magicis carminibus [51] adsuetus, qui *maleficus* [52] vulgi consuetudine nuncupatur, aut aruspex [53], aut ariolus [54], aut certe augur [55], vel mathematicus [56], aut enarrandis somniis [57] occultans [58] artem aliquam divinandi, aut certè aliquid horum simile [59] exercens, in Comitatu [60] meo vel [61] Cæsaris fuerit deprehensus, præsidio [62] [dignitatis exutus] cruciatus & tormenta non fugiat. †. Si [vero] convictus fuerit, & ad proprium facinus detegentibus repugnaverit pernegando: sit ceruleo [63] deditus, ungulisque [64] fulcantibus latera, perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. III. Non. Julii, *Arimini*, TITIANO & CEREALE CONSS. 358.

De eo, qui discit, vel docet.

VIII. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Modestum P. P.

CUlpa [65] similis [66] est, [tam] prohibita discere [67], quam docere. Dat. Prid. Id. Decemb. *Constantinop.* VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

De maleficu comprehendendis & ad publicum pertrahendis.

IX. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Albino P. P.

QUicunque [68] maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupaverit, illico ad publicum pertrahat [69], & Judicum oculis communis hostem salutis ostendat. Quod si quisquam [70] ex agitatoribus [71], [id est, aurigis,] seu ex quolibet alio genere hominum, contra hoc interdictum venire tentaverit, aut clandestinis suppliciis etiam manifestum reum maleficæ artis oppresserit: ultimum [72] supplicium non evadat, geminæ suspicioni [73] obnoxius, quod aut publicum reum, ne facinoris [74] socios publicaret, severitati legum, & debitæ subtraxerit quæstioni: aut proprium fortassis inimicum sub hujusmodi vindictæ nomine consilio atrociore confecerit. Dat. XVII. Kal. Septembr. *Romæ*, TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

4 *l. 9. C. Theod. 16.* περὶ γοητῶν, *60. Eccleg. 39.* περὶ γοητῶν, *&c. Harm. 10.* Malefici, qui φίλτρους ad libidinem concitandam utuntur. *Ecl. d. loco, c. 39. Harm. d. loco, cap.* περὶ γοητῶν & breviter magi, quorum finis atque scopus est incantamentis alicui nocere. *l. 4. 5. verf. Chaldæi. l. 7. J. eod.*

5 Mathematici hic *& l. 2. J. eod. in. Paul. 5. sent. 21. in inscript. & §. 3. Ruffin. tit. 33. collat. leg. Mosaic.* sunt vaticinatores, qui Mathematicarum liberali nomine adumbrantes suas ineptias, profitentur se fata cujusque nosse & natales syderum observationes. 1. *Ecl. c.* περὶ μαθηματικῶν. *l. 10. S. de epifc. aud.* Ammianus 19. Mathematicos, ut memorat vulgus: Mendacissimi hominum erant. Seneca *in ludo*, *Patere*, *Mathematicos aliquando verum dicere. Fuet ini igitur hic mathematici, non Geometræ, Arithmetici, Musici vel Astrorum periti, sed qui illis artibus abstinuntur ad futura singulis prædicanda.* Juvenal. *Satyr. 14. Nota Mathematici geneſis tua.* Mathematicæ alioqui artes modis omnibus propter utilitates varias laudandæ. *Caſſ. 1. Variar. 55. & 7. c. 5. & 5. eod. 17.*

6 Veluti veneficis, περὶ μαντῶν. *Harm. d. loco. & Paul. d. loco.* de vaticinatoribus. de veneficis, *l. 1. J. eod.*

7 Clam interficere gravius est, quam palam.

8 De veneficiis. *l. 3. ff. de ſicariis.* vid. 60. *Ecl. tit. 39. Harm. d. l. c.* περὶ φαρμακῶν, &c. *Paul. 5. ſent. 23. §. 1.* Goth. Vid. hic Binsfeld. & Alber. Gentil. ANS. 9 Geometriam discere & exercere expedit, *ut hic:* ad omnes enim artes discendas conducit, *Plato 7. de repub.* Hinc illud jactatum & familiare Platonis ἀθὲὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω; & Philo Geometriam ἀρχὴν καὶ μητρόπολιν omnium disciplinarum appellat. Et ita sane est, res admiratione dignas ejus ductu fieri, *ut Lucianus notat in Hermotimo.* Confert maxime ad bella gerenda, urbes tuendas aut oppugnandas. *Plut. in Marcello. Livius 34. & 7. Plin. 37. Euclid. lib. 15.* Confert maxime ad dimensiones corporum. Hinc denique templa, theatra, amphitheatra, portus, ædificia, naves, urbes, mensuræ, pondera, domestica supellex, aratoria: omnia denique utensilia & instrumenta sine quibus hominis vita nulla est aut misera. Quid quod Plato (etsi paulo durius) Deum ipsum Geometram facit? quem sane in numero, pondere & mensura omnia creasse constat lege nostra. Quod ad inventam Geometriam attinet, ea reperta in Ægypto. *Plato in Phædro. Herodot. in Euterpe. Cic. 1. Tuſc. Diod. 1. Suid.* adde *cap. ſi quis autem* 10. *Aſtinii* 37. vel à Chaldæis, ut ait *Caſſiod. 3. Variar. 53.* de partibus Geometriæ, vid. 16. *Gell. 18.* 10 Dixi in epigraphe.

11 Atqui Geometriæ artem paulo ante admittit: quæ pars Mathematicæ est. 12 *l. 1. l. 2. Cod. Theod.* 13 *l. 5. J. eod.* 14 Aruspicum facerdotes, ministri, amici, consultores, Sacerdos aruspicum. 6. *Harm.* 10. τὸ διὰ θυσίων μαντεύεσθαι κακόλογον). 15 Minister aruspicum.

16 Amicitia interdum licet vetus sit, dissuenda. 17 Pœna aruspicis. 18 Pœna aruspicem consulentis de vivicomburio dixi ad *l. un. J.* de Nili aggeribus. 19 De accusatore aruspicum. 20 *l. 3. C. Theod. eod.* 21 De Magis. *l. 5. verf. Chaldæi. J. eod.* de magicis artibus. *l. 6. J. eod.* de magicis carminibus. *l. 7. J. eod.* 22 Magorum primus finis adde. *l. 7. J. eod.* adde & contra conceptum & copulam maris & fœminæ. vid. *Pet. Greg. 35. ſyntag. cap. 9.* 23 Secundus finis magorum. 6. *Ecl. c.* περὶ γοητῶν *c. 28. Harm. d. loc. c.* περὶ γοητῶν §. οἱ διὰ γοητείας. *l. 38. §. 5. ff. de pœn.* vid. *Pet. Greg. 34. ſyntagm.* de amatoriis incantationibus. Bonum tamen hoc amatorium sine medicamento, carmine, vel herba, *ſi vis amare ama, Seneca 1. epiſt. 9.* 24 *l. 1. §. 3. in fin. ff. de extraord. cogn.* adde Petr. Greg. 34. *ſyntag. 17.* ubi de magicis circa morborum curationes, &c. *cap. 18.* de magicis ad bonorum quendam finem, & *cap. 22.* de remediis maleficorum ex antiquorum observationibus. 25 Huc refer, Quæstionis dolorem magicis artibus elusum, *ex Petr. Greg. 34. cap. 11. num. 5.* 26 Dixi ad *leg. 12. Tabul. lib. 2. tit. 27. §. 10.* de aquis elicitis cœlo, de remediis adversus tempestates, vid. *Petr. Greg. 34. ſyntag. 13.* 27 De ventis sopitis, vid. *Petrum Greg. d. cap. 13. num. 3.* 28 De grandinum depulsatoribus, vid. *Petrum Greg. 34. ſyntag. 13. num. 7.* & Senecam 4. *Natural. 6. & 7.* 29 De aruspice, vid. *l. 3. J. eod. l. 4. Cod. Theod. eod.* 30 De mathematico. *l. 2. in fin. J. eod.* 31 De ariolo adde *l. 7. J. eod.*

32 De augure adde *d. l. 7.* 33 De vate vid. *Paul. 5. ſent. 21. §. 1.* 34 De Chaldæo. Chaldæi apud Assyrios & Babylonios: ut Magi apud Persas, Gymnosophistæ apud Indos: Druidæ qui & Semnothei apud Gallos, *ut ex Aristotele in Magico & Sotione 13. ſucceſſionis refert. Laërt. in pr. operis ſui.* Pro divinis astrologis & Genethliacis & auguribus astrorum speculatoribus sumuntur apud Danielem 2. *ver. 2.* quia primum hæc disciplina tradita apud Chaldæos *Cicer. 1. de divin. & 1. Gell. 9.* Denique ut Arabs pro latrone: Chananæus, pro mercatore, sic Chaldæus pro Astrologo: quia gens illa valde dedita fuit Astrologiæ: fed & in ea facerdotes maxime. *Diodor. 2.* vid. *Juven. ſatyr. 6.* 35 De Magis, Magi apud Persas. 36 De maleficis, & cur ita dicti adde *l. 7. J. eod.* 37 De divino 60. *Ecl.* 10. *cap. 31. l. 15. §. 13. ff. de injur. Paul. 5. ſent. 21. §. ult.* 38 *l. 5. Cod. Theod. eod.* 39 De magicis artibus. 40 Chymicos, seu mavis Alchymistas hoc in numero collocandos puto: de quibus alio dicetur commodiore loco.

41 Imbres, ventos, grandines, *l. 4. S. eod.* De elementorum per magos turbatione, vid. *Petr. Greg 34. ſyntag. 13.* 42 Salutem, *l. 4. ibi, aut contra ſalutem S. eod.* mentem, *l. 15. in pr. ff. de injur. verf.* ἐὰν ὁ ἄρχων. 43 Qui in necem hominum dæmones invocat, gladio plectitur. 60. *Ecl.* περὶ γοητῶν *cap. 39. 31. 6. Harm. 10. §. 9.* De manium evocatione vid. *P. Greg. 34. ſyntag. c. 6.* 44 De hostibus incantatione fusis vid. *P. Greg. 34. c. 2.* De excantatione urbis obsessæ vid. eundem 34. *c. 12. n. 3.* De pluviis cœlo elicitis vi magica ab oppidanis Rœræ montis Draconis, vid. apud Pontanum *lib. 5. de Ferdinando I. rege Neapol.* De peste sedata Romæ facto publice sacrificio ritu gentili vid. *Jovium lib. 21.*

45 Feralis pestis. Quid? ultimum supplicium, vel feralis pestis, ignis supplicium est? nempe, ut Magi diis manibus consecrentur. Feralis diis manibus sacra festa, *Festus*, quod ferient ea, quæ ad sepulcrum *Varro*, unde *ferale officium*, *Apul. 1. de Asino. ferales reliquiæ Tacit. 2. Annal. feralis urna*, *Tacit. 3. feralis veſtis*, *Tacit. 13.* ut quemadmodum in feralibus pedes absumebantur & ipsa cadavera, ita manibus consecrentur, quos in carminibus suis invocaverint. Alias supplicium capitale. sic crucis *ligna feralia* Minutio Fœlici in *Octavio.* Goth. Plenius Rœvard. *Var. c. 3.* ANS.

46 *l. 6. C Theod. eod.* Nulla dignitas maleficum excusat à quæstione.

47 De Magis adde *l. 4. 5. 6. S. eod.*

48 Magi generis humani inimici.

49 Comitatus principis, locus in quo vitam agit princeps unde Palatini omnes, qui iter instituenti Cæsari seu principi adsistunt, dicuntur ejus Comitatus: ipsi comites, & comitatenses, ut Græcus legum interpres augthor est. 50 Magis comitatus imperialis interdictus, vid. *J. eod.* 51 De carminibus magicis. 52 Maleficus vid. *l. 5. S. eod.* 53 De quo vid. *l. 3. S. eod.* 54 De quo vid. *l. 5. S. eod.* 55 *d. l. 5.* 56 De quo vid. *d. l. 5.* 57 De quo vid. *l. 2. l. 5. S. eodem.*

58 Legendum videtur: *occultam artem aliquam divinandi*, &c. ut Artes occultæ sint magicæ.

59 De somniorum interpretibus. 60 Hinc veritum de salute principis, vel reipublicæ quenquam consuli, vid. *Paul. 5 ſent. 21. §. 3.* Tertull. 35. *Apologetic. Cui*, inquit, *o, tu es perſcrutari ſuper Cæſaris ſalute, niſi à quo aliquid adverſus illam cogitatur vel optatur: aut poſt illam ſperatur, aut ſuſtinetur?* Firmicus 2. *mathe. ult. Cave ne quando de ſtatu reipublicæ, vel de vita Romani imperatoris aliquid interrogatus reſpondeas. Cavendum quoque ne conſtellationem principis quis colligat.* vid. *Ammianum lib. 29.*

61 Male Accurſius hanc particulam accepit, pro *vel*, non intelligens differentiam Augusti & Cæsaris. Augustus dicebatur, qui reipsa imperabat: Cæsar, qui ab Augusto electus Imperii successor, *ut ex Ammiano conſt.* Hodie in Imperio tales sunt, qui *Reges Romanorum*: in Gallia, *Delphini*, in Hispania, *Infantes.* 62 Pœna malefici & maleduci in comitatu Cæsaris versantis.

63 *Æculeo, d. l. 6. C. Theod. eod. aculeo, Hal.* 64 De ungulis dixi ad *l. un. S. de emend. ſerv.* adde Fornerium *de torment: generib. 2. ſelect. 1.* 65 *l. 8. in fin. Cod. Theod. eod.* 66 Apud vereres culpa dissimilis fuit. Sola namque professio non simplex notitia erat prohibita. vid. *apud Rufinum cap. 15. collat. leg.* 67 Vid. *l. 2. l. 6. S. de hær. & Manich. Paul. 5. ſent. 21. §. 4. & 5. ſent. 23. §. 11.* vid. quæ scripsi ad *Novell. 133. cap. 2.* Tertull. *de Idololatria, cap. 9.* Eadem pœna est exitii discipulis & magistris. Hinc libri comburuntur. vid. *l. 10. S. de epiſc. audient.* adde *l. 4. §. 1. ff. famil.* Illud sane Phocyllidis est μαγικῶν βιβλίων ἐπίτριβος. De Codice noxiarum artium vid. Ammianum 28. *paulo poſt principium.* 68 *l. 11. Cod. Theod. eod.* 69 *Protrahat, d. l. 11. 6. Harm. 10. cap.* περὶ φαρμακῶν §. ὁ συνειδώς. 70 Agitatores, quorum plerique magicis nonnunquam artibus adversariorum equos impediebant, & suos ad cursum incitabant, ut testatur D. Hieron. *in vita ſancti Hilarionis.* Arnobius *adverſus gentes.* Cassiodorus *l. 3. Variar. epigr. 51.* 71 *l. 11. J. de ſpectaculis.* ὁδὶ τὶς οἰκ@ὸν ὄνειρον. *Harm. d. loco.* Quæ lectio sincera videtur. 72 De pœna maleficum non deferentis. 73 Qua suspicione tenetur maleficum non defereus, sed opprimens. 74 Facinoris socios publicare licet.

TIT. XIX.

DE [75] SEPULCHRO [76] VIOLATO.

De contrectatione rerum religioſarum.

1. Imp. GORDIANUS A. Zenoni.

RES religioni destinatas [77], quinimo jam religionis [78] effectas, scientes, qui contigerint, & emere [79], & distrahere non dubitaverint: tametsi jure venditio non subsistat, læsæ [80] tamen religionis inciderunt in crimen. P. P. III. Kal. Mart. SABINO II. & VENUSTO CONSS. 241.

De ſervis.

II. Imp. CONSTANTIUS A. ad Tatianum P. U.

SI servus [81] in demoliendis [82] sepulchris fuerit deprehensus, si id sine domini scientia faciat, metallo addicatur: sin vero domini auctoritate, vel jussione urgetur, relegatione plectatur. Et si forte detractum [83] aliquid de sepulchro ad domum ejus villamque provectum [84] reperitur: villa, sive domus, aut ædificium quodcunque erit, fisci juribus vindicetur. Dat. VII. Id. Jul. ACYNDINO & PROCULO CONSS. 340.

Si judex pœnam non irrogaverit.

III. Idem A. ad Limenium P. P.

SI [85] quis sepulchrum violaturus attigerit, locorum Judices [86], si hoc vindicare neglexerint: non minus quam viginti librarum auri, in sepulchrorum violatores statuta pœna multentur: ut eam largitionibus nostris inferre cogantur. Dat. V. Kalend. April. LIMENIO & CATULINO CONSS. 349.

Pœnæ violantium ſepulchra, cadavera, vel reliquias.

IV. Idem A. ad populum.

QUi sepulchra [87] violant, domos [88] (ut ita dixerim) defunctorum: geminum videntur facinus perpetrare: nam & sepultos spoliant destruendo, & vivos polluunt fabricando. Si quis igitur de sepulchro [89] abstulerit saxa, vel marmora, vel columnas, aliamve quamcunque materiam fabricandi gratia: sive id fecerit venditurus, decem [90] pondo auri cogatur fisco inferre: sive quis propria sepulchra defendens, hanc in judicium querelam detulerit, sive quicunque [91] alius accusaverit, vel ad ossium cinerumve sepulchri detractionem. 84 *Pervectum, d. l. 1. περιφερ. d. cap. 9.* 85 *l. 2. in fin. Cod. Theod. Eccleg. d. cap. 9. verf.* ἐὰν ὁ ἄρχων. 86 De pœna judicis sepulchri violatorem non plectentis. 87 *Qui adificia manium violant*, *l. 4. Cod. Theod. eod.* 88 Domus defunctorum sepulchra. 89 Materia sepulchri, venditionis causa, vel fabricæ gratia, non est detrahenda. *Eccleg. d. loco, cap. 9. in fin.* adde *l. 5. J. eodem.* 90 Viginti. *Baſil. hic ut l. 3. S. eodem.* 91 Crimen est publicum sepulchrum violare. *l. 8. ff. eod.*

75 De sepulchris violatis 9. *C Th. eod.* 17. adde *Nov. Leo.* 96. dixi ad *l. 47. ff.* 12.

76 Non male hic titulus adjungitur superiori. Nam & infames sunt sepulchri violatores. Apulejus 2. *Ne mortuorum quidem ſepulchra tuta eſſe dicuntur: ſed & bustis & rogis reliquias quædam & cadaverum præſagmina ad exitiabiles virorum fortunas petuntur. Culpantur eo nomine Clerici peſſimum: quo tempore à Theodoſio emiſſa eſt Novella de ſepulchris.*

77 Destinata religioni.

78 Religiosas. *l. 21. S. de ſanct. eccleſ. §. 9. Inſtit. de rer. diviſ.*

80 Cornelius Tacitus 3. Grave crimen læsæ religionis.

81 *l. 1. C. Th. eod.* ubi ita legitur, *ſi quis in demoliendis*, Græci legunt ἐὰν οἰκέτης. 60. *Ecl. 23.* περὶ τάφων *c. 9.* facit *l. 3. §. 11. ff. eod.*

82 De demoliendo sepulchro.

83 De rebus ex sepulchro detractis.

cium nuntiaverit: Quæ pœna priscæ severitati accidit: Nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchrum violantibus videtur impositum. Huic autem pœnæ subjacebunt, & qui corpora [1] sepulta [2], aut reliquias contrectaverint. Dat. Id. Jun. *Mediolani*, Constantio IX. & Juliano CC. Conss. 357.

De abstatu à sepulchris.

V. Imp. Julianus A. ad populum.

PErgit [3] audacia ad busta defunctorum, & aggeres [4] consecratos: cum & lapidem [5] hinc movere, & terram [6] everrere, & cespitem [7] evellere, proximum [8] sacrilegio majores [nostri] semper habuerint: sed [&] ornamenta [9] quædam triclinii, aut porticibus [10] auferre de sepulchris. Quibus primo consulentes, ne in piaculum incidat contaminata religio defunctorum, hoc fieri prohibemus, pœna [11] sacrilegii cohibentes. Dat. prid. Id. Februar. *Antiochiæ*, Juliano A. IV. & Sallustio Conss. 363.

De non impedienda sepultura defuncti prætextu debiti.

VI. Imp. Justinus A. Theodoro.

CUm sit injustum, & nostris alienum temporibus injuriam fieri reliquiis [12] defunctorum ab his, qui debitorem [13] sibi esse mortuum dicendo, debitumque exigendo, sepulturam ejus impediunt: ne in posterum eadem injuria procederet, cogendis his, ad quos funus mortui pertinet, sua jura perdere, ea quidem, quæ mortuo posito ante sepulturam ejus facta fuerint, vel exigendo quod debitum esse dicitur, vel confessiones aliquas, aut fidejussorem, aut pignora capiendo, penitus amputari præcipimus. Redditis vero pignoribus [14], vel pecuniis, quæ solutæ sunt, vel absolutis fidejussoribus, & generaliter omnibus sine ulla innovatione in pristinum statum reducendis, principale negotium ex integro disceptari. Eum vero, qui in hujusmodi fuerit deprensus flagitio, quinquaginta libras auri dependere, vel si minus idoneus ad eas persolvendas sit, suo corpore suo competenti judice pœnas luere. Dat. Kalend. Decembr. *Constantinop.* Olybrio V. C. Cons. 526.

In Authent. ut defuncti seu fu. §. sancimus igitur, & §. si vero. col. 5. tit. 15. al. 13. Novell. 60. cap. 1.

ITem qui domum moribundi accedit, ipsum aliosve, qui ejus sunt, molestant, aut in rebus ejus non servato legali officio signacula imponit: ab actione post mortem illius cadat, & alterum tantundem exigatur ab heredibus injuriati: publicanda tertia parte bonorum, ipsoque infamia notato. Eisdem pœnis subjaceat, qui eo morsente circa funus peccat, cum prohibeat exequias.

In Authent. ut cum de appellat. cog. §. meminimus, col. 8. tit. 16. al. 12. Novell. 115. cap. 5.

SEd neque ante novem dies ab obitu numerandos, ulla prorsus fiat molestia adversus quemlibet ex persona defuncti. Si qua enim cautio, si quid simile fiat, inutile erit ex hoc nullo præjudicio creditori generando.

TIT. XX.

AD LEGEM FABIAM [15] DE PLAGIARIIS [16].

Vendens ancillam alienam subtractam, potest convenire rei vindicatione, quia dolo desiit possidere: & criminaliter coerceri, proposita actione legis Fabiæ de plagiariis. Bald.

I. Imp. Antoninus A. Placido.

PAter tuus adversus eum, à quo sollicitatam ancillam [17], plagio quoque facto exportatam queritur, apud suum Judicem civiliter in rem [18] actione instituta consistat. Si [vero] in causa tenuerit, etiam legis Fabiæ crimen persequi poterit. Quod si per violentiam mancipium obreptum est, accusationem ejus non prohiberur intendere. P.P. XII. Kalend. April. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Actio legis Fabiæ non potest per procuratorem institui: sed in actione civili servus corrupti bene admittitur procurator. Bald.

II. Idem A. Aurelio.

SI ab Æliano servum tuum susceptum, & aliquandiu occultatum [19], moxque eo suadente fugæ datum probare potes, legis Fabiæ crimen per te, vel actionem ad eam rem propositam, id est servi corrupti, per [20] procuratorem tuum persequi potes. P.P. VII. Kal. Aug. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

Via ordinaria in crimine legis Fabiæ procedituR. Salic.

III. Imp. Alexander A. Cornelio.

UT legis Fabiæ pœna debeatur, in crimine subscriptio [21], & accusatio, & sententia necessaria est. P. P. VIII. Kal. Jul. Juliano II. & Crispino Conss. 225.

Procurator Cæsaris de hoc crimine non cognoscit, nisi gerat vices præsidis. Salic.

IV. Imp. Gordianus A. Paulinæ.

NOn valet Procuratoris [22] sententia, si Vicem Præsidis non tueatur, *qui legi Fabiæ locum esse* pronunciavit: cum ejus legis disceptatio ad Præsidis provinciæ [23] pertineat notionem. P.P. III. Non. Decembr. Gordiano A. & Aviola Conss. 240.

Prosratre suppresso fratri competit legis Fabiæ accusatio. Bald.

V. Impp. Valerianus & Gallienus AA. & Valer. C. Julianæ.

SI fratrem [24] tuum adversarius [tuus] supprimit [25], legis eum Fabiæ [26] adito Præside provinciæ reum debes postulare. P. P. Non. Maji, Æmiliano, & Basso Conss. 260.

Servum in fuga constitutum vendens, incidit in legem Fabiam de plagiariu. Bald.

VI. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Martianæ.

IN fuga servum constitutum, neque [27] vendere, neque donare licet [28]: unde intelligis te in legem incidisse quæ super hujusmodi delictis certam [29] pœnam fisco inferendam statuit: exceptis coheredibus, & sociis quibus in divisione communium [30] rerum licitationem de fugitivo servo invicem facere permissum est. Ita vero liceat fugitivum [servum] vendere, & tunc venditio valeat, quando si [31] ab emptore requisitus fuerit, & deprehensus. P. P. III. Id. Mart. AA. Conss.

Alienans servum vel liberum quem plagio abduxit, punitur capite: & de hoc crimine judex potest inquirere. Salic.

VII. Iidem AA. Maximo P. U. [32]

QUoniam servos à plagiariis alienari ex Urbe significas, atque ita interdum ingenuos homines eorum scelere asportari solere perscribis, horum tibi delictorum licentiæ majore severitate occurrendum esse decernimus. Ac propterea si quem in hujusmodi *facinore* deprehenderis, capite [33] eum plectere non dubitabis: ut pœnæ genere deterreri cæteri possint, quominus istiusmodi audacia vel servos, vel liberos, ab Urbe distrahere atque alienare audeant. Dat. VI. Id. Decembr. Diocletiano III. & Maximiano AA. Conss. 287.

Objectum exceptionem propriam, quæ habet examinari seorsum à crimine, impedit processum in criminali. Bald.

VIII. Iidem AA. & CC. Consulio.

PRæses provinciæ, discreto prius [34] jure dominii, intelligat, an audiendum sit plagii crimen, necne. Nam si proprietatis tuæ mancipium esse constiterit, expirasse criminis intentionem, emersa dominii luce, manifestabit. Si vero servum alienum esse constiterit, [post] disceptatam proprietatis quæstionem, & criminis causam audiet. P.P. VIII. Kal. Sept. ipsis AA. IV. & III. Conss. 290.

Celans mancipium alienum, committit in legem Fabiam de plagiariu. Bald.

IX. Iidem AA. & CC. Eugenio.

EUm, qui mancipium alienum celat [35], Fabiæ legis crimine teneri, non est incerti juris. S. III. Idus Maji, *Heraclæ*, AA. Conss.

Bona fides emptor non incidit in crimen legis Fabiæ de plagiariu, à plagiario comparati. Bald

X. Iidem AA. & CC. Dizæ.

COmparantem [36] ab eo qui abduxit plagio mancipia, si delicti socius non probetur, nullo crimine teneri convenit. S. Non. Novembr. * *Lucione* [37] AA. Conss.

Venditione status non mutatur. Salic.

XI. Iidem AA. & CC. Marpiatæ.

ABducti plagio facta venditio, statum [38] non mutat: liberæ enim personæ sollicitatione crimen committitur, non conditioni præjudicatur. S. Id. Novemb. *Lucione* *. AA. Conss.

Suscipiens fugitivum cum rebus subtractu, furti tenetur, & plagii. Salic.

XII. Iidem AA. & CC. Mutiano.

SI quis servum fugitivum sciens [39] cum [40] rebus furtivis susceperit, cum horum nomine furti [41] actione teneatur, hæc tibi Rector [42] provinciæ cum solita pœna restitui efficiet. †. Sed etsi criminis plagii accusationem institueris, tibi audientiam præbere non dubitabit. S. Kal. April. *Sirmiani*, CC. Conss.

Plagii criminis accusatio publica est. Bald.

XIII. Iidem AA. & CC. Severino.

PLagii criminis accusatio publici [43] sit judicii. S. V. Kalend. Decembr. CC. Conss.

Excusatur errans in delicto, in quibus requiritur dolus. Bald.

XIV. Iidem AA. & CC. Callistheni.

PLagii criminis accusatio cessat [44], si suos servos, vel liberos adseverent hi, qui suppressisse dicuntur non commissi velandi causa, sed ad hanc opinionem [45] justa ducti ratione. S. Prid. Non. Decemb. *Nicomediæ*, CC. Conss.

Scienter vendens liberum hominem, plagium committit. Bald.

XV. Iidem AA. & CC. Pomponio.

LIberum, sciens conditionem ejus, invitum [46] venundando, plagii criminis pœna tenetur. Dat. XIII. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. Conss.

Nobiles de crimine plagii convicti, in metallum damnantur verberati: ignobiles vero fer i, vel liberti, bestiis subjiciuntur: ingenui capite puniuntur. Salic.

XVI. Imp. Constantinus A. ad Domitium Celsum Vicarium Africæ.

PLagiarii [47], qui viventium filiorum miserandas infligunt parentibus orbitates, metalli [48] pœna cum cæteris ante cognitis suppliciis teneantur. †. Si quis tamen hujusmodi reus fuerit oblatus, posteaquam super crimine claruerit, servus quidem, vel libertate donatus bestiis subjiciatur, ingenuus autem gladio consumatur. Dat. Kal. Aug. Constantino A. IV. & Licinio Conss. 315.

TIT. XXI.

AD [49] LEGEM VISELLIAM [50].

Servus, vel libertus ad publicos honores tacita veritate promotus, incidit in legem Juliam Viselliam: nisi libertus impetrasset jus aureorum annulorum. Bald.

I. Impp. Diocles. & Maximian. AA. & CC. Bacco.

EX Visellia libertinæ conditionis homines persequitur, si ea [51], quæ ingenuorum sunt, contra [52] honores [53], & dignitates ausi fuerint attentare, vel decurionatum [54] arripere: nisi [55] jure aureorum annulorum impetrato à Principe sustenkentur. Tunc enim quoad vivunt, imaginem [56], non statum ingenuitatis obtinent: & sine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publica. Qui autem libertinus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam ex lege Visellia criminaliter poterit perurgeri. †. In [57] curiam autem se immiscens, damno quidem cum infamia afficitur: Muneribus [58] vero personalibus in patria patroni, quæ congruunt hujusmodi hominibus singulos pro viribus adstrictos esse non dubium est. P. P. II. Id. Febr. *Antiochiæ*, CC. Conss.

TIT. XXII.

AD LEGEM CORNELIAM DE FALSIS [59].

De accusatione subjecti partus.

I. Imp. Antoninus A. Severino.

SI partus [60] subjecti crimen diversæ parti objicitis, causa capitalis [61] in tempus pubertatis pueri differri non debuit: sicut jampridem mihi & Divo Severo patri meo placuit. Neque enim verisimile est, eam quæ arguitur, non ex fide causam suam defensuram, cum periculum capitis subeat. P. P. Non. Mart. Duobus & Aspris Conss. 213.

---

1 Reliquiæ *Lucio.* 2 *auvid.* 3 Ut *Sepulchrorum violatores* ita *vivos* [illegible] *Reliquiæ* [illegible] *ædificia jam perfecta sepultura. add. l. 3. §. 4. l. 7. l. ult. ff. eod. l. 38. ff. de religios.*

3 *l. 5. Cod. eod.*

4 Aggeres consecrati, sepulchra.

5 De lapide ex sepulchris moto.

6 De terra ex sepulchris eversa.

7 De cespite ex sepulchris evulso.

8 Crimen sacrilegio proximum.

9 De spoliatoribus cadaverum & more veteri condendorum ornamentorum, dixi *l. 3. §. 7. ff. eod.*

10 Qui & *porticationes*, *l. 37. in fin. ff. de religios.*

11 *Pœna maxima vindices cohibentes*, *l. 5. Cod. Theod. eod.*

12 Reliquiæ defunctorum Græcis λείψανα. de detestabili concubitu cum mortua, vide *Cler. c. sent.* § *Fornicatio. vers. cum mortua.*

13 Vid. *Nov. 60. Novell. 115. cap. 5. l. 2. ff. de in jus vocand. l. 8. ff. eod. l. 38. ff. de relig.* Goth. Adde Covarruv. *var resol. lib. 2. cap. 1 n. 10.* Andr. Gail *de arrest. cap. 11. n. 20.* Ans.

14 Vid. *Ripensem ad l. 6. 7. 8. 9. ff. de pign. num. 34.*

15 *l. 9. C. 7: 18.* & *Novell. Leon. 66.* quæ & Flavia & Favia. dixi ad XLVIII. D. XV.

16 Et Lavernæ & Fraganæ dicuntur, qui ingenuorum liberos aut servos alienos vendunt, vel supprimunt.

17 De ancilla alienata sollicitata & exportata.

18 Plagiarius conveniri potest rei vendicatione, *ut hic*, lege Fabia, *vers. fi vero.* & criminaliter interdum. *vers. quod.* ff. *eod.*

19 *l. 6* ff. *eod. l. 1. §. 2. ff. de servo corrupto.*

20 *l. 4. ff. de furtis.*

21 Vid. *l. 3. ff. qui accusare.*

22 Cæsaris scil. Quidam Procuratores Cæsaris hoc sibi usurpaverunt tam Romæ, quam in provinciis: ut hanc legem intelligas, vid. *Ulp. l. 6. ff. de off. proconf. apud Ruffin. tit. 24. collat. l. Mosaic.*

23 *l. 8.* ff. *eod.* in provincia scil. in Italia vero extra centesimum, ad Præf. Præt. in urbe, & intra centesimum ad Præfectum urbi. *Ruffin. d. l.* cui rei accedat inscriptio legis 7. ff. *eod.*

24 Fratri & sororì datur etiam hæc actio.

25 *l. 6. in fin. ff. eod.*

26 Vid. *l. 3. ff. de homine libero.*

27 7. *Eclog. 6. ex lib. 60. tit 48 c. 10.* adde *l. 6. in fin. ff. eod.*

28 Imo licet. *l. 2. ff. eod.* vid. *l. 5. ff. de fugitivis*

29 Pecuniariam, *l. ult. ff. eod.*

30 *l. 19. §. 3 ff comm. divid. l. 35. §. 3. ff. de contrahend. empt.*

31 *l. 2. § 2 ff eod.*

32 Vid quæ dixi ad *l. 4.* ff. *eod.*

33 Id abrogatum. Leon. Novell. 66.

34 *l. 14* ff. *eod.* id est, cognito quis sit proprietarius.

35 60. *Eclog* 48. *cap. 12. l. 2.* ff. *eod. l. 5 ff eod. l. 1 §. 2. ff. de servo corrupto.*

36 *Ecl. d. loco, c 13*

37 Lucione vid. Pentinger.

38 *l. 12.* ff. *de ingenuis.* vid. *l. 12.* ff. *de liberali*

39 *l. 6* ff. *de fugit.*

40 Vix servus fugit, quin secum res aliquas domino suo auferat. *l. ult. ff. de fugitivis. l. 36. §. 2. ff. de furtis.* Vitia hæc duo sunt conjuncta, fuga & furtum. Hinc Martialis *epigr. 55. A pedibus didicere manus peccare proterva, Non miror furem qui fugitivus erat.*

41 Vid. *l. 1. ff. de fugit.*

42 *l 4. 8.* ff. *eod.*

43 §. 10. *Inst. de publ. jud.*

44 Imo non cessat. *Bel 4 loc. c. 3.* cessat, si quæstionem proprietatis justa ratione ductus moveris, *ut hic.*

45 Opinio justa excusat à delicto. adde *l. 12 §. 1. 2. 3. l. 13. ff. de liberali.*

46 *Eclog. d. loco, c. 18 l. 2. tit. 7. ex lib. 60. tit 48 c 18. l. 1. 4. ff eod l 2.* ff. *ubi de criminibus.*

47 *l. un C To. eod.*

48 De pœna plagii dixi ad *Inst. ff. eod.*

49 Hæc lex abrogata videtur. Nam cum hodie libertini omnes restituti sint natalibus, *Nov ut libert. de cætero 78.* nihil est necesse hic edicere, ut ne libertis hominibus liceat eos honores adipisci qui ingenuorum sint proprii eosve extraordinaria pœna adficere.

50 *l. un. verf. Et cum* ff. *quando civilis actio. Ulp 3. §. 5. Viselliam Hal.* & ita scriptum extat in *l. un. C. Theod. vi. Elum civiliter crimi naliter acere.* Alii legunt *Miselliam*, *edito Nivellana.* alias falso *Miscellam* dici puto, ut ibidem quidam adnotarunt *ex tit. de indicta viduitate, & l Julia Miscella tollend.* Lata fuit anno urbis 776. Sententiam legis Viscelliæ vid ff. *eod.*

51 *d. l. un.*

52 *Circa*, *Hal.*

53 *l. 3. ff de jur. aur. an.* insignia alterius ordinis. *Paul 5. sent. 25. §. 10. adde & c. 10. ibi l. 13. ff. de falsis.*

54 *l. 1.* ff. *si servus aut liber ad decurionat.*

55 *l. 5. 6. ff. de jure aur. Suet. in Claudio cap. 14.*

56 Imago à statu differt. Prior momentanea est temporis & extrinsecus est. Status durabilior est.

57 *l 2.* ff. *si servus aut liber ad decurio. adspiraverit.*

58 Vid *l. 6. ff. ad municip.*

59 *l 9. Cod. Theod. 14.*

60 *l. 10.* ff. *eod. l. 19 §. 1. l 30. §. 1. ff. eod. l. 1. ff. de agnos. liber. 60. Ecl. 41. περὶ ὑποβολιμαίου τόκου.* vid. Bosquium *tit 41. Pap. 7. Not.*

61 Pœna falsi ex lege Cornelia capitalis. *l. 5. l 22. in fin.* ff. *cod. Cypr. 2. ad Donatum* Hic testamentum subiicit, ille falsum capitali fraude conscribit. postea facta non est capitalis. *d. l. 22. in fin. l. 1. in fin. ff. eod. l. 18.* ff. *de transact. §. 7. Inst. de publ. jud.* Quanam pœna hodie falsarii afficiantur, dixi ad *Novell. Leon. 77.*

De solutione.

II. Imp. ALEXANDER A. Valerio.

SAtis aperte Divorum Parentum meorum rescriptis declaratum est, cum morandæ [1] solutionis gratia, à debitore, falsi crimen objicitur, nihilominus salva executione [2] criminis, debitorem ad solutionem compelli oportere. P. P. III. Non. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

Si Filius legatum consecutus ex testamento, quod verum putavit.

III. Idem A. Cassio.

LIcet ex tabulis, quas sub nomine patris tui uxorem ejus, id est novercam tuam, subrepto vero testamento falsas protulisse allegas, cum crimen admissum ignorares [3], legatum adscriptum tibi consecutus sis: tamen non impedieris accusationem contra eam impletis solennibus instituere. P. P. XI. Kal. Januar. ALBINO, & MAXIMO CONSS. 228.

De his qui falsis rescriptionibus utuntur.

IV. Idem A. Maximo.

MAjorem severitatem exigit, ut merita eorum, qui falsis rescriptionibus [4] utuntur, digna coërceantur pœna: sed qui [5] deceptus est per alium, si suam innocentiam probat, & eum à quo accepit, exhibet, se liberat. P. P. IV. Kalend. Januar. ALBINO & MAXIMO CONSS. 228.

An filius agere contra matrem possit.

V. Idem A. Petronio.

FAlsi quidem crimen, vel [6] aliud capitale [7] movere vos matri [8] vestræ, secta mea non patitur: sed ea res pecuniarium [9] compendium [10] non aufert. Si enim de fide scripturæ, unde eadem mater vestra fideicommissum sibi vindicat, dubitatio est, inquiri fides veritatis etiam sine metu criminis potest [11]. P. P. III. Kal. Septembr. AGRICOLA & CLEMENTE CONSS. 231.

Si is, cui quid relictum est, falsa tabulas dixerit.

VI. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Culpio.

QUi falsas tabulas [12] dixerit, nec obtinuerit: ad defuncti judicium [13] aspirare non potest. P. P. XV. Kal. April. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

De transactione.

VII. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALERIAN. C. Heliodoro.

IPse significas, cum primum adversarii instrumenta protulerunt, fidem eorum te habuisse [14] suspectam [15]. Facta igitur transactione [16], difficile est, ut is, qui provinciam regit, velut falsum, cui semel acquievisti, tibi accusare permittat. P. P. III. Kal. Jul. TUSCO, & BASSO CONSS. 240.

De codicillis.

VIII. Iidem AA. & CC. Marino.

SI falsos codicillos [17] ab his contra quos supplicas, factos esse contendis: non ideo accusationem evadere possunt, quod [18] se illis negent uti: nam illis [19] prodest instrumenti usu abstinere, qui non ipsi falsi machinatores esse dicuntur, & quos periculo solus usus adstrinxerit. Qui autem compositis per scelus codicillis, in severitatem legis Corneliæ inciderunt: non possunt defensiones ejus recusando, crimen evitare. P. P. III. Kal. Jul. ÆMILIANO, & BASSO CONSS. 260.

Succedens ab intestato, tenetur præbere fideicommissa relicta in codicillis: nisi codicillus arguatur de falso criminaliter accusando, vel civiliter excipiendo. Bald.

IX. Impp. CARINUS, & NUMER. AA. Mesio.

SI docueris apud Præsidem provinciæ, ab intestato [20], te heredem ejus extitisse, qui codicillos scripserat, ordinarium est, ut in hereditatis possessione constitutus, fideicommissa præbeas, quæ jure relicta sunt: nisi consilium est codicillos [21] falsos arguere. Quod si criminaliter [22] cœptum [judicium] interventu indulgentiæ [23] sopitum est: habes tamen residuam indignationem, & potes de fide scripturæ civiliter queri. P. P. III. Kalend. April. CARINO II. & NUMERIANO AA. CONSS. 284.

De partu supposito.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Legitimo.

CUm suppositi [24] partus crimen patrui tui uxori moveas, apud Rectorem provinciæ instituta accusatione id proba [25]. P. P. XI. Kalend. Octobr. DIOCLETIANO A. II. & ARISTOBULO CONSS. 285.

De lite pecuniaria.

XI. Iidem AA. & CC. Isidoro.

SI lis pecuniaria [26] apud pedaneos [27] judices remissa est, etiam de fide instrumenti civiliter apud eos juxta responsum viri prudentissimi Pauli requiretur. P. P. Kal. Jul. DIOCLET. III. & MAXIM. AA. CONSS. 287.

De præscriptione temporis.

XII. Iidem AA. & CC. Primo.

QUerela falsi [28] temporalibus præscriptionibus non excluditur, nisi viginti [29] annorum exceptione: sicut cætera quoque fere [30] crimina. S. VI. Id. Ianuar. *Viminacii*, CC. CONSS.

De effectu falsæ scripturæ.

XIII. Iidem AA. & CC. Marco.

QUi velut [31] præsentem [scripsisse] res recepisse suas, cum absens esset conscripserit, non ignoranti quicquam aufert, sed se criminis obligat periculo. P. P. VI. Kal. Januar. *Sirmi*, AA. CONSS.

De testamento celato, vel amoto.

XIV. Iidem AA. & CC. Gentianæ.

EUm, qui celavit [32], vel amovit [33] testamentum, committere crimen falsi, publice notum est. S. Kal. Januar. *Sirmi*, AA. CONSS.

De collusione creditoris cum debitore.

XV. Iidem AA. & CC. Rufo.

SI creditor [34] colludens cum debitore suo tibi prædium venundedit, falsum commisit: & tibi [35] nihil offecit, sed se magis criminis accusationi fecit obnoxium. S. XIII. Kal. Febr. CC. CONSS.

De testamentu.

XVI. Iidem AA. & CC. Fortunato.

DE fide testamenti querenti duplex [36] via litigandi tributa est. Quamvis itaque per procuratorem accusationem persequi non potes, disceptatione tamen privata de ejusdem fide queri non prohiberis: cum reus ita conventus, non tantum ab alio juste, sed etiam ab eo, qui civiliter egit, solenniter accusari possit. S. VIII. Id. Febr. *Sirmi*, CC. CONSS.

De temporis intervallo.

XVII. Iidem AA. & CC. Menelao.

SIcut falsi [37] testamenti, vel codicillorum scriptura, temporis intervallo firmari non [38] potest, ita vera quæ jure subsistit, non evanescit. Si itaque de fide delicti, vel per accusationem, vel per privatum judicium quereris, Rector provinciæ tunc demum eos exhiberi, de quibus interrogatio fieri potest, jubebit, si prius cæteris indiciis [39] fuerit commotus. S. III. Id. Februar. *Sirmi*, CC. CONSS.

De effectu falsi.

XVIII. Iidem AA. & CC. Maximo.

EX initio [40] falsi commissi justa possessio non paratur. Unde contra eos, quos de dominio fundi tecum contendere proponis, accusationem instituere potes. S. III. Non. Mart. CC. CONSS.

De fœminis.

XIX. Iidem AA. & CC. Cosmiæ.

ET si ad te negotium pertinuit: etiam, atque etiam tecum deliberare debueras, ne improbam institueres accusationem, hoc instrumentum, in quo subscripseras, falsum arguere contendens. At cum mulieribus [41] in aliena causa falsi non sit concessum accusare, tu autem *hæc eadem prædia te prius alii donasse*, proponas: fieri tibi facultatem accusandi contra juris postulas formam. S. VIII. Idus Martii, CC. CONSS.

De errore, & dolo.

Non est falsum sine dolo.

XX. Iidem AA. & CC. Rufino.

NEc [42] exemplum editionis precum aliter per [43] errorem scriptum, cum non [44] nisi dolo [malo] falsum committentes crimini subjugentur, cognitionem dati Judicis moratur. S. XI. Kal. Novembr. *Dorostoli*, CC. CONSS.

De decurionatu.

XXI. Imp. CONSTANTINUS A. Mechilio Hilariano Correctori Lucaniæ, & Brutiorum.

SI [45] quis decurio testamentum [46], vel codicillos, aut aliquam deficientis scripserit voluntatem, vel conscribendis publicis, privatisque instrumentis præbuerit officium: si falsi quæstio movetur, decurionatus honore sepositi, quæstioni [47] (si ita poposcerit causa) subdatur. Sed non statim definit esse decurio, qui in hujusmodi facto fuerit deprehensus: Quantum [48] enim ad municipales pertinet necessitates, decurio permanet: quantum [49] ad rem gestam, & veritatem reservandam, uti decurionatus honore non poterit [50]. †. Nec vero iis qui ante fuerit tabellio [51] ad eludendam quæstionem super his quæ ante scripserit, factus decurio defendi hac poterit dignitate: quoniam scripturæ veritas (si res poposcerit) per ipsum [52] debet probari auctorem. Dat. III. Kal. Febr. SABINO & RUFINO CONSS. 316.

De inquisitione veritatis, & lite compendioso spatio terminanda.

XXII. Idem A. ad Maximum P.U.

UBi [53] falsi examen inciderit, tunc acerrima [54] fiat indago [55] argumentis [56], testibus, scripturarum collatione [57], aliisque vestigiis [58] veritatis: Nec [59] accusatori tantum quæstio incumbat, nec probationis ei tota necessitas indicatur: sed inter [60] utramque personam sit judex medius: nec ulla interlocutione divulget quæ sentiat: sed tanquam ad imitationem relationis, quæ solum *audiendi* mandat officium, præbeat notionem: postrema sententia, quid sibi liqueat, prodituras. †. Ultimum autem finem strepitus criminalis compendioso [61] spatio limitamus, quem litigantem disceptantemque fas non sit excedere: cujus exordium noscetur auspicio contestatæ accusationis apud judicem competentem: post probationem supplicio capitali [62], si id exigat magnitudo [63] commissi, vel deportatione ei, qui falsum commiserit, imminente. P.P. VIII. Kal. April. in foro *Trajani*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. CONSS.

De judicio civili & criminali.

XXIII. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENTIN. AAA. ad Maximum P.P.

DAmus [64] licentiam litigantibus, si apud judicem proferatur scriptura, de qua oritur aliqua disputatio, profitendi, utrum de falso criminaliter [65] statuat qui dubitet de instrumenti fide experiri, an civiliter. Quod si experens vindictam [66], falsi crimen intenderit, tunc quæstione civili per sententiam terminata, criminis fiat indago: ut si quis tabulas testamenti, chirographa, attestationesque, necnon & rationes privatas, vel publicas, pacta,

---

1 Si à debitore falsum instrumentum dicitur morandæ solutionis gratia. facit *l.* 31. *ff. de rejud.*

2 Id persecutione, accusatione. Goth. Hinc collige pendente restitutione in integrum non Impediri executionem. Fachin. *lib.* 12. *controv. cap.* 12. ANS. Adde Mort. Odd. *de restit. in integr. q.* 42. Joann. Sand. *decis. Fris. lib.* 1. *tit.* 8. *defin.* 4. Christin. *decis. Belg. vol.* 2. *decis.* 137. S.L.

3 Vide *l.* 3. *ff. eod. l.* 5. *ff. de his quæ ut indig.*

4 *Paul.* 5 *sent.* 25. §. 8. *Paul.* 1. *sent.* 12. §. 1. constitutionibus. *l. ult. ff. eod.* falsis Prætoris Litteris. *l.* 25 *ff. eod.* de eo qui falso prætoris jussu utitur, vid. *l.* 1. *ff. de concession.* & eo qui utitur falsis instrumentis, actis, epistolis. *Paul. d. loco.*

5 Idem heredi accidere potest ob justam ignorantiæ præsumptionem: eo casu id beneficii reo datur, ut producens falsum instrumentum interrogetur eo necne velit uti, dato debitori in eum finem spatio, quo elapso, si falsis instrumentis heres uti cœperit, falsi tenebitur. *communis opinio apud Clarum* 5. *sent.* §. *Falsum. vers. utens falso.*

6 Falsi crimen capitale hoc ex loco satis colligitur.

7 Dixi ad *l.* 1. §. *eod.*

8 *Mater* à liberis falsi criminaliter convenitur non potest: civiliter potest. *l.* 1. §. 43. *ff. de vi & vi. l.* 11. §. 1. *ff. de accusation.* Immo criminaliter potest. *l.* 14. §. *qui accusare.*

9 Hinc colligunt, Duobus modis agi de falso: civiliter, *ut hic*, criminaliter, *ut* §. *eod.*

10 Id est, actionem civilem.

11 Quomodo? actione in factum. *d.* §. 43.

12 Testamenti scil. vid. *l.* 6. *ff. de heredit. petit. Papon.* 2. *Notar.* 7.

13 Id est, ad legata. 60. *Ecl.* 42. *ex l.* 35. *c.* 35.

14 *Accusasse, Synopf. Basil.* 11. *tit.* 2. *lib.* 60. *tit.* 41. *cap.* 42.

15 Suspectum habens instrumentum, qui ex eo transigit, dubius transigit, non enim transigit per errorem, quia suspectum habet: neque scions omnino, quia tantum suspectum habet.

16 Hanc controversiam paucis ita definio. Qui per errorem ex falsis instrumentis transigit, vel paciscitur, *l.* 42. §. *de transact. l.* 2. §. *de his quibus ut indig.* instrumentum falsi accusare potest. Qui dubius ex falsis instrumentis transigit, difficulter potest ab inita transactione falsi accusationem movere, *ut hic.* Qui vero sciens de falso instrumento transigit, jure transigit: jure, inquam, id est, jure Romano. *Græci* 11. *Eclog.* 2. *cap.* 26. & 1 *Harm.* 10. vid. *Cujac. 6. obs.* 11. & 20. *obs.* 19. & ita etiam veteres accipiunt legem 18. §. *de transaction.* quod Alciato *in d. l.* 18. & 5 *Paradox.* 8. 9. 10. Hotomano *ad d. l.* 18. & 21. *Illustr.* Donello *ad d. l.* 18. Paponi & aliis, de quibus dixi ad *d. l.* 18. §. *de transaction.* displiceret, quibus accedit usus & praxis Galliæ, ut ibid. notavi. 17 Vid. *l.* 9. §. *eod.* 18 Falsarius falsi tenetur, etiamsi falso instrumento quod ipse fecit, se velle uti neget. Imo, pœnitentia videtur excusandus. *l.* 18. *ff. eod. vide Papon.* 2. *Notar.* 7. 19 Imo & aliis, *d. l.* 9. 20 Heres ab intestato cogitur præstare fideicommissa relicta in codicillis. 21 Etiam codicillos falsi arguere licet. 22 Vid. *l.* 16. §. *eod.* 23 Abolitio criminis non tollit actionem civilem. 24 Vid. *l.* 1. §. *eod.* 25 Accusatori incumbit probatio 26 Vid. *l.* 9. §. *eod.* 27 Etiam coram pedaneis & delegatis judicibus excipi potest de falso instrumento. 28 Quid: licebit-ne actori agere ex falso instrumento post vicennium? Paponius 2. *Notar.* 7. *cap. du parricide.* negat hunc locum pertinere ad actionem civilem, eo sensu etiam intra tricennium excipi posse de falso civiliter, non tamen criminaliter. *arg. l.* 5. *in fin. ff. de doli mali exceptione.* facit *l* 17. §. *eod.* Goth. De hac præscriptione vid. Tessaur. *decis.* 20. Imbert. *Institut. forens. lib.* 3. *cap.* 9. Boër. *decis.* 26. Et quanto tempore præscribatur, accusationi. Tessaur. *decis.* 208. Damhoud. *prax. crimin. cap.* 8. *num.* 25. *& seq.* ANS.

29 60. *Ecl.* 41. *c.* 47. Præscribuntur crimina regulariter vicennio. Vid. Tiraquellum *tract. de jurisd.* 30 Recte id additum. Sunt enim quædam crimina quæ quinquennio tolluntur, ut quæ desciscunt ex lege Julia de adulteriis. *l.* 29. §. 6. *ff. de adulteriis.* peculatus. *l.* 7. *ff. ad l. Jul. peculat.* Silaniano senatusconsulto. *l.* 13. *ff. de SC. Silaniano.* Quid suppositi partus crimen? nulla præscriptione temporis depelli dicitur. *l.* 19. *in fin. ff. eod.* nulla, inquam, nisi vicennali, & ita hanc legem accipe, ut & legem *ult. ff. ad l. Pomp. de parricid.* qua ostenditur eos qui parricidii teneri possunt, semper accusari posse. adde *Cujac.* 4. *obser.* 14. Quid Apostasia? vid. *l.* 4. §. *de apostatis*, & ita accusatio criminalis tollitur vicennio. vid. *Clarum* 5. *sent.* §. *ult. quæst.* 51. adde *Boffium c.* 41. *n.* 12. *Ancharanum* 2. *quæst.* 29.

31 Falsa recepti collatio depositam rem non liberat.

32 *l.* 2. *ff. eod.*

33 *d. l.* 2. *Paul. sent.* 25. §. 1.

34 Falsum committi intelligitur si creditor die obligationis protulit, repetit, anticipavit, aut ante veritatis. *l.* 28. *ff eod.* vide *l.* 3 *ff de probat. l.* 3. *ff de fide instrumentorum.*

35 Qui prior tempore fuisti.

36 Civilis & criminalis, *l.* 5. *l.* 9. *l.* 11. §. *eod. l.* 23. *l. ult.* §. *eod.* adde *legem unic.* §. *quando civilis actio.* 60. *Bel.* 41. *cap.* 57. *vers.* δικτάκις. vide *Cujac. decimotertio, observatione* 38.

37 Falsum ab initio testamentum, seu falsa omnis voluntas tractatu temporis non firmatur.

38 Temporis tractu non confirmatur quod de jure ab initio non subsistit. adde *l.* 29. *l.* 201. *ff. de reg. jur. c.* 18. *de reg. in* 6.

39 Ex indiciis potest index interrogare. adde *l.* 8. §. *fin.* §. *de quæst.*

40 Græci ita legunt, ἀπὸ ἀρχῆς. in 60. *Ecl.* 41. *c.* 37. eo sensu. Ex falsa possessionem nemo sibi parare potest.

41 Fœminis accusatio falsi non est permissa: sed ita demum, si suam suorumve injuriam persequantur. adde *l.* 1. §. 10. *Aquin Papinianus. ff. ad Turpill.*

42 Vid. *l.* 2. §. *de errore advocat. l.* 32. *ff. de reg. jur*

43 *l.* 31. *in fin. ff. eod. l. unic.* §. *de emendatione nomin. vid. Paul.* 1. *sent.* 12. §. 3. alias præsumitur pro instrumento præsertim notarii. vid. *Alex.* §. *præsumpt.* 13.

44 Falsum sine dolo, non punitur.

45 *l.* 1. *C. Th. eod.* adde *l.* 15. §. *de decurion.*

46 Testamentum à decurionibus interdum de facto, non de jure, vide *l.* 3. *C. Th. de decurion.* quæ cum hac lege conjungenda est, scribi solitum.

47 Ob falsum decurio torqueri potest.

48 Respectu diverso unus & idem varie conderatur.

49 Vid. *d. l.* 15. vid. *Novell.* 44.

50 Cur ita? vid. *l.* 14. §. *de testibus.*

51 Tabellionis munus exercere, qui decurio est, non potest.

52 Vid. 1. *Harm.* 6.

53 *l.* 2. *vers. sed ubi falsi examen. C. Theod. eod.*

54 In crimen falsi acerrima fit indagatio.

55 Indagatio veritatis, fit argumentis, testibus, scripturarum collatione, aliisque vestigiis.

56 Argumenta admittuntur probationis loco. vid. *l. judicia* 19. §. *de rei vindicat. l. ult.* §. *de probat.*

57 Scripturarum collatione falsum detegi potest. vid. *l.* 20. §. *de fide instrum.*

58 Probationes conjecturæ, indicia & argumenta, veritatis vestigia sunt. *d. l.* 19. *d. l. ult.*

59 *l. ult.* §. *eod. l. pen.* §. *de probat.*

60 Inquirere jure non tollit facultatem inquirendi. 61 Id est, annali. *d. vers. sed ubi.* adde *l. ult.* §. *ut intra certum tempus crim.*

62 Vid. quæ dixi ad *Novell. Leon.* 77. 63 Puniuntur levius levia delicta: vid. Tiraquell. *tract. de pœn. causa* 15 64 *l.* 4. *Cod. Theod.* 65 *l.* 16. §. *eod. l. ult.* §. *eod.* 66 Electa actione civili falsi, criminalis suspenditur: finita, revivisceret potest.

pacta, & epistolas vel ultimas voluntates, donationes, vendi-
1 *De cons. arc. Cod. Theod.* tionesve, vel si quid prolatum aliud instituere [1] conabitur: habeat accusandi facultatem. Civilis autem inquisitionis inter utrasque partes constigentium levior examinatio procedat: cum judex qui præerit quæstioni, intentiones [actoris] falsas, & conficta crimina [reorum] ex legibus pœnis competentibus posit ulcisci. P.P. XVI. Kal. Maji, *Romæ*, VALENTE V. & VALENTINIANO AA. CONSS. 376.

De onere probationis.

XXIV. Imppp. VALENTIN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Proculo P.U.

2 *d. l.* 16. PRæbemus licentiam, ut sive [2] civiliter, sive criminaliter (ut actor elegerit) super prolatis codicillis, vel aliis instrumentis requiratur: incumbat probatio fidei instrumenti [3] ei primitus, qui scripturam obtulerit, deinde ei, qui stricta [4] instantia falsum arguere paratus sit. Dat. X. Kal. Februar. TIMASIO, & PROMOTO CONSS. 389.

3 60. *Eclog.* 41. *cap.* 57. *in pr.*

4 *Instantia, Hal.*

TIT. XXIII.

DE HIS, QUI SIBI ADSCRIBUNT [5] IN TESTAMENTO.

Filius emancipatus sibi adscribens in testamento patris patre dictante, de aquitate a pœna legis Corneliæ excusatur. Bald.

I. Imp. ANTONINUS A. Valatio.

5 *l.* 6. *in fin. l.* 17. *ff. de fals. l.* 1. *ff. de his quæ pro non script.* adde *Bossium in prax. cap.* 38. *Clar. 5. sent. §. Falsum, vers. Adscribens etiam.*

QUAMQUAM ita [6] interpretantur jurisperiti, ut contra legem Corneliam videatur se scribere heredem emancipatus [7] filius patre dictante: tamen si cum testamentum non esset scriptum, justus [8] successor futurus esset accepta bonorum possessione, filius patri: perinde habebitur, atque si sua manu pater tuus te heredem scripsisset, functus [9] dulci [10] officio. Proposita Non. Sept. Duobus & ASPRIS CONSS. 213.

6 Intellectum hujus legis vid. apud Johann. Dechor. *lib.* 2. *dissert.* 3. *num.* 21. 22. & Cujac. *tract. ad African. ad l. Si quis legatum* 6. *ff. ad leg. Corn. de falsi.*

7 Si emancipatus patre dictante se heredem scripserit, non incidit in falsum. Est enim aliquin hereditatis paternæ capax.

8 Ratio decidendi.

9 Id est, mortuus. *Ifid. in Glossa. Functus dulci officio dicitur, qui officium vitæ implevit.* Igitur dulce officium, dulceve munus, vita dicitur. Seneca in Hippolyto: *Cur datum munus redditæ lucis fugis?* sic *munus lucis* dicitur, *l. un. C. Th. de her. pet.*

10 Lucis officio: *ut d. l. un. J.* τοῦ λαμπρῶν *Cujac.* 3. *ad Asr. in fin.*

Testatoris subscriptio etiam generalis excusat à pœna, sed non tribuit jus petendi legatum extraneo, qui sibi adscripsit, nisi specialis fuerit subscriptio testatoris. Salic.

II. Idem A. Atticio.

SI testator codicillis quos scripsisti, *legatum* quoque seu *fideicommissum reliquisse tibi* sua [11] manu adscripsit: non videris in pœnam Senatusconsulti incidisse. †. Quod si [12] *testamentum dictasse* codicillis significavit, legato quidem vel fideicommisso abstinere debes: pœna vero falsi tibi principali [13] beneficio remittitur. P.P. Id. Decembr. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

11 Ubi testator testamento aliquid adscribit, cessat pœna falsi. Subscriptio testatoris generalis excusat a pœna. *l.* 1. §. 8. *l.* 15. §. 1. *ff. de leg. Corn. de falsi.*

12 Observa hypothesin.

13 Testamentarius veniam a Principe vel senatu potest petere, non etiam jus capiendi.

Vere ignorantiam alleganti, & à delicto desistenti, pœna remittitur quam incurrat, quia sibi adscripserat. Bald.

III. Imp. ALEXANDER A. Martiali.

SI natusconsulto, & [14] Edicto divi Claudii prohibitum est, eos qui ad scribenda testamenta adhibentur [15], quamvis [16] dictante testatore, aliquod emolumentum ipsis futurum scribere: & pœna legis Corneliæ facienti irrogata est: cujus veniam [17] deprecantibus ob ignorantiam [18], & profitentibus à relicto discedere [19], Amplissimus Ordo, vel divi Principes veniam [raro] dederunt. P.P. XVII. Kal. April. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

14 Ex *dicto*, Cujac. ita hic videtur legisse: intelligit autem SC. Claudianum, aliud à Liboniano.

15 Id est, testamentarios.

16 *l.* 5. *J. eod. l.* 14. §. 1. *ff. eod.*

17 Id est, pœnitentibus.

18 *l.* 2. *J. eod.*

19 Error excusat à pœna.

Maritus sibi adscribens in testamento uxoru, incidit in pœnam. Bald.

IV. Idem A. Crescenti.

QUæ in testamento uxoris [20] maritus sua manu legata sibi adscripserit, pro non scriptis habentur: & legis Corneliæ pœna, si venia impetrata non est, locum habet. P.P. III. Non. Februar. FUSCO II. & DEXTRO CONSS. 226.

20 Non licet marito quidquam sibi adscribere in uxoris testamento. *l.* 18. *ff. de falsis.*

Miles sibi adscribens, præsumitur juris errore, non malitia, in legem incidisse. Bald.

V. Idem A. Gallieno militi.

QUod adhibitus ad testamentum commilitonis [21] scribendum, jussu ejus servum tibi adscripsiti, pro non scripto habetur, & ideo id legatum petere non potes: sed secuto in tenore indulgentiæ meæ, pœna legis Corneliæ tibi remittitur: in quam credo te magis errore quam malitia incidisse. PP. XVII. Kal. Jun. Fusco II. & DEXTRO CONSS. 226.

21 Miles excusatur, si sibi adscripsit, legatum tamen non petit. 22 Vid. *l.* 15. §. 3. *ff. de falsis.* 23 *Nec sue*, Cujac. *ad l.* 4. §. *si pupilli*, *ff. de usuc.* reprehensus à Roberto 1. *Recept.* 9. & 1. *Animadv.* 10. defensus ab Antonino Mercatore 1. *notar.* 10. vid eundem *Cujac.* 15. *observ.* 19.

Servus jussu domini sibi adscribens, excusatur à pœna: libertatem tamen non consequitur, nisi de scriptione testatoris subscriptione doceatur. Salic.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Ausidio.

SI libertatem [22] tibi manu tua imperante domino adscripsisti, cum proponas dominum non subscripsisse, & [23] suis literis tuam libertatem expressim agnovisse, ad impetrandam libertatem Senatusconsulti auctoritas tibi obest: pœna tamen falsi tibi remittitur: quoniam non potueras contra domini voluntatem venire. P.P. VI. Id. Decembr. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

22 Vid. *l.* 15. §. 3. *ff. de falsis.* 23 *Nec sue*, Cujac. *ad l.* 4. §. *si pupilli*, *ff. de usuc.* reprehensus à Roberto 1. *Recept.* 9. & 1. *Animadv.* 10. defensus ab Antonino Mercatore 1. *notar.* 10. vid eundem *Cujac.* 15. *observ.* 19.

TIT. XXIV.

DE FALSA MONETA [24].

Fabricantes falsam monetam puniendi sunt ultimo supplicio sine appellandi remedio. Salic.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Januarium.

QUONIAM [25] nonnulli monetarii adulterinam [26] monetam clandestinis sceleribus exercent, cunctis cognoscant necessitatem sibi incumbere hujusmodi homines inquirendi: ut [27] investigati tradantur judici, facti conscios per tormenta illico prodituri, ac si digni [28], suppliciis addicendi, accusatoribus [29] etiam eorum immunitatem [30] permittimus, cujus modus, quoniam dispar patrimonium est, à nobis per singulos statuitur. Si quis autem militum hujusmodi personam suspectam de custodia [31] exire fecerit, capite puniatur.

24 *l.* 19. *ff. de falsis. & 9. C. Th.* 21. περὶ νομίσμ. 60. *Eccl.* 44. περὶ συγκ. ψυλλίων, de monetariis & circumciforibus, σκυλλευταῖς, sunt qui forciculis nummos circumcidunt, *Paul. 5. sent.* 12. §. *ult. Clar. 5. sent.* §. *falsum, versic. dico etiam.* ubi de falsa & adulterata, & diminuta seu abrasa moneta, & eam expendentibus. 25 *l.* 2 *C. Th. eod.* 26 De adulterina moneta. Sic adulter solidorum. *l.* 2. *J. eod.* Huc facit *l.* 8. 9. *l.* 19. *ff. eod.* nummi adulterini, *d. l.* 9 27 Adulteri monetæ inquirendi.

28 Manus amittunt. *Ecl. d. loco. tit.* 60. §. 1. & *Harm. d. loco.* vid. tamen *l.* 2 *J. eod.* est vero supplicium capitale. *J. eod. hac. l* Est & ignis supplicium. *l.* 2. *J. eod.* sane bona ejus qui falsam monetam cudit, Fisco vindicantur. Quod si servi id ignorante domino fecisse dicentur, ipsi quidem summo supplicio afficientur, domino tamen nihil aufertur, quia pejorem domini causam servi facere, nisi forte sciverit, omnino non possunt. *Paul. 5. sent.* 12. §. *ult.* 29 De accusatoribus monetarii adulterini. *l.* 2. *J. eod.* 30 Immunitas plerunque promittitur conscio sceleris participes detegenti. adde *l.* 2. *J. pro quibus causis serv. l.* 5. *Cod. Theod. hoc tit.* 31 Pœna custodia liberantis reum falsæ monetæ hæc inter cæteras est, ut non appellet.

Appellandi [32] etiam privato licentia denegetur [33]. Si vero miles [34], aut promotus [in gradum] hujusmodi crimen incurrerit, super ejus nomine & gradu ad competentes judices referatur. Domus [35] vero, vel fundus, in quo hæc perpetrata sunt, si dominus in proximo constitutus sit, cujus incuria, vel negligentia punienda est, etsi ignoret, fisco [36] vindicetur: nisi [37] dominus ante ignorans, ut primum repererit, scelus prodiderit perpetratum: tunc enim possessio, vel domus ipsius, proscriptionis injuriæ minime subjacebit. Sin vero longissime ab ea domo, vel possessione abfuerit, nullum sustineat detrimentum: actore videlicet fundi, vel servis, vel incolis, vel colonis, qui ad hoc ministerium præbuerint, cum eo, qui fecit, supplicio [38] capitali plectendis. Viduas autem ac pupillos speciali dignos indulgentia credimus, ut viduæ, nec in proximo constitutæ, domo sua vel possessione careant, si nulla apud ipsas tam gravis conscientiæ noxa resideat. Impuberes [39] vero etiamsi conscii fuerint, nullum sustineant detrimentum: quia ætas eorum, quid videat [40], ignorat. Tutores tamen eorum si in proximo fuerint, quoniam ignoraie [41] eos quid in rebus pupilli geritur, non oportet, hæc pœna expectabit, ut de rebus eorum, si idonei fuerint tantum fisco inferatur, quantum à pupillo fuerat inferendum. Dat. XII. Kal. Decemb. *Romæ*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CC. CONSS. 321.

32 Reus falsæ monetæ non appellat.

33 Id non observatur in Gallia. vid *Rebuff. in præmio constit. gloss.* 5. *n.* 116. cum etiam reus majestatis appellet.

34 Si miles reus monetæ fuerit.

35 De domibus & agris in quibus falsa moneta cusa est. *Ecl. d. loco, vers.* ὁ δὲ βιοπόνης. *Harm. d. loco. vers.* ὁ δὲ τὰ ἄγρια. 9. *Th.* 21. *l.* 4.

36 *Paul. 5. sent.* 12. §. *ult.*

37 Indicare scelus interdum cogimur. *Nov.* 117. *cap.* 8. §. 1.

38 Vid. *l.* 2. *J. eod.*

39 Impubes quamvis conscius adulterinæ pecuniæ non tenetur. adde *l.* 22. *ff. de falsis*, & *l.* 2. §. 19. *ff. vi bonor.*

40 Id est, quid videndum, vel quid fugiendum.

41 Tutor res pupilli ignorare non præsumitur.

Obreptitium rescriptum impetratum, non excusat à crimine læsæ majestatis. Bald.

III. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Rufino P.P.

SI quis super cudendo ære, vel rescripto [42] aliquo, vel [etiam] adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem, non solum fructum propriæ petitionis amittat, verum etiam pœnam quam meretur, excipiat. Dat. IV. Id. Jul. *Constantinop.* THEOD. A. III. & ABUNDANTIO CONSS. 393.

42 Proconsulem Africæ.

43 *l.* 3. *C. Th. eod.*

44 *Effigiemem*, *Hal.* Fulio Græci, τὸ ἀρχέτυπον σφράγισμα ἢ ἐκτύπωμα. *Harm. dict. loco. vers.* μονέτα, sive iconium, ut est in historia Antonini Florentini & apud Suet. *in Calig.* Aureum iconium. χρυσοῦν τύπ. *Eclog. d. loco. cap.* 8. vel locus in quo moneta formatur. *J. eod.* Falsa fusione formare, *à faux coing.* 45 Moneta, locus in quo moneta cuditur. 46 In monetis tantum regiis pecunia cudi potest. 47 Falsitas monetæ, crimen majestatis. adde 2. *Feud.* 56. *ibi moneta.* 48 Præmia accusatoribus interdum proponuntur. *l.* 5. *Cod Theod. eod.* 49 *l.* 1. *vers. accusatoribus. J. eod.* 50 Solidorum adulter. 51 Pœna adulteriis monetæ proposita, ignis *ut nec* manuum amissio. *Ecl. d. loco. tit.* 60. *c.* 1. *in pr. Harm. d. loco.* In Gallia aqua oleoque fervente, sive bulliente suffocantur. vid. *Clar. 5 sent.* §. *Falsum, vers. dixi.* De ignis supplicio ad *l. un. J. de Nili aggerib.* 52 *l.* 9. *C. Th. eod. Ecl. d. loco. c.* 1. *in fin.* facit *l.* 6. §. 1. *ff. ad l. Jul. pecul.*

TIT. XXV.

DE MUTATIONE NOMINIS [53].

Mutatio nominis non fraudulosa, libero homini est permissa. Bald.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Juliano.

SICUT in initio nominis [54], cognominis, prænominis recognoscendi singulos impositio libera est privatis: ita eorum mutatio innocentibus [55] periculosa non est. Mutare itaque nomen, vel prænomen, [sive cognomen,] sine aliqua fraude licito jure, si liber es, secundum ea, quæ [sæpe] statuta sunt, minime prohiberis: nullo ex hoc præjudicio futuro. S. XV. Kal. Jan. AA. CONSS.

53 *l.* 13. *ff. de falsis. Paul. 5. sent.* 25. §. 9.

54 Vid. *l.* 4. *J. de testam.*

55 *l.* 20. *J. de falsis.*

TIT. XXVI.

AD LEGEM [56] JULIAM DE AMBITU [57].

Qui honores repetit, in legem ambitus incidit, & pœnam legitimam subit. Salic.

Impp. ARCAD. & HONOR. Pompeiano P.P. Africæ.

NULLUS [58] omnino [59] principatum [60], vel numeratum, seu commentariensis gradum, vel cætera [61] officia repetere [62] audeat: cum publicæ disciplinæ semel gesta sufficiant. At si quispiam promotorum denuo ad munus [etiam] per sacras literas irrepserit, quod ante docebitur gessisse [63]: cassatis quæ hoc modo sunt impetrata, ad solutionem debiti primitus urgeatur: & qui contra fecerint, pœnam deportationis [ad instar legis Juliæ ambitus] excipiant. Dat. prid. Kal. Jun. *Mediolani*, STILICHONE, & AURELIANO CONSS. 400.

56 *Ambitionem* Judicum hæc lex coërcet.

57 *l.* 9. *C. Th.* 26. dixi ad XLVIII. D. XIV. Superiore titulo magistratuum ambitus, hoc vero tit. magistratus & Judicum avaritia, qui a privatis pecunias accipiunt, coërcetur, ut & sequentibus, qui ex publico.

58 *l.* 2. *C. Th. eod.*

59 Principes officiorum & alii beneficiarii, eadem officia repetere & continuare prohibentur antequam rationes reddiderint. 60 Principatus ἡ ἐξαρχία τάξεως: Quid hic sit, vide *in l. ult. J.* vid. *Ruffiani ad nullum obsequium, libro XI.* 61 Vid. *l.* 6. *J. de adsessoribus.* 62 Ambitio est ante redditam officiorum rationes eadem officia repetere atque continuare. 63 Vid. *l.* 12. *J. de susceptoris.*

TIT. XXVII.

AD LEGEM [64] JULIAM REPETUNDARUM [65].

Delinquentes in officio, libi debent remitti puniendi: & ad quadruplum pecuniæ per se, vel per ministros receptæ tenentur. Salic.

I. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Matroniano Duci & præsidi Sardiniæ.

UT [66] unius [67] pœna metus possit esse multorum: Ducem, qui male egit, ad provinciam, quam nudaverit, cum custodia competenti ire præcipimus: ut non solum, quod ejus non dicam domesticus, sed [68] manipularius & minister [69] acceperit: verum etiam quod ipse à provincialibus nostris rapuerit, aut sustulerit: in quadruplum [70] exolvat invitus. Dat. Prid. Id. Jun. *Constantinop.* ANTONIO, & SYAGRIO CONSS. 382.

64 Avaritiam Judicum hæc lex coërcet.

65 9. *C. Th.* 27. dixi ad XLVIII. D. XI.

66 *l.* 3. *C. Th. eod.*

67 *l.* 31. *in fin. pr. ff. depositi.*

68 *l.* 1. 5. *ff. eod.*

69 Qui & ordinarius. dixi ad *Novell.* 20.

70 *l. ult. in fin. J. eod. l.* 3. *J. de adsessoribus.* vid. *Cuj. ad Novell.* 8.

Pœna pecuniaria delinquentis in officio transit in heredes. Salic.

II. Iidem AAA. Floro P. P.

SCiant [71] judices super admissis propriis, aut à se, aut ab heredibus [72] suis pœnam esse repetendam. Dat. Kal. Septemb. ANTONIO, & SYAGRIO CONSS. 382.

71 *l.* 4. *C. Th.* 10.

72 Lex repetundarum datur in heredem ejus qui repetundarum arguitur, etiamsi lis non sit contestata cum defuncto, *ut hic. l.* 2. *ff. eod.* At de eo quod pervenit ad heredem actio perpetua est. *l.* 2. *ff. eod. l.* 14. *ff. de peculat.*

Judex corruptus pecunia, puniendus est hujus legis pœna. Salic.

III. Iidem AAA. Marcellino.

OMnes [73] Cognitores, & Judices à pecuniis, atque patrimoniis manus abstineant [74], neque alienum jurgium putent suam prædam. Etenim privatarum quoque litium cognitor, idemque mercator [75] statutam legibus cogetur subire jacturam. Dat. Prid. Non. April. *Mediolani*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

73 *l.* 5. *Cod. Theod. eod.*

74 Vide *Cujac* 6. *obs.* 8. *in fin. Petr. Gregor.* 36. *Syntagm.* 28. *num.* 3. *Concuss.*

75 *Litium mercator*: sic apud Lampridium in Alexandro *mercator potestatum.*

Concussionem inferens, & processum venalem faciens, vel sententiam venalem proferens potest à quolibet accusari. Bald.

IV. Iidem AAA. & ARCAD. A. Edictum ad provinciales.

IUbemus [1] [atque] horramur, ut si quis forte Honoratorum, decurionum, possessorum, postremo etiam colonorum, aut cujuslibet ordinis, à judice fuerit aliqua ratione concussus: si quis scit venalem fuisse [2] de jure sententiam: si quis pœnam, vel pretio remissam, vel vitio cupiditatis ingestam: si quis postremo quacunque de causa improbum judicem potuerit approbare: is vel administrante eo [3], vel post administrationem depositam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet: cum probaverit, & victoriam reportaturus, & gloriam. Dat. x. Kal. Jul. *Constantinop.* HONORIO N. P. & EUODIO CONSS. 386.

Si procurator Cæsaris pecuniam extorquet à colonis, vel aliis sibi subditis, potest convenire intra annum à tempore depositæ administrationis, non postea. Salic.

v. Imppp. VALENTINIANUS, THEODOSIUS, & ARCADIUS AAA. Severino Comiti rerum privatarum.

UNusquisque [4] procurator, præpositus gynæcii, tabularius, susceptor, colonus, vel quicunque se à Comite [5] domorum meminerit esse concussum: cum ipse, cui pecuniam numeravit, [ab] administratione decesserit, intra anni [6] spatium ad judicium Spectabilitatis tuæ, quidquid dederit, repeturus occurrat: ut prosit pensionibus quidquid ille reddiderit. Si vero ex tempore positæ administrationis præstituti temporis curricula transfluxerint, nulla vox advocationis emergat: sed ipsos procuratores, præpositos, colonos, tabularios, susceptores, obnoxios ad solutionem volumus coartari. Dat. Prid. Non. Jun. *Mediolani*, VALENTINIANO A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 390.

Accedentes ad regendas provincias, debent jurare forma hic scripta. Salic.

VI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

SAncimus ejusmodi viros ad [7] provincias regendas accedere, qui ad honoris insignia non ambitione, vel pretio, sed probatæ [8] vitæ, & amplitudinis tuæ, solent testimonio promoveri: ita sane, ut quibus hi honores per Sedis tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati [9] inter gesta depromant, *Se pro administrationibus suscipiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fore, sive per se, sive per interpositam [personam] in fraudem legis sacramentique: aut venditionis, donationisve titulo, aut alio velamento cujuscunque contractus: & ob hoc* (exceptis [solis] solatiis) *nihil penitus tam in administratione positos, quam post depositum officium pro aliquo præstito beneficio tempore administrationis, quam gratuito meruerunt, accepturos.* Et licet *neminem* [10] *divini timoris*, contemnendo jusjurandum *arbitraremur* [11] *immemorem: ut saluti propriæ ullum commodum anteponat:* tamen, ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subjungatur: si quis ausus fuerit præbita sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem [12] accusandi cunctis tanquam crimen publicum concedimus facultatem: quadrupli [13] pœna eo qui convictus fuerit, modis omnibus feriendo. Dat. VI. Kal. Decemb. *Constantinop.* THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

Alc. 1. præsumpt. 39. & 3. unde colligunt, morientis confessiones, scripturas, responsa evidentius probare quam aliorum: cum in extremis constituti, non præsumantur immemores cœlestis vitæ, quod videlicet vitæ æternæ, judicioque divino proximos se videant. vid. *Medicum tract. de morte.* 12 Si accipere turpe, dare quoque turpe est. vid. *Ngv. 8. cap. 7. l. 31. in fin. ff. de episc. & Cler. Novell. 123. cap. 2.* 13 *d. Novell. 8. cap. 7. in fin.*

TIT. XXVIII.

DE CRIMINE PECULATUS [14].

Pecunias publicas surripientes, & qui ministerium tunc, vel postea præbuerint, pœna capitalis puniuntur. Salic.

I. Imppp. HONOR. THEOD. & [15] ARCAD. AAA. Rufino P. P.

JUDICES qui tempore administrationis publicas pecunias subtraxerunt, lege Julia peculatus obnoxii sunt, & capitali [16] animadversioni eos subdi jubemus. His quoque nihilominus, qui ministerium eis ad hoc adhibuerunt, vel qui subtractas ab his scientes susceperunt, eadem pœna percellendis. Dat. v. Non. Martii, *Constantinopoli*, HONOR. X. & THEODOS. VI. CONSS. 415.

TIT. XXIX.

DE CRIMINE SACRILEGII [17].

Errans in articulo fidei punitur ut sacrilegus. Salic.

I. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

QUi [18] divinæ legis [19] sanctitatem [20] aut nesciendo omittunt, aut negligendo violant, & offendunt [21], sacrilegium committunt. Dat. III. Kal. *Thessalonicæ*, GRATIANO A. V. & THEODOSIO A. I. CONSS. 380.

II.*

Ὁ τὸν πατροφόνην εἰς τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν ἰδίας αὐθενθίας ἀποστάσας τυπτόμενος ὑπὸ κληρικῶν ἐξορκιζέσθω.

QUi [22] confugientem ad sanctam ecclesiam sua auctoritate abstraxerit, verberatus, & tonsus deportator.

Præsumitur dignus, qui est electus à Principe. Bald.

III. Iidem AAA. ad Symmachum P. U.

DIsputare [23] de [24] Principali judicio non oportet: sacrilegii enim instar est, dubitare, an is dignus sit, quem elegerit Imperator. Dat. v. Kal. Jan. *Mediolani*, RICHOMERE, & CLEARCHO CONSS. 384.

In propria provincia quis non debet administrationem assumere, nisi ex certa scientia sibi concedatur à Principe. Salic.

IV. Iidem AAA. & ARCAD. A. Eutropio P. P.

NEc [25] quis sine sacrilegii [26] crimine desiderandum intelligat gerendæ ac susciendæ administrationis [27] officium intra [28] eam provinciam, in qua provincialis, & civis habetur: nisi hoc cuiquam ultronea liberalitate per divinos affatus Imperator indulgeat. Dat. XVI. Kal. August. ARCADIO A. & BAUTONE CONSS. 385.

14 *9. C. Theod. 28.* dixi ad XLVIII. D. XIII. id est, pecuniis publicis interceptis. *§. 9. Inst. de pub. jud.*

15 Inducendum hoc *Arcadii* nomen.

16 *l. 1. Cod. Theod. eod.* capital & vitæ, *l. 5. Cod. Theod.* adde *l. Jul. repet.* interdictioni aquæ & ignis, deportationi. *l. 3. 10. in fin. ff. eod. §. 9. Instit. de pub. jud.* Olim multa cum infamia, *d. l.* quæ pœna reducitur, *Novell. Leon. 105.* constituta pœna dupli.

17 Dixi ad XLVIII. D. XIII. *Paul. 5. sent. 19. l. 1. ff. ad l. Jul. majest. lib. 6. Harm. 5. cap. περὶ ἱεροσύλων. Clar. 5. sent. §. sacrilegium.* Sacrilegos excommunicari, non tamen ipso jure, refert Socinus *regul. 33. quem vide.*

18 *l. 25. C. Theod. de episcop. eccl. & cler.*

19 Sacrilegi dant pœnas, quamvis nemo usque ad deos manus porrigat. *Seneca 5. de beneficiis 14.*

20 Fides divinæ legis sanctitas.

21 Confundunt, sic Græci συγχέουσιν.

22 Leunclajus *5. Belog. tit. 5. ex lib. 60. tit. 45. cap. 17.* notat hanc constitutionem huc referendam. cui adde *l. 1. ff. de his qui ad eccles.*

23 *l. 20. ff. de legib. l. 51. ff. ad l. Aquil.*

24 Adde *l. 6. ff. de diverf. reſcript.* 25 Vid. *ff. libr. 1. tit. 41. ut nulli patriæ, &c. Syn. Basil. 2. tit. 19. ex libr. 60. tit. 45. c. 18.* 26 Id est, violatæ religionis. 27 De adsessore. vid. *l. 10. ff. de adsessoribus, ubi dixi.* 28 In ea provincia in qua quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur, ne aut gloriosius, aut calumniosius apud suos videatur. *Paul. 5. sent. 12. §. 5. l. ult. ff. de eſſ. reſtor. provinc. l. 38. ff. quibus ex cauſis major.* adde *Pap. 3. Not. 8. cap. des lettres d'office & provision.*

TIT. XXX.

DE SEDITIOSIS [29] ET DE HIS [30], QUI PLEBEM CONTRA REMPUBLICAM AUDENT COLLIGERE.

Suscipiens populum contra rempublicam, gravissime est puniendus. Salic.

I. Imppp. GRATIANUS, & VALENTINIANUS & THEODOS. AAA. Florentio PF. Augustali.

SI quis [31] contra evidentissimam jussionem, susscipere plebem [32], & adversus publicam disciplinam defendere fortasse tentaverit, multam gravissimam sustinebit. Dat. XIII. Kal. Jan. *Constantinop.* RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

Provocans tumultum & clamorem in populo, debet mori pœna seditionis. Bald.

II. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

IN [33] nullis locis aut civitatibus tumultuosis clamoribus [34] cujusquam interpellatio contumeliosa procedat, nec ad solam cujusquam invidiam petulantia verba jactentur: sciturus his, qui hujusmodi voces emiserint, moverintque tumultus, se quidem fructum ex his, quæ postulant, nullatenus habituros, subdendos autem pœnis iis, quas de seditionis [35], & tumultus auctoribus vetustissima decreta sanxerunt. Dat. II. Non. Martii, *Constantinop.* LEONE A. VI. CONS. 474.

29 *Paul. 5. sent. 22. &c. syn 17* περὶ στασιαστῶν ἢ τῶν τοιούτων καὶ ἐκκλησίαν συναγόντων. *cap. 61. c. 1. & c. 6. Harm. 7.* περὶ συστασιαστῶν, *l. 3. ff. de vi publ. l. 38. §. 2. ff. de pœn. l. 6. §. 9. ff. de injuſtis.*

30 *C. Th. 33.* Tarapolides, id est, turbatores civitatum dicuntur à Philone adversus Flaccum.

31 *l. un. C. Theod. eodem.* Quicunque susceperit plebem, ut quod faciat contra publicam disciplinam, gravissimæ pœnæ subjicitur. *Synopſ. d. hoc in fin.*

32 Vid. *Tacit. 1. Annal.*

33 Qui adclamarunt aliis & ex eo turbam concitarunt, nihil eorum quæ postulant consequuntur: & pœnis subjiciuntur quibus tumultus auctores tenentur, *Synopſ. ibid. d. cap. 1.* 34 *Eclog. d. loco.* 35 De seditionis auctoribus. vide *Paul. 5. sent. 22. §. 1. l. 1. §. 1. ff. ad l. Jul. majeſt. l. 38. §. 2. ff. de pœnis.*

TIT. XXXI.

QUANDO [36] CIVILIS ACTIO CRIMINALI PRÆJUDICET, ET AN UTRAQUE AB EODEM EXERCERI POSSIT.

In criminalibus publicis & privatis civiliu intentata de re familiari non tollit criminalem, nec e contra. Salic.

I. Imppp. VALENS, & GRATIAN. & VALENTINIANUS AAA. Antonio P. P.

APLERISQUE [37] Prudentium generaliter definitum est, *Quoties* [38] *de re familiari & civilu & criminalu competit actio, utraque licere experiri: sive* 39 *prius criminalu, sive civilu actio moveatur:* [*nec si civiliter fuerit actum, criminalem posse consumi:*] & similiter è contrario. †. Sic denique & per vim [de] possessione dejectus, si de ea recuperanda interdicto, *Unde vi* fuerit usus, non prohibetur tamen etiam lege Julia de vi publico judicio instituere accusationem. Et suppresso testamento, cum ex interdicto de tabulis exhibendis fuerit actum, nihilominus ex lege Cornelia testamentaria poterit crimen inferri. Et cum libertus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam lege Visellia criminaliter poterit perurgeri. Quo in genere habetur furti actio, & legis [40] Fabiæ constitutio: & plurima alia sunt quæ numerari non possunt: ut cum altera prius actio intentata sit, per alteram quæ superierit, judicatum liceat retractari. †. Qua juris definitione non ambigitur, etiam falsi crimen, de quo civiliter jam actum est, etiam criminaliter esse repetendum. Dat. Prid. Kal. Januar. *Trev.* VALENTE VI. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 378.

36 Vide *l. 16. ff. de falſis. Clar. 5. sent. §. ult. 9. 2. & 9. Cod. Theod. 20. utrum civiliter agere criminaliter poſſit: adde tit. de ordine judicarum, ff.*

37 *l. un. C. Theod. eod.*

38 *l. 4. ff. de publ. jud.* observa regulam, *l. 115 ff. de acquiſt. l. 60 ff. de act. & obligat.*

39 Vide *Cujac. 5. obſerv. 15.*

TIT. XXXII.

DE CRIMINE EXPILATÆ [41] HEREDITATIS.

Post aditam hereditatem & apprehensam possessionem cessat hoc crimen. Salic.

I. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Euphratæ.

EXpilatæ [42] quidem hereditatis crimen intentare non potes, quando communis arcæ rebus inspectis claves [43] traditas cohæredi profiteris. Sed cum de his exhibendis apud Judicem quæreretur, rationem compensationis induci non oportuit. Exhibitis enim quæ desiderantur, suis judicibus directa quæstio relinquenda est. P.P. XII. Kal. Maji, ANTON. A. II. & GETA II. CONSS. 206.

Privignus potest agere contra vitricum crimine expilatæ hereditatis. Bald.

II. Imp. ANTONINUS A. Primo.

EXpilatæ hereditatis crimen adversus vitricum [44] adito Præside provinciæ non prohiberis persequi. P.P. VII. Kal. Mart. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

Reverentia noverca non facit hoc crimen silere, quando de alia quam de mariti agitur hereditate. Salic.

III. Idem A. Helenæ.

SI avi hæreditatem adiisti, expilatæ hereditatis crimen adversus [45] novercam quondam tuam experiri non prohiberis [46]. P.P. III. Non. Januar. SABINO, & ANULINO CONSS. 217.

Uxor defuncti non potest convenire ab herede crimine hereditatis expilatæ, sed res, & fructus exstantes possunt vindicari, & consumpti possunt condici. Salic.

IV. Imp. GORDIANUS A. Basso.

ADversus uxorem [47] (quæ socia [48] rei humanæ, atque divinæ domus [49] suspicitur) mariti diem suum functi successores, expilatæ hereditatis crimen intendere non possunt. Et ideo res, quas per eandem abesse quereris, competenti in rem actione, vel si dolo malo fecerit, quominus res mobiles posset, ad [50] exhibendum persequere. Fructus autem rerum, quas mala fide tenuit, licet expilatæ hereditatis non teneatur crimine, suos non facit, sed exstantes [51] quidem vindicari, consumptos vero condici [52] posse proculdubio est. P.P. XVI. Kal. Mart. ATTICO, & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

Legata non minuuntur, licet hereditas expiletur. Salic.

V. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C.

OBtentu expilatæ hereditatis emolumentum legatorum, maxime suspensa cognitione, legatariis iisdemque libertis [53] defuncti auferri non oportet. P.P. XV. Kal. Februar. PHILIPPO A. & TITIANO CONSS. 246.

41 Dixi ad XLVII. D. XII.

42 Vide ad hanc *leg. Cujac. 20. obſerv. 27.*

43 Clavibus arcæ communis ſocio traditis, ſocius rei dominium adquirit. vide *l. 2. ff. de periculo & com. l. 47. ff. de contr. empt.*

44 *15. Eclog. 2. tit. 60. tit. 29. c. 8.* adde *l. 3. ff. eod.*

45 Ut sit eadem ratio quæ vitrici in *l. 2. ff. eod.*

46 Imo prohiberis. *l. 33. ff. de nox. act.*

47 *l. 5 ff. eod. l. 1. ff. de rem. l. 1. ff. rer. amot.*

48 Dixi ad leges 12. tabul. *lib. 2. tit. 17. §. 3.* vid. *Farcat. 10. Cap. c. 5.*

49 Divinæ domus societas hic nihil aliud quam religionis & sacrorum societas. vid. *l. 1. ff. de ritu nupt.*

50 *l. 2. in fin. ff. eod.*

51 Vid. *l. 22. ff. de rei vind.*

52 Vid. *l. 3. ff. de cond. ex leg.*

53 *l. 23. ff. de fideic. libert.*

Hæc accusatio est subsidiaria. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Basiliæ.

EXpilatæ hereditatis crimen loco [54] deficientis actionis intendi consuevisse, non est juris ambigui. P.P. X. Kal. Mart. ÆMILIANO, & AQUILINO CONSS. 250.

54 *l. 2. ff. eod. vid. l. 3. ff. familia.*

TIT.

1 Dixi ad XLVIII. D. VIII.

2 Pœna vi bonorum raptorum, tripli est. Præter pœnam res restituitur. *Inst. eod.*

3 *l. 2. §. eod. l. 1. §. 32. l. 14. in fin. ff. de vi & vi.*

4 Vid. quæ dixi ad *l. 1. in fin. ff. de furt. in verbo Rei.*

TIT. XXXIII.

VI BONORUM[1] RAPTORUM.

Actio vi bonorum raptorum habet locum pro vi illata in rebus mobilibus tantum. Salic.

I. Imp. GORDIANUS A. Valerio.

VI bonorum raptorum actionem, quæ cum [2] pœna sua tetrahit ablata: potius ad mobilia, moventiaque [3], quam ad [4] fundos per injuriam occupatos spectare explorati juris est. P. P. Kalend. Mart. ATTICO, & PRÆTEXTATO Conss. 243.

Heres donatorii à donatario auferre res non potest. Bald.

II. Impp. VALERIANUS & GALLIEN. AA. Longino.

SI res mobiles [5] quarum in te fuerat dominium perfecta donatione translatum, violenter heres donatricis abripuit, vi bonorum raptorum actionem intra annum quidem quo experiundi potestas fuit, in quadruplum [6]: post annum in simplum intendere non vetaris. P. P. VII. Maji, SECULARI, & DONATO Conss. 261.

5 *l. 1. ff. eod.*

6 Vide *l. 4. §. eodem.*

Etiam rapiens res sibi obligatas, intra annum tenetur ad quadruplum. Salic.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Euelpisto.

REs obligatas [7] sibi creditorem vi rapientem, non [8] rem licitam facete, sed crimen committere convenit, eumque etiam vi bonorum raptorum intra annum utilem in quadruplum [9], post simpli actione conveniri posse, non ambigitur. S. VII. Kal. Januar. *Sirmii*, AA. Conss.

7 *l. 2. §. 18. in fin. ff. eod.*

8 Imo rem licitam. *l. 55 ff. de furtis.*

9 Vid. *d. l. 4.*

De raptu à servo dominus ignorans tenetur non aliter ad quadruplum intra annum. Salic.

IV. Iidem AA. & CC. Attalo.

DE his quæ servus alienus nesciente domino vi rapuisse dicitur, intra annum in quadruplum [10] vi bonorum raptorum, & post in simplum dominus ejus noxali actione apud competentem judicem conveniri potest. S. II. Kal. Maji, *Heraclæ*, AA. Conss.

10 *l. 2. in fin. l. 3. in fin. ff. eod. l. 3. §. eod. l. 1. ff. eod. Inst. eod. in pr. verb. quadrupli.*

Venditionem rei raptæ potest dominus ratam habere, & agere ad simplum: vel improbare, & agere vi bonorum raptorum ad quadruplum. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Domnæ.

SIve negotiorum gestorum contra novercam [11] tuam, sive actione vi bonorum raptorum (quæ in quadruplum [12] intra annum utilem, ac post in simplum constituta est) putaveris agendum: notione Præsidali poteris experiri. S. VI. Non. Jul. *Philippopoli*, AA. Conss.

11 Adversus novercam negotiorum gestorum & vi bonorum raptorum agi potest, *ut hic*, & expilatæ hereditatis.

12 Vide *l. 4. §. eodem.*

TIT. XXXIV.

DE CRIMINE STELLIONATUS[13].

Dissimulanter rem aliquam pignorans pluribus successive tenetur crimine stellionatus. Salic.

I. Imp. ALEXANDRO.

IMPROBUM quidem & criminosum fateris, easdem res pluribus [14] *pignorasse*, [dissimulando] in posteriore obligatione, quod eædem aliis pignori tenerentur. Verum securitati tuæ consules [15], si oblato omnibus debito, criminis instituendi causam peremeris. P. P. V. Id. Februar. POMPEIANO & PELIGNO Conss. 232.

13 Dixi ad XLVII. D. XX.

14 Si res eadem pluribus pignorata.

15 Pœnitentia plerumque purgat delictum. vid. *l. 65. ff. de furtis.*

Etiam rem filii donatam, si pater obligat ignoranti, tenetur crimine stellionatus. Bald.

II. Imp. GORDIANUS A. Valenti.

SI pater tuus in te donationem contulerit, & cum emancipatus esses traditionibus [16], dominium corporum in te transtulit, posteaque creditores sortitus, quasdam earum rerum sine voluntate tua velut proprias suas obstrinxit, jus tuum non læsit. Nec tamen injuria stellionatus crimine petetur, cum sciens [17] alienam rem, te non consentiente, velut propriam suo nexuerit creditori. P. P. XI. Kal. Jan. GORDIANO, & AVIOLA Conss. 240.

16 *l. 20. ff. de pactis.* vide *Cujac. cap. 13. observ. 21. Hotom. 3. observ. 4.*

17 *l. 16. §. 1. ff. de pign.* vide *Mevch. 2. de arbitr. jud. casu 38.*

III. Idem A. Hadriano.

STellionatus accusatio inter crimina publica [18] non habetur. P. P. Id. April. ATTICO, & PRÆTEXTATO Conss. 243.

18 *l. 1. ff. eod. l. 3. de extraord. crim.*

Crimen committit, qui rem obligatam priori obligat secundo ignoranti: vel qui animo decipiendi creditorem cum alio fingit anteriorem obligationem. Salic.

IV. Imp. PHILIPPUS A. Euprepio.

IGnorantia creditoris, cui [19] res pridem apud alios obligatæ, pignoris, sive hypothecæ jure obligantur, non sine periculo capi consuevit. Etenim hujusmodi fraudes ad extraordinariam criminis executionem spectare, ac stellionatus commissum severissime [20] esse vindicandum sæpe rescriptum est: Proinde sive ignorantiam tuam debitor circumvenire [21] tentaverit, sive obligatione rite perfecta, participato fraudis consilio, per subjectam quasi anteriorem [22] personam dispendium tuum ad occultum compendium suum [trahere] pertentat, adire suum judicem potes, congruentem juri, ac debitæ religioni sententiam relaturum. P. P. VI. Id. Maji, PEREGRINO, & ÆMILIANO Conss. 245.

19 *l. 30. in fin. ff. de pign.*

20 Stellionatus severissime vindicatur.

21 Vid. *Cujac. 13. observ. 21. in fin.*

22 Gallis, *antidata.*

TIT. XXXV.

DE INJURIIS[23].

Servo alieno injuriam facere non licet.

I. Imp. ALEXANDER A. Syro.

NEc servis quidem alienis licet [24] facere injuriam. P. P. XI. Kal. Decembr. ALEXANDRO A. Cons.

23 Dixi ad XLVII. D. X.

24 Si spectemus servi dominium; alias servis nulla fit injuria jure Romano. §. 3. *Inst. eod.* adde *l. 1. §. 3. l. 15. §. 34. ff. eod.*

De marito, & patre affecto injuria.

II. Idem A. Clavo.

INjuriarum actio tibi duplici [25] ex causa competit cum & maritus [26] in uxoris pudore, & pater [27] in existimatione filiarum propriam injuriam pati intelligantur. P. P. prid. id. Maji, AGRICOLA, & CLEMENTE Conss. 231.

25 *l. 1. §. 2. d. §. ult. d. l. 18. in fin. ff. eod. §. 2. Inst. eod.*

26 *d. l. 1. §. 3. & §. ult. l. 18. in fin. ff. eod. §. 2. Inst. eod.*

27 *d. §. 3. d. §. ult. d. l. 18. d. §. 2.*

Delator *appellatus si quis fuerit.*

III. Imp. GORDIANUS A. Donato.

SI non es nunciator, vereri non debes, ne ea propter quod injuriæ faciendæ gratia quidam te veluti *delatorem* [28] esse dixerunt, opinio tua maculata sit. Quinimo adversus eos, qui imminuendæ opinionis tuæ causa aliquid confecisse comperientur more solito injuriarum judicio experiri potes. P. P. XI. Id. Julias, GORDIANO A. & AVIOLA Conss. 240.

28 Delatoris nomen turpe est, ideoque injuriarum tenetur, qui alium delatorem appellat.

Sacerdoti *in habitu, & ornamento facta injuria.*

IV. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Valer. C. Vindio.

ATrocem [29] sine dubio injuriam esse factam manifestum est, si tibi illata est cum [30] esses in Sacerdotio [31], & dignitatis habitum [32], & ornamenta præfectes: & ideo vindictam potes eo nomine persequi. P. P. II. * ÆMILIANO & BASSO Conss. 260.

29 *l. 7. in fin. l. 8. l. 9. ff. eod. §. 9. Inst. eod.*

30 Crescit injuria ex tempore. *l. 16. §. 5. ff. de pœnis.*

31 Dixi ad *l. 16. §. 3. ff. de pœn.*

32 *l. 9. ff. eod.*

Veritas *à calumnia excusat:* Anno *actio injuriarum præscribitur.*

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Victorino.

SI non [33] convicii consilio [34] te aliquid injuriosum dixisse probare potes: fides [35] veri [36] a calumnia te defendit.

†. Si autem in rixam inconsulto [37] calore prolapsus homicidii convicium objecisti, & ex eo die annus [38] excessit: cum injuriarum actio annuo tempore præscripta sit, ob injuriæ admissum conveniri non potes. P. P. VI. Id. Jul. ipsis AA. IV. & III. Conss. 290.

33 *l. 15. §. 38. l. 18. ff. eod.* Præsumitur dolus quoties aliquid de genere prohibitorum, id est, quod legibus prohibitum sit, vel moribus, admittitur: vide tamen Socin. *reg. 92.* sic verba injuriosa animo conviciandi prolata fuisse præsumimus, eo tamen casu purgationis juramentum, causa cognita, deferri potest: habita nimirum ratione personæ quæ injuriosis natura sua verbis usa est: veluti si persona propinqua, si ætate senili, si imperium jusve aliquod habens talibus verbis usa fuerit. vide *Gayllum 2. obs. 106.* Goth. Adde Mascard. *de probat. conclus. 902. num. 4. & seq.* ANS.

34 *l. 3. §. 1. ff. eod. l. 41. in fin. ff. ad l. Aquil.* adde *l. 50. §. 2. l. 53 ff. de furtis. §. 7. Inst. de oblig. ex delicto l. 1. & de jicar. l. 1. §. 8. ff. de inspiciendo ventr.* Quid si quis protestatione habita, vel secuta, convicium alicui dixerit? tenetur injuriæ. Protestatio enim facto contraria non excusat, maxime si factum ipsum protestatione potentius, id est, gravius est. vide *l. 21. ff. de adquir. heredit.*

35 Fides veri & innocentiæ maximam habet securitatem. vid. *Roland. à Valle 1. cons. 54.*

36 Veritas convicii an excusat injuriantem sive conviciantem, vid. Gayllum *2. obs. 99. 100. 101.*

37 *l. 16. §. 2. ff. de pœn. l. 48. ff. de reg. jur.* vid. *Nov. 2. Constantin. Porphyrogenet. in fin.* Ita an a delicto excuset, vid. *Clar. 5. sent. §. injuria, in fine, & ea libr. §. ult. q. 68. n. 4.*

38 Injuriæ actio anno tollitur, *l. 17. §. 6. in fin. ff. eod.* vide *Bellovisan 1. c. 3. num. 11. Clar. 5. sent. §. injuria.* Injuriæ, inquam, verbalis, at non realis & scriptæ seu libello, scripturave propositæ. Cum enim duret & continuetur hujusmodi injuria: anno tolli non debet, & ita servari in Camera Spirensi notat Gayllus *2. obs. 204.* Quid annus in actione injuriarum, estne continuus vel utilis? curritne ignoranti, ut scienti? ita putat Accursius: sed contra censuit Camera Spirensis. vide Gayll. *2. obs. 106.*

TIT. XXXVI.

DE FAMOSIS[52] LIBELLIS.

Qui famosum carmen de aliquo invenerit, illud pandere non debet. Salic.

I. Impp. VALENTINIANI & VALENTIS AA. Edictum.

SI quis [53] famosum libellum sive domi, sive in publico, vel quocunque loco ignarus repererit, aut corrumpat prisquam alter inveniat, aut nulli confiteatur inventum. Si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igni consumpserit, sed vim earum manifestaverit, sciat se quasi auctorem hujusmodi delicti capitali sententiæ subjugandum. Sane, si quis devotionis suæ, ac salutis [54] publicæ custodiam gerit: nomen suum profitetur [55], & quæ per famosum [libellum] persequenda putaverit, ore proprio edicat: ita ut absque ulla trepidatione accedat, sciens [quidem,]

52 *C. Theod 34. dixi ad XLVII. D. X. adde Go. Ecl. 63. περὶ φυλακῆς χαρτῶν, &c.* id est, de famosis libellis, hoc est, de pugillaribus qui abjiciuntur & criminationes quorundam continent, *&c. 6. Harm. 9. Paul. 5. sent. 4. §. 6.*

53 *l. 9. C. Th. eod. Eclog. dict. loco, c. 1. 6. Harm. dict. loco. Paul. 5. sent. 4. §. 15. 17.*

verf. ὁ δὲ μοιχῶν. §. 1. Inst. de injuriis. l. 5. §. 9. l. 15. §. 29. ff. de injur. 54 l. 33. ff. de injur. 55 Id enim scire expedit. *l. 18. ff. de injuriis.*

[quidem,] quod si adsertionibus [suis] veri fides fuerit opitulata, laudem maximam & præmium [1] a nostra clementia consequetur: Sin vero minime hæc vera ostenderit, capitali [2] pœna plectetur. Hujusmodi autem libellus alterius opinionem non lædat. P. P. XVI. Kalend. Mart. *Constantinop.* VALENTINIANO & VALENTE, AA. CONSS. 365.

1 *l. 5. in fine ff. eod.*
2 Dixi ad *leg.* XII. *tabularum, lib. 2. tit. 25. §. 3.*

TIT. XXXVII.

DE ABIGEIS [3].

Crimen abigeatus sine inscriptione potest proponi. Salic.

1. Impp. HONOR. & ARCAD. AA. Pasiphilo.

ABACTI animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine [4] ea observatione proponitur. Dat. VIII. Kal. Jan. *Mediolani*, OLYBRIO & PROMOTO [5] CONSS. 395.

3 Dixi ad XLVII. D. XIV. 60. *Eccl. 25.*
4 *Ecl. d. loco. c. 4. in fin. l. 8. C. Theod. de jurisdict.* ex qua præter hanc desumpta est. *l. 8. §. unde vi, & lex pœna §. de accus.* adde *Cuj. 1. obs. 20 in fin.*
5 Probino.

TIT. XXXVIII.

DE [6] NILI [7] AGGERIBUS [8] NON RUMPENDIS [9].

Rumpentes aggeres Nili, vel ejus aquam ultra solitum occupantes concremantur: & ejus crimini participes deportantur, sine spe veniæ. Salic.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

SI quis posthac per Ægyptum intra [10] duodecimum [11] cubitum, fluminis Nili ultra [12] fluenta [13] de propriis ac vetustis usibus, præter fas præterque morem antiquitatis, usurpaverit: flammis eo [14] loco consumatur, in quo vetustatis reverentiam, & propemodum ipsius Imperii appetierit securitatem, conscius & consortibus ejus, deportatione constringendis: sic ut nunquam supplicandi eis, vel recipiendi civitatem vel dignitatem vel substantiam licentia tribuatur. Dat. X. Kal. Octobr. *Constantinop.* HONORIO VIII. THEOD. III. AA. CONSS. 409.

6 *9. C. Theod.* 32.
7 De Nilo, vide *l. 1. §. 5 ff. de fluminib. c. Ecclesia 45. de consecratione dist. 4. Gen. 2. Diodor. 1.* Cœlium Rhodiginum 14. *cap.* 39.
8 Qui & *chomata, l. 10. ff. de extraord. crim.*
9 *Corrumpendis, C. Theod eod.*
10 Id est, cum incrementum Nili nondum excesserit duodecim cubitos.
11 Plin. *5. cap. 9.* loquens de Nilo, *Justum*, inquit, *incrementum est cubitorum 16. Minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent tardius recedendo. Ha ferendi tempora adjumunt, solo madente. illa non dant, sitiente. Utrumque reputat provincia. In 12. cubitis (nota causam hujus constitutionis) famem sentit, in 13. etiamnum esurit. 14. cubita bilaritatem afferunt, 15. securitatem, 16. deliciae: hinc illud Ammiani 22.* de Nilo. *Eum nemo ait quando extolli cubitis altius 16. possessor optavit, Maximum incrementum fuit cubitorum 18. Claudio principe, minimum quinque Pharsalico bello, veluti necem Magni prodigio quondam flumine aversante. Cum stetere aquæ, aperiis molibus admittuntur.* Hæc Plinius. Visum est & illud adjicere, Nilum augescere Sole in Cancro, vel ut Græci [15] *Ecl* 16. *ἐν τῷ ζῳδίῳ* adulque transitum in Libram diebus 100. *Ammian. lib. 22. His adde Herodot. lib. 2. Diodor. 1. cap. 3.*
12 *Valla fluentis, Hal. Palla fluenta, J. un. C Th. eod.* 13 Hoc innuit, Nemini licere ullos rivos, ullave fluenta intra 12. cubitum, seu πρὸ τῆς ἀναβάσεως τὰ διώκατήχους. *Græci hic*, id est, cum incrementum Nili nondum excesserit 12. cubitum, derivare sibique usurpare, & hic quidem casus diversus est à *l. penult. ff. de extr. criminib.* Qui contrarias leges existimaverunt, finxere duplices Nili aggeres: unos altissimos ad arcendam aquam Nili, ne urbes & villas obruerent: & de his quidem agi hac constitutione: alios minores ad limum retinendum. vid. *Forc. cap. 14. penus.* 14 De ignis supplicio, adde *l. 28. ff de pœn l. 9. in fin. C. ubi causæ fisc. l. un. C. de mulierib. quæ se proprios servis jungunt. l. 3. C. de maleficiis. l. un. in fin. C. de raptu. l. un. C. de his qui parent. vel liber. l. 2. C de falsa moneta. l. 6. ff. ad leg. Jul. peculat. l. 8. §. 2. l. 28. §. 11. 12. ff. de pœn. l. 1. C. de imm. nemini conced. l. 9. C. de re mil.* adde *l. 8. C. de sum. trin. l. 3. in fin. C. de Judæis l. 6. §. 1. C. de hæret. l. 6. C. de jur. fisci.*

TIT. XXXIX.

DE [15] HIS QUI LATRONES VEL ALIIS CRIMINIBUS REOS OCCULTAVERINT [16].

Eadem pœna puniuntur receptatores, quæ rei principales. Salic.

1. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. Simplicio Vic.

EOS qui secum alieni criminis reos occultando, eum eamve sociarunt: par [17] ipsos & reos pœna expectet: & latrones [18] quisquis sciens susceperit, & eos offerre Judicibus supersederit, supplicio corporali, aut dispendio facultatum, pro qualitate personæ & judicis æstimatione plectetur. P. P. *Romæ*, X. Kal. April. GRATIANO A. III. & EQUITIO, V. C. CONSS. 374.

15 *l. 6. C. Theod.* 28.
16 Περὶ ὑποδεκτῶν τῶν ὑποδεχομένων λῃστὰς, &c. 60. *Ecl.* 27. dixi ad XLVII. D. XVI.
17 *l. 1. ff eod l. 1. C. Theod. eod. Eclog. d. loco cap. 1.*
18 *l. 2. C. Theod. eod. Ecl. d. loc. c. 2.*

II. Imp. MARTIANUS A. Palladio P. P.

SI qui latrones, seu aliis criminibus obnoxii in possessione degunt seu latitant: dominus possessionis si præsto est, aut procuratores si dominus abest, seu primates [19] possessionis ultro eos offerant: aut si scientes hoc sponte non fecerint, conveniantur à civili officio, ut tradant provinciali judicio eos qui requiruntur, sub examine judicis arguendos, & pœnas post documenta congruas subituros. Si vero exhibere eos domini, vel procuratores aut primates [20] possessionis distulerint: tunc ad detinendos eos [adito] rectore provinciæ omnia civilia dirigantur auxilia.

†. Sin autem propter multitudinem forte eorum qui in prædio sunt, civile admiculum sufficere non posse constiterit, & memorati audaces executoribus objecerint manus, vel alias parere distulerint: tunc judex provinciæ memor periculi sui, à viro devoto tribuno, seu primatibus militum, qui in locis sunt, auxilium postulet: ut per militarem [21] manum correpti accusati, sine damno atque læsione cujuslibet legibus offerantur, & convicti pœnas subeant competentes: non ignaro judice, quod si adversus innocentem ob aliam causam præter latronum vel aliorum nocentium investigationem, militare auxilium postulaverit, aut dispendiis affici provinciales concesserit: commotione severissima (prout tua celsitudo judicaverit) ferietur. Tribuni etiam sive primates numerorum [vel officiorum] qui in locis sunt, admoniti per literas judicis, si adminiculum militare præbere noluerint, aut si ab ipsis militibus damna provincialibus inflicta fuerint: & damna & læsiones restituent, & acerrima condemnatione pro arbitrio virorum illustrium magistrorum militum ferientur. †. Domini etiam prædiorum, seu procuratores vel primates possessionum impunes non manebunt, si præsentes & scientes ultro non obtulerint nocentes, vel admoniti eos exhibere distulerint: nam dominus quidem possessionis dominio privabitur: procurator vero seu primates perpetuo exilio subjacebunt. †. Ipsi quoque procuratori vel domino vel primatibus possessionis, si se ad comprimendam multitudinem rusticanorum sufficere non posse firmaverint, & id provinciali judicio palam fecerint: militare auxilium rector provinciæ à tribuno vel à primatibus numeri faciet dari, si civilia non posse sufficere perspexerit. †. Si vero post exhibitionem eorum, qui accusantur, innocentes eos esse, & nihil criminis admisisse patuerit: accusatores pœnam quæ in calumniatores exercenda est, subire cogantur. †. Exemplo enim grave est sic latronem requirere, ut innocentibus periculum fiat. Dat. XII. Kal. Januar. *Constantinop.* MARINIANO & ASCLEPIODOTO CONSS. 423.

19 Primates possessionis videntur esse quibus præcipua possessionis cura demandata est, licet non sint specialiter procuratores possessionis constituti.
20 De primatibus possessionis, vide *ff. eod.*
21 *l. 68. ff. de rei vindicat. l. 3. ff. ne vis fiat.*

TIT. XL.

DE REQUIRENDIS [22] REIS.

Contra absentem de gravi crimine accusatum non fertur definitiva, sed citati non comparentu bonorum annotatio debet fieri. Salic.

1. Imp. ANTONINUS A. Rustico.

CUM absenti reo gravia crimina intentantur, sententia [23] festinari non solet, sed adnotari [24], *ut requiratur*: non utique ad pœnam, sed ut potestas ei sit purgandi se, si potuerit. Postquam vero requirendus factus intra annum redierit: si se crimine purgaverit, res arbitrio Judicis signatas recipiat. Sin vero intra id tempus reversus, post intimationem suam fuerit defunctus: etsi necdum se purgaverit, ad heredes proprios res transmittat. Dat. * TUSCO & BASSO CONSS. 212.

22 Dixi ad XLVIII. D. XVII.
23 *l. 2. ff. eod. Nov.* 134. *cap. 5. l. 6. C. de accus. l. 2. C. de sent. ex periculo.*
24 An hodie adnotatio locum habeat, vid. *Clar. 5. sent. §. ult. q.* 44.

Adnotari bona intra annum non comparentu, irrevocabiliter confiscantur: & postea venienti repertus nocens, punitur, innocens vero absolvitur, non propterea bona recuperat. Salic.

II. Imp. CONSTANTINUS A. ad Januarium.

QUicunque ex eo die, quo reus fuerit in judicio petitus, intra anni [25] spatium noluerit adesse judicio, res ejus fisco vindicentur. Etsi postea repertus, nocens fuerit deprehensus, severiori sententiæ subjugetur. Sed si argumentis evidentibus & probatione dilucida innocentiam suam purgaverit, nihilominus facultates ejus penes fiscum remaneant. Dat. Id. Januar. CONSTANTINO A. V. & LICINIO CC. CONSS. 319.

25 *l. 2. l. 4. ff. eod.*

Contumax in civili causa, non notatur etiam facti infamia, contumax vero in causa criminali, adscitur infamia facti. Salic.

III. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio P. P.

IN pecuniariis causis edictum contra latitantem propositum, existimationem ejus non lædit. †. Criminalis vero programmatis [26] tenor hanc tantam ferat de jure censuram, ut inter reos adnotati, non tantum patrimonium debeat transferre, sed & famæ existimationem lædere. Dat. VII. Kal. Jul. *Ravennæ*, EUSTACHIO & AGRICOLA CONSS. 421.

26 Vid. *ff. comminat. epist. programm.*

TIT. XLI.

DE QUÆSTIONIBUS [27].

De servis.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antianæ [28].

QUÆSTIONEM [29] de servis contra dominos haberi non oportet: exceptis [30] adulterii [31] criminibus, item fraudati census [32] accusationibus, & crimine majestatis [33], quod ad salutem Principis pertinet. In cæteris autem quanquam ea, quæ servus contra dominum dixit, judicaturi sententiam formare non debeant, tamen si aliis quoque probationibus [34] fides veritatis investigetur, præscriptionis invidia evanescit.

†. In [35] pecuniariis [36] vero causis nec [37] inopia probationum servos contra dominum interrogari posse manifestum est. P. P. Kal. Jan. Fusco [38] II. & DEXTRO CONSS. 197.

27 Dixi ad XLVIII. D. XVIII. adde *l. 9. C. Theod. 35. genera quæstionum.* vid. *apud Cujac. 5. Paul. sent. 14. §. 1.*
28 *Antigono.* vide *Cujac. 2. obs.* 13.
29 Vide *Cujac. d. loc.* Goth. Hæc lex est canonizata in *cap. 59. q. 2. & est* Impp. *Antonini & Veri*, non *Severi, d. loco.* ANT.
30 Servus in dominum non torquetur nisi in adulterii, vel majestatis quæstione. Quod si præter ea, quæ servus deposuit, aliæ contra dominum probationes sint, ne tum quidem dominus torqueri debet sive depositionem servi, sive probationes illas consideres. *Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 60. tit. 50. c. 22. 1. Harm. 14. §. 19.*
31 *l. 8. §. 6. ff. de repud.*
32 *l. 1. §. 20. ff. eod.*
33 *l. 7. 8. ff. ad l. Jul. majest.*
34 Vid. *Papon. 24. Arrest. 9. arg. 2.*

De convictis & confessis alios accusantibus.

IV. Pars ex rescripto Imp. ANTONIN. A.

SCIuti [47] convictis confessisque ad societatem [48] scelerum vocantibus eos, à quibus apprehensi [49], custoditive sunt, facile credi non oportet: ita si evidentibus [50] rationibus post commissum communiter facinus, ad evitandam de se sententiam id [51] fecisse fuerint probati, publicæ vindictæ non sunt subtrahendi. P. P. V. Kal. April. SABINO & ANULINO CONSS. 217.

35 Servi in caput domini, neque à præside, neque à procuratore, neque in peculiariis, neque in capitalibus causis interrogari possunt. *Paul. 5. sent. 16. §. 5.* servi in pecuniariis causis, ne quidem inopia probationum contra dominos torquentur. *Synopsi ibi cap. 22.*
36 De differentia pecuniariæ & criminalis causæ, vid. *Cujac. 2. observ. 28.*
37 *l. 6. in fin. ff. eod. inopia, Hal.* quæ lectio à Cujac. 2. *observ. 33.* probatur: reprehenditur tamen à Roberto 2. *recept. 8.*
38 Prisco.

De hu, qui libertatem supremo judicio acceperunt.

V. Imp. ALEXANDER A. Respecto.

NEC si mors testatoris vindicanda est [52], quæstioni indiscrete subjiciuntur hi, qui libertatem [53] supremo judicio acceperunt. P. P. VI. Id. Mart. JULIAN. II. & CRISPO CONSS. 225.

39 Servi ne quidem inopia probationum torquentur contra dominorum tutorem, vel matrem: nisi actio tutelæ instituatur. *Synops. Basil. d. c. 22.*
40 Sunt enim domini loco. *l. 56. §. 4. ff. de furtis.*
41 *l. 10. §. 2. ff. eod.*
42 Vide inscriptionem legis 1. ff. *de appellation.*

De servis & militia missis & eorum filiis. 1. Non esse à tormentu incipiendum: & de conditione personarum spectanda.

VIII. Iidem AA. ad Salustium præsidem.

MILITES [58] neque tormentis, neque plebeiorum pœnis in causis criminum subjungi concedimus, etiamsi non emeritis stipendiis

43 Si mulier accusetur, quasi maritum suum veneno necaverit, non in eam servi sui tantum, sed & alieni torquentur: prius tamen alieni, ac siquidem veritatis argumentum demonstratum fuerit, ipsa quoque mulier torquetur. *Synopf. Basil. ib. cap. 24.* 44 *l. 8. §. 1. ff. eod.* 45 Mulier torqueri potest. 46 Potest ita legi, *venenis suis in visceribus hominem extinxit.* 47 *Quæstioni ejus latronis quem quis obtulit, cum de eo confiteretur, fidem accommodari non convenit, nisi id forte velandæ conscientiæ suæ gratia quam cum eo habuit, feciſſe docetur. Paul. 5. sent. 26. §. 10.* hoc est, latroni convicto, confessoque non facile credendum, quoties ad societatem sceleris vocat eum à quo oblatus & proditus est, nisi evidenter appareat, commisso communiter scelere, capiendæ impunitatis gratia, hunc ad illius proditionem festinasse. adde *l. 1. §. cum quis 26. ff. eod.*
48 *l. 1. §. 26. ff. eod. l. 37. in fin. C. de liber. caus. l. ult. C. de accus.* 49 Vide *l. 1. §. 26. ff. eodem.* 50 Socio criminis creditur quoties evidenter probat. 51 Hoc est socium adprehendisse, custodisse, obtulisse, prodidisse. 52 Nam de minore viginti quinque annis quæstio non habetur. *l. 10. ff. eod.* sed nec de eo qui non fuit sub eodem tecto. *l. 1. §. 21. ff. Silaniano.*
53 *l. 19. ff. eod. l. 1. §. 5. ff. de Silaniano.* 54 Servus in dominum & pro domino; libertus in patronum & pro patrono torqueri non debet. *l. 7. C. eod.* 55 *l. 1. §. 5. ff. eod.* 56 *l. 1. in fin. C. eod. l. 6. C. eod. l. 18. §. 7. ff. eod.* 58 Idem de quibusdam aliis personis. *l. 11. ff. eodem.* & decurione. *l. 9. §. 11. ff. de pœn.* sed hæc defecta sunt in Gallia. *Rebuff. in proœm. cons. gloss. 5. num. 115.*

1 Ignominiosè missi non fruuntur privilegio militum.

2 A tormentis litium finis non oportet, *ut hic*, & *l. 1. ff. eod. In criminibus ergo veniendis, quæstio quidem adhibetur, sed non statim à tormentis inspiciendum est: ideoque prius argumenta quærendum est: & si suspiciones aliquæ reus mereatur, adhibitis tormentis, de facie & scelerum suis conscientia compellitur. Paul. S. sent. 14. §. 1.*

3 *l. 1. §. 1. l. 18. §. 2. ff. eod.*

4 *l. 3. C. eod. l. 17. C. de falsis.*

5 Suspicionibus, *l. ult. ff. eod.* plus est quam si indicio dixisset. An dictum unius testis sufficit ad quæstionem? sufficere non videtur. *l. 20. ff. eod.* quod Bossius non probat 3. *pract. 6. num. 26. 27. 28.*

6 Vid. *Roland. à Valle 1. cons. 24. num. 36. & seq.*

7 Puta per servos, maxime si aliter veritas cognosci non potest. *l. 9. l. 18. §. 4. ff. eod.*

8 Torquentur servi hereditarii, quum testamentum falsum esse dicitur. *Syn. d. tit. 50. l. 31.*

9 Servi hereditarii torqueri possunt. *l. 18. C. eod.*

10 *l. 10. C. de dignitat. l. 16. C. eod.* id non usitatum est in Gallia. vid. *Rebuff. in proœm. constit. ghisl. 5. num. 215.*

11 Vid. *l. 3. ff. de veteranis.* vid. *Forn. 2. select. 10.*

12 *l. 16. C. eod. l. 9. §. 11. ff. de pœnis.*

13 *l. 2. §. 2. ff. de decurionib.*

14 *Hoc non observari.* Cujacius ita legit, *20. obs. 29.*

15 *Disputationum. Hal.*

16 Φωβήθωσι. *Symps. Basil. ibid. cap. 32.*

17 *l. 15. C. eod.*

18 Legendum videtur, *de se*, nam Græci legunt, περὶ ἑαυτῶν, hac sententia. Quoties de dominio mancipiorum quæritur, si veritas aliis probationibus illuminari non potest, ipsa de se cum tormentis interroganda sunt mancipia. *Syn. d. loco.*

19 *l. 10. C. eod. l. ult. C. eod. l. 1. §. 6. l. 2. l. 6. in fin. l. 17. §. 2. ff. eod.*

20 Hæc distinctio hodie sublata est. *l. ult. C. eod.*

21 Id est, ubi de hereditate inter duos litigatur.

22 *l. 3. ff. eod.*

23 Vid. *Syn. ib. c. 33.* vid. quæ dixi ad *l. ult. C. de legatis. l. 8. §. 1. ff. de in jus vocando.*

24 Pro facto suo, de se, in se. *l. 12. C. eod. l. 1. §. 22. ff. eod. l. 8. C. de testib. l. 7. ff. de probationib. Paul. S. sent. 16. §. 1.*

25 Servum de facto suo interrogari posse, ratio æquitatis ostendit. Nec enim obesse ei debet, qui per servum aliquid sine cautione commodat aut deponit. *d. §. 1.*

26 *l. 2. C. Theod. & l. 17. in fin. C. eod. l. 11. in fin. C. eod. l. 33. C. de decurionibus. l. 10. C. de dignitatibus.* vid. quæ dixi ad *l. 9. C. eod. & ad tit. C. de decurionib.*

27 Torquens, aut quæstioni subjiciens eum, qui torqueri non debet, judex capite punitur, *ut hic, argumento quoque à minori ad majus ducto ex l. 2. in fin. C. de privatis carceribus.* non igitur nuda injuriarum actione tenentur: cum ipsi vicissim suo ex scelere torquentur talionis lege, *l. pen. ff. eod.* ut ex communi opinione refert Hippolytus Marsilius *in l. 1. §. præterea. 1. num. 8. ff. de sicariis.*

28 *l. 10. §. 1. ff. eod. l. 3. 4. C. ad l. Jul. majest.*

29 *l. 6. C. Theod.*

30 *l. 7. C. quando provoc.*

31 Vid. *l. 16. C. eod.*

32 *l. 13. C. eod.*

33 Abrogatur lex 13. *verf. ubi. C. eod.*

stipendiis suis videantur esse dimissi: exceptis his, qui scil. ignominiosè [1] sunt soluti: quod & in filiis militum & veteranorum servabitur. §. 1. Oportet autem judices nec in his criminibus, quæ publicorum judiciorum sunt, ad investigationem veritatis à tormentis *initium* [2] *sumere*: sed argumentis [3] primum verisimilibus [4] probabilibusque uti. Et si his veluti certis indiciis [5] ducti, investigandæ veritatis gratia ad tormenta putaverint esse veniendum: tunc id demum facere debebunt, si personarum [6] conditio patiatur. Hac enim ratione etiam universi provinciales nostri fructum ingenitæ nobis benevolentiæ consequentur. P. P. sine die & Cons.

De causa ingenuitatis.

IX. Iidem AA. & CC. ad Charissimum præsidem Syriæ.

SUper statu *ingenuitatis* per omnia interrogationum & quæstionum vestigia [7] decurrendum est: ne alienæ forte sordidæ stirpes splendidis & ingenuis natalibus audeant subrogari: vel propria ac debita, per compositam quæstionem, quibus competit, successio denegetur. Dat. VI. Id. Maji. Emissa ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Si testamentum falsum dicatur.

X. Iidem AA. & CC. Ptolemæo.

CUm [8] testamentum falsum esse proponas: ad illuminandam veritatem *servos* hereditarios [9] (etsi libertas eis ab eo, qui se hæredem esse adfirmet, præstita est) etiam per tormenta interrogari, constitutionibus principum est permissum. P. P. VI. Kal. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

De his, qui torquendi non sunt.

XI. Iidem AA. & CC. Boëtho.

DIvo Marco placuit, *eminentissimorum* [10] quidem, necnon etiam *perfectissimorum* virorum usque ad pronepotes [11] libe-ros, *plebeiorum* pœnis, vel quæstionibus non subjici: fi tamen propioris gradus liberos, per quos id privilegium ad ulteriorem gradum transgreditur, nulla violati *pudoris* macula adspergit.

†. In *decurionibus* [12] autem & filiis [13] eorum hoc [14] observari vir prudentissimus Domitius Ulpianus in publicarum disceptationum [15] libris ad perennem scientiam & memoriam refert. P. P. V. Kal. Decemb. ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Si quæstio sit de dominio servi.

XII. Iidem AA. & CC. Aspro.

QUoties de dominio *mancipiorum* tractatur, si aliis probationibus veritas illuminari [16] non possit: de se [17] ipsa esse [18] cum tormentis interroganda, juris auctores probant. P. P. III. Id. Maji, *Sirmii*, Tiberiano & Dione Conss. 291.

Si de hereditate quæratur.

XIII. Iidem AA. & CC. Philippæ.

HOc, quod placet, si de hæreditate quæratur, hæreditarios [19] *servos* interrogari, tibi opitulari non potest. Ubi [20] enim de dominio incertum est [21], ad quem hereditas pertineat: merito per interrogationem hereditarii servi ad veritatis indaginem pervenitur. Tu autem adseverando servum communem esse, non dubitas portionem ad eum pertinere, contra quem interrogari cum cupis. Quæ res quæstionem haberi ab eo non permittit: cum nec communis [22] servus adversus dominum communem, qui non occidisse socium [suum] dicatur, interrogari possit. S. III. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. Conss.

De servis.

XIV. Iidem AA. & CC. Constantio.

Servos non solum pro dominis, sub quorum dominio sunt constituti, sed nec pro his, quorum antea [23] fuerunt, interrogari posse constat. S. VIII. Id. April. CC. Conss.

Ubi de facto servi quæritur, ipse potest torqueri. Salic.

XV. Iidem AA. & CC. Maximo.

INterrogari *servos* de facto suo [24], non solum in criminali causa, sed etiam in pecuniaria (veluti [25] quando per eos depositi, vel commodati nomine, vel aliis causis legibus cognitis res aliis præstitæ sunt) posse, non ambigitur. S. V. Id. April. CC. Conss.

De decurionibus.

XVI. Imppp. Valentin. Valens & Gratianus AAA. ad Antonium P. P. Galliarum.

Decuriones [26] sive ob alienum, sive ob suum debitum exortes omnino earum volumus esse pœnarum, quas fidiculæ & tormenta constituunt. Quod quidem capitale [27] judici erit, si in contumeliam ordinis exitiumque tentetur. Majestatis [28] tantummodo reos, & (quæ nefanda dictu sunt) conscios, aut molientes ex ordine municipali, maneat tam cruenta conditio. Dat. XV. Kalend. Octobr. *Treveris*, Valente V. & Valentiniano AA. Conss. 376.

De his, qui torqueri non debent.

XVII. Impp. Arcad. & Honorius AA. Messalæ P. P.

NIhil [29] sibi desectens à justitia indignatio cognitorum, nihil venalis [30] exigentium terror in eas, quæ aut innocentia securæ, aut principali sunt honore munitæ, intelligat licere personas, ad inferendas injurias corporales: habeat hanc mercedem laboris multorum munerum testimoniis commendata devotio. Idemque & si munera decurionatus [31] quis deposuerit: nam & ipse propter pristinam dignitatem quæstionem non patitur. Datum XII. Kal. Septembr. Theodoro V. C. Cons. 399.

Si de hereditate, vel de rebus hereditariis quæratur.

XVIII. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

DE tormentis hæreditariorum [32] *servorum* sancimus nullo [33] discrimine secundum anteriores leges & constitutiones interpositio, sive de jure hereditatis aliqua moveatur inter heredes quæstio, sive de corporibus tantum hereditariis, sive de utroque eorum: servos de corporibus tantum hereditariis interrogari, & licere servos eos tantummodo, qui res gerendas detinent [34], sive in servitute relicti sunt, sive libertatem adipisci per ultimam testatoris voluntatem præcepti sunt, in quæstionem rerum hereditariarum deduci, & ex his ea, quæ occultata sunt, revelari: prius tamen sacramento [35] super his à nobis statuto, præstando. Dat. XV. Kal. Octobr. *Chalcedone*, Decio V. C. Cons. 529.

ligitur servus, qui notitiam rerum domini habet. *l. 22. verf. Ante. C. de adm. tut. de jurejur. propter calumn.*

Tit. XLII.

DE ABOLITIONIBUS [36].

Accusatio cujus abolitio concessa est à Præside, non repetitur nisi à Principe impetretur. Salic.

I. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Paternæ.

PRæses provinciæ si perspexerit abolitionem ad [37] omnia crimina, quæ mota sunt, pertinentem à se impetratam: ne semel [38] finita instaurentur, intercessione auctoritatis suæ prosiciet. Supplicatione [39] vero porrecta nutui Principali, præfata abolitione sopitum crimen ab [40] eadem persona revocari [41] potest. P. P. Kal. Dec. Diocletian. & Maximiano AA. Conss. 287.

Abolitio privata concedenda est à judice causa cognita. Salic.

II. Imp. Constantinus A. ad Januarium.

ABolitio [42] præsentibus partibus causa cognita non à Principe, sed à competenti [43] Judice postulati debet: id est, si per errorem [44] seu temeritatem, seu calorem ad accusationem prosiluerit: hoc enim accusator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem per deceptionem, vel pecuniis à reo corruptus ad postulandam abolitionem venit: redemptæ [45] miserationis vox minime admittatur: sed adversus nocentem reum inquisitione facta pœna competens ingeratur [46]. Hi autem, qui suam [47] suorumque injuriam defendunt, & qui cognatos suos in accusationem deducunt: omnimodo abolitionem petere non prohibentur. Dat. XVI. Kal. Decembr. *Serdicæ*, Constantino A. V. & Licinio Conss. 319.

Per calumniam accusanti non debet abolitio concedi. Salic.

III. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Probum.

FAllaciter [48] incusantibus accusationis abolitio non dabitur. Sin autem sincera mente accusationem instituerit, & reus aliquid injuriæ inscriptionibus illatæ toleraverit (id est, si vel carceres [49] sustinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas) abolitio non petetur: nisi forte ille, qui hæc passus est, suum consensum [50] ad petendam abolitionem accommodaverit. Quando autem reus nihil tale passus est: postquam [51] fuerit Officii custodiæ traditus, intra dies triginta accusatori petenti, etiam invito reo, dari permittitur: Post hoc vero tempus nisi reus consentiat, censemus non esse tribuendam. Quod si ingenuorum, licet plebejorum, qui conscii & participes criminum non erant, testimonii [52] gratia corpora fuerint lacerata verberibus, tormentisque vexata, abolitionem etiam duarum partium consensu petitam, jubemus vigore Judicis denegari: & crimen propositum, cujus examen tormentis jam cœperat agitari. Sin autem testibus tormenta minime sunt illata, etiam sic [53] abolitio non dabitur in [54] illis criminibus (ut in violata majestate [55], aut patria oppugnata, vel prodita, aut peculatus admisso, aut sacramentis desertis, omniaque quæ jure vetere continentur) in quibus judex non minus accusatorem ad docenda quæ detulit, quam reum ad purganda quæ negat, debet urgere. Dat. II. Id. Octobr. *Treveris*, Valen. N. P. & Victore Conss. 369.

cusavit. At si quis vere commissum crimen existimans, egerit, & injuriam reus perpessus fuerit, abolitio non petitur, nisi consentiat is, qui adfectus est injuria. Quod si nihil injuriæ pertulit, potest accusator intra triginta dies pœnitere. Post illos dies triginta nisi reus consentiat, non potest: sin & testes qui producti erant, torti fuerint, quamvis alii consenserint, abolitio dari non debet. *Syn. ib. cap. 3.* 49 Vid. *Act. Apost. 16. verf. 37.* 50 *Ecl. d. l. 3. l. ult. ff. ad Turpill.* 51 Sumptum ex *l. 4. C. Theod. eod.* Honorii & Arcad. 52 Sine quæstione, & sic sine testibus tortis abolitio non petitur, etiamsi accusatori consentiat reus. 53 *Etiamsi, Hal.* adde *l. 3. C. de episc. aud.* 54 Sumptum ex *l. 2. in fin. Cod. Theod. eod.* Ideoque hæc constitutio conflata ex tribus constitutionibus, una Valentiniani, Valentis & Gratiani, altera Valentiniani & Theodosii, tertia Arcadii & Honorii: utraque hic tribuitur Valentiniano & Valenti. 55 Hinc colligunt, Aliud majestatis, aliud perduellionis crimen. vid. *Cujac. observ. 25. in fine.*

Tit. XLIII.

DE GENERALI [56] ABOLITIONE.

Generali abolitione finita, intra xxx. dies accusatio potest repeti, & non ultra. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Rutiliano Consulari Ciliciæ.

QUi potentatus [57], & vis, aliorumque criminum reum fecit, si post abolitionem ex forma solita reorum factam, & post edicta proposita intra diem statutum [58] repetere superfederit: persequi crimina volens non est audiendus. P. P. VIII. Kal. Maji, Lætonii & Cereale Conss. 216.

Si reus non erat accusatus tempore, quo publica abolitio supervenit: ea finita etiam post xxx. dies accusari non prohibetur. Salic.

II. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Paulino.

CUm eo tempore, quo indulgentia nostra crimina extinxit, accusatio à te instituta non [59] fuerit: publicæ abolitionis præscriptio cessat. P. P. VI. Id. Febr. Maximo II. & Aquilino Conss. 286.

Indulgentia remittit pœnam, non infamiam. Salic.

III. Imppp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Senatum.

INdulgentia [60], Patres [61] Conscripti, quos liberat, notat [62]: nec infamiam [63] criminis tollit: sed pœnæ [64] gratiam facit. Dat. XIV. Kal. Jun. *Treveris*, Gratiano A. II. & Probo Conss. 371.

corporalis aboleatur: infamiam vero quæ naturaliter publica crimina comitatur, non abolet. *Syn. ibid. c. 4.* 61 Patres conscriptos, etiam à principe, senatores inter se junctos appellari solitos, alias dixi. 62 *l. 7. C. de sent. pass. l. 15. §. 5. ff. ad Turpill.* Hinc illud Ovidii, *Pœna potest tolli, culpa perennis erit.* Imo non notat. *l. 1. §. 10. in fin. ff. de postul.* & ita servatur apud Gallos, vid. *Papon. 3. Not. 10. c. d'abolition.* 63 Indulgentia sive generalis sit, sive specialis, infamiam non tollit. *ut hic.* adde *l. 6. l. 7. C. de sent. passis.* vid. *Sfortiam Oddum tract. de restit. q. 49. artic. 4.* 64 Indulgentia pœnam corporalem remittit, non infamiam. vid. *Sfortiam Oddum illo loco, n. 2.*

Tit. XLIV.

UT INTRA [65] CERTUM [66] TEMPUS CRIMINALIS QUÆSTIO TERMINETUR.

Non prosequens accusationem intra tempus legitimum, in quarta parte bonorum multatur, & infamia notatur. Salic.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Desiderio Vic. Asiæ.

QUisquis [67] accusator reum in judicium sub inscriptione detulerit, si intra statutum tempus accusationem cœptam perfequi

60. *Syn. Bas. tit. 1. ex tit. 65. & l. 1. Har 2. §. 37.* 66 *Ut intra annum, &c. 9 C. Th 36.* vid *Cujac. 1. obs. 3.* annum, inquam, *ut l. 6. §. 2. in fin. C. de exsulib. l. 2. in fin. C. Th. ad l. Corn. de falsi. l. 15. §. 3. ff. ad Turp. l. 7. ff. de munerib.* adde *l. 14. C. de jud.* hodie biennium, *l. ult. C. eod. Ecl. d. loco.* 67 *l. 1. C. Th. eod.*

35 Detentionem rei alienæ ad quæstionem sufficere, hinc nonnulli colligunt, & male. Num *detinentis* vocabulo hic intelligitur servus, qui notitiam rerum domini habet. *l. 22. verf. Ante. C. de adm. tut.* 35 *l. 1. C. de jurejur. propter calumn.*

36 9 *C. Theod. 37.* dixi ad xlviii. D. xvi. & 60. *Synops. Basil. 1. ex tit. 64.* περὶ τῶν συζώντων ἀντίδικων κατηγόρων, de acculatoribus abolitionem petentibus, *l. 16. C. de adult. l. 15. ff. de jure fisci.*

37 Abolitionis ad omnia crimina quæ mota sunt, genus observa.

38 Semel finita non instaurentur.

39 Rescripto principis abolitio à præside concessa repeti potest.

40 Post abolitionem privatam, reus intra trigesimum diem à delatore suo repeti non potest, *ut hic*, *l. 3. §. ult. ff. de accus. l. mulier. 4. in fin. ff. ad SC. Turpill.* post abolitionem publicam, intra illud etiam spatium à suo delatore repeti potest. vid. *l. 1. C. de generali abolitione.*

41 *Renerari, Hal.*

42 *l. 1. C. Th. eod.*

43 *l. 16. C. de adult.*

44 *l. 10. ff. de judiciis. l. 15. ff. de jure fisci.*

45 Desumptum *ex l. 1. in fin. Cod. Theod. eod.*

46 *Exeratur. d. l. 1.*

47 *l. 29. §. 1. in fin. ff. de adult.* Abolitionis petendæ justa causa est, Si quis suæ suorumve injuriæ gratia accusationem instituit.

48 *l. 2. C. Th. eod. Gratiani, Valentiniani & Theodosii, l. 9. C. de calumn.* Abolitionem petere non potest, qui sciens se non vera proferre accusationem instituit. *Syn. ib. cap. 3.*

49 Vid. *Act. Apost. 16. verf. 37.*

50 *Ecl. d. l. 3. l. ult. ff. ad Turpill.*

51 Sumptum ex *l. 4. C. Theod. eod.* Honorii & Arcad.

52 Sine quæstione, & sic sine testibus tortis abolitio non petitur, etiamsi accusatori consentiat reus.

53 *Etiamsi, Hal.* adde *l. 3. C. de episc. aud.*

54 Sumptum ex *l. 2. in fin. Cod. Theod. eod.* Ideoque hæc constitutio conflata ex tribus constitutionibus, una Valentiniani, Valentis & Gratiani, altera Valentiniani & Theodosii, tertia Arcadii & Honorii: utraque hic tribuitur Valentiniano & Valenti.

55 Hinc colligunt, Aliud majestatis, aliud perduellionis crimen. vid. *Cujac. observ. 25. in fine.*

56 Et publica *l. 10. §. 10. ff. ad Turpill.* quæ fit ipso jure, pro tempore certo feriarum. vid. *l. 3. C. de episc. aud.* huic titulo respondet titulus *C. Theod. de indulg. crimin.*

57 Post abolitionem publicam reus à suo delatore etiam intra trigesimum diem repeti potest, *ut hic*, *l. aut privatum. 10. ff. ad Senat. Turpill. Paul. 5 sent 17. §. 1.* post privatam non potest. *l. 1. C. tit. prox.*

58 Dierum 30. *d. l. 10. §. 2. Paul. 5. sent. 17. §. 1.*

59 *d. §. 2.*

60 *l. 5. C. Theod. de indulg* abolitionem princeps concedens facit ut pœna non abolet. *Syn. ibid. c. 4.*

61 Patres conscriptos, etiam à principe, senatores inter se junctos appellari solitos, alias dixi.

62 *l. 7. C. de sent. pass. l. 15. §. 5. ff. ad Turpill.* Hinc illud Ovidii, *Pœna potest tolli, culpa perennis erit.* Imo non notat. *l. 1. §. 10. in fin. ff. de postul.* & ita servatur apud Gallos, vid. *Papon. 3. Not. 10. c. d'abolition.*

63 Indulgentia sive generalis sit, sive specialis, infamiam non tollit. *ut hic.* adde *l. 6. l. 7. C. de sent. passis.* vid. *Sfortiam Oddum tract. de restit. q. 49. artic. 4.*

64 Indulgentia pœnam corporalem remittit, non infamiam. vid. *Sfortiam Oddum illo loco, n. 2.*

65 Accusator intra biennium suam accusationem implere debet. Quod si negligens fuerit, & ultima die non adfuit, vel differat, quarta bonorum fuorum parte multatur, & perfequi infamia notatur.

1 Pœna non agentis actoris intra legitimum tempus, multa quartæ partis bonorum & infamia.

2 Vid. *l.2. C. Th. eod.* vid. *Cujac. d. loco.* Causa criminalis intra duos annos impleri debet, ab inscriptionis die computandos, necessariis dilationibus utrique parti concessis. Elapso hoc tempore, qui negligens fuit accusator pœnam legibus constitutam subeat: & si vilior est, relegatur nisi forte interjecto tempore abolitionem petierit. *Synopsi. d. c. 65.*

3 Vid. *l.13. ff. de judic. l.6. §.2. l.12. ff. ad Turpill.*

4 *l.16. ff. de adult.*

5 Vili personæ damnum famæ injuria non est. adde *l. 15. §.28. ff. de injuriis.* vid. *Bellovis. 1. pract. 3. n. 70.*

6 Id est, relegationis. *Græci in l.4. ff. ad l. Jul. de adult.* Puniendus infamia, si ipse jam infamis sit, alia puniendus est. vid. *Anton. Corset. singulari, pœna.* quo jure notant, eum cui membrum aliquod abscindi debeat, aliam pœnam subire, si eo membro destituatur. 7 Vid. *l. 1. in fin. ff. de feriis & dilat.* 8 Olim annus 9. *C. Th. 36.* dixi ad *inscription. hujus tit.* Instantia igitur litis seu causæ criminalis, biennio tantum durat, *ut hic*, fallit in specie, *l. unica*, §. 1. *ff. ut omnes judices*, *l. de submersis 5. ff. de naufragiis l. ult. ff. de dolo*, *cap. venerabilis 20. extra de jud.* civilis, triennio. *l. properandum*, 13. *ff. de judiciis.* 9 Olim à die inscriptionis. *d. l. 2. Cod. Theod.* 10 *l. 7. ff. qui accusare*, *l. 18. ff. de accusat.*

persequi supersederit, vel (quod est contumacius) ultima die adesse neglexerit: quarta [1] bonorum omnium parte multatus, aculeos consultissimæ legis incurrat: scilicet manente infamia, quam veteres jusserant sanctiones. Dat. IV. Id. Jul. *Treveris*, ARCADIO A. I. & BAUTONE CONSS. 385.

Dilationes necessarias non superuacuas debet judex dare utrique parti. Salic.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæciliano P.P. post alia.

NOverint [2] judices, cuilibet culmini, honorive præsidentes, necessariis utrique parti (si petantur) dilationibus non negatis, præcedentibus scilicet inscriptionibus, intra,[3] certum tempus criminales causas limitandas: quo emenso, subeat accusator, qui destitit [4], pœnam legibus constitutam. Et si persona vilior fuerit, cui [5] damnum famæ non sit injuria, pœnam patiatur exilii [6], nisi forte intra statuti temporis metas consensus partium abolitionem poposcerit. Judicum autem debet esse diligentia, ut si nulla rationabilis à reo, vel accusatore dilatio [7] postuletur, urgeant talium causarum notionem non expectatis moris. Dat. XII. Kal. Februar. *Ravennæ*, HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

Causa criminales intra biennium sunt terminandæ, pœna judici negligenti imminente.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P.P.

CRiminales causas omnimodo intra duos [8] annos à contestatione [9] litis connumerandos finiri censemus, nec ulla [alia] occasione ad ampliora produci tempora: sed post biennii excessum minime ulterius lite durante [10], accusatum absolvi: scientibus judicibus eorumque Officiis, quod si litigatoribus admonentibus, ipsi litis introductionem vel examinationem distulerint, pœna vicenarum librarum auri feriantur. Dat. Kal. April.

TIT. XLV.

AD SENATUSCONSULTUM TURPILLIANUM [11].

Desistens prater abolitionem à causa criminis publici judicii, incidit in Turpillianum. Salic.

I. Imp. ANTONINUS A. Amato.

IS [12] demum in Senatusconsultum incidisse videtur, qui crimen publici [13] judicii detulit: & causa criminis ordinata (id est, *inscriptionibus depositis, & fidejussore [14] de exercenda lite præstito*) eoque qui accusatur, sub custodia [15] Officii facto, non impetrata abolitione ab executione [criminis] destitit.

Fidejussor non tenetur ultra quantitatem quam promisit. Salic.

II. Imp. GORDIANUS A. Appio.

SI pro eo qui in crimen subscripsit, fidem tuam adstrinxisti, isque destitit, & commissa stipulatio est: non ultra [16] quantitatem quam spopondisti, obligatus es: eo qui destitit, infamia nihilominus notando [17], & extra ordinem [18] secundum judicialem motum puniendo.

Desistens ab accusatione criminali sub prætextu certæ finalis causæ, non potest ad illam reverti. Bald.

III. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Syllano.

QUamvis eum ordinem scriptura contineat, ut primo abolitio criminis posceretur, & tunc dehinc omnibus placitis obtemperaretur, non observantibus tamen adversariis pactorum fidem, instaurare [19] accusationem minime potes, à qua ipse destitisti. P. P. Prid. Non. Jul. TUSCO & BASSO CONSS. 259.

Qui accusationem deseruit, amplius illam non repetit. Salic.

IV. Iidem AA. Patrophilo.

SI is de quo supplicas, contra parentes vestros desertam (ut dicis) accusationem cœperit persequi: præscriptio illi in judicio Præsidis destitutæ [20] rei poterit opponi. P. P. Prid. Non. Maji, SECULARI & DONATO CONSS. 261.

Mulier pacto desistens ab accusando, incidit in Turpillianum. Salic.

V. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Matronæ.

SI fœmina suam [21], suorumque injuriam exequatur, cum ipsa pacto [22] contra vetitum destitisse profiteatur: in Senatusconsulti Turpilliani pœnam eam incidisse certi juris est. S. VII. Non. April. CC. Conss.

Ille dicitur destitisse, qui deposuit animum prosequendi, non qui aliquantisper distulit. Bald.

VI. Iidem AA. Lucio.

IN executionibus criminum obtinuisse videtur, illos destitisse, qui animum [23] accusationis implendæ prorsus deseruerunt. Cum igitur aliis ex causis [24], vel simplicitatis [25] ratione, necdum te ad finem vindictæ perveniſſe preces tuæ testentur, poteris postposita formidine impedimenti super aliquantulo silentio, institutam accusationem secundum leges perferens, quam probabis tibi debitam vindictam reportare. P. P. III. Kal. Jul. DIOCLET. VI. & MAXIM. AA. CONSS. 296.

TIT. XLVI.

DE CALUMNIATORIBUS [26].

Accusatoris calumnia judicio officio mercenario punienda est tempore, quo fertur absolutoria, non postea. Salic.

I. Imp. ALEXAND. A. Sabino.

CALUMNIA eo *tempore* coërceri solet, quo [27] de causa præsente accusatore judicatur: ideoque posteaquam de causa judicatum est, contra consuetudinem calumniam accusatoris puniri desideras.

A præsumpta calumnia excusatur mater, & heres vindicans necem defuncti. Salicet.

II. Idem A. Apolloniæ.

MAter [28] inter eas personas est, quæ [29] sine calumniæ timore necem filii sui vindicare possunt. Ideoque beneficium Senatusconsulti, & in aliis publicis judiciis servatum est. †. Sed extraneus *heres* [30], qui suspicionem quam de morte sua habuisse defuncti cavit, exequitur, hoc nomine à calumnia excusatus est: cum inter voluntariam accusationem [31], & officii necessitatem heredis, multum interfit. P.P. VI. Kal. Jul. JULIANO & CRISPO CONSS. 225.

Non probans crimen, quod intendit, non infamatur, nisi de calumnia damnetur. Salic.

III. Idem A. Æmilio.

QUi *non* [32] *probasse crimen, quod intendit*, pronunciatur, si calumniæ non damnetur, detrimentum existimationis non patitur. Non enim si reus absolutus est, ex eo solo etiam accusator, qui potest justam habuisse veniendi ad crimen rationem, calumniator credendus est.

Filius accusans de morte patris, excusatur à præsumpta calumnia. Bald.

IV. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Arcadio.

CAlumniæ pœna in *paterna* [33] *mortis accusatione* cessat. P. P. XI. Kal. Decemb. CARO, & CARINO AA. CONSS. 283.

In causa criminali non probans punitur de calumnia, non in causa civili etiam liberali. Salic.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Cæsio.

QUi *calumniatores* [34] pronunciantur, in publicorum [35] duntaxat judiciorum quæstionibus, non etiam in liberalibus causis, quæ privatas disceptationes continent, periclitari solent.

Faciens torquere servos alienos per calumniam, tenetur ad duplum. Bald.

VI. Iidem AA. Domitio.

DOminus [36] *servorum* per accusatoris calumniam tortorum, adversus eum pœna dupli [37] lege Julia providetur. S. XV.

Ante inscriptionem accusatoris nedum reus non debet adduci, sed nec accusatio recipi. Salic.

VII. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Valerianum P. U.

NOn [38] prius quenquam Sinceritas tua ad tuæ sedis examen jubebit adduci, quam solennibus satisfecerit, qui nititur fidem doloris adserere: cum juxta formam juris antiqui, ei, qui cœperit arguere [39], aut vindicta proposita sit, si vera detulerit: aut supplicium [40], si fefellerit.

Accusator licet submissus, à pœna calumniæ non excusatur. Salic.

VIII. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEODOS. AAA. Menando Vic. Asiæ.

NOstris [41], & parentum nostrorum constitutionibus comprehensum est, eos [42], qui accusationem *alienis nominibus* præsumpsissent, delatorum numero esse ducendos: atque ideo calumniosissimum caput [43], & personam judicio irritæ delationis infamiæ [44] supplicium sequatur: quo posthac singuli universique cognoscant, non licere in eo, quod non possit ostendi, Judicum animos commoveri. Dat. VIII. Id. Maji, *Constantinop.* ARCADIO A. & BAUTONE CONSS. 385.

Per calumniam accusantibus non prosunt beneficia abolitionum, etiam à principe concessa. Salic.

IX. Iidem AAA. Floro P. P.

FAllaciter [45] incusantibus, maxime post exhibitionem accusati, nullius juris color veluti derivata excusatione proficiat: non publica [quidem] abolitio, non privata talibus proficiat subveniatque personis: non specialis indulgentia, nec beneficium quidem eos generale subducat. Dat. XV. Kal. Jun. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

Nemo potest mentiri impune. Bald.

X. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Coss. Præt. Trib. pleb. Senatui. S. D.

QUisquis crimen intendit, non [46] impunitam fore noverit licentiam mentiendi: cum calumniantes [47] ad vindictam poscat similitudo [48] supplicii. Dat. VIII. Id. August. *Ravennæ*, ASCLEPIODOTO & MARINIANO CONSS. 423.

TIT. XLVII.

DE POENIS [49].

Collatio damnatorum in opus perpetuum & deportatorum.

I. Imppp. TITIUS, ÆLIUS & ANTONINUS AAA. Lucio.

ETIAM in *opus perpetuum* [50] damnati, non dissimilis conditionis sunt ab his, qui deportantur in insulam. P. P. sine die & CONSS.

De Procuratore Cæsaris.

II. Imp. ANTONINUS A. Valerio.

PRocurator [51] meus, qui vice Præsidis non fungebatur, exilii tibi pœnam non poruit irrogare: ac propterea frustra veretis sententiam, quæ nulla juris ratione subnixa est.

De Decurionibus.

III. Idem A. Senatui.

DEcurionem [52] in opus publicum dari non oportere manifestum est.

De nato ex damnata in metallum.

IV. Idem A. Marinæ.

SI ante [53] *conceptus* est puer, de quo libellos dedisti, quam mater ejus in metallum condemnaretur: natus conditionis ejus est, cujus ante condemnationem ejus mater fuit.

De liberis veteranorum.

V. Idem A. Senatui.

HOnor *veteranis* etiam in eo habitus est, ut liberi [54] eorum usque [55] ad primum duntaxat gradum pœna metalli [56], vel operis publici non afficiantur, sed in insulam relegentur.

De vinculis perpetuis.

VI. Idem A. Alphio.

INcredibile [57] est, quod allegas, liberum hominem, ut *vinculo* [58] *perpetuis* contineretur, esse damnatum. Hoc enim vix [59] in sola servili conditione procedere potest. P. P. III. Id. Febr. MESSALA & SABINO CONSS. 215.

De ætate.

VII. Imp. ALEXANDER A. Isidoro.

IMpunitas delicti propter [60] *ætatem* [61] non datur, si modo in ea quis sit, in quam crimen, quod intenditur, cadere potest [62].

---

11 Dixi ad XXVIII. D. XVI.

12 Calumniæ tenetur, qui & inscripserit & fidejussores dederit, & aliquem adprehendi curaverit, & citra abolitionem destiterit. *Synopsi. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 61. cap. 6.*

13 *l. 5. §. de calumn.*

14 *60. Eclog. 1. ex tit. 66. cap. 1.*

15 Vid. *Cujac. 8. observ. 30.*

16 Fidejussor ultra quantitatem promissam non tenetur.

17 Desistens ab accusatione, notatur *ut hic*, nisi desistat jussu judicis. *l. 13. in fin. ff. eod.*

18 *l. 3. ff. qui accusare non possunt. l. 6. §. 3. ff. de decur. Paul. 5 sent. 5. §. 1.*

19 Vid. *l. 6. ff. qui accusare non possunt.*

20 Sic reus restitutus, apud Paulum 1. *sent.* 6. ab accusatore desertus.

21 Imo quæ suam & propriam injuriam exequitur, si destitit, Turpilliano non tenetur. *l. 4. ff. eod.*

22 Ratio decidendi.

23 *l. 6. §. 1. ff. eod. l. 10. ff. de judic.*

24 Qui ex causa desistit, desistentis pœnam non patitur.

25 Simplicitas excusat à Turpilliani pœna.

26 *9. C. Th. 39. 3. ff. 6. 6. Harm. 9.*

27 Id est, tempore sententiæ. *l. 3 §. eod. l. 1. §. 4. ff. ad Turpill.*

28 Mater sine calumnia vindicare defuncti filii necem præsumitur.

29 *l. ult. ff. de pub. jud.*

30 A præsumpta calumnia excusatur heres vindicans necem defuncti: justam enim ignorantiæ causam habuit. *l. 42. ff. de reg. jur.*

31 *d. l. 54. ff. de rei vindic. l. 14. §. 9. ff. de bon. lib.*

32 Ut calumniator non puniatur omni modo is qui accusavit aliquem quem post judex absolverit: tunc demum enim accusator, ut calumniator, punitur, cum judex pronunciaverit accusatorem calumniatorem esse, non enim sufficit ei dictum a judice fuisse. *non probasti*, adde *d. §. 4. & l. 1. eod. 60. Synopsi. Basil. cap. 30.*

33 Filius accusans aliquem velut patris interfectorem a præsumpta calumnia excusatur. adde *l. 2. eod.*

34 Si judex ita fuerit interlocutus, *Calumniatus es. d. §. 4.*

35 Non privatarum. *l. 7. in fin. ff. ad Turp.*

36 Dominus servi qui quæstioni subjectus fuit, necipere duplum debet ab eo qui servum calumniam esse savit. *Synopsi. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 60. lib. 1. c. 33.* vel in. si in caput fuit servus torqueatur & absolvatur, domino ex lege Julia in duplum condictio competit, *ut hic. l. ult. ff. de calumniat.* Quid si in alterius caput torqueantur? non nisi singuli torqueri poterunt, quod invito domino non est permittendum: adde delator, cujus interest quod indicit probare, quorum, quanti & minus taxaverit, paratus sit indemnis, vel certe deserat, si facti servi fuere taxationem. *Paul. 5 sent. 16. §. 3.*

37 *l. ult. ff. eod. l. 27 in fin. ff. de adult. l. 6. ff. de quæstionib.*

38 Accusante aliquo non ante reus in judicium trahitur, quam & inscriptus fuerit, & fefellerit, aut si fefellerit.

39 *Urgere*, Cujac. C. Th. eod. vid. *Cujac. 4. obs. 29.* 40 Vid. *l. 17 in fin. ff. de accusat.* 41 *l. 2. C. Th. eod.* vid. *Cujac. de plagiar. l. ff. de pœnis.* vid. *ff. ubi causa fiscalis.*

42 Adde *l. 9. ff. eod. l. 9. §. 11. l. 13. ff. eod.* adde *l. 16. ff. de quæstionibus.*

43 Vid. *l. 5. l. 18. ff. de statu homin. l. ult. ff. de sent. pass.* secus si post damnationem. *l. 24. §. 6. ff. de fideic. lib.*

44 *l. 9. ff. eod. l. 8. in fin. princ. ff. de quæst. l. 3. ff. de vet. arm.*

45 Eadem restrictio in liberis decurionum non fit. *l. 9. §. 13. ff. eod.*

46 Vel opere metalli, *l. 3. §. 1. ff. de re militar.* damnatione ad bestias, fustigatione, *l. 1. ff. de veter. arm.* oneribus, vel muneribus personalibus. *l. 9. ff. quando provoc. non est necesse. l. 8. ff. de quæstion.*

47 Officium suum quemque facere præsumi hinc colligunt.

48 Pœna perpetuorum vinculorum liberis hominibus imponi non potest. vid. *l. 35 ff. Harm. 6. §. 3. Goth.*

49 Dixi ad XLVIII. D. XIX.

50 *l. 34. ff. eod.* Damnati in opus perpetuum, similes sunt deportatis in insulam.

51 Adde *l. 4. ff. eod. l. Fab. de plagiar. l. ff. de pœnis.* vid. *Cujac. ubi causa fiscalis.*

52 Adde *l. 9. ff. eod. l. 9. §. 11. l. 13. ff. eod.* adde *l. 16. ff. de quæstionibus.*

53 Vid. *l. 5. l. 18. ff. de statu homin. l. ult. ff. de sent. pass.* secus si post damnationem. *l. 24. §. 6. ff. de fideic. lib.*

54 *l. 9. ff. eod. l. 8. in fin. princ. ff. de quæst. l. 3. ff. de vet. arm.*

55 Eadem restrictio in liberis decurionum non fit. *l. 9. §. 13. ff. eod.*

56 Vel opere metalli, *l. 3. §. 1. ff. de re militar.* damnatione ad bestias, fustigatione, *l. 1. ff. de veter. arm.* oneribus, vel muneribus personalibus. *l. 9. ff. quando provoc. non est necesse. l. 8. ff. de quæstion.*

57 Officium suum quemque facere præsumi hinc colligunt.

58 Pœna perpetuorum vinculorum liberis hominibus imponi non potest. vid. *l. 35 ff. Harm. 6. §. 3. Goth.*

---

eod. vid. *l. 10. in fin. ff. eod.* 59 Puniuntur mitius liberi quam servi. 60 *l. 14. ff. de Senat. Sillan. l. 9. §. 2. ff. de minorib. l. 36 ff. de adult.* ANS. 61 60. *Ecl. 51. c. 44. l. 6. ff. de fiscar. 6. Harm. 9.* doli capacem sc. 62 Id est, si modo sit proximus pubertati, & ea sentiat in quibus deliquit. *d. c. 44. l. 16. §. 3. in fin. ff. eod. l. 23. §. 2. in fin. ff. de adilitio. l. 23 ff. de furtis, l. 111. ff. de reg.*

De bonu damnatorum.

VIII. Idem A. Victori.

DEportatorum [1] in insulam ab eo: cui id faciendi jus erat, bona fisco vindicantur: relegatorum autem, non [2] nisi [3] sententia specialiter adempta fuerint.

De condemnatione in ministerium metallicorum, vel in opus metalli.

IX. Idem A. Demetrio.

SI matrem tuam *decurionu filiam* [4] fuisse probatum fuerit, aparebit eam non oportuisse in ministerium metallicorum, nec in opus metalli dari.

De vinculis.

X. Idem A. Catulo.

SErvus sub pœna *vinculorum* sine [5] temporis præfinitione domino [6] reddi jussus sententia Præsidis provinciæ, perpetuo [7] vinctus esse debet.

De metalli supplicio.

XI. Imp. GORDIANUS A. Titiano.

MEtalli supplicium tam ad personas liberas [8], quam etiam ad serviles [9] pertinet conditiones.

De filiis decurionum. I. De vocibus populi.

XII. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. in Consistorio dixerunt.

DEcurionum [10] *filii* non debent bestiis subjici. §. 1. Cumque à populo exclamatum esset, iterum dixerunt: Vanæ [11] voces populi non sunt audiendæ [12]: nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocentem condemnari desiderat.

De servu.

XIII. Iidem AA. Visino.

SErvo ex sententia damnato, si quoquo modo ex sententia proprietatis jus [13] amputatum non sit, domino suo obsequi eum par est.

De pœna temporali operis publici.

XIV. Iidem AA. & CC. Vicario.

SI operis publici temporalis pœnæ sententia præfinitus nondum *excessit dies*, hunc expectari [14] convenit: cum non [15] remitti pœnam facile, publice interfit: ne [16] ad maleficia temere quisquam prosiliat.

De pœna non revocanda.

XV. Iidem AA. & CC. Agatho.

POEnam sua dictam sententia Præsidi provinciæ *revocare* non [17] licet.

De sententia capituli.

XVI. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catulinum Proconsulem Africæ.

QUi [18] sententiam laturus est, temperamentum hoc teneat, ut non [19] prius capitalem in quempiam promat severamque sententiam, quam in adulterii, vel homicidii, vel maleficii crimine, aut [20] sua [21] confessione, aut certe omnium [22], qui [23] tormentis, vel interrogationibus fuerint dediti, in unum conspirante [24] concordanteque [25] rei finem, convictus [26] sit: & sic in objecto flagitio deprehensus, ut vix etiam ipse ea, quæ commiserit, negare sufficiat. Dat. III. Non. Novembr. *Treveris.* Accepta XV. Kalend. Maji, *Hadrumeti*, VOLUSIANO & ANNIANO Conss. 314.

In qua corporis parte pœna scribi debet.

XVII. Idem A. Eumelio.

SI [27] quis in metallum [28] fuerit pro criminum deprehensorum qualitate damnatus, minime in ejus facie [29] *scribatur*: cum & in manibus & in suris possit pœna damnationis una inscriptione comprehendi: quo facies [30], quæ ad similitudinem pulchritudinis est cœlestis figurata, minime maculetur. Dat. XII. Kal. April. *Cabilono*, CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. Conss. 315.

De condemnatione non differenda.

XVIII. Imp. CONSTANTIUS A. Theodoro V.P. Præsidi Arabiæ.

CUm [31] reis manifesta [32] probatione convictis spatium temporis ante sententiam datur, facultas supplicandi, [vel quibusdam malignis artibus, tam Præsidum, quam Officialium, pœnas evitandi [33]] criminosissimis patet: cum & in homicidii crimine, & in aliis detecti gravioribus causis ultio differenda [34] non sit. Igitur de cætero juxta criminis qualitatem legem oportet servari, & in scelerosos, & noxios proferri juris sententiam. Dat. Id. Octobr. CONSTANTIO A. IV. & CONSTANTE CC. Conss. 342.

Ne quis pœnæ causa alicui corpori addicatur.

XIX. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Olybrium P.U.

NE [35] quis pro coërcitione delicti, vel pistoribus [36], vel cuicunque alteri *corpori* (cum alterius sit corporis) *addicatur* [37]: sed unusquisque pro crimine, in quo fuerit deprehensus, motum congruæ severitatis excipiat. Dat. III. Id. April. VALENTINIANO & VALENTE AA. Conss. 365.

De rescriptis.

XX. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Flaviano P. P. Illyrici & Italiæ.

SI [38] vindicari in aliquos *severius* contra nostram consuetudinem pro causæ intuitu jusserimus, nolumus *statim* eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam: sed [39] per dies triginta [40] super statu eorum sors, & fortuna *suspensa* sit [41]. Reos sane exciat vinciatque custodia & exuviis solentibus vigilanter observet. Dat. XV. Kal. Sept. *Veronæ*, ANTONIO & SYAGRIO Conss. 382.

De apparitoribus.

XXI. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Principium P. P.

NE [42] diu apparitorum prava [43] admodum venalisque perfidia impune in publica commoda desæviat, censemus etiam in *absentes* eos pro competenti ultione debere consurgi. Dat. Kal. Jun. ARCAD. A. & BAUTONE Conss. 385.

Qui puniendi sunt.

XXII. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Eutychiano P. P.

SAncimus [44], ibi esse pœnam, ubi & noxia est. Propinquos [45], notos, familiares procul à calumnia submovemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim adfinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum. Hoc singulis quibusque Judicibus intimetur. Dat. VIII. Kal. Aug. *Constantinop.* EUTROPIO & THEODOR. VV. CC. Conss. 399.

De exilio.

XXIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Anthemium P. P.

OMnes [46], quos damnationis conditio diversis exiliis [47] destinatos, metas temporis præstituti in carceris impleviſſe [48] custodia deprehenderit, solutos pœna vinculisque laxatos, custodia [liberari] præcipimus, nec formidare miserias ullas exilii. Sit [49] satis immensorum cruciatuum semel [50] luisse supplicia, ne [hi] qui [51] diu privati sunt auræ [52] communis haustu, & lucis [53] aspectu, intra breve spacium catenarum ponderibus prægravati, etiam exilii pœnam sustinere iterum compellantur. Dat. XIV. Kal. Maji, CONSTANTIO & CONSTANTE VV. CC. Conss. 414.

Ille, qui stetit in exilio, quantum debuit, non debet incarcerari postea. Bald.

XXIV. Idem AA. Monaxio P. P.

REctores [54] provinciarum conveniri præcipimus, ut hi, qui suo crimine pœnam exilii sub certo temporis spatio subire decreti sunt, exacto præfinito tempore, nec clausſtris carceralibus, nec in locis, quibus exules versati sunt, teneantur. Dat. III. Kal. Sept. *Eudoxiopoli*, D. N. THEODOSIO A. VII. & PALLADIO V. C. Conss. 416.

De hu, qui conficiendi naves peritiam Barbaris tradiderint.

XXV. Iidem AA. Monaxio P. P.

HIs qui conficiendi naves [55] incognitam ante peritiam Barbaris tradiderint, capitale judicium proponi decernimus. Dat. VIII. Kal. Octob. *Constant.* MONAXIO & PLINTA Conss. 419.

De exilio perpetuo vel temporali.

XXVI. Constitutionis argumentum, quæ lingua Græca primum fuerat edita, *ex lib.* 60. *Basil. tit.* 51. *cap. ult.* Jacobo Cujacio [56] interprete.

CONstitutio jubet, ut ne missi in exilium, eis locis, in quæ missi sunt, degant in custodia, & ut ne qui relegetur in propugnaculum Gypsi [57], vel alia præsidia: sed si quidem morte dignum sit crimen, huic pœnæ subjiciatur: si exilio perpetuo vel temporario, tum in exilium mittatur: ita tamen, ut non jubeatur esse in custodia eis locis in quæ mittitur: sed in provinciam eat, quam judex statuerit, citra civitates & provincias inferius exceptas, cum potestate versandi in tota provincia, qua tamen exire nequeat, nec manens in ea quicquam seditiose, & inciviliter agere, nisi velit ultimo supplicio adfici à Præside provinciæ, vel à Præside illorum locorum in quibus exulat. §. 1. Et conjecti in carcerem, ut in Regia Urbe, in eo non sint supra [58] constitutum jam tempus in superiori titulo *de custodia*, & simili modo in provinciis: ut compendio criminum causæ finiantur: & reus, si dignus exilio, damnetur, non in custodiam, sed in provinciam quæ non sit ex prohibitis, ea lege ut ultimo supplicio adficiatur, si provincia excesserit, vel ibi inciviliter quid admiserit. §. 2. Magistratus [59] autem Alexandriæ & Thebaidos solos jubet in Gypsum, & in Oasin [60] mittere, vel in sex menses, vel ad summum in annum. Quod si perpetuum sit exilium, neque in Gypsum mittere, neque in Oasin, neque in custodiam alterius provinciæ, sed ut dictum est, in provinciam integram ea conditione, ut si quid deliquerint, vel si excesserint jussa Præsidum qui miserunt, ultimo supplicio adficiantur. §. 3. Jubet autem Officiales cujusque judicii, hujus legis commonefacere præsides: nec quemquam detinere ultra relegationis tempus, sed statim dimittere sine damno & mora, & eum quicquid ausus fuerit accipere, quadruplum reddere. §. 4. Prohibentur vero Præsides relegare in provincias & civitates constitutioni subjectas [61].

1 Bona deportati confiscantur, non relegati. *l.* 97. *ff. de re. jur.*
2 *l.* 1. *l.* 14. §. 1. *ff. de interd. & relegat.* vid. quæ notavi ad *l.* 8. §. 3 *ff. de his qui damnat.* Inde colligunt, non omnes confiscatos esse deportatos, licet omnes deportati sint confiscati. vid. *Cujac. ad l.* 5 *C. de confiscan. bon.*
3 Vid. *l.* 5 *C. eod. l.* 5. *C. ex quib. caus. in fin.*
4 Vid. *l.* 12 *C. eod.*
5 *l.* 23. *ff. eod.*
6 *l.* 13. *C. eod.*
7 *l.* 6. *in fin C eod. l.* 17. §. 19. *ff. de ædilit.* id est, in decennium, *l.* 23. *ff. eod.* adde *l.* 8. *in fin. l.* 34. *ff. eod.*
8 Non tamen ad veteranos, *l.* 9. §. 11. *ff. eod.*
9 *l.* 8. §. 12. *ff. eod.*
10 Adde *l.* 9. §. 12. *ff. eod. l.* 11. *in fin. C. de quæstionib. l.* 35. *C. de decurionibus.*
11 Vanæ voces populi non sunt audiendæ.
12 Etiam à magistratu. *l.* 31. *ff. eod. & l. Harm.* 4. *verf. ὁ χρὴ ἀρχοντα. l.* 3. §. *qui manumittere, l.* 17. *ff. qui & à quibus manum.*
13 *l.* 10. *C. eod. l.* 8. *C. de fens. pæss. l.* 8. *in fin. l.* 34. *ff. eod. l.* 13. *de statu.*
14 *d. l.* 34.
15 Pœnas facile non remitti reip. interest.
16 *l.* 51. §. 2. *verf. quod si quis ff. ad l. Aquil.* propter exemplum dixi ad *l.* 8. §. 3. *in fin. C. de hæret.*
17 *l.* 1. *C. sent. rescis. non poss. l.* 3. *C. de sent. ex peric. l.* 14. *ff. de re jud. l.* 27. *ff. de pœn.* Augustus, *lib. de fato: Judicibus*, inquit, *non licet suam sententiam in rem datam revocare vel mutare*: imo licet, ut & pœnam remittere. *l.* 6. §. 9. *ff. de offic. præsid. l.* 2. §. 1. *ff. si quis in jus vocat.*
18 *l.* 1. *C. Th. eod.*
19 Capitalis sententia in reum prius non fertur quam sit confessus vel convictus. adde *l.* 11. *ff. eod.* alias de (suspicionibus non judicatur. Accusatore non probante reus absolvendus, *l. qui accusare.* 4. *C. de ædcn.* non probat autem accusator, qui duos tantum testes habet omni exceptione non majores, veluti (si fides habenda est quibusdam) si laicus testis deponit adversus clericum: vel testis sit de auditu tantum alieno. vid. *Marsil. cons.* 41.
20 In convictum reum, sive torqueri possit, sive non possit, pro modo admissi sceleris statuendum est. *Paul. sent.* 5. §. 13.
21 Quid si perire velit? non auditur *l.* 3. §. 2. *ff. de liberali. l.* 6. *in fin. ff. de appellat.*
22 Testium conspirante in unum confessione quis convincitur. adde *l.* 15. *ff. de quæstion. l. ult. C. de probat.* Convictus ita damnari potest, licet confessus non sit.
23 Quidam hunc locum accipiunt de decurione à quo tormentis confessio non est elicienda. vid. *Cujac. apud Paul. dict.* §. 13.
24 Conspirantem concordantemque rei finem. *d. l.* 1. conspirantes concordanteſque.
25 At enim hoc posse fieri non videtur: quod testes unanimes subornati præsumantur. vid. *l.* 3. §. 1. *ff. de testib.*
26 Non tantum confessus, sed convictus punitur. *l.* 18. *C. eod.* vid. *Pap.* 24. *Arrest.* 9. *artic.* 1. *Paul.* 5. *sent.* 16. §. 13.
27 *l.* 2. *Cod. Theod. eod.* 60. *Ecl.* 54. *περὶ μεταδικάσεων. cap.* 52.
28 In ludum vel metallum, *dict. l.* 2.
29 De inscriptionibus frontis, manuum, furarum. vid. quæ alias retuli ad *l.* 13. *ff. de test. l.* 1. *in fin. ff. de fugit. Ulp.* 1. §. 11. adde Boëtium *lib. de consolatione*, *Cic. pro Roscio Amerino*, *Senec.* 3. *de Ira*, *Cujac.* 7. *obs.* 13.
30 Facies ad similitudinem pulchritudinis cœlestis: sic alibi, caput, id est, unde cujusque imago cognoscitur, *l.* 44. *ff. de relig.* Crescit etiam injuria, si quis in facie aut mala percutiatur. *l.* 16. §. 6. *ff. de pœn.*
31 *l.* 4. *Cod. Theod. eod.*
32 Vid. *l.* 16. *in fin. C. eod.*
33 Ratio decidendi: est & alia ratio in *l.* 15 *C. eod.*
34 In gravioribus causis ultio non est differenda. *l. pen. C. de custod. l.* 6. §. 9. *ff. de injusto*, *l.* 16. *in fine. ff. de scar.* etiamsi reus dicat se habere quæ principi referat, salutis ipsius causa. *l.* 6. *ff. eod.* differtur tamen in prægnante muliere. *l.* 3. *ff. eod.* & servo qui rationes gesserit domini. *l.* 1. *C. de bon. proscr.* Imo causa cognita semper differri potest, vid. *l.* 20. *C. eod.* Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis.
35 *l.* 3. *C. Theod. eod. l.* 38. *C. de decurion.*
36 *d. l.* 3. *l.* 5. 6. *ib. de pistor.* vid. *l. ult. ff de excus. tut.*
37 Vid. quæ dixi ad *Novell.* 5. Imo negotiatione alicui interdici potest, *l.* 9. §. 10. *ff eod.*
38 *l.* 13. *Cod. Theod. eodem.* Goth. Rationem hujus legis vid. apud Duaren. *de Succ. Eccles. minister. cap.* 2. *in fin.* ANS. Adde Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 334. *num.* 6. Boss. *tit. de homicidio. num.* 11. Cujac. *ib.* 5. *obsery.* 9. S.L.

39 Hujus constitutionis fuisse Ambrosius videtur. Sozom. & Sidonio Apollinari 2. *epist.* tribuitur SC. Tiberiano, *Ex vetere*, inquit, *SC. Tiberiano* XXX. *die quam post sententiam transiit.* Idem refert Tacitus 3. Sueton. *in Tiberio* c. 75. In eo tantum dissimilem, quod x. tantum dierum mentionem faciunt, & haud dubie sanctissima est constitutio; nam talis dilatio potest Principis iram mollire atque temperare, sicut & de ipso Theodosio scribit Aurelius Victor, *ab eo severe præceptu, modica dilatione emolliebantur.* Superioribus convenit illud Senecæ in Agamemnone, *Da tempus ac spatium tibi: Quod ratio nequit, sorte sanabit mora.* Hanc constitutionem revocavit Nicephorus Botoniates περὶ τῶν μὴ ἐπιδόντων τὰς ἡμερῶν γνώσεις ἐπὶ μαστιγώσει στίγων. Eustathius μετὰ τὰς ἡμέρας ἢ ὁρχὴ τῆς βασιλείας λύεσθαι. Scio multis profuisse, eis decennium notæ constitutionis rationem suggestam cuidam Principi a nobilissimo quodam Heroë, quem nunc, & si meritissimum, nominare tamen non velim. adde *Cujacium* 5. *obs.* 9. & 20. *obs.* 32.
40 Damnato à Principe irato, dantur justi dies triginta.
41 Vide *l.* 2. *C. de sentent. ex periculo*: Imo suspendi non debet. *l.* 18. *C. eod.* non est differenda, si ab ipso judice sententia lata sit. Alioquin sententia revocari poterit. *l.* 15. *C. eod.* differenda est si ab ipso principe, quia adhibita modica dilatione fæpius fit, ut flectatur.
42 *l.* 14. *C. Th. eod.*
43 Alias parcissime apparitoribus præsidum jus dicitur. *l.* 16. *ff. de offic. præsid.*
44 *l.* 18. *C. Theod. eodem.* vid. *l.* 2. §. 7. *ff. de decurionibus*, *l.* 74. *ff. de reg. jurie cap.* 22. *de reg. in* 6. *l.* 24. *C. de donation. inter virum.*
45 Bonorum Imperatorum constitutio hæc est: aliosquin sub malis, ne quidem propinqui qui & familiares fatis tuti sunt. vid. *Nov.* 92. *in pr. Novell.* 128. *c.* 12. *Novell.* 135. *c.* 4.
46 *l.* 22. *C. Th. eod.*
47 Tempus exilii temporalis, curialis quis liberatur ob carceris diuturnitatem. vide Tiraquell. *tract. de pœnis*, *causa* 41.
48 *l.* 24. *C. eod.* vid. *l.* 8. *ff. de pœnitent.* vid. *Paton.* 24. *Arrest.* 9 *Arrest.* 1. 3.
49 Humana sententia, *l.* 33. §. 2. *C. de episc. & cleric. l.* 28. *in fin C. de episc. aud. l* 4. §. 2. *ff de lege Rhod.*
50 Semel puniri sufficit.
51 Carcere qui detinentur, auræ communis haustu & lucis aspectu privati intelliguntur.
52 Aëris, lucisque aspectus, communis omnium est: ut mirum sit Michaëlem Paphlagonem aëris hauriendi facultatem subditis vendidisse: & in eam rem vectigal indixisse, quod ab eo scelere ἀπεγκὼν appellatur Cedreno & Procopio, ut notavi in Nomenclatore *ad Harm.* 1. *tit.* 4. §. 47.
53 Lucis aspectus, cuique natura communis est. Est vero Philosophis lux, qualitas quæ in lucido corpore videri potest: lumen vero à luce est actus perspicui. Licet autem mortalia sint omnia, lucem tamen perpetuam fore Julius Cæsar Scaliger alicubi defendi posse existimat.
54 *l.* 23. *C. eod. l.* 23. *Cod. Theod. eod.*
55 Naves ante ignoras qui barbaros fabricari docet, capitali pœnæ subjicitur. *l. ult. Cod. Theod.* 60. *Ecl.* 36. *ex tit.* 51. *cap.* 52. 6. facit *l.* 2. *C. quæ res exportari.*
56 Quem vide 6. *obs.* 38. *in fin.* 8. *obs.* 17. 20 *obs* 31.
57 De Gypso vide §. 2. *C. eod. Novell.* 22. *cap.* 8. *Novell.* 142. *cap.* 1.
58 *l.* 14. *C. eod.*
59 Id est, juridicus.
60 *Oasis* infesta culicibus & muscis grandioribus. Non fuit tamen insula, vid. *l.* 7. §. 5. *ff. de interd & relig.* ideoque in Oasin relegatio nuncupatur, quasi in insulam relegatio à Nazianzeno dicitur ἐπανάκρυσμα ὀρημίας.
61 §. 1. *C. eod.*

rit reo in carcere agenti. facit 25. *ff. eod.* Carcer pro exilio cedit. Pœna exilii quis liberatur ob

TIT. XLVIII.

62 *l.* 9. *C. Theod.* 41. & 60. *Ecl.* 52. *ex tit.* 47.
63 *l. un. C. Theod.*
64 Ut sunt præfecti prætorio, Præfecti urbi: non præsides.
65 Bonorum omnium publicatio, principe inconsulto, summis tantum judicibus permissa.

NE [62] SINE JUSSU PRINCIPIS CETERIS JUDICIBUS LICEAT CONFISCARE.

Judices merum imperium non habentes, non possunt sine officio prætor legem exercendo bona confiscare. Salic.

1. Impp. THEOD. A. & VALENT. C. ad Hierium P. P.

NUllI [63] Judicum liceat (exceptis, qui in summa [64] administrationis sunt positi potestate) proscriptionis tempestate totius [65] substantiæ aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Dat. X. Kal. Febr. *Constantinop.* THEOD. A. XI. & VALENT. C. Conss. 425.

TIT. XLIX.

DE[1] BONIS PROSCRIPTORUM, SEU DAMNATORUM.

De peculio servi damnati.

I. Imp. ANTONINUS A. Marco.

SERVORUM capitis crimine damnatorum peculia dominis non auferri notum est: sed quod servum dominus habuisse probaverit, recipiet, pretiumque rerum, si quæ ab eo distractæ sunt. Ipsius[2] quoque præsentiæ potestas ei dabitur, quoad rationes per eum administratæ reddantur, ac disponantur[3]. Sed meminisse dominum oportebit instare, ut id velocius fiat, ut pœnæ suæ reddi possit.

De rebus post deportationem acquisitis.

II. Imp. ALEXAND. A. Frontoni.

DEportati, nec earum quidem rerum, quas post[4] pœnam irrogatam habuerint, heredem habere possunt: sed & hæ publicabuntur[5].

De peculio filiifamilias damnati.

III. Idem A. Juliano.

SI filius tuus, cum esset in [tua] potestate, in insulam deportari meruit, peculium ejus, nec quod in castris[6] acquisivit, vel quod ei militaturo donasti, auferri tibi debet. P. P. VI. Id. Sept. ALEXAND. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De damnatis in metallum, & restitutis.

IV. Imp. GORDIANUS A. Callimorpho.

IN metallum damnatus pœnæ[7] servus efficitur: & ideo ejusmodi sententiam passi bona vindicantur[8] rationibus fisci. Quare si[9] quid rerum habuit is, quem postea nostra indulgentia liberatum esse proponis, ad jus fisci potius, quam ad ipsius dominium pertinet.

De tutore.

V. Imp. PHILIPPUS A. Arriano.

SI (ut proponis) bona ejus, qui tutelam tuam administravit, sententiam passi ad fiscum sunt devoluta: Procuratorem nostrum adire[10] cura: qui si quid jure posci animadverterit, non negabit.

De filiis deportatæ.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Gaudentio.

DE bonis matris deportatæ filiis[11] nihil[12] deberi, juris absolutissimi est.

De bonis deportati describendis, & ad Principem referendis.

VII. Imppp. VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. ad Probum P. P.

SI quis[13] intra provinciam pro qualitate delicti stylum proscriptionis incurrerit, per ordinarii Officii sollicitudinem bonorum ejus indago[14] diligentissime celebretur: ne quid rei privatæ commodis per gratiam atque colludium furto subducatur: & plena descriptio comprehendat, quod spatium, & quod sit ruris ingenium[15], quid aut incultum sit, aut colatur, quid in vineis, olivetis, aratoriis pascuis, sylvis fuerit inventum: quæ etiam gratia, & quæ amœnitas sit locorum, quis [in] ædificiis ac possessionibus [sit] ornatus: quotve mancipia in prædiis occupatis, vel urbana, vel rustica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur: quot sint censuarii, vel coloni, quot boum exercitiis terrarum atque vomeribus instruentium: quot pecorum & armentorum gregres, & in qua diversitate numerati sint: quantum auri & argenti, & vestium ac monilium, vel in specie, vel in pondere, & in quibus speciebus, quidve in apothecis sit repertum: Tunc demum omnia [ea] quæ velle nos perspicis, inquisitione constricta Rationalis rei privatæ tradantur officio, aut Palatinis super hac causa missis, nostro nectenda patrimonio. Mox vero ad nos sub literis publici Judicis sigillatim de omnibus nominatimque referatur, proculdubio negligentia multanda. Nam si quid post factam à prædicto Officio investigationem, Rationalis rei privatæ, cui inquisitio secunda mandata est, amplius fortassis invenerit, Officium fraudulentum ea condemnatione ferietur, ut aliud tantum, quantum [fuerat] subtractum, ex propriis facultatibus inferat. Dat. III. Non. Maji, *Treveris*, VALENTINIANO NB. P. & VICTORE CONSS. 369.

De liberis damnatorum.

VIII. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

SI[16] deportatus suos[17], & emancipatos filios habuerit: pars[18], quæ ex bonis liberis concessa est, ad eos tantum, qui in potestate erant, transferatur: si emancipati[19] ea, quæ consecuti erant emancipationis tempore, damno suo existimant conferenda. Sin autem confusionem bonotum, & donationis elegerint: ea omnia, quæ fiscus [liberis damnati] concedit, æquæ divisionis partibus sortiantur. †. Quæ regula etiam in dote filiæ, vel neptis ex filio deportati conferenda, custodienda erit. Dat. XV. Kal. Jul. *Thessalon.* GRATIANO V. & THEOD. Id. AA. CONSS. 380.

De viro & uxore. I. De donatis filiis emancipatis ante reatum patris: 2. Quibus fiscus præfertur.

IX. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæsario P. P.

SI[20] quis posthac stylum (quod absit) proscriptionis excepe-rit: uxor[21] ejus res proprias ex quocunque titulo sibi quæsitas veluti manu[22] injecta mox vindicet, aut certe quoquo modo occupatas statim recipiat. Dos[23] etiam, non quæ aliquoties inaniter[24] dotalium instrumentorum tenore conscribitur, sed quam se corporaliter[25] tradidisse docuerit, reptæsentetur. Ea etiam quæ ab innoxio adhuc marito ante[26] nuptias titulo donationis acceperit, vel durante matrimonio largitione viri ad eam ante proscriptionem pervenerint, apud eam firmiter permaneant. §. 1. Si quid etiam in emancipatos liberos ante tempus criminis ac reatus patrem contulisse[27] clarueris, integrum iisdem citra inquietudinem reservetur. Quod[28] vero nec uxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare; captum à publicis personis ita ad me referri specialiter censeo, ut illud quoque addatur, utrum filios habeat qui damnatus est: simulque adjiciatur, utrum iidem apud se ex causa donationis aliquid vindicaverint.

§. 2. Sed[29] in his, qui fiscalibus actibus nexi sunt, & pro ratiociniis proscribuntur, & condemnantur: placuit si quid proprium uxor habuerit, vel à marito datum ante initium actus, ex quo origo fraudis ac vitii in judicium deducta est, si quid deinde in emancipatos filios donatione collatum est, antequam crimen oriatur, intermeratum apud accipientium jura perstitere: nec quicquam fisco in qualibet causa teneatur obnoxium, nisi quod in dominio proprio cum obligari cœpit, habuerit: vel quod agens tam suo, quam uxoris suæ, vel filiorum, vel cujuscunque præterea nomine comparaverit: exceptis duntaxat Cæsarianis, vel Catholicianis[30], qui ab omni juris beneficio excluduntur, nisi probata à me purgataque[31] ratiocinia fuerint, ut quod innoxie habuerint, transmittendi copiam habeant. Datum III. Non. August. *Constantinop.* ARCAD. IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

Si condemnatus liberos habeat, vel non habeat.

X. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hierio P. P.

QUando[32] quis quolibet crimine damnatus capitalem pœnam deportationemve sustineat: si quidem sine liberis mortuus sit, bona ejus ad fiscum perveniant. Si vero filii, vel filiæ, vel nepotes ex defunctis filiis relicti erunt, dimidia[33] parte ærario vindicata, alia eis reservetur. Idem est & si posthumos dereliquerit. †. Decurioni vero, qui hoc incurrerit, si liberos non habeat, succedat Curia, bonaque universa detineat aut ipsa per se, aut suo ordinatura periculo munera subituram.

†. Sin [autem] erit soboles Curiali: & si ea necdum procreata est, integris patris fortunis fulciatur. Si filia vel filiæ fuerint, pars dimidia ad eas devolvatur facultatum, altera dimidia ad Curiam. Sin [autem] mares Curiales fuerint intermixti, dimidia pars eis Curiæ nomine deferatur: & alia quam in commune omnibus tribuit indulgentia Principalis, pro virili dividatur portione: excepta sola majestatis[34] quæstione: quam si quis sacrilego animo adsumpserit, juste pœnam ad suos etiam posteros transmittet. Dat. X. Kal. Februar. *Constantinop.* D. N. THEODOS. XII. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 426.

De bonis fisco deferendis.

XI. Αὐτοκράτωρ[*] Græca constitutio.

Sententia l. ult. Cod. de bonis proscriptorum, lib. 9. Cod. tit. 49. *Ex Eusthatio.*

Περὶ χρεωκόπων ἀφαιρέσεων.

Οἱ ἔχοντες προῖξιν ἢ κατακεκριμένοι ἐπὶ τυραννίδι ἐν τῇ βασιλίδι πόλει εἴσω δύο μιλίων, ἢ εἴσω ὀκτὼ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὀφείλουσι κεφαλωθῆναι, ἐπείτοιγε μὴ τὰ πεφυκότα τῷ πλεονασμῷ τὸ πλεονασμὸν παρέχωσιν.

QUicunque[35] habent, vel detinent bona damnati perduellionis, in Regia quidem Urbe intra duos menses: In provincia vero intra octo menses debent ea fisco deferre. Alioquin enim una cum ipsis bonis quadruplum insuper præstabunt.

35 Interpretatio Cujacii.

Ejusdem constitutionis epitome integrior ex lib. 60. Eclog. tit. 52. cap. 15.

Ἐάν τις ὡς ἐπὶ τυραννίδι ἐλεγχθεὶς δήμευσιν ὑπομείνῃ. οἱ μὲν ἔχοντες αὐτὰ προῖξιν, καὶ ἀφῃρημένοι ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴσω δύο μιλίων ὀφείλουσιν αὐτὰ ὑποστρέφειν· οἱ δὲ ἀφῃρημένοι ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴσω ὀκτὼ μιλίων. εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσουσι, μὴ τὰ πεφυκότα τῷ πλεονασμῷ τὸ πλεονασμὸν παρέχουσιν.

SI[36] quis perduellionis crimine convictus, publicationem bonorum sustineat, ii, qui bona ejus habent, si versantur in Regia Urbe, intra duos menses, si non versantur in Urbe Regia, intra octo menses ea deferre debent. Quod si non fecerint, cum bonis quadruplum præstant.

36 Interpretatio Leunclavii.

In AUTHENT. ut nulli Jud. §. fin. col. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. ult.

BOna damnatorum[37] *seu proscriptorum non fiunt lucro Judicibus, aut eorum Officio: neque secundum veteres leges fisco applicantur, sed ascendentibus & descendentibus, & ex latere usque ad tertium gradum, si supersint. Uxores vero eorum dotem & ante nuptias donationem accipiant. Si vero sine dolo sint, de substantia mariti accipiant partem legibus definitam sive filios habeant, sive non. Sed si neminem prædictorum habent, quis deliquerunt, eorum bona fisco sociantur.* †. *In majestatu vero crimine condemnatis veteres leges servari jubemus.*

37 Conciliationem hujus auth. *Nov.* 17. *c.* 12. & cum *Nov.* 134. item. cum *auth. incestus. Cod. de incest. & inutilib. nupt.* vid. apud Rittershus. *in expos. Novell. part.* 4. *num.* 35. & omnino *part.* 13. *cap.* 4. ANS.

TIT. L.

DE BONIS EORUM, QUI MORTEM[38] SIBI CONSCIVERUNT.

Ubi quis mortem sibi conscivit ob criminis publici conscientiam, bona ejus publicantur.

38 Dixi ad XLVIII. D. *Nov.* adde *l.* 12. *C. de accus. l.* 2. *C. qui ætat.*

I. Imp. ANTONINUS A. Aquiliæ.

EORUM demum bona fisco vindicantur, qui conscientia delati, admissique criminis, metuque futuræ sententiæ, manus sibi intulerunt. Eapropter fratrem, vel patrem tuum, si nullo delato crimine, dolore aliquo corporis, aut tædio vitæ, aut furore, vel insania[39], aut aliquo casu suspendio vitam finisse constiterit, bona eorum, tam ex testamento, quam ab intestato ad successores pertinebunt. P. P. XII. Kalend. Jun. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

39 Dixi ad *l.* 3. §. 4. *ff. eod.* 40 *d. l.* 3. §. 1. *l. ult. C. de jur. fisci. l.* 45. §. 1. *ff. de jure fisci.* Goth. Vid. Leonin. *suendat. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 15. ANS.

II. Imp. ALEXANDER A. Rustico.

EOrum, qui in[40] reatu diem suum functi sunt, si non perduellionis[41] causam sustinuerunt, nec ob metum criminis[42] mortem sibi consciverunt, bona ad successores transmittuntur. Dat. Idib. Maji, ALEXAND. A. iterum, & MARCELLO A. CONSS. 227.

41 Id est, majestatis.

42 Hujus legis praxin vid. *cenjur. forens. nostr. lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 14. S. L.

TIT. LI.

DE[43] SENTENTIAM PASSIS, ET RESTITUTIS[44].

Quid sit in integrum restituere.

I. Imp. ANTONINUS A.

CUm[45] salutatus esset à Gentiano[46], & Advento, & Opilio Macrino[47], Præfectis prætorio, Clarissimis viris: item Amicis, & Principalibus[48] officiorum, & utriusque Ordi-

43 9. *C. Theod.* 43. dixi ad XLVIII. D. XXIII. & 6. *Eccl.* 3.

44 De hoc restitutionis genere vid. Sfortiam Oddum *tractatu de restitutionibus quæst.* 94. 95. 96. *ad* 100.

45 *Imperator Antoninus A. cum salutatus esset, &c.* Cujac. 15. *observ.* 3.

46 Ecdeciano Advento. *Cujac. ibid.*

47 *Macrinio, Cujac. ibid.*

48 *Principibus, Cujac. ibid.* sic enim apud Lampridium in Alexandro. Sunt autem Principes officiorum, principes agentium in rebus.

1 *l.* 9. *C. Th.* 42. dixi ad XLVIII. D. XX. & 60. *Eccl.* 52. Hodie bonorum confiscatio certis tantum casibus locum habet. *Novell.* 17. *c.* 12. *Nov.* 134. *cap. ult. vers. Ut autem.* adde Gandinum *de maleficiis, Rubrica de bonis malefactorum.*

2 Pœna mortis variis ex causis differri potest: veluti si à reo petatur rationum redditio, *ut hic*, si de crimine graviore accusabitur, *l.* 1. *in fin. ff. nihil novari:* si appellet, *l.* 20. *ff. de appellat.* (qua in specie, existimant reum, si forte neglecta ejus appellatione ad supplicium ductus fuerit, impune manibus officialium eximi posse. *Bald. Angel. in l.* 29. *ff. de appell. Arctin. §. pen. Inst. de act.*) nisi reus, quo de agitur, manifestarius sit: si princeps pœnam solito duriorem imponi jusserit: tunc enim expectandi triginta dies. *l. si vindicari* 20. *ff. de pœnis:* si morti sententia judicis addictus decurio, vel consiliarius civitatis sit: (Tunc enim expectandum superioris est rescriptum. *l.* 6. §. 7. *ff. de injusto. l.* 16. *in fin. ff. de sicar. l.* 27. §. 1. *ff. de pœn. l.* 2. §. 1. *ff. de bonis eor. qui mortem sibi conscierunt. l.* 1. *vers. simili modo. ff. quando appellandum sit.*) si populi tumultus aliter sedari non possit. *Gloss. in d. vers. simili modo.* si mulier prægnans, sit damnata. Tunc enim expectandum id tempus quo pariat. *l.* 3. *ff. de pœnis.*

3 *Dispungantur* à quibusdam ita legi monet; Accurs. eaque lectio probatur à Cujacio *hic*, & in Basilicis κωδικοποιοῦσι.

4 *l.* 7. §. 5. *ff. eod.* vid. *Cuj.* 6. *obs.* 23.

5 Imo non sequitur fiscum. *l.* 22. §. 5. *ff. mandat.*

6 Castrensia filiorum non confiscantur.

7 Hodie pœnæ servus nemo efficitur. *Nov.* 22. *c.* 8.

8 *l.* 1. *ff. de bon. damn. l.* 3. *ff. de interdict.*

9 *l.* 3. *ff. de sen. pass.*

10 Et ita fiscus heredis loco habetur. dixi ad *l.* 128. *ff. de reg. jur.*

11 *l. ult. C. eod.*

12 Vid. *Nov.* 17. *cap.* 12. *Nov.* 134. *cap. ult.*

13 *l.* 7. *C. Theod. hoc tit.*

14 De inventario bonorum damnati faciendo, *l.* 3. *C. de bon. vac.* & de incorporatione, *l.* 2. *C. de aquæd.* Huic constitutioni confer *l.* 4. *de censib. Nov.* 1. *c.* 2. *l.* 22. §. 2. *ff. de jure delib.*

15 Ingenium ruris est ejus natura & conditio, bonitas, sterilitas. Ager diffusus in sylvis: pictus in pratis: pecorosus in pascuis: peculiosus in pastoribus *Sidon.* 3. *epist.* 2.

16 *l.* 8. *C. Theod. eod.*

17 Sui, qui in potestate: emancipati, extra potestatem.

18 Damnati patris bona quædam, hoc est, pro parte, ejus liberis addicuntur. 19 Vid. *l.* 2. *l. ult. ff. de emancip. l.* 17. *in fin. ff. de collat. Novell. Leon.* 25. 20 Interpolata est hæc constitutio ex *l.* 5. *Cod. Theod. eod.* 21 Publicatis bonis viri, res uxoris non occupantur, *ut hic*, 60. *Ecl.* 52. *c.* 14. *Nov.* 134. *c.* 13. *in fin. vide ad hunc locum Gandin. tract. de malefic. ribr. de bon. malefactorum.*

22 Manu injecta vindicare. 23 De dote. 24 Vid. *l.* 1. *ff. de dote cauta.* 25 Corporaliter tradere, reipsa. Confessio dotis receptæ fisco non nocet: si tamen fiscus intra tempora propositi exceptiones non numeratæ pecuniæ. *Tiraquell. de retract. gentil.* §. 1. *gl.* 18. *num.* 91. adde *Rol. à Val.* 1. *consil.* 31. *n.* 43. 26 De donatione ante nuptias, *d. l.* 1. *vers. & donatio, l.* 31. *in fin. ff. de donat.* 27 De donatione ficta emancipatis liberis. *d. l.* 1. *vers. si quid deinde in emancipatos.* 28 *d. l.* 1. *vers. quod vero.* 29 *d. l.* 1. *vers. sed in his. l.* 1. *C. de jur. fisc. l.* 4. *C. de priv. fisc.*

30 Officiales sunt procuratores Cæsaris.

31 *Purata, ut in l.* 31. §. 3. *ff. de negot.* vid. *Cujac. 4. obs.* 1.

32 *l. ult. C. Theod.*

33 *l.* 7. *ff. eodem.* Hodie id immutatum *Nov.* 19. *c.* 12. & 134. *cap. ult.* nisi sit crimen majestatis. *C. eod.*

34 *l.* 5. *C. ad l. Jul. majest.*

Ordinis [1] viris, & processisset, oblatus [2] est ei Julianus Licinianus, ab Opilio [3] Ulpiano tunc Legato in insulam deportatus: tunc Antoninus Augustus dixit: *Restituo* [4] *te in integrum provincia* [5] *tua*, & adjecit: *Ut autem sciat, quid* [6] *sit in integrum restituere, honoribus, & ordini tuo, & omnibus cæteris te* [7] *restituo.*

1 Senatorii & queſtris.
2 Ut deportatus in inſulam reſtitueretur.
3 Alii, *Cujac. ib. moribus*, & ordini tuo, & omnibus cæteris te restituo.
4 Julius Lucianus deportatus à legato Cæſaris reſtitutus honoribus, ordini, & cæteris omnibus.
5 Reſtitutus provinciæ, vel laribus ſuis, bonis: dignitati vero & bonis, patriæ poteſtati, reſtitutus intelligitur. Bonorum enim appellatione liberi continentur. vid. *Sfortiam Oddum d. loco, quæſt. 95. art. 1.*
6 In integrum reſtituere quid ſit hoc loco.
7 Hæc reſtitutio pleniſſima eſt. Nam & patria poteſtas, jus patronatus, bona, teſtamentum & omnia quæ per deportationem amiſſa ſunt, reſtituuntur.
8 Indulgentia pœnam, at non bona reſtituit, niſi & id quoque dictum fuerit.
9 Indulgentia ſimplici vel generali, non intelliguntur bona indulta, *ut hic*, & *l. 4. l. 5. ff. eodem.* (cui obſtare videtur *l. ult. in fin. ff. eod.* verum quidam indulgentiæ reſtitutionem illo loco accipiunt pro reſtitutione in integrum non pro indulgentia) Quid ſi indulgentia plena & libera ſit ceſſa? bona quoque conceſſa intelliguntur. vid. *Sfortiam Oddum ibid. quæſt. 91. art. 6.*
10 Indulgentia generalis ſtricte accipitur: ut nihil, niſi exceptum ſit ea veniat, *ut hic*, & *l. 9. ff. eod.*
11 Forte modicum.
12 Adde *l. 5. ff. de bon. proſcriptor.* vide *Cujac. 15. obſ. 38.*

De bonis.

II. Idem A. Quieto.

CUm patrem tuum in metallum damnatum fuiſſe proponas, ejus quidem bona merito à fiſco occupata ſunt: nec ideo quod ex indulgentia [8] mea *pœna tantummodo metallo liberatus eſſet*, etiam [9] bonorum reſtitutionem impetravit: niſi [10] ſpeciale beneficium ſuper hoc fuerit impetratum.

De ære alieno.

III. Imp. ALEXANDER A. Stratonico.

SI debitor pœnam ſententiæ paſſus eſt, quam bonorum ademptio ſecuta eſt: quamvis poſtea *civitatis Romanæ reſtitutus*, non totam ſubſtantiam, ſed aliquid [11] ex indulgentia Principis ut haberet, impetravit, æris tamen alieni ex præcedente tempore pœna liberatus eſt. Si vero partem bonorum accepit, pro rata portione ejus tenetur [12]. Quod ſi ob pecuniam debitam fiſco bona ejus occupata ſunt, manſit una cum [ſuis] fidejuſſoribus propriis creditoribus obligatus.

De tutela actione

IV. Idem A. Valentinæ.

TUtor filiorum [tuorum,] quorum te bonorum poſſeſſionem accepiſſe dicis, in [13] metallum damnatus, & poſtea ex indulgentia generali regreſſus [14], quamquam locupletior [15] ſit, actione tutelæ adminiſtratæ tibi non tenetur, ſi non ex gratia ſententiæ facta, ſpecialiter ſtatum priſtinum cum bonis omnibus recuperaverit.

De actionibus.

V. Idem A. Juliano.

SI ademptis bonis in inſulam deportatus ſis, quamvis ex indulgentia communi rediſti [16], actiones [17] tamen, quaſcunque habuiſti remanent in cauſa bonorum publicatorum: nec ex ordine eſt, quod petis, ut contra hæredes tutorum actiones tibi præſtentur.

De patria poteſtate.

VI. Imp. GORDIANUS A. Fabriano P. P.

IN inſulam deportato filio [18], hacque ratione vinculo paternæ poteſtatis exempto: ſi poſtea ex indulgentia D. Alexandri (ut proponis) reditus in patrium ſolum [19] præcedenſque dignitas [20] reſtituta ſit, poteſtas tamen patria [21] repetita non videtur.

De reditu, De militia, De exiſtimatione.

VII. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Caſſio.

GEneralis indulgentia noſtra reditum [22] exulibus ſeu deportatis tribuit [23]: non etiam loca militiæ [24] pridem adempta conceſſit, neque [25] integram atque illibatam exiſtimationem reſervavit.

De ſervis.

VIII. Impp. VALERIANUS & GALIENUS AA. Seleuco P. P.

FRuſtra [26] adhuc ſervum [27] eſſe tui juris exiſtimas, qui in metallum damnatus, pœna ejus poſtea liberatus eſt. Per hujuſmodi enim indulgentiæ occaſionem integrari dominium prius non placuit: verum idcirco tamen impune tibi eum Præſes pro-

13 Si miſſus in metallum poſtea revocetur, quamvis deinceps locuples fiat, nemini tamen tenetur eorum nomine, quæ ante metalli damnationem debuit: niſi priſtina ejus bona fuerint ei reſtituta. *Synopſ. Baſil. 6. tit. 3. ex lib. 60. tit. 68. cap. 8.* 14 Vid. quæ ſcripſi ad *l. 7. ff. eod.* 15 Revocatus ex metallo, licet locuples poſtea factus fuerit, non tenetur creditoribus eorum nomine quæ ante pœnam metalli debuit, niſi priſtina ejus bona ſint ei reſtituta. *l. 12. ff. eod. 6. Ecl. 5. ex lib. 60. tit. 68. c. 8.* Goth. Adde Joann. Baptiſt. Coſt. *de quæſt. & rat. quæſt. 120.* Ans. 16 Vide eandem *d. l. 7. ubi ſcripſi.* 17 Deportatis reſtitutis actio in debitores non reſtituitur, *ut hic*: niſi cum bonis reſtitutio facta ſit. *l. 11. ff. eod.* 18 Filius reſtitutus, in patriam poteſtatem non revertitur, *ut hic*, niſi ea conditione reſtitutus ſit, ut jus poteſtatis redintegraretur. *arg. l. 9. ff. eod.* 19 Indulgentia generalis patriam reſtituit. vid. *d. l. 7.*

20 Indulgentia generali fama non reſtituitur. *l. 3. ff. de generali abolitione.* 21 Indulgentiam generalem conſecutus liberos ſuos in ſuam poteſtatem non revocat. vide *Sfortiam Oddum d. tract. de reſtit. quæſt. 94. art. 3.* 22 Indulgentia generalis patriam & in eam reditum tribuit. *ut hic*, & *l. 4. 5. 6. ff. eod.* adde *Sfort. Oddum d. tract. de reſtit. quæſt 94. art. 2.* 23 Indulgentia generalis, neque militiam, neque famam reſtituit. 6. *Synopſ. Baſil. 3. ex lib. 60. tit. 58. cap. 11.* adde *leg. 3. ff. de generali abolit. l. 10. in fin. ff. eod.* Ideoque ſi generali principis indulgentia redierint omnes relegati & deportati, neque militias ſuas recipient, & infames manebunt. *Syn. illo loco.* 24 Reſtitutis à pœna ſervi non reſtituuntur. 25 Vide quæ ſcripſi ad *leg. 3. ff. de generali abolitione.* 26 Indulgentia generali domino conceſſa non reſtituuntur ei ſervi fiſco commiſſi ex deportatione ipſius domini. 27 Servi reſtituti, dominis injurioſi eſſe non debent. dixi ad *leg. 13. in fin. ff. de pœnis.*

vinciæ injurioſum eſſe [28] non patietur. Quod ſi quid rerum tuarum tenet, Procurator vobis judex erit: ſifci enim cæpit eſſe mancipium.

De patria poteſtate.

IX. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Reſtitutæ & aliis.

SI pater veſter in inſulam deportatus, generali indulgentia reſtitutus eſt, nec ut liberos in [29] poteſtatem reciperet, ſpecialiter [30] impetravit: in dubium non venit, Hæreditatis commodum per vos ei acquiri, quos ſententia contra eum prolata patresfamilias effecit, nequaquam potuiſſe.

De effectu indulgentiæ.

X. Idem AA. & CC. Demetrio.

CUm indulgentia noſtra interveniente ſis reverſus ad lares tuos, fruſtra vereris, ne ex annotatione Præſidis, quæ jam abolita eſt, calumniam [31] patiatis.

De lite ante deportationem mota.

XI. Idem AA. & CC. Philippo.

CAſus ejus, qui fundi moverat quæſtionem, & ex benignitate noſtra facta [32] in eum cum bonis reſtitutio, ſtatum priſtinum cauſæ non immutavit.

De ære alieno.

XII. Idem AA. & CC. Tryphoni P. P.

SI deportationis ſententiæ veniam indulgentia noſtra conſecuta ſuam recepit [33] ſubſtantiam, ſe proteger e ſceleris pœna contra [34] creditores, quominus jure debitum ſolvat, improbe conatur.

De patria poteſtate, & ejus effectibus. 4. De bonis, dignitate, & patria poteſtate.

XIII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. U.

IN [35] quæſtione teſtamenti, quod deportati filius remeante patre feciſſet, remotis Ulpiani, atque Pauli notis, Papiniani placet valere ſententiam, Ut [36] in patris ſit filius poteſtate, cui [37] dignitas, ac bona reſtituta ſunt. §. 1. Ita [38] tamen, ut geſta per filium, cujus conſilia legitima ætas firmaverat, rata ſint, eodem in poteſtatem patriam redeunte, ne eorum reſciſſio efficiat (quod eſt maxime abſurdum [39]) eodem [40] tempore nec in patris, nec in ſua quemquam fuiſſe poteſtate. §. 2. Minores enim ætate jure quicquam agere prohibentur. Quibus ſi damnato patre tutor datus eſt, neceſſe eſt ut ab officio ſuo recedat, regreſſo eo, quem non ſolum nomine [41] redire, ſed etiam officium [42] ſuum nulla pravitate corruptum liberis præbere oporteat, ut eorum bona tueatur, & augeat. Nam [43] ſi patria poteſtate ad [44] corrumpendi, atque effundendi patrimonii licentiam abutatur: ut furioſo, ac dementi, itemque prodigo [45], libidinum omnium, vitiorumque ſervo, non eſt eorum pecunia committenda: [quin] ab adminiſtratione fugiat, neque tutor eſſe deſinat, omniaque minoris diſpendia ſuis ipſe damnis præſtet. Sententia vero deportationis nullo patrem præjudicio diminuat.

§. 3. Quem ſi comperta integritas, ut naturæ, ita officio liberis reſtituerit, ei gubernacula [46] rerum tradenda ſunt, cujus ad imitationem publici juris proviſa cuſtodia eſt. Quæ niſi bonis patribus detur, luctuoſior erit [filiis] reditus, quam diſceſſus.

§. 4. Ideoque tantum [47] ad reſtitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem ſententia valuit: utque *deportationis* ipſum per ſe [48] nomen [49] rerum omnium ſpoliatio eſt: ita indulgentiæ reſtitutio [50], bonorum [51] ac dignitatis, uno nomine amiſſorum omnium ſit recuperatio. Et filii emancipationem à patribus officiis petant: ut libertatem non damnationis, ſed lenitatis paternæ teſtem habeant. Dat. XVIII. Kal. Octobr. *Sirmii*, CRISPO II. & CONSTANTINO II. CC. CONSS. 321.

XIV. [52]

Explicatus eſt Codicu DN. Juſtiniani PP. A. Repetitæ prælectionis liber nonus.

28 Reſtitutio jus patriæ poteſtatis non reſtituit, niſi ſpecialiter jus poteſtatis reſtituatur. *Ecl. dicto loco, c. 13.* adde *leg. 6. ff. eod.* aut dignitas ac bona ſint reſtituta. *l. 13. in princ. ff. eod.*
29 Præſes non deportat, ſed deportandum adnotat, eamque adnotationem plerumque ſequuntur principes. *l. 6. §. 1. ff. de interdict. & relegat.*
30 Vide *l. 2. in fin. ff. eod.*
31 Reſtituti adverſus præſidis adnotationem ſtatus in dubium revocari non debet.
32 Dixi ad *l. 5. ff. eod.* adde *l. 21. ff. de verb. ſignif.*
33 Dixi ad *leg. 4. ff. eod.*
34 Reſtitutus in integrum, non poteſt uti beneficio reſtitutionis in fraudem creditorum.
35 *I unle C. Theod.*
36 Patriam poteſtatem recuperat deportatus, cum primum reſtitutus eſt.
37 Dixi ad *l. 9. ff. eodem.*
38 Reſtrictio regulæ: facit *lex 8. ff. de pact. dotalib.* atque ita reſtituta patria poteſtate deportato reſtituto, quæ intermedio illo tempore geſta ſunt, per ejus filium rata ſunt.
39 Abſurditas viranda.
40 Contraria duo ſimul concurrere non poſſunt. Nec enim quis poteſt eſſe eodem tempore ſui juris, & in alterius poteſtate.
41 Nomine tantum reſtituitur patriæ poteſtati, qui adminiſtrationem rerum filii non recuperat: quique ad ejus bonorum adminiſtrationem non reſtituitur.
42 Patris officium eſt res liberorum recte adminiſtrare.
43 Reſtituta alicui patria poteſtate, reſtituitur eidem jus adminiſtrandorum bonorum, ſi modo legitimæ adminiſtrationis capax ſit.

44 Adde *l. 50. ff. ad Trebell.* 45 Prodigus libidinum, omniumque vitiorum ſervus, *ut hic*, neque modum, neque finem expenſarum habens, bona dilacerans atque diſſipans. *l. 1. ff. de curat. fur.* everſor dixi ad *l. Caji ult.* his addatur elegans prodigi deſcriptio ex *Paul. 3. ſent. 4. §. 7.*
46 Vide quæ ſcripſi ad *l. 11. ff. de verb. oblig.* 47 *l. 6. §. 12. ff. de injuſto.* 48 Nominis vis ſpectanda. 49 Deportatio, rerum omnium ſpoliatio. 50 Indulgentia bonorum, dignitatis reſtitutio. his adde quæ de verbo reſtituendi ſcripſi ad *l. 35. l. 75. ff. de verb. ſign. l. 173. §. 1. ff. de reg. jur.* 51 Vide quæ ſcripſi ad *l. 2. ff. eodem.* 52 Deeſt hic conſtitutio, quam vide apud *Cujac. 20. obſerv. 31.*

D. IUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER DECIMUS[2].

TITULUS[3] PRIMUS.
DE[4] JURE[5] FISCI[6].

De donatione præcedente obligationem fiscalem.

1. Imp. ALEXANDER A. Attico, & Severo 7.

SI prius[8] quam fisci rationibus pater vester obligaretur, perfectam[9] prædiorum donationem[10] feciſſe fuerit probatus: quod citra fraudem creditorum geſtum eſt, non reſcinditur[11].

De computatione à Tabulariis facta.

II. Imp. GORDIANUS A. Serenio[12].

INſtar rei judicatæ obtinere minime[13] poteſt computatio à Tabulariis[14] facta: niſi ſententia Procuratoris[15] fuerit comprobata.

De venditione in fraudem fiſci.

III. Idem A. Atticæ.

SI minori[16] pretio, quam res eſt, aperta fraude[17] emptoris vel gratia, quæ obligata ſunt fiſco[18] venierint: aditus Procurator[19] meus debitam quantitatem inferenti[20] reſtitui ea prædia jubebit.

De metroicis.

IV. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Niceti[21].

CErta forma ſuper metroicis[22] data eſt, qui juſſu Principis in aliam civitatem tranſlati ſunt. Nam prædia[23] eorum, quæ antequam demigrarent, habuerint, ſi ab eis[24] diſtracta non eſſent, fiſci rationibus vindicari jampridem decretum eſt: niſi aliud ſpeciali præcepto Auguſta majeſtas decrevit. Ut igitur à Principibus ſalubriter ſtatutum eſt, ita ſalvis his quæ utiliter placuerunt, parentibus[25] heredes eos exiſtere minime oportere, nulla legis ſanctione ſtatutum eſt.

De bonis non capiendis ſine authoritate Principis.

V. Exemplum ſacrarum literarum eorumdem AA. ad Flaccum.

PRohibitum[26] eſt, cujuſcunque bona, qui fiſco locum feciſſe exiſtimabitur, capi, priuſquam[27] à nobis forma fuerit data. Et ut omni proviſionis genere occurſum ſit Cæſarianis[28], ſancimus licere[29] univerſis quorum intereſt, objicere manus his qui ad capienda bona alicujus venerint, qui ſuccubuerit[30] legibus: ut etiamſi Officiales auſi fuerint à tenore datæ legis deſiſtere, ipſis privatis reſiſtentibus, à facienda injuria arceantur. Tunc enim is cujus intereſt bona alicujus non interpellari, Officialibus volentibus ea capere, debet acquieſcere, cum literis[31] noſtris, cognoverit non ex arbitrio ſuo Cæſarianos (id eſt Officiales) ad capiendas eaſdem veniſſe facultates: ſed juſtitiæ vigorem[32] id fieri ſtatuiſſe.

Si non ſuo tempore agnoſcatur.

VI. Imp. CONSTANTINUS A. ad provinciales 33.

JUſtas etiam, & quæ locum habent, fiſci actiones præcipimus concremari[34], ob hoc ſolum, quod ſuis[35] temporibus prolatæ non ſunt: ut[36] jam[37] calumniæ privatorum eo ſaltem arceantur exemplo, quo juſtas fiſci lites ſilere præcipimus. Dat. III. Kal. Jun. CONSTANT. A. V. LICINIO CC. CONSS. 319.

De bonis lite pendente non occupandis, ſi poſt rem ſecundum fiſcum judicatam interverſum quid fuiſſe apparuerit.

VII. Idem A. ad Voluſianum P. P. 38

DEfenſionis[39] facultas danda eſt his quibus aliquam inquietudinem fiſcus infert: cum facultates eorundem adhuc[40] controverſia pendente inquietari deſcribique fas non ſit. Ubi ergo controverſia extiterit, fiſco alicujus patrimonium vindicante, apud eum[41] omnibus facultatibus conſtitutis cognitio ventiletur[42]: ut cum rei exitus debere eas vindicari[43] probavetit, tunc demum res perſequi liceat, & ſuper modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per conditionales[44] ſervos inveſtiganda eſt: ut ſi quid ſubtractum[45] fuerit, exigatur, & extrinſecus integrum tantum[46] aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. †. Sane in hujuſmodi quæſtione, ſi Cæſariani[47] nomen inciderit, ad uſurpationem conſtitutionis iſtius non debebit accedere[48]: ſiquidem conſuetudo fraudum, quibus prædicti[49] omnia temerare conſueverunt[50], exceptionem eorumdem meruit[51]. Dat. prid. Kal. *Sirmi*, CONSTANTIO A. VII. & CONSTANTIO CC. CONSS. 326.

De interverſorum pœna.

VIII. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Dracontium. Vic. Africæ.

QUi[52] in contractibus ſceleſtis, ac fiſco perniciosis interverſorum[53] maſculoſis ſeſe fraudibus implicuerint: quadrupli[54] redhibitione teneantur. Dat. XV. Kalend. Decembr. *Adrumeti*, VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

De ſuſceptoribus. De Irenarchu. De Optione.

IX. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Patricio Comiti rerum privatarum[55].

SUper[56] creandis ſuſceptoribus[57] periculo Procuratorum[58] rei dominicæ[59], diſpoſitionem tuæ ſublimitatis firmam eſſe præcipimus: ita ut omni ambitione ceſſante, quæ ſtatuta ſunt, quæque antiqua conſuetudine commendantur in pabulis[60], vel ſumptu familiæ miniſtrando, intemerata permaneant: ſuper Irenarcha[61], & Optione[62] omni antiqua[63] conſuetudine obſervanda. Dat. III. Kal. Januar. *Conſtantinop.* THEOD. A. IX. & CONSTANTIO II 64. CONSS. 420.

De bonis mortuorum ante condemnationem.

X. Iidem AA. Palladio P. P. Orientis 65.

EOrum patrimonia mortuorum[66], qui vitæ ſuæ tempore diverſis conſcientiam ſuam dicuntur polluiſſe criminibus, fiſci rationibus nequaquam competere[67], [vel ab eo alienari[68]] cenſemus, niſi poſt publicam accuſationem eos conſiterit fuiſſe convictos[69]. Dat. VIII. Id. Jul. *Ravennæ*, EUSTATHIO, & AGRICOLA CONSS. 421.

Intra quod tempus lis finienda ſit.

XI. Pars undecimæ conſt. ex *lib.* 50. *βασιλ.*

Πᾶσαι δημόσιαι δίκαι ὑπὸ ἓξ μῆνας μὴ πλὴν ἀναγκαίας μεταξὺ μεμφομένων πληρούσθωσαν, εἰ μὴ ἄλλως συμβῇ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἢ ἀφόρητον, ἢ δικαιώματα πινὰ ἕτερα ἐξ ἐπιτροπῶν ἀχθῆναι κατὰ τὴν βασιλικὴν πρᾶξιν, ἢ αὐτοὶ οἱ ἐναγόμενοι τὴν αἰτίαν ὑπερθέσεως ἀφορήτως ὡς ἀπαραίτητον ἔχοντες.

OMnis[70] publica actio intra ſex[71] menſes poſt litis conteſtationem peragatur: niſi forte contingat, ut ſit neceſſe, vel perſonas, vel inſtrumenta quædam ex provinciis accerſiri in Regiam Urbem, aut ſi ipſimet, qui conveniuntur, cauſam dilationis præbeant, utpote ſi ſe imparatos dixerint.

---

1 Al. *Ex repetita prælectione.*

2 Ad hunc librum & duos ſequentes ſcripſere *Joann. de Platea, Lucas de Penna, Jacob. Fulvevis, Pyrrhus, Alciatus, Cujacius, Franciſcus Amaya*, & & alii. ANS.

3 Titulus hic generalis eſt: de privilegio vero fiſci ſpecialis, ut quo de ſpeciali hypotheca fiſci tractatur.

4 Addebant veteres, *& populi*, & Paul. *lib. 5 ſent. 12.* ſic Lampridius *in Alexandro* ſcribit, *eum leges de jure fiſci & populi moderatæ & juſtas tuliſſe.* Cont.

5 Id eſt, privilegio, adde 7. *tit. 73. §. ead.* XLIX. D. XIV. Fiſcus num eodem modo reſtituitur in integrum, ut minor & Eccleſia: & ſic hi tres in reſtitutionibus comparantur ſi per ſuos geſtores & procuratores damnum ſenſerint? Comparantur. *Pyrrhus l. 6. ff. eod. Gloſſ. l. ſi curator 5. in fin. ff. de jure fiſci. l. ſub ſpecie 4. §. de re jud. l. un. ff. de ſent. adverſ. fiſc. reſtrict. l. Imperatores 35. ff. de re judic. c. auditis. de in integ. reſtit.* vid. *Everard. loco à minoribus ad fiſcum.* 64. de ſententia vide quæ ſcripſi ad *l. 3. §. in quibus cauſ. in integ. reſtit.* de mora *l. 14. §. de procurat.* Goth.
Ad hunc tit. vid. Boſſ. *tit. de fiſco & ejus privileg.* Alciat. & Cujac. ANS.

6 Id eſt, ærarii tam ſacri quam privati *l. 9. ff. eod.* Porro fiſcalium originem ita veteres quidam repetunt à provinciarum inter Principem & Populum partitione: quaſdam enim Imperatoris, quaſdam pop. Romani factas fuiſſe, ut ex earum provinciarum reditu haberet P. Romanus alsquid sod in rem ſuam, proprioſque uſus verteret, & hæc fiſcalia ſeu publica appellata, quæ pleno jure dominii populi eſſent, ita ut ea etiam alienaret pro ſuo arbitratu. Cæterum P. Romanus, ita civitates reliquæ quaſdam etiam res peculiares habuere, fundos puta, ſervos & ſimilia: quibus adminiſtrandis, imo etiam alienandis, a principe idoneus quis præficiebatur. Quin hujuſmodi res quoque in dominio cujuſque civitatis erant, ut priores illæ in P. Romani: hæc tantum differentia fuit, quod quæ P. Romani res erant, fiſcales & publicæ proprie: quæ civitatum, proprie civiles, impropriie vero publicæ & fiſcales dicebantur. *1. Harm. 2. §. 46. Suet. in Aug.*

7 *Hujus legis inſcriptio ſic ex manuſcript. l. reponenda eſt.* Impp. Severus & Antoninus AA. Attico & Severo. *al.* Sereno. 8 Adde *l. 10. §. 1. ff. quæ in fraud. cred. l. 4. ff. de privil. fiſci.* Quid ſi quis eadem die cum alio contraxit, qua cum fiſco? Fiſcus præfertur ſi cum privato contractum fuerit titulo lucrativo, *ut hic*, ſecus ſi oneroſo. Ripenſ. ad *l. 10. de pign. n. 8.* Fraus enim facilius præſumitur adverſus fiſcum in cauſa lucrativa, quam oneroſa. *l. 1. §. ſi quis in fraudem 12. ff. ſi quid in fraud. patroni.* vid. Ripenſ. *ibi n. 9. & 10.* 9 Perficitur vulgo donatio traditione vel mancipatione: in filios, etiam nuda voluntate. *l. 4. C. Theod. de donat. Cujac. hic.* 10 Vid. *l. 9. §. ſed in his. ff. de bonis proſcript.* 11 *Sub.* Pauliana: at non hypothecaria vel in factum, quarum neutra reſciſſoria. *Cujac.* 12 Al. *Sereno.* 13 Poteſt igitur retractari. 14 Tabularii qui dixi ad *l. 7. ff. de exact. tribut.* 15 Qui & rationalis. 16 Vid. *Cujac. 16. obſ. 29.* 17 Aliud ſi bona ſide. *l. 1. ff. ne fiſcus.* 18 Id à fiſco, id eſt, procuratore vel officio ejus. 19 Imo præſes. vid. *l. pen. ff. de reſc. vendit.* 20 Vid. *l. 16. ff. de reſcin. l. 2 ff. de fide & jur. haſtæ. l. 1. ff. de præſcr.* 30. *an. l. 9. ff. de reſcind.* 21 Mucatraulo, ut *ff. l. 7. ff. de reſc. vend.* 22 Al. *Metaciis*, Recte. *Metœci* ſunt coloni & incolæ qui ex una civitate in aliam migrant, juſſu principis, *ut hic. l. 12. in fin. ff. de excuſ. tut.* Dixi ad *tit. ff. ad munic. & de incolis.* 23 Prædia incolarum (qui hic *μέτοικοι* quæ antequam migrarent juſſu principis habuerunt in fiſcum redigenda, niſi princeps id eis conceſſerit, ut ea ſibi retinerent. 24 Al. *his.* 25 Metœci non arcentur à ſucceſſione parentum in ea civitate relictorum ex qua migrarunt. 26 Nunciis principis non creditur ſine literis. *Bart.*

27 Officiales procuratoris Cæſaris bona caduca occupare non poſſunt, ſine auctoritate principis.

28 Cæſariani officiales procuratoris Cæſaris, dixi ad *l. 10. ff. de publicanis.* 29 Reſiſtere licet officialibus & Cæſarianis, bona caduca occupantibus ſine juſſu Principis, atque ita permittitur cuique injuriosos conatus eorum prohibere, ſi quid injuria facero cæperint aut voluerint: licet, inquam, id iis quorum intereſt, *ut hic.* Tenentur quoque injuriæ. Paulus *l. 5. ſent. 12. §. 6.* Quoties ſine authoritate, judicati officiales alicujus bona occupant, vel deſcribunt, vel ſub obſervatione eſſe faciunt, adito procuratore injuria ſubmoveatur: & hujus rei authores ad P. Prætorio puniendi mittuntur. *Goth.* Vid. Marci *deciſ. 772.* Anton. Fab. *ad Cod. l. 7. tit. 20. defin. 15.* Pecc. *de jure ſiſtendi cap. 22. & 23.* S. L. 30 Legend. *quæ ſuccubuerint*, id eſt, ceciderint in cauſa caduci.

31 Vid *l. 1. §. de mand. princ.* 32 Vigore. 33 *C. Theod. eod. tit. l. 3.* 34 De igne & ignis pœna, vid. *l un. §. de Nili aggerib.* 35 Fiſci actiones intra ſuum ac legitimum tempus inſtituendæ: poſt tempus legitimum, moveri non poſſunt. 36 In C. Theod. deeſt, *ut*. & ſic novus verſiculus incipit, *ſam. &c.* 37 Si fiſci litibus etiam juſtis præſcriptio objiciatur, quanto magis injuſtis privatorum objici poteſt & debet. 38 *C. Theod. eod. l. 5. deſunt.* 39 Id eſt, reclamandi copia. adde *l. 46. ff. eod. & 1. Harm. 2. §. 44.* 40 Conventorum à fiſco bona, pendente ipſa lite neque deſcribi, neque diſtrahi debent. Poſſeſſio apud reos remanere debet, *ut hic.* niſi officiales ſint procuratores Cæſaris. *verſ. ſanct. ff. eod.*

41 Poſſeſſorem.
42 *Sub.* apud rationalem.
43 *Vindicare, in C. Theod.*
44 Conditionales tabularii, boni conditioni addicti & mancipati, adeo ut non poſſint ad aliam aſpirare militiam vel dignitatem. dixi ad *l. 11. T. qui patrocin.*
45 Al. *ut fuerit.*
46 Ex ſic duplum ut *l. 46. §. 1. ff. eod.* Imo quadruplum ut *l. 8. ff. eod.* dixi ad *l. 45. §. 13. ff. eod.*
47 Cæſariani officiales Procuratoris Cæſaris à co conventi bonis ſtatim ſeu ab initio litis ipſius motæ à fiſco poſſidentur, vel deſcribuntur? *ut hic*, quod in aliis non eſt. *T. ædem.* Cur hic aliud in Cæſariano, alio homine? præſumptionem fidei, poſſeſſionem conſuetudo fraudem induxit. *l. T. eod. l. 2. C. de bonis vacantib.*
48 Al. *Abſit.*
49 Al. *prædicti.*
50 Præſumptio mala fide poſſidere, qui conſcius alium fraudavit. Jus id is *τῆς λήψεως* ſeu præſumptione eſt, ut notant Græci, teſte Cujacio ad *Novell 22. in fin.* Hinc colliguntur publicæ rei adminiſtratores qui ad illud munus inopes venerunt, ſi poſtea divites facti fuerint, ex publica pecunia divites factos fuiſſe præſumi, ſi modo id conſtante adminiſtratione, adquiſierint, non poſt redditas Reipublicæ rationes. adde quæ dixi ad *l. 10. in fin. §. arbitr. tutelæ.*
51 Meruerint, in *C. Theod.* al. *meruerunt.* 52 Ex *lib. 10. tit. 1. l. 10. C. Theod.* 53 Interverſor hic & *l. 12. ff. de ſuſcept.* decoctor pecuniæ publicæ. dixi ad *l. 2. ff. de Palatinis ſacr. arum largit.*
54 Vide quæ ſcripſi ad *l. 45. §. 13. ff. eod.* 55 *C. Theod. eod. tit. l. 17.* hinc conſtat, agi bocvitulo de rebus ærarii privati, ut *l. 1. ff. de locat. prad. civil. l. 1. ff. de locat. fundor. fiſc.* alias proprie fiſcus, ſacrum ærarium, ſacræ largitiones, ſacri theſauri. 56 Comitis rerum privatarum diſpoſitione, ſuſceptores rei privatæ creantur, pabula & annonæ præſtantur familiæ rei privatæ, enim famulos ſuamque familiam res principis privata habuit. 57 Suſceptores rei privatæ creantur periculo procuratorum rei privatæ, *ut hic*, ex Comitis rerum privatarum diſpoſitione, *docet hujus legis inſcriptio.* 58 Comes rerum privatarum principis privati ærarii curam gerens per procuratores, *Theod. 3. c. 12. Greci 6. Baſil.* Differt autem à Comite ærarii ſive ſacrarum largitionum, ſive theſaurorum, de quo ſcripſi ad *l. 2. ff. ut dignit. ordo ſervetur.* uterque tamen eſt illuſtris.
59 Id eſt, rei privatæ ipſius principis. 60 Pabula quæ & capita, *§. de annonis & capit. annon.* aulæ lium; ut annonæ, familiæ dominicæ ſumptus. 61 Vide *ff.* de Irenarchis. 62 Optio erogator annonæ militaris. 63 Creantur Irenarchæ & Optiones periculo decurionum, ex diſpoſitione tamen Præſidum. *l. 1. ff. de Irenarchis.* 64 *Al.* III. 65 Ex *C. Theod. l. 16. tit. 10. lib. 30. ubi additur*, poſt alia.
66 Mortuorum ante condemnationem bona fiſco non vindicantur. 67 *Competi*, in *C. Theod.* 68 Abſunt à *C. Theod.* 69 Id eſt, condemnatos. 70 Ex *collectione Ant. Auguſtini.* 71 Omnis cauſa fiſcalis poſt eam conteſtatam finienda eſt intra ſex menſes: ideoque in *l. properandum. 13. §. de judiciis*, recte excipiuntur cauſæ fiſcales.

TIT. II.
DE CONVENIENDIS FISCI DEBITORIBUS[72].

I. Imp. GORDIANUS A. Saturnino & aliis.

NOn injuſta ratione deſideratis, repromiſſa fiſco indemnitate, eos priore[73] loco conveniri, qui reliqua contraxerunt, mox ad vos perveniri qui ab his quædam mercati eſtis.

Cautio quæ non probat contra fiſcum, ſed contra officiales facit ut officiales primo conventantur. Bart.

II. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALER. C. Erophilo 74.

FIſco quidem contra te manet actio, quod argentum[75] quod inferre debebas, rationibus fuerit relatum, ſi cautionem quæ tibi ſuper eo expoſita eſt, Tabularius non ſubnotavit, æquum[76] tamen eſt, ut prius de bonis ejus qui exactor fuit, ſi ſolvendo eſt, [& 77] conveniendi ejus facultas datur, indemnitati fiſci ſatisfiat[78]: tunc à te, ſi ſervari hic modus non poſſit, repoſcatur.

III. Impp.

72 Vid. Peregrin. *de jure fiſci lib. 6. tit 3. num. 3. & lib. 6. tit. 7. n. 1.* ANS.
73 Fiſcus hoc ordine excutit debitores: prior loco reum ipſum principalem, tum interceſſorem, deinde poſſeſſorem hypothecarium *ut hic, l. 45. ff. de jure fiſci.* Exigit quidem exactor publicorum tributorum debitorem ſiſcalis jure tacitæ hypothecæ: prius tamen excutit reum principalem quam poſſeſſorem.

Fiſcus eam electionem non habet. 74 *Patrophilo*, vet. 75 Fiſci debitor non continuo liberatur, hoc ipſo quod exactor retulit in rationes publicas debitorem ſolviſſe, ſed tum demum, cum tabularius ſubnotaverit: ut hinc conſtet exactorem à tabulario diſtingui. Exactoris munus inter cætera fuit exacta in rationes publicas referre, tabularii ſubnotare. *l. 1. §. de canone largit. tit.*
76 Apocha quæ non probat contra fiſcum, ſed contra exactorem fiſci, tantum id efficit, ut à fiſco prius conveniatur exactor, quam debitor. 77 Deeſt in quib. lib. al. *aut.* 78 Satisfaciat.

1 Si divisa est administratio à judice, vel ab eius officialibus primo conveniturgerens, fidejussores, & nominatores ipsius, quam perveniat ad collegam. *Bavr. Gonz.* Vid. Ludovic. Roman. *fragmentar.* 324. Ans.

2 Augerio.

3 Reliqui exigendis plures etiam exactores eligebantur: quidam ad certorum tantum nominum exactionem, *ut hic.*

4 Consortes consocii.

5 Sociatos.

6 Al. *cæterorum.*

7 Multum interest exactio divisim mandetur, an pro indiviso.

8 Al. *inter vos*, quod rectius existimat *Cujac. ut in fin. etiam vos.*

9 Nominatim.

10 Al. *additur*, est.

11 Al. *nominis.*

12 Al. *additur*, quo.

13 Fiscus, quoties pro indiviso pluribus mandata est debitorum fiscalium exactio, priore loco experitur adversus exactores: deinde adversus nominatorem exactoris: si pro diviso prius experitur adversus nominatorem, quam adversus exactoris collegam, *ut hic, & l.* 2. §. *de susceptorib. præpos. & arcariis.* hinc colligit Decius in *l. in toto jure* 80. *ff. de regulis jur. num.* 21. In mandatis fiscalibus mandata specialia non derogare specialibus aliis mandatis.

14 Fisci procurator. 15 Quantitatem. 16 Constringet. 17 *C.Theod. l.*10. *tit.*16. *l.*2.

18 Fisco obnoxii sine mora conveniantur (ἀκινητρέπτως μεθοδευισθωσαν) & ubi fisco satisfecerint tum deinde adversus creditores experiantur. *Synopf. Basil.* 9. *tit.* 5. *ex lib.* 56. *tit.* 6. *c.* 40. §. 10.

19 Id est, tergiversatione, & morosa dilatione. Frustrari, est moram trahere, tergiversari, vid. *l.* 233. *ff. de verb. sign.* 20 Fiscalis actio non differtur, quoad ipse debitor fisci suos debitores exegerit. adde *Nov.* 128. 21 Complere debitorem his libris, est solvere & satisfacere creditori. *l.* 43. *in fin. ff. de administr. tutor. l. ult.* §. 3. *ff. de rep. mancum.* 22 *C. Theod. cod. tit. l.* 3.

23 Fiscus ex breviariis rationibus confiscati quemquam convenire, quasi confiscati debitorem non potest. 24 In *C. Theod.* erat *deportati*, sed Tribonianus elegit nomen generalius.

25 Id est, chartula, sive libellus brevis. Galli dicunt, *brevet.* 26 *Sub.* utilis fisco, *l.* 7. *ff. de probat.* 27 *Contractorum*, in *C. Theod.* 28 *l.* 2. *ff. de fide instrum.* 29 *l.* 5. *l.* 6 *l.* 7. *ff. de probat.* 30 Redhibitio hic, solutio est, oratio vero ita hic legenda, *nullus de his quorum nomina conscripta sunt, ad redhibitionem urgeatur.* 31 *Urgeantur:* cætera absunt a C. Theod. 32 Ex brevi debitoris sui privatus creditor neminem convenire potest, quasi debitoris debitorem.

III. Impp. Diocletr. & Maxim. AA. & CC. Januario & aliis.

QUoniam [1] Augerio [2] ac filio ejus ad exigenda reliqua [3] consortes [4] vos atque consocios [5] esse dicitis, eisque certorum [6] duntaxat nominum exactionem mandatam [7] : nec inter eum [8], & cæteros, qui exactores fuerant nominati [9], confusæ exactionis mutuum periculum constitutum [10], sed separato muneris [11] obsequio [12] discretam sollicitudinis rationem fuisse adseveratis, à jure non discrepat, ut prius [13] ex bonis exactorum qui principali loco ad exactionem fuerant destinati, indemnitati fiscali satisfiat: postque eos, si solidum debitum exolutum non sit, nominatores conveniri. Rationalis [14] igitur noster juris ordinem sequetur: excussisque exactorum facultatibus nec non etiam nominatorum, si fiscus in universi debiti quantitate [15] securitatem indemnitatis consecutus non fuerit, etiam vos ad restituenda fiscalia debita adstringet [16].

IV. Impppp. Valent. Valens & Gratianus AAA. ad Archelaum Com. Orientis [17].

HI [18], qui fisco nostræ mansuetudinis obnoxii sunt, omissa frustratione [19] teneantur, ut quod suis nominibus debent, de suis facultatibus cogantur exolvere: servatis [20] cum completum [21], allegationibus propriis, si quas adversus quoscunque ex suis contractibus debitores competere sibi ex jure crediderint: ita ut adversus eos, quos sibi obnoxios adseverant, legibus & judiciis experiundum esse cognoscant. Dat. III. Non. Jun. *Noviodun*, Valentiniano N. B. P. & Victore Conss. 369.

Scriptura propria non facit fidem pro scribente, vel ejus herede, etiamsi fiscus sibi successerit. Bart.

V. Iidem AAA. Fortunatiano Comiti rerum privat. [22]

INter [23] chartulas confiscati [24] brevis [25] quidam adseveratur inventus [26], qui nomina continebat debitorum, seu contractuum [27], cum tamen neque testibus credita pecunia probetur, neque cautionibus [ea] quæ [28] [brevi] inserta sunt, ostendantur, iniquum [29] esse perspeximus, ut sub propria adnotationis manu unusquisque sibi faciat debitorem. †. Occasionis igitur hujusmodi calumniam præsenti volumus jussione cohiberi: ut brevis vanitate rejecta, nullus ad redhibitionem [30] de his quorum nomina conscripta sunt, urgeatur [31]. Quod & in aliis similibus [32] causis observandum esse censemus. Dat prid. Non. Jul. *Hierapol.* Gratiano A. IV. & Merobaude Conss. 377.

Αὐτοκράτωρ Ζήνων.

Ἐὰν δημοσίευτῶ τινος ἢ ὑσίας πιπρασμένης, ἔξεστι καὶ τῷ κτησαμένῳ τὸ ἰδιόκτητον ὡς βασιλέως, καὶ τῇ φόλῃ τῶν παλατίνων, καὶ τῷ ὡς δημοσίᾳ σωηρόν ἀγοράζειν τινὰ πράσματα ἐκ τοιούτης τῆς ὑσίας, μηδενὸς ἀμφιβάλλοντος τὸ συναλλαγμα.

VII. Imp. Zeno.

SI [72] alicujus bona publicentur, vendantur, licet tam Comiti rerum privatarum [73] Augusti, quam [74] scholæ Palatinorum, quam [75] etiam fisci Advocato emere aliquas res ex eadem auctione, isque contractus à nemine calumnietur. P. P. III. Kal. Aug. post Consul.

52 Post additionem factam à fisco emptori, adjectio & licitatio admitti intra certa tempora potest, *ut hic*, post additionem factam à Republica, adjectio non admittitur, nisi ex privilegio. *l.* 21. §. 7. *ff. ad municip.* Melioris est conditionis fiscus quam Respublica aut municipium. sic fiscus semper hypothecam habet. *l. Auctor tur* 46 §. *fiscus* 3. *ff. de jure fisci.* Respublica, nonnisi ex privilegio. *l.* 2. *ff. de jure Reip. l. Antiochiensium* 37. *ff. de reb. auct. jud. poss.* Fiscus πρωτοπραξίαν habet, *l. quod quis*, 34 *ff. de reb. auct. jud.* Idem nunc habet etiam Respublica. *l. bonis* 38. §. 1. *ff. de reb. auct.* olim non habuit, nisi ex privilegio, ut ex epistola Plinii ad Trajanum constat, *Ubi de exactione pecuniarum.* Lis fiscalis terminanda est intra menses sex, lis Reipublicæ intra triennium. atque ita melior est fisci quam Reipublicæ conditio, *l.* 1. §. *illud* 3. *ff. de ædilitio.* vide *Cujacium* 2. *observation.* 24.

53 *Id est*, procuratorem. *Cont.*

54 *Ut juxta jus uberioris, &c.* 55. *C. Theod. cod. tit. l.* 1. 56 Venditio facta à fisco soleniter prætextu rescripti, vel minoris ætatis non rescinditur. *Bart.* 57 *Prodiga* sunt annonæ πράξιμα. quibus opponuntur corporn. 58 Fiscus hic pro Cæsaris procuratore sumitur

59 Fiscalis hastæ rite factæ ea vis est & fides, ut nec rescripto principis, nec beneficio ætatis, nec alia ulla ratione convelli possit, *ut hic*, nisi minor fuerit indefensus. *l. ult. ff. si propter publ. pensit.*

60 Siquidem. 61 Dixi ad *l.* 6. *ff. de remiss. pignor.* contra judicatum vid. apud Paponem 18. *Arrest.* 1. 62 Repetitionibus. 63 Al. 111. *Id. Mart. Ravennæ, &c.* 64 *C. Th. cod. tit. l.* 2.

65 Al. *quis.* 66 De proscriptionibus, vide *l. ult.* §. 5. *ff. de delatorib. l.* 15. §. 32. *ff. de injuriis.*

67 *Decursis hastis* hic dixit, ut *l.* 1. *ff. habitis hastis.* 68 *Conventioni*, in *C. Theod.* 69 Qui à fisco auctionante comparat, pretium tantum præstat, non reliqua fisco debita, *ut hic.* de quo vide plura quæ scripsi ad *l. ult. ff. de censibus.* 70 Absunt à *C. Theod.* 71 Al. *ff.* 111 *Id. Novemb. Valentin. & P. & Victore Coss.* 72 Ex collectione *Ant. Aug.* 73 Ad curam comitis rei privatæ & procuratorum provincialium, qui sub ejus dispositione erant, pertinebant, quæ publicabantur. *l.* 3. *C. Theod. unde vi.* 74 Palatini pertinebant ad Comitem patrimonii seu rerum privatarum. 75 Fisco vendente, Comes rerum privatarum, Palatini & patronus fisci possunt etiam res auctioni proscriptas emere. *l. ult. ff. de rescind. vend.* facit *l.* 2. §. *tutor* 8. *ff. pro emptore.*

Tit. III.

DE FIDE [33] ET JURE [34] HASTÆ [35] FISCALIS, ET DE ADJECTIONIBUS 36.

I. Imp. Antoninus A. Curtiæ.

QUod in libellum contulisti, Procuratori meo ad cujus officium desiderium tuum pertinet, allega: cui [37] si probaveris non [38] auctore Procuratore, vel eo cui vendendi fuit facultas, neque habitis hastis, neque omni ordine pacto venditas res esse: & id quod ex causa judicati debes, exolveris, rescissa venditione mala fide [39] facta, easdem res recipies cum fructibus quos ad emptorem mala fide pervenisse, vel [40] pervenire debere constiterit. P. P. Non. Jan. Antonino A. IV. & Balbino Conss. 214.

II. Imp. Gord. A. Heracleoni.

DUplex ratio desiderium [41] tuum juvat: & quod prætermissa hastarum solemnitate possessiones tuas ex officio [42] distractas suggeris: & quod pretii vilitate [43], ob exiguum debitum gratiosam [44] emptionem in fraudem tuam, in utilitatemque [45] rationum mearum, adversarium commentum fuisse dicis. Quapropter illicita ista redargue, tam indemnitati fisci consulturus, quam tuæ securitati operam laturus [46]. P. P. V. Kal. * Gordian. A. & Aviola Conss. 240.

III. Idem A. Crispo.

ETsi [47] instrumenta emptionis non extent, quibuscunque tamen probationibus uxor tua ostenderit [48] ad se eam domum pertinere, quam à fisco ejus nomine dicis comparatam, pretiumque ab ea exolutum, & in eam dominium translatum, fruſtra fiscum ex persona matris [ejus] referre quæstionem Procurator meus non finet. P. P. V. Kal. Novemb. Gordiano A. V. & Aviola Conss. 240.

Intra tempus in subhastatione statutum quilibet veniens admittitur, licet res jam alteri fuerit vendita. Bart.

IV. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Marcellinæ.

SI [49] tempora, quæ [50] in fiscalibus [auctionibus [51], vel] hastis statuta sunt, patiuntur, cum [52] etiam augmentum te facturam esse profitearis: adi rationalem [53] nostrum, ut justam [54] uberioris pretii oblationem admittat. P. P. III. Id. Jan. *Sirmii*, ipsis IV. & III. AA. Conss. 290.

Venditio facta à fisco soleniter non retractatur prætextu rescripti, vel minoris ætatis. Bart.

V. Imppp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Viventium P. P. Galliarum [55].

QUæcunque [56] pro reliquis prodigorum [57] in annonario titulo, cæterisque fiscalibus debitis, in quibuscunque corporibus sub auctione licitanda sunt, fisco [58] auctore vendantur: ut perpetuo [59] penes eos sint jure dominii, quibus hujuscemodi sub hastæ solennis arbitrio fiscus addixerit, & si quid [60] unquam, ut à fisco facta venditio possit infringi, auctoritate rescripti fuerit impetratum, nullus obtemperet: cum etiam minoribus [61], si quando aliquid ex rebus eorum pro fiscalibus debitis adjudicatur emptoribus, repetitionis [62] facultas in omnem intercipiatur ætatem. Dat [63]. III. Non. Novemb. *Treu.* Valentiniano NB. P. & Victore Conss. 369.

Qui solenniter emit à fisco, solum ad pretium tenetur, & ob aliud debitum non convenitur. Bart.

VI. Iidem AA. ad Felicem Comit. sacr. larg. [64]

SI, qui [65] proscribente [66], ac distrahente fisco, debitorum fiscalium emerint facultates: pro earum rerum tantum pretio obnoxii sint, quas eos patuerit decursis [67] hastis, & proscriptione habita comparasse. Nam ita eos munimus, ut nullius conventionis [68] [reliquorum [69] fiscalium nomine [70]] patiamur extrinsecus subire jacturam. Dat. VII. Id. Mart [71]. *Martianop.* Valentiniano, & Valente AA. Conss.

Tit. IV.

DE VENDITIONE RERUM FISCALIUM CUM PRIVATIS COMMUNIUM.

Ratione partis fiscus potest vendere totum. Bart.

I. Imp. Alexand. A. Epicteto.

FOrma [76] est, quotiens ad fiscum, vel [77] minima portio rei pertinet, ut universa à Procuratoribus meis *distrahatur* [78]: sed pretium partis tantum in fiscum redigatur, reliquum dominis partium restituatur. Emptorem igitur prædiorum, de quibus libellum dedisti, apud suum Judicem conveni, usurum defensionibus [79], si quæ sibi competunt. P. P. VII. Kal. Octob. Fusco, & Dextro Conss. 226.

76 Forma, id est, regula, canon. hinc *formata epistola* in veteribus conciliis vocantur, quas Græci vocant canonicas, hic forma pro lege sumitur in *l.* 4. *ff. de jure fisci, l. divi* 31. *ff. de admin. tut.*

77 Fiscus solidam rem ac totam invito etiam socio vendere potest. sic enim facilius invenit emptorem, & tamen cum ita vendit, pars pretii socio servatur. *l.* 2. *ff. de com. rer. alien.*

78 Distrahantur. 79 Al. *additur*, suis.

Tit. V.

NE FISCUS REM, QUAM VENDIDIT, EVINCAT.

Res fisci soleniter vendita non evincitur, licet non pertinuerit ad stationem venditoru : & officiales invicem experiuntur etiam durante officio. Bald.

I. Imp. Alexander A. ad Hermiam.

GRavissimum [80] verecundia mea duxit, ut [81] cujus rei pretium, cum bona fide esset addicta, semel fiscus acceperit, ejus controversiam referat. †. Non solum ergo emptorem ab eadem stratione [82], sed ne ab alia quidem quæstionem pati debere æquum est: cum etiam in his venditionibus emptore non inquietato officia inter se possint experiri. Dat. XV. Kal. Maji, Modesto, & Probo Conss. 229.

II. Impp. Honor. [83] & Theod. AA. Palladio P. P. Orientis.

REtractare [84] fiscum, quod semel vendidit, æquitatis honestatisque ratio non patitur. Dat. Kal. Jan. CP. Martiano A. & Adelpho, Conss. 451.

80 *Pars epistolæ Imp. Alexandri ad Rationalem.*

81 Qui rem emit à fisco, pretium quæ solvit non amplius convenitur. *Synopf. Basil.* 19. *tit.* 13. *lib.* 56. *tit.* 6. *c.* 9.

82 Statio, mansio in qua officium fiscale consistit. *l.* 2. *ff. de solut.* ut sit sensus: Quod una fisci statio emptori addixerit, id alia retrahere non potest. *Goth.* Vid. Cujac. *lib.* 2. *observ. c. ult.* S. L.

83 *Al.* Arcad.

84 Fiscus re semel vendita retractare venditionem nequit. *Synopf. ibid. c.* 10. *l.* 1. §. *de fundis rei privatæ. l.* 5. §. *de locat. præd. civil. l.* 17. *ff. de evictionib. l.* 6. §. *de fundis patrimonialib.* nisi διοικητὴς, id est, servus bonorum administrator venditus sit: Nam hujusmodi servorum venditiones retractantur. *Synopf. lib. l. bonorum* 8. *ff. de jure fisci. l. interdum* 16. *ff. de publican. l. penult. ff. de offic. præt.* Goth. Vid. Afflict. *decis.* 304. Ans.

Tit. VI.

DE HIS, QUI EX PUBLICIS RATIONIBUS MUTUAM PECUNIAM ACCEPERUNT.

Qui accipit pecuniam mutuam ab officialibus fisci, tenetur in quadruplum. Bart.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Probum P. P. [85]

SI [86] quis ab exactoribus, tabulariis, [& [87]] arcariis, officiisque [88] rationum fœnebrem pecuniam sumpserit, detectus quadruplum restituere tenetur. *Synopf. Basil.* 9. *tit.* 5. *ex tit.* 6. *c.* 11. Goth. Vid. Munn. de Escobar. *de Ratiocin. c.* 14. *num.* 31. Petr. Heig. *quæstion.* 22. *num.* 48. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *centur.* 6. *cas.* 586. *num.* 12. 13. Ans.

85 *C. Theod. l.* 10. *tit.* 24. *l.* 1. *ex quo hæc inscriptio restituta est, antea enim in quibusdam non legebatur.*

86 Fœnori pecuniam fiscalem fumens ab exactoribus, vel tabulariis, vel officialibus,

87 Deest in *C. Theod.* 88 *Officiisve*, in *C. Theod.*

1 Vid. quæ scripsi ad *l.* 45. §. 13. *ff. de jure fisci*, & *l.* 8. *C. de jure fisci.*

2 Comiti sacr. largitionum in *C. Theod.* 10. 24. *l.* 2.

3 Mutuum ex fiscalibus thesauris nemo accipere debet. Quod si quis ex sacro ærario, vel occulte, vel palam, vel sub cautione scripra, vel fide jussoribus mutuum sumpserit, proscribitur & deportatur iridemque is qui de sacris thesauris mutuum dederit, pœna capitis adficitur. *Syn. ibid. c.* 12. & 3. *Harm.* 5. §. 95. 4 *Neque dandi, neque accipiendi*, in *C. Theod. eod.* 5 Occulte fieri interdum dicitur, quod sit sine authoritate principis, de quo vide Corsetum *singulari, occultè.* 6 Absunt a *C. Theod.* 7 Accepit. 8 *Ac*, in *C. Theod.* 9 *Sententia*, in *C. Theod.*

TIT. VII.

POENIS[10] FISCALIBUS CREDITORES PRÆFERRI.

10 *l.* 11. *l.* 17. *ff. de jure fisci.*

11 Sic restituimus cum antea perperam legeretur, *Antoninus. Cont.*

12 Fiscus pecuniam suam repetens, omnibus præfertur: pœnam vero persequens, creditoribus cedit in eo quod multæ nomine petitur. *Synops. ibid. cap.* 13.

Persecutio pœnæ præfertur quando pœna additur per nomina multiplicativa, in dubio mest simplum. Bald.

1. Imp. ALEXANDER[11] A. Marcello.

REM[12] suam persequentibus pœnæ exactio postponitur. Sicut itaque in sortis quantitate fisci persecutio potior est: ita in triplo[13] quod pœnæ nomine adjectum est, propria forma servanda[14] est. P. P. Kalend. Jul. JULIANO, & CRISPINO CONSS. 225.

13 Vide quæ scripsi ad *l.* 45. §. 13. *ff. de jure fisci.*

14 Al. *ferenda.*

TIT. VIII.

DE FISCALIBUS USURIS.

Ex mora pœnæ non accedunt usuræ. Bart.

1. Imp. ANTONINUS A. Antiochio[15].

JUS summæ, quam tibi pœnæ[16] nomine infictam probaturus es, usuræ non exigentur. Nec[17] enim multam tibi procurator meus[19] irrogavit ultra[18] quam placitum est, sed pœnam[20] te jussit inferre. P. P. XV. Kalend. Decembr. SABINO, & ANULINO CONSS. 217.

15 Antiocho.

16 Usura pœnæ inflictæ ex contractu, delicto, vel quasi, exigi non potest. *l. ult. ff. de magist. conveniend.* multæ potest, si intra tempora judicati non solvatur. Cur tam varie? Pœna pœnæ esse non debet. Si usura pœnæ admitteretur, pœna pœnæ esset, nihil enim aliud usura quam pœna non solventis. *l. cum quidam. 17. §. si pupillo. 3. ff. de usuris.*

17 Corrigit Imperator errorem proponentis in libello multam pro pœna. *Cujac.*

18 Noster.

19 Procuratori Cæsaris multæ dictio non est. *l.* 2. *C.* devolutæ sunt. Dat. VIII. Idus April. CP. DECIO V. CONS. 529.

Fiscus qui succedit in locum privati, utitur jure privati. Bart.

II. Imp. ALEXANDER A. Victorino[21].

SI sub pignore[22] creditum fuit etiam[23] fiscum, qui successit[24] in locum debitoris, usuras[25] præstare oportet, si eas dependi saltem[26] pacto placuit. P. P. III. Non. Septembr. JULIANO, & CRISPINO CONSS. 225.

Fiscus non potest stipulari usuras ultra legitimum modum usurarum: nec jam ab alio stipulatas exigere. Bart.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Menæ P. P.

FISCUM etiam nostrum parere sanctioni nostri numinis jubemus: per quam usque[27] ad dimidiam centesimæ usuras stipulari creditoribus, exceptis[28] certis personis, permisimus: ut ipse[29] etiam fiscus ultra dimidiam centesimæ partem à debitoribus suis minime exigat: sive principaliter ei promiserunt: sive à prioribus suis creditoribus actione ad eum quocunque modo devolutæ sunt. Dat. VIII. Idus April. CP. DECIO V. CONS. 529.

16 Usuræ per retentionem pignoris servantur, quæ non servarentur pacto, nisi pignus interveniisset. *leg. quamvis, 3. l. per retentionem, 4. l. pignoribus 22. ff. de usuris.* 23 Extensio juris in privato constituti ad fiscum. 24 Heredis persona jus non mutatur. *l. 2. §. ex his 2. ff. de verb. oblig.*

25 Fiscus succedens privato, eas usuras præstat quas creditor à privato potuisset exigere ex pacto nudo pignori adjecto. Ut privatus debitor eas usuras præstat, ita & fiscus succedens privato. Multo igitur magis usuras stipulatione debitas à Titio creditore, fiscus Titio succedens præstabit.

26 Usuras ex pacto nemo regulariter præstat, sed ex stipulatione, si tamen in eas usuras quæ pacto tantum promissæ, pignus qui acceperit, retentione pignoris usuras servabat, quas pacto non servasset. 27 Usuras majores semissibus nemo regulariter stipulari potest. 28 Usuras ab agricolis & illustribus trientes: ab argentariis besses: ab Ecclesiis quadrantes stipulari possumus. *l. eos 26. §. de usuris.* 29 Usuras majores semissibus fiscus exigere à suis debitoribus non potest: sive ipse fiscus nominatim eas stipulatus sit, sive creditoribus debitoris successerit: adeo ut semisses etiam consequatur, etiamsi ei creditori successerit qui leviores semissibus stipulatus sit. adde *l.* 1. *in fin. §. de his quibus ut indign. l.* 17. *§. si debitores. 6. ff. de usuris, l.* 6. *ff. de jure fisci.*

TIT. IX.

DE SENTENTIIS ADVERSUS FISCUM LATIS RETRACTANDIS.

1. Imp. ANTONINUS[30] Acutiano[31].

CAUSAS, in quibus contra fiscum judicatum est, intra triennium[32] retractari posse, & post id tempus, si prævaricatio[33] arguatur, vel manifesta fraus probetur, notum est. P. P. Non. Jul. DUOB. & ASPRIS CONSS. 213.

30 Sic reposuimus, cum antea legeretur, *Alexander.* Contius.

31 Aristæo.

32 Fiscales causæ judicatæ, ex causa retractari possunt intra triennium: post triennium vero si prævaricatio, vel manifesta fraus arguatur. *l. 1. ff. de jure fisci.* aut repertum instrumentum omissum. *l. Imperatores 35. ff. de re judicata.* aut testes: parem enim vim illa duo obtinent. *l. in exercendis 15. §. de fide instrum.* & instrumentorum appellatione testes continentur. *l. 1. ff. de fide instrum. l. Notionem 99. §. instrumentorum. ff. de verb. sign.* 33 *l.* 10. *ff. de diversis & temporalibus præscript. l. 1. ff. de jure fisci.*

TIT. X.

DE BONIS VACANTIBUS[34], ET DE INCORPORATIONE[35].

Etiam ex privilegio civitates non succedant in bona vacantibus & si occupaverint, ab eis auferuntur. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. ad Eucharium[36].

SCIRE debet gravitas tua intestatorum[37] res qui sine legitimo herede decesserint, fisci nostri rationibus vindicandas: nec civitates audiendas, quæ sibi earum vindicandarum jus veluti[38] ex permissu vindicare nituntur: & deinceps quæcunque intestatorum bona civitatibus obtentu privilegiorum[39] suorum occupata esse compereris, ad officium[40] nostrum eadem revocare non dubites. Dat. prid. Id. April. ANNIBALIANO, & ASCLEPIODOTO CONSS. 292.

34 *Vacantia bona* ἀκληρονόμητα, eorum qui heredes non habent, quæ ideo ad fiscum pertinent. *l.* 96. §. 1. *ff. de leg.* 1. adde 10. *C. Theod.* 8.

35 *Incorporare* est in fisci corpus redigere. Ammianus 16. *adcorporare* dixit: quod fit solenniter ex dispositione Comitis rerum privatarum, & Catholicorum summa cura descriptis bonis omnibus & titulis publice adfixis. *l. 2. ff. de aquæductibus.* adde 10. *C. Theod.* 9.

36 Scrioni, *al.* Rationali. 37 Intestatorum bona & eorum qui nullos heredes habent, ad fiscum pertinent. Nec enim civitatibus licet eorum bona vindicare. Quin & si quæ civitates obtentu fui juris eas occupaverint, ab eisdem vindicentur. *Synops. Basil. 56. tit. 13. περὶ τῆ δημοσίου ex tit. 6. c. 10.* & breviter, Vacantia bona fisco cedunt, non civitatibus: etiamsi se hoc privilegio donatas contendant. 38 Quod Nicenses sibi concessum ab Augusto, sub Trajano contendebant *Plin. 10. epist. 87. 88.* 39 Privilegio impetrari non potest jus occupandorum bonorum vacantium. 40 Legendum *fiscum: ut in vet. Cont.* Sed officium hic, nihil aliud quam fiscus. *l. pen. ff. de præpos. sacri cubic. l.* 96. §. *quoties. ff. de leg.* 1.

Si res conceditur integro statu per principem: intelligitur cum pertinentiis, & cum jure suo, & instrumentis, & omnibus fructibus, & mancipiis, quæ in ea sunt. Bart.

II. Imp. CONSTANTINUS A. ad Æmilium V. P. Rationalem[41] rei privatæ.

SI quando adnotationes nostræ contineant *possessionem, sive domum quam*[42] *donaverimus, integro*[43] *statu donatam:* hoc verbo ea vis continebitur, quam ante scribebamus, *cum adjacentibus*[44], *& mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni jure suo:* ut ea quæ ad instructum possessionis, vel domus pertinent, tradenda sint. Dat. VI. Id. Mart. *Mediolani*, CONSTANTINO A. III. & LICINIO CONSS. 313.

41 *C. Theod. l.* 1. *eod. tit lib* 10.

42 *Subaud.* vacantem.

43 *Ὁλοκλήρως*, id est, *integra*, *l. Sera. 20. in fin. l. prædia, 27. §. ita 4. ff. de fundo instr.* integro statu res donata à principe, intelligitur donata cum adjacentibus, mancipiis, pecoribus, fructibus, & omni jure suo, ut *l.* 20. *in fin. ff. de instr.* Dubitandi ratio est a natura juris quæ stricte donationem. *l. cum te indebito 25. in fin. ff. de probat. l. si quis argentum*, 35. *§. sin autem. 3. ff. de don. arg. §. in hac fidei*, 30. *Inst. de act.* Decisio vero est a latissima beneficiorum principis interpretatione. *l. penult. ff. de const. prin.* unde notant Castro a principe donato jurisdictionem omnem, ... nerum imperium donatum intelligi. *vid. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de off. præf. urb.* Molina per se in feudum certe non dari, sed una cum re immobili notat *Bellovisanus & Lambertus 1. Feud. 1. in fin.*

44 Adjacentium appellatione ea continentur quæ extra quidem sunt posita: cohærent tamen.

45 *C Theod. lib.* 10. *tit.* 9. *l.* 1.

46 Ex legibus caducis.

47 Deest in *Cod. Theod.*

48 *l.* 5. *C. eod.*

49 Titulos adigere prædiis, nomine principum, redactis, aut rediguntur in fiscum, judicum est, *ut hic, l.* 1. *C. de aquæduct. l. ult. ff. de requir. reis, l.* 10. & 20. *C. Theod. de bonis proscript.* non privatorum procuratorum, actorum conductorumve prædiorum principalium. *Nov. Tiberii de domib. & S. tit. ut nemo privatus titulos prædiis.* 50 *Nominibus*, in *C. Theod. l.* 1. *C. Theod. lib.* 10. *tit.* 10. *l.* 30. *pars l. ult. §. de jure fisci* 51 *Caduca*, in *C Theod.* quem vide multa enim sunt hic mutata. 52 Sanguinis linea nihil aliud est quam cognationis jus. 54 Juris titulo legitimi sunt heredes, conjux, consors, patronus. 55 Hermocrati. 56 *C. Theod. eodem. lib. tit.* 8. *l. ult.* ubi extat prolixior, & ex ea multa sunt hic immutata. 57 Palatini, executores Comitis rerum privatarum, &c. Nam si quid. 58 *l.* 2. *ff. de canone largit. tit.* 59 Vacans, cadensque patrimonium. sic Cicero de Oratore *possessio quasi caduca & vacua.* 60 Al. *caducumque*, ut in *C. Th.* 61 *Et cum* in *C. Theod.* 62 Reclamandi copia, alibi defensionis facultas. *l.* 3. *§. de jure fisci.* 63 Al. *deest.* 64 Id est, descriptio sive inventarium ἀναγραφὴ. 65 *Vel caduca*, in *Cod. Theod.* 66 *l.* 3. *§. eodem.* 67 Vacantia bona sic incorporantur in provinciis quæ procuratorem Cæsaris non habent, Palatini sive executores jurejurando obstricti, à Comite rerum privatarum mittuntur ad Præsides provinciæ, ut præsente fisci patrono acantia bona inquirant & describant. Deinde ut si nullus justus possessor fuerit repertus, ea jussu principis & auctoritate Comitis rerum privatarum incorporentur. 68 Al. *detest.* 69 Al. *fisci.* 70 Et VALENTINIANO IIII. CONS. *ita ex Chronologia emendat Rebuff.*

TIT. XI.

DE[71] DELATORIBUS[72].

Si relinquitur tacite incapaci, non defertur in fiscum. Bart.

1. Imp. ALEXANDER A. Basso[73].

SI ei, qui capere potest, tacitum fideicommissum relictum est, cessat delatio. His enim prohibetur tacite[74] relinqui[75], qui palam relictum capere non possunt. P. P. XIII. Kalend. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

71 *Ecleg. lib. 6. tit. 1. c. 117. & 5. Paulus sententia* 13.

72 *Paulus 5 sententiarum. 13. §. 1. Omnes*, inquit, *omnino deferre alterum, cujusquam pecuniarum fisco nuntiare prohibentur. Nec refert mares ipsi an fœmina faciant: feroi an ingenui, an libertini, an sui, an extranei deferant. Omni enim modo puniuntur.* Ut execrabiles delatores habiti fuerint, vide in *l. 4. §. ult.* Porro defertur hæc fisco, delicta, bona caduca, ereptitia, vacantia, commissa, tacita fideicommissa, vaga mancipia, thesauri inventio.

Qui defert ex necessitate officii, vel ex præcepto judicis, pœnam delatoris non sustinet. Bart.

II. Imp. GORDIANUS A. Eutychemo[76].

MONENTE[77] officii sollicitudine, quinimo jussu Procuratoris, ut causam ab alio delatam convenienti diligentia instrueres, non[78] ipsum voluntarium delatoris[79] munus suscepisse te actorum[80] lectio, quæ precibus intexta[81] sunt, manifeste declarat. Eapropter ne quid in persona tua quod est sectæ temporum meorum alienum, attentetur, Præses provinciæ Vir Clarissimus ad sollicitudinem suam revocabit. P. P. VIII. Id. Sept. PIO & PONTIANO CONSS 232.

73 Al. *Hateris.* Goth. Vid. Peregrin. *de jure fisci lib. 2. tit. 1. in pr.* ANS.

74 Tacite relinqui non potest is, qui palam relictum capere non possunt. Tacite capaci relinqui potest, non incapaci: hoc enim modo fraus fieri legi: illo non fieri intelligitur. Nam quod palam possumus, id etiam possumus tacite. 75 Relinquere. 76 Al. *Nicomio.* 77 Deferre fisco pecuniariam causam servi fiscales impune possunt: id enim quodammodo ex officio faciunt, *ut hic.* Inde *Paul. 5. sent. 13. §. 2.* servi fiscales, qui causam domino proclere, ac nunciare contendunt, deferre non videntur. adde *l. 5. §. 13. ff. de his quæ ut indign.* 78 Volens non facit qui ex officio facit. 79 Delationis. 80 Acta precibus inserebantur. 81 Al. *inserta.*

Qui ad defensionem suam alium nominat, non videtur deferre. Bart.

III. Idem A. Chlœlio[82].

NULLA macula vel crimine delatoris aspergitur is qui cum[83] ab officialibus fundum seu domum fisci possidere contenderetur; *non se, sed alium ejus rei possessorem esse* monstraverit. P. P. prid. Kal. Jul. GORDIAN. A. II. & PONTIANO CONSS. 242.

82 *Cæcilio*, al. *Crellio.* 83 Delator non est, qui sui defendendi, ac tuendi causa, alium denunciat, seu defert. vide *l. delator 44. ff. de jure fisci.* 84 *Perperam antea legebatur*, Philippus A. & C. 85 Delator non est, qui Reipublicæ & fisci causam defendit. *l. 2. ff. de jure fisci.*

Qui venit ad defensionem reipublicæ, ut delator non punitur. Bart.

IV. Impp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS, AAA.[84] Candido.

EX varia statutorum diversitate ad id decursum est, ut hi, qui Reipublicæ[85] causas defendunt, delatorum criminibus non tenean-

84 *Cæcilio*, al. *Crellio.*

teneantur: cum omnibus notissimum sit [1] eos solos [2] execrabiles nunciatores esse, qui [3] fisco deferunt. P. P. III. Kal. Sept. CARINO & NUMERIANO AA. Conss. 284.

Delator non admittitur sine patrono fisci, & male deferentes ex consuetudine, gravissime puniuntur. Bart.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad provinciales 4.

OMnes [5] Judices invigilare præcipimus, delatores [fine [6] fisci advocato denunciantes [7],] pœnis adficere: apertissimis enim juris est, ut quod ex cujusque [8] patrimonio ceciderit [9] in casum, & legibus & recto juris ordine fisci advocatis agentibus vindicetur. †. Sed quia nonnulli præcipites, secundum jus possessa patrimonia deferre non cessant, damus omnibus [licentiam [10],] qui se læsos existimant, contra delatores severitatem judicum implorare ferro [11] districtam [12]. Dat. II. Kal. April. *Constantinop.* CONSTANTIO & ALBINO Conss. 335.

Servus punitur, si dominum deferat, præterquam in crimine læsæ majestatis. Bart.

VI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Pallio (al. Panhellenio) Consulari Lydiæ [13].

SErvum [14] domini delatorem jubemus in exemplum omnium proditorum severissimæ sententiæ subjugari, etiamsi objecta probaverit: [excepto [15] crimine majestatis [16].] Dat. VII. Kal. Novemb. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO Conss. 382.

VII. Constit. pars ex Basilicis.

Ὅτι οἰκέτης, ὅτι ἐλεύθερος ἔξεσι κρίνουσιν, ὅθεν μηδεὶς δύναδείσθω μήτε ζημίαν μήτε οὐσίας ἀφαίρεσιν. εἰ δέ τις ἢ ἄλλως πως κρίνοιμι τινὰ ἢ οἰκέτης μὲ ὢν παρεχρῆμα διδόσθω τυχεῖ, καὶ μάλιστα εἰ ὁ δεσπότης κρίνοιτο. ἐλεύθερος ὢν ὑπάρχων καὶ τὴν οὐσίας ὑπάρχων καὶ τὴν πολιτείας ἔξω τῶν ὁρῶν τῶν ῥωμαϊκῶν γινέσθω βασιλείας.

NEque [17] servo neque libero homini liceat deferre id, ex quo quisquam aut mortem, aut bonorum suorum amissionem pertimescat. Quod si quis aliter fecerit, vel si properterea quod thesaurum [18] invenerit, deferat quenquam: servus quidem statim igni tradatur, maxime si dominum suum detulerit: liber autem homo bonis ademptis, & civitate amissa extra fines Romani imperii abeat.

Pars VIII. const. sive ejus epitome ex Basilicis & versione Ant. Aug.

ΜΗ ἐξέστω τοῖς τῆ δημοσίᾳ συνηγορεῖς λέγειν ὡς πεσυηχθησαν παὰ κατηχῆ δημόσια, καὶ ἀφ' ἑαυτῆς τῆ αἰφνιδίως κρίνηται ἐπιβουλεύειν ἑτέρῳ, ἀλλὰ καὶ ὁ κρίνομενυτὴς παρέστω, καὶ ἡ ποιότης αὐτῆ σκοπείσθω.

§. α'. Καὶ μηδὲ υἱὸς πατέρα ἢ μητέρα, ἢ ἀπελεύθερος πατέρα ἐπὶ δημοσίοις κρίνομενύτω, μηδὲ ὁ ἐξορίαν ὑπομενύς, ἢ ἐπὶ συκοφαντίᾳ κρίνηκεμένος, ἢ πλοκαῖς ἢ δόλῳ τῆ ἄρχοντος διξάμενος· μηδὲ ἕτερον ἀφ' ἑτέρου λόγῳ νόμου εἰρημένου ἀπαιτείσθω.

§. 6'. Οἰκέτης ἢ ἐπὶ δημοσίᾳ αἰτίᾳ, ἢ ἐπὶ ἄλλῃ τινὶ τῆ δεσπότης κρίνηται, σὺν αὐτῆ τὸ φθέγξαι τῆ κρίνηται ἀποτεμνέσθω, εἰ καὶ ἀληθεύοι καὶ δικαίως.

§. γ'. Καὶ ἡ σχολὴ τῶν παλατίνων ἐὰν κρίνομενύσῃ τινὸς (μήτε ἐξ αὐτῆ καὶ δυνάμενος κρίνομενύειν, καὶ ἀναίτιος) ἢ καὶ ἕτερος ὁ σὺν τῆ νόμῳ συζηρημένος μνημονεύεται τῆ κρίνομενύσῃ ὁ τῆ δημοσίᾳ συνηγορεῖς.

§. δ'. Καὶ εἰ μὲ ἐπὶ τῆ βασιλέως πόλεως ἐσὶν ὁ κρίνομενύμενος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἢ κόμητος τῶν ἰδίων τοπομνημονεύεσθω, καὶ μηδὲν πλέον πεῖσαι τῆ τῆ παλατίνων σχολῆ, καὶ τῆ κτ' καιρῆ περμικηρίῳ, καὶ τοῖς τῆ δημοσίᾳ συνηγορεῖς διδόσθω τῆ πεσόφρων NN. μήτε ὑπὲρ τῆ τοπομνήσεως, μήτε ὑπὲρ ἀφορολῆς τῆ συβολέως. καὶ ἐκείσθω ὁ Ἀλέξανδρος τὰ μεμοιρισμένα δικαιωμένα ἐν τῆ εἰρηνῆ δικαιηρίῳ παρεχέτω, καὶ ὑπὲρ τῆ Ἀλεξανδρείας καὶ ὑπὲρ τῆ πεσόφρων συβολέως, καὶ ἀναδίδωμι μὲ ἐν ἀπαλλαττέσθω τῆ δίκης. εἰ δὲ ὑποδίδωμι φανείη μὴ αὐτὸς μένα ἄφορ ἔχων δύσκολος πρόφρων, ἢ τὸ χρέος ὅλως ἐκτρέωσε ἀποδίδυτω, ἀλλὰ καὶ τὰ συμβολῶν τῆ τιμείῳ δικαιωμένα ἐν δικαιολογίαν διδόσθω ὑπὲρ ᾧ μάλιστα ἐδικάσατο.

§. ε'. Ἐὰν ὁ πρόφρων μένα κρίνομενύσῃ) ὡς διαφέρον τῆ ἱερωσύνῃ τιμείῳ, ἀγωνείσθω ὁ τοῦτο Ἀλεξανδρεύς, καὶ ἐν τῆ βασιλεῖ πόλῃ τὰ πρόφρων ἢ ὑποτῆ αὐτῆς οὐσίαν, ἢ ἀκινήτοις μὲ ὄσιν αὐτοῖς μὴ ἐπιβαλλόντων τίτλοις ἡ σχολὴ τῶν παλατίνων, μήτε ἐπιβαινέτω αὐτοῖς, ἀλλὰ συγχωρήσω αὐτοῖς ὁ κόμης τῶν ἰδιοκτήτων ἐν βασιλέως ἐν τοῖς ἐκφανίσι τόποις τῆ βασιλεῖ, καὶ ἐν οἷς τὰ πρόφρων Ἀλέξανδρος), ἐπιτρέπων ἐκείσθω αὐτὸν ἐμμένειν τούτων τῆ πρόφρων ἔσω τελεσθήσω ἡμερῶν κρίνεσθαι καὶ λαμβάνειν τὸ αὐτῆ δικαιηρίαν, καὶ σωίσας τοῖς ἑαυτῆ δικαίοις ἐπὶ τοῖς εἰρηνῆς δαπάνας, εἴτε αὐτὸς ὁ κτίσων τὰ πρόφρων βάλῃ) ἀπαντήσω, εἴτε φίλῳ αὐτῆ, εἴτε οἰκέτης, εἴτε ἀπελεύθερος· ὅταν ἀπέσιν ὁ τῆ ἀληθείᾳ τούτων κρίσεων ἀληρημένων καὶ ἐπὶ αὐτῆ πάντων ὅσα τοῦτ' ἐν φύλακι τῆ νόμης γενομηθέντ). Ε'ὰν ὁ μήτε αὐτὸς ὁ τῆ ὑποθέσεως κύριος, μήτε σύβολος αὐτῆ νεμόμενος, μήτε φύλαξ τῆ νόμης φανείη ἔσω τελεσθήσω ἡμερῶν, καὶ τότε αὐτὸ χρῆμ) δῆλον ὡ ὑποκρίσεως γινέσθω μὲ ἐπὶ νομῆς τῆ προφήτου τῆ ταμείου, μηδενὸς προσκεμένου ἐπιζημίᾳ τῆ κυρίᾳ τῆ πρόφρων ὡ ταῖς ἀρμοζύσαις αὐτῆ τοῦτ' τύποις δικαιολογίαις. εἰ ὁ κινητὰ ἢ αὐτοκίνητα εἴη τὰ κρίνομενύμενα πρόφρων, μηδὲ τοῦτα κρίνεται τῆς προφητῶν, ἀλλ' ἀναζητείσθω ὁ ταῦτα νεμόμενος καὶ ὑποκρίσεως ἀγωνιζέσθω τῆ δίκῃ ἐπὶ τοῖς εἰρηνῆς δαπανήμασι καὶ ὄρεις. Ἀφ' ὁ πάντων τῆ συνόμων τρόπων, καὶ ἀποδείξεων ἐγγράφων ἢ καὶ ἀγράφων ἀνερωτάσθω τὰ πρόφρων καὶ ἀφ' τῆ δυναμένων εἰδέναι τὰ ἀληθῆς προσώπων.

§. ς'. Εἰδότος δὲ συναγομένης ὡς ἐὰν ἠτήθη ὁ μόνον τὰ αὐτῆ τῆ δίκης κινόμενα δαπανήμασι ἀπαιτηθήσε), ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πρόφρων τὰ παρ' αὐτοῦ φανέντα καὶ τῆ τότων ἀφαιμένα.

§. ζ'. Ταῦτα κυβόλα αὐτῆ τῆ δημοσίων προφήτων ἡ ἀφαίρεσις νομοθετήσασα ἐπιφέρῃ λοιπὸν ἰδικῆ νομοθεσίαν αὐτῆ τῆ ἀφ' τυραννίδα δημοσιομένων λέγουσα τῆ ἐπὶ τύτοις κρίνομενύσαι μηδὲ μίμυσθαι κρίνεσθαι, ἀλλὰ ἑτοίμως προσέχειν. καὶ εἰ μὲ συκοφαντήσω τις οἱ προσαγγείλαντες ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μίμυσθαι αὐτὸς πιμωρέσθω. Ε'ὰν ὁ διελέγξωσι τὰ μίμυσθαι μὴ μόνον ἀπαλλάτεσθαι τῆ τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ὀργίου μέρος τῆ προσαγγελθέντων πρόφρων αὐτὸς κομιεῖσθαι.

§. η'. Τὸς ὁ κρίνομενύσας ἐὰν μὲ τὰ παρ' αὐτῆ κρίνομενύμενα πράγματα ἦτοι ἡ οὐσία πᾶσα ἐλάττων εἴη τῆ πεντήκοντα ἐν χρυσίᾳ λίτρων ἢ τῆ ἀφ' τιμήσεως αὐτῆ τὸς ἐχόντας διδόναι. οἱ ὁ ὑπερβαίνῃ τὰς πεντήκοντα λίτρας ἄχρι μὲ τῆ πεντήκοντα πρὸς αὐτὸς τὸς ἐχόντας, ἐπὶ ὁ τῆ λοιπῆ ποσότητι διομνύσας προσιθέντας ἐν τῆ ἐξομοσίᾳ ὡς προσεδρεύσοντα τῆ δικαιηρίῳ αὐτοῦ ἢ οἱ τύτων σύβολοι καὶ ὅσοι ἀπαλειφθήσον) ἐν δικαιηρίῳ τῆ θείων ἰδικῶν ἐν βασιλέως. ἐὰν ὁ μὴ τῆ ἐξομοσίαν ὀμόσαντες τρίτον κλητεύσεως ὑπὲρ δίκης ἡμέρας χιλιομάρης, χρῆ) ὁ κρίνομενύσας καὶ μήτε ἑαυτὸς φανεῖεν αὐτοὶ ἢ οἱ σύβολοι αὐτῶν διεκδικήσαι, ἐπιβανέτω μὲ τοῖς προφήμασι τὸ ἱερὸ παῦλα ταμιείου, φυλάττεσθαι ὁ τὸ ὑπόκειται τοῖς ἀπολιμπανομένοις.

§. θ'. Εἰ ὁ τὰ προσαγγελθέντα πράγματα σὺν ἐπαρχίαι ἀφέκεινται καὶ ἢ ἀφ' ἑαυτὸ κινήμενος ὁ τῆ ἐπαρχίας ἄρχων ἢ σὺν προστάξεως τῆ κόμητος τῆ ἰδικῶν βασιλέως ἐξετάζῃ τῶν ὑποθέσιν μηδὲν παρακῶδες μηδὲ βίαιον γινέσθω, ἀλλὰ τὰ μὲ δαπανήμασι τῆ δίκης εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆ σὺν τῆ βασιλεῖ πόλῃ νομιζόμενον παρεχέσθω.

§. ι'. Ἐκέσης ὁ προσαγγελλόμενος, ἢ τῆ ἡμισέα τῆ θείων ἰδικῶν ἐν βασιλέως, ἢ τῆ σχολῆ τῆ παλατίνων celebrioribus regiæ urbis locis proponat, & ubi ea consistunt, quibus permittat cuicunque contradicturo de his rebus intra triginta dies suscipere apud se judicium, & cum suis rationibus comparere, expensas solvendo supradictas, sive ipse possessor bonorum sit, qui advelit se opponere, sive amicus ipsius, aut servus, vel libertus, cum abest is, qui vere ea bona possidet: ea quoque in hoc negotio peragantur, quæ de cuistode [23] possessionis constituta sunt. Si vero neque ipse dominus rei, neque procurator possidentis, neque custos possessionis intra triginta [24] dies appareat, idque actis expressum sit, in possessionem mittatur fiscus eorum bonorum sine præjudicio domini in eis, quæ ipsi competunt, actionibus. Si vero bona delata ipsi mobilia, aut se moventia fuerint, non temere ea apprehenduntur: sed Coprius perquiratur eorum possessor, isque conveniatur, & litiget expensas solvendo jam dictas, aliaque supra scripta servando. Atqui omnibus legitimis modis & probationibus scriptis, & non scriptis discutiatur de his rebus, & qui scire quidquam possunt, examinentur.

§. 6. Sciat vero is, qui convenitur, se, si succubuerit, non solum sumptus in eo judicio factos solutorum, sed & illa, quæ apud ipsum reperiantur, restituturum, & eorum adjecturum æstimationem.

§. 7. Hæc cum generaliter de rebus fiscalibus constitutio statuisset, propriam deinceps sanctionem de publicatis ob crimen læsæ majestatis [25] decernit, ut de eo crimine renuncians nullo pacto delator appelletur, sed recte suscipiatur: & si quidem hi nunciatores calumniati fuerint, ut cæteri delatores puniantur: si vero vicerint in delatione, non solum pœna careant, sed etiam octavam [26] partem bonorum delatorum accipiant.

§. 8. Delati autem, si res ab eis possessæ, vel eorum facultates minores quinquaginta auri libris æstimabuntur, ejus quantitatis, quæcunque fuerit, fidejussores dabunt: si vero excedens eam summam usque ad quinquaginta easdem libras nihilominus dabunt fidejussores, pro reliqua autem quantitate jurabunt, addentes in eadem cautione juratoria se adfuturos in judicio sacrarum privatarum Augusti, aut per seipsos, aut procuratores, neque id tribunal desesturos. Si vero post id jusjurandum deserant, ter vocantur denis [27] diebus inter singulas vocationes interpositis: fient quoque tria proclamata contra eos: & si ne tunc quidem veniant, aut ipsi aut eorum procuratores, vel defensores, possessionem bonorum sacer fiscus apprehendat, absentibus reservata eorum defensione.

§. 9. Quod si bona delata in provincia sint, & Præses provinciæ sive sponte sua, sive ex jussione Comitis rerum privatarum Augusti de causa cognoscat, nihil cum tumultu, aut per vim fiat, sed expensæ solvendæ ejus judicii tertiam partem earum, quæ in regia urbe solvuntur, non excedant.

§. 10. Unusquisque autem deferens sive Comiti rerum divinarum privatarum Augusti, sive scholæ Palatinorum, sive clarissi-

1 Ff.
2 Delatoribus nihil est in Republica perniciosius. Synesius in epistolis eos vocat κυνὸς ἀλάστορας τῆς κοινῆς. Imperatores, *malignum humanæ vitæ malum*, in *l. 2. & 10. C. Theod. de petitionibus & mutat. dat.* ideo turpe est delatoria nomen, & injuriarum tenetur, qui alium delatorem appellat. *l. 3. ff. de injuriis.*
3 Delator vere est, qui consequendi præmii causa denunciat.
4 *Cod. Theod.* 10. 10. 3.
5 *Eclog. ex tit.* 7. *c.* 5.
6 Deferens bona caduca, sine fisci advocato, aut per injuriam, ferro punitur.
7 Inclusa absunt à *C. Theod.*
8 *Cujusquunque*, in *C. Theod.*
9 Caduca, quæ in fiscum cecidérunt.
10 Abest à *C. Th. & quib. lib.*
11 1. *Harm. in ses.* Imo evellitur ei lingua, *l. 2. C. Th. de petit. & mutat. dat.* Imo tertius delator etiam in bonis causis capite punitur, *l. 12. l. 18. C. Theod. ead. tit.*
12 Omissa sunt hic multa à compositoribus.
13 *C. Theod.* 10. 10. 17.
14 *Ecl. ex tit.* 7. *cap.* 6.
15 Delatores dominorum servi non audiuntur, excepto crimine majestatis, *ut hic*: hinc *Paul.* 5. *sent. tent.* 13. §. 3. Damnati servi, sive post sententiam, sive ante sententiam dominorum facinora confessi sunt, nullo modo audiuntur, nisi forte reos deferant majestatis. adde *l.* 1. §. *si servi.* 19. *ff. de quæstionib. l.* 2. §. *Imperator* 6. *ff. de jure fisci. l. pen. C. qui accusare.* Quinimo ne quidem in majestatis crimine servos in caput dominorum audiendos censuit Tacitus Imperator, *teste Paphsco*: nec Trajanus, *Authore Plinio.*
16 Desunt in *C. Theod.*
17 *Ex collectione Cons. Augusti.*
18 Delator thesauri inventi non est à comite rerum privatarum, vel alio magistratu audiendus.
19 Adde *l.* 5. §. *advocatum.* 13. *ff. de his quæ ut indigne.*
20 Adde *l.* 18. *ff. de jure fisci.*
21 *Ecl. ex tit.* 7. *c.* 8. *l. pen. C. qui accusare.*
22 Proscriptiones futuræ auctionis, propositis libellis in celeberrimis locis fiebant, *ut hic* & *l. penult. C. de defens. civit. Cicero pro Quintio. Theoph.* ἐν τοῖς περὶ φανίστ. τῆς πόρνης, *περισπ.* quod in alienationibus Ecclesiarum fit per viginti dies proposito libello, *Novell.* 120. *c.* 6. *vers. Postquam vero ista.*
23 *l. ult. C. de adquir. possess. l. meminerint*, 6. *C. unde vi l.* 1. *C. si per vim vel alio modo.*
24 Bona fiscalia quæ dicuntur ab alio possideri, si incertus sit, & ignotus eorum possessor, statim non occupantur a fisco. Dies triginta dantur, intra quos disceptet de jure suo apud Comitem rerum privatarum possessor, qui sua interesse arbitratur: & ea de re edicta provinciarum jussu Comitis. Eustathius *libro de temporib.*
25 Delatoris nomen in crimine majestatis metuere nemo debet.
26 Octavæ partis præmium, adde *l. Harm.* 5.
27 *l. per intervallum*, 69. *ff. de judiciis. l. properandum*, 13. §. 2. *C. de judiciis*, quod tamen Novella 112. c. 3. immutatum est.

λαλίνων, ἢ τοῖς λαμπροτάτοις καὶ δημοσίοις σεκρήτοις, ἢ τοῖς λαμπροτάτοις ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν γινωσκέτω ὡς εἰ τὸ ἐπιμενίκιος τῇ δίκῃ φανείη συκοφάντης εἶτε ἀποχῇ τῆς καθηγεσίας, καὶ ἀφανὴς γένοιτο σύμμετρον μὲ ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ μὴ δεδιὼς τὸν οὐ αὐτῇ πραιφέκτους, καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ὑπογραφῶν, καὶ διωκικοὺς ἐξωφλεῖν. ἐὰν δὲ σχολείων ἔχῃ ἢ σεμνῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ τὴν ἐξουσίαν δέχεσθαι, ἐκπίπτῃ καὶ τῶν σχολείας καὶ τῆς ἀτέλειας, καὶ ἀδέτῳ τῷ βασιλίδι πόλιν ἀδὲ τὴν ἐπαρχίαν οἰκήσῃ συσχωρεῖται.

§. ια'. Παραφυλαττόντων τὸν νόμον τῶν τε κρίνοντων τῶν ἰδικῶν καὶ βασιλέως, καὶ τῶν πεπομένων αὐτῷ σχολῆς, καὶ τῶν ἀφροδαίνοντων αὐτῶν ἐφ' ἑκάστῳ κεφαλαίῳ πεντήκοντα χρυσίου λίτρας ἑκάστου ἀπαιτείσθω. εἰ δὲ οὐ ἐπαρχίας ἀφροδαθεῖν τὰ τέτων ἐφ' ἑκάστῳ αἰτίᾳ ἀνὰ τεσσάκοντα χρυσίου λίτρων, καὶ οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, καὶ αἱ πεπομένα τάξεις αὐτοῖς ἀπαιτείσθωσαν. ἵνα δὲ τῶν τοιούτων βασιλεῖ ἢ τῷ συνδέτῳ τῶν μεγίστῳ ἀζημίως ἵνα τοῦτο δὲ αὐτὸ μανθάνων ὁ βασιλεὺς αὐτῷ τῷ μεγίστῳ τὸν τῶν ἑκατὸν ἐπιτρέψῃ.

1 Magistrum officiorum innuit.

clarissimis fisci advocatis, sive etiam clarissimis Præsidibus provinciarum, noverit se, sive in causa perseveret, & calumniator esse detegatur: sive ab accusatione desistat, & latitet: si mediocres facultates habeat, easque amittere pro nihilo ducat, gravissimis verberibus castigandum, & perpetuo fore relegandum. Si vero militiam habeat, vel honestum aliquod officium, aut idoneas facultates: excidet tum à militia, tum ab aliis facultatibus, & neque intra urbem regiam, neque in ea provincia habitare permittetur.

§. 11. Servabiturque hæc lex tam à Comite privatarum Augusti quam à schola, quæ sub eo est: eamque violans, ob singula capita ejus violata quinquaginta auri libras multæ nomine exsolvet. Si vero in provincia eorum aliquid violetur: in singulos eventus triginta auri libras tam qui provinciis præsunt, quam subjectæ eis cohortes exsolvent. Ne vero quisquam eam multam effugiat, liceat etiam injuria affectis deferre legis transgressorem, & renunciare id impune Sacratissimo Augusto, aut gloriosissimo magistro, ut ea cognoscens Imperator ipsi magistro[1] multarum exactionem committat.

TIT. XII.

DE PETITIONIBUS[2] BONORUM[3] SUBLATIS.

Bona quæ deferuntur in fiscum, nemo potest sibi impetrare. Bart.

1. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

QUISQUIS[4] in crimine majestatis[5] deprehensus fuerit, & punitus, bonaque ejus (sicut plectendi consuetudo criminis habet) fiscus invaserit, nullus eadem sub specie[6] munificentiæ Principalis audeat proprio jure poscere: qui contra legem id ausus fuerit sperare, quod non licet, reus violatæ[7] legis habeatur. †. Sed quoniam plerumque ita in nonnullis causis inverecunda petentium inhiatione[8] constringimur, ut etiam non concedenda tribuamus: nec rescripto quidem nostro adversus formam latæ legis loci aliquid relinquatur.

†. Si quid autem ex bonis talibus nostro judicio, nullo tamen desiderante atque poscente, concedi cuiquam voluerimus: hujusmodi tantum valeat liberalitas. Dat. XVII. Kal. Decembr. *Thessalonicæ*, GRATIANO V. & THEODOSIO I. AA. CONSS. 380.

Nullus admittitur ad impetrandas res delatas in fiscum sive fiscales. Bart.

11. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.[9]

OMNE[10] semen alienas appetendi fortunas stirpitus eruere cupientes, nulli[11] deinceps volumus petitionis rerum esse licentiam. Et si intestatus[12] quisquam [quædamve[13],] ac nullis ex numero propinquorum existentibus, vel uxore, vel marito, fati munus impleverit, cujuscunque sit conditionis aut sectæ, seu quolibet titulo res fuerit fiscalis, nemo audeat ad petitionem rerum defuncti defunctæve, cujuscunque fortunæ aut sectæ sit, si[14] fisco nostro locus pateat, adspirare: cum ne illis quidem quorum actu atque officio petitionum procedebat effectus, impune liceat sanctionibus nostris adversari: sed vir illustris quidem cujuscunque temporis Quæstor[15], si oblatæ petitioni subscripserit, vel etiam responsum dederit, virque illustris Comes[16] rerum privatarum, si vel instrui permiserit, vel petitionem, si qua insinuatur, admiserit: indignationem nostri numinis[17] sustinebit, cæterisque fiet[18] vindictæ & temeritatis exemplum. Memoriales[19] vero qui excipienda hujusmodi rescripta vel implenda curaverint, & palatinos[20] qui instruxerint, vel gesta admissæ petitionis ediderint, bonorum proscriptione puniri decernimus. Pari forma res[21] etiam civiles, & [22] ad jus publicum pertinentes, ab omni petitione muniendas esse censemus, scilicet nec pragmatica[23] jussione, vel sacra adnotatione, vel quolibet oraculo divino, seu mandatis (si qua contra hanc sanctionem nostram fuerint impetrata) quippiam[24] roboris habere valituris. Dat. XI. Kal. Maji, THEOD. A. XVIII. & ALBINO CONSS. 444.

2 *Al.* petito, & ita apud Jacobum Rebuffum *hic*: πετίτα γνώσεσιν αὐτοκτώσας. *Suid.* Quid si ultro, & ut loquuntur practici *proprio motu* princeps bona proscripti dederit? utile beneficium principis est. vide *Capolam cautela* 116.

3 Fisco delatorum.

4 Ex *lib.* 10. *t.* 10. *l.* 15. *C. Theod.*

5 Vide *l.* 7. §. *ad l. Juliam majestatis.*

6 *Spe*, in *C. Theod. & vet. lib.*

7 Violatæ legis rei, sacrilegi: dixi ad *l.* 1. *j. ut dignitatum ordo.*

8 A lupis ducta metaphora. *Goth.* Vid. Everhard. *conf.* 31. *n.* 2. ANS.

9 *Ex Novell. Theod. de competitionibus.*

10 Origo delictorum præcidenda.

11 Vacantia bona, fisci, Reip. peti à principe non possunt: pœna constituta in quæstorem qui ejusmodi petitioni subscripserit: Comiti rerum privatarum si insinuaverit: Memorialibus Quæstoris, si hujusmodi rescriptum perscripserint, aut curaverint perscribi: Palatinis, si eorum interventu apud Comitem rerum privatarum instructa, vel insinuata hujusmodi petitio fuerit.

12 Vacantia bona dicuntur ejus, qui intestatus mortuus est nullis propinquis relictis. 13 Al. *deest.* al. *quæ quamve.* 14 Al. *sed.*

15 Quæstor sacri palatii petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat, *ut hic.* His autem verbis subscribebat. *Quæstor legi hac die.* & hæc subscriptio sequebatur subscriptionem principis.

16 Comes rerum privatarum, Judex & gubernator privatæ principis substantiæ de quo dictum §. *de officio comitis rerum privatarum & §. de fide & jure hastæ fiscalis. l. ult. §. sit. prox.* 17 Nominis.

18 Fient. 19 Memoriales qui, vide ad *l. ult. j. de prox. sacr. scr. ubi dixi.* 20 Palatinorum interventu petitiones insinuabantur apud Comitem rerum privatarum. 21 Civiles pecunias rerum publicarum, vel civitatum deputatas annonis civilibus vel operibus publicis, vel salariis professorum aut medicorum, *l. quia plurimæ* 19. §. *de operibus publicis.* (vide *Cassiodor. lib.* 9. *formula de competitoribus*) principes ipsi quodammodo sibi vindicabant, & per actores publicorum tributorum tractabant, sed non boni: ut & colligi potest ex *Novell.* 128. *c.* 15. 22 Vel ad. 23 Pragmaticæ, adnotationis, oraculi & mandati differentia. Pragmatica fit solenniter de sententia consilii, suggestione aliena, precibus alienis: Adnotatio vero breviter fit adnotato ad libellum principis nomine: Oraculum, simplex est jussio, subnotata à quæstore solo, vel magistro scriniorum: Mandatum vero circa suggestionem aut libellum datur. *Cujac. hic.* 24 Al. *quodcunque.*

TIT. XIII.

DE[25] HIS, QUI SE DEFERUNT.

Gravatus tacite de restituendo non capaci, si se deferat, lucratur tertiam, uxor vero defuncti non capax se deferens, lucratur dimidiam: & facta divisione habebit optionem, occultantes vero legitime puniuntur. Bart.

25 *x. C. Theod. t.* 11. *l.* 1. *in pr. ff. de jure fisci.*

26 *C. Theod. l.* 1. *tit.* 11. *l.* 10.

1. Imp. CONSTANTIUS A. Maximo Rationali Hisp. 26.

IS cujus taciæ fidei commissa fuerit hereditas, statim officio Gravitatis tuæ nunciet, & gesta prodat, & continuo[27] quod actum fuerit, renuntiet: post hanc fidem, tertiam ex omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quod si ab uxore defuncti istud ad officium[28] devotionis tuæ fuerit revelatum: ipsa etiam [persona[29]] quam defunctus esse voluit heredem, si gesta apparuerint[30], tali præmio mancipetur, ut ex omni patrimonio[31] medium consequatur, & cum[32] fisco nostro celebret divisionem: Id etiam habitura privilegium, ut prior eligat[33] optionem[34], & tunc occultator ille gestorum fisci & mulieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio suo, ac fisco vindicato, in insulam deportetur. Dat. Id. Mart. GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

27 *l.* 13. §. *ex hac.* 5 *ff. de jure fisci.* Hinc colligas, deferentem se & confitentem ut plurimum vide *Clarum. §. ult. q.* 60. *n.* 26.

28 *Officio* in *C. Theod.*

29 Abest a *C. Th. & quib. lib.*

30 *Aperuerit* in *C. Theod.* id est, fe ipsam detulerit. *l.* 16. *ff. de jure fisci.* 31 *l.* 13. *in pr. l.* 15. *in fin. ff. de jure fisci. C. Theod.* al. *eum.* 33 Fœminæ in divisionibus optionem dari hinc notant: quod passim nec obtinet, nec servatur. 34 Legendum *portionum* ut in *C. Theod.* Cont.

TIT. XIV.

SI LIBERALITATIS IMPERIALIS SOCIUS SINE HEREDE DECESSERIT[35].

1. Imp. CONSTANTINUS[36] A. ad Mygdonium Castrensem Palatii[37].

JUBEMUS, ut si[38] quis forte ex his quibus communiter[39] à nobis aliquid donatum sit, nullo herede relicto decesserit: ad[40] consortem potius solatium, quam ad personam aliam pars decedentis perveniat. Dat. XII. Kal. April. *Antiochiæ*, CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. CONSS. 315.

35 In *C. Theod. lib.* 10. *tit.* 14. inscribitur, *Si petitionis socius.* Cont. Verum id ita mutavit Justinianus, aut potius Tribonianus, quod petitiones non liberalitates sint sublatæ.

36 Alias Constantius Orioni Com. R. P.

37 Ex *C. Theod.* 10. 14. 1. *& 2. Cont.* 38 Si duobus princeps res aliquas donaverit, & alter ex ipsis absque herede decesserit, pars ejus alteri adcrescit. *Synops. Basil.* 47. *tit.* 3. *ex lib.* 56. *tit.* 7. *c.* 15. *& 1. Harmenop.* 1. §. 18. 39 *Qui communi nomine donatum aliquid à nostra impetraverunt clementia, &c.* in *C. Theod.* quam vide & conf. 40 Donatum ab imperatore pluribus, si quis ex iis decesserint nullo herede relicto, solidum fit superstitis, exclusa fisco, *ut hic.* Et tamen in feudo aliud admissum. Nam si duo fratres simul feudum adquisierint, superstites frater defuncto fratri non succedet. 2. *Feudorum* 1. §. *sin autem, &c. Feudorum* 17. Cur tam varie? Hæc lex ad meras liberalitates refertur, quæ ad donatorem numquam recurrunt: Feudi liberalitas non certis modis est mera, quia ad dominum recurrit, multaque ex feudo jura, & commoda dominus habet. *Goth.* Vid. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 2. *cap.* 16. *num* 26. Petr. Heig. *part.* 1. *quæst.* 13. *num.* 64. 65. ANS.

41 XV. *Kal. Jul. Mediolani Philippo, & Sallia Conss. C. Theod.*

TIT. XV.

DE THESAURIS[42].

Quærere thesaurum in proprio omnibus licet, in alieno vero suo nomine nullo modo licet. Bart.

1. 43 Imp. LEO A. Eutychio P. P.[44]

NEMO[45] in posterum super requirendo in suo, vel alieno loco thesauro, vel super invento ab alio, vel à se, effusis precibus pietatis nostræ benignas aures audeat molestare. †. Nam in *suo* quidem locis unicuique dummodo sine sceleratis, ac puniendis sacrificiis[46], aut alia qualibet arte legibus odiosa thesaurum (id[47] est condita ab ignotis dominis tempore vetustiori mobilia[48]) quærere, & invento uti, liberam tribuimus facultatem: ne ulterius Dei[49] beneficium invidiosa calumnia persequatur: ut[50] superfluum[51] sit hoc precibus postulare, quod jam lege permissum est: & imperatoriæ majestatis videatur prævenire[52] liberalitas postulanda. †. In[53] alienis vero terrulis nemo audeat invitis, immo[54] nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas suo nomine perscrutari. Quod si[55] nobis super hoc aliquis crediderit [esse] supplicandum, aut præter hujus legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus invenerit, [totum] hoc locorum domino reddere[56] compellatur, & velut temerator legis saluberrimæ puniatur. †. Quod si forte, vel arando[57], vel alias terram alienam colendo, vel quocunque casu, non studio perscrutandi, in alienis locis thesaurum invenerit: id quod repertum fuerit, dimidia retenta, altera dimidia data, cum locorum domino partiatur. Ita enim evenit, ut unusquisque suis fruatur, & non inhiet[58] alienis. Dat. VI. Id. Octob. LEONE juniore A. CONS. 474.

42 Vide quæ scripsi ad Novellam Leonis 51. §. *penultimus* 30. *in 2. rerum Anni Fisci.* 2. *tit.* 62.

43 Al. *Imp. Leo & Zeno Episcopo Constantinopolitano.*

44 Al. *Zeno & Leo Augusti Episcopo Conf.*

45 Hæc lex corrigit eam quæ est in *C. Theod. eod. tit. quæ quidem tantum inventori tribuit.* Cont.

46 Sacrificiis fictis thesaurum quærere non licet. vide quæ notavi ad *l.* 1. §. *de pœnis, & sacrificiis. l.* 13. *ff. de ritu.* Modos quærendi refert Wierus 9. *c.* 10.

47 Thesaurus est condita ab ignotis dominis tempore vetustiori pecunia, *ut hic*: adde *l.* 31. *in fin. ff. de adq. rer. dom. Cass.*

48 *Monilia*, in *C. Theod.* 49 Thesaurus Dei beneficium, *ut hic.* Fortunæ donum. *l.* 63 §. 1. *ff. de adquir. rer. dom.* 50 Al. *cum.* 51 Superflue à principe petitur quod jure permittitur. 52 Al. *pervenire.* 53 Thesauri inveniendi causa nemini licet agrum alienum invito domino ingredi, *ut hic*: Et tamen Lapidicinam aut metalla possum eo invito, in ejus fundo quærere. *l.* 3. *l. quosdam* 6. *j. de metallariis.* Cur tam varie? Publica utilitas metalli inventione continetur, thesauri Privata: adde *Corsetum singulari expensa: l.* 16. *ff. de servit. rust. præd. l.* 3. §. *plane. ff. de adq. rer. dom.* §. *plane. Inst. de rerum divis.* 54 Legendum, *id est, nec volentibus.* 55 Rescripto etiam principis nemo in alieno thesaurum quærere potest. 56 Cedere. 57 Thesaurus arando repertus in alieno fundo pro dimidia parte fit inventoris: pro altera fundi domini. adde *Former.* 2. *select.* 26. adde *l.* 63. §. *quod si creditor* 4. *ff. de adq. rerum dom.* 58 Immineat.

TIT. XVI.

DE ANNONIS[59] ET TRIBUTIS[60].

Pars const. 1. ex *lib.* 56. *Basilicorum.*

AI χολάζουσαι τὸ λοιπὸν ἀννῶναι, καὶ αἱ κεφαλιπόναι, τῷ δημοσίῳ διεκδικείσθωσαν, καὶ μὴ ἀμφισβητούσαν παρὰ τῶν ἀρχόντων ἑτέρους, ἢ εἰς δημόσια ἔργα δίχα θείας πράξεως, καὶ τῶν δόσιν, καὶ τὸν τρόπον τῆς διανεμήσεως διορίζοντος· ἀλλὰ μηδὲ οἱ τῆς δημοσίας κομῆς εἰς ἰδιωλικὸν, ἢ δημόσιον ἔργον ὕλας μεταφερόντων, ἢ εἰς ἀγορασίαν ὑλῶν χρήματα διδόντων ἄνευ θείας τύπου, ἢ ὡς ἀφανοῦς οὐθὲν τὸ δημόσιον βλαπτέτω καὶ τῆς παραφόρου σεσηνίς βαρυπτώσεις ἐπίλυμοις ὑποκειμένης.

VACANTES[61] deinceps[62] annonæ, & capitationes à fisco exigentur, neque[63] à magistratibus separabuntur, ut aliis concedantur, aut in publica opera insumantur sine sacra forma, qua & donatio & modus sumptuum explicetur. Sed neque etiam ex publico[64] canone in privatum, vel publicum opus materiæ arborum transferantur, aut in emptionem materiæ pecunia tribuatur sine sacra forma. Qui contravenerit, de suo fisci damnum sarciat, & competens scrinium gravissimis pœnis subjiciatur.

Onus æris alieni est personale: & ideo inter heredes dividitur pro hereditatis portionibus. Onus annonæ & tributorum est reale: & prout quis possidet, & fructus percipit, oneratur. Bart.

11. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. & Valerianus[65] C. Antiocho.

ÆS[66] quidem alienum pro portione, ex qua quisque[67] defuncto heres extiterit, præstari oportet: annonas autem is solvere debet, qui possessiones tenet & fructus percipit. P. P. SECULARE & DONATO CONSS. 261.

59 Equis, vestibus.

60 Annonæ, in speciebus constant, veluti frumento, vino, &c. Tributa in corporibus, veluti auro, argento, ære, &c. *Cujac.*

61 Vacantes annonæ, sunt annonæ magistratuum defunctorum sine successore: cujusmodi annonæ, ut & cetera bona vacantia, ad fiscum legibus caducis redibant. *l.* 1 *C. Theod. de annonis cerealibus.*

62 *Ex collectione Ant. Aug.*

63 Vacantes annonas & quibus supra diximus) magistratus non petunt sine sacra forma fisco præcipere, & vel aliis, vel operibus publicis addicere.

64 Fiscalis annonis materiam vel pecuniam judex non potest in ulla opera etiam publica transferre.

65 Al. *Imp. Decius* A. C. Titio.

66 In hereditate defuncti hæc duo quoties occurrunt, nempe æs alienum & annonæ publicæ, toties æs alienum ab heredibus omnibus pro partibus hereditariis præstandum, idque ex lege XII. Tabular. Annonæ autem præstandæ ab eo, qui possessiones ipsas tenet, & fructus percipit, *ut hic, & l.* 36. *ff. de jur. fisc.* hoc ideo quod æs alienum, personarum, annonæ, rerum onus sint. adde *l. Imperatores*, 7. *ff. de publicanis.* 67 Unusquisque.

Ad onera realia non tenetur quis in plus quam de re possidetur. Bart.

III. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Herennio.

INdictiones [1] non personis, sed rebus indici solent: & ideo ne ultra [2] modum earundem possessionum quas possides, conveniaris, Præses provinciæ prospiciet. Dat. P. P. XVII. Kal. Novemb. Æmiliano & Aquilino Conss. 286.

Omnes debent solvere quod princeps imponit, & officiales non possunt augere vel diminuere. Bart.

IV. Imp. Constantin. A. ad Proculianum.

OMnes [3] pensitare debebunt, quæ manus nostræ delegationibus [4] adscribuntur, nihil amplius exigendi [vel remittendi potestatem esse ſ.] Nam si quis Vicarius [6], aut Rector provinciæ aliquid jam cuiquam crediderit remittendum: quod alii remiserit, de propriis dare facultatibus compelletur. Dat. XV. Kal. Jul. Constantino A. IV. & Licino IV. Conss. 315.

Omnes coguntur solvere publicas functiones, cum non sit munus extraordinarium. Bart.

V. Imp. Constantinus A. ad Vranium.

OMnes [7] omnino ad oblationem [8] functionum publicarum [9] oportet urgeri. Lege enim nostra signatum est, *nec esse extraordinaria* [10], *nec vocari quæ solemniter* [11] *a provincialibus devotissimis conferenda sunt.* Dat. III. Non. Februar. Constantio A. II. & Constante Conss. 339.

Qui plus fructus colligit, plus solvit, qui minus, minus. Bart.

VI. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Dracontium Vic. Africæ [12].

PRo [13] locis [14] ac proximitate possessionum annonam ad limites [15] transvehi præcipimus. Dat. XV. Kal. Jul. *Mediolani*, Valentiniano & Valente AA. Conss. 365.

Rescriptum, in quo immunitas conceditur à muneribus ordinarus, non valet. Bart.

VII. Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Principium P.P. [16]

IN [17] fraudem annonariæ rei ac devotionis publicæ elicitum damnabili surreptione rescriptum [18] manifestum est, jure [19] non posse vires sortiri. Circa omnes igitur par atque æqualis illationis forma teneatur [20]. Dat. VIII. Kalend. Octobr. *Aquil.* Arcad. A. I. & Bautone Conss. 385.

Ad operandum vel portandum non debet quis longius mitti: sed debet ratio itineris adhiberi. Bart.

VIII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P. [21]

NEmo possessorum ad initruendas mansiones [22] vel conferendas species [23] longius [24] delegetur: sed omnes [25] itineris ac necessitatis habita ratione [delegentur [26].] Dat. X. Kal. Jan. *Constantinop.* Arcad. A. I. & Bautone Conss. 385.

Non est faciendum id, in quo plus expenditur, quam de commodo percipitur. Bart.

IX. Iidem AAA. Cynegio P. P. [27]

MEditerraneæ [28] civitates ante [29] à maritimis, & maritimæ [30] [à [31]] mediterraneis onerabantur expensis, ut plus [32] haberet dispendii translatio, quam devotionis illatio. Hoc non solum in præsens, verum etiam in posterum prohibemus, ea lege ut se ultimo noverint supplicio puniendos qui ista commiserint [33]. Dat. III. Non. Septembr. *Valentiæ*, Honorio N. B. P. & Evodio Conss. 386.

Si utiliter dominus intra tempus hic statutum non solverit tributa, dominio privatur, & ad habentem directum dominium revertitur. Bart.

X. Impp. Arcad. & Honor. AA. Minervio Com. R. P. 34.

OBsistere [35] commodis publicis & statutis [36] necessitatibus non possunt privilegia dignitatum [37]. Unde ut quisque de prædiis [38] emolumentum consequitur, si non is evoluto anni spatio intra sex [39] menses omnem, cui esse constrictus dicitur, reliquorum intulerit cumulum [40]: ad ipsos, qui sunt domini prædii, exactionem volumus pertinere. P. P. in programmate Vari viri clarissimi urbis Romæ, Honorio A. IV. & Eutychiano Conss. 398.

Judicibus negligentibus totum salarium ausertur. Bart.

XI. Iidem AA. Eutychiano [41] P. P.

JUdices [42], quos [43] circa profligandæ ærarii [44] nostri compendia negligentes ac desides fuisse constiterit: omnia, quæ in administratione positi perceperunt emolumenta [45], reddere compellantur. Dat. III. [46] Kal. Mart. *Mediolani*, Vincentio & Fravitta Conss. 401.

XII. Imp. Theod. A. Isidoro P. P. Illyrici 47.

ID ab unaquaque [48] provincia censemus expetendum quod ab iisdem nuper esse promissum tua Sublimitas indicavit. Nullus vero [49] de cætero ad possessiones eorum (quod maxime formidant) inspector [50] accedat. Macedonum reliqui exemplum secuti, mediæ quantitatis, & obtusiliſſe noscuntur, tributa suscipiant. Sed & hi [51], qui protestati sunt nihil à se ultra tertiam partem posse conferri [52], illud exolvant, ad quod se indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ dispositio in perpetuum observabitur [53], sacrosancta Theſſalonicensis [54] Ecclesia civitatis excepta: ita tamen, ut aperte sciat propriæ tantummodo ca-

1 Τὰ ἀγοσία σῶν, &c. Tributa publica, non personis, sed rebus indicuntur. Operamque dare præsidem provinciæ convenit, ne quisquam eorum nomine, quæ non possidet, conferat. *C. Eccles. 8. c. 3. de Indictionibus vide infra titulum de Indictionibus.*

2 Tributa & collecta imponuntur pro quantitate patrimonii, & facultate unicuiusque possessoris, & sic per ea & libram. *Rolandus à Valle. 1. cons. 66. num. 15.*

3 *C. T cod. 11. tit. 1. l. 1* § *ideoque omnes penitus*

4 Tributorum & annonarum modus manet à principe: ideoque neque plus, neque minus iis exigi debet à Vicariis Præfecti prætorio, aut præsidibus. adde *l. 3.* §. *illud. J. de cannab. largition. alium tit.*

5 Inclusa absunt à *C. Theod. & lib. quib. veter.* eaque delenda esse existimat *Cujac.*

6 *Vicariis* hi erant præfectorum prætorio, dixi ad *l. 1.* §. 4. *ff. de legat. 3.*

7 *l. 1. J. de imm. nemini concedenda.*

8 *l. 5. C. Theod. eod. tit.*

9 *Oblationem fecerimus*, in *C. Th.*

10 Extraordinaria munera vocantur, quæ non sunt solennia, id est, consueta seu conferri solita.

11 *Specialiter*, in *C. Theod.*

12 *l. 11. C. Theod. eod. tit.*

13 Annonæ militaris conferendæ & transferendæ ad limites onus. proximis possessoribus imponi debet. *l. 8. J. cod. l. 4. J. de erogat. militaris annonæ.*

14 *Loco*, in *C. Th.*

15 Al. *limitem*, ut in *C. Theod.*

16 *l. 20. C. Theod. eod.*

17 Qui in fraudem commodorum publicorum à principibus rescriptum impetraverit, nullum ex eo sentiat emolumentum. Omnes enim publico conferre debent. *Synops. Basil. l. 54. tit. 7. & l. 56. tit. 8. cap. 7.*

18 Rescriptum impetratum, ut ne quis tributum solvat, nullius est momenti: est enim adverſus utilitatem publicam.

19 Al. *deest.*

20 Tenear.

21 *l. 21. C. Theod. eod.*

22 Mansiones quid, vide in *l. 2. J. de lucris advocat. ubi dixi.*

23 Hic amissum est aliquid quod legitur in *C. Theod.*

24 *l. 6. T. eod. l. 9. J. eod. l. 2. J. de privilegiis domus Augustæ.*

25 *Omnis*, in *C. Th.*

26 Abest à *C. Th.*

27 *l. 22. C. Th.* 28 Mediterraneæ civitates, à mari & fluminibus remotæ. Cicero *Verrina de supplicio.* Centuripinos homines maxime mediterraneos: quibus opponuntur maritimæ & ripenſes, mari & fluminibus propinquæ. 29 *Antea, uno verb. in C. Theod. & quib. manu.* 30 Tributa collata à mediterraneis civitatibus, non transferunt maritimæ, aut ripenſes & è contra: juste: ut quorum sit collatio, eorundem sit transvectio. adde *l. 8. T. eod.* & breviter translatio tributorum, quæ plus habet dispendii quam lucri vitanda est. 31 Deest à *C. Th. & quib. lib.* 32 Expensa non admittitur, quæ rem ipsam absorbet. adde *Cortetum singulari expensæ.* 33 *Datum* III. *Non. Septemb. Valentiæ, Honorio N. P. & Evodio Conſ.* 34 *C. Theod. eod. l. 25.* 35 Nemo privilegium dignitatis prætexens non conferat: sed omnes pro eorum, quæ possident, prædiorum rata, pensiones solvant. *Syn. d. l. 54. c. 10. & dict. l. 56. tit. 8. c. 10.* 36 Statutæ necessitates, canonicæ & ordinariæ.

37 Dignitas non excusat à muneribus, seu tributis ordinariis. *l. 4. J. de exact. trib. l. 3. T. de epiſc. & cler.*

38 *In C. Theod. deest* de, *& legitur* prædii. 39 Tributa non solvente colono, vel emphyteuticario, uti oporter, dominus prædii, etiamsi in dignitate positus sit, convenitur, non quidem statim: sed post sex menses ab anno cujus indictiones colonus debet. 40 Vid. *l. 13. J. de omni agro deser.* 41 Adriano. 42 Id est, præsides. 43 Vid. *l. 6. J. de exactoribus trib.*

44 *Ærarii* compendia appellat annonas, & tributa. 45 In tributis exigendis negligens provinciæ præses, salaria sua amittit. hic enim emolumenta, nihil aliud quam annonæ, & capita. *l. 6. J. de tenſib.* 46 *Al.* XIII. 47 *Ex eod. tit. l. 33. C. Theod.* De duplici Illyrico orientali & occidentali, vid. *Cujac. hic.* 48 Tributum à quaque provincia promiſſum, ita ab ea præstandum est, uti promiſſum est. 49 *Ut vero nullus*, in *C. Theod.* 50 Inspectores hi peræquatores: ignorum munus tributa adæquare. 51 Vet. *Achivi*, quod legisse videtur Accurs. & sic legitur in *C. Theod.* 52 Conferre. 53 *Observanda*, in *C. Theod.* ex quo hic quædam detracta sunt. 54 Vid. *l. 8. T. de sacros. eccles.*

pitationis [55] modum beneficio mei numinis sublevandum: nec [56] externorum gravamine tributorum rempublicam ecclesiastici nominis abusione lædendam. Dat. VI. Id. Octobr. *Constantinop.* Victore V. Cons. 424.

XIII.

Αὐτοκράτωρ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ἀνθεμίῳ ὑπάρχῳ τῶ πραιτωρίων.

Imp. Anastasius Anthemio P. P.

ΕΑν μὲ αἴτησιν ἐπαρχίας ἡ πόλις κυφισμὸν λαβεῖν τυχικῆς σωτηρίας, ἢ ἐπιπλέον ἢ ἐξωτικὴν πιμφθῆναι, ἀναφερέσθω μὲ ἡ δέησις αὐτῶν εἰς βασιλέα, κ ἐξ ἐπιλογῆς αὐτῦ ὁ ἐπιτηδειότατος τῆς τοιαύτης πιμπόδων, ὅρκῳ σεσταλῆναι δίδυς κ ἐὰν τι μίωσιν τύτῳ τοῖς ἐπάρχοις, μηδεὶς τύτῳ δίδεσθω ἐπὶ τῇ μιώσει αὐτῦ εἰ μὴ αὐτοὶ οἱ ὑπαρχοι ἀναδεξῶσι βασιλέα πάντα τὰ περ αὐτῦ ἀναδιδαχθέντα, κ ζητηθέντα, κ ὅτως θεῖον συμφωνεῖν τύτῳ ὀφείλων πᾶσι τρόπος παραφυλάττεσθ.

†. Privati [59] autem iis de rebus preces ne porrigant.

†. Nec relevatio vel deminutio perpetuo, vel ad tempus, nec inspectio, nec peræquatio fiat aliter, quam ex scripta jussione principis. Sed neque præfecti delegationes faciant pro tempore præcedenti, neque annonas, vel pecunias quibusdam seorsim addicant, non præstitas initio, vel postea defectas causæ præstationis accipientiumve corporum defectu: verum hæc omnia fiant ex sola auctoritate principis scripto comprehensa: quod qui non observarint, & data, & omne damnum, quod fiscus senserit, ei de suo resarcient. Is etiam, qui debitoribus fisci dederit dilationes, præscripseritve terminos alios quam legitimos sua auctoritate sine jussione principis, quæ debentur fisco de suis facultatibus exsolvat. Sed neque pecunias civiles fisco inferendas, vel civitatibus deputandas, in alios usus transferat, vel quibusdam personis deputet sine auctoritate principis. Et officium præfectorum nisi omnia, quæ constitutione continentur, observaverit, instruxeritque præfectos & præsides provinciarum, obsequentiaque illis officia, & cæteri, qui res fiscales tractant, nisi iis jussionibus [60] paruerint, fisco contingens damnum de suis facultatibus præstabunt, & legis contemptores quinquaginta lib. auri multabuntur.

†. Tripertito autem omnia fiscalia inferantur, ea etiam, quæ Armeniaca vocant, videlicet Kalendis Januariis, & Kalendis Majis, & ad finem indictionis, in tres æquas partes divisa, nulla in medio collatoribus innovatione facienda. Quia vero Armeniacorum tributorum præstatio duobus pensionibus dividitur, liceat collatoribus si velint, priorem consuetudinem huic constitutioni præferre, & duabus pensionibus solvere, & aliud dimidium Septembri [61] futuræ indictionis. Quod si velint tripertito solvere, habeant ad dilationem totum Septembrem mensem futuræ indictionis. Ante missum vero, ut convenit, inferant in exordio cujusque indictionis: nam & hoc ejus significat appellatio. Dat. Kalend. April. Paulo V. C. Cons. 496.

ΕΑν δὲ αἴτησιν ἐπαρχίας ἡ πόλις κυφισμὸν λαβεῖν τυχικῆς σωτηρίας, ἢ ἐπιπλέον ἢ ἐξωτικὴν πιμφθῆναι, ἀναφερέσθω μὲ ἡ δέησις αὐτῶν εἰς βασιλέα, κ ἐξ ἐπιλογῆς αὐτῦ ὁ ἐπιτηδειότατος τῆς τοιαύτης πιμπόδων, ὅρκῳ σεσταλῆναι δίδυς κ ἐὰν τι μίωσιν τύτῳ τοῖς ἐπάρχοις, μηδεὶς τύτῳ δίδεσθω ἐπὶ τῇ μιώσει αὐτῦ εἰ μὴ αὐτοὶ οἱ ὑπαρχοι ἀναδεξῶσι βασιλέα πάντα τὰ περ αὐτῦ ἀναδιδαχθέντα, κ ζητηθέντα, κ ὅτως θεῖον συμφωνεῖν τύτῳ ὀφείλων πᾶσι τρόπος παραφυλάττεσθ.

†. Μήτε ἡ κυφισμὸς ἢ μίωσις διλωτικὰς ἢ ἀσσκαίρως μήτε ἐποψία μήτε ἐξέτασις γινέσθω, χωρὶς βασιλικῆς ἐγγράφε κελεύσεως. ἀλλὰ μήτε σπαταλὰς ποιείτωσαν οἱ ἔπαρχοι ὑπὲρ χρόνον ἀσταλμένον αὐτοῖς τῇ αὐτῇ δρομῇ μήτε σίτησιν ἢ ἀφορολόγητον, ἢ ἄλλως πῶς χρήματα, ἢ μὴ παρεγγράφα τῇ δρομῇ, ἢ παρεκβάλλα μὲ, ἀφ' ἧς τῇ ἐλαττῶν τ τοῦτα κτημάτων συμφώνων αὐτῇ ἀσῶ, ἢ ἀφ' τ πανβλῶν τῇ αἰτίαν φολάσσῃ δ' ὧν παρεγκαγε τῇ δρομῇ, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐκ βασιλικῆς μόνης αὐθεντίας γινέσθω κ τ ἴδιον ἐγγεφον τύπον. Οἱ δὲ μὴ τῶν παραφυλάττοντες κ τὸ διδόμενον οἰκοθεν ἀποδιδόντων κ πᾶσαν ἄλλην ζημίαν ὧν ἂν ὑποσῆ τὸ δημόσιον. μήτε ἡ ὑπερθέσεις ἢ σεσθεσμίας ἐπὶ τύτοις ὀφειλομένοις δημοσίοις ὑδιδότω τοῖς ἢ τοῖς νεωρισμένας σεσθεσμίας χωρὶς ἐγγεφε θείας κελεύσεως. Ο δὲ τῶν κ αὐθεντῶν οἰκείαν ποιῶν οἰκοθεν κωλυσάλέτω τὰ χρεωστηθέντα τῷ δημοσίῳ. μήτε ἡ τὰ πολιτικὰ χρήματα ὄντα ἢ τῷ δημοσίῳ εἰσφέρῃ ἢ τοῖς πόλεσιν ἀφέσεως εἰς ἑτέρας μεταφερέσθω χρείας ἢ σεσώποις ποιν ἀφωελέσθω χωρὶς θείας κελεύσεως. Καὶ ἡ τάξις δ τ ἐπαρχων εἰ μὴ πάντα τὰ σεριεχόμενα τῇ ἀσταθείσῃ τούτοις σαφυλαξέτω κ διδαξέτω τοὺς ἐπάρχους κ οἱ ἀρχοντες τ ἐπαρχιῶν κ οἱ πεισόμενοι παῖδες αὐτοῖς κ οἱ λοιποὶ δημοσιώνες εἰ τοῖς τοιούτοις κελεύσειν ὑπαγήσουσιν, οἰκοθεν διδέτωσαν τῷ συμφώνουσαν τῷ δημοσίῳ βλάβην κ ὡς ἓξ νόμις κωλυφρονήσωσιν πεντήκοντα χρυσοῖς λίτραις σεσιμώσθωσαν.

†. Τελμηρῶς δ πάντα τὰ δημόσια εἰσφερέσθω τὰ τε ἄλλα κ τὰ λεγόμενα Ἀρμηνιακὰ τρίσι καλένδαις Ἰανναρίαις κ καλάνδαις Μαΐαις, κ σὺς τῷ τέλ τ ἐπιπεμήσεως ἐξίτων τελῶν μερῶν διαρυμμένων τ δημοσίων κ μηδεμιᾶς καινοτομίας ἐν τῷ μέσῳ χωρούσης κ σωλεῶν. Ἐπειδὴ δ τὰ Ἀρμηνιακὰ τελέσμασι σὺν δυσὶ κωδικολαῖς σωλεῖν ἔξεσι τοῖς τύτε σωλεῦσινεί βάλον τῷ σεσίφεν σωλῆναι σὺν ἄλλοις σεσλμοῖν κ σὺν δυσὶ κωδικολαῖς ἀνὰ ἥμισυ κωδικέλλειν. κ τὸ ἕτερον ἥμισυ σὺν τῇ Σεπτεμβρίᾳ τ μελλούσης ἐπινεμήσεως κωδικέλλειν. Εἰ δ κ τελμηρῶς βάλον τὰ Ἀρμηνιακὰ δημόσια κωδικέλλειν, ἐχέτω ζαν τ Σεπτέμβριον μῆνα τ μελλούσης ἐπινεμήσεως ὡσὲς ὑπερθεσιν αὐτοῖς δεδομένην. τὸ δ σὺς ἀπεστελμένον κ σωλέσιν εἰσφερέσθω σὺν τῷ σεσνομίῳ ἐκείσης ἐπινεμήσεως, ἐπειδὴ τῶν δηλοῖ κ ἡ σεσηγορία αὐτῦ. Dat. Kal. April. Paulo V. C. Cons.

59 Capitationis relevatio à principe privatus petere non potest: Respublica vel provincia potest.

60 Ἐκβυγῆς. Sunt autem ἐκβυγαὶ dispositiones P. Prætorio, ut *l. ult. J. de exact. tribut.*

61 Indictiones incipiebantur mense Septembri *l. ut. loc.* dixi *l. 1. J. de militari veste.*

55 Al. *cautionis.*

56 Tributorum vitandorum causa non licet abuti nomine ecclesiæ. vid. *l. 1. J. de collegiat.*

57 Capitationis relevatio fit à nullo alio, quam principe. Est vero relevatio καταστάσεως.

58 Annualis functio pecunia pro capite. dixi ad *l. 23. in fin. J. de agric. & censit.*

Tit. XVII.

DE INDICTIONIBUS [62].

Indictio munus ordinarium est: & ideo ab hac indictione excusantur qui à muneribus excusationem habent. Bart.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Palladio P. P. [63]

OMnes omnino quocunque titulo [64] possidentes, quod delegatio superindicti [65] nomine videtur amplexa, velut canones

62 Indictionum rationem & formam hic Titulus præbet: superior vero est de his, quæ indicuntur: nam indictiones nihil aliud sunt quam annonæ, vel tributa. *l. 3. T. tit. præc.* annonaria & tributaria functio omnium possessionum. Plinius ad Trajanum, *Nec novis indictionibus præsit ad cætera trita deficiunt.* adde *l. 7. ff. de publicanis. Cassiod. 4. Var.* Porro indictiones initio anniversariæ: post indictionis numerus ad quindecim annos redactus sub Theodosio magno, *ut Cedrenus*, aut potius sub Constantino magno, *ut Onuphrius* observavit. A Septembri mense incipiebant. vid. *l. 1. J. de militari veste.* unde dictæ, vide *Cedrenum & Onuphrium.* De Æra ab Augusto constituta, adde *Ifid. 5. c. 26.*

63 *l. 2. C. Theod. eod. tit.*

64 *Ex titulo*, in *C. Theod.*

65 Al. *superindictione.*

1 *Canonem*, in *C. Theod.*

2 Al. addit, &.

3 Superindicto ab hoc speciali, impetrato ab Honorio & Theodosio ne quidem Ecclesia relve privati principis excipitur. adde *l.* 1. *ff. de immunitate nemini concedenda.*

4 *Docentur*, in *C. Theod.*

5 Delegationis forma ante indictionis tempus præmittenda. *Novell.* 128. *c.* 2.

6 Al. *nobis facientibus*, sed prave. *Cont.*

7 Calumniæ species est exigere antequam præmoneas, vide Doctores in *l.* 3 *ff. de servi. Urban.* 8 *l.* 4. *C. Th. eod. tit.*

9 Extraordinarium, ordinarium fieri potest: & lex specialis sequens tollit privilegium speciale præcedens: vel sic, indictio munus ordinarium est, ideoque ab indictione non excusantur, qui immunitatem, seu excusationem à muneribus consecuti sunt. 10 Sic legitur in *C. Theod.* & omnibus *lib. manuscr.* legendum tamen, *devotioni existimat.* Cuiac. 11 Nomine mutato mutatur nominis effectus. *l. à nullo.* 4. *S. de feriis, l. ult. in fin. ff. de inoff.* 12 *Dispendia*, in *C. Theod.*

TIT. XVIII.

DE SUPERINDICTO[13].

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Proconſ. (VV. [14] CC.) & omnes Rectores [15].

NIHIL ſuperindictorum [16] nomine ad ſolas Præfecturæ literas quiſquam provincialis exolvat: neque ullius omnino indictionis titulus etiam ſolennis immineat, niſi [17] cum [18] noſtro confirmata judicio, & imperialibus nixi [19] præceptis, Sedis ampliſſimæ depoſcat indictio, & cogat exactio. Dat. [20] XVIII. Kalend. Jul. *Mediolani*, Antonio & Syagrio Conss. 382.

13 Id eſt, indictionis augmento. *Cont. l.* 3. *C. Th. de collat. fund. patrim. Superindictium* dicitur: & Ammiano 27. *indictionale augmentum.* & ab Athalarico *augmentum.* Goth. Aliud eſt ſuperindictio, de qua vid. Rævard. *lib.* 5. *variar. cap.* 7. Ans.

14 Vicario. 15 *C. Theod.* 11. 6. 1. 16 Superindictum ſolus principi præfecti Prætorio. 17 Superindicti delegatio à principe emittitur: tum inſinuatur apud acta P. Prætorio: deinde mittitur ad Præſides, ut exigatur. *Novell.* 128. *c.* 10.

18 *Cum*, in *C. Theod.* 19 Νεαρα, in *C. Theod. & quib. lib.* 20 Al. *Kal.* 7. *Jun.*

ceps imponit non

TIT. XIX.

DE EXACTORIBUS[21] TRIBUTORUM.

Exactores non debent exigere niſi eos, qui in brevibus continentur, ſeu ex actu à tabulario ſibi datu. Bald.

1. Imp. Constantin. A. [22] Ad Ælianum Proconſulem Africæ.

DUCENARII [23], & Centenarii [24] ſive Sexagenarii [25] non prius debent aliquem ex debitoribus convenire, quam à tabulario [26] civitatis nominatim breves accipiant debitorum: quam quidem exactionem ſine omni fieri concuſſione oportet. Dat. Kal. Novembr. *Treveru*, Constantino A. iv. & Licinio iv. Conss. 315.

Pro debitu publicu non debet quis poni in carceribus: nec novitates aliquas pati in perſona. Bart.

11. Idem A. ad Populum [27].

NEMO [28] carcerem, plumbatarumque [29] verbera [30], aut pondera, aliaque ab inſolentia Judicum reperta, ſupplicia, in debitorum ſolutionibus, vel à perverſis, vel ab iratis judicibus expaveſcat. Carcer pœnalium [31], carcer hominum [32] noxiorum eſt, [&] Officialium, & cum [33] denotatione eorum Judicum quorum de officio certiores [34] eſſe debebunt, qui contra hanc legem admiſerint. Securi juxta Præſidem [35] tranſeant ſolutores [36]. Vel certe ſi quis tam alienus ab humano ſenſu eſt, ut hac indulgentia ad contumaciam abutatur: contineatur aperta & libera & in uſum [37] hominum inſtituta cuſtodia militari. Si [quis [38]] in obdurata nequitia permanebit: ad res ejus omnemque ſubſtantiam exactor [39] accedat: ſolutionis obſequio cum [40] ſubſtantiæ proprietate ſuſcepto: Qua facultate præbita [41] omnes fore credimus proniores ad ſolvenda ea, quæ ad [42] noſtri uſum [43] exercitus pro communi ſalute poſcuntur. Dat. Kalend. Februar. Constantino A. vi. & Constantio Cc. Conss. 320.

Qui debitorem captum eximit, ad id, quod fiſco & privato debebatur, tenetur. Bald.

111. Imp. Constantius A. Nemeſiano V. P. Com. Larg.

QUOTIENS [44] quis & privati [45] debitor invenitur, & fiſci: abreptus ab uno Officio [46], teneatur ad univerſi [47] debiti ſolutionem. Qui eum abſtulit, coërceatur [48]: ac totius ſummæ exactionem in Te ſuſcipiat, qui eundem avellendum ſubtrahendumque [49] crediderit. Dat. iv. Id. Maji, *Nizibi*, Amantio & Alieno Conss. 345.

iv. Idem A. ad Euſtathium P. P. poſt alia.

ACtores [50], cæterique rei privatæ [51] noſtræ, ad ſolutionem ſpecierum ſolennium debiti [52] vigoris auctoritate cogantur: ne provinciales rei privatæ noſtræ fatiget [53] immanitas [54]. Dat. VIII. Id. Matt. P. P. *Romæ*, Limenio & Catullino Conss. 349.

v. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino, P. P.

APparitores [55] quicunque [56] in collationem [57] auri præcepti fuerint Officii ſui adhibere ſervitium: titulorum [58] debita [59], & collationum ſummas relationis ſuæ fide [60] & adnotatione perſcribant: ſitque ex Officialis [61] inſtructione Officium conſcium, quid exactum, quidve perlatum [62] eſſe videatur: ne longinqui itineris diverſitate ſuſceptor abductus, & Curiæ [63] ſuæ deſit, & rei familiaris detrimenta ſuſtineat. Dat. prid. Idus April. *Conſtantinopoli*, Theodosio A. iv. & Abundantio Conss. 393.

21 *Exactionibus*, in *C. Theod.*

22 Ad Ælianum proconſulem Africæ poſt alia, *l.* 1. *C. Th. eod.* Cont.

23 De Ducenariis & Centenariis, vide in *l.* 5. *ff. de princ. agentium in rebus.*

24 Ducena & centena dignitates ſunt in ſchola agentium in rebus & in officio ſacrarum largitionum. vide hic *Cujac.*

25 Ducenarii & centenarii non prius exigere fiſcales pecunias debent, quam breve debitorum à tabulario ſit confectum.

26 De tabulario dixi ad *l.* 7. *ff. eod. l.* 2. *ff. de numerariis & actuariis.*

27 *C. Theod. eod. tit. l.* 3.

28 Vide *l.* 8. §. *ſolent. ff. de off. præſid. Warmſ.* 1. *præſt.* 28. *c.* 8. Goth. Adde Covarruv. *Var. reſolut. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 4. *in fin.* Joſeph. Ludovici *deciſ. Perus.* 32. *num.* 1. *part.* 1. Ans.

29 Al. *plumbatorum*, quod eſt verberum genus, de quo vide Prudentii carmina, hic à *Cujacio citata* adde *l.* 40. *in fin. ff. de decurion.*

30 Η βασάνος τινὸς, &c. Nullus eorum à quibus tributa publica exiguntur, in carcerem conjiciatur, aut tormenta quædam perpetiatur, ſed liberæ tantum cuſtodiæ militum tradatur. Quod ſi contumax eſſe perſeveraverit, tunc in bonorum ipſius poſſeſſionem fiſcus mittitur. *Syn. Baſ.* 56. *t.* 8. *c.* 17.

31 *In quib. pœna eſt.* 32 Al *omnium.*

33 Id eſt, & quod non poteſt, niſi cum infamiæ nota dici officialium, & eorum Judicum qui carceris poteſtate abutuntur. adde *l.* 46. *ff. de decurion.* 34 *Coërciti citatiores*, in *C. Theod.*

35 *Juxta eam*, in *C Th.* quod quidam magis probant. 36 Id eſt, collatores. 37 Al. *uſu*, in *C. Theod. uſus*, & poſtea, *conſtituta.* 38 Abeſt à *C. Theod. & quib. lib.* 39 *Cives ejus accedant*, in *C. Theod.* 40 Adde *l.* 13. *ff. de omni agro deſerto.* 41 Al. additur, *exactori*, ſed abeſt à *C. Theod. & vet. lib.* 42 Tributa & annonæ quotannis præſtabantur à poſſeſſoribus prædiorum, id eſt, dominis, vel conductoribus. *l.* 32. §. 6. *ff. de adminiſtr. tut.* per cauſam tuendi exercitus, *ut hic.* 43 Al. *uſus.* 44 *Ex lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 5. *C. Theod.* 45 Sub. ærarii.

46 Puta à largitionalibus vel privatianis. 47 Fiſci debitorem captum jam ab officiali fiſci abripere non poteſt officialis comitis rerum privatarum, tametſi debitor ærario rerum privatarum principis ſummam aliquam quoque debeat; & è contra officialis fiſci, vel comitis ſacrarum largitionum debitorem captum jam ab officiali Comitis rerum privatarum abripere non poteſt. Quod ſi capiat, tenetur utriuſque quantitatis nomine. 48 *Coartetur, vet. & C. Theod.* 49 *Abſtrahendumque*, in *C. Theod.* 50 *Ex eod. tit. l.* 6. *C. Theod.* id eſt, procuratores & conductores. 51 *l.* 10. *ff. de annonis & tributis.* 52 Hoc eſt, manu militari in poſſeſſionem. *l.* 7. *ff. eod.* 53 Vide *l.* 1. §. 1. *vers. Sed. ff. de collegiatis.* 54 Legend. *immunitat*, ut in *C. Theod.* 55 *Eod. tit. l.* 14. *C. Theod.*

56 Tributorum exactores acceptorum & reliquorum rationem principali ſuſceptori reddere debent. *l.* 3. *ff. de execut. & exact.* 57 *Collatione*, in *C. Th.* 58 *Titulis*, eſt cauſa. *l.* 1. *ff. de apochis publ.*

59 Al. *debitum.*

60 Officialis rationali fides adhibetur.

61 Al. *officiali.*

62 Prolatum, id eſt, dilatum. al. *prælatum.*

63 Vide *l.* 1. *ff. de apochis publicor.*

64 De arca Præfecti prætorio dixi ad *l.* 22. *ff. de curſu publico.* de arca Præfecti urbi, vide *l.* 7. §. *ſanctiſſ.* 4. *ff. de advoc. diverſ. judicum.*

65 *l.* 11. *ff. de annonis & tributis.*

66 Rationale officium, rationalis ſacrarum largitionum, aut rerum privatarum officiales & rationalium.

67 Al. *additur*, ad. *al.* in.

68 Tributorum exactioni præſides ſeu rectores provinciarum debent incumbere, *ut hic*, *l.* 11. *ff. de annonis & tributis. Nov-well.* 161. *cap.* 1. Caſſiodorus in formula rectoris provinciæ. *Tibi ſſ-cialium tributorum, creditæ munſtrator exactio*: hoc Catholici ſeu procuratoris Cæſaris quoque munus & Proconſulum, Auguſti conſtitutione. *Dion.* 53. adde *l.* 1. *ff. de offic. Proc. Auguſt. l.* 1. *ff. de col. ſunderum ſſſtium, l.* 1. *ff. de cen. & exact. Novell.* 134. *cap.* 2.

69 *Ex l.* 16. *C. Th. eod. tit.* Cont.

70 Al. *opinatores*, al. *opinantes*: ſunt autem *Opinatores* milites qui in provincias mittuntur petendæ militaria annona cauſa, *l.* 11. & 14. *de erog. milit. ann.* ubi dixi.

71 Incluſa non ſunt in *text. ibi. Aur. & Dion. ſed in gloſſ. interlineari, & etiam abſunt à C. Theod.*

72 Al. *dilatorie.*

73 *l. ult. ff. de cell. ſundorum patrimon.*

74 Opinatores intra anni ſpatium annonas accipere debent. *l.* 11. *ff. de erogat. milit. ann.*

75 Credendas.

76 Tabularii eorum quæ publice inferuntur & deponuntur, rationes conficiunt, *ut hic*, & *l.* 1. *ff. eod. l.* 1. *ff. de immunit. municil.*

77 *Prodere*, in *C. Theod.*

78 *Dominorum*, in multam à præſide, & officio *C. Theod.*

79 Deeſt in *C. Th.*

80 Præſes in duplum damnatur, qui opinatorem ultra annum protrahit: debet itaque vel de ſuo intra annum annonas præſtare, ac deinde à provincialibus eas repetere: adde quæ ſcripſi ad *l.* 2. *ff. de canon. largit. lib.*

84 Exactionem intra ſtatutum tempus differens judex vel exactor, de ſuo cogitur ſolvere: quod notandum adverſus Syndicos: notat Corſetus *ſingulari extenſio.* 85 Actores, procuratores, & conductores fundorum fiſcalium manu militari, vel miſſione in poſſeſſionem coguntur canonem inferre. *l.* 4. *Cod.*

86 *l.* 12. *ff. de omni agro.* 87 Nomina eorum noſſe qui inobedientes ſunt, principis intereſt.

88 Al. *Fravitto.* 89 *Pars l.* 1. *ff. lib.* 11. *tit.* 55. *& tit.* 53. 90 Capitarionem non præſtant Metrocomitæ, *ut hic*: adde quæ dixi ad *l.* 1. *ff. Ne ruſticani ad ullum obſeq.* 91 Al. *matrocomitas*, ut ſit matrocomia mater vicorum: ſed nihil plane intereſt alterutrum dicatur, matrocomias, aut metrocomias. 92 Vide quæ ſcripſi ad *l.* 1. *ff. ut nemo ad ſuum patrocinium.* 93 *l.* 13. *ff. de omni agro deſerto.* 94 *l.* 2. *ff. eod.* Imo diſtrahuntur, *l.* 1. *ff. de capiendo.* Curiæ addicuntur non invento emptore: vel utrumque indifferens, ut aut bona contumacium diſtrahantur ſine reliquorum onere, aut curiæ addicantur cum reliquorum onere. 95 Al. junctî, *quod magis probat Cujac.*

96 Aſſignent. 97 Poſt Canonicarium miſſum tributorum exigendorum cauſa compulſor mitti non debet, niſi poſt menſem à die quo ſolvi debuit, *ut hic*, ſed huic conſtitutioni derogatur, neque enim poſt Canonicarium compulſor novo jure mittendus eſt. *Nov.* 128. *c.* 6. Et ut Valentinianus ait, *Nov. de ind. reliquorum.* 148. *c.* 2. Si utilis eſſe non potuit qui ante porrexit, ſuperfluum eſt ire alterum æque provincialibus obfuturum. 98 Canonicarii, qui ex ſcrinio Canonum.

99 Compulſor Græcis ἐξπλωτὴς. Compulſorum nomen poſt abolitum fuit. *d. Novell.* 128. *c.* 6.

100 Menſem hic accipi oportet pro triginta diebus, ex contrario triginta dies accipiendi pro menſe ut in *l. ult.* §. 2. *ff. de jure delib. l. ubi lex.* 101. *ff. de regul. jur.* nonaginta dies pro tribus ſexaginta pro duobus menſibus, ſic in *l.* 3. §. 12. *ff. de ſuis & legit.* Centum octoginta duo dies menſem ſeptimum attingunt, & ita Hippocrates quodam loco ducentos ſeptuaginta dies pro novem menſibus accipit. Alias tres menſes Latine accipiuntur pro diebus nonaginta trib. *l. ult. in fin. pr. ff. de temp. appell.* vid. *Cujac. c.* 10. *de præſc.* 101 Canonicarii ſunt palatini qui mittuntur ex ſcrinio Canonum, vid. *Cujac.*

IX. Imp. Anastasius Anthemio P. P.

NE [97] exactorum multitudo cum fiſci rationibus collatoribus damnum adferat, unus tantum in ſingulas provincias ex competenti ſcrinio canonicarius [98] mittatur, qui eorum, quæ proprio ſcrinio debentur, exactionem urgeat: compulſor [99] plane non mittatur, niſi poſt diem, quo ſolvi debuit, & hoc amplius menſem [100] alterum. At eo tempore elapſo compulſor mittatur, qui non tantum reliqua fiſcalia, ſed & pro modo culpæ multam à præſide, & officio ejus & à canonicario [101] exigat. Soli autem præſidi, & officio, & canonicario compulſor immineat, & pro ratione provinciæ: atque itineris ſpatio ſolatium ab eis ferat, per quos factum eſt, ut mitteretur. Verum alius compulſor nequaquam mittatur, nec alius quiſquam. Si tamen præfecti ex uſu eſſe exiſti-

81 Al. *optionibus.* 82 *l. ult. ff. de his qui ex publ. ratioc.* 83 Al. *exerceant.*

Ἵνα μὴ πολλῶν ἀπαιτῆνται τὰ δημόσια ἢ οἱ σιτωνῆται βλάπτωσιν ἢ αὐτὸς ὁ δημόσιος λόγος εἰς μόνον κοινοποιεῖται εἰς ἐπίσκεψιν ἐπαρχίαν ἢ, ἢ σκαφόρος πεμπέσθω σκευὴν, ὀφειλῶν κομιστὴν τῶν ἐξάντων τὸ κεχρεωστημένον πᾶν τῷ ἰδίῳ σκευῇ. Ἐξπλοῦς μὲν τοι μὴ πεμπέσθω εἰ μὴ μὴ παραθεμένῳ τὸ ὀφειλόμενος πεθεσμίας ἢ ἑτέρῳ μήνος. τότε ἢ χρέος ἀφαιρεῖσθω πεμπέσθω ὁ ἐξπλοῦς πεθεσιμωθεὶς, ἢ ἀρχόντων, ἢ τὴ πόλεως αὐτῆ, ἢ ἢ κοινοπραξίας πεθὲς τὸ οἶκον τὸ μὴ ἀπαιτηθέντων χρημάτων, ἢ πεθὲς τῶν τὸ ῥαβδμίας ποσότητα, ὥστε τὸ αὐτὸν ἐξπλοῦν ἑνὶ, ἢ τὰ λοιπὰ ζήμια δημόσια, ἢ τὸ πεθεσιμον μεθοδεύειν μόνῳ ἢ τῷ ἄρχοντι ἢ τῇ πόλῃ ἢ τῷ κοινοπραξίᾳ· ὁ ἐξπλοῦς ἐπικείσθω ἀφαιρεῖσθαι ὧν τῷ ὠφελημένῳ

84 Exactionem intra ſtatutum tempus differens judex vel exactor, de ſuo cogitur ſolvere: quod notandum adverſus Syndicos: notat Corſetus *ſingulari extenſio.* 85 Actores, procuratores, & conductores fundorum fiſcalium manu militari, vel miſſione in poſſeſſionem cogantur canonem inferre. *l.* 4. *Cod.*

86 *l.* 12. *ff. de omni agro.* 87 Nomina eorum noſſe qui inobedientes ſunt, principis intereſt.

88 Al. *Fravitto.* 89 *Pars l.* 1. *ff. lib.* 11. *tit.* 55. *& tit.* 53. 90 Capitarionem non præſtant Metrocomitæ, *ut hic*: adde quæ dixi ad *l.* 1. *ff. Ne ruſticani ad ullum obſeq.* 91 Al. *matrocomitas*, ut ſit matrocomia mater vicorum: ſed nihil plane intereſt alterutrum dicatur, matrocomias, aut metrocomias. 92 Vide quæ ſcripſi ad *l.* 1. *ff. ut nemo ad ſuum patrocinium.* 93 *l.* 13. *ff. de omni agro deſerto.* 94 *l.* 2. *ff. eod.* Imo diſtrahuntur, *l.* 1. *ff. de capiendo.* Curiæ addicuntur non invento emptore: vel utrumque indifferens, ut aut bona contumacium diſtrahantur ſine reliquorum onere, aut curiæ addicantur cum reliquorum onere. 95 Al. junctî, *quod magis probat Cujac.*

96 Aſſignent. 97 Poſt Canonicarium miſſum tributorum exigendorum cauſa compulſor mitti non debet, niſi poſt menſem à die quo ſolvi debuit, *ut hic*, ſed huic conſtitutioni derogatur, neque enim poſt Canonicarium compulſor novo jure mittendus eſt. *Nov.* 128. *c.* 6. Et ut Valentinianus ait, *Nov. de ind. reliquorum.* 148. *c.* 2. Si utilis eſſe non potuit qui ante porrexit, ſuperfluum eſt ire alterum æque provincialibus obfuturum. 98 Canonicarii, qui ex ſcrinio Canonum.

99 Compulſor Græcis ἐξπλωτὴς. Compulſorum nomen poſt abolitum fuit. *d. Novell.* 128. *c.* 6.

100 Menſem hic accipi oportet pro triginta diebus, ex contrario triginta dies accipiendi pro menſe ut in *l. ult.* §. 2. *ff. de jure delib. l. ubi lex.* 101. *ff. de regul. jur.* nonaginta dies pro tribus ſexaginta pro duobus menſibus, ſic in *l.* 3. §. 12. *ff. de ſuis & legit.* Centum octoginta duo dies menſem ſeptimum attingunt, & ita Hippocrates quodam loco ducentos ſeptuaginta dies pro novem menſibus accipit. Alias tres menſes Latine accipiuntur pro diebus nonaginta trib. *l. ult. in fin. pr. ff. de temp. appell.* vid. *Cujac. c.* 10. *de præſc.* 101 Canonicarii ſunt palatini qui mittuntur ex ſcrinio Canonum, vid. *Cujac.*

διὰ τὸ πρὸς τοῦτο ἐπαρχίαν τῶν χρεωστούντων, τὸ αὐτὸ καὶ ἀλφηστικὸν, τοῦτο ὃ παράμικτον διὰ τοῦτο τὸν ἄρχοντα ἐπιγινώσκειν τὸ ἡ πόλις αὐτὸ τὸ ὁ κανονικάριος, ὡς αὐτοὶ γλωσσάριοι τὸ περιφθῆναι τὸ ἐξπλούσιον ἐξπλούσης ὃ ἕτερος μαδέπουλ πεμπόδιον, μηδὲ ἄλλο τι μὴ τὸ ἐξπλουσίαν, Ἐὰν ὃ νομίσῃ οἱ ἐπαρχικοὶ χρεωφύλακες εἶναι τὸ ἡ ἕτερον σκέπτεσθαι μὴ τὸ ἐξπλούσιον τὸ αὐτὸ τὸ καὶ ἐπὶ τούτου κεφάλαιον, τὸ τοῦ ὀφλομένου αὐτῷ παραμυθίαν ὁ αὐτὸς τὸ περιφέρειαν αὐτοῦ τὸ τὸν παρόντα, τουτέστιν ὁ τὸ ἐπαρχικὸν ἄρχοντα καὶ ἡ πόλις αὐτὸ τὸ ὁ κανονικάριος καὶ ὁ ἐξπλούσης. Ἡ γὰρ ἀφροδισία τοῦ κανονικαρίου ἀφροσύνη πᾶσι τοῖς μὴ αὐτῶν πεμποῦσιν ἀπαντῆσαι δρόμου, τὸ μηδὲν αὐτοῦ πατέρα μήτε τὰ συνήκοα τὸ πόλεων, μήτε οἱ σωστικοὶ ἀναπείθουσιν, εἰ τὸ πολίτους ἀπὸ ἀπαντήσεως σκέπεσθαι ἀφοσιωμένων ἑκάστῳ πάντων τὸ σκεπασμένων καὶ μὴ ἀνύοντων τὰ δημόσια. Καὶ ὅσοι ὃ γίνοι ἐκλογαὶ τοῦ κανονικαρίου πεμπόδιον ἐστὶ δι' αὐτὸ καὶ τούτοις ἀνυσθῆ, μὴ αὐξάνεσθαι ὃ ἀφ' τοῦ τὸν ἀφοσιωμένων αὐτῶν ἀφροσύνην.

§. 1. Ἐνδημικὸν ὃ μηδεὶς λαμβανέτω, ἀλλ' ὃ αὐτὸ τὸ ὄνομα παιδικὸν ἀπαλειφέσθω. §. 2. Εἰ ὃ καὶ τι ἀφροσύνη τὸ νομοθετηθὲν πεντήκοντα χρυσοῦ λίτραι ἐπίμοιρον ἔστω καὶ τὸ τάξεως τὸ ἐπάρχου καὶ τὸ δεκόνων τὸ ἐπαρχῶν καὶ τὸ τάξεων αὐτῶν καὶ τὸ λοιπὸν τὸ δημοσιούλων ἀφοσιῶσι.

1 Delegationes Jubliones V. P. P. ita vocant. *Novell.* 147. *c.* 2. & *l. ult. vers. Et quicunque T. de annon. & tribut.*

2 *Inhibitoria* vertit interpres *Syn. Bas. lib.* 8 *c.* 14. quæ dat collatori exactori, ut aliquid de exigendi facultate remittat. Justinianus edicto de Alexandrinis ἐκχωλικῶν meminit.

3 Περὶ τῶν πεισοφορικῶν, τουτέστι τῶν παρὰ τὸν ἀπαιτοῦντων. *Synopf. Basil. lib.* 56. *tit.* 8.

4 *C. Teod. lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 2. & 1. *cod. eod.*

5 Qui ultra debitum exegerit (ὁ πεισοφορικὸς) sive sit municeps sive apparitor duplum ei restituere cogitur à quo amplius exactum est; si vero plus quam par sit, exigere persevereret, supplicio capitali plectetur. *Synopf. d. loco.*

6 Superexactores in duplum tenentur provincialibus. Imo in quadruplum, *l.* 8. *verf. Si quis autem. T. de excuf. munerum. l.* 6. *T. de cenſibus.* vide *Nov. Leon.* 61. Neutra lex loquitur de superexactore, ſed de aliis.

7 Incluſa abſunt à *C. Teod.*

8 *Ex tit.* 8. *l.* 1.

9 Al. *crimen*, ut in *C. Teod.*

TIT. XX.

DE SUPEREXACTIONIBUS.

Qui plus exigit, in duplum exigitur: & propter conſuetudinem capitaliter punitur. Bart.

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Apollodoro Proconſ. Africæ. 4

QUicquid 5 ultra debitum fuerit elicitum [à curialibus, vel cohortalibus, vel aliis exactoribus 6 in duplum 7] reſtituatur: quod provincialibus reſtitui protinus oportebit. Si quis 8 autem exactorum in ſuperexactionis crimine 9 fuerit confutatus, capitali periculo cupiditas ejus amovenda, atque prohibenda eſt, ſi in iisdem ſceleribus perſeveret. Dat. Prid. Id. Mart. *Mediol.* Stilichone & Aurelian. Conss. 400.

TIT. XXI.

DE 10 CAPIENDIS ET DISTRAHENDIS 11 PIGNORIBUS TRIBUTORUM CAUSA.

1. Imp. Constantinus A. ad Afros provinciales.

RES 12 eorum 13, qui fiſcalibus debitis per contumaciam ſatisfacere differunt, diſtrahantur: comparatoribus data perpetua firmitate poſſidendi. Dat. xv. Kalend. Jun. *Serdicæ*, Constantino, C. V. & Maximo Conss. 327.

11. Impp. Constantinus & Constans AA. Reſtituto Præſidi Sardiniæ.

SAtis 14 ſit debitorem [annonarum 15] ad ſolvendi neceſſitatem captione 16 pignorum conveniri. Dat. VIII. Idus Decemb. *Theſſalonicæ*, Constantio V. & Constante III. Conss. 354.

10 Adde *T. lib.* 4. *tit.* 46.

11 Poſt duos menſes à die capionis. *l.* 1. *C. Th. eod.*

12 Huc pertinet *lex* 2. *eod. tit. lib.* 11. *C. Teod.*

13 Si qui diſſerant fiſcalia debita ſolvere, res eorum diſtrahantur: ut emptores earum firmiter poſſideant. *Syn. Baſ.* 56. *tit.* 8. *c.* 26. adde *J.* 8. *T. de ſuviis.* Quid ſi emptor non reperitur? curiæ aſſignantur. *l.* 2. *pen. de exact. trib.* 14 *Eod. lib. tit.* 7. *l.* 7. Cur hoc adjecit, *ſatis*? ut ſcirerur neque in vincula conjiciendum, neque tormentis afficiendum eum, qui tributa non ſolverit. *argum. l.* 2. *T. de exact. trib.* 15 Abeſt à *C. Th.* 16 Al. *capione.*

TIT. XXII.

DE APOCHIS 17 PUBLICIS ET DE DESCRIPTIONIBUS 18 CURIALIBUS ET DE DISTRIBUTIONIBUS CIVILIBUS 19.

1. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

AD inferiorum Curialium 20 relevandas fortunas, & impreſſionem potentium, & itidem curialium cohibendam, placuit, ut 21 deſcriptiones [ſi 22] quæ per ſingulos 23 ordines cogentibus diverſis negotiis agitentur, non ſumant ante principium, quam 24 apud acta provinciarum Rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptæ ſententiis. †. Sed & aurum 25, quod ex hujuſmodi contributione redigitur 26 ita debet ſuſceptori aurario conſignari, ut ſecuritatibus nomen inferentis, dies 27, conſul, menſis, cauſa 28, & ſumma comprehendantur: quo & deſcriptionis æquitas illuſtretur: & deſcriptio 29 documentis evidentibus fulciatur. †. Hoc etiam obſervando, ut in quadrimeſtribus 30 quoque brevibus, qui ad 31 excellentiæ tuæ officium ſolenniter diriguntur, celebratæ deſcriptionis diſpunctio 32 ſocietur: ut omnes veſtræ poteſtatis ſcientiam 33 formidantes, nihil ad relevationem 34 locupletum, atque inopum perniciem audeant pertentare. Quod & tunc 35 optimum eſt cuſtodiri, cum 36 lucrativæ facultates ex bonis curialium [curiæ 37] obvenerint: ut 38 & inopes & locupletes fructu proviſionis ſimili 39 potiantur. Quam diſpoſitionem ſi quis Judicum, numeriorum 40, vel curialium mutilandam eſſe crediderit, interminationi, quam noſtra ſedes ſtatuerit, ſubjacebit. Dat. VII. Kal. Sept. C. P. Varana Conss.

11. Impp. Theod. & Valent. AA. Celeri P. C. Africæ.

SEmel 41 ſecuritatem 42 de refuſione munerum emiſſam, ab allo Judice 43 non liceat refricari: & ideo Spectabilitas 44 tua ſaluberrimæ ac juſtiſſimæ præceptionis formam ſequuta, prohibebit in poſterum 45 eos ad diſcuſſionem tranſacti muneris conſtringi, quos claruit accepta 46 ſecuritatis proſperitate latari. Dat. v. Kalend. Maji *Ravennæ*, poſt conſul. Felicis & Tauri, VV. CC. 429.

Qui oſtendit ſe tribus proximis annis ſolviſſe, retro ſolviſſe præſumitur, niſi contrarium probetur. Bart.

III. Imp. Martianus A. Conſtantino P. P.

QUicunque de provincialibus, & collatoribus, decurſo poſthac quantolibet annorum numero, cum probatio aliqua ab eo tributariæ 47 ſolutionis expoſcitur, ſi 48 trium 49 cohærentium 50 ſibi annorum apochas ſecuritateſque protulerit: ſuperiorum temporum apochas non cogatur 51 oſtendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariæ coërceatur 52, niſi forte aut curialis, aut quicunque apparitor 53, vel optio 54, vel actuarius 55, vel quilibet publici debiti exactor ſive compulſor, poſſeſſorum, vel collatorum habuerit cautionem: aut id quod repoſcit 56 deberi ſibi manifeſta 57 geſtorum aſſertione parefecerit. Dat. XV. Kal. Aug. Varrone & Joan. Conss. 456.

IV. Imp. Justinianus A 58.

SEcuritatibus 59, quæ 60 publicarum functionum gratia ſive in ſolidum ſive ex parte ſolutæ eſſe conſcribuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi concedimus. Dat. Kal. Jul. C. P. Justinian. A. II. Conss.

39 *Sleidanus*, in *C. Theod. & quib. exemp.*

40 Numerarii ſunt officiales qui numeros agunt, proximi tabulariis.

41 *l. ult. lib.* 12. *t.* 1. *l.* 185. *C. Theod.*

42 Apochæ ſemel ſuſceptæ ac probatæ fides non retractatur. adde *l.* 14. *T. de fol.*

43 *Proconſule. d l. C. Theod.*

44 Spectabiles eſſe Proconſules, hinc colligitur.

45 Vide *l.* 2. *T. quemad. civilia mutnera.*

46 *Acceptæ*, in *C. Theod.*

47 Idem in emphytheuſi eſſe exiſtimatur: nimirum, ut emphyteuta probans ſe canonem ſolviſſe tribus proximis præteritis, præſumatur retro per omne tempus ſolviſſe. *Gloſſ. & Bart. hic. Salic. l.* 2. *T. de jure emphyt. Gloſſ. in c. cum Eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſſionis & proprietatis, & ita poſt Speculatorem, Innocentium, Bald. Joan. Andream, Petr. Cynum, Ant. de Barulo tenet Capella Tholoſana, & ibi Auſſerinus, deciſ.* 225.

48 Præſumitur retro ſolviſſe, qui oſtendit ſe tribus annis proximis ſolviſſe: quæ præſumptio ita potens eſt, ut in adverſarium transferat onus probandi.

49 Omnis collator (συνλλογὴς Græcis dicitur à quo tributa exiguntur, ſi trium annorum ſecuritates (Græci ἀπεφωνήσεις) oſtendat, non amplius oſtendere cogatur, quod etiam ſuperioribus annis functiones tributarias (συνλλογὰς) intulerit: niſi forte vel apparitor, vel optio, vel actuarius, vel aliius quiſpiam publici debiti exactor ſive compulſor à poſſeſſore cautionem de collationibus iis habeat, vel alio quo modo manifeſte probet, ea tributa ſibi deberi. *Synopſ. Baſil. & Tit.* 8. *cap.* 29.

50 Concurrentium. 51 Cogantur. Qui per tres annos præcedentes ſe ſolviſſe probat, præſumitur etiam præteritis annis retro ſolviſſe. vid. Cravett. *conſil.* 318. Mafcard. *de probat. lib.* 2. *conclaſ.* 603. Aufrer. *quæſt.* 235. Gomez. *Ad l.* 68 *Tauri in fin.* Ans. Adde notat. *Cenſur. Forenſ. noſtra, lib.* 4. *cap.* 32 *in fin.* S. L. 52 Coarctetur. 53 Ταξιώτης. *Synopſ.* 54 De optione dixi ad *l.* 11. *T. de erogat. militaris annonæ.* 55 Ὑπουργὸς ἀκτουάριος. *Synopſ.* vide quæ ſcripſi ad *l. ult. T. de erogat. milit. annonæ.* 56 Depoſcit. 57 Manifeſte. 58 *Menne P. P.* eſt enim para *l. in contrarium.* 14. §. *ſed quoniam* 1. *T. de non numer. pecun.* Cont. 59 Qui publicas functiones tractat, (ἐξκουσσεύων) exceptionem non numeratæ pecuniæ (ἀναρριφίων) ſecuritati ab ſe conſcriptæ, quæ modo profertur opponere non poteſt. *Syn. ibid. c.* 30. 2. *Harm.* 2. §. 15. Exceptione pecuniæ non numeratæ uti poteſt, qui apocham publico nomine dat. vid. *l.* 14. §. *quoniam. T. de non numerata pecunia.* 60 Hanc legem ſic emendat *Cujac. ex d. l. in contrarium.* Securitatibus publicarum functionum ſive, &c.

TIT. XXIII.

DE CANONE 61 LARGITIONALIUM TITULORUM.

Quod particulares exactores exigunt, debet dari theſaurario, qui eſt in illa provincia, ut totum ſimul devolvatur ad fiſcum. Bart.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theodos. AAA. Juliano 62.

OMNEM ſummam auri, vel argenti, & reliquarum ſpecierum, quæ ſacris largitionibus ex more penduntur, ſtatim 63 ut exactio fuerit celebrata, ad theſauros uniuſcujuſque provinciæ, vel ad proximos referri 64 ſub obſignatione 65 tabularii, cæterorumque quos ſollicitos eſſe debere præcedentia juſſa decreverunt, & theſaurorum Præpoſitis conſignari præcipimus: ut exinde ad ſacrum comitatum 66 integer omnium titulorum numerus dirigatur. Dat. XII. Kal. Aug. Merobaude II. & Saturnino Conss. 383.

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P. 67

NEque 68 ſacrarum [vel 69] privatarum largitionum palatina 70 officia, ex quacunque cauſa, [vel 71] ex quocunque titulo fiſcalis debiti, cum ad provinciam mittuntur, poſſeſſores per ſe audeant convenire, ſive 72 id ex præterito reliquum trahatur, ſive præſentis temporis tributa 73 ſolvi conveniat: ſed 74 Rectores provinciarum frequenter adeundo commoneant, eorumque Officiis incumbant. Quod ſi Rector provinciæ imminentem ſibi memoratorum declinare moleſtiam quæret, vel qualibet alia ratione [palatinis 75] iisdem propria auctoritate publicæ exactionis permiſerit curam: tam ipſe, quam officium ejus vicena 76 auri pondo fiſco dependant. Dat. VII. Id. Decemb. C. P. Basso, & Philippo Conss. 408.

III. Impp. Leo, & Anthemius AA. Heliodoro Com. ſacrarum largitionum.

PRæcipit noſtra ſerenitas, neque veloci 77 curſui, neque alii præter inveteratam 78 conſuetudinem gravamini ſubjacere Chartularios 79, qui de cohortalibus 80 officiis uniuſcujuſque provinciæ largitionales titulos retractare conſtituuntur: cum idem 81 etiam ampliſſima Præfectura diſpoſuiſſe perhibeatur: ut his neceſſitatibus liberati, fideliter largitionales titulos valeant retractare. Quod ſi aliquo tempore noſtra juſſio temerario auſu ex aliqua fuerit parte violata: tam Rector provinciæ, quam apparitor 82 ejus triginta libris auri condemnatione plectentur. Inſuper virum ſpectabilem Comitem 83 Orientis, ejuſque officium licentiam habere, conatus nefarios inhibendi tam moderatorum, quam cohortalis officii: cum de hac re admoniti fuerint à palatinis, eandem pœnam formidantibus, ſi non omnibus modis pietatis noſtræ decreta congruum mereantur effectum.

§. 1. Illud etiam generali forma ſancimus, ut in omnibus provinciis, tam nominatio 84 ſpecialium ſuſceptorum 85 largitionalium titulorum, quam defenſio tractatorum 86, non tantum

61 *Canon* ſignificat anniversariam penſitationem præſtationemque: hic autem canon eſt qui ex more infertur theſauris, vel privato ærario, ex quo princeps dona & largitiones publice privatimve facit, & neceſſaria comparat. *Cujac. hic.*

62 Al. *Loliano.*

63 Vid. *l.* 7. *T. de exact. tribut.*

64 Deferri.

65 Aſſignatione tabulariorum. Tabulariorum munus erat obſignare: exactoris vero dare apocham. *l.* 2. *T. de conveniendis fiſci debitoribus.*

66 Largitionum integre. Porro hic Græci vertunt urbem regiam. Herodianus 1. Ibi Roma, ubi princeps: Syneſius ubi princeps eſt, ibi omnium integræ fortunæ.

67 *Ex C. Teod.* 11. 7. 17. quæ hic immutata eſt in ipſo principio.

68 Palatini largitionum ſacrarum, vel privatarum miſſi in provincias, fungi exactorum officio non debent, ſed inſtare tantum apud Præſides, officia eorum & curiales, ut intra annum ſpatium annonas & tributa exigant. *l. ult. T. cod. l.* 7. *T. de exact. tribut. l. nullum.* 10. *T. de off. rector. provinc. l.* 1. *T. de exactoribus & exactoribus.*

69 Al. *deeſt*, ut in *C. Theod.*

70 Palatina officia, Comitis ſacrarum & privatarum largitionum miniſtri, qui ideo largitionales privatiani & mittendarii. *l.* 3. *T. de palat. ſacrar. largit.* 71 Al. *deeſt*, ut in *C. Theod.*

72 Tributa præterita vel præſentia exiguntur. 73 Al. *tributa*; ut in *Cod. Theod.* 74 *l.* 6. *in fin. T. de exact. trib.* 75 Al. *deeſt.* in *C. Teod.* 76 *l. ult. T. eodem.* 77 Curſus publici curam qui habent, curioſi *T. de curioſis.* & beneficiarii *Cujac. Not.* 24. 78 Veterum. 79 Chartularii qui chartas tractant iidem. *T.* tractatores, *l.* 1. *T. eodem.* 80 Cohortales Præſidum officiales, ut plurimum primipili: id eſt, exhibendæ annonæ militaris, vel curſus. *Theatel.* 4. *Baſil.* 1. quæ ſcripſi ad *l.* 14. *T. de curſis publ.* 81 Is, & alii *idem.* 82 Apparitio.

83 Sub Comite orientis XV. provinciæ: cui coërcitio in præſides erat. 84 Nominator præſtat periculum ejus ſuſceptoris quem nominavit. 85 Specialis ſuſceptor. ſed rectior eſt exceptor.

86 Tractatores hic iidem qui chartularii, de quib. *T.*

tum per viros clarissimos moderatores provinciarum, sed etiam per viros spectabiles Proconsules, & Præfectum [1] Augustalem, ac laudabiles Vicarios una cum eorum officiis admonentibus semper, necnon imminentibus [2] palatinis procuretur: provi-dentibus, ut post nominationem etiam specialium susceptorum largitionalium titulorum [3], nulla minuenda [4] exactionis ad sacrum pertinentis ærarium aut transferendi ad arcarios, aut quoslibet alios extraneos titulos, Rectoribus provinciarum, aut eorum officiis, seu [5] etiam curialibus licentia permittatur, quadrimenstruis [6] brevibus per idoneum tractatorem eorundem titulorum, super commendandis ratiociniis publicis, periculo Rectorum provinciarum ad sacratissimam Urbem transmittendis: nam quacumque ex parte, quam jussit nostra tranquillitas, si minus fuerit procuratum, pœna superius designata, tam ipsi Judices, quam eorum officia se noverint esse plectenda. Dat. Kal. Aug. *Constantinop.* ANTHEMIO A. II. CONS. 468.

1 Vid. *ff. de off. Præf. Augustalis.*
2 Palatinorum Comitis sacrarum largitionum munus urgere, instare, monere, ne quid adversus chartularios attentetur.
3 *l. 4. in fin. gloss. l. 4. §. de annonis & tributis.*
4 Tributorum tituli non sunt minuendi, vel confundendi: ut quod unus exigere debet, alter exigat. *l. 13. §. de suscept.*
5 Sed.
6 De quadrimenstruis brevibus dictum est *l. 1. §. de apochis.*
7 Descriptio exactionis publicorum tributorum mittebatur a Præf. Præt. in diversas provincias: idque quotannis seu initio cujusque anni sive indictionis, *ut hic.* manabat a principe, insinuabatur apud Præf. Præt. & ab eo mittebatur in provincias, *l. un. & l. sit perindicto.* A præsidibus autem proponebatur in singulis civitatibus. vid. *Novell.* 128. 8 Al. *quomodo.* 9 *Totum hoc* (om. lar. titul. exactionem.) *vacat.* 10 *l. 2. §. cod.* 11 *l. 3. §. 1. §. cod.* 12 Si quidem. 13 Majus.

Si literæ judicis aliquid ultra veterem consuetudinem contineant, præsumuntur erroneæ. Bart.

IV. Iidem AA. Heliodoro Com. S. L.

PRæcipimus, ut si forte delegatio [7], quæ ab amplissima Præfectura in diversas provincias ex more quotannis emittitur, minus contineat omnes largitionales titulos, aut quoquo [8] modo exactio eorum debet procedere, nihilominus comperentem exactionem eorum à viris spectabilibus tam Proconsulibus quam Vicariis, & viro spectabili Comite Orientis, & Præfecto Augustali, necnon, & Rectoribus provinciarum, eorumque officiis, & curialibus (omnium largitionalium titulorum exactionem [9]) procurari: vicenarum [10] librarum auri condemnationem præ [11] oculis habentibus, si quid [12] minus [13] exactum, vel illatum fuerit sacro ærario, quam prisca, & inveterata consuetudo sacris largitionibus inferri constituit. Dat. Kalend. Julii, *Constantinop.* ANTHEMIO A. II. CONS. 468.

7 Descriptio exactionis publicorum tributorum mittebatur a Præf. Præt. in diversas provincias: idque quotannis seu initio cujusque anni sive indictionis, *ut hic.* manabat a principe, insinuabatur apud Præf. Præt. & ab eo mittebatur in provincias, *l. un. & l. sit perindicto.* A præsidibus autem proponebatur in singulis civitatibus. vid. *Novell.* 128. 8 Al. *quomodo.* 9 *Totum hoc* (om. lar. titul. exactionem.) *vacat.* 10 *l. 2. §. cod.* 11 *l. 3. §. 1. §. cod.* 12 Si quidem. 13 Majus.

TIT. XXIV.

NE OPERÆ [14] A COLLATORIBUS EXIGANTUR.

14 Vid. quæ notavi ad Titulum *de operis libertorum §.*
15 *l. 1. C. Theod. eod.* Operas subditis imponere aut ab eis exigere castrorum dominum non debent. *l. 1. l. 2. §. ne rusticani ad illum ob. eq.* Satis enim tributis onerati sunt. Operarum autem præbitione possis intelligere excubias, de quibus vide Hotomannum *conf.* 9. 16 Operarum immunitati renunciari non posse notant: quod hujus tituli inscriptio sub negatione sit concepta, *ut notatur, l. 1. §. de fidejuss. dotium.* deinde quod non tantum exactio, sed præbitio hic retetur.

1. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS, & GRATIANUS AAA. ad Viventium P. P.

OPERARUM [15] præbitionem, quæ illicite [16] à provincialibus hactenus expetita est, Sinceritas tua cessare præcipiat. X. Kal. Mart. *Treveru*, VALENTINIANO, NB. P. & VICTORE CONSS. 369.

TIT. XXV.

DE IMMUNITATE [17] NEMINI CONCEDENDA.

Qui falsum instrumentum immunitatis conscripserit, igne est comburendus. Bart.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad populum [18].

HIs nostræ serenitatis edictis, civitatum tabulariis erit flamma [19] supplicium, si cujusquam fraude, ambitu, potestate, injustam [20] cujuspiam profiteantur [21] immunitatem: ac non secundum præcedentem definitionem omnes [22] omnino, abolita specialium immunitatum gratia, necessitas tributariæ functionis, firmata censitorum peræquatorumque provincialium Judicum peræquatione constrinxerit. Dat. III. Non. Mart. *Mediolani*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

17 Immunitates perperam impetratæ à quibuscumque, & iis concessæ, hic revocantur ad pristinam rationem census, censitorum, peræquatorum, & Præsidum judicio confirmatam.
18 *C. Th. lib. 13. tit. 10. l. 7. pars l. 9. §. de agricolis.* Contius.
19 Immunitatis falsum instrumentum conscribenti ignis supplicium est, *ut hic*: licet alias pœna falsi minor sit. *l. 1. in fin. ff. de falsis.* Porro de ignis supplicio dixi ad *l. unicam §. de Nili aggeribus.* de Tabellionum & Tabulariorum pœnis falsum committentium, vide hic apud Rebuffum. 20 *Injusta*, in *C. Theod.* 21 *Profiteretur immunitas*, in *C. Theod.* 22 *l. 5. §. de annonis & tributis. l. 1. §. de indictione. l. 9. §. de agricol.*

II. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Anthemio P. P.

PEr Bithyniam cæteraque [23] provincias possessores in reparatione [24] publici aggeris, & cæteris hujusmodi muneribus pro [25] jugerum numero vel capitum quæ possidere noscuntur, dare cogantur [26]. Dat. VII. Kal. Novemb. *Constantinop.* HONORIO VIII. & THEOD. V. AA. CONSS. 411.

23 Pontiæ diœceseos, scil. Galatiam, Cappadociam, Armeniam. 24 Adde *l. 1. §. constituas. 3. ff. de via publica.* 25 Viarum & aggerum reparatio expensis possessorum fit, pro jugerum & capitum numero quæ possident. quod cum quotidie possit occurrere, eo magis notandum. *Corsetus singulari Munitio.* adde *hic Rebuff.* 26 *Adstringantur, in ver. meo manuscr.* Cont.

TIT. XXVI.

DE CONDITIS IN PUBLICIS HORREIS.

Non debet tangi de fructibus novis, donec consumantur antiqui. Bart.

1. Impp. VALENTINIANUS & VALENS, AA. ad Volusianum P. P. [27].

OMNIA [28], quæ in horreis habentur, expendi volumus, ita ut non prius ad id frumentum extendatur expensio, quod sub Præfectura [29] tua urbis horreis infertur, quam vetera [30] condita fuerint erogata: & si forte vetustate species ita corrupta est, ut per semet erogari sine querela non possit: eidem [31] ex nova portione misceatur [32], cujus adjectione corruptio velata damnum fisco non faciat. †. Ad istud autem negotium arbitratu, ac judicio tuo nobilis [33], prudens [34], fidelis, optime sibi conscius, pro integritate mentis [35] apponatur custos, ac mensor [36]: qui vel frumenta modio [37] metiatur, vel justis æstimationibus colligat quanta habeantur in condito. Dat. VI. Id. April. D. JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

27 *Ex C. Theod. lib. 11. tit. 14. l. 1. §. ante omnia. Al.* P. U. id est, Præfectum urbis, quod & lex ipsa satis indicat.
28 Vid. *Forcatulum c. 9. Penus.*
29 Præfecti urbi & præfecti annonæ cura dietim annonæ & panes gradiles, (sic dicti, quod diriperentur è gradibus pistrinorum, qui in unaquaque regione urbis erant) populo præbebantur. de quo pane gradili vide hic *Cujac.* *Prudent. adversus Symmachum, Cassiod. 9.* 30 Frumentum vetus ex publico prius erogandum est, quam novum: quod si vetus corruptum fuerit, novo permiscendum est: ut ita vitetur corruptum, & ne damnum fisco inferatur, quod ad tutores & curatores quidam extendunt. 31 Al. *eidem nova portio misceatur, &c.* 32 Falsum non continuo censetur, quod incorruptum corrupto sit permixtum, *ut hic.* 33 Nobiles in officiis administrandis præferendos aliis, hinc colligunt, & ditiores bonis parentibus natos, bene natos, Christianos. *Jacob. Rebuff. hic.* 34 Frumentarii mensoris partes. 35 Al. *integritatis meritis*, & sic legitur in *C. Th.* 36 Adde *l. 9. §. de suscept.* 37 Mensor frumenta modio mentitur. Lucillius apud Nonium, Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum unum habet. Porro mensores hi frumentarii, immunes à muneribus personalibus. *l. 26. ff. de excusat. tutor. l. 10. §. 1. ff. de vacat. muner.* Fuerunt & alii mensores portuenses qui annonam urbicam in horreis portus Tiberini metiebantur, quibus adjuncti erant caudicarii. *l. 1. C. Theod. de frumento urbis Romæ, l. 9. C. Theod. de stiariis.*

Rectores debent per semetipsos inspicere domos, & horrea publica, ne ex pluvia corrumpantur publica frumenta. Bart.

II. Iidem AA. Anthemio Præfidi.

CUm ad quamlibet urbem, mansionemve [38] accesseris, protinus horrea inspicere te volumus, ut devotissimis militibus deputatæ [39], & incorruptæ species præbeantur: nam si per incuriam officii gravitatis tuæ, sartorum [40] tectorum neglecta procuratione, aliqua pluviis infecta perierint: ad damnum tuum referentur. Dat. VIII. Kal. Septemb. *Arelate*, JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

38 Mansiones quid, *Gothofr. ad l. 2. C. Theod. de cursu publ.*
39 In manuscr. *desseratæ* Cont.
40 Vid. *l. 7. ff. de off. Procons.*

Species in horreis publicis depositas nullus debet in suam utilitatem convertere. Bart.

III. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Anatolio P. P. Illyrici [41].

NUlli posthac horreaticas [42] species contingendi copia præbeatur. Si vero [43] quisquam temerator horreorum extiterit, qui sibi ex prædictis aliquid audeat usurpare, hanc pœnam sciat nostro arbitrio definitam, ut deportationis pœnæ subjectus, totius substantiæ cogatur subire jacturam. Dat. VII. Id. Jul. *Constantinop.* CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

41 *Ex C. Theod. lib. 11. tit. 14. l. 3.*
42 *l. 6. §. de susceptoribus. l. 9. §. de murilegulis. l. 5. §. de fundis rei privatæ. l. 2. §. de his quæ ex publica cellar.*
43 Sin vero.

TIT. XXVII.

UT [44] NEMINI LICEAT IN EMPTIONE [45] SPECIERUM SE EXCUSARE: ET DE MUNERE SITOCOMIÆ [46].

1. Imp. ANASTASIUS A. Macroniano P. P.

QUOTIENS [47] urgente necessitate comparationes [48] frumenti, vel olei [49] alienarumque specierum quibuslibet provinciis indicuntur [50], nulli [51] penitus possidentium sese sub cujuscunque privilegii occasione excusandi tribui facultatem censemus: omnique cuicunque possidentium, quocunque modo, quocunque tempore, per sacros [52] apices, vel etiam pragmaticam sanctionem, aut judicialem forte dispositionem hujusmodi excusatio data est, vel postea data fuerit, licentia minime unquam contra tenorem nostræ legis salubernimæ valitura: Adeo namque hujusmodi onera cunctis, pro qua singulos portione contigerit [53], volumus irrogari, ut ab iisdem comparationibus nec sacratissimam nostræ pietatis, nec serenissimæ nostræ conjugis domum patiamur subtrahere. Dat. III. Kalend. Augusti. *Constantinop.* OLYBRIO V. C. CONS. 494.

44 *Ecl. lib. 36. tit. 9.*
45 In loco meo manuscr. legi *ex parasitione*, & alibi *exemptione.* Cont. vero, *Exemptio evenerit. Nov. Tiberii A. §. Basilius. 1. de consulat.*
46 *Sitonia*, vel *sitonici*, legendum putat Cujac. est autem *Sitonia* Cura coëmendi frumenti: & σιτώνης curator frumenti.
47 Quum in quacunque provincia fuerit inducta facies alicujus comparatio, nemo sit quocunque modo vel tempore, per sacros apices, vel etiam pragmaticam sanctionem, judicialem dispositionem excuset: quippe nec sacra domus aut piissimæ Augustæ hoc onere liberata est. *Syn. Basil. 56. tit. 9.* adde *l. 1. §. de quibus muner. tit. 48.*
48 Comparatio frumenti *emptio.*
49 Al. *hordei.*
50 Indicentur. Invitus etiam frumentum emere quisque cogitur, quoties emptio curique imperatur ob urgentem aliquam necessitatem: quod ut singulare casus ad alios non extendi notat Mynsingerus 7. *Resp. 74.*
51 Vid. *l. 1. §. de quib. muneribus nemini licet.*
52 Sacri apices, Principis adnotatio, quæ sit enunciato, σπουδὴ σιτώνης σταθείσης, καὶ ἀνωθεν ἐκ κράτους, *Græcis.* adde quæ scripsi ad *l. 7. §. de summa Trin.*
53 Contingunt.
54 Η ἐις τὴν μητρόπολιν, id est, quam in metropolin. *Synops. ibi loc. c. 5.*
55 Et illis hæc avehentibus, qui speciebus indigent. *Syn. ibid.*
56 Τπολογιζέσθω computentur autem, ut sit sensus: Computantur venditoribus pretia specierum ad ea, quæ ab ipsis in auro pensitationem publicarum nomine conferuntur: Non enim æquum est, modo quidem exigi ab aliquo, ut species exhibeat: post aliquod vero temporis intervallum ei pretia constituì, postquam hoc modo jam annona viluit: periclitante clarissimo cujusque provinciæ Præside, ni pretia specierum definitis temporibus constituta fuerint, ac pro eis missa. *Synops. ibid.* 57 Nemo cogatur omnem suam annonam vendere, sed superfluas tantum species. Nam satis impium est, suis quem defraudari, ut aliis ea suppeditet. *Synops. ibid.* 58 Impium est quem cogi annonam suam vendere, ut ea alteri suppetat. adde *l. 9. §. de Judæis, l. 5. ff. de administr. rerum ad civitates pertinentium.* 59 Pœna centum librarum auri & dignitatis amissio imponitur præsidi committenti adversus hanc legem. 60 Πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν ζυγῶν ἤτοι ζευγοκεφαλῶν. *Novella 17. in fin. Græci. l. 2. §. de milit. vestis.* Jugationibus alii; jugationibus & capitationibus, seu jugerationibus alii metiuntur. Unde, alii Jugationem, alii jugationem simul & capitationem debent.

παντὸς δ' παρ' ἀλλήλων καὶ τ' ζημίας ἀπαιτεῖσθαι καὶ δ' ἐκλιπόντος κολάζεσθαι. Εἰ δ' τις συνειδὼς ἑαυτῷ ἐπιτήδειος τολμήσει, ἢ τὸν ἐπιβεβηκότα ὠφελήσοντα σαλτάδιόν, πεπλήκτην χρυσῦν λίτρας ὀγδοήκοντα, καὶ τ' περιοίκους, καὶ ἀξίας σκαπτίτου ὑποκειμένου καὶ μυίζοντα κακόν. Καθότι δ' κτ' θείων κελεύσεων χθὲς ἐπιγνοὺς σωμάτης, ἔκρινεν δ' τ' κλητόρων ἀφῆς τὴν ἀναλογίαν τ' ζώντων ἤτοι ζωγκεφαλῶν ὑποκειμένου τὴν σωμάτη μαθόντες αὐτῆς ἐξαιρεμένων. Ὁ δ' ὑπὲρ τούτων τὴν ἀναλογίαν ἀπαιτοῦν παρ' τ' σωμάτων ἀφθόνου τ' σωμάτης, καὶ ζημίαν τ' πεντήκοντα δ' χρυσῦν λίτρας ὑποκειμένου, καὶ ζώντα καὶ ἀξίας σκαπτίτου, καὶ ἐπέρων μείζονα ἀφορολόγητον κίνησιν.

†. Ἀλλὰ ταῦτα χωρὶς τ' βρακικῆς διοικήσεως γενομθέντων ὁ βρακὴ ῥ' ἐπειδὴ σὺν εἰς ὁλόκληρον εἰσφορὴ τὰ δημόσια ἀφ' τ' ἀφθόνου τ' βαρβαρικῶν ἰφόδων ἐλαττωθῶσι τὰς γαργάρας. καὶ μὴ δρκεῖν τῶν οἰκήσεως σωμάτων ἐπιτέλειαν τοῖς κατ' αὐτὸν ἰδρυμένοις φραιάτοις, καὶ πάντων μᾶλλον ἀπορίᾳ εἰς αὐτὸν φραιωνικὸ πάγκαλα ἀνάγκη ἐστὶ σίτου καὶ πάνυ γένεσ, ἐπειδὴ μὴ ἐνδέχ' δίκα σωμάτης ἀποτρέφεσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ φραιάτας. Ἐν σκοίνῳ τοίνυν τῇ διοικήσει ἡ μάχαιρα σήμερον κρᾶσθε σωμάτεια ὑποκειμένων καὶ τ' ἐμπόρων τῇ σωμηθείᾳ, ἀφ' ὧν μήτοι καὶ τοῖς σωμέλεταις, καὶ τοῖς ἐμπορεῖς κρᾶσθαδορμῶν δ' τ' σωμάτων χρυσὸν ὧν δύσπλεμον νομίσμασι, καὶ ἀφορύζοις, καὶ ὕπνος αὐτῶν ἀπαλείμμων ἀδίας ἐρφους, καὶ ἀζήμιος τὸ εἰδ' εἰσφέρειν, ᾧ ὃ ταῦτα παραθάνοντ' τοῖς αὐτοῖς ἐπιλοιποις ὑποκειμένοις. βάλλων δ' ἀπὸ τ' ἰδιωλικῆς ἐμπορείας μᾶλλον τοῖς φραιάταις, καὶ τὰς ἐμπόρους χρησὶν τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν ἀποφορᾶς. Ἐὰν δὲ πόλε ἀφ' πυλὸς πόλεις μὴ ἐχέσας σίλανικὰ χρήμασε, μήτε ἑτέρωθεν δύπορήσας ἀνάγκη γένε σωμάτων ποιήσας, ἐξέτω μ' τοῖς ἄρχυσι ταῦτα ποιεῖν, ὃν μόνῃ ὃ τῇ συορίᾳ τ' πόλεως τ' ᾧ σίτε δεομθης, καὶ ὧν τοῖς αὐτοῖς ὁδοις, καὶ κτ' τὰ ὧν τοῖς τόποις κρατῶσι καὶ κτ' κριθὴν τιμήμασι. τὸ δ' παραφυλατίσσουσι καὶ οἱ πολῖται τ' πόλεων, καὶ πᾶς ἕτερ τ' σωμάτης ἀφορολόγητον. Εἰ δ' καὶ ἀνάγκη χθόνη πολιτικῶν χθονὸς σωμάτων ὡς ἐπιζητεμένων εἰδῶν ὧν τὴ βραδυτέλεστον πιστάσκειν μόνον τὸ ἐπιζητεμένον εἶδ', καὶ πληρωθῶσαι τοῖς δεομένοις τῶν χρείαν. †. Μηδὲν δ' ὧν ταύτης τ' ἀφαιρέσεως κωλυέτω τὰ ἐπὶ τῇ σωμάτῃ τ' ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀφαιρεμένα. ἀλλὰ κρατείτω καὶ ὁ θεῖ τύπ' ὁ ἀφεστηκὼς τὰ ὧν τ' ἐπεισάκτων σφαιρῶν ἀποφορᾶς· ὑποκειόθω δ' τῷ ἀφαιρεμένῳ τ' πεντήκοντα δ' χρυσῦν λίτρων, καὶ τ' εἰς ζώντων καὶ ἀξίαν ὑποκειμένου κινδύνου ἥτε μειζόνη τάξις τ' ἐνδοξοτάτων ἐπαρχων, καὶ οἱ λαμπρότατοι τ' ἐπαρχῶν ἀρχοντες μ' τ' πεθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ οἱ κτ' τόπον ἐνδηκοι καὶ ἄκδοι οἱ δημοσιώνιοι παραθάνοντες αὐτοὶ τ' νόμων, ἢ παραθαθῶσιν συγχωρῶντες ἢ μὴ μιμνύοντες ἀνυπαίτητοι, καὶ ἀληθῶς κτ' τ' ἀφθαρτανόντων αὐτῶν.

1 Obryzi solidi quid, dixi ad edictum *Justiniani* 11. & *l.* 3. *ff. de veteris nummatis potestate*, *l. un. ff. de oblatione votorum.*

2 Patres civitatum. horum fit mentio in *l.* 3. *in fin. ff. de his qui fonte munera.* & *Novell.* 17. *c.* 4. §. 1.

3 Ἐπισκάλων ξεναγῶν. *Graci hic.* posſis & externos & adventitios milites interpretari extraordinarios ἐπικλήτους. Eo ſenſu ἐντὸς ἐπικλήτου. Dion. 55. Leges externas Dionyſius : ſervos Barbaros, Plutarchus. *in Gracchis* ἐπικλήτους : & in conciliis mulieres συνεπικλήτους: Paulus παρεπικλήτους appellat. Evocati vero milites, ἀνακλητοὶ veterani, quos poſt gentis cædem Auguſtus excivit ex Galatia & Caſſiano, quorum fuit certum corpus ſexcentum vites centurionum more, *Dion.* 55. quos ideo Centuriones certe poſſis appellare. Nam & ita Titinium, quem Velleius Paterculus G. Caſſii evocatum, Dio. 47. & Valerius 9. Centurionem appellant, vid. *Cujac.* 7. *obſerv.* 10.

4 Sitonæ creantur ex cohortalibus, arbitrio primorum civitatis & Epiſcopi.

5 Vid. *l. ult.* §. *item reſcripſerunt. 6. ff. de adminiſtrat. rerum ad civit.*

III.

Ὅταν ἔν τινι πόλει σιτῶνε γένῃ χρεία κτ' δοκιμασίαν καὶ ἐπιλογὴν καθεκάστην πόλιν, ἐπισκόπε καὶ τ' σὺν τοῖς κλήτορι ἀφεστηδύοντων γενέσθω ἢ ἐπὶ αὐτῶ ἀφθολῆ, ἃ κτ' τὸ δοκῆν τοῖς ἀφθαλομένοις, ἐδὲ ἐφ' οἷς ἂν βουληθείησαν ἀφεσθῆναι, ἀλλὰ μόνων τ' ἐπὶ τ' χώρας ὀκείνης πλεόντων τ' ἐφορτουμένων καὶ τ' δοθεμένων τῶν πλοίων ἀφ' τ' εἰρημένων ἀφεσθῆναι ἀφὸς τῶν σιτωνείων ἀφθαλομένων. Ἐπειδὴ δύκρέσεσθαι ἤτοι ταῖς δημοσίαις χρείαις σύντελεσμένοι σὺν μακρᾶν κεφάλων τὸ τ' σιλωνείας ἀμνύζι βάρ. Πάσης ὃ ζητήσεως ἀπαλλαττέσθωσαν οἱ σίλωνῶντες καὶ πληροῦντες τῶν εἰρημένων χρείαν κτ' τὸ δίκαιον λογισθησόμενοι. ὃ γὰρ δίκαιον αὐτοὺς αὐτὰ τοσαύτην κρίσιν καὶ ζημιώσας χορηγεῖσθαι ὃ τ' σῖτον κτ' τὸ ἐπ' ἀγορᾶς ὠνίᾳ καὶ μηδὲν παραπέσῃ. Ὁ δ' ὠφελήσαίνων ἢ παραθαθῶσαι συγχωρῶν τ' νόμων λ' χρυσᾶς λίτρας ἐπίμιον κρᾶσθαδέτω.

TIT. XXVIII.

DE COLLATIONE DONATORUM[6], VEL RELEVATORUM[7], AUT TRANSLATORUM[8], SEU ADÆRATORUM.

1. Impp. Valentinian. & Theodos. AA. Hermocrati P. P. 9

Dispositionem ampliſſimæ recordationis Antiochi [10], quæ certam quantitatem ante ſe relevatis poſſeſſionibus nomine canonis indixit, non imminui [11] decernimus : id enim quoniam in canonem cecidit, & anniverſaria debet penſitatione perſolvi : nec in præteritum, nec in poſterum patimur eſſe conceſſum. Indulgentiam vero memoratæ deſcriptionis, & in ante actum, & in poſterum tempus non ſolum in relevatis, verum etiam in donatis, adæratis, tranſlatiſque, ſeu quodlibet aliud nomen novæ deſcriptionis excogitatum eſt, volumus obſervari : nullamque ſuper his unquam [12] exactionis moleſtiam formidari : quibus non tantum reliqua præteriti temporis relaxamus, ſed nec in poſterum quicquam innovationis [13] aut oneris [14] adjiciendum eſſe cenſemus : nullique licere deinceps contra divalia ſtatuta relevare ſuas poſſeſſiones. †. Noverit tamen ampliſſimæ tuæ ſedis officium, quod ſi aliquando nobis ſuggeſtio huic noſtræ ſanctioni contraria porrigatur : vel ſi ſacris mandatis, ſi [15] qua forte citra [16] ſuggeſtionem his piis diſpoſitionibus adverſa emanaverint [17], obſequatur, & aliquos [18] tanquam debitores ex hujuſmodi titulo crediderit exponendos [19] : ducentarum librarum auri ſe condemnatione multandum. Dat. XII. Kal. Decemb. Theod. A. XVIII. & Albino Conss. 444.

6 Donat poſſeſſiones Principis dempto canone; relevat poſſeſſiones tributis transfert poſſeſſiones in alium, aliamve functionem.

7 Adde *l.* 4. *ff. de Cenſib.*

8 *l.* 5. *C. de ſacroſ. Eccleſ.*

9 Adærare eſt æſtimare & taxare pecunia, quod in annonis inferebatur.

10 Ex *lib.* 11. *tit.* 20. *l.* 6. *C. Theod.* in quo tamen legitur, *Antiochio P. P.*

11 Qui fuit P. P. ante Hermocratem : ad quem ſcripta hæc conſtitutio. adde *l. ult. C. Th. eod.*

12 Minui.

13 Iniquam.

14 *l. pen. ff. de omni agro.*

15 Mandata citra ſuggeſtionem & libellum dantur ultro : tacita vero alterius ſuggeſtione dantur ex libello. Porro ut differant à pragmatica ſanctione, oraculo & adnotatione dixi ad *l. ult. C. de petit. bonorum ſublatis.*

16 Contra.

17 Manaveriat.

18 Alios

19 Al. *exigendos*, in *C. Theod.*

TIT. XXIX.

DE COLLATIONE ÆRIS[20].

Pro are poteſt ſolvi aurum tanti valoris. Bart.

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Hilario [21] P. P.

Æris pretia, quæ à provincialibus poſtulantur, ita exigi volumus [22], ut pro viginti [23] libris æris, unus auri ſolidus a poſſeſſore reddatur. Dat. v. Kal. Jun. *Mediolani*, Arcad. IV. & Honor. III. AA. Conss. 396.

20 Æs inferebant fiſco quædam provinciæ ut Cyprus : quæ ideo æroſa. *Feſtus.*

21 Ex *C. Theod. lib.* 11. *tit.* 21. *l.* 2.

22 Pro ære autem provinciæ interpretantur hac forma : pro vicenis libris æreis, ſingulos ſolidos, *ut hic. l. unic. ff. de argenti pretio.* Ita ſolvi aliud pro alio volenti poteſt. *Goth.* Intellectum hujus l. vid. apud Covarruv. *de vet. num. collat. cap.* 3. Ans.

23 In *C. Theod. vigintiquinque.*

TIT. XXX.

DE[24] DISCUSSORIBUS.

Si æſtimator male æſtimat, ipſe tenetur. Bart.

1. Imppp. Valentin. Valens & Gratian. AAA. ad Artemium Vicar. Hiſpaniarum [25].

Quotiens in [26] diſceptatione conſtiterit inique diſcuſſionem fuiſſe confectam, & fidem facti non poterit approbare diſcuſſor, ipſe in eodem titulo [27], & in eodem modo ad ſolvendum protinus urgeatur, in [28] quo alterum perperam fecerit debitorem. Dat. Prid. Id. Mai, Valent. N. B. P. & Vicione Conss. 369.

11. Impp. Arcad. & Honor. AA. Meſſalæ P. P. [29]

Ne caſu amiſſa ſecuritate [30] publica, quædam præda naſcatur collatoribus : decernimus, ut quando ſecuritates à diſcuſſoribus ſeu apparitoribus expoſitæ, ratiociniis [31] publicis continentur, rurſus [32] per injuriam [33] non petantur. Dat. v. Kalend. Decembr. 34. *Mediolani*, Stilichone, & Aureliano Conss. 400.

Ab onere diſcutiendi, & æſtimandi patrimonia nullus excuſatur, nec etiam miles, nec militans. Bart.

111. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Apollonio P. P 35.

Per ſingulas provincias, vel civitates, honoratis uſque ad Comitivam conſiſtorianam, necnon etiam militantibus, & ſuis obſequiis non adhærentibus, advocatis [36], quin etiam fori provincialis mandari diſcuſſionis jugerum ſollicitudinem decernimus. Dat. v. Kal. Januar. Eudoxio & Dioscoro Conss. 442.

IV.

Μηδεὶς γινέσθω λογοθέτης χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως ἰδικῶς μεμνημένης τ' αὐτὸ δ' λογοθέτε ἀφοσιγείας, μήτε κτ' κέλευσιν τ' ἐπάρχων, μήτε σὺν ἀφεστέξεως ἄλλε οἱασδήποτε διακρισέως γινέσθω τὶς λογοθέτης

Nemo fiat diſcuſſor aliter, quam [37] ex juſſione principis, ſpecialiter diſcuſſoris faciente mentionem, non præfectorum juſſu, non ex præcepto alterius cujuſquam judicis, non civilium [38] operum, vel pecu-

24 Περὶ ἐν γράφοις ὕτει λογιστῶν τῶν ἐν τοῖς θέμασιν ὑποσημάνων καὶ τῶ δημοσίῳ ἀνάκειν ἀπὸ παντὸς ὑπόδικος ἀπερχεσθέντων καὶ ἀναφλαβόντων καὶ ἀπαιτηλατόντων καὶ ἔτι ἐν ἑκάστῃ λίτρᾳ τῶν ὑποτιμένων παρ' αὐτῶν νομίσματος ἐξαμβάνουσι. Id eſt, De deſcriptionibus ſive diſcuſſoribus qui mittuntur in provincias, & ad fiſcum ex quacunque cauſa pertinentia adærant & tractant & exigunt. Item quod in libra qualibet eorum quæ exigantur, ſex aureos accipiant. *Synopſ. Basil. 56. tit. 10.* De diſcuſſore. adde munus aliud ex *l. 9. ff. de Judeis.* Et breviter, Diſcuſſor, Diſceptator rationum, fiſcalium vel publicarum ab aliis tractatarum. *l. ult. ff. cod. l. cum poſt. 26. ff. de appell. l. pen. ff. quorum appell. l. 1. ff. de ratiocin. oper. pub. Symmachus in epiſt.*

25 *C. Theod. l.* 11. *tit.* 26.

26 Quoties diſcuſſor non proba-

verit diſcuſſionem à ſe cum fide, recteque factam eſſe, eodem ipſo titulo urgeatur, quo alterum gravavit. *Sym. ib. c.* 2. 27 Id eſt, eadem ſpecie, & quantitate. *l.* 6. *ff. de cenſibus.* 28 Vid. *l.* 1. *ff. de ratiocin. oper. public.* 29 *C. Theod. ibid. l.* 2. *quibuſdam tamen mutatis.* 30 Securitate, ſeu apocha illationis amiſſa fides, ex polyptychis, id eſt, rationibus publicis ſumitur, *ut hic*, & *l. illatæ* 4. *ff. de fide inſtrumentorum. l.* 2. §. 1. *ff. de quadrien. præſcr. l.* 11. *C. de ſuſceptoribus.*

31 Ratiocinia publica, polyptica, ſeu polypſycha Græcis, quod ea charta πολλὰς ἐγκολλήσεις ἔσχε πτύχας habeant, ſunt vero rationes publicæ, *l.* 2. *C. Th. eod. l.* 13. *C. Theod. de ind. lieb.* non chirographa aut apochæ, ut Altiatus putat 3. *parergon.* De Diptychis vide quæ ſcripſi ad *l.* 7. *in fin. ff. de ſumma Trinit.* adde *Cujac.* 4. *obſ.* 27. 32 Sine injuria autem petuntur : quoties deliberant collatores tabulas publicas ſibi exhiberi. Ea ratione poſſeſſores recte poſtulant cenſuales proferre tabulas publicas ex quibus diſcant debitorum ſive reliquorum modum. *Nov.* 17. *c.* 8. & 128. *c.* 4. 33 *l.* 3. *C. de metallis.* Goth. Adde *l.* 57. *ff. de adminiſtrat. tutor.* & *Novell.* 17. *cap.* 8. *S. I.* 34 Al. *C. P.* 35 In manuſcripto legitur, *præfecto Auguſtorum.* 36 Imo advocatis mandari non poteſt. *l.* 6. *ff. de advocat. diverſ. judicior.* 37 Diſcuſſor rationum, (qui Logotheta Juliano Patritio eſt) ſeu rerum ad civitates pertinentium à ſolo principe mittebatur : non à P. Prætorio, non à Comite largitionum, aut privatarum, aut à Præſide. Id enim princeps ſibi adrogat : ordinarii vero diſcuſſores hujuſmodi rationum, Epiſcopus & quinque primi civiratis. *Novell.* 128. *cap.* 16. *verſ. Singulis autem.* 38 Pecuniæ civiles, ſeu civitatum (Galli vocarent, *deniers d'octroy*) in hos uſus præcipue vertebantur, videlicet in opera publica frumenti coemptionem, portus, aquæductus, muros, vias, pontes, aggeres, balnea.

ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ πολιτικῶν ἔργων, ἢ στρατιωτικῶν χρημάτων, ἢ λιμενικῶν ἢ τῶν εἰς τὰς δημοσίας ὁλκὰς τῶν πόλεων διαπεμπομένων, ἢ εἰς τειχοποιίαν, ἢ εἰς ὀδοποιΐαν, ἢ ῥαφύρων, ἢ μώλων κατασκευὴν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν λατρευτικῶν χρημάτων, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν εἰς πολιτικὴν ζήτησιν ἀνενεχθέντων χωρὶς βασιλικοῦ τύπου.

†. Αὐτὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς εἴτε ἐκ δημοσίου χρημάτων ἐπιμέλειαν εἰς τὸ τειχοποιεῖν ἢ ἕτερα πάντες ἔργα κατασκευὴν, εἴτε διὰ παρ' ἑτέρων κατασκευασμάτων χρημάτων πόλεσι παρέχει ἁπαξ, ἢ καὶ διὰ πλειόνων, ὅτε ἂν αὐτῷ φαίνηται, πέμπει τὸν λογοθέτην καὶ τὸ ἔργον ὀφείλοντα μυρίσαντα καὶ ἀκριβείας λογισμοὺς ποιήσαντα, καὶ εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ κράτος ἀναφέρειν ἐφ' ὅτε χρυσοῦς ὀρθῶς τὰ δαπάνης θείαν χρυσοῦς παρ' αὐτοῦ τοῖς δεδαπανηκόσιν ἀμεσεμνίαν, καὶ μηκέτι δεύτερον ζήτησιν αὐτοὺς ὑποφέρειν, ἢ κληρονόμους αὐτῶν ἢ διαδόχους.

†. Εἰ δὲ καὶ ὁ λογοθέτης περισσῷ ἐπιμελείᾳ ποιήσας ἀμεσεμνίαν τοῖς ὀρθῶς δεδαπανηκόσι τὰ χρήματα καὶ μὴ τὸν λόγων ἐρεύνης ἕνεκεν αὐτῶν ἀμεσεμνίαν τοῖς ὀρθῶς δεδαπανηκόσιν, ἔτω καὶ αὐτὴ κυρία ὡς μήτε θείας ἀμεσεμνίας δεῖσθαι τὸ λοιπὸν μηδὲ ἑτέρας ἀσφαλείας τὰ δεδαπανησθαι, ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ ἢ διαδόχους, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῇ δι' λογοθέτου ἀσφαλείᾳ.

†. Ἐπαγγελλέτω δὲ καὶ δαπάνας εἰδέναι τοῖς λογοθετικοῖς ἡ διαπεζις ἐφ' ὅτε ἀζημίως αὐτοὺς ποιεῖσθαι τῶν λογοθεσίων. ὁ δὲ οἰκοθεν δαπανῶν ἢ τοῦ ἔργα τῆς πόλεως, ἢ τοῦ ἄλλου κοινοφελοῦς ῥᾳδίας μηδενὶ ὑποκείσθω λογοθεσίᾳ μηδὲ αὐτὸς μηδὲ κληρονόμοις μηδὲ διαδόχοις αὐτοῦ, μηδὲ ἐπὶ ζητήσει δημοσίων λογισμῶν οἷον ἐπὶ κερδῶν ἢ τῶν λεγομένων ἀγωγικῶν ἤτοι πραγματικῶν ἢ τῶν διαπεμπομένων τοῦ τὰς δημοσίας ὄνους ἢ ὀνηλάτους ἢ τῶν διαγωνιτικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀγωγικῶν ὀνόματι καλεῖται Solemnia.

†. Μηδεὶς δὲ τῶν ἀρχόντων πεμπέτω λογοθέτην, ἀλλὰ ἀναφερέτω, ὡς βασιλέα ἐφ' ὅτε παρ' αὐτοῦ πεμπτὸς τὰ ἐπὶ τούτοις λογοθέτην, μηδὲ ἄχρις ἑνὸς ὀβολὸν ὀφείλοντα κερδάναι, ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ λόγῳ καὶ τοῖς ὑποτελέσι φυλάττειν τὸ δίκαιον. Ἐὰν δὲ ἄρχων τοῦ ἐξ ἁπλῆς χρήματα δημόσια ὁ λογοθέτης ἀνύσῃ αὐτὸ καὶ εἰς τὸ θεῖον ornamentum εἰσομοιώσῃ, ἐξέσται αὐτῷ καθεκάστου λίτρας ἐξομοιώσαντα ὑπὲρ θεραπείας ἀφαιρεῖσθαι. Εἰ δὲ παρὰ τῶν ὄντων ἐν ἐπαρχίαις ἢ ἐκτὸς ἢ ἀγρίων ἄχρις ἑνὸς ὀβολοῦ λαβὼν αὐτὸς μὴ τὸ λαμβανόμενον ἀποδιδοῦ τετραπλάσιον ὀφείλων εἰσομοιοῦσθαι τοῖς δημοσίοις καὶ ποινῆς βασιλικῆς πειράσῃ ὡς τὸ δημόσιον ἀφειδεῖν ἢ τοὺς σωληλατοὺς ἀδικοῦντας. ὁ δὲ ἀναφόμενος παρέχειν ὡς ἀφ' ὅτε καθομολογῶν ὑποδίδωσιν αὐτὸν εἶναι τοῖς δημοσίοις ἀπαιτηθησόμενον πάλιν τὰ ἀφ' ὅσων ὑπέμεινε ζήτησιν ὀφείλοντα εἰσομοιοῦσθαι τῷ δημοσίῳ λόγῳ.

†. Καὶ ἐπὶ τούτῳ τῇ τοῦ Solemnium ζητήσει ὁ βασιλεὺς μεμηνύκαμεν τὸ ῥηθὲν λογοθέσιον, θείαν ἀμεσεμνίαν σκηθεῖ τοῖς λογοθετήσασι μηκέτι δεύτερον ζήτησιν ὀφείλειν τοῖς λογοθέταις μήτε τοῖς ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ἀμεσεμνίας λαμβάνουσι μηκέτι δεύτερον μέρος λογοθεσίου, μήτε τοῖς ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ἀμεσεμνίας λαμβάνουσι τὴν πεντηκοστὴν ὁ λογοθέτης, ἀλλ' ἐὰν ὅλως ἐπιχειρήσῃ τι λαβεῖν, ἀδίκως ἐχέτω ὁ κήτορες καὶ πολίτευμα καὶ ἀπωθείσθω τὰ ἐκδοθέντα αὐτῷ, καὶ δέησις ἐπιδιδόντος τοῦ κτ' καιρὸν βασιλεῖ ὥστε περιφρόνησιν τινὰ κτ' χώρων τὰ ὀφείλοντα ποιῆσαι εἰσπράξαι τὰ ἐπιχειρήσαντα τι ἀπαντῆσαι.

pecuniarum frumento comparando destinatarum, vel portuum, vel eorum, quæ impenduntur in aquæductus, murorumve constructione, vel ad vias sternendas, vel ad pontium & aggerum institutionem, sed neque pecuniarum ad lavacra destinatarum, vel alio quocunque modo ad civilem rationem pertinentium.

†. At princeps, sive ex ærario pecunias miserit ad mœnium, vel alterius operis constructionem, sive ab alio relictas civitatibus pecunias invenerit, semel vel etiam sæpius cum is sederit animo, mittat discussorem, qui opus admetiatur, & rationes putet exactæ, & ad se referat: ut si recte sumptus facti sunt, iis, qui fecerunt sacra securitas conficiatur, qua freti nullam iis postea, vel heredes eorum, aut bonorum possessores quæstionem patiantur.

†. Valeat, & ab discussore post rationum discussionem emissa securitas, nec sacra apocha, nec alia qualibet cautione indigens.

†. Sumptus [1] autem discussoribus pollicetur Constitutio, ut sine damno ratiocinia tractent. Eos vero, qui de suo impendunt in opera civitatis, vel alias publicas necessitates, heredesque eorum, nullam vult discussionem sustinere, vel lucrorum, vel eorum, quæ dicuntur, ἀγωγικὰ [2] aut πραγματικὰ, vel sumptuum, qui fiunt circa mulos fiscales, aut muliones, vel prosecutionum ratione, vel eorum, quæ generali nomine vocantur solemnia.

†. Cæterum præsidum nemo discussorem mittat, sed referat ad principem in hoc, ut ab eo mittatur, qui hæc discutiat, ac ne unum quidem obolum inde corradat, sed tam fisco, quam collatoribus jus suum conservet: & si inventas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamento [3] intulerit, licito jure sibi in singulas libras sex solidos pro solatio retineat. Quod si, vel obolum invitis, aut volentibus provincialibus acceperit, is quidem quod accepit reddat, quadruplum fisco inferens, & criminaliter coërceatur, quasi proditor fisci, collatorumque concussor. Qui autem dedit, quasi hoc ipso confessus se fisci rationibus obnoxium, rursus discutietur, & exigatur.

†. Discussione autem solennium facta, & ad principem perlata, discussis sacra securitas detur: dari etiam ea potest à discussoribus, ita ut utroque casu nullam illi postea discussionem patiantur. Neque vero ob securitatem à se expositam discussor quidquam accipere potest, vel si quid exigat, possessoribus, & municipibus eum propulsandi + jus est: referendi etiam ad principem, ut mittat aliquem, qui hoc genus concussionis coërceat.

†. Εἰ δὲ καὶ τις ἄρχων μετὰ τὴν παρὰ τοῦ νόμου χωρὶς θείας ἐγγράφου κέλευσιν περὶ αὐτὸν πεμπομένης ἀποστείλῃ λογοθέτην ἐπί οἱανδήποτε εἰρημένων, ἢ αὐτὸς μὲν ὁ ἄρχων εἰκῇ χρυσὸν λίτρας πεντήμισυ ἀποσῃσε, ἡ δὲ καὶ τάξις αὐτοῦ, πέντε καὶ δέκα, μήτε παραδοὺς ἀναπεμφθέντος ὀχετὸν ἢ τοῦ τοῖς τειχοῦσι οἰκοδομημάτων, καὶ τὰ αὐτῶν καταλύσεως ἢ τοῦ ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς χυμάτων τοῦ καλαμάτων παραδιδόντος καὶ ἑρεπίων, ἢ τοῦ ἐν ταῖς μεσοσύλοις τὰ πόλεως οἰκοδομημάτων ὡς ὀφειλόντων ἀνατραπῆναι, ἢ τοῦ εἰκόνων ἤτοι αὐτοῦ ἀγάπων ὅλως ἐπινοιῶν ἢ πολιτικῶν ζητήσεων ποιείσθω τινὰς παρατάξεις. Εἰ δὲ καὶ ποιησάτω, ἀδείαν ἐχέτωσαν οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τὰ ὑπευθύνου ἐκδίκασμὸν ἀποθεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν ἀποκρίσιν ποιεῖν ἐν ταῖς τοιαύταις πράξεσι, μὴ δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ ἐπαρχῶν εἰ τὸν τὸ νόμιμον σωφρονεῖν καὶ πεῖσαι πολιτικῶν, καὶ δημοσίαν βοήθειαν τοῖς αὐτοῖς ὑποκειμένοις ἐπιλιμένοις, ἐξουσίαν ἐχόντων τοῦ βουλομένων δέησιν ἐπιδιδόναι βασιλεῖ καὶ δι' αὐτῶν διδόσθαι τὸ νόμιμα ὡς ἂν ἐκ βασιλικῆς ἀγανακτήσεως ἠπειλήθησαν διορθωσις, ὡς τὸ καὶ τοὺς παραδέχασθαι ἄρχοντας χρεῖαν τι τοιοῦτον εἴκοσι χρυσοῦ λίτρας παρεμφαῦσαι καὶ μείζονα παραδοκᾶν βασιλικὴν ἀγανάκλησιν. Τοὺς δὲ πειθομένους αὐτοῖς τάξεις μὴ δὲ παρεῖναι τοῦ πέντε καὶ δέκα δὲ χρυσοῦ λίτρων, καὶ τὴν ἐν σώματι πυρροΐαν ὑποφέρειν. μόνον γὰρ ἔξεστι τῷ βασιλεῖ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπορίαν ἐπιτρέπειν ἀνδρὶ καθαρῷ καὶ σεμνὰ ἀληθείᾳ καὶ πρὸς ὠφέλειαν τοῦ πόλεων τὰ τοιαῦτα ζητοῦντι, καὶ μηδὲν παυσελαῖς ὑπὲρ αὐτῶν κομιζομένῳ.

†. Προνοείσθω δὲ καὶ οἱ τοῦ πόλεων πατέρες καὶ οἱ τοῦ κλητόρων δυσπόληπτοι ὥστε μηδένα πολιτικὸν τόπον ἢ δημόσιον ἢ θεῖος τὰ τείχη ἢ ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς ἢ λαΐρειαις ἢ ὁπωσδηποτὲ κείμενον ὑπάτινον ἀλόγως κατέχειν καὶ μὴ ἐκδίδοσθαι τόπον πολιτικὸν χωρὶς θείας τύπου. τὰ δὲ παρ' αὐτῶν μὴ ὀρθῶς ἐκδιδόμενα ἀναλαμβάνειν καὶ ζημιοῦν οἱ ἐξεταστὴς. Θεσμοθετησάτω δὲ καὶ οὗτοι ὥστε τοὺς ἐκ τούτου θεῖα ἔχοντας νομίζειν ὕδατος μὴ πλεονεκτεῖν τοὺς ἑτέρους καὶ τὸ μὲ πολέον, τὸ δὲ ἔλασσον λαμβάνειν.

†. Ἔργον δὲ ἔστω δὲ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος τῶν θείων ἰδίκων δὲ βασιλέως καὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ αὐτῷ παλατίνων διερευνᾶν ταῦτα, καὶ τὰ θεσπισθέντα καὶ τὴν τῶν ἐπικειμένων θεσπίσεων εἰσπραξιν ποιεῖσθαι, ἢ ἐὰν ῥαθυμήσωσιν εἰκῇ, χρυσοῦ λίτρας θεσημίους, τὴν δὲ πέμπτον αὐτοῦ πέντε καὶ δέκα.

†. Præses, qui post hanc legem non accepta ex scripto jussione principis, diteuflorem quacumque ex causa miserit, xx. libratum auri, & officium ejus xv. pœnæ subjiciatur, qui nec occasione repurgationis cloacarum, vel ædificiorum muris adjunctorum, vel ruinæ eorum: vel ob factas in publicis porticibus θεσπεσίας, ut vocantur, & areas, vel eorum, quæ in civitatis intercolumniis ædificata sunt, quasi destruenda sint, vel de imaginibus, aliisve à se excogitatis modis, aut civilibus quæstionibus ullas jussiones facere poterit. Sed & si fecerit, licet [5] civibus executioni earum obsistere, minimeque eis satisfacere, præsidibus provinciarum hoc silentio transmittentibus, & omni civili, publicoque auxilio eisdem subdendo pœnis, facultatem quoque habentibus iis, qui voluerunt preces principi offerre, & gesta perdocere, ut principalis indignationis correctio consequatur: præsidibus item talia jubentibus viginti libris auri multandis, majoremque principis commotionem expectantibus: officio autem obsecundante præter multam quindecim libr. auri in corpus castigando. Soli enim principi licet horum inspectionem [6] viro integro & fideliter atque ex usu civitatum hæc indaganti, nihilque protinus ob id accipienti mandare.

†. Provideant autem patres civitatum possessorumque potiores, ne quis civilem, vel publicum ullum locum in muris, vel in publicis porticibus, vel obsequiis, vel aliubi injusta ex causa detineat, & ne cuiquam detur quidquam ex publico sine sacra forma. Quæ enim fuerint ab eis tradita, non recte rescindentur: & in damno versabuntur, qui acceperint. Iidem provideant, ne, qui ex sacra forma habent possessionem aquæ, quid usurpent præter cæteros, & hic quidem plus, ille minus accipiat.

†. Hæc autem magnificus Comes rerum privatarum, & ei obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, impositasque pœnas exigere: vel si neglexerint, viginti libris auri multantur, officium vero xv.

1 Discussor sumptus accipit ex publico, non a collatoribus.

2 Species illatæ à provincialibus, vel ad arcam P.P. transmittebantur, vel consumebantur in ipsa provincia. Transmittebantur autem sumptibus provincialium, quæ ἀγωγικὰ, & πραγματικὰ hic dicuntur. Pro his vero, quæ in ipsa provincia consumebantur, exigebantur πραγματικὰ, adde *Novell.* 128. c. 9.

3 Sacrum ornamentum hic nihil aliud, quam sacrum ærarium: quod Nicetas, vestiarium quoque appellat.

4 Officialem injuste exequentem repellere jus est. dixi ad *l.* 5. ℌ. *de executoribus.*

5 Officiali injuste exequenti licet resistere.

6 Discussori hic inspectionem tribuit de quo vide *Cujac. ad h. l.*

TIT. XXXI.

DE [7] DECURIONIBUS ET FILIIS EORUM, ET QUIS DECURIONES HABENTUR, ET QUIBUS MODIS A FORTUNA CURIÆ [9] LIBERENTUR.

An pater, & ejus heredes pro filio teneantur.

1. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valerianus C. Carterio.

SI cum te pater *decurionem esse* voluisset, & illo in rebus humanis agente honor tibi iste delatus est: renentur quidem etiam heredes ejus Reipubl. nam in hac parte vice fidejussoris pater accipitur: sed non ante, nisi [10] tuis [propriis [11]] rebus excussis. P. P. v. Kal. Decembr. Æmilio & Basso Conss. 260.

De ratione nominandorum magistrorum.

11. Exemplum sacrat. literarum Diocletianus & Maximianus AA.

OBservare oportebit Magistratus, ut decurionibus solenniter in [12] curiam convocatis, *nominationem* ad certa munera faciant: decernebant, annona civitati uti superesset, providebant. Curatores frumenti, olei comparandi, vel operum publicorum, aut alterius negotiationis publicæ causa, Legatos, Syndicos & Tutores periculo suo constituebant: Tributa, census, & legata Reipublicæ exigebant: omnium denique quæ universum ad Rempublicam pertinebant, curam gerebant. *l.* 30. *ff. de neg. gest. l.* 2. 8. 17. §. 7. *l. ult.* § 2. *ff. ad munic. l.* 5. ℌ. *de adminis. tutor.* Procuratores, conductores, aut eorum fidejussores, aut mandatores esse non poterant. *l.* 30. ℌ. *de locato.* militia eis erat interdicta, *l.* 55. ℌ. *eod.* Tot muneribus obnoxii decuriones cum essent non mirum quod plerique fupplicii quafi loco, Decurionatui addicerentur, de quo dixi ad *l.* 18. ℌ. *eod.* Pro his tamen oneribus, magnis vicibus privilegiis honorati, ut neque fustibus. *l.* 5. *ex quibus causis infamia.* neque quæstion fubjicerentur. *l.* 10. ℌ. *de quæstionibus.* non in metallum, vel opus metalli damnari: non furcis affigi, ad bestias, aut in opus publice dari, vel vivi exuri, poterant: (adeo ut si pœnæ superiores indictæ essent, a principe liberarentur. *l.* 9. §. 11. *l.* 28. §. 5. *ff. de pœnis*, *l.* 3. *ff. de veteranis*, *l.* 3. ℌ. *de pœnis.*) Denique non capite puniri. *l.* 15. *ff. de pœnis.* Sed si quid capitale admittebant, in carcerem tantum conjiciebantur ac vinciebantur, interea dum Princeps causa cognita de crimine cognoscebat. *l.* 6. §. 7. *ff. de requis.* & *l.* 27. *in fin. ff. de pœn. l.* 1. *in fin. ff. quando appellandum.* Idem honos (quod majus est) parentibus & liberis eorum tribuebatur, *ut ex legibus superius propositis constare potest.* Ab extraordinariis etiam muneribus immunes. *l.* 21. ℌ. *eod.* Ac ne curiæ inopia civium defererentur, à Theodosio primum constitutum, deinde ab ejus successoribus confirmatum, ut naturales filii Curiæ oblati legitimi fierent, suorumque heredum jura nanciscerentur. *l.* 3. *l.* 2. ℌ. *de naturalib. liberis*, §. 2. *Inst. de hered. ab intest.*

7 Decuriones publici consilii causa in coloniis ac municipiis conscribebantur. *l.* 239. §. 5. *ff. de verb. sign.* Suæ curiæ quasi Senatores erant. *l.* 33. ℌ. *eod.* Ex iis, magistratus ipsi, id est Duumviri. Ædiles (in aliquibus municipiis Dictatores, Prætoresque) creabantur: nec aliis quam decurionibus illi honores demandabantur. *l.* 7. §. 2. *ff. eod.* Pecunias publicas tractabant, erogandas decernebant, au-

8 *ff. l.* 50. *tit.* 2. *Novell.* 38. *Ecl. lib.* 54. *tit.* 1 *Novell. Leon.* 46. Decuriones sublati, proinde hic titulus in Basilicis deest. 9 Al. *curiali.* 10 *l.* 17. §. 2. *ff. ad municipalem.* 11 Al. *deest.* 12 Al.

ciant: eamque statim in notitiam ejus, qui fuerit nominatus per officialem publicum perferri [1] curent: habituro appellandi [2], si voluerit, atque agendi [3] facultatem apud [4] Prælidem causam suam jure consueto: quem si constiterit nominati minime debuisse, sumptum [5] litis eidem a nominatore restitui oportebit. Sine die & consule.

1 Id est, perferre ad præsidem.
2 Vid. *l. 1. §. 3. ff. quando appellandi. l. 1. pr. ff. de var. & extraord. cognit.*
3 Peragendi.
4 Vide Socinum reg. 87. *l. 54. ff. eod. l. 3. §. 3. l. unic. in fin. C. de var. & extraord. cognit. l. 37. in pr. ff. ad municip.*
5 Vid. *l. unic. C. de sumptibus reverber.*
6 *l. 2. in fin. ff. eod.*
7 Album quid, vid. *tit. ff. de albo scholastici.*
8 Adoptivus dignitate adoptantis fruitur.
9 Adoptivus filius ad vicem naturalis pignoris adscriptus, seu adscitus.
10 Invicem.
11 Pignora naturalia vocat filios naturales, sunt enim ἐνέχυρα βίου, *Theophylact. Scholiast. in epist. Theophil. Inst. de satisd. tutorum, in princ.* Seneca, pignora pacis.
12 *l. 5. C. ex quib. causis infam. irrogatur.*
13 Æ. XI.
14 Decuriones creari etiam filiifamilias possunt.
15 Devocari, *al. nominari.*
16 Pro filio decurione pater non tenetur nisi in ejus decurionatum consenserit. *l. 3. ne filius pro patre. l. 3. §. quod pater 5. l. 17. §. 1. ff. de muneribus. l. 4. C. de filiisfamil.*
17 Denominationem.
18 Literarum expertes & imperiti decuriones creari possunt.
19 Nostra jura.
20 Communio bonorum, neminem obligationi alienæ adstringit. adde *l. 3. C. de muneribus & honoribus non continuand.*
21 Al. *Paulino.*
22 Infamis removetur à decurionatu.
23 Cæcus cæcitate ipsa decurionatum non amittit: sed infamia tantum contracta. adde *l. 1. §. 5. vers. easdem. ff. de postulando.*
24 Al. *proscribendo.* al. *describendo.* Cont.
25 Liberos qui habet in decurionatu adipiscendo, alii liberos non habenti præferendus, *ut hic, l. 6. §. 5. ff. eod.* Præsumitur enim liberos habens de republica magis sollicitus esse quam is, qui non habet. vid. Alciat. 1. *præs. 36.* adde quædam J. Juliæ, quæ apud Gellium, *lib. 2.*
26 Vid. *l. ult. C. qui ætate. l. 3. l. 5. §. 7. ff. de jure immunitatis.*
27 Uxor pro marito decurione conveniri non potest. adde *l. 2. C. ne uxor pro marito.* 28 Non est. 29 Infamis immunitatem munerum habere non potest. adde *l. 8. C. eod. l. 49. C. eod. l. unic. C. de infamib. l. 3. §. si in metallum 2. ff. de minorib. Novell. 45. in princ.* 30 Privilegio frui non meretur, qui pœnam meretur. *l. Judæos 11. ubi Gloss. C. de Judæis, l. qui sine 38. ff. de negotiis, c. privilegium, 11. q. 3. c. tuarum, c. ut privilegia, de privilegiis.*
31 Al. *De.* 32 A decurionatu non liberat Præsidis sententia. adde *l. 14. C. eod.* 33 Sic legit Eustathius περὶ γραῶν. *Cujacius* tamen mallet, *l. ult.* 34 Podagra non liberat à decurionatu. adde *l. Podagræ 3. C. qui morbo se excusant.* 35 *Cod. Theod. lib. 12. tit. 1. l. 1.* sed hæc lex multum est immutata. 36 Adde *l. 13. C. eod.* adde *l. unic. C. de his qui à principe vocat.*
37 Al. *hujus.* 38 Deferri. 39 *Cod. Theod. l. 3.* 40 Tabellio esse non potest, qui decurio est, *ut hic*, adde *l. 21. C. de falsis.* Cur ita jus est? An quod scribæ munus vile? ita post Accursium, Bartolum & alios notat Tiraquellus *cap. 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cn. filius scriba, patre libertino, humili fortuna ortus. Facit quod scribæ merces pro opera non pro industria detur*, licet Alciatus contra sentiat, *in l. mercis appellatio 66. ff. de verb. sign.* Sed & iidem servi publici appellantur, *l. non aliter 18. ff. de adopt. l. 2. ff. rem pupilli salvam fore. Theoph. Inst. de adopt.* Quid, quod Cicero *5. Verrina*, Scribæ tabellarium præconem & viatorem præferat: quasi dignum majori mercede? Quæ omnia ad minutos & minorum judicum scribas referre possis: nec enim magni Senatus, vel Principis scribas, viles possis dicere, vel ignobiles, qualem dixeris Eumenem Alexandri, *Plutarchus in Eumene*; Porsenæ scribam, *Livius 2.* Æschinem Atheniensium *Libanius in argumento orationis* περὶ παραπρεσβείας, quales denique scribæ illi quos munus honorificentissimum sustinuisse apud Græcos refert Æmilius Probus. His adde Guidonem Papæ *quæst. 90.* Adde Novellam Leonis περὶ πολιτικῶν συμφωνιῶν διαστάξιον, ubi de creatione Tabellionum. 41 Tabelliones tamen qui sunt publici contractuum scriptores ad decurionatum vocari possunt. *l. si quis decurio. 21. C. ad. leg. Cornel. de falsis.* 42 *Cod. Theod. eod. l. 9.*
43 Decurio rei propriæ vel publicæ causa, Comitatum seu aulam principis adire non potest antequam judici desiderium proficiscendi insinuaverit, & missionem impetraverit. 44 Id est, præsidi. 45 Ea ἀπολυτική, adde *l. pen. C. de legationib.*

quatur. Quod si pro sua audacia parvi aliquis hanc fecerit jussionem, indignationem [46] competentem sortiatur. P. P. VII. Id. Jul. *Carthag.* CRISPO III. & CONSTANTINO [47] III. CONSS. 324.

46 *Deportationis exitum, in C. Theod.*
47 Al. *Cæs.*

De militia.

XVII. Idem A. ad Euagrium P. P. [48]

QUi derelicta curia militaverit [49], revocetur ad curiam. Datum XVI. Kal. Jun. CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. CONSS. 326.

48 *C. Theod. eod. l. 13 in fin.*
49 Decurio, miles, relicta curia esse non potest. *l. 51. l. 55. in princ. C. eod.*

Si ad magistratum nominatus latcat.

XVIII. Idem A [50].

SI ad magistratum [51] nominati aufugerint, requirantur: & si pertinaci [eos [52]] animo latere patuerit [53], his ipsorum bona permittantur, qui præsenti tempore in locum eorum ad Duumviratus [54] munera vocabuntur: ita ut si postea reperti fuerint, biennio integro onera Duumviratus cogantur agnoscere: Omnes enim qui obsequia publicorum munerum tentaverint declinare, simili conditione teneri oportet. Dat. III. Kalend. Octobr. *Serdicæ*, CONSTANTINO A. [55] IX. & CONSTANTIO IV. CONSS. 326.

50 *C. Theod. eod. l. 16.*
51 Duumviratum fcil.
52 Al. *deest.*
53 *Paruerint, in Cod. Theod. & quibusd. lib.*
54 Duumviri sunt magistratus municipales anuui. Duumviralitii, qui duumviratu abierunt. *Augustin. de cura pro mortuis habenda.*
55 *Al.* VII.

De rescriptis.

XIX. Idem A. ad Lucretium Paternum [56].

VAcuatis [57] rescriptis, per quæ munerum civilium nonnullis est vacatio præstita [58], omnes civilibus necessitatibus aggregentur: ita ut nec consensu civium vel curiæ præstita cuiquam immunitas valeat [59], sed omnes ad munerum societatem conveniantur. Dat. VIII. Kal. Novembr. *Heracliæ*, CONSTANTINO A. [60] III. & CONSTANTIO IV. CONSS. 326.

56 *C. Theod. eod. l. 17.*
57 *l. 28. l. 37. l. 43. in fin. l. ult. in fin. C. eod.*
58 Præstituta.
59 *Ex eod. titul. l. 29.*
60 *Al.* VII.

De magistratuum desertoribus.

XX. Impp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. Ordini civitatis Ædesenæ [61].

CIrcensium [62] magistratus desertores ad eam Gravitas tua faciat necessitatem conditionis urgeri, ut quascunque pro his expensas civitas prærogaverit, refundere protinus ac repræsentare cogantur. Dat. XIV. Kalend. Februar. *Naissi*, ACINDYNO & PROCULO CONSS. 340.

61 *Sic Cujac. restituit.* al. *autem legitur*, Constantinæ.
62 *Al.* Cyrenensium, verum intelligit ludos Circenses, ut satis lex ipsa indicat. Jubet autem Duumviros non edentes ludos Circenses, Reipublicæ protinus reddere compelli ea, quæ in eam rem Respublica prærogaverit, *ut hic.* Idem est in Prætoribus. *l. 6. C. Theod. eod.*

De immunitate.

XXI. Idem A. Nemesiano Com. [63] largitionum.

CUriales omnium civitatum nullam [64] pro re privata nostra debent inquietudinem sustinere: nec hujusmodi oneribus velut extraordinariis occupari: quoniam satis est, si civitatum munera per eos congrue compleantur [65]. Dat. Prid. Id. Aug. *Bessæ*, ACINDYNO & PROCULO CONSS. 340.

63 *C. Theod. eod. l. 30.*
64 *l. 14. C. de susceptoribus. l. 2. C. de silentiariis, l. 17. §. 7. l. 18. ff. ad municip.*
65 *Congrua compellantur, in C. Th.*

Qui sequuntur matrem.

XXII. Imp. JULIANUS A. Juliano Comiti Orientis [66].

EOs indulserunt veteres Principes ex [67] materno genere curialibus Antiochenis [68] adscribi, quos patris conditio [69] nullius vindicaret juri civitatis. Dat. V. Kal. Septemb. *Antiochiæ*, MAMERTINO & NEVITTA CONSS. 362.

66 *C. Theod. eod. l. 51.*
67 *Qui, in C. Th.*
68 *l. 62. in princ. C. eod.*
69 *Dignitas, in C. Theod.*

De debitis alienis.

XXIII. Idem A. Juliano Comiti Orientis [70].

PRovidendum est eorum novitati decurionum, qui nuper nomen curiis addiderunt, ne [71] præteritis debitis suscepto rum onerentur: sed conventis propter hæc debita [his] qui ea præcedentibus delegationibus [72] contraxerunt, nullam eos molestiam pro sarcina nominationis alienæ sustinere patiaris. P. P. *Byritho*, Kal. Novembr. MAMERTINO & NEVITTA CONSS. 362.

70 *Cod. Theod. eod. l. 54. meminit Zosimus lib. 5.*
71 Decurio novus non tenetur solvere æs alienum antecessoris sui, quem non nominavit.
72 Susceptor nemo creatur sine delegatione.

De duodecim liberis.

XXIV. Idem A. Leontio Consulari Palestinæ [73].

SI quis decurio pater sit duodecim [74] liberorum, honoratissima [75] [munerum [76]] quiete donetur. Dat. Kalend. Mart. *Antiochiæ*, JULIANO A. IV. & SALLUSTIO CONSS. 363.

73 *C. Theod. eod. l. 55.*
74 *In C. Theod. & vet. exemp.* XIII. unde Cujac. legendum existimat XVI. duobus 11. mutatis in v.
75 Al. *honestissima. & ita in l. sempers. ff. de jure immunitatis*, ὁ τῶν ὄντως λειτουργημάτων ἀπαλλαγή.
76 Deest *in Cod. Theod. & quibusd. manuscr.*

An curialis ultra terminos suæ civitatis exhibere sui præsentiam debeat.

XXV. Impp. VALENS, & VALENT. AA. ad Byzacenos [77].

CUriales [78] ultra [79] terminos provinciæ civitatis non jubeantur à moderatoribus provinciarum exhibere sui præsentiam, nisi publica necessitas exegerit. Dat. prid. Id. Septembr. *Aquil.* divo JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

77 *In C. Th. l. 60. eod.*
78 Vid. *ipsum C. Th. & Alciat. lib. 13. disjunct. cap. 11.*
79 Curialis extra civitatem pertrahi non potest, nisi publica necessitas aliud exigat. adde *Novell. 45. in fin. princ.*

De militia paterna, vel avita.

XXVII. Iidem AA. Mauris Sitifensibus.

PRivilegio [84] militiæ [85] paternæ se [86] non vindicet, quem assuetus [87] curiæ nexus astringit. Quod si militari avo, & patre decurione nascetur, paternæ erit succedaneus functionis [88]. Dat. IX. Kal. Mart. [89] *Trever.* VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

80 *C. Theod. eod. l. 63.* pertinet autem hæc lex ad monachos Ægypti, quibus Valens pertinaciter infensus fuit, ut ex ipso Cod. Theod. constat.
81 Ignavi, eorumque secta legibus notatur. adde *l. 52. §. penult. C. de episc. & cleric.* adde *Arist. 1. Polit. 4.* De operis monachorum Hieronymus ad Rusticum monachum, *c. nunquam 33. de consecratione. Distinct. 5. Novell. 133. c. 6.* ubi adversus ignavos, adde *Nov. Leon. 10* 82 Exercitis suis ignaviæ sectatores ad suam curiam, *ut hic* (ut metallarii ad sua metalla) revocantur. *l. ult. C. de metallariis.* Eorum autem, qui in secretis ita vivunt, præfecti, archimandritæ, *de quib. C. de episcopis.* 83 Id est, solitariorum monachorum. hoc autem constituit Valens Arrianus Basilio Magno monachorum multorum principi ac patri infestus, *ut testatur Gregorius Nazianzenus*, & tamen hæc lex probat à Justiniano: ut & SC. factum Neronis Imperatoris tempore, *l. 1. ff. ad Treb.* 84 Patriam deserens impius. *l. pen. C. de rescind. vend.* Goth. Vid. Alciat. *lib. 3. disjunct. cap. 11.* & Francisc. Amajam *hic.* ANS. 85 *Ex eod. tit. l. 64. C. Th.* 86 Avo decurione, patre milite natus avi: patre decurione, avo milite, patris conditionem sequitur. Militiæ præfectura ita curia. adde *l. 35. in fin. C. eod.* 87 *Habitus, in veter. lib. quod idem est, atque*, avitus, *ut legitur in C. Th.* 88 *Functio, in C. Th.* 89 Al. *Maji.* 90 *C. Th. eod. l. 67.* ex qua aliquid hic detractum. 91 Decurio dignitatem, aut militiam adsecutus, immunis à muneribus esse potest. adde *l. 19. C. eod.*

Utrum rumque secta legibus notatur. adde *l. 52. §. penult. C. de episc. & cleric.* adde *Arist. 1. Polit. 4.* De operis monachorum Hieronymus ad Rusticum monachum, *c. nunquam 33. de consecratione. Distinct. 5. Novell. 133. c. 6.* ubi adversus ignavos, adde *Nov. Leon. 10* 82 Exercitis suis ignaviæ sectatores ad suam curiam, *ut hic* (ut metallarii ad sua metalla) revocantur. *l. ult. C. de metallariis.* Eorum autem, qui in secretis ita vivunt, præfecti, archimandritæ, *de quib. C. de episcopis.* 83 Id est, solitariorum monachorum. hoc autem constituit Valens Arrianus Basilio Magno monachorum multorum principi ac patri infestus, *ut testatur Gregorius Nazianzenus*, & tamen hæc lex probat à Justiniano: ut & SC. factum Neronis Imperatoris tempore, *l. 1. ff. ad Treb.* 84 Patriam deserens impius. *l. pen. C. de rescind. vend.* Goth. Vid. Alciat. *lib. 3. disjunct. cap. 11.* & Francisc. Amajam *hic.* ANS. 85 *Ex eod. tit. l. 64. C. Th.* 86 Avo decurione, patre milite natus avi: patre decurione, avo milite, patris conditionem sequitur. Militiæ præfectura ita curia. adde *l. 35. in fin. C. eod.* 87 *Habitus, in veter. lib. quod idem est, atque*, avitus, *ut legitur in C. Th.* 88 *Functio, in C. Th.* 89 Al. *Maji.* 90 *C. Th. eod. l. 67.* ex qua aliquid hic detractum. 91 Decurio

Utrum filius patris, vel matris conditionem sequatur.

XXIX. Iidem AA. Germano P.P. Galliarum.

NAti ex inquilinarum [1] noſtræ domus matrimonio & patre decurione, non patrum ſuorum, verum [2] matrum conditionem ſequantur. Dat. III. Id. Octob. VALENTINIANO, & VALENTE AA. CONSS. 368.

De actionibus publicis.

XXX. Iidem AA. ad Modeſtum P.P.

PRocuratores [3] reipublicæ actionibus publicis debere uti non venit in dubium.

De curialibus in publicum protrahendis.

Poteſt quis extrahi de domo ut accepter officium, & occultator puniatur. Bart.

XXXI. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIANUS AAA. ad Modeſtum [4] P.P.

EX omnibus domibus [5] producti, qui origine ſunt curiales [6], ad ſubeundam publicorum munerum functionem protrahantur [7]: quippe cum occultatoribus [8] talium, præter jacturam exiſtimationis, etiam rerum diſcrimen incumbat, ſi ulterius progreſſi, utilitatem publicam privatis cuſtodiis [9], & patrociniis poſtponant. Dat. III. Id. Jul. *Amyræ*, GRATIANO A. II. & PROBO CONSS. 371.

1 Inquilinorum.
2 Curiali patre, matre inquilina, vel colona dominica natus, colonus eſt, non curialis: inquilinatum ſequitur potius quam curiam, *ut hic*, quod abrogatum videtur. *Novell.* 38. *cap.* 2.
3 Procuratores Reipublicæ cauſas Reipublicæ agunt apud Præſidem aut Principem.
4 *Cod. Theod. eod. l.* 76.
5 Vid. *l.* 39. *§. eod.*
6 *Curiali, in Cod. Theod.*
7 Vid. *l.* 103. *ff. de reg. jur. Peckium cap. de jure ſiſcandi.*
8 Occultator decurionis punitur.
9 *In quibuſd. l. ſtudia.*

De fabricenſibus.

XXXII. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Neotherium P.P. [10]

FAbricenſes [11] ordinibus [12] reſtituantur, qui originem cutialem & propria [13] munera declinaverint civitatis: reliqui ne [14] levi quidem inquietudine pulſentur. Dat. XVI. Kal. April. *Theſſal.* GRATIANO V. & THEOD. I. AA. CONSS. 380.

10 *C. Theod. eod. l.* 81.
11 Fabricenſes ἐργαστῶνοι.
12 Curiales qui ſe Fabricenſium collegio dederint, retrahendi, & ordini ſeu curiæ ſuæ reſtituendi. *l.* 4. *§. de Fabricenſibus.*
13 *Propria, in C. Theod. & vet. quibus lib.*
14 Al. *nec.*

De tormentis.

XXXIII. Iidem AAA. Eutropio P.P. [15].

OMnes Judices provinciarumque Rectores à conſuetudine temeratiæ uſucapionis abſtineant, ſciantque neminem omnino principalium [16] aut [17] decurionum ſub qualibet culpæ aut erroris [18] offenſa cruciatibus [19] eſſe ſubdendum. Quod ſi quis forte Judicum in hanc pertinaciam illiciti furoris eruperit, quod audeat principalem aut decurionem, & ſuæ curiæ (ſi ſic dici oportet) Senatorem [20], tormentis [21] ſubdere, viginti librarum auri illatione multatus, & perpetua infamia inuſtus, ne [22] ſpeciali quidem reſcripto notam eluere [23] mereatur: & officium quinquaginta librarum auri multam fiſco noſtro cogatur inferre: quoniam ut pertinaciæ judicis [ſui [24]] reſiſtat, liberam eidem contradicendi permittimus facultatem. Dat. XII. Kal. Auguſt. *Heracleæ*, EUCHERIO & SYAGRIO CONSS. 381.

15 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 85.
16 Principales decurionum primi. Pro curiarum amplitudine quinque, decem, vel viginti erant: Principalium primus, primus Curiæ, *l.* 56. *§. cod.* quaſi conſul. His principalibus pene ſimiles ſunt qui nobis Capitolini & Scabini, alias pro quolibet curiali ſumitur principalis. Sic Auguſtinus Areopagitas, principales Athenienſium vocat.
17 *Ac in C. Theod.* ſunt autem principales, decurionum primi.
18 Al. *Anterioris in lib. Aur. & Dionyſ. ſub cujuſlibet culpæ aut anterioris offenſæ*, &c.
19 *Plumbatarum cruciatibus, in Cod. Theod.* quod eſt à compoſitoribus immutatum, ut paulo poſt, ubi repoſuerunt, *tormentis. l.* 40. *§. eodem.*

De procuratione.

XXXIV. Iidem AAA. Floro P.P. [25].

SI quis procurationem [26] facultatum ſuarum curiali crediderit eſſe mandandam, totius dignitatis exceptione depulſa, graviſſima pœna plectetur: ille vero qui immemor libertatis & generis, infamiſſimam ſuſcipiendis vilitatem [27], exiſtimationem ſuam ſervili obſcundatione damnaverit, tradatur exilio. Dat. X. Kalend. Novembr. *Conſtantinop.* ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

De filiis decurionum.

XXXV. Iidem AAA. Poſthumiano P.P. [28]

IN filiis decurionum retinendis priorum [29] præceptorum decreta ſublimitas tua cuſtodiat: eoſque [30] qui advocationis [31] obtentu [32] curialia onera declinant, agere univerſa [33] compellat: quæ etſi neceſſitas non exigit, tamen patria non remittit: ipſos quinetiam filios magiſtrorum [34] qui ex curiali ſtirpe deſcendunt, ſimili modo obnoxios eſſe decernat. Dat. VIII. Id. April. *Conſtantinop.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

20 Decuriones, ſuæ curiæ quaſi Senatores erant: Curia ipſa, minor ſenatus. *l.* 36. *§. eod. l.* 239. *§.* 5. *ff. de verb. ſign. Novell.* 38. *Euagrius l.* 3. *Majorianus Novell. de Decurionibus. Caſſiodor.* 9.
21 Decuriones à pœnis aut tormentis plebejorum immunes ſunt. Pœna plebejorum eculi unguleæ, fidiculæ. *l.* 57. *l.* 58. *§. eod. l. ult. ff. eod. l.* 2. *§. de decur. Urbis Romæ. l.* 12. *§. de pœnis. Novell.* 45. *Auguſt. epiſt.* 63. *& l.* 3. *contra Creſconium.* ex gradu & conditione reorum forma tormentis datur.
22 *Nec, in Cod. Theod.*

De publicis.

XXXVI. Iidem AAA. ad Baſilium, Com. S.L. [35]

EXemplo [36] Senatorii ordinis, patris [37] originem unuſquiſque [38] ſequatur: nec valeant ſpecialiter [39] delata reſcripta, ſi quis ſe, matris origine defenſa [40], à majore curia ad minorem transferri fortaſſe promeruerit: neque ulla pro more [41] provinciæ referri [42] ſinatur exceptio. Dat. XVI. Kal. Jul. *Romæ*, MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De reſcriptis.

XXXVII. Iidem AAA. Poſthumiano 2. P.P. [43]

QUotieſcunque ſe ex reſcriptis [44] noſtris aliquid impetraſſe contendunt hi quos obnoxios curiæ, vel [45] origo fecerit, vel latum inter partes judicium deſignaverit: nullam prorſus ſpem curiam declinandi ex colore ſacræ juſſionis accipiant. Dat. XIV. Kal. Auguſt. *Conſtantinop.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De pœnis.

XXXVIII. Iidem AAA. ad Cynegium P.P. [46].

NE quis officialium [47] pœnæ [48] ſpecie atque æſtimatione curiæ dedatur [49]: niſi ſi quis forte curiam defugiens, ob hoc cœperit militare [50]: ne [51] ingenitis [52] fungatur officiis. Omnes itaque omnino Judices [53] tuæ cenſuræ ſubditos admonebis, ne quis [eorum 54] exiſtimet curiæ loco [55] ſupplicii quenquam deputandum: cum utique [56] unumquemque criminoſum [57] non dignitas debeat, ſed pœna comitari. Dat. VIII. Id. Novembr. *Conſtantinop.* RICOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

23 Eruere. 24 Al. *deeſt.* 25 *Ex Cod. Theod. eod. tit. l.* 92. quem vide & confer. multa enim hic ſunt detracta. 26 Decurio procurator alterius eſſe non poteſt. adde quæ ſcripſi *ad l.* 6. *§.* 2. *ff. eodem.* 27 Vide *Wurmſer. 1. Obſervat.* 12. 28 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 98.
29 Leges anteriores ſequendæ in filiis decurionum in curia retinendis. 30 Eos quoque.
31 Advocatione fungi decurio poteſt. *l.* 56. *l.* 57. *§. eod. l.* 13. *§.* 2. *ff. de falſis* tabellio eſſe non poteſt: *l.* 15. *§. eodem.* Licet à decurionatu vocari poſſit. *l. ſi quis decurio* 21. *§. ad leg. Corn. de falſ.* 32 Decurio advocationis obtentu civilia munera detrectare non debet. 33 *Onera univerſa, in Cod. Theod.* 34 Magiſtrorum, id eſt, profeſſorum artium liberalium, ex curiali genere deſcendentium filii à civilibus muneribus non excuſantur ut patres. 35 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 101. 36 Exemplo ſenatorii ordinis dixit. eſt enim ſua inter ſenatores & curiales ſeu Decuriones ſimilitudo. dixi *l.* 33. *§. eod. Novell.* 38. *cap.* 6. 37 Originem patris ſequuntur ut Senatorii, ita Decuriones. 38 Municipes *unuſquiſque, in Cod. Theod.*
39 Privilegium privatus impetrare non poteſt, ut ne ſequatur patris, ſed matris conditionem, *ut hic*, civitates vero & provinciæ poſſunt. *l.* 22. *§. eodem.* 40 *Defendens, in Cod. Theod.* 41 Conſuetudine hoc jus adquiri non poteſt, ut liberi ſequantur matris originem.
42 Referre. 43 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 102. 44 Privilegia impetrata in fraudem curiarum non valent. *l.* 19. *§. eodem.* ut incolatus poſſidendi conditio. 45 Curiæ ſubjicitur quis origine vel ſententia, *ut hic.* 46 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 108. 47 Officiales hic, cohortales officiales præſidum. 48 Pœnæ ſpecies olim, curiæ ſubjici, ut hic: mox dicetur plenius. 49 *Edatur, in Cod. Theod.* 50 Militia decurionibus interdicta vide *l.* 55. *§. eodem.* 51 Nec ingenuis. 52 Ingenita officia, originalia. *l.* 50. *§. eod. l.* 3. *§. de officio P. Prætor. Orient.* 53 Id eſt, Præſides.

De privilegio domus Principis.

XXXIX. Iidem AAA. ad Euſignium P.P. [58]

CUriales qui ſeſe privilegio [59] domus noſtræ defendi poſſe crediderint, ad curiam retrahantur, & [60] propriis functionibus mancipentur, & publica damna ſarciant. Dat. VIII. Kal. Januar. HONOR. N.P.B. & EUODIO CONSS. 386.

De delictis.

XL. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCADIUS AAA. Cynegio P.P. [61]

QUibet principalium [62] vel decurionum, [ſi [63]] vel dector [64] pecuniæ publicæ, vel fraudulentus in adſcriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inventus: juxta priſtinam conſuetudinem non ſolum a vobis, quibus [65] propter loci dignitatem rerum ſumma [66] commiſſa eſt, verum & à judicibus [67] ordinariis plumbatarum [68] ictibus ſubjiciatur [69]. Dat. die Kal. April. *Conſtantinop.* VALENTIN. A. IV. & EUTROPIO CONSS. 387.

58 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 114.
59 Decuriones nullius domus patrocinio tueri ſe debent, cujuſcunque illa dignitatis ſit vel fortunæ. *l.* 31. *§. cod.*
60 Et ut *in Cod. Theod.*
61 *Cod Theod. eod. tit. l.* 117.

De condutione non mutanda, & curia non relinquenda. De ſenectute.

XLI. Iidem AAA. Cynegio P.P. [70]

DEcurio fortunam, quam naſcendo meruit, ſuffragiis atque ambitione non mutet: & ſi vacare per ſenectutem [71] poterit propter ordinationem, quæ per plurimos cito [72] definiri ſolet, curiam non derelinquat. Dat. prid. Non. Jul. *Conſtantinop.* VALENTINIAN. A. IV. & EUTROPIO CONSS. 387.

62 Principales, curiæ primi. *l.* 33. *§. eod.* qui & primates & principii.
63 Abeſt *à Cod. Theod. & quibuſd. lib.* ſed tollendum non videtur.
64 Decoctores hic & *l.* 12. *§. de ſuſceptorib.* vid. quæ dixi ad *l.* 2. *§. de palatinis ſacrarum largitionum. Tertull. Apologetic.*
65 Caſſiodorus *in Pſal.* 104. Præfecti vice ſacra judicant & cunctorum provinciarum poteſtatem maximam habere noſcuntur.
66 *Ammian.* 17. κορυφαίαν. 3. *Euag.* 42.
67 Præſides ſubjecti ſunt P. Prætorio.
68 Plumbatarum ictibus caſtigari decuriones hodie poſſunt, maxime ſi everſores pecuniæ publicæ, ſi injuſtam deſcriptionem feciſſe convicti, ſi ſuperexactores, vel concuſſores fuerint. adde *l.* 2. *C. Theod. lib.* 9. *tit.* 38. plumbatarum ictus verbera. *l.* 2. *§. de exact. tribut. l.* 2. *C. Theod. de quæſt. l.* 7. *Cod. Theod. de exactor. Ammianus* 29. Prudentius *περὶ στεφάνων.*
69 Al. *ſubjacentur.*
70 *C. Theod. eod. tit. l.* 118.
71 Senectus non excuſat à decurionatu. vid. tamen *l.* 5. *in pr. ff. de jure immunit.*

De immunitate.

XLII. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Abundantio Com. & Magiſtro utriuſque militiæ [73].

MIlitaribus [74] viris nihil ſit commune cum curiis nihilque [75] ſibi licitum ſciant, quod ſuæ non ſubjectum eſt poteſtati: nullum injuria, nullum verbere, nullum gravi pulſatione Tribunus, Duxve [76] ille, aut Comes ſit, curialem principalemve contingat. Si quis poſthac temerario, & inconſiderato auſu ullum ex principalibus viris uſurpata attrectaverit injuria: ſciat ſe decem libris auri eſſe multandum. Dat. prid. Kal. Auguſt. *Conſtantinop.* ARCADIO A. I. & RUFINO CONSS. 392.

72 Immunitas non tribuit excuſationem ab iis, quæ cito expediri poſſunt. 73 *Cod. Theod. eodem tit. l.* 128. 74 In decuriones juriſdictio eſt civilibus magiſtratibus. at non militaribus. *l.* 47. *§. eodem.* vid. *l.* 2. *§. de offic. milit. jud.* 75 Nihil. 76 *Dux ille, an comes ſit*, in plerisque lib. & ita legendum exiſtimat *Cujac.* 77 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 134. 78 *l.* 21. *l.* 28. *l.* 32. *l.* 35. *l.* 39. *§. eodem.* 79 Actum præjudicia: adde *l.* 31. *l.* 39. *§. eodem.* 80 *d. l.* 39. *§. eod.* 81 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 137. *§. nullus.* 82 *Nullus ſane ſolus matern*, &c. *in C. Theod.* 83 Curiæ maternæ civitatis non obligatur, qui patre non curiali, matre vero ex curiali genere natus eſt. Maternus ſanguis curialem non facit. adde *l.* 1. *§.* 2. *ff. ad municipalem.* excipe *l.* 62. *§. eod.* 84 A matre nemo recte habere poteſt, quod ipſa mater non habeat, unde notant non militem, militem facere non poſſe. Dare nemo regulariter poteſt, quod ipſe non habeat. 85 *Cod. Theod. eod. tit. l.* 142. 86 Digniſſimis ac potioribus munera injunguntur, non ordinationi, *l. unic. §. de potioribus nominandis. l.* 7. *in pr. ff. eod.* 87 *Et meritis, in C. Th.* 88 *C. Th.* 12. *l.* 1. *l.* 150. 89 Nominatio decurionis non ſit irrita quorundam decurionum abſentia. 90 *Centimentur, in C. Theod.* 91 Major pars decurionum quod facit, cæteri videntur feciſſe. vid. *l.* 19. *ff. ad municip. Roland. à Valle* 1. *conſ.* 90. *num.* 19.
92 Duæ partes curiæ, curia aut curiæ inſtar: duæ partes, duæ tertiæ. *l.* 3. *ff. de decretis ab ordin. faciendis.* 93 *Cod. Theodoſ. eod. tit. l.* 140. 94 Comitivam honorariam adipiſci decurio poteſt: comitivæ dignitas etiam curialibus data. 95 Curialis licet honoretur titulo comitivæ conſiſtorianæ, eſt tamen ſub Præſidis juriſdictione. vid. *l.* 42. *§. ad cod. l.* 7. *in pr. §. de principibus agentium in rebus.* 96 *l.* 55. *§. eod.* 97 Agnationis voce hic liberi intelliguntur. *l.* 155. *C. Theod. eod.* aut quod mihi veriſimilius ſit ipſi agnati.

1 *Cod. Theod. eod.* 157.
2 Al. *deeſt*, & abeſt quoque à *C. Theod.* al. *leg.*
3 *Vid. 45. in fr.*
4 Superſtitio hic ſecta eſt, *l. 7. §. de haereticis*: Judaica, vel haereticorum, *l. 3. in fin. ff. eod.*
5 Al. *munera.*
6 *C.Th. eod.* 159.
7 Curiam deſerere nemo curialis poteſt. *l. 55. ff. eod. l. 1. ff. eod. l. un. ff. ſi curialis relicta civitate. l. un. in fin ff. de privil. corporat.*
8 Curialis præſes provinciæ factus, ad curiam revocandus eſt, intermiſſa munera ex integro repetiturus.
9 Al. *ſed etiam.*
10 *C. Theod. eod. l.* 161. in quo deſunt hæc verba, *& Theod. A.*
11 Bona ejus, qui quacunque fraude curiam evitat, ſi per annum conſumax fuerit, applicabuntur curiæ. *Bart.*
12 Al. *iſti*, *ut in Cod. Theod.*
13 Militia decuriones interdicti à militia ad curiam revocantur. vid. *l. 55. ff. eod. l. 17. ff. eod.*
14 Qui.
15 Al. *civitatis.*
16 Decurioni non tantum in patria militia interdicta eſt, ſed & in ſolo peregrino.
17 Al. *curialium.*
18 Al. *ſpecies*, *& recte.*
19 Abeſt *à Cod. Theod. & quibus lib.*
20 *Solatium*, *in Cod. Theod.*
21 *Exoccat*, *in Cod. Theod. quod reſtum eſt*, *ſi legatur*, *ſolatium.*
22 Perſecutioni ſe ſubtrahit, qui abeſt longiſſime.
23 *l. pen. ff. de reſcin. vend*
24 *Subtraxerit*, *in C. Theod. & quib. lib.*
25 Hic quædam omiſſa & diſtracta ſunt à *C. Theod.*
26 Curiales, qui relicta curia militant, revocandi: aut poſt annum bona eorum addicuntur curiæ, aut iis ſane qui eorum vice munera ſubeunt.
27 *Brevitate*, *in Cod. Theod.*
28 *Cod. Theod. eod.* 12. 5. 3.
29 Iterare decurionatum nemo cogitur, ſi alii ſint idonei, ſecus ſi deſint. *l. 3. ff. quemadmodum civilia munera.*
30 *Impellat*, *in Cod. Theod.* al. *compellatur.*
31 *C.Th.*12.1.174.
32 Duumviri præferebant faſces & bacillos. *Cic. 2. agraria.*
33 De Territorio, vid. *l.*239 §.8. *ff. de verb. ſign.* vid. *l.* 26. *ff. ad municipalem.*
34 *Cod. Theod.*12. 1.181.
35 *Judicis*, *in C. Theod.*
36 Quid ſi præſens exiſtit aut adſit quidem præſens: dies tamen feriata ſit? dixi ad *l.* 11. *ff. de feriis.*
37 Manus injectio in decurione ſuo vindicando permiſſa. adde ſimiles caſus, *l.* 2. *ff. eod. l.* 9. *ff. de ſervo fugitivo*, *l. ait. prætor.* 10. §. *ſi debitorem.* 16. *ff. de his quæ in fraudem*, *l.* 19. *in pr. ff. de teſtib. l.* 1. *ff. de cuſtod. reor.* alias non permiſſa manus injectio. *l.* 13. *in fin. ff. quod metus cauſ. l.* 25. *ff. de adult.* vid. *Hartman.*2. *paſt.*1. *c.*1.
38 Geratur.
39 Lis originis ſive de conditione curiali intra tres menſes finienda.
40 *Vindicaverit. in C.Th.*
41 Dixi ad pragmaticam ſanctionem Juſtiniani *c.* 18.
42 *C.Th.*12. 1. 188. ſed confer, quia hic multa omiſſa ſunt.
43 Militia decurionibus interdicta. *l.*17.*l.*38.*l.*51. *ff. eod.*
44 Al. *ne.*
45 *C. Th.* 189.
46 Principales qui eſſent, dixi ad *l.* 33. *ff. eod.*
47 Alexandrini principales etſi advocatione fungi poſſunt, non tamen coguntur inviti extra ſuam civitatem legatione fungi.
48 Advocatione fungi decuriones poſſunt.
49 *Nihil peregrinationis Pyrrhus*, *nec omne*, &c. *Aurel.* Sed Cujacius hic *nihilominus* accipit pro *minime*, *ut l. 2. §. 1. ff. ni bonorum*: vid. *Robert. 2. Receptæ lectionis* 23.
50 Peregrinationis onus, legatio.
51 Curam hic à munere ſeparat Cujac. Principalis munere expleto, curas ſuſcipit.
52 Curiæ primus qui in curia ſummo loco, ante principales, ante decuriones. *l.*127. *C.Th. eod.* huic ſimilis eſt qui hodie quibuſdam dicitur major populi, *Maire*, ut & Pariſienſibus, *Prevoſt des Marchands*: quibuſdam in locis Scabinus, vel Capitolinus.
53 *Quin. in C.Th.*
54 Alexandrinæ curiæ primus decurio poſt biennium comitiva primi ordinis natura, non quidem ex curia, ſed ex primicerio.
55 Al. *tantum.*
56 *C.Th.eod.*190.
57 Curiæ principales ſeu primi, pro curiæ amplitudine quinque, decem vel viginti. *ut hic*, erant quinque. Hinc decem primi curiales, *l. 2. in fine C. Th. de quæſt. l.* 42. *l.* 44. *C. Th. de eo qui ff. vel Com. l.* 39. *C. Th. de epiſc.*
58 Id eſt, principales, ſive primates, ut etiam legitur *in C.Th. l.* 1. *ff. de Alexand princip.* ſummates autem dixit *ut l.* 6. *ff. de navicular.*
59 De curia Alexandrina, vid. *ff. tit. de Alexandriæ primatib.*
60 Principales curiæ Alexandrinæ pro patria advocatione fungentes, corporalibus injuriis adſci non debent, à P. Auguſtali, *ut hic*, idem principalibus Vulſinenſium in Hetruria datis, *l. urbis* 61. *God. Theod. eod. Cujac. hic.*
61. Cum advocatione funguntur. Libertas permiſſa advocatio.
62 *De hac voce*, Auguſtalis, vid. *ad hunc locum*, Alc. *ad* 3. *lib. C.*

De ſuperſtitionibus.

XLIX. Iidem AA. Theodoro P. P. [1]

OMnes, qui quolibet [modo 2] curiæ jure debentur 3, cujuſcunque ſuperſtitionis 4 ſint, ad implenda munera 5 tenentur. Dat. Id. Septembr. *Mediolani*, HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De curia non relinquenda.

L. Iidem AA. Eutychiano P. P. 6.

OMnes omnino curiales in originalibus ac debitis perpetuo curiis 7 perſeverent: & qui ex his ad 8 provinciarum regimen atque adminiſtrationem qualibet fraude atque ambitione pervenerint, ſciant ſe non ſolum in ſua curia remanſuros, ſed & 9 cunctis rurſus ab exordio muneribus ſervituros. Dat. VIII. Kal. Nov. *Conſtantinop.* HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De bonu eorum, qui curias deſerunt.

LI. Iidem AA. & THEOD. A. Meſſalæ P. P. poſt alia 10.

QUamvis 11 proviſum fuerat congruæ emendationis occurſu, quemadmodum curiales 12 militiæ 13 nomine & honore ſuſpenſo, officiis redderentur: tamen quia 14 hoc callido conſilio repererunt, ut evitatis 15 provinciæ ſuæ finibus, tanquam his eorum tantum interdictis fuiſſet acceſſus, peregrinos 16 experetent commeatus: ne diutius in perniciem curiarum 17, latitandi ſpes 18 [perſeveret 19,] & ſolatia 20 eos impunitatis ſequantur 21, horum cupiditatibus obviamus: ut ex eorum bonis, qui ſe vel perſecutioni 22, vel muniis civitatum, interdictæ dudum ambitione militiæ, vel qualibet 23 fraude ſubtrahere conati fuerint 24, curiis, quas deſeruerant, conſulatur. Itaque ſi vocati edictis intra anni metas, hi tamen, qui manifeſtis curiæ nexibus illigantur, latere potius, quam redire maluerint 25: ſciant poſt emenſum annum 26 interpellatis provinciarum moderatoribus, ex facultatibus ſuis, curiis, quas deſtituerunt, eſſe conſulendum. Neque enim de immaturo præjudicio temporis poſſunt brevitatem 27 cauſari. Dat. XVII. Kal. Septemb. THEODOR. V. C. CONS. 399.

De oneribus.

LII. Iidem AA. Probino Proconſ. Africæ. 28

QUis tam inveniri iniquus arbiter rerum poteſt, qui in urbibus magnifico ſtatu prædictis, ac votiva curialium numeroſitate locupletibus, ad iterationem 29 quempiam tranſacti oneris compellat 30: ut cum alii necdum pene initiati curiæ ſacris fuerint, alios & continuatio, & repetitæ ſæpe functiones adficiant? Dat. XVI. Kal. April. *Mediol.* CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

De poteſtate faſcium.

LIII. Iidem AA. Euchario Proconſ. Africæ 31.

DUumvirum impune non liceat extollere poteſtatem faſcium 32 extra metas territorii 33 propriæ civitatis. Dat. VI. Id. Mart. *Ravennæ*, HONOR. IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

De decurionibus curiæ vindicandu.

LIV. Iidem AA. Palladio P. P. 34

GEnerali lege ſancimus, ut ſi quis ſuum decurionem curiæ vindicare maluerit: ſi Præſidis 35 deſit 36 copia, in eundem manus 37 injectione conceſſa, ſciat ad examen cognitionis reſultantem eſſe deducendum: ita ut moderator provinciæ, (ſi quæſtio fortaſſe fiducia defenſionis ulla generatur 38) niſi intra tres 39 menſes cauſam originis competenti diſceptatione cognoverit, atque convictum cum pœna reſtituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine pronunciaverit 40, decem librarum auri multam cogatur exſolvere: ejus etiam officium pari damni irrogatione teneatur 41. Datum V. Non. Maji, *Ravennæ*, DN. THEOD. VII. & PALLADIO CONSS. 415.

De militia.

LV. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Iſidoro P. P. poſt alia 42.

SI quis decurio, aut ſubjectus curiæ auſus fuerit ullam affectare 43 militiam, nulla temporis præſcriptione muniatur, ſed ad conditionem propriam retrahatur: nec 44 ipſe, vel ejus liberi poſt talem ipſius ſtatum procreati, quod patriæ debetur, valeant declinare. Dat. III. Non. April. *Conſtantinop.* ISIDORO & SENATORE CONSS. 436.

De curia Alexandrina principalibus.

LVI. Iidem AA. Iſidoro P. P 45.

ALexandrinis principalibus 46, etſi 47 advocatione 48 fungantur, nihilominus 49 onus peregrinationis 50 incumbat: nec publica cura 51 niſi in ſua tantum civitate committatur: & primus 52 curiæ quum 53 muneribus univerſis expletis ad ſummum pervenerit gradum, Comitivæ 54 primi ordinis fruatur poſt biennium, dignitate præſtita: in curialibus tamen 55 permaneat. Dat. prid. Non. Jun. *Conſtantinop.* ISIDORO & SENATORE CONSS. 436.

LVII. Iidem AA. Iſidoro P. P 56.

QUinque 57 ſummates 58 ordinis Alexandrini 59 à corporalibus 60 injuriis immunes eſſe cenſemus, ut voce liberas 61 commoditates patriæ defendant: cum poſſint, ſi quid egerint criminoſe, pecuniariis coërceri diſpendiis. Æſtimabuntur autem præſente curia, viri ſpectabilis Auguſtalis 62 judicio. Dat. prid. Non. Jun. *Conſtantinop.* ISIDORO & SENATORE CONSS. 436.

LVIII. Iidem AA. Iſidoro P. P 63.

EUm, qui triginta 64 annos in Alexandrina civitate civilibus inhæſerit muneribus, corporalibus 65 injuriis 66, non pecuniariis excuſari convenit: habita conſideratione videlicet meritorum, ut hoc 67 bene cogniti 68 privilegium conſequantur, nec eo paſſim 69 fruantur indigni. Dat. prid. Non. Jun. *Conſtantinop.* ISIDORO & SENATORE CONSS. 436.

Superior tenetur confirmare electionem factam ab inferioribus.

LIX. Iidem AA. Iſidoro P. P 70.

SI quos ſpontaneos 71 hypomnematographi 72 munificos ſuis exhortationibus ad publicas nominaverint functiones, jubemus non 73 expectandum eſſe conſenſum pro tempore viri ſpectabilis Auguſtalis, qui ſit plerunque venalis, ſed utriuſque 74 partis ſufficere voluntatem, ut incipiat functio, quam nullus incuſat: tunc ad memoratum Judicem 75 tam nominati, quam etiam creatoris 76 conſona relatione currente, quam ſi ſuſcipere, vel confirmare diſtulerit, ſciat ſe vigintiquinque librarum auri condemnatione plectendum. Dat. prid. Non. Aug. *Conſtantinop.* ISIDORO & SENATORE CONSS. 436.

An quis per ſubſtitutum ſatisfacere muneribus poſſit.

LX. Iidem AA. Thomæ 77 P. P.

NUllus, qui nexu generis curiæ tenetur obnoxius, per ſubſtituturn 78 quamcunque perſonam curiales 79 impleat functiones: ſed ipſe per ſe debitum patriæ munus exolvat, etſi ſpectabili 80 dignitate decoratus ſit: niſi hoc ei ſpeciali beneficio ſit conceſſum. Hi 81 vero, qui honorario titulo illuſtrem dignitatem conſecuti ſunt per ſubſtitutos 82 periculo ſuarum facultatum curiæ muneribus ſatisfacere non verentur 83.

De Dorotheo, Irenæo, & eorum liberis ad L. eos 22. *ſupr. h. t.*

LXI. Imp. LEO A. 84

NEque 85 Dorotheum virum illuſtrem, & totam ejus ſubſtantiam, neque Irenæum virum ſpectabilem Tribunum & Notarium, etſi ante 86 paternas illuſtres dignitates natus eſt, ullam inquietudinem pro curiali genere, & conditione ſuſtinere decernimus. Liberos quoque eorum, qui vel jam ſunt, vel futuri ſunt, eorumque poſteros, quotieſcunque continuata temporum, & ſucceſſionum perpetuitate naſcentur, à conditione curiali, & functione eſſe liberos: lege 87 divæ 88 memoriæ Iuliani (quæ de materno curialium Antiochenæ civitatis genere promulgata eſt) nihil in perſona viri illuſtris Dorothei, vel viri ſpectabilis Irenæi, vel adverſus facultates eorum, vel adverſus liberos eorundem, qui vel jam nati ſunt, vel poſtmodum quoquo tempore naſcentur, vel adverſus ſubſtantias 89 eorum roboris vel juris habitura. †. Circa alias ſane univerſas perſonas de materno genere ad memoratæ Antiochenæ civitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem præcipimus obtinere propriam 90 firmitatem.

De his, qui ex materno Curialium Antiochena civitatis genere procreati ſunt.

Qui obligatus curiæ ratione originis, eam declinare non poteſt, & ſi curia non pulſaverit patrem, filium pulſare non poterit. Bart.

LXII. Idem A. Conſtantino P. P.

SI ille, qui ex 91 filia decurionis Antiochenæ 92 ſplendidiſſimæ 93 civitatis, & patre, qui nullius alterius civitatis muniis debebatur, procreatus eſt, ſub examine provincialis Judicis vel ſponte confeſſus: vel certe convictus fuerit, quod ex filia ſit ſe Irenarcham à curialis progenitus, & albo decurionum adſcriptus fuerit: nullam ſibi ſupereſſe facultatem negandæ vel evitandæ conditionis exiſtimet: & curialem non adſpernari fortunam avi materni ſui pertentet, nec dubitet ſe muniis curialibus ſubjicere 94. Quod ſi quem 95 curia, de qua præſens ſanctio loquitur, natum ex filia curialis minime ſecundum præſtitutam ordinationem ſibi ſociandum curaverit: prolem ejus pulſare nullo modo penitus poterit: nec enim patimur conventionem ejuſmodi prætermiſſo filio, quem curialis filia ediderat, à nepote, vel pronepote, vel ulterius incipere.

De Doctitio. De natis ex illuſtribus.

LXIII. Idem A 96. Ad Senatum.

DOctitii viri clariſſimi 97 jubemus fortunam ſupercuriali conditione nullo modo [eſſe] inquietandam 98, nec facultatibus ejus: ſed eo, qui hujuſmodi conamen inierit, ſacrilegii pœnam 99 luituro. §. 1. Omnes, qui poſt 100 peractam illuſtrem adminiſtrationem, vel adhuc in ea poſito patre 101 ſuo gignuntur, à curialium intentione defendantur una cum paternis ſine dubio ſubſtantiis, quas cum perſona patris à curiali nexu liberas eſſe nemo diſſimulet.

De dignitatibus.

LXIV. Imp. ZENO A. Sebaſtiano P. P.

NEminem ex his, qui obnoxii curiæ conſtituti ab 102 initio felicíſſimi noſtræ pietatis imperii, Comites 103 privatarum 104 noſtræ, vel [piiſſimæ 105] Auguſtæ patris, ſive Comites 106 largitionum, vel Comites 107 domeſticorum, Quæſtores, vel Magiſtri 108 officiorum, [licet] ad actum adminiſtrationis gerendum provecti ſunt, vel in poſterum provehentur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus evitare 109: ſed obligatos cum liberis ſuis quandocumque progenitis, & facultatibus ſuis poſt adminiſtrationem depoſitam, curiæ commoditatibus inſervire: niſi forte aliis privilegiis ſuper hoc legibus cognitis muniantur. Nam alia univerſa legitima vel ex conſtitutionibus data privilegia integra

63 *C. Theod. eod.* 191.
64 Alexandrini curiales, qui triginta annis functi muneribus, immunes a corporalibus muneribus non à patrimonialibus.
65 Corporales injurias appellat, corporalia munera, cui opponit pecuniaria.
66 Deeſt, in manuſ. recte, al. *munine*, *ut in C. Theod.*
67 Tamen.
68 *Cognitum*, *in C. Theod.*
69 Hi teſte Alciato ad hunc locum dicuntur, qui commentaria ſcribunt.
70 *Cod. Theod. eod.* 192.
71 Id eſt, ſi fideliter in decurionatu functi ſint, non deſultorie.
72 *De hoc*, vid. *Strab. lib.* 12. *Geographi.*
73 Nominationem commentarienſis Alexandrini Præfectus Auguſtalis etiam invitus ratam habere cogitur.
74 Et nominantis & nominati.
75 Decurionis nominatio confirmatur judicio præſidum, *ut hic*, & nominationibus intereſſe ſolent. *l. 1. §. ſed etſi præſes. 4. ff. quando appellandum ſit.*
76 Al. *creationis*, ſed creator hic nihil aliud quam nominator decurionis. vid. *l. 2. §. 7. ff. de adm. rer.* inter quem ad ipſum nominatum appellantem in cauſa appellationis lis eſſe ſolet. Quid tamen ſi ſine nominatore præſes alicui honorem detulerit, & is qui ita nominatus eſt, à præſide appellaverit? Arittides lib. 4. *ἱερῶν* refert Irenarcham à Severo Aſiæ præſide ita nominatum appellaſſe non ab ipſo præſide, ſed ab ipſius magiſtratibus municipalibus qui literas ei præſidis reddidiſſent, quaſi viderentur illi ipſi eum nominaſſe. vid. *Cujac. 9. obſ.*
77 Al. *Theodoro.*
78 *l. 2. ff. quo quiſque ordine.*
79 Curialis origine licet ſpectabilem dignitatem, puta comitivam adeptus ſit, per ſubſtitutum munus civile obire non poteſt: niſi ſpecialiter id ei à principe ſit conceſſum: Illuſtres vero curiales per ſubſtitutum poſſunt, periculo tamen ſuo.
80 Spectabilis dignitas, comitiva, & ei ſimiles.
81 *Hæc vid. quæ ad finem ſumpta ſunt ex l. 12. tit. 1. l. 1. C. Theod.*
82 Vid. *l. 21. in fin. ff. de epiſc. & cleric.*
83 Verentur.
84 Al. *Juliano.* Al. *Iidem AA.*
85 Curiæ obnoxii liberi ante illuſtratum nati, ab hac tamen ſententia excipitur hic Dorotheus & Irenæus. *dicam ad l.* 63. *ff. eod.*
86 Natus ex illuſtri vel adminiſtrante, vel adminiſtratione perfuncto, curiæ non tenetur, *ut hic*, (excipe caſum *l.* 61. *ff. eod.*) unde notant Natos ante illuſtratum & regnum patris neque illuſtres, neque regis filios eſſe: qua de quæſtione plura dicemus ad *l.* 11. *ff. de dignitatibus.*
87 *Extat ff. l. eos* 22. *hoc tit.*
88 Divinæ.
89 Al. *ſubjecta.*
90 Perpetuum.
91 Curia Antiochena eos ſibi fœcque curiæ vindicat, qui naſcuntur patre libero, matre decurionis filia quod in aliis non eſt. *l.*22. *l.* 61. *ff. eod.*
92 Antiochia ſplendidiſſima civitas, *ut hic. Orientis pulcher apex Ammianus* 20. *non multum Roma inferior Herodia.* 4. *divitiis*, *magnitudine*, *hominum multitudine*, *omnium urbium quæ in Orientem prima*, *Procop.* 1. *de Bello Perſico.*
93 Adde *l. in fin. ff. ad mun.*
94 Subjacere.
95 Si qua.
96 Iidem AA. ad Senatum. Ad ſenatum autem ideo ſcribit, quippe de ſenatore.
97 Alias, *clariſſimi juvenis.*
98 Inquirendam.
99 Pœna.
100 Natus patre illuſtri, patre in ea dignitate poſito, vel ea etiam functo, illuſtris eſt. unde colligitur natum patre nondum illuſtri ante adeptum illuſtratum non eſſe illuſtrem. adde *l.* 61. *ff. eod. l. pen. l. ult. ff. eod. dicam ad l.* 11. *ff. de dig.*
101 Patri.
102 Natus patre illuſtri, curia liberabatur: nondum illuſtri ſeu ante illuſtratum patrem natus, curiæ patris tenebatur ante hanc conſtitutionem. Poſt hanc conſtitutionem liberi etiam poſt illuſtratum patris nati curiæ tenentur, ſive pater illuſtratum per ſe ſive per ſubſtitutum geſſerit. Hæc tamen ſententia excipiuntur quædam dignitates illuſtres, de quibus in fine *ff. eod.*
103 Al. *comitum privator. rer.*
104 Modo ante hanc conſtitutionem eam gereret dignitatem. *l.* 65. *ff. eod.*
105 Al. *deeſſ.*
106 Seu comitis & *ἀκροᾶτ* ſacrarum.
107 Al. *comitis.*
108 Al. *deeſſ.*
109 Illuſtres ſeu hæ dignitates, comitatus rerum privatarum, largitionum, domeſticorum, Quæſtura, magiſtratus officiorum,

integra volumus, illibataque servari [1]. Ne [2] tamen indulti honoris [3] inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potiantur, per substitutos suarum [4] periculo facultatum curialibus muneribus respondentes: habeantque [5] integra, illabataque privilegia dignitatis. Eos vero, qui præfatas dignitates ante initium [6] nostri imperii consecuti sunt: cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis à curialibus nexibus, vel onere [7] decernimus liberari. Hos autem, qui quocunque tempore Patricii [8], vel Consules, aut Consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut Magistri militum, vel Præfecti prætorio Orientis [9], vel Illyrici, vel Urbis administrationem in actu positi quandoque gesserunt, aut postea gesserint: omnimodo cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis [10] filiis, à curiarum nexibus, vel onere [11] decernimus liberari.

1 Observari.
2 Nec.
3 Honores.
4 Natus patritio, consule, consulari, magistro militum, P. Prætorio, vel urbis (sunt & hæ dignitates illustres in eo quod mox sequetur, à superioribus differentes, curia liberatur: etiam pater illustris post imperium Zenonis illustratum administraverit, ante dignitates superiores à patre adeptas natus, non liberatur curia.
5 Habeant.
6 Nunciam.
7 Honore.
8 Substituto interposito serviens, periculo suo servit. *l. 5. §. 3. ff. de adm. tut.*
9 Hæc lex pertinet tantum ad Orientale imperium.
10 Vid. *l. ult. C. de excus. muner.*
11 Honore.

LXV. Imp. Anastasius A. Polycarpo P. P.

Divæ memoriæ Zenonis sacratissimam constitutionem [12], quæ de curialibus post certas excelsas administrationes, seu dignitates conditionis nexu liberandis lata [13] est, in hac tantummodo parte duximus corrigendam, qua cavetur eos etiam, qui ante eandem constitutionem, ab initio tamen ejusdem divæ recordationis Zenonis imperii, comites privatarum rerum nostræ, vel piissimæ Augustæ partis, seu Comites [sacrarum [14]] largitionum, vel Comites domesticorum, Quæstores, aut Magistri officiorum [licet] ad actum administrationis gerendum provecti sunt, minime curialium munerum laqueos ob hoc evitare, sed obligatos cum liberis suis quandocunque progenitis, & facultatibus suis, post administrationem depositam curiæ commoditatibus inservire, nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. His etenim, qui memoratas administrationes, vel unam ex his peregerunt, necnon liberis, & rebus eorum, beneficium quod ante per illustrem administrationem peractam eis acquisitum est, intactum, illibatumque jubemus servari: ut relaxatione conditionis, & munerum curialium, per anteriores principales dispositiones sibi concessa, tam ipsi, quam liberi eorum post hujusmodi administrationem adeptam procreari una cum propriis substantiis potiantur, & si contigerit, eos post divæ memoriæ Zenonis constitutionem, sive per se, sive substitutos suos curiæ competentia munera subiisse: eadem videlicet constitutione divæ memoriæ Zenonis ex die, quo promulgata est, suas vires obtinente: cum conveniat leges [15] futuris regulas imponere, non præteritis calumnias excitare.

12 *l. 64. C. cod.* Curiæ obligabantur Zenonis constitutione qui ab initio imperii Zenonis facti essent comites rerum privatarum, largitionum, domesticorum, &c. *d. l. 64. C. eod.* hac constitutione superiores curia liberantur: modo si ante constitutionem Zenonis eas dignitates gesserint: nec vult sibi eosdem quidquam præjudiciasse, quod aliquamdiu paruerint constitutioni Zenonis, atque ita derogatur *l. 64. C. eod.*
13 Data.
14 Al. *decess.*
15 Leges futuris regulam imponunt, non præteritis. *l. 7. §. de legib. l. 20. C. de usur. l. ult. C. de fuis & legitimis. l. 22. ff. de leg. l. 1. §. 2. ff. ad l. Falf. Nov. 73. c. 9. verf. valent. Nov. 115. in pr. l. 21. 22. C. de fac. eccl. l. 53. §. 1. in fin. C. de epifcop. & cleric. l. un. C. de contract. jud. l. 3. C. de pact. pign.* Potest tamen princeps etiam pendenti negotio legem dare. *Nov. 3.* Leges trahuntur etiam ad præterita, si id lege nova nominatim sit expressum. *Nov. 12. l. ult. C. de pact. pign. l. 1. C. de contr. jud.* Citeriore denique tempore leges obligant, si id specialiter sancitum, *Novell. 57. & 116.* His addendum appellationis causas finiri secundum leges quæ dicendæ sententiæ tempore obtinebant, non secundum novas, quæ post sententiam, à qua appellatum est, invaluerunt, etiamsi novæ nominatim porrigantur ad præterita. Nam hæc clausula, quoties novis legibus adjicitur, de præteritis negotiis nondum finitis accipienda est, non de iis quæ jam finita sententia judicis, vel transactione partium. *l. 1. in fin. C. de contr. jud. l. 22. C. de sacr. eccl. Novell. 111. & 115. in fin.* Quid si negotium quoquomodo in judicium deductum? Accursius existimat eam clausulam non eo porrigi: verum Accursio repugnat *Nov. 113.*

Tit. XXXII.

SI SERVUS, AUT LIBERTUS AD DECURIONATUM ADSPIRAVERIT.

Libertus, qui non habet jus annulorum aureorum, nec reftitutus eft natalibus, cum pœna à curia removeatur. Bart.

I. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Saturnino.

Si [37] libertus, vel jus aureorum [38] annulorum adeptus non est, vel natalibus suis non restitutus: Præses provinciæ non tantum curiæ [39] participare non permittat, sed juxta legis [40] severitatem congruenti pœna ulciscatur.

II. Iidem AA. Oricinæ [41].

Præses provinciæ si eum qui Ædilitate [42] fungitur [43], servum suæ ad Ædilitatem aspirasse perspexerit, ob violatam [44] servili macula curiæ dignitatem congruenti pœna adficiet. Si vero quum opinione [45] publica mater ejus pro libera haberetur, ex decurione procreatus, ad capessendum honorem errore lapsus processit, dominio tuo eum subjugabit.

37 Curiales alterutro modo liberti esse poterant, vel jure aureorum annulorum impetrato, vel natalibus restituti: his deficientibus curiales esse non poterant, *ut hic*, ut nec senatores. *l. 9. C. de dignitatibus.* Hodie, possunt: cum omnibus libertis jus aureorum annulorum datum sit, & omnes restituti natalibus. *Novell. 78. cap. 5.*
38 Annulo aureo utebantur ingenui, idcirco libertinis annulus dabatur, ut quasi ingenui viderentur.
39 Curiam. 40 Legem Viselliam, de qua *C. ad l. Visel.* 41 Origine.
42 Ædilitas hic magistratus est municipalis, *l. qui insulam. 30. §. ædiles. 1. ff. locata. Juven. satyr. 3.* sic Arpinates habuit ædiles. *Cic. 13. fam. & 15. ad Att.* Capua Prætores. *Cic. 2. Agrar.* Lanuvium, Dictatores. *Cic. pro Milone.* In aliis duumviri Spartianus *in Adriano.* Per Latina oppida Dictator & Ædilis & Duumviri sunt, in aliis Quatuorviri. *l. 1. C. de folut. & lib. debit. civit.* Alexandriæ, Hypomnematographi. *l. 59. C. de decur.* 43 Fungi ædilitate, & ædilem esse differunt: hoc juris, illud facti.
44 Curialis, seu decurio esse non potest, qui servus sit. 45 Opinio publica libertate non tribuit servo ædilitatem gerenti. adde *l. 11. C. de liberali.* Quid gesta per eum, cujus sint momenti? ipso jure nulla: utilitatis tamen causa sustinentur. *arg. l. Barbarius. 3. ff. de offic. prætor.*

Tit. XXXIII.

DE PRÆDIIS DECURIONUM [46] SINE DECRETO [47] NONALIENANDIS [48].

De prædiis decurionum.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P. 49.

Si quis decurionum vel rustica prædia, vel urbana [50] venditor necessitate coactus addicit [51], interpellet Judicem competentem, omnesque causas sigillatim. quibus strangulatur, exponat: & ita demum distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probaverit. Infirma [52] enim venditio erit, si hæc fuerit forma [53] neglecta: ita enim fiet, ut nec immoderatus venditor [54] nec emptor, [cujuscunque sit [55] conditionis,] inveniatur injustus: denique nihil erit postmodum quo venditor vel circumventum se infidiis, vel oppressum potentia comparatoris queri debeat: quandoquidem sub fide actorum, & de necessitate distrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quod si quis contra vetitum occultis molitionibus per suppositas fraude personas, cujuslibet loci quem tamen [ei [56]] decurio distrahebat [57], comparator extiterit: sciat se pretio [58] quod dedit, esse privandum: & locum quem comparavit, cum [59] fructibus esse restituendum. Datum VIII. Kalend. Decembr. *Constantinopol.* Honorio NB. P. & Eudoxio Conss. 386.

46 Curialium.
47 Subaudi, prælati. vid. *Cassiod. lib. 7.*
48 Id est, vendendis, *ut conftat ex l. ult. h. tit. & de jure emphyt.*
49 *Cod. Theod. 12. 3. 1.*
50 *Urbana vel quælibet mancipia, in Cod. Theod.*
51 Decurionum bona vendi non possunt a creditore, nisi causa probata apud acta præsidis. vide *l. 2. C. de offic. ejus qui vice alicuj. jud. adde l. 15. §. in fraudem. 2 ff ad municip. Cassiodorus 7. & 8. Novellam Majoriani de curialibus.* Goth. Vide *Vasq. Illustr. controv. cap. 61. num. 2.* Ans.
52 Nullus est actus, qui legis forma neglecta sit, *l. constitutionib. 24. ff. ad municip.*
53 Forma neglecta actus infirmus, nempe quia informis.
54 Decreti interpositio efficit ut ne sit locus *l. 2. C. de refcind. vend.*
55 Absunt à *C. Theod.*
56 Deest in *Cod. Theod.*
57 *Distrahat, in Cod. Theod.*
58 Emens fundum decurionis, causa non probata apud acta præsidis, pretium amittit, *ut hic*, similes casus vide in *l. 7. C. de agr. & cenf. l. ult. C. de fundo dot. rei privatæ.*
59 In emptionibus quæ nullæ sunt, emptor fructus non lucratur.
60 Huc pertinet *l. 1. tit. 3. l. 12. C. Theod.*
61 Curiæ res hereditariam quæsitam nemo a mere potest sine decreto curiæ.
62 Solvere curiæ debitor hereditarius ejusdem non potest, nisi decreto intercedente.

Tit.

63 *l. 3. in fin. C. de vendendis rebus civit.* 64 Decretum requiritur in alienatione rei hereditariæ curiæ, & in ditariæ rei curiæ facienda. 65 Pretium rei curiæ hereditariæ vendiæ, in solutione heroparationem vertendum, ut ex eorum reditibus onera curiæ sustineantur. 66 Pars videtur esse legis alterius hæc constitutio, *l. 1. C. Theod. de impon. lucrat. descript.*
67 Ditiores pauperioribus præferuntur. 68 Hanc legem accusat Justin. *Novell. 38. in pr. §. 1. verf. Et rursus.* 69 *l. 22. C. de adminift. tutor. verf. Præcipimus.* 70 Donari possunt res curiæ, etsi vendi non possint sine decreto, unde hæc lex mirabilis dicitur *in dift. Novell. 38.* Causa tamen differentiæ esse potest, quod facilius vendamus, quam donemus. Hodie neutter actus valet sine decreto *d. Novell. 38.* Imo ne quidem donatio cum decreto valet, *Novell. 87.*
71 *l. 163. de reg. jur.* 72 Pluribus. 73 Præsumitur emptio & venditio contracta, ubi pretii facta mentio est, *ut l. Illicitas 6. ff. de offic. præsidis. l. apud Celsum §. 31. ff. de doli except. l. cum dotem, 10. l. si inter virum 21. C. de jure dotium:* nisi hoc actum sit in contractu ut dominium transferatur: tunc enim æstimatio seu pretii mentio emptionem non facit, sed ut periculum rei transeat in accipientem. *Bald. in l. si pascenda. 8. C. de pactis. Socinus regul. 116.* 74 Emptionis.
75 Ratio dubitandi in hac lege. 76 Theatralis liberalitas, largitio curiæ ad theatra.
77 Decretum curiæ ubi exigitur, ex tabella seu periculo vel breviculo fieri non debet, sed viva voce, consensu curiæ & sententia competentis judicis, ne quid pro scriptura exceptoribus detur sit necesse. adde *l. 9. §. 2. ff. de off. proconf.* 78 *l. 59. C. de decurionib.* 79 Oratio in speciem concepta non nimis esse potest: ut eo facilius tollatur sophistica interpretatio. *Dec. in l. quæ dubitationis tollendæ, 81. ff. de reg. jur.*

Ex eorum numero quotannis prodibant duo fisci patroni, quibus hoc privilegii dabatur ut ea dignitate, una cum liberis susceptis post eam dignitatem, curia liberarentur. 22 Vid. *l. 7. C. de pr. agent. in reb.* 23 Scrinia memoriæ epistolarum, libellorum, cognitionum & dispositionum. 24 Necnon sacrorum librorum, sacrarumque. 25 Emersa. 26 Protulerunt. 27 Curiæ nullæ dignitates liberant præter superius enumeratas. Ita Comitiva privatarum, vel largitionum, vel domesticorum, vel quæstura, vel magisterium officiorum curia non solvit. 28 *l. 132. Cod. Theod. de decur.* 29 Memoravimus. 30 Natus patre jam patrono fisci, curia una cum patre, liberatur: ante natus, non liberatur. vide quæ scripsi ad *l. 61. C. cod. l. 11 C. de dignitatibus.* 31 Quis. 32 Quartam Sabinianam datam adoptato ex tribus maribus tollit. §. *fed ea omnia. 14. Inftit. de hered. ab inteft.* de qua dixi ad *l. penult. §. 3. C. de adopt.* vid. *hic Cujac. Alc. 4. parer. 3.* 33 Senatus maximus urbis Romæ. 34 Eminentissima. 35 Imperfectis. 36 Ejus.

TIT. XXXIV.

QUANDO ET QUIBUS QUARTA PARS DEBETUR EX BONIS DECURIONUM, ET DE MODO DISTRIBUTIONIS EORUM.

Si extraneus succedit alicui decurioni, debet curia habere quartam. Bart.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

SI decurionum consortio sit alienus, qui curiali succeſſit: competentis eidem [1] juris sive ex asse, sive ex parte heres sit bonorumve possessor: partem quartam [2] jure optimo à curia peti decernimus. Dat. v. Id. Jun. C. P. FELICE & TAURO CONSS. 428.

Curiales debent habere quartam extraneo succedente curiali, non tamen de singulis rebus. Bart.

II. Idem AA. Apollonio P. P. 3

MEminimus, nuper emissa lege divali [4], portionem quartam de facultatibus curialium fati munus implentium, ex qualibet noviſſima voluntate, vel ab intestato etiam, ad quemque (præterquam [5] si ad filios [curiales]) deferatur [6] curialium [7] deputaſſe corporibus: ſed multi tanquam corrumpendi totius patrimonii occaſione captata, uniuſcujuſque rei ſibi particulam [8] vindicando, adeo totas dilacerant facultates, ut dum participibus relictarum opum nocere cupiunt, ſua quoque jura præcipitent: Quorum nimiam licentiam provida diſpoſitione refrenantes [9], ipſis [10] quidem curialibus occupandi ſua auctoritate res mortui, copiam denegavimus: hæres [11] autem ad quem ab intestato, vel ex poſtrema voluntate directis, vel fideicommiſſariis verbis decurrit hereditas, omne [12] patrimonium quod relictum eſt, in partes quatuor dividi procuret: ut rebus totis in [13] ſortium [14] caſum deductis, vel curiæ quadrantis, vel heredi aut [15] fideicommiſſario per univerſitatem dodrantis electio ex ſortis felicitate [16] contingat: ita ſcilicet & præfati ſucceſſores, & curia promiſcui rerum dominii liberabuntur incommodo. *Naturale* [17] *quippe vitium eſt negligi quod communiter* [18] *poſſidetur: atque ſe nihil habere, qui non totum habeat, arbitretur: denique ſuam quoque partem corrumpi patiatur, dum invidet alienæ.* Sed ubi quarta pars bonorum mortui curiæ debet offerri: immobiles quidem res quæ [19] nec latere facile poſſunt, nec [20] cuiquam [21] (ſi divulgentur) officiunt, ſub aſpectu etiam curialium æſtimari dividique concedimus: mobiles autem res, vel [22] ſe moventes, vel inſtrumenta, vel ſi quid aliud [etiam [23]] in hujuſmodi jure [24] conſiſtat, in medium profetri divulgarique non [25] patimur: ſed juratis [26] ſucceſſoribus, cum apud ſe diligenter æſtimaverint, quæ quantique ſint pretii facultates, credi oportere decernimus. *Quod* [27] *enim tam durum tamque inhumanum eſt, quam publicatione pompaque rerum familiarium, & paupertatu detegi vilitatem, & invidiæ exponere* [28] *divitias?* In exigendis vero debitis, ſi pretium quod pro quarta parte actionum curiæ competit, ſucceſſores præſtare noluerint: cautionibus jurata [29] fide prolatis in medium, unuſquiſque à debitoribus convenientem ſibi exigat portionem. Æque ex diverſo æs alienum, ſi cui defunctus fuerat obligatus, tam iidem ſucceſſores, quam curia pro ſua ſorte [30] reſtituere compellantur. Quod ſi ſæpe dicti ſucceſſores ſacramentum ſibi crediderint excuſandum: tunc vero ad ſimilitudinem rerum immobilium diligentior [31] curialibus omnium rerum indago præbebitur, ſcilicet ut univerſis mortui facultatibus in aperto propoſitis, vel æſtimatio rerum, vel diviſio [32] ſub præſentia curialium celebretur. In omnibus autem caſibus ubi quarta pars curiæ competit, tranſactiones interpoſitas firmas illibataſque manere decernimus. §. 1. Ad [33] filiorum [34] vero [curialium [35], vel nepotum, ac proneporum, ſcilicet decurionum] ſimilitudinem [36], ad quos integras opes pervenire cenſuimus, filiam, quinetiam neptem, proneptemve principali ejuſdem civitatis unde pater, avus [37] vel proavus oritur, nuptam, rerum vel ab intestato, vel ex diſpoſitione ultimæ voluntatis quæſitarum, integrum nullaque parte minutum dominium habere ſancimus. Quod ſi poſt parentum obitum inveniantur innuptæ vel viduæ, in impuberibus quidem poſt tranſactam pubertatem, in aliis vero quæ pubertatem exceſſerint [37], vel etiam in viduis poſt mortem parentis triennium [38] duntaxat volumus expectari: ut interim quarta portio ſuſpenſa, aut apud eam, ſi in matrimonio curialis ejuſdem civitatis fuerit collocata, perpetuo jure permaneat: vel ſi intra id tempus [39] alienum [ab [40]] eadem curia ſortiatur maritum, penituſve nupta non fuerit, memorata pars [totius [41] ſubſtantiæ] curiæ cum triennii tam urbanorum quam ruſticorum prædiorum dumtaxat fructibus addicatur: ita tamen, ut [& [42] opinionis conditio in offerendis rebus quartæ partis vel dodrantis [43]] & ſacramenti tam de quantitate quam de æſtimatione rerum mobilium, deque actionibus inferendis, vel exigiendis (ſicut in extraneis perſonis dictum eſt) ratio conſervetur. Sed & ſi mater mortui vel avia tempore quo filius nepoſve moritur in conjugio ejuſdem civitatis curialis inventa fuerit: ne ipſas quidem patimur quartæ portionis ſubire jacturam. Extraneum quinetiam heredem propinquitatis quidem jure diſcretum, curiæ tamen ejuſdem civitatis [44] obnoxium ſupradictæ portionis diſpendio liberamus. Dat. VII. Id. Mart. *Conſtantinop.* DIOSCORO & EUDOXIO [45] CONSS. 442.

III. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SI quis curialibus [46] muneribus obnoxius, uno forte vel pluribus filiis vel filiabus derelictis, filio quidem vel filiis ſubſtantiæ ſuæ partem minimam dereliquerit, (eam tamen quæ [47] excludere eos ab inofficioſi querela poteſt) aliis autem ſuam ſubſtantiam dereliquit, ut ex hac patrimonii diſtributione apud filium [48] quidem vel filios curiales minima pars ſubſtantiæ remaneat: totum autem curiale munus maſculis imminеat, ſive filii ſint, ſive nepotes vel pronepotes, curiali tamen conditioni obnoxii: ſancimus hujuſmodi iniquitatem reſecari, & non minus quarta portione in maſculos poſſe teſtatorem tranſmittere: ſive unus eſt filius, ſive plures: nulla diminutione ex permixtione ſororum eis [49] facienda: ut non ſolum corporibus, ſed etiam ſubſtantiis laborantes, poſſint curiale habere conſortium. †. Ad hoc ſancimus, ſi quis curialis, filiabus pluribus derelictis, ab hac luce fuerit ſubtractus: quarum una curiali ejuſdem nupſerit civitatis: aliis filiabus quæ ad hujuſmodi vota non migraverint: vel extraneis in reliquam partem heredibus derelictis, non videri curiæ ex ſententia legis Theodoſianæ [50] ad Apollonium ſcriptæ ſatisfieri: ſed omnino [51] quartam [52] partem patrimonii curia conſequatur: ſive uni filiæ quæ curialibus nuptiis copulata ſit, deputanda eſt: ſive ex aliis heredibus colligenda: filia procul dubio quæ curiali nupſit immuni ab hujuſmodi quartæ datione ſervanda: cum per maritum ejus quantum ad ipſius perſonam [53] curiæ ſit ſatisfactum: & hoc obſervari [54] non ſolum ſi ultimo elogio condito teſtator curialis deceſſerit: ſed etiam ſi intestatus [55] diem ſuum obierit. [Sed &] ſi quid [56] minus [57] quarta [parte] fuerit, vel minime derelictum: hoc modis omnibus filio curiali, vel filiæ quæ nupta eſt ejuſdem civitatis decurioni, ex ſubſtantia patris curialis modis omnibus, vel deputari, vel adimpleri: nullo obſtaculo curiæ opponendo, ſi ſecundum prædictam [58] legem filius, nepos, pronepos, pater, avus, proavus, curiali morienti fuerint derelicti, qui nexibus curialibus ex quacunque, vel dignitate, vel occaſione fuerint abſoluti. In hoc enim Theodoſianæ [59] legi apertiſſime volumus eſſe derogatum. Et generaliter definimus ex omni cauſa, neque maſculos liberos, neque filias copulatas matrimonio curialis, minus quarta parentis ſubſtantiæ habere: vel non extantibus filiis, vel filiabus, ſed aliis heredibus, ipſam curiam ſecundum anteriores leges quartæ curialis morientis habere ſolatium. Datum Kalend. Januar. C. P. JUSTINIANO A. 11. CONSS. 528. [60]

TIT. XXXV.

DE IMPONENDA LUCRATIVA [61] DESCRIPTIONE.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Apollonium Præfectum prætorio.

DESCRIPTIONIS [62] onere ſiliquarum [63] quatuor, quas [ex [64]] lucrativis jugationibus tantum non humanis, vel animalium cenſibus, neque mobilibus rebus jubemus indici: & ſi curiales non ſint majores, ac [65] poſteros liberamus: ut ſi pater, avus, proavus, filio, nepoti, pronepoti, vel filiæ, nepti, proneptive (nec intereſt [66] nuptæ ſint curialibus necne) poſtrema voluntate, vel inter vivos etiam donatione quicquam de ſuis opibus largiatur, memoratæ deſcriptionis ceſſet indictio. Æque [67] ex diverſo, ſi poſteriores ad majores prædicta ſibi conſanguinitate [68] devinctos præfatis titulis ſuas conferant facultates: nullius [69] acceſſione [70] gravaminis hujuſmodi liberalitas oneretur: *In tam* [71] *enim neceſſarium* [72] *ſibi conjunctiſque perſonis, ſub liberalitatu appellatione debitum naturale perſolvitur.* Cujus auctoritatem juris pariter valere ſancimus, etiamſi ab intestato ſuccedant ſibi præfiniti [73] generis ordine ſociati. Ex his enim ſucceſſionibus maxime debiti potius ſolutio quam muneris oblatio comprobatur, quæ non largientibus etiam dominis ipſa propinquitatis ſerie deferuntur. Cæteri [74] vero licet quadam inter ſe cognatione jungantur: nunquam tamen curiale prædium ſine prædicto onere lucrabuntur: niſi is forte cui lucro res ceſſerit, ejuſdem civitatis ordini ſit obſtrictus: qui licet inter extraneos numeretur, vacuum tamen ea functione quod datum eſt, conſequatur: nam cum perſonæ conditio non mutetur, nec rei quidem ſtatum convenit immutari. †. *Lucrativas* [75] vero res eas tantum volumus appellari, atque à prædictæ deſcriptionis gravamine excipere, quæ hereditatis, legati, fideicommiſſi jure, mortis cauſa donationis [76], vel cujuſlibet poſtremæ voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter vivos etiam donatio ſimplici liberalitate confecta, lucrativæ merebitur & nomen, & ſarcinam. †. Si vero, vel ſocer futurus, filii, vel nepotis, vel pronepotis ſponſæ affinitatis coëundæ cauſa donaverit: vel parens etiam filiam, vel neptem, vel proneptem curiali, ſeu extraneo nubentem dotaverit, licet caſus eventu [77], res ejus, cui data eſt, verteretur ad lucrum, nec [78] inter lucrativas numerabitur, nec deſcriptionis oneri ſubjacebit. *Nec enim juris optimi eſt matrimonium* [79], *cum tot* [80] *tantiſque ſuis difficultatibus opprimatur, adventitia etiam cumulare ponderibus.* † Res vero, quæ memoratis cauſis lucrativæ ſemel nomen exordiumque ſortita eſt, licet ab eo, qui ſuſceperat, ad alterum emptionis, vel cujuſcunque contractus jure migraverit, cum prædicto deſcriptionis gravamine proculdubio transferetur: ut vel ſciens ſibi imputet, qui accepit oneratum: vel ſi ignoraverit, quod intereſt conſequatur. Contraque ſi cujuſlibet contractus exordio lucrativæ nomen evaſerit: & ſi poſtea lucri titulo in dominium alicujus ceciderit, ſarcinam memoratæ deſcriptionis effugiet. Nulla enim in hujuſcemodi cauſis confuſionis intercedit occaſio, etſi ad [81] primordium tituli poſterior quoque formetur eventus: niſi forte res decurionis, quæ ad eum cujuſlibet mercimonii jure pervenerit, ad alterum fuerit poſtrema ejus voluntate, vel ab intestato, vel inter vivos donatione tranſlata: tunc enim quia ſemel in perſonam cecidit principalis (veterum titulorum nequaquam ratione perſpecta) conditionem, & onus merebitur lucrativæ. Datum VII. Id. Mart. *Conſtantinop.* DIOSCORO & EUDOXIO VV. CC. CONSS. 422.

TIT.

---

1 Ejuſdem.

2 Quartam hereditatis defuncti decurionis extraneus ejus hæres curiæ præſtare debet. In quibuſdam locis Germaniæ extranei ſive peregrini vel forenſes nimium heredes facti, quartam hujuſmodi præſtare renentur.

3 Novella Theodoſii quæ integra hodie extat in breviario Alarici, *tit. de bon. decur.*

4 Id eſt, *l. 1. C. eod.*

5 Id abrogatum videtur Nov. 38. *pr. §. 2. in fin.*

6 *Deferatur, in N. T. de bonis decurion. & nami al. filiis earum.*

7 *Curiarum, in Nov. Theod.*

8 Quarta debita curiæ ex univerſo ſumitur, non ex ſingulis rebus.

9 Al. *frænantes, ut in Nov. Th. eod.*

10 Al. *ipſius.*

11 Hic, ut etiam J. ſæpius, quædam *C. Theod.* immutata ſunt: quem vide.

12 Hæres extraneus bona defuncti decurionis dividit in quatuor partes & is eligit cui ſors dederit.

13 Sorti electio committitur. Is eligit cui ſors dederit, *ut hic*, unde hic notat Cujac. fratres in diviſione hereditatis, hæredes & fideicommiſſarios, ſortem totam ſorte commiſiſſe, vel inter fratrem, majorem diviſiſſe, minorem vero elegiſſe. Hujuſmodi legem refert *Sentc. 6. de alim. & Suipit. Victor. in Inſt. oratorie.* quod & hodie ſit multis locis: de quo genere diviſionis vide Mynſinger. 4. *obſ.* 37. *l. 3. T. comm. de leg.* Diviſio fit ita ſorte, multis locis, ſortem vel micando digitis. §. *optionis* 23 *Inſt. de legat. ubi Theophyl. l. ſed cum ambo* 14. *ff. de jud.* Olim dandis in judicibus & dijudicando utra pars potior deberet dicere, ſorte res dirimebatur. ita proles aſcriptitia inter aſcriptitiorum duorum dominos ſorte dividitur. *Nov.* 156.

14 *In ſortitum caſumque*, recte, & ſic legitur in *Nov. Theod.*

15 *Ac, in Nov. Theod.*

16 *Conditione, in Nov. Theod.*

17 Vitium quoddam à natura, ſubaudi, corrupta.

18 Communia naturali jure negliguntur, *ut hic*, qua ratione Ariſt. 2. *Polit.* 1. Communionis regulam introductam à Socrate in ſua Republ. reprehendit, ἁπάντων γὰρ ἐκπεσεῖν τοῦτ' ἐκεῖ τὸ κοινὸν κτῆσιν, &c. ibid. vide: hæc autem adverſus Anabaptiſtas, communionis patronos, poſſis recte uſurpare.

19 Immobilia latere non poſſunt, apparent enim facile, non occultantur ut mobilia.

20 Immobilium bonorum poſſeſſionis evulgatio non officit poſſeſſori.

21 *Quicquam, in Nov. Theod.*

22 Mobilia ab alio: moventia à ſe ipſis moventur ut animalia: Immobilia à nullo. *l. 93. ff. de verb. ſign.*

23 Al. *deeſt.*

24 Rerum aliæ immobiles, aliæ ſe moventes aliæ jura.

25 Statutum tyrannicum eſt, ut quiſque mobilium ſuorum numerum profiteri apud actа & publice cogatur.

26 Vide *Wurmſerum 1. pract. 26. cap. 2.*

27 Ea re putant quædam inveĉta in urbanum ædificium facile obligari: in ruſticum non æque. *Doct. ad l. 4. ff. de pact.*

28 *Patere, in Nov. Theod. & quibus lib.*

29 Vide *Wurmſ. in pract. 38. cap. 8.*

30 *Per ſuam ſortem, in Nov. Theod.*

31 *Diligenter, in Nov. Theod.*

32 *Diviſio prout ſucceſſores elegerint, in Nov. Theod.*

33 Deſcendentes maſculi curiales, vel fœminæ nuptæ curialibus, vel extranei curiales ſuccedant in totum. *Bart.* Goth. Intellectum hujus §. vid. apud Decher. *lib. 2. differt. 1. num. 51.* Decian. *vol. 1. reſp. 192.* ANS.

34 Id abrogatum, *Nov. Theod.*

35 Incluſa abſunt à *Nov. Theod.* Hic autem *ut T. in pr. curiales* addidit Trib. adjecit etiam *curialium & ſcil. decurionum*, ut hæc lex congrueret cum *Juſtin. l. J. prox.*

36 *Numerum, in Nov. Theod.*

37 *Adepta ſunt, in Nov. Theod.*

38 Conditio *ſi nupſerit*, tempus habet limitatum.

39 *Temporis, in Nov. Theod.*

40 Abeſt à *Nov. Theod. & quibus lib.*

41 Abſunt à *Nov. Theod.*

42 Incluſa deſunt in omnibus manuſcriptis & perperam inſerta ſunt ex libro *Nov. Theod.* vide *Cujac. 3. Inſt. 1.*

43 Al. *ſine ejus pretio.*

44 Abſunt à *Nov. Theod.*

45 VV. CC. additur *in Nov. Theod.*

46 Hujus ſuæ legis ſententiam Græce recitat Idem Juſtinianus, *in Novell. 38. Cont.*

47 Adde *Novell. 38. cap. 13.*

48 Ad filium.

49 Sororis ejus.

50 Id eſt, ſuperioris.

51 Omnimodo.

52 Legitima liberorum curialium, olim quarta bonorum omnium: reliquorum liberorum quarta legitimæ portionis, *ut hic.* Hodie curialibus plus debetur quam cæteris. Curialibus dodrans omnium bonorum: cæteris triens, vel ſenis legitimæ partis. *Nov. de trien. & ſemiſ.* 18. *c. 2. Nov. de decurion. 38. c. 3.* Mutatur itaque novo jure quadrans in dodrantem.

53 Hujus perſonæ.

54 Servari.

55 Intestato.

56 Siquidem.

57 Hodie dodrans *Nov. 38. c. 3.*

58 Vid. *Nov. Theod.* ſi filius, nepos, pronepos, avus, pater, proavus non curialis curiali ſine ceſſerit, curiæ nihil debetur.

59 *l. 2. T. eod.*

60 Videtur hic deeſſe Græca conſtitutio, cujus meminit *Nov. 18. c. 2.* ut curiales filii ſuis dodrantem relinquant. *Cont.*

61 Lucrativi tituli qui ſint vide J. *eodem.* De lucrativa deſcriptione adde *l. 1. T. de apochis l. 16. C. Theod. de agentib. in reb.*

62 Sumpta eſt hæc l. ex eadem Nov. Theodoſii, ex qua ſuperior, *l. meminimus. T. ut. prox.* ex libro *Novell. Theod. qui hodie extat.*

63 Siliquarum onus (quod & ſiliquaticum) præſtatur ex ſingulis jugationibus non ex capitibus vel rebus mobilibus, qua in re derogatur *l. 1. C. Theod. eodem.* adde *Novell. 131. cap. 5. in fin.*

64 Deeſt *ex, in Nov. Theod.*

65 Al. *ad.*

66 Al. *refert. ut in Nov. Theod.*

67 *Æque diu*, al. *deeſt*, ex.

68 Conſanguinitas hic pro cognatione accipitur, cum tamen fraternitatem ſignificet, & in aliis locis conſanguinei dicantur fratres. Conſanguinei, fratres ex eodem patre, germani, fratres legitimi. *l. 32. ff. de leg. 3.* Conſanguinitas, fraternitas. Hic tamen generaliter pro cognatis accipit conſanguinitatem, ut *l. 1. C. Theod. de legit. heredit.* ut Lycophron ὁμόπατρις & ὁμόμαμος. vid. *Cujac. 15. obſerv. 36.*

69 Vectigal ex lucro ſolvendum, non ſolvitur ex hereditate patris ſed à patre delata. vide *l. 9. ff. pro ſocio.*

70 Eadem ratio de viceſima remiſſa domeſticis heredibus eſt apud Plin. in *Paneg.*

71 *Ita enim, in Nov. Theod.*

72 Lucrativa cauſa non eſt, quam neceſſitate ab alio accipimus. *l. donari* 29. *ff. de donat.* Quod neceſſaria perſona neceſſariæ perſonæ præſtat, neceſſitate præſtare videtur.

73 *Præfati, in Nov. Theod.*

74 *Cæterum, in Nov. Theod.*

75 Lucrativa cauſa eſt hereditas, legatum, fideicommiſſum, mortis cauſa donatio, quodque ultima quavis voluntate ad nos venit, *ut hic.* Non lucrativa dos, donatio propter nuptias, Emptio, Permutatio & ſimiles. vide *Decium ad l. 33. ff. de regulis jur.*

76 Al. *donatione, ut in Nov. Theod.*

77 *Caſus eventuſve ejus, cui, al.* additur *mortis vel divortii*, ſed præter auctoritatem *veter. lib.*

78 Dos non eſt titulus lucrativus marito eam accipienti: ſed mulieri tantum cui quis dotem conſtituit. *l. ult. §. ſi à ſocero, in fin. ff. quæ in fraudem creditor.*

79 Matrimonium multis difficultatibus opprimitur.

80 Afflictis nova afflictio non eſt imponenda.

81 Ad primordium tituli poſterior eventus formatur. Inde notant, lucrativo titulo rem non accipere qui eam ab ingrato jure ſuo revocat.

TIT. XXXVI.

DE PRÆBENDO SALARIO [1].

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Marcellinum Corr. [2] post alia 3.

NULLI [4] salarium [5] tribuatur ex juribus [6] reipublicæ, nisi ei qui jubentibus nobis specialiter fuerit consecutus. Dat. v. Non. Octob. *Constantinop.* LIMENIO & CATULLINO CONSS. 349.

[1] Salaria quæ ad victum dantur. vide *l.* 4. §. 2. *ff. de decretis, l.* 1. *l.* 17. *C. mandati. l.* 7. *l.* 56. §. *pen ff mand.*
[2] Al. *Comitis Orientis.*
[3] *C.Theod. lib.*12. *tit.*2. *l.* 1.
[4] Hanc legem ex serie titulorum recte sic accipit Cujacius, ut non possint decuriones cuiquam salarium constituere sine justu principis. [5] Salarium decuriones ex publico constituere non possunt, sine principis voluntate: excipe tamen casus. *l.* 4. §. 2. *ff. de decretis.* [6] *Viribus*, in *C. Theod.*

TIT. XXXVII.

SI CURIALIS RELICTA CIVITATE RUS HABITARE MALUERIT.

Omnes curiales revocantur ad civitatem, & ad curiam, & locus, in quo ruri habitant, publicatur. Bart.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P. P. post alia 7.

CURIALES omnes jubemus interminatione, moneri, ne [8] civitates fugiant, aut deserant rus habitandi causa: fundum quem [9] civitati prætulerint, scientes fisco esse sociandum: eoque rure [10] se carituros, cujus causa impios [11] se patriam vitando, demonstraverint. Dat. XVIII. Kalend. Januar. *Constantinop.* ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

[7] *C. Theod.* 12. 18. 2.
[8] Cur fugiebant patriam civitatemque suam? Non tam Philosophiæ studio ut in umbra federent, quam quod curiæ munus onus quoque esset: & curialium, utpote primorum urbis, præsentia civitates, urbes ac municipia decuriari & augeri Principes ipsi cuperent: ad municipiorum cultum id pertinere putarent. Ad hunc pene modum nobilibus Italis necessitas à quibusdam principibus imponitur hodie, certis anni temporibus in urbibus morandi, quod & ad urbium ipsarum splendorem, & vectigalia simul augenda satis excogitatum ingeniose. [9] Rustica vita urbanæ non præferenda. Romani quidem senatores in agris sæpe versati: in urbem tamen accurrebant acciti: quin & ipsos viatores sæpe antevertebant. [10] Al. *jure*, sed rectior est excusa lectio, quæ confirmatur *C. Theod.* [11] Patriam qui vitat, impius. *l. penult.* ff. *de reb. dub.* Ita *Apostolo* qui suorum curam non habet, impius est.

TIT. XXXVIII.

DE [12] MUNICIPIBUS [ET [13]] ORIGINARIIS [14].

In loco originis & incolatus cogitur quis subire munera. Bart.

1. Imp. ALEXANDER. *al.* Antoninus, A. [15] Silvano.

CUM te Byblium [16] origine, incolam autem apud Beritios esse proponas, merito apud utrasque [17] civitates muneribus fungi compelleris.

[12] *ff. lib.*50. *tit.*1. [13] *Al.* decst, *&.* [14] Originarii opponuntur voluntariis, de quibus *in l.* 22. §. 2. *ff. ad municipal.*
[15] *Antoninus A.* sic in meo manusc. *Cont.*
[16] Byblus, urbs est in Phœnicia non longe à Libano & Berytho.
[17] Ad Munera quis vocatur, vel ut originarius, vel ut incola. *l.*29. *ff. ad municipalem.*

2. Imp. GORDIANUS A. Frontoni.

SI, ut proponis, ea, quæ ex causa fideicommissi te manumisit, ab ea libertatem justam fuerit consecuta, quæ originem ex provincia Aquitania [18] ducebat: tu quoque ejus conditionis, ejusque civitatis jus obtines, unde, quæ te manumisit, fuit. Eorum enim conditionem sequi ex [19] causa fideicommissi manumissos [20] pridem placuit, qui libertatem præstiterint, non qui dari rogaverint.

[18] Aquitania duplex: Primæ metropolis Biturigæ, secundæ Burdigala. *Antonini Itinerarium.*
[19] Liberti patronorum originem sequuntur, sunt enim ejus loci cives cujus est eorum patronus. dixi ad *l.* 6. *in fin. l.* 29. *in pr. ff. eod.* adde quæ de libertis scripsi ad *l.*108. *ff. de cond. & dem.*
[20] Manumissus originem manumittentis sequitur. *l.* 17. § *ex causa* 8. *ff. ad municip.*

Filius sequitur originem patris, & non matris nisi ex alia causa civitati matris sit adstrictus. Bart.

3. Imp. PHILIPPUS A. Patroclo.

FIlios apud originem [21] patris, non in materna civitate, etsi ibi nati sint (si modo non domicilii retineantur) ad honores, seu munera posse compelli, explorati juris est.

[21] Originis jus nemo mutare potest, *ut hic*, *l. ult.* ff. *eod.* incolatus potest. Cur? illud naturale, hoc civile jus est. Unde sequitur unum & eundem, duarum civitatum municipem esse posse, quia videlicet originarius est: alterius vero incola. *l. ult.* ff. *eod.* adde *l.* 11. *ff. de senator.*

4. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Secundo.

ORigine [22] propria [23] neminem [24] posse voluntate sua eximi manifestum est.

[22] Al. *Origini propriæ*, &c. Hujus autem legis ratio est quod jus originis naturale sit. [23] Imo uxores eximuntur. *l.* 22. §. 1. *l.* 32. *l.* 37. *in fin. l. ult.* §. 3. *ff. ad municip.* [24] Imo uxores eximuntur. *l.* 22. §. 1. *C. Theod.* al. *qui.*

5. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Vic. [25] urbis.

SI quis [26] cum ex majore, vel ex minore civitate originem ducit, eandem evitare studens [27], ad alienam se civitatem incolatus [28] occasione contulerit: & super hoc, vel preces dare tentaverit, vel qualibet fraude niti, ut originem propriæ civitatis eludat, duarum civitatum decurionatus onera sustineat, in una voluntatis [29] & in una originis [30] gratia. P. P. VIII. Kal. Januar. PAULINO, & JULIANO CONSS. 325.

[25] Comitem orientis. [26] *Ex lib.*12 *tit.*1 *l.*12. *C. Theod.* al. *qui.* [27] Al. *studeat.* [28] Originem incolatus occasione nemo potest mutare. *l.*22. §. 2. *ff. ad municip.* [29] Al. *voluntate.* [30] Voluntaria non est origo, sed necessaria: Incolatus voluntarius est: inde municipum alii origine, alii voluntate municipes sunt.

TIT. XXXIX.

DE [31] INCOLIS [32], ET UBI QUIS DOMICILIUM HABERE VIDETUR, ET HIS, QUI STUDIORUM CAUSA IN ALIENA CIVITATE DEGUNT.

Postquam quis transtulit incolatum, non potest revocari ad munera. Bart.

1. Imp. ANTONINUS A. Paulo [33].

NON [34] tibi obest, si cum incola esses, aliquod munus suscepisti: modo [35] si antequam ad alios honores vocareris, domicilium [36] transtulisti.

Scholares non dicuntur constituere domicilium, ubi studeant nisi X. annis steterint, vel alia ratione constituerint. Bart.

2. Imp. ALEXANDER A. Crispo.

NEc ipsi [37], qui studiorum [38] causa aliquo loco [39] morantur [40], domicilium ibi habere creduntur, nisi X. [41] ann. transactis eo loco sedes sibi constituerint, secundum epistolam Divi Hadriani: nec pater [qui] propter filium studentem frequentius ad eum commeat. Sed si aliis rationibus domicilium in splendidissima civitate Laodiceorum [42] habere probatus fueris [43], mendacium [44], quominus muneribus fungaris [45], non proderit.

[31] *ff. lib.*50. *tit.*1. *Ecloz. lib.* 54. *tit.*1. [32] Incola quid? vid. *in l.*239. §. *incola ff. de verb. sign.*
[33] Paulino.
[34] Si is qui quondam in loco fuit incola, munusque sustinuit antequam ad alium honorem vocaretur, domicilium suum transtulit: non amplius eo loco munera subire cogitur. Nam translatio domicilii ἀρχαιονόμιον, id est, originem quidem non mutat, sed πανδέκτιον incolatum. *Synopf. Basil.* 54. *tit.* 1. *ex lib.* 55. *tit.*2. *c.* 1. ita qui susceptum munus nondum implevit, renunciare incolatui non potest. *l. incola.* 34. *ff. eod.*
[35] *l.* 34. *ff. ad munic.* [36] *l.* 31. *ff. ad munic.* [37] Ipsis. [38] Studiis qui dant operam, intra decennium pro incolis non habentur. *l.* 5. § *dominum.* 2. *ff. de injuriis.* post decennium jam non discipuli, sed incolæ censentur, *ut hic.* Seneca 19. Epistolarum: *Nyn novimus quosdam qui multis apud Philosophiam annis perseverint & ne colorem quidem divertit? Quidni noverim? Pertinacissimos quidem & assiduos quos ego non discipulos philosophorum, sed inquilinos voco.*
[39] Loci. [40] Ὁ πεπαυμένος ἐν πόλει ἔτη. vid. *l.* 78. *ff. de leg.* 3. Incolatus & domicilium decem annis præscribitur & eo tempore fit quis incola & domicilium constituisse intelligitur, & consequenter civitatem, jus, & privilegium civitatis adquisivisse, ut ita civis verus sit, & fictus originarius. *Bart. rubr. de præscr. Bald.* 5. *de præscr.* 5. *quæst.* 14. [41] Congruit *lex* 1. ff. *qui ætate vel profess.* I. G.

[41] Laodicei (*Laodicerum enim* legendum est, non *Laudicenorum*, teste *Alc. in hunc*) a Laodicea dicti sunt, *de qua Plin. lib.* 5. *cap.* 29.
[43] Al. *fuerit.*
[44] Id est, falsa adieveratio.
[45] Al. *fungatur.*
[46] *l.* 35. *ff. ad municip.* Imo ut Ioannes Faber *l.*239. §. *incola. ff. de verb. sign.*
[47] Obeundo.
[48] Capessendos.
[49] Ὁ μὴ ἀφορολόγητος, id est, qui neque originalis est, nec incola, nec domicilium in aliquo loco habet, sed domum, fundumve tantum possidet, munera subire non cogitur. *Syn.* 54. *tit.*2. *cap.* 4.
[50] *l.* 17. § *fin. ff. de minor.* 5. § *sola domus.* 13. *ff. ad municip.* Sola domus facit quis, quo loco habet bona ejus neque originalis esse, neque incola, ideoque nec ejus loci ulla habetur ratio in testamento, vide *Cujac. ad l.* 12. *Gord. Vid. Tessaur. decis. sac. Grivell. decis. Thol. lan.* 11. *Cabedo decis.* 91. *Ant.*
[51] Al. *domus, vel possessiones:* & postea, *causa.*
[52] Maximo.
[53] Qui domicilium habet in uxoris patria, vel alia quadam civitate tanquam incola sustinere munera cogatur. *Syn. d. tit.* 25.
[54] Marcello.
[55] *l.* 7. ff. *eod.*
[56] Municipes alii origine, alii voluntate. *l.*22. §. 2. *ff. ad municip.*

Mulieres ex persona maritorum sortiuntur dignitates, & forum. Bart.

9. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Martiano Comiti Orientis [69].

MUlieres honore [70] maritorum erigimus, [& [71]] genere nobilitamus [72], & forum [73] ex eorum persona statuimus. [Sin autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint: priore dignitate privatæ, posterioris mariti sequentur conditionem [74:]] & [75] domicilium [76] mutamus. Dat. IV. Kalend. Februar. C.P. ARCADIO II. & RUFINO CONSS. 392.

[69] Civem facit τὸ ἔκθεσιν ἔρριζῶθαι, origo ex aliquo loco ducta ut & manumissio ab aliquo facit ea civitate oriundi: sed & τὸ ἐναπογραφῆναι τοῖς πολίταις, adscriptio in numerum civium: ut & adoptio in eadem civitate instituta. *Synof. Basil.* 54. *tit.* 1. *c.* 6. adde *l.* 1. *ff. ad municip.* Goth. Hoffmannus in rationem hujus l. vid. apud Johann. Zanger. *de Except. part.* 2. *c.* 1. *num.* 39. 42. ANS. [70] Adjectio. *l.* 6. *ff. de muneris.* Potest ex hoc loco satis colligi, civitatem a quoquo mutari posse. Tertull. 3. *adversus Marcionem*, allectio nationum à novissimis diebus exorta est. [71] Id est, [72] Incola loci est, qui ibidem domicilium habet, non momentarium, sed ubi larem & summam rerum & fortunarum suarum constituit: unde non sit discessurus, nisi necessitate avocetur: unde si discedat, peregrinari incipit: quo si rediit, peregrinari destitit. adde *l.* 203. *de verb. sign.*
[73] Al. *& in eo loco. Cujac. emend.* & in eo demum loco. [74] Adde *l.* 27. §. 1. *ff. ad municip.* [75] Τὴν ἐμοίκιον. [76] Al. *quo.* [65] Al. *Constantinus A.* [66] *Pars l.* 2. ff. *ubi senatores vel clarissimi.* [67] Constantinopoli & Romæ. *l.* 22. §. *pen. ff. eod. l.* 2. ff. *ubi senat.* [68] *Sirmond. Theod.* 2. *l.* 7. *Extat eadem lex iterum*, ff. *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 13. *Cont.* [69] Uxor à marito mutatur honorem, genus, forum, domicilium, *ut hic*, *Novell.* 105. *cap* 2. & 22. *cap.*36. [70] Al. *deest, ut in C. Theod.* [71] Nobilitatur à marito uxor. adde *l.* 1. ff. *de dignit.* [72] *Ulpianus, in C. Theod.* [73] Forum mariti uxor sequitur. *l.* 5. *ff. de Ritu l.* 1. §. 5. *ff. de lib. exhib. l. pen. ff. de jurisd. l. exigere dotem.* 65. *ff. de jud. l. cum in test.* 6. ff. *de donat. ante nupt. l. cæterum* 4. §. *mihi l. ff. de usu & habita. Servius* 3. *Æneid. ibi*, & *patrio Andromachen iterum cessisse marito.* adde *Cujac. num cap.* 10. *num.* 47. [74] Inclusa desunt *in C. Theod.* [75] Domicilium mortuo marito in domo mariti uxor retinet. [76] *Domicilia, in C. Theod.*

TIT. XL.

DE MUNERIBUS [77] ET HONORIBUS NON CONTINUANDIS INTER PATREM ET FILIUM ET DE INTERVALLIS [78].

Continuatio honorum, & munerum impeditur in his, qui sunt idem, vel quasi: intervalla vero in his tantum qui sint idem vere. Bart.

1. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Septimio [79] Zenoni.

SIcut honores & munera cum pater, & filius decuriones sunt [80], in [81] eadem domo continuari non oportet: ita vacationum concessa tempora non [82] aliis prodesse possunt, quam [his,] qui ad eosdem [83], vel alios honores eademque, vel alia munera denuo vocantur. †. Pro [84] infante vero filio quem decurionem esse voluisti, quanquam fidem tuam in posterum astrinxeris, tamen onera sustinere non cogeris: cum ad ea [tantum [85]] quæ mandari possunt, voluntatem dedisse videaris.

[77] Munus est officium privati hominis, cujus utilitas ad singulos, universosque redit.
[78] Intervalla, vacationum tempora ut ne quis continuare honores cogatur. *l. divus.* 18. *ff. ad municip. l. honor.* 14. §. 5. *ff. de muneribus.*
[79] Meminit hujus rescripti Paul. *in l.* 21. §. 6. *ff. ad municip.*
[80] *l.* 3. ff. *de filiusam.*
[81] *l.* 4. §. 1. *ff. de excus. tut.*
[82] *l.* 3. *in fin.* ff. *eod. l.* 6. *ff. de legationibus.*
[83] Eos.
[84] *d. l.* 21. §. *Imperat.* 6. *ff. ad municip.*
[85] Al. *deest.*

II. Imp. GORDIANUS A. Cyrillo.

AB honoribus ad honores eosdem quinquennii [86] datur [87] vacatio: triennii vero, ad alios: Legatione [88] autem perfunctis [89] biennii [90] vacatio concessa est [91].

[86] Vide *Dion.* 53. *Cic. Liv.* 7. & 10.
[87] Ἀλειτουργησία. *Synopf. Basil.* 54. *tit.*3. *cap.* 1.
[88] Legationem.
[89] Functis.

Frater propter fratrem non habet vacationem, sed propter alios idoneos nondum gravatos recte excusatur. Bart.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Critiæ [92].

INtervalla temporum, quæ in unius [93] persona locum habent, fratribus (licet communia possideant bona) minime prodesse, frequenter constitutum est. Sane his missis [94], qui necdum functi muneribus, ad hæc idonei constituti vocari debent, vos si ad obsequium civilium munerum repererit paruisse: ne interim [95] interpellemini, Præses provinciæ providebit.

[90] Legatione functis biennii vacatio datur. dixi ad *l.* 3. ff. *de legation.* [91] Vide apud Livium caperet: & Ciceronem de legibus. [92] Al. *Aniceto*, vel *Niceto.* [93] *l.* 1. ff. *eod. l.* 7. ff. *de decur.* [94] Vide *l.* 3. ff. *quemad. civilia muner.* [95] Al. *ne iterum.*

TIT. XLI.

DE MUNERIBUS PATRIMONIORUM.

1. Imp. ANTONINUS A. filio [96].

CIVILIA munera per [97] ordinem pro modo fortunarum sustinenda sunt.

[96] Al. *Philippo*, al. *filio Syro.*
[97] Ordine civilia munera sustinentur. adde *l.* 7. ff. *de prox. sacr. scriniorum. l. ult. ff. de mun.*

II. Idem

1 Patrimonialia onera ab omnibus subeunda. *l. 3. ff. l. 7. l. 10. C. eod.* vide *l. 2. in fin. ff. de veterano.* unde notant, immunitate nuda alicui data, tutelam semper excipi, *l. pen. §. 1. ff. de vacat. muner.* aliud erit, si plenissima immunitas data fit. Plenissima enim immunitas omnium tributorum & omnis publici muneris remissio est, etiam tutelarum, seu eorum tantum pupillo unum qui non sunt liberos. *l. 2. C. tantum 17. §. Licuit. ff. de excus.*

2 Obeunda.

3 *l. 2. C. eod.*

4 Hospitis recipiendi onus patrimoniale. *l. 3. §. 14. ff. de mun.*

5 Aberrare.

6 Equos curules alere seu hippatia munus est patrimonii, non personæ.

7 Legendum *curules, qui & Circenses.*

8 Vide *l. 7. C. de appell.*

9 Commisso.

10 A patrimonialibus ætas non excusat numerusve liberorum. *l. 2. §. 1. ff. de vacat. & excus. muner. l. 7. C. eod.*

11 Al. *excusationem.*

12 *l. 1. §. an & Philosophi. 4. ff. de extraordin. cog. & l. 8. §. Philosophiæ. 4. ff. de vacat. muner.*

13 A professione sua alienum quiddam postulare, & iniquum & incivile.

14 Philosophum decet avaritia & rapacitas: ideoque a patrimonialibus muneribus non excusatur. Philosophia denique ejusve professio non excusat à patrimonialibus. *l. 8. §. de professoribus. l. 8. §. Philosophiæ 4. ff. de vacat. & excus. l. 6. §. 6. & 7. ff. de excus. tutor.*

15 De avaritia & rapacitate, adde *l. ult. C. ff. de veteris numism. potestate.* 16 *Avaritia cæcitate, in quibusdam manus.* 17 A patrimonialibus minor ætas non excusat. *l. 5. C. eod.* 18 *Pyrrhus logit, prostasiæ,* verum protostasia principalitatem significat. vide *hic Alciat.* dixi ad *l. 3. C. de filiusfamiliæ.* 19 *Sacerdotia, Hal.* Sacerdotium hic, munus est quo qui funguntur, ludis in honorem Dei alicujus institutis præsunt cum sumptu aliquo. Talis fuit Alytarchia, Asiarchia, Syriarchia, Phœniarchia: de quibus dixi ad *l. in honoribus, 8. ff. de vacat. & excus. muner.* 20 Decaprotia, decem primatus, δεκάπρωτοι, decemprimi. 21 Corporalia munera personalia, quibus hic opponuntur patrimonii onera. 22 Al *sed tamen.* 23 Patrimonii onus est protostasia, sacerdotium decaprotia, *ut hic.* Imo mixtum ex personis & patrimonio. *l. ult. §. 26. ff. de muneribus.* 24 Patrimonialia munera etiam mulieribus indicuntur: sexus non excusat à patrimonialibus. *l. unica, in fin. C. de muliebribus, & quo in loco.* 25 Extraordinariæ indictiones sunt, quæ præter morem indicuntur ad tempus ex improviso. 26 Patrimonii muneribus continentur extraordinariæ indictiones. 27 Patrimonii muneribus nemo excusatur. *l. 1. ff. de muneribus,* ne quidem Ecclesia. *l. neminem. 11. C. de sacrof. Eccles.*

TIT. XLII.

QUEMADMODUM[28] CIVILIA[29] MUNERA INDICUNTUR.

Non debet quis eodem tempore habere plura officia. Bart.

I. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus[30] AAA.

CUm te curatorem[31] ad cogendas angarias creatum appellationem interposuisse proponas: Præses provinciæ si alterius curiæ[32] te esse animadverterit, ad[33] alieni corporis munera vocari non sinet: quia ejus patriæ[34] oneribus respondere debes, cui te attributum esse commemoras.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Dionysio.

MAjoribus[35] honoribus[36] functos, ad minores devocari non[37] oportere rationis est[38].

III. Iidem AA. Eutychiano.

CUm[39] te omnibus muneribus functum esse adseveres, ad eadem munera, si aliorum civium copia est, qui obsequiis civilibus fungi possunt, Præses provinciæ devocari te non permittet.

IV. Iidem AA. & CC. Regio.

ULtra[40] modum sumptuum te muneribus civilibus gravari levatis[41] aliis, Præses provinciæ non patietur: sed æqualitatem[42], tam juris quam censuræ memor circa ordinem[43] custodiet.

28 Similis est *tit. in C. Theod.*

29 *Eclog. lib. 12. tit. 5.*

30 Al. *Alexander A.*

31 Curator ad cogendas angarias est qui compellit, adigit & exhibet angarias.

32 Al. *creatura, id est,* creationis, *sive* nominationis; unde creator appellatur, qui ad munera nominat.

33 Officium alieni corporis sustinere nemo cogatur.

34 Patris.

35 A majoribus ad minores vocari rationis non est. *Ideo* vitio versum Dionysio tyranno Siciliæ, quod exul Corinthi se ludimagistrum professus, in trivio pueros doceret. *Justinus lib. 21.* 36 Al. *honoribus*, sed perperam, error inde natus quod veteribus *honus* scriberetur, *2. Gell.* quæ vox pro *honore* interdum adscribitur. 37 Revocari, al. *evocari.* 38 Cur ita? δοκῶσι γὰρ ὑβρίζεσθαι, videntur injuria adfici. *Syn. Basil. 54. tit. 3. c. 3.* 39 *l. 52. ff. de decurionibus, l. 4. C. eod. l. 3. §. 15. ff. de honoribus & muneribus. l. unica, C. de potioribus ad munera, l. 2. in fin. ff. de apochis.* 40 *l. 3. §. præses 15. l. 4. in fin. ff. de muneribus & honoribus.* 41 Sublevatis, al. *elevatis.* 42 Æquabilitatem. 43 Id est, formam & disciplinam publicam.

TIT. XLIII.

DE HIS, QUI SPONTE PUBLICA[44] MUNERA SUBEUNT.

I. Imp. Alexander[45] A. Feliciano.

VEteranis[46] qui cum possent se tueri immunitate his concessa, decuriones se fieri in patria sua maluerunt, redire ad excusationem quam reliquerunt, non possunt: nisi certa lege, & pacto servandæ immunitatis, vel partem ejus honoris agnoverint.

44 Al. *desp.*

45 Al. *Antoninus.*

46 Renunciat veteranis privilegio, qui se decurionem creari patitur, non excepta immunitate sua. Ita non sola decurionatus susceptione veteranus amittit privilegium excusationis à muneribus personalibus: sed si suam excusationem, cum juvaretur omisit. vide *l. 5. in fin. ff. de jure immunitatis, l. 2. l. ult. ff. de privil. veteran.* Renunciasse alioqui suo privilegio privilegiatus non præsumitur. Nemo enim præsumitur donare; est autem renunciatio donatio. vide *Menochium 6. Præsump. 41. & 3. 45. num. 11.*

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Valerio.

QUi publici muneris vacationem habet, si[47] aliquem honorem excepto decurionatu sponte susceperit, ob id quod patriæ suæ utilitatibus cesserit, vel gloriæ cupiditate paulisper jus[48] publicum relaxaverit, competens privilegium non amittit.

47 *l. 2. in pr. l. pen. §. ult. ff. de jure immunitatis.*

48 Jus publicum intelligit quo concessa immunitas est.

III. Imp. Leo A. Puseo[49] P. P.

QUi conditioni[50] non obnoxius curiali, quemlibet honorem, vel munus voluntate[51] propria in quacunque gesserit civitate, nullum præjudicium circa fortunam suam, statumque sustinoat: sed tam ipse, quam liberi ejus, & qui ex his in posterum procreandi sunt, ab omni hujusmodi nexu cum suis facultatibus liberi alienique permaneant: ita tamen, ut si aliqua functio volentibus eis fuerit injuncta, ex qua necesse sit eos aliquid accipere, quod ex data sibi pecunia in reliquis apud eos manisse[52] constiterit: solventes, sine ulla molestia, vel conditionis suæ formidine discedant. Si quis vero ex his omnia decurionum munera, vel functiones, vel honores nulla imminente necessitate, sed sua sponte peregerit: eum pro sua liberalitate patrem[53] civitatis, in qua voluntarius municeps apparebit, si hoc libuerit ei, fieri constituique hac lege decernimus. Dat. v. Id. Novemb. C. P. Basilisco & Armerico Conss. 465.

49 Al. *Taco P. P.* Licet hic Puseus Præfectus prætorio qui etiam eo anno consulatum gessit cum Jovino, quo Anthemium Occidentis Imperatorem Leo fecit.

50 *Pars l. 1. C. de officio comitis Orientis.*

51 *l. 4. C. eod.*

52 Remansisse.

53 Pater civitatis, quasi pater patriæ, discussor pecuniæ publicæ, operumque publicorum: ædilium munus in sua civitate implens: cogens dominos, ædes collapsas restituere, *Graci:* curans denique ut munda sit civitas. *Ulp. in Demosthenem. C. de rationiis. oper. publ. Cujac. hic, Rycell. 17. in fin. & 12. observ. 30. l. unic. C. de solut. & liberat.*

Liberi *ejus qui sponte Curiæ obtulit, quandocunque geniti, Curiæ non obligantur. Secus si* Naturalis *Curiæ se offerat.*

IV. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

EOs qui curiali fortuna liberi constituti, postea[54] se curiæ cujuscunque civitatis obtulerint, confidere volumus, quod posteritas eorum non solum jam procreata, sed[55] etiam post talem deditionem[56] procreanda, hujusmodi fortuna libera manebit: sive specialiter sub[57] hac lege curiæ se obtulerint, *ut ab eu descendentes tali fortuna liberi permancant:* sive nullam hujusmodi fecerint mentionem: nullo audente dicere, quod nati vel concepti post talem deditionem paternam conditionem sequi debeant: hoc enim speciali beneficio alacriores omnes ad conferendam civitatibus hujusmodi opitulationem constituere properavimus: ita tamen, ut nec occasione quartæ portionis bonorum hujusmodi decurionis[58] quicunque successores ejus aliquam inquietudinem patiantur: utpote libera ejus substantia omni curiali gravamine conservanda: & si quid[59] defunctus vel ex administratione curialium munerum, vel ex quarta portione ad eandem curiam semel vel sæpius devoluta, vel ex alia quacunque causa eidem curiæ debuisse probetur, hoc idem successores curialibus reddere minime dubitent[60]. †. Illis scilicet quæ super[61] naturalibus filiis quos naturalis pater sub hac lege curiæ dedit vel postea dederit, ut legitimos tam ex testamento, quam ab intestato successores habeat, non solum veteribus legibus, sed etiam nostris sanctionibus dispositæ[62] sunt, præsenti lege excipiendis: ut non ipsi tantum filii naturales, sed etiam ex his procreandi mares paternam sequantur fortunam; vel maribus liberis[63] minime subsistentibus[64], quarta pars substantiæ mortui curiæ deputetur.

54 Post. *Goth.* Pater per pactum liberis immunitatem reservare potest. vid. *l. meminimus. §. final. C. Quando & quibus quarta pars.* Ans.

55 Curiæ qui se alicui obligat datve liberos suos, curiæ non obligat, etiam post eam sui deditionem vel obligationem natos.

56 Conditionem.

57 Pactum non valet, ut qui ex me nascentur liberi, curiam meam sequantur.

58 Decuriones.

59 Si quidem.

60 Debent.

61 Curiæ offerre naturales liberos pater potest. 62 Exposita. 63 Recte Accurs. supplet, *vel fœminis, curialibus nuptis.* 64 Sustinentibus.

TIT. XLIV.

DE HIS, QUI A PRINCIPE VACATIONEM[65] ACCEPERUNT.

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P.

NUllus[66] vacationem temporalem[67] curialis accipiat: nisi id forte veris[68], ac probatis causis adnotatio[69] nostra concesserit. Dat. Prid. Non. Jun. C. P. Theodos. & Abundantio Conss. 390.

65 *Sub.* numerum.

66 *C. Th. 12. 1. 135.*

67 *Temporariam* in *C. Theod.*

68 Puta ob morborum egestatem.

69 Quippe Præsidis adnotatio non sufficit. *l. 14. C. de decurionib.*

TIT. XLV.

DE[70] VACATIONE PUBLICI MUNERIS.

Vacatio simpliciter concessa non porrigitur ad munera ordinaria. Bart.

I. Imp. Gordianus A. Januario.

MUneris publici vacationem[71] ea continere[72] quæ non lege[73], non Senatusconsulto, non constitutionibus Principum injunguntur, merito responsum est[74], ad quam formam juris pertinens[75], si cœperis ad munera extraordinaria[76] à Magistratibus devocari[77], appellatione interpositæ poteris apud[78] Præsidem juris rationibus protegi.

70 *ff. lib. 50. tit. 5.*

71 Vacatione.

72 Contineri.

73 *l. 6. l. 7. l. 8. §. 3. ff. de vacat. munerum.*

74 Intelligit *l. in honoribus. 8. §. qui muneris. 3. ff. de vacat. mun.*

75 Pertines.

76 *l. 12. ff. de muneribus.*

77 *l. 1. ff. de vacat. munerum.*

78 *l. 2. C. de decurionibus.*

TIT. XLVI.

DE[79] DECRETIS DECURIONUM SUPER IMMUNITATE QUIBUSDAM CONCEDENDA.

I. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Ursatio.

EXceptis[80], qui liberalium studiorum antistites[81] sunt, & qui medendi cura funguntur, decurionum decreto[82] immunitas nemini tribui potest.

II. Iidem AA. & CC. Cassio.

ORdinis ambitiosa[83] decreta sacris constitutionibus improbantur.

79 L. D. IX.

80 *l. 4. §. 2. ff. eod.*

81 Antistites liberalium artium hic dicuntur, ut à Quintiliano Servius Sulpitius, juris antistes & à Plinio 7. *Plin. 1.* Plato sapientiæ antistes, adde quæ scripsi ad *l. 1. ff. de justitia.*

82 Probantur enim decreto. *l. 2. C. de professoribus & med.* 83 Id est, gratiosa, κολακικὰ ψηφοι. *l. 4. ff. eod.* vide *Cujac. hic.* Goth. Adde *l. ambitiosa. C. de decurionib.* Ans.

TIT. XLVII.

DE[84] EXCUSATIONIBUS MUNERUM.

De his, qui fuerunt Procuratores patrimonii Cæsaris.

I. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Demetrio[85].

ETiam hi, qui nostra *procuraſſe*[86] monstrantur, muneribus civilibus[87], quæ dignitati eorum congruunt[88], fungi debent[89].

84 L. D. V. Huc refer Paponem 1. *Notar. 7. des lettres d'exemption.*

85 Al. Diocles. & Maximian. AA. & CC.

86 Muneribus exprocuratores *De* etiam Cæsaris non excusantur.

87 Curialibus. 88 Non congruit autem ut sint capsarii vel pistores. *Graci in l. 9. eodem.* 89 Cur debent? finita administratione, finitur privilegium. *l. adigere. 6. §. quamvis. 2. ff. de jure patronat.*

De dignitatibus.

II. Pars actorum DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

INductis [1] Firmino, & Apollinario, & cæteris principalibus [2] Antiochensium adstantibus Sabinus dixit, * [3] *& cætera* Diocletianus dixit.

CErtis dignitatibus data à nobis [4] indulgentia est munerum civilium, & personalium, id est, his qui aut ex *protectoribus* [5] sunt, aut ex præpositis [6]. Hi ergo ad munera personalia aut civilia non vocabuntur.

De tutelis.

III. Iidem AA. & CC. Martiano.

TUtelæ solicitudo à muneribus civilibus non excusat: utpote [cum 7] nec tres [8] simul injunctæ diversarum [9] domuum, hujusmodi beneficium præstent.

De Hydraulis.

IV. Iidem AA. & CC. Attalo.

HYdraulæ [10] munerum civilium immunitatem sibi jure concessam approbare [11] minime [12] possunt.

De Procuratoribus absentium reipublicæ causa [13].

V. Iidem AA. & CC. Marcellino.

PRocuratores absentium reipublicæ causa, munerum civilium vacationem non habent.

De venatoribus.

VI. Iidem AA. & CC. Cajo.

VEnatoribus [14] immunitas ob hanc professionem solam nullo [15] jure concessa probari potest.

De negotiatoribus.

VII. Imp. CONSTANTINUS A. ad Catullinum Vicarium.

NEgotiantes vestiarios, linteones [16], purpurarios, & particarios [17], qui devotioni nostræ deserviunt, visum est secundum veterem consuetudinem ab omni munere immunes esse.

Qui possunt aliquid inferendum judicem vel non.

VIII. Impp. A. CONSTANTINUS, & JULIANUS C. ad Taurum P. P.

PLacet [18], nullum omnino judicem de cætero provincialibus inferendum aliquid judicem, ut ea tantum sedulo cunctorum studio pensitentur, quæ canonis instituti forma complectitur, vel nostra clementia decernit inferenda, vel delegatione solenniter sanciente, vel epistolis præcedentibus: sed si quid urgere forsitan cœperit, referri ad Celsitudinem tuam statuimus, & auctorem [19] te fieri, & eo persoluto referri ad scientiam nostram, ut nobis jubentibus roboretur. Si quis autem usurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli [20] repetitione teneatur: quæ severitas jussionis ad ordinariorum judicum, officiorumque terrorem debebit excurrere [21], ut si eorum, vel gratiosa conniventia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos quoque damni simplicis [22] pœna castiget. Dat. April. *Mediolani*, CONSTANTIO A. IX. & JULIANO CONSS. II. 357.

De muneribus personalibus.

IX. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Claudium Proconsulem Africæ.

ILlud [23] convenit præcaveri, ne quis hanc, quæ personalis est functio, pretio [24] putet esse taxandam. Dat. Kal. Decembr. *Treveris*, VALENTINIANO, & VALENTE AA. CONSS. 365.

De prædiis principis.

X. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. ad Hypatium P. P. [25].

PRivatæ rei [26] nostræ privilegiis permanentibus, nihil [27] extra ordinem prædia jure perpetuo consignata sustineant: neque adjectis [28] sæpius, ac præter primum delegationis canonem postulatis afficiantur impendiis: quandoquidem neque aurario [29] canoni sub privilegiis æstimato, aliquid ex ea jubentibus nobis præbitionum diversitate decutitur, & pari cum cæteris æstimari sorte non convenit, quos præter annonarias functiones æstimatas [30] perpetua [31] pensitationum prærogativa nexuerunt. P. P. *Carthagine*, Idib. April. post consulatum SYAGRII, & EUCHERII. 382.

De dignitatibus.

XI. Iidem AAA. ad Syagrium P. P. [32]

EOs, qui cum honore [33] Comitum, nomine Magistrorum memoriæ [34] præfuere, vel epistolis [35], vel libellis, item eos, qui ibidem peragendis, signandisque responsis nostræ [36] mansuetudinis [37] obsecundant: omnium [38] civilium munerum fieri jubemus exortes. Igitur qui ex eo gradu palatio nostro adhæserint [39], adesse sibi competentia privilegia glorientur: qui vero superioribus dignitatibus creverint [40], nihilominus ejus loci privilegia præsto sibi fuisse lætentur. Lecta III. Kal. Septemb. *Capuæ*, ANTONIO & SYAGRIO CONSS. 382.

Palatini in dignitate constituti etiam post dignitatem finitam, & magistri scientiarum, & legati, a sordidis muneribus hic declaratis sunt exempti. Io. de Plat.

XII. Iidem AAA. ad Hypatium [41]. P. P.

MAximarum [42] culmina dignitatum, Consistoriani [43] quoque comites, Notarii etiam nostri, & Cubicularii omnes, atque excubicularii [44], ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. Cæteros autem palatina, vel militari intra palatium prærogativa munitos, ita demum privilegium simile contineat [45], si [46] prioribus statutis se ad hujusmodi exceptionem [47] docuerint [48] pertinere: ut non singulis indulta personis, sed in commune dignitati, vel corpori hujusmodi beneficia doceantur fuisse concessa, circa [49] Rhetores, atque Grammaticos eruditionis [50] vetusto more durante. †. Sordidorum vero munerum talis exceptio [51] sit, ut patrimonius dignitatum superius digestarum, nec conficiendi [52] pollinis cura mandetur [53], aut panis [54] excoctio, aut obsequium pistrini, nec [55] paraveredorum hujusmodi juris [56], aut parangariarum præbitio mandetur: exceptis his, quibus ex more Rhæticus limes [57] includitur: vel expeditionis Illyricæ pro necessitate, vel tempore utilitas adjuvatur. Operarum quoque [58] artificum diversorum, excoquendæ etiam calcis obsequia, nulla de talibus adjumenta polcantur. Materiam lignorum [59] atque tabulata exceptorum virorum patrimonia non præbeant: Carbonis [60] quoque, nisi eum quem moneta solenniter, vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum, ab hujusmodi viris præbitio desistat. Publicis, vel sacris ædibus construendis, atque reparandis: capitalis [61], atque temonis necessitas nulla mandetur: legatis [62] atque adlectis [63] sumptus possessio hujusmodi privilegiis munita non conferat [64]. Hoc tamen his patrimoniis prosit, quæ dignitatem proprio videntur nomine possidere. Eos etiam, qui simili honore functi [65] sunt, generali prærogativa à præbitione sordidorum munerum vindicamus. Dat. V. Id. Dec. ANTONIO, & SYAGRIO CONSS. 382.

De successoribus.

XIII. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Neotherium [66] P. P.

SOrdidorum [67] munerum excusatio [68] delata personis, ad heredem, successoremve transire non potest. Neque enim potest esse perpetuum [69], quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis, atque militiæ indulsisse nos constat. Dat. XVIII. Kal. Maji, *Mediolan.* ARCAD. A. II. & BAUTONE, CONSS. 385.

Ad l. 18. Cod. Theod. h. t.

XIV. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P. Orientis [70].

EAm legem [71], quam de extraordinariis, sordidisque muneribus, expressis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum, sine ulla ambage præscripsimus; ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, esse præcipimus servandam, ut iisdem beneficiis non quandiu militaverint, sed quandiu vixerint, perfruantur. Dat. XI. Kal. April. *Mediolan.* TATIANO, & SYMMACHO CONSS. 391.

De prædiis Principis.

XV. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messiano Com. R. P. [72]

VIdenter, atque absolute jubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo jure teneantur, aliquid præter ordinem superindicti vel pretii [73] nomine de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant: Nam & hoc à divis Principibus imperatum [74] est, & à nostra serenitate reparatum. Quisquis igitur judicum contra fecerit, quinque pondo auri de facultatibus suis, alia de officiis suis, totidem & de curialibus qui exequi mala jussa festinant, noverit eruenda. Dat. VII. Kal. Jul. *Mediol.* OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

De illustribus.

XVI. Iidem AA. & THEOD. A. Melitio P. P post alia [75].

AB [76] illustribus [77] personis sordida munera, & extraordinariæ necessitatis damna removemus. Dat. XV. Kal. Mart. *Ravenn.* DD. NN. HONORIO IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

tit. 16. l. 19. 71 *Intelligit l. 18. ejusd. tit. C. Theod.* 72 *C. Theod. cod. tit. l. 20.* 73 *Petiti petitii in C. Th. & Græcos legere petiti notat Cujac.* 74 Impetratum. 75 *C. Theod. cod. tit. l. ult.* 76 *l. 64. in fin. S. de decurionibus, l. 23 in pr. ff. ad municip.* 77 Illustres hic senatores, maximarum dignitatum culmina, *l. 12. S. cod.*

51 *Exceptio sic, C. Theod.*

52 Unde quibus cura pollinis conficiendi incumbit, *Synopf. ibid.* Apud Accursium legitur, *conficiendæ polline.*

53 *Mandatur, in C. Theod.*

54 *Aprodactorum*, quibus panis excoctio injuncta *fuit ibid.*

55 *Nec in C. Theod.*

56 *Virus, in C. Theod. & quib. lib.*

57 *Augustæ. lib. 18. de civit. Ital. tit. 18.*

58 *Atque, in C. Theod. & quib. lib.*

59 *Lignum, in C. Theod. & quib. lib.*

60 Carbo requiritur ad monetam & arma fabricanda. *Veget. 4. c. 4.*

61 Legendum *capituli, ex C. Theod.* quem vide & confer; ex eo enim multa hic sunt detracta. Capitulum Græci interpretantur κεφαλικὸς φόρος, 62 Legati qui mittuntur ad principem.

63 Adlecti ut ὁ Βασιλικὸς κανδιδάτος, qui cum principe evocantur publici negotii causa. vide *l. unic. S. de præsentibus laborum.*

64 *Conferam, in quib. lib.* al. *conferantur. sed in C. Th. ferat, ut in lib. decred. & Dionys.*

65 *Perfunctis, in C. Theod.*

66 *C. Theod. lib. 11. tit. 16. l. 16.*

67 *l. 1. §. 1. ff. de jur. immunit.*

68 Al. *excusationes, in C. Theod.*

69 Perpetuum privilegium, perpetuave excusatio esse non potest, quæ non rebus, sed personis contemplatione dignitatis mandatur.

70 *C. Theod. lib. 11.*

71 *Excepta sic, C. Theod.*

72 Locandi quibus cura pollinis conficiendi incumbit, *Synopf. ibid.* Apud Accursium legitur, *conficiendæ polline.*

73 *Mandatur, in C. Theod.*

74 *Aprodactorum*, quibus panis excoctio injuncta *fuit ibid.*

75 *Nec in C. Theod.*

76 *Virus, in C. Theod. & quib. lib.*

77 *Augustæ. lib. 18. de civit. Ital. tit. 18.*

78 *Atque, in C. Theod. & quib. lib.*

79 *Lignum, in C. Theod. & quib. lib.*

80 Carbo requiritur ad monetam & arma fabricanda. *Veget. 4. c. 4.*

81 Legendum *capituli, ex C. Theod.* quem vide & confer; ex eo enim multa hic sunt detracta. Capitulum Græci interpretantur κεφαλικὸς φόρος, 82 Legati qui mittuntur ad principem.

83 Adlecti ut ὁ Βασιλικὸς κανδιδάτος, qui cum principe evocantur publici negotii causa. vide *l. unic. S. de præsentibus laborum.*

84 *Conferam, in quib. lib.* al. *conferantur. sed in C. Th. ferat, ut in lib. decred. & Dionys.*

85 *Perfunctis, in C. Theod.*

86 *C. Theod. lib. 11. tit. 16. l. 16.*

87 *l. 1. §. 1. ff. de jur. immunit.*

88 Al. *excusationes, in C. Theod.*

89 Perpetuum privilegium, perpetuave excusatio esse non potest, quæ non rebus, sed personis contemplatione dignitatis mandatur.

90 *C. Theod. lib. 11.*

1 In consistorium scilicet. Hæc enim acta habita sunt in consistorio. *Ammianus* XVI. *Inductis quadam solenni die agentibus in consistorium. Cujac. hic.*

2 Principales, primi curiæ, *ut multis ff. diximus.*

3 Græca quædam hic erant, quæ eruere ex libris manuscriptis non potuimus, nec fuere unquam integra, quoniam ita, subjicitur, *&c. Cujac. hic.*

4 Hoc Honorius & Arcadius non admisit. *l. 153. C. Theod. de decurionib.*

5 Vid. *ff. tit. de magistr. & protectorib.*

6 Præpositos laborum videtur intelligere qui erant ex protectoribus, *l. 1 C. Theod. de præpositi. laborum.*

7 Al. *deest.*

8 *l. 2. § 9 ff. de excusat. tutorum.*

9 Domus diversæ, diversa patrimonia.

10 Al. *Hydrulæ*, sunt autem *Hydraulæ*, qui machinis & organis aquas deducunt. *Pitruvius* 10. *Athenæus. Plinius.* ne alioqui putes cum Accursio *Hydraulam* esse, qui aquam in palatium principis deferat, cum custodiat aquæductus aulæ Imperialis. De aqua & ejus usu vide Forcatulum *c. 14. penult.* Sed quid? Cujacius in *l. 6. §. 1. ff. de excusation. tutor.* ex lege quarta hujus tituli notans, Musicos immunitatem non habere, licet eorum ars ingenua sit & liberalis, quam liberum scire adolescentem æquum sit. vide *Quintilianum* 10. videtur hic legisse *Musici.*

11 Probare immunitatem debet, qui eam sibi concessam asserit. *l. 5. ff. de probat.*

12 *Sub.* licet profiteri videantur artem liberalem.

13 Absentes tamen ipsi Reipub. causa immunitatem habent. *l. 1. ff. de professoribus.*

14 Venator sola venationis professione non est immunis.

15 Imo aliquo jure. *l. ult. circa fin. ff. de jure immunit.*

16 *Lintearios*, quod magis probat Cujacius.

17 *Parthiarios* legit Alciat. sed *parthicarios* magis probat Cujac. qui pellium Parthicarum negotiatores sunt, ex quibus fiebant Zanchæ. *l. 2. l. 3. C. Theod. de habitu. Trebell. in Claudio.* Pyrrhus legit *pelliparios.* Cæterum de pellibus Parthicis vid. *l. ult. §. 7. ff. de publicanis.*

18 Hæc constitutio constata est ex *l. 8. & 11. tit. 16. lib. 11. C. Theod.* quare imperat. nomina & consulum illine desumes.

19 *Auctore, in C. Theod.*

20 Imo dupli. *l.* utriusque [50] vetusto more durante. †. Sordidorum vero mu*nitica. S. de exact.* vide *Nov. Leonis* 61.

21 *Excutere, in C. Theod.* 22 *Similis, in C. Theod. & vet. quib. lib.* quod rectius videtur. 23 Pertinebat hæc lex ad pistorum functionem, ut constat ex *l. 12. C. Theod. de pistorib.* 24 *l. 15. S. cod.* 25 *Ex C. Theod. lib. 11. tit. 16. l. 13.* 26 *l. 6. ff. de mac. minor. l. 5. S. qui bonis cedere.* 27 Al. *nisi.* 28 *Abjectis, in C. Theod.* sordidis: quod magis probat *Cujac. juxta l. pen S.* & sic repeti *in duob. lib. manuf.* 29 Aurarius canon quid, dixi ad *Pragmaticum Justiniani, cap.* 18. 30 *Æstimata, in C. Theod. & quibusd. lib.* 31 *Perpetuo, in C. Theod. & quibus lib.* 32 *Ex C. Theod. 11. 16. 14.* 33 *l. 12. in pr. S. cod.*

34 Memoriæ magistri, memoriales. 35 Magistri epistolarum, libellorum, responsorum. 36 Al. *vel nostræ.* 37 *Mansuetudini, in C. Theod.* 38 Hic quædam è *C. Theod.* immutata sunt. 39 *Abfecerint, in al. lib. & C. Theod.* 40 Al. *Accreverint.* 41 *C. Theod. lib. 11. tit. 16. l. 15.* 42 *Maximæ dignitates, illustres, l. ult. S. cod.* 43 Συλλητικὸς καὶ τῆς κοιμητῆς κόμητες adjicit author Synopseos 54. *tit. 6. cap. 19.* senatores & comites consistoriani.

44 *Ex cubicularis, in C. Theod. & quibus. lib.* Ἀποκοιμωμένοι. *Synopsis.* 45 *Contingat, in C. Theod.* 46 Hoc est, si toti gradui, non singulis personis privilegium indultum sit. *Synopf. ibid.* 47 *Exactionem, in C. Theod.* 48 Al. *docuerit.* 49 *Additur in C. Theod. ecclesias.* 50 *Id est, Græca & Latina. Synopf. ibid.*

TIT. XLVIII.

DE [78] QUIBUS MUNERIBUS, VEL PRÆSTATIONIBUS NEMINI LICEAT SE EXCUSARE.

1. Impp. HONORIUS & THEOD. AA. Herculeo P. P. 79 Illyrici.

COMPARATIONI [80] transvectionique specierum universi sine ullo privilegio coartentur ad necessitates Illyricanas [81]: nam in his duntaxat titulis nullum sub quopiam cessare privilegii velamento censemus: sed sub hac conditione, cum tempus exegerit, hujusmodi collationi succumbent [82], ut non tantum requiratur idoneus, verum universi pro portione suæ possessionis jugationisque ad hæc munia [83] coartentur, & à summis sarcina ad infimos usque decurrat. Dat. III. Id. April. *Constantinop.* BASSO & PHILIPPO CONSS. 408.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Taurum P. P.

CUm [84] ad [85] felicissimam expeditionem [86] nominis [87] nostri, omnium provincialium per loca qua [88] iter arripimus, debeant nobis [solita] ministeria exhiberi [89], neminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere [penitus 90] excusari præcipimus: sed omnes, sive ad divinam [91] nostram domum, sive ad venerabilis Augustæ, vel ad sacrosanctas Ecclesias, vel quasllibet illustres domos pertinent, nec lege pragmatica, nec divina adnotatione, sacrove oraculo excusatos, indictionibus magnificæ [92] tuæ sedis tempore nostræ expeditionis obedire decernimus. Dat. XIII. Kal. Mart. *Constantinop.* VALENTINIANO A. V. & NONIO CONSS. 445.

III. Imp. LEO *ad S.*

HAc providentissima lege statuimus, omni excusatione cessante, nullaque personali [93] dignitate penitus excepta, in quibuscunque locis administrationis sublimitatis tuæ commissis [94] opus exegerit murorum [95] constructionem, seu comparationem [96] frumenti, aliarumque specierum sine ullo impedimento, prout commodum atque necessarium magnitudo tua perspexerit, fieri.

in fin. 92 Magnificentiæ. 93 *Aliar*, persona, vel dignitate. 94 Commissi. 95 In murorum constructione, vel comparatione frumenti, aliarumve specierum, nemo excusationem habet. *Synopf. Basil. 54. tit. 7. cap. 3.* vide *l. 1. S. cod.* 96 Parationem.

78 Al. *Ex quibus.*

79 Ad reipub. Illyrici.

80 Comparatio specierum *convect.* Adde *l. ult. S. cod l. ult. S. ut nemini liceat in emtione specierum.*

81 Illyricianas.

82 Succumbat.

83 Munera.

84 Hæc causa summe necessaria, ideoque nemo ab ea excusatur *l. un. S. ut nemini liceat emptiones.* Adde *l. 11. S. de sacrosanct. eccles. l. 21. S. de cursu.*

85 *Jungatur l. 11. S. de sacrosanct.*

86 Ab expeditionis, τῆς στρατείας) oneribus, ne quidem Ecclesiis, nec aliis quisquam immunis est: oneribus, inquam, expeditionis, puta angariis & parangariis. *Synopf. t. tit. 1. cap. 5. & ibid. ex lib. 56. tit. 17. cap. 22. l. 21. S. de cursu publico.*

87 Numinis.

88 Quibus.

89 Exhibere.

90 *Deest in d. l. 11.*

91 Adde *Novell. Tiberii 1. cap. ult.*

TIT. XLIX.

QUI ÆTATE [97], VEL PROFESSIONE [98] SE EXCUSANT.

Studentes habent immunitatem à muneribus personalibus usque ad XXV. annum ætatis suæ. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Severino, & aliis Scholaribus Arabiæ 99.

CUm vos adfirmetis liberalibus [100] studiis operam dare, maxime tata *ad l. 3. S. cod.* S.L. 98 Al. *inclusa desunt.* De privilegiis Scholarium vide *Authenticum, habita. S. Ne filius pro patre.* & Tractatum Horatii Lusci *de privilegiis scholarium.* Arabia Beryti. 100 *l. 2. S. cod. l. 29. ff. quib. ex causis majores.*

97 *Sub.* majori annis quinquagintæ quinque est vero hoc senectutis privilegium. Goth. Adde *l. 2. §. ult. l. 11. ff. de decurionib. l. 5 ff. de jure immunitatis.* Funct. *l. unic. S. Qui ætate se excusant.* & notata *ad l. 3. S. cod.* S.L. 98 Al. *inclusa desunt.* De privilegiis Scholarium vide *Authenticum, habita. S. Ne filius pro patre.* & Tractatum Horatii Lusci *de privilegiis scholarium.* Arabia Beryti. 100 *l. 2. S. cod. l. 29. ff. quib. ex causis majores.*

99 Qui ex

maxime circa juris [1] professionem, consistendo in civitate *Berytiorum* provinciæ Phœniciæ [2]; providendo [3] utilitati publicæ & spei vestræ [4] decernimus, ut singuli usque [5] ad vicesimum quintum [6] annum ætatis suæ studiis non avocentur [7].

1 Juris professio, liberale studium est: *ut hic.*
2 Al. *Phœnices*, al. *Phœnices.*
3 Al. providendum.
4 Nostræ.
5 Cur ita? collige ex l. 11. *ff. de decurionib.*
6 Congruit. *l. 2. ff. de incolis.*
7 Al. *advocentur*, male.

II. Iidem AA. & CC. Theodoto.

CUm filios tuos patria potestate liberatos, adhuc minores legitima [8] ætate esse dicas, merito postulas, ut liberalibus [9] studiis non avocentur [10]: & ideo muneribus personalibus, quæ ad patrimonium non pertinent, non adstringentur, si civium inopia [11] non est.

Majores quinquaginta quinque annis excusantur à muneribus personalibus, non patrimonialibus. Bart.

III. Iidem AA. & CC. Plautiano.

MAnifesti juris est, majores quinquaginta quinque [12] annis invitos ad munera personalia vocari non posse. Cum itaque septuagenario majorem te esse profitearis, si à nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notione Præfidis provinciæ potes jure concessio.

8 Minor viginti-quinque annis decurio fieri, vel ad honores, vel munera civilia admitti non potest. *ut hic. l. non tantum. 11. ff. de decurionib. l. ad Rempublic. 8. ff. de muneric. & honor.*
9 Vid. *l. 1. ff. eod.* 10 *Advocentur*, al. *revocentur.*
11 Vid. *l. 11. §. 2. ff. de muneric.* 12 *Emendatius lib. 10. de temporib.* quinquaginta. *Basil.* septuaginta. *Cujac. argum. l. 3. ff. de jure immunit.* olim septuaginta in urbe. *Var. 3. de vita P. Romani, Plin. 4. epist.* Goth. *Septuaginta* hic legi volunt Cujac. & Wesenb. ut conveniat cum *l. unic. Cod. Qui ætate se excus.* Malim tamen hunc text. ita salvari, ut specialiter de munere decurionatus intelligatur, quæ ætas à decurionatu excusat. *l. 2. §. ult. l. 11. ff. de decurion.* S.L.

Tit. L.

QUI MORBO [13] SE EXCUSANT.

Orbi utroque oculo excusantur à muneribus personalibus, secus si uno tantum. Bart.

I. Imp. Gordianus A.

SI ea *cacitate* [14] pater tuus oppressus est, ut utriusque oculi faciem prorsus amiserit, levamentum personalium [15] munerum sentiet.

Debilitatus propter morbum, habet excusationem. Bart.

II. Impp. Diocles. & Maxim. AA.

CUm *auriculari* [16] morbo debilitatum te esse dicas, juxta juris publici auctoritatem à personalibus muneribus vacationem habebis.

III. Iidem AA. & CC. Celæ [17].

PO*dagra* [18] quidem valetudo nec ad personalium munerum prodest excusationem: verum cum ita te valetudine pedum afflictum dicas, ut rebus propriis intercessum commodare non possis, Rector provinciæ, si allegationibus tuis fidem adesse perspexerit [19], ad personalia munera te vocari non patietur.

Infirmitas patris non excusat filios. Bart.

IV. Iidem AA. & CC. Regino.

CA*sius* [20] *corporis* patris munerum personalium filio jure non præstat excusationem.

13 De cæcitate vide *l. 1. cum auriculari morbo l. 2. podagra. l. 3. ff. eod.*
14 Cæcitas excusat à muneribus personalibus. *l. 1. ff. qui morbo.* Goth. Vid. *l. 3. Cod. qui dar. tutor.* vid. Alciat. hic. Ans.
15 At non à consilio prædendo. *l. 1. §. 5. ff. de postulando.*
16 *Articulari. al.* adde *l. 18. §. Camelasia 11. ff. de muneribus.*
17 Celsæ, *al. Cellæ.*
18 Podagra a muneribus personalibus non excusat, nisi justa causa sit, hoc est, nisi magna admodum podagra sit, *ut hic*, eadem ratione podagra non excusat à decurionatu. *l. 13. ff. de decurionibus.* de podagra adde *l. 53. ff. de ædilitio.* Goth. Adde *l. penult. in fin. ff. de excusat. mun.* Ans.
19 Prospexerit. 20 Vide *l. 5. §. immunitati 4. ff. de jure immunitatis.*

Tit. LI.

DE HIS, QUI NUMERO [21] LIBERORUM, VEL PAUPERTATE EXCUSATIONEM MERUERUNT.

I. Imp. Alexander [22] A. Verecundo.

NUmerus liberorum ab oneribus [23] non excusat.

II. Imp. Philippus A. & Philippus C. Severo.

FIlium [24] ab hostibus captum, ac necdum reversum, ad excusationem munerum personalium patri proficere non posse, magis placuit.

III. Iidem A. & C. Nomo.

NEpotes [25] loco parentum succedentes, vice eorum prodesse consueverunt: Ideoque si quinque [26] numerus liberorum ex amissorum filiorum nepotibus suppleatur, à muneribus personalibus is, quem patrem tuum esse dicis, juxta constituta excusatur.

Divitiæ filiorum non onerant patrem. Bart.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA.

CUm [27] facultates tuas [omnes [28]] in filium tuum contulisse te, nec quicquam habere proponas: respectu patrimonii [29] ejus quod tuum esse desiit, muneribus civilibus non adstringeris.

V. Iidem AA. & CC. Marco.

DE [30] personalibus muneribus, quæ fœminis pro sexus conditione indicuntur: exemplo [31] marium, quinque superstitum numero liberorum eas excusari Divi Parentes nostri constituerunt.

VI. Imp. Constantinus A. Dalmatio [32].

EOs, qui cujuscunque sexus liberos [33] quinque habent, impetrata semel vacatione potiri convenit: ita ut si in hoc numero ætatis legitimæ filius inveniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus applicetur: patribus, qui filios, vel filias quinque habuerint, promissa legibus immunitate servanda. Quod si quis propter censum [34] tenuiorem, vacationem meruerit, atque probaverit: beneficio potiatur, si [35] propter rerum angustias ad personalia vocatur [36] obsequia. Dat. xiv. Kal. Februar. *Sirmii*, Crispo iii. & Constantino ii. Conss. 324.

21 Numerus liberorum excusationes præbet. Tres liberi a legationibus, *l. 1. §. de legationib.* quinque à personalibus muneribus excusationem præbent parentibus suis, cujuscunque sexus sint, *l. 3. l. ult. §. eod.* Duodecim vel tredecim à muneribus patrimonialibus. *l. 24. ff. de decurion.* multo magis sedecim. *l. semper 5. §. demonstratur 2. ff. de jure immunitat.* adde Guidonem Papæ *decis. 104. l. 2. §. munerum ff. de vacatione munerum.*
22 Al. *Antonin. A.*
23 Al. *honoribus*, *l. 2. §. numerus. l. 8. in pr. ff. de vacat. mun.*
24 Vid. *Platonem lib. 5. de Repub.*
25 Nepotes loco filiorum sunt, quoties parentum loco successerunt. adde *l. 2. §. 7. ff. de excusat. tutorum.*
26 *l. 5. l. ult. §. eod.*
27 Vid. *l. 4. in fin. ff. de muneribus.*
28 Al. *deest.*
29 Id est, propter paupertatem: non est enim hæc lex accipienda de patrimonialibus muneribus, sed de personalibus, ut adnotat Cujac. recte. 30 *l. 2. §. Quib. muner.* 31 *l. 4. in princ. ff. de muneribus.* 32 *C. Theod. lib. 12. tit. 17. l. 1.* 33 *d. l. 4.* 34 Census tenuis justam præbet excusationem à muneribus. adde Rolandum à Valle *1. consil. 66. num. 5.* 35 Al. *nec propter*, &c. & ita *Hal.* 36 Imo vocatur. *l. 40. §. 1. ff. de excusat. tutor.*

Tit. LII.

DE PROFESSORIBUS [37] ET MEDICIS [38].

De medicis.

I. Imp. Antoninus A.

CUm *te medicum* [39] legionis [40] secundæ [41] adjutricis [42] esse dicas, munera civilia quamdiu Reipublicæ [43] causa abfueris suscipere non cogeris. Cum autem abesse desieris, post finitam eo jure vacationem, si in eorum numero es, qui ad beneficia medicis concessa pertinent, ea immunitate uteris

37 De Grammaticis & oratoribus *l. 2.* poëtis *l. 3.* calculatorib. 4. magistris studiorum doctoribus. *l. 7.* philosophis. *l. 11. §. eod.*
38 Medicina nobiliter, nec ne, vid. Tiraquel. tractatu de nobilitate: adde quæ notavi *ad l. 6. §. eod.* 39 Medici in legionibus fuere. *l. ult. ff. de muneribus. §. ult.* adde *l. 33. §. 2. ff. ex quib. causis majores.* vid. *l. 6. §. eod.* 40 Legiones plures fuere. 41 Imo adjutrix legio, prima fuit non secunda. *l. ult §. de castrensi peculio.* 42 Adjutrix legio prima, de qua dixi ad *leg. ult. §. de castrensi peculio.* 43 Vide *l. 45. §. 1. ff. de excusat. tut.*

De grammaticis & oratoribus.

II. Imp. Gordianus A.

GRammaticos seu *oratores* decreto [44] ordinis probatos, si non ipse utiles studentibus præbeant, denuo ab eodem ordine reprobari [45] posse [46], incognitum non est.

De poetis.

III. Imp. Philippus A.

POëta [47] nulla immunitatis prærogativa juvantur.

De professoribus & calculatoribus.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC.

ORatione [48] divi Pii liberalium [49] studiorum professores, non etiam *calculatores* [50] continentur.

De medicis.

V. Iidem AA. & CC. Phnidemo [51].

NEc intra [52] numerum [53] præstitutum [54] ordine [55] invitos [56] *medicos* immunitatem habere sæpe constitutum est, cum oporteat eis decreto decurionum immunitatem tribui.

De medicis, grammaticis, & cæteris professoribus & legum doctoribus.

VI. Imp. Constantinus A. ad Volusianum [57].

MEdicos [58] & maxime archiatros, vel ex [59] archiatris, *Grammaticos* [60], & professores alios literarum, & *doctores legum*, una cum uxoribus & filiis [61], necnon & rebus, quas in civitatibus suis possident, ab omni functione, & ab omnibus muneribus vel civilibus vel publicis immunes esse præcipimus: & neque in provinciis hospites recipere, nec ullo fungi munere, nec ad judicium deduci [nec [62]] eximi, vel exhiberi, vel injuriam pati: ut si quis eos vexaverit, pœna arbitrio Judicis plectatur. Mercedes [63] etiam eis [64], & salaria reddi jubemus, quo facilius liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituant [65]. P. P. Kal. Aug. *Sirmii*, Crispo & Constantin. CC. Conss. 321.

44 *l. 1. in fin. ff. de decretis ordinum.* 45 *l. 6. §. 6. ff. de excusat. mut. l. 11. §. 3. ff. de muneribus.*
46 Imo non possunt. *l. 9. vers. Sed eo datum ff. de negotiat.* possunt, non tamen temere. *l. penult. ff. de decretis.*
47 Poëtæ hoc ipso quod poëtæ, immunitatem non habent: non quod eam divini spiritus non mereantur, sed quod lex deficit. Poëtæ porro quantum Reipublicæ, studiis, eloquentiæ sacris & moribus conferunt, vid. apud Horatium.
48 *l. 6. §. 7. ff. de excusat. tut.*
49 Liberalia studia, quæ essent, dictum in *l. 1. ff. de variis & extraord. cognit.*
50 Calculatoribus & librariis, qui numerandi artem docent, immunitas non datur. *l. 15. §. 5. ff. de excusat. tutor.* adduntur a Græcis ζωγράφοι ponderatores & libripendes. Possunt addi ex *l. 1. §. Iudi 6. ff. de variis & extraord. cognit.* notarii & tabularii. Illi enim immunitatem non habent, licet videantur liberalia tractare, notarii videlicet numeros & literas, vel ea quæ sunt literarum vice: tabularii vero tabulas publicas.
51 Fimidemo.
52 Infra.
53 Medicis inter cætera a Julio Cæsare jus civitatis datum *teste Suet. in Julio, cap. 42.* Augustus vero, quod a Musa liberto cui jus & annulorum & vim auri infinitam dederat, & statuam ære collatitio prope signum Æsculapii posuerat, ex adversa admodum valetudine in optimam restitutus esset, universo medicorum ordini immunitatem munerum dedit, *teste Dione 53.* id postea sub Vespaliano, Adriano & Antonino confirmatum. *l. ult. §. ult. ff. de muneribus.* Postea placuit, numerum medicorum definiri, nec eo prætextu quisque munera effugeret. *l. 7. §. 2. ff. de excusat. tutor. l. 1. ff. de decretis ab ordine.* Post hæc placuit, ut ne qui intra eum numerum essent, invito ordine immunitatem haberent, *ut hic.* Quod argumento est decreto decurionum immunitatem medicis tributam. Hos secutus Claudius Galenus sub Commodo Romæ, summos honores consecutus est & statuam. Post Commodum, Severus medicis annonas ex publico addidit. Hæc tot beneficia Constantinus, Honorius, Theodosius postea confirmarunt, ut ex *C. Theod.* potest colligi. Postremo Julianus oneribus municipalibus medicos liberavit, ut ex *epistolis Juliani* potest colligi. *l. Ratio 4. C. Theod. de Medicis & Professoribus.*
54 Præstitum. 55 Ordinem. 56 Immunitas, al. *ordine invito.* 57 *C. Theod. cod. tit. l. 1.* sed multis mutatis. 58 *l. 1. in pr. ff. eod. l. ult. in pr. ff. de jure immunitatis.*
59 *l. 2. l. 4. C. Theod. eod.* adde *l. 2. ff. quib. non objicitur longi temporis præsc.* 60 *l. ult in pr. §. eod. l. 10. §. angariorum. 2. ff. de vacat. munerum.* 61 *l. 3. C. Theod. eod.* 62 Al. *deest.*
63 *l. 1. in pr. ff. de variis & extr. cognit.* 64 Eorum. 65 Instruant. 66 *C. Theod. eod. l. 5.* 67 Mores facundiæ præferendi. adde *l. 2. ff. de postul. l unica. §. de professorib. qui in urbe.*
68 Vid. *l. 6. ff. de muneribus.* 69 *Al.* ad Probum. 70 *C. Theod. eod. l. 7.* 71 Philosophi habitus, supercilium, pallium, barba. 1. *Gell. 2. & 13. c. 22. & 9. cap. 2. Tertull. de pallio.* adde quæ scripsi ad *l. 1. ff. de justitia, l. 6. §. 7. ff. de excusat. tut.* 72 *l. 6. §. 4. ff. de excusat. tut.*
73 *Collutione, in C. Theod. & vet. lib.* 74 Imo non turpe est: num excusentur, *l. ult §. eod.*
75 Philosophi vim fortunæ se ferre profitentur, ergo & patriæ suæ functiones. 76 *C. Theod. eod. l. 8.* 77 Archiatri urbium maximarum provinciales medici. 78 *Abest à C. Theod.*
79 *Tantum ea, Hal.* adde *l. 3. ff. de ext. cognit.* 80 *C. Theod. cod. l. 9.* 81 Doctor à septem aliis confirmandus est, *ut hic.* Quid si tres idoneum: quatuor non idoneum dixerint? Num dicemus tres illos affirmantes negantibus esse potiores: ex ea sententia vulgata, qua dicimus duos testes affirmantes præferri mille negantibus. *l. diem proferre 27. §. si plures 3. ff. de arbitris?* An potius plurium testimonium præferri, tametsi negantium. *c. in nostra 32. X. de testib.* quod verius est. Nam quod dicitur duos affirmantes præferri mille negantibus, tunc locum habet, quoties negativa probari non potest: secus si probari possit. *ut hic. Corsetus singulari Tessit. Duos testes*, adde Wurmserum *1. observ. cap. 14.* 82 Detracta sunt multa à *C. Theod.* 83 *C. Theod. eod. tit. l. 16.*
84 Vid. *l. 6. §. eod.* 85 De archiatris, vid. *l. 6. §. 2. ff. de exc. tut.* 86 Atque non excusantur *l. 8. §. eod. l. 6. §. de muneribus. l. 7. §. philosophos ff. de vacat. & excus. muner.* 87 Additur in *C. Theod. nulla senatoria vel gleboli collatione*, sed hæc verba detraxit Tribonianus, quod jam senatoria & glebalia collatio sublata esset. *l. 2. §. de prætor. Cujac. hic.* 88 *Testimoniali, in C. Theod.* sunt autem testimoniales missionis honorariæ epistolæ. *l. 7. §. de fab. instrum.*

hospitandum. †. Quæ omnia [in 1] filiis etiam eorum & conjugibus illibata præcipimus custodiri 2. †. Hæc autem & professoribus 3 memoratis, eorumque liberis deferenda mandamus. Dat. prid. Kal. Decemb. *Constantinop.* CONSTANTIO & CONSTANTE CONSS. 474.

1 Al. *deest.*
2 Quædam hic sunt detracta à C. Tiveod.
3 *l. 6. C. eod.*

TIT. LIII.
DE ATHLETIS.

Qui tribus prælis fuerit coronatus, quorum unum Romæ fuerit, excusatur à muneribus. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. * & CC. Hermeti.

ATHLETIS 4 ita demum, si per omnem ætatem certasse, coronis 5 quoque non minus tribus, certaminis 6 sacri (in quibus vel semel Romæ, seu antiquæ Græciæ) merito coronati, non æmulis corruptis ac redemptis probentur: civilium munerum tribui 7 solet vacatio.

4 *l. 4. in pr. ff. de his, qui notantur infamia.* vid. Forcatulum c. 20. *cupidinis, num.* 3.
5 De coronis sacris dixi ad *l.* 40. *ff. de re judicata*: adde *l. 5. C. quæ res pignor.*
6 Al. *certaminibus sacris.* Certamina sacra in Græcia quatuor: Olympia, Jovi: Pythia, Apollini: Nemæa, Archemoro: Isthmia, Palæmoni sacra: *Archiæ 1. Epigrammaton.* ut hinc constet sacra non ideo vocata quod deorum gratia celebrarentur, quod tamen Alciatus censuit. In his autem certaminibus præmium erat sola corona. *Pollux* 3. 16. *Plin.* 4. Coronæ in olympiis, olea. *Herodot. Uranie.* & breviter præmia superiorum certaminum olea, pomum, apium, picea. *Archiæ illo loco.* Pausan. *in Eliacis* refert Theagenem 1040. coronas in sacris certaminibus accepisse. Gellius 3. *cap.* 15. refert Diagoram Rhodium tres habuisse filios, pugilem, pancratiastem & luctatorem, at cum eos omnes eodem olympiorum die conspiceret, populusque patri congratulans, undique flores in illum conjiceret, præ nimio gaudio animam efflavisse.
7 Igitur non infames. *l. 11. in fin. ff. de postul.*

TIT. LIV.
DE HIS, QUI NON IMPLETIS STIPENDIIS SACRAMENTO SOLUTI SUNT.

Infamia removet quem ab honoribus, non à muneribus, & gravamine. Bart.

1. Imp. ANTONINUS A.

IGNOMINIÆ 8 causa sacramento liberati honoribus abstinere debent: à muneribus autem civilibus excludendi 9 non sunt.

Causarie missus ante finem militiæ, à muneribus excusatur non tamen habet privilegia veteranorum, licet habeat vacationem. Bart.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Caro.

CUm ob provectæ ætatis senium sis dimissus: honestam 10 missionem consecutum te esse ambigi non potest. Habebis itaque à civilibus muneribus, necnon etiam honoribus vacationem: non tamen ea privilegia, quæ his competunt, qui pleno stipendiorum numero funguntur, usurpare te jus permittit: quando non perfecto 11 statuto militiæ tempore, nec omnibus stipendiis decursis, sacramento solutum te esse etiam ipse confiteris.

8 Conjunge *cum l. 1. ff. de infam. l. 2. ff. de dignitat.*
9 Excusandi. *al. excusati.*
10 Honesta missio, causaria, ob ætatem. adde *l. 8. in princ. ff. de excus. munerum, l. 8. ff. de re militari.*
11 Imperfecto.
12 Vid. *l. 7. l. 8. §. 2. ff. de excus. munerum.*
13 Vid. *l. 9. C. quando provocare non est necesse, l. 1. C. de excus. veteranorum.*
14 Vid. *Tacit. lib. 1.* dixi ad *l. 2. ff. de re militari.*

111. Iidem AA. & CC.

VEteranis 12 ita demum onerum & munerum personalium vacatio jure conceditur, si post 13 vicesimum annum 14 militiæ, quam in legione, vel vexillatione militaverint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur. Unde cum te in cohorte militasse commemores, intelligis supervacuo vacationem tibi velle flagitare.

TIT. LV.
QUIBUS MUNERIBUS 15 EXCUSANTUR HI, QUI POST IMPLETAM MILITIAM, VEL ADVOCATIONEM PER PROVINCIAS SUIS COMMODIS VACANTES COMMORANTUR 16, ET DE PRIVILEGIIS EORUM, ET DE CONDUCTORIBUS 17 VECTIGALIUM FISCI.

Deest sub hoc titulo Constitutio Græca, cujus sententia iis verbis expressa est ex lib. 54. βασιλικῶν, tit. 7.

QUI militiam, vel advocationem impleverunt, præter ea privilegia, quæ jam adepti sunt, nec frumenti, aut olei comparandi curam, vel inspectionem operum, vel ratiocinium, vel defensionem civitatis vel patris 18 civitatis munus, vel curationem Reip. vel curationem annonæ exerceant, sed & habitent ubi voluerint, nec præfidibus ultra portas occurrere cogantur, nec ad curias sive collegia vocentur inviti, vel nominentur, vel nominent, nec descriptiones præbeant consuetudinum, vel spectaculorum nomine. Unam domum quoque habeant liberam onere suscipiendorum militum supervenientium iis, qui in locis versantur, dignitate aliqua præditis suam immunitatem obtinentibus. Hæc enim Constitutio priora beneficia auget, non minuit. At fiscalia tamen præbeant, & honorent præsides, ac vicissim honorentur ab eis. Qui hanc Constitutionem violarit, aut violari permiserit quinquaginta librarum auri multam sustineto.

15 *Al.* A quibus muneribus.
16 Hactenus quæ præcesserunt verba pertinebant ad Græcam constitutionem, quæ deperdita est. *Cont.*
17 *Al.* conditionibus.
18 Pater civitatis ἀναγκάζει τὰς δεσπόζας τῶν καθεστώτων οἴκων ἀναγνῶν ὠνῆς. Græci in *l. 1. C. de solut. & liberat.*

De conductoribus vectigalium fisci.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

NOn 19 alios à muneribus & honoribus 20, vacationem habere, quam qui mancipatum 21 suo nomine vectigal à fisco conducunt, certum est. Quare eos, qui ab his quædam exercenda accipiunt, nullis privilegiis esse munitos haud dubii juris est.

19 Adde *l. 8. §. non alios. 1. ff. de vacat. munerum.*
20 Oneribus.
21 Id est, emptum.

TIT. LVI.
DE LIBERTINIS.

Libertini non habent excusationem à muneribus. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Bucillo.

CONDITIO libertinitatis 22 de muneribus civilibus 23 tribuere non potest excusationem: nec in ea quidem civitate, ubi domicilium libertinus habet.

22 *l. 17. in pr. ff. municipalem.*
23 Al. *quibuslibet.*

TIT. LVII.
DE INFAMIBUS 24.

Infames removentur à dignitatibus: non à muneribus realibus, vel personalibus. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. 25

INFAMES 26 personæ licet nullis honoribus qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, uti possint: Curialium tamen vel civilium munerum 27 vacationem non habent, sed solennibus 28 indictionibus ob tutelam publicam eos satisfacere necesse est.

24 *lib. 2. tit. 12. C. 3. ff. 1.* vid. quæ scripsi ad *l. nec Junian. 12. C. de decur.*
25 Al. *Imp. Antonino A.*
26 Conjunge *cum l. 2. ff. de his qui non imp. l. 3. C. de re milit.*
27 Vid. *l. 12. de decurionib.*
28 Sed & solennibus, &c.

TIT. LVIII.
DE REIS POSTULATIS.

Pendente processu criminali, non potest quis ad honores vocari. Bart.

1. Imp. ALEXANDER A. Martiano.

EOS 29 criminis postulatos, novos honores appetere non debere, antequam purgaverint innocentiam 30 suam, & à divis parentibus nostris, & à me sæpe rescriptum est. Dat. VI. Kal. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

29 *l. 17. § in quæstionib. 12. l. 21. § idem respondit. 5. ff. ad municip. l. 7. ff. de muneribs.*
30 Innocentiam suam purgare accusatus cogitur. vid. *l. 1. C. de his, qui accusare.*

TIT. LIX.
DE HIS, QUI IN EXILIUM 31 DATI VEL AB 32 ORDINE MOTI [SUNT.]

1. 33 Imp. M. ANTONINUS A. Diogeni 34.

QUIBUS posthiac 35 ordini suo, vel advocationi ad tempus interdicetur, post 36 impletum temporis spatium non prorogabitur infamia.

11. Imp. GORDIANUS A.

AD tempus exulare decurio jussus, & impleto tempore regressus, pristinam quidem recipit dignitatem: ad novos vero honores non admittitur, nisi tanto tempore his abstinuerit, quanto per fugam 37 abfuit.

31 Exilio dati sunt.
32 Ex.
33 Al. *pars edicti Imp. Anton. A. P. P. Romæ*, v. *Id. Jul. Duob. Aspris Coss.*
34 In scripto meo exemplari ita scriptum reperi: *Pars edicti Imp. Antonini. Proposita Romæ* v. *Id. Jul. Duob. Aspris Consulib.* Contus.
35 Recte inquit, *posthac*, tanquam jus antea dubium & controversum, hoc edicto certum constituens. 36 *l. 2. in pr. l. 3. vers. Alia causa. l. 5. ff. de decurionib. l. 3. C. quib. ex caus. infam. l. 13. §. 1. ff. ad l. Cor. de falsis, l. 8. in fin. ff. de postul.* 37 Fugam exilium interpretatur Cujacius *recte.*

TIT. LX.
DE FILIISFAMILIAS, ET QUEMADMODUM 38 PRO HIS PATER TENEATUR.

Qui consentit decurionatui filii emancipati, non obligatur: secus si filius erat in potestate. Bart.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA.

PATREM emancipato filio consentientem ad decurionatum non teneri, dubii juris non est: tunc enim consentiendo pater ad decurionatum obligatur, si filium in potestate habeat. * *Consentire* autem etiam is videtur, qui 39 non testificatur dissentire nominationi.

Appellare à nominatione facta de filio, est consentire. Bart.

11. Imp. ANTONINUS A.

CUm appellasse te dicas, ostendis causam ad te 40 pertinere 41; potueras enim nominato filio tantum contestari, & non consentire oneri ei delato.

Filius in potestate cum patre ad idem munus non debet vocari: secus si emancipatus sit. Bart.

111. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

SI [hi] qui cum patre ad protostasiæ 42 munus 43 vocati sunt, etiam nunc, in patria potestate constituti sunt, ab hujusmodi necessitatibus liberentur, cum 44 ex eadem familia hoc modo 45 duos ad ista obsequia destinari periniquum videatur. Sane eos, quos emancipatos esse, atque ex 46 familia exisse manifestum est, sine cunctatione retinere debebis.

Pater non tenetur pro filio curatore creato: sed qui eum nominaverit, tenetur. Bart.

IV. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SIne periculo tuo magistratus filium tuum curatorem constituit, nec appellandi tibi necessitas incumbebat. Sane nominator 47 qui filium in potestate positum non consentiente patre ad munus devocavit, si tamen ex voluntate tua antea filius decurio factus non erat, detrimento muneris obligabitur.

38 *l. 13. C. eod.*
39 *l. 2. ff. ad municipalem.*
40 Imo non pertinet. *l. 6. §. pater 4. ff. de decurionib.*
41 Quasi causam filii in te suscepe-ris atque pro eo is quasi fidejussor.
42 Protostasiæ hic & *l. 8. C. de muneribb. patrimonium*, nihil aliud hic quam principalitates, quæ & Græcis πρωτοστασίαι, *l. 3. C. Theod. de prox. eorum qui in sacro palat. milit. l. 2. C. Theod. De protostasia, l. 8. in pr. ff. de vacat. muner. l. 8. in pr. ff. de mun. patrimon.* Qui eas gerunt principales πρωτοστάται, ἐπιστάται. *l. 33. C. de decurionib.*
43 *l. 1. in princ. C. de muneribb.*
44 Eadem familia, quæ dicatur, vid. *l. 4. §. 1. ff. de excusat. tut.*
45 Al. *ac dem.*
46 Ex familia non sunt, qui emancipati.
47 *l. 14. §. plebei. 4. ff. de muneribb. l. 5. C. de decurionib.*

TIT. LXI.
DE PERICULO SUCCESSORUM PARENTIS.

Onus dignitatis quæsitæ per patrem, transit ad heredes. Bart.

1. Imp. ALEXANDER A.

SI 48 de proprio suo patrimonio muneris editionem tuo nomine [pater tuus] repromisit 49, ideoque 50 etiam Sacerdotem te creari impetravit, onus erogationis 51 commune omnium heredum ejus esse Præses provinciæ non ignorabit.

48 Vid. quæ scripsi *ad l. 2. §. 2. ad municipalem.*
49 Promisit.
50 Vid. *l. 8. ff. de vacat. munerum.*
51 *l. 1. §. nec adpresens. 15. ff. de collat.*

TIT. LXII.
DE MULIERIBUS, ET IN QUO LOCO 52 MUNERA SEXUI CONGRUENTIA, VEL HONORES AGNOSCANT.

Mulier in loco domicilii mariti subit munera personalia, patrimonialia vero in loco, in quo est patrimonium. Bart.

1. Imp. PHILIPPUS A.

EAM, quæ aliunde oriunda, alibi nupta est: si non 53 in urbe Roma 54 maritus ejus consistat, non apud originem suam 55, sed apud incolatum mariti ad honores seu munera, quæ 56 personis cohærent, quorumque 57 is sexus capax esse potest, compelli posse, sæpe rescriptum est. Patrimonii vero munera necesse 58 est mulieres in his locis, in quibus possident, sustinere.

52 Vid. *Vall. consil. 56. num. 3. lib. 1.* Amatis *decis. 118. num. 1.* adde *l. 4. C. De Incolis.* Tessaur. *decis. 149.* Grivell. *decis. Delan. 11.* Ans.
53 Sive ab.
54 Roma communis patria est. *l. 9. ff. de vacat. munerum. l. Roma 33. ff. ad municipalem. l. ult. ff. de interdictis & relegat. l. in orbe 17. ff. de statu. Nov. 78. c. 5.* Proinde qui Romæ docet, etsi natus in ea non sit, aut falarium non habeat, immunitatem habet.
55 Vid. *l. 22. §. municipes. 2. ff. ad municip.*
56 Vid. *l. 5. C. de his, qui numero liber.*
57 A patrimonialibus oneribus sexus non excusat. vid. Decium *ad l. 2. ff. de reg. jur.*
58 Vid. *l. 9. C. de mun.*

TIT. LXIII.
DE LEGATIONIBUS.

lib. 5. tit. 7. ff.
60 *l. 1. C. qui numero liberorum.*
61 *l. 2. in fin. ff. eod. l. 7. §. 1. ff. quod cujusq. universit.*
62 Defensionem.
63 Vid. *l. 5. ff. eod.*
64 Desertæ legationis crimen est.
65 Al. *deserte allegationis.* id est, defensionis: sed recta videtur excusationis. vid. *hac de re* contrarias Æschin. & Demosthenis orationes.

1. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA.

PATER trium 60 incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

11. Iidem AA. & Valerianus C.

CUm vos proprio nomine 61 sumptus ob defensionem publicam susceperitis, id, quod ad proprias erogationes collega vester acceperit, non vobis reddere heredes ejus oportet, sed si in ea causa est, ut restitui omnino oporteat, Reipub. debent potius inferre. Sane si honorariis advocatorum erat ea quantitas destinata, restitui illud vobis, qui hoc præstaturi estis, non injuria postulatis. Eum autem collegam vestrum, quem à defensione 62 patriæ 63 destitisse dicitis, apud provinciæ Præsidem desertæ 64 legationis 65 arguere potestis.

Legatio

Legatio transmarina tribuit vacationem biennii: locus si proximus, quia talis legatio eam non tribuit. Bart.

III. Impp. Diocl. & Maxim. AA.

TRansmarina [1] legatione apud nos perfunctos, constitutum est biennii [2] vacationem munerum civilium & honorum [3] habere, non eos, qui de proximo obsequium reipublicæ videntur exhibuisse.

Qui dignitates suffragio receperunt, non habent vacationem à muneribus propter dignitatem: sed si legatus fuerit, habet propter legationem. Bart.

IV. Impp. Constantius & Constans AA. ad Titianum.

UNiversi omnino ex Comitibus, vel ex Præsidibus qui suffragio perceperint [4] dignitates, civilibus oneribus muneribusque teneantur adstricti: ne commoda publica cum umbratili [5] suffragiorum pactione laterentur. Eos tamen à prædictis oneribus [6] excipi oportebit, qui in legationibus publicis versati sunt. Dat. prid. Kal. Jul. *Trium.* Placido & Romylo Conss. 343.

In his, quæ publicam utilitatem respiciunt, non valet reformatio facta a provincialibus, etiam consentiente præsule, nisi per præfectum, vel principem fuerit approbata. Bart.

V. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Apodemio P. P. per Illyricum [7].

SI quod extraordinarium consilium [8] postulatur [9] cum vel ad nos est mittenda legatio, vel nostræ sedi [10] aliquid intimandum: id, quod inter omnes communi consilio tractatuque convenerit, minime [11] in examen Cognitoris Ordinarii referatur [12]. Provincialium enim desideria, quibus necessaria sæpe fortuitis [casibus [13]] remedia deposcuntur, vobis [14] agnoscere atque explorare permittimus: ut sint [15] examinis tui, quæ ex his auxilio tuo protinus implenda sint, & quæ clementiæ nostræ auribus intimanda videantur. †. In loco autem publico de communi utilitate [provincialium [16]] sententia proferatur: atque id, quod majoris [17] partis probaverit adsensus, solennis firmet auctoritas. Dat. v. Kal. Aug. *Constantinop.* Arcad. A. II. & Rufino Conss. 392.

Non debet mitti legatio ad principem, nisi de voluntate concilii & auctoritate superioris. Bart.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Monaxio P. P. [18]

QUotiens [19] [ab Alexandrina civitate [20]] legatio destinatur, universos curiales præcipimus, qui intra urbem consistunt, si non ægritudine vel alia excusabili [21] necessitate impediuntur, in locum curiæ convenire, & decreta sua propria subscriptione firmata viro spectabili Præfecto Augustali insinuare, ut ejus relatione comitati, tuis virtutibus suas petitiones intiment: & sub examine tuo perpensa legatione res ordinetur. Dat. III. Non. Octob. *Constantinop.* DN. Theod. A. VII. & Palladio V. C. Conss. 416.

TIT. LXIV.

DE EXCUSATIONIBUS ARTIFICUM.

Hic expressi habent immunitatem à personalibus muneribus, tam discipuli, quam magistri. Bart.

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum [22].

ARTIFICES artium brevi [23] subito [24] comprehensarum, per singulas civitates morantes, ab universis muneribus vacare præcipimus: si quidem in discendis [25] artibus otium sit accommodandum: quo magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. Dat. IV. Non. August. Feliciano & Titiano Conss. 337.

Et notitia [26] est ista [27].

Architecti [29], *medici* [30], *pictores*, *statuarii*, *marmorarii* [31], *lecticarii* [32], *seu arcarii*, *clavicarii* [33], *quadrigarii*, *vel quadratarii*, (*quos Græco vocabulo* μυτάς [34] *appellant*) *structores*, (*id est*, *ædificatores*) *sculptores ligni*, *musearii* [35], *deauratores*, *albini* [36], (*quos Græci* κονιάτας *appellant*) *argentarii*, *barbaricarii* [37], *diatretarii*, *ærarii*, *fusores*, *signarii*, *fabricarii*, *bracharii*, *parricarii*, *atque* [38] *libratores*, *figuli*, (*qui Græce dicuntur* κεραμεῖς) *aurifices*, *vitriarii*, *plumbarii* [39], *specularii*, *eborarii*, *pelliones* [40], *fullones*, *carpentarii*, *sculptores*, *dealbatores* [41], *cusores*, *trigarii*, *cisiarii*, *bractearii*, (*id est*, πτελαρῖοι [42].)

II. Impp. Constant. & Constans, ad Leontium P. P.

MEchanicos [43], geometras [44], & architectos [45], qui divisiones partium omnium, incisionesque servant, mensurisque & institutis opera fabricationibus stringunt: & eos, qui aquarum ductus, & inventos modos docili librationе ostendunt, in par studium docendi atque discendi nostro sermone compellimus. Itaque immunitatibus gaudeant, & suscipiant docendos, qui docere sufficiunt. Dat. prid. Non. Jul. Leontio & Sallustio Conss. 344.

TIT. LXV.

DE [46] POTIORIBUS AD MUNERA NOMINANDIS.

Justa est causa appellandi, si alius prior debet nominari. Bart.

I. Imp. Antoninus A.

SI ipse vocatus ad munera [47] civilia: potiorem [48] alium nominandum putaveris, age [49] causam tuam.

TIT. LXVI.

SI PROPTER INIMICITIAS CREATIO FACTA SIT.

Creatio facta de aliquo propter inimicitias, facit aliquem, si vult, posse appellare. Bart.

I. Imp. Alexander A.

SI [50] propter inimicitias ad munera civilia creatus es, hanc tibi nominationem non nocere, Præsidis æquitas facit: cum & publicæ utilitatis [51] interfit, non ex inimicitia [52] creationes fieri debere, sed æstimatione [53] vera, & commodo Reipublicæ.

TIT. LXVII.

DE SUMPTUUM RECUPERATIONE [54].

Electus, qui habet excusationem, recuperat sumptus, quos fecit in lite, ab eo, qui eum nominavit. Bart.

I. Imp. Gordianus A.

MUneribus civilibus non fungeris, quæ personis mandantur, si quinque [55] filios incolumes habeas: At si contra id privilegium ad munus fatigandi tui causa, quidam te devocaverint, tuque appellatione interposita [56] securitatem reportaveris, à nominatoribus [57] sumptus, quos in litem feceris, recuperabis.

TIT. LXVIII.

SI POST [58] CREATIONEM [59] QUIS DECESSERIT.

Onus subeundi munera non transit ad heredes mortuo patre. Bart.

I. Imp. Gordianus A. *

SI ante diem subeundi honoris atque muneris pater tuus defunctus est: conveniri [60] eo nomine hæredes [61] ejus non oportere, Præses provinciæ minime ambiget.

TIT. LXIX.

DE [62] TABULARIIS [63] SCRIBIS [64], LOGOGRAPHIS [65], ET CENSUALIBUS [66].

Notarii si ad aliquam militiam, vel aliud officium transeunt: removentur intra quinquennium, non postea. Bart.

I. [67] Imp. Alexander [68].

NUlli [69] omnino ex tabulariis, vel scribis, vel logographis [70], eorumque filiis, in quocunque officio militent, sed ex omnibus officiis [71], nec non etiam si intra nostrum palatium militant, necdum impleto quinquennio reperti & retracti, protinus officiis municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kalend. Jul. *Lauriaco*, Marcellino & Probino Conss. 341.

Si decurio officium notariatus assumpserit, privilegium decurionatus amittit. Bart.

II. [72] Imp. Gordianus A.

QUicumque decurionum sponte se censuali ministerio mancipaverit, conditionem habeat, quam ipse elegerit, depositurus sui ordinis penitus dignitatem, si [73] eum necessitas quæstionis subeundæ invenerit. Dat. XV. Kal. Octobr. CP. Richomere & Clearcho Conss. 384.

Servus non potest esse tabellio. Bart.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Hadriano P. P. [74]

GEnerali [75] lege sancimus, ut sive solidis [76] provinciis sive singulis civitatibus necessarii fuerint tabularii [77]: liberi [78] homines ordinentur: neque ulli deinceps ad hoc officium patescat aditus, qui sit obnoxius servituti. Sed & si quis dominorum servum suum, sive colonum chartas publicas agere permiserit: (consensum [79] enim non ignorantiam volumus obligari) ipsum quidem in quantum interfuerit publicæ utilitatis pro ratiociniis, quæ servo sive colono agente tractata sunt, obnoxium detineri: servum autem competentibus affectum verberibus fisco addici: dominorum [80] enim interfuit ab initio providere, ne publicis actibus privata servitia immiscerentur. Datum VIII. Kalend. April. *Mediolani*, Vincentio & Fravita [81] Conss. 401.

IV. Impp. Theod. & Valent. AA.

BOëthos, logistas, medogrammateos [82], logographos, diatoleas (quæ vocabula publicis dicuntur subjacere necessitatibus) sive quolibet alio nomine nuncupentur, non honore, aut alicujus privilegii colore subnixos, pro definitione legum inexorabilium suam fortunam subire compelli: quatenus nec publicis quidquam noceatur, aut minuatur utilitatibus, & suis corporibus illi reddantur, quos vel patris, vel majorum obligatio, vel sua constringit.

TIT. LXX.

DE [83] SUSCEPTORIBUS [84], PRÆPOSITIS [85], ET ARCARIIS [86].

Susceptores debent à solvente sine mora solutionem suscipere: alias puniuntur. Bart.

I. Imp. Constantinus [87] A. ad Euphraxium Rationalem trium [88] provinciarum, post alia [89].

SUsceptores [90] publicos absque omni mora aurum censemus suscipere: ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur. Nam si solvere volens, à suscipiente fuerit contemptus, testibus adhibitis contestationem debebit [91] proponere [92]: ut hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus [93], cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, ejus ponderis, quod debebatur, duplum [94] fisci rationibus per vigorem officii Præsidis inferre cogatur.

Quod sunt, qui horreis, in quibus species fiscales deponuntur, præfecti. 86 Arcarii, qui his quæ in arcam præfecto prætorio inferuntur, suscipiendis præpositi sunt. *Cujac. hic*, unde arcarii Præfectorum dicuntur à Cassiodoro *lib.* I. vid. *l.* 1. §. 2. *ff de muner.* adde *l.* 25. *ff. de sacros. eccles.* 87 Al. *Antoninus.* 88 Tres autem hæ provinciæ sunt Sicilia, Sardinia, & Corsica: ut constat ex notitia imperii. *l.* 1. *C. Theod. comm. divi.* 89 *C. Theod.* 12. 6. 2. 90 *l. ult* ff. *cod.* Goth. Vid. Zanger. *de Except. part.* 3. *cap.* 2. *num.* 151. Ans. 91 Præsumitur enim pro quolibet officiali. *Alciat.* 2. *præsumpt.* 15. 92 Opponere. 93 Sola oblatio liberat etiam à publicis debitis, *ut hic*, adde *l.* 9. *ff. de solut.* Imo non liberat *l.* 72. *ff. de solut.* 94 In duplum.

1 Transmarina legatio in pari itineris spatio majorem dilationem habet.
2 Legatione functis biennii vacatio datur, *ut hic*, & *l.* 2. *ff. de quæstionib. cum constitutionibus*, *l. Paulus* 8. §. 1. *l. ulcerius* 13. *ff. de legationib.*
3 Onerum.
4 Percepit.
5 In umbratili, al. *subumbratili.*
6 Honoribus.
7 *C. Theod.* 12. 12. 12.
8 *Concilium*, *in C. Theod.*
9 Adde *l.* 6. *ff. cod.*
10 *Vestræ sedi*, *in C. Theod.*
11 Imo referendum, *l.* 16. *ff. de muneribus.*
12 *Perferatur*, *in C. Theod.*
13 *Absit à C. Theod. & quib. lib.*
14 *Vobis solis*, *in C. Theod.*
15 *Sit*, al. *sibi.*
16 Al. *desit*, *ut in C. Theod.* al. *provinciarum.*
17 Major pars quod approbat, ceteri comprobasse intelliguntur. *l.* 19. *ff. ad municip.*
18 *C. Theod.* 12. 12. 15.
19 *l.* 5. *in pr. ff. cod.*
20 *Abhinc à C. Theod.*
21 *Inexcusabili*, *in C. Theod.*
22 *C. Theod.* 13. 4. 2.
23 Brevem vocat notitiam, quam mox subjicit.
24 Sic recte, *ut in C. Theod.* al. *urbi habitus*, sed perperam.
25 *Ædificandis*, *in C. Theod.*
26 *l.* 2. ff. *cod. l.* 5. §. *quibusd.* 12. *l.* 6. *ff. de jure immun.*
27 Et est notitia sic.
28 Vid. in hanc legem *Alc. & Pyrrhum.*
29 Quædam hic sunt omissa è *C. Theod.*
30 *Medicos* videtur legisse *Acc.* utrumque retinendum censet Cujac.
31 Marmorarii sculptores marmorum *l. Cass.* 5.
32 *Lectarii seu laccarii*, *legit Cujac. ex vet. lib.* lectarii sunt, qui fabricant lectos: *laccarii*, qui fossas, vel puteos fodiunt: sed lecticarii sunt, qui lecticas fabricant.
33 Al. *clavidarii.*
34 *Emendat ex Basil. Cujac.* λιθάρους, adde *Veget.* 2. *c.* 11.
35 *Musmarii*, *in C. Theod. Musivarii.* & ita Cassiod. 7. Var. 5. Musivarum opus Spartian. *Pescennino August.* 16. *de civit.* 8. *Philan. ad Vitruv.* 7. *c.* 1.
36 Albarii.
37 Barbaricarii, qui barbarica, id est, ornamenta ex auro conficiunt. Donat. in 2. *Æneid.*
38 *Aquæ libratores*, *in C. Theod.* de Aquilege, aquarum indagatore, ejus adjuncto mechanico & salario, vid. *apud Cassiod.* 3. *Var.* 53.
39 *Plumarii*, & sic Græcos legisse scribit *Cujac.* sunt autem qui vestimenta ex plumis avium conficiunt.
40 Polliones, vid. *l. ult. ff. de jur. immun.*
41 Dealbatores, an sunt albini seu κονιάται, de quibus ff. dixit? an gypsoplastræ, de quibus Cassiod. 5. *Var.* 5. ubi vide de parietum instructore, æris fusore, camerum seu camerarum rotatore, quos sub Cura Palatii fuisse refert.
42 Πτελᾶν enim significat bracteam atque folium. *Cont.* 43 Recte sic, non ut antea, *Mathematicos*, nam hi rejiciebantur.
44 Geometris datur immunitas, *ut hic*, cum & ex constitutione Theodosii spectabiles sint: non tamen data censetur à tutelis. *l. Geometræ* 22. *ff. de excus. tut.* Nam generaliter data immunitate, semper tutelæ exceptæ videntur, *l.* 2. ff. *de muner. patr.* de Geometria à Chaldæis inventa, ab Ægyptiis recepta, ejusdem usu vid. Cassiod. 3. *Var.* 52.
45 *l.* 1. §. *architecti.* ff. *cod.*
46 2. *Paul. sent.* 28. & 29. *l.* 46. ff. *de decurionib. l.* 7. *ff. de decurionib.*
47 Potiores ita nominantur ad tutelam. *l.* 2. *ff. de fidejussor. & nomin.*
48 Nominare potiores solent, qui ad munera publica vocati, *ut hic*, *l. ad subeunda* 46 ff. *de decurionib. l.* 7. *ff. de decurionib.* Potiorem autem non recte nominare is videtur qui causam nominati potioris non expressit. *Paul.* 2. *sent.* 28. §. 1. Contra potiorem nominat qui causam exprimit: causam, inquam, generis & facultatum. Potior enim quis esse debet, non solum gradu generis, sed & rei familiaris habitantia. *Paulus ibid.* §. 2. Facultates potius spectamus, quam propinquitatem generis. adde *l.* 4. ff. *quemadmodum civilia munera.*
49 Quid si potiorem quidem nominaveris, & is facultatibus lapsus sit? nominator tenetur perinde ac si fidejussisset. *l.* 1. *l.* 2. ff. *de periculo nominatorum.* Goth. Adde *l.* 11. *ff. de mun. & honor. l.* 3. §. 15. *ff. cod.* Ans.
50 *l.* 6. §. 17. *l.* 1. §. 1. *ff. de vacat. muner.* §. 9. *Inst. de excusat.*
51 *Æquitate*, *al.* vid. utrumque deest, & legitur *publice.*
52 Inimicitia.
53 Examinatione.
54 *Sub.* si quis contra legis privilegia & excusationem injuste sit nominatus.
55 Vid. *l.* 4. *in pr. ff. de muneribus.*
56 Appellationem interpositam.
57 *l.* 2. ff. *de decurionib. l.* 1. *in fin. ff. si tutor vel curator.*
58 Al. *ante.*
59 Creatio hic nominatio ad munera. *l.* 1. ff. *quemadmodum civilia munera indicuntur.* unde creator, nominator.
60 Convenire.
61 *l.* 1. ff. *de decurionib.*
62 Al. *De tabulariis holographis*, *id est*, *scribis censualib. C. Theod. lib.* 8. *tit.* 2.
63 *Tabularii* pertinent ad ea quæ publice inferuntur.
64 *Scribæ* sunt magistratus municipalium.
65 *Logographi* tributorum rationes scribunt.
66 *Censuales*, magistri census in urbe operam accommodant. *l. ult.* §. 16. *ff. de muneribus.*
67 Al. *Impp. Constantius & Constans AA. ad Catullinum P. P.*
68 *Impp. Constantius & Constans AA. ad Catul. P. P.*
69 Nullus.
70 Al. *logographi*, al. *holographi.*
71 Curiis officiisque.
72 Al. *Imppp. Gratianus*, *Valentin & Th. AAA.*
73 Vid. *l.* 54. ff. *de decurionib.*
74 *C. Theod.* 8. *tit.* 2. *l.* 5.
75 Servus non potest esse tabellio. *Bart.*
76 Solidæ provinciæ, integræ, non pars earum.
77 *Tabellarii*, *in C. Theod.*
78 Tabularii actus, olim erat argumentum servitutis. adde *l.* 1. *ff. de re militari. l.* 3. ff. *de servis Reipub.* vid. quæ notavi ad *l.* 2. *ff. rem pupilli.* vid. *Conanum* 2. *commentar.* 2.
79 Consentientes soli obligantur non ignorantes.
80 Culpa adscribitur authori. 81 Al. *Fabricio.* 82 Legendum *demogrammateus*: Verum Cujac. hunc locum sic emendat: *Boëthos logistarum demogrammatei logistæ*, *sunt curatores reipub.*
83 Περὶ ὑραιρέσεως τῶν καὶ ὑποδεκτῶν καλουμένων, &c. De horreariis, qui & susceptores dicuntur, & de horreis, & de speciebus in iis reconditis. *Synopf. Basil. lib.* 56. *tit.* 11. *cap.* 7.
84 Susceptores sunt, qui annonis & tributis utriusque ærarii recipiendis occupantur. *l. cum posses.* 5. ff. *de censib.*
85 Præpositi

Quod [1] autem susceptores, judice, cujus interest, negligente [2] violaverint [3], ex [4] ipsius Judicis facultatibus sarcietur [5]. Dat. XIV. Kal. Aug. PAULINO & JULIANO CONSS. 325.

Ad nominatores susceptorum in subsidium devenitur, nec licet ab eis emere. Bart.

II. Impp. VALENT. & VALENS AA. [6] ad Secundum P. P.

JUxta inveteratas leges nominatores [7] susceptorum, & eorum, qui ad præposituram horreorum, & pagorum [8] creantur, obnoxii teneantur, si minus idonei sint, qui ab eisdem fuerint nominati: nec quidquam ex eorum substantia, celebrata per interpositam personam emptione, mercentur. Dat. III. Kal. Aug. C. P. VALENTIN. & VALENTE AA. CONSS. 365.

Et debet solvi, qui est officialis tempore solutionis, non ei, qui fuit tempore, quo fieri debuit solutio. Bart.

III. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Mamertinum P.P. [9]

SUsceptores novi non modo [10] præsentis anni debita, verum etiam species, quas [11] ex reliquis inferunt, quia novæ sunt ac recentes [12], suscipiant. Dat. Prid. Kalend. Novembr. *Romæ*, VALENT. & VALENTE AA. CONSS. 365.

Non debet quis in officio reformari, nisi primi officii rationes reddiderit.

IV. Iidem AA. ad Florentium Com. S. L. [13]

NEminem susceptionis munere functum ad idem munus adstringi, nisi [14] se prius vinculo solicitudinis superioris absolverit. Nam neque eos, qui placuerint, gravare, justi [15] est, neque eos, qui displicuerint, tenere, prudentis est. Integro igitur singuli [16] anniversario anno transcurso cogantur exponere, quibus titulis suscepta disperserint: ut facilius si quis in furto fuerit deprehensus, recentem queat redintegrare jacturam, non perpetui [17] autem exactores teneantur in continuata vexandorum provincialium potestate, velut concussionum dominatione: sed per annos singulos judiciaria sedulitate mutentur, nisi aut consuetudo civitatis, aut auctoritas [18] ordinis eos per biennium esse compellat [19]. Dat. Prid [20]. Kal. Decemb. *Constantinop.* HONORIO N. P. & EUODIO CONSS. 386.

V. Iidem AA. ad Germanianum Comitem S. L.

QUotiescunque [21] certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta [22] duos solidos libra feratur accepta. Dat. VI. Id. Januar. *Romæ*, LUPICINO & JOVINO CONSS. 367.

VI. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. [23] Probo P. P. [24]

FRumenta, quæ horreis inferuntur, pro illationis modo illico [25] apocharum cautionibus adnotentur: non autem oportet in horreis fiscalibus, nisi fiscalia frumenta constitui. Dat. V. Id. April. *Treveris*, post consulatum GRATIANI A. III. & EQUITII V. C. 374.

VII. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Have Hypati N. [26]

DIu [27] minime penes ipsos susceptores maneat facta collatio: sed statim [28] quodcunque à provincialibus fuerit exsolutum [29], sacris thesauris inferatur. Dat. III. Kal. Maji, *Constantinop.* post Consulatum ANTONINI & SYAGRII, 383.

VIII. Iidem AAA. Cynegio P. P. [30]

EXactores vel susceptores [31] in celeberrimo cœtu curiæ, consensu & judicio omnium [32] subactorum testificatione firmentur: provinciarumque Rectores [33] eorum nomina, qui [ad] publicum [34] munus officii editi atque obligati fuerint, innotescant: & animadvertant [35] quicunque nominaverint [36], ad discrimen suum universa, quæ illi gesserint, redundare. Datum VI. Kalend. Nov. *Constantinop.* HONORIO NP. & EUODIO CONSS. 387.

IX. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P.P. [37]

MOdios [38] æneos vel lapideos cum sextariis [39] atque ponderibus per mansiones [40] singulasque [41] civitates jussimus collocari: ut unusquisque tributarius sub oculis constitutis rerum omnium modis, sciat, quid debeat susceptoribus dare: ita ut si quis susceptorum conditorum modiorum sextariorumque [42] vel ponderum normam putaverit excedendam, pœnam se sciat competentem esse subiturum. Et submotis quæ contra utilitatem populorum omnium hactenus gesta sunt, frumenti [43] quinquagesimas, hordei quadragesimas, vini & lardi [44] vicesimas susceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem necessitate commoti [45], in Armeniæ partibus susceptoribus longinquitatis causa, frumenti & hordei quadragesimas, vini & lardi quintasdecimas dari præcipimus. Dat. IV. Kal. Decemb. *Constantinop.* HONORIO, N. P. & EVODIO V. C. CONSS. 386.

X. Iidem AA. Cynegio P. P. [46]

SUsceptores præsentibus defensoribus & modum jugationis possessorum, & species singulas, vel eorum [47] numerum quantitatemque describant [48]. Dat. IV. Kalend. Decembr. C. P. TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Benigno Vicario urbis Romæ [49].

SEcuritates [50] semel publicatas & gestis lectas vini [51] susceptoribus imputari, & cœptam mercedis discussionem volumus in apertum quæsita ratione deduci, & omnes publicas securitates [52], quæ gestis tenentur, à susceptoribus accepto ferri. Dat. VI. Idus Jun. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

Non potest quis exercere officium, in quo semel deliquit. Bart.

XII. Iidem AA. Pompeiano [53] P. C. Africæ.

SI [54] aliquid [55] à susceptore, vel à tabulario fraudis admissum esse possessor deprehendat: nemo eorum semel de interversione [56] convictus, id [57] rursus officium gerat, in quo ante decoxit [58], etsi rescriptum nostrum elicitum clandestina [59] supplicatione [60] intulerit. Dat. prid. Kalend. Januar. *Mediolani*, STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

XIII. Iidem AA [61]. Lucio Comiti sacrarum largitionum [62].

DUos tabularios, [seu numerarios [63],] & susceptores, totidem per universas provincias oportere constitui; clementia nostra præcepit. †. Scire autem volumus, Prætorianam ampliſſimam Præfecturam, eos [64], qui aurum largitionale [65] susceperunt [65], nihil cum arcæ [66] ratiociniis habere commune: Judices autem provinciarum quinque libris auri multandos, & primates Officiorum capitali pœna plectendos, si hoc non fuerit custoditum. Dat. VI. Kalend. Februar. BASSO & PHILIPPO CONSS. 401.

XIV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Euchario [67].

HUmilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occupari [68] curiales non patimur, ne publica vacillet utilitas. Susceptorem [69] itaque vestium æquius est ab officio Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt [70], solenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quorum ad constituendum [71] commodior cura est: Neque enim æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus injuriam submovemus: exceptis his, qui curialium in officio memorato, aut militasse, aut militare fuerint deprehensi. Dat. [72] prid. Kal. Mart. *Ravenn.* HONORIO IX. & THEODOSIO V. AA. CONSS. 412.

XV. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Volusiano P. P. post alia [73].

AUrum sive argentum quodcunque à possessore confertur [74], arcarius, vel susceptor accipiat: ita ut provinciæ moderator, ejusque officium ad crimen suum noverit pertinere, si possessoribus ullum fuerit ex aliqua ponderum [75] iniquitate illatum dispendium: & quidquid ex provinciis ad nostrum dirigitur ærarium, id ad illustres viros ærarii [76] nostri Comites [77] relatione deferatur. Dat. III. Kal. Mart. *Ravenn.* post. Conſ. FELICIS & TAURI VV. CC. 429.

---

1 Quos. 2 Negligentem. 3 Violaverit. 4 Et ex. 5 Sarcientur. 6 Al. *Alexander A.* 7 Adde *l.* 3. *ff. de convenendis fisci debitorib.* 8 Pagorum præpositura. unde pagis præpositi. *Enſeb. 9. cap. 1. l. 5 1. C. Theod. de erogat. militaris annonæ: παγαρχοι. Novell. de Alexandrinis, l. 49. C. Theod. de decurio. l. 1. C. Theod. de pignorib.* 9 *C. Th. 12. 6. 10.* 10 Al. *non præſentis.* 11 Quas in. 12 Al. *adcrescentes.* 13 *C. Theod. 12. 6. 11.* 14 Adde *l. 9. §. 2. ff. de public.* 15 Al. *justitia.* al. *juſtitia.* 16 *l. 3. ff. de executorib.* 17 *Ex l. 22. eod. tit. C. Theod.* 18 *Raritar*, legendum existimat Cujac. *id est*, paucitas hominum *Græce τὸ σπάνιον.* 19 Al. *Dat. 15. Octob. Mantebri, Gratiano NB. P. & Dagalaiſo Conſſ.* 20 *Dat. 15. Kal. Octobr. Mantebri, Gratiano NB. P. & Dagalaiſo Conſſ.* 21 *Ex eod. tit. l. 13. C. Theod.* 22 Libra septuaginta duos solidos habet. *Synopſ. Baſil. 56. tit. περὶ ζυγοστατῶν, tit. 5. cap. 15.* vid. *Cujac. 17. obſerv. 9.* Goth. De Assis & solidorum in assem computatione vid. *cenſur. forenſ. noſtram lib. 2. c. 8. num. 11.* S.L. 23 Al. *ad Chilonem.* 24 *C. Theod. eod. tit. l. 16.* 25 Vid. *l. 3. ff. de condit. in publicis horreis.* 26 *C. Th. eod. 17.* 27 Susceptori pecuniæ publicæ exactam quantitatem non licet fœnerare, vel aliter ea uti. *d. cap. 15.* adde *l. 1. ff. de canone largitional.* 28 Tributa statim thesauris inferenda provinciæ, ne diu sint penes susceptores. *l. 1. ff. de canon. largit. tit. l. un. ff. de offic. comit. ſacrar. largi. l. un. ff. de auri publici perſecutoribus.* 29 Solutum. 30 *C. Theod. eod. tit. l. 20.* 31 Susceptores publicorum tributorum ex decuriones creantur, *ut l. 5. ff. de exact. tribut.* quod tamen eis ademit Anastasius constitutis vindicibus. 32 Pars major quod facit, omnes videntur feciſſe: quod in executoribus testamento datis, & compromissariis electis hac formula, *ut quod omnes fecerint ratum habeatur, notandum.* Satisfactum enim formulæ videbitur, etiamsi non omnes, sed majori ex parte fecerint. 33 Rectoribus. 34 *Al.* deest, & postea legitur, *publici onus*, al. *publici munus.* 35 Vid. *l. 2. ff. eodem.* 36 Nominaverit. 37 *C. Theod. eod. tit. l. 21.* 38 Μόδιος χαλκῆν καὶ λίθινος, &c. Modii æneï, & lapidei confici debent, ut ne unusquisque tributarius secure solvat. *Synopſ. 56. hoc tit.* adde *Suidam in μεσάιμα. & l. 1. ff. de condit. in publicis horreis.* 39 Mensuræ iniquæ prohibentur. Pondera eodem modo iniqua prohibentur. *l. ult. ff. eod. l. pen. ff. de defenſ. civit. Novell. 128. cap. 15.* 40 Mansiones quid, dixi in *l. 2. ff. de incris advocat.* 41 Singulas quasque. 42 *Alias* deest, que. 43 Ut susceptores frumenti, quinquagesimam: hordei, quadragesimam: vini & lardi quintamdecimam accipiant. *Synopſis eod. 2 Harmen. 6. §. 2.* Susceptoribus rerum, pars ita certa rerum ipsarum datur. Sic optionibus, id est, erogatoribus militaris annonæ decimaquinta pars copiarum dabatur. *Novell. 130. cap. 1.* 44 *Lardi, in G. Theod.* 45 Commoniti. 46 *C. Theod. eod. tit. l. 23.* 47 *Earum, in C. Theod.* 48 *Præſeribant, in C. Theod.* 49 *C. Theod. eod. l. 26.* 50 *l. 2. ff. de quadr. præſcr. l. 2. ff. de diſtractorio.* 51 Sic forte legendum, *non binis, ut in C. Theod.* Hinc autem arca vini. 52 Id est, *Harm. 2. §. 13.* 53 *C. Theod. eod. tit. l. 27.* 54 Susceptor aut tabularius (ὑποδεκτὴς ἢ ταβουλάριος) semel ejecto ministerium suum convictus, non amplius idem officium gerat. *Synopſis ibid. cap. 9.* Ita tabellionis, qui semel falsum admiserit, postea fides non adhibetur. 55 Quis. 56 Interversores qui, *l. 8. ff. de jure fiſci.* 57 Officium id exercere nemo amplius potest, in quo semel deliquit & condemnatus est. vid. *Cerſetum ſingul. Tabellio.* 58 Decoctores, *hic, & l 40. ff. de decur.* vid. quæ dixi ad *l. 2. ff. de publ. lat. ſacrar. largit. l. unic. C. Ad leg. Jul. de ambitu.* 59 *Hoc eſt*, obreptitia. 60 Tulerit, al. *detulerit.* 61 Al. *Et Theodoſius A.* 62 *C. Theod. l. 30.* 63 Hæc adjecit Tribonianus quæ absunt a *C. Theod.* sed de tabulariis & numerariis, vid. *hic Cujac.* 64 Tributorum tituli non sunt confundendi: ut quod uni arcæ inferendum sit, alteri non inferatur. *l. 3. ff. de collig.* Bart. 65 Officiorum confusionem prohiberi, hinc colligit Bart. *none largitionalium titulorum.* 66 Arcæ P. Prætorio fit mentio. *in l. 21. ff. de curſu publ. ubi dixi.* 67 *Ex C. Theod eod. l. 31.* 68 Vid. *l. 21. ff. de decurionib.* 69 *Suſceptionem, in C. Theod. & quib. lib.* De susceptoribus vestium militarium & intellectu hujus l. vid. Rævard. *Conject. lib. 3. cap. 8.* ANS. 70 *l. 4. C. Theod. eod.* 71 *Contuendum, in C. Theod.* 72 Al. 3. *Kal.* 73 *C. Theod. eod. tit. l. 32.* 74 Statim. *l. 1. ff. eod.* 75 Pondera iniqua prohibita. vid. *l. 6. ff. eod.* 76 Comites ærarii, largitionum privatarum comites. 77 *In C. Theod. non ſolum ad illuſtr. cir. ærar. noſtr. ſed etiam ad eminentiam suam pari relatione*, &c.

TIT. LXXI.

DE [78] PONDERATORIBUS [79], ET AURI ILLATIONE.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Eufraxium Rationalem trium provinciarum.

AUrum [80], quod [81] infertur à collatoribus, si quis vel solidos voluerit, vel materiam appendere, æqua lanee, & libramentis paribus suscipiatur. P. P. XIV. Kalend. Aug. PAULINO, & JULIANO CONSS. 325.

II. Imp. JULIANUS A. ad Mamertinum P. P. [82]

QUotiens de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet, quem sermo Græcus Zygostatem [83] appellat, per singulas [84] civitates constitutum, qui pro sua fide, atque industria neque fallat, neque fallatur, contentionem dirimere [85]. Dat. IX. Kal. Maji, *Salone*, JULIANO A. IV. & SALUSTIO CONSS. 363.

78 Περὶ ζυγοστατῶν καὶ ἀναφορῶν τοῦ δημοσίου χρυσίου. De ponderatoribus qui collationes suscipiunt. *Synopſ. Baſil. 56. tit. 5.* adde *Edict. Juſtiniani 11.* 79 Al. *ponderationibus.* 80 *Ex lib. 12. tit. 7. l. 1. C. Theod. conſer.* detractum enim est initium & cætera valde immutata. 81 Æqua lance suscipienda sunt quæ inferuntur, habente libra ſemuncias [quinque]. 82 Sic in *C. Theod. lib. 12. tit. 7. l. 2.* post alia. *Cont.* 83 Id est, ponderatorem. 84 Vide *Edictum Juſtiniani 11. cap. 2.* 85 Atque ita uni creditur, dixi ad *l. 1. in fin. ff. de verb. oblig.* Goth. Quatenus & quibus casibus peritis in arte sit credendum vid. *l. 9. l. 10. ff. Qui ſatisd. l. 1. ff. de muſterib. l. has edictali. §. ſi illud ff. de ſecund. nupt.* ANS.

TIT. LXXII.

DE AURI PUBLICI PERSECUTORIBUS.

Susceptores non debent pecuniam acceptam sine licentia in massam redigere, & habita licentia retardare. Bart.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P. [86]

AUri perſecutores partim nulla præmissa (ut assolet) perſecutoria [87], aurum [præsumunt] persequi [88]: partim diutius retentant, quod statim [89] fuerat adsignandum. Ideoque censemus, ne quis absque præcepto viri illustris comitis sacrarum largitionum, vel coquendum [90] aurum sumat [91], vel capiat deinceps retinendum. Dat. XIII. Kal. Aug. HONOR. VIII. & THEOD. III. AA. CONSS. 409.

86 *C. Theod. 12. 8. 1.* 87 Perſecutoria, diploma auri persequendi quod à Comite sacrarum largitionum dabatur. 88 *Abeſt à C. Theod.* 89 Vide *l. 1. ff. de canone largitional. tit.* 90 *Decoquendum, Pyr.* al. *ut coquitur-dum*, id est, consumendum & intervertendum. *Cujac.* hic puto legendum, *proſequendum.* 91 Sumatur.

TIT. LXXIII.

DE HIS, QUÆ EX PUBLICA COLLATIONE ILLATA SUNT, NON USURPANDIS.

Pecuniam publicam non potest quis accipere mutuo, vel alio titulo, vel in suam utilitatem aliter convertere. Bart.

1. Imp. CONSTANTINUS A. [92]

NUllus Judicum quod à republica [93] ex collatione susceperit [94], mutui interventione oppositi, vel invadat [95], vel conetur [96] invadere. Dat. Prid. Non. Mart. *Treveris*, PAULINO & JULIANO CONSS. 325.

II. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Have Lampadi K. N. [97]

NUllus penitus ex eo, quod refertur in conditis, vel in arca continetur, ad quemlibet titulum [98] usurpet: nisi forte præsumendi facultatem sublimium potestatum justione percepe-rit. Dat. III. Id. April. *Conſtantinop.* ANTONINO, & SYAGRIO CONSS. 382.

92 *C. Theod. 12. 9. 1.* 93 Ad rempubl. 94 Vide *l. 1. ff. de his qui ex publica rationibus.* 95 Vide *l. ultim. ff. eod.* 96 Committur. 97 *C. Theod. eod. tit. l. 2.* 98 Vide *l. ultim. ff. eod. l. ult. ff. de condit. in publicis horreis.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P. P. post alia [1].

Sciant Judices [2] nihil sibi ex privatæ rei canone, vel ex eo, quod ex isdem titulis exegerint, ad necessitates alias transferre licere: nisi [3] malint gravissima severitate suam licentiam coerceri. Dat. XVI. Kal. Jun. *Mediolan.* Theodoro Conss. 399.

1 C. Theod. eod. tit. l. 3.

2 Repetitur l. ult. C. de collat. fund. patr. ex qua hæc verba ex isdem titulis ad patrimoniales & emphyteuticos fundos referenda esse existimat Cujac.

3 l. 1. l. 2. C. eodem. l. 7. §. ultim. C. de exactor. tribut.

TIT. LXXIV.

DE AURO CORONARIO [4].

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Cynegio P. P.

Ads collationem auri coronarii placuit neminem absque consuetudine [6] esse cogendum. Dat. XV. Kal. Febr. *Constantinop.* Richomere, & Clearcho Conss. 384.

4 *Aurum coronarium*, quod Græci στεφανικὸν καλούμενον vocant, decuriones proprio amore offerebant principi cum coronis aureis. l. 3. C. Th. eod. ob lætitiam vel similem causam, puta adoptionem (quale oblatum fuit Pio teste Capitolino) Id etiam offerebant Sacerdotes apud l. ult. C. Theod. eod. & Judæi, l. 17. C. de Judæis. Cicer. pro Flacco. Aliis authoribus aurum coronarium est quod triumphantibus offerebatur. 5. Gell. 6. sicut ea coronarium æneæ coronæ historiarum. 23. Plin. 7. 34. ad S. Silvat. 6. carm. 4. puttat coronarium aurum dictum quod Imperatores coronas ex lauro postea ex auro tulerunt. adde Forcat. c. 20 Cupidinis num. 7. § Ex lib. 12. tit. 13. l. 5 Cod. Theod. verum quid sit aurum coronarium, explicat l. 1. eodem. tit. Cod. Theod.

6 Consuetudo in auro coronario conferendo servanda. Non judicitur à principe: si tamen offertur, accipitur. Imo judicitur si consuetudo id ferat, *ut hic.*

TIT. LXXV.

DE IRENARCHIS [7].

1. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P. [8]

Irenarchæ, qui [9] ad provinciarum tutelam, quietis, ac pacis per singula territoria faciunt stare concordiam, à [10] decurionibus judicio Præsidum provinciarum idonei nominentur. Dat. VIII. Kalend. Januar. *Constantinop.* Honor. VIII. & Theodos. III. AAA. Conss. 409.

7 *Irenarchæ* appellabantur, qui disciplinæ publicæ & corrigendis moribus præpositi erant. l. 9. C. de jure fisci. l. 6. ff. de custod. reor. l. ult. §. Irenarchæ. 7. ff. de muner. & honor.

8 Ex C. Theod. eod. tit. lib. 1. Cont.

9 Irenarchæ minus institutum, ut per eum provinciæ tutela, quietis ac pacis per singula territoria concordia sitet. Aristides 4. ὑπὲρ τῶν τέτταρων, Irenarchum vocat φύλακα τῆς εἰρήνης, leges Gotthorum pacis adjutorem, τὸν τῆς δίκης συναρμοστὴν καὶ ἐπιτηρητὴν. vide Cujac. 1. observ. 33. l. super creandis. 9. C. de jure fisci. vide quæ scripsi de Irenarchis ad Novell. 80. & l. 6. ff. de custodia reorum.

10 Irenarchæ creantur periculo Decurionum, & ex dispositione Præsidum, *ut hic.* adde l. 9. in fin. C. de jure fisci.

TIT. LXXVI.

DE ARGENTI PRETIO, QUOD THESAURIS INFERTUR.

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P. P.

Jubemus [11], ut pro argenti summa, quam quis thesauris fuerit illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita [12] ut pro singulis libris argenti quinos solidos inferat. Dat. XI. Kal. Mart. *Constantinop.* Cæsario, & Attico Conss. 397.

11 C. Theod. lib. 13. tit. 2. l. 1. Goth. Intellectum hujus l. vid. apud Covarr. de veter. numism. collat. cap. 3. §. 2. num 6. Ans.

12 l. un. C. de collat. aur.

D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER UNDECIMUS.

TITULUS PRIMUS.

DE NAVICULARIIS [1] SEU NAUCLERIS PUBLICAS SPECIES TRANSPORTANTIBUS, ET DE TOLLENDA LUSTRALIS [2] AURI [3] COLLATIONE.

Argumentum Græcæ constitutionis quæ deest *tit. 1. lib. 11. Cod. de lustralis auri collatione*, tale reperi in antiquissimo exemplari manuscript. quam fidem ei habere debeat prudens lector perpendet. *Contius.*

Indictionibus trino lustro digestis, auri primo pro rebus functio præter annuum canonem indicitur: aurumque quod ex tali collatione dependatur, est lustrale. Quindecim vero annorum spatium in se quinquennii continens tria lustra, primo aurum, secundo argentum, tertio æs exsolvere collatores perurget. In lustra vero conglomerato per subadjunctas mello proximos adjutores, & arcarios ad hoc officii deputatos sub forma exactionis inserta hoc expedito cursu perstringat.

Ὑχρεῖ πᾶσιν εἰς τέλειον τῶν σωτῆλειαν τῶ Θ χρυσαργύρου, ἐξηρημένων τῶν πόλεων ἢ κωμῶν τῶν λαβέων τὸ κβ' πλοῦταιον βάλης ὑπὲρ Θ σωτῆλεῖν τῶν ἤγουν ἐὰν λάβ Θ δημοσίᾳ δόδ Θ τὸ ὑπὲρ Θ σωτῆλεῖν τῶν. οἱ ὃ τὸ τέλ Θ τῶν παρέχοντες ἄδειαν ἐχέτωσαν εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλ, εἴτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ κράβαλεῖν αὐτὸ, εἴτε τ' πεπαρθ Θ κρῖσωσιν εἴτε ὑπὲρ πίσεως δίκα μάρτυ ζημίας κ Θ λάσεως φῆς. εἰ ὃ τί ὁν ἀφεῖτε εἰ μὴ τὸ τοιοῦτ Θ τέλ Θ ἀναλισκέσθω εἰς ἀναγκαίας χρείας τ πόλεως, οἷον ἔργα ἢ σιτωνείαν ἢ φῶτα ἢ τὰ ὁμοια. ἑκάστ Θ ὃ λιτουργ Θ ὀφείλ Θ ἀφέσιμον τῇ χολῇ τ παλαιτῶν, κ Θ τοῖς ἀρχυσ[ι] κ Θ τῇ πόλ Θ κ Θ τοῖς πολίταις, εἰ πῶπα παραβαθεῖν πάτ.

Remittit omnibus prorsus collationem auri argenti, exceptis civitatibus aut vicis, qui quid ultima voluntate sub hoc collationis onere acceperunt, vel si quid à fisco eadem lege datum sit. Qui vero tale onus agnoscunt, in eorum arbitrio sit id solvere Constantinopoli, vel in provincia, sive quarto quoque anno, sive ultra quadriennium: sine damno, & perversitate ulla. Ac si quid eo illato superfit, id in alias civitatis necessitates impendatur, veluti opera, aut frumenti coemptionem, aut lumina [4], aut similia. Constituit autem pœnam C. librarum scholæ palatinorum, & præsidibus, & cohorti, & municipalibus, si hæc quandoque non observaverint.

II.

Μηδεὶς ἁλιεργαφέτω εἰς θεωρηλικὴ ἢ ἄλλα τινὰ ἀφορίσας Θ κελεσθῆναι τῶν σωτέλειαν Θ χρυσαργύρ. ἐπεὶ ἡ ἀφειρημένη ποινὴ ἐπικείσε[τ].

Ne quis, quo sit relevatus auri, atque argenti collatione, describatur in spectacula, vel alia quædam: alioquin supradicta pœna imminebit.

De navicularia publicas species transportantibus.

III. Impp. Constantius A. & Julianus C. Olybrio P. V. [5]

Nullam [6] vim oporret naucleros [7] sustinere, delegatas species annonariis transferentes, nec concussiones perpeti, nec aliquod genus incommodi: sed venientes, ac [8] remeantes omni securitate potiri, decem librarum auri multa proponenda his, qui eos inquietare tentaverint. Dat. Kalend. Jun. *Romæ*, Constantino IX. & Juliano C. II. Conss. 357.

IV. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eusebio P. P. [9]

Comperimus naucleros [10] susceptas species in [11] negotiationis emolumenta convertere [12]: ideoque decernimus, ut intra annum [13], quas susceperint, inferant species, & securitates reportent, quæ etiam diem illationis edoceant, ut intra alterum annum eis reddantur, à quibus species præstitæ sint. Dat. 3. Kal. Januar. *Mediol.* Arcad. III. & Honorio III. AA. Conss. 394.

1 *Navicularii*, nauclerii, navarchi, nautici, exercitores navium, iidem sunt. *Vigetius* 4. Diversi ab his sunt magistri, l. 3. C. de naufragiis, l. penult. C. Theod. de navicular.

2 Lustrale aurum, ut mox dicemus, mercatoribus rerum minutarum, lenonibus, meritoriis puellis, fœneratoribus & similibus indictum. Fuit & iisdem indictum significatiusque ob venditionem in nundinis proponendam, quod Græci ἀγοράσιον appellant. Monopolium vero ab eo præstabatur, qui jussu principis id exercebat. l. 1. C. de Monopol. Cassiodor. 2. Cujac. hic.

3 Lustrale aurum χρυσάργυρον, cujus oneris quarto quoque anno, id est, lustro, pendendi author Constantinus. Onus autem erat mercatorum, & negotiatorum (quale negotiatorum fuit id, cujus meminit Lampridius *in Alexandro*) rerum minutarum, puerorum, lenonum, fœneratorum, cujus pensationis quædam quoque scrinia erant. l. 3. 8. de episcopis. l. 1. C. de commerc. & mercat. l. 5. C. Theod. de lustrali auri collat. Verum id tributi genus postea sustulit Anastasius, ut Euagrius & Zonaras testantur. adde l. 13. C. Theod. de lustrali collatione.

4 Lumina balneorum intelligit, ut *l. quia plurima* 19. C. de operibus publ.

5 C. Theod. lib. 13. tit. 5. l. 9.

6 l. 5. C. eodem. l. un. C. de littorum & itinerum custodib.

7 *Naviculorios*, in C. Theod.

8 Securitas interdum datur à lege, *ut hic.* adde *Authenticam Habita.* C. Ne filius pro patr. l. præsenti 6. *in prin.* & §. 1. C. de his qui ad Eccles. confugiunt. l. quisquis 5. in fin. C. ad l. Jul. majest. l. ult. ff. de legat. 9 C. Theod. eod. tit l. 26.

10 *Navicularios*, in C. Theod. 11 Species annonariæ ab his qui eas transvehunt, in privatam negotiationem, non sunt transferendæ. adde C. tit. de his qui ex publicis rationibus. 12 *Hic multa detracta sunt è C. Theod.* 13 l. 6. C. eodem.

14 C. Th. eod. 29. al. *Fabiano.*

15 Vid. l. 3. C. eod.

16 *In panam*, in C. Theod.

17 Vid. *Pap.* 3. *Notar.* 8.

18 *Ex C. Theod. eod. tit. l.* 32.

19 *Successus*, in C. Theod.

20 Conspiraret.

21 Cycladas intelligit. De Cycladum præside adde *Novell.* 165. 41. 50.

22 Summates classis Carpatiæ, *hic*, ut summates ordinis Alexandrini. l. 57. C. de decur. Symmachus, Summates Aricinæ urbis.

23 Eo. in C. Theod.

24 *Censeretur*, in C. Theod.

25 *Comportaret*, in C. Theod.

26 *Solatia*, in Cod. Theod. facit l. 6. ff. de captivis.

27 Id est, amicale, quod datur amicæ.

28 *Alios*, in C. Th.

29 Al. *libusst.*

30 C. Theod. eod. tit. l. 33.

31 l. 3. C. quæ res venire.

32 C. Theod. eod. tit. l. 34.

33 *Portubus*, in C. Theod. & quib. lib. manuscr.

34 Adde l. 6. C. eod. Hyeme periculosa navigatio. Hinc suscipi annonæ publicæ debent & subvehi æstate, non hyeme: nisi ventis valde secundis. l. 3. C. de naufragiis.

35 Delicto judicis interdum ipsos cives puniri hinc colligunt: ut & repræsalias concedi adversus omnes cives, ob justitiam denegatam à rectore loci. *Corsettus singulari Judex.*

36 *Naviculorii*, in C. Theod.

TIT. II.

DE PRÆDIIS ET OMNIBUS REBUS NAVICULARIORUM.

Etiam ad domum principis res naviculariorum transeunt cum onere suo. Bart.

1. Impp. Valent. & Valens AA. ad Aurelianum P. annon.

Domum [37] etiam [38] manſuetudinis nostræ in his quæ naviculario nomine obnoxia sunt, agnoscere præcipimus debitam functionem. Dat. III. Kal. Octobr. Lupicino, & Jovino Conss. 367.

37 C. Theod. l. 5. tit. 6. lib. 13. confer.

38 Naviculariis juris domum emenes, onus naviculariam agnoscere debet. Quod ita verum, ut id locum habeat etiam in principe emente, *ut hic.* Navicularia igitur domus transit cum suo onere & ea parte princeps utitur jure privati. adde l. si divina 8. C. de exact. trib. Cur ita? Onus reale rem comitatur, nec novi possessoris privilegio mutatur. l. ult. C. de annon. l. 2. §. si fundus 2. ff. de servit. præd. Hoc autem onus reale est. l. 2. C. eod.

Pro rata rei quæ pervenit ad aliquem de bonis navicularium debet onus sustinere, nec patrimonium vel persona ulterius aggravatur.

II. Iidem AA. & GRATIANUS A. Achiloni Proconsuli Africæ [1].

IN his quæ navicularii vendunt (quoniam intercipere [2] contractum emendi vendendique fas prohibet [3]) emptor navicularii functionem pro modo portionis comparatæ subeat. Res [4] enim oneri addicta est, non personæ mercatoris [5]. Neque [6] navicularium jubemus [7] fieri eum, qui aliquid comparavit: sed eam partem, quæ empta est, pro suo modo, ac ratione esse munificam [8]: nec enim totum patrimonium ad functionem navicularem [9] occupandum erit, quod habuit, qui rei exiguæ mercator accessit: sed illa portio, quæ ab initio navicularii fuit, ad pensionem hujusmodi [10] functionis sola tenenda [11] est: residuo patrimonio, quod ab hoc vinculo liberum est otioso, & immuni servando. †. Domus [12] vero, quarum [13] cultu decus urbium potius quam fructus acquiritur, ubi à navicularibus venerunt, pro [14] tanto modo ad hanc pensionem obligari placet, quantum habebant emolumentum, cum [15] pecunia mutuaretur [16]. Ubi vero spatium [17] [loci [18]] & exiguitas nullam habuerit pensionem, aut exstructio, cujus est ardua, difficilisque molitio, aut decus sumptuosum, aut (ut est plerumque liberale institutum) habitationem quis suam urbis [19] ornamento adjecerit, nolumus munificentiam, quæ postea addita est, improbam licitationem existimantis excipere: sed vetusta [20] potius loci species, & pensio cogitetur, quam cultus hodiernus, qui per industriam hominis animosi [21] accessit. Dat. III. Non. Aug. post consulat. GRATIANI A. III. & EQUITII V. C. 375.

[1] *C.Theod. eod. tit. l. 7.*

[2] Libera est cujusque emendi & vendendi facultas: libera æstimatio & venditio est: Libertati vendendi & emendi favendum: nec ea facultas coërcenda. *l. 7. ff. de advoc. diversi. judic.*

[3] Imo non prohibet: multis enim casibus emptio restricta. *l. dudum 14. ff. de contr. empt. l. si in empsione 34. §. 1. ff. de contr. empt.*

[4] Realia comitantur possessorem.

[5] *Mercantis*, in *C. Theod.*

[6] Navicularius non est, qui emit rem navicularie obnoxiam, *ut hic*, unde notant vasallum Titii non esse qui rem à Titii vasallo emerit.

[7] *Illico jubemus*, in *C. Theod.*

[8] Vide *l. 18. in fin. ff. de verb. sign.*

[9] *Navicularii muneris*, in *C. Theod.*

[10] *Hujus*, in *Cod. Theod.*

[11] Navicularie rei onus rem comitatur ut onus tributi vel pignorum. *l. ult. §. fine census vel reliquæ. l. Imperatores 7. ff. de publicanis.*

[12] *Domos*, in *Cod. Theod.*

[13] Ædificiis urbes ornantur, sunt ad ornatum potius quam ad fructum: quod tamen passim in omnibus ædibus non admittendum: ut vocem, *quarum*, taxativam intelligamus esse. [14] Valor rei colligitur ex ejus reditu. Eatenus res valet, ut fructum reddit, non ut vendi potest. [15] Id est, venditionis tempore: ut ita non habeatur ratio temporis postea secuti, quo forte pluris locari & æstimari cœperunt.

[16] *Pecuniam mutuarentur*, in *C. Theod.* emendat *Cujac. pecunia mutarentur, in libr. Aured. pecunia mutuarentur.* [17] Spatia. [18] Al. deest legitur, *hoc.* [19] Urbium ornamento cives plerunque suas habitationes adiiciunt. [20] Antiquum statum rei considerari, non præsentem hinc colligunt. [21] Animosus emptor qui plus æquo pretii præstat, vel offert. [22] *C. Theod. eod. tit. l. 8.* [23] Valet res tantum, quantum æstimatur communiter, hoc est, Publice, & a publicis personis, ne obstet, *l. si fundum sub conditione. 81. §. si libertum 4. ff. de leg. 1. l. cum pater 77. §. pater qui filio 30. ff. de leg. 2.* [24] *Habetur*, in *C. Theod.* [25] Opinio hic census & professio, *l. ult. §. de collat. fundor. fiscal.* [26] Sic legitur in *C. Theod.* al. *imponentis arbitrio*, quibusd. manuscr. *impositas mentis arbitrio*, quod magis probat Cujacius [27] Pactiones adversus fiscum, fisco non nocent, sed paciscenti tantum. [28] Testis qui rei alicujus æstimationem hanc vel aliam esse suo arbitrio suaque opinione dicit, recte deposuisse & probare censetur, si modo suam opinionem ad communem cæterorum sententiam retulerit. *Corsetus singulari, Testis An. Testis.*

Qui emit prædia navicularium, tenetur ad onus secundum veram æstimationem, quæ privatorum pactis non tollitur. Bart.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P. [22]

HI, qui fundos navicularias functioni adscriptos à navicularis acceperunt quolibet ad se titulo transeuntes, secundum [23] agri opinionem [24] quæ antiquitus habebatur [25] adscripta, navicularium functionem suscipere cogantur, neque eas conditiones sibi existimet profuturas, quas venditor minus idoneus in se recepit impositæ [26] mentis arbitrio [27]: Hac tamen pactione [28] servata, ut si ad minus idoneum fuerit translata possessio, etiam auctores transcripti prædii teneantur obnoxii: sitque hoc in promptu, ut damnis fiscalibus primitus ab idoneis consulatur. Dat. XIV. Kalend. Mart. *Mediolan.* THEODOR. V. C. CONS. 399.

[22] Vide *l. 18. in fin. ff. de verb. sign.*

[23] *Navicularii muneris*, in *C. Theod.*

[24] *Hujus*, in *Cod. Theod.*

[25] Navicularie rei onus rem comitatur ut onus tributi vel pignorum. *l. ult. §. fine census vel reliquæ. l. Imperatores 7. ff. de publicanis.*

[26] *Domos*, in *Cod. Theod.*

[27] Ædificiis urbes ornantur, sunt ad ornatum potius quam ad fructum: quod tamen passim in omnibus ædibus non admittendum: ut vocem, *quarum*, taxativam intelligamus esse. [28] Valor rei colligitur ex ejus reditu. Eatenus res valet, ut fructum reddit, non ut vendi potest. [29] Id est, venditionis tempore: ut ita non habeatur ratio temporis postea secuti, quo forte pluris locari & æstimari cœperunt.

[29] *C. Theod. eod. tit. 2.*

[30] Immunitatis suæ privilegium alii per fraudem communicans, atque ita eum excusans bonorum publicationem patitur, *ut hinc colligit Corset. sing. Gabellas* adde *l. 2. §. eod.*

[31] Navigia privati habere possunt: ut vel in flumine publico, vel in mari etiam sine permissu principis navigent. adde *l. 1. ff. ut in flumin. publ.* Porro qui naves habere possint, vide *l. 3. ff. de vac. mun. leg. aufertur 46. §. quod à præside 2. ff. de jur. fisc. l. 15. ff. de interd. & releg. l. pen. ff. de veteran.*

[32] *l. 1. §. eodem. l. un. §. de Nautis Tiberinis.*

[33] Vide Novellam Theodosii, *de navibus ultra duorum millium modiorum capacitatem non excusandis.*

[34] Embola fœlix, publicarum specierum transvectio. adde *l. 10. §. de sacrof. eccles.*

[35] *Vel*, particula plerumque interpretative sumitur: id verbi ἑρμηνευτικὸν.

[36] Al. *deest.*

[37] Præcipimus.

TIT. III.

DE NAVIBUS NON EXCUSANDIS.

Naves quæ sub nomine, & titulo alieno excusantur, publicantur. Bart.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Longiniano P. P. [29]

MULTI [30] naves suas diversorum nominibus & titulis tuentur: cui fraudi obviantes, præcipimus, ut si quis ad evitationem publicæ necessitatis titulum crediderit opponendum, sciat navem esse fisco sociandam. Nam ut privatos [31] quoque non prohibemus habere navigia, ita fraudi locum esse non sinimus: cum omnes in commune, si necessitas exegerit, conveniat utilitatibus publicis obedire, & subvectionem sine dignitatis privilegio celebrare. Dat. III. Januar. *Ravennæ*, ARCAD. A. VII. & PROBO CONSS. 406.

Nulla navis ob necessitatem publicam excusatur aliquo privilegio in corpore juris inserto, vel non inserto. Bart.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

IUbemus nullam navem [32] ultra [33] duorum millium modiorum capacem, ante felicem embolam [34], vel [35] publicarum specierum transvectionem, aut privilegio dignitatis, aut religionis intuitu, aut prærogativa personæ, publicis utilitatibus excusari posse subtractam: nec si cœleste contra proferatur oraculum, sive adnotatio sit, sive divina [pragmatica] sanctio [36], providentissimæ legis regulas oppugnare debebit. Quod etiam in omnibus causis cupimus [37] observari: ut generaliter si quid ejusmodi contra jus, vel utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat. Quidquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit attentatum, id navigii quod excusatur, publicatione corrigimus. Dat. IX. Id. April. THEOD. XVII. & FESTO CONSS. 439.

[38] Id est, navi onustæ ex publico.

[39] *C. Th eod. t. l. 1.*

[40] Id est, navibus onustis ex publico, quæ publicas species deferunt.

[41] Cur ita? minus onusta navis, periculo minus obnoxia est. fit enim jactus rerum eo fine, ut navis sit incolumis. *ff. ad leg. Rhodian.*

aliqua necessitate compellere. Hoc enim facto atque commisso non in dispendium solum atque naufragii [42] damnum tenebitur obligatus, verum etiam publicæ coercitionis experietur vigorem. Dat. V. Id. Januar. *Constantinop.* OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

[42] Casum itaque fortuitum præstabit, qui onus imposuit: nempe quia ejus culpa casum præcessit. de quo vide plura apud Rebuff. *hic.*

TIT. V.

DE NAUFRAGIIS.

[43]

I. Imp. [44] CONSTANTINUS A.

SI quando naufragio [45] navis expulsa fuerit ad littus, vel si quando aliquam [46] terram attigerit, ad [47] dominos pertineat: Fiscus meus sese non interponat. Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate [48], ut de re tam luctuosa compendium sectetur?

Navicularius, qui dicit se fecisse naufragium, debet hoc probare per testes coram Judice illius loci, & intra annum præfecto nunciare. Bart.

II. Imppp. VALENTINIAN. VALENS, & GRAT. AAA. ad Modestum P. P. 49

SI quis navicularius naufragium se sustinuisse adfirmet, provinciæ [50] Judicem, ejus [51] videlicet in qua res agitur, adire festinet, ac probet [52] apud eum testibus eventum: relatioque etiam ad sublimissimam referatur Præfecturam: ita ut intra anni [53] spatium veritate revelata [54] competens dispositio [55] procedat. Quod si per negligentiam [56] præfinitum anni spatium fortasse claudatur, supervacuas [57] feraque interpellationes [58] emenso anno placuit non admitti. Dat. P.P. *Bersti* [59], Non. Jun. MODESTO & ARINTHEO CONSS. 372.

Cum de naufragio quæritur, debent examinari duo vel tres de navi qui melius scire debent veritatem: & eis deficientibus de venitur ad alios. Bart.

III. Imppp. GRAT. VALENTIN. & THEODOS. AAA. navicularii Afric. Sal. [60]

QUotiens obruta vel submersa fluctibus navi examen adhibetur competentis Judicis, duorum vel trium nautarum quæstione [61] habita, cæteri ab hujusmodi nexu liberentur: Quid est enim quod non abunde [62] intra præfinitum numerum solers quæsitor inveniet? Circa magistros navium, quibus [63] est scientia plenior, immoretur: qui si fatali sorte defuerint, in alios inquisitio transferatur [64]. Sane si universos violentia tempestatis obruerit, ne veritas lateat, à [65] liberis nautarum sive magistrorum intra judicia constitutis super eorum quæratur interitu, quos navicularius naufragio periisse contendit. Susceptionis [66] autem necessitas [67] ex Kalend. April. in diem Kalendarum Octobr. mensura servabitur. Dat. VIII. Idus Februar. *Treveris*, GRATIANO vel [68] THEODOS. I. AA. CONSS. 380.

Privatu qui solverunt collectas publico officiali qui postea ausugit vel perdidit, non imputatur. Bart.

IV. Imppp. VALENTIN. & THEODOS. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P. 69

PRo his quæ semel à collatoribus illata naufragiis perierint, nolumus [70] nobis aliquam cum possessoribus, sive Senatores sive privati sint, communionem esse, vel aliquid periculi ad eos redundare. Dat. XV. Kalend. Aug. *Constantinop.* TATIANO & SYMMACHO CONSS. 391.

Cum de naufragio quæritur, summatim examinabitur. Bartolus.

V. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. navicularii per Africam post alia [71].

DE submersis navibus decernimus, ut levato [72] velo istæ causæ cognoscantur, & si quisquam de talibus negotiis aliquid accepisse [73] detegitur: Judex apud quem constiterit, his conquerentibus qui nudantur pro [74] qualitatibus personarum multandi, removendi, [proscribendique [75]] habeat potestatem.

†. Si vero causarum talium cognitores libelli datione [76], vel plenaria [77] interpellatione commoniti intra biennium [78] has causas audire neglexerint, & hoc fuerit tempus elapsum: præjudicium noceat eatenus Cognitori, ut naviculario propter vitium [79] Judicis absoluto, mediam oneris ejus partem, propter cujus probandam amissionem legitimo duntaxat tempore cognitio petebatur, judex cogatur inferre: residuam vero officium ejus exolvat. Dat. XVI. Kalend. April. *Ravennæ*, HONOR. IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

[43] *Ecl. lib. 53. tit. 1. & 3.* de naufragiis. hoc adde: Solicitos fuisse picturam naufragii sui portare in tabula, ferente casus sui historiam, & assem ita à prætercuntibus poscente. *Juvenal. 14. ibi mersa rate naufragus assem Dum rogat & pictæ fa tempestatis tuetur. Idem naufragi in ipso naufragii momento zonam suam morsuque tenebant. Juvenal. ibid.* est, teneræ solebant: nam in zona solidos & suam pecuniam ferebant.

[44] In meo vet. manuscr. legitur, *Imp. Anton.* recte meo quidem judicio; nam hæc videtur Antonini constitutio, quæ citatur in *Inst. ad tit.* Cont.

[45] *l. ult. §. eodem. l. pen. ff. de incend. ruin.*

[46] Al. *reliquam*, forte *reliquiæ attigerint terram premendo.*

[47] Vid. *Aut. Navigia, §. de furt.* Fiscus res naufragiorum suas non facit. vid. *Gloss. 1. quæst. 7. c. dispensationes. 16.* multo minus privatus.

[48] *l. 3. §. ult. ff. de incendio.*

[49] *C. Th. eod. t. l. 1.*

[50] Præsidem *l. 7. ff. de incend.*

[51] Testes eo loco interrogari postulare quis jure potest, ubi caussa aliudve inforatum passus sit, *Corset. sing. In loco.*

[52] Præsumi non solet naufragium, nisi probetur. adde quæ scripsi ad *l. 40. ff. ad l. Aquil.*

[53] Navicularias qui publicas species exportat, intra annum probare debet naufragium quod allegat, *ut hic.* Imo intra biennium probare potest. *l. 5. §. eodem.* Dic, pro locorum intervallo annum, aut biennium statuendum esse. *l. 2. C. Theod. eod.* Hinc etiam colligunt, Rationibus quotannis reddendis mercatores obnoxios esse. *Corset. singulari*, Mercator.

[54] *Relata*, in *C. Th.*

[55] *Remedium ne indulgentia consequatur*, in *C. Theod.*

[56] Additur, *hujusmodi*, in *C. Theod.*

[57] Imo neque super vacuæ, neque feræ sunt preces post annum. *l. 1. ff. de incen. l. 18. §. de furtis.*

[58] *Assones*, in *C. Theod.*

[59] Beryti. [60] *Cod. Theod. eod. tit. l. 3.* [61] Vide quæ scripsi ad *l. 19. §. 1. ff. de prob.* Augustin. *sermone 52. ad fratres in Eremo, Homines ad tormenta dari examine, ut de submersione navium secundum consuetudinem quæreretur.* [62] *Aliunde*, in *C. Theod.* [63] Probari mortem eo ipso, quod is de quo agitur pro mortuo habeatur inter liberos & conjunctos, notat ex hoc loco Corsetus *singul. Mors.* verisimilius enim notant facta conjunctorum conjuncti quam extranei. [64] *Transferatur*, in *C. Theod.* [65] Juramento impedimentum probari, si is de cujus impedimento agitur, honesta sit persona, nec aliter iniri probatio possit, hinc colligit Baldus, *decis.* 317. [66] Id est, annonæ publicæ æstate suscipiendæ & subducendæ, non hyeme. [67] Navigationis opportunus tempus à Kalendis Aprilis in Kalendas Octobris: quia caloris & æstatis beneficio vis ventorum mitigatur. *Goth.* Vide *l. 36. in fin. ff. de rei vind.* Alciat. *lib. 10. π. cap. 19.* ANS.

[68] *Et*, Et ita etiam in *C. Theod. emendandum existimat Rub.* [69] *C. Theod. eod. tit. l. 4.* sed aliter Contius. [70] Mandat ob eam causam Theodoric. comiti rerum privatarum, ut naufragio professutoribus frumenti publici, quibus nihil præter lucrymas superfuit, modiationem tritici publici, naufragio amissam, faciat reputari. Crudelitatis namque genus esse, ultra naufragium velle desævire & eos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa dedisse. *Cassiod. 4. Var. 7.* [71] *C. Theod. eodem tit. l. 6.* [72] Vide quæ scripsi ad *l. 2. §. eodem.*

[73] Levato velo hic est, aperta fore, solebant enim foribus ædium præcendi vela, ut recte Æschylus χαυφόρης dixerit, βηλὸν ὑρμιὸν πυλῶν, & Stephanus βηλὸν τὸ ὄδὸν τῆς θύρας. *Idem cujac. Ut nemo privatus titulos prædiis suis, vel alienis imponat, vel vela regia suspendat. August. l. 1. c. 28.* Plautus Querulo: *tam pie jus patente velo dixit.* [74] Vid. *Auth. Navigia. §. de furt.* [75] Al. *deest.* [76] Additione. [77] Al. *planaria* quod quidam magis probant, ut *l. 4. §. de dilat.* [78] *l. 4. §. ult. ff. de incend.*

[79] Id est, præsentione biennii. [80] Modiatio, id est, modius frumenti. sic dicitur *modiatio, hoc loco. & l. 2. §. de annon. civilib.* ut ne pensitationem frumenti putes cum quibusdam. non est quoque quinquagesima, de qua *l. 9. §. de susceptorib.* Est enim hic modiatio, mensura, quinquagesima illa, ἐπιμέτρον. Non est quoque hic modiatio navis æstimatio ex lege Rhodia, quæ navem capacem mille modiorum æstimat aureis quinquaginta. [81] Delicto unius alius teneri potest, de quo vide quæ scripsi ad *l. 5. §. de Fabi incens.* [82] Naucleriorum vel naucleorum, [83] Sed.

1 x. C. Theod. 19. Porro metallariorum alii voluntate, l. 1. ℣. cod. alii conditione. l. ult. ℣. cod.

2 Metalli nomine intelliguntur etiam lapides, ut l. 3. l. 6. ℣. eodem. adde quæ scripsi ad l. 3. in fin. ff. de rebus eo. qui sub tutela.

3 C. Theod. cod. tit. l. 3. hunc autem comitem fuisse in Illyrico, in notitia Romani imperii constat.

4 Principi ex metallis in privatorum fundis effossis certa debetur portio, quam l. 2. & l. 3. h. t. Canonem, & decimam vocant. vide Chopp. de leg. Andeuf. cap. 61. n. 1. & seq. Petr. Heig. part. 1. quæst. 13. quas de causa D.D. in cap. unic. quæ sint regalia decimam metallorum privatorum portionem de regalibus tantum esse concludunt. Bossi. tract. de Aterall. & Argentifod. num. 3. Pet. Gregor. lib. 3. Syntagm. c. 10. n. 1. Borcholt. tract. de Regal. Ans.

5 Confluxerint, in C. Theod.

6 Octonos sub. in singulos legulos: ut septenos in septem. l. 5. cod non in octo vel septem uncias: ne quis cum Accursio fallatur.

7 Vid. in hunc locum Alciat. in hunc ipsum tit. in annotat. ad 3. post lib. C.

8 Κρουσμῶ, Balluca, quæ nuper est effossa è terra.

9 Vide quæ scripsi ad l. 2. ℣. de cupressis.

10 C. Theod. cod. tit. l. 4.

11 Metallicus canon fuit varius, pro varietate provinciarum. l. 4. l. 5. ℣. cod.

12 Libra balluceæ quatuordecim uncias, ut hic: oryzæ, duodecim uncias continens. l. 5. ℣. de susceptor. Cur pluris æstimatur libra balluceæ quam obryzæ? nempe quia multum diminui solet.

13 C. Theod. cod. tit. l. 10. 14 Lapides qui in privato cœdunt, unas decimas fisco: alteras domino præstant, reliquum ipsi pro suo labore habent. Syn. Basil. 56 tit. 12 c. 5.

15 Adde l. 6. ℣. cod. 16 Metallorum nomine saxa etiam intelliguntur. l. 6. ℣. eodem.

17 Al. effusionibus. 18 2. Harm. §. 14. 19 Decimam fisco: alteram decimam fundi domino præstat fossor, qui in ejus fundo marmor eruit: reliquum sibi habet. 20 Al. certo.

21 Abest à C. Theod. & quib. lib. 22 Metallorum hi procuratores Comites metallorum erant: de quo in l. 1. ℣. cod. 23 Hæ provinciæ Illyrici sunt: ut hinc constet in Illyrico frequens fuisse metallorum commercium. l. 7. l. 8. C. Theod. cod. 24 Metalliferæ hæ Illyricæ provinciæ Macedonia, Dacia mediterranea, Mœsia, Dardania. 25 Al. insoliti. 26 Metallorum procuratores ex curialibus ordinabantur: ad eos pertinebat creatio procuratoris metallorum.

27 Nullus, alias nulla. 28 Exactione. 29 C. Theod. cod. tit. l. 12. 30 Septeni, legendum ex C. Theod. ut octoni in l. 1. ℣. eod. 31 Aurilegulus χρυσολίκης. Synopf. ib. c. 9. χωνοφόλης. 2. Harm. 5. 32 Metallicus hic canon erat in diœcesi Pontica & Asiana. 33 Confer. C. Theod. cod. tit. l. 14. multa sunt enim in fine detracta. 34 l. 3. ℣. eod. 35 Marmor in alieno effodere licet, etiam invito domino: dum tamen præstetur ei solarium seu decima. l. 3. ℣. eodem. & ne actis cuniculis noceatur alienis ædificiis. adde l. 26. ff. de damno. 36 C. Theod. cod. tit. l. 15.

37 Desunt in C. Theod. ut postea. quæve, vel oriundæ. 38 Metallarii qui sunt conditione, ea conditione se non liberant præscriptione temporis, ut hic, nisi forte XL. annorum, l. 4. ℣. de præscript. XXX. ann. 39 Externa. al. extraneum. 40 Quod nos damus. 41 Consecrata, al. conjecuta. A secretis revocantur metallarii. adde l. 26. ℣. de decurionibus. 42 Indixerit.

43 Περὶ κογχυλευτῶν. Eccl. lib 54. tit. 16. Sunt autem conchyliorum genera hæc, purpura, murex, buccinum, ceryx, ὃς πορφύρας, ut Stychippus ait, quorum sanguine inficiuntur lanæ imperatoris usibus destinatæ, murileguli, qui & conchylioleguli, conchyliorum piscatores huic muneri addicti conditione. huc refer l. 9. l. 11. l. 12. l. 13. l. 14. ℣. cod. 44 Gynæcii procuratores sunt, per quos species, id est, Gynæciis confectæ corrumpuntur. Gynæciorum ministri, qui conficiunt & contexunt vestes imperiales & ejus ministrorum. huc refer l. 2. l. 3. l. 5. 13. ℣. eod. Goth. Vid. Alciat. l. 2. Cod. de metall. Ans.

45 Monetarii sunt qui monetam cudunt. adde l. 1. l. 7. l. 13. 46 Et de vestiariis. additur in quibusdam libris. vid. in hunc tit. Alciat. Bastagarii serviunt vecturæ rerum ad sacrum ærarium pertinentium, quam propriis jumentis faciunt excepta parte quinta quæ de fisco reparatur. adde l. 4. l. 7. l. 8. ℣. de cursu publico. 47 C. Theod. lib. 10. tit. 20. l. 1. 48 Τζυγὸς. Synopf. ib. περὶ μονοζύγων ἢ τοι γαμαιλῶν. 49 Verbi gratia militiæ, ut l. 11. ℣. cod. 50 Cujacius ita legit, idem ad Felicem Procuratores rei privatæ, Baphii & Gynæcii, &c. ut tria procuratorum genera hic proponat.

51 Græci ita hanc constitutionem reddunt, Quoniam generales rerum nostrarum procuratores (καθολικοὶ dicuntur) & tinctores & gynæciarii multa corruperunt & inquinarunt: idque factum est inde quod rerum administrationi præpositi fuerint: idcirco volumus in posterum, ne quis talis fiat: quippe gladio feriatur. Synopf. Basil. lib. c. 2. 52 Id est, vestes, l. 4. ℣. tit. prox.

TIT. VI.

DE METALLARIIS[1], ET METALLIS[2], ET PROCURATORIBUS METALLORUM.

I. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Cresconium Com. metallorum 3.

PERPENSA deliberatione 4 duximus sanciendum, ut quicunque metallorum exercitium velit affluere, is labore proprio, & sibi & reipubl. commoda comparet. Itaque si qui sponte conduxerint 5, eos laudabilitas tua octonos 6 scrupulos in balluca 7 (quæ Græce χρυσάμμῳ 8 appellatur) cogat exsolvere. Quidquid autem amplius colligere potuerint, fisco potitlimum distrahant, à quo competentia ex 9 largitionibus nostris pretia suscipiant. Dat. IV. Id. Decembr. *Parisiis*, VALENTINIANO & VALENTE AA. Conss. 365.

II. Iidem AA. ad Germanianum Com. S. L. 10

OB metallicum 11 canonem in quo propria consuetudo retinenda est, quatuordecim 12 uncias balluceæ pro singulis libris constat inferri. Dat. VI. Id. Januar. *Romæ*, LUPICINO & JOVIANO Conss. 367.

III. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Floro P. P. 13

CUncti 14 qui per privatorum 15 loca saxorum 16 venam laboriosis effossionibus 17 persequuntur 18, decimas 19 fisco, decimas etiam domino repræsentent: cætero 20 modo [propriis 21] suis desideriis vindicando. Dat. IV. Kalend. Septembr. *Constantinop.* ANTONIO & SYAGRIO Conss. 382.

Officiales exigentes metallum, non debent ad aliam dignitatem promoveri, nisi prius illud officium perficiant. Bart.

IV. Iidem AAA. Eusinio P. P.

CUm procuratores 22 metallorum intra Macedoniam 23, Daciam mediterraneam, Mœsiam, seu Dardaniam 24, soliti 25 ex curialibus 26 ordinari, per quos solennis profligatur exactio, simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint, ad implendum munus retrahantur: & nulli 27 deinceps licentia laxetur prius indebitas expetere dignitates, quam subeundam procurationem fideli solertique devotione 28 compleverint.

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Romulo Com. S. L. 29

PEr annos singulos septem 30 per hominem scrupuli largitionibus inferantur ab aurilegulis 31 non solum in Pontica 32 diœcesi, verumetiam in Asiana. Dat. XI. Kal. Mart. *Constantinop.* ARCAD. A. II. & RUFINO Conss. 392.

VI. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Paterno 33.

QUosdam operta humo esse saxa 34 dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ædium 35 fundamenta labefactent. Qua de re si quando hujusmodi marmora sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Dat. XVII. Kalend. April. *Constantinop.* THEOD. A. III. & ABUNDANTIO Conss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si aufugerint, ad aliud officium retrahentur, etiamsi familiares principis fuerint. Bart.

VII. Imp. THEOD. A. Maximo Com. S. L. 36

METallarii, [sive metallariæ 37,] qui quæve ea regione deserta, ex qua videntur oriundi 38, vel oriundæ, ad externam 39 migraverint: indubitanter sine ulla temporis præscriptione ad propriæ originis stirpem, laremque una cum sua sobole revocentur, etiam quos domus 40 nostræ secreta 41 retineant. Sciant autem nullum exinde præjudicium fisco esse generandum, etiamsi quis ex his, quem metallicum esse constiterit, privatis censibus suum nomen indiderit 42. Dat. V. Id. Jul. *Constantinop.* VICTORE V. C. Cons. 424.

TIT. VII.

DE MURILEGULIS, ET GYNÆCIARIIS 44, ET PROCURATORIBUS GYNÆCII ET DE MONETARIIS 45, ET BASTAGARIIS 46.

De monetariis.

I. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bithynos.

MOnetarios 47 in sua semper conditione 48 durare oportet: nec dignitatis 49 cujuscunque privilegio ab hujusmodi conditione liberari. Dat. XII. Kalend. Aug. GALLICANO & BASSO Conss. 317.

De baphiis, & gynæciis.

II. Idem 50 A. ad Felicem Procuratorem rei privatæ.

BAphii 51, & gynæcii, per quos, & privata nostra substantia tenuatur, & species 52 gynæcii confectæ corrumpuntur, in baphiis 53 etiam admixta temeratio nævum adducit inquinatæ alluvionis: suffragiis abstineant, per quæ memoratas administrationes adipiscuntur: vel si contra hoc fecerint, gladio feriantur.

De his, qui se gynæciariis junxerunt.

III. Imp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Germanum Consularem 54.

INgenuæ mulieres, quæ 55 se gynæciariis sociaverint, si conventæ denunciatione solenni, splendorem generis contuberniorum vilitati 56 præferre noluerint, suorum maritorum conditione teneantur. Dat. IV. Kal. Jul. *Mediol.* VALENTINIANO, & VALENTE AA. Conss. 365.

De bastagariis.

IV. Iidem AA. ad Auxonium P. P. 57

QUod ad præsens remedium pertinet, quintum 58 animal bastagariis pro reparatione 59 præbeatur. Dat. Id. Decembr. *Marcianop.* VALENTINIANO, & VALENTE AA. Conss. 365.

De occultatore gynæciarii.

V. Imppp. VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. ad Filematium Com. S. L. 60

QUi aliquem ex familiis gynæcii in latebris habere comperti sunt: quinque librarum auri damno subjiciantur. Dat. XII. Kal. Septemb. *Ciltcis*, MODESTO, & ARINTHEO Conss. 372.

De occultatore mancipiorum textrini.

VI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Eucherium 61.

QUi textrini 62 nostri mancipia occultatione 63 celaverit: ternis libris auri pro singulorum hominum suppressione plectetur. P. P. *Carthagine.* III. Kal. Mart. post. consulat. AUXONII, & OLYBRII. 380.

De his, qui se monetariis junxerunt. 2. De filiabus monetariorum.

VII. Iidem AAA. ad Hesperium P. P. 64

EDicimus, ne qua mulier splendidioris gradus monetarii adhærens consortio, decus nativæ libertatis amittat: Quod si qua 65 ab hac præceptione statutum nostræ serenitatis 66 abduxerit: ea 67 vel legitima admonita conventione discedat, vel si complexui 68 monetarii putaverit inhærendum, non ambigat se [sibi 69,] & liberis præjudicaturam, & ejus conditioni esse nectendam. §. 1. Si qua vero originaria 70, seu colonaria possessionis alienæ, ignaro domino, seu sciente, monetario adsociabitur: hi conventi mox juri agrorum debitas personas retrahere festinent: vel de cætero sciant repetendi facultatem, silentii sui conniventia perdidisse. §. 2. Sed ut monetario nullam extraneam 71 necti volumus, ita & ex monetario patre susceptas prohibemus extraneis copulari. Dat. Prid. Id. Mart. *Aquilan.* post consulatum AUXONII, & OLYBRII. 380.

De bastagariis.

VIII. Iidem AAA. Trifolio Com. S. L. 72

ÆTernam fiximus legem, ne unquam bastagariis militiam, vel suam deserere liceat, vel aliam antequam eam impleverint, surreptitia 73 impetratione tentare. Dat. IX. Kal. Aug. *Heracleæ*, RICHOMERE, & CLEARCHO Conss. 384.

De naviculu lectioni conchyliorum deputatis.

IX. Iidem AAA. ad Principium P. P. 74

SI quis naviculam 75 functioni muricis, & legendis conchyliis deputatam ausus fuerit 76 usurpare, duarum librarum auri illatione teneatur. Dat. VI. Octob. *Aquisl.* ARCAD. A. & BAUTONE Conss. 385.

De sericoblatta, & metaxa.

X. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Philomotori Com. S. L. 77

LOtas 78 in posterum sericoblattæ 79, & metaxæ 80 hujusmodi species inferri præcipimus; viginti librarum auri condemnatione proposita his, qui scrinium canonum tractant: prioribus etiam cujuscunque officii, si statuta cœlestia à quoquam passi fuerint temerari. Dat. V. Kal. Jul. *Constantinop.* ARCAD. A. VI. & PROBO Conss. 406.

De murilegulis.

XI. Impp. THEODOS. A. & VALENTINIAN. C. Maximino Com. S. L. 81

MUrileguli 82, qui derelicto, atque despecto propriæ conditionis officio, vetitis se insulis dignitatum, & cingulis penitus denegatis munisse dicuntur, ad propriæ artis, & originis vincula revocentur: Ab illis autem, qui rebus eorum videntur inhiasse, quos in sua origine permanere, & solennibus ministeriis inservire manifestum est, omnia quæcunque constiterit ex quocunque titulo possessa, antiquis possessoribus restituantur. Quod si 83 alienigenæ detentores 84 oneribus conditionis extraneæ maluerint subjacere, quam restituere facultates, & futura deinceps agnoscant munera 85 sibi esse subeunda: & de præterito, si qua ipsis possidentibus reliqua colliguntur, à semetipsis sciant sine aliqua excusatione solvenda. Dat. XVII. Kalend. Novemb. *Constantinop.* VICTORE Cons. 424.

De natis ex murilegula, & ingenuo.

XII. Iidem A. & C. Maximino Com. S. L. 86

HI, qui ex filiabus murilegulorum, & alienæ 87 originis patribus sunt, vel fuerint procreati, jura maternæ conditionis agnoscant. Dat. IX. Kal. Jun. THEOD. A. XI. & VALENTINIANO C. Conss. 429.

De substitutu.

XIII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Acacio Com. S. L. 88

SI quis ex corpore 89 gynæciariorum, vel linteariorum, vel Sympharionum 90, monetariorum 91, vel murilegulorum, vel

53 Baphii procuratores sunt per quos Baphiis admista temeratio vim addit inquinatæ alluvionis, ut hic. Baphii seu βαφεῖς, ministri tingendæ Imperatoris purpuræ.

54 C. Theod. cod. tit. l. 3.

55 Adde l. 7. ℣. eod. l. Lucine 27 ff. depositi. dixi ad Ulpian. 11. §. 11. adde l. edictmus 10. C. Theod. hoc titulo. l. senatusconsulti. 179. C. Theod. de decurionibus, l. 1. ℣. de dignit.

56 Utilitati.

57 C. Theod. cod. tit. l. 4.

58 Decimum, in C. Theod.

59 Reprobatione, al. reportatione.

60 l. 2. & 7. Cod. Theod. eod.

61 C. Theod. cod. tit. l. 9.

62 Pistrini, sed male. Sed Græci ἐκ τῦ γυναικὸν legunt, hac sententia, ut qui gynæcei mancipium celaverit, ternas auri libras præstet. Syn. ib. c. 6. ibid. c. 8. edicitur quoque, ut qui comperit mulierem deputaram gynæceo, duas libras solvat.

63 Occupatione.

64 C. Theod. cod. tit. l. 10.

65 Si quam.

66 Perennitatis.

67 Desunt hic quædam è C. Theod. detracta.

68 l. 3. ℣. eod.

69 Abest a C. Th.

70 Originaria, in C. Theod. & quib. lib. sed rectius videtur excusa lectio.

71 Matrimonium tamen cum extranea seu extraneæ teræ, muliere statuto prohiberi non posse notant: cum id genus statuti libertatem tollat matrimonii. contra l. Titia 34. ff. soluto l. cum ita 63. ff. de condit. & demonst. l. 134. ff. de verbor. obl. eo magis quod in matrimoni causis, quæ juris sint divini, Laici nihil juris, atque imperii habere dicantur: Corsetus singul. statutum, statuto cavetur.

72 C. Theod. cod. tit. l. 11.

73 Subreptivam, in C. Theod. ex quo multa detracta sunt, al. subreptivæ.

74 C. Theod. cod. tit. l. 12.

75 Naviculæ functioni muricis & legendis conchyliis deputatæ fuerunt, ad has naves & earum nautas pertinet hic Cassiodori locus 2. Variar. 2. sacrilegii, inquit, est vectatus in tali (id est sacra & Imperatoris veste & ejus tinctura) peccare: Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum cateruæ, tot familiæ rusticorum.

76 l. 3. ℣. de conditis in pub. horr.

77 C. Theod. cod. tit. l. 13.

78 Notas, legit Alciat. hic.

79 Sericoblattæ, C. Theod. quidam malunt sericobaptæ. Cont. Vid. l. 1. ℣. quæ res venire. Est vero blatta purpura. adde Cassiod. 1. Variar. 2.

80 Metaxæ, in C. Theod. Inde metaxarii. l. ult. ℣. de pign. & hypoth. adde l. ult. §. 7. ff. de publicanis.

81 C. Theod. cod. tit. l. 14. 82 Si murilegulus militaverit, aut dignitatem consecutus fuerit, nihilominus ad propriam conditionem revocetur. Quod si quis ejusdem originis cum ipso species ab eo quasdam acceperit, eas ipsas restituat. Syn. ib. c. 11. 83 Feudum licet non possit alienari invito domino, tit. de prohib. feud. alien. si tamen emptor onera sustinere velit, quæ primo feudatario imminebant, emptorem eo casu recte admitti colligunt ex hoc textu Bartol. & Angelus, Corsetus sing. feud. 84 Detentatore, in Cod. Theod. 85 Munia. 86 Cod. Theod. cod. tit. l. 15.

87 Alienigenæ. 88 C. Theod. cod. tit. l. 16. ostendit autem restitia Romani imperii, eos omnes qui hac in lege enumerantur, licet diversæ sint functionis, sub dispositione comitis sacrarum largitionum fuisse. 89 Corpus (quod intra collegium) gynæciariorum, linteariorum, limfariorum, monetariorum, murilegulorum. 90 Limfariorum, ex C. Theod. emendat Cujac. Lintearii sunt artifices linteæ vestis: limfarii, linifices, in quibusdam tamen hæc vox deest. 91 Monetarii qui monetam cudunt: quod tamen Alciatus non admittit, immerito.

vel aliorum similium ad [1] divinas largitiones nexu sanguinis [2] pertinentium, voluerit posthac de suo collegio [3] liberari: non quoscunque nec facile in locum proprium freti dextræ [4] triumphalis absolutione, substituant: sed eos, quos omnibus idoneos modis sub ipsis quodammodo amplissimæ tuæ sedis obturibus approbaverint: ita tamen, ut is, qui ab hujusmodi constitione juxta formam cœlitus [5] datam beneficio principali fuerit absolutus, universi [6] generis sui prosapiam [7] in functione memorati corporis permanentem, cum omnibus ejus, qui absolvitur rebus obnoxiam largitionibus sacris futuram esse non dubitet. Dat. VII. Kalend. Mart. *Constantinop.* DD. NN. THEOD. XII. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 426.

[1] Sub dispositione comitis largitionum fuerunt gynæciarii, linteararii, linifarii, monetarii.

[2] Sanguinis, seu originis jure hi pertinebant ad fauces largitiones.

[3] Antea corpus appellavit.

[4] Dextræ triumphalis absolutio hic & *l. pen. C. Th. de annonis civilibus.*

[5] Cœlitus data forma, hoc est, ab Imperatore, a principe. Ita de principe loquuti veteres. Socrates Christiane certe non tulit, Imperatores vocari θεοτάτους καὶ διοπότας: ut nec Tiberius passus est occupationes suas vocari sacras.

[6] Universam.

[7] Prosapia, quæ & prosapies, genus, generis longitudo, a prosipando seu proferendo. Cato originum libro 1. veteres prosapias. Festo Prosapia, progenies, id est, porro sparsi & quasi jacti liberi. Varro de Coelitum prosapia te esse arbitror. Nam hi sunt unoculi.

[8] Additur in quibus. * *Com. S. L.*

[9] Linteæ.

[10] Magistri vestis privatæ vel linteariæ.

[11] Præpositi thesaurorum.

[12] Procuratores baphiorum ac textrinorum, ut *l. 2. T. eod.*

[13] Digna satisfactio, idonea. Sic Plutarchus βέβαιον ἄξιον. [14] Profecutoriæ, probatoriæ. *l. 9. T. de diversis officiis.* [15] *C Theod. eod. tit. l. 17.* ex qua hic adjiciendum: *Valerio Com. S. L.* [16] *Hæc lex correcta est per Novellam* 38. *c.* 6. [17] Liberi patris conditionem interdum sequuntur, dixi ad *l. 7. T. de rei vind.* [18] *Conchylio legulo*, in *Cod. Theod.* al. *conchylii legulo.* [19] Ambigunt. [20] De probatoria vid. *d. l* 9.

PRivatæ, vel lintearia [9] vestis magistri [10], thesaurorum præpositi [11], vel baphiorum, ac textrinorum procuratores [12], cæterique quibus hujusmodi sollicitudo committitur, non ante ad rem sacri ærarii procurandam permittantur accedere, quam satisdationibus dignis [13] eorum administratio roboretur: sciturі, nec prosecutorias [14] quidem sacras posthac sibimet postulandas.

De natu ex alterutro parente Conchylilegulo.

XV. Iidem AA. [15]

QUi [16], aut patre [17] conchylilegulo [18] geniti probabuntur aut matre, memoratæ adscriptioni obnoxios se esse non ambigant [19]. Dat. X. Kalend. April. C. P. HIERO, & ARDABURO CONSS. 427.

De his, qui publicis corporibus adscribuntur.

XVI.

ΜΗδεὶς, ὡς ἔτυχεν, τοῖς δημοσίοις σωμασείοις ἐγκαφέσθω εἰ μὴ κ τὸ ἀναγκαῖον ἢ ὁ ἐν ὕβρις ὢν τότε ἢ κλινίας ἢ τέχνης ἐστὶν ἐπιτήδειος, πρᾶξεως μνημόνως ἐπὶ τούτῳ τῷ δικαστῇ τοῦ ἄρχοντος τ ἐπαρχίας ἢ κρατησάντων τὰ σωμάτια, ὅπ ἐπιτηδειός ἐστι, ἢ τὰ πρατηθέντα εἰς ἡμᾶς ἀναφερέσθω, ὥστε ἡμᾶς πάλιν ἐπικυρῶσαι μετὰ θείων συλλαβῶν πεῖσιν ἀσφαλείας λαμβανόντων. εἰ ὁ ἀναγκαῖος τοῦτο τῆς, ὅτε τὰς περιφυγάδας λήψεται τὰς ἐντεῦθεν, ὅτε κοινωνὸς τῷ σωματείῳ, ἀλλὰ βασταζόμενος ἐξ ἐλευθερίας ἀνεκὰς ὃν τ ἐπιτρέπεται ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ συμπράττων τοῖς αὐτοῖς ἐπιμελοῖς ὑποκείσεται, ἢ μάλιστα ὁ πραιπόσιτος.

NE quis, ut fit, publicis corporibus adscribatur, nisi urgente necessitate, vel nisi sit ex eo genere, & tam arte, quam ætate habilis, atque idoneus actis apud præsidem provinciæ factis, & esse illum idoneum corpore deponente, rursusque gestis ad nos delatis, ut confirmentur divino oraculo nostro vice probatoria [20]. Qui vero hæc non servaverit, neque solatia inde ulla percipiet, nec ullum cum collegio commercium habebit, sed gravissime coërcitus exilio perpetuo damnabitur extra provinciam, eisdem pœnis subjicitur, qui ei opem tulerit hac in re, & maxime præpositus.

TIT. VIII.

DE VESTIBUS HOLOBERIS [21] ET AURATIS [22], ET DE INTINCTIONE SACRI MURICIS [23].

I. Imppp. VALENTIN. VALENS & GRAT. AAA. Archelao Com. S. L.

AURATAS [24] ac sericas paragaudas [25] auro intextas vireles [26] privatis usibus contexere [27] conficereque prohibemus: & in gynæciariis [28] tantum [29] nostris fieri præcipimus. Dat. V. Non. Jul. Nebiodun. I. Accept. XV. Kal. Aug. *Martianop.* VALENTINIANO N. P. & VICTORE CONSS. 369.

II. Imppp. GRAT. VALENTIN. & THEODOS. AAA. Floro P. P.

NEmo [30] [vir [31]] auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas: [nisi hi tantummodo quibus hoc propter [32] imperiale ministerium conceſſum [33] est:] non enim levi animadversione plectetur, quisquis vetito se & indebito non abdicaverit indumento [34]. Dat. III. Kal. April. *Constantinop.* ANTONINO, & SYAGRIO CONSS. 382.

Non debent lanæ vel panni tingi aliquo colore simili colori muricis. Bartolus.

III. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA.

VEllera [35] adulterino colore fucata [36] in speciem sacri muricis intingere [37] non finimus: nec tinctum cum Rhodino [38] prius serico [39], alio [40] postea colore fucari [41]: cum [42] de albo omnium colorum tingendi copia non negetur: nam capitalem pœnam illicita tentantes suscipient.

IV. Imp. THEOD. A. Maximino Com. S. L. [43]

TEmperent [44] universi, cujuscunque [45] sint sexus [46], dignitatis, artis, professionis, & generis ab hujusmodi speciei [47] possessione, quæ (soli [48] Principi ejusque domui dedicatur: nec pallia tunicasque domi quis sericas [49] contexat, aut faciat. Quæ tincta [50] conchylio, quæ nullus [51] alterius permixtione contexta sunt, proferantur ex ædibus, trandaturque tunicæ aut pallia ex omni [52] parte texturæ cruore infecta conchylii. Nulla stamina [53] subtexantur tincta conchyllo, nec ejusdem infectionis argulo pectine [54] solidanda fila decurrant: reddenda ærario holobera [55] vestimenta virilia [56] protinus offerantur: Nec est, ut quisquam de abjurato pretio [57] conqueratur: quia sufficit calcatæ legis impunitas [58]. Ne quis vero nunc hujusmodi suppressione in laqueos novæ constitutionis incurrat: alioquin [59] ad humilitudinem latæ majestatis periculum sustinebit. Dat. XVII. Kal. Februar. *Constantinop.* VICTORE V. C. CONS. 424.

[21] *Holobaris*, Hal. sed *holoberæ* vestes, nihil aliud quam togæ sericeæ: βάρις enim Zonaras esse ait vestes sericas. vid. hic *Alciat.*

[22] Vestis holosericæ, & auratæ fit hic mentio, utriusque par pretium, libra enim auri tunc libra serici erat, ut Vopiscus scribit in Aureliano, & in lege Rhodia, ὁλοσηρικὰ ἅμικα τῷ χρυσίῳ.

[23] Sive sacræ vestis, al. *tinctione.*

[24] *C Theod. eod. tit. l. 1.*

[25] Paragaudæ, vestes auratæ, & sericæ auro intextæ phrygio vel barbarico opere, pro numero filorum aureorum intextorum, monolores, dilores, trilores, pentelores facit Vopiscus in Aureliano. Onera vocari ab Ammiano refert Pet. Fab. 1. *Semest.* 16.

[26] Additur, *mulebres*, in *C Theod.* sed hoc detractum est, quia eas matronis indulgebat Justinianus. *l. 2. l. 4. T. eodem.* [27] Intexere. [28] Gynæceis. [29] Tantummodo.

[30] *C. Theod. tit. l. 2.* [31] Abest a *C. Theod.* vid. *l. 1. T. eod. l. 4. T. eod.* [32] Principis ministio vestis aurata permittitur quæ aliis non permittitur. [33] Inclusa desunt in *C. Theod.*

[34] Indutu. [35] Colore adulterino lanam ita tingere, ut in speciem tinctæ videatur muricis colore, capitale. [36] Id est, *tinctæ.* quidam legunt, *fuscata*, sed male. Dibaphæ seu bis tinctæ pretiosiores. Fulgentius, *Talo tamen recolligens bis tinctam vestem*: Tibullus, *Vellera det succis bis madefacta Tyros.* Cicer. 2. *epist. Cui tuus dibaphum cogitat, sed cum inspector moratur.* [37] Tingere.

[38] Rhodinum sericum, an a rosa, ut Accursius putat? An a Rhodo insula, ut Alciatus? an a rosæ colore (ῥόδον enim Græci rosam appellant) ut Forcatulus, *c* 21. *penne.* eadem ratione qua Rhodinum oleum Plinio, id est, è rosis, Rhodia radix Dioscoridi, quod contritas rosas redoleat. Rosis enim purpureus color inest: & ut poëtæ fingunt Veneris sanguine tinctus, cum dea in rosis incidisset. Ausonius in Rosa, *Hanc temui filo purpura rubra notat.* Claudianus in raptu Proserpinæ, *sanguineo colore rosas.* An vero legemus *Ianthino*, ut dixi ad *l. 2. T. quæ res venire.* [39] *Sericum*, *in quibus.* *manuſc.* [40] Fit enim ut hæc dibapha, seu hac duplici tinctione roseum vellus efficiatur magis simile purpuræ. Nisi dicamus alio externo colore tingi hæc vetari. vid. *l. 4. T. eod.* [41] Fucare est tingere. vid. *Forcat. c. 21. penne.* [42] Sensus est, licet sericum album, id est, crudum, nativumque quolibet alio colore inficere: tinctum Rhodino colore, non licet alio inquinare.

[43] *C. Theod.* 10. 21. 3. [44] *l. 1. l. 2. T. eod. l. un. T. Nulli licere in ſrenis.* adde quæ scripsi ad *l. 9. ff. de injur.* [45] *Qui cujuscunque*, in *C. Theod.* [46] Prohibitiones ut generaliores videantur, sexum, dignitatem, artem, professionem & genus admittentis in legem comprehendunt.

[47] Species hic pro vestibus accipit, ut *l. ult. T. de militari veſte.* [48] Principis vestem nemo subditus imitari debet. [49] *Serica*, in *C. Theod.* [50] Color conchylii, & purpuræ soli Principi reservatur. [51] Purpuræ cruftæ (Cruftas vocabant, quibus color alius purpureo est admistus. *l. 11. C. Th. de Scenicis. l. 1. T. eod.*) nemini interdictæ, ad usum tamen sacræ domus fieri vetitæ.

[52] Holopurpura vestes, omni ex parte purpureæ: quibus nullus alius color immixtus. Hæ privatis interdictæ.

[53] Purpuræ hæ textæ interdictæ, quas nomine tim Leo interdixit *Novell* 80. de quo vide quæ scripsi ad *l. vetus. 23. §. 1. ff. de auro.*

[54] Virgil. *Argolo conjux percurrit pectine telas.* Sic in *l. 31. T. de Epiſc. Auri sacra fames*; & in *Nov. Valentiniani de ſepulchris. Scimus enim, nec vana fides: & l. 4. C. Theod. de agent. in rebus.* vide *de domo.*

[55] *Holovera*, *C Theod.* id est, *holoſerica.* [56] Virilia ideo addidit, quod mulieribus eorum usu non interdicitur. *l. 1. ibi, viriles l. 2. ibi, vir. T. eod.* Licet, inquam, mulieribus uti holoveris, & holosericis auratis, vel auro intextis paragaudis: non viris. Quid ita? Ornatus, & cultus muliebris proprius, est non virorum. Purpuræ tamen quæ serico semper pretiosior fuit, usus muliebribus interdictus. [57] Purpuram privati quam habent, sacris thesauris reddere debent, minime recepto pretio. [58] Quædam detracta sunt e *C. Theod.* [59] Purpuram privati post hanc legem habentes læsæ majestatis tenentur. Majestatis itaque crimen incurrit, vel is, qui vestes Imperatori proprias usurpat: qui vestibus iisdem utitur, quibus Imperator. [60] *Ex lib. 10. tit. 20. l. ult, C. Theod.* sed multa hic sunt immutata. [61] Purpuræ nundinæ, negotiationes & venditiones interdictæ privatis. *l. 1. T. quæ res venire.* [62] Scrinia hæc largitionum fuere, scrinium exceptorum, canonum tabulariorum, vectigalium. [63] Alc. hic legit, *de ſcrinio veſtiarii ad baphia Phœnices.* Addit Haloander, *quantum de ſcrinio veſtiariorum*: quod abest a *veteris. libr. & C Th.*

[64] Cur Phœnices baphia seu officinas tinctorias explorari jubet potius, quam alias? nempe quod ibi pretiosissima purpura, quæ dicebatur Tyria. §. 33. *Inſt. de rerum.* vel ob eam Tyrum, a Tyro colonia Phœnicia *l. 1. ff. de cenſibus.* [65] *Alusio*, in *C. Theod.*

TIT. IX.

DE [66] FABRICENSIBUS [67].

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P. [68]

OMnibus fabricis non pecunias [69] pro speciebus, sed ipsas species sine dilatione inferri [70] præcipimus: ut venerabilis [71], & quæ facile deducatur [72] ignibus, seu liquescat ferri materies præbeatur: quo promptius adempta fraudibus facultate, commodo publico consulatur. Dat. XV. Kal. Novembr. THEOD. AA. II. & CYNEGIO CONSS. 388.

Primicerius fabricensis per biennium habet vacationem a muneribus. Bart.

II. Iidem AAA. Rufino Magistro officiorum [73].

PRimicerium [74] fabricæ post biennium [75] non solum vacatione, verumetiam honore donari præcipimus: ita, ut inter protectores [ejusdem fabricæ per [76] biennium [77]] adoraturus [78], æternitatem nostram suo quisque tempore dirigatur. Datum VIII. Id. Mart. *Mediol.* VALENTINIANO A. IV. & NEOTHERIO CONSS. 393.

Fabricensibus tyronibus stigmata brachiis inſtigantur. Bart.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Osio Magistro officiorum 79.

STigmata (hoc est nota publica) fabricensium brachiis [80] ad [81] imitationem tyronum [82] infigantur, ut hoc saltem modo possint latitantes agnosci [83]: his, qui eos susceperint [84], vel eorum [85] liberis sine dubio fabricæ vindicandis [86], & qui subreptione quadam declinandi operis, ad publicæ cujuslibet sacramenta militiæ [87] transierint. Dat. XVIII. Kal. Januar. *Conſtantinop.* HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P. [88]

SI [89] quis consortium fabricensium crediderit eligendum in ea urbe, in qua natus est, vel in qua domicilium collocavit: his [90], quorum interest convocatis, prius acta conficiat, sesque [91] doceat [92] non avo, non patre curiali progenitum: nihil [93] ordini civitatis debere: nulli se civili commanere [94] obnoxium: atque ita demum gestis confectis, vel apud moderatorem provinciæ, vel, si is abiit, apud defensorem civitatis, ad militiam quam optaverit, suscipiatur: quod si absque hac cautione [95] quispiam ad fabricensium consortium obrepserit [96], sciat se ad ordinis cui debetur, patriæque suæ munera [97], esse deducendum [98]: ita ut nulla eum, nec temporis [99], nec stipendiorum prærogativa defendat. Dat. XV. Kal. Jun. *Conſtantinop.* HONORIO IX. & THEOD. V. AA. CONSS. 412.

[66] Περὶ ἐκλῆς καὶ ἁπλοποιῶν. *Eclog. lib. 57. tit. 9.*

[67] Fabricenses ὁπλοποιοί, qui in publicis Fabricis bellica arma fabricant. His tolit arma fabricare licuit, non privatis, adde *Novell. 85.* & quæ scripsi ad *l. ult. ff. de jure immunit. l. ult. T. de ferro ſecuti. & Nov. Theodoſii, de bonis fabricen. l. ult. T. de bellic decur.*

[68] *C. Theod.* 10, 22. 2.

[69] Ferrum adærare non debent fabricenſes, hoc est, purum ferrum fabricandum præstandum non pecunia pro ferro; ne alioquin tum ferrum, tum mant.

[70] Additur in *C. Theod. in perpetuum ſervanda hac forma.*

[71] *Venæ nobiles*, in *vet. libr. manuſc. ut Caſſiodorus*: *Secuſue ſuis producit nobiles venæ primarios.* in *C. Theod. venæ nobiles.*

[72] Reducatur.

[73] Scripta est ad magistrum officiorum, ut 3. 6. 7. quia sub ejus dispositione fuerunt fabricæ & fabricenses. *Conjec. hic & Nov. de armis. 85.*

[74] *C. Theod. eod. tit. l. 3.* De præfectis fabrorum, vide 2. *Veget.* 11.

[75] Primicerius fabricæ biennio primiceriatum fabricæ administrare debet, *ut hic*: idem in primicerio notariorum. 12. T. *de primicerio.*

[76] Inclusa desunt in *C Theod. & aliter. quib. lib.*

[77] Hyperbole quam Ammianus *lib. 15.* irridet. Honor autem ille maximus, jus adorandæ (scil. purpuræ sacræ consequi. [78] Corpora seu collegia non conditionalia, perpetuos primicerios non habebant, sed alias vel annales, biennales, triennales: qui post id tempus immunitatem consequebantur. [79] *C. Theod. eod. tit. l. 4.*

[80] Testis qui eum de quo agitur, se ex brachio vel facie recognoscere testatur, probare intelligitur, facit *l. cum in diversis 44. ff. de releg. Corſet. ſing. Teſtis.* [81] Tyronibus stigmata inurebantur. Veget. 1. *c.* 8. Punctis signorum scribendus Tyro: & 2. *c.* 5. Punctuis in ante punctis milites scripti & matriculæ inserti jurare solent. Greg. 2 *Epiſt.* Ælius Amidenus 8. *c.* 12. Eo alludit, *non Dra quidem fidei, ſed miles & quidem magnus Jeſu Chriſti.* Paulus *Galat. ult. verſ.* 17 τὰ στίγματα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω. Eadem ratione aquarii in manibus signabantur: nomine principis eis impresso. *l. 10. in fin. T. de aquæduct.* [82] Fabricensium fuit militia quædam. vid. *l. 5. T. eod.* [83] Zaf. 2. *conſ. 6.* hinc colligit signatum ei competere, cui signum competat: ideoque jus venandi ei competere, cui sit domus venatoria. [84] Vid. *l. 1. ff. de receptoribus.* [85] *Liberos*, in *C. Theod.* [86] Al. *Judicandis.* [87] Hinc constat quandam esse fabricensium militiam. [88] *C. Theod. eod. tit. l. 6.* [89] Forma fabricenſes creandi.

[90] Citandi sunt quaque in re hi omnes quorum interest. *l. de unoquoque 47. ff. de re jud.*

[91] *Sese doceat*, in *C. Th.* [92] Probat autem id, si doceat quo patre natus sit. [93] Negativam negans probare cogitur, si totius intentionis ea causa sit. [94] *Civico muneri*, in *C. Th. eod. & lib. Aufred. & Dionyſ.* [95] Curatione. [96] Oppresserit, al. *appreſſerit.* [97] Sua. [98] *Revocandum*, in *C. Th.* [99] Vid. *l. 35. T. de decur.* [100] *Ex Nov. Theod. & Valent.* in qua additur, *Aureliano C. R. P.* ut emendat Pitheœus. [101] *Exhauſti.* in *Nov. Th.* [102] *Immoriantur*, in *Nov. Th.*

[103] Delicto unius, alter obligari, teneri & puniri interdum etiam potest, *ut hinc colligunt, & l. ult. T. de naufrag.* unde notant, statutum Florentinorum defendi, quo caveatur, ut uno adgnationis delinquente cæteri agnatorum teneantur. adde *l. ult. T. de primipilo. l. 1. in fin. T. ne filius pro patre. Conſtitum ſing. ſtatuto Florentinorum.* [104] *Numeri* verbum hic, & *l ult. T. eod. militare* ut hinc constet Fabricenses fuisse gradus militiæ, *ut hic.* Inde tyronibus comparantur. *l. 3. T. eod.* [105] *Transeat*, in *Nov. Th.* [106] *Uniformi veſtur*, in *Nov. Th.* [107] *Cognitionis*, emendant quidam. al. *decoctionis.* Decoquere vero est intercipere, administrare. *l. 12. T. de juſt. l. 9. C. Th. eod. tit. l. ult. T. de hered. decur.* [108] Retulerit

Fabricenſes, & eorum uxores, & liberi durante officio, vel finito, non poſſunt, niſi coram præfecto prætorio, vel magiſtro officiorum convenuri. Bart.

VI. Impp. Leo & Anthemius AA. Eufemio [1] mag. off.

EOs, qui inter fabricenſes ſacræ fabricæ ſociati ſunt, vel eorum uxores, aut filios, qui itidem inter fabricenſes militare dicuntur: non alibi pulſare volentibus reſpondere præcipimus, niſi in judicio tuæ ſublimitatis, ad cujus juriſdictionem, poteſtatemque pertinent: nec eos poſt ſtipendiorum finem, & militiæ, ſuper civilibus, vel curialibus muneribus, quibus nullo modo ſubjacere monſtrantur, à viris clariſſimis rectoribus provinciarum, vel eorum officiis præter licitum inquietari.

Prohibet fabricenſes aliquam adminiſtrationem, vel agriculturam adſumere. Bart.

VII. Imp. Anastasius A. Eufemio magiſt. off.

NUllus fabricenſium conductioni [2], vel adminiſtrationi, vel agriculturæ alienarum rerum ſe poſthac immiſcere conetur: dominis quidem, ſi [qui] contra hæc ſtatuta meæ pietatis venire auſi fuerint, res vel prædia, quæ ſcientes, quod Fabricenſes ſunt, iiſdem Fabricenſibus miniſtranda commiſerint, amiſſuris: fabricenſibus vero graviſſime coërcitis [3], poſt facultatum ſuarum amiſſionem perpetui exilii pœna, & animadverſione retinendis.

†. Quotiens ſane in tranſlatione [4] armorum angariæ [5] neceſſariæ fuerint, ſublimitas tua literas ad eminentiſſimam jubeat dirigi præfecturam: & numerum [6] ei armorum, & ex quo loco transferenda ſunt, indicare: ut continuo ſuper præbendis angariis pro numero eorum, quæ transferuntur armorum, præceptione ſua viros clariſſimos moderatores provinciæ conveniat [7]: ut ſecundum miſſam à ſublimitate tua notitiam, naves, vel angariæ confeſtim de publico præbeantur. Quod ſi aliqua tarditas, vel negligentia poſt datas à ſublimitate tua ad eminentiſſimam præfecturam literas, in deſtinandis auctoritatibus [8] ampliſſimæ tuæ ſedis intereſſerit, & ex hoc armorum tranſvectio fuerit impedita: [in 9] quinquaginta libras [10] auri, tam numerarium pro tempore officii ejuſdem ampliſſimæ ſedis, quam alios, quorum intereſt, condemnari præcipimus: eamque auri quantitatem protinus exactam fiſci juribus aggregari: multa præterea triginta librarum auri propoſita, tam viris clariſſimis, qui provincias regunt, quam eorum appatitoribus [11], ſi conniventibus his armorum ſubvectio tarditate aliqua fuerit præpedita [12].

1 Eufinio. *al.* Εὐφήνιο.

2 Conductores & adminiſtratores eſſe alienarum rerum, fabricenſes probibiti. *ut hoc. l. 5. C. Theod. eod.* quemadmodum & milites. *militet 31. ff. de lec. tio.*

3 Coërcendis.

4 De numeris militaribus, adde *l. 6. ff. eod.*

5 Angariæ, ſunt præſtationes provincialibus militibuſque onerum vehendorum bajulandorumve cauſa impoſitæ, id eſt, jumentorum vel plauſtrorum præſtationes.

6 Arma uti transferenda ſint.

7 Conveniant.

8 Auctoribus.

9 Al. *deeſt.*

10 Libris.

11 Apparitionib.

12 Impedita.

TIT. X.

DE [13] VETERIS NUMISMATIS POTESTATE.

13 Περὶ νομισμάτων παλαιῶν. *Syn. Baſil. lib. 54 tit. 18.* de veteribus ſolidis adde *l. 1. C. Th. ſi quis ſolidi circulum exteriorem. Nouell. Theod. de pretio ſolidi.*

I. Impp. Valent. & Valens, AA. [14] Germano P. P.

SOlidos [15] veterum [16] Principum veneratione [17] formatos, ita [18] tradi, ac ſuſcipi ab ementibus [19], & diſtrahentibus jubemus, ut [20] nihil omnino refragationis oriatur, modo, ut debiti ponderis ſint, & ſpeciei [21] probæ: ſcituris [22] univerſis, qui aliter fecerint, haud leviter in ſe vindicandum.

Minuta æſtimatione floreni, minuitur æſtimatio rerum, quæ venduntur ad florenum. Bart.

II. Iidem AA. ad Julianum P. P. [23]

PRo imminutione [24], quæ in æſtimatione ſolidi forte tractatur, omnium quoque pretia ſpecierum [25] decreſcere [26] oportet [27].

Omnes aurei debent capi æquali æſtimatione, & contra faciens graviſſime punitur. Bart.

III. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Arintheo P. P.

UNiverſos auctoritas tua propoſito edicto commoneat [28] obryzatorum [29] omnium ſolidorum uniforme [30] pretium poſtulare: capitali ſcilicet ſupplicio puniendo, qui vel juſſa noſtræ majeſtatis [31] avaritiæ [32] cæcitate contempſerit, vel æternales [33] vultus, dum fraudibus ſtudet, duxerit violare [34].

14 Al. Conſtantinus A.

15 Similis eſt conſtitutio *in C Th. l. ſi quis ſolidi circul. exter.* Solidi formam (τύπον Græci vocant) habentes, ſine omni refragatione tradantur & ſuſcipiantur, modo pondus & ſpeciem probam (hoc poſtremum δόκιμον καλῶ) habeant. *Syn ib.*

16 Dubitandi ratio videbatur quod nummorum veterum uſus ipſa vetuſtate ſatis ſublatus videretur. 17 Monetis aureis vultus ſuos Romani Principes, etiam impreſſerunt. Ac proinde ſolidi Principum veneratione formati, hic ſunt aurei quibus inſculptæ ſunt facies veterum Principum: æternales vultus in *l. 3. J. eod. l. 6. C. Theod. de jud. cr. Sacrum os & divini vultus.* vid. apud *Paulum 5. ſent. 25. §. 1.* Vultu principum qui monetam conflat privatim, teneri lege Cornelia dicitur. *Statime, Que dirum in vultue igni formanda liqueſcat Maſſa, quid Auſonia ſcriptum crepet igne monetæ.* Et ita omnis generis monetæ ſuos vultus impreſſiſſe reges Gothos, refert Caſſiodor. *7 Variar.* Idem Francorum reges. Perſis autem religio argento vultus ſuos imprimere, non auro, *Procop. 3. de bello Gothor.* Juvenalis 14. eleganter pecuniam argenteam appellat, *Concuſſum argentum in titulos, faciesque minutas.* Hinc fortaſſis ab Apoſtolo: Avaritia dicitur Idolorum ſervitus, à pecudis Titulo & figura, Pecunia videri poſſit dicta: ut à victoria, bigis & quadrigis nummo impreſſis, victoriati, quadrigati nuncupati. Æris nota fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera roſtrum navis. vid 33. *Plin.* 3. 18 In nummis hæc tria conſiderantur, τύπος, βασιλέως, χαρακτὴρ, καὶ δόκιμος, καλῶν. Forma principis, pondus, ſpecies proba *Græcis.* In numiſmate tria quæruntur, metallum, figura & pondus: ſi ex iis aliquid deſierit, numiſma non erit. 10. *Iſid. 57. in fin.*

17 Monetis aureis vultus ſuos Romani Principes, etiam impreſſerunt. Ac proinde ſolidi Principum veneratione formati, hic ſunt aurei quibus inſculptæ ſunt facies veterum Principum: æternales vultus in *l. 3. J. eod. l. 6. C. Theod. de jud. cr. Sacrum os & divini vultus.* vid. apud *Paulum 5. ſent. 25. §. 1.* Vultu principum qui monetam conflat privatim, teneri lege Cornelia dicitur. *Statime, Que dirum in vultue igni formanda liqueſcat Maſſa, quid Auſonia ſcriptum crepet igne monetæ.* Et ita omnis generis monetæ ſuos vultus impreſſiſſe reges Gothos, refert Caſſiodor. *7 Variar.* Idem Francorum reges. Perſis autem religio argento vultus ſuos imprimere, non auro, *Procop. 3. de bello Gothor.* Juvenalis 14. eleganter pecuniam argenteam appellat, *Concuſſum argentum in titulos, faciesque minutas.* Hinc fortaſſis ab Apoſtolo: Avaritia dicitur Idolorum ſervitus, à pecudis Titulo & figura, Pecunia videri poſſit dicta: ut à victoria, bigis & quadrigis nummo impreſſis, victoriati, quadrigati nuncupati. Æris nota fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera roſtrum navis. vid 33. *Plin.* 3. 18 In nummis hæc tria conſiderantur, τύπος, βασιλέως, χαρακτὴρ, καὶ δόκιμος, καλῶν. Forma principis, pondus, ſpecies proba *Græcis.* In numiſmate tria quæruntur, metallum, figura & pondus: ſi ex iis aliquid deſierit, numiſma non erit. 10. *Iſid. 57. in fin.* 19 Id eſt, ab his quicquid emunt venduntve. Quia ſolidi veteres principum interdum vendi ſoliti. dixi ad *l. 9. §. 2. ff. de falſis.* 20 Nummos probos monetamve vultu principum ſignatam, præter adulterinam, id eſt, ſi non adulterina ſit, reprobans, lege Cornelia de falſis tenetur. *Paul. 5. ſent. 25. §. 1.* Cedren. in Niceph. Phocæ: νόμισμα καὶ ὅρος ὄντως, πάνυ χαρακτὴρ βασιλέως ἀ μὴ τῷ σώματι ἐκατέρου, δύναμιν ἐσώζων, καὶ ἔχων σύστιμον, & *l. 1. C. Theod. ſi quis ſolidi circulum exteriorem.* conſtituitur, ut omnes ſolidi uno pretio æſtimentur atque vendantur, & in *Novella Theodoſii de pretio ſolidi:* Ne inſigniti ſolidi aurei veterum Imperatorum nominibus, ab ullo emptore recuſentur. & ut ne minoris diſtrahantur quam empti ſint à collectario. adde *Leonem Novell. 52.* Arrianum ad Epictetum 3. Pragmaticam Juſtiniani ad Vigilium de mutatione ſolidorum. 21 Speciem hic interpretor materiam ipſam nummi, quæ & qualitas. Porro materia ipſa ex metallo. In nummis vero tria præcipue metalla, aurum, argentum, æs: unde Triumviri monetales, auri, argenti, æris flatores. *l. 2. §. 30. ff. de origine juris.* Plantus in Moſtellaria quendam accuſat, qui plumbeos cudere ſolebat. Stanneis uti ſuos Siculos aliquando coëgit Dionyſius Tyrannus: Spartanis, ut & Byzantiis ferrea fuit etiam pecunia. Æroſæ meminit Juriſconſultus. *l. 102. ff. de ſolu.* Leo Novella 52. hæc conjungit, ὥσπερ γὰρ τὸν μορὸν ὕλην ἀκίβδηλον δικὴν τίκτουσι. 22 Moneram publicam maiori vel minori pretio dare & accipere non licere, quam ſit publica indicatura ſeu æſtimatio, hic colligit Molinæus *tract. de uſuris, queſt. 100. num. 814.* Unde ruriſus notat, pactum contrarium non valere: neglectoque pacto ſecundum æſtimationem publicam eſſe recipiendam. Uſum monetæ & ejus probitatis, juris eſſe publici. *l. 1. ff. de contrab. empt.* quod pactionibus privatorum mutari non poſſit. *l. Jus publicum 38. ff. de pactis.* ſufficere debitam pecuniam ſolvere ſecundum uſum & probitatem publice definitam tempore ſolutionis. Pecuniam publice ſignatam, in diſpoſitionem deduci non poſſe tanquam maſſam, ſed tanquam pecuniam publicam. Fore alioqui in hujuſmodi ſpeciebus magnam captionem & quaſi aleam. 23 In Præf. annonæ. vid. *l. 2. C. Theod. de canone frum. urb. Rom. & l. 1. J. de canone frum. urb. Rom.* 24 *Minutione*, ſed Græci κατὰ τὴν μείωσιν, &c. pro imminutione ſolidorum, venalium quoque rerum pretia minuantur. *Synopſ. Baſil. ib. cap. 1.*

25 *Speciterum* voce Græci hic accipiunt τὸ μίγμα τῶν ὠνίων pretium rerum venalium. *Syn. ib. c. 2.* Hotomanus *c. 15. Illuſtr.* vero non res ipſas, ſed ſpecies alias monetæ & pecuniæ accipit: ut una cum aureo gradatim omnes reliquæ monetæ pro rata cujuſque portione decreſcant. De quo dubitari poteſt merito. 26 Pretium rei decreſcit, ſi decreſcit moneta, *ut hic*, per contrarium augetur pretium moneta augeſcente. Eadem enim eſt contrariorum poteſtas, ut Ariſtoteles ait *lib. 2. de Cæl. cap. 3.* Quid, qua de imminutione nummi hic agitur? An de ea, quæ ſit abuſu & tyrannide principis: an potius de ea quæ fit ex juſta cauſa & ad alias monetas proportione? Hoc poſtremum putat Molinæus *tract. de uſuris queſt. 93. num. 716.* Omnibus monetis pari proportione, minutis vel auctis, novum pretium ſubire locum veteris, auctaque vel minuta pretia videri. Aureo tantum minuto, cæteris monetis in ſuo ſtatu manentibus, pretia in ſuo ſtatu manere aliarum monetarum reſpectu. Reſpectu vero aurei minuti, non minui aurei pretium. Quæ ſumme notanda ſunt, cum in pecuniis mutuis poſſint eſſe uſui. *l. 59. ff. de verb. obl.* Solvi enim aurei pro aureis poſſunt, ſive auctæ, ſive deminutæ ſit eorum æſtimatio. *Plin. 33. cap. 3.* Conſtituerum eſt, inquam, ut aſſes qui librales erant, ſextantario pondere ferirentur, ita quinque partes factæ lucri, diſſolutum æs alienum. *Goth.* Hujus l. interpretationem vid. *Cenſur. Forenſ. noſtr. lib. 2. cap. 8. num. 13. S. L.*

27 AD. 366. 28 Nemo ſolidorum obryzorum (Græci ὀβρύζια) diverſum pretium inducat. Nam capitali ſupplicio punitur, qui obryzos ſolidos antiquos levius æſtimat. *Syn. ib. cap. 3.*

29 Qui ex auro optimo & puriſſimo conflati ſunt. Plin. ſcribit obryzum aurum vocari, quod eum igne probatur, ſimili colore, quo ignis rubet. obryzatorum porro ſit mentio in *l. unic. J. de obſt. vot.* 30 Pretium uniforme ſolidorum.

31 Al. *ſervitutis.*

32 Vid. *l. 6 J. de muneribus patrim.*

33 Vid. quæ de principum monetis inſculpi ſolito ſcripſi ad *l. 1. ff. eod. lib. de manuſc.* quod magis probat *Cujac. ex lib. βασιλικῶν.*

34 *Viliores, in quib.*

TIT. XI.

NULLI LICERE IN FRENIS ET EQUESTRIBUS SELLIS ET IN BALTEIS MARGARITAS ET SMARAGDOS ET HYACINTHOS APTARE, ET DE ARTIFICIBUS PALATINIS.

I. Imp. Leo A. Leontico.

NUllus [35] prorſus liceat in frenis, & equeſtribus ſellis, vel in balteis ſuis margaritas, & ſmaragdos, & hyacinthos aptare poſthac, vel inſerere: aliis autem gemmis frena, & equeſtres ſellas & balteos ſuos privatos exornare permittimus. De cucurmiis [36] vero omnem prorſus qualiumcunque gemmarum habitum [37] præcipimus ſubmoveri: fibulis [38] quoque in chlamydibus his utantur, quæ ſolo auro, & arte pretioſæ ſunt. Si quis autem contra interdictum pietatis meæ fecerit, ſciat ſe continuo quinquaginta libris auri eſſe multandum.

†. Nulli præterea privatorum liceat (exceptis [39] ſcilicet ornamentis matronalibus, & tam muliebrium quam virilium annulorum habitu) aliquid ex auro, & gemmis, quod ad cultum, & ornamentum Imperatorium [40] pertinet, facere: neque illud ſub [41] hoc colore, & prætextu præparare, quod [42] velit clementiæ principali velut aliquod munus offerre: pietas enim mea hujuſmodi dona non expetit, neque regium [ſibi] offerri à privatis cultum requirit. Sane ſi quis poſthac aliquid contra vetitum hujuſmodi ſanctionis effecerit, & offerenda clementiæ meæ ornamenta, quæ uſibus regiis deputata ſunt, auro gemmiſque decorata, auſus fuerit præparare: centum librarum auri condemnatione ſciat ſe eſſe feriendum: capitali quoque ſubdendum eſſe ſupplicio. Ornamenta enim regia intra aulam meam fieri [à palatinis] artificibus debent: non paſſim in privatis domibus vel officinis [43] parari. Unde ſumma ſeveritate ſancimus, ut quod in cultu ornatuque [44] noſtro ſacrum, & adoptabile [45] eſt, id facere temeritas privata non audeat. Si quis ſane contra vetitum tranquillitatis meæ aliquid fecerit, definitam ſuperius multam ab his per officia [46] palatinorum exigi, & ſacris largitionibus noſtris jubemus inferri.

35 Adde *l. 1. ff. de veſtib. holoſeric.*

36 Al. *curcumis.* Azo qui ait eſſe eam partem freni equini, quæ ori equi imponitur & vulgo morſus equi appellatur. Cujacius tamen magis probat cucurmis, vel cucumiis. Quibuſdam Curcuma vox Chaldaica videtur, quæ fandalium ſignificat. Heſychius tamen cucurmam interpretatur, canum genus ornamenti equeſtris quod freni, vel oreæ vice ſit, ut illo loco Pſalmi ἐν κημῷ, ἐν χαρκησῷ, ut poſt Enimundum Boneſidium ſcribit Cujac. 11. *obſ.* 20. Ego pharetras interpretor: ut in Commentariis ad hunc locum dicemus aliquando plenius.

37 Ambitum.

38 Vid. Alciat. hic. & Panciroll. rer. memorabil. *tit. de fibula & ibid. in not.* & de habitu Imperatoris apud eundem *tit. de habitu Imperatoris.* Ans.

39 Vid. *Novell. Leon.* 81. 40 Ornatum Imperatorum. 41 Super. 42 Qui. 43 *Officinis.* quod magis probat *Cujac.* 44 Ornamentoque. 45 Optabile. 46 Id eſt, officiales Comitis ſacrarum largitionum.

TIT. XII.

DE CLASSICIS. [47]

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. Auxonio [48] P. P. [49]

CLassem Seleucenam [50] aliaſque univerſas ad [51] officium, quod magnitudini tuæ obſequitur, volumus pertinere: ut claſſicorum numerus ex incenſitis [52] vel accrescentibus [53] compleatur, & Seleucena [54] ad auxilium purgandi Orientis, aliaſque neceſſitates comiti Orientis [55] deputetur. Dat. Indictione XII.

47 *Claſſici*, militea deputati navibus annicis purgandorum fluminum & aliarum neceſſitatum gratia.

48 Orientis.

49 *C. Theod. eod. tit. l. 1.*

50 Claſſes variæ pro regionum & fluminum varietate fuerunt.

51 Juriſdictionem in mari adjacenti, quouſque magiſtratus exercere poſſe hinc colligunt: ut non ſolum puniant delinquentes in ipſis mediterraneis locis ſui territorii, ſed & in mari, ſub territorio adjacenti. vid. *Corſetum ſingulari juriſdictio.* 52 Incenſiti, colonariæ conditioni minime adſcripti. *l. ſicubi 6. C. Theod. de cenſ. ſive adſcript. l. 6. l. 7. C. Theod. de tironib.* 53 Adcreſcentes, qui ex Claſſicis nati. 54 Orontis fluvii, qui amuis eſt Syriæ Seleuciam affluens. 55 Quippe Seleucia ipſa de qua hic, in Syria & Oriente.

TIT. XIII.

DE DECURIALIBUS [56] URBIS ROMÆ.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Trifolium P. P. [57]

SI quis decurialem de auferendis privilegiis putaverit lite pulſandum, intelligat ſe curiæ [58] interpellare debere judicem [59]. Dat. XIV. Kalend. Februar. *Mediolani*, Timasio & Promoto Conss. 389.

II. Imppp. Honor. Arcad. & Theod. AAA. Exuperantio, Julio, & cæteris decurialibus [60].

LEges decuriales tam à ſuperioribus Principibus, quam à divo parente [61] noſtro conditas, noſtra auctoritate firmamus. Singulos itaque Judices ſcire volumus, ne quis huic collegio injuriis [62] corporalibus tentet notam atterere, neque ab his commodis, quæ rationibus approbantur, audeat ſeparare: huic enim collegio volumus antiquam privilegiorum prærogativam ſervari. Dat. VIII. Id. Jul. *Romæ*, Honorio A. VI. & Aristeneto Conss. 404.

56 Al *curialibus*, in *C. Theod. Decuriis.* Corpus decurialium fuit Romæ. *C. Theod. Caſſiod. 5.*

57 *C. Theod. l. 14. tit. 1. l. 3. verſ. ſi quis.*

58 *Decuriæ*, in *C. Theod. & quibuſd. manuſc.* erant autem decuriarum urbis Romæ judices, qui etiam à Caſſiodoro rectores appellantur.

59 Hodie principem, *Novell. 151.*

60 *C. Th. 141. 4.*

61 Al. *patre.*

62 Vid. *l. 33. ff. de decurionibus.*

TIT. XIV.

DE PRIVILEGIIS CORPORATORUM [63] URBIS ROMÆ.

Incolæ urbis Romæ gaudent privilegiis civium. Bart.

I. [64] Impp. Honorius & Theodosius AA. ad Alypium P. U.

NUlli [65] ſit liberum, nulli permiſſum, ut novum aliquid urbis incolæ in urbe ſuſtineant: ſed [66] in honorem æternæ urbis corporatis indulta ſuffragia valere præcipimus. Cura [67] autem Rectorum provinciarum corporati urbis Romæ, qui in peregrina tranſgreſſi ſunt, redire cogantur: ut ſervire [68] poſſint functionibus, quas impoſuit antiqua ſolennitas. Datum Prid. Id. Jul. *Aquilan.* Tatiano & Symmacho Conss. 391.

63 *Corporati*, funt ufibus & neceſſitatibus populi Romani deſtinati, ſic dicti, tanquam ex corpore civitatis, vel collegii: de iis autem ſequentibus titulis ſingulatim tractatur.

64 *Al.* Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Alypium P. U.

65 Hæc conſtitutio ex 2. 3. & 4. conſtitut. conflata eſt, quæ extant in *C. Theod. lib. 4. tit. 2.* quare ex eo loco pete inſcriptiones & conſules, commode enim hic reponi non poterant, niſi hæc conſtitutio ruriſus diſſoluta fuiſſet in tres illas conſtitutiones. 66 *l. 3. Cod. Theod.*

67 *l. 4. C. Theod. eod.* 68 *l. 50. ff. de decurionibus.*

TIT. XV.

DE PISTORIBUS [69].

I. Imp. Leo A. Viviano P. P.

QUicunque ex mancipiis [70] comitis horreorum dignitatem & officium, vel ambitione, vel gratia, vel pecunia, ſeu quolibet alio [71] modo poſthac fuerit adſecutus:

69 Piſtores hi mancipes dicti: pani civili conficiendo obnoxii. *l. 1. J. de frumento urbis Conſtantinop.*

70 *Mancipiibus*, in *lib. Aured. & al. veter.* vid. *hic Cujac.*

71 Quoquo modo,

tus: exutus dignitate, quam contra interdictum noſtræ ſerenitatis adeptus eſt, multatus etiam viginti libris auri, ad antiquum [1] denuo conſortium collegiumque revocetur: omne etiam ſpeciale beneficium, quocunque modo contra hanc ſanctionem fuerit impetratum, penitus conquieſcat.

Dat. III. Kal. Mart. *Conſtantinop.* THEODOSIO A. XI. & VALENTINIANO CONSS. 425.

1 Mancipium, & recte, ut etiam conſtat ex *l.* 18. *C. Theod. eod. tit.* ubi piſtores mancipes appellantur, & eorum mancipatus fit mentio. adde 12. *C. Theod.* 16.

de religioſis, l. 2. ff. qui ſunt ſui, l. 26. ff. de epiſc. 43 Profeſſionum publicarum auditorium ſatis indiſcretum fuiſſe ante hanc legem conſtare ex hoc loco poteſt. Jubet enim auditoria ſeparari, ne diſcipuli ſibi invicem obſtrepant, & ne linguarum confuſio permiſceatur.

TIT. XVI.

DE SUARIIS[2] ET SUSCEPTORIBUS VINI[3] [ET CÆTERIS CORPORATIS[4].]

1. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. ad Albinum P. U. [5]

PORCINARII[6] urbis æternæ, cum pervigilem laborem populi Romani commodis exhibeant: ſordidis ſemper muneribus liberentur. Dat. VIII. Kal. Septemb. *Romæ*, TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

Prætor urbis eſt judex porciariorum, ſive ipſi agant, ſive conveniantur. Bart.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Florentio P. P. [7]

QUicunque ex corporibus[8] ſuariorum, ſive excipiendæ neceſſitate litis adſtrictus, ſive inferendæ voluntate ſpontanea provocatus judicium voluerit experiri: fori urbani auditorium [9] præſtoletur. Dat. XVIII. Kal. Februar. *Romæ*, BASSO & PHILLIPPO CONSS. 408.

2 *l.* 2. ℈. *eodem.* & porciariis. *l.* 1. ℈ *eod.*

3 Suſceptores vinariis, caupones vocat, qui fiſcale vinum populo vendebant. Vinum enim peculiare populo gratuitum dabatur. *Vopiſcus in Aureliano.*

4 Deſunt in pleriſque lib.

5 *C. Th.* 14. 4. 6. ſed vide, multa enim hic detracta ſunt.

6 Porcina gratuito P. Romano dabatur.

7 Al. *Hilario P. V.* ut *C. Theod.* 14. 4. 8. *Unde ſumpta eſt hæc conſtitutio.* 8 Al. *corporatibus.* 9 Adjutorium.

TIT. XVII.

DE COLLEGIATIS[10], ET CHARTOPRATIS[11], ET NUMMULARIIS.

Qui intrat unum collegium, & munera, ad quæ ordinatus eſt, non exercet: non effugit munera alterius collegii, de quo exivit.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P. U.

QUi [ſub [12]] prætextu decanorum [13] ſeu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis ſe muneribus conantur ſubtrahere: eorum fraudibus credimus eſſe obviandum: ne [14] quis ſub ſpecie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus relevetur: ne argentariorum, vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati, vel decani feſtinant. Ideoque ſi quis eorum ſub nudæ appellationis velamine collegiatum ſe vel decanum appellat: ſciat pro ſe alium ſubrogandum, qui prædicto muneri ſufficiens approbetur: ſubrogatione videlicet [15] memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus [16], qui ſubrogatur admiſſa [17] judicio.

Qui ſupra numerum admittuntur in collegio, non gaudent beneficio collegii. Bart.

§. 1. Quod autem ſupra [18] numerum, qui in cautis [19] brevibus continetur, nemo ſe quolibet patrocinio, vel cujuſlibet adſumpta potentia debeat excuſare, hoc noſtræ eſt ſerenitatis cenſere, & tuæ ſublimitatis tuique officii cautius obſervare. Hoc inter omnes æqua lance ſervari præcipimus: nullo divinæ domus patrocinio, nulla ſacroſanctarum eccleſiarum reverentia, nulla qualibet, vel cujuſlibet potentia ſe excuſante. †. Sed ne tantum circa munera relevanda ſupplicibus conſuluiſſe noſcamur: illud etiam dicendum [20] obſervandumque eſſe cenſemus, ut chartæ [21] venditio, quæ de provinciis ad corporatos ſupplicum per innovationem [22] tranſlata eſt, primæ conſtitutionis terminis concludatur [23]: hoc eſt, quod in initio diſpoſitionis conſtitutum eſt [24], id in poſterum nulla addita [25] novatione ſervetur. Dat. X. Kal. April. THEOD. XVII. & FESTO CONSS. 439.

10 *Collegiati*, συσσιτικοί, quorum corpus incendiis arcendis deſtinatum. *Symmachus de corporib. ad Valentinianum*, ex diverſis corporibus aſſumpti. *l. pen. ℈. de commerciis.*

11 Vid. *Alciat. lib.* 21. *præterm. Budæum in annot. poſterior. ad Pandect. & Pyrrhum hic.*

12 Jam ſemel poſita fuit hæc *l. ſub. tit. de ſacroſ. eccleſ. l. qui ſub prætextu* 9.

13 Decani, lectiſcarii, copiatæ, veſpillones, *l.* 4. ℈. *de ſacroſ. eccleſ. Novell.* 3. & 43. 59. *l. ſi qua* 22. §. 1. ℈. *de epiſcopis, l.* 15. *C. Theod. eod. l.* 1. *C. Theod. de luſ. col. Epiph.* 3. *tomo* 7. *in fin.* vid. *Forn.* 2. *ſelect.* 21.

14 Tributorum vitandorum cauſa eccleſiæ, vel cujuſcunque alterius dignitatis nomine abuti non oportet: idque ne gravetur Reſpublica, quæ quo pluribus datur immunitas, eo certe majora tributa pendit. *l.* 12. ℈. *de annon. & trib. l.* 4. ℈. *de exact. trib. l.* 2. ℈. *de privileg. domus Auguſtæ. Novell.* 43.

15 Ubi videlicet.

16 Ei, qui.

17 Amiſſo.

18 Supernumerarius, collegii, muneris, vel dignitatis alicujus beneficio ac privilegio dignitatis, vel collegii frui non poteſt. *Corſetus ſingulari ſuper numerar.*

19 *Encautis* emendat *Cujacius.* Encauta vero, ſive encauſtaria dicuntur monumenta civitatis ſive chartæ publicæ. *l.* 9 ℈. *de agri. cenſib. & col.*

20 Edicendum.

21 Chartæ & chartariorum cura ſub P. urbi (ut docet hujus legis inſcriptio) pertinuit & ad Comitem ſacrarum largitionum. *Novell.* 44. Chartariæ autem Romæ, & Conſtantinopoli fuere in 4. regione.

22 Invocationem.

23 Emptoribus certæ in publico tabernæ (*banchum* Barbari appellant) ut & tabellionibus, commoda, & incommoda tabernæ cohærere notat ex hoc loco poſt Angelum Corſetus *ſing. Offenum.*

24 Conſtitutum vel præceptum eſt.

25. Adita.

TIT. XVIII.

DE STUDIIS[26] LIBERALIBUS URBIS ROMÆ, ET CONSTANTINOPOLITANÆ.

1.[27] Impp. THEODOSIUS & VALENTIN. AA. P. U. [28]

UNIVERSOS[29], qui uſurpantes [30] ſibi nomina *magiſtrorum*, in publicis magiſtrationibus celluliſque collectos undecunque diſcipulos circumferre conſueverunt, ab oſtentatione vulgari præcipimus amoveri: ita ut ſi quis [31] eorum poſt emiſſos divinæ ſanctionis affatus, quæ prohibemus, atque damnamus, iterum forte tentaverit, non ſolum ejus quam meretur, infamiæ notam ſubeat, verum etiam pellendum ſe ex ipſa, ubi verſatur illicite, urbe cognoſcat. †. Illos vero, qui intra plurimorum domos eadem exercere privatim [32] ſtudia conſueverunt, ſi ipſis tantummodo diſcipulis vacare maluerint, quos intra parietes domeſticos docent, nulla hujuſmodi interminatione prohibemus. †. Sin autem ex eorum numero fuerint, qui videntur intra Capitolii [33] auditorium conſtituti, hi omnibus modis privatarum ædium ſtudia ſibi interdicta eſſe cognoſcant: ſciturі, quod ſi adverſus cœleſtia ſtatuta facientes deprehenſi fuerint, nil penitus ex illis privilegiis conſequantur, quæ his, qui in Capitolio tantummodo docere præcepti ſunt, merito deferuntur. †. Habeat [34] igitur auditorium ſpecialiter noſtrum in his primum quos [35] Romanæ eloquentiæ doctrina commendat, Oratores quidem, tres numero: Grammaticos [36] vero decem. In his etiam, qui facundia gravitatis [37] pollere noſcuntur, quinque numero ſint Sophiſtæ [38], & Grammatici æque decem. Et quoniam non his artibus tantum adoleſcentiam glorioſam optamus inſtitui: profundioris [39] quoque ſcientiæ atque doctrinæ memoratis magiſtris ſociamus auctores: Unum igitur adjungi cæteris volumus, qui philoſophiæ arcana rimetur: duos quoque [40], qui juris ac legum voluntates [41] pandant: ita ut unicuique loca [42] ſpecialiter [43] deputata adſignari faciat tua ſublimitas: ne diſcipuli ſibi invicem poſſint obſtrepere vel magiſtri: neve linguarum confuſio permixta, vel locum, aures quorundam, aut mentes à ſtudio literarum avertat.

Dat. III. Kal. Mart. *Conſtantinop.* THEODOSIO A. XI. & VALENTINIANO CONSS. 425.

26 Scholam publicam aperuiſſe ſub Domitiano Quintilianum quidam ſcribunt: & à fiſco ſalarium accepiſſe, quod præſtat ex Sueton. in Veſpaſian. adſcribi.

27 *Al.* Impp. THEOD. A. & VALENTINIANO. C. Theophilo P. U.

28 *C. Theod. eod. tit. l.* 3.

29 Adde *l.* 1. ℈. *de profeſſorib.*

30 Profitendi publice authoritatem nemo uſurpare debet: pœna aliqui infamia & urbe ejectio.

31 *Qui*, in *Cod. Theod.*

32 Profiteri privatim cuique licet: privatim autem eſt intra parietes domeſticos, *ut hic.*

33 Profiteri in Capitolio ſoliti profeſſores: ubi & eorum auditorium fuit.

34 Al. *Habeant.*

35 Profeſſorum publicorum numerus hic fuit Romæ: linguæ Latinæ Oratores 3. Grammatici 10. Græcæ vero linguæ ſophiſtæ tres; Grammatici 10. Philoſophus unus: Juriſperiti duo.

36 Al. *grammatici.*

37 *Gracitatis* in *C. Th.* al. *Græcanitatis.*

38 Sophiſtæ Rhetores Græci.

39 *Profundiores*, in *C. Theod.* Philoſophiæ ſtudium & profeſſionem antepoſuit Juſtinianus Grammaticæ & Oratoriæ.

40 Profeſſores juris duo Romæ: ſit mentio Leontii Juriſperiti & profeſſoris in *C. Theod. & Leonis apud Sidonium.*

41 *Formulas*, in *C. Theod.*

42 *Vendere* in ſenatu regii poſſe ſit ſolo publico & ſe ſignata, utpote *Cujacius* & alii ſatis docent, addit *l.* 12. ℈. *ff. de l.* 12. ℈. *ff.*

43 Profeſſionum publicarum auditorium ſatis indiſcretum fuiſſe ante hanc legem conſtare ex hoc loco poteſt. Jubet enim auditoria ſeparari, ne diſcipuli ſibi invicem obſtrepant, & ne linguarum confuſio permiſceatur.

TIT. XIX.

DE HONORATORUM VEHICULIS.

Antiquitus in ſignum dignitatis & honoris in dignitate poſiti ibant in curribus ſeu vehiculo. Bart.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Nebridio P. U. [44]

OMNES[45] honorati[46], ſeu civilium, ſeu militarium [47], vehiculis dignitatis ſuæ [48], id eſt, carrucis [49], intra urbem ſacratiſſimi nominis ſemper utantur. Dat. III. Kal. Febr. *Conſtantinop.* HONOR. N. P. & EVODIO CONSS. 386.

44 *C. Theod. l.* 14. *tit.* 14. *l.* 1.

45 Carrucæ non omnibus in urbe permiſſæ, civili namque vel militari dignitate præditis tantum ſenatoribus eas permiſerat Severus: ut & privatis Aurelianus.

46 Al. *decorati.*

47 *Militarium dignitatum*, in *C. Theod.*

48 Vehicula pro carrucis.

49 Bijugis additur in *C. Theod.*

TIT. XX.

DE PRIVILEGIIS URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

1. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. [50] Philippo Præfecto Illyrici.

URES Conſtantinopolitana non ſolum juris Italici [51], ſed etiam ipſius [52] Romæ veteris prærogativa lætetur. Dat. prid. Id. Jul. EUSTATHIO & AGRICOLA CONSS. 421.

50 *Pars l. 6. de ſacroſ. eccleſ.*

51 Quod induxerant Valentinianus, Valens, & Gratianus, *l.* 1 *C. Theod. lib.* 14. *tit.* 13. *de jure Italico, urbis Conſtantinopolitanæ. Com. l.* 1. *ff. de cenſibus.*

52 Conſtantinopolis prærogativam veteris Romæ habet, vide *cap.* 28. *Synod. Chalcedon. Pragm. Juſtiniani ad Vigilium, cap.* ut *fabrica.* adde *Novell.* 131. *cap.* 2. ubi de privilegio Archiepiſcopi Conſtantinopolitani.

TIT. XXI.

DE METROPOLI[53] BERYTO.

In eadem provincia poſſunt eſſe duæ matrices civitatis. Bart.

1. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hormiſdæ P. P.

PROPTER multas juſtaſque cauſas metropolitano nomine ac dignitate civitatem [54] Berytum decernimus exornandam, jam ſuis virtutibus coronatam. Igitur hæc quoque metropolitanam habeat dignitatem. Tyro nihil de jure ſuo derogetur. Sit illa mater provinciæ majorum noſtrorum [55] beneficio: hæc noſtro, & utraque, dignitate ſimili perfruatur.

53 Metropoles duæ in Syria Phœnice, Berytus & Tyrus. ut in Ponto Amaſia & Cæſarea. *Novell* 28. ut in Cap. adocia, Cæſarea & Thyana. Cætera vide apud *Cujac. hic*, & quæ ſcripſi ad *l.* 29. *in fin.* ℈. *de epiſcopali audientia.*

54 Al. *deeſſ.*

55 Id eſt, Hadriani, à quo id Paulus Tyrius orator primus impetravit, auctore *Suid.* vide *Alciat. lib.* 4. *parerg cap.* 15.

TIT. XXII.

DE CANONE[56] FRUMENTARIO URBIS ROMÆ.

Nauta debet confiteri ſe recepiſſe ſpecies incorruptas. Bart.

1. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Julianum P. F. annonæ [57].

NAUTICI[58] apud Præſidum [59] aut magiſtratuum acta confiteantur incorruptas ſpecies ſuſcepiſſe, eorumque apud quos deponitur iſta teſtatio, præſens aſpectus probet nihil in his eſſe vitii: quod eo tempore quo ad ſacræ urbis portum pervenit, Præfecturam jugiter obſervare præceptum eſt. Dat. XVIII. Kalend. Jul. *Remis*, GRATIANO A. I. & DAGALAIFO CONSS. 366.

II. Impp. ARCADIUS & HONORIUS, AA. ad Senatum [60], & Populum.

SI quid [61] frumenti, vel hordei [62] urbicarii canonis remiſſione indultum eſt ſpeciali beneficio: contra commodum publicum [reſcripta [63]] elicita non valeant. Dat. XVII. [64] Kal. Maji [65], *Mediolan.* CÆSARIO, & ATTICO CONSS. 397.

III. Iidem AA. Meſſalæ P. P. [66]

NEminem [67] patimur in mutando [68] canone urbis Romæ noſtræ clementiæ beneficium poſtulare, ſed etiam ea reſcripta quæ quoquo modo potuerint impetrari, ſuſcipi non ſinimus: eos vero qui contra hæc fecerint, in duplum retinendos eſſe decernimus Vicarios, quinetiam cæteros Judices (niſi deinceps ab uſurpatione urbicarii canonis abſtineant) deportationis pœna detineri: primates officiorum capitali ſupplicio ſubjugari perpetua auctoritate ſancimus. Dat. prid. Non. Septembr. *Altino*, THEODORO V. C. CONS. 399.

56 Canon urbis Romæ erat frumentum, oleum, porcina, bubula. Hæc conferebantur à provincialibus populo alendo.

57 *C. Theod.* 14. *tit.* 15. *l.* 2.

58 Al. *nautis annonæ*, ſed *nautici*, navicularii & claudicarii ſunt.

59 *Curatorum*, in *C. Theod.*

60 *C. Theod. eod. l.* 3.

61 Immunitas frumenti & olei non inferendi impetrata nihil valet. *Syn. Baſil.* 54. *tit.* 6. περὶ ἀτελείας ἐπὶ τῶν ἐπὶ τὸ 24. *cap.* 1.

62 Al. *olei*, & ſic legitur in *C. Theod.*

63 *Abeſt* à *Cod. Theod. & quib. al. lib.*

64 *Al.* XVI.

65 Martii.

66 *C. Theod. eod. tit. l.* 5.

67 *Hoc quoque conſtitut. ex* 5. & 6. *cap.* rejectis multis & truncatis *deinceps ubi* ℈. *ad l. tit. prox.*

68 Canon prædiis Romanis impoſitus mutari non poteſt: Qui mutavit, duplum eb ipſo repetitur: qui conceſſit mutari vicarius & judex, deportatur: primates ipſi officiorum, capitali ſupplicio adficiuntur. *Syn. ib. c.* 1.

TIT. XXIII.

DE[69] FRUMENTO[70] URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ[71].

Quod debet dari in pane, non debet ſolvi in frumento. Bart.

1. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Uſio P. U. [72]

NULLI [73], ne divinæ quidem domui noſtræ, frumentum [74] de horreis publicis pro annona penitus præbeatur: ſed integer canon mancipibus [75] confignetur annona in pane cocto domibus exhibenda: ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Conſtantino [76] præſtitus, necnon à divo pietatis meæ avo

69 Al. *De canone & frumento urbis.*

70 *Eclog. lib.* 54. *tit.* 25.

71 Περὶ ἀνώνων τῶν τοῦ κοινοῦ τῶν σχολαρίων. De annonis urbis Conſtantinopolitanæ ac ſcholarium, *Synopſ.* 54. *tit.* 25.

72 *C. Theod.* 14. *tit.* 16. 2.

73 Ut nulli penitus ne divinæ quidem domui, pro annonis frumentum præbeatur: ſed mancipibus detur, ut domibus cocti panes exhibeantur. *Syn. ib.*

74 Frumentum (quod gratuito Conſtantinopoli præbetur à principe) pro pane, populo præberi non oportet, ſed integrum id, quidem mancipibus, id eſt, piſtoribus dandum eſt, deinde populo panis coctus exhibendus: ne ſi frumentum non panis populo datur, id populus in alios uſus vertat facile, & poſtea panem emere cogatur, qui ipſe aliis vendere potuiſſet. Ad hunc modum panes canonicarii canonicis hodie præbentur, & breviter, quod in pane ſolvi oportet, id in frumento ſolvi non poteſt. *Corſetus ſingular. Frumentum.*

75 *Mancipes*, hic & *l.* 2. ℈. *eod. piſtores.*

76 Annonam gratuitam octogintamillium fere modiorum. 2. *Socrates* 1. 3. primus Conſtantinus Conſtantinopolitanis ſuis dedit: ut antea gratuita P. Roman. dabatur. Suidas hunc canonem panes palatinos videtur appellare, forte quod è palatio erogarentur: miſi malis palatinos appellare, quod palatinis darentur. Panum enim alii populares, alii militares. *l.* 7. *C. Theod. de annonis civil.*

avo ¹ [Theodosio ²] auctus, expendi: quoniam crescit inopia, si frumenta quæ pro annonis tribuuntur ³, ad usus alios deputata cognoscantur: cogentur cum de publico sibi emere, quæ alius vendere potuissent. Dat. x. Kal. Aug. *Constantinop.* Theod. A. VII. & Palladio Conss. 416.

Quantitas flaminica ad emptionem frumenti non potest minui, nec ad alios usus converti. Bart.

11. Impp. Theod. & Valent. AA. Leontio P. U.

Auri ⁴ statuta quantitas ⁵ ad coëmptionem ⁶ frumentariam perpetuo sit dedicata ⁷: nec liceat cuiquam post administrationem urbicariæ potestatis perceptam, aliquid ex eadem summa minuere, vel ad quoscumque alios usus convertere ⁸: sed sub gestorum testificatione certum fiat, & quod mancipibus ⁹ mutui ¹⁰ nomine datum est, & ¹¹ quod ab usdem sit exempta omni concussione ¹² solvendum. Eum autem, qui hanc formam ausus fuerit inquinare ¹³, quantitatem, in qua suam calliditatem exercuerit ¹⁴, in duplum ¹⁵ redhibere jubemus: & quicquid ex prædicta ratione acciverit ¹⁶, ad ¹⁷ cumulum ejusdem auri quantitatis, & frumentarii tituli firmiter ¹⁸ redundare: legisque hujus tenorem æneis tabulis incidi. Dat. v. Kal. Decemb. *Constantinop.* Ariolindo, & Aspare Conss. 434.

1 Canonem annonæ ... Constantinopolitanis concessit, ut Cassiodorus, Theodosio auxit, ut ... Socr. Teod. de annonis ... ut S. Maximus ...) tit. ... ut & Roma Aurelianis *teste Vopisco* ... antea à Trajano & Severo constituta.

2 Abest a C. Th.

3 Vide *l. ult. §. tit. prax.*

4 Ad frumenti publici coëmptionem auri statuta erat Constantinopoli quantitas, ... rei perpetuo ita dicta destinatæque, ut nefas esset etiam urbis præfecto eam minuere vel in alios usus vertere. 5 *Lib. xii. ann. libr. ex C. Theod. cod. tit. l. 3.* 6 Frumenti coëmptio ... vid. *Cuiac. ... l. 2 § quod ad frumentaria § sin autem, ff. de adm. rerum.* 7 Dedicata ... publicum ærario emolumentum ... Pecunia ex area frumentaria promebatur, restituto magistratibus ... pistoribus mutui nomine, hoc est, in antecessum dabatur. Inde frumento delitescet, sic comparato, pistores vel frumentum vel panes reddere cogebantur. 9 Id est, pistoribus, ut *l. 3. Cod. Theod. de annonis*, datum dixi. 10 Mutuum hic promutuum est, quod videlicet alicui in antecessum *ex* in *l. 15. § 6 ff. locati.* 11 Sed &c. 12 Vid. *l. 2. §. de apparit. præf. urbi.*

13 *Inquinare*, in *C. Theod.* 14 Pœna hæc est P. urbi frumentariam pecuniam in alios usus vertentis, ut in duplum teneatur, & in id quod ex ea pecunia lucri fecit. 15 Vid. *l. 6. l. 13. ff. pecul.* 16 Excreverit. 17 Lucrum assumit naturam ipsius capitalis. *Corsetus singulari Lucrum.* 18 *Firmitem*, in *C. Theod.*

Tit. XXIV.

DE ANNONIS CIVILIBUS.

Annonæ civiles non dantur pro titulo in dignitatibus, sed pro meritu. Bart.

1. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Proculo P. U. 19

Annonas publicas 20 non tam titulis dignitatum, quam singulorum virorum 21 meritis attributas divi Constantini liberalitate satis claruit. Ideoque nihil ex his scholarum nomine vindicetur: sed pro 22 uniuscujusque merito, quæ sunt concessa, serventur, ut quicunque perceptarum annonarum emolumenta, vel in heredes proprios jure sanguinis transfuderunt, vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt: maneat quod gestum est, vel hereditatis merito, vel alienationis arbitrio. Dat. VII. Kalend. Jul. *Constantinop.* Arcadio A. II. & Rufino Conss. 392.

19 *C. Theod. cod. tit. l. 10.*

20 *Cæsar*, in *C. Theod.*

21 *Viritim*, in *C. Theod. & quib. lib. manuscr.* quod magis probat *Cujacius.*

22 *l. 2. in pr. §. cod. l. 2. §. de frumento Alexand.* vid. *Papon. 3. Notar. 8. c. 2. des lettres de ... solde & assignat.*

23 *Al.* Martianus A. Tatiano P. P. ita legitur apud *Cujac.*

24 *l. 1. §. eodem.* Canon annonæ gratuitæ in hunc modum auctus a Martiano, hujus legis authore, ut diximus. De quantitate canonis a Constantino & Theodosio constituti, scripsi ad *l. 1. §. de frumento urbis Constantin.* 25 Injuriam. 26 Panibus publicis nomen imperiale, seu imperatoris imprimi consuetum ex hoc loco quidam notant.

27 Tesserræ nomine, quæ παρὰ Græce appellantur, & petentur, *Cujac. hic.* Quidam legunt, *peritemarii*, al. *perissemarii*. vide *Alciat.* 28 *Sublimissima, & postea præsectus.* 29 Commodum.

Tit. XXV.

DE 30 MENDICANTIBUS VALIDIS 31.

Qui sine necessitate mendicant, possunt inspici: & qui eos inspexerit, & prodiderit, & esse probaverit, dominium eorum consequitur, si sunt servi: vel jus colonatus, si sint liberi, salva domino actione servi corrupti.

1. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Severum P. U. 32

Cunctis 33, quos 34 in publicum quæstum incerta mendicitas vocaverit, inspectis, exploretur in singulis, & integritas corporum, & robur annorum: atque 35 inertibus, & absque ulla debilitate miserandis necessitas inferatur, ut eorum quidem, quos tenet conditio servilis, proditor studiosus & diligens dominium consequatur: eorum vero, quos natalium sola libertas persequitur, colonatu perpetuo fulciatur, quisquis hujusmodi lenitudinem 36 prodiderit ac probaverit: salva dominis in eos actione, qui vel latebram forte fugitivis vel mendicitatis subeundæ consilium præstiterunt. Dat. XII. Kal. Jul. *Patavi*, Antonio & Syagrio Conss. 382.

30 Hispanicum ... *Ecl. lib 54. tit. 7.* vid *Novell. de pretore populi*, 8. *c. 4. & 5.* Petrum Gregorium 15. *Syntag. 25.* adde *l. 5. §. 7. ff. de liberis agnoscendis.* scripsi etiam ad *legem XII. tab.*

31 In *C. Theod.* legitur, *non invalidos.* rectius *Cons. Goth.* De Ocii pœna & Mendicantibus, item de iis qui falsi stipem irrogant, vid. Heig. *part. 2. quæst. 27.* Ans. Adde Damhoud. *prax. criminal. cap. 112. num. 53. & 54.* S. L.

32 *C. Theod. 14. 18. 1.* 33 *Cunctis affatim*, in *C. Theod. & quib. lib.* 34 Mendicantes qui sani simul & annis vegeti sunt, cuivis licet pervestigatores in publicum adducere, ac tales esse probare: ut si quis servus esse deprehensus fuerit, in suam eum potestatem redigat: sin liber, domino nihilominus adversus eum qui celavit, vel corrupit actionibus salvis. *Syn. ib.* fit & ejus rei mentio *Novella de Quæstore 80. c. 5.* 35 *Atque ea*, in *C. Theod.* 36 Legendum videtur, *lentitudinem.*

Tit. XXVI.

DE NAUTIS TIBERINIS.

Qui navem Tiberinam habet, onus publicum cogitur suscipere, nec ullo privilegio excusatur. Bart.

1. Impp. Valent. & Valens AA. ad Symmachum P. U. 37

Qui navem Tiberinam habere fuerit ostensus: onus 38 reipublicæ necessarium agnoscat. Quodcunque igitur navigium in alveo 39 Tiberis invenietur, competentibus & solitis obsequiis mancipetur: ita ut nullius 40 dignitas, aut privilegium ab hoc officio vindicetur. Dat. VIII. Id. Octob. *Altini*, divo JovIano & Varroniano Conss. 364.

37 *C. Theod. 14. 21. 1.*

38 *l. 2. §. de navibus non excus.*

39 De alveo Tiberis. adde *Pragmat. Justin. c. 25.*

40 Al. *nulla.*

Tit. XXVII.

DE FRUMENTO ALEXANDRINO.

1. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P. 41

In æstimatione frumenti, quod ad civitatem Alexandrinam 42 convehitur, quicquid de crithologia 43 & zygostasii munere, & pro nauclerorum 44 tuenda substantia eminentia tua dispouit, roboramus: atque, ut curialibus prædæ auferendi occasio, jubemus eos ad hujusmodi solicitudinem allectandam nunquam accedere, designata officia tuis provisionibus examinata, sollicitudinem prædictam implere. Dat. v. Kal. Febr. *Constantinop.* Honor. IX. & Theod. V. AA. Conss. 412.

41 *C. Theod. 14. 26. 1.*

42 De Canone populi Romani & Constantinopolitani loquitur, advecto ex Alexandria, ut quod ex tota Ægypto Alexandriam conveheretur & ibidem æstimaretur, excuteretur, adnecteretur. 43 Al. *decreto elogii de, &c.* sed perperam: est autem *crithologia* munus ejus, qui in Alexandria frumento suscipiendo & excutiendo præpositus est: *zygostasium* vero ejus qui admetiendo; ut recte hic explicat *Cujac.* adde *l. 3. ff. ad l. Jul. de annona, l. 8. ff. ad municip.* 44 Naucliporum.

45 *C. Theod. 14. 26. 2.*

46 *l. 2. §. de annonis civicis.*

47 Perillustrem ... vid. *Alciat. hic*, & *Cujac. Goth.* Bodinus quafi redundantem frumenti delationem interpretatur a choragio, id est, locus unde omnia promuntur ad ludos necessaria.

Erat autem Perillustrem ... proximus Regi. Idem in *l. si ut certo §. interdum. ff. commodati.* Ans.

48 Cassato (hoc vocabulum teramus, qui Osca & Langobardica jam pridem vocabula hoc sæculo Latinis permiscuerunt) nomine, cassati effectum: cassatis statuto nominibus officialium, cassari protinus & incontinenti ipsos officiales, hinc notat *Corsetus singulari Officium.*

Tit. XXVIII.

DE ALEXANDRIÆ 49 PRIMATIBUS 50.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Isidoro P. P. 51

Corporatos civitatis Alexandrinæ repurgandi fluminis onere liberamus: & pro tenore dispositionis tuæ quadringentos solidos ex dinummio vectigali memoratæ civitatis præcommodari decernimus, ita ut ex titulo navium 52 modis omnibus repensetur. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* Isidoro & Senatore Conss. 436.

49 Al. *Alexandrinis.* Alexandrina autem curia, de qua hic, a Severo instituta est. Spartianus, Alexandrinis jus Buleutarum dedit, qui sine publico consilio, ita ut sub regibus ante vivebant, uno judice (is est Juridicus Alexandriæ) contenti, quem Cæsar dedisset. 50 Qui *Archigerontes*, vid. *l. archigerontes, 5. §. de episc. aud.* 51 *C. Theod. 14. 27. 2.* 52 Al. *navigium.*

Tit. XXIX.

DE JURE REIPUBLICÆ.

Sententia lata contra civitatem indefensam est ipso jure nulla. Bartol.

1. Imp. Antoninus A. Dionysio.

Si quid adversus Rempublicam indefensam 53, in ea specie, in qua neque defensores creati fuerint, neque ut crearentur, placuit, statutum est: actionibus ejus nihil est præjudicatum.

Respublica non habet tacitam hypothecam, nisi ex ipso speciali privilegio vel ex pacto. Bart.

11. Idem A. Phorodio & aliis.

An 54 Respublica, in cujus locum successistis 55, ideo quia 56 satisfeciste debito vos proponitis, jus pignoris in eo fundo habeat, apud suum judicem quæritur: si enim neque 57 beneficio sibi concesso id jus nacta est, neque specialiter in obligatione pignoris sibi prospexit: causa ejus non separatur à cæteris creditoribus, qui habent personalem actionem.

111. Imp. Alexander A. Salvinino.

Rempublicam 58, [ut 59 pupillam 60] extra ordinem juvari moris est.

Quod civitas facit secundum sua statuta, non revocatur per præsulem vel præsidem. Bart.

IV. Impp. Diocles. & Maxim. AA. Urbano.

[Si] secundum legem civitatis Respublica, cujus meministi, ruina collapsis 61 ædificiis tuis distraxit aream 62: nihil contra hujus legis tenorem Rector provinciæ fieri patietur.

53 Respublica in eo comparatur pupillo, vel adolescenti, *l. 3. §. cod.*

54 Tacitam hypothecam Respub. non habet nisi ex privilegio. *l. Antiochensium 37. ff. de reb. auct. jud. l. 10. ff. ad municipalem.* vid. *Cujac. 2. obser. 24. in fin.* An respublica loco privatorum habenda, vid. *Forner. 2. select. 12.*

55 Vos successistis.

56 Eo quod.

57 Hypothecam Respublica non habet nisi ex privilegio, *ut hic*, & *l. Antiochensium 37. ff. de reb. auct. jud. possid.* fiscus semper. *l. Aufertur 46. §. fiscus 3. ff. de jure fisci.* Deterior ea re conditio est Reip. quam fisci, dixi ad *l. 4. §. de fide & jure hastæ.*

58 Rempublicam & fiscum Accursius hic confudit male. 59 Restituitur Respubl. ut pupillus. *l. 4. §. quib. ex causis majores l. 1. §. de officio ejus, qui vicem alicujus jud. obtinet, l. 9. ff. de appellat.* vid. *Cujac. 4. obs. 8.* Argumentum ita ducitur a pupillo ad Rempublicam, vid. *Everardum Topicis loco 66. a pupillo ad Rempubl. & è contra.* vid. eundem *ibid. loco 77.* 60 Al. *dett.* al. *pupillum.*

61 Collapsa. 62 Areas domorum vacuas occupare fisco licet, quod & Vespasianus permisit *auctore Suet. in Vespasiano, c. 6. & Victore.* adde *l. 7. ff. de off. præsid.*

Tit. XXX.

DE ADMINISTRATIONE 63 RERUMPUBLICARUM.

1. Imp. Philippus A. Crescentiæ 64.

Fundum vectigalem 65, si suis quibusque temporibus debitæ quantitates inferantur, invito possessore auferri non posse manifestum est.

Si officialis est negligens in exigendo cautionem de legato, vel fideicommisso præstando, tenetur ad interesse. Bart.

11. Impp. Diocles. & Maxim. AA. & CC. Julio & Zenodoro.

Contra 66 eos, qui Rempublicam administrantes, per officii necessitatem sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt, quanti Reipublicæ interest satis non [esse] acceptum, dirigendam esse actionem perspicitis 67. P. P. VII. Kal. Decemb. CC. Conss.

63 Administratoribus.

64 Crescentio.

65 Vectigalem seu Emphyteuticarium fundum Respubl. auferre emphyteuticario non potest, nisi per triennium cessaverit in solvendo canone. *l. 2. §. cod. de jure emphyt.* An & censualem? Minime, *ut hic*, in Commentariis dicemus plenius de agris vectigalibus. *l. 1. ff. si ager vectig.*

66 Extat in *l. ult. §. ut in poss. legat.*

67 Prospicitis.

Tit. XXXI.

DE VENDENDIS 68 REBUS CIVITATIS.

Venditio pura & perfecta non debet à republ. revocari, licet per alium majus pretium offeratur. Bart.

1. Imp. Antoninus A. Herculiano.

[Si] sine ulla conditione prædia vendente Republica comparasti: perfecta venditione 69, nulla ratione vereris 70, ne adjectione 71 facta, auferri tibi dominium possit. Tempora 72 enim adjectionibus præstituta 73 ad causam fisci pertinent: nisi si qua civitas propriam legem habeat.

Locatio perfecta non revocatur, licet alius majorem pensionem offerat. Bart.

11. Impp. Valerianus & Gallienus AA.

Quamvis incrementum conductioni factæ publici prædii videatur offerri, non tamen additamenti specie oportet fidem locationis 74 infringi: præsertim, cum tantum jam temporis ex contractu decessisse proponas 75.

68 Vid. *Cujac. 2. obs. 24.*

69 Perfectam venditionem.

70 *l. 5. §. de fide & jure hastæ, l. 21. in fin. ff. ad munic.*

71 Adjectio, est licitatio, sive promissio offerentis majus pretium. sic & *l. 2. in fin. §. de locatione prædiorum civitum, l. pen. §. de omni agro deserto, & §. ult. de fide & jure hastæ fiscalis, & de adjectionibus. Galli. Emeberes.* Addictio vero, collocatio est penes eos, qui pluris licitati sunt res subjectas voci præconis. *d' adjudication.* Adjectio ... addictio ... adde quæ scripsi ad rubricam *tit. ff. de in diem addictione.* 72 Adde *l. 4. §. de fide & jure hastæ fiscalis*, & quæ ibid. scripsi. adde *Fornerium 2. select. 21.* 73 Al. *præstita.* 74 Adjectio in locationibus à republica semel factis non admittitur. 75 Proponat.

Immobilia civitatis, & mobilia, quæ servando servari non possunt, pro utilitate civitatis permittuntur alienari auctoritate principis in utraque Roma: in aliis urbibus auctoritate præsidis, & consensu cujuslibet possessoris. Bart.

III. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

SI quæ hæreditatis, vel legati, seu fideicommissi, aut donationis titulo domus, aut annonæ civiles, aut quælibet ædificia vel mancipia ad jus inclytæ urbis, vel alterius cujuslibet civitatis pervenerint: super his licebit civitatibus venditionis pro suo commodo inire contractum [1]: ut summa pretii exinde collecta [2], ad renovanda sive restauranda publica mœnia dispensata proficiat. †. Indefessa vero cura prospicientes, ne quis adversus civitatum commoda quicquam moliri possit incommodi, sed sine ulla fraude seu nundinatione [3], vel colludio seu conniventia hujusmodi venditiones [4] procedant: hoc [etiam] in posterum observandum esse censemus, ut si quidem ad hanc inclytam urbem domum, vel civiles annonas, aut alia quælibet ædificia, vel mancipia pertinentia contigerit venundari: non aliter nisi Imperiali auctoritate vendantur, in provinciis [5] vero, præsentibus omnibus seu plurima [6] parte, tam curialium quam honoratorum, & possessorum civitatis, ad quam res prædictæ pertinent, propositis sacrosanctis scripturis, sigillatim unumquemque eorum, qui convenerint, jubemus sententiam, quam putet [7] utilem patriæ suæ designare: ut ita demum decreti recitatione in provinciali judicio interveniente, emptor [8] competentem possit habere cautelam. Hos autem venditionum contractus, sive jam completi fuerint, sive postea ineundi fuerint, stabiles esse censemus.

1 *l. 11. ff. de operib. publicis.*
2 Collata.
3 Al. *inordinatione*, sed male.
4 Venditionis.
5 Adde *l. 2. vers. Ita enim ff. de prædiis decur.*
6 In venditione rerum universitatis, duæ quam minimum partes consilii prædites & authores esse debent: convocatum consilium esse debet, & decretum judicis interponi. *Rolandus à Valle 1. cons. 99. n. 6. 17. 22.*
7 Putent.
8 Emptio.

TIT. XXXII.

DE DEBITORIBUS CIVITATUM.

Debitores civitatum non possunt in eis habere honorem, nisi primo debitum solvant. Bart.

I. Imp. ANTONINUS A. Diodoro.

NON prius debitorem [9] Reipublicæ honorem in Republica subire, quam id, quod debere constiterit, conventus exsolverit: tam meis quam divorum Principum constitutionibus declaratur.

II. Imp. CONSTANTINUS A. Verino [10] S.

APud eos, quos superstites integris facultatibus esse perviderit [11]: vel quorum heredes incolumia retinent [12] patrimonia, sortes Reipublicæ [13] perseverare debebunt: ita tamen, ut annuas usuras suis quibusque temporibus exolvant: cum simul & Reipublicæ utile sit retinere idoneos debitores: & ipsis sit commodum, cumulum debiti minime nutriri. Et quia nefas est, obnoxiis corporibus [14] alienatis [15], circumscribi civitates: placuit, si quis debitor Reipublicæ civitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit, cum pecuniam Reipublicæ sumeret, donaverit, vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit: qualitate rei alienatæ perspecta, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit, cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo [16], qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex sorte atque usuris postulari. Itaque quoties minus idoneum deprehenditur ejus patrimonium, cujus nomen civitati alicui [17] invenitur obnoxium, Judex omni diligentia & sollicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet conditione transierint debitoris facultates: ut singuli æqua æstimatione habita, pro rata rerum, quas possident, conveniantur: personalem actionem contra eum habituri debitorem, qui ipsis solventibus liberatur. †. Ab eo autem, à quo constat fortunarum suarum partem maximam recessisse, etiam reliquam portionem, quæ apud eum resederit, transferri ad idoneum oportebit. †. Quod si quispiam debitor Reipublicæ civitatis, fisco nostro locum fecerit [18]: emptores, qui a fisco nostro comparaverint, manifestum est, secundum jus vetus, & rescripta divorum [Principum [19]] constitutionesque nostras nullam debere molestiam sustinere. †. Quod si quis debitor non comparuerit [20], vel certe omnia sua ita consumpserit, ut nemo aliquam rem ex ejus bonis possideat, id debitum convenit ad dispendium Reipublicæ pertinere: ideoque cura patris civitatis [21] apud idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum pecunia collocanda est. P. P. III. Kal. Febr. VOLUSIANO & ANNIANO CONSS. 314.

9 Reipublicæ debitor non prius honorem subire potest, quam id quod debeat, exsolverit, *ut hic, l. 6. §. debitores. 1. ff. de muneribus & honoribus.*
10 *Ex Cod. Theod. l. 12. tit. 11. l. 1.* ubi legitur, *Locrio Verino suo S.*
11 Al. *providerit.*
12 *Retinere*, in *C. Theod.*
13 *Kalendarii*, in *C. Theod.*
14 *Mancipiis.* Corpora hic accipit pro patrimonio corporali, id est, ejus, cujus nomen obnoxium est civitati.
15 Al. additur *forte*, al. *forte*: sed abest à *C. Theod.*
16 Facit cap. constitutus, verb. juxta ratam, *extra. de relig. dom.* Guid. Pap. *decis. 432. n. 4.* Adde Joann. à Sand. *decis. Frisic. lib. 3. tit 12. defin. 1.* ANS.
17 *Kalendario, civitatis alicujus*, in *C. Theod.*
18 Fisco locum facere bona dicuntur, quæ publicata sunt, ut *l. 5. ff. de jure fisci, l. 3. C. Th. de bonis proscript.*
19 Abest à *C. Th. & quib. lib.*
20 Al. *comparaverit.*
21 *Curatoris Kalendarii*, in *C. Theod.* sed eundem dici existimandum est qui Pater civitatis, nempe curator reipublicæ & discussor publicæ pecuniæ, de cujus officio Ulpianus librum singularem edidit. vid. *l. 33. ff. de usuris.* vid. *Cujac. ad l. 3. ff. de his qui spon. mun. suscip.*

TIT. XXXIII.

DE PERICULO NOMINATORUM.

Electores officialium publicorum non tenentur pro electis, licet fidejussores non receperint, si tempore depositæ administrationis solvendo fuerint. Bart.

I. Imp. GORDIANUS A. Serino.

HI [24], qui à te collegaque tuo magistratus creati sunt: etiamsi maxime fidejussores non exegistis, tamen si per id tempus [25], quo magistratus honor deponebatur [26], solvendo fuerunt, periculo vos creationis non fecerunt obnoxios, ex eo quod casu aliquo patrimonium eorum mutilatum sit: cum cessationi suæ id debeant imputare, damnaque Reipublicæ, si qua ob culpam eorum passa est, sarcire: qui cum nomine publico eos convenire potuissent, id facere supersederunt.

Nominator tenetur pro nominato officiali in quantum ipse convenitur ex persona sua.

II. Imp. [27] PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C.

SI successoris tui successor non idoneum loco sui magistratum denominaverit, administrationis ejus periculum ad tuam personam spectare nequaquam potest. Etenim nominati [28] successoris duntaxat quisque periculum suscipere compellitur: nec ad nominatoris nominatorem manus jure porrigi possunt.

22 *Ecl. l. 54. tit. 1.*
23 Al. *Gratianus.*
24 Magistratus tunc pro collega tenetur, quum & ipse magistratus & nominatores (ὑποτιμητὴς) solvendo non sunt: nec tempore depositi magistratus solvendo erant. Nam cæteroqui administrationis suæ nomine quisque tenetur. *Synops. Basil. 54. tit. 1. cap. 6.* adde quæ scripsi ad *l. un. C. de potiorib. ad munera nominandis.*
25 Temporis.
26 *l. 15. §. in eum, ff. ad municip.*
27 In veteri scriptura: *Idem A. Rufino.*
28 *Nominatim successoribus.* al. *nominatis successoribus.*

TIT. XXXIV.

DE PERICULO EORUM, QUI PRO MAGISTRATIBUS INTERVENERUNT.

Fidejussores tenentur reipublicæ ad interesse, non ad pœnam, in quam magistratus delinquendo incurrunt. Bart.

I. Imp. ANTONINUS A. Augustali.

FIDEIUSSORES [29] magistratuum in his, quæ ad Reipublicæ administrationem pertinent, teneri non in his, quæ ob culpam, vel delictum eis pœnæ nomine irrogentur, tam mihi quam divo Severo patri [meo] placuit.

29 Adde *l. fidejussores. 68. ff. de fidejussoribus.*

TIT. XXXV.

QUO QUISQUE ORDINE [30] CONVENIATUR.

I. Imp. ANTONINUS A. Luciano.

ETsi duobus simul cura pecuniæ civitatis, non tamen separatis portionibus, mandetur: singuli non pro virili portione, sed [31] in solidum Reipublicæ obligantur: cum autem de indemnitate civitatis ejus quæritur, prius [32] ejus bona, qui administravit, ac mox si satisfieri non poterit, collegæ conveniuntur: Vos tamen, qui heredes unius ex curatoribus extitistis, damno, si quod post [33] mortem ejus dolo, vel culpa collegarum accessit, onerari, non est rationis.

Duobus si committitur pro indiviso administratio, quilibet ante nominatorum primum conventur: secus si separatis portionibus.

II. Imp. GORDIANUS A. [34] Valerio.

QUoties duobus non separatim, sed pro [35] indiviso munus injungitur, & ita ut unusquisque eorum periculo solliditatis [36] videatur obstrictus [37]: manus ad nominatorem [38], prius quam utrique, qui [id munus] administraverunt, solenniter fuerint excussi, nulla ratione porrigi possunt. †. Si vero separatis portionibus ad munus nominati sunt: prius [39] pro portione conveniantur qui id munus administraverint [40]: item fidejussores eorum. Si nec ab his quidem indemnitas fuerit servata, tunc demum creatorem [41]: ac si nec is quidem sufficiat, novissime participem muneris conveniri debere Præses non ignorat.

III. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS, AAA. Theodosio [42].

SI ita Duumviri creati estis, [hoc expresso [43],] *ut mutuo periculo teneamini*, in dubium non venit vicarius [44] damnis vos esse obstrictos: cum [45] in magistratibus prius nominatores [46] conveniendos esse (hoc quod in persona nostra [47] custodiri consideratis) constitutum est.

Si administratione divisa unus collegarum pecuniam collocaverit, quam resp. consequi non potest, eo mortuo heres ejus conveniendus est primo, secundo possessor, tertio nominator, quarto collega. Bart.

IV. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIM. AA. Dioni.

CUm te & collegam tuum magistratus vestri tempore publicum fœnus collocasse proponas, nec potuisse debitum à quibusdam Reipublicæ restitui: cum paratus sis pro te id, quod solus gessisti, Reipubl. satisfacere, consequens est rempublicam, si separati actus vestri contractus fuerint [48], successores collegæ tui, vel rerum ejus [49] possessores prius ob personam ejus congredi [50]: & si solida indemnitas Reipublicæ servata non fuerit, nominatores ejus [51] interpellare: ac postremo loco, si quid ex nomine collegæ tui defuerit, ob [52] culpæ nexum te interpellare: priores enim nominatores, veluti fidejussores placuit obstringi.

30 Ordo in conveniendis Reipublicæ debitoribus quis servetur.
31 *l. 11. in princ. ff. ad municip.*
32 *l. 2. §. ed.* vid. *l. 3. in pr. ff. de administr. rerum.*
33 *l. 1. in princ. ff. de operib. publ.*
34 Al. *Gratianus.*
35 Indivisum, pro indiviso quocunque injungitur, ea periculo solliditatis gerentes obligant, secus si separatis portionibus injungitur.
36 Al. *solliciti.*
37 Constricti.
38 *l. 3. l. ult. in fin. C. eod. l. 11. in fin. ff. ad mun.*
39 *l. 1. C. eod.*
40 *l. 13. ff. ad municip.*
41 Creator hic est nominator: qui quem ad munera civilia nominavit. *l. 59. in fin. ff. de decurionib.* dixi ad *l. 2. §. 7. ff. de administr. rer. ad civit.*
42 Al. *Idem A.°*
43 Deest in plerisque manuscr. & delendum existimat *Cujacius.*
44 Vid. *l. 1. ff. ad l. 11. in pr. ff. ad municip.*
45 *Cum pro quamvis* accipit *Cujac.*
46 Vid. *l. 2. C. eod.*
47 Vestra.
48 Vid. *l. ult. §. 1. ff. de admin. tut.*
49 Ei.
50 Progredi.
51 Vid. *l. 2. in pr. C. eod.*
52 *l. Imperator 11. ff. ad municip.*

TIT. XXXVI.

NE QUIS LIBER [53] INVITUS [54] ACTUM [55] REIPUBLICÆ GERERE COGATUR.

I. Imp. ALEXANDER A. Urbico.

SI, ut proponis, decreto [56] ordinis ad libertatem ductus [57] es, non [58] debere te invitum actum Reipublicæ administrare, Curator Reipublicæ non ignorat: præsertim cum servi hujusmodi officia administrare debeant.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Tiberio [59].

SI cum ingenuus esses, ad actum gerendum à Republica [60] compelleris, auxilium Præsidis, & juris præsidia, prout usus exigebat, implorare potuisti.

53 Liberis scloribus non utebantur. Ideoque plerique ad actum gerendum se venire patiuntur. *l. 6. §. irritum. 5. ff. de iniusto.*
54 Invitus liber actum civitatis gerere non cogitur.
55 Actus Reipublicæ, munus est, pecuniæ dandæ, fœnerandæ, stipulationis contrahendæ, rationum domini tractandarum. Cujusmodi actores servi erant sub dispositione curatoris Reipub. vel Kalendarii, vel patris civitatis. *l. 1. ff. de solut. & liberat.* 56 Vid. *l. 2. C. ed. quemadmodum civilia munera indicuntur.*
57 Productus. 58 Vid. *l. 1. ff. de serv. Reip. manumittendo.* 59 *Al.* Imp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. Diodoro. 60 Reipublicæ.

TIT. XXXVII.

SUMPTUS INJUNCTI [61] MUNERIS AD OMNES COLLEGAS PERTINERE.

I. Imp. MAXIMIAN. A.

CUm ad munus [62] exhibendarum angariarum cum aliis creatus, à consortibus muneris solicitudine deserta, solum te functum esse proponas: sumptuum detrimenta, si [63] qua acciderint, collatione eorum quos munus oportuerat participare, provisione [64] Præsidis dividentur: Quod si etiam à te obsequium derelictum esse cognoverit: quid censuræ [65] publicæ congruit, non ignorat.

61 Al. *invecti.*
62 Angariarum exhibendarum munus est quoquis cogitur angarias cogere: qui id sustinet, curatorem cogendas angarias dicitur. *l. 1. ff. quemadmodum civilia munera indicuntur.*
63 Sunt enim plerumque sine sumptu. *l. 4. ff. quemadm. civilia munera indic.* 64 Promissione. al. *permissione.* 65 Censura, disciplina, judicatio publica, *l. 3. ff. de candict. ob turpem causam, l. 4. ff. quemadmodum civilia munera indicuntur.*

TIT. XXXVIII.

DE HIS, QUI EX OFFICIO, QUOD ADMINISTRARUNT, CONVENIUNTUR.

Si pecunia mutuatur per administratorem reipubl. ad ipsum damnum sortis pertinet, non usuraturum. Bart.

I. Imp. M. ANTONINUS A. Octavio.

FOEnoris Reipublicæ, quod non tua culpa perditum esse apparuerit: sufficit sortis damnum, non [66] etiam usurarum ejus [67] sustinere [68].

66 Vid. *l. 14. in fin. ff. ad municip. l. 2. in fin. ff. de admin. rer. ad civit.*
67 *Ne*, al. deest utrumque.
68 Tenere.

TIT. XXXIX.

DE SOLUTIONIBUS ET LIBERATIONIBUS [69] DEBITORUM CIVITATIS.

I. Imp. ALEXANDER A. Quatuorviris [70], & Decurionibus Fabretanorum.

CAutiones servorum publicorum ita demum firmam securitatem debitoribus præstant, si Curatorum [71] adsignantium, hic adnotat Cujacius recte. vid. quæ scripsi ad *l. 2. ff. si servus aut libertus ad decur. adscr.*

69 Hic tit. generaliter conceptus de omni genere solutionum & liberationum accipiendus est.
70 Quatuor viri, sunt magistratus cujusdam civitatis & reipublicæ, ut
71 Curator hic, Reipublicæ curator, qui & pater civitatis, ὁ λογιζόμενος τὰ δίκαια τῶν πόλεων ὅλων ἀνωνύμων αὐτῶν. Græci hic: ὁ καθαρὸν τὴν πόλιν διοχλίσμενος. *Ulpianus in Demosthenem.* de quo vide *l. 1. ff. de aleatoribus, l. 1. ff. de ratiocinis publ. operum. l. ult. ff. de infantibus expositis, l. 3. in fin. de his qui sponte publica munera subeunt. l. 1. ff. quib. muneris. excus. l. 2. in fin. ff. de debit. civit. Græci ad l. curatores. ff. de damno. Novell. 17. c. 4. §. 1. 85. c. 2. 128. cap. 16. vers. si quis. 160. in pr. l. hoc volumen. 19. ff. de Judæis.*

tium, vel eorum quibus exigendi jus est, auctoritate subnixæ sunt. Cum autem is qui exsoluisse dicitur, solam scripturam actoris susci pientis pecuniam promat, ea tantum defensio consuevit admitti, si quod exsolutum est, rationi Reipublicæ profecisse doceatur. Sane curator vester, si fraude servi constiterit effectum ut interciperentur à curatore illatæ à debitoribus quantitates, de peculio ejus quod eo modo deest, restituet.

TIT. XL.

DE[1] SPECTACULIS[2], ET SCÆNICIS[3], ET LENONIBUS[4].

1. Imppp. VALENS, GRATIANUS, & VALENTINIANUS AAA. ad Hesperium Proconsulem Africæ [5].

NON invidemus, sed potius cohortamur, amplectenda felicis populi studia, gymnici ut agonis spectacula reformentur. Verumtamen cum primates viri, populi studiis ac voluptatibus [6] grati esse cupiant, promptius permittimus, ut integra voluntas [7] sit, quæ volentium celebratur impensis. Datum VI. Id. Mart. *Trever.* VALENTE V. & VALENTINIANO AA. CONSS. 376.

Deservientes sacris ludis, nullo afficiuntur supplicio. Bart.

II. Imppp. GRATIANUS, VALENTIN. & THEODOS. AAA. ad Valerianum. P. U. [8]

EOS [9] qui [10] agitandi munus exercent, illustris auctoritas tua nullis, præter Citcense [11] certamen, adfici noverit oportere [12] suppliciis. Datum VIII. Id. Maji, EUCHERIO, & SYAGRIO CONSS. 381.

III. Iidem AAA. ad Valerianum [13] P. U.

QUisquis equos [14], quos vel serenitas nostra [15], vel ordinarii Consules tribuunt voluptatibus, ad commodum compendiumque privatum obduxerit [16], unius libræ auri condemnatione multetur. Dat. VIII. Kalend. Maji, *Trev.* EUCHERIO, & SYAGRIO CONSS. 381.

In loco in quo principis imagines consecrantur, non debent fieri spectacula, nec histriones, vel viles picturæ introduci. Bart.

IV. Imppp. THEODOSIUS, ARCADIUS, & HONORIUS AAA. Rufino P. P. [17].

SI qua in publicis porticibus, vel in his civitatum locis in quibus nostræ solent imagines consecrari, pictura pantomimum [18] veste [19] humili, & rugosis [20] sinibus agitatorem, aut vilem deferat histrionem, illico revellatur: neque unquam [21] posthac liceat [22] in loco honesto inhonestas [23] adnotare personas: In aditu vero circi, vel in theatri proscenii [24], ut collocentur, non vetamus. Dat. III. Kalend. Jul. *Heraclææ*, ARCAD. A. III. & HONOR. A. II. CONSS. 396.

V. Impp. HONOR. & THEODOS. AA. Anthemio P. P. [25]

NEmo [26] judicum ex quacunque civitate in aliud oppidum vel ex provinciæ solo equos curules, aurigas, bestias, histriones, cives tentet traducere: ne dum popularibus plausibus intemperanter [27] serviunt, & publicarum rerum statum fatigent, & festivitatem impediant in cunctis oppidis celebrandam, ita ut si quis hanc violaverit jussionem, pœna teneatur ea quæ legum violatores persequitur. Dat. VIII. Id. August. *Constantinop.* HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. CONSS. 409.

Patres vel domini si filiabus aut ancillis peccandi præbent necessitatem, earum perdunt potestatem. Bart.

VI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P. [28]

LEnones [29] patres & dominos, qui suis filiabus, vel ancillis peccandi necessitatem imponunt; nec jure frui dominii, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igitur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis jure frui valeant, neve quid eis ita possit acquiri: sed ancillis filiabusque [30], si velint, conductisve pro paupertate personis, quas fors damnavit humilior, Episcoporum liceat, judicum etiam Defensorumque implorato suffragio, omnimiseriarum necessitate absolvi [31]: ita ut si insistendum eis lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessitatem invitis, amittant non solum eam quam habuerint potestatem, sed proscripti, pœnæ [32] mancipentur exilii, metallis addicendi publicis: quæ minor pœna est, quam si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis sortes ferre, quas nolit. Dat. XI. Kalend. Maji, FELICE, & TAURO CONSS. 428.

VII.

Μηδεὶς πορνοβοσκείτω ἢ λοιπῶν, μηδὲ πόρῳ ἐντεῦθεν τοῖς λαμβάνουσιν εἰσαγέσθω μήτε ἐν δούλου ἢ ἐλευθέρου ἀφειδιαστάτῳ τίς. ἐπὶ δὲ τελὴς μὲν ὁ τὸν ποιῶν ἀφ' ἧς τὴν πιμωρηθεῖσαν καὶ μυθαμίζει[1] ἢ ὑποφέρεσθαι ἐξοφείλει[2]. ἐρρέσθω ἢ ἔχων ἢ ἐπιτήδευμα σεμνὸν λαπάτω καὶ αὐτῷ σωὶ τῇ οὐσίᾳ. ὡσαύτως καὶ οἱ θυμελικοὶ τῶν ἀπηλάσθωσαν. εἰ δ' ὅλον εἴη τὸ ἀφοσεύειν ἀφ' παντὸς σιδηροῦσθω ἀφεῖναι, εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνὴ εἴτε κληρικὸς ἢ μοναχὸς τῶν σιδηρεῖ. τοῦτο δ' φυλαττέτω[3] οἱ ἀρχοντες οἱ μείζονες καὶ οἱ ἥττονες καὶ αἱ τέξεις αὐτῶν πονιλῶ ὑφορώμενοι καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἶναι λίραν.

NE quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus reditus inde largitionibus inferatur, nullus ancillam ingenuamve prostituat: alioquin humilior, qui id fecerit, coërcitus metalli, & exilii pœna damnabitur: honestior bona, & militiam, ac dignitatem amittat. His quoque abstineant thymelici. Quod si ancilla prostituta sit, ut gratuito vindicetur ab omnibus viris, aut fœminis, clericis, aut monachis. Et uti hæc observent magistratus, tam majores, quam minores, & officia eorum, corporis, & xx. librarum imminente pœna.

TIT. XLI.

DE[33] EXPENSIS LUDORUM PUBLICORUM[34].

Pecunia deputata ad spectacula, in refectionem murorum potest converti, & ipsis refectis causa pristina firma permanet. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Marcellio.

CUM [35] Præsidem provinciæ impensas [36], quæ in certaminis [37] editione erogabantur, ad refectionem murorum transtulisse dicas: & quod salubriter derivatum est, non revocabitur: & solenne [38] certaminis spectaculum post restitutam murorum fabricam, juxta veteris consuetudinis legem celebrabitur: Ita enim & tutelæ civitatis instructæ murorum præsidio providebitur: & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his, quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitione repræsentabitur.

murorum impenderit, laudandus erit: ut qui præstiterit quo spectacula secure deinceps exhibeantur. *Synopf. Basil. 54. tit 12. ex tit. 38. c. 8.* 36 Ludorum impensæ, Lucar. dixi ad Festum.
37 Vid. Lipsium *1. Saturn. 12.* 38 Solennis.

TIT. XLII.

DE[39] AQUÆDUCTU[40].

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximilian. Consularem [41].

AQUARUM possessores, per quorum fines formarum [42] meatus transeunt, ab extraordinariis oneribus volumus esse immunes: ut eorum opera aquarum ductus sordibus oppleti, mundentur: nec ad aliud superindictæ rei onus iisdem possessoribus attinendis: ne circa res alias occupati, repurgium formarum facere non curent [43]. Quod si neglexerint, amissione possessionum multabuntur: nam filcus prædium ejus obtinebit, cujus negligentia [44] perniciem formæ congesserit.

†. Præterea scire [45] eos oportet, per quorum prædia aquæductus commeat [46], ut dextra, lævaque ex ipsis formis quindecim pedibus intermissis arbores habeant: Observante officio [47] Judicis, ut si quo tempore pullulaverint, excidantur: ne earum radices fabricam formæ corrumpant. Dat. XV. Kal. Jun. GALLICANO, & SYMMACHO CONSS. 330.

II. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Pancratio P. U. [48]

SI quis de cætero vetiti furoris [49] audacia florentissimæ urbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex [50] aquæductu publico derivando [51]: sciat eundem fundum fiscalis tituli [52] præscriptione signatum, privatis rebus nostris aggregandum. Dat. VIII. * *Constantinop.* TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

Avertens aquam de publico aquæductu, debet ipsam ducere per castellum, vel alium parvum foramen ne matrices fistulæ corrumpantur. Bart.

III. Iidem AAA. Albino P. U. Romæ [53].

EOS qui aquæ copiam, vel olim, vel nunc per nostra indulta emeruerunt, usum [54] aut ex castellis [55], aut [56] ex ipsis formis [57] jubemus elicere [58], neque earum fistularum, quas matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare, [vel ab ipso aquæductu trahere [59].] Quod si quis aliter fecerit: non solum id quod prius jure beneficii fuerat consecutus, amittet: verum pro conditione quoque personæ severissima pœna plectetur. Dat. v. Kal. Septemb. *Romæ*, TIMASIO, & PROMOTO CONSS. 389. & P. P. IV. Kal. Jun. *Constantinop.* OLYBRIO, & PROBINO CONSS. 395.

IV. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Asterio Comiti Orientis [60].

USum aquæ veterem [61], longoque dominio constitutum, singulis civibus manere censemus, nec ulla novatione turbari: ita tamen, ut quantitatem [62] singuli, quam veteri licentia percipiunt, more usque in præsentem diem perdurante percipiant: mansura pœna in eo, qui ad irrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtivis aquarum meatibus abutitur. Dat. Kal. Novemb. CÆSARIO, & ATTICO CONSS. 397.

Qui beneficium ducendi aquam ex publico aquæductu impetravit, debet illud intimare Præfecto, & non alii. Bart.

V. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Cyro P. P.

SI quis per divinam liberalitatem meruerit jus aquæ, non viris clarissimis Rectoribus provinciarum, sed tuæ præcellentissimæ sedi [63] cœlestes apices intimare debebit: condemnatione [64] contra illum qui preces moderatoribus insinuare conatur, quinquaginta librarum auri, & contra universos administratores qui rescriptum per surreptionem elicitum suscipere moliuntur, proponenda: apparitoribus nihilominus eorumdem virorum clarissimorum provinciæ moderatorum animadversionibus pro vigore tui culminis subjugandis: & amplissima tua sede dispositura, quid in publicis thermis, quid in nymphæis [65] pro abundantia civium conveniat deputari: quid his personis quibus nostra serenitas indulsit, ex aqua superflua debeat impartiri.

Servitus aquæ ducendæ ad aliqua loca privata ex aquæductu palatii Hadriani, etiam per rescriptum est prohibita. Bart.

VI. Iidem AA. Cyro P. P.

OMnis servitus aquarum aquæductus Hadriani sive domorum, sive possessionum, sive suburbanorum, sive balneorum, vel per divinos affatus [66] intimatos in quolibet judicio, vel per usurpationem imperitos, penitus exprobetur: malumus etenim prædictum aquæductum nostri palatii, publicarum thermarum ac nymphæorum commoditatibus inservire, & decernimus hanc dispositionem modis omnibus in posterum servari: nemini licentia tribuenda, ab eodem aquæductu precibus oblatis usum aquæ

---

1 Περὶ θεάτρων καὶ θεατρικῶν. *Syn. basil. 54. tit. 5. cap. 4.* Quod ad theatra attinet, Spectaculorum loca apud veteres varia, theatra, amphitheatra Circi. Theatrum erat veluti pars circuli dimidia, & eo amplius diametri quarta pars: nec enim Semicyclia fuisse theatra, & forma ipsa minus arridens, & ovata forma amphitheatrorum quæ hodie extant, Romæ, Otriculi, Veronæ, Nemausi, Arelatis indicio sunt) nam ex duobus theatris junctis, amphitheatrum est ad ludos gladiatorios & ferarum venationes. Circi, ad ludos curules, cursus & naumachias. adde *Vitruvium 5. & 7. Plin. 36 c. 15. Cassiodor. 3. & 5. Variar.* adde Tertullianum libro de spectaculis, ubi de ludis, titulis, apparatibus, loco, Circo, theatro, scænis, agonibus & muneribus.
2 *l. 15. C. Theod. 5.*
3 *l. 15. C. Theod. 7.*
4 *l. 15. C. Theod. 8.*
5 *Ex Cod. Theod. l. 15. tit. 7. l. 3.* al. *Constantinus A.*
6 Voluntatibus.
7 *Voluptas*, in *Cod. Theod.*
8 *C. Theod. 15. 7. 7.*
9 Agitandi munus Constantinopoli qui exercent (ἡνίοχοι πόλεως Græcis) à præfecto urbi non verberantur: nisi in ipso circensi certamine peccaverint. *Syn. Basil. 54. tit. 5.*
10 Al. *legitur post l. quisquis.*
11 *l. 1. §. 2. ff. de muneribus.*
12 Pertinere.
13 *C. Th. 15. 6. 7.*
14 Adde *l. 2. C. Theod. 15. de equis curulibus.*
15 Al. *vestra.*
16 Adduxerit.
17 *C. Theod. 15. 7. 12.*
18 De Pantomimo adde *l. 43. in fin. ff. de act. empt.* de Archimimo, *l. 25. §. 1. ff. de operis libertorum.*
19 Pantomimi vestis humilis fuit. Cæterum ex hoc loco potest colligi, in picturis decorum à pictoribus servandum esse. Licinius Mathematicus, Alabandeos civiles quidem esse dicebat: sed propter hoc vitium minus prudentes, quod in gymnasio eorum omnes imagines essent causas agentes in foro, discos tenentes aut pila ludentes.
20 Rugosos sinus agitatoris vocat, quod nudi ea parte corporis & soli expositi adustas rugas contraherent, ad quem modum senex Hieronymus aratam rugis frontem esse sibi scribit.
21 *Nec jam*, in *quibusd. lib.*
22 Meretrix publica cogi potest à vicinis conductis ex ædibus, imo propriis alium in locum migrare. *Pap. 22. arrest. 9. arrest. l. 4. & 18.* Sane meretrices in loca muris urbium proxima quasi relegatas & submotas à lictoribus in publico notat Lipsius *23. elector.*
23 Inhonestas personas non esse pro infamibus accipiendas existimant, sed pro abjectis & vilibus quæ inter honestas numerari non debent. ne pugnet *l. 4. ff. de his qui not. infam.* cum hac lege. vid. *Petrum Fabr. 1. semestr. 20. in fin.* & Tertull. alioqui libro de spectaculis, scribit artem non artificem notari.
24 Proscænium, locus ante scænam.
25 *C. Theod. 15. 5. 3. de spectaculis.*
26 Nemo judicum ex civitate in aliud oppidum vel ex provincia in aliam provinciam traducat equos, aurigas, histriones, bestias. Nam unamquanque civitatem suam habere τέρψιν, id est, festivitatem oportet: alioquin sacrilegii damnabitur. *Synopf. Basil. 54. tit. 5. cap. 5. ib. tit. 37. c. 5.*
27 *Intemperate*, in *C. Theod.*
28 *C. Theod. 15. 8. 2.* Jam semel adposita fuit hæc lex in *l. 12. §. de episc. aud.*
29 *d. l. 12.* adde *l. 24. in fin. ff. de pign. act. l. ult. ff. si quis à parente manumiss.*
30 Vid. *l. 7. §. 3. ff. de injuriis.*
31 Hic casus excipiendus est ex *l. 4. §. de emancip.*
32 *Pœna*, in *C. Theod.*
33 *l. 5. 15. Cod. Theod. 9.*
34 Theodorus Balsamon numerat hunc *tit. 41. hujus lib. & 1. cap. hujus tit. tale restat argumentum ex lib. Basilic. de religione certaminum libere peragendorum. Nemo invitus certaminis edito, voluntarios enim sumptus facere volo.* Cont.
35 Si præses ea quæ spectacula dedicata fuerant in refectionem
37 *l. 5. 15. Cod. Theod. 9.*
38 Solennis.
39 *Ecl. lib. 58. tit. 19.*
40 *De aquæductibus.* Hal. de Aquilege aquarum inventore, ejus salario, & mechanico adjuncto, vid. *Cassiod. 3. Variar. ult.*
41 Sic in meo manuscr. *Cont. C. Theod. 15. 2. 1.*
42 *Formarum*, mallet hic *Alciat.* Sed recte legitur *formarum, id est*, aquæductuum. ut notavi ad *Novell. de mand. princ.* Cont. ut *l. 3. l. 6. §. cod.* dixi ad *l. 27. §. 3. ff. de usufr.*
43 *Non occurrant*, in *C. Theod.*
44 Negligentiæ.
45 Circa fontes publicos arbores plantare nemo potest, nisi intermisso legitimo spatio, *ut hic, & l. 6. §. cod.* alioquin publicatur suburbanum, in quo secundum aquæductum arbores plantatæ, ut prædium, balneum, aquæ mola.
46 *l. 6. § super hic, l. 10. §. hoc etiam. §. cod.*
47 *Tuo officio*, in *C. Theod.*
48 *C. Th. 14. cod.*
49 Vid. quæ not. ad *l. 7. ff. unde vi.*
50 *l. 10. in princ. §. cod.*
51 Dirigendo.
52 De castellis dixi ad *l. 1. §. 38. ff. de aqua quotidiana.*
53 *C. Th. cod. l. 15.*
54 *Usu*, al. *ejus usum*, ut in *C. Theod.*
55 Tituli prædiis in fiscum redigendis aut redactis à judicibus imponi jus fuit, non à privatis aut aliis. dixi ad *l. 3. ff. de bonis vacantibus.* Theodoricus rex apud Cassiodorum: *Casas ejus appositis titulis, fisci nostri juribus windicabis. Et alio loco, Fixis titulis publico debes applicare. Quinetiam ecclesiæ titularum impositio interdicitur synodo à Gregorio Mauricii Augusti tempore habita.* Cæterum hæc titulorum impositio testato fiebat, publicis personis præsentibus, servato juris ordine. Athalaricus apud Cassiodorum: *Si quis legum ordine prætermisso, publicos titulos præsumpserit affigere.* & Gregorius ad Constantiam Augustam 4. *epistolarum, queritur de Stephano quodam chartulario quod nomine fisci loca singulorum invaderet & titulos imponeret indicta causa.* His adde quæ scripsi ad tit. *de his qui potentiorum nomine titulos prædiis suis affigunt*, &c. & Cujacium in *l. 3. ff. de bonis vacantibus.*
56 Autem.
57 Ut *l. 1. ff. eodem.*
58 Al. *eligere.*
59 Inclusa à compositoribus addita sunt.
60 *Cod Theod. eod. tit. 7.*
61 Veteri.
62 *Quantitate*, *Cod. Theod.*
63 Sedis.
64 *leg. 11. §. eod.*
65 Nymphæa Græci vocant hydria, *ut hic*, Cujac. notat ex Socrate 4. c. 8. separantur hic à balneis calidis. Alciatus putat balneum in quo mulieres lavare solitæ: sed verius est viros sua habuisse quoque Nymphæa. Nymphæa autem fuisse, lavacra seu balnea aquam tepidam habentia, non valetudinis, sed voluptatis causâ, quod ex Strabone & Pindaro 12. Olymp. probat Forcat. 12. *Cupidinis* 2. dictum autem à Nymphis, Dianæ comitibus quæ se pomeridianis horis abluebant. Quod & Romani servarunt in octavam dici horam, lotionem differentes octavam, id est, secundam post meridiem. Martialis 11. *Epigr. 53. Octavam poteris servare, lavabimus una. Scis quam sint Stephani balnea juncta mihi.* Hic observari etiam potest, Vitruvium 5. *cap. 10.* in balneis aliena tria locare, caldarium, tepidarium, frigidarium: sed quid Cujacius putat? Nymphæa esse ædes publicas in quibus nuptias celebrant, qui ædibus carent, & ad choreas capaces: cujusmodi multæ Lutetiæ sunt, & ita Zonaram explicare in Leone Magno. Inde Νυμφικὰ λουτρὰ, Suidæ τὰ ἐν γάμοις ἐν τῇ ἀγορᾷ ὑπὸ κρύπτης λαμβανόμενα.
66 Asflatus.

aquæ petere, vel [eum] audere perforare: scientibus his, qui qualibet ratione putaverint ad hujusmodi molimen [1] accedere, vel Officio, si ausum fuerit instruere, vel minus instructis precibus parere centena pondo auri multæ nomine fiscalibus rationibus se esse illaturos. †. Super his sanctimus sulcum publicum aquarum nullis intra decem pedes arboribus coartari [2]: sed ex utroque latere decempedale spacium integrum illibatumque servari. †. Præterea de plumbeis fistulis ducentibus ad thermas [3], quæ Achilleæ [4] nuncupantur, quas providentiæ tuæ magnificentia [5] factas fuisse cognovimus, eandem formam [6] servari censemus: etenim memoratas fistulas thermis tantum, & nymphæis, quibus eminentia tua deputaverit, volumus inservire: facultate præbenda tuæ sublimitatis [7] apparitoribus [8] circumeundi sine formidine domus, suburbana, balnea, ad requirendum, ne qua [9] deceptio, vel suppressio, vel insidiæ contra publicam utilitatem, a quoquam penitus attententur.

1 Al. *emolumentum*.
2 *leg.* 1. *circa fin.* ff. *eod.*
3 Adde *leg.* 1. §. 2. *ff. de muneribus.*
4 Thermarum Achillearum meminit Cedrenus, & Socrates *lib.* 12. apud Cassiodorum. Achilleas autem dictas Cedrenus refert, quod politæ juxta altare Achillis. Forcatulus 10. *Capitolii* 3. putat quidem ab Achille dictas, sed quod Theris mater aqua Stygia abluisse eum memoretur, præter talum: quod etsi fabulosum, ingeniose tamen inventum est.
5 Providentia magnificentiæ.
6 Ut *leg.* 1. ff. *eod.*
7 Sublimitati.
8 Adde *leg.* 10. §. *universos*, ff. *eodem.*
9 Neque.
10 Huc pertinet *l.* 23. *de operibus public. C. Theod.*
11 Aquæductus.
12 *l.* 8. ff. *eod.*
13 Vid *Cujac. hic.* qui multis rationibus legendum esse *scalis* ostendit. al. *calculis*. quidam emendat *cellulis*, in *lib. Aurel. & Dion. scholia*. Scalæ autem maritimi trajectus fuere Constantinopoli, vide *Nov.* 69.
14 Cyzicenii. al. *Zyzincenii*. al. *Tricennii*. al. *Titennii*. meminit œconomorum Cyzicenorum Vitruvius 6.
15 Producere.
16 Quacunque descriptione.
17 Sustineant.
18 Aquam venalem esse in urbe execrabile. Venalis videtur, si cives ad reparationem aquæductus conferre tenentur.
19 Al. *Adamantio P. P. rectius.*
20 Aquæductibus aurum deputatum in alios usus verti non debet, *l.* 7. ff. *eod.*
21 Repræsentare, *in quibusd. codicibus.*
22 Ad aquæductuum aurum servandum specialis arcarius fuit Constantinopoli.
23 Ad aquæductus pecuniam largiebantur sæpius Consules. ut *l.* 2. *l.* 3. ff. *de consulibus.*
24 Al. *Sporatio.*
25 Investigare.
26 Fontes publici rescripto principis privatorum fieri non possunt: facti revocantur, *ut hic.* usus tamen ex publico fonte concedi potest. *l.* 4. ff. *eod.*
27 Et quid.
28 Rescripta adversus utilitatem publicam nullius sunt momenti. *l.* 2. ff. *de navibus non excus. l.* 2. ff. *de canone frumenti urb. Rom.*
29 *Quamlibet dignitatem prætendant. Cujac.*
30 Id est, tenuiores & diminutos aquæductus, ut *l.* 1. ff. *de defensor. civit. l.* 3. *C. Theod. de indulg. deb. Augustor.* 7. *de cevit.* 4. Alciat. hic *miscellarios* legendum putat: & ita quoque legit Haloander.
31 *l.* 1. *in prin.* ff. *eod.*
32 Al. *paralegiis*. Paragogi minusculi aquæductus, de quibus ff. 33 *d. l.* 1. ff. *eod.* 34 Idem scribit *Cassiodor. l.* 5. *c.* 28. Cont.
35 Ὑδραμίδων. Molas aquarias fuisse apud veteres hoc ex loco satis constat, ut ne frustatiles tantum fuisse quis existimet. Portio Aquaticarum molarum, aliæ publicæ, aliæ privatæ. *l.* 4. *C. Theod. de canone frument. urb. Rom.* vide Cassiodorum 3. ubi scribit diligenter esse conservandas aquarum formas, propter aquæ molas. 36 Aquariola, ut etiam legit Pyrrhus, sed rectior est excusa lectio. 37 *l.* 6. *in fin.* ff. *eod.* 38 In manu, principis nomine, aquarii signabantur, *ut hic.* ut & tyrones & fabricenses. *l.* 3. ff. *de fabricensibus.* 39 *Adversus*, sed male. 40 Angariæ hic separantur ab operis. Angariarum nomen latius patet quam operarum: operæ, angariæ quædam sunt: operæ, opera corporalia (Galli *Corvées*) quasi corporis vehiæ: adde *l. un.* ff. *ne operæ à collectoribus exigantur.* Cæterum quid corvatæ unde dicantur, & ubi præstandæ, vid. Guidonem Papium quæst. 482. & cujus sumptibus præstandæ, vide eundem *quæstione* 217. 41 Servio P. P.
42 In judicio. 43 *l.* 5. ff. *eod.* 44 Conseserint. 45 Atque.

Pecunia ex vectigalibus redacta pro reparatione aquæductus debet expendi dando eam operariis aquæductus. Bart.

VII. Idem AA. Eutychiano P. P.

AD [10] reparationem aquæductuum [11], hujus almæ urbis omnia vectigalia [12], quæ colligi possunt ex universis scalis [13] hujus inclytæ urbis, & ex operariis, qui Cyzaceni [14] dicuntur, ad refectionem ejusdem aquæductus procedere [15]. Illo videlicet observando, ut nemo eorum, qui [jus] aquæ possident, quamcunque descriptionem [16] sustineat [17]: nam execrabile videtur, domos hujus almæ urbis aquam habere venalem [18].

10 Huc pertinet *l.* 23. *de operibus public. C. Theod.*
11 Aquæductus.
12 *l.* 8. ff. *eod.*
13 Vid *Cujac. hic.* qui multis rationibus legendum esse *scalis* ostendit. al. *calculis*. quidam emendat *cellulis*, in *lib. Aurel. & Dion. scholia*. Scalæ autem maritimi trajectus fuere Constantinopoli, vide *Nov.* 69.
14 Cyzicenii. al. *Zyzincenii*. al. *Tricennii*. al. *Titennii*. meminit œconomorum Cyzicenorum Vitruvius 6.
15 Producere.
16 Quacunque descriptione.
17 Sustineant.
18 Aquam venalem esse in urbe execrabile. Venalis videtur, si cives ad reparationem aquæductus conferre tenentur.

Præfectus convertens aurum aquæductui deputatum ad aliud opus, de suo refarcire tenetur. Bart.

VIII. Imp. ZENO A. ad Amantium [19] P. U.

HAc lege sancimus, ut si quis amplissimam Præfecturam gubernans, aurum [20] aquæductui deputatum, ad alterum quodlibet opus non aquæductibus, vel aquæ publicæ competens extruendum, vel curandum putaverit convertendum: de suis facultatibus eandem summam aquæductus titulo repensare cogatur [21]. Separatus vero arcarius [22] aurum aquæductus suscipiat gloriosissimorum Consulum [23] liberalitate, vel ex aliis titulis ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel postea colligendum.

19 Al. *Adamantio P. P. rectius.*
20 Aquæductibus aurum deputatum in alios usus verti non debet, *l.* 7. ff. *eod.*
21 Repræsentare, *in quibusd. codicibus.*
22 Ad aquæductuum aurum servandum specialis arcarius fuit Constantinopoli.
23 Ad aquæductus pecuniam largiebantur sæpius Consules. ut *l.* 2. *l.* 3. ff. *de consulibus.*

Fons publicus ab initio, vel ex post facto publicus effectus, usus privatorum non applicatur etiam ex rescripto super hoc impetrato. Bart.

IX. Idem A. Poratio [24].

DIligenter investigari [25] decernimus, qui publici ab initio fontes [26], vel cum essent ab initio fontes privati, postquam publice usum præbuerunt, ad privatorum usum conversi sunt, sive sacris apicibus per surreptionem impetratis, ac multo amplius, si auctoritate illicita, nec appetito colore sacri oraculi hujusmodi aliquid pertentatum fuisse dignoscitur: ut jus suum regiæ civitati restituatur, & quod [27] publicum fuit aliquando, minime sit privatum, sed ad communes usus recurrat: sacris oraculis vel pragmaticis sanctionibus adversus [28] commoditatem urbis quibusdam impertitis, jure cassandis, nec longi temporis præscriptione ad circumscribenda civitatis jura profutura.

24 Al. *Sporatio.*
25 Investigare.
26 Fontes publici rescripto principis privatorum fieri non possunt: facti revocantur, *ut hic.* usus tamen ex publico fonte concedi potest. *l.* 4. ff. *eod.*
27 Et quid.
28 Rescripta adversus utilitatem publicam nullius sunt momenti. *l.* 2. ff. *de navibus non excus. l.* 2. ff. *de canone frumenti urb. Rom.*

X. Idem A. Pontio.

DEcernimus, ne quid à quacunque persona qualibet [29] dignitate prædita contra minuscularios [30] aquæductus, vel fontes publicos, qui ad aquæductus confluunt [31], pertentetur. Sed & si quis clam, vel palam, auctoritate confisus, de iisdem paragogiis [32], vel fontibus aquam traduxerit, vel clandestinis insidiis forte surripuerit, publicis aquæductibus eam restituere compellatur. †. Hoc etiam præcipimus, ne in posterum à quolibet juxta [33] eosdem aquæductus plantari qualescunque arbores possint: ne ex stirpibus labefactentur parietes aquæductuum [34]. Quod antiquis etiam constitutionibus interdictum esse dignoscitur: scientibus universis, quod in posterum super hujusmodi commissis, suburbanum, vel prædium, vel balneum, vel aquæ [35] mola [36], vel hortus, ad cujus usum aqua publica fuerit derivata, vel si quid ex his juxta aquæductum positum ad eum pertinet, qui plantavit arbores aquæductibus noxias, ad quemcunque pertineat locum, vel hominem, vel domum proscriptionis titulo subjacebit, & fisci juribus vindicetur: nulli super hujusmodi pœna, nec per sacros apices venia tribuenda. †. Universos autem aquarios [37], vel aquarum custodes (quos *hydrophylacas* nominant,) qui omnium aquæductuum hujus regiæ urbis custodes deputati sunt: singulis manibus [38] eorum felici nomine pietatis nostræ impresso signari decernimus: ut hujusmodi adnotatione manifesti sint omnibus, nec à procuratoribus domorum, vel quolibet alio ad usus [39] alios avellantur, vel angariarum [40], vel operarum nomine teneantur. Quod si quem ex iisdem aquariis, mori contigerit, eum nihilominus, qui in locum defuncti surrogatur, signo eodem notari præcipimus: ut militiæ quodammodo sociati, excubiis aquæ custodiendæ incessanter inhæreant: nec muneribus aliis occupentur.

29 *Quamlibet dignitatem prætendant. Cujac.*
30 Id est, tenuiores & diminutos aquæductus, ut *l.* 1. ff. *de defensor. civit. l.* 3. *C. Theod. de indulg. deb. Augustor.* 7. *de cevit.* 4. Alciat. hic *miscellarios* legendum putat: & ita quoque legit Haloander.
31 *l.* 1. *in prin.* ff. *eod.*
32 Al. *paralegiis*. Paragogi minusculi aquæductus, de quibus ff. 33 *d. l.* 1. ff. *eod.* 34 Idem scribit *Cassiodor. l.* 5. *c.* 28. Cont.
35 Ὑδραμίδων. Molas aquarias fuisse apud veteres hoc ex loco satis constat, ut ne frustatiles tantum fuisse quis existimet. Portio Aquaticarum molarum, aliæ publicæ, aliæ privatæ. *l.* 4. *C. Theod. de canone frument. urb. Rom.* vide Cassiodorum 3. ubi scribit diligenter esse conservandas aquarum formas, propter aquæ molas. 36 Aquariola, ut etiam legit Pyrrhus, sed rectior est excusa lectio. 37 *l.* 6. *in fin.* ff. *eod.* 38 In manu, principis nomine, aquarii signabantur, *ut hic.* ut & tyrones & fabricenses. *l.* 3. ff. *de fabricensibus.* 39 *Adversus*, sed male. 40 Angariæ hic separantur ab operis. Angariarum nomen latius patet quam operarum: operæ, angariæ quædam sunt: operæ, opera corporalia (Galli *Corvées*) quasi corporis vehiæ: adde *l. un.* ff. *ne operæ à collectoribus exigantur.* Cæterum quid corvatæ unde dicantur, & ubi præstandæ, vid. Guidonem Papium quæst. 482. & cujus sumptibus præstandæ, vide eundem *quæstione* 217. 41 Servio P. P.
42 In judicio. 43 *l.* 5. ff. *eod.* 44 Conseserint. 45 Atque.

De fonte, vel aquæductu publico non licet aquam derivare, nisi per Principis rescriptum concedatur.

XI. Imp. ANASTASIUS A. Servo [41] P. P.

DIvinam dispositionem ab inclytæ recordationis principe Theodosio, super his, qui aquam sibi de publicis aquæductibus seu fontibus præberi desiderant, promulgatam, hac etiam lege in sua firmitate durare sancimus: quatenus nemo vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis sine divinis apicibus de sacro epistolarum scrinio more solito edendis, & judicio [42] tuæ celsitudinis, vel aliis, quorum interest, intimatis, vel intimandis [43], aquam de publico aquæductu, seu fonte trahere permittatur: his, quicunque nostra jussa violaverint, seu violare cesserint [44], denarum librarum auri condemnatione, aliaque [45] gravissima indignatione feriendis.

41 Servio P. P.
42 In judicio. 43 *l.* 5. ff. *eod.* 44 Conseserint. 45 Atque.

TIT. XLIII.

DE GLADIATORIBUS [46] PENITUS TOLLENDIS [47].

I. Imp. CONSTANTINUS [48] A. Maximo P. P.

CRUENTA [49] spectacula in otio [50] civili, & domestica quiete non placent: quapropter omnino gladiatores esse prohibemus. P. P. *Beriti*, Kalend. Octob. PAULINO, & JULIANO Conss. 325.

46 Gladiatores, μονομάχους, *l.* 15. *C. Theod.* 12. vid. *Tertullian. lib. de spectaculis*, *Alciat.* 2. *parerg.* 45. *Lipsium lib. de gladiatoribus.* Qui ad gladium damnabantur, intra annum erant consumendi, *Paul.* 5. *sent.* 17. §. 2. vid. *l.* 8. *in fin. ff. qui testamenta facere.* Goth. Vid. Forcatul. *Aviarii cap.* 12. S. L. 47 Sic *vet. manusc.* de hoc titulo sic Theodorus Balsamon ad Photii Nomocan. *tit.* 13. *c.* 22. *tit.* 43. tollit spectacula gladiatorum. 48 Gladiatores ab Honorio sublatos Theodoretus & Nicephorus auctores sunt permoti cujusdam Monachi fervidioris monomachis infesti, quem Telemachum vocant. Otho Frisingensis Dirimachum corrupte vocat.
49 *Ex lib.* 15. *tit.* 12. *l.* 1. *C. Theod.* vide *Sozomenum lib.* 1. *Symmachum lib.* 1. *epist.* 7. cruenta ludiera, *Ammian.* 14. detestanda, *l.* 3. *ff. de lib. & posthum. l.* 2. *C. Theod. de gladiatoribus.* 50 In pace, otio civili & domestica quiete, cruenta spectacula non placent.

TIT. XLIV.

DE VENATIONE [51] FERARUM.

I. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Mauriano Com. Domestic. & vices agen. Magist. milit. [52]

OCCIDENDORUM leonum [53] cunctis facimus potestatem, neque aliquam finimus quenquam calumniam formidare. †. Bestias [54] autem, quæ ad comitatum ab omnibus limitum Ducibus transmittuntur, non plus quam septem [55] diebus intra singulas civitates detineri præcipimus: violatoribus eorum quinas libras auri fisci juribus [56] illaturis. Dat. XIII. Kalend. Jun. CONSTANTIO, & CONSTANTE VV. CC. Conss. & Dat. Kalend. Octob. *Constantinop.* DN. HONOR. A. XI. & CONSTANTIO II. V. C. Conss. 417.

51 Venatio ferarum hic permissa. Hi autem venatores diversi ab his qui dicebantur κυνηγοὶ, ad bestias damnati.
52 *C. Theod. l.* 15. *tit.* 11. *l.* 1.
53 Leonem cuivis venari & occidere licet. adde *l.* 1. §. *ult. ff. de adq. rerum dom.*
54 *C. Th. ibid. l.* 2. *vers. ideoque.*
55 Ut feræ quas duces ad principem transmittunt, septem tantum diebus resideant, & alantur in singulis civitatibus, *ut hic.* equis præscribuntur dies quinque. *l.* 1. ff. *de tract. & stativis.* 56 Viribus.

TIT. XLV.

DE [57] MAJUMA [58].

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæsario [59] P. P.

CLEMENTIÆ nostræ placuit, ut Majumæ provincialibus lætitia reddatur: ita tamen, ut servetur honestas [60], & verecundia castis moribus perseveret. Dat. VII. Kal. Maji, *Constantinop.* ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. Conss. 196.

57 *l.* 15. *C. Th.* 6.
58 *Majuma* quid sit pete ex Suida, & Gregorio in *Chronographia.* vide *Alciat. hic.* De Tiberina decurione, vid. Ciceronem *de finibus.* & apud Festum in Piscatoriis ludis. Suidas autem scribit Majumam fuisse ludum quo mense Maio ludibundi, Hostiam maritimam urbem oppugnarent: & sese in aquas marinas dejicerent. Alii Majumam Syriace aquam significare scribunt. Baronius tamen existimat hoc spectaculum & ludicrum in oriente exhiberi solitum inhoneste, ab Arcadio & Honorio hic coërceri, videri autem hoc spectaculum esse in quod declamat Chrysostomus *homilia de Davide & Saule.* ut sit verisimile, Arcadium Chrysostomi declamationibus ad hoc spectaculi obsequium coërcendum permotum fuisse. Julianum quoque Antiochenos de Majumis feriis in Misopogone redarguisse. A civitate autem Majuma hoc spectaculum dictum esse (quæ civitas portus & navale Gazæ fuit: à Constantino, Constantia dicta: à Juliano, odio Constantini Gazæ subdita: per Synodum tandem restituta. vid. Eusseb. 4. *de vita Constantini* 37. & 38. & 2. *Sozomen.* 4. & 5. *c.* 3. & 1. *Niceph.* 4. & 8. *c.* 33.) ibi namque Veneris turpissimum simulachrum cultum fuisse in loco, qui dicebatur, Tetramphodos, ad tempora usque Arcadii, quod efficacia crucis (agente Porphyrio Gazensi Episc.) sponte collapsum & perfractum. Eam historiam scripsit Marcus Diaconus Gazensis: retulit eam Metaphrastes in diem 20. Februarii. vid. Baronium in Martyrologio die 26. Decembris. 59 *Cod. Theod.* 15. 6. 1.
60 Potestas, & honestas.

TIT. XLVI.

UT ARMORUM [61] USUS INSCIO PRINCIPE INTERDICTUS SIT.

Nulli licet arma portare sine principis licentia.

I. Impp. VALENTINIANUS, & VALENS AA. ad Bulephorum Conf. Campaniæ [62].

NULLI prorsus nobis insciis, atque inconsultis, quorumlibet armorum movendorum [63] copia tribuatur. Dat. III. Non. Octobr. *Altini*, divo JOVIANO, & VARRONIANO Conss. 364.

61 Armorum usus insscio principe subditis interdictus est. *Ngr.* 85. *c.* 4. *Synes. in epist. Val.* 6. *Cicer. Verrina de suppl.* adde *l.* 3. *vers. sed. leg. ff. ad leg. Jul. majest. l.* 11. ff. *ad leg. Jul. de vi publ.*
62 *C. Th.* 15. 15. 1.
63 Movere arma est armis uti: & movere equos dicimus. *leg.* 4. *legati.* ff. *de cursu public.*

TIT. XLVII.

DE [64] AGRICOLIS, ET [65] CENSITIS [66], ET COLONIS.

De oneribus extraordinariis.

I. Imp. CONSTANT. A. ad Æmilianum P. P.

NUNQUAM [67] sationibus [68], vel [69] colligendis frugibus insistentes agricolæ ad extraordinaria onera trahantur: cum [70] providentiæ sit, opportuno tempore his necessitatibus satisfacere. Lecta VII. Id. Mart. JANUARIO, & JUSTO Conss. 328.

64 Bas. *lib.* 52. *tit.* 1.
65 Agricolarum duæ conditiones hic proponuntur. Alii censiti: alii coloni.
66 Censiti, qui & capite censiti à Juliano in Novellis dicuntur & tributarii, sunt censibus quasi adscripti, sive adnotati, qui capitis censum præstant, & ii quidem servi sunt. Coloni vero, qui liberi sunt, terræ tanquam domini habentur: & tantum domino terræ reditus certos ac pensiones præstant in pecunia, vel in speciebus pro solo. *Cujacius hic.*
67 *C. Th.* 11. 16. 4.
68 *Rationibus*, legit *Cujac.*
69 Συλλογῶν, vel λογισμῶν meminit author Synopseos *tit.* 1. *cap.* 1. collectionis & rationum, ut hic videantur Græci *rationibus* legisse, non, *fationibus*, hac sententia: ut ne agricola colligendis fructibus aut rationibus occupatus ad extraordinaria onera trahatur. *Synops. ibid.*
70 Hoc est, necessariis occupationibus detinentur.

De alienatione.

II. Imp. CONSTANTIUS A. ad Dulcitium Conf. Æmiliæ [71].

SI quis prædium vendere voluerit, vel donare: retinere sibi transferendos ad alia loca colonos privata pactione non possit. Qui enim colonos utiles credunt: aut cum prædiis eos tenere debent, aut profuturos aliis derelinquere, si ipsi prædium sibi prodesse desperant. Dat. III. Kal. Maji, *Mediol.* CONSTANTIO A. IX. & JULIANO C. II. Conss. 357.

71 C. *Theod.* 13. 10. 3. 72 *C. Theod.* 11. 1. 12. 73 Vid. *l.* 12. ff. *eod.* 74 *Gleba*, in *C. Theod.* 75 Observare. 76 Al. *Modestum P. P.* 77 *C. Theod.* 11. 1. 14. 78 Pro colonis (Græcis γεωργοῖς) munia functionum à dominis exiguntur. *Synopsis. ibid. cap.* 4. 79 *l.* 15. ff. *eod.* 80 *Censos*, in *C. Theod.* 81 *Actores*, in *C. Theod.*

De mancipiis vagis.

III. Impp. VALENT. & VALENS AA. Faventio Vic. Italiæ [72].

QUISQUIS ex desertis agris veluti vagos servos [73] liberalitate nostra fuerit consecutus, pro fiscalibus pensitationibus ad integram terræ [74] possessionem, ex qua videlicet servi manare videntur, habeatur obnoxius. Id etiam circa eos observari volumus, qui ex hujusmodi fundis servos ad possessiones suas transire permiserint [75]. Dat. Prid. Kal. Aug. *Mediolan.* VALENT. & VALENTE AA. Conss. 365.

De functionibus.

IV. Iidem AA. ad [76] Modestinum [77].

HI [78], penes quos fundorum dominia sunt, pro [79] his colonis originalibus, quos in locis eisdem censitos [80] esse constabit, vel per se, vel per exactores [81] proprios recepta compulsionis solicitudine, implenda munia functionis agnoscant. †. Sane

71 *C. Theod.* 13. 10. 3. 72 *C. Theod.* 11. 1. 12. 73 Vid. *l.* 12. ff. *eod.* 74 *Gleba*, in *C. Theod.* 75 Observare. 76 Al. *Modestum P. P.* 77 *C. Theod.* 11. 1. 14. 78 Pro colonis (Græcis γεωργοῖς) munia functionum à dominis exiguntur. *Synopsis. ibid. cap.* 4. 79 *l.* 15. ff. *eod.* 80 *Censos*, in *C. Theod.* 81 *Actores*, in *C. Theod.*

†. Sane quibus terrarum erit quantulacunque possessio, qui in suis conscripti locis proprio nomine libris censualibus detinentur: ab hujusmodi præcepti communione discernimus [1]: eos enim convenit propriæ commissos mediocritati, annonarias functiones sub solito exactore agnoscere. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* GRATIANO A. & DAGALAIFO CONSS. 366.

Quid dominis prædiorum præstatur.

v. Iidem AA. ad Oricum P.P.

DOmini prædiorum id [2], quod terra præstat, accipiant, pecuniam non requirant, quam rustici optare [3] non audent: nisi consuetudo prædii hoc exigat.

De adscriptitiis, colonis, vel inquilinis reducendis.

VI. Iidem AA. & GRATIAN. A. ad Germanianum.

OMnes omnino fugitivos adscriptitios, colonos, vel inquilinos, sine ullo sexus, muneris, conditionisque discrimine, ad antiquos penates, ubi censiti, atque educati, natique sunt, provinciis præsidentes redire compellant.

De alienatione.

VII. Iidem AA. ad Maximum P. P.

QUemadmodum originarios [4] absque terra, ita [5] rusticos, censitosque servos [6] vendi omnifariam non licebit. Neque vero commento fraudis id usurpet legis illusor [7], quod in originariis [8] sæpe est actitatum [9], ut parva portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi cultura adimatur: sed cum soliditas fundorum, vel certa portio ad unumquemque perveniat, tanti quoque servi, & originarii transeant, quanti apud superiores dominos, & possessores, vel in soliditate, vel in parte manserunt: & emptor [10] pretium quod dederit, amissum existimet: nihilominus venditori ad repetendos servos cum agnatione eorum vindicatione concessa, & si aliqua denique ex causa dissimulaverit legis usurpare beneficium, atque iste sub hac taciturnitate decesserit: & heredibus ejus, & contra heredes emptoris vindicationem damus, longi [11] temporis præscriptione submota [12]: * malæ [13] fidei [14] namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.

De eo, qui adscriptitium recepit, vel ejus operas condixit.

VIII. Iidem AA. ad Probum P. P.

OMnes profugi in alieno latebras collocantes, cum emolumentis tributariis, salva tamen moderatione revocentur: scilicet, ut si hi homines apud quos reperiuntur, alienos esse noverant [15] fugitivos, & profugis in lucrum suum usi sunt, hoc est, sive excoluerunt agros fructibus [16] dominis profuturos, sive aliqua ab iisdem sibi injuncta noverunt, nec mercedem laboris debitam consecuti sunt, ab illis tributa quæ publicis perierunt functionibus, exigantur. Cæterum si occultato eo profugi, quod [17] alieni esse viderentur, quasi sui arbitrii ac liberi apud aliquem se collocaverunt, aut excolentes terras, partem fructuum pro solo debitam dominis præstiterunt, cætera proprio peculio reservantes, vel quibuscunque operis impensis mercedem placitam consecuti sunt, ab ipsis profugis quæcunque debentur, exigentur: nam manifestum est privatum jam esse contractum. †. Si qui vero inter agricolas (ut assolet [18]) ex quibuscunque commerciis hujusmodi hominibus esse inveniuntur debitores, coram partibus constitutis Judex ab obnoxiis quod debetur, exposcat.

De immunitatibus specialiter datis, & jugatione, & capitatione.

IX. [19] Iidem AA. ad Populum [20].

IMmunitates [21] specialiter datæ, & jugatio, & capitatio libris publicis, & civitatum, aut provinciarum encautariis [22] sine aliqua probatione factæ, penes fruentes ereptæ in functionem pristinam redeant. Dat. III. Non. Mart. *Mediolan.* MEROBAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

De agricolarum capitatione censenda.

X. Iidem AA. Cynegio P. P.

CUm [antea] per singulos viros, per binas vero mulieres capitis norma sit censa, nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem [23] quaternis unius [24] pendendi capitis attributum est. †. Quocirca sublimitas tua hujusmodi census per Comanensium [25], & Ariaratensium [26], & Armeniæ secundæ, Amasenorum, Helenoponti [27], & Diocæsariensium Cappadociæ secundæ urbes, salubris ac temperatæ peræquationis modum monumentis publicis jubebit annecti.

De originariis colonis.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Populum.

ORiginarios colonos nullis privilegiis, nulla dignitate, nulla census auctoritate excusari præcipimus: sed amputatis omnibus, quæ aliquoties per gratiam sunt elicita, domino, vel fundo esse reddendos.

De receptatoribus.

XII. Iidem AA. Florentio.

SErvos [28], vel tributarios [29], vel inquilinos [30], apud dominos suos volumus remanere. Nam cum [31] metu damni deterritus unusquisque eum, quem incognitum habuerit, à se cœperit propulsare: voluntas fugiendi servis non erit. Nemo enim dominum suum deserit, sciens nunquam sibi latendi locum esse derelictum: sed aut cognitum sibi ingenuum unusquisque suscipiet: aut eum qui se liberum esse simulaverit, à se submovebit metuens his quæ statuta sunt, obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis fugitivis apud quemlibet fuerit repertus [32], duodecim libras argenti fisco nostro inferat detentator: ipsi autem cujus fuerit, præter eundem fugitivum, alterum etiam ejusdem æstimationis inferre decernimus.

De liberis colonorum, vel inquilinorum. I. De colonorum translatione.

XIII. Iidem AA. Vincentio P. P.

DEfinimus, ut inter inquilinos colonosve (quorum quantum ad originem pertinet vindicandam, indiscreta eademque pene [33] videtur esse conditio, licet sit discrimen in nomine) suscepti liberi, vel utroque, vel neutro [34] parente censito statum paternæ conditionis agnoscant. §. 1. Illud etiam servandum est, ut si quando utriusque fundi idem dominus de possessione referta cultoribus, ad eam coloniam quæ laborabat tenuitate, colonos transtulerit, iidemque fundi ad diversorum jura dominorum, qualibet sorte transierint, maneat quidem facta translatio, sed ita ut prædii ejus dominus, à quo coloni probantur fuisse traducti, translatorum agnationem restituat. Datum III. Id. Jun. STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

De fugitivis.

XIV. Iidem AA. Vincentio P. P. Galliarum post alia [35].

SI coloni, quos bona fide quisque possidet, ad alios fugæ vitio transeuntes, necessitatem propriæ conditionis declinare tentaverint, bonæ [36] fidei possessori primum oportet celeri reformatione succurri: & tunc [37] causam originis & proprietatis agitari [38]. Dat. IV. Id. Jul. *Mediolani*, STILICHONE, & [39] ANTHEMIO CONSS. 400.

De fiscalibus debitis.

XV. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Probo.

COlonos [40] nunquam fiscalium nomine debitorum ullius exactoris [41] pulset intentio: quos ita glebis [42] inhærere præcipimus, ut nec puncto [43] quidem temporis debeant amoveri.

De colona quæ se junxit homini libero.

XVI. Iidem AA. Palladio.

MUlier [44] quæ fuisse originaria docebitur, si cujuscunque liberi hominis secuta consortium, in urbibus, vel in quibuscunque locis victura constiterit, ejus omnem [45] sobolem secundum vetera constituta conveniet revocari. Dat. VI. Kalend. Jul. *Ravennæ*, MAXIMO, & PLINTA CONSS. 419.

Præjudicium possessioni per colonum facti non posse.

XVII. Iidem AA. Joanni P. P.

PEr colonum præjudicium possessionis invito, vel inscio domino imponi non posse, & jure & legum auctoritate declaratur. Dat. Id. Jul. *Ravennæ*, HONORIO XIII. & THEOD. A. AA. CONSS. 422.

De adscriptitiis, & acquisitis possessione triginta annor.

Αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος Φ.

XVIII. [46] Imp. ANASTASIUS. *

ΤΩν μαμμῶν οἱ μὲ σὺν ἀπογραφοῖ εἰσί, καὶ τὰ τούτων πεκούλια τοῖς δεσπόταις ἀνήκει, οἱ δὲ χρόνῳ τῶν τριακονταετίας μισθωθέντες μόνον ἐλεύθεροι μένουσι μετὰ τῶν περιόντων αὐτῶν, καὶ ὅτου δὲ ἀναχωρήσουσι καὶ τὴν γῆν μαμμυγεῖν, καὶ τὸ τέλος παρέχειν. τοῦτο δὲ καὶ τοῖς διαστόλοις καὶ τοῖς μαμμυγοῖς λυσιτελές.

AGricolarum [47] alii quidem sunt adscriptitii [48], & eorum peculia dominis competunt: alii vero tempore annorum [49] triginta coloni fiunt, liberati [50] manentes cum rebus suis: & ii etiam coguntur terram colere, & canonem præstare. Hoc & domino, & agricolis utilius est.

De militiis, De apparitoribus.

XIX. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Probo P. P.

COlonos nulla ratione ad ullum quamvis humilioris militiæ [51] locum finimus admitti: Sed nec apparitores Magisteriæ potestatis, censibus [52] adscriptos probari concedimus: quia in hac parte, & dominorum [53] juri, & publicæ consulimus honestati.

Si de terræ dominio dubitetur, & locatio negetur.

XX. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P.P.

LItibus imponentes celeritatem, sancimus, si quando coloni cujuscunque conditionis contra dominos terræ declamaverint, super hoc ipso dubitantes, utrum is terræ dominus est, necne: an ipsi coloni dominium suæ terræ possident (eos tamen dicimus, qui non ex longo prolixoque tempore, vel longinqua, & inveterata redituum [54] susceptione sufficientem habent cautelam: in quibus casibus ne contradicendi quidem licentia colonis relinquitur, longi temporis præscriptione, vel reditu frequentissima consequentia [55], colonorum impetum [56] excludente) talem esse super reditu, vel publicarum functionum præstatione formam censemus, ut si tales coloni, quales prædiximus, idoneum fidejussorem [57] totius summæ, quæ ab his dependitur, præstiterint, quod omnes reditus sine ulla procrastinatione, si melior causa dominorum judicetur, eis restituent, & talis fidejussor per triennium accipiatur, eoque impleto iterum removeatur [58]: coloni in medio nullo modo super reditibus à dominis inquietentur. §. 1. Si autem hoc coloni minime facere voluerint vel potuerint: tunc iidem reditus per officium judicis annui exigantur per solita tempora, in quæ etiam dominis dependebantur, & deponantur [59] in æde [60] sacra, vel [61] in κειμηλιαρχείῳ [62] civitatis, sub qua possessio sita est: vel si localis ecclesia ad susceptionem pecuniarum idonea non sit, in metropolitana ecclesia remaneant cum omni cautela: & post plenissimam definitionem, vel dominis dentur, vel colonis restituantur. §. 2. Sin autem reditus non in auro, sed in speciebus inferuntur [63], vel in totum, vel in partem [64]: iterum [65] per officium judicis fructus vendantur, & pretia eorum secundum prædictum modum deponantur. §. 3. Hæc de reditibus definientes, ad publicas transeamus functiones. Et si quidem coloni more solito eas dependebant [66], ipsi maneant in pristina consuetudine, nullo præjudicio dominis generando, qui etiam [67] quiescentibus colonis, & non contradicentibus, ad publicum tributarias functiones minime inferebant. Sin autem moris erat dominos totam summam accipere, & ex ea partem quidem in publicas vertere functiones: partem autem in suos reditus [68] habere: tunc siquidem fidejussor à colonis detur, eundem fidejussorem dominis sine præjudicio litis tantam summam inferre, quantam tributa publica faciunt, ut à dominis publicis rationibus persolvatur: nullo ex hoc colonis præjudicio generando, super reditibus enim domini fidejussione fiant contenti.

§. 4. Sin autem fidejussione [69] cessante ad sequestrationem res veniant, & pecuniæ deponantur [70]: ex earum summa tantam [71] judices separare, quanta ad publicas sufficiat [72] functiones, & eam dispositionem dominum accipere: quatenus ipse eam persolvens, publicas accipiat securitates: reliqua quantitate, quæ in reditus puros [73] remanet, in tuto collocanda, & litis terminum expectante: nullo præjudicio, sive colonis, sive dominis post sequestrum lata. *Doct. in d. §. ult.* Quid in sequestro ut summaria cognitio, ita citatio partis, vel alius ordo judiciarius exigitur: propter suspicionem videlicet fugæ reique amittendæ. *Bald. in d. §. ult. Panor. d. c. 2. arg. l. ait prætor 10. §. si debitorem 16. ff. quæ in fraudem.* vid. *Bald. decis. 240.*

---

1 Dominus pro colono, vel adscriptitio convenitur non potest. *l. 11. §. ult. ff. de obligat.* adde quæ scripti de clarigatione ad *l. 12. §. de omni agro deserto*, & in authentica *habita*, §. *ne filius pro patre.*

2 Coloni reditus certos & pensiones domino terræ præstant in pecuniis, vel in speciebus pro solo, *l. 8. §. 20. l. penult. §. cod.*

3 *Id est*, εὔχεσθαι. *Cujac.*

4 Vendi originarii, & censiti servi absque terra non possunt. Reipublicæ enim interest, ut censiti terræ suæ adhæreant. adde *l. 112. ff. de legatis 1.*

5 Censiti, & rustici ab originariis differentia.

6 Vide *leg. 12. §. eodem.*

7 Illusio.

8 Originarios.

9 Agitatum.

10 Ementis censitum absque terra, pœna est pretium amittere. Similis pœna in eo qui prædium dominicum emit dempto canone, adde *leg. 7. §. de fundis rei privatæ.* Quid: quibus casibus emptor pretium amittit, cui pretium cedit: venditori an fisco? fisco. *Accurs. hic, & l. penult. §. de rescindenda.*

11 Dixi ad *l. 1. §. de præscript. 30. annorum.*

12 Imo non est submota in mancipiis *l. 3. ff. de diverf. & temporal. præscript.*

13 Præsumitur mala fide possidere, qui contra legum interdicta mercatur. *l. 27. ff. de regulis cap. 2. 82. extra de regulis in 6.*

14 Mala fide.

15 Noverunt, al. *nominaverunt.*

16 Vid. *l. 5. §. cod.*

17 Qui.

18 Solet.

19 *Al.* Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS AAA. ad Populum.

20 *C. Theod. 13. 10. 7.*

21 Si quis cuicunque donaverit immunitatem, nihilominus contribuere cogitur. *Synops. Basil. 54. 7. ex lib. 55. tit. 1. c. 8.* vide *l. 1. §. de immunitate nemini concedenda.*

22 Vide quæ scripsi ad *l. 17 ff. de instructo.* Sic in *Cod. Theod.* Cont. *Eusterii*, *legit Alciat.*

23 Aut.

24 Jus unius.

25 Comagenensium & Amastrienium. *Alciat. hic.*

26 *De Ariata Stephanus:* al. *Ariatensium.*

27 Al. *Amasimoyum Helleponti*, & *Eleuteropolitarum.* al. *Armazenorum.* vide hic *Cujac.*

28 Agricolarum tria genera, servi, tributarii, inquilini, *ut hic*: servi autem hi plane & censibus adscripti. *l. 3. l. 7. §. eod.*

29 Tributarii hic, adscriptitii.

30 Inquilini hic, coloni. *l. 18. §. eod. Salvianus 5. de providentia*, *Novell. Valent. de colonis magis.*

31 Adde *leg. 10. ff. de custodia.*

32 Vide quæ notavi ad *leg. 6. §. de servis fugitivis.*

33 *Pæne*, sed male.

34 Alterutro.

35 *Cod. Theod. 4. 22. 1.*

36 Vid. *l. 1. §. 3 ff. uti possidetis.* Goth. Adde Menoch. *de recup. poss. remedio 10. S. L.*

37 Vide quæ notavi ad *l. 150. §. 1. ff. de regulis juris*: vide *Donum ad cap. addo fecit*, *de regulis in 6.*

38 Quæ hic detracta sunt e *C. Th.*

39 Al. *Aureliano.*

40 *l. 4. in princ. §. cod.*

41 Exactionis.

42 *l. 23. §. cum autem Anastasiana. §. caveant §. eod. leg. unica §. de colonis Palæstinis. l. unica §. de colonis Thracensibus, l. unica §. de colonis Illyricanis*, *Novell. 17. cap. 14.*

43 Punctum hic accipe pro momento. Puncto aut momento temporis coloni longius abduci non debent. adde de momento Cujacium *cap. 1. de præscript.*

44 *l. unica*, *versf. Itaque mulierum. C. Theod. de inquilinis*, *lib. 5. tit. 10.*

45 *l. 21. §. cod.*

46 *Hanc legem Græcam & Latinam edidit Cujac. cujus mentio fit in l. 23*, & *ab Eustathio lib. de temporibus.*

47 Agricolarum alii adscriptitii, alii coloni.

48 Vide quæ scripsi ad *l. ult. §. ne uxor pro marito.*

49 Vide quæ scripsi ad *leg. 2. §. in quibus causis coloni.* Coloni triginta annorum possessione adquiruntur.

50 Coloni liberi, ut hic, & *l. 1. §. de prædiis tamiacis*; adscriptitii non item. *§. cod.*

51 Militia colonis interdicta. adde *l. 3. §. qui militare possunt.*

52 Id est, libris censualibus.

53 Adscriptitiorum peculia sunt dominorum. *l. 21. in fin. §. cod.*

54 *l. si certis annis l. 28. §. de pactis.* vide Molinæum de usuris *quæst. 20. numero 207.* Goth. Adde Goedd. *de sequestrat. cap. 1. num. 111. & cap. 2. num. 33. & seq.* Zanger. *de except. part 3. c. 2. n. 181.* ANS.

55 Redituum diuturna & continua præstatio possessionem confirmat, & vim longi temporis præscriptionis habet, vid. *l. cum de in rem 6. ff. de usur.*

56 Impetus.

57 Sequestrum fieri impedit, qui satisdationem offert, *ut hic*, & *l. ult. Cod. de ordine cognitionum*, *l. si fidejussor 7. in fin. ff. qui satisdare. Cyn. in l. 1. §. de prohibita sequestrat.* sic tamen ut in satisdatione promittatur de restituenda re sine procrastinatione aliqua (exceptis certis casibus, *Clement. 1. de sequestrat. possessionis*, *Panorm. c. 2. extr. eod.*) Eadem ratione sequestrum impeditur per contumaciam impetrantis sequestrum: veluti si litem persequi negligat. *l. si quis 9. §. si oleum 3. ff. de dolo.* ut & sententia *Doct. in d. §. ult.* Quid in sequestro ut summaria cognitio, ita citatio partis, vel alius ordo judiciarius exigitur: propter suspicionem videlicet fugæ reique amittendæ. *Bald. in d. §. ult. Panor. d. c. 2. arg. l. ait prætor 10. §. si debitorem 16. ff. quæ in fraudem.* vid. *Bald. decis. 240.*

58 Renovetur. 59 Ubi non est satisdatum. *l. 16. in fin. ff. de eff. præfidis*, *l. 7. in fin. ff. qui satisdare.* 60 Ædem sacram. 61 Id est. 62 De Chimelio & Chimeliarchis, vide quæ scripsi ad *Novell. 40. §. 1. & 161. l. ult. §. 1. §. de bonis authors. judicis possidentis*, *Paul. 4. sent. 6. §. 1.* 63 Inferantur. 64 Ex parte. 65 Interim. 66 Dependeant. 67 Et. 68 Sum reditum. 69 Fidejussore. 70 Al. additur *§.* 71 Tanta. 72 Sufficiant. 73 Puri reditus, soluti à tributis, sic pura substantia quæ ære alieno soluta est. *l. 11. §. 1. C. de regud.*

dominis ex hujusmodi fidejussione, vel sequestratione, vel publicarum functionum solutione: sed omni causa in suspenso manente, donec judicialis sententia, quæ de toto negotio procedit, omnem rem aperiat, & ostendat, quis dominus terræ constitutus est [1], & ad quem publicarum functionum securitas debet [2] in posterum fieri, seu reditus pervenire, vel permanere. Recitata septies [3] in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. xv. Kal. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. C. CONS. 529.

De natu ex adscriptitio, & serva, vel adscriptitia, & servo. Collatio servorum, & adscriptitiorum.

XXI. Idem A. ad Senatum.

NE diutius dubitetur, si quis ex adscriptitia & libero, vel ex adscriptitia & servo, vel adscriptitio & ancilla fuisset editus, cujus status sit, vel quæ pejor fortuna sit, utrumne adscriptitia, an servilis: sancimus ea quidem, quæ in anterioribus legibus cauta sunt pro tali progenie, quæ ex mulieribus adscriptiis, & viris liberis progenita sit, in suo statu relinqui, & sic sit [4] adscriptitia proles ex tali copulatione procreata. Si quis autem, vel ex servo & adscriptitia, vel ab ancilla & adscriptitio fuerit editus, matris suæ ventrem sequatur, & talis sit conditionis, qualis & genitrix fuit, sive ancilla, sive adscriptitia: quod hactenus in liberis tantum & servis observabatur. Quæ [5] enim differentia inter servos [6], & adscriptitios intelligatur, cum uterque in domini sui positus sit potestate, & possit servum cum [7] pecunio [8] manumittere, & adscriptitium cum terra dominio suo expellere?

De probationibus. 1. De præscriptione XXX. vel XL. annorum.

XXII. Idem A. Juliano 9 P. P.

CUm scimus nostra jura nolle [10] præjudicium generare cuiquam circa conditionem, neque ex confessionibus, neque ex scriptura, nisi etiam ex aliis argumentis aliquod accesserit incrementum: sancimus solam confessionem [11], vel aliam quamcunque scripturam ad hoc minime sufficere: nec adscriptitiam conditionem cuiquam [12] inferre, sed debere hujusmodi scripturæ aliquod advenire adjutorium: quatenus, vel ex [13] publici census adscriptione, vel aliis legitimis modis talis scriptura adjuvetur. Melius etenim est in hujusmodi difficultatibus, & pluribus capitulis conditiones [14] ostendi: & non solis confessionibus neque scripturis homines forte liberos ad deteriorem detrahi fortunam. Sin autem est scriptura, & post [15] scripturam confessio, seu depositio (sine vi, & necessitate tamen) intervenerit (quid enim si conditionale [16] instrumentum, vel aliam chartulam, in qua scripsit [17] & [intimavit:] & intra acta deposuit sese colonum fuisse adscriptitium?) tunc ex utroque genere obligationis, id est, tam scripturæ, quam confessionis, vel depositionis, talem eum esse credendum, qualem se & scripsit, & inter acta deposuit.

§. 1. Illud quoque non ineleganter dubitabatur, *si coloni filius per triginta annorum curricula, vel forsitan per quadraginta, seu ampliora adhuc vivente patre, & agriculturam peragente, ipse in libera conversatione* [18] *morabatur, & dominus terræ, quia per patrem ei satisfiebat* [19], *non etiam præsentiam ejus exigebat: an post obitum patris, vel postquam forte inutilis is existat, & ruri non idoneus, potest excusari filius longinqua libertate abutendo: & quod per multos annos neque agrum coluit, neque aliquid colonarii operis celebravit, cum non possit dominus incusari propter suam desidiam, cui per patrem ejus omne, quod volverat, accedebat*, in omnibus itaque hujusmodi speciebus satis acerbum nobis videtur, domino præjudicari [20] colonorum absentia [21], qui rure [22] nati, & postea absentes, per suos, vel patres, vel fratres, vel cognatos agriculturam peragebant: cum enim pars [23] quodammodo corporis ejus per cognationem in fundo [24] remanebat, non videtur neque abesse, neque peregrinari, neque in libertate morari. Maneat itaque domino jus inconcussum, & donec ejus, vel antiquitas, vel posteritas, vel cognatio in agrum remanet, ipse videatur ibi residisse. Dat. x. Kal. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

1. ad leg. 18. supra h. tit.

2. De adscriptitiis, vel colonis alienis non suscipiendis.

XXIII. Idem A. Joanni [25] P. P.

CUm satis inhumanum est, terram, quæ ab initio adscriptitios [26] habebat, suis quodammodo membris defraudari, & colonos in aliis [27] terris demorantes, dominos terræ maximis damnis afficere, censemus, quemadmodum in curialium conditione nemo ex temporali cursu liberatur: ita nec adscriptitiæ conditioni suppositus, ex annalibus curriculis quantacunque emanaverint, vel quacunque prolixa [28] negotiatione aliquis sibi vindicet libertatem: sed remaneat adscriptitius, & inhæreat terræ: & si se celaverit, vel separare se conatus fuerit, secundum exemplum servi fugitivi sese diutinis [29] insidiis furari intelligatur: & sit suppositus una cum omni sobole sua (etsi in alia terra eam fecerit) hujusmodi fortunæ, & capitali [30] illationi: nulla liberatione ei penitus competente. §. 1. Cum autem Anastasiana [31] lex *homines, qui* [per [32]] *triginta* [33] *annos colonaria detenti sunt conditione, voluerit liberos quidem permanere: non* [34] *autem habere facultatem terra derelicta in alia loca migrare:* & ex hoc quærebatur, *si etiam liberi eorum cujuscunque sexus, licet non per triginta annos fuerint* [35] *in fundo, vel vico, deberent colonariæ esse conditionis, aut* [36] *tantummodo genitor eorum, qui per triginta annos hujusmodi conditioni alligatus esset?* sancimus liberos colonorum esse quidem in perpetuum secundum præfatam legem liberos, & nulla deteriori conditione prægravari: non autem habere licentiam relicto suo rure ad aliud migrare, sed semper terræ inhærent, quam semel colendam patres eorum susceperunt. †. Caveant autem possessionum domini, in quibus tales coloni constituti sunt, aliquam innovationem, vel violentiam eis inferre. Si enim hoc approbatum fuerit, & per judicem pronuntiatum, ipse provinciæ moderator, in qua aliquid tale fuerit perpetratum, omnino provideat & læsionem (si qua subsecuta est) eis resarcire, & [sic] veterem consuetudinem in reditibus [37] præstandis eis observare: nulla nec tunc licentia concedenda colonis fundum, ubi commorantur, relinquere [38]: & hoc tam in ipsis colonis, quam in sobole eorum, qualiscunque sexus, vel ætatis sit, sancimus, ut & ipsa semel in fundo nata, remaneat in possessione sub eisdem modis, eisdemque conditionibus, sub quibus etiam genitores ejus manere in alienis fundis definivimus. §. 2. Nemini autem liceat, vel adscriptitium, vel colonum alienum scienti, prudentique in suum rus [39] suscipere: sed & si bona fide eum susceperit, postea autem repererit eum alienum esse constitutum, admonente domino, vel ipsius adscriptitii, vel terræ, & hoc faciente per se, vel per procuratorem suum, hunc restituere eum cum omni peculio, & sobole sua, & si hoc facere supersederit: omnis quidem temporis, quo apud eum remoratus est, publicas functiones, sive terrenas, sive annales [40] pro eo inferre compelletur: cura & provisione tam eminentissimæ præfecturæ, quam præsidis provinciæ: coartetur autem sic ad restitutionem ejus secundum veteres constitutiones, & pœnas in eis insertas.

De natu ex adscriptitio & libera.

XXIV. Idem A. Joanni [41] P. P.

SI qui adscriptitiæ [42] conditionis constituti, mulieres liberas quacunque mente, aut quacunque machinatione, sive scientibus, sive ignorantibus dominis sibi [43] uxores conjunxerunt vel conjunxerint [44]: in sua libertate permanere, tam eos, quam prolem quæ ex his cognoscitur procreata, sancimus: illo procul dubio observando, ut si ex libero marito, & adscriptitia uxore partus fuerit editus: is maternæ [45] conditionis maculam, & non paternam sequatur libertatem, sed ne adscriptitii [46] putent sibi impunitum esse tale conamen, quod maxime verendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis hujusmodi hominum conditio decrescat: sancimus, si quid tale fuerit ab adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus sive per se, sive per præsidem provinciæ talem hominem moderata corrigere castigatione, & abstrahere à tali muliere, quod si neglexerit, sciat in suum damnum hujusmodi desidiam [47] reversuram.

magistro officiorum. 42 Adscriptitius olim erat ex adscriptitio & libera natus: hodie liber nascitur, *ut hic*. quod de iis intelligitur qui post hanc constitutionem nascituri, non ante. *Novell. 21. c. 2. & 54.* hodie colonus est, neque terram deserere potest. *Nov. 162. adde Nov. 78. c. 3. & Nov. 117. c. 6.*

43 Adscriptitio cum libera muliere, etiamsi hoc sciat consentiatque dominus, connubium non est: ideoque recte à domino potest dirimi, *ut hic*. Deterior est in eo conditio adscriptitiorum, quam servorum, propter agriculturæ necessitatem. Nam servi si liberam duxerint in matrimonium, sciente vel consentiente domino, matrimonium non dirimitur. 44 *Justin. in Novell. 54.* ait hæc verba callide à quibusdam accepta, ideoque ea interpretatur in illa Nov. *Continue.*

45 *l. 21. §. eodem.* vide *Cujac. 4. observ. 28.* 46 *Conjuge l. unic. §. ult. de S. C. Claud. tol. §.* 47 Resídiam.

40 Al. *animales, quam varietatem Accurs. notavit.* Animalis autem functio *hic & l. ult. C. Theod. de collat. donator. vel relevat. possess.* pecunia est pro capite ψυχικὰ συνάλλαγμα. *in l. ult. §. de annonis & tributis.* ψυχικὰ ἐμφόρια *Græci in l. ult. §. 1. ff. de muneribus.* Capita, capitationes, census capitis. *Plutarch. de liber. educat.* prædiis non imponuntur, sed colonis & mancipiis quæ in prædiis. & ita accipe legem *si minor 9. §. de act. empt. l. ult. C. Theod. sine censu.* & Sidonium in illo versu ad Majorianum: *Hic capita ut virum, tu mihi tolle tria.* vid *Cujac. in d. l. ult.*

41 Al. *Hermogeni* hodie liber nascitur, *ut hic*. quod de iis intelligitur qui post hanc constitutionem nascituri, non ante. *Novell. 21. c. 2. & 54.* hodie colonus est, neque terram deserere potest. *Nov. 162. adde Nov. 78. c. 3. & Nov. 117. c. 6.*

42 Adscriptitius olim erat ex adscriptitio & libera natus: hodie liber nascitur, *ut hic*. quod de iis intelligitur qui post hanc constitutionem nascituri, non ante. *Novell. 21. c. 2. & 54.* hodie colonus est, neque terram deserere potest. *Nov. 162. adde Nov. 78. c. 3. & Nov. 117. c. 6.*

43 Adscriptitio cum libera muliere, etiamsi hoc sciat consentiatque dominus, connubium non est: ideoque recte à domino potest dirimi, *ut hic*. Deterior est in eo conditio adscriptitiorum, quam servorum, propter agriculturæ necessitatem. Nam servi si liberam duxerint in matrimonium, sciente vel consentiente domino, matrimonium non dirimitur. 44 *Justin. in Novell. 54.* ait hæc verba callide à quibusdam accepta, ideoque ea interpretatur in illa Nov. *Continue.*

45 *l. 21. §. eodem.* vide *Cujac. 4. observ. 28.* 46 *Conjuge l. unic. §. ult. de S. C. Claud. tol. §.* 47 Resídiam.

TIT. XLVIII.

DE CAPITATIONE [48] CIVIUM [49] CENSIBUS EXIMENDA.

1. Imp. CONSTANTINUS ad Eusebium U. P. Præsidem Lyciæ & Pamphiliæ [50].

PLEBES [51] urbana (sicut in Orientalibus quoque provinciis observatur) minime in censibus pro capitatione sua conveniatur: sed juxta hanc jussionem nostram immunis habeatur [52]. Dat. Kal. Jun. CONSTANT. A. III. & LICINIO III. CONSS. 313.

49 Scil. Romanorum. 50 *Cod. Theod. 13. 10. 2.* 51 Capitationem plebs urbana non præstat, *ut hic*, sed nec metrocomitæ. *l. penult. §. de exactoribus tribut.* Coloni capitationem præstant. *l. 1. §. ne rusticani ad ullum obseq.* exceptis Thracensibus, Illyricanis, & ecclesiæ Thessalonicensis colonis. dixi ad *d. l. 1.* 52 Detracta sunt quædam è *C. Theod.*

48 *Capitatio* est census capitis. *Goth.* De capitatione seu tributo quod in singula capita solvitur vid. Jacob. Bornit. *de æris, reditu. lib. 6. cap. 2.* & noviter Didac. de Narbona *in annal. jur. sub anno* 14. 9. 37. ANS.

TIT. XLIX.

IN QUIBUS CAUSIS COLONI CENSITI [53] DOMINOS ACCUSARE POSSINT.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum Vic. Orient.

QUISQUIS colonus plus à domino exigitur, quam ante consueverat, & quam in anterioribus temporibus exactum est, adeat Judicem, cujus primum poterit habere præsentiam, & facinus comprobet: ut ille qui convincitur amplius postulare, quam accipere consueverat, hoc facere in posterum prohibeatur: prius reddito quod superexactione perpetrata noscitur [54] extorsisse.

Coloni censiti, licet respectu aliorum sint liberi, tamen quod ad personas dominorum quibus tributa præstant, quadam servitute tenentur adstricti.

II. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Nebridio Comiti Asiæ.

COloni censibus [55] duntaxat adscripti [56], sicuti ab his [57] liberi sunt, quibus eos tributa [58] subjectos non faciunt; ita his quibus annuis functionibus, & debito conditionis obnoxii [59] sunt, pene est, ut quadam dediti servitute videantur [60]: quominus est ferendum, ut eos audeant lite pulsare, à quibus ipsos, utpote dominis, una cum possessionibus distrahi posse non dubium est: quam de cetero licentiam submovemus: ne quis audeat domini nomen in judicio lacessere: & cujus ipsi sunt, ejusdem omnia sua esse cognoscant. Cum enim sæpissime decretum sit, ne quid de peculio suo cuiquam colonorum ignorante domino prædii, aut vendere, aut alio modo alienare liceret: quemadmodum contra ejus personam æquo poterit jure consistere, quem nec propria quidem leges sui juris habere voluerunt, & acquirendi tantum, non etiam transferendi potestate permissa, domino, & acquirere, & habere voluerunt? Sed ut in causis civilibus hujusmodi hominum generi adversus dominos, vel patronos aditum intercludimus, & vocem [61] negamus (exceptis superexactionibus, in quibus retro principes facultatem eis super hoc interpellandi præbuerunt) ita in criminum accusatione, quæ [62] publica est, non adimitur eis propter suam suorumque injuriam experiundi licentia.

53 Al. *sapite censiti.*

54 Dignoscitur.

55 Census hic, libri censuales. *l. 4. §. de agricolis l. 10. ff. de probat.* scripturæ publici census. *l. 22. §. de agricolis.*

56 Adscripti censibus, *l. 19. §. de agric. & censit. l. 10. §. de re militari, l. si quis presbyter. 20. §. de episcopis.* sunt adscripti: de quibus mox dicetur.

57 Al. *sicuti hi liberi*

58 Tributarii hi censiti, seu capite censiti. *l. 2. C. de si vagum municipem.* censibus obnoxii. *l. 1. §. de tyronibus.* adscriptiti, quasi adscripti capitibus. *§. eod. tertio* adscriptus Græce ἐπικεφάλαιος ἢ ἐπιγεγραμμένος τῇ κεφαλῇ.

59 Vid. *l. unic. §. de colonis Thracensibus.*

60 Ut quodam debiti servitute videlicet adstricti. Quo, &c.

61 Vox cui certo in loco negata fit, eidem vocem, id est, suffragium in judicio negari colligit Corsetus *singulari statutum statuto cæteris.*

62 Accusatio criminum publica est.

TIT. L.

DE COLONIS PALÆSTINIS.

Coloni Palæstini non possunt à terra recedere sicut alii: & eorum dominus datur revocandi plena potestas. Bart.

1. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Cynegio [63] P. P.

CUm per alias provincias, quæ subjacent nostræ serenitatis imperio, lex à majoribus constituta, colonos quodam æternitatis [64] jure detineat, ita ut [65] illis non liceat ex his locis, quorum fructu [66] relevantur, abscedere: nec ea deserere, quæ semel colenda susceperunt, neque id Palæstinæ provinciæ possessoribus [67] suffragetur: sancimus, ut etiam [68] per Palæstinam nullus omnino colonorum suo jure velut vagus, ac liber exultet, sed exemplo aliarum provinciarum ita domino fundi teneatur, ut sine pœna suscipientis non possit abscedere: addito eo, ut possessionis [69] domino revocandi ejus plena tribuatur auctoritas.

63 Al. *civibus.*

64 Coloni æternitatis quodam jure addicti locis ex quorum reditibus sublevantur.

65 Vid. *l. 15. §. de agric. & censit.*

66 Coloni fructus ex fundo colonario sibi maxime percipiunt.

67 Possessionibus.

68 Coloni etiam in Palæstina à possessionum dominis revocari possunt.

69 Colonus non est dominus fundi, sed ejus dominus.

TIT.

1 Capitationem non præstant coloni Thracenses, *ut hic*, ut nec Illyricani, *leg. l. 3. §. ult. præsim.* plura vide quæ scripsi *l. 1. §. ne rusticani.*

2 Jugatio terrena à capitationis humanæ censu differt. Capitationem autem paulo post vocat tributariam sortem.

3 Colonis vagari & quo libuerit, recedendi facultas non est. *l. 15. §. de agricolis.*

4 Coloni conditione ingenui, servi tamen terræ sunt.

5 Recedendi.

6 Coloni possidentur à patronis suis & dominis. 7 Coloni patronum habent. 8 Coloni dominum habent, *ut vic*, aut potius terra ipsa coloni domina. 9 Al. *cultor evacuaverit.*

TIT. LII.

DE COLONIS ILLYRICANIS[10].

Coloni Illyricani origine, à terra se separare non possunt. Bart.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Probum P. P.

Colonos, inquilinosque per Illyricum[11], vicinasque regiones, abeundi rure, in quo eos originis[12] agnationisque merito certum est immorari, licentiam habere non posse censemus. Inserviant terris non tributario nexu, sed nomine, & titulo colonorum: ita ut si abscesserint, & ad alium transierint, revocati, vinculis, pœnisque subdantur: maneatque eos pœna, qui alienum, & incognitum recipiendum esse duxerint: tam in redhibitione operarum, & damni, quod locis, quæ deseruerant, factum est: quam multæ[13], cujus modum in auctoritate Judicis collocasse monstrabitur, pro qualitate peccati coercitionem subire cogatur: nec sit ignorantiæ locus, cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod incognitum sibi tenuit. Servum etiam in memoratis regionibus si quis receperit[14], ignorationis excusatione sublata, quadrupli pœna teneatur, operarum præterea compendiis, damnisque præstitis. In libertis etiam, quos pari usurpatione susceperit, is modus sit, quem circa liberos colonos duximus retinendum. Dat. III. Id. Jul. Gratiano A. II. & Probo Conss.

10 Illyricanis, al. *Illyriasis.*

11 Capitationem non præstant coloni Illyricani, *ut hic.* vide plura ad *l. 1. §. ne rusticani*, ubi dixi.

12 Coloni originis & agnationis merito in fundis ipsis & agris immorantur.

13 Id speciale hoc casu, aliud jus in aliis est. *l. 4. §. quod si servis §. de servis fugitivis.*

14 *leg. ultim. §. de operis libertorum.*

TIT. LIII.

UT NEMO AD SUUM PATROCINIUM SUSCIPIAT RUSTICANOS, VEL VICOS EORUM.

1. Imp. Leo & Anthemius AA. Nicostrato P. P.

Si[16] quis[17] post hanc nostri numinis[18] sanctionem, in fraudem, circumscriptionemque publicæ functionis, ad patrocinium[19] cujuscunque conditionis confugerit: id, quod hujus rei gratia geritur sub prætextu donationis, vel venditionis, seu conductionis, aut cujuslibet alterius contractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibus[20], qui talia instrumenta conscribere ausi sunt, bonorum proscriptione plectendis: qui tamen scientes ausi fuerint hujusmodi instrumenta conscribere: vicis[21] etiam, vel possessionibus ad patrocinia confugientium, publico vindicandis. Hæ autem personæ, quæ contra publicam utilitatem in clientelam[22] susceperint collatores detectæ fuerint, nobiliores quidem centum auri librarum condemnationem subire cogentur: mediocris vero fortunæ facultatum suarum amissione plectentur: eadem pœna multandis etiam his, qui intercedentes ministerium suum hujusmodi nefariis actibus[23] improba mente præbuerint. Quam formam ex eo quidem tempore, quod sacra constitutio à divæ memoriæ Martiano promulgata continet, id est, in[24] Thracia[25] quidem diœcesi ab hinc annis triginta, hoc est à consulatu Ætii secundo, & Sigisbuldi: in Orientali[26] vero, & Ægyptiaca, & Pontica, & [27] Asiana diœcesi, viginti sex[28]: hoc est, à consulatu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus. Dat. Kal. Sept. Anthemio A. II. Cons. 468.

15 *Orientis*, al.

16 Si quis in fraudem fiscalium ad patrocinium alicujus, sub prætextu donationis, vel venditionis, vel conductionis, confugerit, quod factum est, nullam firmitatem habeat: tabellionibus qui instrumenta conficiunt, bonorum proscriptione plectendis, & vico id committente, similiter fisco vindicando. Qui vero susceperit, si locuples est, centum auri libras solvat: si inops, proscribatur: eadem pœna multandis iis, qui hanc ad rem ministerium suum præbuerint. *Synopsis Basilicon. 7. tit. 9. ex lib. 56. tit. 3. cap. 1.* Goth. Vid. Alciat. *hic.* Ans. Adde Cujac. *lib. 8. obs. c. 28. S. L.*

17 *Pars l. ult. §. de exactoribus tributorum.*

18 *Nominis*, vide *Salvianum lib. 5. de provid. Dei.*

19 Patrocinii nomine quod possidetur vere non possidetur. *l. ult. §. de exact. tribut.* vide §. *tit. ne liceat potentior.*

20 Tabelliones publici contractuum scriptores. *l. 2. §. de emancipat. l. 17. §. de fide instrum. & amiss. l. 14. §. 3. §. de sacrof. Eccles. νομικοὶ, ἀγοραῖοι*, tit quæ ab eis conficiuntur ἀγορᾶς forensia *d. l. 17.*

21 Publicari vicus etiam integer potest. 22 Clientes suscepti. vide *Cujac. 8. observ. 14.* dixi ad *l. 3. ff. de usu & habitatione.* 23 Artibus. 24 Vide *l. 2. §. de militari veste.* 25 Thracia.

26 Oriens divisus in provincias quinque *d. l. 2. Nov. 24.* 27 Et iterum. 28 Al. *viginti-octo*, al. XXIX. 29 Κωμήτας. Nemo vicanis patrocinium polliceatur, nec agricolas ad clientelam suscipiat, eo nomine redituum promissione, vel alio lucro recepto. Quod si quis hæc transgrediatur, & supradictis, pœnis subjacebit, & aliam præterea majorem præstabit. *Synopsis. ibid. c. 2.*

30 Liberi tributarii & tributariæ matris conditionem sequuntur, sunt in ejus dominio, qui matrem ipsam habet in potestate. 31 Liberi, servi & ancillæ diversorum dominorum, cedunt materno domino.

TIT. LIV.

NE[32] RUSTICANI[33] AD ULLUM OBSEQUIUM DEVOCENTUR.

1. 34 Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC.

Ne[35] quis ex rusticana plebe, quæ extra muros[36] posita capitationem[37] suam detulit, & annonam congruam præstat, ad ullum[38] aliud obsequium devocetur: neque à Rationali[39] nostro mularum fiscalium, vel equorum ministerium subire cogatur[40]. Sine die & consule[41].

32 Ut.

33 De rusticorum privilegiis vide Chopinum.

34 Exemplum literarum Diocletiani & Maximiani AA. *Mediol.* Contius.

35 *l. unic. §. de capitatione.* 36 Id est, *extra metrocomiæ.* Contius. ad Carisium.

37 Capitationem præstant rusticanæ plebes, seu coloni, *ut hic*, exceptis Thracensibus, & Illyricanis, *l. 1. §. de colonis Thracensibus*, & Ecclesiæ Thessalonicensis. *l. 12. §. de annonis & tributis.* Plebs urbana non præstat, *l. 1. §. de capite civium censu eximendo.* sed nec metrocomitæ. *l. ult. §. de exact. tribut.*

38 Nullum.

39 Rationabili.

40 Cogantur.

41 *Sic in mss.*

2. Imppp. Valentinianus & Valens AA. ad Probum P. P. Illyrici[42].

Si qui eorum, qui provinciarum Rectoribus obsequuntur, quique in diversis agunt officiis principatus, & qui sub quocunque prætextu publici muneris possunt esse terribiles, rusticano cuipiam necessitatem obsequii, quasi mancipio sui juris imponant, aut servum ejus, vel forte bovem in usus proprios, necessitatesque converterint[43], ablatis[44] omnibus facultatibus, perpetuo subjugentur exilio[45], & nihilominus rusticanum, qui se in ejusdem opera[46] sponte propria detulisse desponderit, par pœnæ severitudo constringat. Dat. prid. Kal. Octobr. *Agrippinæ*, Valentiniano & Valente AA. Conss. 365.

42 *C. Theod. 11. 11. 1.* 43 Multa hic sunt detracta e *C. Theod.* 44 Sublatis. 45 *Ultimo subjugetur exitio*, in *C. Theod.* sed pœna immutata est a compilatoribus. 46 Operas.

TIT. LV.

NON LICERE HABITATORIBUS METROCOMIÆ[47] LOCA SUA AD EXTRANEUM TRANSFERRE.

1. Imp. Leo & Anthemius AA. Nicostrato P. P.

In[48] illis[49], quæ *metrocomiæ* communi vocabulo nuncupantur, hoc adjiciendum necessario nostra putavit humanitas, ut[50] nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur[51]: sed si quis ex iisdem vicariis[52] loca sui juris alienare voluerit: non licere ei, nisi[53] ad habitatorem adscriptum ejusdem[54] metrocomiæ per qualemcunque contractum terrarum suarum dominium possessionemque transferre: sciente persona extranea, quod si contra vetitum se huic negotio immiscere, vel illic possidere tentaverit: quicunque contractus initus fuerit, carebit effectu, & contractu soluto, si quid præstitum est, hoc[55] tantum reddetur. Dat. Kal. Septembr. Anthemio A. II. Cons. 468.

47 *Metrocomia* id inter vicos est, quod Metropolis inter urbes. Metropolis mater est urbium & provinciæ, Solino, Floro, Ammiano: Metrocomia vero mater est & caput vicorum: Ut urbes a capitatione immunes, ita & metrocomiæ, non etiam reliqui vici, *l. penult. §. de exact. tribut. l. 1. §. Ne rusticani ad ullum obseq.*

48 Si voluerit habitator metrocomiæ (ὁ πρὸς κωμητὴς vel μητροκωμητὴς) rem quandam alienare, nulli eam extraneo vendat, sed ejusdem vici habitatori: Nam quidquid alioquin agetur, irritum erit: nec quidquam, consequetur emptor, nisi quod præstita recipiet. *Synops. Basil. 55. in fin. περὶ προτιμήσεων τῶν πιπρασκομένων παρὰ μητροκωμητῶ*: id est, de præstatione in rebus iis, quæ ab habitatore metrocomiæ venduntur.

49 *Pars l. ult. §. de exact. tribut.* 50 *l. 8. §. de exact. tribut.* Cæterum interpretes quidam ad hunc locum referunt quæstionem peregrinitatis, quæ Gallis Jus Albinagii dicitur. de quo vide *l. 11. §. de episc. & clericis. Paponem 5. Arrestorum 2. & 3. Not. 6. ch. des lettres de Naturalité*: dixi ad Auth. *omnes peregrini. §. Communia de successionibus.* 51 Attribuatur, 52 *Alias*, vicanis *hi sunt μητροκωμῆται*, de quib. vid. *hic Cujac.* 53 Jus προτιμήσεως datur comitanis, *ut hic*, non tamen sociis. *l. dudum. 14. §. de contrab. empt.* 54 Eidem. 55 Emens vicani prædium non Vicaneus, precium recuperat, *ut hic*, non idem est in eo, qui censitum absque terra. *l. 7. §. de agricolis & censitis.* vel qui dominicum prædium dempto canone comparat. hi enim pretium amittunt. *l. ult. §. de fundis rei privatæ.*

TIT. LVI.

UT NULLUS EX VICANEIS[56] PRO[57] ALIENIS VICANEORUM DEBITIS TENEATUR.

1. Imp. Zeno A.

Grave est[58] non solum legibus, verumetiam æquitati naturali contrarium pro alienis debitis alios molestari. Idcirco hujusmodi iniquitates circa omnes vicaneos perpetrari modis omnibus prohibemus.

56 Vicanis, *al. vicariis.*

57 De clarigatione & jure Repræsaliarum adde *l. 4. §. de execut. Novell. 51. l. 3. in fin. §. Ne uxor pro marito: Auth. Habitæ. §. Ne filius pro patre.*

58 *Hoc pertinet l. 2. de exact. C. Th. l. 4. §. de exact.*

TIT. LVII.

DE CENSIBUS[59] ET CENSITORIBUS ET PERÆQUATORIBUS, ET INSPECTORIBUS.

De collusione & fraude tabulariorum.

1. Imp. Constantinus A. ad Populum. 60

Quoniam tabularii[61] civitatum per collusionem potentiorum sarcinam[62] ad[63] inferiores transferunt: jubemus, ut quisquis se gravatum probaverit, suam tantum pristinam[64] professionem agnoscat. Dat. XV. Kalend. Februar. *Romæ*, Constantino A. II. & Licinio Conss. 313.

59 L. D. XV. vid. *Molinæum ad Consuet. tit. de Censibus.*

60 *C. Theod. 13. 10. 1.*

61 Tabularii civitatum potentioribus facile colludunt & potentiorum onera in eosdem per collusionem transferunt.

62 *l. 5. §. eod.*

63 Ita Q. ad M. Ciceronem fratrem Asiæ Proconsulem scribens, illud cum primis in eo laudat, quod effecerit, ut tributa civitatum ab omnibus, qui earum civitatum fines incolunt, tolerarentur æquabiliter.

De paupertate simulata succisi vitibus, vel arboribus.

2. Imppp. Gratianus, Valentin. & Theod. AAA. Eutropio P. P. 65.

Quisquis[66] vitem succiderit[67], aut feracium ramorum fœtus vetaverit[68], quo declinet fidem censuum, & mentiatur callidæ paupertatis ingenium, mox detectus, competenti indignationi subjiciatur[69]: illo videlicet evitante[70] calumniam, qui forte deregitur laborasse pro copia, ac [pro 71] reparandis agrorum fœtibus, non sterilitatem, aut inopiam procurasse. Datum prid. Non. Jun. *Constantinopoli*, Eucherio & Syagrio Conss. 381.

64 Censualis professio non tantum testibus, sed ex antiqua seu priore censuali possessione poterit argui. *l. 1. §. de immunitate nemini concedenda*: & ita intellige *l. 10. ff. de probationib.* Nam alias tabulæ censuales potiores sunt testibus. *d. l. 10.*

De procuratore subducto, colonove fugato.

3. Iidem AAA. Cynegio P. P. 72

Si peræquatore misso aliquis aut procuratorem suum retraxerit 73, aut colonum per 74 contumaciam retractionis 75 fugaverit: ad eum censuum modum, quem vel eo, vel procuratore illius absente peræquator appositus fuerit, nostræ sanctionis auctoritate tenebitur. Dat. VI. Kal. April. *Constantinop.* Honor. N. P. & Eudoxio Conss. 386.

65 *C. Theod. 13. 11. 1.*

66 *Si quis*, in *C. Theod.*

67 Aliud si mortuæ sint. *l. 4. §. 1. ff. eod.*

Si defectorum prædiorum relevatio petatur.

4. Imppp. Theodosius, Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P. 76

Omne territorium censeatur, quotiens defectorum levamen exposcitur: ut 77 sterilia 78, atque erema 79, his, quæ culta, vel opima sunt, compensentur. Dat. III. Non. April. *Constantinop.* Theodosio A. III. & Abundantio Conss. 393.

68 *C. Theod. hebetaverit*, forte *amputaverit*, al. *vitiaverit*. vid. *l. 4. §. sequi ff. de censib.*

69 Immutata est

De iniqua peræquatione.

5. Iidem AA. Rufino P. P. 80

Ut[81] gravatos se esse à peræquatoribus[82] conqueruntur, & injusto[83] oneri impares esse proclamant, competitionis habeant

pœna, quæ in *Cod. Theod.* expressa est. 70 Vitante. 71 *Absit à Cod. Theod. & quib. lib.* 72 *Cod. Theod. eod. tit. l. 2.* 73 *l. 4. §. si quis 10. ff. de censib.* 74 *Ai*, in *Cod. Theod.* 75 *Retractationis*, *C. Theod.* 76 *C. Theod. cod. 3.* 77 Vid. *l. 4. §. tit. prox.* 78 *Squalliora* in *C. Theod.* al. *squallidiora.* 79 *Jejuna* in *C. Theod.* Erema prædia deserta, sterilia, *ut hic & tit. prox.* 80 *C. Theod. cod. 4.* 81 *l. 1. in pr. §. eod.* 82 Peræquatores sunt, qui inspectis prædiis census æquabili ratione imponunt aut emendant. 83 Injuncto,

habeant facultatem: ut quid remissum gratia, quidve intercep-
tum fuerit fraude, convincant, & ex eo levamen accipiant,
quod per deformia, & criminosa commercia sibi impositum esse
deplorant, ut aliis demeretur: Quod intra annum [1] post codi-
cum oblationem, quo [2] videbitur, de injusto onere conquera-
tur, & iniquitatem peræquatoris accusет, ac præstitam gratiam
habita compensatione [3] convincat: ut quod ei fuerat superfu-
sum, ille cognoscat [4], quem debitæ functioni [5] fraus clandestina
subtraxerat. Emenso autem eo tempore actio denegabitur: ex-
ceptis [6] minoribus, qui fuerint indefensi: his etiam, qui abfue-
rint [7] reipublicæ causa: qui tamen ex eo tempore, quæ sunt sta-
tuta custodient, ex quo ad agendum habuerint [8] facultatem.
Dat. III. Kal. Decembr. *Constantinop.* DN. THEODOSIO A. III. &
ABUNDANTIO V.C. CONSS. 393.

De negligentia vel gratia peræquatorum vel discussorum.

VI. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. Eusebio P.P. [9]

PEræquatores [10] ac discussores [11] si incurrerint culpam ne-
gligentiæ, vel gratiæ, non solum bonorum [12] jacturam [13], ve-
rumetiam annonarum [14] in quadruplum [15] multam [16] subire
debebunt: ea vero, quæ in damnum provincialium fuerint acce-
pisse convicti, in quadruplum cogentur exolvere. Dat. IV. Kal.
April. *Mediolan.* ARCADIO, & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

De addictione prædiorum desertorum.

VII. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Sebastiano
Comiti primi ordinis [17].

APud [18] eum possessio firma permaneat, cui eam à peræqua-
tore semel traditam fuisse constiterit: reliqua [19] vero tem-
poris anteacti à novo domino fiscum postulare non patimur, ne
alterius culpa alter incipiat subjacere dispendio. Si [20] quis vero
privatus aut obligatam sibi possessionem, quæ deserta usque [21]
nunc permansit, aut ex aliquo titulo deberi sibi jure confirmat:
allegationes suas sine mora, vel per se, vel per aliam personam
legibus ordinatam manifestare [22] debebit: ita ut æquitatis ra-
tione suadente ad petitorem fuerit transfata possessio: is, qui à
peræquatore eam susceperit, rei melioratæ susceptis [23] sublevе-
tur expensis. Verum ne sub specie litis donationes [24] semel con-
stitutæ turbentur, sex [25] mensium spatium censemus debere
servari: intra quod is, qui putat sibi rem probabili ratione com-
petere, debitas exerceat [26] actiones. Quod si tempus adscri-
ptum silentio fuerit interveniente transactum: nullum [27] pe-
nitus repetendi volumus esse principium. Quod si quis [ex] eo [28]
tempore, quo peræquator prædium alicui addicit, de suo jure,
vel per se, vel per homines suos non crediderit actitandum [29],
sex [30] mensium curriculis evolutis, in perpetuum conquiescat.
Dat. prid. Id. Mart. *Ravennæ*, HONORIO XI. & CONSTANTIO II.
CONSS. 417.

[1] Qui se gravatum dicit à censitore, vel peræquatore, ea de re quæri & agere potest intra annum, non post annum. *Eustathius lib. de temporib. c. de anno.*
[2] *Cui*, in *C. Theod.*
[3] Al. *competitione* in *C. Theod.*
[4] Agnoscat.
[5] Functionis.
[6] *Sequestratus*, in *C. Theod.*
[7] *Absuerunt*, al. *abierunt.*
[8] Habere potuerint.
[9] *C. Theod. 7.*
[10] Peræquator διορθωτης, discussor, λογοθετης. *Synopf. Basil. 56. tit. 14. cap. 1. §. 6.*
[11] Quædam hic sunt omissa è *C. Th.*
[12] *Horum*, in *C. Theod. & vet. quib. lib.* quod magis probat *Cujac.* Græcorum auctoritate.
[13] Quæ & emolumenta. *l. 11. §. de annonis & tributis.*
[14] *l. 1. §. de discussoribus.*
[15] Imo in duplum, *l 7. §. de exactor. tribut.*
[16] *Multæ*, in *C. Theod.*
[17] *C. Theod. eod. l. pen.* cujus hic omissum est initium.
[18] Vid. *l. 1. in fin. §. de omni agro deserto.*
[19] Λοιπάδες Græcis dicuntur. *Syn. ibid.* Qui à fisco auctionante rem comparat, pretium tantum præstat, non reliqua, *ut hic, & l. 6. in fin. §. de fide & jure hastæ fiscalis*, *l. 2. §. de fundis rei privatæ.* olim jus id non erat. *l. prædia* 369. *ff. de jure fisci.* Verum cum id plerique refugientes nollent à fisco emere, facilius inveniendi emptoris causa ab Imperatoribus Valentiniano & Valente id remissum. *l. 1. C. Theod. de fidejuss. civitat.* In privatis auctionibus emptor reliqua etiam præstat. *l. Imperatores. 7. ff. de publicanis ut §. fine censu.* 20 Qui possessionem à peræquatore traditam, velut obligatam sibi evincit, expensas meliorationis solvere debet: intra sex menses actionem sibi competentem instituere. *Synopf. ibid.* adde *l. 11. in fin §. de omni agro deserto.* 21 *Hucusque*, in *C. Theod.* 22 *Apud spectabilitatem tuam publicare*, in *C. Theod.*
[23] *Receptis*, in *C. Theod.* 24 *Dominationes*, *in veter. lib. manusc. id est*, *dominia*, in *C. Theod.*
[25] *Duorum*, in *C. Theod.* dixi ad *l. locorum 11. §. de omni agro deserto.* 26 *Exerat*, in *C. Theod.*
[27] De exceptione litis finitæ, vid. Rebuff. *tract. de exceptionib. num. 600. & 606.* 28 *Abeit à C. Theod. & quibusd. manuscr.* 29 Actitatum. 30 *Duorum*, in *C. Theod.*

TIT. LVIII.

DE OMNI AGRO DESERTO ET QUANDO STERILES FERTILIBUS IMPONUNTUR.

Prædia dejecta decurtionibus loci, cui subsunt, assignari debent, cum immunitate triennii. Bart.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Campesi.

CUm Divus Aurelianus parens noster civitatum ordines pro
desertis possessionibus jusserit conveniri, & pro his fun-
dis, qui invenire dominos non potuerunt, quos præce-
peramus earumdem possessionum triennii immunitate percepta
de solennibus satisfacere, servato hoc tenore præcipimus, ut si
constiterit ad suscipiendas easdem possessiones ordines minus
idoneos esse; eorundem agrorum onera [31] possessionibus &
territoriis dividantur accepta [32].

Possidens fundos steriles & fertiles tributarios, si alienat fertiles, & ob hoc efficitur non solvendo, tenetur ad tributa fertilium & sterilium emptor.

II. Idem A. 33.

SI quis ab emphyteuticario seu patrimoniali possessore privati
juris quippiam comparaverit, cujus subsistantia alias possessio-
nes sustentare consueverat [34], & succisis quasi quarundam virium
nervis, reliqua labuntur: earum possessionum onera subiturus
est, quæ penes distractorem [35] [inopem [36]] inutiles permane-
bunt. Dat. Id. Decemb. *Thessal.* FELICIANO & TIT. CONSS. 337.

Accipientes prædia deserta cum immunitate triennii, debent cavere idonee, quod dicta prædia non relinquent cum damno reipublicæ. Bart.

III. Impp. VALENTIN. & VALENS AA. ad Mamertium P.P.

QUicunque deserta prædia meruerint sub certa immunitate,
ad possessionem impetratorum non prius sinantur accedere,
quam vel fidejussoribus idoneis periculo curialium datis, vel
fundis patrimonii sui maxime utilibus obligatis, idonea cau-
tione firmaverint susceptam [à se] possessionem nullo detri-
mento publico relinquendam.

Scriptus heres à tributario debitore, etiam onus fundorum sterilium agnoscere cogitur. Bart.

IV. Iidem AA. & GRAT. A. ad Crescentium Vic. Afric. 37

HÆredes scripti etiam pro [38] minus idoneis fundis fiscale
onus cogantur agnoscere: vel si renunciandum hereditati
putent, cedant his omnibus [39] rebus, quas ex iisdem bonis quo-
cunque titulo & jure perceperint. Dat. IV. Jul. *Contonaci*, GRAT.
A. II. & PROBO CONSS. 337.

Possidens prædia sterilia & fertilia, non potest renunciare sterilibus & fertilia retinere. Bart.

V. [40] Impp. VALENTIN. & THEODOSIUS AA.

QUi utilia [41] Reipubl. loca possident permixtione facta etiam
deserta [42] suscipiant: ut si earum partium graventur acces-
su, quas antea per fastidium reliquerunt, cedant aliis curia-
libus, qui utraque hac conditione retineant, ut præstatione
salva cum desertis & culta possideant, sublata [43] à paucis, quos
iniquum est electa retinere: cum municipes gravatura sit pars
relicta.

Prædium sterile desertum injungi debet possidenti fundum fertilem dominicum, vel templorum. Bart.

VI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Nebridio
Comiti R. P. 44

QUisquis [45] conductor fuerit inventus possessor fundi [fertili-
lis [46],] qui ex publico, vel templorum jure descendit, huic
ager jungatur inutilior [47]. Quod si contra id reluctandum existi-
maverit, alius possessor sub eadem præstatione quæratur: vel si
voluntarius, qui [48] sit conductor, non inveniatur, tunc [49] ad
possessores antiquos, id est, decuriones, vel quoslibet alios loca
juris prædicti adjunctis inutilibus revertantur: idoneis fidejusso-
ribus præstitis [50]. Dat. XV. Kalend. Februar. CP. MEROBAUDE II.
& SATURNINO CONSS. 383.

[31] Vid. *l. 6. in fin. §. eod.*
[32] Hoc verbum, *Accepta*, est ex subscriptione, *ut Data.* Goth. Vid. Jacob. Bornit. *de avar. veditib. lib. 7. cap. 1.* & Alciat. *h. t.* ANS.
[33] *C. Theod. 11. 1. 4.*
[34] Vid. *l. 5. §. eod.*
[35] Desertorem.
[36] *Abest à C. Th.*
[37] *C. Theod. 11. 1. 17. ubi legitur*, *Crescentem.*
[38] *l. 2. §. eod. l. 5. l. 6. l. 7 §. ceterum*, *l. 9. l. 10. §. eod. l. 3. §. tit. prox. l. 10. §. de fundis patrimonial.*
[39] Institutus à debitore, repudians ejus hereditatem privatur omnibus bonis non solum hereditario, sed quocunque titulo ad eum delatis à testatore. *Corsetus singulari heres.*
[40] *Al.* Impp. VALENS & GRATIANUS AA. ad Anthemium P.P.
[41] Εὔχαρις χωρίς, Qui fertilia loca possident, etiam ἄκαρπα sterilia suscipere debent. Quod si nolint, cedere debent fertilibus, ut & omnia mancipes habeant. *Synopf. Basil. 56. ex tit. 14. cap. 12.*
[42] *l. 3. l. 4. §. eod.*
[43] Sublatis.
[44] *Sic legitur*, in *C. Theod. 10. 3. 4. unde hæc lex desumpta est.* al. *Idem Augusto.*
[45] *Ut quisque*, in *C. Theod.* al. *Ut quissus.* al. *Ut quicunque.*
[46] *Absit à C. Th. & quib. lib.*
[47] *d. l. 4.*
[48] *Quæ conductor*, in *C. Theod.*
[49] *l. 1. in fin. §. eod.*
[50] *Præbitis*, in *C. Theod.*
[51] In quibus additur, & ARCADIUS A. Cynegio P.P.
[52] Defectum.
[53] *l. 5. l. 9. §. de fundis patrimonialib.*
[54] Defendantur.
[55] *Optimas*, al. opportunas.
[56] *l. 4. §. eod.*
[57] Defecta.
[58] Al. *quas.*
[59] Deserta, defecta sive ἄκαρπα prædia qui suscipiunt, nonnih post biennium, solennem canonem fisco inferunt. Eustathius *lib. de temporib. cap. de biennio.*
[60] Vide Alciatum, qui legat hic *diacatharsia*, sed Cujacius magis probat exculam lectionem & *diacatochiam* interpretatur possessionem ex qua fisco canon debetur: ut, ad diacatocniæ vicem, significet, possessionis titulo & jure.
[61] Pars major collegii & universitatis quod facit, omnes facere & comprobare tenentur, *arg. hujus legis*, *l. 160. §. 1. ff. de reg. jur. l. quod major. 19. ff. ad municip. cap. 1. X. de his*, *quæ fiunt à majori parte.* quam sententiam limitat, seu restringit Corsetus *singulari universitas*, si de reformatione, ut ipse loquitur officialis agetur: si de revocanda libertate, vel retrahendo in servitutem aliquo: si pars major statuere volet adversus ea quæ ab omnibus antea statuta fuit. Item si contra jus statuerent, addit *Innocentium in c. humilis. 17. de majoritate*, *&c. cum omnes 6. X. de constitut.* Poitremo si pars major extra collegium id fecerit. *c. in causis 30. de elect. Baldus in l. Per fundum 11. ff. de servis rustic.*
[62] Agrum sterilem, & tributarium, & desertum quilibet auctoritate propria potest invadere, quod qui facit, non incidit *in l. cum quæretur 11. §. unde vi.*
[63] *l. 14. in pr. §. eod.*
[64] Deserta prædia qui occupant, ea dominus ab eis repetere potest intra biennium reditis melioration-ibus, *ut hic.* Eustathius *lib. de temporib. c. de biennio.* vid. quæ notavi ad *l. 1. §. 10. ff. de adq. possess.* Neque

obstat lex 11. §. *eod.* quæ loquitur de eo cui prædia addicta sunt à peræquatore, non de eo, qui deserta occupavit. Goth. Vid. Gloss. in *l. final. §. de censib. l. fin. §. de jure Reipub.* Ærod. in Pand. *lib. 5. tit. 21. cap. 8.* Et nota, Impensas in aliquam rem factas ante omnia esse restituendas: qua de re vid. Kinschot. *Responf. 105.* ANS. 65 Al. *deest.* 66 Vid. *l. 4. §. eod.* 67 *Adnumerat*, al. *abnumerent.* 68 *C. Theod. 13. 11. 8.* 69 *Impotentiam*, in *C. Theod.* 70 *l. 4. §. eod.* 71 Vid. *l. 12. §. eod.* 72 Multa sunt hic immutata ex *C. Theod.* unde hujusmodi subscriptio addenda est: Dat. Non. Mart. *Constantinopol.* HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS.
[73] Desertum agrum qui à peræquatore accepit, firmo jure eum tenet, neque reliqua prioris possessoris solvit. Quod si supervenerit qui agrum vindicet domini, aut hypothecæ jure, & evincat, meliorationis sumptus ab eo consequitur, si modo is veniat intra lex menses post addictionem agri. Post sex menses venienti obstat præscriptio. *ut hic. & l. ult. in fin. §. de censib. & censitoribus. tit. prox.* adde quæ scripsi ad *l. 8. §. eod. l. 7. §. de censib.* Eustathius *lib. de temporib. c. de sex mensib.* 74 Penes quidem hos. 75 *l. 13. §. eod.* 76 Ea excoluerint. 77 Competitoris. 78 Vid. *l. 36. ff. de jure fisci.* 79 *l. 7. §. de censib. & censitorib. l. 2. in fin. §. de fundis rei privatæ. Novell. 128. cap. 14.* 80 Præstentur. 81 *C. Theod. 11. 31.* 82 Clarigationes & repræsaliæ vetitæ. *l. 10. §. eod. l. ult. §. eod. l. 4. §. de agricol. & censitis. Novell. 17. 5. 128. cap. 14. l. ult. §. ut nullus ex vicaneis*, *l. 4. §. de executoribus & susceptoribus*, adde *Papon. 3. Not. tit. des lettres de marque*, & *5. Arrestor. 3. Guillum tract. de pignorat.*

bus [1] esse retinendum [2], neque eorum prædiorum despectione [3] prægravari, quæ ex iisdem bonis, quæ retinentur [4], nequaquam esse monstrantur [5]: ne [6] ullis præstigiis atque commentis exactio mutiletur. Dat. Prid. Kalend. Februar. *Ravennæ.* HONOR. VIII. THEOD. V. AA. CONSS. 412.

Domini prædiorum debent requiri, ut solvant debita contracta; & ipsis cessantibus, adsignantur volentibus solvere. Bart.

XIII. Iidem AA. ad Probum.

OMnium prædiorum actores ac domini requirantur: quorum si vitio probantur debita fuisse contracta, in absoluto [7] est, ut debeat dominium commutari. Dat. III. Id. Jun. C. P. CONSTANTE & CONSTANTIO CONSS. 414.

XIV. Iidem AA. Aureliano P.P.

RUra [8], & possessiones, quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta provincialia desideriis suis, vel reliquerunt [9], vel possidere alios permiserunt: penes eos, qui eas exoluerunt, & functiones publicas recognoscunt, firmiter perdurabunt, nullam [10] habentibus curialibus copiam repetendi. Datum III. Non. Decembr. HONORIO X. & THEODOS. VI. AA. CONSS. 415.

XV. Iidem AA. Sebasto [11] Com. primi ordinis.

SI quis deserta prædia, quæ navalem sustinent functionem, & in desertis nunc usque remanent, superæquationis jure percepérit: meliore conditione in omnibus titulis convenit ea relevari, ut gravis sors navis [12] esse non possit, pro ea, quæ resedérit portiuncula: cum aliis fuerit dispendiis liberata. Dat. prid. Id. Mart. *Raven.* HONOR. A. XI. & CONSTANTIO II. CONSS. 417.

XVI. Iidem AA. Hermocrati P.P. [13]

SI quis auctoritate nostri nominis [14] de fundis patrimonialibus [15] steriles sub certi canonis pollicitatione susceperit, firmiter eum volumus possidere: sub [16] ejusdem tamen canonis solutione, quem nostræ Majestatis auctoritas per annos singulos solvendum esse præscripsit, nullamque eos descriptionem, sive adjectionem [17], aut innovationem in posterum sustinere: quoniam nimis absurdum est, eos, qui nobis hortantibus fundos inopes, atque egenos [18], magno labore [19] impenso, aut exhausto patrimonio vix forte meliorare potuerunt, utpote deceptos inopinatum onus suscipere: illudque velut quadam circumventione deposci, quod si se daturos præscissent, fundos minime suscipere, aut etiam colere paterentur. Dat. XII. Kalend. C. P. THEOD. A. XVIII. ALBINO CONSS. 444.

XVII. Imp. THEOD. A.

JUbemus [20] neminem [21] curialem pro [22] alieni territorii debitis detineri [23], sed tantum municipem pro gleba propria conveniri. Dat. V. Kal. Maji, *Ravenn.* post Conf. FELICIS, & TAURI VV. CC. 429.

1 *Destituere*, in *C. Theod.*
2 *Detinendum*, in *C. Theod.*
3 *Depectione*, al. *despectione*, in *C. Th.* al. *defunctione*, in *bib. C. Carol. legitur*, *depositione.*
4 *Retinent*, in *C. Theod.*
5 Monstratur.
6 Nec.
7 *l. 11. C. eod. l. 10. C. de annona & tributis. l. 2. in fin. l. 7. in fin. l. 8 C. de exactor. trib. l. 2. in fin. C. de fundis rei privatæ.*
8 Al. *Jura*, sed male.
9 Vid. *l. 8. in pr. C. eod.*
10 *Al.* additur, *penitus.*
11 Al. *Sebastiano.*
12 Navalis.
13 Al. *Hermogeni.*
14 Numinis.
15 *l. 3. versic. si militer. C. de alluvionibus. l. 2. in pr. C. de fundis rei privatæ.*
16 Ita ut non relevetur fundus. *l. un. C. de coll. donatorum.*
17 Vid. quæ scripsi ad inscriptionem *tit. de in diem addictione.*
18 Novella integra habet *jejunes*, & ita legitur in *quib. vet. lib.*
19 In quib. libr. hæc lex superiorem præcedit: & ea est illius inscriptio: Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Celeri Proc. Afric.
20 *C. Theod. 12. 1. 186.*
21 Μηδεὶς τῶν κτητόρων ὑπὲρ γῆς, &c. Nullus curialium pro gleba in alieno territorio sita detineatur. *Synops. dict. tit. 14. cap. 16.*
22 Clarigationes prohibitæ, *ut hic. l. 12. C. eod. & l. 4. C. de executoribus. Nov. 128. cap. 14.*
23 *Attineri.*

TIT. LIX.

DE [24] FUNDIS LIMITROPHIS [25], ET TERRIS, ET PALUDIBUS, ET PASCUIS, ET LIMITANEIS [26], VEL CASTELLORUM [27].

Rescripta in contrarium impetrata nullius sint momenti.

I. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Licinium [28] P. P.

TIberianus [29] ad possibilitatem singulorum quorumque locorum intuens statuit certas possessiones, quæ ad limitem [30] frumenta conveherent. Quocirca generali lege sancimus, Tiberiani dispositionem oportere observari: amoventes quidquid vel potentia cujuscunque [31] elicuit [32], vel furtiva [33] deprecatio: addentesque nihilominus in futurum nulli licere [34] adversus utilem vetustatem, & præsentem legem nostram importuna, & respuenda reposcere [35]. Dat. VIII. Kalend. Octob. *Aquileiæ*, ARCAD. A. & BAUTONE CONSS. 385.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto P. P. & cons. ordinario.

QUicunque castellorum [36] loca quocunque titulo possident, cedant [37] ac deserant: quia his [38] tantum fas est possidere [39] castellorum territoria, quibus adscripta sunt, & de quibus judicavit antiquitas: quod si ulterius, vel privatæ conditionis quispiam in his locis, vel non castellanus miles fuerit detentator inventus, capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. Dat. V. Non. Mart. C. P. ASCLEPIODOTO, & MARINIANO CONSS. 423.

Agri limitanei donec per milites possidentur, sunt à tributu immunes. Bart.

III. Impp. THEOD. & VALENT. Nomo Magistro officiorum.

AGros limitaneos universos cum paludibus omnique jure, quos [40] ex prisca dispositione limitanei [41] milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio, atque arare consueverant: & si in præsenti [42] coluntur, ab his firmiter, ac sine ullo concussionis gravamine detineri: & si ab aliis possidentur (cujuslibet [43] spatii temporis præscriptione cessante) ab universis detentatoribus vindicandos [44], iisdem militibus sine ullo prorsus (sicut antiquitus statutum est) collationis onere volumus adsignari: in his etiam contra eos, qui præceptionibus nostris obviam venire tentaverint, proscriptionis [45] pœna valitura: Nam si quis forte (quod minime audere debuerat) emptionis titulo, memorati juris possidet prædia: competens ei actio contra venditorem intacta servabitur [46]. Dat. Prid. Id. Septemb. *Constantinop.* MAXIMO II. & PATERIO [47] CONSS.

24 *Ecl. lib. 55. tit. 6.*
25 *Limitotrophiæ*, *Cujac.* Limitotrophi fundi dicuntur, quod inde milites limitanei aluntur, non quod ad milites limitaneos pertineant, ut *l. 13 C. de fundis patrim.* Græci ita legunt: περὶ ἀγρῶν λιμιτροφίων, καὶ λιμητρόφων, καὶ ἐμφυτευτικαρίων, *de agris limitaneis & limitrophis & emphyteuticariis. Syn. Basil. 55. tit. 6. l. 3. C. eod.*
26 Fundi limitanei, qui ad milites limitaneos pertinebant.
27 Castellorum fundi ad milites castellanos pertinent. *l. 2. C. eod.*
28 Al. *ad Latinum*, *in meo manuscript. Cont.*
29 De fundis limitotrophis dispositionem Tiberiani P. Prætorio confirmat.
30 *Inscriptis*, *ad limitum frumenta conveherent.*
31 Uniuscujusque.
32 Reliquit.
33 Id est, obreptio. De obreptionis exceptione, & subreptionis adde Oldendorpium *c. 14. de except.*
34 Nocere.
35 Deposcere.
36 Castellani milites agros castellis deputatos soli possidere debent, non privati aut alii milites.
37 Reddant.
38 Ab his.
39 Possideri.
40 Limitanei agri quos limitanei milites ex prisca dispositione ab omni munere vacuos ipsi curabant, & arabant pro suo compendio. Ex prisca, inquam, dispositione, seu uti adtributi illis sint ἀφορισθῶν ἐξ ἀρχῆς, *Synopsis 55. tit. 6. cap. 2.*
41 Limitanei milites, οἱ τὰς καλουμένας φυλάττοντες, qui clisuras custodiunt. *Synops. 55. tit. 6. cap. 2.* id est, præsenturas burgos, vel arces.
42 Præsentia.
43 *l. 8. C. de fundis patrimon.*
44 Vindicatio.
45 Eadem pœnarum acerbitate quæ adversus ducum aviditatem prolata est, valitura, in *Nov. Theod.*
46 Hanc subscriptionem restitui in *Nov. Theod.*
47 Al. *Paterno.*

TIT. LX.

DE [48] PASCUIS [49] PUBLICIS ET PRIVATIS.

Antiqua pensio pro pascuis saltuum antiquitus constituta, inconsulto Principe augeri non debet.

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. [50] P. P.

CUm [51] nulla ratio sit, cur in pascuis saltibus rei privatæ pensio debeat ampliari, nequaquam pro libidine ordinum augmenta facienda sunt. Etenim idcirco graviorem pensionem imponi ab ordinibus accepimus, ut animalia ex rebus privatis nostris à locorum pastibus arceantur: quod fieri non oportere divæ memoriæ Julianus prorogata jussione constituit. Quare excellens auctoritas tua conventis provinciarum rectoribus non eam licitationis necessitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt civitates, sed eam manere decernet quam statuit antiquitas. Dat. VIII. Kal. Octobr. *Lucretiæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 365.

II. Impp. ARCADIUS & HONORIUS AA. ad Simplicium Magist. mil. [52]

INsignis [53] auctoritas tua hac [54] conditione à publicis [55] pratis [ac amœnis [56]] pascuis animalia militum prohiberi præcipiat, ut [57] universi cognoscant, de emolumentis eorum, tuique officii facultatibus, duodecim libras auri fisci commodis exhibendas, si quisquam posthac memorata prata [58] mutilare tentaverit: non minore decernenda pœna, si etiam prata privatorum [59] Antiochenorum fuerint devastata: ita tamen, ut sine læsione provincialium provideant curiales quo pacto animalium militarium pastui [60] consulatur. Dat. V. Id. Mart. C. P. HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO V. C. CONSS. 398.

Prata provincialium non debent fatigari molestia militum principis. Bartol.

III. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Comitibus & Magistris militum.

PRata [61] Provincialium nostrorum, & præcipue rei privatæ nostræ pernicioſum [vel periculoſum [62]] est militum molestia fatigari: ideoque lege ad amplissimam [63] præfecturam promulgata, censemus, ne hoc deinceps usurpetur: super qua re universos quorum interest, convenire tua magnificentia non moretur: neque permittat [64] possessores, vel colonos pratorum gratia qualibet importunitate vexari. Dat. Non. Septembr. HONORIO X. & THEOD. VI. AA. CONSS. 415.

52 Al. *Simplicio Comiti & magistro utriusque militiæ.*
53 *l. 3. C. Theod. eod.*
54 Al. *conditio.*
55 *l. 3. in prin. C. eod.*
56 Pro inclusis legit *Cujac. l. observ. 19.* Apamænis, id est, Syriæ locis, de quibus Strabo *lib. 16. in quibus vet. lib. deest* amœnis.
57 Ut &c.
58 Prata prava,
59 *Al.* additur, *aut.*
60 Pascuis.
61 *l. 2. C. eod. Synops. eod. cap. 7. l. 5. C. Theod. eod.*
62 *Al.* deest, *vel periculosum.*
63 Ad Aurelianum P.P. & Patricio: qui est *l. 4. C. Theod. eod.*
64 Permittant.

TIT. LXI.

DE FUNDIS PATRIMONIALIBUS [65], ET SALTUENSIBUS [66], ET EMPHYTEUTICIS, ET EORUM CONDUCTORIBUS.

De donatione.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Cypito.

SI quis fundos emphyteutici [67] juris salva lege fisci citra judicis auctoritatem donaverit, donationes firmæ [68] sint, dummodo suis quibusque temporibus ea, quæ fisco pensitanda sunt, repræsentare cogatur. P. P. XVII. Kalend. Jul. *Trever.* CONSTANTINO A. IV. & LICINIO III. CONSS. 315.

De pensitatione emissa à minore XXV. annis.

II. Idem A. ad Dracontium.

PAtrimonialis fundi pensitationem, seu aurariam, seu frumentariam intra tempus omissam, minorum dominio non nocere præcipimus, nec ad fraudem juris eorum accedere [69], si quod solemniter debetur, paulo serius inferatur: ita tamen, ut permanente substantia parvulorum [70], judex tutorem, vel curatorem, per quem differtur illatio, negligentiæ suæ & deserti officii pœnas exigat, & damna deplorare compellat.

Quibus ex causis fundus ab emphyteuticario relinqui, vel eo auferri non potest.

III. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Germanianum Com. S. L.

QUicunque [71] possessiones ex emphyteutico jure susceperint, ea ad refundendum [72] uti occasione non possunt, qua asserant desertas esse cœpisse, tametsi rescripta per obreptionem meruerint: sed nec avelli eas ab his posse, nec si licitatio [73] ab alio [74] fuerit promissa [75], sed eas in perpetuum apud eos, qui eas susceperint, & eorum posteritatem remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit adversus eos impetratum. Dat. VIII. Kalend. Octobr. *Medsolan.* VALENTINIANO & VALENTE CONSS. 365.

De his, qui poscunt fundos ad domum principis devolutos.

IV. Imppp. VALENS, GRATIANUS, & VALENTINIAN. AAA. ad Florentium [76].

FUndi [77] patrimoniales, & qui ex emphyteutico jure ad domum nostram diversis generibus devoluti sunt, sic eis, qui eos popoſcerint, cedunt [78], ut commissi metus esse non possit. Neque enim magis commodamus nostra, quam tradimus ea jure dominii: ita [79] tamen, ut ea, quæ in nostra possessione positi præstiterint, & in posterum solvant. Dat. Id. Mart. *Treveris*, VALENTINIANO II. & VALENT. II. AA. CONSS. 368.

De his, qui à peraquatore, vel censitore desertum agrum patrimonialem suscipiunt.

V. [80] Impp. GRATIAN. & VALENT. AA.

SI, qui à prioribus colonis, vel emphyteuticariis destitutum patrimonialem fundum à peræquatore, vel censitore susceperint, perpetuo [81] eundem atque inconcusso jure possideant, nec quisquam secundus petitor accedat. Dat. IV. Non. Novembr. GRATIANO A. IV. & MEROBAUDE CONSS. 377.

De donatione.

VI. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Nebridio Com. R. P.

HI, quibus patrimoniales possessiones per Asianam [82] & Ponticam diœcesim, vel à nobis, vel à divis [83] parentibus nostris sacra largitate donatæ [84] sunt, inconcusse possideant, atque ad suos posteros [85] transmittant: quod quidem non solum in heredibus, sed etiam in contractibus [86] omnis generis [87] volumus custodiri. Dat. IV. Kal. April. CP. RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

De cautione ab emphyteuticario præstanda.

VII. Iidem [88] AAA. Cynegio P.P.

QUicunque ad emphyteusim fundorum patrimonialium, vel reipublicæ jussu nostri numinis [89] venerit, is, si redundantia fortunatum idoneus fuerit ad restituenda, quæ desertis forte possessionibus requirentur, patrimonium suum publicis implicet nexibus. THEODOS. AAA.

65 Fundi *patrimoniales* sunt, qui ad patrimonium principis pertinent.
66 *Saltuenses* fundi sunt pastioni deputata nemora: Emphyteutici vero fundi sunt qui emphyteutico jure dantur. *Cujac. hic.* adde *l. 13. C. de prædiis minorum.*
67 Emphyteuticus juris fundum salva lege fisci, donare citra judicis authoritatem licet.
68 *l. 16. in fin. C. de pignor. act.* vide tamen *l. ult. C. de reb. alien. non alien. Novell. 7. cap. 1. vers. alienationis.*
69 Evadere. *Goth.* Intellectum hujus l. vid. *Decis. Ultraject. 38. num. 2.* ANS.
70 Parvuli, qui intra vicesimumquintum annum. *l. 1. C. de fugitivis colonis.*
71 In emphyteusim fundum à fisco accipiens, non potest fundum, eo prætextu quod desertus sit (ne quidem si rescriptum principis habeat) refundere (ἀποδόσθαι) ut per contrarium avelli ab eo non potest, etiamsi super eo fundo fiat licitatio (ὑπερβιασμός.) Itaque fundus ita acceptus apud accipientem & ejus posteritatem perpetuo manet. *Synops. Basil. 15. tit. 15. ex lib. 55. tit. 1. cap. 9. §. 4.*
72 Referendum, al. *refutandum: in dubius manus.* reddendum.
73 Locatio.
74 Aliquo.
75 Permissa.
76 *Iidem AA. ad Florianum Com. R. P. in lib. manuscr.* al. *ad Florum.*
77 Fundi publici (δημόσιοι) in perpetuum locati, sine jussu principis non auferuntur. *Synopsis Basil 15 tit. 15. ex lib. 55. tit. 1. cap. 9. §. 4.*
78 Vid. *l. 6. C. eod.*
79 *l. 2. in fin. l. 5. C. de fundis rei privatæ.*
80 *Al.* Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS & THEODOS. AAA.

48 Περὶ νόμων ἴδιοι βασιλικῶν. *Ecl. lib. 55. tit. 7. & 7. C. Th. 7.*
49 *C. tit. prox. & lib. 7. tit. 41. l. 30. in fin. ff. de verb. sign.*
50 Ad Ruffinam.
51 *l. 2. C. Th. eod.*

ad Modestum P.P. 81 Vid. *l. 7. in prin. C. de omni agro deserto.* 82 Asiam. 83 Divinis. 84 *l. 4. in prin. C. eod. l. 1. l. 2. C. ne fiscus rem quam vendidit, evincat. l. 1. C. de fundis rei privatæ, l. 4. l. 5. C. de diversis prædiis urbanis, l. 5. C. de locat. prædiorum.* 85 Natos etiam ante hunc contractum initum. *Hotom. 2. illustr.* 86 *Contractatoribus, in quib. vet. lib.*
87 Omni genere. 88 Al. *Et Arcadius* AAAA. 89 Nominis.

nexibus. Si vero minor facultatibus probabitur, datis fidejussoribus idoneis ad emphyteusim accedat: scientibus his, quos talium rerum cura sollicitat [1], in se negligentiæ damna, si hujusmodi cautio defuerit, esse vertenda [2]. Dat. VI. Kal. Maji, C. P. HONORIO N. B. P. & EUDOCIO CONSS. 386.

De fundis limitrophis.

VIII. Idem AAA. Nedecarcho [3].

OMnes fundi [4] patrimoniales per Mesopotamiam, & Osdrochenam [5] provincias, quos constat divorum retro Principum sanctionibus limiti deputatos, ad jus prisinum sine ullius adsertionis revocentur [6] obstaculo, præbituri omnia, quæ antea impendenda necessitatibus limitis præberi [7] consueverant: ita ut nulli penitus audiantur, qui aut rescripto, aut adnotatione dominium, vel emphyteusim, vel conductionem quolibet genere largitatis de nostra liberalitate meruerint. Dat. prid. Kal. Maji, C. P. HONORIO N.P.B. & EUODIO CONSS. 386.

De fundis patrimonialibus empto, vel donato, jure privato.

IX. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano P.P.

UNiversi cognoscant nihil privato jure, salvo [8] canone, fundis emptis [9] cum patrimonialibus esse commune: ita ut ad eos nunquam patrimonialium fundorum peræquator accedat: gravi multa feriendo, eo, qui statuta nostræ clementiæ ausus fuerit temerare. Dat. prid. Id. Novembr. HONORIO A. IV. & LUCIANO CONSS. 398.

Si fundi patrimoniales fertiles aliquibus sunt concessi & steriles non: peræquator debet sterilia fertilibus aggregare: ut si omnium pensio præstetur, & divisio fiat sterilium cum lance & fertilium. Bart.

X. Idem AA. Eutychiano P. P.

FUndos patrimoniales eos duntaxat, qui *salvo canone* jure [10] privato nostra liberalitate [11] concessi sunt, cum his [12] patrimonialibus, qui in conditione propria [13] constituti sunt, illustris auctoritas tua jubeat exæquari: ita ut relevato onere rei [14], quod imminet fatigatis, translatio in eos, qui integris viribus florent, [& adscriptio [15]] tributorum æqua lance dividatur. Dat. IV. Id. April. C. P. THEODORO CONS. 399.

De cautione ab emphyteuticario non præstita.

XI. Impp. THEOD. & HONOR. AA. Probo Com. S. L.

IUs emphyteutici prædii, quod sine obligationis vinculo retentatum est judicio nostro, immutabile perdurare præcipimus: possessionem autem, quæ sine obligatione speciali fuerit vitiosa, vetustate temporis nolumus [16] adjuvari. Dat. Id. April. *Ravennæ*, HONOR. VIII. & THEODOS. III. AA. CONSS. 409.

De jure possessorum, vel emphyteutic.

Emphyteutæ fundos patrimoniales emere non cogiuntur. Bart.

XII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Tauro P. P.

POssessores, vel [17] emphyteuticarii [18] patrimoniales, qui fundos minime nunc usque compararerunt, eodem largitatis modo nequaquam ad eorum comparationem urgeantur: sed tanquam pretiis depensis, sic eis nostri numinis [19] beneficio potiantur: ut quod juris alter inferendo pretium consecutus est, hoc nostra liberalitate prædictus emphyteuticarius habeat. Illud quoque jus, in quibus coluit prædiis, quod aut ex successione, aut ex comparatione privata, aut [20] nostri numinis liberalitate, aut quocunque modo possedit, sciat illibatum intemeratumque servari: licentia eis concedenda etiam libertates mancipiis ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticariis, cum fundorum sint domini, præstare. Dat. XIV. Kal. Jul. ARIOBINDO, & ASPARE CONSS. 434.

De fundis non alienandis.

XIII. Idem [21] AA. ad Florentium P. P.

NUlli jam in posterum licere præcipimus patrimoniales, seu limitrophos [22], vel saltuenses [23] fundos, qui per tractum Orientis [24] positi sunt, ad jus transferre privatum: sive dempto, sive salvo canone juris [fundorum [25]] immutatio postuletur: legis temeratores quinquaginta librarum auri pœna coercentes: tam videlicet petitorem, quam officium, quod petitionem concedit, admitti: licet adnotatio nostra, vel [26] divina pragmatica contra vetitum proferatur. Dat. VI. Id. Jun. C. P. THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS. 439.

De præscriptione XL. annorum.

XIV. Imp. ANASTASIUS A. Matroniano P. P.

IUbemus [27] omnes, qui in quacunque diœcesi, aut quacunque provincia, vel quolibet saltu [28], vel civitate [29] fundos patrimoniales, vel templorum, aut agonothetici [30], seu relevatorum jugorum, vel cujuscunque juris per quadraginta [31] jugiter annos (possessione scilicet, non solum eorum qui nunc detinent, verum etiam eorum qui antea possederant, computanda) ex quocunque titulo, vel etiam sine titulo hactenus possederunt, vel postea per memoratum quadraginta annorum spatium possederint, nullam [32] penitus super dominio memoratorum omnium fundorum, vel locorum, vel domorum à publico actionem, vel molestiam, aut quamlibet inquietudinem formidare, sed impositum canonem pro qualitate juris, cujus prædia sunt, aut loca, per singulos annos solventes, pro certo habeant suum esse, quod possident, vel postea possederint: ita ut omnibus ad excludendam omnem quolibet modo ex publico movendam quæstionem, nuda ex [33] quocunque titulo, vel etiam sine titulo corporalis quadraginta annorum jugis [34] possessionis exceptio possit sufficere: hoc etiam adjiciendo, ut illi quoque, qui adempto [35] canone hujusmodi fundos ab initio principali jussione [36] datos sibi fuisse confirmant: si per quadraginta annos adempti canonis beneficium jugiter possederunt, nec canonem, cujus ademptionem quadraginta (sicut dictum est) annorum possessio testatur, possint penitus profligari: eo quod nostræ pietati placuit in utroque casu, id est tam salvo, quam adempto canone, possessorum nostrorum jura in eo statu, in quo per quadraginta annos (sicut dictum est) jugiter manserunt, absque ulla innovatione durare. Dat. III. Kal. Aug. C. P. OLYB. V. C. CONS. 491.

---

v [1] *l. 1. ff. de locatione prædiorum.*

2 Revertenda.

3 Al. *Clearcho P. P.*

4 Hoc notandum adversus illos qui dicunt Rom. imperium non fuisse extensum ultra Euphratem.

5 Oldroënam. *Alciat. hic*, al. *Osroënam*, al. *Sophenam.*

6 *l. 3. ff. de fundis limitrophis.*

7 Præbere

8 *l. 5. C. eod.*

9 Patrimoniales fundi jure privato vendi emive possunt justis pretiis, salvo tamen canone. adde *l. 10. C. eod.*

10 Jure privato fundi patrimoniales, donati, in dominio donatoris sunt.

11 Patrimoniales fundi interdum donantur jure privato, principis jussu. *l. 39. in fin. ff. de leg. 1. l. 9. C. de omni agro deserto*: excepto Oriente, *l. 13. C. eod.*

12 Patrimoniales fundorum alii in emphyteusim dantur, alii locantur: illi jure privato dantur: hi locantur tantum.

13 Patrimoniales fundi in conditione propria manent, quorum dominium non est translatum, sed qui tantum locati. Conditio enim propria hæc est patrimonialium, ut locentur, non ut in jus privatum transferantur.

14 Ejus quod.

15 Al. *desunt.*

16 Al. *volumus* sed rectior est excusa lectio.

17 Emphyteuticarii à possessoribus distinguuntur. Hi, non illi, domini efficiuntur. *l. 1. ff. si ager.*

18 Emphyteuticarii fundi sunt, qui emphyteutico jure dantur, qui & patrimoniales sunt

19 Nominis.

20 A nostri nominis.

21 *Et Novell. Theod. cujus est ea inscriptio. Idem AA. Florentio P. P. Dom.*

22 *Limeotrophos* legit *Cuiac.* non *limitrophos*: quamvis ita legatur in *Novell Theod.* Porro qui limitrophi fundi, explicatum *C. de fundis limitrophis.*

23 Patrimoniales fundi in Oriente jure privato donari non possunt. *ut hic.* Atque ita hæc exceptio est *l. 9. l. 10. C. eod.*

24 Vid. *l. 14. C. eod.*

25 *Deest*, in *Nov. Theod.*

26 *Licet*, in *Nov. Theod.* ex qua subscriptio sic restituenda est: Dat. VI. Id. Jun. *Constantinop.* THEODOSIO A. XVII. & FESTO CONSS.

27 Quisquis in quacunque diœcesi, vel provincia fundum principis patrimonialem, vel templi vel agonothetici cum (βιβλίθηκον, ἢ ἱερατικὸν, ἢ ἀγωνοθετικὸν) per annos quadraginta continuos, sive justo, sive non justo titulo possederit: firmiter eum teneat. Idem juris sit, sive salvo canone, sive non per annos quadraginta possederit, ut eum tuto retineat. *Synopsis Basil. 51. tit. 3. ex lib. 56. tit. 14. cap. 31.*

28 Saltuenses fundi, nemora pastioni deputata, qui fundi etiam patrimoniales sunt. *l. 13. C. eodem.*

29 Al. *desiint.*

30 Agonothetici juris fundi, *hic*, qui agonothetici. *l. pen. C. de diversi. prad.* malligophori. *l. 18. §. 17. ff. de munerib. & honor.* deputati sumptibus sacrorum certaminum.

31 Præscriptione 40. annor. defendi potest possessor, qui fundum patrimonialem, vel sacrorum templorum, vel fundos quasi alienatos, vel quasi donatos, dempto canone cum titulo, vel quasi titulo 40. annis possedit. *l. 4. C. de præscr. 30. annorum.*

32 Imo aliquam, *l. 6. C. de præscript. 30. ann. Hanc incip.* 3. §. 63.

33 Et ex.

34 Al. *juris.*

35 Dempto.

36 Per jussionem principalem.

37 Emphyteuticorum.

38 *Al.* Impp. Valentin. & Valens. AA.

39 Coloni emphyteuticarios agros gravare non debent. hoc est, eos fundos, quorum alterius est emphyteusis.

40 Colani eos tantum agros colere possunt, quos labore colucrunt: versi gratia, quos olivetis insuerunt, vel vinetis.

41 Al. *obsitum.*

42 Fontium aquas, quæ emphyteuticarii debentur, coloni usurpare vetantur.

43 Quorum.

44 Aquarum quæ partitio inter colonos & emphyteuticarios.

45 Colonis quantum aquæ emphyteuticarii relinquere debeant.

46 Al. *deest.*

47 Quod.

48 Coloni emphyteuticariis possessoribus pensiones & accessiones præbebant.

49 Id est, alienis. vid. *l. 2. & l. 3. C. de his, qui à non domin. manum.*

50 Hujusmodi.

51 Al. *meruerunt*: idque jure privato, vel emphyteutico.

52 Patrimoniales fundos qui habent, eorum fundorum colonos permutare, & in eorum locum alios subrituere non debent.

53 Loco.

54 *Et Arcadius A. in vet. quib. lib.*

55 Refectionem.

56 Coloni patrimoniales, qui solum eorum verterant: nunc [ad] alia [le 57] loca dirigentes 58, nunc ad militiam convolantes, ad avitas conditiones & propria jura revocentur. Cæterum eos, qui castrensibus stipendiis otia 59 quieta meruerunt, [jam 60] veterani constituti, nequaquam placet tela 61 in usum vomeris ligonisque convertere.

lum verterunt, quique ad alia loca dirigentes, sive militiæ nomen dederunt, revocandi, nisi veterani sint. 57 Al. *deest.* 58 Al *Dirigentes.* 59 Veterani sunt, qui castrensibus stipendiis otia quieta meruerunt. vid. *l. 1. 2. 3 & 4. C. de veteranis* 60 Al. *deest, alias* etiam. 61 Tela in usum vomeris & ligonis convertere incivile: hoc est, ex veterano milite, colonum fieri. Civile tamen est pacis studiosis.

TIT. LXII.

DE MANCIPIIS ET COLONIS PATRIMONIALIUM, SALTUENSIUM, ET EMPHYTEUTICORUM [37] FUNDORUM.

Si villa locata in emphyteusim conceditur, non possunt coloni usurpare totum territorium ejusdem. Bart.

I. Imp. [38] CONSTANTINUS.

EMphyteuticarios gravant [39] coloni, agros præter consuetudinem usurpantes, quos nullis culturis erudierunt: cum solennitas id [40] eos attrectare permittat, quod eorum labore, vel olivetis est insitum [41], vel vinetis. Sed & irriguas fontium [42] aquas usurpare conantur, quarum [43] fructus solis emphyteuticariis debentur. Ideoque placuit, ut [44] deinceps aquarum jura potestatesque penes emphyteuticarios permaneant: tantumque [45] ex [eis 46] colonis impertiatur, quantum culturis eorum agrorum sufficere manifestum est, quos [47] ipsi colunt: pro modo autem superfluæ irrigationis, quam ultra culturas suas usurparint, emphyteuticariis [48] possessoribus pensiones accessionesque præbeant. P. P. VII. Id. Mart. *Carthagine*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CC. CONSS. 319.

Manumissio facta de mancipio fundi patrimonialis à non domino, rescinditur per procuratorem Cæsaris. Bart.

II. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENT. AAA. ad Germanianum Com. S. L.

LIbertates, quas mancipiis [49] ex fundis patrimonialibus, atque emphyteuticis, qui fundorum non sunt domini, præstiterint, rationales hujus [50] præcepti auctoritate rescindant. P. P. XIII. Kal. Maji, LUPICINO & JOVINO CONSS. 367.

Emptor fundi patrimonialis tenetur dare colono, quem si expulerit, possessione privatur.

III. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Posthumiano P. P.

COgnovimus à nonnullis, qui patrimoniales fundos meruerunt [51], colonos antiquissimos perturbari, atque in [52] eorum locum [53], vel servos proprios, vel alios colonos surrogari. Edicti itaque hujus auctoritate sancimus, eos, qui deinceps aliquid hujusmodi crediderint attentandum, iisdem possessionibus esse privandos.

Coloni ad aliquam militiam convolantes, revocantur ad antiquam culturam. Bart.

IV. Iidem AAA. [54] Cynegio P. P.

SUper patrimonialium refectione [55] fundorum dudum nostris est legibus constitutum, ut [56] hi, qui eos colentes, solum eorum verterant: nunc [ad] alia [le 57] loca dirigentes [58], nunc ad militiam convolantes, ad avitas conditiones & propria jura revocentur. Cæterum eos, qui castrensibus stipendiis otia [59] quieta meruerunt, [jam [60]] veterani constituti, nequaquam placet tela [61] in usum vomeris ligonisque convertere.

---

37 *Emphyteuticorum.*

38 *Al.* Impp. Valentin. & Valens. AA.

39 Coloni emphyteuticarios agros gravare non debent. hoc est, eos fundos, quorum alterius est emphyteusis.

40 Colani eos tantum agros colere possunt, quos labore colucrunt: versi gratia, quos olivetis insuerunt, vel vinetis.

41 Al. *obsitum.*

42 Fontium aquas, quæ emphyteuticarii debentur, coloni usurpare vetantur.

43 Quorum.

44 Aquarum quæ partitio inter colonos & emphyteuticarios.

45 Colonis quantum aquæ emphyteuticarii relinquere debeant.

46 Al. *deest.*

47 Quod.

48 Coloni emphyteuticariis possessoribus pensiones & accessiones præbebant.

49 Id est, alienis. vid. *l. 2. & l. 3. C. de his, qui à non domin. manum.*

50 Hujusmodi.

51 Al. *meruerunt*: idque jure privato, vel emphyteutico.

52 Patrimoniales fundos qui habent, eorum fundorum colonos permutare, & in eorum locum alios subrituere non debent.

53 Loco.

54 *Et Arcadius A. in vet. quib. lib.*

55 Refectionem.

56 Coloni patrimoniales, qui solum eorum verterant: nunc [ad] alia [le 57] loca dirigentes 58, nunc ad militiam convolantes, ad avitas conditiones & propria jura revocentur. Cæterum eos, qui castrensibus stipendiis otia 59 quieta meruerunt, [jam 60] veterani constituti, nequaquam placet tela 61 in usum vomeris ligonisque convertere.

lum verterunt, quique ad alia loca dirigentes, sive militiæ nomen dederunt, revocandi, nisi veterani sint. 57 Al. *deest.* 58 Al *Dirigentes.* 59 Veterani sunt, qui castrensibus stipendiis otia quieta meruerunt. vid. *l. 1. 2. 3 & 4. C. de veteranis* 60 Al. *deest, alias* etiam. 61 Tela in usum vomeris & ligonis convertere incivile: hoc est, ex veterano milite, colonum fieri. Civile tamen est pacis studiosis.

TIT. LXIII.

DE FUGITIVIS [62] COLONIS PATRIMONIALIBUS, SALTUENSIBUS ET EMPHYTEUTICIS.

Coloni patrimoniales vel saltuenses non obstantibus aliquibus stipendiis, quæ promeruerint, revocantur ad primævam culturam agrorum. Bart.

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD.

QUicunque parvuli [63] ex municipibus [64], vel colonis [65] patrimonialibus vel saltuensibus, quorum tamen avi ac patres implicati hujusmodi functionibus fuerint, conniventia militaris officii ad stipendium castrense, vel officia diversa transierint: ad munera patriæ, vel [ad] agrorum [66] cultus conventis ducibus, tribunis, ac præpositis revocentur, neque his stipendia [data [67]] prosint.

II. Iidem AA. Cynegio P. P.

QUisquis [68] colonum patrimonialem [69] aut sollicitatione susceperit [70], aut occultatione celaverit: non solum [71] ipsum restituere, sed etiam libram auri pœnæ nomine inferre cogatur. P. P. VIII. Kal. Novembr. *Constantinop.* HONORIO N. P. & EUODIO CONSS. 386.

Omnes adscriptitii ad agriculturam prædiorum patrimonialium, si ad aliquam militiam convolaverint, revocantur. Bart.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Anthemium P. P.

CUjuscunque adnotationis, vel oraculi dudum impetrati, vel postea eliciendi auctoritate submota: omnes, quos patrimonialium agrorum vinculis fortuna tenet adscriptos, sub quibuslibet gradibus militantes, ad [72] provinciæ moderatoris judicium illico sub idonea intercessione mittentur.

---

62 *l. C. Theod. 9.*

63 Parvuli dicuntur intra annum vigesimumquintum. *l. 2. ff. de fundis patrimoniel.*

64 Orti ex Curialibus, ex militia retrahendi ad munera patriæ seu curiam fuam. *l. 17. ff. de decur.*

65 Ex colonis. Nati ex colonis patrimonialibus, vel Saltuensibus ad agrorum cultus revocandi.

66 Hoc est, ad stivam & aratrum.

67 Al. *deest*, al. *additur* post prosint, *& est ex subscriptione*

68 *Ex lib. 5 tit. 1. 2. C. Theod.*

69 *Juris alieni*, in *C. Theod.*

70 Recipiens, aut occultans colonum patrimonialem, qua pœna teneatur. de pœna adde *l. 12. C. de agricolis.*

71 Quædam hic omissa sunt è *C. Theod.* quem vide.

72 Coloni patrimoniales forum sortiuntur apud præsidem provinciæ. & apud eum litigant de colonaria sua conditione: deducuntur autem ad eundem præsidem à tributis, vel ducibus, sub idonea cautione.

TIT. LXIV.

DE COLLATIONE FUNDORUM PATRIMONIALIUM, ET EMPHYTEUTICARIORUM [73].

I. Imp. CONSTANTINUS A. [74] ad Proculum Proconsulem Africæ.

EMphyteuticarii [75] possessores, qui mansuetudinis nostræ beneficio ad extraordinaria [76] minime devocantur [munera 77:] sicut cæteri Provinciales, obsequium suum itineribus [78] muniendis impendant. Nulla enim ratione debent ad hoc, quod [79] in commune [80] omnibus profuturum est, sejungi [81].

II. Idem A. ad Ovinium [82].

PAtrimoniales [83] fundos [84] extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ [85] portionis obsequiis fatigari non convenit,

---

73 Al. *emphyteuticorum.*

74 *Al. Proculum Proconsl. Africæ*, in *C. Theod.*

75 *C. Th. 15. 3. 1.*

76 Patrimoniales fundorum emphyteuticarii ab extraordinariis muneribus excusantur.

77 *Abest à Cod. Theod.*

78 Patrimoniales fundorum emphyteuticarii à munere viarum

muniendarum non excusantur. adde *l. 4. C. de privilegiis domus Augustæ.* 79 Itinerum refectio prodest omnibus.

80 Immunitas non datur ab iis, quæ in commune omnibus profutura sunt.

81 *Esse sejuncti*, in *C. Theod.* ex quo restituenda hic est subscriptio, P.P. Non. Maji, *Carthagine*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CC. CONSS.

82 Catulinum P.P. Africæ. 83 *C. Theod. 11. 16. 1.*

84 Patrimoniales fundi ab extraordinariis muneribus excusantur, *l. 15. C. de excusat. muner.*

85 Patrimoniales fundi ne quidem extraordinariorum munerum medium aut tertiam partem exsolvere debent. *l. 4. C. Theod. eod.*

venit, cum eosdem, & auri speciem, & frumenti plurimum modum conster persolvere: ita ut qui violare statuta tentaverit, puniatur. P. P. VI. Kal. Septembr. *Carthagini*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CONSS. 319.

III. Imp. JULIANUS A. [2]

OMnes, qui patrimoniales fundos sive [3] communiter, sive ex asse retinent, pro his conveniendi sunt ad universorum munerum ad eosdem fundos pertinentium pro rata portione, vel in solidum functiones, sicut [5] unumquemque privatorum necessitas publicæ pensitationis adstringit. Dat. V. Kalend. April. MAMERTINO & NEVITA CONSS. 362.

IV. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Germanum.

PLacuit, ut emphyteuticorum fundorum patrimonialium-que possessores, quo [6] voluerint tempore, & quantum habuerint pensionis paratum: dummodo non amplius quam in tribus per singulos annos vicibus officio rationalis adlignent: ac [7] de suscepto [8] ab eodem securitatem eodem die pro more [9] percipiant: modo ut intra Januariarum Iduum diem omnis summa ratiociniis publicis inferatur: gravissimæ pœnæ subdendo officio, si cuiquam quolibet anni tempore (dummodo nequaquam numerum ternæ [10] illationis excedat) solutionem facere gestienti negaverit susceptionis officium: vel si moram fecerit in chirographo securitatis edendo: super quo possessores, aut Procuratores, vel Magistratus, aut quicunque in locis fuerint, qui conficiendorum actorum habeant potestatem, conveniat contestari: ut & de officii insolentia constet, in quo exercenda vindicta est: & his possit esse consultum.

V. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

PEt omnes Provincias patrimonialium fundorum ab ordinariis [11] Judicibus canon exigatur: & quicquid exactum fuerit, dirigatur. †. Sciant vero memorati judices nihil sibi ex privatæ rei canone, vel ex eo, quod ex iisdem titulis contigerit [12], ad necessitates alias transferendum: nisi maluerint graviss-ima severitate eorum licentiam coërceri. Dat. VI. Kal. Jul. *Mediol.* THEODORO CONS. 399.

1 Patrimoniales fundi principi præstant auri species & frumentum, *l. 2. C. de fund. patrimon. l. 10. C. de exactor. munerum.*

2 *Cod. Theod.* 11. 19. 2.

3 Multa sunt hic & postea addita à compositoribus.

4 Patrimonialium fundorum possessores pro rata possessionum solennibus functionibus satisfacere tenentur.

5 Patrimonialium fundorum possessoris & privati fundi possessoris eadem in inferendis solennibus præstationibus ratio est.

6 Patrimonialium & emphyteuticariorum fundorum possessores pensiones suas, annonas solemnes, quo anni tempore voluerint, possunt solvere, sic tamen ut integrum suum canonem inferant intra tres ad summum pensiones.

7 Solventi debitori apocham creditor (etiamsi princeps sit) præstare cogitur.

8 Susceptum est securitas apochæ. vid. *Novell.* 130. *cap.* 1. 9 Promere.

10 Trinæ. 11 *l. 7. in pr. C. de exact. tribut. l. 1. in pr. C. de collat. fundor. fiscal.* 12 Al. *exegerint.*

TIT. LXV.

DE FUNDIS REI PRIVATÆ, ET SALTIBUS DIVINÆ DOMUS.

Fisco alienante rem non potest res advocari, sed perpetuo penes ipsum, vel ejus successores debet res permanere. Bald.

I. Imp. [13] CONSTANTINUS A.

UNIVERSI [14] cognoscant has possessiones quas de fisco nostro comparaverunt, seu comparant, nullo à nobis jure retrahi [15]: sed propria firmitate possessas, etiam ad posteros suos dominii perpetui durabilitate dimitti.

II. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Flavianum Com. R. P.

HI, quos commoditas privatæ rei prædiorum [16] ad ea potestulanda sollicitat, adeant tuæ dignationis officium, & modum suæ deliberationis indicent per libellos: certumque habeant [17] quod unaquæque villa cum eo onere, vel forma [18] cui nunc habetur obnoxia, ad novi domini [19] jura migrabit: ut si [20] quid adjecerit sumptus cura, vel solertia, quicquid mancipiorum, vel pecoris accreverit, capitationis, aut canonis augmenta non patiatur, sed solis [21] dominis heredibusque dominorum sit cessura felicitas. †. Si quis autem in annis singulis [22] non solverit debitum ex re ipsius, quod in reliquis [23] remansisse claruerit, sine aliquibus dependere cogetur induciis. †. Sane si quem postea minus idoneum factum esse constet [24], nec ita ut expedit, rationem reddere pensionis: res, quas ex nostris rebus acceperat, ad alium [25] idoneum jure quo fancimus, transferentur: nec tamen decoctoris [26] cujusque reliquis [27], qui novus accedit, onerabitur.

III. Impp. GRAT. & VALENT. AA. [28]

QUicunque possessionem rei privatæ nostræ acceptam suo nomine, vel jure perpetuo, & vel titulo conductionis ei crediderit esse tradendam, qui pensare utilitatem patrimonii [29] nostri solvendo non valeat: is [30] pro eo, quem succedaneum surrogavit, perpetuæ [31] solutioni statuatur obnoxius.

IV. Iidem ad Orebium [32].

UNIversi fundi templorum [33] ad rationalium rei privatæ sollicitudinem, curamque pertineant: atque ab his anniversariis [34] solutionibus postulatis, peculiari (ut semper fuit) studio defendantur.

V. Iidem ad Nebridium [35].

USus [36] aquæ, quæ fundorum nostrorum utilitatibus serviebat, plurimorum dicitur usurpatione sublatus: idque procuratorum [37] conniventia, vel dissimulatione perfectum, ut agrorum fertilitas destituta [38], nullos fructus cultoribus præstet [39]. Quia igitur satis injustum est statutum florentis ante patrimonii, aridæ sitis molestia fatigari: ad meatus pristinos universum aquæ motum, temporis præscriptione submota, præcipimus revocari.

VI. Imp. ARCADIUS [40].

EUum [41], qui [42] collegio, vel curiæ, vel burgis [43], cæteris-que corporibus per XXX. [44] ann. sine interpellatione servierit: res dominica [45], vel intentio privata non inquietabit, si colonatus, vel inquilinatus quæstionem movere [46] tentaverit: sed in curia, vel in corpore in quo servierit, remaneat. Dat. III. Kal. Jul. *Mediolan.* STILICHONE, & AURELIANO CONSS. 400.

13 *Imp. Constantini Edictum ad Constantinopolitanos*, ita scriptum reperi in uno manuscript. *al* Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. ad Heliodorum.

14 Emens prædium privatum a fisco, firmiter id retinet, neque ullam ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter ἀχρόνως transmittat. *Synops. Basil. 15. tit. 3. ex lib. 55. tit. 15. 6. 1. l. 2. C. ne fisc. rem quam vendidit, evincat. l. 6. C. de fundis patrimon.*

15 Retrahere dicit, ut *l. 5. circa med. C. de locat. prad. civit.* ut & retractare in *l. 2. C. ne fiscus rem quam vendidit, evincat.*

16 Pretiorum.

17 Habeat.

18 Fortuna.

19 Dominii.

20 *l. 16. in pr. C. de omni agro deserto.*

21 Solum.

22 *l. 4. C. de fundis patrim.*

23 Vide quod scripsi ad *l. ult. C. de censibus.*

24 Constabit.

25 *l. 13. C. de omni agro deserto.*

26 Decoctor, qui pecuniam publicam decoquit, intercipit, intervertit.

27 Vide *l. 11. de omni agro deserto.*

28 Imppp. GRATIAN. VALENTINIAN. & THEODOS. AAA. ad Hesperium.

29 Patrimonii appellatione res etiam privata principis continetur. Est enim quoddam patrimonium principis privatum, *l. 8. C. Theod. de jure fisci. l. ult. C. de agric. & mancip.* aliud sacrum, *l. 1. C. de indict. l. ult. C. de vectig.* quod à re privata separari solet, vel domibus. *Edicto 4. & 8.*

30 *l. 47. ib. fin. ff. de jure fisci.*

31 Perpetuo.

32 Al. *Iidem AAA. ad eundem.* al. *Ceperium.*

33 Templorum fundi pertinent ad curam rationalis rei privatæ.

34 Al. *universitatis*, sed male.

35 Al. *Iidem AAA. ad Nepidium*, al. *Nepotium.*

36 Aqua pertinens ad usum fundorum rei privatæ principis à nullo intercipienda: adde ut usurpatorem nulla possit defendere temporis præscriptio.

37 Vide *l. ult. C. de condit. in publ. horreis.*

38 Fertilitates destituræ.

39 Præstent.

40 Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Vincentio P. P. Galliarum.

41 *Ex lib. 12. tit. ult. l. pen. C. Theod.* quam confer: multa enim hic sunt immutata.

42 Qui triginta annos servivit collegio, curiæ, vel burgo, non revocandus est quasi colonus alienus, vel inquilinus.

43 Burgi, corpora, *ut hic*, habitacula per limitem. *Paul. Diaconus Valentiniano*, Castella parva, *Vegetius 4.* à voce πύργος hoc verbum deducitur, quæ vox etiam urbem significat: unde leges urbanæ Æschylo νόμιμα πύργινα. adde titulum *C. Theod. de Burgariis.* adde quæ scripsi ad *l. 2. §. 4. C. de offic. Præf. Africæ.* vide *Cujac. 3. obs. 24. in fin.*

44 Vide *Novell. 123. cap. 1. in fin.*

45 Dominica res & privata idem, *ut hic*, & *l. 9. C. de jure fisci*, quæ & proprietas, dominium. *l. 2. C. tit. prox.*

46 Al. *opponere.*

VII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. 47 ad Eudoxium 48.

NEmo [49] dempto [50] canone ad comparationem dominicæ [51] possessionis accedat. Quod si quis in posterum ad interdictum contractum accesserit, eum volumus pretia [52] perdere [53] perpetuo: nec expensarum, vel melioratæ rei fructuum exactioni compensationem opponere: nec temporis sibimet contra [nostra] commoda præscriptione [excepto vetustatis [54] auxilio [55]] blandiri; Palatinum etiam officium, si quoquo [56] modo contractus ejusmodi fuerit celebratus, vel si talem petitionem instruxerit, quinquaginta pondo auri pœnæ nomine inferre privato nostræ mansuetudinis ærario: nulla liberalitate nostræ clementiæ, nulla sanctione contra tanta rei privatæ commoda valitura, licet adnotatio, vel divina pragmatica sit, quæ contra vetita canonem vendere concedat [57], vel pœnam Palatino remittat [58] officio. Dat. XIII. Kal. Jun. *Constantin.* ANATOLIO V. C. CONS. 440.

47 *Ex Nov. Theod. de rescind. vend. vel dominica.* ubi sic legitur inscriptio, *Eudoxio C. H. P.*

48 Al. *Cum. R. P.*

49 Emere dominicam possessionem canone deducto nemo potest. Num & pretium perdit, & fundum amittit nec ea quæ impendit aut melioravit recipiet: nec compensabit cum fructibus qui ab eo exiguntur: nec temporis habebit. Quinetiam palatini qui, ut talis emptio fieret adjuverint, quinquaginta libras auri, nullo beneficio in his valituro, præstant. *Synopsi. Basil. d. tit. 15. c. 5.* vid. *l. 2. C. sine censu vel reliquis.*

50 *Adempto*, in *Nov. Theod.*

51 Domino rerum, hoc est, principi privata conservari publice interest.

52 Ementis contra interdictum legis pœna hic est, pretium, expensas, meliorationes in rem factas amittere, præscribere non posse. Alias interdum pretium amittitur tantum: ut si quis censitum absque terra emerit. *l. 7. C. de agricolis.* Imo interdum pretium quidem: ut si non vicaneus vicanei fundum comparaverit: contractus quidem nullus est, emptor tamen non amittit pretium. *Junic. in fin. C. non licere habitatoribus Metrocomiæ.*

53 *Præperdere*, in *Nov. Theod.* sed emendanda est ex hac lectione.

54 Vetustatis vocabulum alias significat quadraginta annos: alias XXX. vid. *l. 11. C. de fundis patrim.* alias XX. annorum spatium: *l. 1. in fin. l. 2. in princ. l. ult. ff. de aqua pluvia.* adde *l. 12. C. de cohortalib. & l. 2. C. Theod. de longi temporis præscript.* Ita diutinum tempus varie solet accipi, *l. 1. C. Theod. de act. certo tempore finit. l. 2. 8 de præscript.* 30. *annor. l. qui in provincia 57. ff. de ritu.* vid. *Cujac. 18. obs. 28.*

55 Absunt à *Nov. Theod.* & addita fuerunt ex *l. ult. C. de fund. patrim.* ut rectè observavit *Pithæus.*

56 *Quo*, in *Nov. Theod.*

57 *Concedet*, in *Nov. Theod.*

58 *Remittet*, in *Nov. Theod.* ex qua subscriptionem restituere potes.

TIT. LXVI.

DE FUNDIS, ET SALTIBUS REI DOMINICÆ [59].

Immittens animalia in pascua principis, animalia perdit, procuratorque fisci, qui hoc consentit, gravissime punitur. Ang.

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Dripatium.

SI quis ovium [60], vel equarum greges in saltus rei dominicæ alienus immiserit: fisco illico vindicentur. Quod si venalis procuratorum [61] conniventia, ut id deinceps tentetur, admiserit: eos gravissimo jubemus supplicio subjacere.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Paulum Comitem dominicæ rei [62].

SI qua [63] loca [64] ad sacrum [65] dominium [66] pertinentia cujuslibet temeritas occupaverit: secundum veteris [67] census fidem in sua jura retrahantur, rescriptis per obreptionem [68] impetratis, & præscriptione [69] longi [70] temporis, & novi census præjudiciis in hac causa submovendis [71]. Neque enim, aut precatio colorata, aut incubatio [72] diuturna, aut novella professio, proprietatis [73] nostræ privilegium [74] abolere potuerunt. Dat. V. Kal. April. C. P. ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

59 *Tamiacæ*, in meo manusc. est, *Dominicæ.*

60 Grex. ovium vel equarum in saltus dominicos immissus fisco vindicatur.

61 Procurator.

62 Al. *domorum.*

63 *C. Th 10. l. 15. l. 3. C. ne rei dominicæ vel templo.*

64 *Usquam loca*, in *C. Theod.*

65 Dominium hic appellat res privatas.

66 *Tamtium, Hal.*

67 Censui antiquo standum, non novo. *l. 1. C. de cens.*

68 Obreptitia rescripta non spectanda, sed utilia fisco.

69 Præscriptionem. 70 Dominio sacro, non possessioni longi temporis favendum. 71 Quædam hic omissa sunt è *C. Theod.* 72 Incubatio est malæ fidei possessoris. 73 Proprietatem quoque hic appellat res privatas. 74 Vid. *l. 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

TIT. LXVII.

DE AGRICOLIS, ET MANCIPIIS DOMINICIS, VEL FISCALIBUS [75] REIPUBLICÆ.

I. Imp. CONSTANTIN. A. ad Constant. P. P.

NUllus omnino originalis colonus [76] rei privatæ nostræ ad [77] aliquos honores, vel quælibet alia civitatis munera devocetur. Non enim civitatum ordinibus, & cæteris, ex quibus pro multitudine fieri nominationes oportet, per omnia florentibus ad hæc suprema præsidia injuriosa nominatione descendendum est.

II. Idem A. Januario P. P.

COlonos nostros, qui privati [78] sunt, vel ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi jubemus, ac tantum colendis nostris rebus addici: quinetiam in posterum observari, ne quis eorum rem privatam cujusquam gerendam, aut aliquid administrandum suscipiat.

III. Idem A. ad Equitium Magistrum equitum, & peditum [79].

SErvi, atque coloni, & eorum filii, vel nepotes, vel quicunque de fundis, ac possessionibus nostris clanculo ad officia convolaverint diversa: reddantur, etiam [80] si armatæ habuerint sacramenta militiæ. Nos enim etiam eos discingi jubemus, ac reddi, qui protectorum fuerint nomen adepti.

IV. Imppp. [81] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Florum.

EX ingenuo, & colonis, ancillisque nostris [82] natos, natasve, origini, ex qua matres eorum sunt, facies deputari.

V. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

DOminicos [83] colonos, neque ad descriptionem [84] patrimonii devocari, neque extraordinarias pati functiones: maxime cum adversus consuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

VI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Valerio P. P.

QUotiens alicui colonorum agrum privati patrimonii nostri placuerit venundari [85]: non unus tantum, qui forte consortibus [86] suis gravis ac molestus existat, sed alii quoque duo vel plures ex simili origine ac [87] jure venientes, in supradicta emptione socientur.

75 In scriptis nostris exempl. legitur, *fiscalibus, sive rei privatæ*, sic in meo recte. *Cont.*

76 *l. 5. C. cod. l. ult. §. 1. ff. ad municip.*

l. 5. §. coloni ff. de jure immunit.

77 Coloni rei privatæ ad honores aut munera civilia devocari non debent.

78 Coloni rei privatæ principis, alienam rem administrare non possunt.

79 Al. *redituum*; sed male.

80 Coloni rei privatæ principis à militia armata, etiamsi protectores sint, ad propriam conditionem cum sua sobole retrahendi.

81 Al. *Idem A. ad Florentium.*

82 Δουλίκιος διοπετικὸς Græci appellant ancillas dominicas: ut sit sensus: Ex ingenuo & colono ancillaque dominica natum, matris conditionem sequi: & origini ejus deputari. *Syn. 55. tit. 11. cap. 12.* colonus est dominicus. adde *l. 16. C. de agric. & censit.*

83 *l. 1. C. eod.* 84 Coloni rei privatæ principis nullam descriptionem pati debent, aut ad extraordinaria munera devocari. adde *l. 1. C. de agricolis, l. 1. C. ne rusticani.* 85 Coloni agger venditus, non uni consorti tantum addicendus est, sed duobus saltem vel pluribus. 86 Consortes, qui ejusdem sunt originis. vid. *l. 14. C. de cont. empt.* 87 Aut.

TIT. LXVIII.

DE PRÆDIIS [88] TAMIACIS, ET DE HIS QUI EX COLONIS DOMINICIS ALIISQUE LIBERÆ CONDITIONIS PROCREANTUR.

Natus ex uno parente tamiaco, & altero libero, tamiacus est. Bart.

I. Imp. ZENO A. [Chiseroti P. P.] 89

SI liber [90] colonus, vel colona libera Tamiaco [91], vel Tamiacæ matrimonii jure copulerur: filii, vel filiæ ex hujusmodi contubernio procreati, vel procreatæ, colonis dominicis & [92] vid. *Alc. hic*, & *Tyrrhum C. ad tit. de fund. rei privatæ.*

88 *Tamiaca* prædia in provinciis erant servis suis & colonis instructa. *l. 1. l. 2. C. cod.* sed & equitiis. *Novell. 30. cap. 5. in fin. c. 6. c. 7.* Cappadocia fuerunt frequentia. *d. c. 5. 6.*

89 Pro inclusis meus liber habet, *prægresso facti*: forte deest verbum patrimonii. *Cont.* 90 Coloni liberi res proprias habent: *ut hic*, adscriptitii servi & peculia eorum in potestate dominorum. *l. 18. l. 19. in fin. l. 21. in fin. C. de agricol. & censitis.* terram tamen dimittere non possunt, ut qui possessione XXX. annorum quæsiti sint. *d. l. 18.* 91 Ταμίων, *Nov. Martiani de indulgent. reliquorum.* cubiculum & cellarium principis, cui deputati erant reditus tamiaci. Tamiaci vero servi, qui huic addicti. *Nov. 20. 30.* adde *Nov. 30. cap. 5.*

nicis adnectentur: si autem adscriptitius vel servus alienus colonam, vel ancillam dominicam [1] ducat in uxorem, vel adscriptitia, vel ancilla colono, vel servo nubat dominico [2], & ex hujusmodi conjunctionibus nati sunt liberi: veterum [3] legum jus tenere sancimus.

1 Tamiacam.
2 Tamiaco.
3 *l.21.ff.de agricol.*
4 Justinianus.
5 Al. *Gomatici*. Sed Alciatus legendum existimat, *gunathetici*, vel *agonothetici*, *arg. l.5.*] *tit.prox.* qui sacrorum certaminum sumptibus deputati erant, ut tamen nihil mutetur, potest dici Gomaticus saltus cujusdam dominici saltus proprium nomen, ut hic Cujac. scribit.

II. Idem Sebastiano P. P.

MEminimus pragmaticam sanctionem jussisse fundos tamiaci juris in provinciis positos, nec non etiam possessiones *Gomatici* [5] *saltus* sub certa forma (salvo scilicet canone, & tributariis collationibus) hisdem prædiis impositis, volentibus distrahi, quatenus quicquid ex pretiis memoratorum fundorum possit restitui, publico inferatur. Sed licet per eandem sanctionem hujusmodi venditionum contractibus plenissima delata sit cautio, attamen perpetuæ emptionis securitati consulentes, hujus etiam perpetuæ constitutionis auctoritate muniti eosdem emptores præcipimus.

TIT. LXIX.

DE DIVERSIS PRÆDIIS URBANIS, ET RUSTICIS TEMPLORUM ET CIVITATUM, ET OMNI REDITU CIVILI.

Ædificans in solo publico debet solvere debitam pensionem pro ædificio, si expediat reipublicæ, alias ipsum solum cum ædificio vindicatur. Bart.

I. Imp. JULIANUS A. Attico.

PRo ædibus quas nonnulli [6] in solo reipublicæ extruxerunt, placitam præstare pensionem [7] cogantur.

Tertia pars canonis, qui redigitur ex fundo, vel loco, reip. sufficit ad restaurationem murorum. Bart.

II. Idem A. Secundo [8] P. P.

[P]Amphiliæ] etiam [9] civitates, quæcunque aliæ quicquid [10] sibi acquirant, id firmiter habeant [11].

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. [12]

REstaurationi [13] mœnium [14] publicorum tertiam portionem ejus canonis, qui ex locis fundisve Reipublicæ annua præstatione confertur, certum est satis posse sufficere. Dat. III. Non. Jul. *Mediol.* OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

Emptor reipub. vel templorum ipsam perpetuo possidebit: nec ab eo potest avelli, licet alius offerat meliorem conditionem. Bart.

IV. Iidem AA. [15]

EOs [16], qui auctione [17] prima fundorum juris patrimonialis, sive templorum [18] possessores effecti sunt, vel fuerint [19], firmum dominium tenere decernimus, ne [20] ulterius vacillet uniuscujusque possessio: sed teneat quisque jus proprium, quod dato pretio roboratum est, vel fuerit.

Emptio rei emphyteuticæ fiscalis facta à privato, vel etiam à civitate sub pacto ne teneatur ad canonem, tenet: sed pactum est irritum. Bart.

V. Imp. VALENTINIAN. [21] A.

SI [22], qui [23] ex titulo donationis, vel emptionis, sive ex alio quolibet titulo possessiones, vel domus, vel ergasteria juris duntaxat civilis, quæ hujus juris esse vere probantur, cujuslibet civitatis, & præcipue hujus æternæ urbis, cui majorem debemus favorem, tam civilis (ut dictum est) juris, quam etiam agonotheticas possessiones, à consulatu Ausonii, & Olybrii, dempto [24] civili canone acceperunt: eos impositum eis canonem juxta fidem publicorum monumentorum civitatis, ad quam eædem res pertinuerint, prabere jubemus. Nam si privati juris debita non patimur denegari, multo magis prabenda sunt civitatibus, quæ jure debentur: cum sufficiat [25] possessoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat. Si quæ tamen possessiones juris civilis canonem privatis largitionibus in præsenti præbent, vel nunquam ademptum, vel postea impositum: ad hanc jussionem non pertinebunt, sed privato ærario canonem, quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt dominio firmiter apud eos, successoresque eorum, & detentatores pari modo permanente [26]. Dat. XV. Kal. Februar. *Constantinop.* MARTIANO A. I. CONS. 451.

VI. Imp. ZENO A. Eliano.

HAc in perpetuum valitura lege sancimus, Nicensium [27] civitati [28], seu habitatoribus ejus, tam jus exactionis XL. [29] solidorum annui canonis civilis reditus ad suam patriam pertinentis, & possessoribus, id est, Callimacho [30], & Eliburno [31], necnon Emptorio, & Veratorio [32] [cum Epotio [33] eorum sub territorio] Apamenæ civitatis constitutis, ex nuper lapsa tertia indictione cum ipsa restitui: quam si quid ex quo sanctio Martiani divæ memoriæ lata est, ad ejusdem civitatis præjudicium gestum est, infirmari, & quod ex eadem provisione civitatibus delatum interea [34] qualibet occasione minutum est, ex auctoritate constitutionis nostræ Serenitatis eisdem Civitatibus redhiberi: ita ut nec judiciaria auctoritas, nec imperiale rescriptum, quacunque videlicet adjectione munitum, sæpe dictæ generalis legis vires possit infringere [35]. Quod si quis aliter fecerit, pœna gravi plectetur.

7 Pensitatione.
8 Al. *Sero.*
9 Et civitates.
10 Civitates quicquid sibi adquisierint, id firmo jure tenere debent.
11 Teneant.
12 *C.Theod.*15. 1. 33. unde hæc inscriptio sic restitui potest: *Hæve Vincenti K.N.*
13 Al *Ad restaurationem*, in *Cod. Theod. ad reparationem.*
14 Mœnium instaurationi tertia pars canonis qui colligitur ex fundis Reipublicæ deputanda. vid. *l.10. l. 11. ff. de operibus publ. l.18. C.Theod. eod.*
15 Cæsario P.P.
16 Emptores patrimonialium fundorum, templorumve, solutis pretiis, dominium nunquam ipsis adimendum habeant *Syn.Basil.15. tit.3. ex lib.55. tit. 23. cap. 1.*
17 *Actione*, al. *auctoritate.*
18 Templa paganorum ab Imperatoribus vendita fuisse, hic locus indicio est. *l. 5. ff. de fundis patrimon.*
19 Vid. *l.6. ff. de fundis patrimonialib.*
20 Nec.
21 Impp. VALENTIN. & MARTIANUS AA. Palladio P.F.P. Orientis, in *Novell. Martiani.*
22 Si qui vel per donationem, vel emptionem, vel per alium modum aut ergasteria civilia, præsertim Constantinopolitanæ urbis, aut *agonotheticas* possessiones à consulatu Ausonii & Olybrii, dempto canone acceperunt, deinceps impositum eis ab initio canonem præbeant. Nam si privatos fraudari nolumus, multo minus urbes: adeoque possessores dominium firmum in eis habeant. *Synopf. ibid. dicto cap.1.* Goth. Pro intellectu hujus l. vid. Alvar. Valasc. *de jure Emphyteut. quæst. 1. num.7.* S.L. 23 Sumpta ex Novella Martiani de prædiis civitatum omnium, quæ hodie extat in breviario Alarici: sed hic multum immutata est. 24 *l fin. ff. de fund. rei privat.* 25 Vid. *leg. 6. ff. de fundis patrimonialib.* 26 *Ex Nov. Martiani* hæc subscripto restituta est. 27 Ut Nicænorum civitati reditus circa Apamæam restituatur, quem Martianus ad alios usus destinavarat: & si quod aliud præjudicium ei civitati ex Martiani sanctione factum irritum sit, gravi pœna in fecus facientem indicta, *ut hic. Synopf. Basil.54. tit.10. ex lib.55. tit.13. c.2.* Nicæa autem hæc metropolis est Bithyniæ. 28 De Nicæa intellige: metropolis videlicet Bithyniæ, sub qua fuit Apamæa. al. *Nicenensium.* al. *Nicænsium.* 29 Al. *quadringentorum.* 30 Al. *Calamo.* 31 *Heliobomo.* al. *Eliobruno*, al. *Zeliobuno.* 32 Varateno. *& abest*, & al. *Varatorio.* 33 *Cujac.* hic emendat, *Equitio*, *vel Enthecio. in lib. Aur.* legitur *Entechio. in quibusd.* inclusa desunt: De Enthecis prædiorum dixi ad *l. Jumiano* 68. *in fin. ff. ad leg.3. Novell.128. cap.8.* 34 *Intereat*, & post illud verbum fit interpunctio. 35 Refringere.

TIT. LXX.

DE LOCATIONE PRÆDIORUM CIVILIUM [VEL] FISCALIUM, SIVE TEMPLORUM [36], SIVE REI PRIVATÆ, [VEL] DOMINICÆ.

Prædia Principis, quæ in perpetuum locantur, sunt locanda divitibus & aliis cum fidejussoribus idoneis. Bald.

I. Imppp. GRATIANUS, THEODOS. & ARCAD. AAA. ad Florum P. P.

DIvi patris nostri aperta præceptione cavetur, fundos ex re privata nostra ita tradi perpetuariis, ut periculo [37] collocantium, officiorumque tradantur. Neque enim quicquam potest ex devotionis plenitudine vacillare, si apparitione judiciaria, & fundi idoneis attributi sunt, & inde fiscalis indemnitas idonea fidejussione est munita, quorum si alterum, vel utrumque neglectum est: quæ hoc titulo pensitatio canonica desideratur [38], ex officiorum facultatibus servetur [39].

36 Templorum & civitatum.

A colonis perpetuis fundorum publicorum non auferuntur fundi, licet alius meliorem offerat conditionem. Bart.

II. Iidem AAA. Nibrio [40].

FUndi reipublicæ ab his, qui [nec [41]] titulo conductionis eos detinent [42], quique meliores cultu patrocinante reddiderint: nec nostrarum quidem sanctionum (si forte quisquam per surreptionem meruerit) nutibus auferantur juxta legem veterem [43] semel tantum licentia faciendæ adjectionis [43] indulta.

Subhastatio in locatione perpetua fundorum publicorum ita vindicat sibi locum, sicut in venditione. Bart.

III. Impp. HONOR. & THEOD. AA. [44]

LOca omnia, fundive reipublicæ, propositis [45] prius licenter edictis, dehinc ubi in eum canonis modum contendentium augmenta [46] successerint, ut extendi ultra, aut superari alterius oblatione non possint, perpetuariis conductoribus locentur.

Si finita locatione conductor primus offert tantum quantum novus in locatione præfertur. Bart.

IV. Iidem AA. Minervio Comiti R.P.

COngruit æquitati, ut veteres possessores fundorum publicorum novis conductoribus præferantur [47], si facta [48] per alios augmenta suscipiant.

Prædia domus Augustalis in perpetuum locata, ad alium non possunt transferri sub aliquo prætextu, quamdiu pensio solvitur. Bart.

V. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Volusiano P.P.

PRædia domus nostræ, si semel jure perpetuo, vel nostra præceptione, vel auctoritate illustris viri comitis ærarii privati, apud aliquem fuerint, vel jamidudum sint collata [49], ad alium transferri perpetuarium [50] non oportet. Aperte enim definimus hoc edicto, ut à perpetuario nunquam possessio transferatur, etiamsi alteri eam Imperator, vel exoratus, vel sponte donaverit, five adnotatione, five pragmatica: cui si forte contra perpetuarium vir illustris comes privatarum rerum dum allegabitur, acquiescet, & de proprio ipse centum libras auri, & alias centum fisci juribus palatinum inferre cogatur officium: nec tamen post allegationem habebit hujusmodi jussio firmitatem, sed nec locabitur [51] alteri, licet ingenti superari videatur augmento possessio. Jure igitur perpetuo publici contractus firmitate perpetuarius securus sit: & intelligat, neque à se, neque à posteris suis, vel his, ad quos ea res, vel successione, vel donatione, sive venditione, vel quolibet [52] titulo pervenerit [53], esse retrahendam [54]. †. Sane, quia non ex omni parte excludenda est largitas principalis, rem divinæ domus suæ Imperator, si velit, donabit ei, qui eam possidet, jure perpetuo: sive ipse jam meruerit, sive cujuslibet tituli jure successerit. Videtur enim suam concedere pensionem: non alteri nocere liberalitas, quæ possidentem jure perpetuo dominum vult vocari. Sane si quis non [55] perpetuo jure, sed ad tempus locatam, ab [56] illustri viro Comite rerum privatarum possessionem videtur adeptus: non erit obstaculo principali largitati, si voluerit in alterum donationem transferre, quod ad definitum tempus alter forte conduxit. Si vero pro tali prædio ab altero conductore offeratur [57] augmentum, sit in arbitrio conductoris prioris, cui res ad tempus locata est, ut si ipse, quod alter adjecit, obtulerit, maneat penes eum temporalis illa conductio. Si vero idem hanc ipsam rem aliquando meruerit jure perpetuo possidere: habebit [&] ipse superius expressam perpetuam firmitatem.

37 *l.7. la ff. de fundis patrimonialibus*
38 Desiderant.
39 *Servientur, scil in lib. Aur. servantur.*
40 Al. *Nebridii Com. r. p. vocle in meo manuscr. Cont.*
41 Abeit negatio a quibusd. veter. lib. & hunc locum affirmative legendum esse Græcorum auctoritate confirmat Cujacius.
42 Vid *l. 1. ff. si ager vectigalis.*
43 Additionis, male. adjectio quid esset, dixi ad *l. 1. C. de vendendis rebus civitatis & ad titul. ff. de in diem addict.*
44 Impp ARCADIUS & HONORIUS AA. Adauto P.P. *in quib. lib.*
45 Locatio prædiorum civilium fiscalium, & templorum sic publice, prius edicto libello & proscriptis. *l.6. ff. de fide & jure hasta fiscalis.* Goth. Vid. Minsinger. *ib. 4. obs. 23.* Vincent de Franc. *decis. 406. num. 7.* Boer. *decis. 107.* Sarmient. *lib. 3. select. cap. 7.* S.L.
46 Locationes prædiorum civilium fiscalium, templorum plus licitanti addicuntur.
47 *l 5 § ult. ff. eod.*
48 *Al.* addatur, *nolim.*
49 Collata. Goth. Ad hanc l. vid. Alciat. *lib. 1. parerg. cap. 37.* S. L.
50 Vid. *l.6. ff. de fun. patrim.*
51 Collocabitur.
52 Conducentem rem in perpetuum posse eam vendere, donare, & ad posteros transferre hinc colligunt. *Accurs. hic & Bar. Corset sing. Lacrum.*
53 Provenit.
54 Inde adeo dixit, ut *l. 1. ff. de fundis reipriv. ubi vide.*
55 *l. 4. ff. eod.*
56 Locationes rerum civilium fiscalium, templorum, rei privatæ & dominicæ, fiebant vel in perpetuum, vel ad tempus.
57 Locationes rerum privatarum principis a Comite rerum privatarum fiebant.

TIT. LXXI.

DE CONDUCTORIBUS, ET PROCURATORIBUS, SIVE ACTORIBUS PRÆDIORUM FISCALIUM DOMUS AUGUSTÆ.

Conductores fundorum domus Augustalis, & alii homines dictæ domus cum agere volunt, vel excipere, vel experiri, debent ordinario jure hoc facere. Bart.

I. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso P. P. [58]

CONDUCTORES hominesve Augustissimæ domus nostræ, quotiens de causa ad domum regiam pertinente aliquid quæstionis emerserit: non aliter quam ex legum [59] ordine (quibus similiter omne hominum genus tenetur) vel excipiant, vel inferant actiones: nec aliorum litigatorum negotio intercedant: nec sententia [60] judicantium, aut illicito patrocinii sui fomite jura conturbent: nullive [61] executionis suæ turbulentum ministerium audeant commodare, non privatis se negotiis, non publicis misceant [62]: nec quiescentem domum delatio ulla sollicitet, ne [63] eos inconsultæ pertinaciæ sero pœniteat. Gravior [64] enim pœna [65] constituenda est in hos, qui nostri juris sunt, & nostra debent custodire mandata. Dat. prid. Non. Mart. *Ravennæ*, THEODOS. XII. & VALENTINIANO II. AA. CONSS.

58 *C.Theod. lib.10. tit. ult. l. 1.*
59 Legibus etiam addicti homines pertinentes ad domum Augustam, Græci ita habent, τῶν ἐις τὸν οἶκον τὸν βασιλικὸν τῆς αὐγούστης πολιτευόμενον κάν ἐν τῷ ἄλλῳ ἁπλῶς ὑπάρχωσι τόπῳ.
60 *Sententiam*, in *C. Theod.*
61 *Nullisque*, in *C. Theod.*
62 Se immiscerant.
63 Nec.
64 Hæc ultima clausula abest à *C. Theod.*
65 Adde *l. 3. §. 17. ff. de Silicianis.*

TIT. LXXII.

QUIBUS AD CONDUCTIONEM PRÆDIORUM FISCALIUM ACCEDERE NON LICET.

Palatini milites prohibentur à locatione fundorum Principis. Bart.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Nestorio [66] Comiti R. P.

NUllus [67] Palatinorum, qui in officio rei nostræ privatæ militant, conductionis [68] nomine, vel per se, vel per quamlibet personam possessionum hujusmodi conducendarum habeat facultatem: cum [69] neque militi [70] neque curiali hoc faciendum permittimus. Dat. VI. Kal. Auguft. VINCENTIO, & FRAVITTA CONSS. 401.

66 Ad eundem scripta *lex ult. ff. de rescind.*
67 *C. Theod. 10. 3. 6. pars l. ult. ff. de rescind. vend.*
68 Conducere prædia fiscalia palatini, id est, apparitores Comitis rerum privatarum non possunt, *ut hic*, ut nec emere res privatas principis. *l. ult. ff. de rescind.* 69 Palatino non licet, quod non licet militi, aut curiali. 70 Conducere prædia fiscalia miles, vel curialis non potest.

TIT.

1 Civitatum vel templorum.

2 Actores & conductores dominici, sub Præsidum jurisdictione sunt: nisi de debito fiscali agatur: nam quod ad debita fiscalia & collationes attinet, sub Jurisdictione sunt procuratoris Cæsaris. vid. *ubi causa fiscales.* adde *l.* 5. *ff. de collat. fundorum patrimonial. l.* 6. *in fin. ff. de excus. tribut.*

3 *Actores, in vet. quæ subsc. libr. quod probat Cujac. Græcorum auctoritate, qui vertunt* Διοικητὰς.

4 *l.* 2. *l.* 3. *ff. de cognit. tit.*

5 Tributorum exactores modeste se gerere debent in exigendo. adde *l.* 33. *ff. de usuris.*

6 Al. *Centronio. in mss.* Cont.

7 A præstatione annonarum, cursus & census fundi rei privatæ principis (in quibus sunt etiam confiscatorum bona) non sunt immunes. Sunt enim hæc ordinaria. de extraordinario, vid. *l.* 1. *tit. prox.* 8 Cursitationes, cursus debitum, transfectio. 9 Opinio est census

TIT. LXXIII.

DE COLLATIONE FUNDORUM FISCALIUM, VEL REI PRIVATÆ, VEL DOMINICÆ, VEL CIVITATIS1, VEL TEMPLI.

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Firmino Com. S.L.

ORDINARIORUM2 Judicum officiis, necnon iptis Rectoribus Provinciarum, auctores3 sive conductores dominicos conveniendi licentiam damus: ita tamen, ut rationalibus privatæ rei ad exigenda fiscalia debita immineant.

II. Iidem AA. Messalæ P. P.

PAlatinos, qui à4 viro illustri Comite rerum privatarum cum publicis literis destinantur ad commonitionem judicis, quo facilius ex prædiis rei nostræ conferantur debitæ pensiones, cum summa5 degere præcipimus disciplina: de quorum nominibus, si remere versati fuerint, ad sublimitatem tuam referri per ordinarios judices oportebit, ut in eos severissime vindicetur.

III. Iidem AA. & Theod. A. Petronio6 P. P.

OMnia prædia tam7 ea quæ in re privata olim detinentur, quam illa quæ ex proscriptorum bonis ad fiscum devoluta: eatenus ab hujusmodi privilegiis & excusationibus submoveantur, ut omnes species annonarias, cursitationes8 etiam debitas, atque integram opinionem9 sciant esse solvendam.

TIT. LXXIV.

10 *C. Theod.* 11. 16. 5.

11 Res, in *Cod. Theod.*

12 Privati, fundi principis, à muneribus sordidis immunes sunt: nec eorum conductores, vel coloni extraordinaria munera, vel superindictiones sustinent. *Syn. Basil.* 54. *tit.* 7. *ex tit.* 5. *c.* 17. adde *l.* 5. *ff. de excus. mun.*

13 Al. *convenitur.*

14 Imppp. Valent. Valens, & Gratian. AAA. ad Claudium, *in quibusd. lib.*

15 Vid. quæ scripsi ad *l.* 1. *ff. de collatt.* vid. *l.* 8. *ff. de annuis.*

16 Spectata.

17 Legendum, *rem eandem*, hoc est, rem privatam, ut scribit *Cujac.* al. *remanent.* al. *rem manentem.*

18 Præbeant.

19 Tyronum præbendorum onus patrimoniis, & possessionibus indictum. *l.* 7. *C. Th. de tyronib. Vegct.* 1. *cap.* 7. Tyronum productio seu prosecutio personalis, *l. ult.* §. 3. *ff. de muner.* 20 Al. *Pro portionibus in corpor. &c.* 21 *C. Theod.* 15. 3. 6. *pars hujus l. est* §. *l.* 7. *de sacrof. eccles.* 22 A pontium & itinerum institutionibus nemo immunis est, ne religiosa quidem vel augusta domus: quippe nec fordida sunt ista munera. *Synopf. Basil. ibid. cap.* 15. *l.* 7. §. *de sacrof. Eccles. Synopf. Basil.* 54. *tit.* 7. *ex lib.* 56. *tit.* 15. *cap.* 21. adde *l.* 1. §. *de collat. fund. patrim.* 23 *Operam*, in *C. Theod.* 24 Magnorum. 25 Dedicatam. 26 *Eccles. lib.* 5. *tit.* 1. *cap.* 5. 27 Εὐαγὴς; σεβασμία ἡ βασιλικὴς, religiosa vel Augusta domus. *l.* 7. §. *de sacrosanct. Eccles. Synopf. dicto loco.* 28 *Ac venerandas ecclesias*, additur in *C. Theod.* quem vide: multa enim hic detracta & immutata sunt. 29 *Al.* V.

Nullus à superindicto excusatur exceptæ principis possessione. Bartol.

V. Impp. Theodos. & Valent. AA. Flaviano Præfecto Prætorio.

EXcepto30 patrimonio pietatis nostræ, cujus31 quidem creditus necessitatibus publicis frequentissime deputamus: universos possessores functiones in superindictis32 titulis ablque ullius beneficii exceptione agnoscere oportere censemus. Dat. III. Kalend. Maji, *Ravennæ*, Basso, & Antiocho Conss. 431.

30 *C. Th.* 11. 1. 36.

31 Privati principis ærarii reditus ad necessitates publicas deputatus erat, hoc est, ad donationes, & largitiones. vid. *l.* 2. *ff. de cupress.*

32 Superindictum non præstant fundi privati principis. vide *l.* 15. *ff. de excusat. munerum.*

TIT. LXXV.

DE GREGE DOMINICO.

Subtrahens equum de grege dominico, ipsum restituit: & in una libra auri punitur. Bart.

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæsario P. P.

PROPOSITIS33 edictis sublimis Magnificentiæ tuæ, minimi, maximique moneantur, ut sciant singulas 34 libras auri ex propriis facultatibus eruendas pro singulis equis, vel equabus, sive 35 Hermogenianis 36 sive Palmatis 37: nisi sponte eos 38 obtulerint: in his vero, quos ex aliis gregibus occupatos esse constiterit, sex auri uncias fisci juribus 39 inferendas. Dat. prid. Kalend. Decemb. *Constantinop.* Olyerio, & Probino Conss. 395.

33 *C. Theod.* 10. 6. 1. *Junge titul. de equis curulibus in Cod. Theod.* 15. 10.

34 Equum ex grege dominico occupans, nec ultro reddens multatur libra auri: qui ex alio grege, semilibra. Ut hinc constet, quale equorum fuerit pretium apud veteres. Libra enim auri 72. solidorum fuit. 35 *Equi Hermogeniani & Palmati*, 1. *C. Theod. de equis Curul. lib.* An ab agitatoribus ita dicti, ut putat Alciatus? An Hermogeniani, quod Herme seu Mercurio geniti? Palmati vero, quod victorum & triumphantium? 36 Vide hic *Alciat.* 37 Al. *palmatis.* quidam magis probant & referunt ad libras. 39 *Viribus*, in *C. Theod.* 38 Al. *eos*, quod

TIT. LXXVI.

DE PALATIIS40 ET DOMIBUS DOMINICIS.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Joanni Comiti rerum privatarum.

CONSECRATAS nobis ædes, id41 est, inclyta palatia, ab omni privatorum42 usu, & communi habitatione excipimus.

40 Al. *De palatiis domibus, & ita in C. Theod.*

41 Palatia, principum ædes.

42 Palatia privatorum usibus servire non debent, *l. quicunque* 17 *ff. de operibus publicis.*

TIT. LXXVII.

DE CUPRESSIS EX43 LUCO DAPHNENSI44. VEL PERSEIS45 PER ÆGYPTUM EXCIDENDIS, VEL VENDENDIS.

Ementes & vendentes arbores cupressos in locis hic nominatu, puniuntur. Bartol.

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Sylvano Com. R. P.

SI quis46 Daphnensis47 luci in Syria, vel Perseis in Ægypto arbores comparaverit, quinque libris auri noverit se esse multandum: non minore dispendio, & illo feriendo, qui vendere arbores ausus fuerit48, quas non licet emptoribus comparare.

43 Cupressorum meminit *l.* 16. §. 1. *ff. quod vi aut clam.*

44 Daphnes.

45 Perseidis. sed vide hic *Alciatum.*

46 Huc pertinet *l.* 12. *C. Theod. de jure fisci. l.* 45. §. *conductor.* 13. *ff. de jure fisci.*

47 Al. *Daphnes.* Est autem Daphne, suburbanus locus Antiochiæ, cupressis obsitus. de quo vide *Stephanum & Sozomenum lib.* 5. *cap.* 19. *& Niceph. lib.* 10. *ecclesiast. histor. Ammian. lib.* 16. *in fin.* Daphnensis quoque palatii meminit *l.* 2. *C. Theod. de aquæductu.*

48 Argumentum à correlativis. Emptio ubi prohibita, & venditio quoque prohibita est.

2. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eudoxio Præfecto Prætorio.

OMnes49 judices cujuscunque dignitatis sciant posthac absque permissu Magnitudinis tuæ arborem ex Daphnensi50 luco Antiochenæ civitatis præcidendi, vel quolibet modo lapsas transferendi licentiam sibimet denegandam. Sed51 nec Alytarcha52 unam cupressum, aliis plantatis, excidere sibi licere contendat. Ac ne solatio antiquitus ei concesso privati per omnia videatur: pro eo, quod ei cupressum excidere denegatur, unam libram auri53 eum de54 privatis nostris largitionibus accipere decernimus: quinquaginta55 librarum auri condemnatione hujus legis temeratore plectendo.

49 Vide *Cujac.* 2. *observ.* 13. *Forcatulum* 1. *Cupidinis* 1. 50 Daphnes. *Theod. de jure fisci, lib.* 10. 52 Al. *à luco, vel à littore*, sed rectior est excusa lectio. condemnatione. 54 Princeps ex privato ærario dona & largitiones, publice & privatim faciebat, & ad eam rem necessaria comparabat, *ut hic. & l.* 1. §. *de metallar. l. ult. ff. de privileg. domus Augustæ.* His præfectus Comes thesaurorum & sacrarum largitionum, remunerationum, vel munerationum, de quo alias sæpe dictum est. Fiebant autem hujusmodi largitiones affatim Kal. Jan. *l. laudabile* 4. §. 1. *ff. de advoc. diversi judicum.* 55 Quinque.

D. IUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS,
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER DUODECIMUS.

TITULUS PRIMUS.
DE[1] DIGNITATIBUS[2].

De fœminis.

1. Imp. ALEXANDER A. Severinæ [3].

SI ut proponitis, & avum Consularem, & patrem Prætorium virum habuistis, & 4 non privatæ conditionis hominibus, sed clarissimis nupsertis: claritatem generis retinetis. Sine die & Consule.

De his, qui ad dignitates non admittuntur.

II. Imp. CONSTANTINUS [5] A. Volusiano P.P.

NEque famosis [6], & notatis [7], & quos scelus, aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis portæ patebunt.

De majori dignitate adepta.

III. Idem ad Nuphidum P.P.

MAjor dignitas nulli debet circa prioris [8] dignitatis, seu militiæ privilegia præjudicium facere. Dat. v. Kal. Maji, *Sirmii*, CONSTANTIN. A. v. & M. LICINIO CC. Conss. 319.

De Senatoribus.

IV. Impp. CONSTANTINUS [9], & CONSTANS AA. Philippo.

SEnatorum substantias, quas in diversis locis, & provinciis possident, & homines [10] eorum, tam à [11] temonariis [12] oneribus conferendis, quam à cæteris præstationibus, quas judices describunt, necnon etiam ab omnibus sordidis muneribus extraordinariisque, & vilioribus liberos esse præcipimus: nullaque sorte [13] constringi functionis indignæ.

V. Idem ad Clearchum [14].

NEmo Præfectus Urbis citra præceptionem, vel scientiam nostram ulli muneri subjuget [15] Senatorem: nemo curiam nostram immani pulset injuria. Si quid enim Senatoria præditis dignitate fuerit forte mandandum: nostro id judicio reservandum [16] est: fit [17] namque dignitas, quæ [18] nobis jubentibus sustinetur.

De his, qui ad dignitates non admittuntur.

VI. Idem Orphito [19].

NE [20] quis ex [21] ultimis negotiatoribus, vel monetariis [22] abjectisque officiis, vel deformibus ministeriis [23], vel stationariis [24], omnique officiorum fœce, diversisque pastis turpibus lucris, aliqua [25] frui dignitate [26] pertentet, sed & si quis meruerit, repellatur: repulsos autem etiam propriis reddi consortiis oportebit [27].

De Senatoribus.

VII. Idem [28] ad Senatum.

QUoniam diversi judices nonnulla opera in quibusdam existimant urbibus extruenda, ad [29] hujusmodi necessitatem Senatorum substantia non [30] vocetur. Dat. v. Non. Maji, TAURO, & FLORENTIO Conss. 361.

VIII. Imp. JULIANUS A. Sallustio P.P. [31]

JUs [32] Senatorum [33], & auctoritatem ejus ordinis (in [34] quo nos quoque ipsos numeramus) necesse est ab omni injuria defendere. Dat. Non. Februar. *Constantinop.* MAMERTINO, & NIGRINIANA Conss.

De filiis libertinorum.

IX. Idem Julianus.

LIbertinorum [35] filios adipisci clarissimam dignitatem non prohibemus.

De quæstionibus.

X. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENT. AAA. ad Gracchum P.P. [36]

SEveram indagationem per tormenta [37] quærendi, à clarissimo [38] homine submovemus. Dat. prid. Non. Januar. *Treb.* GRATIANO A. IV. & MERORAUDE Conss. 377.

De liberis.

XI. Iidem [39] AAA. ad Procopium.

SEnator [40], vel alius Clarissimus privatos [41] habeat [42] filios, editos quippe, antequam [43] susciperet dignitatem, quod non solum circa masculos dignoscitur constitutum, verum etiam circa filias simili conditione servandum. Cum [autem] paternos honores invidere filiis non oporteat: a Senatore, vel solo [44] clarissimo susceptum, in Clarissimatus sciendum est dignitate mansurum. Dat. XV. [45] *Hierapoli*, GRAT. A. IV. & MEROBAUDE Conss. 377.

De furtu, & sceleribus judicum.

XII. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEOD. AAA. Neotherio P.P. 45

JUdices, qui [46] se furtis, & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosque, & plebejos habeantur [47]: nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipsos [48] indignos indicaverint. Dat. XVIII. Kal. Februar. *Thessalon.* GRATIAN. V. & THEOD. I. AA. Conss. 380.

De fœminis.

XIII. Imppp. VALENTINIAN. THEOD. & ARCAD. AAA. Martiano comiti Orientis 49.

MUlieres [50] honore [51] maritorum erigimus, genere nobilitamus [52], & forum ex eorum persona statuimus: & domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint: priore dignitate privatæ, posteriori mariti sequentur conditionem. Dat. IV. Kal. Februar. *Constantinop.* ARCADIO A. II. & RUFINO Conss. 392.

De Senatoribus.

XIV. Impp. THEOD. & VALENT. [53] AA. Basso P.P.

PRæcipimus, ut Senatori in qualibet provincia constituto [54], nullam habeant Judices injungendi aliquid forte [publici] muneris potestatem.

De commeatus necessitate sublata.

XV. Iidem AA. ad Eustasium [55].

CLarissimi, vel Spectabilibus universis ad genitale solum, vel quolibet alio, & sine [56] commeatu proficiscendi, & ubi voluerint, commorandi, habitandive permittimus facultatem.

De delictu.

XVI. Iidem AA. & ARCAD. [57] A. Appollonio P.P.

SI gravius ullum facinus admittatur, nocente persona extra carceralem custodiam sub [58] fidejussione [59] habita, super Illustribus quidem, nobis suggeri jubemus: super cæteris vero quadam minori dignitate decoratis, ad tui referri Culminis notionem: ut ita demum, quid de admisso crimine constitui oporteat, judicetur.

De privilegiis Ausiorum.

XVII. Impp. [60] HONOR. & THEODOS. [61] AA. Arcadio Præfecto Prætorio.

QUotiens [62] ex privata cujuslibet interpellatione civili, vel criminali viri illustres conveniendi sunt, nulla dandæ fidejussionis concussione vexentur: sed per speciale privilegium suæ committi fidei consequantur, juratoria [63] ab his cautione tantummodo exponenda, quam si neglexerint, & contra insertum cautioni sacramentum ipsi, vel eorum procuratores abfuerint, in pecuniariis quidem causis super [64] possessione rerum ad eos pertinentium Judex competens, quod etiam juris auctoritas, & rei qualitas suggesserit, ordinabit. In criminalibus vero negotiis dignitate quoque qua se per suum videlicet perjurium [65] indignos esse [66] probaverint, spolientur: ut in eos, utpote illustri dignitate per suum facinus privatos, inconsulta etiam nostra pietate, Judicibus legum severitatem liceat exercere.

§. 1. Quibus Illustrium dignitatum privilegiis hoc etiam adjiciendum [67] esse censuimus [68], ut hujusmodi personæ nullam [69] ex cujuslibet Judicis [70] sine scriptis habita sententia [71], conventionem, neque in civili, neque in criminali causa sustineant.

XVIII. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

JUbemus, salvo honore qui per revocationem [72] sacræ revocatoriæ defertur, durante, licere cunctis tam minoribus [73] quam majoribus potestatem gerentibus, necnon etiam honorariis illustribus, sive ex hac Regia Urbe, principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam [74] Urbem pervenire.

1 *Ecl. lib. 6. tit. 1.*
2 *Harmen. lib. 6. tit. de dignitatib.*
3 *Severianæ in meo manusc.* Cont. al. *Severino*, al. *Antonin. A.*
4 Dignitatem suam Consularis & Prætoria mulier amittit nubendo privatæ conditionis homini. *l. 8. ff. de senatoribus.* adde *l. 3. §. de muricgulis.* Ita plebei sunt nati matre nobili, patre plebejo. Sic Virginia patritia, per nuptias facta plebeia est. *Livius* 10. vide *l. 13. §. cod.*
5 Al. *Alexander.*
6 Infames & infamandi (οἱ ἄτιμοι καὶ ἀτιμητοὶ) Senatores fieri non possunt. *Synopsis Basil. 6. tit. 1. cap. 18. l. 1. §. de his qui non impleto stipendio facramento solvti sunt. l. 1. §. de infamibus, l. 2. ff. de offic. assessor.*
7 Al. *admotatis*, quod idem est *Cicer. 3. offic.* cosque à censoribus omnibus ignominiis admotatos. *Cujac.*
8 Id est, inferioris silentiarius allectus sum inter Senatores, silentiarii privilegium non amitto. *l. eos 21. §. de excus. mun. l. 3. §. de silentiar. l. 1. §. de primicer.*
9 *Al.* Imp. PHILIPPUS A.
10 Homines hic sunt qui res aliorum agunt, ut procuratores prædiorum, actores, clientes, coloni. Galli in ea significatione dicunt *hommes.* dixi ad *l. 1. de commerciis.*
11 Senatorum patrimonia à temonario onere & sordidis præstationibus, extraordinariis, vel vilioribus libera sunt. adde *l. 7. §. cod.*
12 Temonarii præstatio est præstatio tyronum equorum, auri tyronici, ut *Cujac.* interpretatur. Galli *le charroy.*
13 Al. *Sorde.*
14 *Al.* VALERIANUS & GALLIENUS AA.
15 Vide *l. 14. §. cod.*
16 Servandum.
17 Sit.
18 Si.
19 *Al.* Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.
20 *Eclog. cap. 22.* 21 Nullus negotiator, vel monetarius, vel publicanus, vel abjecti officii (Ἔμπορος μονητάριος ἢ ἀπὸ τέχνης ἄφρικλος) dignitatem aliquam consequi pertentet, quod si etiam consequatur, rursum collegio suo reddatur. *Synops. Basil. cod. cap. 22.* Goth. An exercitia mercaturæ aut mechanica obsint dignitatibus aut nobilitati vid. Tiraquell. *de nobilitate cap. 33. S. L.*
22 Monetariorum vile officium est: inter ultimos negotiatores, abjecta officia, & deformia ministeria censentur. 23 *Deformis ministeriis stationariis, in quibus. c.* vid. *in hanc legem Cujac.*
24 Stationarii qui, dixi ad *l. 15. §. 7. ff. de injuriis.* vid. *Cujac. 2. observ. ult.* 25 Adde *l. unic. §. negotiatores ne militent.* 26 Pertentent. 27 A. D. 354. vel 555. 28 Al. *Iidem AA. & CC.* 29 Vide *l. 4. §. cod.* 30 Revocetur, al. *devocetur.* 31 *C. Theod. 9. 2. 1.* al. *P. P.*
32 *Eclog. c. 24.* 33 Al. *senatorum.* Senatorum jus, & Senatori ordinis auctoritatem injuria non oportet adfici. *Synops. Basil. d. loco c. 24.* 34 Senatoribus vel Princeps ipse adnumeratur, *ut hic.* recte: quum etiam consulatus administrationem sustineat. *Synops. d. c. 24.* ut hinc colligas, Hodie principem appellari videri, dum appellatur ad Senatum: quia pars est Senatus, *ut his.* è contra Senatus, pars principis. *l. 5. in pr. §. ad l. Jul. majest.* vide *Suet. in Tiberio 29.* nec necesse est confirmari a principe decreta Senatus: quod olim non fuit. *Nov. 62.* 35 Senatores (ut & decuriones. *l. 2. si servus aut libertus*) esse possunt qui liberti filii sunt: quippe ingenui, *ut hic:* soli enim libertini prohibentur *Synops. ibid. c. 2. tit. 6. Harm. tit. de dignitatibus 1. §. 2.* Turpe tamen & invidiosum fuit & Imperatori Claudio vitio versum, quod latum clavum tribuerit libertini filio: & Appio Claudio, quod in censura inquinarit Senatum lectis libertinorum nepotibus. Hodie liberti Senatores esse possunt: utpote natalibus restituti & jure aureorum annulorum donati. *Nov. 78.*
36 *Al.* Impp. VALENT. VALENS & GRAT. ad Symmachum P. P. *C. Theod. 9. 35. 3.*
37 *l. 11. 17. §. de quæst.* 38 *Senatorio nomine*, in *C. Theod.* 39 *Al.* CONSTANTINUS A. *ad* VALENTIN. *Cujac. hic.* 40 *Al.* incipit, *Si Senator.* vide in hanc legem *Duar. lib. 2. disput. cap. 29. & Cujac. hic.* 41 Id est, plebejos, & editos antequam dignitatem susciperet. 42 *Habeat, in lib. Aurelia* sed videtur hæc sententia mox corrigi per verficulum, *Cum autem §. eodem.*
43 Vid. *Pithœanum 2. Illustrium.*
44 *Alio, in vet. quib. lib.*
45 *Cod. Theod. 9. 27. 1.*
46 *l. 2. §. cod. l. 2. ff. de senatoribus l. 12. §. 2. ff. judicia.*
47 Ita à testimonio dicendo removentur. *Oldenburg. cap. 4. de testib. num. 22. & cap. 66. de exceptionib. num. 4.*
48 *Sepfs. C. Theod.*
49 *Cod. Theod. 2. 1. 7.*
50 *Conjunge l. ult. de incolis. Nov. 22. cap. 36.*
51 Uxor à mariti honore, generis nobilitatem, forum, domicilium.
52 Nobilis est natus patre nobili, matre plebeja: quia mater per nuptias nobilitatem adipiscitur, *ut hic.* Contra nati patre plebejo, matre nobili, plebeji sunt. Nam & per nuptias facta est plebeja, *l. 1. §. cod. l. fœmina. 8. ff. de Senatoribus.* ut Virginia cum esset patricia, per nuptias facta est plebeja. *Livius* 10. Id per eo gaudet cum antiqua juris definitione ut connubio intervenient liberi sequantur patrem semper. *l. cum legatum 19. ff de ritu nominum.* Apud quasdam gentes, filii meliorem partis conditionem consequuntur.
53 GRATIANUS & THEOD AA.
54 *l. 5. §. cod. l. 22. §. senatores. l. 23. in pr. ff. ad municipal*
55 Al *Eustathium P. P. in meo.* Cont.
56 *l ult. §. cod.* Sine commeatu res suas ut tutere clarissimis vel spectabilibus licet, *ut hic.* Illustribus non licet *l. ult §. cod.* Cur tam varie? Illustrium quo major potentia est & dignitas, eo Reipublicæ, aut principi periculosior est eorum recessus. Et hæc quidem distincto proponuntur hoc loco. Huic simili fuit olim distinctio Senatorum qui in Sicilia & Urbis Narbonensi, ab Italiam provinciarum Legatoribus. Illis enim, non his Augusti constitutione licuit, non exquisita principis sententia res suas invisere. *Tacitus 12 Dion. 52.* Post Augustum Claudius, sive permissu principis, Senatores ultra septimum miliarium urbe excedere vetuit. *Suidas in Claudio.* 57 *Al* ZENO A. 58 Vide *l. 3. ff. de custodia reorum* Idem fecerat Clarus *5. sent. §. ult. quæst. 46. cod. scias autem.* 59 *Substitutione, in vet. lib. Cujac. legendum existimat, tuitione.* 60 *Al.* Imp ZENO A. 61 *Al* ZENO. *ad* ANASTASIUS.
62 *Eclog. cap. 32.* 63 *l. 12. circa princ. §. de proximis sacr. scrinior. 1. Harmen. 12. §* 16. 19. dixi ad *l. 1. in fin. §. quorum bgatorum.* Jurant illustres, *ut hic.* memoriales. *l. 12. §. de proximis sacrorum scriniorum.* Jurat, non fatidat immobilium rerum possessor. *l. ult. §. de pr. ap. ag. et in reb. l. fciendum 15. ff. qui satisdare.* Jurat & quilibet quandocunque judici justa causa videtur esse, forte non invento fidejussore. *Novell 112. cap. 2.* 64 Millio fit in possessionem debiti servandi causa, *Novell. 53. cap. 4.* qua missione, ut ibidem Julianus ait, rectissime jus pignoris constituitur pro modo debiti. 65 Perjurus dignitatem amittit. 66 Se esse. 67 Addendum.
68 Statuimus. 69 Nulla. 70 Vide *l. 8. §. hoc etiam. §. de principibus agentium in rebus.*
71 Sententia hic generaliter accipitur pro quocunque judicis jussu, & pronunciatione judiciali auctoritate facta. Aliud est portio hic sententia, aliud libelli conventio, ut *l. 6. §. unde vi.*
72 Evocationem. 73 *Tam minores quam majores potestates, in vet. lib.* 74 *l. 15. §. eodem.*

1 Adde *tit. de off. Præturam.* ff. & ff.

2 Gleba, glebale aurum, glebalis functio, aurum oblatitium, à Senatoribus exigitur, ut aurum coronarium, a decurionibus: aut argentum à negotiatoribus. A gleba senatoria, Cujacius putat nihil differre follem senatorium, de quo mox dicetur, adde *Rycvllam Mart. ani de indulgent. reliquorum Lazimis* 2.

3 Follis, al. *pecul.* Follis aurei nummi genus. *l.* 2. C. *Theod. quorum appellat. non recip. l.* 3. C. *Theod. de fnariis. l.* 5. *l.* 21. C. *Theod. de Prætorib.* Moschopulo obolus, Marcellino Folleralea dicti hujusmodi nummi. Singuli, siliquæ partem XII. efficiebant. Justin. in Georg. titul. περὶ κλάσεως. adde Zonaram in Leone Isauro. Sed quid? Forcatulus 8. *Necyomantiæ* 5. Prætores olim magistratus ineuntes à provincialibus accipere solitos fuisse scribit, follem, glebam & clavem, ut his quasi symbolis adumbrarent æris, mobilium & immobilium collationem idque in hominis fide: quæ meræ nugæ. Follis est enim id quod ante dixi. 4 Septem solidorum præstatio tenuissimos senatorum obligabat: eratque id personæ onus non glebæ. 5 Al. *Valentiniano & Marciano AA.* Tatiano P.P. 6 *Martianus in meo lib. Cont. pars* I. 2. ff. *de off. præt.*

7 Ad Præturæ onus non vocandi senatores qui fedes suas in provinciis constituerunt. 8 *Præturam*, quod rectius est. 9 Devocentur. 10 B. Anieno. 11 Sic Azo notat, scriptum fuisse in *lib. Martiani.* 12 Id est, glebalem functionem, quæ scilicet pro possessionibus peadittur. *al.* Clavem, 6. *C. Theod. in princ.* 13 Functione, five qualibet hujusmodi collatione.

TIT. II.

DE PRÆTORIBUS[1] ET HONORE PRÆTURÆ, ET COLLATIONE, ET GLEBA[2], ET FOLLI[3], ET SEPTEM[4] SOLIDORUM FUNCTIONE SUBLATA.

Ad dignitatem prætoriam non potest eligi aliquis in clarissima dignitate constitutus in provinciis manens. Bart.

I. Imp.[6] Arcad. & Honor. AA. Tatiano P. P.

NEmo ex Clarissimis[7], & Spectabilibus, qui in provinciis degunt, ad Præfecturam[8] postea devocetur[9], sed maneat unusquisque domi suæ tutus, atque securus, & sua dignitate lætetur. Dat. XV. Kal. Januar. P.P. Valentin. VII. & Albino[10] Conss. 450.

II. Iidem AA. ad Senatum[11].

GLebam[12], vel follem, sive septem solidorum functionem[13], sive quamlibet hujusmodi collationem, tam circa personas, quam circa res, ac prædia funditus jubemus aboleri: ut omnis hujusmodi sopita perpetuo conquiescat exactio.

TIT. III.

DE CONSULIBUS[14], ET NON SPARGENDIS[15] AB HIS PECUNIIS, ET DE PRÆFECTIS ET MAGISTRIS MILITUM, ET PATRICIIS.

Inter habentes eandem dignitatem ille prius debet antecedere, qui prius est adeptus dignitatem. Bart.

I. Impp. Theod. & Valent.[16] AA. ad Senatum urbis Constantinopolitanæ.

ANtiquitus[17] statutum est, Consularibus Viris cæteros quidem honoratos ipsius trabeæ summitate, pares vero insulis consideratione tantum temporis anteire. Quis enim in uno, eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi[18] qui prior meruit dignitatem? cum posteriori etiamsi ejusdem honoris prætendat auspicia, cedere tamen illius temporis Consuli debeat, quo ipse non fuerit: hoc observando, & si iterata vice fastigia Consulatus aliquis ascenderit. Repetiti enim fasces virtutes sæpe meriti comprobant, non augent: quia nihil est altius dignitate. Quod si quis prior Consul posteriori Consuli eidemque Patricio posthabitus, Patriciatum[19] postea consequatur: vinci eum oportet, qui prior meruerit Patriciatum, postquam iste honore patriciæ dignitatis decoratus est.

II. Impp. Valentinianus & Marcianus[20] AA.[21] Aporatio Dom. [vel Com.] & Consuli.

ORdinem[22] Consulatus ad antiquam reduximus[23] sanctionem, ut sellam nostri[24] honoris merito, non rapiendi studio, populorum agmina sectentur[25]: ac lucrandi[26] cupiditate deposita, venerabilem parentum[27] habitum, & felicissima antiquitatis ornamenta conspicentur[28]. Hoc ergo exemplo etiam cæteros procedere Consules volumus, nec expendere eos sine effectu patimur. Cessante ergo ista spargendi[29] vilitate[30] amplissimi Consules procedentes[31], deinceps abstineant hoc errore[32] perdendi, optimoque consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter projiciendum. Ad restaurationem itaque aquæductuum[33] hujus amplissimæ Urbis centena pondo auri præstentur per singulos Consulatus: ut & Consul Patriæ se dedisse noverit, & data notum sit mansura esse perpetuo. Dat. Asporatio & Herculiano Conss. 452.

Nullus eligi potest Patricius, nisi primo alteram dignitatum hic insertarum fuerit adeptus. Bart.

III. Imp. Zeno A.

NEmini ad sublimem[34] Patriciatus honorem (qui cæteris omnibus anteponitur) ascendere liceat, nisi prius aut Consulatus honore potiatur, aut Præfecturæ Prætorio, vel[35] Illyrici, vel Urbis[36] administrationem, aut Magistri militum, [aut Magistri officiorum] in actu videlicet positus gessisse noscatur: ut hujusmodi tantum personis, sive adhuc administrationem gerendo, seu postea, liceat, quando hoc nostræ federit Majestati, Patriciam consequi dignitatem. Quoniam vero gloriosissimæ huic urbi, quæ[37] caput orbis terrarum est, omnifariam credimus consulendum: universos, qui posthac honorarii Consulatus insignibus principali munificentia decorantur: centum libras auri ad reficiendum aquæductum[38] publicum ministrare censemus: ad similitudinem eorum, qui per annale tempus Consularium editione munerum gloriantur. Nam ipsis quoque expedit, ut florentissima civitas centum auri librarum munificentia sustentata, honorarium quoque sentiat Consulatum.

Si cui conceditur administratio dignitatis diu ante concessæ, non videtur de novo dignitas concedi. Bart.

IV. Idem A. Sebastiano P. P.

SAncimus Viris Excellentissimis Consularibus omnibus qui jam facti sunt, vel postea fuerint, procedendi quoque, & reipsa per annum gerendi Consulatus, impetrato videlicet principali judicio, legitimam tribui facultatem: ita ut peracta, quam meruerint, processione, non novum aliquid, vel quod nondum habeant, adipisci: sed Consulatus jus[39], quod semel eis consularis detulerat processio, iterasse beneficio videantur, & in adoranda[40] nostra purpura, vel in consequendis cunctis Consulum honoribus, & privilegiis ex anteriore tempore provectionis ordinem sibimet noverint vindicandum. Hoc etiam observando, ut hujusmodi Consul nec centum libras auri aquæductibus hujus inclitæ Civitatis pro tenore sacræ constitutionis præbendas, quas cum esset Consularis, præstiterat, Consul postea creatus persolvere denuo compellatur.

Filiusfamilias electus in patricium à patre potestate liberatur. Bartol.

V. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SAncimus[41], Vitos Excelsos[42] Patricios[43], quos in hujusmodi dignitatis apicem Augusta Majestas retulerit[44], illico ab Imperialibus codicillis prætitis patresfamilias effici, ac potestate liberari paterna: ne videantur, quia à nobis loco patris honorantur, alieno juri esse subjecti: (quis enim patiatur patrem[45] quidem posse per emancipationis modum suis nexibus filium relaxare: Imperatoriam autem celsitudinem non valere eum quem sibi patrem elegerit[46], ab aliena eximere potestate?) ne si contrarium approbetur per quamcunque machinationem, Imperialis Majestas minui videatur. Et hoc quidem raro contingere satis certum est: nemo[47] enim facile respexit filiumfamilias in Patriciatus honorem provectum, quemadmodum in Consulibus hæc res usitata est, sed ne quid in parte temporis tale eveniat, & sine legibus inveniatur. ideo hæc nobis visa sunt sancienda.

41 Huc pertinet *§ filiusfamil. 4. Inst. quib. modis jus patr. potest. solv.* Goth. An & quintennis dignitas filii patriam potestatem solvat? vid. *Censur. forens. nostrum, lib. 1. c. 9. n. 16. S.L.*

42 *Nov.* 83. *c.* 11. *§. si trisfamil. 4. Inst. quib. modis jus patr. potest. solvit.* adde *l.* 3. ff. *eod.*

43 Et alios, ex *Novell.* 81.

44 Extulerit.

45 Suidas ait Patricium appellatum fuisse patrem communem reip. Idem & Cassiodorus in formula patriciatus. *G. Variar.* 2.

46 Elegit, al. *fecit.*

47 Patricii pauciores fiunt quam Consules.

TIT. IV.

DE PRÆFECTIS PRÆTORIO, SIVE URBI, ET MAGISTRIS MILITUM IN DIGNITATIBUS EXÆQUANDIS.

I. Imppp. Valent.[48] Valens, & Gratian. AAA. ad Ampelium P. P.

PRæfectum[49] Urbi[50], & Præfectum Prætorio, & Magistros[51] equitum, ac peditum, indiscretæ ducimus dignitatis: usque adeo videlicet, ut cum ad privatam successerint vitam, cum locum[52] velimus esse potiorem[53], qui alios promotionis[54] tempore, & codicillorum adeptione præcesserit. Dat. III. Non. Jul. *Nasonaci.* Accept. III. Non. Septembr. Modesto, & ArinthEo Conss. 372.

Dignitate deposita per plures in pari gradu dignitatis existentes, ille est potior, qui prior fuit in dignitate electus. Bart.

II. Imppp. Grat. & Valent. & 55 Theod. AAA. Restituto.

QUisquis Magisterium equitum, peditumque susceperit, & gesserit ante captam à quoquam Præfecturam: is cum privatus erit, & honorem deposuerit, ex Præfectis[56], qui provecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedes prior[57] ante provectis, locus conspectior decernendi, loquendique facultas antiquior, cui est splendor adepti Magistratus vetustior. Dat. VIII. Kal. Jul. *Thessalon.* Grat. V. & Theod. AA. Conss. 380.

48 *Al.* Imp. Valentinian. A.

49 Præfecti urbi, Prætorio, & Magistri equitum ac peditum, par & indiscreta dignitas. Tres hæ dignitates ordinariæ curia liberant, honorariæ non liberant. Honorarii cingulum non habent, est enim cingulum nihil aliud quam administratio. *Nov.* 70. *c.* 1.

50 Urbis.

51 Hi magistri militum.

52 Puto legendum, *loco, ex manusc.*

53 Priorem.

54 Vide *l.* 1. ff. *ut dignitatum ordo servetur.*

55 *Al.* Imp. Leo A.

56 *Ex præfectis, qui post provecti, &c.* legit *Cujac. ex C. Theod.* Expræfecti autem esse dicuntur, qui præfectura abierunt. 57 Vide *l.* 1. ff. *ut dignitatum ordo servetur.*

TIT. V.

DE[58] PRÆPOSITIS SACRI CUBICULI[59], ET DE OMNIBUS CUBICULARIIS, ET PRIVILEGIIS EORUM.

Custodientes cubiculum Principis, vel Augustæ, eandem dignitatem habent, quam Præfectus urbi, & Præfectus Prætorio, & magister militum. Bart.

I. Impp. Honor. & Theod.[60] AA. Florentio[61] P. U.

SAcri[62] cubiculi Præpositi ea dignitate fungantur, qua sunt præditi, qui eminentissimam Prætorianam, vel Urbanam meruerint Præfecturam, aut certe militarem Magisteriam potestatem: ita ut sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio, sive nostræ serenitatis adoraturi[63] admittantur imperium, sive pro suo arbitrio solennes festivitates, & cœtus, vel salutationes, vel quælibet alia officia[64] frequentent[65]: ut in sedibus, & in consessu ejus ordo servetur, quem ordo[66] provectionis ostenderit: sub habitu videlicet ipsis consueto, cum manifeste decretum sit eorum esse potiorem, qui præcesserit, vel illum subsequi, quem recentius probaverit examen. Dat. VIII. Id. Novemb. CP. Honorio XIII. & Theod. X. AA. Conss. 422.

58 *Ecl. lib. 6. tit.* 25.

59 Duplex est sacrum cubiculum: Augusti & Augustæ. vid. *hic Cujac.*

60 Al. *Arcad. & Honor. AA.*

61 Al. *Floro P. P.*

62 Præpositi cubiculi (οἱ πρωτεύοντες καὶ κοιτωνίται) eandem habent potestatem, quam Præfecti Prætorio, vel urbi, vel magistri militum, tam in adorationibus principis, quam privatis festivitatibus & aliis omnibus officiis, ut videlicet prorations gradus, quem tempus tribuit alii aliis præferantur. *Syn. Basil. 6. tit. 25. c. 1. l. C. Theod. & 6. Harm. tit. de dignitat. §. 6.*

63 Vide quæ notavi ad *l.* 1. ff. *de apparitoribus P. urbi.* Goth. Adde *l.* 1. ff. *de Silentiar. & decurion. Novell. 6. & Novell. 9.* Ans.

64 Officia accipe funebria, vel nuptialia. *Suetonius in Calig.* cum ad officium venisset. *Cujac.* Ita locus hic indicio est, veteres in funeribus etiam de gradu & ordine certasse: officiique nomine, festivitates, cœtus & salutationes intelligi, cum itaque dicit aliquis *Officium B. Mariæ*, festivitatem vel salutationem intelligo. de quo dicemus hic aliquando plenius. vid. interim Tertullianum *de Idolatria cap.* 16.

65 Frequententur.

66 Vid. *l.* 1. ff. *ut dignitatum ordo servetur.*

II. Idem AA. ad Florentium P. U.

ANte[67] omnia Cubicularios, tam sacri cubiculi mei, quam venerabilis Augustæ, quos utrosque[69] certum est obsequiis occupatos, & aulæ penetralibus inhærentes, diversa judicia obire non posse: ab observatione aliorum tribunalium liberamus, ut in[70] Sublimitatis solummodo tuæ judicio propositas adversus se excipiant actiones.

Si dominus principi servum suum cubicularium obtulit, illico talis servus libertatem adipiscitur. Bart.

IV. Imp. Leo A. Pusæo P. P.

JUbemus omnes[71], qui vel jam in sacrum cubiculum cujuspiam liberaliter donati, aliove titulo dati, vel dandi, principalibus obsequiis inhærere, vel ante meruerunt, vel postea meruerint, licet nulla interveniente scriptura, nulla confectione gestorum, postquam[72] devotissimis cubicularibus fuerint sociati[73], ad

67 Angariæ munus possessionibus num indicitur: estne patrimonii? non est. *l. ult. §.* 1. ff. *de muneribus.* Atqui hic possessionibus indici videtur? cura exigendæ angariæ, personalis: præstatio realis. 68 Al. *Imp. Martianus A.* 69 Utriusque. al. *utriusque.* 70 Florum cubicularii principis & Augustæ fortiuntur apud Magistrum officiorum. 71 *Al.* additur, *servos.*

72 Vide *l.* 6. ff. *qui militare.* 73 Libertatis consequendæ hic modus singularis: adde alios ex *l.* 24. ff. *de Episcopali audientia, l. unic. C. de Latina libertate, §.* 1. *Inst. de libertinis.*

ad [1] conditionem libertatis ingenuitatisque rapiantur, raptique videantur: hoc non solum circa superstites, sed etiam [2] circa mortuos volumus custodiri. Nam cum *hoc privilegium videatur principatu esse proprium Majestatu, ut non famulorum, sicut privatæ conditionis homines, sed liberorum honestu utatur obsequiis:* periniquum est eos duntaxat pati fortunæ deterioris incommoda: sed [3] testamenta quidem ad similitudinem aliorum, qui ingenuitatis infulis decorantur, pro sua liceat eis condere voluntate: intestatorum vero nemo dubitet facultates, utpote sine [4] legitimis successoribus defunctorum fisci juribus vindicari. Et hæc omnia tunc diligenti observatione volumus custodiri, cum sponte, suaque voluntate quis dederit eunuchum [5] sacri cubiculi ministeriis adhæsurum. Si vero quidam fuerit violenter extortus, aut invito domino, vel ignaro intra sacrum ausus sit militare cubiculum: liceat domino destinatum sacra ex lege cubicularibus interpellare judicium: & eum, quem probaverit, nolente se vel inscio sacrum penetrasse cubiculum, ut suum famulum cum peculio consequatur. Sed & sicut læsis implorandi præsidii facultatem denegari non convenit: ita nec calumniandi [viam patimur] diutius esse patefactam. Ideoque tempus quinquennii præfinimus, intra quod contra eum suas debeant exercere quæstiones, ut si medio tempore movere [6] distulerint, ulterius eis tanquam in suum famulatum [7] vindicandi [8], vel ejus [9], ut servi peculium, vel bona quasi liberti copia denegetur. Hæc omnia, quæ super devotissimis cubicularibus sancimus, etiam ad cubicularias, quæ à dominis in sacrum cubiculum datæ, vel dandæ sunt, superstites atque mortuas extendi propagarique decernimus.

1 Cubiculo principis sociati cubicularii, hoc ipso quod cubiculariæ, liberi & ingenui sunt. Potest defendi, hoc ipso quoque nobiles fieri. Nam & interpretes nostri, minimum quoque qui in principis sit ministerio, nobilem fieri notant: minimum, inquam, verbi gratia, coquum, vel barbitonsorem. *Baldi tit. de fundo guardiæ*, Ripa 2. *de rescriptis* 26. adde *l. unic.* ff. *de præpositis laborum.*

2 Lex plerumque extenditur ad mortuos.

3 *Al.* Additur, &c.

4 *Toto tit.* ff. *de bonis vacantibus. l.* 96. §. *quoties, lege Julia, ff. de leg.* 1.

5 *De eunuchis cubicularibus vide hic Cujac.*

6 Movero hic est agere.

7 Famulum.

8 Judicandi.

9 Ei, ut servi.

Cubicularii etiam dignitate deposita, cum vadunt extra urbem, poterunt uti cingulo dignitatis. Bald.

V. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

JUbemus duobus Viris illustribus Præpositis utriusque sacri cubiculi tam nostræ pietatis, quam serenissimæ [nostræ] Conjugis, qui post finitam militiam Senatorio fuerint consortio sociati [10], licere quotiens ad aspiciendos agros suos, vel ob aliam causam proficisci voluerint, cingulo uti: cum hoc ad implendum eorum desiderium, & ad nullius læsionem respicere videatur [11].

10 Associati.

11 Videamus.

TIT. VI.

DE QUÆSTORIBUS [12] ET MAGISTRIS [13] OFFICIORUM, ET COMITIBUS SACRARUM LARGITIONUM, ET REI PRIVATÆ.

Qui in administratione publicorum officiorum se bene gesserunt, debent clamosis vocibus populi commendari. Bart.

1. Imppp. GRATIAN. VALENT. [14] & THEOD. AAA. Restituto P. U.

QUI ex [15] Quæsturæ honore, aut officiali [16] Magisterio, aut Comitiva utriusque [17] ærarii nostri attonito splendore viguerunt: acclamatione excipiantur solita, nec præteriantur, ut incogniti [18]. Dat. VIII. Kal. Jul. *Thessalonicæ*, GRATIANO V. & THEODOSIO I. AA. Conss. 380.

12 *lib.* 1. *tit.* 30. ff. *eod.*

13 Magister officiorum ἡγούμενος τῶν βασιλικῶν 5. *Theodoret.* 20. ἡγεμὼν τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων. *Zosim.* 2. Apud eum forum sortiebantur silentiarii & ministeriales omnes. *l.* 4. ff. *de silent. l. ult.* ff. *de decanis*, cubicularii principis & Augustæ. *l.* 3. ff. *de* TIANO V. *præpos. sacri cubiculi.* scholares. *l. ult.* ff. *de privileg. scholast.* agentes in rebus. *l.* 4. ff. *de agentib. in reb.* decani, *l.* 2. ff. *de præpositi. sacri cubiculi.* militantes in sacris scriniis, *l.* 12. ff. *de prox. sacrorum scriniorum.* fabricenses. *l. pen.* ff. *eod. de fabricens.* duces limitanei, præpositi castrorum. *l.* 8. ff. *de diversf. officiis.* denique totius palatii disciplina ad eum spectabat.

14 *Al.* Imp. ARCAD. & HONOR. AA.

15 *Al.* deest *ex.*

16 *Efficaci* legit *Cujac. & ita in quib. lib. manuscr. reper.*

17 Ærarium duplex. Aliud sacrum (quod & sacræ largitiones, & thesauri) aliud privatum. Sacro adtributus Comes sacrarum largitionum, sacri ærarii & thesaurorum Comes: Alteri vero ærario, hoc est, privato Comes adtributus Comes rei privatæ. dixi ad *l.* 2. ff. *ut dignitatum ordo servetur.*

18 Cogniti.

TIT. VII.

DE PRIMICERIO [19] ET SECUNDICERIO [20], ET NOTARIIS.

Notarii Principis licet senectute deposuerint officium, aut majorem dignitatem fuerint adepti, non ob hoc Notariorum nomen perdunt. Bart.

1. Idem Imppp. [21] Eutropio P. P.

PRÆCIPUA est, nostræ pietatis intentio circa Notariorum nomen: atque ideo si unquam hujus ordinis viri laborem quiete mutaverint, vel abjecerint, vel senectute posuerint, seu [cum] alia dignitate posthac [22] qualibet usi sint, non omittant prioris [23] vocabulum militiæ, sed compendium sequentis honoris adsumant: & si quis ex officio, vel præcipue Sublimitatis tuæ temerario adsensu [24] in discussiones, peræquationes, aliam denique ullam rem inquietator extiterit: officium suum noverit, vel levis culpæ offensione retecta, gravis multæ discrimine fatigandum, & numerariorum corpus extincto injuriæ auctore minuendum. Dat. XVI. Kal. Jul. *Thessalonicæ*, GRATIANO V. & THEODOSIO I. AA. Conss. 380.

19 Primicerius, Secundicerius, Tertiocerius, Quartocerius, scholarum vel notariorum est Primus, Secundus, Tertius, Quartus, scholarum & notariorum. *Cerius* enim, productio est verbi. Ita Stephanus primicerius Martyrum Augustino *sermone* 21. Petrus Primicerius Apostolorum *apud Baldricum Bolensium Archiepiscopum in historia Hierosolymitana, cætera vide apud Cujacium.*

20 *Sericerio*, sed utrumque abest à *C. Theod.* in quo legitur, *De primicerio & notariis.*

21 *Al.* Imp. LEO A.

22 Post hanc.

23 Tabellio si certa dignitate arcetur statuto, & Tabellionis matricula dispunctus est: eam tamen dignitatem à qua antea remotus est, attingere seu gerere non potest, ut hinc colligit Cortesius, *singulari, Statuto cavetur.*

24 *Temerarius ad census discussiones*, emendat Cujac. sed excusa lectio extat in omnibus.

25 Al. *Justiniano A.*

26 *Al.* additur, *Illustri.*

27 Primicerii notariorum munus biennale, *ut hic.* Idem in primicerio fabricensium, *l.* 2. ff. *de fabricensibus.*

28 Al. *agendi muneris*, sed rectior excus.

29 Inferioris gradus.

30 Postponendi, al. *postponendos.*

31 Vid. *l.* 7. ff. *de proxim. sacrorum scriniorum.*

32 Dispendiis.

33 Defessa sibi jam, &c.

natione surripere: hoc etiam adjiciendo, ut primicerius post depositam publicam numerorum [34] solicitudinem, ac si ipsam gessisset administrationem, cujus consequitur dignitatem, Magistri officiorum pro antiqua consuetudine insulas, fortiatur, omnibus vacantibus, quamvis tempore præcedentibus, præponendus.

34 Munerum.

TIT. VIII.

UT DIGNITATUM ORDO SERVETUR.

Usurpans scienter honorem indebitum, crimine sacrilegii punitur. Bart.

1. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEOD. AAA. ad Prætextatum P. U. [35]

SI [36] quis [37] indebitum sibi locum usurpaverit nulla se ignorantia [38] defendat: sitque plane sacrilegii [39] reus, qui divina præcepta neglexerit. Dat. XII. Kalend. Jun. *Mediolani*, RICHOMERE & CLEARCHO Conss. 384.

35 *Al.* PP.

36 *Ex lib.* 6 *tit* 1. *l.* 2. *C. Theod.* quem confer. detractum, enim est principium.

37 Qui locum indebitum sibi usurpaverit, sacrilegii tenetur: nec ignorantiam præsumpsit. *Basil.* 15. *tit.* 1. *ex lib.* 6. *tit.* 1. *cap.* 54. *l. ult.* ff. *de privil. eorum qui in sacro palatio militant, l.* 1. 2. ff. *de consulibus, l.* 1. ff. *de præpositis sacri cubicul. l. ult.* ff. *tit. prox.*

38 Ignorantiæ.

39 Sacrilegii reus est, qui in leges admittit, *ut hic. l.* 1. ff. *de petit. honorum subl. l.* 13. ff. *de erog. militaræ annonæ.*

II. Imp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P. P.

OMnes privilegia dignitatum hoc ordine [40] servanda cognoscant, ut primo loco habeantur hi, qui in actu positi, illustres peregerint administrationes. Secundo veniant vacantes [41], qui præsentes in comitatu illustris dignitatis cingulum meruerint: Tertium [vero [42]] ordinem eorum prospicimus [43], quibus absentibus cingulum illustris mittitur dignitatis: Quartum honorariorum [44], qui præsentes à nostro numine [45] sine cingulo codicillos tantum honoratiæ dignitatis adepti sunt: Quintum eorum, quibus absentibus similiter sine cingulo mittuntur illustris insignia dignitatis. †. Sed administratores [46] quidem etiam Comites rei privatæ vacantibus omnibus [47] honorariis anteponi [48] censemus. Vacantes autem post administratores venientes, non [49] omnes jam omnibus honorariis credimus præponendos: sed eos vacantes illis honorariis, qui similem adepti sunt dignitatem: ut Præfectorius Quæstorio, non Quæstorius Præfectorio [50] præponatur: parique modo Quæstorius Quæstorio: non vacans Comes thesaurorum [51], vel Comes [52] rei privatæ, honorario Quæstorio, vel Magistro [53] officiorum præferatur. †. Et inter [54] administratores illos etiam numerari decernimus, quibus illustribus in sacro nostro consistorio cinctis [55] aliquid ordinariæ dignitatis, vel ante commisimus, vel postea committemus peragendum: verbi gratia, si vacanti Magistro militum belli cura [56] committatur. Cur enim aut Vir Magnificus Germanus [57] Magister militum vacans appelletur, cui bellum contra hostes mandavimus? Aut cur excellentissimus Propentadius [58] non egisse dicatur Præfecturam, cujus [59] illustribus cunctis dispositionibus vice Prætorianæ Præfecturæ miles in expeditione copia [60] commeatuum abundavit [61].

40 Illustrium quinque gradus. Illustres qui actu illustrem dignitatem gesserunt: vacantium præsentium cum comitatu principis: vacantium absentium honorariorum præsentium, honorariorum absentium.

41 Vacantes, adscriptitii *Trebellio Pollioni in Gallieno, Lampridio in Alexandro.* adlecti & inter agentes. *const. de facimd. & confirm. Cod. l. ult.* merito. *C. Theod. de honorat. codicillis, l.* 5. ff. *de metatis, l.* 1. ff. *de silentiariis.* Ζωσταὶ sunt vacantes cum cingulo illustres, quibus cingulum deferebatur ob antegestæ administrationis meritum. Honorarii vero ἀζωστοι, sine cingulo & sic diversi à vacantibus dicuntur *C. Theod. de Comitib. vacantib. Ammian.* 16. 18. 31. Sic dabantur annonæ: at non honorariis. *Lamp.* formulam qua per codicillos vacantes proceres fiant, vide apud Cassiodorum 6. *Variar.* 10. & 11. formulam illustratus vacantis.

42 Al. *Absit.*

43 *Perficimus, ut vet. lib.*

44 Honorarii sine merito gestæ administrationis solis codicillis principis hanc dignitatem confecuti, imaginarii sine cingulo: ἀζωστοι, & ut hic dicitur, qui sine cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti, *Novell.* 70. Hujusmodi Pontifices, Augures & XV. viros sacris faciendis Severum fecisse memoriæ proditum. Horum alii præsentes, alii absentes hic dicuntur.

45 Nomine.

46 Al. *administrationes, & sic deinceps.*

47 *In lib. Aured. additur & Cujac.* legit, *omnibus vacantibus omnibus honorariis.*

48 Ordo hic dignitatum illustrium est, ut administrantes vacantibus, vacantes honorariis præferantur.

49 Vacantes honorariis præferuntur simili gradu dignitatis præditi majori gradu præditis non præponuntur.

50 Præfecto.

51 Comes hic thesaurorum, qui & sacrarum largitionum & sacri ærarii Comes. *l.* 2. ff. *de palat. sacr. largit. l. unica.* ff. *de quæstorib. l.* 3. ff. *ubi senatores*, & qui τριβὸς & præpositus regalium thesaurorum, Præfectus ærarii *in l.* 15. §. 4. ff. *de jure fisci.* Rutilius Numatianus, *Nam neque opum curam quamvis sit magna sacrarum, Nec sint Quæsturæ grata fuisse magis.*

52 De Comite rei privatæ dixi ad *l.* 9. ff. *de jure fisci.*

53 *Ex magistro, in quibusd. cod. lib.*

54 Illustribus administrationibus adnumerantur vacantes, qui non sunt otiosi, sed ordinarium aliquam dignitatem gerunt: licet ea dignitas non sit illustris, sed clarissimatus, vel perfectissimatus.

55 Al. *cunctis.*

56 Belli cura cui committitur, dux: Ducatus dignitas non illustris, sed clarissima, vel perfectissima.

57 Germanus hic magister militum vacans, contra Vandalos dux magna classe missus à Theodosio, pro administratore habetur, non pro vacante illustri. vid. *Paulum & Prosperum.* Ita fit, ut vacanti illustri, belli cura committatur.

58 Propentadius hic præfectorius vacans, curator copiarum factus inter illustres administratores censitus est.

59 *Cujus cinctis illustribus dispositionibus* sic emendat *Cujac. Ectog. in lib. quidem Aured. & Dionys.* legitur, *cinctis.*

60 Commeatuum copiis curator copiarum præficiebatur authoritate P. Prætorio. *l.* 4. ff. *de erogat. milit. annonæ*: adde *l. ob negotium* 20. ff. *de compensat.*

61 Al. *abundabit.* al. *commeatu.*

TIT. IX.

DE MAGISTRIS [62] SACRORUM SCRINIORUM.

1. [63] Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Zoilo P. P. Orientis.

VIRIS spectabilibus Magistris omnium sacrorum scriniorum nostræ benevolentiæ liberalitas tribuenda est, qui [64] nostræ quodammodo adsidere Majestati videntur: ideoque post depositum etiam officium ab omni indictionis onere, seu civilium, seu militarium Judicum prorsus immunes esse præcipimus: ut nec [65] ab amplissima quidem sede tui culminis eis ulla molestia super suspiciendo quolibet gravamine privato, vel publico penitus injungatur. Hoc beneficium ad proximos [66] etiam sacrorum scriniorum, & ex proximis, volumus propagari [67]: quinquaginta librarum auri officio tui Culminis condemnatione multando, si quid [68] adversus statuta Clementiæ nostræ innovari [69] concesserit. Dat. V. Kalend. Mart. THEOD. A. XVIII. & ALBINO Conss. 444.

62 Magistri scriniorum principes scriniorum: quorum alii magistri memoriæ (hi adnotationes omnes dictant & mittunt, & precibus respondent) alii magistri epistolarum, qui legationes civitatum, consultationes & & preces tractant. Alii libellorum seu libellos agentes. Alii scrinium gerebant: ab his diversi Referendarii, qui supplicum desiderio principi exponebant, & justiones principum judicibus insinuabant. *Novell.* 10. 113. 124. annulo seu sigillo regis publicas conscriptiones confirmabant. *Sigebertus.* Referendarii, qui sunt à regestris & libellis. de quibus vide *Cujac. hic.*

63 *Al.* Imp. ANASTASIUS A.

64 Scriniorum adsessores quodammodo principis immunes, etiam deposita administratione ab omnibus civilibus muneribus, *ut hic*, & *l. ult.* ff. *de excusf. mun.*

65 Ne ab.

66 Vid. ff. *de proximis sacrorum scrin.*

67 Al. *propagari.*

68 Quis.

69 Innovata.

TIT. X.

DE [70] COMITIBUS CONSISTORIANIS [71].

Comites consistoriani sunt illi, qui steterunt in Principis consistorio & proconsulibus adjunguntur. Bart.

1. Impp. ARCADIUS [72], & HONORIUS AA. Severino [73] P. U.

EOS, qui [74] tranquillitatis nostræ consistorii dici Comites meruerunt, spectabilibus Proconsulibus æquari [75] generaliter decernimus. Dat. VII. Kal. Octob. CP. THEODORO V. C. Cons. 399.

70 VI. *C. Theod. tit.* 12.

71 Consistorii Comites intimi principis consistorii consiliarii, spectabiles proconsularibus exæquati, immunes à sordidis oneribus. *l. Maximarum*, 12. ff. *de excusf. muner. l.* 1. *C. Theod. qui à præb. equ. l.* 1. *C. Theod. qui cond. rei privat. Ammian.* 15. *Ambros.* 5. *epist.* 133.

72 *Al.* Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA.

73 Severiano.

74 *l.* 1. *C. Theod. cod.*

75 Æquare.

1 Justinianus Augustus.

II. Imp. Anastasius [1] A. Eusebio Magistro officiorum.

Viros spectabiles Comites consistorianos, & conjuges, & liberos, quinetiam servos eorum atque colonos iisdem privilegiis, tam intentiones ab aliis proponendas excipiendo, quam suas contra alios exercendo, perfrui, quibus Viri Clarissimi Principes scholæ agentium in rebus, per sacram pragmaticam sanctionem divinæ memoriæ Zenonis utuntur.

Tit. XI.

DE [2] COMITIBUS [3] ET TRIBUNIS SCHOLARUM.

I. Impp. [4] Honor. & Theod. AA. Prisciano P.U.

Præpositos [5] ac Tribunos scholarum, qui inquietudinis [6] epulis adhibentur, & adorandi Principis facultatem antiquitus meruerunt: (inter quos Comites etiam sacri stabuli [7], & cura [8] palatii numerantur) si primi ordinis Comitivam [9] cum Præpositura meruerunt, & casu ad altiora non pervenerint, deposito sacramento inter [10] eos, qui Comites Ægypti, vel Ponticæ diœceseos fuerint, (quorum par dignitas est) haberi præcipimus: alios, qui [11] honore Comitivæ regimen fuerint nacti, absolutos militia, inter eos, qui duces [12] fuerint provinciarum, numerari jubemus. Dat. VII. Kalend. April. CP. Lucio V.C. Cons. 413.

2 Comites sive præpositi, sive tribuni scholarum agentium in rebus, ad quos scholarum gubernatio pertinet.

3 Præpositis.

4 Imp. Valentinianus A.

5 *Junge l. ult. C. de comitib. rei militaris.*

6 Vid. *Pyrrhum J. ad tit. de prox. sacr. scr. qui impunendæ epulæ*, hic putat esse legendum *Cujac.* qui & divinis epulis. *l. 29. C. Theod. de ann. & tribut.*

7 Comites stabuli equorum præfecti, & rectores, *l. 3. C. Theod. de equo. collat.* aulæ Eusgrio; architectus ad quem cura fabricæ palatii pertinebat: auream virgam gestabat, primusque incedebat ante Imperatorem. *Cassiod. 7. Variar. 5.* ab hoc distinguitur Cura Prætorii, quæ dabatur Tribuno militum. *Trebell. in Claudio.*

8 *Curatores, in duob. vet. lib.* Cura palatii (quæ & custodia Constantino inventus: secundi & tertii ordinis quod Comitibus creatis. *Euseb. 4. de vita Constant.* formulam comitivæ primi ordinis vocant. vid. apud Cassiod. 6. *Variar. 12.*

9 Comitiva primi ordinis titulus honorarius à Præpositi scholarum, stabuli, palatii comitiva primi ordinis decorati, peracta militia exæquantur Comitibus Ægypti & Ponticæ diœceseos: non honorati comitiva, ducibus provinciarum. 11 *Seu absque honore, Cujac.* & ita indubie legendum. 12 Duces provinciarum, diœceseos Comitibus inferiores erant, licet utrique spectabiles.

Tit. XII.

DE COMITIBUS [13] REI MILITARIS.

I. Imppp. [14] Valent. Valens & Gratian. AAA. Ampelio P.U.

Qui contemplatione meritorum, ducto intra provincias transmarinas [15] strenuissimo milite primi ordinis Comitivam fuerint consecuti: ea [16] reverentia altissimarum dignitatum viris [17] subjugantur [18], ut his locum præstent, qui Proconsulatus insignibus adornantur. Dat. III. Non. Jul. *Nasonnaco*, Modesto & Arintheo Conss.

II. Impp. Honorius & Theodosius [19] AA. Prisciano P.U.

Eos [20], qui sub Comitiva [21] primi ordinis dignitate peculiariter ad quamlibet Provinciam, vel [22] Provincias defendendas milite credito auctoritate nostri numinis destinantur, & eos, qui [23] vicem Illustrium Virorum Magistrorum militum susceperint peragendam, ducibus [24], qui præter [25] Ægyptum & Ponticam in aliis provinciis administraverint, adæquamus. Dat. XII. Kal. April. C.P. Lucio V.C. Cons.

13 Comites rei militaris duo: unus limitis Augusti, alter Isauriæ, *ut constat ex Notitia.*

14 *Al.* Imp. Leo A.

15 Comites rei militaris in Transmarinis provinciis occupati.

16 Comitibus rei militaris præferuntur Proconsules.

17 Viri.

18 Subjugatur.

19 *Al.* Imp. Anastasius A.

20 *Junge cum l. 1. C. tit. prox.*

21 Comitivæ.

22 Comites rei militaris ad defendendam unam vel provinciam, interdum ad plures defendendas mittebantur. 23 Comitibus rei militaris exæquantur, qui vicem magistri militum gesserunt. 24 Comites rei militaris ducibus adæquantur, verbi gratia: Phœniæ Mœsiæ Mesopotamiæ. 25 Comitibus rei militaris Comites diœceseos Ægypti & Ponticæ superiores: ut quæ divisæ cum vicariis, administrationem habent. *l. 1. C. de offic. vicar.*

Tit. XIII.

DE [26] COMITIBUS, ET [27] ARCHIATRIS [28] SACRI PALATII.

I. Impp. [29] Honor. & Theod. AA. Prisciano P.U.

Archiatros [30] intra palatium militantes, si Comitivæ [31] primi ordinis nobilitaverit gradus, inter vicarios taxari præcipimus, sive jampridem deposuerunt militiam, sive postea deposuerint: ita ut inter vicarios [32] & duces [33], qui administraverint, & eos, qui Comitivam primi [34] ordinis meruerint, nihil interfit, nisi tempus, quo quis administraverit, vel Comitivæ adeptus [35] est insignia. Dat. XII. Kal. April. CP. Lucio V.C. Cons.

26 *Eclog. lib. 6. tit. 21.*

27 *Eclog. lib. 6. tit. 27.*

28 Medicos principis hic accipe archiatros. *Alciat.*

29 *Al.* Imp. Zeno A.

30 *Conjunge cum l. 2. C. de comit. rei militar.*

31 De comitiva primi ordinis dixi ad *l. 1. C. de Comitibus & Tribunis.*

32 Archiatri Comitiva primi ordinis honorati vicariis & ducibus exæquantur: sic tamen ut ordo temporis inter eos servetur. 33 Duces & vicarii exæquantur.

34 Archiatris, primi & secundi ordinis Comitiva interdum datur. *l. ult. C. de profess. & medic.*

35 Indemptus, al. *indeptus.*

Tit. XIV.

DE COMITIBUS, QUI PROVINCIAS REGUNT [36].

Comites, qui gubernaverunt provinciam, deposito officio privilegiis dignitatis vicariæ funguntur. Bart.

I. Impp. [37] Honorius, & Theodosius AA. Prisciano P. U.

Eos [38], qui administratione civili, ac provinciæ gubernaculis sub jurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse meruerint, vicariæ [39] dignitatis post depositam administrationem privilegiis frui oportet. Dat. XII. Kal. April. C. P. Lucio V. C. Cons.

36 Gerunt.

37 *Al.* Imp. Zeno A.

38 *Junge cum l. 1. C. de comitibus rei militaris.*

39 Comites & rectores provinciarum Comitibus exæquantur.

Tit. XV.

DE [40] PROFESSORIBUS, QUI IN URBE CONSTANTINOPOLITANA DOCENTES, EX LEGE MERUERUNT COMITIVAM [41].

Grammatici, & Sophistæ, & Jurisperiti, qui per viginti annos scientiam docuerunt Constantinopoli, sunt digni ea dignitate, qua funguntur vicarii principis. Bart.

I. Imp. Theodos. [A. [42] & Valentin.] C. Theophilo P. U.

Grammaticos, tam Græcos, quam Latinos, Sophistas & Jurisperitos in hac regia Urbe Professionem suam exercentes, & inter [43] statutos connumeratos, si [44] laudabilem in se probis moribus vitam esse monstraverint, si docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandi subtilitatem, copiamque differendi se habere patefecerint, & cœtu amplissimo judicante [45] digni fuerint æstimati [46]: cum ad viginti [47] annos [48] observatione jugi, ac sedulo docendi labore pervenerint, placuit honorari, & his, qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari. Dat. Id. Mart. C.P. Theod. A. XI. & Valentiniano C. Conss. 425.

40 *Eclog. lib. 6. tit. 27.* Goth. De Intellectu hujus Rubricæ & l. 1. vid. Bellon. *supput. lib. 1. c. 13.* Ans.

41 Comitiva est titulus honoris à Constantino Imperatore inventus. *Euseb. lib. 4. de Constant. vita.*

42 Al. *pro includ.* AA. *Videtur esse pars l. 1. C. de studio liberal. urb. Rom.* al. Imp. Valentin. A.

43 Intra.

44 *l. 7. C. de professoribus & medicis.*

45 Quid, num recusari potest doctor suspectus interrogationi seu examini studiosi adfuturus? posse existimant interpretes exemplo testis. vid. *Corsetum singulari suspicio:* & Abbatem in *c. cui causam de officio delegati.* 46 Vid. *Alciat. 13. præsumpt. 19.*

47 Professionis justæ tempus viginti anni, *ut hic. l. 1. C. de excusat. veteranorum. l. 3. C. de his*, qui non impletis stipend.

48 Vide *Zosimi.*

Tit. XVI.

DE [49] SILENTIARIIS [50], ET DECURIONIBUS EORUM [51].

Post depositum Decurionatus officium, Decurio potest eligere, utrum velit esse Magister officiorum domesticorum, vel comes. Bartol.

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Urso P. U. & Æmiliano com. ord. Pr. & Strategio P. P.

Decuriones [52] nostri palatii post emensum [53] fideliter obsequium, postque deposita sacramenta militiæ, electionem habeant, sive ex Magistro officiorum, velut agentes, dignitatem consequi à nostra Majestate maluerint: sive inter Viros illustres Comites domesticorum, videlicet [54] inter agentes taxari: ut tàm in adoranda nostra Serenitate, quam in salutandis [55] administratoribus, & reliquis prædictis honoris privilegiis, necnon in nostro consistorio his [56] honor omnifariam observetur. Dat. prid. Kal. Novemb. C. P. Honorio A. & Theodosio VI. AA. Conss. 415.

49 *Eclog. lib. 6. tit. 6. C. Theod.* 23.

50 Silentiarii qui dicantur, vide *in l. 5. C. eod.*

51 In quibusdam non est vox *eorum*, sunt autem silentiarii qui in palatio principis excubias agunt. *Zonar. in Anastas.*

52 *l. 1. C. Theod. eod.* vid. *l. 3. C. eod.*

53 Emerium.

54 Silentiarii & eorum decuriones absoluti militia numerantur inter exmagistros officiorum, vel excomites domesticorum, honore inter agentes, atque ita illustratum vacantem cum cingulo nanciscuntur.

55 Salvandia.

56 In honor.

II. Iidem AA. Venantio [57] P. P.

Unusquisque [58] Decurio [59], vel Silentiarius à [60] tyronum, equorumque præstationibus habeatur immunis: nullam [61] collationem, quæ plerumque poscitur, solvat: nihil his ulla potestas injungat, aut necessitas imponat.

Privilegia data Decurionibus, & Silentiariis per hanc legem confirmantur, licet ad majorem ascenderint dignitatem. Bart.

III. Impp. Theod. [62] & Valent. AA. Flaviano P. P.

Decurionibus [63], & Silentiariis etiamsi ad superiorem gradum successu meliore transcendunt, omnia privilegia [64], quæ jamdudum divorum Principum judicio meruerunt, legis istius præceptione noverint esse firmata, non præjudicatura quacunque generalitate pragmatica [65], nec angarias, vel patangarias, sive paraveredos ulla eis amplissimæ præceptionis imponat auctoritas: sordidis quoque muneribus, excoctione calcis, & superindicti gravamine eos liberamus. †. Domos quoque eorum non tantum in hac sacratissima Urbe, sed in qualibet alia positas Civitate, immunes ab omni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: permissa [66] eis veniendi ad Comitatum licentia præter evocatoriæ securitatem [67]: multa decem librarum auri Judicibus Provinciarum, eorumque officiis infligenda, si statuta numinis [68] nostri crediderint contemnenda. †. His addimus, ut cum optatam quietem acceperint, & inter [69] viros Illustres [70] Senatores cœperint numerari: honore [71] curiæ sine aliqua functione lætentur, immunitatisque gaudio plena dignitatis lætitia potiantur: ut dignitatem solam habeant ex senatu, sub hac videlicet definitione, ut triginta tantummodo numero ea [72] privilegia consequantur: decuriones quoque tres, sed eos tunc demum perpotiri decernimus beneficiis suprascriptis, cum per continuos tredecim [73] annos inculpatas excubias [74] peregerint. Dat. IX. Kal. April. *Raven.* Aetio & Valerio Conss. 432.

59 *l. 3. C. eod. l. 21. C. de decurionib.*

60 *l. 3. C. eod.* vid. *l. 21. C. de decurionib.*

61 *Nudam, in veter. quib. lib.* ab indictionibus extraordinariis, quæ necessitatis causa imponuntur, immunis est.

62 *Al.* Imp. Valentin. A.

63 Silentiariis erant sui decuriones. *ut hic.* qui palatii. *Ammian. 20.* sacri palatii. *l. 1. C. eod.* & sacri consistorii decuriones. *2. C. Theod. l. ult.* Decurio vero quisque præerat decem silentiariis.

64 Silentiariorum privilegia.

65 Pragmatici.

66 Ad comitatum principis omnibus passim venire licuit. Licuit vero vel singulari privilegio, *ut hic*, vel evocatoria, hoc est evocatis.

67 *Severitatem, in exemp. Vitior.*

IV. Imp. Zeno [75] A. Cosmæ Præposito sacri cubiculi.

Ne ad diversa tracti [76] Viri devoti Silentiarii judicia, sacris abstrahi videantur obsequiis: jubemus eos qui quemlibet devotissimorum Silentiariorum scholæ, vel ejus uxorem civiliter, vel etiam criminaliter pulsare maluerint, minime eum ex cujuslibet alterius judicio, nisi ex judicio tantummodo viri Excellentissimi Magistri officiorum [77] conveniri.

68 Numinis.

69 Silentiarii, non plures, sed eorum decuriones non plures tribus inter viros illustres senatores referri poterant, si per tredecim continuos annos excubias egissent.

70 Illustres fuere senatores.

71 Honorariæ.

72 Et privilegia.

73 *Al.* XXX.

74 Silentii excubias agebant in consistorio principis, stantes ad limina.

V. Imp. Anastasius [78] Antiocho [79] Præposito sacri cubiculi.

Jubemus Clarissimorum [80] Silentiariorum prædictos militia, etsi genitorum [81] suorum in potestate sint constituti, quæcunque solatiorum, seu emolumentorum, vel donationum, seu hereditatum nomine per militiam, vel quamlibet ejusmodi causam his acquisita sunt vel fuerint, jure castrensis peculii possidere, nec ea posse, vel parentes superstites sibi vindicare, vel auferre, vel etiam post eorum obitum fratres, vel alios eorum heredes, quasi ad defunctorum dominium pertinentia, in divisionem deducere: nec enim oportet labores eorum aliis fructum, vel lucrum adferre. †. Hac namque ratione simul & contemplatione nec ipsam militiam, vel suffragium [82] quodcunque pro ea, vel ab eisdem Viris devotissimis Silentiariis, vel à parentibus eorum, vel à quolibet alio datum est, vel fuerit, ab his patimur in successionem defunctorum parentum conferri, seu nomine collationis in medium easdem offerri pecunias, vel his imputari. †. Ad hoc, de tutelis [83], & curationibus eos excusari sancimus: ne alienarum rerum administrationem subire compellantur, qui propter nostra ministeria, nec suis curam, seu provisionem diligenter deferre possunt, insuper eorum liberos, qui dignitate Virorum spectabilium Comitum, seu Tribunorum decorati sunt, vel fuerint, nullatenus nolentes administrationem Præfecturæ [84] suscipere, seu peragere: omnibus videlicet antelatis privilegiis in persona non tantum in præsenti militantium, sed etiam postea eidem consortio inserendorum, tam tempore militiæ, quam post eam depositam observandis. Dat. Kal. Januar. Joanne, & Asclepione Conss. 500.

75 *Al.* Idem A.

76 Tractari.

77 Forum silentiarii & ministeriales omnes fortiuntur apud magistrum officiorum, *ut hic, & l. ult. C. de castrensian. & ministerianis.*

78 Anastasius *recte*, al. Justinianus.

79 Polycarpo P. Prætorio.

80 Silentiarii clarissimi hic dicuntur, quia alio loco spectabiles: quæ varietas multis dignitatibus accedit, crescentibus, vel minutis dignitatibus pro arbitrio principis & ipsa rerum accessione vel decessione. Cætera vide hic apud Cujacium divini juris & humani omnium denique, nullis exceptis, scientissimum. 81 *In genitorum suorum.* delendum est igitur postea, *in.* 82 Militia silentiariorum vendi potest. vid. *Nov. 53. c. 5.* 83 Silentiarii à tutelis & curationibus immunes. *l. ult. C. de excusat. tutor.* 84 Præturæ.

Tit. XVII.

DE [85] DOMESTICIS [86], ET PROTECTORIBUS.

Domestici & Protectores Principis salutantes Vicarios, & Præfectum, ipsos osculari possunt. Bart.

I. Impp. [87] Valent. & Valens AA. Eusignio P. P.

Domestici ac Protectores osculandi [88] cum salutaverint Vicarios, tui Culminis habeant potestatem. Pœna enim pertius protegunt. Domestici eodem munere protegendi funguntur, sed familiarius id faciunt quam protectores. *Socrates 1. cap. 13. Suidas Zonar. in Diocletiano.* Goth. Adde Cujac. hic & Turneb. *lib. 15. observ. cap. 16.* S. L.

85 *Eclog. lib. 6. tit. 28.*

86 Domesticos arcanorum principis conscios Alciatus hic exponit falso. Protectores milites sunt qui latus principis amplectuntur.

87 *Al.* Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Eusignio P.P.

88 Osculum principis summi honoris loco habebatur. adde *l. 2. C. de fabricensibus.* Goth. Et notat. *l. 1. C. de præpos. sacri Cubiculi.* Ans.

enim sacrilegii [1] similis erit, si his honorificentia non defertur, qui contingere nostrum purpuram digni sunt æstimati [2]. Dat. Prid. Non. Mart. *Mediolan.* VALENTIN. A. III. & EUTROPIO CONSS. 387.

1 Sacrilegii tenentur, qui honorem non deferunt contingentibus purpuram principis.
2 Existimati.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Heliodoro P. U. [3]

PRimicerius [4] quidem domesticorum & Protectorum utriusque [5] scholæ post adeptum [6] Tribunatum, inter eos spectabili dignitate perfruatur [7], qui Ducatum gerere [8] meruerint: alii vero, qui decursis stipendiis ab eodem decem usque numero subsequuntur, Consulari, id est [9], Clarissimatus dignitate perfruantur cum ipsa loci decemprimorum [10] accessione. Dat. III. Id. Jun. ATTICO, & VALERIO VV. CC. CONSS. 432.

3 *Al* P.P.
4 Primicerii fuerunt in schola domesticorum & protectorum, hoc est, primi.
5 Schola domesticorum dicerisa.
6 Acceptum.
7 Potiatur.
8 Agere.
9 Consulares, clarissimi.
10 Decemprimi senatorium dignitatem, veluti exconsulares adipiscuntur inter allectos: ita tamen, ut onera senatoria non agnoscant exemplo senatoriorum.

III. Idem AA. Sporatio Comiti domesticorum peditum.

SI quis domesticorum nulla negotii publici abstrahente solicitudine, nec ei per commeatum solenniter, ut abesset, facultate concessa, per biennium obsequiis Serenitatis nostræ defuerit, is retrorsum in ordinem tractus inferiorem, quinque sequentibus postponatur. Si vero triennium ejus absentia continuasse monstretur, usque ad decimum locum proculdubio regredietur [11]. Quod si quadriennio tenus abfuerit, novissimus collocetur. Quinquennium autem si fuerit divagatus, ipso jam cingulo spoliandus est: indignum quippe est, desides a propriis tamdiu muniis aberrantes [12] (quos esse convenit assiduos) numerari.

11 *Regredietur*, in *vet. lib. C. l. 2. C. Theod. l. de cursu publico l. 1. §. de privileg. fol. al.*
12 *Aberrasse*, *in ver.* & sequentia sine parenthesi leguntur, & abest esse.

Si domesticus, vel protector ante finitum officium decesserit, heres ejus salarium totius anni ac etiam subsequentis percipiet. Bartol.

IV. Imp. JUSTINIANUS [13] A. [Vigili Consulari, & patricio.]

LEge pragmatica sine fine victura præfiniendum ac constituendum credidimus, ut si quis Virorum Fortium præsentalium [14] domesticorum in equitum [15] schola Secundicerii [16] locum [17] adeptus, diem interea supremum clauserit: heredes ejus non reliqui tantum temporis, quod eidem gradui [18] superesse monstratur: verumetiam [19] insequentis anni, hoc est Primiceriatus solatiis ac emolumentis fruantur omnibus, ut quod ad quæstum & compendium militiæque fructum protinxe [20] pertinet, similis habeatur [21], ac si superstes permansisset [22] ad finem usque supremum.

13 Al. *Anastasius.*
14 Præsentales domestici, qui in præsenti sunt comitatu. dixi ad *l. 6. ff. de advocat. diversi judic. Edict. 3. cap. 3. Gothofredus.*
15 Domesticorum alii equites, *ut hic, & l. restituenda 6. ff. de advoc. diversi judicum. Cassiod. 1. Variar.* 16 Sic in exemp. quodam nostro scripto legitur, recte. al. *secundi primicerii*, sed perperam. 17 Secundicerii in scholis fiebant ex tertiocerius: primicerii ex secundicerius: verbi gratia, qui hoc anno tertiocerius, sequenti secundicerius, tertio primicerius. Primicerius autem fere biennalis.
18 Gradus in scholis fuere. 19 Salarium integrum totius anni defuncto officiali debitum, heres consequitur. *l. 11. ff. de proximis sacrorum scriniorum, l. 3. ff. de agentibus in reb. l. 1. ff. de primipil. l. post. duos 15. in fin. ff. de advocat. diversi judic.* Imo & sequentis anni: ut hic in domestico & protectore, quod ut singulare Bart Raynaldus, Albericius, Angelus, & Baldus notant, adde *l. diem functo 4. ff. de officio a cui est fac. l. 1. § divus. 13. ff. de curatis & extraord. cognit.* Quid si quis privatus operas locavit, & antequam operas præstaret, mortuus fuerit? salarium non debetur. *l. ex conducto, 15. §. cum quidam, 6. ff. locati.* Quid si officialis ingressurus civitatem in itinere ipso decesserit? Quidam negant salarium deberi. Ant expensas itineris ejus heredibus saltem præstari oportere. *arg. l. si recusavero, 5. ff. de condict. ob causam* Bartolus putat salarium deberi in *d. §. divus.* Quid si qui officium petiit alias incapax fuit? vel hoc etiam casu salarium deberi Baldus ait, movetur quod procurator salarium etiam debeatur etiamsi mandatum ejus nullum fuerit. vide *Corset singular.* salarium.
20 Al. *protinxe.* 21 Simules habeantur. 22 Permanserit.

TIT. XVIII.

DE PRÆPOSITIS LABORUM [23].

I. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Monaxio P. P.

QUI præpositi laborum [24], nostro judicio promoventur, Clarissimi sint inter allectos [25]: ita ut ex Consularibus habeantur. Nam [26] & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat. Dat. III. Id. Novembr. C. P. THEODOSIO A. VII. & PALLADIO CONSS. 476.

23 Labarorum. vide *Cujacium hic*, est autem *Labarum* magnum vexillum quod Imperatori præferri solebat, & a militibus pone adorabatur, *hujus meminerunt Prudentius priori lib. in Symmach. Tertull. in Apolog. cap. 16. & alii plerique, Galli vocant*, la Banniere, l'Auriflam.
24 Labarorum. causa, *l. 12. in fin. ff. de excusat. muner.* sunt & quidam susceptores, qui rationes publicas scribebant. *l. 11. l. 12. l. 17. C. Theod. de suscep. l. 2. C. Theod. de quæstion* Justinianus in pragmatica sanctione *cap. 18. Theodor. c. Edict. cap. 148. Sidonius epist. 7.* Invident arcanis pondera, mensuras allectis. Annianus ad *l. 1. C. Theod. de Episcop.* nec exactores, nec allectos facere. 25 Electos. Allecti ita dicuntur, qui a principe advocati negotii publici 26 Vide quæ scripsi ad *l. ult. ff. de præfectis prætorio.*

TIT. XIX.

DE [27] PROXIMIS SACRORUM SCRINIORUM, CÆTERISQUE QUI IN SACRIS SCRINIIS MILITANT.

De honore.

I. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEODOS. AAA. Cynegio P.P.

PROXIMOS [28] memoriæ, epistolarum ac libellorum, atque dispositionum, ita vicariorum honore cumulamus, ut inter eos merito dignitatis habeantur, qui pro Præfectis diœceses [29] sibi creditas temperarunt, ex eo tempore, ex quo eos splendor indepti proximatus ostendat: insequentibus proponendi, qui Vicarias postea administraverint: & nullam injuriam descriptionis perhorrescant. Dat. prid. Kal. Maji, C. P. HONORIO N. P. & EUODIO CONSS. 386.

27 Περὶ τῶν ἐν τοῖς σκρινίοις ὑπομνημάτων χρηστευομένων, de his qui in gestorum scriniis militant. *Synops. Basil. 6. tit. 28.*
28 Quatuor sunt sacra *scrinia*, memoriæ, epistolarum, libellorum, & dispositionum: in illis enim adnotationes, vel pragmaticæ sanctiones, cognitiones, preces, vel referipta principis eduntur, reponuntur & servantur. *l. ult. ff. de aquæduc.*
29 Diœcesis.
30 *Pars l. 3. ff. de offi. diversi. jud.*
31 Ordinarii qui & ἐφεδρικοὶ Præsides sunt provinciarum, sub quorum cura una tantum provincia est. adde *l. ult. ff. de modo multarum, l. omnes. 33. ff. de episcopis & clericis. Nov. 20. cap 3 31. cap. 1.* quasi infimi ordinis, ut ordinarii milites hoc est gregales & manipulares: minores erant vicariis: de quibus dixi *l. 1. §. 4. ff. de legat. 3.*
32 Spectabiles judices.
33 A salutatione.
34 Arceant, & *postea* accipiant. 35 A. 36 *Si honoratis viris quibus etiam consistorium nostrum ingrediendi facul. præbetur secretaris, &c. d. l. 3.* 37 XXX. 38 Exconsulibus.

De excusatione a muneribus.

IV. Idem AA. & THEODOSIUS A. Epiphanio P.U.

JUbemus [39] ut [40] primum omnium sit eorum, qui in sacris scriniis nostris, id est, memoriæ epistolarum, libellorum, & dispositionum referuntur, secura [41] possessio, ab omnibus sordidis muneribus excusata, superindictum non timeant, aut venalitium [42] non petatur, solum canonicæ indictionis præstent tributum, ut labore dignitas [43] conjuncta, extraordinarium munus ignoret: nec ullam temonum patiatur injuriam, equorum tyronumque [44] præstationem nullus agnoscat, qui vel adhuc [45] in scriniis militat [46], vel honorem proximi, & Comitivam primi dispositionum, longi temporis sudore quæsivit. Et hæc quidem patrimonia censuimus deferenda. Quod autem omnibus constat deferri, adjectu alterius dignitatis perire non patimur: ut etiamsi pro superioris fortunæ judicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen eis scriniis labore privilegia quæsita serventur. Dat. Id. Octobr. *Ravennæ*, HONORIO VII. & THEODOSIO II. AA. CONSS. 407.

39 *l. 14. C. Th. ud.*
40 Ut patrimonium eorum qui, &c.
41 *l. 9. ff. eod l. 1. l. 2. ff. de privilegiis eorum qui in sacro palatio militi*
42 Venalitium, vectigal rerum venalium, quod exigebatur a venditore ob venditionem proponendam, *ut hic, & l. 1. ff. de veterania.* Et autem mancipiorum venalium *25. aut 50. Tacit. 13. Dionys. 55.* venalium rerum vectigal, *100. Tacit 1.* quam ad ducentesimam postea redegit Tiberius. *Tacit. 2.* Postea ad 300. auctionum Italiæ proficiis remisit Gajus Caligula. *Sueton. cap. 19.* Quinquagesimam eo quod de Libertio diximus, diversus fit. Dion *57. & 58.* refert enim Dion *200* pro *100.* a Tiberio invectam, at deinde a Caligula sublatam *100.* Aut de conversis jam moribus Tiberii loquitur Dion, aut certe vetus Taciti & Suetonii narratio. adde *l. 6. Cujac. jur. 28.*
43 Dignitatis.
44 Tyronum præbitio & præstatio olim in muneribus publicis fuit. *l. 18. §. 3. ff. de muneribus.* adde *Veget. 1. cap. 7.*
45 Ad hunc.
46 Militant.
47 Al. *Fausto.*
48 *l. 16. C. Theod. eod.*
49 Al. *Iidem Aa. Eustathio V. C. Quæstori & Heliae V. I. magistro officiorum.*
50 *l. 11. ff. de patrimonio sacrarum largitionum.*
51 *Sic aut legendum* Taurellus lib. de militiis ex casu *argum. l. 11. ff. ad. tit. Cont.*
52 Militantes in scrinio ultra numerum loco deficientium succedunt secundum ordinem gradus
53 Servare.
54 In sacris scriniis alii sunt stricti, alii supernumerarii.
55 *l. 2. ff. de officio magistr. offic. l. 1. ff. de numerib. patrimon. l. ult. ff. de primicerio, l. 1. ff. de agentib. in reb. l. 1. ff. de castrens. aur. & l. ult. ff. de tyronib l. 11. d. 14. §. gerendarum 5. ff. de muneribus. & hono-rib.*
56 In locum præcedentis abire.
57 Vide quæ scripsi ad *Novell. Leon. 41.*
58 Quindecim primatus dicitur ut decem primatus.
59 Cuique.
60 Illi.
61 Statutum.
62 Vid. quæ scripsi ad *l. 11. ff. eod. l. 30. in fin ff. de officiof. test.*
63 Mello proximus est, qui secundum locum tenet, & futurus est proximus: adjutor vero est proximi adjutor. *Alciat. & Cujac. hic.*
64 Promittatur.
65 Accedendi.
66 Concedimus.
67 Magistri.
68 Militia literata, est eorum qui proximi scriniorum scriniorum sunt, *ut hic*, & in literarum præsidiis militant. *l. 1. C. Theod. de prox. con. diff.* 69 Literatam militiam dici à literis plugendis seu scribendis, Duarenus tradit. *lib. 1. disput. cap. 3.* an quia primis temporibus tanti fuit scribere posse? 70 Præstitutis. 71 *l. 3 ff. de dignitatib.*
72 Proximis. 73 Principis arcana committuntur proximis sacrorum scriniorum.
74 Commeatus est libera proficiscendi licentia. 75 Præstitutum. 76 Conjugales uxores.
77 *l. 4. ff. eodem.* 78 Inclusa desunt in quib. lib. Antiquarii autem sunt Alciato, qui Antiquarum rerum memoriam principi suggerunt: aut potius librarii & scriptores librorum. *l. 2. C. Theod. de stud. liberal. urb. Rom. Sidonius 9. Ausun. Epist. ad Probum, Augustin. de civit. Dei. Hieron. ad Florentinum.*

DE PROXIMIS SACRORUM SCRINIORUM, CÆTERISQUE QUI IN SACRIS SCRINIIS MILITANT.

De honore.

I. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. & THEODOS. AAA. Cynegio P.P.

PROXIMOS [28] memoriæ, epistolarum ac libellorum, atque dispositionum, ita vicariorum honore cumulamus, ut inter eos merito dignitatis habeantur, qui pro Præfectis diœceses [29] sibi creditas temperarunt, ex eo tempore, ex quo eos splendor indepti proximatus ostendat: insequentibus proponendi, qui Vicarias postea administraverint: & nullam injuriam descriptionis perhorrescant. Dat. prid. Kal. Maji, C.P. HONORIO N. P. & EUODIO CONSS. 386.

De ingressu in secretaria Judicum & concessu.

II. Imppp. VALENTIN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Constantino P. P. Galliarum.

IN [30] sacris scriniis nostris militantes, in Provinciis ordinarii [31], vel spectabilis Judicis [32] ad salutationem [33] non arceantur [34], & inviti in consessum accipiantur: scituris vel principe, vel cornicularios, vel capitibus officii, ternas libras auri ex [35] suis facultatibus eruendas [36], si consistorium nostrum sæpe ingredientibus, Secretarii Judicum non patuerit ingressus, aut reverentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum Judice societas denegata. Dat. VI. Id. Novembr. *Treveris*, TIMASIO & PROMOTO VV. CC. CONSS. 389.

De honore Clarissimatus.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Claudio P. U.

IN scriniis palatii militantes, id est memoriæ, epistolarum, libellorumque ac dispositionum, post viginti [37] annos transactæ militiæ si discedendum sibi esse decreverint, Consulari honore fulti, inter allectos habeantur, huncque honorem dignitatis teneant, qui exconsularibus [38] deferri consuevit: nec eos quisquam injungendo aliquid, vel jubendo possit ab impertito otio separare. Dat. XV. Kal. Mart. C.P. ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. CONSS. 396.

28 Quatuor sunt sacra *scrinia*, memoriæ, epistolarum, libellorum, & dispositionum: in illis enim adnotationes, vel pragmaticæ sanctiones, cognitiones, preces, vel referipta principis eduntur, reponuntur & servantur. *l. ult. ff. de aquæduc.*
29 Diœcesis.
30 *Pars l. 3. ff. de offi. diversi. jud.*
31 Ordinarii qui & ἐφεδρικοὶ Præsides sunt provinciarum, sub quorum cura una tantum provincia est. adde *l. ult. ff. de modo multarum, l. omnes. 33. ff. de episcopis & clericis. Nov. 20. cap 3 31. cap. 1.* quasi infimi ordinis, ut ordinarii milites hoc est gregales & manipulares: minores erant vicariis: de quibus dixi *l. 1. §. 4. ff. de legat. 3.*
32 Spectabiles judices.
33 A salutatione.
34 Arceant, & *postea* accipiant. 35 A. 36 *Si honoratis viris quibus etiam consistorium nostrum ingrediendi facul. præbetur secretaris, &c. d. l. 3.* 37 XXX. 38 Exconsulibus.

De excusatione a muneribus.

IV. Idem AA. & THEODOSIUS A. Epiphanio P.U.

JUbemus [39] ut [40] primum omnium sit eorum, qui in sacris scriniis nostris, id est, memoriæ epistolarum, libellorum, & dispositionum referuntur, secura [41] possessio, ab omnibus sordidis muneribus excusata, superindictum non timeant, aut venalitium [42] non petatur, solum canonicæ indictionis præstent tributum, ut labore dignitas [43] conjuncta, extraordinarium munus ignoret: nec ullam temonum patiatur injuriam, equorum tyronumque [44] præstationem nullus agnoscat, qui vel adhuc [45] in scriniis militat [46], vel honorem proximi, & Comitivam primi dispositionum, longi temporis sudore quæsivit. Et hæc quidem patrimonia censuimus deferenda. Quod autem omnibus constat deferri, adjectu alterius dignitatis perire non patimur: ut etiamsi pro superioris fortunæ judicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen eis scriniis labore privilegia quæsita serventur. Dat. Id. Octobr. *Ravennæ*, HONORIO VII. & THEODOSIO II. AA. CONSS. 407.

39 *l. 14. C. Th. ud.*
40 Ut patrimonium eorum qui, &c.
41 *l. 9. ff. eod l. 1. l. 2. ff. de privilegiis eorum qui in sacro palatio militi*
42 Venalitium, vectigal rerum venalium, quod exigebatur a venditore ob venditionem proponendam, *ut hic, & l. 1. ff. de veterania.* Et autem mancipiorum venalium *25. aut 50. Tacit. 13. Dionys. 55.* venalium rerum vectigal, *100. Tacit 1.* quam ad ducentesimam postea redegit Tiberius. *Tacit. 2.* Postea ad 300. auctionum Italiæ proficiis remisit Gajus Caligula. *Sueton. cap. 19.* Quinquagesimam eo quod de Libertio diximus, diversus fit. Dion *57. & 58.* refert enim Dion *200* pro *100.* a Tiberio invectam, at deinde a Caligula sublatam *100.* Aut de conversis jam moribus Tiberii loquitur Dion, aut certe vetus Taciti & Suetonii narratio. adde *l. 6. Cujac. jur. 28.*
43 Dignitatis.
44 Tyronum præbitio & præstatio olim in muneribus publicis fuit. *l. 18. §. 3. ff. de muneribus.* adde *Veget. 1. cap. 7.*
45 Ad hunc.
46 Militant.
47 Al. *Fausto.*
48 *l. 16. C. Theod. eod.*
49 Al. *Iidem Aa. Eustathio V. C. Quæstori & Heliae V. I. magistro officiorum.*
50 *l. 11. ff. de patrimonio sacrarum largitionum.*
51 *Sic aut legendum* Taurellus lib. de militiis ex casu *argum. l. 11. ff. ad. tit. Cont.*
52 Militantes in scrinio ultra numerum loco deficientium succedunt secundum ordinem gradus
53 Servare.
54 In sacris scriniis alii sunt stricti, alii supernumerarii.
55 *l. 2. ff. de officio magistr. offic. l. 1. ff. de numerib. patrimon. l. ult. ff. de primicerio, l. 1. ff. de agentib. in reb. l. 1. ff. de castrens. aur. & l. ult. ff. de tyronib l. 11. d. 14. §. gerendarum 5. ff. de muneribus. & honorib.*
56 In locum præcedentis abire.
57 Vide quæ scripsi ad *Novell. Leon. 41.*
58 Quindecim primatus dicitur ut decem primatus.
59 Cuique.
60 Illi.
61 Statutum.
62 Vid. quæ scripsi ad *l. 11. ff. eod. l. 30. in fin ff. de officiof. test.*
63 Mello proximus est, qui secundum locum tenet, & futurus est proximus: adjutor vero est proximi adjutor. *Alciat. & Cujac. hic.*
64 Promittatur.
65 Accedendi.
66 Concedimus.
67 Magistri.
68 Militia literata, est eorum qui proximi scriniorum scriniorum sunt, *ut hic*, & in literarum præsidiis militant. *l. 1. C. Theod. de prox. con. diff.* 69 Literatam militiam dici à literis plugendis seu scribendis, Duarenus tradit. *lib. 1. disput. cap. 3.* an quia primis temporibus tanti fuit scribere posse? 70 Præstitutis. 71 *l. 3 ff. de dignitatib.*
72 Proximis. 73 Principis arcana committuntur proximis sacrorum scriniorum.
74 Commeatus est libera proficiscendi licentia. 75 Præstitutum. 76 Conjugales uxores.
77 *l. 4. ff. eodem.* 78 Inclusa desunt in quib. lib. Antiquarii autem sunt Alciato, qui Antiquarum rerum memoriam principi suggerunt: aut potius librarii & scriptores librorum. *l. 2. C. Theod. de stud. liberal. urb. Rom. Sidonius 9. Ausun. Epist. ad Probum, Augustin. de civit. Dei. Hieron. ad Florentinum.*

De commeatu & de vacatione munerum.

IX. Imp. LEO A. Patricio Magist. offic.

IN sacris nostris scriniis militantes, per commeatum [74] non continuatim præstitum [75], ante conventionem profecti, intra indultum temporis spatium erunt cum suis conjugalibus [76], & liberis à conventione securi [77], ab indictionibus etiam publicorum & civilium munerum etiam post completam militiam excusatione potiantur, super domibus quoque quas in provinciis possident, metatorum molestia liberentur.

De numero memorialium. 1. Ne quis duplici fungatur officio.

2. Idem A. Hilariano Comiti Magistro offic.

HAc parte statutos memoriales præcipimus esse in scrinio quidem memoriæ sexaginta duos, epistolarum vero triginta quatuor: [libellorum [78] quoque trigintaquatuor:] antiquarios vero, qui habentur in scriniis memoriæ, nunquam minus esse quam

quam quatuor. §. 1. Suprascripti autem memoriales nullo modo [2] duplici fungantur officio, nec [3] geminis chartis irrepserint [4], ut non occupentur [4] plura in unum se commoda collaturi, nihilque reliquis relicturi.

De salario defuncti.

XI. Imp. ANASTASIUS A. [5] Eusebio Magistro officiorum.

SI quis in sacris nostris scriniis, id est memoriæ, dispositionum, epistolarum & libellorum, statutis jam connumeratus ab hac luce fuerit subtractus: ab eo quicunque, utpote vacante loco de substitutis [6] in statutorum consortio fuerit ultimus subrogatus, pro [7] solatio, vel suffragio [8] proximi 9, definitam sacræque constitutioni divæ memoriæ Theodosii, & Valentiniani [10] Principum [11] insertam quantitatem defuncti [12] heredes, & successores [13], vel liberi ejus, seu creditores, qui fœnus cum mortuo pro statuti loco ei acquirendo contraxerint, consequantur: ita scilicet ut si [14] hereditas, vel successio defuncti minime fuerit suscepta, vel adita, tales personæ, id est creditores quidem contra cæteros prærogativa sibi servata: liberi autem, vel agnati, seu cognati, non hereditatis, sed privilegii [15] nomine simili modo hujusmodi summam percipiant: sibique petere ac vindicare permittantur: nullius machinatione hujusmodi nostra dispositione retractanda, seu violanda: maxime cum Viros etiam pro tempore Spectabiles eorundem Proximos scriniorum, si quis eorum ante completum Proximatus actum morte prævenitus sit, ad heredes successoresque suos residui [16] temporis Proximatus solatia sine quadam imminutione transinittere non dubitetur.

De foro competenti, & de cautione præstanda, & de sportulis.

XII. Idem A. Celeri Magistro officiorum.

IN sacris scriniis militantes, & parentes atque uxores eorum, necnon liberos, ex sententia tantummodo tuæ Celsitudinis criminales, & civiles intentiones agentium excipere jubemus: insuper etiam colonos, seu adscriptitios, & servos eorum in hac Regia Urbe degentes, eodem beneficio potiri: fidei pro tempore Adjutoris Viri Spectabilis proximi, vel unius ex statutis committendos, ita ut [17] si in provincia quicunque memorialis [18] repertus fuerit, juratoriæ [19] cautioni committatur: ut etsi non possideat immobilem substantiam, servi nihilominus, & coloni ad eum pertinentes, fidei ejus tradantur. §. 1. Modum insuper sportularum [20] ad mediocrem deduci quantitatem; & executoribus de schola Agentium in rebus attribuendis [21], unum solidum singulos usque ad finem negotii; proque ingressu in judicio tuæ Magnitudinis quolibet modo faciendo, duos solidos, & pro editione gestorum exceptoribus dimidiam solidi partem: & si apud arbitrum negotium ventilari contigerit, ipsi quidem arbitro unum solidum, & nihil amplius: exceptoribus autem eum observantibus, tam pro ipso, quod implere videntur, ministerio, quam pro editione gestorum, seu relationis, vel definitionis, tertiam partem solidi præbere sancimus: nec pro tempore Virum Spectabilem fisci Patronum, vel Executores [22], quibus imminendi [23] litibus solicitudo injuncta est, quicquam ab eis exigere [24], seu profligare [25] concedi: dimidia scilicet expensarum, quas in judicio tui Culminis à memoratis personis præberi statuimus, portione in Judiciis Provincialibus ab his agnoscenda: ita ut si de civilibus annonis, vel tutela, seu curatione, vel novi operis nunciatione litem eos subire contingat: in majore quidem judicio ad similitudinem sumptuum, quos in [26] judicio Eminentiæ tuæ dependere præcepti sunt, apud Virum [27] Clarissimum Præfectum annonæ, seu fisci Patronum Urbicariæ Magnificæ Præfecturæ, vel Architectos [28], pro modo eorum, quæ super arbitris, & litibus apud eos exercendis superius statuta sunt, solventes expensas, nihil amplius agnoscere seu dependere cogantur.

§. 2. Quæ omnia custodiri jubemus, sive per se, sive per Procuratores, aut etiam Defensores lites exercere maluerint: Hoc, si prolata scriptis sententia moniti sunt. §. 3. Si vero ex dispositione, seu aliter quis eorum conventus fuerit, nihil eum, vel scrinio Viri clarissimi Adjutoris, vel cuilibet alii nomine sportularum offerre compelli: omnibus [29] antelatis privilegiis, quibus postea per anteriores divorum Principum sanctiones defenduntur, in persona [29] tam eorum, qui adhuc militant, & qui postea eandem militiam sortiti sunt, quam eorum, qui prædictam militiam gradu vacante [30] jam depositurunt, vel postea depositurint, servandis: ut eorum commodo ipsi quoque una cum uxoribus, & liberis, colonis præterea, & servis propriis, perfruantur.

§. 4. Et quoniam in controversiis [31], quas in judiciis moveri contigerit, æqualitatem litigatoribus volumus servari, & adversariis eorum: pro sumptibus, & expensis similem antelatorum beneficiorum prærogativam custodiri. Propter hanc etenim causam, & viros devotos Memoriales, non tantum agendo in quolibet judicio, sed etiam actiones ab aliis ingerendas excipiendo, privilegiis à nobis indultis potiri decernimus: his videlicet, qui militiam Virorum devotissimorum Memorialium gradu solito deposuerunt, [seu [32] deposuerint,] etsi quietis amore per Provincias domicilium fovere maluerint, omnibus nihilominus privilegiis, quæ hujusmodi personis per sacratissimam legem nuper promulgatam à nostra liberalitate præstita sunt, muniendis, & eorum commodis, atque auxilio potituris.

De numero adjutorum.

XIII. Imp. JUSTINIANUS A. Proculo Quæst. [33] sacri palatii.

COmperimus divinitus quidem pridem fuisse dispositum, Viros Devotos Adjutores [34] tuæ Magnitudinis, certos [35] esse in numero, nec ad hujusmodi nomen, vel operam plures licitum esse adspirare, quam in scrinio quidem sacræ memoriæ duodecim tantum: septenos vero in duobus [36] reliquis scriniis, id est, sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum: sed posteriores licentiam temporis supra modum indulgendo ambitionibus, disturbasse rei merita, ac multitudine divulgasse: ut inter Memorialium, & Adjutorum numerum non longum pene interfit. §. 1. Sancimus itaque reduci eis, ac renovari statutum ordinis terminum, non ut eximantur Adjutoribus [37] hi, qui præter prædictam [38] dispositionem in præsenti exuberant: sed ut interea omnibus aliis interdicatur ab adfectando hoc nomen, donec exeuntibus singulis, ac recedentibus decrescere possit vetita conglomeratio, legitimusque resideat numerus: non prohibendis Viris Devotis Adjutoribus desistentibus [ab] eodem officio, cum vel ad laterculensis [39] gradum in scrinio sacræ memoriæ provecti fuerint, vel secundum locum obtinuerint, in duobus aliis scriniis, postquam proximi creabuntur, licet nondum redacta sit quantitas pristina, tamen alios pro se, quos elegerint, subrogandos Adjutores petere, qui posteriores erunt cæteris. §. 2. Illud etiam disponendum duximus, utpote nonnullis anterioribus exemplis subnixum, nec non justitiæ congruum, ut ab his, quibus concessum est Adjutorum agmini pro se sociare: libellus [40] offeratur Viro Illustri pro tempore Quæstori, petendaque ejus subscriptio, tempus, atque hominem, necnon etiam rem ipsam continens: id est, quod inter Adjutores ei, quem pro se surrogat, mereri permissum est: ordinandis videlicet iisdem Adjutoribus pro ratione temporum, quibus libelli porrecti sunt, ut etiamsi [41] [in] Memorialium [42] matricula 43 inferiore loco [44] sit, qui prior in Adjutoribus meruit, Adjutor quidem habeatur superior: memorialis vero posterior pro utriusque ordinis modo, vel discrimine: quod etiam in aliis quoque pene omnibus officiis observari dignoscitur.

De adjutoribus conveniendis. 1. De commeatu. 2. Ne alius Adjutor addatur.

XIV. Idem A. Tatiano magistro officiorum.

HAc lege sancimus, si quando Adjutores Viri Magnifici pro tempore Quæstoris sacri, nostri palatii, in acculationem [45] civilis causæ, vel criminalis deducti fuerint, strictum juris, & integritatis congruum ordinem conservari: ut si sine scriptis conveniendi sint, nomen ejus præcipientis ore designatum esse sufficiat. Sin autem scriptis in querimonia unus Adjutorum, aut plures forte ferendi [46] sint, monumenta sententiarum in persona tantummodo conveniendi Adjutores, præcedentium, æquum, & justum initium futuro præstent certamini.

§. 1. Et quoniam probationibus, & exemplis potius quam indecoræ consuetudini decet indulgeri: quod in universo Devotissimorum scrinio Libellensium evicisse monstratur, id in Adjutore [47] sacræ memoriæ, sacratum etiam epistolarum transferendum censemus: ut qui liberam proficiscendi licentiam pronuntiatione commeatus indepti fuerint, sine qualibet stipendiorum, aut emolumentorum deductione peregre degant: etenim pro tempore Viris Clarissimis Proximis & Mello proximis, aut eorum Adjutoribus, absentiæ causa, ei offerre de suo proprio, aut ex annonis, seu stipendiis quicquam relinquere cogendis: quamvis Januar. Kal. indultum excedat spatium, & intra se festum diem contineat. §. 2. Ad hoc illud observari sancimus, ne alius Adjutor propter quamcunque ambitionem his, qui in præsenti sunt, vel post eorum deminutionem addatur, licet in veterem numerum redacti fuerint.

Ad superiores leges Justiniani.

XV. Idem A. eidem Tatiano Magistro officiorum.

CErtæ quidem sunt dispositiones nostri Numinis, quas super adjutoribus [48] Viri illustris pro tempore Quæstoris nostri palatii, quorum [49] obsequio res agitur Quæstoria, dedimus: quarum prima quidem ad supplicationem eorundem Adjutorum emissa, numero eorum, qui erant illo tempore, quo preces nobis obtulerunt, neque aliquem eximi, neque addi præcepit, præterquam [50] si quis eorum, vel ad Laterculensis gradum in scrinio sacræ memoriæ, vel ad secundum locum in duobus aliis scriniis, id est, sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum, & cognitionum, provectus fuerit, nam his licere desistentibus ab Adjutoris officio alios pro se, quos voluerint Adjutores surrogare, ultimum [51] locum in iisdem Adjutoribus obtenturos, licet superiorem in Memorialibus habeant. †. Altera [52] vero per sacram pragmaticam facta est, per quam excelsæ memoriæ Viro Proculo suggerente [53] præcipimus illos eriam Adjutores posse in suum locum alios inducere, qui per aliquem fortuitum casum minus implere suum officium valeant, veluti senium, vel morbum, vel aliam necessariam causam: quod ex ipsorum Adjutorum petitione idem magnificæ memoriæ Proculus ad nos retulit. Sed in præsenti ab aliis Memorialibus [54], tam in scrinio sacræ memoriæ, quam in cæteris duobus sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum, & cognitionum relatis, adjici comperimus, deminutionem eorundem Adjutorum impediri per memoratam pragmaticam sanctionem: & insuper venditionis quodammodo memorati officii locum introductum esse, quod ne de cætero fiat, præsentem sanctionem ad tuam Magnitudinem mittimus: per quam jubemus illis tantum permissum esse secundum prius nostræ Serenitatis rescriptum, alios in suum locum surrogare, qui vel Laterculensis gradum in scrinio memoriæ, vel secundum locum in aliis duobus scriniis adepti fuerint: secunda [55] nostra sanctione super hoc capitulo de cætero cessante nullique [56] danda licentia eorundem Adjutorum, præterquam [si] ad memoratos gradus ascenderit, aliam pro se eisdem Adjutoribus ex quocumque fortuito casu connumerare; ut eo modo ad veterem numerum [iidem] Adjutores redeant: & duodecim quidem in scrinio sacræ memoriæ, septem vero in aliis duobus sint, id est sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum & cognitionum. Illo videlicet observando, ne alius Adjutor per quamcunque ambitionem his qui in præsenti sunt, vel post eorum deminutionem (licet in veterem numerum redacti fuerint) addatur: nam si permutationem, licet fortuiti casus, inciderint, prohiberi disposuimus: multo magis prioribus manentibus alios introduci veramus, cæteris scilicet anterioris sanctionis capitulis in suo robore permansuris [57].

TIT.

1 Duplici officio fungi quis prohibetur. adde *l. 5. T. qui miscer.*
2 Ne geminis.
3 Irrepant.
4 Occupentur.
5 *Al.* Imp. ZENO A.
6 *l. 7. §. illum tamen. T. eod.*
7 Quæstoris sacri palatii adjutore uno mortuo, militia defuncti ad defuncti liberos transmittitur, etjamsi non sint hæredes. *Novell. 35.* Quid si minus idonei militiæ sint liberi defuncti? Qui in locum defuncti subrogabitur, heredibus aut liberis defuncti centum solidos præstare cogetur, *ut hic, & l. 7. T. eod. l. omnimodo 30. in fin. T. de sacrosanct. Novell. 35.* quæ placitatio scholæ placitum. *l. ult. T. de pign. & hyp.* casus militiæ. *Nov. 53. 57. Julian. Patric. ad Novell. 35.*
8 Vid. quæ notavi ad *l. 102. §. 2. ff. de legat. 3.*
9 Proximo.
10 *Intelligit. l. 7. T. eod.*
11 Ut principium.
12 Diem functi.
13 Salarium integrum defuncti ejus heredibus interdum debetur. adde *l. ult. T. de domesticis, ubi dixi. l. diem functo 4. ff. de off. adsess. l. 19. in fin. ff. locati.*
14 Patris jura filii interdum consequuntur, non ut heredes ejus, sed jure singulari: adde *l. 1. §. sed & si sub conditione. 7. T. de Latinis libertis.*
15 Liberi ut & uxor defuncti militis præferuntur creditori: non hereditatis (licet enim heredes non sint, in casum militiæ veniunt) sed privilegii & principalis liberalitatis nomine, *ut hic*, nisi si pecunia creditoris militia comparata sit, hoc enim casu creditor præfertur uxori & liberis defuncti. adde *Novell. 53. cap. 5.*
16 *l. ult. T. de domest. & protector.*
17 Sed ita.
18 Memoriales, juratoriæ cautioni committuntur.
19 Juratoriæ cautioni qui committantur, vid. in *l. 25. T. de episc. & cler. l. 17. in pr. T. de decurt. l. 4. §. ult. T. de castrens. & ministerian. l. ult. vers. ne tamen T. de privileg. scholar. l. 16. ff. qui satisd. §. sed hodie Instit. de satisd.* adde *l. 1. §. 6. ff. de judiciis.*
20 Id est, sumptuum, qui in litem faciendi sunt, *Cujac. hic.*
21 Attinendis.
22 De quibus *l. 33. §. executor. 5. T. de episcopis, l. ult. T. de sportulis, 4. penult. T. de fructib. & litium expensis. §. 24. Inst. de actionib. l. 5. T. de numerariis & actuariis.*
23 Al. *minuendi*, al. *in minuendis.*
24 Poscere.
25 Profligare.
26 Eorum militantes in sacris scriniis sortiebantur apud magistrum officiorum.
27 Apud virum autem.
28 Architectorum & mechanicorum æstimatione & arbitrio in multis causis statur de operibus publicis, privatisque & servitutibus, *ut hic, & Novell. 7. cap. 3. §. 2.*
29 Personam.
30 Vocante. *Cancellarium* appellamus hodie.
31 Causis.
32 Al. *deest.*
33 Quæstor sacri Palatii erat is quem nunc
34 Quæstoris sacri palatii adjutores certo numero, hoc est, viginti sex erant, nimirum duodecim ex scrinio memoriæ: septem ex scrinio epistolarum: totidem ex scrinio libellorum, *ut hic, & l. ult. T. eod.* quos *sacræ vocis ministros* vocat interpres *Novell. 35.* Deinde multo plures fuere. Verum antiquus hic numerus 26. reductus est *Nov. 35.* Cætera vid. *T. eod. & in l. ult. T. eod.*
35 Certo.
36 Scrinia quæstoris tria, memoriæ, epistolarum, libellorum.
37 Militantes in sacris scriniis memoriæ libellorum, epistolarum, generali nomine memoriales appellantur, & sunt adjutores postea, quam officiales, *ut hic*: licet *Novell 23.* officiales dicat impropric. Notitia Romani imperii Quæstor officium non habet, sed adjutores de scriniis quos voluerit.
38 Dictam.
39 Laterculensis dictus est, quia laterculo præpositus. Duplex autem erat laterculum, majus & minus. Majus erat codex qui totius imperii notitiam continebat: minus, in quo dignitatum civilium & militarium notitia continebatur: illud erat sub cura Primicerii notariorum, hoc vero sub cura & dispositione Quæstoris, ut constat ex notitia utriusque imperii & Cedreno, disfert a palatio.
40 Quæstoris adjutor intra statutum numerum 26. adjutorum, alium potest in suum locum substituere consentiente Quæstore, venditio alii loco militiaque sua. Quin & militiam suam transmittere in heredes extraneos potest, dummodo inferat pro introitu solidos centum: & hoc est quod ait *l. ult. T. de pig.* militias transferri in heredes sub certa pretii definitione. Pretium autem est 100. aureorum: nam nec pluris eam vendere possunt adjutores. *Nov. 35.*
41 Al. *deest.*
42 *l. 5. T. eod.*
43 *Matricula* hic dicitur, ut *patricula. l. 5. C. Theod. de domesticis & protectoribus.* Est vero matricula μάτρηξ c. 120. *Concilii Carthagin.* ἀπογραφὴ τῶν διακρόνλων τῆς ἐκκλησίας. *Zonar.*
44 Locus.
45 Al. *Proculo.*
46 Al. *accusatione.*
47 Feriendi.
48 Adjutores viri, memoriales quæstoris.
49 Memorialium obsequio res agitur quæstoria: erant enim adjutores quæstoris, & ex diversis scriniis assumebantur. *l. 2. T. de bon. per. sublat.* ad quæstorem denique pertinebant. Dicuntur in *d. l. 2.* Græcis οἱ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. & *in l. eos. 11. T. de excusat. munerum.* οἱ τῶν ὑπομνηματων πάλαι, & *in l. 5. T. qui militare.* τῶν κελλίων φύλακες, leges enim & referipta excipiebant & perscribebant, seu perscribi curabant.
50 Adjutorum quæstoris, certus ita numerus est, ut nullorum in locum alii supra numerum subrogari possint: nisi si qui sint adjutores supra numerum, laterculenses in scrinio memoriæ, vel aliis duobus scriniis melioproximi. Hi namque alium possunt in locum suum subrogare accepto pretio quantolibet, *ut hic.*
51 Intimum.
52 *l. 13. T. eodem.*
53 Pragmatica sit de consilii sententia solenniter suggestione aliena, precibusque ut differat ab adhortatione oraculo sacro mandato. dixi ad *l. ult. T. de per bonor. sublatis.*
54 *l. 13. in fin. T. eodem.*
55 Secundum nostram sanctionem.
56 Nulli danda.
57 Duraturis.

TIT. XX.

DE[1] AGENTIBUS[2] IN REBUS.

Nullus de numero Agentium in rebus locum mortui per pecuniam debet invadere. Bart.

1. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio Magistro officiorum.

NULLUS[3] de schola Agentium in rebus de cætero locum mortui conetur invadere, sed is, qui ordine[4] stipendiorum, & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, statim atque illum fata subduxerint, in ejus præmia percipienda succedat, omni objectione[5] cessante. Dat. prid. Kal. Jul. C. P. HONORIO A. VI. & ARISTENETO CONSS. 404.

11. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Helioni[6] Mag. offic.

NULLI[7] posthac sine nostræ Majestatis auctoritate discingendi agentem in rebus, nulli eximendi[8] pareat copia: nam probata schola, & animadversione veteri[9] Judicis, & nullam timere debet contumeliam vilitatis[10]. Dat. III. Id. Novemb. C. P. HONORIO X. & THEODOS. VI. AA. CONSS. 415.

Matricula Agentium in rebus non debet esse nisi XLVIII. quorum quilibet præsit ducentis.

III. Imp. LEO A. Patricio Mag. offic.

MAtriculam[11] Agentium in rebus à tua celsitudine confectam admittentes, jubemus, ne ducenarii[12] plusquam quadragintaocto in singulis habeantur in posterum, & numerum centenariorum[13] ducenti viri, quos vacante[14] tempore gradus competentes admiserint: parique modo biarchorum nomen, meritumque ducenti quinquaginta viri duntaxat: præterea circitorum trecenti, & equitum quadringenti quinquaginta impleant. Sit in æternum illa quoque fixa[15], stabilisque tuæ sublimitatis dispositio: ut si quis de numero ducenariorum, quos quadragintaocto[16] quotannis esse censuimus, forsitan de luce migraverit, laborum[17] ejus fructum successores ab intestato, vel ex testamento venientes, & lucrum dispensent, & ita[18] omnibus inter cæteros superstites potiantur solatiis, tanquam si unius[19], qui hæc eadem diu speraverat, sibimet vindicasset, qua de causa locum ejus successorum intuitu vacare conveniet. Nemo autem sine divali probatoria[20], quam Codices in sacro nostro scrinio memoriæ poliri debeant inserendam accipere, militaribus ejusdem devotissimæ scholæ stipendiis, vel privilegiis potiatur[21].

IV. Idem A. Patricio Mag. offic.

EX [eo] quo primum ducenæ, vel centenariorum gradum in schola Agentium in rebus militantes meruerint, desinant in sacratissima videlicet Civitate constituti alterius Judicis cujuslibet auctoritate pulsari[22], vel in alio quolibet examine, præterquam Viri Magnifici magistri officiorum[23], & cui forsitan ipse concesserit, actionibus sui quisque[24] adversarii respondere, quod multo magis in criminalibus causis observari decernimus: absurdum[25] est enim, ut in ejus salutem, vel existimationem valeat quisquam proferre sententiam, cujus de nulla re possit pecuniaria judicare. Hujus autem beneficii prærogativam Subadjuvis[26] etiam, qui singulis inveniuntur temporibus, deferri jubemus, licet hanc in eorum persona more quoque[27] veteri servari cognoverimus: ut tamen post depositum officium memoratum, si non inter centenarios numerentur, communi jam lege respondere non ambigant. Prædictas autem omnes centenariorum[28] personas in Provinciis repertas, concessa nunc speciali fori prærogativa, (nisi publicæ executionis solicitudo his injuncta sit) uti prohibemus: eosque ordinariorum etiam Judicum pro veteri jure sententiis obedire præcipimus.

1 VI. *C. Theod.* 27. Agentes autem in rebus militant in rebus & actis reip. Græcis *Magisteriani*, quod magistro officiorum fere attribuuntur. *Marianus Scot. Nov.* 17. *c.* 4. & 124.

2 Agentes in rebus sunt qui militant in rebus, id est, in actu Reip. *qui sont en estat & service.* Goth. Vid. Turneb. *Adversar. lib.* 13. *cap.* 10. S. L.

3 Conjuge. *l.* 2. §. *de off. magist. off. l.* 14. *C. Theod. eod.*

4 *l.* 7. §. *de prox. sacr. scrin.*

5 *Obreptione*, in *vet. lib.*

6 Al. *Heliodoro.*

7 *l.* 17. *C. Th. eod.*

8 Exuendi.

9 Al. *veteris.*

10 Al. *Utilitatis.*

11 Vide in hanc *legem Tyrrhum & Alc.*

12 Agentium in rebus alii primarii, senatores, ducenarii, centenarii, biarchi, circitores equites, tirones. *l.* 1. *l.* 3. §. *de off. magist. offic. l.* 1. §. *de priv. schol. l.* 2. §. *de off. P. Prætorio, l.* 2. *C Theod. de filiis milit. apparit. l.* 3. §. *de filiis eff. Notitia imperii. Hieronym. adversf. Joan. Hierosol.*

13 Centenarii qui dixi ad *l.* 5. §. *dit. pr.*

14 Vocante.

15 Præsumitur pro matricula. vide *Acciat.* 3. *præsumpt.* 17.

16 X. *al.* VIII.

17 Vide *l. ult.* §. *de domesticis & protectorib.*

18 Ita ut.

19 Si unus.

20 Probatione, vide *l.* 9. §. *de diversis officiis.*

21 Potiantur.

22 Pulsari apud alium, quam hunc vel illum judicem, prohibitus, non modo in civili, sed & in criminali apud alios judices conveniri non potest. *Corsetus singulari statutum statuto cavetur.*

23 Forum agentes in rebus fortiebantur apud magistrum officiorum post ducenæ & centenæ gradum. 24 Quisquam. 25 Argumentum à minori ad majus. Qui minus non potest, majus non potest. poribus, def. &c. 26 Prærogativam his etiam qui sub aliis cingulis inveniuntur, pro temporibus, def. &c. 27 Quot velit. 28 Centenarii qui, vide *l.* 5. §. *tit. prox. ubi dixi.*

TIT. XXI.

DE[29] PRÆPOSITIS[30] AGENTIUM IN REBUS.

1. Imp. LEO[31] A. Patricio Mag. officiorum.

AGENTES in rebus, qui per ordinem consequi solent Principatus insignia in unoquoque scrinio fabricarum, & barbarorum[32] quaternos Subadjuvarum[33] solicitudine per annum duntaxat integrum procedentes, gradatim subire hac in æternum valitura lege decernimus: exceptis[34] videlicet universis negotiatoribus quibuslibet mercimonium per se gerentibus, interpositave personas: cum eis ante sacratissimis constitutionibus interdictum sit militare: exceptis nihilominus his, qui possessionum alienarum solicitudinem, procurationemve susceperint: eos enim ad hæc officia volumus adspirare, quorum labores scholæ Agentium in rebus testimonio comprobantur. Illi quoque sunt ab hac liberalitate nostræ Mansuetudinis excludendi, qui cum scholæ eidem socientur, in sacris scriniis, quibus Vir Spectabilis[35] Primicerius, & Tertiocerius præsunt, adjuvantes eos publicarum chartarum tractatibus occupantur, & duobus[36] officiis operam suam adhibere non possunt: nam præter emolumenta, quæ de prædictis scriniis consequuntur, Principatus etiam solatio debent esse contenti. Quod si morbo, vel ætatis senio capti, & imperiti hujusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se memorati officii curam subire nequiverint: consideratis præcedentibus eorum laboribus, per substitutum[37] Chartularium ejusdem scrinii, cui præfuturus[38] est ipse, idoneum, & tam moribus optimis præditum, quam scientiam peritiamque rerum habentem electione sua, suarumque periculo facultatum, præfatum[39] munus eos implere præcipimus.

II. Imp. ANASTASIUS Celeri Magistro officiorum.

HAc[40] saluberrima sanctione decernimus, Agentes in rebus pro conventionibus, & modo sportularum executoribus[41] præbendarum, pro quantitate sumptuum, quæ circa litigia sibimet ab aliis inferenda, vel à se contra alios per semetipsos, seu per ordinandos à se Procuratores exercenda, convenit ab his agnosci: beneficii, quæ in sacro nostro militantibus minisferio jampridem per divinas sanctiones indulta sunt, perpotiri: [&] fidejussorem idoneum de eadem schola, non autem extraneum offerre compelli: ita tamen ut privilegia quæcunque Centenariis, seu Ducenariis, vel Chartulariis, seu Vitis Clarissimis Principibus post depositam quoque militiam jam per dispositiones principales impertita, & nunc usque observata esse noscuntur, intacta inviolataque custodiantur: cum perabsurdum, perque temerarium sit, hanc nostræ liberalitatem Pietatis quemquam astuta interpretatione non ad augmentum anteriorum privilegiorum, sed ad deminutionem convertere concedi, simili videlicet forma pro matribus, & uxoribus eorum, necnon etiam liberis sub eorum potestate constitutis, nec aliam sortitis vel sortituris militiam, necnon etiam servis ad eos pertinentibus, servanda: ita ut in Provinciis quoque supradictæ personæ degentes simili beneficio perfruantur: sportulas tamen, & litium expensas, pro tertia superius enarratæ quantitatis parte soluturæ, denarum librarum auri condemnatione, aliaque gravissima indignatione his feriendis, quicunque nostra jussa quolibet modo, seu tempore violaverint, seu violari consenserint.

29 VI. *C. Th.* 27. 30 *Principibus, in manuscr. al.* non est nova rubrica. *Cont.* 31 Al. ZENO. 32 Al. *barbaricorum*, al. *barbaricariorum.* 33 *Recte*, al. *sub ambarum*, sed male. 34 *l. unic.* §. *Negotiatores ne militent.*

35 Viri spectabiles. 36 Vide *l.* 5. §. *qui militare possint.* 37 Substitutum dare ad munus suum obeundum qui potest, idoneum plane dare cogitur, quod & in adsessoribus, professoribus, militibus, & aliis quibuscumque merito simili in specie dicendum est. *Corsetus singulari substitutus.* 38 Al. *præfectus.* 39 *In quib. ver.* additur, *subadjuvæ.* 40 Hanc saluberrimam sanctionem. 41 Executoribus.

TIT. XXII.

DE[42] PRINCIPIBUS[43] AGENTIUM IN REBUS.

1. Imppp. GRAT.[44] VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

AGENTES[45] in rebus post palmam laboris emeriti, Principatus honore remuneramus, atque ideo officialis[46] tam ad necessitates publicas, quam privatas nonnisi [à] Principe mittatur[47] auctore, nullarumque[48] sinciplo cuiquam mandetur exhibitio personarum, etiamsi intercessio[49] in locis degentis officii fuerit impertita. Causarum etiam patronos [ita 50] volumus esse conventos, ne ignorante principe ullam postulationem introducant: neve sub unius persona suscepti[51], fraude quadam aliena negotia inferenda esse pertentent: quod si fuerit definitio contempta, decem libras auri fisco nostro ab officio tuo jubemus inferri. Dat. prid. Kal. Mart. C. P. HONORIO N. B. P. & EUODIO CONSS. 386.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Theodoro P. U.

OMnia[52] citatoria, omnium scil. causarum, atque personarum, licet sint[53] Senatoriæ dignitatis, ad Principes[54] specialiter revocari præcipimus: actus vero cæteros qui à [sacratissimo] cœtu Senatus tractari consueverunt, Censualium[55] solicitudine celebrari: nec aliquod præjudicium ex surreptitio supplicibus rescripto inferri. Dat. XII. Kal. Jun. C. P. OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

III. Imp.[56] HONOR. A.

PRoconsularis[57] apicis dignitatis adjectione Principes [Agentium] in rebus præcipimus decorari. Dat. VII. Kalend. Oct. VARANA V. C. CONS. 410.

IV. Impp. THEOD. & VALENT. Valerio Mag. offic.

EX[58] Agentibus in rebus Principibus domesticos in suis actibus habere liceat eos, quorum fidem, industriamque probatam sibi existimant, etsi sæpe eodem officio fuerint ante perfuncti. Et si quis agens in rebus post XXV. annorum curricula, ob adversam corporis valetudinem, militiæ finem minime valuerit expectare, sed ad honorariam ex Principe dignitatem testimonio scholæ profiluerit, hisdem eum privilegiis muniri censemus, quibus hi qui ad Principatus actum progressi sunt, potiuntur. Sed in salutationibus Judicum, consessibusque priores eos, qui per longæ militiæ metas ad Principatus actum pervenerint, etsi actus tempore posteriores sint, esse præcipimus: nihil Censualibus, vel apparitoribus adversus privilegia eorum excogitantibus, tanquam in actu Principatus fuerint versati: vicenarum librarum auri condemnatione contra eos proposita. Datum IV. Kalend. Febr. C. P. THEOD. A. XV. & qui fuerit nuntiatus.

V. Idem AA. Cyro P. P.

EOs, qui ordine transcursa militia, post ducenam[59] ad desideratum Principis pervenerint gradum, aut Adjutores Viri Illustris Magistri officiorum extiterint: cum inter honoratos cœperint numerari, Vicarianæ[60] dignitatis titulis decorari censemus.

VI. Idem [A]. Nomo Mag. offic.

PRincipes Agentium in rebus, quos sæpe sæva pericula, vitæque interdum renunciatio ad memoratum gradum adduxit: completo[61] tempore militiæ, seu Comitivæ primi ordinis cingulo in diem vitæ potiri (manentibus videlicet dudum præstitis salvis privilegiis) decernimus.

Militans in schola Agentium, si fuerit de corpore cohortalium, licet Princeps Agentium factus sit, filium curiæ obligatum relinquit. Bart.

VII. Imp. LEO A. Nicosterio.

QUicunque ex corpore cohortalium militans in schola Agentium in rebus filium procreaverit: antequam[62] ad metas militiæ suæ perveniat, Principatus honore decoretur [&] licet ipse post finitam militiam, utpote liber, nulla debeat hujusmodi conventione pulsari, filium tamen cohortali conditioni relinquat onoxium. Si vero postquam adeptus fuerit Principatum, ediderit filium is, qui natus est, etiamsi in schola Devotissimorum Agentium in rebus militiam sortitus non fuerit, ita liber sit, ac securus, [ut 63] nec ullis cohortalis officii nexibus obligetur, quasi jam ex patre libero, & ab hac conditione penitus alieno progenitus.

VIII. Imp. ZENO[64] A. Joan. Magistro offic.

MUltis devotissimæ scholæ Agentium in rebus additionibus permoti, Viros Clarissimos ejusdem[65] scholæ principes[66], qui finitis militiæ stipendiis exeunt: quotiens ex majoris judicis sententiis ipsi, vel eorum conjuges, aut liberi, vel servi, aut coloni, sive per se, sive per procuratores conveniantur, non amplius quam unum solidum executoribus sportularum nomine præbere compelli: apparitoribus Vicariani seu Præsidalis[67] judicii, nonnisi tertia parte solidi tantum præstanda: nullasque iisdem concussiones, aut vexationes in præbendis fidejussoribus ingeri, sed eos fidejussores, quos locorum defensor existimaverit, dare: ita videlicet, ut pro tenore generalium Edictorum hi, qui vel in sacratissima Urbe, vel in Provinciis immobiles possident facultates, adjuratoriæ[68] cautioni, & substantiæ suæ credantur. †. Hoc etiam adjiciendo, ut nunquam nisi[69] ex sententia in scriptis prolata penitus moveantur[70]. Ad similitudinem insuper aliorum officiorum, quotiens civiles vel criminales contra eosdem cognitiones moventur, executorem quidem negotii usque ad finem litis civilis, seu criminalis, unius esse solidi præstatione contentum:

42 Principatus, est dignitas ejus qui cæteros agentes in rebus antecellit pro præmio exacti laboris tributa. *Cassiodorus lib.* 1.

43 Ἡγεμὼν στρατιωτικῶν καὶ μαγιστριανῶν καὶ ἐπάρχων τῶν ἐφεδρικῶν. *Syn. Basil.* 6. *tit.* 30. adde *C. C. Theod.* 27.

44 *Al.* Imp. ZENO.

45 *l.* 4. *C. Theod. eod.*

46 Officiales.

47 Mittantur.

48 Nullaque.

49 Executio, vide *l.* 8. *de off. rect. provin. l.* 7. §. *quæres pignor. obl.*

50 *Abest à quibusd.*

51 Susceptum, clientem dicit esse Cujac. & Pithœus multis auctoritatibus confirmat. Idem submissus vocatur, de quo alias dixi ad *l.* 3. *ff. de usu & habit.*

52 *l.* 5. *C. Th. eod.*

53 Fuit.

54 Et principis.

55 Vide *Capitolinum in Gordiano.*

56 Imp. HONOR. & THEOD. AA. Palladio proc. Africæ.

57 *l.* 7. *C. Th. eod.*

58 *l.* 8. *C. Th. eod.*

59 Ducena: *ut hic*, (unde ducenarii. *l.* 1. §. *de exact. tribut.*) & centena, unde centenarii. *d. l.* 1. & *l.* 3. & *l.* 4. §. *de agentib. in rebus, l.* 1. §. *de scrin. advocat. l.* 1. *C. Th. de Cæsariaco, l.* 1. *C. Th. de murilig. l.* 5. *C. Th. de decurion. l.* 3. *C. Th. de cohortali, & pr. rum l.* 1. §. *de off. magist. off. Eusseb* 7. *Cyprianus in epistol. Suet. Claudio c.* 24. dignitates & officia sunt in schola agentium in rebus & in officio sacrarum largitionum: sic dicta forte à numero pecuniarum eis commissarum: nam & hac ratione procuratoribus Cæsaris indita nomina. *Dion.* 53. vide *Cujac. ad l.* 1. §. *de excusator. tribut.*

60 Vicariæ.

61 Expleto.

62 Natus patre nondum cohortali, non est cohortalis filius: manet in pristina conditione parentis, in qua fuit antequam esset cohortalis, *ut hic.* Patri quæsita dignitas liberis antea susceptis non nocet. vid. omnino quæ scripsi ad *l.* 11. §. *de dignitatibus.*

63 Al. *abest.*

64 Sic legendum; *Zeno*, non *Anastasius.* nam hæc lex citatur §. *in l.* 2. *de comitib. consistoriani*, & *in quib. vet.* *eod.* additur, *Joanni magistro officiorum.*

67 Ejus.

66 Principes scholæ.

67 Præsidialis.

68 Adjutoriæ, al. *juratoriæ.*

69 *l. ult* §. *de cohortalibus. & nimiis.*

70 Moneantur;

& pro

& pro insinuandis nostræ Serenitatis apicibus, vel simplici contra obnoxios eorum postulatione deponenda, binos solidos ab his, vel conjugibus eorum præberi: & quotiescunque exemplaria postulantur, hi, quorum interesit, accepto solido, quod petitur, præbere non differant [1]. †. Pro implendis vero monumentis, unde conveniendi tribuitur executoribus facultas, non ultra quam tres solidos quibus competit, impertiri præcipimus: arbitro vero non amplius, quam solidum: & fisci patronis dimidiam solidi partem: notariis vero tertiam usque ad finem (sicut dictum est) causæ præstare, super editione quoque chartularum solidi partem dimidiam præbere. Quod si non apud arbitrum, sed in competentibus, Judiciis majoribus cognitio celebretur, inducendi quidem negotii gratia, nonnisi quatuor solidos eosdem Viros Clarissimos erogare: gestorum vero excipiendorum causa duos tantummodo solidos dare: & nullius ultra suprascriptas quantitates cuilibet alteri præstandi sumptus exactione vexari: his omnibus locum habentibus, sive ipsi aliis litem ingerant, sive [2] ab aliis pulsentur. Dat. Kalend. Septemb. Theodosio Cons.

1 Differat.

2 Interest Reipublicæ delicta & malefacta non latere, aut impunita non esse *l. 6. ff. de defens. civit. l. 14. ff. de pœnis, l. 51. §. 2. vers. Quod si. ff. ad l. Aquil. l. 31. ff. depositi.* interest multos esse accusatores criminum.

Tit. XXIII.

DE CURIOSIS, ET STATIONARIIS [5].

Denuncians maleficum punitur, si non probat. Bart.

1. Constantius A. ad Lollianum P. P.

Curiosi, & stationarii, vel quicunque funguntur hoc [6] munere, crimina judicibus nuncianda meminerint, & sibi necessitatem probationis incumbere, nec 7 citra periculum sui [8], si insontibus eos calumnias nexuisse constiterit [9]: cesset [10] ergo prava consuetudo, per quam carceri [11] aliquos immittebant. Dat. xi. Kal. Aug. *Mediol.* A. CC. xii. Kal. Septemb. Arbitione, & Lolliano Conss. 355.

3 Vid. quæ scripsi ad *l. ult. ff. de cast.*

4 vi. *C. Theod. 29.* περὶ ἐφόρων τῶν ἔργων. De curatoribus cursus. *Synopf. Basil. 6. tit. 31.*

5 Inclusa desunt in *quib. lib. sed in alio libr. 1. præcedenti conjungitur.* Cæterum curiosos, qui & *curagendarii* dicuntur in *l. 1. C. Theod. eod. titul. fuisse ex agentib. in rebus tradit Cujacius hic, quem vide.*

6 Curiosi & stationarii munus fuit crimina investigare & judicibus nunciare: ita reges Medorum in eam rem suos habuere κατασκόπους. *Herodot.* & hi quidem Curiosi, quasi quæsitores quidam. Eam in rem Darius *teste Plutarcho*, multos semper habuit ὠτακουστάς, qui principis aures appellabantur, & delatorum munere apud eundem fungebantur. & Mæcenas agens cum Augusto de his quæ ad Rempublicam videntur necessaria, delatorum quidem ministerio utendum monet, sed non temere fidem esse eis adhibendam. *Dion. 52.*

7 Criminum nunciatores non impune calumniantur. sic improbus Irenarcha, qui ad præsidem notoriam falsam misserat, punitur ab Antonino Pio. *l. Divus 6. ff. de custodia & exhibit. reorum.* & ab ipso Constantino hujus legis autore, calumniatores acerbe sunt puniti. Sextus Aurelius Victor, quanquam non ita severus ipse fuerit adversus Donatianos, qui Cæcilianum, vel Arrianos, qui Athanasium calumniis exagitabant. 8 Suis, al. *suorum.* 9 Contigerit. 10 *l. 1. ff. de coher. & princ. cornic.* 11 Curiosi, manum in aliquem injiciendi, aut in carcerem abducendi jus non habent. 12 *l. 2. C. Theod. eod.* 13 Cursum. 14 Temporis. 15 Al. additur, *tam.* al. *tamen.* 16 Tradere. 17 Curis suis.

Tit. XXIV.

DE PALATINIS [18] SACRARUM LARGITIONUM, ET RERUM PRIVATARUM.

De muneribus.

1. Impp. Constantius & Constans AA. ad Beronitianum Vic. Asiæ.

Palatini [19] pro [20] capitibus, seu jugis suis tantum pensitationem atque obsequia recognoscent, extraordinariis [21], & sordidis muneribus, & susceptionibus, & remonariis oneribus liberati. Dat. Non. Maji, *Constantinop.* Constantio iv. & Constante iii. AA. Conss. 342.

18 Περὶ παλατινῶν. *Syn. Basil. 6. tit. 32. 6. C. Th. 30.*

19 Palatinorum nomen generale est: omnes enim in palatio habitantes, palatini dicebantur: sed hunc titulum de apparitoribus comitum esse hic ostendit.

20 *C. Theod. 11. 16. 6.* ubi additur, *& Constantinopolitani cives.*

21 Adde *l. 6. l. 10. l. 13. l. 14. ff. eod. l. 1, l. 2. l. 3. ff. de privilegiis eorum qui in sacro palatio militant.*

De eversore.

2. Imppp. Valens, & Valent. & Grat. AAA. Titiano C. S. [22] L.

Nullus Thesaurensis [23], vel Officialis Comitis thesaurorum semel deprehensus eversor [24], quocunque pacto, aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vel sese transferat ad aliam quamcunque militiam. Dat. viii. Kal. Februar. *Antiochiæ*, Gratiano A. iv. & Merobaude Conss. 377.

22 Id est, sacrarum largitionum, qui & *thesaurorum comes, l. 2. vers. Sed. ff. ut dignitatum ordo.*

23 *l. 14. C. Theod. lib. 8. tit. 7.* Thesaurensis, officialis Comitis thesaurorum seu sacrarum largitionum.

24 Eversores, hic & *l. 1. C. Theod. de susceptor.* (qui interversores in *l. 8. ff. de jure fisci.*) sunt administratores, qui dolo malo dilapidant rem pecuniamve fiscalem. Eadem ratione qua in schola Rhetorum quidam olim *eversores* dicebantur authore Augustino 3. *confession. 3. & lib. 5. cap. 12.* Decoctores dicuntur in *l. 40. ff. de decur. l. 12. ff. de suscept.*

De principe officii Comitis domorum.

3. Impp. Grat. & Theod. AA. Pancratio Com. R. P.

Prisco [25] jam nunc ordine revocato, de palatino potius officio ad regendum Principatum [26] officii Comitis domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, si inhonestum aliquid gesserit [27], vereatur. Idoneos itaque singulis annis è numero mittendariorum [28] ad hoc eligere debebis, & mittere. Dat. prid. Non. Jul. *Scopis*, Ausonio, & Olybrio Conss. 379.

25 *l. 2. C. Theod. hoc tit.* 26 Comites domorum officium habent & officii principes ex officio palatio Comitis rerum privatarum non ex schola agentium in rebus prisco ordine ita revocato in usum. 27 Congesserit. 28 Mittendorum. adde *l. 7. l. 8. ff. eod. l. 1. §. 8. circa finem ff. de offic. præf. prat. Africæ. l. 2. ff. de canone largit. tit.*

De Judicibus provincialibus.

4. Iidem AA. Hesperio P. P.

Nihil [29] omnino ullis judicibus cum palatinis nostræ clementiæ, quicunque à comitibus diriguntur, sit commune atque conjunctum: sed excepta reverentia, quæ non solum ab inferioribus, sed etiam à majoribus, & in provincia degentibus Rectoribus Provinciarum debetur, atque defertur, suis quisque necessitatibus obsecundet. Dat. viii. Id. Decembr. *Sirmii*, Ausonio, & Olybrio Conss. 379.

29 *l. 4. C. Theod. eod.*

Ne is qui militavit, & princeps fuit in aliquo ordine, ad alium ordinem transeat.

5. Iidem AA. Nebridio P. P.

Quidam [30] post impletum ordinem militiæ palatinæ quam gesserant, honoremque transactum, ad exceptorum scrinia transire nituntur. Hac igitur lege sancimus, ut nulli prorsus deinde ista audendi [31] relinquatur occasio: sed unusquisque ejus scrinii, quem [32] primum militando elegit, ordinem persequatur [33]: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui [34] jam proprii ordinis transegerit principatum. Dat. Id. Octob. C. P. Merobaude ii. & Saturnino Conss. 383.

30 *l. 5. C. Theod. eod.*

31 Audiendi.

32 A se primum militando electi.

33 *l. 9. in princ. ff. eod.*

34 Quia.

Ne quid Præfecti Prætorum, Præfidesve palatini injungant.

6. Iidem AA. ad Probum P. P.

Ab [35] officiis Palatinorum Excellentia tua sciat ita penitus esse recedendum, ut neque ipsa postmodum licitum sibi credat iisdem [36] aliquid injungere: & præterea [37] provinciarum rectores prohibeat [38] quicquam ulterius tale conari. Dat. vii. Kal. Novembr. *Mediol.* post conf. Merobaudis ii. & Saturnini.

35 *l. 6. C. Theod. eod.*

36 *l. 1. ff. eod.*

37 Propterea.

38 Ab. *prohibeant.*

De dignitatibus, & annonu.

7. Iidem AA. Trifolio Com. S. Lar.

Scriniis [39] omnibus largitionum comitatensium infrascriptas decernimus dignitates: ut his contenti, ambiendi [40] sibi additum intercluſum esse cognoscant, etiamsi speciale beneficium emendicato suffragio quisquam voluerit [41] impetrare. Annonas etiam juxta definitum dignitatum modum volumus præstari: nec amplius quicquam præsumi. §. 1. Brevis, quas dignitates per singula scrinia officium [42] sacrarum largitionum habere statuimus, hic est: †. Scrinii exceptorum perfectissimus [43] ordinis secundi numero [44] unus, id est, primicerius [45] exceptorum unus: ducenarii duo, unus tertiocœrius, & quartocerius: centenarius unus [46], unus, primicerius instrumentorum: epistolares num. duo: formæ primæ num. triginta sex: formæ ii. num. iv. formæ tertiæ num. iii. †. Scrinii numerorum [47] perfectiss. [48] ordinis tertii num. unus [49]: ducenarius num. unus: centenarii num. duo [50]: epistolares num. duo [51]: formæ primæ num. tres [52]: formæ secundæ num. unus [53] [formæ tertiæ num. duo:] Sacri scrinii tabellariorum [54] perfectiss. [55] ordinis tertii num. unus: ducenarius num. i. centenarius num. i. epistolaris num. i. formæ primæ num. iii. formæ secundæ num. v. †. Scrinii canonum perfectiss. ordinis tertii num. i. ducenarius num. i. centenarius num. i. epistolares num. ii. formæ primæ num. iv. formæ secundæ num. iv. †. Scrinii mittendariorum [56] ducenarius num. i. centenarii num. ii. epistolares num. viii. formæ primæ num. vii. formæ secundæ num. triginta tres. †. Scrinii aureæ massæ perfectiss. ordinis tertii num. unus, id est, primicerius sacræ massæ, num. i. item secundocerius num. i. ducenarii num. duo, id est, tertiocerius, & quatrocerius: centenarii num. vi. epistolares num. iv. †. Aurifices [57] specierum perfectiss. num. i. ducenarii num. iv. centenarii num. vi. epistolares num. viii. formæ primæ num. xvii. formæ secundæ num. iv. †. Aurifices [58] solidorum ducenarii num. i. centenarii num. viii. epistolares num. vi. formæ primæ num. ix. formæ secundæ num. xxx. †. Sculptores, & cæteri aurifices centenarii num. i. epistolares num. v. formæ primæ num. vi. formæ secundæ num. xvii. †. Scrinii auri [59] ad responsum perfectiss. ordinis primi num. i. perfectiss. ordinis secundi num. ii. ducenarius num. i. centenarii num. ii. epistolares num. ii. formæ primæ, num. iv. formæ secundæ num. ii. formæ tertiæ num. i. †. Scrinii à miliarensibus [60] perfectiss. [61] ordo primi num. i. ducenarius num. i. formæ primæ num. i. formæ secundæ num. ii. formæ tertiæ num. iii. †. Scrinii vestis perfectiss. ordinis iv. num. i. perfectiss. ord. ii. num. i. ducenarii num. i. centenarii num. i. epistolares num. ii. formæ primæ num. vii. formæ secundæ num. x. formæ tertiæ num. iv. †. Officialium sacrarum vestium ducenarii num. iii. centenarii num. iii. epistolares num. ii. formæ primæ num. xii. formæ secundæ num. x. formæ tertiæ num. viii. †. Deputati sacræ vestis perfectis, secundi ordinis num. ii. ducenarii num. ii. centenarii num. ii. epistolares num. ii. formæ primæ num. iii. †. Scrinii ab argento perfectiss. ordinis secundi num. i. epist. num. i. formæ primæ num. vi. formæ secundæ num. iii. formæ tertiæ num. i. †. Scrinii à pecuniis perfectiss. ord. secundi num. i. formæ primæ num. i. formæ secundæ num. ii. formæ tertiæ num. v. †. Argentarii comitatensis [62] ducenarii num. i. centenarii num. ii. epistolares num. iii. formæ primæ num. viii. formæ secundæ num. xxv. †. Barbaricarii centenarii num. ii. epistolares num. v. formæ primæ num. viii. formæ secundæ num. i. Dat. iv. Jun. *Heracliæ*, Richomere, & Clearcho Conss. 384.

39 *l. 7. C. Theod. eod.*

40 *l. 5. in fin. ff. eod.*

41 Valueris.

42 Al. *officiorum.*

43 Perfectissimi præfectus.

44 Numeri, al. *muneris.*

45 *In quibusd. lib.* quædam hic adduntur, *omnis schola perfectissimus unusquisque primicerius: exceptorum numero unus.*

46 Unusque.

47 *Canonis*, Hal.

48 Præfectus.

49 Quisque ducenarii.

50 *Quinque*, Hal.

51 *Octo*, Hal.

52 *Octo*, Hal.

53 *Triginta tres*, Hal.

54 *Tabulariorum.* al. *massæ*, Hal.

55 Al. *præfectus.*

56 *l. 1. §. 8. circa finem ff. de off. præf.*

57 Al. *Artifices*, & ita. *Hal.*

58 *Artifices*, Hal.

59 Al. *Scriniarii, ad responsum per formam primam numer. unus: per formam secundam num. duoducenarius*, &c.

60 Miliarenses nummi decimam partem solidi faciebant. Suidas, Epiphanius & Cedrenus milliarenses dictos putant, quasi militares. Numerorum argenteorum, alii κεκοπὶς τέτραγωνος μικρὸν, cavi quadrati, rotundi, *Novell. 105. cap. 2. §. 3. vers. Et hoc enim.*

61 Al. *Scriniarii ad limitem*, al. *ad militem per formam*, sed recte hanc legem restituit Cujacius, qui ubi erat scriptum, *per formam*, emendavit, *perfectissimus*, vel *perfectissimi*: sic enim legitur in *l. Aured. & Dionys.*

62 *Comitatenses*, Hal.

63 *l. 8. l. 9. C. Th. eod.*

64 Al. *ita in vet. quibus, justa atque*, additur.

65 Mittendariis Palatini officii.

66 Qua.

67 Annui singuli.

De his, qui cingulo liberantur.

Palatini transmissi per provincias, anno elapso cingulo liberantur. Bart.

8. Iidem AA. Trifolio C. S. L.

Placuit [63] juste [64] omnibus Mittendariis [65], & Palatinis Officiis profutura suggestio, quam [66] insinuasti, ut ex iisdem annis singulis [67] ex ducenariis terni, ex Centenariis habito provisionis intuitu, cingulo liberentur. Dat. iv. Id. Mart. C. P. Arcadio A. i. & Bautone V. C. Conss. 385.

Ne quis militiæ cingulum sumat sine adnotatione Principis.

9. Impp. [68] Theod. & Arcad. AA. Nestorio Com. R. P.

Non [69] aliter quilibet officio sacrarum largitionum, vel privatarum rerum cingulum militiæ sibi sumendum existimet, nisi nostræ manuetudinis adnotationem meruerit. Dat. prid. Aug. *Ancyræ*, Stilichone ii. & Anthemio Conss. 405.

68 *Al.* Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Nestori comiti Orientis.

69 *l. 18. C. Theod. eod.*

De tyronum collatione, & aliis oneribus.

10. Impp. Honor. & Theod. AA. Joanni P. P.

Palatinos [70], qui sacrarum [71] remunerationum rationem tractantes inculpantur, ad calcem terminumque militiæ perve-

70 *l. 20. C. Theod. eod.*

71 De remunerationibus sacris, adde quæ scripsi ad *l. 2. ff. de cursu meatu.*

pervenientes, necnon etiam Adjutores, & Primicerios diversorum officiorum præcipimus [1] habere privilegia, quæ nuper agentium in rebus scholæ nostra sunt mansuetudine contributa: scilicet, ut à tyronum præbitione memorati reddantur exortes, cæteraque onera non agnoscant. Dat. VII. Id. Jun. *Ravennæ*, post conss. HONORII VIII. & THEODOSII V. AA. 411.

1 Vide *l. 1. C. eod.*

Ut primicerii officiorum, & scriniorum Palatinorum sint annui.

XI. Iidem AA. Anysio C. S. L. & Tauro C. R. P.

AD [2] similitudinem sanctionis [3], quam de proximi sacrorum promulgavimus scriniorum, etiam in officio sacrarum largitionum, atque privatarum rerum pro biennio annum sub perpetua observatione præcipimus custodiri: ita ut & privilegia, quæ hujusmodi officiis, vel primiceriis sacris legibus deferuntur, integra, illibataque ferventur. Dat. III. Kal. Jul. CP. THEOD. A. VII. & PALLADIO Conss. 416.

2 *l. 21. C. Th. eod. l. 6. C. de prox. sacr. scrin.*

3 *l. 6 C. de prox. sacror. scrin.*

De foro competenti.

XII. Imp. THEODOSIUS A. [4]

VIros devotos Palatinos non oportet in hac Regia Urbe apud Virum Illustrem Præfectum Urbi litigare compelli, nisi [5] de ædificatione [6] domorum, & servitutibus, & annonis orta videatur causa: in aliis vero causis, tam pecuniariis, quam criminalibus apud [7] Viros Illustres tantummodo Comites suos respondere: Rectoribus [8] autem Provinciarum intra administrationis suæ fines inter præsentes palatinos, nec causis publicis occupatos cognoscere, tam pro civili, quam pro criminali causa permittimus: sic tamen, ut non aliter criminalis sententia adversus eos proferatur, nisi ex suggestione Provincialis judicii Vir Illustris Comes, sub quo militat [9], certioratus hoc ei permiserit.

4 Imperatores THEODOSIUS & VALENTIN. AA. Maximo C. S. L.

5 Forum palatini certis casibus fortiuntur apud Præfectum urbi. *l. 3. C. de epiſc. aud.*

6 Id est, novi operis nunciatione. *l. 12. C. de prox. sacr. scr.*

7 Forum palatinorum ordinarium apud Comites sacrarum largitionum.

8 In palatinos magistratus provincialis criminalem sententiam dicere non potest inconsultus Comitibus sacrarum largitionum.

9 Militant.

De dignitate, & immunitate primiceriorum.

XIII. Iidem AA. Eudoxio C. S. L.

INter alias [10] prærogativas, quas antea meruerant scholæ [11] societatis [12] sacrarum largitionum, Primicerius, & tres [13] Primicerii scriniorum Tribuni Prætoriani, militari dignitate fruantur: nulla eis ex cujuslibet judicis præceptione injungenda publica, vel privata necessitate.

10 De privilegiis scholæ thesaurorum.

11 Vide *l. 1. C. eod.*

12 Sociati.

13 Plures ponit Marianus Schotus. & *l. 7. C. eod.* hoc est, quatuor.

Ut Palatini rei privatæ isdem privilegiis fruantur, quibus Palatini sacrarum largitionum.

XIV. Iidem AA. Florentio P. P.

IUbemus Viros devotos Palatinos rei [14] nostri Numinis privatæ [15], eisdem [16] privilegiis decorari, quibus etiam palatini, qui in sacris largitionibus deferuntur. Cum enim par [17], similisque militia sit, justum, & competens videtur iisdem utrumque officium privilegiis gloriari. Primicerios itaque officii, tresque primates [18] scriniorum rerum privatarum, finito tempore militiæ, inter tribunos militares prætorianos, salvis iisdem præstitis privilegiis sacris constitutionibus nostram clementiam adorare decernimus, ita tamen, ut [nullam injunctionem,] nullam sollicitudinem privati, vel publici negotii quolibet judiciario præcepto sustinere possint: sed excepta omni necessitate omnique fatigatione, indeptæ [19] dignitatis honore potiantur.

14 Numinis.

15 Privatæ res numinis imperatoris.

16 De privilegiis scholæ privatæ rei palatinorum.

17 Pares pari privilegia merentur.

18 Primates scriniorum, iidem qui & primiceri, primiscrinii à Mariano.

19 Indepto.

TIT. XXV.

DE STRATORIBUS [20].

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Zosimum Præsidem novæ Epiri.

PEr omnes Provincias Edictum generale misimus, ut stratoribus unus tantum solidus probæ [21] nomine posceretur, & in offerendis equis [22] certam formam statutam, & ætatem [23] Provinciales nostri custodiendam esse cognoscant: quos etiam fisco certo modo solidorum [24] obnoxios fecimus, si quod stratores petere interdictum est, illi dare stratoribus non timerent, officium quoque gravitatis tuæ centum argenti libris mulctabitur, si sciens prædictam rem gestam fuisse, non illico eam severitati judiciariæ prodiderit. Dat. XIII. Kal. Jul. *Appoloniæ*, VALENTINIANO & VALENTE AA. Conss. 365.

20 *l. 6. C. Th. 31. in manuscr. legitur*, De stratoribus, *ut & in Pandectis Flor. l. 4. ff. de off. proconſ.* Contius. Al. *Satoribus* mavult. Græci ita περὶ στρατόρων καὶ ἐφόρων τῶν στρατιωτικῶν. *Syn. Basil. 6. tit. 33.* Stratores autem vel statores, officia præsidum vel proconsulum.

21 Probæ, id est, probationis, *Cujac.* al. *proprio nomine. ut hic.* quod & confirmat *Ammianus* 29.

22 Stratores equos militares probabant qui à provincialibus conferebantur.

23 Et æqualem.

24 Certo solidorum modo, *al.* CVIII. solidorum modo.

TIT. XXVI.

DE [25] CASTRENSIANIS [26] ET MINISTERIANIS.

Castrensiani & Ministeriani officio finito per lapsum biennii, alius subrogatur. Bart.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Narsi. V. Spectab. Comiti, & Castrensi S. P.

IN [27] officio [28] Spectabilitatis tuæ secundum formam divalium responsorum post completum tempus præfinitum, id est biennium [29] prioribus decedentibus [30] insequentes ad [31] locum pro merito laborum stipendiorumque succedant: nec ulla licentia tribuatur his qui impletum deposuerint officium [32] denuo ad eandem militiam, vel sollicitudinem remeandi. Dat. VI. Februar. CP. THEODOSIO A. VII. qui fuerit nuntiatus, 416.

25 VI. *C. Th. 32.* Hoc numero fuerunt prægustatores, pincernæ, vestitores, pædagia, seu pædagiani pueri. *Domeſtiques de la maiſon du Prince.*

26 *Magis Latine (inquit Alc. hic) diceretur*, De castrensibus ministris. *tu illam videto.* sunt autem Castrenſiani ministeriani aulici, qui sacro ministerio deputati sunt: qui Castrenſes dicuntur in *inſcriptione hujus legis, &c. Tertull. lib. de corona militis, Caſtrenſes miniſtri* Lampridio in *Alexand. Cujac. hic.*

27 *l. 1. C. Theod. eod.*

28 Officium suum quoque habuit Castrensis sacri palatii. *Notit. imperii.*

29 Castrensiani biennio militabant: post militiam deponebant & sequentibus locum faciebant: nec rursus ad eandem militiam reverti poterant. adde *l. 5. C. de palatinis.*

II. Iidem AA. Scholastico V. C. Comiti & Castrensi S. P.

SI [33] quis primæ, vel secundæ, vel tertiæ formæ specialiter inter statutos gradum cœlitus valuerit impetrare: supernumerarius [34] ultimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Datum Prid. Id. Januar. CP. HONORIO XIII. & THEODOS. X. AA. Conss. 422.

III. Impp. LEO & ANTH. AA. Joan. Comiti & Magist. offic.

HI, qui in schola [35] vestis sacræ militant, vel matres eorum, vel uxores criminalem, vel civilem litem contra se [commovendam [36],] in nullo alio nisi [37] in sublimitatis tuæ suscipiant examine.

30 Al. *Diſcedentibus.* adde *l. 7. C. de prox. ſacr. ſcrin.*

31 Sequentes in locum.

32 *l. 1. C. Th. eod.* Castrensianorum varii gradus sunt: alii primi, secundi, tertii.

33 Vide *l. 12. C. de adſeſſorib.*

34 Supernumerarius, Castrensianorum alii supernumerarii, alii statuti. adde *l. 7. C. de palatinis.*

35 Schola vestis sacræ, ministeriani vestis sacræ.

36 *Movendam*, al. *utrumque deeſt.*

37 Forum militantes in schola vestis sacræ fortiuntur apud magistrum officiorum.

Castrensiani & Ministeriani eorumque matres uxores & filii solum eorum Magistro officiorum sunt conveniendi.

IV. Impp. LEO & ZENO Martiano Com. & Magist. offic.

ANte omnia nullius [38] penitus alterius judicis [39] minoris, vel majoris facto [40] ministerio nostro deputatos (quorum officia sigillatim brevis [41] subter annexus continet) nisi a tuæ duntaxat Magnitudinis sententiis conveniri, ut in nullo penitus alterius judicis foro pulsantium, nisi in tuæ tantummodo amplitudinis examine præbeant aliquando responsum. †. Sed ne in hoc ipso judicio enormibus molestentur dispendiis, vel ex nudis conveniantur facile judicis cujuscunque mandatis: ipsis quoque sportulis & fidejussoribus modum constituimus observandum: ante omnia decernentes, ne quando sine [42] scriptura vel interpellatione deposita, ac sententia prorogata tuæ Magnitudinis, eademque non edita, conveniri possint: conventos vero, non alium fidejussorem, nisi actuarium, vel unum ex Primatibus suæ scholæ Executoribus pro responsione suæ personæ sine scripto præstare: sive per ceipsos [43], sive per Procuratorem datum in judicio responsuri sunt: sive [44] in causis civilibus appetantur, sive in criminalibus accusentur: nec ultra conventionis nomine sportularum, quam unum aureum executoribus usque ad finem litis præstent, quemcunque contigerit conveniri. Inducatorum sane, nomine, & cognitionum exercendarum, stanteque [45] personæ gratia, ex simplici postulatione contra eos habita, sive appellatione subsecuta, vel alio quolibet modo in judicio deponatur, tribus tantummodo solidis usque ad terminum negotii eos, qui accepturi sunt, præcipimus semper esse contentos: in cognitionalibus [46] vero gestis edendis, tantummodo præstari solidos.

§. 1. Hæc autem privilegia non in eorum tantummodo, sed [47] in matrum quoque & uxorum personis valere, & ad integrum permanere: filiis quoque & maritis ejusdem fidejussionis nomine, si necessitas interpellationis exegerit, tradi: nec alios vades [48] exigi: ipsosque dum militant, & post emensam militiam, cum his, qui ex tempore prioris præstitæ sibi pragmaticæ sanctionis ejusdem militiæ stipendia implesse noscuntur, omnibus privilegiis perfrui (cunctis nihilominus capitulis, sacris affatibus divæ recordationis Martiani, quos se meruisse adserunt, valituris: excepto hoc quod in diversis judiciis tunc respondere præcepti sunt) hac sanctione decernimus. §. 11. Advocato quoque fisci, exceptoribus etiam [49], qui apud arbitros hoc utuntur officio, ab exordio incipiendo, usque ad terminum finemque negotii tertiam duntaxat solidi partem præbituros. †. In hujusmodi autem arbitrorum gestis edendis non [50] ultra præstare, quam dimidiam solidi partem: & cum [51] per provincias constitutis [52] fidejussoribus [53] conventus caruerit [54], adjuratoriæ [55] tantummodo cautioni committi: nec ullo tempore, nisi ex tuæ duntaxat magnitudinis sententia conveniri: exceptis tributariis [56], & munerum functionibus, & criminibus. quæ in locis inquiri, flagitari, & vindicari generalia legum præcepta constituunt, præsenti sanctione decernimus: viro clarissimo adjutore sublimitatis tuæ in speculis constituto, ne quid ex his, quæ statuimus, aliqua subreptione violetur [57].

38 Pactum seu contentio contra legem probitatem nullius est momenti. adde *l. 3. C. ubi ſenatores.*

39 Forum fortiuntur Castrenſiani omnes apud magistrum officiorum.

40 Castrensiani principum ministri, facto ministerio vacare dicuntur.

41 Brevis, id est, notitia. Hæc tamen notitia deliderat hic.

42 *l. ult. C. de pr. agentium in rebus.* Ministeriani conveniri non possunt nisi ex scripto.

43 Se ipsi.

44 Sportulas conventionis reus executori præstat, quas tamen, si absolvetur, ab actore repetiturus est. *l. ult. C. de pr. agentium in rebus. l. ult. C. de fructibus & litium expenſis. §. triplì 24. Inſt. de act. Novell 112. cap. 2.* Et male quidam ab actore pro conventione rei aliquid dari executori colligunt ex *Novell. 86. c. 9.* quæ de sportulis Pedaneorum judicum loquitur, non executorum; male quoque ex *lege ult. C. de fructib. & litium expenſis*, quæ de reo tantum loquitur a sportulis immuni, qui actorem eodem quoque jure uti pati debeat: ut ne denique ab actore possit petere eas sportulas, a quibus ipse sit immunis. Male quoque ex *d. l. ult. C. de pr. agentium in rebus.* quæ loquitur de sumptibus litis & sportulis executorum. Sumptus in litem facit utraque pars: sportulas autem pro conventione dat solus reus: & ita post Placentinum videtur Cujacio *Novell 53.*

45 Al. *præſtandaque.*

46 Cognitionibus.

47 Privilegia liberorum ad parentes: maritorum ad uxores eorum interdum extenduntur. *Novell. 105. c. 2. l. ult. C. de priv ſcholarum.* vide tamen *l. 1. ff. de ſenatorib.*

48 Vades, fidejussores.

49 Et qui.

50 Ministeriani quas præstent sportulas.

51 Ministeriani conventi, committuntur fidei actuarii, vel unus ex prioribus ejusdem scholæ.

52 Constitutas.

53 Fidejussore.

54 Caverit.

55 Juratoria cautio alibi dicitur quæ hic adjuratoria. vide *l. in ſacris. 12. C. de prox. ſacr. ſcrin.* al *adjutoriæ.*

56 Forum loci quisque fortitur in quo crimen admisit, vel tributum aut muneris functio præstari debet, & breviter ministeriani omnes conveniendi apud magistrum officiorum, exceptis tributariis & criminalibus causis.

57 *In quib. codd. notatur conſtitutionem Gracam deſiderari.*

TIT. XXVII.

DE [58] DECANIS [59].

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Helioni Com. & Mag. offic.

QUATUOR [60], qui ex corpore decanorum ad primum militiæ gradum pervenerint [61], biennii spatio primiceriatus gerant [62] officium, neque ulterius cuiquam liceat in hoc immorari, ut omni gratia, & ambitione cessante, post duorum annorum curricula succedant prioribus subsequentes. Dat. prid. Non. Novemb. C. P. THEODOSIO A. VII. & PALLADIO V. C. Conss. 416.

58 VI. *C. Theod 33. περὶ δεκανῶν. Synopſ. Baſil. lib. 6. tit. 34.*

59 Decani dicebantur qui decem militibus præerant, qui nunc caput contubernii vocantur. *Alc. hic.* Erant autem ex ministerianis hi decani. *l. 2. C. eod.*

60 *Al.* incipit, Qui ex corpore. adde *l. 1. C. Th. eod.*

61 Pervenerit.

62 Gerat.

Decani adhærentes famulatoribus Principis coram illustri Magistro officiorum sunt conveniendi. Bart.

II. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Nomo Mag. offic.

NOstræ pietatis famulationibus [63] adhærentes decanos non oportet pro desiderio pulsantium ad alia pertrahi [64] judicia: sed Viri illustris tantum Magistri [65] officiorum observare examen. Hoc namque modo, neque mansuetudinis nostræ obsequia decipiuntur: & agentibus adversus eos jure adhibetur responsum: ad exemplum itaque devotissimorum scholarium nulli licere Memoratos ad aliud judicium trahere, & pulsatos priorum fidei scholæ permitti [66] præcipimus.

63 Decani ex ministerianis erant, *ut hic*; quod & confirmat notatio, *l. 1. 1. C. de diverſis officiis. Ambroſ. 5. epiſt.*

64 Protrahi.

65 Forum sortiuntur decani apud magistrum officiorum.

66 Committi.

TIT. XXVIII.

DE [67] MENSORIBUS [68].

1. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Æmiliano Mag. offic.

PRimicerius [69] mensorum biennio expleto Agentis in rebus militis [70] militiam sortiatur. Dat. X. Kalend. Aug. *Ancyræ*, STILICHONE, & ANTHEMIO Conss. 405.

67 VI *C. Theod. 34. l. 12. §. 2. ff. de re militari.*

68 Mensores sunt qui in castris ut podismum dimetiuntur loca in quibus tentoria milites figant, vel qui hospitia in civitatibus præstant. hi etiam metatores dicuntur, Galli *fourriers.*

69 *l. 1. C. Theod. eod.*

70 Ultimi.

TIT. XXIX.

DE [71] PRIVILEGIIS EORUM, QUI IN SACRO PALATIO MILITANT.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Palatinis bene meritis S.

A [72] Palatinis, tam his, qui obsequiis nostris inculpata officia præbuerunt, quam illis, qui in scriniis [73] nostris, id est, memoriæ, epistolarum, libellorumque versati sunt: procul universas calumnias, sive nominationes jubemus esse submotas: idque beneficium ad filios eorum, atque nepotes ipso ordine sanguinis pervenire, atque immunes eos à cunctis muneribus sordidis, & personalibus permanere, cum universis mobilibus, & mancipiis urbanis: nec injurias eis ab aliquibus inferri;

71 *l. 6. C. Th. 35. περὶ παλατίνων. Τὰ τῷ παλατίῳ συντελοῦντα τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀρξάντων. Syn. Baſil. 6. tit. 34.*

72 *l. 1. C. Th. eod.* vide *l. 1. C. de palatinis sacrarum largitionum.*

73 Scrinia memoriæ, Epistolarum, libellorum. vide *l. 4. C. de prox. ſacrorum ſcrin.*

inferri: ita ut, qui hoc contempſerit, indiſcreta dignitate pœnas debitas exolvat [1]. Dat. IV. Kal. Novemb. *Treveris*, VOLUSIANO, & ANNIANO CONSS. 314.

11. Idem A. ad Rufinum P. P.

DE [2] cubiculis noſtris vacatione donatos, vel diverſis obſequiis [3] palatinis, memoriales etiam [4], qui in ſcriniis memoriæ, epiſtolarum, libellorum ſacrarumque diſpoſitionum referuntur: necnon, & ſi qui in utroque officio palatinorum comitatenſium, ſingularumve urbium, & officio admiſſionum, & caſtrenſi ſacri palatii militant: privilegia volumus habere, ut nec ipſi, nec filii, nec nepotes eorum ad honores, vel munera municipalia devocentur: quibus omnibus condonamus, ne [5] exactorum, vel turmatiorum [6] (quos capitularios vocant) curam ſubeant, vel obſequium temonariorum [7], vel pentaprotiæ [8], aut etiam tyronis præſentationem [9], agnoſcant. Nam beneficiis noſtris ita digni ſunt, ut etiam cenſualibus, vel perſonalibus, vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant caſtrenſe peculium, ſive adhuc palatium obſervent, ſive optata [10] quiete donati ſint. Quibus omnibus privilegiis conjungimus agentes in rebus, licet militaribus videantur eſſe ſubnixi. Dat. V. Kal. Maji, *Sirmii*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

III. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

EX [11] aula noſtra diſcedentes viri, ab omnibus injunctis habeantur immunes: numerariorumque faſtus [12], vel rapaces quæſtus, tanquam experientes, & idonei non patiantur. Dat. III. Non. Februar. C. P. EUCHERIO, & SYAGRIO VV. CC. CONSS. 381.

Qui miſſionem meruerit ab officio, quod in Palatio Principis exercebat, anteferri debet omnibus aliis, quos poſt ad regendas dignitates, vel provincias ſunt aſſumpti. Bart.

IV. Iidem VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Piniano P. U.

OMnes [13] qui in palatio militando, diverſis actibus paruerint, volumus [in] tantum ejus dignitatis, cujus meruerint miſſionem, obtinere inſignia, ut his omnibus præferantur in ordine, atque conſeſſu, qui poſteriori tempore regendas Provincias, dignitateſque ſuſceperint palatinas. Si quis autem temeraria [14] uſurpatione ſtatuta violare tentaverit, ſacrilegii pœnam [15] ſuſtineat. Dat. prid. Non. Jul. *Mediol.* A. CC. IV. Kal. Septemb. HONORIO NB. P. [16] & EUDOXIO CONSS. 386.

TIT. XXX.

DE PRIVILEGIIS SCHOLARUM [17].

1. Imppp. THEOD. ARCAD. & VALENT. AAA. Pleitio Com. & Mag. Offic. [18]

VIRIS [19] ſpectabilibus Comitibus ſcholarum, verberandi [20] degradandive [21] Senatores, ac Ducenarios, licentiam denegamus: ea namque, quæ tali commotione digna ſunt, ad tuæ ſublimitatis volumus referri notitiam. Inſuper etiam domeſticos eorum, non Senatores, vel Ducenarios, Centenariosve fieri decernimus: pœna v. librarum auri plectendo, quiſquis hanc divinam juſſionem exceſſerit: ſcrinio vero barbarorum [22], ſi tale quid, vel attentari paſſum fuerit, vel attentatum contra leges non ſuggeſſerit, decem librarum auri condemnatione plectendo. Illud etiam obſervari, non ſine ratione convenit, ne is, cui domeſtici officium per militiæ gradum, vel quinquennii tempus interdici cenſuimus, familiaritate comitis ſimulata, rem prohibitam alio nomine valeat uſurpare. Dat. XVI. Kal. April. C. P. CYRO CONS. 441.

II. Impp. LEO, & ZENO AA. Euſebio Mag. offic.

HAc lege decernimus, ut qui in ſingulis ſcholis militant, quique poſt emenſa ſtipendiorum curricula ad Primiceriorum gradum perveniunt, & adorata noſtræ divinitatis purpura, Virorum Clariſſimorum Comitum meruerint [23] dignitatem: tam cingulo, quam privilegiis omnibus, ſibimet competentibus perfruantur [24]: ac deinceps uſque ad finem vitæ foro tuæ celſitudinis tantummodo ſubjaceant: nec ex alterius cujuſlibet ſententia civile ſubire litigium compellantur. In criminalibus ſane controverſiis, & in publicis tributis ita etiam [25] adverſus tales viros provincias moderantium congruam juriſdictionem volumus obſervari, ne ſub prætextu conceſſi privilegii, vel flagitiorum creſcat auctoritas, vel publica vacillet utilitas.

III. Imp. ZENO [26] A. *. Mag. Offic.

QUoties ſuper cauſa civili, vel etiam criminali, ex ſententia videlicet judicii tui culminis ſcholares, vel eorum conjuges (ſive adhuc viverent earum mariti, ſive poſt mortem eorum in viduitate conſtituæ ſunt) matreſve eorum in viduitate permanentes, aut liberi, qui non ſpecialiter alterius judicis juriſdictioni ſubjectam conditionem ſortiti ſunt, & ſervi ad eos pertinentes conveniuntur: minime eos [27] eaſve extranei [28] fidejuſſoris [29] exactione vexari: ſed pro conſuetudine vetuſtiſſima, & jugiter obſervata, numerarium ſuæ ſcholæ fidejuſſorem præbere jubemus: hoc videlicet obſervando, ut [30] in criminalibus cauſis quinque alios Primates [31] ex triginta Viris à Primicerio uſque ad triginta retro numerandis, una cum numerario [32], volente ſcilicet & non recuſante, præbeant fidejuſſores: aut recuſantibus quinque (ſicut dictum eſt) viris extraneis, in criminibus præbeatur: ita ut executoribus non amplius ab his quam unus ſolidus, ſive per ſe, ſive per Procuratorem reſpondere maluerint, præbeatur. §. 1. In ſubeundis autem cognitionalibus certaminibus quotiens cauſa fuerit arbitro delegata: pro conteſtatione litis unum ſolidum, & pro definitione ab arbitro recitanda alterum unum, & nihil amplius dari decernimus.

§. 2. Quod ſi cauſa in judicio tui culminis ab ipſa conteſtatione litis, vel relatione judicis, aut appellatione interpoſita ventilatur: pro inducenda cognitione non amplius quam tres ſolidos, & chartarum, vel recitandorum in cognitionibus inſtrumentorum; nomine editionis, quin etiam geſtorum, duos tantummodo ſolidos dabunt. §. 3. Quotiens ſane apud viros Clariſſimos Provinciarum Moderatores, ex delegatione ſcilicet ſententiæ tuæ Magnitudinis contra Viros Fortiſſimos Scholares, vel eorum conjuges, [vel] liberos, vel ſervos cognitio celebretur: non amplius quam dimidiam partem conſuetorum ſumptuum præberi decernimus: hoc etiam adjiciendo, ut qui accepti commeatibus ad provincias profecti fuerint, uſque ad quinque [33] menſium ſpatium, intra quod ipſis erit remeandi licentia, nullam penitus actionem ſuper civili videlicet negotio (exceptis criminibus & tributariis functionibus) ſuſtineant. Ne tamen ibi quoque, poſt quintum, ſcilicet commeatus menſem, ex ſententia judicii tuæ Magnitudinis conventi, in exigendis fidejuſſoribus aliquod ſentiant detrimentum: adjuratoriæ [34] eos cautioni jubemus committi. §. 4. Quotiens autem ex verbis, & ſine ulla ſcriptis prolata ſententia, iidem fortiſſimi Scholares, vel [35] eorum matres ſeu conjuges (ut dictum eſt) aut liberi, aut ſervi moneantur: nihil [pro [36]] ipſa executione ſportularum nomine penitus eos, vel eorum matres, ſeu conjuges, aut liberos (ſecundum ſuperius datam diſtinctionem) vel ſervos præbere decernimus. Sed ſi talis ſit negotii vilitas, ut [37] etiam ſine ſcriptis, conſentientibus videlicet partibus, ſuper eo poſſit cognoſci: expectato ſine ſcriptis (ſicut dictum eſt) habendæ cognitionis eventu, ſi deteriorem calculum reportaverint, ſportularum nomine unum tantummodo ſolidum executori præſtabunt. Si vero cauſæ qualitas habendam in ſcriptis cognitionem flagitaverit, in hoc neceſſe eſt caſu interlocutione in ſcriptis proferenda, ea quæ ſuperius de quantitate ſportularum [decidendarumque] cognitionum diſpoſita ſunt, obſervari.

[1] Exigatur.
[2] 3. C. Theod. eod.
[3] Vide l. 1. T. de palatinis ſacrarum largit.
[4] Vide l. 4. T. de proxim. ſacrorum ſcrin.
[5] Nec.
[6] Summariorum. al. *casmariorum*. male, ſunt autem *turmarii* à turmis tyronum cogendis dicti.
[7] Telonariorum forte, vide *Al. hic.*
[8] Pentaprotia ſignificat quinque primorum munus, quos alibi conſtitutiones quinque ſummates vocant, ſed *Cujac.* legit, *protetypia*, ut in *C. Theod.* quem hic vide.
[9] Præſtationem.
[10] Adoptata.
[11] *l.* 11. *C. Th. eod.* id eſt, ex palatio. vide *l.* 1. T. *de palatinis ſacrarum largit.*
[12] Sunt qui emendant, *hauſtus vel paſtus*, ſed recta eſt exceſſa lectio.
[13] *l.* 13. *C. Theod. eod.*
[14] *l.* 1. T. *ut dignitatum ordo ſervetur.*
[15] Al. *pœna.*
[16] Id eſt nobiliſſimo puero, *quo deſignabatur imperii ſucceſſor*, olim Princeps juventutis dictus. *Cujac. hic.* ANS.

[17] *Scholares* hic intellige militantes in ſacro palatio. *Alciat. hic.*
[18] *Al.* Imp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS Florentio Magiſtro officiorum.
[19] *Conjunge cum l.* 3. T. *de off. mag. off.*
[20] *l.* 3. *in fin.* T. *de off. magiſt. off.*
[21] Degradatio & regradatio fit quoque ſenatorum: ut & Epiſcoporum. N. Eodem Regradandi verbo lex utitur in *l.* 3. T. *de domeſtic. & protectorib. Hieronym. ad Pammachium*, & *in Chronicis*, *Solinus*, *l.* 2. *in fin. C. Theod. de curſu publico*, *l.* 3. T. *de offic. Magiſt. offic.* Eſt vero Græcis regradatio καταβάθμισις.
[22] Al. *Barbaricarum*, ut & in *l.* 7. *in fin.* T. *de palat. ſacrarum largit.* al. *Barbariorum.*
[23] Meruerit.
[24] Perfiniatur.
[25] Et adverſus.
[26] Al. *Anaſtaſius.*
[27] Eos ex aſſueta.
[28] Extranea.
[29] Fidejuſſionis.
[30] Scholaſtici dant fidejuſſorem numerarium, ſive actuarium ſcholæ: in criminalibus triginta primates ſcholæ ſuæ.
[31] Primates ſcholæ triginta.
[32] Numerarius hic vocatur actuarius. *Rycell.* 117. *cap.* 11.

[33] Scholares (ii milites ſunt) quibus commeatus datus eſt, intra menſes quinque civiliter non reverti non poſſunt.

[34] Juratoria ſcu ad juratoria cautio. vid. *l.* 12. T. *de probat.* *Sacrorum ſcrinior.*
[35] Privilegia liberorum & matrimonium extenduntur ſæpe ad matres & uxores. vide *l.* 4. §. 1. T. *de Caſtrenſianis.*
[36] Al. *deeſt.*
[37] Libellus eſt ne de ſubſtantia judicii? Negat Azo. *arg.* 11. *quæſt.* 1. *c. ſi quis cum clerico.* 45. *c. pront.* 4. *extr. de dolo.* cum poſſit expreſſo pacto remitti, *ut hic.* Alii contra putant libellum ad judicii ſubſtantiam pertinere. *Authen.* nec remitti ullo modo poſſe. ſunt & qui putant tacite remitti poſſe, non expreſſe. *arg. l.* 2. §. *ſed quia.* 4. *Cod. de juram. calum.* Alii in vilioribus cauſis omitti poſſe exiſtimant, *argum. hujus l.*

offeratur T. *de lite conteſt. c.* 1. *de libelli oblat. cap. quoniam contra.* 11. *extr. de probat.*

TIT. XXXI.

DE CASTRENSI OMNIUM PALATINORUM PECULIO.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Severum P. U.

OMNES [38] Palatinos, quos edicti noſtri jamdudum certa privilegia ſuperfundunt, rem, ſi quam, dum in Palatio noſtro morantur, vel parſimonia propria quæſierint, vel donis noſtris fuerint conſecuti: ut caſtrenſe peculium habere præcipimus. Quid enim tam ex caſtris eſt, quam quod nobis conſciis, ac prope ſub conſpectibus noſtris acquiritur? Sed nec alieni ſunt à pulvere, & labore caſtrorum, qui ſigna noſtra comitantur, qui præſto ſunt ſemper actibus [39]: quos intentos, & eruditos [40] ſtudiis, itinerum prolixitas, & expeditionum difficultas exercet. Ideoque Palatini noſtri, qui privilegiis edicti uti potuerunt, peculia ſua præcipua retineant, quæ dum in palatio noſtro conſtituti ſunt, aut labore (ut dictum eſt) proprio, aut donatione noſtra quæſierint. P. P. X. Kalend. Jun. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTIO C. 320.

[38] Peculii caſtrenſis jus datur omnibus in palatio militantibus, in iis quæ tempore militiæ adquiſierunt, vel ex donis principum, vel ex ſua parcimonia, ſive tempore ipſius militiæ, ſive ea completa. *Syn Baſil.* 57. *tit.* 8. *ex lib.* 55. *tit.* 2. *c.* 21.
[39] In actibus.
[40] Eruditis.

TIT. XXXII.

DE [41] EQUESTRI DIGNITATE.

1. Imp. VALENTINIANUS A. ad Mamertinum P. P.

EQUITES [42] Romanos ſecundum gradum poſt Clariſſimatus dignitatem obtinere jubemus. Dat. prid. Kal. Novemb. *Philippopoli*, Divo JOVINIANO & VARRONIANO CONSS. 364.

[41] VI. *C Th.* 36. περὶ ἀξιωμάτων ἱππικῶν, καὶ περὶ ὑποστρατήγων, de dignitatibus equitum & exprætectis. *Syn. Baſil. 6. tit.* 35.
[42] *l. unic. C. Th. eod.*

TIT. XXXIII.

DE [43] PERFECTISSIMATUS DIGNITATE.

1. Imp. JUSTINIANUS [44] A. ad Paternum Valerianum.

CODICILLIS [45] Perfectiſſimatus fruentur, qui imperaverunt, ſi abhorreant à conditione ſervili, vel fiſco, aut curiæ obnoxii non ſint, vel ſi piſtores non fuerint, vel non in aliquo negotio conſtiterint, nec ſibi honorem venali ſuffragio emerint, nec rem alicujus adminiſtraverint.

[43] VI. *Theod.* 37.
[44] *Al.* CONSTANTINUS A.
[45] *l. un. C. Theod. eod.*

TIT. XXXIV.

QUI [46] MILITARE POSSUNT, VEL NON POSSUNT: ET DE SERVIS [47] AD MILITIAM, VEL DIGNITATEM ADSPIRANTIBUS: ET UT NEMO DUPLICI MILITIA, VEL DIGNITATE, ET MILITIA [SIMUL] UTATUR.

Quibus militaturus ſe offerre debet. 1. *De his, qui litis cauſa nomen militiæ dederunt.*

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antoniæ.

SI militiæ nomen dare vultis, offerte vos his, qui probandi jus habent. §. 1. Non autem ignoratis eos, qui litis [48] cauſa militiam appetierint, poſtulantibus adverſariis ſolvi ſacramento ſolere.

De his, qui militiæ nomen dant in fraudem civilium munerum.

II. Impp. [49] DIOCLET. & MAXIM. AA.

NOn tantum decurionum filiis, ſed omnibus in fraudem [50] civilium munerum nomina armatæ militiæ dantibus, fraudem prodeſſe diſplicuit.

De colonis, & ſaltuenſibus.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. [51] *Mag. utriuſque militiæ.

CUra pervigili obſervare debebit ſublimitas tua, ne coloni, vel ſaltuenſes, aut ultro ſe offerentes ad militiam ſuſcipiantur armatam [52], aut cogantur inviti.

De curialibus, & cohortalibus.

IV. Imp. LEO A. Dioſcoro.

OMnes omnino curialis, vel cohortalis conditionis conſtituti nullam armatam militiam in poſterum arripiant.

Ut nemo duplici militia, vel dignitate, & militia ſimul utatur.

V. Imp. JUSTINIANUS [53] A. * Mag. Offic.

HIs [54] quidem [55], quibus indultum hactenus demonſtratur, quo binis [56], aut ternis, pluribuſque mereantur [57] cingulis, non conjunctis ex priſca conſuetudine, ſed abſectis [58], atque diſcrepantibus detur electio, quem retinendum ſibi potius cenſeant, quem deferendum cognoſcant: ut in eo, quod optaverint [59], firmiter maneant: eo, quod deſpexerint, ſine dubitatione repellantur. In poſterum vero nemini prorſus facultas pateat.

[46] De decurionum filiis, *l.* 2. colonis ſaltuenſibus, *l.* 3. curialibus cohortalibus, *l.* 4. ſervis, *l.* 6. *l.* 7. T. *eod.* Quid hæretici? placet ſummopere, quod ad Chriſtianos milites pertinet precationis formula militibus à Conſtantino in hanc ſententiam præſcripta: *Te unum Deum novimus, te agnoſcimus regem, te opitulatorem invocamus. Tu victoria noſtra es: per te hoſtes vincimus. Tibi accepta ferimus bona quibus fruimur omnia. Reliqua abs te uno expectamus, te ſupplices precamur, ut Conſtantinum, principem noſtrum, ejuſque filios diutiſſime ſerves incolumes. Euſebius* 4. *de vita Conſtantini.* Hæc magnus Imperator: cujus exemplo optabile eſſet, ut qui armato præſunt, formulam precandi ſimilem aliquam præſcriberent, neque *ἀθέους* plane milites eſſe ſinerent.
[47] Vide *l.* 6. *l.* 7. T. *eod.*
[48] Litis cauſa militiam appetere non licet. *l.* 5. *ff. ex quibus cauſis majores. l.* 91. *ff. de heredibus inſt.* adde *Petr. Fabr.* 1. *ſemeſtr.* 20.
[49] *Al.* ALEXANDER.
[50] Fraude.
[51] *Al.* DIOCL. & MAXIMIAN. AA.
[52] Armari, aut. adde *l.* 19. T. *de agric.*
[53] *Al.* JUSTINUS.
[54] Eis.
[55] Duas militias diverſi generis, aut dignitatem & militiam eodem tempore quis habere non poteſt. *Ex Bart.*
[56] Duas militias, duaſve dignitates nemo eodem tempore habere poteſt: ut ne vel duplicem obeat miſitiam, vel dignitatem cum militia. Qui ſecus facit, pœna decem librarum auri multandus: nec quidquam ex eo fructus conſequitur. *Synopſ. Baſil.* 56. *tit.* 1. *cap.* 42. adde *l.* 10. §. 1. T. *de proxim. ſacrorum ſcrinior.* *l.* 1. *verſ. illi quoque.* T. *de præpoſit. agent. in reb. l.* 10. *ff. de muneribus.*
[57] *Mereant*, forte: aut certe *utantur.*
[58] Abjectis.
[59] Adoptaverint.

pateat eodem tempore plus quam unius ordinis nomen affectare: interdicendis in commune cunctis (ut dictum est) binis pluribusque militiis, nec dignitatem conjungere cuilibet alii cingulo concedendis [1], ut & qui supplicandum de re vetita nobis existimaverint, pœna decem librarum auri pro temeritate quamvis infructuosa plectantur: & qui susceperint jussionem Augustam per surreptionem elicitam (quod nonnunquam contingit) decem librarum auri multa feriantur, scriniis etiam, necnon officiis, quorum hoc interfit, si non restiterint, & [2] hanc pragmaticam legem abjecerint [3], decem librarum auri [dispendio] puniendis. Si quid autem contra hoc perpetretur, sciant omnes, quod extra [4] concessum admissum est, aut actum fuerit, vel notis conscriptum publicis, simile habeatur, ac si nec impetratum, nec pronunciatum omnino, nec insertum esset ullis matriculis: scituris etiam omnibus, qui merentes in ordinibus armatis, sive civilibus administrandas provincias, seu gerendos quoslibet numeros, vel jam sunt, seu de cætero fuerint jussione nostra sortiti: & ut servetur eis gradus, Augusta promeriti sanctione parem indulgendam sibi licentiam, postquam deposuerint sollicitudinem, aut in priori cingulo protinus persistendi, nullo vindicando titulo dignitatis, quam sollicitudo media præstiterit: aut retinendi splendorem, quem acquisierint administrationis obtentu: verum priore cingulo desistendi. Monente [5] tamen innata nobis clementia, liberum esse cunctis perspeximus [6], si militia, qua decedendum est, inter [7] eas habeatur, quas volentibus [8] licet distrahere: & in alios eam conferendi, & pretia consequendi: prout in iisdem agminibus consueverit hactenus: excipiendis [9] videlicet, nec deducendis in hanc perpetuo conservandam legem pragmaticam his, qui binas militias simul [10] compositas, & sociali nexas consortio fuerint adsecuti: ut in Viris Devotissimis [11] Scholaribus, atque candidatis fieri moris est: necnon in viris Devotis Laterculensibus, & Pragmaticariis, vel à secretis contingit: quos memorialium, aut etiam agentium in rebus adornat cingulum [12], & si qui simili stipendiorum junguntur copula.

De servis.

VI. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ.

SUper [13] servis, qui postea ad quandam militiam adspirare tentaverint, vel scientibus, vel ignorantibus dominis, præcipimus, siquidem ignorantibus his eam meruerint, licere dominis adire competentem Judicem, & suam ignorantiam [14] (eo [15] quod contrarium minime probatur) ostendere, eoque modo spoliatos eos militia in suum dominium trahere [16].

†. Sin [17] vero scientibus [18] his servi militarint, cadere quidem eos, non tantum dominio eorum, sed etiam omni patronatus jure: illos vero ingenuos effectos, siquidem utiles ad militiam eis datam visi fuerint, in ea durare: sin vero minime idonei sint, ea privari. Super illis autem servis, qui jam militaverunt, & adhuc in eadem militia perseverant, licentiam damus dominis intra triginta dierum spatium ab [19] eo tempore connumerandorum, quo præsens sanctio divulgata fuerit, vel nostram adire clementiam, vel competentes judices, & suam ignorantiam [20] commendare, eosque in suum dominium recipere. Quo tempore transacto, simili modo, tam dominio, quam omni patronatus jure cadere eos necesse est.

VII. Idem A. Joanni P. P.

SI [21] qui [22] servum suum dignitatem habere, quemadmodum militiam, fuerit passus: spolietur, & dominio servi, & jure, quod pertinet [23] ad patronos. *Cui enim ferendum est, homines a nostra manu donationes accipientes, adhuc inter servos haberi, & forte cum suus dominus nostram purpuram adorantes?* In his itaque casibus, in quibus non militia, sed dignitas, volentibus dominis, servis acquiritur, eadem jura serventur [24], quæ antea posita sunt: ne videatur nostra sanctio aliquid habere imperfectum. †. Sciant autem domini ad exemplum præteritæ nostræ constitutionis, quæ de hujusmodi servis loquitur, quod nisi hoc intra triginta [25] dies, ex quo eis hoc fuerit notum, manifestaverint, & competentem judicem adierint, & spoliare eos dignitatibus curaverint: dominium eorum, & jus patronatus amittant: nobis deliberantibus, postquam dominio servi fuerint liberati, & inter ingenuos [26] connumerati, si oporteat eos habere dignitatem, vel ea quasi indignos [27] spoliari [28].

Ne quis duplicem habeat militiam.

VIII. Constitutio desideratur. Ejus sententia ex lib. 57. Basil. hæc est doctiss. Cujacio referente.

Ἡ Διάταξις ἑλληνικὴ οὖσα βεβαιοῖ τὴν πρώτην διάταξιν τούτου τοῦ τίτλου τὴν λέγουσαν, μηδένα κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν δύο στρατείας ἔχειν, προστεθεῖσα ὅτι οὐδεὶς ὀφείλει ἔτι στρατείας ἄλλας μετιέναι καὶ τοῖς τριβούνοις νοταρίοις ἐγκαταλέγεσθαι. ἀπαιτεῖ δὲ ὑπομνημάτων πραττομένων ἕκαστον καταθέσθαι τί μᾶλλον ἐπιλέγεται τῆς στρατείας ἢ τῆς ἀξιωμάτων ὁρίζουσα χρόνον εἴσω τριῶν μηνῶν μετὰ τὸ γνῶναι ταύτην τὴν διάταξιν ὥστε ἐντὸς τούτου προσιέναι τὸν βουλόμενον ἐν μὲν Κωνσταντινουπόλει τῷ κόμητι τῶν θείων ἰδικῶν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τὴν οἰκείαν φανεροῦν προαίρεσιν. εἰ δὲ συμβαίνει παραδραμεῖν τὸν χρόνον τοῦτον, κελεύει αὐτοὺς, εἰ μὲν στρατείας πολλὰς ἔχοιεν, μίαν τινὰ μόνην ἔχειν. εἰ δὲ στρατείαν καὶ ἐπιστολὰς τριβούνων νοταρίων, μένειν μόνον τριβοῦνον. εἰ δὲ στρατείαν καὶ κόμητος ἀξίαν, τὴν μὲν στρατείαν ἀπολλύειν, τὴν δὲ ἀξίαν τοῦ κόμητος τοῦ ὑψηλοῦ βήματος ἔχειν, μηδενὸς πραγματικοῦ τύπου παρὰ τὰ διηγορευμένα μέλλοντος ἰσχύειν. ἐὰν δέ τις στρατείαν ἔχων ἄρχων ἐπαρχίας γένηται, καὶ λάβῃ θεῖον τύπον πρὸς τὸ φυλαχθῆναι αὐτῷ τὸν ἴδιον τόπον, κελεύει ἡ διάταξις τοῦτον τὸν τύπον ἰσχύειν, ἵνα ὁ μὲν στρατείας φυλάττηται τόπος, μηκέτι δὲ κεχρῆσθαι καὶ τῷ ἐκ τῆς ἀρχῆς ὡς εἰκὸς προσγινομένῳ αὐτοῖς ἀξιώματι. εἰ δέ τι τοιοῦτο ἐπιχειρήσειεν ἑκάτερον τινὲς ποιεῖν καὶ δύο τυχὸν στρατείας κεχρῆσθαι, ἑκατέρων ἐκπίπτουσιν. ὁρίζει δὲ πρόστιμον εἴκοσι λιτρῶν κατὰ τῶν παραβαινόντων εἰ καὶ θεῖον τύπον ὡς εἰκὸς προσπορισαμένων, καὶ ταύτῃ τῇ θείᾳ διατάξει ἐναντιουμένων· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τῶν ἀρχόντων τῶν τὸν τοιοῦτον θεῖον τύπον προσδεχομένων.

HÆc constitutio Græca confirmat primam constitutionem hujus tit. qua cavetur, ne quis eodem tempore duas militias habeat, adjiciens, ne quis aliam militiam habeat, & præterea tribunis notariis adnumeretur, & exigit, ut apud acta quisque deponat, utrum malit dignitatem, an militiam. Et in eam rem statuit tempus trium mensium intra quos ex quo præsens constitutio promulgata fuerit, quisque in urbe Comitem privatarum, in provinciis præsides, & suam voluntatem exponat. Quod tempore elapso, præcipit Constitutio, ut si plures habeat militias, unam tantum retineat: si militiam & epistolas tribunorum notariorum, tribunus tantum maneat: si militiam & Comitis dignitatem, militiam amittat, dignitatem [29] Comitis primi ordinis retineat, nulla pragmatica forma ex contrario locum obtinente: Quod si quis militiam habens fiat præses provinciæ, & ut si gradus servetur à principe promeritus sit, jubet Constitutio tunc gradum ei militiæ servari, nec uti eum dignitate ex provinciæ administratione conquisita. Quod si quidam utramque retinere studeant, & forte duplici militia utantur, utramque amittunt. Definit & in eosdem pœnam viginti librarum, etiam si sacram formam huic Constitutioni contrariam obtinuerint, atque etiam in præsides, qui eam susceperint.

TIT. XXXV.

NEGOTIATORES [30] NE MILITENT.

I. Imp JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

EOs, qui vel in hac alma urbe, vel in provinciis cuidam [31] ergasterio præsunt, militare de cætero prohibemus, exceptis argenti distractoribus, qui in hac alma urbe negotiantur. Hos enim utpote utiles omnibus [32] contractibus armata quidem militia penitus abstinere sancimus: aliam vero quamcunque sine metu præsentis sanctionis posse sibi acquirere. †. Si qui vero negotiatores [33], quos omni militia prohibuimus, jam militarunt: eis licentiam damus negotiationem quidem relinquere, militiam vero retinere: scientibus quod si postea negotiantes appareant, militia privabuntur. Quod & in argenti distractoribus hujus almæ urbis, si armatam militiam jam sortiti sunt, tenere volumus: ut relicta negotiatione liceat eis in eadem militia [34] durare. Negotiantes [35] etenim post hanc sanctionem, hujusmodi militia privabuntur: illis, qui ad armorum extructionem suam professionem contulerint, minime prohibendis ad competentem suæ professionis venire militiam, & hujusmodi negotiationem nihilominus retinere.

TIT. XXXVI.

DE RE [36] MILITARI.

De postliminio.

I. Imp. ANTONINUS A. Annæ militi.

STIPENDIA & donativa temporis, quo apud hostes fuisse te dicis, restitui tibi postliminio regresso [37] restitutoque, non jure desideras.

De his, qui XX. stipendia impleverunt.

II. Idem A. militibus cohortis primæ.

VIginti [38] stipendia si implestis, sordida munera [militiæ [39]] vobis non indicentur.

De ignominiosa missione.

III. Idem A. Juliano.

[MIlites] ignominia [40] missi cum infamia notentur: nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus [41] deferri solent, uti possunt, habeant autem morandi, ubi velint, potestatem, præterquam in eis locis, in quibus specialiter arguentur [42].

De desertoribus.

IV. Imp. ALEXANDER A.

DEfunctorum [43] in desertione [44] bona confiscari divus Marcus, & Antoninus pater meus constituit.

V. Imp. GORDIANUS A. Valentino, & aliis militibus.

CUm allegatis septem annos in desertione egisse maritum sororis vestræ, & indulgentia nostra esse restitutum: non recte desideratis, ut id tempus, ac si in castris fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra, residuo militare debebit: ideoque nec [45] stipendia temporis, quo in desertione fuerit, exigere poterit.

De causaria missione.

VI. Idem A.*

SEmel causaria [46] missis militibus, instauratio non solet concedi obtentu recuperatæ valetudinis melioris: quando non temere dimittantur, nisi quos constet medicis [47] denuncianti-bus, & Judice competente diligenter examinante, vitium contraxisse.

De militari, vel paganico delicto.

VII. Idem A.

FRustra vereris, ne nota, quæ propter delictum militare intercessit, existimationem tuam jam veterani læsisse videatur: maxime cum nec ex eo delicto, quod in paganorum potest cadere personam, notatos milites, post missionem placuerit esse famosos.

De causaria missione.

VIII. Imp. PHILIP. A.

CAusaria [48] missus, nulla existimationis macula adspergitur.

De eo

1 Concedi.
2 Nec.
3 Objecerint.
4 Contra consensum.
5 *Morante tamen:* hanc quoque varietatem notavit Accursius.
6 Prospeximus.
7 Militiarum plura sunt genera. *Novell.* 35. & 53.
8 Militiæ quædam vendi possunt. Talis fuit militia silentiariorum. *l.* 30. *in fin.* C. *de inofficioso.* domesticorum, *l.* 6. §. 3. C. *de advocat. divers. jud.* adde *Nov.* 53. alii neque vendi, neque pignorari possunt. *l.* 5. C. *quæ res pignori.*
9 Excipiendi.
10 Militiæ duplices esse, hoc est, conjungi possunt. Ita beneficiarii beneficia alia aliis adjungunt & cumulant.
11 Dicatissimis.
12 *Cingulis, in vet. plerisq. lib.*
13 *Eclog. lib.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 57. *tit.* 1. *cap.* 43 & *lib.* 57. *tit.* 1. *c.* 4. vide *l.* 11. *ff. de re milit.*
14 Innocentiam, *Cujacius, ex vet. l. & Græcis, qui vertunt* ἀθωότητα.
15 *l.* 7. C. *eodem. l.* 4. C. *de præposit. sacri cub. Nov.* 123. *c.* 17.
16 Protrahere.
17 Probatur aut præsumitur ignorantia facti alieni, nisi scientia probetur, *ut hic, & l.* 11. *ff. de prob.* nisi quod ignoratum dicitur, in fama vulgi fuerit. *l.* 30. §. 3. *ff. de adq. hered.* aut notorium fuerit, *l.* 11. §. 3. *ff. de institoria.* aut factum proprium etiam contineat, alieno conjunctum, *l. ult. ff. pro socio.* vel nisi agitur de facto vicini, *l.* 9. C. *de nuptiis, l.* 35. *ff locati.* consanguinei, *l.* 7. C. *de in integ. l.* 37. C. *de lib. causa.* domestici, *l* 8 §. 6. C. *de repud. l. ult.* §. 10. C. *de jure delib. l.* 3. C. *de negot.* adde *Nov.* 90. *cap.* 1. Nominis etiam proprii ignorantia non præsumitur. adde *Socinum regul.* 176. *cap.* 174.
18 Servus militiam vel dignitatem sciente domino adeptus, neque in potestate domini est, neque ejus libertus, sed ingenuus plane, *ut hic, & l.* 7. C. *eod. l.* 3. §. 6. C. *de bonis libert.* Augustus tamen necessitate cogente libertinis militibus usus est: Quin servos viris fœminisque pecuniosioribus indixit, ac sine mora manumissos sub priore vexillo habuit. *Sueton. August.* 25. Quid: libertus patrono consentiente miles factus, num patronatus jure solvitur? Quidam ita putant: alii velut ingratum in servitutem, eo facto, revocari posse notant: quorum neutrum probat *Cujac. c.* 10. *de pr.* Quid: negotiatores possuntne milites esse? non possunt. vid. *l. un.* C. *tit. prox.*
19 Vide quæ ad hunc locum scripsi *l.* 7. C. *eod.*

29 Τὴν ἀξίαν τοῦ κόμητος τοῦ ὑψηλοῦ βήματος, id est, dignitatem Comitis consistoriani, quanquam & is Comes sit primi ordinis, sic *Nov.* 13. ἡ τῶν περιβλέπτων κομήτων τοῦ ὑψηλοτάτου βήματος ἢ τῶν [illegible]. vid. *Cujac.* 7. *obs.* 10.
30 Al. *De negotiatoribus ne, &c.* Militare negotiatores prohibentur, *ut hic*, ut & servi, vid. *l.* 6. *l.* 7. C. *tit. pr. l.* 11. *ff. de re milit.* vid. Sidonium primo *epist.* adde *Forner.* 2. *select.* 3.
31 *l.* 6. C. *de dignitatib. l.* 1. C *de præpositis agentium in reb. l.* 12. *in fin.* C. *de cohortalib.*
32 Omnium.
33 De negotiatorum utilitate & prohibita militibus negotiatione, vid. *Forner.* 2. *select.* 3.
34 Provincia.
35 Negotiatores.
36 VII. *C. Theod.* I. XLIX. D. XVI.
37 Reverso.
38 *l.* 9. C. *quando provocare.* Qui viginti annis militavit, a sordidis muneribus immunitatem consequitur. *Syn. Basil.* 57. *tit.* 3. *c.* 2. Ita militiæ justum tempus viginti anni (Idem etiam tempus civilium munerum vacationem præstat) Justum, inquam, tempus militiæ 20. anni, *ut hic, & l.* 9. C. *quando provocare, l.* 1. C. *de excusat. veteran. l. ult.* C. *de his, qui non impletis stipend.* Idem etiam beneficium Panonicis rationibus datum à Tiberio. *Dion.* 57. antea annis XXV. 9. *Isid.* 1. *Servius* 2. *Æneid.* Sub Augusto anni XII Prætoriani militiæ adstricti. *Suet. Tacit.* 1. *Dion* 54. Atque ita restringi potest formula sacramenti, quæ extat apud 2. Vegetii, scil. qua milites jurant, se militiam nunquam deserturos. Non tantum autem vicennio, sed vel valetudine, vel ætate indulgentia, vel missio impetrabatur. *l.* 2. *ff. de veteranis.*
39 *Al. deest.*
40 *l.* 1. *l.* 2. §. *ignominia.* 2. *ff. de his, qui notantur, l. unica* C. *de infam. l.* 2. C. *de dignit.*
41 Omnibus.
42 *Arceantur, Cujac.* & ita legitur in *lib. Aured.* & *Dionys.*
43 Si quis fossati (Græcis est φοσσάτον) desertor factus, mortuus fuerit, bona ejus confiscantur. *Syn. Basil. ibi c.* 4.

20 Innocentiam. 21 *Synopsis Basil. d. tit.* 1. *cap.* 41. vide *l.* 11. *ff. de re milit. l.* 6. C. *eod.*
22 Dominus patiens servum in dignitate esse, privabitur dominio, & jure patronatus. *Bart.*
23 Pervenit. 24 Reserventur. 25 Militiam adeptus servus ignorante domino si militare cum postea compererit dominus, neque infra dies triginta à dominio revocatus fuerit, in potestate domini esse desinit: neque libertus fit, sed ingenuus, *ut hic, l.* 6. C. *eod.* Spatium autem illud triginta dierum non omnibus servis præscribitur, sed iis qui tempore constitutionis sextæ C. *eod.* militabant, non iis qui postea militaverint: quod & Latinos & Græcos interpretes non animadvertisse notat *Cujac. c.* 10. *de tempor.* adde quæ scripsi ad *leg.* 7. *in fin. ff. de publ.* 26 *d. l.* 6. *cod.*
27 Indigni sunt. 28 Expoliari.

44 *l.* 1. C. *si reus vel accusator mortuus.* 45 *l.* 10. §. 1. *ff. eod.* 46 Vid. *l.* 38. §. 1. *ff. de milit. test. l.* 8. C. *eod.* 47 Probatio est infirma medici referentis è vulnere & cicatrice vulnerati, nisi judex vel adsessor in acta jusserit referri, medicum, re tota diligentius explorata, de vulnere retulisse. vid. *Corset. singulari Medicus.* 48 Causaria missio quid. adde *l.* 6. C. *eod. l.* 2. C. *de his, qui non impletis stipend. l.* 8. §. 5. *ff. de excus. tut.*

De eo, qui barbaris prædandi facultatem dedit, vel cum eo prædam divisit.

IX. Imp. CONSTANTINUS A. & Cæsar. *

SI quis[1] barbaris[2] scelerata factione facultatem deprædationis in Romanos dederit, vel si quis alio modo factam diviserit, vivus[3] comburatur[4]. Dat. IV. Kal. Maji, SEVERO & RUFINO CONSS.

De familia appellatione.

X. Idem A. Titiano P. P.

QUicunque militum ex nostra auctoritate familias suas ad[5] se venire meruerint, non amplius quam conjuges, liberos, servos etiam de peculio castrensi emptos, neque adscriptos censibus, ad eosdem excellentia tua dirigi faciat. Dat. III. Kal. Jun. LIMENIO, & CATULINO CONSS. 349.

Ut tribuni, vel milites in mansionibus solitis maneant.

XI. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

TRibuni[6], vel milites nullam[7] evagandi per possessiones habeant facultatem: sed cum signis propriis in mansionibus solitis ac publicis maneant, ac si quis tam necessaria scita contempserit: de eo, ac tribuno ejus ad nostram scientiam Rectorum, ac Defensorum relationibus protinus referatur, quatenus severissime in eos animadvertatur. Dat. IV. Id. April. C. P. RICHOMERE & CLEARCHO CONSS. 384.

Si exercitus in ripa consistat.

XII. Iidem AAA. Richomeri comiti & Magistro utriusque militiæ.

CUm[8] supra virentes fluminum ripas omnis legionum multitudo consistit: ideo provida auctoritate decernimus, ut nullus omnino immundo[9] simo sordidatis fluentis commune[10] poculum polluat: neve abluendo equorum sudores[11] properans publicos oculos nudatus incestet, sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluviorum hoc ipsum faciat.

Ne milites sibi vacent, vel aliena obsequia peragant sine nutu principis.

1. *De accessu ad Comitatum.* 2. *De militibus vagis.*

XIII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Romuliano P. U.

NEmo[12] miles ex his, qui præsentes divino[13] obsequio nostræ clementiæ deputati sunt, & qui in hac alma[14] urbe præsente[15] Comitatu concessi sunt, quive de aliis numeris, vel legionibus sunt, vel[16] sibi vacet, vel aliena[17] obsequia sine nutu principali peragere audeat: qui autem in hujusmodi facinore fuerint convicti: militia exuti pœnas consentaneas luere compellantur: hi vero, qui in privato obsequio militem retinere fuerint reperti, quinque libris auri multæ nomine feriantur.

§. 1. Si vero quisquam missus à numero[18], vel à Tribuno ad Comitatum Serenitatis nostræ pervenerit, (aliter enim eos hoc facere vetamus) illico se viris illustribus comitibus sub quorum regimine constituti sunt, offerre festinet: & causas profectionis exponat: ut & responsum cœleste mereatur, & citam remeandi accipiat facultatem. §. 2. Si[19] quos autem milites per Provincias relictis propriis numeris passim vagari[20] præsides earum cognoverint, correctos[21] facient custodiri, donec de his clementiæ nostræ auribus intimetur, & quid fieri oporteat decernamus. Dat. Kal. Febr. C. P. HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

De militibus à numeris ad alios numeros non transferendis.

XIV. Iidem AA. Stilichoni magistro militum.

COntra[22] publicam utilitatem nolumus à numeris ad alios numeros milites nostros transferri. Sciant igitur Comites, vel Duces, quibus regendæ militiæ cura commissa[23] est, non solum à Comitatensibus[24] ac Palatinis[25] numeris ad alios numeros milites transferri non licere: sed ne ipsis quidem[26], [seu de Comitatensibus legionibus, seu de castris riparensibus[27] castrensianis,] cæterisque, cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam: nisi hoc Augustæ majestatis publicæ utilitatis gratia fieri jusserit: quia honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit devenire: quod si quis contra fecerit, per singulos milites singulas auri libras à se noverit[28] exigendas. Dat. XIV. Kal. April. *Mediolan.* STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

Quibus rebus milites vacare debent.

XV. Imp. LEO A. Aspari Magistro militum.

MIlites[29], qui à republica armantur & aluntur, solis debent utilitatibus publicis occupari: nec agrorum cultui, & custodiæ animalium, vel mercimoniorum quæstui, sed propriæ muniis insudare militiæ, nullum præterea ex militibus posthac prædictis obsequiis vacare magnitudo tua patiatur: sed frequentes in numero suo esse jubeat: ut armorum quotidiano exercitio ad bella se præparent. Quod si quis ex militaribus Judicibus ullos militum tam divinis quam regiis, vel privatis domibus ac possessionibus, diversisque aliis obsequiis contra interdictum serenitatis nostræ crediderit deputandos: sciat se ab[30] eo, qui contra vetitum fecerit, & ab eo, qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas libras auri protinus exigendas. Dat. prid. Non. Jul. C. P. LEONE A. CONS. 458.

Milites civilem curam non debent adsumere. Bart.

XVI. Idem A. Dioscoro.

MIlitares Viros civiles[31] curas arripere prohibemus: aut si aliquam hujusmodi sollicitudinem forte susceperint, & militia statim & privilegiis omnibus denudari decernimus, formidantibus his morum nostræ serenitatis, qui temeritate saluberrimis statutis obviam ire tentaverint.

Milites fieri per probatorias Principis tantum.

XVII. Imp. ZENO A. * Magist. milit.

NEminem in ullo numero equitum vel peditum, vel in quolibet limite, sine nostri numinis[32] sacra probatoria in posterum sociari concedimus, consuetudine quæ hactenus tenuit, antiquata, quæ Magisteriæ potestati, vel Ducibus probatorias[33] militum facere, vel militibus adjungere licentiam tribuebat: ut hi tantum in numeris vel limitibus militent, qui à nostra divinitate probatorias consequuntur. Viros autem Eminentissimos pro tempore Magistros militum, nec non & viros Spectabiles Duces, si supplere numeros pro his, qui fatalibus sortibus decrescent, necessarium esse putaverint, veritate discussa, per suggestionem suam nostræ mansuetudini declarare, qui, & quanti, & in quo numero vel limite debeant, surrogari: ut ita demum, prout nostræ sederit majestati, divina subnotatione subnixi militiam sortiantur: officio quod[34] tuæ sublimitatis actibus obsecundat, centum libratum auri dispendio feriendo, si ex aliqua parte, quæ statuit nostra serenitas, fuerint violata.

De Judicibus militum, & controversiis dirimendis.

XVIII. Imp. ANASTASIUS A. Joanni Magist. milit. præsentalium[35].

TAm Collatores & Provinciales, quam fortissimos milites, prout oportet, gubernari, mihimeque læsionem aliquam seu dispendium perpeti, properantes, esse necessa sum prospeximus[36], dicatissimos milites, qui[37] de diversis præsentalibus[38] numeris per Orientis partes noscuntur consistere, virorum spectabilium ducum jussionibus obedire: ut quicquid emerserit quod pro communi securitate curandum est: hoc protinus, utpote militari præsidio in proximis locis constituto, competens possit mereri[39] remedium: ita videlicet, ut etiam agentibus causas tam criminaliter quam civiliter, præfati milites jam non apud magnificam magisteriam per Orientem potestatem, vel ex sententiis seu præceptionibus ejus, sed per interlocutiones seu dispositiones tam excelsæ tuæ sedis, sub cujus jurisdictione consistunt[40], quam eorumdem ducum respondeant.

§. 1. Eo scilicet observando, ut ad responsum[41], quem de officio tuæ sublimitatis huc usque ad prædictam Magisteriam per Orientem potestatem moris erat destinari, viris spectabilibus ducibus inhærsurus[42] mittatur, tam per se, quam per adjutores suos eosdem judices observare, & jussiones eorum implere curaturus[43]: licentia [ei] non deneganda, & adresponsum[44], qui de officio alterius Viri Excelsi Magistrum militum præsentalium[45] pro hac nostra dispositione destinatur, in locis, in quibus apparitionis tuæ sublimitatis adresponsum [non] contigerit reperiri, suam sollicitudinem pro emergentibus maxime causis peragere: cujus etiam illi qui de altero officio mittendus est, præbemus facultatem, ut non tantum per adjutores suos ad responsum, sed etiam invicem se adjuvando, nec publicis, nec privatis causis, vel executionibus abesse videantur: ad singulos etenim duces adresponsum de apparitoribus[46] nostris non perspeximus oportere destinari: ne per multitudinem eorum qualibet machinatione damna contra milites nostros augeri contingat. §. 2. Ut autem omnifariam tam publicæ commoditati, quam fortissimis prospiciatur militibus, sportularum[47] nihilominus exactionem merito censuimus moderandam[48]: & jubemus nec ipsis adresponsum, nec Adjutoribus eorum pro criminalibus, seu civilibus causis, etiam si ex publicis causis descendere, vel ad publicam causam pertinere dicantur, licere aliquid plus quam unum solidum à singulis, vel nolentibus, vel spontanea voluntate offerentibus suscipere militibus: ita ut si[49] universitas numeri, seu principiorum monenda sit, duplicata quantitate tantummodo sportulas accipiant: in his etenim causis nec[50] plures quam duos primates[51] quorum nomina semel, ac primum gestis intervenientibus fuerint publicata, patimur conveniri: syndico[52] videlicet prout consuetudo deposcit, legibusque cautum est ordinando. §. 3. Hoc quoque adjecto, ut pro omnibus[53] quibuslibet expensis faciendis[54] ingressus[55] in judicio duciano[56] unum tantummodo[57] solidum, nihilque amplius milites, vel syndici litigantes dependere compellantur: ut hujusmodi solatium ad commodum adresponsum[58], & ejus adjutorum & exceptorum proficiat: nihil sibi usurpare, vel suo nomine poscere, vel viris devotis principibus[59], qui ducianum observant[60] judicium, vel ducianam apparitionem de præfatis litibus concedendis: ita videlicet, ut super litis expensis, in personis etiam eorum quicunque milites pulsare maluerint, eadem forma servetur. §. 4. Erit autem arbitrii[61] atque æstimationis virorum spectabilium ducum, pro qualitate negotiorum, vel quantitate quæ devotissimis militibus ab adversariis eorum ingeritur, vel[62] suam audientiam interponere litigiis, vel eorum discussionem dicatissimis principiis seu arbitris in locis degentibus committere. §. 5. Quibus Viris Spectabilibus Ducibus, & eos observantibus ad responsum, seu Adjutoribus eorum curæ sit, si quando ad eosdem Duces milites[63] accersiti[64] fuerint, vel de locis, in quibus constituti sunt, moveri præcepti, ne quolibet modo curiales, seu Collatores[65] quibusdam afficiantur dispendiis: ita scilicet, ut pro militibus inspiciendis quandocunque voluerint viri spectabiles duces etiam præsentales devotissimos milites adhibere: non immodicam multitudinem eorum tempore pacis convocare[66] procurent.

§. 6. Sin vero etiam necessitate poscente milites ad alia perveniant loca, læsionibus contra[67] curiales, seu collatores nihilominus modis omnibus abstineant: & si [tam] in eundo [quam redeundo] triginta tantum dies operteat eos proficisci, ipsi suas expensas sibi præbendas (collatoribus, seu curialibus minime prægravandis) suscipere non cessent: sin autem ulteriore tempore in aliis locis necesse sit eos commorari, expensas eis ulteriores[68] (ut dictum est) temporis, ad quæ pervenerint loca, ministrari. §. 7. Quoniam vero comperimus quosdam temerario animo atque iniquo proposito, anteriore tempore certos de memoratis militibus tam in judicio sublimitatis tuæ, quam apud excelsam magisteriam per Orientem potestatem in accusationem deduxisse: & [eosdem[69]] eodem[70] tempore ad diversa quoque protraxisse judicia: diversasque[71] super iisdem personis, iisdemque causis, & negotiis prolatas fuisse sententias: ne postea nihilominus tantæ contra milites nostros insidiæ, tantaque confusio querelis quas eis ingeri contigerit, generentur: nemini liceat apud sedem Magnitudinis tuæ accusatione contra militem seu militares præsentales deposita, conventioneque oblata, eundem vel eosdem criminaliter, vel civiliter per jussionem virorum spectabilium judicum, vel ducum inquietare, antequam negotium ex priori actione prioreque conventione finem legitimum sortiatur. §. 8. Idemque versa vice observari, ut si quidem miles, seu milites præsentales provisione[72] Viri spectabilis Ducis incusati, ac admoniti fuerint: incusatori[73] licentia denegetur agenti postulationem, seu accusationem in judicio tuæ sublimitatis contra eundem militem, vel eosdem milites depo-

1 *C. Th. l. 7. tit. 1. l. 1.*
2 Barbari dicuntur qui Romano Imperio non parebant. *l. 26. ff. de Episcop. & cler.* Sic & in *l. 6. in fin. ff. de bon. damnator.* S. L.
3 Κεφαλικῆς τιμωρίας, hac sententia. Qui hostes provocat, aut hostibus Romanis tradit, capitali pœna afficitur. *G. Harm.* 8 Porro de ignis supplicio & vicemburio *vid. ad l. unic. C. si quis aliquem.*
4 *Ambrosius, in C. Theod.*
5 *l. 3. C. Th. eod. vid. l. 26. §. 1. ff. de testis dotalib.* milites quibus permittitur familias suas ad se vocare, nonnisi uxores, liberos, servosque suos castrenses, vel accersere, vel circumducere possunt, ut hoc ex loco serviemus, militibus interdum inquisse suas conjuges circumducere & comites habere, *ut hic*, quod & præsidibus & magistratibus Romanis permissum Senatusconsulto quoque. *l. 4. §. proficisci 2. ff. de offic. proconsul.* sic Apostolis licuit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν. *1. Cor. 9. v. 5.* ut ad milites revertar, eorum uxoribus id privilegium datum est, ut iisdem privilegiis, quibus milites donati sunt, defenderentur. *l. 2. ff. uxorib. militum.* Interim hic quoque notandum bonos principes mulierum, puerorum & servorum multitudine, ut & lustris ac lupanaribus impedimenta militaria onerari noluisse. His addenda, quæ de focariis militum alias dixi.
6 *l. 12. C. Theod. eod.*
7 Vid. *l. 13. in fin. ff. eod.*
8 *l. 13. C. Theod. eod.* Quoties ad ripas legiones consistunt: nemo militum flumen sordibus inficere (Græci βωσιδεῖν) audeat: aut in oculis commilitonum nudari, sed infra tentoria sua, equos abluat. *Synops. Basil. lib. c. 13.* quod summo sane pudore factum, quodque nobis hodie probro est: in militibus etiam nudata corpora principes non tulisse, qui summa irrerecundia nudos omnimodo in publicis fluviis lavari æstate finimus & spectamus.
9 Vid. *l. 1. §. 1. ff. de extr. criminib.*
10 Commune poculum appellat, ipsa flumina, quorum usus omnibus patet.
11 Sudore.
12 *l. 17. C. Theod. eod.*
13 Diurno.
14 Clara.
15 *Al. præsentes esse comitatus.*
16 *l. 15. l. 16. §. eod. l. 31. ff. de locato. Form. 2 fulcit. 3.*
17 Miles aliena negotia sine nutu, id est, permissu principis tractare non potest.
18 Numerario.
19 *l. 11. ff. eod. l. 4. in fin. ff. eod.*
20 *l. 16 C. Th. eod.*
21 Correptos.
22 *l. ult. C. Theod. eod.*
23 Concessa. *inclus. leg.* pseudo-*lib. 1. obs. 25. Cont. Adc.*
24 Comitensibus. 25 *l. 7. ff. de palatinis, l. 2. ff. de heredit. dec.* 26 *Pro* comitatens. legionibus seu de castris riparensibus castrensianis. *sic Cujac.*
27 Riparenses qui in limitibus Imperii excubabant contra Barbaros. *ad hanc legem ff. lor. de Posthum. & Ambros. 1. offic. & conjuge l. 31. ff. de loca.*
28 Vide
29 Vide *l. 13 §. eod. l. 4. ff. de offic. magistri militum.* civilia negotia mandari non debent, *l. 13. in pr. ff. eod.*
30 Sciat & ab eo. 31 Militibus civilibus per probatoriam principis tantum, non per probatoriam magistrorum militum vel ducum.
32 Nominis. 33 Miles fieri debet
34 Quod in.
35 Præsentales milites, qui ex præsenti comitatu, cujus appellationis duo magistri militum fuere, teste Marciano. Ita magisterium præsentale Marcellinus Comes: magistratus in præsenti dixit Charisius. *l. ob carmen. 21. §. 1. ff. de testib.*
36 Diximus, *al. perspeximus.*
37 Forum sortiuntur milites præsentales non apud magistrum militum per Orientem, sed apud magistros militum præsentales & duces: licet ipsi duces sint sub magistro militum per Orientem.
38 Terræ præsentalibus.
39 Adhiberi.
40 Existunt.
41 *Ad responsum*, conjunctim legendum est: erat autem dignitas, de qua hic tractat. *Cujac.*
42 Al. *in mensuris mittantur*, sed male.
43 Curaturos.
44 Adresponsum ἀντιγραφικὸν, responsalis, qui vice magistri militum præsentalium responsa dabat. *Novell. 24. c. 4. vers. ad hæc. Novell. 25. c. 1. in fin. edict. 8. c. 3. §. 4.*
45 Præsentalis, al. *præsentalus*, al. *præsentialum.*
46 Apparitionibus.
47 Sportularum modus qui fuerit in judicio Duciano.
48 Ordinandam.
49 Numerus militum, si qua forte sit causa, quæ ad totum numerum pertineat, litigare per syndicum potest: ut hæc parte possit conveniri per duos numeri primates.
50 Primates numerorum militum.
51 Ne.
52 Syndicum numeri etiam militares constituunt.
53 Al. additur &.
54 Sportulæ dabantur judicibus in ingressu judicii.
55 In ingressu judicii, al. *in ingressu in judicio.*
56 Al. *duciani.*
57 Tantum.
58 Sportulæ, de quibus hic, adresponsu & adjutoribus ejus præstantur, non principibus officii Duciani, officiove Duciano.
59 Principalibus.
60 Ducianum servant.
61 Pro arbitratu atque æstimatione.
62 Duces militum per se causas militares disceptare debent, vel delegare arbitris, aut principiis numerorum in quibus ex prisca consuetudine jus solebat reddi.
63 Milites vocari à ducibus, curiales, vel collatores, sumptibus gravari non debent, nisi ultra dies septuaginta morari eis sit necesse.
64 Accersiri.
65 *l. 3. §. de erogat. militaris annonæ.*
66 Provocare.
67 Circa.
68 Ulteriores.
69 Al. *decem.*
70 Milites eadem de re eodem tempore non conveniendi apud magistrum militum præsentalium, & duces, ne dividantur actiones.
71 Diversas quoque.
72 Pro jussione.
73 Accusatori, al. *utrumque aiunt*,

deponere: nec si eundem, vel eosdem tam criminaliter quam civiliter obnoxios esse firmaverit, facultatem eidem agenti superesse: & separatis intentionibus suis, pro criminalibus quidem tuæ celsitudinis judicium, pro civilibus autem Viri Spectabilis
1 Sub versa vice. Ducis Sublimitatem, seu [1] versa vice occupare. §. 9. Si quis vero ad hujusmodi tam audacissimum, tamque æquitati contrarium conamen profiluerit: eum pro pecuniariis quidem negotiis, jactura litis, & damnorum quæ vitio ejus contigerunt, solutione percelli: pro criminalibus autem quasi calumniatorem convictum legum aculeos sentire. §. 10. Dispositiones autem antelatas, non ad imminuendam potestatem magisteriæ per Orientem administrationis, sed pro tuitione locorum, ac securitate publica noscimur præstitisse: cum non dubium sit, ipsos etiam duces, quibus fortissimi præsentales milites parere præcepti sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos.

TIT. XXXVII.

DE[2] CASTRENSI PECULIO MILITUM, ET PRÆFECTIANORUM[3].

2 XLIX. D. XVII.

3 *Præfectiani* erant apparitores præfecti prætorio, *l. 2. & 3. ff. de apparit. præf. præt. Ammian. Marcel. lib.* 17. Sunt qui legunt, *præfectianorum*.

4 Vid. *l. 6. in pr. ff. de bon. quæ lib.*

5 Peculio castrensi quæ cedant, adde *l. 11. ff. eod.*

6 *l. 4. §. familiæ erciscundæ.*

7 Patria potestate non liberat militia. dixi *l. 7. §. de patria potestate*, & *Novell.* 81.

8 Al. *Erat.*

9 Peculio castrensi excepto, filiusfamilias nec vendere, nec alienare sine voluntate patris potest. *Synops. Basil.* 32. *tit. 5. ex lib.* 16. *tit. 2. c. 23.*

10 Sacramenti jus, militia seu jus militiæ.

11 Peculium castrense, proprium est ipsorum militum, licet sint filiifamilias. *l. 4. §. familiæ. l. 12. vers. cum autem l. 20 §. de collat. l. 1. §. nec castrense 15. ff. de collat. bon. l. 4. ff. eod. l. 52. §. Papinianus 6. ff. pro socio. §. ex hoc Inst. quibus non est permissum.*

12 *l. 10. ff. eod.*

13 Vel tibi legatum. *l. 5. l. 8. l. 11. ff. eod.*

14 Al. *labor sociatus commilitii ejus & §. credendus.* al. *commilitoni.*

15 Abest à *quibusdam lib.*

I. Imp. ALEXANDER A. Prisciano.

SI in potestate tua filius tuus fuit eo tempore quo quædam nomine ejus emisti: ea 4 tua esse non dubitatur. Peculio [5] autem castrensi cedunt res mobiles, quæ eunti in militiam à patre, vel à matre aliisve propinquis, vel amicis donatæ sunt: item quæ in castris per occasionem militiæ quæruntur: in quibus sunt etiam hereditates eorum qui non alias noti esse potuerunt, nisi per militiæ occasionem: etiamsi res immobiles in his erunt. Matris autem hereditas quamvis in militia delata sit, ad peculium castrense non pertinet. In castrensi vero peculio prædium [6] donatum non esse constat, quamvis empta ex castrensi peculio prædia, ejus conditionis efficiantur.

II. Idem A. Felici.

FIliusfamilias [7] alienationem nullius rei sine voluntate patris habet, nisi castrense peculium habeat.

III. Idem A. Feliciano.

ERat [8] qui tibi persuasit, quod nexu paternæ [9] potestatis, jure [10] sacramenti solutus es. Manent enim nihilominus milites in potestate parentum: sed peculium [11] castrense proprium habent: nec [12] in eo ullum jus patris est.

Hereditas fratris quæsita militanti in castris, in castrensi peculio numerantur. Bart.

IV. Imp. GORDIANUS A.

CUm allegas te à fratre tuo, eodemque commilitone in eisdem castris institutum [13] heredem: successionem ejus potius in castrensi peculio tuo, quam patri tuo, cujus in potestate es, pertre quæsitam videri, rationis est. Etenim peregrinationis laborem [14] sociatum commilitii ejus, & obeundorum munerum consortium affectioni fraternæ nonnihil addidisse, quinimo vice mutua chariores invicem sibi [eos [15]] reddidisse credendum [16] est.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

INtelligis filio, qui militavit, defuncto, peculium ejus penes patrem remansisse, non hereditatem patri quæsitam.

VI. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Zoilo P. P.

JUs [17] castrensis peculii, tam scriniarios, quam exceptores, cæterosque, qui in officio tui culminis merendi licentiam habere noscuntur: ac si in legione [18] prima adjutrice nostræ Reipublicæ militent, inviolatum habere præcipimus.

16 Præsumitur ex frequenti conversatione augeri affectio inter consanguineos: de qua præsumptione, vide *Alciatum 1. præsumptionum* 30. 17 Peculii castrensis jus habent tam scriniarii, quam exceptores P. Prætorio: videntur enim primæ legionis esse, quæ principis est adjutrix. *Synops. Basil. lib. 6. tit. 4. ex lib. 57. tit. 2. cap. 26. & lib. 57. tit. 8. ex lib. 55. tit. 2. cap. 26.*

18 Legio prima adjutrix appellata, *ut hic. Tacit. 18. annal.* Imo secunda est. *l. 1. §. de professoribus.* vide *Alciatum 6. parerg. num. 18.* & ita quoque appellatur in veteribus monumentis: P. Ælio Mutiano Spec. legionis secundæ adjutricis Vitalianus & Vitalis avunculi. Vere defendi potest, *adjutricem legionem* duplicem fuisse, primam & secundam. Ita in marmore Budæ legitur, *schole legionum 1. & 11. adjutricium piarum.* Fit ita mentio in itinerario Antonini primæ & secundæ legionis adjutricis apud *Ptolomæum 2. c. 15.* auxiliaria prima appellatur. Tacitus 19. eam Italicam appellat: Minerviam Spartianus. Tertiæ legionis nomen erat Cyrenaicæ, sic enim Romæ in antiquo marmore legitur: *M. Pompeji M. F Am. Aspro leg. XV. Apoll, cohort. 3. primop. leg. III. Cyrenaicæ.* Quarta legio Macedonia dicebatur *Tacit.* 19. Septima Claudiana *Tacit.* 19. & Galbiana *Tacit.* 18. Octava bis Augustalis idque in saxo Viterbii ostenditur, Tre. Mil. leg. VIII. bis August. Q. Urbano proque provinc. Cretæ & Cyrenarum ædili Pl. pr. legato D. Vespasiana leg. XIII. geminæ procos. provinc. Macedoniæ P. Tullius Varro optimo patri Duodecima *fulminatrix.* Sic enim in antiquo saxo Romæ extat, Veterano leg. XII. Fulminat. Decimatertia Gemina appellata est, *ut §.* Decimaquinta Apollinaris, *ut §. quoque constat* vicesima Victrix, in saxo vetusto. Præf. Castr. leg. XX. vict. vigesima-prima, Rapax *Tacit.* 18. & 19. Extat Bononiæ monumentum hac inscriptione: *Q. Manilio C F. Codor. tr. leg. XXI. præf. equit. exact. trib. civit. Gall. fac. cur Rapac.* certus lib. in agr. l. XLIX. cujus inscriptionis meminit *Alciatus in adnotationibus* 17. Taciti. Vigesimasecunda, Primigenia nuncupata est: reperitur in marmore quodam Romæ, *P. Cælio P. F. Ser. Balbino Vibulo Pio X. viro flitibus judic. VI. viro equitum Rom. turm. quint. tr. milit. leg. XXII. Primig.* Adi VValterum 1. *Miscellaneorum* 15. & Alciatum 6. *parerg.* 18. adde *l. ult. §. de off. præf. prætor. l. 1. §. de professorib. & medicis. Spartianum in Adriano. Dionem* 55.

TIT. XXXVIII.

DE[19] EROGATIONE[20] MILITARIS[21] ANNONÆ.

19 *l. 7. C. Theod. 4. περὶ ἀννώνων καὶ βρώσεων αὐτῶν*, &c. De annonis & earum erogationibus. Item paleas à miliari vigesimo convehendas esse: Præterea conjugem liberosque defuncti ab erogatore *παρὰ τὸ βρωτάριον* quid quid ei debebatur ad mortem usque, consequi. *Synopsis Basil. 57. tit. 4.*

20 Zonaras in *cap.* 83. *Apostolor.* differentiam facit inter *διανέμοντα στρατιώταις τροφὰς*, & *ὑποδοχὴν τροφῶν στρατιώτας ὑποδεχομένων*, & *στρατεύοντας*, adde *l. 12. §. 1. ff. de re militari.* 21 Al. *erogatione militiæ & annonæ.* 22 *l. 6. Cod. Theod. eodem.* 23 Buccellatum est frumentum ad usus diuturnitatem coctum: Gallica lingua vocamus *Bisenit. Ammian. Marcell. lib.* 18. Huc refer Xenophontem *lib.* 3. *Ἀναβασ.* ut hinc constet, sobriam & frugalem annonam veteres militibus erogasse, ne rem militarem enervarent. Et ita quoque victitarunt Imperatores magni, ut frugalitatis & continentiæ exemplum suis militibus essent. Hinc Hadrianus exemplo Trajani, Scipionis Æmiliani & Metelli, uti solitus erat cibis castrensibus, lardo, caseo, posca. *Spartianus.*

24 Ut militibus expeditionis tempore biduo buccellatum, uno die panis, biduo caro vervecina, uno die lardum detur. 25 Al. *sis*, in duos dies buccellatum, in tres panem. al. *biduo.*

II. Imp. JOVIANUS A. Secundo P. P.

VIcesimo [26] non amplius lapide milites sibi jubemus paleas convectare. Dat. v. Kalend. Octob. *Ædessæ*, JOVIANO & VARRONIANO CONSS. 364.

Milites ut aliquid in cœna habeant, à provincialibus nihil possunt accipere. Bart.

III. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Victorem Magist. militum.

COEnaticorum [27] nomine milites, & eorum supet instantes [28] nihil penitus a provincialibus accipere audeant. Sciant etenim milites quod oporteat eos commoda sua quæ in annonarum perceptione adipiscuntur, accipientes, extrinsecus detrimentis provinciales non adficere. Dat. VI. Kalend. Januar. *Bonamassione*, DIVO JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

IV. Iidem AA. [29] ad Auxonium P. P.

SIcut [30] fieri per omnes limites salubri prospectione præcipimus, species annonarias vicinioribus limitibus a provincialibus ordinabis [31] ad castra conferri: sed in veteranis [32] castris constituti milites, duas alimoniarum partes ibidem [33] de conditis sumant: nec amplius quam tertiam partem ipsi vehere cogantur. Dat. v. Non. Maji, *Martianopol.* VALENTINIANO N. B. P. & VICTORE CONSS. 369.

V. Imppp. VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. ad Probum P. P.

ACtuarii [34], nisi expleto triginta dierum spatio, pittacia [35] authentica confestim tradiderint: species quas ex fiscalibus conditis [36] dissimulaverint excludere vel numero, cujus ratiocinia pertractant, supersederint erogare: de propriis facultatibus, vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis addicantur inferre. Datum VI. Id. April. *Sirmio*, VALENTINIANO & VALENTE AA. CONSS. 370.

Militibus præstanda est annona singulis diebus & ante lapsum anni.

VI. Iidem AAA. ad Modestum P. P.

FOrtissimi [37] ac devotissimi milites annonas & capita singulis diebus, aut certe [38] competenti tempore, id est, priusquam annus elabatur, de horreis consequantur: aut si perceptionem suam ac si [39] debitam studio voluerint [40] protelare: id [41] quod competenti tempore minime perceperint, fisci nostri commodis vindicetur. Dat. prid. Non. April. *Antiochiæ*, GRATIANO A. IV. & MERAUDAUDE V. C. CONSS. 377.

Qui tempore fertilitatis annonam neglexerit recipere de publico, tempore caritatis pretium ipsius, aut annonam non peter. Bart.

VII. Imppp. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAA. Rufino P. P.

NUlli militarium [42] pro [43] his annonis, quæ in Provinciis delegantur, repudiata ad tempus specierum copia & inopiæ occasione captata, pretia liceat postulare: ita ut si quis propter [44] anni abundantiam susceperit oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum pretiis repudiata taxaverit: neque id, quod contra legem experit, sinatur exigere: neque id quod accipere dissimulaverit consequatur. Dat. III. Kalend. August. CP. THEOD. A. II. & ABUNDANTIO V.C. CONSS. 393.

Fœnum militibus & ventilgeris opportunum etiam scholarum tribunis, & comiti is illustribus ad domum eorum habitationis apportatur. Bart.

VIII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Hilario P. P.

PRovincialium [45] commodis nos convenit subvenire. Ad omnium itaque numerorum sive vexillationum, aut etiam scholarum Tribunos, vel Viros Illustres Comites Sublimitas tua faciat pervenire, ut meminerint fœnum [46] militibus justis capitibus præstandum, juxta legem divi Valentiniani: nec [47] tamen ad oppidum deferendum. Dat. XVI. Kalend. Jul. ARCAD. III. & HONORIO II. AA. CONSS. 396.

IX. Iidem AA. * P. P.

EXcellentia [48] tua erogationis per susceptores factæ modum quantitate brevium conferri perficiat, ita ut quo die numeris datum sit, diligentius exploretur: ac si quid amplius actuarios [49], vel optiones [50] accepisse constiterit, quam brevium datorum scrinius nostris veritas continet memorati in duplum reddere compellantur: susceptoribus ea summa imputanda, quam semel flagitantibus eosdem erogasse monstraverint. nam ad illustres quoque viros Magistros utriusque militiæ sacri apices cucurrerunt, quibus provida sanctione decrevimus, ut breves ante indictionis principium summa fide ac veritate confecti ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos à Susceptoribus erogatio celebretur. Dat. VIII. Kalend. April. CP. HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO V.C. CONSS. 396.

Post Kal. Nov. militibus vinum novum, non vetus tributur. Bart.

X. Iidem AA. Eutychiano P. P.

JUbemus [51] per omnes Provincias cunctis numeris ac militibus à Novemb. mense de novello vino [52] annonam dari: quoniam veteris dispendiosa videtur erogatio. Dat. X. Kal. Jun. HONORIO A. IV. & EUTYCH. V. CONSS. 396.

XI. Iidem AA. provincialibus proconsularis.

OPinatoribus [53], id est exactoribus militaris annonæ, nullum sit cum Provincialibus commercium: ita ut à Ducibus, vel officio Provinciali omnis summa debiti postuletur, intra anni spatium conferenda. Dat. prid. Kalend. April. *Mediolan.* VINCENTIO & FRAVITTA 54 CONSS. 401.

Septem diebus fori militibus non venduntur res pretio viliori. Bart.

XII. Iidem AA. & THEOD. A. Anthemio P. P.

SEptem diebus [55], per quos Tribuni [Prætoriani] emolumenti gratia solenniter stellaturæ [56] nomine species consequuntur: species resistentes [57] non aliter adærentur, nisi ut in foro rerum venalium distrahuntur. Dat. v. Id. April. C. P. ARCADIO A. VI. & PROBO V.C. CONSS. 406.

XIII. Impp.

26 Milites paleas ultra vicesimum lapidem seu miliare quærere non debent.

27 *Id est*, pro cœna, al. *Venationarum*, al. *Menatiorum*. Porro *canonica* genus exactionis, quod militibus exigebant à provincialibus, quasi pro cœna, quale est quod Galli vocant, *la passade*. adde quæ scripsi ad *l. 7. §. eodem. l. 12. C. Theod. eod. l. 18. §. quib. §. §. de re militari. Rolandum à Vall. 1. conf. 66. num. 10. Cujac. Novell.* 130. adde *l. 6. §. de metallis.*

28 Super his stantes, al. *insuper stantes.*

29 *Al.* Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA. P. P.

30 *l. 15. C. Th. eod. l. 6. §. de annon. & tributis.*

31 Ordinatis, al. *ordinalibus.*

32 Al. *In veteranis.*

33 Itidem.

34 *l. 16. C. Th. eod.* Actuarii (hi Græcis *ὑπομνηματογράφοις*. id est actorum seu commentariorum custodes) intra dies triginta tradere authentica pittacia debent. Secundum ea pittacia militibus fit erogatio annonarum, & ideo dicuntur pittacia *τῶν ἀνηλωμάτων*.

35 Pittacia sunt rationes & commentarii annonarum militarium.

36 Creditis.

37 *l. 17. C. Theod. eod.*

38 Certo.

39 Ac sibi debitam.

40 *l. 7. §. eod.*

41 Eid.

42 Militum.

43 *l. 20. C. Th. eod.* Militibus non licet adæratione nomine, (quæ Græcis *ἀναγραφικὸν*. *Novell.* 43. 130. *c.* 4.) id est, pretia pro annonis accipere. *ut hic.* nihil nomine *inscriptionis l. 10. vers. Si qui. §. de annon, Novell.* 134. *c. 1. vers. Neque curo.* nihil denique canaticorum, vel introituum nomine, vel quo alio titulo commentio, *l. 3. l. 6. §. ult. Novell.* 130.

44 Per.

45 *l. 23. C. Theod. eod.*

46 Sex.

47 Necdum ad oppidum.

48 *l. 24. C. Theod. eod.*

49 Vid. quæ scripsi ad *l. ult. §. eod.*

50 *Sic in vet.* sed iidem & *opinatores* dicuntur. *l. 7. §. de exactor. trib.* Cont. sed *optio* est erogator militaris annonæ: cui actuarius adjungitur, *l. ult. §. eod. l. 3. §. de apochis. Novell. Martiani de jud. deb.* subscribendarius, *l. 1. C. Th. eod.* & numerarius, *l. 3. C. Theod. de numerariis. l. 25. C. Theod. eod.*

51 Ex hac lege Respondit Baldus à Duce Mediolanensi interrogatus, quando novum vinum esset bibendum. Roman. *singul.* 380. Ans.

52 Al. *Octobribus. l. 26. C. Theod. eod.* In exercitu delegatores (qui Harmenop. 6. *tit.* 14. & *lib.* 14. *in fin.* legatarii) copiis militaribus, hoc est militari annonæ providebant: optiones (de quibus hic) erogabant, *l. 7. §. de exact. trib. l. 3. §. de apochis pub.* Unde optio militum, annonæ divisio, Græci ad *l. 1. ff. de muneris.* His *Novella* 130. *c. 1.* decimam quintam partem copiarum dat, licut & aliarum rerum susceptoribus certa-pars datur. *l. 9. §. de susceptoribus.* 54 Al. *Fravitto.*

55 *Septem dierum, l. 28. C. Theod. eod.* 56 *Stellaturam* interpretatur hic & in *lib. 1. Alciat.* esse privilegium quoddam militum, quo viliori pretio annonam consequuntur. 57 Restantes.

1 *Pars legis* 30. *C. Theod. eod.*

2 Replicare.

3 Adæratio est taxatio pretii Græcis, ut ante dixi, ἀναγωγὴ νομισμάτων, al. legitur ἐπαγωγὴ vocabulorum.

4 Quantiantur.

5 Sacrilegii rei sunt, qui committunt in leges. dixi ad *l.* 1. §. *ut dignitatum ord.*

6 *l.* 34. *C. Theod. eod.*

7 Optiones.

8 Vid. *l.* 16. *in fin. C. eod.*

9 *l.* 35. *C. Theod. eod.*

10 *Adærari.* Recte, sic enim in vet. *lib.* legitur, & eo verbo usus est *Ammianus Marcellinus lib.* 31. vid. *Tamet. d. milit.* al *adhære.*

11 Superius.

12 Legis Solonis apud Æschinem cautum est, ut judices jurent se secundum reges judicaturos δίκαιος ὅρκον ἐναντίον κατὰ τὰς νόμους.

13 Fœneratoria negotiatio est, *ut hic.* & quidem licita. *Novell.* 106. adde *Molinæum tract. de usuris, numer.* 58. Idem ibidem *num.* 105. negat agi hic de negotiatione universali, vel mercabili quæstuaria militantibus prohibita, §. *negotiatores ne militent*: sed de negotiatione particulari eorum quorum milites egent, in expeditione puta pro emendis fagis, equis victu & hujusmodi necessariis. Et prohibetur actuarius cum eis contrahere antequam eis debitum stipendium integre persolverit: quo in manus militum persoluto, potest eis vendere res necessarias, imo mutuum dare sub usuris legitimis: ita tamen ut statim atque trientem sortis æquaverint, cessent, neque possint ulterius currere. *Hæc Jille, apud quem ibidem plura vide.*

14 Actuario permittitur negotiari cum militibus, ita ut in singulos solidos amplius quam unam tremissem, pro quocunque temporis spatio accipere non possit, sed minus tremisse: unde colligitur, usuræ cumulum non posse in fine cujusque, sive brevis, sive prolixi temporis, tertiam partem sortis excedere, sed ſ. tantum subsidere. Molinæus *de usur. quæst. 4. num.* 105. ubi notat usuræ duos esse supremos gradus. Primum in quantitate, pro rata cujusque mensis, vel alterius certi temporis successive currentis, cujus quantitas non sit uniformis, sed diversos habeat gradus. Alterum esse in cumulo seu totali summa & periodo, seu fine finiente: in quo nulli sint gradus, sed unicus & idem terminus uniformis, & eadem periodus, quæ hoc casu nostro fallat.

15 Tremis tertia pars solidi: ut sermis, dimidia. Ita Alexander Severus tributa ab Heliogabalo imposita ad tricesimam partem reduxit. Ita ut qui decem aureos sub Heliogabalo pendebat, tertiam aurei præstaret: tumque primum, semisses & tremisses formati. 16 Principibus.

17 *In vet. lib.* additur negatio, *non*, & Cujac. ex Græcis negative legendum existimat.

18 Obtinentem. 19 Absunt à *quibusd. lib.* al. *tales pecuniæ.* 20 *Al. deest.* 21 Teneri. 22 Al. *offerendo.* 23 Pro commeatu. 24 Rationis. 25 Abest à *quibusd. lib.*

26 Discebat. 27 Vero. 28 Erogationis factæ gesta confici testato debent, decem principiorum primatibus & capite scholarum (si scholaribus facta sit erogatio) deponente, de manu in manum factam esse erogationem. adde quæ scripsi ad *Novell. Leonis* 41. 29 Primates principiorum. 30 Caput scholæ. *Ammian.* 25. 31 Militum. 32 Factus. 33 Al. *utinamque abest.* 34 Facienda. 35 Erogatoris militaris annonæ mora si damnum militi contigerit, ob contractum sive pactionem habitam cum actuario erogator ipse id agnoscere debet.

XIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Lege [1] repetita censemus, ut si quis militum intercluſam ſpecierum exactionem refricare [2] tentaverit, vel adærationes [3] ſtatutas auſus fuerit immutare: tam vir ſpectabilis dux, centum librarum auri, quam ejus etiam officium pari condemnationis ſumma quatiatur [4], adjecta ſacrilegii [5] pœna, quæ divalium ſcitorum violatores palam inſequitur. Dat. x. Kal. April. CP. Honorio VIII. & Theod. III. AA. Conss. 409.

Exactor militaris annonæ ſcholari ad numerum cogendum deputatus unum ſolidum præſtabit. Bart.

XIV. Idem AA. Conſtantio Magiſtro militum.

His [6] ſcholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de ærariis annonis ſingulos ſolidos per opinatores [7], caballationis quoque rationem pro adminiſtrato tempore debitam, quando militibus erogatur, ſine mora præberi oportet: vel ſi quis eorum, antequam accipiat, in fata conceſſerit, quod ex utraque cauſa ei debebatur [8], heredibus ejus reſtitui. Dat. XIII. Kal. Decemb. Constantio & Constante VV. CC. Conss. 414.

XV. Idem AA. Aſclepiodoro P. P.

Annonas [9] omnes, quæ univerſis officiis atque ſacri Palatii miniſteriis, ſacris ſcriniis cæteriſque cunctarum adminiculis dignitatum adſolent deleganti, qualque hi, qui ad earum exactionem mittuntur, pro cupiditate, & libidine ſua graviter ex Provincialium viſceribus eruebant: ad ſimilitudinem militum, quibus ἀλλαγὴ præbentur annonæ, adærari [10], præcipimus: ut omnibus ſupra [11] deſignatis emolumenta debita in pretiis diſpoſitio tui culminis pro publica utilitate taxatis præcipiat erogari. Dat. XVI. Kal. Mart. C.P. Asclepiodoto, & Mariniano Conss. 423.

Erogator jurare debet ſe officium legaliter & ſecundum Juſtitiam peracturum. Bart.

XVI. Imp. Anastasius Longino Magiſt. equitum ac peditum.

Jubemus per hanc divinam diſpoſitionem eos, quibus ex officio tuæ Sublimitatis militarium meritorum ſeu cujuſlibet præſtationis committitur erogatio, in primis jurare [12] pro juſtitiæ ratione injunctam ſibi ſollicitudinem peracturos, & ſecundum præſentem ſaluberrimæ noſtræ diſpoſitionis obſervationem ſolatium (ſicut dictum eſt) publicum erogator manu ſua ſine ullo dolo, & fraude ſingulis militibus enumeret, quatenus unuſquiſque miles accepto per ſuam manum ſolatio, ipſe cum actuario de negotiatione [13] actuariis permiſſa ſecundum rationem agat juſtitiæ: hoc videlicet obſervando, ut pro ſingulis ſolidis actuario [14], ſive ſtatim, ſive poſt unum duoſve ſeu amplius annos reſtitutum fuerit debitum, minus quidem uno tremiſſe [15], pro temporis ſcilicet brevitate paciſci liceat: amplius autem quam unum tremiſſem nullus actuarius pro quoquo tempore ſeu annorum ſpatio paciſci penitus permittatur, nec ulla poſſit actuarius machinatione pro temporis prolixitate unius quantitatem tremiſſis excedere. §. 1. Si qua tamen inter actuarium & militem ſuper pactione, vel negotiatione tempore erogationis emerſerit dubitatio: jubemus eidem militi dandas pecunias, ab erogatore Principis [16] dari, & [17] ſecundum hactenus obſervatam [18] conſuetudinem [19] [eaſdem pecunias [20]] vel ab erogatore [Principis,] vel ab actuario retineri [21], quatenus cauſa apud devotiſſima principia, propoſitis ſacroſanctis ſcriptis inter actuarium, & militem tractetur: ut ex omni parte miles nullum damnum ſub quacunque occaſione (præterquam id, quod eum ex juſta & permiſſa actuariis negotiatione debere conſtiterit) patiatur. §. 2. Super his vero, quos datis forte commeatibus abeſſe contigerit, hoc volumus obſervari, ut pecuniæ, quæ erogandæ ſunt, uſque ad triginta milites, quos tantummodo datis commeatibus dimitti ſacra conſtitutio continet, apud devotiſſima principia ſequeſtrentur: illorum ſcilicet tantummodo militum, quorum intra triginta commeatales viros conſtitutorum actuarius tempore erogationis pyctacia, utpote habita ſuper pactione, protulerit, quatenus cum iidem redierint milites, cauſa apud devotiſſima principia ſecundum præfatum modum tractata utriuſque partis indemnitati ſimiliter conſulatur. Non danda pro tempore tribuno licentia triginta viris amplius ſub commeatus occaſione dimittere. §. 3. Sin vero ſaluberrimam conſtitutionem offendendo [22], amplius quam triginta viros datis commeatibus Tribunus dimittere auſus fuerit: pecunias quidem, quæ poſt præfatorum triginta virorum numerum per commeatus [23] dimiſſis militibus erogandæ fuerant, publicæ rationi [24] erogator non dubitet reportandas. §. 4. Sciat vero Tribunus præter jam conſtitutas ſuper hujuſmodi facinore interminationes, ſeſe de propriis facultatibus ſingulis militibus, quibus ultra numerum triginta virorum ſub nomine commeatuum eos dimittendo cauſa [non [25]] conſequendi publica ſolatia dederit: quidquid ob iniquam dimiſſionem amiſerint, ſoluturum: Nec prius idem tribunus ab eodem decedat [26] numero, niſi omnes hujuſmodi milites, id eſt, quos poſt permiſſam triginta virorum quantitatem, commeatus nomine dimiſerit, indemnes in hac parte atque illæſos reddiderit.

§. 5. Hoc etiam [27] adjiciendo, ut ſub geſtorum teſtificatione tam decem [28] ex devotiſſimis principiis [29], primates eorum videlicet, quam unuſquiſque caput [30] ſcholæ juratus deponat ſub præſentia ſua rem ſicut ſuperius diſpoſitum eſt, fuiſſe ſubſecutam, & ſub obtutibus ſuis unumquemque militem [31] ſolatium ſuum manu ſua ab erogatoris dextera ſuſcepiſſe: & hujuſmodi geſta relatione à viro clariſſimo tribuno, vel devotiſſimis principiis intra tres menſes mittenda, ex quo profectus [32] fuerit, numerandos, ad noſtram referat pietatem. §. 6. Hoc videlicet ante omnia curando, ut pro tempore erogator, poſtquam datæ fuerint ex [33] publico pecuniæ, intra duos, vel tres menſes, ſeu quatuor, pro qualitate ſcilicet ſpatiorum commiſſam ſibi ſolicitudinem erogationis non dubitet faciendam [34]: vel ſi [35] ulterius apud ſe pecunias publicas, differendo erogationem, auſus fuerit retinere, ſciat ſe modis omnibus damnum quod ex negotiatione miles ſuſtinuerit, ex propriis facultatibus militibus ſoluturum. Scientibus his qui præfatæ diſpoſitionis obſervantiam ſive in differenda ultra ſigillatim definitum temporis ſpatium erogatione, ſive in qualibet alia parte fuerint egreſſi, non ſolum eſſe milititiæ cinguli amiſſionem, verumetiam facultatum [quoque] ſuarum publicationem pro tanto ſubituros flagitio: & inſuper erogationum quoque ſollicitudinem ab officio tuæ celſitudinis, ſi imperatoria fuerit violata diſpoſitio, ad alios transferendam.

§. 7. Si vero idem officium ſimul atque hujuſmodi fuerit à quolibet facinus perpetratum, ad notitiam noſtræ manſuetudinis, vel certe ad ſcientiam Illuſtriſſimæ Magiſteriæ referre curaverit [36] poteſtatis, ut ejuſdem apparitionis [37] periculo tale flagitium principales minime poſſit aures latere: quatenus [38] ex omni parte eodem [39] delicto revelato, quicunque ſaluberrimas noſtræ conſtitutionis, vel [40] pietatis ordinationes auſus fuerit violare, interminatas minime poſſit pœnas evadere: ita ut ſingulis militibus qui non obſervato in eorum perſona tenore dictæ diſpoſitionis læſi fuerint, licéat ſacratiſſimum noſtrum per unum forte, vel etiam binos milites pro omnibus verba facturos petere commeatum [41]: & porrectis precibus, quod contra noſtram diſpoſitionem paſſi ſunt, approbare: eoque facto, ſtatutis violator imperatoriæ diſpoſitionis ſuppliciis percellatur.

§. 8. Illud præterea omnibus modis obſervari decernimus, ut erogator omnes pecunias, quæ mortuis [42] militibus uſque ad diem mortis eorum debitæ fuerant, ſecundum jam datam divalem diſpoſitionem [43] uxoribus vel liberis eorum non dubitet miniſtrandas.

Milites deputati ad cuſtodiam alicujus perſonæ, vel loci annonam de publico non percipiunt. Bart.

XVII. Imp. Justinianus A. P. P.

Cum ſæpe contingat propter quaſdam maximas & inexcuſabiles rationes, quibuſdam ad [44] cuſtodiam vel ob aliam hujuſmodi cauſam milites [deputari, vel etiam jam [45]] deputatos eſſe & non conveniat hoc modo publicum aliquod damnum ſeu diſpendium ſuſtinere: jubemus, ſi qui fortiſſimi milites ex quocunque numero, curiis, vel quibuſdam corporibus, vel ſacroſanctis Eccleſiis, vel aliis perſonis pro cuſtodia (ut dictum eſt) vel [tali] alia cauſa à noſtro numine deputati ſunt, vel fuerint, ne per eorum tranſlationes, circa annonarum vel capitum [46] eis præbendorum erogationem publicis rationibus quædam læſio ingeratur: eandem rem de [47] proprio perſonam ſeu etiam perſonas, cui vel quibus deputati ſunt, vel fuerint, [hæc] modis omnibus agnoſcere, hoc tantummodo de publico pro iiſdem annonis & capite præbendo & imputando, quod in locis ex quibus præfati milites perveniunt ſeu pervenerint, imputabatur: vel ſi ante latam præſtationem ſupradictæ perſonæ recuſaverint, eoſdem milites non recedere de ſuis locis, vel eos qui receſſerint [48] ſine quadam mora ad ea redire: hoc omniſariam cuſtodiendo, ut nemo devotiſſimorum militum cuicunque perſonæ ſeu corpori ſine [49] ſpeciali noſtræ Serenitatis juſſione ſcriptis proferenda deputetur: officio tuæ Celſitudinis, ſi hanc noſtræ Manſuetudinis formam, quoties ſuper militibus quibuſdam deputandis aliquid ſtatutum fuerit, geſtis inſinuare, & quid eos quibus dati ſunt, prout nobis placuit agnoſcere [oportet,] itidem publicare minime curaverit: tam diſpendium quodcunque publicum hac ex cauſa ſuſtinuerit, ei [50] de proprio reſarcire quam triginta librarum auri multam propter deſidiam ſuam [51], immo magis conniventiam, dependere cogendo: Rectoribus nihilominus Provinciarum, & Apparitoribus eorum, ſi ſtatuta noſtra violaverint, ſeu violari conceſſerint, ejuſdem condemnationis ſolutione percellendis.

36 Procuraverit. 37 Apparitoris. 38 Qui. 39 Eorum. 40 Abſunt à pleriſque lib.

41 *Comitatum*, emendat Cujacius ex Græcis & Latinis *manuſcr.*

42 Milite mortuo erogator debitum ſtipendium uxori & liberis defuncti perſolvere tenetur, ut *l.* 14. §. *cod.* Quæri poteſt cur non totius anni, ut alias ſit. *l.* 4. §. *de domeſticis & protectoribus.* Cujacius putat, ideo conſtitutum, quod militibus ſtipendia in annos non conſtituerunt, ſed ut quiſque militiæ onus ſubiiſſet. Poteſt & hoc adjici, rem in infinitum abituram fuiſſe, ſi in tanta militum multitudine id fuiſſet admiſſum.

43 *l.* 14. *in fin.* §. *cod.*

44 Militibus nonnunquam utebantur ad certas perſonas cuſtodiendas, imo & curias, corpora, eccleſias, *ut hic.*

45 Absunt à *quibuſd. lib. manuſcr.*

46 Al. *capitulum.* §. *cap. præbenda.*

47 Militibus cuſtodiæ, certæ perſonæ, eccleſiæ, curiæ, vel certi corporis, deputatis, conſuetas annonas & capita princeps ipſe præſtat: id quod amplius militibus neceſſarium eſſe poteſt, præſtant illi ipſi qui à militibus cuſtodiuntur.

48 Deceſſerint.

49 Milites tutionis, vel ex alia cauſa deputari non poſſunt, ſine principis juſſu.

50 Eam de.

51 Pro ſua deſidia.

XVIII.

Διάταξις κελεύει πρόπαλαι ἐπὶ χρόνος ὡρισμένοις τὰ εἰς στρατιώτας δαπανώμενα καὶ τηνικαῦτα τοὺς λοιποὺς αἰτίας ἕνεκα δημοσίᾳ πεφεύγειν. ἐᾶσε γὰρ λέγη μόνας τὰς ἐπιτροπὰς καλεῖσθαι, ῥᾳθυμεῖσθαι δ' ἐν τῇ στρατιωτικῇ δαπανήματα. τὰς δ' ἀρχαίας καὶ πάνυ τὰ ἕτερον δημοσιούσθαι εἰ καὶ παρεῖται τὰ ἑκατοντάτου, καὶ τὰ χρήματα παρέχειν οἰκοθεν τοῖς στρατιώταις καὶ πεφεύγειν ἑκατὸν λιτρῶν χρυσοῦ ἑκατόζυμα.

Constitutio jubet, ut in regionibus retineantur imprimis ea quæ militibus eroganda ſunt, atque ita deinde procedant reliquæ cauſæ fiſci. Nec enim oportet ſolas tranſmiſſiones urgere, & erogationes militares negligere. Et ſi hanc conſtitutionem præſides violarint, aut municipia, vel quilibet alius tractator publicorum, ut de ſuo militibus pecunias exolvant, & hoc amplius mulctam C. librarum auri.

XIX.

Διάταξις κελεύει, ἵνα ἐὰν στρατιῶται ὑφεστῶτες μὴ ὦσιν ἐν ταῖς οἰκείαις ἀλλαρείαις, ἀλλὰ ἢ εἰς βοηθείαν ἠφορεσθησαν στρατόπεδον τοῦ ἑκατοντάρχου ἢ ἐξ ἀφέσεως ἀπελύθησαν μὴ λαμβάνειν τοὺς ἀννόνας αὐτῶν τὰ ὑπομνηματοφυλακήσῃ ἐν εἴδει δόξῃ τὸ μὴ φθείρεσθαι, ἀλλ' ἐν χρυσοῦ δόμισμάτων ἕνεκα τῶν τριάκοντα ἐν εἴδει τὸ μὴ φθείρεσθαι ὅρκῳ λογοθετημάτων καὶ εἰ τι ἂν διρεθείησαν ψευσάμενοι ἐν διπλῷ κολάζεσθαι κέλευσεν. εἰ δὲ μὴ στρατιώτης ἐξαργυρίσῃ βιαληθεὶς τοὺς παρεχόμενος αὐτῷ ἀνώνας, λήψεται τὰ χρήματα καὶ τῶν τριάκοντα. εἰ δὲ τὸ εἶδος λαμβάνῃ, λήψεται τὸ ἐν τῇ χώρᾳ χορηγούμενον καὶ δοκιμασίαν ἕξει θεοφιλεστάτῳ τόπων ἐπισκόπῳ καὶ λαμπροτάτῳ ὀνόματι τῷ πόλεως.

Constitutio jubet, ſi milites propriis angariis minime dant operam perſonis quibuſdam auxilii gratia deputati, vel per commeatum dimiſſi, ut Actuarius eorum ſtipendia in ſpeciebus non accipiat, ne corrumpantur, ſed in auro, facta ſpecierum æſtimatione ſecundum [52] rationem menſæ, & jurejurando præſtito à Tribunis & Vicariis, & domeſticis, & Actuariis, & optionibus, à quibus etiamſi jusjurandum dederint, ratio poſtea minime nihilominus, & ſi qua in re pejeraſſe inventi fuerint, duplum exigetur. Sed & ſi milites adærari ſibi velint annonas, eadem in pretio rationem menſæ ſervari: ſi ſpecies dari, ut eas accipiant quas regio parit, arbitrio religioſiſſimi Epiſcopi & Clariſſimi Defenſoris Civitatis. Rurſus ſi Actuarius à milite emerit annonas ejus, & eas accipiat à collatore quaſi ſibi conceſſas,

52 Adæratio ſpecierum (ἐξαργύρωσις) quæ primipilari præbentur, ſecundum aliarum ſpecierum venditionem fiat: hoc eſt ſecundum rationem menſæ: vel potius accipiendum eſt, hoc fieri debere, prout fori ratio poſtulat. *Synopſ. Baſ.* 56. *tit.* 17. περὶ ἐξαργυρισμοῦ.

εἰ δὲ καὶ ὁ ὑπομνηματοφύλαξ αἱρεθείη παρὰ τοῦ στρατιώτου τὰς ἀννόνας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς λαμβανέτω αὐτὰς παρὰ τοῦ συντελεστοῦ ὡς ἐκχωρηθείσας αὐτῷ, πάλιν κατὰ τὴν τράπεζαν λαμβάνειν αὐτὴν εἰ μὴ παρὰ τὸ εἶδος βούλεται ὁ συντελεστὴς προσαγαγεῖν. εἰ δὲ καὶ οἱ συντελεσταὶ βουληθεῖεν ἑκουσίως πωλῆσαι τινὰ τοῖς στρατιώταις, οὐ κωλυόμεθα τοῦτο γίνεσθαι, εἰ δὲ μέλλουσιν ἐκ τούτου κερδαίνειν ἥττονα ποσότητα εἰδῶν παρέχοντες αὐτοῖς παρὰ τὴν δημοσίαν τράπεζαν. μὴ ἐξέστω δὲ τοῖς πολίταις ἐκ τούτου βλάπτειν τὸν συντελεστὴν ἵνα αὐτοὶ κακῶς συμφωνήσωσιν ἀναγκάζωσι τὸν συντελεστὴν καθῶς συνεφώνησε παρασχεῖν τὰ εἴδη. εὑροῦσα δὲ ἡ διάταξις ὅτι καί τινες τῶν χαρτουλαρίων τῶν γενναιοτάτων ἀριθμῶν ἤτοι φοιδεράτων συνωνοῦνται ἑαυτοῖς σῖτον, ἵνα τὸ μὲν δημόσιον δίδωσιν αὐτοῖς κατὰ τὴν τράπεζαν τὰ τοῦ σίτου τιμήματα, αὐτοὶ δὲ ὡς προηγορακότες εἴδη κερδαίνουσι, κελεύει ἡ διάταξις μηδένα συντελεστὴν ἄκοντα ἀπαιτεῖσθαι παρέχειν αὐτοῖς συνωνήν. εἰ δὲ ἑκουσίως πωλῆσαι ζητήσῃ τις αὐτοῖς μὴ ὑπερβαίνειν αὐτοὺς τὰ τιμήματα τῆς τραπέζης εἰς τὴν ποσότητα τὴν μέλλουσαν λόγῳ ἀννόνων τοῖς στρατιώταις χορηγεῖσθαι. εἰ γὰρ ἔξωθεν ἑτέραν ποσότητα βουληθῇ ἀγοράσαι, τότε κεκώλυται πραγματεύσασθαι ὡς καὶ πᾶς στρατιώτης. Ταῦτα δὲ πάντα δείκνυσι μέλλουσα γίνεσθαι ἀναψηλάφησις ἀναγκάζουσα πάντα ἄνθρωπον τὸν ὁπωσδήποτε ψευσάμενον σφετερισάμενον διπλάσιον καταθεῖναι, ἵνα τὸ μὲν ἁπλοῦν λάβῃ ὁ ἐκδικητής, τὸ δὲ ἕτερον ἁπλοῦν τὸ δημόσιον, πάντες δὲ οἱ στρατιῶται οἱ προσπαραμένοντες προσώποις τισὶν ἐν ἐξαργυρισμῷ λαμβανέτωσαν τὰς ἰδίας ἀννόνας κατὰ τὸν ἐξαργυρισμὸν τῆς τραπέζης. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς κεφαλίωνας, καὶ μὴ ζητείτωσαν τὰ εἴδη, εἰ μὴ ἑκὼν ὁ συντελεστὴς ταῦτα καταβάλοι, τοῦ παραβαίνειν τί ποτε τῶν προειρημένων τολμῶντος μέγιστον κίνδυνον ὑφορωμένου εἴτε τριβοῦνος, εἴτε βικάριος ἐστίν, εἴτε δομέστικος, εἴτε ὑπομνηματοφύλαξ, εἴτε ὀπτίων, εἴτε πρῶτος ἀριθμοῦ, εἴτε ταξεώτης τοῦ στρατηλάτου ἐὰν συμβῇ τί ποτε παρὰ τὸ ἀληθὲς γνωρισθῆναι ἢ ἐπιχειρισθῆναι καὶ μὴ παραχρῆμα δηλωθῇ καὶ ἀνασταλῇ. ἡ γὰρ ἀναψηλάφησις πάντα τὰ παρὰ τὴν διάταξιν γινόμενα ἀπελέγξει.

rationem mensæ servari, nisi malit collator species ipsas inferre. At si velint sua sponte collatores vendere quædam militibus, id non prohibemus, etiamsi ex eo lucrum facturi sint, minorem specierum quantitatem præbentes, quam exigat ratio mensæ publicæ. Ne tamen ea propter liceat civibus lædere collatorem, puta si curia sive civitas cum milite perperam conventionem inierit præbendarum specierum, ne cogatur collator secundum eam conventionem species inferre. Quia vero plerique ex chartulariis fortissimorum numerorum, vel fœderatorum coëmunt sibi frumentum, pretia à fisco accipientes juxta nundinationem, quæ mensa continetur, sibi autem quasi jam ante comparatas species retinentes, ideo jubet Constitutio, ne quis collator invitus eorum coëmptioni parere cogeretur. Sed si quis sua sponte eis vendere velit, ne excedant illi pretia mensæ in quantitate ea, quæ annonarum nomine militibus præbenda est. Nam etiam extrinsecus quantitatem specierum eo pretio emere prohibentur sicut milites. Quæ omnia demonstrabit futura retractatio, qua quantum apparuerit sibi quemque vindicasse, in tantum damnabitur in duplum, ita ut simplum fiscus habeat, simplum actor. Omnibus quoque militibus personis quibusdam deputatis secundum rationem mensæ adhærentur[1] annonæ, & capita[2], nec petantur species, nisi à volente: eo, qui quid ante dictorum temerare ausus fuerit, maximum periculum subituro, sive tribunus sit, sive vicarius, aut domesticus, aut actuarius[3], aut optio, aut numeri princeps, aut officialis magistri militum: si quid horum contigerit non bona fide tractari, & id confestim minime denuntiaverit. Retractatio enim quicquid adversus constitutionem acciderit, coarguet, & judicabit.

1 Adærare est pretio munus redimere.
2 Capita, pabula equorum ꝟ. *de annonis & capit.*
3 Actuarius jungitur optioni. ut *l. 9.* ꝟ. *eod. l. 3.* ꝟ. *de apochis publ Nov. Marciani de ind. deb.* ut & annonario, *l. 3. C. Th. de numerariis.* subscribendarius dicitur in *l. 1. C. Theod. de apochis.*

TIT. XXXIX.

DE[4] EXCOCTIONE[5], ET TRANSLATIONE[6] MILITARIUM ANNONARUM.

4 *l. 7. C. Theod. 5.*
5 *Exactione*, al. *excutione.*
6 Collatione.

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Stilichoni Com. & Magist. utriusque militiæ.

OPINATORES[7], quibus species in diversis provinciis delegantur contra omnem consuetudinem à nullis consistentibus familiis[8] excoctionem panis efflagitent. Illustris igitur auctoritas tua novam usurpationem congrua auctoritate repellat: ut cum opinatores in provincias delegantur, vetus consuetudo servetur. Dat. Id. Septembr. *Mediolan.* THEOD. V. C. CONS. 399.

7 Optiones.
8 Al. *famulis.*

Ab excoctione panis nulla domus, etiam principis, excusatur. Bart.

II. Iidem AA.[9] Adriano P. P.

IN[10] excoctione buccellati, quot devotissimis militibus convenit præparari, in translatione etiam annonæ, nullius excipiatur persona: videlicet ut nec nostra quidem domus ab his habeatur immunis. Et si quisquam (quod non opinamur) implere quæ sunt præcepta, neglexerit, in procuratorem ejus severissime vindicetur: ita ut si hujusmodi contumaciæ dominum [conscium] esse constiterit, quadruplum id, quod pro ejus capitatione poscitur, posthabita dilatione solvetur[11]. Dat. IX. Kal. April. *Roma*, HONORIO A. VI. & ARISTENETO CONSS. 404.

9 *Al.* Et THEODOSIUS A.
10 *l. 2. C. Th. eod.*
11 Solvatur.

TIT. XL.

DE[12] MILITARI VESTE.

Canonem vestium à Kalend. Septemb. usque ad Kalend. April. respub. solvet. Bart.

I. Impp. VALENT. & VALENS AA. Auxonio P. P.

OMNEM[13] canonem vestium[14] ex Kalendis Septembris[15] ad Kalendas Aprilis nostris largitionibus tradi præcipimus: proposita pœna Rectori Provinciæ, vel ejus officio, condemnationis quæ [tuæ] justitiæ videbitur. Dat XIV. Kalendar. Decembr. *Martianop.* VALENTINIANO, & VALENTE CONSS. 365.

II. Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT. AAA. Modesto P. P.

PRovinciæ[16] Thraciarum[17] per xx.[18] juga seu capita conferant vestem. Scythia, & Mysia[19] in xxx. jugis[20] seu capitibus interim annua solutione dependant: per Ægyptum & Orientis partes in[21] trecentis ternis jugis: per Asianam vero, & Ponticam diœcesim ad eundem numerum in capitibus, seu jugis annuæ vestis collatio dependatur: ita ut per Orientem[22] Provinciæ in titulo auri comparatitii, quod per jugationem redditur, compensationis gratia perfruantur: exceptis[23] Osroena & Isauria: nam eas demum constat aurum comparatitium minime debere[24]. Dat. v. Id. Aug. *Hierapoli*, GRATIANO A. IV. & MEROBAUDE V. C. CONSS. 377.

12 *l. 7. C. Theod. 6.*
13 *l. 2. C. Theod. eod.*
14 Omnes res suas obligantem, vestes suas non obligare hinc colligit Ripensis ad *l. 6. ff. de pign. & hypoth.*
15 Indictiones incipiunt à mense Septembri, *ut hic & l. ult. in fin* ꝟ. *de annonis & tributis. Novell. 128. in pr.*
16 *l. 3. C. Theod. eod. l. 1.* ꝟ. *ut nemo ad suum patrocinium.*
17 Tarsiarum, *Pyrrhus.* al. *Daciarum.*
18 Al. *tricena.* al. *quinquagena: ut notat Azo hic.* Cont.
19 *Mœsia.* Alc.
20 Juga capita, *l. 2. vers. At cum ex mandato.* ꝟ. *ut nemini liceat in coëmptione specierum.*
21 In xxx. ternis jugis.
22 Orientis provinciam.
23 *In quibusd. lib. Ostroinatis, & Osdrohenia.* Alciat. *Orthodosia natis*, vel *Ostroena natis*, hic legit. verum excusa lectio rectissima est, *& lib. manuscr.* confirmatur.
24 Redhibere.

Ad vestem militis non præstabuntur bini tremisses, sed unus solidus. Bartol.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Martiano Com. S. L.

FOrtissimis[25] militibus nostris per Illyricum non binos tremisses pro singulis chlamydibus, sed singulos[26] solidos dari præcipimus. Dat XVI. Kalend. Februar. C. P. ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. CONSS. 396.

25 *l. 4. C. Theod. eod.*
26 Singulis.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto P. P.

MIlitaris[27] adæratio vestis à collatoribus exigatur, sacratissimis videlicet largitionibus inferenda, ita ut quinque ejus partes fortissimis militibus erogentur in pretio: sexta vero portio à gynæciariis clementiæ nostræ absque ulla, vel ipsorum, vel publica incommoditate, pro eadem contextione suscepta, minoribus[28] gregariisque militibus in ipsa quam maxime eos desiderare constiterit, specie[29] præbeatur. Dat. VII. Id. Mart. C. P. ASCLEPIODOTO, & MARINIANO CONSS. 423.

27 *l. 5. C. Theod. eod.*
28 Al. *junioribus.*
29 Species hic pro veste accipitur, *ut l. 2.* ꝟ. *de murilegulis. l. 4.* ꝟ. *de vestibus holoberis.*

TIT. XLI.

DE[30] METATIS[31] ET EPIDEMETICIS[32].

30 *l. 7. C. Theod. 8.* περὶ μιτάτων ἤτοι ἐπιδημητικῶν, &c. De metatis seu hospitiis, & quinam eis præbendis obnoxii non sint. *Synops. Basil. lib. 57. tit. 12. cap. 2.*
31 *Metata* sunt hospitia quæ supervenientibus militibus, vel aliis personis provinciales præbent. al. *metatoribus*: dicuntur autem *metatores*, qui eligendi & præparandi hospitii causa præcurrunt.
32 Epidemetica sunt pretia, quibus se redimunt ab onere hospitum suscipiendorum. *Novell. 130. Roland. à Valle* 1. *cons. 66. num. 1.* Quidam legunt, *epimetaticis*, al. *epidemeticis.* vid. hic *Alciat.*

I. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Theodoro Magist. offic.

SI quis metatorum nostrorum manum qua deputatas singulas quibusque domus denotant, & postibus hospitaturi nomen adscribunt, delere non dubitaverit: ad instar falsi reus[33], constituti auctoritate teneantur. Dat. VI. Kal. Novembr. C. P. D. N. THEODOSIO A. III. & ABUNDANTIO V. C. CONSS. 398.

33 Reus ex hac.

II. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Osio Magist. offic.

IN[34] qualibet vel nos ipsi urbe fuerimus, vel [in] qua hi, qui nobis militant, commorentur: omnium tam metatorum, quam etiam hospitum iniquitate summota duas dominus propriæ domus, tertia hospiti deputata, eatenus intrepidus ac securus possideat portiones, ut in tres domo[35] divisa partes, primam[36] eligendi dominus habeat facultatem: secundam hospes quam voluerit exequatur: tertia domino relinquenda. Plenum enim æquitate atque justitia est, ut qui aut successione fruitur, aut emptione[37], vel extructione gaudet, electam præcipue judicio suam partem teneat & relictam. †. Ergasteria vero quæ mercimoniis deputantur, ad prædictam divisionis injuriam non vocentur, sed quieta sint, & libera: & ab omni hospitum injuria defensata, solis dominis conductoribusque deserviant. Sane si stabulum (ut adsolet) militari viro in tertia domus parte defuerit[38]: ex ergasteriis (nisi id dominus qualibet occasione providerit) pro animalium numero, vel domus qualitate deputabitur. †. Illustribus sane viris non tertiam partem domus sed dimidiam[39] hospitalitatis gratia deputari decernimus: ea duntaxat conditione observata, ut alter ex his, (si libet[40], atque maluerit) divisionem arbitraria æquitate faciat, [&[41]] alter eligendi habeat optionem, & firmissimum perpetuo, quod jussimus perseveret: ita ut triginta librarum[42] auri, qui illustrissima sunt præditi dignitate, fisco nostro se [pœnam] illaturos esse cognoscant: cæteri vero militia sciant [se[43]] esse privandos, si generale præceptum amplius usurpando quam jussimus, reprehensibili temeritate violaverint. Dat. VIII. Id. Februar. C. P. HONORIO IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

34 Quælibet domus quæ metatum (μιτάτον) præstare debet, in tres partes dividatur: ac partem quidam unam dominus ad mansionem suam eligat, alteram quam volet miles accipiat: tertia quæ restat, domino relinquatur: officinæ vero adhærentes ædibus (ἐργαστήρια τὰ προσκείμενα τῇ οἰκίᾳ) à metatis immunes sunt: nisi forte miles in electa à se parte tertia stabulum non habeat. Tunc enim undecunque dominus stabulum præbere debet, aut si nullum habeat, ex adhærentibus officinis deputet: non quale omnino ipse miles requirit, sed quale numerus animalium quæ secum miles adducit, postulat. Et ea quidem lex est, metatorum militibus præstandorum. Nam illustribus quibus metatum parandum est, non tertia pars domus, sed dimidia concedenda: domino quidem ædium divisionem faciente, altero vero eligente. Quod si quis majorem ædium partem prætextu metati occupaverit, illustris quidem triginta libris auri multetur: miles autem militia privetur. *Synops. Basil. 57. tit. 12. c. 2.*

III. Iidem AA. Vincentio P. P.

CUnctos Judices scire volumus, à[44] prætoriis ordinariorum judicum his præsentibus abstinendum. Dat. XVI. Kal. Februar. *Mediolani*, STILICHONE, & AURELIANO VV. CC. CONSS. 400.

IV. Iidem AA. Æmiliano Mag. offic.

FAbricensium[45] domibus ubicumque[46] constitutis omnem molestiam hospitum præcipimus amoveri: quod & Antiochensibus, & cæterarum civitatum fabricis similis domorum excusatio præbeatur, absente scilicet sacro comitatu. Dat.[47] XI. Kal. Febr. C. P. STILICHONE, & AURELIANO CONSS. 400.

V. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Joanni P. P.

DEvotum possessorem ab omni inquietudine liberamus. Primo igitur omnium ad nullum prædium publicum, vel privatum domus nostræ, vel cujuscunque[48] juris ullus[49] metator accedat, si à quoquam fuerit destinatus. Licentiam[50] enim domino, actori, ipsique plebi serenitas nostra commisit, ut eum, qui præparandi gratia ad possessionem venerit, expellendi[51] habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimescat: cum sibi arbitrium ultionis suæ sciat esse concessum: recteque sacrilegum prior arceat, qui primus invenit. Administrantem vero, ejusque officii Proceres, quorum præceptio[52] inhibitam personam ad agrum aliquem destinaverit, in tempus[53] proscribi debere censuimus[54]. †. Solam sane hospitalitatem sub hac observatione concedimus, ut nihil[55] ab hospite quod vel hominum vel animalium pascuis necessarium creditur, postuletur: omniumque sit acceleratum iter atque continuum, nec ulli liceat residere[56]: ne diuturnitas commanentium ulla ex parte prædium vexet. Decem etiam librarum auri multa ferietur, quisquis administrator, rogator[57], apparitor [ve[58]] ullus militans scilicet, vel iter[59] agens ullo in loco aliquid ab hospite postulaverit. In tantum enim inhiberi sceleratum morem jubemus, ut ipsis quoque præbentibus impunitum esse non patiamur, si quid[60] sponte

35 Ut in tres domus divisæ partes. 36 In metatis, principales ædium partes dominis reservandæ. adde *Novell.* 130. 37 Empto. 38 Al. *additur id.* 39 Mediam. 40 Quilibet, quive maluerit. 41 *Al. deest.* 42 Libras. 43 *Al. deest.* 44 Vide *l. 14.* ꝟ. *de offic. rector. provin.* 45 Metatis non sunt obnoxiæ domus deputatorum fabricensium (ὁπλοποιῶν) ubicunque sint. *Synops. Basil. eod. c. 4.* adde 2. *Harmen.* 5. §. 9. 46 *Ubique* sic usurpatur in *l. urbana*, 166. *ff. de verb. signific.* 47 *Al.* XI. 48 Cujusque. 49 Nullus. 50 *l. 4.* ꝟ. *de jure fisci*, *l. 2.* ꝟ. *de discussoribus*, *l. 5.* ꝟ. *de executoribus.* 51 Metatori, *ut hic*, ut & alias officiali injuste exequenti, licet ipsis privatis resistere, & eos repellere. dixi ad *l. 5.* ꝟ. *de executoribus.* 52 Præcepto. 53 Tempore. 54 Recensuimus. 55 *l. 6.* ꝟ. *eod. l. unic.* ꝟ. *tit. prox.* 56 Possidere. 57 Erogator. al *rogatus. Cujac.* emendat, *togatus*: & sic legitur in *lib. Aured.* id est, patronatus causarum. 58 Al. abest *ve*: & post *ullus*, adjicitur, *vel.* 59 Mavult *Cujac. inter.* 60 Qui, al. *quis.*

sponte contra præceptum nostrum probati fuerint obtulisse. Datum prid. Id. Jun. *Ravennæ*, post consulatum Honorii IX. & Theod. V. AA. 413.

1 Al. *ne infausta hospitalitatis prætio tolleretur*, Hal. Est vero infausta hospitalitatis inexcusabilis prætio: solebant interdum milites scortum à suis hospitibus exigere.

2 Infanda.

3 Quod & privatum. Alii ad *l.* 13. *C. Theod. eodem.* & *Hermen.* 4. § 23. adde *Cujac.* 9. *observ.* 2.

4 Scilicet novi: à Theodosio juniore constructi, de quibus *Nov.* 59. *a.* 5 *l.* 18. *ff. de operib. publicis.*

5 Ἐπιτειχίσεις. Ita milites olim in media urbe non hospitantur.

6 A metatis sunt immunes, tantisper dum vivunt, Archiatri palatii & urbis Romæ, magistri literarum (γραμμάτων διδασκάλοι) pro vere necessariis artibus & liberalibus disciplinis: ut & picturæ professores si modo ingenui sunt. *Syn. cod. c.* 1. & 2. *Harm.* 5. § 9.

7 Archiatrorum alii sacri palatii, alii urbis Romæ. adde *l.* 2. *ff. quibus non objicitur longi temp.* vide Hieronymum Mercurialem 4. *Variar.* 1.

8 Hospitalitatis.

9 Numo.

10 *Ex Nov. Theod. quam integram edidit Pithœus.*

11 Al. *metatum*, id est, diversorium: & ita accipitur *lib.* 4. *c.* 25. *eccleſiaſt. hiſt.* sed excisa lectio extat in *Nov. Theod.*

12 *Al.* additur, *sive officia.*

13 Metatum in alienis ædibus sub prætextu militiæ vindicare, nemo cujuslibet gradus aut conditionis potest: sive in urbe Constantinopoli, sive in provinciis. Quin illustres excusationem à metatis non habent, εἰ τε ἀξιωθεῖεν, εἴτε ζωσθεῖεν, sive cum cingulo, sive extra cingulum sint, ac si ille privilegium à metatis impetraverit, privilegio privabitur, thesaurus privatus, centum auri libras sacris thesauris inferre cogitur. *Syn. cod. c.* 9.

14 *l.* 10. §. *ult.* *cod.*

15 Abest *suo à Novell. Theod.* in al. deest, *solo.*

16 Abest à *quibusd. lib.* sed extat in *Nov. Theod.*

17 *Centenarum* in *Nov. Theod.*

18 Sic legitur in *Novell. Theod. sed in lib. Cujac.* Theod. & Valentiniano AA. Conss.

19 A metatis excusandarum ædium is modus est: ut qui consularis & patricius factus sit, tres domos suas à metatis excuset, dum superest: heredes ipsius (sive filii succedant, sive pater, sive mater, sive nepotes, sive fratres, sive sorores, sive uxor, domos duas, *ut hic.* Consularis tantum, duas semis tantum, hæredes ejus unam semis. *vers. si quis vero.* Patricius tantum, idem privilegium habebit. *vers. pari.* Magistri officiorum seu quæstores, una semis. *vers. magistri.* Comites domesticorum, protectorum, largitionum (σηκρητίων) rerum privatarum, primicerii notariorum, singuli unam domum, hæredes ipsorum, dimidiam: ut residuæ dimidiæ partis portionem metato præbeant. *vers. Comites.* Illustres vero in actu nullo constituti, sed honoraria dignitate duntaxat ornati, nullam: exceptis eorum ergasteriis quæ in plateis, vel angiportis sunt. *vers. si qui illustres.* Nullus autem, vel ex sacro rescripto, vel ex pragmatica sanctione semet à metatis excuset. *vers. ita ut nemo. Synopsis ibid. cap.* 10.

20 Consulatum.

21 *Abest à quibusd. lib.*

22 Et primicerius.

23 *l.* 9. *vers. cæteris. C. eod.*

24 Ἐν τοῖς συνοψισμοῖς. *Synopsis.*

25 *Al.* Leo.

26 Id ἐκτιθημίσικον Græci *Novell.* 134. *c.* 1. dixi ad *l.* 7. *C. de erogat. militaris annonæ.*

VI. Iidem AA. Adriano Procur. Africæ.

HOc prospectum est, ut [1] infausta [2] hospitalitatis præbitio tolleretur: nec balneum [3] quisquam à domino ædium postulet. Dat. V. Non. Mart. *Ravennæ*, Constantio & Constantio Conss. 414.

VII. Iidem AA. Eustathio P. P.

DEvotissimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiscentes ad bella, muri [4] sacratissimæ Urbis singulæ turres in pedeplanis [5] suis suscipiant. Datum V. Non. Mart. CP. Honorio XIII. & Theodosio X. AA. Conss. 422.

Medici sacri palatii, & Urbis Romæ Magistri liberalium artium, & pictores ingenui, quoad vivunt, sunt immunes ab onere hospitandi.

VIII. Impp. Theod. & Valent. AA. Helioni Magist. offic.

ARchiatros [6] nostri palatii, necnon [7] Urbis Romæ, & Magistros literarum, pro necessariis artibus, vel liberalibus disciplinis, necnon picturæ Professores (si modo ingenui sunt) hospitali [8] molestia, quoad vivent, liberari præcipimus. Datum XIV. Kalend. Septembr. Hierio & Ardabure Conss. 427.

IX. Iidem AA. Nomo [9] P. Mag. offic.

OMnes [10], qui metata [11] in suis domibus præstant [12], sive hospitia præbuerint metatoribus, sive quolibet pacto satis eis fecerint, nullam vel pensionis vel discussionis domus gratia molestiam sustinere cogantur. Deinde [13] neminem volumus cujuslibet loci, vel ordinis in hac florentissima urbe domum propriam, excusantem metatum sibi in alienis ædibus privilegio militiæ vindicare: quod & in provinciis observari oportet: cæteris [14] vero, quibus illustris dignitas sub cingulo vel citra cingulum pro [15] suo solo honore delata est, excusandarum ædium licentiam penitus denegamus. Hoc juris etiam in his præcipimus observari, quos ipsa quidem administrationis conditio spectabiles novit: honor tamen additus à nostra liberalitate reddit illustres: Scituris omnibus quod si quis cum cingulo perfruatur, & excusationem [ita] propriæ domus impetraverit, ut à pensione etiam portionis tertiæ sit immunis, & militiæ causa metatum [in [16]] alienis domibus sibi crediderit vindicandum: si quidem honore præditus excusationis jus habeat, carebit legum privilegiis, quas fraudare conatus est. Si vero inter eos, quibus nulla suffragatur dignitas, numeretur, centum [17] librarum auri sacratissimis largitionibus pendendarum illatione multabitur. Datum XVII. Kalend. Febr. Constant. & Theodos. A. Conss. [18]

X. Impp. Valent. & Martian. AA.

HAc [19] lege sancimus, ut si quis Consularem ac Patriciam meruerit dignitatem, tres domos proprias dum supersit, habeat hospitum immunitate securas, heredes vero ejus filii, aut pater, aut mater, nepotes, aut frater, aut soror, aut uxor, duarum domorum suarum excusatione potiantur. †. Si quis vero Consulatu [20] tantummodo gloriatur, duas semis domos [suas [21]] immunes habeat: post fata vero ejus memorati hæredes unam semis domum suam habeant nullis hospitiis prægravatam. †. Pari Privilegio perfruatur cum memoratis hæredibus, qui solius patriciæ dignitatis sine consulatu decoratur insignibus. †. Præfectorii vero, necnon & magistri militum duas domos suas habeant, quoad vixerint hospitibus liberatas. Hæredes vero eorum memorati unam defendant domum suam simili excusatione munitam. †. Magistri vero officiorum, vel quæstores unam semis domum suam quoad vixerint, habeant hospitum onere liberatam. Heredes vero eorum prædicti unam ab hospitibus jure defendant. †. Comites autem domesticorum, & protectorum, & sacrarum largitionum, [& rerum privatarum,] & Vir Spectabilis Primicerius [22] Notariorum, singulas domos suas ab hospitum gravamine, dum vivunt, gaudeant esse securas. Memorati vero heredes eorum mediam partem unius domus suæ sciant excusatione muniri: residuæ vero partis dimidiæ tertiam portionem hospitibus deputandam esse cognoscant. †. Si qui [23] illustres honorarias dignitates quascunque sine actu cœlitus impetraverunt, æquo animo suas domos hospitibus post hanc legem pendant, pro tertia, quæ legibus præfinita est, portione: exceptis videlicet ergasteriis, quæ in plateis vel angiportis [24] esse noscuntur, quod in omnibus domibus quæ hospitales sunt, observari jubemus, ita ut nemo vel ex sacro rescripto, vel ex divina annotatione, seu pragmatica sanctione contra hanc legem uti possit excusationis auxilio; his omnibus, quæ per hanc legem constituimus, in hac æterna urbe observandis.

XI. Imp. Zeno [25] A.

DEcem post Primicerium tribunos in domibus, quas in hac regia urbe possident, metatorum jussimus vacationem mereri.

XII.

Μηδεὶς ἄρχων ἐν τῷ ἀβεννοσείῳ ζητείτω παρ' ἑτέρου ἐπιδημικὸν ἢ παρ' ἑτέρου ἀφορολογήτως ἐργάσιον. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσει, ἢ ἐκδάλλεται ἢ δέκας κ' δημόσιον κ' ἔξοδα διώκειν κατὰ ἀλλήλων.

NE quid Præses dum [26] per Provinciam oberrat, hac specie exigat à Provincialibus ne illos hospitio gravet, vel ut eis habere arma concedat. Qui secus fecerit, ut dignitate, bonisque ademptis exilio perpetuo damnetur.

Præfectorii & magistri militum duas: ipsorum hæredes, unam. *vers. præfectorii.*

26 Id ἐκτιθημίσικον Græci *Novell.* 134. *c.* 1.

TIT. XLII.

DE [27] SALGAMO [28] HOSPITIBUS NON PRÆSTANDO [29].

1. Imp. Constantinus [30] A.

NE [31] quis [32] Comitum, vel Tribunorum, aut Præpositorum, aut militum nomine, salgami gratia, culcitras, lignum, oleum à suis extorqueat hospitibus, sed nec volentibus hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferat: sed sint provinciales nostri ab hac præbitione securi: comitibus, tribunis, vel certe præpositis, militibusque gravi vexationi subjacentibus. Dat. v. Id. Octobr. *

27 *lib. 7. C. Th. 9.*

28 *Salgami* appellatione significantur esculenta, quæ ad coudiendum valent. Et hic sane culcitræ, lignum, oleum numeratur. Hujus vocis etiam meminit & Columella. *Goth.* Vid. Cœl. Rodigin. *Antiq. lect. lib.* 30. *cap.* 10. & Alciat. *hic.* Annalites stipendia suis contenti esse debent, quod & Scriptura quoque jubet, ac ut sint, quod esse debent, Reipubl. defensores & populi: non autem quod esse solent, prædones, vetat Constantinus militem à suis hospitibus exigere salgami nomine, culcitram, oleum, lignum. adde *Forcatulum* c. 20. Penus. *l.* 8. *vers. solan. tit. proxim.* adde *Roland. à Val.* 1. *conf.* 66. *num.* 4. & 9.

29 Præbendo.

30 *Al.* Constans AA. Leontio P. P.

31 *l.* 2. *C. Theod. eodem.* Militem stipendiis suis contentum esse debere, quod & Scriptura quoque jubet, ac ut sint, quod esse debent, Reipubl. defensores & populi: non autem quod esse solent, prædones, vetat Constantinus militem à suis hospitibus exigere salgami nomine, culcitram, oleum, lignum. adde *Forcatulum* c. 20.

32 Qui.

TIT. XLIII.

DE [33] COMMEATU [34].

Tempore expeditionis nullus militibus commeatum dare potest: contra facientes capite punitur. Bart.

1. Impp. Constant. & Constans [35] AA. Leontio P. P.

NE [36] cui liceat Præpositorum, vel Tribunorum cohortium, vel vicariorum, & familiarium eorum [37] tempore expeditionis quocunque genere cuiquam de militibus à castris, atque signis, vel his etiam locis, in quibus [38] prætendant [39], discedendi commeatum dare. Si quis vero contra hanc legem facere ausus fuerit, & militem contra interdictum commeatum dimiserit eo tempore, in quo Barbarorum incursio [40] extiterit, & tunc cum præsentes in castris, atque apud signa milites esse debeant, quisquam abfuerit: capite vindicetur. Dat. IV. Kal. Maji, Severo, & Rufino Conss. 223.

33 *l.* 7. *C. Th.* 12.

34 Commeatus est abeundi licentia, data militi ad tempus. *Cujac. hic l. unic. T. in quib. cauſis militantes for. præſcript. uti non poſſunt. l.* 1. *l.* 14. *ff. de re militari.* vide *Feſtum in Remeare*, *l.* 2. *in fin. ff. ad municipalem.*

35 *Al.* Constantinus A. *al.* Arcad. & Honor. AA.

36 *l.* 1. *C. Theod. eod.*

37 Adde *l.* 12. §. 2. *ff. de re militari.*

38 *Quibus*, & deest in *C. Theod.*

39 Prætendatur.

40 Excursio.

II. Imppp. Grat. Valent. & Theodos. AAA. Syagrio Mag. offic.

QUicunque [41] de Scriniis, aut Agentibus in rebus, vel etiam ex officiis Palatinis, his videlicet, qui sacratum [42], & privatarum remunerationum comitibus, obsecundant [43], sex [44] mensium spatium supra [45] diem commeatus, aut jussionem evictionis abfuerit: is in inferiorem locum quinque antelatis posterioribus devolvatur. Is vero [46], qui anni [47] vacationem [48] arbitratu proprio, judiciarii præcepti oblitus assumpserit, à decem post se militantibus transeatur [49]: ac deinde cum jam aliquis desidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de sequentibus posteratur. Qui vero nec [50] post quadriennii quidem tempus [51] militantium non immerito matriculis auferatur. Dat. Kal. Octob. Auxonio, & Olybrio Conss. 379.

41 *l.* 3. §. *ſi ad diem commeatus. l.* 14. *in princ. ff. de re milit.*

42 Comes sacrarum & privatarum remunerationum, *ut hic*, sacrarum remunerationum. *l.* 10. *T. de palat. sacrar. largit. l.* 41. *C. Theod. de appellat.*

43 Obsecundent.

44 Scriniarius magisterianus, vel palatinus, qui commeatum accipit, si supra commeatus diem sex mensibus abfuerit, quinque sequentibus post postponi debet.

45 *l.* 3. §. *ſi ad diem commeatus. l.* 14. *in princ. ff. de re milit.*

46 His vero.

47 Miles qui supra commeatus diem annum abfuerit, decem sequentibus postponi debet.

48 Vocationem.

49 Transferatur.

50 Ne post.

51 Al. *nec post quadriennii quidem tempus militaverit*, *non*, &c.

TIT. XLIV.

DE [55] TYRONIBUS.

1. Impp. Valent. & Theod. AA. Modesto P. P.

NUllus [56] tyro [57] vagus, aut veteranus, aut censibus obnoxius, ad militiam accedat. Datum XIV. Kal. Octobr. *Hierapoli*, Valentin. & Valente III. AA. Conss. 370.

52 *Al.* Imp. Zeno A.

53 Penates, domus cujusque.

54 Biennium

55 *l.* 7. *C. Th.* 13.

56 Pars *legis* 6. *C. Theod.*

57 Tyroni vix fidendum, ita tyroni custodia non tutò committenda. *l.* 14. *in princ. ff. de cuſtodia.*

II. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA.

QUisquis [58] alieni juris mancipium in tyrocinio militiæ scribi curaverit: convictus, ac proditus auri libram ærario nostro cogatur inferre, mancipio scil. domino (si factum ignoraverit) reddendo. Datum Id. Maji, *Tyro Metropoli*, P.P. Beryto, Antonio, & Syagrio Conss. 382.

58 Similis est constitutio *lib.* 5. *C. Theod. tit.* 9. *l.* 2.

III. [59] Imp. Honorius A. [60]

TYrones [61] in scholis loco semper posteriore ponantur: nec [62] enim patimur quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborum adsiduitas, & stipendiorum prolixitas suffragantur. Dat. VII. Kalend. Decemb. *Ravennæ*, Basso, & Philippo Conss. 408.

59 *Al.* Impp. Honorius & Theodosius AA. C. S. L.

60 *Al.* Anastasius A.

61 *l.* 19 *C. Th. eod.*

62 Vid. *l.* 7. §. *de proximis ſacrorum ſcriniorum.*

TIT. XLV.

DE [63] LITTORUM [64], ET ITINERUM CUSTODIA.

1. Impp. [65] Honor. & Theod. AA. Eustachio P. P.

SAluberrima [66] sanctione censemus [67] ne merces illicitæ ad nationes barbaras deferantur: & quæcunque naves ex quolibet portu seu littore dimittuntur [68], nullam [69] concussionem vel damna sustineant: ita tamen ut earum naucleri deponant in quam [70] provinciam ituri sunt: uti [71] hoc manifestato, nulla contra eos postea indignatio seu concussio quoquo modo procedat. Dat. XIV. Kalend. Octobr. CP. DN. Theod. A. IX. & qui fuerit nunciatus. 420.

63 *lib. 7. C. Th.* 16.

64 Al. *litteribus.*

65 *Al.* Impp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. male.

66 *l. ult. C. Th. eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 11. §. 3. *ff. de publicanis.*

67 Vid. *l.* 1. *T. quæ res exportari non debeant.*

68 Mittuntur.

69 Vid. *l.* 3. *T. de naviculariis.*

70 Qua provincia.

71 Ex hoc.

TIT. XLVI.

DE [72] DESERTORIBUS, ET OCCULTATORIBUS EORUM.

Recipiens scienter desertorem in agro vel in domo, si est Actor vel Procurator, capite punitur. Bart.

1. Imppp. [73] Grat. Valent. & Theod. AAA. Syagrio P. P.

SI [74] quis forte desertorem agro tectove susceperit, atque apud se diu passus fuerit delitescere: actor quidem vel procu-

72 *lib. 7. C. Th.* 18. vide 6. *Harmen.* 8.

73 *Al.* Imp. Theod. A.

74 *l.* 4. *C. Theod. eod.*

procurator loci qui hoc sciens prudensque commiserit, capitali supplicio subjugetur: dominus vero si hujus rei conscius fuerit, prædii in quo latuerit desertor, amissione puniatur. Si quis autem desertorem prodiderit [1], mediocris loci ingenuus immunitate potiatur. Neque solum de his loquimur, qui proxime signis [2] felicibus applicati, militiæ rudimenta timuerint [3]: verum etiam qui stipendiis militaribus degenerem latebram præbuisse monstrantur. [4] Desertor autem habebitur, quisquis belli tempore aberit à signis. Horum qui sponte processerit: peccati anterioris supplicium non timebit. Sin vero flagitiosa ignavia delituerit: per eum in cujus domo fuerit invigilantibus extrinsecus quoque officiis publicis, ubicunque correptus, severitati judicis offeratur, degeneris mortis [5] gladium subiturus. Sin autem Rector provinciæ propositam severitatem, vel gratia, vel dissimulatione distulerit, patrimonii, atque existimationis damno subjiciatur: & in officii primores capitaliter vindicetur. Dat. Id. Jul. *Romæ*, GRAT. VI. & THEOD. I. AA. CONSS. 380.

1 Desertorem indicantis & prudentis præmium.

2 Signa militaria quæ & quot generum fuerint, docti ad Rubricam, *tit. de verborum & rerum signific.*

3 Teneuerint.

4 Desertor est, qui bello tempore abest à signis. adde *l. 3. §. desertor. 3 ff. de re milit.*

5 Degeneri morte, al. *degeneris mortem gladii*

6 *Paris. lit. C. Th. eod.* Desertor seu qui ad hostes transfugit, tanquam hostis a quovis potest impune occidi. *6. Harm. 8. §. 1.*

7 Vid. *l. 2. §. quando liceat unicuique sine judice.*

8 Al. *obtinentium*, in lib. Aured. *obtinentium.*

9 Al. ὡς κατὰ, ut hostes. *6. Harm. 8* Rebelles tamen alio sensu, *in feudis, qui rebelles.*

10 Ne suppositis.

11 Vel commentis.

12 *l. 15 C. Th. eod.*

Desertor inventus resistens, ut rebellis opprimitur. Bart.

II. Imppp. ARCAD. THEOD. & HONOR. AAA. Adriano P. P.

SI [6] desertores inventi, resistendum 7, atque armis oppugnandum [8] putaverint: tanquam rebelles [9] in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur: ita tamen ut provinciarum judices solicita cautione disquirant: ne sub falsarum tractatoriarum nomine, desertionis suæ crimen defendere moliantur: nec [10] suppositis, & [11] commentitiis epistolis evadendi habeant facultatem. Dat. VI. Kal. Mart. *Ravennæ*, THEOD. A. I. & RUFORIDO CONSS. 403.

III. Iidem AAA. Longino P. P.

QUi [12] relictis militaribus castris, se ad depræ dationem, vel latrocinium contulerint, severitatem Judicis non evadant. Dat. IX. Kal. April. *Ravennæ*, ARCADIO A. VI. & PROBO V. C. CONSS. 406.

13 *lib 7 C. Th. 20.* Περὶ τῶν ἀποστατούντων καὶ τῶν ἐρημοποιούντων τὰ χωρία.

TIT. XLVII.

DE [13] VETERANIS.

Veterani gaudent privilegiis hic insertis. Bart.

I. Imp. CONSTANTINUS A.

CUM [14] introissent principia [15], & salutatus esset à Præfectis, & Tribunis, & Viris eminentissimis, acclamatum est: *Augusta Constantiae, Deus te nobis servet* [*vestra salus* [16]] *nostra salus: vere dicimus: jurati dicimus.* Adunati veterani exclamaverunt: *Constantine Auguste, quo nos veteranos factos, si nullam indulgentiam habemus?* Constantinus Augustus dixit: *Magis, magisque conveteranis meis beatitudinem augere debeo, quam minuere.* Victorinus veteranus dixit: *Muneribus* [17], *& oneribus* [18] *universis locis convenire non sinamus.* Constantinus Augustus [dixit:] *Apertius indica, quæ sint maxima munera, quæ vos contumaciter gravant.* Universi veterani dixerunt: *Ipse perspicis.* Constant. Augustus dixit: *Jam nunc Magnificentia mea omnibus* [19] *veteranis id esse concessum perspicuum sit, ne quis eorum in ullo* [20] *munere civili, nec in operibus* [21] *publicis conveniatur, nec ulla collatione, nec à Magistratibus, nec* [22] *vectigalibus in quibuscunque nundinis interfuerint, ullam ob* [23] *venditionem proponendam dare debebunt. Publicani quoque* (ut adsolent [24] agentibus supplere [25]) *ab eisdem veteranis amoveantur: quiete post labores suos perenniter perfruantur. Fisco quoque nostro eadem epistola interdicimus, ut nullum omnino ex his inquietet: sed liceat eis emere, & vendere, optimis negotiis pecuniam tractare, & mercimonia agitare: nec solum integra beneficia eorum sub seculi nostri otio, & pace perfruantur* [26], *sed etiam nullo munere civili, id est, corporali, seu personali, vel deportatorio onere eos officia comediamus.* Dat. Kalend. Mart. Civitate [27] *Bellovacorum*, CONSTANT. A. VI. & CONSTANTIO C. CONSS. 320.

14 *l. 2. C. Th. eod.* In nonnullis cod. hic incip. *hoc l. Imp. Constantin. cum invexisset principia, & salutantur esset à præfectis & tribunis, & à viris eminentissimis acclamatum est Auguste, &c. recte. Contin.*

15 *Principia* in re militari quid essent dixi ad *l. ult. §. quæ ita longa confinio, l. 12. in fin. ff. de re militari.*

16 Al. *nostra salus.* al. *absunt.*

17 *l. 2. in princ. ff. eod.*

18 Honoribus.

19 *l. ult. ff. eod.*

20 Nullo.

21 Puta ob navium fabricam. *l. ult. C. eod.*

22 Imo vectigalibus tenentur *l. 2. fin. ff. eod.*

23 Venalitium vectigal innuere videtur, de quo scripsi ad *l. 4. §. de proximis sacrorum scriniorum.*

24 Solent.

25 *Supersedere, in vet. lib. sed in C. Th. supercompellere.*

26 *Multa sunt hic à C. Th. detracta & immutata.*

27 *In civitate Bellovacorum*, in *Cod. Theod.*

28 *l. 5. C. Theod. eod.*

29 *Pars legis 7. C. Theod. eod.*

Veterani [29], qui ex negligentia vitæ, nec [30] rus colunt, nec aliquid honestum peragunt: sed latrocinii [31] sese dederunt: omnibus veteranorum privilegiis exuti, pœnis competentibus à Provinciarum Rectoribus subjiciantur. Dat. III. Id. Aug. CONSTANTIO A. VI. & CONSTANTE II. CONSS. 353.

30 Veteranorum exercitia post missionem, rus colere, aut tale aliud honestum vitæ genus sect ui.

31 Milites seu pro militibus non habendi latrones armati.

IV. Impp. [32] HONOR. & THEOD. AA.

NUllus eorum, qui sacramentis [33] inhærere desierit, vel volens permittatur, vel invitus militare cogatur, seu stare judicum sententiis: quæ non his observatis latæ fuerint, nullam firmitatem habentibus: nisi [34] forte reperiatur ibi tempore militiæ cœpta cognitio, tunc enim velut necdum cingulo depositò sub militari Judice rem tractari, finirique præcipimus: nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant.

32 *Al.* Imp. THEOD. A. 33 Sacramentum militare quid, dixi ad *l. 2. ff eodem. l. 11. ff. de adulteriis.* 34 In jus vocatus, si postea militiæ nomen dederit, non potest in ea causa uti præscriptione fori, quasi præventus, *ut hic, & l. 7. ff. de judiciis, l. pen. ff. de jurisdict. omnium judicum.*

TIT. XLVIII.

DE [35] FILIIS OFFICIALIUM MILITARIUM, QUI IN BELLO MORIUNTUR.

I. Imp. CONSTANTINUS A. Euagrio.

HI [36], qui [ex] officialibus quorumcunque officiorum geniti sunt, sive eorumdem parentes adhuc sacramento tenentur, sive jam dimissi sunt [37], in parentum militiam vocentur. Dat. prid. Non. Aug. BASSO, & ABLABIO CONSS. 331.

II. Imppp. [38] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.

FIlios [39] primipilariorum paternam sequi conditionem oportet.

III.

Ἐὰν τις ὑπὸ πολέμου τελευτήσῃ ὁπωσδήποτε στρατευόμενος.

SI [40] quis quocunque modo militans in bello moriatur, filius ejus, si unus sit, vel *ex* pluribus major [41] natu, statim in locum ejus succedat, & eadem annonas accipiat, si pater usque ad Biarchi duntaxat gradum pervenerit. Quod si alteriorem obtinuerit (veluti ducenarii, aut centenarii) filius ejus fiet tantummodo Biarchus. Manifestum autem est, majorem natu [42], in quem ejusmodi solatium confertur, fratrum suorum curam habituturn.

35 *Synopf. Basilicon 57. tit. 7. & 7. C. Theod. 22.*

36 *l. 3. C. Theod. ib.*

37 Erunt.

38 *Al.* Idem A. *al.* Impp. ARCAD. & HONOR. AA.

39 Facit *l. 11. C. Theod. eod.*

40 Ut defuncti militis filius natu major statim in locum patris sui succedat, & eadem annonas accipiat, usque ad Biarchi gradum. *Synopf. lib.*

41 Primogenitus militans Jus fit prærogativa.

42 Primogenitus fratres fratrum inferiorum curam gerere debet.

TIT. XLIX.

DE [43] OBLATIONE [44] VOTORUM [45].

I. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Basilio P. U.

QUANDO [46] votis communibus felix annus aperitur, in una libra auri, & solidis obryzatis [47] principibus offerendi devotionem animo libenti suscipimus: statuentes, ut deinceps sequentibus annis uniuscujusque sedulitas Principibus [48] suis talia inferat semper, & deferat. Dat. IV. Non. Mart. *Mediolan.* OLYBRIO & PROBINO CONSS. 395.

43 VII. *C Th. 14.*

44 Al. *De observatione votorum.* al. *De obligatione.*

45 De votis, adde *l. 233. §. 1. ff. de verb. signif.*

46 *l. 1. C. Theod. eod.*

47 Obryzati solidi quid esset, dixi ad *l. 3. Cod. de vett. numism. potest* Sunt qui ad *Optar*, (quam provinciam Peru hodie vocari nonnulli putant) hanc vocem trahant.

48 Al. *principatibus.*

TIT. L.

DE [49] NUMERARIIS, ACTUARIIS, ET CHARTULARIIS, ET ADJUTORIBUS, SCRINIARIIS, ET EXCEPTORIBUS [50] SEDIS EXCELSÆ [51] CÆTERORUMQUE JUDICUM, TAM MILITARIUM, QUAM CIVILIUM.

De numerariis, & tabulariis.

I. Imp. CONSTANTINUS [52] A. ad Veronicianum Vic. Asiæ.

VORAX [53], & fraudulentum numerariorum propositum, qui diversis obsequiis Rectoribus obsequuntur, ita inhibendum est, ut antea sancivimus, & nunc itidem sancimus, conditioni eos subdi tormentorum, & ęculeis [54] [atque] lacerationibus subjacere. Dat. XIV. Kal. Jun. OPTATO, & PAULINO CONSS. 334.

49 XIII. *C Th. 1.* περὶ ταβουλαρίων καὶ ἀκτουαρίων καὶ ἀντιγραφέων βήτα καὶ ἐξελεφερενδαρίων καὶ σπεκουλατόρων καὶ ὑπογραφέων.

50 Executoribus.

51 Excelsæ, id est, *prætoriæ.*

52 *Al.* Imp. VALENTIN. & VALENTIN. AA.

53 Voracitas seu concussio in officiali punitur. *l. 4. C. Theod. eod.*

54 Aculeis.

II. Impp. [55] VALENT. & VALENS AA. Clearcho.

QUi [56] numerarii appellari consueverant Consularium, atque Præfidum, duntaxat tabularii post hanc nostram sanctionem vocabuntur: scientes se tormentis esse subjectos, nisi [57] judicibus, vel his qui provecti nostro judicio ad provincias venerint, vel exactoribus debitorum, aut reliquorum [nomen, & [58]] modum frequenter ingesserint sub actorum testificatione: quos scire oportet, cum his, qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint indicantibus persoluta, triennii [59] tamen spatio tabulariorum decet tempus omne concludi. Dat. XIV. Kal. Mart. *Constantinop.* VALENT. & VALENTE AA. CONSS.

55 *Al.* Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.

56 *l. 9. C. Theod. eod.*

57 Vid. *l. 1. ff. de exact. tributorum.*

58 Abluta a *quib. lib.*

59 Vid. *l. 11. ff. eod.*

III. Iidem AA. Rufino P. P.

NUmerarios [60] Amplissimæ tuæ Sedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere jubemus. Dat. prid. Id. Decembr. *Parisiis*, VALENTIN. & VALENTE AA. CONSS. 365.

In omni Provincia duo Numerarii, & Tabularii collocantur. Bart.

IV. Imppp. [61] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. omnibus Rectoribus Provinciarum.

IN [62] provinciis singulis duo Numerarii qui & Tabularii collocentur: quo ad unum fiscalis arcæ [63] ratiocinium ad alterum largitionales pertinere tituli jubeantur: hoc sciturі, quod si ex alterius [64] quicquam actibus ad alterum [65] partem illicita [66] fuerit usurpatione translatum: is qui culpam judicis dissimulatione texerit [67], gravissimo sit supplicio subjugandus. Dat. III. Kal. April. C. P. ANTON. & SYAGRIO CONSS. 382.

60 *l. 11. C. Theod. eod.*

61 *Al.* Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.

62 *l. 12. C. Theod. eod.*

63 Al. *basse.*

64 Alienis.

65 Alienam.

66 *l. 36. ff. de rei gest. pœn. l. 2. §. de exc. ulcerisse.*

67 *Transerit*, al. *tenuerit.*

De exceptoribus.

V. Iidem AAA. Principio P. P.

EXceptores [68] omnes judicibus Provincialibus obsequentes, qui nec cohortalem militiam sustinere videntur, neque a fisco ullas consequuntur annonas, absque metu dare cœptis operam, etiamsi decuriones sint, minime prohibemus: dummodo munera [69] propriæ civitatis agnoscant, & peracto secundum morem exceptionis officio, ad propriam sibi curiam redeundum esse non nesciant. Dat. IV. Id. Decembr. *Aquileiæ*, ARCADIO A. & BAUTONE CONSS. 385.

68 *l. 2. §. de probationibus sacrorum scriniorum.* adde *l. 19. §. 9 ff. locati.*

69 Munia.

70 *l. 14. C. Theod. eod.*

De Numerariis Actuariis.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Severo P. U.

NE [70] diutius ad cunctorum perniciem actuarii numerariorum consortiis adjuventur, illustris auctoritas tua cunctos ex numerariis actuariorum societate præcipiat [71] abstinere, atque ab eorum communione discedere: quod si hoc moniti custodire neglexerint, iisdem pœnis se quibus actuarios, non ambigant subjacere. Dat. IV. Kalend. Jun. *Nicæ*, HONOR. A. IV. & EUTYCHIANO CONSS. 398.

71 Percipiat.

72 *Al.* Imp. LEO A.

De actuariis.

VII. Impp. [72] THEOD. & VALENT. AA. Hierio P. U.

ACtiones [73] tam classium [74] Urbis Constantinopolitanæ, quam Thymelæ [75], equorumque curulium [76] civitatum diversarum, non aliter, nisi ut consueverat [77], manus fanxerit principalis, sublimitas tua præcipiat ordinari, quod [78] si quis talis sub tua fuerit judicatione convictus: profecto initis his, quæ vetita contractaverit, etiam congruam indignationem meritat. Dat. X. Kalend. Jul. *Nicomediæ*, THEOD. XII. & VALENT. II. AA. CONSS. 426.

73 *l. 4 in princip. ff. de muneribus patrimonii, l. 5. in princip. ff. de officio consulis.*

74 Al. *clarissimæ.*

75 *Chimeræ.* al. *Antiochiæ. Pyrrhus & Asiatus* legunt *Timelæ*, sed hanc legem ut excusa est, restituit Cujacius ex *veter. lib. & l. 21. & 22. C. Theod. de Aud. offic.* qui interpretatur *Scenicæ*, id est, scenæ.

76 Al. *& quarum cunque curulium, cujus, quamque curulium. Apuleius lib. 3.* equum curulem nimia velocitate refectum: Circenses decurrunt hi equi. *l. 1. §. 2 ff. de muneribus & honoribus.* quorum alendorum munus patrimoniale non personale, *ut dixi.*

77 Consueverant.

De Scriniariis vel numerariis præf. prat.

VIII. Iidem AA. Protogeni P. P.

SCriniarios vel Numerarios officii Magnitudinis tuæ jubemus nullatenus in posterum aut mutuam pecuniam sumere, aut polliceri cuiquam pro publicis expensis cogi: quos nullam post depositam militiam inquietudinem sustinere volumus.

78 Quin.

De actuariis.

IX. Impp. LEO jun. & ZENO AA.

NEmini licere deinceps jubemus in quacunque militia connumerato, solicitudinem actuarii subire: vel post depositam

tiam eandem curam ad militiam adspirare: quatenus inter privatos agens, omnique militari privilegio denudatus, nihil nundinationis, vel fraudis circa commendanda ratiocinia, quibus obnoxius est, attentare valeat.

De Scriniariis, Numerariis, Adjutoribus, Chartularis.

X. Imp. ZENO A. * P. P.

NULLI [1] Scriniario liceat pro tempore Numerarios plus quam quaternis vicibus, nec his tamen continuandis, adjuvare. Idemque hoc super Chartulariis in præbenda pro tempore numerariis opera observari decernimus, ita ut Adjutorum quidem biennii, Chartulariorum vero unius anni intervallo continuatio interrumpatur: nulla Adjutoribus ad Chartulariorum solicitudinem quam semel dedignati sunt, descendendi [2] danda licentia: ita ut Orientalis quidem tractus pro tempore Numerariis, nonnisi ab his scriniariis qui inter triginta viros à Numerario retro numerandos, Asianæ [3] vero diœceseos, numerariis nonnisi ab his qui intra quinquaginta à numerario similiter retro numerandos inveniuntur: Ponticæ vero & Thraciæ [4] diœceseos passim, & pro suo libito ex omni multitudine eligendorum adjutorum tribuatur facultas. §. 1. Omnia sane commonitoria, vel præceptiones, aut evictiones, seu quælibet publica instrumenta, non solum Adjutoribus, verum etiam Provinciæ illius de qua disponitur, tractatori [5] inspiciendi, itidemque subscribendi, aliorum quoque qui una cum eo tractant [6] in eadem subscriptione mentione habenda, necessitatem incumbere.

§. 2. Si quid autem sine hac observatione ex Orientali, vel Asiano, vel Thraciano [7] scrinio fuerit emissum, falsi suspicione non careat: exceptis publicis instrumentis quæ à scrinio Ponticæ diœceseos emittuntur, quod in iisdem instrumentis solum numerarium ejusdem diœceseos ejusque Adjutorem & Chartularium subscribere Magnitudo tua disposuit: ita ut si quid hujus legis fuerit violatum, Numerarii quidem tam gradus sui quam solennitatum seu solatiorum universi [unius] anni jacturam: Adjutores vero quinquaginta librarum auri, & Chartularii quindecim itidem librarum auri pœnam subeant [8].

De numerariis.

XI. Idem A. Caroni Magist. milit.

OFficio tuæ Magnitudinis datis precibus postulante, ut Numerariorum actus non in biennium, sed in unum [annum] statuatur: nostra pietas hujusmodi petitionibus annuens, dispositionem quæ super biennio promulgata fuerat, super uno tantummodo anno [9] revocavit.

De Cornicularis, Chartularis, Primiscriniis & Numerariis.

XII. Imp. ANASTASIUS A. P.P. Illyrici.

PEr hanc divinam pragmaticam sanctionem decernimus, quod antea Tribunis Prætorianis, dum dignitas eis qui in scriniis [10] seu gradibus officii tuæ Celsitudinis deponunt militiam præbebatur, & custoditum fuisse dignoscitur, hoc super honore quoque Comitivæ dignitatis eis impertiri: ut sententia pro fine eorum militiæ proferenda, dignitatis etiam mentionem contineat. Hoc quoque tantummodo, & sine speciali codicillorum vel divinorum apicum sanctione ad eandem dignitatem adipiscendam & privilegia eam sequentia sufficiat: ita tamen ut primi ordinis Comitivam per interlocutionem ejusdem potestatis mereantur [hi, id est] Cornicularius [11], & Chartularius, Primiscrinius, & Numerarius scrinii Macedoniæ, & scrinii Daciæ, & scrinii operum, & scrinii auri. Hoc eodem in his etiam qui post novellam dispositionem divæ memoriæ Zenonis, quæ de eisdem pœnis loquitur: & de eisdem personis [12], quæ deposuerunt militiam, obtinente.

TIT. LI.

DE [13] CURSU [14] PUBLICO, ET [15] ANGARIIS [16] ET PARANGARIIS.

1. Imp. CONSTANT. A. Titiano.

EQUOS, qui publico cursui, deputati sunt, non [17] lignis, vel fustibus, sed flagellis tantummodo agitari decernimus: pœna non [18] defutura contra eum, qui aliter fecerit. Dat. prid. Id. Maji, SABINO & RUFINO Conss. 316.

11. Iidem AA. [19] Cyndino P. P.

PRæsidibus, & Rationalibus [20], cæterisque quibus propterea [21] respublica [22], & annonas, & alimenta pecoribus subministrat [23], usurpandi [24] paraveredi [25] licentia derogetur. Sed nec per aliam viam eundi quisquam habeat falcultatem: nisi per quam cursus publicus stare dignoscitur: excepta videlicet tua sublimissima sede, cui cursus publicus, & proficiscendi per eum licentia, & ubi ratio exegerit, præsto est. P.P. XV. Kal. Mart. CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTIO C. Conss. 326.

111. Imp. [26] CONSTANT. A. Tauro P. P.

EVectiones [27] ab omnibus postulentur, & tam judices, quam custodes publici cursus minime [transire] patiantur antequam seriem evectionis aspexerint. Quod si [28] quis putaverit resistendum, & sine evectione iter facere detegatur, vel ultra tempus quod evectioni insertum est, publico cursu uti conatus sit: ubi repertus fuerit, ibidem [29] jubemus retineri: & siquidem dignitate præditus sit, de ejus nomine ad providentiam [30] tuam, & ad illustrem virum comitem [31], & magistrum officiorum referri: adversus vero cæteros protinus indignatio competens exercenda est, quos sinceritas tua pro loco gradusque militiæ ibidem coërceri posse crediderit. Datum VIII. Kalend. Jul. *Mediolani*, CONSTANTIO A. IX. & JULIANO C. XII. Conss. 357.

IV. Imp. [33] JULIANUS A.

PAthippum [34] cum [35] videri, & habendum esse, qui [36] usurpato uno [37], vel duobus veredis quos solos evectio continebit, alterum, tertiumve extra ordinem commoveat [38]. Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, utrum agens in rebus suo itineri, an mulionis subjugando, modo evectionis datæ formæ licentiam non excedat. Dat. V. Id. Septemb. MAMERTINO, & NEVITTA Conss. 362.

V. Impp. [39] VALENT. & VALENS AA. ad Symmachum Correctorem Lucaniæ, & Brittiorum.

SI [40] quis per publicum cursum iter faciens, cujuscunque dignitatis, vel militiæ, ab itinere recto diverterit, pœna in eum competens proferatur. Dat. VIII. Kal. April. *Mediolani*, VALENTINIANO, & VALENT. AA. Conss. 365.

VI. Iidem AA. & GRATIANUS A. ad Amphilium.

EVectionum [41] copiam senatui cum proficiscendi ad nos necessitas fuerit, fiscalis nostra largitas est: ita tamen, cum aut à nobis evocatur, aut à clementiæ nostræ veneratione discedit. Si quis ergo posthac contra veritum sibi cursum publicum illicita temeritate præsumpserit, motum in se nostræ mansuetudinis excitabit. Dat. III. Id. Decemb. *Triver.* GRATIANO A. II. & PROBO Conss. 371.

VII. Iidem AA. ad Hispanium P. P.

IN [42] omnibus provinciis veredorum quarta pars reparetur [43]: stabula autem ut impensis publicis extruantur: contra rationem est: cum provinciarum sumptu, in quorum locis stabula constituta sunt, citius arbitremur apparanda, & utilius sit, tam publico, quam his, quos [44] stercus [animalium pro] suo solatio habere concedimus. Dat. III. Kal. Mart. *Triver.* GRATIANO A. IV. & MERORAUDE Conss.

VIII. Imppp. [45] VALENT. GRAT. & VALENS AAA. Floro Com. R. P.

UT [46] agendi itineris possit esse moderatio, deni veredi per dies singulos ex utraque parte dimittantur: pœna quinque librarum auri mimmie defutura contra eos, qui statuta nostra [47] neglexerint.

Facienda evectionis copia omnibus judicibus denegetur, excepto Præfecto prætorio, & officiorum magistro. Bart.

IX. Imppp. [48] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Floro * P. P.

JUdicibus [49] faciendæ evectionis copiam denegamus: cum id tamen nostro numini [50], & tuæ sedi, necnon [51] viro illustri magistro officiorum sit reservandum: cum neque præfecto urbi, nec magistris militum, nec [52] ducibus, nec vicariis, nec cuiquam [53] alii præter memoratas duas potestates à nobis hoc concessum sit [54]. His enim [55] tantum ambulandi facultatem judices ex suo arbitrio præbituri sunt, quos in transmissionem publicarum functionum persecutores [56] viderint constitutos: sciturl, si definitionem nostram excesserint, se quidem viginti quinque auri libris, officia vero quinquaginta esse multandos. Dat. X. Kal. Aug. C P. ANTONIO, & SYAGRIO Conss. 382.

X. Iidem AAA. Philagio Com. Ord.

GRaviſſimæ [57] pœnæ acerbitate proposita, evectionum [58] contractus, animalium quoque publicorum merces, & mentis & distrahentis coërcitione prohibemus. P. P. *Byato.* Dat. XV. Kal. Octob. ANTONIO & SYAGRIO Conss. 382.

XI. Iidem AAA. Cynegio.

NUllus [59] evectione utatur privatus, tametsi valuerit impetrare. Dat. VI. Non. Mart. eod. RICHOMERE & CLEARCHO Conss. 384.

XII. Imppp. [60] VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P.P.

QUoniam [61] veredorum [62] quoque cura pari ratione [63] tractanda [64] est: fexaginta libras auri fella [65] cum frenis, fexaginta [itidem] averta [66] non transeat: ea conditione, ut si quis præscripta moderaminis imperatorii libramenta transcenderit, ejus fella in frusta cædatur: averta vero fisci juribus deputetur, exceptis auri centenariis [67], quæ necessarium [68] est ab hippocomis [69] in solitis facculis reportari. Dat. XV. Kal. Jul. CP. ARCADIO A. I. & BOETONE Conss. 385.

Non debent rustici, qui hippocomi appellantur, perducendo equos, per publicum cursum indigna spoliatione vexari. Bartol.

XIII. Iidem AAA. Floro P.P.

NOn [70] patimur hippocomos per eos, qui veredis utentur, indigna spoliatione vexari: siquidem nonnulli veredarii [71] saga eorum dicuntur auferre, vel præcidere. Quocirca per omnes judices, & curiosos [72] miserabilis removeatur [73] injuria: scientibus cunctis, quod si observata non fuerit nostra sanctio, non solum damna resarcire, verumetiam notam, & multam, qui neglexerit, subire cogetur. P.P. XV. Kal. Jul. *Triver.* VALENTINIANO A. IV. & NEOTARIO Conss. 387.

XIV. Iidem AAA. Potamio P.P. Augustali.

PUblici [74] cursus exhibitio secundum locorum consuetudinem [75], vel curialibus, vel cohortalibus [76] debet committi, vel his, qui [77] suo periculo ab eminentissima præfectura sub competenti cautela excipiunt. Dat. III. Kalend. August. CP. ARCADIO A. II. & RUFINO Conss. 392.

XV. Impp. [78] ARCAD. & HONOR. AA. Dextro P.P.

SI [79] quis, vel pro una [80] mutatione veredum superducendum esse crediderit, in quadruplum superductorum [81] animalium pretium fisci juribus [82] inferat. Dat. XV. Kalend. April. *Mediol.* OLYBRIO, & PROBINO Conss. 395.

XVI. Iidem

---

1 Scriniarii adjutores non debent fieri numerariis & chartularis, nisi secundum modum hic declaratum. *Bart.*

2 Discendi.

3 Asiæ.

4 Thraciæ.

5 Tractator hic paulo ante chartularius dictus est, è chartis tractandis, ut & *l. 3. C. de canone largitionali. l. 6. C. de executoribus, Novell.* 28. §. 30. *cap.* 2. & 128 *cap.* 24. *in fin.* 129. & 147. *cap.* 2.

6 Contractant.

7 Thraciaco.

8 Pœnæ subjaceant.

9 Al. *dispositionem quæ super uno tantummodo anno promulgata fuerit, revocavit. l. 2. C. eod.*

10 Scriniarios operum intelligit Cujacius *Novell.* 128. *cap.* 18. qui sub Præfecto prætorio erant, quibus interdicta discussio est rationum ad civitates pertinentium. *dicta Novell.* 128. *cap.* 18.

11 Cornicularius est officialis qui præest cornibus secretarii, ut scribit Cassiodorus *lib.* 11. *Variar.*

12 Alias additur, *quæ.*

13 VIII. *C. Th.* 5. περὶ τῆ δημοσίου δρόμου καὶ τῶν τοῖς κανσταρίοις χορηγουμένων. *Synops. Basil.* 57. *tit.* 17. id est, de cursu publico, & iis qui conturis utuntur. Galli appellant *Postes.*

14 De cursu publico multa Alciat. hic non aspernanda, itidem & Budæus in annot. poster. ad Pandectas.

15 *Eclog. lib.* 5. *tit.* 1.

16 Angaria est qua cursus publicus dispositus est: parangaria, alioversum. vid. *Synops. Basil.* 5. *tit.* 1. *ex lib.* 56. *tit.* 17. *cap.* 22. adde *l.* 18. §. 4. *ff. de muneribus.*

17 Οὐδὲ ξύλοις ἀλλὰ ῥοπάλοις τύπτουσιν, ἀλλὰ μόνον σφυρηλάτοις (id est, flagellis) ἐλαύνουσι. *Synops. eodem cap.* 1. adde *l.* 1. §. *impuberi.* 33. *ff. de Silaniano.*

18 Vero.

19 *Aliter, Acyndino.* 20 Καθολικῆς. Præsidibus & generalibus cæterisque procuratoribus, & cuivis alii magistratui, ac eorum animalibus propterea ex publicis rationibus alimenta deputata sunt, ne publico cursui molesti sint. 57. *Synops.* 17. *cap.* 2. 21 Præterea. 22 *Respublicæ, in quibus manuscr.* id est, civitates. 23 Al. *subministrant.* 24 Adde *l.* 10. *C. eodem.* 25 Veredi sunt publici equi cursuales: Peraveredi videntur esse majores equi agminales, quos vulgo Paraſredos vocant. *Cujac. ad hunc tit.* Galli *Palefroys.* 26 *Al.* Imp. ARCAD. & HONOR. AA. * P.P.

27 Evectiones, sunt diplomata, sive codicilli, quibus cursu publico utendi facultas datur. *Cujac.* quæ & synthemata & combinæ & tractatoria dicuntur, Apud Græcos (hoc est authorem synopseos 58. *tit.* 57. *cap.* 8.) hæc sententia est. A quovis iter faciente, licet maximæ vir dignitatis sit, præpositi cursus publici accipiant συνθήματα tesseras. Quod si resister, ad P. Prætorio et Comitem & magistrum officiorum de eo referatur. Cæteri protinus puniantur. 28 Publicanos suspectos fraudari vectigalis, suspectis in locis iter instituentes, manu injecta retinere posse hinc colligit Corsetus *singulari, Gabella si aliqui.* 29 Eodem. 30 Prudentiam.

31 Magister officiorum dicitur etiam Comes, ut in *l.* 10. *Cod. Theod. de curiosis & inscriptione legis* 3. *ff. de officiis magistri offic. & l.* 3. *l.* 4. §. *de castrensianis.* Ita eundem vocat Ælius Amidenus medicus.

32 *Al.* Imp. JUSTINIANO A. Mamertino P.P.

33 *Al.* Imp. HONOR. & TH. AA.

34 Pathippus, est qui usurpato uno, vel duobus veredis, quos solos evectio continet; alterum tertiumve extra ordinem commovet. *V. Cassiod. lib.* 4 & 5. *Var. ep.* 4.

35 Publicanus, potestatem Titio faciens rerum exportandarum, Titii quoque uxori earum exportandarum fecisse intelligitur: ut reale quam personæ beneficium sit magis, *Corsetus singulari, Gabella gabellarius.*

36 Id est, si quis.

37 *l.* 15. *l. ult. C. eod.*

38 Commovere equum, est eo uti. vid. *l. ult. C. eod.*

39 *Al.* Imp. THEOD. Conss. A.

40 *l.* 25. *C. Theod. eod.*

41 *l.* 32. *C. Theod. eod.*

42 *l.* 34. *C. Theod. eod.*

43 Reparari ita dicitur quintum animal. *l.* 4. §. *de murilegulis.*

44 Fimetum seu stercus equile pro solatio hospiti relinquendum, vide *l.* 12. §. *fed si pecoris. 2. ff. de usu & habitat. Inst. de usu.*

45 Imp. VALENT. A.

46 *l.* 38. *C. Theod. eod.*

47 *Al.* additur, *lege.*

48 Impp. LEO & ANTHEMIUS.

49 *l.* 40. *C. Theod. eod. l.* 2. *C. de cohortal.*

50 Nomini.

51 Nec vero.

52 *l.* 16. *l.* 20. *C. eod.*

53 Cuidam.

54 Est.

55 Etenim.

56 Prolecutores.

57 *l.* 41. *C. Theod. eod.*

58 *l.* 1. §. *eod.*

59 *l.* 44. *C. Theod. eod.*

60 *Al.* Imp. LEO A.

61 *Pars legis* 47. *C. Theod. eod.*

62 Ἱππων: Quoniam & equorum habenda cura est, sexaginta libras fella eum freno habeat. ἡ ὑφῆσθαι, vel ἀείρεσθαι τάττει τὸ ὑποκαμπτόμενον ὅπερ ἐπιφέρουσι κατὰ τὴν κατὰ κάλλος ὑφαίρεσιν ἐκ τῆς ἀποτραχύνεσθαι. Averta vero (id est, lateralium quod in tergo gestant: vocatur autem averta ex eo, quod aversa sit, & ipsa librarum sexaginta sit. Quod si quis præscriptum hunc modum transcenderit, ejus fella in frusta comminuentur, & averta fisci juribus deputabitur: excepta tamen auri centenaria sunto. 57. *Synops. Basil.* 17. *c.* 12.

63 Impetratione. Al. *moderaminis imperii.*

64 Vid. Panciroll. *rer. memorabil. lib.* 2. *tit.* 16. Ans.

65 Contractandæ.

66 Averta, quod explicat *Budæus in tit. ad l. Cornel. de falsis.*

67 Ornamenta erant veredorum

---

avertis applicita. ita CD. male. 68 Necesse. 69 Hippocomi dicuntur stabularii, seu equorum curatores. Glossis ἱπποκόμῳ Agaso, Equitio. 70 *l.* 50. *C. Theod. eod.* 71 Veredariis. 72 Curiosi sunt, qui curam totius publici cursus gerunt. *Maitre des Postes.* 73 Moveatur. 74 *l.* 51. *C. Theod. eod.* 75 *l.* 22. *C. eod.* Consuetudo in publici cursus exhibitione servanda, *ut hic.* Unde notant, mulos oquosve conductitios plus consuetudine recepta non esse onerandos. *Corsetus sing. Onus.* 76 Cohortales apparitores, præsidum perpetui cohortalini, & beneficiarii curam habentes mansionum equorum dicuntur Patricio apud Thalaleum 45. *Basil.* 1. *l.* 7. *C. de cohortal. l. officiales*, §. *de episc. & cleric.* cætera vid. *in l.* 10. *C. de cohortalib.* 77 Quos. 78 *Al.* Imp. ZENO A. 79 *Pars legis* 53. *C. Theod.* Si quis vel unam mutationem (cursus subaudi) præter rectus fuerit, quadruplum animalis pretium persolvat. 57. *Synops.* 17. *cap.* 36. *eod.* una mutatio, *unus poste.* 81 Supradictorum. 82 *Viribus*, quod magis probat *Cujac.* quia in lib. veter. frequentius reperitur.

XVI. Iidem[1] AA. Remitheo duci Armeniæ.

HIs[2] tantummodo utendi cursus publici facultas concessa est, qui legati[3] de diversis gentibus ad nostram clementiam properare sustinent.

XVII. Iidem AA. Lucentio[4].

NEmo[5] mulionem mutationibus deputatum, vel per solicitationem, vel per receptionem[6] subtrahere audeat, decem libras argenti pœnæ nomine inferre reformidans. Dat. XII. Kalend. Mart. *Mediol.* HONORIO A. IV. & EUTYCH. CONSS. 398.

XVIII. Iidem AA. Messalæ P.P.

ANimalia[7] publica dum longe majore[8], ac periniquo pretio pabula æstimantur, per mancipes, atque apparitores aperte vexantur: ne id contingat, sublimitas tua disponat, ut nec pabula mutationibus desint, nec provinciales ultra, quam justitiæ finit ratio, prægraventur. Dat. XV. Kal. Decemb. STILICHONE, & AURELIANO CONSS. 400.

XIX. Iidem AA. & THEODOS. A. Septimio Procur. Afric.

COmperimus[9] provinciales, & pabula, & pecuniam pro [cursu] equorum cursualium solenni ratione conferre, & extrinsecus etiam peraveredorum onere prægravari. Provinciarum igitur rectores procurent, ne unquam cursus publicus veniat in querela, & occasio deceptionis curiales[10], vel provinciales animalia indebita præstare compellat. Dat. VII. Kalend. April. *Raven.* DN. THEODOS. A. I. & RUMORIDO CONSS. 403.

Nullus dux postquam ducatum suum intravit, uti debet cursu publico, sed jumentis propriis. Bart.

XX. Iidem AA. Anthemio P. P.

NEmo[11] ducum ingressus semel provinciam suam postmodum [in] itineribus faciendis cursu, atque angariis ipse [sive] suum[12] utatur officium, sed expeditionem militarem jumentis propriis exequatur. De cohortalinis[13] etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per provinciam suam discurrens, veredo uti conetur in posterum, cum sacra prohibitum sanctione cognoscat. Quod si quis ducum, vel apparitorum, vel cohortalium officiorum temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putaverit: per singula animalia, quibus usus fuerit, singularum librarum auri illatione multabitur. Dat. IV. Non. August. C. P. DD. NN. HONORIO VII. & THEODOSIO II. AA. CONSS. 407.

XXI. Impp. THEOD. & VALENT. AA.[14]

NUllus[15] penitus[16] cujuslibet ordinis, seu dignitatis, vel sacrosancta ecclesia, vel domus regia tempore expeditionis[17] excusationem angariarum, seu parangariarum habeat.

XXII. Imp. LEO A. [18] * P.P.

CUrsum[19] ambularem[20] ab omni Orientali tractu, necnon ab his civitatibus aliarum regionum, quarum institutio tui culminis meminit, tolli amputarique decernimus: ita tamen ut in transitu fortissimorum militum quando nostra serenitas disposuerit, ex aliis ad alia eos loca deduci, evectionesque animalium secundum consuetudinem à nostra fuerint serenitate consecuti, & in armorum, tam confectione, quam translatione servata consuetudine, in profectione, quinetiam legatorum animalium dominis, qui ea solent accepta mercede locare, præbenda pensio, arcæ[21] tui culminis imputetur, tractatoria videlicet animalium super memoratis causis nulli alii judici, cujuscunque sit dignitatis, nisi tuo tantummodo culmini, faciendi licentiam patere decernimus.

XXIII. Imp.[22] ANASTASIUS A.

JUbemus nemini licere cujuscunque scholæ, vel officii, vel militiæ, seu conditionis per totius Orientalis tractus partes, ob quamcunque causam proficiscenti, seu redeunti[23], supra unum veredum, unumque paraveredum, cum evectione tamen judiciali movere[24]: nisi specialis[25] ei præstita sit nostræ serenitatis quantitatem animalium continens evectio: exceptis procul dubio his, qui pecunias publicas devehunt: cum in hac parte sine nostra quoque speciali auctoritate tanta conveniat animalia moveri, quanta transvehendæ pecuniæ summa, & ejus tuitio deposcit: quinquaginta librarum auri his feriendis condemnatione, quicunque nostra jussa quolibet modo, seu tempore violaverint, seu violare concesserint.

TIT. LII.

DE[26] TRACTATORIIS[27], ET STATIVIS.

1. Imppp.[28] THEODOS. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P.P.

TRactatoriæ[29] cum stativis solitis tantummodo biduum tempus accipiant: nulli vero penitus cum necessariis sibi personis præbeantur, nisi his tantummodo, qui animalia[30], atque equos[31] sacro usui necessarios[32] prosequuntur[33]: ita tamen, ut his dimissis in tractatoriarum corpore, quinque[34] dierum numerus adscribatur: ut nullus ultra[35] hoc temporis spatium ad residendum, in quo libitum fuerit loco, copiam nanciscatur. Dat. VII. Kal. Septemb. C.P. ARCAD. A. III. & RUFIN. CONSS. 392.

28 *Al.* Imp. CONSTANTIN. A. 29 Tractatores. 30 Cursus publici trachorias, seu diplomata qui habent, jus stativa habendi, id est, ullo loco considendi non habent, ultra biduum.

31 De feris. vid. *l.* 3. *tit. de venat. ferar.* 32 Necessario. 33 Ut qui equos ad principem deducunt, quinque duntaxat diebus resideant & alantur in singulis urbibus. *ut hic.* Hoc amplius colligit Corsetus *sing. Gabella si alieni.* Potestate alicui facta frumenti extra territorium evehendi, septem dierum spatium ad eam rem dari. Atque ita licet operarum exactio vetita sit. *l. un.* ℣ *Ne opera à collatorib. exigantur, l. ad portus* 7. ℣. *de oper. public.* & equorum persecutio. *l.* 1. ℣. *Ne rusticani ad ullum obsequium.* non tamen equorum prosecutoribus ministerium prohibitum *ut hic.* 34 Prosecutio equorum dicitur *hic* ut auri. *l. unic.* ℣. *de auri publici prosecutorib.* publicarum functionum. *l.* 9. ℣. *de curs. publ.* frumentorum. *Cassiod.* 4. 35 Intra.

TIT. LIII.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTORUM PRÆTORIO, ET PRIVILEGIIS EORUM.

1. Impp.[36] VALENT. & VALENS AA. Mamertino P. P.

PRÆFECTURÆ[37] cornicularios, qui annis singulis exeunt, post transactos corniculos nostram adorare[38] purpuram volumus: quo honore perfunctis, cum jam missionem tenuerint[39] liberum otium damus, ut ad susceptionem, vel cujuslibet necessitatis officium minime devocentur. Dat. III. Kal. Febr. *Mediol.* VALENTINIANO, & VALENTE AA. CONSS. 366.

36 *Al.* Imp. LEO A.

37 Ex *C. Th. lib.* 12. *tit.* 10. *l. un. confer.* valde enim immutata est, *l.* 3. *in pr.* ℣. *eod.*

38 Vid. *l.* 1. ℣. *ad. prox. l.* 7. ℣. *qui militare.*

39 Id est, obtinuerint, ut alias sæpius.

II. Iidem AA. Zosimo præsidi Epiri novæ.

PRæfectianos[40] ad perniciem provincialium exactionibus[41] in provinciis, vel potius lucris, vel quæstibus suis sese immiscere vetamus: præterea, vel horreorum gerere custodiam, vel curiarum[42] jus, atque arbitrium sibi præsumere [his denegamus[43].] Horum si quis præsentis legis temerator exsitat, volumus eum competenti motu & indignatione percelli. Dat. XIV. Kal. Decembr. *Mediolan.* VALENTINIANO & VALENTE IV. AA. CONSS. 373.

Cornicularii, primiscrinii, & numerarii præfecti prætorio sortita laborum requie privilegiis hic insertis gaudent. Bart.

III. Impp. 44 THEODOS. & VALENT. AA. Zoilo Præfecto Prætorio.

COrnicularii[45], & primiscrinii, numerarii insuper qui in officio tuæ sublimitatis per ordinem obsequiis militiæ terminatis, desideratam laborum requiem sortiuntur: pro multis erga rempublicam sudoribus ab omnibus indictionibus tam militarium quam civilium judicum semper habeantur immunes, & civilium tantum judicum, non etiam militarium jurisdictioni subjaceant. Hujus sanctioni addendum esse censemus, ut si quis præfectianus[46] dum militat, vel post depositum cingulum, sine testamento quod legibus comprobatur, nullisque ab intestato *l.* 1 ℣. successoribus derelictis, fati munus impleverit: omnes ejus patrimonii facultates provisione magnificæ tuæ sedis non fisci juribus, sed arcæ[47] tui culminis rationibus vindicentur. Scriniis autem [&] exceptoribus, cæterisque qui in officio tui culminis merent[48]: cum in legione[49] prima adjutrice nostra militant, audientiam tantummodo in causis in quibus pulsantur, tuæ celsitudini deputamus. In provinciis vero commorantes, rectoribus earum eos respondere jubemus, nisi publicum officium aliquod eis injunctum sit.

40 Ex *C. Th. lib.* 12. *tit.* 1. Præfectianos autem hic dicit qui ex officio Prætorio apparitores, adde *l.* 3 ℣. *eod. l.* 8. ℣. *de offic. rectoris provinc.* adde *tit. C. Theod. Ne præfectianus lib.* 12. *tit.* 10.

41 Apparitores Præfectorum prætor. exactores, horreari, decuriones esse non possunt.

42 *Curarum*, in *C. Theod. tit. ne præfect. exam. &c.* ex quo hæc lex est, 12. *C. Theod.* 10.

43 Absunt à *C. Theod.*

44 Imp. ANASTASIUS A.

45 *l.* 1. ℣. *eod.*

46 Præfectianus.

47 Arcæ P.P. fit mentio in *l.* 22. ℣. *de cursu publ. ubi dixi.*

48 Inhærent.

49 De legionibus dixi ad *l. un.* ℣. *de caper. pecul. miles.*

TIT. LIV.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTI URBIS.

Qui administravernnt officia, officio finito principis purpuram non adorant. Bartol.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Principio P. P.

PRæter[50] eos, qui de officio eminentium potestatum, numero stipendiorum, & curticulis evolutis, urbisque præfecturæ serenitatis[50] nostræ annis singulis attingere purpuram[51], venerarique præcepti sunt: nulli prorsus eorum, qui provincialia officia peregerint, tranquillitatis nostræ muricem adorare sit liberum, omnium suffragiorum obreptione cessante. Dat. XIV. Kalend. Octobr. *Aquilan.* ARCAD. A. & BUTONE V. C. CONSS. 385.

50 Al. *fortitudinis.*

51 *l.* 1. ℣. *de præpos. sacri cubic. l.* 4. ℣. *de consulibus l.* 1. ℣. *tit. præs.* Hujusmodi oscul in principis quod fr. princeps a suis subditis accipere non dare solebat) *labratum* dictum a labro, ut ab ore osculum: quod fieret labris manu admota, & tacta, deinde purpura principis, vel genu flexo ἔπαυλον βασιλικὸν, ἀκροχειρία βασιλικὴ. Et hæc principalis adoratio, veneratio principis purpuræ & imperii, *l.* 1 ℣ *de appar. præf. prat. l.* 1 ℣ *de apparit. præf. urbi.* vid. *Cujac. ad obs.* 28. *In fin.*

II. Impp.[52] HONOR. & THEODOS. AA. Palladio Præfecto Prætorio.

QUicunque[53] illustris urbanæ sedis apparitor clandestina fraude pistorem[54] concusserit[55], accusatus atque convictus, perpetui[56] panificii[57] nexibus addicetur[58]. Dat. XVII. Kalend. Januar. *Ravennæ*, HONOR. A. XI. & CONSTANTINO II. V. C. CONSS. 417.

Ex lib. 14. *tit.* 3. *l. ult. C. Theod.* ex quo hic quædam sunt detracta. 52 *Al.* Impp. ARCAD. & HONOR AA. 53 Concussio pistorum vetita: & ne ventum ut ne Præfectus urbi, ejusve apparitores, cum pecuniam pub icam ex frumentaria pistoribus frumento publico emendo adnumerant, pistores concutiant *l.* 2. ℣ *de frumento urb Constantinop.* 55 Al. *concusserit* 56 *Perpetuis*, in *C. Theod.* 57 Panificii nexus, pistorum corpus. 58 Pœnæ species est corpori alicui addici, *ut hic*, urbanicianus, id est, officialis seu apparitor P. urbi, corpori pistorum addicitur, & in corpus pistorum damnatur, *ut hic*, hic monachi abjecta stola, vel tribonio in curiam vel cohortem transferuntur. *Nov.* 5. 6. dixi ad *l.* 38. ℣. *de decur.*

TIT. LV.

DE[59] APPARITORIBUS MAGISTRORUM MILITUM, ET PRIVILEGIIS EORUM.

1. Impp.[60] VALENT. & VALENS AA. ad Arthemium correctorem.

QUi[61] sese in officiis magistrorum equitum ac peditum militare monstraverint, ab omni nominationis injuria excusentur. Dat. XIII. Kalend. Octobr. *Aquilans*, A. CC. XV. Kal. Novemb. *Salernis*, Divo JOVIANO, & VARRONIANO CONSS. 364.

59 *Ecleg. lib.* 7. *tit.* 6.

60 *Al.* Impp. THEODOS. & VALENT. AA.

61 Apparitores magistri militum, milites esse videntur, hoc autem ideo dicitur, ut eos castrense peculium habere posse ostendatur, *Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *ex lib.* 56. *tit.* 17. *cap.* 30.

II. Iidem AA. Mamertino P. P.

QUi[62] in officio magistrorum equitum ac peditum militiam sortiti sunt: ordinis sint militaris.

62 Arioviudo magistro militum, *in Nov Theod. tit.* 14. *l.* 4. *unde hæc lex desumpta est* ℣. *probari autem. Al.* Imp. MARIAN. A.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso[63] P. P.

PRobati apparitores magisteriæ potestatis neque curiales[63] in aliquo officio, neque cohortales, neque censibus[64] adscriptos volumus[65]. Dat. prid. Non. Mart. C. P. CYRO V. C. CONS. 441.

63 Apparitores, magisteriæ potestatis esse non possunt, qui curiales, vel cohortales, vel censibus adscripti.

64 Adscripti censibus, adscriptitii.

65 Multa tum in princ. tum in fin. *Nov. Theod.* detracta sunt, sed ea integra extat.

Numerarii illustrium, completa militia, & principatus munere functi, gaudent privilegiis hic insertis. Bart.

IV. Iidem AA. Apollonio.

NUmerarios virorum illustrium magistrorum militum tam præsentalium quam Orientalium, qui ordine & stipendiis militiæ fuerint decorati, exeuntes, tribunis prætorianis partis militaris, sudoribus eorum beneficium deferentes, sociari præcipimus: ita videlicet, ut post completam militiam ab omnibus indictionibus tam militarium quam civilium judicum semper habeantur immunes: principatus vero munere functos, tribunis vigilum militaribus aggregari volumus.

66 Al. *Iidem AA. Arnobio magistro militum.*

V. Imp. 66 ANASTASIUS 67 * magistro militum.

EOs qui in officiis vestris[68] merentes, statutorum[69] tantummodo numero inserti sunt, fori[70] præscriptione muniri: cæteros[71] vero qui supra hujusmodi numerum militare noscuntur, quasi nec militantes, & apud[72] illustrissimas præfecturas, & apud clarissimos[73] provinciarum rectores de quolibet pulsari & conveniri, & sine cinguli præscriptione respondere negotio sancimus. Dat. II. Non. Mart. C. P. CYRO V. C. CONSS. 441.

67 Al. *Zeno.*

68 Al. *nostris.*

69 In schola magistri officiorum apparitorum alii statuti sive intra numerum, alii subpernumerarii, *ut hic.*

70 Forum apparitores intra numerum seu numerarii magistri officiorum sortiuntur apud magistrum officiorum. 71 *l.* 3. ℣. *de officio magistri militum.* 72 Forum sortiuntur apud Præfectum prætorio apparitores, supernumerarii, magistri officiorum.

73 Viros clarissimos.

TIT.

1 Legatis.

TIT. LVI.

DE APPARITORIBUS PROCONSULIS ET LEGATI.

2 Imp. CONSTANTINUS A.

3 Apparitor proconsulis esse non potest, qui vel curialis sit, vel alterius corporis.

4 Naturalem.

5 Pœna pittorum aut trapezitarum.

6 *Al.* Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. Proconsuli Africæ.

7 Apparitores quadringentos proconsul Africæ olim habuit.

8 Al. *Idem AA.*

9 Provinciali. Provinciarum quædam Proconsulares: hoc autem verbo Græci intelligunt Asiam & Corinthum, Cujacius Africam, *l.* 11. ff. *de exegat. milit. annona.*

I. Imppp. [2] VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Flavium Proconsulem Africæ.

OFFICIO 3, quod tuis meritis obsecundat, non curialem 4 quemquam, nec ex cæteris 5 corporibus volumus aggregari: at si qui erunt inter apparitores hujusmodi, restitui eos muniis debitis mox jubemus.

II. Impp. [6] ARCAD. & HONOR. AA. Dominatori Proconsl. Afric.

APparitioni tuæ, & legatorum quadringentos [7] censuimus deputandos, & de his duntaxat quos esse sibi detractos reipub. membra non queruntur.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. [8]

IN proconsulari [9] provincia officium proconsulare postulet quod exigere consuevit, nec alienis se partibus impudenter inserat.

TIT. LVII.

DE APPARITORIBUS COMITIS ORIENTIS.

10 *Al.* Imp. ZENO, *al.* THEOD.

11 Apparitores sexcentos Comes Orientis habuit.

12 Sufficere.

I. Impp. [10] THEOD. & ARCAD. AA.

IN officio comitis Orientis non amplius quam sexcenti [11] apparitores habeantur, quos quidem publicis necessitatibus novimus abunde suppetere [12].

TIT. LVIII.

13 VIII. C. Th. 4. Cohortales qui, dixi ad *l.* 14. ff. *de cursu publico. & ad l.* 10. *j. cod.*

14 Cohortales sunt officiales præsidum vel consularium & correctorum.

15 Stationarii sunt ex cohortalibus, *l.* 1. ff. *de curios. l.* 6. ff. *de dignitatibus.*

16 Carcer interdictus stationariis: Imo omnibus privatis. adde *l.* 1. & *l.* 4. *in fin.* ff. *de curiosis.* Possunt tamen stationarii fugitivos prehendere. *l.* 4. ff. *de fugit.*

17 Al. *habeant.*

18 Vid *l.* 9. ff. *de diversf. offic.*

19 *l.* 9. ff. *de cursu publico.*

20 Cursus publici commoditas ad publicam utilitatem pertinet.

21 Auctoritas.

22 *Al.* Impp. ARCAD. & HONOR. AA.

23 Cohortalium consularium Syriæ quæ privilegia.

24 Bastaga munus erat ferendi res necessarias ad exercitum. Al. *bastagiæ. al.* utrumque deest.

25 Primipili pastus. vid. *l.* 7. ff. *cod.*

26 Primipilum hic accipe pro annonæ militaris exhibitione & cura. vid. *l.* 1. ff. *de condict. ex lege. & l.* 1. 2. 3. 4. ff. *de primipilo.*

27 Al. *post primipili competenti sedulitate functionem transactam*, sed rectior videtur excusa lectio.

28 Officiales rectoris provinciæ, nomine cohortales: privilegio legionarii.

29 *Et legionum*, ex Græcis legit *Cujac.*

30 Inferendos.

31 Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIAN. Modesto P. P. in *Cod. Theod. lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 79. unde hæc lex desumpta est.

32 *Osdroënam*, in *C. Theod.* al. *aliter.*

33 Sic legitur in *C. Theod.* al. *Osdrofena*: sed Ædessa est urbs provinciæ Osroënæ. *Cujac. hic.*

34 Quam voluerit militiam.

DE [13] COHORTALIBUS [14] PRINCIPIBUS, CORNICULARIIS, AC PRIMIPILARIIS.

De stationariis.

I. Imp. CONSTANTINUS A. edicto suo ad Afros.

OMNES stationarii [15] neque superexactionem audeant, neque carcerem [16] habeant [17], neve quis personam, licet pro manifesto crimine, apud se habeat in custodia, sciens quod si quid tale fuerit commissum, capite puniendus est. P. P. VI. Maji, *Carthag.* CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. Conss. 315.

De Sacra probatoria.

II. Impp. CONSTANTINUS & CONSTANS AA. Tauro P. P.

NUllus judicum quemquam sine sacra [18] probatoria probare audeat, vel provehere. Excipimus tamen officia Provincialia [19] cursus publici solicitudinem sustinentia: nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica [20] permittit utilitas [21]. Dat. VI. Kalend. Januar. *Mediol.* Accept. VIII. Id. Jul. DATIANO & CERBALE Conss. 358.

De cohortalibus Syriæ.

III. Imppp. [22] VALENT. VALENS, & GRAT. AAA. Festo Consulari Syriæ.

SOlita Cohortalibus [23] Syriæ privilegia, quæ à D. Diocletiano porrecta sunt atque concessa, nos quoque porreximus: ac jubemus eos non ad solicitudinem bastagæ [24], non ad functionem navicularian devocandos, non invitos curialibus cœtibus adscribendos: verum peracto labore militiæ pastus [25] primipili [26] competenti sedulitate functione transacta, prærogativam [27] his recusationis offerimus. Dat. VI. Non. Octob. VALENT. & VALENTE AA. Conss. 365.

De officialibus Rectorum Provinciarum.

IV. Iidem AAA. & GRATIANUS A. Probo P. P.

OFficia Rectorum Provinciarum tuæ Magnificentiæ literis volumus admoneri, ut susceptos in officio proprio, vel probatos, cohortium [28] nomine, vel [29] legionum privilegiis existiment inferendos [30]. Dat. XVI. Kal. Jun. MODESTO A. & ARINTHEO Conss. 372.

De primipilario plures filios habente.

V. Iidem [31] AAA. Modesto P. P.

QUicunque per Osroënam [32] Primipilaris majore lætatur numero filiorum, unum loco suo veluti hereditario jure substituat, alterum pro amore patriæ Ædesenæ [33] curiæ tradat obsequiis: cæteris qua [34] voluerit militia provisurus. Sin autem duos tantum procreaverit: cohorti satisfacere cogatur, & curiæ. Quod si unum procreaverit, eundem ordini patriæ restituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro. Damus sane [35] licentiam tam patribus [36] eorum, quam ipsis, qui hujus legis auctoritate civitatum obsequio aggregantur, ut si quos Curiales patrocinio Principalium invenerint excusari [37], in medium proferant: ut & ipsi similibus officiis deputati, pareant [38] impetratis. Dat. III. Non. Decemb. *Antiochiæ*, post Consulat. GRATIANI A. III. & EQUITII V. C. 375.

De delictis.

VI. Imppp. [39] GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. Neotherio P. P.

SI Apparitor defugerit criminosus [40], Edictum, quo revocari possit, adjecta conditione legibus subsequatur: cui nisi fuerit satisfactum, merito in latitantem à judice pro qualitate peccati sententia proferetur. Veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentiis crimina sublevamus. Dat. prid. Id. Jun. *Mediol.* ARCADIO A. I. & BAUTONE Conss. 385.

De Apparitorum laxatione, & remissione.

VII. Imppp. [41] VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

ORdinariorum Judicum Apparitores, qui vel Speculatorum [42], vel Ordinariorum attigerint gradum, nullo annorum numero, nulla stipendiorum contemplatione laxentur, priusquam primipili [43] pastum digesta ratione compleverint. Quod si ante debitum locum, qui huic functioni habetur obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defessæ senectutis extrema ad impetrandam quietem crediderit prætendenda, non prius otio condonetur, quam omne, quod Primipilo debetur, expenderit. Eos etiam, qui pro scelcribus suis soluto militiæ cingulo addicuntur infamiæ: ne integro peculio sub hac occasione latentur, ita condignæ ultioni eos volumus subjacere, ut functioni quoque, quæ extremæ militiæ debetur, nihil ex eorum facultatibus subtrahatur. Dat. III. Non. Maji, *Mediolan.* TIMASIO & PROMOTO Conss. 389.

35 Autem.

36 *l.* 13. *C. Theod.* §. *cod.*

37 Excusatos.

38 Careant: sed excusa lectio confirmatur *C. Theod.* in quo hæc additur subscriptio: Dat. III. Non. Decemb. Antiochiæ post Cons. GRAT. A. III. & EQUITII V. C.

39 *Al.* Impp. HONOR. & THEODOS. AA.

40 De cohortali criminis reo & latitante præses provinciæ cognoscit.

41 *Al.* Imp. THEODOS. A.

42 Speculatores dicuntur, non spiculatores, *ut in l. Divus* 6. *vers. Pannicularia de bonis damnat. & Marci* 6. *vers.* 17. ὑποσπίλας δ βασιλεὺς στρατιώτας, ἐκάλυπτε γὰρ ἀνωχθὴνοι τὴν κεφαλὴν αὐτῶ. Hinc Suetonio speculatoria caliga. Iidem Tesserarii *Plut. in Galba*, vid. plura apud Cujacium 6. *observ.* 33.

De adæratione.

VIII. Impp. [44] ARCAD. & HONOR. AA. Euthymio Vic. Asiæ.

SPeciebus Primipilatibus adærandis [45] eadem pretiorum taxatio servetur, quæ in venalibus publicis poterit reperiri. Dat. V. Kalend. Mart. C. P. ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. Conss. 396.

44 *Al.* Imp. VALENTIN.

45 In adæranda annona militari, servanda sunt pretia fori rerum venalium.

De Apparitoribus per Illyricum.

IX. Iidem [46] AA.

PEr Illyricum (in quo plurima ac maxima necessitatum publicarum emolumenta officiis constat Præsidalibus expediri) centeni numero singulis Judicibus obsecundent: nec ultra hunc modum, vel ad militiam ullus adspiret, vel conniventia judicum perseveret. Adhibendi autem sunt ad hujusmodi ministeriorum obsequia, non illi, qui vano militiæ nomine immania lucra sectantur, sed qui necessitatem officii solicitudinibus debitis exequantur.

46 Al. *Idem A. & Martian. A.*

47 Ex cohortalium grege (de cohortalibus dixi ad *l.* 14. ff. *de cursu publico* plerunque assumebantur, qui tabulas, vel chartas fiscalium debitorum tractarent, agerent, administrarent, *ut hic.* Hi quia chartas tractant, chartularii quoque dicti.

48 *Antecedere*, al. *antea cedere.*

49 Ejus.

De nomine in matriculu recipiendo.

X. Iidem AA. & THEOD. A. Anthemio P. P.

QUicunque chartas [47], vel tabulas, vel quodcumque aliud ministerium cohortalis optaverit, non ante [48] accedere permittatur, nisi ejus nomen matriculis receptum primitus fuerit: pœna proposita his, qui contra statuta cœlestia crediderint suscipiendos aliquos, aut quodlibet eis [49] officium injungendum. Dat. XVI. Kalend. April. C. P. DN. NN. HONORIO VII. & THEODOSIO II. AA. Conss. 407.

De ignominiosa missione.

XI. Impp. HONOR. & THEOD. [50] AA. Anthemio P. P.

SI quis ex grege cohortalinorum, urgente criminis insectatione stipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus [51], quietis artibus immoretur, aut si ad pristina sacramenta precum miseratione maluerit repedare: indultum nostræ Majestatis oraculum Amplissimæ tuæ Sedi offerat allegandum. Dat. XIV. Kal. Mart. C. P. HONOR. X. & THEOD. VI. AA. Conss. 415.

50 *Al.* Imp. LEO A.

51 *Tributus*,

Ne cohortalini ad aliam adspirent dignitatem. 1. vel militiam. 2. Sive fortunam. 3. De negotiatoribus & ergastersis adhærentibus.

XII. Impp. [52] THEODOS. & VALENT. AA. Isidoro Præfecto Prætorio.

SI [53] Cohortalis [54] Apparitor, aut obnoxius cohorti, ad ullam adspiraverit dignitatem: spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum revocetur: liberis etiam in tali [ejus] conditione susceptis, fortunæ patriæ mancipandis.

§. 1. Quod si quis ex his ausus fuerit ullam affectare militiam, nulla præscriptione temporis muniatur, præter eam scil. [quæ] ex triginta [55] annis colligitur: sed ad conditionem propriam retrahatur: nec [56] ipse, vel liberi ejus post talem ipsius statum procreati, quod cohorti debetur, valeant declinare.

§. 2. Sed nec ad aliam cohortalinus vel cohortalini filius audeat adspirare fortunam, cui majorum [57] suorum exempla præjudicant. §. Sed etiam cunctos qui [58] diversarum rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet vel gemmarum argentique vestiumve venditores, apothecarios [59] etiam, cæterosque inftitores aliarum mercium, quibuscunque ergasteriis adhærentes, jubemus à provincialibus officiis removeri: ut omnis honor atque militia à contagione hujusmodi segregetur [60]. Dat. III. Non. April. *Constantinopoli*, ISIDO. & SENAT. Conss. 436.

52 *Al.* Imp. ZENO A.

53 *l.* 13. *l.* 14. ff. *cod. l.* 13. ff. *de offic. rector. provinciæ.*

54 *C. Theod.* 12. 1. 188.

55 Legendum *quadraginta*, ut in *C. Theod.* & meo vet. manuscript. *Contra.*

56 Ne ipse.

57 Majores, qui ante nos: hic pater, ut *l.* 22. *vers. nec verò domum* ff. *de administr. tutor.*

58 Vid. *l. un.* ff. *negotiatores ne militent.* Huc referenda lex Thebanorum antiqua, quæ cavebatur, ut ne quis ad honores admitteretur, nisi decem annis à mercatura destitisset. *Aristoteles* 3. *Polit.* 3.

59 Vid. *Cujac.* 2. *observ. ult.*

60 Nisi princeps concessit. *l.* 1. ff. *quib. ex causis servi.*

De his, qui ad aliam militiam, vel dignitatem adspirant.

XIII. Iidem AA. Florentio P. P.

NUllum ex Primipilaribus, nullum ex Principe [61] Cohortalis officii, vel ad aliam posse militiam adspirare, vel ministeriis sibi contra publicam utilitatem blandiri, vel ad quamlibet aliam dignitatem ad præjudicium [62] præteriti status accedere concedimus. Quod si contra hanc tam saluberrimam formam, vel responsa cœlestia quædam militia aut dignitas audaciter eliciatur: pro ingestis haberi, etiamsi speciali adnotatione nostræ indulgentiæ eam obtinuisse videatur: nec adsertionem ei quoquo modo parêre, qui se memoratis artibus publicæ studet commoditati [63] subtrahere, sed statim Civitatis, unde oriundus est, Curiæ tradi præcipimus.

61 *l.* 12. ff. *cod.*

62 Apud Judicium.

63 Commoditate.

XIV. Imp. LEO [64] A. Constantino P. P.

QUisquis Cohortalibus [65] adhuc obsequiis obligatus, vel regimen Provinciæ, vel cingulum cujuslibet militiæ, vel dignitatis [66] quoquo modo meruerit: ante omnia contra licitum usurpatis impetrative careat, etiamsi ultronea [67] nostra liberalitate jus gerendæ Provinciæ, vel militiæ seu dignitatis cujuspiam sibi jactaverit fuisse delatum, de hinc universis solatiis conditionis, quam spreverat [68], defraudatus, ne quid eorum omnino per se vel per interpositam personam possit acquirere, Primipili tantum [69] munus implere cogatur: mox curialibus civitatis, in qua natus est, in diem vitæ suæ functionibus inhærsurus [70]: ita scilicet, ut [71] etiam hi, qui post impletam talem militiam quodlibet militiæ dignitatisve genus affectaverint, curiæ [patriæ] suæ restituantur. Dat. VI. Kal. Jun. C. P. LEONE A. IV. & PROBIANO Conss. 471.

64 *Al.* ANASTASIUS A.

65 *l.* 12. ff. *cod.*

66 Alias additur, *suæ.*

67 Motus principis quid, dixi *l.* 3. ff. *de legib.*

68 Spreverat.

69 Tantummodo.

70 Mansurus.

71 Ut &c.

TIT. LIX.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTI ANNONÆ.

I. Imppp. [72] VALENS, GRAT. & VALENT. AAA.

APPARITORES Urbanæ Præfecturæ annonario officio sese non inserant [73], sed Apparitorum æmulatione secreta, ministerio suo annonæ Præfecturæ fungantur.

72 *Al.* Imp. ANTONINUS A.

73 Inferant, ut *l.* 4. ff. *prox. tit.*

II. Impp.

1 *Al.* Imp. Constantinus.

II. Impp. [1] Arcad. & Honor. AA.

Præfecturæ annonæ canonem qui ad officium suum pertinet, per compulsores suos exigat: & cum officio suo retineatur obnoxius, qui ad implendum canonem devotionis suæ exactionem non ostenderit.

Tit. LX.

De [2] diversis officiis et apparitoribus judicum, et probatoriis [3] eorum.

I. Imppp. [4] Valent. Valens & Gratian. AAA. Severo Mag. militum.

Si [5] quando præfectus Prætorio, vel Vicarius, aut Rector Provinciæ significaverit eum, qui chartis ac ratiociniis publicis inventus obnoxius ad præpositum castri ac militum transisse: retractus, illi adsignetur officio, à [6] quo ad necessitatem præstandi ratiocinii devocatur [7]: in rejecti [8] vero locum is potissimum destinetur, cui meritorum adstipulantur [9] insignia. Dat. x. Kal. Januar. Gratiano A. II. & Probo Conss. 371.

Resolutus à militia, ad eandem non adspirabit sine licentia Principis.

II. Imppp. [10] Gratian. Valent. & Arcad. AAA. Eusignio P. P.

Nullus [11] ex his, quos claruerit militia resolutos, indebita denuo sacramenta sine Augusti [12] affatibus suscipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommodo. Dat. prid. Id. Jul. *Mediolan.* Honorio NB. P. & Eudoxio Conss. 386.

III. Iidem AAA. Eusignio P. P. [13]

Nullus Apparitor Amplitudinis tuæ, vel de officiis Palatinis ad eam provinciam, ex qua oriundus est, vel in qua collocaverit larem, vel qui jam in hujusmodi officio fuerit commoratus, obtentu publicæ necessitatis, vel executor privati negotii dirigatur. Et enim officii [14] tuæ Celsitudinis primiscrinius [15] tres libras auri fisci utilitatibus sine dilatione persolvet, si statuta fuerint temerata. Apparitor vero, qui huic se muneri passus est deputari, militia spoliabitur. Hæc vero pœna etiam cæteris irrogata est, ut si domesticus, aut protector, aut Stator [16], vel Agens in rebus, vel Palatinus utriusque officii, vel ad eandem Provinciam, in qua natus est, vel ad eam, in qua collocaverit larem, cum hujusmodi usurpatione perrexerit: matriculis quidem exemptus ipse, qui se voluerit mitti, auri libram unam fisci juribus inferre cogatur [17]: Adjutores vero officiorum, [&] Palatinorum ac numerarii Comitum Illustrium Virorum, sive Actuarii libram auri fisci juribus solvant, nisi statuta fuerint custodita. Dat. II. Non. Decemb. *Mediolan.* Honorio NB. P. & Eudoxio Conss. 386.

IV. Imppp. [18] Theod. Arcad. & Honor. AAA.

Qui vel [19] exiguam rei familiaris substantiam habent, militare in Apparitorum [20] numero non vetentur.

Apparitor ob culpam vel negligentiam amotus officio per sententiam, ad nullam militiam adspirabit. Bart.

V. Impp. [21] Honor. & Theodos. AA. Graccho Præfecto urbi.

Quicunque [22] Apparitores ob culpam, vel negligentiam fuerint judicato discincti [23], [jam] ad nullam militiam habeant facultatem aspirandi: nec ex rescripto his ullus aditus reseretur, quos congruit pœnæ gravissimæ subjugari, si contra inhibita quoque sacratissimis constitutis aspirare contempserint [24]. Dat. VIII. Kal. August. *Ravennæ*, Honorio X. & Theodos. VI. AA. Conss. 425.

VI. Impp. [25] Theod. & Valent. AA. Hierio P. P.

In [26] his, officiis, id est, Virorum Spectabilium Proconsulis Asiæ, Comitis Orientis, Præfecti Augustalis, & Vicariorum, quos etiam monuimus sub XXX. [27] interminatione librarum auri, nemo aliter admittatur, nisi eum emissa sacri scrinii probatoria [28] consecravit. Quod si quis [talis [29]] sub tua fuerit abdicatione [30] convictus: profecto [31] irritis his, quæ vetita contrectaverit, etiam congruam indignationem incurret. Dat. x. Kal. Jul. *Nicomediæ*, DD. NN. Theod. XII. & Valentin. II. AA. Conss. 426.

VII. Iidem AA. Anatolio mil.

Ad splendidioris privilegia militiæ posteaquam priorem continuo labore compleverint, eos venientes admittemus, qui ea [32] voto adipiscendi honoris crediderint expetenda [33]: non eos, qui studio exercendæ cupiditatis abierint, ut velut in meliori fortuna positi, aut ea scelera, quæ prius commisisse doceantur, occultent, aut alia deinceps possint impune committere.

Duces, & Apparitores, & limitanei castrorum sub officiorum Magistro conveniuntur. Bartol.

VIII. Impp. [34] Leo [35] & Zeno AA. Joanni Magist. offic.

Viros Spectabiles Duces eorumque Apparitores, nec non Limitaneos, castrorumque Præpositos, tantummodo ex [36] sublimis tui judicii sententia conveniri, nec aliis subjacere Judicibus præcipimus: Illustribus scilicet ac Magnificis Viris Magistris militum consuetudine [37] ac potestate, si qua ad limites aliquos Orientis, Thraciarum, & Illyrici, ex longo tempore hactenus obtinuit, reservata.

IX. Iidem AA. Hilario Mag. offic.

Probatorias [38] Memorialium & agentium in rebus cæterorumque nihilominus Apparitorum Prætorianæ per Orientem amplissimæ Præfecturæ, eorum etiam qui in diversorum Judicum officiis numerantur, ex sacris probatoriis solito more militiæ sacramenta sortiri decernimus: non passim, nec licenter [39], solis auctoribus [40], vel sacrarum militarium literarum exemplaribus, sed ex authenticis tantum sacris probatoriis manu nostra subscriptis, & nostro arbitrio præstandis, ita ut nullis his dolus aut fraus possit annecti: de his etiam, qui sunt veræ [41], & catholicæ fidei, jubemus, admitti. Aliter vero militantes, nisi ex his sint, quos solis auctoribus apparitioni aggregari vetusta consuetudo perdocuit: detecta fraude cujuscunque accusandi studio, non solum mendaci carere militia, sed proscriptionis stylum [42] subire decernimus, & bonorum omnium amissione multamus.

X. Iidem AA. Erythrio P. P.

Hac sanctione decernimus, ut in posterum nemini licentia sit edendi exemplaria his, qui sociandi sunt cuicunque militiæ, quam sine divinis probatoriis [43] adipisci non possunt, sed periculo primatum uniuscujusque officii ipsas authenticas [sacras,] quæ divinam nostræ pietatis continent adnotationem cum subscriptione administrantium, sub quorum jurisdictione consistunt, his, qui militare volunt præstari: exemplaribus videlicet eorum cum subscriptione eorumdem Judicum apud singula quoque officia, prout convenit, reservandis [44]. Quamvis autem manifestum sit de hujusmodi probatoriarum observatione excepta esse cæterorum judicum officia, tamen ne ulla [ei] ignorantiæ relinquatur occasio, omnium officiorum, quibus necesse est per sacras probatorias militiæ sociari, notitiam [in] sacris apicibus subdendam esse censuimus. Sub hac igitur observatione omnes, qui sive in hoc sacro Palatio nostro, sive in aliis quibuscumque officiis deinceps militare cupiunt: qui tamen (ut dictum est) non possunt pro tenore sacrarum constitutionum, vel veteri consuetudine, nisi præcedentibus [45] sacris probatoriis militiæ sociari, sicut subjecta [46] notitia demonstrat [47], adipisci præcipimus, scientibus his, qui ex aliqua parte præsentis nostræ serenitatis legis formam conniventia, vel negligentia quadam colluderet [48] tentaverint, non tantum amissione bonorum omnium, sed etiam capitis periculo, utpote crimini falsitatis obnoxios semet [ipsos] esse plectendos. †. Et est notitia [hæc 49:] Scrinii memoriæ probatoriæ Agentium in rebus palatinorum [sacrarum] largitionum [50], rerum privatarum partis Augustæ. Item Scrinii sacrarum epistolarum sic: in officiis virorum illustrium præfectorum [51] prætoriis [52] Orientis, & Illyrici, & Urbi, officii Proconsulis Asiæ & Africæ, officii Comitis Orientis, officii Præfecti Augustalis, officii Comitis divinarum domorum, officii Vicariorum Thraciæ [53], Ponti, & Asiæ, & Macedoniæ, & Thesaurensium classis. Item Scrinii sacrorum libellorum sic: officii Virorum Magistrorum militum utriusque [54] Præfecti Orientis, & Illyrici, invitatorum admissionalium [55], memorialium, omniunque pædagogorum [56] cellariorum, mensorum lampadariorum eorum, qui in sacris scriniis deputati sunt, decanorum partis Augusti, & cursorum partis Augustæ, officii Virorum Spectabilium Ducum Palestinæ, & Mesopotamiæ, nobilis Comitis Phœniceseos, Corsenæ [57], Syriæ, & Augustæ Euphratensis, Arabiæ, & Thebaidis, Libyæ, Pantapoleos, utriusque Armeniæ, utriusque Ponti, Scythiæ, Mysiæ [58] primæ, [secundæ,] Daciæ, Pannoniæ, officii Virorum Spectabilium Comitis Ægypti, Pamphyliæ, Isauriæ, Lycaoniæ, & Pisidiæ.

Tit. LXI.

De [59] executoribus et [60] exactoribus.

Ne apparitores, vel palatini exactores per provinciam vagando inferant provincialibus molestiam, periculum gestorum per eos pertinet ad eos, quorum sunt apparitores, & exactores. Bart.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Provinciales, & ad Proconsules.

Ne [61] per diversas Provinciarum partes, aut Palatinus [62] exactor accederet, aut Illustrium Virorum Apparitor [63] vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem: hac lege sancimus, ut omnes memorati intenti sint ad [64] Provinciæ Rectorem, & cum eo agant: illo insistente [65], disponente, & agnoscente, & suo periculo rem peragant, & impleant [66] universa. Dat. [67] XVII. Kal. Jul. *Mediolani*, Olybrio, & Probino Conss. 395.

II. Iidem AA. Andromacho P. U.

Quicunque [68] ex Palatio nostro cujuslibet tituli ad Provincias commeaverit, compulsor, exactor, admonitor, portitore præcepti, Agens in rebus, vel Palatinus, vel Apparitor Illustrium potestatum: hoc tantum potestatis arripiat, quod mandatum curiæ [69] suæ specialiter approbatur [70], nec quod injunctum alteri fuerit, collegii jure præsumat: ne [71] dum hoc sibi invicem mutui officii licentia patiuntur, agant cuncti, quod singulis credebatur. Dat. prid id. Jul. *Mediol.* Olybrio, & Probino Conss.

Exactor intra annum debet ostendere quid exegit: & si non exegit, causam denotare, cur non exegerit, aliter punitur. Bart.

III. Impp. Honor. & Theod. AA. Palladio P. P.

Sive [72] ex Prætoriano officio, sive illustris Comitivæ sacrarum largitionum, nec non & rei privatæ nostræ [militiæ,] vel ex quacunque apparitione ad quamcunque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus, sciat [73] se intra anni metas debere collectis ratiociniis ad proprium judicem remeare, eique suam efficaciam ostendere, & quid (in) ejus instantia exactum fuerit, quidve in debitis habeatur, & penes quos residerit, vel cujus culpa, aut qua causa in eadem provincia fuerit derelictum. Quod si exacto spatio anni in ejus regionis visceribus prædator insidians [74], deprehensus fuerit remorari: tunc absolutus cingulo militiæ abjicietur, primoribus [75] ejus militiæ decem librarum auri multa proposita [76], si redire dissimulet: & per vices [77] officiorum ligatus ferreis nexibus, cura Provincialis officii ad debitum mittatur examen: nec ei liberum sit, ut quod se privilegio aut occasione defendat, quod sibi aliud negotium, vel aliam necessitatem post injunctam esse causetur, cum hisdem licentiam auferamus in eadem Provincia continuare exactionem. Dat. x. Kal. Octobr. N. D. Theod. A. VII. & Palladio. 416.

IV. Iidem [78] AA. Joanni P. P.

Nullam possessionem alterius [79] pro alienis debitis publicis vel privatis præcipimus conveniri. Dat. V. Id. Jul. *Ravennæ*, Honorio XIII. & Theodos. X. AA. Conss. 422.

V. Impp. *cap.* 54.

1 *Al.* Imp. Constantinus.
2 VIII. *C. Theod.* 7.
3 Probatoribus.
4 *Al.* Imp. Constantinus.
5 *l.* 11. *C. Theod. eod.*
6 *Al.* deest.
7 Denotatur.
8 Revocari.
9 Assignantur.
10 *Al.* Imp. Constantinus A.
11 *l.* 18. *C. Th. eod.*
12 Augustis.
13 Al. *Idem A. & Julia. C. P. P.*
14 Officio.
15 Primiscriniis.
16 Strator.
17 Cogetur.
18 *Al.* Imp. Julianus A.
19 *l.* 19. *C. Th. eod.*
20 Jam apparitorum.
21 *Al.* Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA.
22 *l.* 20. *C. Theod. eod.*
23 Districti.
24 Præscripserint.
25 *Al* Impp. Arcad. & Honor. AA. P. P.
26 *l.* 20. *C. Theod. eod.*
27 Al. *viginti.*
28 Vide *l.* 9. *T. eod.*
29 *Al.* deest.
30 Judicatione.
31 Profecto quod vetito contrectavit.
32 Eam voto.
33 Expetendo.
34 *Al.* Imp. Theodosius A. Magistro officiorum.
35 Citatur hæc constitutio in *Novell* 109.
36 Forum sortiebantur apud Magistrum officiorum, duces, limitanei, castrorum præpositi. vide quæ scripsi ad *rubricam Tituli de Quæstorib. & Magistris officiorum.*
37 Jurisdictio præscriptione acquiritur. *l.* 2. *Cod. de fund. limit. l.* 3. *T. de Emancip. lib. cap. cum contingat. De foro competenti. cap.* 1. §. *irrefragabili. De offic. Ord.* Ans.
38 Probatoriæ sacræ, *hic*, & *l. ult. T. de murilegulis* (quæ & professoriæ, in *l.* 14. *T. de murilegulis* in multis exiguntur. *Edictum Justiniani* 8. & 13. sic dictæ, quod iis laudentur & confirmentur, qui eas consecuti sunt. *l.* 7. *C. Theod. de privilegiis eorum, qui in Sacro palatio militant.* adde *l.* 6. *T. eod. l.* 10. *T. eod. l.* 5. *T. de off. magistri officior. l.* 3. *in fin. T. de agentib. in reb. l.* 12. *T. de cohortalib.* vid. *Cujac. Novell.* 24.
39 Ne aliter, al. *nec latenter.*
40 Auctoritatem à sacris literis distinguit: ut etiam auctoritas senatus à S. C. differebat: quemadmodum *ex Cicerone in prine. lib.* 3. *de Orat. epist. Celii ad Ciceronem & Dione lib.* 55. constat.
41 Christiani tantum ad dignitates memoriales, agentium in rebus & apparitorum admittendi. Idem in defensore civitatis. adde *l.* 8. *T. de defensorib. civit. Novell.* 15. *T.* advocato, *l.* 15. *T. de Episcopali audientia, l. ult. T. de postulando.* primatibus Alexandrinis, *l.* 6. *T. de Episc. audient. & ibid. l.* 5. *l.* 19. *l.* 20. militibus, *Cedrenus id ita constituisse à Constantino refert.* Qua de re quod ad hanc legem attinet, testari tres jurators oportet apud acta prius quam prolata probatoria suscipiatur ex constitutione Græca. *Tit. T. de Episcop. audient.*
42 Stylo.
43 *l.* 9. *T. eod.*
44 Observandis.
45 Præsentibus.
46 Subnexa.
47 Demonstratur.
48 Vel colludia.
49 Abest à quibusd. lib.
50 Abest à plerisq. lib.
51 Additur in quib. lib. *palatinorum.*
52 Prætorio.
53 Vicarii Orientis olim quatuor diœceses Thraciarum, Ponticæ, Asianæ, Macedoniæ. Quod ad vicarium Thraciarum attinet, ætate Justiniani vicarius Longi Muri vocabatur: longus enim murus, haud parvum fuit menimentum præfidiumque Thraciarum, *Nevell.* 26. *in pr. &c.*
54 Emendat Cujac. *militia in præsenti, Orientis, &c.*
55 Admissionalium.
56 Pædagogiorum.
57 *Phœnitia Sic. droina*, legit *Alciat. hic. Cujac. emendat, nervi mistu Phœnices, Sic. droina.*
58 Mœsiæ.
59 VIII. *C. Theod.* 8. *Eclog. lib.* 7. *tit.* 4.
60 Vel.
61 *l.* 6. *C. Theod. eod.*
62 *l.* 2. *in princ. T. de Canone largitional. titul.*
63 Vide *l.* 7. *verf. Judicibus T. de exact.*
64 *l.* 6. *in fin. T. de exact. trib.*
65 Al. *confistente.*
66 Impleatur.
67 *Al.* VI.
68 *l.* 7. *C. Theod. eod.* Nec magistrianus, nec palatinus, nec alius quispiam apparitor illustrium magistratuum titulorum exigendorum nomine commeans, vel mandatum adferens, & aliud ipsum exsequens, extra limites specialiter sibi præscriptos agat: nec quæ alii mandata sunt, alius facere præsumat. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 4. *ex lib.* 56. *tit.* 17 *cap.* 53.
69 Curæ.
70 Præsumitur pro nuncio & officiali. vide *Alciat.* 3. *præsumptionum* 14.
71 Ne quid injunctum alteri fuerit collegii jure alter præsumat usurpare. Goth. Vid. *l.* 23. *Cod. de reptam. text. in cap. singula. distinct.* 89. *l.* 3. *Cod. de fabricens.* Ans.
72 *l.* 9. *C. Theod. eodem.* Tam præfectiani quam palatini & omnes apparitores alii qui ad exequutionem mittuntur, ad judicem suum intra spatium anni sese conferant eique declarent, quid sit in residuis, & penes quos residua illa sint. *Synopsis ibid.*
73 *l.* 4. *T. de susceptoribus.*
74 Insidens.
75 Prioribus.
76 Apposita.
77 *Al.* vires.
78 *Al.* Imp. Zeno.
79 *l.* 10. *C. Theod. eod.* Clarigationes seu Repræsaliæ prohibitæ, ut *l. ult. T. de omni agro deserto: & Novell.* 52. *cap.* 1. *Novell.* 128. *cap.* 14. *l. unic. T. ut nulli ex vicaneis.* Alius pro alio teneri non debet, ob id solum quod sit ejusdem civitatis vel vici. adde *l.* 2. *T. ut nulli ex vicanetis, l.* 4. *T. de jure fisci.*

1 *Al.* Imp. ANASTASIUS A.
2 Absunt à quibusd. hb.
3 *Executor, in quo, lib.* al. *exactionem exercere.*
4 Al. *proscriptionis.*
5 Officiali contra jus & æquum exequenti licet privatis ipsis resistere. ut *l. 5. ff. de jure fisci. l. devotum 5. ff. de muneris. l. ult. ff. de discussoribus.* adde quæ scripsi ad *l. 4. ff. de appell.* Goth. Vide M. rei *Jac. Delphin.* 772. Ant. Fab. *ad Cod. lib. 7. tit. 20. defin. 15.* S.L.
6 *Etiam; in quibusd. lib.*
7 *Executorem, & postea, vindicantis.*
8 *Al.* JUSTINIANUS A.
9 Tractores qui, dictum in *l. 10. §. 1. ff. de Numerariis.*
10 Vel.
11 Ipse.

V. Impp. [1] HONOR. & THEODOS. Volusiano Præfecto Prætorio.

CONtra nostra præcepta si quisquam vetito [ac temerario [2]] causu exactionem [3] audebit, licebit Provinciæ moderatori eundem correptum ad Sublimitatis tuæ judicium sub prosecutione [4] dirigere, & licebit [5] Provinciali, si [6] probetur obnoxius executor [7] contra vetitum exactionem sibi vindicans, temeritatem legitime repellere.

VI. Imp. ZENO [8] Arcadio P. P.

SAncimus, ut eum cui ex judicio tui Culminis quocunque modo, sive studio Numerariorum aut Tractatorum [9], vel ipsorum jussu, qui pro tempore amplissimæ tuæ sedis administrationem susciperint, exactio publicarum pecuniarum injungatur, minime prius liceat aliam solicitudinem gerendam suscipere, quam reversus injunctæ sibi causæ responsum præbuerit. Si tamen ita fors tulerit, ut in ea Provincia ad quam exequendi causa publici negotii aliquis proficiscitur, aliqua quoque causa sit exequenda, non prohiberi unum eundemque executorem ab hac urbe regia profiscentem, duorum simul, non [10] plurium negotiorum executionem suscipere, dum ipsi [11] quoque tertii non sit injungendi [licentia] antequam de superioribus responsum portaverit. Executoribus his, qui secundam, sive simul duas, vel etiam tertiam causam passi fuerint exequendam suscipere, non solum einguli & bonorum suorum amissionem, verum etiam perpetui exilii supplicium subituris. Eandem hanc pœnam Numerarium quoque, & ejus adjutores, ad quorum curam quod violatum est pertinet, formidare.

VII.

12 Executores, ut & exactores canonicarii missi in provincias aliter non admittendi, quam mandatum & delegationem suam præsidi insinuaverint. *Novell. 128. cap. 10.* Eadem ratione privatis in actionibus procurator creatus exigendi debitoris causa non aliter admittendus, quam si judici mandatum insinuaverit: quæ sententia Placentini fuit: à qua facit, *l. exigendi 12. ff. de procurat.* licet Accurs. de ea disputet, in *l. nemo solum 39. §. 1. ff. de procur.* vid. *Cujac. 22. obs. 22.*

Πᾶς ἄνθρωπος, εἴτε ἰδίαν κέλδυσιν, εἴτε δημοσίαν φέρειν σπουδάζων ὀφειλὴ πρότερον ἐμφανίσαι τῇ ἀρχῇ, ἵνα ὁ ἄρχων ἐξετάσῃ εἰ μηδεμία πλάσις αἰτίας ἔστιν ἐν αὐτοῖς, ἢ κτῆσις παράπτυλος ἢ συναλλάγματος νόμοις.

†. Ὁ δὲ σπουδασμὸς καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως γίνεται, δηλονότι τῶν θείων λογίων προσκειμένων, καὶ παντων τῶν κτητόρων τῶν παρόντων ἅμα αὐτῷ τῷ ἐξέτασιν ποιεμένων, καὶ εἰ σωμάτι παρέχειν βοήθειαν. ἐὰν δὲ ἢ πλάσις δῆλος φανερὰς, ἢ νόμῳ συναλλάγματος φανερῶς· δεῖ αὐτὸν μὴ σπουδάζειν, ἀλλ' ἀναφέρειν εἰς βασιλέα ἀλλ' ἢ μαχαιριανὸν ἢ εἰς αὐτὸν τῷ ἄρχοντι ἐξ ἧς τὸ πρᾶγμα ἐγένετο. Τὸν δὲ σπουδασθέντα ὑπὸ ἀσφάλειαν ποιεῖν τῷ ἐξαρχοῦντι καὶ τὰ προσώπα δὲ τὰ αἰτιαθέντα ὑπὸ προσωπικὴν ἀσφάλειαν ἀζημίως. ὁ γὰρ ἐξηγήσας αὐτῷ τὰ ἀζημίων προστησάτω, εἴπερ δύνηται μάτην αὐτῷ ἐξηγήσασθαι. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο γένηται, ὁ μὲν σπουδασθεὶς ἀπωθείσθω τὸν σπουδασμόν. ὁ δὲ ἄρχων, εἰ μὲν αὐτὸν ἡ κέλδυσις γέγονεν, ἢ καί τις ἕτερον ἴσως περὶ τινα ἕτερον ἐβούλετο, ὑπὸ ἀσφάλειαν ὀφειλὴ ποιῆσαι τὸν σπουδασθέντα τῷ ἐξαρχοῦντι. Εἰ δὲ μὴ δύναιτο εἰπεῖν τὴν ἀπωθήσασθαι τὸν σπουδασμὸν, ὀφειλὴ μανθάνων ὁ ἄρχων λαβεῖν τὸν σπουδασθέντα. ποιεῖν δὲ ὑπὸ ἀσφάλειαν προσωπικὴν τὸν αἰτιαθέντα, καὶ μολύνειν. εἰ δὲ ῥαθυμήσῃ τοῦτο ἢ ὁ ἄρχων ἢ ἡ παῖξις αὐτοῦ ἢ πρὸς ὃν τὸ γράμμα γέγονεν, οὐδὲν τῷ ὑπομνηθέντι ποιήσῃ τὸ ἀζήμιον, καὶ οὐ ὅσῳ ἄρχῃ καὶ μὴ τὸ παύσαι τῆς ἀρχῆς, ὑπεξαιρεῖ δὲ ἡ ἀξιότης τῆς προφάσεως δημοσίων ὑπηρεσιῶν. ἐὰν δὲ λήμματος ἡττηθέντες οἱ ἄρχοντες μὴ ποιήσωσι τῷ ἐξέτασιν, προσκειμένων τῶν ἀρίστων λογίων εἰ καὶ πυρέλθωσι. καὶ εἰς χρήματα ζημιῶσι, καὶ σκάλλον τῆς ἀρχῆς, καὶ εἰς σωτηρίαν κινδυνεύσει. πᾶς δὲ νόμος ἐμφανιζόμενος ὀφειλὴ προτέρου γίνεται τοῖς ἐπάρχοις καὶ φανῆς. Τὸ δὲ ἀφαιρεῖσθαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, λαμβάνειν χρυσίνας ἑξ. τὸ δὲ ἀρχοῦσι προσάγειν ἀφ' προτέρων οἰκείων πόσεως τοῖς πόλεσι ταῖς ὑφ' ἑαυτὸν φανερὰς καθιστᾶν τὰς νόμους ἀζημίως παντελῶς μηδὲ τῷ ἄρχοντι μηδὲ τῷ σπουδῶν μηδὲ τῷ ἀφαιρεῖσθαι.

QUilibet executor [12] divinæ jussionis prætorianive præcepti id prius insinuare præsidi debet, ut is inquirat an sit in eo vitium aliquod falsi, aut legibus adversum aliquid, & an per obreptionem impetratum sit.

†. Executio autem fit scripto, vel sine scripto propositis factis Euangeliis, & præsentibus possessoribus omnibus, & una cum præside inquirentibus, qui & opem executori ferent, si res digna videatur. Sed si quid manifesto in ea falsi, vel illegitimi deprehenderit, suspendet exactionem, & relationem mittet ad principem per agentem in rebus vel ad sedem ejus à quo res processit. Et interim executor quidem cautionem præstabit pro rei qualitate: reus personalem, se sisti puta, idque sine ulla impensa. Debet enim executor indemnem eum præstare quem convenit, si temere, forsitan eum convenerit, quam cautionem, nisi præstiterit, impune ab eo quem convenit repelletur. Præses ipse, vel alius ad quem jussio dirigitur, cautionem exiget ab executore pro rei qualitate. Sed & si potuerit quis executionem repellere, & repulerit, debet præses executorem restituere, & ab eo cautionem exigere personalem, & rem deferre: quod si negligat tam ipse, quam suum officium, sive ad quem literæ missæ sunt, de suo indemnitatem convento præstabit, durante vel deposito magistratu. Constitutio excipit eos, qui nomine tributorum obligati sunt. Quod si pretio victi præsides non inquirant, qua de re superius diximus inquirendum esse etiamsi negligentia hic tantum argui videatur, & rei familiaris damnum patientur & magistratu ejicientur, & circa salutem periclitabuntur. Omnis autem lex Præfecto prætorio prius insinuari debet, deinde in provinciam transmitti, & portitori dari aureos sex, Præside curante per omnes civitates suæ provinciæ legem promulgari sine ulla impensa Præsidis vel Defensorum, vel portitoris. Et si quis ex ea re quid perceperit, in duplum tenetur, & magistratus dignitatem amittit, officialis officium.

TIT. LXII.

DE [13] LUCRIS ADVOCATORUM, ET CONCUSSIONIBUS OFFICIORUM, SEU APPARITORUM.

I. Imp. CONSTANTINUS [14] ad Ælianum Proconsulem Africæ.

SI [15] quis [16] à Ducenariis [17], vel Centenariis, vel fisci Advocatis læsum se esse cognoscit, adire judicia, & probare injuriam non moretur: ut in eum, qui convictus fuerit, competenti severitate vindicetur. Dat. [18] Kalend. Novemb. *Treveris, in reb.* CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. CONSS. 315.

II. Idem [19] Eubulidæ Dic. Africæ.

PRæter [20] solennes & Canonicas pensitationes, multa à provincialibus indignissime postulantur ab officialibus & scholasticis [21] non modo in Civitatibus singulis, sed [etiam] mansionibus [22], dum ipsis & animalibus eorundem alimoniæ sine pretio ministrentur. Provinciales itaque cuncti Judices tueantur, nec injurias multas transire permittant. Dat. III. Kalend. Jul. LEONTIO & SALUSTIO CONSS. 344.

III. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pompeiano P. P.

QUotiens [23] compulsor arguitur in deprædatione convictus, etiam [24] non consulta Clementia nostra pœnam subeat legibus competentem. Dat. prid. Kal. Jun. *Mediol.* STILICHONE & AURELIANO CONSS. 400.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Adriano P. P.

CUrialibus & Navicularibus, omnibusque [25] corporibus ita subveniri [26] volumus, ut nihil Apparitoribus universorum Judicum liceat, quod ad prædam Provincialium pertinet.

13 VIII. *C. Theod.* 10.
14 *Al.* CONSTANTIUS.
15 *l. 1. C. Theod. eod.*
16 *Conjunge l. 3. ff. de exact. & l. 3. ff. de advocat. fisci.*
17 Ducenarii & Centenarii qui essent, dixi ad *l. 5. ff. de princip. agen.*
18 *Al.* Dat. VI. Id. Nov. Treveris. Acc. 15. Kal. Mart. Carthagine, CONSTANTINO A. IV & LICINIO CONSS.
19 *Al.* CONSTANTIUS.
20 *l. 2. C. Theod. eod.*
21 Id est, advocatis, *ut hic interpretatur Cujac. & multis auctoritatib. confirmat*, Græci συνηγόρους. Quo nomine primum nuncupati Rhetores fuit Cornelius Tacitus scribit, *libr. de Oratorib.*) & declamatores fictarum litium: deinde à fictis litibus transiit ad veras. *Plin. 2. epist.*
22 (Mansiones, *hic & l. 8. ff. de annon. & tribut. l. 2. ff. de conditis in publicis horreis. l. 9. ff. de susceptorib. l. 9. C. Theod. de annonis, l. Claudiopolis. 119. C. Theod. de decur.* ὕλωσις, mansus & diversoria militum, vel sacri comitatus ab oppidis separata, quæ annonis & pabulis instruebantur ex collatione vicinorum, non eorum qui procul disjuncti. Galli, *Etappes.*
23 *l. 3. C. Theod. eod.*
24 Etsi.
25 Omnibus quoque.
26 Subvenire.

TIT. LXIII.

DE PRIMIPILO [27].

I. Impp. [28] VALERIAN. & GALLIEN. AA. Domitio.

COmmoda Primipilatus [29] post administrationem incipiunt deberi: & si is, qui ea percipere debuit, prius rebus humanis eximatur, heredibus petitio salva sit.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Alexandro.

OBtentu nominis Primipili, civiles actiones ad alios Judices transferendæ non sunt.

III. Iidem AA. Domnæ.

UTilitas [30] publica præferenda est privatorum contractibus: & ideo si [31] constiterit fisco satisfactum esse ob causam Primipili, poteris obligatam tibi possessionem dotis titulo petere, ut satis doti fieri possit.

Solum ex causa Primipili filius non existens heres patru potest convenire pro patre, in alio vero secus. Bart.

IV. Idem AA. Dionysio.

CUm [32] ex sola Primipili causa liberos, etiamsi patribus heredes non existant, teneri D. Aurelianus [33] exaxerit: si neque successistis patri vestro, nec quicquam ex bonis ejus tenetis: consequens est, à paternis creditoribus vos non conveniri.

27 *Primipilus* est decurio primæ cohortis, regit autem quatuor centurias. *Veget.* Sed Theodorus Hermopolit. *lib. 9. tit. 9.* Primipilum definit annonam quæ datur Primipili centurionibus, ut inter milites distribuatur, vide *hic. Alciat.* dixi ad *l. 3. ff. eod. ad l. 7. ff. de cohortalib.*
28 *Al.* Imp. GORDIANUS A.
29 Primipili.
30 Publica utilitas præferenda privatorum contractibus. *l. 4. ff. qui potiores. Novell. 97. cap. 4.*
31 Doti res mariti quidem tacite obligatæ sunt. primipilum tamen ei præfertur. Est vero πεμπίτλον τῶν στρατιωτικὰ ἀνώνα, militaris annona. Quare si quis primipilum debeat & dotem, primipilum præfertur. *Synopf. Basil. 9. tit. 5. ex lib. 15. tit. 2. cap. 28. ubi Scholiastes, & ex tit. 17. cap. 64.*
32 Primipili causa quod pater debet, liberos ejus heredes obligat, etiam si patris heredes non sint, quod jus speciale est. Nam ex sola primipili causa tenetur, qui hereditatem paternam non adierunt liberi, at non ab aliis patris creditoribus, quod jus Græci authores ἀξιόχρεον insolens & novum appellant. *Synopf. Basil. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 17. cap. 64. Harmenop. 3. tit. 5. §. 84.* adde *l. 3. ff. de revocandis his quæ per fraudem alienata sunt.*
33 Al. *Trajanus.*

TIT. LXIV.

PUBLICÆ [34] LÆTITIÆ VEL CONSULUM NUNTIATORES, VEL INSINUATORES, CONSTITUTIONUM, ET ALIARUM SACRARUM VEL JUDICIALIUM LITERARUM EX DESCRIPTIONE, VEL AB INVITIS NE QUID ACCIPIANT IMMODICUM.

I. Imppp. GRATIAN. & VALENT. THEOD. AAA. Floro Præf. prat.

QUicquid [35] nostrorum [36] unquam nunciari cœperit prosperorum, ut [37] bella si desinunt, si oriuntur, victoriæ fastus [38], si honor datus fuerit Regalium [39], vel Consulum vel Trabearum, compositæve pacis erit offerenda tranquillitas, si [40] sacros vultus inhiantibus forte populis inferimus: hoc sine [41] immodico pretio nuntiari excipique sancimus: actum [42] esse jubemus castissimum, indigentibus, non numerariis [43] esse præbendum judices statuimus esse solicitos, ne turpi colludio quæratur ex miseris pretium gaudiorum. Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, & [44] accipientem pudoris fortunarumque manebit excidium, & cogentem par pœna multabit, & officium [45] triginta librarum auri vexatione quatietur. Dat. IV. Non. Febr. C. P. MERABAUDE II. & SATURNINO CONSS. 383.

34 De consuetudinibus, quæ à provincialibus dantur perferentibus missas à principe sacras sive judiciales litteras. Idem de consuetudinibus quæ dantur perferentibus constitutiones eorum qui magistratum civilem vel militarem gesturi sunt. *Synopf. Basil. 7. tit. 6.* περὶ συνηθειῶν *ex lib. 56. tit 17. cap. 67.*
35 Huc pertinet *l. un. libr. 8. tit. 4. C. Theod.*
36 Qui publicas adferant hilaritates sive gaudia (δημοσίας ἱλαρίας καὶ χαρμόσυνα ἐπιφερόμενοι) nihil omnino à provincialibus accipiant: sive hostium abitum, sive victoriam, sive consulatus renunciationem, sive pacem cum hostibus compositam, ἅτις λαμβάνει (alias λαμβάνεται id est, laureatum nuncient. *Syn. Basil. 56. circa finem tituli* περὶ συλλαμβάνων.
37 Ad.
38 Ex vet. lib. emendat Cujac. *fastis*, sic enim legitur in *lib. Aured.*
39 *Regalium trabearum*, in libro Aured. & ita emendat Cujac.
40 Id est, quoties urbem aliquam solenni ritu ingredimur.
41 Id est, modo non excedat sex aureos. *l. 2. ff. eod. l. 26. §. 2. ff. de Episcop. audien. 1. Cont. disput. 14.*
42 Gerulum jubemus esse castissimum: indices nummarios esse prohibemus, ita ex *C. Theod. & lib. manuscr. emendat Cujac. & nummarios interpretatur lucri avidos.*
43 Indicibus non nummariis.
44 Iu.
45 Officio.
46 *Eclog. lib. 7. tit. 6. ex lib. 56. tit. 27. cap. 67.*
47 Hæc lex *epitom. 2. part. 6. constit.* Græce *ff. de episcopal. audient. quam suo loco restituimus.*

II.

HΔιάταξις βάλε) ἐξ νομίσματε μόνον παρέχοσ ἀφ' ἑκάστης ἐπαρχίας ὥστε τῶν ἐμφανιζομένων θείων ῥημάτων ἢ χρυσικῶν προσταξέων ἢ δημοσίων

CONstitutio [47] vult à singulis Provinciis Insinuatoribus sacrarum literarum, vel generaliter Constitutionum, vel publicorum commonitoriorum,

συμβολαίων ἢ ἀσφαλείαν, τὴν πλέον λαβόντα, πεντακοσίων ἀναδιδόναι, κωλυόντων τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πρώτων τῆς πόλεως, καὶ πίστης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας. ὁ μὲν γὰρ ἐπίσκοπος ὑπὲρ ἀγορανόμου ἐὰν βασιλικοῦ, ὁ δὲ ἄρχων καὶ σκεπτέτω τὸ ἀρχῆς καὶ δημοθήσεται καὶ ἐξορισθήσεται. Καὶ ἡ πόλις δὲ κινδυνεύῃ μήτε ἀφαιρεῖσθαι χρυσὸν παρόντος τοῦτον τὸν αἰτῶν ὑπὲρ δὲ μὴ ἐξ χρύσους. μήτε ὡς παρὰ ἑκόντων μηδὲν, ἀλλὰ τὸ λαβόντα διδόναι τὸ πεντακοσιοστόν. καὶ ἡνίκα ὁ οἰκοδόμος βάλοι ἑαυτὸν ἀφαιρέσαι τυχὸν ἢ οἷς ἄρχειν δημόσιον ἢ οἷς στρατείαν ἢ αὐτῶσι ὑπὸ βασιλέως τῶν ἐπιφανῶν, ἃ χρὴ

1 Symbolæon. *Synopsis Basil. 7. tit. 6. diet. tit. περὶ συνηθ. ἀδων.*

2 Primores civitatum, locupletiores. *l. ult. C. ut nemini licet in coempt. specier.*

3 Exactores publicorum tributorum, collectas pecunias jubentur statim curatoribus Reipublicæ præstare, sine ulla diminutione, vel sportularum, vel descriptionum specie.

riorum [1], vel statuarum sex duntaxat solidos dari, & ab eo, qui amplius acceperit, quadruplum reddi, hoc inhibente Præside, & Episcopo & Primoribus [2] Civitatis, omnique tam civili quam fiscali adminiculo, nisi velit Episcopus in Principis indignationem incurrere, Præses bonis & dignitate & civitate multari. Curet autem officium nec descriptionem [3] fieri ex iis causis ultra vr. aureos, nec ab invitis, & ab accipiente quadruplum inferri. At cum cives seipsos volunt describere operis publici, vel frumenti coëmendi causa, & hoc sibi concedi à principe petunt, nihil oportet lædi ex hac causa, ne sacerdotes indigna-

ζημιῶν αὐτὸς ἀδικεῖσθαι τοῦτο, ἵνα μὴ οἱ μὲν ἱερεῖς ἀγανακτῶντες, οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ τὰ ἀρχῆς ὑπόπτωσι καὶ ἐξορίζοντο καὶ δημόσιον. ἡ δὲ πόλις εἰς σῶμα πωμορεῖσθαι. εἰ μὴ μέλλοι βασιλεῖ τὸ δοθὲν τὴν ἀφαίρεσιν γνώμῃ. ἐξουσίαν γὰρ ἔχουσιν οἱ ἀφαιρούμενοι αὐτὰ λέγειν τοῖς ἀφαιρέσιν. εἰ δὲ μὴ θυμῶσι τὸν ποιεῖν, ἐπικαλεῖσθαι τὸν ἄρχοντα καὶ βασιλεῖ μέλλοντα. ὁ χρὴ ὁ ὅτε τοὺς πατέρας ὅτε τοὺς σιτῶνας ἢ ἐθνικοὺς ἀποδέκτας παρέχειν ὑπὲρ τῶν ὧν ὑπὸ χρεῶν ὀφείλει, μηδὲ ποσότητα φυλάττεσθαι τὴν ἀφαιρεσιμὴν χρείαν. εἰ δὲ παραβαίνῃ ὁ ἄρχων οἰκεῖον τοῦτο καὶ βουλήσ. χρὴ γὰρ ἀμείωτα τὰ δημόσια καὶ τὰ πολιτικὰ φυλάττεσθαι.

tionem eandem incurrant, Præsides dignitatem amittant & publicentur: officium in corpus torqueatur, nisi Principi detulerint, quicquid contra hanc constitutionem fuerit admissum. Possunt enim descripti resistere describentibus: vel si nequeant resistere, licet eis invocare Præsidem, & deferre principi. Sed non oportet patres [4] Civitatum vel Sitonas [5], vel Susceptores ex reditibus, quos habent in manu, quidquam præbere, sed eorum quantitatem destinatæ necessitati servare debent. Quod si Præses violarit, de suo eos reditus implebit. Fiscales enim & civiles res immunitæ servari necesse est.

4 Patres hi civitatum, qui & Curatores Reip.

5 Σιτῶναι curatores emendi frumenti. Hi ut & curatores, seu patres civitatum & curatores operum, creabantur decreto episcopi & primorum civitatis. *Novell. 128. c. 16.*

CODICIS DOMINI JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS EX REPETITA PRÆLECTIONE.

FINIS.

FASTI

FASTI CONSULARES,

A PRIMO URBIS ROMÆ CONSULE BRUTO, AD ULTIMUM BASILIUM, ET JUSTINIANI MORTEM.

Anno quarto Olympiadis sexagesimæ septimæ uterque Consul Patricius fuit.

Anni ab urbe condita.		
244	[1] L. Junius [2] Brutus.	L. Tarquinius Collatinus maritus Lu-
245	P. Valerius Poplicola II.	T. Lucretius Tricipitinus. (cretiæ. [3]
246	P. Valerius Poplicola III.	M. Horatius Pulvillus II. †
247	Sp. Lartius Flavus. [5]	T. Herminius Aquilinus.
248	M. Valerius.	P. Postumius Tubertus II.
249	P. Valerius Poplicola IV.	T. Lucretius Tricipitinus II.
250	P. Postumius Tubertus II.	Agrippa Menenius Lanatus.
251	Opiter Virginius Tricostus.	Sp. Cassius Viscellinus.
252	[6] Postumus Cominius Auruncus.	T. Lartius Flavus. [7]
253	[8] Ser. Sulpitius Camerinus.	M. Tullius Longus. [9]
254	T. Æbutius Helva.	P. Vetusius Geminus.
255	L. Lartius Flavus II.	Q. Cloelius Siculus.
256	[10] A. Sempronius Atratinus.	M. Minucius Augurinus. [11]
257	A. Postumius Albus [12] Regillen-	T. Virginius Tricostus.
258	M. [13] Claudius Sabinus. (sis.	P. Servilius Priscus.
259	[14] A. Virginius Cœlimontanus.	T. Veturius Geminus. [15]
260	Postumius Cominius Aurun-	Sp. Cassius Viscellinus II. [16]
	cus II.	
261	T. Greganius Macerinus. [17]	P. Minucius Augurinus. [18]
262	M. Minucius Augurinus II.	A. Sempronius Atratinus II.
263	Q. Sulpitius Camerinus Cornu-	Sp. Lartius Flavus.
	tus.	
264	C. Julius Iulus.	P. Pinarius Mamercinus.
265	Sp. Nautius Rutilus.	Sex. Furius Fusus.
266	C. Aquilius Tuscus.	T. Tricinius Sabinus.
267	Proculus Virginius Tricostus.	Sp. Cassius Viscellinus III. [19]
268	[20] Q. Fabius Vibulanus.	Ser. Cornelius Maluginensis.
269	R. Fabius Vibulanus.	L. Aimilius Mamercus.
270	M. Fabius Vibulanus.	L. Valerius Potitus Volusus.
271	Q. Fabius Vibulanus II.	C. Julius Iulus.
272	[21] R. Fabius Vibulanus II.	Sp. Spurius Fusus.
273	M. Fabius Vibulanus II.	Cn. Manlius Cincinnatus. [22]
274	R. Fabius Vibulanus III.	T. Virginius Tricostus Rutilus.
275	L. Aimilius Mamercus II.	C. Servilius Structus Ahala.
276	C. [23] Oratius Pulvillus.	T. Menenius Lanatus. [24]
277	A. Virgilius Rutilus.	Sp. Servilius Structus.
278	[25] C. Nautius Rutilus.	P. Valerius Poplicola.
279	L. Furius Medullinus.	A. Manlius Vulso.
280	L. Aimilius Mamercus III.	Vopiscus Julius Iulus.
281	L. Pinarius Mamercinus.	P. Furius Fusus.
282	App. Claudius Sabinus.	T. Quinctius Capitolinus.
283	[26] L. Valerius Potitus II.	T. Aimilius Mamercinus.
284	T. Numicius Priscus.	A. Virginius Cœlimontanus.
285	T. Quinctius Capitolinus II.	Q. Servilius Priscus.
286	T. Aimilius Mamercinus II.	Q. Fabius Vibulanus.
287	Q. Servilius Priscus II.	Sp. Postumius Albus Regillensis.
288	T. Quinct. Capitolinus III.	Q. Fabius Vibulanus II.
289	A. Postumius Regillensis.	Sp. Furius Medullinus Fusus.
290	P. Servilius Priscus.	L. Æbutius Helva.
291	T. Lucretius Tricipitinus.	Sp. Veturius Crassus. [27]
292	P. Volumnius Amintinus Gall.	Ser. Sulpitius Camerinus.
293	P. Valerius Poplicola II.	C. Claudius Sabinus.
294	Q. Fabius Vibulanus III.	L. Cornelius Maluginensis.
295	L. Minutius Augurinus.	C. Nautius Rutilus II. [28]
296	C. Oratius Pulvillus II.	Q. Minutius Augurinus. [29]
297	M. Valerius Maximus.	Sp. Virginius Cœlimontanus.
298	Tit. Romulus Vaticanus.	C. Veturius Cicurinus.
299	Sp. Tarpejus Capitolinus.	A. Aterius Fontinalis.
300	[30] P. Tergeminus Guriatius.	Sex. Quinctilius Varus.
301	T. [31] Menenius Lanatus.	P. Sextius Capitolinus.
302	[32] App. Claudius Crassinus.	T. Genutius Augurinus. [33]

DECEMVIRI Consulari potestate, sine provocatione, App. Claudius. T. Genutius. P. Sextius. Sp. Veturius. C. Julius Iulus. A. Manlius. Ser. Sulpitius Camerinus. Sp. Postumius Alb. P. Oratius [34]. T. Romilius Vaticanus.

303 App. Claudius II. L. Minutius Augurinus. M. Cornelius Maluginensis. M. Sergius. Q. Fabius Vibulanus. Q. Pætilius. T. Antoninus Merenda. Cæso Duillius. Sp. Oppius Cornicen II. M. Rabulejus II. abdicarunt.

DUODECIM TABULARUM LEGES.

304 [35] Iidem, ut tamen jam à Claudio proximus sit Q. Fabius Vibulanus. ut testatur antiquum Kalendarium. K

DECEMVIRI abdicantur [36]. Rursus ad Consules recidit respublica nondum finito anno, electique

	M. Oratius Barbatus.	L. Valerius Potitus.
305	Lar. Herminius Exquilinus.	T. Virginius Cœlimontanus Tricostus.
306	M. Geganius Macerinus.	Claud. [37] Julius Iulus.
307	Agrippa Furius Fusus.	T. Quinctius Capitolinus IV.
308	M. Genutius Augurinus.	C. Curtius Medullinus Fusus.

Iterum mutatur status reipublicæ & pro COSS. primi omnium Tribb. militum Consulari potestate eliguntur numero tres.

309	L. Atilius Longus.	T. Cloelius Siculus.
		A. Sempronius Atratinus TRI. MIL.

Hi ante anni finem magistratum deponentes, locum denuo COSS. fecerunt, ut post quartum fere mensem eligerentur frequentes Consules.

	L. Papyrius Mugillanus.	L. Sempronius Atratinus.
310	M. Geganius Macerinus II.	T. Quinctius Capitolinus V.
311	M. Fabius Vibulanus.	P. Æbutius Helva Cornicen.
312	C. Furius Pacillus.	M. Papyrius Crassus.

1 *Fedus I. cum Pens.* 2 *Kal. Junias Init. hinc mensis Junius ab eo dictus.* 3 *Incisione manuscriptus Chronicorum Regis septem imperavit anno 240. sive, ut quibusdam placet, 244. & pulsis Regibus vixit usque ad quintumdecimum lapidem Romani imperii tenebant. Anno autem ab urbe condita 244. primos Roma Consules creatos probat Sigonius ex Capitolinis tabulis, Messala, Orosio, Rufo, Eutropio, Fernando, Solino.* 4 *Hi duo ultio librariorum apud Livium omissi sunt.* 5 *Al.* Rufus. 6 *Nono anno post Reges exactos,* DICTATOR, *T. Lartius, magister equitum, Sp. Cassius Eusseb. Alii autem anno 12. facium ajunt.* 7 *Al.* Rufus frater Sp. Lartius, *de quo supra.* 8 *Poplicola adeo hoc anno pauper moritur, ut sumptu publico sepeliatur. Eusseb.* 9 *Meminit Cicero in Bruto, & ait eum anno 10. post Reges exactos fuisse consulem.* 10 *Bellum Latinum.* 11 *Censa sunt 120. millia hominum. Eusseb. manuscrip.* 12 Idem DICTATOR. 13 *Al.* Appius. 14 *Prima secessio Plebis in Sacrum montem capit anno 259. ut ait Cicero pro Cornelio perduell. reo. anno 16. post Reges exactos. finit a est autem anno 260. Tribunis plebi concessis.* 15 M. Valerius DICTATOR. 16 TRIBUNI PLEBIS. 17 *Gessonium vocat.* 18 *Pestilentia & fames. Oros.* 19 *Lex Agraria prima. Onuf.* 20 *Latini anno 268. rebellant. Eusseb.* 21 *Al.* M. *Eusseb. Oros. ait id factum anno 275.* 22 *Decem Tribuni plebis primi. Onuf.* 23 *Al.* L. 24 *Trecenti Fabii cæsi. Onuf.* 25 *Sunia Vestalis ob stuprum viva defossa. Eusseb.* 26 *Tarquitius Flaccus, magister equitum. Sigo. sed Eusebius multo ante etiam collocavit.* 27 *Onuf.* 28 *Decem Tribuni plebis primi. Onuf.* 29 L. Quinctius Cincinnatus DICTATOR, & L. Tarquitius Flaccus, magister equitum. *Sigo. sed Eusebius multo ante etiam collocavit.* 30 *Onuf.* 31 *Al.* L. 32 *Trecentesimo secundo anno ab urbe condita,* DECEMVIRI *creati composuerunt leges in decem tabulis, & sequenti anno duas alias tabulas addiderunt, atque ita leges duodecim tabularum appellatæ. Eas leges editas esse anno urbis 304. scribit Eusseb.* 33 *Hi abdicarunt, ut designarentur legum ferendarum causa Decemviri Consulares, qui per duos annos præfuerunt resp.* 34 *Pro* Oratius, *Onuf. edit* Curiatius. 35 *Secunda secessio plebis in Aventinum, propter scelus Appii Decemviri.* 36 *Abdicantur autem ob libidinem Appii Claudii, qui Virginii filiam voluit per vim abducere. Eusseb.* 37 *Al.* Cajus C.

Anni ab urbe condita.			
313	Proculus Geganius Macerinus.	L. Menenius Lanatus II.	38 *Sp. Mælius regnum affectans occiditur.*
314	38 T. Quinctius Capitolinus VI.	Agrippa Menenius Lanatus. 39	
315	M. Aimilius Mamercinus.	L. Quinctius Cincinnatus.	
		L. Julius Iulus TRIB. MIL.	39 L. Quinctius Cincinnatus iterum DICTATOR.
316	M. Geganius Mamercinus III.	L. Sergius Fidenas in hoc honore ap.	
317	M. Cornelius Maluginensis.	L. Papyrius Crassus. (pellatus. 40	
318	C. Julius Iulus II.	L. Virginius Tricostus. 41	
319	C. Julius Iulus. III.	L. Virginius Tricostus II. 42	40 M. Aimilius Mamercinus. DICTATOR.
		M. Fossius Flaccinator.	
320	Fabius Vibulanus.	L. Sergius Fidenas TRIB. MIL.	41 Q Servilius Priscus DICTATOR.
		L. Furius Medullinus.	
321	L. Pinarius Mamercinus.	Sp. Postumius Albus TRIB. MIL.	42 M. Aimilius II. DICTATOR.
322	T. Quinctius Pennus Cincinna-	C. Julius Mento. 43	
	tus.		
323	L. Papyrius Crassus II.	L. Julius Iulus.	
324	L. Sergius Fidenas II.	Hostus Lucretius Tricipitinus.	
325	T. Quinctius Pennus Cincinna-	A. Cornelius Cossus.	43 A. Postumius Tubertus DICTATOR.
	tus II.		
326	C. Servilius Axilla 44 Structus.	L. Papyrius Mugillanus II.	44 Ahala. *Onuf.*
327	A. Cornelius Cossus.	T. Quinctius Pennus Cincinnatus. 45	
	C. Furius Pacillus.	M. Postumus TRIB. MIL.	45 M. Aimilius Mamercinus III. DICTATOR.
328	A. Sempronius Atratinus.	L. Furius Medullinus.	
	L. Quinctius Cincinnatus II.	L. Oratius Barbatus TR. MIL.	
329	Appius Claudius Crassus. 46	L. Sergius Fidenas.	46 *Pro* Crassus, *Onuf. edit* Crassinus.
	Sp. Nautius Rutilus.	Sex. Julius Iulus TR. MIL.	
330	C. Sempronius Atratinus.	Q. Fabius Vibulanus.	
331	L. Manlius Capitolinus.	L. Papyrius Mugillanus.	
	Q. Antoninus Merenda.	L. Servilius Structus TRIB. MIL.	
332	N. Fabius Vibulanus.	T. Quinctius Capitolinus Barbatus.	
333	T. Quinctius Cincinnatus II.	L. Furius Medullinus III.	
	M. Manlius Capitolinus.	A. Sempronius Atratinus II. TR.	
334	Agrippa Menenius Lanatus.	Sp. Nautius Rutilus. II. (MIL.	
	P. Lucretius Tricipitinus.	C. Servilius Axilla TR. MIL.	
		C. Servilius Axilla II.	
335	L. Sergius Fidenas II.	M. Papyrius Mugillanus TR. MIL.	
		P. Lucretius Tricipitinus II.	
336	L. Servilius Structus II.	Sp. Veturius Crassus TRIB. MIL. 47	47 Q. Servilius Priscus Fidenas DICTATOR II.
	Agrippa Menenius Lanatus II.	M. Papyrius Mugillanus II.	
337	A. Sempronius Atratinnus III.	Sp. Nautius Rutilus II. TR. MIL.	
		T. Quinctius Cincinnatus.	
338	P. Cornelius Cossus.	C. Martius Rutilus.	
	C. Valerius Potitus.	N. Fabius Vibulanus TRIB. MIL.	
339	Q. Fabius Vibulanus II.	L. Valerius Potitus.	
	Cn. Cornelius Cossus.	P. Postumius Regillensis TR. MIL.	
340	L. Furius Medullinus.	M. Cornelius Cossus.	
341	Q. Fabius Ambustus.	C. Furius Pacillus.	
342	M. Papyrius Mugillanus.	C. Nautius Rutilus.	
343	M. Aimilius Mamercinus.	C. Valerius Potitus Volusus,	
344	Cn. Cornelius Cossus.	L. Furius Medullinus II.	
345	C. Julius Iulus.	P. Cornelius Cossus.	
346	C. Valerius Potitus II.	C. Servilius Ahala TRIB. MIL. 48	48 P. Cornelius Rutilus Cossus DICTATOR.
	A. Manlius Vulso. II.	C. Servilius Ahala II.	
347	49 P. Cornelius Cossus.	N. Fabius Vibulanus II. TR. MIL.	49 *Stipendium ex publico primo datum.*
	Cn. Cornelius Cossus.	L. Valerius Potitus II.	
348	C. Julius Iulus II.	N. Fabius Ambustus TR. MIL.	
		M. Aimilius Mamercinus.	
	T. Quinctius Capitolinus.	Q. Quinctius Cincinnatus.	
	A. Manlius Vulso.	L. Furius Medullinus II. TR. MIL.	
349	P. Cornelius Maluginensis.	C. Valerius Potitus III.	
	M. Sergius Fidenas.	Cn. Cornelius Cossus II.	
	K. Fabius Ambustus II.	Sp. Nautius Rutilus III. TR. MIL.	
350	M. Aimilius Mamercinus.	M. Furius Fusus.	
	L. Valerius Potitus III.	App. 50 Claudius Crassinus.	50 *Onuf.* P. Claudius Crassinus, *edit.*
	M. Quinctilius Varus.	L. Julius Iulus TRIB. MIL.	
351	C. Servilius Ahala III.	Q. Sulpitius Cornutus.	
	Q. Sergilius Fidenas.	L. Virginius Tricostus.	
	A. Manlius II.	M. Sergius Fidenas II. TR. MIL.	
352	M. Furius Camillus II.	L. Julius Iulus.	
	L. Valerius Potitus IV.	M. Aimilius Mamercinus III.	
	Cn. Cornelius Cossus.	K. Fabius Ambustus II. TR. MIL.	
353	L. Publius Volscus.	P. Mælius Capitolinus.	
	L. Titinius.	P. Mænius.	
	Sp. Furius Medullinus.	P. Licinius Calvus primus ex ple-	
		be. TRIB. MIL.	
354	M. Pomponius.	L. Attilius Longus.	
	C. Duillius.	N. Veturius.	
	Volero Publius Philo.	Cn. Genutius Augurinus. TR. MIL.	
355	L. Valeritus Potitus V.	L. Furius Medullinus III.	
	M. Valerius Maximus.	M. Furius Camillus II.	
	Q. Servilius Fidenas II.	Q. Sulpitius Camerinus II. TR. M.	
356	L. Julius Julus II.	L. Sergius Fidenas. 51	51 Camillus DICTATOR. *vide Symmachum in epistolis.*
	L. Furius Medullinus IV.	A. Postumius Regillensis.	
	P. Cornelius Maluginensis.	A. Manlius Capitolinus. TR. MIL.	
357	Cn. Genutius Augurinus II.	P. Mælius Capitolinus II.	
	L. Titinius II.	P. Licinius Calvus.	
	P. Menius II.	L. Attilius Longus II. TR. MIL.	
358	P. Cornelius Cossus.	L. Furius Medullinus V.	
	P. Cornelius Scipio.	M. Valerius Maximus II.	
	Cæso Fabius Ambustus III.	Q. Servilius Fidenas III. TR. MIL.	
359	M. Furius Camillus III.	A. Valerius Poplicola.	
	L. Furius Medullinus VI.	C. Aimilius Mamercinus.	
	Sp. Postumius Albinus.	P. Cornelius Scipio II. TR. MIL.	52 CONSULES.
360	52 L. Lucretius Flavus.	Ser. Sulpitius Camerinus.	53 *Bellum Gallicum Senonicum.*
361	L. Valerius Potitus.	M. Manlius Capitolinus.	
362	L. Lucretius Flavus.	M. Aimilius Mamercinus.	
	Ser. Sulpitius Camerinus.	L. Furius Medullinus VI.	54 Camillus II. DICTATOR. *quo anno de Gallis triumphavit.*
	Agrippa Furius Fusus.	C. Aimilius Mamercinus. TR. MIL.	
363	53 Q. Sulpitius Longus.	Q. Fabius Ambustus.	
	K. Fabius.	C. Fabius. 54 (MIL.	
	Q. Servilius Fidenas IV.	Ser. Cornelius Maligunensis. TR.	

Anni ab urbe condita.			
[1] *Urbs à Gallis capta.*	364	M. Furius Camillus per annum Dictator, & solus. [1]	
[2] *Anno 365. Camillus III. DICTATOR, de Volscis triumphat.*	365	[2] L. Virginius Tricostus.	L. Postumius Albinus.
		L. Valerius Poplicola II.	P. Cornelius.
		A. Manlius Capitolinus.	L. Aimilius Mamercinus. TR. MIL.
	366	T. Q. Cincinnatus.	L. Aquilius Corvus.
		Q. Servilius Fidenas V.	L. Julius Iulus.
		L. Lucretius Tricipitinus II.	Ser. Sulpitius Rufus. TRIB. MIL.
	367	L. Papyrius Cursor.	L. Menenius Lanatus.
		C. Sergius Fidenas.	L. Aimilius Mamercinus II.
		L. Valerius Poplicola III.	C. Cornelius. TRIB. MIL.
	368	Ser Cornelius Maluginensis III.	T. Quinctius Cincinnatus.
		M. Furius Camillus IV.	Q. Servilius Fidenas VI.
		L. Oratius Pulvillus.	P. Valerius Potitus Poplicola. TR. MIL.
[3] *Anno 369. A. Cornelius Cossus DICTATOR.*	369	[3] A. Manlius Capitolinus.	T. Quinctius Capitolinus.
		L. Quinctius Capitolinus.	L. Papyrius Cursor II.
		P. Cornelius.	C. Sergius Fidenas. TRIB. MIL.
	370	M. Furius Camillus V.	Ser. Sulpitius Rufus II.
		Ser. Cornelius Maluginensis III.	P. Valerius Potitus II.
		C. Papyrius Crassus.	T. Quinctius Cincinnatus. TR. MIL.
	371	L. Valerius Poplicola IV.	M Trebonius Flavus.
		L. Aimilius Mamercinus III.	A. Manlius Capitolinus III.
		Ser. Sulpitius Rufus III.	L. Lucretius Tricipitinus II. TR. M.
	372	Q. Servilius Fidenas.	Sp. Papyrius Crassus.
		L. Papyrius Crassus.	L. Aimilius Mamercinus IV.
		Ser. Sulpitius prætextatus.	Ser. Cornelius Maluginensis. TR. M.
	373	L. Lucretius Tricipitinus III.	
		L. Furius Medullinus.	M. Furius Camillus VI.
		M. Fabius Ambustus. TR. MIL.	A. & L. Postumii Regillenses.
	374	L. Valerius Poplicola V.	P. Valerius Potitus III.
		C. Sergius Fidenas III.	L. Menenius Lanatus II.
		Sp. Papyrius Cursor.	Ser. Cornel. Maluginensis V. TR. M.
	375	P. Manlius Capitolinus.	M Albinus.
		C. Manlius Capitolinus.	L Julius Iulus.
		L. Antistius.	C. Sextilius. TRIB. MIL.
	376	Q. Servilius Fidenas IV.	P. Cloelius Siculus.
		Sp. Furius Medullinus.	C. Licinius Calvus.
		M Oratius Pulvillus.	L Geganius Macerinus. TR. MIL.
	377	L. Aimilius Mamercinus V.	L. Quinctius Cincinnatus II.
		C. Quinctius Cincinnatus.	P. Valerius Potitus IV.
		Ser. Sulpitius prætextatus II.	C. Veturius Crassus Cicurinus. TRIBUN. MIL.
	378	Solitudo Magistratuum per quinquennium fuit, Licinio Stolone, &	
	379	L. Sextio Laterano TRIB. PLEBIS, interc[e]ssione perpetua comitia in-	
	380	terturbantibus, dum sedulo à patribus resistitur, ne legem de com-	
	381	municando cum plebe consulatu, de agrorum modo, de fœnore mi-	
	382	nuendo perferrent. Itaque Cajus Licinius Calvus, & L. Sextius Late-	
		ranus per totum hoc quinquennium tribunatum plebis gesserunt.	
	383	L. Furius Medullinus II.	P. Valerius Potitus Poplicola V.
		C. Valerius Potitus.	Ser. Cornelius Maluginensis VI.
		A. Manlius Capitolinus.	Ser. Sulpitius prætextatus III. TRIB. MIL.
	384	Q. Servilius Fidenas III.	M Cornelius Maluginensis.
		A. Cornelius Cossus.	C Veturius Crassus.
		Q. Quinctius Cincinnatus.	M. Fabius Ambustus. TRIB. MIL.
[4] *Anno 385. M. Furius Camillus IV. DICTATOR.*	385	[4] L. Quinctius Capitolinus.	Sp. Servilius Structus.
		Ser. Cornelius Maluginensis VII.	L. Papyrius Crassus.
		Ser. Sulpitius prætextatus IIII.	L. Veturius Crassus Cicurinus. TRIB. MIL.
[5] *Anno 386. Camillus V. DICTATOR.*	386	[5] A. Cornelius Cossus II.	L. Veturius Crassus Cicurinus II.
		M. Cornel. Maluginensis II.	P. Valerius Potitus Poplicola VI.
		P. Manlius Capitolinus II.	M. Geganius Macerinus. TR. MIL.
		CONSULES E PLEBE PRIMUM CREARI COEPTI.	
[6] *Hoc anno duo novi magistratus instituti sunt: Prætura, & Ædilitas. Livius, 7 Mors Camilli.*	387	[6] L. Aimilius Mamercinus.	L. Sextius Lateran. primus è plebe cos.
	388	L. Genutius Aventinensis.	Q. Servilius Ahala. [7]
	389	C. Sulpitius [8] Peticus.	C. Licinius Calvus.
	390	L. Aimilius Mamercinus.	Cn. Genutius Aventinensis.
	391	Q. Servilius Ahala II.	L. Genutius Aventinensis II.
	392	C. Sulpitius Peticus II.	C. Licinius Calvus II.
	393	M. Fabius Ambustus.	C. Pætilius Libo Visolus.
8 Pythicus, *corrupte legitur in Fabio Quintiliano lib. I.*	394	M. Popilius Lænas.	Cn. Manlius Capitolinus Imperiosus.
	395	C Fabius Ambustus.	C. Plautius Proculus.
	396	Cn. Manlius Capitolinus Imperiosus II.	C. Martius Rutilus.
[9] *Pro Barbatus, Onuf. habet Pennus.*	397	M. Fabius Ambustus II.	M. Popilius Lænas II.
	398	C. Sulpitius Peticus III.	M. Valerius Poplicola.
	399	M. Fabius Ambustus III.	T. Quinctius Barbatus [9] Capitolinus Crispinus.
[10] C. Julius Iulus DICTATOR.	400	C. Sulpitius Peticus IV.	M. Valerius Poplicola II. [10]
	401	P. Valerius Poplicola.	C. Marcius Rutilus II.
[11] *Onuf.* App. Claud. Crassinus Regill.	402	C. Sulpitius Peticus V.	T. Quinctius Pennus Cincinnatus.
	403	M. Popilius Lænas III.	L. Cornelius Scipio.
	404	L. Furius Camillus.	P. [11] Claudius Crassus.
[12] *Fedus II. cum Pænis.*	405	[12] M. Popilius Lænas IV.	M. Valerius Corvus.
	406	T. Manlius Torquatus.	C. Plautius Venno Hypsæus.
	407	M. Valerius Corvus II.	C. Pætilius Balbus Libo Visolus II.
	408	M. Fabius Dorso.	Ser. Sulpitius Camerinus.
[13] *Bellum Samniticum.*	409	C. Marcius Rutilus III.	T. Manlius Torquatus II.
	410	[13] M. Valerius Corvus III.	A. Cornelius Cossus Arvina.
	411	M. Marcius Rutilus IV.	Q. Servilius Ahala II.
	412	C. Plautius Hypseus II.	L. Aimilius Mamercinus, Privernas postea dictus.
	413	T. Manlius Torquatus III.	P. Decius Mus, qui se devovit.
	414	T. Aimilius Mamercinus.	Q. Publius Philo. Idem post eodem
	415	L. Furius Camillus.	C. Mænius Nepos. (anno Dictator.
	416	C. Sulpitius Longus.	P. Ailius Pætus.
	417	L. Papyrius Crassus.	K. Duillius.
	418	M. Valerius Corvus IV.	M. Atilius Regulus.
[14] *Al. Ti.*	419	T. [14] Veturius Calvinus.	Sp. Postumius Regillensis Albinus.
	420	Annus sine cos.	
	421	Cn. Domitius Calvinus.	A. Cornelius Cossus Arvina II.
[15] *C. Onuf.*	422	L. [15] Valerius Potitus Flaccus.	M. Claudius Marcellus.
	423	L. Papyrius Crassus II.	L. Plautius Venno.
	424	L. Aimilius Mamercinus II.	C. Plautius Decianus.
	425	P. Plautius Proculus.	P. Cornelius Scipio Scapula.

Anni ab urbe condita.			
	426	L. Cornelius Lentulus.	Q. Publius Philo II.
	427	C. Pætilius Libo Visolus II.	L. Papyrius Cursor primus Procos.
	428	L. Furius Camillus II.	D. Junius Brutus Scæva. [16]
	429	L. Papyrius Cursor Dictator, sine cos.	
	430	C. Sulpitius Longus.	Q. Aulius Cerretanus.
	431	[17] Q. Fabius Maximus Rullian.	L. Fulvius Curvus.
	432	T. Veturius Calvinus II.	Sp. Postumius Albinus II.
	433	L. Papyrius Cursor II.	Q. Publius Philo III.
	434	L. Papyrius Cursor III.	Q. Aulius Cerretanus II.
	435	L. Plautius Venno.	M. Fossius Flaccinator.
	436	Q. Aimilius Barbula.	C. Jun. Brutus Bubulcus.
	437	Sp Nautius Rutilus.	M. Popilius Lænas.
	438	L. Papyrius Cursor IV.	Q. Publius Philo IV.
	439	M. Pætilius Libo.	C. Sulpitius Longus.
	440	L. Papyrius Cursor V.	C. Jun. Brutus Bubulcus II.
	441	M. Valerius Maximus.	P. Decius Mus.
	442	Cn. Jun. Brutus Bubulcus III.	Q. Aimilius Barbula II.
	443	[18] Q. Fab. Max. Rullianus II.	C. Martius Rutilus, Censorinus postea dictus. [19]
	444	Hoc anno DICTATOR & Magister equitum sine cos. fuerunt.	
	445	Q. Fab. Max. Rullianus III.	P. Decius Mus II.
	446	App. Claudius Cæcus.	L. Volumnius Flamma Violensis.
	447	[20] P. Cornelius Arvina.	Q. Martius Tremulus.
	448	L. Postumius Megellus.	T. Minutius Augurinus.
	449	P. Sempronius Sophus.	P. Sulpitius Saverrio.
	450	L. Genutius Aventinensis.	Ser. Cornelius Lentulus.
	451	M Livius Denter.	M. Aimilius Paulus.
	452	Q. Fabius Maximus Dictator.	M. Aimilius Paulus Mag. eq. M. Valerius Corvus, & P. Sempronius Sophus Mag. eq.
	453	M. Valerius Corvus V.	Q. Apuleius Pansa.
	454	M. Fulvius Pætinus.	T. Manlius Torquatus.
	455	L. Cornel. Scipio.	C. Fulvius Centumalus.
	456	Q. Fab. Max. Rullianus IV.	P. Decius Mus III.
	457	App. Claudius Cæcus II.	L. Volumnius Flamma Violensis.
	458	Q. Fab. Max. Rullianus V.	P. Decius Mus III. qui se devovit.
	459	L. Postumius Megellus II.	M. Atilius Regulus.
	460	L. Papyrius Cursor.	Sp. Carvilius Maximus.
	461	Q. Fab. Max. Gurges.	D. Jun. Brutus Scæva.
	462	L. Postumius Megellus III.	C. Junius Brutus Bubulcus.
	463	[21] M. Curius Dentatus.	P. Cornelius Rufinus.
	464	M. Valerius Corvinus VI.	Q. Cæditius Noctua.
	465	Q. Martius Tremulus II.	P. Cornelius Arvina.
	466	M. Claudius Marcellus.	C. Nautius Rutilus.
	467	[22] M. Valerius Maximus.	C. Ailius Pætus. [23]
	468	C. Claudius Canina.	M. Aimilius Barbula.
	469	C. Servilius.	L. Cæcilius Metellus.
	470	P. Cornel. Dolabella.	Cn. Domitius Calvinus.
	471	Q. Aimilius Papus.	C. Fabricius Luscinus.
	472	[24] L. Aimilius Barbula.	Q. Martius Philippus.
	473	P. Valerius Lævius.	Tiberius Coruncanius Nepos.
	474	P. Sulpitius S. Averrio.	P. Decius Mus.
	475	[25] Q. Aimilius Papus II.	C. Fabricius Luscinus II.
	476	P. Cornel. Rufinus II.	C. Junius Brutus Bubulcus II.
	477	Q. Fabius Gurges II.	C. Genutius Clepsina.
	478	M. Curius Dentatus II.	L. Cornelius Lentulus.
	479	M. Curius Dentatus III.	Ser. Cornelius Merenda.
	480	C. Fabricius Luscinus.	C. Claudius Canina.
	481	L. Papyrius Cursor.	Sp. Carvilius Maximus II.
	482	C. Quintius Claudius.	L. Genutius Clepsina.
	483	C. Genutius Clepsina II.	Cn. Cornelius Blasio.
	484	L. Quinctius [26] Gulo.	C. Fabius Pictor. [27]
	485	P. Sempronius Sophus.	App. Claudius Crassus.
	486	M. Attilius Regulus.	L. Julius Libo.
	487	D. Junius Pera.	M. Fabius Pictor.
	488	M. Valerius Maximus.	Q. Mamilius Vitulus.
	489	[28] App. Claudius Caudex.	M. Fulvius Flaccus.
	490	M. Valerius Maximus II.	M. Otaculus Crassus.
	491	L. Postumius Megellus.	Q. Mamilius Vitulus II.
	492	L. Valerius Flaccus.	T. Otacilius Crassus.
	493	Cn Cornelius Scipio Asina.	C. Duellius.
	494	L. Cornelius Scipio.	C. Aquilius Florus.
	495	A. Atilius Calatinus.	C. Sulpitius Paterculus.
	496	C. Atilius Regulus.	Cn. Cornelius Blasio.
	497	Q. Cæditius.	L. Manlius Vulso Longus.
	498	Ser. Fulvius Nobilior.	M. Æmilius Paulus.
	499	Cn. Cornelius Scipio Asina II.	A. Atilius Calatinus II.
	500	Cn. Servilius Cæpio.	C. Sempronius Blæsus.
	501	C. Aurelius Cotta.	P. Servilius Geminus.
	502	L. Cæcilius Metellus.	C. Furius Pacilus.
	503	C. Atilius Regulus II.	L. Manlius Vulso.
	504	P. Claudius Pulcher.	L. Junius Pullus.
	505	C. Aurelius Cotta II.	P. Servilius Geminus II.
	506	L. Cæcilius Metellus II.	M. Fabius Buteo.
	507	M. Otacilius Crassus II.	M. Fabius Licinus.
	508	M. Fabius Buteo II.	C. Atilius Bulbus.
	509	A. Manlius Atticus.	C. Sempronius Blæsus II.
	510	C. Fundanius Fundulus.	C. Sulpitius Gallus.
	511	[29] C. Luctatius Catulus.	A. Postumius Albinus.
	512	Q. Luctatius Cereo.	A. Manlius Atticus II. [30]
	513	C. Claudius Centho.	M. Sempronius Tuditanus.
	514	C. Mamilius Turrinus.	Q. Valerius Falto.
	515	T. Sempronius Gracchus.	P. Cornelius Falto.
	516	L. Cornelius Lentulus Caudinus.	Q. Fulvius Flaccus. [31]
	517	P. Cornel. Lentulus Caudinus.	C. Licinius Varus.
	518	[32] C. Atilius Bulbus II.	T. Manlius Torquatus.
	519	L. Postumius Albinus.	Sp. Carvilius Maximus.
	520	Q. Fabius Verrucosus.	M. Pomponius Matho.
	521	M. Aimilius Lepidus.	M. Poplicius Malleolus.
	522	M. Pomponius Matho II.	C. Papyrius Maso.
	523	M. Aimilius Barbula.	M. Junius Pera.
	524	L. Postumius Albinus II.	Cn. Fulvius Centumalus. [33]
	525	Sp. Servilius Maximus II.	Q. Fabius Verrucosus II.
	526	P. Valerius Flaccus. [34]	M. Atilius Regulus.
	527	L. Apustius Fullo.	M. Valerius Messala.
	528	L. Æmilius Papus.	C. Atilius Regulus. [35]
	529	Q. Fulvius Flaccus II.	T. Manlius Torquatus.
	530	C. Flaminius Nepos.	P. Furius Philus.
	531	M. Claudius Marcellus.	Cn. Cornelius Scipio Calvus.

16 L. Papyrius Cursor DICTATOR.

17 *Caudina pax.*

18 *Bellum Etruscum & Samniticum.*

19 *Anno 443. lata est lex Atilia de dandis tutoribus.*

20 *Fedus III. cum Pœnis.*

21 *Tres ex capitibus primi.*

22 *Tertia facessit plebi ea licentiam.*

23 *Anno 467. Hortensius* DICTATOR *sanctissimæ reducendæ causa in gentem Hortensiam tulit, ut Plebiscita omnem populum Quiritium tenerent, & pro legibus observarentur. Epitome Livii. lib. 11.*

24 *Bellum Tarentinum.*

25 *Fedus IV. cum Pœnis.*

26 *Omiss.* Q. Ogulnius Gallus.

27 *Hic primum anno 484. quinquaginta annis ante primum bellum Punicum argentum Roma fecerunt ex Plin. lib. 33. c. 3.*

28 *Bellum Punicum primum.*

29 *Duo Prætores primum creati.*

30 *Fax cum Pœnis facta.*

31 *Bellum Ligusticum.*

32 *Pacem populo Romano terra marique parta, interdum Ianus clausus est.*

33 *Bellum Illyricum.*

34 *Bellum Gallicum Cisalpinum.*

35 *Prætores IV. primum creati.*

Anni ab urbe condita.		
532	P. Cornelius Asina.	M. Minutius Rufus.
533	L. Veturinus Philo.	C. Luctatius.
534	L. Æmilius Paulus.	M. Livius Salinator.
535	[1] P. Cornelius Scipio.	T. Sempronius Longus.
536	C. Flaminius II.	Cn. Servilius Geminus.
537	L. Aimilius Paulus II.	C. Terentius Varro. [2]
538	T. Sempronius Gracchus.	L. Poſtumius Albinus III.
539	Q. Fabius Maxim. Verrucoſus IV.	M. Claudius Marcellus III.
540	Q. Fabius Max.	T. Sempronius Gracchus III.
541	App. Claudius Pulcher.	Q. Fulvius III.
542	P. Sulpitius Galba Maximus.	Cn. Fulvius Centumalus II.
543	M. Claudius Marcellus IV.	M. Valerius Lævinus II.
544	Q. Cæcilius Metellus.	Q. Fulvius Flaccus.
545	M. Claudius Marcellus V.	T. Quintius Criſpinus.
546	M. Livius Salinator II.	C. Claudius Nero.
547	Q. Cæcilius Metellus.	L. Veturius Philo.
548	P. Cornel. Scipio Africanus.	P. Licinius Craſſus Dives.
549	M. Cornelius Cethegus.	P. Sempronius Tuditanus.
550	C. Servilius Cæpio.	C. Servilius Nepos.
551	[3] T. Claudius Nero.	M. Servilius Pulex Geminus.
552	Cn. Cornelius Lentulus.	P. Ælius Pætus.
553	[4] P. Sulpitius Galba Maxim. II.	C. Aurelius Cotta.
554	C. Cornelius Lentulus.	P. Villius Tapulus.
555	T. Quinctius Flaminius.	Sext. Ælius Pætus Catus.
556	[5] C. Cornelius Cethegus.	Q. Minutius Rufus.
557	L. Furius Purpureo.	M. Claudius Marcellus.
558	L. Valerius Flaccus.	M. Portius Cato.
559	P. Cornelius Scipio Africanus II.	T. Sempronius Longus.
560	L. Cornelius Merula.	Q. Minutius Thermus.
561	L. Quinctius Flaminius.	Cn. Domitius Ænobarbus.
562	[6] M. Attilius Glabrio.	M. Cornel. Scipio Naſica.
563	L. Cornel. Scipio Aſiaticus.	C. Lælius Nepos.
564	Cn. Manlius Vulſo.	M. Fulvius Nobilior.
565	C. Livius Salinator.	M. Valerius Meſſala.
566	M. Æmilius Lepidus.	C. Flaminius Nepos.
567	Sp. Poſtumius Albinus.	Q. M. Philippus.
568	App. Claudius Pulcher.	M. Sempronius Tuditanus.
569	P. Claudius Pulcr.	L. Portius Licinius.
570	P. Q. Fabius Labeo.	M. Claudius Marcellus.
571	L. Æmilius Paulus.	Cn. Bæbius Tamphilus.
572	P. Cornelius Cethegus.	M. Bæbius Tamphilus.
573	A. Poſtumius Albinus.	C. Calphurnius Piſo.
574	Q. Fulvius Flaccus.	L. Manlius Accidinus.
575	M. Junius Brutus.	A. Manlius Vulſo.
576	C. Claudius Pulcher.	T. Sempronius Gracchus.
577	Q. Pætilius Spurinus.	Cn. Cornelius Lævinus.
578	Q. Mutius Scævola.	M. Æmilius Lepidus.
579	Sp. Poſtumius Paullulus.	Q. Mucius Scævola.
580	L. Poſtumius Albinus.	M. Popilius Lænas.
581	C. Popilius Lænas.	P. Ælius Ligus.
582	P. Licinius Craſſus.	C. Caſſius Longinus.
583	[7] C. Hoſtilius Mancinus.	C. Atilius Serranus.
584	Q. Martius Philippus II.	Q. Servilius Cæpio.
585	L. Æmilius Paulus II.	C. Licinius Craſſus.
586	Q. Ælius Pætus.	M. Junius Pennus.
587	C. Sulpitius Gallus.	M. Claudius Marcellus.
588	T. Manlius Torquatus.	Cn. Octavius.
589	A. Manlius Torquatus.	Q. Caſſius Longinus.
590	T. Sempronius Gracchus.	M. Juventius Thalua.
591	P. Scipio Naſica	C. Martius Figulus.
592	M. Valerius Meſſala.	C. Fannius Strabo.
593	L. Anicius Gallus.	M. Cornelius Cethegus.
594	Cn. Cornelius Dolabella.	M. Fulvius Nobilior.
595	M. Æmilius Lepidus.	C. Popilius Lænas II.
596	Sext. Julius Cæſar.	L. Aurelius Oreſtes.
597	L. Cornelius Lentulus.	C. Martius Figulus II.
598	P. Cornelius Naſica.	M. Claudius Marcellus II.
599	Q. Opimius.	L. Poſtumius Albinus.
600	Q. Fulvius Nobilior.	T. Annius Luſcus. [8]
601	M. Claudius Marcellus III.	L. Valerius Flaccus.
602	L. Licinius Lucullus.	A. Poſtumius Albinus.
603	[9] T. Quinctius Flaminius.	M. Acilius Balbus.
604	L. Marius Cenſorinus.	M. Manlius.
605	Sp. Poſtumius Magnus.	L. Calphurnius Piſo Cæſonius.
606	P. Scipio Africanus Æmilianus.	C. Livius Druſus.
607	Cn. Cornelius Lentulus.	L. Mummius, qui poſt Achaicus dictus eſt. [10]
608	Q. Fab. Maximius Æmilius.	L. Hoſtilius Mancinus.
609	Ser. Sulpitius Galba.	L. Aurelius Cotta.
610	App. Claudius Pulcher.	Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.
611	L. Metellus Calvus.	Q. Fabius Maximus Servilianus.
612	Cn. Servilius Cæpio.	Q. Pompejus.
613	C. Lælius Sapiens.	Q. Servilius Cæpio. [11]
614	Cn. Calphurnius Piſo.	M. Popilius Lænas.
615	P. Scipio Naſica Serapio.	Decius Junius Brutus.
616	[12] M. Æmilius Lepidus Porcina.	C. Hoſtilius Mancinus.
617	P. Furius Philus.	Sext. Atilius Serranus.
618	S. Fulvius Flaccus.	C. Calphurnius Piſo.
619	P. Scipio Africanus.	C. Fulvius Flaccus.
620	[13] P. Mutius Scævola.	L. Caphurnius Piſo Frugi.
621	P. Popilius Lænas.	P. Rupilius.
622	P. Licinius Craſſus Mutianus.	L. Valerius Flaccus. [14]
623	C. Claudius Pulcher.	M. Perpenna Nepos.
624	C. Sempronius Tuditanus.	M. Aquilius.
625	Cn. Octavius.	T. Annius Luſcus.
626	L. Caſſius Longinus.	L. Cornelius Cinna.
627	M. Aimilius Lepidus.	L. Orelius Oreſtes.
628	[15] M. Plautius Hypæus.	M. Fulvius Flaccus.
629	C. Caſſius Longinus.	Cajus Sextius Calvinus.
630	Q. Cæcilius Metellus, Baleari-cus poſtea dictus.	T. Quintius Flaminius. [16]
631	Cn. Domitius Ænobarbus.	C. Fannius.
632	L. Opimius.	Q. Fabius Maximus, Allobrogicus
633	P. Manlius.	C. Papyrius Balbus. (poſtea dictus.
634	L. Cecilius Metellus.	L. Aurelius Cotta.
635	M. Porcius Cato Nepos.	Q. Martius Rex.
636	L. Cæcil. Metell. Dalmaticus.	Q. Mutius Scævola.

1 *Bellum Punicum ſecundum.*
2 *Cannenſis pugna.*
3 *Pax iterum cum Pœnis.*
4 *Bellum Philippicum.*
5 *Sex Prætores facti.*
6 *Bellum Antiochenum.*
7 *Bellum Perſicum.*
8 *Bellum Celtibericum.*
9 *Bellum Punicum tertium.*
10 *Bellum Viriatinum.*
11 *Bellum Numantinum.*
12 *Bellum ſervile primum.*
13 *Seditio Gracchana prior.*
14 *Bellum Aſiaticum.*
15 *Bellum Allobrogicum.*
16 *Bellum Balearicum.*

Anni ab urbe condita.		
637	C. Licinius Geta.	Q. Fabius Maximus.
638	M. Aimilius Scaurus.	M. Cæcilius Metellus.
639	M. Acilius Balbus.	C. Portius Cato. [17]
640	[18] C. Cæcil. Metellus Caprarius.	Cn. Papyrius Carbo.
641	M. Livius Druſus.	L. Piſo Cæſonianus.
642	[19] P. Scipio Naſica.	L. Calphurnius Beſtia.
643	M. Minutius Rufus.	Sp. Poſtumius Albinus.
644	Q. Cæcilius Metellus.	M. Junius Silanus.
645	Ser. Sulpitius Galba.	M. Æmilius Scaurus Hortenſius.
646	L. Caſſius Longinus.	C. Marius.
647	G. Atilius Serranus.	Q. Servilius Cæpio.
648	P. Rutilius Rufus.	C. Manilius.
649	C. Marius II.	C. Flavius Fimbria.
650	C. Marius III.	L. Aurelius Oreſtes.
651	C. Marius IV.	M. Aquilius.
652	C. Marius V.	Q. Luctatius Catulus.
653	[20] C. Marius VI.	L. Valerius Flaccus. [21]
654	M. Antonius.	A. Poſtumius Albinus.
655	Q. Cæcilius Metellus.	T. Didius Vivius.
656	Cn. Cornelius Lentulus Clodianus.	P. Licinius Craſſus.
657	C. Domitianus Ænobarbus.	C. Caſſius Longinus.
658	L. Licinius Craſſus.	Q. Mutius Scævola.
659	C. Cælius Caldus.	L. Domitius Ænobarbus. [22]
660	C. Valerius Flaccus.	M. Herennius.
661	C. Claudius Pulcher.	M. Perpenna.
662	[23] L. Martius Philippus.	Sex. Julius Cæſar.
663	L. Julius Cæſar.	P. Rutilius Lupus.
664	[24] Cn. Pompejus Strabo.	L. Porcius Cato.
665	[25] Cornelius Sulla, qui poſtea Felix appellatus eſt.	Q. Pompeius Rufus in mag. occiſus eſt. [26]
666	Cn. Octavius.	L. Cornelius Cinna.
667	C. Marius VII.	L. Cornelius Cinna II.
668	L. Cornelius Cinna III.	Cn. Papyrius Carbo.
669	L. Cornelius Cinna IV.	Cn. Papyrius Carbo II.
670	L. Scipio Aſiaticus.	C. Norbanus.
671	[27] Cn. Papyrius Carbo III. occiſus.	C. Marius in mag. occiſus eſt.
672	M. Tullius Decula.	Cn. Cornelius Dolabella.
673	L. Cornelius Sulla Felix II.	Q. Metellus Pius.
674	[28] P. Servilius Varia Iſauricus.	App. Claudius Pulcher.
675	M. Æmilius Lepidus.	Q. Luctatius Catulus.
676	M. Æmilius Mamercus.	D. Brutus
677	Cn. Octavius.	C. Scribonius Curio.
678	C. Aurelius Cotta.	L. Octavius.
679	L. Licinius Lucullus.	M. Aurelius Cotta.
680	[29] C. Caſſius Longinus.	M. Terentius Varro Lucul.
681	L. Gellius.	Cn. Cornelius Lentulus.
682	P. Cornelius Lentulus Sura.	Cn. Aufidius Oreſtes.
683	Cn. Pompejus Magnus.	M. Licinius Craſſus.
684	Q. Hortenſius.	Q. Cæcilius Metellus.
685	[30] L. Cæcilius Metellus Creticus in mag. mortuus.	Q. Martius Rex.
686	C. Calpurnius Piſo.	M. Acilius Glabrio.
687	[31] M. Aimilius Lepidus.	L. Volcatius Tullus.
688	P. Cornelius Sulla.	P. Antonius Pætus. [32]
689	L. Julius Cæſar.	C. Martius Figulus.
690	M. Tullius Cicero.	C. Antonius.
691	D. Junius Silanus.	L. Licinius Muræna.
692	M. Pupius Piſo.	M. Valerius Meſſalla.
693	L. Afranius.	Q. Cæcilius Metellus Celer. [33]
694	C. Julius Cæſar.	M. Calpurnius Bibulus.
695	[34] Calpurnius Piſo Cæſonianus.	A. Galbinius.
696	P. Cornel. Lentulus Spinther.	Q. Cæcilius Metellus Nepos.
697	Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus.	L. Martius Philippus.
698	C. Pompeius Magnus II.	M. Licinius Craſſus II.
699	[35] L. Domitius Ænobarbus.	App. Claudinus Pulcher.
700	C. Domitius Calvinus.	M. Valerius Meſſala.
701	Cn. Pompeius Magnus III. & ſolus.	Q. Cæcilius quinque menſibus extremis.
702	Ser. Sulpitius Rufus.	M. Claudius Marcellus.
703	L. Aimilius Paulus.	C. Claudius Marcellus.
704	[36] C. Claudius Marcellus.	Cn. Cornelius Lentulus.

Eodem anno C. Jul. Cæſar DICTATOR Magiſt. equit.

705	1 [37] C. Julius Cæſar II. [38]	P. Servilius Vatia Iſauricus. [39]
706	2 C. Fufius Calenus.	P. Vatinius. [40]
707	3 C. Julius Cæſar III. [41]	M. Aimilius Lepidus.
708	4 [42] C. Julius Cæſar ſine Collega IV. abdicavit, & ſibi ſuffecit Q. Fabium Maximum, C. Trebonium. Maximus extremo anni die moritur, cui Caninius Rebil. ſufficitur. [43]	
709	5 [44] Julius Cæſar V. cos.	M. Antonius cos. & Magiſter equitum & pro eo M. Aimilius Lepidus II. Magiſter equitum, & pro eo C. Octavius Mag. equitum, & pro eo Cn. Domitius Calvinus Mag. equit.
	In Julii Cæſaris Idibus Martiis XXIII. vulneribus in curia Pompeii occiſi locum P. Cornelius Dolabella cos. ſuffectus eſt.	
710	*An. Aug.* 1 A. Hirtius in prælio occiſus.	C. Vibius Panſa.
	His coss. [45] ad Mutinam occiſis, occupato omni exercitu, ante legitimam ætatem per vim adacto Senatu, C. Cæſar Octavianus [46] ſe cum Q. Pedio herede Cæſaris ex quadrante, cos. & ad X. diem Kalendas Octobris conſtituit. [47]	
	TRIUMVIRATUS.	
711	2 M. Aimilius Lepidus II.	L. Munatius Plancus. [48]
712	3 P. Servilius Iſauricus II.	L. Antonius Pætus.
713	4 [49] C. Domitius Calvinus II.	C. Aſinius Pollio.
714	5 L. Portius [50] Cenſorinus.	C. Calviſius Sabinus.
715	6 App. Claudius Pulcher.	C. Norbanus Flaccus.
716	7 M. Viſpanius Agrippa.	L. Caninius Gallus.
717	8 Gellius Poplicola.	M. Coccejus Nerva.
718	9 L.	

17 *Bellum Thraticum.*
18 *Bellum Cimbricum & Teutonicum.*
19 *Bellum Jugurthinum.*
20 *Seditio Appuleiana.*
21 *Bellum ſervile ſecundum.*
22 *Fœdus primum cum Parthis factum.*
23 *Seditio Druſiana.*
24 *Bellum Marſicum.*
25 *Bellum civile Marianum.*
26 *Bellum Mithridaticum.*
27 *Decem Prætores facti.*
28 *Bellum Sertorianum.*
29 *Bellum contra Spartacum, ſervile.*
30 *Bellum Creticum.*
31 *Bellum Pyraticum.*
32 *Hi poſtea quam deſignati ſunt, ambitu damnati non inierunt: in eorum locum facti ſunt L. Aurelius Cotta: L. Manlius Torquatus.*
33 *Ad hunc annum pertinet lib. 2. Jul. Cæſar. de bello Gallico.*
34 *Bellum Gallicum C. Cæſaris.*
35 *Bellum Parthicum.*
36 *Bellum civile, Cæſaris, & Pompeji.*
37 *Imperium Cæſaris ab hoc anno incipit, & durat annis 4. menſ. 11. dies 15.*
38 Idem DICTATOR.
39 Cæſar II. DICTATOR. cum Antonio Magiſtr. equit.
40 Cæſar III. DICTATOR.
41 *Ex hoc anno honorarii Conſules creari capti.*
42 *Anno 708. duodecim Prætores facti.*
43 DICTATOR IV.
44 *Bellum civile Mutinenſe.*
45 *Auguſtus poſt luſtra decem ſex prorogat annos.*
46 *Cum M. Antonio, & M. Lepido, qui cum ſugientem, in Gallia receptaverat, reconciliatur.*
47 *Hoc eodem anno Cæſar. Lepidus, Antonius, Triumviratum iniunt reip. conſtituendæ cauſa, v. Kalend. Decemb. ut pridie Kalend. Januarias v. poſt anno abdicarent.*
48 *Anno 711. Imp. Octaviani Cæſaris Auguſti imperium initium ſumit apud Euſebium, qui*

Olympiadis CLXXXIV. *primum annum eo anno numerat. Hoc anno C. Falcidius Tribunus plebis, legem Falcidiam tulit: Ne quis plus teſtamento legaret, quam ut quarta pars hæredibus ſupereſſet. Euſeb.*
49 Triumviri. 50 *Omiſſ.* Marcius.

Anni ab urbe condita.	An. Aug.		
718	9 [1] L. Cornificius.	Sext. Pompeius.	
719	10 [2] L. Scribonius Libo.	M. Anton. abdicatus in ejus locum. [3] L. Sempronius Atratinus. [4]	
720	11 C. Cæsar Octavianus II.	L. Volcatius Tullus.	
721	12 Cn. Domitius Ænobarbus.	C. Sosius Nepos.	
722	13 C. Cæsar Octavianus III.	M. Valerius Messala Corvinus. [5]	
723	14 C. Cæsar Octavianus IV.	M. Licinius Crassus, & ex Id. Sept. M. Tullius Cicero, M. Filius.	
724	15 [6] C. Cæsar Octavianus V.	Sext. Appulejus.	
725	16 C. Cæsar Octavianus VI. [7]	M. Vispanius Agrippa II. [8]	
726	17 C. Cæsar Octavianus VII.	M. Agrippa III.	
727	18 C. Cæsar Octavian. A. VIII.	T. Statilius Taurus II.	
728	19 [9] C. Cæsar Octavian. A. IX.	M. Junius Silanus.	
729	20 C. Cæsar Octavianus August. X.	C. Norbanus Flaccus.	
730	21 C. Cæsar Octavianus A. XI.	Cn. Calphurnius Piso. [10]	
731	22 M. Claudius Marcellus.	L. Arruntinus Nepos.	
732	23 M. Lollius.	Q. Æmilius Lepidus.	
733	24 M. Appuleius.	P. Silius Nerva. [11]	
734	25 [12] C. Sentius Saturninus.	Q. Lucret. Vispillo. Vispalio Dion.	
735	26 C. Cornelius Lentulus.	P. Cornelius Lentulus Marcellin.	
736	27 C. Furnius.	P. Junius Silanus Dion. [13]	
737	28 L. Domitius Ænobarbus.	P. Cornelius Scipio.	
738	29 M. Junius Druſus Libo.	L. Calpurnius Piſo.	
739	30 M. P. Licinius Craſſus.	Cn. Cornelius Lentulus Augur.	
740	31 Claudius Tiberius Nero.	P. Quintilius Varus.	
741	32 P. M. Valerius Meſſala II.	P. Sulpitius Quirinus.	
742	33 Q. Ælius Tubero.	Paulus Fabius Maximus.	
743	34 Julius Antonius.	Q. Fabius Maximus.	
744	35 Claud. Druſus Nero.	T. Quinctius Criſpinus.	
745	36 C. Martius Cenſorinus.	C. Aſinius Gallus.	
746	37 Claud. Tiberius Nero II.	Cn. Calpurnius Piſo II.	
747	38 D. Lælius Balbus.	C. Antiſtius Vetus.	
748	39 C. Cæſar Octavianus A. XII.	L. Cornelius Sulla.	
749	40 Calviſius Sabinus II.	L. Paſſienus.	
750	41 L. Cornelius Lentulus.	M. Valerius Meſſalinus.	
	[14] His COSS. VIII. Kal. Januar. Dei filius JESUS CHRISTUS naſcitur.		Anni Chriſti.
751	42 [15] C. Cæſar Octavianus Auguſt. XIII.	M. Plautius Silvanus.	1
752	43 Coſſus Cornelius Lentulus: poſtea Iſauricus.	L. Calpurnius Piſo Augur.	2
753	44 P. Vinutius Nepos.	P. Alfinius Varus.	3
754	45 L. Ailius Damia.	M. Servilius Geminus.	4
755	46 [16] Sext. Ailius Catus.	C. Sentius Saturninus.	5
756	47 Cn. Cornel. Cinna Magnus.	L. Valerius Meſſala Voluſus.	6
757	48 M. Aimilius Lepidus.	L. Arruntius Nepos.	7
758	49 Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus.	A. Licinius Nerva Silanus.	8
759	50 M. Furius Camillus.	Sex. Nonius Quinctilianus.	9
760	51 Q. Sulpitius Camerinus.	C. Popæus Sabinus.	10
761	52 P. Cornelius Dolabella.	C. Junius Silanus.	11
762	53 M. Aimilius Lepidus.	T. Statilius Taurus II.	12
763	54 T. Julius Germanicus Cæſ.	C. Fonteius Capito.	13
764	55 L. Munatius Plancus II.	C. Silius Nepos.	14
765	56 Sextus Pompeius Nepos.	Sextus Appuleius. [17]	15
	An. Tib. [18] Hucuſque hiſtoria Livii ab urbe condita: hinc Annales Cornelii Taciti ſumunt exordium. [19]		
766	1 [20] Eodem anno CLAUDIUS [21] TIBERIUS CÆSAR.		
767	2 Druſus Cæſar.	C. Norbanus Flaccus.	16
768	3 Siſenna Statilius Taurus.	L. Scribonius Libo.	17
769	4 L. Pomponius Flaccus.	C. Cælius Rufus.	18
770	5 Claud. Tiberius Nero Cæſ. III.	Germanicus Cæſar II.	19
771	6 M. Silanus.	L. Norbanus Balbus.	20
772	7 M. Valerius Meſſala.	M. Aurelius Cotta.	21
773	8 Claud. Tiberius Nero Cæſar IV.	Druſus Cæſar II.	22
774	9 D. Haterius Agrippa.	C. Sulpicius Galba.	23
775	10 C. Aſinius Pollio.	C. Antiſtius Vetus.	24
776	11 Sext. Cornelius Cethegus.	L. Viſellius Varro.	25
777	12 M. Aſinius Agrippa.	Coſſus Cornelius Lentulus.	26
778	13 Cn. Lentulus Getulicus.	L. Calviſius Sabinus.	27
779	14 M. Licinius Craſſus.	L. Calpurnius Piſo.	28
780	15 App. Junius Silanus.	P. Silius Nerva.	29
781	16 C. Rubellius Geminus.	C. Fufius Geminus.	30
	JESUS CHRISTUS ſalutarem viam cunctis mortalibus prædicare incipit.		
	17 M. Vinutius Quartinus.	C. Caſſius Longinus Juriſconſ.	31
	18 Claudius Cæſar V. & ſolus, licet poſtmodum collegam adſumpſerit L. Ailium Scjanum.		32
	19 Fur. Camil. Aruntius Scribonianus.	Cn. Domitius Ænobarbus. [22]	33
	20 Ser. Sulpitius Galba.	L. Cornelius Sulla.	34
	21 L. Vitellius Nepos.	P. Fabius Perſicus.	35
	22 C. Ceſtius Gallus.	M. Servilius Rufus Nonianus.	36
	23 Sextus Papinius Gallienus.	Quin. Plautius Plautianus.	37
	24 Cn. Acerronius Proculus.	C. Pontius Nigrinus.	38
	1 [23] XVII. Kalend. April. mortuo Tiberio, C. CÆSAR CALIGULA.		
	2 C. Cæſar Caligula II.	L. Aronius Cæſianus.	39
	3 M. Aquilius Julianus.	P. Non. Aſprenas Torquat.	40
	4 C. Cæſar Caligula III. & ſolus.		41
	1 C. Cæſar Caligula IV. [24]	Cn. Sentius Saturninus. [25]	42
	TIB. CLAUDIUS CÆSAR V. P. R. IMP.		
	2 Tiber. Claudius [26] Cæſar II.	C. Licinius Cæcinna Largus.	43
	3 Tiber. Claudius Cæſar III.	L. Vitellius II.	44
	4 Quinctius Criſpinus II.	T. Statius Taurus II.	45
	5 M. Vinutius Quartinus II.	M. Statilius Corvinus.	46
	6 C. Valerius Aſiaticus II.	M. Valerius Meſſala.	47

Anni ab urbe condita.	An. Tib.		Anni Chriſti.
799	7 Tib. Claudius Cæſar IV.	L. Vitellius III.	48
800	8 A. Vitellius Nepos.	L. Vipſanius Poplicola.	49
801	9 Q. Verannius.	C. Pompeius Gallus.	50
802	10 C. Antiſtius Vetus.	M. Suillius Rufus Servillianus.	51
803	11 Tib. Claudius Cæſar V.	Ser. Cornel. Scipio Orphitus.	52
804	12 Sylla Fauſtus.	L. Salvius Otho.	53
805	13 D. Junius Silanus.	Q. Haterius Antoninus.	54
806	14 Aſinius Marcellus.	M. Acilius Aviola.	55
	NRO. 27 CL. DOMITIUS NERO CÆSAR.		
807	1 Claudius Nero Cæſar.	L. Antiſtius Vetus.	56
808	2 Q. Voluſius Saturninus.	P. Cornelius Scipio.	57
809	3 Claudius Nero Cæſar II.	L. Calpurnius Piſo.	58
810	4 Claudius Nero Cæſar III.	M. Valerius Meſſala.	59
811	5 Vipſanius Apronianus.	L. Fonteius Capito.	60
812	6 Claudius Nero Cæſar IV.	Coſſus Cornelius Lentulus.	61
813	7 Cæſonius Pætus.	Petr. Sabinus Turpilianus.	62
814	8 P. Marius Celſus.	L. Aſinius Gallus. [28]	63
815	9 Memmius Regulus.	Paulus Virginius Rufus.	64
816	10 C. Lecanius Baſſus.	M. Licinius Craſſus Frugi.	65
817	11 Silius Nerva.	Atticus Veſtinus.	66
818	12 C. Sueronius Paulinus.	L. Pontius Teleſinus.	67
819	13 C. Fonteius Capito.	C. Julius Rufus.	68
820	14 [29] M. Gualerius Trachalus Turpillianus.	Silius Italicus Poëta. [30]	69
	SER. SULPICIUS GALBA CÆS. imperavit menſes VII. dies VII. atque in medio urbis Romanæ foro capite truncatus eſt.		
821	31 Ser. Galba Auguſtus II.	T. Junius.	70
	Trucidato Galba [32] novæ tempeſtates & cædes in republ. exiterunt, donec rerum potiretur Flavius Veſpaſianus pater, qui reipubl. ſtatum priſtinum, & orbi pacem reſtituit, nam neque M. Sylvius Otho [33] ultra menſes III. dies V. neque A. Vitell. [34] ultra menſes VIII. dies V. imperavit.		
	I FLAVIUS VESPASIANUS PATER.		
822	2 Fl. Veſpaſian. Auguſtus.	T. Veſpaſianus Cæſ. [35]	71
823	3 [36] Fl. Veſpaſianus Aug. II.	Cocceius Nerva.	72
824	4 Fl. Veſpaſianus Auguſt. IV.	T. Veſpaſianus filius Cæſ. II.	73
825	5 Fl. Domitianus II.	Valerius Meſſalinus.	74
826	6 Fl. Veſpaſianus Aug. V.	Tit. Veſpaſianus Cæſar III.	75
827	7 Fl. Veſpaſianus Auguſt. VI.	Tit. Veſpaſianus Cæſar IV.	76
828	8 Veſpaſianus Aug. VII.	Tit. Veſpaſianus Cæſar V.	77
829	9 Fl. Veſpaſianus Aug. VIII.	Fl. Domitianus VI. [37]	78
830	10 Commodus Verus.	C. Cornelius Priſcus.	79
831	11 Fl. Veſpaſianus Aug. IX.	T. Veſpaſianus Cæſar VI. [38]	80
	I TITUS VESPASIANUS FILIUS. [39]		
832	2 T. Veſpaſianus Auguſt. VII.	Flavius Domitianus VII.	81
833	3 Silvanus.	Verus Pollio. [40]	82
	Ex Idib. Septemb. FL. DOMITIANUS imperat ann. XV. dies VI.		
834	1 Fl. Domitianus Aug. VIII.	T. Flavius Sabinus. [41]	83
835	2 Fl. Domitianus Aug. IX.	T. Virginius Rufus II.	84
836	3 Fl. Domitianus Aug. X.	App. Junius Sabinus.	85
837	4 Fl. Domitianus Aug. XI.	T. Aurelius Fulvus.	86
838	5 Fl. Domitianus Aug. XII.	Ser. Cornelius Dolabella.	87
839	6 Fl. Domitianus Aug. XIII.	A. Voluſius Saturninus.	88
840	7 Domitianus Aug. XIV.	L. Minucius Rufus.	89
841	8 T. Aurelius Fulvus II.	A Sempronius Atratinus.	90
842	9 Fl. Domitianus A. XV.	Cocceius Nerva II. qui poſtea Imper.	91
843	10 M. Acilius Glabrio, in mag. occiſus.	M. Ulpianus Trajan. Crinitus.	92
844	11 Fl. Domitianus Aug. XVI.	A. Voluſius Saturninus II.	93
845	12 Pompeius Conlega.	Cornelius Priſcus.	94
846	13 Nonius Aſprenas.	M. Articinius Clemens, & ex Kal. Juliis Sextilius Lateranus.	95
847	14 Fl. Domitianus Aug. XVII.	T. Flavius Clemens.	96
848	15 C. Antiſtius Vetus.	C. Fulvius Valens.	97
	Imp. COC. NERVA imperat. annum I. menſ. IV. dies IX.		
849	1 [42] Imp. Nerva Auguſtus III.	T. Virginius Rufus II. in magiſtratu mortuus eſt.	98
850	2 Imp. Nerva Auguſtus IV.	Nerva Trajanus Cæſar II. [43]	99
	TRAIANUS OPTIMUS A. imperat an. XIX. menſ. VI. dies XV.		
851	1 A. Cornelius Palma.	C. Soſſius Senecio II.	100
852	2 Ulp. Trajanus Auguſt. III.	M. Cornelius Fronto III.	101
853	3 Ulp. Trajanus A. IV.	Sex Articulejus Pætus.	102
854	4 C. Soſſius Senecio III.	L. Licinius Sura II.	103
855	5 Ulp. Trajanus A. V.	Q. Maximus II.	104
856	6 Surranus II.	P. Neratius Marcellus II.	105
857	7 C. Julius Candidus II.	T. Numidius Quadratus II.	106
858	8 L. Cejon. Commodus Verus.	L. Tutius Cerealis.	107
859	9 C. Soſſius Senecio IV.	L. Licinius Sura III.	108
860	10 App. Ann. Trebon. Gallus.	M. Atilius Metilius Bradua.	109
861	11 Palma II.	C. Calviſius Tullus II.	110
862	12 Clodius Criſpinus.	Solenus Orfitus.	111
863	13 L. Calpurnius Piſo.	Vetrius Ruſticus Bolanus.	112
864	14 Ulp. Trajanus A. VI.	C. Jul. Africanus.	113
865	15 L. Publius Celſus.	C Clodius Criſpinus.	114
866	16 Manlius Vopiſcus.	Q. Ninnius Aſta.	115
867	17 Valerius Meſſala.	C. Popilius Carus Pedo.	116
868	18 Æmilius Ælianus.	L. Antiſtius Vetus.	117
869	19 Quinctius Niger.	T. Vipſanius Apronianus.	118
	EX III. Id. Auguſt TRAIANUS HADRIANUS imperat ann. XX. menſ. X. dies XXIX.		
870	1 Imp. Hadrianus A. II.	Salinator.	119
871	2 Imp. Hadrianus A. III.	Q. Junius Ruſticus.	120
872	3 Catilius Severus II.	T. Aurel. Fulvus, Antoninus Pius poſtea appellatus.	121
873	4 M. Annius Verus.	Augur.	122
874	5 M. Acilius Aviola.	C. Cornelius Panſa.	123
875	6 Q. Arrius Pætinus.	C. Ventidius Apronianus.	124
876	7 M. Acilius Glabrio.	C. Bellicius Torquatus.	125
877	8 P. Cornel. Scipio Aſiatic. II.	Qu. Vetrius Aquilinus.	126
878	9 Veſpronius Candidus Verus III.	Ambiguus Bibulus.	127
879	10 Cælius Titianus.	Gallicanus.	128
880	11 Aſprenas Torquatus.	M. Annius Libo.	129

881 12 Ju-

1 Salluſtius diem obit.
2 Bellum Illyricum.
3 Bellum Marſicum.
4 Varus Poëta, quem Virgilius in Bucolicis notat, in Cappadocia moritur.
5 Ab hoc anno, id eſt, poſt viſtum hoc anno ad Actium Antonium, quidam Auguſti imperium computant.
6 Pace terra marique parta Janus tertio clauſus.
7 Quidam ab hoc anno primum annum Auguſti Monarchiæ ſupputant, quo & Auguſtus ipſe, & menſis quoque Sextilis dicti ſunt, quamvis hanc appellationem cum VII. Conſulatu adeptum alii dicant.
8 725. Auguſtus plurimas Romæ leges ſtatuit. Euſeb.
9 Hoc anno nova dignitas & magiſtratus, id eſt, præfectura urbis creata, & Meſſala Corvinus primus præfectus urbi, ſexta die ſe abdicavit, incertum poteſtatem contemſtans.
10 Hunc ſuffectum alii Oniſc. ordinarium autem adſcribit A. Terentium Varronem Murenam.
11 Pax cum Parthis ſignis receptis.
12 Bellum Pannonicum.
13 Ludi ſeculares Quindecimvirorum ex Senatuſconſulto facti.
14 42. Anno Auguſti. Hal.
15 751. Naſcitur Chriſtus. Euſebius.
16 Ab hic, Lex Ælia Sentia, hoc anno vidctur lata ex Dione, lib. 55.
17 Moritur Auguſtus 14. Kalend. Septemb.
18 Olympiadis CXCVIII. anno primo. Euſeb.
19 Auſon. Verſus, Addidit Auguſtum diris matura ſenectus.
20 Et ter ſeptenis geminos, Nero Claudius addit. id eſt, regnat 23. annis.
21 A. Tiberius Julius Cæſar Germanic. regnat annis 23. 22 784. Anno Tiberii 18. Chriſtus ſecundum prophetiæ ad paſſionem venit. Nam in Evangelio Joannis ſcribitur poſt quintum decimum annum Tiberii, tribus annis Dominum prædicaſſe. Euſeb.
23 Sera ſenex Capreis, exul Nero fata peregit.
24 Tertia finit hiems graſſantia tempora Cal.
25 Terdecies periit, repetito vulnere Cajus.
26 Claudius hebdomadem duplicem trahit: & Nero dirus Tantundem: ſummæ Conſul, ſed deſuit unus.
27 Claudium ambiguo concluſit fata veneno.
28 Eodem anno Lucanus, Seneca, & Trebellius Maximus e ſuffectis Conſulibus, in quorum Conſulatu Senatuſconſulto. Trebellianum ſalium. Inſtit. de ſid. hered. 8. Kal. Septembris.
29 Matricida ejus cædem Nero propria ſe perculſi confeſſus.
30 Nero ſemet interfecit.
31 Galba ſenex periit ſeva proſtratus Othone: Max Otho juvenis clara, ſed morte pejor. Prodiga ſuccedunt perimendi ſceptra Vitelli.
32 Galba ſenex, Otho laſcivus, & formoſe Vitellius, Tertia vas Lalia re-
gnantis naſcitur ætas. Interitus damna vita proferunt probroſa.
33 Otho propria manu occubuit.
34 Vitellius à Veſpaſiani ducibus occiſus, in Tiberim projicitur.
35 Implet fatalem locum dedem ſibi Veſpaſianus.
36 Secundo anno imperii Veſpaſiani Titus filius Veſpaſ. Aug. Jeroſolyma ſubvertit ſexcentis millibus virorum interfectis.
37 Hic ſuffectus fuit ordinarius autem Tit. Veſp. Caſ. VI.
38 Laudatum imperatorum, unus levis Veſpaſianus.
39 Offenſus terræ Titus eſt brevitate bienni.
40 At Titus orbis amor rapitur ſeptembribus annis.
41 Sera gravem perimunt, ſed juſta piacula fratrem.
42 A Nerva ſequentium temporum hiſtoriam exorſus erat. Ammianus Marcellinus, ut ipſe ait lib. 31.
43 Nerva moritur VI. Kal. Febr.

Anni ab urbe condita.			Anni Christi.
881	12 Juventius Celsus II.	Neratius Marcellus.	130
882	13 Q. Fabius Catullinus.	M. Flavius Aper.	131
883	14 Ser. Octavius Lenas Pontianus.	M. Antonius Rufinus.	132
884	15 Sentius Augurinus.	Arrius Severianus.	133
885	16 Hibertus.	Junius Silanus Sisenna.	134
886	17 C. Julius Servilius Ursus Servianus III.	Verus.	135
887	18 Pompeianus Lupercus.	Atticus Acilianus.	136
888	19 L. Cejonius Commodus.	Sex. Vetulenus Civica Pompeia II.	137
889	20 Ælius Cæsar II.	P. Cælius Balbin. Vibull. Pius.	138
890	21 Niger.	Q. Sulpitius Camerinus.	139
	A.[1] Aurel. Antoninus Pius imperat ann. XXII. mens. VII. dies XXVI.		
891	1 T. Antoninus Pius A. II.	Brutius Præsens.	140
892	2 T. Antoninus Pius A. III.	M. Ælius Aurelius Cæsar.	141
893	3 M. Peducæus Syloga Priscinus.	T. Hœnius Severus.	142
894	4 Rufinus.	L. Statius Quadratus.	143
895	5 Torquatus.	T. Claud. Atticus Herodes.	144
896	6 Lollianus Avitus.	C. Gavius Maximus.	145
897	7 T. Antoninus Pius A. IV.	Ælius Aurelius Cæsar II.	146
898	8 Clarus II.	Cn. Claudius Severus.	147
899	9 Largus.	M. Valerius Messalinus.	148
900	10 Torquatus III.	M. Salvius Julianus.	149
901	11 Orfitus.	Q. Nonius Priscus.	150
902	12 Gallicanus.	Antistius Vetus.	151
903	13 Maximus.	Sex. Quinctilis Gordianus.	152
904	14 Glabrio.	C. Valer. Omallus Verianus.	153
905	15 Præsens II.	Anto Rufinus.	154
906	16 L. Aurelius Cæsar, qui postea Aug.	Sextilius Lateranus.	155
907	17 M. Rufinus Sabianus.	C. Julius Severus.	156
908	18 Silvanus.	Sentius Augurinus.	157
909	19 Barbatus.	Regulus.	158
910	20 Tertullus.	Licinius Sacerdos.	159
911	21 Quinctilius.	Statius Priscus.	160
912	22 T. Vibius Barus.	Ap. Annius Bradua.	161
	Imperatores CC. M. Aurelius Antoninus Philosophus, & L. Ælius Aurelius Verus Antoninus divi fratres, duo AA. simul imperarunt ann. VIII.		
913	1 M. Antoninus Philosophus A. II.	L. Aurelius Verus A.	162
914	2 M. Antoninus A. II.	L. Aurelius Verus A. III.	163
915	3 L. Ælianus.	Junius Pastor.	164
916	4 Macrinus.	L. Cornelius Celsus.	165
917	5 Pudens.	L. Cornelius Scipio Orfitus.	166
918	6 Pudens II.	M. Vitrasius Pollio.	167
919	7 Verus A. III.	T. Numidius Quadratus.	168
920	8 Apronianus.	L. Vettius Paulus.	169
921	9[2] Priscus.	Apollinaris.	170
922	10 L. Junius Clarus II.	M. Aurel. Severus Cethegus.	171
923	11 L. Septimius Severus II.	Hereennianus.	172
924	12 Maximus.	Cor. Scipio Orfitus.	173
925	13 Cn. Claudius Severus II.	M. Aurelius Claud. Pompeianus.	174
926	14 App. Annius Tribonius Gallus.	Flaccus.	175
927	15 Calpurnius Piso.	M. Salvius Julianus.	176
928	16 Pollio II.	Aper II.	177
	M. Aurelius pater, & Commodus filius Antonini AA. imperant una ann. III. mens. III. dies XVIII.		
929	17 L. Aurelius Commodus A.	Plautius Quinctillus.	178
930	18 Orfitus.	Vettius Rufus.	179
931	19 Aurelius Commodus A. II.	Vespronius Candidus Verus.	180
	Commodus A. solus.		
932	1[3] Arrius Præsens.	Ælius Gordianus.	181
933	2 Anton. Commodus A. III.	Antistius Burrhus.	182
934	3 Petronius Mamertinus.	Rufus.	183
935	4 Aurelius Commodus A. IV.	M. Aufidius Victorinus.	184
936	5 M. Marullus.	Papyrius Ælianus.	185
937	6 Maternus.	Bradua.	186
938	7 Aurelius Commodus Antoninus A. V.	Sex. Acilius Glabrio.	187
939	8 Crispinus.	Papyrius Ælianus.	188
940	9 Fuscianus.	Silanus.	189
941	10 Junius Silanus.	Servilius Silanus.	190
942	11 Aurelius Commodus A. V. L.	Petronius Septimianus.	191
943	12 Aproninus.	Bradua.	192
944	13 Antoninus Commodus VII.	P. Helvius Pertinax.[4]	193
	P. Helvius Pertinax.		
945	Q. Sosius Falco. in mag. occisus.	C. Julius Fructus Clarus.	194
	Pertinace post alterum mensem, & dies XXV. quam imperator factus erat, v. Kal. April. occiso, Didius Julianus cædis auctor, per menses duos & quinque dies tantummodo imperium tenuit. Hunc deinde secutus est Pescenninus Niger, Augustus, qui imperavit annum: sed imperium ejus non numeratur in Fastis, sed solum Severi imperium.		
	Ex Idib. Maji L. Septimius Severus cum M. Bassiano Antonino Caracalla filio.		
946	1 Septimius Severus A. II.	D. Clodius Albinus, Cæsar II.	195
947	2 Tertullus.	Clemens.	196
948	3 C. Domitius Dexter.	L. Valerius Priscus.	197
949	4 Lateranus.	M. Marius Titius Rufinus.	198
950	5 T. Saturninus.	C. Gallus.	199
951	6 P. Cornelius Anulinus.	M. Aufidius Fronto.	200
952	7 T. Claudius Severus A. III.	C. Aufidius Victorinus.	201
953	8 L. Annius Fabianus.	M. Nonius Mutianus.	202
954	9 L. Septimius Severus A. IV.	Bassianus Antoninus A.	203
955	10 P. Septimius Geta.	L. Septimius Plautianus.	204
956	11 Fabius Cilo Septimius.	Libo.	205
957	12 Bassianus Antoninus A. II.	Geta Cæsar II.	206
958	13 Albinus.	Æmilianus.	207
959	14 Aper.	Maximus.	208
960	15 Bassianus Antoninus A. III.	Geta Cæsar III.	209
961	16 Pompeianus.	Lollianus Avitus.	210
962	17 Faustinus.	Macer Rufinianus.	211
963	18 Gentianus.	Bassus.	212

Anni ab urbe condita.			Anni Christi.
	Hoc anno Severus A. mortuus est prid. Non. Febr. & ex eo die Impp. Cæsares D. Severi filii, M. Antoninus [Caracalla.] & P. Septimius Geta imperarunt una ann. I. dies XXIII.		
964	19 Pompeius Asper.	Asper.	213
965	1 Antoninus A. IV.	Balbinus.	214
966	2 Messula.	Sabinus.	215
967	3 Lætus II.	Cerealis.	216
968	4 Q. Aquilius Sabinus II.	Sex. Cornelius Anulinus.	217
969	5 Præsens.	Extricatus.	218
	Hoc anno VI. Id. Apr. Antoninus A. occisus est, deinde fuit interregnum dierum IV. post quod M. Opelius Macrinus imperat ann. I. mens. I. dies XXIII.		
970	6 M. Opelius Diadumenianus Cæsar II.	Adventus VII. Junii Macrinus vi-ctus est.	219
	M. Antonius Alagabalus imperat ann. III. mens. IX. dies IV.		
971	1 Antoninus A. II.	Sacerdos.	220
972	2 Antoninus A. III.	Comazon II.	221
973	3 Gratus.	Seleucus.	222
974	4[6] Antoninus A. IV.	Aurel. Alexander, Severus nob. Cæsar.	223
	M. Aurelius Severus Alexander imperat ann. XII. dies IX.		
975	1 Maximus.	Ælianus.	224
976	2 Julianus.	Crispinus.	225
977	3 Rufus.	Dexter.	226
978	4 Alexander A. II.	Quinctilius Marcellus.	227
979	5 Balbinus II. qui postea Augustus appellatus est.	M. Clodius Pupienus Maximus.	228
980	6 Modestus.	Probus.	229
981	7 Alexander A. III.	Dio II.	230
982	8 Agricola.	Clementinus.	231
983	9 Pompeianus.	Felicianus.[7]	232
984	10 Lupus.	Maximus.	233
985	11 Maximus II.	Paternus.	234
986	12 Maximus III.	Urbanus.	235
987	13[8] Severus.	L. Ragonius Urinatius Quinctia.	236
988	Jul. Maximinus cum filio Maximo imperant una ann. II. mens.* dies.*		237
989	1 Maximus A.	Jul. Africanus.	238
	2 Perpetuus.	Cornelianus.	
	Duo Gordiani imperant una mens. I. dies VI. post hoc Balbinus & Pupienus imperant una ann. I. eorum vitam scribit Capitolinus.		
990	3 Ulpius.	Pontianus.	239
	Gordianus Junior imperant ann. VI.		
991	1 Gordianus A. puer anno XVI.	Aviola.	240
992	2[10] Sabinus II.	Venustus.	241
993	3 Gordianus A. II.	Pompeianus.[11]	242
994	4[12] Atticus.	Prætextatus.	243
995	5 Arrianus.[13]	Papus.[14]	244
996	6 Peregrinus.	Æmilianus.[15]	245
	[16]M. Jul. Philippus occiso Gordiano declaratur August. Oros. lib. 7. regnat ann. 7.		
997	1 Philippus A.	Titianus.	246
998	2 Præsens.	Albinus.	247
999	3 Philippus A. II.	Philippus Cæs. hoc anno appellatur.	248
1000	4[17] Philippus A. III.	Philippus A. II.	249
1001	5 Æmilianus.	Aquilinus.	250
	Decius cum filiis Cæsaribus imperat an. II.		
1002	6 Decius A. II.	Annius Gratus.	251
1003	7 Decius A. III.	Decius Cæsar.	252
	Gallus Hostilianus & Licinianus AA. statim occisi: quibus successerunt Treboni anus Gallus & Volusianus filius AA.		
1004	1 C. Vibius Trebonianus Gallus A. II.	Volusianus A.	253
1005	2 Volusianus A. II.	M. Valerius Maximus.	254
	Licinius Valerianus & Gallienus imperant una ann. VII.		
1006	1 Valerianus A. II.	Gallienus A.	255
1007	2 Valerianus A. III.	Gallienus A. II.	256
1008	3 Valer. Maximus II.	Glabrio.	257
1009	4 Valerianus A. IV.	Gallienus A. III.	258
1010	5[18] Aurel. Tuscus.	Pomponius Bassus.	259
1011	6 Æmilianus.	Bassus II.	260
1012	7 Corn. Secularis II.	Jun. Donatus.	261
	[19]Gallienus & Valerianus Jun. imperant ann. VIII.[20]		
1013	8 Gallienus A. IV.	Petronius Volusianus.	262
1014	9 Gallienus A. V.	Faustinus.	263
1015	10 Numius Albinus.	Max. Dexter.	264
1016	11 Gallienus A. VI.	Amulius Saturninus.	265
1017	12 Valerianus A. II.	L. Cæsonius Macer Lucillus Rufinianus.	266
1018	13 Gallienus A. VII.	Sabinillus.	267
1019	14 Paternus.	Arcesilaus.	268
1020	15 Paternus II.	Maximianus.	269
	Hoc anno XII. Kal. April. Gallienus & Valerianus AA. occisi sunt. Fl. Claudius imperat ann. I. mens. X. dies XV.		
1021	1 Claudius I.	Pomponius Paternus.	270
1022	2 Fl. Antiochianus.	Furius Orfitus.	271
	Hoc anno X. Kal. Mart. Claudius A. moritur. Quinctilius A. imperat dies XVII. cui successit Aurelianus A.		
	Valer. Aurelianus imperat ann. IV. mens. VI. dies VII.		
1023	1 Valer. Aurelianus A.	Pomponius Bassus.	272
1024	2 Quietus.	Voldumianus.	273
1025	3 Tacitus, qui postea August.	Furius Placidus.	274
1026	4 Aurelianus A. II.	Capitolinus.	275
1027	5 Aurelianus A. III.	T. Nonius Marcellinus.	276
	Hac anno IV. Kal. Februar. occiditur Aurelianus: est interregnum mens. VII. dierum XXIX. deinde Tacitus VI. menses imperat, dies XX. postea Florianus imperat mens. II. dies XX. cui tandem succedit Probus A.		
1028	1 Ann. Tacitus II.	Æmilianus.	277

1 Legendum, Titus. Erat enim ejus prænomen, quo à cæteris discernitur, ut Capitol. in eadem docet.

2 Anno 921. moritur Verus A. & solus imperat D. Marcus.

3 Hoc anno moritur M. Antoninus, & solus imperat Commodus.

4 Hoc anno Kal. Januar. Commodus Imperator occisus, & eadem die Pertinax imperare cœpit.

5 Hoc anno Geta A. occisus est, & solus imperat Antoninus annos V. mens. I. dies XII.

6 Hoc anno VI. Id. Mart. Alagabalus occiditur.

7 Al. Peligius.

8 Recte Oros. 987. Maximinum ponit. lib. 7. c. 19.

9 Hoc anno XV. Kal. April. Alexander A. occiditur.

10 Initur factio adversus Gordianum.

11 Capitol. legit Papianus.

12 Bellum Gordiani in Persas.

13 Aprianus. Capitol. in Gord.

14 Pappus. Capitol.

15 Hoc anno Philippus Arabs sit prætorio in locum Misithei.

16 Primus Christianus Imperator. Oros.

17 Capitol. in Gordia. aut Philippum se & filio Consulibus celebrasse annum urbis 1000. ludis secularibus, & muneribus & Circensibus & ferarum exhibitione.

18 Al. Fuscus.

19 Hoc anno Valerianus A. prælio victus, à Persis captus est.

20 Imperatore Valeriano A. à Persis capto triginta tyranni Romanum invaserunt imperium, imperante Gallieno legitime principe.

An. ab urbe condita.				Anni Christi.	
		AURELIUS PROBUS.			
1029	2 Aurelius Probus A. II.	Furius Lupus.		278	
1030	3 Aurel. Probus A. III.	Ovinius Paternus II.		279	
1031	4 Jun. Messala.	Gratus.		280	
1032	5 Aurel. Probus A. IV.	C. Jun. Tiberianus.		281	
1033	6 Aurel. Probus A. V.	Pompon. Victorinus.		282	
	CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS imperant ann. I. mens. * diebus *.				
1034	1 Carus A.	N. Aurel. Carinus Nob. Cæs.		283	
	CARINUS & NUMERIANUS imperant ann. I.				
1035	2 Catinus A. II.	Numerianus A. occisus est.		284	
	C. AURELIUS VALERIUS, DIOCLETIANUS imperant ann. XX.				
1036	1 Diocletianus A. II.	Aristobulus.		285	
1037	Imp. Cæs. DIOCLET. & MAXIMIANUS HERCULIUS imperarunt una XVIII. ann.				
1038	2 Jun. Max. II.	Aquilinus.		286	
1039	3 Diocletianus A. III.	Maximianus A.		287	
1040	4 Maximianus A. II.	Pomponius Januarius.		288	
1041	5 Bassus II.	Quintianus.		289	
1042	6 Diocletianus A. IV.	Maximianus A. III.		290	
1043	7 Jun. Tiberianus II.	Cassius Dion.		291	
1044	8 Afranius Annibalianus.	Asclepiodorus.	M.	292	
1045	9 Diocletianus A. V.	Maximianus A. IV.		293	
1046	10 Constantinus nobiliss. Cæs.	Maximianus nob. Cæs.		294	
1047	11 Numius Tuscus.	Ann. Cordelius Anulinus.		295	
1048	12 Diocletianus A. VI.	Constantius Cæs. II.		296	
1049	13 Maximianus A. V.	Maximianus Cæs.		297	
1050	14 Anicius Faustus II.	Gallus.		298	
1051	15 Diocletianus A. VII.	Maximianus A. VI.		299	
1052	16 Constantius Cæs. III.	Maximianus Cæs.		300	
1053	17 Postumius Titianus II.	Nepotianus.		301	
1054	18 Constantius Cæs. IV.	Maximianus Cæs. IV.		302	
1055	19 Diocletianus A. VIII.	Maximianus A. VII.		303	
1056	20 Diocletianus A. IX.	Maximianus A. VIII.		304	
	Hoc anno XI. Kal. Maji DIOCLETIANUS & MAXIMINUS AA. se imperio abdicarunt. in eorum locum Augusti facti sunt CONSTANTIUS & MAXIMIANUS.				
1057	1 Constantius A. V.	Maximianus Cæsar V.		305	
1058	2 Constantius A. VI.	Maximianus Cæsar VI.		306	
	Imp.[1] Cæs. MAXIMIANUS ET FL. VALERIUS CONSTANTINUS, D. CONSTANTIS filius, & MAXENTIUS. C. GALERIUS MAXIMINUS & M. AURELIUS SEVERUS nobiliss. Cæsar. Imper. ann. I.[2]				
1059	1 3 Maximia. Herculius IX.	M. Flavius Constantinus.		308	307
1060	2 Diocletianus X.	Maximianus A. VII.		309	308
	MAXIMIANUS GALER. & CONSTANTINUS.				
	3 Post consulatum Diocletiani X. & Maximiani A. VII.			310	309
	4 Iterum post consulatum Diocletiani X. & Maximiani A. VII.			311	310
1063	5 Maximianus Galer. A. VIII. & solus post Licinium collegam adsumpsit, quem Augustum creaverat. 4			312	311
	CONSTANTINUS, MAXENTIUS, LICINIUS ET MAXIMINUS.				
1064	6 5 Constantinus A. II.	Licinius A. II. 6		313	312

1 *Hoc anno* VIII *Kalend. Augusti Constantius Chlori mortuus est.*

2 *Hoc anno initium imperii Constantini, qui imperavit ann.* XXX. *mens.* IX. *dies* XXVII.

3 *Hoc anno Severus Cæsar, cum Augustus appellatus esset, occisus est.*

4 *Maximianus circa mensem Septemb. moritur.*

5 *Incipit autem Indictio ab* VIII. *Kal. Octobris, ut scribit Beda lib.* I. *de Temporibus.*

6 *Hoc anno* VIII. *Kal. Octobris occisus est Maxentius apud pontem Milvium.*

7 *Maximinus moritur.*

8 *Moritur Diocletianus in privata vita Salonis.*

9 *Crispus & Constantius A. filius Cæsares designati.*

10 *Ab hoc anno incipit historia Tripertita Paulino & Juliano Consulibus ante diem* XIII. *Kalend. Jul. inchoata est universalis Synodus Nicæna, ut continetur in Græca inscriptione ejusdem Synodi.*

11 *Invenі in quodam manuscripto libro concilio rum Synodum Nicænam cæpta indictione tertia. Forte legendum illic est decimatertia.*

12 *Annum 346. solus Cassiodorus habet, quem una cum suis Consulibus tollendum scribit Onuph.*

An. ab urb. cond. Indic.				Anni Christi. Sec. Hal.	Sec. Cont.
1099	Post Consulatum Amantii & Albini.			348	346
4 1100	7 Rufinus.	Eusebius.		349	347
5 1101	8 Philippus.	Salia.		350	348
6 1102	9 Limenius.	Aco Catul. Philonianus.		351	349
7 1103	10 Sergius.	Nigrinianus.		352	350
8	11 CONSTANTIUS solus.				
9 1104	12 Post Consulatum Sergii & Nigriniani.			353	351
10 1105	13 Constantius A. V.	Constantius Gallus Cæs.		354	352
11 1106	14 Constantius A. VI.	Constant. Gallus Cæs. II.		355	353
12 1107	15 Constantius A. VII.	Const. Gallus Cæs. III.		356	354
	Ab hoc anno tantum extat Ammiani Marcellini historia, usque ad mortem Valentis Imperatoris. Numerandus est autem annus Christi 354. ut cum ratione indictione conveniat, quemadmodum docui lib. I. Subsecivarum juris lectionum. Contius.				
13 1108	16 Arbitio.[13]	14 Lollianus.[15]		357	355
14 1109	17 Constantius A. VIII.	Cl. Julianus Cæsar.		358	356
15 1110	18 Constantius A. IX.	Cl. Julianus Cæsar II.		359	357
1 1111	19 Fab. Tatianus.	Neratius Cerealis.		360	358
2 1112	20 Eusebius.	Hypatius.		361	359
3 1113	21 Constantius A. IX.	Cl. Julianus Cæs. III.		362	360
4 1114	22 Taurus.	Florentius.		363	361
	CLAUDIUS JULIANUS.				
5 1115	23 Mamertinus.	Nevita.		364	362
6 1116	24 Julianus A. IV.	Sallustius.		365	363
	JOVINIANUS.				
7 1117	2 16 Fl. Jovinianus A.	Varronianus Aug. filius Nob. puer.[17]		366	364
	Hoc anno Symmachus ille cujus elegantes extant epistolæ, præfectus urbis Romæ fuit Marcel.				
	FL. VALENTINIANUS & FL. VALENS fratres.				
8 1118	1 18 Valentinianus A. qui propter Christum à Juliano fuerat Tribunatu scrutariorum privatus, consensu militum creatur Aug. Oros.	Valens A.		367	365
9 1119	2 Gratianus N. P. Valentiniani filius.	Dagalaiphus. 19		368	366
10 1120	3 Lupicinus Gratianus declaratur Augustus.	Jovinus.		369	367
	FL. VALENT. FL. VALENS, & FL. GRATIANUS filius Valentiniani Ambiani 13. Kal. Sept. Augustus appellatus.				
11 1121	4 20 Valentinianus A. II. Valens A. II.			370	368
	Hoc anno dicitur esse Indictio undecima: unde dico consequenter annum esse Christi 368. ex vulgari, & tamen verissima indictionum regula, unde Haloandri supputatio tribus annis pervertit verum annorum numerum, ut I. Subsecivarum demonstravi. Contius.				
12 1122	5 Valentinianus N. P.	Sex. Aurel. Victor.		371	369
13 1123	6 Valentinianus A. III.	Valens A. III.		372	370
14 1124	7 Gratianus A. II.	Sex. Petronius Probus.		373	371
15 1125	8 Modestus.	Arintheus.		374	372
1 1126	9 Valentinian. A. IV.	Valens A. IV.		375	373
2 1127	10 Gratianus A. III.	Equitius.		376	374
3 1128	11 Post Consulatum Gratiani A. III. & Equitii V. C. Valentinianus apoplexia perit, Brigetione in Pannonia.			377	375
	FLAV. VALENS, FL. GRATIANUS, & FL. VALENTINIANUS filius Valentinian. primi.				
4 1129	12 Valens A. V.	Valentinianus A. II.		378	376
5 1130	13 Gratianus A. IV.	Merobaudes.		378	377
6 1131	14 Valens A. VI.	Valentinianus A. III.		380	378
	GRATIANUS & VALENTIN. II. imperant. mens. V. Uterque erat Valentiniani senioris filius.				
7 1132	1 21 Decius Ausonius Magnus Gallus Pæonius.	Hermogenianus Olybrius.[22]	381	23	379
	GRATIANUS & VALENTIN. II. fratres, & occidentis Imperatores, & THEODOSIUS.[24]				
8 1133	2 Gratianus A. V. in Occid.	Theodosius A. in Oriente.	382		380
9 1134	3 Siagrius[25] in Oriente.	Eucherius[26] in Occidente.	383		381
10 1135	4 27 Antonius.	Syagrius II.	384		382
11 1136	5 Merobaldus II. Occident.	Saturninus in Oriente.	385		383
12 1137	6 Richomer.[28] Occiden.	Clearchus Orient.	386		384
	Hoc anno apud Lugdunum capto & occiso Gratiano, item I. Valentiniano in triennium per fœderis simulationem à Maximo tyranno ditione Italiæ cæterisque provinciis ejecto, & ad Theodosium in Orientem profugo, THEODOSIUS solus regnat. Maximus vero Italiæ imperat annis V.				
13 1138	2 Arcadius.	Bauto.		387	385
	THEODOSIUS & ARCADIUS.				
14 1139	3 Honorius Nob. P.	Eudoxius.		388	386
	VALENTIN. II. THEODOS. & ARCAD.				
15 1140	4 Valentianus A. IV.	Eutropius.		389	387
1 1141	5 Theodosius[29] A. II. Occid.	Cynegrius Orient.[30]		390	388
2 1142	6 Fl. Timasius.	Fl. Promotus.		391	389
3 1143	7 Valentianus A. V.[31]	Neoterius.		392	390
4 1144	8 32 Ti. Fabius Titius.	Symmachus, cujus epist. extant.		393	391
5 1145	9 Arcadius A. II. Orient.	Rufinus Occid.		394	392
	Hoc anno Id. Maji Valentinianus Viennæ laqueo strangulatur per Arbogastem, & Eugenius imperat Occidenti ann. II. mens. IV. dies XIII. Prosper, &c.				
	THEODOSIUS, ARCADIUS & HONORIUS.				
6 1146	10 Theodosius 33 A. III.	Fl. Habundantius.		395	393
7 1147	11 Arcadius A. III.	Honorius A. II.		396	394
8 1148	12 34 Olybrius.	Probinus.[35]		397	395

13 *Arbetia. Marcell.*

14 *Julianus à Constantio Cæsar declaratur.*

15 *Moritur Gallus,*

16 *Hunc annum constendit Onuphrius esse debere* 1116. *ut conveniat cum historia, qui bissextilem annum fuisse scribunt.*

17 *Moritur Jovianus* XIII. *Kalend. Mart. interregnum fuit dierum octo.*

18 *Sext. Ruf. ait annum esse* 1117. *Oros. vero* 1118.

19 *Ambo Consules in vetere Roma,*

20 *Indictio undecima ut dicitur C. Th.* II. 28. 9. *idem ait Marcell. in Fabio.*

21 *Hic est Poëta, cujus Poëseis extat, & Panegyricus hoc anno factus.*

22 *Valens igne necatur, sepulturæ datus non est.*

23 *Hesque Martiarum, id est quinque ad usque Valentis, & ab hoc cas. Auson. & Olybrio alius Marcellinus comes suum Chronicon auspicatus est, & hoc anno monetarat indictionum septimam. Hic etiam finitur Chronicon Sancti Hieronymi, & incipit Chronicon Prosperi & Sigeberti.*

24 *Hic Theodosius à Gratiano apud Syrmium creatur est Imp. Orientalis, quo adnodum religiosus.*

25 *Al. Eugenius.*

26 *Al. Eucharius.*

27 *Hic Prafectus P. Cal. sæpe nominatur in C. Th.*

28 *Al. Richomer.*

29 *Venisset cum eo adversus Maximum bellaturus.*

30 *Theodosius Maximum interfecit & Valentinianum in perio Occidentis restituit.*

31 *Al. V. Onuph.*

32 *Hujus meminit Symmachus in epist. & Ausonius in epistola ad Probum.*

33 *Hoc anno Theodosius alterum filium Honorium Augustum Constantinopoli appellat.*

34 *Hoc anno Eugenium superat Theodosius, & is deinde* 16. *Kal. Februar. moritur.*

35 *Hoc anno Rufinus à Stilicone interfectus est. Prosper.*

ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΩΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝΩΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΑΡΧΗ. Sic Fasti Græci ad hunc annum adnotant.

Indic.					
1	1065	Constantinus A. III.	Licinius A. III. 7	314	313
		CONSTANTINUS ET LICINIUS.			
2	1066	7 8 Rufus Volusianus.	Ammianus. 9	315	314
3	1067	8 Constantius A. IV.	Licinius A. IV.	316	315
4	1068	9 Sabinus.	Arcadius Rufinus.	317	316
5	1069	10 Ovinius Gallicanus.	Septimius Bassus.	318	317
		CONSTANTINUS & LICINIUS.			
6	1070	11 Licinius A. V.	Crispus Cæsar.	319	318
7	1071	12 Constantinus A. V.	Licinus Cæsar.	320	319
8	1072	13 Constantinus A. VI.	Constantinus Cæsar.	321	320
9	1073	14 Crispus Cæsar II.	Constantinus Cæsar. II.	322	321
10	1074	15 Patronus Probian.	Anicius Julianus.	323	322
11	1075	16 Acilius Severus.	Ancius Rufinus.	324	323
12	1076	17 Crispus Cæsar II.	Constantinus Cæsar. 10	325	324
13	1077	18 11 Ancius Paulinus.	Cæjonius Jul. Camœnius.	326	325
		CONSTANTINUS solus.			
14	1078	19 Constantinus A. VII.	Constantinus Cæsar IV.	327	326
15	1079	20 Constantinus Cæsar V.	Valerius Max. Basilius.	328	327
1	1080	21 Januarius.	Justus.	329	328
2	1081	22 Constantin. A. VIII.	Constantinus Cæsar VI.	330	329
3	1082	23 Gallicanus.	Symmachus.	331	330
4	1083	24 Bassus.	Ablabius.	332	331
5	1084	25 Pacatianus.	Mechilius Hilarianus.	333	332
6	1085	26 Dalmatius Cæsar.	Zenophilius.	334	333
7	1086	27 Publius Optatius.	Anicius Paulinus Junior.	335	334
8	1087	28 Constantius Cæsar.	Rufinus Albinus.	336	335
9	1088	29 Nepotianus.	Facundus.	337	336
10	1089	30 Felicianus.	Titianus.	338	337
11	1090	1 Ursus Lupulus.	Polemius.	339	338
		His coss. Constantinus cognomento Magnus in fata concessit, prius in filios fratrisque filium Dalmatium concordiæ conservandæ causa diviso imperio, quod pleno ad ipsos jure pertinebat, & postea quoque pervenit. Sed Dalmatio protinus à Constantini A. morte à militib. in Thracia, trucidato simul regnant.			
		CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, ET CONSTANS.			
12	1091	Constantius A. II. Orient.	Constans A. Occid.	340	339
13	1092	1 Sept. Acyndinus.	Valer. Proculus.	341	340
14	1093	2 Marcellinus.	Cælius Probinus.	342	341
		CONTSANTINUS & CONSTANS.			
15	1094	3 Constantius A. IV.	Constans A. II.	343	342
1	1095	4 Placidus.	Romulus.	344	343
2	1096	5 Leontius.	Sallustius.	345	344
	1097	12			
3	1098	6 Amantius.	Albinus.	347	345

An. ab urb. cond. Indict.			An. Christi. Sec. Hal.	Sec. Cont.
		ARCADIUS & HONORIUS filii THEODOSII quorum ille Orienti, hic Occidenti præfuit.		
9	1149	2 Arcadius A. IV. Honorius A. III.	398	396
10	1150	3 [1]Cæsarius Orient. Atticus Occid.	399	397
11	1151	4 [2]Honorius A. IV. Eutychianus. 3	400	398
12	1152	5 Eutropius. 4 Theodorus.	401	399
13	1153	6 Fl. Stilico. Fl. Aurelianus Orient.	402	400
14	1154	7 Vincentius. Fravitta Orient.	403	401
15	1155	8 Arcadius A. V. Honorius A. V.	404	402
		ARCADIUS, HONOR. & THEODOSIUS Jun.		
1	1156	9 Theodosius A. Rumoridius.	405	403
2	1157	10 Honorius A. VI. Aristenætus.	406	404
3	1158	11 Fl. Stilico II. Anthemius.	407	405
4	1159	12 Arcadius A. V. Probus.	408	406
5	1160	13 Honorius A. VII. Theodosius A. II.	409	407
6	1161	14 Bassus. 5 Philippus.	410	408
		HONORIUS & THEODOSIUS Jun. octo tunc annorum, vir pius, sed parum in bellicis rebus versatus.		
7	1162	15 Honorius A. VIII. Theodosius A. III.	411	409
8	1163	16 Fl. Varro. 6 Tertullus.	412	410
		Secundum Sigebertum hoc anno IX. Kal. Septembr. Roma primum capta à Gothis, duce Alarico, qui tamen præda contentus, victoria nimis insolenter usus non est. Prosper. Orosius vero id ad sequentem annum refert.		
9	1164	17 Theodosius A. IV. & solus.	413	411
10	1165	18 Honorius A. IX. Theodosius A. V.	414	412
11	1166	19 Lucius v. c. 7 Herodianus. 8	415	413
12	1167	20 Constans. Constantius.	416	414
13	1168	21 Honorius A. X. Theodosius A. VI.	417	415
14	1169	22 Theodosius A. Palladius.	418	416
15	1170	23 Honorius A. XI. Constantius II.	419	417
1	1171	24 Honorius A. XII. Theodosius A. VIII.	420	418
2	1172	25 Maximus. 9 Plinta.	421	419
3	1173	26 Theodosius A. IX. Constantius III.	422	420
4	1174	27 Eustachius. Agricola.	423	421
5	1175	28 Honorius A. XIII. Theodosius A. X.	424	422
6	1176	29 Asclepiodorus. Marinianus.	425	423
		THEODOSIUS IUN. solus.		
7	1177	30 Castinus. Victor.	426	424
8	1178	1 Theodosius A. XI. Valentinianus Cæsar.	427	425
		THEODOS. IUN. & VALENTINIAN. III.		
9	1179	2 Theodosius A. XII. Valentinianus A. II.	428	426
10	1180	3 Hierius. Ardaburius.	429	427
11	1181	4 Felix. Taurus. 10	430	428
12	1182	5 Florentius. Dionysius.	431	429
13	1183	6 Theodosius A XIII. Valentinianus A. III. 11	432	430
14	1184	7 Bassus. Antiochus.	433	431
15	1185	8 Aëtius. Valerius.	434	432
1	1186	9 Theodosius A. XIV. Maximus.	435	433
2	1187	10 Ariovindus. Asper.	436	434
3	1188	11 Theodosius A. XV. Valentinianus A. IV. 12	437	435
4	1189	12 Isidorus. Senator.	438	436
5	1190	13 Aëtius II. Sigisvultus. 13	439	437
6	1191	14 Theodosius A. XVI. Faustus.	440	438
7	1192	15 Theodosius A. XVII. Festus.	441	439
		Hoc anno Carthago à Vandalis duce Genserícho capta, cum jam per annos 585. in ditione Romani imperii fuisset, cujus mentio in C. de off. præf. prætor. Africæ, l. 1. in principio		
8	1193	16 Valentinianus A. V. Anatolius.	442	440
9	1194	17 Cyrus v. c. & solus. 14	443	441
10	1195	18 Eudoxius. Dioscorus.	444	442
11	1196	19 Maximus II. Paterius. 15	445	443
12	1197	20 Theodosius A. XVIII. Albinus.	446	444
13	1198	21 Valentinianus A. VI. Nonius.	447	445
14	1199	22 Aëtius III. Qu. Aurel. Symmachus.	448	446
15	1200	23 Callypius. 16 Ardaburius. 17	449	447
1	1201	24 Rufius Posthumianus. Zeno.	450	448
2	1202	25 Protogenes. Asterius.	451	449
3	1203	26 Valentinianus A. VII. Avienus. Obiit Theodos. Jun.	452	450
		27 VALENTINIANUS III. & MARTIANUS.		
4	1204	1 [18] Martianus A. Clo. Adelpæius.	453	451
5	1205	2 Heraclianus. Asporatius. 19	454	452
6	1206	3 Opilio. Vincomalus.	455	453
7	1207	4 Aëtius. Studius. 20	456	454
8	1208	5 Valentinianus A. VIII. Anthemius Orient. Occident in mag. occisus est insidiis Maximi 16. Kal. April.	457	455
		Iterum hoc anno caput imperii, & gentium domina Roma, in prædam & direptionem fuit exposita, sed Vandalis, qui præter id quod urbem post homines natos potentissimam omnibus opibus spoliarunt, imperialia etiam ornamenta & insignia duce Genserícho secum in Africam transtulerunt, scribente id Justiniano C. de off. P. P. Africæ: ut verum tandem sit, quod M. Varro lib. XVIII. Antiquitatum apud Censorium scriptum reliquit, Vectium se Romæ in augurio non ignobilem, & ingenio cuivis doctori in disceptando parem, audivisse dicentem: Quoniam CXX. annos incolumis præteriisset popul. Romanus, ad M. & CC. perventurum. Quid enim ab eo tempore urbs Roma, vel imperii, vel majestatis habuit, quæ (si vetera memoria repetimus) improbissimo cuique maxime semper patuit, tot incursiones barbararum gentium, tot oppressiones tyrannorum, tot calamitates perpessa, donec ad extremum misera in summis malis consenuit?		
		MARTIANUS solus.		
9	1209	6 Joannes [21] Varari.	458	456
10	1210	7 Constantinus. Rufus.	459	457
		LEO & MAJORIANUS.		
11	1211	1 Leo A. Majorianus A.	460	458
12	1212	2 Patricius. Richimer.	461	459
13	1213	3 Magnus. Apollonius.	462	460
14	1214	4 Severinus. Dagalaiphus.	463	461
		LEO & SEVERUS.		
15	1215	5 Leo A. II. Severus A.	464	462
1	1216	6 Basilius. Vivianus.	465	463
2	1217	7 Rusticus. Olybrius.	466	464
3	1218	8 F. Basilius. Herminerichus.	467	465
		LEO & ANTHEMIUS.		
4	1219	9 Leo A. III. & solus.	468	466
5	1220	10 Buseus. Joannes.	469	467
6	1221	Anthemius A. II. & solus.	470	468
7	1222	11 Martianus. Zeno Isauricus.	471	469
12		LEO solus.		
8	1223	13 Jordanes. Severus.	472	470
9	1224	14 Leo A. IV. Probianus.	473	471
10	1225	15 Festus Martianus:	474	472
11	1226	Leo A. V. & solus.	475	473
		LEO IUNIOR & ZENO ISAURICUS.		
12	1227	16 Leo Junior A. & solus.	476	474
1		ZENO ISAURICUS solus.		
13	1228	2 Post Consulatum Leonis Junioris A.	477	475
14	1229	3 Fl. Basilius II. Armatius.	478	476
15	1230	4 Post Consulatum Basilii II. & Armatii.	479	477
1	1231	5 Ellus [22] v. c. & solus.	480	478
2	1232	6 Zeno A. II. & solus.	481	479
3	1233	7 Basilius Junior v. c. & solus.	482	480
4	1234	8 Placidus v. c. & solus.	483	481
5	1235	9 Severinus v. c. & solus.	484	482
6	1236	10 Faustus v. c. & solus.	485	483
7	1237	11 Theodoricus Rex. Venantius.	486	484
8	1238	12 Symmachus v. c. & solus.	487	485
9	1239	13 Decius. Longinus.	488	486
10	1240	14 Fl. Boëtius v. c. & solus.	489	487
11	1241	15 Dynamius. Sifidius.	490	488
12	1242	16 Probinus. Eusebius Cronio.	491	489
13	1243	17 Faustus Junior v. c. & solus.	492	490
14	1244	18 Olybrius Junior v. c. & solus.	493	491
		ANASTASIUS.		
15	1245	19 Anastasius A. Rufinus.	494	492
1	1246	2. Albinus v. c & solus.	495	493
2	1247	3 Asterius. Præsidius.	496	494
3	1248	4 Viator. Aimilius.	497	495
4	1249	5 Paulus v. c. & solus.	498	496
5	1250	6 Anastasius A. II. & solus.	499	497
6	1251	7 Joannes. Paulinus.	500	498
7	1252	8 Post Consulatum Joannis & Paulini.	501	499
8	1253	9 Joannes Asclepion.	502	500
9	1254	Patricius. Hypatius.	503	501
10	1255	Fl. Avienus. Pompeius.	504	502
11	1256	10 Avienus Junior. Probus.	505	503
12	1257	11 Cætheus v. c. & solus.	506	504
13	1258	12 Sabianus. Manlius Theodorus.	507	505
14	1259	13 Ariovinius. Messala.	508	506
15	1260	14 Anastasius A. III. Venantius.	509	507
1	1261	15 Anatolius. [23] Agapitus.	510	508
2	1262	16 Venantius Junior. Celer.	511	509
3	1263	17 Importunus v. c. & solus.	512	510
4	1264	18 Boërius. Euthericus.	513	511
5	1265	19 Felix. Secundinus. [24]	514	512
6	1266	20 Paulus. Muschianus.	515	513
7	1267	21 Clementius. Probus.	516	514
8	1268	22 Senator v. c. & solus.	517	515
9	1269	23 Aurel. Cassiodorus v. c. & solus.	518	516
10	1270	24 Florentinus. Anthemius.	519	517
11	1271	25 Petrus v. c. & solus.	520	518
26		JUSTINUS.		
12	1272	27 Justinus A. Eutharicus Cillica Amalus v. c.	521	519
13	1273	2 Fl. Rusticus. Fl. Vitalianus in magist. occisus.	522	520
14	1274	3 [25] Justinianus, qui postea Fl. Valerius, Augustus.	523	521
15	1275	4 Symmachus. Severinus Boëthius Amicius Manlius III.	524	522
1	1276	5 Maximus v. c. & solus.	525	523
2	1277	6 Justinus August. II. Fl. Opilio.	526	524
3	1278	7 Probus. [26] Philoxenus. [27]	527	525
4	1279	8 Amicius Olybrius v. c. & solus.	528	526
		Hoc anno AD IV. Non. Septembr. dominus Theodericus rex mortuus est. Fl. Athalaricus Amalus Euthárici Cillicæ filius, III. Italiæ rex, regnat annis VIII.		

1 Tito orbe Romano extincta superstitiosa templa destructa. Prosper.

2 B. Chrysostomus episcopus ordinatur.

3 Augustin. lib. 18. de civ. Dei, scribit ad 366. post Pentecosten, quo decessit, decem annos superfuisse Gratianum, qui decessit 383. addat 31. Christi videbitur ætatem, sicut anni 398. Itaque eum meam numerationem secutum apparet, sed si decem Cortisium XXXIV. anno patiuntur, sicut 400. ut in prori computatione Eusebii, quam sequutum per omnia Augustinum constat.

4 In magistratu occisus, & nomen ejus è fastis erasum. Socrat. lib. 6. cap. 5.

5 Mortuus est hoc anno Arcadius.

6 Al. Varari.

7 Al. Lucianus.

8 Hujus Herodiani memoria ob crimen perduellionis damnata fuit, & in magistratu occisus est, & nomen ejus è fastis erasum est, nec citatur in l. 6. C. de jurisdictione, quæ Lucium tantum habet.

9 Al. Monaxius. ut C. Theod. 8. 5. 2.

10 L. 2. C. de for. & impetrationibus actionum sublatis.

11 Hoc anno 430. IX. Kal. April. Venetiarum urbs in vero alto condita capta.

12 Anno Chr. 435. Codex Theodosianus editus, si vera est Theodosii, in ejus præfatione subscrips. Cant.

13 In C. Sigisbuldus scribitur.

14 Prosper scribit: Theodosianus liber omnium legum legitimarum principum, in unum collatarum hoc primum anno editus.

15 Al. Paternus.

16 Al. Alypius.

17 Anno Christi 447. editur est liber Novellarum D. Theodosii, ut indicat præfatio Theodosii in eum librum.

18 Novella Martiani ad Palladium P. P. ait hic consulibus quartam esse indictionem.

19 Eucherius episcopus Lugd. claret.

20 Al. Asterius.

CHRONOLOGIA ANNORUM, ET CONSULUM,

Ac indictionum Imperii Justiniani: in qua continetur quas, quibus annis, leges, & quos Juris libros promulgarit, aut composuerit: Antonio Contio juris in Metropoli Biturigum doctore auctore.

Anni Christi.	An. Imp. Justin.	Consules.	Indictiones.	Gesta.
527 Sigebert. Chron.	1	*Mavortio v. c. solo in Occidente.*	5	*Indictione quinta moritur Justinus Imperator mense Augusto, cum jam ante quartum mensem, id est, Kalend. April. Justinianus declaratus esset Augustus ab eodem Justino patre adoptivo, & avunculo. Hæc ex Marcellino, Niceph. lib. Eccl. hist. 17. c. 7. & notitia quadam manuscripta, & Novella* XLVII. *ut præponatur nomen Imperatoru, documentis, excerpsi.* *Extremo hoc anno terræ motu concussam civitatem Antiochenam reparat Justinianus, & Theopolin vocat propter hanc inscriptionem,* CHRISTUS NOBISCUM. STATE. *qua in singularum ædium ejusdem civitatu valvis affixa, sedatus est terræmotus. Nicephorus libro 17. cap. 3.*
528	2	*Justiniano A. II. & solo.*	6	*Hoc anno Justinianus cæpit componendo & emendando juri operam dare, & priorem suum Codicem fieri mandavit l. 1. C. de novo Cod. fac. idib. Februar.*
529	3	*Decio v. c. solo in Occidente.*	7	*Editur prior Codex Idib. April. lib. 1. C. de Justin. Cod. confirm. ubi nominatur septima indictio.*
530	4	*Lampadio & Oreste VV. CC. in Occidente.*	8	*Mense Decembri mandat Justinianus Digesta componi. Hoc anno edita est l. 18. & 19. C. de episc. audiend. l. 11. C. de hæret. & alia numerosa.*
531	5	*Post Consulatum Lampad. & Orest.*	9	*Digesta componuntur.* *Hoc anno lata est l. ult. C. de episc. aud. l. penult. C. de hæret. & alia numerosa*
532	6	*Post Cons. Lampadii & Orestis anno secundo.*	10	*Digesta componuntur.* *Hoc anno lata est l. ult. C. de hæretic. l. ult. C. de repud. hared. l. ult. C. ad leg. Jul. de adulter. & alia multa.*
533	7	*Justiniano A. III. solo.*	11	*Mense Novembri eduntur Institutiones, & sequenti mense Decembri eduntur Digesta. Hoc anno Marcellinus computat Indictionem* 11. *nec contraria est l. tanta C. de vet. jure enucl. quæ numerat* 12. *illa enim scripta est mense Decembri, quo jam* 12. *indictio currebat, quæ cæperat ab* 8. *Kal. Octobr.*
534	8	*Justiniano A. IV. & Decio Theodoro Paulino v. c. Conss. hi Paulinus fuit ultimus consulum veteru Romæ: nam post hunc nulli creati sunt, obstante scilicet bello Gothico.*	12	*Editur novus Codex Justiniani mense Novembri, priore abrogato. l. 1. C. de emendan. Cod. Justin. & secunda ejus edit. Hoc anno composita est l. ult. C. de jurejurando propter calumniam. & l. unica. C. de cadu. tollen. & l. ult. C. de legitim. hared. &c.*
535	9	*In 2. tomo Conciliorum episs. Silverii Pap. sic subscripta est, Justiniano v. & Bilis. v. c. Conss. Bil. v. c. Cons. & solo in Oriente.*	13	*Hoc anno variæ Novellæ leges à Justiniano sunt editæ, & statim Kalend. Januar. emissa est Novella* 1. *de hered. & Falc. & deinde Martio mense Novella* 2. *& sequent. diebus & mensibus, Novell.* 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *& sequent. usque ad* 17. *Epiphanius episc. regiæ urbis Constantinop. moritur, cujus episcopatum contra canones Anthemius Trapezuntinæ ecclesiæ relicta, invadit Ammian.*
536	10	*Post Cons. Bilisarii v. c.*	14	*Hoc anno editæ sunt Novellæ* 17. 18. 19. 20. *& seq. usque ad Novell.* 38. *Vitiges v. Italia rex regnat annis* IV.
537	11	*Post Cons. Bilisarii v. c. anno secundo.*	15	*Hoc anno editæ sunt Novellæ* 38. 39. *& seq. usque ad* 64. *Eodem anno Bilisarius Romam expulsis Gothis in Justiniani ditionem reducit mense Decembri, sine cæde, artificio Silverii Papæ. Procop. Niceph.*
538	12	*Joanne v. c. Cons.*	1	*Eduntur Novellæ* 64. *& seq. usque ad Novell.* 78.
539	13	*Appio v. c. solo in Nov. scribitur Arione Cons.*	2	*Eduntur Novellæ* 78. 79. *& seq. usque ad Novell.* 98.
540	14	*Fl. Justino Junore v. c. Cons. in Oriente.*	3	*Eduntur Novellæ* 98. *& seq. usque ad Novell.* 107. *Ildonaldus* VI. *Italiæ Gottherumque rex, ann.* 1.
541	15	*Fl. Basilio v. c. Cons. solo in Oriente.*	4	*Eduntur Novellæ* 107. 108. *& seq. usque ad Novell.* 116. *Araticus Regus* VII. *Italiæ rex regnat menses* 3. *cui succedit Totilas Baduilla.*
542	16	*Post Cons. Basilii v. c.*	5	*Eduntur Novellæ* 116. *& 117.*
543	17	*P. C. Basil. anno* 2.	6	*Editur Novell.* 118. *ut ex ejus textu colligo. Totila urbem Romam capit. Sigeb.*
544	18	*P. C. Basil. anno* 3.	7	
545	19	*P. C. Basil. anno* 4.	8	
546	20	*P. C. Basil. anno* 5.	9	*Narses Totilam occidit, post quem extinctum Theias Ostrogotth. regnum resuscitare nititur.*
547	21	*P. C. Basil. anno* 6.	10	
548	22	*P. C. Basil. anno* 7.	11	*Novell.* 137. *Theias rex Ostrogotthorum à Narsete perimitur. Sigeber.*
549	23	*P. C. Basil. anno* 8.	12	
550	24	*P. C. Basil. anno* 9.	13	*Theodeberto regi succedit Theobaldus filius.*
551	25	*P. C. Basil. anno* 10.	14	*Edictum de Vicario Pontic. Quinta synodus universalis celebratur. Sigeb.*
552	26	*P. C. Basil. anno* 11.	15	*Huscusque historia Jordanis Episcopi pervenit.*
553	27	*P. C. Basil. anno* 12.	1	*Novell.* 148.
554	28	*P. C. Basil. anno* 13.	2	*Narses Buccellinum & Amingum Duces Francorum peremit. Sigeb. & Marcellin.*
555	29	*P. C. Basil. anno* 14.	3	
556	30	*P. C. Basil. anno* 15.	4	*Lotharius rebellantes contra se Saxones, & eu auxiliantes Thuringos & filium Chrannum, fratrem quoque Childebertum eidem Chranno conjurantem vicit. Sigeb. & Marcel.*
557	31	*P. C. Basil. anno* 16.	5	
558	32	*P. C. Basil. anno* 17.	6	*Novell.* 142. *De sacrilegiis contra naturam, in edit. Scrimg. Gregorius filius Gordiani senatoris Romæ adolescit, qui sex monasteriu in Sicilia fundatu, & septimo Romæ in domo sua, ex prætore urbano factus monachus, claret postea Papa Romanus.*
559	33	*P. C. Basil. anno* 18.	7	*Edictum Justiniani de Ægyptiis libripendibus, in Scrimgeriana editione Childeberto Francorum regi successit frater ejus Lotharius, atque ita duplex regnum Francorum in unam monarchiam coalust. Idem scribit Marcellinus, & addit Hildebertum sepultum Parisiis in Basilica sancti Vincentii à se constructa.*
560	34	*P. C. Basil. anno* 19.	8	
561	35	*P. C. Basil. anno* 20.	9	
562	36	*P. C. Basil. anno* 21.	10	*Quidam Imperatorem extinguere conantur, quo nomine Bilisarius accusatus ab Imperatore absolutus est. Sigebert.*
563	37	*P. C. Basil. anno* 22.	11	*Lotharius Francorum Rex Chrannum filium suum diu contra se rebellantem, in Britanniam fugientem persecutus, primum quidem Chombrum Regem, vel (ut Sigebertus ait) ducem Britannum, qui Chrannum juvabat, peremit, filium verò Chrannum captum cum uxore & filiabus vivum comburi jussit, igne in vilem casam, qua eos includi jusserat vinctos, immisso.*
564	38	*P. C. Basil. anno* 23.	12	*Justinianus jam antea mente captus moritur, cum* 38. *annos & octo menses regnasset. Nicephorus lib.* 17. *cap.* 31. *post quem imperium tenuit Justinus junior filius sororis Dn. Justiniani, qui nihil dignum Imperatore egit, nisi quod Episcopos ob causam fidei, Justiniani jussu exules, restituit. Nicephorus ibidem cap.* 33. *Post hæc cæptum est numerari tempus per annos Christi, deficientibus Consulibus, in veteri præsertim Roma.*
565	39	*P. C. Basil. anno* 24.	13	

Hoc anno edita l. 17. C. de epist. audien. & aliæ multæ.

Hoc anno lata est l. ult. C. de legib. & aliæ multæ.

Mortuo Athalarico Theodatus cum Almasunda Italiæ, & Ostrogotthis imperare cœpit. *Sigebert.*

Bellum Gotthicum Italicum.

Hoc anno Italiam fames urget. *Sigebert.* Ejus meminit Justin. in edictis, de formula artificum & de contractu Argentariorum.

Hic Basilius postremus fuit omnium Consulum ordinariorum, tam Orientalium, quam Occidentalium.

Theobaldus rex Franc. moritur.

Pelagius episcopus Romanus eligitur. Hic insumulatus de morte Vigilii Papæ: tenens sancta euangelia & crucem jurejurando publice se purgavit. *Sigeb. & Marcell.*

Eodem anno S. Medardus Noviomensium & Tornatensium episcopus obiit.

Anno Domini 564. Lotharii Franc. Regi succedunt quatuor filii, Chilpericus, qui Sueßione, Herebertus qui Parisiis, Guntrannus qui Aurelianis, Sigebertus qui Metis sedem regni constituerunt. *Sigeb.*

Hæc ex Sigeberto manuscripto, & Chronico Gallica Lingua conscripto manuscripto, & Marcellino Comite, qui tamen impressus vitiose Christianum nominat, qui est Chrannus, & hæc ad annum Christi 558. referre videtur.

In Sigeberto meo manuscripto fidelissimo scribitur, mortuo Justiniano, successisse filium ejus Justinum Junorem, anno Domini 565. quo anno Chilpericus Franc. Rex regnare cœpit.

CHRONOLOGIA IMPERII UTRIUSQUE,

ORIENTIS ET OCCIDENTIS, SIVE GRÆCORUM ET GERMANORUM;

Et Juris tam Canonici quam Civilis in utroque conditi: ab exceſſu JUSTINIANI AUG. IMP. (in quo FREYMONIUS, CONTIUS, GIFANIUS, aliique deſinunt) uſque ad excidium urbis CONSTANTINOPOLIS, & imperii Orientalis finem: ad Juris pariter & Hiſtoriarum cognitionem apprime utilis;

MARQUARDI FREHERI JC.

OPERA.

Ann. Chriſt.

ORIENS.

564 IUSTINUS II. Juſtiniani ex ſorore nepos, XIX. poſt Conſtantinum M. Orientis Imperator, regnavit annis XII. Evagr. Marcellin. Comes, qui in hoc deſinunt. Corrippus Africanus Grammaticus ſcripſit ei panegyricum Carmen. Novellæ ejus quædam extant, poſt Novellas Juſtiniani.

566 Fl. Longinus patricius, Narſe mortuo, à Juſtino Imp. miſſus, reliquum Italiæ, quod Longobardi non occupaverant, Imperatoris Conſtantinop. nomine, Exarchatus titulo obtinet, ſe de præſidatus ſui Ravennæ conſtituta. Exarchatus hic à Longino ad Eutychium duravit annos CLXXV. Carol. Sigonius de regno Italiæ, hinc incipit.

Johannes IV. Epiſcopus Alexandrinus 44.

568 *Gregorius Monachus, Epiſcopus Antiochenus 63.* Julianus, anteceſſor Conſtantinop hoc tempore vivit, cujus extat verſio Novellarum Juſtiniani, dictatum de tutoribus, & alia.

569 571 575 *Eutychius Epiſcop. Conſt. reſtitutus.*

576 Fl. TIBERIUS II. Imp. regnavit annos VI. Zonar. Cedren. P. Diac. XVII. Miſcel. Ejus conſtitutio, De divinis domib. poſt Novellas Juſtiniani.

577 *Eulogius, Epiſcopus Alexandrinus 45.*

578 *Johannes IV. Epiſcop. Hieroſolymorum 59.*

579 *Johannes IV. Jejunator dictus, patriarcha Conſtantinop. qui poſtea OEcumenici titulum affectavit.*

580 MAURICIUS Imp. Tiberii gener, regnavit annos XIX. Zonar. Cedren. P. Diac. Niceph. XVII. c. XXI. Theophylactus Simocatus hujus geſta conſignavit.

583 Fl. Smaragdus patricius V. C. II. Italiæ Exarchus.

584 Fl. Romanus patricius V. C. III. Italiæ Exarchus.

587 *Synodus Conſtantinopolitana.*

588 589 590 Mauricius Theodoſium filium creat Auguſtum die paſchatis, 15 Aprilis. Imperavit cum patre annis XI. m. VII. Zonar. Cedr. Niceph. Diacon.

591 *Anaſtaſius Sinaita, Epiſcopus Antiochenus 62.*

593 *Amos vel Heanus, Epiſcopus Hieroſolymitanus 60.*

594 595 596 *Cyriacus Epiſcopus Conſtantinop. 32.*

598 Fl. Callinicus patricius V. C. IV. Exarchus Italiæ.

599 *Anaſtaſius II. Epiſcopus Antiochenus 64.*

OCCIDENS.

RANCORUM REX CLOTHARIUS obit, relictis filiis Heriberto, Guntramo, Sigeberto, Chilperico: qui regnum inter ſe diviſerunt. Greg. Turon. Aymoin. Trithem. ex Hunibaldo. Meminit Francorum & Agathias.

Longobardi, duce ALBOINO, Andoini filio Italiam invadunt: ubi pulſis præſidiis Imperatoris Orientis, regno ſuo inſtituto, Italiam omnem, præter Romam, ſub ditione ſua annos CCVI. retinuerunt, Paul. Diacon. II. Longobard. & XVI. Miſcell. in fin. Greg. Turon. Aymoin.

LEVVIGILDUS rex Wiſigothorum in Hiſpania, leges ab Eurico Rege prius cœptas, recognovit, correxit, & auxit. Extant excuſæ Pariſ. 1579.

CLEPHIS II. rex Longobardorum.

BENEDICTUS BONOSUS, *Epiſcopus Romæ veteris 63. Martin. Polon. Platina.*

PELAGIUS II. *Romæ veteris Epiſcopus 64.*

Synodus Gradenſis.

FL. AUTARIS, Clephis F. III. Longobardorum rex.

Garibaldus dux Boioariæ, quam tunc à Regibus Francis in beneficium tenebat, Trithem. in Franc. & Boioar. Leges ejus gentis de hoc tempore extant in Originibus Germanicis.

AGILVLPHUS IV. rex Longobardorum. Cujus uxor Theodelinda Garibaldi F. ad quam B. Gregorius Magnus quatuor libros Dialogorum ſcripſit. P. Diac. IV. Longobard. VIII. Trithem. & Andr. Ratisbon. in Boioaric.

GREGORIUS MAGNUS 65. *Epiſc. Rom. Beda. Hic primus, Servum ſervorum Dei ſe nominavit, & Johannis Conſtantinop. OEcumenici titulum derogavit. IV. Epiſt. LXXX. Pet. de Natalib. III. c. 192.*

Synodus Matiſconenſis tertia.

Synodus Lugdunenſis & Pictavenſis.

Synodus Toletana.

Synodus Romana.

ORIENS.

600 PHOCAS Imp. occiſo Mauricio cum tota domo, regnat annos octo. Zonar. Cedr. Glyc. Niceph. Diac. qui in hoc deſinit. Beda II. Angel. IV.

602 Fl. Smaragdus Exarchus iterum.

Iſarius vel Iſicius, Epiſc. Hieroſol. 61.

604 *Theodoſius Scribo Epiſcopus Alexandrinus 46.*

605 606 607 *Thomas Diaconus, Epiſcopus Conſtantinop. 34.*

609 *Sergius Epiſcopus Conſtantinop. 35.*

610 *Johannes V. cognomento Eleemoſynarius, Epiſcopus Alexandrinus 47.*

Zacharias epiſcopus Hieroſolym. 62.

611 FL. HERACLIUS Imp. annis XXX. Zonar. Cedr. Glyc. P. Diac. Suidas. Hujus conſtitutiones nonnullæ apud Bonefid. in jure Orientali, qui ab hoc incipit.

612 Fl. Johannes Lemigius V. Exarchus Italiæ.

613 Heraclius Imp. Conſtantinum filium Cæſarem facit: qui cum eo regnavit annos 28.

614 Fl. Eleutherus Imp. Cubicularius, VI. Exarchus Italiæ.

616 617 Iſacius patricius V C. VII. Exarchus Italiæ.

619 *Georgius II. Epiſc. Alexandrinus 48.*

620 MAHOMET natus anno 560. fit dux Arabum, cujus poſteritas mirifice crevit, donec totum tandem Orientis Imperium occuparet. Theophanes, Anaſtaſ. Bibliothecar. P. Diac. XVIII. Miſcell. Chronica Saracenica per Leuncl. Crantzhem. Drechsler.

621 Mahomet moritur, & à ſua ſecta deinceps pro Deo colitur.

632 *Pyrrhus XXXVI. Epiſcopus Conſtantinopol.*

635 Ægyptum Saraceni occupant.

636 Hieroſolymam poſt biennii obſidionem Saraceni, duce Homare, capiunt, ſedemque regni ibi conſtituunt. *Hieroſolymorum Epiſcoporum ſucceſſio deinceps obſcura.*

637 Perſia tota in Saracenorum poteſtatem venit.

638 *Synodus Hieroſolymitana.*

640 *Petrus epiſcopus Alexandrin. 50.*

641 CONSTANTINUS IV. imperat ſex menſes, à Martina noverca veneno ſublatus. Zonar. Cedren.

HERACLEONAS Imp. regnat menſes XI. mox coactus abdicat cum matre Martina.

CONSTANS II. Imp. regnat annos XXVII. Zonar. Cedr. Glyc.

642 Theodorus Calliopa patricius VIII. Italiæ Exarchus.

643 645 *Paulus II. Epiſcopus Conſtantinop. 37.*

OCCIDENS.

Synodus Metenſis.

Garibaldo mortuo, Taſſilo dux Boioariæ à Lothario rege Francorum conſtituitur. Trithem. Aymoin.

Synodus Anglicana.

Sabinianus Epiſcopus Rom. 66.

BONIFACIUS *tertius Papa Ro. 67. Hic primus in contentione de primatu cum patriarcha Conſtantinopolitano, obtinuit à Phoca Imp. ut ſedes Romana eſſet caput Eccleſiarum. Autoribus Beda, P. Diacono, Freculpho, Adone, Aymoino, Friſingenſi, M. Polono, Contracto, Viterbienſi. Synodus Romana.*

BONIFACIUS IV. *Papa Romanus. 68.*

Synodus Lucenſis in Hiſpania.

Synodus Romana, & Bracarenſis in Hiſpania.

Synodus Matiſconenſis

DEUS-DEDIT *Papa Romanus 69.*

FL. ADALUARIUS Agiluphi F. v. Rex Longobard. regnavit annos X.

BONIFACIUS V. *Papa Rom. 70.*

HONORIUS *Papa Rom. 71.*

Synodus Toletana quarta.

Synodus Hiſpalenſis.

FL. ROTHARIS Harodus, VII. Rex Longobardorum. Hic mores & inſtituta Longobardorum in ſcriptum redegit, & Edictum vocavit: Cui ſequentes deinceps Reges quædam addiderunt. Extant in Originibus Germanicis, & in quibuſdam editionibus Corporis Juris, poſt uſus Feudorum, cum gloſſis D. Caroli Cotti, Siculi, & Andreæ de Baculo, & Boërii.

Synodus Toletana quinta.

SEVERINUS *Papa Rom. 72.*

JOHANNES IV. *Papa Rom. 73.*

THEODORUS *Papa Rom. 74.*

Arnulfus Arnoldi F. Antegiſi N. Pipini avus, Caroli atavus, Epiſcopus Metenſis.

Synodi in Africa tres contra Monothelitas.

ORIENS.		OCCIDENS.
	647	MARTINUS *Papa Rom.* 75.
Cyprus insula à Saracenis occupatur.		*Synodus Toletana* VII.
Olympius patricius v.c. IX. Italiæ Exarchus.	649	
	650	*Synodus Hispanienſis, contra Monothelitas.*
Macarius Monothelita, epiſcopus Antiochenus 57.		
	651	FL. RODOALDUS, Rotharis F. VIII. rex Longobardorum.
	652	*Synodus Romana, contra Monothelitas.*
Petrus patriarcha Conſtant. 38.	653	
Theodorus Calliopa patricius iterum Exarchus.		
CONSTANS Imperator Heraclium Conſtantinum V. Cæſarem facit.	654	EUGENIUS *Papa Rom.* 76.
Rhodus à Saracenis ſpoliatur.	655	
Thomas ſecundus patriarcha Conſtantinop. 39.	656	ARIBERTUS Gondoaldi F. IX. rex Longobardorum.
		Synodus Toletana VIII.
	657	VITALIANUS *Papa Rom.* 77.
	658	*Synodus Cabilonenſis in Gallia, & Toletana* IX.
	659	*Synodus Toletana* X.
	660	
Hæreſis Charurgitarum.	664	*Synodus Britannica, de controverſia Paſchatis.*
	666	GRIMOALDUS, Arichis F. e Beneventano duce XI. Rex Longobardorum. Hic addidit quædam legibus Longobardicis à Rhothari latis. Paul. Diac. v. Longobard. c. 33.
CONSTANTINUS V. Pogonatus Imperator regnat annos XVI. Cedren. Zonar. Glyc. Diac. Ejus novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	669	
	672	A-DEO-DATUS *Papa Rom.* 78.
	673	*Synodus Herudfordiana in Anglia.*
	674	*Synodus Toletana* XI. *& Bracarenſis* III.
Iohannes Epiſcopus Conſtantinop. 40.	675	PERTARITUS Ariberti F. XIII. Rex Longobardorum.
	676	DOMUS *Papa Rom.* 79.
Conſtantinus Epiſc. Conſtantinop. 41.	678	
	679	AGATHO *Papa Rom.* 80.
		Synodus Azuniſordiana in Britannia.
Theodorus Epiſcopus Conſtantin. 42.	680	*Synodus Romana, & Hedilfeldenſis in Britannia.*
Synodus Oecumenica VI. *Conſtantinopolitana* III. *contra Monothelitas.*	681	*Synodus Toletana* XII.
Theophanes, epiſcopus Antiochenus 68.		
Georgius Epiſcopus Conſtantin. 43.	682	LEO II. *Papa Rom.* 81.
	683	*Synodus Toletana* XIII.
CONSTANTINUS Imper. Iuſtinianum II. filium ſuum Cæſarem facit.	684	BENEDICTUS II. *Papa Rom.* 82.
	685	IOHANNES V. *Papa Rom.* 83.
		Synodus Gallicana.
IUSTINIANUS II. Imper. regnat annos X. Zonar. Cedr. Glyc. Diac. Suid.	686	CUNO *Papa Rom.* 84.
Sexta Synodus Conſtantinopoli continuata.		
Alexander II. *epiſcopus Antiochenus* 69.		
Paulus III. *patriarcha Conſtantin.* 44.	687	SERGIUS *Papa Rom.* 85.
Iohannes Platina patricius X. Italiæ Exarchus.		
	690	*Toletana ſynodus* XIV. XV. XVI.
	693	CHUNIBERTUS Pettharii F. XIV. rex Longobardorum.
Callinicus patriarcha Conſtantin. 45.	694	
IUSTINIANUS Imper. coactus imperium abdicat.	696	
LEONTIUS per tyrannidem imperium occupat, quod tenuit annos III. Zonar. Cedr. Diac.		
	697	*Synodus Niddenſis in Anglia.*
Leontius cogitur imperio ſe abdicare, quod TIBERIUS ASPIMARUS occupat, qui id tenuit annos circiter VII. Zonar. Diac. Glyc.	699	
	700	*Synodus Aquilegienſis.*
	701	IOHANNES VI. *Papa Rom.* 86.
Theophylactus patricius XI. Italiæ Exarchus.	702	
Mortuo Alexandro II. *epiſcopo Antiocheno, ſedes ea ſine epiſcopo fuit annis* XL. *Saracenis comitia prohibentibus.*		
	704	*Synodus Anglica.*
	705	LUITBERTUS XV. & filius ejus RAGUMBERTUS XVI. rex Longobardorum.
		IOHANNES VII. *Papa Rom.* 87.
Apſimaro abdicante & occiſo Iuſtinianus II. Rhinotmetus dictus, Cherſona ab exilio rediens Imperium recipit.	706	ARIBERTUS Iunior XVII. rex Longobardorum.
Cyrus Epiſcopus Conſtantin. 46.		
	707	SISINNIUS *Papa Rom.* 88.
	708	CONSTANTINUS *Papa Rom.* 89.
Iohannes Tizocopus patricius XII. Italiæ Exarchus.	710	
	711	*Synodus Londonienſis in Anglia, pro Imaginibus.*
PHILIPPICUS BARDANES Imper. regnat annos II. Zonar. Diac. Glyc. Suid	712	
Iohannes Patriarchæ Conſtantin. 47.		
Synodus Conſtant. I. *contra Imagines.*	713	*Synodus Romana pro Imaginibus prima.*

ORIENS.		OCCIDENS.
	714	Carolus Martellus apud reges Francorum Major domus, ſive Comes Palatinus, præclare res agit, & fines regni late profert Aymoin. P. Diac. Regino. Schaffnaburg. Trithem.
ARTEMIUS ANASTASIUS Philippico abdicante Imp. regnat annum I.	715	
Germanus confeſſor patriarcha Conſtantinop. 48.		
Fl Scholaſticus patricius XIII. Italiæ Exarchus.		
THEODOSIUS IV. Imp. Adramitenus dictus, regnat menſes VII.	716	GREGORIUS II. *Papa Rom.* 90.
LEO III. Iconomachus dictus, regnat annos XXIV. Zonar. Cedr. Glyc. Suid. P. Diac. qui in hoc deficit, eumque continuat Ludolphus ſagax.	717	*Synodus Romana* II. *pro Imaginibus.*
	718	ANSPRANDUS XVIII. & filius ejus LUITPRANDUS XIX. rex Longobardorum. Hic multa addidit legibus Longobardicis.
LEO Imp. Conſtantinum VI. Copronymum dictum, Cæſarem facit, qui cum eo regnat annos XXI.	720	*Synodus Germanica à S. Bonifacio Archiepiſcopo Moguntino celebrata. Sigebert.*
	724	THEODERICUS Dagoberti F rex Francorum. Aymoin Gagnin. Trithem.
Paulus Patricius XIV. Italiæ Exarchus.	725	Beda venerabilis, Anglo-Saxo, vir doctiſſ.
Synodus Orientalis in Syria pro imaginibus, Iohannis Damaſceni opera coacta.		
Eutychius patricius XV. Ital. Exarchus.	727	
Anaſtaſius, abdicato Germano, Patriarcha Conſtantinop. 49.	730	
Synodus Conſtantin. contra imagines.		
	731	GEORGIUS III. *Papa Rom.* 91.
		Synodus Romana pro imaginibus.
	732	*Synodus Auguſtana à S. Bonifacio, qui primus Archiepiſcopus Moguntinus fuit.*
CONSTANTINUS VI. Porphyrogenitus, Copronymus dictus, imper. annis XXXV. Zonar. Cedr. Niceph.	741	ZACHARIAS *Papa Rom.* 92.
	742	*Synodus Romana, & Gallicana, ſub Carolomanno.*
Coſmus patriarcha Alexandrinus.	743	HILDERANDUS XX. & RACHIS XI. rex Longobardorum.
Theophylactus patriarcha Antiochenus 71.	744	*Synodus Britannica, in Cloueſho.*
	745	*Synodus Liftinenſis, in Gallia.*
	749	AISTULPHUS, XXII. rex Longobardorum.
	750	PIPINUS Caroli Martelli F. auctoritate Zachariæ pontificis, ex majore domus, fit Rex Francorum, Childerico rege in monaſterium detruſo. Annal. Franc. P. Diac. Regino. Sigebert. Schaffnaburg. Marian. Trithem. Meminerunt & Zonar. & Cedren.
CONSTANTINUS Imp. Leonem IV filium ſuum Cæſarem facit, qui cum eo regnat annos XXIV.	751	
Ravennâ ab Aiſtulpho, rege Longobardorum, capta, Exarchatus Italiæ defecit.		
	752	STEPHANUS II. *Papa Rom.* 93.
		STEPHANUS III. *Papa Rom.* 94.
CONSTANTINUS II. *patriarcha Conſtantinop.* 50.	754	
Synod. Conſtantinop. 338. *Epiſcoporum, contra imagines.*	755	
	756	DESIDERIUS XXIII. Longobardorum rex.
	757	PAULUS *Papa Rom.* 95.
Theodorus patriarcha Hieroſolym.	759	
	765	*Synodus Aſchemenſis in Boioaria.*
Nicetas patriarcha Conſtantinop. 51.	766	*Synodus Dingaloſinenſis in Germania.*
Quis poſt Theodorum deinceps Antiochiæ epiſcopus fuerit, incertum.	767	CONSTANTINUS *Papa Rom.*
		Synodus in villa Gentiliaco, apud Pariſios.
	768	*Synodus Wormatienſis.*
		STEPHANUS IV. *Papa Rom.* 96.
	769	CAROLUS MAGNUS, Pipini F. Rex Francorum, victor Saxonum, Danorum, Boioariorum, Hunnorum, Saracenorum. De quo, præter Annales Franc. & Chronographos ſuperiores, Adamus Bremenſ. Helmold Eginhard. Turpin. Crantz. poëta incertus, Acciaiol. Volaterran.
	770	*Synodus Wormatienſis* II.
	772	*Synodus Wormatienſis* III.
		HADRIANUS *Papa Rom.* 97.
		Paulus Warnefrid. diacon. Aquileg. hiſtoriographus.
	774	Deſiderio rege, qui jam Romanis infeſtabat, per Carolum Magnum capto, Longobardorum regnum in Italia peremptum, & Francorum regno adjectum eſt.
LEO IV. *Imp. regnat annos* IV. Zonar. Cedren. Glyc Ludolph.	775	
LEO Imp. Conſtantinum filium Cæſarem facit.	776	
	779	*Synodus Dienſis.*
CONSTANTINUS VII. Porphyrogenitus Imp. regnat cum Irena matre annos XVI. Zonar. Niceph. Cedr.	780	*Synodus ad fluvium Lippam, in Saxonia.*
PAULUS IV. *Patriarcha Conſtantinopol.* 53.		Taſſilo dux Boioariæ, Trithem. Aventin.
		Flac. Alcuinus Theologus, Caroli Magni præceptor.

Tarà-

ORIENS.		OCCIDENS.	ORIENS.		OCCIDENS.
	782	*Synodus Gentilensis & Ratisbonensis.*			
Tarasius patriarcha Constantinop. 53.	785	*Synodus Paderbornensis in Saxonia.*		855	Ludovicus II. Imp. regnat annos XIX Regino. Sigeb. Frisingen. Trithem, Cedren. fol. 475. cum Δολίχην ῥίζαν Θεραπείας appellat.
	786	*Synodus Anglicana.*			*Synodus Turonensis.*
	788	*Synodus Ingelheimensis.*			Benedictus III. *Papa Rom. 106.*
Synodus Nicæna II. pro adoratione imaginum facta: contra quam ex professo scripsit Carolus Magnus rex Francorum. Quod opus extat hoc titulo: Opus inuictissimi & excellentissimi seu spectabilis viri Caroli, nutu Domini, regis Francorum, Galliæ, Germaniam, Italiamque sive harum finitimas provincias, Domino opitulante, regentis, contra Synodum, quæ in partibus Græciæ, pro adorandis imaginibus, stolide sive arroganter gesta est.	789			858	Nicolaus *Papa Rom. 107.*
	791	*Academia Parisiensis fundata.*	*Photius Senator, exacto Ignatio, patriarcha Constantinop.*	863	*Synodus Romana in causa Ignatii Patriarchæ Constantinop.*
	793	*Synodus Romana.*		864	*Synodus Metensis, Aquisgranensis, & Romana.*
	794	*Synodus Francofurdiensis, contra hæresin Felicianam.*			
	796	Leo III. *Papa Rom. 98.*	*Synodus Constantinopolitana.*		
			Synodus alia Constantinopol.	865	*Synodus Romana, & Francica.*
Constantinus Imp. à matre Irena exœcatur, & coactus se abdicat, eaque sola Imperium Orientis tenet annos v.	797	*Synodus Aquisgranensis.*	Basilius Macedo Imp. regnat annos XVIII. Zonar. Cedr. Glyc. Scylliz. Hic cum filiis suis Leone & Constantino edidit Πρόχειρον νομικόν, constans titulis LX. Extat id modo sub Leonis Imp modo Leonis & Constantini, modo Basilii, Leonis, & Constantini nomine, & cum diversis præfationibus, in Bibliotheca Pal. & in hoc jure Græco-Rom. Tomo II. Quod excerpsit Harmenopulus, & maximam partem in suum Πρόχειρον (ut ipse in præfatione scribit) redegit. Extant & ejus Novellæ apud Bonefid. & Leunclav. Denique Basilii Paræneses ad Leonem F. excusæ Græce & Latine Paris. 84.	867	Hadrianus II. *Papa Rom. 108.* Bruno dux Saxoniæ conditor Brunsuigæ, postea a Normannis cæsus.
Constantinus moritur.	798				
	801	Carolus dictus Magnus, ob egregia in Christianum nomen & rem Romanam merita, à S. P. Q. R. Imperator salutatur, & à Leone III. Pontifice inunctus consecratur, imperat annos XLIII. Annal. superior. Meminerunt & Zonar. Cedren. Manass. Hic populus sibi subjectis Francis, Saliis, Alemannis, Saxonibus, Anglis, Turingis, Burgundionibus, Ripuariis, Boioariis, &c. leges dedit, & quas prius habebant, reformavit. Extant in Originibus Germanicis, & mss. passim in Bibliothecis. Item ritus & ceremonias Ecclesiæ reformavit qui libellus editus per Laz.			
			Synodus Constantinopolitana IV. in qua, Photio abdicare coacto, Ignatius ante exactus restituitur.	868	*Synodus Romana, in causa Photii & Ignatii Patriarcharum Constantinop.*
				869	*Synodus Constantinopolitana VIII.*
Nicephorus à Genicis & Stauracius Impp. imperant annos VIII. Zonar. Cedr. Glyc. Ludolph.	802	*Synodus Salzburgensis.*		871	*Synodus Colonienses.*
Thomas patriarcha Hierosolymitanus.				872	Iohannes VIII. *Papa Rom. 109.*
	813	*Synodus Hallensis.*		875	Carolus II. Calvus Imp. regnat annos II. Regino Schaffnab. Marian. Contract.
Nicephorus Patriarcha Constantinop. 54.	816			876	Synodus Vermerienses, & apud Acinianum in Gallia.
	819	*Synodus Aquisgranensis.*	*Synodo alia Constantinop. coacta, mortuo Ignatio Photius patriarcha restituitur. Hic Photius composuit illam legum & Canonum collationem, quæ extat Nomocanoni titulo, cum Commentariis Theodori Balsamonis, Latine, interprete Agyleo, & Gent. Herveto.*	877	Synodus Pontigonensis in Gallia. Ludovicus III. Balbus Imp. regnat ann. I.
Michael Curopalates, & Theophylactus Impp. ann. I. Zonar. Curopalat. Scyllizes, qui ab hoc orditur.	811	*Synodus Triburiensis.*			
	812	*Synodus ad villam Theodonis.*			
Leo V. Armenius Imp. regnat annos VII. Zonar. Cedr. Glyc. Ludolph. Sagax, qui in hoc desinit. Ejus edictum de imaginibus tollendis apud Zonar. fol. 105. & Bonefid.	813	*Synodi Moguntina, Remensis, Tmonensis, Cabylonensis, Arelatensis.*			
				878	Synodus Trecensis.
				879	Carolus III. Crassus Imp. annos VIII. Regino. Schaffnab. Ursp.
	814	Ludovicus Pius, Caroli Magni F. Imp. & rex Francorum regnat annos XXVI. Annales superior. Theganus, Trithem. in Hirsauug. ab hoc incipit. Ejus leges & capitula Carolinis addita, collecta per Ansegisum Abbatem Lobiensem: Item Reformatio abusuum Cleri, extant.	*Theophylactus Bulgariæ Archiepiscopus, qui in sacra commentatus est.*	880	Synodus Macrensis.
				882	Martinus *Papa Rom. 110.*
			Stephanus Basilii Imp. F. Patriarcha Constantinop. 60.	884	Hadrianus III. *Papa Rom. 111.*
				885	Stephanus VI. *dictus V. Papa Rom. 112.*
			Leo VI. Philosophus Imp ann. XXII. Zonar. Cedr. Glyc. Scylliz. & Niceph. Callist. in histor. Ecclesiast. hic desinens. Meminit ejus & Luitprand. Princeps juris & totius philosophiæ scientissimus, quod testantur ejus opera. Edidit non tantum Novellas, quæ extant Græce & Latine, interprete Agylæo, & earum Epitome in Biblioth. Pal. & Epitomas juris, opus meris definitionibus & regulis constans, satis elegans, in ead. Biblioth. Sed etiam magnum illud opus βασιλικῶν, ἑξηκοντάβιβλον nuncupatum. Cujac. VI. Observat. IX. Præterea libros τακτικῶν, de apparatu & disciplina bellica, qui extant Latine, interprete Checo, & Italice, Pigæfetta. Tum librum de Aucupio, ad Niceph. Imp. in Biblioth. Ant. Augustini, num. 228. Denique oracula & vaticinia varia de Roma & Constantinop. in Biblioth. Pal. Plura ejus opuscula Theologica & Historica enumerantur in Biblioth. Constantinop.	886	
Iconomachus Patriarcha Constantinop. 55.	815				
	816	Stephanus V. *dictus* IV. *Papa Rom. 99.*			
		Synodus Aquisgranensis.			
	817	Pascalis *Papa Rom. 100.*			
Michael Balbus Imp. regnat annos VIII. Zonar. Cedr. Glyc. Suid.	821				
Antonius Casimatus, Patriarcha Constantinop. 56.					
	823	Lotharius Ludovici pii F. Romæ à Papa Paschali coronatur Cæsar.			
	824	*Synodus Wormatiensis, & Parisiensis de imaginibus.*			
	827	Valentinus *Papa Rom. 102.*			
	828	Gregorius IV. *Papa Rom. 103.*			
Theophilus Imp. regnat annos XII. Zonar. Cedr. Glyc. Suid. Fragmentum de ejus nuptiis edidit M. Crus. post Heliodori Epitomen. Quam rem tangit & Glyc. p. 404. Quædam ejus Constitutiones apud Bonefid.	829	*Synodus Moguntina, & Aquisgranenses.*			
				887	*Synodus Colonienses.* Arnulphus Imp. Carolo Crasso deposito regnat annos XII. Regin. qui in hoc desinit. Sigebert. Marian. Luitprand. ab hoc incipit. Sepultus Ratisbonæ ad S. Emeranum.
	830	*Synodus Aquisgranensis.*			
Iohannes VI. Syneosiotes, Patriarcha Constantinop. 57.	834	*Synodus Moguntina.*		888	*Synodus Moguntina.*
				891	Formosus *Papa Rom. 113.*
	835	*Synodus Gallicana.*			
	837	*Synodus Aquisgranensis.*	*Antonius II. Rauleas, Patriarcha Constantinop.*	893	
	838	*Synodus Lugdunensis.*			
	840	Lotharius Imp. annos XV. Regino. Sigeb. Schaffnab.		895	Bonifacius VI. *Papa Rom. 114.*
		Synodus Remensis, & Meldensis.		896	Stephanus VII. *dictus VI. Papa Romanus 115.*
Michael III. Porphyrogenitus Imp. regnat annos XXIII. Cedr. Zonar. Scylliz. Glyc. Niceph. in Chronolog. hic desinit.	842				*Synodus Triburiensis.*
				897	Romanus *Papa Rom. 116.*
					Theodorus II. *Papa Rom. 117.*
					Iohannes IX. *Papa Rom. 118.*
Methodius Homologeta, patriarcha Constantinop. 58.			*Nicolaus Mysticus, Patriarcha Constantinop. 63.*	899	Ludovicus IV. Arnulphi F. ultimus Carolinæ stirpis, Imper. regnat annos XII.
	844	Sergius *Papa Rom. 104.*		901	
					Benedictus IV. *Papa Rom. 119.*
Ignatius Monachus, Michaelis Trauli Imp. F. Patriarcha Constantinop. 59. Niceph. in Chronolog. qui hic desinit.	847	Leo IV. *Papa Rom. 105.*			
	848	*Synodus Moguntina, sub Rabano Mauro Archiepiscopo.*	*Euthymius Syncellus, Patriarcha Constantinop. 64.*	903	Leo V. *Papa Rom. 120.*
					Christophorus *Papa Rom. 121.*
	850	*Synodus Romana.*		904	Sergius III *Papa Rom. 122.*
				905	*Synodi Remenses duæ.*

ORIENS.		OCCIDENS.	ORIENS.		OCCIDENS.
	908			974	Bonifacius VII. *Papa Rom.* 138.
			Antonius III. *Patriarcha Constant.* 70. *Concilium Constantinopolitanum.*	975	Benedictus VI. *dictus* VII. *Papa Roman.* 139. *Concilia Vintonienſe, & Calnenſe in Anglia.*
Alexander & Constantinus VIII, Porphyrogenitus Impp. ſimul annum 1. *Nicolaus Myſticus, iterum patriarcha Conſtantinop.*					
Constantinus VIII, Porphyrogenitus Baſilii F. Imp. annos 53. Zonar. Cedren. Scylliz. Glyc. Ejus Novellæ per Leuncl Ejuſdem eſt ἀνακεφαλαίωσις τῶν βασιλικῶν, ſive Baſilica repetitæ prælectionis. Cujac. VI. Obſervat. IX. Scripſit & alia opuſcula complura. Librum de Thematibus Orientis & Europæ, qui extat, interprete B. Vulcanio. Notitiam Imperii, ſive de regno adminiſtrando ad Roman. F. cujus meminit Egnat. Eſtque is codex Egnatianus in Bibloth. Pal. Item περὶ πολεμικῶν βασιλικῶν, cujus meminit Sailer. Pancirol. Wolff. Item de militia. in Biblioth. Ant. Auguſtini.	909		Baſilius junior & Constantinus Porphyrogeniti Impp. annos XLIX. Zonar. Cedren. Glyc. Scylliz. Eorum Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	977	Jus Saxonicum Imp. Otho per D. Burcardum à Mangenfeld, cum jure Cæſareo & Pontificio conferri, & inde declarari jubet. Vide Specul. Saxon.
				978	*Synodus Romana.*
			Nicolaus II. *Chryſoberges patriarcha Conſtantinop.* 71.	981	
				983	Otho III. Imp. Mirabilia mundi dictus, annos XVII. Friſing. Urſperg. & alii. Huic tribuitur inſtitutio Electorum Imperii Romani. De qua vide Aventin. Onuph. de comit. Imp. Schard. & Ciſner. lib. ſing.
	910	Anastasius III. *Papa Rom.* 123.		984	Iohannes XIV. *Papa Rom.* 140.
	912	Cunradus Francus Cæſ. regnavit annos 7. Sigeb Contract. Friſing. Schaff. Luitprand. Hujus leges quædam Francicis additæ fol. 344. Sepultus Fuldæ. Trithem.		988	Hugo Capetus, comes Parienſis, origine Saxo, mortuo Ludovico rege Francorum ultimo ex Pipini progenie, ſucceſſit in regno Francorum: à quo deſcendit linea hodierna Regum Galliæ. Ab hoc incipit Glaber Rodulph. hiſtoriam Francorum.
Baſilicorum hanc ſecundam editionem ſubſecuta eſt interpretum Græcorum, qui in eam Commentarios & gloſſas ſcriberent, turba non minor quam Latinorum, ex quibus Stephanus, Nicæus, Thalelæus, Iſidorus, Euſtathius, Eudoxius, Calocyrus, Sextus, Calliſtratus, Leo, Phocas, Modeſtinus, Domninus, Gobidas, Chumnus, Iohannes, Hugiotheodoretus, Doxaparer, Gregorius, Patzus, Garidas, Beſtes, Baphius, Theophilus, Theophilitzes, Phobenus, Theodorus, Hermopolites, Demetrius Chartophylax, & alii, qui ſinguli quibus annis vixerint, liquido ſciri nequit, & enumeratos ſufficit.	913	Lando *Papa Rom.* 124.			
	914	Iohannes X. *Papa Rom.* 125.			
	916	*Synodus Atheimenſis.*	*Siſinnius* II. *Patriarcha Conſtantinop.* 72.	994	
	919	Henricus Auceps Imp. regnat annos 17. Friſing Sifrid. Urſperg. Luitprand. Viterbien. Ditmar. qui ab hoc orditur. Hic inſtituit ritus agonales Torneamentorum. vide *Turnierbuch.*		995	Iohannes. XVI. *Papa Rom.* 142.
			Eulogius, aliàs Sergius abbas, patriarcha Conſtantinop. 73.	997	Gregorius V. *Papa Rom.* 143.
	921	*Synodus Dingelfingenſis in Boioaria.* Rodulfus Burgundus rex Italiæ.		998	Sylvester II. *Papa Rom.* 144.
				1001	Henricus. II. Claudus Imp. poſtea ſanctus factus, regnat an. XXIII. Contract. Sigebert. Siffrid. Ejus legenda in tomis Sanctorum. Leges quædam ejus poſt legem Salicam fol 341. Sepultus Bambergæ, quam fundavit.
Romanus Lecapenus, Conſtantini Imperatoris ſocer & filius ejus Christophorus Impp. appellati regnarunt annos 26. Zonar Cedren. Scylliz. Glyc. Luitprant. Ejus Novellæ per Leuncl.	922				
				1003	Iohannes XVII. *Papa Romanus* 145.
Stephanus II. *Patriarcha Conſt.* 65.		*S. Udalricus Comes Dilling. Epiſcopus Aug. Videl. Ejus vita per Betzonem & alios.*			
Stephanus & Conſtantinus Romani F. Cæſares appellati.	924			1004	Iohannes XVIII. *Papa Rom.* 146. *Synodus Germanica juſſu Henrici Imp. ex omnibus Imperii epiſcopis congregata.*
Tripho Patriarcha Conſtantinop. 66.	925			1006	
	926	Hugo Rex Italiæ.	*Oreſtes Patriarcha Hieroſolymorum.*	1007	
	927	*Concilium Dunsbergenſe.*		1009	*Synodus Francofordienſis.*
	928	Leo VI. *Papa Rom.* 126. Stephanus VIII. *dictus* VII. *Papa Rom.* 127.	Saraceni Aſiatici Hieroſolymam occupant, & templum ad ſepulcrum Chriſti ſumtuoſiſſime conditum ex cinduñt. Cedren.		Sergius IV. *Papa Rom.* 147.
	930	Iohannes XI. *Papa Rom.* 128.		1012	Benedictus VII. *Papa Rom.* 148.
Theophylactus Romani Imp. F. patriarcha Conſtantinop. 67.	931			1016	*Synodus Aquiſgranenſis.*
	935	Leo VII. *Papa Rom.* 129. *Concilium Erfordienſe.*	*Euſtathius Archipresbyter magnæ Eccleſiæ Conſtantinop. patriarcha Conſt.* 74. *Cujus extant doctiſſimi illi Commentarii in Homerum, & alia. Alius ab hoc Euſtathius anteceſſor, autor libri De intervallis temporum.*	1017	*Synodus Noviomagenſis.*
	936	Otho Magnus imper. regnat annos 36. Helmold. Trithem. Witichind Luitprand. Panegyricus Roſuitæ, P. Langii Chron. Cilicienſe ab hoc incipit. Hujus leges quædam poſt Salicas fol. 340. Sepultus Magdeburgi.		1019	*Burcardus Epiſcopus Wormacienſis Canonum collector.*
			Sergius Damaſci Metropolites.	1021	*Concilium Gandersheimenſe.*
	939	Stephanus IX. *dictus* VIII. *Papa Rom.* 130.		1023	*Synodus Saligenſtadienſis.*
	942	Marinus II. *Papa Rom.* 131.		1024	Cunradus IV Salicus Imper. regnat annos XIV. Sigebert. Urſperg. Contract. Friſing. Sepultus Spiræ, templo à ſe fundato.
		Synodus Bonnenſis, in diœceſi Colonienſ.			
	946	*Agapetus* II. *Papa Rom.* 132.			Iohannes XIX. *Papa Rom.* 149.
	947	Henricus ſuperbus pater Othonis			*Concilium Geliceſe, & Francofortenſe.*
Romanus Lecapenus Imp. coactus abdicat, Zonar.	948	Imp. factus Dux Bavariæ. *Synodus Ingelheimenſis.*			
Stephanus & Conſtantinus ejus filii coguntur abdicare.	951	*Concilium Auguſtanum.*	Conſtantinus X. Imper. regnat ſolus annos III.	1026	
			Romanus IV. Argyropulus Imper. regnat annos V Cedr. Zonar. Glyc. Scylliz. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	1029	
Polyeuchus eunuchus, Patriarcha Conſtantinop. 68.	954				
	956	Iohannes XII. *Papa Rom.* 133.		1030	*Concilium Triburienſe.*
	957	*Synodus Ravennas.*		1032	Benedictus VIII. *dictus* IX. *Papa Roman.* 150.
	958	*Concilium Ingelheimenſe.*			
			Alexius Studites, patriarcha Conſtantinop. 75.	1033	
Fl. Romanus III. Porphyrogenitus Imp. annos 11. Cedren. Zonar. Scylliz. Luitpr. Ejus Novellæ per Leuncl.	962		Michael IV. Paphlago Imper. regnat annos 6. Zonar. Cedr. Glyc. Scylliz.	1035	
	963	Leo VIII. *Papa Rom.* 134. *Synodus Romana ſub Othone Imp.*		1039	Henricus III. Niger dictus Imp. regnat annos XVII. Contract Schaffnab. Meminit ejus & Cedren. fol. 623.
Nicephorus II. Phocas Imp. annos VI. Zonar. Cedren. Scylliz. Glyc. Ejus novellæ apud Bonefid. & Leuncl. Extat & ejus liber στρατηγικῶν, ſive de re militari, mſ. in Biblioth. Palat.	964	*Concilia Romana duo.*			
			Michael V. Calaphates Imp. cum Zoe uxore, imperat menſes 4. Constantinus XI. Monomachus, cum uxore Zoë & Theodora Augg. regnat annos XIII. Cedren. Zonar. Glyc. Scylliz.	1041	
Synodus Conſtantinopolitana.	965	Iohannes XIII. *Papa Rom.* 135. Albertus rex Italiæ contra Othonem Imper. Triennio poſt ab eo victus.			
	967	*Synodus Romana.*	*Nicephorus Patriarcha Hieroſolymitanus.*	1045	Sylvester III. *Papa Rom.* 151.
					Gregorius VI. *Papa Rom.* 152.
				1047	Clemens II. *Papa. Rom.* 152.
Fl. Iohannes Zimisces Imp. annos VI. Zonar. Cedren. &c.	970			1048	Damasus II. *Papa Rom.* 153. *Concilium Mersburgenſe.*
Baſilius Scamandrenus patriarcha Conſtantinop. 69.	971			1049	Leo nonus *Papa Rom.* 154. *Concilium Lateranenſe Romæ, Ticinenſe, Remenſe, & Moguntinum.*
Theophania Byzantina Romani F. nubit Othoni II. poſtea Imp.	972	*Domnus Papa Rom.* 136. *Benedictus* V. *dictus* VI. *Papa Roman.* 137. *Concilium Ingelheimenſe.*	*Michaël Cerularius, patriarcha Conſtantinop.* 75.	1051	*Synodus Lateranenſis Romæ.*
			Conſtantin. Monomacho Imp. mortuo Theodora Auguſta ſola regnat ann. I.	1054	Victor II. *Papa Rom.* 155.
Theodorus patriarcha Antiochenus.	973	Otho II. Imp. ann. X. Sigebert. Schaffanab. Urſperg. Cuſpinian.		1055	*Concilium Florentinum ex Epiſcopis Italiæ.*

ORIENS.

Michael VI. Stratiolicus Imper. ann. 1. Zonar. Glyc. Cedren. & Scyl. hæ qui duo in hoc desinunt. Bonefid. pag. 10.

Fl. Isaacius Comnenus, Imper. annos II. Zonar. Glyc. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.

Constantinus III. Ieshudes Patriarcha Constantinop. 77.

Constantinus XII. Ducas Imper. regnat annos VII. Zonar. Glyc. Manaſ.

Iohannes VII. Xiphilinus, Patriarcha Constantinop. 78. Hujus eſt epitome Dionis.

Constantino mortuo Eudoxia Augejus vidua, cum quatuor filiis Cæſaribus, regnat menſ. VII. Zonar. Glyc. Ei tribuitur Cento Homericus ille de Chriſto.

Romanus V. Diogenes Imper. annos III. Zonar. Glyc. Meminit ejus & Haython. cap. 15.

Michael VII. Ducas Parapinaceus Imper. regnat annos VI. Zonar. Glyc. Ad hunc ſcripſit Michael Pſellus (ea ætate, in jure & philoſophia ſcientiſſimus & πολυγραφότατος) ſynopſin legum verſibus politicis. Exſtat mſ. in Biblioth. Palat. & Conſtantinop. Ejuſdem Pſelli ad hunc Ducam Reſponſiones ad diverſas quæſtiones Theologicas, & Doctrina omnifaria CXCIV. capitibus comprehenſa, in Biblioth. Palat. Ad hunc etiam Michaël Attaliates ſcripſit Pragmaticam ſuam. Tomo II. Jur. Græco-Rom.

Constantinus XIII. Ducas, Imp. à patre Michaële factus ann. VII.

Coſmas Monachus Patriarcha Conſtantinop. 79.

Æmilianus Patriarcha Antiochenus, cui ſucceſſit Nicephorus.

Alexius Comnenus Imper. regnat annos XXXVII. Zonar. qui in hoc deſinit, continuante Niceta, & Glyc. continuante Leuncl. Extant & de hoc libri Alexiados, Annæ Cæſariſſæ mſ. Hujus Novellæ apud Bonefid. & Leunc.

Euſtratius II. Patriarcha Conſtantinop. 80.

Nicolaus III. Patriarcha Conſtantinopol. 81.

Iohannes Græcus Patriarcha Antiochenus.

Simeon Græcus Patriarcha Hieroſolymorum.

Celebris illa expeditio principum Chriſtianorum in Palæſtinam, recuperandæ terræ ſanctæ à Saracenis. Cujus

OCCIDENS.

1056 Henricus IV. Imper. regnat annos XLIX. Schaffnab. Urſperg. Chronicon Hersfeld. in hoc ſe incipit diffundere Berthold. Conſtantien. Vita ejus & epiſtolæ Tom III. hiſtor. Germ. fol. 380. & Tomo IV. fol. 181. Ejuſdem bellum Saxonicum ibid. fol. 202. Scripſit & vitam ejus Germanice Johann. Stumpf.

1057 Stephanus X. *dictus* IX. *Papa Rom. 156.*

1058 Benedictus IX. *dictus* X.

1059 Nicolaus II. *Papa Rom. 157.*
Synodus Halberſtadienſis.
Synodus magna Lateranenſis.

1060

1061 Alexander II. *Papa Rom. 158.*
Synodus Mediolanenſis.

1063

1065 *Concilium Vintonienſe in Anglia.*
1066 *Synodus Triburienſis.*
1067

1068 *Concilium Lateranenſe.*

1071 *Synodus Moguntina.*

1072 *Synodus Lateranenſis.*
Synodus Gallicana contra Simoniacos.
1073 Gregorius VII. *Hildebrandus Papa Roman. 159. Ejus vita deſcripta per Bennonem Cardinalem. Schiſma fecit cum Henrico Imper. De quo liber eſt Veneriis Vercellenſis.*

1074 *Synodus Erfordienſis, contra clericos uxoratos. De qua Sigebert. Schaffnaburg. Naucler.*

1075 *Synodus Moguntina.*

1076 *Concilium Wormacienſe, & Ticinenſe.*
Concilium Triburienſe, in quo deſinit Schaffnab.

1077 *S. Ladiſlaus rex Ungariæ regnat.*
Rodulphus dux Sueviæ, contra Henricum Imperator factus, triennio poſt ab illo ad Merſpurgum victus.

1078

1079

1080 Clemens III. *Papa Rom. ordinatus ab Imp. Henrico.*
Concilium Moguntinum, & Brixienſe.

1081

1082 *Anſelmus Epiſcopus Lucenſis, collector Canonum.*

1083 *Synodus Educenſis.*
1084 *Synodus Romana.*

1085 *Concilium Moguntinum, & Berchacenſe.*

1086 Victor III. *Papa Roman. 160.*
Wratislaus Dux Bohemiæ, Rex fit ab Imper. Henrico, in conventu Moguntino.

1088 Urbanus II. *Papa Rom. 161.*
1090

1091 *Ivo Epiſcopus Carnotenſis, Canonum collector.*

1094 *Synodus Barrenſis.*
1096 *Synodus Placentina, & Claromontana, de bello ſacro ſuſcipiendo, & recuperanda terra ſancta.*

ORIENS.

meminit Zonar. fol. 238. & Glyc. Eam deſcribunt libris ſingularibus Guliel. Tyrius, Rupertus Monachus, Foucherius Carnotenſis, Benedictus de Accolis, & Chronic. Hieroſol. Remecen.

Nicæam & Antiochiam noſtri recuperant.

Hieroſolymæ à noſtris recuperatæ, primus rex fit Dux Gothofridus Bullioneus. Sigebert. Urſperg.

Primus patriarcha ex Latinis, Dabertus Piſanus Archiepiſcopus.

Ebremerus patriarcha Hieroſoſymitanus 2.

Gibellinus Francus, patriarcha Hieroſolymitanus 3.

Iohannes VIII. patriarcha Conſtantinop. 82.
Arnulfus Malcorana, patriarcha Hieroſolymitanus 4.

Johannes Comnenus, Pulcher dictus, vulgò Calo-Iohannes, Imp. annos XXIV. Nicetas Choniates ab hoc incipit. Meminit & ejus Otho Friſing. Et Radevic. Pet. de Vin. Ejus Novellæ per Leuncl.

Guarimundus patriarcha Hieroſol. 5.

Syncdus Moguntina.

Tyrus in Phœnicia capitur à Chriſtianis. Gul. Tyr.

Stephanus Carnotenſis, patriarcha Hieroſoſymitan. 6.

Guilhelmus Mechlinienſis patriarcha Hieroſolymitanus 7.

Rodulfus patriarcha Antiochenus.

Leo Styppioles patriarcha Conſtantinopol. 83.
Aimerius patriarcha Antiochenus.

Emanuel Comnenus Porphyrogenitus Imp. regnat annos XXXVII. Nicet. meminit ejus & Otho Friſing. & Radevic. & Beniamin Tudelenſ. in Itiner. pag. 25. & ſeq. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl. Legatio ejus ad Armenios, edita per Leuncl. Græce-Latine.

Michaël Oxites patriarcha Conſtantinopol. 84.
Conſt. Harmenopulus, judex Theſſalonicenſis, hoc ævo vixiſſe videtur, qui hucuſque principum Novellas allegat. Ejus Prochiron juris Græco-latinè dudum extat. Epitome juris Canonici jam editur per Leuncl.

Fulcherus patriarcha Hieroſolym. 8.
Coſmas II. Patriarcha Conſtantinopol. 85.
Nicolaus III. Mazalius patriarcha Conſtantinop. 86.
Theodoſius II. patriarcha Conſtant. 87.

Conſtantinus IV. patriarcha Conſtantinop. 88.

OCCIDENS.

1098 *Concilium Romanum.*

1099 Paschalis II. *Papa Rom. 162. Hic primus in Epiſtolis ſuis diplomatis pontificum non Imperatorum, ſed ſui pontificatus annos ſubſcribere cæpit.*

1101 *Albertus Papa Rom.*
1102 Sylvester III. *Papa Rom.*
1103

1106 Henricus IV. Imp. fit, patre Henrico III. Imper. a Pontifice Paſchali excommunicato, & à principibus apud Ingelheim depoſito. Helmold. Friſing. Urſperg. Sepultus Spiræ.

1107 *Concilium Trevenſe.*
1108 *Synodus Beneventana.*
1111

1112

1118 Gelasius II. *Papa Rom. 163.*
Concilium Vienenſe.

1119 Callistus II. *Papa Rom. 164.*
Concilium Colonæ & Frideſlarienſe.
Concilium Remenſe.
1124 Honorius II. *Papa Rom. 165.*

1125 Lotharius II. Saxo Imp. regnat annos XIII. Helmold. Friſing. Urſper. Sigon. libr. XI. Naucl. Crantz. Sub hoc Irnerius vel Wernherus, jus Romanum Juſtiniani in Apulia repertum, paucis de ſuo additis, in ſcholas & judicia revocat. Urſperg. fol. 291. Ejus ſunt Authenticarum ſummulæ, Codici inſertæ.

1128

1130 Innocentius II. *Papa Roman. 166.*
Et contra eum in ſchiſmate Anacletus II.
Rogerius Nortmannus, primus rex Siciliæ, ab Anacleto II. Papa factus.

1131 *Synodus Leodienſis.*
Bernhardus Abbas Clarevallenſis floret.

1132
1133 *Concilium Placentiæ.*
1135 *Concilium Piſanum.*

1137
1139 Cunradus III. Suevus, Hentici V. ex ſorore nepos Imper. annos XII. Urſperg. Trithem. Cuſpin. Naucler. Meminit ejus & Nicet. fol. 32. & ſeq. Et D. Bernhard. in Epiſt.

1140 *S. Hildegardis, prophetiſſa Germaniæ.*
1143 Caelestinus II. *Papa Rom. 167.*

1144 Lucius II. *Papa Rom. 168.*
1145 Eugenius III. *Papa Rom. 169. ad quem D. Bernhardus ſcripſit libros De conſiderat.*

1146
1147

1148 *Concilium generale Remenſe.*

1151
1152 Fridericus Barbaroſſa Imp. regnat annos XXXVII. Helmold. Viterb. Otho Friſingenſ. Radevic. Guntherus. Meminit ejus honorifice & Nicet. fol. 101. & 198. & 200. Ejus auctoritate Obertus & Gerardus conſuetudines Feudales compoſuerunt, quæ cum diverſorum commentariis extant.

1153 Anastasius IV. *Papa Rom. 170.*

1154 Hadrianus IV. *Papa Rom. 171. qui deinde ſtimulante Emanuele Rege Græcorum (ut Nicet. meminit) cum Friderico Imp. inimicitias ſuſcepit.*

Gratianus

ORIENS.

OCCIDENS.

Gratianus monachus canones juris Pontificii compilavit: quod decretum magnum vocatur.

Petrus Lombardus episcopus Parisiensis, magister sententiarum.

Lucas Monachus patriarcha Constantinop. 89. 1155

Amatricus patriarcha Hierosolymorum 9. 1158

1159 ALEXANDER III. *Papa Rom.* 172. *Et contra eum Victor* IV. *schisma in Ecclesia Romana* XXV.

1163 *Concilium magnum Turonense.*

1164 PASCHALIS III. *Papa Rom. contra Alexandrum* III.

Michael III. *patriarcha Constantinopol.* 90. 1167

1169 CALLISTUS III. *Papa Rom, contra D. Alexandrum.*

Leo Tuscus, Manuelis Imp. ab epistolis Latinis, qui descripsit missam D. Chrysostomi, secundum usum Ecclesiæ Constantinop. 1174

Charito patriarcha Constantinop. 92. 1177

Conventus Venetiis habitus, ubi inter Pontificem & Imperatorem pax facta. Ursper. Blond Platina.

ALEXIUS III. Comnenus Imp. regnat annos III. Nicet. Niceph Gregor. Eius Novellæ apud Bonefid. & Leuncl. 1180

Concilium generale Lateranense.

Heraclius patriarcha Hierosolym. X. 1181

Basilius II. *Camaternas patriarcha Constantinop.* 93. 1182

ANDRONICUS Comnenus Imp. regnat annum I. Nicet. 1183

Leontius patriarcha Hierosol. Græcus. 1184

ISAACIUS ANGELUS Imper. regnat annos IX. Nicet. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl. 1185

Theodorus Balsamo, Antiochenus patriarcha Græcus, cujus Commentarii extant in Canones Apostolorum, & in Nomocanum Photii Patriarcha, interprete Hervetо & Agyleo. Ejusdem Meleta lib. I. *Iur. Græcorum part.* VII.

Hierosolymæ à Saracenis, duce Saladino, Christianis eripiuntur; cum Laodicea, Ptolemaide, & aliis. Urspерg. Meyer. 1187

1188 CLEMENS III. *Papa Rom.* 176.

1190 HENRICUS VI. Friderici filius Imper. regnat annos VIII. Siffrid Ursperg. Viterb. Vincent. Meminit & Nicet. fol. 235.

1191 CAELESTINUS III. *Papa Rom.* 177.

Leontius Monachus patriarcha Constantinop. 95. 1192

Dositheus patriarcha Constantinop. 96. 1193

Georgius II. *Xiphilinus patriarcha Constantinop.* 97. 1194

ALEXIUS IV. Angelus Imp. regnat annos VIII. Nicet. 1195

1198 INNOCENTIUS III. *Papa Rom.* 178.

Iohannes IX. *Camaterus patriarcha Constantinop.* 98. 1199

Nicetas Chomates, Logotheta & cubicularius, hoc tempore vixit, & scripsit non tantum historiam illam suam, quæ extat Græce Latine, interprete Wolfio; sed etiam Thesaurum orthodoxæ fidei, qui extat interprete P. Morello Paris.

Euthymius Zigabenus monachus, etiam hujus est ævi, qui scripsit Panoplian orthodoxæ fidei contra hæreticos. Extat interprete Franc Zino Veron.

PHILIPPUS Cæsar, regnat annos IX. Urspерg. Ejus uxor Irene Constantinopolitana. Nicet. fol. 238. De qua est oratio M. Crusii. Postea occisus ab Othone Palatino de Witelsbach. Arnold. Lubec. Trith. in Hirsaug. Otho de S. Blasio.

1200 *Ioachimus Abbas Calaber, prophata.*

ALEXIUS IV. Angelus Imp. mens. VI. Nicet. 1203

ALEXIUS Ducas Murzufflus Imper. menses II. Nicet. in hoc desinit, continuante Nicephoro Gregora. 1204

Franci & Latini Constantinopolin sedem Imperii Orientalis, Balduino Flandro duce, occupant.

BALDUINUS Flander Imp. Constantinopolitanus, regnat mens. XI. Meyer. in Flandr. Ita imperium Orientale tum trimembre evasit.

THEODORUS Lascaris, Niceæ in Asia imperat ann. XVIII.

Trapezuntem in Ponto occupavit Comnena familia. Niceph. Gregor. ab hoc incipit; ut & Prætor Græciæ, apud Leuncl.

Thomas Mauroceni Venetus, patriarcha Constantinop. I.

HENRICUS Balduini F. Imper. Constantinop. regnat ann. X. 1206

Michael IV. *Autorianus patriarcha Constantinop.* 99. *sed sedit in Asia.*

1208 Philippo Cæsare occiso Otho IV. imperat solus.

1210 FRIDERICUS II. Imper. & rex Siciliæ, imperat annos XX. Urspерg. in hoc desinens. Monachus Paduan. tomo III. histor. Germ. fol. 581. Elegans de eo oratio N. Cisneri. Extant ejus Imper. Leges regni Siciliæ, cum Commentariis Sebastiani Neopodami. Item Reformatio Imperii, publicata Moguntiæ Anno 1236. Item epistolæ ejus variæ per Petr. de Vineis, Cancellarium collectæ. Item de arte venandi cum avibus. Meminit ejus & Gregoras fol. 69. Sepultus Panormi in Sicilia.

Accursius Florentinus JC. hoc temp. glossas scripsit in Jus Justiniani.

1215 *Concilium Lateranense, cujus decreta passim juri canonico inseruntur.*

ORIENS.

PETRUS Allisiodorensis Imp. Constantinop. regnat ann. V. 1216

Manuel philosophus, patriarcha Constantinop. 102.

Germanus II. *patriarcha Constantinop.* 103. 1222

ROBERTUS Petri F. Imp. Constantinop. regnat an. VII Nicet. fol. 11.

FL. IOHANNES III Ducas Imper. Nicenus, regnat in Asia annos circiter XXXIII. Nicet. Ejus Novellæ apud Leuncl.

1226 S. LUDOVICUS Rex Galliæ.

1227 GREGORIUS IX. *Anagninus Papa Rom.* I. *Auctor quinque librorum Decretaliuм, operâ F. Raymundi. Platina, M. Polon. Antonin. Florent.*

BALDUINUS II. Imp. Constantinop. annos XXXI. 1229

1230 FRIDERICUS II. Imper. Hierosolymam recuperat.

1239 Factiones Guelforum & Gibellinorum, in Italia Platina, Singon.

Methodius II. *patriarcha Const.* 104. 1240

1241 CAPLISTINUS IV. *Papa Roman.*

1243 INNOCENTIUS IV. *Papa Roman.*

1244 *Concilium Lugdunense, in quo Pontifex Fridericum* II. *Imp. deponit. c. Ad Apostolicam, De sent. & re jud. in* 6.

1245 *Cardinales Romæ primum facti, qui antea principales parochi Ecclesiarum urbis Romæ fuissent.*

HENRICUS VI. Landgravius Thuringiæ, rex Rom. contra Frider. II. regnat ann. I. Siffrid. Vincent.

1246 GUILHELMUS Hollandus, rex Rom. contra Frid. II. Imp. regnat ann. IX. Trithem. in Hirsang. Barland. in Comit. Holland. cap. 17.

1250 CONRADUS IV. Friderici II. Imp. F. eo mortuo, rex Roman. regnat annos III.

Germanus Monachus, iterum patriarcha Constantinop. 1254

ALEXANDER IV. *Papa Rom.* 183.

THEODORUS Iunior Ducas, Imper. Orientalis regnat annos III. Niceph. Gregor. Leuncl. Princeps doctus, cujus extat de communicatione naturali liber, interprete Cl. Alberio. 1255

Nicephorus Blemmydes designatus patriarcha Constantinop. 106. *non init. Pro eo suffectus Arsenius Monachus.*

IOHANNES IV. Ducas, Imp. Orientalis ann. I. 1258

MICHAEL Palæologus hactenus Niceæ residens, ejectis Latinis, & Constantinopoli recuperata, & Iohanne Duca abdicato, Imp. Orientis regnat annos XXIV. Niceph. Leuncl. Egnat.

Nicephorus II. *patriarcha Const.* 107. 1259

Germanus III. *Patriarcha Const.* 108. 1260

Ioſephus patriarcha Constantinop. 109. 1261

1265 CLEMENS IV. *Papa Rom.*

1268 Cunradinus Cunradi IV. Imp. F. Friderici II. Imp. N. à Carolo Galio victus, suasu pontificis, Neapoli cum aliis decapitatur. Rit.

1271 GREGOR. X. *Papa Rom.* 185.

Gul. Durandus, auctor Speculi.

1272 Johannes Seneca Teutonicus, primus glossas in Decretum Gratiani conscripsit.

1273 RUDOLPHUS Habsburgius Comes, rex Rom. creatus, regnat annos XVII. Albert. Argentin. ab hoc incipit, & Chronicon Colmariense par. 2. Cuspinian. in Austria. Trithem. Siffrid. Sigon. de regno Ital. in hoc desinit. Sepultus Spiræ.

Iohannes X. Beccas, Patriarcha Constantinop. 110. 1274

Concilium generale Lugdunense, in quo S. Bonaventura obiit.

1276 INNOCENTIUS V. *Papa Rom.* 187.

HADRIANUS V. *Papa Rom.* 188.

IOHANNES XX. *Papa Rom.* 189.

1277 NICOLAUS III. *Papa Rom.* 190.

1278 Rudolphus Imper. occiso Ohocaro rege Bohemiæ, Austriam recuperat. Æn. Sylvius in Bohem.

1281 MARTINUS II. *Papa Rom.* 191.

ANDRONICUS senior Palæologus Imper. regnat annos L. Niceph. Gregor. Laonic. Chalcocandeles sub hoc orditur historiam Turcicam: Nicephorus Callistus Xantopulus historiam Ecclesiasticam huic dedicavit. Extat Latine interprete Langio. Sunt & Theoduli cujusdam, & Cyprii declamationes Panegyricæ in hunc Andronicum, in Biblioth. Palat. 1283

ORIENS.

Georgius Cyprius patriarcha Constantinop. 111.

Annales Turcici & Muſulmanna Leunclavii ab hoc fere anno incip.

Athanaſius patriarcha Conſtantinopol. 112. Tyrus, Sydon, Tripolis, Berytus à Sultano Ægypti Chriſtianis eripiuntur & devaſtantur.

Iohannes XI. *patriarcha Conſtant.* 113.

Athanaſius iterum patriarcha Conſt.
Nilus Archiepiſcopus Theſſalonicenſis, ſcripſit contra primatum Papæ Roman. Quod extat Græce & Latine, interprete Flaccio & Vulcanio.

Nipho patriarcha Conſtantinop. 114.

Iohannes XII. *Glycys, patriarcha Conſtantinop.* 115.

Geraſimus patriarcha Conſtantin. 116.
Eſaias patriarcha Conſtantinop. 117.

ANDRONICUS II. Palæologus Imp. regnat annos VIII. Ejus uxor Irene Alemana. Niceph. Gregor. Leuncl. Egnat.

Iohannes XIII. *Patriarcha Conſtantinop.* 118.

IOHANNES V. Palæologus Andronici F. Et.

IOHANNES VI. Cantacrizenus Impp. regnant annos XVII. Niceph. Gregor. In his claudit hiſtoriam ſuam, Laon. Chalocand. Leuncl. Egnat.

Iohannes Cantamzenus Imp. Conſtantinop. à Iohanne Palæologo coactus abdicavit & monaſticam vitam ingreſſus eſt. In qua ſcripſit orationes illas & Apologiam pro Religione

OCCIDENS.

1284
1285 HONORIUS IV. *Papa Rom.* 192.
1288 NICOLAUS IV. *Papa Rom.* 193. *Martin. Polon. qui in hoc deſinit, appendice ab alio addita.*
1289
1290
1292 ADOLPHUS Naſſovius Comes, rex Roman. creatus regnat annos VII. Siffild. Albert. Trithem.
1294 CAELESTINUS V. *Papa Rom.* 194.
1295 BONIFACIUS VIII. *Papa Rom.* 195. *Librum ſextum Decretalium edidit. In quem Ioh. Andreas Bononienſis commentatus eſt.*
1299 ALBERTUS Rudolphi F. Auſtriacus rex Roman. creatus, regnat ann. VIII. Albert. Cuſpinian. Rolewinck. Sepultus Spiræ.
1301
1303 BENEDICTUS XI. *dictus* IX. *Papa Roman.* 196.
1305 CLEMENS V. *Papa Rom.* 197. *Conſtitutiones, à ſe dictas Clementinas edidit. Hic ſedem Papalem tranſtulit Avenionem in Gallias, quam tenuit ipſe & ſucceſſores ejus annos* LXXI. *Onuphr. Trithem.*
1308 HENRICUS VII. Luzelburgenſis Imp. regnat annos IV. Albert. Conrad. Vicerius ejus hiſtoriam ſcripſit. Antonin. Flor. Poſtea à Monacho intoxicatus. Sepultus Piſis.
Concilium Viennenſe.
1311
1314 FRIDERICUS III. Auſtriacus in Schiſmate creatus, poſtea abdicavit. Albert. Cuſpin.
LUDOVICUS IV. Bavarus Imper. regnat annos XXXII. M. Albert. Trithem. in Hirſaug. Et Gencalog Bavar. Andr. Ratisb. Avent. Rolewinck. Uxor ejus Margaretha Hollandica, de qua Parland. c. 24. Ejus conſtitutiones de jure Imperii, & confirmatione Pontificis, extant.
1316 IOHANNES XXI. *dictus* XVII. *Papa Rom.* 198. *Hic Extravagantes edidit, Clementinis additas, in quas Gonzelinus de Caſſanis commentatus eſt.*
1320
1322
FRIDERICUS III. à Ludovico Imper. prælio victus & captus poſtea abdicat. Aventin.
1327 NICOLAUS V. *Papa Rom. contra Iohannem* XXII. *in ſchiſmate ab Imperatore factus.*
Guilelmus Occam, & Marſilius Patavinus, doctiſſimi viri, Imperatoris auctoritatem contra Pontificem ſcriptis defendunt.
Albericus de Roſate & Cynus JC.
1332
1333 Rupertus ſenior Palatinus Elector inſtituit Academiam Heidelbergen. Trithem. Irenic. Wimpheling.
1334 BENEDICTUS X. *dictus* XII. *Papa Roman.* 199.
1341
1342 *Clemens* VI. *Papa Rom.* 200.
1346 CAROLUS IV. Bohemus Imp. creatus contra Ludovic. Imper. regnat annos XXXII. Naucler. Sylvius, Petrarch. Theodor. de Nyhem. vita ejus ab ipſo deſcripta, & oratio funebris edita per Reinec. Ejus aurea bulla, & leges quædam Francicis additæ fol. 345. Sepultus Pragæ.
1347 Ludovicus Bavarus Imper. obit, ſepultus Monaci.
1348 GUNTHERUS Schwarzenburgicus, rex creatus contra Carolum Imp. Sexto poſt menſe obiit.
1352 INNOCENTIUS VI. *Papa Rom.* 201. Bartolus & Baldus JC. florent.
1356 Aurea Bulla a Carolo IV. & Ordinibus Imperii edita, Latine & Germanice.
1357 *Balduinus Archiepiſcopus Treverenſis, Henrici VI. Imp. frater, ad quem Lupoldus de Bebenburg, poſtea Epiſcopus Bambergenſis, ſcripſit librum de juribus Imperii & poteſtate Electorum.*

ORIENS.

Chriſtiana contra Alcoranum Turcicum: extant Græco-latine, interprete Gualtero, Baſil.
Calliſtus Patriarcha Conſtantin. 120.
Philotheus Patriarcha Conſtantin. 121.
Turci à Palæologis fratribus de regno Conſtantinop. concertantibus invitati in Europam, primum trajecerunt, ſub Amurathe. Laon. Leuncl.
Macarius patriarcha Conſtantin. 122.
Nilus patriarcha Conſtantinop. 123.
Maximus Planudes Monachus Græcus, multorum librorum ſcriptor & Commentator, floret.

EMANUEL II. Palæologus Imp. annos XXXIV. Laonic. Chalocand. Leunclav.
Hiſtoria Politica Conſtantinopol Græco-Latine edita a M. Cruſio in Turco-Græcia hinc incipit. Hujus Imp. extant præcepta educationis Regiæ ad Iohannem F. Græce-latine per Leuncl

ANTONIUS IV. *patriarcha Conſtantinop.* 124.
Tamberlanes Scythiarum rex Bajazetem Turcarum Imper. captum carcere incluſit. Æn. Sylvius in Aſia.

Græci multi immanitatem Turcicam pertimeſcentes & inſtans excidium præſagientes, Italiam petunt, per quos illuc literæ Græcæ & ſtudiorum melior cultura invecta. Inter quos Emanuel Chryſoloras, Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Emanuel Moſchopulus, Demetrius Chalcocondetes, Marullus Conſtantinop. & alii.

CALLISTUS II. *Patriarcha Conſtantinop.* 125.

IOHANNES VII. Manuëlis F. Palæologus Imp. regnat annos XXVII. Laonic. Leuncl.
Euthymius II. *Patriarcha Conſt.* 127.
Ioſephus II. *Patriarcha Conſtant.* 128.

Imperator & Patriarcha Conſtantinop. Ferrariense Concilium accedunt, pacis inter Græcos & Latinos faciendæ ergo.
Beſſarion fit Cardinalis.

GREGORIUS III. *patriarcha Conſtantinop.* 129.

Georgius Caſtriotus, dictus Scanderbegus, Dux Epiri & Albaniæ, Turcis ſtrenuè reſiſtit.
CONSTANTINUS XV. Palæologus Imp. ultimus Chriſtianus, regnat annos circiter VII. Laonic. Leuncl.

Conſtantinopolis quarto kal. Iunii à Mahomete Othomanno, Amurathis F. capta, Conſtantinus Imp. cum uxore

OCCIDENS.

1361 Academia Pragenſis à Carolo Imp. fundata.
1362 URBANUS V. *Papa Rom.* 202.
1363
1371 GREGORIUS XI. *Papa Rom.* 203.
1375
1376 *Gregorius Avenion. Romam redit.*
1378 URBANUS VI. *Papa Rom.* 204. *Et contra hunc Clemens* VII. *Papa Roman. Schiſma* XXVII. *omnium luctuoſiſſimum, quod annis quinquaginta continuatum eſt. Cujus hiſtoriam ſcripſit Theodoric. de Nyhem.*
1379 WENCESLAUS Caroli F. rex Roman. regnat annos XXI. Cuſpin. Æn. Sylv. Avent. Nyhem.
1380 Bombardæ inventæ. Polydor. II. cap. XI.
1384

1389 BONIFACIUS IX. *Papa Romam.* 205.
1394 BENEDICTUS XI. *dictus* XIII. *Papa Rom.*
1398
1400 Wenceſlao Cæſari imperium per Electores abrogatum. Tomo III. hiſtor. German par. II. fol. 180.
ROBERTUS Palatinus, rex Romanorum creatus regnat annos IX. Cranz. Naucler. Aventin. Trithem. Blond. Antonin. Cuſpinian. Nyhem. Egnat. Volaterr. Geſtorum ſub rege Roberto & Ludov co vicario liber, in Archivis Palat. Sepultus Heidelbergæ.
1404 INNOCENTIUS VII. *Papa Rom.* 206.
1406 GREGORIUS XII. *Papa Rom.* 207.
1409 *Concilium Piſanum.*
ALEXANDER V. *Papa Rom.* 208.
1410 IODOCUS Marchio Moraviæ Rex Rom. creatus menſ. VI.
IOHANNES XXII. *dictus* XIII. *Papa Roman.* 209.
1411 SIGISMUNDUS Caroli IV. F. Imper. regnat annos XX. Cranz. Cuſpin. Æn. Sylvius. Nyhem. Ant. Florent. Naucler. & alii. Meminit ejus & Laonic. Chalcocand. fol. 305. & 403. Extat ejus reformatio Imperii, & Bullæ variæ.
1414 *Concilium generale Conſtant enſe inchoatum, finitum deinde anno* 1418. *Majo. De quo Syl. Nyhem.*
1417 MARTINUS III. *dictus* V. *Papa Rom.* 210.
1418
1419
1424
1428 CLEMENS VII. *abdicavit. Schiſma* XXVI. *finitum.*
1431 EUGENIUS IV. *Papa Rom.* III.
Concilium Baſilienſe inchoatum, finitum poſtea anno 1442. *Æn. Sylvius.*
1435 *Abbas Panormitanus, Iuris Pontificii interpres primarius.*
1438 *Concilium Florentinum Ferrariæ inchoatum.*
ALBERTUS II. Auſtriacus rex Romanorum creatus, regnat ann. I. menſ. 9. Cuſpinian. Antonin.
1439 FELIX IV. *dictus* V. *Papa Roman.*
1440 FRIDERICUS III. Auſtriacus Erneſti F. Imper. regnat annos III. Æn. Sylvius, in Europa. Wimphel. Antonin. Floren. Cuſpinian. in hoc deſinit Panegyr. Herinolai Barbari. Ejus reformatio Imperii, publicata anno 1442. Sepultus Viennæ.
1441 Typographica ars inventa. Wimphel. cap. 65.
1442 *Concilium Baſilienſe abſolutum.*
1445
1447 NICOLAUS V. *Papa Rom.* 212.
1449 *Nicolaus de Cuſa, Cardinalis doctiſſ.* Alvarotus I.C. Feudiſta inſignis.
1452

& ſobole

ORIENS.		OCCIDENS.
& sobole cæsus, imperium Christianorum in Oriente finitum. Laon. Chalcocand. Æn. Sylv. Godefrid. Lang. Cruſ. in Turco-Græcia.		
	1455	Calistus III. *Papa Roman.* 213. Blond. *in* hoc desinit.
Capta est Corinthus à Mahomete, Peloponnesus tributaria facta, pulso Thoma Palæologo.	1458	Pius II. *prius Æneas Sylvius, Papa Rom.* 214. *Cujus opera varia.*

ORIENS.		OCCIDENS.
Mahometes Turcarum rex Imperium etiam Trapezuntinum suæ potestati, decollato Davide Comneno rege, subdidit. Chalcocand. qui hic desinit. Leunci. xv. Musulman. Ita totum Orientis Imperium eversum, & in Turcas translatum. Quorum etiam periodus fatalis, impiæque & exorsæ Deo tyrannidis finis instare videtur. Amen.	1459	Maximilianus I. Friderici Imper. F. nascitur. Qui deinde anno 1486.
	1460	Rex electus regnat cum patre annos VII. & anno 1493. Imper. regnat annos XXV.

CONTINUATIO CHRONOLOGICA.

IMPERII OCCIDENTIS.

Ann. Christ.	
1460	*Alexander* Tartagnus *Imola* JC. Floruit, una cum *Bartholomæo Capolla* ejus concurrente.
1463	*Fridericus* Elector Palatinus instituit supremam Curiam quotannis quater celebrandam.
1464	Paulus II. *Papa Rom.* 215.
1467	*Desiderius Erasmus* nascitur, obiit anno 1536. ætatis 70.
1470	Sixtus IV. *Papa Rom.* 216.
1474	*Carolus Audax*, XXVII. Holland. Comes Mechliniæ supremam appellationum in Belgio Curiam instituit.
	Jason Maynus JC. Mediolanensis floret, qui obiit Anno 1519.
1477	*Everhardus Comes Wirtenbergensis* Tubingensem Academiam instituit.
1483	*Martinus Lutherus* nascitur.
	Felinus Sandeus JC. *Episcopus Lucensis.*
1484	Innocentius VIII. *Papa Rom.* 217.
1486	Maximilianus Friderici Imp. F. petente patre Rex Romanor. eligitur.
1490	Schola elegantioris doctrinæ *Monasterii* instituta.
1492	Alexander VI. *Papa Rom.* 218.
1494	Moriuntur hoc anno *Angelus Politianus*, JC. *Hermolaus Barbarus*, & *Joann. Pic. Mirandula.*
1497	*Philippus Melanchthon* nascitur.
1498	*Bartholomæus Socinus*, *Ludovicus Bolognius*, & *Philippus Decius* JCti.
1500	Carolus V. nascitur.
1501	*Synodus Moguntina.*
1502	*Fridericus* Saxoniæ Elector fundat Academiam Wittebergensem.
1503	Pius III. & post eum Julius II. *Papa Rom.* 219. & 220.
1507	Camera Imperialis hactenus *Wormatiæ* residens *Ratisbonam* transfertur.
1508	*Guilhelmus Budæus* JC. Parisiens. floret.
1510	*Ambrosius Calepinus Episcop. Bergomens.*
1511	Comitia Imperii *Trevirîs* habita, quibus Imperium Romanum in decem provincias distribuitur, *Austriacam, Bavaricam, Suevicam, Francicam, Rhenensem superiorem, Electoralem Palatinatus, Burgundicam, Westphalicam, Saxonicam superiorem, & inferiorem.*
	Concilium Lateranense incipit.
1513	Leo X. *Papa Roman.* 221.
1517	*Concilium Lateranense* finit.
	Leo Papa, missis per omnia regna litteris indulgentiarum, omnium delictorum expiationem interventu pecuniæ pollicetur, de iis disputat *Martinus Lutherus*, à quo Reformatæ religionis initium.

Ann. Christ.	
1517	*Antonius Augustinus* JC. nascitur, qui postea à Pio IV. *Episcopus Ilerdensis*, & à Gregorio XIII. *Tarraconensis Archipræsul* declaratur. obiit 1586. ætat. 70.
1519	Carolus V. Philippi Hispan. Regis F. Imperator eligitur, regnat annos 38.
1521	Hadrianus V. *Papa Rom.* 222.
1522	*Jacobus Cujacius* JC. Tolos. nascitur: jura professus ad annum 1590. obiit ætat. 68.
1523	Clemens VIII. *Papa Roman.* 223.
1524	*Fr. Hottomannus* JC. Paris. nascitur.
1530	*Carolus* V. novas leges rerum capitalium, sive publicorum judiciorum per Imperii terras constituit.
1531	Idem *Carolus* Hollandiæ Zelandiæque Curiæ à *Philippo Burgundiæ Duce* circa annum 1428. institutæ, novas juris & justitiæ administrandæ leges præscribit.
	Eodem anno Ferdinandus Archidux Austriæ Rex Romanorum renuntiatur.
1533	*Monasterii* in Westphalia initia Anabaptisticæ doctrinæ.
1534	Paulus II. *Papa Roman.* 224.
1535	Jesuitarum societas, authore *Ignatio Lajola*, nobili Hispano orta: probatur à *Paulo* IV. 1540.
	Udalric. Zasius JC. moritur.
	Eguinarius Baro JC. hoc tempore floret, qui obiit anno 1550.
1537	*Concilium Mantuanum.*
1540	*Josephus Scaliger* nascitur.
1542	*Fr. Duarenus* JC. floret. obiit 1559.
1545	*Concilium Tridentinum* indicitur, quod finitur anno 1563.
1547	*Justus Lipsius* nascitur 28. Octob. in *Iscano* Brabantiæ municipio.
1550	Julius III. *Papa Rom.* 225.
1554	In Polonia *Corpus Juris* peculiare in sex libros distributum, ad Controversias in regno dijudicandas, jussu *Sigismundi Augusti* editur.
1555	Marcellus II. & post eum Paulus IV. *Pap. Roman.* 226. & 227.
	Carolus V. Imperio & regno se abdicat. Regna *Philippo* filio, Imperium in fratrem *Ferdinandum* post biennium conferens, in Monasterio D. Justi in finibus Castiliæ sito vacaturus, ubi 21. Septemb. 1558. vitam finiit.
1556	Ferdinandus I. Carolo cedente Romanum Imperium assequitur. Imperat annos 7.
1560	Pius IV. *Papa Roman.* 228.
1562	*Philippus* Hispaniar. Rex novum Episcopatum in Belgio instituit.
	Eodem Anno Maximilianus II. *Ferdinandi Imp.* F. Romanorum Rex coronatur, qui post excessum *Ferdinandi* anno 1564. in Imperium succedit. Imperat annos 12.

Ann. Christ.	
1566	Pius V. *Papa Roman.* 229.
	Eodem anno in Belgio viri Nobiles pro libertate religionis supplicant. Unde prima Origo tumultuum Belgicorum.
1572	Gregorius XIII. *Papa Rom.* 30.
1573	*Academia Leydensis* instituta 8. Feb.
1575	Rudolphus, Maximiliani Imp. F. Romanorum Rex coronatur: Idemque in Comitiis Ratisbonæ habitis 12. Octob. 1576. in imperium successit, regnat annis 36.
1579	*Civitates Hanseæ* societatis indicto Lubecæ fœderationis articulos sanciunt.
1581	*Ordines Belgici* Philippo Regi Hispaniæ omnem obedientiam & subjectionem renunciant.
1582	*Gregorius Papa* novum Calendarium instituit, quo decem dies inter 14. & 15. Octob. ex veteri exemit.
	Eodem anno novum Collegium *Supremæ Hollandiæ Curiæ* instituitur.
1585	Sixtus V. *Papa Rom.* 231.
1590	Urbanus VII. 232. *Papa.* & post eum Gregorius XIV. *Papa Roman.* 233.
1591	Innocentius IX. *Papa Rom.* 234.
1592	Clemens VIII. *Papa Rom.* 235.
	Prosper Farinacius JC. Roman. insignis Practicus, floret.
1605	Leo XI. *Papa Roman.* 236. & post eum Paulus V. *Papa Rom.* 237.
1609	Induciæ Belgicæ duodennales.
1612	Mathias, Ungariæ & Bohemiæ Rex, Rudolpho fratri in imperio succeſſit. Imperat annos 7.
1617	*Synodus Generalis* Dordrechti à fœderati Belgii Ordinibus indicitur.
1618	*Mathias Cæsar* resignat regna Bohemiæ & Ungariæ in *Ferdinandum* Archiducem.
	Mense Novembri minaci cauda, tanquam flagello armatus, *Cometa* apparuit.
1619	Ferdinandus II. Austriæ Dux, Romanorum Imperator, imperat annos 25.
1621	Gregorius XV. *Papa Roman.* 238.
	Societas Indica constituta apud Batavos.
1623	Urbanus VIII. *Papa Rom.* 239.
1636	Ferdinandus III. Hungariæ Bohemiæque Rex Imperator Rom. imperat annos 20.
1644	Innocentius X. *Papa Rom.* 240.
1648	*Pax Perpetua* initur inter Hispaniæ Regem & Fœderati Belgii Ordd.
1654	Alexander VII. *Papa Rom.* 241.
1658	Leopoldus Ignatius Germaniæ, Ungariæ, & Bohemiæ Rex, Anno 1658. 18. Julii, Francofurti Imperator Romanus eligitur.

AUTHENTICÆ,
SEU
NOVELLÆ
CONSTITUTIONES
DN. JUSTINIANI
SACRATISS. PRINCIPIS:

QUIBUS
LEONIS ET ALIORUM IMPERATORUM
QUORUNDAM ADDITÆ.

DIONYSII GOTHOFREDI, JC.
ET ALIORUM NOTIS ILLUSTRATÆ.

INDEX
CONSTITUTIONUM NOVELLARUM
DOMINI JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS,
NEC NON
Quarundam JUSTINI & TIBERII principum, quæ eidem volumini inſertæ fuerunt, eo ordine quo apud veterem interpretem Latinum collocatæ ſunt, collatis ad marginem tribus aliis Novellarum voluminibus, SCRIMGERI, (quem ut plurimum ſecuti ſumus) HALOANDRI, & JULIANI Anteceſſoris.

COLLATIO PRIMA.

1 DE heredibus & Falcidia, ſi heres ſolvere legata noluerit. — *Extat apud Scrimg. Hal. & Iul.*

2 De non eligendo ſecundo nubentes mulieres, & alienatione, & lucro antenuptialis donationis, & de ſucceſſionibus earum & filiis ſuis. — *Extat apud Scrimg. Hal. & Iul.*

3 Ut determinatus ſit numerus clericorum ſanctiſſ. majoris Eccleſiæ, &c. — *Scrimg. Hal. Iul.*

4 De fidejuſſoribus, & mandatoribus, & ſolutionibus. — *Scrimg. Hal. Iul.*

5 De monachis. — *Scrimg. Hal. Iul.*

6 Quomodo oporteat epiſcopos, & reliquos clericos ad ordinationem adduci, &c. — *Scrimg. Hal. Iul.*

COLLATIO II.

7 De non alienandis aut permutandis eccleſiaſticis rebus immobilibus aut in ſpecialem hypothecam dandis, &c. — *Scrimg. Hal. & Iul.*

8 Ut judices ſine quoquo ſuffragio fiant. — *Scrimg. Hal. Iul.*

9 Ut etiam eccleſia Romana centum annorum gaudeat præſcriptione. — *Scrimg. Hal. Iul.*

10 De referendariis palatii. — *Scrimg. Hal. Iul.* Extat apud illos. *Auguſt.* putat Latinam primitus fuiſſe. Idem & me admoniſſe memini, qua in ſententia etiam nunc ſum. Fallitur tamen, cum ait nos carere ejus epitome *Juliani*, cum extet in manuſcr. *Jul.* & Lugd. impreſſo.

11 De privilegiis archiepiſcopi primæ Juſtinianæ, &c. — *Scrimg. Hal. Iul.* Extat apud illos, & epit. *Juliani* in edit. Lugdunenſi multo amplior ea, quam edidit *Ant. Aug.*

12 De inceſtis & nefariis nuptiis.

13 De prætoriis populi.

COLLATIO III.

14 De lenonibus. — *Scrimg. Hal. & Iul.*

15 De defenſoribus civitatum. — *Scrimg. Hal. Iul.*

16 De menſura ordinandorum clericorum. — Extat apud illos, nam apud *Julianum* in editione Lugd. eſt conſtit. 12. miror *Auguſt* dicere eam deſiderari in lib. *Juliani*.

17 De mandatis principis. — Extat apud illos. Principium eſt Latinum, imo & Cujac. ait, utraque lingua fuiſſe ſcriptam hanc totam Novellam, ut & *Ant. Auguſt.* qui tamen ait nos carere Latina.

18 De triente & ſemiſſe, & ſucceſſionibus filiorum: & nepotum naturalium vel collationibus, aut, &c. — *Scrimg. Hal. Iul.*

19 De filiis ante dotalia inſtrumenta natis. — *Scrimg. Hal. deeſt apud Iul.*

20 De adminiſtrantibus officia in ſacris appellationibus. — *Scrimg. Hal. Iul.*

21 De Armeniis. — Extat apud illos tres, & apud *Jul.* quidem conſtit. 29. §. 102. Itaque miror cur dicat *Ant. Auguſt.* non extare.

COLLATIO IV.

22 De nuptiis. — *Scrimg. Hal. & Iul.*

23 De appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari. — Extat apud illos tres, ſed duntaxat epitomata, cum ſit Latina.

24 De præſide Piſidiæ. — In lib. manuſcr. vet. interpretis nihil præter tit. & prima earum verba hic reperi. Extant Græce apud *Scrimg.* & *Hal.* ſed & apud *Julian.* in edit. Lugd. conſt. 17. 18. 19. & 20. itaque ſatis mirari nequeo, cur id neget *Ant. Aug.*

25 De prætore Lycaoniæ.

26 De prætore Thraciæ.

27 De comite Iſauriæ.

28 De moderatore Helonoponti. — *Scrimg. Hal. Iul.*

29 De prætore Paphlagoniæ. — Extat apud illos tres. Eam habuit *Alb. Rozates* ut patet in verbo, Aquilegia, cujus hic fieri mentionem ait.

30 De proconſule Cappadociæ. — *Scrimg. Hal. & Iul.*

31 De deſcriptione quatuor præſidum Armeniæ. — *Scrimg. Hal. Iul.*

32 Ne quis mutuum dans agricolæ, terram ejus teneat, &c. — Hæ tres extant apud illos, niſi quod apud *Scrimger.* ſola 32. extat, quam autem ob cauſam, promittitur illic ex comment. *Henr. Steph.* doceri, necdum tamen, quod ſciam, illi commentarii nati ſunt.

33 De his qui mutuum dant agricolis.

34 Ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit, &c.

35 De auditoribus Quæſtoris. — Deeſt integra in Græcis editionibus. Ejus epitomen Græce & Latine *Hal.* edidit, ut & *Jul.* Latine. Deeſt etiam in manuſcr. vet. interprete, & vulgat. authenticis.

36 De ſucceſſoribus eorum, qui in Africa degunt. — Deeſt apud vet. interpretem & *Scrimg.* & *Julianum*.

37 De Eccleſiis conſtitutis in Africa. — Extat apud ſolum *Haloand.* & in lib. 1. *Basil.* titul. 1. c. 45. *Ant. Auguſt.* ait ſe vidiſſe epitomen pleniorem in epitome conſtitutionum Eccleſiaſticarum.

38 De decurionibus & filiis eorum. — Extat apud illos tres. Hanc habuerunt *Aza*, *Accurt.* & *Alberic.* ut ex eorum ſcriptis apparet.

39 De reſtitutionibus, & ea quæ parit undecimo menſe poſt viri mortem. — *Scrimg. Hal. Iul.*

40 Ut Eccleſia ſanctæ Reſurrectionis alienare poſſit ædificia ſecundum ipſam ſita civitatem. — Nondum invenire potui in antiq. manuſcr. Latinis, tametſi *Alber.* eam habuerit, ut alias not. in edit. Pariſ. Deeſt etiam tam Græce quam Latine apud *Haband.* ſed non deeſt apud *Jul.* ubi eſt conſtit. 11. §. 47. qua in re fallitur *Anton. Aug.* ut ſupra alias ſæpe.

41 De quæſtoribus, id eſt Præfectis inſularum. — Deeſt apud *Scrimg.* & *Hal.* extat apud *Iul.*

42 De depoſitione Anthimi & Severi, & Petri, &c. — *Scrimg. Hal. Iul.*

43 De officinis ſive tabernis Conſtantinopolitanæ urbis, & ut mille tantum & centum officinæ, &c. — *Scrimg. Hal. Iul.* §. 49. licet *Ant. Aug.* neget.

44 De tabellionibus, & ut protocolla dimittant in chartis. — *Scrimg. Hal. Iul.*

45 Ne Judæi, Samaritani, & hæretici per cauſam religionis & cultus ſui curiali fortuna liberentur. — *Scrimg. Hal. Iul.*

COLLATIO V.

46 De eccleſiaſticarum rerum immobilium alienatione & ſolutione. — Extat tantum apud *Scrimg.* & *Iul.* non autem apud *Haloand.*

47 Ut præponatur nomen Imperatoris documentis, & ut Latinis literis apertius tempora inſcribantur. — *Scrimg. Hal. Iul.*

48 De jurejurando à moriente præſtito propter menſuram ſuæ ſubſtantiæ. — *Scrimg. Hal. Iul.*

49 De his qui ingrediuntur ad appellationem, & quando per ſcripturam manus propriæ, &c. — *Scrimg. Hal. Iul.*

50 Conſtitutio ad Bonum quæſtorem exercitus ordinat appellationes à quinque provinciis, Caria, & Cypro, & Cycladibus, &c. — *Scrimg. Hal.*

51 Scenicas non ſolum ſi fidejuſſores præſtent, ſed etiam ſi jusjurandum dent, &c. — *Scrimg. Hal. Iul.*

52 Ut non fiant pignorationes pro aliis perſonis, & ut ſicut principum donationes, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

53 De exhibendis & introducendis reis, & ut hi, qui conveniuntur poſt viceſimum diem, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

54 Conſtitutionem quæ ex adſcriptitio, & libera natos, liberos eſſe vult, non iis qui ante, &c. *Extat apud Scrimg. tantum & Iul.*

55 Ut de cætero commutationes eccleſiaſticarum rerum non fictè fiant, &c. *Solus Scrimg. habet Græce, & Julian. Latinam epitomen.*

56 Ut ea quæ vocantur inſinuativa ſuper clericis, in majore quidem eccleſia dentur, &c. *Extat apud Scrimg. tantum Græce, & Latina epit. apud Iul.*

57 Ut clerici qui recedunt, aliis pro eis ſubrogatis, præbeant ſubrogatis emolumenta, &c. *Scrimg. Hal. & Iul.*

58 Ut in privatis domibus ſacra myſteria non fiant. Extat Græce tantum apud *Scrimg.* & epitome apud *Jul.* Latina.

59 De debita impenſa in exequiis defunctorum. Extat apud illos tres. Hanc habuit *Albert. Roxates* in verbo, Exequias.

60 Ut defuncti ſeu funera eorum non injurientur à creditoribus, & ut conſiliarii, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

61 Ut immobilia antenuptialis donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

62 De ordine Senatorum, & conſultationibus. Deeſt apud *Scrimg.* & *Hal.* præter breviſſimam epitomen. Extat epitome apud *Jul.*

63 De novi operis nuntiatione maritimi aſpectus. *Scrimg. Hal. Iul.*

64 De hortulanis Conſtantinopolitanæ civitatis. *Scrimg. Hal. Iul.*

65 Ut terrulæ, vel domus, vel vinea ſanctiſſ. eccleſiæ Myſiæ in redemptionem captivorum, &c. Deeſt Græce apud *Scrimg.* Brevis epit. Græca & Latina eſt apud *Hal.* apud *Jul.* autem extat ejus epit. §. 203. ſeu conſtit. 59. quam edidit *Anton. Aug.* extat etiam & alia epitome ad calcem lib. *Jul.* pag. 183.

66 Ut factæ novæ conſtitutiones poſt inſinuationem earum poſt duos menſes valeant. Parcit autem, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

67 Ut nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem epiſcopi, & ut deputet prius, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

68 Ut conſtitutio ſacratiſſ. Imperatoris, de ſucceſſoribus nuptialium lucrorum, quæ apædiæ, &c. Extat tantum Græce apud *Scrimger.* & epitomata Latine apud *Jul.*

69 Ut omnes obediant judicibus provinciarum, & in criminalibus, & in pecuniariis, &c. *Scrimg. Hal. & Iul.*

70 Ut ordinariæ præfecturæ Urbanæ & Prætorianæ duæ & præfecturæ quæ in ſingulo, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

71 Ut ab illuſtribus & qui ſuper eam dignitatem ſunt, omnimodo ſuper pecuniariis, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

Collatio VI.

72 Ut hi qui obligatas ſe habere perhibent res minorum, aut obligati ſunt eis, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

73 De inſtrumentorum cautela & fide, & primum de depoſito & mutuo, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

74 Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi & ſui, ſupra illos modos, &c. Extat apud *Scrimg.* Græce, non apud *Hal.* Epitome Latina extat apud *Julianum.*

75 De appellationibus Siciliæ. Nuſquam Græce extat. Epitome breviſſima extat apud *Scrimg.* Latior Latina apud *Iul.*

76 Hæc conſtitutio interpretatur priorem conſtitutionem. De his qui ingrediuntur monaſterium, &c. Extat tantum Græce apud *Scrimg.* & epitomata Latine apud *Julianum* §. 246.

77 Ut non luxurientur homines contra naturam nec jurent per capillos Dei, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

78 Ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo, & ut priſtinis reſtituantur natalibus, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

79 Apud quos oporteat cauſam dicere monachos & aſcetrias. Græce tantum extat apud *Scrimg.* & Latina epitome apud *Jul.*

80 De quæſtore. *Scrimg. Hal. Iul.*

81 Conſtitutio quæ dignitatibus & epiſcopatu filium liberat patria poteſtate. *Scrimg. Hal. Iul.*

82 De judicibus, & ut nullatenus cum jurejurando eligatur aliquis judex, quod permaneat ei, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

83 Ut clerici apud proprios epiſcopos primùm conveniantur, & poſt hoc apud civiles judices. Græce tantum extat apud *Scrimg.* non apud *Hal.* & epitome Latina apud *Julianum.*

84 De conſanguineis & uterinis fratribus. Græce extat duntaxat apud *Scrimg.* & Latina epitome apud *Julianum.*

85 De armis. *Scrimg. Hal. Iul.*

86 Ut differentes judices audire interpellantium allegationes, cogantur ab epiſcopis hoc agere, & ut quando in ſuſpicionem, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

87 De mortis cauſa donationibus curialium. *Scrimg. Hal. Iul.*

88 De depoſito & denunciationibus inquilinorum, & de ſuſpendenda adminiſtratione panum. *Scrimg. Hal. Iul.*

Collatio VII.

89 Quibus modis naturales efficiantur ſui, & de eorum ex teſtamento ſive ab inteſtato ſucceſſione. *Scrimg. Hal. Iul.*

90 De teſtibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

91 Ut exactione inſtante dotis primæ & ſecundæ, viro ad ſecunda vota migranti præponatur uxor prima, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

92 De immenſis donationibus in filios factis. *Scrimg. Hal. Iul.*

93 De appellationibus, ut ſi mota apud appellationis judicem, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

94 Ut ſine prohibitione matres debitrices, & creditrices tutelam gerant minorum, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

95 De adminiſtrationibus. *Scrimg. Hal.*

96 De exequutoribus, & de his qui conveniuntur & reconveniuntur. *Scrimg. Hal. Iul.*

97 De æqualitate dotis, & propter nuptias donationis, & augmento dotis, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

98 Neque virum quod ex dote eſt, neque mulierem ex ſponſalitia largitate lucrum proprium habere, &c. Græce extat apud *Scrimger.* non etiam apud *Haloand.* & Latina epitome apud *Julianum.*

99 De reis promittendi. *Scrimg. Hal. Iul.*

Collatio VIII.

100 De tempore non ſolutæ pecuniæ ſuper dote. *Scrimg. Hal. Iul.*

101 De donationibus à curialibus factis, ſive ab inteſtato, vel teſtamento eorum ſucceſſoribus. *Scrimg. Hal. Iul.*

102 De moderatore Arabiæ. Extat apud illos tres. quamvis *Auguſt.* neget extare apud *Julianum*, ubi tamen poſita eſt §. 356.

103 De proconſule Palæſtinæ. Extat apud illos tres. quamvis *Auguſt.* neget extare apud *Jul.* Ubi poſita eſt §. 357

104 De prætore Siciliæ. Deeſt apud *Scrimger.* Brevis epitome apud *Haloand.* amplior apud *Julian.* §. 358. quamvis id neget *Anton. Aug.*

105 De Conſulibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

106 De uſuris nauticis. *Scrimg. Hal. Iul.*

107 De teſtamentis imperfectis à parentibus in filios factis, & de diviſione rerum, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

108 De reſtitutionibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

109 De privilegiis dotis hæreticis mulieribus non præſtandis. *Scrimg. Hal. Iul.*

110 De nauticis uſuris. *Scrimg. Hal. Iul.*

111 Hæc conſtitutio innovat conſtitutionem, quæ præſcriptionem centum annorum locis venerabilibus dederat. Extat integra Græca editio *Juſtin.* 5. apud *Scrimg.* epitomata vero Græca hoc loco tam apud *Scrimg.* quam *Hal.* & epitome Latina apud *Julianum*, §. 44. & §. 366.

112 De litigiosis, & de decima parte litis ab actore præstanda. *Scrimg. Hal. Iul.*

113 In medio litis non fieri sacras formas aut sacras jussiones, sed secundum antiquas leges generales lites decidi. *Scrimg. Hal. Iul.*

114 Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant glorioſissimi quæstoris. Extat brevis epitome Græca apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Julianum.*

115 Ut cum de appellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat judicari, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtineant, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

116 Ut neque miles neque fœderatus observetur domui privatæ, aut possessioni alicujus. Extat apud *Scrimger.* & *Hal.* non etiam apud *Julianum.*

117 Ut liceat matri & aviæ, & aliis parentibus post legitimam partem liberis derelictam, &c.

Collatio IX.

118 De heredibus ab intestato venientibus, & de adgnatorum jure sublato. *Scrimg. Hal. Iul.*

119 Ut sponsalitia largitas specialis sit contractus, & de diversis capitulis. *Scrimg. Hal. Iul.*

120 De alienatione & emphyteusi, & locatione, & hypothecis, & aliis diversis contractibus, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

121 Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur. Extat apud illos tres. Nam epitomen *Juliani* habet editio *Augustini*, quam in meis libris invenire non potui.

122 Edictum pientissimi domini nostri Justiniani, de formula Artificum. Deest apud *Scrimg.* hic, sed ponitur integra inter edicta. Apud Haloandrum autem hic brevis Græca Latinaque epitome est. Deest apud *Julianum.*

123 De sanctiss. episcopis, & Deo amabilibus, & reverendissimis clericis & monachis. *Scrimg. Hal. Iul.*

124 Ut litigantes jurent in exordio litis, quia neque promiserunt dare judicibus, neque dabunt: & de sportulis, &c. *Scrimg. Hal. Iul.*

125 Ut judices non expectent sacras jussiones, sed quæ videntur eis, decernant. *Scrimg. Hal. Iul.*

126 Exemplum sacræ formæ de appellationibus. *Scrimg. Hal. Iul.*

127 Ut fratrum filii succedant paternæ hereditati ad imitationem fratrum etiam ascendentibus extantibus, & ut mulieres, &c. Extat tantum Græce apud *Scrimg.* & epitome Latina apud *Julianum.*

128 De collatoribus & aliis capitulis. *Scrimg. Hal. Iul.*

129 De Samaritis. *Scrimg. Hal. Iul.*

130 Quomodo oporteat milites transitum in civitatibus facere, & de introitu. *Scrimg. Hal. Iul.*

131 De ecclesiasticis titulis & privilegiis, aliisque capitulis. *Scrimg. Hal. Iul.*

132 De interdictis collegiis hæreticorum. Extat apud *Scrimger.* & *Hal.* deest apud *Julian.*

133 Quomodo oporteat monachos vivere. Extat Græce apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Jul.*

134 Ut nulli judicum liceat habere loci servatorem, nisi certis ex causis divina concesserit jussio. *Scrimg. Hal. Iul.*

135 Ne quis cogatur bonis cedere. Extat apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Jul.* & vet. interpretem.

136 De Argentariorum contractibus. Extat apud *Scrimg.* inter edicta, & in epitome *Juliani*, deest apud veter. interpretem.

137 De ordinatione episcoporum & clericorum. Deest in epitome *Juliani*, & veter. interprete. Apud *Hal.* est inserta Novell. 123. quomodo & in Basilicis.

138 Interpretatio, Quomodo quæ duplum excedunt usuræ, non præbeantur. Deest apud *Scrimg.* & *Hal.* brevissimam tantum habet epitomen.

139 Indulgentia illicite contractarum nuptiarum. Extat apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Julian.*

140 Ut consensu matrimonium solvi possit. Deest apud *Haloand.* & vet interpretem.

141 Edictum de his qui luxuriantur contra naturam. Extat Græce apud *Scrimg.* & *Hal.* deest apud *Jul.*

142 De his qui eunuchos faciunt. *Scrimg. Hal. deest apud Jul.*

143 De muliere raptum passa. Epitomen *Hal.* edidit, extat & in fine epitomes *Juliani*, quam habeo manuscriptam.

144 De Samaritis. Extat Græce apud *Hal.* deest apud *Jul.*

145 Ut de cætero nullam licentiam habeat dux aut Biocolyta Lydiæ, & Lycaoniæ in Phrygiam utramque & Pisidiam advenire. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

146 Ut liceat Hebræis secundum formam hîc traditam sacras scripturas Latine vel Græce, vel alia lingua, &c. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

147 De reliquis publicis non exigendis, & de discussione diversarum actionum. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

148 De indulgentia tributariorum reliquorum. *Extat hic apud Hal. & inter Novell. Just. apud Scrimg.*

149 Ut Deo amantissimi episcopi cum provinciarum indigenis, &c. *Deest apud Hal. Est inter Nov. Justini ad Scrimg.*

150 De ea quæ raptori suo nubit. Græcam epit. edidit *Hal.* deest apud *Jul.*

151 Ne decurio aut cohortalis, &c. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

152 Ne sacræ formæ, quæ de causis procedunt publicis aliter robur accipiant, quam glorioſiſſ. præfectorum, &c. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

153 De infantibus expositis. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

154 De his qui in Osrhoëna illicitas contrahunt nuptias. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

155 Ut matres etiam tutelæ rationibus obnoxiæ sint. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

156 De prole partienda inter rusticos. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

157 De rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

158 Ut deliberandi jus etiam ad impuberes transmittatur. *Scrimg. Hal. deest apud Iul.*

159 Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant. *Scrimg. Hal.*

160 Exemplum sacræ pragmaticæ formæ de usuris. *Scrimg. Hal.*

161 De provinciarum præsidibus. *Deest apud Scrimg. Hal. habet.*

162 Sacra forma transmissa Dominico glorioſiſſ. præfecto, De diversis capitulis. *Scrimg. Hal.*

163 De relevatione tributorum publicorum. *Hal. deest apud Scrimg.*

164 De heredibus. *Hal. deest apud Scrimg.*

165 Generalis forma de prospectu in mare, scripta Dominico, &c. *Hal. deest apud Scrimg.*

166 Forma Præfectorum prima, περὶ ἐπιβολῶν. De adjectionibus, &c. *Ex Cujacio.*

167 Forma PP. vicesima quarta, χρυσοῦ τύπος περὶ νόμης πῶς δεῖ, &c. *Ex Cujacio.*

168 Forma P.P. secunda χρυσοῦ τύπος περὶ ὁμοδέλων, id est, De hominibus qui eidem domino subjecta prædia possident. *Ex Cujacio.*

Ergo centum sexaginta octo Justiniani Novellas, nec plures, nec pauciores numerari consentiunt omnes. Sed Matthæus Monachus in præfatione collectionis constitutionum ecclesiasticarum Græc. diserte scripsit Justinianum centum, & septuaginta constitutiones condidisse: unde constat duas adhuc desiderari, ut omittam pleraſque superius relatas non esse ipsius Justiniani. Item Julianus in epitome, ait ultimam Novellam sic cœpisse: Quam *jam videor conscripsisse, &c.*

INDEX EDICTORUM
JUSTINIANI IMPERATORIS.

EDictum ſcriptum in omni terra piiſſimis Archiepiſcopis & ſanctiſſimis Patriarchis. 1
Ne præſides in fiſcalibus cauſis fidem publicam dent. 2
De Armeniorum ſucceſſione. 3
De magiſtratu Phœniciæ Libanicæ. 4
De tempore actionum quæ ſacris locis competunt. 5
Edictum pientiſſimi domini noſtri Juſtiniani. 6
Forma pragmatica de argentariorum contractibus. 7
De Pontici tractus vicario. 8
De argentariorum contractibus. 9
De apparitoribus præſidum. 10
Ut ponderatores & monetarii apud Ægyptios quicquam pro obryzo exigendi nullam de reliquo facultatem habeant, ſed quemadmodum in magna hac urbe, ita illic quoque ſignatum aurum æſtimetur: & illi ſigna pro pondere, quod in ſignatura ſervatum eſt, imponant. 11
De Helleſponto. 12
Lex de Alexandrinis & Ægyptiacis provinciis. 13

INDEX NOVELLARUM CONSTITUTIONUM JUSTINI IMPERATORIS.

DE indulgentia tributariorum reliquorum. 1
Ut conſenſu matrimonium ſolvi poſſit. 2
De iis qui in Oſthoëna & Meſopotamia illicitas nuptias contraxerunt. 3
Ut Dei amantiſſimi Epiſcopi, cum provinciarum indigenis, & quæ ſequuntur. 4
De Samaritanis. 5

INDEX CONSTITUTIONUM TIBERII IMPERATORIS.

DE divinis domibus.
De hæredibus.
De provinciarum præſidibus.
Deeſt integra. 4
De relevatione tributorum publicorum. 5

INDEX
Aliquot Conſtitutionum Juſtiniani, Juſtini, & Tiberii, ex libro Juliani anteceſſoris.

PRagmatica ſanctio Juſtianiani Imperatoris complectens varia capitula. 1
De adſcriptitiis & colonis. 2
Conſtitutio Juſtini Imperatoris de filiis liberarum in Africam directa. 3
Sacrum pragmaticum Tiberii Auguſti, de confirmatione conſtitutionum Juſtini Imperatoris de filiis colonorum & liberarum. 4

INDEX
NOVELLARUM CONSTITUTIONUM,
Secundum Litterarum ordinem, prout vulgò allegantur ex editione vetere.

Primus numerus collationem, alter titulum, poſtremus conſtitutionem demonſtrat.

A.

ADjutoribus quæſtoris. 4.14.35
Adminiſtrantibus officia in ſacris appellationibus. 3.7.20
Adminiſtratoribus. 7.7.95
Æqualitate dotis, & propter nuptias donationis, & augmento dotis, &c. 7.9.97
Alienatione emphyteuſi, & locatione, & hypotheticis, & aliis diverſis contractibus, &c. 9.3.120
Appellationibus ad quemnam remittantur, ſi res ob quam appellatio inſtituitur, non ſupra auri libras decem valeat 4. *ante titulum.* 3
Appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari. 4.2.23
Appellationibus Siciliæ. 6.4.75
Appellationibus, ut ſi mota apud appellationis judicem, &c. 7.5.93
Apud quos oporteat cauſam dicere monachos & aſcetrias. 6.8.79
Argentariorum contractibus. 9.19.136
Armeniis. 3.8.21
Armis. 6.14.85

C.

COllatoribus & aliis capitulis. 9.11.28
Comite Iſauriæ. 4.6.27
Conſanguineis & uterinis fratribus. 6.13.84
Conſtitutio ad Bonum Quæſtorem exercitus ordinat appellationes à quinque provinciis, Caria, & Cypro & Cycladibus, &c. 5.5.50
Conſtitutionem, quæ ex adſcriptitio & libera natos, liberos eſſe vult, non iis qui ante, &c. prodeſſe. 5.9.54
Conſtitutio, quæ dignitatibus & epiſcopatu filium liberat patria poteſtate. 6.10.81
Conſulibus. 8.6.105

D.

DEbita impenſa in exequiis defunctorum. 5.14.59
Decurionibus & filiis eorum. 4.17.38
Defenſoribus civitatum. 3.2.15
Depoſitione Anthimi & Severi, & Petri, &c. 4.21.42
Depoſito & denunciationibus inquilinorum, & de ſuſpendenda adminiſtratione panum. 6.17.88
Deſcriptione quatuor Præſidum Armeniæ. 4.10.31
Donationibus à curialibus factis, ſive ab inteſtato, vel teſtamento eorum ſucceſſoribus. 8.2.101

E.

EA quæ raptori ſuo nubit. 9.32.150
Eccleſiaſticarum rerum immobilium alienatione & ſolutione. 5.1.46
Eccleſiaſticis titulis & Privilegiis, aliiſque capitulis. 9.14.131
Eccleſiis conſtitutis in Africa. 4.16.37
Edictum de his qui luxuriantur contra naturam. 9.23.141
Edictum pientiſſimi domini noſtri Juſtiniani, de formula artificum. 9.5.122
Exemplum ſacræ formæ de appellationibus. 9.9.126
Exemplum ſacræ pragmaticæ formæ de uſuris. 9.42.160
Executoribus, & de his qui conveniuntur & reconveniuntur. 7.8.96
Exhibendis & introducendis reis, & ut hi qui conveniuntur poſt viceſimum diem, &c. 5.8.53

F.

FIdejuſſoribus & mandatoribus, & ſolutionibus. 1.4.4
Filiis ante dotalia inſtrumenta natis. 3.6.19
Forma præfectorum prima, περὶ ἐπιτολῶν, De adjectionibus, &c. 9.48.166
Forma PP. ſecunda, χρυσοῦ τύποι περὶ ὁμοθέλων, id eſt. De hominibus qui eidem domino ſubjecta prædia poſſident. 9.50.168
Forma PP. viceſimaquarta, χρυσοῦς τύπος περὶ νομῆς πῶς δεῖ, &c. 9.49.165

G.

GEneralis forma de proſpectu in mare, ſcripta Dominico, &c. 9.47.165

H.

HÆc conſtitutio innovat conſtitutionem, quæ præſcriptionem centum annorum locis venerabilibus dederat. 8.12.111
Hæc conſtitutio interpretatur priorem conſtitutionem, De his qui ingrediuntur monaſterium, &c. 6.5.76
Heredibus. 9.46.164
Heredibus ab inteſtato venientibus, & de adgnatorum jure ſublato. 9.1.118
Heredibus & Falcidia. 1.1.1
His qui eunuchos faciunt. 9.24.142
His qui ingrediuntur ad appellationem, & quando per ſcripturam manus propriæ, &c. 5.4.29
His qui in Oſthoëna illicitas contrahunt nuptias. 9.36.154
His qui mutuum dant agricolis. 4.32.33
Hortulanus Conſtantinopolitanæ civitatis. 5.19.04

I.

IMmenſis donationibus in filios factis: 7.4.92
Inceſtis & nefariis nuptiis. 2.7.12
Indulgentia illicite contractarum nuptiarum. 9.22.139
Indulgentia reliquorum publicorum. 9.30.148
Infantibus expoſitis. 9.35.153
In medio litis non fieri ſacras formas, aut ſacras juſſiones, ſed ſecundum antiquas leges generales lites decidi. 8.14.113
Inſtrumentorum cautela & fide, & primum de depoſito & mutuo, &c. 6.2.73
Interdictis collegiis hæreticorum. 9.15.132
Interpretatio conſtitutionis quomodo quæ duplum excedunt uſuræ, non præbeantur. 9.21.138
Judicibus, ut nullatenus cum jurejurando eligatur aliquis judex, quod permaneat ei, &c. 6.11.82
Jurejurando à moriente præſtito propter menſuram ſuæ ſubſtantiæ. 5.3.48
Jusjurandum quod præſtatur ab his qui adminiſtrationes accipiunt. 2.3.8.

L.

LEnonibus. 7.1.14
Litigioſis, & decima parte litis ab actore præſtanda. 8.13.112

M.

MAndatis principum. 3.4.17
Menſura ordinandorum clericorum. 3.3.16

Modera-

INDEX CONSTITUTIONUM NOVELLARUM.

Moderatore Arabiæ. 8.3.102
Moderatore Hellenoponti. 4.7.28
Monachis. 1.5.5
Mortis causa donationibus curialium. 6.16.87
Muliere rapum passa. 9.25.143

N.

Nauticis usuris. 8.11.110
Ne decurio aut cohortalis, &c. 9.35.151
Ne Judæi, Samaritani, & hæretici per causam religionis & cultus sui curiali fortuna liberentur. 4.24.45
Neque virum quod ex dote est, neque mulierem ex sponsalitia largitate lucrum proprium habere, &c. 7.10.98
Ne quis cogatur bonis cedere. 9.18.135
Ne quis mutuum dans agricolæ, terram ejus teneat, &c. 4.11.32
Ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit, &c. 4.13.34
Ne sacræ formæ quæ de causis procedunt publicis aliter robur accipiant, quam gloriosiss. præfectorum, &c. 9.34.152
Non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus, aut in specialem hypothecam dandis, &c. 2.1.7
Non eligendo secundo nubentes mulieres, & alienatione, & lucro ante nuptias donationis, & de successionibus earum filiis suis. 1.2.2
Novi operis nuntiatione maritum aspectus. 5.18.63
Nuptiis. 4.1.22

O.

Officinis sive tabernis Constantinopolitanæ urbis, & ut mille tantum & centum officinæ, &c. 4.22.43
Ordinatione episcoporum & clericorum. 9.20.127
Ordine Senatorum, & consultationibus. 5.17.62

P.

Præside Pisidiæ. 4.3.24
Prætore Lycaoniæ. 4.4.25
Prætore Paphlagoniæ. 4.8.29
Prætoribus populi. 2.8.13
Prætore Siciliæ. 8.5.104
Prætore Thraciæ. 4.5.26
Privilegiis archiepiscopi primæ Justinianæ, &c. 2.6.11
Privilegiis dotis hæreticis mulieribus non præstandis. 8.10.119
Proconsule Cappadociæ. 4.9.30
Proconsule Palestinæ. 8.4.103
Prole partienda inter rusticos. 9.38.156
Provinciarum præsidibus. 9.43.161

Q.

Quæstore. 6.9.80
Quæstoribus, id est Præfectis insularum. 4.20.41
Quibus modis naturales efficiantur sui, & de eorum ex testamento sive ab intestato successione. 7.1.89
Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi & sui, supra illos modos, &c. 6.3.74
Quomodo oporteat episcopos & reliquos clericos ad ordinationem adduci, &c. 1.6.6
Quomodo oporteat milites transitum in civitatibus facere, & de introitu. 9.13.130
Quomodo oporteat monachos vivere. 7.16.133

R.

Referendariis palatii. 2.5.10
Reis promittendi. 7.11.99
Revelatione tributorum. 9.45.163
Reliquis publicis non exigendis, & de discussione diversarum actionum. 9.29.147
Restitutionibus, & ea quæ parit undecimo mense post viri mortem. 4.18.39
Restitutionibus. 8.9.108
Rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt. 9.39.157

S.

Sacra forma transmissa Dominico gloriosiss. præfecto, De diversis capitulis. 9.44.162
Samaritis. 9.12.129
Samaritanis. 9.26.144
Sanctiss. episcopis, & Deo amabilibus & reverendissimis Clericis & Monachis. 9.6.123
Scenicas non solum si fidejussores præstent, sed etiam si jusjurandum dent, &c. 5.6.51
Successoribus eorum qui in Africa degunt. 4.15.36

T.

Tabellionibus, & ut protocolla dimittant in chartis. 4.23.44
Tempore non solutæ pecuniæ super dote. 8.1.100
Testamentis imperfectis à parentibus in filios factis, & de divisione rerum, &c. 8.8.107
Testibus. 7.2.92
Trientis & semissis, & successionibus filiorum, & nepotum naturalium collationibus, &c. 3.5.18

V.

Usuris nauticis. 8.7.116
Usuris supra duplum non comparandis. 9.21.138
Ut ab illustribus & qui super eam dignitatem sunt, omnimodo super pecuniariis, &c. 5.26.71
Ut clerici apud proprios episcopos primum conveniantur, & post hoc apud civiles judices. 6.12.83
Ut clerici qui recedunt, aliis pro eis subrogatis præbeant emolumenta, &c. 5.12.57
Ut consensu matrimonium solvi possit. 9.23.140
Ut constitutio sacratiss. Imperatoris, & de successionibus nuptialium lucrorum, quæ apædiæ, &c. 5.23.68
Ut cum de appellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat judicari, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, &c. 8.16.115
Ut de cætero commutationes ecclesiasticarum rerum non fictæ fiant, &c. 5.10.55
Ut de cætero nullam licentiam habeat Dux aut Biocolyta Lydiæ & Lycaoniæ in Phrygiam utramque & Pisidiam advenire. 9.27.145
Ut defuncti seu funera eorum non injurientur à creditoribus, & ut consiliarii, &c. 5.15.65
Ut deliberandi jus etiam ad impuberes transmittatur. 9.40.158
Ut Dei amantissimi episcopi cum provinciarum indigenis, &c. 9.31.149
Ut determinatus sit numerus clericorum sanctiss. majoris ecclesiæ, &c. 1.3.11
Ut differentes judices audire interpellantium allegationes cogantur ab episcopis hoc agere, & ut quando in suspicionem, &c. 6.15.86
Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant gloriosissimi quæstoris. 8.15.114
Ut ea quæ vocantur insinuativa super clericis, in majore quidem Ecclesia dentur, &c. 5.11.56
Ut Ecclesia sanctæ Resurrectionis alienare possit ædificia secundum ipsam sita civitatem. 4.19.40
Ut etiam Ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione. 2.4.9
Ut exactione instante dotis primæ & secundæ, viro ad secunda vota migranti, præponatur uxor prima, &c. 7.3.91
Ut factæ novæ constitutiones post insinuationem eorum post duos menses valeant. Parcit autem, &c. 5.21.66
Ut fratrum filii succedant paternæ hereditati, ad imitationem fratrum. etiam ascendentibus extantibus. & ut mulieres, &c. 9.10.127
Ut hi qui obligatas se habere perhibent res minorum, aut obligati sunt eis, &c. 6.1.72
Ut immobilia antenuptialis donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur, &c. 5.16.61
Ut in privatis domibus sacra mysteria non fiant. 5.13.58
Ut judices non exspectent sacras jussiones, sed quæ videntur eis decernant. 9.8.125
Ut judices sine quoquo suffragio fiant. 2.2.8
Ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo, & ut pristinis restituantur natalibus, &c. 6.7.78
Ut liceat Hebræis secundum formam hic traditam sacras scripturas Latine vel Græce vel alia lingua, &c. 9.28.146
Ut liceat matri & aviæ, & aliis parentibus, post legitimam partem liberis derelictam, &c. 8.18.117
Ut litigantes jurent in exordio litis, quia neque promiserunt dare judicibus, neque dabunt, & de sportulis, &c. 9.7.124
Ut matres etiam tutelæ rationibus obnoxiæ sint. 9.37.155
Ut neque miles, neque fœderatus observetur domui privatæ, aut possessioni alicujus. 8.17.136
Ut non fiant pignorationes pro aliis personis, & ut sicut principum donationes, &c. 5.7.52
Ut non liberentur curiali fortuna Judæi, nec Samaritani, aut hæretici occasione eorum religionis, &c. 4.24.45
Ut non luxurientur homines contra naturam, nec jurent per capillos Dei, &c. 6.6.77
Ut nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem Episcopi, & ut deputet prius, &c. 5.22.67
Ut nulli judicum liceat habere loci servatorem, nisi certis ex causis divina concesserit jussio. 9.17.134
Ut omnes obediant judicibus provinciarum, & in criminalibus, & in pecuniariis, &c. 5.24.69
Ut ordinariæ præfecturæ urbanæ & prætorianæ duæ & præfecturæ quæ in cingulo, &c. 5.25.70
Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur. 9.4.121
Ut præponatur nomen imperatoris documentis. & ut Latinis literis apertius tempora inscribantur. 5.2.47
Ut quæ circa Viminacium sunt Ecclesiæ, sub proprio Archiepiscopo sint, &c. 2. *ante titulum.* 6.
Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant. 9.41.159
Ut sine prohibitione matres debitrices & creditrices, tutelam gerant minorum, &c. 7.6.94
Ut sponsalitia largitas specialis sit contractus, & de diversis capitulis. 9.2.119
Ut terrulæ, vel domus, vel vinea sanctiss. Ecclesiæ Mysiæ in redemptionem captivorum, &c. 5.20.65

NOVELLARUM JUSTINIANI CONSTITUTIONUM EPITOME,

DIONYSIO GOTHOFREDO JC. Authore.

De fide.

VT ſacras ſcripturas Latine vel Græce vel alia lingua ſecundum traditam legem Hebræis allegare liceat *Novell.* 146. De quatuor ſanctis conciliis 131. *cap.* 1. Ne oratio divinæ oblationis & baptiſmatis in ſecreto, ſed palam ut à populo exaudiri poſſit, recitetur 137. *cap.* 6. De ſacra communione 7. *cap.* 11. ad moniales deportanda 123. *c.* 36. De ſacris myſteriis in privata domo non peragendis 58. & 131. *c.* 8. De litaniis 123. *c.* 31. De memoria & novendiali ſacro defunctis præſtito 33. *c.* 3. §. 1.

De ſacroſanctis eccleſiis, & de rebus & privilegiis earum.

De divinis domibus, Tiberii conſtitutio. De templorum ædificatione eorumque dedicatione 5. *c.* 1. 131. *c.* 7. Ut qui eccleſiam ædificant prius definiant quæ ad ejus curam, conſtitutionem, & conſervationem pertineant 67. *c.* 2. Intra quod tempus heredes gravati ædificare ſacras domos debeant 131. *c.* 10. Ut Auctori divinæ domus jus patronatus competat 123. *c.* 18. De monaſteriis non alienandis 7. *c.* 11. De cruce figenda in templorum auguratione & ferenda in litaniis 5. *c.* 1. 131. *c.* 7. De altari 7. *c.* 1. De vaſis ſacris non alienandis 7. *c.* 8. & 120. *c.* 10. Ne vir aliquo prætextu ingrediatur monaſterium mulierum 133. *c.* 3. §. De reditibus eccleſiæ à patrono præſtandis 67. *c.* 2. De reditibus per Oeconomos & Patriarchas in pios actus erogandis 2. *c.* 3. De rebus eccleſiæ immobilibus, vel quaſi non alienandis 7. *in pr.* & *c.* 1. 6. niſi cum decreto. 7. *c.* 9. & 67. *c.* 4. Permiſſum eſt eccleſiæ ſanctæ Reſurrectionis Hieroſolymitanæ alienare prædia ſecundum ipſam civitatem ſita *Novell.* 40. Idem & aliis eccleſiis poſtea permiſſum *Novell.* 120. *c.* 9. Permiſſum eccleſiæ Myſiæ fundos relictos in redemptionem captivorum & alimenta pauperum certa lege alienare 65. Poſſunt etiam alienari res quæ ad Imperatorem ab Eccleſia pervenerunt 119. 1. 10. De pœna rem Eccleſiaſticam alienantis citra ſolemnitatem 7. *c.* 5. & 10. *Novell.* 120. *c.* 11. De permutatione immobilium eccleſiæ prohibita *Novell.* 7. *in pr.* & *c.* 1. & 6. niſi fiat cum alia eccleſia 54. *c.* 2. aut imperatore 55. *c.* 1. De locatione rerum eccleſiaſticarum in xxx. annos permiſſa 120. *c.* 3. De Emphyteuſi earundem rerum temporali & perpetua 7. *c.* 3. & 7. *Novell. c.* 2. & 119. *c.* 10. & 120. *c.* 1. 5. De precariis & uſus conſtitutione 7. *c.* 4. 120. *c.* 2. De pignore 7. *in pr.* & *c.* 1. & 6. 120. *c.* 4. 5. 6. De inſolutum datione *Nov.* 46. Si ſterilis ager ad eccleſiam pervenerit 7. *c.* 12. De legatis eccleſiæ & ad pias cauſas. *Vide Titulum de legatis.* De privilegiis & præſcriptione adverſus eccleſias & venerabilia loca 131 *c.* 6. Adverſus eccleſiam Romanam 9, 111. Africanæ eccleſiæ 37. Juſtinianæ primæ 11. & 131. *c.* 3. mille & centum officinarum Conſtantinopolit. 44. poſſeſſionum eccleſiaſticarum 131. *c.* 5.

De epiſcopis & clericis.

De Papa ſenioris Romæ & ordine ſedendi 131. *c.* 3. Archiepiſcopis 129. *c.* 9 9. 10. Juſtinianæ primæ 11. & 131. *c.* 3. Conſtantinopoleos & ut ſecundum habeat locum à Papa Romano 131. *c.* 2. & ut per eum ad Imperatorem reliqui epiſcopi introducantur 123. *c.* 9. Patriarchis 123. *c.* 9. 10. Metropolitanis 123 *c.* 9. 10. Epiſcopo Carthaginenſi 131. *c.* 4. Epiſcopis, qui, qua ætate, num cœlibes, & quibus moribus & à quibus eligendi & ordinandi 6. *c.* 1. 23. 1. 137. *in prin.* & *c.* 1. 2. Ut examine præeunte eligantur 137. Quantum præſtare debeant cathedratici nomine 123. *c.* 3. Ut in ſuis eccleſiis reſideant 67. *c.* 3. Ultra annum extra ſuam eccleſiam ne degant 6. *c.* 2. Ne ad Comitatum principis ſine ſyſtaticis literis veniant 6. *c.* 3. 123. *c.* 9. Teſtimonii dicendi cauſa ne avocentur 123. *c.* 7. Ne propter quaſlibet cauſas ad forum judiciale trahantur 123. *c.* 8. Ne legationis tempore conveniantur 123. *c.* 6. Tutores & curatores eſſe prohibentur 123. *c.* 5. Quemadmodum & apud quos accuſandi 123. *c.* 2. De epiſcopis regradatis 42. Ut liberati patria poteſtate 81. Et à ſervili & adſcriptitia conditione 123. *c.* 4. De reditibus epiſcoporum 123. *c.* 3. Chimeliarchis eccleſiæ 40. Abbate, qui & quomodo eligendus 5. *c.* 9. & 7. *c.* 9. & 123. *c.* 34. *D.* 33. *c.* 2. Abbatiſſa 133. *c.* 3. & 1. & *ult.* Exarchis monaſteriorum 123. *c.* 4. Clericis qui 123. *c.* 9 Quales eligendi 6. *c.* 4. & 123. 12. An etiam ſervi 123. *c.* 17. An etiam adſcriptitii 123. *c.* 15. Gratuito ordinandi 12. *c.* 16. Quantum ſolvant cathedratici nomine 66. De eorum ætate 123. *c.* 13. uxore 123. *c.* 14. ſuperinductis 123. *c.* 29. numero, multitudine & menſura 3. *c.* 1. 6. *c.* 8. & *Novell.* 16. foro 123. *c.* 21. Quaſi caſtrenſi peculio, & ut res ſuas in ſua poteſtate habeant. 123. 19. Ut muneribus perſonalibus ac negotiis ſecularibus abſtineant 123. *c.* 6. Ne de minore Eccleſia ad majorem per patrocinium tranſeant 2. *c.* 2. Eorundem deſertorum 57. in aliam formam tranſeuntium 6. *c.* 7. Et falſum teſtimonium dicentium pœna 223. *c.* 20. Presbyteris & eorum ætate 123. *c.* 5. Diaconis, & eorum ætate 123. *c.* 5. & 10. Subdiaconis & eorum ætate 113. *c.* 13. Tutela & cura illis interdicta 123. *c.* 5. & 10. Cantoribus & eorum gradu 5. *c.* 8. Lectoribus & eorum gradu 5. *c.* 8. ætate 123. *c.* 13. aleæ ludo & ſpectaculis eis interdictis 123. *c.* 10. Oeconomis 7. *c.* 10. & 12. *Novell.* 123. *c.* 21.

Xenodochis 7. *c.* 12. *Novell.* 123. *c.* 23. Noſocomis 7. *c.* 12. & 123. *c.* 23. Prochotrophis 7. *c.* 12. & 123. *c.* 23. Orphanotrophis 7. *c.* 12. Et ut ad inſtar tutorum inventarium faciant. 131. *c.* 15. Gerontocomis 7. *c.* 12. Præſulibus collegiorum 7. *c.* 10. Prioribus 133. *c.* 2. Monachis non ſtatim veſtiendis & per triennium interdum probandis, eorum tonſura, ſchemate & veſte 5. *c.* 1. *Novell.* 123. *c.* 35. Laicis interdicta 123. *c.* 44. Eorum cellulis & lauris 133. *c.* 1. Ne ſine voluntate Abbatis monaſterio diſcedant, 133. *c.* 1. Ne occaſione mortui, ſororis aut agnatæ fœmineum monaſterium ingrediantur 133. *c.* 3. Ne uxorem aut concubinas habeant 5. *c.* 8. Ut vel ſacris ſcripturis 133. *c.* 2. 6 Aut operibus manuariis vacent *d. c.* 6. Ut communiter vivant, dormiant 5. *c.* 3. & habitent 123. *c.* 5. & 133. Ut per procuratorem ſe defendant 121. *c.* 27. Quas ſportulas debeant 123. *c.* 28. Monachiſmo ſe & ſua Deo dedicant 76 & 123. *c.* 38. Diſſolvunt ſponſalia 123. *c.* 39. Matrimonium 123. *c.* 40. Amittunt facultatem teſtandi 5. *c.* 5. Tutelæ & curæ adminiſtrandæ 123. *c.* 36. At non capiendi relicta ſibi ſub condigione liberorum 123. *c.* 37 Exheredari quoque non poſſunt, ut ingrati 123. *c.* 4. Monachi deſertoris pœna 5. *c.* 4. & 6. *Novell.* 123. *c.* 42. Anachoretis 5. *c.* 3. Monaſteriis, 123. *c.* 27. Aſcetriis ſeu aſceteriis 123. *c.* 27. Canonicis 65. *c.* 5. Sanctimonialibus & earum raptu 123. *c.* 23. Diaconiſſis & ut cum viris non habitent 123. *c.* 13. & *Novell.* 6. *c.* 6. Quatuorvitis & quinqueviris ſenioribus reliquorum monachorum quaſi didaſcalis 133. *c.* 2. Apocriſariis 123. *c.* 25. 36. Seu Reſponſariis & ut ſenes, ac ſi fieri poſſit, ut Eunuchi rerum monachalium utilitatibus occupentur 123. *c.* 5. & *Novell.* 79. 3. *c.* 1. Oſtiario & janitore monaſterii 133. *c.* 1. Oſtiaria monialium 133. *c.* 5. Archiphretecritis Hebræorum 146. *c.* 1.

De Epiſcopali Audientia, & diverſis capitulis, quæ ad curam pertinent Epiſcopalem.

De ſynodis annuis 123. *c.* 10. Ne quis ante cauſæ exitum excommunicetur 123. *c.* 11. De depoſitione Epiſcoporum in hæreſim prolapſorum, ſeu de Epiſcopis regradatis 42. Ut Epiſcopi ad principem referant, ſi quid magiſtratus delinquerit. Ut præſidibus ſi in litibus judicandis ſuſpecti illi ſint, adjungantur 86. Ut patronis Eccleſiarum non idoneos clericos nominantibus invigilent 123. *c.* 18. De alea, ludo tabularum & ſpectaculis interdictis 123. *c.* 10.

De hæreticis.

De his qui negant reſurrectionem, Judicium, & Angelos eſſe creaturas Dei 146. *c.* 2. Hæretici legatorum incapaces: iiſdem interdicta templorum ædificatio 132. *c.* 13. Interdicta collegia 132. Hæreticorum liberi ut ſuccedant 115. *c.* 3. & 118. *c. ultim.* De privilegiis dotis mulieribus hæreticis non præſtandis 109. Ut in orthodoxos uno tantum caſu teſtes eſſe poſſint 45. De regradatis Epiſcopis 42.

De Judæis & Samaritanis.

De Hebræis, eorum Synagogis, & quomodo ſacras ſcripturas poſſint legere 146. Judæi, Samaritani occaſione religionis non liberantur Curiali fortuna: & ut in orthodoxos uno tantum caſu teſtes eſſe poſſint 45. Samaritæ teſtamenta facere non poſſunt 144. & 129.

De his qui ad Eccleſias confugiunt & ibi exclamant.

Ne quis cum ſacra miniſteria fiunt, Eccleſiam ingreſſus injuriam miniſterio Eccleſiæ inferat: neve miniſteria aut litanias conturbet, aut celebrare prohibeat 123. *c.* 31. Ut termini ſanctorum homicidis & ſimilibus non proſint 17. *c.* 7.

De legibus.

Ut gratiæ Deo ob leges utiliter latas agantur 8. *c.* 11. Ut Africa legibus Romanis utatur 36. Leges plerumque trahi etiam ad præterita *c.* 3. & *Novell.* 19. *Novell.* 129. *c.* 4. at non ordinarie 21. *c.* 1. 12. *Novell.* 54. 68. 76. *c.* 1. §. 1. Ut ex legibus quæ obtinebant tempore ſententiæ prioris appellationis ſententia pronuncietur 115. *c.* 1.

De mandatis principum.

De mandatis principum 17. Ut divinæ juſſiones de operibus publicis apud præfectos prætorio inſinuentur 152. Ut divinæ juſſiones ſubſcriptionem habeant Quæſtoris 114. Ne ex divinis juſſionibus à Principe impetratis, ſed ex legibus antiquis lites dirimantur 135.

De ſtatu perſonarum.

De impuberibus, & ut jus deliberandi tranſmittant ad heredes 158.

De teſtibus 9. Tutoribus 72. 94. 118. *c.* 5. 123. *c.* 5. & 155. Undecimo menſe natus poſt mortem patris non legitimus 39. *c.* 2. De infantibus expoſitis 153. Exadſcriptitio & libera natus liber eſt 54. *c.* 1.

De argentariorum contractibus. Edict. 7. 9. Monetariis & ponderatoribus apud Ægyptios. Edict. 11. Agricolis & mutuo eis præſtando 32. 35. 34. Ruſticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt 157. & prole inter eos partienda 156. Colonis & capite cenſitis alienis à nullo recipiendis 18. *c.* 14. Hortulanis Conſtantinopoleos 64. Lenonibus 14.

Scenicis, & ne teneantur ex ſuo juramento in eadem ſemper turpitudine vivere 51. Afris 36. Oſdroënis contrahentibus illicitas nuptias 154. Armeniorum ſucceſſione, Edicto 3. Alexandrinis & Ægyptiacis: Edict. 13.

De officio diverſorum judicum eorumque judicialibus.

Adjutore quæſtoris 35. primicerii Tribunorum notariorum 8. *c.* 15. §. 1. paſſim. Adminiſtratoribus 95. Adſeſſoribus 62. *c.* 2. Apholiſtis 8. *c.* 13. Arbitris & ne per jusjurandum aſſumantur, ſed ſolo compromiſſo 82. *c.* 11. Byocolitis 8. *c.* 13. Lydiæ & Lycaoniæ 145. Chartulariis ſacri cubiculi 8. 15. §. 1. & paſſim. Cohorte præfectorum 8. *c.* 15. §. 1. cum ſequentibus. Comite Galatiæ primæ 4. *c.* 3. & *c.* 15. *c.* 14. Iſauriæ 27. & 31. *c.* 3. adde 20. *c.* 4. Orientis 8. *c.* 4. & *c.* 15. §. 1. & *Novell.* 20. *c.* 5. Phrygiæ Pacatianæ 8. *c.* 2. & 15. §. 3. *Novell.* 31. *c.* 3. Decurionibus & filiis eorum 38. ac donationibus mortis cauſa 87. in jus vocatione 151. quinam liberentur curia 70. Defenſoribus civitatum 2. *c.* 15. *in princ.* & §. 49. & *Novell.* 15. Duce Lydiæ & Lycaoniæ 145.

Executoribus 96. Judice Palæſtinæ primæ 8. *c.* 15 § 6. primæ Syriæ 20. *c.* 5. Communia de judicibus, ut qui ſine ſuffragio aut ſuffragii datione creentur. *Novell.* 8. ut in locum remoti alius ſubrogetur 8. *cap.* 2. Apud quem & quomodo jusjurandum præſtent 8. *c.* 7. & *c.* 14. & *cap.* 15. ut ſucceſſor deceſſoris mandata exequatur 134. *c.* 6. ut appellationi deferant 82. *c.* 12. expenſarum rationem habeant *c.* 10. ad principem de re dubia referre poſſint *c. ultim.* De diverſis principum ad judices reſcriptis 82. *c.* 13. ne mittant vicarios 8. *c.* 4. latrunculatores, biocolytas & aphopliſtas 8. *c.* 15. *Novell.* 134. *c.* 1. Ut duos in exordio & fine litis aureos accipiant pedanei judices 82. *c.* 9.

Officio præfectorum prætorio 8. *c.* 15. §. 1. & paſſim. Præfecti urbi & provinciarum 70. prætorio Illyrici 11. Præſide Ægypti primæ 8. *c.* 15. §. 35. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 36. Armeniæ primæ 8. *c.* 15. §. 43. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 22. magnæ 8. *c.* 15. §. 23. quatuor Armeniarum 31. Auguſtanicæ primæ 8. *c.* 15. §. 3. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 37. Bithyniæ 8. *c.* 15. Cappadociæ primæ 8. *c.* 15. § 24. & *Novell.* 20. *c.* 2. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 37. Cariæ 8. *c.* 15. §. 31. Ciliciæ primæ 8. *c.* 15. §. 12. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 42. Cypri 8. *c.* 15. §. 23. Euphratenſis 8. *c.* 15. §. 40. Europæ 8. *c.* 15. §. 27. Galatiæ primæ 8. *c.* 3. & 15. §. 4. ſecundæ 8. *c.* 13. §. 44. Helleſponti 8. *c.* 15. §. 26. Helleſponti 8. *c.* 15. §. 6. Edict. 12. Honorandis 8. *c.* 15. § 45. Inſulatum 8. *c.* 15. §. 46. & *Novell.* 41. Lybiæ ſuperioris 8. *c.* 13. §. 34. Lycaoniæ 8. *c.* 15. §. 20. Lyciæ 8. *c.* 15. §. 32. Lydiæ 8. *c.* 13. §. 17. Meſopotamiæ 8. *c.* 15. §. 41. Myſiæ ſecundæ 8. *c.* 15. §. 47. Novæ Juſtinianæ 8. *c.* 15. § 21. Oſdroënæ 8. *c.* 15. § 21. Palæſtinæ primæ 8. *c.* 25. §. 6. ſecundæ 8. *c.* 15. §. 7. & *Novell.* 103 *c.* 2. tertiæ 8. *c.* 15. §. 38. Phœniciæ maritimæ. 8. *c.* 15. §. 18. Phrygiæ 8. *c.* 2. Rhodopeæ 8. *c.* 15. §. 29. Scythiæ 8. *c.* 15. §. 48. Syriæ ſecundæ 8. *c.* 15. §. 19. Theodoriadis 8. *c.* 15 § 20. Thraciæ 8 *c.* 15. §. 28. Communia de præſidibus provinciarum 8. 7. 95. 128. 149. 161. de honore, de acclamationibus illis præſtandis 8 *c.* 6. & ut ſoli indigenæ præſides creentur 149. Ingreſſus provinciam quid potiſſimum ſpectandum 17. *c.* 16. Iidem jurent initio adeptæ digni-

dignitatis, & quomodo 8. c. 7. gratis creati gratuitas præstent manus 17. c. 1. officiales cohibeant 17. c. 5. §. 1. & c. 10. & seditiones 17. c. 1. oblatas sibi de religione quæstiones contemnant 17. c. 11. & 103. c. 2. Edict. 2. Justin. viliores causas sine scripto decidant & de modo sportulis adhibendo 17. c. 3. Tributorum exactioni diligenter incumbant 8. cap. 8. & 17. c. 5. §. 3. ut cogant exactores tributorum exprimere quantitatem rerum perceptarum c. 8. ne permittant quemquam etiam extraneum 8. c. 12. uti privilegio fori in criminibus Novell. 17. c. 5. aut quid exigi formarum aut portuum causa c. 4. Profectionibus & angariis subditos ne vexent cap. 9. Terminosve sanctorum prodesse homicidis patiantur c. 7. Ne criminosis dent λόγον ἀσυλίας c. 6. Edict. 2. Terribiles sint erga delinquentes, Novell. 17. c. 5. §. 3. Injusta patrocinia prohibeant c. 13. & colonos & capite censitos à quoquam recipi c. 14. Titulos alienis prædiis affigi c. 15. Paganos armis uti cap. 17. Judices dari à loci servatoribus c. 10. Consiliarios adsumant optimos cap. 5. §. 2. Ut si suspecti sint in aliqua lite, episcopus eis adjungatur 86. Quinquaginta dies agant in provincia postquam illis successum est 8. c. 9. Novell. 95.

Prætore Isauriæ 20. c. 4. Nov. 28. Lycaoniæ Justiniani 25. 31. c. 3. Paphlagoniæ 29. Pisidiæ 5. c. 2. Nov. 31. c. 3. Nov. 24. Siciliæ 104. Thraciæ 26.

Primicerii clarissimorum Tribunorum notariorum 8. cap. 15. §. 1. & passim. Proconsule Asiæ 8. c. 15. §. 2. Cappadociæ 30. Novell. 8. c. 15. §. 24. & Nov. 20. c. 2. Palæstinæ 103.

Quæstore destinato ad compescendos vagabundos 80. Insularum & exercitus 41. 50. Palatii, hodie Cancellarius, & ejus adjutoribus 35.

Referendariorum palatii 10. 113. 124. Senatoribus & eorum ordine 62.

Vicariis Asianæ 8. cap. 2. Novell. 20. c. 6. Ponti 8. c. 2. & Novell. 20. c. 6. Pontici tractus Edict. 8. Longimuri seu Thraciarum 8. c. 15. §. 5. Vicarii ne mittantur à judicibus 8. c. 4.

De in jus vocando.

De reis criminum per edicta evocandis 134. c. 5. Ne dicendi testimonii causa episcopus cogatur in judicium venire 127. c. 7. De literis compulsoris 17. c. 14. Ne decurio aut cohorralis in jus vocetur aut judicio sistatur sine jussione principis Præfectis post manifestanda 151. De reis ex longinquo territorio evocatis & ut post x. diem comparationis actoris præsentiam non cogantur expectare, utque præterea in litem jurare possint 53. c. 1. ut qui ex longinqua & propria jurisdictione reum evocant, caveant de expensis 153. c. 2. De actore evocato 69. c. 4. ut qui juravit judicio sisti, nec comparet manu in eum injecta, ut perjurus prehendi possit 54. c. 4.

De transactionibus.

Ad transigendum neminem à judice compelli posse 15. c. 4.

De advocatis.

Injusta patrocinia prohibeantur 17. c. 3.

Ex quibus causis infamia, &c.

Bonorum cessio an infamet v. Titul. 1. quibus bonis cedere.

De procuratoribus.

Ut illustres in causa injuriarum, sive civili, sive criminali per procuratorem agere possint 71. c. 1. Ut monachi per procuratorem agere possint 123. c. 27.

De his qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt.

Ne quis titulos prædiis alienis affigat 17. c. 15. 164. c. 1. Ne milites se immiscerant privatorum possessionibus defendendis 116.

Si minor ut ab hereditate se abstineat.

De restitutionibus minorum adversus aditionem hereditatis 119. c. 6.

De receptu arbitrii.

Ut arbitri per compromissum, aut non per jusjurandum adsumantur 82. c. 11.

De jurejurando propter calumniam dando.

Huc refert Novell. 49. c. 3. & 124. c. 1.

De judiciis.

De reis præsentibus 69. c. 2. absentibus 69. c. De lite prosequenda 12. c. Ut litigatores initio litis jurent & se nihil judicibus promisisse, aut dedisse judicii accipiendi causa 124. c. 12. Viginti dierum inducia reo post libelli dationem dantur ad refutandum judicem 53. c. 3. Præside suspecto quid remedii sit litigatoribus 86. c. 1. 2. 3. 4. & seqq. Huc etiam refer Novell. 15. c. 60. c. 2. 82. c. 10. 86. c. 2. 116. c. 2.

De litis contestatione.

De lite contestanda intra duos menses 96. c. 1. adde & Nov. 53. c. 3.

De dilationibus.

Dilationes dantur probationum & instrumentorum proferendorum causa 115. c. 2. De decem dierum dilatione v. 53. c. 1. De dilatione Episcopis tribuenda tempore legationis 123. c. 6.

De sportulis.

Ut sportularum modus servetur 17. c. 3. & 53. c. 3. §. 2. 82. c. 7. De illicitis sportulis prohibendis 124. c. 3. De sportulis monachorum & clericorum 123. c. 27. 28.

De pedaneis judicibus.

Ut in exordio & in fine litis pedanei judices duos aureos possint accipere. v. Novell. 82. præsertim c. 9.

De jurisdictione & foro competenti.

Actor reum plerumque ex suo foro evocat 53. c. 1. & 2. & contra 69. c. 4. ubi quisque deliquit, ibi conveniri potest 69. c. 1. ubi actor agit, ibi mutua ab eodem petitio fieri potest 92 c. 2. ubi episcopi conveniuntur in causa civili 123. c. 22. criminali 123. c. 24. ubi clerici conveniendi 83. 123. c. 21. ubi Œconomi 123. c. 22. ubi Monachi & Ascetriæ 76. ubi Apocrisarii 123. c. 25.

De inofficioso.

Ut dodrantem curialibus liberis 18. c. 2. non curialibus trientem: si tres sint ac pauciores, semissem: & proprietatem & usumfructum, si plures sint, parentes relinquant æqualiter inter eosdem partiendum 18. c. 2. De causis exheredationum justis & injustis v. 115. c. 3. Olim legitima liberis relinqui quoquo titulo potuit Novell. 18. c. 1. Hodie titulo institutionis relinquenda Novell. 115. c. 3.

De inofficiosis donationibus.

Ut ex donatione immensa in unum liberorum collata reliqui liberi Falcidiam detrahant 92. c. 1.

De religiosis & funeribus.

Ut defuncti seu funera eorum non injurientur à creditoribus 68. & ne eorum heredes conveniantur ante IX diem 115. c. 5. De debita impensa in exequiis defunctorum, seu de sumptibus funerum & quantum debeatur ascetriis, seu canonicis funus deducentibus, & quantum præstare eos oporteat qui volunt deferri in uno majorum lectorum, in vasorum custodiario positorum, & in deaurato posito in sanctissima majore Ecclesia 59.

De jurejurando.

De jurejurando calumniæ 49. c. 3. 124. c. 1. fœmearum mulierum 51. Ne quis juret per capillos Dei 77. ut jurata bonorum descriptio facta a parente inter liberos valeat 48. Ne arbitri ex jurejurando assumantur 82. c. 11. 7. De juramento eorum qui administrationem suscipiunt 8. tit. 3. De juratoris cautionibus 53. c. 4.

Si certum petatur.

De argentariorum contractibus 136. Ne quis mutuum dans agricolæ, terras ejus teneat 32. 33. 34. Ut qui credidit militiæ quærendæ causa, debitore defuncto, scholæ placito & emolumento fruatur 53. c. 5. Ut res debitoris in subsidium creditori adjici possit 4. c. 3.

De obligationibus.

Ne alius pro alio conveniatur, & de pignorationibus.

Ne filius pro patre.

Ne filius pro patre conveniatur 134. c. 7.

De constituta pecunia.

De variis formulis constituendæ pecuniæ. v. Nov. 115. c. 6.

De probationibus.

Rationes patris juratæ valent inter liberos 48.

De testibus.

Ut testes nonnisi illæsæ existimationis accipiantur Novell. 90. c. 1. ut instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati, non fortuiti adhibeantur c. 2. ut testimonia in scriptis redigantur 3. ut cognitis testimoniis quartæ productioni testium locus non sit 4. ut testes, si lis sit civilis, in provincia examinentur, si criminalis apud judices repræsententur 5. ut testimonium ejus qui servus dicitur recipiatur 6. ut testes propter inimicitiam à dicendo testimonio repellantur 7. ut mediatores testium, non nisi de partium consensu testimonium ferant 8. ut testium productio non fiat nisi præsente adversario 9.

De fide instrumentorum.

De instrumentorum cautela & fide 73. ut ipsi Tabelliones quantumvis ægroti 44. c. 1. §. 3. contractui interfint ab initio ad finem usque, neque prius complementum adponant, quam perfecte noverint negotium de quo agitur 44. c. 1. Ut eisdem liceat per substitutum & adjutorem suum, in sola tamen statione, contractus formare d. c. 14. & subscribere 73. c. 7. §. 1. Ut in protocollo describant, idque cum die & Consule Nov. 44. c. 2. Ut præponatur nomen Imperatoris in documentis 47. & ut tempora, quæ Latinis literis designantur, apertius scribantur, quam notis & figlis 47. c. 2. signum crucis instrumentis pro fide & subscriptione olim adponi solitum Nov. 73. c. 8. Nov. 90. Nov. Leonis 72. l. ult. §. 2. C. de jur. delib. Instrumentum non dicitur completum antequam ei sit subscriptum à testibus c. 5. Quemadmodum mortuo tabellione instrumenti, ac literarum eius fiat comparatio 73. c. 7. ut notæ, si quæ fuerint in instrumento, diligentissime comparentur inter se apud judices 73. c. 6. ut ex solis documentis publice celebratis & publica arca depromptis fiat comparatio: exceptis privatis quibus adversariis pro se utitur 49. c. 2. ut hominibus peritis & juratis committatur litterarum comparatio d. c. 2. §. 2. Ut si litterarum fides à voce testium discrepet, testes præferantur 73. c. 3. ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento faciente mentionem, quam si idipsum proferatur 119. c. 3. Insinuatum instrumentum magnæ est auctoritatis 73. c. 7. §. 3. Nudi chirographi fides exigui momenti 73. c. 4. Imperiti literarum quemadmodum caute contrahant 73. c. 8. quemadmodum in agris contrahatur cap. ult. De privatis instrumentis munitis trium testium præsentia & subscriptione 73. c. 2.

Ad Senatusconsultum Vellejanum.

Rem propter nuptias sibi donatam uxor obligare, pignorare, alienare non potest 61. Uxor pro viro obligari nullo modo potest 134. c. 8.

De non numerata pecunia.

De pœna negantis numerationem pecuniæ 18. c. 8. De dote cauta, nec numerata, v. infra de jure dotium.

De usuris.

Quas usuras ab agricolis stipulari liceat 32. 33. 34. De nautico fœnore 106. 110. De usuris supra duplum non computandis 138. Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur 121. Lex de usuris supra duplum non computandis ad civitates non pertinet 160.

Depositi.

Ne quis depositario interdicat depositi restitutione 88. Quemadmodum tutores possint deponi 73. c. 1.

Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse.

Ut emptor fundi tributarii tributi nomine teneatur 117. c. 8. §. 1.

De vectigalibus & tributis.

De indulgentia reliquorum publicorum Nov. 147. 148. De relevatione tributorum publicorum 163. De prædiorum sterilium ad fertilia impositione 166. De hominibus qui in eadem domo subjecta prædia possident 168.

Locati.

De his qui denunciant ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur 88. c. 2. Ut hortulani eadem qualitate hortum reddant, qua acceperant, & de meliorationibus ab iisdem factis 64. Ut artifices locent operas secundum veterem morem 122.

De donationibus ante nuptias

Dotis & donationis propter nuptias æqualia pacta, & æquales quantitates esse debent 97. c. 1.

Donatio propter nuptias specialis est contractus, & ex parte uxoris non requirit insinuationem 110. c. 1. ex parte mariti requirit sitque ut non insinuata donatio propter nuptias ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis vel injusti repudii 127. c. 2. Ut immobilia propter nuptias donationis, neque hypothecæ dentur, neque omnino alienari possint à viro etiam consentiente muliere, nisi post primam obligationem mulier finito biennio iterum obligationi consenserit 61. Ut si donatio propter nuptias consistat in immobilibus, mulier ita uti frui possit: si in immobilibus mulier illa uti frui possit: si in mobilibus vel pecunia; ut mulier eas exigere possit si extent: data cautione de illis restituendis: sinuminus ut etiam à liberis usuras trientes possit accipere 2. c. 4 & Novell. 22. c. 40. Olim mulier abstinens secundis nuptiis lucra nuptialia poterat inter vivos & testamento alienare 22 c. 20. §. 1. non abstinens nudum usum antenuptialis donationis consequebatur, proprietas ita liberorum erat, ut ne quidem in unum liberorum eam conferre posset 2. c. 1. & 4. Nov. 98. c. 1. in extraneum conferre poterat, sed in casum omnium liberorum præmortuorum 2. c. 2. hodie constitutum est, ut mulier secundis nuptiis abstinens præter usum antenuptialis donationis tantum habeat proprietatis, quantum unus filiorum 127. c. 3.

EPITOME NOVELLARUM.

De nuptiis.

Ut viles personæ etiam illustribus possint nubere 131. c. 6. De rusticis, qui in alienis prædiis nuptias contrahunt 157. & de prole inter eos partienda 156. ut nuptiæ illustrium virorum fiant cum dotalibus instrumentis 117. c. 4. de ea quæ raptori nubit 150. De redintegrando matrimonio *Novell.* 17. c. 11. Quod tempus expectare maritum in expeditione degentem debeat mulier *Nov.* 22. c. 14. *Nov.* 117. c. 11.

De incestiis & nefariis nuptiis. Novell. 12.

Ut incestuosi nuptias contrahentis, neque liberos ex legitimo matrimonio habentis bona ærario assignentur 12. c. 1. habentis vero liberos, quarta pars in fiscum redigatur 12. c. 3. §. 1. Ut incestuosi nobiliores deportentur, viles verberentur 12. c. 1. Ut liberi legitimi patris incestuosi, ipso patris incestu sui juris fiant 12. c. 2. Ut nati ex incestu priventur rebus paternis 12. & 74. c. 6. Ut à parentibus non possint legitimari dicto c. 6. Ut ex eorundem substantia nihil consequantur 89. c. 5. De illicitarum nuptiarum indulgentia 139. 154.

De secundis nuptiis.

De favore viduitati tributo 22. c. 20. & 127. c. 3. De secundis nuptiis intra annum luctus contractis, & earum pœna 22. c. 22. & 40. Et de muliere quæ parit undecimo mense post mariti mortem 39. c. 2. De secundis nuptiis post annum luctus contractis, & earum pœna prima 22. c. 23. 24. 25. 26. secunda c. 27. 28. 29. 30. 31. tertia c. 32. 33. quarta c. 34. quinta c. 35. sexta c. 36. septima c. 37. octava c. 38. nona c. 39. decima c. 40. undecima c. 41. duodecima c. 42. decimatertia c. 43. 44. decimaquarta c. 45. & *Novell.* 2. c. 4. decimaquinta *Novell.* 22. c. 49. §. 2.

De jure dotium.

Dotis & donationis eadem pacta, eadem quantitas esse debet 97. c. 1. in fraudem creditorum dos augeri non potest 97. c. 2. Dotis privilegio mulier præfertur antiquioribus creditoribus, vel ei cujus pecunia res mobilis vel immobilis comparata vel refecta, at non ei cujus militia comparata est, quantumvis posteriori 97. c. 34. Ut dotis proprietas servetur filiis 98. c. 1. & 2. c. 4. Ne parens dotem filiæ secundas nuptias contrahentis minuat 97. c. 5. De dote scripta & non numerata seu præstita, & ut quæ nullam dotem dedit, antenuptialem donationem dotis causa factam accipiat: ut quæ minus dedit quam est professa, tantum recipiat, quantum re ipsa numeravit 2. c. 5. De dote cauta non numerata & intra quod tempus dotis non numeratæ exceptio possit objici. De dote marito oblata nec accepta & ut si per maritum steterit, quominus dos illi ab uxore solveretur, teneatur de dote uxori testituenda 91. c. 2. De dotis collatione, & ut filia se immiscens patris hereditati, fratribus dotem conferat, aut tanto minus accipiat de bonis paternis 97. c. 6. & quid si dotem inope facto marito consequi non possit, & ita fratribus non conferre d. c. 6. Ut dos prioris uxoris præferatur secundæ, sive ipsa sive liberis ejus agentibus 91. c. 1.

De divortiis.

De causis justi divortii marito 1. 17. c. 8. & uxori permissis 117. c. 9. Ut dissolvi possit matrimonium mutuo consensu 140. ex causa probabili 117. c. 10. quæ sint causæ probabiles c. 1. quæ non sint c. 14. sine causa non est dissolvendum 127. c. 4. Divortium fit ex occasione 22. c. 4. Ob monachismum c. 5. impotentiam c. 6. captivitatem c. 7. desertionem c. 14. & 117. c. 11. servitutem directam *Nov.* 22. c. 9. & 10. (ancilla non est quæ à domino dolose pro libera elocata est c. 11. aut exposita c. 12.) statum adscriptitium c. 17. certa delicta c. 15. 16. mortem c. 20. non fit ob damnationem in metallum *Novell.* 22. c. 8. deportationem c. 13. non acceptam ab uxore dotem c. 18. De pœnis injusti divortii 22. c. 16. & 19. *Novell.* 131. c. 15.

Divortio facto apud quem liberi morari debeant.

Soluto per repudium matrimonio, quomodo & apud quem liberi alantur 117. c. 7.

De alendis liberis à parentibus.

Ut qui usum donationis propter nuptias lucratur, divortio facto liberos alat 98. c. 2. Ut si pater causam divortio dederit, liberi apud matrem alantur: si mater, apud patrem: nisi pater sit pauper, mater locuples, ut inopes parentes à liberis locupletibus alantur *Novell.* 117. 7. Ut liberi legitimi patrem quamvis incestuosum alant 12. c. 3. §. 1.

De concubinis.

Ne cui plures concubinas habere liceat, aut uxori concubinam superinducere 18. c. 5. *Novell.* 89. c. 12. §. 5. Ut concubinatu in matrimonium converso liberi fiant legitimi 12. c. 4. Quomodo concubinæ servilis conditionis constitutæ legitimæ uxores fiant 18. c. 11. Ut si filius concubinæ patris se immiscuerit, exheredari possit 115. c. 3. §. 6. Quemadmodum concubinæ ab intestato vel ex testamento concubinario succedant, infra r. de naturalibus liberis.

De naturalibus liberis & quibus modis efficiantur sui.

Ut naturales liberi legitimari possint oblatione curiæ 89. c. 2. 3. 4. 5. 6. 7. vel nuptiis cum eorum matre contractis c. 8. per principis rescriptum c. 9. patris testamento à principe confirmato c. 10. non tamen per adoptionem c. 11. §. 2. Ut per matrimonium legitimati, sive soli sint sive cum aliis legitimis concurrant 14. c. 14. sive post contractum matrimonium nulli procreentur, aut procreati moriantur, patri succedant *Novell.* 19. Ut nominatus ab aliquo in instrumento publico vel testamento filius legitimus, jus legitimi consequatur 17. c. 2. Ut habenti liberos legitimos, concubinæ, ejusque liberis unciam testamento relinquere liceat 18. c. 5. *Novell.* 89. c. 12. §. 2. non habenti liberos legitimos aut ascendentes, etiam assem. *Novell.* 89. c. 12. §. 3. non ut olim semissem 18. c. 5. habenti ascendentes, reliquam partem legitimæ ascendentibus debitæ d. §. 3. Ut ab intestato defuncto liberis aut conjuge extantibus liberi naturales sola alimenta 89. c. 12. §. 6. non extantibus, duas uncias consequantur 18. c. 5. 89. c. 12. §. 4. Et à naturalibus liberis parentes vicissitudinem accipiant 89. c. 13. Ut patri naturalibus liberis tutorem relinquere liceat *Novell.* 89. c. 14. Ut mater etiam naturalium liberorum tutelam possit gerere d. c. 14. ut quæ dicta sunt de naturalibus liberis ad eos qui damnato coitu nati sunt, non pertineant c. 15.

De tutelis.

Ut qui (matres excipe *Novell.* 94. c. 1.) obligatum habent minorem, aut res ejus omnino à tutela ejusque curatione, quantumvis legibus vocentur, arceantur 72. c. 1. Ut tutori qui factus est pupilli debitor aut creditor, curator adjungatur c. 2. ut à tutela vel cura nullus debiti prætextu excusetur, nisi hoc probaverit c. 3. Ut si tutor vel curator se debitorem tacuerit, non possit redhibitionibus aut aliis debiti exceptionibus uti: & ut si se creditorem ab initio tacuerit, omni actione adversus minorem decidat c. 4. Ut curatores nullo modo cessiones suscipiant adversus minores c. 5. Quemadmodum tutores & curatores pupilli vel minorum pecuniam administrare debeant c. 6. 7. 8. Ut orphanotrophi sint tutoribus similes & ad instar tutorum inventarium conficiant 131. c. *ult.* ut mulieribus interdictum sit tutelæ officium, nisi matres sint aut aviæ. 22. 40. & 118. c. 5. & 155. etiam naturales 89. 54. & ut eo casu apud acta secundis nuptiis & auxilio Vellejani renuncient 118. c. 5. & 155. abrogata *Novell.* 94. c. 2. Ut volente ad nuptias venire muliere tutelam liberorum gerente, ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur, & quod mater debet occasione gubernationis, hoc reddatur 22. c. 40. Ut mater tutelaribus rationibus obnoxia sit: & ut si secundo nubat, possit alium pro se designare tutorem, suo tamen suarumque rerum periculo 105. Ut soli testamentarii tutores matrem à liberorum tutela excludant 118. c. 4. 5. Ut patri liceat tutorem dare naturalibus liberis 89. c. 14.

De furtis.

Ut qui occulte & sine armis furantur, mortis pœna, aut alicujus membri abscissione non puniantur. 134. 13.

De jure aureorum annulorum.

De jure annulorum aureorum omnibus libertis liberaliter concesso 78. c. 1.

De obsequio patrono præstando.

De reverentia & obsequio patronis à liberto præstandis 78. c. 2.

Unde vir & uxor.

Olim ita constitutum, ut si maritus uxorem inopem sine causa repudiasset, aut justa de causa mulier ab eo fuisset separata, aut morte solutum matrimonium fuisset: quarta pars substantiæ mariti mulieri exsolveretur: ea tamen lege nunquam centum amplius libris auri mulier acciperet 22. c. 28. 53. c. 6. 74. c. 5. 117. c. 5. Hodie alterutro casu si defuncto tres pauciores ve fuerint liberi sive ex ea sive ex alio matrimonio, uxor quartam bonorum mariti accipit: si plures, virilem proprietate quidem tenus; si talis uxor, filios ex defuncto non habuerit: usu tenus tantum, si habuerit 117. c. 5. Ut si minus supradicta parte mulieri à viro legatum fuerit, ad supradictam quantitatem fiat repletio 74. c. 5.

De collationibus.

Ut sive parens intestatus moriatur, sive testatus, liberi conferant dotem & donationes propter nuptias, nisi parens expressim designaverit ipse se nolle fieri collationem 18. c. 6. Ut collationis ea natura sit acceptum à parente conferri, aut tanto minus accipi, & quemadmodum filiæ quæ propter inopiam mariti dotem ab eo recipere non potuerunt, collationi sint obnoxiæ 97. c. 6.

Qui testamenta facere possint.

Ut Samaritæ testamentum facere non possint 144. abrogata *Novell.* 129. ut de his quæ post episcopatum adquisierint Episcopi testari non possint 131. c. 13. Ut monachi post ingressum monasterii testari non possint: ante ingressum legitimam liberis relinquere cogantur 5. c. 5. 76. c. 1. 123. c. 38.

De testamentis & quemadmodum testamenta ordinentur.

Ut testator non cogatur ut olim 66. c. 1. §. 4. 107. c. 1. propriâ manu nomina heredum scribere, sed ut etiam per alterum possit scribere 119. c. 8. ut testator legitimas solemnitates in testamento observet d. c. 9. Ut ignorantia novarum constitutionum non supina excuset omissionem solemnitatis nova constitutione introductæ in testamentis 66. c. 1. §. 4. Ut pater literas sciens, inter liberos testaturus subscriptione tempus declaret: deinde filiorum nomina: adhæc uncias, in quibus scripsit suos heredes non signis numerorum significet, sed per totas literas declaret 127. c. 1. Ut testamentum imperfectum quod inter liberos valere potest, alio testamento quam perfecto revocari non possit 107. c. 2. Ut divisio bonorum inter liberos facta à parente sola patris, vel liberorum subscriptione valeat 107. c. 3. Ut descriptioni bonorum à testatore jurejurando interposito factæ heredes omnem fidem adhibeant *Novell.* 4. c.

De liberis præteritis, vel exheredatis.

Ut ascendentes liberis legitimam aut ejus supplementum nominatim relinquere in suo testamento cogantur, & ut certis tantum de causis liberi à parentibus & è contra exheredari possint 115. c. 34. Ut injusta exheredatio liberorum testamento adscripta vitiet solas institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates d. c. 3. *in fine.* Ne liceat parentibus exheredare filios, qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos 123. c. 41.

De jure deliberandi.

Ut deliberandi jus etiam impuberes transmittant 158.

De legatis.

Ut legatum Deo relictum illi ecclesiæ debeatur, ubi testator domicilium habuit 131. c. 1. Ut legata pro redemptione captivorum relicta præstentur ab episcopis 131. c. 11. Ut legatariis relicta æqualiter ab herede præstentur 1. c. 3. Ut legata intra annum modis omnibus præstentur 1. c. 4. Quemadmodum heres moram committens in legatis præstandis puniatur 1. c. 1. Ut marito etiam si ad secundas venerit nuptias legari possit 22. 46. c. 46. §. 1. Ut uti legaverit quisque de sua re, ita jus sit: nullo valente citra defuncti voluntatem, nec si sacram impetret formam, aliquid disponere in rebus alienis 22. c. 2. Quemadmodum naturalibus liberis quis legare possit, supra dictum est *tit. de naturalibus liberis.* Ut si maritus prohibeat uxorem ad aliud venire matrimonium, vel è contra, legatarius alterutrius habeat electionem aut ad nuptias venire & renunciare legato, aut legatum percipere, & abstinere nuptiis 22. c. 44. Ubi alia quædam ad hunc locum pertinentia vide. Ut testator possit heredes damnare, ne res legata de familia unquam exeat 169. Ut testator remittere possit heredibus mutuam satisdationem d. *Novell.* 159.

De conditionibus.

Ut conditio legati institutionis, donationis, facta hoc modo, si sine liberis decesseris, vel si nuptias non contraxeris, sacerdotio vel clericatu impleatur, aut potius remittatur hujusmodi conditio 123. c. 37. De conditione indictæ viduitatis 22. c. 43. 44. De conditione, ne legatum de familia unquam exeat. *v. Novell.* 159.

Ad Senatusconsultum Trebellianum.

Ut institutis & substitutis legata non præstantibus, in jus eorum fideicommissarius universalis succedat 1. c. 1. §. *etenim legatario.* (ut is qui restituere jussus est quod ex hereditate supererit, possit legitimam liberis reservare, & si ea non sufficiat ad dotis, sive donationis propter nuptias constitutionem honeste secundum personæ qualitatem, & merita ex hereditate aliquid amplius delibare 39. Ut rogatus restituere quod ex hereditate defuncti ei supererit, possit diminuere ad novem usque uncias triuncio conservato fideicommissario generali, & certis casibus, puta, redemptionis captivorum causa, ex illo triuncio 108. Ut si inter filios facta sit precaria substitutio, ea non porrigatur ultra filiorum gradum 159.

Ad legem Falcidiam.

Ut heres non implens voluntatem defuncti 1. c. 2. inventarium non faciens c. 2. §. 1. §. 2. vel prohibitus Falcidia uti à testatore d. §. 2. *vers. si vero expressim*, vel solida legata quibusdam scienter solvens in aliorum legatariorum præjudicium, Falcidia non utatur 1. c. 3. Cessat quoque Falcidia in ea re quæ ita relicta est, ne alienaretur 119. c. 11. Ut eadem cesset in iis quæ ad pias causas sint relicta 131. c. 12.

De hereditatibus ab intestato 118.

Quemadmodum liberi parentibus succedant 118. c. 1. Quemadmodum parentes liberis succedant 118. c. 2. Quemadmodum fratres, fratrum filii, cognati cognatis succedant *Novell.* 48. & 118. c. 3. De agnatorum jure in hereditate sublato 118. c. 4. Ut patrum filii succedant patruo, etiam ascendentibus primi gradus & patruis extantibus *Nov.* 127. Ut legitimi ac ferotini partus non succedant 39. c. 2. Quemadmodum naturales liberi succedant dictum est supra *tit. de Naturalibus liberis.* Ut incestuosi non succedant 86. c. 15. Quemadmodum heretici liberi succedant *v.* 115. c. 3. & 18. c. *ult.* De justis exheredationum causis *v. Nov.* 115. c. 4. de legitima viro inopi ab uxore relinquenda & è contra, dictum est supra *tit. unde vir & uxor.*

De

EPITOME NOVELLARUM.

De bonis maternis generis.

Ut lucra nuptialia parens alienare non possit neve emptor ea possit præscribere nisi tricennio 22. c. 24.

De bonis quæ liberis in potestate patris constitutis ex matrimonio vel alias acquiruntur.

Ut filiofamilias relictum ne ad ejus patrem perveniret, patri non quæratur 117. c. 1. Ut quoties pater consortium proprietatis cum filiofamilias habet, toties usumfructum in filii portione non habeat 118. c. 2. Ut parens injuste nuptias dissolvens detrudatur in monasterium, utque triens bonorum ejus monasterio addicatur, reliqui duo trientes ejus liberis eorum, & ut usufructu privetur *Novell.* 134. c. 11.

De manumissionibus.

Ut minor in testamento servos manumittere possit 119 c. 2. Ut si miles reliquerit legatum servo vel ancillæ suæ, ipsa donatione legati libertatem donasse videatur 78 c. 4. Ut si dominus ancillam duxerit, liberam fecisse intelligatur d. c. 4. Ut si dominus ancillam suam elocaverit tanquam liberam aut servo suo, tanquam libero passus fuerit ingenuam matrimonio jungi, servi aut ancillæ dominium amittat, iique in libertatem rapiantur 22. c. 11. Ut, si servus sciente domino meritus est militiam, aut quamlibet dignitatem adeptus in libertatem rapiatur 81. *in fine princ.* Ut Episcopatus servili & adscriptitia fortuna hominem liberet 123. c. 4. Ut à domino expositus liber censeatur. *Novell.* 153. c. 1.

De acquirenda possessione.

Ut ex sententia judicis non recte apprehendatur possessio nisi vacua 167.

De præscriptionibus.

De præscriptione rerum à Vuandalis ereptarum 36. De præscriptione centum annorum Romanæ Ecclesiæ, id est occidentalibus Ecclesiis adtributa 9. & postea in 40. annorum præscriptionem mutata. De præscriptione biennii non objicienda interim dum de tractatione litis agitur cum adversario 93. c. 1. Ut qui rem alienam à malæ fidei possessore bona fide accepit, eam adversus verum rei dominum præsentem decennio, absentem vicennio possit præscribere 119. c. 7. Ut quoties de decennii præscriptione agitur, si dominus quibusdam annis præsens, quibusdam absens fuerit, tot ei anni supra decennium adjiciantur, quot in ipso decennio absens fuerit 119. c. 8. Ut si mora imperatoris sententia fieri non possit, judicii præscriptio non objiciatur. 23. c. 2.

De sententiis.

De retractatione sententiarum præfecti prætorio 119. c. 5. Ut post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur 112. c. 3. Ut in medio litis aut pendente lite non jussione principalis aut ambitiosis rescriptis judicetur sed secundum generales leges *Novell.* 82. c. 13. c. 1. & 2. Ut brevio res & viliores causæ sine scripto decidantur 17. c. 3. & *Novell.* 83. Ut coram eodem judice reconventio fieri possit 96. c. 2. 123. c. 25. De pœna judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem vel adversarium corrumpere curavit 124. c. 2. Ut judices nulla relatione utantur ad principem 123. c. 1. & ita abrogatur *Novell.* 82. c. 14. 113. c. 1. *vers. si vero.*

De appellationibus. Novell. 23.

Ut à sententia principis non appelletur, nec ab ea fiat retractatio apud alium quam ipsum Imperatorem 113. c. 1. Ut ne cui judici appellationes recipere liceat 82. c. 12. & 13. Ut à sententia judicis intra decem dies appelletur, sive propria causa sit, sive aliena 23. c. 1. Ut tempus exercendæ finiendæque cœptæ appellationis annuum sit, nisi impedimentum aliquod subsit: tunc enim biennale *Novell.* 94. Ut si de causa appellationis, compromittitur, tempora appellationum non currant 93. c. 1. Ut si stet per principem quominus judicetur, tempora appellationum non currant 23. c. 2. Ut si per judicem appellationis stet, quominus sententia dicatur, tempora appellationis fatalia non currant 119. c. 4. Ut à spectabilibus ad illustres appelletur 23. c. 3. de appellationibus in Ægypto, Asia & Ponto 23. c. 3. De appellationibus quinque provinciarum 41. Siciliæ 75. De appellationibus ad principem 20. 23. c. 2. *Novell.* 127. Ut appellari per alium possit 23. c. 11. Ut judex rationem expensarum examinet 82. c. 10.

Qui bona cedere.

Ne quis cogatur bonis cedere 135.

De bonis auctoritate judicis possidendis.

Ut præsens in possessionem bonorum contumacis mittatur pro quantitate debiti: & ut contumaci revertenti possessio restituatur, redditis primo impensis litis 53. c. 4. in fine.

De pignoribus & hypotheca.

Ut pignus à debitore vendi possit, salvo creditorum jure 112. c. 1. vers. ab hoc. Ut prius conveniatur debitor principalis, quam fidejussor, & possessor rerum à debitore acceptarum 4. c. 2. Ut debitore pecuniam numeratam non habente, addicantur creditori res ejus 3. c. 3. Ut creditor, cujus pecunia, navis, domus, aut ager emitur anterioribus (mulierem excipe de dote agentem) etiam creditoribus præferatur in hujusmodi navi, domo & agro 97. c. 3. Ut mulieri de dote agenti præferatur is qui pecuniam credidit ut militia emeretur, quantumvis post dotem jam constitutam, pecuniam crediderit, *Novell.* 53. c. 5. §. 1. *Novell.* 97. c. 4. Ut dos prioris uxoris præferatur doti secundæ sive ipsa, sive liberis ejus agentibus, nisi res secundæ uxoris adhuc extent 91. c. 1. Ut si possessor conventus rei vindicatione negavesit rem esse actoris, postea convictus ad legem pignoris vel ἰμφυτεύσεως, vel superficiei causam vel quam aliam defensionem confugiat, non audiatur, sed transferatur possessio in actorem, deinde agatur hypothecaria aut vectigali aut superficiali actione 18. c. 10. Ut ex scriptura depositi vel mutui, tribus testibus munita, jus pignoris aut hypothecæ & prælationis peti possit 83. c. 12.

De litigiosis.

Ut res litigiosæ dividi possint inter heredes 112. c. 1. Ut re litigiosa legata, fideicommissa, testamentove relicta, non ipsa, non ejus æstimatio, sed solus litis eventus debeatur d. c. 1. §. si vero heres: ut quæ de litigiosis dicta sunt, ad res hypothecæ datas non pertineant d. c. 1. vers. ab hac.

De duobus reis promittendi.

Ut duobus simul obligatis, si non fuerit adjectum ut in solidum tenerentur, tacite intelligantur teneri ex æquo 99. *cap.* 1. Ut qui in solidum cum alio obligatus est, reo idonco præsente in solidum convenire non possit d. c. 1. vers. si vero.

De fidejussoribus.

Ut præsens principalis prius conveniatur quam fidejussor 4. c. 1. Ut mulier pro marito nullo modo fidejubere possit 134. c. 8.

De solutionibus.

Ut debitore pecuniam numeratam non habente addicantur creditori solutionis causa res ejus 4. *cap.* 3.

De patria potestate.

Ut patriciatus dignitas, *Novell.* 81. in principio. Dignitas consulatus, præfecturæ prætorio *Novell.* 81. c. 1. Ut omnis dignitas, omne cingulum à curia liberare valens d. c. 1. §. 1. Ut Episcopatus liberos patria potestate solvat, *Novell.* 81. c. 3. Ut liberati patria potestate legitimorum jura intacta habeant *Novell.* 81. c. 2.

De infantibus expositis.

Ut qui filium exposuit, jus patriæ potestatis amittat 153. c. 1. Ut qui expositum nutrivit, cum in servitutem non asserat d. c. 1.

De donationibus.

Ut qui rem donavit, eam tradere cogatur 162. c. 1. Ut si non insinuatæ donationes excesserint mensuram indigentem insinuatione, ad id usque duntaxat valeant, quo non insinuatæ donationes valent 162. 2. c. 1. §. 2. Ut si donator rem à se donatam alienaverit, vel pignoraverit, donationem revocasse non intelligatur d. c. §. 1. Ut parens uni liberorum ita donet, ut reliquos liberos legitima non defraudet: & ut eo casu liberi legatarii patris non cogantur hereditatem adire, cogantur tamen supplere reliquis fratribus legitimam: & ut ingrati liberi non revocent donationes factas à parente 92. Ut mulier res quas filiis donaverit, quasi ab ingratis, post secundas nuptias revocare non possit 22. c. 25. Ut donationes Imperatori à privato homine factæ non egeant insinuatione, & è contra 52. c. 2. Ut mortis causa donationes legatis comparentur, & ne insinuatione indigeant 87. in prine. De donationibus curialium & ut decurio donare non possit etiam mortis causa 87. c. 1. De donationibus à curialibus factis 101.

De publicis judiciis, accusationibus exhibendis, & eorum custodia.

Ut rei criminum edictis legitimis evocentur 134. c. 5. Ne mulieres in carceribus includantur pro privato aut fiscali debito: & ut pro crimine in monasterio aut ascterio contineantur, neve monastriæ, aut ascteriæ ulla actione de propriis monasteriis aut ascteriis trahantur 139. 9.

De adulteriis.

Quemadmodum maritus uxorem adulterii accusare debeat 117. c. 8. *vers. si de adulterio.* De pœna adulteri & mulieris adulteræ 134. c. 10. Ut adulter præsumatur, qui ter aut solenniter monitus non desinit cum uxore alterius colloqui & ut repertus à marito cum uxore loqui, possit ubivis interfici, at non in templo 117. c. 15. Ne quis luxurietur contra naturam 77. & 141. De muliere raptum passa 143.

De sepulchro violato.

Ut non liceat creditori heredes defuncti pro debito molestare ante novem dies 115. c. 5. De pœna creditoris cadaver mortui inferri prohibentis 60. c. 1.

De pœnis.

De pœnarum omnium moderatione 134. c. 13.

De tributis.

De exactionibus sive delegationibus tributorum 128.

De fabricensibus & armis.

De armis. 85.

De mendicantibus validis.

De ignavis & mendicantibus validis coërcendis v. *Novell.* 80.

De re militari.

De militum transitu & introitu 130. Milites ne privatorum possessionibus defendendis incumbant 116.

ANTONII CONTII, JC.

& in Biturigum Metropoli Doctoris Ordinarii

PRÆFATIO
IN
LIBRUM NOVELLARUM.

INterdixerat Iuſtinianus ullam legem imperialem extra Corpus Codicis legi, l. 1. C. de emendatione Codicis; ſed non ſine ulla exceptione: adjecit enim, niſi poſtea varia rerum natura aliquid novum creaſſet, quod imperiali conſtitutione indigeret: quod ſi eveniſſet, novam legum congregationem pollicitus eſt, quæ novellarum nomine conſtitutionum ſignificaretur. Porro idipſum accidit: & vix novus Codex promulgatus erat, cum interpellatus Imperator conſtitutionem de heredibus & falcidia edidit; vix altero menſe poſt editum Codicem, ut qui editus ſit XVI. Kalend. Decemb. *ipſo Imperatore* IV. *Conſule*: novella autem conſtitutio de heredibus data eſt Kalendis Jan. *Beliſario viro clariſſimo Conſule*. Scripſit ſubinde & ſequentibus menſibus atque annis alias novellas ad extremum Imperii ſui annum, quæ omnes in unam congregationem relatæ, novellæ appellatæ ſunt conſtitutiones. Sane Gregorius Pontifex Romanus (qui vix triginta annis poſt Iuſtinianum ſcripſit) conſtitutiones novellarum vocat XI. q. 1. c. 37. Cæterum paucæ illarum conſtitutionum Latino ſermone primum ſunt editæ, quæ etiam hodie ab aliis ex Græco in Latinum factis, ſtyli integritate diſcerni poſſunt: Cæteræ omnes Græca primum lingua compoſitæ, quod & Græcis jam hominibus & proceribus uteretur Iuſtinianus, linguæ Latinæ ut plurimum ignaris, & firmum atque ſtabile Imperium in Græcia obtineret, in Latio vero jam illo tempore anceps atque dubium. Ad Latinorum tamen hominum uſum, & ex Græca in latinam linguam translatæ eæ conſtitutiones fuerunt, eodem vel certe non longo poſt tempore: Illa eſt injucunda & ſalebroſa, atque ut ita dicam, barbara hæc tralatio quæ hodie habetur. Verum id non omnino veteris interpretis culpa accidiſſe arbitror, tametſi illum ab omni culpa vindicare meum non ſit. Paruit enim legi Iuſtinianeæ, quæ ita demum in aliam linguam leges transformari permiſit, ſi modo ſub eodem ordine eademque verborum conſequentia, id eſt, eo genere, quod Græci κῶλα, πόδας dicunt, transferrentur l. tanta C. de veter. jur. enucl. Metuebat enim, ne ſi vulgaris illa transferendi libertas paſſim permitteretur, novæ ex verbis legis ſuborirentur calumniæ, & occaſiones illis legibus, ut variis & ambiguis, non parendi. Itaque & veteres illi ſeptuaginta Bibliorum interpretes, & qui novum Domini & Salvatoris noſtri Teſtamentum tranſtulerunt, & veteres Ariſtotelis interpretes, eandem convertendi religionem & formidinem præ oculis habuerunt. Verba enim potius quam phraſes converterunt. Scribit Dionyſius Exiguus (qui utique temporibus floruit Anaſtaſii Imperatoris) in præfatione Conciliorum Græcorum à ſe tralatorum, tantam fuiſſe priſcæ tralationis confuſionem, ut regulas eccleſiaſticas de integro transferre coactus ſit. Nihil igitur cauſæ eſt, cur hoc ſolo argumento, non eſſe hanc veterem tralationem novellarum dicamus, quod confuſa & ſpinoſa ſit. Quid ſi certis indiciis demonſtro, eſſe veterem & à temporibus fere Iuſtiniani huc uſque tranſmiſſam? Gregorius primus, qui fuit illis fere temporibus, ejus tralationis verbis utitur, eaque prolixe recitat apud Gratianum XI. q. 1. c. 35. Item in decretalibus tit. de teſtibus c. 2. *ubi* cap. ult. Nov. 90. de teſtibus *recitat*. In Concilio quoque Pariſienſi (quod conſtat eſſe antiquiſſimum & tempore S. Ludovici factum) recitatur ex ea tralatione integer locus, ex Novella ſcilicet 123. *ubi etiam* Conſtitutio 123. *appellatur*. Locus extat apud Ivonem Epiſcopum Carnotenſem pannomias ſuæ parte quinta. Iam vero leges Caroli Magni, filiorumque ejus & nepotum, hac tralatione plenæ ſunt. Sanctus denique Iſidorus (qui fuit iiſdem fere temporibus, quibus Gregorius primus) in libro canonum eccleſiaſticorum, integram Novellam XLII. de depoſitione Anthimi, &c. ex eadem veteri tralatione ſumpſit: quam ex eodem Iſidoro poſt vulgatas novem collationes idcirco adſcripſi. Prætermitto innumera veterum Pontificum ſcripta: Mitto Ivonis, Burchardi, Gratiani, Iohannis Salesberienſis ſcripta, & rhapſodias, quæ multas paginas hujus tralationis continent. Unus poſt illos inventus eſt Irnerius, qui non ſolum tralationis, ſed etiam totius ſententiæ & libri fidem elevaret, & à quodam Monacho librum tam verboſum & acephalum ſcriptum aſſereret: quem optimis rationibus ab Azone confutatum legimus. Iiſdem autem temporibus quibus illa tralatio facta eſt, prodidit & harum conſtitutionum epitome, à Iuliano quodam viro eloquentiſſimo, anteceſſore Conſtantinopolitanæ civitatis: ſic enim appellatur in veteri quadam ejus epitome manuſcripta, quam mihi communicavit aliquando doctiſſimus anteceſſor Iacobus Cujacius. Quæ quidem epitome longe purioribus verbis & elegantioribus conſcripta eſt, quam vetus illa tralatio. Vtraque tamen tralatio diligenter à veteribus juris interpretibus, Ioanne Ptilo, Rogerio, Azone, Accurſio, lectitata & comparata cum invicem, tum etiam cum cæteris juris libris. Vt autem in his duabus citandis atque allegandis vitaretur confuſio, prolixiorem illam tralationem vocaverunt Authenticum, quaſi dicerent verum & nullo modo detruncatum Iuſtinianearum novellarum exemplum: breviorem enim hanc Iuliani epitomen, ſimplici nomine nuncupaverunt novellas, utraque etiam tralatio conſtitutiones ſingulas habuit propriis capitibus diſtinctas, ita ut breve ſingulorum capitum argumentum literis miniatis deſcriptum eſſet: quod nos in hac editione perpetuo obſervari curavimus, & quæ ex manuſcriptis libris interdum reſtituere non potuimus, proprio ingenio confingere conati ſumus. Conſtat enim id à Iuſtiniano factum & obſervatum fuiſſe, cum & ipſe numerum capitum ſæpe exprimat. Cur autem multæ deperierint, in cauſa [illegible] ſunt. Erant inter has leges permultæ conſtitutiones ἰδικὰς & locales, quarum nullus fere uſus eſſe viſus eſt, illis præſertim Longobardis plus æquo muſas & humaniores literas abhorrentibus, nilque quod non πρὸς ἀλφιτα conduceret, magnificentibus: cujuſmodi erant, de privilegiis archiepiſcopi Iuſtinianeæ primæ. Ut Eccleſia ſanctæ reſurrectionis, &c. de Armeniis, de præſide Piſidiæ, Lycaoniæ, Thraciæ, Iſauriæ. Et hujuſmodi prope innumeræ, quæ quia ab interpretibus in ſchola non legebantur, deſierunt paulatim deſcribi, ut aliquæ omnino perierint: A diligentioribus tamen librariis ad calcem libri deſcribebantur, quemadmodum ex meis aliquot exemplaribus deprehendi, à quibuſdam etiam ad antiquitatis memoriam aſſervabantur. Nam Iacobus de Bello viſu, qui commentarios ad novellas ſcripſit, teſtatur, ſe eas omnes extravagantes novellas (ſic enim appellat) ad finem lecturæ ſuæ adſcribi juſſiſſe, ſepeque idcirco perquiſivi lecturam iſtiuſmodi manuſcriptam, ut verumne ſit quod ſcripſit, experirer. Nam impreſſis ejus commentariis deſunt. Porro ſciendum eſt, nullis titulis, nullaque arte, ſed prout quæque conſtitutio facta eſt, ita omnes temere & fortuito in hanc congregationem, congeſtas eſſe, ſola temporum (ut mihi quidem videtur) ratione habita. Vulgata autem in novem collationes diviſio, à nobis retenta eſt, quia ſicut nova eſt, & non multum ante Gratiani tempora excogitata, ita ad memoriam & allegandi promptitudinem apprime utilis. Quas autem ille Iacobus extravagantes appellabat, omnes partim ex Haloandro, partim ex Scrimgero, partim ex Iuliano manuſcripto, partim etiam ex meis manuſcriptis in Decimam collationem coacervavi, illaſque tantum tranſtuli, quæ nec ab Haloandro, nec ab ullo, quod ſciram, aut quem haberem, Interprete tralatæ fuerant. Quod ad editionum varietatem attinet; illud diligens librorum inſpector facile animadvertet, ex Græco exemplari longe fideliori & integriori vulgarem hanc tralationem prodiſſe, quam aut Haloandrimam (quæ à quodam privato homine propria authoritate contaminata eſt) aut Scrimgerianam, quæ ſuas lacunas habet & nullam Latinarum continet. Sane ut Haloandrinam editionem elegantiorem eſſe non inficior; ita & hanc plerumque fideliorem in pleriſque locis adnotavi, nam dum vitat barbariem, incidit plerumque in pravam affectationem. In Novella XCVI. cap. II. *ad criminalem accuſationem refert, quod ad civiles cauſas pertinet, dum vitat vulgarem tralationem, τὸ αἰτίας ἐπιζητεῖν, in conventione fecit*. Cætera illius tralationis vitia invidioſe nolo contra viri benemeriti exiſtimationem congerere, malimque ob ſummos ejus, pro communi Studiorum utilitate, labores & conatus gratias agere. Melius tamen (ut opinor) publicis ſtudiis eſſet conſultum, quando propter gloſſarum uſum, quæ prima capitum ſeu paragraphorum verba ſemper uſurpant vulgata editione carere non poſſumus, ſi in illius tralationis vitiis perpurgandis, quamvis permulta ſint, elaboraſſet.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

IN NOMINE DOMINI DEI NOSTRI JESU CHRISTI.

Incipit Liber[1] Constitutionum novellarum[2] D. JUSTINIANI Sacratissimi Principis Perpetui Augusti.

COLLATIO PRIMA[3].

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τῶ κληρονόμων, καὶ τῦ Φαλκιδίε.

Η τῶ νεαρῶν Διαταξέων πρώτη.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶ ἱερῶ τῶ ἐν Ανατολαῖς, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ενοχλημένοις ἡμῖν περὶ τὰς αἰτήσεις τῶ πολιτείας φροντίδας, καὶ μικρὸν ἐδὲν αἱρημένοις σκοπεῖν, ἀλλ' ὅπως ἂν Πέρσαι μὲν ὑπήκοοι, Βανδίλοι δὲ σωὶ Μαυρησίοις ὑπακούοιεν, Καρχηδόνιοι δὲ τὴν παλαιὰν ἀπολαύοντες ἔχοιεν ἐλευθερίαν, Τζάνοι τε καὶ πᾶσι πρῶτον ὑπὸ τὴν Ρωμαίων ἡμέτερον πολιτείαν ὦσι ὑπηκόοις πελοῖεν, (τῦτο γὰρ ὅπερ καὶ πάλαι ἐπὶ τῶ ἡμετέρας βασιλείας ἐδέδωκε Ρωμαίοις ὁ θεὸς) ἐπιῤῥέουσι καὶ ἰδιωτικαὶ φροντίδες, περὶ τῶ ἡμετέρων ὑπηκόων ἀεὶ προσπολεμοῦσαι· ὧν ἐκείνη μὲ δίδυμόν τι προσήκοντα τύπον, ὁπόσα ἡ συχνῆς μὲ ἀπολαύῃ τὰ κατ' μέρη βοηθείας, δυνατὰ δέ ἐστι, ἐγκλεισθέντα νόμῳ, κοινῶι ἅπαντι δῶναι τὴν ἐφ' οἷς χρήζουσιν ὠφέλειαν. πάντα χρεὼν νομίζομεν καὶ νομοθετῆσαι καὶ παρασδῶναι τοῖς ὑπηκόοις, αὐτόθεν βοηθοῦντας, καὶ μὴ τὰ ἀεὶ κελεύσεως τῆ ἐκ τῶ βασιλέως δεόμενα.

§. 1. Αεί τοίνυν ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν οἱ μὲ ὑπὲρ περισσείων κεκλελειμμένων ἢ μὴν διδόντων κτησίους, οἱ δὲ ἐλευθεριῶν, οἱ δὲ ἑτέρῳ τινός. ὅπως οἱ μὲ παραδόντες τοὺς κλήρους, δεθῶσι πάντη ἢ χρείαις διατάξωσι· οἱ δὲ ἀγνωμόνως καὶ τῶ προσώπων ἕφιεν, καὶ ταῦτα λαμβάνεσι, καὶ τὸ κελευόμενον ἢ πληρῶσι. κἀκείνοις καὶ τοῖς πάλαι νομοθέταις εἴρητο, κτησικλεῖς τοὺς τῶ τελούντων ἀνατυπώσεις, ὅσαι μὴ μάχην νόμοις, πᾶσι πληρῶσθαι τρόποις.

†. Α' ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς ὕστερον γεγραμμένους νόμους ἤδη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμελημένους εὕρομεν, ἀναπεπταμένα τε αὐτοὺς ἠπιστίκειθαι δεῖν, καὶ τοῖς τε ἐθέλουσι δῶναι τὴν ἐξ αὐτῶν ἀσφάλειαν, καὶ τοῖς τετελευτηκόσι τὴν ἐντεῦθεν ἀποίσαι μισθόν. §. 2. Πρῶτον μὲ ἐν σκεῦος σκεπτέον, ὅτι δὴ τῶ ἀναγκαίων ἐπιτίθησι ὁ νόμος ἀποτίμεσι τινὰ προσώποις ποσὶν, ὡς δὴ τῶν κατὰ τὴν φύσιν ὠφελομένοις· (ὁποῖον δή τι πατρὶ καὶ ἐγγόνοις, καὶ πατράσι καὶ μητράσιν ἔστ' ὅτε καὶ ἀδελφοῖς, καὶ εἴ τι τοιῦτο προσωπον, ἢ ἐν τοῖς ἐξ ἡμῶν, ἢ ἐν τοῖς ἐξ ὧν ἐσμὲν, ἠξίωμενον οἱ νόμοι) τοῖς ἢ ἐδέμια κεκλείσθαι ἀνάγκη μοῖραν διδύναι τινὶ τῶ ἑαυτῶν οὐσίας, ἀλλ' αὐτεξούσιος ἔστιν ἡ φιλοτιμία, ὡς ἂς ἂν ὁ Δεσπότης βάλοιτο φρεσμῷν.

ΚΕΦΑΛ. α'.

Εαν μὴ βάλοιτο κληρονόμον τὸ Δεσπότην τελευτῶν.

Τούτων δὴ ἡμῖν προδιωρισμένων, θεατέον τὰς παρά τινων γεγραμμένας κληρονομίας, ἢ καὶ τυχόντας fideicommissum, τῶ καθ' ὁμοίαν τυχὸν, ἢ καὶ εἰδόν, ἢ καὶ πρεσβείων, ἀνάγκην ἔχειν ὅσα ἂν ὁ Δεσπότης ἢ καὶ πρόσπασι αὐτὰς Διατάξειν, ὅτε παντὸς τρόπε πληρῶν, εἰ τὸ προσέχειν νόμεσιν εἴη. ἢ, εἰ μή τις αὐτὸ νόμος, εἰ καὶ μὴ χρείοις ὠφελῆ ἢ πιμηθέντος, ἀλλ' ἐν κύρεσι εἶναι ῥητὰς ἀποφαίνῃ. §. 1. Εἰ δέ τις μὴ πληρῶν τὸ Διατεταγμένον, ἀλλ' ἀρνήσοιτο τῶ τεπιμημένῳ ἢ κεκλεισθέντος, ὃν ψήφῳ δικαστικῆς ἀναμιηθείς, ἐνιαυτὸν ὅλον ἐκνύσῃ, μὴ προέμενον τῶτο ὅπως προσέσχεθη· εἰ μὲν τις ὀκείνων εἴη τὰ ἀναγκαιοτικῶς ὃν ἢ νόμος τι λαμβανόντων, εἰς τελεῖον δὲ ἢ καθ' ὅσον ὁ νόμος αὐτῶ δίδοσι βάλε), γέγραπται κληρονόμον, τοσῦτον λαμβάνειν μόνον ὁπόσον ὁ νόμος αὐτῶ δίδοσι κατὰ τὸ τετάρτιον τῆ ἐξ ἀδιαθέτε μοίρας συγχωρεῖ, τὸ ἄλλο σύμπαν ἀφαιρεῖσθαι, καὶ εἰ μὲ καὶ ἕτεροί τινες γεγραμμένοι τυγχάνοι κληρονόμοι, προσιτέον ὀκείνοις κατὰ τὸ μέρος τῆ συστάσεως ὅπως ἐκάστῳ προσνενέμηται· εἰ δὲ μηδεὶς ἄλλος εἴη κληρονόμος, ἢ τύχοιεν μὲ γεγραμμένοι τινὲς, μὴ προσίοιεν δὲ τῶ κλήρῳ, τὸν ἀφαιρεθέντα προσιτέον τοῖς ἄλλοις προσήκουσι, καὶ ἀδεσπότητον καὶ λαγχανόμενος καὶ φιλοτιμιοκρίνεσθαι, καὶ οἰκείας ἐλευθερίας τιμηθεῖσι προσένεμε. καὶ τῶτο οἰκειοῦσθαι, ἐφ' ᾧ πᾶσι τρόποις τὸ προστεθέν κληρῶσαι ἀσφαλείας δηλαδὴ προτέρων παρ' αὐτῶν χινομένης, καθάπαξ ἂν ὁ τῆ πραγμάτων καὶ τῆ προσώπων ἐπιδέχοιτο τρόπον· ὅτι τὰ περίσσεα λαβόντες, πράξεσιν ἐπ' αὐτοῖς ἅπασ ὀρθῶς ἡ βελήσεων οἱ Δεσπότης.

TIT. 41.

DE[5] HEREDIBUS[6] ET FALCIDIA[7].

NOVELLA[8] CONSTIT. PRIMA.

Imperator Justinianus Augustus, Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætorium præfecto, iterum exconsule & patricio.

PRÆFATIO.

Occupatis nobis circa totius Reipublicæ curas, & parvum[9] nihil eligentibus cogitare, sed quatenus Persæ quidem conquiescant, Vandali[10] vero cum Mauris obediant, & Carchedonii[11] antiquam recipientes habeant libertatem, Tzani[12] autem nunc primum sub Romanorum facti republica, inter subjectos habeantur: (quod nondum hactenus, nisi sub imperio nostro dedit Romanis Deus) incurrunt etiam propriæ sollicitudines à nostris subjectis semper nuntiatæ, quarum quidem singulis damus competentem formam. Quæcunque vero frequenti quidem potiuntur[13] per partes auxilio, possibilia tamen sunt scripta lege, ut communem omnibus præstent (in quibus opus habent) utilitatem: hæc oportere putavimus & lege sancire, & tradere subjectis per se juvantia, & non semper jussione Imperatorum egentia. §. 1. Semper igitur nobis importuni sunt, alii quidem nos pro legatis[14] relictis, non tamen præbitis, adeuntes: alii vero pro libertatibus: alii ob aliud quiddam: quod transmittentes quidem hereditates, dari quibusdam aut fieri constituerunt: indevote[15] autem & res adeunt, & eas percipiunt: & quod est jussum, non faciunt: cum utique etiam à veteribus legislatoribus dictum sit, competentes[16] deficientium dispositiones, quæcumque non repugnant legibus, omnibus modis impleri. †. Sed quoniam ita positas leges jam plerumque neglectas invenimus: reparare eas judicavimus oportere: & tam viventibus præbere ex eis cautelam, quam morientibus hinc exhibere honorem. §. 2. Primum itaque illud est cogitandum, quia testantibus aliis[17] quidem necessitatem imponit lex distribuere quandam partem personis quibusdam tanquam hoc secundum ipsam[18] naturam eis debeatur, quale est filiis & nepotibus, & patribus[19], atque matribus, interdum vero etiam fratribus, & si quam[20] hujusmodi personam, aut in iis qui ex nobis sunt aut ex quibus nos sumus, enumeraverint leges. Aliis autem nulla consistit necessitas partem dare quamlibet propriæ substantiæ: sed sua potestas eis largitur, ad quoscunque testator voluerit, proferenda.

CAP. I.

Si heres legata solvere noluerit.

His igitur[21] à nobis prædordinatis, sancimus eos qui ab aliquibus scripti sunt heredes, aut meruerunt fideicommissa, per universitatem forsan, aut per speciem, aut legatum, necessitatem habere, quæcunque testator & honorans eos, disposuerit, omni modo ea complere[22], si quod præcipitur, legitimum sit[23], aut si non illud aliqua lex prohibeat[24], vel si non fiat ab eo qui honoratus est, tamen ratum[25] esse expresse jam demonstrat. §. 1. Si quis autem non implens quod dispositum est, sed[26] dum competat ei qui honoratus est, quod relictum est, etiam ex decreto judicis admonitus, annum[27] totum protraxerit, non agens hoc quod præceptum est, si quidem aliquis illorum fuerit, qui necessario ex lege præcipiunt[28], in plus autem, quam quod lex ei dare vult, scriptus est heres: tantum accipiat solum, quantum lex ei dare secundum quartam ab intestato partem concedit: aliud[29] vero rotum auferri. Et si quidem etiam alii quidam scripti sunt heredes, accrescere[30] illis secundum[31] partem institutionis quæ unicuique distributa est. Si vero nullus alter sit heres: aut sint quidem scripti quidam, non autem adeant hereditatem: tunc quod aufertur, adjiciatur aliis rebus: & licentia præbeatur & legatariis, & fideicommissariis, & servis libertate honoratis, adire, & hæc acquirere: ita ut omnibus modis quod præceptum est, [per testantem] impleatur: cautione[32] videlicet prius ab eis facta, secundum quod personarum vel rerum receperit modus: *quia*[33] *res accipientes, agent in eu quæ recte voluerunt testatores.*

†. Si Patricium *const.* 1.

1 Hæ Justiniani Novellæ constitutiones Græco sermone sunt editæ: earumque præcipuæ editiones duæ. Una, Haloandri: Scrimgeri altera. Quæ nunc sequitur Latina interpretatio, veteris est ac incerti authoris. Cujacius tamen 8. *obs. ult.* hominem Græcum fuisse existimat, & quidem eruditum. Molinæus *quæst. 1. de usuris, num. 67.* Latinismi imperitum appellat. Equidem animadverti unam etiam & eandem constitutionem multoties sibi dissimilem: ut jam veteris editionis varios interpretes fuisse putem. Extant præter veterem interpretationem aliæ non ita pridem editæ. Prior est Haloandri, altera Henrici Agyræi, cui tamen satis fuit lacunas Haloandrinæ editionis ex Scrimgeriana supplere.

2 Νεαραὶ παρὰ διατάξεις. Non ita dicuntur quod novæ & alia à veteribus jura contineant, ut Cedrenus putat: sed quod κατὰ τὸν κώδικα, id est, quod novissime promulgatæ sunt, post Codicem Justinianæ repetitæ prælectionis. Eadem appellatio tributa constitutionibus, quæ post primas editas fuerunt. *l. 34. C. de inofficios.* quales eriam dicuntur, quæ multis post seculis à variis Imperatoribus latæ sunt. Et extant generis hujus Novellæ Leonis, & aliorum: quarum sit apud Harmenopulum passim mentio, sed & *in fine Synopseos Basilicon*, dicuntur etiam *Authentica*: vocis rationem vide apud Alciatum 2. *parerg. 46.*

3 Hic liber Novellarum in 9. collationes distributus fuit, non à Græcis, sed à Latinis interpretibus. Collationum enim Græci Codices nullam mentionem faciunt.

4 Extat in Reginæ Bibliotheca novus & brevis in has Novellas titulorum Index, quem Latinum vide apud Cujacium *tom. 4. fol. 332. & seq.*

5 Vide Julianum *const.* 1.

6 Qui non obtemperant voluntati defuncti scilicet eorumque pœnis. Pertinet etiam hæc Novella ad legatarios fideicommissarios, mortis causa donatarios, quibus adimplere voluntatem defuncti cessantibus omne testamenti commodum aufertur. 7 Heredibus extraneis, scriptis, vel nuncupatis tributa & confirmata, dummodo inventarium faciant: quod olim non exigebatur.

8 Adde Julianum Patricium constitutione 1. *Epitomes.* 9 Μικρὸν ὄδιν, id est, neque de re parva cogitationem instituentibus. *Haloand.* 10 Dixi ad *l. 1. & 2. C. de off. præf. præt. Afric.*

11 Carthaginenses. 12 Τζάνοι, de quibus Novella 28. Procopius & Agathias horum meminit. Idem Ζάνοι qui olim Μαχόνες, si credimus Stephano: sed tamen Macrones, qui & Μάκρωνες Arriano: Macricæ Apollonio 1. *Argonaut.* diversi à Ζάνοις Xenophon. Arrian. Porro Tzani fuerunt gentes Ponticæ. 13 Κατὰ μέρη, Græci dicunt, hoc identidem & subinde. 14 Πρεσβεῖα non modo sunt ea quæ legatis, hoc est, iis qui legatione funguntur, dantur, sed & quæ testamento relinquuntur. Cedrenus *in Theodosio juniore*, διετάξατο κεκλῆσθαι πρεσβεῖον. 15 Αγνώμονες: sunt autem ἀγνώμονες contumaces & indevoti. 16 Testamenta quæ legibus non repugnant servanda. *Novell. 22. c. 2. Novell. 48 c. 1. l. ult. in fin. C. de fideicomm.* 17 Testatorum, alii lege coguntur certam hereditati portionem quibusdam proximis personis relinquere, alii non coguntur. 18 Legitima descendentium & ascendentium, & quorundam collateralium secundum naturam debetur, *ut hic*, ex natura §. 2. *Inst. eod.* necessitate legis *Inst. eod.* debito naturali, *l. 36. §. 2. C. de inoff.* naturali quadam lege & tacita: de qua re vid. quæ dixi ad *l 7 ff. de bonis damnator.* 19 *l. 15 ff. de inoffic. l. 7. in fin. ff. de vulgari.* 20 Ut patronum, *Julianus hic.* 21 Vid. in hanc Novell. Gudelin. *de Jure Novissi. lib. 2. cap. 17.* & Rittershus. *part. 6. cap 8.* ANS. 22 Voluntas defuncti ab herede implenda: facit *l. 27. in fin. ff. de condit. & demonstr.* 23 Vid. *l. 27. ff. de condit. instit.* Goth. De pœna eorum qui non adimplent ultimam voluntatem defuncti, vid. Rittershus. *part. 6. cap. 6.* ANS. 24 Conditioni prohibitæ, heres impune non paret. Hoc tamen verbum in neutra editione legitur. Quod cum ita sit, verisimilius est hic de legis repræsentatione agi hoc sensu, in his quæ lex nominatim repræsentat, cessationem, aut contumaciam heredi nihil nocere, ut in libertatibus, quæ repræsentantur SC. Rubriano *l. ult. C. si mancipium ita fuerit alienatum. Inn. Cujac. hic.* 25 Quod jus remittit, id etiam heres omittit impune, puta conditionem jurisjurandi. *l. 8. ff. de condit. institut.* viduitatis, lege Julia. *l. 63. l. 74. ff. de condit. & demonstr.* divortii, *l. 5. Cod. de instit. & substit.* quidvis denique in fraudem legis *l. 27. in fin. ff. ad l. Falcid.* 26 Sed dum quod jussus est facere recusat, ἀλλ' ἀρνήσοιτο τῷ τεθεμένῳ ἢ τῷ κεκλεισθέντι. *Haloand.* ἀλλὰ ἀρνήσοιτο, &c. Scrimg. sed dum legatario moram facit, *Ulpian.* 27 Qui numerandus est ab admonitione & conventione judicis, non ab additione, post condemnationem, mense quarto, *c. 4. ff. eod.*

28 Puta filius, parens, mater, frater. 29 Pœna heredis proximi cessantis voluntatem defuncti adimplere. 30 Quod heredi contumaci decrescit, reliquis non contumacibus adcrescit.

31 Jus adcrescendi fit secundum partes institutionis. 32 Pro parte hereditaria. *l. un. §. 8. §. 10. C. de cadue. tollen.* de qua vid. *l. 19. ff. de l. 3.* In persona tamen fisci cessat hæc satisdatio, *l. 1. §. 18. ff. ut legat.* 33 Cautionis formulam observa.

1 Hoc est substitutas, coheres.

2 Gradus succedentium ex testamento, *l.* 24. § 17. *ff. de judaeis et libert.*

3 *l. un.* § 14. *C. de caduc. toll.*

4 Fideicommissarii & legatarii universales præferuntur singularibus.

5 Fideicommissarius & legatarius qui majorem partem habent, familiæ sunt heredi. *l. 5. in pr. ff. quod cujusc. l. 4 in fin. ff. de bon. libert.* Hinc colligunt, illum, cui uni est de fideicommissum relictum hic, non posse dicere testamentum nullum, quia de re dicemus *infra* plenius.

6 Adde § 7. *Inst. de fideicom. libert.*

7 Ordo scripturæ servandus. *d.* § 17. Quid si ordo non appareat? An forte ex divinatur? An vero meritorum cujusque ratio habebitur? An potius incertitudinis aut æqualitatis ratione omnes simul admittentur? Quod postremum & mihi post Bart. & Angel. videtur.

8 Ab ordine igitur denominationis ascendemus ad conjecturam annotatis, ut qui priore loco nominatus fuerit præsumatur magis a testatore dilectus fuisse.

9 Quoties moriens certis personis quid ex suis bonis relinquere cogitur, quod accidit parentibus, liberis, fratribus (persona turpi instituta) & liberis.

10 Pœna extranei heredis contumacis.

11 Substitutus præfertur coheredi defuncti.

12 Danda est opera ne quis sine successore moriatur, § 1. *in fin. Inst. de bon. poss.* Interest enim defunctorum habere successores, *l. 6. ff. de interrog.*

13 Juste exheredatis liberis extraneus etiam præfertur, & merito. Nam si vis tueri voluntatem, exheredati non sunt admittendi contra defuncti voluntatem. Hinc sequitur, exheredatos non conferri numero legitimorum aut extraneorum: Legitimorum, quia exheredatione amiserunt suorum nomen, *l.* 20. § 1. *ff. contra tab. l.* 1. § 10 *ff. de suis.* Extraneorum, quia extranei non veniunt contra voluntatem defuncti, & constitutionis beneficio, & ita, pejor est exheredatorum quam extraneorum conditio.

14 Σκοπὸς, scopus seu finis.

15 Quod adeo verum est, ut legatarius unius nummi, herede instituto non impletæ voluntatem defuncti, præferatur reliquis agnatis defuncti, § *si plures 6. Inst. de heredib. instit.*

16 Quod aufertur heredi proximo non instituto, non defertur statim ad fiscum. Defertur primo ad contumacis substitutos. § 3. *ff. eod.* iis deficientibus, ad contumacis heredes, tum ad fideicommissarios. Ab his ad legatarios, deinde ad manumissos testamento, tandem ad heredes ab intestato, post hæc, ad extraneos libertatis conservandæ causa. *l. ult. C. de test. manum.* Postremo ad fiscum. 17 *l. ult. in fin. C. de test. manum.* 18 Jus heredum in quibus consistat. 19 Hæc constitutio pertinet etiam ad mortis causa donationes, in quibus potest quoque substitui. *l.* 10. *ff. de mort. caus.* 20 Primus & extremus successor heredis contumacis, ejus substitutus vel fiscus. 21 Mors omnibus vitæ terminus. *l. ult. C. de episc.* omnia solvit Νεαρ. 22. *cap.* 20. 22 Id est, sibi præcipi & imperari. 23 Adde *l.* 1. *C. de his quæ sub modo.* 24 *Auth. sed cum testator. C. ad l. Falc.* hinc scripta est. 25 Falcidia quid quodve jus ejus sit, observa. 26 Forte extenuantur hereditates per legata. 27 Heres ex rebus hereditariis aliquid subripiens, eo minus Falcidia utetur, *l. 6. ff. de his quib. ut indign.*

†. Si vero nullus horum, de quibus testamento memoria facta est, voluerit adire: (hoc est [1], cohæres, aut legatarius, aut fideicommissarius, aut servus libertate honoratus:) tunc ad alios, quos lex ab intestato vocat, post eum quidem qui scriptus est, & legitima per hanc legem parte exclusus, deferri res: & similiter præbentes cautionem, *quia complent quæ testamento continentur.* †. Inordinatum vero nihil neque confusum, nec in his heri volumus: sed primus secundum [2] ordinem vocatus, post eum qui jam exclusus est à lege nostra, ita vocetur prior; deinde qui post illum est: ita de cætero, donec ultimus relictus locum faciat etiam alicui exterius venientium, & adire, & quæ relicta sunt implere: post [3] quos etiam fiscum si voluerit, ponimus: Etenim in legatariis & fideicommissariis hunc esse volumus ordinem, ut detur licentia additionis priori per [4] universitatem fideicommissario: aut, multis existentibus, majorem partem habenti: quoniam & in similitudinem [5] heredis consistit, & maxime apud nos, qui Trebelliano soli dogmati dedimus in talibus fideicommissis locum, Pegasiani circuitiones [6] odio habentes, & expellentes. Si vero aut non fuerit quispiam per universitatem honoratus: aut fuerit sed noluerit agere quod jussum est: ad eos qui majoribus propriis legatis aut fideicommissis honorati sunt, hujusmodi venire hiduciam: hic quoque servis dari tempus qui libertate honorati sunt, & adire, & liberis cautum esse, & res percipere, & complere quæ jussa sunt, cum prædicta dudum cautione. Si vero nullius fuerit legatariorum vel fideicommissariorum per universitatem aut per speciem majori parte aut in legato, aut in fideicommisso honoratus, sed omnes æqualem habuerint fortunam: tunc proponi quidem etiam sic per universitatem fideicommissarios, propter dictam jam dudum rationem, aut eum qui ex eis voluerit implere quod præceptum est: reliquos autem legatarios vel fideicommissarios, quicunque nihil alterutros in hoc, quod relictum est, antecedunt, etiam omnes, si voluerint, vocari, aut qui ex eis voluerint. Si vero nullus legatarius aut fideicommissarius elegerit hoc agere, damus servis licentiam libertate honoratis, secundum ordinem 7 denominationis [8], per quam eos dominus denominaverit, secundum hoc habere in alterutros præpositionem. §. 2. Et hæc quidem omnia sancimus, ubi necessaria 9 quædam subjaceat datio in aliquo, cui ex natura debetur quædam successio a testatore & moriente. Si vero nulla subest hujusmodi persona in institutionibus, sed spontanea largitas dispositionis à testatore fiat: deinde scriptus heres non compleat quod præcipitur, intra prædictum à nobis datum tempus: illum quidem privari omnibus [10] relictis, nihil penitus neque per Falcidiæ occasionem, neque per aliam causam percipere valentem: similiter autem talia obtinere: & si quidem sint coheredes, hos vocari volumus: alioqui ad fideicommissarios, & legatarios, & servos, & omnes ab intestato, secundum prius à nobis traditum ordinem, res venire, ubique onere cohærente, quatenus oporteat complere ea, quæ testator secundum legem (sicut prius diximus) impetraverit. §. 3. Si vero institutio eam substitutionem [11] habuerit: certum est, quia prius ad substitutum volentem venient omnes res secundum legem complentem quæ relicta sunt: & sic illo nolente, tunc ad coheredes, & legatarios, & servos, & qui ab intestato, & qui extra sunt, & fiscum, & secundum à nobis datam observationem, ea quæ auferuntur, venient: complentes ubique deficientium legitimas dispositiones: propterea namque etiam ad tantas respeximus successiones, ut [12] non remaneat sine aditione ipsius morientis hereditas. §. 4. Exheredatos autem liberos (si juste [13] à patre exclusi sint, & nihil ex patris habeant voluntate) non vocamus, neque respicimus, licet decies millies velint. Una est enim legis intentio [14]: *ut quæ disposita sunt a morientibus, impleantur:* eum enim qui ab ipso testatore propria substantia pulsus est, quomodo erit justum vocare ad res, quarum cum ille per exheredationem factam in eum, expressim fieri participem noluit [15]? Si vero ablatam partem à non complente morientis voluntatem, prius [16] deduximus ad substitutos, deinde ad coheredes, & post illos ad legatarios, & fideicommissarios, nec non & ad servos, & ita ad eos qui ab intestato vocantur, & ad extraneos [17] atque ad fiscum venimus: non absurde hoc factum est nec inaniter, nec quasi aliquem lateat quod decet, sed ex providentia, & secundum legem: ut finitis primum omnibus secundum testamenta personis, deinde abrenuntiantibus, ita ad eam quæ est ab intestato vocationem & alios veniremus. †. In omnibus autem casibus, in quibus scriptis non complentibus, vocamus aut ex testamento personas, aut ab intestato, & cæteros extraneos, & fiscum: damus omnibus talibus personis fieri heredes, & additionis, aut *pro herede gestionis* habere *jus* [18] (hæc enim legis verba sunt) & tanquam heredes omnia gerere & conventos & convenientes. Hæc quidem etiam antiquissimæ leges ex propria auctoritate præstabant: & heredes faciebant eos, qui neque scripti heredes, neque ab intestato ad hereditatem vocabantur. His omnibus obtinentibus, licet non ab herede, sed à legatario aut fideicommissario, aut mortis [19] causa percipiente, dari aliquid aut fieri testator voluerit: eodem ordine in occasione ablatarum rerum servando, & inchoante [20] quidem à substitutis legatariis: terminante vero in fisco. †. Et nullus hanc legem duram habeat, tanquam relictis privatus, sed consideransa, quia *omnibus hominibus terminus vitæ est mors* [21]: & non solum ab aliis ipse se [22] percipere completur, sed cogitet [23], quia & ipse aliis moriens imperabit: & si non hujus legis mercatur auxilium, nihil horum quæ omni studio disposuerat, ad effectum perducet. Non enim iis qui sub nobis, neque qui nunc solum sunt hominibus, sed omni etiam post hoc currenti tempore legem ponimus.

Cap. II.

De lege Falcidia & inventario.

Hinc [24] nobis ingressa est cura, & quædam consideratio Falcidiæ legis, quæ [25] etiam invitis testatoribus (si extendatur [26] res per legata) præbet etiam retinere heredes, quantum eis impleat quarta substantiæ. Et hinc enim repugnare quidem videntur voluntati deficientis, & incumbere legi talia permittenti. Sancimus igitur, quoniam tuenda nobis ubique est deficientium voluntas, heredes, si voluerint hac utilitate potiri, puram servare legis potestatem: & non per ea quæ forte subripiunt [27] aut malignantur, introducere pertentent Falcidiam, cum utique si nihil malignati essent, non forte competeret. §. 1. Fiat igitur *Inventarium* ab

†. Η, ἐναὶ μηδεὶς ἢ μήκιμος ὁν τῇ Δβριθμῇ τυχόντων βεγκλίων ᾖ θεσπ. ἤτοι, τυτέστι συλλεγόμενος ὁ κληρονόμος ὁ φιλεύημμοσυνος ᾖ. ἢ οἱ κέντες ἐλάθωμεν τιμημένοι. τοιοῦτοι καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐξ ἀσυγγενείας, ὃς ὁ νόμος παλαὶ μὴ τ γεγραμμένον ἦν, ἐν νομίμῳ ᾖ τότε τάξει τὰ κλητευόντων μ μᾶλλον, φησὶν, τὰ πραγματα, ᾖ αὖτως ὁμοίως διδόντας ἀσφάλειαν ὅτι τὰ ἀριθμὸν τα τῆ Δβριθμῇ ποιήσωμεν. †. Λ'πεκλῶ ᾖ τοῖς ὅδε συγκεχυμένοις ὅδε ἐπὶ τ ἄνω γίνεσθαι βεβούλομαι· ἀλλ' ὁ πρῶτος ᾖ τῷ τέξει κληρονόμος, μᾶ τ ἀπ ἀκολουθίαν μᾶλλον τοῦ ᾖ νόμος ᾖ κεῖ ἡμᾶς, ὡσπερ ἡμεῖς πρῶτον, εἶτα ὁ μετ' ἐκεῖνον ᾖ ἐφεξῆς ἕως, ἕως ἂν ὁ τελευταῖος ἐκλιπὼν, χωρὶς ποινῆς ᾖ τ ἔξωθεν τινὶ βαλομένῳ ᾖ προσελθεῖν, ᾖ τὰ κεφαλαιωμένα ὠληρώσαι μᾶλλον ἢ ᾗς ᾖ τ ὀνομάτων, εἰ γε βούλοιτο, πίθεσθαι, ᾖ ᾗ ὁ κατὰ λόγον ἀκόλουθος ἐπὶ τ ἑαυτοῦ βαλομένου διδόναι ἀσφάλειαν ὅτι ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Δβριθμῇ ποιήσωμεν. †. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐστὶ καὶ τὸ τοὺς ἐξ ἀσυγγενείας ἐπὶ τὴν ἀναγκαίαν τοποθεσίαν ἐλθεῖν, τυτέστι συλλεγόμενον ᾖ ὁ κληρονόμος ὁ φιλεύημμοσυνος ᾖ. ἢ οἱ κέντες ἐλάθωμεν τιμημένοι. τοιοῦτοι καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐξ ἀσυγγενείας, ὃς ὁ νόμος παλαὶ μὴ τ γεγραμμένον ἦν, ἐν νομίμῳ ᾖ τότε τάξει τὰ κλητευόντων μᾶλλον, φησὶν, τὰ πραγματα, ᾖ αὖτως ὁμοίως διδόντας ἀσφάλειαν ὅτι ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Δβριθμῇ ποιήσωμεν. †. Λ'πεκλῶ ᾖ τοῖς ὅδε συγκεχυμένοις ὅδε ἐπὶ τ ἄνω γίνεσθαι βεβούλομαι· ἀλλ' ὁ πρῶτος ᾖ τῷ τέξει κληρονόμος, μᾶ τ ἀπ ἀκολουθίαν μᾶλλον τοῦ ᾖ νόμος ᾖ κεῖ ἡμᾶς, ὡσπερ ἡμεῖς πρῶτον, εἶτα ὁ μετ' ἐκεῖνον ᾖ ἐφεξῆς ἕως, ἕως ἂν ὁ τελευταῖος ἐκλιπὼν, χωρὶς ποινῆς ᾖ τ ἔξωθεν τινὶ βαλομένῳ ᾖ προσελθεῖν, ᾖ τὰ κεφαλαιωμένα ὠληρώσαι μᾶλλον ἢ ᾗς ᾖ τ ὀνομάτων, εἰ γε βούλοιτο, πίθεσθαι, ᾖ ᾗ ὁ κατὰ λόγον ἀκόλουθος ἐπὶ τ ἑαυτοῦ βαλομένου διδόναι ἀσφάλειαν ὅτι ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Δβριθμῇ ποιήσωμεν. †. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐστὶ καὶ τὸ τοὺς ἐξ ἀσυγγενείας ἐπὶ τὴν ἀναγκαίαν τοποθεσίαν ἐλθεῖν, τυτέστι συλλεγόμενον ᾖ ὁ κληρονόμος ὁ φιλεύημμοσυνος ᾖ. ἢ οἱ κέντες ἐλάθωμεν τιμημένοι. τοιοῦτοι καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐξ ἀσυγγενείας, ὃς ὁ νόμος παλαὶ μὴ τ γεγραμμένον ἦν, ἐν νομίμῳ ᾖ τότε τάξει τὰ κλητευόντων μᾶλλον, φησὶν, τὰ πραγματα, ᾖ αὖτως ὁμοίως διδόντας ἀσφάλειαν ὅτι ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Δβριθμῇ ποιήσωμεν. †. Λ'πεκλῶ ᾖ τοῖς ὅδε συγκεχυμένοις ὅδε ἐπὶ τ ἄνω γίνεσθαι βεβούλομαι· ἀλλ' ὁ πρῶτος ᾖ τῷ τέξει κληρονόμος, μᾶ τ ἀπ ἀκολουθίαν μᾶλλον τοῦ ᾖ νόμος ᾖ κεῖ ἡμᾶς, ὡσπερ ἡμεῖς πρῶτον, εἶτα ὁ μετ' ἐκεῖνον ᾖ ἐφεξῆς ἕως, ἕως ἂν ὁ τελευταῖος ἐκλιπὼν, χωρὶς ποινῆς ᾖ τ ἔξωθεν τινὶ βαλομένῳ ᾖ προσελθεῖν, ᾖ τὰ κεφαλαιωμένα ὠληρώσαι μᾶλλον ἢ ᾗς ᾖ τ ὀνομάτων, εἰ γε βούλοιτο, πίθεσθαι, ᾖ ᾗ ὁ κατὰ λόγον ἀκόλουθος ἐπὶ τ ἑαυτοῦ βαλομένου διδόναι ἀσφάλειαν ὅτι ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Δβριθμῇ ποιήσωμεν.

Κεφ. β'.

Περὶ τ νόμε Φαλκιδίε, καὶ τ inventarii.

Ἐντεῦθεν ἡμῖν εἰσῆλθε βυλὴ, καί πις ἔννοια τ Φαλκιδίε νόμε, ὃς καὶ ἀναγκάζει τ Δβριθμένων, εἰ ὡς ἐξαναλίσκοιεν τὰ πεπλεμένα Δβ τ περσθείαν, δίδωσι τῷ δεσμευτῇ τοῖς κληρονόμοις ὅσον αὐτὸς ποιεῖ τὸ παρὸν τ ἐξαιρεσίας. κἀντεῦθεν ᾗ μάχεσθαι μὲ δοκεῖ τ γνώμῃ ᾖ τελευτήσαντ, ἐπειδεδεγμένῃ ᾗ τῷ τοιῦτε ἐφιεναι νόμῳ. ἤτοι ζορθῶ τοίνυν (ἀδεκτέον ᾗ ἡμῖν παντελῶς τ τ τελευτησάντων γνώμην) τὰς κληρονόμους, εἰ βούλοιντ τ ἐντεῦθεν ὠφελείας ἀπολαῦσαι, καθαρὰν φυλάξαι τῷ νόμῳ τὴν ἐξουσίαν, ᾗ μὴ δι' ὧν ἀν, ὡς ἐκκρῆναι, ἐπισκευὴν περιβαλεῖν τ φαλκιδίου, καί τοι γε, εἰ μηδὲν σκαλεύσαιεν, ὅσα ἂν ἴσως ἁρμόσοντα. §. α'. Γινέσθω τοίνυν inventarium ᾧ ᾗ κληρονόμος ᾖ διδό-

heredem [1], metuente [2] ne forte non habeat post debita & legata Falcidiam, secundum modum & tempora [3] per quæ dudum sanximus, quando homines excepimus ex damno rerum suarum, in additionibus statuentes onera usque ad substantiæ relictæ mensuram : illo adjecto solo, ut oporteat hujusmodi heredem, qui non creditores solum, sed etiam legatarios & fideicommissarios veretur, & metuit non damnificari solum, sed etiam non lucrari, convocare [4] omnes legatarios & fideicommissarios [5] quantoscunque in eadem civitate sunt constituti, aut quosdam pro eis agentes, si forte personarum natura, aut dignitas, aut qualitas, aut ætas, aut quælibet necessitas facultatem eis non dat ad inventarii præsentiam. †. Si vero absunt [6] aliqui, interesse testes in ipsa civitate fide dignos, & possidentes [7] substantiam [8], & optimæ opinionis existentes, non minus tres : tabulariis enim solis, quorum ad hoc competit non credimus [9] : coram quibus convenit fieri inventarium [10], ita ut supervenientibus legatariis, & quærentibus forsan subreptum aliquid rerum, aut non manifestatum : licentia sit non solum per servorum examinationem causam quærere : nam etiam hoc præbuimus per prolatam dudum à nobis in servilibus [11] examinationibus observationem (sed etiam per jusjurandum [12] heredis, & jusjurandum testium dicentium, *se* [13] *& affuisse iis quæ gesta sunt & vidisse* [14] *quæ tunc agebantur, & in nullo conscios esse factæ ab hærede malignitatis*, sicque in iis quæ relicta sunt à testatoribus ; invenire veritatem : nisi forte præsentes legatarii omnes aut quidam constitutione sibi præmissa noluerint venire : nec adesse inventario. Tunc enim licentia erit heredi, etiam non advenientibus legatariis, contentum esse testium præsentia, & facere descriptionem : reposito [15] etiam sic legatariis, & jurejurando heredis, & servorum examinatione, & his omnibus observatis habere ex Falcidia præsidium. Sic enim non videbimur, neque legem ita hactenus approbatam minuere, neque injustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri heredes, & habere quandam consolationem ex sua successione, & arbitratur sufficientem se habere substantiam, non tamen hoc causæ veritas ostendit : certum est, quia non hæc contrarietas erit scientiæ morientis, sed ignorantiæ puritas illius. §. 2. Si vero non [16] fecerit inventarium secundum hanc figuram, sicut prædiximus, non retinebit Falcidiam : sed complebit legatarios, & fideicommissarios : licet puræ [17] substantiæ morientis transcendat mensuram legatorum datio. Et hoc dicimus, non nostram minuentes legem quam posuimus, ut nihil de proprio damnificentur heredes creditoribus, sed dabit eis pœnam exactio suæ malignitatis, cur transcenderit leges, ex quibus caute omnia agens nihil poterat damnificari, sed ex diverso etiam quæ sunt ex Falcidia lege, lucrari. Hæc autem dicimus : ubi errans testator de sua substantia hoc egit : aut forte cum debuisset etiam ampliorem quantitatem heredi relinquere, pro minore disposuit : etenim etiam hoc errantis sententiæ est, & non puræ, & integræ designationis. †. Si vero expressim designaverit [18] *non* [19], *velle heredem restinere Falcidiam* : necessarium est testatoris valere sententiam : & aut volentem eum parere testatori, forsan etiam quædam juste & pie relinquenti : lucrum non in percipiendo, sed [20] solummodo pie agendo habentem : & non videri sine lucro hujusmodi esse hereditatem : aut si parere noluerit, eum quidem recedere [21] ab hujusmodi institutione, locum vero fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis, & coheredibus, & fideicommissariis, & legatariis, & servis, & iis qui ab intestato sunt, & aliis secundum prius à nobis inventam in talibus viam.

1 Inventarium facere quæ persone teneantur, vid. *Rebuff. tract. de sent. promiss. art.* 3. *gl.* 3. Goth. Adde Bugnon. *lib.* 1. *fat.* 115. Rittershus. *part.* 6. *c.* 5. *auth. sed cum testat Cod. ad leg. Falcid. quæst. duab. segq.* Ans.

2 Heres non conficiens inventarium, Falcidiam amittit, *nov.* 1. §. 2. *C. de jure delib.*

3 Tres menses, vid. *l. ult. C. de jure delib.*

4 Solemnitates observandæ in inventario conficiendo, *l.* 7. *C. de bon. prosc.*

5 Creditores multo magis, quod eorum maxime interfit *Nov.* 119. §. *ad hæc.*

6 *Abesse* hic est extra civitatem esse, ut *J. proxime* traditur.

7 His enim magis creditur. *l.* 3. *ff. testib.*

8 Testes substantiam possidentes, idonei atque locupletes, quod religione & motu judicis æstimatur : *Motu* dixi. vix est enim ut Judex semper descendat ad hanc cognitionem, ut facultates testium pares sint rei atque negotio, cui testimonium ferunt : quod tamen Accursius hic velle videtur. Magis est itaque testes idoneos fieri judicis arbitrio. *l.* 1. *in fin. ff. de jure delib.*

9 Licet in orbonum inventario conficiendo sufficiant. *l.* 32. *C. de episc. Nov. in fin. J. cod.*

10 Placet quod ab Accursio hic additur, Inventarium posse fieri etiam non uno contextu tametsi testamentum uno contextu fiat. *l. ult. §. fin aut. C. de jure delib.* & tamen eundem tabellionem ad finem usque adhibendum. *Accursius hic.* nisi forte aliquod impedimentum superveniat : *ut notatur in C. quoniam extra de probat.*

11 De quæstione servorum adversus dominos inventarii perscrutandi causa, vid. *l. ult.* §. 10. *Cod. de jure deliber. Novell.* 48. *l. ult. C. de quæst.*

12 Formulam jurisjurandi observa-

13 Hanc particulam Scrimgerus in sua editione non habet. adde etiam de monitorio quod competit læso, de quo vid. *Rebuff. in tract. de inventario, gl un. num.* 9.

14 Cæcus an testis esse possit, vid. Oldendorpium *c. de testib. num.* 15. Testimonium de auditu num admittitur? Sic sane. §. 1. *in fin. Inst. de milit. testam. l.* 8. *ff. de off. præsid. l.* 12. *in fin. ff. de probat. l.* 24. *in fin. ff. de testam. milit. l.* 79. §. 1. *ff. de leg.* 3. *l.* 2. §. 8. *ff. de aqua pluv.* adde notat ad *l.* 8. *ff. de probat.* ubi testimonium de audi-

15 Ἀποκειμένη, id est, sepositio, remoto, *l.* 15. §. 33. *ff. de dam.* 16 Heres, non confecto inventario tenetur ultra vires hereditarias. Goth. An amittat Trebellianicam vid. Ant. Merend. *controv. lib.* 4. *cap.* 13. Ans. 17 Pura substantia est, quæ ære alieno soluta est, *l. ult. Cod. de repud. Novell.* 22. quæ ære alieno soluto supereſt : vel alias soluta tributis, *l.* 20. *C. de agric. & cens. lib* 11. *tit.* 47. 18 In testamento scil. Quid ? non poterat olim heres obligari vivo testatore, ne Falcidia uteretur ? non poterat, *l.* 15. §. 1. *ff. ad l. Falc.* An & post ejus mortem ? hodie potest *l. ult. C. ad l. Falc. l.* 46. *ff. ad l. Falc. l.* 46. *ff. de pactis.* Goth. Vid. Ant. Merend. *controv. lib.* 4. *cap.* 14. 15. Ans. 19 Testator prohibere potest heredem extraneum uti Falcidia. Invito testatore legi Falcidiæ locus non est : quod olim esse non poterat. *l.* 55. *ff. de leg.* 1. hoc est, olim Falcidia detrahi non poterat contra voluntatem testatoris, nisi de libertate agebatur, *l.* 33. *ff. ad leg. Falc. l.* 6. *ff. de fideicom. libert.* nisi Principes id permisissent, *l.* 30. *in fin. ff. ad Treb.* nisi non heredes, sed legatarii ac fideicommissarii uti falcidia prohibeantur : solebant enim hujusmodi personæ arceri Falcidia. *l.* 32. *in fin. l.* 47. *in fin. ff. ad l. Falcid.* vid. *Cujac. hic.* An quartæ deductio prohiberi possit à testatore, vid. apud Hotomanum *consil.* 1. 20 Ratio, propter quam cuique conceditur vetare Falcidiam. Hodie sane Falcidia prohiberi expresse potest ab eo, qui veram sui patrimonii æstimationem cognitam habet. *Authent. sed cum testator. C. ad l. Falc.* Idque testantur communiter Doctores, ut refert Bolognetus *Rubr. ad Falc. num.* 48. Ratio autem hæc est : Olim heredi repudiante, testamenta infirmabantur : Hodie, si heres repudiat, propter Falcidiæ prohibitionem testamentum non vitiatur, cum hereditas deferatur reliquis in testamento scriptis, sive legatarii sint, sive fideicommissarii, & illorum additione testamentum confirmatur. Quid ? num tacite prohiberi Falcidia potest ? Sic sane : puta his verbis *legata integra solvi ac præstari volo. Gloss. in l. decem* 6. *in fin. ff. de fideic. libert. sine deminutione legata præstari volo.* vel ita, *Executores mei capiant vel distribuunt usque ad integram solutionem legatorum* : vel *legata pleno jure restitui volo.* Quod ultimum tamen multi non admittunt. vid. Manticam 9. *de conject. ult. volunt. Graff. lib. sent.* §. *Falc. quæst.* 10. 11. 21 Ἀναχωρῆσαι, quod non significat repudiare, sed abire ab hereditate. 22 Qui scienter vires patrimonii solida quibusdam legata cœpit solvere, & reliquis quoque integra debet solvere : quasi prima solutione amplecti videatur in omnibus judicium defuncti : quod derogat *leg.* 6. §. *ult. Cod. ad l. Falc.* Itaque minuitur valde potestas legis Falcidiæ respectu extraneorum, *hac l.* cripitur enim heredi non implenti voluntatem defuncti, inventarium non facienti, ut & ei, qui justus est ea non uti : sive qui cœpit quibusdam integra legata solvere. 23 *l.* 6. *Cod. ad leg. Falcid.* 24 Non ab aditione hereditatis, non à condemnatione, sed à conventione judicis : quod & nomen ὑπομνήσεως indicat. 25 Ἀνῆσθαι.

Cap. III.

De legatorum exæquatione.

NOn autem dabimus licentiam heredi mensuram substantiæ subtiliter agnoscenti, solvere quidem mox ab initio quibusdam integra [22] legata, & ad plenum sententiam testatoris servare, (quod etiam præcedentium nos dicunt constitutiones [23]) ab aliquibus autem retinere velle : neque ex parte quidem complere testatoris sententiam, ex parte vero eam minuere : sed omnino non errantem circa substantiæ quantitatem, sed agnoscentem, & mox sequentem sententiam testatoris, per omnia eam sequi, & non ad pejora pœnitere : neque enim hoc erit pure sequentis [heredis.] Sed neque concedimus eis ab initio scientibus quidem, & incaute solventibus, postea lites percipientibus inferre, & recipere velle ab eis quodcumque contigerit exolvisse eos. Oportet enim ante actionem cogitare, & agere, & non cogitantem recte, deinde transferri ad indevotionem : nisi forte justa quædam causa hoc introduxerit, inopinabili quodam [ære alieno] apparente, quod minuat substantiam, & locum receptioni faciat.

Cap. IV.

Ut legata intra annum [modii omnibus] præstentur.

ILlud quoque prospeximus, ne tempus fiat longum in talibus quæstionibus. Nullam enim talium quæstionum aut litium transcendere anni tempus sancimus : necessitatem imponentes omnino intra annum post additionem & legata solvi, & quæ à testatore sunt relicta, compleri, secundum sui naturam, & omnia agi quæcunque prius ediximus. Initium autem anno damus, sicut prius jam diximus, admonitionem [24] ex judiciali decreto. Anno enim per culpam heredis transacto, tunc ille quidem cadat relictis, alii vero ad hæc venient quos prius vocavimus. §. 1. Pupillis [25] autem & minoribus ætate, nihil nostra præjudicat lex. Est enim eis si quidem etiam secundum dictas à nobis causas lædantur, duplex quoddam subsidium : & per restitutiones, & per viam contra negligentes tutores vel curatores. Non autem excipimus à lege neque patronatus successiones, & ibi enim legitima eis servata parte, quam nos definimus, quicquid ultra hanc eis relictum fuetit, & aliquid à libertis petiti fuerint, illi complere deinde

Κεφ. γ'.

Περὶ τῶν ἀφαιρεθέντων ὁμολόγου.

Οὐ δώσομεν ἢ ἄδειαν τῷ κληρονόμῳ, τὸ μέτρον τῆς οὐσίας ἀκριβῶς γνώσκοντι, καθαλεῖν μὲ δύθυς ἐξ ὀρχῆς πᾶν ὁλόκληρα τὰ προσῆκα, καὶ πλήρη τὴν γνώμην τοῦ ἀφαιρέσαντος (τοῦτο ὅσῳ καὶ αὐτὸ πολλῶν λέγει ἀφαιρέσεις) παρὸ δὲ πᾶσι παρακατέχειν ἐθέλειν, ἀδύνατον μέρος τὸ πλῆρες τῶν τοῦ ἀφαιρέντος γνώμην, ἐν μέρει δὲ αὐτὸ ἐλαττῶν. ἀλλὰ τὸν γε ὅλως ἐκ πτωλαινημένον ὡς τὸ τῆς οὐσίας ποσὸν, ἀλλὰ γινώσκοντά τε καὶ δύθυς ἀληθεύοντα τῇ γνώμῃ τοῦ ἀφαιρέντος, ἀφ' πάντων αὐτῷ καθηκόντων, καὶ μὴ μεθαμέλειαν ὡς τὰ χείρω. ἐν ᾧ ἂν εἴη τὸν καθαρῶς ἀληθεύειν. ἢ μὴν ἀδὲ ἐφήσομεν αὐτοῖς τῷ δέχεσθαι, ἐπισκοπὴν μὴ βάλλειν τῷ κληρονόμῳ διδάσκαλοι φαλκιδίου, ἀνάγκη τῷ τοῦ ἀφαιρέντος γνώμῃ κρατεῖν, καὶ τὰ βουλόμενον αὐτὸν ὑπηρετήσασθαι τοῦ ἀφαιρέντος, ἴσως καὶ τινα δίκαια τε καὶ εὔσεβῆ καθαιπεῖν, τὸ κέρδος δὲ σὺν τῷ λαβεῖν, ἀλλ' ὃν τῷ μόνον εὐσεβοῦς ἔχειν, ἢ μὴ δοκεῖν ἀκερδῆ τὸ τοιοῦτον εἶναι κλῆρον. ἢ, εἰ μὴ βούλοιτο, αὐτὸν μὲ ἀναχωρῆσαι τοιαύτης οὐσιάσεως, χώραν ᾗ γνώσῃ, καθαρῶς ἐμπεσθεν εἰσόντες ἤδη μεν, ὑποκαθιστάντες τε κῆ συγκληρονόμοις, καὶ λαναλαμβάνοις, καὶ φιλοῖς καὶ οἰκέταις, καὶ τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ τῶν ἔμπεσθεν ὑφ' ἡμῶν εἰρημένων ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ὁδοῖ.

Κεφ. δ'.

Περὶ τοῦ πεσεῖν πάντως εἴσω σώματος καθαλέσθαι.

Ἀλλὰ καὶνὴν ποίησιν ἐθέμεθα, ἢ μὴ χρόνον γίνεσθαι μακρὸν ἐν ταῖς τοιαύταις ζητήσεσιν. ὑδεμίαν γὰρ τοιούτων ζητήσεων ἡ δικαιοσύνη ὑπερβαίνειν τὸ ἓν σώματος χρόνον θεατίζομεν, ἀναγκαῖα ἐπιτιθέντες, εἴσω παντὸς σώματος μὴ πεσεῖσθαι, καὶ τὸ πεσεῖσθαι καθαλέσθαι, καὶ τὸ τοῦ ἀφαιρέντος καθαλελειμμένα πληρεῖν καὶ τῶν ἑαυτῶν φύσιν, καὶ πάντα πράττειν ὅσα ἔμπεσθεν εἰρήκαμεν. δέχεσθαι ἢ τὸ σώματος διδόμενον, καθάπερ ἔμπεσθεν εἰσόντες ἔφημεν, τῶν σὺν δικαιοσύνῃ ὑπόμνησιν ψήφῳ. ἓν γὰρ σώματος παρ' αὐτῶν ἓν κληρονόμοις ὠφελουμένοις, τῶν μὴ σώματος ἓν πεσεῖσθαι τὰ καθαλελειμμένων, ἕτερον ἢ ἐπὶ τούτοις ἤξιον, ὃς ἔμπεσθεν ἐκλέσομεν. §. α'. Ἀνήκοος ἢ ἡ κῆ ἐλαττοῦσα, τῶν ἡλικίαν ὑδὲν ὁ παρ' ἡμῶν πεπηρένη νόμος. ἔτι γὰρ αὐτοῖς, εἰ μὴ κῆ πᾶς εἰρημένας ἡμῶν αἰτίας βλαβεῖεν, διαλῦ τις βούθεια, καὶ ἡ ἀφ' ὑπηκοότητος, καὶ ἡ ἀφ' ἓν κῆ ἐξαρθυμηκότων κηδεμόνων ὁδοῖ. ἔχ ὑπεξαιρέμεν ἢ ἓν νόμος ὑδὲ πᾶς παλαιωνικὸς ἀφοδεχάς. κἀκεῖσε γὰρ ἓν τὰ νομίμης αὐτοῖς φυλαττομένης μοίρας, ὧν ἡμεῖς

deinde noluerint: hunc ordinem tenere ſancimus, quem inchoantes ſacram noſtram hanc conſtitutionem diximus, ita ut legalis quidem pars maneat apud eos pura talibus, reliqua vero veniat ſecundum viam à nobis nunc apertam in talibus maxime, quoniam in ipſa de jure patronatus poſita à nobis conſtitutione, ad ſimilitudinem pene ingenuorum, etiam libertinitates ordinavimus. §. 2. Quia vero duplex eſt [1] teſtamentorum modus, aut in ſcriptam delatus diſpoſitionem, aut in non ſcriptam voluntatem: hæc omnia obtinere ſimiliter, & ſecundum æquam obſervationem, & in non ſcriptis teſtamentis, & in omni ultima voluntate ſancimus, & in omni perſona, ſive privata [2], ſive militari [3], ſive ſacerdotali, ſive Imperiali [4], ſive alterius cujuſlibet. Communem namque omnibus hominibus hanc legem ponimus.

1 Teſtamentum, ſcriptum eſt, aut nuncupativum.

2 Ἰδιωτικὸν πρόσωπον opponunt Græci, *ut & hic* ſpectatricem, ἰφικὸν, ſoldatico, ϛρατιωτικὸν, quia de re dixi in *Nomenclatore meo Harmenopuli.*

3 Hoc vult, Teneri militem obſequi defuncti voluntati. Cujacius putat, omiſſione inventarii eum non obligari ad ſolvendum as alienum. *l. ult. in fin. ff. de jur. delib.* nec ad ſolida legata ſolvenda, quum, multi parcendum, ſi legis Falcidiæ ignorantia, quibuſdam ſolida legata ſolverit.

4 Βασιλικὸν, Βασιλικὸς Cæſarianus, officialis Cæſaris, qui ab Hieronymo *Paiatinus.*

5 Μητροπόλιων ἄρχοντες, præſides provinciarum qui in metropoli provinciæ habitabant. *Urbs* enim pro metropoli accipitur. *l. 2. ff. ex quib. caus. major. l. 4 §. 9. ff. de damno.*

6 Vid. Corraſ. *lib. 7. Miſcel. c. 23.* ANS.

7 Senſus eſt, Matres ſecundo nubentes, hodie non poſſe eligere unum ex liberis, eique uni largiri commoda donationis à marito acceptæ propter nuptias; ſed ea omnia ſervanda liberis communibus eſſe. Olim matri, ſecundo nubenti, permiſſum id erat, *l. 3 §. in fin. princ. C. de ſecund. nupt.* addeſſultianum Patricium *conſtit. 2.*

8 Vid. Rittershuſ. *in exeſſit Novell. part. 4. cap. 3. 4. 5. 6.* ANS.

9 Ἀποβλὰς, Martialis, 4. Omnes quas habuit, Lycoris amicas extulit: *& 5.* ego conjugem extuli, *& 3.* Extulit, inquis, uxorem.

10 Mater non tranſiens ad ſecunda vota, filio minori ſuccedit ab inteſtato cum ejus fratribus aut ſororibus.

11 Donare poſſumus proprietatem bonorum retento uſufructu, *ut ecc, & l. quiſquis 8 Cod. de donat.* vid. *Rolandum à Valle 1. conſ. 265. num. 5. & 6. Clarum lib. 4. ſentent. § donatio. queſt. 19 in fin.*

12 Id eſt, non ex ſemiſſe.

13 Id eſt, integram.

14 Adverſus crudelitatem legum principis auxilium implorare licet.

15 Id eſt, quæ nondum ad virum fecundum veneruut.

EPILOGUS.

Hæc nos, ut communiter omnibus proſint hominibus, ſcripſimus: quatenus & viventes relictis potiantur, & deficientes cum ſecuritate moriantur: ſcientes quia lex etiam ſepultis adminiſtrabit, & quæcunque illi diſpoſuerint, ad effectum ipſa perducet.

§. 1. Quamobrem (quoniam communis hæc utilitas omnibus eſt hominibus) fiant quidem à tua eminentia hinc præcepta cunctis declarantia legis virtutem: dirigantur autem & per provincias in omnibus gentibus quæ dudum fuerunt, & nunc à Deo per nos ſunt adjectæ principatui Romanorum. Metropolitani [5] vero judices hæc ſumentes (ſicut dudum ſancitum à nobis eſt) unicuique dirigant civitati: nulluſque manebit non audiens legem, *quæ neque in paupertate vivere, neque mori in anxietate permittit* [6]. Datum Kalend. Januar. *Conſtantinop.* FLAVIO BELISARIO V. C. Conſ. Indictione decimatertia. 539.

TIT. II.

DE NON [7] ELIGENDO SECUNDO NUBENTES MULIERES: ET ALIENATIONE ET LUCRO ANTENUPTIALIS DONATIONIS: ET DE SUCCESSIONIBUS EARUM ET FILIIS SUIS.

NOVELLA CONSTIT. II.

Imperator Juſtinianus Auguſt. Hermogeni gloriоſſ. magiſtro ſacrorum officiorum, exconſuli & patritio.

PRÆFATIO.

ET ante [8] nos legiſlatoribus Romanis continuam legiſlationis occaſionem emergentium cauſarum dabat varietas, & nos omnem partem legiſlationis ornantes reipublicæ: cunctam pene correctionem, aliquando quidem pro egentium interpellationibus, aliquando vero in judicialibus quæſtionibus celebravimus: & multas leges hinc ſubjectis noſtris conſcripſimus: quale eſt quod etiam nunc emergens ad hanc nos vocavit legem. §. 1. *Gregoria* enim ſupplicavit, dicens, habuiſſe ſe dudum virum, & duos feciſſe filios, maſculum, & fœminam, & extuliſſe [9] quidem maritum: plurimum vero à filio experta favorem, exiſtimavit oportere, ne relinqueret eum ſine remuneratione, nec extra competentem honorem dimittere. Igitur *antenuptialem* donationem, licet non veniens ad ſecunda vota, tamen reſtituit, & dedit filio, qui tamen non vivens ei permanſit, ſed abiit ex hominibus, antequam ad ſecundas venire vellet nuptias mater: & lex tam antiqua quam noſtra vocavit ambas [10], & filiam & matrem ad minoris ſucceſſionem. Et ſi quidem in prioribus mater nuptiis permanſiſſet, nulla quæſtio fuerat: ſed illa quidem ad virum deſcendit ſecundum, uſu-fructum, qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis: (ſic enim eam etiam omnem donavit *ut* [11] *uſus quidem apud eam remaneret, proprietas autem fieret apud filium*) omnem vero proprietatem filia percipere minabatur, non [12] ſecundum quantum heres erat fratris, ſed ſecundum [13] quantum pater dederat matri, dicens nullam fiduciam habere matrem ad ſecunda vota migrantem, proprietatem habere donationis quacumque ratione: verum mater nequaquam hoc *antenuptialem* eſſe donationem omnino affirmabat, ſed *permixtam jam rebus filii*, & tanquam hereditatis, non adhuc tanquam donationis exiſtentis, competere ei ſex unciarum, & proprietatem & uſum habere. †. Et non ſolum hoc dubitabatur, ſed etiam de ipſa hereditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente ejus hereditatem pro media parte, ſecundum quam eam nos ad hereditatem filii vocavimus, una exiſtente ſorore, moriente (vero) filio, cum ea vocata: filia vero obtinere hereditatem fratris valde fortiter ex prioribus ſanctionibus inſiſtente, & dicente, *quia mater, ſi quidem ad ſecundas nuptias non veniſſet, recte vindicaret hereditatem filii: venientem vero ad virum alterum, omnino privari in, quæ ex paterna ſubſtantia filius acquiſivit: quia ſi poſt ſecundas nuptias filius mortuus eſſet, undecumque acquiſita eſſet ei ſubſtantia, ipſa eſſet domina: hæc conſtitutionibus ambabus volentibus, quæ talia decernunt* [14]. Mater quidem *valde crudeliter habere conſtitutiones illas, & indignas clementia noſtrorum temporum affirmabat*: verumtamen uſa eſt à nobis poſita conſtitutione, dicens *hanc non ſuſti conſtitutionibus prioribus, atque matres quidem nondum ad virum ſecundum venientes* [15], *cum filiis vocari*: quæ vero ſecundo copulantur nuptiis, nequaquam: *hic autem etiam aliquid adeſſe peregrinum: ſe enim in filium largitatem conferentem occaſione electionis, rurſus de donatione potius recepiſſe videri, quam ſi ſimpliciter lucrum irrationabile habere.* Hæc nos diu perſcrutantes, & omnem talium electionum & hereditatum contemplationem conſiderantes, oportere credidimus communem ſuper his ſcribere legem, ſecundum quam & præſens quæſtio ſuſcepit terminum.

CAP. I.

De electione ſublata.

16 Nota regulam. Goth. Vid. Fachin. *lib. 3. controv. cap. 64* & not. ad *l. feminæ. l. hac editali §. 1. & l. 11. Cod. de ſecund. nupt.* ANS.

17 *C. 4. J. eod.*

PROſpeximus itaque non *confuſum* hoc electionibus indiſcretumque relinquere, ſed hujuſmodi dare ordinem cauſæ: Matre [16] ſemel ad ſecundas nuptias veniente, lucrum mox omnium filiorum proprietatem [17] antenuptialis fieri donationis: *& nullam eſſe licentiam matri, alios quidem filiorum eligere, alios autem exhonorare*: quoniam omnibus ſimul ſecundis nuptiis fecit injuriam, quapropter & in prætenti proprietas antenuptialis donationis tota ad filiam veniet: uſu apud matrem, donec adjuvet, ſervando, & ſecundum noſtram conſtitutionem, (ſi quidem mater præmoriatur) filiæ tota antenuptialis donatio competit: ſi vero filia, manet quidem apud matrem lucrum ex pacto non exiſtentium filiorum, reliquum vero erit filiæ, & moriens hoc tranſmittit ad ſuos heredes, qui ex lege vocantur.

διωρίσαμεν, εἴτι πέρα τούτης αὐτοῖς καθελεηθείη, καὶ ἡ τῶν ἀπολιπόντων ἐκείνοι πληρῶσει, εἴτε μὴ βούλοιντο, τοῦτο τῶν παίδων κρατεῖν ἀναγκάζομεν, ὡσπερ δεχόμενοι τὰ ἡμῖν τούτοις ἀφιέμενα· ὥστε τὸν μὲ νόμιμον μέρεσιν μέρειν παρ' αὐτοῖς καθεστῶτα τὸ τοιοῦτον, τὰ λοιπὰ ἢ ἔρχεσθαι τοῖς τῶν παρ' ἡμῶν νεῦσι ἀνακρινομένοις ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ὀδὸν μάλιστα. ἐπεὶπερ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τῶν ἐπιτρόπων τιθείσῃ παρ' ἡμῶν ἀφορμῇ ὡς ὁμοίως ἔχειν δεῖν τὰ δίκαια καὶ τὰς ἀπολυτελεῖς ἐπιζημιώσεις ἀναγκαίως ἐπιζημιοῦσθαι.

§. 6. Ἐπειδὴ δὲ διττὰς ἔσιν ὁ τῶν ἀφαιρέσεων τρόπος, ἢ εἰς ἔγγραφον φερόμενος ἀφαίρεσιν, ἢ εἰς ἄγραφον βούλησιν, ταύτας ἀπάσας καθεῖναι ὁμοίως καὶ κατὰ τὸν ἴσον παρατηρεῖν, καὶ ἐπὶ ἀγράφων ἀφαιρέσεων καὶ ἐπὶ πάσης τελευταίας βουλήσεως ἡγούμεθα, καὶ ἐπὶ παντὸς πάντως, εἴτε ἰδιωτικὴ, εἴτε στρατιωτικὴ, εἴτε ἱερατικὴ, εἴτε βασιλικὴ, εἴτε ἑτέρα οἱασδήποτε. κοινὸν γὰρ ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦτον τὸν νόμον ἐκτιθέμεθα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ταῦτα ἡμεῖς ὑπὲρ τοῦ κοινῇ πᾶσι λυσιτελοῦντος ἀνθρώποις ἐγράψαμεν, καὶ ὅπως ἂν οἵτε ζῶντες τῶν καθ' ἑλεημάτων ἀπολαύοιεν, οἵτε τελευτῶντες, μετ' εὐθυμίας ἀπέλθοιεν· γινώσκοντες ὡς ὁ νόμος αὐτοῖς καὶ κειμένοις ὑπηρετήσει, καὶ ἅπερ ἐκεῖνοι διατάξαιεν, ταῦτα εἰς ἔργον ἄξει. §. α'. Ὡσπερ ἐπειδὴ τὸ κοινὸν τοῦτο ὠφελοῦν ἀπαιτεῖν ἔσιν ἀνθρώπους, χρήσει μὲ παρὰ σοῦ ὑπεροχὴς σύνταγμα κηρύγματα, πᾶσι παραγγέλλοντα τὴν τοῦ νόμου δύναμιν ἰσχύειν· ἢ καὶ κατ' χώραν, ἢν ἀπαιτεῖν ἤδη τοὺς ἔθνεσι τοῖς ὑφ' ἡμᾶς ἔσι, καὶ πᾶσι τοῦτο δεῖ σὲ ἡμῶν τὴν Ρωμαίων ὑποτεταγμένοις ἀρχὴν οἱ δὲ γε μητροπόλεων ἄρχοντες ταῦτα λαμπύνοντες, καθὰ καὶ ἤδη νενομοθέτηται παρ' ἡμῶν, ἐκάστῃ παροικήσουσι πόλει· μᾶλλον δὲ ἡδέως ἀνήκοον ἔσ νόμος, ἔ μήτε ἐν πενίᾳ ζῆν, μήτε ἐν ἀθυμίᾳ τελευτᾶν συγχωροῦντος. Dat. Kalend Jan. BELIS. V. C. CONS. Ind. XIII.

ΤΙΤΛΟΣ Β'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐπιλέγεσθαι τὰς δευτερογαμούσας γυναῖκας, καὶ περὶ ἄλλων κεφαλαίων. ἔχει δὲ προφασιν ἡ παράταξις Γρηγορίας τινός.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Β'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἑρμογενεῖ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ τοῖς πρὸ ἡμῶν νενομοθετηκόσι Ρωμαίοις τὰ μὲν νομοθεσίας ἀφθονίαν ἡ τῶν ἀναφυομένων πραγμάτων ἰδίδε ποικιλία, καὶ ἡμεῖς τὸ νομοθετικὸν ἅπαν καθάπερ μωσαϊκὸν τῆς πολιτείας μέρος, τὸν ὅλον σχεδὸν ἐπανορθώσαντες ποτὲ μὲ ἐπὶ τοῖς τῶν δεομένων προσπελάσαις, ποτὲ δ' ἐπὶ τοῖς δικαστικοῖς φοιτήσεσιν ἐποιησάμεθα. καὶ πολλὰς μὲ τῶν νόμων συνθέντες τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις ἐγράψαμεν· ὁποῖον δή τι καὶ νῦν ἀναγκάζει, εἰς τὸν δὲ ἡμᾶς τὸν νόμον σκάλλειν. §. α'. Γρηγορία γὰρ ἱκέτευσε, φήσασα σωφρονικὴν περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ δύο ποιήσασθαι παῖδας, ἄρρενα τε καὶ θήλειαν, καὶ ἀποκαλεῖν μὲ τὸν σωφρονήσαντα. πολλὴν δὲ περιῳδὴν τῶν δυνοῦς, αὐθηρχθῶσαν μὴ καθαλιπεῖν αὐτὸν ἀγέραστον, μηδὲ ἕξειν τὸ προσήκοντος ἀφείναι τιμῆς. τοιγαροῦν τῶν προγαμιαίων δώρεῶν, καιτοι δύτερος τὸ πρωτοσμιλήσασα γάμος, ὅμως ἀποκατέστησε τῷ παιδὶ ὃ μὴ ζῶν ὁ πατὴρ αὐτῇ διετέλεσεν, ἀλλ' ἀπέζυν ἐξ ἀνθρώπων, πλὴν εἰς δύτερος ἐλθεῖν βαλανεῖον τῆς μητρὸς γάμος. καὶ γὰρ νόμος ὁ, τε δεῖται ὁ τε μήτηρ ὁ σκάλλειν ἀμφω, τὸν τε παῖδα τὸν τε ωητέρα, ὡσεῖ τὸν ἐν νέᾳ ἀδελφεῖ. καὶ εἴασε τὰς προτέρους ἡ μήτηρ ἐπίμβρε γάμοις, εἰδὲν αὖ τὸ ζητούμενον ἰδ. ἀλλ' ἡ μὲ εἰς αὐθις ἐπεῖχε δύτερος, τὸν μὲ χρῆσιν ἅπασιν ἔχοντα τὰ προγαμιαίας δώρεας. (ὥστε γὰ αὐτὸν καὶ ἐδεδώκει, ἐφ' ᾧ τὸν μὲ χρῆσιν παρ' αὐτῇ μένειν, τὸν δὲ ἀποβολέων γ ὠφέλειαν τῷ παιδί) τὰ διατοβολέας ἢ παῖς ἀναλήψεσθαι πίστις ἀπεκλεῖ, ἃ καθ' ὅσον κληρονομεῖ ἀδελφὰ, ἀλλα καθ' ὅσον ὁ πατὴρ ἐπιδέδωκε τῇ μητρὶ, φάσκοντα μηδεμίαν παρρησίαν ἔχειν τὸν μητρὸς δύτεροις ὁμιλήσων γάμοις, τὸν διατοβολέαν ἔχειν τὰ δώρεας. καθ' οἱονδήποτε λόγον, ἀλλ' ἡ μήτηρ ὀκ ἐπ τῶν προγαμιαίων εἶναι δώρεὰν παύλεσθαι ἀξιοῖ, συναναμειχθαι γ ἤδη τοῖς πρόγμασι τὰ παιδὸς, καὶ ὡς κληρονομίας, ἀλλ' ἐκ ὡς δώρεᾶς ὄσης ἐπ, προσήκειν αὐτῇ τὰ ἐξαιρῖν τῶν τ διατοβολέων τῶν τε χρῆσιν ἔχειν. †. Καὶ ὁ τῶν μὲν ἀμφισβητεῖται, ἀλλα καὶ ὡς αὐτὸ τὰ κλῆρε τὰ ἀδελφὰ ὡσεῖ αὐτῷ ἡ παῖς ἀναμίξει, τὰ μὲ μηδὲν ἀξιώσεις αὐτὸ κληρονομεῖν κτ' τῶν ἡμίσεαν μοῖραν, (καθ' ὧν αὐτῶν ἡμεῖς καὶ τὰ κλῆρον τὰ παιδὸς καλέμεν, μιᾶς ὄσης ἀδελφῆς τῷ τελευτήσαντι παιδὶ, τὰ μηδὲν αὐτῆς καλυμβῆσης) τὰ γ παιδὸς ἔχειν τὰ κλῆρε τὰ ἀδελφὰ, μᾶλα ἰσχυρὰς, ὡς τὰ ἐνωσθεῖσιν νενομοθετημένων, ὑπισχνουμένης φασκούσης τῷ γε μητέρᾳ, εἰ μὲ δύτεροις μὴ ὁμιλήσοιτε γάμοις, ὀρθῶς ἀνυποπτεῖαζ τὰ κλῆρε τὰ παιδὸς ἀφικνουμένου γ εἰς ἀνδρὸς ἕτερα, πάντων ἀφαιρεῖαζ τὰ ὅσα ὁκ τὰ πατρικὰς ὄσης ὁ παῖς ὑπέστητο. ὡς εἴγα μὴ τὰ δύτερον γάμον ὁ παῖς ἐπεδύσατο, καὶ τὰ ὀθενδήποτε κληθείσης αὐτῷ οὐσίας ἑαυτῷ ἂν γλυκέας κυρίαν, τὰ τὰ ἀφαιρέσεων ἀμφοτέρων βαλομένων, αἳ τὸ τοιοῦτο ἀφελεῖν. ἡ δὲ μήτηρ μᾶλιστα μὲν ἀπλῶς ἔχὴν τὰς ἀφαιρέσεις ἐκείνας, καὶ ἀναξίως τὰ φιλανθρώπων ἡμῶν ἰσχυσάζ χρόνων· πλὴν ἀλλα χρῆται τῇ παρ' ἡμῶν πειθοῖ ἀφαιρεῖ. λέγουσα ταῦτ' ἂν ὑποδιαρρεῖζ τοὺς ἀφαιρεῖσι τοὺς σφετεροὺς· εἰδὲ τὰς μὲ ὅπως ἂν ἀνδρὸς ἐλθούσας δύτερα μητέρας μὴ τὰ παιδῶν καλεῖν, τὰς γ δευτέρους ὁμιλησάσας γάμοις, καὶ ἐπ συζῆσθαι καὶ ἡ ξένον ὑποπτεύειν· ἑαυτὸν γὰ φιλοτιμίαν εἰς τὰ παῖδα ποιεμένην ὑφαφεῖ τὰ ἐπιλογῆς, ἀντιδωρεὰν μᾶλλον εἰληφέναι δοκεῖν, ἤπερ ἁπλῶς ὅτου κέρδος ἀσυλλόγιστον ἔχειν. Ταῦτα ἡμεῖς ἐπὶ πολὺ κατεξετάσαντες, καὶ τὸν ὅλον τὰ τοιούτων ἐπιλογῶν τε καὶ κληρονομιῶν θεσίων ἀνασκοπούμενοι, δεῖν ἀθέμιτον κοινὸν ἐπὶ τούτοις γεφύραι νόμον, καθ' ὃν καὶ ἡ παρῦσα ζητησις δίκτυα πέφευγε.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τὰ ἀφαιρεθείσης ἐπιλογῆς.

Συνείδομεν τοίνυν μὴ συγκεχυμένον τοῦτο τὸ σχεδὸν τὰ ἐπιλογῶν καὶ ἀδιάκριτον κωλύειν, ἀλλὰ τοιαυτῶν δεῖναι τὰ προσήκοντα πέζειν· ὥστε τὰ μητρὸς ἅπαξ εἰς δύτερας γάμους ἐλθούσης, κέρδος δύνας ἀπαίτων τὰ παιδὸν, τὴν διατοπεῖαν τὰ προγαμιαίας γένεσθαι δώρεὰς· καὶ μηδεμίαν ἀδειαν εἶναι τῇ μητρὶ, τὰς μὲ τὰ παιδὸν ἐπιλέγεσθαι, τὰς γ ἀτιμάζειν, εἰότι πάντως ὁμοῦ τοῖς δύτεροις ὑφεῖσε γάμοις. ὥστε καὶ ἐπὶ μὲ παρόντων ἡ διατοβολέας τὰ προγαμιαίας δώρεὰς ὅλη ὡσεῖ τῷ παιδὸν ὠφελήσῃ, τὰ χρήσεως ὠφελὰ τῇ μητρὶ, μέχρι σφίσει, φυλαττομένης. καὶ κτ' τὴν ἡμετέραν ἀφαίρεσιν, εἰ μὲ ἡ μήτηρ προαπέλθοι, τῇ παιδὶ τὰ ὅλης προγαμιαίας δώρεὰς ἀπολύσεως, εἰ γ ἡ παῖς, ἔμενεν μὲ ὠφελὰ τὴ μητρὶ τὸ ὃν ἐξ τὰ ἀπειλίας συμφῶνα κέρδος, τὸ γ λοιπὸν εἶναι τὰ παιδὸς, καὶ τελευτῶσαν τοῦτο ὠφελιμήσειν εἰς τοὺς αὐτῆς κληρονόμους, εἴ πνες ὁκ ἐξ νόμου κωλύοιτο.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τῆ φερνῆς ἀποπράξεως, τῆ ἢ ἀλλ' ἢ τῆ δόσεως γάμου τοῦ ἰδίου πατρὸς μητρός.

ΤΟ μὴ νενόμθαι μὲ ἀεὶ, ῥητῶ ὂ ἢ τῶν νόμων ὀλιγοστῶν, τῶν οἷς κωλύω παραύξεσίν τι καὶ παρεγγράπτω ἐπιδέχεσθαι πρὸς τοῦ νόμου. εἰ δὲ ἢ παιδί τυχὸν, ἀλλά τις τῶ ἰδίων ἢ μήτηρ ἐπὶ δώτῃσιν ἀπροῖκ ἐπὶ γάμων, μοίραν τινὰ τῆ φερναιακῆς δωρεᾶς, ἢ τὴ προῖκα ἐξ αὐτῆς, ἢ καὶ πᾶσαν δώρησε), ἢ κατ' ἄλλον τινὰ ἀποπομπῆ τρόπον, εἶτα ὕστερον εἰς ἀνδρὸς φοιτήσῃ δώτῃρα ἀναδήλον ὡς τῆ ἐπιγενομένῃ δώτῃρα γάμου τὸ τῆ ἀποπόμπεως ἀναλῶσαι), καὶ δεῖ τὸ πᾶσι τρόπως, ἀλλ' οὐ μᾶλλόν καὶ τὰ τῆ ἀποπόμπεως καὶ τὰ τῆ ἀναλῶσης μένειν. εἰ μὲ γὰ μείναιεν πᾶσιν τε οἱ παῖδες, ἀναλῶσησι) καθάπαξ τὸ νενόμθον, ἢ νόμῳ τῶ διαπρεπείαν τῆ τοῦ γάμου δωρεᾶς εἰς τοὺς παῖδας ἀγαγόντ, καὶ ἐδὲν ἐπιτρέποντ τῆ γυναικὸς εἰ τι τοιοῦτον ἐπιβλαβὲν τοῖς παισὶν ἐνεργῆσαι, ἀπωλῆς τῆ μητρὸς, μένειν τὸ σωζόμενον βεβαίου, ὃν εἰς ὁλόκληρον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὴ τοῖς ἀπαιδίας σύμφωνον· ὅσῳ ἡμεῖς ἴσον ἠσπείμεθα φυλάττειν, καὶ νενομθετηκόμεν ἤνεγκ, τ' αὖ τοῦτο γράψαντες νόμῳ. καὶ καθότι, καὶ νενομθετηκόμεν ἤνεγκ, τ' αὖ τοῦτο γράψαντες νόμῳ. καὶ καθότι τὰ πατρὸς μὲ μοίραν ἴσην τὸ σωζόμενον βέβαιον, καθότι τινὰ ὁ ἄκυρον ὀπφανίσῃ). τοιοῦτοι, καὶ μὲ τὸ μέρος ὃ ἐξ τῆ μητρὸς, ὡσφάσῃ ἢ εἰς ἀπαιδίας συμφανῆς κρατήσῃ· καὶ ὁ τὸ ὠφελιμπόμενον εἰς τοὺς ἢ παῖδες ἀφέλοχος, ἄκυρον ἔσῃ. ὡς εἰ μὲν ἡ μήτηρ μόνη τοῦ παιδὶ ἀφέλοχον δώρειθη, τὸ παῖδ αὐτὸς κύριον ἔσῃ § α'. Ἐπειδὴ ὁ αἱ καὶ τῆ δώτερα γαμικῶν ποιναὶ κοιναὶ καὶ ἀνδρὸς εἰσὶ καὶ γυναικὸς, ἢ ὁ μὲ ἐν τῆ οἴκοι ἀφῆς δώτῃρας ἐλᾶν γάμος κινδυνεύσῃ, ἢ ὁ ἐπὶ τῆ ἀφῆ γάμων, κτοὶ ἀφῆ τὰς γάμους δωρεᾶ· καὶ ὁ νόμ ὅτ ἐφ' ἑκατέρῳ κεινὸν ἀφῆσιν, καὶ τὰς τὰ αὖ τῆ ἐπιλογῆς καὶ αὖ τῆ ἀποποίησις καὶ αὖ ἢ κέρδος γενομθητεόν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῆ ἀλφαδοχῆς, εἰ ὡς ἀδιαθέτ τελευτήσῃ, ἢ ὁποίως οἱ δευτερογαμοῦντες ἀφῆς τῆ υἱέων κλήρου κωλύ).

ΥΠολοίπω τοίνυν ὅτ σκέψασθ τὰ αὖ τῆ κλήρων τῆ παίδων, ὑπερ ἢ καὶ τὸ πρῶ ἀμφισβητῆται, δεῖ αὐτήμιν χρῆσθ νόμῳ τῆ τε παρούσῃ ζητήσῃ διαιτῆσαι, ταῖς τε ἐφεξῆς κινηθησομθράις ἀπάσαις δέκαι τοιοῦτ. καὶ θεατέ ὁμεν, τὰ ἄλλα πρόχειρα τὰ μὲ τῶ ἀφῆ γάμου δωρεὰν εἰς τοὺς παῖδας ἀφιγμένα, εἰ μὲ ὁ παῖς ἄρρεν ἢ θήλεια τυχὸν ἀλφοιτο καὶ τ νόμον χωρεῖν ἐπὶ τοὺς γεγραμμένους κληρονόμους· (σπουδὰ τ μητρὸς ἢ κωλυομένης γεγράφθ παρὰ ἢ παιδὸς κληρονόμου, ἀλλὰ καὶ τ κρᾶσ ἢ ὀνειθήκης αὐτῆ διδομένων δηλαδὴ, εἴτε ὁ παῖς αὐτὸν παρελείφειεν, ἢ καὶ ἄλογος ἀποκληρονόμου ποιήσῃ), φυλαττομένων) εἰ ὁ ἀδιάθετ τελευτήσῃ, τ' οἰκεῖν μοίρας, εἰ μὲ ἔχοι παῖδας ἰδίους, ἐπὶ τοὺς παῖδας ἀφικνουμένης· εἰ ὁ σὸν ἔχοι μὲ παῖδας ἰδίους, εἰς ὁ τῶ ἀδελφῶν ἢ κλῆσις, καὶ τ μητρὸς ἅμα τοὺς ἀδελφοὺς, κατὰ τ παρ' ἡμῶν νενομθετημένον. ἐπὶ τ κλήρου ἐρχομένης, καὶ τῶτον ἰσχυρὸς ἔχοντος, εἴτε δώτέρας ὠμιλη(σε γάμοις, εἴτε κ μη. ὃ γὰ πικρύτερας τοὺς ποιναὶς καθὰ τ εἰς δώτέρα ὠφελημένων ἀνδρὸς γυναικῶν ποιησομεν, ἐδὲ ἐκτεῖνεν αὐτοὺς εἰς ἀνάγκλιν καθεστῶσιν πικρὰν, καὶ τ ἡμετέρων ἀναξίων καιρῶν, ὥστ δεῖ τ σωφρόνων γάμον, εἰ κ δώτεραι καθεσήκοιεν, τυτὲς μὲ ἀποτρέπαζ φοιτᾶν ὁ εἰς τινας ἀπηρθρωμένας μίξεις, κ ἴσως κ ὡς ὑς οἰκετῶν φθορᾶς· κ ἐπειδὴ ὡς σὸν ἕξεσι νομίμως σωφρονεῖν, παρανόμως ἀσελγαίνειν. σὸκετι τοίνυν καθεῖν βιολόμεθα ἔτ τῶ ἐν ταῖς βιβλίῳ ἢ ἐπωνύμῳ τ ἡμετέρας δυσεσείας σωθέντ κειμένῳ ἀλφαξιν, τῶ διορίζοσαν τὰ αὖ τῆ κλήρων τῆ παίδων, ὃς αἱ μητέρες δώτεραις ὁμιλᾶσαι γάμοις εἰσὶν ὠφαπλήθως· ἔτε τῶ ἐν τῆ ε' βιβλίῳ ἢ αὐτῆ συγγράμματ, ὡσ' τ ἢ Τερτυλλιανὸς πίτλον, τῶ αὖ τῆ γυναικῶν ἀλλεγομένῳ τῆ δώτέραις μὲ ὁμιλησῶν γάμοις, ὡς μήτοι τ δώτεραν ἀποβαλεσῶν τοὺς παῖδας. ἀλλὰ καλεῖσθω πᾶσιν ἡ μητὴρ μὴ τῆ ἀδελφῶν ἐπὶ τ ἢ παιδὸς κλῆρον, καὶ τῶτον ἐχέτω βεβαίως, ὠδὲ ὁκ τῆ δώτερον βλαπθομένη γάμων. ὥσῳ καὶ ἐπὶ τ ὑποκειμένης ζητήσεως, ἢ τ νόμον τῶτον σκίνῃ(ε, κραστεῖτω· καὶ ἡ μήτηρ ἅμα τῆ παιδὶ ἀλφεξέσθω τ κλῆρον· ἢ καὶ ἀλφοδξαμένη τῶτον, ἀναφαιρέτως ἐχέτω, ὠδὲν ὁκ τ ἐλπίδ τῆ δώτερων βλαπθομένη γάμων, ἀλλὰ κυρία τυτε μὴ τ παιδὸς καθάπαξ καθεσῶσα. καλὸν μὲν ἂν εἴη καὶ ἐπαινετὸν, καὶ ἄξιον δίκης, τὸ τὰς γυναῖκας ἅτε ἀλφεδξᾶς σεμνὰς, ὡς πᾶς ἄπαξ εἰς ἀνδρὸς ἐλθούσας πρεῖν ἀδίκ τῆ τελευτήσαντ τῶν δύνῶ. (καὶ τῶ γε τοιαύτων γυναῖκας καὶ ἀναμάζομεν καὶ ἐπαινέμεν, καὶ ὁ πόρρω πίσσειν παρθενίας.) †. Εἰ δὲ ἰσχύοι. (καὶ γὰ εἰκὸς καὶ νέαν αὐτῶ ὄσαν τῶν παιθεῖν) ὠδὲ αἰσθέσι ὡς τὰς τ φύσεως ὁρμὰς, ὃ κελεύσον αὐτῶν ἀλφ' τῶν, ὠδὲ ἀπαγορδυτέον αὐτῆ τῆ ἀποστολικῶν κοινῶν νόμων· ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνδρὸς ἑτέρ γάμῳ ἐλθεῖν σεμνῶς, καὶ ἀκηλασίας ἀπεχέσθω πίσης, καὶ ἀπολαύετω τ τῆ παίδων ἀλφοδχῆς. ὅτω γὰ αὐτὸς ἐπὶ μᾶλλον ἀγαπήσῃ, καὶ ἐχ ὡς τινας τ δυσμθῶν ὄψε), ποιναῖς ὕστως ὑποβαλλομθη πικρούς ὡσπερ γὰ τὰς πατέρας, εἴπερ εἰς δώτέρας ἔλθοιεν γάμους, σὸκ ἀποστερῆμεν τ τῆ παίδων ἀλφοδχῆς, ὠδὲ πῃ ἐσὶ νόμ τοιοῦτό τι λέγων· ὕτως ὠδὲ τὰς μητέρας ἀφαιρησόμθ τ τῆ παίδων ἀλφοδχῆς· ὠδὲ πῃ ἐσὶ νόμ, εἰ ὡσῶς αἱ μητέρες εἰς ἀνδρὸς ἐλθοιεν δώτερα, καὶν εἰ ὡς τῆ δώτέρων γάμων, καὶν εἰ μὴ τὰς δώτέρας οἱ παῖδες πλουτήσαιεν· ἐπείτοιγε σὲ τ ἀπιπίας ἢ νόμος, καὶν εἰ ὡφαπλήθοιεν οἱ παῖδες ἀπαιδες, μὴ καθελιπόντες παῖδας, ἢ ἐγγόνους, ὠδὲν ἧττον ἡ πρωτεία μθῆ, καὶ ἐ ἀλφοδξεῖ τυτὲς ἡ μήτηρ, ὠδ' αὖ ἀπαιδες πλουτήσαιεν· ἀλλ' ἀπολαθοσ' ὁ αὐτῶν ἀλφοδχῆς ἀπαυθρώπως. μᾶλλον μὲ ἀδίνησε(α, μᾶλλ ἢ σκρᾶσαι, πᾶς τε ἀλφ τ ἔννομον γάμον ὑποβαλομθην ποιναῖς. ἀλλὰ ἀλφοδξεῖ αὐτὸς πνες τῆ πρῤῥωτέρων συγγενῶν, ἡ μήτης ὁ ἀλόγως σὐλληθησε). ὥστ καὶ αὐτὴ ἀλφοδεχέσθω τὰς παῖδας, καὶ ἔτω νόμῳ· ἅτ ὁν φιλάνθρωπός τε καὶ πρᾶ, καὶ τὰς μητέρας πᾶς παισὶ ἀλφαδάτων. †. Συμελόντες τοίνυν τόδε ἢ νόμος τὸ μέρος, ἡμασόζομεν, ἐπειδήπερ τῶ μητέρα, τ' τὸ ἐμπροσθεν εἰρημθὸν, ὠμφιόσαμθ τῶ παῖδι, πᾶς μὲ ἐπὶ τῆ ἀφῆ γαμικαῖς δωρεᾶ, καὶ αὐτὰς ὑπέχειν ποινάς, κρίνεσθ καὶ ὁ πατὴρ ἐπὶ τῆ ἀφῆ οἰκί· ἐπὶ τὰς κλήρους τ παίδων ἀπελθόντας ἐρχέσθωσαν ὅ, τε πατὴρ ἢ, τε μήτηρ, καθὰ πᾶς ὑποκειμένας ἐφ' ἑκάτερ θέσεως ζητήσῃς. ὥστε ὥσῳ οἱ πάλαι ἔχυσιν, εἴτε εἰς δώτέρας ἔλθοιεν γάμους, εἴτε κ μὴ, τῶτο κ αἱ μητέρες ἐχέτωσαν. καλεῖσθω τὲ ἡ μήτης ἀφῆς τ ἢ παιδὸς κλήρου, εἴτε ἤδη δώτέραις ὠμιλη(ε γάμοις, εἴτε κ ὕστερ ἔλθοι. § α'. Τῆς ὁ ἀφῆ γαμικαῖς δωρεᾶς, εἰς δώτερον ἐλθοῦσα σωσικέσιον, μηδὲ κρῖσσον κληρονομεῖ ἢ παιδὸς, ἀπολαύετω ἀλλὰ τῶτ ἢ παιδὶ ἴσω μόνον κερδῶ, αὐτὸς ὁ ἀφῆ ἢ νόμος δεδώκασιν. κ μὴ δοκᾶν εἶναι μερῶ ἢ κλήρ ἢ παιδὸς ἀλλ' ἐπὶ τῶ ἢ ἀφῆ γαμικαῖς δωρεᾶς σὸκ ἀπεδάλον φύσιν. ἀλλὰ ἀφῆσικὴ κρατεῖν κ ἐπὶ τ νεῶ ἤδη γηρούσων γυναικῶν, καὶ τὰς οἰκείας ἀλφαδελφῶν παῖδας, ὧ μήπω δώτέρας ἀφῆλθον γάμοις, καὶν εἰ μὴ παῖσα ἀφῆλθοιεν. τὸ μὲν ἐπὶ τῶτοις ἔχον ὧδε, τῷ παντὶ νενομθετεόσθω χρόνῳ.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῆ ἀφῆ γάμων τῆ δωρεᾶς κομιδῆς, ἐὰν ἡ γυνὴ εἰς δεύτερον γάμον ἔλθοι.

ΚΑὶ ἔτι ὁν ἡ τῆ ἀφῆσσ τῆ δώτερα γαμικῶν γυναικῶν καὶ τῆ ἀφῆ γαμικαῖς δωρεᾶς ἀφῆδόναι τοις ἐμπέσθεν, κελεῦς ἔχειν ὡήθημεν.

Cap. II.

De alienatione dotis, aut propter nuptias donationis extranео facta.

HOc [1] autem quod sit quidem semper, expressim vero nondum lege determinatum est, hoc ad melius incrementum, & interpositionem damus huic legi: nam si nos filio forte, sed alicui extraneo mater adhuc secundas [2] non expecta nuptias, partem quandam antenuptialis donationis, aut aliquam rem ex ea, vel totam donet, aut per alium forte alienet modum, deinde ad maritum veniat secundum: palam est, quia supervenientibus [3] secundis nuptiis alienatio evacuatur, nec hoc omnibus modis, sed in suspenso & alienatio & evacuatio manet: nam si manserint superstites filii, evacuabitur omnino quod factum est, lege proprietatem antenuptialis donationis ad filios deducente, & non respiciente mulierem, si quid egerit in læsionem filiorum. Si vero præmoriantur [4] omnes matris filii, erit contractus firmus, non in totum, sed secundum pactum non existentium filiorum: quod nos introduximus primi, & statuimus nuper de hoc scribentes legem. Et secundum quandam quidem partem erit contractus firmus, secundum quandam vero infirmus apparebit: hoc est, secundum hoc quidem, quod permanet apud matrem, occasione pacti filiorum non existentium, valebit: secundum hoc vero quod transmittitur ad filii successores, infirmus erit: ut si mater sola filio succedens inveniatur, omnis contractus rursus firmus erit. §. 1. Quia vero *contra* [5] *omnibus pæne communes & viri sunt & mulieris*: ille quidem in dote ad secundas veniens nuptias periculum sustinebit: hæc autem in antenuptiali seu propter nuptias donatione. Et hæc lex in utraque sit posita persona, hæc & de electione & de alienatione, & de lucro sanciens.

1 Hinc sumpta est pars authentic. *Sed & si quis. C. de facto. Pact.*

2 *Nov. 22. c. 20. §. 1.*

3 *Nov. 2. c. 26.*

4 *Nov. 22. c. 22.*

5 *Nov. 22. c. 5. l. 5. C. de secund. nupt.*

Cap. III.

De successione si filius intestatus mortuus fuerit, vel qualiter secundo nubentes ad filiorum hereditatem vocentur.

CUm [6] igitur reliquum sit cogitare de hereditatibus filiorum, pro quo etiam præsens est dubitatio: oportere credimus generali lege & præsentem quæstionem dirimere & determinare. & in futuro movendis omnibus dare decisionem. Et sancimus alias res post antenuptialem donationem ad filios venientes, si quidem filius masculus, aut fœmina forte testetur, secundum legem venire ad scriptos heredes: hic matre non prohibita scribi a filio herede: sed etiam contra testamentum ei datis allegationibus, si forte filius eam prætermiserit, aut irrationabiliter exheredatam fecerit. Si vero intestatus [7] decesserit, reservans illius partem, si quidem habuerit filios proprios, ad filios venire, sin autem non habuerit quidem filios proprios, sit fratrum vocatio & matris una cum fratribus (secundum quod a nobis sancitum est) ad hereditatem venientis, & eam firme habentis, sive ad secundas vellet venire nuptias, sive non. Nec enim majores pœnas adversus mulieres, quæ ad secundas veniunt nuptias, faciemus, neque ex hoc eas ad necessitatem deducemus amaram, & nostrorum temporum indignam, ut metu castarum nuptiarum (licet [8] secundæ sunt) ab his quidem abstineant, & descendant ad qualdam interdictas permixtiones, & forsan eriam ad servorum corruptiones: &, quoniam non licet legaliter caste vivere, contra leges luxurientur. Nequaquam igitur valere volumus, neque in quinto libro Codicis cognominis nostræ pietatis positam constitutionem [9], decernentem de hereditatibus filiorum, quos matres ad secundas nuptias venientes viderunt præbeuentes, neque in sexto libro ejusdem conscriptionis sub Titulo [10] Tertulliani, quæ de mulieribus disputat, secundis quidem nuptiis junctis, ante secundam tamen copulationem filios admittentibus: sed vocetur ad illius hereditatem modis omnibus mater cum [11] fratribus, & hanc habeat firme, nihil ex secundis lædenda nuptiis, quod & in subjecta quæstione, quæ legem hanc movit, obtineat, & mater una cum filia succedat hereditati: aut etiam succedens hanc irrefragabiliter habeat, nihil ex spe secundarum lædenda nuptiarum, sed domina ejusdem hereditatis cum filia absolute consistens. Optimum itaque est, atque laudabile, & dignum oratione, ut mulieres, ita se honeste tractent, quatenus quæ semel ad virum venerunt, servent inviolatum morientium torum: *& hujusmodi mulierem & miramur pariter, & laudamus, & non* [12] *procul a virginitate ponimus*. †. Sin autem non valuerit (cum forsitan & juvenis [13] hoc non patiatur) *nec possit contra* [14] *naturæ resistere*, non est torquenda propter hoc, nec interdicendæ sunt ei communes leges: sed ad viri alterius veniat nuptias honeste, & omni luxuria abstineat: & fruatur successione filiorum. Sic enim eos adhuc amplius diliget, & non quasi quosdam odibiles respiciet, pœnis subdita sic amaris. Sicut enim patres, si ad secundas veniant nuptias, non [15] fraudamus filiorum suorum successione, nec quælibet est lex aliquid tale dicens: sic neque matres privabimus filiorum successione, si matres ad virum veniant secundum, licet ante nuptias secundas aut post secundas filii moriantur. Alioqui ex absurditate legis, licet præmoriantur filii omnes, non relinquentes filios aut nepotes, nihilominus supplicium manet, & non succedet eis mater, nec si fine filiis moriantur: sed inhumane ab eorum expellitur successione frustra quidem patiens, frustra simul & nutriens propter legales nuptias subjecta pœnis, succedent quidem illis aliqui ex longa cognatione: mater autem irrationabiliter expelletur. Quapropter, & ipsa succedat filiis: & sic hæc lex clemens, & mitis, matres filiis concilians. †. Colligentes igitur hujus legis partes, sancimus, quoniam matrem (secundum quod jam dudum diximus) assimilamus [17] patri in antenuptiali donatione: & ipsa sustinere quidem pœnas, sicut sustinet pater in dote: in hereditatem autem filiorum sine tergiversatione veniant, pater, & mater secundum subjectas utrique casui quæstiones. Proinde quod patres habent sive ad secundas venientes nuptias sive non, hoc etiam matres habeant, voceturque mater ad filii hereditatem, sive jam ad secundas venit nuptias, sive postea veniat. §. 1. Antenuptiali vero donatione, ad secundum veniens consortium, neque secundum quantum heres existet filii, truatur: sed hoc filiorum sit solum lucrum, eis à lege datum, & non videatur esse pars hereditatis filii: sed adhuc antenuptialis donationis non abjiciens naturam. Quæ competit tenere etiam circa eas, quæ nunc jam sunt viduatæ mulieres & propriis successerunt filiis: & quæ nondum ad secundas veniunt nuptias, licet postea veniant. Quod igitur hic habetur, sic omni tempore sanciatur.

6 Hinc sumpta est Authentica *Ex testamento*, *C. de secund. nupt.* Goth. Vid. *l. femine. Cod. de secund. nupt. Novell. 22. cap. 46.* Bilon. *Consil. 59.* & Bart. ad *l. 5. Cod. ad Senat. Tertullianum*, ubi dicit hoc caput 3. corrigere *d. l. 5.* sed dictum caput 3. rursum corrigi per Novell. 22. cap 46. & sic rursus manere *d. l. 5.* puta quando inter succedit ab intestato, quando vero filio prioris matrimonii succedit ex testamento tunc *d. l. 5.* esse & manere correctam per hoc caput 3. ANS.

7 *Nov. 22. c. 46.*

8 *d. cap. 46.*

9 *l. 3. §. ult. C. de secund. nupt.*

10 *l. 5. C. ad Senatus. Tertull.*

11 Mater cum fratribus defuncti, defuncto succedit ab intestato.

12 Primæ nuptiæ, non procul a virginitate. Antiquum illud fuit, Primas honorari, quas ideo Nazianzenus vocavit εὐνουχίζειν νόμον, ut & secundas, ἐυπαρθενίαν, tertias, ἐυγαμίαν: quartas, χαιρέδαν βίον.

13 Juvenes ad nuptias proniores. adde *t. ad Tim. 5.*

14 Naturæ resistari difficile.

15 Nuptias apertimus fervore naturæ.

16 Parentes ob nuptias secundo contractas, non privantur filiorum successione. *ut hic*: quemadmodum & parentes usum fructum in adventitiis liberorum consequuntur, licet ad secundas venerint nuptias. *l. ult. C. de bon. matern. Novell. 22. cap. 34.*

17 Quod jus patri competit in liberorum successione, idem matribus competit.

Cap. IV.

De administratione donationis propter nuptias si mulier ad secundas nuptias transierit.

ALiud [18] vero quiddam occasione secundo nubentium mulierum & antenuptialis donationis, adjicere prioribus, bene se habere credi-

18 Hinc sumpta est Authentica, *Sed si iterum*, *Cod. de secund. nupt.*

credimus. *Priscis namque constitutionibus prælentibus electionem mulieri, quæ ad secunda vota descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt pacta & exponere filiis cautionem* [1]. *Quia moriens hæc restituere: sive eum non valet dare cautionem, aut nollet forte, manerent quidem res apud filios antenuptialis donationis. solverent autem ei etiam* tertiam [2] partem *centesimæ usuræ*: Nos ex quæstionum emergentium varietate moti, quoniam invenimus minores in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis [3] existente: & alios autum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exolveretur antenuptialis donationis debitum, ad eos utique secundum legem antenuptiali donatione veniente: propterea judicavimus oportere hunc dari ordinem causæ; Ut si [4] quis contulerit res secundum antenuptialem donationem, si quidem omnes immobiles sint, maneat [5] harum usus apud matrem: & ipsa eum colligat, & non respuat: neque exigat filius pro harum æstimatione usuras: sed & diligentiam earum habeat, sicut lex jubet, usu quidem existentibus dominis, & custodiat eas secundum leges antiquas filiis superstitibus [6]: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem, in casum quidem non existentium filiorum matri: reliquum vero filiorum hæredibus conservandum. †. Si autem omnis forte consistat in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam usurarum partem percipientem matrem cum [7] cautione jam definita; non exigere à filiis aurum: nisi forte idonea sit viri substantia, & habeat aurum & argentum & vestem, & quicquid conscriptum fuerit matri. tunc enim electionem matri dabimus, sive voluerit res percipere, & præbere cautionem: sive justam quam diximus usuram accipere, & secundum priores leges, & secundum nostram. †. Si vero permixtæ sint res, & donatio ante nuptias aliud quidem in pecuniis, aliud vero in immobilibus habeat rebus: immobilia quidem modis omnibus manere apud matrem, ut alimentum habeat inde: porro de mobilibus hæc valere quæ sancivimus prius, si essent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis consistentia.

1 Vid. *Cujac. ſ. autem.* ï.

2 Id est, usuram trientem.

3 Κτήμασι *Scrimger.* χρήμασι *Cujac.*

4 Nota regulam. 5 *Novell.* 3. & *Cod. eodem.*

6 *Cap.* 1. *C. eod.*

7 *Vers. prisci* C. *eod. l.* 5. §. 1. *C. de secund. nupt.*

8 Hinc sumpta est Authentica, sed quæ nihil. *de pact. convent. Cod.* Goth. Vid. Gudelin. *de jure novissimo lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 2. ANS.

9 Quæ dotem non dedit marito, antenuptialem donationem non accipit. Quid si per maritum stetit, quo minus dos ei daretur? mora mariti ejus, uxori non nocebit. *Novell.* 9.

10 Æqualitas servanda.

11 Quantum mulier dedit dotis nomine, tantum ea ex donatione propter nuptias, recipit.

12 Leges interdum extenduntur ad pendentes etiam lites: aliæ earum generalis est conditio, ut ad futuros tantum casus pertineant, *l.* 7. *Cod. de legibus.*

13 Dat. XVII. Kal. April. Just. IV. & Decio Coss. arg *Nov.* 22. *cap.* 46. id est, anno 534.

CAP. V.

De dote scripta & non numerata vel præstita.

ILlud [8] quoque dudum acerbe quidem sancitum, raro autem in judicio examinatum, existimamus oportere clara lege complecti, & tradere usui, & deducere ad judicia, pro communi positum adjutorio. Si enim conjungantur aliqui alterutris cum dotis & antenuptialis donationis documentis: deinde vir quidem antenuptialem præbeat donationem, mulier autem scribat dotem, aut ipsa præbente eam, aut dante patre, aut quolibet extraneo: postea appareat matrimonii tempore dos non data marito, sed sustineat onera matrimonii, & matrimonium morte viri solvatur: non est justum omnino mulierem dotem [9] non dantem marito, *antenuptialem* accipere donationem. Sin autem etiam non totam dedit dotem: & ipsa pro tanto exigat donationem, & in quantum dederit dotem. æqualitatis [10] enim & justitiæ sumus amatores, quam in omnibus aliis & in consortiis volumus obtinere. Quapropter *quæ mulier nil omnino dat, nil omnino percipiat, quæ vero minus quam professa est dedit, tantum* [11] *recipiat solum quantum ubulit*, sitque etiam hoc optimum in præsenti lege incrementum, plurima decernente, quæ semper in dubitatione sunt, vix autem modo ad legislationem deductam. †. Hanc autem valere volumus legem & in casu dante ei principium, & in pendentibus [12] litibus & in omnibus de cætero provenientibus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua sublimitas operi effectuique contradere festinet, & manifesta universis per programmata propria faciat, quatenus in omnibus civitatibus, quas nostra ditio continet, hæc valeant, & certa omnibus fiant, secundum quod a nobis dispositum est [13].

TIT. III.

UT [14] DETERMINATUS SIT NUMERUS CLERICORUM SANCTISSIMÆ MAJORIS [15] ECCLESIÆ [16], ET CÆTERARUM ECCLESIARUM CONSTANTINOPOLITANARUM.

NOVELLA CONSTIT. III.

Imper. Justin. Aug. Epiphanio Sanctiss. & Beatiss. Archiepiscopo regiæ civitatis, & universali Patriarchæ.

PRÆFATIO.

DUDUM quidem communi & generali [17] lege ad tuam beatitudinem & ad reliquos sanctissimos Patriarchas scripta, de ordinatione venerabilium Episcoporum, & reverendiss. clericorum, nec non mulierum diaconissarum, & *ut non amplius sint ab antiqua mensura qui ordinantur*, dispositumus: quod nobis videbatur bene se & competenter habere, & regularum sacrarum digne: præsentem vero legem specialem ad tuam beatitudinem scribemus, de numero reverendiss. clericorum, qui in hac urbe sunt, disponentes. Quia enim *pene nihil immensum* [18] *bonum est*, competens est neque ordinationes quæ super reverendiss. clericis fiunt, aut super reverendiss. diaconissis, fieri tantas, ut illorum expensis sanctissima ecclesia incidat in causam mutuorum maximorum, & paulatim ad novissimam inopiam deponatur. Novimus enim propter hujusmodi occasionem, hujus regiæ civitatis sanctissimam majorem ecclesiam, *nostri imperii matrem* [19], debitis inquietari majoribus, & non aliter valentem facere singulas erogationes reverendiss. clericis, antequam aurum non parvum sumat mutuum, faciens tam hypothecas quam pignorum dationes in optimis suis prædiis rusticis & suburbanis. Propter hoc igitur perspeximus nosmetipsos deponere ad hujusmodi causæ inquisitionem, & agnoscere quemadmodum prius se habuerit, quidque longitudo temporis adinvenerit.

†. Investigantes igitur illud undique invenimus *quoniam singuli horum qui sanctiss. ecclesias ædificaverunt in hac felicissima civitate, non pro ædificio solummodo cogitaverunt, sed etiam ut expensas sufficientes darent à se factis venerabilibus domibus: & determinarent quantos quidem competens esset presbyteros per unamquamque ecclesiam, quantosque diaconos masculos* [20] *atque fœminas, & quantos subdiaconos, & rursus cantores atque lectores & ostiarios constitui: & super hæc etiam oratoris expensas desinerunt: & reditus proprios dederunt sufficientes in quæ à se constituta sunt*: si quis autem adjecerit multitudinem, nequaquam amplius penitus extendi valentes. †. Et quidem permanserunt usque ad multum tempus talia conservata: & donec hoc fuit, duraverunt sanctiss. ecclesiarum domibus quæ sufficerent. Cum vero Deo amabiles episcopi ad aliquorum preces semper respicientes protracti sunt ad ordinationum multitudinem, aucta quidem est expensarum quantitas ad immensitatem multam: creditores autem undique & usuræ, & novissime neque creditores inveniuntur propter incredulitatem jam causæ: sed alienationes cum necessitate, & contra leges, & causæ indecentes, & neque propria dignitate temperatæ, ut ex hac nimietate, neque prædia neque suburbana sufficerent hypothe-

14 Vid Julianum Patricium constit. 5.

15 Major ecclesia Constantinopolitana, S. Sophia (de qua dicam commodiore tempore) ut & Romana, Lateranensis Ecclesia.

16 Constantinopolitanæ scil.

17 Ἰδικῷ. *Hal.* γενικῷ. *Scrimgeour.*

18 Οὐδὲν ἐν ἀμετρίᾳ καλόν.

19 Major Ecclesia Constantinopolitana mater Imperii à Justiniano hic vocatur.

20 Diaconorum alii masculi: aliæ fœminæ.

τ' ἀν ἑτέρων ἀμφιέσεων περιεχουσῶν ἐπιλογὴν τῇ γυναικὶ τῇ ὁδὶ τίθησι ὁμιλησάσῃ γάμῳ, εἴτε βεβαίαν λαβεῖν τὴν ἐπὶ γάμῳ δωρεὰν, καθόσον ἐφίησι τὰ σύμφωνα, καὶ δίδωμι τοῖς παισὶν ἀποφαίνειν· εἰ δὲ τελευτήσειν ἐκείνην πρὸ τοῦ ἀποκαθίσησιν, εἴτε ἡ δωρεὰ ὅλη μένειν τοῖς παισὶ τὴν ἐπὶ γάμῳ δωρεὰν· εἰ δὲ μὴ βουλοίμην τοῦτο τὸ προήγημα ὠφελεῖν τοὺς παισὶ τὴν ἐπιγαμιαίαν δωρεὰν, πλείω δὲ αὐτὴν ἢ ἀπὸ τέτρτου μέρους τὴν ἐκβάσης τὴν ἡμισείαν τῶν ἐπὶ ἀναφυομένων ζημιώσεων ὁρμώμενοι ποικιλίας, ἐπειδήπερ ὀλιγωνεῖας ἐπὶ τὰ τῶν κινδυνεύοντας, τὰ ἐπὶ γάμῳ δωρεὰς σὺν κλήμασιν ἀσῆς, ἐμβαλόντας χρυσίον μὲ σὺν ἔργοις ἀναγκαίοις ἢ τὰ πεῖρα πωλῆσαι πάντα, ὅπως ἂν λυθεὶν τὰ τῶν ἐπιγαμιαίας δωρεὰς ὄφλημα, καίτοιγε ἐπ' αὐτὰς κῦ τὰ νόμου τὰ ἐπὶ γάμῳ δωρεὰς ἐλασσωμένης. Διὰ τᾶτα ἐνθυμεῖν χρῆναι τοιαύτην δύναμιν τῷ προήγματι τεῖχιν, ἵνα εἴ τις ἐπιδοίη προῖκα κῦ ἐπὶ γαμιαίαν δωρεὰν, εἰ μὲ ἀπαγὲ ἀκίνητα κατὰ γῆς ἢ χρῆσις ὦ ἐπὶ μητρὶ, κῦ αὐτὴ ταῦτα ὀκλέγει, κῦ μὴ περιποιῆται, μηδὲ ἀπαιτεῖν τὰς παῖδας ὑπὲρ τ τέτων ὀπλήμησες τὴν· ἀλλ' ἐπιμελοῦσι τ αὐτῶν καθόσον ὁ νόμος· δίδωσι τὰς τ χρήσεως ὕλας κυρίας, φυλάττοι τὰ ταῦτα κῦ τὰς νόμους τὰς παλαιὰς τοῖς παισὶ τὰ ὑπαρχόντα ἢ, εἰ πάντες πελευτήσειεν, κῦ τ ἡμέτερα νόμον, ἵν' μὲ ἐξ ἀπαιδίας κράτει τῇ μητρὶ, ἵν' ὑ λειπομένοις, τοῖς τ παισὶν κληρονόμοις φυλατομένοις.

†. Εἰ ὑ πάντα καθεστηκοι τυχὸν σὺν χρήμασιν, ἢ ἄλλοις κινητοῖς πρᾶγμασιν ἢ ἐπιγαμιαία δωρεὰ, τὸ τέλτον ἵν τόκοι μέρον λαμβάνουσαν τὴν μητέρα σὺν τῇ ἤδη νενομθετημένῃ ἀσφαλείᾳ, μὴ ἀπαιτεῖν παρὰ τ παίδων χρυσίον. πολλὰ εἰ μὴ ἀφθονῶ ἡ ἵν ἀνδρὸς εἰη ἐπιδοσία, κῦ ἔχοι τὸ χρυσίον κῦ ἄργυρον κῦ εἴ τι καθεγεγραμμένον ὧ τῇ μητρὶ. τότε γὰρ τὸν ἐπιλογὴν τῇ μητρὶ δώσομεν, εἴτε βούλοιτο λαβεῖν, κῦ δίκαιον τὴν ἀσφάλειαν, εἴπε τὸ εἰρημένον κρατίζοιμεν τότε, καθὰ τε τὰς ἐμπροσθεν νόμους, καθά τε τὸ ἡμέτερον. †. Εἰ δέ γε ἀναμιξ εἴη τὰ πράγματα, κῦ ἡ δωρεὰ τὸ ἐν χρήμασι, τὸ ὁ ἐν ἀκινήτοις ἔχοι πράγματα, τὰ μὲ ἀκίνητα πάντως μένειν παρὰ τῇ μητρὶ, ἀφ' τὸ τὸν ἀπέχειν ἔχειν ἐκεῖθεν· ἐπὶ ὁ τοῖς κινητοῖς τᾶτα κρεῖττον ἂν νομοθετήσαιμεν ἐμπροσθεν, εἴπερ ἐπιζώνευ ἐν κινητοῖς πάντα τὰ τῶ γάμῳ δωρεὰς κρίνοντα.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τ πρώτης γραφείσης, κῦ μὴ ἀσθενησάσης, ἢ πληρωθείσης

ΚΑκεῖνο μᾶλλον ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἀμυδρῶς μὲ νομοθετηθὲν, ἀσαφὲς ὂ ἐν διηκρισμένοις ἐξετασμῶν, ἅπαντι χρῆσιν νόμου τὸ σαφὲς πρόκειται, κῦ παραδίδναι τῇ χρήσει, κῦ καθιστᾶσιν εἰς τὰ δικαστήρια, πρὸς κωλύειν ἐπικείσθαι βοήθειαν. εἰ γὰρ συναφθείεν τινες ἀλλήλοις ἐπὶ γάμῳ κῦ πρὸ γαμιαίας δωρεᾶς συμβολαίοις, εἶτα ὁ μὲν ἀνὴρ πρὸ γαμιαίαν ἐπιδοίη δωρεὰν, ἡ ὁ γυνὴ ἐπεισενεγκοιτο πρῖκα, ἡ αὐτὴ παρεχηκυῖα ταῦτα, ἢ δόντος πατρὸς, εἴτε πνὸς ἔξωθεν, εἶτα φανείη πρὸ ὀλίγον τ ὁ γάμος κυρῶν ἡ πρῖξ μὴ δεθεῖσα τῇ συνοικησάσῃ, ἀλλ' ἀναχρήμα σκεῖνον εἰη τ ὁ γάμος βαρύ, κῦ ὁ γάμος ἰσχνάτω ὁ ἀνδρὸς Διαλυθείς· ὅσα ἂν εἰη οἰκεῖα παντὸς ἡ γυνὴ, πρῖκα μὴ δέδωκε τῇ συνοικησάσῃ, τῶν πρὸ γαμιαίαν δωρεὰν λαβεῖν. εἰ ὑ μὴ εἰς ὁλοκλήρου δέκα, κῦ αὐτὴ τ τοσᾶτον ἀπαιτείτω τὴν δωρεὰν, καθ' ὅσον δέδωκε τῇ πρῖκα. ἰσότητ ὑ ἐσμὲν κῦ δικαιοσύνης ἐραστὰ, κῦ παντὸς μᾶλλον ἐν ἅπασι τε τοῖς ἄλλοις, κῦ πρὸς γε τὰ πρὸς συνοικεσίοις βουλόμεθα κρατεῖν. ὥστε ἡ μηδ' ὁτιῶν ἐπιδῶσα, μηδ' ὁτιῶν λαμβανέτω· ἡ ὁ ἔλαττον ἢ καθ' ἁμιλλοχημὲ δῶσα, τοσᾶτον ὀπολαμβανέτω μόνον ὅσον ἐπέδωκε. κῦ ἔστι κῦ αὐτὸ καλὸν τῷ παρόντι νόμῳ προσθῆκαι, πολλὰ τ ἀεὶ μὲ ἀμφισβητημάτων, μᾶλλον δὲ νῦν εἰς νομοθεσίαν καλχηδόνιον Διαλύειν. †. Τᾶτον ὑ κρατεῖν βουλόμεθα τ νόμον ἐπὶ τε τ δόντος αὐτῷ τὴν δεκάτην ἡμέτ, ἐπὶ τε τ ἐν δικαστηρίοις ἠτημένων, ἐπὶ τε τ ἰφιξεῖς γνησομένων ἀπαίτησιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὡρισμένα ἡμῖν ἡ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ κῦ πρᾶξι ὡφελίμῳ ἀποδότω, κῦ φανερῷ πᾶσι Διὰ τῶν γραμμάτων οἰκείων ποιησάτω· ὥστε ἐν ἁπάσαις ταῖς πόλεσιν ὅσας ὁ ἡμέτερος κρατέχοι ὅρισμός, ταῦτα κρατεῖν κῦ ὁλα πᾶσι χρεὼν, κῦ τὸ παρ' ἡμῶν Διαπεταγμένον. Dat. XV. Kal. April. CONSTANT. BELIS. V. C. CONSS.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ τ ἀριθμῶν εἶναι τ ἀριθμὸν τ κληρικῶν τ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, κῦ τ λοιπῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τ παυσοδαίμονος πόλεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἁγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τ βασιλίδος ταύτης πόλεως, κῦ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἤδη μὲν κοινῷ τε κῦ ἡγεμονικῷ νόμῳ, πρὸς τε τὴν μακαριότητα τὴν σὴν πρὸς τε τὰς λοιπὰς ἁγιωτάτας πατριάρχας γεγραμμένον, τὰ περὶ τ χρεοτονίας τ ἁγίων ἐπισκόπων, κῦ ὁσιωτάτων κληρικῶν, κῦ γυναικῶν μεμὶ Διακόνων, κῦ ἵν μὴ πλείας εἶναι ἵ ἐξ ἀρχῆς μίτρας τὰς χρεοτονημένας, διετυπώσαμεν ἀπερ ἡμῖν ἐδόκει καλῶς τε κῦ πρεσηκόντως ἔχειν, κῦ τ ἱερῶν κανόνων ἀξίως. τ ὑ νῦν ὀφείλον ἴσιν πρὸς τὴν σὴν μακαριότητα χειρόμαν, τὰ περὶ ἵ δέομεν τ ὁσιωτάτων κληρικῶν τ σὺν ταῦτα Διατίθεντες. ἐπειδὴ γὰρ ὧδέ γε ἔδοξεν τ ἐν αἰωνίᾳ καλὸν, πρέπειν ἂν εἴη μηδὲ τὰς χρεοτονίας τὰς τ ἐν τοῖς ὁσιωτάτοις κληρικοῖς ἢ ταῖς ὁσιωτάταις Διακόνοις, γίνεσθ τοσούτοις ὡς ταῖς σκείνων ὀπτροφίαις τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν εἰς Δανεισμάτων ἐμπίπτειν χρείαν μεγάλων, κῦ κτ' μικρὸν εἰς τὴν ἐχάτην ὀφειλὰν καταφέρεσθ. ἵσμεν γὰρ, ὡς Διὰ τὴν τοιαύτην πρόφασιν, τὴν τ βασιλίδ τ τοῦτο πόλεως ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, τὴν τ ἡμετέρας βασιλείας μητέρα, Δανείσμασιν ἐνοχλημένην μεγάλοις, κῦ σὸκ ὀλίγως ἰχνύσαν ἐκφεύγειν πειρᾶσθαι τοῖς ὁλαβεστάτοις κλήρικοις, πρὶν ὧν χρυσὸν ἐ μέτριον Δανείσασθ· ποιεμένην τᾶτ μὴ ὑποθήκας, τᾶτο ὑ ἐνεχύρων δόσις, ἐπὶ τοῖς καλλίστοις οὕτω χωρίοις τε καὶ πρασείοις. Διὰ ταῦτα τοίνυν σπουδάσθω ἑαυτὸς κωλύειν πρὸς τὴν ἵ πρᾶγματ ζήτησιν, κῦ μαθεῖν πόσα μὲν τόπον ἐκπεπτώκασιν ἢ ἐξέβυσεν. †. Ἀνιχνεύοντες τοίνυν αὐτὸ πανταχόθεν, εὑρήκαμεν ὡς ἕκαστ τ τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίας οἰκοδομησάντων ἐπὶ τ ὑδαίμονι τούτης πόλεως, σὸκ οἰκοδεμίας ἐφρόντισε μόνης, ἀλλὰ κῦ ἵ χορηγίαν αὐτάρκη δοῦναι τοῖς παρ' αὐτὰ χθονίοις ὑδρίσιν οἴκοις· κῦ ὁρίσαι πόσας μὲν σκεύῃ ἐν πεζοπορίαις καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν, πόσας ὑ Διακόνους ἀρρένας τε κῦ θηλείας, πόσας τ ὑποδιακόνους, κῦ αὐθις ψαλτὰς τε κῦ ἀναγνώστας κῦ πυλωρὸς καθεστάναι, κῦ πρὸς τᾶτο κῦ τὴν ἵ οἶκε διατροφὴν ὥρισε, κῦ πόσοδον οἰκείαν ἐπέδωκεν, ἀρκοῦσαν τοῖς παρ' αὐτῷ κρίσεσιν εἰδὸς τῷ πρεσβυτερίῳ ταλάντῳ, ἐκτὸς πανηλὰς σκήνεως διωκτῶν. †. Καὶ δήμευσις γε μέχρι πολλᾶ τὰ τοιαῦτα φυλαττόμενα, κῦ ἕως τᾶτο ἰσχύει, ἰσχυέτω κῦ τὰ τ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τοῖς οἰκείοις ὀφειλόμενα· ὡς ὑ οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τοῖς δυσωπήσεσι πνῶν ἀεὶ πρασέρχοντες, ἐξιχνίθησαν πρὸς τὸ τ χρεοτονημένων πολλᾶ, ηὔξηται μὲν ἡ τ δαπάνης ποσότης εἰς ἀμυθησίαν πολλὴν, δανείσασθ ὑ παντελῶς, κῦ τινα, κῦ τὸ τελούτειον, ὠδὲ δανείσασθ λοιπὸν, Διὰ τὴν ἀπορίαν ἠδὴ ἵ πράγματος, ἀλλ' ὑπαπτοῦσ τὰ ἠναγκασμένα κατὰ ὑδέτερα, κῦ πρᾶγμα κατ' πρὸς οἰκίας ἰδιωτικῆς ἀξία σωφρο-

νοῦσης.

τούτης· ἐπὶ οὖν τῇ τοιαύτῃ αἰτησίᾳ, μηδὲ τὰ χωρία, μηδὲ τὰ σκεύη τὰ ἐξαρκεῖν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς συνέχουσι, μηδὲ ἀναγκαῖον ἀφ' ἑτέρου δύνασθαι· ἀλλ' εἰς ἀπορίαν καταλῦσαι παντελῆ, μηδὲ αὐτοῖς τοῖς λειτουργοῦσι τὰ ἀπαραίτητα ἐλάττω δυνάσθαι· ἀλλ' εἰς τὸ πάσῃ αἰδεσιμώτερον εἶναι τὸ πρᾶγμα κοσμοφόρως, τὸ δὲ ὅσον ἀπαίτων τοῖς δυνατοῖς ἀκριβῶς. ὅπερ καὶ λέγοντες ἀκούομεν, καὶ ὅπως ἂν μὴ γένοιτο, σκοποῦμεν. εἰ γὰρ οὖν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὰ πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τῆς χρείας αὐτοῦ ἀφαιροῦντας, πῶς ἂν καὶ τὰ τοῦ πένητος ἡμῖν φροντιστὴν; εἰ γὰρ δεῖ σκοπεῖν τοὺς δυνατοὺς ἐπιζητεῖν καὶ τοὺς κτήσεις, (τοῦτο γὰρ εἰς πλεονεξίαν τι ὁμοῦ καὶ ἀσέβειαν ἄγει) ἀλλὰ τοῖς ὅσοι συμμετρεῖν καὶ τοῖς δυνατοῖς. ὅτι σκοπούντες καὶ τὰ τοῦ τῶν νομοθετησόμεθα, καὶ τὴν ἀσέλειαν σκεδαλύσομεν, ῥητὴν τὸ πρᾶγμα ποιησάμενοι τῆς ἀληθείας.

ΚΕΦ. ά.

Περὶ τοῦ ἄχρι νῦν ὄντος ἀριθμοῦ κληρικῶν καὶ μελλοντος κληρικῶν ἀριθμοῦ μεγάλης τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐκκλησίας.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, τοὺς μὲν ἄχρι νῦν ὄντας καὶ τῷ αὐτῷ ἀκινήτους μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ τοὺς λοιποὺς ἁπάντων διαγῆς οἴκους, καὶ τοὺς δυλαβεστάτους κληρικούς, καὶ γυναῖκας ἀφιερώτους, καὶ πυλωρὰς μόνον ἐφ' ᾧπερ νῦν ἔχουσι τάγματος. εἰ γὰρ τὸ ἀεὶ ἐλαττοῦσθαι, φόβοιεν ἂν μᾶλλον τοὺς ἐπιόντας πενομένους, τοῦτο νομοθετοῦμεν. τὸ δὲ ἐξῆς χρόνῳ μηδεμίαν γένεσθαι χειροτονίαν, μέχρις ἂν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀριθμὸν τὸ συστάντα, ὡσαύτως καὶ τοὺς ἀκινήτους ἐκκλησίους οἰκοδομησαμένων ἢ τὸ δυλαβεστάτου κληρικῶν ἀξιωσάντων ποσότης. †. Ἀλλ' ἐπειδὴ καθόλου καὶ τὸ τοῦ δυλαβεστάτου κληρικοῦ καὶ ἀκινήτου μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος ἡμῶν πόλεως ἀεὶ σφόδρα σπουδαλμένον ἐῶ, οἷα μιᾶς ὄσης καὶ ἀκινήτου μεγάλης ἐκκλησίας. ὑστερον δ' ὅ, τι προσκοπητὸς οἶκος τῆς ἁγίας ὑπάρξει παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, ὁ ὅσος τοῦ ἀκινήτου μεγάλης ἐκκλησίας γειτονήματι κείμενος, ἀκηδεμονήθη ὅλως τὸ δύσεβὲς τῶν ἀληξιν Βηλίνης· ὅ, τε σεβάσμιος οἶκος τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Σφραγίτου τοῦ τὸ ὑπάρξει μνήμης ἀνιερώθη· ἵνα ὁ προσκυνητὴς οἶκος τοῦ ἁγίας Εἰρήνης ὁ τῇ ἀκινήτῳ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ συνημμένος ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τῆς ἀθεσήτου τὸ ἀεὶ μὲν εἰς τὸ δεῖσθαι χρήσιμος, τὸ ἀδιάπτωτον ἔσῃ. Οὐ γὰρ ἀρκέσειεν τοσαύταις ἐκκλησίαις ὀλίγοι καθεῦδοντες. ἐπεὶ καὶ οὖν ἰδιάζοντος κλειρικὸς ἀεὶ ἀπὸ τούτων ἔχει τὸ τελῶν οἶκον, κοινοὶ δέ εἰσι τὸ τε ἀκινήτους μεγάλης ἐκκλησίας καὶ αὐτῶν, καὶ τούτους ἅπαντες ἀθρόους ὄντας κατὰ τινα ἀθέσιμον καὶ κύκλον, τοὺς λειτουργίας ἐν αὐτοῖς ποιοῦν[1]· ἄλλως τε καὶ πολλῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ἀναιρετικῶν τὴν ἀκινήτην μεγάλην ἐκκλησίαν ἀθροισθέντων, χάριτι μὲν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πόνοις δὲ καὶ ἀθετήσεσι τῆς ἐμετέρας διαπασίονος τοῦ ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν δύσεβῆ λειτουργίαν τοὺς ὑπηρέσιας ἀφορισθῶσιν. §. α'. Ὡστε ἐπισήσομεν, μὴ παρατρέπω μὲ ἐξήκοντα ἀριθυτέρων τοῦ ἀκινήτου μεγάλου ἐκκλησίαν εἶναι· ἀφ' ἑκάστης ὑ ἀρρένας ἑκατὸν, πεσαρακοντα ὑ ἡλικίας καὶ ὑποδιακόνους εἰκοσιτέσσαρας ἀναγνώστας δὲ, ἑκατὸν δέκα, καὶ ψάλτας εἰκοσιπέντε. ὡς εἶναι τὰ πάντα ἀριθμὸν τοῦ δυλαβεστάτου κλειρικῶν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας οὐ πλεονασίους εἰκοσιπέντε καὶ ἑκατὸν πρεσβυτέρους καὶ ἑκατὸν τοὺς τέσσαρας διακόνους τοῦ ἁγίου πολεως, καὶ τοὺς ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἀναγνώστας καὶ ψάλτας καὶ πυλωρούς. Κατὰ μὲν οὖν τὸν ἀκινήτου μεγάλου ἐκκλησίαν τοῦ δύλαιμον ἡμῶν τοῦτο πόλεως, καὶ τοὺς ἀφ' ἑαυτῆς οἴκους τοὺς ἰωαμμίους αὐτῆ, τοσοῦτον κλειρικῶν ἐστι πλῆθος, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ναοῦ ἐκκλησιάζοντος, καὶ εἰ πολλῷ πλείων ἀριθμὸς εἴη τοῦ τοῦ ὑφ' ἡμῶν ἀφορισμένου. μηδενὸς ὑ δὲ λοιπὸν ἀφορισθέντος καθ' ἕκαστον πάγημα τοῦ ναοῦ, ἕως ἂν εἰς τοῦτον τὸ ἀριθμὸν ἀθροισθῇ τὸ μέτρον.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ κωλύειν, τὸν τι μειώσασιν ἐξ ἐλάττονος εἰς μεγάλην ἐκκλησίαν ἀφ' ἑτεροῦσίας τινὸς, καὶ τοῦ ἀμείβειν τοὺς κληρικοὺς πλῆθος γίνεσθαι.

ΚΑκεῖνο ἀφορισθέντες, ὥστε τὸ μήκει μὲν τοῦ νοῦ ὅσον δύπερ ἐς νόμους, μηκέτι πολιτδύειν, τὸ πολλὰς τοὺς δυλαβεστάτους κληρικοὺς ἀπαξιὸν μὲ οὐ αἷς ἐχθροῦνθησαν ἀκινήτοις ἐκκλησίαις ἢ σύνταξαι ἢ κτὶ χώραν ὤμεν. εἰς ὁ τὸν ἀκινήτου μεγάλου ἐκκλησίαν καὶ τὰ διάγειν κλῆρον αὐτῆς ἀφ' ἑτέρου ἀφορισθέντες ἐμβαίνειν. ὅσῳ δὲ λοιπὸν παντελῶς γίνεσθαι κωλύομεν. εἰ γάρ ἐπὶ τοῦ διάγειν μοναστηρίων κωλύομεν ἐξ ἑτέρου μοναστηρίου ἀφορισθέντες, πολλῷ μᾶλλον ὀδὲ τοῖς δυλαβεστάτοις κληρικοῖς τῶν ἱφήσομεν, κίρδος τὸ κρίνειν ἐμποδίας λαβεῖν ἔχειν τὸν τοιαύτην ἐπιθυμίαν ἠγεμόνι. εἰ ὁ καί ποτε τοιαύτην τινὰ μεταβάσειν ἡ σὴ μακαριότης ἢ ἡ κτὶ καιρὸν βασιλεία ἡμῶν σπουδῇ, μὴ ἄλλως τῶν προτέσθαι πείθων ἂν εἰς τὸ εἰρηνεύειν ἡμῖν ἀριθμὸν ἀθροισθῆναι τὸ πρᾶγμα· ὥστε τὸν μεταβάσειν εἰς τὸν ἀεὶ λείπουσαν τάξιν γίνεσθαι, ἀλλ' ἐχ ὑπὲρ τὸν ἀριθμόν τινα παντελῶς ἐμβαίνειν. τοῦτο γὰρ ἐξ ἀδεμιᾶς μηχανῆς, ὀδὲ ἐκ τινὸς τρόπου γίνεσθαι συγχωρήσομεν. καὶ τοῦτου μὲ ἀθροισθέντος ἀκινήτου μεγάλης ἐκκλησίας. §. α'. Εἰ ὁ ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις ἐκκλησίαις, ὧν τὸν χρηνίαν ἡ ἀκινήτου μεγάλη ἐκκλησία ποιεῖται, ἐπιτίθεμεν τὰς μὲν νῦν ὄντας μένειν ὁμοίως καὶ αὐτὰς ἐπὶ χρήματος, ᾧ ὁ λοιπὸν μηδένας χειροτονεῖσθαι, πλὴν ἂν εἰς τὸ καλήδριον statutum ἐκάστης ἐκκλησίας, ὅσῳ ἐξ ὧν ἔχουσι θέσεως πυρὸς τοῦ τούτοις οἰκοδομησαμένων, ὁ τοῦ πρεσβυτέρων τε καὶ ἀρχόντων, ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν, καὶ ὑποδιακόνων, καὶ ἀναγνωστῶν, καὶ ψαλτῶν, καὶ πυλωρῶν ἀριθμὸς ἀθροισθείη. καὶ μηδὲ εἰς οὐ μέζω παντελῶς προσιθέσθω. ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοὶ φυλαξόμεθα τοιοῦτό τι προΐεσθαι, καὶ τοὺς χειροθνησομένους κέλευον. ἐδεὶς τε τοῦ ἡμετέρου δρόνου τοιοῦτό τι προΐξεται, τὸ ἡμέτερον δύλαβεῖσθω νόμον. ἀδεὰ τε ἔσω τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου τῆς βασιλίδος τούτης πόλεως ἀνὴρ τοῦ χειροθνίαν ἀνυλέγειν, κἂν παρὰ τὰ αὐλῆς ἡ κέλευσις ἔλθοι. ὅ, τε γὰρ ἐπιτιθέσθω, ὅ, τε ἐπιτιθέμενον ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἔσῃ ἐπιλημιον, εἴ τι τοιοῦτο προΐσειεν. †. Ἀλλ' ἐδὲ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ἄλλαις, ὅσαι μὴ τῷ τρόπῳ καὶ χαρηνίαν ἔχουσιν ἢ τὰ ἀκινήτου μεγάλης ἐκκλησίας, ἀφορίκην ἐστὶ πλῆθος ἐπαφίεναι τοῦ χειροθνουμένων ἐν αὐταῖς, ἐδὲ ὑπερβαίνειν ὁ λοιπὸν τὸ πρεγμένον ἐξ ὀρχῆς καὶ ἐπ' ἐκείνοις μέτρον. μή ποτε καὶ οἱ καθ' αὐτὰς ἱερωμένοι, ἀφ' ὧν πλῆθος ἐκπίπτοντες ἀμείβουν, καὶ τοὺς προσόντας αὐτοῖς ἀφ' ἑτέρου τοῦ δύσεβῆντων πόρους μελετῶμενοι, κἀκεῖθεν ἀφ' ὧν τὸ μέτρον αὐτῶν ἐστι ὀρκεῖσθαι ὁρᾶσθαι, εἰς μεγάλην στενοχωρίαν ἐμπίπτειεν. †. Εἰ ὁ ὑπὲρ τὸ μέτρον τὸ ἀφορισμένον ἐν τῇ ἀκινήτῳ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις χειροθνήσῃεν ὁ τῆ ἀκινήτης μεγάλης ἐκκλησίας ἀφορισθεὶς κτὶ καιρὸν ἀκινήτου ὀρχιεπίσκοπος, καὶ οἱ τε θεοφιλέστατοι τοῦ αὐτῆς ἀκινήτου ἐκκλησίας οἰκονόμοι ὁμοπάθειαν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιδεῖν πόνων, αὐτοί τε οἰκοθεν καὶ ἐν τῷ ἐσωτάτῳ ἀδύτοις διδόντες αὐτὸν τὸν δυπάθειαν, ὅ, τε τοῦτο χρηνίᾳ αὐτοῖς ἐπιτρέψας μακαριώτατος πατριάρχης. ἴσωσεν γὰρ ὡς εἴ τι τοιοῦτο προΐσειεν, ἀδεὰν δίδομεν καὶ τοῖς μὴ τὸ τοιοῦτον προΐξεσθαι ὁσιωτάτοις πατριάρχαις, καὶ τοῖς μᾶλλον τοῦτο οἰκονόμοις, καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς δύλαβεστάτοις κληρικοῖς, τὰ τοιαῦτα καὶ πολυπραγμονεῖν, καὶ γινόμενα κωλύειν, καὶ ἀσφαλίζεσθαι τῇ βασιλείᾳ· ὥστε ταῦτα μανθάνουσα, ἀσφαλέστερα ὁπ' ἀδείας τοῦ τὸν προΐξεσθαι τὸν οἰκονόμων. ἢ καὶ ὁ ἐπιτρέψαντος ὀρχιεπισκόπου, ταῦτα ὑποσπόζεσθαι τῇ ἀκινήτῳ ἐκκλησίᾳ· ὥστε μὴ καθεῖς γένεσθαι τοιαύτην τοῦ πράγματος σύγχυσιν τε καὶ ταραχήν. ᾧ προῆσθαι ὁ εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀδείσαμεν μέτρον, τοιαύτης χειροθνεῖν ἐξέσου κτὶ τοσοῦδε, ὥστε μὴ ὑπερβαίνειν τὸ ὁρθὲν μέτρον, μηδὲ τὸ ἀεὶ μὴν ὑπερβάλλειν, ἢ γίνεσθαί τινα ἀφ' ἑτέρου καινοτομίαν. ἀδὲ γὰρ ἐκείνου ἀνεξόμεθα πανηγυρικῶν ἐχθρῶν, τὸ φάσκειν ὡς ἀδεὰ ἔσῃ χειροθνεῖν μὲ, ἃ μὴν ἐπιδίδωσι τροφάς. τέτε γὰρ ἔσιν αὐτῆς τὸ σύγχυσιν ἐργαζομένων, καὶ τῇ

cis & pignoribus, neque creditores propter hoc invenirentur, sed ad inopiam descenderent novissimam, & nec ipsis ministris emolumentum dare sufficerent: sed ad viam omnium infelicissimam causa descenderet, quatenus rerum omnium creditoribus cederet: quod etiam dicere piget nos: & quemadmodum non fiat, providemus. Nam si non aliquis ferret libenter eum qui ultra [1] substantiam suam expendit, quomodo non & de his nobis est cogitandum? Non enim oportet ad mensuram [2] expensarum quærere etiam possessiones, (hoc enim simul ad avaritiam, impiacatemque perducit) sed ex iis quæ sunt, expensas metiri. Quapropter competenter etiam de his sancimus, & immensitatem excludimus, certæ medicinæ causam tradentes.

1 Ultra substantiam expensæ non sunt faciendæ.
2 Non ad mensuram expensarum possessiones quærendæ: sed ex ipsis possessionibus expensas metiri oportet.

Cap. I.

Ut numerus clericorum qui nunc est, maneat, & de futuro numero clericorum Constantinopolitanæ majoris ecclesiæ.

SAncimus igitur eos quidem qui hactenus, sunt in eadem sanctiss. majore ecclesia & reliquas omnes venerabiles domos, & reverendiss. clericos, & mulieres diaconissas & ostiarios manere in quo sunt schemate. (non enim quod est, minuimus [3], sed de futuro providentes hæc sancimus) reliquo vero tempore nulla fiat ordinatio, donec ad antiquum numerum institutum ab iis qui sanctiss. ecclesias ædificaverunt, reverendiss. clericorum quantitas redigatur. †. Sed quoniam pridem etiam reverendiss. clericorum sanctissimæ majoris ecclesiæ regiæ nostræ civitatis determinatus est numerus, & valde brevis erat: utpote una existente sanctissima [4] ecclesia: postea vero & venerabilis domus sanctæ gloriosæque virginis & Dei genitricis Mariæ juxta sanctissimæ majoris ecclesiæ vicinitatem posita, ædificata est a piæ memoriæ Verina [5], & veneranda domus sancti martyris Theodori à Speratio [6] gloriosæ memoriæ dedicata est. Erat autem etiam venerabilis domus sanctæ Helenæ [7], quæ sanctiss. majoris ecclesiæ copulata est: propterea [8] redigere numerum ad antiquam figuram impossibile est. Non enim sufficient tantis ecclesiis pauci consistentes: quoniam quidem non proprios clericos, neque una quidem harum trium habeat basilicarum, sed communes sunt, & sanctissimæ majoris ecclesiæ, & earum: & omnes circumeuntes secundum quendam ordinem & circum, ministeria in eis celebrant: deinde etiam plurima multitudine, & ex antiquis hæreticis [9] ad sanctiss. majorem ecclesiam deducta, gratia quidem magni Dei, & salvatoris nostri Jesu Christi, laboribus autem, & immutationibus nostris oporteat plures quam à principio ad præsens officii ministerium definiri. §. 1. Quapropter sancimus *non* [10] *ultra sexaginta quidem presbyteros in sanctissima majore ecclesia esse, diaconos autem masculos centum* [11], *& quadraginta fœminas: subdiaconos vero nonaginta, lectores autem centum, & decem, cantores vigintiquinque: ita ut sit omnu numerus reverendiss. clericorum sanctissimæ majoris ecclesiæ in quadringentu viginti quinque: & insuper centum* [12] *existentibus iu, qui vocantur ostiarii.* In sanctissima siquidem majori ecclesia hujus felicissimæ nostræ civitatis, & per tres venerabiles domos unitas, ei tanta clericorum sit multitudo: nullo [13] quidem horum qui nunc sunt, excludendo: licet multo plurium sit numerus ab iis qui à nobis nunc determinati sunt: nullo autem de cætero adjiciendo in unoquoque ordine in iis qui nunc sunt, donec ad hunc numerum mensura redigatur.

3 Septem tamen diaconos. tantum, quantum vis magna sit civitas, creari jubet Neocæsariensis Synodus *c. ult.*
4 Ostiarii centum in Ecclesia majore Constantinopolitana tribus aliis Ecclesiis ei unitis.
5 Retinetur facilius extans numerus clericorum, quam futuri admittuntur.

Cap. II.

Ne liceat clericis de minore ecclesia in majorem per patrocinium transire, & de clericorum multitudine non facienda.

ILlud quoque adjiciendum est, ut quod hactenus indecenter fiebat, nequaquam in repub. geratur, id est, multos reverendiss. clericorum, dedignari quidem in iis quibus ordinati sunt, sanctiss. ecclesiis, aut hic, aut in provinciis, deservire [14]: ad sanctiss. vero majorem ecclesiam, & venerabilem clerum ejus per patrocinium quodlibet accedere, quod de cætero omnimodo fieri prohibemus: nam si super venerabilibus monasteriis prohibemus *ex alio monasterio* [15] *ad aliud transmigrare*: multo magis neque reverendiss. clericis hoc permittemus: lucri & negotiationis habere demonstrationem hujusmodi horum desiderium judicantes. Si vero, & aliquando talem quandam migrationem tua beatitudo, aut per tempora imperium fieri perspexerit: non aliter hoc agi, antequam ad prædictum à nobis numerum causa redigatur, ut migratio in officium deficientis fiat: & non supra numerum aliquid omnino excedatur: hoc enim nulla machinatione, neque ex aliquo modo fieri sinimus. Et hæc quidem de sanctissima majori ecclesia.

§. 1. In aliis autem omnibus ecclesiis, quarum expensas sanctiss. major ecclesia facit, sancimus nunc quidem existentes manere, similiter eos etiam sub schemate [16], de cætero vero nullum ordinari, antequam ad *statutum uniuscujusque ecclesiæ* (ut vocant) *quod antiquitus* [17] *ordinatum est ab ædificatoribus ecclesiarum*, presbyterorum, diaconorum masculorum atque fœminarum, & subdiaconorum atque lectorum, nec non cantorum, & ostiariorum numerus redigatur, & nullus in medio penitus adjiciatur. Nosque ipsi cavebimus tale aliquid agere: & ordinandos mittere: nullusque nostrorum judicum tale aliquid agat, nostram formidans legem: & licentia sit beatiss. archiepiscopo & patriarchæ hujus regiæ civitatis ordinationi contradicere, licet jussio de [18] palatio veniat: nam qui & præcipit, & cui præcipitur, sub ecclesiasticis erunt mulcta, si tale aliquid egerint. †. Sed neque in aliis ecclesiis, quæcumque emolumentum, & expensas non habent à sanctiss. majore ecclesia, competens est, multitudinem intromittere ordinandorum in ipsis, neque transcendere de cætero constitutam à principio etiam super illis mensuram: ne forsan etiam qui in eas creantur in multitudinem incidentes immensam, & accedentes sibimet à pie agentibus reditus dividentes, & exinde usque ad mensuram eorum non sufficere videntes, in maximam angustiam incidant. †. Si vero ultra mensuram definitam in sanctiss. majore ecclesia sive aliis ecclesiis ordinet, qui per tempora fuerit sanctiss. majoris ecclesiæ sanctiss. episcopus, & venerabilis ejusdem ecclesiæ œconomi erogationem ex ecclesiasticis præbuerint reditibus: ipsi quoque de sua & propria facultate præbeant expensum, & qui hæc expendere eos permiserit beatiss. patriarcha. Sciant enim, quia si quid tale egerint, licentiam damus & sanctiss. patriarchis, qui post tale aliquid agentes fuerint, & posterioribus œconomis, & omnibus reliquis reverendiss. clericis talia perscrutari, & facta prohibere, & indicare imperio: ut illud cognoscens, præcipiat ex substantia hæc agentium œconomorum, aut etiam permittentis archiepiscopi hoc sarciri sanctiss. ecclesiæ. Quapropter ne rursus forte fiat aliqua rei confusio atque tumultus, causa ad mensuram à principio constitutam redacta, tunc ordinare licebat in tantum ut non transcendatur definita mensura, neque numerus transeatur, aut fiat quædam circa hoc calliditas. Non enim illud patimur omnino fieri, ut dicatur quia licentia erit ordinare quidem, non tamen emolumenta præbere: hoc enim est rursus confusionem efficientium, & immensa adjectione

14 *Novell. 5. c. 7.*
15 Ex uno monasterio in aliud, non est permissa migratio.
16 Id est, modo, σχήμα, est etiam habitus Clericorum. Salvianus appellat habitum sancti nominis.
17 Adde *Nov. 6. cap. 8.*
18 Παρὰ τῆς αὐλῆς.

secunda collegia constituentium: deinde etiam plurimas habebit ea res circumventiones, ut alias sibimet vias avaritiæ inveniant pro alimentorum expensis. Ex hoc igitur agi penitus, etiam sub multa, quæ vocatur ecclesiastica, prohibemus: maximam utilitatem hanc esse putantes, ut sanctissima major ecclesia neque debitis subjiciatur, neque angustietur, neque perpetuo deficiat, sed semper [1] abundet.

Cap. III.

De reliquis ecclesiarum reditibus in pios actus, & personas vere egentes per patriarchas, & œconomos erogandis.

Sicut autem de his expensam determinavimus, ita congruet pro tempore sanctiss. patriarcham & reverendiss. œconomos considerare, ut aliæ expensæ quæ fiunt ex ecclesiasticis reditibus, circa [2] pios erogentur actus, & Deo placentes, & illis hæc ministrentur, qui pro veritate egent, & non habent aliunde alimentorum occasionem. Hoc enim dominum Deum placat: *& non patriocinus & studus hominum ecclesiasticas expensas hominibus locupletibus* [3] *distribuant*, ita *ut inde inopes necessaria non mereantur*: Sciant autem Deo amabiles œconomi, & qui nunc, & per tempora futuri sunt: quia si quid præter hæc egerint, & divinis supplicus subjacebunt, & ex sua substantia indemnitatem sanctissimæ procurabunt ecclesiæ.

Epilogus.

§. 1. Beatitudinem igitur tuam quæ ab initio, *& ex infantili pene ætate* in sacro omni ordine, & schemate sanctissimam ordinavit ecclesiam, quæ & ex sacro utique genere descendit, hæc custodire continue sancimus: scientem quia non minor nobis cura est horum, quæ sanctiss. ecclesiis prosunt, quam ipsius animæ. Dat. XVII. Kalend. April. Domino Belisario V. C. Cons.

Tit. IV.

DE [4] FIDEIJUSSORIBUS [5] ET MANDATORIBUS [6], SPONSORIBUS [7], ET SOLUTIONIBUS.

Novella Constit. IV.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. præfect. sacrorum prat.

PRÆFATIO.

Legem antiquam positam quidem olim, usu vero nescimus quemadmodum non approbatam, per causas autem semper exquisitas atque necessarias apparentem, rursus revocare, & ad rempub. reducere, bene se habere putavimus, non simpliciter eam, sicut jacebat, ponentes: (erat enim quædam [8] ejus pars omnino non discreta) sed cum petenti & Deo placito distribuentes augmento.

Cap. I.

Ut creditores primo loco conveniant principalem [9].

Si [10] quis igitur crediderit, & fidejussorem aut mandatorem aut sponsorem [11] acceperit: is non [12] primum adversus mandatorem, aut fidejussorem aut sponsorem accedat neque negligens, debitoris intercessoribus [13] molestus sit: sed veniat primum [14] ad eum qui aurum accepit debitumque contraxit: & si quidem inde receperit, ab aliis abstineat; quid enim ei in extraneis erit, à debitore completo? Si vero non valuerit à debitore recipere aut in partem, aut in totum: secundum quod ab eo non potuerit recipere, secundum hoc ad fidejussorem, aut sponsorem, aut mandatorem veniat, & ab illo quod reliquum est, sumat: & si quidem præsentes [15] ei consistant ambo, & principalis & intercessor, & aut mandator aut sponsor: hoc omni servetur modo. †. Si vero intercessor, aut mandator, aut qui sponsioni se subjecerit, adsit: principalem vero abesse contigerit, acerbum est, creditorem mittere alio, cum possit mox intercessorem, aut mandatorem, aut sponsorem exigere. †. Sed & hoc quidem curandum est à nobis possibili modo: non enim erat quoddam hic antiquæ legi datum pro sanatione remedium: quamvis Papinianus maximus [16] fuerit, qui hoc primitus introduxit. Probet igitur intercessorem, aut sponsorem, aut mandatorem: & causæ præsidens judex det tempus [17] intercessori (idem est dicere, sponsori & mandatori) volenti principalem deducere: quatenus ille prius sustineat conventionem: & sic ipse in ultimum subsidium [18] servetur: sitque solatio intercessori, [aut sponsori & mandatori] in hoc quoque judex: fidejussoribus enim & talibus prodesse sancitum est, ut illo deducto, interim conventione liberentur, qui pro eo in molestia fuerunt. Si vero tempus in hoc indultum excesserit, (convenit namque etiam tempus definire judicantem) tunc fidejussor, aut mandator, aut sponsor exequatur litem, & dabitum exigatur contra eum pro quo fidejussit, aut pro quo mandatum scripsit, aut sponsionem suscepit: à creditoribus actionis sibi cessis [19].

Cap. II.

Alterum thema prioris capitis Ut res apud alium constitutæ non possint vindicari, priusquam personalis actio exerceatur.

Sed [20] neque ad res debitorum, quæ ab aliis detinentur, veniat prius, antequam [21] transeat viam super personalibus contra mandatores, & fidejussores, & sponsores: sicque ad res veniens principalis [22] debitoris, sive ab alio detineantur, & detinentes [23] eas conveniens, si neque inde habuerit satisfactionem: tunc veniat adversus res fidejussorum, & mandatorum, & sponsorum: idem [24] enim est dicere: vel si quosdam habuerint homines ipsis sibimet obligatos, & qui hypothecariis actionibus sibi teneri possint. †. Contra principales tamen & existentes apud eos res (sive personalibus, sive hypothecariis mox, sive ambabus, uti voluerit, omnem ei damus licentiam, quæ dudum a nobis data est, & viam & ordinem in aliis personis casibusque sancimus. †. Et non solum hoc in creditoribus dicimus: sed etiam si quis emerit aliquid ab aliquo, deinde acceperit eum, quem vocant confirmatorem [25], & moveatur in aliquo venditionis conventio contra venditorem facta: non adversus confirmatorem mox emptor accedat, neque tenentem aliquid rerum venditoris, sed adver-

[1] Ecclesiam præstat reditibus abundare, quam egere.
[2] Ecclesiæ facultates in pios actus erogandæ.
[3] Bona ecclesiæ pauperibus, non locupletibus distribuenda.
[4] Adde & de tertiis detentoribus rerum. Goth. Ad hanc Novell. vid. Goedd. *de contr. ab. stipulat. cap. 9. num. 95. 96. 130. 132* & quoad inscriptionem partitionem, & intellectum Rittershus. *in expos. Novell. part. 2. cap. 2. num. 5. 6. & reliq.* Ans.
[5] Divi ad *l. 46. ff. 1.* adde *Jul. Paricium consult. 3.*
[6] Μαχητὴς ὡς τὸ βικτόλικον.
[7] Μαθηταὶ *Eclog. 1. περὶ ἐγγυητῶν.* de quibus agitur. *l. 52. in fin. ff. de fidejussor. l. 23. l. 28. C. eod.*
[8] Quæ scilicet electio erat penes creditorem utrum reum, an vero fidejussores conveniret, *l. 3. C. de fidejuss.*
[9] Hinc sumpta est Auth. *præsente. Cod. de fidejussor.* ad verbum extat apud Harmenop. 3. *c. 6.*
[10] Ut *l. 55 in fin. ff. de fidejuss. l. 3. l. 23. l. 28. C. de fidejuss. l. 1. C. de fidejuss. fisci.*
[11] Constitutæ pecuniæ reum, ἐντὸς ὁμολογίας.
[12] Vid. *l. 91. §. 4. ff. de verb. obl.*
[13] Deinde fidejussorem, postremo possessorem rerum debitarum: & ita beneficium epistolæ D. Hadriani ad fidejussorem pertinens, pertinet ad correos debendi. *Novell. 99. c. 1.*
[14] Fidejussor vel possessor rei obligatæ creditori, conveniri ab eo non potest, nisi discussio principalis. Hic ordo servandus est in conveniendo fidejussore, *ut hic. Auth. hoc si debit. S. de pign. auth. præsente S. de fidejuss.* Fallit, nisi fidejussor jurejurando interposito promiserit pecuniam solutam iri creditori, *cap. ex rescripto extra de jurejur.* 61 debitor pendente judicio cum creditore rem obligatam alienat: potest enim hoc casu creditor emptorem convenire etiam non discusso principali, *l. distractis. & auth hoc ita. Code pig.* Fallit etiam si debitor principalis absit, ut & si debitor constituit se precario nomine creditoris sui possidere, & conditione ex illa lege agitur, *l ult C. de adqu. poss.* Fallit etiam, si certum sit reum principalem solvendo non esse, *Gl. l. filius fam. 14. ff. si certum l. decem 116. ff. de verb. obl.* si fidejussor vel possessor conventus discussionis exceptionem non opponit. *Gloss. Bar. Raph. in l. si manceps* 34. *ff. de evict.* si creditor agit adversus commodatarium vel depositarium rei sibi obligatæ vel si bona debitoris extra territorium vel in castro aliquo sita sint, ut facile creditor in ea experiri non possit: si debitor ita rixosus sit, ut eum facile convenire creditor non possit: si debitor ab uno creditore sit jam discussus: si ex forma statuti solennitate omissa procedi potest. vid. *Socin. regul. Exceptio* 134. Iis adde quæ scripsi ad *Authent. præsente, C. de fidejussoribus.* 15 Reo principali & fidejussore præsentibus, ille primo loco conveniendus est: post eum, fidejussor. 16 Papiniani laus. 17 Fidejussori datur dilatio ad deducendos reos principaliter obligatos absentes. 18 Fidejussor obligatur subsidiarie. 19 Cedere suas actiones creditor debet fidejussori solventi, adversus reum principalem. 20 Hinc sumpta est Auth. *Sed hodie, C. de obligat. & act.* & Auth. *Hoc si debitor, C. de pign.* Hoc autem constituitur, ut fidejussores, mandatores & sponsores priore loco conveniantur, quam pignorum possessores. 21 Debitores fidejussorum convenire debent, discussio ipso fidejussore. De beneficio discussionis vid. Ferrariens. *in libello action. hypothec. 44. in verb. Except. excussionis* 8. 22 Πρωτότυπον hunc vocant Græci hac Novella & Harmenop. 3. *tit. 6.* 23 Vid. *l. 41. ff. de fidejussoribus.* 24 Vid. ad hunc locum *Cujac. 8. obs. 19.* 25 Βεβαιωτὴν, id est, auctorem secundum. *l. 4. ff. de evict.*

τὸ ὑπὲρ τ ἀσφαλείας παρασκευὴν δυσὶ τέροις κριθήναι ὁμολόγως συνεπάγειν. ἄλλως τε κὴ πολλὰς ἂν χρείας τὸ πράγμα παρεγγράφοι, ὥστε ἑτέρους αὖτις ὁδοὺς ἀπονοίας ἐξευρίσκειν αὐτὸ τ ὠφέλιμον τῆς χορηγίας. κὴ τοῦτο μὲν νῦν πρώτοις παντελῶς ἀπαγορεύομεν, κὴ ἔστω τὸ κελεύσμον σκληρὸν ἐπίμονον ἀσφαλὲς, μεγάλων ἕνεκεν τῶν ὠφελειῶν εἶναι νομίζοντες τὸ τῶν ἁγιωτάτων μεγάλων ἐκκλησιῶν ἰδίοις μήτε δανείζεσθαι, μήτε ἑτεροχρεμπόλοις, μήτε διλωσεκῶς ἐκδέπτεσθαι, ἀλλ' ἀφ' πάντων ἀθίκτους μένειν.

Κεφ. γ'.

Περὶ τ δαπανῶν τ ἐκκλησιῶν πόρος εἰς ἀνῤῥήτους ἀπορίας, κὴ αἱ τὰς ἀσεβεῖς πράξεις ἀφ' τ παντελῶν τε κὴ ὀνησίμων.

Ὡς ἅπας ὁ τῶν θεῖα νέμειν δαπάνων ἀκριβέστερος, ὅταν ἀσφαλὴς τ κὴ καιρὸν ἁρμόττων πάντα μερισμὸς κὴ τῶν δυναμένων ἀσεβεῖν τὸν κὴ τὰς ἄλλας δαπάνας ἐκ γινομένας ἐκ τ ἐκκλησιαστικῶν πόρων, πρὸς ἀσεβεῖς δαπανῶν πράξεις κὴ θεὸν ἀρέσκοντας, κὴ εἰς ἑκάστας τοιαύτας χρείας τοὺς παῖς ἀληθείας ἐκφέρειας, κὴ ὁπόσοις ἐπιτρέπειν τροφῆς ἀφορισμὸν, (τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς) ἀλλὰ μὴ ἀσεβοῦσίαις κὴ πανδήμοις ἀνθρώπων τὰς ἐκκλησιαστικὰς δαπάνας εἰς ἀνθρώπους ἀσυσσίτους ἐπιδιδόναι, κὴ ἐντεῦθεν τὰς ἀπορημένας μὴ τυγχάνειν τ ἀναγκαίων. ἴσασιν γὰρ οἱ θεοφιλεῖς ἡμῶν κληρικοὶ, οὔτε νυκτὸς, οὔτε κὴ καιροῦ ἑσπέρας, ὡς εἴ τι παρὰ τοῦτο παρέλκει, τοῦτο τὸ ἐκ θεοῦ ποινᾶς ἀποκεκοινῶσθαι, κὴ ὡς τ ἑαυτῶν κτήσεως τὸ ἀξιωθὲν τῆ ἁγιωτάτη ἀφαιρεῖσθαι ἐκκλησίᾳ.

Επιλογος.

§. α'. Τὴν μακαριότητα τὴν σὴν, ἣ ἐξ ἀρχῆς κὴ ἐκ νηπίας ἡλικίας ἐν ἱερατικῷ παντὶ βαθμῷ τε κὴ σχήματι τὴν ἁγιωτάτην κατεκόσμησεν ἐκκλησίαν, οἶδα κὴ ἐξ ἱερατικῆς ἐκφαινομένην ἡλικίας, ταύτην φυλάττειν διλωσεκῶς ἐπιζητοῦσαν, γινώσκοντες, ὡς ὅσον ἔλαττον κτῆμα τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας λυσιτελοῦν ἢ ἐκείνης τ ψυχῆς. Dat. XVII. Kalend. April. DN. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τ τοὺς δανειστὰς πρότερον χωρεῖν κτ' τ πρωτοτύπων χρεωστῶν, κὴ ὁπόταν πέρᾳ, ὅποιαν τινὰ σύμβασιν, κτ' τ μανδατατόρων, ἢ τ ἀνθρωπῶν, ἢ ἐγγυητῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννης τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Νόμων παλαιῶν πεπερασμένων μὲν ὄντων, τῇ χρείᾳ δ' ὅσον οὔπω ὅπως ἂν ἐνδεικνυμένων, ἀφ' ὧν τ ἀεὶ ζητημάτων πραγμάτων ἀναγκαίων αὐτῇ φανέντων, αὐτὸς ἀναγκαιοποιεῖσθαι τε κὴ εἰς πολιτείαν κοσμεῖσθαι, καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνομεν, ἐκ ἁπλῶς αὐτὸν ἅπερ ὡς ἔκειτο ζητοῦντες, (ἦν γὰρ τις αὐτῷ μοῖρα παντελῶς ἀδιάκριτος) ἀλλὰ μὴ τ εὐσπλαγχνίας τε κὴ ἀγαθότητος διελόντες εὐσπλαγχνίᾳ.

Κεφ. α'.

Περὶ δ τοὺς δανειστὰς πρότερον χωρεῖν κτ' τ πρωτοτύπων χρεωστῶν.

Εἴπερ τινὲς δανείσειαν, κὴ ἐγγυητὴν ἢ μανδάτορα ἢ ἀνθρωπηντὴν παρασπάσοι, ἀτοπον τῶν πρώτων ὄντος κτ' δ μανδατορίου ἢ δ' ἐγγυησαμένου ἢ ἀνθρωπησαντος χωρεῖτο, μηδὲ ἀμελοῦντες δ' δανειστὰς, τοὺς παρεπομένους σινοχλεῖσθαι· ἀλλὰ χωρεῖτο πρότερον ἐπὶ τ τοῦ χρέους ἑλκόμενος, κὴ τὸ δάνεισμα πράξεως· κὴ εἰ μὲ ἐκεῖθεν ἁπολάβοι, τ ἄλλου ἀπεχέσθω· (τί γὰρ ἂν αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐξ ἄλλου εἴη, παρὰ δ' ἐκείνου ἁπτομένου;) εἰ δ' ὅσον ἐχρυσᾶ παρὰ δανειστοῦ λαβεῖν ἢ εἰς μέρος, ἢ εἰς ὁλόκληρον, καθ' ὅσον ἂν παρ' αὐτὸν μὴ δυνηθεὶς λαβεῖν, κτ' τοσοῦτον ἐπὶ τ ἐγγυητὴν ἢ τ ἀνθρωπητὴν ἢ μανδάτορα χωρεῖτο, κὴ παρ' ἐκείνῳ τὸ λειπόμενον κομιζέσθω. κὴ εἰ μὲ παρθείη αὐτῷ τοιοῦτον ἀμφότερα, ὅ, τε πρωτότυπος, ὅ, τε ἐγγυησάμενος, ἢ μανδατατορίους ἢ ἀνθρωπήσας, τοῦτο ὃν παντὸς φυλαττέσθω τρόπου. †. Εἰ δ' ὁ μὲ ἐγγυητὴς ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ τῶν ἀνθρώπων ὑπολελιμμένος παρείη, τ δ πρωτοτύπου ἀπίθανα συμβαίη, παρὰ ἐκ τ δανείσαντος πίστιν ἀλλαχόσε, παρὰ δύθυς τ ἐγγυητὴν ἢ τ μανδατάριον ἢ ἀνθρωπητὴν εἰσαγέσθω. †. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ προσθετέον ἡμῖν τ ἐξαρθῆναι τρόπου ἐδὲ ἕως τὰ συνταῦθα τῶν παλαιῶν νόμων ὁλοτελῶς ἐφαρμόσαι ἐφαρμόσθη. καί τοι Παπινιανὸς ὁ μέγας ἦν ὁ τοῦτο πρῶτον ὑφηγησάμενος. ἐνδεικνύτω τοίνυν τ ἐγγυητὴν, ἢ ἀνθρωπητὴν, ἢ μανδάτορα· κὴ ὁρᾶ τῷ πράγματι κεχρημένῳ δίκαιον ἐκτίθεσθαι καιρὸν τῷ ἐγγυητῇ, τοῦτον δ' εἰπεῖν ἀνθρωπητῇ τε κὴ μανδάτορα, βαλλομένως τ πρωτοτύπου ἀγαγεῖν, ἐφ' ᾧ τε ἐκείνου πρότερον χωρεῖσθαι τῶν ἐναντίων, ὅταν τε αὐτὸς ὁ κεφάλαιον περιφλάττειν βοηθείᾳ, κὴ ἀμωσὶν γε τῷ ἐγγυητῇ κὴ τῷ ἀνθρωπητῇ κὴ μανδάτορι ἐφ' ὃ τε ἐξ δίκαιον κύρος. (ἐγγυητὴς γὰρ κὴ τοῖς τοιούτοις βοηθεῖν ὅσιον) ὥστε αὐτὸν ἀχθῆναι, τ ὃν τῷ τέως ἐναντίῳ ἀπαλλάξαι τὰς ὑπὲρ αὐτὸ ὀφλήσεις κὴ δίκαιον ἐγγυητὴς ὁ ἐπὶ τοῦτο παχθεὶς ἐξήκοι, (δεῖ γὰρ κὴ χρόνον ὁρίζειν τ δικαζόντα) τὸν μὲν ἐγγυητὴς ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ ἀνθρωπητὴς ἀγωνιζέσθω τὴν δίκην, κὴ τὸ χρέος ἀπαιτούτω, τοὺς κτ' δ ἐγγυηθέντος, ἢ ὑπὲρ δ τοὺς σύλλας ἔγραψεν, ἢ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπαλθέ, παρὰ δ' δανείσαντος ἀκινδύνως.

Κεφ. β'.

Περὶ τ μὴ δύνασθαι κατέχειν τὰ παρ' ἑτέρᾳ τινὶ πεπνὴ διελθεῖν τὴν ἐπὶ τῆ ἁμοσυναλίᾳ ὁδόν.

Οὐ μὴν οὐδὲ τὰ πράγματα τ δανειστῶν, εἰ παρ' ἑτέρων κρίνοιτο, χωρὶς πρότερον πρὸν ἂν διελθεῖν τὴν ἐπὶ ταῖς ἁμοσυναλίαις ὁδὸν, κρίσις τε μανδατόρων κὴ ἐγγυητῶν κὴ ἀνθρωπητῶν. ὅτω τε ἐπὶ τὸ πράγμα κρίνειν δ' πρωτοτύπῳ, εἴης παρ' ἑτέρων κρίνοιτο, κὴ τοῖς ἐπειλημμένοις αὐτῶν ὀνοχλήσας, εἴης μηδὲ ὁπόθεν χρὴ τὸ ἱκανὸν, τὴν ἀκριβῆ χωρεῖτο κτ' τ πράγματος τ ἐγγυητῶν κὴ μανδατόρων κὴ ἀνθρωπητῶν, (τοῦτον γὰρ οἱ ἐσὺν εἰπεῖν) κὴ εἰ πως ἔχοιεν ἀπασῶν ὅτοι σφίσιν αὐτοῖς ὑπόδυσίας, κὴ ταῖς ὑποθηκείαις ἀγαπαῖς ἐνέχαζ δυναμένοις. †. Κατὰ μέντοι δ' πρωτότυπα κτ' τ ὄντων παρ' αὐτῷ πραγμάτων (εἴτε ταῖς ἁμοσυναλίαις εἴτε ταῖς ὑποθηκείαις ὄντες, εἴτε ἀμφοτέραις χρησαζ βεληθείη) πᾶσιν αὐτῷ δίδομεν ἄδειαν, τὴν ἐμποδὼν ἡμῖν εἰρημένην ὁδὸν τε κὴ τάξιν ἐπὶ τ ἄλλων πρωτοτύπων τε κὴ ἠθμάτων νομοθετήσαντες. †. Καὶ τοῦτο μόνον ἐπὶ δανειστῶν φαμὲν, ἀλλὰ κὴ εἴ τις ἀνέστω τῷ δῆμῳ τινὶ, εἴτε τ κοινῶν λαβοὶ βεβαιωτὴν, κὴ συλλόγου κοινὰ τι τὰ τ πράσεως, ὀναγωγὴς κτ' δ πράτε γινομένης, μὴ πρὸς τ βεβαιωτὴν δύθυς ὁ ἀγόρασις χωρεῖτο, μηδὲ τ κατέχοιτο π τ δ πεπραμένου πρᾶ-

σεφσμῶν· ἀλλ' ἐπὶ τ πρωτήρῳ πρώτου, ὥτω τὶ ἐπὶ τ βιβλιαριτλίῳ, ϗ κ' τελέτων τάξιν, ἐπὶ τ κτητόρων. †. Τὰς αὐτὰς καὶ πᾶσθαι διαφορίσεις ὡσης ἐπὶ τι τ παρόντων ἐπὶ τι τ λοιπῶν, ἰδ' ὁμοίως δεῖ ἐπὶ τι τ ἐχόντων ϗ κινουμένων καὶ ἀνεμφωνήτων, ἐπὶ τι τ δανεισμάτων ὑπορθήτησαν. †. Ὁμοίως τοῦτο κρατεῖν ϗ ἐπὶ τ ἄλλων συναλλαγμάτων, εἰ οἷς ἐχυσίαι τινες ἢ κεκινδύνευται ἢ ἀνεμφωνήτως πρόσληφεῖν, ἐπὶ τι αὐτῶν τ πρόσωπον ἐκτείνουσι, ἐπὶ τι τ κληρονόμων αὐτῶν ϗ ἀλλοδόχων. ὃ δὲ ὑπὸ παλαιοῦ νόμου τοῦ τε κρατεῖν τι αὐδῆς, ϗ μὴ τοῦτης τ δικαιοσύνης τι ϗ τ διαφίσεως τὰς ἡμετέρας ὑπάκοας ἀκούειν.

ΚΕΦ. γ'.

Πῶς ὁ δανιαστὴς τ διδανεσμένῳ μὴ προσλέγῃ ἔχοντ@ χρήματα, δυνάμ) τῶν αὐτοῦ πρασίων ἀπολαβεῖν.

ΤΟ ϗ ἰφιξῆς ταῖς ἀνθρωπίναις βοηθοῦν ἐπιμελείαις, εἰ καί πισι τ δανειζόντων ἡ κακοβούλοις ἴσως ἐσίν, ἀλλ' ὧν ἡμῖν πρὸς φιλανθρωπίαν νενομοθέτηται. οἱ γὰρ τις δανείσῃ χρυσίον, τῇ τ διδανεσμένῳ πρασίᾳ πιστεύων, ὁ ϗ εἰς ἔχειν χρυσίον μὴ σὺν ὑποθήκῃ, πρασίαν ϗ ἀκίνητον ἔχει, ὁ δανειστὴς ϗ ἐπικείσῃ, ϗ χρυσίον παίσῃς ἐπιζητεῖν, τῷ ϗ σὺν εἴη πρόσληψιν· ἐδέ τις κινητὴ πρασία, (δίδομεν γὰρ τοῦ δανειστὴ βουλομένῳ ϗ ἀκίνητ@ πρασίαν λαβεῖν αὐτὶ χρυσίου) ἀλλ' ἐδέ τις ἀνεμφωνήτ@ ἀκίνητ@ αὐτῷ πρόγνωσιν παρέσχε. τ δανειστὴ πολλάκις ϗ ὑπολαμβάνοντ@ ὡς ὑπάρχειν τὸ τ δανεισμένου πρόγνωσιν, ϗ τοῦτ' φοβοῦντ@ τὰς πρασίνας βουλομένας ταῖς ἀνησούσαις· πολλοῦτοι ἐπὶ μὲ τ δίδαιμον@ τοῦτης πόλεως οἱ εὐδοξότατοι τ ἡμετέρας βασιλείας ἄρχοντες, ϗ τῷ ἐκείνων τεθαρμένῳ πρόσῳ τ νόμου ϗ ἡμῶν δικαιοδοσίαν, οὐ ϗ ταῖς ἐπαρχίαις, οἱ τ ἐθνῶν ἡγεμόνες παρασκευάζουσιν, ἀκριβῶς ἀξητήσαντες γενόμενος τ πρασμάτων τ χρεωφειλέτ@, δίδοσθαι τοῖς ἀναπηρίαν τ χρέους, κἂν ἀκίνητον τοῖς δανεισταῖς, μ' τοιαύτης ἀσφαλείας μεθ' ἧς αὐ ὁ χρεώφης δῆναι δυνηθείη. τὰ ϗ τ τ πρασμάτων δόσεως ἔσω τοιαῦτα, ὁπόσα τε μὲ κακίαν δίδωσι τοῦ δανειστὴ, τὰ ϗ ἐλάττω παρὰ τοῦ χρεώφη, μ' τῶ τ χρέως λύσιν, μόνον ἰσ. κ' γὰρ σὺν αὐ εἴη δίκαιον, τ δόντα μὲ χρυσίον, λαβεῖν ϗ χρυσίον τ δωσάμενον, ἀλλ' ἀναγκαζόμενον κατιδέσθαι κίνητον ἀκίνητον, μὴ τὰ γῆν καλλίονα τ ϗ χρεώφη πρασμάτων λαβεῖν, ϗ παύτων γῆν ἔχειν θαρρυχῶ, ὅτι ταῦ εἰ ϗ χρυσίον σὺν εἴληφεν, ἢ ἕτερα τ φέρουσ δωσαμένων πρασμάτων, ἀλλ' ἐξεσιν αὐτοῦ κίνησιν ϗ φαύλως ἔχειν. ἀλλὰ τοῦτο μὲ ἴσω φιλανθρωπία τις σαφὴς ϗ νόμου, γινωσκέτω ζειν ϗ οἱ δανείζοντες, ὡς κἂν εἰ μὴ τοῦτον ἐγεγύαμεν τ νόμον. ὁ τ ἀνάγκης λόγ@ εἰς τοῦτο τὸ πρασμα ἀσκεῖται. κ' γὰ σὺν ὑπορᾶν χρημάτων ὁ δανειστὴς μ, ἐδὲ ἀγνοεῖν ὅτι ἄλλο τι πράττειν ἢ τ οἰκείων ἐξίστασθ' ϗ αὐτὸς τὸ πρασμα ἀσὲν τ δανειστὴ εἰκότως ἔχειν, χρυσίον λαβεῖν σὺν ἐχύοντα. ὥστε ὅσῳ μεθ' ὕβρεως ϗ ἐξ ἀποτελέσματ@ πικρὸν ἀσίεται τοῦτ δανειστὴ, τοῦτ ἡμεῖς φιλανθρώπως τὸ ἄμαχ ϗ νομοθετικῶς διελόμενοι, ϗ τοῖς χρεώσι, τοῦτ ἡμεῖς φιλανθρώπως τὸ ἄμαχ ϗ νομοθετικῶς διελόμενοι, ϗ τοῖς ἀναγκάσι χρεώσας βοηθῶμεν, ϗ τοῖς πικρῶτοις τ δανειστῶν σὺν αὐ φανείημεν δύσκολοι, πρόσωμα αὐτοῖς ἐπιτίτοντες, εἰς ὅσῳ εἰ διέμειναν ἀπειθοῦντες, πάντως αὐ ἀφικνοῦ. εἰ μόνοις ὁ δανειστὴς ἑτοιμός ἐσι δοῦναι τὰ τ ἀνήμενον, ἀναγκάζειν ἔχει τ χρεώφη τοῦτ πρᾶξαι, δίδοντα τοιαῦτα ἀσφάλειαν, δοκιμασίᾳ τ δικαζόντ@, ὁποίαν ὁλως ἐσὶ δῆναι δυνατός.

§. α'. Παντελῶς γὰ ὥτω τ δανειστῶν σωτηρίαν, ὡς μὴ τοὺς χρεώσας βαρυτέρᾳ καθάπαξ δανειστὴ ϗ τίθεμαν, τοῖς ἀρχαίοις ἀκολουθοῦντες νόμοις, πάντ@ τ ἀγωνίζεσθαι ἔχειν πρὸ τ@ δωσάμενον, εἰ κ' μὴ δάνεισμα τὸ πεπραγμένον, ἀλλ' ἕτερόν τι συναλλαγμα κεκλῆσθαι· δηλαδὴ τ ἀρχεγραπτικῶν ἀνεμφωνήσεων, ἀφ' τὸ χρήσιμον τ συναλλαγμάτων, ἐπὶ τ γιὰ ῥᾳδιουργίαν τάξεως. *

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τ ὑπηκόων νενομοθετημένα μανθάνοντα ἡ σὴ ὑποδοχὴ, τοῖς σωμάθεσι προγεγραμμένοις συνῳδά τε κ' πανταχόσε τ ὑπηκόῳ φανερῷ χρεώ ᾧ προσκαταστῶ. ὥστε καὶ τοῖς ἔθνεσι γινώσκειν τὰς ὑπαπούσης ὑπόση γέγονεν ἡμῖν τ ὑμείων ὠφέλειας ἡ φύσις. Dat. τῇ πρὸ ις Kalend. April. Ind. ιγ'. ὑπατείας Fabii Belis. ϗ λαμπροβίτου.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Περὶ μοναστηρίων, ϗ μοναχῶν, ϗ ἡγουμένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουσ@ Επιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ϗ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ βασιλίδ@ τούτης πόλεως, ϗ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οὐ ἀσκήσει μοναχικῆ βί@ ὥτως ἐσὶ σεμνὸς ‡, ὥτως οἰκείῳ οἴδε θεῷ τ εἰς τοῦτον ἐρχόμενον ἄνθρωπον, ὥστε πάντ@ μᾶλλον ἀνθρώπινον αὐτὸ ἀπέλλον ἀποδύεται, καθαρὸν ϗ ἀποφαίνειν, ϗ τῇ λογικῇ πρέπουσα φύσει, ϗ τὰ πολλὰ ϗ νῦν συνεργοῦσα, ϗ τ ἀνθρωπίνων φροντίδων ὑπέρτερον. †. Εἰ τοίνυν μέλλοι τὶς ἑτέας μοναχὸς ἀκριβὴς, δεῖ κ τ τ θείων αὐτὸ λογίων παιδείας ϗ ἀσκήσεως ἀκριβῶς, ὥστε τηλικαύτης ἀξίω χρείας μεταβολῆς.

†. Ἐνθυμῆμ τοίνυν ϗ ἡμεῖς ὑφηγησάμενοι τὸ πρακτέον αὐτοῖς, ϗ ἀγωνιστὰς αὐτὸς ἀληθεῖς τ ἐπὶ τὸ θεῖον ὁδῷ καθιστᾶσαι, ϗ ὅτ@ ἡμῖν ὁ σκοπὸς ϗ παρόντ@ ἐσὶ νόμω· ὥστε μὴ τὶ τῶν τ θεοφιλῶν ἐπισκόπων νενομοθετημένα, ϗ τὰ τῶν τ διλαβεσ[illegible]άτων κληρικῶν ἀφιερωμένα, μηδὲ τὸ μοναχικὸν ἔξω κωλαλιπεῖν ϗ προσήκοντ@.

ΚΕΦ. α'.

Πῶς δεῖ τὰ μοναστήρια οἰκοδομεῖσθ.

Ἐκεῖνο τοίνυν πρὸ τ ἄλλων ῥητέον, ὥστε κ' πάντα χρόνον, ϗ ὑ ἀπάτην τῇ λογῇ τ ἡμετέρας βασιλείας, εἴ ποτέ τις οἰκοδομεῖν διανοῖς μοναστήριον βάλοιτο, μὴ πρότερον ἄδειαν εἶναι τοῦτο πρᾶξαι, πρὶν αὐ τ θεοφιλεστάτ@ τ τόπων ἐπίσκοπον προσκαλέσαιτο· ὁ ϗ χεῖρός τε ἀναδείκνυσι εἰς ὕραν, ϗ ἀφ' τ ἀγίας τ τόπου ἀνιερώσῃ θεῷ, πηξάμεν@ σὺν αὐτῷ τὸ τ ἡμετέρας σύμβολον σωτηρίας, (φαμὲν ϗ τ προσκυνητὸν ὄντως σταυρὸν) ὅτω τε ἄρξῃ τ οἰκοδομίας, καλὸν δή πνα τοῦτον ϗ πρέποντα θεμέλιον ὑποβάλλομ@. αὐτὴ μὲ ὧν ἀρχὴ τ δύσεως τ διαγῶν μοναστηρίων ποιήσεως ἔσω.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ μὴ προχείρως δίδυς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, τοὺς μοναχισμὸν προβεβλημένους.

Ἐντεῦθεν † ϗ ἡμῖν κ' τὸ πρὸ τ κατ' ἔκτασιν μοναχῶν σκεπτέον, τίνα προσήκῃ γίνεσθαι τρόπον αὐτοῖς· ϗ πότερον ἐλεύθερος μόνον, ἢ ϗ οἰκέτας τυχόν. διόπ πάντως ὁμοίως ἡ θεία δίκη χάρις, προκηρύττουσα σωφῶς ὡς τό γε ἐπὶ τῇ τ θεῷ λατρείᾳ σὺν ἔσιν ἄρσεν οὐδὲ θῆλυ, ὅτε ἐλεύθερ@ ὅτε δοῦλ@. πάντως γὰ σὺ Χριστῷ ἓν εἰνόητος νομίζεσθ. θεσπίζομεν τοίνυν, τοῖς θείοις ἀκηλεθύντες κανόσι, τὰς εἰς μονὴν βίου πορφυρίλονσας, μὴ προχείρως δίδυς προσῇ τ διλαβεσ[illegible]άτων ἡγουμένων τ δικαίων μοναστηρίων χῆμα λαμ-

sus venditorem [1] prius, & sic ad confirmatorem [2], & tertio loco contra detentorem. †. Eadem etiam hic existente divisione super præsentibus & absentibus, quam dudum in fidejussoribus & mandatoribus & sponsoribus [3] ac creditoribus causa debitorum sancivimus.

†. Similiter obtinente etiam in aliis contractibus, in quibus fidejussores aliqui, aut mandatores, aut sponsores accipiuntur: & in ipsis principalibus ex utroque latere, & in heredibus eorum, & successoribus, antiqua [4] si quidem lex hæc valeat rursus, & cum hujusmodi justitia atque divisione nostros subjectos foveat.

1 In personalibus actionibus venditor primo: deinde confirmator: postremo detentor conveniendus est.

2 Confirmator βεβαιώτης is spondet evictionis nomine pro venditore: Confirmator venditionis dicitur à Juliano, ut & à Cicerone confirmator pecuniæ.

3 Respondoribus. Respondorem ἀνέμφωνητὴν Græci vocant & constitutum, ἀνεμφώνητον, ὑπεμφώνητον.

4 Forsitan 12. tabularum: de quo vid. *Cujac. hic.*

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ μὴ προχείρως δίδυς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, τοὺς μοναχισμὸν προβεβλημένους.

CAP. III.

De solutionibus. Ut debitore aurum aut pecuniam numeratam non habente, adducantur creditori res ejus.

QUod autem de cætero humanis auxiliatur curis: licet quibusdam creditoribus non forte sit gratum, à nobis tamen propter clementiam sancitur. Si [5] quis enim mutuaverit aurum, debitoris substantiæ credens: at ille [6] ad restitutionem auri non sit idoneus [7], substantiam autem immobilem habeat, verum creditor ardeat, aurum omnimodo quærens: illi vero non sit facile, neque ulla mobilis substantia: damus enim creditori licentiam volenti immobiles [8] res accipere pro auro, sed si nec quispiam emptor immobilium ejus rerum adsit, creditore frequenter etiam divulgante quoniam subjaceant debitoris res, & ob hoc terrente adire volentes emptionem, tunc in hac quidem felicissima civitate gloriosissimæ nostræ reipubl. judices secundum unicuique concessam à lege & à nobis jurisdictionem: in provinciis autem gentium præsides præparent subtili æstimatione facta rerum debitoris, dari secundum quantitatem debiti possessionem immobilem creditoribus, cum tali cautela, cum qua debitor possit. Rerum vero datio sit hujusmodi: quæcunque quidem meliora sunt, dentur creditori: quæ vero deteriora, apud debitorem, post debiti solutionem manere sinantur: etenim non erit justum dantem quidem aurum, recipere autem aurum non valentem, sed coactum [9] suscipere possessionem immobilem, non saltem meliora rerum debitoris percipere: & per hoc habere consolationem, quia si aurum non recipit, aut alia rerum, quæ portari possunt, tamen licet ei possessionem non inutilem habere: sed hoc quidem fit clementia quadam legis. Agnoscant autem creditores, quia etsi hanc non scripsissemus legem, necessitatis ratio ad hoc causam perduceret. Si enim non sit idoneus pecuniarum debitor, nec ullus emptor sit: nihil aliud facturus erat quam propriis bonis cedere [10], & rursus res ad creditorem merito venirent, aurum percipere non valentem: quamobrem quod cum injuria [11] & affectu acerbo perduceret creditorem & debitorem: hoc nos clementer simul & legaliter decidentes, & infelicibus debitoribus auxiliamur & acerbis creditoribus non apparebimus duri, causam eis deputantes ad quam si permanerent inobedientes, tamen modis omnibus advenirent. Si itaque creditor paratus est præparare quendam emptorem: necessitatem habere debitorem hoc agere, præbentem hujusmodi cautionem arbitrio judicantis, qualem omnimodo est dare possibile: undique enim ita creditoribus providendum est, ut non debitores graventur. §. 1. Et absolute creditorem [12] ponimus, antiquas sequentes leges, omnem qui actionem habere contra aliquem poterit, licet non sit mutuum gestum, sed alter quidem contractus consistat: argentariorum [13] quippe sponsionibus propter utilitatem contrahentium in ordine moderno durantibus [14].

5 Vid. *l.* 24. *C. de solut.* An aliud pro alio solvi possit, dixi ad *l.* 3. *ff. de reb. cred.*

10 De beneficio cessionis, vid. quæ notavi ad *l. ult. C. de bon. ced.* adde *Horom. 25. Illustr.*

11 Vid. Novellam 135. *cap.* 1.

12 Creditor quis dicatur, vid. *l.* 10. *ff. de verb. sign.*

13 Vid. *Nov.* 136.

14 Nisi juri suo excussionis, argentariorum causa renunciaverint qui apud eum fidejusserunt vel constituerunt.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur à nobis pro cautela subjectorum sancita sunt, cognoscens tua eminentia, solemnibus programmatibus & hic & in omni ditione fieri manifesta procuret: ut etiam inter gentes agnoscant subjecti, quanta fuerit nobis pro illorum utilitate providentia. Dat. ante diem XVII. Kal. April. Indict. XIII. Consulatu Flavii Belisarii V. Clarif. 539.

TIT. V.

DE MONACHIS. [15]

15 Adde *Novell.* 123.

Novella Constit. V.

Imp. Justin. August. Epiphanio sanctissimo & beatissimo hujus regiæ urbis fœlicissimæ Archiepiscopo, [& universalis patriarchæ.]

PRÆFATIO.

CONVERSATIONIS monachalis vita [16] sic est honesta, sic commendare novit Deo ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem humanam ejus maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima secundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem [17]. †. Si quis igitur futurus est monachus perfectus, indiget [18] & divinorum eloquiorum eruditione & conversationis integritate, ut tanta dignus factus sit mutatione. †. Credimus igitur & nos explanare quod agendum est ab eis &, decertatores eos veros ad sacram viam constituere: & ita nobis intentio præsentis est legis, ut post illa quæ de sanctissimis episcopis sancivimus, & quæ de reverendissimis clericis disposuimus: neque quod monachicum, extra quod competit, relinquamus.

‡ Αὕτη ἡ νικηρὰ τοῦ ἐτέρου βλη ὡς τὰ βασιλικὰ, μόνον ϗ τὰ α'. κεφ. ιν' θ'. τῶν βασ. τὰ ϗ θ'. κεφ. ιν τῇ ρκγ'. νεαρᾷ.

16 Laus vitæ monasticæ.

17 Dicam ad *c.* 3. *C. cod.*

18 Monachus peritus sacrarum scripturarum esse debet. *Nov.* 6. *c.* 4.

19 Vid. *Novell.* 131. *cap.* 7.

20 Monasterium ignorante episcopo non est ædificandum. adde *Novell.* 131. *cap.* 7.

21 Crucem appellat salutis nostræ signum, de qua dixi ad titulum, *Nemini licere signum salvator.* alibi quoque plenius dicemus.

22 *Nov.* 123. *c.* 35.

† Μίκεως ὧδε τὰ βασιλικὰ.

23 Hinc sumpta est Authentica, *Verum* 38. *C. de episc. & cler.* Goth. Vid. Guldelin. *de Jure Novissimo lib.* 1. *c* 4. *num.* 2. & *cap. si quis.* 3. *caus.* 17. *quæst.* 2. Ans.

24 *Epist. ad Gal.* 3. *vers.* 28.

CAP. I.

De monasteriis [19] & eorum ædificatione.

ILlud igitur ante alia dicendum est, ut omni tempore & in omni terra, si quis ædificare venerabile monasterium voluerit, non prius licentiam esse hoc agendi, quam [20] Deo amabilem locorum episcopum advocet: at ille manus extendat ad cœlum, & per orationem locum consecret Deo, figens in eo salutis nostræ signum [21]: (dicimus autem adorandam & honorandam vere crucem) sicque inchoet ædificium: bonum utique quoddam hoc & decens fundamentum ponens. Hoc itaque principium piæ venerabilium monasteriorum fabricæ fiat.

CAP. II.

De monachismum [22] profitentibus non statim vestiendo.

HInc [23] autem nobis etiam de singulis monachis cogitandum est, quo conveniat fieri modo, & utrum liberos solum, an etiam forte servos: eo quod omnes similiter divina susceperit gratia, prædicans palam, quia quantum ad Dei cultum, non [24] est masculus neque fœmina, neque liber neque servus: omnes enim in Christo unam mercedem percipere. Sancimus ergo, sacras sequentes regulas, eos qui singularem conversationem profitentur, non prompte mox à reverendissimis præsulibus venerabilium monasteriorum habitum percipere

cipere monachalem: sed per triennium [1] totum: (sive liberi forte sint, sive servi) tolerare, nondum monachicum habitum promerentes: sed tonsura [2], & veste eorum qui laici vocantur, uti, & manere divina addiscentes eloquia: & reverendissimos eorum abbates requirere [3] eos sive liberi sint, sive servi, & unde eis desiderium vitæ singularis [4] acceserit: & discentes ab eis, quia nulla [5] maligna occasio ad hoc eos adduxit, habere eos inter eos, qui adhuc docentur, atque monentur: & experimento percipere eorum tolerantiam & honestatem, non enim facilis est vitæ mutatio [6], sed cum animæ fit labore. §. 1. Et dum triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos & tolerabiles aliis monachis & præsuli demonstrantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsuram: & sive liberi sint, sine calumnia permanere: sive servi [7], penitus non inquietari, migrantes ad communem omnium (dicimus autem cœlestem) dominum: & arripiantur in libertatem. Nam si multis casibus etiam ex lege hoc fit, & talis quædam libertas datur, quomodo non prævalebit divina gratia talibus eos absolvere vinculis? Si vero intra triennium venerit quispiam, & aliquem horum, qui conversationem professi sunt, trahere tanquam servum voluerit: hoc quod nobis nuper ex Lycia nunciavit Zosimus Deo amabilis, vir famosissimus in conversatione, & prope vicesimum [8] & centesimum ætatis agens annum, pollens autem & animi virtutibus, & corporis operationibus: tanta quædam in eo gratia Dei floret. Si quis igitur (sicut prædiximus) intra triennium veniat aliquem in servitutem trahens volentium, & perdurantium ut fierent monachi, & dicat quoniam abripuit [9] quasdam res, & properet recurrit ad monasterium: sanctimus eum non prompte agere, sed primo probare pro veritate, quia servus est, & pro furto forsan, aut vita maligna, aut vitiis pessimis fugerit quidem propter suum vitium, ad monasterium autem venerit: & si quidem verax ostendatur, & apparuerit propter hujusmodi causam, monachicam simulans conversationem, aut propter turpitudinem vitæ forte diffugiens, & non pro veritate sanctimoniæ [10] habitum concupiscens, hunc reddi domino, cum quibus forsan abripuit, si tamen hæ res etiam in monasterio fuerint: cum vero qui dominus approbatur, dare ei jusjurandum [11], *quia nihil malæ artis fecit, & suscipere, atque eum recuperare* [12] *dominum.*

§. 2. Si vero is quidem, qui dicit se esse dominum, nihil tale probaverit, & appareat is qui in talibus accusatur, ex ipsa conversatione honestus ac mitis, & forsan testimonium habet aliorum, quod etiam apud dominum consistens disciplinatus fuerit, & honestatis amator: & si nondum forte completum est triennii tempus, attamen etiam sic maneat in venerabili monasterio, trahentium asperitate liberatus. Triennii vero semel expleto [13] tempore, judicatus quia monachica dignus est honestate, maneat in monasterio. Nequaquam enim damus licentiam ulli penitus perscrutari quæ ejus sunt: sed sive liber, sive servus sit, manere eum in conversatione volumus: nam etsi vitium in priori ab eo forte gestum est vita, (humana enim natura quodammodo labitur [14] ad delicta) attamen sufficiat ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum triennalis temporis testimonium: ea vero quæ rapta sunt, etiamsi apud quoscunque inveniantur, modis omnibus reddantur [15] prisco domino. §. 3. Si vero servitii necessitatem effugiens, tentaverit monasterium quidem derelinquere, aliam autem vitæ sectari figuram: licentiam damus domino & trahere [16] eum, & probanti fortunam, inter servos habere: non enim injuriam patietur tantum ad verum servitium tractus, quantum ipse injuriatus est Dei culturam refugiens: & hæc quidem de fortuna horum qui inter monach os profiteri volunt, sancimus.

1 *Novell. 123. cap. 36.*

2 Habitus monachalis est tonsura, & vestis diversa à laico. At tonduntur laici per pectinem: monachi strictim.

3 Cur? desperatio interdum facit monachum.

4 Τὸ μονήρες βίον, vitæ solitariæ.

5 Et merito, ne alioquin monasteria fiant foveæ latronum, §. 1. *ver. si quis igitur* J. *eod.*

6 Monachismo capitis deminutionem contingere hinc colligunt: quod Cujacio displiceat: nec enim omnis vitæ mutatio, minutio est capitis.

7 Monachismi professione, servi fiunt liberi.

8 Vitam & ætatem Zosimi hujus observa. Vita hominum quousque excurrere possit ex placitis quibusdam philosophorum, vide Plinium *7. cap. 49.* Trebellius Pollio *in D. Claudio* refert doctissimos mathematicorum adnotasse 120. annos homini ad vivendum datos, neque amplius cuiquam concessum, addit tamen sed falso Mosem solum Dei amicum, ut Judæorum libri loquuntur, 125. annos vixisse: cum 120. tantum annos Mosem vixisse constet, *Deut. ult. vers. 7.* Plinius *dicto loco* plures enumerat longioris vitæ fuisse. Utique, vitam hominis 70. aut 80. annorum esse, David monet, *Psal. 90. vers. 10.* de senectute memorabili, & iis qui diu vixerunt, vid. 8. *Puler* 13. *Cælium Rhodiginum* 11. *Antiquarum lectionum, 37. Adde de Macrobiis ex Solino c. 21. & 43.* Goth. Adde Cœlium Rhodiginum *antiq. lect. lib. 20. c 134.* Thoman. *de Republ. lib. 13. cap 25. num. 5.* Joann. Noerenberg. *Histor. naturalis. lib. 8. & 9.* ANS.

9 Τ *eod. in princ.*

10 Antiquum est pallio sanctitatem inentiri. Salvianus 4. *ad Eccles.* licet de conversorum venerabili choro videaris, licet religionem vestibus simules, licet fidem cingulo adferas, licet sanctitatem pallio mentiaris, non credis. Notum est illud, Habitus non facit monachum, & Plutarchus ὅτε γὰρ φιλοσόφους παγωνοτροφία καὶ περιστερομανία ποιεῖ, ἢ τὰς ἰατρικὰς ἀλιτροσιτία, *vide Cælium Rhodiginum 5. c. 12.*

11 Διδόναι τὴν καλαμένην πίστιν. *Scrimg* Gal. *donner la foy & sauf conduit.*

12 Confer epistolam ad Philemonem. vid. *Nov. 123. cap. 35.*

13 Leo id abrogat *Novell. 10.*

14 Hinc illud Poetæ, ut, vitiis sine nemo Nascitur: &, Acclinis falsis animus meliora recusat: & alibi, de puero, Cereus in vitium flecti.

15 Rerum furtivarum possessio, raptori denegan da.

CAP. III.

Ut monachi communiter [17] *habitent & dormiant.*

COgitandum vero est quomodo ipsos habitantes & degentes monasticæ philosophiæ [18] certatores [19] dignos esse ostendamus. Volumus enim nullum monasterium sub [20] ditione nostra constitutum, sive plurimorum hominum est, sive paucorum: monachos, qui ibi sunt, divisos ab alterutris esse, & propriis [21] habitationibus uti: sed communiter [22] quidem eos comedere sancimus: dormire vero omnes in communi [23]: unoquoque quidem in propria quadam stratura [24] jacente, in domo vero una collocatos: aut si forte non sufficit ad multitudinem monachorum domus una, in duas forsan aut plures, non tamen seorsum & apud semetipsos, sed in communi, testes alterutris sint honestatis & castitatis: & neque ipsum somnum desiderium habeant: sed meditantem bonum [25] ornatum, propter increpationem respicientium: nisi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes [26], vitam remotam habeant in hospitio: (quos vocare *anachoretas* [27], id est discedentes, & *hesychastas* [28]: id est quiescentes, consueverunt, tanquam à communione ad meliora exceptos, alioqui alios quibuscunque inter multitudinem conversatio est, in iis quæ vocantur cœnobia, id est communi vita, esse volumus: sic enim zelus eis ad virtutem crescit, & maxime juvenibus, si cum senioribus constituantur: fiet enim seniorum [29] conversatio, juventutis educatio perfecta: & sic sint in cœnobiis suo proprio abbati obedientes, & traditam sibi conversationem inculpabiliter observantes.

16 Servus desertor monasterii, recidit in priorem servitutem. 17 *Novell. 123. cap. 36.* 18 Φιλοσοφία μοναχική. 19 Ἀγωνισταί. 20 Edicta Imperatorum non obtinent extra territorium. *l. 1. Cod. de summa Trinit.* 21 Monachorum una domus, una cœnatio, unum cubiculum. 22 Id est, eodem cœnaculo, *Novell. 135.* 23 Id est, eodem cubiculo. 24 Id est, lecto. 25 Ἀκοσμίαν. 26 Legendum ita est: degentes vitam ἰδιάζον ἔχοντες οἰκημάτιον, peculiarem habeant domunculam. Goth. Adde *Nov. 133. cap. 2. & nov. 123. cap. 36. inser.* ANS. 27 Hereunitæ diversi à Monachis. 28 A quibus ἡσυχαστήριον. diversa a monasteriis. Hujusmodi philosophos Aristoteles ait, aut bestias esse aut deos, *1. Politic.* vid. *Cujac. hic.* 29 Seniorum conversatio juventuti prodest. 30 Adde *Novellam 123. c. 42.* 31 Pœnam monachi desertoris observa. 32 Vide *Novellam 123. cap. 40.* 33 Testari ante monachismum, quis *de suis bonis* potest. 34 Hinc sumpta est Authentica, *Ingressi*, *C. de sacrosanct. eccles.* & Authentica, *Nunc autem*, *C. de episcop.* adde *Nov. 123. c. 38.* 35 De quo vid. *leg. 30. C. de inoff.*

CAP. IV.

De monacho qui monasterium dimiserit [30].

SI quis autem forte semel dedicatus, schemateque potitus, deinde[e] à monasterio discedere [31] voluerit, & privatam fortassis eligere vitam: ipse quidem sciat quam pro hac dabit Deo satisfactionem: re[s] autem quascunque habuerit dum in monasterium intrabat, eas dominii esse monasterii, & nihil penitus ejiciat.

CAP. V.

De viro vel muliere qui quave solitariam vitam appetit [32].

ILlud quoque decernimus: qui in monasterium introire voluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiam habere suis uti [33] quo voluerit modo. Ingredientem [34] namque simul sequuntur omnino res: licet non expressim, qui introduxerit eas, dixerit: & non erit dominus earum ulterius ullo modo. Si vero filios habuerit, si quidem contigerit jam eum res aliquas donasse eis, aut per antenuptialem donationem, aut per dotis occasionem contulisse, & faciunt hæc quartam ab intestato, ejus subslantiæ: nullum in reliquis rebus habeant participium filii: sin autem nihil eis donaverit, aut minus quarta: postquam abrenuntians conservatus fuerit inter monachos [35], nihilominus quarta debeatur filiis, aut supplementum, si contigit eos

Κεφ. γ'.

Περὶ τοῦ μοναχὸν κοινῇ τε οἰκεῖν, καὶ καθεύδειν.

Σκεπτέον ἡμῖν ὅπως αὐτοὺς οἰκοῦντας, καὶ διατρεφομένους, μοναχικῆς φιλοσοφίας ἀγωνιστὰς ἀξίως ἀποδείξω. Βουλόμεθα γὰρ μηδὲ ἕν μοναστήριον ὑπὸ τὴν ὑμετέραν καθέσεως, εἴτε πολυτόνων ἀνθρώπων ἐστὶν εἴτε ἐλαττόνων, τοὺς ἐν αὐτῷ μένοντας κεχωρισμένως ἀπ' ἀλλήλων ἔχειν, καὶ ἰδίοις οἰκήμασι χρωμένους· ἀλλὰ κοινῇ μὲ αὐτοὺς ἐσιτᾶσθαι [a] μοναχοὺς οἰκεῖν ἐς, καθεύδειν ἡ ἅπαντας ἐν τῷ αὐτῷ, ἐκεῖνος μὲ ἐπὶ πλείονα δωματίου χωρημάτων κεφαλήν, εἰ μὴ ἐν τῷ ἰδιαζούσης χαμαιδύνης κειμένῳ, ἐν οἴκῳ ἡ ἐνὶ κοιτοκλισμένῳ, ἢ, εἰ μὴ ἐν δεχθῇ ὡς τὸ πλῆθος [b] τῶν μοναχῶν οἴκοι ἐς, ἐν δυσὶ τυγὸν. ἢ κὰν πλείονα ὦσι, ἀλλ' ἐν κοινῷ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀλλήλων γνωρίμοις τὸ ἀναπαύεσθαι ἔχοντες, καὶ μὴ ἐν ἰδίοις καὶ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἐν κοινῷ, ἵνα μάλιστα τὸ ἀλλήλων γένωνται κοσμιότητός τε καὶ σωφροσύνης. καὶ μηδὲ τὸ ὕπνον αὐτὸν ἐπιθυμεῖν ἔχειν, ἀλλὰ μελετῶντας τὸν ἐπικοσμίαν, ἕνεκα τοῦ τοὺς ὁρῶντας ἐπιθυμεῖν πολλῶν. εἰ μὴ τινες αὐτῶν τὸ ἐν θεωρίᾳ τε καὶ τελειότητι ἀσκοῦντες βίον, ἰδιάζον ἔχοιεν οἴκημάτιον, ὃς δὴ καλεῖν ἀναχωρητὰς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθασιν, ὡς τὸ κοινοτικὸν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐξυπηρέτας. ἐπίτοιγε τὰς ἄλλας ὅσαις εἰς πλῆθός ἐν ἀσκητὰς ἐσὶν, οὐ τοῖς κοιμητηρίοις κοινοβίοις εἶναι βουλόμεθα. ὅτου γὰρ ὁ ζῆλος αὐτοῖς εἰς ὀρθοτέραν ἐπιδώσῃ, καὶ μάλιστα τοῖς νεωτέροις, εἰ μὴ τὸ πρεσβυτέρων πάρεστιν. ὠφελήσει γὰρ ἡ τῶν παλαιοτέρων συνουσία, τὴν νεότητα ἀκριβῆ παιδαγωγίαν. ὥστε τὸ ἔθος ἔχειν αὐτοὺς ἐν τοῖς κοινοβίοις τὴν σφῶν αὐτῶν ἡγεμόνι πειθομένους, καὶ τὴν ἀφορισθεῖσαν αὐτοῖς ἀσκησιν ἀμέμπτως τηροῦντας.

Κεφ. δ'.

Περὶ τοῦ ἀπὸ μοναστηρίου χωρησαμένου μοναχοῦ.

Εἰ δέ τις ἀπαξ ἑαυτὸν καθιερώσας τῷ μοναστηρίῳ, καὶ τὸ σχῆμα τυχὼν, εἶτα ἀναχωρῆσαι τοῦ μοναστηρίου βουληθείη, καὶ ἰδιώτην τυχὸν ἑλέσθαι βίον, αὐτὸς μὲν ἴσω πείσει ὑπὲρ τούτου δώσει τῷ θεῷ τὸν ἀπολογίαν, τὰ πράγματα μενέτω ὁπόσα ἂν ἔχοι ἐλθόντα εἰς τὸ μοναστήριον εἰσιόντα, τούτων τὸ διαφόρως ἴσον τοῦ μοναστηρίου, καὶ οὐδ' ὁπῶν παιδικῶν ἐξαίρεσις.

Κεφ. ε'.

Περὶ ἀνδρὸς, καὶ γυναικὸς, ὅ, τι καὶ ἢ τὸ μονήρη βίον ἀσκησάντων βούλῃ.

Κἀκεῖνο ἡ φιλοσοφία ὁρίζομεν, ὥστε τὸ εἰς μοναστήριον εἰσιέναι βουλόμενον, πρὶν εἰς τὸ μοναστήριον εἰσέλθοι, ἅπαντα ἔχειν τοῖς ἑαυτοῦ χρῆσθαι καθ' ὃν βάλῃ τρόπον. εἰσελθόντι γὰρ συναναλυθήσῃ πάντως τὰ πράγματα, καὶ εἰ μὴ ῥητῶς εἰσάγειν τοῦτο φήσῃς, ἡ σὸν ἔσῃ κύριος αὐτῶν σὺν τῷ καθ' ἑαυτὸν τρόπον. εἰ δέ γε παῖδας ἔχοι, εἰ μὲ ἔτυχεν ἤδη πράξεσί τισι δωρησάμενος αὐτοῖς, ἢ καὶ προικισάμενος δωρεὰν ἢ καὶ ἀντικτησάμενος ἀντ' ἐκείνων ἀντίδοσιν, ἢ καὶ ποιεῖ τοῦτο τὸ πτωχὸν τῆ ἐξ ἀδιαθέτου τῆ αὐτῶν οὐσίας, μηδὲν ἐπὶ τοῖς λοιποῖς προῖκα ἐλάττω ἔχειν μέλλοισιν οἱ παῖδες. εἰ δὲ ἢ ἐδὲν αὐτοῖς δώρηται, ἢ ἐλαττον τῆ τετάρτης, ὡς μὴ τὸ ἀδικεῖσθαι τὴν ἀνισοτάτην ὀφείλειν τοῖς παισὶν, ἢ εἰς ἀναπλήρω-

a Novell. 133. cap. 2. & nov. 123. cap. 36. inser.

b Ἀκοσμίαν.

c Hereunitæ diversi à Monachis.

d A quibus ἡσυχαστήρια. diversa a monasteriis. Hujusmodi philosophos Aristoteles ait, aut bestias esse aut deos, 1. *Politic.* vid. *Cujac. hic.*

e Seniorum conversatio juventuti prodest.

πλήρωσιν, οὔτε ἔσυχόν τινα ἤδη τὸ λαβεῖν τις, ἢ κ̀ ἐφ' ᾧ τὸ πᾶν αὐτοῖς δεδώκαμεν, οἱ ἢ γαμετὴν ἔχων, εἶτα αὐτὴν ἀπολιπὼν, εἰς μοναστήριον εἰσέρχεται, ἢ τι τοιοῦτο τὴν γυναικὶ φυλακτέον. κ̀ τὸ λοιπὸν τελοῦσι συμφώνου τοῦτο, ὥσπερ κ̀ ἐν ἑτέρᾳ ἡμῶν νεαρᾷ διατάξει. παίλιν δ' ἐπὶ μοναχοῦ τοῦ τάξιν ῥηθέντων, κ̀ ἐπὶ γυναικῶν εἰς μοναστήριον εἰσιόντων, κεφτέον.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ μοναχοῦ τὸ μοναστήριον ἀπολιπόντος.

Εἰ ὁ ἀπολιπὼν τὸ μοναστήριον, εἰς πνα ἦλθοι σχολὴν, ἢ ἕτερον βίου χρῆμα, τῷ ὑστέρῳ αὐτὸ κ̀ ἄπαν εἰς τὸ μοναστήριον, κ̀ τὸ ἐμπεσὸν ἡμῖν εἰρηκέναι, ἀπολαμβάνεις, αὐτὸς οὐ τοῖς παῤῥησιάσις δ' λαμπρότατος τ̀ ἐπαρχίας ἄρχοντος πιπέζῃ, κ̀ τοῦτο ἐξεῖ τ̀ μισθοδοσίας τ̀ καρπόν. κ̀ ὀφ τῶν θείων λειτουργίων ὠφελοῦσι, διακονίᾳ χαμηλὰ ὑποκαρδιρέπτῳ δουλείᾳ.

ΚΕΦ. ζ.

Περὶ δ μοναχοῦ ἐξ ἑνὸς εἰς ἕτερον μεθεδαίνοντος μοναστήριον.

Εἰ ἀπολιπὼν τὸ μοναστήριον καθ' ὅσας τῶν ἀσκησίων εἶχεν, εἰς ἕτερον μεταβαίνοι μοναστήριον, κ̀ ἄπρ ἂν ἢ αὐτῷ πρόσκτια μόνητα τε κ̀ σκηνείσθω τοῦτο δ' ὑστέρῳ μοναστηρίῳ, ἵνθα ἀπαξάμενος τὸν κατέλιπε. ὑποσήκων δ' εἶπ τοὺς δυλαβεστάτους ἡγουμένους μὴ εἰσδέχεσθαι τ̀ τὸν κρείττονα. ἀλήτης γὰρ ὁ τοιοῦτος βίος, κ̀ μοναχικῆς καρδείας ἀσῤῥ, ὅλως ἐγγὺς, ἐδὲ σταθερὰς κ̀ μονίμους ψυχὰς, ἀλλὰ ὑποφερομένης τί κ̀ ἄλλοτε ἄλλα ζητήσης ἀπόδειξιν ἔχον. ὥστε κ̀ τὸν καλύσαντα οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, κ̀ οἱ γε ἀρχιμανδρῖται λεγόμενοι κ̀ καλάμαυλοι, τῶν μοναχικῶν σεμνότητος κ̀ τὰς θείας κανόνας φυλάττοντες.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ δ μοναχοῦ μὴ ὡς γάμου ἐλθεῖν, ἢ παλλακὴν ἔχειν.

Εἰ δέ τις τ̀ μοναχικὸν ἐπαγγελιαλμένον ἀσκησιν, ἀξιωθείη κληρικῆς χειροτονίας, ῥᾳδίως κ̀ ἄτυ κρίνομεν φυλάττον τῶν ἀσκησιν. ὡς εἴγε τὴ δ' ἡθέσθαι κληρικὸς ἀπρόσκοπτον παῤῥησίαν, κ̀ ὡς γάμου ἐλθεῖν διῤῥήσσει, δηλαδὴ τοιάτῳ βαθμῷ καθεστὼς ὢν κληρικὸς, ὃς αὐτὸ γαμεῖν ἐφίησι, (λεγόμεν δ' ψαλτῶν τε κ̀ ἀναγνωστῶν τοῖς μὲν ἄλλοις ἀπαλ τ̀ γάμου παῦλαν κ̀ τὰς θείας κανόνας, ἀπαγορεύομεν, ἢ παλλακὴν ἔχειν, ἢ ἀστελγείας ὁσδήναι τὸν βίον) σκοπεῖσθω παντὸς δ' κλήρου, οἷα τῶν ἑτέραν ἄσκησιν κ̀ τ̀ μονήρη καθαιρεμένων βίον. κ̀ ἰδιώτης ἴσω τὸ λοιπὸν, ὡς ἐγκλείσας μ̀ ἑτέραν ἐπιτηδεύσαν ἐλθεῖν ἐ βαῤῥῶν, (εἰ μὴ βέλοιτο τοῖς ἔμπροσθεν ἠπειλημένοις παῤ ἡμῶν ὑποπεσεῖν ἐπιμομίοις) αὐτὸς ὁ ἐφ' ἑαυτῷ ἀσφῶν, κ̀ γινώσκων ὁποίαν ὑπὲρ τούτου δώσει τῇ μεγάλῃ θεῷ τῶν ἀπολογίαν.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ ἐπιλογῆς κ̀ χειροτονίας δ' ἡγουμένου, κ̀ πῶς ἡ ἀφαίρεσις κοινὴ ἐπὶ τοῖς τε κ̀ ταῖς τ̀ μοναχῶν.

Τὴν ὁ τ̀ ἡγουμένου χειροτονίαν, εἴ ποθ' συμβαίη δεῖσθαι τὸ μοναστήριον ἡγούμενον, μὴ κ̀ τῶν τάξιν τ̀ δυλαβεστάτων γίνεσθαι μοναχῶν, μηδὲ πάντως τ̀ μ̀ πρῶτον, δύο ἡγουμένων γίνεσθαι μοναχῶν, μηδὲ τ̀ μ̀ δεύτερον, μηδὲ τ̀ τρίτον, ἢ τὰς ἑφεξῆς (τὸν ὅσῳ κ̀ νόμῳ ἡμῶν ἕτερον λέγει) ἀλλὰ τ̀ θεοφιλέστατον τ̀ τόπων ἐπίσκοπον χωρεῖν μ̀ ἑφεξῆς ἀφ' πάντων, (ἐδὲ φ̀ ἀπηρκτέον πάντως τ̀ χρόνον, κ̀ τῶν ἐξ αὐτῆ τάξιν) κ̀ τ̀ ἀναφαινόμενον πρῶτον ἀρέσκον τοῖς μοναχοῖς καθίστασθαι, κ̀ ἄξιον τ̀ ἡμελονίας αὐτῶν, τοῦτον αἱρεῖσθαι. διότι τὰ τ̀ ἀνθρωπίνης φύσεως τοιαῦτα ἐστὶν ὡς μήτε πάντας ἑφεξῆς εὖ τοῖς ἀκριβῆς, μηδ' αὖθις ἀπταίσας εὖ τοῖς ἐφάπαξ τετύχθαι. ἀλλὰ πρῶτον μ̀ κ̀ τ̀ βαθμὸν ἡ τῆ ἡγουμενήμ πάντως ἐπιψῆσαι ὁ ἢ πρῶτον δύο εὖ τοῖς ὁριζομένοις ἄριστον ἀναφανεῖς, ἔτ' ἡγούμενον ἔσω, κ̀ τῶν τάξιν ὁμῶς κ̀ τῶν ὁρετῶν συμμαχούσαν ἔχων. δεῖ φ̀ ἀκριβούσθαι τὸ κρεῖττον ἢ φαυλότερα, τὸ μ̀ ἡγεμονεῖν ἐᾶν, ἥττερον ἢ ἀποκαλεῖσθαι συζυγεῖν, κ̀ τῇ καθ' ὅλην παιδαγωγίᾳ, κ̀ τῷ ὡς τὸ κρεῖττον ἐμβαίνειν.

§. α'. Οσα ῥήματι παρ' ἡμῶν εὖ ἀπόπαισις ταῖς τε ὡσπέρῳ ταῖς τε νεωτέρῳ θεοφιλείας θείαις ἡμῶν ἀφαιρέσεσι νενομοθέτηται, ὡς κληρικῶν ἢ μοναχῶν ἢ μοναστηρίων, τοιαῦτα κρινὰ τίθεμεν ὡς τε ἀῤῥένων κ̀ θηλειῶν, κ̀ μοναστηρίων κ̀ ἀσκητηρίων, ὁ ἀφαιρέσεσι, τό γε ἐπὶ τούτοις, τὸ ἄῤῥεν λόγῳ δ' θήλεος. ἀφ' τοῦ, καθάπαξ ἐμπεσθεῖν εἰσπύλες ἔφθημεν, ἐν ἀπάσῃ εὖ χελσῇ κωθεστάναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. ϛ'. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα οἵ τε ὁσιώτατοι παιλειάρχαι τοῖς ὑφ' ἑαυτὸς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις φανερὰ ποιείτωσαν, οἱ ἢ τοῖς ὑφ' ἑαυτὸς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις δηλότωσαν, σκεῖνοί τε τοῖς μοναστηρίοις τοῖς ὑπὸ τὸν ἑαυτῶν χεῖρα καθεστῶσι γνωρίζεσθωσαν· ὅπως ἂν ἀφ' πάντων ἢ δ' διαστὸς θεῦ θεραπεία μὴν παντελῶς ἀδιάφορον. ἐπικείσθω δ' μέγιστα ποινὴ τοῖς ταῦτα παραβαίνουσι φαμὲν ἢ τὰς ἐξ ὀργυιᾶς, ἃς ἀναλήψ τοῖς τ̀ ὀρθῶν δογμάτων ὑπερορῶσις ἐπικεῖσθαι. οἱ τ̀ ἡμετέρας μήτροι πολιτείας ἀρχοῦσες, εἰ ταῦτα αὐτοῖς ὡσσυγκλεῖσειν, πᾶσι ἀπόδεκτοῦσιν τρόπος τὰ τοῖς θείοις κανόσι ὡσεχόμενα, οἷς ὁ παῤ ἡμῶν κριθεὶς νόμος, εἰς ἔργον ἄγοιτ' παρασκοδάζειν. ὠδὲ δ' ἐκείνης ἐπιλείψῃ ποινὴ, τύτων ῥαθυμήσασιν. ὥστε ἀκλήθεσιν τέτοις ὡσῆκε τῶν σῶν ἀγωνοθέτων ἅπασι τοῖς τὰ αὐτῶν ὁσιωτάτοις μητροπολίταις φανερὰ ταῦτα κρίνησαι. Dat. XVI. Kalend. Aprilis *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ δ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους κ̀ πρεσβυτέρους κ̀ ἀφηγήσις, ἀῤῥένας κ̀ θηλείας. κ̀ ποῖα ἐπίζημια κ̀ τ̀ θεοδοσιανοῦ τύπου τ̀ ἀφαιρέσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϛ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Επιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ὀρθοπεισκόπῳ τ̀ βασιλίδος τούτης πόλεως, κ̀ οἰκουμενικᾷ παιλειάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μέγιστα τ̀ ὦ ἀνθρώποις ἐσὶ δῶρα θεῦ, παρὰ τ̀ ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας ἱερωσύνη τε κ̀ βασιλεία *. ἡ μὲ τοῖς θείοις ὑπηρετεμένη, ἡ δ' τ̀ ἀνθρωπίνων ἐξάρχουσά τε κ̀ ἐπιμελεμένη, κ̀ ὀρθὴ μιᾶς τε κ̀ τ̀ αὐτῆς ὁρμῆς ἑκάτερα προϊοῦσα, κ̀ τ̀ ἀνθρώπινον καλοσμοῦσα βίον. ὥστε εἴδεν ὅτως ἂν εἴη σωφρονέσαιτο βασιλεῦσιν, ὡς ἡ τ̀ ἱερέων σεμνότης, εἰ γε κ̀ ὑπὲρ αὐτῶν σκοπεῖν ἀεὶ τ̀ θεὸν ἱκετεύοιτο. εἰ δ' ἡ μ̀ ἁμεμπτὸν εἴη παντελῶς, κ̀ τ̀ ὡσῆς θεῦ μετέχοι παῤῥησίας, ἡ δ' ὀρθῶς τε κ̀ ὡσοσκηνῶντως καθεκασμοῦσα τῶν παροδδηθεῖσαν αὐτῇ πολιτείαν, ἴσως συμφωνία τις ἀγαθὴ, πολὺ εἴ τι χρηστὸν τῷ ἀνθρωπίνῳ γενέσθαι ἤμελλε. ἡμεῖς τοίνυν μεγίστων ἡγούμεν φροντίδα ὡσεῖ τε τὰ ἀληθῆ δ' θεῦ δόγματα, ὡσεῖ τε τῶν δ' ἱερέων σεμνότητα. ἧς σκέπων ἀντεχόμενοι, πεπιστεύκαμεν ὡς δι' αὐτῆς μεγάλα ἡμῖν ἀγαθὰ δοθήσεται. θεοῦ γὰρ θεῦ, κ̀ πάντε τε ὄντα βεβαίως ἔξομεν, τά τε ἔπη κ̀ νεῦ ἀφιγμένα ὡσοκληρώσομεθα.

†. Καλῶς ὁ αὐτὸς ἅπαντα προήσιος, κ̀ ὡσοσκηνῶντως, εἰπὼς ἡ δ' προῆσθαι δεῖ ἡδίστα πρέσβεσα κ̀ φίλη θεῷ. τότε δὲ ἔσεσθαι πεισθόμεν, εἰπὼς ἡ τ̀ ἱερῶν κανόνων θεοφυλάκησις φυλάττοιτο, ὧν οἵ τε δικαίως ὑμνέμενοι κ̀ ὡσοσκυνούμενοι, κ̀ αὐτὸς ὑπηρέται δ' θεῦ λόγῳ θεοδεδώκασιν ἀπόστολοι, κ̀ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐφύλαξαντό τε κ̀ ὑφηγήσαντο.

jam aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum eis detur. Si autem uxorem habens, deinde eam relinquens, in monasterium ingrediatur: & dos [1] mulieri servetur, & ex morte pactum, (quod in alia nostra sancivimus constitutione) omnibus, quæ super monachis de his dicta sunt, & in mulieribus in monasterium ingredientibus, valituris.

1 *l. 56. C. de episcop.* vid. *Nov. Leon.* 5.

CAP. VI.

De monacho monasterium dimittente.

SI vero relinquens monasterium, ad quandam veniat militiam, aut ad aliam vitæ figuram: substantia ejus etiam sic in monasterio (secundum quod à nobis prius [2] dictum est) remanente, ipse [3] inter officiales clarissimi provinciæ judicis statuetur: & hunc habebit mutationis fructum: ut qui sactum ministerium despexerit, tribunalis terreni observet [4] servitium.

2 *l. 4. C. cod.*
3 *l. 53. §. 1. Cod. de episcopis & clericis.* adde *Novellam* 57. *fin. cod.*
4 Hodie revocatur ad monachissimum, *Novell. Leonis* 8.

CAP. VII.

De monacho qui de uno ad aliud monasterium transit.

SI vero relinquens monasterium, in quo conversationem habuerit, ad aliud transeat monasterium: etiam sic quidem ejus substantia maneat, & vindicetur à priori monasterio, ubi abrenuntians hanc reliquit. Competens autem est reverendissimos Abbates non suscipere eum qui hoc egit. Erronea namque talis est vita monachica, nullatenus tolerantiæ proxima, neque constantis, & persistentis animæ, sed indicium habentis circumlatæ, & aliunde alia requirentis. Ea propter etiam hoc prohibeant Deo amabiles episcopi, & archimandritæ [5] nuncupati, monachicam honestatem secundum regulas sacras conservantes.

5 Archimandritæ qui, dixi ad *l. 7. §. 2. C. de summa Trinitate.* Epiphanius *in Panario* interpretatur monasteriorum patres. vid. *Ferrandum* 2. *Explicationum* 36.

CAP. VIII.

Ne monachi uxorem ducant aut concubinam.

SI quis autem monachicam profitentium conversationem meruit clerici ordinationem, maneat etiam sic puram servans conversationem: quod si facti clerici abutantur fiducia, & ad nuptias venire præsumant: quippe in tali gradu constitutus inter clericos, qui ei uxorem [6] ducere permittat: (dicimus autem gradum [7] cantorum, aut lectorum, aliis enim omnibus nuptias secundum sacras regulas penitus interdicimus, aut concubinas [8] habere, aut luxuriis tradere vitam) excludatur modis omnibus à clero, tanquam priorem conversationem, & solitariam confundens vitam: & privatus sit de cætero: ad militiam quidem, aut ad aliud officium venire non præsumens, nisi voluerit dudum à nobis interminatis subjacere pœnis: ipse autem apud semetipsum degens, & agnoscens qualem pro hoc daturus sit magno [9] Deo satisfactionem.

6 Monachis non licet uxores ducere. Quid si clerici facti sint? hoc enim quondam eis licuit, quibusdam præsertim locis, licet constitutionibus & canonibus solis lectoribus & cantoribus ea facultas postea permissa, uxores ducere non possunt.
7 *Nov.* 22. *c.* 42.
8 *Nov.* 123. *c.* 29.
9 Pœna igitur civili non adficitur monachus, qui uxorem duxerit.

CAP. IX.

De electione, & creatione Abbatis, & ut constitutio sit communis tam monachis quam sanctimonialibus.

ORdinationem vero Abbatum (si quando contigerit egere monasterium abbate) non per [10] ordinem reverendissimorum fieri monachorum, nec omnino eum qui post primum est, mox abbatem fieri: nec qui post illum secundus est, neque tertium, aut reliquos: (hoc quod etiam alia lex nostra dicit) sed Deo amabilem locorum episcopum [11] percurrere quidem consequenter per omnes (non enim exhonorandum est omnino tempus, & ex eo ordo) *& eum qui apparuerit prius optimus* [12] *inter monachos constitutus & dignus præsulatu eorum, hunc eligere.* eo quod humana natura talis est, quod neque omnes per ordinem inter summos, neque rursus omnes inter novissimos constituti quidem sint: sed procedat quidem secundum gradum præcedentis inspectio: qui vero prior mox inter numeratos optimus apparuerit, is abbas sit, & ordinem simul [13] & virtutem suffragantem habens. Oportet enim eos qui discernunt quod melius est à priore, aliud quidem ad regendum dimittere, aliud vero inclinari jubere, & paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius accedere. §. 1. Quæcunque tamen à nobis, in omnibus quæ prius & quæ nunc prolata sunt, sacris nostris constitutionibus sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasteriis, hæc communia ponimus & in masculis & in fœminis, & monasteriis & asceteriis non discernentes quantum ad istos masculum aut fœminam: eo quod sicut prædiximus, unum omnia in Christo consistant.

10 Ordinem & ætatem, & virtutem simul concurrunt, cæteris præfertur.
11 Legibus familiare est, pœnas cœlestes religiosis personis proponere. Perjurii pœna ita divina dicitur. *Cicero de legibus*, & perjurium satis habere Deum vindicem, *l. 2. C. de reb. cred.*
12 Constitutiones de rebus sacris intellige.
13 Σχῶν verti debuit, qui habuit.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur omnia sanctissimi Patriarchæ sub se constitutis Deo amabilibus Metropolitis manifesta faciant: at illi subjectis sibi Deo amabilibus Episcopis declarent: & illi monasteriis Dei sub sua ordinatione constitutis cognita faciant: quatenus per omnia Domini cultura maneat undique incorrupta. Imminebunt enim maximæ pœnæ ista transgredientibus: dicimus autem de [14] cœlo: quas necesse est rectorum dogmatum contemptoribus imminere. Et nostræ si quidem reipublicæ judices, si hæc eis nuncientur, omnibus studeant modis, ea quæ sacris [15] regulis continentur, quas nostra sequitur lex, ad effectum perduci procurare. Nam nec illos deserit pœna hæc negligentes. Quapropter sequentem hæc tuam sanctitatem decet omnibus sub se positis sanctissimis metropolitanis hæc facere manifesta. Dat. XIV. Kal. April. *Constantinop.* BELISARIO viro clarissimo CONS. 535. [16]

14 Legibus familiare est, pœnas cœlestes religiosis personis proponere. Perjurii pœna ita divina dicitur. *Cicero de legibus*, & perjurium satis habere Deum vindicem, *l. 2. C. de reb. cred.*
15 Constitutiones de rebus sacris intellige.
16 Σχῶν verti debuit, qui habuit.

TIT. VI.

QUOMODO OPORTEAT EPISCOPOS ET RELIQUOS CLERICOS AD ORDINATIONEM ADDUCI, ET DE EXPENSIS ECCLESIARUM.

NOVELLA CONSTIT. VI.

Imp. Justin. August. Epiphanio Archiepiscopo & Patriarchæ Constantinopolitano.

PRÆFATIO.

MAXIMA quidem in hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, *sacerdotium* [17], *& imperium:* & illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: ex [18] uno eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam. Ideoque nihil sic erit studiosum imperatoribus, sicut sacerdotum honestas: cum utique & pro illis ipsi semper Deo supplicent [19]. Nam si hoc quidem inculpabile sit undique, & apud Deum fiducia plenum: imperium autem recte & competenter exornet traditam rempublicam, erit consonantia quædam bona, omne quicquid utile est humano conferens generi. Nos igitur maximam habemus solicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa sacerdotum honestatem, quam illis obtinentibus credimus, quia per eam maxima nobis bona dabuntur à Deo, & ea quæ sunt, firma habebimus, & quæ nondum hactenus venerunt, acquiremus. †. *Bene autem universa geruntur & competenter, si rei principium* [20] *fiat decens & amabile Deo.* Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum observatio custodiatur, quam justi & laudandi & adorandi inspectores [21] & ministri Dei verbi tradiderunt apostoli, & sancti patres custodierunt & explanaverunt.

17 Sacerdotium & imperium, maxima dona Dei.
* Αὕτη ἡ νεαρὰ ὡς ἐτόθη ὡς τὸ ἑλληνικόν.
18 Fiscum Ecclesiæ comparari ex hoc loco quidam colligunt.
19 Munus sacerdotum.
20 Principio finis respondet. Quale principium, talis finis. Malo inchoata principio, non præsumuntur bonum exitum fortiri. *l. 11. C. qui dare tutores.* De qua præsumptione, vide *Alciat. 2. præsumpt.* 32.
21 Αὐτὸς ὁ καὶ ὑπηρέτ. *Lucæ* 1.

1 In vitam & mores eligendi episcopi inquirere primum oportet. Nov. 123. cap. 1.
2 2. Tim. 3. vers. 2. l. 42. C. de episc. l. 43. C. de episc. & cler.
3 d. l. 42. 2. Tim. 3. vers. 7.
4 Dist. 51. 53.
5 l. 53. C. de episcopis.
6 Ἐξ ἰδιωτικῆς Scrinii. adde 1. Cor. 14. vers. 16.
7 Plebeii, mundani, distinct. 61 seculares. l. 56. Cod. de episc. Nov. 137. cap. 6. 1. ad Corinth. 14. vers. 16. ἰδιῶται 2. Eclog. 3. cap. 171. & 6. Harmen. 2. §. 34. sic privati opponuntur magistratibus in l. 176. ff. de reg. jur.
8 Vide quæ dicam ad Nov. 137. cap. 1. adde quæ dixi ad l. 1. §. 2 ff. de injuriis. l. 53. C. de episc.
9 l. 4. §. 1. C. de episcop. 1. ad Tim. 1. vers. 6. vide Novell. Leonis 2.
10 Simonia prohibita Novell. 123. cap. 2. l. 29. C. de episcop. & 1. quæst. l. 11. ff. de pollicit.
11 Qui uxorem habet vetatur fieri & esse episcopus, ut hic: facit 2. Timot. 3. vers. 2. & cap 2. 4. vers. 3. 1. C. ad Tit. 1. vers. 6. c. 50. Apostol.
12 Episcopi ex monachis ut sæpius electi.
13 Episcopus aut ex monachorum aut clericorum grege eligitur.
14 Legere episcopus antiquas ordinationes, & canones ecclesiasticos debet.
15 l. 6. C. de sacros. eccles.
16 Episcopus eligendus interrogatur, si se sentiat idoneum & capacem ad canones Ecclesiæ servandos.
17 Sacri canones pro legibus valent.
18 §. 5. C. eod.
19 Nihil interest sacerdotium ematur, aut emptionis vice detur aliquid.
20 Pœna ambitus ecclesiastici.
21 Multæ episcoporum ad Ecclesiam deferuntur.
22 Injusti episcopi à pœnis corporalibus non sunt immunes.
23 Ordinatio episcopi fit coram omni populo.
24 Eligendus episcopus, accusari potest, & in ejus mores inquiritur. Alexander Severus, apud Lampridium dicebat, Grave esse, cum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non id fieri in provinciarum præsidibus, quibus & fortunæ hominum & capita committerentur.
25 Pendente accusatione, nemo episcopus eligi potest Nov. 23. c. 2.
26 Pœna injuste ordinantis episcopum.
27 Pœna calumniantis episcopum.
28 In perpetuum à sacra communione olim quidam privati.
29 Falsum committit qui injuste accusat.
30 Calumniator punitur.

CAP. I.

De episcopi ordinandi moribus, vita, honestate, & fortuna.

Sancimus igitur sacras per omnia sequentes regulas, dum quispiam sequenti omni tempore ad ordinationem episcopatus adducitur, considerari prius ejus vitam [1] secundum sanctum Apostolum, si honesta [2] & inculpabilis, & undique irreprehensibilis sit, & in bonis testimonium [3] habeat, & sacerdotem decens. §. 1. Et neque ex officiali aut ex curiali [4] veniat fortuna: nisi tamen ex novella ætate (secundum quod jam dispositum [5] est) in monasterio constitutus fortuna liberetur: quartam tamen prius substantiæ reddens curiæ. §. 2. Neque enim idiota [6], ex iis qui vocantur laici [7] existens, ita mox ad episcopatum ascendat: nec imaginariam suscipiat ordinationem: tanquam modo [8] quidem idiota, mox autem clericus, deinde parvum aliquod tempus præteriens, episcopus appareat. §. 3. Et neque uxori [alii] copulatus: sed aut in virginitate degens à principio, aut uxorem quidem habens, ex virginitate autem ad eum venientem, & non viduam neque sejunctam à viro, neque concubinam. §. 4. Neque [9] filios aut nepotes habens neque cognitos legi, neque illi odibiles: alioqui qui præter hoc aliquid agit: & ipse cadet sacerdotio: & qui eum ordinat, foris episcopatum sectabitur, hanc legem ostendens. §. 5. Sed neque [10] pecuniis oportere emere sacerdotium ei permittimus: solum vero eum respicere Domini Dei culturam volumus: & non plurimis humanis cogitationibus distrahi.

§. 6. Sed neque ineruditus existens sacrorum dogmatum, ad episcopatum accedat. §. 7. Prius autem aut monachicam [11] vitam professus, aut in clero constitutus non minus mensibus sex, uxori tamen non cohærens, aut filios aut nepotes habens. Hoc enim omnimodo super Deo amabilibus episcopis quærimus: sicut etiam prius duabus nostris constitutionibus hoc sancitum est: per quas dudum cohærentes uxoribus, non perscrutamur, omne præteritum relinquentes, de cætero autem nulli permittentes à positione legis uxorem habenti, talem imponi ordinationem: quam legem etiam nunc renovamus: ne forte, si præter hoc aliquid fiat: & ipse cadat sacerdotio, & ordinantem similiter excludi procuret. Igitur ordinandus episcopus, aut ex monachis [12], aut ex clericis [13] sit, etiam in hujusmodi vita testimonii boni, vita bonus & honestus, & gloria fruens bona: & hoc fundamentum pontificatus deponens suæ animæ. §. 8. Sed etiam sic eum constitutum, & ad episcopatum præparatum, competens est venerabiles & undique probatas lege [14] regulas antè ordinationem, quas [15] recta & inviolata nostra suscipit fides, & catholica Dei apostolicaque disposuit & tradidit ecclesia: & dum ex frequenti earum lectione transierit qui ad ordinationem deducitur, tunc is qui ordinationem impositurus est, interroget [16] eum si sufficiens est custodire & agere quæ sacræ regulæ sancierunt. Et si quidem ille declaraverit & dixerit præcepta sacrarum regularum non se valere servare: nullo modo ei ordinationem imponi: si vero susceperit, & dixerit, quia quantum homini est possibile, complebit hæc quæ his continentur, tunc monere eum, & dicere, quia nisi hæc observaverit, & à Deo alienus erit, & cadet à jam dato honore: & neque civiles leges delictum inultum relinquent: eo quod à præcedentibus nos imperatoribus, & à nobis ipsis rectè dictum est, oportere sacras [17] regulas pro legibus valere: & si etiam sic permanserit causam amplectens: tunc super his professionibus unumquemque sacram suscipere episcopatus ordinationem. §. 9. Et hanc non [18] pecuniis emere, neque per [19] rerum aliquarum donationem suscipere, sed puram percipere, & sine mercede, & tanquam à Deo datam. Nam si etiam alia omnia habeat utilia [20] quæ prius à nobis dicta sunt, pecuniis autem vel rebus videatur episcopatum etiam emisse, sciat [21] se & ab episcopatu casurum, & hoc munus retributurum ordinanti: ut & ille episcopatum amittat, & à clero cadat: & utrique causa talem præstet retributionem, ut & hic quidem non adipiscatur quæ sperabat, ille autem etiam quæ habebat, amittat: veruntamen pecuniis ac rebus datis occasione ordinationis, sanctissimæ assignandis [22] ecclesiæ, sive episcopus sit accipiens, & propterea à sacerdotio cadens, sive etiam quilibet alius in clero constitutorum; nam & illi æquam imponimus pœnam: ut ab ordine quem inter sacerdotes habuerit, cadat, & reddat aurum, aut res quæ ordinationis occasione datæ sunt, injuriam passæ quantum ad ipsum ecclesiæ. Si quis autem extraneorum sit, & non in clero constitutus, qui aurum aut rem aliquam propter patrocinium ordinationis accepit: & maxime si administrationem aliquam gerat, habebit quidem ipse à Deo pœnam, & succedent ei de cœlo supplicia, verumtamen etiam illud quod datum est totum ablatum ab eo, sanctissimæ ecclesiæ omnibus reddatur modis in duplum. Insuper etiam si quam administrationem habet, ea cadat, & perpetuo exilio [23] condemnetur. Illud quoque sciat aperte qui pecuniis aut rebus aliis emerit præsulatum: quia si prius diaconus aut presbyter sit, deinde per suffragium ad sacerdotium veniat: non solum cadat episcopatu, sed nec prior ei relinquetur ordo, presbyterii forsitan, aut diaconatus. Amittit etenim etiam illud, utpote decentia indignè concupiscens: & omni sacerdotali excludetur ordine. Oportet autem in ipso ordinationis tempore eum qui imponit eam illi, coram [24] omni fideli populo sanctissimæ ecclesiæ hæc omnia prædicere, ut agnoscens eum omnia quæ prius dicta sunt à nobis habere, ad sacram eum deducat ordinationem, ut etiam ille coram omnibus hæc audiens, non solum habeat Dei timorem, sed etiam coram omnibus denuntiationem, & professionem erubescat. §. 10. Si quis autem talis quidem esse putetur, & ad episcopatus ordinationem transeat, contradicat autem aliquis atque dicat [25] *conscium se esse alicujus illicitorum ejus*: non prius mereatur episcopatus ordinationem quam examinatio querimoniarum fiat, & appareat undique innoxius. Quod si etiam post hujusmodi contradictionem, non passus is qui ordinationem facit, legitimam examinationem imponi causæ, currat ad ordinationem: sciat, quod ab eo fit, pro nihilo esse, sed & is qui contra legem facit, cadat [26] sacerdotio: & qui sine probatione imponit ordinationem, & ipse quidem similiter cadet sede sacerdotali, reus autem erit Deo, qui præcipue omnium quærit suorum sacerdotum puritatem. Si tamen is qui ordinationi contradicit, aut examinatione facta probetur calumniator [27], aut in ipso principio, neque in examinatione persistere confidat; segreget istum in perpetuum [28] à sacra communione is qui ordinationem facere vult: ut non ipsa falsitas [29] impunita sit. *Sicut enim bonam gloriam in eo qui ordinandus est, quærimus: ita etiam calumniam* [30] *in eo qui frustra accusavit, punimus.* Si vero nemo accusaverit omnino, aut in totum denuncians examinationem non faciat, aut facta examinatione demonstrare (sicut prædiximus) non valuerit accusationem veram: tunc oportet eum, qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad venturam ordinationem. Qui enim ita ordinatur, ex hoc multa & meliora cognoscit præceptorum, & non incurrit ad vitam impunitam hujusmodi eruditus animo, verbo, & opere coporis, & sapientia.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ χειροτονουμένου σεμνότητός τε καὶ ἀμέμψεως, καὶ τὰ ἑξῆς.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τοῖς θείοις διὰ πάντων ἑπόμενοι κανόσιν, ἡνίκα τις εἰς τὸν λοιπὸν ἅπαντα χρόνον ἐπὶ χειροτονίαν ἐπισκοπῆς ἄγοιτο, σκοπεῖσθαι πρότερον αὐτοῦ τὸν βίον, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, εἰ σεμνός τε καὶ ἄμεμπτος καὶ πανταχόθεν ἀνεπίληπτος εἴη, καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένος τε καὶ ἱερεῖ πρέπων. §. α'. Καὶ ἔτι ἐκ ταξεωτικῆς ἢ ἐκ βουλευτικῆς ὁρμώμενος τύχης οὐκ ἂν εἰ μὴ ἐκ νέας ἡλικίας, κατὰ τὸ ἤδη διατυπωθὲν, ἐν μοναστηρίῳ καταστὰς, ἐλευθερωθείη τῆς τύχης· τὸ τέταρτον μέντοι πρότερον τῆς οὐσίας ἀποδοὺς τῇ βουλῇ. §. β'. Οὔτε ἐξ ἰδιωτικοῦ καὶ τῶν καλουμένων λαϊκῶν εἰς καθήκοντας, εἶθ' εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἀναβαίνων, οὔτε ἐσχηματισμένην λαμβάνοι τὴν χειροτονίαν, ὡς ἄρτι μὲν ἰδιώτης, εὐθὺς δὲ κληρικὸς, εἶτα βραχύ τι διαλιπὼν, ἐπίσκοπος ἀναφαίνοιτο. §. γ'. Οὔτε γαμετῇ συνοικῶν, ἀλλ' ἢ παρθενίᾳ συζήσας ἐξ ἀρχῆς, ἢ γυναῖκα μὲν ἔχων, ἐκ παρθενίας δὲ εἰς αὐτὸν ἐλθοῦσαν, ἀλλ' οὐ χήραν οὐδὲ διαζευχθεῖσαν ἀνδρὸς, ἢ παλλακήν. §. δ'. Οὔτε παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχων, οὔτε γνωριζομένους τῷ νόμῳ, ἤτε ὑπ' ἐκείνου μεμισημένους. ἐπεί τοιγε ὁ παρὰ ταῦτά τι πράττων, αὐτός τε ἐκπεσεῖται τῆς ἱερωσύνης, καὶ ὁ τοῦτον χειροτονῶν, ὁμοίως ἔξω τῆς ἐπισκοπῆς ἐλαθήσεται, τῷ νόμῳ τούτῳ προσκεκρουκώς. §. ε'. Ἀλλ' οὐδὲ χρημάτων ὠνεῖσθαι τὴν ἱερωσύνην αὐτῷ συγχωροῦμεν, μόνῃ δὲ προσέχειν αὐτὸν τῇ τοῦ δεσπότου θεοῦ θεραπείᾳ βουλόμεθα, καὶ μὴ πολλαῖς ἀνθρωπίναις φροντίσι περιέλκεσθαι. §. ς'. Ἀλλὰ μηδὲ ἀπαίδευτος ὢν τῶν ἱερῶν δογμάτων, πρὸς ἐπισκοπὴν ἴτω. §. ζ'. Πρότερον δὲ ἢ μοναχικὸν βίον ἀσκήσας, ἢ ἐν κλήρῳ καταλεγόμενος, οὐκ ἔλαττον μηνῶν ἕξ, γυναικὶ μέντοι, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, μὴ συνοικῶν, ἢ παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχων. Ταῦτα γὰρ πάντως ἐπὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ζητοῦμεν, καθάπερ καὶ πρότερον δύο θείαις ἡμῶν ταῖς διατάξεσι νενομοθέτηται, καθ' ἃς τοὺς μὲν ἤδη συνοικοῦντας γυναιξὶν οὐ περιεργαζόμεθα, τὸ παρῳχηκὸς ἅπαν ἀφέντες, τοῦ λοιποῦ δὲ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ νόμου μηδενὶ συγχωροῦντες γαμετὴν ἔχοντι τοιαύτην ἐπιτιθέναι χειροτονίαν. ὅνπερ νόμον καὶ νῦν ἀνανεούμεθα, μή ποτε, εἰ παρὰ ταῦτα γένηται, αὐτός τε ἐκπέσοι τῆς ἱερωσύνης, τὸν χειροτονήσαντά τε ὁμοίως ἐκβληθῆναι ταύτης παρασκευάσειεν. Ὁ τοίνυν χειροτονούμενος ἐπίσκοπος, ἢ ἀπὸ μοναχῶν ἢ ἀπὸ κληρικῶν ἔστω. εἴγε καὶ ἐν τῷ τοιούτῳ βίῳ μαρτυροῖτο σεμνὸς, καὶ δόξης ἀπολαύων ἀγαθῆς, καὶ ταύτην κρηπῖδα τῆς ἀρχιερωσύνης ἐναποθέμενος τῇ ψυχῇ.

§. η'. Ἀλλὰ καὶ οὕτως αὐτὸν διακείμενον, καὶ πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν παρασκευαζόμενον προσήκει τοὺς σεβασμίους καὶ πανταχόθεν ἐκκεκριμένους ἀναγινώσκειν κανόνας πρὸ τῆς χειροτονίας, οὓς ἡ ὀρθὴ καὶ ἀμώμητος ἡμῶν ἐδέξατο πίστις, καὶ ἡ καθολικὴ τοῦ θεοῦ καὶ ἀποστολικὴ παρεσκεύασέ τε καὶ παραδίδωσιν ἐκκλησία. καὶ ἐπειδὰν διὰ τῆς συνεχοῦς αὐτῶν ἀναγνώσεως ὁ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀγόμενος ἔλθῃ, τηνικαῦτα τὸν τὴν χειροτονίαν ἐπιτιθέναι μέλλοντα, πυνθάνεσθαι αὐτοῦ, εἴπερ οἷός τε φυλάττειν ἐστὶ καὶ πράττειν ἅπερ οἱ θεῖοι κανόνες ἐνομοθέτησαν. καὶ εἰ μὲν ἀποφήσειε, καὶ λέγοι τὰ παραγγέλματα τῶν θείων κανόνων οὐχ ἱκανὸς εἶναι τηρεῖν, κατὰ μηδένα τρόπον αὐτῷ τὴν χειροτονίαν ἐπιτιθέναι· εἰ δὲ καταδέξοιτο, καὶ φήσειεν ὡς καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν πληρώσει τὰ τούτοις περιεχόμενα, τηνικαῦτα νουθετεῖν αὐτὸν, καὶ λέγειν ὡς, εἰ μὴ ταῦτα φυλάξει, θεοῦ τε ἀλλότριος ἔσται, καὶ ἐκπεσεῖται τῆς δοθείσης τιμῆς, καὶ οὐδὲ οἱ πολιτικοὶ νόμοι τὸ πλημμεληθὲν ἀτιμώρητον καταλείψουσι· διότι καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκόσι καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὀρθῶς εἴρηται, δεῖν τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἀντὶ νόμων κρατεῖν. καὶ εἴπερ καὶ οὕτως ἐμμένοι τοῦ πράγματος ἀντεχόμενος, τηνικαῦτα ἐπὶ ταύταις ταῖς ὁμολογίαις ἕκαστον τὴν ἱερὰν καταδέχεσθαι τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν. §. θ'. Καὶ ταύτην μὴ χρημάτων ὠνεῖσθαι, μηδὲ διὰ πραγμάτων τινῶν δόσεως λαμβάνειν, ἀλλὰ καθαρὰν δέχεσθαι, καὶ ἄμισθον, οἷα παρὰ θεοῦ διδομένην. εἰ γὰρ καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἔχοι χρηστὰ τὰ πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένα, χρημάτων δὲ ἢ πραγμάτων φανείη τὴν ἐπισκοπὴν ἐξωνησάμενος, ἴστω τῆς τε ἐπισκοπῆς αὐτὸς ἐκπεσούμενος, καὶ τοῦτο τὸ δῶρον ἀντιδοὺς τῷ χειροτονήσαντι, τὸ κἀκεῖνον τὴν ἐπισκοπὴν ἀπολέσαι καὶ ταύτης ἐκπίπτειν· καὶ ἑκατέρῳ τὸ πρᾶγμα τοιαύτην φέρειν ἀντίδοσιν, ὥστε τὸν μὲν μὴ τυχεῖν τῶν ἐλπιζομένων, τὸν δὲ καὶ ὧν εἶχεν ἀποτυχεῖν· δηλαδὴ τῶν δεδομένων χρημάτων ἢ πραγμάτων, προφάσει χειροτονίας, τῇ ἁγιωτάτῃ προσκυρωθησομένων ἐκκλησίᾳ, εἴτε ἐπίσκοπος ὁ λαβὼν εἴη, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱερωσύνης ἐκπεσὼν, εἴτε καί τις τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγομένων. καὶ γὰρ δὴ κἀκείνῳ τὴν ἴσην ἐπιτίθεμεν ποινὴν, τὸ καὶ τῆς τάξεως ἧς ἐν ἱερεῦσιν εἶχεν, ἐκπεσεῖν, καὶ ἀποδοῦναι τὸ χρυσίον, ἢ τὰ πράγματα τὰ προφάσει τῆς χειροτονίας δεδομένα, τῇ παρανομηθείσῃ τό γε κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ. εἰ δέ τις τῶν ἔξωθεν εἴη καὶ οὐκ εἰς κλῆρον τελῶν ὁ τὸ χρυσίον ἢ τὸ πρᾶγμα διὰ προστασίαν τὴν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ λαβὼν, καὶ μάλιστα εἴπερ ἀρχὴν ἔχοι τινὰ, ἕξει μὲν αὐτὸς τὴν ἐκ θεοῦ ποινὴν, καὶ διαδέξονταί γε αὐτὸν αἱ ἐξ οὐρανοῦ τιμωρίαι· πλὴν ἀλλὰ καὶ τὸ δοθὲν ἅπαν ἀφαιρεθὲν παρ' αὐτοῦ, τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ πᾶσιν ἀποδίδοσθαι τρόποις διπλάσιον πρὸς τῷ, κἂν εἴ τινα ἀρχὴν ἔχοι, ταύτης ἐκπίπτειν, καὶ ἀειφυγίᾳ ζημιοῦσθαι. κἀκεῖνο δέ γε ἴστω σαφῶς ὁ χρήμασιν ἢ πράγμασι τὴν ἐπισκοπὴν ἐξωνησάμενος, ὡς εἴπερ πρότερον διάκονος ἢ πρεσβύτερος εἴη, εἶτα κατὰ δωροδοκίαν εἰς τὴν ἱερωσύνην ἔλθοι, οὐ μόνον ἐκπεσεῖται τῆς ἐπισκοπῆς, ἀλλ' οὐδὲ τὸ πρότερον αὐτῷ παραλειφθήσεται σχῆμα, τὸ τοῦ πρεσβυτέρου τυχὸν, ἢ διακόνου· προσαπολέσει γὰρ καὶ αὐτὸ, ὡς τῶν οὐ πρεπόντων ἀναξίως ἐφιέμενος· πάσης τε ἱερατικῆς ἀπελαθήσεται τάξεως. δεῖ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν τῆς χειροτονίας καιρὸν, τὸν ἐπιτιθέντα ταύτην αὐτῷ, ἐπὶ παντὸς τοῦ πιστοτάτου λαοῦ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ταῦτα ἅπαντα προαγορεύειν αὐτῷ· ὡς ἂν μαθὼν αὐτὸν ἅπαντα τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα παρ' ἡμῶν ἔχειν, ἐπὶ τὴν ἱερὰν αὐτὸν ἄγῃ χειροτονίαν. ὥστε κἀκεῖνον πάντων ἐναντίον ταῦτα ἀκούοντα, μὴ μόνον ἔχειν τὸ τοῦ θεοῦ δέος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφ' ἁπάντων ἀνακήρυξίν τε καὶ ὁμολογίαν ἐρυθριᾷν. §. ι'. Εἰ δέ τις τοιοῦτος μὲν εἶναι νομίζοιτο, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν παρέλθοι, ἀντείποι δέ τις, καὶ φήσειε συνειδέναι τι τῶν ἀτόπων αὐτῷ, μὴ πρότερον ἀξιοῦσθαι τῆς χειροτονίας πρὶν ἂν ἐξέτασίς τε τῶν προσηγγελμένων γένηται, καὶ φανείη πανταχόθεν ἀνεύθυνος. ὡς εἴ γε καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἀντίρρησιν οὐκ ἀνασχόμενος ὁ τὴν χειροτονίαν ποιῶν, τὴν νενομισμένην ἐξέτασιν ἐπιθεῖναι τῷ πράγματι, δράμοι πρὸς τὴν χειροτονίαν, ἴστω τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον ὡς οὐδενὸς ὄν· ἀλλ' ὅ, τε παρὰ τὸν νόμον χειροτονούμενος ἐκπεσεῖται τῆς ἱερωσύνης, ὅ, τε ἀδοκίμαστον ἐπιθεὶς τὴν χειροτονίαν, καὶ αὐτὸς μὲν ὁμοίως ἐκπεσεῖται τοῦ θρόνου τῆς ἱερατείας, καὶ ὑπεύθυνος ἔσται θεῷ, τῷ μάλιστα πάντων ζητοῦντι τὴν τῶν οἰκείων ἱερέων καθαρότητα. εἰ μέντοιγε ὁ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀντειπὼν, ἢ ἐπεξελθὼν, δειχθείη συκοφάντης, ἢ καὶ αὐτὸ τὴν ἀρχὴν μηδὲ ἐπεξελθεῖν θαρρήσοι, χωριζέτω τοῦτον διηνεκῶς τῆς ἱερᾶς κοινωνίας ὁ τὴν χειροτονίαν ποιῆσαι βουλόμενος, ἵνα μηδὲ ἐκεῖνο τὸ ψεῦδος ἀνεύθυνον ᾖ. ὥσπερ γὰρ τὴν ἀγαθὴν δόξαν ἐπὶ τῷ χειροτονουμένῳ ζητοῦμεν, οὕτω καὶ τὴν συκοφαντίαν ἐπὶ τῷ μάτην κατηγορήσαντι κολάζομεν. εἰ δὲ μηδεὶς κατηγοροίη παντελῶς, ἢ προσαγγείλας ὅλως οὐκ ἐπεξέλθοι, ἢ ἐπεξελθὼν, ἀποδεῖξαι (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) μὴ δυνηθείη τὴν κατηγορίαν ἀληθῆ· τηνικαῦτα προσήκει τὸν διὰ τοσούτων ὁδῶν ἀνεύθυνον ὀφθέντα, προσιέναι πρὸς τὴν ἐσομένην χειροτονίαν. ὁ γὰρ οὕτω χειροτονούμενος, αὐτόθεν τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα γνώσεται τῶν μαθημάτων, καὶ οὐκ ἐκπεσεῖται πρὸς βίον ἀκόλαστον, τὴν τοιαύτην πεπαιδευμένος λόγῳ τε καὶ ἔργῳ σοφίαν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τοῦ μὴ πλέον, ἢ καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἐπίσκοπον ἔξω τῆς καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας.

Κανόνι χαλκῷ φερομένοις, ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἔξω τῆς καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας, πολέων ἢ καθ' ἑαυτὸν ὅλων ἀπολιμπάνεσθαι, (πλὴν εἰ μὴ τῦτο κατὰ βασιλικὴν γένοιτο κέλευσιν· τύτε γὰρ μόνον ἔσται ἀνεύθυνον) τὸ ὑπὸ τῶν παλαιοτάτων ἐκ παραδόσεως ἐπικρατῆσαν ἀγκλωσθὲν ἔθος τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τοῖς αὐτῶν ἐγκεκριμένοις ἀγκλώσταις ἐκκλησίαις, μὴ μακρὰν ὁδὸν πάσας, μηδὲ ὑπ' ἔξιν ἀφιστάσας ἐθέλειν, μηδὲ τῶν ἀγκλώστων ἐκκλησιῶν ἀμελεῖν, μηδὲ τῶν ἑαυτῶν ὑπερβαίνειν, ὃν δὴ καὶ αὐτὸν ἀφ' φιλονεικίας ἐπεξάμειν. Εἰ μήτοι γε ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν πολεων τὸ ἀληθοῦσι, καὶ μήτε ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἐπανίοι τῶν οἰκείων, μηδὲ βασιλικῆς τινος αὐτὸν, καθάπερ εἴρηται, κρατησάσης κέλευσις· τῶνικαῦτα, εἰ μὲν ἐν μητροπόλει, ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δύο τάξεων ἀφορῶν ὁ τῆς κλιματος παλαιάρχης, καλείτω μὲ αὐτὸν τοῖς γενομισμένοις κηρύγμασι, φυλάττων πανταχῦ τῶν τῆς ἱερᾶς κανόνων παραπήρησιν· εἰ δ' ἐν κώμαις μέρει πεντὸς ἀπεσθῶν, καὶ ἐξωθείτω τῆς θείας τῆς ἐπισκόπων χορᾶς, καὶ ἕτερον ἀνίστασθαι, τὸ τοιαύτης αὐθὶς τι καὶ σεμνότητος ἄξιον. εἰ δ' μητροπόλεις, ἀλλὰ τῆς ἄλλων τις ἐπισκόπων ὁ πλανώμενος εἴη, τῶτε παρὰ τῆς μητροπόλεως γνώσθω. ἀλλ' ὁ αὖ τις αὐτὸν τῶτον ἀφορᾶν, εἰ λίγειν ἀφ' τῶν τοῖς ἑαυτῶν καθολικωτάτην ἐκκλησίας ὁρᾶντων, ἀφεικότος τὴν περιμήτων ἰδίων, ἢ εἰς τὴν ἀκλωτάτην ἐκκλησίαν ὁρᾶντων, διὸτι δικῶν ἕνεκεν ἢ ἄλλων καὶ τοῖς ἐντεῦθεν ἀφοσκαρτερῆσιν, ἢ εἰς ἑτέρας ἀφικνῆται τόπους. τῶν γὰρ ὁσκ ἀν ἔχοι πρίσασθαι λογισμὸν, τὸ μὴ πλήθως (ὡσῷ ἀναγκη τοῖς τῶν ἐπισκόπων ἐχθρὰ θεραπείας) ἀφανισθῆ τι ἂν ἔξιν καὶ διαπαύσῃ τὴν μηδεμίαν τοῖς ἀκλωτάτοις τῆς ἐκκλησίας παρίχειν ὠφέλειαν, μηδὲ κτᾶσθαι τὸ πρέπον ἱερεῖσι λαμβάνειν χάριν. πλεῖον, εἰ τινες εἶεν δίκην τυχεῖν τοῖς ἀκλωτάταις ἐκκλησίαις, δι' ἃς τοῦτο ἀφορᾶσθαι), τοῦτος λαμβάνειν τὴν αὐτῶν δίλαβεστάτην κλῆσιν ἢ ἀποκρίσεις ἢ οἰκονόμων εἶναι. καὶ δίκης μὲ ἀφῆς τῆς βασιλείας ἐκπίπτειν, τυγχάνειν τῆς ζητημάτων. ὥστε λαμβάνομεν, εἰ ποτε τις ἐκκλησιαστικῆς ἕνεκεν ἀφορᾶσεως ἐμπίπτοι χρεία, τοῦτο ἢ λαμβάνειν τὸ πρέσβυτος ἢ ἀκλώστων ἐκκλησιῶν, ἃς ἀποκρισιαρίας καλοῦσι, ἢ λαμβάνων πλειόνων ἀφῶσθαι σταλμάτων, ἢ λαμβάνειν τὸ οἰκητόρων αὐτῶν γνώρισμα τῆ βασιλείας γένεσθαι, ἢ ταῖς ἡμετέραις δρομαῖς τυγχάνειν τὸ αὐτὸς ἢ ἀφοσήκοντος, καὶ μὴ τῦτο τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἀλάσης τὴν ἀκρίσεως, καὶ τῆς ἀκλωτάτων ἐκκλησιῶν βλάβης αἴτιον γίνεσθαι· τῆς τε ὑπὸ ταῖς ἐπαρχίαις ἐκκλησιαστικῶν προφάσεων παρὰ τῶν ἀκρισίαν αὐτῶν ἀμελημάτων, τῆς τε σώζεσθαι δυνάμενης πολλῆς αὐτοῖς γνώμης, τῆς τε ὑπ' ἔξιν διαίτης ὁσκ ἀχρήμοσι καθέσεως· καὶ παυσαμένου τῆς πράγματος ἐδείκνυσαν ὠφέλειαν, μᾶλλον δὲ βλάβην ταῖς ἀκλωτάταις ἐκκλησίαις ἐπαγόντος.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τὸς ἐπισκόπους ἐλθεῖν εἰς τὴν ἄρχοντος κομητάτον, πρὶν τὰ συγκλητικὰ γράμματα λάβοιεν.

Μὴ ἄλλως δέ τινα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων διαρρεῖν στέλλεσθαι τοῦς τοιῦτον τὸν διάμηνα πόλιν, πρὶν ἂν, εἰ μήν τις ἐπίσκοπος εἴη, γράμματα λάβοι ἢ οἰκεῖα μητροπολίτης τοῦς τὸν βασιλέαν, ταῦτα δὴ καὶ τὰς θείας κανόνας συγκλητικὰ περιλαμβάνοντα, τὰ μαρτυρόντα τῶν ἀναγκαίων ἢ αὐτὸν παρεῖναι· εἰ δὲ καὶ μητροπολίτης εἴη ὁ παραγίνεσθαι βεβλόμενος, γράμματα κομίσαιτο ἢ τῶν διοικήσεως παλαιάρχων, τῶν αὐτὸν παρεῖναι ἀναγκαῖον εἶναι λέγοντα. ἅτε τὸ δεῖσθαι βασιλέως, καὶ ἐπιτρέπεσθαι τῶν ὑπεύθυνα παρεῖναι· καὶ μὴ τοιαύτης τινὸς γνώμης τῶν μητροπολιτῶν ἢ τῶν παλαιαρχῶν ἀποδημεῖν διοτι τῦτο καὶ τοῖς θείοις διηγόρευται κανόσι. καὶ σκοπεῖσθαι ὁ αὐτὸς παρόντας, μὴ διαρρεῖν δι' ἑαυτῶν τὸν ἀφ' τῶν μένοντα εἰς τὸν βασιλέαν αὖθις ἀφ' τέρων ἢ τοῦς τῶν θεοφιλεστάτων παλαιαρχῶν ἀποδημεῖν διοτι τῦτο καὶ τοῖς θείοις διηγόρευται κανόσι. καὶ σκοπεῖσθαι ὁ αὐτὸς παρόντας, μὴ διαρρεῖν δι' ἑαυτῶν τὸν ἀφ' τέρων μένοντα εἰς τὸν βασιλέαν αὖθις ἀφ' τέρων ἢ τοῦς τῶν θεοφιλεστάτων παλαιαρχῶν ἀποδημεῖν·

accedat gradum, neque perfruatur gradu majori in Sacerdotio, maneat autem in eodem gradu perpetuo: sed non ad tertias veniat nuptias, satis est enim si ad secundas. Si vero aliquid tale egerit, & ad secundas veniens nuptias, ad majorem gradum venire festinaverit: exinde idiota erit & laicus, omnino sacro ministerio cadens. Pudice etenim nobis per omnia pertinet vivere Si enim tales constituti ii qui in clero adducuntur ordinentur: facilis eis ad episcopatum ascensus [1] erit: & ex multis bonis viris facilius invenientur, qui adducantur ad primum gradum sacerdotii digni.

1 Ex clericatu ascenditur ad episcopatum. facit 2, ad Timoth. cod.

Cap. VI.

De diaconissis minoribus quinquaginta annis non ordinandis.

QUanta igitur super venerabiles clericos à nobis dicta sunt, hæc etiam super Deo amabilibus diaconissis agi volumus, ut neque ipsæ citra observantiam fiant, sed primum quidem eis ætatem neque novellam esse neque crescentem, neque ex hac ad delinquendum salientem: sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta [2] annos secundum divinas [3] regulas agentes: sicque sacram promereri ordinationem: & aut virgines constitutas, aut unius viri quæ fuerant uxores: non enim permittimus neque secundas contrahentibus nuptias, neque vitam habentibus, non dicimus, reprehensibilem, sed nec suspectam omnino, ad sacrum venire ministerium [4], & adorandis ministrare baptismatibus [5], & aliis adesse secretis, quæ in venerandibus mysteriis per eas rite aguntur. Si vero quædam necessitas [6] fiat, & minorem hac ætate quam diximus ordinari diaconissam contigerit: liceat eam in aliquo venerabilium alceteriorum [7] ordinari, & in illo habitare. Nequaquam viris admixta constituta sit: neque suo arbitrio habitans: sed vitæ separatæ, & mediocris, & à conveniente multitudine bonum testimonium habens. Volumus autem & ipsas quæ ad ordinationem perducuntur diaconissas, sive ex viduitate, sive ex virginitate, non cum aliquo cohærentes aut cognatorum, aut eorum quos appellant dilectos [8]: (talibus enim nominibus utentes, maligna suspicione suam replent vitam) sed aut solæ habitent, aut cum parentibus solis & filiis aut vere fratribus: aut iis cohærere, de quibus si quis suspicari aliquid præsumpserit malignum, ipse insipiens simul & impius forsan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliqua earum quæ in diaconissarum ordinationem ingredi vult, quod alicui cohæserit sub imagine quidem bonæ appellationis, maligna vero suspicione: non oportet hujusmodi mulierem perduci omnino ad ordinationem diaconiæ. Nam si ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohæserit alicui cum prædicto nomine aut schemate, cadet quidem a diaconia: & ipsa & ille subjecti erunt huic legi & reliquis quæ corruptores puniunt. Oportet enim omnes quæ ordinantur venerabiles diaconissas, tempore ordinationis & moneri, & sacrorum audire mandatorum præcepta coram reliquis quæ dudum sunt venerabiles diaconissæ: ut & ipsæ Dei timorem habeant, & adhærentem sacris mandatis fiduciam: timere autem & confundi sacro cadere ordine: scituras, quod si præsumpserint aut erubescentes ordinationem, aut derelinquentes sacrum ministerium ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitam: ipsæ quidem obligatæ efficientur morti [9]: & substantia earum applicabitur sanctissimis ecclesiis aut monasteriis in quibus sunt. Qui vero eas aut uxores accipere aut corrumpere præsumpserint, obnoxii quidem & ipsi gladio [10] erunt: substantia autem eorum applicabitur fisco. Si enim [11] in antiquis legibus, virginibus [12] illis, quæ in eorum errorem vocabantur, mortis [13] incumbebat damnum corruptis: quomodo non magis nos in iis quæ à Deo glorificantur, definimus, pudicitiam (quæ quam maxime mulieres exornat) conservari volentes, quam diligentissime à venerabilibus diaconissis, ut quod decet naturæ, custodiant, & quod debetur sacerdotio, conservent?

2 Dixi ad l. 9. C. de epise.

3 Vid. 1. ad Timoth. §. vers. 9. hodie 40. ex Novella 123 c 13

4 Diaconissæ, sacro mysterio deputatæ.

5 Diaconissæ ministrant baptismatibus, & aliis quibusdam sectetis.

6 l. 11. §. 2. ff. de muneribus

7 Alceteria, diversa sunt a monasteriis.

8 Τῶν ἐγγενῶν, dixi ad l. 19 Cod. de sacr. eccles.

9 Diaconissas capitale est nubere.

10 Pœna diaconissam ducentis.

11 Argumentum à minore ad majus observa

12 Vestales intelligit, id est, Vestæ virgines, vel Junonis Achaicæ, Dianæ Scythicæ, Apollinis Pythii, Apidis seu bovis Ægyptii. de quibus vide Tertullianum in libro de Monogamia, ubi plus satis Montanisat: erit exemplo sequens sententia: Unum matrimonium novimus, sicut unum Deum.

13 Vivæ defodiebantur. Cur? vide Plutarchum Romanis c. 96.

Cap. VII.

De clericis in aliam vitæ formam transeuntibus.

SEmel autem secundum hoc factos diaconos [14] aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotium. quod non solum in presbytero & diacono sancimus, sed etiam si subdiaconus aut forte lector hat aliquis, hunc relinquere pristinum schema, & ad alteram migrare vitam: scientem, quia si tale aliquid egerit, secundum quod a nobis jam sancitum est) aut in curiam cum subitantia, aut sub inopia degens, ad officialem deponetur fortunam.

14 Diaconi, presbyteri, subdiaconi, lectores, in laicos transformari impune non possunt. Novell. 5. c 7.

TERTIA PARS LEGIS.

Cap. VIII.

De expensis ecclesiarum, & clericorum multitudine non facienda.

15 Novell. 16.

SEd neque effusas [15] competit fieri de cætero reverendissimorum clericorum ordinationes, quod enim hactenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen propter tempus finimus: de cætero autem non propter hoc fieri, neque ad damnum sanctissimarum ecclesiarum venire sancimus. Quæcunque igitur oportebat de tali modo in sanctissima majore ecclesia hujus nostræ regiæ civitatis, & sub ea constitutis sanctissimis ecclesiis, & aliis quæ hic sunt, fieri, hac speciali lege complexi sumus. In omnibus autem quæ foris sunt locis, sancimus, si quis cum constituerit ab initio & ædificaverit ecclesiam, definivit ordinationum mensuram, tanquam secundum eam expensas constituens: non prius ordinari quemquam in eadem ecclesia, nisi ad numerum à principio definitum ejus mensura redigatur [16]. Si vero hoc non fecerit, ipsa vero civitatis ecclesia ministrat emolumenta & sibi & aliis ecclesiis: tunc non promptum sit augeri illi clericos, neque [17] propter aliquas forte compassiones aut beneficia ex hoc eam sumptibus [18] prægravare (non sunt enim hæc pia neque sacerdotibus digna) sed ex quibus Dominus dederit Deus, ex iis quæ possibilia sunt administrare, aut antiquam [19] conservare consuetudinem, nihil penitus innovantem. Unde comperit Deo amabiles patriarchas & metropolitas hujus habere providentiam: & eos quidem, qui hactenus sunt, finere in schemate in quo sunt clericos: metiri vero unusquisque ecclesiæ virtutem: & ita ipsos quoque sanctissimos patriarchas sub se constitutas ecclesias ordinare, & metropolitas hoc ipsum à sanctissimis patriarchis commonitos facere, illos autem alios omnes sub se positos episcopos ad mensuram hanc deducere: & studere non [20] ultra expensas facere clericorum ordinationes, scimus enim quantæ sanctissimæ ecclesiæ propter hanc ordinationem, & alterius expensæ effusionem, inopes factæ sunt. Et quia aliquas earum, vix quidem, tamen liberavimus: quædam vero adhuc oneratæ jacent, ex tali relevari angustia non valentes: ideo hoc provideant sanctissimi patriarchæ, & metropolitæ & reliqui Deo amabiles episcopi, ut & nos, quæ ab eis aguntur discentes, approbemus eos qui nostram legem in literis positam, apud semetipsos ostenderunt operibus adimpleri.

16 Adde Nov. 5.

17 Altare unum detegere non debemus, ut alterum vestiamus. adde cap. cum causam ex prebendis, l. ult. §. 1. versic. exceptis. ubi Bartol. cap. qui potiores.

18 Adde l. 38. ff. de rei vind.

19 Impensæ non sunt improbabiles, quæ fiunt ex consuetudine.

20 Vide d. Nov. 3. Ex hoc loco videtur constare, Justinianum tempore singulis clericis non fuisse assignata stata latifundia, vel certos annuos reditus, sed suas mercedes fuisse reditus de manu episcopi, vel similis personæ, accepisse.

ΤΙΤ. VI. ΝΟΒΕΛΛ. VI.

μψίτω ἢ ἐπὶ τάξει ἢ βαθμῷ διάκονος μὴ μήτοι καὶ πρεσβύτερος ἐπὶ τούτοις γάμους. ἱκανὸν γὰρ ἓν καὶ τὸ δεύτερον. εἰ δέ τι τοιοῦτο τι πραχθείη, καὶ εἰς δευτέρους ἐλθὼν γάμους, ἐπὶ μείζονα βαθμὸν παρελθεῖν, ὡς ἐντεῦθεν ἰδιώτης ἔσεσθαι καὶ λαϊκὸς, πάσης τε ἱερᾶς λειτουργίας ἐκπίπτων. σώφρονα γὰρ ἡμῖν ἅπαν πανταχοῦ βίον. εἰ γὰρ τοιοῦτοι κατέστησαν οἱ εἰς κλῆρον ἀγόμενοι χειροτονηθῆναι, ἑτοίμως καὶ πρὸς τοῦτο ἐπισπάσεται ἀνοδυνήτως, ἐκ πολλῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ῥᾳδίως εὑρισκομένων ἢ ἀναγκαίως πρὸς ἱερωσύνην ἀγομένων.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι ἀφιέρωσιν μὴ πενήκοντα ἐτῶν ἀγούσας.

ΟΣα μελλῶ ἐπὶ τοῖς ἁγιωτάτων κληρικῶν ἡμῖν εἴρηκα, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἀφιερωτριῶν προτίθεσθαι βουλόμεθα, ὥστε μηδὲ αὐτὰς ἔξω τῆς περιττῆς ὠφελιμήσεως γίνεσθαι, ἀλλὰ πρότερον μὲν αὐτὰς τῶν ἡλικιῶν μηδὲ νέαν εἶναι, μηδὲ ἀκμάζουσαν, μηδὲ αὖ πάλιν ὡς τὰ πολυμελήμονα πηδῶσαν, ἀλλ' ὑπὲρ τὴν μέσην κᾆθ' ἑστῶσας χρόνον καὶ ἀμφὶ τοὺς πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς, κατὰ τοὺς θείους κανόνας, ἀγούσας· ἔτω τε τὰς ἱερᾶς συζεύξειν χειροτονίας καὶ ἡ παρθένος κεχειρώσατο, ἢ ἑνὸς ἀνδρὸς γαμετὰς γενομένας· ἃ γὰρ ἐφ' ἑαυτοῖς ἐδυστερήκασιν, ἐδὲ βίου ἐχέτωσαν ἐπ' φαμεν κατεγνωσμένου, ἀλλ' ἐλεύθερον ὅλως, ἐπὶ τῷ ἱερῷ πεπλεύκασι λαῷ, καὶ τοῖς τε θεοσκυνηθεῖς ὑπηρετεῖσθαι βαπτίσμασι, τοῖς τε ἄλλοις παρεῖναι τοῖς ἀπορρήτοις, ἃ δὴ ἐν τοῖς σεβασμιωτάτοις μυηρίοις οἱ αὐτῶν εἴωθε πράττεσθαι. εἰ γάρ τις ἀνάγκη χθόνιος καὶ τὴν ἐλάττονα τούτης τῆς ἡλικίας ἢς εἴπομεν, χειροτονηθεῖσαν ἀφιέρωσιν, ἀλλ' ἔξεστι τούτων ἔν τινι τῶν διακόνων ἀσκηθείσαν χειροτονεῖσθαι, καὶ κατ' ἐκείνο οἰκεῖν καθ' ὅσῃ δὲ ἀνδρῶν ἐπιμιξία καθέστηκεν, ἐδὲ αὐτῇ ξυνοικεῖσθαι, ἀλλὰ βίον σωτηρίαν μόνον καὶ μέτριον, καὶ τοῦ μὲν σωφρονεῖν πλήθει μαρτυράμενον βουλόμεθα καὶ αὐτὰς πάσῃ τῇ χειροτονίᾳ ἀγούσας ἀφιέρωσιν, εἴτε ἐκ χρείας, εἴτε ἐκ παρθενίας, μή τινος σωφρόνως ἔχειν, ἢ τοῦ ἑνὸς ἀδελφοῦ, ἢ συζύγων, ἢ τῶν κληρικῶν ἀγαπητὸν, (τοῖς γὰρ τοιούτοις ὀνόμασι χρώμενοι, πάσης πονηρᾶς ὑποψίας τὸ ἑαυτῶν πληρῶσι βίον) ἀλλ' ἢ καθ' ἑαυτὰς οἰκεῖν, ἢ γένεσι μόνοις καὶ πίστεσιν, ἢ τοῖς ἀληθείας ἀδελφοῖς ἢ θείοις συνεύνοις. ἐφ' ὧν εἴ τις ὑποπτεύσειεν ἢ τολμήσοι πονηρὸν, αὐτὸς ἀνόσιός τε ἅμα καὶ ἀσεβὴς εἰκότως νομισθήσεται· ὥσπερ εἴ λέγοιτό τι τοιοῦτο περὶ τῶν εἰς ἀφιέρωσιν χειροθετηθεισῶν ἐμπαιόντων βλαβῶν, ὡς τινι σωθεῖσι, ἐγκαταπτῶσι μὲ ἀχαθῇ προαιρέσει, πονηρᾷ τινὶ ἕξει, ἐδὲ τῷ τοιαύτῃ γυναικὶ προσθεῖναι παντελῶς εἰς χειροτονίαν ἀφιερώσεως. ἐπειδὴ κἂν εἰ χειροτονηθείη, καὶ τι τοιοῦτο προέλθοι, καὶ σωσιχωρίτι τινὶ, μὴ δὲ ῥᾴθυμον ὀνόματος, ἢ ἀγνόματος, ἐκπεσεῖται μὲν τῆς ἀφιερώσεως, καὶ αὐτὴ ἡ κἀκείνῳ ὑποβαλοῦσα ἴσον τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς φθορέας κηλίζουσι. δεῖ γὰρ πάσας τὰς χειροτονουμένας ὁσιωτάτας ἀφιερώσεις, καὶ αὐτὰς κατὰ τὸ χειροθετικὸν ἀκροατήριον καὶ τῆς ἱερᾶς ἀκούειν παραγγελμάτων. ἐπὶ τε λοιποῖς τῇ ἁγίᾳ ὁσιωτάτων ἀφιερώσεων· ὥστε αὐτὰς καὶ τὸ δεῖον θεῖόν ἐχούσας, καὶ τῷ παρασχεῖν τοῖς ἱεροῖς παρεγγέλμασι πειθησίαν, φοβεῖσθαί τε καὶ αἰσχύνεσθαι τὸ ἱερὸς σκηπτοῦχος πάξεως, εἰδυίας ὡς εἰ βαθύτερον πεσοῦσαι ἢ κηλιχνιῶσαι τὴν χειροτονίαν, ἢ ἀποβαλοῦσαι τὴν ἱερὰν χειροθεσίαν, παντοτινὸν ἂν γάμος, ἢ ὅλον ὅλως ἑλέσθαι βιοτὴν πρεῖαν, αὐτάς τε ἐνόχους γνώσεσθαι θανάτῳ, καὶ τὰ τῶν ἐκτὸς αὐτῶν παραπορθοῦσι πάσι τοῖς ἀγαθοῖς τὰς ἐκκλησίας, ἢ τοὺς μοναχοὺς ἢ τοὺς εἴσω ἐσομένους, τὴν ὁσίαν αὐτῶν καθεξῆς τὸ δημόσιον. εἰ γὰρ οἱ τοῖς πάλαι νόμοις, τοῖς παρ' ἐκείνοις εἰς τὴν αὐτῶν παλαιὰν κλῆρωσιν παρῆνοις ἴσασι ἐπὶ τῇ ζημίᾳ φθορέσεις, πῶς ἂ μᾶλλον ἡμεῖς τὰ τῆς ἐπὶ τὰ πάλαι θεσπισθέντα ἐκβαίνοντας ὀλέσειεν, τὴν σωφροσύνην, ἢ μᾶλλα γνωσόμεθα κοσμεῖ, φυλαττέσθω βουλόμενος ἀφεῖσθαι ἐπὶ τῆς θυλακοστάτου ἀφιερώσεως· ὅπως ἂν τὸ, τε σεσῖσθαι τὴν φυσὶ φυλακῆσαι, τὸ, τε ὀφειλόμενον τῇ εἰρωσύνῃ θεῖον.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῶν κληρικῶν εἰς ἄλλο βίου σχῆμα μεταβαινόντων.

ΤΟὺς μὲν ἅπαξ ἐπὶ τάξει γενομένους ἀφιερώσεως, ἢ πρεσβυτέρους, καὶ μηδένα τρόπον ἐπιλιπαίνειν τὴν ἱερωσύνην· ὥσῳ δ' μόνον ἐπὶ πρεσβυτέρους ἢ διακόνων ἤκειν ὁρίζομεν, ἀλλὰ καὶ ἀναγνώστου ἕως ἐπὶ τούτου· ἂν δὲ εἰ τυχὸν ἀναγνώσης ἐπὶ τῷ, μηδὲ τῶν ἀπλήρωτον εἶναι τὸ πρότερον σχῆμα, καὶ εἰς ἕτερον μεταβαίνειν βίον, γινώσκοντα ὡς εἰ ἄρα τοιοῦτό τι πράξειεν, καὶ τὸ ἧδη παρ' ἡμῶν τοιφθησόμενον, ἢ εἰς βαλανεῖου μὴ τὰ ὠτία, ἢ ὧν ἀποβείας, ὥσῳ πεζευομένου κατηχθήσεσθαι τύχῃ.

ΤΡΙΤΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΟΙΡΑ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τῶν διαπεσόντων ἐκκλησιῶν, καὶ μὴ ποιεμβῶν τὰ κληρικὰ πλήθη.

ΟΥ μὴν ὀδὲ συκχωρῆσαι προσήκει γίνεσθαι τοῖς τῶν διωκησάντων κληρικῶν χειροτονίας τὸ μὲ ἧ μείζει νεῦ, εἰ καὶ ἐπανορθοῦν ἐχρῆν, ἀλλ' ὧν ἀφ' τοῦ χρόνου ἀφίεμεν· τοῖς δ' μὴν προχείρως αὐτοὺς γίνεσθαι, μηδὲ εἰς ζήμιαν τῶν ἀναγκαίων ἐκκλησιῶν χωρεῖν θεσπίζομεν. ὅστε μὲ ἂν ἐχρῆν τοῦτο τρόπος, καὶ τῶν ἀγιωτάτων μεγάλων ἐκκλησιῶν τῶν βασιλευούσης ἡμῶν ταυτησὶ πόλεως, καὶ τὰς τῶν αὐτοῦ ἀγιωτάτας ἐκκλησίας καὶ τὰς ἄλλας τὰς συντεθοῦσθαι χρεῶν, τούτων τῶν κλήρων ἀφαιρεῖσθαι νόμῳ. Εἰ δ' ἅπαξ τοῖς ἔξω τόποις θεσπίζομεν, εἰ μὴ ὁ συσταθεὶς ἐξ ὀρχῆς καὶ οἰκοδομήσας τὴν ἐκκλησίαν, ὡσεὶ τὸ τῆς χειροτονιῶν μέτρον, οἷα πρὸς αὐτὸ καὶ τὴν διαπίπτουσαν ἀφιερήσας, μὴ πρότερον χειροτονηθῆναι τινὰ τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, πρὶν αὖ εἰς τὸ ἀληθινὸν τῆς ὀρχῆς ὁραθέντα τὸ μέτρον αὐτὸ ἀφεθείσης. εἰ δ' μὴ τῆς γένοιτο, αὐτὸ δ' ἡ τῆς πόλεως ἐκκλησία χορηγὸν τῆς σπουδῆς ἑαυτῇ τε καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις, τῶν μηδὲ τὰ μὴ προχείρως αὐξειν τοὺς οἰκείους κλήρους, μηδὲ ἀφ' πνας ἴσως προσπαθείας ἢ χαλάσας ταῖς αὐτοῦ ἀνθρώποις καθαφορτίζειν δυσπόνους· (τοῦ δὲ ἐπὶ τοῦ τοιούτου ἐδὲ ἱερεῶν ἀξία) ἀλλ' ἐξ ὧν ὁ θεασόμενος ὑπόδειγμα θεὸς, ἐκ τούτων τὰ δίκαια χορηγὸν, ἢ τῶν γῶν παλαιὰν φυλάττειν συνήθειαν, μηδ' ὅπῃ παντελῶς καινίζομένων. ὥστε προσήκειν τοὺς θεοφιλεστάτους πατριάρχας καὶ μητροπολίτας τοῦτο τιθέναι προνοίας καὶ τοὺς μὲν ἡμετέρους ἐνδεῖν ἐπὶ τῷ ἡμετέρῳ ἐφ' ᾧπερ εἰσὶ κλήρους συμμετρεῖν γ' τῶν ἐκάστης ἐκκλησίας ἀμείνων· καὶ ἔτως αὐτοὺς τε τοὺς ὁσιωτάτους πατριάρχας τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς τετάχθαι ἐκκλησίας, τοὺς τε μητροπολίτας αὐτοὺς τῷ ὁμοίῳ τῶν ὁσιωτάτων πατριαρχῶν τὸ μιμνησκομένους ποιεῖν. σκοπεῖν τε τοὺς ἄλλους ἀπάντας τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τῶν συμμετρεῖν τοιούτων ἐμβιβάζειν, καὶ ἀποδιδόναι μὴ ὑπὲρ τῶν διαπόντων ποιεῖσθαι τοὺς τῶν κληρικῶν χειροθεσίας. ὅρῳ γὰρ ὅσῃ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἀφ' τοῦ τῶν τῶν χρεῶν ἡμένων τε τῷ τῶν ἄλλων διαπόντων ἐκκεχυμένων ἠπόρησαν καὶ ὅτι ὀλίγας ἐξ αὐτῶν μόλις μὲ, ἀπεικυσάμεν ὁμως πνας ὑπὸ χαλεπφορήσαμεν κεῖν), ὅρῳ τοιαύτης ἀνενσκέλων ἐνοχλήσεως ὁ διωκάμενος. ὥστε τότε προσήκειν οἱ ἀγιωτάτοι πατριάρχαι καὶ οἱ μητροπολῖται, καὶ οἱ λοιποὶ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, ἐφ' ᾧ τε ἡμᾶς τὰ παρ' αὐτῶν χινόμενα μεμηδενόσθαι, ἀποδέξασθαι αὐτὰς ὑπὲρ τῶν γεγραμμένων ἡμῶν νόμων ἐν αὐτοῖς ἐθείξαν τοῖς ἔργοις πολιτευόμενον.

ΕΠΙΛΟ-

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα, καὶ τὴν ἱερὰν τάξιν τε καὶ κατάστασιν φυλάττοντα, κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων δύναμίν τε καὶ παρατήρησιν, τοῦ λοιποῦ φυλαττέτωσαν διηνεκῶς ἀκέραια οἵ τε ἁγιώτατοι πατριάρχαι διοικήσεως ἑκάστης, οἵ τε θεοφιλέστατοι μητροπολῖται, οἵ τε λοιποὶ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι, οἵ τε κληρικοί, πανταχοῦ τὴν τοῦ θεοῦ λειτουργίαν καὶ τὴν ἱερὰν εὐθημοσύνην τηροῦντες ἀκέραιον· ποινῆς ἐπικειμένης τῷ ταῦτα παραβαίνοντι, τὸ παντελῶς αὐτὸν ἀλλότριον εἶναι θεοῦ τε καὶ τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἀξίας· ὡς γὰρ ἀνάξιος ταύτης ἐξελαθήσεται. ἄδειαν δὲ πᾶσι δίδομεν, ὁποίαν δήποτε τάξιν καθεστῶσι καὶ σχήματι βίου, θεωμένοις τι τούτων παραβαινόμενον, μηνύειν ἡμῖν τε καὶ εἰς τὴν ἀεὶ βασιλείαν· ὅπως ἂν ἡμεῖς οἱ ταῦτα κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων ὑφήγησιν καὶ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν διατάξαντες, πρέπουσαν καὶ ἐπὶ τοῖς παραβαίνουσιν ἐνέγκοιμεν ἀγανάκτησιν· δηλαδὴ καὶ τῶν νενομοθετημένων παρ' ἡμῶν περὶ τῶν κληρονόμων τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων φυλαττομένων. §. α'. Οἱ μὲν οὖν ἁγιώτατοι πατριάρχαι διοικήσεως ἑκάστης ταῦτα προθήσουσιν ἐν ταῖς ὑφ' ἑαυτοὺς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, δῆλα δὲ ποιήσουσι τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα. οἱ δὲ αὖθις καὶ αὐτοὶ προθήσουσί τε αὐτὰ κατὰ τὴν τῆς μητροπόλεως ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, τοῖς τε ὑφ' ἑαυτοὺς ἐπισκόποις φανερὰ ταῦτα καταστήσουσι. κἀκείνων δὲ ἕκαστος ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐκκλησίᾳ ταῦτα προθήσει. ὥστε μηδένα τῶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀγνοεῖν τὰ παρ' ἡμῶν εἰς τιμήν τε καὶ αὔξησιν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατετυπωμένα· ἐφ' ᾧ τε ἀκολουθοῦσαν τούτοις τὴν σὴν ἁγιωσύνην, ἅπασι τοῖς ὑπ' αὐτὴν ὁσιωτάτοις μητροπολίταις φανερὰ ταῦτα καταστῆσαι, τῷ παντὶ συμπαραδοθησόμενα χρόνῳ. §. β'. Ἐγράφη τὰ ἰσότυπα τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας, Αἰφρεμίῳ τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Θεουπόλεως, Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων, Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ, Δομνίνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς ἱερῶν πραιτωρίων. Datum XVII. Kalend. April. *Constantinop.* BELIS. V.C. CONS.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur à nobis sancita sunt, & sacrum ordinem statumque custodiunt secundum sacrarum regularum observationem & virtutem, de cætero conservent perpetuo integra & sanctissimi patriarchæ uniuscujusque diœcesis, & Deo amabiles Metropolitæ, & reliqui reverendissimi Episcopi atque clerici, ubique Dei culturam & sacram disciplinam custodientes inviolatam, pœna imminente hæc prævaricanti, quo penitus alienus sit à Deo, & imposito sibi sacerdotii ordine: nam velut indignus hoc excluditur. Licentiam vero universis [1] damus, cujuscunque sint officii vel conversationis, respicientibus aliquid horum prævaricari, nuntiare nobis, *&* " *ad imperium quod semper est:* ut, nos, qui hæc secundum sacrarum regularum explanationem apostolicamque traditionem constituimus, decentem etiam indignationem prævaricantibus inferamus, etiam his videlicet quæ sancita à nobis sunt, de hereditatibus Deo amabilium episcoporum custodiendis.

§. 1. Sanctissimi siquidem patriarchæ uniuscujusque diœcesis hæc proponant in ecclesiis sub se constitutis, & manifesta faciant Deo amabilibus metropolitis, quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam proponant ipsi ea in metropolitana sanctissima ecclesia, & constitutis sub se episcopis [2] hæc manifesta faciant: illorum vero singuli in propria ecclesia hæc proponant: ut nullus nostræ reipublicæ ignoret, quæ à nobis ad honorem & ad augmentum Magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi disposita sunt. Insuper sequens hæc tua sanctitas omnibus qui sub ea sunt metropolitis sanctissimis hæc faciat manifesta universo tempore contrahenda. §. 2. Scripta exemplaria [3] sanctissima Archiepiscopo Alexandriæ, Æphremio sanctissimo Archiepiscopo Theopolitano [4]: scripta exemplaria Petro sanctissimo episcopo Hierosolymorum: scripta exemplaria Joanni viro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum secundo exconsuli, & patricio: [Dominico gloriosissimo præfecto prætoriorum Illyrici.] *Cui etiam hoc adjectum est:*

Et tua quoque celsitudo hæc sciens, una cum semper suscepturu sedem tuam, hæc servare festinet. & si denunciatum fuerit aliquod tale edictum, prohibeat, & maxime quæcumque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem etiam nobis, ut decens super eis imponatur correctio. Utatur quoque præceptis ad clarissimos provinciarum judices: ut & ipsi quæ fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc quod à nobis constitutum est fieri. imminebit enim eis pœna quinque librarum auri, si quidem & ipsi prævaricari videntes non denuntiaverint aut sedi tuæ, aut imperio: ut undique decens ornatus ordinationis gradui conservetur. Scripta cum adjectione, Dominico PP. Myrici.

1 Delicta clericorum popularia. " ἡμῖν τε καὶ εἰς τὴν ἀεὶ βασιλείαν. id est, & nobis & quicunque post nos imperium obtinebunt.

2 Cura episcoporum ad metropolitanos spectat.

3 Mori, erat hujusmodi exempla ad alios episcopos transmitti. *l. 6. in fin. C. de summa trinitate.*

4 Theopolitanus Archiepiscopus, id est, Antiochenus; Theopolis, olim Antiochia. *Novell. 42. cap. 1.* dixi ad *l. 6. in fin. Cod. de summa trinitate.*

COLLATIO SECUNDA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀντικαταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἢ εἰς ἰδικὴν ὑποθήκην δίδοσθαι τῷ δανειστῇ, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι αὐτὸν ταῖς γενικαῖς ὑποθήκαις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ'.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Αὔγουστος, Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΝΑ σκοπὸν ἀεὶ τοῦτον ἐθέμεθα, τὸ πᾶν εἴ τι πρότερον ἀτελὲς ἢ συγκεχυμένον ἐδόκει, τοῦτο καὶ ἀνακαθᾶραι καὶ τέλειον ἐξ ἀτελοῦς ἀποφῆναι. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας ποιήσαντες, ἡγούμεθα χρῆναι καὶ ἐπὶ τῶν ἐκποιήσεων τῶν γινομένων ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς πράγμασιν, ἑνὶ περιλαβεῖν νόμῳ τοὺς ἔμπροσθεν ἅπαντας, καὶ ἀνανεουμένῳ καὶ ἐπανορθοῦντι, καὶ τό, τε ἐλλιπὲς προστιθέντι, τό, τε περιττὸν ἀφαιροῦντι. Λέοντι μὲν οὖν τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως (ὃς δὴ μετὰ Κωνσταντῖνον τὸν τῆς εὐσεβοῦς μνήμης, καὶ τὸν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἐν βασιλεῦσιν ἀρχηγέτην, ηὔξησέ τε καὶ κατεστήσατο τὴν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τιμήν τε καὶ κατάστασιν) γέγραπται νόμος περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκποιήσεων, μόνῃ περικεκλεισμένος τῇ κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. καὶ ἐπαινοῦμέν γε τὰ πλείω τοῦ νόμου, μετὰ πάσης σφοδρότητός τε καὶ θεοφιλίας τεθειμένα· ἀλλὰ τῷ γε μὴ γενικῶς αὐτὸν κεῖσθαι κατὰ πάντων, ἐπισκήπτομεν, δεῖσθαι μέντοι καὶ αὐτὸν τινὸς ἐπανορθώσεως πεπιστεύκαμεν. Ἀναστασίῳ δὲ τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γέγραπταί τις περὶ τῶν τοιούτων νόμος, οὔτε ὅμοιος τῷ προτέρῳ, παντοίως τε ἐλλιπής. ἐκχυθεὶς γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἔξω τόπους, οὐδὲν ἧττον ἔμεινεν ἀτελής, πρὸς μόνην τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὴν διοίκησιν ὁρῶν, τὴν τεταγμένην ὑπὸ τὸν μακαριώτατον πατριάρχην τῆς βασιλίδος ταύτης καὶ εὐδαίμονος πόλεως, τοὺς δὲ ἄλλους ἅπαντας μὴ περιεργαζόμενος θρόνους. καίτοιγε εἴπερ ἄξιον ἐπανορθώσεως εἶναι τὸ πρᾶγμα ᾤετο, κατὰ μίαν πρόφασιν τὰ μὲν ἐπηνώρθου, τὰ δέ, ἀκόσμητα κατελίμπανεν. ὥστε αὐτὸν καὶ πεπαῦσθαι τοῦ λοιποῦ θεσπίζομεν, ἀτελῆ τε καθεστῶτα, καὶ τόπῳ περικλειόμενον, ἀλλ' οὐ γενικὸν ἐν νόμοις ὄντα, οὐδέ τι σπουδαῖον εἰσαγαγόντα. †. Ταῦτα οὖν ἡμεῖς ἐπανορθοῦντες ἅπαντα, μίαν ᾠήθημεν χρῆναι νομοθεσίαν ἐπιθεῖναι πᾶσι τοῖς τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ ξενώνων καὶ νοσοκομείων καὶ πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ βρεφοτροφείων καὶ γεροντοκομείων, καὶ παντὸς ἱερατικοῦ συστήματος πράγμασι· καὶ τοῦτον τὸν νόμον τῇ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διατάξει προσθεῖναι, πρότερον αὐτῆς ἐν βραχεῖ τὴν νομοθεσίαν ἐκτιθέμενοι, οὕτω τε ἅπαν τὸ λοιπὸν προσυφαίνοντες. βούλεται γὰρ ἐκείνη μήτε τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχην τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἤτοι τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, μήτε οἰκονόμον πιπράσκειν ἢ δωρεῖσθαι ἢ ἄλλως ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον· οἰκίαν τυχὸν, ἢ ἀγρὸν, ἢ γεωργὸν, ἢ ἀνδράποδα ἀγροικικά, ἢ πολιτικὰς σιτήσεις (καὶ ταύτας ἐν τοῖς ἀκινήτοις ἀριθμητέον) προσηκούσας τῇ κατὰ Κωνσταντίνου πόλιν ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ) ἀλλὰ μηδὲ παντὶ δώρῳ ἢ ἄλλῳ τινὶ σοφίσματι τοιοῦτό τι πράττειν· καὶ ἀπειλεῖ τῷ μὲν ἐωνημένῳ τὴν τοῦ πράγματος ἀνάδοσιν, ὥστε αὐτὸν ἀναδιδόναι τῷ κατὰ καιρὸν οἰκονομοῦντι τὰ πράγματα τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τὸ παρ' αὐτοῦ ληφθὲν πρᾶγμα, μετὰ παντὸς τοῦ κατὰ τὸν μέσον χρόνον καρποῦ, καὶ τῶν ἄλλων κερδῶν· ἐκπτώσεως ἐπικειμένης τῶν τιμημάτων τῷ τοιοῦτό τι λαμβάνειν ἢ ὠνεῖσθαι θαρροῦντι, διότι τὸ παρὰ τοὺς νόμους πραχθὲν ἐν ἴσῳ τίθησι τῷ μηδὲ τὴν ἀρχὴν γενομένῳ. τὸν δὲ οἰκονόμον τὸν ταῦτα ὑπερβάντα, διδόναι μὲν οἴκοθεν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κελεύει πᾶν ὅπερ ἂν ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἐκέρδανεν, ἢ τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἐζημίωσε. πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἀπελαύνει τῆς οἰκονομίας, καὶ δίδωσιν ἀγωγὴν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, οὐ κατὰ μόνον τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, ἀλλὰ καὶ κατὰ διαδόχων αὐτῶν· εἴτε αὐτοὶ τοῦτο ἐξεποίησαν, εἴτε τὸν κατὰ καιρὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, ἤ τινα τῶν ἄλλων κληρικῶν ὁρῶντες ἐκποιοῦντα, σιωπὴν ἀγεννῆ τε καὶ ἀνελεύθερον ἤσκησαν· καὶ πολλῷ μᾶλλον εἰ συναινοῦντα βλέποντες τοιούτῳ τινί, συνεχώρησαν,

TIT. I.

DE NON ALIENANDIS [1], AUT PERMUTANDIS REBUS [2] ECCLESIASTICIS IMMOBILIBUS, AUT IN SPECIALEM HYPOTHECAM DANDIS CREDITORIBUS, SED SUFFICERE GENERALES HYPOTHECAS.

NOVELLA CONSTIT. VII.

Imperator Justinianus August. Epiphanio sanctiss. & beatiss. Archiepiscopo fælicis hujus civitatis, & œcumenico Patriarchæ, [& Patriarchæ Constantinopolitano.]

PRÆFATIO.

VNAM intentionem hanc semper proponimus, omne quicquid prius imperfectum, aut confusum [3] videbatur, hoc & expurgare, & perfectum ex imperfecto declarare: quod etiam in omni legislatione facientes, credimus oportere, & in alienationibus quæ fiunt super sacris rebus, una complecti lege, quæ priores omnes & renovet [4] & emendet: & quod deest, adjiciat: & quod superfluum est, abscindat. A Leone siquidem bonæ memoriæ (qui post Constantinum piæ memoriæ, Christianæ fidei inter imperatores principatum auxit, & constituit sacrarum ecclesiarum honorem & disciplinam) scripta lex [5] est de alienationibus ecclesiasticis, conclusa in sola hujus fœlicissimæ civitatis sanctissima majore Ecclesia. Et laudamus plurima hujus legis, cum omni vehementia & Dei cultura posita: sed eo quod non generaliter posita sit in omnibus, egere etiam eam quadam correctione credimus. Ab Anastasio quoque piæ memoriæ scripta quædam de talibus lex [6] est, nec similis priori, & omnino minus habens. Effusa namque & per loca foris posita, nihilominus mansit imperfecta, eo quod ad solum sacerdotium & diœcesim respiciat constitutam sub beatissimo patriarcha hujus regiæ & fœlicissimæ civitatis; alias autem non perscrutata sedes: cum utique dignam correctione esse eam arbitrabatur: propter quam occasionem alia quidem corrigebat, alia vero incomposita relinquebat. Quamobrem eam quoque vacare de cætero sancimus, utpote imperfectam, & loco circumclusam, & non generalem inter leges existentem, neque aliquid studiosum [7] introducentem. †. Hæc ergo nos omnia emendantes, unam existimamus oportere legislationem imponere omnibus sanctissimarum ecclesiarum, & xenodochiorum [8], & nosocomiorum [9], & monasteriorum, & brephotrophiorum [10], & gerontocomiorum [11], & totius sacrati collegii rebus, & hanc legem Leonis piæ memoriæ constitutioni adjicere: prius breviter ejus legislationem exponentes: sicque omne quod reliquum est intexentes. Vult [12] enim illa neque Deo amabilem *archiepiscopum & patriarcham* hujus fœlicissimæ civitatis, seu sanctissimæ majoris ecclesiæ, neque œconomum vendere, aut donare, aut aliter alienare rem immobilem, domum forsan, aut agrum, aut colonum, aut mancipia rustica, aut civiles annonas (nam & hæc inter [13] immobilia sunt numeranda) quæ competunt Constantinopolitanæ sanctissimæ majori ecclesiæ: sed neque pro ulla [14] compensatione aut alia qualibet circumventione tale aliquid agi: & interminatur [15] emptori quidem rei restitutionem, ut reddat per tempora œconomo rerum sanctissimæ ecclesiæ rem quam ipse perceperit, cum omni medii temporis fructu, & aliis lucris: casu imminente pretiorum ei qui tale aliquid accipere aut comparare præsumpserit: cum etiam hoc quidem quod contra leges actum est, ita ponat ac si neque à principio gestum sit. *Oeconomum* [16] vero hæc pravaricantem, dare quidem de suo sanctissimæ ecclesiæ jubet omne quicquid ex ea causa lucratus est, aut sanctissimam ecclesiam damnificavit. Super hoc autem etiam excludit eum officio œconomi: & dat actionem sanctissimæ ecclesiæ, non contra solos Deo amabiles œconomos, sed etiam contra successores eorum: sive ipsi hoc alienaverint, sive pro tempore Deo amabilem episcopum, aut aliquem aliorum clericorum videntes alienantem, taciturnitate degeneri, & sine libertate passi sunt: & multo potius si consentientes, & videntes tale aliquid permiserunt, & non causam prohibuerunt. Ad hoc autem, & *ta-*

1 Vid. *Julian Patricium const. 7.* De forma observanda in alienandis rebus ecclesiasticis, vid. *prœmium const. gloss. 5. num. 5. & seq.* Goth. Adde *Novell. 120.* & de precarii variis generibus. *lib. 4. obs. 7.* ANS. Adde eundem *Cujacium tom. 3. comment. in tit. 13. III. decret.* ubi hunc titulum explicat. S.L.

2 Fructuosis præsertim: ἀυλεργιῶν enim prædiorum alienatio prohibita *Nov. 2. c. 12.* ἀυτουργιῶν nomine, intellige prædia quæ sua sponte fructus ferunt, ut sunt prata, salicta, & his similia: & breviter, πάντα εὐφορόσοδα.

3 Munus optimum legislatorum.

4 Novellarum enim constitutionum hic effectus est.

5 Legem Leonis de alienationibus ab Ecclesia Constantinopolitana majore factis observa. *l. 14. Cod. de sacr. eccles.*

6 *l. 17. C. de sacros. eccles.*

7 Utile.

8 Xenodochium locus est in quo peregrini suscipiuntur. *Jul. hic.*

9 Nosocomium locus est in quo homines ægroti curantur. *Jul. hic.*

10 Brephotrophium locus, in quo infantes aluntur. *Jul. ibid.*

11 Gerontocomium locus, in quo pauperes, & propter senectutem solam infirmi homines curantur. *Jul. ibid.*

12 *Epitome l. 14. C. de sacros. eccles.*

13 Civiles annonæ inter immobilia numerantur.

14 Επ ἀντιδώρῳ, id est, remunerandi gratia, ut *Nov. 130. c. 1. l. 14. vers. scientes, ff. de sacr. eccles.* Hujusmodi ἀντίδωρα generaliter inhibentur, licet naturaliter debeantur, & mercedes sint potius, quam liberalitates, *l. 25. §. 11. ff. de hered. pet.* beneficii referendi gratia. *l. 14. §. 1. ff. de sacr. eccles.*

15 *d. l. 14. §. 1.*

16 *d. l. 14. §. 2.*

bellionem[1] qui talia confecit instrumenta, perpetuo tradet exilio: nullam ei clementiam neque reversionem participans: ipsos quoque maximos[2] judices, qui ad hæc accedunt, & ministrant talibus causis, aut confici apud semetipsos monumenta pro confirmatione talium donationum aut aliorum actuum patiuntur: & cingulo, & dignitate & substantia interminatur excludere. Hoc igitur increpans vehementer, permittit[3] rei ecclesiasticæ usum, aut qui vocatur ususfructus, sub certo quodam tempore, aut etiam usque ad vitam percipientis dare sanctissimam majorem ecclesiam, sub hac tamen definitione, *ut is qui accepit munificentiam, ejusdem quantitatis recompenset rem sanctissimæ majori ecclesiæ sub proprietatis ratione, ex qua posset eundem reditum sanctissima ecclesia habere, quantum ille ex usu accepit*, post percipientis *utique mortem, aut definitum tempus, usu videlicet, & usufructu dato ecclesiasticæ rei ad sanctissimam majorem ecclesiam redeunte, & usu donatæ rei cum proprietate sanctissimæ ecclesiæ faciendo:* talem namque contractum sine periculo esse ponit lex. Si vero minus fuerit quam quod datur à sanctissima ecclesia, illud quod compensatur ei, cujus mox quidem percipiet proprietatem, sperat autem & usum accipere, infirmum contractum, & pro non facto ponit: datque licentiam vindicationis, utpote circumventione contra jus sanctissimæ ecclesiæ facta. §. 1. Lex itaque talia sub brevitate decernit, & mulctam imponit, & usque ad res sanctissimæ ecclesiæ stat solummodo: & omnem quidem perimit circumventionem quam prædiximus: non tamen retinere calliditatem postea insurgentium valuit. Quidem enim dudum hoc quod vocatur colonarium jus [*colonarium*[4] *jus est, veluti si domum valentem centum solidos & præstantem pensionem decem solidorum, accipiat quis ab ecclesia & det pro ea solidos centum, seu amplius, aut certe minus: & quasi jam de proprio adgravet*[5] *se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres. Iste autem appellatur paræcius*[6]*, sed ipsam domum sub tam parva pensione in perpetuum, & ipse & heredes ejus possidebant*] adinvenientes, neque nostris legibus neque alii cuiquam omnium notum, circumventionem non parvam meditati sunt contra legem, perpetuas pene cogitantes alienationes: quod nos de cætero agi prohibemus, & pro eo ipso conscripsimus legem. Dudum autem, & ad emphyteusim respexerunt, & imminuerunt plurimam quantitatem veri reditus illis qui emphyteusim accipiunt, præstantes hi qui rebus pridem sanctissimæ majoris ecclesiæ præsidebant. Ideoque nos in quadam constitutionum nostrarum definivimus quidem usque ad personas tres[7] emphyteusim fieri, accipientis, & duorum successorum aliorum, hoc etiam super rebus sanctissimæ majoris ecclesiæ fieri permittimus, non autem ultra sextram partem relevari emphyteusim percipientibus propter fortuitos casus sancientes.

†. Quia vero didicimus sic effuse & impie ab aliquibus fieri documenta, ut neque sexta relinquatur sanctissimæ ecclesiæ pars, reliquis omnibus emphyteusim accipientibus donatis: Anastasius autem piæ memoriæ gesta monumentorum constituens fieri super alienationibus, sicut etiam hujus rei fieret tempus, & emphyteusim statuens, sine gestis quidem usque ad solam vitam accipientis emphyteusim: cum gestis autem, in perpetuum eam extendens, neque perfectam fecit, neque utilem legem, & undique imperfectam usque ad solam diœcesim patriarchicæ sedis hujus fœlicissimæ civitatis (sicut prædiximus) legislationem statuens.

Cap. I.

De rebus ad venerabilia loca pertinentibus non alienandis.

NOs igitur (jam enim ad legem veniendum est) sancimus neque sanctissimam hujus fœlicissimæ civitatis majorem ecclesiam, neque[8] sub ea constitutas ecclesias, quarum ipsa prærogationem suscepit (sicut eam Anastasius piæ memoriæ interpretatus est) neque alias omnes ecclesias in hac fœlicissima existentes civitate, aut circa ejus confinia, neque sub patriarchica sede hujus fœlicissimæ civitatis constitutas, quarum metropolitas ipse ordinat, neque alium ullum undique patriarcham: neque episcopum (dicimus autem & eos qui in Oriente, & qui in Illyrico, insuper & in Ægypto, & in Lycaonia, atque in Lycia, & eos qui in Aphricana provincia sunt, & complexive dicendo per omnes quæcunque nostræ sunt terræ, necnon in Occidente sunt Deo amabiles episcopos ab ipsa seniori[9] Roma usque ad Oceanum consistentium sanctissimarum orthodoxarum ecclesiarum) neque aliquem xenodochum, aut ptochotrophum, aut nosocomum, aut orphanotrophum, aut brephotrophum, aut gerontocomum, aut monasterii virorum, vel mulierum abbatem vel abbatissam: aut quemlibet omnino præsidentem venerabilibus collegiis, licentiam habere alienare[10] rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, aut in hortis, aut omnino in hujusmodi, neque rusticum mancipium, neque civilem annonam: nec per specialis pignoris occasionem tradere creditoribus. Alienationis autem nomen generalius ideo posuimus, ut prohibeamus & venditionem[11], & donationem, & commutationem, & in perpetuum[12] extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit. Sed omnes ubique sacerdotes ab hujusmodi alienatione prohibemus, subditos pœnis quibus Leonis piæ memoriæ usa est constitutio[13]. Illam namque per omnia valere, & ratam esse sancimus: propterea hanc proposuimus & protulimus, & non paterna[14] voce legem conscripsimus, sed hac communi & Græca, ut omnibus sit nota, propter facilem interpretationem. Quod itaque jam præteriit[15], relinquimus: nam[16] tanta documenta tempore longo facta nunc commovere, multæ erit tergiversationis. Quapropter quæ usque huc hactenus extant, proprium habeant schema: de cætero autem omnem alienationem interdicimus, prædictas ei pœnas imponentes.

Cap. II.

De principe qui rem immobilem venerabili loco dederit.

UT autem lex ad humanæ naturæ varietatem, & quod semper venit, moderata, per omnia immota permaneat (quid enim erit stabile[17] inter homines, & ita immobile, ut nullam patiatur mutationem: cum omnis noster status sub perpetuo motu consistat?) necessarium existimavimus quasdam exceptiones dare legi cum multis vigiliis, & subtilitate adinventas: ut eas habens in auxilio, lex nequaquam moveatur. §. 1. Sinimus[18] igitur imperio, si qua communis commoditas est, & ad utilitatem reipublicæ respiciens, & possessionem exigens talis alicujus immobilis rei, qualem proposuimus: hoc ei à sanctissimis ecclesiis, & reliquis venerabilibus domibus, & collegiis percipere licere, undique sacris domibus indemnitate servata, & recompensanda re eis ab eo, qui percipit æqua aut etiam majore[19] quam data est. Quid enim[20] causetur Imperator ne meliora det? cui plurima dedit Deus habere, & multorum dominum esse, & facile dare, & maxime in sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mensura est donatarum eis rerum immensitas. Unde si quid tale fiat, & pragmatica præcesserit forma præcipiens imperio dare aliquid talium rerum, & recompensaverit mox rem meliorem,

ἀλλ' οὐ τὸ πρᾶγμα διεκώλυσεν. καὶ πρός γε, καὶ τὸν συμβολαιογράφον τὸν τὰ τοιαῦτα συντάξαντα συμβόλαια, διηνεκεῖ παραδίδωσιν ἐξορίᾳ, μηδεμιᾶς αὐτῷ φιλανθρωπίας μηδὲ ἐπανόδου ποτὲ μεταδιδοῦσα. καὶ αὐτοὺς μέντοιγε τοὺς μεγίστους ἄρχοντας, τοὺς τὰ τοιαῦτα προσιεμένους, καὶ ὑπουργοῦντας τοῖς τοιούτοις πράγμασιν, ἢ συνίστασθαι παρ' ἑαυτοῖς ὑπομνήματα πρὸς σύστασιν τῶν τοιούτων δωρεῶν ἢ τῶν ἄλλων πράξεων ἀνεχομένους, τῆς τε ἀρχῆς καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς περιουσίας ἐκβάλλειν ἀπειλοῦσα. ταῦτα οὖν ἐπιτιμήσασα σφοδρῶς, ἐπιτρέπει πράγματος ἐκκλησιαστικοῦ χρῆσιν, ἤτοι τὸν καλούμενον οὐσούφρουκτον, ἐπὶ ῥητόν τινα χρόνον, ἢ καὶ ἄχρι τῆς ζωῆς τοῦ λαβόντος, διδόναι τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν. ἐπὶ τούτῳ μέντοι τῷ ὅρῳ, ἐφ' ᾧ τὸν τοιαύτην δεχόμενον φιλοτιμίαν, τῆς αὐτῆς ποσότητος ἀντιδιδόναι πρᾶγμα τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, κατὰ δεσποτείας λόγον, ἐξ οὗ δυνήσεται τὴν αὐτὴν πρόσοδον ἡ ἁγιωτάτη ἐκκλησία κομίζεσθαι, ὅσην ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔλαβεν, δηλαδὴ μετὰ τὴν τοῦ λαβόντος τελευτήν, ἢ τὸν ὁρισθέντα χρόνον ἐπὶ τῇ χρήσει, καὶ τῆς χρήσεως τοῦ δοθέντος ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος ἐπὶ τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἐπανιούσης, καὶ τῆς τοῦ δωρηθέντος χρήσεως ἅμα τῇ δεσποτείᾳ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας γινομένης. ἀκίνδυνον γὰρ εἶναι τὸ τοιοῦτον συνάλλαγμα τίθησιν ὁ νόμος. εἰ δὲ ἔλαττον εἴη τοῦ διδομένου παρὰ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τὸ ἀντιδοθὲν αὐτῇ, οὗπερ αὐτίκα μὲν λήψεται τὴν δεσποτείαν, ἐλπίζει δὲ καὶ τὴν χρῆσιν λαβεῖν, ἀκυροῖ τὸ συνάλλαγμα, καὶ ἀντὶ μηδὲ γεγονότος τίθησι, καὶ δίδωσιν ἄδειαν ἐκδικήσεως, οἷα περιγραφῆς κατὰ τοῦ δικαίου τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας γινομένης. §. α'. Ὁ μὲν οὖν νόμος ὡς ἐν βραχεῖ τοιαῦτα διορίζεταί τε καὶ ἐπιτιμᾷ, καὶ μέχρι τῶν πραγμάτων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἵσταται μόνης· καὶ ἅπαντα μὲν ἀναιρεῖ σοφισμόν, (τοῦτον ὅνπερ εἰπόντες ἔφθημεν) οὐ μὴν ἐπισχεῖν τὴν τῶν μετὰ ταῦτα πανουργίαν ἴσχυσεν. τινες γὰρ δὴ τὸ καλούμενον παροικικὸν ἐξευρόντες, μήτε τοῖς ἡμετέροις νόμοις, μήτε ἄλλῳ τινὶ τῶν ἁπάντων γνωριζόμενον, περιγραφὴν οὐ μικρὰν ἐμελέτησαν κατὰ τοῦ νόμου, διηνεκῆ σχεδὸν ἐπινοήσαντες ἐκποίησιν· ὅπερ ἡμεῖς τοῦ λοιποῦ πράττεσθαι κεκωλύκαμεν, ἐξ οὗ τὸν ὑπὲρ τούτων ἐγράψαμεν νόμον. ἤδη δὲ καὶ εἰς ἐμφυτεύσεις εἶδον, καὶ ἠλάττωσαν πολλῷ τὸ ποσὸν τῆς ἀληθοῦς προσόδου, τοῖς ἐμφυτευταῖς χαριζόμενοι, οἱ τῶν πραγμάτων πρώην τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας προεστῶτες. ὥστε ἡμᾶς ἔν τινι τῶν ἡμετέρων διατάξεων ὁρίσαι μὲν ἄχρι προσώπων τριῶν τὴν ἐμφύτευσιν γίνεσθαι τοῦ τε λαμβάνοντος καὶ δύο διαδόχων ἑτέρων· τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῖς τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πράγμασι γίνεσθαι συγχωρήσαντες· μὴ περαιτέρω δὲ τῆς ἕκτης μοίρας συγχωρεῖσθαι τοῖς ἐμφυτευταῖς, διὰ τὰς τυχηρὰς περιστάσεις, νομοθετήσαντες. †. Ἐπειδὴ δὲ ἐμανθάνομεν οὕτως ἐκκεχυμένως τε καὶ ἀσεβῶς παρά τινων γίνεσθαι τὰ συμβόλαια, ὡς μηδὲ τὴν ἕκτην καταλιμπάνεσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μοῖραν, τῶν λοιπῶν ἁπάντων τῷ ἐμφυτευτῇ κεχαρισμένων. Ἀναστάσιος δὲ ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, πρᾶξιν ὑπομνημάτων διατάξας γίνεσθαι ἐπὶ ταῖς ἐκποιήσεσιν, εἴπου καὶ τοῦτο γένοιτο καιρός, καὶ τὰς ἐμφυτεύσεις στήσας, δίχα μὲν τῆς πράξεως, ἄχρι μόνης τῆς ζωῆς τοῦ ποιουμένου τὴν ἐμφύτευσιν, μετὰ δὲ ταύτης, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς αὐτὴν ἐκτείνας, οὐκ ἀκριβῆ πεποίηκεν οὔτε συμφέροντα νόμον, παντοίως τε ἀτελῆ, μέχρι μόνης τῆς διοικήσεως τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καθάπερ εἴπομεν, τὴν νομοθεσίαν στήσας.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι τὰ τοῖς εὐλαβεστάτοις προσήκοντα τόποις πράγματα.

ΗΜεῖς οὖν (ἤδη γὰρ ἐπὶ τὸν νόμον ἰτέον) θεσπίζομεν, μήτε τὴν ἁγιωτάτην τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως μεγάλην ἐκκλησίαν, μήτε τὰς ὑπ' αὐτὴν οὔσας, ὧν αὐτὴ τὴν χορηγίαν ἐδέξατο, (καθάπερ αὐτὴν Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἡρμήνευσε) μήτε τὰς ἄλλας ἁπάσας ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην οὔσας πόλιν, ἢ τὴν αὐτῆς περιοικίδα, μήτε τὰς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καθεστώσας, ὧν τοὺς μητροπολίτας αὐτὸς χειροτονεῖ, μήτε ἄλλον μηδένα πανταχοῦ μήτε πατριάρχην, μήτε ἐπίσκοπον, (φαμὲν δὲ τούς τε ἐπὶ τῆς ἑῴας, τούς τε ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίδος, καὶ πρός γε τοὺς ἐπ' Αἰγύπτου τε καὶ τῆς προσεχοῦς καὶ ἡνωμένης αὐτῇ Λιβύης, τούς τε ἐπὶ τῆς Ἀφρῶν χώρας, καὶ συνελόντα ἅπαντας εἰπεῖν, ὅσοι τῆς ἡμετέρας εἰσὶ γῆς) μήτε μὴν τοὺς ἐπὶ τῆς ἑσπερίας ὄντας, θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀπ' αὐτῆς τῆς πρεσβυτίδος Ῥώμης μέχρι τῶν εἰς Ὠκεανὸν καθεστώσων ἁγιωτάτων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν μήτε τινὰ ξενοδόχον, ἢ πτωχοτρόφον, ἢ νοσοκόμον, ἢ ὀρφανοτρόφον, ἢ γεροντοκόμον, ἢ βρεφοτρόφον, ἢ μοναστηρίου ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἡγούμενον ἢ ἡγουμένην, ἤ τινα ὅλως προεστῶτα τῶν εὐαγῶν συστημάτων ἄδειαν ἔχειν ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον ἐν οἰκίαις, ἢ ἐν ἀγροῖς, ἢ ἐν κήποις, ἢ ὅλως ἐν τοῖς τοιούτοις· μήτε γεωργικὸν ἀνδράποδον, μήτε πολιτικὴν σίτησιν, μήτε κατὰ ἰδικοῦ πρόφασιν ἐνεχύρου παραδιδόναι τοῖς δανεισταῖς. τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως ὄνομα γενικώτερον διὰ τοῦτο τεθείκαμεν, ἵνα κωλύσωμεν καὶ πρᾶσιν καὶ δωρεὰν καὶ ἄμειψιν, καὶ τὴν εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκτεινομένην ἐμφύτευσιν, ἥγε οὐδὲ πόρρω καθέστηκεν ἐκποιήσεως. ἀλλὰ πάντας πανταχοῦ τοὺς ἱερεῖς τῆς τοιαύτης ἐκποιήσεως εἴργομεν, ταῖς ποιναῖς ὑποκειμένους αἷς ἡ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐχρήσατο διάταξις. ἐκείνην γὰρ κατὰ πάντων κρατεῖν καὶ κυρίαν εἶναι θεσπίζομεν. διόπερ αὐτὴν καὶ προὐθήκαμεν, καὶ οὐ τῇ πατρίῳ φωνῇ τὸν νόμον συνεγράψαμεν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ κοινῇ τε καὶ ἑλλάδι, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι γνώριμον, διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἑρμηνείας. τὸ μὲν οὖν ἤδη παρῳχηκὸς ἀφίεμεν. τὸ γὰρ τοσαῦτα συμβόλαια χρόνῳ τε μακρῷ γενόμενα νῦν ἀνακινεῖν πολλῆς ἂν εἴη τῆς πολυπραγμοσύνης· ὥστε τὰ μέχρι νῦν ὄντα τὸ οἰκεῖον ἐχέτω σχῆμα· τοῦ λοιποῦ δὲ πᾶσαν ἐκποίησιν ἀπαγορεύομεν, τὰς εἰρημένας αὐτῇ ποινὰς ἐπιτιθέντες.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ ἄρχοντος τὸ πρᾶγμα ἀκίνητον εὐλαβεῖ τόπῳ δεδωκότος.

ΟΠως δὲ ἂν ὁ νόμος πρὸς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ποικίλον καὶ τὸ παρασυμβαῖνον ἀεὶ μετρηθεὶς, μένῃ διὰ πάντων ἀκίνητος, (τί γὰρ ἂν εἴη σταθερὸν τῶν ἐν ἀνθρώποις, καὶ οὕτως ἀσάλευτον ὡς μηδεμίαν ὑπομένειν μεταβολήν, τῆς πάσης ἡμῶν συστάσεως ἐν διηνεκεῖ καθεστώσης κινήσει;) ἀναγκαῖον ᾠήθημεν τινὰς ἐξαιρέσεις δοῦναι τῷ νόμῳ, μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας τε καὶ ἀκριβείας ἐξηυρημένας· ἵνα ταύτας ἔχων εἰς βοήθειαν ὁ νόμος, μηδαμῶς σαλεύηται. §. α'. Ἐφίεμεν τοίνυν τῇ βασιλείᾳ, εἴπου τις κοινωφελής ἐστι καὶ πρὸς λυσιτέλειαν τῆς πολιτείας βλέπουσα χρεία, καὶ κτῆσιν ἀπαιτοῦσα τοιούτου τινὸς ἀκινήτου πράγματος ὁποῖον ὑπεθέμεθα, τοῦτο αὐτῇ παρὰ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἴκων τε καὶ συστημάτων λαμβάνειν ἐξεῖναι, τοῦ πανταχόθεν ἀζημίους τοῖς ἱεροῖς οἴκοις φυλαττομένου, καὶ ἀντιδιδομένου πράγματος αὐτοῖς παρὰ τοῦ λαμβάνοντος ἴσου ἢ καὶ πλείονος τοῦ διδομένου. τί γὰρ ἂν καὶ αἰτιάσαιτο βασιλεὺς πρὸς τὸ μὴ δοῦναι τὸ κάλλιον, ᾧγε πολλὰ δέδωκεν ὁ θεὸς ἔχειν, πολλῶν δὲ κύριον καθεστάναι, καὶ ῥᾳδίως διδόναι, καὶ μάλιστα εἰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας· ἐφ' ὧν ἄριστον μέτρον ἡ τῶν δωρουμένων καθέστηκεν ἀμετρία·

1 d. l. 14. §. 3.
2 d. l. 14. §. 4.
3 d. l. 14. §. 5 *seu ult.*
4 Colonarium jus seu παροικικὸν quid sit observa, de quo dixi ad l. 24. § 1. *C. de sacros. Eccles.*
5 Libellarius contractus fit certo pretio numerato, & eo amplius certa pensione in annos singulos, propter rem immobilem ab alio acceptam, *ut hic.* Aliis, Libellaria est quoties Emphyteuta vel vasallus rem emphyteuticam vel feudalem alteri in emphyteusim vel feudum concedit arg. *cap. 1. §. donare c. 1. tit. de prohibita feudi alienat. per Fridericum & c. 1. §. si autem libellaria tit. quibus modis feudum amittunt. Jas. Auth. ingressi. C. de sacr. eccles.* & hoc olim licuisse quoties æquali personæ & sub eadem lege seu conditione dabatur. *c. 1. §. similiter tit. de lege Conradi.* Hodie licere non videtur, quod omne alienationis genus vasallo sit interdictum. Contrarium tamen tenet Alvarotus in *c. Imperialem. §. Illud quoque tit. de prohibita feudi alienat per Fridericum.* Hoc autem contractu libellariæ notandum est transferri utile dominium retento decreto & comparari superficiario, precario & emphyteutico ut notat Everardus Topicis *in loco à feudo ad Emphyteusim 29. v. 55. & 57.* de libellariæ & emphyteuseos differentiis dixi ad *l. 24. § 1. C. de sacrosf. eccles. & in rubrica Cod. de jure emphyteutico.*
6 vid. *Alciat. 1. prætermissorum.*
7 Adde *l. 24. in fin. C. de sacr. eccles.*
8 Hæc Novella eo amplior est lege Anastasii 14. *C. de sacr. Eccles.*
9 Senior Roma, quæ in Italia est: Nova, quæ in Thracia est: quæque olim Byzantium, postea Constantinopolis.
10 Res ecclesiasticæ immobiles, & quasi immobiles alienari non possunt.
11 Alienationis verbo, venditio, donatio, perpetua emphyteusis intelligitur. *l. ult. C. de reb. alien.*
12 Res Ecclesiasticæ in perpetuam emphyteusim dari non possunt. *ut hic.*
13 *l. 14. C. de sacrosf. eccl.*
14 Id est, Romana. vid. *Nov.* 69.
15 Vid. *l. 7. C. de legib.*
16 Cur leges ad præteritum tempus non extendantur.
17 Inter homines nihil stabile aut immutabile.
18 Hinc sumpta est Authentica, sed & permutare, *C. de sacrosf. eccles.* adde *Novell.* 120. *c. 1.*
19 Minore nunquam, ne Ecclesia in damno versetur.
20 Constantini, ut vulgo vocant, donationem validam esse hinc colligunt: nulloque prætextu læsionis ab ejus successoribus posse revocari.

ἀμοιβῆς· ὥστε οὐ τιμᾶται ἡ χώρα, καὶ πραγματικὴς ἀφέλεια γίνεται· ὁ ἐπιτηρῶν τὴν βασιλικὴν δεδομένην τῷ τοιούτων πραγμάτων, καὶ αἰτησάσθω δύθις ἐπὶ μεῖζον καὶ κρείττον τι καὶ ὠφελιμώτερον· ἵνα τοῦ τῆς αὐτῆς ἀμοιβῆς τύχωμεν· καὶ οἱ ἀφορισθέντες οἶκοι ἐξ ὧν τὸ σκεπασθῆναι ἐστί, καὶ οἱ τοῖς τοιούτοις ὑπογεγραμμένοι χαράγμασιν, αὐθεντικοὶ παντελῶς ἔστωσαν, μηδεμιᾶς διλωσάσθω ποιεῖσθαι τῷ παρὰ Λέοντος τοῦ σοφοῦ διατάξει ἀλλήλων ἐμποδισμὸν τὴ ἡμῶν κυρωθεισῶν. καὶ γὰρ ἐάν ποτε διεταξάμεθα ἀλλήλων ἐμποδισμὸν τὴ βασιλικὴ, καὶ τὸ ἱερὸν πραγμάτιον τῶν κοιτῶν τε καὶ δημοσίων. ὅπερ γε πᾶσαι τοῖς ἀγαπήσεις σκληρίας δύσκολόν τε καὶ σύγχυσις ἐν τῷ πόλει τὸ βασιλέως φιλοτιμιῶν διλωσαμένοις ἐπιτελεῖ. ἀλλήλαις δὲ αἱ τοιαῦται τῶν πρέποντα, οὐκ ἂν ὑπὸ τῶν οἰκήτων μεμφθεῖεν. ἄλλως γὰρ πῶσαν, εἴτε ἀπὸ βασιλείας, εἴτε ἀπὸ ἑτέρου οἱουδήποτε προσώπου γινομένων, εἴτε πρᾶσιν, εἴτε δόμενοι, εἴτε ἄμοιψιν, εἴτε ἐμφύτευσιν διδόναι, παντελῶς ἀναιρεῖσθω. ἡ μὴν ἐάν δοῦναι τινὸς οἰκήτορι ἐπ' ἀκινήτου πράξεως γινομένων, τοιαύτη συγχωρεῖσθω. καὶ τοῦτο κρατεῖν βουλόμεθα ἐπὶ τε πάσης σκηπτικῆς, καὶ τῶν μοναστηρίων καὶ νοσοκομείων καὶ ξενώνων, καὶ βρεφοτροφείων, καὶ ἀσυλητηρίων, καὶ γηροκομείων, καὶ παντὸς ἁπλῶς συστήματος, ἐφ' ᾧ πράξεις οὐσιῶν συνίστηται· ἐάν τινὸς παντελῶς τούτων τὰ λαμβάνειν παρ' αὐτῶν δύνωνται. ὥστε ἐάν τε ἀφαιρέσεις ἀναγκαῖαι τῶν θείας λήξεως ἐπιδέησειεν, ἐάν τε καὶ ἀκινήτων φερομένων διεκρίτων, καὶ τῶν εἰρημένων ὠφελητηρίων. αὐτὰς γὰρ τὰς δοχὰς τῶν πράγματος ἀναιρεῖσθαι, καὶ κωλύοντες τὸ γινόμενον, οὐκ ἂν τῶν ἱερῶν δεηθειημεν πολυπραγμοσύνης.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ πῶς ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐμφύτευσιν γίνεσθαι δεῖ.

ΕΜφύτευσιν ἢ εἴτε ἐπὶ τῶν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, εἴτε ἐπὶ πάντων τῶν ἑλαττόνων τῶν σεβασμιωτάτων οἴκων γίνεσθαι συγχωροῦμεν, ἐπί τε τοῦ λαμβάνοντος τοῦ σώματος, ἐπὶ τε δύο τοῦ αὐτοῦ σεβασμοῦ κληρονόμων ἰσοτίμως· παίδων μόνων ἀρρένων, ἢ θηλειῶν, ἢ ἑτέρου παρ' ἑκατέρας φύσεως, ἢ γαμετῆς, ἢ ἀνδρός· εἰς τὸν τῆς γαμετῆς, ἢ τοῦ ἀνδρὸς ῥητῶς ὀνομασθείη. ἐπείτοιγε μὴν ἀφαιρεῖσθαι εἰς πινα ἕτερον κληρονόμον, ἀλλὰ μέχρι μόνης τῆς ζωῆς τοῦ λαμβάνοντος ἴσως, εἰ μὴ παῖδας ἢ ἐξ ἑτέρας ἔχοιεν· ἄλλως ἢ παντελῶς ἐμφύτευσιν πρᾶξιν ἐκκλησιαστικὴν πινος ἢ πλουσικὴν πρᾶγματος ἀκίνητος, ἢ ἀνδραποδώδη γεωργικὴν, ἢ πολιτικῆς στήσεως ἑδάνει συγχωρῆσαι τρόπῳ, ὅσῃ τὸ γινόμενον ἔχειν πινα παντελῶς ἰσχυὸ ἐαυτῷ. §. α'. Ἐπειδὴ ἢ μὲν Λέοντος τοῦ σοφοῦ ἐν διαταξεσι λήξεως ἀφαιρέσεις ἐπ' ἐδάνισι παντελῶς ἐλαττόσῃ δίδοσθαι πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν συμβαίνοι, ἡμεῖς ἢ σὺν ἑτέρα διατάξει παρ' ἡμῶν γεγραμμένῃ, τὸ ἔκδον ἐξαιρεῖσθαι μόνον ἐπὶ τῶν ἐμφυτεύσεων συμβαίνοι· τοιαύτῃ πινὰ τοῦ τὸ ἐλαττόσεως πράγματι δίδοσθαι τάξιν, ἵνα ζητοῦτο μὴ πάσης ἀληθείας καὶ ἀκριβείας ὁ καιρὸς τῶν ἐκδιδομένων τοσοῦτον ὁποσονοῦν δοχῆς ᾖ, καὶ εἰς τὸ ἀγιωτάτου ἤλθειν ἐκκλησίαν. καὶ διδοῦτε τὰ τῶν ἐμφυτεύσεως τοιούτοις προσώποις, ὁποῖα προσῆκεν εἰρήκαμεν. τοιικαῦτα γὰρ τὸ ἕκτου αὐτῶν μοῖραν σωὶ ἀκριβείᾳ λογιζόμενα ἐφίεμεν. εἰ ἢ ἐλαττωθείη κατὰ τινας προσπέλειας ὁ κανὼν, ἢ ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ τότε ὑφεστῶτι κανόνι λαμβάνειν τὸ τῶν ἐμφύτευσιν τοιαῦτην βαλόμενον, ἢ μηδὲ λαμβάνειν ὅλως· ἐξὸν μιοῦσθαι μᾶλλον, ἢ τοιαύτας ἐλαττώσεις ἐπ' ἐμφυτεύσεις πράξιεν. Εἰ δέ πι ἐκκλησιαστικὴ προσοδεία τῶν πολυτιμήτων ἐμφύτευσις δίδοῖτο, (ὁποῖα πολλὰ μᾶλιστα κατ' ταύτην ὅσην τῶν αὐδαίμονα καθεστῶσα πόλιν, πολλῆς μὲν ἀξίας τιμῆς, ἐλαχίστου ἢ φέροντα προσόδου ἢ ἐδὲ προσόδου ὅλως) μὴ τῇ προσόδῳ μετρεῖσθαι τῶν ἐμφύτευσιν, ἀλλὰ ἀφορισμοῖς τῶν προσέτειον ἀκριβῶς, καὶ συλλογίζεσθαι τῶν ὁπ' ἀξιοριζομένῳ τιμήματος· δυναμένων κατ' εἰκοσι σωιαυτὸς ὠνεῖσθαι προσόδου· καὶ ἐπὶ τὴ ὑπτέρθεν συλλογιζομένῳ προσόδῳ πρᾶξιεῖσθαι τῶν ἐμφύτευσιν, ἐ διηνεκῶς, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν λαμβάνοντα, καὶ δύο τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀφιόχων, καὶ ἀνδρὸς ἢ γαμετῆς, καθάπερ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἔφθημεν, γινομένων. §. β'. Εἰδέναι ἢ τὰς ἐμφυτεύτεις προσήκει, ὡς εἴπερ ἐπὶ διετίαν ἐφιεῖτο μὴ κατεβεῖεν τὴ ἐμφυτευτικὴν κανόνα, (τοῦτον γὰρ τὸ χρόνον αὐτὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἄλλων ἀνθρώπων τρισὶν ἔτεσι δρκεῖν εἰς ἔκπτωσιν τῶν σκληρικῶν ἢ πλουσικῶν ἐμφυτεύσεων ἐξ ἀγνωμοσύνης τίθεμεν) χρόνῳ τοσοῦτῳ ἐξω τῶν ἐμφυτεύσεων. καὶ βαλομένοις τοῖς προεσῶσι τοῦ ὑπαρχόντος οἴκων ἐξέσῃ τῶν χωρίων ἢ τῶν οἴκων ἀντιλαμβάνεσθαι, μηδεμίαν δύλαβόμενοις ἐμποδισμὸν ἀπὸ τῶν ἐμφυτευτῶν· ἀλλ' εἴπερ χείρων πεποίηκε τὸ χωρίον ἢ τὸ σφάστειον ἢ τῶν οἰκίαν ὁ τῶν ἐμφύτευσιν δεξάμενος, ἀναλήψεσθαι αὐτὸν οἴκοθεν τῶν ἐπιμέλειαν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ὕψεως ποιεῖσθαι· καὶ ἀποκεῖσθαι τοῦτο αὐτὸν τε καὶ κληρονόμους αὐτοῦ καὶ ἀφιόχους, καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἐφ' ᾧ τοῦ καὶ τῶν ὀφειλομένων πᾶσαν προσόδου ἀπυπερθέτως εἰσπράττεσθαι ‡. Τοῦ εἰρημένου χωρὶς, ὥστε μηδὲ ἑνὸς οἰκιστοῦ πράγματος ἐκκλησιαστικὴ ἢ πλουσικὴ σκποποίησιν ἐπιτρέφεσθαι, ἐφ' ᾧ μηδὲν τῆς ἡμετέρας πολιτείας προσωπον ζημιοῦσθαι κωλύειν· μὴ μόνον ἐπὶ τῶν σωιεσταῖν οἰκημάτων καὶ σφαστείων καὶ ἀγρῶν καὶ κήπων, ἀλλὰ καὶ ἐρειπίων, εἴτε ἀπὸ πυρὸς, εἴτε ἀπὸ σεισμοῦ, εἴτε ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας τὸ ἐρείπιον ᾖ· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν παντοίας καθυφηρημένων καὶ εἰς ὕδατος κειμένων, εἴτε καὶ ὑλῶν ἐρειπίων, μηδεμίαν ἐχόντων οἰκοδομίαν, μηδὲ ὕλην κειμένην. ἐάν τε καὶ ἐπὶ ὀλείνοις τῶν σκποποίησιν γίνεσθαι συγχωρῆσθαι· πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ μόνης ἐμφυτεύσεως τοσοῦτον χρόνον, καὶ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον, ἐπὶ τρισὶ τοσοῦτοις τοιούτοις ὁποῖα τοσοῦτον εἰρήκαμεν. καὶ ἵνα μὴ τῆς συλλήψεως μηδὲ ἐπὶ τέτρα χρόντων, δύο τοῦ καὶ καιροῦ τοσοῦτου μηχανικῶν ἢ δρχιτεκτόνων, εἴτε καὶ τῶν βασιλίδα τοιούτων καὶ μεγάλην πόλιν, ἄμφω τοὺς θεοφιλεστάτους οἰκηταρίους, καὶ πέντε τοῦ δύλαβεστάτων πρεσβυτέρων, καὶ δύο ἀφανῶν, παρόντων καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου δρχιεπισκόπου· εἴτε καὶ κώμῃ χώρᾳ, δύο τοῦ ἐπισήμων μηχανικῶν, ἢ δρχιτεκτόνων, ἢ καὶ ἑνὸς (εἰ ἕνα μόνων ἡ πόλις ἔχοι) θεοφιλεστάτου τοῖς τόποις· ὥστε τοῦ θείων προκειμένων δύαγγελίων, ὁρισθῆναι παρὰ τοῦ δρχιτεκτόνων ὅσον προσῆκον ἔστι ὑπὲρ τούτου τελεῖν τῇ ἀγωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, καθὸ τρόπον ἐμφυτεύσεως· καὶ ἐπὶ τούτοις ἐμφυτευτικὴν συγγραφὴν εἰς αὐτὸν γίνεσθαι, καθὸ τὸ σῆμα τὸ ἐμπροσθεν εἰρημένον. τῇ δὲ καὶ οἰκοδομεῖν καὶ κεκρῆσθαι τοῖς ὕλαις, ἐάνπερ ὕλας ἔχοι, καὶ θεμελιῶσαι τὴν ἐμφυτεύσιν ἀρχὴ δύο ἀφιόχων, ὡς εἴρηται· ὅταν τε ἐπανιένεμ μὴ τῶν τελῶν προσώπων τελευτῶν, ἐπὶ τῶν ἀγιωτάτου ἐκκλησίαν, ἢ τὰ δύαγέσαντον οἶκον, πυρὸς ἢ γένοιεν ἡ ἐμφύτευσις· καὶ ἐρρῶσθαι καὶ τὸ τοιοῦτο συναλλαγμα, ὡς τῇ παρόντι μὴ μακρόβιον νόμῳ. §. γ'. Οὐδὲ ἐκείνῃ ἢ μέχρι νῦν κατὰ τοῦ τοιούτων συναλλαγμάτων ἐπινοηθέντος, κρατεῖν συγχωρούμενα, ἢ προστίθεσθαι· ὥστε κἂν εἰ ὁ τῶν δύο κληρονόμων πληρωθείη χρόνος, ἀθείαν εἶναι τοῖς μετ' ἐκείνης ἐμφυτεύσεσθαι αὐτὸ, καὶ ἀεὶ προσκυνεῖσθαι τῶν ἄλλων. τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ κατὰ πρόσοδον καὶ μηχανὴν, διλωκεῖς ἐπ' αὐτοῖς ἐμφυτεύσεις, μᾶλλον ἢ ἀφαιρέσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐργάζεσθαι πραγμάτων. ἀλλὰ καὶ εἴπι γένοιτο τοιοῦτον, μηδεμίαν ἀναίτιον εἶναι τοῖς δύλαβεστάτοις οἰκηταρίοις, τῶν δύο κληρονόμων πεποιημένων, τοῖς ἐφεξῆς ἐκδίδυναι.

& uberiorem & utiliorem [1]: sit ea permutatio firma: & ii qui præsident domibus, quarum est quod alienatur, & qui talibus administrant literis, sine querela undique sint, nullam metuentes pœnarum, quæ à Leone piæ memoriæ interminantur, & à nobis firmatæ sunt: utique cum nec [2] multum differant ab alterutro sacerdotium & imperium, & res sacræ à communibus & publicis: quando omnis sanctissimis ecclesiis abundantia & status ex imperialibus munificentiis perpetuo præbeatur. Alterutris itaque compensantes quæ decet, non ab aliquibus jure culpabuntur. Aliam vero omnem sive ad impetium ipsum, sive ad aliam quamcunque personam factam sive venditionem, sive donationem, sive permutationem, sive emphyteusim perpetuam [3] omnino permittimus: sed neque donationem cujusdam pignoris in re immobili factam occasione mutuorum fieri sinimus. Et hæc valere volumus in omni ecclesia, omnique monasterio, & nosocomio, & xenodochio, & brephotrophio, & asceterio, & gerontocomio, & omni, absolute collegio quod actio pia constituit, nullo penitus horum aliquid accipere ab eis valente. Unde neque constitutione Anastasii divæ memoriæ ulterius opus erit, neque secundum illam facienda decreta memoratæ observationis: ipsa enim rei principia perimentes, & prohibentes quod fit, nequaquam perscrutatione deinceps indigebimus.

Cap. III.

Quomodo emphyteusis ecclesiasticarum rerum contrahi permittitur.

EMphyteusim autem sive in sanctissima majore ecclesia, sive in omnibus reliquis adorandis domibus fieri sinimus, & in accipientis persona, & in duobus [4] ejusdem personæ heredibus deinceps, filiis tantum solis masculis, aut fœminis, aut nepotibus utriusque naturæ, aut uxore, aut viro, si hoc [5] videlicet de uxore aut viro expressim nominetur, alioqui non transire ad aliquem alterum [6] heredem: sed usque ad solam [7] vitam percipientium standum, nisi filios aut nepotes habuerint. Aliter autem penitus emphyteusim agi ecclesiasticæ cujusdam aut ptochii rei immobilis, aut mancipii rustici, & civilis annonæ, nullo permittimus modo: neque quod fit, habere aliquod penitus robur sinimus. §. 1. Quia [8] vero Leonis quidem piæ memoriæ constitutio sub nulla penitus diminutione [9], dari rem ecclesiasticam sancivit: nos autem in alia constitutione à nobis scripta sextam excipi solum super emphyteusim sancivimus [10]: hujusmodi quendam diminutionis rei damus ordinem, ut quæratur cum omni veritate & subtilitate pensio eorum quæ dantur, tanta quanta ab initio fuit, quando ad sanctissimam venit ecclesiam: & detur emphyteusis talibus personis, quales dudum diximus. tunc enim sextam [11] ei partem cum scrupulositate imputandam concedimus. Si vero minui contigerit, per quandam cladem pensionem, aut in toto: tunc constantem pensionem accipiat, qui emphyteusim subire vult: aut nec accipiat penitus, cum liceat conducere potius [12], quam tales diminutiones in emphyteusim celebrare. Si vero alicujus ecclesiastici prædii suburbani [13] emphyteusis detur: qualia plurima maxime in hac novimus fœlicissima consistere civitate, multo quidem digna [14] pretio, parvas vero reddentia pensiones, aut nihil pensionum omnino: non ex reditibus metiri emphyteusim, sed æstimari suburbanum subtiliter, & reputari ex pretio collecto reditus possibiles in viginti annis computari: & in reditibus ex hoc computatis agi emphyteusim, non perpetuo, sed in eum qui percipit, & duas ex eos successiones, & viro & uxori, sicut prædiximus faciendam. §. 2. Scire [15] autem emphyteutas convenit, quia si biennio [16] continuo non exsolverint emphyteuticum canonem, (hoc enim tempus pro triennio [17] aliorum hominum sufficere ad [18] casum ecclesiasticarum aut ptochicarum emphyteuseum, non pro soluto canone ponimus) fient omnino extranei emphyteumatis, & volentibus præpositis sacrarum domuum licebit prædia aut domos defendere [19] nullam [20] metuentibus meliorationum redditionem. Sed si quidem deterius fecerit prædium aut suburbanum aut domum qui emphyteusim percepit: cogi [21] eum de suo diligentiam ac restitutionem prisci status facere, & obligatum esse ad hoc ipsum & heredes [22] ejus & successores, ejusque res, insuper & debitos omnes reditus sine dilatione exigi. Quod autem dictum est à nobis ut nullius immobilis rei ecclesiasticæ aut prochicæ alienatio fit permissa: ad nullam nostræ reip. personam sancimus valere, non solum super constantibus domibus & suburbanis, & hortis, & agris, sed etiam super ruinis sive ex igne, sive ex terræ motu, sive ex qualibet alia causa ruina sit, sed etiam in iis quæ omnino destructa sunt, & in pavimento jacent, sive etiam in puris ruinis nullum ædificium habentibus neque materiam jacentem. Non enim in illis alienationem fieri permittimus, nisi in sola emphyteusi temporali, secundum quod dudum à nobis dictum est, & in tribus [23] personis talibus quales prædiximus. Ut neque ulla circumscriptio in rem ecclesiasticam in talibus fiat: duobus pro tempore primatibus [24] mechanicis, aut architectis, sive in hac regia & maxima civitate una cum Deo amabilibus œconomis & quinque reverendissimis presbyteris, & duobus diaconis, præsente quoque Deo amabili episcopo: sive etiam in provincia duobus insignibus [25] mechanicis [26] aut architectis, aut etiam uno [27], (si unum solum civitas habeat) intervenientibus in illis locis, sacrosanctis euangeliis positis definiatur ab architectis, quantum competat pro hoc solvi sanctissimæ ecclesiæ secundum modum emphyteusis: & in his emphyteuticam conscriptionem in eo celebrari secundum figuram prius dictam. Illum vero & ædificare, & uti materiebus, si materias habeat, & transmittere emphyteusim usque ad duas successiones: (sicut dictum est) & sic reverti post trium personarum mortem ad sanctissimam ecclesiam, aut venerabilem domum, ex qua facta est emphyteusis, & etiam valere talem contractum, utpote præsenti non repugnantem legi.

§. 3. Neque illud quod hactenus contra tales contractus agebatur, valere permittendum est de adjectione [28], ut si vel duorum heredum compleatur tempus, licentia sit eis qui post illum sunt, in emphyteusim dare id unde agitur, & semper eos præponi aliis. In hoc enim nihil aliud est, quam per revolutionem & machinationem perpetuas eis emphyteuseis, magis autem privationes ecclesiasticarum agi rerum. Sed & si quid factum est tale: nullam necessitatem esse reverendissimis œconomis heredibus cessantibus [29], cæteris tradere.

Cap. IV.

1 Non deteriorem. Alioquin ecclesia poterit restitui adversus hujusmodi permutationem, *ut hic.*

2 Non multum differunt ab invicem sacerdotium & imperium ut res sacræ à publicis.

3 Quid in non perpetua? *d. cap. ut C. 3. J. eod.*

4 Emphyteusis non est perpetua, quæ ad duos tantum heredes suosque accipientis descendit. *Novell. 120. c. 1.*

5 Neque vir in emphyteusim ecclesiasticam uxori datam succedit, neque uxor in mariti, nisi hoc expresse convenerit.

6 Emphyteusis ecclesiastica ad heredes extraneos non descendit. Rolandus tamen à Valle *1. conf. 96. n. 20.* & Clarus *4. sententt. 28. versic. & certe ego non video, versic. etsi dicas maxime, vers. quidquid tamen disputando* (adde quæ scripsi ad *l. 3. C. de jure emphyt.*) ex communi opinione refert ad extraneos deferri, si per Prælatum & Capitulum solenniter facta sit. *nulli de rebus episcopi alienand. c. 1. eod. tit. in 6.* maxime, si in concessione hujusmodi emphyteuseos hæc verba, Quibuscumque heredibus, vel his similia inserta fuerint. Novum enim non esse, ut in emphyteusi admittantur pacta extranea & diversa à natura ipsius, *n. 45. 46.*

7 Emphyteusis ecclesiastica, vita accipientis finitur: nisi filios aut nepotes reliquerit. Imo in perpetuum dari potest, *Novell. 120. c. 1.* Solve: reliquis ecclesiis id licet, præterquam Constantinopolitanæ majori, & ita in dubio non præsumitur emphyteusis ecclesiastica in perpetuum data. vid. *Alciat. 2. præsumpt. ultim.*

8 Hinc sumpta est authentica perpetua, *C. de sacrosanct. Eccles.*

9 Κυρίσμὸν appellat Harmenopul. *3. tit. 4. § 7.*

10 *l. 14. C. de sacrosanct. eccles.*

‡ Μίσθωσιν ὧδε τὸ βασιλικὸν.

11 Prædio ecclesiastico aliquantisper diminuto in reditu, poterit prædium sexta minus parte dari in emphyteusim: si enormis diminutio reditus, locabitur.

12 Præstat prædia ecclesiastica clade diminuta locare, quam prætextu emphyteuseos: reditus eorum minuere plus sexta parte.

13 Proastii, *Jul.*

14 Prædii urbani, voluptuarii præfertim (qualia sunt prætoria, fiunt ἐπαύλια καὶ προάστεια, *l. 19. l. 198. ff. de verb. sign.* magnum potest esse pretium, vilis reditus. Hujusmodi prædium dari in emphyteusim potest pacisci cum œconomo & episcopo: Ut tribus personis defunctis, sequentibus liceat successoribus emphyteuseos titulo res Ecclesiasticas ab ecclesia capere, & aliis personis anteponi. *Julian.* 29 *Novell. 120. c. 2.*

1 Κατὰ λόγον βρέφους ἤτοι τὸ καλούμενον δουφρίκλα.

2 Usus vel ususfructus temporalis cessio. *l.* 14 §. 5. *C. de sacr. Eccles. Novell.* 120. *c.* 2. precaria. Ea permittitur in rebus ecclesiasticis. fiebat autem ei ejus vel liberis, qui rem suam Ecclesiæ donasset, remuneran-dæ scil. donationis causa, *cap. precarie quæst.* 2. & *Rhemensis Synod. c.* 36. & 37. & *Turon. c.* 51. Id nonnunquam agitur, ut is cui ceditur ususfructus, certam pensionem sive censum quotannis præstet, *ut leg. Alemannorum tit.* 1. & ut renovetur singulis lustris, *c.* 1 *de precar.* Quid differat a *libellaria* & emphyteusi, vid. *Cujac.* 1. *feud.* 5. *fol.* 486. id est, 1. *feud.* 9. *in fin.* & Everardum *Topicis loco à feudo ad Emphyteusim* 29. *n.* 56. Puto tamen hic agi de usu & antichresi rei immobilis temporali, hinc inde dato & accepto aliquo, inter Ecclesiam & privatum aliquem divitem: de quo dixi ad §. 5. idque textus hic etiam innuit, ibi *aliam mox rem.*

3 Precaria quemadmodum constituatur in rebus ecclesiasticis.

4 Ea est *l.* 14. §. 5. *C. de sacr. Eccles.*

5 Agitur hic de mutua datione ususfructus.

6 Id est, in solis venditionibus.

7 Alienationes rerum Ecclesiasticarum interdictæ, nimirum venditiones, donationes, permutationes, perpetuæ emphyteuses, pignorum dationes in rebus immobilibus.

8 Pœna *mentis* rem ecclesiasticam immobilem, vetitam alienari.

9 Pœna *dono accipientis* rem immobilem ecclesiasticam.

10 Pœna privati, ex causa *permutationis* rem ecclesiasticam accipientis.

11 Licet enim Imperatori rem immobilem cum ecclesia permutare.

12 Σωμαλικὸν ἐνέχυρον, pignus corporale, speciale, opinor: quia corpusaliquod in specie exprimitur quod sit obligatum.

13 Pœna accipientis *pignori* speciali rem ecclesiasticam.

14 Prædia, vasa, vestes Ecclesiæ, specialiter pignori non possunt obligari, *C. eod.* generaliter possunt, *ut hic.* Cur ita? Facilius generalis conceditur hypotheca quam specialis *l.* 1. *ff. de pig.* Ratio? specialis obstringit magis. Nunquam ergo res prædictæ pignorari poterunt? Imo poterunt: certis enim casibus possunt etiam vendi: puta redimendorum captivorum causa: qua de re dixi ad *l.* 21. *in fin. C. de sacr. Eccl.*

15 Pœna non legitime, vel non solenniter rem ecclesiasticam in emphyteusim accipientis.

16 Hodie licet aliis ecclesiis quam Constantinopolitanæ majori. *Novell.* 120. *c.* 2.

17 Bona ecclesiæ, res pauperum.

18 Pœna tabellionis conficientis vetitum instrumentum in rebus Ecclesiasticis. *l.* 14. §. 3. *C. de sacr. Eccles.*

19 Id est, *d. l.* 14.

20 *l.* 21. *in fin. C. de sacr. Eccl.*

21 Animæ ut redimantur, æquum est inanimata vendi.

22 Πολιτικῶν σιτήρεων. *Civiles panes.* quid dicam *Cod. de annonis civilibus.*

23 Id est, Antiochiæ.

Cap. IV.

Quomodo ususfructus rerum ad sancta loca pertinentium constituatur.

SI quis autem voluerit accipere secundum [1] rationem *Usus* [2], *aut qui vocatur* [3] *Ususfructus*, rem ecclesiasticam aut sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut alterius cujuslibet, quæ in omni nostra ditione sunt positæ, aut ptochiorum, omnino percipiat hoc & secundum prædictam observationem, & secundum formam constitutionis [4] Leonis piæ memoriæ: ut iste locuples existens & substantiæ immobilis dominus, aliam [5] mox rem secundum proprietatis jus compenset sanctissimæ ecclesiæ, aut venerabili domui, ex qua percepit tantos & tales frequentes reditus, quantos aut quales habet. quod datur ita, ut post ejus obitum ecclesiastica aut ptochica res revertatur ad venerabilem domum cum usu qui datus est, non transcendente tempus vitæ percipientis. Accipiat autem similiter etiam rei in compensationem datæ & usum: quatenus sit post percipientis obitum, aut tempus in quo donatio usus convenit, non transcendens videlicet percipientis vitam: utrumque ex toto, & secundum proprietatem, & secundum usum apud sanctissimam Ecclesiam remansurum.

Cap. V.

Quibus pœnis subjaceant qui alienationes prædictarum rerum fecerint.

QUia vero Leonis piæ memoriæ constitutio pœnas pene [6] solummodo in venditione decrevit, nos autem interdicimus non [7] venditiones solum, sed etiam donationes & permutationes & perpetuas emphyteuses, & pignorum dationes in rebus immobilibus: videmus autem quosdam sit amatores periculi constitutos, ut præsumant ad ea quæ interdicta sunt, accedere, & circumventionem facere legibus ex voluntate & præsumptione, quam habent, & quæ omnibus modis interdicta sunt, & forsitan deducunt homines ad mortem, qui hoc agunt: propterea necessarium existimavimus in unoquoque contractu etiam certam statuere pœnam: his quippe pœnis quæ positæ sunt adversus œconomos ex constitutione prædicta piæ memoriæ Leonis, similiter & nunc imminentibus œconomo, aut xenodocho, aut nosocomo, aut brephotropho, aut abbati aut abbatissæ monasterii aut ascetærii, secundum quod prius dispositum est. †. Si quis igitur *emere* præsumpserit rem ecclesiasticam, aut ptochicam: cadat [8] quidem mox pretio: exigatur autem res quam accepit cum omni medii temporis incremento: & contra sanctissimam quidem ecclesiam, aut venerabilem domum, nullam omnino habeat actionem: contra venerabiles vero Oeconomos, aut qui omnino vendiderunt, in propriis eorum substantiis ex contractu habeat actionem: ut metu suæ substantiæ, etsi non propter Dei timorem, tamen segniores circa venditionem fiant. §. 1. Si quis autem *per Donationem* [9] accipere præsumpserit rem ecclesiasticam aut ptochicam: & ipso quod datum est, omnino cadat: & aliud tantumdem ex sua substantia repenset sanctissimæ ecclesiæ, aut venerabili domui ex qua hoc susceperit, ut quam nisus est agere contra eam novitatem, hanc sibimet in propriis exhibens, suam sentiat malignitatem. §. 2. Si autem *Permutatio* [10] in quibusdam personis fiat præter [11] solum imperium, sicut prædiximus: & qui permutationem accepit, subjaceat pœnæ, & datam sibi rem amittat, & recurrat rursus hæc ad venerabilem domum unde progressa est, & quod pro compensatione dedit, maneat apud venerabilem domum, & qui accesserit ad causam legi contrariam, cadat utroque juste: & secundum hoc pœnæ subdatur, secundum quod & propriis cadet, & quod speravit, non acquisivit, etiam hic actione ei servata in propriam substantiam eorum, qui contractum cum eo celebraverunt.

Cap. VI.

Ut liceat res ecclesiæ generali hypothecæ subjicere, non autem speciali.

SI autem creditor *in pignore* [12] *corporali* elegerit accipere rem immobilem ecclesiasticam aut ptochicam, in domibus forsan, aut suburbanis, aut agris, aut hortis, aut civilibus panibus, aut rusticis mancipiis, & dederit aurum, ab hoc cadat [13] creditor, & habeat lucrum quæ mutuum accepit sanctissima ecclesia, aut venerabilis domus, quod mutuatum est aurum: etiam hic contra celebrantem mutuum œconomum, aut xenodochum, aut brephotrophum, aut præsulem monasterii aut asceterii, aut aliorum venerabilium collegiorum, creditori actione manente: his omnibus etiam in abbatissis muliebrium asceteriorum aut monasteriorum valentibus. §. 1. Si enim omnino sanctissimis ecclesiis, aut aliis venerabilibus domibus crediti opus fiat, aut in solam necessariam videlicet & inevitabilem occasionem, & præterquam non poterit quod imminet, adimpleri: aut in aliam causam utilissimam sanctissimæ ecclesiæ consistentem: licebit propositis earum usque ad generalem [14] hypothecam stare: & nullum speciale pignus creditoribus præbere.

Cap. VII.

Quibus pœnis subjaceant qui perpetuam emphyteusim contraxerint.

SI vero & perpetuam quisquam emphyteusim [15] accipere præsumpserit, quod non [16] licet, aut temporalem quidem, non tamen secundum hujus nostræ legis observationem: etiam sic cadat quidem ab emphyteusi, & quod datum est, maneat apud venerabilem domum. Det autem continuo, & post casum emphyteumatis, quantum futurus erat solvere, si secundum legem subiisset emphyteusim: nihil apud eum remanente ex rebus [17] pauperum, quæ frustra per emphyteusim datæ sunt. §. 1. Hæc igitur omnia custodiantur prædictis subjecta pœnis: neque tabellionibus [18] præsumentibus instrumentis talibus ministrare, sed metuentibus usque ad exilium, & ut numquam revertantur, nec si sacra hoc præbeat forma: neque judicibus vel dictare talia instrumenta præsumentibus, vel facta susciperе, & gestis monumentorum ea firmare: ne etiam ipsi & cinguli, & dignitaris, & substantiæ casum secundum Leonis constitutionem [19] sustineant.

Cap. VIII.

De non alienandis sacris vasis.

Iisdem pœnis servandis etiam adversus eos qui sacrata vasa contra nostram legem aut pignori dant, aut vendunt, aut conflant propter alienationem: nam & illos æqua aut majori pœna dignos esse sancimus, quanto etiam circa sacras res, & Deo dicatas præsumpserunt impie agere: nisi [20] tamen aliquid tale fiat, quod diximus circa redemptionem captivorum, ubi animæ hominum liberantur à mortibus, & vinculis, inanimatorum [21] venditione vasorum. †. Simili quippe observatione, & super alienatione civilium panum [22] custodienda, sicut sæpe diximus: eo quod tales panes non solum in hac felicissima civitate, sed etiam in magna Alexandria, & in Theopoli [23] esse didicimus: forsitan autem tale quid, & in aliis provinciis quibusdam est. Si enim etiam alibi hujusmodi quædam sit possessio, & in illa lex servetur, & suam observationem extendat.

Κεφ. δ'.

Πῶς ὁ ἀσυφρόντ@ τ πραγμάτων τοῖς ἁγίοις τόποις πεχειρότησε ἀβασάνιστα.

ΕΙ νῆς βουληθείη λαβεῖν κ τ λόγον χρήσεως (ὅτου ἔ κεκλημένου ἀσυφρόντ@) πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, ἢ τ ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ἢ ἄλλης οἱασδήποτε τ ἐν ἀπάσῃ τῇ ἡμετέρᾳ ὑπηκόῳ κειμένων, ἢ πτωχείων μὴ ἄλλως λαμβάνεσθαι τοῦτο εἰ μὴ κατὰ τὰ τῶν εἰρημένων παρατηρ[illegible], κ τ τύπου τ Λέοντ@ ἔ τ δυσεβοῦς λήξεως ἀβασάνιστα. ὥστ αὐτὸν δύνασθαι κρηθῆναι, κ ὡσίας ἀκινήτ@ διαστῶσι, ἕτερον δοῦναι πρᾶγμα κ τ διαστάσεως δίκαιον ἀντιδιδόναι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ διαγεῖ οἴκῳ ἐξ ὧ τοῦτο λαμβάνῃ, τοσοῦτῳ κ τοιούτῳ φέρον ὠσόδῳ ὁποῖόν ἢ ὑπόκειται τὸ διδόμενον. ὥστ μ τῶν αὐτῶν πλάστιν, τό, τε ἐκκλησιαστικὸν τ πλαγίων πρᾶγμα ἀναστέχειν ἐπὶ τ διαγίστατον οἶκον, μ τ χρήσεως τ δεδομένης, ἀχ ὑπαρουσίας τ χρόνου τ ζωῆς ἔ λαμβάνοντ@, λαμβάνῃν ὁ ὁμοίως κ ἔ ἀντιδιδόμενον πρᾶγμα τ@ χρῆσιν, ὥστε εἶναι μ τῷ ἔ λαμβάνοντ@ πλάστιν, ἢ τ χρόνου εἰς ὃν ἡ δωρεὰ τ χρήσεως συμπφώνῃ, σὺν σκάνοι@ δηλαδὴ τῷ ἔ λαμβάνοντ@ ζωῇ, ἐκάτερον ἐξ ὁλοκλήρου κ τ χρῆσιν ἔχειν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ.

Κεφ. ε'.

Ὁποίαις ποιναῖς ὑπόκειν) οἱ τ ἀφειρημένων ἐκποίησίς πράξωσιν.

ΕΠειδὴ ὁ Λέοντ@ ἔ τ δυσεβοῦς λήξεως ἀβάσανιστα τὰς ποινὰς ἐχείμησεν ἐπὶ πράσεως ἄφεσιν, ἡμεῖς τε ἀπηγορεύσαμεν ἐ πράσεις μόνον, ἀλλὰ κ δωρεὰς κ ἀμοιψάς, κ διὰ μακρᾶς ἐμφυτεύσεις κ συγχρόνου δόσεως ἐπὶ πράγμασιν ἀκινήτοις. ὁρῶμεν δέ τινας ἔτως φιλοκινδύνως κεκειμένους, ὥστε τολμᾶν κ τοῖς ἀπηγορευμένοις ἀφειέναι, κ ἀσπάζεσθαι ποινὰς τ νόμων ἐξ ὧν ἔχουσι γνώμης τ κ τόλμης, κ τὰ ἐπιτήδεια ἀπηγορευμένα, φέροντες κ εἰς θάνατον ἴσως ἀνθρώπους πράττουσι. διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον ἐφήκαμεν ἐν ἑκάστῳ σεσωκαλάσματι κ ῥητῶς τάξαι ποινὴν, δηλαδὴ ἔ ἐπιτιμήσομεν κ τ οἰκονόμων ποινῶν σὺν τ εἰρημένῃ ἔ τ δυσεβοῦς μνήμης Λέοντ@ ἀβασάνιστα, ὁμοίως κ νῦν ἐπιτρεπόμεν τῷ οἰκονόμῳ, ἢ τῷ ξενοδόχῳ, ἢ νοσοκόμῳ, ἢ βρεφοτρόφῳ, ἢ ἡγουμένῳ ἢ ἀσκητηρίᾳ μοναχῶν ἢ ἀσκητρίᾳ, κ τῷ ἡγουμένῳ ἢ ἀββατίσσῃ ἀβασανίστως. §. α'. Εἰ δέ τις κ τ δωρεὰν λαβεῖν τολμήσῃ πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν ἢ πλαγικὸν, αὐτὸς τε ἔ δωρησάμενος πασπὸς ἐκπιπτέτω, κ ἕτερον τοσοῦτον σὺν τ αὐτῷ πράγματος ἀντιδότω τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ διαγεῖ οἴκῳ ἐξ ὧ τοῦτο ἔλαβεν. ἵνα ὧ ἐπεχείρησεν ἐργάσασθαι κ αὐτὸς καινοτομίαν, ταύτην αὐτὸς σὺν τοῖς ἑαυτ δόλοις, τ οἰκείας αὐθάδους παυρήσας. §. β'. Εἰ ὁ ἀμοιψὰς ἐπί τισι χθονίοις ἀθετωθείς, χωρὶς ὕβρεως τ βασιλείας, κεφαλῆς ἐμπεσθάτω εἰπόντες ἐφθημεν, κ ὁ τῷ ἀμοιβαίῳ λαβὼν ὑποκείσθω ποινῇ ἔ κ τ δεδομένου αὐτῷ πράγματος ἀποβαλέτω, κ ἀνακτάσθω αὖθις τοῦτο ἐπὶ τ διαγῆ οἶκον, ὅθεν ἐξέδη· κ τὸ ἀντιδεδομένον μείνῃ παρὰ τῷ διαγεῖ οἴκῳ κ τ ἀφαιρεθέντος πράγματος ἀφαιρόμω, σκάπτειον τὸ ἴσον δικαίως. ὥστε κ τοῦτο ποιῶ αὐτὸν ὑπέχειν, καθ' ὃ κ ἐξ οἰκείου σκάπτ[illegible], κ ὅσα ἥλπισεν, ὁ ἀφαιρεθεὶς· κἀντεῦθεν τ ἀγωγῆς αὐτῷ φυλαττομένης ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ τ τὸ σεσωκάλασμα ὡσὰν αὐτὸν πεπαύσατω.

Κεφ. ς'.

Περὶ ἔ ὑποκειόν τὰ τ ἐκκλησίας χθονικῇ τῇ ὑποθήκῃ, μὴ ὁ τῇ ἰδικῇ.

ΕΙ ὁ δανειστὴς εἰς σωμαλικὸν ἐνέχυρον ἔλοιτο λαβεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον, ἐκκλησιαστικὸν, ἢ πλαγικὸν, οἷον οἰκίας τυχὸν, ἢ ἀφορείας, ἢ κήπους, ἢ πολιτικοῖς στήσεσιν, ἢ ἀγροικικοῖς ἀνδραπόδοις, κ διὰ χρυσοῦ ὑπερ τούτ, σκεπτέτω ἔ δανειστὴς ὁ διαγῆς οἶκ@ τ δανειστὸν χρυσοῦν. κἀντεῦθεν κρηθῆναι ἔ τ δανειστὴν πράξαντ@ οἰκονόμ@, ἢ πλωτοτρόφ@, ἢ ἡγουμένῳ μοναχέων ἢ ἀσκητηρίᾳ, ἢ τ ἄλλων διαζῶν συγκρότων, τ ἀγωγῆς ἧσσ τῷ δεδανεικότι πάντων τούτων κ ἐπὶ τ ἡγουμένων τ γυναικείων ἀσκητηρίων, ἤτοι μοναχείων, κρατούντων. §. α'. Εἰ δὲ ὅλως ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἢ τοῖς ἄλλοις διαζῶσιν οἴκοις δανείσμα[illegible] χθονὶ χρεία, εἰς μόνιμον ἀναγκαίαν δηλαδὴ κ ἀπαρέσκτον σφαλίν, κ ἧς χρείας σὺν ἴσῃ τ κατεπείγον πληρωθῆναι ἢ εἰς τι πρᾶγμα λυσιτελέστατον τῇ ἁγιωτάτῃ καθέσει ἐκκλησίᾳ, ἄξει τοῖς πρεσβεύσι τῶν μειζόν τ χθονικῆς ὑποθήκης ἴσαζ, μᾶλλον ἰδικῶν ἐνέχυρον τοῖς δανείζουσι παρεχόμενος.

Κεφ. ζ'.

Ὁποίαις ποιναῖς ὑπόκειν) οἱ διλωσικῆ τῶν ἐμφύτευσιν ποιήσωσι.

ΕΙ ὁ κ διλωσικῆ τις ἐμφύτευσιν λαβεῖν χαρήσῃται, ὅσας σὺν ἴσῃσι, ἢ ἀφείκωσιν ἄ, μὴν μέντοι κ τῶν τόδε ἡμῶν ἔ νόμου πρόσταξιν κ ὅτ@ σκεπτέτω μ τ ἐμφυτεύσεως, κ τὸ δεδομένον μέρετο παρὰ τ διαγεῖ οἴκῳ, διδότω ὁ διλωσικῶς ἔ μ τῶν ἐκπίπτειν ἔ ἐμφυτεύμεθ@, ἄσσ ἡμεῖς τελεῖν ἐώσῃ κ τῷ νόμῳ ὑπήλθε τῶν ἐμφύτευσιν. ἐάσσας παρ' αὐτῷ μένον[illegible] σὺν τ μήτε αὐτῷ κ τ ἐμφύτευσιν δεδομένων πλαγικῶν πραγμάτων. §. α'. Ταῦτά τε ὧν ἁπάντων προφυλαττέσθω, καὶ εἰρημένως ὑποκείμενα ποινὰς μηδὲ τ συμβολαιογράφων χαρήσεται τοῖς τοιούτοις ὑπαρχεῖν συμβολαίοις, ἀλλὰ δεδόσθω τῶν ἀεσφυγίων, κ τὸ μηδεπώποτε ἐπανελθεῖν, μηδ' ὧν εἰ θεῖον τοῦτο δοίη τύπ@· μηδὲ τ ὄρκοντων ἢ ὑπαρχόντων τοιούτοις συμβόλαια χαρήσεται, ἢ χλοῦμα πρόσοδέχας, ἢ πεδέχειν ὑπομνημάτων αὐτὰ βεβαιῶν. ὥστε μὴ κ αὐτὸς τῶν τε τ ὄρκου κ ἀξίας τῶν τε τ ὑσίας ἐκπλῆξιν, κατὰ τῶν Λέοντ@ ἀβάσταξιν, ὑπομένειν.

Κεφ. η'.

Περὶ ἔ μὴ σκποιεῖν τὰ ἱερὰ σκεύη.

Τῶν αὐτῶν ἐπιλιμίων φυλαττομένων κ τ ἱερὰ σκεύη, παρὰ τ ἡμέτερον νόμον, ἢ συνεχωρεζόντων, ἢ πωλουμένων, ἢ χωνδυόντων, ἐπὶ σκοπιᾶς, κ ἡδ δὴ κἀκείνης τ ἴσης ἢ κ μείζονος εἶναι ποινὴς ἀξίως ἀπαιτούμεθα, ὥστ κ τὰ ἱερὰ πράγματα κ ἡδὴ θεῷ κεκαθερωμένα τολμῶσιν ἀσεβεῖν. πῶλιν εἰ μὴ τῶν χθονίων, καθάπερ εἴπομεν, δι' ἀνάρρυσιν αἰχμαλώτων, ἔνθα ψυχὰς ἀνθρώπων ἐλευθερῶσαι δυνατὸν κ δεσμῶν, τῇ τ ἀψύχων σκποιήσῃ κεμηλίων.

†. Δηλαδὴ τ ὁμοίας ἀβασάνιστον κ ἐπὶ τ σκποιήσεως τ πολιτικῶν στητέων παρασφυλαττομένης, καθὰ πολλάκις εἴπομεν. διότι τοιαῦτα εἶναι στητὰς ὁ μόνον ἐπὶ τ βασιλίδ@ τούτης πόλεως, ἀλλὰ κ ἐπὶ τ μεγάλης Ἀλεξανδρείας κ ἐπὶ τ Θεσπολιτῶν εἶναι μεμαθήκαμεν. ὅσας ὁ τ τοιοῦτ@ κ ἐν ἑτέρᾳ πόλι ἐπαρχίας εἶναι. εἰ δ' κ ἀλλαχόσε τοιαύτη τις ἐπὶ κτήσις, κ ἐπ' ἐκείνης ὁ νόμ@ φυλαπτέσθω, κ τῶν ἑαυτ@ βασιλέων σκτενέστω.

ΚΕΦ. θ'.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τῶν ἀφ' ὧν πραγματικῶς τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀναπαμύνει.

Εἰ δέ τις ἢ εἰκὸς τινας ἐπὶ τῷ θεσπισθέντι τῷδε τῷ νόμῳ πειρᾶσθαι πραγματικὰς ἡμῶν τύπους λαμβάνειν, τοιοῦτό τι πράττειν ὡς τοῖς ἐπιτρόποις καὶ τῶν πολυανδρῶν ἐπὶ παντὸς τοῦ σώματος, μείζονός τε καὶ ἐλάττονος, εἴτε δρόμῳ ἔχει τινά, εἴτε τῷ τοῦ κτῆσις ἢ εἴτε τῷ ἄλλων τῶν τῆς εἰς δήμους πλήρωσιν. καὶ ἀπαγορεύομεν μηδενὶ παντελῶς ἀδείαν εἶναι τοιούτων τινα πραγματικὴν προσίεσθαι τύπον, μηδὲ συντίθεσθαι λαμβάνειν τι τῶν ταῖς ἀγωνάταις ἐκκλησίαις προσηκόντων, ἢ μοναστηρίοις, ἢ πτωχείοις, ἢ διαίταις συνήθεσιν ἀκινήτων πραγμάτων· ἀλλὰ τῷ τὰ εὐδοξότατον κρίσασθαι ποιῶν ἐπικείσθω quinquaginta librarum auri, εἴ τι τοιοῦτο ἐπαγρυπνοῦσι· τοῖς τε δεχομένοις τὴν ἐμφάνισιν τοιούτου τινὸς θείου τύπου εὐδοξοτάτοις ἄρχουσιν, ἢ ἑτέροις ποτὲ, τῷ αὐτῷ τρόπῳ· τοὺς δὲ συμβολαιογράφους τοὺς πίπτοντας τῇ Λέοντος τοῦ σοφοῦ λαξεως ἀφαιρεῖσθαι, εἰ γράψαιέν τι τοιοῦτο συμβόλαιον· τοὺς τε θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, ἢ τοὺς εὐλαβεστάτους οἰκονόμους ἀκινδύνως ἀνασείσθαι τοὺς τοιούτους θείους πραγματικοὺς τύπους μᾶλλον μὲν ἢ ἐπικινδύνως φρίσσειν· καὶ μηνύσαι ὡς ἐπὶ αὐτῷ κινδυνεύσουσι τῷ ἱερωσύνῳ, εἰ γε ἀμελήσαντες τῶν νόμων, τοῖς ὑπὸ χειροθεσίαν πραγματικοῖς ἀναλωθήσαιεν τύποις. §. α'. Δεῖ γὰρ τὰ κοινῇ καὶ ὑπ' ἐκείνων καὶ ἐπὶ τῇ πάντων ὠφελείᾳ γενομένα θεσπίσματα, μᾶλλον κρατεῖν ἢ τὰ καθ' ἕκαστα τινων ἀτυχήματα· ἢ κοινῶν ζημιωμάτων· ἐκείνων μόνων δηλαδὴ μισθωμάτων τε καὶ ἐμφυτευομάτων τῶν πραγμάτων ὁπόσα νομίζουσι τοιούτους εἶναι.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τῶν κυβερνήτων, τῶν ἐκκλησίας πράγμα ἐπιτιθεμένων.

Εἴ τινες βάλοιντό τινα ὑπὸ τῶν ἑαυτῶν διοίκησιν ἔχειν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, ἢ οἱ τῶν ἄλλων ἡγούμενοι συνηθῶσιν, μηδενὶ τῶν δυνάμει μηδὲ κατ' ἔθος πραγματικὸν τύπον παρήσειν εἶναι ἀναγκάζειν αὐτοὺς ἢ κατ' μίσθωσιν ἢ κατ' ἐμφύτευσιν τούτου ἀναδέχεσθαι. ἐπεὶ τῶν πράττοντα, ἱερουργίας τε ὑποκείσθαι ποινῇ, καὶ πᾶσι τοῖς τῶνδε τῶν θείων ἡμῶν νόμων ἀπειθοῦσιν ἐπιμωμίοις.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τῶν μὴ ἐπιτρεπτῶν τὰ μοναστήρια.

Ἐπειδὴ ἦν ἔγνωμεν δεινόν τι παλαιμάλαιον γενόμενον τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Αἰγύπτοις, ἤδη δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἑτέραις τῶν ὑπηκόων τόποις, τὸ πάσας ἁρπάζειν αὐτὰ δὴ τὰ ὕλαγε μοναστήρια πωλεῖν, ἢ ἀμείβειν, ἢ διαδιδόναι, (ὧν οἷς μοναστήριόν τε κατῴκηται, καὶ ἱερὰ γέγονε λειτουργία*, ὁποίαν εἰκὸς ἐστὶν ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις γίνεσθαι, ἔν τε θείαν ἀναγινωσκομένων γραφῶν, ἔν τε ἱερᾶς καὶ ἀῤῥήτου μυσταγωγίας κοινωνίας, μοναχικήν τε σκέπεσε γίγνεσθαι ἕκαστος) ὥστε αὐτὸ μεταβαλεῖν ἐξ ἱερᾶς καὶ θεοφιλοῦς σχήματος εἰς ἰδιωτικὴν διαιτὰν τε καὶ κατάσκευν τῶν παντελῶς ἔν λοιπὸν γίνεσθαι κωλύομεν· ἐᾶσαι δὲ πάντων ἐφιέντες τοῦτο ἐξαμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ τὸ νενομισμένον ἄκυρον πᾶσιν ἀποφαίνομεν τρόποις, καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπιτιθέμεν τοῖς λαβοῦσι. καὶ τὸ πιπράσκοντα ζημιοῦσθαι τῇ τε τοῦ πράγματος ἐκπλύσει, τῇ τε τῆς τιμῆς ἀπωλείᾳ, τῇ κατὰ τὸν ἁγιωτάτῳ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίαις καὶ τοῖς κατὰ τόπον διαγίοις μοναστηρίοις τοῦτο ἀφορίσασι. ὥστε αὐτοὺς ἀφορᾶν τὸ κακῶς ἐκποιηθὲν αὐθις εἰς μοναχικὸν ἐπάγειν σχῆμα, μηδὲ κατὰ ἰδιωτικὴς τε ἐπὶ τοῦτοις ἐφαρμόσης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἀκυρωθῆναι, καὶ τοῦ μοναστηρίου πάλιν τῇ ἱερᾷ ἀφοσιωθῆναι λειτουργίᾳ.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τῶν ἐκκλησίας ὑπόρων χωρίων.

Ὅσαις ἂν τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐκποιήσεις ἐκκωλύσωμεν, ὅτου καὶ τοὺς ἐπιβλαβεῖς κλήσεις ἀπαγορεύσομεν. πολλαὶ γὰρ παρ' ἡμῖν κεκίνηνται ζητήσεις, ἔνθα τινὲς ἄποροι χωρία δεδώρηνται ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς σεβασμιωτάτοις οἴκοις· ἢ καὶ πιπράσκειν δόξειν ὡς ἄποροι, καίτοιγε ἄποροι τῶν ἔχειν κρίσεως· καὶτοῦθεν τὰς διαγεῖς οἴκους ἠδικῆσθαι. ἀπαγορεύομεν τοίνυν τοῖς θεοφιλεστάτοις τῶν σεβασμιωτάτων οἴκων τοιοῦτό τι πράττειν· ἢ γνώσκειν ὡς εἰ μὴ κατὰ πᾶσαν ἀκριβείας ποιοῖντο τὰ συναλλάγματα, ἀλλὰ ἄποροί τινες κτῆσις καὶ ἐπιβλαβῆς δοθείη ταῖς ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς μοναστηρίοις, ἢ ξενῶσιν, ἢ γηροκομείοις, ἢ τοῖς ἄλλοις διαγέσι συστήμασι, τὸ μὲν συναλλάγμα αὐτὸ μὴ γεγονότος ἴσχυε, καὶ ἀναλήψεται πάντως ὁ δοὺς τὸ κτῆσιον καὶ ἀπαίτησιν δεδωμένου· ὁ δὲ τοιοῦτό τι πράξας οἰκονόμος, ἢ ξενοδόχος, ἢ νοσοκόμος, ἢ πτωχοτρόφος, ἢ ὀρφανοτρόφος, ἢ γεροντοκόμος, ἢ ἡγούμενος, οἰκοθεν τῷ δεδωκότι ἀποδώσει τὸν σύντιμον ζημίαν. εἰ δὲ καὶ τοῦτο πράγμα σκηνοθετεῖν, ὥστε καί τι χρυσίον ὑπὲρ τούτου δοθῆναι, καὶ τοῦτο κερδανεῖ μὲν ὁ διαγὴς οἶκος· ὁ τὰ ἄποροι λαβών· ὁ δὲ γε δοὺς τὸ χρυσίον, ἕξει κατ' ἔτος τὸ σωλάγμα πράξαντος τῶν σύντιμον ἀφωγῶν, καθάπαξ ἐμποδὼν εἰσόμενον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Οὗτος ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικῶν ἢ ὅλως πλαγκτῶν πραγμάτων ἐκποιήσεως ἀπηκριβώθω νόμος, τῇ Λέοντος μὲν τοῦ σοφοῦ λαξεως δυσεβῶς ἐπόμενος ἀφαιρέσει, ἀλλ' ἐ τὸ μὲ ἰώμενον, τὸ ἢ ἀγεφύρωτον κωλύμασιν. ἀλλ' ἐπὶ πάσης τῆς γῆς, ἣν ὁ Ῥωμαίων ἐπέχει νόμος, καὶ ὁ καθολικὴς ἐκκλησίας ἱεσμὸς ἔστ' ἐκτεταίδω καὶ ὁρίζεται τὰ οἰκεῖα, καὶ κρατεῖται δικαίως, φυλαττόμενον τοῦτο τε τῶν ὁσιωτάτων πατριαρχῶν διοικήσεως ἑκάστης, τοῦτό τε τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν, παρά τε τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τά τε κληρικῶν, καὶ οἰκονόμων, καὶ ἡγουμένων, καὶ ξενοδόχων, καὶ νοσοκόμων, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ βρεφοτρόφων, καὶ γεροντοκόμων, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ἡγουμένων τινῶν διαγῶν συστημάτων· ἅπασιν ἐπιτιθεὶς τὴν ἰδίαν ἰσχύν, καὶ ἀδειαν δίδοὺς τῷ βιαλομένῳ προσαγγέλλειν τὰ παραπεπτωκότα· ἑπανιέτος δὲ ὁ τοιοῦτος ἔσται, καὶ τὴν τοῦ συνηθάντος ἀφροδίτης) προσηγορίαν ὁ τὸ πρᾶγμα παρὰ τὸν νόμον γενόμενον ἐλέγξας, καὶ αὐτὸς δυσεβείας καὶ ὠφελείας τοῖς ἱεροῖς οἴκοις γινόμενος. †. Φυλαξάτω δὲ αὐτὸν ἐδὲν ἧττον καὶ οἱ τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες, μείζους τε καὶ ἐλάττους, πολιτικοί τε καὶ στρατιωτικοί· καὶ διαφερόντως οἱ τε παυσαγέστατοι τῶν διοικήσεων συνδόξοτατοι ἔπαρχοι τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων, οἵτε τὰς μέσας ἔχοντες τῶν δρόμων, δι' ὧν ἀδιάλειπτος κομιδὴ αὐγουστάλιόν τε καὶ ἀνθυπάτους, καὶ τοὺς ἀδιαλείπτως κομήτας, τούς τε ἄλλους καὶ τὰ ἑαυτῶν ἅπαντα. καὶ αἱ μεῖζ' ἐκείνης ἀρχαὶ, τυτέταν οἵ τε τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, εἴτε ὑπατικοὶ εἴτε ἡγεμονικοὶ καθεστήκασιν, ἐκδικοί τε πόλεων. καὶ ἁπλῶς πᾶσα πολιτικὴ τε καὶ δημοσία καὶ στρατιωτικὴ βοήθεια τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον, ὡς κοινωφέλειάν τε καὶ ὑπὲρ παντὸς ὑπὲρ γῆς δυσεβείας τεθειμένον, φυλαττέτω, καὶ τοὺς παραβαίνοντας ὑπολαβέτω ταῖς ποιναῖς ἃς ἐμπροσθεν εἰπομεν. †. Εἰ δέ τι καὶ μισθώσεων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἢ κατ' ἐτέρας κεφαλαίας ὁμολογήσομεν, ἢ κατὰ παροῦ τῶν ἡμῶν νενομοθετημένων, μόνον τῶν ἐπὶ τῆ οἰκείας ἰσχύν, ἐδὲν δεῖ τῆ παρούσης θείας ἡμῶν διαταξέως καινίζεσθαι. τὰ ἄλλα δὲ πάντα μένειν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων ἐῶμεν, πολλοῦ εἴ μοι τὰ τοῦτ' ἔχοι, ἄλλως συντεθεῖσθαι διεπέξομεν, δρκωτῶν αὐτὶ πάντων τούτων τῶν νόμων τῶν τοῦ παρὰ Λέοντος τοῦ σοφοῦ λαξεως νομοθέτου, πάντων καὶ τῶν πλαγκτῶν πραγμάτων ἀνελεῖν ἐπιποίησεως τῶν φαύλων.

CAP. IX.

De eo qui per pragmaticam rem ecclesiæ comparaverit.

QUia vero verisimile est quempiam etiam in circumventionem hujus legis tentare pragmaticas [1] nostras formas accipere, tale aliquid ei agere permittentes: & hoc prohibemus in omni persona majore vel minore, sive in cingulo constituta, sive horum qui circa nos sunt, sive aliorum quispiam inter populos habitantium: & sancimus nulli penitus licentiam esse, talem quempiam pragmaticum proferre typum, neque ex hoc accipere aliquod de sanctissimis ecclesiis compendium, aut monasteriis, aut ptochiis, aut aliis venerabilibus collegiis, immobilium rerum, sed & gloriosissimo quæstori [2] pœnam imminere centum librarum auri, si quid tale dictaverit: simul & suscipientibus insinuationem [3] talis cujuspiam sacræ formæ gloriosissimis judicibus, aut aliis quibusdam eandem imminere pœnam: & tabelliones succumbere Leonis piæ memoriæ constitutioni, si egerint tale aliquod instrumentum: & Deo amabiles episcopos, aut venerabiles œconomos sine periculo refutare hujusmodi sacras pragmaticas formas, magis autem cum periculo suscipere & agnoscere: quia circa ipsum sacerdotium [4] periculum sustinebunt, si negligentes has leges, quæ ita fiunt, pragmaticas sequantur formas. §. 1. Oportet enim ea quæ communiter & generaliter in omnium utilitatem sanciuntur, potius [5] valere, quam ea quæ circa aliquos studentur agi ad corruptionem communium legum. His solis videlicet conducendis, & emphyteusi dandis rebus, quæcunque putant tali aliquo egere.

1 Ne quidem ex pragmatica forma Principis, res ecclesiasticæ possunt alienari.

2 Quæstor, sive cancellarius multari potest, ob rescriptum legibus vetitum obligatum, *ut hic.*

3 Judex aut Senatus insinuationem permittens rescripti legibus vetiti, multari potest.

4 Pœna Ecclesiastica facerdotio privari.

5 Publica privatis præferenda.

CAP. X.

De administratore qui rem ecclesiæ alienavit.

SI tamen voluerint quædam sub propria gubernatione habere Deo amabiles œconomi, aut aliorum præsules collegiorum: nulli eorum qui in potentatu sunt, neque secundum sacram pragmaticam formam licentiam esse, cogere eos, aut per conductionem, aut per emphyteusim hæc tradere ei qui hoc agit: & sacrilegii [6] subjacere pœnæ, & omnibus mulctis quæ hac nostra lege sacra continentur, & suppliciis.

6 Rescriptum in perniciem Ecclesiæ qui impetrat, sacrilegii tenetur.

CAP. XI.

De monasterio non alienando.

QUia vero cognovimus aliquod pessimum delictum factum & apud Alexandrinos, & apud Ægyptios, jam autem & in aliis quibusdam imperii locis quosdam præsumere ipsa venerabilia monasteria [7] vendere, aut permutare, aut donare, (in quibus & [8] altare collocatum est, & sacrum [9] exhibitum ministerium, quale moris est in sanctissimis ecclesiis celebrari, sacris quippe lectis [10] scripturis, & sacrosancta & ineffabili communione tradita, & monastica illic facta habitatione) ita ut hæc mutarentur ex sacro & Deo amabili schemate ad privatam mansionem & statum: hæc omnino de cætero fieri prohibemus, nulli hominum permittentes hoc delinquere, sed etiam factum infirmum omnibus declaramus modis, & pretiorum casum imponimus accipientibus: venditorem quoque damnificamus, & rei casu, & pretii amissione, sanctissimæ ecclesiæ ejus loci, & venerabilibus monasteriis hoc tribuentes: quatenus ipsi provideant, ut quod male alienatum est, rursus ad monasticam revocent figuram: neque hypotheca super his valente, sed etiam ipsa infirmanda, & rursus sacro monasterio assignanda.

7 *Num.* 120. *c.* 7. §. 1.

8 Ἐν οἷς μοναστηρίων τε κεκτήμενοι, in quibus monasterium extructum est. *Scrimg.* & male: memini enim Julianus vetitum obligatum, *ut hic.*

* Jul. Antecessor Missam interpretatur hoc loco, & *Novell.* 59. Et eo verbo sæpe usi sunt veteres: ut hic recte notat Cujacius.

9 Sacrum ministerium ἱερὰ γίγνεσθαι λειτουργία. *Scrimg.* & sacra Missa facta. *Julian.* hinc colligunt, Non in omnibus monasteriis liturgiam celebratam. Porro Missæ vocabulo idem Julian. utitur *Novell.* 58. Eodem tempore Ambrosius, ut alii quidam, qui tamen omnes dicunt Missas agere vel facere, non canere. *Cornel. in epist.* adde *Cujac. hic.* De liturgia dixi ad *l.* 5. §. 6. *ff. de jur. immun.*

10 In liturgia, sive Missa, legebantur sacræ Scripturæ & sacrosancta & ineffabilis communio tradebatur, *ut hic.* Goth. De lectione Sacr. Script. vid. *Novell.* 144. *cap.* 2. *Nov ell.* 146. *Item Novell* 133 *cap.* 2. *Novell.* 141. *cap.* 1. Ans.

CAP. XII.

Si sterilis ager ad ecclesiam pervenerit.

SIcut autem damnosas alienationes prohibemus, sic & damnosas possessiones interdicimus. Multæ enim apud nos motæ sunt quæstiones, ubi quidam minus [11] idonea prædia donaverunt sanctissimis ecclesiis, aut venerabilibus domibus, aut etiam vendiderunt tanquam idonea; cum utique sterilia à principio essent, & ex hoc venerabilibus domibus nocuerunt, interdicimus igitur rectoribus venerabilium domorum tale aliquid agere: aut certe cognoscere, quia si non cum omni subtilitate fecerint contractus, sed fœnea [12] quædam possessio aut damnosa detur ecclesiis, aut monasteriis, aut xenodochiis, aut nosocomiis, aut aliis venerabilibus collegiis: contractus quidem pro non facto erit, & recipiet omnino qui dat, quod per circumventionem, & fallaciam datum est. Œconomus autem qui tale aliquid egerit, aut Abbas, aut Xenodochus, aut Nosocomus, aut Ptochotrophus, aut Orphanotrophus, aut Gerontocomus, de suo, ei qui dedit, salvabit ex hoc damnum. Si vero sic causa figuretur, ut etiam aliquod aurum pro hoc detur: & hoc lucrabitur quidem venerabilis domus quæ fœneum [13] aliquod acceperit: qui vero aurum dedit, habebit contra eum qui contractum celebravit, ex hoc actionem, sicut prædiximus.

11 Ἀποροχωρία.

12 Ἄποροι τῆς κλήσεις, fœneum aliquod. *Jacob. Cod.* sic imperatores in *l.* 3. *C. Theod. de indulgent. debit. lib.* 11. *tit.* 28. fœneos defectosque fundos appellant nullius pretii vel reditus. vid. *Cujac.* 8 *obs* 40.

13 De fœnea possessione dixi superius.

EPILOGUS.

Hæc omnino à nobis super ecclesiasticarum, aut omnino ptochicarum [14] rerum alienatione posita sit Lex: Leonis quidem piæ memoriæ sequens constitutionem, & non aliud quidem curans, aliud autem incuratum relinquens: sed in omni terra quam Romanorum continet lex, & catholicæ ecclesiæ sanctio, hæc extendatur, & determinet quæ sua sunt, & valeat perpetua & custodita, & à sanctissimis Patriarchis uniuscujusque diœcesis, & à Deo amabilibus Metropolitis, & ab aliis Episcopis, & Clericis, & Oeconomis, & Abbatibus, & Xenodochis, & Nosocomis, & Brephotrophis, & Gerontocomis, & Orphanotrophis, & omnibus similiter rectoribus aliquorum sanctorum collegiorum: omnibus imponens proprium robur: & licentiam præbens volenti *denuntiare* quæ delinquuntur. *Laudabilis enim hujusmodi est, & calumniatoris* [15] *effugiet nomen, qui causam contra leges factam redarguit, auctor pietatis & utilitatis sacru domibus factus.* †. Servabunt autem eam nihilominus & nostræ reipublicæ judices majores & minores, civiles & militares: & præcipue per omnes diœceses constituti gloriosissimi Præfecti sacrorum prætoriorum: & medias [16] habentes administrationes, quos *spectabiles* vocant: dicimus autem Augustales, & proconsulares, & spectabiles comites, & alios Orientis, & qui post illos sunt magistratus, hoc est provinciarum consulares five præsides constituti, atque Defensores civitatum: & similiter omne civile & militare & publicum auxilium, hanc nostram legem, tanquam in communi utilitate, & pro totius terræ pietate positam servet: & prævaricatores subdat pœnis quas primitus diximus. †. Si quid autem de conductionibus ecclesiasticarum rerum aut in aliis capitulis sancivimus, aut à prioribus nostris sancitum est: maneat hoc in propria firmitate: neque ex præsenti sacra nostra constitutione novandum. alia enim omnia manere in propriis terminis sinimus: nisi tamen aliquid de iis habeat quæ hic constituimus: cum sufficiat pro omnibus hæc lex super id quod à Leone piæ memoriæ factum est, omnem adversus ptochicas res auferre alienationis occasionem.

14 Ἀποροχωρία.

15 Ἄποροι τῆς κλήσεις, fœneum aliquod. *Jacob. Cod.* sic imperatores in *l.* 3. *C. Theod. de indulgent. debit. lib.* 11. *tit.* 28. fœneos defectosque fundos appellant nullius pretii vel reditus. vid. *Cujac.* 8 *obs* 40.

16 Spectabilium medius ordo. Spectabilis dignitas, media est inter senatorias. Supra spectabiles sunt illustres: infra, clarissimi. Quartus senatorum gradus non est. Extra senatum equestris, perfectissimus & egregius. *Cujac. ad l.* 1. *C. de dign.*

†. Tua igitur beatitudo, & qui post illam in pontificalibus sedibus fuerint, quæ à nobis disposita sunt, operi effectuique tradere festinet. Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiosissime pater. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. CONS.

TIT. II.

UT[1] JUDICES[2] SINE QUOQUO SUFFRAGIO[3] FIANT.

NOVELLA CONSTIT. VIII.

Imp. Justin. August. Ioanni præfect. prat. iterum exconsoli & patricio.

PRÆFATIO.

OMnes nobis dies ac noctes contingit cum omni lucubratione & cogitatione degere semper volentibus ut aliquid utile, & placens Deo à nobis collatoribus præbeatur, & non in vano vigilias ducimus: sed in ejusmodi eas expendimus consilia, pernoctantes, & noctibus sub æqualitate dierum utentes: ut nostri subjecti sub omni quiete consistant, solicitudine liberati: nobis in nosmetipsos pro omnibus cogitationem suscipientibus: per omnem namque curiositatem & inquisitionem subtilem discurrimus, illa agere quærentes, quæ utilitatem nostris subjectis introducendo, omni eos onere liberent, & omni damno extrinsecus illato citra publicum censum, & justam legitimamque collationem. Invenimus enim plurimam ingressam causis injustitiam: hanc non olim, sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subjectos ad inopiam compulisse, ut ad novissimam ipsi penuriam devenire fluctuarentur, & neque consueta & legitima tributa, & pro veritate pias functiones secundum publicum censum possint sine maxima necessitate persolvere. Quomodo enim valerent collatores, cum ex aliquo tempore imperatores semper aliquid lucrari ex proventu judicum cogitarent, & merito hos sequerentur etiam gloriosissimi præfecti: ex hac injustitia, damnis extrinsecus illatis, solennibus piis collationibus sufficere?

§. 1. Cogitatio igitur nobis facta est, quod agentes omnia quæcunque in nostris provinciis sunt: uno actu communi ad meliora migraremus. Hoc enim omnino eventurum credimus, si præsides gentium quicunque civiles administrationes provinciarum habent, *puru*[4] procuremus uti *manibus*, & ab omni abstinere acceptione, pro illis solis contentos eis quæ à fisco dantur. Quod non aliter fiet, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes nec occasione suffragiorum, neque iis qui cingula habent, nec alii omnium ulli. Consideravimus enim, quia licet quæstus immodicus imminuitur imperio, attamen nostri subjecti incrementum maximum percipient, si indemnes à judicibus conserventur: & imperium *& fiscus abundabit utens subjectis locupletibus*[5]: & uno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit ubertas. An certe non omnibus manifestum est, quoniam qui[6] aurum dat, & ita administrationem emit: non dat hoc solum quantum occasione adinventum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus aut spondentibus? & sic *uno*[7] *principio illicito dato plurimas necesse est manus circumire eum qui donationem facit*: & hoc non de suo forte præbere, sed mutuatum, & ut mutuare possit, damnificatum, & computare apud se, quia convenit eum tantum ex provincia percipere, quantum liberet ei quidem debitas sortes & usuras, & damna pro ipso mutuo: computabit autem & in medio expensas largiores, jam & judici, & qui circa ipsum sunt, convenientes: & quendam etiam sibimet recondet quæstum in tempore sequenti, in quo forte non administrabit. Quapropter ejus quod ab eo datum est, triplum, magis autem, si oportet verius dicere, decuplum erit, quod à subjectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fiscus imminuitur: nam ea quæ oportebat in fiscum[8] inferri, eo quod administrationem habet puris utentem manibus: hoc ad propriam utilitatem redigens qui administrationem habet, & inopem faciens nobis collatorem, inopiam ipsius quæ per ipsum agitur, nobis reputat & quanta impie talia fiunt, ad horum furtorum merito relata occasionem? Administrationes namque habentes provinciales, ad hanc acceptionem respicientes, multos quidem reorum dimittunt, vendentes[9] eis delictum: plurimos autem innoxiorum condemnant, ut noxiis præstent, & hoc non solum in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalibus[10], ubi de anima[11] est periculum: fugæque fiunt ex provinciis, & confluunt huc omnes ingemiscentes sacerdotes, & curiales, & officiales & possessores, & populi, & agricolæ, judicum furta merito & injustitias accusantes: & hæc non fiunt sola, sed etiam civitatum seditiones, & publicæ turbæ plerumque pecuniæ causa fiunt atque sedantur: & omnino una quædam est hæc omnium occasio malorum: & accipere[12] suffragium à judicibus, totius nequitiæ est principium, & terminus est quoque hoc sacrorum eloquiorum mirabile & verum, quod avaritia[13] omnium sit mater malorum: maxime quando non privatorum, sed judicum inhæret animabus. Quis enim sine periculo non furetur? quis non latrocinabitur sine reatu ad administratorem respiciens? Illum namque videns[14] omnia auro vendentem, & præsumens, quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimet: hinc homicidium, & adulterium, & invasiones, & vulnera, & raptus viginum, & commerciorum confusio, & contemptus legum & judicum, omnibus hæc venalia proposita esse putantibus, tanquam aliquod vilium mancipiorum. Sed neque sufficimus considerare & exponere quanta ex furto provincialium judicum fiunt pessima: nullo[15] eos præsumente cum fiducia redarguere: cum illi repente se emisse cingula pronuncient.

CAP. I.

De magistratibus sine suffragii datione creandis.

HÆc omnia apud nos cogitantes, & hic quoque participem[16] consilii sumentes eam, quæ à Deo data est nobis reverendissimam conjugem, & tuæ celsitudini causam communicantes, & quædam etiam à tuo sumentes consilio, ad hanc sacram venimus legem per quam sancimus, neque[17] proconsulariam ullam, neque hactenus vocatam vicariam, neque comitem Orientis, neque aliam quamlibet administrationem, neque proconsularem, neque præsidalem, (quam consularitias & correctivas vocant) quarum expressim meminit subjecta huic sacræ legi nostræ descriptio, quasque solas sub hac lege ducimus dare aliquod suffragium, neque pro administratione quamlibet donationem, neque judici ulli, neque horum qui circa administrationem sunt alicui, neque alteri per occasionem patrocinii: sed gratis quidem sumere administrationes: pauca vero præbere occasione eorum, quæ pro cingulis dantur & chartis[18], nam subjecimus etiam descriptionem[19] huic sacræ nostræ legi, declarantem quid competat unamquamque administrationem nostram præbere in sacro nostro laterculo, aut in foro tuæ celsitudinis occasione codicillorum, aut præceptorum: unde & illud abbreviatum est, ne præstet illi maximum damnum.

1 Adde Nov. 161.
2 Idem in episcopis & sacerdotibus.
3 Χωρὶς τῆς οἱασοῦν δόσεως, *Scrimg.* sine pecunia. *Julian.* Suffragium, pecunia est, quæ suffragatoribus aulicis datur, promittiturve honoris adipiscendi causa. Ex qua causa erat actio, Si certum petatur. de suffragio. vide *l. unic. C. de suffragio.* Quæ eo nomine à principe accipiebantur suffragia. διατυπωτικὰ vocantur. J. utrumque Justinianus tollit hac Novella, adde *d. Novell.* 161. *c.* 2. secutus legem *ult. C. repetund.* quæ vetat suffragii nomine quid dari suffragatori, vel rationibus publicis inferri, adde *Nov. Th.* 161. Gothi Ad hanc Novell. vid. Rittershus. & *part.* 12. *c.* 4. *part.* 2. *c.* 2. *num.* 12. & 13. Kinschot. *Resp.* 38. *num.* 3. ANS. Adde quæ de eo quod suffragii nomine datum, aut promissum, notavimus *Censur. Forens. lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 12. & *seq.* S.L.
4 Manus pura esse oportet judicibus, vide *Harm. initio operis.*
5 Interest reipublicæ, locupletes habere subditos.
6 Hinc illud Alexandri Severi apud Lampridium: Necesse est, ut qui emit vendat. Ego non patiar mercatores potestatum: quos si patiar: damnare non possim. Erubesco enim punire illum hominem, qui emit & vendit. Seneca 1. *de benef. in fin.* Provincias spoliari, non mirum, quando, quæ emeris, vendere jus gentium est: vice versa æquum est ut qui non emit, non vendat.
7 Dato vel concesso uno absurdo vel incommodo, plura sequuntur.
8 Judicum voracitas, fiscum minuit.
9 Adde *l.* 4. *ff. de sicariis.*
10 Criminale judicium est ubi de anima periculum est.
11 Hoc est de vita.
12 Principium nequitiæ judicialis est, suffragium ab eis accipere.
13 Avaritia malorum mater, præsertim in judice, *Luc.* 12. *vers.* 15. & *seq.* 1 *Corinth.* 6. *vers.* 10.
14 Spes impunitatis homines ad delicta committenda reddit audaciores.
15 Provinciales non sine metu, suos præsides audent accusare.
16 Imperator consilium sumit ab uxore. Augustas, id est, Imperatrices sic à principe in consilium adsumi, jus receptitium est & antiquum. Sic Octavius Augustus Liviæ uxoris consilium saluberrimum admittit apud Senecam 1. *de Clementia* 9.
17 Omnes magistratus sine pecunia creandi. *Jul.*
18 Chartiaticon est, quod pro chartis datur.
19 Notitia quid vide J. *eod.*

†. Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης καὶ οἱ μετ' αὐτὴν τῶν ἀρχιερατικῶν γινόμενοι θρόνων, τὰ παρ' ἡμῶν διατετυπωμένα ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτωσαν. Divinitas te servet per multos annos sancte ac religiosissime pater. Dat. XVII. Kal. Maji, *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Περὶ τοῦ τοὺς ἄρχοντας χωρὶς τῆς οἱασοῦν δόσεως γίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΠάσας ἡμῖν ἡμέρας τε καὶ νύκτας συμβαίνει μετὰ πάσης ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδος διάγειν, ἀεὶ βουλευομένοις, ὅπως ἂν χρηστόν τι καὶ ἀρέσκον θεῷ παρ' ἡμῶν τοῖς ὑπηκόοις δοθείη. καὶ οὐ πάρεργον τὴν ἀγρυπνίαν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰς τοιαύτας αὐτὴν ἀναλίσκομεν βουλάς, διημερεύοντές τε καὶ νυξὶν ἐν ἴσῳ ταῖς ἡμέραις χρώμενοι, ὥστε τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐν εὐπαθείᾳ γίνεσθαι, πάσης φροντίδος ἀπηλλαγμένους, ἡμῶν εἰς ἑαυτοὺς τὰς ὑπὲρ ἁπάντων μερίμνας ἀναδεχομένων. διὰ πάσης γὰρ ἐρεύνης καὶ ζητήσεως ἀκριβοῦς ἐρχόμεθα, πράττειν ἐκεῖνα ζητοῦντες ἅπερ ὄφελος τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις εἰσάγοντα, παντὸς αὐτοὺς ἀπαλλάξει βάρους καὶ πάσης ζημίας ἔξωθεν ἐπισυναγομένης παρὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν, καὶ τὴν δικαίαν τε καὶ νενομισμένην συντέλειαν. εὑρίσκομεν γὰρ πολλὴν ἐπισελθοῦσαν τοῖς πράγμασιν ἀδικίαν, καὶ ταύτην οὐκ ἄνωθεν, ἀλλ' ἔκ τινων χρόνων, βιασαμένην τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους, καὶ εἰς πενίαν ἐλαύνουσαν. ὡς εἰς τελειοτάτην αὐτοὺς ἀπορίαν κινδυνεύειν ἐλθεῖν, καὶ μηδὲ τὰ συνήθη καὶ νενομισμένα τῶν δημοσίων καὶ ταῖς ἀληθείαις εὐσεβῶν φόρων κατὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν δύνασθαι χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης τιθέναι. πῶς γὰρ ἂν ἴσχυον οἱ συντελεῖς, τῶν τε ἔκ τινος χρόνου βεβασιλευκότων ἀεί τι κερδαίνειν ἐκ τῆς ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς προσαγωγῆς βουλομένων, εἰκότως τε τούτοις ἀκολουθέντων καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ἔκ τε τῆς ἐντεῦθεν ἀδικίας ταῖς τε ἔξωθεν ζημίαις ταῖς τε νενομισμέναις εὐσεβέσιν ἐπαρκεῖν εἰσφοραῖς. §. α'. Ἔννοια τοίνυν ἡμῖν γέγονε τί ποτε ἂν πράξαντες, ἅπαν ὅσον ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ἐστὶν ἐπιβλαβές, πράξει μιᾷ κοινῇ πρὸς τὰ κρείττω μεταστήσαιμεν. τοῦτο δὲ πάντως ἀποβησόμενον εὑρίσκομεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐθνῶν, ὅσοι τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῶν ἐπαρχιῶν ἔχουσι, καθαραῖς παρασκευάσαιμεν χρῆσθαι ταῖς χερσὶ, καὶ παντὸς ἀπέχεσθαι λήμματος, μόνοις ἀρκουμένους τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου διδομένοις. ὅπερ οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρχὰς ἀμίσθους παραλαμβάνοιεν, οὐδ' ὁτιοῦν διδόντες οὐδὲ προφάσει τῶν καλουμένων suffragiων, οὐδὲ τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν, οὐδὲ ἑτέρῳ τῶν πάντων οὐδενί. ἐσκοπήσαμεν γὰρ ὅτι περ εἰ καὶ πόρος οὐ μικρὸς ἐλαττοῦται τῇ βασιλείᾳ, ἀλλ' οὖν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἐπίδοσιν μεγάλην λαμβανόντων, εἴπερ ἀζήμιοι παρὰ τῶν ἀρχόντων φυλάττοιντο, ἥ, τε βασιλεία τό, τε δημόσιον εὐθηνήσει, χρωμένη ὑπηκόοις εὐπόροις· μιᾶς τε ταύτης εἰσαγομένης τάξεως, πολλή καὶ ἀμύθητος ἔσται τῶν πραγμάτων ἀφθονία. ἢ οὐ πᾶσιν ἐστὶ φανερὸν ὅτι περ ὁ χρυσίον διδοὺς, καὶ οὕτω τὴν ἀρχὴν ὠνούμενος, οὐκ αὐτὸ δίδωσι μόνον ὅσον προφάσει τῶν καλουμένων ἐπενοήθη suffragiων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἔξωθεν προσεπιθήσει πλεῖον, προφάσει τε τῶν ἄλλων τῶν τὴν ἀρχὴν ἢ διδόντων ἢ μνηστευόντων θεραπείας; καὶ μιᾶς ἀρχῆς ἀτόπου δοθείσης, πολλὰς ἀνάγκη χεῖρας περινοστεῖν τὸν τῆς δόσεως ἀρχόμενον. καὶ τοῦτο δὲ τὸ χρυσίον οὐκ οἴκοθεν ἴσως παρέχειν, ἀλλὰ δεδανεισμένον, καὶ ἵνα δανείσασθαι δυνηθείη, ζημιούμενον. καὶ συλλογίζεσθαι καθ' αὐτὸν ὅτι προσῆκόν ἐστι τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐπαρχίας λαβεῖν, ὁπόσον διαλύσει μὲν αὐτοῦ τὰ ὀφλήματα, κεφάλαιά τε καὶ τόκον, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ δανείσασθαι ζημίας, δώσει δὲ καὶ τὴν ἐν μέσῳ δαπάνην δαψιλεστέραν τε ἤδη, καὶ ἄρχοντι καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πρέπουσαν· καί τινα ἑαυτῷ καὶ προσαποθήσεται πόρον, κατὰ τὸν ἑξῆς χρόνον, καθ' ὃ ἴσως οὐκ ἄρξει. ὥστε τοῦ παρ' αὐτοῦ διδομένου τριπλάσιον, μᾶλλον δὲ, εἰ δεῖ τἀληθέστερον εἰπεῖν, δεκαπλάσιον τὸ παρὰ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν εἰσπραττόμενον ἔσται. ἐντεῦθέν τε καὶ τὸ δημόσιον ἐλαττωθήσεται. ἃ γὰρ ἐχρῆν εἰς τὸ δημόσιον εἰσαχθῆναι, τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος καθαραῖς χρωμένου ταῖς χερσὶ, ταῦτα εἰς τὴν οἰκείαν θεραπείαν λαβὼν ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων, ἄπορόν τε ἀποφήνας ἡμῖν τὸν συντελεστὴν, τὴν ἀπορίαν ἐκείνου τὴν δι' αὐτὸν γινομένην, ἡμῖν ὑπολογίζεται. πόσα δὲ ἀσεβῆ καὶ ἄλλα γίνεται εἰς τὴν τῶν κλοπῶν τούτων εἰκότως ἀναφερόμενα πρόφασιν; οἱ γὰρ δὴ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες τὰς ἐπιχωρίους, εἰς τὸ λῆμμα προσέχοντες τοῦτο, πολλοὺς μὲν τῶν ὑπευθύνων ἀφιᾶσι, πωλοῦντες αὐτοῖς τὸ πλημμέλημα, πολλοὺς δὲ τῶν ἀνευθύνων κατακρίνουσι, ἵνα τοῖς ὑπευθύνοις χαρίσωνται. καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς μόνον πράττουσιν αἰτίαις, ἀλλὰ κἂν τοῖς ἐγκλήμασιν ἔνθα περὶ ψυχῆς ἐστιν ὁ κίνδυνος. φυγαί τε ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν γίνονται, καὶ συρρέουσιν ἐνταῦθα πάντες ὀδυρόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ βουλευταὶ καὶ ταξεῶται καὶ κτήτορες καὶ δημόται καὶ γεωργοὶ, ταῖς τῶν ἀρχόντων κλοπαῖς τε εἰκότως καὶ ἀδικίαις μεμφόμενοι. καὶ οὐ ταῦτα δὴ γίνεται μόνα, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν πόλεων στάσεις καὶ οἱ δημώδεις θόρυβοι τὰ πολλὰ χρημάτων γίνονταί τε καὶ παύονται. καὶ ὅλως μία τίς ἐστιν αὕτη πάντων ἀφορμὴ τῶν κακῶν. καίτοιγε ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας προοίμιόν τε καὶ πέρας. καὶ ἔστιν ἄρα καὶ τοῦτο τῶν θείων λογίων θαυμαστόν τε καὶ ἀληθέστατον, τὸ τὴν φιλαργυρίαν πάντων εἶναι μητέρα τῶν κακῶν. καὶ μάλιστα ὅταν μὴ ταῖς τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐγγένηται ψυχαῖς. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀκινδύνως κλέπτοι, τίς δὲ οὐκ ἂν λῃστεύσειεν ἀνεύθυνα, εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποβλέπων, κἀκείνην ὁρῶν ἅπαντα χρυσίου πιπράσκουσαν, καὶ θαρρῶν ὡς ὅπερ ἂν πράξειεν ἄτοπον, τοῦτο, χρήματα δοὺς, ἐξωνήσεται. ἐντεῦθεν ἀνδροφονίαι τε καὶ μοιχεῖαι, καὶ ἔφοδοι, καὶ πληγαὶ, καὶ ἁρπαγαὶ παρθένων, καὶ πανηγύρεων συγχύσεις, καὶ καταφρονήσεις τῶν τε νόμων καὶ τῶν ἀρχόντων πάντων αὐτὰς ὠνίους προκεῖσθαι νομιζόντων, ὥσπερ τι τῶν κακίστων ἀνδραπόδων. καὶ οὐκ ἂν ἀρκέσαιμεν προσεννοεῖν τε καὶ ἀφηγεῖσθαι ὁπόσα καὶ ἐκ τῆς κλοπῆς τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων γίνεται χαλεπά· οὐδενὸς αὐτοῖς θαρροῦντος μετὰ παρρησίας ἐπιτιμᾷν, ἐκείνων εὐθὺς τὸ τὰς ἀρχὰς ὠνήσασθαι προϊσχομένων.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ ἐπιλογεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας ἀψήφους.

ΤΑῦτα ἅπαντα καθ' ἑαυτοὺς βουλευσάμενοι, κἀνταῦθα κοινωνὸν τοῦ βουλεύματος παραλαβόντες τὴν ἐκ θεοῦ δεδομένην ἡμῖν εὐσεβεστάτην σύνοικον, καὶ τῇ σῇ γε ὑπεροχῇ τὸ πρᾶγμα κοινωσάμενοι, καίτοι καὶ παρὰ τῆς σῆς λαβόντες βουλῆς, ἐπὶ τόνδε τὸν θεῖον ἐληλύθαμεν νόμον· δι' οὗ θεσπίζομεν μήτε ἀνθυπατείαν μηδεμίαν, μηδὲ τὴν μέχρι νῦν καλουμένην βικαρίαν, μήτε τὴν κόμητα τῆς ἑῴας, μήτε ἄλλην οἱανοῦν ἀρχὴν, μήτε ὑπατικὴν μήτε ἡγεμονικὴν, ἃς δὴ κονσουλαρίους τε καὶ κορρήκτορας καλοῦσιν, (ὧν τινων ῥητῶς μέμνηται ἡ ὑποκειμένη τῷ δὲ ἡμῶν τῷ θείῳ νόμῳ ἀπογραφὴ, ἃς δὴ καὶ μόνας ὑπὸ τόνδε τὸν νόμον ἄγομεν) διδόναι τι suffragion, μήτε ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τὴν οἱανοῦν δόσιν, μηδὲ ἄρχοντι μηδενὶ, μηδὲ τῶν περὶ τὰς ἀρχάς τινι, μηδὲ ἑτέρῳ προσώπῳ, κατὰ πρόφασιν προστασίας· ἀλλὰ προῖκα μὲν κομίζεσθαι τὰς ἀρχὰς, μέτρια δὲ παρέχειν προφάσει τῶν ὑπὲρ ἑκάστης διδομένων συμβόλων τε καὶ χαρτῶν. καὶ γὰρ δὴ καὶ ὑπεθείκαμεν ἀπογραφὴν τῷ δὲ τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ, δηλοῦσαν τί προσῆκόν ἐστιν ἑκάστην ἀρχὴν παρέχειν ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν laterculon, ἢ εἰς τὸ δικαστήριον τῆς ὑπεροχῆς, προφάσει τῶν κωδικέλλων, ἢ συμβόλων, ἢ προσταγμάτων, ὥστε ἐκεῖνό τε συστέλλεσθαι, καὶ μὴ παρέχειν αὐτῷ μεγάλην αἴσθησιν.

ΚΕΦ. β'.

ΚΕΦ. Ϛ'.

Περὶ τῆς τῶν Ἀσιανῶν βικαρείας καὶ τῆς Φρυγίας τῆς τότε εἰς τὸ τῆς κόμητος Φρυγίας Πακατιανῆς ὄνομα μετατεθεισῶν.

Ἐκεῖνο μέντοι διορίζομεν, τὸ ζῆνας τὴν βικαρείαν τῶν Ἀσιανῶν, ὅτε ὁ καὶ ἄρχων ἦν Πακατιανῆς Φρυγίας, μηκέτι μὲ ὅτε θεσπεσιώτατος, ἀλλὰ δι' ὅλου κόμης Φρυγίας Πακατιανῆς ὀνομάζεσθαι· καὶ κομιζέσθω οὐ δι' δημοσίας ἀλλὰ καὶ ἰδίας, θεοφάσει ἀνάγκη τὰ καταβαλλόμενα, ἤτοι κιφαλαιώδεσι, καὶ σκυπλικοῖς, ὥσπερ ἐκατέρας ἀρχῆς ἐλαμβάνειν, ἑβδόμῃ ἐλαττομένῃ τάττειν. καὶ μὴ δὶς τελεῖσθαι, ἀλλὰ ἀναμιμνήσκειν ἑκατέραν, τίνι τε δι' ἀρχοντος, τίνι τε δι' βικαρείᾳ, μείζονι χρυσοῦ, κομητικοῖς ὡσαύτως τε καὶ ὀνομαζομένοις, δι' κινδύνου δὲ δημοσίων φόρων αὐτῷ τε καὶ πᾶσιν ὁμοίως ἐπόντος, οἷα μιᾶς τάξεως κινδευομένων δικαίως. κομιζομένοις μόνοις καὶ αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸ διπλοῦν δι' κινδύνου, τοῖς αἰνοῦσι καὶ καπιτατίωσιν, ἄνωθ ἑκατέρᾳ θεσμῷ ἀκολουθοῦσι τάξεις. μὴ μόνῳ ἑτέρᾳ ποθ' ἀρχὴν τῷ θεσμῷ μὲ βικαρείου, νῦν ὁ θεολέκτου κόμητος τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας, σὺν ἔχοντι πανταχοῦ ἑβδομίαν μετρεῖσθαι σὺν τοῖς ἄλλοις τοῖς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπαρχίας· ἀλλ' ἔχοντα μὲ δι' ἀποδείξεως κόμητος τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας ἐπωνυμίαν, δρυμάρμου ὁ μόνη τῇ Πακατιανῇ, καθάπερ εἰστήκει ὄρθμειον, Φρυγίᾳ.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῆς Ποντικῆς ἀναμφιβόλου βικαρείας, ἣ εἰς ὄνομα Γαλατίας θεσπίσης μετατέθεικεν.

Ἀπὸ ὁ τοῦτο καὶ ἐπὶ θατέρου δι' θεσπίου βικαρείας διορίζομεν, φαμὲν δὴ δι' αὖ τῶν Ποντικῶν διοικησιν. ὥστε μὴ δύο κριβεστάτας τὸ λοιπὸν, ἀλλ' ἵνα κόμης μὲ Γαλατίας θεσπίσης ὀνομαζόμενος, ἣ ἔχοντα καὶ τῶν αὖ δι' βραδωτῶν ἐξουσίαν, καθάπερ ἔχει καὶ νῦν, καὶ τὰς ἐκατέρας δρυμάρμου σπήσης· ἀ μὲν ἕξει δι' θεσπίσης Γαλατίας. ἑβδόμιαν δ' αὐτῷ ἑτέραν παντελῶς δίδομεν ἔχειν ἐξουσίαν, καὶ ἑβδομιᾶς Ποντικῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ δι' μόνῳ Γαλατίᾳ τῷ θεσπίσῃ τε τάξεώς τε ὁμοίως ἀναμιμνήσκης, καὶ δι' μίαν, ὡς εἴρηται, νουμερίᾳ καὶ ἀελεθμερίᾳ σεωίχθαι, κομητικοῖς ὅσης τε καὶ ὀνομαζομένης· καὶ ἑβδόμης παντελῶς ἐξ αὐτῶν θεσπίσης τὰς ἄλλας ἔχοντα τινὰ διαφορᾶν. ἀλλὰ μίαν εἶναι τάξιν, ὑφ' ἓν τεταγμένην ἀρχοῦσι, μιᾶς ἐπαρχίας ἡγεμόνα, πάσης ὁμοίως τε τάξεως ἅμα τῷ σφῶν αὐτῶν ἄρχοντι θεῖ τε δημόσια κινδυνεύσης.

ΚΕΦ. δ'.

Πῶς ἐδεῖτο δικαίων ἔξεσιν ἐκπέμπειν τοποτηρητάς.

Ὀφείλει ὁ ἄρχων παντελῶς ἰφίεμεν, ὅτε πολεμικοῖ, ὅτε στρατωτικοῖ, ἐκπέμπειν σὺν τοῖς πόλεσι τῆς ἐπαρχίας ἧς ἄρχει, τοὺς καλουμένους τοποτηρητὰς, χαίσκειν ὡς εἰ τοῦτ' τι πράξαιεν, αὐτοὶ παντελῶς ἐκπεσοῦσι τῆς ἀρχῆς οἱ διαβάσαντες ἑτέρους εἰς τῶν ἰδιωτῶν τάξιν ἐμποδίζειν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῆς μίαν εἶναι τῶν τε κόμητος ἑώας καὶ τῆς Ἀντιοχείας θεσπίσης τάξιν.

Ἀπὸ ὁ τοῦτο φαμὲν καὶ ἐπὶ τῆς λαμπροτάτης κόμητος τῆς ἑώας, καὶ τῆς λαμπροτάτης ἀρχοῦσι. κἀκεῖσε γὰρ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρας ποιεμεῖται, ἔχοντα μὲ καὶ τὸ τῆς θεοδοξιάτης κόμητος τῆς ἑώας ὄνομα, τάξεως ὁ μιᾶς ἄρχοντα κομητικοῦ ὄσης τε καὶ ὀνομαζομένης, καὶ τῆς θεσπίσης μόνης Συρίας καὶ τῆς συρεσδίκων ἡγεμόνος, πάσων ζημίαν συντεθεῖ τοῖς ἡμετέρους ὑποτελέσι ἐπαγομένην αὐτοὶ κοιθήσεσι. †. Δίδομεν ὁ αὐτοῖς ἀδειαν καὶ γνωρίζειν τὰ θεῖ τότε, μὴ μόνον εἰς τὰς ἀρχὰς ἐξ ὧν εἰσὶν οἱ τελόμενοι, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ὥστε ἡμῶν τοῦτα γινώσκοντος, τῇ πρέποντι θεσπίσαντος ἐπιξένιαν. †. Εἰ ὁ αὐτοί τινες δύοιεν ἀφ' τῶν ὀκτὼ ἀξίας ἢ τῆ ζώνης ὑπερβῆσαν τὰς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἀδικήσθαι, ἀδειαν αὐτοῖς δίδομεν καὶ ἐξετάζειν τὰ ἀδικήματα, καὶ τὰς ὑποδυνάς διαλογομένας ἀφαιρεῖσθαι ζώνης, καὶ τῶν ἡμετέρων τάξιν σὺν τοῖς ἐπαρχίαις ταληρῶν· τοῦτο ὅπως καὶ τοῖς ἀρχαίοις διηγόρευται τῶν νόμων. ὥσπερ γὰρ αὐτὰς παντὸς ἀδίκως κέρδος εἰρήμεν, ὅτω καὶ καθαρᾶς τοῖς ἀρχαῖς κεχρημένοις πάσης ἡμῖν τε καὶ αἰδοῦς καὶ σεμνότητος ὁλολαλαίειν θαυμάζομεν.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τῶν θεσπίσεων διδομένων ὅρκων, ὅτι μηδέποτε τῷ τῶν ψήφων ὀνόματι χρησθαι δεδόκηται.

Οὕτω τοίνυν ἡμῖν τῶν ἀρχῶν ἀλακεκερασμένων, θεσπίσης τῆς σὺν τοῦθα παραλαβόντα τῶν ἀρχῶν, μὴ τῶν δεῖ μνήμης ἀναλίσκειν ἡμᾶς, ἢ, εἰπεῖν ἡμῖν σὺν εἰς σχολὴ, τῆς τε σῆς ὑποδοχῆς τῶν ἀεὶ τῆς σὺν κοθεκρισμενόντων θρόνων, ᾗ τε ἀεὶ εὐδοξοτάτης κόμητος τῶν θείων ἡμῶν largitionum, ᾗ τε εὐδοξοτάτης quæstor τῶν θείων ἡμῶν palatii, ᾗ τε εὐδοξοτάτης κόμητος τῶν ἀπασπαχῶν θείων ἡμῶν privatarum, (παρέστω δὴ καὶ ᾗ κτ' κομιζῶν μεγαλοπρεπεστάτης χαρτιλλαρείας τῶν θείων ἡμῶν κριτώνων, ᾗ τοῖς συμβόλοις τετοις τοῖς παρ' ἡμῶν ὑπηρετημένοις) ὅρκον διδόναι, μηδενὶ παντελῶς μηδὲ ὁτῳῦν παρέχειν, μήτε θεσπίσας δόσεως, μήτε θεσπισίας μήτε ἐπαγγελίας, μήτε σὺν τῷ ἐπαρχίας ὁμολογήσαι τέλεσιν, μήτε τοῖς εὐδοξοτάτοις ἐπάρχοις, μήτε τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσι, μήτε τοῖς αὐτὰς καθηκόσι, μήτε ἑτέρῳ τινὶ κτ' θεσφάζειν θεσπισίας· ἀλλ' ὥσπερ ἀμιβδὸν λαμβάνειν τῶν ἀρχῶν, θεσπλαμβάνειν τε θῶμεν δι' δημοσίᾳ τὰς σιτήσεις (τοιοῦτος γὰρ δὴ καὶ μόνας λαμβάνειν αὐτὸν ἐφίεμεν) ὥτως αὐτῶν καθαρᾶς τοῖς φυλάξῃ ταῖς χερσὶ, θεῖ τε καὶ ἡμῖν τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ὑφέξων λόγον.

†. Ἰσως γὰρ ἡ σὴ ὑποδοχὴ, καὶ οἱ μετὰ σε τῶν αὐτῶν ἐπιδησόμενοι θρόνων, ὡς ἔστε αὐτοὶ διαβήσεσθαι λαβεῖν τι θῶμεν τῶν εἰς τὰς εἰρημένας ἀρχὰς παιόντων, ἔστε οἱ περιθύοντες αὐτοῖς, ἔστε καὶ ἡ τάξις ἡ σὴ, περιστέρω τῶν θεσφάζει σεωηθειῶν παρ' ἡμῶν αὐτοῖς θεσπισμένων, (ἀπαξ δὴ καὶ ἀρκοῦν μόνα νομίζοντες, δίδαξ διωξόμεθα) ὡς σὺν σὺ μικρᾷ ἢ πανὶ χλιαδῖ· ἀλλ'

Cap. II.

De Vicario Asiana & præside Phrygiæ 1 *in comitis Phrygiæ Pacatianæ nomen translatis.*

ILlud tamen decernimus, oportere *Vicarium* 2 *Asianæ*, qui est quoque judex Pacatianæ Phrygiæ, non ulterius quidem ita nuncupari, sed de cætero *comitem Phrygiæ Pacatianæ* nominari: & percipere de fisco quæ etiam nunc occasione annonarum & capitorum pro utraque administratione percipiebat, nihil horum imminuto: non autem duobus officiis uti: sed permixtum & judicis & vicarii unum esse, comitianum existens & nominatum: periculo functionum publicarum & ei & omnibus similiter imminente: utpote uno officio constituto, non dividendo penitus, sed per unam continuationem militantibus universis: quod accipiet quidem propter duplex periculum, annonas, & capita: quæ utraque pridem percipiebat officium: non tamen in altera quadam administratione pridem quidem vicarium, nunc autem spectabilem comitem in Pacatiana Phrygia, non habentem penitus ullum participium in aliis Asianæ provinciæ diœcesibus 3: sed habentem quidem spectabilis comitis Pacatianæ Phrygiæ cognominationem, contentum vero in sola Pacatiana, sicut prædiximus, Phrygia.

1 *Novell.* 145.

2 Quatuor olim fuerunt vicarii in oriente Africæ diœceseos, *ut hic*. Ponticæ, Thraciæ, Macedoniæ. *l. ult. C. de diversis off. & appell. judic.* Erat & præses Phrygiæ Pacatianæ. Ex vicario Asianæ & præside Phrygiæ Pacatianæ, fit hic comes Phrygiæ Pacatianæ, qui in ea tantum provincia jurisdictionem habet, non in universum tractum Asianum.

3 Diœceses provinciæ.

Cap. III.

De vicario Ponticæ sublato 4 *& in comitis Galatiæ primæ nomen translato.* 5

HOc autem ipsum & in alterutro pridem *vicario* definivimus: dicimus autem eum qui est in Pontica 6 diœcesi, ut non duo consistant de cætero: sed unus *Comes* quidem *Galatiæ* 7 *primæ* nominandus, & habiturus etiam super milites potestatem, sicut habet *& nunc*: & utriusque cinguli percepturus annonas, non tamen foris primam Galatiam: nullam etenim ei aliam penitus damus habere potestatem in *ulla Pontica* regione, sed in sola *Galatia prima*, officio quidem miscendo, & secundum unam (sicut dictum est) intelligendo & numerando conjunctionem, comitiano existente & nominando: nulloque penitus eorum ad alios habente aliquam differentiam: sed unum esse officium sub uno judice unius provinciæ præsule: omni simili officio una cum suo judice circa fiscalia periculum sustinente.

4 Postea hic vicarius restitutus Edicto 8.

5 Cum antea fuisset *vicarius Pontice* & consularis Galatiæ primæ, pro utroque unus constituitur, Comes Galatiæ primæ, qui in ea tantum, non in cæteris provinciis Pontici tractus jurisdictionem exercebat, sed Edicto 8. restituitur *vicarius Pontice*.

6 Galatia à Gallis dicta. Stephanus *lib. de urbibus*, γαλάτης. eadem & Gallogræcia. vid. *Justinum* 25.

7 Hic derogatur titulo de officio ejus, qui vicem alicujus judicis obtinet.

Cap. IV.

Ut nulli judicum liceat mittere vicarios.

NUlli 8 quoque judici 9 penitus concedimus neque civili neque militari mittere per civitates provinciæ quibus præsidet, eos, qui vocantur *loci servatores*, scientibus 10, quia si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, præsumentes alios in suum officium elevare 11.

8 Præsidi provinciæ. Idem dicendum de defensore civitatis, cui non licet vicarium copulare.

9 Τοποτηρητὰς seu vicarios, Julian. *Nov.* 17. 128. *c.* 20. 134. *c.* 2. *ubi vide*. Hi in singulis municipiis absentium vicem sustinent. Delegati pleramque sequuntur præsides, ut legati proconsules. Vicarii munus erat exsequi sententias præsidum. *l.* 2. *C. de off. ejus qui vicem alicui.* excepto jure gladii, *Novell.* 128. *cap.* 20.

10 Cur ita? quia in singulis civitatibus defensores civitatum præsidum vice funguntur.

11 Quod scilicet diximus de vicariis Africæ, & præside Phrygiæ *cap.* 2. de vicario Ponticæ *c.* 3. 3.

Cap. V.

Ut Comitis orientis & præsidis Antiochiæ officium misceatur.

HOc autem ipsum 12 dicimus & in clarissimo comite Orientis 13, & clarissimo judice: & illic enim unam administrationem utramque facimus, habentem quidem & spectabilis comitis Orientis nomen: officio vero uno præsidente comitiano existente & nominando, & primæ solius *Syriæ*, *& Syrisstensis* 14 *præsidente*, & utriusque administrationis annonas habente, æqualem namque vicariis illum ponimus, ut & ipse cum subjecto sibi officio periculum habeat, & pro fiscalium exactione, & pro civili & publica disciplina.

12 Pro Comite Orientis & consulari sive præside Syriæ, *l.* 1. *C. de off. comit. Orient.* constituitur hic Comes, qui in Syria prima tantum jurisdictionem habet. De minuto jure Comitis Orientis vid. *Cujac.* 8. *obs.* 21.

Cap. VI.

Ut omnes privati præsidibus subjaceant, & executores quoque urbis Constantinopolitanæ.

VOlumus autem omnibus judicibus 15 nostrarum provinciarum omnes subdi: privatos 16 quidem, secundum quod cinguli proprium præmium est, in omnibus causis 17, & universis pecuniariis & criminalibus occasionibus. Qui vero in militiis constituti sunt [& propriis judicibus deputati] etiam istos nihilominus occasione fiscalium & criminalium subdi omnibus eis modis. Sed etiam eos qui hinc 18 descendunt, & ex quolibet foro, qui quascunque exequuntur sententias, licet provinciarum judicibus non finere amplius aliquid quam sacra nostra constitutione dispositum est, percipere 19 sportularum: scientibus quia si hoc neglexerint, omne damnum ex hoc nostris collatoribus illatum, ipsi persolvent. †. Damus autem licentiam eis & referre de eo non solum ad judices, à quibus sunt missi, sed etiam ad nosmetipsos: ut nos hanc agnoscentes causam competenter exequamur.

†. Si autem ipsi aliquos invenerint propter dignitatis & cinguli 20 supercilium nostris collatoribus violentias irrogantes, licentiam eis damus etiam examinare violentias, & reos inventos privare 21 cingulo: & nostrum ordinem in provinciis adimplere: hoc quod etiam veteribus dictum est legibus. Sicut enim eos omni injusto lucro prohibemus: ita etiam pure cingulis utentes, omni honore & reverentia & honestate frui sancimus.

15 Καὶ τῶν κυριευτικῶν. *Scrimg.* καὶ τῶν Κυβερνητῶν, ἡγεμόνων. Holandri Græca editio: & Cyrenensis. *Hal. Latina editio.* Quæstica *Julia*. Cyrrhestica *Cujac.* 8. *obs.* 21. *Cic.* 5. *ad Attic.* 18. Hostis in Cyrrhestica, quæ Syriæ pars proxima est.

14 Præsidibus.

15 Ἰδιώτας, plebejos paganos, ut sit sensus, Præsides jurisdictionem habere in paganos omnibus in causis: in milites, in causis triburorum tantum & similibus causis, &c.

16 Κατὰ τὰς ἀρχὰς ἴδιον. *Scrimg.* pro ut jurisdictionis proprium est. *Hal.* 17 Militaribus, vid. *C. de off. militarium judicum.* 18 Id est, ex urbe Constantinopoli in provinciis magisterianos & præfectianos intelligit. 19 Adde *Novell.* 17. *c.* 3. *Nov.* 86. 124. 20 Id est, administrationis. 21 Privare cingulo, est privare dignitate & administratione. Cingulum enim pro administratione sumitur, *l.* 2. *C. ut dig. ordo.* & *l.* cingula discernere *c.* 7. 22 Cingula Græci vertunt, ἀρχὰς: magistratus à Juliano dicuntur.

Cap. VII.

De jurejurando à præsidibus præstando, quod pecuniam nec nomine quidem suffragii dederint.

SIc igitur à nobis cingulis 22 discretis, convenit eum qui sic acceperit administrationem, cum Dei memoria coram 23 nobis, aut si non vacat, coram tua celsitudine, & qui tuam rexerint sedem, & qui semper fuerit gloriosissimo comite sacrarum nostrarum largitionum, & gloriosissimo quæstore sacri nostri palatii, & gloriosissimo comite ubique sacrarum nostrarum privatarum rerum, præsente quoque & per tempora magnificentissimo chartulario 24 sacrorum nostrorum cubiculorum, qui codicillis his apud nos militrat, jusjurandum dare, *nihil penitus nec quodlibet se prabere, neque occasione suffragii* 25, *neque patrocinii, & neque promittere, & neque de provincia profiteri dirigere, neque gloriosissimum præfectum, neque alios cingula habentibus, neque iis qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinii: sed sicut sine suffragio* 26 *accepit administrationem, à publico percepturus annonas:* (has enim solas accipere eum finimus) *sic eam puru custodire manibus Deo & nobis pro ea redditurus rationem.* †. Sciat enim tua celsitudo, & qui post te easdem conscenderint sedes: quia sive ipsi præsumpserint accipere quicquam ab iis, qui ad prædictas administrationes accedunt, sive proceres ipsi, sive etiam officium tuum, ultra ea quæ occasione consuetudinum 27 à nobis

22 Cingula Græci vertunt, ἀρχὰς: magistratus à Juliano dicuntur. 23 Jurare apud quem magistratum gesturi soleant. 24 Chartularium sacrorum cubiculorum observa. duplex cubiculum fuit Augusti & Augustæ. 25 Juramenti à magistratum inituris præstandi formulam observa. adde *Nov.* 9. 161. *c.* 1. *l. ult. C. repetund.* Goth. Vid. Cicer. *Ep.* 1. & Cassiod. *l.* 11. *var. c.* 8. C. Tacit. *Ann. l.* 4. Quibus adde quæ de nostris & aliorum moribus notavimus. *Consil. Forens. l.* 4. *c.* 14. *n.* 13. *& seqq.* S. L. 26 *Cap.* 1. 8. *eod.* 27 Id est præter consuetudines a principe defixitas. Consuetudo, *l'ordinaire.*

nobis eis definita sunt: quæ scilicet sufficere sola putantes, dari decrevimus: non [1] in paruis pœnam tieri: sed maximi quidem judices accipere aliquid præsumentes ab eis, qui administrationes accedunt, aut etiam permittentes suum officium [2] tale aliquid agere, & nunciatum non emendantes: non solum quadruplum reddent totius quantum perceperunt, sed etiam magnam indignationem sustinebunt, & cinguli periculum formidabunt: & qui circa eos sunt, & obediens eis officium, si amplius aliquid quam a nobis concessum est, tentaverint accipere, ipsi quoque subjacientur damnis quadruplæ redditionis, & cadent etiam substantia & [3] cingulo: insuper & suppliciis subjacebunt quæ congruunt delictis eorum.

1 Id est, pœna non levis infligitur.

2 Id est, suos officiales, *officiers*.

3 Καὶ οὐσίας, καὶ ζώνης.

Cap. VIII.

Ut præsides [4] tributorum exactioni diligenter incumbant.

4 *Novell.* 161. c. 2. Edictum 4. *c.* 2. §. 2.

5 Δημόσια. *Scrimg.* exactiones tributorum. *Julian.*

EOs autem qui ita sine mercede sumunt administrationes, præ omnibus studium habere decet fiscalia [5] vigilanter inspicere, & indevotos quidem & egentes necessitate, cum omni exigere fortitudine, in nullo flexos, neque pro hoc ipso lucrum aliquod omnino considerantes: devotis autem paterne se exhibere: deinde nostros subjectos reservare undique sine violentia, nihil ab ullo eorum percipientes: sed æqui sint in judiciis; æqui vero in publicis disciplinis: exequentes quoque delicta, innoxios quidem undique custodientes eos, qui puri sunt: reis autem pœnam imponentes secundum [6] legem: & ita præsidentes collatoribus, tanquam 7 patres filiis: diligentes quidem eos qui sunt innocentes: qui vero rei monstrantur, castigantes ac punientes: omnemque justitiam in publicis & privatis documentis eis servantes: & non ipsi soli hoc agentes, sed etiam semper consiliarium [8] talem sumentes, & qui circa eos sunt omnes, ut non videantur illi quidem veluti innoxii esse, per alios autem delinquant atque furentur: hoc quod magis turpe est, ut & participes [9] injustitiarum sumant. Ideoque licebit tuæ cellitudini honestiorum quosdam ad administrationes dirigere, & scientium tributa fiscalia: curialium quippe & aliarum personarum experimentum sui dantium bonum, & ad magistratus opportunorum. Quis enim non diligat eum, & honestate compleri magna putet, si nostro decreto judicioque tui culminis ad cingulum veniat, testimonium quidem habens, quia sit optimus, gratis vero eum suscipiens: non vacans omnino per provincias ulli pravitati, nec quemadmodum quod [10] dedit congreget, nec unde colligat aurum, sed ut hoc solum habeat studium, Deo nobisque semetipsum commendare, & gloria frui optima, & recompensationem sperare præcipuam.

6 Pœnæ ex legibus statuendæ.

7 Judicis munus, præsidere & se gerere ad instar patris erga filios, *cap.* 10. §.

8 Παρεδρεύοντα. *Scrimg.* adsessorem. *Julian.*

9 Partiteps delicti puniendus.

10 Dixi in principio §. *cod.*

§. 1. Si quis autem præter hoc aliquid egerit, & donec in administratione est judex, furti reus appareat, & probetur aut aurum dans ut [11] accipiat administrationem, aut accipiens ex administratione, (utrunque [12] enim similiter noxium est) sciat quia & confiscationem & exilium sustinebit, & in corpus verbera atque supplicium. Ipsum quoque qui acceperit ab eo (sicut prædiximus) malis subjiciemus maximis puras [13] enim exigimus esse provincialibus judicibus manus: ut collatores custodiamus. Et ittæ quidem tam ex legibus quam ex administrationibus imminebunt pœnæ iis qui in prædictis administrationibus sunt, si tale aliquid egerint. Damus autem provincialibus licentiam, si quid apud provinciam injustum, qui administrationem habet, egerit: vel si damnis aliquibus aut calumniis subdat nostros collatores: ut Deo amabiles episcopi & provinciæ primates preces ad nos dirigant, exponentes cingulum habentis delicta. nos enim hæc agnoscentes dirigemus in provinciam hoc examinaturum [14]: quatenus ipse ubi injustitiam fecit, illic [15] quoque pœnas subeat [16] delictorum: ut neque alter quispiam tale aliquid agere præsumat, ad exemplum [17] respiciens.

11 *In pr. & c.* 1. §. *cod.*

12 *l. ult. Cod. repetund.* Sic episcopus qui suffragium dedit & qui accipit, puniuntur pari pœna, *l.* 31. *C. de episcop.*

13 Καθαρὰς, non corruptas. Cruenta mente, pura manu, *Apuleius* 4. *Florid.*

14 Ἐξετάζοντα, *enquestur.*

15 *Novell* 69. *c.* 1. vid *l* 28. § 15. *ff. de panis*

16 Etiam durante magistratu. vid. Socinum *reg.* 249.

17 Exemplo peccari solet.

Cap. IX.

Ut præsides quinquaginta [18] dies faciant in provincia sua, postquam eis successum est.

18 Vid. *Nov.* 161. *c.* 1.

19 Hinc sumpta est Authentica, Si vero. *Cod. vid. omnes judices.*

20 *Novell.* 95. 128 161. *l* 1. *C. in omnes judic tam civil. quam crim. l.* 3. *C. de adsessorib. l.* 3. *C. de silentiariis l. ult. C. de dignitat.* hoc spatio temporis tutores se excusare debent, *l.* 13. *ff. de excusat. tut. l.* 6. *C. cod.*

NEcessitatem [19] habente eo qui administrationem rexit, secundum priores constitutiones, dum deposuerit fasces, dies quinquaginta [20] in provincia commorari, publice se monstrantem, & ab omnibus suscipientem conventiones. si tamen ante compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur velut aliquod inhonestissimorum mancipiorum: damus licentiam collatoribus detinere eum in provincia: & omne quod dederunt ei occasione furti, hoc exigere, præsente tamen Deo amabili episcopo, & causam ex non scripto examinante, donec reddat omne quicquid furatus ostenditur. sed etiam ipsos provinciales, si senserint administratorum furtum, licentiam habere, magis autem necessitatem, hæc referre nobis: ut cognoscentes quia omnino auro vendidit justitiam, prædictis eum subjiciamus pœnis. super quod etiam cœlestibus suppliciis reus erit, transcendens jusjurandum in quo acceperit administrationem. Si autem voluerit ex quacumque causa non completis quinquaginta diebus ex provincia fugere: tunc comprehensus ubicumque degere videtur, revocabitur quidem in provinciam in qua administrabat: omne vero quod inventus fuerit accepisse, restituat in quadruplum.

Cap. X.

Ut omnes provinciales præsidibus suis debitum honorem & solitas acclamationes deferant.

21 Sensus est: Licentia illa, de qua dictum *c.* 9. §. provincialibus data est, si de furto arguere præsidem voluerint: in aliis causis antedicta observatio cessat. *Jul.*

ILlud videlicet observandum, nullam esse nostris subjectis licentiam in [21] alio quodam præter furtum hoc circa judices agere. Non enim si videatur vehementissimus indevotis propter fiscalium exactionem, aut propter delictorum executionem, dabimus subjectis agere aliquid adversus eum. Ex diverso autem etiam pœnis eos omnium amarissimis subjugamus, si eos qui puris usi sunt manibus, & fiscalium exactionem cum omni detulerint subtilitate, postea deponentes administrationem injuriari præsumpserint, & non cum omni favore post legitimum tempus provincias relinquentes deduxerint. Oportet enim eos qui post hanc legem nostram faciendi sunt clarissimos subjectarum provinciarum judices, considerare quanta quidem perfruentur gloria tales apparentes: quantis autem sint incursuri difficultatibus, legem hanc solvere quantum ad se præsumentes. Erit enim absurdum, si eos quidem qui in vilibus capiuntur furtis, ipsi torqueburt, & non primitus quiescant donec reddant furta: ipsi autem innoxii manserint in maximis constituti furtis, & neque apud subjectos erubescentes exemplum, cum liceat eis honestis & liberis & undique laudandis ostendi, & à nobis habere restimonium & spem. §. 1. Non finimus autem nec spectabilibus judicibus, nec alteri alicui quamlibet eis oppressionem aut injustiam inferre, aut civilibus omnino causis communicare: ut & nos eis honestatem servemus, & illi puritatem nobis devotionemque restituant. Sciant enim omnes subjecti, quia propter eorum utilitatem, & undique eorum indemnitatem, & ut per omnem agantur quietem, & non cogantur provincias [22] relinquere, & in peregrinis affligi, propterea

22 Facit *l.* 6. §. 5. *ff. de offic. præsid.*

οἱ μὲ μείζοσι ἄρχουσι οἱ λαῶν τὰ παρρησιαζόμενοι ὧν ἐφ' ἑαυτῶν ἐπὶ τοὺς δήμους πλεόντων, ἢ μὴ συγχωροῦντες τὴν οἰκείαν ἐκβιάζεσθαι γνώμην ἢ πράττειν, καὶ ἀσυγγνώμονα γελᾶν ἐν θεραπόντων μέσοις, ὡς ὁ μὲν τοιαῦτα πάσχων ἐπιδώσει σου τὴν ἀσφάλειαν, καὶ μεγάλων ἀγωνάκτησιν ὑποσήσει, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ ἀρχῇ κλέος ὀλιγωθήσεται, καὶ οἷα ἁμφ' αὐτὰς ὄψεις, καὶ ἡ παιδεμένη πᾶσι αὐτοῖς ἐπὶ πᾶν πάρ' ἡμῶν δεδομένων ἐπιχειρήσειν κακῶν αὐτοὶ τε ὑποκείσονται τοῖς ἐξαμαυρώσεις τὴν εἰς τὸ πεφανωμένον ἐπιδοσιν, ἐκπεσοῦσιν τε καὶ θείας καὶ ζώνης ἀφῆς τε καὶ πιμελείαις ὑποβαλοῦσιν πᾶσι τοῖς ὑπεναντίοις τοῖς αὐτῶν.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐπάρχους ἀκεραίως εἰσπράττειν τοὺς πόρους.

ΤΟὺς ἢ ἔτους ἀμοιβὰς ὧν ἐμελλημένους τὰς δοχὰς, πρέσβεων ἀπάντων ἀπόδασμα ἔχειν ἐκ τοῦ τοὺς ὑπηρέτας ἀρχόντων πρέσβεις, καὶ τοὺς μὲ ἀγνωμοσύνης καὶ θεομήνιος ἀνάγκης, μὴ πάσης εἰσπράττειν τὸ φοβοῦντος, μηδὲν ὑποκαλλύνοντας, μηδὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦτο κέρδος τὸ παντὸς συνοδοῦσας τοῖς ἢ δύναμιν πατρικῶς πρόσφερομένης. ἐπεῖνα τὸ τῆς ἡμετέρας ὑπηκόης φυλάττειν παντελῶς ἀνεπιτρέποντας, ἀεὶ ὁπόθεν παρ' ἑνὸς αὐτῶν κομιζομένους· ἀλλ' ἴσοι μὲ οἱ τοῖς δίκαιοι, ἴσοι ἢ οἱ τοῖς δημιώδεσι κατασάσει ἐνόντων, ἐπιξύοντες τὲ τοῖς ἀμφοτέροις, καὶ τοὺς μὲ ἀνδυθωσίας, παντελῶς φυλάττοντες κάθαρσις, τοῖς ὑποδυωσις τὲ ἐπιθέντας πρὸς τὸ νόμος τῶν ποινῶν καὶ ὅσους ἀρχοντες τὲ ὑπηκόων ὡς ἂν πατέρες ἦσιν, ἀγαπῶντες μὲ αὐτοὺς ἀνδυθωσις ὄνθας, ὑποδυθωσις ἢ φανομένους σωφρονίζοντες τὸ πιμαρέμενοι καὶ πᾶσαν δικαιοσύνην ἔντε τοῖς δημοσίοις ἔντε τοῖς ἰδίοις συμβολαίοις αὐτοῖς διατηροῦντες· καὶ σὺν αὐτοῖ μόνοι τοῦτο πράττοντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀεὶ παρεδρεύοντα τοιοῦτον λαμβάνοντες, ὅσοι τε καὶ αὐτὸς ἄπασιν, ὡς μὴ δοκεῖν σκέπης μὲ δῆθεν ἀνδυθωσις εἶναι, δι' ἑτέρων ἢ πλημμελεῖν τὸ κλέπτειν. τοῦτο ὅσῳ ἔπ μᾶλλον αἰσχρότερόν ἐστι, τὸ καὶ κοινωνὸς τῶν ἀδικημάτων λαμβάνειν. ὥστε ἐξέναξ τῇ σῇ ὑπερογκῇ τὸ σεμνοτέρων πνεῖ ἐπὶ τοὺς δοχὰς πέμπτῃ, καὶ τὰ ἐπισκεμμένων τὸ δημόσια, βουλεύτων τὰ φαμεν, καὶ ἑτέρων σεσώσμεν, πέρσαι ἑαυτῶν διδωκότων ἀγαθοῦ, καὶ ὡς τοὺς δοχὰς ἐπιτηδείων. τίς ἢ ἂν σοὶ ἀγαπήσαι, καὶ σεμνότητα ἐμπεπληκὼς μεγάλης νομίσειεν, εἰ ὡς ἡμετέρᾳ ψήφῳ, καὶ κελεύσαντος τῆς ὑπερογκῆς ἐπὶ τὸν δοχὸν παρελθοι, μεμαρτυρημένον μὲ ὡς εἴη χρηστὸς, σεσῖκε ἢ αὐτὸν δεχόμενον, σὸν συμπολιτῶν ἢ παντελῶς ἀδεῖ φαῦλα κτᾶσθαι, ἀδὲ ὅπως τὸ δοθὲν ἀθροίσειεν, ἀδὲ οὐκ συλλέξειε χρυσίον. ἀλλ' ἵνα δὴ τοῦτο μόνον ἔχοι ἀποδασμα, τὸ τοῦ θεοῦ καὶ ἡμῶν εὐσεβῆ, καὶ δίκης ἀπλανῶσης χρηστὸς, καὶ ἀμοιβὰς ἐλπίσαι μεγάλας; §. α'. Εἰ δὲ τις τοῦτο τοῦ πράξειεν, ἴσω καὶ ἴσως ἐπὶ τὰ δοχὰς τὸ ἐστὶ δικαιοσύνης, κλοπῆς αὐτὸν ὑποσησομεν· καὶ εἴγε φανείη δῶς χρυσίον παρὰ τοῦ ἀρχοῦ, ἢ λαβὼν ἐκ τὸ ἀρχὴς, (ἑκάτερον γὰρ ὁμοίως ὑποδυωσι) ὅπ καὶ δημοσίου καὶ ἐξορίαν ὑποσήσει, καὶ τοῦ εἰς τὸ σῶμα βάσανόν τε καὶ πιμωρίαν καὶ αὐτὸν δὴ τὰ λαόντα παρ' αὐτοῦ, καθάπερ εἰκότως ἔφθημεν, κακῆς ὑποθήσῃ μεγάλοις. καθαρᾶς γὰρ ἀπαιτοῦμεν εἶναι τοῖς ἐπιχωρίοις ἀρχοῖς τὰς χεῖρας, ἵνα τὰς ἀρχομένας ἀζημίως τὲ καὶ δύθωμβους φυλάξαμεν. καὶ αὐτοὶ μὲ ἔκ τε τῶ νόμων ἔκ τε τῶ ἀρχῶν ἐπικείσειεν πονοῖ τοῖς σὺ τοῖς εἰρημέναις ἀρχοῖς ἦσιν, εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν. Διόμεσ ἢ τὸ τῆς ἐπαρχιώτας ἀδειαν, εἴ τι κτᾶ τὸ ἐπαρχίας δώσειεν ὁ τῶ ἀρχῶ ἔχων ἀφαιρεξῆ, καὶ ζημίας ποσὸ ἢ ἐπηρείας ἀφειδάλους τὰς ἡμετέρους ὑποτελεῖς, ὥστ τὸ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον καὶ τὰς σὺ τῇ χώρᾳ πρεσβύτερον δήσοις εἰς ἡμᾶς ἀναπέμπειν, κωλυόντων τὸ τῶ ἀρχῶ ἔχοντ τὰ πλημμελήματα. ἡμεῖς ἢ τούτων μαθόντες, ἐλεύσμεν σὺ τὴν χώρα τὸ τούτου ἐξετάσοντα. ἐφ' ᾧ τε αὐτὸν, ἔνθα ἠδίκησεν, ἐκεῖσε καὶ τὰς ποινὰς ὑποσῆν τὸ πλημμελήσαντα, ὥστε μηδὲ ἕτερόν τινα τοιοῦτό τι πρᾶξαι θαρρῆσαι, πρὸς τὸ θεοδείγματα βλέποντα.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ τὰς πεντήκοντα ἡμέρας τὰς πρεσβύτατας σὺ ἐπαρχίᾳ ἀφιστῆσιν μὴ τὸ ἀφιδέχεσθαι αὐτοῖς.

ΑΝάγκλω ἔχοντ τοῦ τῶ ἀρχῶ διέπονθ, καὶ τὰς ἡμισθωθεν ἀφιστάξεις, ἐπειδὰν κατάθοιτο τῶν ζώνων, τὰς πεντήκοντα ἡμέρας σὺ τῇ ἐπαρχίᾳ ἀφιστᾶσιν, δημοσίᾳ φανόμενον, καὶ τὰς πρὸς πάντων δεχόμενον σπουδῆς. εἰ μήτοι πρὶν ἂν πληρώσῃ τὰς πεντήκοντα ἡμέρας ὑποδιάφασιν ἄλοιτ, καθάπερ τι τοῦ ἀτιμοτάτων ἀνθρωπίδων, δίδομεν ἄδειαν τοῖς ὑποπλέσι κατεχθῆ αὐτὸν σὺ τῇ χώρᾳ, ἢ τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ πᾶν εἴ τι δεδώκοιεν αὐτῷ πρεσβεύσ ἀναπέμπειν, κωλυόντων δ' τῶ ἀρχῶ ἔχοντ τὰ πλημμελήματα. ἡμεῖς ἢ τούτων μαθόντες, ἐλεύσμεν σὺ τὴν χώρα τὸ τούτου ἐξετάσοντα. ἐφ' ᾧ τε αὐτὸν, ἔνθα ἠδίκησεν, ἐκεῖσε καὶ τὰς ποινὰς ὑποσῆν τὸ πλημμελήσαντα, ὥστε μηδὲ ἕτερόν τινα τοιοῦτό τι πρᾶξαι θαρρῆσαι, πρὸς τὸ θεοδείγματα βλέποντα.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τοὺς ἐπαρχεώτας τοῖς πρεσβύτερσι ἑαυτῶν πρὸ τὸ ἄξιον καὶ πρέπα παρέχειν.

ΕΚείνα δηλαδὴ φυλαττόμενα, ἢ μηδεμίαν εἶναι τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἄδειαν ἐφ' ἑτέρῳ τινί, πλὴν ἢ κλοπῆ, τοῦτο δεῖ τοὺς ἀρχοντας πράττειν. ἐ γὰρ εἰ φανείη σφοδρότερ τοῖς ἀγωμόσιν ἀφ' τοῦ τῆ δημοσίων εἴσαγωγῆς, ἢ ἀφ' τοῦ τῆ πλημμελημάτων ἐπιξέλασιν, δίκαιον τοις ὑπηκόοις πράττειν τι κατ' αὐτὸ τοὐναντίον μὴ ἂν καὶ ποινὰς αὐτοῖς ταῖς παισὶν παροτάτας ὑπαίξομεν, εἰ τοὺς καθαρᾶς χρησαμένους ταῖς χερσὶ, καὶ τῆ τῆ δημοσίων εἰσαγωγῆς μὴ πάσης πρεσβευσεχθείσης ἀκεραίους, εἴτε καὶ βεβαρημένους τοῦ ἀρχοῦ, ὑσέρησιν διερύσειεν, ἀλλὰ μὴ σῶ δίρημία πάσῃ μᾶ ἢ νενομισμένον χρόνου τὰς ἐπαρχίας ἀπολιμπάνοντας, ἀποπέμψαιεν. δεῖ γὰ τοὺς ἡμῶν ἢ νόμων χινομένας λαμπρότατος τὸ ὑποτεταγμένων ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, ὑπιθυμοῦσ πόσης μὲ ἀπολαύσεσι δίξεις τοιοῦτοι φαινόμενοι, πάσαις ἢ πρέπουσιν δυσκολίαις, τὸ νόμου τῶν ὑφιλύσας, τὰ μὲ ἐφ' ἑαυτοῖς, διαρρήσαντας. εἰη γὰ ἂν τὸ ἄτοπον εἰ τοὺς μὲ ἐπ' ὀλίγοις ἀλόντας κλοπαῖς αὐτοὶ κολάζοιεν καὶ βασάνοις αὐτοὺς ὑποσάλοιεν, καὶ ἀ πρότερα συγχωροῦεν, ἕως ἂν δαπανῆσιν τὰ φῶλα· αὐτοὶ ἢ ἀνδυθωσι μόνοι εἶεν, ἐπὶ μεγάλων ἡμαρτημένοι κλοπῶν. καὶ ὁδὲ τὸ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐρυθριῶντες παραδείγμα, ἂν ἔξεσιν αὐτοὺς ὑπερβάδσι, σεμνοῖς τε καὶ ἐλευθέροις, καὶ πεντεχθέν ἐπαινημένοις φανῆναι, καὶ τῶ ἐξ ἡμῶν ἔχειν κακῶν μαρτυρίαν τὲ καὶ ἐλπίδα.

§. α'. Οὐ συγχωρεῦμεν ἢ ὁδὲ τοῖς ἀδεκολάπτοις δύξιν, ὁδὲ ἕτερόν τινα τῶν οἰκείων αὐτοῖς πολυοπξίαν ἢ ἀδικίαν ἐπιφαγεῖν, ἢ πολιτικῆς ὅλως πράξεως κοινωνεῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτοῖς τῶν σεμνότητα φυλάττοιμεν, καὶ ἐκεῖνοι τῶν κριθεσῆτά τε ἡμῖν καὶ δύνοιαν ἀντιδιδεῖεν. ἴσω γὰ ἅπαν τὸ ὑπήκοον ὡς ἀφ' τῶν αὐτῶν ὠφέλειαν καὶ τὸ παντοχόθεν αὐτῶν ἀζήμιον, καὶ τὸ ἀφ' πάσης αὐτῆς ἄγειν

ἄγειν δ' παθείας ἢ μὴ κριβεσαγκρίτους τὰς χρείας ἀπολιμπάνειν, μηδ' εὐξηρ πολλαπλασίας ἀφ' τῶν τ πεφορτωμένων ἀπαιτεῖν, ἢ πρὸς περιστάσεις σεβασμιωτάτας τ μεγάλης αὐτῆ ἢ κρινοῦσης ἐφ' ἡμᾶς, ἵνα πᾶσι ἐξῆ πατρὸς δίκαιος μᾶλλον ἄρχοντος, ἢ κλέπτοντας τ καὶ ἀνδραποδιστὰς, ἢ πρὸς αὐτῶν κτίσεις ἐφεδρεύοντας. §. 6. Δεῖ γ ἡμᾶς τὰς ἡμετέρας ὑποπλοκὰς, εἰδέναι πάσιν ὑμῶν ἰδιωτείαν ὑπόνοιαν, μ' πάσης δύναμώσεως τὰς δημοσίας ἀναλώπτους φόρους εἰσάγειν, ἢ μηδὲ τ ὠφελίμων αἰτήσεις δίκαιος, ἀλλ' ἵνα σύγκρισις ἴσωτος παρέχῃ, ὥστ ἡμῖν ἐξ αὐτῶν εὐδοκιμεῖσθαι τ ἱερῶν ὅτι ἢ αὐτοὶ τ τοσούτης φιλανθρωπίας τῶν οἰκείων ἡμῶν δύναμώσιν αὐτοδίδοτε ἢ εἰκότως ἔξετε πᾶσαν παρ' τ ἀρχόντων, ὠφέλιμα τ δύναμώσεως, ἀπαιδεύτε τε ἢ ἀσεβείαν. Οἶκεῖον γινώσκοντες, ὡς ἐπιδεῖ τοὺς ἀρχικοὺς ἐπίκειν) πανταχόθεν ὁ τ δημοσίων κίνδυνος, ἢ τ ἀναμφιλογήτων ἐστὶν ὡς ἐπὶ τῷ σῴων αὐτῶν κινδύνῳ τὰς δρομὰς ἐπιστρέφειν), ἢ ἡμᾶς τῶν μνώσκοντας. Οὐ τρέπε παντὸς δύκαιόσας τῶν δύναμώσιν, ἢ μὴ πᾶς ἑαυτῶν χρώμας ὅτου παρέχῃ ἀπιθεῖς, ὡς ἢ τ ἐξ αὐτῶν δίκας σφοδρότητος, ἵνα ἀναγκαῖον αὐτοῖς ἐστ ἀσφαλαμβάνειν, ἀφ' τῶν ἀπορρήτων τ δημοσίων εἰσπραξέων. εἰδέτων ὑμῶν τ ἡμετέρων ὑπηκόων ὡς αἱ σφαλωτικαὶ διατάναι, ἢ ἢ τ πολεμίων δίκης πολλὰς δεῖται τ ἐπιμελείας, ἢ σὺν ἐστ χρημάτων χορεῖς τοιῶτα πρεσχεῖῶαι, ἢ πράγματ μηδεμιᾶς ἀναδολῆς δεομένων. ὅτε ἡμῶν αἱρημάτων ἀσεορεῖν τῶν Ῥωμαίων γνῶ ἐλαττωθέντων, ἀλλὰ Λιβύων τ πάσων αἰσκεπασμάτων, ἢ Βανδίλας κρεσθαλασσάντων ἢ πολλὰ γὰ ἐπ ἢ μείζονα τῶν ἐλπιζόντων ὠφελ ἢ θεὸ λαδεῖν τ ἢ πράξαι, εἰς ἃ ἀσφαλὴς ἐστ τὰς δημοσίας φόρους ἀναλπτους ἢ δύναμένας ἢ κ' τὰς ἀσεσμίμας εἰσπράτοντας ἀσφαλείας. ὥστ εἴπερ ὑμεῖς ἀν δύναμώσιν ἀπαντήσητε τοῖς ἀρχικοῖς, οἱ γ ῥᾳδίαν τ ἢ κ' σκ ἀσφαλείαν τῶν τ δημοσίων ἀναμφιλόγως εἰς ἡμᾶς ποιοῦντο, ἢ τὰς ἀρχικὰς ἐπαινέσομεν τ ἀσφαλῆς, καὶ ἡμᾶς ἀποδεξόμεθα τ γνώμης, καὶ παντελῶς μείζ τις ἔσαι κλῆ τ ἢ συμφορῶν τ τε δρόντων ἢ τ δρομένων ἀρμητία.

ΚΕΦ. ιαʹ.

Περὶ γ ὠφελ πάντων ἀναπέμπεσθαι τὰς ὑμνους ὑπὲρ τούτε γ νόμου.

Τῷ μεγάλῳ τοίνυν θεῷ ἢ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ πάντες ὁμοίως ἀναπεμπέτωσαν ὕμνους ὑπὲρ τούτε δὴ γ νόμου, ὃς αὐτοῖς δώσῃ ἢ τοῖς παῖσιν ἀσφαλῶς, ἢ τοῖς οἰκείοις ἀσεσείας ἔχειν βεβαίως, ἢ τ ἀρχόντων ἀπολαύειν δικαιοσύνης. ἢ γὰ δὴ ἢ ἡμεῖς ἀφ' τῶν αὐτὸν ἐθίμεθα, ὅπως ἂν σκ τ ἐν τῷ νόμῳ δικαιοσύνης ἰχνευσιμεν τὸ διάτοτγ θεῷ οἰκειῶσαι ἑαυτὰς, ἢ τῷ ἡμετέραν συσῆσαι βασιλείαν· ἵνα μὴ δύξωμεν ἀσεορᾶν ἀνδραποδώδεις κλοπὰς ἀνελεῖν, ἢ τὰς ἡμετέρας ὑποπλεῖς ἐν δίπαθείᾳ ὠφελ τ πάντας ἐπιχειρεῖς ἀρχὰς ἐχόντων φυλάξαι, ἀφ' τῶν ἐσαδύσωμεν ἀσεῖκα τὰς δρομὰς αὐτοῖς δέναι, ὅπως ἂν μηδὲ αὐτοῖς ἐξῆ πλημμελεῖν τι ἢ ἁρπάζειν τὸ ὑπηκόων, ὥσῳ ἕνεκα πάντα πόνον αἱρώμεθα. σὸκ ἀξιώντες μιμεῖσθαι τὰς ἀσεῖ ἡμῶν βασιλεύσαντας, οἵσῳ χρημάτων πλεῖόν τε πάντας δρομὰς, ἑαυτοῖς ἀναιρῶντες τὴν ἀδειαν γ μ τοῖς ἐν ταῖς δρομὰς ἀδικοῦσιν ἐπιλημμὰν δίκαια, ἀλλ' αὐτοὶ τε οἷς ἐλάμδανον, ἐγκαλύπτεσθαι δίκαιοι κρίνεσθαι, τὰς τε οἰκείας ὑποπλεῖς δι' αὐτὸ δὴ τῦτο ἐξαρπάζειν τ κακῶς δρομένων ἢ δωσόμενοι, ὠφέλ αὐτοὶ τοῖς ἀρχικοῖς ἐπιλημμὰν συμφορεῖν, ἀσφαλὴς τ εἰρημένης αἰτίας. ἡμεῖς γ ἀρκεῖσθαι τῇ βασιλείᾳ πόρῳ εἶναι νομίζομεν τὸ μόνας σπλεῖς τὰς δημοσίας κομίζεσθαι φόρους, ἀλλὰ μή τι κ' ἔξωθεν ἀσεσπίζητεῖν· ὥσῳ τοῖς ὑπηκόοις πάντα κόσμιον τ βίον.

ΚΕΦ. ιϛʹ.

Περὶ γ πάντων ὧν αἰτίας οἱ ὠφελ τ ἀρχόντων κεκρατημένοι μὴ τῷ τ φόρῳ παρεφορφῶ ἔχεσι.

Τὸ γ ὑ τοῖς ἔμπροσθεν ἡμῶν εἰρημένον, ἔτι μείζονι χρείᾳ ἢ ἀκριδεστέρα ἀσκολαδείᾳ ὠφθημεν νομοθεσίᾳ, ὥστε τ ἡμέτερον σκοπὸν ἁπᾶσι γνοεῖσθαι φανερόν. Ἰσταίζομεν γὰ, τοὺς λαμπροτάτους τ ὑποτελωνῶν ἐπαρχιῶν ἀρχοντας, χωρὶς ἁπάσης γνομόρους χρημάτων δόσεως, ἢ τ παρ' αὐτῶν διδομένων ὅρκων μεμνημένους, ἔχειν ἢ τούτων παρ' ἡμῶν τὴν παῤῥησίαν, ἢ μηδεμίαν εἶναι μηδενὶ πρὸς αὐτὰς παντελῶς φόρε ἢτοι κελεύσεις παρεγγραφῶν, μήτε ἐν ταῖς ἀμφοτερονομίαις παρὰ πάντων βίας, μήτε ἐπὶ τοῖς ἐγκλήμασι ἢ ταῖς ὑπευθύνε ἀδικίαις, μήτε ἐπὶ ταῖς ὑπάτοις τῶν δημοσίων, μήτε ἐπὶ ταῖς τ δημοσίων φόρων εἰσπράξεσιν· ἀλλὰ πάντας ὁμοίως ὑποκεῖσθαι τῇ πάντων δικαιοδοσίᾳ. σὸκ ἀναμένοντων ὑδὲ πρεσβείας λαδεῖν ὧν τ ἀρχόντων οἷς ὑπάκειται), ἐδὲ μένειν εἰς αὐτὰς· ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῷ ἡμῶν τῷ νόμῳ, δι' ἧ πᾶσιν αὐτοῖς ἐξουσίαν παρέχομεν. ἐδένος ἄθεν ἔχοντ πανταχῶς ἐπὶ τ εἰρημένων αἰτιῶν ὑδὲ πρόφασιν ζητᾶς τινὶ, ὑδὲ ὀκνεῖν ἑαυτῷ κρίνεσθαι τὸ πλημμελεῖν αὐδυνᾶς. ἢ γὰ ἂν οἱ πάσης ἀπεχόμενοι λήψεως ἄρχοντες ἑτεροῦ τι γ θεῷ ἢ γ νόμῳ ἢ γ ἡμετέρᾳ πρόθησις δέες, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνο βλέποντες, φυλάξουσι τοῖς ὑπηκόοις τὸ δίκαιον, πάντα κτ' τὰς ἡμετέρας κελεύοντες τε ἢ προῤῥήτοντες νόμους. §. αʹ. Ἐπὶ γὰ τοῖς τοιούτοις ἢ τὰς σφαλωτικὰς, τὰς σὺν ταῖς ἐπαρχίαις ὄσας αὐτοῖς ὑποτάττομεν, ἐδὲ ὀκείσε δεομένοις πρεσδείας πινος ἰδίας ἢ παρ' ἡμῶν, ἢ παρὰ τ ἡμετέρων ἀρχόντων, ἀλλὰ τῷ παρόντι νόμῳ χρημάσιος, ἢ τῶν αὐτοῖς δικηκύσι, ὥστε ἐπαμυνεῖν αὐτοῖς, χρεωμένοις τῇ τ ἀρχῆς παῤῥησίᾳ. ἢ γνοίσονται ὡς εἰ μὴ τῦτο πράξαιεν, ἢ σιτήσεων, ἢ αὐτῆς τ σφῶν ἐσθῆτος ὑπαμῦσιν ἔκπλωσιν, ἢ τ εἰς σῶμα κινδύνων ὑποστήσονται. ὥστε ἡμῶν μηδενὸς ἑτέρε παντελῶς δεῖ ἀρχοντ, ἢ ληστοδιώκτας, ἢ τὰς καλαμδώσας βιοκωλύτας, (μᾶλλον γ λωποδύτας) ἢ ἀφοπλιστὰς ἐκπέμπειν, ὠφοφόρτες ἵν ὄσθεν δύλογοις χρωμένους, αὐτὰς γ τὰ πάντων χείρατα πρᾴτοντας. τ γὰ δρόντων τ ἐπαρχιῶν τῶν ἐκάστε τ μεγίστων δρχῶν πληρώντων τάξιν, ἢ αὐτὶ πάσης γ ἑτέρας δρχῆς ταῖς ἐπαρχίαις δρκιόντων, ἢ τὰ σκ τ ἡμετέρων νόμων τό γε ἐπ αὐτοῖς ψηφιζομένων, τίς αὐ δαρρήσειεν ἢ φόρε ὠφελ παρεγγραφῆ, ἢ τοιάτᾳ τινὶ ὠφελ αὐτὰς χρήσασθαι;

ΚΕΦ. ιγʹ.

Περὶ τ ληστοδιωκτῶν, ἢ βιοκωλυτῶν, ἢ ἀφοπλισῶν.

Ἀπαγορεύομεν γ ἢ τῷ σὺν δεξοπέτῳ σφαληγεῖ τ ἑῴας ἢ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ἀρχικοῖς, ἢ ληστοδιώκαις, ἢ βιοκωλύταις, ἢ ἀφοπλισταῖς, ἢ πνας τοιούτους σὺ τοῖς ἐπαρχίαις σκπέμπτν. ἴσασιν γὰ οἱ τεχνίται μὴ τὸν δὲ ἡμῶν τ νόμον παῤῥήσαντες, ὡς συλληφθέντες παρὰ τ ἀρχόντων τ ἐπαρχιῶν ἢ δεσμωτήριον οἰκήσωσι, ἢ εἰς ἡμᾶς γ πράγματ μὴ νομιμῶς, τ ἐφαδῶν ὑποσήσον) κίνδυνον· οἵ τε τοὺς τοιούτους αὐτοῖς παραδιδόντες ὠφελήσεις, triginta librarum auri ὑποσήσον) ποινὴν ἢ μείζονα γ ἢ τὴ ἢ σφοδρότητας ἡμῶν ἀγανακτήσεως πειρᾳθήσον). δεῖ τοίνυν τὰς ἀρχικὰς τ ἐπαρχιῶν, τοσούτης ἀξιωθέντας παρ' ἡμῶν ἐξουσίας, ὕτω τῷ πράγματι χρᾶσθαι ὡς δικαίως ἢ νομίμως ἀπαῦσιν εἶναι φοδερὰς, εἰδότας ὡς εἰ τῇ διδομένῃ παρ' ἡμῶν ἀρχῇ κακῶς ἢ ἀναξίως τ ἐπιλαμπούσης αὐτοῖς παρ' ἡμῶν παῤῥησίας χρήσον), ὑποκείσον) πᾶσι πιμωρίαις ὡς ἐμπεσόντες εἰσόμεν, ἢ ἕως τῷ ἀρχικῷ ἔχειν, τούτας ὑπομένοντες, ἢ ἐπειδὰν αὐτῷ κρατήσωσι, μειζόνων ἔπ πειρασμοὶ κινδύνων. ὑδὲ γὰ δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν, πλὴν τ νενομισμένων τ

praesentem legem scripsimus, Deo eam voventes, & praesentibus [1] venerabilibus maximè [2] ejus communionis festivitatis diebus ut [3] omnibus, liceat patres suscipere magis judices, quam fures & solicitatores, & eorum substantiis insidiantes. §. 2. Oportet quoque [4] vos nostros subjectos scientes quantam vestri posuimus providentiam, cum omni devotione publica, sine imminutione tributa persolvere: & neque administratorum egere necessitate, sed ita devotos vosmetipsos praebere, ut nobilissimeriptis ostendatur operibus, quia & ipsi pro hujusmodi clementia propriam nobis devotionem restituetis & merito habebitis omnem à judicibus occasione devotionis, favorem & providentiam: Illud scientes, quia judicibus imminet undique fiscalium periculum, & manifestum est, quia proprio suo periculo administrationes assumunt, & vos hæc agnoscentes, & omnimodo evitate indevotionem [5], & nolite vestras voluntates ita præbere inobedientes, quatenus eorum præsidum egeatis vehementia, quam necessarium est eos assumere propter inevitabilem [6] fiscalium exactionem: scientibus vobis nostris subjectis, quia militares [7] expensæ, & hostium incursiones multa egent diligentia, & non possunt citra [8] pecunias hæc agi, causa videlicet nullam recipiente dilationem, neque nobis concedentibus despici Romanorum terram diminutam, qui & Libyam omnem reparavimus [9], & Vandalos [10] in servitutem redegimus, & plurima adhuc, & majora horum speramus à Deo percipere & agere, pro quibus competens est fiscalia tributa sine [11] imminutione & devote & secundum definita exigi tempora. Quapropter si vos quidem devote occurratis judicibus, illi vero facilem & [12] præparatam fiscalium illationem in vos exhibuerint: & judicum laudabimus studium & vestram approbabimus voluntatem, & undique una quædam erit optima consonaque præsidentium, & quibus præsident, congruentia magna.

1 Id est, Justantibus.

2 Τῆς μεγάλης αὐτῆ κοινοτητος ἑορτῆς ἡμέρας. *Scrimg.*

3 Id est, id studemus hac lege perficere, ut judices provinciarum sint parentum loco. *c.* 8. *T. cod.*

4 Id est, oportet (qui nobis estis subjecti) scientes, &c.

5 Ἀγνωμοσύνην.

6 Ἀπαιρήτων, id est, inexcusabilem.

7 Militares expensæ moram dilationemve non admittunt. *ut hic.*

8 Pecunia, nervus belli. *Leo Nov.* 52. *in princ.*

9 Recuperavimus. *vid. l.* 1. 2. *C. de off. præf. præt. Afr.*

10 Qui Libyam, & Carthaginem occupabant.

11 Ἀναλπτως.

12 Ἐκ προχείρε, *prælte, & en main.*

13 Divina scil.

14 Imperator hanc constitutionem Deo consecrat, *ut hic:* & vovet, *l.* 10. §. 1. *T.*

15 Judicis peculatus, furtum servile.

16 Ut cum lucrum gratis accipiant, dent etiam & conferant suas operas gratis.

17 Pulchrum imperatori non imitari scelera antecessorum.

18 Ante Justiniani tempora, dignitates erant mercales.

19 An æquum sit & utile dignitates pecuniis comparari, dixi *in prin. T. cod.*

Cap. XI.

Ut omnes Deo gratias agant hujus legis latæ gratia.

Itaque Deo & salvatori nostro Jesu Christo omnes similiter offerant hymnos pro hac lege, quæ eis dabit & patrias habitare caute, & proprias facultates habere firmissime, & judicum frui justitia. Nam & nos propterea eam posuimus: ut & justitiam, quæ in lege [13] est, valeamus domino Deo vovere, & nosmetipsos & nostrum commendare imperium, & non videamur despicere homines oppressos, quos nobis tradidit Deus: ut eis per omnia parcamus, ejus sequentes benignitatem. Ideoque quantum ad nos consecretur [14] hæc lex Deo: eo quod nihil in mentem nostram veniens boni pro tuitione subjectorum relinquimus. Volentes enim inhonesta hæc & servilia [15] furta perimere, & nostros subjectos in quiete à provincialibus judicibus conservare: propterea festinavimus gratis [16] administrationes eis dare: ut nec ipsis liceat delinquere, & abripere subjectis, quorum causa omnem perferimus laborem, dedignantes [17] imitari eos, qui ante [18] nos imperaverunt, qui pecuniis [19] ordinabant administrationes, sibimetipsis auferentes licentiam administratoribus nocentibus increpandi juste, & ipsi ea quæ percipiebant, celando, justi putati & proprios collatores propter hoc abripere à malis judicibus non valentes: unde nec ipsis judicibus increpare poterant agere caste, occasione prædictæ causæ. Nos autem sufficientem imperio quæstum esse puramus, ut collatores sola fiscalia conferant tributa, & nihil aliud extrinsecus quæratur, quod subjectis omnem commoveat vitam.

Cap. XII.

In quibus causis à præside detenti, fori præscriptionem non habeant.

Quod autem primitus à nobis dictum est adhuc majori opere, & subtiliori complecti existimavimus legislatione, quatenus nostra intentio omnibus fiat aperta. Sancimus enim clarissimos subjectarum provinciarum administratores citra omne factos pecuniarum suffragium [20], & ab his dari jurejurandi [21] memores, habere, & hanc à nobis licentiam, ut nulla sit ulli apud eos penitus fori [22] præscriptio, neque in iis quæ committuntur ab aliquibus violentiis, neque in criminibus, & quæ hinc oriuntur læsionibus, neque in seditionibus publicis, neque in publicorum tributorum exactionibus: sed omnes similiter subjacere horum jurisdictioni, non expectantium neque præcepta suscipere à judicibus, quibus subjecti sunt, neque nuntiare ad eos, sed contentos esse hac nostra lege, per quam omnem eis potestatem præbemus: nemine licentiam habente penitus in prædictis causis neque privilegio uti quolibet, neque ex hoc sibimet imperare, ut delinquat innoxie. Non enim qui omni abstinent acceptione [23] judices, aliud quiddam Dei, & legis nostroque præponent timori: sed ad illum respicientes servabunt subjectis justitiam, omnia secundum nostras judicantes, & agentes leges. §. 1. Qui enim milites, & hujusmodi in provinciis constituros eis subjicimus: neque in hoc egebunt præcepto cujuspiam proprio aut à nobis, aut à nostris judicibus, sed præsenti lege utentur, & hanc eis ostendent, ut auxilientur [24] eis utentibus judiciali fiducia, scientibus quia nisi hæc egerint, & emolumentorum & militiæ sustinebunt casum, & in corpus periculum patientur: ut nobis nullo alio penitus opus sit judice, & aut latronum insecutores [25], aut appellatos violentiarum [26] inhibitores, magis autem fures, aut violentos mittere, occasione quidem quasi rationabili utentes, ipsos autem omnium pessima facientes. Cum enim judices provinciarum uniuscujusque maximorum judicum compleant officium, & pro omni alio cingulo provinciis sufficiant, & ad ea quæ ex nostris legibus super eis decreta sunt: quis præsumat, aut fori præscriptione, aut hujusmodi aliquo apud eos uti?

20 *c.* 1. *T. cod.*

21 *c.* 8. *T. cod.*

22 Nemo in criminali causa, neque in tributorum exactione, neque in populari seditione, præsidi provinciæ objicit fori præscriptionem. *Julianus hic.* adde, *l.* 3. *in fin. ff. de off. præsid.*

23 Pecuniæ scil.

24 *Un juge peut demander main forte au premier venu*, *l. qui restituere* 68. *ff. de rei vind.*

25 Vide *c.* 13.

26 Vide *d. c.* 13. *C. eo.*

Cap. XIII.

De latrunculatoribus [27] *& viocolytis, & aphoplistis.*

Interdicimus autem & gloriosissimo magistro militum Orientis, & omnibus nostris judicibus, aut latronum insectatores [28] aut violentiarum [29] inhibitores, aut armatos [30], aut aliquos tales destinare in provincias. Sciant enim qui ad hoc instituti post hanc nostram legem præsumpserint, quoniam capti ab his nostris judicibus provinciarum, & in vincula redigentur, & ad nos causa nuntiata, à nobis summum periculum sustinebunt. & qui hujusmodi eis præcepta tradiderint, triginta librarum auri pœnam: & majorem insuper ac vehementiorem nostram indignationem experientur. Oportet igitur Judices provinciarum tanquam promeritos à nobis potestatem, sic causis uti, ut juste & legitime sint omnibus metuendi: scientes, quia si data à nobis administratione, male & indigne abutantur à nobis concessa sibi licentia, subjacebunt suppliciis, quæ primitus diximus: & donec administrationes habent, hæc perferentes, & dum eas deposuerint, majori adhuc experientur periculo. Non enim eis damnus licentiam

27 Id est, latrunculatibus.

28 Τῆς μεγάλης αὐτῆ κοινοτητος ἑορτῆς ἡμέρας. *Scrimg.*

29 Id est, id studemus hac lege perficere, ut judices provinciarum sint parentum loco. *c.* 8. *T. cod.*

30 Id est, oportet (qui nobis estis subjecti) scientes, &c.

centiam antequam legitimum quinquaginta [1] dierum compleatur tempus, à provinciis, in quibus administraverint, discedere, aut per occasionem revocatoriæ [2], aut per occasionem fugæ, aut per aliam quamlibet causam: scientibus (sicut prædiximus) sive ad hanc veniant felicissimam civitatem, sive in quamcunve regionem, ad provinciam denuo revocati, cui præfuerunt, pœnas sustinebunt omnes, quas prius diximus.

1 Vide c. 9. C. eod.

2 Concessæ fil. à principe.

Cap. XIV.

Quomodo aut apud quem jurare debent Magistratus, & de exigenda ab his cautione.

3 C. 7. C. eod.

†. Usjurandum vero dabunt hoc quidem quod superius diximus [3]. Si vero aliquibus in provinciis existentibus mittantur cinguli codicilli, & coram Deo amabili Episcopo Metropolitano, & qui in eis primates sunt, jusjurandum subibunt, & ita cinguli suscipient actiones, tua quippe celsitudine providente, sive in hac maxima civitate perceperit aliquis administrationem, sive in provincia, ei codicilli ejus transmittantur a tua celsitudine: ut ipse qui accepit, cautionem faciat fisco, *De tributorum incalpabili exactione*, sicut ipse pure probaveris. †. Posita sit autem lex hæc à nobis, in omnibus administrationibus à nobis nominandis, & ex præsenti tempore sine suffragio percipiendis: nam quæ præcesserunt pridem, positis subjaceant legibus. nulla pœna horum quæ in hac nostra lege determinata sunt, imminente hactenus [4] administrationes habentibus: nisi tamen & ipsi post insinuationem hujus legis furati capiantur.

4 Leges non transeuntur ad præterita, *l. 7. C. de legib.*

5 Id est, quanta eis bona contulerimus

6 Antea ita legebatur: imperii medela, dein τῆς βασιλικῆς ἀρχαιότητος. Sed τῆς ἀρχαιότητος, consequenter. *Scimus* id est, cum neque regio famulitio ob eorum utilitatem, pepercerimus. Imperii porro famulitium hic appellat Præsides provinciarum, qui velut imperii regnique famuli: qui imperatori in ad famulantur ac ministrant, ut provinciæ tutæ sint & quietæ.

Epilogus.

†. Hæc igitur tua celsitudo universa cognoscens, in omnibus gentibus sub se constitutis fieri manifesta procuret, solenniter præceptis utens apud omnes provinciarum præsides: ut ipsi cognoscentes nostrum circa subjectos studium, & quantam habemus, circa ordinationem judicum voluntatem, considerent quanta eis bona participantur [5], neque imperii famulitio [6] pro eorum felicitate parcentes. Dat. Belisario præfecto, xvi. Kal. Maji, 535.

7 Vide Edictum 1. Justiniani.

8 Episcopi munus, referre ad principem, si quid magistratus delinquit.

Edictum [7] scriptum in omni terra Deo amabilibus archiepiscopo & sanctissimo patriarcha.

Traditæ nobis à Deo reipublicæ curam habentes, & in omni justitia vivere nostros subjectos studentes, subjectam legem conscripsimus: quam & tuæ sanctitati, & per eam omnibus qui tuæ provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit reverentiæ & caterorum hæc custodire: & si quid transcendatur a judicibus, ad nos [8] referre: ut nihil contemnatur horum, quæ sancte & juste à nobis sancita sunt. Sic enim nos quidem nostrorum subjectorum miserati, quoniam supra fiscalium tunctionum exactionem, etiam maximas sustinent ex furto judicum violentias, propter factas provinciarum venditiones, hæc auferre per subjectam studuimus legem. Vos autem si negligentes non referatis, à nobis quidem consecratam Domino Deo: rationem reddetis apud eum pro aliorum injustitia, si quod non agnoscentibus nobis damnum apud vos hominibus inceratur: sed oportet præsentes vos provinciis, & pro eis ac reliquis detestantes, manifestos nobis facere & rectos judices, & transcendentes hanc legem nostram, quatenus utrosque cognoscentes, hos quidem puniamus, illis autem repensemus. Cumque lex publice propolita fuerit, & omnibus manifesta: tunc intus [9] recondatur in sanctissima ecclesia cum sacris vasis, utpote, & ipsa dedicata Deo, & ad salutem ab eo factorum hominum scripta. †. Facietis autem melius & illic habitantibus universis hominibus utilius, si eam insculpentes aut tabulis [10] aut lapidibus in porticibus sanctissimæ ecclesiæ describatis, plenam præbentes omnibus horum quæ sancita sunt lectionem atque possessionem.

9 Leges recondi interdum solitæ in chimelis Ecclesiæ. *Nov.* adde *l. 4. in fin. ff. familiæ*

10 Leges interdum insculptæ tabulis & lapidibus in porticibus Ecclesiæ, *ut hic.* facit *l. 2. § 4. de origin. jur.* Interdum etiam lectæ in Ecclesiis. *l 20 in fin. C. Theod. de Episcop.*

Cap. I.

De defensoribus civitatum.

Si vero pro judicum puritate hanc habuimus providentiam: palam est quia multo magis defensoribus non permisimus nec quicquam accipere, nec dare. Dabunt enim concessis sibi præceptis in foro gloriosissimorum præfectorum (si quidem majores [11] sint civitates) sol. iv. [12]. si vero minores sint, sol. iii. & ultra hæc, nihil. Accipient autem nihil ab ullo, si aliquis ex fisco solennis eis quæstus erit. aut si nihil ex fisco percipiunt: nihil ultra quam sacra nostra statutum est constitutione, percipiant: alioqui si quid accipere capiantur, aut ipsi aut qui vocantur eorum chartularii, aut alter quispiam qui circa eos sunt: illi quadruplum restituent quod acceperunt, & hac solicitudine repellentur: insuper exilio perpetuo mulctabuntur: & in corpore castigari, reddent provinciam viris bonis pro malis defendendam. Eritis autem & in hoc custodes vos & inhibentes quæ contra hæc fiunt, & insinuantes: ut neque lateat aliquid horum quæ delinquuntur, neque latendo sit impunitum: sed omnis æquitas atque justitia nostris subjectis floreat. Si vero etiam hactenus judices non post insinuationem hujus legis omni abstinenant furto: sciant & ipsi hujus legis pœnæ le esse subjectos.

11 De majoribus & minoribus civitatibus alias dixi.

12 Julianus legisse videtur lx. & ibidem in ora legit, l. vel xvi.

Scriptum est exemplar Edicti Constantinopolitanis habens ita.

Quantam subjectorum posuimus providentiam, ostendit à nobis nuper posita lex, quam ad gloriosissimos nostros præfectos scripsimus. Sed competens est & vos ipsos scire nostram providentiam quam circa omnes homines habemus, & propterea legem ipsam & in edictis proposuimus figuram, ut & vos domino Deo ac Salvatori nostro Jesu Christo, juste referatis hymnos [13], & nostro imperio, quia omnem pro vestra utilitate perfermus laborem.

13 C. 11. C. eod.

14 Adde & alia *l. 1. 2. C. de off. præf. præt.* vide & aliam in *l. 12. § 1. C. de prox. sacr. scrin.*

Notitia [14] eorum quæ ab unaquaque subditarum administrationum debent præberi circa consuetudinem quantitatu, ab iis qui administrationes habent: nullo præsumente extra ea, quæ subscripta sunt, nequaquam requirere amplius aliquid.

15 C. cap. 5.

16 Ἐν τῷ Διὸς ἡμῶν κοιτῶνι.

§. 1. A spectabili comite [15] Orientis [sic:] in [16] sacro cubiculo, sol. lxiii. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, cum quatuor scriniariis sacri laterculi, sol. num. l. ejus adjutori, sol. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum pro jussione, sol. lxxx.

§. 2. A proconsule Asiæ ita, in sacro nostro cubiculo, sol num. xiii. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cum quatuor scriniis sacri laterculi, sol. n. xl. ejus adjutori, sol. n. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum pro jussione, sol. n. lxxx.

17 Cap. 2. C. eod.

§. 3. A spectabili comite [17] Phrygiæ Pacatianæ ita, Tribunis chartulariis sacri nostri cubiculi, sol. n. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. n. xxiv. ejus adjutori, sol. n. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. l.

πιτήκοντα ἡμερῶν πληρώσῃ χρόνον, ἢ ἐπαρχιῶν ὧν ἦρξεν ἀναχωρεῖν, ἢ κατὰ φάσιν τινὰ κλητορίας, ἤτοι ἀνακλήσεως, ἢ κατὰ φυγὴν, ἢ κατὰ ἄλλην οἱανοῦν αἰτίαν· γινώσκοντι ὡς (καθάπερ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἐφήκαμεν) εἴτε ἐπὶ ταυτησὶ ζώσιντ᾽ ἂν βασιλεύουσαν πόλεως, εἴτε ἐν οἱᾳδήποτε χώρᾳ, ὅσοις τὴν ἐπαρχίαν αὖθις ἐπαναχθεῖσι ἧς ἦρξεν, ποιναῖς ὑφέξουσιν αἷς ἔμπροσθεν εἰπόντες ἐφήμεν.

Κεφ. ιδ'.

Πῶς καὶ ἐπὶ τίνος ὅρκους δεῖ τοὺς ἀρχοντας, καὶ ὅσα ἔστι λαμβάνειν παρ᾽ αὐτῶν τὸ ἀσφαλὲς.

Τὸν δὲ ὅρκον δώσουσιν οὑτωσί· ἂν, καθ᾽ ὃ αὐτοῖς ῥηθὲν εἰ δέ που ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄσι πίμπουσι τοὺς κίγκλους, ἐπὶ τῆς συμβολαιοτάτης ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ περιστῶντες τὸν ὅρκον ὀφείλουσι, καὶ ὅτου τὰ τῆς ἀρχῆς ἁπλοῦν παρέξειν. δηλαδὴ τὸ σὺν ὑπερβολῇ ἀσφαλὲς, εἴτε ἐπὶ τούτοις τὸ μεγάλως πόλεως ὑφαλωσάνοι τὸ ἀρχεῖν, εἴτε καὶ χώραν αὐτοῦ τὰ σύμβολα ταυτὶ πεμφθεῖσι παρ᾽ ἡμῶν τοῖς ὑπερέχουσι, αὐτὸν τὸν λαμβάνοντα τὸ ἀσφαλὲς ἀποστεῖλαι τῷ δημοσίῳ τὰς τῆς φόρων ἀμείψεις εἰσαγώξεως, καθάπερ ἂν αὐτὸς καθαρῶς δοκιμάσας. †. Κείσθω δὲ ὁ ὅρκος ἡμῶν ὅτ᾽ ἐν ἅπασιν τοῖς τοὺς πυρ᾽ ἡμῶν ῥητοὺς ὀνομοδοσίαις ὀρχεῖσθαι ἢ παρὰ τοῦτο χρόνῳ ἀμιώσεως ὑφειλήφομεν πέ ἐν δὲ ἀφαιρέσεσι τοῖς ἔμπροσθεν κειμένοις ὑποκειόσθω νόμοις, ἀδίκιας ποινῆς ἐν τῷ δὲ ἡμῶν τῷ νόμῳ διωρισμένων ἐπικειμένης τοῖς μὴ κατὰ νοῦν τοῖς ἀρχοῦσι ἐγκατ᾽ πολλοῖς καὶ αὐτοῖς μὴ τῶν ἐμφάνισιν τῶνδε τοῦ νόμου κλάσαντες ἀλοίεν.

Επίλογος.

† Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ ὑπερογὴ πάντα μανθάνουσα, ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὑποτεταγμένοις φανερὰ ποιησάσθω τὰ νομοθετήματα ἡμῶν, τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν περὶ τοὺς ὑπηκόους ἐπιστήσασα· ὥστε αὐτοὺς γνόντας τὴν ἡμετέραν περὶ τοὺς ὑπηκόους σπουδὴν, καὶ ὧν ἔχομεν περὶ τὴν τῶν ἀρχόντων χειροτονίαν γνώμην, εὐδένειν πόσων αὐτοῖς ἀγαθῶν μεταδεδώκαμεν, ἀδὲ τῆς βασιλικῆς ἡμερότητος, ἅμα τὴν αὐτῶν εὐδαιμονίαν, φεισάμενοι. Dat xvii Kalend Maji, *Constantinop.* Belis. V. C. Cons.

Εδικτον γραφὲν τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς θεοφιλεστάτης ἐπισκόπου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου.

Τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ὑπὸ θεοῦ πολιτείας κηδεμόνες, καὶ ἐν ἁπάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἀνδυόντες, τὴν ὑποτεταγμένην νόμῳ ἐγράψαμεν. ὃν δὴ τὴν σὴν ὁσιότητα καὶ δι᾽ αὐτῆς ἅπασι τοῖς τῆς ἐπαρχίας τῆς σῆς πειθομένοις φανερὰν, καλῶς ἔχειν ὑνομίσαμεν. τὴν ἐν σοὶ θεοφιλίας καὶ τὴν λοιπὴν ἐπισκόπων ἕνα, τοῦτο θαρρεῖν, καὶ εἴπερ θαρραλέοις ἐπιτρέπομεν τοῖς ἄρχουσιν, εἰς ἡμᾶς μᾶλλον εὐσεβεῖν· ὅπως ἂν μὴ τι παραβαίνειν τὴν ὁσίως τε καὶ δικαίως ὑφ᾽ ἡμῶν νομοθετηθέντων. εἰ γὰρ ἡμεῖς μὲν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐλεήσωμεν, ὑπὸ τοῦ τὴν δημοσίων φόρων σύλησιν καὶ μεγάλας ὑπερβολὰς ὧν τὴν ἀρχόντων κλοπὰς ἀδίκους, ἅμα τὰς νομοθεσίας τὰς ἐπαρχῶν πράσεις, τούτοις ἀπελεῖν ἅμα τὴν ὑποτεταγμένην ἐσπουδάσαμεν νόμον, ὑμεῖς δὲ ἀθυμοῦντες μὴ ποιησαίεληπτε. ἡμῶν δὲ ἀφοσιωθέντων τὸ θεῷ τ᾽ δεσποτῶν θεὸν, ὑμεῖς δὲ ἀπολογήσεσθε θεῷ αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἀδίκων ἀδικίας, εἰ τι παρὰ τὸ μὴ ἀφεθῆν ἡμᾶς βλασφημεῖσθαι παρ᾽ ἡμῶν ἀνθρώποις ἐπιτηρεῖν. ἀλλὰ δεῖ παρόντας ὑμᾶς τὴν χάριν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχομένων, φανερὰς ἡμῖν ποιῆσαι καὶ τὰς ὀργὰς ἀργολίας, καὶ τὰς ἀφαιρεσιονοῦσας τὸν δεκάτων τ᾽ νόμου· ὅπως αὐτοκρατεῖς, τὰς μὲ ηδαζωνούσας, τὰς δ᾽ ἀμείνω ὑπὲρ, ἐπειδὴ δ᾽ ἐνόμου δημοσίας φροντιεῖν, καὶ ἅπαντα γένοιτο φανερὰ, πλουσίως τε λαμβάνειν, ἕνδον ἀπεκόπτων τὴν ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μὲ τῶν ἱερῶν σκευῶν, οἷα καὶ αὐτὸς ἀναπτεσόμβοθεῶ. καὶ ὅσας συλήσεται τὰ ἀπὸ αὐτῶν γένοιτο ἀνδρῶν γεγραμμένα. ποιησάτε δὲ καὶ κάλιον, καὶ τοὺς αὐτοῦ πρὸ τῶν μηνύσεις συμφόρτους, εἴπερ αὐτὸν ἐγκαλάψαντες ἢ ἐκείνων ἢ λίθοις, ἐν τοῖς τοίχοις τ᾽ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἀναγράψητε, θεσχέρειν παρεχόμενοι παῖσι τῶν τ᾽ νομοθετηθέντων ἀπάγωστὸν τε καὶ κίνσιν.

Κεφ. α'.

Περὶ τῶν ὑπερφατισῶν τῶν πόλεων.

Εἰ δὲ τῶν ἀρχόντων καθεσθῆτε τοσοῦτον ἐθέμεθα σπουδαῖον, σαφὲς ὡς πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἐκδίκοις ὧν ἐφήσουσιν ἐθέ· ὅπως δὲ λαμβάνειν δὲ δίδοναι. δίδοσθαι δὲ τοῖς τῶν παρεχομένων αὐτοῖς σπουδαιμένων τὰ τῆ δικαιοσύνῃ τῶν συδοξοτάτων ὑπάρχων. εἰ μὲ μείζονες αἱ πόλεις εἶεν, solidos quatuor. εἰ δὲ ἐλαττόνων, solidos tres. εἰ πέρα τούτων δέν. λήψονται δὲ ἐπὶ ὅπῶν παρ᾽ ἑδένος, πλὴν εἰ μή τις ἐκ τῆ δημοσίᾳ ἐνοιωσιμένῳ αὐτοῖς σπουδὴ πέρ, ἢ εἴωθε μηδὲν ἐκ τῆ δημοσίᾳ λαωδάνοιεν, μηδὲν παρατέρων τὴ θείᾳ ἡμῶν διηγορεύμενων ἁμαρτάξῃ κομιζέσθω. ἐπειτα εἰ τι λαῦσης ἀλοῖεν, ἢ αὐτοὶ ἢ οἱ κλησμοὶ αὐτῶν χαρίλαζοιεν ἢ ἕτερος τις τῶ δὲ αὐτοῦ ὀνείνο τελεσαπλάσιον ἀποδώσουσιν ὅσαῦ ἔλαβον, καὶ τῆ φρονίσματ᾽ ἀπαλλαγήσονται. καὶ σὺν τοῖς καὶ ἐξουσίας διωκεκεῖ ζημιωθέντες, καὶ εἰς σῶμα σωφρονισθέντες, δώσουσι χώραν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς αὐτὴ κακῶν τῆ φρονίσματ᾽ ἀπαλλαωδάνειαν. ἔσονται δὲ καὶ τοῦτο φύλακες ὑμεῖς, καὶ κωλύοντες τὰ παρὰ ταῦτα γινόμενα, καὶ μηνύοντες. ὥστε μήτε λαμβάνειν τι τῆ ἀμαρτανομένων. μηδὲ ὀφείλειν, ἀπιωρῆσθαι εἶναι, ἀλλὰ πᾶσαν ἰσότητα τε καὶ δικαιοσύνην τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἐπανθύσαι. εἰ δὲ καὶ μέχρι νῦν ἀρχόντες μὴ μὲν τὴν ἐμφάνισιν τῶνδε τῆ νόμου, πάσης ἀπέχειν κλοπῆς, ἴσασιν καὶ αὐτοὶ ταῖς ὁπόσαι τῶνδε τῆ νόμου ποιναῖς ὑποκείμενοι. τῶν τὸ ἐδίκτον τοῦτο τοὺς ἐπισκόπους. Datum xv. Kalend. April. *Constantinopol* Belis. V. C. Cons.

Εγγραφη τὸ ἴσον τῆ ἐδίκτῳ Κωνσταντινουπολίτικις, ἔχον ὕτως.

Ὅσῳ ἀπαιλων τῶν ὑπηκόων ἐθέμεθα σπουδαῖον δείκνυσι ὁ παρ᾽ ἡμῶν ἐναίσιμος πεθεὶς νόμος, ὃν δὴ τοῦτο τοὺς συδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχους ἐγραψάμεθα. ἀλλὰ σπουδὴν ἐπὶ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς εἰδέναι τὴν ἡμετέραν σπουδαιοσύνην, ἵν᾽ ἐν πάσῃ ἀνθρώπῳ ἔχωμεν. τῆ ἅμα τοῦτο τῆ νόμου αὐτοῦ καὶ ἐν ἐδίκτῳ σπουδαίωμεν χάριτα, ὥστε ὑμᾶς τῶ δεσπότῃ θεῷ καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ δικαίως ἀναπέμπειν ὕμνους, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ, ὅτι πάσῃ ἅμα τοῦ ὑμετέρου συμφέροντος αἱρήσεσθε πόνον.

Γνῶσις τῆ παρ᾽ ἑκάστης τῆ ὑποτεταγμένων ἀρχῶν ὀφειλήσης παρίσχεσθαι λόγῳ συμπλεκῶν ποσότητος, ὧνπερ τῆ πρὸς ἀρχοντας ἐχόντων· ὧν ἐστὶ τὰ σπουδαίωμένα ὕτε λαοξεῖν, ὕτε δένα τι πλέον

§. α'. Ἀπὸ δὲ θεσσαλίας κόμητος τῆ ἀναζωλῆς ὕτως. Ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κοιτῶνι, νομισμάτια ξγ'. τῷ πεμικηλίῳ τῆ λαμπροτάτων τελωνῶν τοπαρίων μὲ τῆ τοσούτων σκελίων δὲ θείᾳ λατρικῇ, ν. ν'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ι. γ' τῇ πάσῃ τῆ συδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπερ σπουδαίωμεν, ν. π'.

§. β'. Ἀπὸ δὲ ἀνθυπάτης Ἀσιας ὕτως. Ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κοιτῶνι, ν. ξγ'. τῷ πεμικηλίῳ τῆ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων μὲ τῆ τοσούτων σκελίων δὲ θείᾳ λατρικῇ, ν. μ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν γ'. τῇ πάσῃ τῆ συδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπερ σπουδαίωμεν, ν. π'.

§. γ'. Ἀπὸ δὲ φρυγίας Πακιλιανῆς ὕτως τοῖς τελοῦσι χαρτουλαρίοις δὲ θείᾳ ἡμῶν κοιτῶνι, ν. θ' τῷ πεμικηλίῳ τῆ λαμπροτάτων τελωνῶν νοταρίων, ν. κθ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, νομισμ. γ'. τῇ πάσῃ τῆ συδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπερ σπουδαίωμεν, ν. γ'.

§. δ'. Ἀπὸ

§. οϛ'. Ἀπὸ τῆς θεωλιπτίας κόμητος Γαλατίας πρώτης ἤτοι τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. οζ'. Ἀπὸ τῆς βικαρίας τῆς μακρᾶς τείχους ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. οη'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Παλαιστίνης πρώτης ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. οθ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Παλαιστίνης δευτέρας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. π'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Φοινίκης παραλίας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πα'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Συρίας δευτέρας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πβ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Θεοδωριάδος ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πγ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Οσροήνης ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πδ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Κιλικίας πρώτης ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πε'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Κύπρου ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πϛ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Παμφυλίας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πζ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Βιθυνίας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πη'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Ελλησπόντου ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. πθ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Λυδίας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Φρυγίας σαλουταρίας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟα'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Πισιδίας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟβ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Λυκαονίας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟγ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Νέας Ιουστινιανῆς ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟδ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Ἀρμενίας δευτέρας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟε'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Ἀρμενίας μεγάλης ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟϛ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Καππαδοκίας πρώτης ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟζ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Καππαδοκίας δευτέρας ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟη'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Ελευσπόντου ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. ϟθ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Εὐρώπης ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. τ'. Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς Θρᾴκης ἤτοι· τοῖς θεωλίπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ σεκρέτου τοῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τοῦ πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κοϛ'. τοῦ αὐτοῦ βοηθοῦ, ν. γ'. τῆς τάξεως τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπηρετούντων, ν. μ'.

§. 4. A spectabili comite [1] Galatiæ primæ ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. n. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. n. xxiii. ejus adjutori, fol. n. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, fol. n. l. 1 *Cap.* 3. *C. eod.*

§. 5. A vicario Longimuri [2] ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. n. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, fol. n. xl. 2 Τῆ Μακρᾶ τείχει, seu Thraciarum vide *Nov.* 26.

Et quæcumque administrationes consulariæ sunt.

§. 6. A judice [3] Palæstinæ [4] primæ ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, solid. n. xl. 3 Ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς. Præside, ita legitur apud Scringer. 4 *Nov.* 103. *c.* 3. *in fin. J.*

§. 7. A præside Palæstinæ secundæ sic [5]: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 5 Adde de præside Palæstinæ tertiæ §. 38. *J. cod.*

§. 8. A præside Phœniciæ maritimæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl.

§. 9. A præside Syriæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl.

§. 10. A præside Theodoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl.

§. 11. A præside Osdroënæ sic [6]: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 6 Eadem Osthoëna dicitur.

§. 12. A præside Ciliciæ 7 primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 7 Hodie Turcomania & Finichia.

§. 13. A præside Cypri [8] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 8 De secunda vide §. 42. *J. cod.*

§. 14. A præside Pamphyliæ [9] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 9 Hodie Seriha, *Giraldi Alphons. Adriano. Zana Theveto.* Caraina *Belloni*, qua ad mare, Scandelboran: qua ad Septentrionem Caramaniam, nuncupari scribit Marius Niger. de Pamphilia dixi alias.

§. 15. A præside Bithyniæ [10] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 10 Hodie *Bursia*, ut Gyrava refert. *Betsangiat*, ut Castaldus.

§. 16. A præside Hellesponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl.

§. 17. A præside Lydiæ [11] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 11 Ea in scripturis Lud.

§. 18. A præside Phrygiæ salutaris [12] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 12 Σαλουτάριας. Phrygiam, hodie appellari *Sarbe* tradit Castaldus.

§. 19. A præside Pisidiæ [13] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 13 *Nov.* 24 *J. cod.*

§. 20. A præside [14] Lycaoniæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 14 Prætore. *Nov.* 25. *J. cod.*

§. 21. A præside Novæ Justinianæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl.

§. 22. A præside Armeniæ secundæ [15] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 15 De prima vid. §. 43. *J. cod.*

§. 23. A præside Armeniæ magnæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl.

§. 24. A præside Cappadociæ [16] primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 16 Hodie Almasia *Castal.* Genech Theveto, Toccatu Alalulien Pineto.

§. 25. A præside Cappadociæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl.

§. 26. A præside [17] Hellenoponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 17 Moderatore. *Nov.* 28. quæ est περὶ τῆς μοδερατώρος ἑλλησπόντου. *C. Eccleng.* 11. περὶ τῆς μοδερατώρος τῆς ἁγιωτάτης ἑλλησπόντου.

§. 27. A præside Europæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl.

§. 28. A præside [18] Thraciæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. xxiv. ejus adjutori, fol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, fol. xl. 18 Prætore. *Novell.* 26. *J.*

§. 29. A præside Rhodopeæ sic; Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

1 De Agerochio præside Æmimontis Thraciæ, adde inscriptionem, *Novell.* 32.

§. 30. A præside Æmimontis [1] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

§. 31. A præside Cariæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

2 Lycia hodie Brieguy, Gyraxe: Bene-faicu Theveto: Aldinelli, Castaldo.

§. 32. A præside Lyciæ [2] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

3 De secunda vide §. 37. J.

§. 33. A præside Augustanicæ primæ [3] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XXIV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XL.

Et quæcunque præsidiales, aut correctoriæ administrationes sunt.

§. 34. A præside Libyæ superioris sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

4 Plures alibi dignitates Ægypti recenset Prætores, comites, exconsules, moderatores, *Nov.* 23. *cap.* 3.

§. 35. A præside [4] Ægypti primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 36. A præside Ægypti secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 37. A præside Augustanicæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

5 De prima & secunda vid. §. 6. 7. J.

§. 38. A præside Palæstinæ tertiæ [5] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 39. A præside Arabiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 40. A præside Euphratensis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 41. A præside Mesopotamiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

6 De prima vide §. 12. J.

§. 42. A præside Ciliciæ secundæ [6] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

7 Vel proconsule. *Nov.* 20. *cap.* 3.
8 De secunda & magna vide §. 22. & 23. J. *cod.*

§. 43. A præside [7] Armeniæ primæ [8] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

9 De prima vide §. 4. J. *cod.*

§. 44. A præside Galatiæ secundæ [9] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 45. A præside Honoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

10 *Novell.* 41.

§. 46. A præside Insularum [10] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

11 Vid. *Nov.* 11. J.

§. 47. A præside Mysiæ secundæ [11] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

§. 48. A præside Scythiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. XV. ejus adjutori, sol. III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. XXXVI.

12 Omissa est hîc Macedonia secunda, & aliæ de quibus *Nov.* 11. J.

§. 49. [12] Pro uniuscujusque civitatis defensore, si quidem sit metropolis, [pro metropoli] apud officium gloriosissimorum præfectorum prætoriorum dandi sunt solidi nume. III. si vero alterius civitatis, solidi III. & ultra hæc nihil. Nec enim defensores vel dare judicibus, nec alteri cuiquam, nec accipere volumus: nisi quædam sint [cum ab his volo: præsideant] consuetudinis: scientibus eis, quia si nuntietur nostræ potestati de aliquo eorum quia prævaricatur quæ à nobis sancita sunt: & quod receperint, quadruplum reddent: & officio soluto, exilium habitabunt continuum: cum etiam provinciarum judices si hoc neglexerint, & defensores sinant rapere: non modicam & ipsi sustinebunt pœnam. Dat. XVII. Kal. Maji, *Constantinopol.* BELISARIO V. C. Consule 535.

§. κθ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Ῥοδόπης ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. μ'.

§. λ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Αἱμιμοντίδος ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. μ'.

§. λα'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Καρίας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. μ'.

§. λβ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Λυκίας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. μ'.

§. λγ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Αὐγουστανικῆς πρώτης ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. μ'.

Καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ἡγεμονικαί, ἤτοι correctoriæ.

§. λδ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Λιβύης τ῀ ἄνω ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. λε'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Αἰγύπτ῀ πρώτης ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. λς'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Αἰγύπτ῀ δευτέρας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. λζ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Αὐγουστανικῆς δευτέρας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. λη'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Παλαιστίνης τρίτης ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. λθ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Ἀραβίας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Εὐφρατησίας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μα'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Μεσοποταμίας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μβ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Κιλικίας δευτέρας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μγ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Ἀρμενίας πρώτης ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μδ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Γαλατίας δευτέρας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. με'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Ὀνωριάδ῀ ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μς'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ τ῀ νήσων ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μζ'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Μυσίας δευτέρας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μη'. Ἀπὸ τ῀ ἄρχοντ῀ Σκυθίας ἤτοι τοῖς θεοδλήπτοις χαρτλαρίοις τελοῦσι τ῀ θείᾳ κοιτωνικῇ, ν. θ'. τῷ πελμικηρίῳ τ῀ λαμπροτάτων τελούντων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξῃ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματ῀, ν. λς'.

§. μθ'. Παρὰ τ῀ ἐπισκέπτ῀ πόλεως ἑκάστης, εἰ μὲν εἴη μητροπολίτης, ὑπὲρ προστάγματ῀ εἰς τὸ τ῀ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων δίδοσθαι νομισμάτια ὀ. εἰ δὲ ἄλλης πόλεως, ν. γ'. καὶ πέραν τούτων μηδέν. ὠδὲ καὶ τὰς ἐπιδίκους ὅτι δώσουσι τοῖς ἀρχικίοις ὠδὲ ἑτέρῳ τινὶ, ὠδὲ λαμβάνειν βουλόμεθα. πλὴν εἰ μή τινες εἰσὶν αὐτοῖς ὁπὸ τ῀ δημοσίᾳ πραγμάτων συνηθείας, εἰδέναι αὐτοὺς ὡς εἰ μελλουσιν τῷ ἡμετέρῳ κράτει προσπίπτειν αὐτῶν, ὡς τῶν ἐναντία τοῖς παρ' ἡμῶν διατεθέντα, καὶ ὅσα ἂν λάβωσι quadruplum ἀποδώσουσι, καὶ τῷ φισκῷ ἡμῶν ἀναλωθήσεται, ἐξορίαν οἰκήσουσι διηνεκῆ. ὁπόταν καὶ οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, εἰ τὰ τοιαῦτα παραμελήσουσιν, καὶ τὰς ἐπιδίκους πεπλιδιεν κλέπτοντας, ὧν ἐλάττονα καὶ αὐτοὶ πονηρὸν ὑποστήσονται. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Constantinopol.* BELIS. V.C. Cons.

13 Infra positum *Ital.*

SCriptum est exemplar hujus Dominico gloriosissimo præfecto apud Illyricum prætoriorum. Sed ita quidem adjectionibus jusjurandum subeant, secundum proprium de hoc facto indiculum [13] sacramentum, cujus exemplar etiam directum est tuæ celsitudini. Qui vero administrationem suscipiunt à tua celsitudine, directos hinc eis à nobis codicillos suscipiant, præsente Deo amabili civitatis in qua degunt, episcopo, & aliis qui in civitate sunt, in judicio tuæ celsitudinis congregatis, & officio omni tuo: coram quibus etiam codicillos accipiant, & jurent prædictum jusjurandum, & maxime hoc præcipimus coram curialibus agi, quos competens est magna frui & à tua celsitudine, & qui idem ferent cingulum.

†. Optima autem erit providentia & studium, ut & nihil ab eis tu lucreris omnino, neque permittas eos ab ullo lædi: eos enim qui hanc nituntur iniquitatem, quatenus & felicissimo nostro utantur exercitu, & reliquas curiales adimpleant functiones: quia non oportet talia attentari solatia ut possit referri ad tantam tarditatem: nihil enim nobis tam commendat tuam celsitudinem, quomodo circa curiales uniuscujusque civitatis pro-

providentia, quam præberi volumus illis & à tua celsitudine, & à cinguli semper successoribus. Quapropter dum codicillos dederis [1] administrationes accipientibus à te, aut præsente, hoc eis tuam denuntiare volumus sedem, ut curialibus omnem ferant favorem, nihil penitus ab eis accipientes. Prohibeatur autem & ab aliis eis afferri damna: & agnoscant per te, quia si præter hoc aliquid egerint, pœnis subjacebunt gravissimis. †. Sicut enim curialibus parcere te volumus, ita & defensorum [2] castigare & retinere avaritiam sancimus, & ab eis præsumere accipere à nostris subjectis, nisi secundum quod eis administrat respublica: aut si [3] non est aliquod eis publicum solatium, quantum inculpabilis antiquitas definivit: ut à spontaneis ipsis magis quam ab invitis accipiant, & hoc parum, & quantum eis ad mediocrem sufficit vitæ gubernationem. Sciant enim, quia [4] si citra hæc aliquid acceperint: non solum quadrupli subjacebunt pœnæ, sed etiam exilium habitabunt continuum: prius eis plagis corporeis infligendis.

1 Præfecti prætorio codicillos dignitatum dabant præsidibus provinciæ, & sic à præfectis ipsis Prætorio, codicillos suos accipiebant provinciarum præsides.

2 Defensorum avaritia coërcenda. de defensoribus vide *Nov.* 15.

3 Salaria interdum nulla ex publico defensores habuerunt.

4 Pœna defensorum aliquid præter leges accipientium.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Ορκος διδύμου τῶν ἁγίων τόπων καὶ τῶν ἀρχῶν λαμβανόντων.

TIT. III.

JUSJURANDUM [5] QUOD PRÆSTATUR AB HIS QUI ADMINISTRATIONES ACCIPIUNT.

Ομνυμι ἐγὼ τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ Ιησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ τὴν ἁγίαν ἔνδοξον θεοτόκον καὶ ἀειπαρθένον Μαρίαν, καὶ τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, ἃ ὧν ταῖς χερσὶ μου κρατῶ, καὶ τοὺς ἁγίους ἀρχαγγέλους Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, ὡς κυρίως παντοδὴς καὶ γνησίαν ἀλήθειαν φυλαξῶ τοῖς θειοτάτοις καὶ ὑποδοχωτάτοις ἡμῶν δεσπόταις, Ιουστινιανῷ καὶ Θεοδώρᾳ τῇ ὁμοζύγῳ αὐτοῦ κράτιστι, εὐσεβέσι φιλοχρίστοις καὶ φιλοθέοις μοι δεσπόταις αὐτῶν ὑποτελείας καὶ πίστεως πόνον καὶ κίνδυνον μὴ ὑποίσω ἀπλῶς, οὔτε τὸν αὐτῶν βασιλείας καὶ πολιτείας. καὶ κοινωνικὸς εἰμὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ θείᾳ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ καθ' ἑδένα τρόπον ἢ χρόνον συναλλαγὴν αὐτῇ οὐδὲ ἄλλῳ παντὶ συγχωρήσω, καθ' ὅσον δυνάμενος ἔχω. ὁμνυμι ὴ τοὺς αὐτοὺς ὅρκους, ὡς οὐδενὶ παντελῶς ἢ δέδωκα ἢ δώσω, οὐσίαν ἢ δεδράφης μοι ἀργύριον ἢτε οὐσίαν οὐσιακὴν, οὐδὲ ἐπισγελάσω, ἢτε ὁμολογήσω σὲ τὸν ἐπαρχίας πέμπειν, ἢτε πέμψω ἢτε οὐσίαν διακονικὴ suffragia, ἢτε τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις, ἢτε τοῖς ἀλλοις παυδυφήμοις ἀνδράσι τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσι, ἢτε τοῖς ἀλλ αὐτὸς κρατοῦσιν, οὐδὲ ἄλλῳ τῷ παντὶ οὐδενί. ἀλλ' ὡσαύτως ἀμοιβὸν περιλαβὼν τὴν ἀρχὴν, ἢτοι ὃ κράτιστος φανοῦμαι τοῖς ὑποτελέσι τῶν δυσεβεστάτων ἡμῶν δεσποτῶν, ἀρκούμενος τοῖς ἀφωρισμένοις μοὶ ὑπ' ἐμοῦ δημοσίᾳ στίσεσι.

†. Καὶ πρῶτον μὲν πάντων ποιήσομαι σπουδὴν, τὸ τοῖς δημοσίοις ἀρχουσιν ἀρέσκειν, καὶ τοὺς μὲ ἀγαπῶντας καὶ δεομένους ἀναίσχυντος καὶ ἀδιαλείπτως ἀναίσχυντος, οὐδὲ ὑπὸ ἀνάγκης ἐπιτρέψω τῷ σφοδρότητι, οὐδὲ ὑπὸ φιλονεικίαν, ἢδε ὑπὸ ἀπεχθείαν ἀπαιτῶν τινα, παρὰ τὸ πεῖν ἐκάστου ὑπάρχειν, ἢ συζήτησιν τινὶ τοῖς ὑ δύναμενοῖσι πολεμεῖν ἀποστήσομαι, καὶ τοὺς ὑποκειμένους ἐμοὶ δυσωπήτους ἡμῶν δεσποτῶν, ἀνεπηρέαστος παντοχόθεν, ὅσον δυνάμενος ἔχω, φυλάξω. †. Καὶ ἐν ὧ ἐν ταῖς δίκαις ἐκαστέρῳ μοῖρῃ καὶ ἐν ταῖς δημοσίαις κρίσεσιν χνόμενον. καὶ οὐδενὶ μοῖρᾳ παρὰ τὸ δίκαιον ἀποστρέψομαι, ἀλλ' ἐπιξελούσομαι πᾶσι τοῖς ἀμφιζήτουσι, καὶ πᾶσιν ἰσότιμα φυλάξω, καὶ τὸ φανερῶν μοὶ δίκαιον. καὶ τοὺς μὲ ἀνδυωμένους, ἀνεπηρέαστος φυλάξω, τοῖς ὑ ὑποδυωμένοις ἐπιθήσω πιμωρίαν ἀπὸς τὸ νόμον καὶ πᾶσιν δικαιοσυώλω, καθὰ εἴρηται, ἔν τε τοῖς δημοσίοις ἔν τε τοῖς ἰδιωτικοῖς συναλλάγμασι αὐτοῖς ἀφυπήρησιν. καὶ ἐὰν δῶρα τὸ δημόσιον ἀδικεμένου, ὅσα μὲν ἐγὼ παῦτα πρόξω, ἀλλὰ καὶ τ ἀεὶ μοι παρεδρόσοντα τοιῆτον ἀποδώσω παραλαβεῖν, καὶ τοὺς ἀλλ ἐμοὶ πᾶσιν, ὡσε μὴ ἐμοὶ μὲ καθαρδιεῖν, τοὺς ὑ ἀλλ ἐμὲ κλέπτειν καὶ ἀμφιζώνειν. εἰ ὑ εὑρεθῇ τις τ ἀλλ ἐμὲ τοιῆτον, καὶ τὸ ἀδίκημον παρ' αὐτὸ ἐκφησόσω, καὶ αὐτὸν ἀποδιάξω. †. Εἰ ὑ μὴ ταῦτα πάντα ὕτως φυλάξω, ἀπλαῶν ἐνδεῶμαι, ἐν τῇ φοβερᾷ κρίσει ὑ μεγάλου θεοῦ τε καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τῶν μεγάλων δικαστῶν ἐν τῇ μελλούσῃ αἰῶνι, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ὅταν ἔλθῃ κρῖναι τὸν κόσμον ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ τότε ἐγὼ μὲν ἀπολογήσομαι ἀπὸς τὸν ἀπολογούμενον, καὶ ἀποδώσω τὸν μισθὸν τῆς ἀληθείας· καὶ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ἀπολαύσω τῆς ἐμῆς ἐλπίδος, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τῆς ἀθανασίας καὶ ζωῆς τῆς αἰωνίου· καὶ ἔσομαι ἐν τῇ ἀναπαύσει τῶν ἁγίων αὐτοῦ· καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν ἀναστήσομαι εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἔσομαι ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ

certa eorum numerum [1] comprehendere mensura: non ut quæ sunt auferamus [2] eis concessa, (nec enim hoc imperialis est majestatis proprium) sed ut omnium placentium nobis & honeste ministrantium, foras aliquos ex his constituamus à nostro ministerio, omnino concedimus modo: sed manere quidem eos sanctimus secundum figuram qua sunt: neminem tamen omnino adjici, donec in octo viros perveniat numerus: *ut hi perpetuo sint octo constituti:* numero quidem hoc per nullum modum aut tempus aucto, festinantibus autem ipsis perpetuo invicem transcendere circa nos & imperium cura & devotione: nemine licentiam habente, neque petere aliquid deinceps tale, sed sciente quod neque impetrabit petita: pro eadem autem petitione non solum obligatus erit pœnæ auri librarum decem, sed etiam propria spoliabitur militia. Volumus enim eos in mensura quidem usque ad dictum numerum contineri: justitia vero & aliis virtutibus augeri, & ad manus apparere. *Multitudo [3] enim numerosa nihil habet honestum: quoniam in paucis ex multis quæ secundum virtutem est, vita salvatur.* Maneant igitur, secundum quod prædiximus, nunc in eadem figura.

1 Referendarii ad veterem numerum rediguntur, ut clerici, *Nov.* 3.
2 Concessa auferre, non est proprium Imperatoris, *Nov.* 81. *c.* 2. *in fin.*
3 Multitudo numerosa nihil habet honesti. *ut hic.* Interdum etiam multitudo nocet, sic multitudo medicorum interdum ægrotis pendit. Dion *in Hadriano*: multitudo seu turba librorum discentem onerat, non instruit. Seneca 1. *de tranquillitate* 9. in conviviis plerunque turba est turbulenta. *Varro Satyra Menipp.* apud Gellium 13. c. 1. sic multitudo effrenata testium non admittenda. *l.* 1. *in fin. ff. de testib.*
4 Quod petere non licet, dari non potest, & è contra.
5 Rari quippe boni, &c. Pauci dignoscere possunt vera bona.
6 Fortes creantur fortibus.

EPILOGUS.

†. Hæc autem tua eminentia cognoscens custodiat, ut nullo tempore transgrediatur aliquid eorum quæ à nobis sancita sunt: sed eos qui præter hoc aliquid agunt, interminatam exigi pœnam, tanquam ea petentes, quæ nec petere licet, neque dare possibile est 4, sistque & hæc lex nostra multitudinem quidem expellens: introducens vero virtutem, quæ non [5] in multis apparet: & præcipue in viris procedentibus ex patribus [6] quidem bonis, suam autem vitam constituentibus tam in petitionibus indigentium, quàm ad nostrum in eos auxilium. †. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram legem manifestata sunt, tua eminentia operi effectuique tradere festinet. Dat. Id. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. CONS.

Deest hic Novell. XI. *ut & in omnibus Græcis editionibus, titulus ejus tantum superest in hanc sententiam:*

UT QUÆ CIRCA VIMINACIUM [7] SUNT ECCLESIÆ [8] SUB PROPRIO ARCHIEPISCOPO SINT, NON AUTEM AMPLIUS SINT SUB ARCHIEPISCOPO THESSALONICÆ.

At illam integram reperi in veteri quodam libro manuscripto, ubi inscribitur:

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα [5] ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα φυλαττέτω, καὶ μηδένα καιρὸν παρεκβαινέτω συγχωρεῖσά τι τῶν παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων, ἀλλὰ τὰς παρὰ ταῦτα τι πραττούσας, τοῦ ἀπειληθέντος εἰσπραττέτω ποινῆς, οἷα τῶν ἐφειμένων ἄπαξ ἁπάντων. καὶ ἔστω καὶ αὕτη νόμος ἡμέτερος, πλῆθος μὲ ἀποκλείουσα, ἀνδρείαν δὲ ἀρετὴν, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἀφ' ἑαυτῆς ἀρχομένοις φαίνουσα. καὶ μάλιστα ἐπ' ἀνδράσι σπουδαίοις ἐκ πατέρων ἀγαθῶν, τὸν μὲν αὐτὸν βίον ἀσπαζομένοις τοῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνοις, τοῖς τε παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς ἐπικουρίαις. †. Τὰ τοίνυν παρασχεθέντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆς θείας δηλωθέντα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργα καὶ πράξει παραδοθῆναι σπουδαστέον. Datum XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

Deest hic Nov. XI. ut & in omnibus Græcis editionibus: titulus ejus tantum superest, in hanc sententiam. At illam integram reperi in veteri quodam libro manuscripto, ubi inscribitur, De p. Ar. I. p.
7 Vid. *Julian. Const.* 9.
8 Quasque subjecit ei imperator.

‡ Οὐκ ἐμφέρη ἐν τῷ βασιλικῷ, ἔστι δὲ ἡ ια'.

‡ Ὡστε τὰς περὶ τὸ βιμινάκιον ἡγουμένας τῶν Ῥωμαίοις πόλεις, τῶν ἰδίων δεσποσίων εἶναι, μὴ μὴν τῶν τῆς Θεσσαλονίκης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ια'.

* * *

TIT. VI.

DE PRIVILEGIIS ARCHIEPISCOPI JUSTINIANÆ [9] PRIMÆ [10], ET SEDE [11] P.P. ILLYRICO IN PANNONIAM SECUNDAM, ID EST, JUSTINIANAM PRIMAM TRANSFERENDA.

NOVELLA CONSTITUTIO XI.

Imp. Justin. A. Catelliano viro beatissimo, Archiepiscopo primæ Justinianæ.

PRÆFATIO.

MULTIS & variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua primo Deus præstitit nobis ad hunc mundum quem ipse condidit, venire, & circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, ut primæ Justinianæ patriæ nostræ pro tempore sacrosanctus antistes, non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat: & cæteræ provinciæ sub ejus sint authoritate, id est tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia Ripensis: nec non Mysia secunda [12], Dardania, & Prævalitana [13] provincia, & secunda Macedonia: & pars secundæ etiam Pannoniæ, quæ in Bacensi est civitate. Cum enim in antiquis temporibus Firmi [14] præfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus causis, postea autem *Attilana* [15] *temporibus* ejusdem locis devastatis Apennius præfectus prætorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam præfecturam & sacerdotalis [16] honor secutus est: *& Thessalonicensis episcopus, non sua auctoritate, sed* [17] *sub umbra præfecturæ meruit aliquam prærogativam.* †. Cum igitur in præsenti, Deo auctore, ita nostra Respublica aucta est, utraque ripa Danubii jam nostris civitatibus frequentetur, & tam Viminacium quam Recidua & Literata quæ trans Danubium sunt, nostræ iterum ditioni subjectæ sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam præfecturam quæ in Pannonia erat, in [18] nostra fœliciissima patria collocare, cum nihil quidem magni distat à [19] Dacia Mediterranea, secunda [20] Pannonia. †. Et quia homines semper bellicis fudoribus inhærentes non erat utile Reipublicæ ad primam Macedoniam, post tot spatia, tantasque etiam difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est ipsam præfecturam ad superiores partes trahere, ut juxta eam provinciæ constitutæ, facilius sentiant illius medicinam. Et ideo tua beatitudo & omnes præfatæ primæ Justinianæ sacrosancti antistites, Archiepiscopi [21] habeant prærogativam [22], & omnem licentiam, suam auctoritatem eis [23] impertiri, & eos ordinare, & in omnibus suprascriptis provinciis primam habere dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium, à tua sede creentur, & solum archiepiscopum habeant, nulla communione ad eum Thessalonicensi episcopo servanda: sed tu ipse & omnes primæ Justinianæ antistites, sive ejus judices & discceptatores, quicquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant, & finem eis imponant, & eos ordinent, & nec ad alium quendam eatur, sed suum agnoscant Archiepiscopum omnes prædictæ provinciæ, & ejus sentiant creationem, & vel per se, vel per suam auctoritatem, vel clericos mittendos habeat omnem potestatem, omnemque sacerdotalem censuram, & creationis licentiam. Sed & in Aquis, quæ est provinciæ Daciæ Ripensis, ordinari volumus à tua sanctitate episcopum, ut non in posterum sub Meridiano Thraciæ oppido episcopo sit constituta, sed Meridianus quidem maneat in Meridiano, nulla communione cum Aquis servanda. Aquensis autem episcopus habeat præfatam civitatem, & omnia ejus castella & territoria & ecclesias, ut possit Bonosiacorum [24] scelus ex ea civitate & terra repellere, & in orthodoxam fidem transformare. †. Ut igitur sciat beatitudo tua nostri numinis dispositionem, ideo præsentem legem ad tuam venerabilem sedem transmisimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriæ nostræ ecclesia in Dei omnipotentis gloriam, & nostri numinis sempiternam recordationem.

†. Quando autem tuæ recordationis sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore Archiepiscopum ejus [25] à venerabili suo consilio Metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet Archiepiscopum omnibus honoratum ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi episcopo, nec ad hoc communione servanda.

EPILOGUS.

†. Beatitudo igitur tua, quæ nostra sanxit æternitas, modis omnibus ad effectum perducere non differat. Dat. XX. BELIS. V. C. Consule.

9 Achrido, vel ut ait Agathias, Vedecina civitas Illyrici Justiniani natalis fuit. vide *Gregor. lib.* 2.
10 Quæ & nova. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 21. Aliæ sunt Justinianæ in Africa Carthaginensium, *Novell.* 131. quæ à Justiniano vindicata & restituta imper. Romano. Alia fuit Justiniana secunda in Cypro insula, patria Theodoræ uxoris: *Niceph.* Alia Justiniana nova in *Novell.* 8. & alia *Novell.* 28. *Gregor.* 4. *epist.* 59. facit mentionem Joannis episcopi Justinianæ primæ.
11 Sedes PP. Illyrici Justinianea 1.
12 *Nov.* 8. *c.* 15. §. 47.
13 *Nov.* 131. *c.* 3.
14 Firmium, olim sedes Præfecti Illyrici & Archiepiscopi Illyrici. Forte legendum, *Sirmii*: unde Pannonia Sirmiensis. quondam Gothorum sedes. Cassiod. 3. *variar.*
15 Id est, Attilæ. Attila rex Hunnorum, ad hunc Attilam Cassiodorus à Valentiniano missus est legatus cum Carpilione filii Ælii, vidit intrepidus, cujus timebat imperium: facies illas terribiles & minaces fretus auctoritate despexit, nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus mundi dominatum videbatur expetere. Invenit regem superbum & reliquit placatum. vid. *Cass.* 1. *variar.* 4.
16 Episcopalis.
17 Hic locus valde notandus est. Indicat enim quemadmodum episcopi paulatim alii aliis imperaverint. Nam colore sedis præfecturæ prætorianæ, episcopi earundem urbium cæteris antistare voluerunt, *ut hic*, eo nomine magnæ sunt ortæ controversiæ inter Ravennantem & Romanum episcopum. 18 Hic locus ostendit, Justiniani patriam non fuisse Dalmatiam vel Thraciam, sed Pannoniam: quæ hodie appellatur Bulgaria. 19 Daciæ verbum comprehendit hodie Transilvaniam, Valachiam, Moldaviam. 20 Id est, inferior hodie Hungaria: superior Austria, Carintha, Carniola. 21 Qui & patriarchæ. 22 *Novell.* 131. *cap.* 3. 23 Episcopis. 24 Videtur innuere Bonosianos quorum meminit *Greg. in Epist. ad Quintum de consecratione dist.* 4. *cap.* 1. *Si vero*: adde *Innocentium epist.* 20. 21. *Isidorum*, adde eundem *Gregor.* 9. *regist.* Indictione *l.* 4. *epist.* 61. 25 Archiepiscopus Illyrici ordinabatur à Metropolitanis Illyrici, 26 Περὶ ἀθεμιτογαμιῶν. *Scring.* 5. *C.* 4. *Nov.* 139. 154. Περὶ ἀμιξιαστῶν. id est, de his qui se suo sanguini miscent. *Harmenop.* 6. *tit.* 4. vide *Julian. const.* 32. vid. *Clarum* 1. *sentent.* §. *Incestus* 9. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 4. *cap.* 2. Ans.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

ΠΕΡΙ ΑΘΕΜΙΤΟΓΑΜΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιβ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Φλαβίῳ τῷ συνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν ἀπανσχῶν θείων πραξάτων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

TOὺς ὑπὲρ τῶν ἀθεμίτων ἔμπροσθεν μεγεθυνθέντας ὑπὸ τῶν βασιλικῶν νόμων σὺν τέλει ἔχειν κεκρίκαμεν, οἵπερ τὰς μὲ ἀθεμίτους συμβολὰς γάμοις ἀπηνωρότας ἐᾶσι, τῷ ἐξ αὐτῶν ἀσφαλεστέρῳ γένει, καίτοι ἀνδύοντι ὄντων, ἀφαιρεῖν τὸ ἐγκλημα. ὡς ἀναλγησίαν ὄν, τὰς μὲ ἀμεμπτοτόκους, ἀνδυθυίας εἶναι· τὰς δὲ ἀνδυθυίας, ὡς ἀμεμπτοτόκους κολάζεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν ἀθεμιτογαμιῶν.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, ὃ λοιπὸν, εἴ τις ἀθέμιτον καὶ ἀναίσιον τῇ φύσει (ὃν ὁ νόμος) incestum τε καὶ nefarium καὶ damnatum κωλεῖ) συναφθῆναι γάμον, οἵπερ σὺν ἔχοι παῖδας ἐκ προτέρων γνησίων τε καὶ ἀμεμπτῶν γάμων, δίδυμος μὲ αὐτοῦ τοῦ τῶν οἰκείων προῆκτων ἐκπλησσόντων ἐπικεῖσθαι, ἄμφω δὲ καὶ τὸ ὀνόμαζε προικὸς ἐπιδεδομένων αὐτοῖ μηδὲν

26 Περὶ ἀθεμιτογαμιῶν. *Scring.* 5. *C.* 4. *Nov.* 139. 154. Περὶ ἀμιξιαστῶν. id est, de his qui se suo sanguini miscent. *Harmenop.* 6. *tit.* 4. vide *Julian. const.* 32. vid. *Clarum* 1. *sentent.* §. *Incestus* 9. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 4. *cap.* 2. Ans.
27 Ἰκέλιος γάμος, ὁ ἐξ ἁμαρτίας τὴν σύστασιν ἔχων δικαίως καὶ κεκωλυμένος, νηφαρίδιος ὁ παράνομος. Prioris generis exemplum fuerit, si quis fratris filiam, vel amitam, & similes personas duxerit. Secundi, tutoris cum pupilla matrimonium: Tertii, cum rapta. 4. *Harm.* 6. *in fin.* 28 Ante Justinianum nuptias contrahentes incestuosas, impuniti videntur, cum tamen eorum liberi eis non succesurint: legimus tamen incestuosos deportatos, *l.* 5. *ff. de quæstionibus.* 29 Incestuosi filius, sine sua culpa sic nascitur. 30 Incestæ, nefandæ nuptiæ damnatæ, contrariæ naturæ, *ut hic*, quibus. *l.* 8. *l.* 39. *ff. de ritu.* juri gentium. *l.* 69. *d. tit.* contra leges. *ff. eod.* 31 Pœna incestuosas nuptias contrahentis, adde *l.* 6. *Cod. eod.*

τὸς λοιπούς· ἀλλὰ πᾶσι τοῦ παιδὸς φροντιστέον. αὐτὸ ὅτι μὲν οὖν, ἐξὸν γαμοῦν γυναῖκα ἐπιμένειν, ἀδικεῖ ὁ τὴν ὕβριν, πρόδηλόν ἐστιν· ὁ δὲ τοιοῦτος καὶ ἀσεβεῖ τι καὶ ἀνόσιον, καὶ τοιαῦτα ἐπιβουλεύει ὁποῖα παιδὰ καὶ τοῖς ἀλόχοις ἀποτείνει ζώων. ἴσως μὲν οὖν τοῦτο τοῖς μὴ δημοσίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ζώοις ἀφαίρεσις, καὶ ἐξοπλισμὸς καὶ εἰ μὲ ἐν δύπλοις εἴη, καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ πάσης, ὅταν ἀν κρίθοι σωφρονεῖν, καὶ εἶναι τὸ φύσεως μέρους, ἀλλὰ μὴ τρυφῆς τε καὶ ἱερᾶς ὑπηρεσίας, καὶ τὸ παραδιδόμενον ἡμῖν ὑπὸ τὸ φύσεως κεκτῆσθαι ἀζιοῦσθαι· καὶ τὸ γυναικὸς, εἰ τὸ νόμου ἐπιτρέπει, τότε μὲ ἀμελεῖσθαι, ἀθέμιτος ὁ ἑαυτὸν ἐπιδεὶς γάμοις, τοῦ τῶν αὐτῶν γενομένης κοινοῦ.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ νόμιμοι παῖδες ἀθεμίτων τοῦ πατρὸς πρωτεία αὐτοῖς γίνου, καὶ πῶς τῶν τοῦ πατρὸς ἀβδοχῶν λήψου.

Εἰ μόνοι τύχοιεν οὐ σωφρόνων γάμων ἀμέμπτων παῖδες ὄντες αὐτοῦ, ἢ ὑγιοῦσι τυχεῖν, ἢ καὶ πιθανότερον, τῶν πατρώων οὐθὲν κλήσου ἀβδοχῶν, αὐτοῖσι μὲ τοῦ τοῦ πατρὸς πρωτεία γενόμενοι, πρέφοντες ὁμῶς αὐτοῦ, καὶ τὰ ἄλλα τοῦ ἀναγκαίου παρέχοντες. εἰ γὰρ καὶ τῶν νόμων ὑπερβαίνει καὶ ἀσεβὲς, ἀλλὰ πατρὸς ὁμῶς ἐστί.

ΚΕΦ. γ'.

Πόσον ἔχει χρόνον ἡ παροῦσα ἀβδοχὴ, καὶ παῖσιν ἔχουσιν δωρεάμενοι οἱ ἀθέμιτοι παῖδες ὑπὸ τοῦ τοῦ πατρὸς ἀβδοχίου.

Καὶ τῶν μὲν ὁ μὴ τῶνδε ἐχέτω χρόνον, ὁ μὴ τῶν παροῦσαν ἡμῶν ἀβδοχὴν ῥώμην, ὁ μηδὲν λυπήσων, εἰ μὲ σωφρονοῖη. ἔξεστι γὰρ, μηδὲν ἁμαρτόντας, τοῦ τοῦ νόμου τούτου μὴ τεύξεσθαι. τὸ δὲ μὲ ἤδη παρωχηκὸς, ὅτι παντελῶς ἐῶμεν ἀνάθυμον, ὅτι πεινῶσιν ὑπὸ πικρὸν φερόμενον ἀφανάκλησιν. ἀλλ' εἰ τις ἀθέμιτος γέγονε γάμου, εἰ μὲ ἔφθασεν οἰαδήποτε τρόπῳ ἔτος ἀβλαβείᾳ, ἀνάθυμος ἔσται. † Εἰ ὁ δὲ ἡμῶν ὁ νόμος δύρει τινὰ μὴ τῶν τοιούτων γάμων, ἄθεσιν ὑπέστω, ἀφ' ὅσῃ ἄπαξ ἐμφανὴς γένοιτο, ὑπὸ τοῦτον εἶσιν δύο τῶν ἔτους αὐτοῦ συναφθέσιν ἀποπεμπτὴν γαμετῆ, ὅσα ἐπιτελοῦσθαι εἴωθε τοῦ ἔτος αὐτὸν, ἐὰν διεσῶσαν μὲ τῇ χήμᾳ, πάις ὁ ἀληθείας συνῶσαν. ἴσως γὰρ ἄτοις ἂν τοῖς ἀποδοχισῖ), μήτης τεύξεται τῶν αὐτῶ ἀξιώσεως μοίρας ἐπὶ τὸ δημόσιον φερομένης. καὶ τοῖς γε παῖδας, (ἐπειδὴ αὐτοῖς ἀς ἀνάθυμοις συγχωρεῖται) εἰ μὲ μόνοι καὶ μὴ μετ' ἄτέρων καὶ αὐτῶν γενοῖσιν εἶεν, ἐξ ἑτέρων γάμων ἀνάθυμοίων γενομένων, μὴ στρεπτὸς τοῦ πατρῴας ἀβδοχῆς. εἰ μὴ δικαίως αὐτὸς μισήσας ὁ πατὴρ ἀβδ' ἅπαξ ἑτέραν νόμιμον ἀξιώσεως, τοῦ οἰκείας ἀπεκλείσοι ἀβδοχῆς. §. α'. Εἰ μόνοις καὶ γάμου ἐπὶ τῆς ἑτέρου ἀποφθόμενον, καὶ ἐδὲν τοῦ νόμου ἀποκρύων, καὶ παῖδες οἰκεῖοι γένοιντο τοῖς μὲ τρεῖς μοίρας ἢ κλῆρι τοῖς παυσαμένοις ἀμείμπτοις τὸ ἀνάθυμοι κοινωνήσασαν παισὶν, εἰ μὴ τι ἀποκρύσσει ἕτερον, ὅσῳ αὐτὸς ἀπαξίας τοῦ ἢ παλαὸς κατ' νόμον δείκνυσι ἀβδοχῆς· τῶν ὁ τετάρτων τοῖς παισὶ τοῖς ὑβρισμένοις μὲ, ἀνάθυμοις ὁ ὅμως, κοινωνήσειν ἐξέσω, καὶ αὐτοῖς ἀμείμπτοις τὰλλα παυσαμένοις τοῦ τοῦ πατρὸς ἀποξιώσεως τοῦ τετάρτης μοίρας, ὧν τοῦ δημοσίου δίδοσθαι ἀποστείξαμεν.

†. Δίδυμον ὁ αὐτὸς, οὐκ οὖν ἀβδθήκης μόνης, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐταβετῶν, τοῦ γκληρικῶν, κατ' ἐμοῦ ἀποδοθεὶν ἡμῖν εἰρημένον τρόπον, γίνεται κληρονόμους ταυτῶ τότε κρατοῦντος, εἰ καὶ μὴ τὸ τοῦ ἄτέρου ἀποπίψασθαι γαμετῆ, τῶν ἀθεμίτως αὐτοῦ σωαφθέσιν, ἑτέρου ἄζιον καὶ νόμου γυναῖκα, παίδων αὐτοῦ καὶ οὖν τοῦ ἀποτέρας ὄντων, καὶ ὑστέρου οὖν τοῦ νομίμου ἡμοιρῶν. ἴσως γὰρ τοῦ ἐμφανοῦσθαι χρόνου τῇ φιλανθρωπίᾳ νικήσαμεν, τοῦ ἀποκρύσσει ἤδη τῇ ἀποστέρησιν γυναικὶ διδυμῆς. †. Εἰ ὁ μὴ τῶν γαμετῆ ἀποπέμψαντος οἰκείων εἶσιν δύο, ἀφ' ὅσῃ ὁ νόμος δημοσίας ἡμοιρεῖς φανεῖς, αὐτὸς τε σπουδάσετω τοῦ αὐτῆ ἀξιώσεως, καὶ ἡ γυνὴ τοῦ ἀποκρύσσει, καὶ ὑπὸ τῶν εἰρημένων γινέσθω ποιεῖν. εἰ τε τυγχάνει παῖδες ἐδὲν οὖν τοῦ πατρὸς ἀξιώσεως ἔξεσιν, ἐδὲ μὲν τοῦ μητρῴας ἀποκρύσσει. †. Α'. Εἰ μὲ εἶεν οὖν ἀποτέρων γάμων ἀνάθυμοίων παῖδες αὐτοῦ ἡμοιρηκότες, οἰκεῖοι τοῦ πρόσωπα λήψου), ὅσῳ τῶν τετάρτων δηλαδὴ μοῖραν, τῶν εἰς τὸ δημόσιον φερομένων, αὐτοῦσιοί τε γενόμενοι, καὶ τοῦ πατέρα τρέφοντες, καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ παρέχοντες δρόσων ἱερατείαν, καθὰ φθάσαντες εἴπομεν· τοῦ ἀποκρύσσει κανόνα τοῦ ἀθεμίτου γυναικὸς κατὰ τὸ δημόσιον γενομένης. †. Εἰ μόνοις παῖδες οὐκ εἶεν οὖν ἀποτέρων ἀμείμπτων γάμων τοῦ τοῦτο πράξαντι ἡμοιρηκότες, τῶνικαῦτα τοῦ πάσης αὐτῆ ἀξιώσεως κυρίου ἔσῃ τὸ δημόσιον. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ μὴ τοῦτα γαμοῦντων ἀθέμιτα νενομοθετήκαμεν, οὐ ἴσως ἀφ' πάντων πλέστες τοῦ οὐκ ἀποπεμπόμενον εἶσιν ὃ ῥηθέντος ἡμῖν χρόνῳ τῶν ἀθεμίτου γαμετῆ, τοῦ μὴ τόνδε ἡμῶν τὸ νόμου τοῦ ἀθεμίτων τε καὶ μεμισημένων πικὰ γάμων ἐλομένην.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ γνησίων παίδων ποῦ τοῦ συμβολαίων γενομένων.

Ἀμφισβητηθεὶς ὁ ἔν ποιν ἔθνεσι καὶ τὰ ποῖ τοῦ οὐ τοῦ ἡμετέρας ἀβδικίας γενομένων γνησίων παίδων, ἀνήθημεν ὀρθῶς ἔχειν ἡμεῖς, οἷα ὃ νόμος πατέρας, ποιοῦσίναί τε αὐτοῦ, καὶ ἀβλύσιν τὸ σωσιαζόμενον. καὶ γὰρ δὴ καὶ μὴ τοιούτου τοῦ εὐνοίας ἐξ ὀρχῆς τὸ νόμου ἐθέμενος. εἰ γάρ τις καὶ γνησίων εἴη παίδων πατὴρ, καὶ ἀπλήθυσης αὐτῆ τοῦ γαμετῆς ἐξ ἀνδρώπων, ἢ καὶ νομίμως ἀβλυθείσης, ἔχοι τινὰ σωνήθειαν ποῖς ἄλλου γυναῖκα, ὧν ἐξὸν καὶ νομίμως ἄγαθ' γαμετῶ, καὶ γνήσιον παῖδες αὐτοῦ ποῖ τοῦ ποιοῦσι συμβολαίων· εἰ γε τοῦτο ποιήσοιεν, ἢ καὶ μὴ τοῦτο, εἰ καὶ μόνοι μείνειεν οἱ ποῖ τοῦ ποιοῦσι παῖδες, δευτέρων ἢ ἐ γνωμῶν, ἢ καὶ μὴ τὸ γνώσῃ τελευτησάντων. ὡσῆπσαν τινες μὴ δυνάθ' τὰς δευτέρας εἶναι γνησίας, ἐπειδὴ ποιοῦσι καὶ οὐ τοῦ ποτέρας γαμετῆς ἕτεροι νόμιμοί τε καὶ γνήσιοι παῖδες. ὅσῳ ἐδεμίαν ὁρθῶς καὶ ἀνάληθον ἔχῃ σωύχειαν· εἰ γὰρ τὰς τοιούτους παῖδας ἡμεῖς νομίμως τε καὶ γνησίας ἀπιφωνάμεν, τῇ τοῦ ποιοῦσι συμβολαίων δρκεσθέντες ποιησά, γνήσιοι ὁ καὶ οἱ ποτέροι κάθεστόσιν, ἐπὶ πᾶσι γνησίοις ὁ πατὴρ τελοῦτα, τοῖς τε οὐ τοῦ ποῖ τοῦ ἡμοιρηκότας, τοῖς τε ἀπὸ τοῦ δευτέρας, εἰ καὶ ποῖ τοῦ ποιοῦσι συμβολαίων ἐλθόντα, καὶ μηδεὶς ἐπ' αὐτοῖς μὴ τὸ συμβόλαιον τοῦ ποιοῦ ἐτέχθη, ἢ καὶ τεχθεὶς ἐπελοῦτησε. καὶ ἀθέτειαν ὁ νόμος αὐτοῦ δίδωσιν ὃν βούλῃ) ἀβλυθέναι τρόπον τὸ κατ' τῶν ἐαυτοῦ γονέων. ἵνα μόνοι μὴ ποιοῦσι κακόν τι τοῖς νόμοις, οἷσῃ μέτεσι ῥητοῦ τοῦ ἀβδοχῆς πάντας τοὺς παῖδας καλοῦσιν. ἐλοῦσον) τοίνυν καὶ ἐξ ἀληθείας καὶ οὐκ ἀβθήκης, καθάπερ ὅ, τε πατὴρ ὁ, τε νόμος ἐφίσιν, γνήσιοί τε ὄντες καὶ νόμιμοι. ἀλλήλες τε ἀβδέξον). καὶ τί γὰρ ἂν ἕτερον φαίημεν, δρκούσης τοῦ νομίμου καὶ γνησίας ποιησῆσεως ὑπεξούσιος τε αὐτοῦ ἀποφύσει, καὶ δίκαιος καὶ κατ' τοῦ ἀβθήκης ἄπαξ οἱ νόμοι δίδοασιν, καὶ πάντα ἔχῃ ὁπόσα ἂν τοῦ τοιούτου ποιοῦσι πρέπῃ,

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ποιηθέντα ἡμῖν καὶ ἀβλ' τὸ δὲ τοῦ θείᾳ δηλώματα νόμοι κυροῦντος, ἔργῳ καὶ πίστει παραδοῦναι ταῦτα κελεύετω, κηρύγμασι χρωμένη ποιοῖς τοὺς τοῦ ἔθνων ἡγεμόνας. ὥστε καὶ τοὺς ἔξω γνώσεσιν ἀνθρώπους, ὅτι γονῆς ἀνάθυμός τε καὶ καθαρᾶς ἐφρονήσαμεν, καὶ τοὺς ὑφ' ὑλας τε καὶ τοῦ τοῦ ἡμετέρων μεμισημένας νόμων ὑποτρεφόμενα συμπλοκάς.

Dat. XVII. Kalend. Jun. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

sed omnia ærario adsignari: eo quod dum licuerit nuptias facere legitimas, contra [1] leges amaverit: & confuderit [2] quidem sobolem, nocuerit autem & generi: egerit vero quæ impia sunt & scelesta, & talia concupierit, qualia plurima etiam irrationabilia [3] amovent animalia, sitque ei pœna non confiscatio solum, sed etiam cinguli privatio, & exilium [4]: & si vilis [5] fuerit: etiam corporis verberatio, quatenus discat caste [6] vivere, & intra naturam se continere, non autem delectari, & amare [7] ultra terminum traditum nobis à natura, [etiam his legibus repugnare.] Muliere quoque, si legem sciens [8], hanc quidem neglexerit, incestis autem semetipsam tradiderit nuptiis, sub eadem constituenda pœna.

1 Incestuosus contra leges amat.
2 *Nov.* 154.
3 Irrationabilia quædam animalia ab incestu abhorrent. vid. *Aristotelem* 8. *de historia animalium.*
4 Id est, deportatio in insulam.
5 Durius punitur vilis, quam nobilis.
6 Caste vivendum.
7 Ultra terminos datos à natura, non est amandum.
8 Aliud si ignarus, *l.* 57 *ff. de ritu. Up.* 7. §. 3. ἀκούσιον ἴσως ἁμάρτημα ἐστιν. *Aristot.* 3. *Ethicor.*
9 Patriæ potestatis solvendæ novum modum observa.
10 Parentes inopes à liberis alendi. *c.* 31. §. 1. *in fin.*
11 Pater quantumvis impius & contemptor legum, fovendus tamen à liberis. An in omni crimine id locum habet: majestatis crimen excipe, & similia. An banuitum parentem filius impune testo potest excipere? licere non puto, mitius tamen punitur. *l.* 2. *ff. de receptator.* quin si levis exilii causa fuerit, excusandus omnino, videlicet filius, alioquin patria parentibus potior. vide quæ dixi ad *l.* 19. §. 7. *ff. de captivis.* id etiam contra leges fieret. Parens legum contemptor hic quidem dicitur, & tamen ei nominatim lex indulget alimenta à liberis præstanda.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ γνησίων παίδων ποῦ τοῦ συμβολαίων γενομένων.

Ἀμφισβητηθεὶς ὁ ἔν ποιν ἔθνεσι καὶ τὰ ποῖ τοῦ οὐ τοῦ ἡμετέρας ἀβδικίας γενομένων γνησίων παίδων, ἀνήθημεν ὀρθῶς ἔχειν ἡμεῖς, οἷα ὃ νόμος πατέρας, ποιοῦσίναί τε αὐτοῦ, καὶ ἀβλύσιν τὸ σωσιαζόμενον. καὶ γὰρ δὴ καὶ μὴ τοιούτου τοῦ εὐνοίας ἐξ ὀρχῆς τὸ νόμου ἐθέμενος. εἰ γάρ τις καὶ γνησίων εἴη παίδων πατὴρ, καὶ ἀπλήθυσης αὐτῆ τοῦ γαμετῆς ἐξ ἀνδρώπων, ἢ καὶ νομίμως ἀβλυθείσης, ἔχοι τινὰ σωνήθειαν ποῖς ἄλλου γυναῖκα, ὧν ἐξὸν καὶ νομίμως ἄγαθ' γαμετῶ, καὶ γνήσιον παῖδες αὐτοῦ ποῖ τοῦ ποιοῦσι συμβολαίων· εἰ γε τοῦτο ποιήσοιεν, ἢ καὶ μὴ τοῦτο, εἰ καὶ μόνοι μείνειεν οἱ ποῖ τοῦ ποιοῦσι παῖδες, δευτέρων ἢ ἐ γνωμῶν, ἢ καὶ μὴ τὸ γνώσῃ τελευτησάντων. ὡσῆπσαν τινες μὴ δυνάθ' τὰς δευτέρας εἶναι γνησίας, ἐπειδὴ ποιοῦσι καὶ οὐ τοῦ ποτέρας γαμετῆς ἕτεροι νόμιμοί τε καὶ γνήσιοι παῖδες. ὅσῳ ἐδεμίαν ὁρθῶς καὶ ἀνάληθον ἔχῃ σωύχειαν· εἰ γὰρ τὰς τοιούτους παῖδας ἡμεῖς νομίμως τε καὶ γνησίας ἀπιφωνάμεν, τῇ τοῦ ποιοῦσι συμβολαίων δρκεσθέντες ποιησά, γνήσιοι ὁ καὶ οἱ ποτέροι κάθεστόσιν, ἐπὶ πᾶσι γνησίοις ὁ πατὴρ τελοῦτα, τοῖς τε οὐ τοῦ ποῖ τοῦ ἡμοιρηκότας, τοῖς τε ἀπὸ τοῦ δευτέρας, εἰ καὶ ποῖ τοῦ ποιοῦσι συμβολαίων ἐλθόντα, καὶ μηδεὶς ἐπ' αὐτοῖς μὴ τὸ συμβόλαιον τοῦ ποιοῦ ἐτέχθη, ἢ καὶ τεχθεὶς ἐπελοῦτησε. καὶ ἀθέτειαν ὁ νόμος αὐτοῦ δίδωσιν ὃν βούλῃ) ἀβλυθέναι τρόπον τὸ κατ' τῶν ἐαυτοῦ γονέων. ἵνα μόνοι μὴ ποιοῦσι κακόν τι τοῖς νόμοις, οἷσῃ μέτεσι ῥητοῦ τοῦ ἀβδοχῆς πάντας τοὺς παῖδας καλοῦσιν. ἐλοῦσον) τοίνυν καὶ ἐξ ἀληθείας καὶ οὐκ ἀβθήκης, καθάπερ ὅ, τε πατὴρ ὁ, τε νόμος ἐφίσιν, γνήσιοί τε ὄντες καὶ νόμιμοι. ἀλλήλες τε ἀβδέξον). καὶ τί γὰρ ἂν ἕτερον φαίημεν, δρκούσης τοῦ νομίμου καὶ γνησίας ποιησῆσεως ὑπεξούσιος τε αὐτοῦ ἀποφύσει, καὶ δίκαιος καὶ κατ' τοῦ ἀβθήκης ἄπαξ οἱ νόμοι δίδοασιν, καὶ πάντα ἔχῃ ὁπόσα ἂν τοῦ τοιούτου ποιοῦσι πρέπῃ,

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ποιηθέντα ἡμῖν καὶ ἀβλ' τὸ δὲ τοῦ θείᾳ δηλώματα νόμοι κυροῦντος, ἔργῳ καὶ πίστει παραδοῦναι ταῦτα κελεύετω, κηρύγμασι χρωμένη ποιοῖς τοὺς τοῦ ἔθνων ἡγεμόνας. ὥστε καὶ τοὺς ἔξω γνώσεσιν ἀνθρώπους, ὅτι γονῆς ἀνάθυμός τε καὶ καθαρᾶς ἐφρονήσαμεν, καὶ τοὺς ὑφ' ὑλας τε καὶ τοῦ τοῦ ἡμετέρων μεμισημένας νόμων ὑποτρεφόμενα συμπλοκάς.

Dat. XVII. Kalend. Jun. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Cap. II.

Ut liberi legitimi incestuosorum supplicio patris sui juru fiant, & res patru accipiant.

Si vero contigerit ex prioribus nuptiis inculpabilibus filios esse ei, aut nepotes forte, aut ulterius, paternam mox illi accipiant successionem, suæ [9] quidem potestatis patris supplicio facti, pascentes [10] autem eum, & alia necessaria præbentes. *Nam licet* [11] *legum contemptor & impius sit, tamen pater est.*

Cap. III.

Intra quod tempus huic constitutioni locus sit, & quid [12] *incestuosi filii juris habeant in bonis patru.*

Et hoc quidem sequens tempus habeat post præsentem nostram constitutionem currens: nullo contristando si caste vixerit: licebit enim nihil peccantes sub hac lege non subdi. Quod vero jam transactum est, nec omnino relinquimus innoxium: nec omnibus modis sub acerbam indignationem submittimus: sed si quæ incestæ factæ sunt nuptiæ, si quidem contigerit eas quolibet modo dissolvi [13], sine reatu sint. †. Si vero hæc nostra lex invenerit aliquem post tales nuptias, licentiam ille habeat, ex quo omnibus insinuata est, intra duos annos sic sibi copulatam dimittere conjugem, non reversuram ulterius ad eum: neque separatam quidem figuraliter [14], pro veritate vero conjunctam, forsan enim sic prioribus satisfaciat, sola quarta ejus substantiæ parte ad fiscum deferenda, & ad filios omni alia substantia: quam eis tanquam innoxiis concedimus: ut si quidem soli, & non cum aliis, & ipsis legitimis sint, ex aliis nuptiis inculpabilibus existentibus: non priventur patrerna successione: nisi juste eos odio habens pater, propter aliam quandam legitimam offensionem à sua excludat successione. §. 1. Si vero etiam nuptiæ sint aliæ prius factæ, & non offendentes legem, & filii inde oriantur: tres quidem partes hereditatis undique inculpabilibus, & innoxiis relinqui filiis: nisi [15] aliquid offendant aliud, quod eos indignos patris secundum legem successione demonstret: quartam vero filiis injuriam quidem passis, innoxiis tamen relinquere liceat, & ipsis inculpabilibus per omnia alia circa patrem visis, scilicet & percepta ex paterna substantia quarta parte, quam fisco dati præcipimus. †. Damus autem eis non ex testamento solo, sed etiam ab intestato genitorum secundum prius à nobis dictum modum fieri heredes: hoc eodem valente, si etiam postquam prius dimiserit conjugem incestæ sibi commissam vel copulatam, alteram duxerit secundum legem uxorem, filiis ei & ex priore existentibus & postea ex legitima procreatis. sic enim prius tempus clementiæ vincimus, dote quippe præcedenti mulieri danda. †. Si autem uxorem non dimiserit intra duos annos, ex quo lex fuerit publice insinuata, & ipse cadat sua substantia, & mulier dote, & supradicta fiat pœna: tales quoque filii nihil ex paterna substantia habebunt, neque ex materna dote. †. Sed si qui fuerint ex prioribus nuptiis innoxii filii ei procreati: illi res accipiant (post quartam quippe partem quæ ad fiscum defertur) suæ potestatis effecti, & patrem [16] alentes, & aliam ei præbentes sufficientem sanationem, sicut prædiximus: dote etiam hic incestæ conjugis sub fisco facienda. †. Si vero filii non sint ex prioribus inculpabilibus nuptiis hoc agenti procreati: tunc totius ejus substantiæ dominus erit fiscus: hæc enim etiam in postea nubentibus incestæ, sanctimus, sub æqualitate per omnia ponentes eum, qui non dimittit intra prædictum à nobis tempus incestam conjugem, cum eo, qui post hanc nostram legem incestas & odibiles quasdam nuptias elegerit.

9 *Nov.* 19. & 89. *cap.* 8.
10 Id est, mota quæstio est.

Cap. IV.

De naturalibus liberis ante [17] *dotalia instrumenta natis.*

Dubitatum [18] itaque etiam in quibusdam gentibus aliquid de legitimis filiis ex nostra constitutione factis, existimavimus recte se habere nos tanquam legis patres & adjicere ei, & solvere dubitationem. Etenim cum tali intellectu ab initio legem posuimus: nam & si legitimorum quisquam sit pater & abeunte [19] ejus uxore ex hominibus, aut etiam legitime transigente, habuerit quandam consuetudinem ad aliam mulierem, quam licebat etiam legitime ducere uxorem, & fuerint ei filii, aut ante dotalia documenta, si tamen ea fecit, aut etiam postea, vel etiam soli maneant ante dotalia filii, secundis autem non procreatis, aut etiam postquam nati sunt, morientibus: existimaverunt quidam non posse secundos esse legitimos: quoniam præexistant ex priori conjuge alii legitimi & proprii filii, quod nullam rectam & consequentem habet consonantiam. Si enim hujusmodi filios nos legitimos & proprios demonstravimus, dotalium [20] documentorum contenti confectione: legitimi vero etiam primi constituti sunt, in omnibus legitimis etiam pater moritur, & iis qui ex prima fuerunt, & qui de secunda, licet ante dotalia documenta procreati sunt, & nullus post eos post documentum dotis natus est, aut etiam natus & mortuus: & licentiam lex ei præstat, quo vult testari modo, in suam sobolem, ut tamen non offendat in aliquo leges, quæ mensura certa successionis omnes filios vocant. Venient igitur etiam ab intestato & ex testamento (sicut & pater & lex permittit) proprii existentes atque legitimi: alterutrisque succedent. Quid enim aliud decernimus, cum sufficiat legitima & suorum appellatio sub potestate eos ostendere, & dare etiam contra testamentum, quæ leges præbent, & omnia habere quæcunque hujusmodi appellationem decent?

11 Pater quantumvis impius & contemptor legum, fovendus tamen à liberis. An in omni crimine id locum habet: majestatis crimen excipe, & similia. An banuitum parentem filius impune testo potest excipere? licere non puto, mitius tamen punitur. *l.* 2. *ff. de receptator.* quin si levis exilii causa fuerit, excusandus omnino, videlicet filius, alioquin patria parentibus potior. vide quæ dixi ad *l.* 19. §. 7. *ff. de captivis.* id etiam contra leges fieret. Parens legum contemptor hic quidem dicitur, & tamen ei nominatim lex indulget alimenta à liberis præstanda.
12 Adde *J. Novel.* 89. *in fin.*
13 Incestæ nuptiæ ftatim dissolvendæ. *l.* 4. *in fin. C. eod.*
14 Τῷ χρωματι. id est, specie tenus.
15 Pœna incestuosi contumacis.
16 *C.* 1. *T. eod.*

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, agnoscens, operi effectuique tradere festinet, præcepto utens apud gentium præsides, ut & qui foris sunt homines, agnoscant, quia sobolis innoxiæ & puræ curam habuerimus, & alienigenas atque nostris odibiles [21] legibus aversamur copulationes. Dat. VI. Id. Octobr. *Constantinop.* Belisario V. C. C. indictione XIV. 535.

17 *Nov.* 19. & 89. *cap.* 8.
18 Id est, mota quæstio est.
19 Hinc sumpta est Authentica, Quod jus. *Cod. de naturalib. liberis.*
20 Concubinatu in matrimonium converso, liberi sui & legitimi fiebant *l.* 5. *Cod. de naturalib. liber.* Dotalia instrumenta postea requisita sunt. *ut hic, & Novell.* 18. Dos, est concubinatus abolitio, & nuptiarum argumentum. Sufficit etiam quodcunque aliud argumentum nuptiarum, dummodo scriptum. *Nov.* 117. *cap.* 2.
21 Incestuosæ nuptiæ legibus odibiles.

1 Addunt Græci, ἤτοι, νυκτεπάρχων. de officio prætoris populi, Julianus *conf.* 23. præfecti vigilum, de quo vid. 1. *ff.* 15. adde *Cujac. 8. obſ. ult.* ὁ πράτωρ τῦ δήμυ καὶ νυκλπαρχ@· λέγ@. *Harm. tit. de dignitatibus.* §. 3. ubi refert ad incendia arcenda primum inſtitutum: & de incendiariis, effractoribus, furibus & receptatoribus cognoſcere. adde authorem *Eclog. 6. titul. 5.* περὶ νυκτεπάρχυ ἤτοι πράτωρ@ τῦ δήμυ. Hic Gloſſis νυκτοφύλαξ, noctianus, noctis cuſtos, vigilis. & νύκτ@· φρατηγός.

2 Magiſtratibus idoneæ appellationes tribuendæ.

3 Objecta præfecti vigilum.

4 Δημου.

5 Prætorium nomen, non longe à conſulatu. Prætores conſulum collegæ, non quod pari imperio (conſulum enim imperium majus eſt, *l. 4. ff. de recept.* ſed quod iiſdem auſpiciis crearentur, rogarentur *Cic. ad Atticum*, & 13. *Gell.* 14. Quod iidem quaſi collegæ, auſpicia turbarent, aut retinerent, quod ſe invicem collegas appellarent. *Plinius in Panegyrico.* ubi Trajanus appellat Prætores collegas. adde *Novell.* 24. *cap.* 1. Liv. 7. *in pr.* Prætorem appellat collegam conſulibus.

6 Id eſt, quomodo proximum ſecundum leges obtineat.

7 Μετὰ τὸν νόμον. Jus civile ſubſequitur jus prætorium. *l.* 14. *in fin. ff. de teſtib.* Prætor enim lex loquens: lex vero mutus Prætor.

8 Plinius *in Panegyrico*: Parum eſt, ut conſul in Curiam venias, niſi & convoces: ut interſis Senatui, niſi & præſideas; ut cenſentes audias niſi & perroges.

9 Id eſt, prætores populi.

10 Præfectus vigilum, Conſtantinopoli forum habuit, officiales, & commentarienſes.

11 Συνδικασία.

12 Major cura eſſe debet, in judiciis criminalibus, quam civilibus & pecuniariis.

13 Judicis publici objecta.

14 Vita ſemel amiſſa reſtitui non poteſt.

15 Prætores plebis citra codicillos imperiales non creantur.

16 In iis qui nobis videntur apti, ſenſus eſt omnino permutatus. ſic itaque reſtitue: Nemini prætorum adminiſtrationem trademus, niſi qui eam ſuſcipiunt, de numero ſint magnificorum, illuſtrium & ſpectabilium comitum, aut ſubliminiſſimi tribunalis clariſſimorum tribunorum prætoriorum & notariorum, aut qui alioquin officiorum in provinciis adminiſtrationem habeant, & idonei noſtroque teſtimonio digni viſi ſint: quo magis prædicta gravitate & honore inſigniti, jus diligenter reddant, præſertim cum de vita certandum eſt. Conſueverunt enim, ut plurimum de perpetratis cædibus, de adulteriis, de aggreſſione, rapinis, & id genus aliis judicare. *Haloand.* 17 Id eſt, defendant. 18 Id eſt, in cauſis criminalibus. 19 Cauſæ capitales non ſunt committendæ, niſi idoneis judicibus. 20 Mores dignos prætore plebis obſerva. 21 Κακηλάτης. Ea eſt depeculatio. 22 Profundere. Vetat Imperator ne, ut olim, largitiones fiant, aurumve ulli erogetur. Pari crimine tenetur, qui dat & qui accipit. 23 Id eſt,

Tit. VIII.

DE PRÆTORIBUS POPULI[1],

Novella Conſtit. XIII.

Idem A. Conſtantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CLariſſimorum *vigiliæ judicum* nomen honeſtum & antiquis Romanis cognitum, neſcimus, quemadmodum in aliam tranſlatum eſt appellationem & ordinem. Patriæ enim noſtræ vox *Præfectos* eos *Vigilum* appellavit, vigilantibus & nihil imperſcrutatum relinquentibus hominibus, hoc cinguli præponens. Vox enim Græcorum neſcimus, unde *præfectos* eos appellavit *noctium*, tanquam neceſſarium eſſet, Solē quidem (veriſimiliter) decumbente exurgere cingulum, quieſcere autem debilitato. Quid enim erat, propter quod *noctium* addidit nomen? Si enim quodammodo hac ſola dignitate, quæ in noctibus ſunt non recte geſta curam habente & circumluſtrante civitatem, hanc habuit appellationem, ſed hoc ipſum & civitatis cingulum videmus agentem, quatenus nihil intereſſet quod prohiberet ſuper appellatione iſta, etiam dignitatem illam hoc nomine vocitari. Si enim dividi dignitates poſſunt, & glorioſum quidem præfectum feliciſſimæ hujus civitatis eſſe diurnum judicem, alios autem noctis vehementer competentium aberraverint, rectitudinem nominum neſcimus quemadmodum corrumpentes. Hanc igitur appellationem iſtam nebuloſam exiſtentem & obſcuram & *noctis*[2] prænomen, fortaſſis refugiunt omnes, & pœnam eſſe hanc adminiſtrationem exiſtimant, & neque imperialium dignam codicillorum eſſe putant.

Cap. I.

NOs igitur rem quomodo oportet aſpicientes, æſtimavimus oportere dignitatem hanc à principio incipientem ab appellatione, in totum erigere & ornare & *Nyctepárchum* nullatenus de cætero vocari. Curam enim habebunt eorum quæ in diem & in noctem, præter quod competens eſt aguntur. §. 1. Igitur quoniam antiquis Romanis vehementer *Prætoru* placuit nomen, propterea exiſtimavimus eos *Prætores plebeios* oportere nominare, qui ad cuſtodiam & diſciplinam conſtituti ſunt, & plebeiam poſſunt compeſcere ſeditionem, & ſicut cæteri prætores ſunt in curia Senatus, libertatum & tutorum & talium præſides, ita ſint & iſti prætores ſuper[3] populorum rectitudine, & noſtra quidem voce *plebis Prætores* appellentur, Græca vero iſta & communi [lingua] *Prætores populorum*[4]. *Prætoru* enim qualiter eſt honeſtum nomen, qualiter non[5] longe conſtitutum à conſulatu, qualiter[6] vicinum legi affictum, manifeſtant leges, conſulatui conjungentes prætores, ſecundum eis cum[7] lege dantes ordinem. Et quemadmodum antiquitus conſules fuerunt, qui magnæ[8] præerant curiæ, principes autem plebis qui plebem gubernabant, ita & nunc ſunt prætores quidem Senatus, qui ea quæ pridem à nobis dicta ſunt, agunt: *principes*[9] vero *populorum* hi, qui quietem eorum defendunt, & quod eis expedit, provident. §. 2. Revera enim dignitatem hanc olim honeſtam conſtitutam & in ſeniore Roma in uſu frequentatam ſplendide, in temporibus non ſolum quæ Imperatores habuerunt, ſed & adhuc longius, & magna civitas hanc ſuſcipiens dignitatem, non deſpectam habuit. Neque enim veteribus temporibus didicimus aliquas magnas dignitates adminiſtratas, quæ circa Imperium ſunt, & poſt hæc non dignari de hac re ſollicitudinem fieri, paulatim [vero] ita res abjecta viſa eſt & nullius rei digna, uti neque ex codicillis noſtris [fieret,] jaceret autem ſub glorioſiſſimis præfectis feliciſſimæ hujus civitatis, & multa ex ordine eorum iſta ſuſciperet dignitas & adminiſtraret eam peſſime. Etenim ſi quis inſpiciat antiquitatis ejus cingulum, vehementer eam qualis pridem erat, & de his, quæ nunc ſunt, docebitur, cognoſcet enim eam & *forum*[10] *proprium & officium commentarienſis habentem, & alia omnia quæ pene civitatis cingulo à legibus deputata ſunt.*

Cap. II.

QUia igitur nos omnia perſcrutantes, quæ facta ſunt pridem, feſtinámus in meliorem ordinem & antiquam honeſtatem & hujus rei reducere ornamentum, ut non furta ab iis fiant frequentia, & ſocietates cum furibus, & judicia negligi & ſperni, & nullius dignæ procedant rationis, propterea exiſtimavimus, quæ circa ea ſunt, definire. Scimus enim, quoniam ſi propter pecuniarias lites, in quibus non magnum eſt periculum, niſi in pecuniis ſolis, attamen dignitates eas judicant magnæ, & multotiens etiam conjudices[11] dantur, & innumerabiles nobis ſolicitudines ſunt, ut non cauſæ ſine judicio procedant: quomodo[12] non competens eſt de judicibus, quibus ſuper[13] animabus judicantium eſt periculum, omnem ponere providentiam, qualiter alicujus digni efficiantur rationis, ne quando animam perdant hominis nati quidem ſemel, recipere[14] autem eam dum perdiderit, non valentis?

Cap. III.

PRimum quidem [igitur] ſancimus neminem omnino in prædicta dignitate adeſſe, priuſquam à nobis codicillos adminiſtrationis accipiat, & nulla ratione præſumere citra[15] Imperiales codicillos ad curam iſtam accedere, ſed expectare imperium, & exinde conſcriptum judicium. Nos enim nulli prædictam dignitatem trademus, niſi magnificis, illuſtribus aut ſpectabilibus comitibus conſiſtorianis, aut clariſſimis Tribunis prætorianis & notariis, qui hanc ſuſcipiant dignitatem, aut aliis adminiſtrationes agentibus, & apparentibus[16] nobis aptis, & noſtro dignis teſtimonio, quatenus eos prædictam habentes honeſtatem & honorem defendere[17], præſertim pro[18] juſtitia, propter quod pro[19] animabus eſt intenſio, & multis homicidii conſueverunt litibus habitare, & de adulteriis, & invaſionibus, & rapinis, & ſi quid tale eſt. §. 1. Oportet[20] ergo talibus criminibus præſidentem, virum eſſe undique honeſtum, & irreprehenſibilem, & hujuſmodi auditorii dignum, & omnis abſtinentem furti ſeu munerum acceptionis, & puras habere manus. Habere autem, & conſiliarium probatum unum, etenim neque citra uſum conſolationis eos relinquemus, ſed unicuique eorum tot ſolidos occaſione annonarum annis ſingulis dabimus, quatenus hi ſufficientes his, nulli adquieſcant furto aut venalitati[21]. §. 2. Sed neque per dationem fieri omnino, quemadmodum in quibuſdam fiebat temporibus, neque *περίεδευ*[22] aurum ulli. In[23] æquali enim crimine efficitur, & qui dat alicui occaſione dignitatis, quod ſi factum fuerit, adquieſcens, ut ſecundum dandum ab eo jusjurandum manifeſtatur.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ τ πραιτώρων τ δήμυ, ἤτοι νυκλιεπάρχυ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ'.

Αὐτοκράτωρ Ιυστινιανὸς Αὔγυς@ Κωνσταντινουπολίτης.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ τ λαμπροτάτων τ ἀρχοντίνων ἀρχόντων ὄνομα, σεμνόν τι καὶ τῆς πάλαι Ρωμαίοις γνωριμώτατον ὄν, ὅσον ἴσμεν ὅπως εἰς ἀποίαν μετῆλθε σεμνοτητείαν καὶ τάξιν. ἡ μὲν γὰρ πάτερ@ ἡμῶν Φωτὴ πραίτορας ἢ vigilum αὐτὰς ἐκάλεσε, τῇ τ ἀρχοντίνων καὶ ὑβρὶ ἀναρθύντων καὶ ἀλλοκοτωτάτων τῇ τ ἀνθρώπων ἀρχῇ τάτας ἐπισήσασ@. ἡ δὲ τῶν ἐκλιῶν Φωτὴ ὅσα ἴσμεν ὄντα ἐπάρχυς αὐτὰς ἐκάλεσε τ νυκλῶν· ὥσπερ ἀναγκαῖόν ὄν, ἡλίυ μὲν, ὡς εἰκὸς δύοντ@, ἐξανισταῦ τὴν ἀρχὴν, πωλεῖσ@ ἢ ἀνίοντ@. τί γὰρ ἂν εἴη αὐτὸ τ νυκτὸς πεφυσιθηκεν ὄνομα; εἰ μὲ γὰρ ὡς τοιάτης μόνης τ ἀρχῆς ἢ οὐ καλῶς ὀρθῶς πραγτόμενων ἐπιμελητρίας, καὶ ἀσφαλοῦς τὴν πόλιν, τοιάτην ἔχειν τὴν πεφυσιθηκεν ἀλλ' αὐτὸ δὴ τῦτο τ τὴν πολιαρχίαν ὁρῶμεν πεφυσιθηκεν. ὥστ ἐδὲν ἧττον τὸ κωλύον, τὸ μετὰ τῆς πεφυσιθηκε ταύτης, καὶ τὴν ἀρχὴν σεμνῦν τάτῳ τῷ ὀνόματι καλεῖν. εἰ γὰρ διηρῆσ τὰς ἀρχὰς οἷόν τε, καὶ τ μὲ ἐνδοξότερ@ ἔπαρχον τ δύδεκα μον@ τ ταύτης πόλεως εἶναι τ ἡμέρας ἄρχοντα, τὰς δ' ἄλλας τ νυκτὸς, σφόδρα τ εἰκότων ἀπτωλωνήθησαν, τὴν ὀρθοτητ@ τ ὀνομάτων σὺν ἴσμεν ὃ ὅπως Δημοθένεργητες. ταύτη τοι καὶ τὴν πεφυσιθηκε ταυτὴν, ζοφώδη τε ὖσαν καὶ σκοτεινὴν καὶ τ νυκτὸς ἐπώνυμον, εἰκότως ἀποβλύσαι ἀπαύγες, καὶ ποιῆσ τὴν χειροβοίαν ἡγεῖται, καὶ ὅτι βασιλικῶν ἀξίαν συμβόλων εἶναι νομίζυσιν.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς οὖν τὸ πρᾶγμα ὡς ἔχει θεωρήσαντες, ἀνήκεμεν χρεῶν τὴν ἀρχὴν δὴ ταύτην ἐξ αὐτῆς ἀρξαμένην τ πεφυσιθηκε, εἰς τὸ πᾶν ἀνεγείρ@ τε καὶ κοσμῆσ@, καὶ νυκτέπαρχον μὲ μηδένα ἔ λοιπὸν πωποτὲ καλέσαι. (ἐπιμελήσον) γὰρ καὶ τ ἐν ἡμέρᾳ καὶ τ ἐν νυκτὶ Φῶς τὸ πεφυσιθηκε περιφορῶμεν.)

§. α'. Επειδὴ γὰρ τὴν πάλαι Ρωμαίοις σφόδρα τὸ ἢ πραίτορ@ ἦσαν ὀνομα, ἀφ' τῦτο ὠήθημεν αὐτὰς prætoras plebis δεῖν ὀνομάσαι τὰς ἐπὶ τῇ φυλακῇ τε καὶ δύπεξίᾳ πίσης μάλιτα, καὶ τὴν δημώδη κοσμῆσαι ἰοχύνας ἀπειλάν. καὶ ὥσπερ ἕτεροι prætores εἰσὶν ἐν τῇ συγκλήτῳ βουλῇ, οἱ τ ἐλαυθερίαν καὶ τ ἐπιτρόπων καὶ τ τοιάτων πεφυσιθηκότες· ὕτως ἔσεσθαι καὶ ὅτου πράττουσι τ ἐπὶ τ δήμων ὀρθοτητ@, καὶ τῇ μὲν ἡμετέρᾳ Φωνῇ prætores plebis πεφυσιθηκόσωσαν, τῇ δ' ἑλλάδι ταύτῃ καὶ κοινῇ πραίτωρες δήμων. τὸ δ' πραιτωρ@ ὅπως ἔσι σεμνὸν, ὅπως δ' πόρρω καθέσηκεν ὑπαλείας, ὅπως ἐξηγῆσ@ δ νόμος τάπαλ), δηλῶσιν οἱ νόμοι, τῇ τε ὑπαλείᾳ ὁμοζεύξαντες τὰς πραίτωρας, δύτερόν τε αὐτὸς μ' τ νόμῳ δόντες τὴν πεῖραν. καὶ ὥσπερ τὸ παλαιὸν ὑπατοί τε ἦσαν οἱ τ μεγίσης ἐξάρχοντες βουλῆς, δήμαρχοί τε οἱ τ δήμων ἰώμενοι ὕπατοι δὴ καὶ νῦν ἔσονται πραίτωρες μὲ συγκλήτ@, οἱ τε ἐμπεφυσιθηκότες ἡμῖν ἐφημῶν πεφήνοντες· πραίτωρες δ' δ δήμων, οἱ τ δύπεξίας αὐτῶν ἀνέλκοντες νόμοι, καὶ ὃ συμφέρυσ@ αὐτοῖς πεφυσῶσι. §. β'. Αμέλει τὴν ἀρχὴν ταύτην πάλαι σεμνὴν ὖσαν, καὶ ἐπὶ τ πεσόντων Ρώμης πολιτῶν μάλα λαμπρῶς, ἐπὶ τ χρόνων ὀ μόνον ἃς οἱ αὐτοκράτορες ἔχυσι, ἀλλὰ καὶ τ ἐπὶ πορρωτέρω, καὶ ἡ μεγάλη πόλις αὕτη δέξεμβρίαν τὴν ἀρχὴν, σὺν δικηπροφήνῃσ@ ἔχε. τοιαρῦν ἐδὲ σὺν πολλῇ πρεσβυτέρων χρόνοις μεμαθηκυῖαι πως τὰς μεγάλας τ ἀρχῶν Δημοκλείους, ἃ δὴ τὴν βασιλείαν εἰσὶν, εἴτε ὑσέρᾳ ὀ κατεξώσαντες ἐπὶ τάτῳ τ Φρυγίσμαρτ@ χρόνῳ ἐδαῦ. κ' μικρὸν γ ὕπο τὸ πρᾶγμα ὀύπελες ὤφθη καὶ ἄξιον ὀδένος, ὥστε ὅτε σὺν συμβόλων ἡμετέρων γόνεσθαι, κεῖσθαι γ ἐπὶ τοῖς ευδεξοπότοις ἐπαρχοις τ δύδεμβρ@ πάντας πολεως, καὶ τὰ πολλὰ τὰς σὺν τ πείρεως τ αὐτῶν ταύτην Φρυλαμβάνειν τὴν ἀρχὴν, καὶ Δημοκλείζειν αὐτὴν τ πάλαι κάκιστον τρόπον. καὶτοιγε ὁ τ θεσσιτρ τ ἀρχαιοτητ@ αὐτῆς σύμβολον, σφόδρα αὐτὴν ὁποῖα τὸ πρότερον ἦν καὶ σὺν τ νεῦ ὄντων μεμβήσε). ἔσι γὰρ αὐτῆ μηδήσεων ἴδιον, καὶ πάσης κομιδῆς τε ἔχυσα καὶ πάλαι πάντ@ ὁπόσα χρεὼν τῇ πολιαρχίᾳ Φῆναι τ νόμων ἀφώρισεν.

ΚΕΦ. β'.

ΕΠειδὴ τοίνυν ἡμεῖς πάντ@ διερευνόμενοι τὰ χρώμενα πρόδηλα εὕρομεν εἰς κακλίονα πᾶξιν, καὶ τὴν δεχαίαν σεμνότητα καὶ τὴν τάτε ἔ πρόγματ@ ἐπαναμαχεῖν δύκησιν, ἵνα μὴ κλοπαί τε παρ' αὐτῶν γίνωνται συχναὶ καὶ κοινωνίαι πρὸς τὰς κλέπτρας, καὶ αἱ κρίσεις σμικρὰς τὴν ἐξίτηλον καὶ ἀδένος ἄξιαν πεφέρυσιν λόγυ. Δι' ἃς τῶν ὠήθημεν τὰ πρὸ αὐτῆς διορίσασθ. ὑνενοήσαμεν γὰρ ὡς εἰ χρημάτων ἕνεκεν δικῶν, σὺν αἷς σὺν ὁ μῆσις ἐσὶν ὁ κίνδυν@, ἀλλ' σὺ χρήματ@ μόνος, ὅμως δεχαί τε δικάζυσι μέχρι καὶ πολλάκις ἡ σωμάτων διδόντων, ἡ μυρίαι φορτίδες ἡμῖν εἰσὶν ὥστε ἔ μὴ τὰ πρόγματα χωρὶς κρίσεως πεφυέναι· πῶς ἐ πρόσηκόν ἐσιν, ἐπὶ δικαιοτῆς, οἷς ἐπὶ ταῖς ψυχαῖς τ κρινομένων ἐσὶν ὁ κίνδυν@, πάσαν θεῖναι σπουδὴν, ὅπως αὐ τιν@ ἄξιοι γένωνται λόγυ· μὴ πῶς ψυχὰς ἀπολέσωμεν ἀνθρώπ., πικρῶς μὲ ἀπτυξ, ἀναλαβεῖν γ αὐτὰ, ἐπειὰ ἀπολῶσθαι σὺν ἰσχύυσι@.

ΚΕΦ. γ'.

ΠΡῶτον μὲν ἂν θεωρίζομεν, μηδένα νυκτέπαρχον παντελῶς ἐπὶ τὴν εἰρημένην δεχὴν παιρεῖναι, πρὸν ἢ παρ' ἡμῶν σύμβολα ἔ φερτίσμαρτ@ λάβοι· καὶ μηδενὶ λόγῳ τολμᾶν ἔξω βασιλικῶν συμβόλων ἐπὶ τὸ φερτίσμρ τῦτο χωρεῖν, ἀλλ' ἀναμένειν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ὀκείθεν σὺν γράμμασι. Φάσον. ἡμεῖς γὰρ ὁδενὶ τὴν εἰρημένην δεχὴν πεφυσιώσομεν, πρὶν εἰ μὴ τ μεγαλοπρεπεστάτων ἐκκλεσίων, ἢ τ θεοδελέπτων κομήτων consiſtorianon, ἢ τ λαμπροτάτων τελωνῶν τ ἀσαλωρειῶν καὶ νοθρείων, οἱ τοιάτην παραλαμβάνοντες εἶεν, ἢ ἄλλας δεχὰς ἀρξαντες, καὶ Φανέντες ἡμῖν ἐπιτηδείοι, καὶ τ παρ' ἡμῶν ἀξίοι μαρτυρίας. ὥστε αὐτὰς τὴν εἰρημένην ἔχοντες σεμνότητα καὶ τιμὴν, ἀνύλαμβάνεσθαι ἔ δικαίᾳ μάλιστα. ἐπειδὴ ὑπερ ψυχὰς ἐσιν ὁ ἀγών, καὶ τά τε πολλὰ φονικοῖς εἰώθασι δίκαις διαπᾶν, καὶ παῖς θεῖ μοιχείας καὶ ἐφόδων καὶ ἁρπαγῶν, καὶ εἰ τι τοιῆτον ἐσιν. §. α'. Ὡσι δεῖ τ τηλικῶτων ἐγκλημάτων πεφυσθήμενον, ἀνδρα εἶναι παντελῶς σωφρονῆ τε καὶ ἀνεπίληπτον, καὶ τοιαύτης ἀκροάσεως ἄξιον, καὶ πτίσης ἀπήλαθ κλοπῆς, ἤτοι δωροδοκίας, δησυλησίας, καὶ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας. ἔχειν γὰρ δὴ καὶ πάρεδρον τ δοκίμων ἕνα. καὶ γὰρ ὁδὲ ἔξω παρεμυθίας αὐτὸς τ δικηφορῆσ καλεῖσθαι ἐπιτρέψομεν, ἀλλὰ ἀνὰ decem librarum χρυσὶς αὐτοῖς, σφόδρα ἀνόσιον, ἔτως ἐκβὰς δύσομεν. ὥστε αὐτὸς τύτοις ἐγκλήμασι, μηδεμιᾶ ἀναγκαίᾳ κλοπῆς ἢ κερδηλείας. §. β'. Αλλὰ μηδὲ ἐπιδόσεις γίνεσθαι παντελῶς, καθάπερ ἔν ποιν ἐγένετο χρόνοις· μηδὲ σεμνεῖσθαι χρυσίον μηδενὶ. σὺ γὰρ ἐξελήμφατ χρύσεος· καὶ ὁ δὸς τινὶ σεφάσας τ δεχῆς, καὶ ὁ, ἐπεσδὲν χρύσιον, παρὰ τιν@ λαβεῖν ἀναιρήσ@μ@· καθὰ καὶ τῇ δοθησομένῃ παρ' αὐτῶν ὁρίᾳ δηλωθήσεται.

ΚΕΦ. ϛ'.

Μεμαθήκαμεν ἡ αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων εἶναι παίγνια πονηρά. φαμὲν ἡ λωποδύτας τι καὶ βαλλαντιοκλέπτας, καὶ βαλανεῖς τόμους, καὶ ἕτερον πλῆθος, ὧν ἕκαστον ὑπόπτως ἐστὶ κακολογεῖσθαι μᾶλλον ἢ τοιαῦτα βιῶν. ὑπὸ γὰρ τὸ τῶν λωποδυτῶν τάγμα τοιοῦτόν ἐστιν ὡς ἐπ' ἀγαθοῦ τι πράττειν, ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ μόνον γινώσκειν τοὺς κλέπτας, ἵνα ὧν τι κέρδος ἐωνῆται τις τοῖς ἀρχουσιν αὐτῶν ὑπάρξῃ. ἀκοῦσαι δὲ ἁπάντων ὑπόπτως εἰς τὸν παρ' ἡμῶν εἰς τὸν πραιτωριανὸν ἢ δήμου πολεμοῦντας μισητὸν καὶ ἀπεχθεσθῆναι, καὶ καθαιρεῖς χρῆναι τοῖς χαρσὶ καὶ ἐπιξένοις πᾶσι τοῖς ὑποπεπλεκόμενοις, εἶτα ὧδε κλοπῆς, εἶτα ὧδε τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων. καὶ τὸν πόλιν ἡμῖν οἰκοδομοῦσι τοὺς κλοπὴς ἁρπαζομένους ὠφελίμους, καὶ ἀνδράσι παιδείοις χρῆναι ὑπὸ τοῦτο τοῦτο τὸν τέχνης ἐπιτηδεύοντας· ὥστε δὲ καὶ τοὺς ἔχοντας ἢ σφῶν αὐτῶν ἀρχοντας, καὶ ἀπαυλᾶν πρᾶττειν μὴ σφοδρότητός τε καὶ δυνάμεως. εἰ γὰρ βαλλεῖεν ὀρθῶς ἀμφότεροι, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἀξίως κρίνοιεν, ὥστε πολλοί τινες οἱ κλέπτοντες ἴσως, καὶ τὰ φῶλά τε θηρίων δύρεσθαι· οἵ τε ἀκριβαίνοντες ἐλάττους γένοιντο, δεδιότες ἀρχὴν μὴ ὧσιν αὐτοῖς ἀνήκεστοι χρήματα. §. α'. Ἀλλὰ καὶ ἐσκλημάτισται, κἂν εἰ σφοδρότατοι εἶεν, κρίνεσθαι, καὶ τοὺς δημοβίους κρίνεσθαι ὑφ' ὑμῶν, καὶ τοῦ τὸ συνδέειν τούτοις καὶ βασιλικὸν ἀρχοντα πόλεως, ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς ὑπηρετοῦμεν, καὶ πάσης ἀξιώσεως παρ' αὐτῶν τιμῆς, ὡς ἀρχοντες ἐλάττους παρὰ μείζονος ἄρχοντος. ἐπικρίνεσθαί τε αὐτοὺς τοὺς φερομένους, ὑπὸ ἀκριβῶς πρᾶττειν ὅσα ἔστιν ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ βασιλικῆς μεγαλοψυχίας ἄξιον. Εἰ δὲ πολὺ συμβαίη (τοῦτο ὅπερ ἀπευχόμεθα) χθονὸς πνὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐμπεσόντος, δεῖσθαι αὐτοὺς πειρᾶναι, καὶ ὑπάρξαι, καὶ μέγιστον τοῦτο ἔργον ἔχειν τὸ τοὺς κλέπτοντάς τε καὶ ὑφαιρουμένους τὰ τῶν ἀνυχίων ἀποδοῦναι καὶ σῶσαι καθ' ὅσον εἰσὶ δυνατοί τὰ περίγεια τοῖς τοῦ πυρὸς βιαζομένοις. καὶ γὰρ εἰ θεὸν τοῦτον τὸν ὄρχιλον ἀλλοκότου τοῦ δαίμονος, μείζων αὐτὸς τοῦτον δέξεται θρόνον, καὶ ἀρχὴ σεμνοτέρα. καὶ εἰσονῇ πόσον ἐστὶ τὸ μὴ σεμνότητος ζῆλος, ἢ τοιοῦτος μὲ ἀποφυγεῖν, χρῆναι ἡ πολλοὺς ταῖς χερσὶ, καὶ δι' αὐτῶν ἀσεβεῖν καὶ ἀπορεῖν ὕστερον. διὸ μηδὲν τῶν ὕπνος αἰθριζομένων πίφυκε μᾶλλον, ἀλλὰ κακῶς τε συλήσασθαι, καὶ αὐτὸς ἁλῶναι πόλεμον. ὅπως τοίνυν τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους ὠφελήσαμεν, ἀλλὰ τούτῳ ἀνθήμεν χρῆσθαι τῷ σοφισμῷ, καὶ παραψυχὴν τοσαύτην αὐτοῖς δόναι, καὶ ἀνδρας τιθεμένους εἰς μέσον ἀγαθοὺς, ὅπως αὖ τὸ αὐτοῦ ἀρετὴς αἰδοῖ τὸ ὑπήκοον. ἕξουσι δὲ οἱ σωβλεπεῖν τὸ δήμων πραίτορες καὶ πάρεδροι τὰ ἡμετέρας ἐπ' αὐτοῖς κρίσεως, καθάπερ εἰπομεν, ἄξιον.

ΚΕΦ. ε'.

Παρίσονται ἡ αὐτοῖς καὶ ἀνὰ εἴκοσι σφῶν καὶ ἀνὰ τεσσαράκοντα μαθηταὶ ἄριστοι, ὧς δὴ τῶν ἡμεῖς κρατησόμεθα, τοῖς ἀμφιτυπόσι τῶν ὑπηρετούμενοι τοῖς αὐτῶν, καὶ εἴπερ θέοι, καὶ τὰς ἀκροωμένοις ἐπίσχοντες, καὶ τὸ σεσοφισμένον κρίνοντες τὸ πολίτευμα. δεῖ ἡ αὐτὸς ἐπίσκοπος σοφῶς, ὡς ἐὰν καθαρὰς ἑαυτὰς παρεῖεν. τῶν τι ἂν θεῖ συμφορᾶναι ἔξωσι, τί τι παρ' ἡμῶν δύνηται ἐὰν ὑποτάξον). μακρότερά τε αὐτοῖς ἔσται τὰ τῆς ἀρχῆς. τὶς γὰρ ἂν τὰ καλῶς τε καὶ ὀρθῶς ἀμφιλόγων ἀμείβειν ἐθελήσειε;

ΚΕΦ. ϛ'.

Ἀλλὰ καὶ εἰ παραπεμφθείη τὶς αὐτοῖς ὧν ἔξ δίκης ἢ λαμπρότατος ἐπάρχων τὸ δυθαίμου τούτης πόλεως, ἐφ' ᾧ ἡμαρτάνειν ὑποκεῖσθαι, ἀκεραίως ἀναζητείτωσαν τὴν αἰτίαν, καὶ μηθενὸς τοῦτο ἐφ' οἷς ἀναρρῶσι τὰ ἀνδρῶν, ἢ ἀφαιρῶν μέλος, ἢ πῦρ τοιοῦτο, πεπυθανόμενοι καὶ παρ' αὐτὸ ἔξ ἐνδεχομένου ἐπάρχειν εἰ καὶ τῶν σωτείδιον· ὥστε αὐτὸς ἀκεραίως ἐξετασκεῖν τὴν ψῆφον, ἢ ψυχῆς ἢ μέλης πρὸς ἀφαιρουμένων τὸ ἀναπεμπόμενον.

§. α'. Ὥσπερ ἡ τὲς ἐκβλέπλης πεφύτευται τὸ δήμων τηλικαύτας ἐπιμήσαμεν δωρεᾶς, ἀξιώσαντες αὐτὸς καὶ συμβούλων ὧν τὸ ἡμετέρας ἀφορίσων χάρας, καὶ σιτήσεως, καὶ ἀφορμῆς τοσαύτης, καὶ τὸ ἄλλων ὁπόσα ἔμπροσθεν εἴρηται· ὅπως αὐτὲς ἀπαλλάξωμεν ἀνηδόνων ἡμῖν τῶν ἑαυτῶν καθαρότητα, καὶ τῶν ὧν ἅπασιν ἀφρυνίαν, καὶ τὸ πάντα πράττειν ὅσα καὶ δικαίως λογισμῷ καὶ καθαρᾷ τῇ χειρὶ. εἰ γάρ τι φανείεν τοὐναντίον ἐλέγχοντες, καὶ ἢ κλέπτοντας ἀνεχόμενοι, ἢ μὴ πᾶσιν ἐπιδιόντες τρόπος. καὶ τὲς μὲ ἀξίως θανάτῳ πυρευόμενοι, τὲς ἡ μελετώτερα πράττοντας ἐξελαύνοντες τὸ μεγάλης τοιούτης πόλεως, ἔνθα ἂν ἡμεῖς ἐποστείλωμεν. ἴσασιν ὡς αὐτοὶ τὸ ταῦτα τῶν ὑφιέσθαι λόγον, ἀ θεῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν. καὶ ἔνοχοι γένησονται καὶ ζημίαι πάσῃ τοῖς ὑπηκόοις συμβαινούσῃ, καὶ τῇ παρ' ἡμῶν ἀγανακτήσῃ, καὶ τῷ βαθμῷ ἀτίμους ἐξελαλάσθαι τὸ ἀρχῆς ἡμῶν ἀφ' ὧν τὸ πόνος ὑποστείλαν, καὶ δυσπάνης μεγάλης ἀνεχομένων, ἵνα μὴ τινι τὸ ἡμετέρων ὑπηκόων ἐπιεχθεία τὶς συκοφαντία, καὶ χρημάτων ἢ ψυχῆς ἀπώλεια, καὶ ὅσα τοιαῦτα καθέστηκεν· ἀλλὰ πάντα ὑπὸ κέλσιν γίνοιτο τῶν σωφρόνων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτ᾽ ὧν ἅπαντες ἡμῶν τῶν βαλῶν ἀφ' ὧν δὲ θεὸς ἔδ θεὸς κηρύγματός τε καὶ νόμου γινώσκοντες, καὶ ὅτι τὸ συμφερόντων ὑμῖν ὅσῃ, ὅπῶν παραλιμπάνομεν, τὰ ἡμετέρας ὑπερβαίνοθε βασιλείας, ὕπνος ὑμῶν κηδεμόνης, ὕπνος οἰκειευμένης τὰ ἐφ' ἑκάστῳ συμβαίνοντα, ὕπνος τῶν παλαιῶν ἐφ' ἅπασιν ὑμῖν ἀφ᾽ ὑπηρεσίας σωφρονεῖν. Proponatur Constantinop. civibus nostris. Dat. XVI. Kalend. Octob. *Constantinopol.* D. N. Belis. V. C. Cons.

Cap. IV.

Didicimus autem eis ad obsequium esse officia maligna: dicimus autem latronum cognitores [1] & veneficiatios [2] & cingulorum [3] incisores & aliam multitudinem, quorum unumquemque competens est, castigare magis, quam taliter vivere. Neque enim latronum cognitor talis est, quomodo, in bonum quid agere, sed in hoc tantummodo cognoscunt fures, ut lucrum sibi & judicibus suis venentur, quæ omnia competens est eos, qui nunc à nobis in præturam populi transeunt, odisse & aversari, & mundis uti manibus, & resecare omnia quæ præcepta sunt, sive de furto, sive de aliis delictis, & civitatem [4] nobis emundare ab his, quæ furta operantur, bestiis, & viris industriis uti ad hæc ministris, & proprio officio offerri competenter, quatenus timor eos habeat sui judicis, & omnia agant cum vehementia & bona voluntate, & [5] digne judicio de se, neque multi aliqui fures erunt, & furta celeriter invenientur, & peccantes imminuentur, timentes dignitatem [6], quoniam nemo comparet pecuniis. Sed & crimina vel si vehementissima sint, cognoscent, & populares sedabunt turbas, ita gloriosæ hujus & regiæ Judici civitatis, sed nobis obsequentes, & omni digni eo honore, tanquam judices minores a judice majore evacuent ejus solicitudines, nihil eligentes agere, quod non est bonorum virorum & imperialis testimonii dignum. §. 1. Si vero aliquando contigerit (hoc quod non optamus) fieri aliquod in hac civitate incendium [7], oportet, eos præsentes esse & ministrare: & maximum hoc opus habere: ne fures & subtrahentes infelicissimorum res, eripere & salvare quantum possunt res ab ignis violentia. Etenim si circa hanc dignitatem facti fuerint industrii, major eos sedes excipiet & honestior dignitas, & cognoscent quantum est, quod cum honestate vivitur, quam hanc contemnere, uti autem multis manibus, & per eas impie agere: & postea agere propter quod nihil horum quæ ita congregantur, consuevit manere, sed male colligere & statim deperdere. ut igitur nostros subjectos invitare quidem per hanc æstimavimus oportere occasionem, & solatium eis dare tantum, & homines honoratos ad medium adducere, ut eorum virtutem sentiant subjecti. Habebunt autem spectabiles populorum prætores & consiliarium nostro super eo judicio, sicut diximus, dignum.

1 Delatores. *Ii* sunt exploratores qui inquilinatibus indicant fures: ab his delatoria curiositas, *l. 6. in fin. ff. de jur. & facti.*

2 Βενεφικιάριος.

3 Βαλανεῖς τόμους, *zona scelerata, cauponare de bourse.* quales impendio multi hodie Curiam & Basilicam Parisiensem infestant, & ea quidem audacia ut præfectum quendam sibi eligant & habeant.

4 Sic restitue, & urbem veluti bestiis furta exercentibus perpurgent.

5 Id est, nam si digne se gerere voluerint, neque multi aliqui fures, &c.

6 Id est, dignitatem timentes, quam nemo possit pecuniis corrumpere.

7 Prætores plebis incendiis arcendis deputati.

8 Matricarii siphonibus, hamis, dolabris incendium extinguebant, quasi materiarii, unde ξυλαρχοι a materia, aut potius materiatura, (hoc enim verbo utitur Vitruvius 4. cap. 2.) dicti materiarii. Nam materia, sive materiatura, sive materiaria, sive materiatio, Festo id dicitur, unde fieri potest ædificium, proinde, ξυλαρχοι, sive materiarii fuerint, qui apud Gallos appellantur *Charpentiers & Chapuis.* Interim agnosco hic & apud Julianum materiarios legi, non materiarios, ut a Cedreno.

9 Id est, & sic ubi opus fuerit.

10 Strenui judices non sunt ab officio removendi.

11 *Cap. 3. C. eod.*

Epilogus.

† Hanc igitur omnes nostram voluntatem per hanc præceptionem divinam & legem cognoscentes, & quia quod expedit vobis nullatenus derelinquimus, pro nostro orate imperio, sic vos tuente, sic vos proprios existimante, in his quæ in unoquoque contigerint, ita paternam in omnibus vobis custodiente providentiam. *Proponatur* Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. x. Kal. Octobr. *Constantinop.* D. N. Belisario V. C. Cons. 535.

COLLATIO TERTIA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ μὴ εἶναι πορνοβοσκὲς οὐ μηδενὶ τόπῳ τῆς Ρωμαίων πολιτείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιδ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινοπολίτης.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καὶ τοῖς παλαιοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἀρχαίοις βεβασιλευκόσι σφόδρα μεμισημένον ἔδοξεν εἶναι τὸ τῆς πορνοβοσκίας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα. καὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ πολλοὶ κατὰ τοὺς τοιαῦτα πλημμελήσαντας ἐγκλήσεων νόμοι. ἡμεῖς ἡ καὶ τοὺς ἤδη τεθνεῶτας κατὰ τοῦτο ἀσεβήσαντων τιμωρίας ηὐξήσαμεν, καὶ εἴ τι παλαίτερον ἐλλιμπάνοιτο τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν, καὶ τοῦτο δι' ἑτέρων ἐπανορθωσάμεθα νόμων. καὶ ἐναγχος ὁ ἀσεβὴς τῶν τοιούτων ἐπιτηδευμάτων ἐκδικίας εἰς ἡμᾶς ἐγκλήματα ἀσεβῶν ἐπὶ τοιαύτης αἰτίας κατὰ ταῦτα τῶν μεγάλων ἀμαρτανόντων πόλιν, τὸ πρᾶγμα ἐπαρείσθημεν. ἐγνωμεν γάρ τινας ζῶν ἐν ἀτόπῳ, ὃν ἐν αὐτῶν ζημιῶν τε καὶ μεμισημένων, ἀσεβήμασιν ἑαυτῶν μιαρῶν ἐξυβίσκειν κερδῶν. ἐξενοσεῖν γὰρ χώρας τε καὶ τόπους πολλοὺς, καὶ νέας ἐλεεινὰς ἐκλεαίζειν, ἀσχημονοῦσας ἀποδημίᾳ τε καὶ ἐσθῆτι πινὰ, καὶ τοῦτοις ὑπρδύειν αὐτὸς καὶ ἄχθη εἰς τὸν δύδαίμονα ταύτην πόλιν· καὶ ἔχειν καθειργμένας οὐ ταῖς ἑαυτῶν καλυβαγωγαῖς, καὶ τροφῆς αὐτοῖς ἐλεεινῆς μεταδιδόναι καὶ ἐσθήματος· καὶ οὐτεύθεν ἐνδιδύναι ἀσεβὲς ἀσελγείαν αὐτοὺς τοῖς βλαπτομένοις, καὶ πάντα πόρον ἀθλιον οὐ ξυμπατῶν αὐτῶν ἀσεβγνώμονι αὐτὸς λαμβάνειν· καὶ ποιεῖσθαι συγκοφαντὰς ὡς ἐπὶ χρέουσι ὧν αὐτοῖς δόξειε ἀσεβεῖν τῷ ἀσεβῆ τε καὶ ἀνοσίων τούτων αὐτοῖς λεπτρίων πλη-

Tit. I.

DE LENONIBUS [1].

Novella Constit. XIV.

Imp. Justinianus Augustus. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

Et antiquis [2] legibus, & dudum imperantibus satis odibile [3] visum est esse lenonum nomen & causam, in tantum, ut etiam plurimæ contra [4] talia delinquentes scriberentur leges. Nos autem & dudum posita contra eos, qui sic impie agunt, supplicia auximus: & si quid relictum est à nostris prædecessoribus, etiam hoc per alias correximus leges: & nuper interpellatione nobis facta rerum impiarum pro talibus negotiis in hac maxima civitate commissis, causam non desperamus. Agnovimus enim quosdam vivere quidem illicite: ex causis autem crudelibus & odiosis occasionem sibimet nefandorum invenire lucrorum, & circumire provincias & loca plurima, & juvenculas miserandas decipere, promittentes [5] calceamenta & vestimenta quædam: & his venari eas, & deducere ad hanc felicissimam civitatem, & habere constitutas in suis habitationibus: & cibum eis miserandum dare, & vestem, & deinceps tradere ad luxuriam eas volentibus: & omnem quæstum miserabilem ex corpore earum accedentem ipsos accipere, & celebrare conscriptiones [6], quia usque ad tempus quod eis placuerit, observabunt impiam & sce-

1 Tollendis scilicet. *Juliam. constit.* 31. huc refert Go. *Eclog.* 38. περὶ πορνοβοσκῶν. vid. *Petr. Gregor.* 36. *syntag.* 11. Goth. Adde Rittershus. *in exposit. Nov. part.* 12. *num.* 7. Ans.

2 *l. Julia. l.* 2. §. 2. *ff. de adult.*

3 Vid. §. 1 *J. cod.* vid. *l.* 7. *in fin. C. de postliminio reversis.*

4 Sunt enim infames. *l.* 4. §. 2. *ff. de his qui not. l.* 43. §. 7 *ff. de ritu.* Constantinus eisdem liquenti plumbo meatus oris & faucium, ut nefariorum hortatoribus claudi jussit. *l.* 1. *C. Theod. de raptu virg.* De pœna parentis aut domini, lenonis, filiæ vel ancillæ, vid. *l.* 12. *C. de episcopali audientia, l.* 6. *C. de spectaculis.* Maritus leno uxoris ut puniatur, vid. *l.* 2. §. 3 *ff. de adult.* ut res sit: Morte hac constitutione puniri jubentur lenones. vid. §. 1. *J. eod.*

5 Lenonum insidiæ.

6 Instrumenta contra bonos mores apud lenonem interposita nullius sunt momenti.

& sceleſtam hanc functionem implentes. Quaſdam vero earum etiam fidejuſſores expetere: & in tantum procedere illicitam actionem: ut in omni pene hac regia civitate, & in tranſmarinis ejus locis, & (quod deterius eſt [1]) juxta ſanctiſſima loca & venerabiles domos ſint tales habitationes: & cauſæ ſic impiæ & iniquæ ſub noſtris temporibus præſumantur: ita ut etiam quoſdam miſerantes earum & abducere à tali operatione crebro volentes & ad legitimum deducere matrimonium non ſinerent. Aliquos autem ſic ſceleſtos exiſtere, *ut puellas* [2] *nec decimum agentes annum ad periculoſam deponerent corruptionem*: & quoſdam aurum dantes non parvum, vix inde redemiſſe miſeras, & nuptiis copulaſſe caſtis. Eſſe etiam decies mille modos, quos nullus prævaleret ſermo comprehendere: cum ad infinitam crudelitatem deductum ſit tale malum: ita ut primum quidem in ultimis partibus civitatis eſſet, nunc autem & ipſa, & quæ circa eam ſunt, omnia plena talium ſint malorum. Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis ſecrete [3] denuntiavit: deinde etiam nuper magnificentiſſimi prætores à nobis talia inquirere [4] præcepti, hæc eadem ad nos retulerunt: moxque audivimus & judicavimus oportere Deo hujuſmodi commendare cauſam, & velociter liberare tali ſcelere civitatem. §. 1. Sancimus igitur omnes quidem, ſecundum quod poſſunt, caſtitatem [5] agere [6]: *quæ etiam ſola Deo cum fiducia potis eſt hominum animas præſentare*. quia vero plurima ſunt humana: cum arte & dolo & neceſſitate quaſlibet talium ad luxuriam deduci omnibus prohibemus modis, & nulli fiduciam eſſe paſcere [7] meretricem, & in domo habere mulieres, aut publice proſtituere ad luxuriam, & pro alio quodam negotio talia mercari: neque conſcriptiones [8] ſuper hoc percipere, neque fidejuſſores exigere: nec tale aliquid agere, quod cogat miſeras & invitas [9] ſuam caſtitatem confundere: neque ſperare quia licebit de cætero eis veſtium [10] ratione aut ornamentorum forſan aut alimenti decipere, ut etiam invitæ ſuſtineant. Non enim permittimus quicquam fieri tale: ſed etiam nunc omnia talia breviter competenti cura diſponimus, ſtatuentes etiam reddi [11] eis omnem quam contigerit cautionem occaſione ſceleris hujus exponi: & neque permittimus ſceleſtos lenones ſi quid dederunt eis, hoc ab eis auferre: ſed etiam ipſos lenones jubemus extra hanc fieri feliciſſimam civitatem, tanquam peſtiferos [12], & communes caſtitatis vaſtatores factos, & liberas ancillaſque requirentes & deducentes ad hujuſmodi neceſſitatem, & decipientes, & habentes educatas ad univerſam confuſionem. Præconizamus [13] itaque quia ſi quis de cætero præſumſerit invitam puellam aſſumere, & habere ad neceſſitatem [14] nutritam, & fornicationis ſibi deferentem quæſtum: hunc neceſſe eſſe à ſpectabilibus prætoribus populi hujus feliciſſimæ civitatis comprehenſum, omnia noviſſima [15] ſuſtinere ſupplicia. Si enim pecuniatiorum eos furtorum & latrociniorum emendatores elegimus: quomodo non multo magis caſtitatis furtum, & latrocinium eos coërcere permittimus? Si quis autem patiatur in [16] ſua domo quendam lenonem & hujuſmodi præpoſitum operationis habere, & hæc denuntiata cognoſcens, non etiam domo ſua expulerit: ſciat ſe & decem librarum auri ſuſtinere pœnam, & circa ipſam periclitaturum habitationem. Si quis autem conſcriptionem de cætero in talibus præſumpſerit, aut fidejuſſorem acceperit: ſciat nullam quidem ſe utilitatem hujuſmodi fidejuſſionis aut conſcriptionis habere. Etenim fidejuſſor quidem obligatus non erit, conſcriptio vero omnino invalida manebit, & ipſe (ſicut prædiximus) in corpore ſupplicium ſuſtinebit: & à magna hac longiſſime civitate expelletur [17]. Mulieres itaque caſte quidem vivere volumus & oramus [18]: non autem invitas ad luxurioſam vitam deduci; nec impie agere cogi, omnino enim lenocinium & fieri prohibemus, & factum [19] punimus, præcipue quidem in hac feliciſſima civitate, & in ejus circuitu: nihilominus autem & in locis foris poſitis omnibus, & quæ ab initio noſtræ ſunt reipublicæ: & quæ nunc à domino Deo donata ſunt nobis: & maxime in illis: eo quod Dei dona, quæ circa noſtram fecit rempublicam, volumus conſervari pura ab omni tali neceſſitate, & domini Dei circa nos munera eſſe permanere digna. Credimus enim in domino Deo etiam ex hoc noſtro circa caſtitatem ſtudio, magnum fieri noſtræ reipublicæ incrementum: Deo nobis omnia proſpera per talia opera conferente.

EPILOGUS.

†. Quatenus ergo vos primi noſtri cives caſta hac noſtra fruamini diſpoſitione: propterea hac ſacra prædicatione utimur, ut ſciatis noſtrum circa vos ſtudium, circa caſtitatem atque pietatem labores noſtros, per quos in omnibus bonis cuſtodiri noſtram rempublicam ſperamus.

Scriptum exemplar gloriosiſſimo magiſtro mutatis ad hunc modum verbis.

UT ergo omnibus hæc manifeſta fiant in noſtra habitantibus republica, tua ſublimitas hanc noſtram ſuſcipiens ſacram legem, in omni ditione præceptis propriis eam univerſis inſinuet: ut non ſolum in hac feliciſſima civitate, ſed [20] etiam in provinciarum cuſtodiatur locis: domino omnium Deo pro alio quodam odore ſuavitatis oblata. [Data Conſtantinopolitanis civibus noſtris.] Dat. Kal. Decemb. *Conſtantinop.* BELISARIO V. C. CONS. 535.

TIT. II.

DE [21] DEFENSORIBUS CIVITATUM [22].

NOVELLA CONSTIT. XV.

Imperator Juſtinianus Aug. Joanni glorioſiſſ. præfecto prætoriorum, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

NIſi velociter revocemus curam defenſorum per competens officium: nec *ipſam* ulterius antiquorum [23] nominum *habebimus* veritatem: aliis ſi quidem alia data ſunt ab antiquitate nomina ſignificativa à parte rerum: hoc autem defenſorum nomen pure demonſtrat antiquitatem, aliquos præpoſuiſſe rebus, quatenus ex omni eas injuſtitia vindicarent, liberas. Si quidem & proprer *hoc paterna* voce defenſores eos vocamus, quatenus eripiant à malis injuſtitiam patientes. Nunc autem hoc defenſorum nomen valde conculcatum eſt in multis noſtræ reipublicæ partibus: & ita contemptum, ut in injuria quidem potius quam in qualibet jaceat honeſtate: ſiquidem fiunt viri quidem obſcuri [24], decreta [25] vero ſuper eis [26] *miſericordia* magis quam electione conficiuntur. quibus enim non eſt victus & vita ſuf-

ρᾶσιν πινὰς ὁ αὐτὸν κ) ἐχθυπτὰς ἀπειλεῖν, ὥστ πιστεύτιν χριόθαι τὸν ἐ πρέσβυτ⊕ ἀτοπίαν, ὡς ἐν πάσῃ χρόδν τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλι, χ ἐν τοῖς περάμασιν αὐτῆς, κ) τὸ δὴ χείρεσον, κ) πλησίον τ ἱερῶν τόπων κ τ σεβασμιωτάτων οἴκων τὰς τοιαύτας αὐτοὺς εἶναι κολάζοντας, καμ πρᾶγμα ὕπως ἀσεβὲς κ) παράνομον ἐπὶ τ ἡμετέραν τελμηθὲν χρόνον, ὥστ καί τινας ἐλευθέρας, αὐτὰς ἀσπάσῃ τ ἐρχασίας ταύτης πολλάκις βιαληθῆναι, κ ὡς νόμιμον ἀγαλλ συνοικέσιον τὰς ὁ σὸν ἐφίεναι. ἐνίας ὁ ὕπως ἀνοσίας κρᾶτάναι, ὥστ κύριος ὠδὶ τ δικῶν ἀγώνας ἐνιαυτὸν εἰς ἐπικίνδυνον κρίνεται φόρον. ὥστ καί πινας χρυσίον δόντας ἡ μίτεσον, μόλις ἐκείθεν ἐξωνησαμένας τὰς ταλαιπώρας, κ) γάμῳ συναρμόσαι σώφρονι. κ) τρόπως εἶναι μυρίας ἂν ὀκνῶ αὐτῆς ἰχνύσαι λόγῳ θέλαδεῖν, εἰς ὀκτὼ δὴ ἀοσεβείαν ἐξενεχθέντ⊕ τ τοιάτων κακῶν· ὡς πρότερον μ ἐν ἐλαχίσοις μέρεσι τ πόλεως εἶναι, νυνὶ ὁ αὐξεῖ τε κ) τὰ θέλ αὐτῶν ἅπαντα μεστὰ τ τοιάτων χρυδμάτων κακῶν. ταῦτα τοίνυν πρῶτον μὲν τῆς ἡμῶν ἐν ἀπορρήτῳ προνοήσεως ἔλεγεν, εἶτα κ) ἀναγκ⊕ οἱ μεγαλοπρεπέστατοι πραίτωρες παρ ἡμῶν τὰ τοιαῦτα ἀναζητῆν ἐπιτεταγμένοι, αὐτὰ ταῦτα εἰς ἡμᾶς ἠκαγον. ἅπερ τὰ ἐν ἀκοὴν μεν τάχιστα, ὠθήμεν χρέως θεῷ τὴν τοιαύτην ἀνδυθωΐαν πρᾶξιν, κ) βάδιον ἀπαλλάξαι μέσης τοιάτης τῆν πόλιν.

§. α'. Θεατὶ ὀμεν τοίνυν, πάντας μ, καθ' ὅσον ἐσὶ δυνατὸν, σωφρονεῖν ἄγειν, (ὕπερ κ) μόνη θεῷ μ) πειρήσιας δυνατὴ καθέστηκεν ἀνθρώπων διάθεσιν ψυχάς) ἐπειδὴ ὁ πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα, τὸ γὰν σὺν τύχῃ κ) βάλῃ κατ ἀνάγκην πινὰς εἰς τοιαύτην ἀσέλγειαν ἄγειν, πᾶν κωλύομεν τρόπον κ) μηδενὶ παρρησίαν εἶναι προνοσοκεῖν, κ) ἐπ' οἰκήματ⊕ ἔχειν γυναῖκας, ἢ κ) δημοσίᾳ σφᾶς ἀν ἐπ' ἀσελγείᾳ, ἢ ἀνθ' ἁπλῶς πάσης πραγματείας τὰ τοιαῦτα ἐμπορεύεσθαι. μηδὲ συγγραφὰς ἐπὶ τούτῳ λαμβάνειν, μηδὲ ἐχθυπτὰς ἀπαιτεῖν, μηδὲ τοιοῦτό τι προφέρειν ὅπως ἀναγκάζῃ τὰς ταλαιπώρας κ) ἀκούσας τὴν αὐτῶν σωφροσύνην καταισχύνειν μηδὲ ἐλπίζειν ὡς ἔξεσι τὸ λοιπὸν αὐτοῖς ἐωθημένων δόσι, ἢ κ) κρημίων τυχὸν, ἢ τροφὰς δέλεαζειν αὐτὰς, εἰς τὸ κ) ἀκούσας σωσκαρίζειν. ἃ κ) συγχωρᾶμεν ὅσ' ὀπὶν γένοδς τοιοῦτον. ἀλλὰ κ) νυνὶ ἅπαντα ταῦτα ὁ βραχεῖ τ σωσηκύσης ἠξιώσαμεν διορθώσεως, παραφοδιάσωσιν κ) ἀναδυθῶναι αὐτὰς πᾶσιν ὡ ἔτυχεν ἀσφάλειαν σωφρόν τ τοιάτης μίσης ἐνθέμενας. κ) ὠδὲ συνεχωρήσαμεν τὰς ἀνοσίας προνοσοκεῖς, εἴ τι δεδώκασιν αὐταῖς, τάτ παρ' αὐτῶν ἀφαιρεῖσθαι. ἀλλὰ κ) αὐτὰς τὰς προνοσοκεῖς ἔξω ταύτης γδοίας τ δυδαίμον⊕ παρεκπλυσάμενα πόλεως, ὡς ἐλευθέρας, κ) κοινὰς λυμεῶνας τ σωφροσύνης γινομένας, κ) ἐλευθέρας τε κ) θεραπαίνας ἀπεργαζομένας, κ) καταγούσας εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάγκην, κ) ἐξελαύνοντας, κ) ἔχοντας παρασκευὴν φορμίας εἰς πᾶσαν αἰσχύλην. σωαγορεύομεν ὁ ὡς εἴ τις τ λοιπὸν τολμήσῃεν ἄκουσαν κόρην λαβεῖν, κ) ἔχειν ὡσεὶ ἀνάγκας λαπαρεύσασθαι τὲ κ) σὺν πορνείας αὐτὸ ἀποσύγχυσιν πόρης, τᾶτον αἰτᾶσθαι παρὰ τ ἀξιολόγων πραιτώρων ἢ δήμου τ δυδαίμον⊕ τοιάτης πόλεως συναγόμενον, τὰς πασῶν ἐχούσας ἐπιμέλειαν ποινάς. εἰ γὰρ τ ζημιωθέντων αὐτὸς κλοπῶν κ) ληστείων ἐπανορθωτὰς πρᾶξαι λόμεθα, πῶς ὁ πολλῷ μᾶλλον τ σωφροσύνης κλοπὴν τε κ) ληστείαν αὐτοῖς ἀπολαύσειν ὑφήσομεν; εἰ ὁ καί τις ἀνάξιος σὺν τῷ ἑαυτ⊕ οἴκῳ πινὰ πορνοβοσκήσῃ, κ) τοιαύτης σωζομένης ὑπαρξίας ἔχειν, κ) μὴ, τοῦτο σωφρονιζέσθω τε μαθὼν, τ οἰκήσεως αὐτὸν ἐξελάσῃεν, ἴσε κ) decem librarum auri ὑποτησόμεν⊕ ποιῶ, κ) θέλ αὐτὸν κινδυνεύσειν τὴν οἴκησιν. εἰ ὁ καί τις συγγραφὴν τὸ λοιπὸν ἐπὶ τούτοις τελμήσῃε λαβεῖν, ἢ ἐχθυπτὸν, ἴσε μηδὲν μ ὄφελ⊕ τ τοιαύτης ἔχων ἴσχυν, ἤτοι συγγραφῆς. κ) μὸ ὁ μ ἐχθυπτὴς ἐνοχ⊕ σὸν ἴσῃ, ἀ δὲ γε συγγραφὴ πᾶσιν ἄκυρ⊕ μένει· κ) αὐτὸς, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, τὸν εἰς τὸ σῶμα τιμωρίαν ὑποσήσει), κ) τ μεγάλης ταύτης ὡς πορφύρας τῆς πόλεως ἐξελαθήσει). πὰς γὰρ δὴ γυναῖκας σωφρονεῖν μ βελόμεθα τε κ) δύναμθα, μὴ μὸν ἀνέχεσθαι εἰς ἀσελγῆ βίον καθέλας, μηδὲ ἀσεβεῖν ἀναγκάζεας. πᾶσαν γὰ προνοσοκίαν κ) γίνεας κωλύομεν, κ) χρυσόβολλα κελεύομεν. ἀλλ ἐφ' ἑτέρ⊕ μ ἐπὶ ταύτης τ δυδαίμον⊕ πόλεως, κ) σὺ τῇ ταύτης θειοτάτῃ, ἀλλ ὁ ἕτ⊕ κ) σὺ τοῖς ἔξω τόποις ἅπασι τοῖς τε ἐξ ὀρχῆς τ ἡμετέρας ὑπ πολλείας, τοῖς τε νεωθὲν ὑπ' ἐκείνου πεισθεῖσι δεδωρημένοις ἡμῖν. κ) μᾶλιστά γε σὺ σπεύσεις· διότι τὰς ὑπ' ἐκείνου δωρεὰς ἃς θέλ τὴν ἡμετέραν ἐπαύξησεν πολιτείαν, βελόμεθα φυλάττεδαι κρείττους πάσης τοιαύτης ἀνάγκης, κ) τ αὐτὸν ὑπ' ἐκείνου θεὸν θέλ ἡμᾶς δωρεᾶς εἶναί τε κ) λαμβάνειν ἀξίους. πτις δύκαμεν ἂν εἰς τ δεατότην θεὸν, κ) σὺ τούτης ἡμῶν τ θέλ τὴν σωφροσύνην αὐτοῦ μεγάλην ἴσαδ τῇ ἡμετέρᾳ πολλείᾳ σωθήκλυ, ὑ θεὸς πάντα ἡμῖν αὖσια λαμβ τ τοιάτων παραχρῆμα πρόξεων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὅπως αὖ ὦν ὑμεῖς σωφρονεῖτοι ἡμέτεροι πολῖται τ σωφρόν⊕ ἡμῶν ἀπολαύσητε λαμπρότητος, λαμ τᾶτ πᾶδε τῷ θείᾳ κηρύγματι χαίρεσθε, ὅπως αὖ εἰδείητε τὴν ἡμετέραν σπουδὴν, κ) τ θέλ τὴν σωφροσύνην τε κ) δύσεβειαν πόνον ἡμῶν· δι' ὧν ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς φυλαχθήσεαι τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐλπίζομεν.

Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ, μ τ σωφιλοτίμῳ.

ΟΠως αὖ ἅπασι παῦσι χρόνοις φανερὸς τοῖς τὴν ἡμετέραν ἔχουσι πολιτείαν. ἡ τοίνυν σὴ ὑπερογὴ τόνδε ἡμῶν δεξαμένη τ νόμον, ἐν ἁπάσῃ τῇ ὑπαγόμ⊕ λαμ σοι διοικήσει τῶν ἁπασι φανερῶν καθεστώτων ὡς αὖ μὴ μόνον ἐπὶ ταύτης τ δυδαίμον⊕ πόλεως, ἀλλὰ κ) σὺ τοῖς ἔξω φυλάττοιτο τόποις, τῷ δεατότῃ τ ὅλων θεῷ ἀεὶ ἄλλης τινὸς δωδίας σωσωζομένῃ. Datum Kalend. Decemb. *Conſtantinop.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ Β'.

Περὶ τῶν ἐκδίκων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ια'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγυς⊕ Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων κ) πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΙ μὴ θαῦμον ἐπαναγίμεν κ) τὸ φρόντισμα τ ἐκδίκων εἰς τὴν σωφήκυσαν τάξιν, ἐδὲ αὐτὴν ἐπ τ πραιτωρείων ὀνομάτων διορθώσαμεν ἀληθείας. ἄλλοις μ ἦν ἄλλα δέδοτα θεῷ τ παλαιότητ⊕ ὀνόματα, σημαντικὰ σαφῶς τ περιγράφοντα· τατὶ ὁ τ ἐκδίκων καθαρὰς ἀποφαίνῃ τὸ τῶν δεχομένοις τινὰς ἐπιτροπὴν τοῖς προβλήμασιν, οἵασ ὀκ πάσης αὐτὸ τ ἀδικίας ἐκδικήσειν ἐλεύθερα. τοιγαροῦν κ) λαμ τᾶτο τῇ παλαιᾷ φωνῇ defensores αὐτοὺς καλέμεν, ὅπως ἂν ἀπεκλάσαιεν κακῶν τὰς ἀδικουμένας. νυνὶ ὁ τᾶτο τὸ τ ἐκδίκων πολὺ δὴ πεπτωκὸς ἐν τοῖς τ ἡμετέρας πολιτείας μέρεσι, κ) ὅτι κ) καταφρονηθὲν, ὡς σὺ ὑφ' ἡμῶν ἄδικα ἐν τοῖς κείσθαι σεμνότητι. τοιγαροῦν γίνον) μ ἄνδρες ἀφανεῖς, πὰς ὁ ἐπ' αὐτοῖς ψῆφος αἰσχίω μᾶλλον ἢ καθ' ἑπιλογὴν πουλέσειν. οἷς γὰ σὺν ἔσι τροφὴ κ) βίω αὐτάρκειας, ἅπερ

---

1 Lenocinii gravitas creſcit ex victima venerabilium domuum.
2 Lenonum ſceleſtus augetur, quo junior eſt quæ decipitur.
3 Intereſt principis ſecretos habere ſcelerum nuntiatores.
4 Principes prætoribus uſi in inquirendis ſceleribus.
5 Caſtitas non tantum animorum, ſed & corporum, laudabilis.
6 Caſtitatis laus.
7 Lenones hinc προξενοσοκοὶ dicti.
8 Id eſt, inſtrumenta, obligationes.
9 Præſumuntur facile invitæ peccare, cum ita à lenonibus detineantur, aliàs ne invita quidem Lucretia, opinione Hieronymi, ſtuprum paſſa eſt.
10 Veſtes, ornamenta, cupediæ, meretricum deciplæ.
11 Cautio contra bonos mores actori inutilis.
12 Lenonem eſſe ſcelus grave eſt.
13 Id eſt, jubemus.
14 Peccandi ſe.
15 Τὰς πασῶν ἐσχάτας ὑπομένειν τιμωρίας. *Scrimg.* 1. ultima ſupplicia. ſic. J. Nov. 60. *cap.* 2. noviſſima ſententia dicitur, & quæ definitiva, & apud Varr. *lib.* 5. nova verba: & apud Virgil. 4. *Æneid.* noviſſima verba, id eſt, ultima. *Julian.* ultimum ſupplicium eſtne mortis naturalis? *l.* 21. *ff. de pœnis*: minime, nam J. dicuntur lenones puniri ὡς τὸ σῶμα, & in exilium mitti.
16 Lenoni domum ſuam locantis, aut in ea patientis lenocinium committi, pœnam obſerva. Huc referendum eſt quod legimus, puniri eum qui domum ſuam ad ſtuprum faciendum cum muliere vel maſculo præbuit. *l.* 8. 9. *ff. de adulteriis.* vel ad parafynaxes & conventicula, tam diurna quam nocturna. *l.* 8. §. 3. *C. de hæreticis. Novell.* 132. Quid quod aleæ & aleatorum ſuſceptorem verberare impune licuit, eique damnum dare, & res auferre? vid. *l.* 1. *ff. de aleatoribus.* Huc refer titulum *de receptatoribus.* hinc etiam colligi poteſt, Meretricem domus conductricem vel ante tempus finitum locationis migrare cogi poſſe. Nam ſi lenonem quis ſciens non impune ſuis in ædibus habitare patitur, *ut hic.* nec meretricem in eis habitare merito pati debebit, vid. *Papon.* 22. *Arreſt.* 9. *Arreſt.* 14. Peccat enim gravius, aut certe non minus hic quam leno. *l.* 43. §. 6. *ff. de ritu.* Quod ſi uterque poteſt ante tempus locationis expelli, multo minus ad conductionem admittendus eſt. Turpius enim ejicitur, quam non admittitur hoſpes. vid. *Papon. d. l. Arreſt.* 15. Hæc cum ita ſint, quæ mens illis fuit, vel eſt qui vectigal à lenonibus exegerunt, & eo fiſcum locupletem reddiderunt? quod ſanctiſſime ſuſtulit lex *ult. C. de ſpectaculis.* 17 Lenones morte naturali non fuiſſe affectos, hic locus oſtendit. Aliud eſt enim puniri in corpore, & mox civitate expelli: aliud ipſa re ſeparationem corporis ab anima perferre vel pati. 18 Id eſt, imperamus. Principis enim preces erga ſubditos juſſa ſunt atque imperia. 19 Et ita lex in lenones lata, perfecta eſt, non tantum enim vetat lenones eſſe, ſed etiam punit. vid. quæ notavi ad *l.* 5. *C. de lenonibus.* 20 Quid ſi princeps incuria quadam legem in urbe tulerit generaliter, nulla ſubditorum omnium mentione facta? Num hujuſmodi lex ad extra urbanos ſeu provinciales extenderetur? Hinc prope nogaveris. Provincialium enim hic meminit, quos neceſſe non erat nominatim edere, ſi lex in urbe perlata, tacite ad provinciales extenderetur. Veriſimilius eſt tamen legem generaliter in urbe latam ad provinciales quoque porrigi. 21 Vide quædam ad hanc Novellam apud Socinum regula 333. & 335. 22 Περὶ τῶν ἐκδίκων. vid. *l.* 1. *C. de eff. jurid. Alex. lib.* 4. 5. *C. de defenſor. civit.* His ſimiles tribuni plebis urbis Romanæ. Porro hæc conſtitutio apud Julianum eſt 30. 23 Vana ſunt nomina dignitatum ſine effectu. 24 Magiſtratus vileſcunt quoties obſcuris hominibus conferuntur. & ita paribus omnibus nobiliores genere aut virtute præferendi ſunt aliis, quantumvis ditioribus. 25 Senſus eſt electionem commiſeratione dignam eſſe, quoties viles negligentis præbioribus eligantur. 26 Eligendis ſcilicet.

ὄντι τῆς τ ἐκδίκων ἐφαπτομένοι χειροτονίας, ἐπὶ τῷτε παρείαζι τὸ φόνιπτον, καὶ αὖθ ἅμα τινὸς παρόντι τῶν ἐν ἄστει ἐκκειμένων γνώμας. ἀμελεῖ ποιοῦσι τι αὐτοὺς ἰώνας ἂν βλαπτεῖν, ἢ εἰ καὶ ἡμικρεπῶς ἐγκαλέσωσιν, ἅπαξ τε εἰς τὸν ἐκείνων ἐμβεβάσῃσι πεῖρον, τοποτηρητὰς ὕθλιν αὐτοὺς ἐκδίκων ποιεῖντες· καὶ τῶν δ ἄλλως πολλάκις ἐπὶ πλείοσιν αὐξηθέντας περίστοντες. ὥστ καὶ οἱ τυχόντες, καὶ οἱ τῶν πόλεων ἄρχοντες, καὶ οἱ τοῦτο οἰκοῦντες, σὺν ἰσχάτῃ καθυφέσει τ ἐκλύσει ἔχωσι. τὰ δ δι περιτόμια παρ' αὐτοῖς, οὐ ἴσα τοῖς ἀπερίτμοις εἰσίν. εἰ γὰρ μὴ ἐπιτέλεσιν οἱ τ ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, ἀσὶ ἂν τολμήσωσι πιπ περίξιν ὑπομνημάτων συγκτᾶσθ παρ' ἑαυτοῖς οἱ πάντα θελεύοντες αὐτοῖς ἔνδικοι, τοῖς ἐκείνων ῥύμαισι πεσόντες μόνοις. εἰ δ δὴ καὶ τινα περιχθεῖσι, πρῶτον μὲ καὶ τοῦτο πιπρόσκυλμ ἐστι, ἔπειτα ἐθνικὸς ὀντ Φ δρχεῖα καθ' ὁ τὰ περιτόμια παρ' ἑαυτοῖς διατίθεται, Φ ἔμπαλιν τὸ περιτόμιον. καὶ ἔτι ἂν ὄνειρος παρ' αὐτοῖς χρόνον τελείονα ὑπομνήμα πιστεῖλαι ἐθέλῃ· εἰς κληρονόμους τε αὐτῶν καὶ τοὺς ἄλλως ἀμφεδεχὰς οἱ τῶτον διόμνυσι ζητοῦντες τὸ πιπραγμένα· καὶ τῶτον τὸ μὲ ἐνέγκασθαι ἐθελοιᾶς ἄξια πίστεως ὄντα, τὰ δ καὶ ἐξασκεῖν), καὶ ἀμφίστατ τοσοῦτον ὡς σὺν ἴσῳ τοῖς μηδὲ γνωμόμοις εἶναι. Ἡμεῖς τοίνυν, ἐπειδὴ τὰ τ ὀρχόντων εὖ διαθήκαμεν, καὶ μείζως τὰ τῆς ἐπικρατείας αὐτῶν σὺν τοῖς ἔθνεσιν ἐποιησάμεν, καὶ παρωτέρω γε αὐτοῖς ἐσὶ τὰ τ πόλεων ἐπιμέλειαν, ἀμφ' ὧτε ἀθέτησιν χρῆσαι καὶ τὸ τ ἐκδίκων καθεσταθαι. γνώσιτο γὰρ ἂν κτω τὶς ἁρμοτία χρήσῃ, εἴπερ ὀρχόντων λάβοιεν τάξιν οἱ τ πόλεων ἔκδικοι· καὶ ὁ τ ἐπαρχίας ἡγεμὼν δοκοῖη τὶς ἄρχων εἶναι μᾶλλον ὀρχόντων, καὶ ταύτῃ σεμνότερ τ ἐωυτοῦ φαίνεαζ. ὅσῳ γὰρ αὖ τὶς ἀρχὸς κρείττονων, τοσῶτῳ μείζων αὐτὸς καὶ σεμνότερ Φ ἐσί.

ΚΕΦ. α'.

Ὡστε μηδενὶ ἐξεῖναι τ οἰκητόρων ἢ ἐκδίκων χειροτονίαν ἀπαιτεῖαζ.

Τεως ἓν ἐκεῖνο πρῶτον νομοθετητέον, ὥστε μηδενὶ τ πάντων εἶναι παῤῥησίαν, τὴν ἢ ἐκδίκων χειροτονίαν ἀπαιτεῖαζ, ἀλλὰ ἀμοιβαδὸν ἅπαντας τοὺς σεμνοτάτους τ πόλεων οἰκήτορας τούτῳ αὐτοῖς τὴν λειτουργίαν συμπληροῦν. τῶτο γὰρ δὴ καὶ τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις κρεῖττόν τε καὶ πολιτεύεαζ μεμαθήκαμεν· ἔθνος, ἐσὶ ἂν εἰ τεπιμημένον εἴη τῆ τ μεγαλοπρεπεστάτην ἐλευθερίαν ἀξίαν, τῶτο διαθεῖαζ συζυγοῦμεν· ἐσὶ ἂν εἰ σεβέσιαν ἔχοι σεμνὴν, ἐσὶ ἂν εἰ τὰ σεβίζοιτ σεσόφισται σὺν θείαν αὐτῷ τύπαν, καὶν εἰ πραγματικὴ καθεσήκειεν, πιφιλομυημόν· ἀλλὰ κ κύκλον τ οἰκητόρων τ πόλεως, ὧν πε ἐσὶ κ λόγ Φ, τοιοῦτον σκαπληρῶσι· καὶ ἐπειδὰν ὁ κύκλ Φ ποιῇ), πάλιν ἐπανιόντων εἰς τὸ φρόνιμον, καὶ τῇ πόλῃ τὴν εἰρηνικὴν φροντίδα λειτουργόντων. ὥστ τ σὺ ἐνίοτε πολὺ ἐκδίκων, ἀρχοῦ μᾶλλον ἢ ἐκδίκων εἶναι δοκεῖν, ψῆφ μὲ σοὶ ὅρκωμ γνόμων πάντων κοινῇ τ κτ' τὴν πόλιν σκεῖνο ὄντων οἰκητόρων, ἀλλὰ μὴ τ σὺ τοῦδε ἀφρόντων.

†. Ὀργὴ ὁ παρέχοιτ ὡς ἅπαν τ ὥστε τ νόμον καὶ τὸ δίκαιον περιξὲ κοινῇ. βεβαιώμεθ ἡμεῖς νῦν φαμεν, σκ ὥστε τέλεως τ σὺν δεῖσθαι ἡμῶν ὑπάρχειν εἰς διέτειαν ὁ ἄρχοντ Φ μόνο, καὶ πεισόμεθ ἢ φρονίσματ Φ. σὺν ἔχοντ Φ ἀδείαν ἢ λαμπρότητα τ ἐπαρχίας ἄρχοντ Φ πάντα αὐτὸν, ἀλλ' εἴ τι δοκοῖη πρᾶτειν σὺν ὀρθὸν, μίμνειν εἰς τὰς συνδρομὰς ἐπάρχως· ὥστ ἐκεῖθεν αὐτῷ γνώσεσθαι τὸν ἢ φρονίσματ Φ ἀπαλλαγὴν δέον κ διδόναι.

ΚΕΦ. β'.

Μηδεμιᾶς ἴσης παῤῥησίας τοῖς τῶν ὀρχόντων ἔχουσι, ἢ αὐτοῖς τοῖς ἐκδίκοις, τοποτηρητὰς ἐκδίκων ποιεῖν, ἀλλὰ κ τῶτο πᾶσιν αὐτοῖς ἀπηγορεῦαζ τρόποις.

ἀλλὰ μηδὲ οἰκίας τοποτηρητὰς σὺ ταῖς πόλεσι τὰς λαμπροτάταις ἄρχουσι σκπίπτειν, πολλῷ αὐτῶν τ ἐκδίκων, ἓς τῶν τ ὀρχόντων τάξιν πληρῶν σὺ ταῖς πόλεσι βιλόμεθα· αὐτὰς τε σὺ ἅπασιν ἐπιμελεῖσθαι τ πόλεων σὺ αἷς εἰσί.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἢ ἐμφανίσεις τ ὑπομνημάτων ὧνδ τοῖς ἐκδίκοις γίνεσθαι.

Πράτ̣τεσθαί τε παρὰ τοῖς ἐκδίκοις κ̣ ἀξιώσεων ἐμφανίσεις κ̣ δωρεῶν, κ̣ πᾶν εἴ τι τ τοιούτων ἐσὶν ὑπομνημάτων ἴδιον· ἐ δυναμένῳ ἢ λαμπροτάτῳ τ ἐπαρχίας ἄρχοντ Φ κωλύειν τὸ πρᾶτεσθ μόλον, ἢ σεσοφίσθαι ὡς ἐ βέλοιτό τι σοφεχθῆναι, ἢ πρεχθὲν μὴ ἐκδοθῆναι· ἐδὲ γὰρ τοιῶτο πιὸς αὐτῷ παντελὼς ἐξουσίαν δίδομεν, τ ἀτοπωτέρων εἶναι νομιζόντες, πραγμάτα ἀναξιόπιστα ἀξιοπίστοις τοῖς αὐθρώποις ἀξ̣ τὰς τ ὀρχόντων ἴσως ἀλόγως ὁρμὰς τε καὶ σοφοτάξεις. ἀλλὰ κ̣ πρᾶτέσι ἀπ̣ὸ ἂν τις βιληθεῖη, κ̣ ἐκδίδναι· κἂν εἰ τὸ περιτόμιον ἀπ̣ὸ τ ἐπαρχίας ἐπέρχοντ Φ, ἢ τν Φ τ δωρεῶν, μηδὲ τῶτο κωλύειν. δεῖ γὰρ ὕτω ἀξιγίνεαζ τὰς ἐπὶ τ ὀρχῶν ἢ τν Φ δωρέμενος ὄντας, ἐχ ὥστε κωλύειν πινὰ γίνεαζ κ̣ αὐτῶν πρᾶξιν, ἀλλὰ ὕτως ἀμεμπτ Φ τ ἑαυτῶν παρίζεσθαι τρόπον, ὡς μηδενὶ δίδοναι κοιμᾶν τ κ̣ αὐτῶν μέμψεως. κ̣ εἴτε ἐνδημοῦν ταῖς πόλεσιν ἄρχων, εἴτε μή, μὴ κωλυέσθω τὰς πρᾶτεσιν κ̣ παρὰ τοῖς ἐκδίκοις τινὰ ὑπομνήμαθα ἐφ' οἷς αὐ βέλοιτο, πολλῷ σκείνων μᾶλλον ὅστι δικαιοδοσίας δεῖται, κ̣ αὐτὸς τ τ ὀρχόντων αἰδεσίας ἤρτη). §. α'. Ἐπειδὰ κ̣ τοῖς τῆς δημοσίας εἰσπορίζειν ἐχθροῖς τὰς τ πόλεων ἐκδίκους πᾶσιν ἐπαμυνεῖν τρόπος· κἂν εἰ δέοι σεφάσαι τ τ ἀγνωμόνων σωτελῶν δπονοίας ὑπομνήμαθα πρᾶξαι, κ̣ τῶτο ποιεῖαζ σεθύμως· κἂν εἰ ὠφελεῖσθαι κ̣ τὰς ἀκισμένους ἰδεῖν, κ̣ αὐτοῖς τῶτοις μαθυρῆσαι· κἂν εἰ δημοσίων ποῦσι χρυσοῦ, κ̣ τῶν τ ὀρχόντων ἐπέχειν τάξιν, κ̣ μᾶλιστα ὅταν ἅπασι. τὰς τε τιξέσεις τὰς ἐπιχωρίας, οὓς κτ' τὴν πόλιν εἰσὶν ἐκείνην καθ' ἣν ὁ ἐκδικ Φ ἐσὶν, ὑπακούειν αὐτῷ κ̣ βοηθεῖν, ὥστε δόσθαι τ ἡγεμόνων τ ἐθνῶν, μηδὲν δυκεῖν ἐκδίκειν ταῖς πόλεσιν ἐπὶ τ ἐκείνων παρισίας. †. Ἐκ γὰρ τ ἐπιχωρίας τιξέως ἔχειν κ̣ ταχυγράφον αὐτοῖς ὑπαρχεῖν, κ̣ δύο τιξέωτας, οἳ τὰ παρ' αὐτῶν ψηφιζόμενα πληρώσουσι.

§. β'. Δικαίζειν τε ταῖς δίκαις ἀπάσαις ταῖς χρηματικαῖς, μέχρι χρυσῶν τετρακοσίων· ἐ δυναμένῳ τ τοσούτων ἔλκειν τὸς αὐτῶν ὑποθυμίως πρὸ τὰς λαμπροτάτας τ ἐπαρχῶν ἄρχοντας, εἰ μὴ ἐῶσι τ εἰρηνικὴν τ τετρακοσίων νομισμάτων ποσότητ Φ ἡ δίκη καθεσήκει.

ΚΕΦ. δ'.

Ἀλλὰ μηδὲ δι' αὐτὸ τῶτο τὰς διώκοντας τελείον Φ ἀπολυμοῦζ τὸν δίκαιον, ἵνα συμβιώσωσι τὰς δίδωμόμους, κ̣ μὴ τῷ τ πόλεως ἐκδίκῳ ἀλλὰ τῷ τ χώρας σεσοφισμένοις ἄρχουσι. ἀλλ' εἴ τι τοιῶτο πράξαιεν, κ̣ ἡ ψῆφ Φ δείξειεν ἐλαττόνα τὸν δίκαιον εἶναι τ τετρακοσίων χρυσῶν, κ̣ ἐξεπίτηδες ηὑξηθέναι ἀξ̣ τὸ παρὸ τῷ τ ἐπαρχίας ἄρχοντι, ἀλλὰ μὴ τῷ τ πόλεως ἐκδίκῳ κατιξετασθῆναι μόνον τ σώματος, τῇ πάσῃ τ δίκης ὑποβαλεθέν ζημίᾳ.

ΚΕΦ. ε'.

Καὶ μὴν κ̣ τὰς παρὰ τ ἐκδίκων σκληρὰς ἐπ' αὐτὰς φέρεαζ τὰς ἀρχὰς· εἰ δέ τι πράξαιεν ὑβριστικὸν κατ' τὰς ἐκδίκους οἱ τιξέωτες, ficiens, isti defensorum *emendatores*[1] ordinationem, ad hanc accedunt curam: & pro alio quodam lusu, judicum[2] subjacent voluntatibus. Denique[3] removent eos[4] quando voluerint, aut nihil aut parvissimum delinquentes: & alios in illorum provehunt officium, quasi loci servatores eos[5] defensorum facientes: & hoc in anno frequenter in pluribus hominibus agentes, ut & officiales, & civitatum judices, & harum habitatores, in novissimo[6] contemptu defensores habeant. Quæ vero aguntur ab eis, ad instar non actorum[7] sunt, si enim imperaverint provinciarum judices, nequaquam præsumunt quædam gesta monumentorum conficere apud semetipsos per omnia servientes eis defensores, [&] illorum nutibus intendentes solis. Si vero quædam conficiantur, primum quidem etiam hæc venundant: deinde cum nullum habeant archivum[8], in quo gesta apud se reponant, deperit quod conficitur, & nequaquam invenies apud eos plurium temporum poni monumentum ullum penitus: sed ad heredes eorum, aut alias successiones his monumentis egentes, gesta quærunt: & horum quæ quidem inveniuntur, nulla side sunt digna: alia vero etiam pereunt, & in tantum cadunt, ut in similitudine non actorum sint. Nos igitur quoniam de judicibus[9] bene disposuimus[10], & majores potestates eorum in gentibus fecimus, & procul ab eis est inspectio civitatum: propterea credimus oportere etiam de defensoribus constituere, fit enim sic congruentia utilis, si judicum sumant officium, civitatum defensores: & provinciæ præses videbitur quidem judex judicum potius esse, & hoc honestior præcedentium apparere: quanto[11] enim quilibet præest melioribus[12], tanto major ipse & honestior est.

Cap. I.

Ut nulli incolarum liceat defensoru officium respuere.

INterim illud sciendum est prius, ut nulli hominum sit licentia defensoris ordinationem declinare[13], sed invicem universi nobiliores[14] civitatum habitatores hoc ministerium eis adimpleant: hoc enim, & in prioribus[15] temporibus valuisse, & in republica gestum didicimus. Nulli, nec si honoratus sit *magnificentissimorum Illustrium* dignitate, hoc declinare concedimus, nec si militiam habeat honestam: neque si proferat privilegium suum ex divinis formis, vel si pragmatici[16] sint collati: sed secundum circulum[17] habitatoribus civitatis, quorum aliqua ratio[18] est hoc implentibus, & dum circulus explerur, rursus revertentibus ad sollicitudinem, & civitati prædictam curam ministrantibus: ut in unaquaque civitate defensor judex[19] potius quam defensor esse videatur: decreto[20] quidem cum jurejurando facto omnium possessorum in illa civitate consistentium, sed non[21] in hac urbe degentium. §. 1. Jusjurandum vero præbens, *quod omnia secundum*[22] *legem ac jus agat, & omnium communiter*, confirmandus autem sicut nunc ex præcepto gloriosissimorum nostrorum præfectorum: in biennio[23] vero administrans solo, & removendus à cura: non habente licentiam clarissimo provinciæ judice[24] removendi eum: sed si quid videatur agere non recte, nunciare[25] ad gloriosissimos præfectos, ut[26] inde ei fiat curæ privatio, unde etiam datur.

Cap. II.

NUlla existente licentia Administratori[27], aut ipsis Defensoribus, Vices agentes Defensorum[28] facere, sed etiam hoc omnibus eis interdicimus modis. Sed neque proprias vices[29] agentes per civitatis clarissimos judices destinare, nisi ipsos defensores, quos judicum[30] officium complere in civitatibus volumus: ipsos quoque in omnibus diligentiam adhibere civitatibus in quibus sunt.

Cap. III.

Ut omnia monumenta[31] *apud defensores insinuentur.*

ET agi apud defensores, testamentorum[32] insinuationes, & donationum, & quicquid aliud est monumentorum proprium: non valente clarissimo provinciæ judice prohibere quod agendum est, aut præcipere, quia non velit aliquid agi, aut actum non edi: non enim hujusmodi alicujus ei omnino potestatem damus, absurdissimum existimantes, necessariis rebus cedere homines propter judicum forte irrationabiles motus atque præceptiones, sed etiam agere quæcunque voluerit & edere: & licet quod agitur, tangat provinciæ præsidem, aut quemlibet potentium, neque hoc prohibere. Oportet etenim sic agere eos qui in administrationibus sunt, aut in qualibet potestate, non ut prohibeant quædam fieri contra se[33] gesta, sed ita inculpabilem suum præbeant modum, ut nulli detur tempus querimoniarum adversus eos: & sive affuerit civitatibus judex[34], sive non, nequaquam prohibeatur quispiam agere apud defensores quædam monumenta in quibuscumque voluerit, præter illa sola quæ jurisdictione[35] egent, & ex ipsa judicum[36] auctoritate pendent. §. 1. Deinde *& hu qui publicas exactiones*[37] *habent, civitatum defensores omnibus auxiliari modu, & si opus fuerit occasione contemptus contumaciæ tributariorum, monumenta conficere: & hæc fieri velocitter jubemus, & interesse*, ut inordinate agentes videant, & his ipsis testimonium perhibere, vel publicum removere tumultum[38], & absolute judicum[39] obtinere ordinem & maxime quando absunt: & officiales provinciæ quicunque in civitate sunt illa in qua defensor est, obedire illi, & adjuvare, ut absentibus præsidibus gentium, nihil videatur deesse civitatibus sub illorum præsentia.

†. Ex provinciali autem officio habere & *Exceptorem*[40] eis administrantem, & duos officiales, qui ea quæ ab eis decernuntur, adimpleant.

§. 2. *Et judicare in causis omnibus pecuniariis usque ad aureos trecentos*[41]: non valentibus nostris subjectis trahere sibimet obligatos ad clarissimos provinciarum judices, si usque ad prædictam trecentorum solidorum quantitatem lis consistat.

Cap. IV.

SEd neque pro hoc ipso actores amplius[42] æstimare litem, ut conterant reos, & non civitatis Defensori, sed provinciæ deferant judici. Sed si quid tale egerint, & sententia manifestet minorem esse trecentorum aureorum, & studio auctam, ut apud provincialem judicem, & non civitatis defensorem examinaretur: solum actorem omni litis subdi dispendio.

Cap. V.

ET à *Defensoribus appellationes ad*[43] *ipsos fieri Judices.* Si vero egerint aliquid injuriosum circa defensores officiales: tunc provinciarum præsides

1 Id est, ambientes.
2 Ἀρχόντων, præsidum.
3 Præsides scil.
4 Utpote viles.
5 Et quasi vicarios defensorum.
6 Id est, extremo.
7 Id est, gestorum.
8 Olim nullum erat archivum defensorum.
9 Περὶ ἀρχόντων, id est, de præsidibus.
10 *Nov. 8. t. cod.*
11 Nota sententiam. Sic Arist. 1. Politic. 5. vel 8. καὶ ὡς βελτίων ἡ ἀρχὴ, ἢ τῶν βελτίονων ἀρχομένων, οὕτω καὶ ἄνθρωπ ἢ θεῖρ, τὸ ὑπολειπόμενον ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων βέλτιον ἄρχειν. id est, semper id melius imperium est quod obtinetur in res imperio subjectas præstantiores ac meliores: verbi gratia, melius est imperium in hominem quam in feram. Nam quo unum, quodque opus ex melioribus absolvitur, eo est melius. Hæc magnus ille Philosophus, ex cujus sententia discimus: Hominis in hominem imperium non modo naturale, sed & omnium perfectissimum & maximum esse.
12 Κρειττόνων, præstantioribus.
13 Defensoris munus nemo potest declinare.
14 Nobiliores ad defensoris officium promovendi.
15 Prisca tempora imitanda.
16 Libelli scilicet, id est, pragmaticæ formæ.
17 Κατὰ κύκλον, per ordinem, *Jul.* id est, suo ordine per vices, *Hal. ἀμοιβαδὸν, chacun à son tour.* nimirum ne quis iterum defensor esse cogatur, donec alii defensores non fuerint. Magistratus qui hoc modo creabantur, πεισθεὶς πολιτεύμασι Demosthenes vocat, quos Circulares possis appellare: ut ne quis cum Accurfio putet paternos magistratus in circulum coactos: vel cum Tiraquello 1. *de jure primogenitur.* 19. hic de illo circulo agi, cujus meminit Cujas 1. *Inst.* 2. & quem Ausonius orbem teretem appellat, cujus Felinus *in c. cum delicte, de rescript.* & Cardinalis Alexand. meminit *in c. Nicæna. de appellationibus.* quod in hujusmodi circulo plurium nomina sic in orbem scriberentur, ut dignosci non posset, quis prior aut posterior fuisset nominatus, ad-de Ferrandum 2. Explicationum 37.
18 Λόγ Φ, id est, æstimatio, honor, opinio, reputatio.
19 Ἀρχὸν Φ, id est, præsidem.
20 Ψῆφ Φ, suffragio, electione.
21 Extraneis, jus suffragii non competit.
22 *Inst. de off jud.*
23 Olim erat annuus magistratus.
24 Præside.
25 Nota gradus, defensorem civitatis, Præses provinciæ, Præfectus prætorio defensorem confirmat, creat, & deponit.
26 Præfectus prætorio defensorem confirmat, creat, & deponit.
27 Τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι, id est, præsidi. *Julian.*
28 Sensus est, Defensor vicarium sibi non potest substituere.
29 Præses, vices suas agentis vicarii, mittendi jus non habet.
30 Ἀρχόντων præsidum, *Julian.*
31 Testamenta & donationes & alia monumenta publica, *Jullan. patricium c.* 110.
32 Nota quæ agerentur apud defensorem civitatis.
33 Vel, adversus homines ejus.
34 Præses.
35 Quidam hunc colligunt, Defensores non habere jurisdictionem: quod Cujacio displicet. Idem tamen negat eos emancipare aut manumittere quenquam posse, *arg. l. pen. & ult. Cod. de emancip. lib. l. ult. C. de vin. liber.*
36 Præsidum.
37 Defensor acta facit adversus tributa differentes, ad similitudinem præsidis, *Julian.*
38 Acta adversus tumultuosos conficiuntur à defensore.
39 Præsidum.
40 Ταχυγράφον.
41 Olim habuerunt ad 50. usque, *l. 10. C. eod.*
42 Plus petitione actoris, non potest evitari ordinaria vel defensoris jurisdictio, & alioqui Julianus cap. 12. refert hunc locum ad plus petitiones.
43 A defensoribus ad præsides appellatur.

præsides ulcisci & castigare officiales [possint.] †. Licentiam enim damus Defensoribus si hoc neglexerint præsides gentium, sedis tuæ eminentiæ huc nunciare, ut inde detur auxilium eis, & vindicta competens: & re vera Defensores eos esse contra delinquentes, habentes judiciariæ [1] claritatis & honestatis imitationem. §. 1. Et si cadere [2] contigerit civitatis Defensorem: mox ad [3] alium deferri decretum, qui ex circulo [4] vocatur, cum dudum dicto jurejurando, & suscipere quidem mox curam; decretum vero nuntiari & confirmari à tuo [5] culmine: & nequaquam defensoribus vices agentes (sicut prædiximus) dari: ne rursus priori confusioni demus quasi rationabilem occasionem. §. 2. Præcepta vero faciat tua eminentia per unamquamque provinciam, ut in civitatibus habitatio [6] quædam publica distribuatur, in qua conveniens est Defensores monumenta [7] recondere, eligendo quendam in provincia qui horum habeat custodiam: quatenus incorrupta maneant hæc, & velociter inveniantur à requirentibus: & sic apud eos *archivum* [8], & quod hactenus prætermissum est in civitatibus emendetur.

Cap. VI.

Quia vero etiam Defensores civitatum extra [9] omne commodum fiunt: & pro decretis eorum, si quidem civitates majores [10] sunt, quatuor solummodo dabuntur aurei foro tuæ sublimitatis: si vero minores, tres: sicut jam dudum nostris constitutum est legibus: si vero quædam salaria [11] habent publica, etiam hæc secundum consuetudinem percipient. §. 1. Audient quoque leviora crimina, & castigationi competenti contradent: & eos qui in majoribus [12] criminibus capiuntur, detrudent [13] in carcerem, & mittent [14] ad provinciæ Præsidem, sic enim fruetur civitas unaquæque cura judiciali: & omnis gens sub majori constituta judice majorem sentiet providentiam: & rescindentur plurimæ judicum [15] curæ, cum civitatum Defensores in semetipsis eas imponunt, & levigant [16] præsidum quas pro [17] omnibus hominibus habent solicitudines, ipsi particulariter removentes ea quæ vim patientibus inferuntur, aut dubitationes solventes, & honestos (sicut sæpe dictum est) eos qui in administrationibus sunt, demonstrantes. †. Si vero etiam detineantur ab aliquibus publicæ functiones [18]: gentium Præsides Defensoribus imperabunt contra detentores exactiones: ut & secundum hoc eos adjuvent. †. Si qua vero Defensoris præter hæc fiat ordinatio, aut tenuerit aliquis Defensoris officium in semetipsum veniens, sive dignitatis, sive militiæ, sive privilegii, sive alterius cujuspiam occasione: iste quinque librarum auri subjectus pœnæ, etiam sic post ejus exactionem ad [19] opera civitatis proficientem cogatur defensoris implere solicitudinem. Convenit enim unumquemque nobilium [20] semper functionem agere civitatum quas inhabitat, & hanc eis conferre habitationis repensationem.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua sublimitas in provinciis quibus præest, facere manifesta per programmata propria studeat: quatenus cognoscant omnes, quia & *maximorum & mediocrium & parvulorum nobis cura est*, & *nihil est tale quod à nostra solicitudine removeamus*. Partem vero faciat tua eminentia suorum præceptorum: ut ex hoc jam gentium præsides præparent secundum unamquamque civitatem eos qui bonæ opinionis sunt nominari Defensores secundum [21] circulum (sicut jam dictum) & decreta fieri communia cum jurejurando in eis habito, & describere prædictum circulum: & ita per biennium subintrare curam eos qui subsequuntur: & si ceciderit [22] quispiam ex eis, alium introduci: semper quidem decreto cum jurejurando [23] faciendo: ipsoque dum futurus fuerit curam suscipere, definitum jusjurandum subeunte, & electione [24] ejus facienda à Deo amabili episcopo, & venerabili clero, & aliis in civitate bonæ opinioni studentibus: quod etiam nunc mox fieri convenit, omnibus (sicut dictum est) secundum hanc nostram generalem procedentibus legem. †. Nunc autem Defensores existentes, siquidem placiti videantur, etiam ipsos inscribi circulo, & biennio complere curam, & siquidem jam biennium in ea cura habent, removeri Defensoris solicitudine: nisi [25] tamen voluerint communi decreto teneri eos biennio in eodem officio. Si vero nondum biennium impleverint, digni vero videantur communicare circulo, impleant reliquum tempus, ultra quod nullus civitatem defendat: sed usque ad hoc solum stet tempus: nisi cuncta civitas reluctante nullo elegerit eum: & hoc facto, alio biennio suscipiat solicitudinem, & modis omnibus deponatur: & tunc rursus fiat, quando ipse eum circulus ad hunc adduxerit ordinem: ne frequentia & continuatione curæ, & per quandam machinationem illud semper renovando fiat aliquibus infinita [26] prædicta gubernatio. †. His omnibus valituris in omne tempus: quoniam cum toto hoc studio & vigilantia & domini Dei intuitu adinvenimus, & nostris subjectis contulimus. Dat. XVI. [27] Kal. August. *Constantinop.* Belisario Viro Clarissimo Consule. [28]

Tit. III.

DE MENSURA [29] ORDINANDORUM CLERICORUM.

Novella Constit. XVI.

Idem Imp. Anthemio sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constantinopolitano, & universali patriarchæ.

PRÆFATIO.

Legem nuper [30] scripsimus *de mensura ordinationum*, & ut non *comperetet effusas eas esse, neque in sanctissima majore* [31] *ecclesia hujus felicissimæ civitatis* [32] *neque in aliis*: quam etiam firmam esse, & valere secundum omnem suam volumus virtutem. †. Quia vero intentio nobis est abbreviare quidem ordinationes, huic autem sanctissimæ majori ecclesiæ excellentem expensam ad mediocrem quandam atque portabilem [33] reducere quantitatem, quatenus multitudo ei expensarum minuatur: propter hoc omnem circumeuntes viam, ad præsentem venimus legem: nihil quidem aliud existentem à priore, sed ex ejus procedentem voluntate [34], adhuc autem amplius sanctissimæ majori ecclesiæ prodesse valentem.

Cap. I.

Sancimus enim, si in quibusdam sanctissimarum ecclesiarum (quarum ipsa sanctissima major ecclesia gubernationem & expensas suscepit) contigerit aut presbyterum, aut diaconum, aut lectorem, aut cantorem mori, non alium mox extrinsecus introduci, sed considerare quanta tunc est mensura ibidem ministrantium reverendissimorum clericorum. Et si quidem nondum clericorum minuta mensura est, sed adhuc abundant quantum ad id quod superius definivimus, & ut vocant [35] *statutum*, nullam fieri pro eo ordinationem, donec numerus in [36] [remedio] ipso restituatur. †. Si vero sic diminuta mul-

1 Ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα, præsidialis gravitatis imitationem atque figuram. *Hal.*
2 Διαπεσεῖν, intercidere, mori.
3 Id est, mox alius defuncti loco subrogatus.
4 *Cap.* 1. *T.*
5 Id est, præfecti prætorio. *d. c.* 1. *T.*
6 Οἴκημα τὶ δημόσιον. scrinium publicum, ubi monumenta publica deponere possit. *Julian.*
7 Ὑπομνήματα.
8 Ἀρχεῖον, idem quod scrinium.
9 Ἄμισθοι sine datione pecuniæ. *Jul.* gratis. *Nov.* 8. *c.* 1.
10 De majoribus & minoribus civitatibus alias dixi.
11 Σιτήσεις, publicas annonas. *Jul.*
12 Vid. *l.* 7. *C. eod.*
13 Et ita habent jus prehendendi quod eis negabatur, *l.* 2. *C. Theod. de exhib. reis.*
14 Julianus jus eis tribuit castigationis.
15 Præsidum.
16 Relevent. *Hal.*
17 Λαῶν μερίμνας. *Scrimg. Hal.* populorum curas, quo ex loco Bartolus perperam colligit, popularem hic constitui, qui non sit nobilis.
18 *C.* 3. §. 1. *T. eod.*
19 Multa reis indici potest à judicibus ad opera publica civitatum profutura.
20 *Cap.* 1. *T. eod.* σεμνοτέρων. *Scrimg.* quos hic vetus interpres vertit nobiles, possis commodius graviores & digniores viros appellare.
21 *Cap.* 1. *T. eod.*
22 *Cap.* 1. §. 1. *T. eod.*
23 *d.* §. 1. *d. c.* 5. §. 1. *T. eod.*
24 Defensor eligitur à clero, & honestioribus civitatis, *ut hic*, confirmatur à Præfecto prætorio, *c.* 1. *in fin. T. eod.*
25 Munus defensoris prorogari potest.
26 Perpetui magistratus non fuerunt apud Romanos.
27 Ib. Idib. Augusti. quidam ita legunt.
28 Id est, anno 535.
29 *Novell* 3. *c.* 1. *Novell.* 6. *c.* 8.
30 *Novell.* 3. *c.* 1. *Novell.* 6. *c.* 8. Novella 3. & sexta cavetur ut numerus clericorum certus sit in majore Ecclesia urbis Constantinopolitanæ. Hæc autem constitutio jubet ut ex aliis Ecclesiis superflui clerici, id est, hi qui supra statutum numerum sunt, in locum mortuorum clericorum majoris Ecclesiæ transferantur.
31 Sanctæ Sophiæ scil.
32 Constantinopolis.
33 Φορητὸν, id est, tolerabilem.
34 Voluntas legis spectanda.
35 Κατὰ καλούμενον στατοῦτον.
36 Εἰς ἑαυτὸν ἀποκατάστασιν. id est, sibi ipse restituatur.

τηλικαῦτα τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους ἀμύνειν, καὶ σωφρονίζειν τοὺς ταξεώτας. ἄδειαν γὰρ δίδομεν τοῖς ἐκδίκοις, εἰ τούτου ῥαθυμήσαιεν οἱ τῶν ἐθνῶν ἡγούμενοι, τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ταῦτα προσαγγέλλειν, ὥστε αὐτόθεν δίδοσθαι βοήθειαν αὐτοῖς, καὶ ἐκδίκησιν πρέπουσαν. καὶ ταῖς ἀληθείαις ἐκδίκους αὐτοὺς εἶναι κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων, ἔχοντας ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα. §. α'. Κἂν εἰ διαπεσεῖν συμβαίη πόλεως ἔκδικον, εὐθὺς ἐφ' ἕτερον φέρεσθαι τὴν ψῆφον, τὸν ἐκ τοῦ κύκλου καλούμενον, μετὰ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων ὅρκων· καὶ ἔχεσθαι μὲν εὐθὺς τῆς φροντίδος, τὴν δὲ ψῆφον μηνύεσθαι καὶ κυροῦσθαι παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς. καὶ μηδέποτε τοῖς ἐκδίκοις τοποτηρητὴν μὲν, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, δίδοσθαι· ἵνα μὴ πάλιν τῇ πρόσθεν ἀταξίᾳ δῶμεν ἔνθεν εὔλογον ἀφορμήν.

§. β'. Προστάξεις δὲ ποιείσθω ἡ σὴ ὑπεροχὴ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, ὥστε ἐν ταῖς πόλεσιν οἴκημά τι δημόσιον ἀφορισθῆναι, καθ' ὃ προσήκει ἐστὶ τοὺς ἐκδίκους τὰ ὑπομνήματα ἀποτίθεσθαι· προχειριζομένους τινὸς κατὰ χώραν δὲ τὴν τούτων ἔχοντα φυλακὴν, ὥστε ἀδιάφθορα μένειν αὐτὰ, καὶ θᾶττον εὑρίσκεσθαι παρὰ τῶν ἐπιζητούντων· καὶ εἶναί τι παρ' αὐτοῖς ἀρχεῖον, καὶ τὸ μέχρι νῦν ἁμαρτηθὲν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπανορθοῦν.

ΚΕΦ. ς'.

Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἔκδικοι τῶν πόλεων παντοίως ἄμισθοι γίνονται, καὶ ὑπὲρ τῶν προσταγμάτων αὐτῶν, εἰ μὲν αἱ πόλεις μείζους εἶεν, τέσσαρες μόνοι δοθήσονται χρυσοὶ τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς· εἰ δὲ ἐλάττους, τρεῖς ἤδη τοῖς ἡμετέροις διατέτακται νόμοις. εἰ δέ τινας σιτήσεις ἔχουσι δημοσίας, καὶ αὐτὰς κατὰ τὸ συνήθες λήψονται. §. α'. Ἀκροάσονται γε μὴν καὶ τῶν ἐλαφροτέρων ἐγκλημάτων, καὶ σωφρονισμοῖς προσήκουσι παραδώσουσι· καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς μείζοσιν ἐγκλήμασιν ἁλισκομένους φρουρήσουσι, καὶ ἀναπέμψουσι πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενον. οὕτω γὰρ ἀπολαύσει καὶ πόλις ἑκάστη φροντίδος ἀρχικῆς, καὶ τὸ σύμπαν ἔθνος, ὑπὸ μείζονι τεταγμένον ἄρχοντι, μείζονος αἰσθήσεται προνοίας. καὶ ὑποτεμοῦνται πολλὰ τῶν ἀρχικῶν φροντίδων οἱ τῶν πόλεων ἔκδικοι, εἰς αὐτοὺς ταύτας μετατιθέντες, καὶ ἐπικουφίσουσι τοῖς ἄρχουσι τὰς ὑπὲρ τῶν ὅλων μερίμνας, αὐτοὶ τὰ κατὰ μέρος παύοντες, καὶ τὰ τῶν ἀδικουμένων ἢ τῶν ἀμφισβητούντων διαλύοντες· καὶ σεμνοὺς, καθὰ πολλάκις εἴρηται, τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντας ἀποφαίνοντες. †. Εἰ δὲ καὶ ἀγνωμονοῖντο παρά τινων οἱ δημόσιοι φόροι, τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένους τοῖς ἐκδίκοις ἐπιτάττειν τὰς κατὰ τῶν ἀγνωμονούντων εἰσπράξεις, ἵνα κατὰ τοῦτο αὐτοῖς βοηθοῖεν. †. Εἰ δέ τις ἐκδίκου παρὰ ταῦτα γίνοιτο χειροτονία, ἢ παραβαίνοιτό τις τὴν τοῦ ἐκδίκου προβολὴν ἐπ' αὐτὸν ἰοῦσαν, εἴτε ἀξιώματος, εἴτε στρατείας, εἴτε προνομίου, εἴτε ἑτέρου τινὸς προφάσει, οὗτος quinque librarum auri ὑποκείμενος ποινῇ. καὶ οὕτως μετὰ τὴν ταύτης ἔκτισιν, εἰς ἔργα τῆς πόλεως προχωροῦσαν, ἀναγκασθήσεται τὸ τοῦ ἐκδίκου διανύσαι φρόντισμα. προσήκει γὰρ ἕκαστον τῶν σεμνοτέρων λειτουργεῖν ταῖς πόλεσιν αἷς οἰκεῖ, καὶ ταύτην αὐταῖς ἀποτιννύναι τῆς οἰκήσεως τὴν ἀμοιβήν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὧν ἄρχει ποιήσαι φανερὰ διὰ προσταγμάτων οἰκείων σπουδασάτω. ὅπως ἂν γινώσκοιεν ἅπαντες ὅτι καὶ τῶν μεγίστων καὶ τῶν μέσων καὶ τῶν σμικροτάτων ἡμῖν μέλει· καὶ οὐδέν ἐστι τοιοῦτον ὅπερ ἔξω τῶν ἡμετέρων φροντίδων ποιούμεθα. μέρος δὲ ποιησάσθω ἡ σὴ ὑπεροχὴ τῶν οἰκείων προστάξεων τὸ ἐντεῦθεν ἤδη τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένους παρασκευάσαι καθ' ἑκάστην πόλιν τοὺς εὖ ὑπολήψεως ἔχοντας, ὀνομασθῆναι ἐκδίκους, κατὰ τὸν κύκλον, ὡς εἴρηται. καὶ ψήφους γίνεσθαι κοινὰς μεθ' ὅρκων ἐπ' αὐτοῖς. καὶ ἀπογραφῆναι τὸν εἰρημένον κύκλον· καὶ οὕτω κατὰ διετίαν ὑπεισιέναι τὸ φρόντισμα τοὺς ἐφεξῆς· καὶ εἴπερ διαπέσοι τις ἐξ αὐτῶν, ἕτερον ἀντεισάγεσθαι, ἀεὶ μὲν τῆς ψήφου μεθ' ὅρκου γινομένης, αὐτοῦ δὲ, ἡνίκα ἂν μέλλοι τοῦ φροντίσματος ἀντέχεσθαι, τὸν ὡρισμένον ὅρκον ὑπέχοντος, καὶ τῆς προβολῆς αὐτοῦ γινομένης παρά τε τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ εὐαγοῦς κλήρου, καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν ὑπολήψεως ἀντεχομένων. ὅπερ καὶ νῦν εὐθὺς γίνεσθαι προσήκει, πάντων, ὡς εἴρηται, κατὰ τόνδε ἡμῶν τὸν γενικὸν προϊόντων νόμον. τοὺς δὲ νῦν ὄντας ἐκδίκους, εἰ μὲν ἀρεστοὶ φανεῖεν, καὶ αὐτοὺς ἐγγραφῆναι τῷ κύκλῳ, καὶ διετίαν πληρῶσαι τὸ φρόντισμα.

†. Καὶ εἰ μὲν ἤδη διετίαν ἐπὶ τοῦ φροντίσματος ἔχουσι, παύσασθαι τῆς τοῦ ἐκδίκου φροντίδος· (πλὴν εἰ μὴ βούλοιντο κοινῇ ψήφῳ ἔχεσθαι αὐτὸν εἰς ἑτέραν διετίαν τῆς αὐτῆς ἐπιτηδεύσεως) εἰ δὲ οὔπω τὴν διετίαν ἐπλήρωσαν, ἄξιοι δὲ φαίνοιντο τοῦ κοινωνῆσαι τῷ κύκλῳ, πληροῦν τὸν λειπόμενον χρόνον, μηδένα δὲ περαιτέρω τούτου τὰς πόλεις ἐκδικεῖν· ἀλλὰ μέχρι τούτου μόνον ἵστασθαι τοῦ χρόνου. πλὴν εἰ μὴ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἀντιλέγοντος οὐδενὸς ἐπιψηφίσεται αὐτόν. καὶ τούτου δὲ γινομένου, ἑτέραν διετίαν ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ φροντίσματος, καὶ πάντως αὐτὸ κατατίθεσθαι· καὶ τότε πάλιν γίνεσθαι ὅταν αὐτὸς αὐτὸν ὁ κύκλος εἰς ταύτην ἀγάγοι τὴν τάξιν. ὥστε μὴ τῇ συνεχείᾳ καὶ τῷ διηνεκεῖ τοῦ φροντίσματος, καὶ τῷ κατά τινα μηχανὴν αὐτὸ καθ' ἕκαστον ἀνανεοῦν, γίνεσθαι τισὶν ἀπέραντον τὴν εἰρημένην διοίκησιν. †. Τούτων ἁπάντων κρατούντων εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον, ἐπειδήπερ μετὰ πάσης αὐτὰ σπουδῆς τε καὶ ἀγρυπνίας καὶ τῆς πρὸς τὸν θεὸν συννοίας ἐξεύρομέν τε καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις κεχαρίσμεθα.

Datum XVI. Kalend. August. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς ἐξ ἑτέρας ἐκκλησίας μετατίθεσθαι εἰς ἑτέραν, εἰς τὸν τῶν ἐλλειπόντων στατοῦτον ἀριθμόν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ις'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀνθεμίῳ τῷ θειοτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Νόμον ἔναγχος ἐγράψαμεν περὶ τοῦ μέτρου τῶν χειροτονιῶν, καὶ τοῦ μὴ προσήκειν ἐκκεχυμένας αὐτὰς εἶναι, μήτε ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, μήτε ἐν ταῖς ἄλλαις· ὃν δὴ καὶ κύριον εἶναι καὶ κρατεῖν κατὰ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ παρακελευόμεθα δύναμιν. ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς ἡμῖν ἐστιν εἰς τὸ συστεῖλαι μὲν τὰς χειροτονίας, ἐντεῦθεν τι τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δαπάνης εἰς μέτριόν τι καὶ φορητὸν περιστῆσαι ποσὸν, ὅπως ἂν τὸ πλῆθος αὐτῇ τῶν δαπανημάτων ἐλαττωθείη· διὰ τοῦτο, πᾶσαν περινοστοῦντες ὁδὸν, καὶ ἐπὶ τὸν παρόντα νόμον ἐληλύθαμεν, οὐδὲν μὲν ἀλλοιότερον ὄντα τοῦ προτέρου, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς ὁρμώμενον προαιρέσεως, ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν ὀνῆσαι δυνάμενον.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν γὰρ, εἴπερ ἔν τισι τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὧν αὐτὴ ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία τὴν διοίκησιν καὶ τὰς δαπάνας εἵλετο, συμβαίη πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ἀναγνώστην ἢ ψάλτην τελευτῆσαι, μὴ ἕτερον εὐθὺς ἔξωθεν ἐπεισάγεσθαι, ἀλλὰ σκοπεῖν πόσον ἐστὶ τηνικαῦτα τὸ μέτρον τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων εὐλαβεστάτων κληρικῶν· καὶ εἰ μὲν οὔπω τὸ τῶν κληρικῶν ἠλαττώθη μέτρον, ἀλλὰ ἔτι πλεονάζουσιν ὅσον πρὸς τὸ ἄνωθεν ὡρισμένον καὶ τὸ καλούμενον στατοῦτον, μηδεμίαν γίνεσθαι ἀντ' αὐτοῦ χειροτονίαν, μέχρις ἂν ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑαυτὸν ἀποκατασταίη. †. Εἰ δὲ ἠλάττωται τὸ πλῆθος, ὥστε ἀναγ-
κην

κλω εἶναι, ἀφ' τὸ μὴ ἐλλεῖψαι τὸ σπουδαῖον, ὕπερον αὐτὴ δ' πολυτήσαιτο εἰσαχθείσαις πλημμελήσει, σκοπεῖν τῷ μακαριότατῳ τῶν ὁσίων τῆς ἐσὺ σὺ ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ταῖς παρὰ τῶν ἀγαπατῶν μεγάλων ἐκκλησίαν θεσπίζοις δ' αὐτὸ πέμματον πλεονάκις, πολλοῖς αὐτοκράτορσιν ὑπερβάλλειν ἐπερον, ἀλλὰ μὴ νέαν ποιεῖσθαι τῶν χορηγούντων. ὅτου γὰρ ἂν δ' θεσπίσουσι ἀεὶ δ' ἐλλείπουσι ἀναπληρωθῆναι, ἡ γὰρ τε κ' θεοφιλὴς ἐπιτέθηκε) τῷ στρατιωτικῷ συμμετρίαι, καὶ ἵνα μὴ ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία κ' μικρὸν τ' ὀφλημάτων ἀποπλαγήσῃ), ἐπειπερ εἰ τὸ μὲν σύνολον ἀναπληροῖτο ταῖς ἐπισταμεναῖς ταῖς ἔξωθεν, τὸ δ' θεσπίσιον μὴ μειοῖτο, πολύς τε κ' ἀπέραντος διελθοῦσ) χρόν) ἕως ἂν παντὸ θεσπίσιον ἐλαττωθείη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοιγαροῦν σὴ μακαριότης τὰ ἀφ' τῶν τ' ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἀφίλητον ἐκτήσω ἡμῶν θ-φάσεσιν, ἔργῳ κ' πρᾶξι θ-φάβειαν ἀσυδότου. κ' ἐπ' μάλιστ' παρὰ τούτῳ, γινώσκειν ἀνάγκη τ' παρὰ τόνδε ἡμῶν τ' νόμου διέταξ' τῶν χαρτῶν διαρρήτου, ὡς ἐδὲν σύντεθεν ὄφελ) ἐξῇ, ὅτε λογισθήσε) τοῖς δικαιοτάτοις οἰκονόμοις τὸ τ' ἀεὶ τὸ μέρ) χαρομένης τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ διακονίᾳ· ἀλλ' αὐτὸ τὸ σύντεθεν ἐπιγνώσεσ) βλαβ), οἰκοθεν τοῦτον τ' ἑαυτῶν ῥαθυμίας ἀπολαμβάνοντες τ' κερπόν. Datum XVII. Kalend. Auguſt. *Conſtantinop.* D. N. BELIS. V. C. CONS.

titudo eſt, ut neceſſitas ſit, ne deſit ſtatutus numerus, alium pro morituro introduci clericum conſiderate beatitudinem tuam, ſi [1] quis eſt in aliis eccleſiis citra ſanctiſſimam majorem eccleſiam, ex abundanti ejuſdem [2] ordinis clericus: & exinde reſtituere alium, & non novam facere ordinationem. Sic enim dum ex eo quod plus eſt, ſemper hoc quod deſuit, impletur: bona & Deo amabilis imponitur cauſæ menſura: & ſic ſanctiſſima mater eccleſia paulatim [3] debitis [4] liberabitur. Alioquin ſi quod defuerit quidem compleatur introductionibus extraneis: quod vero plus eſt, non minuatur plurimum [5] & indefinitum tranſiet tempus, donec omne quod plus eſt, minuatur.

EPILOGUS.

†. Tua igitur beatitudo, ea quæ propter ſanctiſſimarum eccleſiarum utilitatem recte nobis placuerunt, operi effectuique contradere feſtinet. Etenim ſi quid fiat præter hæc, ſcire neceſſe eſt eum, qui contra hanc noſtram legem ſuſcipere ordinationem præſumpſerit, nihil hinc utilitatis habiturum, neque [6] reputabitur à reverendiſſimis Oeconomis in hac parte facta ſanctiſſimæ majori eccleſiæ expenſa: ſed ipſi ex hoc cognoſcent damnum à ſemetipſis hunc ſuæ negligentiæ recipientes fructum. Datum Idib. Auguſt. *Conſtantinopol.* poſt conſulatum BELISARII, V. C. 7

1 Id eſt, an.
2 Qui deeſſe, vel diminutus eſſe dicitur.
3 Emiſſis ex ſuo corpore ſupernumerariis.
4 Sumptibus.
5 Infimitas ſemper eadem pene manſerit.
6 Expenſæ illegitimæ adminiſtratori non reputantur.
7 Id eſt, anno 536.
8 Additur in editione. *Hal. in ſvi-* ματι τῆ ἀποστ. ἱστ. Χελιδ. &c. ut in *l. 1. C. de off. præf. præt. Afric.*
9 Principis. *Scrim.* principib. & præſidibus Index Regin. τῶν ἀρχόντων, *editio Halvand.* præceptæ præſidum, alias de officio rectoris provinciæ, *conſt. 21.*
10 Deeſt in Græcis editionibus.
11 Horum mandatorum fit mentio in lege 6. *in fin. ff. de off. proconſul. l. 3. in fin. de off. præfid. l. 4. Cod. de inteſt.* adde *l. 1. C. de mandatis princip. l. 2. C. de off. ejus qui vice.* Præſcribunt autem hæc mandata Præſidibus modum adminiſtrandi. Cæterum hæc Novella eſt 21. apud Julianum ita conſcripta. *De officio rectorum provinciæ.* ad quem modum conceptus eſt titulus Codicis: cui reſpondet Pandectarum titulus *de off. Præſid.*
12 Id eſt, an. 536.
13 *Nov.* 8. c. 9. Goth. Vid. ad hanc Nov. Rittershuſ. *part. 2. c. 1. n. 17. 18. & Novell. 95. 128. 130. 133.* Eundem Rittershuſ. *part. 12. c. 13. & part. 15. cap. unic.* ANS.
14 *Nov.* 8. *cap.* 1.
15 *Nov.* 8. *cap.* 8.
16 Objecta juris publici & privati.
17 Δήμους, id eſt, circenſes factiones: de quibus ſcripſi ad *l. 1. §. 12. ff. de off. præf. urb. l. 28. §. 3. ff. de pan.* adde *Cujac.* 8. *obſ. 29. l. 3. in fin l. 13. ff. de offic. Præſid.*
18 *Nov.* 83.
19 *Nov.* 67. *c.* 1.
20 Hinc ſumpta eſt pars authenticæ, *Niſi breves C. de ſentent. ex periculo.*
21 Breviores lites non ſunt, neque hic dicuntur, quæ vilium tantum ſunt perſonarum, ſed quæ vilem ſummam continent, in queis de rebus minimis agitur, ſive de iis inter nobiles, ſive inter pauperes agatur. Id genus lites ſine ſcripto decidi jubet Imperator, maxime ſi inter viles perſonas agatur.
22 Εὐτελεσίρων, qua voce Ferrandus 20. *Explicationum* 39. non modo pauperes interpretari ſeu appellari poſſe exiſtimat, ſed & homines ſimplices & minime verſutos, qui in cauſis & litibus non ſunt exercitati. Reperio ſane apud Græcos εὐτελὴς, viles eſſe homines, ut apud *Harmenop. l. tit. 6. §. 35.* ſed & apud eundem *5. tit. 8. §. 107.* εὐτελὴς eſt, non abjectus aut vilis homo (ut interpres vertit) ſed cohortalis *ut & 45. Ecl. 1. c. 52. junctis l. 3. Cod. de hered. decor.* ut hic forte locus de cohortalibus quoque poſſit intelligi, quanquam *in*

TIT. IV.[8]

DE MANDATIS PRINCIPUM.[9]

NOVELLA CONSTIT. XVII.

Imperator Juſtinianus Auguſt. Tribuniano Quæſtori ſacri noſtri Palatii & Exconſuli.

PRÆFATIO LATINA.[10]

EX libris[11] antiquis, qui jura Romani nominis continebant, non ignorat tua ſublimitas, quanta *de mandatis principum* legum latores in ſuo quiſque volumine conſcripſerunt. Quia igitur nobis reparantibus omnem vetuſtatem jam deperditam ac diminutam, placuit etiam omnibus judicibus noſtris, qui minores vel medias adminiſtrationes gerunt ſive inter Correctores, ſive inter Conſulares, ſive inter Spectabiles ordinentur, non ſolum codicillos præſtare, ſed etiam *Mandata* dare, quibus inſpectis omnia gubernare laudabiliter poſſint: ideo librum *Mandatorum* compoſuimus, qui ſubter per utramque linguam annexus eſt: ut detur adminiſtratoribus noſtris ſecundum locorum qualitatem, in quibus Romana vel Græca lingua frequentatur, ſcire eorum ſanctionem: ut nihil ex his audeant præterire, ſed ſalubertimas diſpoſitiones noſtras obſervantes, in pertetuum noſtras provincias, noſtroque imperio ſubjectos gubernare feſtinent. †. Illuſtris igitur auctoritas tua, ad quam Quæſtoria pertinet cenſura, eadem mandata & in libris legum tranſcribi, & in ſacro laterculo deponi præcipiat: quatenus ex his una cum codicillis ſuſcipiendis, adminiſtratores, quemadmodum poſſint reipublicæ ſubvenire, non ignorent. Dat. XVI. Kal. Maji, poſt conſulatum BELISARII, V. C. CONS. [12]

Ἐν ὀνόματι τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φρανκικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος.

In Nomine Domini Ieſu Chriſti Dei noſtri, Imperator Cæſar Flavius Juſtinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, glorioſus, victor, triumphator, ſemper adorandus, Auguſtus.

ΗΔΗ μὲν οὖν τοῦ ἡμετέρου εὐσεβείας νόμου πάντα διηγόρδυται, ἐφ' οἷς τεθρύληκεν ἐστὶ τοὺς τοὺς ἀρχὰς θ-βαλαμβάνοντας, ταυτας διοικεῖν, μεμνημένους τ' ὅρκων ὧν ἐπὶ τούτοις παρέχουσιν· ἀναγκαῖον ὅμως φάνηναι κ' νῦν θ-βαλαμβάνοντι σοι τὴν ἀρχὴν ἐπισκῆψαι τὰ πρέποντα, κ' τοῦτο δὴ τὸ τοῖς τεθρυλημένοις τ' πολλείαις ἡμῶν ἐξυπηρηθμοῖ, οἷ τοῖς εἰς τὰς ἀρχὰς τελουμένοις ὑπὲρ παρεῖχον θ-βαλήματα (mandata principis αὐτὰ καλοῦντες) καθάπαξ ἐκρῖναι αὐτοὺς ἀφαιρεῖσθαι τὰς ἀρχάς.

JAm quidem in generali noſtræ pietatis lege[13] omnia declarata ſunt, in quibus conveniens eſt adminiſtrationes accipientes, eas gubernare, memorantes juſjurandum quod ſuper his præſtatur. Neceſſarium tamen exiſtimavimus etiam nunc percipienti tibi adminiſtrationem, deſignare quod à progenitoribus reipublicæ noſtræ adinventum eſt: qui ad adminiſtrationes directis certa præcepta dabant, *Mandata principum* ea vocantes, ſecundum quæ oporteret eos gubernare adminiſtrationes.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δ' πῶς δεῖ τὸς θεοῦκα ἐπιλογεισθένδας ἀρχοντας, καθαρῶς θεῷ τε κ' αὐτοκράτορι κ' νόμῳ χεῖρας σῳζάτειν

CAP. I.

Ut gratu creati magiſtratus, gratuitas quoque manus ſervent, erga Deum, Imperatorem, & legem.

ΔΕῖ τοίνυν σε καθαρᾶς παραλαμβάνοντα τῶν ἀρχῶν, κ' δόσεως ἀπάσης χωρὶς, θεῷ τ' ἁπάντων ἀπαίτων καθαρῶς φυλάτειν θεῷ τε κ' ἡμῖν κ' τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας, κ' μηδενὸς ἀπλεοδαμ κέρδος, μήτε μείζον), μήτε ἐλαττον). μηδὲ σεσφισμένου τινὰ ποιεῖαθ κ' τ' ὑπηκόων ἐμπορείαν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς παρὰ δ' δημοσίᾳ σοι χορηγμένοις· κ' ἀφ' τε σαυτῷ ἀφ' τε τ' ἀεὶ σε καθαρὸν αὐτοῖς παυσόμενον φυλάτειν τὸ δίκαιον. †. Καὶ σπούδειν θεσπίσαι μὲν τὰς δημοσίας φόρους ἀπαιτεῖν ἀρρύπους, μηδὲν ἐλλείποντα τ' ἀεὶ τὸ δημόσιον θεσποίας, ἀναζητεῖν τε μήτι τὸ δημόσιον ἠλάτθ), κ' οὐκποιεῖν αὐτὸ παυσόμενον τὰ οἰκεῖα. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἰδιώταις ἀδικηθεῖσι βοηθοῦμεν, ὕτω κ' τὸ δημόσιον ἀνεπηρέαστον μᾶλλον βιαλόμεθα. οἱ γὰρ δὴ σωτελεσταὶ, πάσης ἔπηρείας ἐλεύθεροι φυλαττόμενοι, ῥᾳδίως τὲ κ' ὁκ θεσχείρε κατατιθήσουσι τὰς φόρους· κ' ἄπᾳ εἰς κλοπὰς θεσπέρον διδόντες, ἔμμον ἐποφείλοντες τὰ τε δημόσια, τοῦτο νῦν αὐτοῖς τοῖς δημοσίοις πιθέντες, ἀπαλλαγήσονται ῥᾳδίως τ' ἐπὶ τοῖς φόρσις ὀφλημάτων.

I. Tibi igitur quoque *tertium* ſtudium, *lites cum omni*[20] *æquitate audire*, & omnes quidem breviores, & quæcunque maxime[21] vilium[22] ſunt, ex non[23] ſcripto decidere, & judicare, & liberare omnes alterna[24] contentione, & non permittere in aliquo ultra quam continetur ſacra noſtra conſtitutione, occaſione cauſalium expenſarum damnificari, ſi tamen ſufficientes in datione conſiſtant: alioqui etiam gratis lites audire, & non permittere ex negligentia de provincia aliquis præſidis quemquam ad hanc currere felicitiſſimam civitatem, & nobis moleſtum eſſe. Scito namque, quia ſi quis veniat, & aditionem nobis faciat, & à nobis interrogatus ſi prius te adiit, deinde te dicat adiiſſe, & quod juſtum eſt, non impetraſſe, & hoc verum inveniamus, in te indignationem converteemus. †. Si vero cum[25] te non adierit, venire ad hanc regiam præſumpſerit civitatem, & remittemus eum cum omni correctione, & reſponſum non dabimus.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ δ' πῶς δεῖ τὰς ἀρχοντας θεοῦειν, ἵνα μή πινες τασιασμοὶ γίνων), ἀλλὰ ἡ τ' ἀπάντων δ' δήμου πάξεων ἡσυχία φυλάτη).

CAP. II.

Ut caveant Magiſtratus, ne quæ ſeditiones excitentur, & quieti publicæ omnium ordinum invigilent.

ΕΠειτε θεσπῆκόν ἐστί σε θεσποεῖν δ' μὴ τὰς δήμους τ' πόλεων σὺ ἀλλήλοις ταρασσέτειν, ἀλλὰ πᾶσιν εἰρήνην εἶναι ταῖς πόλεσιν, σὺ δ' τῶν ἰσότητα κατέχεσθαι τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις φυλάτειν· κ' μήτε κέρδος, μήτε πάθος, πινὸς ἕνεκεν θεὸς τ' τ' μερῶν ἀποκλίνειν.

Deinde conveniens eſt te providere, ut nulli populi civitatum alterutris ſeditiones[17] faciant, ſed omnem pacem eſſe Dei civitatibus, dum æquitas etiam hinc noſtris ſubjectis ſervatur, & neque lucri neque paſſionis alicujus cauſa, ad aliquam partium declinatur.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ δ' πῶς δεῖ τὰς βαρυτέρας δίκας ἀγορέφους κρίνειν, κ' τ' ἀπορτυλῶν μέτρων φυλάτειν.

CAP. III.

Ut breviores & viliores cauſa ſine[18] *ſcripto decidantur: & ſportularum modus ſervetur.*

ΕΣτω σοὶ κ' τρίτον ἀπόδοσιμος, τὸ δ' δικῶν μὴ πάσης ἰσότητ' ἀκριβάζ, ἀλλὰ τὰς μὲ βαρυτέρας, κ' ὅσαι μάλιστ' δ' αὐτελεστέρων εἰσὶν, ἀγορέφους νέμειν τε κ' κρίνειν, κ' ἀπαλλάττειν ἀνθρώπους τ' ἀπὸ ἀλλήλων φιλονεικίας, κ' μὴ συζητεῖν αὐτὰς μηδὲν περαιτέρω τ' θεσιεχομένων τῇ θείᾳ ἡμῶν λαμπρᾷ, θεσφάσῃ δικαστικῶν δαπανημάτων, ζημιώσαν· εἰπὲ ὅλως ἱκανοὶ θεσὸς δόσιν καθεζόσιν. ἐπείτοιγε κ' θεσῆκε δ' δικῶν ἀκριβάσθαι, κ' μὴ συζητεῖν ὅν ῥαθυμίας τὰς τ' ἐπαρχίας, ἧς ἄρχεις, εἰς τοῦτων τρέχειν τὴν διάκαιμεν πόλιν, κ' ἡμᾶς ὀνοχλεῖν. ἴσθι γὰρ ὡς εἴπερ ἔλθοι κ' θεσπελάσαι ἡμῖν ποιήσομεν, κ' παρ' ἡμῶν ἐρωτώμενον εἰ θεσπέρ σοι θεσῆλθεν, εἶτα φήσῃ κ' θεσπελθεῖν κ' δ' δικαίᾳ μὴ τυχεῖν, κ' τῶν ἀληθὲς δρεῖμεν, εἰς σε τὴν ἀγανάκλησιν τρέψομεν. †. Εἰ ῥᾴτοι μὴ θεσπελθών σοι, παραχωρήσῃ τῇ βασιλίδι ταύτῃ θαρρήσαι πόλῃ, κ' ἀνύπεμψομεν αὐτὸν σοὶ ἐπιλυμήσῃ πάσῃ, κ' ἀποκέλσεως ἐ μεζαδύσομεν.

Poſtea igitur adeptus[26], ſive ex Magiſteriano, ſive ex quolibet foro, non permittere lædere, nec ſuper-exigere ſubjectos noſtros. Sed ſi quis adierit tale aliquid quæſtus: hoc & exequi, & indemnitatem ei procurare, & neque permittere alicui proferenti præcepta cujuſcunque fori, hæc videlicet quæ ſolemniter diriguntur, *formarum*[27] *etiam aquæ cauſa, & portuum, & itinerum ſternendorum, & imaginum, & murorum, & domuum deſtructionis*[28] *tanquam*

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ δ' μὴ ἐξεῖναι τοῖς τ' ἀρχόντων τὰς οἰκιδιασεὰς ἢ μαγισελάνας λιμένων τε κ' τ' ἐξῆς ἕνεκεν ὁπιῶν εἰσαγάτειν.

CAP. IV.

Ne præſides permittant Executores aut Magiſterianos aliquid formarum & portuum cauſa exigere.

ΕΠειτε θεσπῆκόν ἐσί σε, κ' τὰς σὺ τεθεν φοιτώνδας, εἴτε μαγισελάνας, εἴτε ἐξ οἱεδήποτε δικαιηρίας, μὴ συζητεῖν ἀδικεῖν, μηδὲ ὑπερτρέχειν τὰς ἡμετέρας ὑπηκόας. ἀλλ' εἴπερ θεσπέλθοι τινὶ τοῦτο τι μεμερόφθαι, τοῦτο κ' ἐπιξιένειν κ' τὸ ἀζήμιον αὐτοῖς θεῖπειν. κ' μηδὲ συζητεῖν τινὶ θεσπένομβρίμ θεσπελθεῖν κ' δ' οἱεδήποτε δικαιηρίᾳ (τούτοις δὴ τοὺς ἐξ ἔθνους φοιτώσας, ὁλκῶν τε ὕδατ' ἕνεκεν, κ' λιμένων, κ' ὁδοῦ πασῶν, κ' ῥαφυρῶν, κ' εἰκόνων, κ' τειχέων, κ' οἰκημάτων κατασκευῆς, ὡς ἐν δημοσίᾳ τόπῳ χωμάτων, κ' ἑτέρων

mandat tuam domum quaſi in publico loco extructam demoliri.

videatur, æquius ad viles & miſeræ conditionis homines referri. 23 Adde *l. 6. ff. de accuſ.*
24 Reſponſionum, contradictionum, gravaminum, ſalvationum, & ſimilium multitudine, ſummatim itaque hujuſmodi lites proponendæ *Novell.* 83. ¶. 25 *l. 21. ff. de appellat.* 26 Agente in rebus.
27 Ὀλκῶν, aquæductuum *l. 26. §. 3. C. de epiſc. aud.* 28 Vid. *l. 7. ff. de off. præfid.* veluti ſi judex

1 *l.* 7. §. 1. *ff. de in publico fucturum, & aliarum talium*, damnificare noſtros ſubjectos. Non enim volumus, nec per talem cauſam ullum eis inferri damnum. Ipſe vero omnium horum providebis ſine damno omni geſtum. †. Si quis autem cui tale aliquid juſſum eſt, veniat: omnino non reſpicias eum, niſi ſacram noſtram pragmaticam oſtendat formam pro hoc ſcriptam: tunc tu ſuſcipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuntians ſecundam præceptionem noſtram ſuſcipias.

§. 1. Sed etiam pro ubertate neceſſariorum, & operum [1] civitatum diligentiam habebis: procurans ex civilibus pecuniis *Patres* [2] quæ valde neceſſariæ ſunt operum facere, & pontium, ſimiliter & viarum, & portuum, & in quibus omnino ſunt locis provinciæ cui præſides: portuumque, & murorum curam habebis: & quidquid omnino eſt publico, & civitatibus utile, & cogitabis, & facies, & nunciabis.

§. 2. Habebis autem obedientes tibi, & qui in provincia ſunt milites, in quibus eorum opus habueris ad miniſterium juſtum. Quod ſi deliquentes inveneris: ſub omni caſtigatione decenti inſuper ex [3] emolumentis eorum ſatisfieri læſis procurabis.

Cap. V.

De criminibus.

NOn permittas privilegiis [4] aliquibus uti nocentes [5] ſed illud ſolum eis in auxilium obſervabis, ut undique puri horum quæ eis inferuntur, & innoxii videantur. Homicidia [6] autem, & adulteria, virginumque direptiones, & invaſiones, & oppreſſiones, ita cum vehementia corrige, puniens delinquentes ſecundum noſtras leges, ut paulatim ſupplicium alios omnes faciat ſalvos.

§. 1. Præcipue vero Officiales [7] tuos retinebis, non permittens eis ſubjectos noſtros deprædari [8]: neque ut illi officiales videantur quidem ſubjecti tibi, pro veritate autem tuæ præſint voluntati. §. 2. Feſtinabis etiam *Conſiliarium* [9], & quicunque fuerit circa te, aſſumere virum optimum, & purum undique, & contentum iis quæ à fiſco dantur, & ſi quid præter ſpem acceſſerit, & non inveneris eum cuſtodientem tibi fidem juſtam: illum quidem expelles: alio vero uteris Conſiliario, legem & juſtitiam cum puris ſervante manibus. §. 3. Talem vero præbebis temetipſum omnibus & publice, & privatim, ut [10] terribilis quidem ſis delinquentibus, & indevotis circa fiſcalia [11]: manſuetiſſimis autem & mitis omnibus placidis & devotis, & paternam eis exhibens providentiam.

Cap. VI.

De fide publica aut ſecuritate non paſſim danda.

SEd neque hæc quæ dicuntur *Verba* [12], id eſt jusjurandum, prompte dare feſtines, in amplius tempus: ſed & cum examinatione in tempore mediocri [13], & non tranſcendente *triginta dierum induvias*, ne ex hoc infinitæ ſint hominibus ad invicem contentiones. Si vero etiam aliquem ſub nuncupato *Verbo* feceris: deinde aliquis adierit [14] adverſus eum: deduces quidem eum, cuſtodiens datum ei *Verbum*: & examinabis negotium, *Verbo* ubique ſervato; & ſi etiam contra eum ſententia neceſſaria ſit, condemnabis eum & duorum propones electionem, utrum velit dato *Verbo* abſolute abrenuntiare, & agere quæ judicata ſunt, an non. Certe [15] ſi hoc non: ſacris eum terminis reſtitues & ibi executionem inferes temperate, & cum debita venerabilibus locis reverentia.

Cap. VII.

Ut termini [16] *ſanctorum homicidii, &c. non proſint.*

NEque autem homicidis, neque adulteris, neque virginum [17] raptoribus delinquentibus terminorum cuſtodies *cautelam* [18], ſed etiam inde [19] extrahes, & ſupplicium eis inferes. Non enim talia delinquentibus parcere competit, ſed hoc patientibus: ut non talia à præſumptoribus patiantur. Deinde templorum cautela non [20] nocentibus, ſed læſis, datur à lege: & non erit poſſibile utrumque tueri cautela ſacrorum locorum, & lædentem, & læſum. §. 1. Publicorum vero tributorum exactiones etiam [21] intra templa decenter fieri procurabis: quoniam *fiſcalium ratio & militibus, & privatis ipſiſque templis, & cunctæ reipublicæ utilis & neceſſaria eſt*. Auxiliabuntur tibi ad hoc etiam Deo amabiles eccleſiarum Defenſores, & Oeconomi: nullum horum, qui fiſcalia tributa exigunt, abripientes exactioni, ſed neque permittentes violentum aut ſeditioſum aliquid pati exactionem inferentes: ſcientes quia ſi quid tale geſſerint, de ſuo [22] ſatisfacere fiſco cogentur.

Cap. VIII.

Ut cogant exactores tributorum in apochis ſuis exprimere quantitatem zygocephalorum.

COges autem publicos *Exactores* in ſuis *de ſuſceptu* [23] manifeſta facere omnia in quibus ea dederunt, nempe quantitatem *zygocephalorum* [24], aut *jugorum*, aut jugalium, aut quolibet modo per regiones nuncupantur: & pro quibus hæc & quælibet prædiis exiguntur: & datorum quantitatem, ſive in ſpeciebus, ſive in auro. Et interminaberis eis, & magnum damnum, *& manus* [25] *amputationem*, ſi hoc quod præcipitur quidem ſemper, uſque nunc autem non cuſtoditum eſt, non deinceps omnibus ſervent modis. †. Si vero (ut aſſolet) declinationem inveniant aliquam, dicentes non poſſe jugorum poni quantitatem: maxime quidem eos malignari putamus: ſed tamen nihil hinc lædatur fiſcus nec collatores: fiſcus etenim ſine præjudicio omnia ſua percipiat, & ſolenniter celebrata ſuſcepta percipiant ii qui hæc exolverint, nihil exigendi amplius. Cauſa vero in nullo lædatur, & ſecundum conſuetudinem quidem tributa ſolvantur ab eis, & inferantur fiſco. †. Nuntietur autem ad glorioſiſſimos noſtros præfectos de iſtis primitus cogendis cenſualibus nuncupatas *expoſitiones* [26] ſubtiliter dare, ut ex hoc fiat cauſæ dijudicatio: & ſic interim ſecundum conſuetudinem quidem datis fiſcalibus inculpabiliter inferendis, quicquid in iis quæ dubitantur, glorioſiſſimi noſtri præfecti judicaverint, in iis quæ controverſa ſunt, hæc valere: neceſſitatem habentibus exactoribus, poſt cognitam veritatem ſuper his quæſtionibus, & in illis de cætero quantitatem zygocephalorum, & aliorum omnium deſcribere, ſecundum quod à nobis jam ordinatum eſt. §. 1. Non [27] permittas autem curialibus, aut *Cenſualibus* [28], dum vendita ſunt prædia eorum, aut in alias perſonas mutatur poſſeſſio, tergiverſationibus uti quibuſdam, & non transferri à venditoribus ad emptores prædia: ſed coges eos omnino facere mutationes ſine damno. Si vero dixerint minus idoneos eſſe emptores, & propterea non fieri migrationem: hoc ipſum examinabis ſine quolibet damno: & ſi quidem idonei fuerint emptores

---

2 Patres civitatum: qui & curatores operum, *l.* 3. *C. de his qui ſponte mun.*

3 Salaria & honoraria officialium, pignori capi poſſunt ob delictum, *ut hic*, adde *c.* 10. *in fin. J. eod.*

4 *Nov* 8. *cap.* 12. *l.* 3. *in fin. ff. de offic. præfid.*

5 Confugientes ad eccleſiam præſumi innocentes hinc Alciatus colligit 3 *præſump.* 33.

6 *l.* 13. *ff. de offic. præſid.*

7 *l.* 6. §. 3. 4. 5. 6. *ff. de offic. præſid.*

8 *C.* 10. *verſ. ſed neque J. eod.*

9 Πάρεδρον, adſeſſorem. facit *l.* 2. *& totus titulus Cod. de aſſeſſoribus. & ff. de offic. adſeſſ.*

10 Facit *l.* 19. *ff. de offic. præſid.*

11 *Cap.* 8. *J. eod. Nov.* 8. *c.* 8.

12 Ut & Ϛ. καλάμινον λόγον: *& Novell.* 128. *c.* 13. *& edict.* 2. *&* 13. *c.* 10.

13. Intelligit autem λύσεις ἀσυλίας καὶ συγχωρήσεως καὶ ἀνέσεως. *Nov.* 5. *c.* 2. fidem publicam. *Sauf conduit ἀσυλία. Franchiſe. vide edictum Juſtiniani* 2. *J.*

13 Tempus modicum triginta dies. *l.* 1, §. 2. *ff. de itinere actuque*: vide *Cujac. c.* 10. *de præſcript.*

14 Id eſt, eum in jus vocaverit.

15 Id eſt, aut certe ſi hoc non fecerit vel elegerit.

16 Vid. quæ ſcripſi ad *l.* 3. *C. de his qui ad eccleſias.* adde 5. *Eclog.* 5. *ex lib.* 6. *tit.* 3. §. 4.

17 *C* 5. Ϛ. *eod.* Imo raptoribus. 36. *q.* 1. *c. ne raptoribus.*

18 Fidem publicam & ſecuritatis promiſſionem.

19 Aſylis qui poſſint extrahi & quibus non proficiat jus aſyli. adde *l.* 1. *l.* 6. §. 5. *C. de his qui ad eccleſ. Novell.* 137. *circa fin. &* 117. *c. ult.* Moſis legibus id etiam conſtitutum fuit, ut dixi ad *d. l.* 5. vide *Pet. Greg.* 33. *ſint magnat.* 220. *& cap.* 22. Hujus autem loci hæc ſententia eſt: Templa innocentibus & injuriam metuentibus, non autem inferentibus vel nocentibus prodeſſe.

20 *l.* 2. §. 2. *ff. ad Vellejan.*

21 *l.* 7. §. 4. *C. de his qui ad eccleſ.* & e contra iniquis exactoribus non prodeſt jus aſyli. *Nov.* 128. *c.* 13. *Edict.* 10. *cap.* 1.

22 Receptator debitoris fiſcalis, œconomo, ſuo nomine tenetur.

23 Ἀποχῶν, *Nov.* 128. *c.* 3.

24 Ζυγοκέφαλον eſt jugatio & capitatio, vide *l.* 2. *C. ut nem. lic.*

25 Falſi perſcriptoribus eadem pœna conſtituta. *Nov.* 42. *cap.* 1. §. *& calidis, verſic. de ſcriba. de probib. feud. alien. per Fridericum.* Apud Ægyptios *Diodor.* 2. *cap.* 3. Græcos 6. *Har.* 14. falſæ monetæ reis manus amputabantur. Eadem pœna probata fuit à Lotari Longobardorum rege *lib.* 1. *legum Longo. tit. de eo qui falſ. monet. l.* 1. id ipſum confirmatur lege Caroli magni in capitularibus ejus, *Titulo de falſa moneta.* & legibus Wiſigothorum *l.* 2. *C. Wiſigothorum lib.* 8. *tit.* 5. Apud Græcos plagiariis manus amputatur. 6. *Harm.* 2. *l.* ἐκτίθενσ. Inde ἐκθέτης. Ϛ. *eod.*

26 Τὰς καλαμίνας ἐκθέσεις. id eſt, exemplaria publici cenſus, *Jul. in τὸ ἐκτίθενσ. &. eod.* adde Lampridium in vita Severi, & quæ ſcripſi ad *l.* 3. *in fin. ff. de ſicar.* ſenſus eſt: Cenſuales (qui libros cenſuales conficiunt vel cuſtodiunt) cogi hoc caſu cenſuales libros petentibus exhibere, adde *l.* 2. *Cod. de edendo.*

27 Hinc ſumpta eſt Authentica. Sed & periculum. *C. ſine cenſu.*

28 Cenſuales Græci τῶν δημοσίων ὑπογραφῶν φύλακας nuncupant.

τοιούτων) ζημιῶν τὰς ἡμετέρας ὑπακηόης. ἐ γὰ βυλόμεθα, ἐδὲ ἔϛ τοιαύτω φέρασιν, ἐδεμίαν αὐτοῖς ἐπάγαλϛ ζημίαν. αὐτὸς ϳ ἁπάντων τύπων προνοήσῃς, ζημίας ἄπανϑα προφέρων χρείς. †. Εἰ δέ πις τοιῶτό τι φερσιλαγμῶ ἄλθοι, παντελῶς ἐ φερσέξεις αὐτῷ. πλὴν εἰ μὴ ὅλον ἡμέτερον πρᾶγμα μηνύσῃ δείκνυσι τύπον ὑπὲρ τύτων γεγραμμένον. καὶ τότε μηνύσ δέῃ τὸ τοιῶτον τύπον, ἐ μόνον τι πράξεις ἐξ αὐτῦ, περὶ ὧν οἷς ἡμᾶς μιλνύσεις, ἀλὰ τέραν ὑπὲρ τύτων ἐπιτροπὸν ἡμετέραν φερσλάβοις. §. α'. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφθονίας ϔ ἐπιτηδείων καὶ ϔ ἴρων ϔ πόλεων ἐπιμελήσῃ παρασκευάζων σὺ ϔ πολιτικῶν χρημάτων αὐτὰς, αἵτε πατέρας, τὰ ἀναγκαιόταλα ϔ ἔργων ποιεῖν, καὶ ῥαφυρῶν ὁμοίως καὶ ὁδῶν, καὶ λιμένων (ὧν οἷς ὅλως ἐϛὶ τόπος ἢ ἐπαρχίαις, ἢς ἀρχεις, λιμένες) καὶ τειχῶν ἐπιμελεῖϑαι. καὶ εἴπι ὅλως ἐϛὶ τῆ δημοσίω καὶ πολὶ πόλεσι συμφέρον, βυλεύσῃ τὰ καὶ πράξεις καὶ μιλνύσεις. §. β'. Ἐξεις ϳ ὑπακόντως σοι καὶ τὰς κϛ' τῆω ἐπαρχίαν τραφίτας, ὧν οἷς ἂν αὐτῶν χρῆζοις εἰς ὑπηρεσίαν δικαίαν. ὃς εἰ τῶν ἡμερολόγων ὄψοις, ὑποδήσεις σωφρονισμῷ πρέπονϑα, καὶ ϖέσῃ σὺν ϔ σπάσεων αὐτῶν τὸ ἱκανὸν ὠφέλημα τοῖς κοινοῖς θεσκευάσεις.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τῶν ἀδίκων.

ΟΥ συχωρήσῃς ϳ ϖερνομίοις ποῖ χρῆσθ τὰς ἀδικίας· ἀλ' ὀνόμα μόνον αὐτοῖς εἰς βοήθειαν φυλάξεις, τὸ παντελῶς κολάσεως ϔ ἐπιζημίων καὶ ἀνυβρίϛως φανῶσαι. φόνος ϳ καὶ μάχαιρας καὶ πυρϑέναν ἁρπαγὰς καὶ ὑβρίσεις καὶ ἀδικίας ὅτω μὴ σφοδρότατ θ μετελθῇ, κολάζων τὰς ἁμαρτάνοντας, κϛ' τὰς ἡμετέρας νόμως, ὡς τῇ κϛ' ὁλίγον πρωρεία τὰς ἄλλας ἁπάσης σῴζει.

§. α'. Μάλιϛα ϳ ϔ ταξεωτῶν ϔ σωτὴρ κρατήσῃς, σὺν ὑφιεὶς αὐτοῖς τὰς ὑπακήσεις τὰς ἡμετέρας λειπαλεῖν, ἐδὲ δικεῖν μ' ἀρχαῖς παρ' σᾶ, τὰς ἀληθείας ϳ τ σὰς ἀρχεν γνώμης. §. β'. Σπεύσεις ϳ καὶ πάρεδρον, καὶ εἴ τις ἐϛὶ ϔ ϖερὶ σε, λαμβάνειν ἀνδρα χρηϛὸν, καὶ καθαρδίοντα παντὸς θόν, καὶ δοκιμον τοῖς ϖερὶ ϔ δημοσίε. καὶ εἰ μέ τις παρ' ἐλπίδας ῥόοιτο, καὶ ὠ' ἄνδρας αὐτὸν φυλάττοντά σοι πίϛιν δικαίαν, ϔ μ' ἀπελάσεις, ἑτέρα ϳ χρήσῃ παρέδρω, ϔ νόμον καὶ τὸ δίκαιον μ' καθαρὰν φυλάττοντι ϔ χειρὸς. §. γ'. Τοιῶτον ϳ παρέχεις σεαυτὸν ὅπαση δημοσίᾳ τὲ καὶ ἰδίᾳ, ὥϛε φοβερόταθον μ' εἶναι τοῖς ἀμαρτάνεσι καὶ τοῖς ἀγνωμονῦσι ϖρὸς τὸ δημόσιον, ἡμερόταθον ϳ καὶ ϖρᾶον ἅπαση τοῖς ἐπιεικεσέρις καὶ δεσνώμοϖι, καὶ παλεκτὸν αὐτοῖς εἰσαγειν ϖρόνοιαν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ ϔ τῶ δημόσιον τε πίϛιν καὶ ἀσφάλειαν ἐ ϖροχείρως διδόναι.

ΑΛλὰ μηδὲ τέτως δεῖ τὰς καλαμβάνες λόγως ϖροχείρως διδόναι ἀπὸ δίκης ἐπὶ πλεῖονα χρόνον, ἀλλὰ καὶ μεῖ' ἐξετάσεως, καὶ σὺν χρόνω συμμέτρω, καὶ ὀχ' ὑπερβαίνονϑα τελάκοντα ϖροθεσμίαν ἡμερῶν. ὥϛε μὴ ϖοιῆσθαι ἀπορίαν τοῖς ἀνθρώποις τὰς ϖρὸς ἑαυτὲς φιλονεκίας. εἰ ϳ καί πνα ὑπὸ ϔ καλάμβολον λόγον ϖοιήσαιο, εἶτε τις ϖροσέλθοι καϑ' αὐτὸ, ἄξεις μ' αὐτὸν, φυλάττων ϔ δεδομένον αὐτῷ λόγον· ἐξετάσεις ϳ τῶ ὑπόϑεσιν ϔ λόγε ϖοιῶν ὅλον ϔ ϖρᾶγμα· καὶ ἐὰν μὲν ἐϛὶ ϖερὶ ϔ ἀποκηρύξαι ϳ ἐκείνῳ τὸν λόγον ϖαρέχων, καὶ ϖροειπὼν ὅϖως ἂν εἴη δυνατὸν ἐκάτερον ἰσχυρίζεσθ τῇ ϖαρ' ϔ ἀσύλων τόπων ἀσφαλείᾳ, καὶ ϔ ἀδικήνϛα καὶ ϔ ἀδικημένου. §. α'. Τὰς ϳ ϔ δημοσίων φόρων εἰσαγωγὰς καὶ ἐν δαὶ ϔ ἱερῶν γίνεσθ μ' ἐξ ἀρχῆς ϖαρασκευάσεις. ἐπειδήπερ ὁ ϔ δημοσίων λόγ καὶ τραφίτας καὶ ἰδιώτας, καὶ αὐτοῖς τε τοῖς ἱερεῖς καὶ ὅλῃ τῇ πολιτείᾳ συμφέρων τὲ καὶ ἀναγκαιότατ ἐϛὶ, ἐπαμυνῶσι δὲ σοι ϖρὸς τὸν οἱ ϑεοφιλέϛαθοι ϔ ἐκκλησιῶν ἐκδίκοι καὶ οἰκονόμοι, ἐδένα ϔ τὰς δημοσίας φόρες κϛ' χώραν ἀπαιτεμένων ἀφαιρήσῃ ϔ εἰσαγέως. ἀλλ' ἐδὲ συζήρεντες βίαιον ἢ ϖεισθῆδες τι ϖαθεῖν τὰς ϔ ὑϖοδεσμῶν ἐπάγοιτες, γινώσκοντες ὡς εἴ τι τοιῦτο ϖράξαιεν, οἴκοθεν τὸ ἴσον ϖοιήσαι τῇ δημοσίᾳ κϖαναλωθήσον).

ΚΕΦ. η'.

Περὶ ϔ ἀναγκάζειν τὰς ϔ φόρων ϖρόκτορας σὺ τοῖς ἑαυτῶν λόγοις φανερὰ ϖοιεῖν τὴω ϔ ζυγοκεφάλων ϖοσότητα.

ΑΝαγκάσεις ϳ τὰς δημοσίας ϖράκτορας, ὅτοι τὰς ἀποτιμήσεις, σὺ ταῖς ἑαυτῶν δόσεσι φανερὰ ϖοιεῖν ἀπαντα ἐφ' οἷς αὐτὰς ἐδόκει τάτοι τὸ τε ϖοσὸν ϔ ζυγοκεφάλων, ἢ ἴσων, ἢ ἱκαλίων, ἢ ὁϖωσδήϖοτε ἂν αὐτὰ κϛ' χώραν καλεῖν· καὶ ὑϖὲρ ϖίνων αὐτὰ καὶ ϖοίων χωρίων ἀϖαιτεῖσθ, καὶ τὸ ϔ δεδομένων ϖοσὸν, εἴτε σὺ εἴδεσιν, εἴτε σὺ χρυσῷ· ἀϖελὼν αὐτὰ καὶ ζημίαν μεγάλην, καὶ χειρὸς ἀφαίρεσιν, εἰς τὸ ϖροσηλωθήμονον μ' ἀεί, μέχρι ϳ νῦν μὴ φυλαχθῆν, μὴ δ' λοιϖὸ γὰν ϖῶσι φυλάξαιεν τρόϖοις. †. Εἰδέ, ὡς εἰκὸς, ἀναφυγὼ κθμιζόμεν τινα, λέγοντες μὴ δωϊαζθ τῶν ἰκόνων σύϖϖωσιν ϖοιῆσθαι, μάλιϛα μ' κακεργεῖν αὐτὰς νομίζομεν, ϖλὴν ἀλλὰ μηδὲν σύϖϖωσιν βλαϖτέσθω μηδὲ τὸ δημόσιον, μηδὲ οἱ σωτελεῖς. τὸ μ' ϖρῶτον δημόσιον ἀναμφιβόλως τὸ οἰκεῖα λαβέτω, καὶ τὰς ἐξ ἴσης χθονιρόμως ἀναδείξεις λαμβανέτωσαν οἱ τῶν ϖατρικθέντες· μηδὲν ἀϖαστέρμος ταῦτον ϖροῦμεν ϳ μηδ' ὁτιῦν κατελαττέσθω. †. Καὶ ἡ μ' κϛ' τὸ σωμβὲς σωτέλεια κϖαβαλλέσθω ϖαρ' αὐτῶν, καὶ εἰσφερέσθω τῷ δημοσίῳ, μελωνάσθω ϳ εἰς τὰς ϖόλεξοπέτας ἡμῶν ὑπαρχας τὸ ϖᾶν τέτων, ϖρέσερον ἀναλογιζομένων ϔ κωνϛάντορον τὰς καλαμβόλους ὀκθέσεις ἀκριβεῖς δίδοναι, ὥϛε ὀκθὲν γίνεσθ τῶν ϔ ϖρόγματ θ ἀμφίκλυσιν. ὑϖὸ τέτως ϔ κϛ' σωμβέσεων δεδομένων δημοσίων, ἀμελμϖλὼς εἰς κθμιζομένων ὑϖὸ αὐ (ἐϖὶ τοῖς ἀμφισβητομένοις) οἱ σύνδεσθοι ἡμῶν ὑϖερχοι κελνοιεν ἐϖὶ τοῖς τοιαύτοις, τὸν κρᾶσιν. ἀναγκάσω ἐχόντων ϔ ϖρακτόρων, μ' τὸ γνωσθὲν τῶν ἀληθειαν τῶν ἐϖὶ τοῖς ζητημένοις, καὶ ἐϖ' ὀκείνοις ϔ λοιϖὸ τὸ ϖοσὸν ϔ ὄντων ζυγοκεφάλων, καὶ ϔ ἄλλων ἁπάντων, κϛ' τὸ ϖερ' ἡμῶν ἤδη ἀμφισβητόμενον, τοῖς ἀποδείξεσιν σύνϖᾶσιν.

§. α'. Οὐ συχωρήσῃς ϳ ἢ βλαδυτοῖς, ἢ κλωσσαλίοις, λώϊκα ϖερίσσεις γένον) χωρίων, ἢ ἄλλως ἀμφιμήσεις, καὶ εἰς ἕτερα ϖεσόντα μεθίσεις) κλήσῃ, ἀμφροφαῖς χρῆσθαι ϖσι, καὶ μὴ μεϛαϖθίνειν ϖαρὰ ϔ ϖαληϖόντων εἰς τὰς ἀγρεσεὰς τὰ χωρία· ἀλλ' ἀναγκάσεις αὐτὰς σὺ τρόϖα ϖαντὸς ϖοιεῖσθ τὰς μεταθέσεις, ζημίας χωρὶς. εἰ ϳ φύσειεν δόπρος εἶναι τὰς ἀγρεσεὰς, καὶ ἀμφ' τῷ μὴ ϖοιεῖν τὴω μεταθέσιν, αὐτὸ τῷ ἐξεταζόσεις χωρὶς τ οἰασῶν ζημίας. καὶ εἰ μὲ φύσειεν οἱ ἀγρεσεαὶ, ἀναγκάσεις τὰς ϔ δημοσίων ϖρεσβύτας

πάντ

πᾶσι τρόποις καὶ χωλεύειν τὴν οἰκείαν ζημίωσιν ποιήσασθαι τῶν μεταδόσεων· εἰ δὲ ταῖς ἀληθείαις αὐτῶν ἀγαθὸς ὁ σφόδρα δύσπορος, ἀναγκάσωμεν τὰς περάσεις αὐτοῦ τῶν ὁμολογούντων αὐτὸν ἀναπληρῶσαι, ὅτι κινδυνῷ αὐτοῦ ἡ μεταβίβασις γίνεται τῆς δημοσίου φόρου εἰς τὰς παρ' αὐτῶν ἀναπληρώσεις, (τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῆς ἑῴας ἴσμεν ἐν πολλοῖς γενόμενον ἔθνεσιν) ὅταν δὲ ἀπὸ τοῦ δημοσίου βλαπτῆται, καὶ οἱ δημόσιοι φόροι πάντα τὰ ἀναπληρώσεως εἰσκομιζόμενοι). ὅπως ἂν μὴ ἕτεροι μὲν οἱ ἀναπληρώσεις, ἕτεροι δὲ οἱ σωστῆρες. δεῖ γὰρ καθίστασθαι καὶ τῶν ἀναπληρώσεων φέροντας τοῖς σωστῆρας τὰς δαπάνας. μηδὲ ἀγλαρείας τοῖς σωστῆρας ἐπιβάλλοντας, μηδὲ σε, μηδὲ τὸν τιθορμῶν σοὶ τάξιν, ἀλλ' οἰκείοις μὲν ὑποζυγίοις, οἰκείᾳ δὲ δαπάνῃ ἀναγκάζειν τὴν πορείαν. αὐτὸς τούτοις φυλακτόρμους, κἂν εἰ μὴ ὑπάρχοι ὄχλος, ἀλλὰ τοῖς τῶν ἐπαρχίας, ἀφ' ὅπου ἀσφαλῶς ἀναγκαῖον, ἐξευτοσίας πόλεις.

ΚΕΦ. ι'.

Τοὺς δὲ καλουμένους τοποτηρητὰς διδόναι τοῖς ἄρχουσι ἐν ταῖς πόλεσι τῶν ἐπαρχίας ἡνίκα ἂν ἄγῃ[1], (κἂν εἰ spectabiles, κἂν εἰ λαμπρότατοι, κἂν εἰ illustres εἶεν) πᾶσιν ἀπαγορεύομεν τρόποις. ἀλλὰ μηδὲ εἰ τρεῖς τινὲς ἕκαστοι σοι, μηδὲ σκείνοις ἀφῶμεν συζυγεῖν δαπανᾶν, ἀλλ' ἐν τῷ οἰκείων σιτήσεων, εἰ μὴ τοῦτο πράξαιεν, ἀλλ' ἐν τῷ σωστήλεσιν δαπανήσουσιν, καὶ ἀγγαρείας λαβοῦσι, πλὴν ὅσον ἂν ζημιοῖτο τὸ ὑπήκοον, τοῦτο δὲ τῷ αὐτῶν σιτήσεων εἰσπράξας, οἰκείοις κινδυνῷ τοῖς ἡδικημένοις ἀποδώσεις.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ δὲ πῶς δεῖ τὸν ἄρχοντα ἐξηνεμοθετῆσαι ἑαυτῷ τὰς περὶ θρησκείας ἀφιερώσεις καθορᾶν.

Ὁ μὲν ὑβρισμὸς φθορὰς θρησκείων τε καὶ αἱρέσεων ζητήσεως, συζυγησάτω πινὶ τῶν ἐπαρχίαν λεηλατῶν, ἢ ἄλλως τοιαύτην τινὰ πράξασιν ἐγχείρημα ἐπὶ τὸν χώρας ἢ ἀρχεῖς· αὐτὸς δὲ προνοήσεις μὲν δὲ προσηκόντως καὶ δὲ συμφέροντος τοῖς δημοσίοις, καὶ δὲ τοῦ τοιαύτα ἀνερευνᾶν, καὶ μὴ συζυγεῖν τισὶ παρὰ τοὺς ἡμετέρους γράμμασι προνοήσεις προφάσει θρησκείων. εἰ δὲ κοινωνῶν εἴη τὸ ἐπιζητούμενον, ἀλλὰ τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας τοῦτο ἀφικνεῖσθαι, εἴτε ἐπίσκοποι ἀμφισβητοῖεν, εἴτε ἕτεροί τινες, καὶ τὸν προγεγραμμένον διδόναι θεοφιλῆ τε καὶ πρέποντα ὅρον· ὃς καὶ τὸν πρέπουσαν τιμὴν τῇ ὀρθοδόξῳ φυλαξῇ πίστει, καὶ τὸ ἀζήμιον ἀφικνοῖτο τοῖς δημοσίοις, καὶ τοῖς ἡμετέροις ταμείοις τὸ ἀνεκπρίαστον φυλάξῃ.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ δὲ μὴ δημοσίας τοὺς ἐν ἀναλικῶς καθικνεῖσθαι, ἀλλὰ τῷ ἰδίᾳ αὐτῶν σωφρονεῖσθαι.

Δεῖ δέ σε καὶ τούτῳ πᾶσαν πίθοις ποιεῖσθαι, δὲ, ὡσὰν τὰς ἀξίας φανείη ποινὰς, σκέπτον μὲ κολάζειν, τὸν ἐν πραξιμοίτων αὐτὸν μὴ ποιήσασθαι, ἀλλὰ συζυγεῖν τοῦτο τῷ ἰδίᾳ καὶ τῷ νόμῳ καὶ τῇ καθ' ἑκάστην φέρειν πάξιν. εἰ δὲ τὸ πράγμασιν ἐστὶ τὸ πλημμελῆσαι, ἀλλ' οἱ τὰ πράγματα κεκτημένοι. οἱ δὲ ἀντιπέφυκεν τῷ πάξιν, τὰς μὲ ἀξίας ποινὰς ἀφιᾶσι, τὸν δὲ σκείνων ἀφαιροῦσι πράγματα, ἑτέρους ἀνὶ αὐτῶν πιμωρήσομαι, ὃς ὁ νόμος ὅτως ἐπὶ τῷ σκείνων σκάλῃ ἀμβοχλῷ.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ δὲ κωλύειν τοὺς ἀδίκως προσιόντας.

Προσιὼν ὁ ἀδίκως, ἂς μανθάνομεν σὺν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις γίνεσθαι, πᾶσι μετελεύσῃ τρόποις, ὁ συζυγῶν ἐδεῖ τοὺς ἑτέρων βίας ἐνεργαλεῖον, σὸν οἰκείῳ ἑαυτῷ τὸ χωρίᾳ τὸ μηδαμόθεν αὐτῷ προσήκοντα, σὸν εἰς τῷ ἑτέραν βλάβῃ ἐπιζηλεῖσθαι προσιόντα, ὅπως αν ἀσπασθεῖεν τὸ δημόσιον, τῷ ἐπ' αὐτὸ ἰσχυῷ ἀντιπάτειεν. ἀλλὰ μηδὲ ἔσω σοὶ φροντὶς, ὁποίας ἂν εἶεν οἱ τοῦτα προῖόντες δεσπόλειας. δοκέοι γάρ σοι ἀφ' πάντων προσ τελευτάτῳ ἰσχύειν ὃ, τε νόμος, ἥ, τε τῆ βασιλείας δύμφυια.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ δὲ μὴ τολμᾶν ποτε εἰσδέχεσθαι τὰς ἀλλοτρίας γεωργὰς κεφαλικῶς καθικνεῖσθένους.

Ἀλλὰ καὶ τὰς εἰσδεχομένας ἀλλοτρίας γεωργὰς, ἔτε μισοῦσ, ἔτως ἀναγκάσεις ἰδίοι ἀποδόσθαι τὰς ληφθείσας κακῶς, ὡς εἰ μέγεσα πολλῷ μείναιεν ἀπεθῦντες, ἅπαν ὅσον ἀποργᾶ ἐπαρχίας ἐσὶ, τοῦτο τοῖς σκείνων κλήσεσιν ἐπιθήσεις. Εἰ δὲ ἑτέρας ἐπαρχίαις οἱ γεωργοὶ λέγοι[2] καθεστάναι, γεγράμμασι χρῆσθαι δημοσίοις ἀπὸ τῆς τῆ ἐπαρχῶν σκείνων ἠγεμόνος· ὥστε αὐτὰς τὰς ἐν αὐταῖς πεφυγότας γεωργὰς συμολογοῦντας ἢ ἐλεγχομένας ἀποδίδοσθαι τοῖς κεκτημένοις, καὶ ἐπαναγκάζειν ἀπὸ τῆ ἐπαρχίαν ἡς ἄρχεις, καὶ τὰς ἀπεθῶσας σφοδρότερον μελλούσῃ τῇ τῶν ὅρων ἐπιβολῇ. προσήκον γὰρ ἐσὶ τὰ τοιαῦτα ἀποδύοντα, τὸ συντελθὲν ἄτοπον καὶ τῆ τῶν πραγμάτων ἐλάττωσιν ἐπὶ σ ἑαυτῷ ἀφικνεῖσθαι μαθεῖν, ὅπως ἂν ἐλαττόμενον γινώσκοι πόσον ἐσὶ τὸ ἀδικεῖν τε καὶ πλημμελεῖν εἰς ἑτέρους. τοῦτ' ὃ πράξεις, εἴτε οἱ τὰ χωρία κεκλημμένοι καὶ χώραν εἰσὶν, εἴτε τινῶν ἑτέρως προσηκόντων φροντισταὶ καθεσήκασιν. δεῖ δὲ καὶ τὰς κεκτημένας, σκείνα μόνον ἔχειν ἄπαξ αὐτοῖς δίδωσιν ὁ νόμος, καὶ τὰς πραγοῦσας τῶν ἀλλοτρίων, σκείνων περίσασθαι μόνον ἄπαξ καὶ μίσθωσιν ἢ καθ' ἕτερον νόμιμον αὐτοῖς παραδέδοται τρόπον· τῶν δὲ ἀλλοτρίων ἀπέχεσθαι, καὶ μὴ πραγοεῖν μὲ ἑτέρων, ἀδικεῖν δὲ ἄλλως, καὶ ἑαυτοῖς κέρδος ἀσεβὲς συντελθὲν προφέρειν.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τῶν σανίδων τοῖς τῶν ἀλλοτρίοις ἐπιπεμπόντων χωρίοις.

Σανίδας δὲ ἐπιθυμοῦντα χωρίοις ἀλλοτρίοις, ἢ ἐρχαμένοις σὺν πόλεσι ἀμφικεμμένοις, καὶ ἐπιγράφειν τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας, ὅταν τοῖς τολμῶσιν ἐπισίνδυνον κρῖναι, ὡς γινώσκειν ὅτι τοῦτα πράττοντες, αὐτοὶ τῷ ἑαυτῶν ἀσεβήματι προσίψασι τῷ δημοσίῳ. εἰ δὲ πρᾶγμα μόνη τῇ βασιλείᾳ καὶ τῷ δημοσίῳ δεδόσθαι πειρῶτό τις ὑφαρπάζειν, σὺν τοῖς ἑαυτῷ μανθανέτω τῶν πέλας· καὶ τοῖς αὐτὰ πράγμασι πάλαι ἐπιπεμπόσιν δημοσίων, χρεόν ἐσω τοῖς ἄλλοις ὑποδείγμα σωφρονεῖν· οἷσθ' εἰ τὰ αὐτῶν ἀλγεινὰ κακῶν, τοῖς ὁμοίοις πονηροῖς ἀποκείσον). Ταῦτα τοίνυν ἀπαιτῶ φυλάξεις, γινώσκων τῷ ἡμετέρῳ σοὶ σε προαιρεσίν τε καὶ γνώμην, ὁποία μὲν τις ἔσαι πλημμελῆσάντος σε, ὁποία δὲ δύδοκιμῆσάντος, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἀκηλοῦντος πραγμάτων τε καὶ νόμοις.

coges fiscalium præsules omnibus modis & sine quolibet damno celebrare transpositionem. Si vero pro veritate eos inveneris non satis idoneos, coges venditores hoc ipsum profiteri ad gesta, quia periculo eorum transpositio sit fiscalium tributorum in eos qui ab ipsis emunt: hoc quod etiam in Oriente novimus in multis fieri gentibus. Sic enim neque fiscus nocebitur[1], & fiscalia tributa à possessoribus inferentur, ut non alii quidem sint possessores, alii vero collatores. Oporteat enim maxime contra possessores fieri collationes: sed non contra non detinentes neque possidentes terras.

Cap. IX.

De professionibus præsidum, ne provinciales angariis, &c. vexent, &c.

Illud tamen te volumus nosse: quia si quando præceperimus ad alias forte proficisci te provincias, competens est contentum te iis quæ de fisco largiuntur, non gratis expendere: neque nostros subjectos atterere, sed ex quibus in provincia consistens expendebas, ex his ipsis & ad alias proficiscentem regiones facere expensas: neque angariis[2] collatores affligentem, neque te, neque obedientes tibi officium: sed propriis quidem subjugalibus[3] propriaque expensa agere iter, hoc ipso custodiendo, vel si non ultra terminos properes provinciæ: sed propter quandam occasionem necessariam circumeas civitates.

Cap. X.

Eos autem qui vocantur loci servatores[4], dare judices in civitatibus provinciæ cui præsident, (licet spectabiles viri, vel clarissimi, vel præsides sint) omnibus interdicimus modis. Sed neque si militares aliqui sequantur te, neque illos gratis[5] permittas expendere, sed ex propriis emolumentis. Si vero hoc non egerint, sed ex tributis expenderint, & angarias acceperint: omne quicquid damnificabuntur subjecti, hoc ex[6] eorum emolumentis exigens proprio periculo, læsis servabis.

Cap. XI.

Ut præses oblatas sibi de religione jussiones contemnat.

Neque occasione[7] *Religionum Hæresumque* quæstionis[8] permittas alicui provinciam commovere, aut aliter quandam perceptionem injungi provinciæ cui præsides: ipse vero providebis cum competenti utilitate fiscalibus, & quæ alia sunt persecutari: & non permittere aliquid contra nostras fieri præceptiones occasione religionum. †. Si vero canonicum[9] sit quod quæritur, una cum Metropolita provinciæ hoc disponere, & decernere, sive Episcopi dubitent[10], sive alii quidam, & causæ dare[11] Deo amabilem, & decibilem[12] terminum, qui & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitatem procuret fiscalibus, & nostros subjectos servet inviolatos.

Cap. XII.

De capitali crimine damnatis, ut bona eorum non publicentur, sed propinquis relinquantur.

Oportet[13] autem te, & in hoc omnem ponere providentiam, cum aliquis dignus apparuerit pœna illum quidem punire, res autem ejus non contingere, *sed* sinere *eas*[14] *generi & legi*[15], & *secundum illam ordini*. Non[16] enim res sunt, quæ delinquunt, sed qui res possident, at illi reciprocant ordinem: eos quidem qui digni sunt pœna, dimittunt, illorum autem auferunt res, alios pro illis punientes, quos lex forte ad illorum vocavit successionem.

Cap. XIII.

De injustis patrociniis prohibendis.

Patrocinia[17] quoque injusta, quæ cognoscimus in nostris provinciis fieri, omnibus corrige modis, non sinens ulli aliorum vitas in[18] se suscipere, non ampliare sibi prædia nullo modo ei competentia, non in aliorum læsionem promittere patrocinium[19], non quemadmodum fraudant fiscum, suam virtutem objicere. Neque sit tibi cura cujuslibet sint hæc agentes dominii: sufficit enim per omnia tibi ad perfectam fortitudinem & lex, & imperii favor.

Cap. XIV.

De alienis colonis, & capite censitis, ut nemo eos suscipere audeat.

Sed etiam suscipientes[20] alienos agricolas[21] sic odio habebis, sic compelles cito reddere quod susciperunt male, ut si plurimum manserint inobedientes, omne quicquid in onus provinciæ est, illorum possessionibus hoc impones. Si vero in aliis provinciis agricolæ dicantur esse constituti, literis[22] uteris publicis ad provinciarum præsides, ut in eas fugientes[23] agricolas confitentes aut convictos tradant possessionibus, & revocentur ad provinciam cui præsides, & inobedientes vehementer corripies minus idoneorum adjectione. Competens enim est, talia studentem, hinc onus, & rerum diminutionem in sua facultate cognoscere: ut minoratus cognoscat, quantum est lædere, & delinquere in alios. Sed hoc ipsum age sive prædia possidentes in provincia sint, sive aliquorum aliis competentium gubernatores sint. Oportet etenim & possessores illa solum habere quæ eis dat lex, & gubernatores alienarum illis præesse solummodo, quæ per conductionem aut alium legitimum eis sunt tradita modum: extraneis[24] autem abstinere: & non providere quidem aliis, lædere vero alios & sibimet lucrum impium ex hoc acquirere.

Cap. XV.

De titulu[25] affixu alienis prædiis.

Titulos[26] autem imponere prædiis alienis, aut ergasteriis[27] in civitatibus constitutis, & superscribere sua vocabula[28] ita præsumentibus periculosum esse scias, ut agnoscant, quia hæc agentes ipsi suam substantiam[29] applicabunt fisco. Si enim causam soli imperio & fisco datam tentaverit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentum: & suis rebus titulis impositis publicis, fiat aliis exemplum abstinentiæ: qui si illidem implicentur malis, similibus subdentur pœnis. Hæc igitur omnia observa, sciens nostram circa te voluntatem atque sententiam, qualis quidem erit delinquente te, qualis autem probato, & nostra sequente præcepta, ac leges.

1 Βλαβήσεται.
2 Angariæ quid, alibi dixi.
3 Ὑποζύγια, jumentis. *Hal.*
4 Τοποτηρητὰς.
5 Cum detrimento, *Ital. subditorum, cap. 5. T. eod.*
6 *Cap. 4. in fin. T. eod.*
7 Adde *l. 3. Cod. de summ. trinit.*
8 Hæreticorum quæstores vetat ut & Edicto 2. *J. & Nov. 103. c. 2.*
9 Id est, si ad canones pertineat Ecclesiasticos.
10 Id est, disceptationem moverint.
11 Id est, dabis Deo gratum & convenientem finem.
12 Convenientem.
13 *6. Eclog. l. 3. cap. 21. l. 4. §. 5. ff. de offic. proconsul. l. 7. C. de postulando.* Goth. Conciliationem hujus cap. cum *Novell. 134. cap. ult. & auth. bona damnatorum Cod. de bon. proscript.* Item, *cum auth. incestus. Cod. de incest. nupt.* vid. apud Rittershus. *part. 4. cap. 2. num. 35.* Ans.
14 Νοv. 134. *c. nit.* olim dimidia bonorum damnati pertinebat ad fiscum, *l. 7. ff. de bon. damnat. l. 10. Cod. de bonor. proscript.* Et ita quoque hodie in Gallia publicatio seu confiscatio locum non habet in provinciis ut nibus jure scripto, nisi certis casibus. Hodie igitur jus integrum in bonis damnati, servatur liberis damnati. Boni principes olim eram assem concesserant, ut de Antonino Pio proditum est: modo semissem: ut de M. Antonino: Hadrianus tantum decimas, Triumviri Reipubl. constituendæ decimas maribus, vicesimas fœminis. Jure autem veteri, Falcidia, liberti vero, jure constitutionum concedebantur. *l. 4. ff. de jur. patron. l. 3. ff. de interdictis.* Perduellionis ex causa nihil liberis masculis relinquitur: sed filiabus tantum quadrans eorum quæ successione matris acceperunt, *l. quisquis 5. Cod. ad leg. Juliam Majestatis*: vide *Cujac. 6. observ. 23.*
15 Κὼ τῷ νόμῳ καὶ τῇ κατὰ ἐκάτων ὁρισθείσῃ τάξει.
16 Res non delinquunt, sed personæ.
17 Facit *l. 9. §. 4.* Goth. Vid. Rittershus. *part 9. cap. 8.*
18 Huc refer titulos *C.* de his qui potentiorum nomine: ut nemo privatus: ut nemini liceat sine jud.
19 *Cod. ne liceat potentioribus patrocinium.*
20 Bona aliena, alienosve agricolas defendendos suscipere mercede certa, vetitum Novella Tiberii de divinis domibus. *cap. 4.* γεωργὸς ἀλλοτρίου, ἐνεργολαβῶν καὶ προσιόντας αὐτοὺς ἀντέχειν, & *Novell 17.* τὰς ἑτέρου κλήσεις ἐνεργολαβῶν id est, alterum vitare, alterum publicatione puniuntur inviti.
21 Γεωργὸς colonus, sive capite censitos, adscriptitios, *Julian. hic num 82.*
22 Γράμμασι δημοσίοις. *Scrimg.* adde *Novell. 134. cap. 5.* funt literæ requisitoriæ, de quibus dixi ad *l. 15. §. 1. ff. de re jud. l. 7. ff. de custod. reor.* adde *Novell 90. cap. 5. & 134. cap. 5.*
23 *l. 1. Cod. de agric. & censit.*
24 Hinc illud sapientis, alieno abstineto.
25 *Novell. 164. cap. 1.*
26 Σανίδας Græci, *ut hic, Σ tympanis* Characteres dixit Novell. Tiberii *de divinis domib. cap. 1. l. 1. 2. Cod. ut nemo privatus titulos, &c* adde *Novell. 164. cap. 1.* vid. quæ notavi *d. l. 22. §. 2. ff. quod vi.*
27 Officinis, *Hal.*
28 Προσηγορίας nomen suum *Jul.* nomina *Hal.*
29 Ὑποστάσεις: id est, bonorum publicatione puniuntur inviti.

1 Adde *l.* 4. §. 5. *ff. de off. proconsul.* Metropolis, provinciæ caput, *l.* 7. *ff. de off. proconsul.*

2 Arma domi tenere, vel gerere, nemo privatus audet, hoc enim solis militibus concessum. adde 2. *Feudorum* 27. §. 5.

3 Titulus aliter conceptus est à Græcis, hac sententia, ut si plures filii non sint, quam quatuor, legitima portio censeatur trientes: si ultra quatuor, semis: & ut naturales liberi nulla existente prole legitima, una cum matre ab intestato sextantem accipiant, & ut collatio tam ex testamento, quam ab intestato competat: nisi expressis verbis testator id prohibeat. Et de divisione bonorum inter liberos facta à parentibus & de eo qui proprium chirographum inficiatur, & de aliis capitulis. Index Regiæ apud Cujacium est, de hereditaria portione, & de collatione dotis, & de divisionibus bonorum & de inficiatoribus, & de his qui alienas res temere deprehendunt, & de his qui ex ancilla nascuntur.

4 *Cap.* 1. 3. 4.

5 Et de dodrante certis casibus. *cap.* 2.

6 Legitima liberorum hic extensa, num quoque extendenda ad parentes legitimos? extendenda. vide interpretes, *Nov.* 115. *cap.* 3.

7 Vid. *Cap.* 5. *f.*

8 Vid. *Cap.* 6. *f.*

9 Vid. *Cap.* 7. *f.*

10 Vid. *Cap.* 8. 9. 10.

11 Adde & quomodo ancillæ fieri possint legitimæ uxores, *cap. ultim.*

12 Salomoni. scil. P. P. Africæ, ut indicat Nov. 66.

13 Αεισοι.

14 Legitimam filiorum statuto contra rationem iuris Romani minui, jure naturali æquum & honestum non esse hinc constat. De hac quæstione vide Grassum *lib. sent.* §. *legitima quæst.* 42. & Mynsingerum 5. *observ.* 40.

15 Οἱ ἔγκυκλιον γράφοντες.

16 De legitima liberis debita, dixi ad *tit. C. de inoffic.*

17 Ex duodecim unciis seu asse.

18 Hinc sumpta est *Authentica, Necessè Cod. de inoff.* Goth. De legitima ejusque quantitate cæterisque juribus, vid. Rittershus. *in exposit. Nov. part.* 6. *c.* 4. Ans.

19 Si unus, duo, tres, quatuorve liberi, quatuor: si plures, sex unciæ liberis, vel testamento relinquendæ à parentibus nisi liberi masculi sint curiales: fœminæ, curialibus nuptæ, tunc enim liberis debetur nonuncium, *f. eodem Nov.* 22. *c.* 48. *Nov.* 39. *cap.* 1.

20 Jure Romano liberi succedunt inlegitimam æquis partibus, ut hinc constet, apud Romanos nullam fuisse Primogenituræ prærogativam in jure succedendi: vid. *l.* 11. *C. familiæ erciscundæ.* 21 Hodie legitima liberis, *ut hic.* & ascendentibus, vide *Wurmser. in pract.* 29. *observ.* 9. relinquenda est institutionis jure *Novell.* 115. *cap.* 3. (id enim honorabilius est, quam jure legati vel fideicommissi) etiamsi legitima filiorum aucta sit per statutum aliquod. *Grassius ex communi opinione contra Bald. lib. sent. in §. testamentis. quæst.* 35. *num.* 7. *& quæst.* 40. nec sufficit relinqui per fideicommissum universale, *d. quæst.* 35. *num.* 13. Fallit tamen superior regula. Si pater liberis legitimam titulo legati reliquit, & adjecit clausulam, ut testamentum valeret meliore modo quo potest. *Idem ibid. num.* 8. id est, si parens codicillos facere voluit, non testari: fallit, si pater in testamento divisit bona sua inter liberos, nec de alia heredis institutione apparet. *Ibid. num.* 8. id est, fallit hæc regula, si pater testetur inter liberos. Fallit etiam si legitima liberis relicta fit jure substitutionis: quamvis eo casu liberi primi gradus possint nullum dicere, & nihilominus capere ex substitutione. *Ibid. num.* 10. 11. Fallit rursus, si certa pars eis sit relicta legitimæ aut Falcidiæ loco aut pro sua parte aut pro dote: nec adjectum sit, quo titulo. Nam in dubio præsumitur, relictum titulo institutionis, *ibid. num.* 15. 16. 18. Idem dicendum, si peculia sint eis relicta, *num.* 17. aut quædam summa, eo adjecto, ut testamenti interpretatio ad virum bonum aut prudentem referatur. *num.* 19. Quid si titulo institutionis minor quam legitima portio sit derelicta: agent liberi ad supplementum. *ibid. num. ult.* Hæc si defuerint, possunt liberi testamentum nullum dicere, & bonorum possessionem contra tabulas petere, perinde ac si omnino essent præteriti, *Wurmser. dicto loco.* 22 Naturales liberi hic opponuntur extraneis. Goth. Vid. hic Cujac. & quæ notavi *consult. forens. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 12. S.L. 23 Vid. *Novell.* 38.
24 De quibus vid. *Novell.* 115. *cap.* 3. 25 De quibus *cap.* 5. *f. eod.*

Cap. XVI.

Quid primum facere debeant præsides cum provinciam ingrediuntur.

MOx autem ut ingredieris provinciam, convocatis omnibus in metropoli[1] constitutis (dicimus autem Deo amabili Episcopo, & venerabili clero, & Nobilibus civitatis) insinuabis hæc nostra sacra præcepta sub gestorum insinuatione: & propones exemplar eorum publice, non solum in metropoli, sed etiam in aliis provinciæ civitatibus, transmittens ea per officiales tuos sine damno: ut omnes cognoscant in quibus suscepisti cingulum, & videant, si hoc conservas, & nostro dignum temetipsum ostendis judicio.

Cap. XVII.

De armis.

HÆc enim conservata apud te faciunt præsentem tibi cingulum diuturniorem, & gloriosiorem, si quidem super alia, neque armis[2] uti non militantem permittes aliquem. †. Hæc te & Deo, & legibus & nobis carissimum constituunt. †. Sed & illud providebis, ut, si quis eorum qui populum in turbas solicitant, tentarit aliquando ab hac magna civitate fugere aut solus, aut cum aliis, & venerit in provinciam cui præes: quatenus investigare de hoc, & examinare cum omni subtilitate & cautela [cures] & ubi constiterit, nunciare hoc si forte dignæ inquisitione sint personæ, & adduci ad hanc felicissimam civitatem, & pœnas sustentare, quas lex de talibus constituit. Dat. XVI. Kal. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. 535.

Tit. V.

DE3 TRIENTE4 ET SEMISSE5, ET SUCCESSIONIBUS FILIORUM6 ET NEPOTUM NATURALIUM7: ET COLLATIONIBUS8, VEL DISTRIBUTIONIBUS9, NECNON ET LITERARUM 10 AUT NUMERATIONUM, ATQUE RERUM EX QUIBUS DETINENT, INFICIATIONIBUS11.

Novella Constit. XVIII.

Imperat. Iust. August. Ioanni gloriosissimo præfecto sacrorum per Orientem prætoriorum, iterum exconsuli & patricio[12].

PRÆFATIO.

JAm quidem magnæ huic, & ut ita quis dicat, bene à Deo constitutæ reipublicæ (dicimus Romanorum) plurima de testamentis dispositæ sunt, & pleni legum codices de talibus consistunt: & non solum sapientes antiqui hæc scripserunt, aut piorum potestas imperatorum: sed etiam à nobis jam non aliquo priorum principum minus legislationes prolatæ sunt: Deum vero semper considerantes, & quatenus ei placiti[13] videamur, & aliquid bonorum dignum in nobis agamus: nitimur aliquid adinvenire semper, & naturæ consequens, & quod possit priora corrigere. †. Frequenter igitur & alia vice miratt[14] sumus, quomodo legitimis & benevolis filiis, quibus agunt[15] gratias parentes, quibusque quod relinquitur, jam etiam debitum[16] vocant: solum triuncium[17] definierunt ex necessitate relinqui: reliquum vero jacet in voluntate parentum: & capiunt quidem cognati omnia, & extranei, vel cum libertate servi: filii vero licet multi consistant: etiamsi nihil offenderint parentes, confunduntur: & triuncium dividunt solum, vel si decem forte aut amplius fuerint: & pauperes erunt filii patris, donec vixerit, idonei.

Cap. I.

De legitima portione liberis relinquenda, id est, triente, si intra quaternarium numerum consistant: aut semisse: si quaternarium numerum excedant.

HÆc[18] nos moverunt corrigere legem, & non eam despicere semper erubescentes: talique modo determinare causam, ut si quidem unius[19] est filii pater aut mater: aut duorum vel trium, vel quatuor: non triuncium eis relinqui solum, sed etiam tertiam propriæ substantiæ partem: hoc est, uncias quatuor: & hanc esse definitam mensuram usque ad prædictum numerum. Si vero ultra quatuor habuerint filios, mediam eis totius substantiæ relinqui partem, ut sexuncium sit omnino quod debetur, singulis ex æquo[20] quadriuncium vel sexuncium dividendo: & hoc non sub injusta circumstantia rerum (forsan enim ob hoc etiam alii injustitiam patiuntur, & aliis quidem meliora, aliis vero deteriora percipientibus) sed quod contigerit unumquemque per omnia æquum esse in qualitate & quantitate, sive quis illud institutionis modo, sive[21] per legati, idem est dicere, & si per fideicommissi relinquat occasionem: licebit enim ei reliquum octuncium forte aut sexuncium habere: & largiri sicut voluerit filiis ipsis: aut cuilibet extraneorum: & natura[22] primo curata competenter, sic ad extraneas largitates accedere: hoc observando in omnibus personis, in quibus ab initio antiquæ quartæ ratio de inofficioso lege decreta est.

Cap. II.

Ut legitima portio filiorum curialium sit dodrans.

EXcipiatur[23] autem à nobis de curialibus nuper posita lex, quæ filiis curialibus aut filiabus curialibus nubentibus noniuncium omnino dari vult, reliquo triuncio à parentibus secundum potestatem dispensando omnibus aliis de inofficioso positis legibus, & præcipue nostris, in sua virtute servandis, & de ingratis[24] filiis, & de naturalibus[25] præter solam quantitatem, quam ad præsens auximus secundum omnes prædictas definitiones

Cap. III.

Si liberis suis pater nudam proprietatem, & uxori usumfructum omnem reliquerit.

PRohibemus autem & illud grave existens, & habens quidem aliquam legalem occasionem, in duram tamen incidens crudelitatem & amaritudinem. Novimus enim aliqua testamenta secundum quæ morientes, non paterne, nec ut viros oportebat, sed nimis molliter atque remisse fecerunt institutiones uxoribus, siquidem illis

ΚΕΦ. ιε'.

Τί πρῶτον ποιεῖν δεῖ ὁ ἄρχων τὰς εἰσερχομένων ἐπαρχίας.

ΑΜα ἡ ἐπιβαίνῃς τῆς χώρας, συγκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ μεγαλοπόλει κεκοσμημένους (φαμὲν ἡ τὸν τῆς θεοφιλεστάτης ἐπισκοπον, τόν τε τοῦ κλήρου, τούς τε ἐν τέλει τῆς πόλεως) ἐμφανῆ κατάστησον πᾶσιν ἡμῶν τὰ θεια παραγγέλματα ἅπερ ἔσμεν ἐπεσταλμένοι. καὶ πρόσθες τὸ ἰσότυπον αὐτῶν δημοσίᾳ, ἐ μόνον ἐπὶ τῆς μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τῆς ἐπαρχίας πόλεσι, πέμπων αὐτὰ διὰ ταχειτάτων σῶν, ζημίας χωρὶς. ὥστε ἅπαντας γινώσκειν ἐφ' οἷς πεπίστευσαι τὴν ἀρχὴν, καὶ ὁρᾶν οἱ ταῦτα φυλαττῆς, καὶ τὴ ἡμετέρας αἴξιον σωτῆρος ἀποδεικνύῃς κέλευσιν.

ΚΕΦ. ις'.

Περὶ τῶν ὅπλων.

ΤΑῦτα γὰ φυλαττόμενα θαῤῥεῖ σε, ποιήσῃ σοὶ τὴν παροῦσαν ἀρχὴν χαριεστέραν τε καὶ ἀνάλυσεσθαι, εἰ γὰ, ὡς τοῖς ἄλλοις, μηδὲ ὁπλοφορίαν τῆ ἀφ' ἑαυτῶν τινὶ συγχωρήσεις. †. Ταῦτά σε θεῖ καὶ τοῖς νόμοις καὶ ἡμῖν εὐσεβῆ κατήσῃ. †. Κἀκεῖνο ἡ εὐσυνοησάς, ὥστε εἴ τις τῆς δημοσίας ἀμοιβὰς ἀνιστάντων, πειρασθείη ποτὲ τῆ μεγάλης ταύτης πόλεως ἀποφυγεῖν, ἢ μὴν ἢ καὶ μεθ' ἑτέρων, καὶ χωλὸς κρεμᾶσαι τῆ ἐπαρχίαν ἧς ἀρχεις, ἀνιχνεύσας τὸ θεῖ τοῦτο, καὶ ἐξεπίζειν σωθ ἀκριβείας πάσῃ, καὶ σὺν ἀσφαλεῖ κρίθεσι, καὶ μιλυόειν εὐξιθα, εἰ τῆ πολλάκις ἐπιζητηθέντων εἴη προσώπων· ὥστε καὶ ἀγαλαμβάνειν τῆ δίδαγμα πόλιν, καὶ ποιεῖν ὑπήκοον ἅς ὁ νόμος ἐπὶ τῆ τοιούτων διέπαξεν Dat. XVI. Kalend. Maji. *Constantinop.* BELIS. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Ὡσπὲ τῶν νόμιμων μοίρων τῆ παίδων εἶναι, εἰ μέχρι μὲ τεσσάρων εἶησαν οἱ παῖδες, ἑξείας δ'· εἰ ἡ ὑπὲρ τὰς τέσσαρας εἰσὶν οἱ παῖδες, ἑξείας τ'. καὶ ὅτι ἐξ ἀδιαθέτου οἱ φυσικοὶ πατέρες, γνησίως μὴ ὑπάρσης γόνης, δύο ἀξίας λαμβάνωσι σωὺ τῆ μοίρᾳ. καὶ ὅτι καὶ ὁν ἀφῃθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου ἁρμόττῃ ἡ σωσεισφορᾷ, εἰ μὴ κωλύσῃς ῥητῶς ὁ testator. καὶ Περὶ διαιρέσεως χωρμῆς ἀπὸ γονέων εἰς παῖδας. καὶ Περὶ ὅρυμβος τῶν ἰδίων συγγραφῶν. καὶ Περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιη'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγυστος Ἰωάννῃ τῷ ὑπερδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆ ἱερῆς τῆ ἓω πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔΗ μὲ τῆ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ (ὡς ἂν τις εἴποι καλῶς) παρὰ θεῶν συστάσῃ πολιτείᾳ, τῆ Ῥωμαίων φαμὲν, πολλὰ μὲν ἀληθῶν διατάξεσι τε, καὶ μεστὰ τῆ τῶν νόμων βιβλία τῆ τοιούτων κεῖσθαι. καὶ ὁ μόνον οἱ πάλαι σοφοὶ παῦτα μεγεφήκασιν, ἀλλ' ἡ τῆ δύτεδῶν μοναρχῶν ἐξουσία· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖν ἤδη τῆ πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων εὐδενὸς ἐλάττως κατεσπούδακεν· ἀλλὰ ταῦτα νομοθετῆσαι. †. Ἀ θεὸν συνεῶντες ἀεί. καὶ ὅπως ἂν ἀρέσκοι τε αὐτῆ φανοίμεθα, καὶ πᾶ τῆ εἰς ἡμᾶς ἀρετῶν ἄξιον πράττοιμεν, πειρώμεθά π προσεξευρίσκειν ἀεὶ τῆ φύσῃ τὲ ἀνάλυσιν, καὶ τὰ προσθεν ἐπανορθοῦμεν.

†. Πολλάκις τοίνυν καὶ ἄλλοτι τεθαυμάκαμεν αὐθ' ὅτε τοῖς γνησίοις καὶ ὀνύμασι τέκνοις, οἷς ἔχουσι χάριν οἱ γονεῖς, τὸ καθαλιμπανόμενον (ὃ ἤδη καὶ χρεῖ κεκλῆσθαι) μόνον τελεύσιον ἄφεσαν ἐξ ἀνάγκης καθαλιμπανεῖ τὸ λειπὸν ἡ ὃν τῆ γνώμῃ τῶν γονέων ἀπόκειται). καὶ λήψῃ μὲ καὶ συγγενεῖς ἀπαντᾶν, καὶ οἵ γε ἔξωθεν καὶ μεῖ ἐλευθερίας οἰκείας· οἱ παῖδες ἡ, εἰ καὶ πολλοὶ καθεστήκασιν, εἰ καὶ μηδὲν ἀφεσαμένοι τοῖς γονεῦσι, κεκλασθαι), καὶ τὸ τεταγμένον διαιρῆσθαι μόνον, κἂν εἰ δίκῃ τυχόν, κἂν εἰ πλείης εἶεν· καὶ πέντε ἴσον) παῖδες πατρὸς ἕως ἔζη πλουτοῦντος.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶ νόμιμον μοίρων τῆ παίδων εἶναι, εἰ πλείης μὲ τεσσάρων εἶησαν οἱ παῖδες, εἰ τελευτήσειεν ὁ ὑπὲρ τέσσαρας εἶσιν ἡμισείαν. ς'.

ΤΑῦτας ἡμᾶς ἐκίνησαν ἐπανορθῶσαι τὸν νόμον, καὶ μὴ φειδεῖν αὐτὸν μέχρι πέντε ἐρυθεῶντα· ἀλλὰ τοιῦτο διορίσαι τὸ πρόγραμμα τόδε, ὥστε εἰ μὲ ἑνὸς ἐσι παιδὸς πατὴρ, ἢ μήτηρ, ἢ δυοῖν, ἢ τρεῖν, ἢ τεσσάρων, μὴ τεταρτημόριον αὐτοῖς καθαλιμπάνειν μόνον, ἀλλὰ τῶ τρίτου τῆ ἑαυτῆ οὐσιάσεως, τυτέσιν ὑγκίας τέσσαρας, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ διαφερόμενον μήτρᾳ ἄχρι ᾧ ῥηθέντος ἀριθμοῦ· εἰ ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ἔχῃ παῖδας, τῶ μισείαν τῆ πάσης περιουσίας αὐτοῖς καθαλιμπάνειν, ὥστε ἑξαέτριον εἶναι πάντως τὸ ἀφειλόμενον ἑκάστῳ, καθ' ἴσον τὸ τριεμιτριον τυχὸν ἢ τὸ ἑξαέτριον διαιρεῖσθαι μόνον. καὶ τοῦτο οὐκ ἐν ἀδίκῳ θεσπίσαι προσῆκόντων. εἰκὸς γὰ καὶ τοῦθ' ἅπαντας ἀδικηθῆναι, τῆ μὲ τὰ πλείονα, τῆ δ' ἐκ τοῦ χείρονα λαμβανόντων. ἀλλὰ τοῦτο δὴ τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῳ ἀφ' πάντων ἴσον εἶναι ἐν ποιότητί τε καὶ ποσότητι, εἴτε τις αὐτὸ κατ' τρόπον συστάσεως, εἴτε κατ' αἵρεσιν (τοῦτον δ' ἔσι εἰπεῖν) καὶ φιλοδέκημιμίσας καθαλιμπάνειν θέσεως. παρέσι γὰ αὐτὸ τὸ λοιπὸν, ὀκτώγκιον τυχὸν ἢ ἑξαέγκιον, ἔχειν, καὶ φιλοδωρεῖσθαι καθ' ὅσον ἂν βουληθείη, ἢ τοῖς παισὶν αὐτοῖς, ἢ ποτὲ τῶν ἔξωθεν· καὶ τῆ φύσεως θέσεως ἡσυχασθείσης τὰ εἰκότα, ὕπως ἐπὶ τὰς ἔξω φιλοδωρίας χωρεῖν. τάτε κρατεῖν ἐφ' ἁπάντων τῆ θεσσάπων, ἐφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ὁ πάλαι τεπέρλα τῆ de inofficioso νενομοθέτηκε λόγῳ.

ΚΕΦ. β'.

Ὡσπὲ τῶν τῆ βυλδυτῶν παίδων νόμιμον μοῖραν εἶναι ἀπὸ τριημισείας.

ΕΞηρῆσθαι ἡ ἡμῖν ὁ περὶ τῆ βυλδυτῶν δρόμος πεθεμένῳ νόμῳ, ὃς τοῖς ἐπαισὶ τῆ βυλδυτῶν ἢ τῆς βυλδυτείς χαλαμημένας θυγατέρασι σὺν κλίνον πάντως δύδεκα βάλας), ἢ λοιπὸ τελείας παρὰ τῆ γονέων καὶ ἐξουσίαν διοικεμένης· πάντων τῆ ἄλλων τῆ περὶ τῆ de inofficioso κειμένων νόμων, καὶ μάλιστα τῆ ἡμετέρων, ἐπὶ τῆ ἑαυτῶν φυλακτομένων ἰσχύῃ, ἐπί τε τῆ ἀγαπᾶν παίδων, ἐπί τε τῆ μὴ τοιῆτον· πλὴν καὶ μόνον τὸ ποσὸν, ὅσῳ καὶ τὸ παρὸν ηὐξήσαμεν, καὶ πάντως τὰς περιεκμένας ὁρᾶς.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐὰν ὁ πατὴρ τοῖς μὲ παισὶν ἑαυτῆ θεραπείαν χαμενλῇ, τῆ ἡ γυναικὶ πάντα καταλίπει ὑστέρησεν.

ΚΩλύομεν ἡ κἀκεῖνο, βαρύ τε ὂν, καὶ ἔχον μᾶλλον πινα νόμιμον ἀφορμὴν, εἰς δεινὰ ἡ ἐμπίπτον ἀπιθανώτατά τε καὶ πικρότατα. ἴσμεν γὰρ πολλοὺς ἀληθῶς, καθ' ὰς οἱ τελευτῶντες ἢ παῖδας ἐκ ὧν ἀνδρας ἐχέλλ, ἀλλὰ σφόδρα μαλθακῶς καὶ ὑπομακλιμένως ἐποιήσαντο τὰς διατάξεις. παῖς μὲν γὰρ γυναικὶ πάντα καταλιπὼν τῶν ἑαυτῶν περιουσιῶν τὴ ὑστέρησεν, τοῖς

τοῖς δὲ παισὶ τῶν διαστείλαι χωρίων. ὥστε οἶμαι τὸ ἀνδρόμαι εἶναι τὸ τοιοῦτος ἀφαίρεσις τὸ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν διαστολείων τοῦ κλάδου, τὸ παίδων ἴσως λιμὸν φθορημάτων. πάλιν γὰρ ἂν ὁ μισθὸς καὶ διοικητὴς καὶ τῶν ὑφιμένων ἔχειν δίκαιον, οὐδὲν αὐτοῖς κωλυόμενος; γυναικείας ὀργῆς ἴσως καὶ ἄλογος παραμυθίας, ἧς αὐτοῦ καὶ τῶν καθ' ἡμέραν ἀφαιρεῖται δοίκησιν. σὺν ἐξέσῃ τοίνυν τὸ λοιπὸν ἀδεῶς παντελῶς παῖδας ἔχειν, τοιοῦτό τι πεῖσθεν, ἀλλὰ πάντες αὐτοῖς ὃ νομίμως τέτε μέρος, ὅπερ τινὶ ἀφαιρέσομεν, καὶ τῶν χρῆσιν καὶ τῶν ἐπικαρπίαν ὡς τῇ διαστολείᾳ κωλυμπανίτω, εἰ βούλοι παίδων σὺν δίδυς λιμοῦ πλουτοῦντων, ἀλλὰ καὶ ζῶν δικαιωμάτων κωλυθεῖς πατρός.

†. Καὶ τοῦτο παντὶ φαμὲν σὺν ἐπὶ πάλεος μόνε, ἀλλὰ καὶ μητρὸς, καὶ πάππε, καὶ ὡσαύτως, καὶ τῶ παρεζευγμένων ἐκείνοις ἡλίων ὡσούτων, κἀμοῦ φαμὲν καὶ ὡσαύτως, εἴτε ὡς πάλεος, εἴτε ὡς μητρὸς εἶεν.

ΚΕΦ. δ'.

Πῶς οἱ παῖδες ἐξ ἀδιαθέτε ἀφ' ὧν ἥλικες χρόνε καθεσταίνοντες ἀφαδέχον).

Ὀγδόῃ εἶκεν φυλαττομένε τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς ἐγγόνοις, καὶ ὡσαυτῶς ἐγγόνοις, τοῖς ἐκ καὶ υἱοις καὶ ἐξεκτοῖς, ὥστε παρὰ τὸ τέτοιν ἔχειν αὐτοὺς τὸ μέρας ἐν τοῖς αὐτῶν γονεῦσιν ὡσαύτως ὁδῷ κωλύπτειν τὰς ἀφαιρέσεις. ἐ γὰρ ἐξαιρέμεν ἐπὶ τὰς ἐγγόνες τὰς ἀπὸ παιδὸς ὃ ὡς πάλεος πάππε χωρόμενος, ὥστε εἶκεν μὴ πλέον λαμβάνειν τὸ μέρος, ὅσον ἂν ὁ αὐτῶν πατὴρ ἔλαβεν πλεῖν. τὰς δὲ ἐγγόνες τὰς ἀπὸ ὃ πάππε ἀφαίρεσις ζυγαίως χωρόμενος, ἢ τὰς ἀπὸ τὸ μήτρωος ὡς πάλεος ἢ ὡς μητρὸς, παρὰ τὸ τέτοιν λαμβάνειν. ἀλλὰ μέσῳ τοίχῳ ἐφ' ἅπασι τίθεμεν ἐγγόνοις καὶ ὡσαυτῶς, σὺν ἀνεχόμενοι τὸ ἧλυ ὃ ἀρρένων σὺν τοῖς τοιούτοις ἐλαττόνων. εἶδε γὰρ τὸ ἀρρεν αὐτὸ καθ' αὐτὸ, εἶδε τὸ ἧλυ μόνον ὡς τεκνογονίαν αὐτάρκης· ἀλλ' ὥσαυτῶς ἐκράτησεν συνηρμόσθαι ὁ Θεὸς ὡς τῶν τὸ χρωσιεργίας χρείαν, ὥστε καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν ἐκατέρα φυλαττόμεν ἰσότιμον. §. α'. Λλλ' ἐδὲ μέχρι τέτε σημαίνει τὸ νόμον. τοῦτο γὰρ φαμὲν καὶ ἐπ' ἐκείνων τὸ παίδων οἵαπερ σὺν γάμων εἰσὶ γνησίων, εἰ καὶ μὴ ἀφ' οἷς μισθοῖς ἀληλυθήσαιεν, ἀλλὰ ἀφ' ἑσυτῆς ὁμολογημένε καὶ σαφῆς μισθοῦ τὸ συνοικεσίου ὄσα, τοῖς πᾶσι δίδοιτο τὸ γνήσιον. ὡσαύτως μὲν γὰρ ἀποτελεῖ γάμον, γάμον δὲ ὡσαύτως ἡ ποίησις, ἀλλ' ἡ τὸ συνοικεσίων ἀμφισβαία ἀφ' ἑσυτῆς.

†. Ταῦτα δὲ παραλείπει καὶ ἐπὶ τὸ σὺν μείζοσι ἀφ' ἑσυτῆς μὴ ὡσαύτως, καὶ τοῖς ἡμέτεροις ἀφ' ἑσυτῆς, γνωμένων γνησίων. καὶ ὅτ' μὲν ὄντα νόμον παῖς γνησίας γονεῖς.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τὸ πῶς αἱ σύγκλισι, καὶ γνήσιοι παῖδες ἐξ ἀδιαθέτε ἀφαδέχον).

Βλέψωμεν δὲ δή τι καὶ πρὸς μόνε τῶν φύσιν φιλάνθρωπον. πολλοὶ γὰρ ὀνοχλῶσιν ἡμῖν ἀεὶ, καὶ ἱκετεῖαι συχναὶ, καὶ δακρύοντες παῖδες· καὶ ἀεὶ μὲν τι φιλάνθρωπον ὁρίζομεν, ἀλλ' ὅτι μὴ μᾶ νόμε τῶν πράττομεν, ἐρυθριῶμεν. ὥστε τὸ πρᾶγμα καὶ νόμῳ ὡφελοῦντες, αὐτοὶ μὲν ὀχλες ἀποστεσόμεθα, δώσομεν δὲ ἅπασι ἔχειν τῶν σὺν ὃ νόμε βοήθειαν· ὅτι μὲν γὰρ διαθεὶς τοῖς τὸ φυσικῶν παίδων παῖραστ καὶ ἐπ' αὐτοῖς διδόκημεν, γνησίας μὲ ὑσίας γοῆς, ἀμοιρεῖς μόνης ἀγχίας, ὡὶ ἴδιοσιν ἅμα τὴ μητὶ, τῶν ὅσῃ καὶ ἐρωτοθεῖεν ὡσαύτως παίδων δὲ ὄντων γνησίων, καὶ μάχεσθ' ὃ ἡμίσεως τὸ ὠφελσίας ὅλη.

†. Τῶν λέγεσιν οἱ παρ' ἡμῶν πεθεμένοι νόμοι, σὺν ὃ διαθήκη μόνον τοῖς παῖραστ ἰφίστες τῶν πρᾶττειν, ἀλλὰ κὰν ταῖς ἄλλαις φιλοτιμίαις, ἃς ἡ ὠφέλοντες δώρεὰς). τὸ ἧ δὴ παρὸν ὠφὶ τὸ ἐξ ἀδιαθέτε τι ἀφαλέξεται, καὶ σὺν κρυπῆς ὑφηγήσε) νῦν. εἰ γάρ τις τελευτῶν, γνησίας αὐτῷ παντελῶς γοῆς ἔχ ὑσίας, παιδὸν φαμὲν ἢ ἐγγόνων, ἢ τ' ἐφεξῆς διαδοχὰς, ὁδὲ νομίμως χαμεπῆς, ἐπὰ τελευτήσοι μὴ διαθεμένῳ τὸ ὑσίαν, καὶ ἀφίκοιτο συζήνεια τυχὸν, ἢ καὶ ἐλευθερωτῆς ὑσης, τῶ διακριτοχῶν καθεστώτων τι καὶ ἐπαναλειτόμενον, ἢ καὶ τὸ ἡμέτερον ταμεῖον, (ὁδὲ γὰρ σκέψε τὸ μὲ ἐπὶ τέτε φειδόμεθα) εἰη δὲ αὐτῷ καὶ τ' οἶκον, ἕως ὠφελῶ, ἐλευθέρα τε γυνὴ ὢν παλλακῆς χρήμασι σωσῦσα, καὶ παῖδες ἐξ αὐτῆς· (τοῖς γὰρ τοιοῦτος μόνοις ταῦτα νομθετέμεν ἔνθα παντελῶς ἀναμφισβήτητον ἐστι ἥ τε τ' παλλακῆς καὶ τ' οἶκον χρίσις, ἥτε τ' νόθων οἰκεῖσε γοῆ τε καὶ τροφῆ) δίδομεν αὐτοῖς καὶ ἀδιαθέτων τ' γονέων πελοτόντων, δύο τ' πλήρως ὑσίας ἔχειν ἀγκίας, ἅμα τῇ μοῖρ μεριζομένας, ὁπόσοιπερ ἂν εἶεν οἱ παῖδες. ὥστε ἑνὸς παιδὸς ὡς ἀναλογίαν καὶ τῶν μητέρα λαμβάνειν. καὶ ταῦτα φαμὲν εἰ μιᾶ παλλακῆ συνοικοῖη, καὶ παῖδας ἐξ οἰκείης χρόη, ἢ καὶ ὡσαπλήσιος τ' παλλακῆς ἁνιάτου τυχὸν ἢ χωλοτμοῖ, οἱ παῖδες αὐτοῦ κ' τῶν οἰκίαν εἶεν· τὸ τε γὰρ δίδομεν αὐτοῖς τῶν ἐξ ἀδιαθέτε ὡς τὸ δίκαιον κλῆσιν. †. Εἰ ὃ σκεπτόμεθα τὸ τ' ἐπιθυμίας αὐτοῦ χρόνε, καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλας ἐπεισαγάγοι τῇ ὠφτέρᾳ παλλακὴς, καὶ πολλῶ ἔχοι γυναικῶν παρεδρομένων, (ἅτε γὰρ εἰκὸς κάλιστ) καὶ ἐξ αὐτῶν παιδοποιημένων πολυτέκνε, πολλὰς ὁμῶς κωλύπτειν παλλακῆς· μισητὸς μὲ ἡμῖν ὁ τοιοῦτος, πάρεσ ὃ τῶδε ὃ νόμε κωθάπαξ ἀπελαυνέσθω. ὡσαύτως γὰρ εἰς τοιμὴν συνοικῆσι γυναικὶ, ἄλλας ἐπεισαγαγεῖν σὺν ἂν δυνάμεν, ὃ συνοικεσίᾳ συνεστῶτος, καὶ ἐξ αὐτῶν νομίμως παιδοποιεῖας. ὅτως ὁδὲ μ' τῶ γνωσιζομένῳ τῷ νόμῳ καθ' ὃν ῥήσομεν τρόπον παλλακῶν, καὶ τὰς ἐξ οἰκείης παῖδας διώσομεν, εἰ καί τι παρεργον ἡδονῆς ἄλλο ποιήσειεν, καὶ τῶν εἰς τῶ ἀφαδέχον εἰσπέμαι τῶ αὐτῷ, εἰ τελευτήσοιεν ἀδιάθετον. εἰ γὰρ μὴ τῶν νομθετήσαιμεν, ἀδιάκριτα μὲ ἔσαι τὰ τ' γυναικῶν, τίνων μᾶλλον ἢ τίνων ἔλαττον ἐρᾷ, ἀδιάκριτα δὲ καὶ τὰ τ' παίδων. καὶ ἡμεῖς ἐ δίδομεν τοῖς ἀσεξαλυσίν, ἀλλὰ τοῖς σωφρονῆσι τὸ νόμιμον. †. Οὐ ἀφαιρεῖμεθα δὲ ὡσαὶ τ' παίδων, εἴτε ἄῤῥενες εἴτε ἄλειαι κριθεῖσήσιεν. ὥσαπερ γὰρ ἡ φύσις ὁδὲν ὡσαὶ τὸ τοιαῦτα τεχνολογεῖ, ὥστως ὁδὲ ἡμεῖς ἄλλον ἐπ' ἀῤῥένων καὶ ἄλλον ἐπὶ ἥλικίων κ' τῶν τίθεμεν νόμον.

†. Κρατησάτω δὲ καὶ ὅτ' ὁ νόμο ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ἐφεξῆς, καὶ μάλιστα πάντων ὅτ'. ἐπειδὴ γὰρ, ὥσθ' τὸ κεκρᾶσθαι σὺν ὀρθῶς ἄνωθεν, πολλὰ τε ἐπέλωῤῥησε καὶ εἰσηγήσαντο, καὶ τὸ ὠφελεῖσθος σὺν ἂν ὃ μήπω γεγονότων κανονίζοιτο, ταῦτα ἡμῖν ὡσαὶ τ' εἰρημένων ἀφαδεκτῶν γενομθετήσθω.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τ' τ' ὠφελοῦς ὅτοι συνεισφορᾶν, ἢ τ' ἀφ' ἑαυτῆς δωρεᾶς.

Καλεῖτο δὲ καλῶς ἔχειν ὠνήθημεν τῷδε ὠφελεῖσθαι τῷ νόμῳ. τ' γὰρ ἔμπροσθεν νόμων βυλομένων ἐπὶ τ' συνεισφορᾶν, εἰ τὰ ἀφαίρεσις χωρὶς τελευτήσαιεν οἱ γονεῖς, τοῖς συνεισφορᾶς κ' τῶν αὐτῶν δυνάμεν γίνεσθαι· εἰ δὲ ἐπὶ διαθήκαις, μηδὲν εἰσπέντες ὠφελοῦντο αὐτῶν, μὴ χώραν ταῖς συνεισφοραῖς γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ πρᾶγμα ἔχειν τὸ κ' ὠφελῆσθαι τυχὸν ἢ καθ' ἕτερον τρόπον διόρθωσα, καὶ τ' ὠφελεληθότα σὺν ἂν ὃ μήπω γεγονότ' κανονίζοιτο, ταῦτα ἡμῖν ὡσαὶ τ' εἰρημένων ἀφαδεκτῶν γενομθετήσθω.

omnem reliquerunt suarum rerum usumfructum, filiis autem proprietatem nudam. Quamobrem arbitror studium esse hujusmodi testamentis, uxores etiam proprietatem acquirere, filiis forte fame peremptis. Unde enim, & in medio gubernentur, & quotidianum habeant cibum, nihil eis derelicto, uxoris ira, forsan & irrationabili, intercidente, quæ eis etiam quotidianam gubernationem abripiat? Non licebit igitur de cætero ulli omnino filios habenti, tale aliquid agere, *sed modis omnibus eis hujus legitimæ partis quam nunc deputavimus, & usumfructum* [1] *insuper & proprietatem relinquat*, si vult filiorum non repente fame morientium, sed vivere valentium vocari pater. †. Et hæc omnia dicimus non in patre solo, sed & in matre, & avo, & proavo, & adjunctis uniciuique fœminarum personis, id est, avia & proavia, sive paternæ, sive maternæ sint.

1 Legitimam liberorum parens usufructu onerato non potest. Nemo extantibus liberis hodie solum dives fuit, *l. 37. ff. de usufructu legat. l. 18. C. de inofficios. test.*) uxorem omnium bonorum usufructuariam potest instituere. Quid si fuerit instituta? liberi legitimam ex ejus usufructu deducent, *ut hic.* Cur? puta debet esse legitima etiam ab usufructu, cum legitima pleno jure, & proprietate & usufructu debeatur. Aliud dicendum, si adjectum fuerit, ut fructuetur mater una cum filiis, *ut Cic. in orat. pro Cæcinna: & l 8. ff. de usufr. adrefc.* Non idem est in persona extraneorum heredum, quorum Falcidia gravari potest, *l. 5. l. 20. l. 49. ff. de usufructu. & quemadmodum.* Ex superioribus constet, legitimam (de qua liud in eo quod intra legitimam, *Graff. l. 5. sent. §. legitima q. 38 n. 23.* Dic etiam idem in dote non excedente summam legitimam, sive ea sit numerata, sive relicta testamento, *Graff. ibi. q. 41.*) liberorum, parentum, fratrum, *Graff. ex communi opinione ibid. q. 39.* in usufructu gravari non posse. Eadem gravari non potest mora, *l. 30. Cod. d. de inoff.* dilatione. *l. 31. d. tit.* tempore. *l. 36. d. tit.* conditione. *d. l. 32.* (nisi bona mente conditio apponatur, *l. 26. C. de inoff.* vid. *Graff. lib. sent. §. legitima q. 38. num. 15. 16. 17. 18*) quantumvis casuali, mixta, potestativa, aut voluntaria, *Graff. ib. num. 10. ad 13.* Non potest etiam legitima gravari fideicommisso vel substitutione, *d. l. 32. & l 12. ib.* inisi id sit fideicommissum relictum a pupillo) ut ex communi opinione refert *Graff. lib. sent. §. legitima. q. 38. num. 6.* ut ita substitutio pupillaris non censeatur oneris loco. *ibi. num. 7.* sed nec vulgaris, ut idem communem secutus retulit, *ibi, num 9.* quod tamen probandum non videtur. Assentior itaque magis Butrigario, Socino Gomezio, communem quoque opinionem sibi adhærentibus, legitimam substitutione gravari non posse, quantumvis piam ad causam relicto. *Idem n. 20.* quamvis gravamini vel oneri filius consenserit, *num. 11. l. ult. C. ad l. Falc. l. 20. ff. de donat.* adde *Cujac. hic fol.* 366. quantumvis legitima statuto aucta sit. *Graff. ib. num.* 430. Non potest etiam parens filio legitimam compensandi debiti loco relinquere. *Graff. ibi. n. 22.* Sit hæc itaque

Κεφ. Ε'.

De triente & semisse, & successionibus.

Cap. IV.

Quemadmodum liberi ab intestato per fœmininum sexum descendentes, succedere debeant.

Neque [2] illo de cætero servando in nepotibus, & pronepotibus non suis, & sub potestate constitutis, minus tertia [3] parte eos habere, quam eorum parentibus viventibus oportebat relinquere testatores. Non enim excipimus ulterius nepotes, qui ex filio paternis avis accrescunt, ut illi quidem integram accipiant partem, quantam eorum acciperet pater vivens: nepotes autem ab avo per mediam filiam venientes, aut avia paterna vel materna minus tertia accipiant: sed unum ordinem in omnibus ponimus nepotibus, & pronepotibus, non ferentes fœminam [4] à masculo in talibus minui. Neque [5] enim masculus ipse in se neque fœmina solum ad nativitatis propagationem sufficiens est: sed sicut utrumque eorum coaptavit Deus ad generationis opus, ita etiam nos eandem utrisque servamus æqualitatem.

§. 1. Sed nec usque in hoc statuimus legem. Hæc enim dicimus, & in illis filiis qui ex nuptiis sunt legitimi, licet non sint secutæ nuptias dotes, sed affectus indubitatus, & manifestus inter conjuges existens filios præstet esse legitimos. Dotem etenim celebrant [6], nuptiæ [7]: nuptias autem dotes non faciunt, sed conjunctorum affectus.

†. Hoc idem obtinebat, & in iis qui ex posteriori [8] affectu cum dotibus secundum nostras constitutiones, legitimi fiunt: & hæc fit sanctio legitimæ soboli.

2 Legitimam liberorum parens usufructu onerato non potest. Nemo extantibus liberis hodie solum dives fuit, *l. 37. ff. de usufructu legat. l. 18. C. de inofficios. test.*) uxorem omnium bonorum usufructuariam potest instituere. Quid si fuerit instituta? liberi legitimam ex ejus usufructu deducent, *ut hic.* Cur? puta debet esse legitima etiam ab usufructu, cum legitima pleno jure, & proprietate & usufructu debeatur. Aliud dicendum, si adjectum fuerit, ut fructuetur mater una cum filiis, *ut Cic. in orat. pro Cæcinna: & l 8. ff. de usufr. adrefc.* Non idem est in persona extraneorum heredum, quorum Falcidia gravari potest, *l. 5. l. 20. l. 49. ff. de usufructu. & quemadmodum.* Ex superioribus constet, legitimam (de qua liud in eo quod intra legitimam, *Graff. l. 5. sent. §. legitima q. 38 n. 23.* Dic etiam idem in dote non excedente summam legitimam, sive ea sit numerata, sive relicta testamento, *Graff. ibi. q. 41.*) liberorum, parentum, fratrum, *Graff. ex communi opinione ibid. q. 39.* in usufructu gravari non posse. Eadem gravari non potest mora, *l. 30. Cod. d. de inoff.* dilatione. *l. 31. d. tit.* tempore. *l. 36. d. tit.* conditione. *d. l. 32.* (nisi bona mente conditio apponatur, *l. 26. C. de inoff.* vid. *Graff. lib. sent. §. legitima q. 38. num. 15. 16. 17. 18*) quantumvis casuali, mixta, potestativa, aut voluntaria, *Graff. ib. num. 10. ad 13.* Non potest etiam legitima gravari fideicommisso vel substitutione, *d. l. 32. & l 12. ib.* inisi id sit fideicommissum relictum a pupillo) ut ex communi opinione refert *Graff. lib. sent. §. legitima. q. 38. num. 6.* ut ita substitutio pupillaris non censeatur oneris loco. *ibi. num. 7.* sed nec vulgaris, ut idem communem secutus retulit, *ibi, num 9.* quod tamen probandum non videtur. Assentior itaque magis Butrigario, Socino Gomezio, communem quoque opinionem sibi adhærentibus, legitimam substitutione gravari non posse, quantumvis piam ad causam relicto. *Idem n. 20.* quamvis gravamini vel oneri filius consenserit, *num. 11. l. ult. C. ad l. Falc. l. 20. ff. de donat.* adde *Cujac. hic fol.* 366. quantumvis legitima statuto aucta sit. *Graff. ib. num.* 430. Non potest etiam parens filio legitimam compensandi debiti loco relinquere. *Graff. ibi. n. 22.* Sit hæc itaque

Cap. V.

De concubinis & naturalibus liberis, quomodo hi ab intestato succedant.

Considerabimus autem aliquid ad solam naturam clemens. Multi namque molesti sunt nobis semper, precesque crebræ, & flentes filii. *Et semper equidem clemens aliquid desinimus:* sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus [9]: ideoque causæ etiam legem adjicientes, ipsi quidem populos [10] removebimus: dabimus autem omnibus habere ex lege remedium. †. Quia enim *testari naturalium filiorum patribus etiam ipsis dedimus, legitima quidem existente prole, usque* [11] *ad unam solam unciam quam habebunt una cum matre:* (hoc quod etiam prius fuit) *filius autem non existentibus legitimis, usque* [12] *ad medietatem totius substantiæ:* hoc dicunt à nobis positæ leges, non in testamentis solum patribus concedentes hoc agere, sed etiam aliis munificentiis, quas & superstites donant, præsens autem lex de iis quæ ab intestato sunt, loquitur, & novi aliquid introducit. †. Nunc enim si *quis moriens legitima sibi penitus subole non existente* (filiorum dicimus aut nepotum, aut cæteræ successionis) *neque* [13] *uxore legitima, proinde moriatur, non disposita substantia, & veniat cognatio forsan, aut certe manumissor bonorum possessionem movens, & insurgens, aut etiam nostrum erarium:* (nec enim illi quantum ad hoc parcimus) *sit autem ei domi donec vivit, libera mulier in habitu concubinæ cum eo degens, & filii ex ea* (talibus enim solis hæc sanctimus, ubi omnino indubitatæ sunt sive concubinæ in domo habitæ, sive naturalium ibidem proles) *& nutrimentum damus eu, & intestato* [14] *parentibus morientibus duas* [15] *habere uncias paternæ substantiæ, cum matre partiendas, quantiscumque fuerint filii, ita ut proportione unius filii, & mater accipiat.* Et hæc dicimus si uni concubinæ cohabitaverit, & filios ex ea habuerit, aut præcedente concubinæ morte forsan aut divisione, filii domi sint: tunc enim damus eis ab intestato duarum unciarum successionem. †. *Si autem confusa concupiscentia ita fiat, ut alias superinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum formicantium* (sic enim dicere melius est) *& ex eu filios faciens moriatur, multas simul relinquens concubinas: odibilis* [16] *quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur.* Sicut enim quis legitimæ uxori conjunctus alias [17] superinducere, non poterit matrimonio consistente, & ex eis legitime [18] filios procreare; sic neque post cognitam (quemadmodum diximus) concubinam & ex illa filios dabimus, si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad successionem ejus introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretæ erunt mulieres, quam magis, aut quam minus amaverint: indiscreti etiam filii: & nos non præbemus luxuriantibus, sed caste viventibus legem. †. Non autem distinguimus [19] de filiis sive masculi sive fœminæ sint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in masculis, & alteram in fœminis secundum hoc ponimus legem.

†. Valebit itaque hæc lex nobis in futuris, & maxime omnium hæc: quoniam earum quæ dudum non recte tenebant plurima & emendavit, & explanavit: & quod præteriit [20], non potest ab ea quæ nondum erat, regulæ subjici. Hæc à nobis de prædictis successionibus sunt sancita.

Cap. VI.

De collationibus [21] *dotu, vel donationis propter nuptias.*

Illud [22] quoque bene se habere credimus hac lege complecti: prioribus enim legibus volentibus, *in collationibus si quidem sine testamento morerentur parentes, collationes secundum earum virtutem fieri: si vero testati nihil* [23] *dicentes de eu, locum non fieri collationibus, sed res habere per dotem forte aut alio* [24] *modo datas: & quæ sunt relicta defendere:* Nos sancimus, *non esse omnino talem opinionem: sed sive quisquam intestatus moriatur,* [25] *sive testatus,* quoniam incertum est ne forsan oblitus datorum, aut præ tumultu

collectio si parens legitimam liberorum minuere non potest, nulto minus eam tollere potest. 2 Hinc sumpta est Authentica, Quæ tertiæ, *C. de collationibus.* 3 Ut olim, & ita abrogatur *l. 9. Cod. de fide: lex 4. Cod. Theod. de legitimis heredibus. §. 15. Instit. de heredit. abintestat. lex* 19. *Cod. de collationibus.* 4 *l.* 19. *Cod. de collationibus, l. 9. Cod. de legitim. lib. §. 15. Instit. de hered. ab intestat.* 5 Hac ratione possumus consuetudines & statuta refellere quibus fœminæ à feudis, ducatibus & regnis arcentur. 6 Id est, faciunt ut dos debeatur. 7 Non dos, sed affectus nuptias facit. vid. quæ notavi ad *l. 30. ff. de regul. jur.* 8 *Novell.* 89. *cap. ult. Instit. de nupt.* 9 Erubescimus sine lege loqui: *ut hic. & l.* 19. *Cod. de collationib. Marsil. cons.* 53. *num.* 33. *Rolandus t. cons.* 45. *num.* 38. qua sententia dici non potest quantum extenuentur eorum sententiæ, qui unis tantum nituntur interpretibus. Communi opinioni in re dubia vix assimi quidquam derogare, præsertim si legis scriptæ duritiem corrigat, aut ejus defectum suppleat. Glossæ alioqui nihil alleganti non credendum. *Bald in l. respublica 4. Cod. quib. ex caus. majores.* 10 Id est, interpellantium turbas. 11 Concubinæ suæ, ejusque liberis, quatenus quisque donare testamento possit. 12 Hodie assem. *Novell.* 89. *cap.* 12. §. 1. 2. 3. 13 *d. cap.* 12. §. 4. 14 Concubinæ & earum liberi ab intestato uti succedant. 15 Qui moritur sine justis liberis ac uxore (aliud est, si plures reliquerit, & ex eis liberos) concubinæ susique liberis ex ea susceptis duas unciias ab intestato defert. 16 Unicam tantum concubinam Romanis habere licuit. adde *G. cod.* 17 Vid. quæ dixi ad *l. 7. in fin. Cod. de Judæis.* 18 Marius, constante Matrimonio, si quos ex alia muliere liberos susceperit, legitimos non habet. 19 Quod ad jus succedendi attinet, nulla differentia inter masculos & fœminas. 20 Vid. *l. 7. C. de leg.* 21 *Novell.* 117. *cap.* 6. 22 Hinc sumpta est authentica, Ex testamento, *Cod. de collationib.* 23 Collatio olim non fiebat ex testamento, nisi parens jussisset collationem fieri: hodie fit, nisi collationem vetuerit. 24 Vid. *Accursium l. 20. C. de collat. Cujacium 3. observ.* 30. *Fachinæum Controvers.* 80. & 81. 25 Olim emancipati scripti heredes, accepta à parentibus inter vivos non conferebant: & ita abrogatur lex 1. *G. de collat. & lex* 1. §. 4. §. *de collat.*

tumultu mortis angustiatus, hujus non est memoratus, (*omnino* [1] *esse collationes, & exinde qualitatem, secundum quod olim dispositum est, nisi expressim* [2] *designaverit ipse se velle non fieri collationem, sed habere eum qui cogitur ex lege conferre, & quod jam datum est, & ex jure testamenti:* omnibus quæ prius de collationibus à nobis sancita sunt in sua virtute manentibus.

Cap. VII.

Si res suas pater inter liberos distribuere voluerit.

ET quod sæpe nobis judicantibus placuit, necessarium credimus nunc partem fieri præsentis legis. Frequenter enim quidam plurimorum filiorum constituti patres, deinde putantes mox substantiam dividere, ut à fraterno certamine eos præservent: ad majores [3] adhuc & sæviores eos contentiones adducunt. Cum enim oporteret, si hoc vellent, aut aperte omnia dividere in testamentis suis, aut si non hoc vellent, partes [4] facere, & eas subscribere, & sic indubitatam dare filiis divisionem: at illi non hoc faciunt, sed partem quidem aliquam per se ipsi scribunt, & neque hanc continue, sed forte interscriptam alterius cuiuspiam literis, & in descriptione abjecta, & nulla custodia digna positam: residua vero pars nequaquam illorum est manus, sed subscriptoris cujuspiam forte corrupti, aut cujuscunque: & hinc illis litium occasiones decies millies, utrum hæc voluntate gesta sint patris, an alicujus artificis operarii certaminis & contentionis, & ad favorem partis alicujus scribentis. †. Hæc nos molestare de cætero nostros subjectos nolentes sancimus: *Si* [5] *quis voluerit* [6] *suas res filiis aut dividere aut omnes, aut etiam aliquas forte relinquere præcipuas: has maxime quidem, si possibile est, dicat in testamento, & indubitatam det filiis hinc utilitatem. Si autem hoc non agat, propter aliquas necessitates, quæ plurimæ circumassistunt hominibus: licet tamen descriptiones facere rerum quas partiri voluerit: & subscribere* [7] *omnibus aut ipsum aut filios universos subscribere præparare, inter quos res dividet, & ex hoc causæ dare indubitatam fidem & quod secundum hanc fit speciem, ratum sit atque firmum, aliaque cautela non indigens. Si vero aliquis hoc non egerit, sed dispersam* [8] *(sic ut plerumque) sine testimonio subscriptionem fecerit: sciat nihil* [9] *hinc filiis sese præbiturum utilitatis: sed quasi nihil sit factum, divident substantiam filii, in certas & plerumque sine testimonio conscriptiones non sequentes: neque judicibus causæ* (quos judices familiæ erciscundæ leges appellant) *has sequi cogendis.* Oportet enim providere subtiliter cautelæ filiorum, & non aliud quidem minuere, aliud sub errore relinquere, quod difficilium insuper & insolubilium, crebro etiam crimina ferentium causarum occasionem præstat. De successionibus itaque & collationibus & aliis quæ prædicta sunt, usque in hoc sancitum sit.

Cap. VIII.

Si quis prolatam manum suam negaverit. [10]

STudium vero malevolentiæ quod fit ab aliquibus, necessariam nobis fecit *plebis* denuo *legislationem* approbare: quam per quendam suorum protulit tribunorum [11], & quæ *Aquiliæ* nuncupationem ab illo suscepit: secundum quam *pro abnegatione duplicibus* [12] *subdebat exactionibus malevolentes, & abnegare tentantes,* ubi etiam aliæ quædam actiones ad eundem cooptatæ sunt ordinem, sed paulatim mutata clementia, ablata est, quæ consuevit iniquorum enutrire malevolentiam. Quamobrem etiam nobis necessarium visum est indecentes & turpes [13] abnegationes prædictæ pœnæ subjicere: *Si* [14] *enim protulerit aliquis scripturam, alter autem eam negaverit, cum hæc literas ejus habeat, ita ut necessitatem* [15] *patiatur actor causas pati circa probationem ejus, aut literas quidem suscipiat* [16] dicat autem, *Non solutum debitum sibi, & probaverit, hoc legitimis modis actor: condemnationem* [17] *adversus eum duplicem in utroque casu fieri sancimus:* non quia amarioribus legibus delectamur, sed quia lites eorum minores efficimus: quatenus timore [18] pœnæ citius dicant quod confiteri competit. In talibus itaque omnibus modis condemnationem hoc fieri volumus modo: & si præter hæc egerit judicem scire, quia transcendens legem ipse tenebitur his pœnis. †. Hæc autem dicimus nisi probationibus actor abrenuncians, sacramento rei usque nunc abnegationem factam solvi voluerit. Si enim tale aliquid egerit: si quidem mox ab initio post abnegationem intulerit jusjurandum, & ille continuo [19] confessus fuerit quod in negationem deductum erit: sine periculo erit quantum ad duplum.

†. Si vero longiori facta lite, tunc actor inferat sacramentum, at ille etiam sic quod *infertur*, profiteatur, de dupli quidem eum eximimus pœna: omnes vero expensas [20] quæ usque tunc factæ sunt propter probationes, actori jurejurando ejus definitas, exolvere eum qui ab initio quidem negavit, postea vero confessus est, jubemus. †. Si quis autem adnumerationem in se factam pecuniarum negans, postea utatur solutionibus [21] à se factis: tali homini nullam utilitatem horum quæ vere soluta sunt, esse sancimus, sed totum eum debitum exigi præcipimus, & hanc solam sustinere negationis pœnam: hoc quod etiam quidem ante nos imperator constituit: nullo judicantium neque in hoc flectendo, sed integritatem legis custodiente. †. Si autem etiam reus proferat literas actoris, deinde ille eas neget, at ille probet eas, non solum illud reputetur de quo negatio fuit, sed etiam tantum aliud adjiciatur. Hic quoque de jurisjurandi datione similiter etiam in actore introducatur ratio.

Cap. IX.

De tutore, vel curatore inficiatore.

SI vero lis agatur per curatores [22] nimirum [23] pertinens ad personas quæ curatoribus indigent, hujusmodi negationis pœnam (quando [24] in ipsorum curatorum fuerit literis) non adversus eos [25] quorum sunt curatores, sed adversus eos [26] ferri, qui turpem & indecentem hanc negationem fecerint. Si vero aliud [27] condemnationis augmentum aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum ab antiquis legibus: aut principum introductum est constitutionibus: maneat quidem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in nostris Institutis & Digestis & Constitutionnm libro sancimus: hoc autem nunc augmentum priorum sit.

Cap. X.

De improbis possessorum exceptionibus. [28]

ILlud [29] quoque in judiciis arbitramur oportere melius quam omnes ante nos determinare, & constituere. Si quis enim conventus fuerit res habere alterius: ille vero dicat *res non esse illius de quo dicit actor*, & cogatur qui actionem infert, aut documentis, aut testibus, aut aliis uti laboribus, ut ostendat *res illius esse:* postea vero is qui

1 Liberi parentibus successuri, coguntur dotem donationesve propter nuptias à parentibus acceptas conferre. vid. *C. de collat.*
2 Olim tacita, nec palam divulgata parentis voluntas, hoc casu sufficiebat & ita abrogatur *l. 53. ff. familiæ: l. 14. ff. de dote præleg.*
3 Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
4 *In codicillis verbi gratia.*
5 Nota regulam & cautionem scitu parentibus utilem divisuris hereditatem suam inter liberos. Cujus hic sensus est: Parens distributurus hereditatem suam inter liberos, divisionem confirmare debet vel sua vel suorum liberorum subscriptione.
6 Potest enim parens dividere inter liberos hereditatem, *l. 8. C. de inoff. l. 10. l. 16. l. ult. C. famil. l. 21. §. 1. Cod. de testam. l. 20. §. 3. l. 39. §. 1. ff. familiæ.*
7 *Nov. 107. c. 3.*
8 Διεσκεδασμένην.
9 Ex non solenni divisionis instrumento agi non potest ad divisionem.
10 Seu de inficiatorum & abjuratorum pœna. Goth. Vid. Cujac. *hic.* & Rittershus. *part. 6. cap. 2. & part. 9. cap. 25.* Ans.
11 Plebis. Est lex Aquilia plebiscitum. *l. 1. in fin. ff. ad l. Aquil. §. 15. Inst. ad leg. Aquil.*
12 *l. 2. §. 1. l. 23. §. 10. ff. ad legem Aquil. l. 4. C. de leg. Aquil. §. 1. vers. ut, adversus inficiantes: Instit. de pœna temere.*
13 Turpe est manum, id est, scripturam denegare.
14 Hinc sumpta est Authentica, *contra qui propriam C. de non numerata pecunia.*
15 Onus enim probandi incumbit ei qui ait, non qui negat, *l. 2. ff. de probat.*
16 Suas esse agnoscat.
17 Abjuratores scripturæ propriæ dupli pœnam sustinent, quod congruit cum *l. 1. C. Theod. de usur. rei judic.*
18 Metu pœnæ deterrentur multi à delicto: Oderunt peccare mali formidine pœnæ, *Horat. 1. Epist. 16.*
19 Pœnitenti parcitur, ut hic & in aliis causis. *l. 4. §. 6. c. de hæret. l. 11. ff. de in jus voc. l. 11. in fin. ff. de interrogat. l. 28. Cod. de appellat.* vid. *tamen l. 65. in fin. ff. de furtis:* adde *l. ultim. Cod. de plus petit.*
20 *d. l. 15. Cod. de judiciis.*
21 Id est, exceptione solutæ pecuniæ. Sensus est, Inficiatorem pluribus defensionibus uti non posse contra regulam juris, nec potest igitur aptari species ulla commodior legi 43. *ff. de regul. jur.*
22 Διὰ κηδεμόνων, per tutores vel curatores, *Julian.*
23 Οἷα καθεστῶσα, &c. id est, utpote ad eas personas pertinens, quæ curatoribus indigent.
24 Οταν ἐπ' οἰκείοις αὐτῶν τῶν κηδεμόνων γένοιντο γράμμασι, cum de propriis curatores literis instituti fuerint. *Hal. Agylaus.*
25 Eos qui sunt in potestate curatorum.
26 Id est, curatores.
27 Hæc constitutio nullam facit innovationem in legibus, quæ duplum, vel quadruplum in quibusdam casibus exigi præcipiunt. *Jul.*
28 Adversus dominos vindicantes res suas.
29 Hinc sumpta est Authentica, *Item possessor. Cod. qui potior.*

δεδομένων, ἢ ὑπὸ τῆς ἐν τῷ θανάτῳ ταραχῆς στενοχωρούμενος οὐκ ἐμνήσθη τούτου) πάντως εἶναι τὰς συνεισφορὰς καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἰσότητα κατὰ τὸ ἤδη διατετυπωμένον, εἰ μὴ ῥητῶς ἐπισκήψειεν αὐτὸς βούλεσθαι μὴ γενέσθαι συνεισφορὰν, ἀλλ' ἔχειν τὸν ἀναγκαζόμενον ἐκ τοῦ νόμου συνεισενεγκεῖν καὶ τὸ ἤδη δεδομένον, καὶ τοῖς ἐκ τῆς διαθήκης χρῆσθαι δικαίοις· πάντων τῶν ἔμπροσθεν περὶ συνεισφορῶν ἡμῖν νενομοθετημένων, ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν μενόντων ἰσχύος.

ΚΕΦ. ζ'.

Ἐὰν ὁ πατὴρ τὰ ἑαυτοῦ τοῖς παισὶ βουληθείη διανέμειν.

ΚΑὶ τὸ πολλάκις δὲ ἡμῖν δικάζουσι παραστὰν, ἀναγκαῖον ἐνομίσθη νῦν μέρος γενέσθαι τοῦ παρόντος νόμου. πολλάκις γάρ τινες πλειόνων παίδων καθεστῶτες γονεῖς, εἶτα δοκοῦντες εὐθὺς τὰ πράγματα διαιρεῖν, ὅπως ἂν ἀδελφικῆς αὐτοὺς ἀπαλλάξαιεν ἔριδος, εἰς μείζους ἔτι καὶ χαλεπωτέρας αὐτοὺς φιλονεικίας ἐξάγουσι. δέον γὰρ, εἴπερ τοῦτο ἐβούλοντο, ῥητῶς ἅπαντα διελεῖν ἐν ταῖς διαθήκαις ταῖς ἑαυτῶν, ἤ, εἰ μὴ τοῦτο, μερίδας γοῦν ποιήσασθαι, καὶ ὑποσημήνασθαι ταύταις, καὶ οὕτως ἀναμφισβήτητον δοῦναι τοῖς παισὶ τὴν διαίρεσιν· οἱ δὲ οὐ τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ μέρος μέν τι δι' ἑαυτῶν αὐτοὶ γράφουσι, καὶ οὐδὲ τοῦτο συνεχὲς, ἀλλ' ἴσως παρεγγεγραμμένον ἑτέρου τινὸς γράμμασι, καὶ ἐν ἀπογραφῇ τινὶ παρερριμμένῃ καὶ φυλακῆς οὐδεμιᾶς ἠξιωμένῃ κείμενον· τὸ δὲ λειπόμενον μέρος οὐκ ἔτι τῆς ἐκείνων ἐστὶ χειρὸς, ἀλλ' ὑπογραφέως τινὸς ἴσως διαφθαρέντος, ἢ καὶ τοῦ τυχόντος. κἀντεῦθεν αὐτοῖς δικῶν ἀφορμαὶ μυρίαι, πότερον ταῦτα γνώμῃ πέπρακται τοῦ πατρὸς, ἤ τινος ἐστὶν ἔριδός τε καὶ φιλονεικίας τεχνίτου ἐργάτου, καὶ πρός τινος τῶν μερῶν χάριν γεγραφότος. †. Ταῦτα ἡμεῖς ἐνοχλεῖν τοῦ λοιποῦ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους οὐ βουλόμενοι, θεσπίζομεν, εἴ τις βούλοιτο τὰ οἰκεῖα πράγματα τοῖς παισὶ διελεῖν, ἢ πάντα, ἢ καί τινα τυχὸν καταλιπεῖν ἐξαίρετα, ταῦτα μάλιστα μὲν, εἰ δυνατὸν εἴη, λεγέτω ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἀναμφισβήτητον διδότω τοῖς παισὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν· εἰ δὲ τοῦτο οὐ πράττοι διά τινας ἀνάγκας, (αἳ πολλαὶ περιεστᾶσιν ἀνθρώπους) ἀλλ' ἔξεστι νεμήσεις ποιήσασθαι τῶν πραγμάτων ἅπερ ἂν διανεμηθῆναι βουληθείη, καὶ ὑποσημήνασθαι πάσαις, ἢ αὐτὸν, ἢ τοὺς παῖδας ἅπαντας ὑπογράψαι παρασκευάσαι, ὧν μεταξὺ τὰ πράγματα διαιρεῖ· κἀντεῦθεν τῷ πράγματι δοῦναι πίστιν ἀναμφισβήτητον· καὶ τὸ κατὰ τοῦτο γινόμενον τὸ σχῆμα, κύριόν τι ἔστω καὶ ἰσχυρὸν, καὶ ἑτέρας οὐ δεόμενον ἀσφαλείας. εἰ δέ τις τοῦτο οὐ πράξειεν, ἀλλὰ διεσκεδασμένην οὕτως, καὶ ἐν τοῖς πλείστοις ἀμάρτυρον ὑπογραφὴν ποιήσαιτο, ἴστω μηδὲν ἐντεῦθεν τοῖς παισὶ παρέξων ὄφελος· ἀλλ' ὡς οὐδενὸς γινομένου, διαιρήσονται τὴν οὐσίαν οἱ παῖδες, ταῖς ἀδήλοις καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμαρτύροις γραφαῖς οὐκ ἀκολουθοῦντες· οὐδὲ τῶν τὴν ὑπόθεσιν κρινόντων (οὓς δὴ τοῦ familiæ herciscundæ καλοῦσιν οἱ νόμοι δικαστὰς) ἕπεσθαι τούτοις ἀναγκαζομένων. δεῖ γὰρ προνοεῖν ἀκριβῶς τῆς τῶν παίδων ἀσφαλείας, καὶ μὴ τὸ μὲν ἀσφαλίζεσθαι, τὸ δὲ καταλιμπάνειν πλανώμενον, δυσκολωτέρων ἔτι καὶ ἀλύτων, πολλάκις δὲ καὶ εἰς ἐγκλήματα φερουσῶν αἰτιῶν ἀφορμὴν παρεχόμενον. περὶ μὲν οὖν διαδοχῶν τε καὶ συνεισφορῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν προειρημένων μέχρι τοῦδε νενομοθετήσθω.

ΚΕΦ. η'.

Εἴ τις ἑαυτοῦ χεῖρα προφερομένην ἐξαρνοῖτο.

ΗΔη περὶ τὴν ἀγνωμοσύνην γινομένη παρά τινων σπουδὴ, ἀναγκαίαν ἡμῖν ἐποίησε τὴν τοῦ δήμου πάλαι νομοθεσίαν ἀποδέξασθαι, ἣν διά τινος τῶν οἰκείων ἔγραψε δημάρχων, τὴν τοῦ Ἀκυϊλίου προσηγορίαν ἐξ ἐκείνου δεξαμένην, καθ' ἣν ἐξ ἀρνήσεως διπλαῖς ὑπέβαλε ταῖς εἰσπράξεσι τοὺς ἀγνωμονεῖν τε καὶ ἀρνεῖσθαι πειρωμένους. ὅπου γε δὴ καὶ ἄλλαι τινὲς ἀγωγαὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ὥρμησαν τάξιν. ἀλλ' ἡ κατὰ μικρὸν δοκοῦσα φιλανθρωπία λέληθε τὴν τῶν πονηροτέρων ἀγνωμοσύνην ἐκθρέψασα. διὸ δὴ καὶ ἡμῖν ἀναγκαίως ἔδοξεν ἔχειν τὰς ἀπρεπεῖς τε καὶ οὐκ εὐσχήμονας τῶν ἀρνήσεων τῇ ῥηθείσῃ ζημιῶσαι ποινῇ. εἰ γὰρ προφέροιτο τινὸς συγγραφὴ, ὁ δὲ αὐτὴν ἐξαρνοῖτο, καὶ ταῦτα γράμματα ἔχουσαν αὐτοῦ, ὡς ἀναγκασθῆναι τὸν διώκοντα πράγματα ὑπομεῖναι περὶ τὴν σύστασιν αὐτῆς· ἢ τὰ μὲν γράμματα δέχοιτο, φήσοι δὲ μὴ καταβεβλῆσθαι τὸ χρέος αὐτῷ, καὶ συσταίη τοῦτο νομίμοις τρόποις ὁ διώκων· τὴν καταδίκην κατ' αὐτοῦ διπλασίαν ἐφ' ἑκατέρου θέματος γίνεσθαι, θεσπίζομεν· οὐχ ὅτι τοῖς πικροτέροις τῶν νόμων ἡδόμεθα, ἀλλ' ὅτι τὰς δίκας διὰ τούτων ἐλάττους ἀποτελοῦμεν, ὥστε τῷ δέει τῆς ποινῆς θᾶττον αὐτοὺς λέγειν ἅπερ ὁμολογεῖν προσήκει. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν τοιούτων πᾶσι τρόποις τὰς καταδίκας τοῦτον βουλόμεθα φέρεσθαι τὸν τρόπον· καὶ εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξειε δικαστὴς, γινωσκέτω ὡς παραβαίνων τὸν νόμον αὐτὸς ἐνέξεται ταῖς ἐντεῦθεν ποιναῖς. †. Ταῦτα δὲ φαμὲν, εἰ μὴ περὶ τὰς ἀποδείξεις ὁ διώκων ἀπειπὼν, ὅρκῳ τοῦ φεύγοντος τὴν μέχρι νῦν ἄρνησιν λυθῆναι βουληθείη. εἰ γάρ τι τοιοῦτο πράξειεν, εἰ μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὴν ἄρνησιν ἐπαγάγοι τὸν ὅρκον, κἀκεῖνος εὐθὺς ὁμολογήσειε τὸ εἰς ἄρνησιν ἐνεχθὲν, ἀκινδύνως τό γε εἰς τὸ διπλάσιον ἔσται. †. Εἰ δὲ μακροτέρας γινομένης τῆς δίκης, τηνικαῦτα ὁ διώκων ἐπαγάγοι τὸν ὅρκον, ὁ δὲ καὶ οὕτω τὸ ἐπαγόμενον ὁμολογήσειε, τῆς μὲν τοῦ διπλασίονος αὐτὸν ἐξαιροῦμεν ποινῆς, πᾶσαν δὲ τὴν δαπάνην τὴν μέχρι τότε γινομένην, διὰ τὰς ἀποδείξεις τῷ ἐνάγοντι ὅρκῳ τούτου κελευομένην, καταβάλλειν τὸν τὴν ἀρχὴν μὲν ἀρνησάμενον, ὕστερον δὲ ὁμολογήσαντα κελεύομεν. †. Εἰ δέ τις τὴν ἀρίθμησιν ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι τῶν χρημάτων ἀρνησάμενος, εἶτα ὕστερον χρήσαιτο καταβολαῖς παρ' αὐτοῦ γινομέναις, τῷ τοιούτῳ μηδὲν ὄφελος εἶναι τῶν ταῖς ἀληθείαις καταβεβλημένων θεσπίζομεν, ἀλλ' ὁλόκληρον αὐτὸν τὸ χρέος ἀπαιτεῖσθαι κελεύομεν, καὶ ταύτην μόνην ὑπέχειν τῆς ἀρνήσεως τὴν ποινήν. τοῦτο ὅπερ καί τις τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἔτυχε διαταξάμενος, οὐδενὸς τῶν δικαζόντων οὐδὲ πρὸς τοῦτο ὑποκατακλινομένου, ἀλλὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ νόμου φυλάττοντος. †. Εἰ δὲ καὶ ὁ φεύγων προσκομίσειε γράμματα τοῦ διώκοντος, εἶτα ἐκεῖνος ταῦτα ἀρνηθείη, ὁ δὲ συσταίη τούτοις, μὴ μόνον ἐκεῖνο λογιζέσθω περὶ οὗ τὰ τῆς ἀρνήσεως ἦν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἕτερον προσκαταπιθέσθω. κἀνταῦθα δὲ ὁ περὶ τῆς τῶν ὅρκων δόσεως ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνάγοντος εἰσαγέσθω λόγος.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ κηδεμόνος ἢ κουράτορος τὴν ποιησαμένου ἄρνησιν.

ΕΙ δὲ ἡ δίκη πράττοιτο διὰ κηδεμόνων, (οἷα καθεστῶσα προσώπων ἃ κηδεμόνων δεῖται) τὰς τοιαύτας τῶν ἀρνήσεων ποινὰς, ὅταν ἐπ' οἰκείοις αὐτῶν τῶν κηδεμόνων γένοιντο γράμμασι, μὴ κατὰ τῶν κηδεμονευομένων, ἀλλὰ κατ' αὐτῶν φέρεσθαι, τῶν τὴν ἀσχήμονά τε καὶ ἀπρεπῆ ταύτην ἄρνησιν ποιησαμένων. εἰ δέ τις ἑτέρα καταδίκης αὔξησις ἢ εἰς τὸ διπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τριπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τετραπλάσιον παρὰ τῶν ἀρχαίων νόμων ἢ τῶν βασιλικῶν εἰσῆκται διατάξεων, μενέτω μὲν ἐκείνη κατὰ τὸ οἰκεῖον σχῆμα, καθάπερ αὐτὴν ἡμεῖς ἐν τοῖς ἡμετέροις ἰνστιτούτοις καὶ διγέστοις καὶ τῷ τῶν διατάξεων ἐνομοθετήσαμεν βιβλίῳ· τὸ δὲ νῦν τοῦτο προσθήκη τοῖς προτέροις ἔστω.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τῆς ἀδοκίμου τῶν κλητήρων παραγραφῆς.

ΚΑκεῖνο δὲ στασιασθὲν ἐν δικαστηρίοις, οἰόμεθα χρῆναι κάλλιον ἤπερ ἅπαντες οἱ πρὸ ἡμῶν, διαρθρῶσαί τε καὶ τάξαι. εἰ γάρ τις ἐγκαλοῖτο πράγματα κατέχειν ἑτέρου, φάσκοι δὲ οὐκ εἶναι τὰ πράγματα ἐκείνου, περὶ οὗ φησιν ὁ διώκων, ἀναγκασθείη δὲ ὁ τὴν ἀγωγὴν ποιούμενος, ἢ συμβολαίοις, ἢ μάρτυσιν, ἢ ἑτέροις πόνοις χρήσασθαι πρὸς τὸ δειχθῆναι τὰ πράγματα ἐκείνου καθεστάναι

ἡσυχίαν, οὕτω ὑπερ ὁ μέτριος πάντ ὢν ἀμφιταθεὶς οὐκέτι τοῦτο μὴ ἠθέλησεν, ἀλλὰ τοῖς ἐξ ἐκείνου δίκαιοις, καὶ φάσκουσι ὡς ἐξ ὑποθήκης ἢ ἑτέρου τινὸς τοιούτου ἀναφερομένων, κυρώτερον ἐπὶ τῷ δίκαιον κινεῖτο· εἰ μὲ ἄλλην πᾶσαν φολαξόντων γνώμην, εἰ τοῖς μὲν ἡμῶν παρεστῶσι, μισητὰ δὲ τοῖς καὶ φιλανθρωπον, καὶ αὐτὸ δ' περίεργον ὂν ἐσχασμένον ἐκ τοιούτων ὑποπτεύειν. ὑπερ ἃ δ' τοιούτου δρόσεως, καὶ δ' ἐκείνου τοῦ ἀρχαίου ὑπάρχοντος, ἀφεθήσεται τοῦτο ἀπαντᾶν· καὶ δ' ὁ νόμος ὁ δ' ἀκριβὴς τυγχάνει, τ' ποινὴς οὐ μόνη τῇ μεγίστῃ τ' νομῆς ἀδικήμασιν.

†. Τοῦτο ἡμῖν ὑπερ τ' ἀξιοχρέων καὶ σωμισσορῶν καὶ νεμήσεων, καὶ τ' δ' δίκαιον ἐλαττῶσαι δόλῳ, καὶ ἐξευρὴ καὶ νενομισθέτω), καὶ ὁπ δ' λοιπὸν χρόνον κρατησὸ· ὅπως ἂν καὶ τοῖς ἀξιόχροις εἰδόσιν, καὶ τοῖς σωμισσφορᾶς μὴ αἰγνοῦσιν, καὶ ἀδεὲς τὰς νεμήσεις μὴ σασαζοῦσιν· καὶ μηπὲ ἀσεγείροις τοῖς δ' οἰκείων γεγραμμένων ἐπιπηδᾶν δρόσησε(ν οἱ πονηρὸν ὠδαγ βιλαρδίοι, μήτε τὰς δρίσμησεις ἐξαρνοῦντο, μήτε ὕστερον ἴσως κατασκολαίς ἀφῆτο, μητε τὰ ἐξ ὧν κατέχωσι τὰ πρὰγ μάτα ἀξιροῦσιν ἀσεσώπων, ἀλλὰ μὴτε αἱ τ ἐπικαιεῖς καὶ ἀληθεῖς ὂν δ' πεφασμένων φανερῶσι, μετρίως ἀπλαῶσιν καὶ τ' δίκης.

ΚΕΦ. ια'.

Πῶς αἱ σύγκριτοι ἐν δωλείᾳ κατεστῶσαι γαμετῶν νόμιμοι γίνονται).

ΤΟ ὑπερῥὼς ὠφελίμων ἀμφισβητηθὲν ἐπὶ πᾶσι τ' ἡμετέρων ἀξιοπίστων, καὶ ἐν δίκαις μὲ πολλαῖς κινηθὲν, δίκαιον ὑ ὂν μηκέτι ὑπτιάζ, τῷ παρόντι ἀποτάξασθαι νόμῳ. Ἀξιοπεξαμένων γὰρ ἡμῶν ὡς ἐ τις βλάψει πρὸς γνησίους φιλανθρώπως, καὶ τοῦτων εἰσοικίσειν ἀσεικόσιν συμβολαίων χωρὶς, εἶτα καὶ ποιήσειν παῖδας, ὕστερον ὑ γαμικῶν τ προῖς αὐτῶν ἀναλαβόσι ἀξιοῦσι καὶ ποιήσειν παῖδας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐμπροσθεν, καθεζόντας γνησίους. καὶ ἀξιοῦντων τ' σφιζομένων τὸ καιρῶς ἐρωμένως ἀποκλῆναι δεινότατα, καὶ ἕτερον χρατῶν τ' ἀσεικῶν παῖδες, ἢ ἡμόρβιοι τελοῦντες, εἰ καὶ δόλτερον μὴ ἡμοῖν μ' τ' ἀσεικῶν παῖδες, ἢ ἡμόρβιοι τελοῦντες, ἐξεύρον τινες καὶ ἕτεροι ἀμφισβητησι, μὴ δεχόμβοι ταῦτα κρεῖσι καὶ ἐπὶ τ' ἀπελεύθερους σωνοιχόντων. κατέσχε τοῖς ὀρθῶς ἐσχασμένοις τ' ἡμιλίαν σκοπὲ καὶ τὸν ὡ ἔχειν ἤδη νενομοθετημένον. εἰ γὰρ ὁ πρὸς ἀπελεύθεραν ἢ κεβάπτιξ οἰκεικόντο χάμον, πρόδηλον ὡ ὡς καὶ ἐπ' οἰκείαις ταῦτα κρεῖσι ἠδελόμεθα. ὅλως ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν ὅλως ἠμφισβήτη), θεατίζομεν, εἴ τις γαμετὸν σὸν ἔχων γνησίαν, ἢ παῖδας νομίμους, πρὸς θεράπαιναν οἰκείαν χοίν, καὶ ἴνα βελτίονα γράψωμεν, καὶ δὴ καὶ παιδοποιησάμενος ἐξ αὐτῆς ὡς δωλείᾳ κεκλεῖσθαι τιμησάμενος καὶ τὸν θεράπαιναν καὶ τὰς φωνὰς, ὕστερον ὑ ἐλευθερίᾳ τιμησάμενος καὶ τὸν θεράπαιναν καὶ τὰς φωνὰς, καὶ δίκαιον αὐτοῖς κεγονὸς αὐτοσὲ δικαίωλιαν, καὶ πρὸς γε καὶ παλιγγενεσίας, καὶ πρὸς τὰς δύο γονεῖς κ' τέκνα ἀνεπίληκτα τὰς τροπὰς, καὶ τ' γαμετὸν βεβαιώσαι, ὕστερον ὑ καὶ γαμικῶ γεγράψει συμβολαίω· καὶ ἢ ἡμοῖν παῖδες μ' τοῦτο, ἢ καὶ μὴ ἡμοῖν τε, (ἵνα τὰ ἐκβήσεις ἡμῶν Ἀξιοπέξεως συλλάβοιμεν ἡμᾶς) ἴσα καὶ ἢ γνωὴ γνησία, καὶ οἱ παῖδες ὑσιξύσιοι, καὶ ἱλοι, καὶ ἐξ ἀδιαβεύτε κληρονόμοι τ' γαληκῶν. φαμεν ὑ τὰς πρὸ τ' ἀσεικῶν τεχνεύσας, τ' ὁδὸν, δι' ὧν εἰς δύψυχειαν κ' τὸ ἀσεφιρημένον ἀφίκνυτο, καὶ τ' μ' τοῦτα τ' ἀσεικῶν ποιήσεως τὸ γνήσιον αὐτοῖς χαριζόμβων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ καλῶς ἡμῖν καὶ ὁσίως ὠφελησάτω, καὶ ὑπὲρ τ' ἡμετέρων ὑπηκόων ἀπερεσμένως ἐξηυρημένα εἰ ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν οἷς ἀρχεις, Ἀξιοπρεπῶν οἰκείων ποιησάτω φανερὰ, ὥστε γινώσκειν αὐτοὺς ὡς ἑδέμιὰ μείζων φροντὶς, δι' ὧν ἀεί τι ἀσεσίθησιν ὁ Θεὸς τοῖς ἡμετέρους σκηπτοῦχις, ἔξω καθίστησιν ἡμᾶς τ' ὑπερ αὐτῶν ἐπιμελείας τε καὶ ἀσεφείας. Datum Kalend. Mart. *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

Περὶ τ' ἀσὸ τ' ἀσεικῶν συμβολαίων πικθέντων παίδων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιθ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ὑδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ' ἱερῶν τ' ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἦλθον εἰς ἡμᾶς, ἀμφισβήτησιν μᾶλλον ποιοῦσαι ἐμπεσεῖν εἰ τὰ νομοθετηθέντα παρ' ἡμῶν ἀσὸ τ' παίδων τ' ἡμοιρίων ἀσὸ τ' τ' ἀσεικῶν ποιήσεως, ὕστερον τ' ἀσεικῶν ἡμοιρίων, σὸν εἰς τὸ πίσω φέρεται ἐπὶ τ' μὴ ὑφῳ ἢ Ἀξιλύσεις τελιμηρίων ζητήσεων. καὶ τοι γε ἡμῶν, ὅτε κ' μάλ' ἐτίθεμεν τοὺς νόμους, ῥητὸς κ' τῶν ἀσοτῶν Ἀξιοπέξιν τῶν τοῦτα νομοθετοῦσιν, μηδένων ὡς εἴτε ἀδείσων αὐτοῖς οἱ πατέρες, εἴτε ἐπελεύτησων, ἅπαξ μόνοι τὸ κ' τοὺς τοιούτους ζητήσῃς ἢ ψήφοις ἢ Ἀξιλύσεσιν ἕλαβον πέρας, πάντως ἢ τω κρίνοιτ ὡς ὁ ἡμέτερ λέγ νόμ· ὃν ἀναπληρώντες, καὶ δόντες τεθείκαμεν νόμον, τὰ αὐτὰ κρεῖσι ζητίζοντες καὶ εἰ μὴ μ' τὰ ἀσεικῶα ἡμῶντας παῖδες, ἢ ἡμόρβιοι τελοῦντες, ἀδὲν ἧττον καὶ τὰς ἀσὸ τ' ἀσεικῶν τεχνεύσας γνησίους εἶναι. καὶ ἐπὶ τούτῃς ὁμοίως τ' δευτέρας ἡμῶν Ἀξιοπέξεως ἀσεσεβείκαμεν, χρεῶν τῷ αὐτῷ νομοθεσίαν καὶ εἰς πρὸ τοὺς ἀναφέρειν χρόνους· ἐξαιρεθέντων οἰκείων τ' ὑποθέσεων, ὅσους ἡ δικαστικὴ ψῆφ· ἢ Ἀξιλύσεις ἐκύρωσεν. †. Ἀ' ἀ' ἐπειδή τινες, μ' τούτοις ἡμῶν τὰς σαφεῖς νόμους, πολυπρᾶ Ἀξιοῖα τῶν ἡμετέρων ἐθαύρησαν παρερμηνεύσαι νομοθεσίαν, καὶ τελτῶν λύσαγκαῖόν ἡμιν θεῖναι Ἀξιοπέξιν, δι' ἧς παρεκκλεῖσαι μέθα, κἂν εἰ νομίμως ἐχηκὼς τις γαμετὸν, καὶ γνησίους ὂν τούτης παῖδας, εἶτα τούτης τελευτησάσης, ἢ δ' συνοικεσίᾳ repudio Ἀξιλυθέντ·, ἔχε παῖδας ἐκ τ·· ἀσὸς ὧν ὁ γάμ· σὸν ἀπηγόρευτον· μ' ἢ τὸ τοιοῦτος τεχθῶσι, ἀσεικῶα συνέπεξεν ἀσὸς τούτων συμβόλαια, γνησίως καὶ τὰς ἴσως αὐτῷ ἡμοιρίως παῖδας ὑπάρχειν. ἀλλὰ κ' τούτων ἡμῶν τῶν Ἀξιοπέξιν ἢ ἀσεσεβείκαμεν ῥητὸς, κρεῖσι τῶν τοιοῦτων νομοθεσίαν καὶ ἐπ' οἰκείοις οὖν οἱ πατέρες ἐπ ἀδείσιν, ἢ ἐτελεύτησαν μ', τὰ ἢ τ' φιλονεικίας ἐδὲ δικαστικὴ ψῆφ·, ἐδὲ φιλικὴ κατέλυσε σύμβασις. ἐντεῦθεν τινες ὑπόλαβον ἡμᾶς ἢ μηδαμῶς ἐθέλειν τὰ παῖς μνημονευθείσας ἀσεληγόμβα νομοθεσίας περὶ τ' ἀσὸ τ' ποιήσεως τ' ἀσεικῶν τεχθέντων παίδων, κρεῖσι καὶ ἐπ' οἰκείοις τοῖς ἤδη ἀσὸ τ' τοιούτης νομοθεσίας τεχθεῖσι· καὶ μάλιστα σὸν ἔχ τὸ περὶ τούτ μέρ·, τὸ σὺ τῇ ἀσοτῇ καὶ δευτέρᾳ Ἀξιοπέξ κέμβρων, ἀφαιρεθεῖσαν παρ' ἡμῶν σὺν τῇ ἔ κώδικ· συνῃκεν. ὅπερ ἀτόπως ὑπώπτευσαν. δικαιότατα γὰρ τ' τε ἀσοτῆς καὶ δευτέρας τῆς ἀφειλόμεθα Ἀξιοπέξεως, καὶ τῇ τρίτῃ ἔ ἀσεσεβείκαμεν. σὺ γὰρ ταῖς κ' μέρ· τεθείσεις νομοθεσίαις ἀναλήκιον ὧν ἴσως τῶν τοιούτων παρελαμβάνειν εἰς τὸ πίσω τ' νομοθεσίας ἀναφορὰν· σὺ ἢ τῷ πανὶ σωαυθρισμῷ τ' τοιοῦτου νόμων, κ' τ' ἐπόνυμον ἡμῶν κώδικ·, εἰκότως ἀξιαιρεθεῖσαν τὸ τοιοῦτου ἀσοστατέξαμεν, ὥστε μὴ πολὺ· ἀξιεῖσθαι τοῖς βιβλίοις ἐγκρύβειν.

†. Επὶ ἡ τ' τρίτης Ἀξιοπέξεως ἢ ἀσεσεβήκαμεν περὶ τ' χρόνων, ὡς ἅπασι φανερώτερον ὂν χρεῶν τὸ ἀσεσεβέντα δι' ἐρμηνείας ἐπ' οἰκείων κρεῖσι ἐφ' ὧν καὶ τοῖς ἐρμηνευθεῖσι νόμοις χίνῃ χώρα.

semper abnegaverat *illum hoc non fuisse*, uti voluerit illius jure, & dicere quia ex hypotheca aut aliis cautis in illam personam relatis propinquior est, quam ille qui causam movet: aliæ quidem sententiæ vacent, quæ prioribus nostris placuerunt: mediocris autem quædam, & clemens, & ipsi causæ conveniens pœna abnegantibus inferatur: pro abnegatione namque circa hoc, & actoris laboribus dum adhuc causa dicitur, ad [1] actorem transferatur [2] rerum, de quibus est quæstio facta, possessio: licentiam habente eo qui hanc reddet, si qua jura habeat ex illa persona, de qua prius negationem passus est, competentia sibi hæc proponere, & legum justitiam promereri, pœna in sola translatione possessionis constituta. †. Hæc à nobis pro successionibus, & collationibus, & distributionibus, & litigantium cautela, & ut multitudo litium minuatur, & inventa sunt, & sancita: & de cætero tenebunt: quatenus & successiones agnoscant, & collationes non ignorent: sed circa distributiones non resultent: & neque petulantes suarum literarum abnegationibus insiliant malignari volentes, neque annumerationes abnegent, neque postea forsan solutionibus utantur, neque res ex quibus detinent, abnegent personis, sed mediocres, & mites ex causis ostensi, mediocri etiam potiantur judicio.

CAP. XI.

Quomodo concubina servitii conditionu constituta legitima uxores fiant.

QUod autem ab aliquibus maligne dubitatur, in quibusdam nostris constitutionibus, & in judiciis quidem plurimis morum est: cum sit justum ulterius non quæri, præsenti conjungimus legi. Constituentibus enim nobis, ut si quis respexerit aliquam mulierem clemens, & hanc sortiatur absque dotalibus documentis, deinde faciat filios: postea vero maritalem ad eam receperit affectum, & scripserit hujusmodi instrumenta, & fecerit filios: non solum eos qui post hoc nati fuerint filii, sed etiam priores esse legitimos, & propter circumvenientium, & maligne interpretantium calliditatem: etiam jam aliam scribentibus constitutionem: quia hæc volumus tenere, licet secundi non sint nati post dotem filii, aut existentes moriantur: adinvenerunt quidem etiam aliam dubitationem, non recipientes hæc tenere in iis qui libertabus copulantur: cum utique recte conjicientibus nostram intentionem etiam hoc fuerit jam sancitum. Si enim ad libertam non omnino nuptiæ prohibentur: certum fuit quia etiam in illis hæc tenere volumus. Sed quoniam utique hoc dubitatum est: sancimus, *Si quis uxorem non habens legitimam, aut filios legitimos, ad ancillam propriam habuerit quandam meliorem sententiam, & filios protulerit ex ea in servitute constituta: postea vero libertate honoraverit, & ancillam & natos, & jus* 3 *eu aureorum petierit annulorum, & regenerationu* 4, *& inter ingenuos* 5 *secundum justos reduxerit modos, & nuptias consummaverit, postea vero nuptialia conscripserit documenta, & aut fuerint filii postea, aut non fuerint,* (ut utriusque nostræ constitutionis amplectamur casus) *sit & uxor legitima, & filii sub potestate ipsius, & sui, & ab intestato heredes genitori:* (dicimus autem eos qui ante nuptias nati sunt) *hoc vim per quas ad ingenuitatem, secundum quod prædictum est, venerunt, & celebratione postea dotalium, jus legitimorum eu prabentibus.*

EPILOGUS.

†. Tua igitur excellentia, quæ bene nobis & sancte visa sunt, & pro nostrorum quiete adinventa, omnibus gentibus, quibus præes, per præcepta propria faciat manifesta: ut agnoscant quia nulla maxima cura per quam semper aliquid adjicit Deus nostris scepteris, extra nos consistit pro eorum solicitudine & providentia. Datum Kalend. Maji, *Constantinop.* post consulatum BELISARII V. C. CONS. 537.

TIT. VI.

DE FILIIS [6] ANTE DOTALIA INSTRUMENTA NATIS.

NOVELLA CONSTIT. XIX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PErvenit ad nos dubitationem vanam quibusdam incidisse, si [7] quod sancitum est à nobis de filiis procreatis ante dotalium celebrationem, postea dotalibus factis, non [8] etiam in præteritum feratur in iis quæ non decreto aut transactione sunt terminatæ quæstionibus. Nobis utique cum particulariter poneremus leges, expressim in prima [9] constitutione quæ hoc sancivit memorantibus, ut lites superstint eis patres, sive defuncti sint, nondum tamen hujusmodi quæstiones aut sententiis aut transactionibus susceperunt terminum: omnino ita judicari sicut nostra dicit lex, quam complentes, etiam secundam [10] posuimus legem, eadem valere sancientes, etiamsi non post dotes procreentur filii, aut procreati moriantur, nihilominus & ante dotes natos legitimos esse, & in hanc quoque secundam nostram constitutionem similiter adjecimus, oportere ejus legislationem & ad seniora [11] referri tempora, exceptis [12] illis causis, quas aut judicialis sententia, aut transactio terminavit. †. Sed quoniam quidam post has nostras claras leges audaci mente nostram præsumpserunt male interpretari legislationem & sensum: tertiam [13] coacti sumus exponere constitutionem, per quam jussimus, *si quis legitimam uxorem habens, & legitimos ex ea filios: deinde ea moriente, aut matrimonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua, ad quam nuptiæ non interdicuntur postquam vero hi nati sunt, dotalia confecerit in eam documenta: legitimos etiam ita ei natos filios existere.* Sed quia in ipsa nostra constitutione non adjecimus aperte valere hujusmodi legislationem, etiam in illis quorum patres adhuc superfunt, aut defuncti quidem sunt, contentio autem neque judiciali sententia, neque amicabili intervention decisa est: hinc quidam arbitrati sunt nos nullatenus velle ea quæ in memoratis continentur legislationibus de filiis qui ante [14] celebrationem dotium nati sunt, valere etiam in illis qui ante hujusmodi legislationem nati sunt, & maxime eo, quod hujus pars in prima & secunda constitutione posita, ablata sit à nobis in Codicis compositione. Quod absurde arbitrati sunt. Justissime namque & primæ & secundæ hoc subtraximus constitutioni, & tertiæ non adjecimus. in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat forte hanc accipere in præterito legislationis relationem: in omni vero coacervatione legum Codicis cognominis nostri recte abscindere talia proposuimus: quatenus non multitudo superflua in Codice scriberetur. †. Tertia vero constitutione non adjecimus aliquid de temporibus, cum omnibus manifestum sit, oportere ea quæ adjecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

1 Sensus est, Si posteritor conventus rei vendicationis negaverit *rem esse actoris*, postea convictus alleget, *pignorat, vel emptionis vel successionis causam, vel quam aliam definitionem*, non auditur, utique transferenda possessio in actorem, deinde agendum hypothecaria aut vectigali, aut superficiaria actione. Et sic pœnæ causa transfertur possessio, ut in specie, *l ult. Cod. de rei vindicat. l. 1. Cod. uti possidet*: & in specie, *l. 5. §. 1. ff. ut legat. nom. l 6. in fin. ff. de Carbon. l 11. in fin. C. de collationib.*

2 Pœna inficiantis scripturam est hæc, ne pluribus defensionibus utatur, *c. 8. in fin. C. eod.* est & tertia dupli, *d. c. 8. in princ.* fuit & quarta apud veteres, de duplis fructibus ex 12. tabulis: quam tacite Justinianus tollit, dum superiorem pœnam actionis in rem exilimat sufficere. vid. *Cujac. hic.*

3 Hodie non est necesse jus aureorum annulorum petere, cum manumisso matris sola & contractus dotis cum ea habitus, filios naturales ingenuos & suos faciat.

4 Παλιγγενεσίας, id est, natalium restitutionis. *Novell. 78. cap. 1.* Manumisso, libertinum: natalium restitutio, ingenuum: jus aureorum annulorum, honorem & jura ingenuitatis tribuit.

5 Recte hic exigitur Ingenuitas, in hujusmodi uxore & liberis. Nam soli ingenui, jura suorum herodum, agnatorum, & cognatorum habent. Libertini vero cognationem non habent. vid. *Cujac. ad Nov. 14.*

6 *Novell. 12. c. 4.*

7 Id est: an quod sancitum est.

8 Id est: pertineant etiam retro ad eas quæstiones, quæ nondum decreto judicis vel transactione sunt decisæ.

9 *l. 10. C. de natural. lib. lata anno 529.*

10 *l. 11. C. de natural. lib. lata anno 530.*

11 Vid. *l. 7. C. de legibus.*

12 Utraque constitutio contra sui naturam, refertur ad negotia præterita, *d. l. 7.* Non referuntur tamen constitutiones ad ea, quæ sententia judicum vel transactione jam sunt decisa.

13 *Nov. 12. in fin. lata anno 535.*

14 Liberis ante dotalia instrumenta nascendis beneficium à Principe datum, ad eos qui jam nati sunt ante dotalia instrumenta, ex æquo & bono porrigitur.

CAP. I.

Ut caput ultimum Novell. XII. ad præterita pertineat nondum judicata aut transacta.

QUia vero omnino emerserunt quidam & de sic manifestis se dubitare contendentes, vel errantes, hanc adjicimus legem, sancientes *in prædictis tribus constitutionibus factam à nobis legislationem valere*, in quibus etiam expressim primæ positæ à nobis legi adscripsimus: hoc est, sive superesse contigerit talium filiorum patres, sive mori: nondum vero hujusmodi negotio aut decreto [1] aut transactione finis acceptus est: secundum hæc tales causæ ad leges à nobis positas deducantur: exceptis illis negotiis, quæ contigit ante leges à nobis positas aut decreto judicum aut transactione determinari.

1 Vis sententiæ & transactionis hæc est, ut finita rescripto non possint tolli.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & præsente sacra declarata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. XV. Kal. Aug. *Constantinop.* post consulatum BELISARII V. C.

TIT. VII.

DE ADMINISTRANTIBUS [2] OFFICIA IN SACRIS [3] APPELLATIONIBUS.

NOVELLA CONSTIT. XX.

Imper. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

JAm [4] quidem sacram fecimus legem [5] *de appellationibus* eloquentem, *quem oportet servari modum super eu, & unde ad quos fieri appellationes quasque deceat:* quam tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum misimus quæstorem. Quia vero plurima facta est dubitatio de administrantibus eis officiis: cum ii qui ex sacro quidem epistolarum scrinio sunt spectabilium judicum, vindicarent sibi appellationis ministerium: qui vero ex sede tuæ sunt celsitudinis, maxime dicerent se lædi, si mutato schemate, nequaquam soli appellationibus ministrarent iis quæ à clarissimis provinciarum judicibus veniunt, ad solum tuum judicium, sicut prius erat dum in divino quidem ipse audires consistorio, ministraret vero officium [6] tuum: sed propter spectabilium schema in ordine sacri auditorii negotio moto, & pariter audiente tua celsitudine cum gloriosissimo nostro quæstore, utriusque partis totum sibimet applicarent: congregatis apud tuam celsitudinem & gloriosissimum nostrum quæstorem sæpius & iis qui ex sacris scriniis appellationibus ministrant, & qui ex tuæ sedis celsitudine & officio: novissime ad quandam formam causa perducta est, quam ex non scripto ad nos deduxistis. Causa vero nobis non incongrua visa placuit: & interim, quoniam Paphlagonia & Honoria divisæ prius in judices duos, in unum eundemque reductæ sunt *Prætoris* nomen suscipientem: hoc indubitate placuit schema tuo competere cingulo. Hoc idem & in duobus aliquando positis, hoc est, Hellesponto, & Ponto Polemoniaco: nam & illic duobus constitutis prius judicibus, nunc autem uno *Moderatore* facto, & decorato etiam ipso *Spectabilium* dignitate, rursus hoc proveniebat: & ad tuum solummodo judicium ferri appellationum lites oportebat, secundum terminum tamen constitutionis de appellationibus.

2 Id est, antea.

4 Id est, antea.

5 Ultimam, *Cod. de tempor. appellat.* quæ lata est anno 529. Cujacius intelligit. *Nov.* 23. J. quæ hanc tempore præcedit, quod ut constet, vix scio: Hæc enim lata est Belisario V. Consule anno 535. Illa, post Belisarium V. Consulem anno 536.

6 Officium præfecti prætorio, præfectiani quæstoris, memoriales.

CAP. I.

Ut sola cohors PP. ministret in ejus appellationibus.

COmplacuit igitur simul iis quidem officiis utriusque administrationis, simul autem vobis ambobus insuper & nobis recte se habere visum est, solum officium tuæ celsitudinis talibus ministrare appellationibus, sicut & prius fuit, & in schemate *sacri auditorii* dicantur, & adsit gloriosissimus noster *Quæstor*, & particeps sit gestorum.

CAP. II.

SEd etiam quoniam *primæ* [7] *Cappadociæ præses* prius ad tuum cingulum respiciebat solum, & tibi appellationes ferebantur: nunc autem in spectabilis *Proconsulis* figuram mutatus est, nihilominus competerens est & illam administrationem appellationem suscipientem & mittentem, hic litem secundum nostram sacram constitutionem ordine sacri nostri auditorii eam examinari: præsente quoque gloriosissimo nostro *Quæstore*, & pariter audiente negotium, solo officio ministrante tuo: quoniam & prius hoc solitum erat: nam etsi spectabilis *Comes* [8] *domuum* permixtus est, tamen neque pridem multæ quædam movebantur causæ apud eum: neque ex judicio ejus ferebatur aliqua pene appellatio hic. Nunc autem quæ circa ærarii dispensationem sunt, & aliis hæc quibusdam tradidimus: & non oportet ob hoc minui sedem tuam: sed similiter tuum ministrare officium solum hic delatis negotiis.

7 De appellationibus primæ Cappadociæ. adde de prima Cappadocia, Novellam 8. *c.* 15. §. 24.

8 Κόμης τῶν οἰκείων *Scrimger. τῶν ὅλων Cujac. hic & 8. obs.* 42.

CAP. III.

HOc ipsum etiam *in Armeniæ* [9] *Proconsule* [10]: quoniam prius administrationem eam ordinariam [11] facientes, & nunc nihil ei addentes, in *Proconsulis* figuram mutavimus. Etenim inde venientibus litibus tuæ celsitudinis ministravit officium, lite quidem in ordine sacri auditorii (sicut prædiximus) movenda apud eos: apud autem ambos vos examinanda: nihilominus autem officio tuo ministrante causæ, sicut prius fuit, dum solum administrationis ordinariæ haberet schema, majore ordine non suscepto.

9 De appellationibus Armeniæ.

10 *Alias* præside. *Nov.* 8. *cap.* 15. §. 43.

11 Ὀρδινάριον ἡγεμόνευμα, *Scrimg.* Ordinaria, id est, minima, seu dignitas clarissimatus; media enim spectabilitas, major illustratus. *Nov.* 7. 25. 102. adde *Nov.* 52. *cap.* 1. §. 3.

CAP. IV.

QUoniam vero Lycaoniam [12] & Pisidiam & Isauriam sub [13] judicibus primitus constitutas, & appellationes destinantes ad sedem tuam, nunc decorari *Prætorum* [14] cingulo contingit: licet videatur quodammodo permixtum quoddam ei etiam militare officium: quoniam prius & *Dux* in utraque harum provinciarum fuit: necessario nobis se habere placuit propter hanc novitatem, soli sedi tuæ & gloriosissimo *Quæstori* tradere appellationum examinationem: cedere quoque clementius tuo officio, ut iis quæ super hoc aguntur, ministrent. unde sive aliquid factum est tale prius, sive etiam postea fiat: eundem ordinem causæ imponi sancimus.

12 De appellationibus à prætore Lycaoniæ, Pisidiæ & Isauriæ, *Jul hic.*

13 Ὑπὸ ἄρχουσι, sub Præsidibus.

14 Imo Lycaonia & Pisidia præsidem habet. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 19. & 20. Isauria comitem. *Nov.* 27.

CAP. V.

QUia vero duæ [15] fuerunt ministrationes [16] pure & *Comitis Orientis*, & *Iudicis primæ Syriæ*: & civiles quidem hujus administrationis appellationes ad tuam referebantur sedem, officio administrante solummodo tuo: comitis autem Orientis, utpote spectabilis, in sacrum auditionum figura, ad sedem tuam & gloriosissimi quæstoris veniebat, solis qui ex sacris sunt scriniis ministrantibus.

15 Ut in Comite Orientis utrumque officium obtineatur. id est, præfecti prætorii & scrinii epistolarum. *Jul. const.* 25.

16 Administrationes.

ΚΕΦ. α'.

Ὡστε τὸ ἔχαλον τ' ιϚ'. Δικαστέως κεφάλαιον εἰς τὸ Θεσσαλονίκης μήπω κεκεμμένον ἢ Δικαιοδότης Δικαστέως.

ΕΠειδὴ ὁ ὅλως ἐφάνησάν τινες μὴ εἰδότες τ' ὕπω φανέντων ἀμφισβητεῖν ἐπὶ ῥητοῖς, ἤτοι παλαιοῖς ὄντας, μὴ τοιγε παρεληλυθότας νόμῳ, ἠπιζόντες τῷ ἐν τοῖς εἰρημένοις τελεῖ Δικαστέοις χρονοβρόμῳ παρ' ἡμῶν νομοθετήσαι κρεῖττον ἐφ' οἷς μὴ ῥητῶς τῷ παρόντι τεθέντι παρ' ἡμῶν νόμῳ παραγεγράψαμεν τετεῖσθαι πλείονας συμβαίνειν τὰς τ' τοιούτων παίδων πατέρας, εἴτε μὴ τελευτῆσαι, ὅπως ὁ τὰ δεῖ τ' τοιαύτης ὑποθέσεως ἢ ψήφῳ ἢ Δικαίοις, εἴτε μὴ πλουτῆσαι, ὡς τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις κατὰ τοὺς παρ' ἡμῶν τεθέντας ἀγαθὰ νόμους. ἐξαιρεθέντων ἐκείνων τ' ὑποθέσεων, ὅσων πρὸ ἔθηκαν, περὶ τοὺς παρ' ἡμῶν τεθέντας νόμους, ἢ ψήφῳ δικαστῶν ἢ Δικαίοις κεκριμένων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν Θεσπισθέντα ἡμῖν μὴ Δικαιοῦσθαι Θεῖα δηλήματα νόμοις, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ ποιεῖν κρατείτω ἀπασιν. Dat. XVI. Kalend. April. *Constantinop.* post BELIS. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

Περὶ τ' ὑπηρετούντων ὀφφικίων ἐν τοῖς ἄκροις τ' ἐκκλήτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ' ἱεροῦ παλατίου, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτοις καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔΗ μὲν θεῖον ἐποιησάμεθα νόμον περὶ τ' ἐφέσεων Δικαζομένων, τίνας χρὴ παραφυλάττειν τρόπον ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ὅθεν εἰς τίνας φέρειν τὰς ἐκκλήτους· ὃν ποῦς τι τῷ σῷ ὑπερόχῳ, ποῦς τι τ' ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κατεπείγαμεν κριαίσωφ. ἐπειδὴ ὁ πολὺν χάρσιον ἀμφισβητησις περὶ τ' ὑπηρετούντων τούτοις ὀφφικίων, τ' μὲν ὄν Θεῖ τ' ἐπισκόπων σκευῇ, τὰς τ' spectabilium δικαστῶν οἰκειουμένων ἐν τοῖς ἐκκλήτοις ὑπηρεσίας τ' ἦσαν Θ' ὁρᾶν τ' σῆς ὑπεροχῆς μέγιστα δηλαίνοντων ἀδικεῖσθαι, εἰ μισθωθεληθεῖεν Θ' χήμασιν, ὁσάκις μὴν τοῖς ἐκκλήτοις ὑπηρετήσαι τοῖς ἀπὸ τ' λαμπροτάτων τ' ἐπαρχῶν δρόντων ἐρχομένοις εἰς μόνον τὸ σὸν δικαστήριον, καθάπερ ἐῶ, ὡσαύτως Θεῖ μὴ κ' αὐτὸς ἠκριβῶ δικαιοῦσθαι, ὑπηρετοῦν ὁ τάξις ἡ σὴ· ἀλλὰ Δι' τὸ τ' spectabilium χῆμα, ἐν τάξει Θεῖ ἀκροατηρίου ὑποθέσεως κινεῖσθαι, καὶ συνακροωμένης τῇ σῇ ὑπεροχῇ καὶ Θ' ἐνδοξοτάτου ἡμῶν κριαίσωφ, καὶ ἐκατέρας μέρους τὰ πᾶν οἰκειουμένου, καὶ συναχθέντων παρά τε τῇ σῇ ὑπεροχῇ καὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κριαίσωφ πολλάκις τ' τι ὀλίγ τ' Θεῖων σκευῶν, οἱωσὶ τοῖς ἐφέσεσιν ὑπηρετοῦν), τ' τε ἐκ τ' τάξεως Θ' ἡμῶν Θ' σῦ, τέλος· εἰς ἕνα τύπον τὸ πρᾶγμα ἀγαγεῖν. ὃν ἀγεγραφώς εἰς ἡμᾶς ἠγγείλη. τὸ πρᾶγμα ὁ καὶ ἡμῶν ὄσκ ἀπὸ τρόπου γεγονὸς ἔδοξε· καὶ τοῖς, ἐπειδὴ Παφλαγονία καὶ Ονωρία διῃρημένα πρότερον εἰς ἀρχοῦσας δύο, εἰς ἕνα καὶ τ' αὐτὸν ἀπεκλείσησαν, τὸ Θ' πραίτωρ ὄνομα προσλαβόντα, τὸν ἀναμφισβητήτως ἔδοξε τὸ χῆμα τῇ σῇ προσήκειν ὑποχῇ. ταῦτ' ὁ τὸν καὶ ἐπὶ τ' ποτὲ δύο Πόντων, τυτέσιν Ελεσπόντου τε καὶ πόντου Πολεμωνιακοῦ. κἀκεῖσε μὲν δύο καθεστώτων ἡμαθεθεν δρόντων, νυνὶ ὁ ἑνὸς Θ' μοδεράτωρ· μεγάλου, κεκοσμημένου καὶ αὐτὸν τῇ τ' περιλάμπων ἀξίᾳ, πάλιν ταῦτα συνέβαινε, καὶ εἰς τὸ μόνον δικαστήριον φέρεσθαι τὰς ἀπὸ τ' ἐκκλήτων δίκας ἐχρῆν, κ' μόνοι τὰς ὁρους τ' τοῦ τ' ἐκκλήτων Δικαστέως.

ΚΕΦ. α'.

Ὡστε τῷ μόνῳ Θ' ΠΠ. τάξιν ὑπηρετεῖν τοῖς ἐκείνου ἐκκλήτοις.

ΣΥνήρεσε τοίνυν ἅμα μὲν τοῖς ὑπαργύροις ἑκατέρα τ' ἀρχῶν, ἅμα ὁ ὑμῶν ἀμφοτέροις, καὶ ποῦς γε καὶ ἡμῖν ὀρθῶς ἔδοξεν ἔχειν τὸ παρασταθὲν ἡμῖν, ὥστε μόνῳ τῷ τάξιν τ' σῆς ὑπεροχῆς τοῖς τοιούτοις ὑπηρετεῖν ἐκκλήτοις, καθάπερ καὶ πρότερον ἐῶ, εἰ καὶ σὺν χήμασι Θεῖ ἀκροαθησεῖν λέγοιντο, καὶ παρῇ καὶ ὁ ἐνδοξότατος ἡμῶν κριαίσωφ, καὶ μετέχοι τ' πραχθησομένων.

ΚΕΦ. β'.

ΑΛλὰ μὴν ἐπείπερ ὁ τ' πρώτης Καππαδοκίας ἡγεμὼν πρότερον εἰς τῷ σῷ ἀρχῷ ἐφέρετο μόνῳ, κακεῖσε τὰ τ' ἐφέσεων φέρεσθαι ὁ εἰς τὸ Θ' περιβλέπτου ἀνθυπάτου μετεσκεύαλη χῆμα, ἐδόκει ἦτον πρόσηκόν ἐστι, καὶ τ' ἀρχῆς ἐκείνης ἔφεσιν δεχομένην, καὶ ἀναπεμπομένην τ' δίκης σώζεσθαι, κ' τῶν Θείων ἡμῶν Δικαίων, ἐν τάξει Θείᾳ ἀκροατηρίου αὐτῷ ἀγωνιζομένου καὶ Θ' ἐνδοξοτάτου ἡμῶν κριαίσωφ, καὶ συνακροωμένης τ' ἐκκλήτου σεως, μόνης ὁ τ' τάξεως ὑπηρετούσης τ' σῆς, ἐπειδὴ καὶ πρότερον τῶν πεπραγμένων εἰ γὰρ καὶ ὁ φιλόσεπτος κόμης τ' οἰκείων σωμασκοῦσθαι νυνὶ τῇ ἀρχῇ, ἀλλ' ὅμως ἐδέ ποτε πολλαί τινες ὀκνηρὰ δίκαι πρὸ αὐτοῦ, ἐδέ ἐν Θ' δικασταῖς Θ' κρί' αὐτὸν ἐφέρετο τις ἀχθὸν ἔφεσις σώζεσθαι· νυνὶ ὁ δὴ κ' τὰ περὶ τοὺς παραισχῶς διοικήσεις καὶ ἑτέρους τισὶ παρεδώκαμεν· καὶ ἐ δεῖ παρὰ τῶν ἐλαττωθέντων τ' σὸν χρόνον, ἀλλ' ὁμοίως τῷ σῷ ὑπηρετεῖσθαι τάξιν μόνῳ τοῖς σώζεσθαι ἐθισθεῖσι.

ΚΕΦ. γ'.

ΤΑυτὸ ὁ τῶν καὶ ἐπὶ Θ' τ' Αριδρίας ἀνθυπάτου· ἐπειδὴ πρότερον ἀρχῇ αὐτῷ σῷ ἀρχῷ ὁρδιναρίων ἐμοθεμόνων ποιησούσης, νυνὶ ἐδέν αὐτῇ προσθέντες, εἰς τὸ τ' ἀνθυπατείας μετηλάγημεν χῆμα. καὶ γὰρ δὴ κ' τοῖς ἐκείνου δίκαιος ἡ τ' σῆς ὑπεροχῆς ὑπηρετήσει τάξις, τ' δίκης μὲν ἐν τάξει Θείᾳ ἀκροατηρίου, καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεν, κινουμένης, πυρ' ἀμφοτέροις ὁ ὑμῶν ἐξεταζομένης. ἐδὲν ὁ ἦττον τ' τάξεως τ' σῆς ὑπηρετουμένης τῷ προσήκοντι, καθάπερ καὶ πρότερον ἐῶ, ἐν μόνῳ τῷ τ' ἀρχῆς τ' κοσμικῆς ὁρδιναρίας εἶχε χῆμα, μειζόνως τάξιν ὑποτεθεῖσα.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΠειδὴ ὁ καὶ Λυκαονίαν καὶ Πισιδίαν καὶ Ισαυρίαν κατ' ἀρχὰς πρότερον πεπραγμένας, καὶ τὰς ἐκκλήτους ἀναπεμπούσας εἰς τ' θρόνον τ' σὸν, νυνὶ κοσμηθῆναι τῇ τ' πραιτώρων ἀρχῇ συμβέβηκεν, (εἰ καὶ δοκεῖ πως συναναμείχθαι τὸ αὐτῇ καὶ στρατιωτικὴ τάξις· ἐπειδὴ πρότερον καὶ δὺξ ἐφ' ἑκάστης τούτων ἐπιπρίας ἦν) ἀναγκαῖος ἡμῖν ἔχειν ἔδοξε, Δι' τ' καινισμὸν τοῦτον, μόνῳ δὴ τῷ θρόνῳ τῷ σῷ καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου κριαίσωφ παραδοῦναι τῷ τ' ἐφέσεων ἐξέτασιν. δύναι ὁ φιλανθρωπότερον τῇ τάξει τῇ σῇ καὶ τοῖς ἐπὶ τούτου πραγματευομένοις ὑπηρετεῖσθαι. ὥστε εἰ τι μέγιον τοιοῦτον ἐμποδὼν, τῷ αὐτῷ τῷ περὶ γῆς τάξιν ὑπεῖναι δεπόζομεν.

ΚΕΦ. ε'.

ΕΠειδὴ ὁ δύο καθαρῶς ἦσαν ἀρχαὶ τοῦτο κόμητος τ' ἑῴας, τοῦτο ἄρχοντος αὐτῆς τ' πρώτης Συρίας· καὶ αἱ μὲ τ' πολιτικῆς τοιούτης ἀρχῆς ἐφέσεις εἰς τ' σὸν ἐφέρετο θρόνον, τ' τάξεως ὑπηρετούσης μόνης τ' σῆς· αἱ ὁ Θ' κόμητος τ' ἑῴας, οἷα στρατιωτικῆς, κ' τὸ τ' Θείων ἀκροατηρίων χῆμα, εἰς τε θρόνον τ' σὸν, εἰς τε τ' ἐνδοξοτάτου κριαίσωφ, μόνων τ' σὺν τ' Θείων σκευῶν ὑπηρετουμένων.

ΚΕΦ. ς'.

ΚΕΦ. γ'.

Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῷ μέρει καλῶς ἡμῖν ἔδοξεν ἔχειν, ἐπὶ τούτοις δὲ τῇ ἀκριβεστάτῃ δίκῃ τῶν ὑπηκόων πειθόμενοι, τὴν τῶν θείων ἐπιστολῶν σκέψιν, πῶς ἂν τῇ τάξει τῇ σῇ ὑπηρετήσῃ. τὸ γὰρ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ δύο βικάριον τὸ τῆς Παφλαγόνος καὶ τὸ Ἀσιανῶν, παντελῶς καινοτόμον, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν μόνης ἐπιφερόμενον πρᾶγμα ἱκανῶς (Γαλατικὴν φασὶν καὶ Φρυγίαν Πακατιανὴν) φοιτᾶν μὲν πρὸς τὴν σὴν ὑποσχολὴν, αὐτὸ δὲ τὸ συνδεῖσθαι καὶ αὐτὸ μόνῳ τῷ ὑπηρετεῖν ἀλλοῦ τῇ τάξει δεῖν οὐ δοκεῖ.

ΚΕΦ. ζ'.

Κἀκεῖνο ἀφεῖναι θεσπίζομεν, ὥστε καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑπὸ τὴν παρ' ἡμῶν ἐξουσιοδοτουμένην, καὶ μεταβάλλειν τὸ ἀρχαῖον ἔθος (ὡς μὲν οἴονται τῇ φύσει τὰ πάντα δικαίως ἀρχῆς, εἰπεῖν καὶ οὐκ παγκοσμίως νομίζομεν) τοῦτο φυλαττόμενον χῆμα, καὶ ἄλλα μόνῳ ὑπηρετεῖν τῷ τάξιν τῆς ὑπαρχικῆς ἰθέσαι σαμεν.

ΚΕΦ. η'.

Ὁμοίως εἴτε καὶ θεσπομπῆς, εἴτε καὶ τῆς δικασηλίᾳ φύσεως ἡ ἔφεσις ἀνάλογος, τῇ τάξει τῆς σῆς ὑπαρχικῆς ἐξουσίας θεσπίζομεν εἶναι καὶ παγκοσμίως ἡμετέρας, ὁμοίως τῆς τάξεως ἴσην τὴν σῆς.

ΚΕΦ. θ'.

Φ' οἷς τε χαίρω εἶπομεν τῷ τῆς τάξεων, τῷ τε καὶ τῆς θείων σκελίων ὑπερβολαῖς, ὁμοίως τῷ κοινωνικὰ φυλάττομεν εἶναι καὶ παγκοσμίως, εἶναι καὶ τὸ τιμᾶν μόνον καὶ τῷ δικασηλᾳ ζήνοις τὰς τῆς ἐξετάσεως. Ἐπ' ἐκείνων μόνοις ἔφιεται τὰ τῆς ὑποθέσεως, εἰς τι τῆς θρόνου τῆς σῆς, εἰς τι τῆς συνδεξοπαίζῃ ἡμῶν καισάρεσι, τῆς καθωσημόμων λιβελίσιων ὑπερετημόμων αὐταῖς ἐπειδὴ μηδὲν παντελῶς ἐπὶ τούταις κεκαινίσθαι, τὸ παλαιὸν φυλάττομεν χῆμα. ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῆς τὰ καινοθέντων τὰς τῆς παλαιᾶς ὑπαρχίας μόνοις ἐφ' ἑαυτῶν ἀφιστάμεθα, ἀδένος νεωτέρᾳ χρυσόβῳ. ὁ γὰρ ἐπισυμβὰς καινισμὸς πᾶσιν πᾶς χρῆσθαι γνώσεσθαι καὶ τὸ τῆς ὑπαρχόντων ὑπόδειξιν χῆμα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν θεσπισθέντα ἡμῖν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τῆς θείας δηλώματα νόμου ἡ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ καὶ πράξει παραδέχεσθαι ἀπόσατω. Dat. xv. Kalend. April. *Constantinopol.* post BELIS. V. C Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ Ἀρμενίων, ὥστε καὶ αὐτοὺς ἐν πᾶσι τοῖς Ῥωμαίων ἀκολουθεῖν νόμοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κα'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀκακίῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἀνθυπάτῳ Ἀρμενίας.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὴν Ἀρμενίων χώραν τελέως εὐνομεῖσθαι βουλόμενοι, καὶ μηδὲν τῶν ἄλλης ἡμῶν διεστάναι πολιτείας, δέχεσθαι τε Ῥωμαϊκοῖς σκοσμήσασιν, τῶν θεσπερίων αὐτοῖς ἀπαλλαξάντες ὀνομάτων, χήμασί τε ξένοις τοῖς Ῥωμαίων συνεθίσαμεν, θεσμούς τε οὐκ ἄλλους εἶναι παρ' αὐτοῖς ἢ ἐς Ῥωμαίους ὀνομάζουσιν, ἐπέταμεν. καὶ ὠήθημεν χρῆναι ῥητῷ νόμῳ κἀκεῖνο ἐπανορθῶσαι, τὸ καθ' ἡμᾶς παρ' αὐτοῖς ἀμαρτανόμενον, καὶ μὴ, καθ' ὃ βαρβαρικὴν ἔθος, ἀνδράσι μὲ εἶναι τὰς ἀδελφὰς τῶν τε γονέων τῶν τε ἀδελφῶν, ἢ τε ἄλλης γένους, γυναικῶν ἧς οὐκ ἔστι μηδὲ χρῆσθαι αὐτοὺς εἰς ἀνδρὸς φοιτᾶν, μηδὲ ἀγοράζεσθαι ὠνῇ τῶν συνοικεῖν μελλόντων τῆς ὥσπερ βαρβαρικώτερον μέρει ἢ νῦν παρ' αὐτοῖς συνομοίᾳ, οὐκ αὐτῶν μόνων τούτοις ἀγελιώτερον δεξαστένων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἐθνῶν ἔτι ἀπομουσότερον τὴν φύσιν, καὶ τὸ θῆλυ ἀξιοθρήνητον, ὡς ἐπὶ πολὺ θεοῦ χρυσόβου, ἀδὲ συμβαλεῖν τῇ χρυσοφορίᾳ, ἀλλ' ὡς οὐτελές τε καὶ ἀτιμαζόμενον, καὶ πάσης ἔξω τιθεσθαι καθεστάναι πρίσεως.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν ἀφ' ἑαυτῶν θείᾳ νόμῳ, ὥστε καὶ παρὰ Ἀρμενίοις τὰ αὐτὰ κρατεῖν ἅπερ καὶ παρ' ἡμῖν, τιθεμένου τῆς θηλειῶν ἀξιώσεις, καὶ μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν ἀρρένος τε καὶ θηλείας ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἡμετέροις νόμοις τέτακται) κατὰ ποῖον μὲ κρῖμα κληρονομοῦσι γονεῖς, ἤγουν πατέρα καὶ μητέρα, καὶ πάππον καὶ μάμμην, καὶ τοὺς ἐπὶ πρόσω τέρω, ἢ καὶ τοὺς μεθ' αὐτούς, τυτίσιν ὑὸν καὶ θυγατέρα, ὁπως τε αὐτοὶ κληρονομοῦν). ἔτω καὶ παρὰ Ἀρμενίοις εἶναι, καὶ μηδὲν τὰ Ἀρμενίας νόμιμα τῶν Ῥωμαίων διεστάναι. εἰ γὰρ τῶν ἡμετέρας πολιτείας εἰσὶ, δηλαδὴ σύμφυτά τε ἡμῖν μὴ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ πάντων ὁπόλαυσιν τῶν ἡμετέρων, ἃ δὴ πᾶσι μόναις παρ' αὐτοὺς αἱ θηλειαὶ παρ' ἡμῖν ἴσοτιμοῦσιν), ἀλλὰ πᾶσιν οὐ ἴσως τὰ τῶν ἡμετέρων ἔσαι νόμων, ὅσα τε οὐκ τῶν παλαιῶν συνηθροίσαμεν, καὶ σὺν τοῖς ἡμετέροις ἐτάξαμεν ἐνσήμοτος τε καὶ θηλέσεις· ὅσα τε οὐκ τῆς βασιλικῆς νομοθεσίας τῶν τε ἐμοσεβεστάτων αὐτοκρατόρων καὶ ἡμῶν τε αὐτῶν ὑπογέγραπται).

ΚΕΦ. β'.

Τὰ δὲ τοίνυν ἄπαντα κρατεῖν εἰς τὸ ἄπαυστον θεσπίζομεν χρόνον, ἀρχόμενα οὐκ ἐσοημείων τῆς πυρώσης πεσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς, καθ' ἣν τόνδε γεγράφαμεν τὸν νόμον τὸ ἐν καὶ τὰ παλαιότερα ἐσεκρατοῦσαν, καὶ ἐσὲς τὰς ἄνω χρόνους ἀνελθεῖν, συγχύσεως μᾶλλον ἢ νομοθεσίας ἐσίν. ἀλλ' οὐκ τῶν χρόνων, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, τῆς πυρώσης πεσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς, καὶ τὰ ἑξῆς ἅπαντα χρόνον αἱ Δαδοχαὶ μηνίσουσιν ὁμοίως· τῶν δὲ πάσης αἰτίας εἰς Δαδοχὰς φερομένων, ὁμοίως μὲ ἐπὶ γυναικῶν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν καὶ λοιπὰ φυλαττομένων. τὸ δὲ ἐμοσεβοῦσθαι χρύσοβον ἅπαν μένειν ἐπὶ ἧς σεσέρας σχήματος ἐῶμεν, εἴτε ἐπὶ θηλεαρχικῶν, εἴτε ἐπὶ τῶν ἄλλων γένων, καὶ ὅπερ ἐπικρωνύνων τῶν θηλειῶν σεσώσων ἐπὶ τοῖς ἤδη Δαδεμηθεῖσι θηλεσαρχικοῖς χωρίοις, ἢ ταῖς θρυμμέναις Δαδοχαῖς, μέχρι τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς· ἀλλ' οὐκ ἐν ἤδη τῶν χρόνῳ τετάχθαι ὑπὸ τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, κρατεῖν τὰ παρ' ἡμῶν νομοτεθέντα θεσπίζομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τῆς θείας δηλώματα νόμου, ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν τῆς ἀρχῆς ἀντιληψόμενοι παραφυλάττειν εἰς τὸ διηνεκὲς σπεύσατωσαν. Datum xv. Kalend. April. *Constantinopol.* post BELIS. V. C. Cons.

CAP. VI.

SEd hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in hac videlicet administratione commune duce ministerium, & iis qui ex sacrarum epistolarum ferimo sunt, & qui ex officio tuæ celsitudinis quod enim prius duorum vicariorum sint Pomp[e]i & Asiæ, & omnino innovatum est, & in unius administrationem solius provincia mutatum (dicimus autem aliud Galatiæ, aliud autem Phrygiæ Pacatianæ) vemat quidem tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum quæstorem: solum autem modo ministerium suscipiat officium sedis tuæ.

1 Ut in Pontica & Asiana, quæ translata est in Galatiam & Phrygiam Pacatianam, obtemperatum decuit obsequatur. *Julian.*

CAP. VII.

ILlud tamen sancimus, ut ex administrationibus nunc à nobis adinventis, & mutantibus antiquum schema, sive hoc ipsum secundum naturam propriæ judicetur administrationis, sive etiam ex delegatione nostra, idem servetur schema: & ibi solum administrare officium tuæ celsitudinis sancimus.

CAP. VIII.

SImiliter sive ex delegatione, sive ex cinguli natura appellatio vemat, officium tuæ celsitudinis ministrare appellationibus sancimus: sive etiam ex delegatione nostra, similiter offici erit tui.

CAP. IX.

IN quibus[2] autem commune diximus & tuorum officiorum & sacri scrinii ministerium, similiter commune servamus, sive ex delegatione, sive (secundum quod dispositum est) in judicio fiat examinatio.

†. Super illis tamen litibus quas non spectabiles judices judicant, *sed adveniat* solum: referatur negotium tam ad sedem tuam, quam ad gloriosissimum Quæstorem devotissimis *libellensibus*[3] ministrantibus eis: quoniam dum nihil omnino super istis innovatum fit, antiquam servamus figuram, sicut etiam in aliis omnibus non innovatis antiqua ministeria manere in semetipsis disposuimus, nulla novitate facienda: accedens namque novatio, aliter quodammodo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

2 Ut in quibusdam scribitur antiquo jure libellenses obsequantur, ut his nihil fiat innovatione. & nihilominus hujusmodi ministerium idem solus impleat. *Jul.*

3 De libellensibus adde *l. ult. C. ubi agant.* l. 32. *C. de appellationibus*, & Julianum *constit.* 25.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo omnibus faciat manifesta edictis destinatis a se: ut omnes cognoscant quæ nobis sunt placita. Dat. xv. Kal. April. C.P. P.C. BILISARII V.C. 535.

TIT. VIII.

DE ARMENIIS[4].

NOVELLA CONSTIT. XXI.

Imper. Justinian. Augusti. Acacio Proconsuli Armeniæ.

PRÆFATIO.

ARmeniorum regionem bene legibus gubernari volentes, & nihil ab alia nostra differre republica, & administrationibus eam Romanis ornavimus, prionibus eam liberantes nominibus & figuris[5] uti Romanorum assuevimus, sanctionesque non alias esse apud eos quam quas Romani nominant, dispositumus, & existimavimus oportere expressa lege illud quoque corrigere, quod male apud eos delinquebatur, & non secundum barbaricam gentem *virorum quidem esse successiones tam parentum quam fratrum & alterius generis, mulierum*[6] *vero nequaquam*[7] *neque*[8] *sine dote eas ad viros venire, nec emi*[9] *a marito suum*, quod barbarice hactenus apud eos servabatur, non ipsis solummodo hæc ferocius sentientibus, sed etiam aliis gentibus ita exhonorantibus naturam, & fœmineum injuriantibus genus, tanquam non à Deo sit factum nec serviat nativitati, sed tanquam vile & exhonorandum, & extra omnem competentem honorem.

4 Adduntur in Scrimgertana editione hæc, & ut ipsi per omnia Romanas sequantur leges. adde Edictum Justiniani 3. J. Porro, quod multitudinis numero hic Armenias adjicit, ad omnes referendus est huc locus. Est enim alia magna, alia prima: alia fecunda, *Novell* 8. *cap.* 15. §. 23. 43. 22.

5 Σχήμασι, id est, Romanorum habitu locus hic fane notandus est, & quem in Commentariis nostris plenius exponemus. *Gl.* 14 *C. de legitimis Nov* 118 *c.* 4.

6 Ab Armeniis fœminæ olim excludebantur successionibus ab intestato parentum, liberorum, fratrum, cognatorum. Eadem lex observata à Salis, Anglis, Turingis.

7 Indotatæ & sine dote mulieres Armenicæ, ad viros suos migrabant.

8 Fœminæ emebantur a maritis apud Armenios. Mos idem Germanorum fuit teste Tacito.

9 Subditi magistratibus victoribus leges accipiunt.

CAP. I.

SAncimus itaque per hanc sacram legem, & apud Armenios hæc ipsa tenere, quæ & apud nos occasione successionis fœminarum, & nullam esse differentiam masculi & fœminæ: sed sicut & in nostris legibus dispositum est, secundum quam figuram heredes existant parentum, hoc est, patris & matris, & avi & aviæ, & adhuc longius, vel eos qui post ipsos sunt, hoc est, filii & filiæ, & quemadmodum ipsi hæreditatem transmittant, ita apud Armenios esse, & nihil Armeniorum[10] leges à Romanorum differre. Si enim nostræ reipublicæ sunt, serviuntque nobis cum aliis gentibus & omnibus nostris fruuntur, nequaquam solæ apud eos fœminæ nostra æquitate repellentur, sed omnibus sub æquitate nostræ erunt leges, qualcunque & ex veteribus collegimus & in nostris posuimus Institutis atque Digestis, & quæcumque ex imperiali legislatione tam priorum Imperatorum, quam nostra conscriptæ sunt.

10 Subditi magistratibus victoribus leges accipiunt.

CAP. II.

HÆc igitur omnia valere per omne tempus sancimus incipientia a principiis præsentis quartæ decimæ[11] *Indictionis* & hujus secundum quam hanc scripsimus legem. Nam & antiquiora perscrutari, & ad superiora tempora ascendere, confusionis magis quam legislationis est, sed ex temporibus (sicut prædiximus) præsentis quartæ decimæ Indictionis tantum & in subsequenti universo tempore successiones maneant similes: ex omni causa quæ in successionibus relata est, similiter in mulieribus, similiter in viris de cætero servandis. † Quod autem prius factum est, omne manere in priori figura sinimus, sive in *progenitoribus*[12], sive in aliis factum est, nihil omnino communicantibus fœmineis personis super jam divisis *progenitoribus*[13] prædiis aut factis successionibus usque ad tertiam decimam indictionem & hanc, sed ex memorato tempore, hoc est, quarta decima indictione, valere quæ à nobis sunt legislata, sancimus.

11 Id est, anno Christi 540. Hic annus fuit Imperii Justiniani octavus. Idem & antea constituerat Edicto 3.

12 Ἐπὶ ἀρχικῶν. Genearchica, sunt prædia quæ Princeps olim gentis vel generis alicujus familiæ suæ adscripserat.

13 Ἐπ' ἀρχικῶν χωρίῳ Scrimg. ut & edicto in c. 1. Genearchica prædia à majoribus accepta.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua magnificentia, & qui post eam administrationem susceperint, in perpetuum custodire festinent. Dat. xv. Kal. April. post BILISARII V. C. Consulatum[14].

14 Id est, anno 536.

COLLATIO QUARTA.

Tit. I.

DE NUPTIIS[1].

Novella Constit. XXII.

Idem Imperator Ioannes gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfect. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLURIMÆ quidem jam variæque positæ sunt leges à nobis unicuique parti prius à nobis sancitorum quidem aut dispositorum, visorum autem nobis habere non recte, ad meliora dantes viam, & exponentes subjectis quo comperat degere modo: hoc autem quod nunc à nobis fit, lex quædam est communis[2] omnibus & propria, rebus competentem ordinem ponens. *Si enim matrimonium sit est honestum*[3], *ut humano generi videatur immortalitatem*[4] *artificiose introducere, & ex filiorum procreatione renovata genera manent: jugiter Dei clementia, quantum est possibile, nostræ immortalitatem donante naturæ, recte nobu studium est de nuptiis. Alia namque omnia quæ sancita sunt à nobu, non omnibus competunt, nec hominibus, nec rebus, nec temporibus: studium vero*[5] *nuptiarum totius est* (ut ita dicatur) *humanæ sobolu: ex*[6] *quo etiam renovatur solo: & ampliori quam alia sollicitudine dignum est.* †. Antiquitas 7 equidem non satis aliquid de prioribus aut secundis perscrutabatur nuptiis: *sed lucebat & patribus & matribus & ad plures venire nuptias, & lucro nullo privari:* & causa erat in simplicitate confusa. †. Majoris[8] autem Theodosii temporibus amplior sollicitudo facta est circa hujus rei tractatum, donec circumiens per cæteros imperatores, in *Leonem*[9] piæ memoriæ pervenit, virum fortiter atque viriliter etiam de istis plerunque sancientem. Nos[10] autem in constitutionum compositione multa[11] quidem & alia de istis decrevimus: existimavimus autem oportere nunc consiliis perfectioribus causam considerantes etiam quædam corrigere, non aliorum solummodo, sed etiam quæ à nobis ipsis sancita sunt. *Non enim erubescimus*[12] *si quid melius etiam horum, quæ ipsi prius diximus, adinvenimus, hoc sancire, & competentem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis expectare corrigi legem.*

1 Περὶ τῶν δευτερογαμούντων. *Scimgerus.* de secundis nuptiis, *Jul. Conſtit.* 36. de solutione secundarum nuptiarum, & de secundis nuptiis, *Index Regiæ bibliothecæ apud Cujac.* Goth. Ad hanc Nov. vid. Gudelin. *de Jure Nov.ssimo, lib.* 1. *cap.* 11. 12. Rittershus. *in Exposit Nov. part.* 4. *cap.* 3. 8. Ans.

2 Vid. *l.* 3. *Cod. de legibus.*

3 Facit *Paul. ad Hebr.* c. 13 *vers.* 14.

4 *Nov. Leonis* 26. *l.* 220. *in fine. ff. de verb. sign.*

5 Laus matrimonii.

6 Hoc dicit: Humanum genus Nuptiarum solo interventu reparari: ac propterea hanc de Nuptiis constitutionem majore sollicitudine suscipiendam esse. Nuptias immortalitatem quandam generis humani Numa introduxit, *Theoph. Inst. de jure natur.*

7 Jus vetus ad secundas nuptias pertinens.

8 *l.* 1. 2. 3. *C. de secund. nupt.*

9 *l.* 6. *C. de secund. nupt.*

10 Jus novum ad secundas nuptias pertinens.

11 *l.* 8. 9. 10 11. *C. de secund. nupt.*

12 Pudor non est discere quod ignores, adde *l.* 20. *ff. de fidei.com. lib.* nec pudeat quæ nescieris te velle doceri, scire aliquid laus est, pudor est nil discere velle, *Cato.* Errorem suum corrigere potest Judex, Ecclesia, testis, Imperator. *Gloss. in cap. qualiter.* 17. *in verbo corrigere, extra de accusat.*

13 Hæc lex in futurum fertur, non in præteritum.

14 Hinc sumpta videtur authentica, *ad eos Cod. de secund. nupt.*

15 Id est, secundis.

16 Differt in eo lex à judice: hæc enim de præteritis: illa, de futuris statuit, *l.* 17. *C. de legibus.*

17 Futuri ignorantia excusabilis.

18 Communis error jus facit, *l. pen. in fin. ff. de offic. præt.* Imo non facit *l. quod non ratione, ff. de legibus: l. Labeo ff. de suppellectile.*

19 Hæc lex non tollit coniugibus jus libere legandi.

20 Id est, Romanam, *ut Nov.* 30. *cap.* 5.

21 *Inst. de leg. Falc. l.* 1. *ff. ad l. Falc. l.* 120. *l.* 130. *ff. de verb. sig.* adde *Novell.* 1. *in fin. l.* 1. *in princ. C. de sacrosanct. eccles. Ulp.* §. 9.

22 Nuptiis.

23 Intelligit legem 3. *C. de secund. nupt.*

24 Mutuus.

25 Excipe *Nov.* 117. *cap.* 4.

26 Id est, necesse est ut nuptiarum solutio sine pœna fiat, aut cum pœna aliqua.

Tit. I.

DE NUPTIIS.

Novella Constit. XXII.

Idem Imperator Ioannes gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfect. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLURIMÆ quidem jam variæque positæ sunt leges à nobis unicuique parti prius à nobis sancitorum quidem aut dispositorum, visorum autem nobis habere non recte, ad meliora dantes viam, & exponentes subjectis quo comperat degere modo: hoc autem quod nunc à nobis fit, lex quædam est communis[2] omnibus & propria, rebus competentem ordinem ponens. *Si enim matrimonium sit est honestum*[3], *ut humano generi videatur immortalitatem*[4] *artificiose introducere, & ex filiorum procreatione renovata genera manent: jugiter Dei clementia, quantum est possibile, nostræ immortalitatem donante naturæ, recte nobu studium est de nuptiis. Alia namque omnia quæ sancita sunt à nobu, non omnibus competunt, nec hominibus, nec rebus, nec temporibus: studium vero*[5] *nuptiarum totius est* (ut ita dicatur) *humanæ sobolu: ex*[6] *quo etiam renovatur solo: & ampliori quam alia sollicitudine dignum est.* †. Antiquitas 7 equidem non satis aliquid de prioribus aut secundis perscrutabatur nuptiis: *sed lucebat & patribus & matribus & ad plures venire nuptias, & lucro nullo privari:* & causa erat in simplicitate confusa. †. Majoris[8] autem Theodosii temporibus amplior sollicitudo facta est circa hujus rei tractatum, donec circumiens per cæteros imperatores, in *Leonem*[9] piæ memoriæ pervenit, virum fortiter atque viriliter etiam de istis plerunque sancientem. Nos[10] autem in constitutionum compositione multa[11] quidem & alia de istis decrevimus: existimavimus autem oportere nunc consiliis perfectioribus causam considerantes etiam quædam corrigere, non aliorum solummodo, sed etiam quæ à nobis ipsis sancita sunt. *Non enim erubescimus*[12] *si quid melius etiam horum, quæ ipsi prius diximus, adinvenimus, hoc sancire, & competentem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis expectare corrigi legem.*

Cap. I.[13]

Ut hæc constitutio in futurum valeat, non in præteritum.

DUo[14] igitur hæc præmittantur huic legi. †. Et primum illud; Ut omnia quidem quæcunque in prioribus sancita sunt, sive à nobis, sive à prioribus nostris, hæc valeant singula secundum propria tempora non habentia ullam ex præsenti lege novitatem: sed & in suis casibus valitura atque tractanda: & suos eventus ex iis quæ jam positæ sunt legibus expectantia, & nihil communicantia præsenti legi. Præsentem vero legem ex nunc valere volumus in omnibus futuris casibus, & in omnibus positea nuptiis, sive prioribus, sive[15] deinceps, & in posteris aut futuris, sive nuptialibus lucris, sive successionibus quæ ex filiis sunt: etenim quod quidem omne jam præcessit[16] conscriptis relinquimus legibus: quod vero futurum est, per præsentem munimus legem. Unde sive secundæ provenerint nuptiæ, sive parentibus successiones ex prioris matrimonii filiis, sive lucra ex doribus, aut antenuptialibus donationibus, aut ex alia causa: sive existentibus ex secundo matrimonio filiis, sive etiam non: in prioribus temporibus hæc serventur secundum sua singula tempora: & fruantur tam viri quam mulieres prioris legislatione, sive ad alias venerint nuptias, sive etiam usque ad priores steterint: sive successerint filiis, sive aliquid omnium egerint priores sequentes leges. Illis enim credentes, & ita contrahentes *nullus culpabit quare non futurum*[17] *servarunt: & hoc quod videbatur*[18] *quidem & tractabatur omnibus modis credidernt: quod vero nondum factum erat, non formidaverunt.* Unde illa quidem omnia maneant suum servantia ordinem: deinceps vero tempus in posterioribus pariendis casibus omnia in una hac lege posita atque collecta respiciat quæcunque de futuris (sicut dictum est) nuptiis competunt valere. Unum itaque hoc præmittatur legi.

Cap. II.

Ut pœnam hac lege secundis nuptiis constitutam, conjuges testamento sibi remittere possint.

SEcundum vero illud: Ut omnia quæcunque ex hodierna die testator disposuerit de talibus sive vir sive mulier consitat, hæc valeant. *Disponat*[19] *itaque unusquisque super suis*, ut dignum est, *& sit lex, ejus voluntas:* sicut & antiquissima nobis lex & prima pene reip. Romanorum disponens ait, (dicimus autem duodecim tabularum) secundum antiquam & patriam[20] linguam ita dicens, *Uti*[21] *legassit quisque de sua re, ita jus esto*, nullo valente citra illius voluntatem, nec si sacram impetret formam, nec si quidpiam aliud omnium, aliquid aliter disponere in rebus alienis. §. 1. Si vero nihil testator dixerit aut disposuerit, quod non jam positis & valentibus præoccupatum sit legibus nec aliquid contra universales leges ordinaverit: tunc hæc nobis lex posita sit, omnia quantum est homini possibile comprehendens & transiens in brevi, & ea quæ in prioribus erant corrigens nuptiis, & quæ in secundis & ea quæ in successionibus & in solutionibus[22] nuptiarum, sive ex morte, sive ex separatione: & ea quæ ante luctuosum tempus sunt, & post illud, & unam quandam continuationem faciens totius hujus conscriptionis atque legislationis: olim quidem inchoatam[23], ex quinque vero præcipue & quinquaginta & centum annis frequentius motam, & particulariter correctam simul, & paulatim colligatam ad semetipsam & cohærentem, & confusam in plurimis, & quadam semper egentem correctione, puramque & consonam sibi omnino declarans.

Cap. III.

Efficiens Nuptiarum, & quæ res constituat nuptias, sive dissolvat.

NUptias itaque affectus alternus[24] facit, dotalium non egens augmento[25] cum enim semel convenerint sub puro nuptiali affectu, five etiam oblatione dotis, & propter nuptias donationis: oportet causam omnino sequi etiam solutionem aut innoxiam[26], aut cum pœna: *quoniam eorum quæ in hominibus subsequuntur, quicquid ligatur, solubile est.* Ut autem etiam super indotatis matrimoniis distractione facta, pœna merito subsequatur: hoc nos adinvenimus primi.

Cap. IV.

Contraria Nuptiarum, & de divortiis bona gratia *factis, & aliis modis.*

DIstrahuntur itaque in vita contrahentium matrimonia: alia quidem consentiente utraque parte: pro quibus nihil hic dicendum

Τιτλος α'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΓΑΜΟΥΝΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κϛ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννης τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆ ἱερᾶς τῶν ἑῴων πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλοὶ μὲν ἤδη καὶ ποικίλοι τέθεινται νόμοι παρ' ἡμῶν, καὶ ἑκάστῳ μέρει τῶν ἀστέρων ἡμῖν νομοθετηθέντων μὲ ἡ ἀσφάλεια τεθείκται, δεξάσθαι τὸν ἡμῖν ἔχειν τὸν ὀρθῶς, τῶν ἐπὶ τὰ κρείττω διόδοντες ὁδόν, καὶ ὑφηγεμόνες τοῖς ὑπηκόοις ὧν πρὸς ἡμᾶς ἀγωγῆς ἐν πρόσκειται ἀγαθὸν τρόπον· τὸ δὲ καὶ τῶν τοῦ παρ' ἡμῶν γινόμενον, νόμῳ δὲ τις ἐστὶ κρίνοις, τῶν πάντων καὶ χαλεπώτατον πραγμάτων τὴν πρόσκλησιν τάξιν ἐπιθεῖς, εἰ γὰρ ὁ γάμος ἐστὶς ἐστὶ σεμνὸν, ὡς τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει δοκεῖν εἶναι παντὶ ἐπιτυγχάνειν εἰσηγάζεται, καὶ ἐκ τῆ παιδοποιΐας ἀνανεοῦσθαι τὰ γένη μηχανᾶται, τῆ δὲ θείᾳ φιλανθρωπίας, καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατὸν, τῇ καθ' ἡμᾶς τὸ ἀθάνατον χαριζομένης φύσει· εἰκότως ἡμῖν μεγίστου φάσκα τὰ περὶ τὰ γάμων ἐστί. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆ νομοθετηθέντων ἐ πάσι πρέπει κατ' ἀνθρώπους, οὐτε πράγμασιν, οὔτε καιροῖς, τὸ δὲ περὶ τὰ γάμων σπούδασμα πάσης ἐστὶν, ὡς εἰπεῖν, τῆ ἀνθρωπίνης γενῆς, ἐξ ἧς καὶ ἀνανεοῦται μάλιστα, καὶ πλουτοῦ τῆ ἀνθρωπίνῳ καθέστηκεν ἄξιον.

†. Ἡ μὲν γὰρ παλαιοτὴς ἐ σφόδρα τὰ περὶ τῆ προτέρων ἢ τῆ δευτέρων πολυπραγμόνει γάμων, ἀλλ' ἐξῆν καὶ τοῖς πεῖραν καὶ ταῖς μηδὲν εἰς πλείους ἀφικνεῖσθαι γάμους, καὶ κέρδος μέγιστον ἀφαιρεῖσθαι· καὶ τὸ πρᾶγμα ἐν ἀπλότητι συνεκεχύμενον. †. Ἐκ δὲ τῆ μείζονος ὀκνότητος χρόνων πλείων φροντὶς γέγονε τῆ περὶ ταῦτα τεχνολογίας· ἐως περιελθὼν ἐπὶ Θεοδόσιος βασιλέων, εἰς Λέοντα τὸ δυσεβῆς μνήμης ἀφίκετο, ἀνδρα γνώμας τε καὶ ἀνδρεῖος καὶ τὰ περὶ τούτων κῦρος τὸ πλεῖστον νομοθετήσαντα. ἡμεῖς δέ γε σὺν τῇ τῆ ἀσφαλείας σωτηρίᾳ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ταῖς τοιούτοις διωρίσαμεν, ἠνώμεν δὲ χρεὼν τῶν, βελτίς πλειοτέρας τὸ πρᾶγμα κεκτῆσθαι νόμου, καὶ τινα ἐπανορθώσεις ἐ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῆ παρ' ἡμῶν αὐτῶν νομοθετηθέντων. ἡ γὰρ ἐρυθριῶμεν εἴτι κρεῖττον καὶ αὐτοὶ τοῦτο ἐπιτιθέναι προσεξεύρομεν, τοῦτο νομοθετεῖν, καὶ τῶν προκειμένων τοῖς πρότερον δύτερον ἐπιτιθέναι διορθωσιν οἰκοθεν, ἀλλὰ μὴ παρ' ἑτέρων ἀναμένειν ἐπανορθωθῆναι τὸν νόμον.

ΚΕΦ. α'.

Ὡστε τῶν αὐτῶν ἀξιοῦσθαι κῆ τὸ μέλλον, μὴ ἧ κῆ τὸ ὠφελημένους κρεῖττον.

Δυοτοίνυν τούτοις προειρήσθω τάδε ἢ νόμῳ. †. Καὶ πρῶτον εἰπεῖν, τὸ πάντα μὲν, ὁπόσα ἂν τοῖς ἔμπροσθεν νενομοθέτηται εἴτε παρ' ἡμῶν, εἴτε τῆ πρὸ ἡμῶν, ταῦτα κρατεῖν ἔκρινεν κῆ τὰς οἰκείας χρόνου, ὅσα ἐχρῆν ἄδηλα ὄντα ἢ παρόντι νόμῳ καινισμὸν, ἀλλ' ἐπὶ τῆ οἰκείαν ἰσχύος κρατοῦντα κῆ πολιτευόμενα, καὶ τὰς ἐωυτῶν οἰκοδόσεις ὧν τῆ ἤδη τεθέντων ἀναμένοντα νόμων, καὶ ἑδὲν κοινωνοῦντα τῷ παρόντι νόμῳ· τὸ παρόντα νόμον ὧν ἢ νῦν κρατεῖν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐσομένοις χρόνοις, καὶ ἐπὶ πάντων τῆ μὴ τούτοις γάμων, εἴτε πρατέρων, εἴτε τῆ ἐφεξῆς, ἐπὶ τε τῆ ὕστερον ἐσομένων εἴτε γαμικῶν κερδῶν, εἴτε ἀβροχῶν ὧν τῆ παίδων. κῆ γὰρ τὸ μὲ προειληφὸς ἅπαν τοῖς ἤδη γεγραμμένοις κεφαλαιώδεσιν ὁμοίως τὸ μέλλον ἀβ' ἧ παρόντ· ἀσφαλιζόμενα νόμῳ, ὥστε εἴτε πρῶτοι εἴτε δεύτεροι γενήσαι γάμοι, εἴτε τοῖς γενέσι ἀβροχαῖ τῆ ὧν ἢ πρῶτα γάμῳ παίδων, εἴτε κέρδη ὧν προικῶν ἢ προγαμιαίων δωρεῶν, ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας· εἴτε ὄντων ὧν ἢ δεύτερα γάμῳ παίδων, εἴτε κῆ μὴ· οἷς τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τοῦτα παρφυλαττέσθω κῆ τὰς ἑαυτῶν ἕκαστα χρόνους· κῆ ἀπολαυέτωσαν εἴτε ἄνδρες αἴτε γυναῖκες τῶν ἔμπροσθεν νομοθεσίας, εἴτε πρὸς δεύτερας ἔλθοιεν γάμους, εἴτε κῆ μείνεν τῆ πρώτων ἔσησαν, εἴτε διεδέξαντο τοὺς παῖδας, εἴτε τι τῆ πάντων ἑτέρᾳ τοῖς πρότερον ἀκριβεστέρων νόμοις. τὰς γὰρ ἐκείνοις πεῖσθαι δόξας, καὶ ἅτινας συμβολαίους ὧν αὐτὶς αἰτήσαντο ἀβ' ἧ μὴ κῆ τὸ μέλλον ἠπίσαντο, καὶ τῆ φαινομένῳ μὲ κῆ τῆ πολιτευομένῳ παντὶ παντὸς ἠπίστευν, τοῦ ὑπὸ γνωμόνων ἐδεδίεσαν. ὁ γὰρ ἐφεξῆς χρόνος ὧν τοῖς μῆ τοῦτα τηκτέρμοις ἤθεσιν, ὧν ἐνὶ παῖδα τῷ δὲ τῆ νόμῳ κειμένα τε καὶ σωτηριώδεσμα ἢ θεσπίσθω, ὁπόσα περὶ τῆ ἐσομένων, ὡς εἴρηται, γάμων πρόσκειται κρατεῖν· ἐν ᾧ ἂν τῶν προειρήσθω τῆ νόμῳ.

ΚΕΦ. β'.

Πῶς οἱ κῆ αἱ συζυγοι τὴν κρίσεσιν ταύτην τῆ νόμῳ ποιοῦν ἀβ' ἧ διαθήκης ἐωυτοῖς ἀφεῖναι δύνανται.

Δεύτερον ἧ ὀκεῖνο, ὥστε ἅπαντα ὁπόσα ὧν τῆ νῦν ἡμέρας ὁ διαθέμενος ἀβαπέποι ὧν τοιούτων, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνὴ κρατεῖτω, ταῦτα κρατεῖν. νομοθετείτω μὲ γὰρ ἕκας ἐπὶ τοῖς ἑαυτῆ τε εἰκότα, κῆ ἔστω νόμος ἡ τάτε βάλη, καθάπερ κῆ ὁ παλαιότατος ἡμῖν τῆ νόμων, καὶ πρῶτος φεὶν τῶν πολιτείων Ρωμαίοις διατάξας φησὶ, (φαμὲν ἧ τὸν δωδεκαδέλτου) κῆ τῶν ἀρχαίων κῆ πάτριον γλῶτταν ἤτοι πῃ λέγων, uti legassit quisque de re sua, ita jus esto. ἑδένος δυναμένου ὧν ἀβ' ἑαυτοῦ ἀκούσιν γνώμῃ, ἀσὶ ἂν εἰ θέσιον πρᾶτοι τύπον, ἀσὶ ἂν εἴη τῆ πάντων, ἕτερόν τι ὧν ἀβαιαστεῖν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις. §. α'. Εἰ ἧ μηδὲν ὁ διαθέμενος εἴποι ἢ διατυπώσειν ὅσα μὴ τοῖς ἤδη κειμένοις κῆ κρατέσι ἀναντιλήπτ) νόμοις, μήτε τι παρὰ τὰς καθόλας νόμους διατάξοι, τὴν ἀκαῖτας ὁδὸν ἡμῖν ὁ νόμος κείσθω, πάντα καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν ἀναλαμβάνων κῆ διαλαμβάνων ἐν βραχεῖ, κῆ τὰ ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις ἀναγκαιότατα, τὰ ἐπὶ τοῖς ἀβροχαῖς κῆ τοῖς λυσεσι τῆ γάμων, εἴτε ἐν διαιτῶν, εἴτε ἐκ διαζεύξεως· κῆ τὰ ἀπὸ τῆ πενθίμου χρόνου, κῆ μεῖ' ἐκεῖνον· κῆ μίαν τινὰ συνέχειαν ποιήσαντα τούτου δὴ τότε ἧ συγκρίσεσιν κῆ νομοθέσιαν, πάλαι μὲ ἀξιωθεῖσαν, ὧν πέντε ἧ μάλιστα κῆ πεντηκοντα κῆ ἑκατὸν ἐτῶν συχνοτερῶν τε κινηθέσαν, κῆ μέρος ἀθροισθεῖσάν τε ἄλλως, κῆ τῶν κῆ μικρῶν σωθεῖσάν τε ἀπὸ ἐωυτῶν κῆ συγκλασθεῖσαν, συγχεθεῖσαν τὰ ταλαίοις, καὶ τινὰ ἀεὶ δεομένων ἐπανορθώσεως, καθεστηκότων τε κῆ σύμφωνον ἑαυτῆ πανταχοῦ φαίνων.

ΚΕΦ. γ'.

Τίς ἐστὶν ἡ ἧ γάμου αἰτία, κῆ τι μεν τ γάμῳ καθίστη, τί ἧ λῦσις;

ΓΑμων μὲ ἓν ἀβ' ἥθεσις ἀμοιβαία ποιεῖ τῆ πρώτιστον γε ὧν ἐπιδεομένη ἀπὸ θήκης. ἐπειδὰν ἧ ἅπαξ συνέλθοι, εἴτε ἐπὶ ψιλῇ γαμικῇ ἀβ' ἥθεσι, εἴτε κῆ ἐπὶ δόσει προικὸς κῆ τῆ ἀβ' ἧ γάμου δωρεᾶς, δεῖ τὴ τοιαύτην ἅπαξ ἀκλαθῆσαι κῆ λυσιν αὐδεῖς ἢ ἀνδρείαν, ἢ μὴ ποιεῖ. ἐπειδὴ τῆ ὧν ἀνθρώποις παραγκλαθέντων τὸ δεθὲν ἅπαν λυτόν. τὸ ἧ κῆ ἐπὶ τῆ ἀποθήκαι συμβολαίων ἀβαλυομένων, κῆ ποιῶ ἴσως ἀκλαθεῖν, τῶν ἡμεῖς ἐξόδυσμεν προσώπου.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῆ τοῖς γάμοις ἐναυλίων, κῆ τῶν τῆ ἀβαζεύξεων bona gratia *ἢ ἄλλως πεποιημένων.*

Δαλύου ἧ ὧν ζωῆ τῆ συμβαλλόντων γάμοι, οἱ μὲ σωαινέντ· ἑκατέρᾳ μέρους (ὑπὲρ ὧν ἐδὲν ὑπόθεσθαι ἀβαλυκτέον) τῆ συμφώνου τὸ πρᾶγμα καθάπερ

πρόσωπ᾽ ἀν ἑκατέρῳ δέχεσθαι διοικισμῶν· οἱ ᾗ κ᾽ αἰσθῶσιν ἀλλοῖοι, οὐ δὴ κ᾽ bona gratia καλοῦσιν· οἱ ᾗ αἰτίας ἀπίσης χωρὶς· οἱ ᾗ κ᾽ μὴ αἰτίας ἄλλως.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ᾧ μοναχισμοῦ.

ΚΑπὶ μὲ τὸν αὐτοῦσιν ἀμαρτῶν, ὅταν ἀσκήσιν ἑαυτοῦ ἕλητα τῶν μερῶν, κατὰ τὰ κρείττω μετασκευάζων ὁδόν, κ᾽ τὸν ἀγωγὴν βίον αἱρούμενον. τὴν μὲν οὖν νόμος κ᾽ ἄλλο ἡμέτερον λόγ᾽ παῤῥησίαν εἶναι κ᾽ ἀνδρὶ κ᾽ γυναικί, κατὰ τὰ κοινὰ μεθιστάμενος, ἀβλαβὲς τὸ σωοικίσιον, κ᾽ ἀναχωρῆν μετὰ τὸν βεβαίως ὑπολειπομένου τοῦ κατελειμμένου παραμυθίας. ὅσῳ δ᾽ ἂν συμφωνήσειαν οἱ συμβαίνοντες ἀπὸ πλούτης χρυσοῦ κέρδ᾽, τόσῳ ἔχειν δεῖ τὸ κατελειμμένου παρὰ δικαίῳ, εἴτε αἰνῆς, εἴτε γυναικὸς κηδεστήκοι. διότι κ᾽ ἐπ᾽ τὸ σωοικήσωσι, δοκεῖ πλούτειν, ἑτέραν αὖθ᾽ ἑτέρας βίᾳ πορείαν ἐλόμενον.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ ᾧ οἷς ἂχ οἷον τε εἴη σωοίκιον.

ΚΑΙ κ᾽ πρόσωπον ᾗ ἀναγκαίαν τὸ κ᾽ ὅσι ἄλλῳ ἀβλαβὲς γάμ᾽, ὅπαν τὶς ἐχ οἷός τε εἰη σωοίκιον τῇ γυναικὶ, κ᾽ τὸ παρὰ τ᾽ φύσεως ἀνδρῶσι δεδομένα πρᾶττειν, ἀλλὰ διετία μὲ, κ᾽ τ᾽ ἀβέβαιον τοῦτο πρὸ ἡμῶν γεγραμμένον νόμῳ, ὡ θεσμοθέτας· ὅτι ᾧ τ᾽ γάμων καιρὸν ὁ ὅτι παῖς ἀληθείας ἐστὶ αἰνῆς ἐ δείκνυσι. πάρεστι γὰρ τῇ γυναικὶ ἢ τοῖς γαμετοῖς παῖδες ἀβλαβῶς τὸ σωοικήσιον, κ᾽ στέλαι ἀβλαβῶν, εἰ κ᾽ μὴ βάλοιτο τοῦτ᾽ ὁ σωοικῶν. κἀκεῖθέν τ᾽ μὲ ἀσκῆς (εἴπ᾽ ἐστὶ ὅλως ἐπιδεδομένη ἀσκῆς) ἀκλαθήσῃ τῇ γυναικὶ, κ᾽ ἀποδώσῃ τοῦτ᾽ ὁ αἰνῆς, εἴγε τύχοι λαβών· ἢ ᾗ ἀβλ᾽ τ᾽ γάμου ἥτου ἀσκῆς τ᾽ γάμου δῶρα μᾶλ᾽ ὧν ἀβλ᾽ τοῦ αἰνῆ, ἐδὲν οἰκοθεν ζημιούμενον. τοῦτον ᾗ δὲ τ᾽ νόμου ἐπαναρθμίσει βραχείᾳ τινὶ ἀσκῆσει. ἐ γὰρ δίκαιον ἀριθμεῖσθ᾽ μᾶλλον τῶν ἐξ αὐτοῦ ᾧ καιρὸν τ᾽ συναφείας, ἀλλὰ τελείαν βιολόμενα. κ᾽ γὰρ ἰδιάζηται ὁπ᾽ τ᾽ ἐπισυμβάντων ἐν μέσῳ, πνὰς πλείονα ἢ κ᾽ τ᾽ διετίαν χρόνου ἐσχ᾽ ἰσχυσίως, ὕστερον ἱκανὰς ὀφθείσας ὑπηρετήσασθ᾽ τῇ τεκνογονίᾳ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τ᾽ αἰχμαλωσίας.

ΑΛλὰ κ᾽ τὸ τ᾽ αἰχμαλωσίας τοιοῦτόν ἐστιν, οἱοπερ bona gratia ἀβλαβὲς γάμου· εἴπερ γὰρ ἀνδρὶ συμβαίη τοιοῦτον ἀτύχημα, τ᾽ γυναικὸς ὧν τῇ παλαιᾷ μόρῳ, εἴτε οὐδεὶς γυνὴ μὲ εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπίοι, μόνοι ὁ αἰνῆς σωπαλείπε· ὁ δ᾽ ἀκεραῖος τε κ᾽ λεπτὸς λόγ᾽ ἀβλαβὲς τ᾽ γάμου, (δηλαὶς γὰρ ἔσται ἐπιγιγνομένης ἐκτὸς, ἢ τ᾽ τύχης ἀνισότης τῶν ὧν τ᾽ γάμων ἰσότητα μᾶλλον ἢ συζυγεῖ) πολὺ ἀλλὰ φιλανθρωπότερον τὸ τοιαῦτα θεωροῦντες, ἐως μὲν ἔστ᾽ φανερὸν ἀθανεῖναι ἢ τ᾽ ἀνδρὸς, ἢ τῶν γαμετῶν, μόνοι ἅλυται τὰ σωοικήσια συζυγοῦμεν· κ᾽ ὅσκ ἐλεύστον᾽ πρὸς δύστερος χρόνος ὅτε γυναῖκας ἔστ᾽ ἀνδρὸς, εἰ μὴ βάλοιτο δοκεῖν κ᾽ ἀσπίστων τῶν πρᾶξας, κ᾽ ὑποπτεύειν σφᾶς πανοικίᾳ, ὁ μὲ τῇ τ᾽ ἀσθ᾽ γάμου δῶρεᾶς φαμὲν ὀλίσθ᾽, ἢ ᾗ τ᾽ ἀσθικῆς.

†. Εἰ ᾗ ἄλλην κηδεστὴν πότερον ἀθέσειν ἢ μὴ τὸ εἰς πολεμίους ἀφικνεῖσθαι πρόσωπον, τίνικαῦτα πενθερὰν μητέρ᾽, εἴτε τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῆ γυναικὶ μᾶλλ᾽ ὧν εἴτε σωφρ᾽ χρόνῳ τὸ᾽ τ᾽ τελοῦσης, εἴτε ἀδήλα μόνοι, χαμαιὸν ἔξεσιν ἀκινδύνως. κ᾽ τῶν γὰρ δὴ παῖς κηλιμόρας bona gratia διαλύσεσι παρὰ τ᾽ ἀσθ᾽ ἡμῶν σωφρόνως· κ᾽ ἡμεῖς ᾗ εἰς τῶν σύμφαμεν. ὥστ᾽ εὐθῦθα ἀδὲ ἀβλαβὲς γάμ᾽ κομιδῇ, ὥστε τ᾽ ἀσθοπόπων διεσώτων ἀλλήλων. κ᾽ ἐδεὶς σύπτυθεν κερδανεῖ, ὅτι ὁ αἰνῆς τὴν ἀσθίκην, ὅτε ἡ γυνὴ τὴν ἀσχαμιαίαν δωρεὰν· ἀλλ᾽ ἕκαστ᾽ ἐπὶ τ᾽ οἰκείων μέρεῖ.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τ᾽ δηλείας ποινῆς.

ΤΟ ᾗ ἀσθπερ ὧν τ᾽ τ᾽ νόμων αὐσηείας εἰσηγμένον ἡμεῖς φιλανθρώπως λύομεν συμχρήσῃ. εἰ γὰρ ὧν ψήφῳ δικασικῆς εἰς μεταλλὸν τις ἢ αἰνῆς ἢ γυνὴ δηθῆναι ἀσφαλίσηθη, (ὁπερ νυῖ ἐστ᾽ τὸ, τε ὧν Προικοννήσῳ, τό, τε ὧν τῇ κηλιμόρᾳ Γόγῳ) δηλεία μὲ λῇ, κ᾽ τὸ ἀβλ᾽ τ᾽ παλαιῶν νομοθετηθὲν, ἐπὶ τ᾽ πρωσίας ἐπαγόμην, διεζύγνυσιν ᾗ ὁ γάμ᾽, τ᾽ πρωσίας τ᾽ κηδεδεδικασμένον ἐχώσης ἑαυτῇ δηλοῦσθ᾽. ἡμεῖς ᾗ τῶν αἱνίεμεν, κ᾽ ἐδένα τ᾽ ἐξ ὁρχῆς δ᾽ γεγονότων ὧν πρωσίας γίνεσθ᾽ συζυγεῖμεν οἰκεῖτθω. ἐ γὰρ ἂν μετεσκάλοιμεν ἡμεῖς τύχῃ ἐλευθέρων εἰς δηλικὴν κρατεῖσθαι, οἵ γε κ᾽ τ᾽ ἐμφανῶν ὄντων δηλούντων ἐλευθερωτὴν ἀποδύοντες εἶναι. μόνοι τοίνυν ὁ γάμ᾽ σύπτυθεν μηδὲν ὧν τ᾽ τοιαύτης ψήφου βλαπτόμενον, οἷα μετεξὺ ἀσθοπόπων ἐλευθέρων σωιεσθ᾽.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τ᾽ δηλείας κηδεστόσεως ἀποκαλυφθείσης.

ΕΙ ᾗ ψήφῳ δικασικὴ τ᾽ ἀπελεύθερον ἢ τῶν ἀπελευθέρων ἢ τὰς τούτων παῖδας κατεδηλώσατε, σωίσετ᾽ μὲ ἐξ ὁρχῆς ὁ γάμ᾽, ᾗ ὕστερον ἐπιφανεῖσα δούλεια ἀβλ᾽ζύγνυσιν αὐτὰς ἀπ᾽ ἀλλήλων, ὡσανεὶ τελοῦσης ἀκληθησίσης· ἐπείπερ οἱ ἀσθ᾽ ἡμῶν φασὶ τῶν ἐπιγιγνομένων δηλείαν ἐμικρῷ διεστάναι χρόνῳ †. Ὥστ᾽ εὐπετῶν τὸ μὲ οἰκεῖον ἐκφ᾽ ἀπολαμβανέτω, τὸ ᾗ ἀπὸ τελοῦσης μόνον τοῖς ἐλευθέρεις ἀβεχνέσθω σύμφωνον, ᾧ λοιπ᾽ ἀσθ᾽ τ᾽ κηδεδηλώσαντ᾽ χωρεῖντ᾽.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τ᾽ σωαπτομένων τῇ θεραπαίνῃ ὡς ἐλευθέραν αὐτὴν εἶναι νομιζόντων.

ΕΙ δὲ δύβυς ἐξ ὁρχῆς οἰηθεὶς τὶς ἐλευθέρα σωάπτεσθ᾽ πρόσωπα, εἶτα ἐπεῖτο ὕστερον ἀπφανθεὶς κηδεστὴς, ἐ φήσομεν λύεσθαι τ᾽ γάμου, ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ ὁρχὴ ἐδὲ γάμου γένεσθ᾽, παρὰ τὴν ἐμφανεσθεν ἡμῖν εἰρημένην αἰτίαν, τὴν τ᾽ ἀβλ᾽ τῶν τύχης ἀνισότητ᾽· ὥστ᾽ ἐδὲ κέρδ᾽ ὧν γάμου θεωρητέον, ἐδὲ τι τοῦτο, ἀλλὰ ψιλὴν τ᾽ πρόσκηψιν ἀβλ᾽ τ᾽ πρόσφορον ἀγαθῶν ἀνάδοσιν. †. Ταῦτα ᾗ διορίζομεν, κ᾽ τ᾽ τοιοῦτον ὧν εἶναι φαμὲν γάμου, εἰπὼ τὸ παῖσμα τύχης ἀδηλία διοικήσῃ μόνη· μηδὲ σωανέσεως ᾧ δεσπότου, μηδὲ κηκεραίας αὐτῷ πνὸς, μηδὲ ῥαθυμίας ἐλεγχομένης.

ΚΕΦ. ια'.

ΕΙ δ᾽ ἐξέδωκεν ὡς ἐλευθέραν τῶν ἑαυτῆ θεραπαιναν ὁ δεσπότης, ὁ δὲ ἐλεύθερ᾽ ὤν, κ᾽ πεδύσας τῷ διδύτι, ταύτην ἔλαβεν, ἴσως κ᾽ πρὸ κακῶν γλυκμῶν συμβολαίων, ἢ μηδὲ γλυκμῶν μὲ, τ᾽ δὲ αὐτὸ γνώμης τὸ πρᾶγμα διοικησαμένης. ὅσκ ἂν εἴη δίκαιον τ᾽ τοιοῦτον μὴ σωισθέναι γάμον, ἀλλὰ σωπηρεῖν ἐλευθερίαν ἀκλαθεῖν, εἴτε τῷ ἀνδρὶ, εἴτε τῇ γυναικὶ. κ᾽ τοιῦτο πνὸς ὧν ἀβλ᾽ ᾧ δεσπότου γεγονότ᾽, ἡσυχίζομεν ἀναγκαζεσθαί τε τ᾽ τοιοῦτον ἢ τῶν τοιαύτων εἰς δύγένειαν, κ᾽ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐπ᾽ ἐλευθερίας τὲ κ᾽ ἐστ, pactis causam sicut utrique placuerit [1], gubernantibus: Alia vero per occasionem rationabilem, quæ etiam *bona* [2] *gratia* vocatur: alia [3] vero citra omnem causam: alia quoque cum causa rationabili.

Cap. V.

De monachismo.

SEcundum occasionem itaque inculpabilem, quando conversationem [4] altera eligit pars, ad meliorem [5] migrans vitam, & sub castitate conversationem concupiscens: tunc enim lex alia nostra dicit *licentiam esse viro & mulieri ad meliora migranti, transiere matrimonium, & abscedere, quodam brevi* [6] *dimisso, et qui relinquitur, solatio. Quodcunque enim pacti fuerint, contrahentes ex morte fieri lucrum, hoc habere oportet eum qui dimittitur ab altero sive vir, sive mulier sit*: eo quod & iste; quantum ad matrimonium, videtur mori, aliud pro alio vitæ eligens iter.

Cap. VI.

De Impotentia.

PEr occasionem quoque necessariam & non irrationabilem distrahitur matrimonium, *quando aliquis impotens fuerit coire mulieri, & agere* [7] *quæ a natura viro data sunt: si biennium* [8] *quidem secundum de hoc a nobis pridem scriptam legem transcurrat ex nuptiarum tempore: ille vero quia pro veritate est vir, non ostendat*: licebit enim mulieri aut ejus patribus, disjungere matrimonium, & mittere repudium, vel si noluerit hoc maritus: & hic siquidem [9] dos (si quæ omnino data sit) sequetur mulierem: & reddet hanc vir, si contigit eam accipi: propter nuptias autem seu ante nuptias donatio manet apud virum, nihil de suo damnificandum. Hanc itaque legem corrigimus brevi quadam adjectione: non enim biennium numerari solum ex ipso tempore copulationis, *sed triennium* [10] volumus: edocti namque sumus ex iis, quæ ante hæc provenerunt, quosdam amplius quam biennium temporis non valentes, postea potentes ostensos ministrare filiorum procreationi.

Cap. VII.

De Captivitate.

SEd etiam *Captivitatis* casus talis est, quale est *bona gratia* distrahere matrimonium: sive [11] enim contingat tale infortunium viro, muliere in repub. manente, sive rursus mulier quidem in captivitatem ducatur, maneat autem vir in republica: scrupulosa quidem & subtilis ratio transfigit nuptias: (servitute [12] namque semel superveniente alteri personæ fortunæ inæqualitas æqualitatem ex nuptiis manere non sinit) attamen humanius talia contemplantes, donec quidem est manifestum superesse aut virum, aut uxorem, manere insoluta matrimonia sinimus: & non venient ad secundas nuptias neque mulieres, neque viri, nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, & pœnis succumbere: illum quidem ante nuptias donationis dicimus exactioni, illam vero dotis.

†. Si vero incertum sit, utrum supersit, an non quæ ad hostes persona devenit: tunc *quinquennium* [13] expectandum [14] est sive à viro, sive a muliere: post quod, sive manifestum [15] de morte fiat, sive incertum maneat, nubere licebit sine periculo: hoc enim & in nuncupatis *bona gratia* transactionibus, à præcedentibus connumeratum est: nos quoque in hoc consentimus, ut hic neque repudio fiat opus, ita personis distantibus ab alterutris, & nullus ex hoc lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier ante nuptialem donationem, sed unusquisque in suis manebit.

Cap. VIII.

De servitute pœna.

QUod [16] autem prius ex legum severitate introductum est, nos clementi cessione [17] resolvimus. Si enim ex decreto judiciali in *metallum* [18] aliquis aut vir aut mulier dari jussus esset, (quale nunc est in Proconneso [19] & in appellata Gypso [20]) servitus quidem erat & ab antiquis [21] legislatoribus sancita, & ex supplicio illata: separabatur vero matrimonium, supplicio possidente damnatum, sibique servientem. Nos [22] autem hoc remittimus: *& nullum ab initio bene natorum ex supplicio permittimus fieri servum.* Neque enim mutamus nos formam liberam in servilem statum: qui etiam dudum servientium manumissores esse festinavimus. Maneat igitur matrimonium hoc nihil ex tali decreto læsum, utpote inter personas liberas consistens.

Cap. IX.

Servitu conditionis detectio.

SI vero decretum [23] judiciale libertum aut libertam aut horum filios in servitutem redigat [24]: constat quidem ab initio matrimonium, postea vero apparens [25] servitus separat [26] eos ab invicem, tanquam morte secuta: quoniam præcedentes nos dicunt *supervenientem ser vitutem non procul à morte differre.* †. Idcirco hoc quidem quod proprium est, unusquisque recipiat: placitum vero solum quod ex morte est, liberis [27] acquiratur: reliqua vero veniant ad eum qui redigitur [28] in servitutem.

Cap. X.

De iis qui ancillam duxerunt putantes esse liberam.

SI [29] vero ab initio putaverit aliquis liberæ jungi personæ, illa vero famula postea declaretur existens: non dicimus solvi matrimonium, sed ab ipso initio [30] neque matrimonium fieri, secundum prius à nobis dictam causam, propter inæqualitatem fortunæ: unde neque lucrum ex matrimonio contemplandum esse neque aliquid tale esse, sed puram rerum competentium per congruas actiones redditionem. †. Hæc autem decernimus: & tale non esse dicimus matrimonium, si causam animus incertus disponat solum, neque consensu domini, neque malignitate ejus aliqua, neque negligentia convicta.

Cap. XI.

NAm [31] si [32] tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus: ille autem liber existens, & credens tradenti hanc accipit, forsan etiam dotalibus celebratis documentis, aut neque celebratis quidem, ejus autem voluntate causam gubernante: non erit justum, tale non constare matrimonium: sed tacitam libertatem sequi sive virum, sive mulierem. Et cum tale aliquid à domino fit: sancimus, & rapi talem virum aut fœminam ad ingenuitatem & causam tanquam super liberis, & inge-

1 *l. 9. C. de repud.* Hodie mutuo consensu nuptias dissolvi vetitum, nisi castitatis vovendæ causa, *Novell.* 117. *cap.* 10. *Novell.* 134. *cap.* 10.

2 Bona gratia dissolvitur matrimonium, *Nov.* 98. *cap.* 2. 6 2. *ff. de don. int. vir. l.* 14. § 4. *ff. qui & à quib. manumiss. l.* 1. *in fin. C. de rei uxor. act.* id est, dulciter, sine querela, sine libello repudii, ἐξ εὐφημίας. Plutarch. amica separatione. *Tertul. lib. de monogamia.* quæ constitutio sublata per *Nov.* 117. *cap.* 10. iterum reducta est per *Novell.* 140.

3 Matrimonia mutuo consensu, vel justa occasione καλὰ πρόφασιν ὑκ ἀλογον: ut hic, ἀμεμπτον *cap.* 5. 7. ἀναίτιαν καὶ ὑκ ἄλογον *cap.* 6. id est, prætextu rationabili, irreprehensibili, necessario, neque ratione carente, vel citra causam, vel cum causa dissolvuntur.

4 Monachismi professio justa divortii causa sustiniano visa est: Sic olim Ethnici sua interdum matrimonia propter sacerdotium commode retinere non poterant, *l.* 60. *in fin. ff. de donat. int. vir.* adde *Nov.* 117. *cap.* 12. *Nov.* 123. *cap.* 39. *l.* 56. *C. de episc.* Cereris sacerdotis, viventibus etiam viris & consentientibus amica separatione viduantur. *Tert. de monogamia.*

5 Id est, pinguiorem.

6 Id est, libello.

7 Πράττειν τὰ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι δεδομένα. Goth. facit *cap.* 2. 3. 5. 6. *extr. de frigid. & malefic. cap. si per sortiarias* 33. 9. 1. Ans.

8 Hodie triennium, *ut* J. *cod.*

9 Pœna suam ob impotentiam sive ostentationem divortium patientis hæc est, dotis redditio: at non donationis propter nuptias amissio. Hanc enim retinet.

10 Triennii ostentatio in viro justa divortii causa est. Adde *l.* 61. *ff. de donat int. vir. Nov.* 117. *c.* 12. *l.* 10. *C. de repud.* per contrarium, in muliere causa divortii justa fuerit, si sic arcta fuerit, ut cognosci non possit. vid. *l.* 14 §. 7. *ff. de ædilitio.* Goth. Olim biennium. *l.* 10. *Cod. de repud.* Jure Canonico statim dissolvitur si constet de frigiditate sive impotentia, si casus sit dubius exspectatur triennium. *cap. laudabilem. 5. extr. de frigidit. & malef. & ibi* Cujac. Ans.

11 Novella Leonis 33.

12 Jure veteri matrimonium captivitate dissolvebatur, *l* 45. *in fin. ff. de ritu nupt. l.* 1. *ff. de divort. l.* 10 56. *ff. soluto: l.* 12. § 4. *ff. de captivis.*

13 Quinquennii captivitas & de vita captivi summa incertitudo, divortii causæ, *Novell.* 117. *cap.* 12.

14 Leo vetat ullo modo contrahi

nuptias, nisi plane certum nuntium mortis mariti mulier acceperit. *Novell.* 53. 15 *l. 6. ff. de divort.* 16 Hinc sumpta est Auth. *sed hodie, Cod. de donat. int. vir.* 17 Συγχώρησις, id est, indulgentia, concessione. 18 Damnatio in metallum non est justa divortii causa. De metallicis dixi ad *l.* 8. §. 4. *ff. de panis.* 19 Proconnesus una est ex insulis Sporadibus in Propontide. Adde *Novell.* 22. *l.* 24. *l. ult. C. de panis.* 20 Gypsus, insula Ægypti, quæ γυψῖς Stephano. metallorum ferax. *Nov.* 142. *cap.* 1. 21 Et ita abrogatur *l.* 17. *ff. de pan. Theoph.* §. 3. *Instit. quib. mod. jus pat. potest. solvitur.* 22 Sententia judicis. 23 In metallum damnatio, neque servum pœnæ facit eum qui in metallum damnatur: neque matrimonium solvit. Goth. Vid. Goedd. *de contr. ab. disp. cap.* 7. *num.* 13. 14. 15. & Gudelin. *de jure noviss. lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 4. Ans. 24 Ut puta, quia servitus alterius detecta. 25 Emergens. 26 *l.* 3. *C. de incest.* 27 Ἐλευθέρους. 28 Πρὸς ἀναδικάσασθαι, id est, ad illum qui in servitutem retraxit. 29 Hinc sumpta est pars Authenticæ, *ad hoc, C. de Latina libert.* 30 Non est matrimonium liberi hominis cum ancilla. Serviles nuptiæ non sunt nuptiæ, vid. tamen quæ scripsi ad *l.* 3. *C. de incestis.* 31 *Auth. ad hoc C. de Lat. libert. tollend.* 32 Ancilla non est, quæ à domino clam dolo malo elocata est.

& ingenuis judicari. †. Si vero ipse quidem non celebraverit nuptias, alterius personæ dominus, sciat autem quod agitur, & ex studio taceat, ut postea causam sarciat alteri conjunctorum: ulciscimur hujusmodi, si aperta probetur nequitia: & privamus dominum ita maligne cogitantem: sitque rursus hoc etiam matrimonium, tanquam si consensisset dominus ab initio: & ille quidem cadat dominio, ad ingenuitatem vero servilis persona rapiatur: hoc ipso eveniente effectu, sive consensit, sive malignatus est dominus. Palam itaque est, quia etiam filii ex talibus nuptiis, liberi & ingenui secundum hanc nostram erunt legem.

1 Vid. *l.un.* §. 3. *Cod. de Latina libert.*

2 Ancilla non est, quæ à domino exposita est.

3 Deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis, successit.

4 Olim dissolvebat, *l. 56. ff. solut.* Deportatio non solvit matrimonium. Deportatis hodie comparantur damnati ad triremes, ut hinc colligas non dissolvi matrimonium ob pœnam triremium.

5 Vid. *l. 1. C. de repud. l. 5. ff. de bonis dam. l. 14. ff. qui & à quib. manumiss.*

6 *l. 7. Cod. de repud.* quam hic in parte Justinianus corrigit.

7 De desertore.

8 *l. 7. Cod. de repud.*

9 Desertionis causa nuptiæ permissæ, non tamen permittuntur ipso jure: sed si à principe fuerint impetratæ. adde *Novell. 117. cap. 1.* An permittuntur desertori, ut deserto permittuntur? Negaveris. vid. *1. Corinth. 7.* Quin deserto nisi causa bene cognita non permittendæ, *ut hic.*

10 Nuptiarum solutiones aliæ mitius fiunt, aliæ violentius.

11 Divortium hodie pauciores sunt causæ. *Novell. 117. cap. 8. & 9.*

CAP. XII.

De servo & ancilla ægrotante.

ET multo potius hæc valeant, si contigit dudum servum aut ancillam seu *languentes* [1] *dereliquisse* [2], seu etiam contempsisse eos, aut etiam amisisse super dominio adversus eos voluntatem. Illi namque utpote jam constituti liberi, & secundum pro derelicto titulum sui, & non aliorum existentes, non in posterum inquietabuntur ab iis qui possidere eos olim odio habuerunt.

CAP. XIII.

DEportatio [3] tamen in quam migravit, & antiqua *ignis & aquæ interdictio*, quam aqua & igni interdictionem vocant nostræ leges, non [4] solvit matrimonia: hæc enim & sacratissimo pridem placuit Constantino [5] clemens quædam causa, & à nobis quidem probata est, præsenti vero non copulata legi: unde neque effectus causæ dicendi sunt, cum in suo maneat ordine.

CAP. XIV.

Quintus modus disjungendi matrimonii bona gratia, & de desertione.

NOvimus autem, & hujus nostræ felicis. civitatis conditorem (divinæ memoriæ dicimus Constantinum) scripsisse legem [6], secundum quam *si quis in expeditione fuerit, & tacuerit ad uxorem per quadriennium, & nullum ei fiat ab illo signum ejus circa eam affectus, tunc licentia sit mulieri ad secundas nuptias veniendi, offerenti prius libellum militiæ principi, & hoc ipsum testificanti: & si hoc fiat, inculpabiliter mulier ad virum alterum transiet, & non damnificabitur quidem dote: non tamen antenuptialem donationem lucrabitur.* Hoc itaque sacratiss. Constantinus. Vehementer autem nobis immature habere illa constitutio videtur [7]: *ultibus enim bellicis occupato marito, uxoris privationem inferre non minor est pœna, quam ab hostibus capi.* Ideoque non prius ad virum veniat secundum hujusmodi mulier, quam legislator iste proposuit, quam etiam decennii transeat tempus, & hæc importuna quidem sit viro mittens literas, aut per aliquos verbis utens ad eum: ille [8] vero aut aperte renuat nuptias ejus, aut absolute conticeat: tunc quoque libellum [9] offerat, aut gloriosiss. magistro militum, aut spectabili duci, aut clariss. tribuno, sub quibus ipse miles est: tunc enim licentiam [10] damus, & preces porrigere imperatori, & inde hoc promereri. Sciat autem, quia si citra hoc aliquid egerit: tanquam temerarie nubens legitimis pœnis subjacebit.

§. 1. Mitiores [11] itaque nuptiarum solutiones, tanquam generali quadam ratione sub *bona gratia* factis disjunctionibus, sciendum est tales esse quodammodo.

CAP. XV.

Causæ repudiorum.

CÆteræ vero causam quærunt inspicere, aut à viro aut ab uxore factam, ut damnificent temerarium in casu eorum quæ ab eo data sunt: doris dicimus, aut propter nuptias donationis. †. Sed harum causarum antiquiores quidem faciebant plurimos diversosque tractatus: *Theodosius* autem *junior* alias quidem causas deinde sumens, alias autem & ipse adinveniens, de repudiis scripsit constitutionem: à nobis autem, & aliæ quædam adinventæ sunt causæ, quas recte habere perspeximus ad culpam referri ejus qui succubuerit. §. 1. Si igitur secundum Theodosii piæ memoriæ constitutionem valuerit mulier [12] ostendere maritum aut adulterio delinquentem, aut reum homicidii, aut veneficiis, aut seditionibus occupatum, aut (quod pessimum omnium peccatorum est) communicantem delicto (dicimus autem machinatum aliquid contra ipsum imperium) aut condemnatum falsitatis, aut sepulchra effodientem, aut ex aliqua sacrarum domuum aliquid rapuisse, aut latrocinii [13] sectantem vitam, aut latrocinantes suscipientem, aut unum eorum qui appellantur abigei (quibus est cura alienis insidiari animalibus aut jumentis, & ea transponere alibi) aut probet plagiatium esse [14], aut ita luxuriose viventem, ut inspiciente uxore cum aliis corrumpatur, quod maxime mulieres nuptas, utpote circa cubile stimulatas, exasperat, & præcipue castas, aut si insidias se passam à viro probet circa ipsam salutem, aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem talem modum, (multæ namque hominibus ad militiam viæ sunt) aut etiam si flagellis [15] super ea utatur. †. Si igitur mulier tale aliquid ostendere potuerit, licentiam ei dat lex repudio uti, & nuptiis abstinere, dotemque percipere, & antenuptialem donationem totam, non solum si omnes simul probaverit causas, sed etiam si secundum se unam. §. 2. Et rursus licentiam dat viro [16] mulierem abjicere, si adulteram inveniat, aut veneficam, aut delinquentem homicidium, aut plagiarium aut sepulchrorum violatricem, aut sacrilegam existentem, aut faventem latronibus, aut viro nesciente vel etiam prohibente gaudentem conviviis [17] aliorum nihil sibi competentium: vel etiam invito viro citra rationabilem causam foris pernoctantem, aut extra ejus voluntatem Circensibus congaudentem, & spectaculis inhærentem, aut theatris advenientem, (dicimus autem ubi scæna, & talia sunt, aut etiam ubi bestiis adversus homines pugna est) aut insidias sibi facientem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa vitam periculum est, aut etiam consciam tyrannidem meditantibus, aut falsitatis ream constituta, aut audaces ejus manus inferentem sibi, scilicet tali aliquo facto dat lex hæc viro abjicere mulierem, si vel unam harum, & solam probaverit causam: & lucrari quidem dotem, antenuptialem vero habere donationem. §. 3. Si [18] vero altera harum personarum irrationabiliter repudium miserit, & hoc ipsum solvendi matrimonium sine ratione: subdita erit dudum à nobis dictis pœnis. Insuper etiam uxor rea omnino ex memoratis causis pro irrationabilis repudii missione facta, & in quinquennium totum ad secundum venire prohibetur matrimonium, & ante quinquennium nuptias non esse sine reatu, neque legitimas vocari: sed omnis volens adeat, & accuset factum, tanquam contra legem præsumptum.

12 Repudiari ob quæ delicta vir ab uxore possit observa. vid. *Nov. 117. cap. 9.*

13 Vid *Nov. Leonis 111. in fin.*

14 *l. 39. §. 4. ff. de adulteriis.*

15 *l. 8. C. de repud.* Hodie propter verbera non fit repudium. *Nov. 117.*

16 Causas propter quas maritus uxorem possit repudiare observa.

17 Vid. *Nov. 117. in fin. cap. 8. & Novell. Leonis 31. in fin.*

18 Vid. 4. *Harmen. 7. §. 3.*

19 Quibus causis matrimonium dissolvitur, mulier nubere potest si velit, annum tamen expectare debet, propter sanguinis confusionem: *Julianus cap. 140.*

CAP. XVI.

SI vero etiam rationabiliter mulier repudium miserit, & in certaminibus vicerit, aut vir irrationabiliter eam abjiciens subjacuerit pœnis: lucretur quidem lucra primitus dicta: exubescat [19] autem ante annum

τοῖς εὖ γεγονόσι κρίνεσθαι. †. Εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ὁ συναρμόσας ἢ γαμῶν ὁ πατὴρ ἢ σωφρονισμὸς διαφύγοι, εἰδεὶη δὲ τὸ γινόμενον, καὶ ἐξεπίτηδες ἀπεκρύβη, ἵνα ὕστερον πρόφασιν ῥᾴψειεν ἢ συναφθέντων γαμικῶν πρωτοτύπως τῷ τοιαύτῳ, εἶτα σαφῶς ἀποδειχθείη, κακεργίαν, καὶ ἀφαρπασθεὶς τῷ δεσποτείαν ἢ ὕπο πονηρῶς βεβουλευμένων. καὶ ἐσω πάλιν καὶ τῶν γάμων ὥσπερ ἂν εἰ συνήνεσεν ὁ κεκτημένος τῷ δούλῳ. καὶ ὁ μὲν ἐκπίπτοι τῆς δεσποτείας, αὐθις δὲ εἰς δύμφυταν ἀναρπαζέσθω τὸ δοῦλον πρόσωπον, τουτέστι συμβαίνοντος ἀποτελέσματος, ἢ εἴπερ συνήνεσεν ἢ εἴπερ ἐκακούργησεν ὁ κεκτημένος. πρόδηλον ὂν ὡς καὶ οἱ παῖδες οἱ ἐκ τοιούτων γάμων, ἐλεύθεροί τε καὶ δύγενεῖς κατὰ τὸν δὲ ἡμῶν ἔσονται νόμον.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τῶν οἰκέτων καὶ θεραπαίνης νοσούντων.

ΚΑΙ πολλῷ μᾶλλον παῖδα κρείττω εἶναι ἔτυχεν ἢ ἐν οἰκέτῃ ἢ τῇ θεραπαίνῃ ἢ νοσοῦσαν ὑπομεμφάμενον, ἢ καὶ καταφρονήσας αὐτοῦ, καὶ ἀποβαλὼν τῶν ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ καθ' αὑτὸν γνώμων. οἰκέται γὰρ, ὡς ἤδη κατεστῶτες ἐλεύθεροι, καὶ κατὰ τὸ ἀσυνεὶ pro derelicto τίτλον, ἑαυτῶν ἀπ' ἐκείνου ὄντες, οὐκ ἂν ὕστερον ἐνοχλοῖεν τῷ δεσπότῃ τὸ κεκτῆσθαι τότε πάλαι μισησασίν.

ΚΕΦ. ιγ'.

DEportatiων μήτοι, εἰς ἃ μετεχώρησε καὶ ἡ παλαιὰ πυρὸς τε καὶ ὕδατος ἀπαγόρευσις, (ἃ δὴ aqua & igni interdictiona καλεῖσι οἱ ἡμέτεροι νόμοι) ὁ ἀλυτὴ τὰ συνοικέσια. τόν γε δὴ καὶ τῷ θειοτάτῳ σεβόμενον ὁδὸν Κωνσταντῖνον φιλανθρωπόν τι πρᾶγμα, καὶ ὑφ' ἡμῶν μὲν ἀποδεχθὲν, ἅτε δὴ παρόντος ἐκ σωφρόνων νόμου. ὥστε ἤδη τὰ ἀποτελέσματα ῥητέον τῷ γε ἐπὶ τὸ οἰκεῖας μόνοις πάσεως πρᾶγμα.

ΚΕΦ. ιδ'.

Πέμπτον δὲ λελύειν τὸν γάμον τρόπον bona gratia, καὶ ὃν ἐπωνύμως διαφορᾶς.

ΙΣμεν δὲ δὴ καὶ τὸ δι' ἡμῶν τὸ διδάσμενον νόμῳ, καθ' ὃν εἴ τις ἐπὶ στρατείᾳ γένοιτο, καὶ σιγήσῃ πρὸς τὸν γαμετὸν ἐπὶ τετραετῆ χρόνον, καὶ μηδ' ὁπωσοῦν αὐτὴν γνῷ παρ' ὑκείνῳ σύμβολον τὸ δεῖ αὐτῷ διαθέσεως, τὴν μὲν ἀδειαν εἶναι τῇ γυναικὶ πρὸς δευτέρας ἀφικνεῖσθαι γάμους, διδοσκαλίαν ἐπιδοῦσαν στρατηγῷ τῷ τῶν στρατιωτῶν ἐχούσῃ, καὶ αὐτὸ τοῦτο σημαίνουσαν. καὶ εἴπ τοιοῦτο γένοιτο, ἀνεύθυνός τε ἡ γυνὴ πρὸς ἀνδρὸς ἑτέρου μετανοήσαντος, καὶ ὃ ξημιωθήσεται μὲ τὴν στρατίαν, ὃν ἐπὶ δὲ τῶν σεσαμενῶν καρδανεῖ δωρεάν. Ταῦτα μὲν ὁ θειότατος Κωνσταντῖνος. σφόδρα δὲ ἡμῖν ἀέρως ἔχειν ἡ τοιαύτη διάταξις δοκεῖ. τὸ γὰρ περιέχειν πολεμικαῖς συναγωνίσμασι τὴν γαμικὴν γυναικὸς ἐπάγειν σίρησιν, οὐκ ἠτίον ἐστὶ ποινὴ ἢ ὥσπερ πολεμίοις αἰχμῆς. ὥστε μὴ πρότερον εἰς ἀνδρὸς φοίζεται δεύτερα ἡ τοιαύτη γυνὴ σπουδὰς ὁ νομοθέτης ὅτῳ ὑπέθετο, πρὶν ἂν ἡ δίκαιος διέλθοι χρόνος, καὶ αὐτὴ διεκχλοήσῃ τὸν ἄνδρα, τέλεσσε γράμματα, ἢ διὰ τινων ῥημάτων χρησμὸν πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ ἢ σαφῶς ἀπειπὼν πρὸς τὸν γάμον ἢ αὐτὸς, ἢ καθάπαξ σιγήσῃ τὸ τοιαῦτα τὸ διδασκαλίαν ἐπιδοὶη ἢ τῇ εὐδοξοτάτῳ στρατηγῷ, ἢ τῷ ἀπελάτῃ δοκεῖ, ἢ τῷ λαμπροτάτῳ τελεσάνῳ, ὑφ' ὃς ὁ στρατιώτης σκοπὸς ἐστὶ τότε γὰ ἄδειαν αὐτῇ δίδομεν ἐκ ἐπιζημίαν ἀναλεῖναι βασιλεῖ, κακεῖθεν τὸν ἐπίλοιπον δεῖν. ἴσω δὲ ὡς εἰ ὥσπερ τοῦτο τὸ πράξειεν, ὡς ὥσπερ τοῦ γαμεῖσθαι πάντων ἀμαρτημάτων ἐπιχωνιάσαντος πλημμελήματι, (φαμὲν δὲ τῷ μηχανησαμένῳ τὴν τῆς βασιλείας αὐτῆς) ἢ κατεδικασθέντος παραφθορέως, ἢ πάρις διορύξαντος, ἢ ἐκ τῶν ἱερῶν οἴκων τὶ σεσυληκότος, ἢ ληστικὸν ἐπαγγελλομένου βίον, ἢ τὰς ληξιδούσας τὰ βοσκήματα ἐπιλεκτῶν, ἢ ἵνα τὰ κλεμμάτων ἀπλεκτῶν, οἷς ἐστὶ φροντὶς τοῖς ἀλλοτρίοις ἐφεδρεύειν ὑποζυγίοις, ἢ βοσκημάτοις, ἢ τοῦτο μαθόσαν ἑτέρωθι· ἢ ἐξελέγξειεν ἀνδραποδιζόμενον καθεστῶτα, ἢ ὅτιος ἀσελγῶς βιάζοιτο ὡς ἂν ὄψεσι τὸν γαμετὴν ἑτέραις συναφθερέσθαι, (ὁπόσῃ μάλιστα γυναῖκες, οἷαι δεῖ τῶν δύμων ἡδικημάτων, ἀγγελαίνειν ποιεῖ, καὶ μάλιστα δὴ ταῖς σώφρασι) ἢ εἴπερ ἐπίβουλον μάρτυρα ἔχοι ὁ ἀνδρὸς δεῖξαι δεῖ τῶν σημείων αὐτῶν, ἢ φαρμάκοις, ἢ ξίφει, ἢ καθ' ἕτερον τοιοῦτον τινα τρόπον, (παλαὶ δὲ αὐθρώπους ἀφ' ὧσπερ κακίαν ὀδδι) ἢ κῆ μάσιξιν ἐπ' αὐτῷ χρεών. †. Εἰ τοίνυν γυνὴ τοιοῦτό τι δείξαι δυνηθείη, ἄδειαν αὐτῇ δίδωσιν ὁ νόμος καὶ repudii χρῆσθαι, καὶ ἀφίσασθαι τὸν γαμον, καὶ τῶν ὠφελιῶν λαμβάνειν, καὶ τῶν σεσαμειαίων δωρεὰν ἀπασῶν. Οὐ μόνον εἰ πάσης ὁμοῦ δείξῃ τὰς αἰτίας, ἀλλ' εἰ καὶ καθ' αὑτὰ μίαν. §. 2. Καὶ αὖθις ἄδειαν δίδωσι τῷ ἀνδρὶ τῶν γυναῖκα ὑποπέμψαι, εἰ μοιχοῦσαν φύγοι, ἢ φαρμακοῦσαν, ἢ ἐξαμαρτάνουσαν φόνου, ἢ ἀνδραποδισμόν, ἢ τυμβωρυχίαν, ἢ ἱερόσυλον ὄσαν, ἢ συναδοῦσαν λῃσταῖς, ἢ συλήσασαν ἢ τάνδρὸς ἀγνῶντος, ἢ κῆ κωλύοντος, χαίρουσαν τοῖς μεθ' ἑτέρων ὧδεῖ αὐτῇ σεσημάνθαι συμποσίοις· ἢ κῆ ἄκοντος ἀνδρὸς, δίλογος σεσφάσεως χωρὶς, ὑπάνοιθεν γινομένων· ἢ παρὰ τῶν αὐτὸ γνώμην ἐστασθεμένων χαίρουσάν τε καὶ παρεγκυμένων· ἢ θεάτρους παρεσκάλεσσεν, (φαμὲν δὲ τοῖς ἔνθα σκηναὶ καὶ τὰ τοιαῦτά ἐστιν, ἢ κῆ ὅπη θηρίοις πρὸς ἀνθρώπους ἡ μάχη) ἢ ἐπιβολὰς αὐτῇ ῥάπτουσαν τοὺς ὑκ φαρμάκων, ἢ ξίφους, ἢ καθ' ἕτερον γινομένους τρόπον, ἐξ ὧν δῆλα τὸ ζῆν ὁ κίνδυνος· ἢ κῆ συνειπαιρομένων τοῖς τυραννίδα μελετῶσιν, ἢ κῆ πιεραποιήσεως ἔνοχον καθεστῶσαν, ἢ τοὺς τολμηρὰς αὐτῆς χεῖρας ἐπάγειν αὐτῷ. κῆ γὰ δὴ τοιοῦτο πρὸς γεγονότος, διδῶσιν ὁ νόμος ἔτι ἀποπέμπεσθαι ἀνδρὶ τῷ γαμετῷ, κἂν εἰ μίαν τούτων κῆ μόνην δίκαιον αἰτίαν· κῆ κερδαίνειν μὲ τὸ προῖκα, τῶν δὲ προγαμιαίων δωρεὰν ἔχειν.

§. γ'. Εἰ δὲ κῆ ἑτέρου αὐτῶν προσώπων ἀλόγως ῥᾳδίου πίμπλοιεν, αὐτὸ τοῦτο τῷ ἀλυζόλυσαι τὸν γάμον λόγῳ χωρὶς, ὑποδίκιον ἔσαι ταῖς ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημέναις ποιναῖς· ἐσὶ τῷ τῶν γαμετῷ ὑποδίκιον ὅλως σὺν τῷ εἰρημένων αἰτιῶν ἢ τὸ ἀλόγως πομπῆς γινομένων, κῆ εἰς πενταετίαν ὅλως ἐσὶ δεύτερον ἐλθεῖν κωλύεσθαι συνοικέσιον, κῆ τὸν ἐσὶ πενταετίας γάμον, μὴ ἀνεύθυνον εἶναι, μὴ γάμον. ἀλλὰ πᾶς, φησὶν, ὁ βιαιόμενος πρόσωπον, κῆ κατηγορείτω ὃ γινομένης ὡς ὧδεῖ τὸν νόμον τολμηθέντος.

ΚΕΦ. ιε'.

EI δὲ κῆ δίλογος ἡ γυνὴ τὸ ῥηπτέον στίλεσι, κῆ κρατηθῇ τῆς ἀγώνων, ἢ ὁ ἀνὴρ ἄλογος αὐτῷ ὑποπεμψάμενος ὑποπίσοις ταῖς ποιναῖς. κερδανέτω μὲ τὰ

completum ad secunda vota venire. Quod non observandum nobis est in viro irrationabiliter obtinente talia lucra: cum & non obtinenti etiam repente nuptias facere licet: quoniam nulla circa sobolis confusionem [1] rationabilis est suspicio: quod in mulieribus ante [2] anni completionem recte prohibetur: & tanta [3] est prohibitio ex hoc, quia licet bona gratia dissolvi matrimonium contingat, tamen etiam ex Anastasii piæ memoriæ constitutione, in annum prohibitio secundarum nuptiarum mulieribus institutа est. §. 1. Has itaque causas nobis Theodosius explanavit: nos autem ex veteribus sumentes, & alias adjecimus tres. Si enim mulier tanta teneatur nequitia, ut etiam ex studio abortum [4] faciat, virumque contristet, & privet spe filiorum: vel tanta libido est, ut etiam cum viris voluptatis occasione lavetur [5]: aut etiam dum adhuc constat matrimonium cum viro, ad [6] alios de nuptiis suis loquatur [7]: licentia datur à nobis, viris mittere eis repudia, & lucrari dotes, & antenuptiales habere donationes: utpote etiam his causis rationabiliter solvere valentibus matrimonium: & sub eundem deferentibus ordinem, sub quem & pœnas Theodosii divinæ memoriæ definivit constitutio.

1 *Cap.* 18. *§. 1. ff. de his qui notant.* Cessante causa prohibitionis, cessat prohibitio.

2 Vid. *l.* 15. *C. ex quib. caus. infam.*

3 Vid. *Cujac.* 6. *observ.* 32. *ubi de lustra mulierum, & festinanti nuptiis tractat.*

4 Vid. *Nov. Leonis* 31.

5 *Nov.* 117. *c.* 8. *in fin. l.* 11. *§* 2 *C. de repud.* Si est signum adulteræ lavari cum viris, erit & convivere cum adolescentibus, deinde etiam familiariter alicujus amicitia uti. *Quint. 5 Inst.* 10.

6 Vid. *Nov Leonis* 30.

7 Erant aliæ quoque apud veteres causæ, veluti si mulier sterilis esset. *l.* 60. *in fin. ff. de donat. int. vir.* si temetum bibisset: usus enim vini Romanis fœminis ignotus fuit. 2. Valer. 2. *cap. de usu vini.* Plin. 14. *c.* 13. & Tertull. *cap.* 6. *apologetici*, refert Egnacium Mecennium cum uxorem interfecisset quod e dolio vinum bibisset, cædis ablolutum a Romulo, & ex Fabii Pictoris Annalibus, matronam, quod loculos in quibus erant claves vinariæ cellæ, resignavisset, à fuis mori inedia coactam: Cato quoque refert ideo propinquos fœminis osculum dedisse, ut scirent an temetum olerent. *Plin. ibid.* nec minus à judicibus multatas si vinum bibissent, quam si probrum & adulterium admisissent. 10. *Gell.* 23. dote etiam ob id multatæ sunt. *Plin. d. loco.* adde *Halicarnassæum* 2.

8 Ob conditionem adscriptitiam, matrimonium solvitur. *l.* 24. *C. de agricol.*

9 Modica castigatione dixit Julian. *cap.* 141.

10 Ob non acceptam uxoris dotem, maritus divertere ab uxore non potest, *l.* 11. *§.* 1. *C. de repud.*

11 Dotalia instrumenta verius probant matrimonium, quam faciunt, *l. ult. Cod. ad Senatusc. Velleianum.*

12 Vid. *l.* 11. *§.* 1. *C. de repudiis: Novell.* 53. *cap.* 6. *Novell.* 117. *cap.* 5. *Novell.* 74. *cap.* 3.

13 Vid. *d. l.* 11. *& d cap.* 5.

14 Dos maxima, seu quæ dotis maximæ quantitas fuerit apud veteres, vid. *in l.* 9. *in fin. ff. de usuris.*

15 Argumentum a contrario observa, de quo vide Oldendorp. *in Topic. in loco à contrariis.*

16 *C.* 16. *§. cod.*

17 4. *Harmen.* 4. *§.* 24.

18 Libellis repudii.

19 Id est, mitti repudium viro ab uxore.

20 Hoc dictum est propter parentes uxoris.

21 Hoc dictum est propter paren-

CAP. XVII.

De adscriptitio, qui liberam mulierem habere non potest.

Adscriptitio [8] autem alieno nubere liberam non licet, neque ignorante, neque sciente, neque consentiente possessore: sed licet aliquid tale ab adscriptitio geratur, licebit domino & ipsi per se & per provinciæ judicem, castigare plagis [9] mediocribus hoc agentem adscriptitium, & abstrahere ab ea quæ frustra ei conjuncta est: unde neque nuptiæ sunt quod factum est, nec oblatio dotis, nec antenuptialis donationis: sed pura facti mali correctio. §. 1. Sic itaque matrimonia dissolvuntur viventibus adhuc iis qui ea contraxerunt: & pecuniariæ pœnæ circa dotem & sponsalitium constituat donationem.

8 Ob conditionem adscriptitiam, matrimonium solvitur. *l.* 24. *C. de agricol.*

CAP. XVIII.

De nuptiis sine dotalibus instrumentis contractu.

Sed à nobis aliquid etiam aliud adinventum est, ut etiam indotata matrimonia irrationalibus factis divisionibus castigationi tradantur competenti. †. Si quis enim duxerit uxorem, aut etiam mulier ad virum veniat, nuptiali quidem assumpta voluntate atque sententia [10], non tamen secuta dote, aut sponsalitia largitate, (ubi quoque præsumptive fieri solutiones contingebat, nullo ex hoc contra temerarium sequente periculo) constitutionem scripsimus dicentem: Si quis sub potestate constitutam mulierem voluntate parentum, aut etiam suæ potestatis forte ducat uxorem, neque dote oblata, neque instrumentis dotalibus factis: nuptiæ quidem sunt, licet [11] dotalia instrumenta non sint conscripta: ut non ob hoc vir (quod in multis novimus factum) expellat domo uxorem sine ulla prius dictarum rationabilium causarum, quasque & Theodosius, quasque & nos enumeravimus. Si quid autem tale fiat, & aut sine causa eam abjiciat domo, aut etiam ipse rationabilem causam præstet, ut mulier separetur ab ejus matrimonio: quartam [12] partem proprietatis substantiæ cogatur exolvere ei: & usque ad quadringentas quidem auri libras substantiam habens, centum libris damnificabitur, hoc est quarta substantiæ parte: minorem autem hac, in quantum quartæ facit quantitas. Si vero etiam majorem prædictæ quadringentarum auri librarum quantitatis substantiam habeat: non amplius centum [13] auri damnificetur libris: ad maximam [14] namque plerumque respicientes dotem, legem hanc scripsimus: substantiam illam merito secundum nostras leges existimantes esse, quæ pura debitis videatur. †. Ratio quoque ex ipsis causis è [15] contrario procedat. Et si mulier per culpam propriam separetur à viro indotata existens, aut etiam mittat ei sine aliqua causa rationabili repudium: iisdem in omnibus subjaceat pœnis: & si quidem per culpam ejus matrimonium solvatur, quinquennium observandum est mulieri, & secundis non copulabitur nuptiis: si vero per causam vel culpam mariti, aut etiam bona gratia distrahatur: merito, & hic annum custodiat, propter seminis confusionem [16]: ut per omnia nobis lex perfecta sit.

10 Ob non acceptam uxoris dotem, maritus divertere ab uxore non potest, *l.* 11. *§.* 1. *C. de repud.*

11 Dotalia instrumenta verius probant matrimonium, quam faciunt, *l. ult. Cod. ad Senatusc. Velleianum.*

12 Vid. *l.* 11. *§.* 1. *C. de repudiis: Novell.* 53. *cap.* 6. *Novell.* 117. *cap.* 5. *Novell.* 74. *cap.* 3.

13 Vid. *d. l.* 11. *& d cap.* 5.

14 Dos maxima, seu quæ dotis maximæ quantitas fuerit apud veteres, vid. *in l.* 9. *in fin. ff. de usuris.*

15 Argumentum a contrario observa, de quo vide Oldendorp. *in Topic. in loco à contrariis.*

16 *C.* 16. *§. cod.*

CAP. XIX.

De repudiis quæ a filiis familias mittuntur.

Est quoque quoddam, & aliud à nobis piissimum simul & gratum adinventum [17], ubi etiam repudiis [18] missis nuptiæ consistunt adhuc. Eorum namque qui sub potestate sunt calliditates circa parentes habitas prohibemus: quoniam quosdam invenimus ex studio repudia scribere festinantes, & mittere suis uxoribus, aut etiam ex diverso [19], & nulla rationabili penitus existente causa, solvere matrimonia, ut eorum parentes subjaceant exactioni dotis [20], aut sponsalitiæ largitatis [21], quasi soluto matrimonio: & ipsi quidem forsan latenter miscentur alterutris: discedunt autem parentes damnificati, & hanc suæ ad filios humanitatis habentes recompensationem. Ideoque legem scripsimus, volentem: Neque sub potestate constitutos, neque emancipatos filios, neque masculos, neque fœminas posse distrahere matrimonia in suorum læsionem patrum aut matrum, qui dotes [22] aut antenuptiales donationes [23] obtulerunt, aut susceperunt soli, aut etiam cum [24] filiis: sed sicut in contractu nuptiarum expectamus patrum [25] consensum, ita neque transigere matrimonia sinimus in [26] parentum læsionem, citra illorum voluntatem: sed si mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non sinimus, sive ipsi dederunt hoc, vel susceperunt soli, sive etiam cum aliis susceperunt. Non enim habet rationem, parentem quidem citra [27] voluntatem filii non posse transigere matrimonium: filiis autem permittere forsan, & in minori ætate constitutis, neque quod utile sit scientibus, citra patrum voluntatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere.

17 Dos maxima, seu quæ dotis maximæ quantitas fuerit apud veteres, vid. *in l.* 9. *in fin. ff. de usuris.*

†. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus [28] sancivit Marcus [29]: Diocletianus [30] autem hunc secutus est: nos autem similiter approbavimus: sitque terminus nobis hic disjunctionum, quæ superstitibus contrahentibus fiunt.

CAP. XX.

Deinceps [31] autem mattimoniorum terminum: *quæ omnia similiter solvit, expectat mors* [32]. Unde sive morte viri solvatur matrimonium,

tes mariti. 22 Filiabus. 23 Filiis. 24 Ipsis consentientibus. 25 Parentum consensus in liberorum nuptiis requiritur. dixi ad *l.* 25. *ff. de ritu.* 26 Parentum consensus in repudiis liberorum requiritur. 27 Invitum filium matrimonio pater conjungere non potest. vid. *l.* 12. *C. de nupt.* 28 Sapientissimus. 29 *l.* 5. *C. de repud.* 30 *d. l.* 5. ubi Marci recitatur sententia. 31 Hinc sumpta est Authentica, *Nunc autem, Cod. de secund. nuptiis.* 32 Mors omnia solvit. *ut hic:* solvit matrimonium. *l.* 1. *ff. de divort. & repud.* patrium potestatem, *Inst. quib. mod. jus patr. potestat. l.* 15. *ff. quando dies:* mandatum, *l.* 26. *ff. mandati* tutelam, vid. §. 3. *Inst. quib. mod. tut.* voluntatem, *l.* 8. §. 6. *ff. de oper. novi. l.* 12. *l.* 13. *ff. soluto: l.* 16. 17. *ff. de re judic.* usumfructum, *l.* 3. *in fin. ff. quib. mod. usufr.* habitationem, *l.* 11. *C. an usufr.* usum, §. 3. *Inst. de usufr. Inst. de usufr. in pr. l.* 18. *ff. de usur.* personalia omnia: omnem metum exheredationis, ita ut mortuus fruftra exheredetur, *l.* 29. §. 10. *ff. de liber.* præcipue propter delictum defuncti patris, *l.* 33. §. 1. *C. de inoff.* Tollit etiam mors focieratem, *l.* 4. *in fin. l.* 35. *l.* 70. *ff. pro socio*, pœnam ex delicto (nam mortuo pœna pecuniaria non potest infligi, *l.* 1. *ff. de privat. delic.* nisi judicium pœnale sit inceptum. vid. *l.* 164. *ff. de reg jur.*) accusationem (nisi certis criminibus vel nisi accusatione pendente mortuus sit reus, *l.* 20. *ff. de exeus.* ut hac via reus alicujus delicti, ordinarie post mortem accusari non possit) condemnandi metum, *d. l.* 20. *& l.* 6. *ff. de publ jud.* (nisi agatur de lite pecuniaria. *C. si reus vel accus.*) Mors etiam adimit heredibus jus eligendi, *l. ult. Cod. de contrab. empt.* arbitrii ferendi. *l.* 40. *de arbitris:* rescindendi id quod legitime factum fuit à defuncto. vid. *l.* 10. *C. de solutionib.* revocandæ donationis, & movendæ quæstionis ingrati, *l. ult. C. de revocand. donat.* fideicommissi petendi, vel ex ejus persona qui vivo nec ignorante testatore mortuus est, vel ab ejus heredibus, qui ante hereditatem aditam decessit, de quo tamen vide quæ dixi ad *l.* 14. *Cod. de fideicom.* sciendi. ideoque successores justam, excusabilem & immunem a pœna, habent causam ignorantiæ, *l.* 42. *ff. de regulis juris.* At non extinguit jus locationis. *l.* 30. *Cod. de loc ato:* debiti exigendi. *l.* 1. *C. Si certum:* jus agendi in heredem fidejussoris, *l.* 4. *l.* 5. *ff. qui satisdar.* de quo plenius dixi ad legem 26. *in fin. Cod. de fidejussoribus.* Vide alia huc spectantia, apud Sebastianum Medicem in tractatu, *Mors omnia solvit.*

1 Pactum de lucranda dote vel donatione propter nuptias fieri potest.

2 Cujus sit mentio *in l.* 10. *Cod. de pact. convent.*

3 Maritus, quartam dotis: uxor tertiam donationis partem lucri causa stipulari non potest. Pactum enim hujusmodi est inæquale. Quid si conventum ita fuerit? actus ad æqualitatem minimi lucri quod pactum erit redigetur: vel, ut Julianus ait, major pars diminuto superfluo, ad minoris partis quantitatem concurret.

4 Sensus est, Major quantitas donationis propter nuptias esse potest, quam dotis: & è contra.

5 Hinc sumpta est Authentica, *Heres*: Authentica, *Nunc autem. Cod. de secund. nupt.*

6 Divortii formas.

7 Viduitatis seu non repetiti conjugii commendatio.

8 Si commoda & incommoda hujusce vitæ spectes.

9 Nota privilegia univiratus, seu unici conjugii, vel unarum nuptiarum.

10 Dos, proprium mulieris patrimonium.

11 Donationem propter nuptias.

12 Non ipso jure, vel solo prætextu mortis: sed ex pacto.

13 Ut eis fruantur pleno jure, & habeant potestatem alienandi quo voluerint modo, vel inter vivos, vel ultima voluntate. *Julian.* quod intelligo, si moriantur nullis relictis liberis.

14 Existimo id hodie abrogatum, & solum usum parentibus permitti in hujusce modi lucris. *Novell* 98. *cap.* 1. aut fallor usum, & virilem in proprietate: *Nov.* 117. *c.* 3.

15 Id est, & hujusmodi dos, vel donatio propter nuptias non sit alienata vel à viro vel ab uxore.

16 Sensus est, Si ad maritum ex pacto dos uxoris ea mortua, pleno jure pervenerit, nec eam vivus alienaverit, liberis relinquere eam tenetur, nec ejus partem extraneis potest relinquere. Dic idem in propter nuptias donatione.

17 Sensus est: Dos (idem de donatione propter nuptias) pacto quæsita à marito, nec ab eo alienata inter vivos, extantibus liberis, testamento in extraneum conferri non potest. At forte quosdam potest ex suis eligere quibus eam conferat? non potest. Quid si contulerit re ipsa, aut inæqualiter ad eam liberi vocaverit? æquis partibus ad eam liberi vocabuntur. At forte bonis in aliis inæqualibus partibus scripti fuerunt heredes, ut pro rata portione non id eis adrescat? Dos hujusmodi liberis non adrescit pro rata virilium portionum quæ inæquales esse poterant, sed viriliter: *ibi, sed ex æquo dividunt.* At id forte tantum locum habet adversus extraneos, quoties liberi sui non fiunt heredes parentum ⁋. 18 Hæc verba sic interpretanda videntur: Dotem uxoris, marito quæsitam nec ab eo inter vivos alienatam, ipso jure (utcumque parens testamento in ea scripserit extraneos heredes) ad liberos reverti: non eo tantum casu quo patris hereditate abstinuerint, sed quo patris heredes fuerint. Ut sit sensus, sive fiant heredes patris, sive non fiant, honore præcipuo eam partem vindicant, *ibi, dabuntur hæc filiæ honore præcipuo*, & merito, cum in ejusce modi dote matris potius, quam heredes patris videantur; sic enim interpretor hæc verba, *utique non sunt heredes parentum*, quæ melius in editione Græca leguntur hoc modo, *κάτοι μὴ κληρονομοῦντες τὴν γονέως*, id est, etiamsi non sint heredes parentis, & melius *κάτοι*. Est enim dubitandi particula, non adfirmativa, ut, *cum*. Recte quoque in singulari, *γονέως*, non *γονέων*. & ⁋. quoque interpres melius vertit, *licet non fiant heredes*, ut innuat liberos in ejusmodi dote non tam heredes patris quam matris videri. Quæres, unde præsumantur liberi heredes esse matris in ea portione? Respondeo, præsumi dotem ejusmodi liberorum causa patri quæsitam esse, *ibi, tanquam ex causa*, id est, eo fine patri datam fuisse, ut ad liberos post mortem eam transferret: præsumptio ea est legis, id est, juris. *ibi, placuit, per præsumptionem*, cui stari oportet. Atqui vivus eam potuit alienare? non potuit tamen testari, cum lex testandi facultatem ademerit, *ibi, dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege*, & *ibi, nulla adjectione neque turbetur, neque diminuatur.* Atqui pater de ea testatus est? non potuit testari contra leges, *l.* 55. *ff. de legat.* 1. At est inquum unum & eundem heredem esse, & aliam partem præcipuam habere? in privilegiis non attenditur communis juris ratio, *l.* 14. 15. 16. *ff. de legat.* Hoc jus privilegiatum est, *ibi, honore præcipuo.* ⁋. *eodem.* ibi, *præmium est ex lege descendens.* 19 Κατὰ πρόληψιν, Ex præsumptione voluntatis lucra nuptialia pertinent ad liberos, etiamsi patri heredes non exiterint: multa enim fiunt κατὰ πρόληψιν, nam & argentarii de usuris pactis, de bessibus pacti videntur, *l.* 26. *Cod. de usuris.* adde quæ dixi ad *l. penult. Cod. de fidejussorib.* & *l.* 7. *Cod. de jure fisci.* Quæ Alciatus in hunc locum præfumit, aliena sunt à mente legis. Nec enim vel tacite vel expresse potest parens in testamento lucra nuptialia alienare. *l. præsump.* 5. 20 Quod alicui defertur, *licet ei non fiat heres*, non negatur ei dari, si heres exiterit. Cum dicimus majus obstaculum non nocere, tacite fatemur minus non nocere. Qui hereditatem patris & matris abstinet, tacite videtur omnes ejus portiones abjicere. Qui non abstinet, non videtur eas partes abjicere, quas lex ei speciali beneficio defert, sed eas magis amplecti præsumitur. 21 Id est, forte sint ingrati. 22 Additur apud Julianum, *c.* 145. vel contra.

23 Pars ingrati non ingrato adrescit. 24 Τὸς γονεῖς τιμᾶν, venerari, *l.* 1. §. 2. *ff. de obseq.* revereri, *l.* 5. *Cod. de patr. pot.* iis parere, *l.* 2. *ff. de justitia.* honestam & sanctam personam eorum habere, *l.* 9. *ff. de oblig.* eos alere, *l.* 5. *ff. de agnosc. lib.* eorum necessitatibus succurrere, *l.* 1. *Cod. de alend. lib.* His contrarium est, parentes contumeliis adficere, impias manus eis inferre, *l.* 1. §. 2. *ff. de obseq.* maleficos appellare, *d. l.* 1. §. 3. 25 Exemplis non judicatur *l.* 13. *Cod. de sent. & interloc.* at exemplo vivitur, & plerumque male, quod tamen non excultur, nisi omnium pene idem sit exemplum, tacente ac non contradicente magistratu. 26 Immeritis præmium non defertur. 27 Filii heredes, patrem repræsentant: non heredes, non repræsentant. 28 Quod fratrum filii repudiant, defuncti fratribus adrescit. 29 Nempe lucra dotalia & sponsalitia. 30 Id est, non alienent. 31 Scil. intra annum luctus contractis, & earum pœnis, *apud Jul. c.* 146. ita concipitur hic rit. de muliere quæ post mortem mariti nubit. 32 Mulier intra annum luctus jure nubere non potest. 33 Nuptiæ intra annum luctus à muliere contractæ velut immaturæ pœnis subjiciuntur.

34 Quæ intra annum luctus nubit mulier, est infamis, *ut hic*: nisi rescripto principis infamia aboleatur. *Jul. hic & l.* 1. 2. *Cod. de sec. nupt.* & est ea pœna nubentis intra annum luctus. 35 Secunda pœna nubentis intra annum luctus. 36 Id est, per legatum aut institutionem. vid. ⁋. *eod.* ibi, *venient ad decem Personas.* 37 Tertia pœna. 38 Donatione propter nuptias. *Julian.*

39 Quarta pœna. 40 Id est, ab extraneo, ita ut cum alio non habeat testamenti factionem. *Julia*, Quinta pœna. 41 Quintæ pœnæ explicatio. 42 Id est, testatoris.

nium, sive fine mulieris, lucrum [1] sit viro quidem in dote secundum quod nuptialium instrumentorum continetur pacto: mulieri vero ex nuptiali donatione, sicut & ibi convenerit à principio contrahentibus: non prohibendis quidem in æqualibus secundum quantitatem oblationibus: prohibendis autem inæqualibus pactis, hoc quod fortissimus quidem Leo [2] in suis conscripsit legibus, nos autem hoc sumentes, adhuc clarius ordinavimus. Si enim alter quidem amplius, alter vero minus in lucro pacisca tur: incertum erit quale oportet esse, quod teneat, utrum quod plus, an quod minus, dubitatione ex utroque similiter insurgente: Unde nobis placuit immoderationes aversantibus ad minus pertrahere quod in pacto plus est, & non alii quidem licere tertiam [3], alii autem forsan quartam lucri pacisci: sed si quid tale fiat, quarta in utroque percipienda, & deinceps similiter in partibus: non [4] tamen in constituta ex utroque quantitate. §. 1. Soluto [5], igitur *matrimonio* secundum prædicta omnes [6] disjunctiones, *felix* [7] *quidem & beatum* [8] *est utrique contrahentium perdurare in priori conjugio, & non procreatam sobolem sequentibus matrimoniis forsitan contristare.* Et si [9] hoc egerint, & in prioribus steterint nuptiis: habebunt quidem propria [10], hoc est dotem quidem mulier: sponsalitiam [11] vero largitatem vir: nihil perscrutantibus nobis hoc quod super secundis est nuptiis. Percipient [12] autem lucra: vir quidem ex dote: mulier autem ex antenuptiali donatione, & erunt hæc eis propria [13], nihil pene ab alia eorum differentia possessione: unde donec vixerint, omnem [14] licentiam habebunt alienationis super his, sicut in aliis quæ de suo ab initio habuerunt. Si vero etiam moriantur: liceat eis & legatis, & fideicommissis res has in alios migrare: talem quippe alienationem permissimus nos constituentibus pro his conscribentes. §. 2. Si vero filios ex aliqua parte scripserint heredes, extraneos autem ex alia: maneant [15] autem tales res, aut etiam quædam earum non alienatæ: non [16] ob hoc alienatæ hæ videbuntur, quoniam aliquis etiam alter scriptus est heres: sed maneat etiam hæc filius. Non [17] enim si scripserit omnes filios heredes ex inæqualibus partibus, has secundum hereditarias accipient portiones, sed ex æquo dividentsecundum numerum suum: sicut etiam si nullum eorum scripserit heredem, sed extraneos omnes, eis per alios modos satisfactione habita, percipient eas, cum [18] utique non sint heredes parentum. Placuit enim nobis per præsumptionem [19], quia pater dum non vivens alienaverit, aut expressim obligaverit aliquid harum rerum, aut moriens non expressim in alium eas transposuerit, voluerit magis servare filiis, tanquam ex causa illorum sibimet acquisitas, & non ad extraneos deducere: & dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege, licet [20] non fiant heredes aut patris, aut matris, aut utriusque: vel si quidam eorum fiant heredes, alii vero repudient: hoc enim nobis rectius quam prioribus placuit habere. Unde si præmium est ex lege descendens in eos: nulla adjectione neque turbetur, neque minuatur, nisi forte causam [21] ipsi dent filii suæ diminutionis.

Cap. XXI.

De ingratu liberis [22].

SI quis enim ex eis ingratus videtur, præmium hoc aliis [23] damus nihil tale agentibus: ut & alios corripiamus parentes [24] honorare, & ad fratrum exemplum [25] respicere: Unde si tantum infortunium filiorum sit sobolis, ut omnes ingrati sint: ad heredes venient hæc defuncti, tanquam illius substantiæ constituta, non valentibus filiis ex parente à se exhonorato [26] præmium habere: quod nos eis propter hanc causam non damus. §. 1. Si vero filiorum alii quidem inter vivos sint, alii vero defuncti quidem sint, filios autem relinquant: defuncti portionem illius damus [27] filiis, si heredes sint patris: aliosqui ad [28] fratres deducimus. Et ideo legem nostram perficientes, volumus hæc valere non super dote solum, neque super sponsalitia largitate: sed etiam super indotatis matrimoniis: ex constitutione nostra introductis lucris: nam & illud [29], nisi ad secundas veniant nuptias parentes, sed servent [30], erit filiorum quo dudum diximus modo. Primæ siquidem nuptiæ, & hinc lucra & observationes, usque ad hoc dispositæ sint.

Cap. XXII.

De secundis nuptiis [31].

SI qui vero prioribus non contenti nuptiis, etiam ad secundas venerint: necesse est legi hos se supponere, aut sine filiis existentes ex prioribus, ex secundis autem filios habentes: aut etiam ex diverso sine filiis quidem ex secundis, parentes autem ex primis: aut sine filiis ex ambobus: aut parentes ex utroque. †. Si igitur sine filiis manserint ex prioribus, aut etiam ex ambabus nuptiis, nulla perscrutatio circa nuptias secundas est: sed viri quidem ibunt omnino omni observatione liberi: mulieribus autem solummodo imminebit metus, ut non ante [32] annale tempus ad secundum veniant matrimonium: aut sciant, quia si quid tale gesserint, & immaturas [33] contraxerint nuptias, subibunt pœnas: alias quidem si sine filiis ex prioribus sint matrimoniis: majores autem si etiam filii sint. Si enim non est soboles, infamia [34] mox sequetur: & erit omnino mulier propter nuptiarum festinationem infamis, & neque [35] percipiet aliquid horum quæ à priore relicta [36] sunt ei consortio: neque [37] fruetur sponsalitia [38] largitate: neque [39] marito secundatum nuptiarum ultra tertiam suæ substantiæ offeret partem: sed neque [40] extrinsecus sentiet largitatem: neque [41] percipiet penitus ab ullo extraneorum, non hereditatem, non fideicommissum, non legatum, non mortis causa donationem: sed hæc veniant aut maneant apud heredes defuncti [42], aut coheredes ejus, si poterat heres esse, utpote ea nullam utilitatem habente. Sed si scripti & alii sint heredes

τὴ γυναικὸς, κέρδος γίνεται τῷ μὴ ἀνδρὶ τῶν σεσίγκ, κ τὸ τοῖς γαμηθεῖσι συμβολαίοις περιεχόμενον σύμφωνον τῇ γυναικὶ ἢ τῶν προγαμιαίων δωρεῶν, καθάπερ ἂν κἀκεῖσε δόξειεν ἐξ ἀρχῆς τοῖς συμβαλοῦσιν· ἃ κωλυομένων μὴ τῶν αἰτίων κ τὸ ποσὸν ὑπιδόσεων, κωλυομένων ἢ ἀνίσων συμφώνων. τοῦτο οὖν ὃ μὲ χρειώδεστ. Λέων ὁ τῶν οἰκείως ὀρθῶς ἐγραψένομος· ἡμεῖς ἢ αὐτὸ παραλαβόντες, ἔτι σαφέστερον διεπέμεθα. εἰ γὰρ ὁ μὲ πλεῖον ὁ ἢ ἔλαττον ἐν τῷ κέρδῃ συμφωνήσῃ, ἀόριστον ἐστὶ τοιοῦτον δεῖ τὸ κριτὸν εἶναι, πότερον τὸ πλεῖον, ἢ τὸ ἔλαττον, τὸ ἀμφισβητήσεως ἐκατέρωθεν ὁμοίως ἀνιστάμενος. ὥστε ἡμῖν ἔδοξε τὰς ἀμυδρείας ἀποφυγομένοις, ὥστε τὸ ἔλαττον καθελκύσαι τὸ πλεῖον ἐν τῷ συμφώνῳ, ὡς μὴ τῷ μὲ ἐξεῖναι τέλεον, τῷ ἢ τυχὸν πεντάτῳ τῆς κέρδος συμφωνεῖν, ἀλ' ἐπὶ τοιῶτο χθοῖτο, ἐφ' ἑκατέρᾳ παραλαμβάνεσθαι, κ ἐφεξῆς ὁμοίως ἐπὶ τ μερῶν· ὁ μὲν ἐπὶ τ συμπιφωνημένης ἑκατέρωθεν ποσότητ. §. α'. Λυθέντ. τοίνυν τ γάμου κ τὰς ἡμετέρωθεν ἀποκαταλλαξείς, σύδαμοῦ μὲ κ μακρόθεν ἑκατέρα τ συμβαλόντων μέρει ἐπὶ τ σεσίγκ δύνῃ, κ μὴ τῶ χθοῖσθαι γοῦν τοὺς ἐφεξῆς συνοικεσίους ἴσας λαμπῖν. κ εἴ γε τῶν πρόσθεν, κ ἐπὶ τ σεσίγκ γάμων, ἴσον μὲ τὸ αἰκεῖα, τυτέστι σεσίγκ μὲ ἡ γυνὴ, σεσημειώσαι ὁ δωρεὰν ὁ ἀνήρ. (νῦν πολυπραγμονήσαντων ἡμῶν τῶν ὄντως ἐπὶ τ δύτερον ἐσι γάμων) λήψον ⁋ τὸ κέρδος, ὁ μὲν ἀνὴρ τὸ ὂν τ πρώτης, ἡ ⁋ γυνὴ, τὸ ὂν τ προγαμιαίας δωρεᾶς, κ ὅσον τοιοῦτο αὐτοῖς οἰκεῖα, ἐδὲν σχεδὸν τ ἄλλης αὐτῶν ἀμφιβρύτου κλήσεως. ὥστε σε ὅσῳ σεσίεισι, πᾶσαν ἀδειαν ἔξεσιν ὑποπίπτειν ἐπ' αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις οἷς οἴκοθεν ἐξ ἀρχῆς εἶχον· εἰ ⁋ κ πλουτοῖεν, πάρεσιν αὐτοῖς κ λαγάτοις κ φιδείκομμίσοις τὰ πράγματα τοῦτα εἰς ἑτέρους μεταθῆναι. κ γὰρ δὴ τὰς τοιαύτας ὑποπτήσεις ἐφήκαμεν ἡμεῖς, ἀμφιπλέκειν τοῖς τόποις γεγραφότες.

§. β'. Εἰ μόνοι τὰς μὲ παῖδας ἐκ τινὸ μέρους γεγήραμεν, ἐξωτικὰς ⁋ ἐξ ἑτέρας, μόνοι ⁋ τὰ τοιαῦτα πράγματα, ἢ καί τινα ἐξ αὐτῶν ἀνεκποίητον, ἢ παρὰ τῦτο ὑποπιπτέτω τοῦτα δοκεῖ, ἐπειδή τις κ ἕτερ. γέγραπ κληρονόμ. ἀλλὰ μόνοι κ τοῦτο τοῖς παισὶν. ὧδέ γε οἱ γεγήραντες τὰς παῖδας κληρονόμους, ἐξ ἀνίσων μόνοι μερῶν τοῦτα κ τὰς κληρονομιαίας λήψον· μέρεσι, ἀλ' ἐξ ἴσης διαιρήσον· ὡσεὶς τ ἀρίθμὸν τ ἐωυτῶν. ὥσπερ κἂν εἰ μηδένα αὐτῶν γράψαιεν κληρονόμον, ἀλ' ἐξωτικὰς ἀπαύρας, αὐτοῖς ⁋ ἴσως δι' ἑτέρων τρόπων γενομένας, λήψον ⁋ τοῦτα, κμέτοι μὴ κληρονομοῦντες ⁋ γονέως. ὧδε γὰρ ἡμῖν κ ὡσελήψη ὁ πατὴρ, ἢ ἀμὴ ζῶν ὑποπτήσῃ ἢ κ ῥητῶς τοῦθοιτο τ τῆς προσῳκότων τάττων, ἢ τελευτῶν μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς ἕτερον αὐτὰ μεταθεῖν, βάλλας μόνον φυλάττειν τοῖς παισιν, ὡς ἐξ αὐτῶν ὑπάρχοντα· ὑπὸ τοιαύτης προσῳκότητος, ἀλλὰ μὴ εἰς τὰς ἐξωθεν ἄγειν. κ δοῦναι ⁋ τοῦτα τοῖς παισι, χάριν ἐξαιρέτου σὺν ⁋ ἡμετέρᾳ νόμῳ, κἂν εἰ μὴ κληρονομῆσαι ἢ ⁋ πατὴρ, ἢ τ μητὴρ, ἢ ὁποτέρα· κἂν εἰ τινες μὲ αὐτῶν κληρονομῆσι, τοῖς ⁋ παραυτίκα. τῦτο γὰρ ἡμῖν ὀρθότερον ⁋ πατέρων ἔδοξεν ἔχειν. ὥστ ὥσπερ χάρας ἐσὶν ὃν ⁋ νόμῳ καθαρεύομεν εἰς αὐτὰς, μηδεμιᾶ προθέσει μήτε ἐπιβαλλαζ, μήτε ἐλατίωσαι, τοῖλω εἰ μὴ τῶ αἰτίαν αὐτοὶ δοῦεν οἱ παῖδες τ ἑαυτῶν ἐλατίωσεως.

Κεφ. κα'.

Περὶ τ ἀγαπᾶν παίδων.

ΕΙ γάρ τις ἐξ αὐτῶν ἀχάρισ. φανείη, τὸ χάρας τῦτο τοῖς ἀλλοις δίδομεν τοῖς ἐδέν τι τοιῦτο πράξασιν, ἵνα κ τὰς ἄλλας παιδεύσωμεν τὰς γονεῖς τιμᾶν, κ ὡς τὸ τ ἀδελφῶν παράδειγμα βλέπειν. ὥστ εἰ τοσῦτο ἀτύχημα τ τ παίδων εἴη γονῆς, ὡς ἀπαῖδας ἀχαρίστους εἶναι, ἐπὶ τὰς κληρονόμους ἰρλόθω τοῦτος ⁋ τελευτήσαντες. ὡς τ οἰκείᾳ σεβασίας ὄντα· ὁ δωρεαῖρων τ παίδων σὺν ⁋ παρ' αὐτῶν ἡπιασμῶν γονέως χάρας ἔχειν· ὥσ ἡμεῖς αὐτοὺς ἀφ' τοιῦτ τῇ αἰτίαν ὁ δίδομεν. §. α'. Εἰ ⁋ παιδων οἱ μὲ ζῶσι κἀβεσήκοιεν, οἱ ⁋ ἀπέλθοιεν μὲ, παῖδας ⁋ κἀζαλίποιεν, τὸ ⁋ πλουτοῦντ. μέρ. τοῖς οἰκείως δίδομεν παισὶ, εἰ κληρονομοῖεν ⁋ πατέρες· ἐπείπερ ἐπὶ τὰς ἀδελφὰς ἀγόμεν. Καὶ τῶν δὴ τ νόμων ἡμῶν πλεοῦντες, βιλόμεθα τῦτο κρεῖσσον σὺν ἐπὶ σεσίγκ μόνον, ὧδέ ἐπὶ σεσῳκότ δωρεᾶς, ἀλλὰ κ ἐπὶ τ συμσεσίγκς συνοικεσίους σεσῳκότ ἀφ' ἁπάντων ἡμῶν εἰσαγομένων κερδῶν. καὶ κείνα γ', εἰ μὴ σεσ' δύτερος ἔλθοιεν γάμος οἱ πατέρες, ἀλλὰ φυλάσσωμεν, ἕως ⁋ παίδων, καθ' ὅσῳ ἕωσεσθεῖεν εἰρήκαμεν τρόπον. οἱ ⁋ ἂν σεσίγκ γάμοι κ τὸ σύστεθεν κέρδη τὲ κ αἱ παραπήρησεις μικρὰ τῦτα τιτυπώσονται.

Κεφ. κβ'.

Περὶ τ δύτερα γαμιῶν.

ΕΙ δέ τινες τοῖς ἐμπεσῶσιν σὺν δρεπεδεύτες γάμοις, σεσὶς δύτερας ἔλθοιεν, ἀνάγκη τῷ νόμῳ τῦτος ὑποθέσθαι ἢ ἀπαιδας ὄντας σὺν τ σεσίγκ, σὺν ⁋ τ δύτερον παιδοποιημένους· ἢ τινὰς μὲν, ἀπαιδας μὲ σὺν τ δύτερον, παῖδας ⁋ σὺν τ σεσίγκ· ἢ ἀπαιδας ἀμφοτέρωθεν, ἢ παῖδας ἑκατέρωθεν.

†. Εἰ μὲ ἂν ἀπαιδες μένοιεν σὺν τ σεσίγκ ἢ κ ἐξ ἀμφοτέρων τ γάμων, ἀδεμία πολυπραγμοσύνη σεσὶ τὸ δύτερα· ἀλ' ἀνδρες μὲ ἁπλᾶστοι ἁπάντοις πάσης παρεφλήρησεως ἐλεύθεροι, γυναιξὶ ⁋ μόνον ἐπικείσ. δι' τὸ μὴ σεσ' ⁋ συνοικεσίαν χρόνῳ ὡσεὶς τὸ δύτερον ἐλθεῖν συνοικέσιον· ἢ γένοιτο ὡς εἴπ τοιῦτο περέξαιεν, κ ἀόρως συνκλάξαιεν γάμους, ὑφέξουσι ποινάς, ἄλλως μὲ, εἰσὶ ἀπαιδες σὺν τ σεσίγκ ὢν συνοικεσίων, μείζως ⁋ εἰ κ παῖδες ὑπεῖεν. εἰ μὲ ἡδέως γονῆ, τὸ τ ἀπιμίας δύβυς, ἀκλαυθησί, κ ἴσως παυβίως ἡ γυνὴ ἀφ' τῦ τ γάμων καταδλι ἡπιμορμῶν, κ ὧδέ λήψεται τῆς σεσίγκ ⁋ σεσίγκ κεχελελειμμένων αὐτῇ συνοικεσίᾳ, ἀπὸ ἀπολαύσῃ τ προγαμιαίας δωρεᾶς, ὧδέ τῷ συνοικδιῦ κ τ δύτερον γάμον, πρατέρᾳ τ τελέτης τ οἰκείας σεβασίας ἐπιδιδοῦ μόριας. ὁ μὲν ὧδέ τ ἐξωθεν αἰδῶσε⁋ φιλοδιμίας, ὧδέ λήψε⁋ παντελῶς παρ' ἑτέρους τ ἐξωθεν ὁ κλῆρον, ὁ φιδείκομμίσσον, ὁ λαγάτον, ὁ mortis causa δωρεάν· ἀλλὰ τοῦτα ἐλάσε⁋), ἢ μοναὶ παρὰ τοῖς κληρονόμοις ⁋ τελυτήσαντ⁋, ἢ κ συγκληρονόμοις αὐτῆς, εἴ γε κδώιατο κληρονομεῖν ὅλως· οἷα τούτης ἕνεκ' ὀπίθεν ὀφειλ⁋ ἐχόμενος. ἀλλ' εἰ μαγεφμμένοι κ ἕτεροι τύχοιεν κληρονόμοι, εἶτε κ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας

λοῦσα, πρὸς ἐκείνους ἐλεύσεται τὰ τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ καταλελειμμένα. οὐ γὰρ τὸ δημόσιον αὐτὰ οἰκειώσεται, (μή ποτε δόξωμεν, τὰ τοιαῦτα σωφρονίζοντες, τῆς τοῦ δημοσίου προνοεῖν ὠφελείας) ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν τὰ παρὰ τῶν ἔξωθεν αὐτῇ καταλελειμμένα, πρὸς ἑτέρους χωρήσει· τὰ δέ γε παρὰ τοῦ προτέρου συνοικήσαντος, ἀφίξεται, παρ' αὐτῆς ἀφαιρούμενα, πρὸς τὰ δέκα πρόσωπα τῆς τοῦ καταλιπόντος ἀνδρὸς συγγενείας τὰ τῷ ἐδίκτῳ περιεχόμενα· τουτέστιν ἀνιόντας τε καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου, μέχρι δευτέρου βαθμοῦ, τῶν βαθμῶν ἐπὶ τῆς οἰκείας φυλαττομένων τάξεως. ὧν οὐχ ὑφεστώτων, ἐπὶ τὸ ταμιεῖον ἐλεύσεται.

§. α'. Ἀλλ' οὐδὲ πορρωτέρω κληρονομίαν ἐξ ἀδιαθέτου τῶν οἰκείων αὐτῆς ὑποκαλέσεται συγγενῶν, ἀλλὰ μέχρι τρίτου βαθμοῦ θεωρουμένους πανταχόθεν στήσεται μόνον τὰ τῆς διαδοχῆς αὐτῇ· οἱ πορρωτέρω δὲ ὄντες ἑτέρους ἕξουσι κληρονόμους. καὶ ἥ γε πρὸ τῶν ἄλλων αὐτῇ ποινῶν ἐπαχθεῖσα, φαμὲν δὴ τὴν ἀτιμίαν, εἰ μὲν ἄπαις ἐκ τῶν προτέρων εἴη γάμων, λύεται βασιλέως γράμμασι κελεύοντος. †. Εἰ δὲ παῖδες ὑπεῖεν οἱασδήποτε γονῆς, ἔξεστι μὲν αὐτῇ βασιλέως ὑπὲρ τῆς ἀτιμίας δεῖσθαι, οὐ μὴν ὄφελός τι τῶν ἀντιγραφομένων ἔχειν. πλὴν εἰ μὴ βούλεται τὴν ἐκ τῆς βασιλείας ἔχειν ὠφέλειαν, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαλλαγῆναι ποινῶν, τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παισὶ τὴν ἡμίσειαν τῆς οἰκείας περιουσίας δωρουμένη μοῖραν καθαρῶς, αἱρέσεως ἁπάσης χωρίς, καὶ οὐδὲ τὴν χρῆσιν παρακατέχουσα, ἀλλὰ πάσης τῆς οὐσίας τῆς παρούσης ὅτε πρὸς τοὺς δευτέρους ἐφοίτα γάμους, κατὰ τὴν ἡμίσειαν καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, ἐξισταμένη μοῖραν τοῖς ἔμπροσθεν γενομένοις παισί. καὶ διαιρήσονται τοῦτο οἱ παῖδες ἅπαντες ἐξ ἴσης, καὶ παῖδας μὲν ἔχοντες, εἰς τοὺς ἑαυτῶν παραπέμψουσι παῖδας (δεῖ γάρ τι καὶ τοῖς παλαιοῖς προσθεῖναι νόμοις) εἰ δὲ οὐκ ἔχοιεν, τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῶν τελευτησάντων μέρη λήψονται πάντες ἀναλόγως οἱ τούτων ἀδελφοί. εἰ δὲ πάντες ἀπέλθοιεν, ἐχέτω παραψυχὴν τῆς ἑαυτῆς δυστυχίας ἡ μήτηρ, τὸ ταῦτα πάλιν ἀναλαβεῖν. καὶ ταῦτα φαμὲν εἴπερ ἀδιάθετοι τελευτήσειαν οἱ παῖδες. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἅπαξ γενομένοις αὐτῶν εἴργομεν αὐτοὺς διαθήκας γράφειν, ἢ περιόντας ὃν βούλονται ταῦτα διατιθέναι τρόπον. †. Αἱ μὲν οὖν ἐπικείμεναι ποιναὶ ταῖς πρὸ τοῦ πενθίμου γημαμέναις χρόνου τοιαῦταί πως εἰσί, καὶ τρεῖς ὑπὲρ τούτων διατάξεις τὰς ἔμπροσθεν γεγραμμένας, μιᾷ τινὶ ταύτῃ παρενθήκῃ ὁδὲ ἡμῖν ὁ νόμος μετὰ τῆς προσηκούσης ἀπήγγειλε προσθήκης.

ΚΕΦ. κγ'.

Περὶ γυναικὸς τῆς μετὰ τὸν πένθους ἐνιαυτὸν ἐπὶ δεύτερον ἀφικνουμένης γάμον, καὶ περὶ τοῦ τῆς προικὸς κέρδους, καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς

Εἰ δὲ ἀναμείνειε μὲν τὸν χρόνον ἡ γυνή, καὶ ταύτῃ διαφύγοι τὰς εἰρημένας ποινάς, ἐπὶ δεύτερον δὲ ἀφίκοιτο συνοικέσιον, τῶν προτέρων ἀμελήσασα γάμων, εἰ μὲν οὐκ ἔχοι παῖδας, (εἰρήσθω γὰρ καὶ αὖθις) ἀκίνδυνον ἅπαν τὸ ἐντεῦθεν. †. Εἰ δὲ ὑπείη γονή, καὶ παῖδας ὁ νόμος ἐντεῦθεν ἀτιμασθέντας ἴδοι, τηνικαῦτα πάσης φιλοτιμίας παρὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἐλθούσης, κατὰ τὸ τῆς δεσποτείας ἀφαιρεῖται μέρος, μόνην αὐτῇ καταλιπὼν τὴν χρῆσίν τε καὶ ἐπικαρπίαν. †. Καὶ ταῦτα δὲ νενομοθετήσθω καὶ ἐπὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, καὶ ἐπὶ πάσης ἑτέρας φιλοτιμίας, εἴτε ἐν ζωῇ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν γενομένης, ἢ καὶ ἐκ διαθήκης, ἢ mortis causa δωρεᾶς· εἴτε ἐνστάσεως εἴη μέρος, εἴτε πρεσβεῖον, εἴτε φιδεϊκόμμισσον. †. Καὶ, γενικῶς εἰπεῖν, ἅπας αὐτὴν ἐπιλείψει δεσποτείας τρόπος ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἀφιγμένοις, καὶ οἱ παῖδες αὐτὰ λήψονται, καὶ τῆς δεσποτείας ἔσονται κύριοι κατὰ τὸν καιρὸν εὐθὺς καθ' ὃν ἡ μήτηρ συνῴκησεν ἄλλῳ. †. Καὶ ταῦτα κοινὰ γυναικός τε καὶ ἀνδρὸς ἐπιτίμια κείσθω. εἰ γὰρ δὴ κἀκεῖνος παῖδας ἔχων δευτέραν αὐτοῖς ἐπεισαγάγοι γαμετήν, οὐ τῶν ἐκ τῆς προικὸς ἀπολαύσει κερδῶν κατὰ δεσποτείας λόγον, οὐ φιλοτιμίαν ἄλλην παρὰ τῆς γυναικὸς λαβών, ταύτην ἕξει βεβαίως, πλὴν ὅσον χρῆσθαι καὶ καρποῦσθαι μέχρι περιῇ μόνον. κἀνταῦθα γὰρ οἱ παῖδες, εἰ καὶ ὑπεξούσιοι καθεστήκοιεν, ἀλλ' οὖν κύριοι κατὰ δεσποτείαν τῶν τοιούτων ἔσονται, παραγινομένων εὐθὺς εἰς αὐτοὺς ἅμα τῇ τῆς δευτέρας γαμετῆς συναφείᾳ. †. Καὶ οὐ διαφερόμεθα περὶ τῆς προικός, ἢ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, πότερον αὐτοὶ ταύτην δεδώκασιν οἱ γήμαντες, ἢ τινες ἄλλοι ὑπὲρ αὐτῶν τοῦτο ἔπραξαν, εἴτε τῶν ἐκ γένους, εἴτε καὶ τῶν ἔξωθεν· κἂν εἰ δοκῇ πως συνανειλῆφθαι καὶ ἡ προγαμιαία δωρεὰ τῇ προικί.

ΚΕΦ. κδ'.

Ἀλλὰ τὸ νομοθετηθὲν ἐπὶ τῶν ἐντεῦθεν εἰς τοὺς γήμαντας περιερχομένων κερδῶν, καὶ οὕτω κύριον ἔστω. καὶ οὕτως ἀσφαλὴς τῶν τοιούτων ὁ νόμος αὐτοῖς γενήσεται φύλαξ· ὅτι περ οὐδὲ ἐκποίησιν οὐδεμίαν ἐφίησι τοῖς γονεῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἢ οὐδὲ ὑποθήκην· ἀλλὰ κἂν εἴ τι πράξαιεν οἱ γονεῖς, εὐθὺς τὴν αὐτῶν ὑποτίθησιν αὐτοῖς περιουσίαν, οὐχ ὥστε κωλύειν τοὺς γονεῖς ἐπ' αὐτοῖς τι πράττειν ὃν βούλονται, (αἰσχύνεται γὰρ ὁ νόμος σωφρονιστὰς τοὺς παῖδας τοῖς γεννήσασιν ἐπιστῆναι) ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἐρυθριᾷ, διαπειλεῖ δὲ τοῖς λαμβάνουσιν, ὡς οὐδὲν αὐτοὺς τὸ ληφθὲν ὀνήσει. καὶ ἴστωσάν γε καὶ ἐκ τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου, ὡς κἂν εἴ τινα παρὰ τῶν τοιούτων γονέων ἀγορασίαν ποιήσαιντο, κἂν εἰ λάβοιεν δωρεάν, κἂν εἴ τι τῶν πάντων πράξαιεν, ἐν ἴσῳ τοῖς μήτε πεπραγμένοις μήτε γεγραμμένοις ἔσται τὸ γενόμενον. †. Ἐκδικήσουσι γὰρ αὐτὰ πάντως οἱ παῖδες, κληρονόμοι τε αὐτῶν καὶ διάδοχοι, παρά τε κληρονόμων ἐκείνων καὶ διαδόχων οὐκ ἄλλως ἀποκλειόμενοι, πλὴν εἰ μὴ τριακονταετὴς παρέλθοι χρόνος καὶ ἡ κατοχὴ κυρίους τοὺς λαβόντας καταστήσει, ἀρχομένου τοῖς παισὶν τοῦ χρόνου τρέχειν ἐξ οὗπερ αὐτεξούσιοι φανεῖεν ὄντες, ἢ γενόμενοι. πλὴν εἰ μή τις ἄνηβος ἡλικία προσβοηθήσειεν ἔτι.

ΚΕΦ. κε'.

Ἐλεύσεται δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν κερδῶν εἰς τοὺς παῖδας ἅπαντας τοὺς ἐκ τῶν προτέρων γάμων. οὐ γὰρ ἐφίεμεν τοῖς γονεῦσι τὴν οὐκ ὀρθῶς ἐπεισηγμένην ἐπιλογὴν εἰς αὐτοὺς ἐνδείκνυσθαι, οὐδὲ τῷ μὲν τῶν παίδων διδόναι, τὸν δὲ ἀτιμάζειν· ἅπαντες γὰρ τοῖς δευτέροις ὁμοίως ἠτιμάσθησαν γάμοις, ἄλλως τε εἴπερ ἁπάντων τῶν παίδων ὁμοίως κληρονομοῦσιν οἱ γονεῖς, καὶ οὐ τῶν μὲν διαδέχονται, τῶν δὲ οὐχ ὁμοίως, ἀνθ' ὅτου μὴ καὶ αὐτοὶ πᾶσιν ἐξ ἴσης, τό γε ἐπὶ τούτῳ, προσφέρονται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπιλέγονται, τοὺς δὲ παρορῶσιν; ὥστε κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἕκαστος τῶν τοιούτων κερδαινέτω. καὶ εἰ σχοίη παῖδας, εἰς αὐτοὺς τοῦτο παραπεμπέτω. οἱ δὲ τοῦτο ἐν ἀλλήλοις διαιρείσθωσαν, αὐτοὶ μὲν κατὰ τὸ μέτρον ὁπόσοι καθεστᾶσιν, οὐ μέντοι τὸ τοῦ πατρὸς ὑπερβαίνοντες μέρος.

ΚΕΦ. κϛ'.

Περὶ τοῦ τῆς προικὸς κέρδους καὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἐκ τῆς συνθήκης τῶν ὑπόντων παίδων.

Ἐπειδὴ δὲ ἀκύρους ἀπεφηνάμεθα τὰς ἐκποιήσεις τὰς παρὰ τῶν γονέων ἐπὶ τοιούτοις γινομένας, λεπτοτέραν ἐπιθεῖναι προσήκει τῷ πράγματι τάξιν. εἰ μὲν γὰρ πάντες περιείησαν οἱ παῖδες οἱ ἐκ τῶν προτέρων φύντες γάμων, καὶ προτελευτήσειεν αὐτοῖς ὁ γονεύς, ἄκυρα παντοίως μένει τὰ τῆς ἐκποιήσεως, κατὰ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον. †. Εἰ δὲ τελευτήσειεν πάντες, καὶ πάλιν εἰς ἀπαιδίαν τὸ πρᾶγμα περιστραίη, τηνικαῦτα ἐξ ἀποτελέσματος κύριον ἔσται τὸ ἐκποιηθέν· τίς γὰρ ἂν αὐτὸ καὶ ἀνατρέψειε, τῶν παίδων, οἷς δὴ καὶ μόνοις τοῦτο ἐφυλάξαμεν, οὐχ ὑπόντων; †. Ἀλλ' ἐνταῦθά τις ἡμᾶς πρῴην εἰσῆλθεν ἔννοια λεπτή τε καὶ μεμεριμνημένη, καὶ τὸ μέσον ἀμφοῖν τῶν θεμάτων περιεργαζομένη. ἐπειδὴ γὰρ πάντων μὲν ὑπόντων τῶν παίδων, καὶ προτελευτήσαντος τοῦ γεγεννηκότος, οὐδὲν ὑπολέλειπτο μέρος αὐτοῖς ἐκ τῶν κερδανθέντων, πάντων δὲ τελευτησάντων, ὅλον εἰς αὐτοὺς ἐπανῄει, διεσκεψάμεθα μέσην τινὰ τῷ πράγματι τάξιν ἐπινοῆσαι, ὥστε εἰ πλειόνων ὄντων

redes, sive etiam ab intestato [1] vocentur: ad illos venient quæ tali mulieri derelicta sunt: non enim fiscus hæc vindicabit: (ne aliquo modo videamur talia corripientes fisci providere utilitati) sed illa quidem quæ extrinsecus [2] ei derelicta sunt, ad alios venient. Quæ vero à priore marito sunt ab ea sublata, venient ad decem personas relinquentis cognationis quæ edicto continentur: hoc est ascendentes, & descendentes, & ex latere usque ad secundum gradum: gradibus in suo servandis ordine. Quibus non existentibus, ad ærarium [3] venient.

§. 1. Sed neque [4] longius hæreditas ab intestato propriorum ejus veniet cognatorum, sed usque ad tertium [5] gradum inspiciendum undique stabit solum successio ejus: longius autem existentes, alios habebunt heredes: & quæ præ aliis ei pœnis infertur, dicimus autem infamiam, si quidem sine filiis ex prioribus fuerit nuptiis, solvitur Imperatoris literis jubentibus. †. Si vero ei filii fuerint cujuscunque sexus licebit [3] quidem ei Imperatori pro infamia supplicare: non tamen utilitatem aliquam rescriptorum habere. Si tamen voluerit ex imperio habere utilitatem, & aliis [6] liberari pœnis: ex priore matrimonio filiis mediam suæ substantiæ donet portionem pure, & sine omni conditione, & neque usum retineat: sed omnis substantiæ quam habuerit quando ad secundas veniebat nuptias, mediam, (sicut diximus) cedens partem prius procreatis filiis. Et divident hæc filii omnes ex æquo: & filios quidem habentes, ad suos transmittent filios: (oportet enim aliquid etiam veteribus [7] adjici legibus) si vero non habuerint defuncti filios: defunctorum portiones accipient, omnino proportione eorum fratres: si vero omnes defuncti sint: habeat consolationem suæ infelicitatis mater, ut ea rursus recipiat: & hoc dicimus, si intestati moriantur filii: non enim in iis quæ semel facta sunt, prohibemus eos testamenta conscribere, aut superstites quo volunt, hoc modo disponere. †. Igitur imminentes pœnæ ante luctus nubentibus tempus, tales quodammodo sunt: & tres [8] pro his constitutiones prius scriptas, una quadam hac interpositione, hæc nobis lex competenti protulit adjectione.

1 Hujusmodi muliere sola existente hæredes scripta. scil.

2 Id est, ab extraneo.

3 Fiscum.

4 Sexta pœna.

5 Quæ intra annum luctus nubit, succedit ab intestato ad tertium gradum usque.

6 Princeps infamiam potest remittere.

7 Nota quemadmodum quinque posteriores & superius enumeratæ pœnæ possint evitari a nubente intra annum luctus.

8 *l. 1. 2. C. de secund. nupt.*

Cap. XXIII.

Si mulier ad secundas nuptias post annum luctus transierit, & de lucro dotis & ante nuptias donationis.

SI [9] vero expectet quidem tempus mulier & propterea effugiat prædictas pœnas: ad secundum [10] vero veniat matrimonium, priores negligens nuptias: si quidem non habeat filios (dicatur etiam denuo) sine periculo est totum ex hoc. †. Si vero sit soboles, & filios ex hoc exhonoratos [11] viderit lex: tunc [12] omni largitate à viro ad eam veniente, eam secundum proprietatis privat partem, solum ei derelinquens usumfructum. †. Et hæc sancita sunt etiam super antenuptiali donatione, & super omni largitate: sive cum viveret, à viro ad eam veniente, aut etiam ex testamento, aut mortis causa donatione: sive institutionis sit pars, sive legatum, sive fideicommissum. †. Et generaliter dicendum est, quod omnis [13] eam deserit proprietatis modus [14], in iis quæ à priori viro in eam venerunt: & filii ea percipient, & proprietatis erunt domini, secundum tempus mox quo mater conjuncta est alii viro. †. Et hæc communis [15] mulieris, & viri mulcta sit posita: nam si & ille filios habens, secundam eis superinduxerit uxorem: non ex dote fruentur lucris secundum proprietatis rationem: nam largitatem aliam à muliere percipiens, hanc habebit firmam: præterquam quod licet uti & frui, donec advixerit solum: & ii quoque filii licet sub potestate constituti sint, sed tamen domini secundum proprietatem talium erunt venientium mox in eos simul cum secundæ uxoris conjunctione. †. Et non discernimus de dote & ante nuptias donatione, utrum [16] ipsi hanc dederint pro se contrahentes, an aliqui alii pro eis hoc egerint, sive ex genere, sive etiam extrinsecus, licet videatur quodammodo comprehensa, & antenuptialis donatio in dote.

9 *l. 15. C. ex quibus caus. infam. l. 1. C. de secund. nupt. l. 4. C. ad. Tert.* adde & quartam. *l. 2. Cod. de sec. nupt.*

10 Hinc sumpta est authentica. *In donatione* & authentica *Heres, C. de sec. nupt* & authentica, *Nisi C. de bon. mat.*

11 Nota de pœnis secundarum nuptiarum, quæ post annum luctus fuerunt contractæ.

12 Matris secundis nuptiis dicuntur hic liberi exhonorari.

13 *Novell 2. c. 2.*

14 Secundarum nuptiarum prima pœna.

15 Titulus τρόπος.

16 Prima pœna secundarum nuptiarum, cum mulieri tum viro communis est, de qua vid. c 27. *T. cod.*

Cap. XXIV.

SEd quod sancitum est super lucris hinc venientibus ad nubentes, etiam sic ratum sit: & ita certa talium lex eis erit cavens, Ut neque alienationem ullam permittat parentibus in talibus, neque hypothecam [17]: sed vel si quid egerint parentes, mox [18] eorum obligat eis substantiam: non ut prohibeat eos aliquid agere in iis quæ voluerint, *erubescit [19] enim lex castigatores filios genitoribus statuere.* Illos quidem erubescit: interminatur autem accipientibus, tanquam nihil eis quod accipiunt, prosit: & sciant ex hac nostra lege [20], quia vel si quam à talibus parentibus comparationem fecerint, vel si acceperint donationem, vel si quid omnium egerint: tale erit, quale nec [22] gestum, nec scriptum, quod factum est. †. Vindicabunt enim ea omnino filii heredesque eorum & successores, ab heredibus illorum & successoribus non aliter excludendi, nisi tricennale [23] transeat tempus, & detentatio [24] dominos accipientes constituat: incipiente filiis tempore currere ex quo suæ potestatis apparuerint existentes, aut facti, nisi tamen aliqua impubes ætas adjuvet adhuc.

17 *l. 5. C. de secund. nupt.*

18 Quæ alienationi viam parat.

19 *l. ult. Cod. qui potiores.*

20 Parentes à liberis non sunt castigandi.

21 *l. 4. Cod. de bon. quæ lib.*

22 In fraudem legum, aut contra leges facta alienatio non subsistit.

23 30. annorum *d. l. 4.*

24 Id est, præscriptio.

Cap. XXV.

VEnient [25] autem talia lucra ad filios omnes ex prioribus nuptiis. Non [26] enim permittimus parentibus, non recte introductam electionem in eos, neque alii quidem filiorum dare, alium vero exhonorare: omnes enim secundis similiter exhonorati sunt nuptiis. Sed quemadmodum omnium filiorum similiter heredes existunt parentes, & non alii quidem succedunt, alii vero non: cur non similiter & ipsi omnibus ex æquo [27] quantum ad hoc conferant, sed alios quidem eligant, alios vero despiciant? Ideoque secundum portionem unusquisque hoc lucretur: & si habeat filios [28], ad eos hæc transmittat: illi vero hæc inter alterutros [29] partiantur: ipsi quidem secundum mensuram quanti consistant, non tamen patris transcendentes portionem.

25 Hinc sumpta est Authentica, *Lucrum, C. de sec. nupt.*

26 *Novell. 2. c. 2.* & ita abrogatur lex 3. lex. 5. *C. de secund. nupt. l. 8. Cod. de Repudiis.*

27 In capita *Julianus.*

28 Id est, si nepotes sint defuncto.

29 In capita, sui respectu: in stirpes, respectu patrui vel avunculi. *Julian hic. cap. 149.* adde *l. 7 Cod. de secund. nupt.*

Cap. XXVI.

De lucro dotis & ante nuptias donationis ex pacto non existentium liberorum, vide supra Novell. 2. c. 2.

QUoniam [30] autem infirmas declaravimus alienationes à parentibus super talibus [31] factas: subtiliorem imponere convenit causæ ordinem. Si enim omnes supersint filii ex prioribus nati nuptiis, & præmoriatur eis parens: infirma omnino manebit alienatio, secundum quod prius à nobis dictum est. †. Si vero moriantur omnes, & rursus ad orbitatem causa veniat: tunc [32] ex effectu ratum erit quod alienatum est. Quis enim hoc etiam infringat filiis (quibus videlicet solis hoc servavimus) non existentibus. †. Sed hic quidam nobis pridem ingressus est sensus subtilis & solicitus, & medium utrorumque casuum pertractans. Quia enim omnibus quidem existentibus filiis, & præmoriente genitore, nulla relinquebatur pars eis ex lucratis rebus: omnibus

30 Hinc sumpta est pars Authenticæ, *Sed & si quis.* & Authentica, *Heres, C. de secund. nupt* adde *Novell 2. cap. 2.*

31 Bonis sc.

32 Convalescit interdum, quod interdum poterat non subsistere, vid. tamen. *l. 29. & l. 210. ff. de reg. jur.*

autem morientibus totum in eos revertebatur: cogitavimus medium quendam causæ ordinem invenire: unde si pluribus existentibus filiis moriatur unus: si [1] quidem habet filios, ad illos ferri hæreditatem: hoc quod sæpe diximus. Si vero non habeat filios, non omnino ad fratres totum venire: sed quantum ex pacto non existentium filiorum acquirebatur generanti, hoc eum lucrari: reliquum vero concedere in filii venire successores, sive fratres sint, sive extranei forte, (quod maxime [2] in matre contingit) sive disponant suas substantias, sive etiam intestati moriantur. Et hoc nos scripsimus in nostra lege, cogitantes illud, & invenientes primi, & clementer sancientes. Quapropter etiam si hæc alienaverit parens, antequam ad secundas veniat nuptias, deinde moriatur unus filiorum: in tantum valet solummodo quod alienatum est, quantum ad alienantem ex pacto non existentium filiorum pervenit: alioquin secundum alias partes quæcunque ad filii heredes veniunt, omnino infirma erunt: unde alienatione facta manet causa in suspenso, sequentibus committenda fortunis, & aut perfecte ab initio infirmando alienatione, aut perfecte valente, aut particulatim quidem infirmanda alienatione, particulatim vero constante. §. 1. Et super iis quoque lucris quæcunque ad secunda venientibus vota parentibus percipiunt, non perscrutamur, utrum heredes existant aut præmorientis parentis, aut secundi morientis, nec si alii quidem heredes existant, alii vero non: sed, sicut superius diximus, præmium eis damus hoc, sive heredes fiant, sive etiam non: & hoc ex æquo percipiant ipsi quidem superstites: cum eis autem, & defuncti filii genitoris accipientes partem. †. Ubique tamen ingratitudine [3] (sicut prædiximus) impedimenta ad tale lucrum faciente hujusmodi filio. Contra ingratos enim positas non transcendimus leges, taliter & parentes honorantes, & filios ad pietatem deducentes. Sicut enim electionem prohibemus & denuo omnibus similiter damus talia præmia: sic ea quæ de ingratitudine sunt non interimimus. †. Palam vero est [4], quia ingratum intelligi eum oportet, qui circa ambos parentes, aut omnino circa posterius morientem factus aperte monstratur.

1 *l.7. in fin. l.8. Cod. de secund. nupt. l.3. C. de bon. quæ. lib.*

2 Vid. Cujacium in hunc locum satis obscurum, *hic fol.* 280. *Cod.* & Julianum *hic c.*149.

3 Liberi ingrati, lucris nuptialibus privari possunt *c.* 20. *in fin. cap.* 21. *ff. eod.*

4 Ingratus erga parentes quis censeatur.

5 *Sub.* in maritum vel uxorem.

6 *Sub.* liberorum: ut hac proportione servata, maritus secundæ uxori, & è contra uxor viro plus donet quam singuli liberi mortuo donatore à patre habituri sint.

7 Hinc sumpta est Authentica. *Ad eos. Cod. de secund. nupt.*

8 *l. hac edictali. C. de secund. nupt.*

9 Secundum genus coercendarum secundarum nuptiarum observa. Dictum est de primo *cap.*23.24.25. 26. *ff. eod.*

10 Vid. *ff. Nov. de triente & semisse.*

11 Ingrato potest relinqui minus legitima, nec habiturus est eo nomine superflui petitionem ex lege 30. *C. de inoff.* Datur ingrato jus retinendi quod judicio patris habuit: aliarum partium ab intestato non habet.

12 Parens filio prioris matrimonii non minorem quantitatem potest relinquere quam coniugi secundæ dederit: nisi filius sit ingratus: & ita duplex beneficium filio prioris matrimonii competit, ut ne minus legitima, & ut ne minus quam novercæ vel vitrico datur, habeat utrumque admittur exheredato.

13 Interpositis personis in fraudem legum uti non licet. Fit male, quod in fraudem legum fit per interpositam personam, *l.5. ff. de don. inter vir. l.*26. *in fin. C. d. usur. l.5.§.3. ff. de autho. tut.*

14 Propter eandem rationem colligitur, parentes non cogi liberos ingratos dotare, vid. *l.19. ff. de rit.*

15 Leges naturæ repugnantes, non sunt leges.

16 *l.4. Cod. de secund. nupt.*

17 Διυπερογαμήσαντος.

Cap. XXVII.

De non alienanda [5] nisi portione unius [6].

Optime [7] vero nobis Leo [8] divæ memoriæ videtur cogitasse de oblationibus, quas in secunda faciunt matrimonia, qui ea contrahunt. Ait enim quia si [9] ex priori matrimonio filios habeant parentes, deinde ad secundum, aut deinceps veniant matrimonium: non possunt neque in novercam patres, neque in vitricum matres, secundum vitæ tempus quamlibet facere largitatem, aut in morte relinquere, nisi tantum quantum unus filius aut filia, solus existens ex generante habeat. Si vero multi filii sunt, & unusquisque æqualem habet portionem: non amplius quam ad singulos venit, aut vitricus, aut noverca percipiat. †. Si vero inæqualia quæ relinquuntur fuerint: tantum necesse est solum ad novercam aut vitricum venire ex quacunque largitate parentis, in quantum qui minus habet filius, ex illius substantia percepit, aut ex novissima voluntate dimissum, aut in vita datum: quippe dudum quarta, nunc autem tertia [10] aut media secundum nostram legem portione omnino filio relinquenda, aut danda, nisi [11] rursus ingratitudinis ratio contra dicat. †. Hoc idem observando & in avo, & in avia, & proavo, & proavia, & nepotibus masculis aut fœminis, & pronepotibus similiter: sive sub potestate forsan, sive emancipati consistant, ex paterna vel materna linea descendentes. †. Et hoc decernens recte intulit: quia quod plus [12] est in eo quod relictum aut datum est omnino aut novercæ aut vitrico, ac si neque scriptum, neque relictum, aut datum, vel donatum, competit filiis: & inter eos solos ex æquo dividitur, ut oportet. Namque ex secundis nuptiis filios participari etiam horum, scriptum quidem in quadam constitutione est: non tamen etiam nunc nobis placet: sed ex priori matrimonio filiis, propter quos & observatum est, detur solis: nulla machinatione neque per suppositas [13] personas, neque per aliquam aliam causam interponi valente. Hoc autem quod plus est, dividentadinvicem grati filii parentibus: non ingrati circa hos approbati, per ingratitudinem hujusmodi obnoxii constituti qualem leges quærunt: tales namque etiam hac utilitate privamus, ne [14] fortè propter spem hujus possessionis contra parentes accedant, & protervi sint, & naturæ [15] injurientur leges. Palam quoque est, quoniam & hic, si quis horum moriatur, ad quos, quod plus est, deducebatur, filiis existentibus, defuncti filii hoc accipient secundum propriam quidem multitudinem, ad defuncti vero partem.

5 Hinc sumpta est Authentica, *Ad eos*, *C. de secund. nupt.*

6 *l.4. in fin. C. de secund. nupt.* adde *l.4. ff. ad Tert.*

Cap. XXVIII.

Quia vero hactenus legibus [16] indiscretum est, quando conveniat quod plus est inspicere, utrum secundum oblationis tempus, an secundum matrimonii solutionem optimum nobis visum est esse, mortis binubi [17] parentis observari tempus. Scribunt itaque homines & horum quæ habent amplius, scribunt autem & minus: evenientes autem fortunæ contrarios eventus sæpius operantur. Unde ut non circa hoc erremus, tempus illud considerandum est, secundum quod binubus moritur, & portio inde sumenda: & secundum eam id quod plus est contemplantes, auferre quod transcendit oportet, & filiis applicare: in omnibus talibus non ab initio donatione, aut scriptura respicienda, sed qui vocatur eventus considerandus est.

16 *l.4. Cod. de secund. nupt.*

17 Διυπερογαμήσαντος.

Cap. XXIX.

Ut primi matrimonii filii cum aliis filiis capiant lucra.

Nec [18] illud quoque nobis relinquendum est, quod recte habendum Theodosius piæ memoriæ junior constituit, dicens: quia si [19] mulier filiis procreatis ad secundas veniat nuptias, & exinde ei nascantur alii filii: deinde etiam secundus vir moriatur: ejus quidem proprias res ex ambobus matrimoniis percipient filii intestata matre moriente, ex æqua & simili divisione: antenuptialem vero donationem utraque soboles proprii accipiet patris: & ex solido quidem prioris matrimonii filii illius lucrabuntur donationem: ex solido quoque ex secundis nati seminibus, ab illo facta fruentur magnificentia, licet non ad tertium illa mulier matrimonium venerit. Quid enim hoc prioribus prosit? quid autem invideant priores filii secundis, si non & illis tertiis injuriam passi sunt nuptiis? Et absolute unaquæque soboles proprii [20] parentis accipiat sponsalitiam largitatem: & omnino prioribus filiis propter secundas nuptias accipientibus, & secundi liberi modis omnibus eam habeant: quamvis quæ secundas contraxit nuptias, ad tertia minime migraverit vota. †. Ex rerum vero consequentia hoc ipsum & in patribus sit secundas nuptias facientibus: & servetur quidem ex priori matrimonio filiis propter secunda vota lucrata dos: secundis quoque licet non ad tertia pater pervenerit vota. §. 1. Reliqua vero quæcunque in talibus lucratus est pater aut mater ex secundis nuptiis, aut per legatum forsitan, sive fideicommissum, non tamen ad tertias venerunt nuptias: hæc commixta eorum substantiæ, & à tertiis non mutilata matrimoniis, maneant apud eos immota: & ad eorum, velut propria, successiones perveniant, aut etiam à superstitibus quo volunt disponantur modo.

18 Hinc sumpta est Authentica, *Ad eos*, *C. de secund. nupt.*

19 *l.4. in fin. C. de secund. nupt* adde *l.4. ff. ad Tert.*

20 Lucra priorum nuptiarum, primi liberi: secundarum, secundi capiunt jure præcipuo. In cæteris bonis parentis, æqualiter succedunt adde *l.9. Cod. de secund. nupt.*

παίδων τελουτήσειεν εἰς, εἰ μὲ ἔχοι παῖδας, ἐπ' ἐκείνης φέρεσθαι τ κλῆρον τοῦτον, ὅσᾳ πολλάκις εἰρήκαμεν· εἰ ἢ οὐκ ἔχοι παῖδας, μὴ πάντως εἰς τὰς ἀδελφὰς τὸ πᾶν ἔρχεσθαι· ἀλλ' ὅσον ἂν ἓ συμφώνω ἓ ἐξ ἀπαιδίας ἐλθόντι τῇ γαμήσαντι, τοῦτο αὐτὸν κερδαίνειν, τὸ λοιπὸν ἢ συζυγικῇ ἔρχεσθαι ἐπὶ τοὺς ἓ παιδὸς ἀφιξόμενα, εἴτε ἀδελφοὶ κοινωνήσειεν, εἴτε ἐξωτικοί τυχόν. ὅσᾳ μάλιστα ἐπὶ μητρὸς συμβαίνῃ, εἴτε ἀφίοιντο εἰς τὰς αὐτῶν οὐσίας, εἴτε κ ἀδιάθετοι τελευτήσειεν. κ τοῦτ' ἢ ἡμεῖς ἐγράψαμεν ἡμετέρῳ νόμῳ, μεριμνήσαντες τε αὐτοῦ κ ἐξευρόντες αὐτό, κ φιλανθρώπως τοιμυθησάμενοι, ὥστε καὶ ἐκεῖθεν ἐκποιήσειεν ὁ γονεὺς πρὸς εἰς δεύτερος ἀφικόμενος γάμος, εἶτα τελουτήσειε τ παίδων εἷς, κ' τοσοῦτον ἕρμα μόνον τι ἐκποιηθέντα, καθ' ὅσον εἰς τ ἐκποίησιν ἓ κ τὸ ἐξ ἀπαιδίας ἀφέρκ) σύμφωνον. ἐπείτοιγε κ' τὰ ἄλλα μέρη ὁπόσα εἰς τοὺς ἓ παιδὸς κληρονόμους χωρεῖ, πεντοίως ἄκυρον ἔσται. ὥστε ἐκποιήσεως γνομένης, μόνῃ τὸ πρὸ μιᾶς συμπεσὸν ἐκποίησις ἢ τελείως ἰσχύσῃ, ἢ κ' μέρη μὲ ἀκυρωθῇ, κ' μέρη ἢ ἰσωθῇ. §. α'. Καὶ ἐπὶ τούτων ἢ δὴ τ κερδῶν, ὅσα πρὸς τοὺς δευτέρους ἐρχομένων γάμους τ γονέων λαμβάνουσιν οἱ παῖδες, ἀ ἀξιεραζόμεθα πότερον κληρονομῶσιν ἢ ἓ μετελουτήσωσι γονεῖς, ἢ ἓ δεύτερ τελευτῶν· οὐδ' εἴ τινες μὲ κληρονομῶσι, τινὲς ἢ ἐπὶ ἄλλα, κεἰ πάντ' ἔμοιγε δόξειεν εἶπον, γάρ αὐτοῖς διδόμενον τοῦτ' ἐξ ἴσου λήψου) αὐτοὶ μὲ ἀξιοῦντες, σωὶ αὐτοῖς ἢ κ οἱ τελουτήσωσι παῖδες, τὸ ἓ μιγνυμένου λαμβάνοντες μέρ. πεντοιχῶ ῥώτοι τ ἀγαθείας, καθὰ κ ἔμπροσθεν εἴπομεν, ἐμποδὼν ἀφῇς τὸ τοῦτ' κέρδ ἰσαμῆνις τῷ τοιούτω παιδί. †. Τὰς γὰρ κ' τ ἀγαθείας κεφαλὰς οὐ ὑπερβαίνομεν νόμους, ταύτῃ κ τοὺς γονεῖς τιμῶντες, κ τοὺς παῖδας εἰς εὐσέβειαν ἄγοντες. ὥσπερ γὰρ πᾶ τ ἐπιλογὴν σκολύσαμεν, κ πᾶσιν ἤδομεν ὁμοίως τὰ τοιαῦτα γέρα, ὥτω τὰ τ ἀγαθείας οὐκ ἀναιρήσομεν. †. Περιδηλον ἢ ὡς ἀγαθείαν ἀφοσιοῦσθαι νοεῖν τ ἢ ἀφὲ ἀμφοτέρους τοὺς γονέας, ἢ πλείους ἀφὲ τ ὕστερον τελουτήσαντας γνώσῃ φανερῶς ἀποδεικνύμενον.

ΚΕΦ. κζ'.

Περὶ ἓ ἑνὸς μόνου ἐκποιεῖσθαι μοῖραν.

Ἄριστα ἢ ἡμῖν Λέων ὁ τ θείας λήξεως δοκεῖ σκέψασθαι τὰ ἀφὲ τ ἐπιδόσεων ἃ ὧν εἰς τὰ δεύτερα ποιοῦσι) συνοικίσια οἱ ταῦτα συμβάλλοντες· φησὶ γὰρ ὡς εἴπερ ἐκ ἓ πρώτου γάμου παῖδας ἔχοιεν οἱ γονεῖς, εἶτα εἰς δεύτερον ἢ κ' ἐφ' ἑξῆς χωρεῖεν συνοικέσιον, ἢ δωρεὰν) ὕστ εἰς τὴν μητέρα οἱ πατέρες, ὕτε εἰς τ πατέρων αἱ μητέρες, κ' τ' τ ζωῆς χρόνον, τὴν οἰανὼν ποιεῖσθαι φιλοτιμίαν, ἢ ὃν πλουτῇ τι κ ἀφελιμπάνειν πᾶλιν ἢ τοσοῦτον, ὅσον ὁ εἷς παῖς, ἢ ὑγιάσῃ, μόνον ἂν, ὃν ἓ φύσιν ἔχῃ. εἰ ἢ πολλοὶ παῖδες εἶεν, ἓ ἕκαστ ἴσον ἔχοι μέρ, ἢ πλέον ἓ εἰς ἕκαστον ἀφικνεῖσθαι ἢ ὁ πατρῷος ἢ ἡ μητρυιὰ θεμιτὸν). †. Εἰ ἢ ἄνισα τὰ κατελελειμμένα τυγχάνοι, τοσοῦτ' ἀναγκαῖον μόνον εἰς τὴν μητρυιὰν ἢ τ πατρῷον ἔρχεσθ ἐξ οἱασδήποτε φιλοτιμίας ἓ γονέως, εἰς ὅσον ὁ τὸ ἔλαττον ἔχων παῖς ὃν τ ἐκείνης οὐσίας λαμβάνῃ, ἢ δὴ τελουταίας βυλήσεως κεκλεισθῆν, ἢ κ' ὃν ζωῇ δεδομένον. δηλαδὴ τ ἡμίσου τετάρτης, γυμ) τρίτης, ἢ ἡμισείας, κ' τ ἡμέτερον νόμον, μοίρας παντὸς τοῦ παιδὸς κεκλειμπανομένης, ἢ διδομένης· εἰ μὴ πᾶλιν ὁ τ ἀγαθείας σωπὴν λόγ. †. Τοιαῦτ τάττε φυλαττομένων κ ἐπὶ πάππου κ μάμμης, κ ἀππάππου κ ἀμμάμμης, κ ἐξῆς ἀνέρεσιν ἢ ἡλείων, κ ἀνεψιῶν ὁμοίως, εἴτε ὑπεξούσιοι τυχὸν εἶτε ἐμαγκιπάτοι κεβεσῆκοιεν, ὃν τ πατρῴας ἢ μητρῴας κτησίδες σειρᾶς †. Καὶ τοῦτο διορίσας, ὀρθῶς ἐπῆγαγεν, ὅπ τὸ πλέον ἓ κεκλειφθὲν ἢ δοθὲν ὅλως, ἢ τῇ μητρυιᾷ ἢ τοῦ πατρῴου, ὡσαυτὶ μήτε γεαφὲν, μήτε κεκλειφθὲν, ἢ δοθὲν ἢ δωρηθὲν, ἁρμόσῃ τοῖς παισὶ, κ μεταξὺ τούτων μόνων ἐξίσης διαιρεθήσε). τὸ γὰ δεῖν κ τοὺς ὃν ἓ δευτέρᾳ γάμῳ παῖδας μετέχειν κ τούτων, γάρκαι) μὲ ἐπὶ πᾶν ἀγαπάξειας, ἓ μόνω κ νεωὶ ἡμῖν δρέσκ· ἀλλὰ τοῖς ὃν ἓ πρώτου γάμου παισὶ, οἱ ὃς κ ἀγαπήσῃ), διδόσθαι μόνοις, ἀδεμιᾶς μηχανῆς ὥτε δι' ὑποβολιμαίων ἀφισταμένων ὕστ κατ' ἄλλων αἰτίαν παρεμβαλομένας διωσμῶν. τιμᾶτ ὁ τὸ πλεῖστον ἀμφισβητῆσον) πρὸς ἀλλήλας οἱ κεχαιρισμοὶ παῖδες τοῖς γονεῦσιν, ἀχ οἱ ἀγαθείας ἓ τούτοις δεκνύμενοι, κ ἀγαθείας τοιαύτης ὑπαθύμοι κεθεσῶτες, ὁποίαν οἱ νόμοι ζητοῦσι. τοὺς γὰ τοιούτους κ τ σύντεθεν ὠφελείας ἀφαιρούμεθα, μήποτε τ ἐλπίδ' ὑποφαινομένης τ σύντεθεν κλήσεως, κ' τ' γονέων χωρεῖσ κ ἀσυμφόρως, κ τοὺς τ φύσεως ἀπημφιεσμένους νόμους. φαίνηλον ἢ ὡς καλῶθε, εἰ τις τούτων τελουτήσειεν εἰς ἓς τὸ πλεῖστον ἐφίεται, παίδων ὑπάντων, οἱ ἓ τελουτήσαν), παῖδες τοῦτ λήψου), κ' μὲ τὸ οἰκεῖον πλῆθ, ἀφὲς ἢ τὸ ἓ πελουτήσαν μέρ.

ΚΕΦ. κη'.

Ἐπειδὴ ἢ τοῖς μέχρι νῦν νόμοις ἀδιάκριτόν ἐσι πότε ἀφοσιῶσθαι τὸ πλεῖον θεωρεῖν, ἄρα κ' τ' τ ἐπιδόσεως καιρὸν, ἢ κ' τ' τ ἓ γάμου ἀξιώσεως, κρίσιν ἡμῖν ἔδοξεν εἶναι τ' τ τελουτῆς ἓ δευτερογαμήσαν) γονέως παραγενέσθαι καιρόν. γεάφεσι μὲ γὰ ἄνθρωποι κ ἂν ἔχεσι πλείονα, γεάφεσι ἢ κ ἐλάττονα. αἱ ἐπισυμβαίνουσι τύχαι τὰς εὐκαιρίας ὑπεδάσεις ὡς ἐπίπαν ἐργάζονται). ὥστε, ἵνα μὴ ἀφὲ τούτου πλανώμεθα, τ καιρὸν ἐκεῖνον σκεπτέον καθ' ὃν ὁ δευτερογαμήσας τελουτᾷ, κ τῶν ἀναλογίαν τῶν ἐκείθεν λαπτέον, κ ἀφὲς ἐκείνου τὸ πλεῖον σκοπτέον, ἀφαιρείαζ τὸ ὑπερβαῖνον ἀφοσιᾷ, κ τοῖς παισὶ ἀφοσνέμειν· ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ὃ τ ἐξ ἀρχῆς δόσεως ἢ χάφης θεωρεμένης, ἀλλὰ ἓ κρίνεσθαι eventu σκοπουμένη.

ΚΕΦ. κθ'.

Ὥστε τὰς ἀφοσιώσεις γάμου παίδας μὴ τ' ἄλλων παίδων τὰ κέρδη συλαμβάνειν.

Ἀλλ' ὃ δὲ ἐκείνου ἡμῖν ἐφίλειπτέον, ὅσᾳ ὀρθῶς ἔχει Θεοδόσιος ὁ τ' δύσεβοῦς λήξεως ὁ νέ. διεπέξαμεν, φήσας ὅτι ἐὰν γυνὴ πεισθοποιηθεῖσα μὴ ἀφὲς δεύτερον ἔλθοι γάμον, κἀκεῖθεν αὐτῇ ῥέοιντο παῖδες ἕτεροι, εἶτα κ ὁ δεύτερ ἀνὴρ τελουτήσειε, τὰ μὲ αὐτῆς οἰκεῖα πρὸ ἁπάντων οἱ ἐξ ἀμφοτέρων τ γάμων παραλήψου) παῖδες· ἀδιαθέτῳ ἢ τ μητρὸς τελουτώσης, ἐξ ἴσης κ ὁμοιοτάτης ἀμφοτέρων ἔσῃ. τὴν μὴν ἀφὲ γάμου δωρεὰν ἕκατέρᾳ γονὴ τὴν ἓ οἰκείᾳ λήψε) πατρὸς· κ ἐξ ὁλοκλήρου μὲ οἱ ἓ ἀφὲ ἑκάτερα γάμου παῖδες τὴν οἰκείαν κερδανοῦσι δωρεὰν, ἐξ ὁλοκλήρου ἢ οἱ οὐ τ' δευτέρων φύσιτες ἀπερμάτων, τ παρ' οἰκείᾳ ῥώμῃ ἀπλαύσασι φιλοτιμίας, κἂν εἰ μὴ ἀφὲς τρίτου συνοικέσιον ἦλθεν, τί γὰ τοῦτ τὰς ἀφοτέρας ὀνήσῃ; τί ἢ βασκαίνουσι οἱ ἀφότεροι παῖδες τοῖς δευτέροις, εἰ μὴ κἀκεῖνοι τρίτοις ὑφεδόμησαν γάμοις; κ ἁπλῶς ἐκ γονὴ τὴν ἓ οἰκείᾳ γονέως λαμβανέτω ἀφοσιωσιᾶν δωρεὰν· κ ὅλως, ἓ ἀφοτέρων παίδων ἀλλ' τὴν δευτερογαμίαν λαβόντων, οἱ δεύτεροι πᾶσιν αὐτὴν ἐκάτεροι, κἂν εἰ μὴ τρίτοις ὠμείλησεν ἡ δευτερογαμήσασ γάμοις· ὥστε μὴ δοκεῖν κἀκεῖ τὸν τ ἀδελφῶν ἐλαττοῦσθ. †. Ἐκ ὃ τ' τ πεφιλμότων ἀκριβείας, τοιοῦτ ἢ ἐπὶ πατέρων ἔσῃ δευτερογαμούντων, κ φυλαττέσθω τοῖς μὲ ἐκ ἓ ἀφοτέρᾳ γάμῳ παισὶ, ἀφὲ τὴν δευτερογαμίαν, ἡ κερδανθῆσε ἀφοτέρᾳ, τοῖς ὃ δευτέροις τὰ ὐκ ἓ δευτέρων. κἂν εἰ μὴ ἀφὲς τρίτους ὁ πατὴρ ἀφίκετο γάμους.

§. α'. Τὰ δὲ λοιπὰ ὁπόσα ἐπὶ τ τοιούτων ἐκέρδανεν ἢ ὁ πατὴρ, ἢ ἡ μητὴρ, ὐκ τ' δευτερογαμίας, ἢ κἀκεῖ ληγάτου τυχὸν, ἢ φιδεϊκομμίσσου, ἃ μὲν εἰς τρίτους ἐληλύθασι γάμους, τοῦτα συνανακερσθέντ τῇ αὐτῶν οὐσίᾳ κ ὑπὸ τρίτων ἐ σαλευθέντ γάμων, μένέτω παρ' αὐτοῖς ἀκίνητα, κ εἰς τοὺς αὐτῶν, ὡς οἰκεῖα, ἀδοχὰς ἀφικνείσθω, κ ὡ ἂν ἐθέλοντων ὁ βάλοι) διοικείσθω τρόπον.

ΚΕΦ. λ'.

ΚΕΦ. λ'.

Περὶ ᾧ, ἐπανῃτήσατο ἀφ' ἧς ἐπροικίσατο ἀφαλυθεῖσα γάμου, πότερα τὰ κέρδη τοῖς αὐτοῖς γάμοις ποιεῖ φυλάττεσθαι.

Ἐπειδὴ ἡ τοῦ κέρδη παντελῶς κ' τῶν ᾧ λόγῳ συνίχειαν εἰς τὰς λύσεις τῆς ἀφαζεύξεως συνεβαίνομεν, βραχεῖ τινι λόγῳ κἀκεῖνο προσθέμενοι, ὡς ἐάντε κερδήσειεν οἱ γονεῖς, εἴτε ἀφαλυθεῖσα ᾧ γάμου, εἴτε bona gratia συναλῶ, εἴτε κ' ἄλλως, εἴτε κ' φυσικῆς, εἴτε κ' φυλακτικῆς δωρεᾶς φυλάσσειν, τοῦτο κ' μίμησιν τῶν λύσεως κερδῶν ἀπαιτεῖν φυλαττέσθω τοῖς παισὶ, τοῦτ' αὐτὸ φυλαττόμενος κ' ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων γαμετῶν, ἵνα ἐπαμῶν τυθείσα ἀφαιρεῖς τὴν φερνίτειαν ἐπιμαρτύρητο. †. Καὶ ἐὰν ἀφορίσωμεν ᾧ δεῖν τὸν αἰτίαν ὁ γάμος τοῦ ρηθέντος ἀφαλύσαντος.

†. Ὁπωσδήποτε γὰρ ἀνέχει τὸ πρᾶγμα, φυλαττέσθω, κ' ἐπ' ἐκείνων τὸ κερδανθὲν τοῖς ἐκ τῶν γάμων ἐκείνων παισὶν ἐξ ὧν φερνίλθον οἱ παῖδες· εἴτε οἱ φερνίτοι διελύθησαν γάμοι ρηθέντες, εἴτε κ' οἱ δύο περὶ· καὶ εἰ τρίτῳ σὺν ἠκολούθησε γάμῳ.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ τῶν αὐξήσεως ἢ μειώσεως τῶν τε φερνικῶν κ' τῶν ᾧ ἀφὶ γάμου φερνίτου δωρεᾶς, ᾗ ᾗ ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ, εἰ ὄν ᾗ φερνίτοι παῖδες ἐκ τούτων.

Τὰ ᾗ περὶ αὐξήσεων ἢ μειώσεων φερνικῶν ἢ φερναμιαίων δωρεῶν, εἰρημένα πρὸ τοσούτου ἐμοὶ θεσθαι νόμων· ἡμῖν ᾗ ἐξείρασται πλειότερα, οἱ μὲν κ' σωσάντων τῶν γάμων τοὺς ἀφὶ τῶν γάμων δωρεὰς ἐπὶ τῷ αὐξεσθαι μόνον, ἀλλὰ κ' ἐξ ἀρχῆς δίδοσθαι φερνιτέλεμεν· κ' ὥσπερ αὐξεσθαι συνεχωρήσαμεν, οὕτω κ' μειοῦσθαι τῶν συναλλαγέντων βουλόμενοι ἐφήκαμεν. †. Ἀλλὰ τοῦτο (τὸ τῶν μειώσεως φαμὲν) οἱ δύο περὶ ἡμῶν γάμου, ἐπὶ ἐφίσεως (ἵνα μὴ τῇ Λέοντος ᾗ τῶν διατάξεως λάξεως φερνικρίσωμεν λεγούσῃ) ἰώνης παῖδες ὄν ᾗ φερνίτου ἡμῶν γάμου. εἰ γὰρ ἄμεινον ἐπιδεῖν τῶν φερνικῶν ἢ τῶν φερναμιαίων δωρεῶν ὁ γονεὺς, ἢ ἕτερόν τι φιλοτιμήσαιτο, εἴτε συναναδόμῳ τοῦ φίρε) τὸ ᾗ νόμου συστίλλειν τὸ ἡμῶν, κ' ἐλαπτώσειν τῶν φερνικῶν ἢ τῶν φερναμιαίων δωρεῶν, ἐπὶ ἐπὶ κέρδος ἴσῃ τοῖς παισὶ τὸ δοθὲν, ἀλλ' ἐξίσῃ κερδαίνειν ἢ τῇ πατρικῇ ἢ τῇ μητρικῇ, τῶν παίδων κ' τοῦτο ἀδικημάτων.

ΚΕΦ. λϐ'.

Περὶ ᾧ ὑσυφρήκτου τῇ ᾧ ἀφὶ γήμαντος γαμετῇ δοθέντος, κ' ᾗ τῶν φερναμιαίας δωρεᾶς.

Εἰ ᾗ μόνον ὑσύφρηκτον πεφασμένων ἢ ὁ ἀνὴρ τῇ γαμετῇ, ἢ ἡ συνοικοῦσα τοῦ γήμαντος κ' πελάτειαν δεῖν βάλησιν, ὁ μὲν φερνίμων ἔλεγε νόμος, οἱ φερνίτου δύο περὶ ἀφίκωντο γάμους, ἢ ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ, αὐτὴν τὸ κεφαλεφθείσης χρήσεως ὑπάπτειεν, ὥσπερ φερνίτου ἐξέπιπτον τῶν διατοῦ εἴας, κ' φερνίτου χρῆμα τοῖς παισὶν αὐτοῦ λαπεκθείσας· εἰ ᾗ ἄπηοι τυχὸν οἱ παῖδες εἶεν, κ' μὴ τὰ ἐμμένων κερτῶν. τοῦτο γὰρ ἐδίκαζ τοῦ νόμου· ἡμῖν ᾗ ἐ σφόδρα τοῦτο ἤρεσεν, ἀλλὰ βουλόμεθα, κἂν ἡ χρῆσις δοθεῖη, ἢ κ' φιλοτιμίαν ἢ mortis causâ δωρεᾶς γίνεσθαι, ἢ κ' inter vivos, σὺν οἷς ἔξεσι κ' δωρεᾶζ, κωλυομένου, ὁ λαβὼν εἰς δύο τοὺς ἀφίκωντο γάμους· μένει κ' ὅτου τῶν χρῆσιν αὐτοῖς ἐ φερνὶ ὁ τοῦτον ἔχων τὸ ὑσύφρηκτον. εἰ μὴ ῥητοῖς αὐτοῖς ὁ τῶν δωρεὰν, ὡς εἴρηται, πεποιημένου, ἢ ὁ τοῦτον, κωλύπων, εἴτε ἀρρόν, εἴτε θήλεια, φησὶ βάλεζ, φερνὶς δύο τοὺς ἀφικνουμένους γάμους ᾗ τὸ ὑσύφρηκτον λαβόντος, λύεσθαί τε αὐτὸν κ' φερνὶς τῶν οἰκείαν ἐπαναστρέφειν δεσποτείαν. ἀλλὰ τοῦτο μὲ φερνὶ τὸ κ' φιλοτιμίαν δεδομένων φαμέν.

ΚΕΦ. λγ'.

Περὶ ᾧ ὑσυφρήκτου τὸ ὀνόματος φερνικῆς ἢ τὸ ἀφὶ τὸ γάμου δωρεᾶς καθεσῶτος.

Εἰ μέντοι ὁ φερνικὴ φερναμιαία δωρεᾶ πεφασμένον ὑσύφρηκτον δύο θείη, ἐδὲν παντελῶς καινίζομεν, ἀλλὰ τὸ ἤδη νενομοθετημένα κρατύτω, κ' μέντοι φερνὶς τοῖς εἰληφόσιν, ἄχρις ὅ φερνῶσιν· κἂν εἰ μυριάκις ὠφελίσιον τὶ βουληθεῖεν οἱ τελευτήσαντες. τὸ γὰρ ὂν ᾗ νόμου δεδομένον κέρδος ἰδιώτης ἀφελεῖαζ παντάπασιν ὁσὸν ἰσχύει.

ΚΕΦ. λδ'.

Περὶ τῶν μητρώων πεφασμένων ἢ γαμικῶν κερδῶν ὥστε μὴ ὂν τούτοις τὸν πατέρα λαβαλλεῖν ὑσύφρηκτον.

Ἐπειδὴ ᾗ ὅλως εἰς μνήμην τοῦ φερνὶ ᾗ ὑσυφρήκτου νόμων ἀφικόμεθα, καὶ ἐκεῖνο φερναμιεῖν τοῦ νόμου κωλύον, ὅσῳ πρὸν ἔμφερνον εἶναι ἀλλαπέξεσιν, ὡς πάντων ὁ πατὴρ τῶν εἰς τοὺς παῖδας ἀφικνουμένων. εἴτε ὂν μητρώας στεφὰς, εἴτε ὂν γαμικῆς τῶν παίδων αἰτίας, εἴτε ἀλλαχόθεν, τὸ ὑσύφρηκτον ἔχῃ, κἂν εἰ φερνὶς δύο τοὺς ἔλθοι γάμους. τὸν γὰρ χρῆσιν αὐτῷ, ἄχρις ἂ φερνῇ, μένειν ἀδιάπτωτον κ' οἱ φερνὶ ἡμῶν ἅπαντες βάλον) νόμοι, κ' ἐπὶ τοῖς μητρώοις, κ' ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι. †. Καὶ ἡμεῖς σύμφαμεν. ὁ ᾗ τῶν castrensium & quasi castrensium peculiorum ἐξηρῆσθαι λόγον.

ΚΕΦ. λε'.

Πότερον ἡ μήτηρ ἄμφω ἔδωκε τοῖς παισὶ τοῦτο μὴ τῶν δευτερογαμίαν ἀπ' αὐτῶν ὡς ἀχαρίστων ἀνατρέπειν δύναιτο.

Μήτηρ μέντοι δωρησαμένη τὶ τοῦ παιδὶ τῶν οἰκείων, εἴπερ εἰς δεύτερος ἔλθοι γάμους, σὺν ἂν δύναιτο κ' φερνὶς ἀχαριστίας τὸ δεδομένον ἀνατρέπειν· ἐ γὰρ ὂν καθαρῶς δόκει γνώμης τῶν ἀχαριστίαν εἰσάγειν, ἀλλὰ τῶν δευτερογαμίαν σύνοσος, ἐπὶ τούτῳ ἐλθεῖν τῶν σκῆψιν φερνίλητ). τῶν εἰ μὴ καθαρῶς ὁ παῖς ἢ φερνὶ τῶν ζωῆς αὐτῶν ἐπιδεδιάδων τὴν μητρὶ ἢ χεῖρας ἐπιδαίων ἀσεβείς, ἢ φερνὶ τῶν τῶν οὐσίας ὅλης ἀφαίρεσιν πεφεῖσθαι τὸ κατ' αὐτὴς λαβεδεικνύοιτο.

ΚΕΦ. λς'.

Ὥστε τῶν δευτέρῳ συνοικήσαντα γυναῖκα ταῖς ᾗ φερνίτου μὴ χρῆσαζ ἀξίαις τε κ' φερνομίοις.

Οὐ μὴν συγχωρεῖμεν ταῖς γυναιξὶ φερνὶ δευτέρου ἀφικνουμένας γάμου, ἵνα βάλεζ ταῖς ᾗ φερνίτου συνοικησάντων ἀξίαις ἢ πρεγομίοις χρῆσαζ· ἀλλ' εἰς οἷον ἂν μὴ ᾗ φερνίτου ἀφικνοῖτο γάμον, οἷόνπερ ἐστρέτωσαν τῶν τύχῶν. ἡ γὰρ ᾗ ἔμπροσθεν ἐπιλελησμένη, σὺν ἂν αὐθις ὂν ᾗ ἔμπροσθεν βοηθοῖτο.

ΚΕΦ. λζ'.

Περὶ ᾗ ἀπελευθέρων γυναικῶν, ᾗ τοῖς ἑαυτῶν ἐλευθερωθεῖσιν συζεύγνυμένων.

Χαλεπὸν ᾗ κἀκεῖνο κ' ὑδὲ δύσεβείας ἔξω τοῦ ᾗ θείας λήξεως Αλεξάνδρου, φερνὶς πολλοῖς ἑτέροις ᾗ δεχαίων νομοθετῶν, διάφορος· ὥστε εἰ τις ἐλευθερώσῃ δεσπότην, εἶτε ἀρχαῖον αὐτὸν γαμετὴν, ἢ ᾗ, ὡς ἔοικεν, ὑπερμαζώσαι τι κ' τεφῶσαι, ἀφαλύσῃ τὸ φερνὶ τῶν ἐλευθερωτὸν συνοικέσιον, σὺν ἔφησιν ὁ νόμος φερνὶς δευτέρας γάμους ἐλθεῖν, ἀκηδῶν ᾗ πρότερον γήμαντος, ἀλλὰ τῶν ἐφεξῆς γάμον πορείαν ἠγεῖτο κ' φθορὰν, ἀλλ' ᾗ γάμον, ὑδὲ συναφείαν· ἐξ ἧς ὕβρεις σὺν δύσεπεις τῷ τῶν ἐλευθερίαν ἐπιθένται προσγίνεσθαι.

ΚΕΦ. λ'.

Ut quomodo per divortium solutum sit matrimonium lucra omnia primi matrimonii serventur filiis ultimi matrimonii.

Quia vero lucra ubique secundum rationis frequentiam in disjunctiones ex morte sancimus: brevi quodam sermone & illud adjicimus, quia quæcunque lucrati fuerint parentes repudio soluto matrimonio, sive bona gratia misso, sive etiam aliter, sive per dotis, sive per sponsalitiæ largitatis occasionem: hæc ad instar ex morte lucrorum omnia serventur filiis: hoc idem custodiendo etiam super indotatis uxoribus, ubi à nobis posita constitutio procacitatem punit. †. Et non discernimus ex cujus culpa matrimonium repudio sit solutum.

†. Quocunque enim modo se habeat, causa servatur etiam quod lucratum est ex illis nuptiis, filiis qui ex his processerunt, sive prima soluta sint matrimonia repudio, sive etiam secunda, licet tertiæ non secutæ sint nuptiæ.

Cap. XXXI.

Ut liceat augere vel deminuere dotem vel donationem propter nuptias primi matrimonii; secundi vero, si non supersint liberi ex primo.

De augmentis autem aut deminutionibus dotium aut antenuptialium donationum dictum est quidem aliquibus prioribus [1] legibus: à nobis autem perfectius perscrutatum est: *qui etiam consistentibus matrimoniis propter nuptias donationes non augeri solum, sed etiam a principio dari præcipimus, & sicut augeri [2] permisimus, ita quoque minui contrahentibus volentibus concessimus.* †. Sed hoc quod de deminutione dictum est, si secundæ fiant nuptiæ non permittemus, ut non aliquo modo Leonis piæ memoriæ offendamus constitutionem [3], cum filii ex prioribus fuerint nuptiis. Si enim immensam obtulerit dotem, aut antenuptialem donationem parens, aut aliquid largiatur aliud: deinde sentiens quo ferat lex, abbreviet quod factum est, & deminuat dotem aut antenuptialem donationem, nequaquam lucrum erit filiis quod datum est, sed licebit lucrari aut vitricum aut novercam filiis secundum hoc læsis.

Cap. XXXII.

De usufructu uxori à marito relicto, vel donatione ante contractum matrimonium.

Si [4] vero solum usumfructum rerum aut vir uxori aut conjunx marito per novissimam [5] dederit voluntatem: ante nos quidem dicebat lex [6], si ad secundas veniret nuptias aut pater, aut mater, statim relicto usu cadere, sicut prius cadebat proprietate, & repente illum filiis restitui: si vero impuberes forsan filii fuissent, etiam cum medii temporis fructibus: hoc enim videbatur legi. Nobis autem non satis hoc placuit: sed volumus, vel si usufructus detur per largitatem [7], aut mortis causa donationem factam inter vivos, in quibus licet etiam donari, si relinquatur, & accipiens ad secundas veniat nuptias, manere [8] sic quoque usum, donec supersit qui hunc habet usumfructum: nisi [9] expressim ille qui donationem (sicut dictum est) fecit, aut hunc reliquit, sive masculus, sive fœmina, dixerit velle, ad secundas veniente nuptias eo qui usumfructum accepit, solvi eum, & ad suam reverti proprietatem. Sed hæc quidem de iis, quæ per largitatem dantur, diximus.

Cap. XXXIII.

Si ususfructus dotis nomine vel propter nuptias donationis constituatur.

Si autem [10] in dotem aut in sponsalitiam largitatem rerum usufructus detur, nihil penitus innovamus: sed dudum sancita teneant, & maneant apud accipientes donec vivunt, licet [11] decies millies contrarium aliquid velint morientes. Quod enim ex lege datum est lucrum, privatus auferre [12] modis omnibus non valebit.

Cap. XXXIV.

De rebus maternis vel nuptialibus lucris, ut in his pater non amittat usumfructum.

Quoniam [13] omnino ad [14] memoriam de usufructu legum venimus: illud quoque misceri [15] legi bonum est, quod tribus [16] pridem dictum est constitutionibus, quod omnium pater horum quæ ad filios veniunt [17], sive ex materna linea sive ex nuptiali filiorum causa, sive aliunde usumfructum habeat [18], licet ad secundas veniat nuptias. Usum namque eorum donec vivunt, manere sine casu etiam ante nos omnes volunt leges & in maternis, & in aliis omnibus: & nos similiter dicimus. †. Castrensium vero & quasi Castrensium jam peculiorum excipiatur ratio.

Cap. XXXV.

Si mulier res quæ filii donaverit, quasi ab ingrati post secundas nuptias revocare voluerit.

Mater [19] tamen donans aliquid filio de suo, si ad secundas venerit nuptias, non poterit [20] per occasionem ingratitudinis revocare quod datum est. Non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinem introducere, sed secundas nuptias considerans, ad hanc venisse cogitationem putabitur: nisi [21] tamen aperte filius ait circa vitam ipsam insidians matri, aut manus inferens impias, aut circa substantiæ totius ablationem agens adversus eam aliquid declaretur.

Cap. XXXVI.

Ut secundo marito copulata mulier, prioris viri dignitatibus vel privilegiis non utatur.

Non tamen permittimus mulieribus ad secundas venientibus nuptias, adhuc velle priorum [22] maritorum dignitatibus aut privilegiis uti: sed ad quale post prius venerint matrimonium, illius amplectantur fortunam: quæ enim priorum oblita est, non rursus ex prioribus adjuvabitur.

Cap. XXXVII.

De libertinis mulieribus, quæ patronis suis conjunctæ sunt.

Jucundum quoque illud, & non extra pietatem à divæ memoriæ Alexandro [23] super alios plurimos antiquorum legislatorum determinatum est; Ut si quis manumiserit ancillam, deinde eam ducat uxorem, at illa (ut videtur) elata [24] & epulata solverit, circa manumissorem matrimonium: non finit lex ad secundas nuptias venire invito priore marito, sed deinceps nuptias, fornicationem judicat & corruptionem, sed non [25] nuptias nec matrimonium, ex quo injuriæ non decentes ei, qui libertatem imposuit, fiunt.

Cap. XXXVIII.

1 *l. ptn. §. ult. C. de don. ante nupt.* quæ est Justini, eadem Justiniano tribuitur, *l. ult. §. ult. C. d. tit.* sed tamen impetranti cum patre: quo vivo & nobilissimus Cæsar & imperator appellatus est.

2 Dos & donatio propter nuptias ut augeri, ita minui constante primo matrimonio potest. In secundo, liberis existentibus ex priori, vetatur deminutio dotis, ne fraus fiat legi 6. *C. de secund. nupt.*

3 *d. l. 6.*

4 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc locum. Cod. si secundo nupt.*

5 Id est, ultimam.

6 Atque ita abrogatur lex 1. *Cod. si secund. nupt. mul.*

7 Usufructus donatur testamento, inter vivos mortis causa *l. 3. ff. de usuf. & quemadmodum.*

8 Tertium genus pœnæ secundo nubentibus constitutæ per *d. l. 1.* hic abrogatur.

9 Potest ita legari aut donari usufructus uxori, *si secundas nuptias non contraxerit.* si huic conditioni uxor non paruerit, legatum amittit.

10 Hinc, & ex fine capituli 32. *ff.* colligere possumus, Dotem ac sponsalitiam largitatem, id est, donationem propter nuptias, (interpres enim alterum pro altero semper hic usurpat) inter titulos lucrativos non censeri.

11 Dotis aut donationis propter nuptias usufructus semel donatus donatario invito non potest revocari.

12 Vid. *c. 18. de reg. in 6.*

13 Quartum genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus olim per *l. 1. C. si secund. nupt.* constitutæ, abrogatur.

14 In mentionem.

15 Addi.

16 Vid. *c. 2. in fin. ff. eod.*

17 Id est, Adventitiorum, ut sit sensus: Pater, contrahendo secundas nuptias non amittit usumfructum bonorum adventitiorum adquisitorum à filiofamilias, nisi sint Castrensia, vel quasi: & ita adquiruntur patri adventitia, usufructus jure, nec amittit usumfructum inducendo novercam filio. *l. 4. C. de bon. mater.*

18 Nec amittat.

19 Hinc sumpta est Authentica, *Quod mater, Cod. de revoc. donat.* An idem in patre? non est. vid. *Cujac. hic fol. 382.*

20 Quintum genus pœnæ secundo nubentibus constitutæ.

21 Tres casus hic excipiuntur à regula, *l. 7. C. de revoc. donat.*

22 Sextum genus pœnæ secundis nuptiis indictæ. *l. 10. C. de nupt.* vid. quæ notavi ad *l. 22.* §. 1 *ff. ad municip. l. ult. ff. de senatorib. l. 9. C. de incolis. l. 13. C. de dignitatib.*

23 *l. 1. C. de inter. l. 11. ff. de divort.*

24 Ὑπερμαζῶσα τε καὶ τρυφῶσα, ut sit sensus, Libertam renuntiantem matrimonio patroni, alteri, invito patrono nubere.

25 Septimum genus pœnæ binubis constitutæ.

Cap. XXXVIII.

Ejusdem quoque principis [1] illud invenientes, dignum putavimus partem nostræ facere sanctionis, quoniam omnium mater fide [2] dignior ad filiorum educationem videbatur, dat ei etiam hoc hæc lex, nisi [3] ad secundas accesserit nuptias.

Cap. XXXIX.

Si adhuc constante matrimonio dotem maritus uxori sua persolverit.

Dotes autem quas acceperint contrahentes, non dabunt [4] facile [5] mulieribus, constantibus [6] adhuc matrimoniis, nisi tantum ex causis quas lex enumeravit [7]: alioqui si quid tale gesserint: instar [8] donationis, quod agitur, hoc ipso esse videtur. Et si moriatur mulier, recipient dotes qui dederunt eas immature mulieribus mariti, ab heredibus mulierum cum [9] medii temporis fructibus, ipsi & heredes eorum, & habebunt in lucrum secundum pactum. Etsi [10] ad secundas venerint nuptias viri, servabunt [11] sine alienatione hæc filiis: hoc videlicet quod generaliter constitutum est. Si vero non contigerit accipere contrahentes dotes, adhuc constante matrimonio: etiam post mortem uxorum secundum legem ab illarum percipient heredibus, sicut scriptura vult dotis.

Cap. XL.

Si mulier filiorum suorum tutelam administraverit, & ad secundas migraverit nuptias.

Si [12] autem tutelam gerat mulier filiorum, palam est, quia impuberum existentium, jurans *non* [13] *ad secundas venire se nuptias*, deinde contemnens & prius connubium & jusjurandum ad maritum veniat secundum, non prius tutorem petens, & rationem reddens, & exolvens omne quicquid hinc debet: non solum quæ ejus sunt, in hypothecam [14] habere lex permittit filiis: sed etiam mariti [15] substantiam trahit cum hypothecis: ipsi quoque interdicit filii successionem impuberis morientis, licet ex substitutione pater eam venire ad filii dixerit successionem. Sed hoc quidem prioris [16] nostri. Nos autem miramur quod mulierem sic impiam constitutam, ut etiam hoc ipso jusjurandum negligeret, & sic ad immaturas [17] nuptias deveniret, tribus [18] maximis neglectis, Deo, & defuncti memoria, & charitate filiorum: ita parvis subdiderunt pœnis: & illam quidem quæ ante luctuosum nubit tempus [19], & nec omnino mater filiorum consistit, puniunt amare: & licet filios non habeat propter solam honestatem hoc agunt: mulierem vero sic effusam concupiscentiis, vel non ipsis subdiderunt pœnis quas sustinent quæ ante [20] lugubre tempus ad secunda vota declinaverunt. Ideoque sancimus *Eas quæ sic pejerare de cætero præsument mulieres: super dudum præcedentes pœnas* [21] *& has sustinere omnes, quas* [22] *primitus diximus super his mulieribus quæ ante lugubre tempus nubunt: & infamiam & omnia alia his inferentes:* & solutionem pœnarum eis dantes, eandem quam etiam illis, ut supplicent imperatori, & mediam portionem dent filiis suarum rerum, neque usufructu apud eas manente: & simpliciter æqualem eam ponimus propter nuptiarum immaturitatem, ei quæ ante lugubre tempus nupserit. Si vero etiam naturalium tutelam gerat filiorum, (nam hoc quoque præbuimus [23] ei) tamen ad virum veniens, & non hæc agens, quæ prius dicta sunt, iisdem subjaceat pœnis. Providentia [24] vero sit per provincias quidem agentium præsidibus, hic autem gloriosissimo præfecto felicissimæ hujus urbis una cum prætore, cui hujus urbis cura est, ut volente [25] ad nuptias venire tutelam gerente muliere, & ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur: & quod mater debet, occasione gubernationis, hoc reddatur.

Cap. XLI.

Si sub conditione pater vel mater legatum liberis suis reliquerit, confirmat legem Zenonianam Const.

Placet quoque nobis Zenonis piæ memoriæ constitutio [26], volens, partem, si jubeatur proprio filio legatum sub conditione aut die dare, non aliter exigi pro donatione legatorum cautionem [27] hanc, videlicet quæ legatorum [28] servandorum causa vocatur, nisi [29] secundas pater contraxerit nuptias. sit enim & hæc secundo nubentibus pœna.

Cap. XLII.

De clericis qui nuptias contrahere non possunt. Supra Novell. 6.

Sed [30] & si quis inter reverendissimos constitutus clericos (ultra [31] lectorem aut cantorem dicimus) omnino contraxerit nuptias: hunc ex nostra constitutione cadere [32] sacerdotio constituimus atque volumus. Si vero lector existens, & nuptias faciens, deinde propter aliquam inevitabilem necessitatem [33] ad secundas [34] veniat nuptias, nequaquam [35] ad majoris sacerdotii ascendet culmen: sed illic manebit [36] apud mulierem, affectum illius præponens meliori provectui. Si vero cum sit laicus, ad ordinationem subdiaconi, aut diaconi, aut presbyteri venire voluerit, deinde appareat mulierem habens, non ex [37] virginitate sibi copulatam, sed aut disjunctam à marito, aut aliter non ab initio mox sibi legitime conjunctam: aut etiam ipse ad secundas venerit nuptias: non impetrabit sacerdotium: sed & licet latenter ad hoc venerit omnino eo cadet.

Cap. XLIII.

Si maritus [38] *ita reliquerit uxori, si ad secundas nuptias non transeat & ad legem Juliam Miscellam.*

Quæ [39] vero nunc sequitur causa, est antiqua, & multas quidem suscipiens correctiones non ab aliis solum, sed etiam à nobis, non tamen ad summam sui veniens rectitudinem: quam nunc sectantes, præsentia sancimus. Lex enim quæ vocatur *Julia* [40] *Miscella*, lex antiqua, lex vetusta, filiorum procreationis præponens studium, permittebat [41] mulieribus, licet vir prohiberet, & aliquid ob hoc relinqueret, quatenus [42] non ad secundas veniret nuptias, tamen & ad virum ve-

ΚΕΦ. λη'.

Αὐτοῦ δὲ δὴ βασιλέως κἀκεῖνο εὑρόντες ἄξιον τῆς ἑαυτῶν ἡγησάμεθα μέρος ποιήσασθαι νομοθεσίας, ὡς ἐπειδὴ πάντων ἡ μήτηρ ἀξιοπιστοτέρα πρὸς τὴν τῶν παίδων ἀναγωγὴν ἐδόκει, δίδωσιν αὐτῇ καὶ τοῦτο ὁ νόμος, εἰ μὴ πρὸς δευτέρους φοιτήσειε γάμους.

ΚΕΦ. λθ'.

Ἐὰν ἔτι συνεστῶτος τοῦ γάμου τὴν προῖκα τῇ ἑαυτοῦ γαμετῇ ὁ ἀνὴρ διαλύσῃ.

Τὰς δὲ δὴ προῖκας ἃς ἂν λάβοιεν οἱ συνοικοῦντες, οὐ δώσουσι προχείρως ταῖς γυναιξὶ, συνεστώτων ἔτι τῶν συνοικεσίων πλὴν ἐξ αἰτιῶν ἃς ὁ νόμος ἠρίθμησεν. ἐπείτοιγε εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν, μίμησις δωρεᾶς τὸ γινόμενον αὐτόθεν εἶναι δοκεῖ, καὶ εἰ τελευτήσειεν ἡ γυνὴ, καὶ ἀναλήψονται τὰς προῖκας οἱ δεδωκότες αὐτὰς ἀώρως ταῖς γυναιξὶν ἄνδρες παρὰ τῶν κληρονόμων τῶν γυναικῶν, μετὰ τῶν ἐν μέσῳ καρπῶν, αὐτοί τε καὶ κληρονόμοι αὐτῶν· καὶ ἕξουσιν εἰς κέρδος κατὰ τὸ συμπεφωνημένον. καὶ εἰ πρὸς δευτέρους ἀφίκοιντο γάμους οἱ ἄνδρες, φυλάξουσιν ἀνεκποίητα ταῦτα τοῖς παισὶν, τοῦτο δὴ τὸ καθ' ὅλου διατεταγμένον, εἰ μέντοι μὴ τύχοιεν λαβόντες οἱ συνοικοῦντες τὰς προῖκας, ἔτι συνεστῶτος τοῦ συνοικεσίου, καὶ μετὰ τελευτὴν αὐτὰς τῶν γαμετῶν, κατὰ τὸν νόμον, ἐκ τῶν ἐκείνων λήψονται κληρονόμων, καθάπερ ἡ γραφὴ βούλεται τοῦ προικῴου.

ΚΕΦ. μ'.

Ἐὰν ἡ γυνὴ τῶν παίδων ἐπιτροπεύοι, καὶ εἰς τὸν δεύτερον ἔλθοι γάμον.

Εἰ δὲ ἐπιτροπεύοι γυνὴ τῶν παίδων, πρόδηλον ὡς ἀνήβων καθεστώτων, διομοσαμένη μὴ πρὸς δεύτερον ἔρχεσθαι γάμον, εἶτα καταφρονήσασα καὶ τῆς προτέρας εὐνῆς, καὶ τῶν ὅρκων, εἰς ἀνδρὸς ἔλθοι δευτέρου, μὴ πρότερον ἐπίτροπόν τε αἰτήσασα, καὶ τοὺς λογισμοὺς παρασχομένη, καὶ καταβαλοῦσα πᾶν ὅσον ἐντεῦθεν ὀφείλει, οὐ μόνον τὰ αὐτῆς ὑποθήκην ἔχειν ὁ νόμος συγχωρεῖ τοῖς παισὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ γήμαντος οὐσίαν ὑπάγει ταῖς ὑποθήκαις, αὐτῇ τε ἀπαγορεύει τὴν τοῦ παιδὸς διαδοχὴν, ἀνήβου τελευτῶντος, εἰ καὶ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὁ πατὴρ αὐτὴν ἐλθεῖν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς εἴποι διαδοχήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ πρὸ ἡμῶν. ἡμεῖς δὲ θαυμάζομεν εἰ γυναῖκα οὕτως ἀσεβῆ καθεστῶσαν ὡς καὶ αὐτόθεν ὅρκων ἀμελῆσαι, καὶ οὕτω πρὸς ἄωρον γάμον ἐλθεῖν, τριῶν τῶν μεγίστων ἠμελημένων, θεοῦ τε, καὶ τῆς τοῦ τελευτήσαντος μνήμης, καὶ τῆς τῶν παίδων στοργῆς, οὕτως ὀλίγαις ὑπέβαλον ποιναῖς· καὶ τὴν μὲν πρὸ τοῦ πενθίμου γεγαμημένην χρόνου, καὶ οὐδὲ πάντως μητέρα παίδων καθεστῶσαν, τιμωροῦνται πικρῶς· ἀλλὰ κἂν εἰ παῖδας οὐκ ἔχοι, διὰ μόνην τὴν σεμνότητα ταῦτα πράττοντες· γυναῖκα δὲ οὕτως ἐκκεχυμένην ἐπιθυμίαις, οὐ ταῖς αὐταῖς γοῦν ὑπέβαλον ποιναῖς, ὁποίας ὑπομένουσιν αἱ πρὸ τῶν πενθίμων χρόνων εἰς ἑτέρους συνοικέσιον ἀποκλίνασαι. ὥστε νομοθετοῦμεν τὰς οὕτως ἐπιορκεῖν τοῦ λοιποῦ τολμώσας γυναῖκας, πρὸς ταῖς ἤδη περιειλημμέναις ποιναῖς, καὶ ταύτας ὑφίστασθαι πάσας ἃς ἔμπροσθεν εἴπομεν ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου γαμουμένων γυναικῶν, τήν τε ἀτιμίαν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ταύταις ἐπάγοντες· καὶ λύσιν αὐταῖς τῶν ποινῶν διδόντες τὴν αὐτὴν ἥνπερ κἀκείναις, τὸ δεῖσθαι βασιλέως, καὶ τὴν ἡμίσειαν μοῖραν διδόναι τοῖς παισὶ τῶν οἰκείων, οὐδὲ τῆς χρήσεως παρ' αὐταῖς μενούσης. καὶ ἁπλῶς ἴσην αὐτὴν τίθεμεν, διὰ τὴν τῶν γάμων ἀωρίαν, τῇ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου γημαμένῃ. εἰ δὲ καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιτροπεύοι παίδων, (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο δεδώκαμεν αὐτῇ) ἀλλ' οὖν εἰς ἀνδρὸς ἐλθοῦσα, καὶ μὴ ταῦτα πράξασα ἅπερ ἔμπροσθεν εἴρηται, ταῖς αὐταῖς ὑποκείσθω ποιναῖς. Πρόνοια δὲ ἔστω κατὰ μὲν τὰς ἐπαρχίας, τοῖς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένοις, ἐνταῦθα δὲ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἅμα τῷ πραίτωρι ᾧ τούτου μέλει τοῦ μέρους, ὥστε βουλομένης εἰς γάμους ἐλθεῖν τῆς ἐπιτροπευούσης γυναικὸς, καὶ προβληθῆναι τοῖς νέοις ἐπίτροπον, καὶ τοὺς λογισμοὺς ὑποδέξασθαι, καὶ ὅπερ ἡ μήτηρ ὀφείλει προφάσει τῆς διοικήσεως, τοῦτο ἀποδοῦναι.

ΚΕΦ. μα'.

Εἰ ὁ πατὴρ, ἢ μήτηρ ὑπὸ αἵρεσιν τοῖς παισὶν ἑαυτῶν πρεσβεῖον καταλίποι, βεβαιοῖ τὴν τοῦ Ζήνωνος διάταξιν Κωνσ.

Ἀρέσκει δὲ ἡμῖν ἡ Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξις, βουλομένη τὸν πατέρα, εἰ κελεύσειε τῷ οἰκείῳ παιδὶ πρεσβεῖον ὑπὸ αἵρεσιν ἢ ἡμέραν δοῦναι, μὴ ἄλλως ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὑπὲρ τῆς δόσεως τῶν πρεσβείων ἀσφάλειαν, (ταύτην δὴ τὴν legatorum servandorum causa καλουμένην) πλὴν εἰ μὴ δευτέροις ὁ πατὴρ ὁμιλήσειε γάμοις. ἔστω γὰρ καὶ τοῦτο τοῖς δευτερογαμοῦσιν ἐπιτίμιον.

ΚΕΦ. μβ'.

Περὶ κληρικῶν τῶν μὴ δυναμένων γάμοις ὁμιλεῖν.

Ἀλλὰ κἂν εἴ τις ἐν τοῖς εὐλαβεστάτοις τελῶν κληρικοῖς (τοῖς ὑπὲρ τὸν ἀναγνώστην ἢ ψάλτην φαμὲν) ὅλως ὁμιλήσειε γάμοις, τοῦτον ἐκ τῆς ἡμετέρας διατάξεως ἐκπίπτειν τῆς ἱερωσύνης διεταξάμεθά τε καὶ βουλόμεθα. εἰ μέντοιγε ἀναγνώστης ὢν καὶ γήμας, εἶτα διά τινα ἀπαραίτητον ἀνάγκην εἰς δευτέρους ἀφίκοιτο γάμους, οὐκ ἔτι πρὸς τὰ μείζω τῆς ἱερωσύνης ἀναβήσεται γέρα. ἀλλ' αὐτοῦ μενεῖ παρὰ τῇ γυναικὶ, τὴν ὑπὲρ ἐκείνης προκρίνας σπουδὴν τῆς ἐπὶ τὰ βελτίω προόδου. εἰ δὲ ἐν ἰδιώταις ὢν, ἐπὶ χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἐλθεῖν βούλοιτο, εἶτα φανείη γυναῖκα ἔχων μὴ ἐκ παρθενίας αὐτῷ συνοικήσασαν, ἀλλ' ἢ διεζευγμένην ἀνδρὸς, ἢ ἄλλως οὐκ ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς αὐτῷ νομίμως συνελθοῦσαν, ἢ καὶ αὐτὸς πρὸς δευτέρους ἀφίκοιτο γάμους. οὐ τεύξεται τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ κἂν εἰ λαθὼν εἰς τοῦτο ἔλθοι, πάντως αὐτῆς ἐκπεσεῖται.

ΚΕΦ. μγ'.

Εἰ ὁ γήμας κατέλιπε τῇ γαμετῇ εἰ πρὸς τὴν δευτερογαμίαν μὴ ἔλθοι, καὶ πρὸς τὸν νόμον καλούμενον Julius Miscellas.

Τὸ δὲ ἐφεξῆς πρᾶγμα ἐστὶ μὲν παλαιὸν, καὶ πολλὰς μὲν δεξάμενον ἐπανορθώσεις, οὐ παρ' ἑτέρων μόνων, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑφ' ἡμῶν, οὐ μὴν πρὸς τὴν εἰς ἄκρον ἑαυτοῦ παραγινόμενον ὀρθότητα· ἣν νῦν μεταδιώκοντες, τὰ παρόντα νομοθετοῦμεν. ὁ γὰρ καλούμενος Julios Miscellas παλαιὸς νόμος ἀρχαῖος, τὸ τῆς παιδοποιίας προβαλλόμενος σπούδασμα, ἐπέτρεπε ταῖς γυναιξὶν, εἰ καὶ ὁ ἀνὴρ κωλύοι, καί τι καὶ ὑπὲρ τούτου καταλιμπάνοι, ὑπὲρ τοῦ μὴ πρὸς δεύτερον ἀφικέσθαι

1 Id est, Alexandri cujus facta est mentio *c.37.* ꝟ. *eod.* intelligit autem *l.1. C. ubi pup.*
2 Liberi non possunt fidelius quam apud matrem educari. adde *Livium* 39.
3 Octavum genus pœnæ nuptiis secundis impositæ.
4 Non cogentur.
5 Nam repræsentatio dotis, donationis est species.
6 Vid. *l.1. Cod. si dos constante matrim.*
7. *l.73. in fin. l. ult.* ꝟ. *c. l.20. ff. soluto l.29. C. de jure dot.*
8 Dotis repræsentatio est instar donationis prohibitæ, *d. l. 1.*
9 *d. l. 1.*
10 Sensus est: Dotis, sine causa repræsentatæ uxori, fructus, augere lucra dotalia eaque omnia liberis ex eo matrimonio conservari à parente. si ita est secundi matrimonii liberis hujusmodi fructus donari non potest.
11 Novum genus pœnæ binubis constitutæ.
12 Hinc sumpta est Authentica, *Eisdem, Cod. de sec. nupt.*
13 *Dixi ad l.2. Cod. quando mul. off. tut.* quod hodie non exigitur, sed testatio sufficit apud acta, *Nov.94. c.2.*
14 Tutelam speciem intercessionis esse hinc colligas.
15 Id est, vitrici. *l.6. in fin. C. in quib. causis pign. tacit.*
16 Theodosius & Valentinianus in *l.6. C. ad Tertull. l.10. C. de legitim. hered.*
17 Ἄωρον γάμον. dixi ad *l.1. C. de secund. nupt.*
18 Quæ contra juramentum ad secundas nuptias venit, Deum, mariti memoriam, & charitatem filiorum hic negligere dicitur.
19 Id est, ante annum luctus.
20 Πρὸ τοῦ πενθίμου.
21 Decimum genus pœnæ iterantibus nuptias observa.
22 Quæ neglecto jurejurando, nubit secundo, ea patitur pœnas earum mulierum, quæ nubunt ante annum luctus: de quibus pœnis dixi ad, *c.22.* ꝟ. *eod.*
23 Mulier naturalium liberorum tutrix esse potest.
24 Vid. *tit. C. de tutorib. vel curatorib. illustrium.*
25 Cautionem matribus secundo nubere volentibus utilem observa. *Novell.94. c.1.*
26 *l.6 C. ad Treb.*
27 Ἀσφάλειαν. Id est, Cautionem nudam sine fidejussione, *Cujac. hic.*
28 Cuinam præstatur hæc cautio? filio emancipato, *l.7. in fin. ff. ut legat.* non filio familias, *l.50. ff. ad Treb.*
29 Undecimum genus pœnæ secundis nuptiis constitutæ.

30 Hinc sumpta est Authentica. *Multo magis, C. de Episc. & cler.* 31 Mariti lectorum & cantorum officio in ecclesia fungi possunt: iidem in ipso jam officio constituti, possunt impune nuptias contrahere, *cap.26. can. apost. & c.6. Synodi in Trullo*: nisi secundas contrahant, aut viduam ducant vel similem, *Novell.123. cap 14 in fin.* puta concubinam, *Novell 6. c.1. §.3.* 32 Sacerdos contrahens nuptias non punitur pœna corporali, sed sacerdotio tantum cadit: & ita potior habetur ratio matrimonii conservandi, quam sacerdotii gerendi, *Novell.123. c 14. in fin. ibi, si vero post ordinationem, &c.* quod vix hodie servatur. Diceres id abrogatum *l.19. Cod. de Episcop. & Cleric.* hæc nisi Novella posterior esset, possis quoque dicere Græcos in ea re fuisse varios, *c. 44. in pr.* ꝟ. *eod.* 33 Puta, quia nec ipse continere: nec affectus hujusmodi vinci potest: ideoque lex ei indulget: *ut hic, & Novell.123 c.41.* licet eum carnis sordes Leo pudice parum vocet, *Novell. 3. in fin.* 34 Duodecimum genus pœnæ secundis nuptiis constitutæ. 35 Secundas nuptias qui contraxit, non potest promoveri ad majus sacerdotium. Secundæ nuptiæ officiunt majori sacerdotio adipiscendo. 36 Sacerdos potest contrahere matrimonium: contractum non dissolvit, sed tamen sacerdotio cadit. 37 Secundas nuptias qui contraxit ad sacerdotium promoveri non potest. Quin promotus sacerdotio ipso cadit: porro, binubus hic non censetur, qui puellam devirginavit. Vid. *Nov.123. c.14.* 38 Et è contra, si uxor marito legaverit sub ea conditione, si secundas nuptias non contraxerit. 39 Hinc sumpta est Authentica, *Cui relictum, C. de indict. viduit.* ὁ γὰρ καλούμενος. Julius Miscellas παλαιὸς νόμος. 40 Hæc lex, num eadem cum lege quæ Julia & Papia? Robertus 1. *anim. 2. & 3.* negat. Mercator 1. *Notar. 2.* ait. Movetur epigraphe legis 62. quæ est Clementis ad legem Juliam & Papiam functo paragrapho ultimo ejusdem legis *ff. de cond. & dem.* Ex indice authorum juris, pandectis præfixo; constare, Clementem scripsisse ad leges: legum nomine ibi intelligi Juliam & Papiam quæ & novæ leges dicuntur, *in l. ult. ff. de reg. Cato.* idem ait Cujac. 14. *obs.* 14. (quod Hotomano displicet 2. *ob.* 3.) ut & leges *in l. ult. ff. De statu lib.* 41 Lex Julia Miscella conditionem viduitatis uxoribus remittit. si tamen intra annum contrahant & jurent se liberorum causa nuptias contrahere. post annum ergo non poterant? non poterant ex lege Julia Miscella: interea tamen legatum petebant ex alia cautione inventa à Q. Mutio. ꝟ. *eod. l. 2. C. de indict. viduit.* 42 Fuerunt hujusmodi conditiones usitatæ, Uxori, Si à liberis, ne nupserit. *l 62. §.2. in fin. ff. de cond. & dem.* mulieri, Si nupserit, quoad vidua erit: uxori, si a liberis impuber. ne nupserit. *d. §.2. l.96. ff de cond. & dem.* uxori cum nupserit. *l. ult. ff. de statulib.* Mæviæ vel mulieri si non nupserit. *l.22. l.72. §.5. ff. de cond. & dem.* mulieri, si non nupserit. *l.65. §.1. ff. ad Treb.* si mulier non nupserit. *l 72. §.2. l.74. ff. de cond. & dem.* si arbitratu Titii Seja nupserit. *d. l 72. §.4.* si filia non nupserit, patri ejus lego: si pater uxorem non duxerit, ejus filiæ familias lego. *l 79. in fin. ff. de cond. & dem.* uxori si non nupserit. *l.14. ff. de leg. 3.* si uxor post mortem nuptui sese collocaverit. *l. 1. 2. 3. C. de indic. viduit. l. Jul. Misc.* Si vidua erit, Quoties vidua erit, Cum vidua erit, Si amiserit uxorem, Quando ad cœlibatum pervenerit. *l. ult. d. 1. Cod.* Ad quas personas pertinuerit lex Julia Misc. dicam ad *d. l. ult.*

αἰρέσεως χάριν, ὅρκοις τε καὶ εἰς ἀνδρὸς φοίβην, καὶ ὁμνύουι οἱ παῖδων ὕπεκεν τῶν τεκόντων, καὶ τὸ κεχαλεπασμένον λαμβάνειν καὶ τοιοῦτο μὲ εἰς ὀνειδῶν ἰδίαν τοὺς γυναικὶ τῶν ἀδελφῶν, τούτῳ ἢ παρελθόν. εἰ δὲ ἡδονὴν λαβεῖν τὸ κεχαλεπασμένον, ὅτε ἄλλως ὧν τοῖς γυναιξὶ τῶν λαβεῖν, πρὶν ἀσφάλειαν ἔκ-ρυτο ὡς ἐπὶ δύπορον τὸν ἀλλότριον γάμον. ἀλλὰ τοιοῦτο δὴ τῷ φοβηθέντι ὅτε αὐτὸς ὁ Julio Miscellus ἐξεῦρεν, ἀλλὰ Quint. Muti. Scævolæ φοβηθέντος ἐνίσχυσεν. ἐπὶ πάντων δὴ τῶν ἡρπασμένων εἰς τοὺς τῶν πεφασμένων κωλυσοῦς, τοὺς τοιούτους ἐπιτρόπους ἀσφαλείας. Ἡμεῖς τοίνυν ὁρῶντες τοὺς πολλοὺς δὴ γυναικῶν ἐπιθυμίᾳ γάμων, ἢ ἀλλ' παιδοποιΐαν, ἀλλὰ ἀλλ' τῶν τῶν φύσεως ἀναίρεσιν, καὶ ὁμονοίας, καὶ γαμικῶν, καὶ ἀφελεσιμίους τοὺς τῶν πολλῶν τοιούτων γονέων, φάσκομεν τῶν ὀρθῶν τοὺς τῶν θειοτέρων ἡρεσπίσαι μέρον, καὶ τῶν ἐπορκίαν αὐτοῖς κωλύσαι καὶ μὴ ἐν συζεύξαι τοιούτοις ὅρκοις ὑπάρχειν, ὑφ' οἷς πάντως τὸ τῆ ἐπορκίας ἀφίκεσθαι. καὶ ἡδὺ ἐκεῖνο ἀφοσίκειν τὸν νόμον, τὸ δεῖν τοὺς ἄπαιδας ὕσους γυναῖκας τοῦτον ὁμνύειν τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ παιδὸς ἐχέτους τεκεῖν τὸν ὅρκον, ἵνοι τι ὁμοῦ καὶ τῶν ἀφ' κρατοιχομένων λυπῆνδε ψυχῶν. καίτοιγε τὸ μὲ τῆ ἐπορκίας ἀφίκεσθαι λύ, τὸ δὲ τῆ παιδοποιΐας τὸ τοῖς τῆ τύχης αἰτίοις ἀνάγκης. ἐπειδὴ τοίνυν τοῦτο ἡμετέρου τε ἀπόκειται νόμου, τὸ ὅρκου αὐτοῦ ἀφιλόπτες, καὶ τῶν τοιούτων ἐπιτρόπων λῦσαι, ὡσὴ ὁμοίως ὡς ἀναγκαίας τῆ πεφασμένων ἀφελείας, τὸ δεῖν καὶ τῶν ἀφ' κρατοιχομένων ἀναπνεῦσαι ψυχῶν. διὸ δὴ τῆ παρόντος τίθεμεν νόμον. ἐν ᾧ βουλόμεθα τοὺς τῆ τελούτων ἀδελφοὺς ἄτοκοι ἔχωσας βυλὰς ἀμφιτέν. εἰ μὲν ἐφάσκομεν δεῖν τῶν γυναῖκα πάντας ἀνδρὸς ἐπιτάξαι μὴ γαμεῖν, τὸν φυλάττειν, εἶχεν ἂν τι πικρὸν ὁ νόμος· νῦν δὲ δύτερα παρόντος, ἀν, εἰ μὴ βουλοίμην γαμεῖν, μὴ λαβεῖν τὸ κεχαλελειμμένον, τ' εἰς ἔραστον ἀτιμίας ἐκ ἀφεδεῖν τῶν γνώμων ἀν τελούτησιν· ὅτου κινδυνεύομεν, ὥστ αὐτὴ δέκαν παρρησίαν καὶ γαμοῦσαι καὶ λαμβάνειν τὸ κεχαλελειμμένον, καὶ ἀλλ πάντων λυπεῖν τ' αὐτοῦ συνοικοῦσαν.

ΚΕΦ. μοῦ'.

ΩΣπερ ἡμεῖς ζόμεν, εἴ τις κωλύσειε τῶν γαμετῶν ἀφ' ἑτέρου ἐλθεῖν συνοικέσιον, ἢ ἡ γαμετὴ τ' ἄνδρα, (τοῦτον γάρ ἐστιν ἐκείνου) καὶ ὑπὲρ τούτου τὸ κεχαλιπόσιεν, ὡς ἂν δυοῖν αἱρεσιν ἔχῃ τ' συνοικήσῃ τ' ἑτέρου, ἢ ἀφ' ἀφ' γάμου ἐλθεῖν, καὶ ἀποτάξασθαι τῇ ληΐᾳ, ἢ, εἰ ἀφ' τοῦτο ἀ βούλοιτο, ἀλλὰ πρὸ τ' τελούτησαι, πάντως ἀποχὴ τ' ἐφεῖσθαι γάμων. §. α'. Ἀλ' ἵνα μὴ τὸ πρᾶγμα μετέωρον ᾖ, καὶ μ' χρόνος ἴσως μακρὸς ἐπιτεῖ πάλιν ἡ εἴασ ἐρεῖς, ἀφ' τοῦτο κελεύω ἡμῖν ἔθεσιν ἔχειν ὁρίσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ εἶσιν μὲ ὀνιαυτοῦ μὴ πάντ πανδελὼς ἀπαίτησιν ἔ κεχαλελειμμένου· (τοῦτο εἰ μὴ τρόπον ἱερατικὸν ἐπιφορώμεν ἀπὸ τῆ ἐπορκίου, δύο δοὶν τῶν λῆψαι, ὡς ὅτε ὑπ' γάμων ἔσης ἐλπίδος.) §. β'. Εἰ μήτοι ἀφ' ἁμαρτεῖν συμβαίη τ' ὀνιαυτοῦ χρόνου, δίδομεν μὲ τῷ πρώτῳ τοῦτο λαβεῖν τὸ κεχαλελειμμένον· ἐν ἀπολῇ ἢ δὲ ἄτοκοι· ἀλλ' εἰ μὲ ἀκίνητον εἴη τὸ πρᾶγμα, μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβάνειν πρὶν εἰ μὴ διαμησίαν ἐκθοιτο, καὶ ὑποθήκην ὑποθοῖτο τὰ ἐαυτῆ πρᾶγμα, (τοῦτο ὅπως καὶ σιωπηρᾶς ὡς τάδε ἔ νόμος δίδομεν) ὡς εἰ πρὸς δύτερον ἔλθοι γάμον, ἀποδιδοῦσι τὸ δεδομένον τοιοῦτον ὁποῖον πρότερον ἀποδιδὸς ἢ ἐς ἔλασσον ὡ μεῖον κομιεῖς. §. γ'. Εἰ ἢ κινητὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, εἰ μὲ δύπορος ἔχοι τὰ τ' φίλους τοῦ πρώτου τῆ βυλομένῳ λαβεῖν, δίδοσθ τὸ κεχαλελειφθὲν ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἀσφαλείᾳ, καὶ πρὸς αὐταῖς ὑποθήκαις· ἀλλ' εἰ ἔ ἕτερόν τι τ' κινημάτων εἴη, τοιοῦτον ἀποδίδοσθ ὁποῖον εἴληφεν, ἢ τὸ τ' ἐλαττόσεως ἡσσημένου μόσον.

§. δ'. Εἰ ἢ χρῆμα ἂν εἴη, καὶ μ' τόκων ἀποδίδοναι ὧν ὀφείλει λαβεῖν ἐκ τούτου, ὅρκῳ ἔ ἀποδιδοῦ τοῦτο κελεύομεν. §. ε'. Εἰ ἢ σὺν ἐδώσειτε μὲ, σωσιχρήσειν ἢ, τ' ἀπὸ τρίτης ἐκθέσης ἀποδίδοτο τόκον. εἰ μὴ σφόδρα ἢ δύπορος ἔχοι, καὶ ἐγκυήσω τοῦτον ἡσσοπαιδείαν. εἰ ἢ σὺν ἐκ τούτου τ' ἐγυήσαμεν δέναι, πλωισαῦτα ἐπὶ διαμησίας καὶ ὑποθήκαι, κ' τὸ εἰρημένον τ' ὄντων αὐτῷ πρᾶγμάτων μέτρον, λαμβανέτω μὲ τὸ κεχαλελειμμένον. §. ς'. Εὐθὺς ἢ ἄμφω τῷ πρὸς δεύτερος γάμους ἐλθεῖν, τῶν τοῦ δεῖ· ὀκλικεῖσθω, παρ' οἱαδήποτε φανείη πρόσκρα, ὡς αὐτὸ τῷ δρχῷ ἀδὲ δεδωκὼ δόξαν. ὅπῳ ἐπὶ παντὸς τ' ἀναδόσεως ἥκομεν. εἴτε κινητὸν, εἴτε ἀκίνητον εἴη τὸ μίσθιον ἀναδίδοσθ, κεφάλαι ζόμεθα. §. ζ'. Εἰ δὲ χρυσὸν εἴη τὸ κεχαλελειμμένον, δύπορος δ' ἔχοι πρὸς ἐγγύην, καὶ ἀδὲ αὐτὸς ἀξιόχρεως εἰη τῶν κεχαπεδωθῆναι, μᾶλλ μᾶ παρ' ὀκείνῳ τὸ ἐξ ὃ κεχαλέλειπ'), τ' ἢ σὺν τρίτης ἐκθέσης αὐτοῦ τόκον τελεσθ' ὃ μὴν ἐ τότε κρατοῦσαι ἕως ἡ δύτερος σκεῖν· ὁμιλήσει γάμοις, (ὅπ κ' τὰ τ' ἀναδόσεως τ' κρεμαδεσθεληθέντων τόκων λήψε') χάραν) ἢ ἠθέσιν φανερὸν σὺν ἐπ' δωσᾶς τοῦτον πρὸς γάμον ἐλθεῖν, εἴτε κ' τρόπον ἱερωσύνης, (τοιαῦτα γὰ αὐτὸ δόσ τὸ κεχαλειφθὲν) ἢ κ' ἀνάτρ. λήψον) γὰ αὐτὸ πάντως οἱ τότε κληρονόμοι, ἀδὲν ἀδὲ τ' δεδομένων τόκων ἀναδίδοντες. §. η'. Τῶ αὐτῶ δὲ εἰσάγομεν παρατήρησιν καὶ τ' αὐτὸν λογισμόν, καὶ εἰ μὴ οἱ συνοικοῦντες ἀλλήλοις ὑπὸ τοιούτων κεχαλίποιεν αἱρεσιν, ἀλλ' ἕτερός τις ἔξωθεν ἢ ἀνδρὶ ἢ γυναικὶ ὑπὸ τοιούτων αἱρεσιν δεδωκὼς ἢ βλωβείη, δηλαδὴ τ' τυχηρὸν ἀφελείσεων κ' τῶ ἑαυτῶν φύσιν καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς νόμους ἐπὶ τ' δόσεων τε καὶ ἀναδόσεων ἠσυχημένων. Ταῦτα τοίνυν σὺν τ' ἤδη χρονημένων παρ' ἡμῶν ἀσφάσ τ' Julio Miscella Δρπάξεων ἀμείδομεν. τὰ ἄλλα δὲ ἔσω κύρια κ' τὰς ὅρκς κ' τὸ ἥκομεν, κρεμάσαι ταῦτα ὑφηγησόμεθα. §. θ'. Αἱ δὲ εἰρημένῳ παρ' ἡμῶν ἀσφάλειαι διδόσθωσαν, εἰ μὲ ὑπάσεως εἴη μέρ', ἢ πρεσβεῖον, τοῖς κληρονόμοις, ἢ ὑποκειμένοις, ἢ ὀκείνοις ἀφ' ὧν ταῦτα κεχαλέλειπ'· εἰ μήτοι mortis causa δωρεὰ, πάντως τοῖς κληρονόμοις. εἰ δὲ ἐξ ὁλοκλήρ κ' τοιούτῳ αἱρεσιν γραφείη τὸς κληρονόμ', τοῖς ὑποκειμένοις, εἰμὲ εἶεν, ἢ πάντως γὰρ τοῖς ἐξ ἀδικαίτε πρὸς τ' κλῆρον κρατεμένοις τοιαύτας ἀσφαλείας παρεχέτω· ἵνα πανδεχθῇ ὁ νόμ· ἔχῃ τῶν οἰκείων τελειότη. πλὼ εἰ μὴ πολλαχὶς ὁ Δρμόσθενης καὶ τῶν ἐπιτρέψεις, φήσας ἄδειαν ἔχειν τ' ὃ κεχαλέλοιπεν ἢ τῶν ἔνστασιν τῶ μεγαλῳ ἢ τῶν ἐξ ὁλοκλήρ, ἢ τὸ πρεσβεῖον, ἢ τὸ φιδεϊκόμισσον, ἢ τῶ mortis causa δωρεὰν, καὶ λαβεῖν τὸ κεχαλελειμμένον, καὶ μηδεμίαν ἀσφάλειαν διδόναι. πλωισαῦτα γὰ ἀκληθησόμεθα τῇ τ' τελούτησαι γνώμῃ. ἄδειαν γὰ ἡμῖν ἐστ πᾶς τ' τελούτῶν φυλάττειν μ' τ' νόμος βλήσῃς.

nire, & jurare, *quia* [1] *ex filiorum causa hoc aperet*, & quod relictum erat, acciperet; & hanc quidem in [2] annum dabat mulieribus licentiam. Eo autem transeunte [3] si vellet accipere relictum, non aliter licebat mulieri hoc accipere, antequam cautionem exponeret, *quod ad secundas non veniret nuptias*. Sed hanc quoque adjectionem ipse [4] Julius Miscellus haud invenit, sed Quintus Mutius Scævola hoc præstanciverat [5], super omnibus quippe pendentibus in causarum prohibitionibus hujusmodi adinveniens cautionem [6]. Nos igitur videntes plurimas mulieres desiderio nuptiarum non propter filiorum procreationem, sed propter necessitatem & jurantes & nubentes, & transcendentes morientium voluntates, existimavimus prius interim sacratiorem mederi partem, & perjurium [7] eis cohibere, nec finere talia subire juramenta, in quibus omnino perjurium promptum est. Nam nec illud inerat legi, ut oporteret sine filiis existentes mulieres hoc jurare sacramentum; sed etiam filios habentibus hoc adjacebat jusjurandum, quod Deum simul, & defuncti animam contristaret: cum utique perjurium quidem esset in promptu: filiorum vero procreatio in fortunæ [8] muneribus jaceret. Quia igitur hac nostra sancimus lege jusjurandum eis auferentes, & talem permittentes relictorum perceptionem, consideravimus (quoniam alterum quoque à nobis prætermissum est) oportere & defuncti animæ mederi. Quapropter præsentem ponimus legem: non enim volumus deficientium nihil illicitum [9] habentes, voluntates frustrari. Si enim [10] diceremus oportere mulierem omnino viro præcipiente non nubere, hoc custodire: pro amaritudine habuisset hoc merito lex: nunc autem cum secundo præsto sit lex, sc. ut si voluerit nubere, accipiat quod relictum est: noviſſimi sceleris est despicere voluntatem defuncti ita fluctuantem, ut ei detur licentia nubendi, & accipiendi quod relictum est, & per omnia contristandi priorem maritum.

Cap. XLIV.

UNde sancimus: Si quis prohibuerit uxorem ad aliud venire matrimonium, sive etiam uxor [11] maritum: (idem namque est utrinque) & pro hoc aliquid reliquerit: unam [12] ex duabus conditionem habere contrahentium alterum: aut ad nuptias venire, & *abrenuntiare præceptioni* [13], aut si hoc noluerit, sed honorat defunctum, omnino abstinere de cætero nuptiis. §. 1. Sed ut non causa suspensa sit, & post tempora forsitan longa revertatur rursus exactio: propterea bene nobis visum est, hujus rei determinare causam, & usque ad annum [14] quidem non esse penitus petitionem relicti: nisi tamen modus sacerdotii adveniens alteri personarum statim præbeat exceptionem: utpote nequaquam nuptiarum existente spe [15]. §. 2. Si vero transire contigerit annale tempus: damus quidem personæ huic accipere quod relictum est: non absolute tamen, nec simpliciter: sed si quidem immobilis fuerit res, non aliter hanc accipere, nisi juratoriam cautionem exposuerit, & supposuerit suas res, (hoc quod tacite ex hac lege damus) *ut si ad secundas venerit nuptias, reddat quod datum est, tale quale percepit restituens, & quos accepit in medio fructus* [16]. §. 3. Si vero mobilis fuerit res: si quidem idoneam habeat substantiam persona volens accipere, dari quod relictum est sub eadem cautione & iisdem hypothecis. Sed si quidem aliquid aliud mobilium fuerit: tale restitui, quale recepit, aut diminutionis medeatur partem. §. 4. Si vero pecuniæ [17] fuerint etiam cum usuris [18], quas inde percipere valuerit: jurejurando restituentis hoc judicando. Si vero non mutaverit quidem, sed usus est: tertiæ [19] centesimæ reddat usuras. §. 5. Si vero non [20] valde locuples fuerit: etiam fidejussorem hunc exigi. Si autem non valuerit fidejussorem dare, tunc sub juratoria [21] cautione, & hypotheca (secundum quod dictum est) suarum rerum accipiat quidem quod relictum est. §. 6. Mox autem, ut ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo qui dedit, vindicetur, apud [22] quamcunque apparuerit personam, tanquam si ab initio neque datum fuisse videretur, quod in omni restitutionis casu, sive mobile sive immobile sit quod futurum est, reddi valere sancimus. §. 7. Si vero aurum [23] fuerit quod relinquitur: minus idonee vero se habeat ad fidejussionem: & nec ipse dignus sit cui hoc credatur: manere quidem apud illum à quo relictum est: tertiam [24] vero centesimæ ejus usuram præstari: quam usque tunc solvat, donec aut secundas ille contrahat nuptias (quando & restitutio præstitarum usurarum suscipiet facultatem) aut fiat manifestum nullatenus posse istum ad nuptias pervenire, sive secundum modum sacerdotii (tunc enim ei dabit quod relictum est) sive [25] morte: accipient enim hoc omnino ejus heredes, nihil neque de datis usuris reddentes. §. 8. Hanc ipsam autem introducimus observantiam & eundem intellectum, etiamsi [26] non conjuges alterutris sub tali reliquerint conditione: sed aliquis alius extraneus sive viro sive mulieri sub tali conditione dari quid voluerit, sc. fortuitorum [27] casuum: secundum suam naturam, lege super his tam in præstandis quam in restituendis conservata. Hæc igitur ex jam nuper factis à nobis occasione Juliæ Miscellæ constitutionibus retribuimus: alia vero sint firma secundum terminos & casus secundum quod hæc exposuimus. §. 9. Præfatæ autem à nobis observationes dentur, (si institutionis sit pars [28] aut legatum) heredibus aut subſtitutis, aut illis à quibus hæc relicta sunt: si quidem mortis causa donatio: omnino heredibus. Si vero ex asse secundum talem conditionem conscribatur quis heres: subſtitutis si fuerint, aut omnino iis qui ab intestato vocantur ad hereditatem, hujusmodi observationes præstentur, ut undique lex habeat propriam perfectionem: nisi [29] forte testator & hoc præcipiat, dicens licentiam habere eum cui dereliquit, sive per institutionem particularem, sive ex asse, aut per legatum vel fideicommissum, sive per mortis causa donationem, & accipere quod relictum est, & nullam cautelam dare: tunc enim sequenda est defuncti voluntas, studii enim nostri est, defunctorum conservare [30] secundum legem voluntates.

Cap. XLV.

1 De eo dixi ad *l.* 220. *ff. de verb. sign.*

2 Hinc Cujacius colligit, Tempore legis Juliæ Miscellæ, luctus nondum annum fuisse præfinitum: quod Roberto displicet 1. *animad. c.* 2. Movetur quod Plutarchus in *Numa* referat Numam (Ovidius 1. *Fastorum* hanc constitutionem tribuit Romulo) luctus diem decem mensibus terminasse. Item quod Halicarnassæus *lib.* 5. luctum annum ad veteres Romanos retulerit: quod Valerium Publicolam & Brutum mulieres ita luxeriat. *Liv. lib.* 2. Mercator 1. *Nota* 2. *in fin.* negat huc superiora pertinere, cum illis locis agatur de 10. mensibus non de anno. Annum luctui præfinitum primo à Gratiano, Valentiniano & Theodosio, *l.* 2. *C. de secund. nupt.*

3 Anno scil. id est post annum.

4 Αὐτὸς ὁ Ἰούλιος Μισκέλλας. *Hal. edit.* Julios miscellas. *Scrimg. editio.* Alii legunt: Μαλκέλλας. Cur ita dicta est? Robertus 1. *animad.* 2. dictam ab eius auctore Julio Miscello putat, quod Mercatori 1. *Nota* 2. displicet. Negat enim hic dici, Julium Miscellum, sed Miscellam, initio hujus capitis ita legi, Ἰούλιος Μισκέλλας παλαιὸς νόμος. à Justiniano Miscellam dici νόμον non νομοθέτην. Fore, si id Roberto concedatur ut hæc lex duplex nomen fortiatur, Julii & Miscelli scil. Julius Miscella duorum auctorum nomen non esse: unum Julii, alterum Miscellæ: cum nulla fuerit Romæ gens aut familia Miscella. Ait ergo Miscellam dici à varietate plurium rerum ac personarum utriusque sexus, quod etiam Cujacius hic confirmat; eadem ratione, qua à Siculo Flacco, æs Miscellum, quod lex est vel forma æneæ multorum agrorum, multarumque personarum modum comprehendens. & ab Agellio Miscella doctrina confusanea, ut & lex futura ὁ νόμος πολλὰ σχοίνων.

5 Προνομεδιτήσας *Scrimg. editio.* προγνωμοδοτήσας. *Haloand. editio.* Idem Haloander vertit *appositit.* Ex Haloandri lectione Balduinus colligit Scævolam legi Miscellæ cautionem adjecisse: & ita posteriorem aut coætaneum legi Jul. colligit: eadem opera, leges Miscellam antiquiorem lege Julia & Papia, cum utraque (ut ipse ait) longe post Scævolam lata sit. Nam si post Scævolam fuit lex Julia & Papia: ante Scævolam Miscella, utique & ante legem Juliam & Papiam lex Miscella fuerit. Robertus 1. *animad.* 2. *Scr. edit. præfert.* Putat itaque Scævolam tempore præcessisse legem Juliam Miscellam, quod ejus cautionem (quæ Muciana, Miscellæ applicatam hic legamus. addit leges Jul. & Papiam præcessisse hanc legem Jul. Miscellam. Superius dixi videri Cujacio *hic* & Mercatori 1. *Not.* 3. Miscellam & leges Jul. & Pap. eadem esse, ut in eo à Balduino dissentiant, existimante, Miscellam antiquiorem legibus Julia & Papia: & à Roberto existimante leges Jul. & Pap. præcessisse hanc legem Miscellam. 6 Cautio Mutiana, de qua vid. *l.* 73 *l.* 77 §. 1. *l.* 79. §. 2. *ff. de cond. & dem.* pertinebat ad legata conditionalia, quæ morte legatariorum finiuntur, *l.* 73. *ff. de cond.* ad conditiones in non faciendo conceptas, *l.* 7. *d. tit.* quibus vetatur aliquid fieri. *l.* 3. *in fin. ff. de leg.* 2. 7 Perjuria cohibenda. 8 Imo Dei, illud Conjugium petimus partumque uxoris: at illi, deos intelligit, norunt qui pueri, qualisque futura sit uxor.

9 Licitæ voluntates morientium servandæ: illicitæ, non servandæ. de quo dixi ad *l.* 23. *ff. de conditionib. instit.* 10 Ut infertur injuria mulieri si cogitur non nubere mariti mandato. Ita marito injuria infertur, si eo invito uxori matrimonium permittitur. 11 Hoc enim locum etiam habet in prohibitione masculis facta. *l.* 3. *C. de indicta viduitate.* 12 Decimuntertium genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus constitutæ, quæ tamen primis nuptiis communis esse poterit, ut dicetur alibi. Hoc autem jus novum viduitatis indictæ in legatis receptum, abrogat pene titulum Codicis *de indicta viduit.* & omnes leges, quarum superius mentio facta est: quibus remittebatur legatariis conditio viduitatis à defuncto & testatore eis indicta. 13 Et legato.

14 Legatum relictum, sub hac conditione, *Uxor si non nupserit*, vel *si nuptias non contraxerit*, ante annum peti non potest: nisi legatarius sacerdos fiat. tunc enim nulla spes est in eo nuptiarum, *Jul.* 15 Sacerdoti nulla spes nuptiarum. 16 Qui Mutianæ cautioni non satisfacit: & rem fructus reddit. *l.* 76. §. 7. *ff. de leg.* 2. *l.* 73. 79. §. 2. *ff. de cond. & dem* & usuras, si quas percepit. *verf. si vero. eodem.* 17 Mobilium rerum duo genera hic constituit colligas. Unum eorum quæ ita restituuntur ut sunt accepta, *verf. sed si quidem §. eodem.* aliud ut aliter. *ut hic.* 18 Usuræ ob usum debitæ. 19 Id est, trientes usuras, ut *l.* 6. §. 1. *C. de secund. nupt.* 20 Non valde locuples, etiam fidejussorem dare tenetur: An minus, jurat. 21 Juratoria cautio, & hypotheca rerum propriarum fidejussionis subsidia. 22 *l.* 9. *in fin. ff. de rei vindicat.* adde *l.* 8 *in fin. C. depositi.* 23 Χρυσίον, pecunia numerata, *Julian.* 24 Id est, trientem. 25 Sacerdotium & mors, nuptiis hic obsistere dicuntur. 26 Id est, etiamsi extranei. sensus est, extraneum, id est, alium à marito, extraneæ personæ posse legatum relinquere, sub conditione non contrahendarum nuptiarum, *Jul.* Robertus tamen 1. *animad.* 2. putat viduitatem à nullo alio indici potuisse quam à marito & legem Juliam Miscellam alio non pertinuisse quam ad indictam ab altero conjugum viduitatem. Movetur lege 2. 3. *C. de indicta viduitate*, quæ mentionem tantum facit conditionis adscriptæ conjugum testamento, quo nomine reprehenditur ab Antonio Mercatore, 1. *Not* 2. & textus hic quoque evidenter aliud sentit, ut & Julianus vetus interpres. 27 Id est, sub conditione casuali. 28 Si quis certa parte institutus fuerit sub conditione non faciendi, cavere debebit coheredibus vel substituris, nemine ex his apparente cavebitur heredibus ab intestato, *Julianus Patricius.* adde *l.* 18. *ff. de cond. & dem.* 29 Testator cautionis necessitatem legatario remittere potest. At non potest usufructuario, *l.* 1. *C. de usufr.* Potest, sed non de utendo fruendo boni viri arbitratu. Cujacius aliter distinguit, ut enim negat omnem cautionem fructuariis remitti posse: ita fatetur Mutianam posse remitti. 30 Voluntas defuncti servanda.

1 Hinc sumpta est Authentica, *Sed si aurum, C. de sec. nupt.*

2 *l. 6. §. 2. C. de sec. nupt.*

3 *Novell.* 2. intelligit *cap.* 4.

4 Maritus scil.

5 Ἐπίδοιν, id est, dederit.

6 XIV. genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus constitutæ.

7 Pecunia mobilium appellatione continetur *hic. & l.* 79. §. 1. *ff. de legat.* 3. De quo non est dubitandum, quando mobilia simpliciter, & per se, non autem tanquam accessoria certæ rei relicta sunt. de quo late Philipp. Corn. *vol.* 2. *consil.* 48. Menoch. *de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 127. Mantic. *de conject. Ultimar. volunt. lib.* 9. *tit.* 3. ANS.

8 Et quemadmodum mater secundas nuptias contrahens succedat liberis ex testamento, vel ab intestato, vide *Jul. c.* 166.

9 Hinc sumpta est pars authenticæ, *Ex testamento, C. de secund. nupt.*

10 *Novell.* 2. §. *eod.*

11 Id est, anno 534.

12 Testato filio matres ut succedant secundo nubentes.

13 Morientium voluntates servandæ.

14 Id est, institutionis jure.

15 Sensus est, Matri secundas nuptias contrahenti filius quantum voluerit testamento conferre potest, nulla habita ratione bonorum, cum ea sint à patre non ab aliis personis accepta.

16 Intestato filio ut succedant matres secundo nubentes, adde *Novell.* 48. *c.* 2.

17 Filio mater succedit ab intestato, cum ejus fratribus in capita.

18 Idque in capita.

19 Mater filio succedens in ejus profectitiis, hujusmodi profectitiorum nudum habet usumfructum, in adventitiis proprietatem, quam ideo potest quoquomodo alienare. Julianus hunc locum ita interpretari videtur. *c.* 167.

20 XV. pœna secundis nuptiis constituta; cujus hic sensus est: Mater binuba succedens filio ab intestato, cum aliis defuncti fratribus bonorum ejus paternorum solum habet usumfructum: adventitiorum vero in sua rata pro virili etiam proprietatem. Num jus idem in donatione propter nuptias? dicetur J.

21 In rebus acceptis donatione propter nuptias, uxor solum habet usumfructum. J. *eodem.*

22 *l. 6. C. de sec. nupt.*

23 In gratitudinis causæ quæ sint in liberis. De causis ingratitudinis, vid. *cap.* 28. & 35. *S. eod. Novl.* 115. *c.* 3.

24 Ingratitudinis manifestas causas esse oportet in liberis, ut possint exheredari.

25 Ingratitudo fratri potest objici: & ob ingratitudinem frater fratrem exheredare potest: adeo ut interpretes existiment eo casu fratri exheredato nullam competere querelam inofficiosi, etiam turpibus personis institutis.

26 Fratres fratribus ut succedant.

27 Ingrati loco habetur, qui mortem fratri procuravit, qui se adversus eum criminaliter inscripsit, qui omnium bonorum litem ei dictavit.

28 Ingratitudinis signa observa.

29 Adde *l.* 14. *ff. de bon. liber.* olim id minime nocebat. *l. 6. ff. unde cognat.*

30 Hinc sumpta est Authentica, *Et cum C. ad S.C. Tert.*

CAP. XLV.

De administratione donationu propter nuptias. Idem dictum fuit supra Novell. 2. cap. 4.

ET[1] quia parum antea de cautela rerum ediximus, & Leonis nostri divæ memoriæ constitutionem[2] de secundis nuptiis, si ad eas veniens mulier non valeat dare fidejussionis cautelam, quia filiis restituat res, tertiam partem centesimæ accipere: nos causam adhuc melius ab ea constituimus, illius super hoc statutis competentem adjicientes subdivisionem. §. 1. Et sancimus (hoc quod pridem[3] à nobis in quadam dictum est constitutione) ut si quis[4] offerat[5] res propter antenuptialem donationem: siquidem omnes immobiles constitutæ sunt, maneat earum usus apud matrem ad secundas venientem nuptias: & eadem hæc eligat, & non recuset, neque[6] exigat à filiis pro æstimatione earum usuras: sed diligentiam earum habeat secundum quod lex dat usus dominis constitutis: conservet autem hæc secundum leges filiis superstitibus: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem casu filiorum non existentium, matri reliquo remanentibus filiorum heredibus conservando. §. 2. Si vero universa constituta est forte in pecuniis[7], aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam partem usurarum accipiente matre, cum prius sancita cautela non exigi à filiis aurum, nisi forte sine invidia sit viri facultas, & habeat aurum & argentum, & vestes, & quicquid conscriptum est matri: damus etenim tunc electionem matri, si velit res accipere, & dare fidejussoriam cautionem, sive prædictas accipere usuras: dicimus autem ex tertia parte centesimæ tam secundum anteriores leges, quam etiam secundum nostras. §. 3. Si vero permixtæ sint res, & donatio tam in pecuniis quam in immobilibus rebus sit, immobiles quidem omnino manere apud matrem: propter quod alimenta habeat exinde: in rebus vero mobilibus illa tenere, quæ pridem sancivimus, si contigerit in mobilibus rebus omnia antenuptialis donationis esse constituta: provident mulieres quod non negligat immobilia, neque imminuta hæc faciat, sed qualia accepit, restituat.

CAP. XLVI.

De successione[8] matrum in bonis filiorum pro qua parte fiat, & quomodo.

HInc[9] nos alia evocat ratio quæ de filiorum successione est: quam accipient quæ ad secundas veniunt nuptias. Jampridem enim de his scripta est lex à nobis ad Hermogenem[10] gloriosæ memoriæ magistrum sacrorum nostrorum factum officiorum relicta, Belisarii glorioſi præcedens[11] consulatum, septimo decimo Kal. Aprilis, per quam sancivimus matres ad filii non relinquentis liberos, cum ejus qui mortuus est fratribus, sine cautione vocari successionem: & ejus cum usu etiam proprietatem habere firmam: sive priusquam heres relinquatur, sive postea ad secundas venerit nuptias: auferentes leges quæ de his contrarium quid præcipiebant. †. Hanc autem nostram sanctionem firmam etiam modo manere super solas personas parentum, quæ dudum ad secundum venerint matrimonium, sancimus: & quasdam propriorum accipientes filiorum, firme ei servantes, & secundum deinceps tempus: sive ante nuptias, sive post nuptias herediratem in eas filii descendisse contigerit. †. De his autem quæ post hæc ad secundum veniunt virum, ita nobis præsens lex disponatur, & sanciatur. Ergo necesse est filio moriente, sive masculo, sive fœmina, sive testatus moriatur, sive etiam sine hoc: interim ea, quæ ex testamento sunt dicentes, ita ad ordinem qui ab intestato est, veniamus. §. 1. Si igitur legitime filius testatus[12] fuerit, & relinquat matri substantiam, sive partem ejus aliquam: hanc illa accipiat per scripturam (quia ubique custodire morientium[13] volumus voluntates) & habeat quod dimissum est, aut datum, & secundum proprietatem, & secundum usum. Sicut enim licebat relinquere alicui extraneorum, & nihil heredi secundæ mulieris nocebant nuptiæ: ita & matri relinquens, sive institutionem[14], sive legatum, recte derelinquat & dominium, & usum, sive[15] ex rebus quæ extrinsecus advenerunt, fuerit facultas, sive ex paternis: nihil ex hoc fratribus contradicere valentibus. §. 2. Si autem intestatus[16] filius moriatur jam ad secundas veniente matre nuptias, aut postea veniente: vocetur[17] quidem & ipsa cum filii aut filiæ fratribus[18] secundum nostram constitutionem ab intestato ad ejus successionem. Sed quanta[19] quidem ex paterna substantia ad filium pervenerunt, eorum solummodo[20] habeat usum ad secundas omnino, sive prius, sive postea veniens nuptias: in residuis vero omnibus rebus, quæ aliunde erant filio præter paternam successionem, veniat secundum vocationem nostram, quam statim dicemus, quadam correctione & ea indigere. Et hæc dicimus in rebus quæ extra[21] nuptialem donationem sunt. Quæ enim in illis sancita sunt à nobis, & à Leonis divæ memoriæ constitutione[22], integra conservamus: in quibus solum mater habeat usumfructum. §. 3. Sed in aliis rebus hæc sancimus, & deinceps ipsi tradimus quæcunque post nuptialem donationem sunt à patre venientia filio, aut ex aliis causis, tam ex testamento, quam ab intestato successionibus: ratione contra[23] ingratos filios undique & super istis rebus servata, quando manifestæ[24] causæ ingratitudinis demonstrantur: aliorum omnium, quæ de successionibus dicta sunt parentum in filiis, aut filiorum in parentibus, intactis manentibus.

§. 4. Ingratitudinem autem hic consideramus, non solum ad matrem secundum pridem à nobis dictum: sed etiam adversus[25] eundem ipsum fratrem defunctum.

CAP. XLVII.

ET quoniam scimus multas fratris[26] ad invicem factas contentiones: illum solum, tanquam[27] ingratum circa fratrem effectum, participari hoc lucrum non concedimus qui[28] mortem voluit fratri, aut criminalem inducere contra eum inscriptionem[29], aut substantiæ ei properavit inferre jacturam: ejus enim portio tam ad reliquos fratres, quam ad matrem veniat. Et hæc lex supra filiorum successionibus, quibus cum matre succedunt filii, maneat, illam quæ à nobis facta est subdivisionem introducens iis, quæ futuro tempore matrimonio secundo sunt socianda viris. Quæ enim jam ad secundum matrimonium pervenerunt, [& beneficio memoratæ nostræ legis poritæ sunt] his liceat successionem, sive per testamentum, sive ab intestato habere firme, & secundum dominium, & secundum usumfructum, & alienare, & testari, & transmittere secundum quem voluerint modum, nihilque sit eis impedimento quolibet tempore ex præsenri constituta lege.

§. 1. Illud autem firmum ex primo matrimonio filiis maneat, quod super his per prædictam à nobis constitutum est sanctionem.

†. Quod[30] si antenuptialem donationem, quam mater moriente marito lucrabatur, contigerit ad morientem filium pervenire, & propterea partem ei illius fieri hereditatis: matrem neque secundum quod succe-

ΚΕΦ. μί'.

Περὶ τῆς ἀφ' ἑαυτῆς γάμῳ δωρεᾶς χειρισμοῦ.

ΕΠειδὴ ὁ μικρὸς παρόδου τὸ πρὸ τοῦ τὴν φυλακὴν τῶν πραγμάτων ἐλάγιστον, τῷ τῶν Λέοντος ἐπισταμένῳ τὴν τῶν δύσεως λήξεως ἀφορμὴν ἐπὶ τὸ δόντων γάμων· εἴωθε ἡ παρὸς τούτοις ἐλθοῦσα γυνὴ μὴ δωρηθεῖν δεῖναι τῷ ἐξ ἴσης ἀσφάλειαν, τῷ ὅτι τοῖς παισὶν ἀποκαθίστησι τὰ πρόμοια, τὸ τελεῖν μάρτυρα ἐκατοντῆς λαμβάνειν· ἡμεῖς τὸ πρόμοια ἐπὶ κάλλιον ἐπίξαμεν τοῖς παρ' ἐκείνοις, τόμα ἐπὶ τούτῳ, πανταρμοῖς τῶν αὐγοπήκτων ἐπαγαγόντες τοιαδιαίρεσιν. §. α'. Καὶ βεβαιοῦμεν (τοῦτο ὅσαπερ ἡμῖν ἐπὶ τινῶν ἀρτίως διατάξεως) ἵνα εἴ τις ἐπιδοὺς προῖγμοῖα καὶ παραμυθίαν δωρεὰν, εἰ μὲν ἀπαντῶν ἀκίνητα κυβεύσηται, μόνοι ἡ τούτων χρῆσις παρὰ τῇ μητρὶ, ἐὰν δὲ τύραις ἐλθοῦσα γάμος, (καὶ αὐτὴ ταῦτα ἐκλέγῃ, καὶ μὴ παρεγκύπτῃ μηδὲ ἀπαιτοῦῃ τὰς παῖδας ὑπὲρ τούτων ἀποτιμήσεως τόκον· ἀλλ' ἐπιμελοῖτο τῶν αὐτῶν καθ' ὅσον ὁ νόμος δίδωσι τοῖς τὰ χρήσεως ὄντας κυρίοις, φυλάττοι τὰ τοιαῦτα κατὰ τοὺς νόμους τοῖς παισὶ βέλτιστον, ἢ, εἰ πάντες τελευτήσειαν, κατὰ τὸ ἡμέτερον νόμον, ᾗ μὲν ἐξ ἀπαιδίας casu τῇ μητρὶ, ᾗ ὁ λειποψυχῶν τοῖς τοῦ παίδων κληρονόμοις φυλαττόμενα.) §. β'. Εἰ ὁ πάντα καθεστηκὼς τυγχάνοι ἐν χρήμασιν ἢ ἄλλοις κινητοῖς πράγμασιν ἢ ἀναγραμμαία δωρεὰ, τὸ πρῶτον ᾗ τοῦ μέρος λαμβάνουσα τῶν μητέρα σὺν τῇ ἤδη γενομβεβηκυῖᾳ ἀσφαλείᾳ, μὴ ἀπαιτεῖν ἀφορμὴν τοῦ παίδων χρυσίου. τοῦτο εἰ μὴ ἀφθόνου ἡ ᾗ ἀνδρὸς εἴη οὐσία, καὶ ἔχοι καὶ χρυσίον καὶ ἄργυρον, καὶ ἐσθῆτα, καὶ εἴτε κατεγεγραμμένα ἐν τῇ μητρὶ. τοιαῦτα γὰρ τῷ ἐπιλογῷ τῇ μητρὶ δώσομεν, εἰ γε βούλοιτο τὰ πράγματα λαβεῖν, καὶ δόσιν τῶν ἐξ ἴσης ἀσφάλειαν, εἴτε καὶ τὰ εἰρημένον κομιζέσθαι τόκον ἀπὸ τελείας φαμὲν ἑκατοντῆς, καὶ τι τῆς ἐμπορικῶν νόμος, καὶ τὰ ἡμέτερον νόμον. §. γ'. Εἰ δὲ μὲ ἀναμὶξ εἴη τὰ πράγματα, καὶ ἡ δωρεὰ τὰ μὲ ἐν χρήμασι, τὸ ᾗ ἐν ἀκινήτοις ἔχοι πράγμασι, τὰ μὲ ἀκίνητα πάντως μένειν παρὰ τῇ μητρὶ, ἀφ' τὸ τῶν διατροφῶν ἔχειν ἐπιδεῖν· ἐπὶ ᾗ τοῖς κινητοῖς ταῦτα κρατεῖν ἀνάγκη συμβεβηκέναι ἐμπροσθεν, εἴπερ ᾗ ἐπίτηδες ἐν κινητοῖς πάντα τὰ τῆς ἀναγκαιοτάτης δωρεᾶς κεῖσθαι. προνοήσουσι τὰ γαμητὴς ὡσὲ μὴ ῥαθυμῆσαι ἡ ἀμελῆσαι τὰ ἀκινήτων, μηδὲ ἐλάττω ταῦτα ποιῆσαι, ἀλλ' οἷα ὅσον ἔλαττον ἀποδέειν.

ΚΕΦ. μϛ'.

Πῶς καὶ ὅσα τὴ μέρος ἡ τῆς μητέρων ἀφαδελφῶν γίνῃ ἐν παίδων ἀφορμῇ.

ΕΠειδὴ ἡμᾶς ἔπρεπε καλεῖ λόγος, ὁ ὅσα τὰ τῆς παίδων ἀφαδελφῆς, ὡς ἐὰν λάβοιεν αἱ δύτέρας ὁμιλεῖν μέλλουσι γάμοις. ἤδη μὲ ἐν καὶ ὅσα τούτων χάραξαι νόμος ἡμῖν, ὅσα Ἐρμογένη τὰ τὸ ἐνδόξε μνήμης, μεγάλου τῶν θείων ἡμῶν χρυσόμου πάτερ, ἀντιγραμμάτων, καὶ τῷ Βελισαρίου ᾗ ἐνδοξοτάτε ἀφορμῇ καλανδῶν ἀπριλίων καθ' ὃν ἐξετάσαμεν, πὰς μητέρας ἐπὶ τὰ ᾗ παιδὸς ᾗ μὴ καθαιρεῖσθαι παῖδας, μὴ τὰ αὐτὰ ᾗ τελευτήσαι τῶν ἀδελφῶν, ἀποχυμοῦσας καλεῖσθαι κλήρου· καὶ τάτε μὴ τὰ χρήσεως καὶ τῶν διαθέσεων μετεχεῖν βεβαίως, εἴτε ἀφορμὴ καὶ κλήρου, εἴτε μὴ τοῦτον δύτέρας ὁμιλήσασι γάμοις· ἀνελόντες ἐξ ἐκείνης τὰς νόμους οἳ ἀφορμὴ τούτων ἐναντίων τὸ ὀνηφόρου. †. Ταύτῃ ἡμῶν τῷ νομοθέτῃ κυρίαν καὶ νῦν μένειν ἐπὶ μόναις ταῖς ἤδη πρὸς δύτέρους ἐλθούσαις γάμοις βεβαιοῦμεν, καὶ πᾶσι τοῖς οἰκείοις ἀδελφαῖς παισὶν, εἰ βεβαίως τὰ αὐτοῖς φυλάττεσθαι καὶ τὰ τῆς χρόνου· εἴτε πρὸ τοῦ γάμων, εἴτε μὴ τοῖς γάμοις τὰ κλῆρον εἰς αὐτὰς ᾗ παιδὸς κατενεχθῆναι συμβῇ. †. Τὰ ὁ τοῖς μὴ τούτοις εἰς δύτέρους φοιτῶσις ἀνδράσ ἐτ' ἡμῶν ὁ παρὼν νόμος τυπώτω τὰ τῆ ἀφαιρεσμβεβαίτω. Οὐκὲν ἀνάγκη τὰ παῖδα πλουτῶσι, εἴτε ἄρρενα, εἴτε θήλειαν, ἢ ἐπὶ ἀφθονίας τελευτᾶν, ἢ τάτων χωρὶς· τοῖς ὅτι τὰ οἰκ ἀθηναῖοι εἰπόντες, ὅτως ἐπὶ τῶ ἐξ αἰδιαθέτω τύχοι ἀφιξόμενα.

§. α'. Εἰ τοίνυν νομίμως ὁ παῖς ἀφαιρῆσθ., καλεῖνται τὴ μητρὶ τῶν ὄσιων, καὶ ἡ μοῖρα τούτης πινά, τοῦτο ἐκείνη λαμβανέτω ἀφ' τῶν γεφυῶν, (ἐπειδὴ παῖζοχε φυλάττεσθαι πὰς τὰ πλουτοῦντων βυλόμεθα γάμους) καὶ ἐχέτω τὸ καλελειμμένον, ἢ δεδεμένον, καὶ κτ' δεσποτείαν καὶ χρῆσιν. ὥστε γὰρ ἐξῆν καλελιμπάνειν τινὶ τὰ ἔξωθεν, καὶ ἐδὲν τὰ κληρονόμου ὁ δύτερος οἰκείνης ἐλλαπτὲ γάμος· ὕστα καὶ τῇ μητρὶ καλελιπὼν ἢ καλελιπῶσα εἴτε ἔσχασιν, εἴτε προσῆκον, ὁρθῶς καλελιμπανέτω καὶ κτ' δεσποτείαν καὶ χρῆσιν. ὥστε εἴτε οἰκ τὰ ἔξωθεν αὐτῷ προσηλωμένων εἴη πραγμάτων, εἴτε καὶ τὰ πατρῴων· ἐδὲν ποῖς τοῦτο τὰ ἀδελφῶν ἀντιλέγειν δικαμβάνων. §. β'. Εἰ ὁ ἀδιάθετο ὁ παῖς τελευτήσειεν, ἤδη ποῖς δύτέρας ἐλθούσης τὰ μητρὸς γάμους, ἢ ᾗ ὑστέρου ἐρχομβρίης, καλεῖσθαι μὲ καὶ αὐτὴ μετὰ τὰ ᾗ παιδὸς τὰ ἀδελφῶν, in capita, (δηλονότι κτ' τῶν ἡμετέραν ἀφαιρεῖν) ἐξ ἀδιαθέτε, ποῖς τῶν ἐκείνε ἀφαδελφῶ. ἀλλ' ὅσα μὲ ἂν πατρῴας ὄσιας εἰς τὰ παῖδα ποῖς ἀδελφὸν, τάτων μόνων ἐχέτω τὰ χρῆσιν, εἰς δύτέρας ὅλως ἢ ὑστέρου ἀφικνομβήν γάμος. εἰς ᾗ τὰ λοιπὰ πάντα πράξομβρα ὅπωσα ἔξωθεν ὧν τὰ παιδὶ ποῖς τῶν ᾗ πατρὸς ἀφαδελφῶ, ἐρχόθω κτ' τῶν κλῆσιν τῶν ἡμετέραν, ὧν αὐτὴ καὶ ἐρῶμεν, πνὸς ἐπανορθώσεως καὶ αὐτὰ διορθῶμ. καὶ ταῦτα φαμὲν ἐπὶ τοῖς πραγμασι τοῖς ἔξω τὰ προμαικίας ἀνάγκης δώρεὰς. τὰ γὰρ ἐπ' ἐκείνοις νενομοθετημβένα παρ' ἡμῶν καὶ ποῖς γε παρὰ τὰ Λέοντος ᾗ τὰ διατάξεως, ἀκέραια φυλάττομεν, ἐφ' οἷς μόνη ἡ μήτηρ ἕξῃ τῶν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν. §. γ'. Ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πράγμασι, ταῦτα νομοθετοῦμεν, ᾗ τὰ ἐξῆς ᾗ ἀφαδίδομεν χρόνῳ, ὅσα μὴ τῶν προμαικίαν δώρεὰν ἔσιν ἐκ πατρὸς ἀφικνούμενα τοῦ παιδὸς, ἢ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, ἐπὶ τε τὰ ἐκ ἀθηναίων, ἐπὶ τε τὰ ἐξ ἀδιαθέτε κλήσεων. ᾗ κτ' ᾗ ἀρχαίσεων παίδων λόγῳ παῖζεσθαι καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς πράγμασι φυλαττόμενα, ὅταν ἀληθεῖς αἰτίας ἡ ἀρχαιότας δεικνύωσι. τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὁπόσα ποῖς ἀφαδελφῆς εἰρῇ γενέσθαι ἐπὶ τοῖς παισὶν, ἢ παίδων ἐπὶ τοῖς γονεῦσιν, ἀκεραίων φυλαττομβένων. §. δ'. Τῶν ᾗ ἀρχαιότατων σκεπτέον ἐ μόνον ποῖς τῆς μητρὸς, κτ' τὸ ἡμετέραν ἡμῖν εἰρημβένον, ἀλλὰ καὶ ποῖς αὐτὸν τὰ ἀδελφὸν τὰ πλουτήσαντος.

ΚΕΦ. μζ'.

ΕΠειδὴ μύριοι ἴσμεν πολλὰς τοῖς ἀδελφοῖς ποῖς ἀλλήλους γινομβένας φιλονεικίας, σκεῖνον μόνον, ὡς ἀρχαίοτον ποῖς τὰ ἀδελφὸν ἡγούμβον, μετέχειν τάτε ᾗ κέρδος ἐ συζημβέμεν, ὃς ἂν ἢ βούλεται ἐπιβαλέσθαι τὰ ἀδελφὰ, ἢ ἐξελημβάνειν ἐπινεύσαντος καὶ αὐτὰ ἰσαφῶς, ἢ τὰ οὐσίας αὐτῷ ἀποδόσεων ἐπαναγαῖν ἀφαίρεσιν. τὸ ᾗ σκεῖνα μέρος εἰς τὰς λοιπὰς ἀδελφὰς καὶ τῶν μητέρα ἐρχέσθω. καὶ ἔτ' ὁ νόμος ἐπὶ ποῖς τῶν παίδων ἀφαδελφῆς, ὡς αἱ μητέρες ἀφαδέλφου τῆς παίδας, κείσθω, τῶν παρ' ἡμῶν ἡγουμβένων ἀποδιαίρεσιν εἰσηγήμβον ποῖς εἰς τὰ ἐξῆς χρόνον δύτερα συνοικεῖν μελλούσαις ἀνδράσι ποῖς ᾗ δὴ ποῖς δύτερον ἐλθούσας συνοικέσιον, καὶ τὰ σύεργασίας ᾗ μνημονεύθεν· ὁ νόμος ἡμῶν τυχόσας, ἐξέτω τὰ πρὸς αὐτὰς ὁκ τῶν παίδων ἀδελφὰ ἀφαδελφῆς, εἴτε ὁκ ἀθηναῖν, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτε, ἐὰν βεβαίως κτ' τὰ διατοπείαν καὶ χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν, καὶ ὁπόσιεν καὶ ἀφαπέμπτε καθ' ὃν ἐθέλοιεν τρόπον· ἐδὲν αὐτοῖς ἐμποδὼν κτ' τινα χρόνον ᾗ παρῇ τὰ ἰσμένος νόμε. §. αϛ'. Κἀκεῖνο ὁ κύρλον τοῖς ὁκ ἐ δύτέρᾳ γάμε μένειν παισὶν, ὥσθ' ἐπὶ τὰ εἰρημβένης ἡμῖν ἀφαπέμπτε) νομοθεσίας. †. Ὥστε εἰ τῶν σεχαμιαίαν δώρεὰν, ὧν ἡ μήτηρ τελευτήσαι ᾗ αὐτὴ ᾗ συνοικοῦσα καὶ ἐκβάνει, συμβεβήκειν εἰς τὴ τελευτῆσαι ᾗ τὰ παίδων ἀδελφὰ, ἢ ἀφ' τοῦτο μέρος αὐτῶν τὰ ἐκείνε ᾗ ἐλεᾶς κληρονομεῖς, τῶν μητέρα, μηδὲ καθ' ὅσον κληρονομεῖ ᾗ παι-

τῶ παιδὸς, ἢ διαστολὴς τοῦ τοιούτου τοῦ πρὸ γάμου δωρεᾶς προσῳκότων ἀπολωνται, μᾶλλον δὲ ἴσχυε τὰ τοιαῦτα, ἁρ' ὅσον οὔπω, χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν.

†. Κεφάλαιον τοιοῦτον καὶ τῶν πρὸ γάμου κεκαλυμμένων κειμένων, πολλοῦ δεῖ καὶ μὴ πρὸ τοῦ βασιλικοῦ νόμου εἰκονικὴ ὑπόθεσις ἢ ἀφάνεια πεποίηται τοῦ μέρους ἡμῶν ἀφελεῖν τὰ τοιαῦτα τὴ διατάξει. §. ζ'. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μήτηρ ἐξαλείψει μὲν τοῦ παιδὸς ἀρρένος, (τὴν παιδικὴν δὲ δοῦλον ὁ Τερτυλλιάνειος καλεῖται) ἴσως ἂν ἐπιζητήσειεν ἡμεῖς οὖν ἐπιζητοῦντες τὸ τοῦ παιδὸς δίκαιον, ἀλλ' οὐτάδε αὐτὴ legitima δίκαια δόντες, συναλείψαμεν αὐτῶ καὶ μὴ τοῦ ἀρρένων ἀδελφῶν δὲ πλουτήσουσιν, καὶ τοσοῦτον κεφ' ὅσον δεῖμεν οἱ παῖδες εἰσὶ. ὥστε καὶ αὐτῶ μᾶλλον ἴσχυ τοσοῦτῶ ὕσῶ ἴσχυεν τοῦ ἀδελφῶν εἰ ἢ καὶ ἀνωμαλὲς ἄρρενές τε καὶ θήλειαι κεκλήκασιν, ταυτὶ τὸν ἀξιοπιστώσαμεν. Εἰ μήποτε μήτηρ ἐθήλειαι μόναι κεκλήκασιν, σκέψει τὸ δίκαιον τῶν μὲν ἡμίσειαν μᾶλλον ἰδίδα τῇ μοίρᾳ, τῶν δὲ λειπομένῶν ἡμίσειαν ἰδίδα ταῖς ἀδελφαῖς, ὅσαι δήποτε κεκλήκασιν. ὁπόταν μὴ πρότερον ἐπιωρθώσαμεν, νῦν ἄρχομεν ἐπὶ τῶν ἀσυνήκτων διορθοῦσι, καὶ ἐπὶ τούτῳ δὲ ἡμᾶς κελεύσεις αὐτῶ ὡς ἀναλογίαν τοῦ παιδὸς· ὥστε ὅσον ἐκράτει τὸ ἄρρεν ἔχει, τοσοῦτον μόνον καὶ αὐτῶ κομίζεσθαι. καὶ ἐπὶ παντὸς ἡμᾶς εἰς τὴν Φερεμβᾶν, in virilem portionem (τὴν δὲ τὸ βούλει) καὶ μήτηρ ἀφικνεῖσθω, εἴτε μόναι θήλειαι, εἴτε καὶ ἀνωμαλὲς ἐκράτησεν ἄρρενες, εἴτε μόναι θήλειαι, εἴτε καὶ ἀνωμαλὲς ἐκράτησεν γονή.

ΚΕΦ. μή'.

Περὶ δὲ πᾶς δεῖ τὰς γονέας ἰσότιμον φυλάττειν τοῖς ἀφ' ὑτῶ γάμου παισίν.

ΕΚεῖνο δὲ ἔτι ἀφεθεῖναι τῶ νόμῳ δίκαιον φάνηται. εἰ μὲν τελευτήσειεν ἡ εὐθὺς, ἢ γυνὴ παῖδας ἐχούσα ἔκ τε τοῦ ἀφ' ὑτέρου γάμου, ἔκ τε τοῦ δευτέρου γάμου, ἃς μὲν τοὺς ἡμῶν σωτῆρας ἔλαχεν τὸ νόμῳ, (ἐπὶ δὲ δὴ τούτων τὰ παρόντα διατάξομεν) τὰ μὲ ὅσα ἐπὶ τοῖς κέρδεσι τοῖς ἐκ τῶ γάμων ἀφελφαλίσας λέχη, τοῦτα συμβεβήκασιν, καὶ πρὸς μὲ διεξέναμεν τὰς μοίρας ἃς ἀναγκαῖον τοῖς γονεῦσι τοῖς γνησίοις καὶ μὴ ἀχαρίστοις κεχαλιμπάνειν παισὶν· αὐτὸς δὲ δὴ τῆς φύσεως τὸ δίκαιον ἂν εἴη πρὸς τὸν δεύτερον ὅλως ἀποκλίνειν γονέα, καὶ τὸ ἐκ τοῦ νόμου μόνον καθαλικῶς τοῖς ἀφ' ὑτέρους μέρος, παῖδα παῖδι ἐπὶ τὰς δύο τέρας ἀχαριῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῖς ἀφ' ὑτέρους ἀφοδεῖναι. εἰ μὲ γάρ που ἐκ τοῦ δευτέρου ἔχοιεν γάμου, ἢ καὶ τοῦ ἀφ' ὑτῶν τυχόν, ὅτω ἀφειλατο δόσεν, ὅτω ἀχαριώμενον, ὥστ βάλλειν ὑποφέρειν αὐτῶν τὰς ἄλλας ἐν τῇ κλησῃ, δίδομεν ἄφειναι τοῦτ ἀρχαίοις· μὴ μὴν καθάπαξ τὰς μὲ ἀφ' ὑτέρους παῖδας ἐλαττῶν, τὰς δευτέρους ἢ αὔξειν. ἀλλὰ μηδὲ ἐν σφόδρα μεγάλῳ πιεῖσαι τὸν παραύξησιν, μηδὲ καθάπαξ ἐπιλελῆσαι τοῦ ἐμ πρώτου γάμου, μηδὲ βεβαίως τὰ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἀφεῖ τοῦ τοιούτου εἰρημένα· ἀλλὰ πρὸς ἃ τοῦ δευτέρου, πρὸς οὓς ἢ τοῦ πρώτου, ἐνθυμεῖσθαι ὅτι παῖδες ἄμφω καθεστᾶσι, καὶ ὅτω ποιεῖμεν τὸν τοῦ ἀβδελλῶν ἐν τοῖς ἀβδηκαις ἀφείρεσι. εἰ γὰρ ἀδιαθέτου αὐτὸν τελευτῶντων, ὁ νόμος ἁπλῶς ἐξ ἴσου καλεῖ, πρόδηλον ἐστι αὐτὸς μιμεμφῆς τοῦ νόμου, μὴ σφόδρα μεγάλας αὐτὸς συτέλειν τοῖς ἐλαττώσεσιν, αἰδεμφῆς τοῦ νόμου. ὅτω γὰρ ἔσον ἐπαῖρες ἀχαθοί, καὶ τὰ ἡμέτερας ἄξιοι νομθεσίας καὶ δίκαιοι μὲ ἔσον) μόνον τοῦ νόμου φυλάττοντες, εἰ δέ τι καὶ τοῦ νόμου καθολικῶτερον, ἔσον) δίκαιοί τε ἅμα καὶ φιλάνθρωποι παῖρες. καὶ ὃ τοῦτο φαμὲν μεταξὺ ἀχαριῶν τε καὶ τοῦ δύο ἐκ μέρων παιδων, (τὰ μὲν ἀφεῖ τοῦ ἀχαριῶν ἤδη πολλάκις εἴρηται) ἀλλὰ ἀφεῖ τοῦ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀχαπωμένων ὡς πολὺ τὸ ἀφ' ὧρον ἐστὶ ἀχαριῶν τε καὶ δύο ἐκ μέρων καὶ τοῦ ἀφ' ὑτέρους συνοικεσίᾳ γινομένων συμβαλλόντες μᾶλλον ἢ νομθετοῦντες φαμέν. ἐπείτοιγε ἀπαξ αὐξησαντες τὸν ἐξ ἀδιαθέτου μοῖραν τῶν πάντως τοῖς παισὶ κεκλειθησομένῳ, καὶ ὅσῳ μὲ τεσσάρων παίδων τεσσαρεσιοστὸν πάντως ὀφείλοντες, εἰ ἢ ὑπὲρ τὸς τέσσαρας, ἄχρι δ' ἡμίσεως τῆ οὐσίας πάσης μέρος. ἐκεῖνο δὲ δεδώκαμεν τοῖς παισὶ παρεμμυθίαν, ὅσα ὀλίγῳ μέτρῳ τῶν παλαιῶν αὐτοῖς ἐνοχλεῖαν λύσαντες.

§. α'. Ἐστω τοίνυν ὁ παρὼν νόμος τοῦ μέλλοντος χρόνου νομθετῶν, καθὰ πολλάκις εἰπόντες ἐφήκαμεν, καὶ δὴ τοῦ ἐμπροσθεν ἀφοσαφῶμεν, ἀλλὰ σωειλεχθήσεσθαι καὶ συνεπισκεφθῆναι ὑπὸ μίαν συνέχειαν, καὶ ἀπαύστως ἐνδον τὰ ἀφεῖ δευτέρου ἀπαγγέλλων γάμων καὶ τὰ μὲ πρότερα τοῖς ἐμπροσθεν ἐπὶ τοῦ ἐαυτῶν φυλάττων ἰσχύν· τὰ δ' παρ' αὐτὸ ἀβδεπτόμενα τοῖς ἐσομένοις δευτέροις εἰσηγήμασι· γάμοις καὶ νέαν τινὰ παιδοφόνων καὶ ἀπηκεκλεισμένων εἰσάγων τοῖς ζητοῦσι φιλεταν, παισὶν δὲ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις κειμένων ἀβδεξεων, ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις μὴ τοῦδε ἡμῶν τὸν νόμον γάμοις, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν συμβαίνουσι φαλαζωσιν· τούτοις δὲ τὰ μιᾶς ἀβδεξεως τοῦ μέλλοντος χρόνου, καὶ τὸ παρ' ἡμῶν διωρισμένον, ἐπὶ τοῖς ἀφελεχομένοις αὐτῆ ἡμισυ αὐτὰ παισὶν δρκώσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ ὑπερογὴ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὑπὸ τὸν σὸν τελοῦσιν δρχὸν τοῦ συνηθῆ τρόπον φανερᾷ χρεὼν ἀφεξάσαι· ὥστε ἀπαύστως γινώσκοντας ὡς μείζονα πόνον ὑπισχνεῖται ἢ ὅσον ἐρρῶσθαι τὰ βασιλικῆς περιῤῥεόμενον φρονήσεως, ὅμως οὐδὲν ἐμποδὼν τοῦ αὐτὸν ἐπιπονήσεται σωτηρίας· ὡς μὴ πολλαχόθεν ἐργαζεσθαι τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἅπαν ὁρᾶσθαι εἰς ἓν ἡροισμένον τὸ ἀφεῖ τοῦτο τοῦ νομθεσίας μέρος, γινώσκειν ὡς ἢ τὸ ἀφ' ὑτέρου τοῖς ἤδη πεθεῖσιν ἐφυλάξαμεν νόμιμον, καὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου τὴν ἀφοσήκουσαν ἐπιτεθείκαμεν ἁρμονίαν. Ἐρρῶσθαι τὸ ἰσότυπον Παυσιλυπῆ τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου τοῦ διοδώρου τοῦτης πόλεως. Ἐρρῶσθαι τὸ ἰσότυπον Βασιλίδη τοῦ ἐνδοξοτάτου μαγίστρου τῶν θείων ὀφφικίων, ὑπὲρ ὑπάρχων, ὑπάτου καὶ πατρικ. Ἐρρῶσθαι τὸ ἰσότυπον Στρατηγίῳ τοῦ ἐνδοξοτ. κόμητι τῶν θείων largitionum, ὑπὲρ ὑπάτων, καὶ πατρ. Ἐρρῶσθαι τὸ ἰσότυπον Τελεσιανῶ τοῦ ἐνδοξοτάτου κοιαίστορος τὸ δεύτερον, καὶ ὑπὲρ ὑπάτων. legi. Ἐρρῶσθαι τὸ ἰσότυπον Γερμανῶ τοῦ ἐνδοξοτάτου στρατηγοῦ τῶν θείων πεσαισέντε, ὑπὲρ ὑπάτων καὶ πατρικίω. legi Ἐρρῶσθαι τὸ ἰσότυπον Τζιτζᾶ τοῦ ἐνδοξοτάτου στρατηγοῦ τῶν θείων πεσαισέντε, ὑπὲρ ὑπατίων καὶ πατρικίω. legi. Ἐρρῶσθαι τὸ ἰσότυπον Μαξεντιανῶ τοῦ ἐνδοξοτάτου στρατηγοῦ τῶν θείων πεσαισέντε, καὶ ὑπὲρ ὑπάτων. legi. Ἐρρῶσθαι τὸ ἰσότυπον Φλώρῳ τοῦ ἐνδοξοτάτου κόμητι τῶν θείων πειθάτων, καὶ ὑπὲρ ὑπάτων. legi. †. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπερογὴ τὰ παισφυλάξει ἡμῶν γινώσκουσα, ὡς τοῦ δικαιηρίῳ τοῦ σῶ φανερᾷ κατωσθήσεται τοῖς τε συμπήρεσις, τοῖς τε ἄλλοις ὧν ἄρχῃ, ὥστε καὶ ταῦτα τέμενος τοὺς ὑποθήκης. ἃ μὲν ἀφθήκης δημοσίᾳ τοῦ δὲ ἡμῶν τοῦ θείου διατάξιν, δρκόντων τῶν ἀφεῖ τότε παρ' ἡμῶν γεγραμμένων ἀφὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ὑπάρχους τῶν ἱερῶν ἡμῶν πεαλατίων. Νόμῳ δραφεὶς ἰωάννῃ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου τῶν ἱερῶν τῶν ἓω πεαλατίων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίω. Dat. xv. Kal. April. *Constantinopol.* post BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ Ϛ'.

Περὶ τῶν σκηλήτων, καὶ τίνων μέχρι χρόνου δωρεὰν σκηλεῖας.

Hanc legem non habent Scrimgeriana & Haloandrina editiones, sed ejus tantum argumentum & summam: quod argumento est hanc vulgarem translationem ex meliore & integriore archetypo desumptam, quam ullam aliam editionem, sed & omnes Novellæ Latinæ desunt in illis novis editionibus.

NOVELLA CONSTIT. XXIII.

Imp. Justinianus Aug. Triboniano glorioſiſſ. quæſtori iterum & exconſuli.

PRÆFATIO.

ANteriorum legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maxime hæc circa appellationes facientes in præſenti ad hujuſinodi beneficium pervenire duximus eſſe neceſſarium. Antiquitati [20] etenim cautum erat, *ut ſi quis per ſe litem exercuerit, & fuerit condemnatus: intra duos* [21] *dies tantummodo licentiam appellationis haberet, ſi autem per procuratorem cauſa ventilata ſit, & in triduum* [22] *proximum eam extendi.* Ex rerum autem experientia invenimus hoc ſatis eſſe damnoſum: plures enim homines ignatos legum ſubtilitatis, & putantes in triduum eſſe provocationes porrigendas, in promptum periculum incidiſſe, & biduo tranſacto cauſas perdidiſſe. Unde neceſſarium duximus hujuſinodi rei competenter mederi.

dit filio, dominium eorum, ſcil. antemuptialis donationis rerum perfrui: ſolum autem habere horum, quamdiu ſupereſt, uſum & uſumfructum. †. Maneat igitur & hoc his, qui ex prioribus nuptiis ſunt, filiis condonatum: niſi forte ante prædictam conſtitutionem judicialis ſententia & tranſactio inter partes facta de his aliquid ſtatuerit.

§. 2. Et quoniam mater excludebatur [1] quidem à filio maſculo, hoc faciente ſenatuſconſulto quod Tertullianum vocant: ſiliabus autem commiſcebatur: nos non quærentes filiorum jus, ſed exinde ei legitima jura dantes, vocamus quidem eam [2] etiam cum maſculis fratribus morientis in tantum in quantum [3] numerus filiorum fuerit: quatenus & ea partem habeat tantam quantam unuſquiſque fratrum. Si vero permixti maſculi & fœminæ fuerint: hoc ipſum diſponentes. Si vero mater & filiæ ſolæ conſiſtant, ibi ſenatuſconſultum mediam quidem partem dabat matri: reſiduam vero mediam ſororibus quantæcunque extitiſſent. Quod quoniam non primitus correximus, modo adducimus ad competentem correctionem, & in iſto caſu vocantes eam pro [4] rata filiarum: quatenus quantum unaquæque filiarum habet, tantum ſolummodo & ea accipiat: & in omni caſu hic relato, in virilem portionem (hoc quod legis eſt) etiam mater veniat: ſive conſiſtant ſoli maſculi, ſive ſolæ fœminæ, ſive etiam permixta utraque ſoboles.

CAP. XLVIII.

Ut parentes ſtudeant æqualitatem inter liberos primi & ſecundi matrimonii ſervare.

ILlud quoque ſuper hoc adjicere legi juſtum exiſtimavimus. Si enim moriatur vir aut mulier filios habentes & ex prioribus & ex ſecundis nuptiis, quas poſt hanc noſtram contraxerint legem: (in his enim præſentia diſponimus) quæ quidem ſuper lucris ex nuptiis ſervari oportet, hoc ſanximus: inſuper & decrevimus portiones, quas neceſſe eſt parentes legitimis & non ingratis relinquere filiis, ipſos tamen genitores non erit juſtum ad ſecundam omnino declinare prolem, & quod ex lege eſt, tantummodo relinquentes prioribus alia omnia ad ſecundos deducere, ſed aliquid & prioribus adjicere. Nam ſi aliquem ex ſecundis habeant nuptiis, aut etiam ex primis forſan, ita feſtivum, ita dilectum, ut velint præponere eum aliis in poſſeſſione, damus licentiam hoc agendi: non tamen omnino priores quidem filios minuere, ſecundos autem augere: ſed neque vehementer magnificare augmentum, nec omnino oblivifci priorum matrimoniorum, neque infirmare ea quæ à præcedentibus nos de talibus dicta ſunt: ſed providere quidem & ſecundis, providere autem & primis: cogitantes [5], quoniam ambo filii ſunt: & ita facientes ſucceſſionum in teſtamentis diviſionem. Si enim inteſtatis eis mortuis lex omnes ex æquo [6] vocat: competens eſt eos imitantes legem, non vehementer magnis eos abbreviare [7] minutionibus, erubeſcentes legem, ſic enim erunt boni patres, & noſtra digni legiſlatione: & juſti quidem erunt ſolam legem cuſtodientes. Si quid autem etiam ſupra legem reliquerint: erunt juſti ſimul & humani patres: & non hæc dicimus inter gratos & ingratos filios, (de ingratis enim jam ſæpius dictum eſt) ſed de iis qui magis aut minus diliguntur: cum utique multa differentia ſit ingratitudinis, & gratiarum actionis, & diſſimilis honoris. Hanc itaque partem de æquitate filiorum ex priore & ſecundo matrimonio venientium, adhortantes [8] potius [9] quam ſancientes dicimus: alioqui ſemel augentes [10] ab inteſtato partem omnino filiis relinquendam: & uſque [11] ad [12] quatuor quidem filios, quatuor uncias omnino definientes, ſi autem ultra quatuor ſint, uſque ad mediam ſubſtantiæ partem: idoneum jam dedimus filiis ſolatium, non ex parva menſura antiquam eorum anguſtiam reſolventes. §. 1. Sit igitur præſens lex futuro tempori ſanciens, ſicut ſæpius dicentes prævenimus, & nihil priorum tangens, ſed collecta undique & complexa ſub una continuatione: & omnia pene de ſecundis pronuntians nuptiis: & priora quidem prioribus in ſua virtute ſervans, quæ vero ab ea diſpoſita ſunt, futuris ſecundis explanans nuptiis, & novam quandam undique ac ſubtiliſſimam introducens quærentibus utilitatem: omnibus quæ ſuper talibus poſitæ ſunt conſtitutionibus, in futuris poſt hanc noſtram legem nuptiis, & quæ ex his evenerint, vacantibus: hac videlicet una conſtitutione futuro tempori, ſecundum quod à nobis definitum eſt, in iis qui continentur in ea caſibus, pro cunctis ſufficiente.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur tua celſitudo omnibus gentibus quæ ſub tuo ſunt cingulo [13], ſolemni modo manifeſta fieri præcipiat: ut omnes agnoſcentes quia majorem laborem ſuſtinentes quam oportet imperialibus incurrere cogitationibus, tamen nihil prius illorum duximus ſalute, ne undique emendicent quod juſtum eſt, ſed omnes videntes in unum collectam de hac legiſlatione partem, ſciant quia & priorem iis quæ jam poſita ſunt, ſervavimus legem: & futuro tempori competentem poſuimus congruentiam. Datum XV. Kal. Auguſt. Conſtantinop. poſt [14] Beliſarii V. C. Conſ. Scriptum exemplum [15] Patricio glorioſiſſimo præfecto hujus almæ urbis. Scriptum exemplum Baſilidæ glorioſiſſ. magiſtro ſacrorum officiorum exprætecto, exconſule, & patricio. Scriptum exemplum [16] Triboniano glorioſiſſimo quæſtori iterum & exconſule. Scriptum exemplum Germano glorioſiſſimo magiſtro equitum ſacri Præſentis, exconſule & patricio. Scriptum exemplum Tziæ glorioſiſſimo magiſtro peditum ſacri Præſentis, exconſule & patricio. Scriptum exemplum Floro glorioſiſſ. comiti ſaciarum rerum privatarum & exconſule. †. Tua igitur excellentia cognoſcens ea quæ nobis placuerunt, in judicio tuo inſinuet tam advocatis, quam aliis quibus præes, ſecundum hanc noſtram conſtitutionem ſufficientibus his, quæ hac de re à nobis ſcripta ſunt ad Ioannem glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfectum, iterum exconſulem & patricium. Dat. XV. Kal. April. *Conſtantinop* poſt [17] BELIS. V. C. CONS.*.

TIT. II.

DE APPELLATIONIBUS [18] ET INTRA [19] QUÆ TEMPORA DEBEAT APPELLARI.

CAP. I.

1 *Novell* 2. *c.* 3.

2 § 3. *verſ. frater Inſt. de SC. Tertul. l.* 5. *C. ad Tertull.*

3 *l.* 46. § 1. *l.* 7. *C. ad Tertull.*

4 Id eſt, in capita.

5 Et ita abrogatur *d. l.* 7. Fratri ab inteſtato ſuccedunt fratres ac ſorores cum defuncti matre viriliter, id eſt, æquis portionibus. Et hic, mater hodie non excluditur a maſculis fratribus defuncti, ut olim *C. eod.* nec concurrit cum ſororibus defuncti in meram dimidiam (ut ſcilicet habeat tantum ſola, quantum reliquæ omnes defuncti ſorores,) ut olim *C. eod.* ſed in virilem.

6 Æqualitas parentibus ſervanda in inſtituendis liberis: adeo mihi adverſus æquum & bonum facere videntur parentes, integram hereditatem maſculis addicentes, & filias modico contentas eſſe jubentes: adverſus *l. paſtum* 3. *Cod. de collat.* Goth. vid. Pecc. *de Teſtam. conjug. cap.* 18. *num.* 10. ANS.

7 Liberi, matri ex æquo ſuccedunt ab inteſtato.

8 Id eſt, depauperare.

9 Parentes ſtudere debent filios ſuos, tam ex ſecundo matrimonio natos, quam ex primo procreatos, æquis portionibus heredes ſcribere. Hæc tamen adhortatio neceſſitatem parentibus non imponit.

10 Legis virtus in hortando nulla pene eſt vide quæ ſcripſi ad *l.* 7. *ff. de legib.*

11 Legitima pars ab inteſtato, omnino filiis relinquenda.

12 *Novell.* 18. *c.* 1.

13 Legitima quantitas quæ hodie ſit.

14 Sub tua juriſdictione.

15 Id eſt, anno 536.

16 Τὸ ἰσότυπον.

17 Id eſt, 536.

18 Dixi ad XLIX. Huic Novellæ reſpondet conſtitutio 24. apud Julianum. *Goth.* Adde *Novell.* 24 25. 26. 41. 49. 50. 62. 75. 82. 93. 115. 119. 126. Vid. etiam Ritterſhuſ. *in expoſit. Nov. part.* 10. *cap.* 1. ANS.

19 Dixi ad XLIX. D. IV.

20 Id eſt, antiquus legibus, *l.* 1. § 5. 7. *l.* 2. *ff. quando appell. l.* 6. § 5. *C. de appell.*

21 *d.* § 5. 7. *d. l.* 2. *d.* § 5.

22 *d. l.* 1. § 5. *l.* 5. *l.* 20 *ff. de appell.*

CAP. I.

ET[1] sancimus omnes appellationes, sive[2] per se, sive per procuratores, seu per defensores, vel curatores, vel tutores ventilentur, posse intra[3] decem dierum spatium à recitatione sententiæ[4] numerandum, judicibus ab iis quorum interest offerri: sive magni, sive minores sint, (exceptâ videlicet sublimissima prætoriana præfectura[5]) ut liceat homini intra id spatium plenissime deliberare, sive appellandum ei sit, sive quiescendum: ne timore instante opus appellatorium frequentetur, sed sit omnibus inspectionis copia, quæ indiscussos hominum calores potest refrænare.

1 Hinc sumpta est authentica, Hodie, *C. de app.*

2 Appellare quis potest, per se, vel per procuratorem, vel defensorem, vel curatorem, vel tutorem.

3 A sententia judicis appellandum intra decem dies sive propria sit, sive aliena causa, *c. cum dil. Elius in fin. de electionibus cap. 36. de restib. cap. 15. de sententia & rejudicata.* alias transit sententia in rem judicatam, & pro veritate habetur, ut dixi *ff. quando appellandum.*

4 Definitivæ, *Julian. c. 43.*

5 A qua non appellatur.

6 *Novell. 20. §. eod. Justianus 90. c. 93.*

7 Quid si ad alios judices causa introducta non fuerit (ex mora judicis) intra annum definita? dabitur temporis restitutio. vid. *leg. ult. §. 4. Cod. de tempor. appell. l. 2. in fin. ff. si quis cautionibus.*

8 Id est, senatum *Jul.*

9 Si mora imperatoris sententia ferri non potest, judicii præscriptio non objicietur: Mora & cunctatio principis litigatoribus non nocet.

CAP. II.

De consultationibus 6.

AD hæc sancimus, si quando lis speratur in nostrum[7] inferri consistorium: si forte contigerit imperatoriam majestatem occupatam publicis causis ex mundanis provisionibus, non posse convocare patres[8] quatenus causa agitetur non[9] ex hoc litem periclitari. Quod enim vitium est litigantium: si culmen imperatorium occupetur? vel[10] quis tantæ est auctoritatis, ut nolentem principem possit ad convocandos patres cæterosque proceres coarctare? Sed si quid tale evenerit, causa intacta permaneat donec imperator sua sponte motus & convocari proceres[11] jusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere.

CAP. III.

De Appellationibus in Ægypto, Asia, Ponto, &c.

ILlud etiam in tertio capitulo disponendum est, quod antiquitas bene statuit, novitas autem neglexit. Cum enim veneranda vetustatis auctoritas ita[12] magistratus digesserit, ut alii majores, alii medii, alii minores sint, & appellationes à majoribus judicibus non solum ad maximos judices remitterentur, sed ad spectabilium judicum tribunal, quatenus & ipsi sacro auditorio adhibito litem exercerent: novitas autem hoc deliquerit: evenit ut super minimis causis maximi nostri judices inquietentur: & homines propter minimas causas magnis fatigentur dispendiis, ut forsitan totius litis æstimatio ad sumptus judiciales non sufficeret. Ideoque sancimus, si quando ex Ægyptiaco[13] tractu, vel adjuncta ei utraque Lybia provocatio speratur, usque ad decem[14] librarum auri quantitatem: non in hanc regiam urbem eam venire, sed ad præfectum Augustalem, qui audiat, & causam dirimat vice sacri cognitoris[15] nulla ei [penitus] post definitivam sententiam appellatione porrigenda. §. 1. Similique modo quoties in Asiana[16] diœcesi vel Pontica tale aliquid emerserit, usque ad prædictam quantitatem decem librarum auri appellationes ad viros spectabiles, comites[17] forte, vel proconsules, vel prætores, vel moderatores, quibus specialiter easdem lites peragendas deputavimus, remittantur: quatenus & hi ad similitudinem præfecti Augustalis vice sacri cognitoris intercedant, & causas sine spe quidem appellationis, Dei tamen & legum timore proferant decidendas. †. Orientalem[18] autem tractum causas appellatione suspensas, & usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas ad virum spectabilem[19] comitem Orientis mittere simili modo audientiam & finem eis impositurum.

9 Si mora imperatoris sententia ferri non potest, judicii præscriptio non objicietur: Mora & cunctatio principis litigatoribus non nocet.

Hinc autem sumpta est Auth. *sed & hæ Cod. de temporib. & reparat. appell.* 10 Princeps cogi non potest, ut intra certum tempus sententiam ferat. 11 Senatores, *Julian. d. loco.* 12 Magistratuum alii majores, alii medii, alii minores. 13 De provocationibus in Ægyptiaca regione porrectis *Jul. c. 91.* 14 Ne dicas 500. aureorum quantitatem ut Julianus ait *const. 24. c. 91.* sed 720. vid. *Cujac. hic.* 15 Ita ut hodie Princeps vel Imperator in hisce summis non appelletur. 16 De provocationibus in Asiana vel Pontica regione porrectis. *Justian. c. 92.* 17 Hic omittuntur Præsides *Novell. 8. c. 15. §. 35. 36.* 18 De provocationibus in orientali regione porrectis. *Jul. c. 93.* 19 Vel ita de appellationibus contra sententias spectabilium porrectis. *Jul. c. 95.*

20 A spectabilibus ad illustrissimum P. Præt. appellatur. 21 In his causis in quibus ipsi principaliter judicant. *Jul.* 22 Proconsules. *Julian.* 23 Appellari non solet à pari ad parem.

24 Par in parem non habet imperium. *l. 3. in fin. l. 4. de arbitris.* 25 De appellationibus contra spectabiles judices introducendis & exercendis. *Jul. c. 95. l. 191.* 26 A minore ad majus tribunal appellatur, vid. *l. 1. l. 2. l. 3. ff. quis & à quo appellatur.* 27 Aut potius non spectabiles, *Jul. hic*, hoc sensu: si non spectabiles sint hi. contra quos appellatio porrecta, & à divina jussione vel ab aliis magistratibus judices constituti, tunc proconsules appellationem audiant. 28 Id est, non illustres, *l. 32. Cod. de appellat.* 29 Gradatim causa procedere debet, & sic omissis mediis judicibus ad summos non est appellandum. 30 Si illustres sint iis à quibus appellatur, provocatio fieri debet in Constantinopolitana civitate. *Julianus.*

DE APPELLATIONIBUS, AD QUEMNAM REMITTANTUR, SI RES OB QUAM APPELLATIO INSTITUITUR, NON SUPRA AURI LIBRAS 31 DECEM VALEAT.

Epitome superioris.

NOn principalis litigator duntaxat, verumetiam procurator ejus, defensor quoque & curator & tutor intra decem dies à lata sententia provocare potest. †. A prætoriorum præfectis provocare non[32] licet.

31 Auri libra 72. aureos constituit. *l. 5. C. de suscipt. ribus lib. x.* Decem libræ auri efficiunt 720. aureos.

32 Supplicare tamen licet, *l. un. C. de sin. præf. præt.*

CAP. I.

SI dum principi[33] appellationis causam audire non vacat, legitimum tempus decurrat, nullum hinc liti præjudicium gignitur. Quando ad principem ejusque consilium provocatur, si lis ipsa decem libras auri non exsuperet, illam in Ægyptiaco tractu, & adjuncta ei utraque Libya præfectus Augustalis audiet, & cognoscet: in Orientali autem tractu comes Orientis: in Pontico vero, & Asiatico, spectabiles comites, proconsules, prætores, & denique moderatores, si quidem hoc specialiter ipsis injunctum fuerit. Qui omnes sacrum habebunt auditorium, neque quisquam eorum sententiam de appellationis causa latam poterit detrectare.

33 An idem in judice? dixi *ff. const. cap. 2.*

CAP. II.

QUando à spectabilibus præsidibus provocabitur, sive res litigiosa plus decem libris auri, sive minus valeat, prætoriorum præfectus una cum quæstore, ipsis utraque cohorte ministrante, de illa cognoscito.

TIT. III.

DE PRÆSIDE[34] PISIDIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XXIV.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NUnquam sane credidimus, veteres Romanos ex[35] parvis adeoque minutissimis principiis tam amplam constituere rempublicam, & totum exinde terrarum orbem (pene dixerimus) sibi adjungere, & premere ac tueri imperio potuisse, nisi majoribus in provinciis magistratibus missis, plus ea de re dignitatis sibi comparassent, simulque illis armorum[36] juxta ac legum potestatem fecissent, neque non ad[37] utrumque accommodatos & idoneos habuissent, quos quidem prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quod[38] cæteris omnibus præirent[39] & præponerentur, permissa scilicet eis tam rei bellicæ administratione, quam legum præscriptione. Unde & ea loca in quibus publice magistratus vel jus reddere, vel habitare solebant, *Prætoria*[40] appellare, & ut pleræque in rempublicam leges ex viva prætorum voce inferrentur, constituerunt. Et multi[41] prætores partim Siciliam, partim Sardiniam insulam, partim Hispaniam, partim terra marique alii aliud vel imperio adjecerunt, vel rexerunt.

34 Περὶ τῦ ἄρχοντ@ ἤγουν τῦ Πρώτ@ Πισιδίας. *Scrim.* περὶ τῦ πρώτ@ Πισιδίας 6. *Eclog.* 7. & apud Julianum *const.* 17. *de off. præt. Inst.* Pisidiæ, ita quoque appellatur *Nov. 25. cap. 1. Nov. 31. c. 3.*

35 Vid. *Livium* 1. *Ammianum* 14. Florum Initio, ubi de ætatibus populi Romani.

36 Armorum & legum potestas olim prætoribus provincialibus commissa, facit *l. 7. 8. ff. de off. proconf. l. 10. 11. ff. de off. pref.* Major itaque erat prætoris provincialis authoritas quam urbani, *arg. d. l. 10.*

37 Id est, tempus belli & pacis.

38 Prætor unde dicatur.

39 Prætores quasi præpositores 9. *Isid. 3.* quasi præceptores civitatis & principes. *Idem 9. Etym. 4.* male à præeundo dicti Tullio teste: hinc Lucilius Prætorum est præire.

40 Dixi ad *l. 14. C. de off. rector. prov.*

41 *l. 2. §. 32. ff. de orig. jur.*

42 Vetustas postliminio reducenda.

CAP. I.

HÆc nos in animo reputantes, vetustatem[42] denuo majore cum flore & vetustate quasi postliminio reducentes in rempublicam, Romano præterea nomini dignitatem addentes, & videntes quod duplici in asperiores provincias magistratu ad hunc usque diem destinato neuter ad plenum sua sorte contentus fuerit, sed ex ea causa per quasdam nostras provincias, in quibus tam civilis quam militaris magistratus

Περὶ τῶ ἐκκλήτων πρὸς τίνα ἀναπέμπου, εἰ μέχρι δέκα χρυσίν λιτρῶν ἐστιν ἡ ἐκκληθεῖσα ὑπόθεσις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κγ'.

ΟΥ μόνον ὁ πρωτότυπ@, ἀλλὰ καὶ ὁ ὑπολόγ@, καὶ ὁ ἐκδικητὴς αὐτῦ, καὶ ὁ κυράτωρ, καὶ ὁ πάτρων, εἴσω δέκα ἡμερῶν τ' σφωνηθείσης ψήφε δυνατ' ἐκκλήτ@ ἐπιδιδόναι. †. Τοῖς δ' ὑπάρχις τῶ πραιτωρίω ἐδεὶς ἐκκαλεῖται.

ΚΕΦ. α'.

ΟΥδὲν ἐκ τῶ διαφόρων χρόνε τὴν δίκη γίνε@ πρόκεκλμα, ἐκ δὲ μὴ χαλάζειν τ βασιλεα τωύτης ἀκροάσ. Ηνίκα εἰς αὐτὸν καὶ τὸν συσλήσαντα ἀναφέρε τὰ τ ὑποθέσεως, καὶ ἐκκλητὸθείσα δίκη μέχρι δέκα χρυσῶν λιτρῶν ἦσα, ἐπὶ μὲν τ Αἰγυπλιακῆς διοικήσεως, καὶ τ πρωτοσιωμβρίης ἐκπόρ@ Λιδύης, ἀκροατὴν ἕξει τ αὐγυστάλιον· ἐπὶ δ τ ἀνατολικῆς διοικήσεως, τ ἡμῶν τ ἀνατολῆς· ἐπὶ δ τ Ποντικῆς καὶ Ασιανῆς, τὰς θεσπεσλίους ἡμῶν, καὶ ἀνθυπάτους καὶ κυρσόρων· ὡσαύτως δ καὶ μοδεράτορ@· εἴπερ ἰδικὰς αὐτοὶς τῦτο ἐπιτέτραπ'. πάντων δὲ πρωτοιμβρίων θεῖον ἔχόντων ἀκροατήριον, καὶ μὴ δυναμβρίε τινὸς τὰς ἐπὶ τῇ ἐξετάσῃ τ ἐκκλήτων προϊέσθαι παρ' αὐτῶν ψῆφος πρ[illegible]ειτείας.

ΚΕΦ. β'.

ΤΑς δὲ τ πρφάσεων τ πεκεκλεμένων χρόνων γινομένης ἐκκλήτε, εἴτε ὑπερβαίνοι τὸ ποσὸν τ δίκης χρυσῖ λιτρῶν, εἴτε καὶ ἐλαττῖον· πρὸς τῦτο, καὶ ὁ ὕπαρχ@ τ πραιτωρίων ἅμα τῷ κοιαίσωρι ἐξετασάτω, ἐκφήνας αὐτοὶς ὑπαρχοῦσαν πίζεως.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ τ ἄρχοντ@ ἤγουν τ πραίτωρ@ Πισιδίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κδ'.

Αὐτοκράτωρ Ιωσηνιανὸς Αὔγυσ@ Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ ἱερῶν τ ἓω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντων, καὶ παλεκίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑὶ τὰς παλαι Ρωμαίους πεπεδύκαμεν ὅτι ἂν ποτε διωηθῆναι τοσωτῶν πολιτείων ἐκ μικρῶν καὶ ἐλαχίσων ἀρχῶν συσήσαντας, καὶ πᾶσαν ἐξ αὐτὸς τῇ οἰκεμένῃ, ὡς εἰπεῖν, ὡσπαλιδεῖν τε καὶ κρίσησθαι, εἰ μὴ μείζοσιν ἀρχοσιν ἐκ πάσ ἐπαρχίας πεμπομένοις στεμνότεροί τι ἐπιτιθεν ἐφάνησαν, καὶ πυρέχον αὐτοὶς ἐξουσίαν ὅπλων τε καὶ νόμων καὶ ὡσὲ ἐκρίνειν εἶχον αὐτὰς ἐπιτηδείως τέ καὶ ἀξιοχρέως κρθεῖσης. ὡς δὴ καὶ πραίτωρας σκαλλιν, ἐκ δὲ ὡσὲ τ ἄλλων ἀπάντων ἕνεκ καὶ ὠφελιμωτέρας, πωτῖν αὐτοὶς δόντες τῇ ὡσσηθείαν· ἐπιτρέψαντές τε αὐτοὶς καὶ τὰ πολιτικὰ διοικεῖν, καὶ τὰ ὡσὲ τ νόμων χρέφειν· ὅθεν καὶ τὰ δικαστικὰ κοιβαίρόντα, πραιτώρεια καλεῖν ἔταξεν, καὶ πολλὰ νόμ@· ἐκ τ δ πραιτώρων ἐξεχθὴ φανῆς· πολλοί τε πραίτωρες, οἱ μὲν Σικελίαν, οἱ δὲ Σαρδὼ τὴν νῆσον, οἱ δ' Ισπανίαν, οἱ δ' ἄλλα κρατεκλήσαντό τε καὶ διακόσαντο θαλαττῶν τε καὶ γῆ.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα συνοῦντες ἡμεῖς, καὶ τὴν πεκλαιότη πάλιν μὲν μείζον@ ἄνθος εἰς τὴν πολιτείαν ἐπαναγαγόντες, καὶ τὸ Ρωμαίων σεμνώσαντες ὄνομα, καὶ ὁρῶντες ὡς ἐν ταῖς δ ἐπαρχίαν πραγμάτεσις, διπλῆς πινὸς μάχης νῦν πολεμῦσης δρχῆς, ἀδεμία ὠφελ πρὸς τέλειον αὐτάρκης τὶς ἂν ἐκ τῶν ἐπαρχίας ἡμῶν, ἐν αἷς ἀρχὴν τε πολιτικὴν ἔλ, καὶ στρατιωτικὴν ἄλλ@, ἀεὶ δὲ πρὸς ἀλλήλ@ φιλονεικοῦντες, ἀεὶ δ μαχόμενοι, ἐκ ἦσαν τὶ περὶ τὰ τ[illegible]

ὑπηκόων ἄρχειν, ἀλλ' ὅπως ἂν πλεῖστοι αὐτῆς ἐπιτρέψωσιν· φάσκων μηδὲν χεῖρον ποιεῖν τὴν πρωτεύουσαν ἐκείνην τῶν ἐθνῶν τοῦ Πισιδίας, τῷ πολιτικῷ τε ἤθει καὶ φρονήματι καὶ τῷ δέους τοῦ τοιούτου ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, τῷ δὲ στρατιωτικῷ πάλιν ἀφοσιοῦσθαι. ὥστε αὐτὸν καὶ τὸ τραῦμά μοι τὸ ἐπὶ τῇ χειρὶ ὑπὸ τῶν, κἀγὼ τῷ ἄνδρε τοῦτον ἐπιτρέψαι τὴν πρωτοστασίαν ἰδίαν ἐμαυτῷ, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπομένων ἐμοὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνδρῶν ὑπατικὸν τε καὶ ἐξ ὑπάτων, καὶ στρατηγικὸν μικρῷ τε ὑπάτων ἐλαττούμενον, καὶ ὅσον κατὰ μικρὸν τῶν Ῥωμαίων αὐξήσων ὄνομα, καὶ τοσοῦτον πεποιηκώς, ὅσον ἡδίμισε πάντπλως ἕτερα τῶν ἄλλων πολιτειῶν δεδώκειν ὁ Θεός. ὅπως ἐπὶ Πισιδῶν χώρας ἀρξαμένη πρῶτον βιάλομεθα δίδοτε καὶ τοῖς ἡμετέροις χειροτεχνήσαι εἰρηνικὸν σύρηκαμεν, τὸ πρῶτον ἀπάσης ἐκείνης τῆς γῆς. Πισιδῶν ἔθνων ἐξάρχειν καὶ νῦν ἐν τῷ ἐπαρχίαν τούτου δεῖαζ μείζονος καὶ σφοδροτέρας ὄρχης πεδύσομαι· ἐπειδήπερ καὶ κώμαι μίγισαι κατ' αὐτὸν εἰσὶ καὶ πολυανθρωποι, καὶ πολλάκις ἐσχε αὐτὰς ἐκκλησιάσαι τὸ δημόσιος φόρως. καὶ τοῖς τε λησταῖς ἐκείνοις καὶ ἀνδροφόνοις χωρίοις, ἅπερ ἐπὶ τῶν ἀκρωρείας λύκοι καθαλῆς κραλιμάχης ἱδρυ), λυκοκρανίας τὶ οἰκητήριον ὀνομάζε), τῷ ὄρχῳ τούτῳ ἐφεστάναι. καὶ νῦν μὲ ἐκ τοῦτο νόμιμον ἐπ' αὐτῷ χωρεῖν, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἐπιδρομῆς χρῆμα· τὴ ὄρχῆς μιγνυμένης, καὶ πανταθεμένων εἰς τοῦτο τὲ τὰ στρατιωτικὰν τὲ τὰ ὄρχικὰν παρεσκευάς, ἐπομένε τὲ αὐτῷ καὶ ὁ στρατιωτικὸ πάντες ὑπόσοι τὴ ἐπαρχίας εἰσὶν, καὶ ὡσὲ γε τὸ πολιτικὸν τάξεως ὅλης, (σεμνῆς τε ἤδη τὴ ὠφεσημένης αὐτῆ καθηκούσης, καὶ τιμημένης τῆ τὲ πρώτων ἐπωνυμίαι) τίς σὸν ἂν αὐτὸν φέξειεν, τίς ὃ σὸν ἂν αὐθάδειαν, ὁμοῦ μὲ τὰς νόμιμας, ὁμοῦ δὲ τὰ ὅπλα ὑπαρχούσας εἰς τοῦτο συνιόντα; καὶ αὐτόθεν αἰρίσεως ἐκκαλούμενης καὶ κακίσεως τὲ νόμων, καὶ ἀρρένων τε καὶ σωζεσθαι, ἢ μόνον ἀντιβολίσασθαι, δύθυς ὀλωλεύσαι, τὲ ὅπλων εἶχόθεν ἐπικρυπτων τοῖς νόμοις;

ΚΕΦ. ϛ'.

ΔΕῖ τοίνυν τὸ τῷ ὄρχικῷ παρειλαμβάνοντα ταύτῃ (ὠφέλιμα ὃ αὐτὴ αὐτῷ δίδομεν ἀεὶ, καὶ ἐπ' ὠδεῖ παντελῶς μιαθῷ· ὅπως ἂν ἡ αὐτὸς ἀδιαφθόρῳ μείνοι, καὶ τοῖς ὑπ' ἐξ δημοσίᾳ μόνοις ὄρκεμβῷ· τὲ τῶ ὅπως ἡ ὁ ὠφέλε ἡμῶν λέγε νόμῳ) ἔτω χρῆναζ τοῖς ὑπηκόοις ὡς ὑπ τὸ ὠφέλιμα διεπωσάμενον νόμῳ, δικαίως τε καὶ καθαρῶς, καὶ μὴ ζ ἁρπαγὴς φιλαργυρίας καὶ ἀνδροφονίας τὲ καὶ μοιχίας ἐξελαύνειν τὴ χώρας, καὶ παρθένων ἁρπαγὰς, καὶ ἀδικίαν ἅπασαν· καὶ τὰς ταύτα πλημμελήσεις κὴ τὰς ἡμετέρας καλάζειν νόμως. καὶ ἐρυθριᾶν γε μησὶ ἕνα τὲ ἀδικήντων, καὶν εἰ τὲ μειζόνων εἴη, μηδὲ ὑπακούειν τοῖς ὠφελεῖν μὲ ἐδὲ ὀπᾶν, ὠφάσας ζ ἀσυνέσεις παρίζεσθαι δυναμένοις· ἀλλὰ λᾷ πάντων τηρεῖν τὸ δίκαιον, καὶ ἀπολάπτειν εἰς τὰς ἡμετέρας νόμως, καὶ δικαζειν κατ' αὐτὰς, καὶ τὰς ὑπηκόας τὰς ἡμετέρας κατ' ἐνιαυς ποιεῖν ζῆν τε καὶ πολίζεσθαι, καὶ πρὸς Θεὸν ἀφοράν, καὶ τὸ ἡμέτερον δέον· ἕτερα ζ μησὶν παντάπασιν ἐνοεῖν. ὥστ μησὲ ὁκ τ' ἐπαρχίας φοιτᾶν σὺν ὠπὸτε συχνὰς, καὶ ἐπὶ πράγμασι μετρίοις ἡμᾶς ὑποχλεῖν, ἀλλ' αὐτὸν πρότερον ἀκριβᾶσθαι πάντων, καὶ ἀξιολογεῖν αὐτὸ, καὶ μεμνημένον τὸ σεμνότη· ὧν αὐτῷ δεδώκαμεν, ἔτω χρῆσθαι τῷ πράγμασι ὡς ἀνυπόδυτων ἑαυτῷ τῶν ὄρκων ἡγεῖσθαι· χιάσκοσθε ὡς ἐπίρε τις αὐτῷ ὠφελεῖν, εἶτα μὴ τύχοι τὸ δικαίων, καὶ ἀναζκωδεῖν ταῦτα ἡμῖν ὠφοσαλλόμενον, ὁ ἀγὼν αὐτῷ τὸ λοιπὸν πρὸς ἡμᾶς ἔσαι. ἡμεῖς γὰρ ὥσατερ αὐτὸν τηπιμήκαμεν τῆ τῆ ὄρχῆς αὐξήσῃ, ἴτως, εἴπερ αὐτὸν δύρδιμεν ἀναξίως τῆ ἡμετέρᾳ σκοπῆ χρήμασιν τοῖς παρῳδεδομένοις αὐτῷ, Θεοῦ τε ὑπηρετήμασι, καὶ τοῖς νόμοις ἀμωμήτοις, ὠφοκηδῆσαι αὐτὸν μετελόσόμεθα, εἴτε δύρδιμεν ἡ κλίσ ἔρτα τυχὸν, ἢ χρέτε· ἢ ἀπεχθείας ἠπημένον, ἢ τὰς ἡμετέρας ὠφθαίνοντα νόμως. βιλόμβροι γὰρ τὸ ὑπήκοον ἀνορθῶσαι, καὶ τὲ μέχρι νῦν θεραπεῦσαι κακῷ, χρημάτων τὲ ὑπερήφορον μεγάλων, καὶ πρὸς τούτοις ἰδεῖν τῶν ἀξιτύπωσιν ἐσ σύστασιν.

ΚΕΦ. γ'.

ΔΕῖ δὲ αὐτὸν μὴ μόνον τ' ἐμφοβεῖσθαι ἡμῖν εἰρημένων ὠφοιεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ κηδεσθαι τ' τῆ πόλεων ἀφθονίας, καὶ ζ μησὶν τοῖς πολίταις ὀκλείπτε. ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ τὲ τ' πόλεων ἔρρα· καὶ μὴ συγχωρεῖν μησὲ κ' τὲ τῶν αὐτὰς ἑαυτῶν ἐλάτ[illegible]ν χίσθαι· ἀλλὰ καὶ τὰς τ' ὑδάτων ὁλκὰς καὶ ῥαφύρας καὶ τείχη καὶ ὁδὰς αὐδίειν ἐπιπορθῶν· καὶ μη συζχορεῖν τοῖς ὀκεῖσε φοιτῶσι πράκτορσι τὰς ἡμετέρας ὑπηκόας κατὰ τι βαρυνέειν· μηδὲ ταύτας δὴ τὰς ἐξ ἔθνας ποτηρὰ γινομένας ὠφοτάξεις παρειλαμβάνειν, ὅσας ὠβελτεχνησίας τὲ καὶ ὁδοῤῥωσίας, ἢ ἄλλας μυείας αἰτίας ὠφίασιν ὁκ τ' ῥόνων τ' οἷς ὑπεργχῆς. τὰ τῶν ὑπ' ἀπαίλων ἤνεκεν, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, ὑδενὶ συζχορήσ τὰς ὑπηκόας τὰς ἡμετέρας ἀδικεῖν, ἐδὲ ὠφοσελθύσε) ψῆφο· τ' ῥόνων τ' σῶν τοιοῦτ' τι λέγουσα· (κ' γὰρ ἤδη τὰ κεκωλύκαμεν) ἀλλ' αὐτὸς μ' ἀπαίλων ἐπιμελήσε)· εἰ δέ τινα ἡμεῖς κ' θέσον ἡμῶν πραγματικὴν τύπον στέλλαμεν, ὃν ἴσως πρὸς τῶν σῶν κωλυτὴν ὀνομάσομεν ὄρχικὸν, ἐκεῖνο ὠφοσεξετάσσω τὸ παρ' ἡμῶν ἐγκεκλῆσθαι· ἕτερα δὲ ὑδενὶ παντελῶς ἄθεια γλύσε) λειπλαδεῖν τὸ ὑπήκοον. ὅπως ἂν τοὺς ἐπαρχίας ἐδόμεν πάλιν ἀνθρώπων μυτὰς, πάλιν τοῖς ἑαυτῶν πολίταις κομώσας, καὶ μὴ σύρῥοον οὖσαν πλῆθ' ἀνθρώπων, εἰς τὸ ἑαυτῶν γῦν ἐπανελθεῖν λᾷ τῶν τ' ὄρχόντων κακίαν μὴ ἰαῤῥοῦσαν. Διὰ τοῦτο τοίνυν ἡαπίζομεν, τῷ σῶν ὑπερχῶ μηκέτι διηρημένας ἔχειν τὰς ζ Πισιδῶν ἔθνας ὄρχάς, ἀλλὰ μίαν εἶναι τῶν ἐν αὐτῇ ζ ὠβελλέσθαι πρώτων· ὄρχῳ, αὐτῷ δὲ τραπωλικῷ αὐτῷ δὲ πολιτικῷ καθεστῶσαν. καὶ ὁμοίως μὲ τ' δημοσίων τὲ καὶ πολιτικῶν φροντίζουσαν, ὁμοίως δὲ τ' τραπωτῶν ἡγεμόνων, ὥστε τὴ δι' ἀλλήλων βοηθείᾳ καὶ τῷ ὄρχικὸ σὺ τ' ὅπλων ἰσχυρὸν εἶναι, καὶ τῷ ὁπλιτιδύσιν τάξιν κεκλιμωπᾶζ τὸ νόμῳ. ἐδὲ γὰ ἐπ τοῖς ἔσω κ' τοὺς πόλεις ἀνδρὸς ἐφεστῶ τοιοῦτο τὸ λοιπὸν, ὃς ἀξιο· ἡμῶν ἐκστέργε ὄρχῆς νενόμισμ.

ΚΕΦ. ζ'.

ΠΑγκα τοίνυν ὁπόσα τὸ δημόσιον ἐχρήζη, τοῦτα, κ' τῷ ὑποτεταμβίῳ ὄσοχρα φῶ τῷ ὑ τῷ θείᾳ ἡμῶν νόμῳ, δίδοαζ τῷ ὠβελλέπ[illegible]ῳ κελεύομεν πραίτωρ, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν. ὥσᾳ ὠφοσκεῖαζ κ' τὰ τ' θείας ἡμῶν ὠφοσηγγελίας βιλόμεθα σύμβολον· καὶ ἔτω πραίτωρ Ιυστινιανὸς, ὁ Πισιδίας γινόμε· ἄρχων. ὑπακυέτω τε ἡ πραιλωσλαυὴ τάξις αὐτῷ, γινομβίν ὁκ ὠφοβατοῶν, καθάπᾳ ἐπάντες ἐφθημεν· ὁμοίως ὃ καὶ τοῖς πολιτικοῖς καὶ τοῖς τραπωλικοῖς ἀνθρώποις τὲ καὶ πραίμασιν ὑπηκολημβίν. †. Καὶ ὠφὸς γε ἡ τ' δημοσίων ἐπαγγελίας τ' ἀρχοῦσα τῶτον τῶν τε τάξιν ὕψε) τῶν αὐτὰ καὶ πάντα ἐξῆς τὰ τ'

existât, semper inter se rixentur [1], semper pugnent, non quo subditis boni aliquid faciant, sed quo eos magis atterant: c re fore putavimus, si [2] utrumque magistratum tam civilem quam militarem in unam [3] formam contrahamus, imponamusque denuo ei qui hanc potestatem habebit, appellationem [4] Prætoris: ut idem & militaribus copiis, quæ per provinciam sunt secundum cognomentum antiquitus illis impositum præeat, & præficiatur legibus: si quidem & hoc initio Prætorum erat proprium: & cum utriusque officii annonas [5] habeat, una tantum cohorte uratur ex centum [6] cohortalibus, (tot enim ei sufficient) quæ Prætoriana cohors appelletur, & per [7] probatorias convenienter hinc procedentes constituatur. Ita enim dignitate [8] plenus erit, ita latrocinia exercentibus terribilis, ita injustis inevitabilis: si majore cum potestate omnia conficiat: & cum lex jampridem à nobis posita jubeat omnes omnino judices puris uti manibus, ei obtemperet, & præstito juramento, secundum hanc nos gubernet, tam [9] armis utens [10] quam civilia secundum nostras leges ordinans. Unde tametsi ex gloriosiss. Consulib. aliquis ad hanc administrationem accedat, nihilominus in hoc imitatio quædam priorum eluceat, qua videlicet provincias sortientes Coss. consularesque viri, & non multo [11] illis inferiores Prætores, paulatim Romanorum nomen ita auxerunt, & tam amplum effecerunt, quantum nulli [12] unquam alii reipublicæ seu imperio concessit Deus. Id quod *in Pisidarum regione initium primum sumere volumus: propterea quod* veteres annalium [13] scriptores prodidisse invenimus, olim [14] Pisidarum gentem universæ illius terræ summum tenuisse imperium, & jam nunc majore & vehementiore hanc provinciam magistratu indigere, (nam & maximi [15] in ea pagi sunt, & multi homines, & qui sæpenumero ob [16] ipsa publica tributa seditiones movent) & prædatricibus illis & sanguinariis regionibus, quæ supra vorasciratem & quandam insatietatem lupini [17] capitis collocatæ sunt, & Lycocranitarum [18] habitaculum vocantur, hunc magistratum præficiendum credimus, qui jam inde ordine legitimo in eam progrediatur. Ac si hic magistratus sub specie quadam incursionis misceatur, componantur etiam in unum tam militaria, quam præsidalia insignia, & omnes eam militares copiæ sequantur, quæ in provincia sunt. Ad hæc tota civilis cohors venerando jam vocabulo appelletur, & prætoris cognomento honoretur, quis ipsum non abhorreat? quis non revereatur, simul in [19] unum leges & arma coire spectans, & indidem conditione proposita, ut aut legibus obtemperet, si bono esse animo, & servari velit, aut, ut vel primo statim intuitu pereat, armis in proximo leges corroborantibus?

1 Civiles jurisdictiones à militaribus sæpe dissentiunt. Præstat itaque præsidem provinciæ munus utrumque sustinere. Unitas enim rixæ seu dissensionis est impatiens.

2 Ut utrique Pisidiæ magistratus, id est, civilis & militaris, in unum misceantur. *Jul. cap. 66.*

3 Id est, si utrumque magistratum uniamus & misceamus.

4 Ut qui ita præfuit Pisidiæ, prætor Justinianeus vocetur. *Julian.*

5 Duabus dignitatibus in unum conjunctis, duplices annonæ quoque conjunguntur.

6 Cohors prætoriana, 100. cohortalibus constans.

7 Ut singuli aparitores Pisidiæ per probatorias fiant.

8 Vid. *c. 4. §.*

9 Vid. *proœm. Inst.*

10 Consuli turpe non fuit prætoris provinciæ munus postea sustinere.

11 Prætores suo tempore, non multo inferiores consule, vid. *quæ not. ad Novell. 13. c. 1.* eorum potestas admodum postea degeneravit, Boëtius, 3. *de consol.* Prætura olim potestas magna, nunc inane nomen & Senatorii census gravia sarcina.

12 Romano Imperio nullum conferendum.

13 Annales probare & ex annalibus probationem sumi, hinc colligas, *Nov. 25. & l. 1. ff. de off. quæstoris l. 10. ff. de probat.*

14 Pisidarum imperium quale olim fuerit, observa.

15 Provinciæ celebrantur urbium multitudine.

16 Seditiones ob tributa.

17 Λύκου κεφαλῆς. intelligit ut opinor Lyci fluminis capita, cujus fit mentio apud Solinum: agitur enim hic de Pisidia. constabit id etiam magis collatione Ptolomæi etiam. Turpiter: itaque vetus hic interpres hallucinatus est, qui pro Lyci fluminis capite, *lupinum caput* transtulit, & ex Lyco fluvio, lupinium quiddam confecit.

18 Λυκορκρανιτῶν, *Hal.* λυκοκρανίας. *Scrimg.*

19 Concursus legum & armorum.

CAP. II.

OPortet igitur, ut qui hunc magistratum suscipit (semper autem gratis [20] eum, & absque ulla donatione pecuniæ ipsi conferimus, ut & ipse per omnia sordibus abstineat, & his solis, quæ ex publico solvuntur, contentus sit, id quod etiam prima [21] nostra lex dicit) juste & pure & cum quadam [22] asperitate humaniter se erga subditos gerat, quemadmodum in priore lege disposuimus, homicidia, adulteria [23], raptus virginum, omne denique maleficium provincia expellat, & qui ea deliquerint, secundum [24] nostras leges puniat, neminem præterea maleficorum revereatur, etsi de potentioribus sit, neque his se submittat, qui nullam de se utilitatem, at bene nefarias de se occasiones præbere possunt: sed per omnia jus ipsum tueatur, & ad nostras leges respiciat, & secundum eas judicet, & ut subditi nostri secundum illas vitam suaque studia instituant, efficiat insuper ad Deum quoque, & nostri timorem respiciat, neque præterea quicquam omnino in animo cogitet. Item ut neque crebro [25] ex provincia huc commeet, neque immodicis literis nos interpellet, sed in omnibus prior ipse audientiam accommodet, eaque disceptet, & memor, quantam illi dignitatis magnitudinem dederimus, ita se hac in re gerat, ut pro gesto magistratu causam dicere necesse non habeat, sciens, quod si quis eo adito jus suum non consequatur, compellaturque hæc ad nos referre, pro eo deinceps certamen illi nobiscum futurum est. Quemadmodum enim jurisdictionis augmento ipsum honoravimus, ita rursus si præter intentionem & opinionem nostram tradita eum administratione abuti deprehenderimus, competenti ipsum animadversione persequemur, tam Deo in hoc subservientes, quam opem ferentes legibus, sive furta [26] eum fecisse, sive gratia forte aut inimicitiis superatum, sive leges nostras transgressum esse deprehenderimus: dum enim subditos iterum exigere, & his malis, quæ usque adhuc extiterunt, mederi volumus: & magnas opes despeximus, & ad hanc dispositionem oculos convertere properavimus.

20 Concursus legum & armorum.

20 Venales dignitates esse, non convenit. vid. *Nov. 8.*

21 *Nov. 8. c. 7. Nov. 17.*

22 *Nov. 17 c. 5. §. 3.*

23 *l. 3. 6. 13. ff. de off. præsid.*

24 *Inst. de off. jud.*

25 *l. 15. ff. de off. præsid. adde l. 165. ff. de verb. sig. & 3. Gel. 2.*

26 Avaritia, gratia, inimicitiæ, judicum pestes.

CAP. III.

POrro non tantum ad hæc eum prospicere oportet, quæ ante à nobis dicta sunt, sed etiam curare ut affluens rerum copia [27] sit in urbibus, ne quid cives deficiat. Inspiciat etiam in civitatibus opera [28], neque in hoc seipsos à se vinci patiatur: sed & aquarum ductus, & pontes, & muros, & itinera publica refici studeat, neque committat, ut exactores [29] qui illuc commeant, in aliquo subditos nostros prægravent: neque jussiones alias, quæ improbato more fieri solitæ, ex thronis excellentiæ tuæ de refectione murorum, de sternendis itineribus publicis, deque aliis, plus mille causis procedunt, suscipiat. Omnium enim horum causa, & si aliud præterea ejus generis, nemini permittet, ut subditos nostros injuriis afficiat, neque prodibit de thronis tuis sententia, quæ tale quid dicat, (jam enim hoc prohibuimus) sed solus ipse omnium curam geret. Si vero ex sacræ nostræ legis sententia pragmaticam aliquam formam [30] dirigamus, quam forte ad tuam emittamus præfecturam, examinabit ille prius, quæ inibi à nobis jubentur. nemini autem alii omnino copia fiet deprædandi subditos, quo magis aliquando provincias iterum refertas hominibus iterum suis civibus effloreſcentes, neque undique huc confluentem videamus hominum multitudinem, qui propter improbitatem præsidum in suam patriam reverti non audeant. Ideoque sancimus ne amplius excellentia tua Pisidicæ gentis magistratus pro divisis habeat, sed ut unum sit in ea spectabilis Prætoris officium, quod idem & militare & civile existat: quod similiter & publicarum civiliumque rerum curam gerat, & militibus præeat, ut mutuo [31] auxilio & jurisdictio ex armis vires colligat, & cohors armata condecoretur lege. Neque enim deinceps aliqua per urbes orietur seditio, si talem de cætero virum præfecerimus, qui utroque nobis officio dignus putabitur.

27 Addе *l. 1. §. 11. ff. de off. præf. ur.*

28 *Nov. 17. c. 4. in pr. & §. 1. l. 7. §. 1. ff. de off. proconf.*

29 *Nov. 17 c. 6.*

30 *Nov. 4.*

CAP. IV.

QUæcunque igitur fiscus erogaturus est, ea secundum subjectam huic sacræ nostræ legi descriptionem spectabili prætori, circaque ipsum versari solitis præstari jubemus. Unde & sacræ nostræ appellationis notam præponi volumus, & qui Pisidiæ præses erit, is prætor [32] Justineaneus esto. Obtemperet autem illi Prætoriana cohors, ex probatoriis [33] (ut diximus) constituenda, quæ similiter tam civilibus quam militaribus hominibus juxta & rebus occupata sit. †. Ad hæc publicorum quoque tributorum exactio hunc præsidem cohortemque ejus respi-

31 Alterius sic altera poscit opem res & conjurat amice, adde *l. qui restituere 68. ff. de rei vind.*

32 Ideo apud Julianum *comp.* 17. conceptus est hic titulus, *de officio prætoris Justinianei Pisidiæ.*

33 Ex scrinio libel. *Novell. 25. c. 1.*

reſpiciet, & omnia magiſtratus habebit inſignia [1], quæ etiam modo habet, ſellam [2] ſcilicet curulem ex argento, *ſecurim quoque*, & faſces: habebit etiam inter milites Adreſponſum [3], adeoque & eo ipſo principatum illi inter milites, qui ibi locorum ſunt, tribuimus, ut ipſos & pulchre regat, & cogat in ordinem, inſtruatque ut non ſolum latrocinantes perſequantur, ſed etiam ſubditos inter ſe manſuetos & modeſtos reddant. Neque item committat, ut ſeditiones moveantur in urbibus aut comites quidquam ad fiſcum ſpectans divellant, ſed ſupra [4] omnes poteſtatem habeat, nemine prorſus excepto. †. Collocarus autem hic magiſtratus ſit in mediis [5] & in numerum ſpectabilium deſcriptus. Unde quæcunque in vicariis olim, hodie in comitibus Juſtinianeis Pacatianæ [6] Phrygiæ & Galatiæ primæ [7], item ſpectabili comite Orientis [8], ſpectabilibus proconſulibus ſunt, ea & in hoc exiſtant: ſitque & ipſe ſpectabilis magiſtratus, & [9] appellationes quæ apud ipſum interponuntur, mittantur huc, & examinentur: ſicut in cæteris ſpectabilibus fieri ſolet magiſtratibus, introducanturque [10] in judicium glorioſiſſimi præfectorum, in cognitionem cauſæ, adhibito etiam glorioſiſſimo quæſtore ſacri noſtri palatii: propterea quod tametſi [11] is magiſtratus nonnihil in ſe habet militare, tamen quia prorſus in civilem & legitimam mutatus eſt formam, ideo neceſſario eundem tenere ordinem debet, qui pro conſuetudine jam olim obtinente in ſpectabilibus magiſtratibus obſervatus eſt.

[1] Inſignia præſidum ſella curulis ex argento, ſecuris & faſces, vid. *Novell.* 30. *c.* 6. & *l.* 14. *l.* 16. *ff. de officio proconſulis.*

[2] Διφρὸν ἐξ ἀργύρου. Carrucam argenteam vocat Julianus *hic.*

[3] Καὶ ὡς ἀνθύπατον *Hal.* ad reſponſum propter milites, *Juliam.* Adreſponſus ἀνθυπατικὸς, reſponſa dans vice magiſtri militum. *Novell.* 25. *c.* 1. *in fin. Nov.* 123. *cap.* 25.

[4] Vid. *l.* 4. *ff. de offic. præſidis.*

[5] Spectabilis dignitas media inter illuſtrem & clariſſimam.

[6] *Novell.* 8. *c.* 2.

[7] *d. Nov. cap.* 3.

[8] *d. Nov. c.* 5.

[9] Si provocatio porrecta fuerit contra ſententiam Prætoris Piſidiæ, vel alterius, qui in Piſidia judicavit, *Jul. conſt.* 17. *c.* 67.

[10] Ut appelletur à ſententia Prætoris Piſidiæ ad P. Præt. & Quæſtorem ſimul.

[11] Prætor Piſidiæ nonnihil habet militare, & tamen prorſus in civilem & legitimam mutatus eſt formam. Ea ratione fit, ut ab eo appelletur ad P. Præt. & ad Quæſtorem ſimul.

CAP. V.

QUoniam vero nuperè ſacra conſtitutione conſcripta promulgavimus, ut cauſæ appellationem, *quæ quidem quingentorum aureorum* [12] *ſummam non excedant*, à ſpectabilibus præſidibus huc devolutæ, in habitu & ordine ſacri auditorii examinentur, ſancimus [13], ut ſi qua ejuſmodi cauſa emergat, ſcilicet in Piſidia duntaxat, ex delegatione ſive noſtra, ſive alicujus glorioſiſſimorum noſtrorum procerum, niſi qui datus eſt judex ſpectabilis ſit, ut non ad ſpectabilem Juſtinianeum comitem Pacatianæ Phrygiæ (id quod prius lege [14] determinavimus) proficiſcatur, ſed ad ipſum deferatur in ſua provincia interpoſita appellatio, & ipſe de ea cognoſcat in habitu ſacri auditorii, (cohonestamus [15] etenim magiſtratum hoc etiam) & perfectam illi formam imponat, non remittendam ad hanc almam urbem, ne forte parvis [16] de cauſis magnas bonorum ſuorum perturbationes & damna litigatores ſuſtineant.

[12] *Trecentos*, legit Julianus *hic.*

[13] Ut ſi in Piſidia ex Imperatoris juſſione datus erit judex, non appelletur ad Comitem Pacatianæ, ſed ad Prætorem Piſidiæ: ſcil. ſi cauſa provocationis ultra 300. ſit aureos.

[14] *Novell.* 8. *c.* 2.

[15] Ut Prætor Piſidiæ ſacrum etiam auditorium habeat.

[16] Parvas cauſas Julianus interpretari videtur 300. aureorum.

CAP. VI.

UT autem qui vel hoc prætoris, vel alia nobis inventa & invenienda officia ſuſcipiunt, cognoſcant quo tandem modo provincias eos gubernare conveniat, viſum nobis eſt, non tantum ſigna [17] eis præbere adminiſtrationis in codicillos (ut vocant) ſed etiam modum præſcribere, ſecundum quem provinciam adminiſtrent, (quæ quidem, qui nos anteceſſerunt legiſlatores, conſulta [18] quædam præſidialia appellabant) ut ad hæc intentis oculis propriam dirigant adminiſtrationem, perque hanc omni ex parte ſubditis noſtris proſint. Unde & id genus ſacra mandata juſſimus in ſacro latereculo reponi, ut una cum codicillis præberentur, præſidibus tum jusjurandum, quod in ſacra noſtra conſtitutione [19] deſcripſimus, præſtantibus tum omnia alia, ut nos ordinavimus, adminiſtrantibus. Subjicietur autem à nobis huic ſacræ legi quædam etiam deſcriptio, quæ exprimat quid ipſum cum deligitur, præbere conveniat occaſione codicillorum officii, *ſive in ſacro latereculo, ſive in foro glorioſiſſimorum præfectorum*, quid rurſum illi, item adſeſſori, & circa ipſum verſari ſolitis porrigatur ex publico: ut omnibus nota facta provident, quam circa officia gerimus, ille incontaminatum nobis & undique ſpectatum ſuum exhibet miniſterium. §. 1. Hanc ſane legem tum ſacrarum noſtrarum conſtitutionum lectio monſtrabit, (juſſimus enim & hanc inter eas deſcribere) tum ipſe ad effectum deduces, ut perpetuò in ipſis factis reluceat conſpiciaturque.

Opottet [20] prætori Piſidiæ annonarum, & capitum, ac reliqui ſolatii titulo præberi ſolidos CCC. ejus adſeſſori, ſolidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Rurſum pro codicillis adminiſtrationis oportet ipſum præbere ſic: Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſolidos IX. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum & latercularium ſolidos XV. ejus adjutori, ſolidos III. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro juſſionibus & omni alia cauſa, ſolidos LX.

[17] Τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς, inſignia magiſtratus.

[18] Mandata præſidis. *Stirmg.*

[19] *Novell.* 8.

[20] Notitia præſidis Piſidiæ.

TIT. IV.

DE PRÆTORE [21] LYCAONIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XXV.

Imp. Juſtinianus Aug. Ioanni glorioſiſſ. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

CUm ad prima illa principia, ex quibus Lycaonum gentem, antiquarum rerum ſcriptores [22] & enarratores conſtitiſſe tradiderunt, reſpicimus & quod maximam cum Romanis affinitatem habeat quodque ex eadem ferme occaſione in unum coacta ſit, majore, quam hactenus magiſtratu eam exornare, juſtum putavimus. Siquidem uſu venit, ut olim Lycaon, qui [23] Arcadiæ in Hellade rex fuit, & Romarum ſolum incoleret, & aſſumptis quondam Oenotriis Romano Imperio daret veluti principium (dicimus autem vetera illa, quæ longo ante tempore Æneæ & Romuli ætates præceſſerunt) & deducta in haſce partes colonia, Piſidiæ bonam partem adimeret, eique deinde ſuum nomen inderet, & regionem ex ſe Lycaoniam appellaret. Inde adeo juſtum fuerit & ipſam magiſtratu adornare, cui veteris apud Romanos inſtituti ſigna & notæ inſcribantur, & illos, qui hoc ipſam tempore regunt (de præſide civilis juriſdictionis loquimur, & eo cui armorum cura commiſſa eſt) in unum contrahere, & prætoris [24] appellatione decorare. Eſt enim hoc nomen quaſi jure patrio Romani Imperii proprium, & ante [25] ipſos etiam Conſul. in ampla Romanorum republica uſui habitum. Nam veteres Romani ſuos imperatores prætores appellabant, ſimulque illis præbebant, ut militaribus præirent copiis, & deſcriptis ab illis parebant legibus, & prorſus erat hic magiſtratus ex ambobus contemperatus, præ ſe ferens & oſtentans tam in inſtruenda acie robur, quam in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.

[21] 6. *Ecl. de offic. prætor. Lycaoniæ. Jul. conſt.* 18. Præſes dicitur 8. *c.* 15. §. 20.

[22] Annales probant. *Novell.* 24. *c.* 1.

[23] Vide Pauſaniam 8. *Arcad.*

[24] Qui præſes olim Lycaoniæ, hodie prætor.

[25] Vid. Feſtum in prætoria porta.

CAP. I.

QUoniam igitur propoſitum nobis eſt etiam hic utramque adminiſtrationem in [26] unam contrahere, propterea [27] optimo illi jure prætoris [28] appellationem imponimus, ut una cum prætoris appellatione audientium animis inſonet ipſius quoque magiſtratus ſubſtantia ac natura, & quod non ſimplex ſit, nec ad unam aliquam rem tantummodo (nempe vel arma, vel leges) reſpiciat, ſed ſimul utrumque ad ſe munus ex æquo attrahat, quodque per copias militum vehemens & robuſtus, per legem lenis & manſuetus ſit: & per hanc cauſam maleficis quidem vehementiorem, probioribus vero civiliorem ſe & moderatiorem exhibeat. Neque hoc ſine cauſa agimus, aut ſolam appellationem attendimus, ſed ex uſu ac neceſſitate magiſtratus quoque metimur. Nam fortes ea regio viros habet, neque in ullo differt [29] ab

[26] Indicat Lycaoniæ magna ex parte campeſtris, *idem ibid.*

[27] Ob optimum illius principis, ex quibus Lycaonum gens, antiquarum rerum ſcriptores & enarratores conſtitiſſe tradiderunt, reſpicimus & quod maximam cum Romanis affinitatem habeat quodque ex eadem ferme occaſione in unum coacta ſit, majore, quam hactenus magiſtratu eam exornare, juſtum putavimus. Siquidem uſu venit, ut olim Lycaon, qui Arcadiæ in Hellade rex fuit, & Romarum ſolum incoleret, & aſſumptis quondam Oenotriis Romano Imperio daret veluti principium (dicimus autem vetera illa, quæ longo ante tempore Æneæ & Romuli ætates præceſſerunt) & deducta in haſce partes colonia, Piſidiæ bonam partem adimeret, eique deinde ſuum nomen inderet, & regionem ex ſe Lycaoniam appellaret. Inde adeo juſtum fuerit & ipſam magiſtratu adornare, cui veteris apud Romanos inſtituti ſigna & notæ inſcribantur, & illos, qui hoc ipſam tempore regunt (de præſide civilis juriſdictionis loquimur, & eo cui armorum cura commiſſa eſt) in unum contrahere, & prætoris appellatione decorare. Eſt enim hoc nomen quaſi jure patrio Romani Imperii proprium, & ante ipſos etiam Conſul. in ampla Romanorum republica uſui habitum. Nam veteres Romani ſuos imperatores prætores appellabant, ſimulque illis præbebant, ut militaribus præirent copiis, & deſcriptis ab illis parebant legibus, & prorſus erat hic magiſtratus ex ambobus contemperatus, præ ſe ferens & oſtentans tam in inſtruenda acie robur, quam in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.

[28] Vid. Feſtum in prætoria porta.

[29] Ammianus 14. Relicta ora maritima, in Lycaoniam adnexam Iſauriæ ſe contulerunt. Porro Lycaonia magna ex parte campeſtris, *idem ibid.*

δρῶν παράδοσιν, ὁπόσα καὶ νῦν ἔχει, διάφορα τὰ ἐξ ἀργύρου, καὶ πέλεκυν, καὶ ῥάβδους. ἕξει τε ἐπὶ τοῖς στρατιώταις, καὶ ad reſponſum. κράτησεν καὶ αὐτοῦ αὐτῷ δέδομεν τῷ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ στρατιωτῶν ἡγεμονίαν· ὥστ' αὐτὸν καὶ κοσμεῖν καὶ πάσσειν, καὶ παρασκευάζειν ἐπιχύσεις μὲ τοῖς λῃστάρχοις, καὶ μήτε ἢ καὶ σώφρονας τῶν ὑπηκόων ἐᾶσαι ἀκόλαστον ἀποπλανᾶν. καὶ μήτε τὰς πόλεις ἐᾶσαι στάσεσιν συγχωρεῖν, μήτε τοὺς κήνσους ἀπευθυδιάζεσθαι ἐᾶσαι τὸ δημόσιον ἔγκτημά τι ἐφ' ἅπασι τῷ ἐξουσίαν, ἐξαιρημένου παντελῶς ἀεί τινος. †. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτον τῷ ἀρχικῷ ἐν ταῖς μέσοις τεταγμένῳ, καὶ ἐν τῇ τῶν περιβλέπτων ἀριθμῷ γεγραμμένῳ. ὥστε ὅσα ἐπὶ τῶν πάλαι μὲ βικαρίοις, νῦν ἢ κωμήταις Ιουστινιάνοις τῆ τε Πακηλιανῆς Φρυγίας, τῆ τε πρώτης Γαλατίας [1]. καὶ τῷ περιβλέπτῳ κόμητι τῆ ἕω, καὶ τῷ περιβλέπτοις ἀνθυπάτοις, τοῦτον καὶ ἐν αὐτῷ ἡσυχάσαι, καὶ εἶναι αὐτὸν περιβλέπτον ἀρχοντα· καὶ τὰς ἐφέσεις τὰς παρ' αὐτῷ γινομένας, συνιόντα πάσαις τε καὶ ἑξετάζοντα, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶ ἄλλων τῶν ἀνθυπατικῶν ἀρχόντων· εἰσάγεσθαι τε ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, συναπερωμένῳ τῷ τοποτηρητῇ τῆ ἐνδοξοτάτης κοιαίστορος τῆ θείας ἡμῶν παλατίας. διότι τῷ ἀρχικῷ, εἰ καί τι στρατιωτικὸν ἔχει, ἀλλ' ὅμως ὅλως τοῦ νομικώτερον μεταβαλέσθαι σχῆμα, δεῖ τοῦτον ἔχειν ἀναγκαίως τῷ τάξιν τῷ μάχρι νῦν ἐπὶ τῶν περιβλέπτων ἀρχόντων πεφυλαγμένην, καὶ τὸ κανονικὸς ἄνωθεν ἔθος.

[1] Ὡς καὶ ἀνθύπατον. Ἰωάννης τῆ ἐνδοξοτάτῃ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῶν στρατιωτῶν τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτους, καὶ πατρικίῳ.

ΚΕΦ. ε'.

ΕΠειδὴ ἡ ἐναργὴς θείων λόγων παιδεία, τοὺς ἀεὶ πονηροὺς κολάζουσα μισθοῖς ἐφοίμους δίκας, ὡς ὑπὸ τοῖς περιβλέπτοις ἄρχουσι καὶ τῇ θείᾳ δικαστηρίῳ κατιδεῖν ἔζεσε νενομοθετήκαμεν· θαυμάζομεν, εἰ τοιαύτη τις ῥᾳθυμία δίκη, καὶ τῶν Πισιδίων μόνοι, εἴτε ὀκνῶ ἐξαπορίας ἡμετέρας, εἴτε ἐκ τινῶν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων, (εἰ μὴ περιβλέπτων ὁ δεδομένην αὐτοῖς δικαιοδοσίαν) μὴ ὡσὶ τῶν περιβλέπτων Ιουστινιάνου κόμητος τῆ Πακηλιανῆς Φρυγίας (τοῦτο γὰρ ὅσῳ πρόσθεν νενομοθετήκαμεν) φοιτᾶν, ἀπ' ἐπ' αὐτὸν φέρεσθαι τῶν ἐφέσεων τῶν ἐπαρχίας τῶν αὐτῶν· τοῦτο τε αὖτις ἀκριβῶσαι καὶ θείᾳ ἀκροατηρίῳ χρῆναι, (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο συνιδόμεν τῷ ἀρχικῷ) καὶ τοῦτο τε αὐτῷ πλέον ἐπιπιθεναι θεατίζομεν τύπον, οὗ ἀναπεπτοδόμον ὡς ταύτῃ τῷ σὺδαίμονα πόλιν, ὅπως ἂν μὴ μικρῶν ἕνεκεν σφάσεων μεγάλας οἱ δικαζόμενοι παρέχωσί τε καὶ ζημίας ὑπομένοι.

ΚΕΦ. ς'.

ΟΠως ἡ ἂν εἰδεῖεν καὶ οἱ θεοφιλαμβάνοντες τῷ τε θείᾳ πραίτορι ἀρχῇ, πάσι τε ἄλλαις ταῖς παρ' ἡμῶν ἐξουσιάζαις τὰ καὶ ἐξουσιάζαις, καὶ ὅπως σφοδρὰ τρόπον ἀφικνοῦνται τὰς ἀρχάς, σκεψόμεν μὴ μόνον αὐτοῖς παρέχειν τὰ σύμβολα τὰ ἀρχῆς ἐν τοῖς κωλακίοις κωδίκελλος, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅτῳ τρόπον καθ' ὃν διοικήσειεν τῷ ἀρχῇ· ἅπερ οἱ μὲν ἡμῶν νομοθέ[1] mandata principis σκάλην. ὥστ' αὐτὰς μὲν ταύτας ἀπολείπομεν, τῷ εἰκείαν ἀπευθυνεῖν ἀρχῇ, καὶ ταύτῃ τὰς ἡμετέρας ὑπονοίας ἀφ' πάντων ὀφελῶν. τοιαύτην καὶ ἀποτεθεῖναι τὸ θείων ἡμῶν λατέρκιλον τὰ τοιαῦτα θεῖα μανδάτα διεκελευσάμεθα· ὅπως ἂν ἄμα τοῖς κωδικέλλοις διδῶσι τοῖς ἄρχουσι, τόν τε ὅρκον περιεχομένοις ὃν ἐπὶ τῶ θείας ἡμῶν ἀφατίξεως ἐξεφάνωμεν, τὰ ἄλλα τε ἅπαντα ὅπῃ διοικοῖμεν ὡς ἡμεῖς ἐπάξεμεν. ὑποτεθήσεται δὲ καὶ περὶ τῆς λογοτραφίας περὶ ἡμῶν τῷ τῶν θείων νόμων, δηλῶσαι τί μὲ προσῆκον ἔσται ἐν τῷ νομίσμων παρέχειν ἀσφαλῆ τὰ δόχας συμβόλων, εἴτε ἐν τῷ θείᾳ λατερκίλᾳ, εἴτε ἐν τῷ δικαιοδοσίᾳ τῶ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων· τί τὸ διδόμενον αὐτῷ τε καὶ τῷ παρέδρᾳ καὶ τοῖς ἀβελ αὐτῶν. ὅπερ τὸ τε παρ' ἡμῶν ἀβελ τοῖς ἀρχαῖς πρέποιεν ἅπασι φανερὰς χλουρίδας, οἷσπερ ἡμῶν κελεύσεν καὶ παντοχόθεν διδόκιμα σταθῆναι τῶν ἑαυτῶν παρέχειν ὑπηρεσίαν. §. α'. Τοῦτον δὴ τὸν νόμον δείξει μὲ ἅπασιν ἡ τῶν θείων ἡμῶν ἀφατίξεων ἀκρόασις, (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτον σκέπτε γραφῆναι παρελεύσεσθε) αὐτὸς ἡ εἰς ἔργον ἄξεις, ὅπως ἂν μείνῃ ἀφ' παντὸς σὺ αὐτοῖς τοῖς ἔργοις σκλάσματον τὲ καὶ φαινόμενον. Dat. XV. Kalend. Jun. *Conſtantinop.* BELIS. V.C. CONS.

Δεῖ παρέχεσθαι τῷ πραίτωρι Πισιδίας, αὐτῷ μὲ ὑπὲρ ἀπόνων καὶ κεφαλῶν, καὶ λοιπῆς παραψυχῆς, ſol. CCC. τῷ αὐτῷ παρέδρῳ, ſol. LXXI. τῇ αὐτῇ τάξῃ, auri lib. II. Δεῖ ἡ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων ὅπως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῆ θείᾳ κουβικλείᾳ, ſol. IX. τῷ σημειοφόρῳ τῶ λαμπροτάτων τελεώνων νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκλισίοις, ſol. XXV. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, ſol III. τῇ τάξῃ τῶ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσαγμάτων, καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας, ſol. X.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ τῆ πραίτωρος Λυκαονίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κβ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῇ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῶν στρατιωτῶν τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτους, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ Λυκαόνων ἔθνος μείζονι τῶν νῦν ὄσης ἀρχῆς κεκοσμῆσθαι δίκαιον οἴηθημεν, ἀποβλέποντες εἰς τὰς παρόντας ἀρχαὶς ὅθεν αὐτὸ συμβαίνειν παράδοσιν ἡμῖν οἱ τὰ παλαιὰ συγγραφόντες τε καὶ διηγήμενοι καὶ ὅτι συγκοσμητόν ἐστι Ρωμαίοις, καὶ χρεὼν ὂν τῶν αὐτῶν σεμνοκισμῶν προφάσεων. Λυκάονι γὰρ τῷ παρὼν Αρκαδίας τὸ ἐν Ελλάδι βεβασιλευκότι, καὶ τῶν Ρωμαίων οἰκήσαι γάγγλιον τοῖς παρὼν Οἰνώτριος προσλαβόντα, τὴ Ρωμαίων ἀρχὴ δέναι προοίμιον, (φαμὲν ἡ ταῦτα δὴ τὰ παλαιὰ, τὰ πολλῷ τῆ Αἰνείᾳ τῆ Ρωμύλῳ χρόνων πρεσβύτερα) καὶ ἀποικίαν ἐπὶ τὰ τῆδε ἑαίκειν μέρη, μοίρων τινα τῆ Πισιδίας ἀφελέσθαι, ταύτῃ τε δῶναι τῶν αὐτῷ προσηγορίαν Λυκαονίαν τὲ ἐξ αὐτῷ κωλέσαι τὴν χώραν. ἄνειον τοίνυν ἂν εἴη καὶ αὐτὸν ἀρχικῷ κοσμῆσαι, τὰ παλαιὰ τῆ Ρωμαϊκῆς τάξεως ἐπιγραφόμενον σύμβολα καὶ τὰς αὐτῆς νῦν ἡγεμόνας, (τὸν τε ἀρχοντα φαμὲν τῶν πολιτικῶν δόχων, τὸν τε ἐφεστῶτα τοῖς ὅπλοις) εἰς ἓν τι συναγαγεῖν, καὶ τῇ τῆ πραίτωρ κοσμῆσαι προσηγορίᾳ. ὄνομα γὰρ τοῦτο πάτριον τῇ Ρωμαίων ἀρχῇ, καὶ σεμνὸν αὐτῶν τῆ ὑπάτων καὶ τῶν μεγάλων τῆ Ρωμαίων πολιτευσαμένων πόλιν. Ρωμαῖοι γὰρ οἱ παλαιοὶ τοὺς σφῶν αὐτῶν στρατηγοὺς, πραίτωρας ὀνόμαζον. τῆ στρατιώταις τὲ ἡγεῖσθαι παρέχον καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῷ γραφομένοις ἐπιθέντα νόμοις· καὶ ἓν δὴ σχῆμα τῆς ἐξ ἀμφοῖν κεκραμένη, καὶ ἐν ἑαυτῷ σεμνύνεσθαι τε καὶ δεικνύσθαι τῶν τε ἐν τοῖς στρατεύεσιν ἰσχυὸ, τῶν τε ἐν τοῖς νόμοις δίκαιοσύνην.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ τοίνυν κανόνιόν σκοπὸς ἡμῖν εἰς ἓν τι συναγαγεῖν ἀμφοτέρας, ἀλλὰ τῶν εἰκότως αὐτῷ καὶ τῶν τῆ πραίτωρ δίδομεν στρατηγείαν. ὅπως ἂν συνεισέρχοιτο ταῖς ψυχαῖς τῆ ἀκούοντων, ἅμα τῇ στρατηγείᾳ τῆ πραίτωρ, καὶ ἡ τῆ ἀρχῆς κατάστασις τε καὶ φύσις· καὶ ὅτι οὐ ἀπλῆ τις ἐστὶν, οὐδὲ ἁπλῶς ἐν ἀφορώσα μόνον, ἢ τὸ τῆ ὅπλων, ἢ τὸ τῆ νόμων, ἀλλ' ἑκατέρων συνεφέλκεται τάξιν, καὶ ἔστιν οὐ μὰ τῆ στρατιωτικῆ σφοδρά τε καὶ ἰσχυρᾷ, ἀλλ' ἡ τῆ νόμου στρατιώτης τε καὶ ἡμερόν· καὶ κατὰ τῶν στρατευομένων ῥᾳδίως τοῖς μὲ ἀδικεῖσι, σφοδρότερον, τοῖς δ' ἐπιεικεστέροις, νομιμώτερόν τε καὶ σωφρονέστερον. καὶ οὐδὲ ἀπλῶς τῶν πράξομεν, οὐδὲ ὀνομάσαι στρατιώτας μόνον, ἀλλὰ τὴ χρείας καὶ τὰς ἀρχὰς συμμετρήσομεν. ἀνδρῶν γοῦν ἔστιν ἰσχυρῶν ἡ χώρα, καὶ Ισαυρίας οὐδενὶ διέσηκε μέσῳ. οἷα ἡ μεσόγειος οὖσα καὶ ἀνεμπόδιστος

ἀναμφὸ καὶ ἱππικὸν, πολλὰς μὲν ἀνάγκας, πολλὰς δὲ ἵππους συντείνομεν τοῦ ἔθνους αὐτῶν πλῆθος μεγάλου, καὶ ἀνδρῶν ἐπιτηδείων ἱππάσιμον τὸ καὶ τοξεύειν, καὶ ῥᾳδίως ἐφ' ἕκαστα τρέπεσθαι δύναμιν, καὶ ὁπλῶν ἄπορον. καὶ τῷ μὲν στρατιωτικῷ ἀρχὰς ἴσως οὐκ ἐπιτρέπομεν· καὶ τῷ μήτε ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς ἐπιχειρεῖν τύχῃ, τῷ μήτε πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὑπεκπεμφθῆναι αὐτῆς ἢ δὲ πάλιν καθαφεθῆναι, διότι τὸ τῆς νόμου φυσικὸν μένει, μὴ μὲν ἐφ' ἑκάστοις πταίσμασι, φόβοις τε ἀκ ὀμφίους τοῖς δικαστηρίοις ἐπ. Τοιοῦτα ἡμῖν ἀνίησιν εἰς τὸ κτᾶσθαι μέλη ἀνδρώδη τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀσφαλῆ ἐν Πισιδίᾳ ἐπιξαμεν· καὶ δύναμ καὶ τοιάτη τῷ ἐφ' ἑκάστοις στρατιωτικῷ στρατηγείαν, καὶ τὰ ἐξ ἡμῶν στρατιῶν Ἰταλικῶν Λυκαονίας στρατηγούσας βελόμεθα, ὥστε δὴ καὶ Πισιδίας τὰ ἄλλα τάξιν τὴν ἐκατέρων εἰς ταυτὸ συνάγομεν, ἢ τι ὁ πολιτικὸς ἢ τι ὁ στρατιωτικὸς ἄρχων ἐφίεται. στρατωτείαν δὲ καὶ τοῦτο ὀνομάζομεν, οὐκ ἀσφαλειῶν ἕνεκεν καὶ τὸ νομιζομένων στρατιωτῶν γινομένων, ἐξ ὧν καὶ τοῦτοι οἱ δικαιοῦντες ἐκβιάζονται, ἃ δεῖ τὰ λιβέλλων ἐκ καὶ εἰς ἀνάγκην ἐκατὸν τὰ ἀεὶ μὲν αὐτὴ συμμετέχομεν, καὶ δίδομεν αὐτοῦ τοὺς ἐπιτόπους ἀρχοῖς στήσας, παιρίδρα τὶ καὶ τοῖς λοιποῖς· ἄπαξ φανερὰ κρίσεσθαι· οὐκ ἂν ὑπεκπεμφθῶν ἀπραφῶν τηδὲ τῇ θείᾳ ἡμῶν ἀμφιτέξῃ. ἐμὲ τοῦ χαρτοῦ καὶ ad responsum, ἤτοι ἀποκλεισαείας, ἀφὸς τῷ στρατιωτικῷ δίκαιομεν. καὶπτιγα καὶ ἄλλως αὐτὸν ἀρχὴν τὸ ἐπὶ τὰ εἰρημένης ἐπαρχίας ἰσάρμενον στρατιωτῶν θεσπίζομεν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Καὶ τελεῖν γε τὰ τῆς ἀρχῆς ἀντιληψόμενον τούτης, τὰ παρ' ἡμῶν δίδεκιμένων ἐπα, τὰ οὐ δὲ καλόγως τὰ ἡμετέρων ἀρχόντων, ὅθεν καὶ τὸ πάλαιον οἱ στρατῆται ἐξεφοίτων, καὶ τοῖς σφῶν αὐτῶν πόνοις τῷ πολιτείαν σώσωμεν, ποτὲ μὲ ἐπὶ τὰ ἰταλιώτιδα μόνοντες γῆς, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὰς ἕξω τάπας στελόμενοι. ἴσω δὲ ὁ τοιᾶτος αὐτὸς ἑαυτῷ μεμνημένος ἀεὶ, καὶ ὅθεν αὐτοῦ τὰ τῆ ἀρχὴς σωιέσκει, σεμνὸς τε τοῖς ὑπηκόοις, φόβερὸς τε τοῖς ληστάσι καὶ ἀδικᾶσι, καὶ μὴ θαλείσιν παρρησίας ἄπασιν πρᾶξαι. φοβηθεὶς δὲ ὡς κριθησεῖς μὲ χρῆσε τοῖς χρεσὶν ἐπεὶ καὶ ἄμισθον ὠφελαμβάνῃ τῷ ἀρχῷ. καὶ ἄλλως ὁ παρ' ἡμῶν τιθεὶς ἑαυτῷ νόμῳ ἀπώσεις ταῖς ἀρχαῖς τοῖς ἐκβιαζομένοις αὐτοῦ σεφῶς ἐπιτάττῃ χειρὸς τε κρεῖσι, (ἐφ' ᾧ δὴ καὶ τὰ ὄρκῳ ὑπέχεσι) καὶ κτᾶσθαι νόμως δικάζειν τε, καὶ νέμειν τοῖς ὑπηκόοις ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην· ὥστε καὶ οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τὸ πολιτεύμενα καθεστηκότες, πάσης ἑτέρας πολιτείας ἐκράτησαν. τίς γὰρ οὐκ ἂν τῷ ἀρχῷ ταύτην αἰδεσθείη τε ἅμα καὶ φείσεται, ὁρῶν αὐτὴν ὑπὸ δικαιοσύνης φρουρουμένην; καὶ ῥᾳδίως μὲ τὰ οὐ δὲ νόμοι ἀφαπάσωσιν, ῥᾴστα ἄν, εἰ μὴ ἀσφαλείαν δὲ νόμοι, τῶν τοῖς ὅπλοις ἐπιτρεφόντων; §. α'. Ἀπὸ δὲ καὶ Πισιδίαν στρατιωτικὸν στρατηγὸν, κτᾶσθαι τὰ ἀεὶ σκείνης χειραμβάνον νόμον. τοῦτο καλῶς ἔχειν ἀνθήμεν στρατηγεῖσθαι καὶ τοῦτο· δεῖ γὰρ αὐτὸν τῷ ἀρχῷ ὠφελαμβάνοντα τοῦτο, πιστεύθειν ἀμισθὸν ὕσαν, καὶ αὐτὸν αὐθεντοῦντι εἶναι· καὶ ἀρκεῖας μόνοις οἷς τὸ δημόσιον δίδωσι, καθὰ καὶ ὁ ἀεὶ τὰ ἀρχὴν ἤδη τεθειμμένον Δαλίᾳ νόμον, καθαρῶς τε καὶ δικαίως χρῆσθαι τοῖς πράγμασι καὶ ὥσπερ αὐτὸ μεμισθωμένα τὰ τῆ ἀρχῆς ἐσιν, ἕτως αὐτὸ καὶ τὸν τῆ ψυχῆς ἁρμονίαν κεκρᾶσθαι, ποτὲ μὲ ὀξυτέρως τε καὶ ἐπιτεταμένως, ποτὲ δὲ πεφοτέρως τε καὶ ἀνειμένως τοῖς φθόνοις. §. β' Καὶ μισεῖται μὲ ἅμα καὶ κολάζεται μοιχείαν ἅπασαν, καὶ πρὸς μὲ σκείνοις, ἀνδροφονίαν. καὶ ἔτι σφοδρότερον τοὺς τῆ παρθένων ἁρπαγάς. καὶ τοὺς ἀδικοῦσι, εἰ μὲ ἀθεμάτως τοσοῦτον, καθαπερ κολαζεται· εἰ δὲ μετελάτερα, πρὸς τὸ κρεῖττον μεταμεζέται. †. Ἐρυθριάτω δὲ τῆ ἀδικούντων μηδένα, κἂν εἰ πλουτεῖν, κἂν εἰ πᾶσι ἀξίας ἐπείληπ) μείζονα. Δαὶ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ὁ τῆ σεμνοτέρων αὐτὸν καλῶν σέλομεν, ὅπως ἂν οἰκῆται ἔχοι τὸ μηδένι φεισόμενον ἑτέρῳ, πολλῷ ἡμῖν τι καὶ τοῖς νόμοις καὶ δικάζειν μᾶ κατ' σκείνης, τὸ ὑπήκοον δὲ ἁρμόζειν εἰς τὸ κατ' αὐτὸς πολιτεύεσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Καὶ μηδὲ ῥαθυμεῖν, μήτε ἀδικεῖν· ὥστε μή τινας ὁκ τῆ ἐπαρχίας ἧς ἄρχῃ, καθαλιμπάνειν μὲ τῷ χώραν, Δαὶ τὰς ἀδικίας τὰς σκείνε, σωιεχῶς ἡμῖν σκοπεῖν. †. Ἀλλ' αὐτὸς ἀκράτης γινέσθω φεφεισμένος τῆ φθονερῶν, καὶ ταῦτα Δαμενίτου, καὶ ἀεὶ μεμνήσθω τῆ Ἀθηναίδος αὐτοῦ παρ' ἡμῶν πιμῆς, καὶ ὅτω χρηθῶ τοῖς ἀρχικοῖς πόνοις, ὡς ἐπαινεσθῶ αὐτοῦ καὶ ἀνυπαίθιων γένεσθαι τῷ ἀρχῷ. Ἐκεῖνο σεφῶς ἐπισάμβω, ὡς εἰ μὴ τις ἔλθοι φεῦς ἡμᾶς, μη φεφευσκέλας αὐτοῦ τὰ οἰκεῖα πάθη, καὶ δοκησεργάσεις εἶμι τυγχάνοι τῆ δικαίων, τῶτον αὐτοῦ πέμψομεν, ἀποκρίσεως αὐτοῦ μεταδόσεις ἑδεμιᾶς· εἰ δὲ φεφευσκέλεται, εἶτα τῆ δικαίων μὴ τυχὼν, εἰς ἡμᾶς καθέφαμαι, τότε ἡμεῖς σὺν σκείνῳ τὸ λοιπὸν, ἀλλ' οὐκ τῷ τῷ ἀρχῷ ἔχητε δικαστὴ χθονσόμεθα· καὶ ὥσπερ αὐτοῦ μείζονα πεποιήκαμεν τῷ πιμῷ, ὥτω καὶ εἴωθε δύρημεν ῥαθυμεῖσθαι, καὶ τοῖς φθονεδεδεμένοις ἀμελῶς χρώμμεν, ἀμυνέμεν τοῖς νόμοις, καὶ φεφοσηκότως αὐτὸν μετελδύσομεθα. καὶ ὥσπερ σκεῖνοι ὅτε τὰς ἡμετέρας λόγους, ὅτε τὰς νόμους, ὅτε τὸ τῆ ἀρχῆς ἐρυθριᾶ χάμκε, ὅτως ἐδὲ ἡμεῖς αὐτὸν ἐρυθριάσομεν, ἀλλὰ ἀπαυτήσομεν αὐτοῦ καθ' ὃν αὐτὸς τρόπον τοῖς τῆ ἀρχῆς πεφάσμοις χρήσῃ). καὶ εἴ τε χρεὼν ἐ καθαφεῖς αὐτὸν χρεμμῶν λαβοίμεν, ἢ πρὸς τι παῖ ἀποβλέποντα, ἢ τὰς ἡμετέρους φθονεδεδεμένα νόμους, ἡμεῖς αὐτοῦ κτᾶνόμεν ἐπιχήσομεν τὰς δύθυίας. ἐδὲ γὰρ χρηφάτων ἐφεισόμεθα, ἐδὲ ἑτέρᾳ τῆ πάντων ἐδένος, ἵνα τὸ ὑπήκοον σωζώσωμεν.

ΚΕΦ. δ'.

Δεῖ ὁ αὐτὸν καὶ τῆ τῆ πόλεων σύκησμίας φεφοεῖν· καὶ φεφόντον μὲ σάσεως ἀπαλλάττειν τὰς ὑπ' αὐτοῦ πεπεισμένας πόλεις, τῷ ἰσότητα πανταχῆ ἀσπάζοντα, καὶ δ' μηδὲν τοῖς ὑπηκόοις ὑπεῖν πᾶσιν πιθόμενον φεφόντων.

§. α'. Ἀλλὰ μηδὲ τῆ ἔργων τῆ πόλεων ἀμελεῖν, ὅπως ἂν μηδὲ κτᾶσθαι τοῦτο ἐλαττοῦντα μηδὲ οἱ τῆ ὑδάτων ὁλκοὶ, μηδὲ αἱ τῆ ὑφυρῶν πάγροδοι, μηδὲ ἡ τῆ τειχῶν ἀσφάλεια, μηδὲ ἡ τῆ ὁδῶν ἐπιμέλεια· ἀλλὰ πάντα ἐπανορθᾶν, ἢ καὶ εἰς ἡμᾶς μέλουσιν, ὅπως ἂν τὰ μὲ ὁκ τῆ πολιτικῶν πόρων, τὰ ὁ ἐξ ἡμῶν ἐπανορθῶν ἰσχύσῃ. §. β'. Παραγτηρεῖν ὁ τὸ μηδὲ τοῖς σκείσε φοιτῶσιν ὁκ τῆ ἀρχόντων πεάκτησιν ἄδειαν εἶναι τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους κατὰ τι ζημιᾶν ἢ βαρύνειν· μηδὲ ταύτας δὴ τὰς σωνειθισμένας ἐπιφερομένας φεφοδέξεις, αἷσπερ φεῦμα ὁκ τῆ τῶν φεφησάντων θρόνων, παρθέσθαι τὰς ὑπ μετελότηλε ζώνῃσι, καὶ ἐπιτάττουσι ποτὲ μὲ τειχῶν ἐπισκευὰς, ποτὲ ὁ ὁδῶν ἐπιμελείας, ποτὲ ὁ ἐκόνων τε καὶ γλυφυρῶν καὶ λιμένων καὶ ὁλκῶν δημοσίων ἀνανεώσῃς, καὶ τόπων δήθεν δημοσίων ἀφαιρέσῃς, καὶ οἰκημάτων, ὡς δὴ οὐ δέοντι κλιδέντων, καὶ φεφοφρᾶς, καὶ ἕτερα τούτων ἐπ φεφοχειρότερα φεῦς συνφαντίαν. ἀλλ' αὐτὸς μὲ τούτων ποιήσῃ) πρόνοιαν, πεφῶτον ἀπαυτᾶν ζημίας χωρὶς· εἰ ὁ σωειδόμεν ἡμεῖς καὶ μείζονα ἐποψίας δεῖαν τὸ πεφάγμα, δεῖν πεφαγματικοῦ χρησόμεθα τύπῳ. ὃν δὴ καὶ πρὸς τὸν σὸν ἀρχὸν, εἰ σωειδόμεν, καθεπέμψομεν, κατ' αὐτὸν τε καὶ ἕτερόν τινὶ τοιούτων ποιήσαντα τὸν ζήτησιν. ἕτως ἀναπαύσῃ ποτὲ τὸ ὑπήκοον, ἕτως ἀνθήσουσιν αὐθις αἱ πόλεις, καὶ αὔξησις τοῖς οἰκέσι τούτοις ὡς ταλείσῃ γνώσεται. καὶ ὁ τὰς πυτελίδας ἀποφδύξοντες, καθαίρε τῆ τῆ φοβερῶν τέτων. Δαὶ τὸν τῆ ἀρχόντων κακίαν, οἰκεῖν σὺ τοῖς ἑαυτῶν δύλοις ὀφθαλμοί.

Isauria in medio, ut quæ mediterranea, aprica, equorum altrix existens, tum multos viros, tum multos equos enutriat: magnus quoque in ea numerus est magnorum pagorum, & virorum ad equitandum, ad sagittandum, ad animos sine negotio & celeriter excitandos, ad arma prompte tractanda, denique tam ad militare imperium forte aversandum, quia illorum status privatam ipsis fortunam & solis civilibus magistratibus subditam adscribit, quam ad hoc ipsum, *civile scilicet*, contemnendum, quia soli obtemperare legi, quæ non item strenuitatem quandam adjunctam habeat, audacioribus formidabile est, idoneorum. Hæc nos permoverunt ut hunc quoque magistratum, quemadmodum apud Pisidas [1] fecimus, coadunatum redderemus, & nostro apposito nomine Prætoris ei appellationem indere-mus. Volumus etenim & hunc prætorem [2] Iustinianeum Lycaoniæ appellari, quomodo sane & Pisidiæ, & aliorum. Deinde utramque [3] etiam cohortem in unam contrahimus, *& cui civilis, & cui militaris magistratus præsit, ac Prætorianam illam appellamus*, constituendam [4], ex probatoriis more solito, ex sacro libellorum scrinio, ex quo olim & duciani eas ferebant procedentibus mensuramque illius ad [5] centum usque virorum numerum extendimus, & utriusque magistratus annonas [6], illi adsignamus, sed & adsessori & reliquis. Quæ quidem ex subjectis sacræ huic nostræ constitutioni descriptionibus clara faciemus. Habeat item Adresponsum [7], *sive apocrisiarios*, ut inter milites omnia recte gerantur atque ordine: adeoque & aliis eum militibus qui per dictam provinciam stationes agunt, imperitare sancimus.

1 *Novell* 25. §.
2 Nota de prætore Justinianeo Lycaoniæ.
3 Ut prætor Lycaoniæ habeat civilia & militaria insignia.
4 Ut Prætoris Lycaoniæ apparitio fiat per probatorios.
5 Ut Prætor Lycaoniæ ad centum usque apparitores habeat.
6 Ut Prætor Lycaoniæ habeat non solum civilia, sed & militaria magistratus annonas.
7 Ητοι ἀποκρισιαρίους *Scrimg.* lege ἀποκρισιάριον de apocrisiariis ad *Novell.* 24. *cap.* 4. Julianus hic, habeant autem & Adresponsum, adde *Nov.* 123 *c.* 25.

Cap. II.

Mittemus sane, qui id officii susceperturus est, unum aliquem de probatis, & de numero nostrorum procerum, unde [8] & olim prætores procedebant, susque laboribus adornabant rempub. nunc residentes in solo Italico, nunc proficiscentes ad loca forensia. Ac talis quidem semper sui ipsius memor, & unde illi hæc administratio accesserit, venerandum se præbeat subditis, horrendum latrocinantibus & maleficis, omnia majore cum fiducia peragens. Neque dubium [9] quin puris utetur manibus, quandoquidem & officium gratis suscipit: & alioqui lex nostra nuper à nobis lata, omnibus omnino magistratibus in ipsa descriptis, præcipit ut manus contineant (qua de causa & juramentum [10] præstant) & secundum leges nostras dijudicent, omnemque æquitatem & justitiam subditis impertiant. Eo pacto cum reipub. suæ statum veteres Romani exornarent, omnibus, aliis rebus publ. potiti sunt. Quis enim hunc magistratum non revereatur simul & horreat, videns duplici eum forma excubias agere, tum ut quæ lex jubet, facile ordinet, tum vero, si quid de lege violetur, ut hoc armis corrigat? §. 1. Quibus autem de rebus Prætorem [11] Pisidiæ in lege quæ de ipso conscripta est, appellavimus, de iisdem pulchrum putavimus & hunc appellare. Oportet enim ut cum undique gratuitum hoc officium suscipiat, ab omnibus, & ipse sordibus alienissimus sit, his solis contentus, quæ fiscus præstat, prout jam ante de præsidalibus officiis lata lex disserit, ut item in rebus gerendis syncerum & justum se præbeat, ac quo modo administrationis ratio permista est, ita & ipse harmoniam animi sui nunc acutioribus & intentis, nunc lenioribus & remissis sonis contemperet. §. 2. Odio quoque habeat & puniat omne adulterium [12], ad hæc homicidium, sed multo [13] his vehementius raptus virginum. Cæteros etiam maleficos, si quidem incurabili morbo laborant, citra exceptionem puniat: si vero mediocriter, ad meliorem frugem transponat. †. Insuper neminem improbe agentium revereatur, etsi [14] dives, etsi majore aliqua dignitate præditus sit. propterea enim de numero præstantiorum electum ipsum mittimus, ut pro sua potentia necesse non habeat cuiquam alii attendere, quam nobis & legibus secundum [15] quas & ipse judicet, & subditos vitam instituere procuret.

8 Prætores provinciarum olim ex numero procerum electi.
9 Præsumitur gratis judicaturus, qui gratuito administrationem suscepit.
10 *Novell* 8. *c.* 7.
11 Ita appellatur *Novell.* 31. *c.* 3. alibi Præses, *Novell.* 24. & *cod.*
12 *l.* 13. *ff. de offic. præsid.*
13 Raptus virginis grave crimen, quin videtur id scelus homicidio gravius esse. *ut hic.*
14 *Novell.* 24. *cap.* 2.
15 Judicandum est ex legibus. *Inst. de offic. jud.*

Cap. III.

Sed neque socordiæ se dedat, neque alicui injuriam faciat, ne ejus provinciæ homines cui præsit, propter injurias illic acceptas, regionem [16] suam relinquant & continue nobis hic facessant negotia.

16 *Novell.* 24. *c.* 3.

†. Quin ipse prius audientiam his quæ ad eum referuntur, præbeat, eaque discepter: & usque memor honoris quem illi detulimus, ita administrationis laboribus se exerceat, ut laudem inde, & à rationibus gesti magistratus reddendis dicendaque causa immunitatem consequatur. Illud certo sciens, quod si quis nos adeat referens domesticam sibi rem incommodis affectam esse, siquidem expertus apud eum, jus suum obtinuisset, hunc ipsum sine aliquo dato responso remittemus: si vero cum prius ad ipsum retulisset, deinde non obtento jure suo, ad nos decurrat, tunc non illi nos in posterum, sed ei qui magistratu fungitur, judicium constituemus, & quemadmodum ampliorem ei honorem reddidimus, ita & si socordiæ eum se dare, & his quæ in ipsum contulimus, negligentius uti deprehenderimus, opem feremus legibus, & convenienti eum animadversione [17] persequemur: & quemadmodum ille neque verba nostra neque leges, neque formam & gradum magistratus veretur, ita neque nos ipsum vereebimur, sed perinde ei obviabimus, ut & ipse rerum administratione utetur: & sive sordidis eum manibus uti, sive ad effectum aliquem respicere, sive leges nostras transgredi deprehenderimus, nos vigore legis ad facti sui rationem reddendam, eum sistemus: neque enim ut subditos servaremus, pecuniis aut quapiam aliarum rerum quæ nobis supperetrent, pepercimus

17 *d. Novell. c.* 1. *in fin.*

Cap. IV.

Oportet præterea ipsum providere, ut omnia recte atque ordine fiant in civitatibus, & primum quidem ut civitates sub ipso collocatæ, seditionibus [18] careant ex omni parte æquitatem conservans, & summo studio prospiciens ne nimium subditis indulgeat, & frena relaxet. §. 1. Deinde neque *opera* [19] in civitatibus negligat, ne per hanc causam diminuantur, vel aquarum ductus, vel ipsorum pontium [20] transitus, vel murorum munitio, vel cura itinerum, sed omnia reficiat, aut saltem ad nos referat, ut partim ex civilibus ea reditibus, partim nostra liberalitate queant reficere. §. 2. Neque item committat ut exactoribus [21] qui à nostris hinc proceribus commeant, sit in aliquo damnum subditis nostris inferendi licentia, aut ut hi subditos nostros gravent qui consuetas illas jussiones adferunt, quæ olim ad subversionem eorum qui mediocriter vitam instituerant, de thronis tuis procedebant, nunc injungentes murorum reparationes, nunc curam itinerum, nunc imaginum, pontium, portuum, aquæductuum publicorum renovationes, locorum denique publicorum ablationes, & ædium quasi in solo non justo ædificatarum demolitiones, & id genus alia magis ad nectendas calumnias expedita: sed ipsemet hæc ad animi sui curam revocabit, omnia peracturus absque dispendio. Si vero nobis visum fuerit majore eam rem inspectione indigere, sacra pragmatica forma utemur, *quam sane & ad tuum magistratum, si videbitur, mittemus*, qua secundum ipsum alteri quoque hanc inquisitionem injungamus. Ita aliquando respirabunt subditi, ita denuo efflorescent civitates, ita qui eas incolunt, magnum incrementum capient, neque de patriis sedibus disfugient [22] rerum suarum incolatum propter præsidum improbitatem quasi terriculamentum aliquod metuentes.

18 *l.* 13. *ff. de offic. præsid.*
19 *Novell.* 24. *c.* 2. *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. proconf.*
20 *Novell.* 17. *c.* 4.
21 *d. cap.* 4.
22 *cap.* 3. & *cod. Novell.* 24. *c.* 1.

Cap. V.

CAP. V.

SCire igitur oportet excellentiam tuam, quod unus & simplex hic magistratus, non duplex futurus sit, ut omnia quæ fiscus utrique prius officio præbebat, ea secundum descriptionem sacræ huic nostræ legi subjectam, tam ipsi det, quam circa ipsum versari solitis, & cohorti ejus: quemadmodum & hactenus præbita sunt. §. 1. Et publicorum tributorum exactio ipsi simul & obtemperantibus ei prætorianis cohortalibus incumbet: habebitque utriusque officii insignia, tametsi plurima militaria sunt: tamen & in vehiculo [1] sedebit argenteo, & præcedet ipsum securis, (nam & hoc consularis imperii signum [2] est) similiter & fasces [3] ipsi cum solennitate præibunt: observabitque eum universus exercitus, qui per eam provinciam stationes habet, cui curæ erit, ut & latrocinia resecet, & injuria affectis opituletur, & subditos nostros mansuetos inter se & modestos reddat. §. 2. Sed neque comitibus [4] permittet, ut ad publica tributa annuant, animumve adjiciant. Sed & inter spectabiles ipse collocabitur, tametsi qui eam administrationem susceperit: majoris forte sit dignitatis, si quidem dignatio eorum, qui provincias regunt, talis futura est, qualem nos ad quamque administrationem idoneam fore judicaverimus. Ipsum vero, propter imperium quod gerit, conveniens est inter [5] spectabiles numerari, inter quos & proconsules & comites Orientis, Galatiæ, & Phrygiæ sunt.

§. 3. Unde & ipse causis quæ in ejus moventur provincia, tam pecuniariis, quam civilibus & liberalibus, audientiam præbebit, uti id genus magistratibus licet. †. Appellationes [6] quoque contra ejus sententias interpositas examinabunt hic ex more qui jam pridem in spectabilibus magistratibus obtinuit, tam gloriosissimorum sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti, quam gloriosissimus quæstor, (prout jam inde ab initio traditum est) eo [7] quod alter jam magistratus civilior factus sit admistis legibus, quas [8] etiam in ipsa arma imperium habere voluimus.

1 Ἁπλῆς ἁρματὸς καθέδρᾳ. *Scring.* carrucam argentariam habeat. *Jul. cap.* 68.

2 Securis, & fasces insignia proconsulis.

3 Sive virgæ. *Jul.*

4 *Novell.* 17 *c.* 4.

5 Ut Prætor Lycaoniæ sit inter spectabiles magistratus.

6 Si provocatio porrecta fuerit contra sententiam prætoris Lycaoniæ, vel alterius qui in Lycaonia judicavit, *Jul. cap.* 69.

7 Id est, eo ipso quod Prætor Lycaoniæ civilis factus sit magistratus: similis ratio adfertur *Novell.* 24. *cap.* 4.

8 Leges imperium in ipsa arma habere jubet Imperator: adde *l. digna vxor* 4. *Cod. de ædilibus.*

CAP. VI.

SEcundum legem nuper à nobis positam, si quæ causa inter provinciam suam mota, quingentorum [9] aureorum quantitatem non excedat, quæ per provocationem deinde à suo transferatur judice, de hac non Pacatianæ Phrygiæ comes (ut prius [10] diximus) sed ipse cognoscet, etsi ex delegatione, sive [11] nostra, sive alicujus gloriosissimorum nostrorum procerum causa alicui commissa sit, modo propter rationes quas nuper in constitutione de appellationibus lata præscripsimus, spectabilis non sit: & causæ finem imponet, non (ut olim) post etiam huc mittendæ, ne ob parvas occasiones magnorum ea res dispendiorum subditis nostris ansam præbeat. Hæc autem & nos illi manifesta faciemus. Siquidem studio habet potentia nostra, non tantum ut administrationis [12] signa eis ex codicillis (quos vocant) præbeamus, qualia spectabilibus magistratibus attribui solent, sed etiam ex mandatis [13] principalibus, quæ veteres olim principes & legislatores responsa prædibus edita vocabant: quæ cum nos descripsissemus, jussimus in sacro nostro reponi laterculo, ut inde semper una cum codicillis præbeantur magistratibus: ac hi quidem ipsum conferant officium, illa vero dirigant administrandi officii rationem. Cæterum ex descriptione quæ sacræ huic nostræ legi subjicitur, clarum erit tum quid ipsum, cum deligitur, occasione codicillorum officii præstare conveniat, tum etiam quid ipsi simul & adsessori, ac cohorti ejus è publico erogabitur. Sed & si quos vicinarum ei provinciarum præsides circa tributariam rationem negligentes inveneris, non alium emittes, sed ipsos spectabiles præsides fatigabis, ut vicinarum provinciarum præsidibus si socordiæ se dedant, immineant, & procurent, quo magis ea omnibus in publicum modis inferant.

9 *Ut Nov.* 24. *c.* 5.

10 *Novel.* 8. *c.* 2.

11 Delegare qui olim potuerint.

12 Τὰ σύμβολα τῶν ἀρχόντων.

13 Vid. *Nov.* 17.

14 Notitia prætoris Lycaoniæ.

15 Qui laterculo inserviunt: de laterculo alias dixi.

16 Præsidis memenit *Novell.* 8. *c.* 15. § 18.

17 *C. Eccl.* 9. de officio prætoris Justinianei Thraciæ, & de provocationibus in Thracia porrectis *Jul. const.* 19.

18 Ovidius, *Armiferam Thracem qui negat, alter erit.* Statius, *Mavortia Thrace.*

19 Vicarii duo olim in Longo muro sedebant, quorum unus militaris, alter civilis magistratus vid. *Novell* 8. *cap.* 1. ubi notitia dignitatum continetur. §. 5.

20 Longus murus, munimentum præsidiumque Thraciarum.

21 Hoc est, sint & appellentur Vicarii.

22 Vicarii igitur ex hoc loco videntur dicti, quod vices præfectorum & magistrorum militum implerent.

23 Præfectis prætorio curæ fuisse negotia civilia hic locus argumento est.

24 Pisidias *Nov.* 24. Lycaonas *Novell.* 25.

25 Ut qui Thraciæ præest Prætor, duorum vicariorum qui in Longo muro sedebant, locos habeat magistratus. Sane mihi suspicio est Justinianum rebus dictantibus deprehendisse, sectiones illas magistratuum in civiles & militares magistratus à Constantino Magno introductas ipsis provinciis noxias esse, atque eo nomine rebus ita postulantibus, utrosque magistratus (qui antea disjuncti ac diviſi à Constantino) in unam potestatem conjunxisse. Vide Zosimum de partitione illa Constantiniana *lib* 2. *adde Nov.* 25. *in pr.* J. ubi manifeste Justinianus reprehendit has magistratuum dissectiones.

†. Præsentem itaque legem nos quidem sacrarum nostrarum constitutionum volumini jussimus inseri. ipse vero ea suscepta, omnia ex illius præscripto agas, immortalem perpetuo beneficii nostri memoriam præ se ferentis.

Oportet [14] Lycaoniæ prætori in hunc modum præberi. Ipsi quidem annonarum capituum & reliqui solatii nomine, solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Rursum oportet eum præbere spectabilibus chartulariis sacri cubiculi per causam codicillorum, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus [15], solidos XXIV. ejus adjutori, solidos III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos LX.

TIT. V.

DE [16] PRÆTORE [17] THRACIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XXVI.

Imp. Justin. Augustus Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

ILlud in confesso est, quod si quis Thracum regionem nominet, statim una cum dicto virilitas quædam animum, & militarium copiarum, bellorum [18] ac pugnæ cogitatio subeat. Sunt enim ista ingenita & quasi patrio quodam jure huic regioni attributa. Itaque & prius à nobis susceptæ est cogitatio redigendi in meliorem statum ea quæ illa loca concernunt, & hoc tempore de his quæ longo jam agitavimus consilio, præsentem legem tulimus. Duos [19] sane vicarios nomine ad Longum murum [20] sedere omnes scimus, quorum alter militares cohortes regit, (est enim magna vis militum eo in loco) alter præfectus est negotiis civilibus. At cum ambo vices [21], illic impleant, hic [22] quidem gloriosissimorum præfectorum [23], ille vero magnanimorum magistrorum militiæ, nunquam tamen inter se consentiunt: sed tametsi suas unicuique fiscus annonas separatim suppeditat, & alia præbet solatia, nihilominus unum hoc sibi negotii perpetuo & indesinenter sumunt, ut contentiones inter se immortales exerceant.

CAP. I.

REcte igitur atque ordine visum nobis est hic quoque facere, quod apud alias [24] gentes, quanquam non ita efferas, non ita militaris custodiæ indigentes fecimus: & ut non hic quidem civilibus negotiis præsit, ille vero inter milites & solos imperitet, utrumque [25] officium in unum contrahere & præficere ei loco gravem aliquem & reverentia dignum magistratum, qui ex æquo tam civilia illic negotia curet, quam de venusto & decenti ordine militum sollicitus sit. Nam qui provinciam moderatur, is in aliis versatur locis, vix illis sufficiens. §. 1. Si vero horum locorum custodia, omniumque rerum per ea loca administratio, & in bonum ordinem collocatio, tum etiam militia bono aliquo viro indiget, & qui idonee tam milites possit excolere, quam imperitare ex lege: quod tandem illi nomen ex vetustate accommodatum imponemus? aut quam appellationem amplexi, hunc gerenti magistratum aptabimus? an vero re ipsa manifestum non est, quod quem-

ΚΕΦ. α'.

Δεῖ τοίνυν τῷ σῷ ὑπερεχεῖ εἰδέναι τὴν ἀρχὴν ταύτην μίαν τὴν λοιπόν, ἀλλ' ἐ διπλῆν κατιοῦσαν, ὥστε ἀπαντᾶν ὁπόσα τὸ δημόσιον ἐδίδου πρότερον ἑκατέρᾳ τ ἀρχῇ, ταῦτα κ τῷ τοπαρχηβίῳ ἀπορεῖσθαι τῷδε τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ δόντας αὐτῷ κ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, κ τῇ μ αὐτὸ παξει, καθὰ κ μέχρι νῦν ἐδίδοτο. §. α'. Καὶ ἡ τ δημοσίων εἰσαγωγὴς αὐτῷ π ἐπικοίσει κ τοῖς πειθομένοις αὐτῷ πραιτωριανοῖς τεξιάτοις, τὰ παρεσημῷ τ ἑκατέρας ἀρχῆς ἔξει, κ εἰ τι μάλιστα στρατωλικῆς ἐστιν· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τ ἁπλοῦς ἀρχικῆς κοθεδεῖται, κ ἡγήσει πίακας αὐτῷ, (ὑπαλλακτικὸν γὰρ δὴ κ τοῦτο σύμβολον ἀρχῆς) ῥάβδοι τ ὁμοίως αὐτῷ ἀκολουθήσουσι. Σκεμμάσει τὸ αὐτὸν κ τὸ στρατωλικὸν ἅπαν τὸ κτ' αὐτὸν χόρευμ ἰδρυμένον. ᾧ μελήσει κ τὸ ληστρικὴν σκηψιν, κ τοῖς ἀδικουμένοις βοηθεῖν, κ σώφρονας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἀλλήλοις ἀποτελεῖν. §. β'. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κομήταις συγχωρήσει ἀκολουθεῖν τὰς δημοσίας ἀναδύσεις φόρους. Σὺ γ τοῖς ἀβελλέπτοις δοχεῖς κ αὐτοῖς τυπτέξ). κ εἰ τυχὸν ὁ ἀβελλαῖος αὐτῷ ἀξίας ἐᾷ μείζονος. τὸ μ γὰρ ἡγησομένων ἴσως τοιοῦτον ὀνεῖδος ἐν ἡμεῖς ἐπιτηδεύσ ἔχειν ἀκολουθεῖν τῷ θείῳ ἐγκελεύσιμον. αὐτὸν γ δὴ τῷ δοχεῖ ἀκολουθεῖν ἐστι σὺ τοῖς ἀβελλέπτοις δρόμοις, καθάπερ ἀνθυπατεῖ τι κ ὁ τ ἑῴας κύμης κ ὁ Γαλατίας τι κ ὁ τ Φρυγίας εἰσίν. §. γ'. Ὥστε κ ἀκεραίως δικῶν κτ' αὐτὸν ἐπαρχίαν τῶν αὐτῶ κ χρημάτων κ ἐγκληματικῶν, κ μ ὑπὲρ ἐλαυθερίας, καθάπερ κ πάσαις ἔξεσι ταῖς δοχαῖς. †. Καὶ πάς γε ἐφίσεις τοὺς κτ' τ ἀποκρίσεων αὐτῶ γινομένας ἐξετάσουσιν σὺν τοῦτο, κτ' τὸ πάλαι κεκραγκὸς, ἐπὶ τ ἀβελλεπτων δοχόντων, εἴτε σὺδὲ ὑπατοι τ ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων ὕπαρχοι, ὁ, τε σὺδὲ τ ἱερωτάτου κοιαίστωρ, τὸν τὸ ἄνωθεν ἀξιοδεδομένον. διότι πολικώτερος τὸ τ δοχὸς ἤδη γέγονεν, ἀναμιχθέντα τοῖς νόμοις, ἐς ὃν κ αὐτὸν τ ὅπλων ἀρχὴν βελόμεθα.

CAP. II.

Καπὲ γ τ ἀναλχ πρ' ἡμῶν τεθεῖσα νόμῳ, εἴ τις δίκη πενταχοσίων νομισμάτων οὐκ ὑπερβαίνοι ποσὸν κῶλ τὸν ἐπαρχίαν τῶν αὐτῶ, εἶτα ἐφέσιμον ᾖ δι' ἐκλόγου γλώσσ τούτης οὐκ ὁ τ Παφλαγονίας Φρυγίας ἄρχων, καθάπερ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀλλ' αὐτὸς ἀκροάσει· εἴτε σὰ ὁ ἀφορισθεὶς ἡμετέρας, εἴτε ἄλ τιν τ σὺδεξοτάτων ἡμῶν δοχόντων ἢ δίκη παραδοθείη τινὶ, μη ἀβελλέπτῳ μόνοι κεθεστῶτ. λάβετες λογισμὸς ἐς δη τὴ ἀβελ τ σκηλήτων ἐναλχ τεθείσῃ προσγράψαμεν λέξιξ. κ ἔσω ἡ κῶλ τοῦτ' ἐσμὸς, ὅτι κ θεῖον ἀκροατήριον ἔξει, κ ἐπιθησ τὴ δίκη πέρας, ὅσ' ὑπ κῶλ τὸ πυλαιὸν σύνεδρον. ὅπως ἂν μὴ λέξ μικρὰς προφάσις, ζημίαν μεγάλων τὸ πᾶγμα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις αἰφορμὰς παρέχῃ. Τοιαῦτ γ κ ἡμεῖς αὐτῷ ποιησόμεν φανερά. διεσαφήσει γὰρ τῷ ἡμετέρᾳ κράτει μη μόνον αὐτοῖς περέχειν τὰ σύμβολα τ δοχόντων εἶν τ κοινωνιῶν, ὁποῖα τοῖς ἀσηκρετιλίοις ἀρχουσι ἐπιδίδο· ἀλλὰ κ ὅσα τ βασιλικῶν ἀφορμῶν, ἅπερ mandata principis εἰ προφέρουσι σκάλαι βασιλεῖς τι κ νομοθέται. ἅπερ γράψαντες ἡμεῖς ἀποτεθῶμεν κῶλ τὸ θεῖον ἡμῶν λατρεῖον παρεκελευσόμεθα. ὅπως ἂν σκεῖθεν ἀεὶ δίδοιτο τοῖς δοχοῖς ἅμα τοῖς κωδικέλλοις· κ οἱ μ αὐτοῖς δίδοῖεν τὸν δοχὸν, τὰ γ τ σκείνης ῥυθμίζοι τρόπου. Ἐκ γ δὴ τ ὑποκειμένης ὑπογραφῆς πᾶσι τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ δῆλον ἔσται πᾶσι προσῆκον ἐστι αὐτὸν γενόμενον προφάσ τ δοχῆς παρέχειν συμβόλων, τὰ αὐτὰ τε κ παρέσθαι, κ τοῖς τοῦ αὐτοῦ χορηγοῦσ. εἰ γ κ πᾶς ἀρχοντ τ πάντων αὐτῶν ἐπαρχῶν ἀμελῶν ὅλως ἐστὶ τὸ δημόσιον, οὐχ ἕτερα σκέψεως, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς ἀποκρισιλίοις ἀρχουσιν ὑποχλητέ, ὥστ αὐτὸς ἐπιτρέπειν τοῖς ὑπ' γενέσθαι ἀρχουσιν, εἰ ῥᾳθυμοῖεν, κ ὠφελεῖσθαι τούτοις πᾶσιν εἰσπράξεσι.

ΚΕΦ. γ'.

Κατὰ τ ἀναλχ πρ' ἡμῶν τεθεῖσα νόμῳ, εἴ τις δίκη πενταχοσίων νομισμάτων οὐκ ὑπερβαίνοι ποσὸν κῶλ τὸν ἐπαρχίαν τῶν αὐτῶ, εἶτα ἐφέσιμον ᾖ δι' ἐκλόγου γλώσσ τούτης οὐκ ὁ τ Παφλαγονίας Φρυγίας ἄρχων, καθάπερ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀλλ' αὐτὸς ἀκροάσει· εἴτε σὰ ὁ ἀφορισθεὶς ἡμετέρας, εἴτε ἄλ τιν τ σὺδεξοτάτων ἡμῶν δοχόντων ἢ δίκη παραδοθείη τινὶ, μη ἀβελλέπτῳ μόνοι κεθεστῶτ. λάβετες λογισμὸς ἐς δη τὴ ἀβελ τ σκηλήτων ἐναλχ τεθείσῃ προσγράψαμεν λέξιξ. κ ἔσω ἡ κῶλ τοῦτ' ἐσμὸς, ὅτι κ θεῖον ἀκροατήριον ἔξει, κ ἐπιθησ τὴ δίκη πέρας, ὅσ' ὑπ κῶλ τὸ πυλαιὸν σύνεδρον. ὅπως ἂν μὴ λέξ μικρὰς προφάσις, ζημίαν μεγάλων τὸ πᾶγμα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις αἰφορμὰς παρέχῃ. Τοιαῦτ γ κ ἡμεῖς αὐτῷ ποιησόμεν φανερά. διεσαφήσει γὰρ τῷ ἡμετέρᾳ κράτει μη μόνον αὐτοῖς περέχειν τὰ σύμβολα τ δοχόντων εἶν τ κοινωνιῶν, ὁποῖα τοῖς ἀσηκρετιλίοις ἀρχουσιν ἐπιδίδο· ἀλλὰ κ ὅσα τ βασιλικῶν ἀφορμῶν, ἅπερ mandata principis εἰ προφέρουσι σκάλαι βασιλεῖς τι κ νομοθέται. ἅπερ γράψαντες ἡμεῖς ἀποτεθῶμεν κῶλ τὸ θεῖον ἡμῶν λατρεῖον παρεκελευσόμεθα. ὅπως ἂν σκεῖθεν ἀεὶ δίδοιτο τοῖς δοχοῖς ἅμα τοῖς κωδικέλλοις· κ οἱ μ αὐτοῖς δίδοῖεν τὸν δοχὸν, τὰ γ τ σκείνης ῥυθμίζοι τρόπου. Ἐκ γ δὴ τ ὑποκειμένης ὑπογραφῆς πᾶσι τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ δῆλον ἔσται πᾶσι προσῆκον ἐστι αὐτὸν γενόμενον προφάσ τ δοχῆς παρέχειν συμβόλων, τὰ αὐτὰ τε κ παρέσθαι, κ τοῖς τοῦ αὐτοῦ χορηγοῦσ. εἰ γ κ πᾶς ἀρχοντ τ πάντων αὐτῶν ἐπαρχῶν ἀμελῶν ὅλως ἐστὶ τὸ δημόσιον, οὐχ ἕτερα σκέψεως, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς ἀποκρισιλίοις ἀρχουσιν ὑποχλητέ, ὥστ αὐτὸς ἐπιτρέπειν τοῖς ὑπ' γενέσθαι ἀρχουσιν, εἰ ῥᾳθυμοῖεν, κ ὠφελεῖσθαι τούτοις πᾶσιν εἰσπράξεσι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὸν τοίνυν παρόντα νόμον ἡμεῖς μ ἀποτεθῶμεν τῷ τ θείων ἡμῶν ἀβρτιξέων παρεσκδυασμένων βιβλίῳ· αὐτὸς γ δέξαμβ, κτ' αὐτὸν ἀποῦσα πᾶξαν, ἀθάνατον ἀεὶ παρξονᾶ τ ἡμετέρας διεργασίας τῶν μνημῶν. Dat. XV. Kal. Jun *Constantinopol* BELIS. V.C. CONS.

Δεῖ παρίχαξ τῷ πραίτωρ Λυκαονίας ὕπως αὐτῷ ἔ ὑπερ αὐτὸν ἀνώτεραι ἢ κεκτημένων, κ λοιπῆς ὠφελψυχῆς, sol. CCC. τῷ αὐτῷ παρέδρᾳ, sol. LXXII. τῇ αὐτῷ πάξῃ. auri lib. II. Δεῖ γ αὐτὸν παρίχειν ὠφελίσει συμβόλων ὕπως, τοῖς ἀβελλέπτοις χαρτλαρίοις τερσὶ ἔ θείᾳ κοβικλείᾳ, sol VIII. τῷ πρωτικηρίῳ τ λαμπροτάτων τελούνων νοταρίων, κ τοῖς λατηκλησίοις, sol. XXIV. τῷ αὐτῷ βοηθῷ, sol III. τῇ πάξῃ τ σὺδεξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων ὑπερ ὠφελημάτων, κ πάσης ἑτέρας αἰτίας, sol. XI.

TITLOS ε'.

Περὶ ἔ πραίτωρ Θράκης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κς'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουσ Ἰωάννῃ τῷ σὺδεξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ ἱερῶν τ ἐω πραιλωρίων τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, κ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐκεῖνο τ ἀναμφιλογήτως ἐστὶν, ὅτι κᾶν εἴ τις τῶν Θρακῶν ὀνομάσοι χώραν, εὐθὺς συνεισέρχεται τῷ λόγῳ καὶ τις ἀνδρεία, κ στρατιωτικὸ πνεῦμα κ πολέμων κ μάχης ἔννοια. ταῦτα γὰρ ἐξ ἀρχῆς τε κ πατρικὰ τῇ χώρᾳ κεχάρισται τ τόπων, κ νῦν ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἤδη τ παρόντα τίθεμαι νόμον. ἐπὶ γὰρ Μακρᾷ τείχης δύο τινὰς καθῆκας κ βικρὰς ὀνομάζας συνίσμεν ἀπαντες, τ μ στρατιωτικῶν ἡγεμόνων πάξεων, (πολλαὶ γ αἱ κῶλ τ τόπου ταύτην διωκάμεις) τ γ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἐφεστῶτα. ἀμφω δὲ ὅτι καὶ πρὸσιν, ὁ μ τῶν τ σὺδεξοτάτων ὑπάρχων σκεῖσε πάξιν, ὁ δὲ τῶν τ ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν. ὁμογνῶσι δὲ οὐδέποτε πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ τὸ μ δημόσιον ἐκράτει κ στάσιας χορηγεῖ, κ τῶν ἄκλων δίδωσι παραψυχήν· οἱ δὲ μίαν ἔχωσι διάνοιαν τε κ ἀπελθύντ πᾶξιν, τὸ φιλονεικεῖν πρὸς ἀλλήλας ἀθάνατον.

ΚΕΦ. α'.

Δοξε τοίνυν ἡμῖν ἔχειν ὀρθῶς τοῦτο, ὥσπ κᾳ ὐ ἑτέρας ποτοικήμεν ἴθνεσι, (καίτοιγε οὐκ ὄντα μαχίμους, ἀλλ' στρατιωτικῆς φορᾶς δομένους) τοῦτ κατέχοθα πᾶξαν· κᾳ τούτων δὴ τ δοχῶν ἐκατέρᾳ εἰς ταυτὸ συνειλεῖσθαι, ὥστ μὴ τ μ ἐπὶ τ πολιτικῶν εἶναι πραγμάτων, τ δὲ στρατιωτῶν κ μόνων ἐξάρχειν· ἀλλὰ μίαν δοχὴν ἐγκαθῆσθαι τῷ τόπῳ σημεῖόν τινα κᾳ αἰδοῦς ἀξίαν· ἤπερ ὁμοίως τ πολιτικῶν σκεῖσε πραγμάτων ἐπιμελήσε), τ τε τ στρατιωτῶν δυσμενεῖς φρονητέ. ὁ δὲ γε τ ἐπαρχίας ἡγεμὼν ὐ ἑτέρας ποιν ἐσὶ τόποις, μᾶλις σκεῖνος δρκων. §. α'. Ἡ δὲ τ τειχῶν τῶν φυλακὴ, κ ἡ αὖ τ τούτοις σκείνης διοίκησις κ δύναμις τε κ στρατηγία δεῖται τινος ἀνδρὸς ἀγαθῦ, κ ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἔχοντ ἐπιτηδείως, στρατιώτας τε κσμεῖν, κ νόμων ἐξάρχειν. τί ποτ' ἂν ὄν ὀνομάσ τοῦτο ὡσφόρουν ὂν τ δοχαιότητ θείμεν; ἢ ποίαν λαβόντες ὡσπηγείαν τ τῶν δοχῶν ἔχοντ πεύτων ἁρμόσαιμεν; ἢ σὺκ αὐτόθεν ἐσὶ φανερὸν ὡς κ ὅτ' ἐν στρατιᾷ

πραίτωρ ἀναγκάζοιτο), τὸν τῆς ἡμετέρας αὐτοσείας ἀσπασμὸν λαμβάνειν ἐπιτυμικόν, καθάπερ ὁ Πισιδίας τὸν ἐγγράφως, καὶ ὁ Λυκαονίας ἐξάρχων αὐτόμολος τῆς τε χάριτος παρ' ἡμῶν. εἰ γὰρ ὁ πραίτωρ ὁ Ῥωμαίων, ἐρημίας τε ὁμοῦ καὶ νομαδικῆς, τοιοῦτον ἐπὶ τῆς οἰκείας δέχεσθαι εἴκε τὸν παῖδα, τί ἀνωμολογημένων ἐστὶν ὅτι πρὸς τοὺς ἐν εἰρήνῃ τὸ πραίτωρ ὄνομα τῆς τῶν ἀρχῶν τοιαύτης αὐθεντίας μὴ ἂν εἴη τὸ πραίτωρ ὄνομα τῇ τῆς ἀρχῆς τοιαύτῃ αὐθεντίᾳ; ἐρημίαν μὲ γὰρ ἡγήσῃ πλὴν, ἰδιώτας δὲ ὀλίγους ὑποκειμένους ἔξεις, οἷς τὰ ὡς τῷ ἡμετέραν διαιτήσῃ νόμων. καὶ δεῖ γε τοῖς τόποις ἀνδρὸς ἀρχοῦ τοῦ τε πολιτικοῦ καὶ τοῦ πολεμικοῦ. καὶ γὰρ οὐ τοῖς ἐμπεσοῦσι χρόνοις ἀεὶ τοὺς αὐθις ἐρημικοὺς τῷ ὑπὸ μαχίμων ἀξιωμάτων ὄντας, τῷ τε οἰκείοις δικαίοις ἐξηγεῖσθαι, τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν ἐοικότα. εἰ καὶ μὴ ἐρημίαν τινὲς ἰδιώτην ἢ ὑπόκωφον ὑμᾶς. αἱ γὰρ ἐπιφορικαὶ τῶν βαρβάρων καὶ μιξελλήνων χρῆσαι τὰ ἀνίκητοι. δεῖ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπιτηδεῖσθαι τῷ μὴ τῶν νόμων αὐτῶν ἐγκεῖσθαι δυναμένῳ, ὡς πολὺ τὸ ἀφελέσθαι ὡς τὸ μὴ ἐρημικὸν, εἰ μόνον εἴη καὶ καθ' αὑτὸ, ἐρημικώτερον ὂν ἢ ἀγενοῦς. τὸ δὲ γε πολιτικὸν εἰ μὴ τῷ ἐρημικῷ συναναστρέφεσθαι, καταδεέστερον ὂν ἢ μιξελλήνων εἰς ταυτὸ συναλθὸν, πάρεστι, καὶ τῶν πολεμικῶν τε καὶ αὐτάρκειαν ἐστι, καὶ ὡς πόλεμόν τε ὁμοῦ καὶ εἰρήνην ἐμπορικῶν.

ΚΕΦ. β'.

Οὗτοι καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης συνήφθω, καὶ πραίτωρ ἔστω Ἰουστινιανὸς ὁ ἐπὶ Θράκης κεκλημένος. συμβολαὶ δ' αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἔστωσαν, καθάπερ καὶ τοῖς φοιτηταῖς τοῖς τῶν νόμων, καὶ τὰ δὴ λοιπὰ τὰ τοιαῦτα ἀναγκαῖα τῷ ἀνδρὶ τῷ τοιούτῳ βασιλικῷ, τὰ τοῦτον ὑφηγήματα καθ' ὃν δὴ αὐτὸς τῷ ἀρχικῷ ἀπῷ οἱ τῶν ἡμῶν mandata principis σκοπὸν. μεθ' ὧν ἐπὶ τῷ χώρᾳ ἐξιόντες οἱ τῆς ἀρχῆς ἀξιολογισμοὶ, τὸ πραιτώριον σκεῦος ἐλάμπουσον, καὶ τὰ πρῶτα σεσυχωρημένα καλῶς, καὶ ὡς τοῖς πραίτωρ ἐν συνδυασμοῖς ἐπὶ πολλῶν τῶν ἡμετέρας πολιτείας ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἑσπερίων, ἀφ' ὧν Ῥωμαῖοι σεσελήνιοι, τῷ τε ἀρχῆν ὡς εἰπεῖν ὅλων, μεσημβρίας τε καὶ τῶν ἑῴας τὰ πλεῖστα κεκτημένων. Ὅσα τοίνυν ἐν τῷ παρ' ἡμῶν ἐμπεσοῦσιν εἰρηνικῷ γέγραφε νόμῳ ἐκεῖ τῆς ἀρχῆς, καὶ ὁπόσα τῷ τε Πισιδίας τῷ τε Λυκαονίας διελεγμένα πραίτωρι, ἐκεῖ δ' ἐνθάδε μὲ αὐτὸς συνεῖδεν χειροτονίας, ἐνθάδε δ' ἐκεῖ τοῖς ὑπηκόοις σεσωφρισμένοις τοῖς ἡμετέροις ἅπασιν ἤδη ἐστὶ φανερά. εἰς ὅλως γὰρ ἀρτὶ τῷ ὑπήκοον συμπεφοίτηκεν ὁ νόμος, καὶ ἅπασιν ἤδη γέγονε γνωσμένον. ὃ δὲ καὶ ὅρκος ἐξήρκασε), καθ' ὃν ἐνσεσημένοι ἐστὶ τοῖς ἡμετέροις ἀρχηγοῖς παρομαρτυρίοις τῆς ἀρχῆς, τῷ ἑαυτῶν ψυχῶν ἀνιέρων τοῦ θεοῦ, καὶ φυλάττειν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ὡς ἰσότιμά τε καὶ δικαιοσύνῃ, πάσης ἀδικημάτων μύσεως καὶ δυσμενείας καὶ χάριτος. §. α'. Ταξεώτων δ' αὐτὸν ἡ πραίτωρ δώσει ἐκ τελείας τῆς ἐκατόν. καὶ ἐξ ἧς τὸν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἐξ ἧς δὲ τὰ τῆς πολεμικῆς καὶ παρεῖσαι μὲ αὐτοῦ ad responsum, ἀφ' ἧς οἰκεῖσε δυνάμεις· ἐξ ἧς δ' ἄδειαν καὶ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς, καὶ τὰ λυσιτελοῦντα τῇ πολιτείᾳ μεθ' αὐτῶν ἀρχαίζεσθαι τε καὶ πράττειν. §. β'. Ἡ δὲ τῆς τοιαύτης οἰκείας τῆς δημοσίων φόρων εἰσαγωγῆς αὐτὸν τε καὶ τὸν τάξιν ὕφεστα τῷ αὐτῷ. πραιτωριανὰ τε ἅπαντα ἡ τάξις καληθήσῃ), τοῖς συντέλεσι στρατοφορῶν συμβόλοις, οἷς δ' ἔσῃ τῆς ἐπιστολῆς σκοπὸς φοιτῶσιν· ἐξ ἧς καὶ ἡ βικαριανὴ ἀρχὴ ἐνομίζετο τὰ τοιαῦτα συμβολαὶ τάξις.

ΚΕΦ. γ'.

Μελήσῃ δὲ αὐτῷ πρῶτον μὲ δόρων καθαρὰς φυλάττειν τὰς χεῖρας, ἔπειτα πᾶσαν ἰσότιμα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τηρεῖν, δικαιοσύνῃς τε καὶ συμβολαια πρὸς ἀλλήλους πρᾴττειν, ὥστε τοῦτο τε ἅπασιν αὐτῶν ἐξελαύνειν. †. Καὶ τοὺς μὲ στρατιώτας ἀεὶ τοῖς πολεμικοῖς γυμνασίαις ἀκριβεῖν καλῶς τε καὶ πρόθυμα τοὺς, τοὺς ἰδιώτας δὲ ῥυθμίζειν τῷ νόμῳ, δικαίους τε καὶ καιρίας ἁπάσης ἐλευθέρους ἀκριβεῖν· ὥστε τοὺς μὲ εἰς δικαιοσύνην, τοὺς δὲ εἰς ἀνδρείαν αὔξειν. καὶ εἰ τις ἡλίκιος πολέμου χάριν ἐνδεθῇ, τοῦτον ῥᾴστα ποιεῖν. πάξεώς τε παρόντος ἑκατέρας, καὶ τῷ ὑπηρετεῖσθαι ὁπόσα πολιτικοῖς ταξεώτοις πρέπῃ, τὰ δυνάμεων δὲ ἀποφασίσας πρὸς πολεμικὰς ἀνειρημένων ἐφόδους. §. α'. Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τῷ δίκαν, εἴτε εἰς χρήματα βλέποιεν, εἴτε εἰς ἐκκλήματα, εἴτε εἰς ὁπουοῦν ἄλλο, κρίνειν, καὶ δικάζειν ὀρθῶς καὶ ὡς τοὺς ἡμετέρους νόμους, καὶ παῖδας ἕνεκεν ἑδέους· ὥστε μή τινας οἰκεῖθεν ἐκτρέχοντας τὸ ἡμέτερον ἐνοχλεῖν κράτος. ἐδὲ ἡ βιάζεσθαι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς, κρατοῦντας τῶν κρίσεων, συβωθοῦ τρέχειν, ὑπὸ τῷ κ' χώραν ἀφιερωμένους ἀρχόντων. εἰ γὰρ καὶ ὕστερον μέλλοιμεν ἐκ τῷ αὐτόθεν φοιτώντων ἐνοχλεῖσθαι, πολύσπλαγχνα πάντως τῷ ἀφικνεῖσθαι εἰ τοῦτο ἀφοσιωσάμενοι ἔτυχον τοῦ τῶν ἀρχῶν ἔχοντες. καὶ εἰ μὲ καθοίμεν αὐτοὺς τούτου μὴ ἀφοσιωσάμενοι, σιωπὴ ἐπιλυμόμεθα πάσῃ τελεῖσθαι αὐτοὺς κ' χώραν. εἰ δὲ οἱ μὲ ἀφοσιωσάμενοι, ὁ δὲ τῶν ἀρχῶν ἔχων ἢ ἐῤῥαθύμησεν, ἢ καὶ ἄλλων αἰτίαν ἔσχε δίκαιαν τῷ νόμων ἐμέλησε, τότε ἐπ' αὐτὸν τῶν πάσων τρέψομεν κίνησιν. ὥσπερ γὰρ αὐτοὶ δεδώκαμεν χορηγίαν πλείονα, φαμὲν δὲ τῷ ἑτέρας ἀρχῆς, καὶ ἀνδρῶν αὐτὸν πρεσβαλόμεθα τοσούτων· ὅτως, εἰ μάθοιμεν αὐτὸν ἀναξίως τῶν τῷ ἀρχικῷ φερόμενον, ὅτε συδύσομεν, ὅτε ἐπὶ μελέλοις σήσομεν τῷ ποιεῖν· ἀλλ' ὅσον αὐτὸν εἰς ὑπῷ αἴρομεν δύναμιν, τοσοῦτον αὐτῷ παρὰ τοὺς ἡμετέρους τῷ πράττοντι νόμους ἐπιλυμησόμεν. †. Δεῖ δ' αὐτὸν ὡς μηδένα παντελῶς ὑποκλινεσθαι, μηδ' ἂν εἰ τις εἴη τῷ ἐπισήμων, μηδ' ἂν εἰ σφόδρα πλουτεῖν. Διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ σεμνοτέρους παραδίδομεν τοὺς τοιούτους δρόμους, ἵνα μὴ ῥᾳδίως συδιδοῦεν τοῖς ὧν δ' πλουτεῖν βιαιοφόροις ἀδικεῖν.

ΚΕΦ. δ'.

Ἐπιμελήσῃ) ἢ καὶ τῶν ἔργων ἁπάντων τῶν οἰκεῖσε, καὶ ὁ συλλογῆσαι Διὰ φαιλίαν ὅτε λιμένας, ὅτε τείχη, ὅτε γεφύρας, ὅτε ὁδούς, ὅτέ τι τῶν ἄλλων, ἀλ' αὐτὸς ὁπόσα δυνατὸν οὐ τῶν παλαιῶν πόρων ἐπανορθωθῆναι παρασκευάζεται, (καὶ εἴ τι τούτων μείζονος δέομόν ἐστι φερεπόνου, τοῦτο εἰς ἡμᾶς μελωνέτω) καὶ τοὺς λογισμοὺς γίνεσθαι καὶ τοῦτο δὴ τὸ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέν. †. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ βιαιόμεθα πνὰς οὐ τῶν δρυφῶν ἡμᾶς ἐρέσσειν, τέλεσθαι καὶ χάρεσιν, τοὺς σωνηθεῖς τοιούτοις ἐχούσας ἐμποδίας, ὑδάτων τε ἀναζητήσεις καὶ κρήνας καὶ τειχῶν καὶ εἰκόνων, καὶ πάνυ τοιούτων, ἀπῷ καὶ πάλαι παντελῶς ἀνηγμένας σωειδόμενον. ἀλλ' αὐτὸς μὲ κατεξετάζεται τὰ καθ' ἕκαστα, καὶ λόγους ὑπάρχειν αὐτὸς καὶ τῷ θείαν ἡμῶν ποιεῖσθαι Διάφασιν. §. α'. Εἰ δέ γε ἡμεῖς σωειδόμενον ἕτερόν πνα ἀφὸς τοῦτο θέλαι, τοῦτο Διὸ πραγματικὰ πραξόμενον τύπα, καὶ ὡς τῷ σὺν, εἰ μὲ σωειδόμενον, ἀρχικῷ φερόμενον. παντάχοθεν γὰρ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐξαρπάζοντας, καὶ ἐλεύθερους ποιοῦντες βλάβης, Διὰ τοῦτο καὶ χρημάτων ὑπερείδομεν, ὡς πε καὶ αὐτὸς οἶδα, μεγάλων, καὶ τοσαύτεις σιτήσεις τοὺς τε ἀρχοῦσας τοὺς τε τάξεις τοὺς τε ἀφ' αὐτοῦ ἐλυσχωρήσαμεν, ὥστε μὴ δι' ἐνδειαν τυχὸν ἢ τι τοιοῦτον, ἀσπεπῶν πνῶν ἀπέσθαι πραγμάτων· ἀλ' ἐπισήμους τε εἶναι καὶ οὐ τῆς μεγάλης βαλῆς, καὶ ὕπνα φοιτᾶν οὐ τῇ χώρᾳ μὲ τοῦ θεοῦ τε καὶ ἡμῶν μενήμης. ὧν εἰ μὴ καθὸ πνα τρόπον ὀλαίθοιτο, καθάπερ ἑαυτοῦ Διὰ πάντων ἴσμεν. §. β'. Εἰ δ' ὑπαλλαγείς τε καὶ πραιλωμενωσῆς ἀνδρῶσιν οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τοὺς ἀρχοῦς ἐπίτρεπον, οὐκ ἀλὸ τρόπου καὶ ἡμεῖς πράξομεν, εἰ καὶ τοιούτοις αὐτοῖς πισι ὦ ἀφοδιάσομεν, admodum Pisidiæ rector, & summus Lycaoniæ magistratus à nobis nominatus institutusque est, ita & hic prætor [1] nominabitur assumpto pietatis nostræ cognomine? Nam si prætor Romanorum Imperatoris simul [2] & legislatoris locum in sua republica tenuit: in confesso est, quod nihil perinde hujus magistratus appellationem deceat, quam nomen prætoris. Siquidem & militum copias reget, & paganos subditos non paucos habebit, quibus ex nostris legibus jus reddet. Denique tam civiles res, quam militares in iis locis bono aliquo viro indigent. Nam & anterioribus temporibus semper quidam militares viri in summis constituti dignitatibus, tam militaribus illic copiis præibant, quam cæteris auxilio erant, quamvis non milites, sed pagani existerent. Barbarorum enim excursiones non mediocri opus habent præsidio. Quæ vero illos concernunt, ea committi debent uni alicui, qui secundum leges ipsis præire possit, cum multum intersit inter rectum & perversum ordinem: & omnibus perspicuum sit, quod militaris [3] quidem res si sola & per se consistat, ultra quam decet, efferatur audacia: civilis vero, nisi [4] admistum habeat robur militum, infra mediocritatem auctoritate careat: utrumque vero si in idem cum altero concurrat omnium perfectissimum & absolutissimum sit, quodque tam ad gerendum bellum, quam ad tuendam pacem sufficiat.

1 Nota de prætore Thraciæ.

2 Prætoris Romani authoritas. adde *l.* 2. §. 32. *ff. de origine juris.*

3 Fortitudo sine sapientia res barbara.

4 Vana est sine viribus ira. adde *l.* 2. §. 25. *ff. de origine juris.*

Cap. II.

IDeoque hujus etiam provinciæ officia copulantor, & Prætor hic Justinianeus Thraciæ nuncupator. Signa vero magistratus à nobis erunt tam codicilli hinc procedentes in forma cæterorum spectabilium magistratuum, quam monita quædam Imperialia, rationem explicantia, quæ provinciæ administrationem perficiat, quæ majores nostri [5] Mandata [6] Principis nuncuparunt, cum quibus in provincias proficiscentes, qui eas sortiti erant, inde quid facto opus esset, accipiebant. Atque ea res semper & pulchre excellens habita est, magnumque nominis splendorem prætoribus addidit apud plurimas reipublicæ nostræ gentes, & maxime Occidentales, à quibus progressi Romani totum (pene dixerimus) Septentrionem, & Meridiem, & multo maximam Orientis partem suo adjecerunt imperio. Quæ igitur in dicta à nobis lege de provincialibus [7] officiis scripta sunt, quæ item de Prætore Pisidiæ [8] & Lycaoniæ [9] differuimus, ut & ipsi gratis hic designentur, & gratis se vicissim subditorum nostrorum commodis exponant: omnibus manifesta sunt. In universam enim jam imperii nostri ditionem lex prodiit, & apud omnes vulgatissima facta est. Descriptum sane & jusjurandum [10] est, quo magistratus nostros conveniat, cum officia suscipiunt, animam suam devovere Deo, & tueri subditos nostros in æquitate & justitia, ab omnibus sordibus, inimicitiis, & gratia remotissimis.

§. 1. Cæterum cohortales ei non ultra centum [11] apparebunt, habebitque tam civilis quam militaris officii insignia. Insuper adérit illi etiam Adresponsum [12] propter copias quæ illic resident, in quas plenum habebit imperium, & quidvis cum illis ad utilitatem reipub. & attentandi & perficiendi licentiam. §. 2. Publicorum præterea per illa loca tributorum exactio, tum ipsum, tum cohortem ejus respiciet: & tota cohors Prætoriana appellabitur, hinc edendis & ex sacro epistolarum scrinio prodeuntibus, probatoriis constituenda, unde tales olim probatoria Vicariana quoque cohors ferebat.

5 Mandata provinciarum rectoribus dabantur ab ipso Imperatore, ne provinciæ bene regendæ atque administrandæ, ipsi rectores, inscitiam prætexerent.

6 De quibus vid. *Nov* 17.

7 *Novell.* 8.

8 *Novell.* 24.

9 *Novell.* 25.

10 *Novell.* 17.

11 *Ut Novell.* 24. *cap.* 1. *§fin.* 25. *c.* 1. *in fin.*

12 Quid esset adresponsus, dixi ad *Nov.* 24.

Cap. III.

CUræ autem habebit, primum quidem, ut à [13] donis & muneribus puras conservet manus: deinde ut omnem æqualitatem subditis nostris tam publice quam privatim exhibeat, *& litigantibus, & inter se contrahentibus, quo omnem ab ipsis controversiam depellat.* †. Item ut milites quidem bellicis exercitationibus meliores & alacriores efficiat, paganos vero per legem componat, ut justi, & ab omni improbitate & malitia immunes reddantur. quo magis hi quidem ad justitiam, illi vero ad virtutem & fortitudinem progressus faciant: & si belli causa aliqua fiat excursio, facillime hanc expediat, utraque cohorte præsente, illa quidem alteri subministrante in iis quæ civiles cohortales decet, copiis vero militaribus citra tergiversationem hostiles insultus propulsantibus. §. 1. Oportet insuper, ut etiam in causis, sive hæ pecunias, sive crimina, sive aliud quiddam concernant, audientiam [14] præbeat, & recte secundum leges nostras, & absque omni affectu judicet, ne aliqui inde excurrentes, nostram inquietent potentiam. Neque enim volumus ut collatores nostri relicta provincia, sua à provinciæ præsidibus despecti, huc adcurrant. Nam si posthac nobis ab his qui ex eo loco commeant, negotium fiet, omnino percontabimur adeuntes, si ea re renuntiaverint imperium in provincia gerenti: ac si edocti fuerimus, quod ista non denunciarint: cum summa eos increpatione remittemus in provinciam: si vero illi denunciaverint quidem, at provinciæ imperium gerens, aut per socordiam omisit, aut turpi aliqua de causa legum rationem non habuit, tunc omnem animi nostri motum in ipsum convertemus. Quemadmodum enim majores in illum (erogationes fecimus, nimirum utriusque officii) tantæque hominum multitudini eum præfecimus: ita si compertum habuerimus, quod indigne in hoc versetur officio neque remisse agemus, neque mediocres pœnas irrogabimus: imo *quanto ipsum altius in sublime evehimus, si probe se gerat, tanto rursum gravioribus eum percellemus pœnis si quid contra leges deliquerit.*

13 Adde *l.* 6. §. 3. *ff. de offic. præsenf.*

14 Facit *l.* 19. §. 1. *ff. de offic. præsid.*

†. Ad hæc nemini [15] omnino oportet eum succumbere [16], neque si insigni aliqua dignitate sit præditus, neque si opibus abundet: propterea enim gravioribus viris & auctoritate plenis ejusmodi tradimus officia: ne quid necesse habeant remittere his, qui opibus suis freti, aliis velint inferre injuriam.

15 *Nov.* 25. *cap.* 2.

16 Id est, connivere: aut tales ejusmodi metuere.

Cap. IV.

CUrabit quoque omnia illic *opera* [17] *publica*, neque patietur, ut vel portus, vel muri, vel pontes, vel itinera, vel denique alia vitium contrahant: sed ipse, quæcunque ex civilibus reditibus possunt refici, ea procuret: si quid vero ex his majore [18] cura indiget, id per suggestionem ad nos referat, & rationes conficiantur, prout jam à nobis lege sancitum est. †. Neque enim volumus, ut qui solitas hasce negotiationes, item aquarum pervestigationes, & hortorum, murorum, imaginum, aliorumque id genus reparationes (quæ quidem omnia olim abrogari placuit) exercent, hi à præfectura quam moderaris mittantur in provinciam: sed ipse pervestiget ea quæ fieri debeant, & secundum constitutionem nostram rationes illos faciat edere.

17 *d. Nov. cap.* 1. Opera publica, portus, muri, pontes, itinera, & his similia. adde *l.* 7. *C. de sacrof. Eccleſ.*

18 Ut non possit sumptu publico refici.

§. 1. Quod si nobis placuerit alium ad hoc dirigere: per pragmaticas formas id efficiemus, quæ (si ita visum sit) ad tuam deferantur præfecturam. Nam ut subditos nostros eripiamus & liberemus dispendiis, præterea & magnam pecuniæ vim (ut ex parte vel ipse nosti) despicimus, & ita amplis annonis tam præsides, quam cohortes & circa illos versari solitos consolati sumus, ne per egestatem forte, aut ejusmodi aliquid, parum decentibus factis occupentur, sed insigni dignitate præditi, & de amplo [19] senatorum ordine sint, & ita cum Dei & nostri memoria versentur in provincia. Quæ si nobis unquam pacto memoria neque huic exciderint, per omnia se ipso pulchrior futurus est. §. 2. Ac si [20] veteres Romani consularibus [21] tantum & prætoriis viris provin-

19 Rector Thraciæ, honore senatorio insignitus.

20 Provinciarum administratio olim à Romanis consularibus tantum & prætoriis viris demandata.

21 Vid. *tit. de offic. proconſ. & præfid.*

ciarum administrationes demandarunt, neque nos alienum à bonis moribus faciemus, si talibus eas tradamus, qui exactorum hinc in provincias tendentium, & præter rationem collatores nostros damnis involvere tentantium violentias reprimentes, hujusmodi necessitatem queant resolvere. Damus etenim ei & curiosius ista indagandi, & prohibendi, & ad nos per suggestionem nuntiandi facultatem, & ut partim ipse per se ea corrigat, partim celerius ad nostram referat notitiam: ut si qua in re imbecillhores sunt, ibi vires crescant, & suppleantur scientiæ, & jussionis nostræ accessione.

Cap. V.

HÆc etiam in sacris ipsos admonebimus Mandatis, quæ una cum tigris magistralibus trademus, ut memores juramentorum quæ præstant, & monitorum quæ illis dabimus, prout nos nostrumque de illis meretur judicium, & propriam exornent vitam, & traditum gubernent officium *secundum nostras leges. Quibus ipsis conditionibus* [1] *magistratum, tradimus*, dantes illis (ut dictum est) omnem potestatem ut tam in pecuniariis, quam criminalibus, & omnibus denique causis judicent, & appellatio apud ipsos interposita ad gloriosissimos nostros præfectos & gloriosissimum decurrat quæstorem, qui causæ communem præbeant audientiam secundum formam earum causarum, quæ in sacrum introducuntur palatium. Si quam [2] vero causam minorem quingentis aureis per ea loca provocatione suspendi contigerit, & si ex delegatione vel nostra vel judiciaria sit, neque is cui ea causa delegata est, spectabilis judex sit, ut ex illis locis appellatio ad ipsum procedat, eamque audiat in forma sacri palatii. Ornamus enim officium ejus hoc etiam modo, & æqualem [3] constituimus spectabili comiti Orientis, & proconsulibus & comitibus Phrygiæ & Galatiæ: ut & *ipsum spectabile* [4] *sit, quemadmodum harum regionum officia sunt, atque in hac forma persistat: ut interim tamen hæc nostra lex clarissf. provinciæ præsidu officium non minuat, sed illo in alio provinciæ locis consistente*, quæ quidem propria legum sunt: hoc scilicet demandatam sibi à nobis solicitudinem in illis partibus in quibus consistit, implente. §. 1. Subjicietur item à nobis huic legi descriptio [5], quæ commemoret & quid ipsum erogare pro codicillis magistratus, & quid ipsum circaque ipsum versari solitos tursus auferre ex publico conveniat titulo annonarum, quas etiam solas ipsos omni alio extra hanc causam lucro abstinentes accipere permittimus. *Propterea enim per majores erogationes ampliores eos efficimus, ut & ipsi subditos nostros undique conservantes, & juramentorum quæ præstare solent, memores, ipsis hanc nobis factis remunerationem reddant.* †. Atque hanc sane præsentem legem habebit quidem legum volumen, sed thronus tuus susceptam eam & memoriæ mandatam perpetuo conservet in opere.

†. Oportet autem prætori Thraciæ annonarum, capituum, & reliqui solatii nomine præberi, solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Occasione vero codicillorum præbere oportet eum sic: spectabilibus tribus chartularii sacri cubiculi, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, & laterculensibus, solidos XXIV. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos XL [6].

1 Ea & quidem tacita conditione magistratui quis præficitur, ut secundum leges judicet.

2 Ut à non spectabilibus judicibus Thraciæ appelletur ad Prætorem ipsum Thraciæ.

3 Prætor Thraciæ æqualis Comiti orientis & proconsulibus.

4 Prætor Thraciæ spectabilis.

5 Id est, notitia.

6 Dat. 15. Kal. Junn Belis. V.C. *Juliano.*

Tit. VI.

DE 7 COMITE 8 ISAURIÆ 9.

Novella Constit. XXVII.

Imp. Justin. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUod quibusdam ante nos imperatoribus, ut in Isaurorum regione facerent, per imaginem & figuram in mentem venit, id nos re ipsa jam per ipsam operum efficaciam tam in Galatia [10] prima, quam Pacatiana [11] Phrygia confecimus, *Vicarii officio* (ut prius appellabatur) cum civili adunato, & una utrinque cohorte constituta, & ipsis (ut oportuit) exornatis, neque non utrique pro vetere appellatione *Comitis* nomine impositio: ut ille quidem *comes Galatiæ primæ* nuncupetur; is vero nominetur *comes Pacatianæ Phrygiæ*, utrumque horum ipsorum nostro comitante cognomine.

7 Præsidem vocat *Nov.* 20. *c.* 4.

8 6. *Eclog.* 10. De off. prætoris Isauriæ, & de appellationibus in eadem provincia porrectis, vid. Jul. *constit.* 20.

9 De Isauria vid. Ammianum 14. & de Isauriæ criminibus.

10 *Nov.* 8. *c.* 3. *Nov.* 24. *cap.* 4.

11 *d. Nov. c.* 2. & *d. cap.* 4.

Cap. I.

IDemque hoc & in Isaurorum provincia præcipimus. Neque enim volumus, ut qui de cætero in hoc consistit officio, duplicibus utatur codicillis, & *sumat quidem civilis officii appellationem, sumat vero etiam militaris potestatis signa* [12], & duplex nomen circumferat, cum res plane sit eadem: sed jam inde ut unitum officium habeat, statuimus, quod ipsum & armis provideat, & publica in se recipiat, omni sub se contiñens, & una cohorte utens, quæ *Comitiana* [13] appelletur: & suæ militiæ probatorias ferat ex sacro libellorum scrinio. †. Obveniat autem omnino & is magistratus gratis, neque quidquam exhibebit numerabitve pecuniæ. Et ut ipse quoque puris utatur manibus, quemadmodum reliqui, ad ipsum nuper à nobis editam legem transmissimus. †. Sed præter codicillos, qui & ipsum inter spectabiles adscripserunt, dabimus ei sacra etiam præcepta, quæ Mandata [14] principis *à veteribus nuncupantur, & à nobis rursus in rempubl. sunt illata*, ex quibus intelliget quæ singulatim ad ejus pertineant sollicitudinem, tam in publicis omnibus, quam privatis contractibus, quidquid præterea venustum & decorum est, ne quid fiscus sentiat dispendii, & simpliciter quæcunque ipsum facere convenit, ex iis illis manifesta fient.

12 Insignia, *Jul. tarus potestatis signa.*

13 Cohors comitiana, *ut hic:* apparitio comitiana.

14 *Novell.* 17.

Cap. II.

HOc unum sciat, quod & ipse inter *Spectabiles* magistratus collocatus est, & appellationes apud illum interpositas gloriosissimorum sacrorum nostrorum prætoriorum Præfecti, tum etiam gloriosissimus. Quæstor noster, audient, quemadmodum & Augustalis, & Proconsulis, & trium Prætorum nuper à nobis in Pisidia [15], & Lycaonia [16], Thracia [17], institutorum, & *Comitis Orientis* [18], & insuper Comitis Pacatianæ [19], Phrygiæ & Galatiæ [20] primæ. †. Quod si qua in Isauria causa minor quingentis aureis sit, & postea per provocationem suspendatur, huic & ipse audientiam accommodabit, *in forma sacrorum auditoriorum.* Nam & hoc illi concedimus, dignitatis illi pleniorem magistratum in hac etiam parte efficientes.

15 *Novell.* 24.

16 *Novell.* 25.

17 *Novell.* 26.

18 *Novell.* 8. *c.* 5.

19 *Novell.* 8. *c.* 2.

20 *Novell.* 8. *c.* 3.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia ad prædictorum magistratuum imitationem, ea quoque quæ hunc concernunt, constituat. †. Subjiciemus enim & descriptionem huic nostræ legi, declarantes quid ipsum cohortemque ejus, & ejus adsessorem ex publico ferre, quid item nomine codicillorum magistratus dare conveniat. †. Ac noverint qui hosce à nobis nuper ad novam pulchritudinem redactos magistratus suscipiunt, quod & pecunias, quæ continue pro officiis offerebantur omnino recusare, & quæ non provenerant, de nostro tam ipsis

οὔσῃ καὶ τοὺς ἐπηρείας ἀναστᾶσα, καὶ ἵ' ἐντεῦθεν πεφυκότων τὸ ἐν τοῖς ἐπαρχίοις γινομένων, καὶ τὰς ἡμετέρας ἀκριβεστέρας πανταχοῦ [illegible] ἀλλήλοις, τὸ τοιαύτης ἀναίσχυντος συλλόφαον. καὶ γὰρ ἑτέροις αὐτὸ παρέχειν καὶ τοῦτο πολυπεφασμένον, τὸ κωλυειν, καὶ εἰς κρυπτὸν μηδὲν [illegible] ἐπανορθῶν, τὸ ἰδίᾳ τοῦτο τῶν ἡμετέρων ἀνάγειν γνώσιν ὥστε ἐφ' οἷς κυ- παιδεύεσθαι τὸ πεφασμένον εἶναι, ἐπιτήδειος αὐτοῖς τὰ ἀναλαμβάνειν τὴν τῆ ἡμετέρας γνώμης τὲ καὶ κελεύσεως ἀκρόασιν.

Κεφ. ε'.

TΑῦτα αὐτοῖς καὶ οἱ τοῖς βασιλικοῖς παραγγέλμασιν [illegible] τῆ συμβόλων αὐτοῖ τῆ ἀρχαίων ἐπιδείξομεν. ὡς μεμνημένοις τῆ ὅρκων ὃς ὑφέξεσι, καὶ ἵ' ὑποθηκῶν ἃς αὐτοῖς δώσομεν, ἡμῶν τε καὶ τ νομίσεως σοῦ νοίας ἀξίως τ οἰκεῖον καθεστηκότι βίου, καὶ κοσμοῦντων τὴν ἀρχὴν μὴ τ' παρ' ἡμετέρων. Τοῦτο ἔστιν ἐφ' οἷς αὐτοῖς τὰ ἐγχειρίζομεν τὴν ἀρχὴν, δίκας αὐτοῖς, ὡς εἰρηται, καὶ ἐφ' δικάζειν ἀπασιν ἐξουσίαν χρηματικῆς τε καὶ ἐγκληματικῆς καὶ πάσαις ἁπλῶς ταυτότητι, καὶ τὴν ἔκκλησιν τὴν αὐτοῖς ἐπισεμνύμεν, ἐπὶ τὰς ἐνδοξοτάτας ἡμῶν ὑπάρχους, καὶ τ ἐνδοξοτάτου ἀγκτι καὶ κοινῆ τ ὑποθέσεως ἀκροωμένους, κἀ τὸ τ εἰς τὸ θεῖον τιμῆ ἐπιτραφέντων δικῶν χθήμα. εἰ δέ τις κἀ τὰς τότας ἐκείνας ἐφίεται ἐνδοξ- χθέντα δικαῖ πεντακοσίων ἐλαττων χρυσῶν, εἰ καὶ ὁ παραπομπὴς ἀ βασιλικὰς ἀγράφους ἐᾶν, καὶ ὁ τὴν δίκην ἐπιτραπεὶς ἐσκεῖν ἀπεκτασίλιον δικαίᾳ, τὴν αὐτ ἐκείνων τ τόπων ἔκκλησιν ἐπ' αὐτὸν χωρεῖν, καὶ ἀκούειν αὐτῶν ὡς ἐν θείᾳ πρόμῃ. κσημένων γὰρ αὐτὰ καὶ τοῦτο τὴν δόσιν τὴ τοῦτο, καὶ ὀφείλειν πάντα τὰ ἐπιτρέπειν ἡμᾶς τ ἴσα, ταῖς τε ἀνθυπατείαις, ταῖς τε καὶ [illegible] Φρυγίας τε καὶ Γαλατίας· ὥστε καὶ αὐτὴν εἶναι ἀπεκτασίλιον, καθάπερ ἐκείνη, καὶ ἐπὶ τέτε ἓν χήματος ἐπένεγκ. ἐδὲν τῶδε ἡμῶν ἓν νόμῳ τῶν ἓν λαμπρότατε τ ἐπαρχίας ἄρχοντ ἐλαττοῦντ ἀρχῆς, ἀλλ' ὀλίγῳ τε ὑπὲρ τὰς ἄλλους τ ἐπαρχίας τόπους πρᾴπουτ ἀπᾶ ἰσα τ νόμων ἐσὶ, τότε τ ὧν οἷς ἔδοτο τῶν μέρος τὴν ἐπιτίθεγμένων αὐτῷ παρ' ἡμῶν τὸ ἀρχοντ φορητίδα. §. 1. Ὑποτεθήσεται ἡ παρ' ἡμῶν καὶ ἀπογραφὴ τῶ δὲ τῶ νόμῳ, λέγουσα τὰ ἀυτὰ τοῖς χορηγεῖν πρέπειν τ συμβόλων τ ἀρχῆς, τὰ ἡμιτέλεσθ αὐτὸν καὶ τὰς τοῖς αὐτὸν ὁπόσα ἓν δημοσίᾳ, κἀ τῶν τ σπουδῶν ἐκφέρειν. ἃ οὐκ μόνα λαμβάνειν αὐτοῖς ἐφιέμεν, ἀλλοις παντὸς κέρδος ἀπειρήμενος. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σεμνοτέρους ποιῆμεν αὐτὰς χορηγίας μείζοσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ τοιοῦτοι ἡμῶν ἐπὶ τ ὅρων ἀνυπόδετον τῶν ἀμοιβὴν, τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους διὰ παντὸς ἐκφυλάττοντες, καὶ τ ὅρκων ὃς ὑφέξουσι μεμνημένοι. †. Τὸν ἓν παρόντα νόμον ἐξ μὲ τὸ τ νόμων βιβλίον, καὶ ὅσος ἡ θρόνος δεχόμενος τὲ καὶ μνήσεται, διωσεκῶς αὐτὸν ἐπ' αὐτῶν φυλαττέτω τ ὅρων. Dat. XV. Kal. Jun. *Constantinop.* Belis. V. C. Cons.

†. Δεῖ ἡ παρέχειν τῷ πρώτῳ Θράκης ὑπὲρ ἀνόνων καὶ κεφαλαίων, καὶ λοιπῆς παραμυθίας, sol. CCC. τῷ αὐτὸ παρέδρῳ, sol. XXII. τ αὐτῆ παξι, auri lib. VII. Δεῖ ἡ αὐτὸν παρέχειν παφάσεῖ συμβόλων ἅτινες τοῖς ταξελεπίοις χαρτουλαρίοις τελοῦσι ἓ θείᾳ κοδικλείᾳ, sol. IX. τῷ πριμικηρίῳ τ λαμπροτάτων τελεβάνων νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκουλισίοις, sol. XXIV. τῇ βοηθῷ αὐτὸ, sol. IV. τῇ ταξι τ ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ὑπὲρ παντὸς ἑτέρας αἰτίας, sol XL.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΙΣΑΥΡΙΑΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κζ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγυς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ ἱερῶν τ ἑῶ πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΠερ πρὸ τ ἐμοῦ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐν εἰκόνι καὶ χήματι κ' τῶν Ισαύρων χώραν ἦλθεν ἐπὶ νῦν πρᾶξιν, τὰ ἐμοὶ αὐτοῖς τοῖς πράγμασι, ὁἱ αὐτὸς τ ἔργων ἰσχὺν ἐπὶ τε Γαλατίας ἐπροξαμεν τ πρώτης, ἐπί τε τ Παμφυλικῆς Φρυγίας, τῶν τ στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἐνώσαντες καὶ ἁπάντων ἐνοπλίων, καὶ μιᾶς κεφαλῆς τάξει, καὶ ὀνόματος ἀξιώσαντες αὐτὰς ὡς ἐχρῆν. καὶ ἑκάτερα δέντες ἀντὶ τ στρατιωτικῶν σημείων δύο κωδικίλλους τοῖς πολίταις, καὶ μισεν κἀκεῖνα ἐπένεμον τάξιν, καὶ ὀνόματος ἐκάτερα τῶν αὐτῶν καὶ τ ἡμετέρας ἐπωνυμίας.

Κεφ. α'.

TΟὗτο δὴ καὶ κ' τῶν Ισαύρων πραξομεν χώραν. ὃ ἡ ἔπ βουλόμεθα τ ἐπὶ ταύτης γινόμενον τ ἀρχῆς σὺν τοῖς κτήσεσι καὶ λαμβάνειν μὲ καὶ τῶν τ πολιτικῆς ἀρχῆς στρατηγείαν, λαμβάνειν ἡ καὶ τὰ τ στρατιωτικῆς ἐξουσίας σημεῖα, καὶ ὄνομα φέρειν σύμβολον, πράγματ- οὐτ- ἑνὸς ἀλλ' αὐτὸν μίαν εἶναι τῶν ἀρχῶν αὐτὰ πίστευεν, αὐτὸν τ στρατῶν τ ὅλων, αὐτὸν ἡ τ δημοσίων ἀπλήρωσιν ἑνώσαντες τοῖς πολίταις, καὶ μιᾶς κεφαλῆς ὀνόματι τάξιν, καὶ ἀξιώσαντες αὐτὰς ὡς ἐχρῆν· καὶ ἑκάτερα δέντες ἀντὶ τ στρατῶν στρατηγείας τε τ ἡμῶν ὄνομα, ὥστε τ μὲ, κόμητα Γαλατίας, τ ἡ, κόμητα Παμφυλίας ὀνομάζεσθαι Φρυγίας, παρεπομένης ἑκατέρῳ τῶν αὐτῶν καὶ τ ἡμετέρας ἐπωνυμίας.

Κεφ. β'.

TΟὗτο δὴ καὶ κ' τῶν Ισαύρων πραξόμεν χώραν. ὃ ἡ ἔπ βουλόμεθα τ ἐπὶ ταύτης γινόμενον τ ἀρχῆς σὺν τοῖς κτήσεσι καὶ λαμβάνειν μὲ καὶ τῶν τ πολιτικῆς ἀρχῆς στρατηγείαν, λαμβάνειν ἡ καὶ τὰ τ στρατιωτικῆς ἐξουσίας σημεῖα, καὶ ὄνομα φέρειν σύμβολον, πράγματ- οὐτ- ἑνὸς ἀλλ' αὐτὸν μίαν εἶναι τῶν ἀρχῶν αὐτὰ πίστευεν, αὐτὸν τ στρατῶν τ ὅλων, αὐτὸν ἡ τ δημοσίων ἀπλήρωσιν ἑνώσαντες τοῖς πολίταις, καὶ μιᾶς κεφαλῆς ὀνόματι τάξιν, καὶ ἀξιώσαντες αὐτὰς ὡς ἐχρῆν· καὶ ἑκάτερα δέντες ἀντὶ τ στρατῶν στρατηγείας τε τ ἡμῶν ὄνομα, ὥστε τ μὲ, κόμητα Γαλατίας, τ ἡ, κόμητα Παμφυλίας ὀνομάζεσθαι Φρυγίας, παρεπομένης ἑκατέρῳ τῶν αὐτῶν καὶ τ ἡμετέρας ἐπωνυμίας.

Κεφ. γ'.

IΣτω ἡ μόνον τοσοῦτον, ὅτι καὶ αὐτὸς οἱ τοῖς στρατηγοῖς ἀρχυσι τότε, ἓ τ ἐφέσεων τ παρ' ἐκείνῳ γινομένων οἱ τε ἐνδοξότατοι ὑπατικοὶ τ ἡμῶν ἀκροάσεων) πραιτωρείων, ὃ, τε ἐνδοξότατ- ἡμῶν κοιαίστωρ, καθὰ καὶ αὐγουσταλὶς καὶ ἀνθυπάτ, καὶ πραιτώρων τελῶν τ νεῦ παρ' ἡμῶν ἐγκρίνεσθαι Πισιδίας τε ἓ Λυκαονίας, ἓ Θράκης, ἓ ἓ κομητ- ἓ ἑῴας, καὶ τ ἓ ἓ κόμητ- τ Παμφυλικῆς Φρυγίας, Γαλατίας τε πρώτης. †. Εἰ δέ τις ἐν Ισαυρίᾳ δικῶν ἐλάττων εἰη τ πενθακοσίων χρυσῶν, εἶτε ἐφίεται ἐνδοξ- χθέντα, ταύτης αὐτὸς ἀκροάσε) κ' τὸ τ θειων ἀκροατηρίων ἀξιμα. καὶ γὰρ δὴ ἓ τῶν δίδομεν αὐτῷ, σεμνοτέραν αὐτῷ καὶ κατὰ τὸν τῶν ἀρχῶν ἀποφαίνοντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ κατὰ μίμησιν τ εἰρημένων ἀρχῶν ἓ τε ἓ αὐτῶν διατιθέσθω. †. Ὑποθήσομεν γὰρ αὐτῷ καὶ διαγραφὴν τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου, δηλοῦντες τί μὲ αὐτὸν τε ἓ τῷ αὐτὸ παῦρα τ ἓ τ αὐτὸ πάρεδρον ὁπ ἓ δημοσίᾳ πρέπον καὶ κομίζεσθαι, τί ἡ στρατῶν τ ἀρχικῶν δίδοναι συμβόλων.

†. Καὶ ἴστωσαν οἱ παρ' ἡμῶν τοῦτος δὴ τὰς ἀναγκ- καὶ κατηρτισμένους ὑφ' ἡμῶν ἀρχὰς παραλαμβάνοντες, ὡς ἀπὸ μισεν χρημάτ τε τῶν τ ἀρχῶν συνεχῶς πρσφερόμενα παντελῶς ἀποτείσθαι, αὐτὸ τε οἰκοθεν, καὶ τοῖς παρεδρ-ις

περιβόλοις αὐτῶν ἀσφᾶ ὄσα εἴησαν εἰδέναι, καὶ ταῖς τάξεσι τὰ παρ' ἑτέρων ἀφιερωμένα φιλοκαλήσαντας, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἄρχουσι μείζονα ποιήσαντας τῶν παραγομένων· ἵνα τοιγαροῦν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους φυλάξωμεν ἀπαθεῖς. †. Εἰ μονῶν· ἵνα τοιγαροῦν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους φυλάξωμεν ἀπαθεῖς. †. Εἰ καί τινας ἀρχοῦσι τῶ πλησίον αὐτῶν ἐπαρχίαν ἀμελοῦντας δίδομεν· οὐδὲ τὸ δημόσιον, ὥςπερ οἱ σκώπτοντες, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς ἀσυκοφαντήτους ἀρχοῦντας ὀφείλοντες· ὥστε αὐτοὺς ἐπιτιθέναι τοῖς ὑπ' αὐτοῖς ἄρχουσι, εἰ ῥαθυμοῖεν, καὶ ἀναγκάζειν τοῦτο ποιεῖν ἐσκομιζόντας τὸ πρέπον· ὥστ' εἶναι τῶν ἀρχόντων κοινὸν καὶ τὸ τοὺς ὑπηκόους ἀμοιβαίως ὠφελεῖν τε καὶ ὠφελεῖσθαι. Dat. xv. Kalend. Jun. *Constantinopol.* Belis. V.C. Cons.

Δεῖ παρέχεσθαι τὴν κόμμωσιν τῶν ἡνιόχων, fol. cc. τῶν αὐτῶν περιβόλων, fol. xxii. τῆ αὐτῶ ταξει, auri lib. ii. Δεῖ ὁ αὐτὸν παυσαμένων ὀφφικίων ὑπὸς τοῖς ἀσκληπιείοις χαρτουλαρίοις τελεῖ ὁ θεῖος καθικλείου, fol. xi. τῶν σεκρητικῶν τῶν λαμπροτάτων τελωνῶν τοπαρχῶν, καὶ τοῖς λαμπροκλεισίοις, fol. xxiv. τῶ βοηθῶ αὐτῶ, fol. iii. τῆ τάξει τῶν σκιδοσιτικῶν ὑπαρχων, ὑπὸς ὀφφικίων, καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας, fol. xiii.

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

Περὶ τοῦ μοδερατώρος Ελευσπόντου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κη'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννη τῶ ἐπάρχω πραιτωρίου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ καλῶς τε καὶ ἄνωθεν ἁρμοσθὲν τε καὶ λιώμβρον, καὶ εἰς τὸν οἰκείαν ἰσχὺν σωτηθὲν, χωρὶς δίλογα πᾶς αἰτίας κρυπίζειν ἢ ἀμφιρεῖν ὅσα ἂν εἴη δοκιμήτως ἐρμαμβίς. ἐγὼ γὰρ οὐ ὀνομάτων πολυθεὶς ζητίον τὸν ἰσχύν, ἀλλ' οὐ ἀληθεῖ πραγμάτων ἀπεπλίσσομαι. ὁποῖον δὴ τι γεγονέναι φασὶ τοὺς δύο Πόντους καλουμένους μεμιθυμημένοι· φαμὲν δὴ τὸν τε Ελευσπόντου, τόν τε Πολεμωνιακὸν Πόντον· ὑφ' ἑνὶ γὰρ ὄφοβλον ἀρχοῦντα τετραμμένα τ' χώρας, χαίρασι δύο, μήτε δημοσίας ἀναλήψεις τοῦτ' κατεπειγούσης, μήτε ἑτέρας τινὸς ὠφελίσεως δίλογα, ὡς ἂν τις καὶ ῥᾳδίως ἐξεύροι. καὶ τοσοῦτον μαρτυρεῖται τὸ πρᾶγμα ὅσαις ἔχει, ὡς εἰς τὸν παρῶσαν ἡμέραν ἐνὶ τρακόσιοι τῆ δημοσίων φόρων τὸ ἓν ἀβατυπώσεων χρῆναι τὰς χώρας ἀμφοτέρας. πόλεις τε εἴ τις ἀριθμήσῃ τὰς καθ' ἑκάτερον ἄσας, μᾶλις ἐπαρχίας μιᾶς αὐτάρκεις χθόνιον μέτρον· εἰ γὰ ὀκτὼ μὲ πόλεις συμπληροῖ τὸ Ελευσπόντου, τετίειν Αμασεία τε καὶ Ιόωρα, καὶ Εὐχαΐτα, καὶ ὡς γὰ Ζῆλα καὶ Ἀνδραπα, καὶ αἵ γε ὡς τοῖς κλίμασι κείμεναι, Σινώπη τε καὶ Αμισός, πόλεις ὀρχαῖαι, καὶ μᾶλ καὶ Λεοντόπολιν ἤδη κἀκείνην ὀριθμητέον σὺν πόλεσι. πέντε ὁ ἄλλαι τὸ Πολεμωνιακὸν σωτήχησι Πόντου, Νεοκαισάρειά τε καὶ Κώμανα καὶ Τραπεζοῦς καὶ Κερασοῦς καὶ Πολεμώνιον, (Πιτυοῦς γὰρ δὴ καὶ Σεβαστόπολιν σὺν φρυείοις μᾶλλον ἀριθμητέον ἢ πόλεσιν) ὥστ' μηχρὶ τούτων ἐκάτερον εἶναι τὸ Πόντων. †. Μεθ' ὃς ἢ τε ἡμετέρα καθίσηκε Λαζική, σὺν ᾗ καὶ ἡ Πετραίων ἐκ πόλις, (ὑφ' ἡμῶν τὸ πόλις εἶναι τε καὶ ὀνομάζεσθαι ὠφελοῦσα, κεχρημένη τὰ τοῦ ἡμετέρου εὐσεβείας ὀνόματι, καὶ Ιουστινιανὴ καλουμένη) Αρχαιόπολίς τε καὶ Ροδόπολις, φρούρια τε μέγιστα καὶ ὀχυρώτατα. σὺν οἷς δὴ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐσὶν οἷς Περσῶν ἀναληφθέντα φρούρια, Σκιμόνις τε καὶ Σαραπανὶς, καὶ Μυριανὸς τε καὶ Λύσεις, καὶ εἴ τι ἕτερον ἡμῖν σὺν Λαζοῖς ὀκπέπτωκεν).

†. Εἴτε ἡ Τζάνων σκάλη) χώρα, νυνὶ πρῶτον ὑφ' ἡμῶν τῶν Ρωμαίων κρατηθεῖσα, καὶ πόλεις τε καὶ αὐτὰ τὰς μὲ ἀρτιγονιμὰς δεχομένη, τὰς ὁ ὅσον ὕπω γλυκασμὰς δεχομένη. †. Ἀλλὰ τε μεῖ' οἰκείων ἔθνη καθεστᾶσι, Σκανοί τε καὶ Σκύμνοι καὶ Αψίλαι καὶ Αβασγοὶ, καὶ ἕτερα τοιᾶ, θεῖ δὲντ', φιλιά τε καὶ ἡμέτερα.

ΚΕΦ. α'.

Αλλ' εἰς ταῦτα μὲ ὁ περὶ τὰς τότας τότας ἡμῶς ἰώσεως λόγ' ἐπάνιμεν ὁ αὖθις ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ τὴν ἴνωσιν τὴν αὐτῶν. τότες γὰ νυνὶ ἀμφοτὲς πόλεις τὰς παῖς τελοσκαίδεκα πόλεσι ὠφελεχθείσας εἰς μίαν ἐπαρχίαν αὐτῆς σωιάγομεν, καὶ ἀποδίδομεν αὐτοῖς τ' μὲ παλαιότητ' τὴν ἴνωσιν, τ' ὁ νεότητ' τὴν ἐπωνυμίαν. Ελευθόντ' γὰ ἅπας καλεῖσθω, τὸν δὴ τὸ σθένος αὐτῆ ὠφελ Κωνσταντίνα καὶ τ' εὐσεβοῦς λίξεως ὄνομα, ὠφελοῦσ' τ' σεμνοτάτης αὐτὸ μητρός. Ελένης φαμὲν τ' εὐσεβοῦς τὴν λαβίν, ἥτις ἡμῖν καὶ τὸ θεῖον τ' Χριστιανῶν ἐξεύρε σύμβολον. τὸ γὰ δὴ Πολέμων' ὄνομα, παλαιὰ γλυμμὰ τ' πολλῶν οἰκείων ὑπ Πόντῳ τυράννων, πεπαύσθω. ὠφελοῦσα μὲ, ὅτι τυράννῳ καθειχῆς δόντερ' ὁ, ὅτι καὶ πόλιν ἐπώνυμον ἔχῃ, τὸ Πολεμώνιον φαμὲν καὶ ὅτι κάλλιον ἂν εἴη τὰς χώρας ἐξ ὀνομάτων Χριστιανικῶν τε καὶ βασιλικῶν μᾶλλον ἢ ὠφελ ὑπ πολέμου καὶ ταραχῆς γνωρίζεσθαι σημαίνειν.

ΚΕΦ. β'.

Πᾶσαι ὁ αἱ τεσσαράκοντα πόλεις ἐπαρχίας ἔσωσαν μιᾶς, ἀφαιρεμβίης μὲ ἑβδέτερας αὐτῶν τ' μητροπόλεων (Αμασείας τε Φαμὲν καὶ Νεοκαισαρείας) ἃ τ' μητροπόλεως ὀνόματ'· τ' ὁ θεοφιλεστάτων αὐτῶν ἐπισκόπων τ' μὲ μητροπολιτῶν εὐζωθοῦ χειροθεμβίων· τ' ὁ ὑπ' αὐτὰς πεζαγμβίων, ὁμοίως ὑπ' αὐτῶν τ' τὰς μητροπόλεις ἐχόντων (καθὰ καὶ μέχρι νυῦ ἰώ) χειροθεμβίμων· ἐδὲν γὰ τ' περὶ τὴν ἱερωσυίλιν αὐτῶν καινίζομεν, ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ μιᾶς ἐπαρχίας καὶ ὁ πάλαι χρόν', καὶ ἔτ' ὁ νυῦ κεκοσμημβείς ὑφ' ἡμῶν, οἷδε πολλὰς τοιαύτας κεκλασίσεις σὺν τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τυγχανούσας. καὶ ἐφηγείσθω γέ αὐτοῖς ἀνὴρ εἷς, ἄρχων μὲ χώρας ἑκατέρας. μοδερώτωρ ὁ ὠφελιμβρύμβ'. ὃν ἀὼ τις ἁρμοσθὲν καλείσθω, τῇ σπουδῇ χεράμβ' γλάστῃ. ἐπειδὴ καὶ τὸ τ' μοδερώτωρ' ὄνομα δέχαῖόν τε ἐσὶ καὶ ῥωμαϊκῆ σεμνότητι πρέπον. καὶ ὁ γὰ ἁρμοσθὲς, δέχαῖός τε ἀρχων ἰώ, σὺν Λακεδαίμβ' ἐπὶ τὸ ὑπήκοον τελοσμβ'.

ΚΕΦ. γ'.

Ωσπε ὁ τὴν ἀρχὴν ὠφελαμβάνων τούτῳ, ὀνομαζέσθω μοδερώτωρ Ιουστινιανὸς Ελευσπόντ' ὑπακούτω ὁ αὐτῷ καὶ τὸ σρεβιλιτικῆν τὸ κῆ' τὴν ἐπαρχίαν ἰδρυμβόν. †. Εχέτω τε καὶ responsum. παῦσί τε τὸ σκεκλίδων τύχῃ, λόγῳ ὠφελομίας ἀνίσπεύειν μὴ δυναμβίν. †. Ακροάσθω ὁ καὶ δικῶν χρημαλικῶν τε καὶ ἐγκλημαλικῶν, καὶ τ' ἄλλων, τ' μὲ ἐλαχίσων, ἀγεράφως τε καὶ ὠφελίμως· τ' ὁ μειζόνων, ἐγγεράφως μὲ, μᾶ ὁ τ' πεζαγμβίης κῆ' τὴν θείαν ἡμῶν Δβατικὴν διατύπωσ'. καὶ ὁμᾶ τὴν ἀρχὴν ταύτην παραλαμβάνων, τοὺς ἐκατὸν ἀρχὰς κομιζέσθω σιτήσεις, σωνιόσας εἰς ἐπ(ακοσίας ἑκατὸν πέντε χρυσᾶς· καὶ πεζὴ χρήσθω μιᾶ καὶ ὁ τ' δημοσίων φόρμ' τε καὶ κίνδυν' εἰς καὶ ἡνιὸς ἔστω καθ' τε τ' τὴν ἀρχὴν ἔχοντ', καπὶ τ' τ' πεζεως, εἴ ὠφελεῖς ἐν σωμελόσει) χῆμα, καὶ ἁρμοσθήσε) ὠφελ ἑαυτὸν, καθάπερ ἂν ὑπὸ τ' ὠφελοῦντ' τυχοῦσι. †. Καὶ ὁ πάρεδρός γε τ' ἀρχῆς δύο καὶ ἑβδομήκοντα χρυσᾶς ἐκ τ' δημοσίω λήψε). καὶ ἡ πεζὶς ἡ ἐξ ἀμφοῖν μία χλυμμὴν πεζαγκόσιος πεσαραφήκοντα ἑπτὰ τρίτον κομιεῖται χρυσᾶς.

ΚΕΦ. δ'.

Ο δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων τοποτηρητὰς μὲ κτ' τὰς πόλεις ὅσα ἐκπέμψῃ, (τῆτρ τ' φυλάξεται, καθὰ καὶ τοῖς θείοις ἡμῶν ὠφελείχε) ὠφελοῦσ(ιν)

quam ipsorum adsessoribus dare, & cohortibus largiri, quæ ab aliis ablata erant, & ipsis præsidibus majora adsignare solatia sustinuimus, in hoc tantum, ut undique subditos nostros immunes à dispendiis conservemus. †. Quod si quos vicinarum illi provinciarum præsides negligentius agere circa tributa publica deprehendas: non alium emittes, sed ipsos spectabiles magistratus fatigabis, ut vicinarum provinciarum præsidibus si socordiæ se tradant, imminenat: & efficiant, ut omnibus hæc modis inferant, quo magistratus multo pulchrior sit & præstantior, quam dudum.

Oportet Isauriæ comiti pro annonis præstari solidos cc. ejus adsessori, sol. xxii. cohorti ejus, aureos lii. Oportet item ipsum præbere occasione codicillorum hic: Spectabilibus tribus chartularii sacri cubiculi, solidos ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, sol. xxiv. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus, & omni causa, sol. xl[1].

1 Dat. xv. Kal. Jun. Belis. v. Cos. *Julian.*

Tit. VII.

De[2] Moderatore[3] Helenoponti.

Novella Constit. XXVIII.

Imp. Justin. Aug. Ioanni præfecto prætorio.

PRÆFATIO.

Quod pulchre & longo ante tempore concinnatum adunatumque & in sua jam firmitate compositum extitit: id sane novare aut dividere absque rationabili causa, confirmati validique imperii non est. Neque enim in verborum 4 multitudine, sed in vero & justo rerum effectu robur imperii collocandum est. Et tamen circa duos 5 illos (ut vocant) Pontes, nempe *Helenopontum* 6, & *Pontum Polemoniacum*, tale quiddam factum esse didicimus. Cum enim sub unum antea præsidem ordinata esset provincia, duo constituti sunt, neque 7 publica id necessitate exigente: neque alio aliquo rationabili prætextu subsistente, quem expedite aliquis & facile inveniat. Adcoque amplum ejus facti testimonium res ipsa præbet, cum in hodiernum usque diem uno tantum publicorum tributorum & dispositionum tractatore utraque utatur provincia. Ac si quis urbes quæ per utramque sunt, enumeret, vix unius provinciæ justa & sufficiens mensura resultet, si modo *Helenopontum* quidem octo 8 urbes implent, hoc est Amasia, Ibora, Euchaita, insuper & Zela, & Andrapa, quæque ad climacas, hoc est gradus, sitæ sunt, Sinopa, & Amisus, antiquæ urbes, sed & Leontopolis, quæ & ipsa jam inter urbes numeratur: aliæ vero quinque Polemoniacum 9 Pontum continent, Neocæsarea, & Comana, Trapezus, & Cerasus, & Polemonium: Pityus enim & Sebastopolis inter castra potius quam urbes numerandæ sunt: ut inter hosce terminos uterque Pontus consistat. †. Post quos tam nostra constituta est *Lazica*, in qua urbs Petræon est, quæ nostro beneficio & esse & nominari urbs cœpit, quam quæ nostræ pietatis nomine utitur, & *Justinianea* appellatur. Archaopolis quoque & Rhodopolis, maxima & antiqua castra: in quibus plane etiam ea castra sunt, quæ nos a Persis recepimus. Scandis & Sarapanis & Murisius ac Lusiris. & si quid aliud præterea à nobis in Lazis elaboratum est. †. Hæc deinde *Tzanorum* 10 regio excipit, sub nostro nunc primum imperio Romanorum ditioni adjuncta: quæ & ipsa urbes partim nuper factas suscepit, partim mox futuras suscipiet.

2 Præsidem vocat *Nov.* 8. *cap.* 15. §. 26.

3 Περὶ τὸ μοδέρατωρ@ τοῦτέστιν ἁρμοστὴ ἑλενοπόντου. *Ecl.* ii. *de offic.* moderatoris utriusque Ponti, id est, Helenoponti, *Jul. const.* 27.

4 Imperii robur non consistit *in* ὀνομάτων πλήθει, *sed* ἐν ἀληθείᾳ πραγμάτων. id est, non consistit in verbis sed in agendo.

5 Duæ provinciæ Helenopontus & Pontus Polemoniacus hac constitutione uniuntur.

6 Pontus duplex, Helenopontus & Pontus Polemoniacus.

7 Reprehendit partitionem illam Constantinianam, cujus meminit Zosimus *lib.* 2.

8 Octo urbes in Helenoponto.

9 Pontus Polemoniacus quinque urbes habuit. vid. *l. ult. Cod. de offic. magistri mil.*

10 De quibus dixi ad *Novell. i. Cod.*

Cap. I.

Sed ad ista quidem nos de his locis instituta oratio detulit, nunc autem denuo ad Pontos & illorum unitionem revertamur. Ambos[11] enim illos Pontos, tredecim comprehensos urbibus, iterum nunc in unam provinciam contrahimus, assignamusque ipsis tam veterem unitionem, quam modernam appellationem. Namque ab omnibus *Helenopontus* nuncupatur: quod illi nomen[12] à pientissimo principe Constantino impositum est, occasione honestissimæ suæ matris, Helenæ scilicet pientissimæ mulieris, quæ nobis etiam sactum Christianorum signum[13] invenit. Vetus enim illud nomen *Polemonis*, quo pleriquein Ponto tyranni usi fuerunt, dehinc quiescito: primum, quia[14] tyranni extitit: secundo, quia urbem de suo nomine appellatam habet, scilicet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius[15] fuerit, regiones Christianorum & regum nominibus designare, quam his quæ polemi, hoc est belli, & tumultus præ se notionem ferunt.

11 Ut duorum Pontorum unus sit præses, moderatoris appellatione decorandus.

12 Helenopontus unde dicitur.

13 Id est, lignum crucis Domini, tributur enim Helenæ inventio crucis Domini. vid. *Ruff.* 1. *cap.* 7. 8.

14 Tyranni nomen fugiendum.

15 Pulchra nomina rebus & personis imponenda.

Cap. II.

Omnes autem illæ tredecim urbes unius sunto provinciæ, ut tamen neque[16] alterutri in iis metropoli (Amasiæ[17] scilicet & Neocæsareæ[18]) metropolis[19] nomen derrahatur: & Dei amantes earum episcopi, metropolitani[20] quidem in[21] hac urbe: qui vero sub metropolitanis collocati sunt, ab his qui metropoles sub cura sua habent (ut hactenus in more fuit) ordinentur, nihil enim circa sacerdotium illarum innovamus, cum multas ejusmodi institutiones inter Dei amantissimos episcopos *in una etiam provincia* existere, tam vetustum seculum quam quod per nos modo exornatur, noverit. Et cum imperio quidem inducitor illis unus utriusque provinciæ præses, cognomento *Moderator*[22], quem quis vulgari lingua usus *Harmosten* appellet, quandoquidem & moderatoris nomen verustum est, Romanaque amplitudine dignum: & ipse *Harmostes*[23] quidam olim magistratus erat, qui è Lacedæmone hinc inde per omnem ejus ditionem dirigebatur.

16 Moderator Helenoponti.

17 Amasia metropolis Heleno-ponti. de qua vide Eusebium 2. de vita Constantini.

18 Neocæsarea, metropolis Ponti Polemoniaci.

19 Metropoles constituere Princeps potest. dixi *Nov.* 11. *& Lunic. C. de metropoli Beryto.*

20 Episcopi metropolitani, episcopi metropoleon.

21 Ut Amasiæ & Neocæsareæ civitatum Episcopi, in Constantinopolitana civitate conseerentur.

22 Moderator Helenoponti.

23 Harmostes quis: hujus etiam meminit Pausanias 2. *Bœotic.* & Appianus.

Cap. III.

Unde qui id officium suscipit, *Moderator Justinianeus Helenoponti* nominator: obtemperantoque illi per eam provinciam stationem agentes militares copiæ. †. Habeto etiam Adresponsum[24], cujuscunque[25] conditionis homines, omnes se illi submittunto sine ulla prærogativa privilegii. †. Audientiam quoque præbeto in causis tam pecuniariis quam criminalibus, & aliis minimis quidem, sine scripto & gratis: majoribus vero, licet scriptis intervenientibus, eo tamen sumptu quem sacra nostra præscribit constitutio. Item qui hunc magistratum suscipit, is utriusque officii annonas ferto, surgentes usque in septingentos viginti quinque aureos, unaque utitor cohorte, & publicorum tributorum decursio & periculum idem & commune esto tam contra eum qui officium obtinet, quam contia cohortem, quandoquidem & ipsa in unam coibit formam, & inter se conglutinabitur, quemadmodum is ordinaverit qui supra provinciam positus est,

†. Sed & magistratus Adsessor septuaginta duos ex publico aureos[26] capiet: & cohors ex ambabus prioribus una facta, quadringentos quadraginta septem aureos feret, & tremissem.

24 Vid. *Nov.* 24. *c* 4. *Nov.* 25. *c.* 1. *in fin. Nov.* 26. *c.* 2. *in fin.*

25 *l.* 3. *in fin. ff. de off. præfid.*

26 Solidos, *Jul. 27 Jul. c* 105.

Cap. IV.

Insuper[27] qui hoc fungitur officio, neque Vicarios[28] in locum suum per urbes dimittet: (observabitur enim & id quemadmodum in sacris nostris continetur mandatis) sed ipse oberrando urbes lustrabit,

28 Τοποτηρητὰς

1 Stativa ὑποδοχὴν appellant Græci. *Scring.* domicilium. *ſa demeure & ſa reſidence.*

2 Id eſt, morabitur.

3 De quo vide *Nov.* 8.

4 Magiſtratus eo honoratior, quo titulum habet digniorem, & majorem cohortalium numerum.

5 Moderatoris honorem habentes inter ſpectabiles ſunt judices. *Jul. cap.* 150.

6 Turpia lucra bonus princeps non admittit. Caligula ex captura proſtitutarum redigebat quantum quæque uno concubitu meruiſſet, *Sueton. in Calig* 40. contra quam Alexander Severus, qui lenonum vectigal meretricium & exoletorum in ſacrum ærarium inferri vetuit, quanquam ſumptibus publicis ad inſtaurationem theatri, circi, amphitheatri & ærarii id deputaſſe dicitur, *Lampridius in Alexandro Severo.* Veſpaſianus ex lotio. *Sueton. in Dom.* 23. alius ex umbra, *Plin.* 2. Michaël Paphlago pro aëre ὑπὲρ ἀκεραὶ. id eſt, ſpiritu aërio ac cœlo vectigal exegit, *Cedren.* hinc apud Harmen. *lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 47. περὶ ζημιῶν ἀκεραίων (quanquam ibi legitur ζητημάτων) & Pelcennius Niger *apud Spartianum.* vos terras veſtras levari cenſitione vultis, ego vero aërem veſtrum cenſere vellem. Procopius tamen ἀκεραίων interpretatur φορὰν ἄδοσπερ ἐξ ἀειρὸς φερομένην id eſt, novam exactionem & de cœlo excogitatam. Vide *Cujac.* 10. *obſerv.* 7. 7 *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconſ.*

8 *Nov.* 17. *c.* 15.

9 Titulos imponere ruſticis prædiis vel ædibus alienis, fiſci vel Cæſaris tantum proprium eſt. *Jul. cap.* 106.

10 Dixi ad *l.* 2. *Cod. ut nemo privat. l.* 1. *C. ut nem. liceat ſine judicis author.* adde *Novell.* 29. *c.* 4.

11 *d. c.* 15.

12 Εἰς κεφαλὴν αὐτῷ περιεβόρξας.

13 Κατεξέ κατὰ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς.

14 Πικρῶς. id eſt, acerbiſſimis. *Jul.*

15 *Nov.* 8. *c.* 13.

16 *Novell.* 8.

17 Κατάλογος deſcriptio, quæ & alibi ἀπογραφὴ, ac notitia: ſed & λόγος dicitur.

18 De provocationibus moderatori Helenoponti porrigendis, ut eadem illi moderatores teneant jura, quæ alii ſpectabiles, de quibus ſuperioribus Nov. dictum.

luſtrabit, nulla omnino lege aut ſacra forte pragmatica forma prohibendus, tametſi præcedens tempus tale quid juſſerit. †. Stativaque [1] aget [2] ubicunque illi viſum fuerit, vel in una metropoleon, vel in aliis urbibus, ſi modo ad ejus ſuſtentationem urbs per omnia ſufficit. †. Sordium ipſe & lucri abſtinens, omniaque citra incolarum diſpendium gerens. Nam neque ipſe, neque cohortalis, neque miles ipſum comitatus à collatoribus aliquid capiet, aut gratis ſumptum faciet, aut etiam collatores noſtros vel ipſe atteret, aut comitantes ipſum milites hoc ipſum agere permittet, hoc etenim & ipſum pars eſt noſtrorum mandatorum. †. Ipſe certe ſacramenti [3] memor quod præſtitit, & quod *gratu officium ſuſcipit*, quodque tam magnum annonarum incrementum meruit, nunquam quidquam auſit accipere, niſi magna id cum pœna velit reſtituere: neque ut cohors per ejuſmodi occaſionem tale quid vel exigat, vel oblatum accipiat permittens. Et niſi procuraverit, ut milites ipſum annonis ſuis contenti ſequantur, neque ipſe juſtam indignationem effugiet, irrogatumque ab ipſis damnum compelletur ex eorum annonis exigere, & hoc collatoribus ſarcire.

§. 1. Propterea certe majores hoſce magiſtratus auctoritatiſque pleniores tam [4] multitudine apparitorum (centum enim illum cohortales habere volumus) quam dignitatis magnitudine [5] (ſiquidem ſpectabilem illi magiſtratum efficimus) eſſe volumus, ut neceſſitatis tempore amplioribus utamur magiſtratibus, & qui noſtris ſubſervire poſſint juſſionibus. Quid enim facerent hi qui vetere forma præfuerunt provinciis, qui cum paucos circa ſe haberent, pauciſſimis ipſi imperitabant, modicaque admodum ferentes è publico, plurima dantes, rapere cogebantur, & unum hoc habere ſtudio, ut ſequentibus & undique ipſis imminentibus creditoribus occaſione pro officio datorum nonnihil gratiæ referrent & beneficii? Quibus rebus noſtros conſueverunt auctionari ſubditos impios juxta & periculi plenos ſibi reditus conquirentes. §. 2. Harum nos rerum indignitas permovit, ut non ſolum exinde provenientibus lucris [6] renunciaremus, ſed & de noſtro magnos inſuper ſuſtineremus ſumptus: & ſi quibus ſpecies aliqua magiſtratus interveniente pretio à deceſſoribus noſtris tradita eſſet, adhibita id medicina curaremus, atque hoc genere tributi collatores noſtros redderemus liberos, & officia ſuſcipientibus de noſtro ſolatium introduceremus, quo magis hos quoque libertatis participes efficeremus. Siquidem in parato nobis eſt, Deo, (ut apparet) talia largienti, ut non ſolum Afros, & quæ ibidem gentes ſunt libertate donemus, ſed etiam ut eos, de quibus in meditullio quodammodo noſtræ reipublicæ ſingulis ferme annis nova actio inſtituebatur, neque tamen dabatur ſub eodem manere *cauponatore*, *ſed per modica intervalla nunc hujus, nunc illius poteſtatis ſubdebantur*, hujuſmodi diſpendio & turpitudine liberemus. Hanc nos gratiam Deo referendam putavimus, qui Imperii nobis coronam impoſuit, qui communi omnium calculo per patrem noſtrum purpuram nobis donavit, qui denique tot tantaſque in nos liberalitates explicuit, quantas nulli majorum noſtrorum unquam dedit.

Cap. V.

OPortet igitur, ut qui ad hoc officii accedit, ſciens prudenſque quam multis hominibus, quam multis præſideat urbibus, quam venerandus item futurus ſit, mutata dignitatis forma ex Conſulari & Correctoria in majorem magiſtratum & ſpectabilem, per omnia ſubditis parcat, & indemnes ipſos tueatur, puris etiam ubique utatur manibus, & publicum augeat, ad ejuſque commoda omnem referat providentiam: privatim quoque ſordibus 7 & muneribus abſtineat: & civitatibus publice ſimul & privatim ſua jura decernat, oberrando eas perluſtret, & iis medeatur, nihil lucri cauſa faciat: neque parvum neque magnum, ſed bonum & memorabile nomen appetat, & diligenter, ſanctèque per omnia datum jusjurandum obſervet, in omnibus denique gratioſum ſe nobis exhibeat. §. 1. *Cavebit vero etiam, ne quod præcipue in Ponto committi ſolet, ejus rei cupiam facultatem det, ut nempe titulos* [8] *imponat prædiis*, vel alienis ædibus, ſiquidem hoc [9] ſolummodo fiſci proprium eſt, & regiarum domuum tam noſtrarum quam pientiſſimæ Auguſtæ. Si vero ſub alterius appellatione tabulas ſive titulos impoſitos deprehendat, tam ipſas protinus detrahet [10], quam eum qui illas affixerit, perveſtigabit. At ſiquidem is qui ſe rei dominum eſſe dicit, hoc fecerit, extemplo illius [11] rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos ipſe apposuit, ad [12] caput ejus impactis confractiſque. Si vero alienarum rerum procurator, fuerit, tam titulos (ut diximus) ad [13] ejus caput confringet, quam modicis [14] etiam tormentis eum ſubjiciet, quo magis hæc perdiſcens *u cujus cauſa id factum fuerit, cognoſcat*, quod neque ipſe per ſe, neque per certos ſatellites, aut per eos qui in hoc aſſumuntur, ut explendæ ejus avaritiæ ſatagant, ſubditos injuriis afficere liceat.

Cap. VI.

COnſimiliter oportet, ut ipſe ſpectabilis Moderator latrocinia exercentes, & habendi ſtudio alios defraudantes, mulieres denique, bona, jumenta, & ejus generis alia rapientes, reprimat, quo incontaminatum jus conſervet, & nos recte hoc videamur cepiſſe conſilii: neque quibuſdam per provinciam graſſantibus, ipſis vero ejus facti vindictam non repetentibus, pœnitentia nos inceſſat, quod latrunculatores & violentiarum repreſſores ceſſare fecerimus [15]: propterea enim illi etiam milites ſubmiſimus, ut illorum manu inſtructus, difficilius queat ab inſultantibus expugnari.

Cap. VII.

HÆc nos illi ſtrictim & ſub compendio commendata eſſe voluimus. Nam quæ per partes gerenda ſunt, ea manifeſte perſpiciet tam ex lege, quam [16] cum magiſtratus ordinaremus, in commune omnibus deſcripſimus, quam ex mandatis principalibus, quibus illi datis explanabimus quomodo magiſtratum diſponet tractabitque. Atque hæc agens, non ſolum nobis ingratus non erit, ſed etiam Deo ſimul ac nobis animam ſuam devovebit, & pro magiſtratu denique bene geſto bonam remunerationis ſpem concipiet. †. Subjicietur autem & quædam recenſio [17] huic ſacræ noſtræ legi, per quam clarum fiet, quid ipſum, & adſeſſorem, cohortemque ejus ex publico percipere, quid item ipſum pro codicillis magiſtratus præbere conveniat: ut edoctus quanta in ipſum conferatur liberalitas, & ad quantam moderationem impenſa pro codicillis ab ipſo facienda redacta ſit, rebus ut æquum eſt & recte utatur majorum inſuper gentium & plurium hominum imperium ſperans, ſi his quæ in manibus habebit, convenienter utetur.

Cap. VIII.

POrro damnus huic quoque, ut appellationis [18] in ſpectabilium magiſtratuum forma ab ipſo huc tranſmiſſæ, tam apud glorioſiſſimos præfectos, quam glorioſiſſimum noſtrum quæſtorem vice ſacræ conſultationis diſceptentur. At ſi quæ cauſæ minores quingentis aureis apud aliquos in ſua provincia motæ, (tametſi ex delegatione forte) non tamen apud ſpectabilem actæ per provocationem ſuſpendantur, tunc & in hoc gravior venerabiliorque factus, augmenti nobis in ipſum collati meminerit, & ita in rebus gerendis verſetur, ut omnibus ſubditis & nobis ipſis & ante nos Deo ſimul ac legi irreprehenſibilem ſe præbeat.

αὐτὸς ἡ ἀξιωσήσῃ τὰς πόλεις, ὑπ' ἐδένος νόμου τυχὸν ἢ θείᾳ πραγματικῇ κωλυόμενον τύπῳ· κἂν εἴ τι τοιοῦτον ὁ μεγέθους ἐπίπεδος χρῄζων.

†. Καὶ ἔσαι ἡ ἐπὶ τῆ μητροπόλεως ἢ ἐπὶ τῆ ἄλλων ἐνθα ἂν τύχῃ συνιδεῖ, (εἰπερ ὅλως ἡ πόλις αὐτάρκης ἐσὶ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τὴν αὐτῆ.)

†. Αὐτὸς μὴν τὸν κέρδος ἀπογράμμων, ἡ ζημίας ἀπάσης χωρὶς. σὺν αὐτοῖς γὰρ, ἐ ταξεώτης, ἐ σφηλώτης ἐπόμενον αὐτῷ, λήψεται τὰ παρὰ τῆ σωτηλῶν, ἢ δαπανήσῃ πρὸς ἡ τῆς σωτηλεὶς τὰς ἡμέτερας ἐπιθέψῃ, ἢ τοῖς ἐπομένοις αὐτῷ σφηλώτοις αὐτὸ τὸν πρόπιον ἐφησ. ἡ μὴ δὴ ἡ τὸν τὸ μέρος τῆ θείων ἡμῶν παραγγελμάτων ἐσίν. †. Αὐτὸς μὲ τὸν τι ὄφον οἴνων ὃν ἄμισε, ἡ ὅτι πρὸς ἀσκὸς παραλαμβάνων τὴν ὀχλὼ, ἡ αὖξησιν τοσοῦτον ἔχων σπήσεων, σὺν ἂν πᾶς τολμήσῃ τι λαθὼν, εἰ μὴ κ' μεγάλης ὑποδύναι τὸν τ ποινῆς ἐθελήσῃεν· ὧδε τῇ τάξῃ τοιοῦτό τι πρόπιον ἡ λαθεῖν τι κ' τοιαύτῳ φρόνιμον ἰφιεῖς. τις ἡ σφηλώτης, εἰ μὴ τοῖς οἰκείοις σπήσεσιν ὀρκωμόσις ἔπεσθ παραγκαδάσῃ, ὧδε αὐτὸς ἔξω δικαίως ἀγανακτήσεως χθησῇ· ἀναξηκοῦνησεται τε ὧν τ σπήσεων αὐτὸν εἰσαγέξασι τὸν παρ' αὐτῶν χθομόβολον ζημίαν, ἡ ταύτῃ τοῖς σωτηλάσιν ἀποδώναι.

§. α'. Διὰ τὸν γαμὲω βυλόμεθα ταύτας δὴ τὰς ὀχὰς μείζως τε ἡ σεμνοτέρας εἶναι, πλήθ τὸ τῶν ὑπηρετάντων, (centum γὰρ αὐτῷ βυλόμεθα τεξώτας εἶναι) σεμνότητί τε ἀξίας, (ἐπειδὴ ἀπαιτῶ ἐλίαν αὐτῷ ποιῆμεν τὸν ὀχλὼ) ἵνα ὧν ταῖς ἀναγκαιοτάταις ἀρχῇ χρώμεθα σεμνοτέρως, ἡ πᾶς ἡμετέρους κελεύσεσιν ὑπαργεῖν δυναῖς. τί γὰρ ἂν ἡ πρόξειεν ἄνδρες οἱ κ' τὸ πρῶ ἡμῶν χρῆμα ταῖς ἐπαρχίαις ἐφεστῶτες, ὀλίγοι μ' ὄντες, ἐλαχίσων ἐξάρχοντες· κομιζόμενοί τε παρὰ τῆ δημοσίᾳ σφόδρα μίτρια, διδόντες ἡ πολλὰ, κλέπλειν ἡ ἀναγκαζόμενοι· ἡ μέλιν ἔχοιτες ταυτὶν ἀνῶλω, τὸ τοῖς ἐπομένοις αὐτοῖς δανειταῖς, ἀφορίσαι τὸ ὠφέλ τὴν ὀχλὼν ἀδιάφθων, κ' μικρὸν ἀποδίδναι τὸ ὄφειλον; ἐξ ὧν τὰς ἡμετέρας σωτηλεὶς εἰώθασι πωλεῖν, ἀσεβεῖς τε ὄμως ἡ κακιζωδυμβύρις ἐαυτοῖς ὑφίσαντες πόρας. §. β'. Ταῦτα ἡμῖς ἐδυσώπησεν ἐ μόνον τοῖς ὑπτίθεν κέρδεσιν ἀπειπεῖν, ἀλλὰ ἡ οἴκοθεν ἀφορδωπανήσαι μεγάλα· ἡ εἴτε ποιν ὤνιον παρὰ τῆ πρὸ ἡμῶν τὸ τῆ ὀχῆς ἰδιόν χῆμα, τῶν ἐξωνησαμένων, ἡ ἐλεύθερας τὰς ἡμετέρας ἀφεῖναι σωτηλεὶς ἐ τοιέτε δασμὸ, ἡ οἰκοθεν ἀντεσαγαγεῖν τὸ παρεψυχλὸ τοῖς λαμβάνεσιν, ἵνα καὶ τύτοις μετεδῶμεν ἐλευθερίας. ἀπίκεν ἡ ἡμῖ, ὡς ἔοικε, ἐ θεὸ τοιαῦτα φιλοπρεμμύσι, μὴ μόνον Αφρικῆς, μόνοι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὀλέτε χαρίσασθ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ ἡ τὰς κ' μέσον ἡμῶν τὴν παλίλειαν ἔτως ἐκέσε πιτραφομένας, ἡ ὧδ' ὑπὸ τινατῆ μέρει συγχωρμένας πρᾶτθαι, ἀλλὰ κ' βραχύ τ ἑτέρων ἡ ἑτέρων ἐξωσίας ἀεὶ χιομένας, ἐλευθεράσαι τ τοιαύτης ζημίας τε ἡ αἰσχμίης. ταύτῃ ὠφέλημεν ἡμεῖς τὴν χάριν ἀποσήκειν ἡ ἀναθεῖναι θεῖ, πᾶ τ ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ τίφανον ἡμῖν ἐπιθέντι, πᾶ τὴν ἀλαμπρίδα ψῆφον κρινῇ παρὰ ἐ πολλῆς ἡμῶν δυρησαμένων, πᾶ φιλοβρησαμένων τοιαῦτά τε ὁμῖ ἡ τοσοῦτα ὁπόσα τὸ ἐμαυτῷ δέδωκεν ἑδένι.

ΚΕΦ. ε'.

ΔΕῖ τοίνυν τὸ ἐπὶ τὴν ὀχλὼ παιρόντα ταύτῃ, εἰδέναι ποσῶν μὲ ἀνδρῶν, ποσῶν ἡ ἡγήσῃ πόλεων, ὅπως ἡ ἔσῃ σεμνὸς, μετασολὰν ὠμότητα τὸ ἡ ἡμερίας εἰς ὀχλὼ μείζονά τε ἡ ἀσκωλοίλιαν, φείδεσθ παντὸς τὸ ὑπηκόων, ἡ φυλάτειν αὐτὰς ἀζημίως, ἡ καθαρὰς χρῆσθ παντὸς τὸ τῆς χερὸς ἡ τὸ δημόσιον αὔξειν, ἡ ξ' συμφέροντ αὐτῷ πάσαν πίθεσθ πρόνοιαν ἡ τὰ ἰδία λημμάτων ἀπίχεσθ, ἡ ταῖς πόλεσι κοινῇ τὰ ἡ ἰδίᾳ βραβεύειν τὰ δίκαια. βέλνοεῖν τε αὐτὰς ἡ ἐᾶσθαι, ἡ κέρδος ἑτέρᾳ μηδ' ὁτιῶν πρόπιεν μήτε ἔλαττον μήτε μεῖζον· ἀλλὰ δέξης τὰ ἀγαθῆς ἐφιέσθαι, ἡ ξ' ἁλῶ πάντων δύρκειν, ἡ ἡμῖν ἐν ἄπασι κεχαρισμένον καθεςάναι.

§. α'. Τὸ ἡ μάλισα ἐπὶ ξ' Πόντῳ τὰληπμελήμφον φυλάξῃ, τὸ μηδενὶ δῶναι παῤῥησίαν ἡ πίτλας ἐπιτθέναι χωρίοις, ἡ οἰκήμασιν ἀλλοτρίοις. μόνον γὰρ ἴδιον τῶν ξ' τε δημοσίᾳ τ τε βασιλικῶν οἴκων ἐσί, τ τε ἡμετέρων τ τε ἡ δυσεβεσάτης αὐγούσης. εἰ ἡ εἰς ἑτέρᾳ τινὸς δόμοις ἀφορμὴν ἐκ τῶν ἀνατεθείσας, αὐτὰς μὲ δίθυς καθαιρήσῃ, ἀνιχνεύσῃ ἡ τ τοιῦτος ἡ ἐλέγξαντα· κ' εἰ μὲ αὐτὸς ὁ λόγων ἑαυτὸν εἶναι διατότλω ξ' πράγματ, τῶν πρόπιον, παρεχέτω πρὸς τοῖς οἰκείοις πρόξμοσι πίτλας ἐπιθῆσ δημόσιας, εἰς κεφαλὴν αὐτῷ ἀναῤῥίξας τὰς ὑπ' αὐτῷ τεθείσας πίτλας· εἰ ἡ φεύγοις εἴη πρόγμάτων ἀλλοτρίων, τάς τε πίτλας, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, κατεάξῃ κ' τ αὐτὸς κεφαλῆς, βασάνοις τε αὐτὸν ὑποθῆσ πικραῖς· ὥστ ταῦτα μαθόντα τ ὦ πρόσθεν ἀσφαλῶς, γνώσεται ὡς σὺν ἔξεσι κτε δι' ἑαυτὸ, ὅτε ξ' ἁλῶ πιων ἀδυρόφρων, ἢ πρὸς τολεονεξίαν παραλαμβανομένων, τὰς ὑπηκόης ἀδικεῖν.

ΚΕΦ. ς'.

ΔΕῖ ἡ αὐτὸν ὁμοίως τ ἀβέλεπτον μηθρώπειρα ἀνασέλλειν κ' τὰς ληςδόνας κ' τὰς τολεονεκτῶντας, κ' τὰς γιναικίας τι κ' ἀσελγείας κ' ὑποζύγια κ' τὰ τοιαῦτα ἁρπάζοντας· ὅπως ἂν καθαρὸν φυλάττοι τὸ δίκαιον, κ' φανείημεν ὀρθῶς ἐπ' αὐτῷ βεβυλευδόμοι· κ' μή τις ἡμῖς εἰσέλθοι μετάμελ ὅτι λησοδιώκτας τε κ' βιοκαλύτας ἐπαύσαμεν, πιῶν μὴ καθιτηκότων τὴν χάριν, αὐτὰ ὑ σὺν ἀμείνοντ. ἀλλ' εἴτε ἡ αὐτὸ κ' τὰς σφαπάσας ὑπεθήκαμεν, ἵνα κ' τὸν οἰκείων ἔχων χείρα, δυσκαθαιρέκτ τοῖς ἐπηρεάζουσιν εἴη.

ΚΕΦ. ζ'.

ΤΑῦτα αὐτῷ συλλήδην παρφωνήμεν. τὰ ἡ δὴ κ' μέρ εἴσε σαφῶς, ἔκ τε ξ' πᾶσιν ὧν χαιρὲ χαρακτῆρα νόμω. καθάπερ ἐπιζήμιον τοῖς ὀχαῖς, ἔκ τε τ βασιλικῶν παραγγελμάτων, ἅπερ αὐτῷ διδόντες, ὑφηγησόμεθα κ' πίνα τρόπον ἀξιθήσῃ τὴν ὀχλὼ· κ' ταῦτα πρόξειν, ἡμῖν τι σὺν δοθυμίᾳ ἔσαι, ἡ τε κ' τῷ νόμω τὴν ἑαυτῆ ψυχλὸν ἀναθήσῃ, κ' ἀγαθὰς ὑπερ ὅλης τ διοικήσεως ἐξέ τὰς ἐλπίδας. †. Ὑποτεθήσε ἡ κ' καταλογ τὰδὲ ἡμῶν τῷ θείω νόμω, δι' ἑ χθύσε φανερῶν τὰ μὲ αὐτὸν τε κ' τ πίρεσθαι κ' τὴν τάξιν τὴν αὐτῆ παρὰ ξ' δημοσίᾳ πρόσηκ λαμβάνειν, τί ἡ αὐτὸν ὑπὲρ τ ἀρχικῶν παρέχειν συμβόλων· ὅπως ἂν ἐπιτέμῃ τὸ, τε ἐλευθέριον τ ἐπιδόσεως τ εἰς αὐτὸν χθομόβλης, τό, τε συνεσταλμένον τ παρ' αὐτῆ δεῖ τὰ σύμβολα πρόσεσθαι δυνάτενης, χρέφε κ' τὸ πρόσηκον τοῖς πρόγμασι μειζόνων τὲ ἐθνῶν κ' πολεόνων ἀνθρώπων ἐλπίζων ἄρχειν, εἰ τοῖς ὧν χερσὶ χρήσαιτο πρόσηκόντως.

ΚΕΦ. η'.

ΔΙδομεν ἡ κ' τῦτο, τὸ τὰς ἰφόρσεις τὰς παρ' αὐτῆ κ' τὸ τ' ἀβελπίλεπτον ὀχλόντων χῆμα, παρά τε τοῖς εὐδοξοτάτοις ἐπάρχοις, παρά τε τῆ εὐδοξοτάτῳ ἡμῶν κ' κρνσκλησίωνα κελεύσ ποιαίσασθ τὰς τε δίκας ἐλάττως τ' πίγκησθαι χρυσῶν ὧν τῇ κρ' αὐτὸν ἐπαρχίᾳ παρὰ πᾶσι κινεμένας, (κἂν εἰ συχὸν ὁκ παράσπουδος, μὴ μόνοι ὦ θεῷ ἀσεκτοδιδίοις ῥηθεῖσι) ὅταν ἰφόσεται γένοιντο, αὐτὸν ὁ τάξῃ θείᾳ κατεξετάζειν ἀκριβαιτέρᾳ. ὥστ αὐτὸν ἡ κ' τῦτο σεμνότερον ὄντα, μεμνῆσθ τ παρ' ἡμῶν δεδομένης αὐξήσεως αὐτῷ, ἡ ὅταν χρῆσθ τοῖς πρόσθεν ὡς ἀμεμπτὸν ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, ἡ ἡμῖν αὐτοῖς, ἡ πρὸ μ' ἡμῶν θεῷ τε ἡ τῷ νόμῳ παρέχειν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τοῦτο τοίνυν ἀπαιτῶ ἐγὼ τὴν ὑπερογὴν μεγαλοψυχίαν σου, τοσαύτας τε αὐτὴν τοῖς σπουδαῖς ἐπιδεῖσαν, ὅτου τε αὐτῷ τοῦ σεμνοῦ ἀξιώματος ὡς πολλοῖς οἰκείως ἔσεσθαι ἀφθονωτάτην, τῇ δ' ἐμοὶ αὐτῇ δεδωκότα παρ' ἡμῶν αἴνου τε καὶ ἀξιώματος ἐπιθυμίας. Dat. xv. Kal. August. *Constantinop.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΑΙΤΩΡΟΣ ΠΑΦΛΑΓΟΝΙΑΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κθ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρείων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ Παφλαγόνων ἔθνος οὐκ ἀγεννὲς τε καὶ οὐκ ἀνάνυμον καθεστὼς, ἀλλὰ τοσοῦτον ὡς καὶ λαμπρὰς μεγαλας ἐπιδεῖξαι, καὶ τὰς ἐν Ἰταλοῖς συνοικίσεις βεβαίως, ἐν αἷς δὴ καὶ Ἀκυληία πολις τε ἐπ' ἐσχάτοις μοίραις κατῴκισται, καὶ βασιλικῶν πομπαῖς διαφανῆ δέδεικται.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟ τοίνυν Παφλαγόνων ἔθνος ἐπὶ τῆς Ονωρίου τοῦ εὐσεβοῦς λήξεως χρόνων ἐλαττοῦται, καὶ πόλεις ἀποβαλόν τινας, καὶ καθ' ἑτέρωιαν χρείαν φοβηθὲν, ὑφεῖναι πινὰ δίκαιόν τε καὶ μέγεθος, αὐθις αὖθημερὸν χρῶμα τὸ πρωτεῖον ἐπαναγαγὸν ἑαυτῷ, καὶ μίαν πόλιν τὴν Παφλαγονίαν ἀποτελέσαν· καὶ ἀπὸ ἐπὶ τοῦ δυὸ πιπρασκόμενον Πόντων, ταύτας καὶ ἐπ' αὐτὴν ἀφηκέναι. ὥστ' καὶ τὰ τῶν ἐθνῶν τούτων ἔχοντα τὴν ἀρχὴν μίαν τε δὴ καὶ μίαν αὐτὴ δυεῖν τε ἐμπροσθεν, (φαμὲν δὴ Παφλαγονίας τε καὶ Ονωριαδοῦ) κελεύσαι μὲ πραίτωρα, (Ρωμαϊκὸν δὴ τὸ τάγμα, καὶ τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἰθυντὰς πρέπον) τάξει δὴ χρῆσαι μιᾷ, συναριθμουμένου αὐτοῦ τοῦ ἐμπροσθεν δυὸ τάξεων, ὧν καὶ ἀνδρῶν ἑκατὸν ἀξιόμαχος συμπληρώσαι. ἐπίσης δὲ καὶ ὑπὸ τοῖς τε δημοσίοις ἅπασιν, ὅσα τε Παφλαγόνες, ὅσα τε οἱ περὶαὐτὸ Ονωριαδοῦ οἰκήτορες ἐτέλων. καὶ ἡνίκα τοῦ πόλεων ἁπασῶν ὧν ἐκατέρα πρότερον εἶχεν ἐπαρχία, τοσοῦτον Ονωριαδὶ, Πρυσιαδοῦ τε καὶ Κρᾳτείας καὶ Ἀδριανουπόλεως, καὶ Τίου καὶ Κλαυδιοπόλεως καὶ Ἡρακλείας· εἰ δὲ καί τινες αὐτῶν ὑπὸ Βιθυνίας ἐληφθησαν πρότερον, (ὁποῖον δὴ Πρυσία τε καὶ Ἡρακλεια καὶ αὖτη μὲν ἡ μητρόπολις τοῦ ἐπαρχίας φαμὲν ἡ τῶν Κλαυδιοπολιν) ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἅπαξ μετέστησαν, αὖθις ἐπαναγαγεῖν αὐτὰς εἰς Βιθυνὸς, ἡ συνζευχθῆναι τὸ χρῆμα, πολλῆς ἀσθημοσύνης εἶναι δοκοῦντος συμπλοκῆς. ὥστε αὐτοῦ τε αἱρηθέσαι πόλεις ἓξ, πρότερον Ονωριαδοῦ ὕστερον, νυνὶ μὲν καὶ αὐτὴ Παφλαγονίας ἔσονται. σὺν δὴ Παφλαγόνι αὐτοὺς ἓξ δικαιοδοσίαν πόλεων ἑτέρων ἕξ, τοῦ ἀνωτέρω εἰρημένου τοῦ χώρας φαμὲν δὴ Γερμανικηνοπολεώς τε καὶ Γαγγρων, καὶ Πομπηϊανοπόλεως, καὶ Δαδύβρων, καὶ Σωρῶν, καὶ Αμάσεως, καὶ ἔτι γε καὶ Ιωνοπολιτῶν. διὸ δὴ καὶ τε ἔσονται αἱ πόλεις ἅπασαι τοῦ ἐπαρχίας ἁπάσης. καινίζουσιν, ἀλλ' οὐ τε μητροπολίται τοῦτο οἱ τὰς ἱερωσύνας οὐρανίους δεχόμενοι, ὡμῶσιν ἐπὶ τοῦ αὐτῆς τάξεως, τοῦ ἐπ' αὐτοῖς τὸ μὲ ἐπὶ τοῦ τόπου χειροθεσίας σὺν ἀμεινοσύνῃ· ἀλλ' ὑπὸ δὲ μητροπολιτῶν πατριάρχου τοῦ διδάσκοντος τούτης χειροθετουμένοι πόλεως· αὐτοί τε τὰς ὑφ' ἑαυτοὺς χειροθετοῦντες, ὃς μέχρι νῦν ἐχειροθέτουν, ἐδὲν ἀλλήλοις δεῖ τούτων δ' Αφησιάζοντες, ὁ Αφεσιερόμενοι. καὶ μία τὸ λοιπὸν ἐπαρχία γένηται), πλείους ἔχουσα μητροπόλεις· τοῦτο ὠφελῆ καὶ σὺ ἑτέρας ἡμῶν ἐπαρχίας ἐσῖν.

ΚΕΦ. β'.

Ὃ τῆς ἀρχῆς ἔχων τὴν ἐπαρχίας πάσης, (Παφλαγονία δὲ ἅπασα κελεύσω, καθὰ καὶ πρότερον ἦν) τὰς τε πόλεις ἀξιονοήσῃ, κελεύστου δέοντος τοῦ ἐμμονῆσαι ἴσως ἐπὶ κωλυσῇ τοῦ τοιούτων γεγονότος τύπων· τοσοῦτον πρήσει παῖς πόλεσιν σὺν σκέμμασιν, (τοῦτο γὰρ αὐτῷ παντελῶς ἀπαγορεύομεν. ἐπεὶ τοῦ ἀτόπων ἐσῖν ἅμα μὲ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας χρηματίζειν, ἅμα δὲ ἑτέρῳ τῶν αὐτὸ ταῖς ὠφελῆ τὸ νόμου διδόναι) ἀλλ' αὐτὸς ἀπαγγελοῦσα διοικησῇ, τά τε δημόσια εἰσαγαγεῖν σπουδῇ πάσῃ προθυμίᾳ, μήτε ὑπερτρέχων, μήτε ἐλαττῶν, ἀλλὰ τοῦ δικαιοσυνῶν ἰσότητα ἀντεχόμενον· πθέμενός τε αὐτοῦ ἂν εἰ τι βέβηλον τὸ δημόσιον, τοῦτο ἐπανορθῶν· τοὺς πόλεις τε φυλάττων αἰζημίας κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ· καὶ σύστησιν μὲ λαμπράνων ὧν ἐκατέρα πρῶτον εἶναι ἀρχή· συνιοῦσαν εἰς χρυσοῦς ἑπτακοσίους ἑκατοντάδα ἑπτὰ δὲ ἑξήκοντα· καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, καὶ τῶν τάξιν τὴν μίαν ἐξ ἀμφοῖν συνιθέμενον, καὶ εἰς ἀνδρῶν ἑκατὸν συνιοῦσαν ἀξιόμαχον· καὶ τελεσκοσίους πεντακοσίους ἑπτὰ τεσσάρων ἑκατοντάδα χρυσοῦς ὑπὲρ παρεψυχῆς λαμβάνουσαν παρὰ δὲ δημοσίᾳ. πρὸς τε δεκόμενον τὴν ἀρχὴν, καὶ πρὸς τούτῳ καὶ τὰ καθ' αὐτὸν ἀξιονύων. ἡμεῖς γὰρ κατέπαυσθα τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς ἐξωνησόμενοι, καὶ τοῖς κομιζομένοις ἐξ ἔθους, προφάσει δὲ καλαμβῶν συφορεσίᾳ, δώσομεν αὐτοῖ, τοῦτον τὸ φόρων αὐτοῖς τὰ ἐπαρχίας ἐπιδιδύντες ἀφ' ὧ θρόνῳ δὲ σῷ. καὶ ὁ συζυμήσομεν ὑπὸ χρήμασι καὶ προκαλύμμασι τρόποις τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους κατασκευάζας. ὁ γὰρ ἂν οἱ βαρβάρων τὰς πρόσω ὑποτελεῖς ἀπαλλάξαντες, καὶ τὴν ἀρχαίαν εἰς αὐτὰς ἐπαναγαγόντες ἐλευθερίαν, τὰς σὺν ἡμῖν αὐτοῖς θελούσιν ἄλλοις συζυμήσομεν· ἀλλὰ τῷ δι' ἡμῶν πολλοῖς ἔθνεσιν ἐλευθερίαν φιλοτιμησαμένῳ θεῷ, τοῦτο καὶ ἡμεῖς καθ' ὅσον ἐσῖ δυνατὸν, τῷ τε ἀεὶ πιπρασκομένων ὑπηκόων ἡμῶν πρόσοισμεν ἐλευθερίαν. ὅτε τὰς λαμβάνουσας κατεβλάπτοντες, (ἀνέσοιτο γὰρ αὐτοῖς τὴν νενομισμένον ἀσφάλειαν) ὅτ' ἐφιέντες ταῖς ἀρχαῖς, ὀνόματι τε δόσεως, τὰς ὑπηκόους τὰς ἡμετέρας, ὥσπερ τε τῶν ἀνδραποδῶν, ὠνεῖσθαι μὲ τοῦτο τῶν πιπρασκόντων, πιπράσκειν ὃ τοῖς ἀδικοῦσιν. Εστω σοὶ τοίνυν καὶ αὐτὴ τῶν τε Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχιῶν μία, διττὴ πρότερον (σὺν ἴσμεν ἀνθ' ὅτου) ἰθυνομένη. καὶ κελεύσεις μὲ, καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεν, τὸ ἐπὶ τοῦτης ἀγκύλωμον, πραίτωρα Παφλαγονίας Ιουστιανῶν. (ἔξεσι δὲ αὐτὸν ἐκλαῖ γλωττῇ καὶ ἑφλησθν κελεῦν.)

ΚΕΦ. γ'.

ΤΩν ὅρκων ὃ αὐτὸν ἀναμενήσῃς ἀεὶ καθ' ἓς πρόσκλησιν τῷ ἀρχῷ, ὥστε καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας, καὶ μηδὲ κέρδεσιν αὐτοῦς ῥυπώσας, ἐφ' ᾧ τὸ δημόσιον ὠφελεῖν τε καὶ αὔξειν δικαίαις τε πανζυχίοις καὶ ἀμέμπτοις προθυμίαις. ὥστε νέμειν τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην ἔν τε τοῖς δημοσίοις, ἔν τε τοῖς συμβάλλουσιν, ἔν τε τοῖς διηκεζομένοις πρὸς ἀλλήλους. πρόνοησόν τε αἰζημίως τὰς πόλεις, ὥστε μήτε αὐτὸν, μήτε τὸ παρεδρον, μήτε τὴν ἐπομβρίαν αὐτοῦ θεραπείαν (εἴτε σχολιτῶν, εἴτε ταξεωτῶν, εἴτε οἰκετῶν) τι κερδαίνειν, ἢ πρόφασι δαπανᾶν. δεῖ δὲ αὐτὸς μὲ ἐξ ὧν αὐτοῖς δίδωμεν ὧν τε δημοσίᾳ σιτήσεων, τὰς δαπάνας ποιεῖσθ, σὺν μελέτητι πρόνοιαν ζῶντας τὸς ὃ ἐπομβρίας αὐτοῦς σχολάσας γνώσεται ὡς εἰ μὴ τοῖς οἰκείαις ἀρκυμβροι σιτήσεσιν οὐδυνοσρῖεν, ἀλλὰ διορῆσεται τὸς σωστελεῖς τὸς ἡμετέρας ἀδικεῖν, ἢ πσιν αὐτὸς πρόσθαλλειν ζημίαις, ἢ πρόφασι ποιεῖσθ τὴν δαπάνων, ἀφ' ὧ τῷ ἀρχῷ ἔχοντ τὸ αἰζήμιον ἔσῃ τοῖς σωστελεῖσιν ὧν τὰ ἐκείνων σιτήσεων αὐτὸς μὲ αὐτὸς ἀπαιτῆντ, οἰκείᾳ ὃ κινδυνῳ τοῖς σωστελεῖσιν ἐξ αὐτῶν πρόσπιδντ τὸ αἰζήμιον.

Epilogus.

§. 1. Hæc igitur omnia pernoscens excellentia tua, & tam magnas illi annonas addat, & ita ample cum dignitatis effectum sciat, ut floris & dignitatis jam nunc à nobis illi traditæ cupiditate multis hunc consequi merito affectabile sit [1].

Tit. VIII.

DE PRÆTORE [2] PAPHLAGONIÆ.

Novella Constit. XXIX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni præfecto prætorio.

PRÆFATIO.

PAphlagonum gens & antiqua, neque ignobilis olim extitit: in tantum quidem, ut & magnas colonias deduxerit; & sedes in Venetiis [3] Italorum fixerit, in quibus & Aquileia omnium sub occidentem urbium maxima [4], & quæ multoties cum ipsis etiam regiis certamen susceperit, condita fuit.

Cap. I.

HAnc sane Paphlagonum gentem Honorii pientissimi principis temporibus diminutionem passam, & aliquot amissis urbibus nulla utili de causa veteris illius contentionis & rigoris remissionem amplexam, nos denuo ad pristinam formam reducendam esse, ipsam quoque Paphlagoniam ad instar unius civitatis redigendam, & quæ in duobus jam Pontis [5] fecimus, eadem putavimus & in ipsa constituenda: ut qui harum gentium adunatum imperium, & unum ex duobus prioribus, nempe Paphlagoniæ & Honoriadis) factum tenet, is prætor nuncupetur (quod nomen & ipsum Romanum est, & provinciarum rectoribus accommodatum) & una utatur cohorte ex duabus prioribus conglutinata, quam & centum virorum numerus supplebit. Imminebit autem omnino hic quoque tributis [6] publicis exigendis. tam quæ Paphlagones, quam quæ Honoriadis olim incolæ pendebant. Præterea omnibus ex æquo urbibus provideat, quas utraque prius habuit provincia, hoc est in Honoriade quidem, Prusiadi, Cratiæ, Hadrianopoli, Tio, Claudiopoli, & Heracleæ. Tametsi enim ex ipsis quædam, ut Prusias [7], Heraclea, & ipsa provinciæ metropolis & caput, Claudiopolis [8] scilicet ex Bithynia prius illi assumptæ sunt, tamen quia semel eo transmigrarunt, magnæ curiositatis [9] esse putavimus, denuo ipsas ad Bithynos reducere, & formam perturbare, adeo ut sex prædictæ urbes, in Honoriade prius existentes, erunt jam nunc & ipsæ pars Paphlagoniæ. Inter ipsos vero Paphlagonas jurisdictionem habebit in alias sex urbes, quæ jam inde ab initio ad eam provinciam pertinent, nempe Germanicopolim, Gangram [10], Pompejopolim [11] Dadrybos, tumulos Amastridis [12], & insuper Jonopolim. Et duodecim omnino totius provinciæ urbes erunt. Cæterum quantum ad præsens institutum circa sacerdotia nihil innovamus, sed Metropolitani qui olim sacerdotia hic suscipiebant, tam in eodem manebunt ordine, ipsorum ordinatione quoad locum non mutanda, sed ab hujus almæ urbis beatissimis Patriarchis ordinandi, quam quos sub se positos hactenus ordinarunt, eos & nunc ordinantes, non de illis inter se dissidentes, non confundantur. Et una de cætero fiet provincia, plures [13] habens Metropoles, id quod, & in aliis quibusdam nostris extitit provinciis.

Cap. II.

ENimvero qui totius provinciæ imperium tenet (appelletur autem tota provincia, quemadmodum & ante, Paphlagonia) etiam oberrando urbes lustrabit, nulla id factum prohibente sacra forma olim forte ad talium prohibitionem composita, sed neque *Vicarios* in locum suum hinc inde per urbes dimittens. Omnino enim hoc ipsum prohibemus, si quidem turpe est, ut quamdiu [14] ipse in provincia jus reddit, interim alteri quoque vices suas contra legem committat. Sed ipse omnia dispensabit, & publica tributa summa cum animi promptitudine profligabit, neque plus neque minus exigens. Justitiæ præterea consentaneam æquabilitatem retinens, simul providentiam adhibebit, ut si quid damni fiscus acceperit, id corrigat: simul urbes illæsas tam publice quam privatim conservet. †. Annonam quoque, quam uterque prius magistratus habebat surgentem in septingentos vigintiquinque aureos capiet: tum adsessorem habebit, qui septuaginta duos ferat aureos: & cohortem unam ex ambabus compositam, procedentem usque ad centum virorum numerum, & quadringentos quadraginta septem aureos & tremissem percipientem è publico. Cumque gratis [15] officium suscipiat, gratis item hoc ipsum obeat. Nos enim in hac quoque parte subditos nostros redimemus, & his qui ex consuetudine per [16] occasionem suffragii (ut vocant) *aliquid percipiunt*, dabimus ipsi, hoc nimirum illis per thronum tuum erogantes ex publicis ejus provinciæ tributis: neque patiemur, ut sub specie & velamento auctionis subditi nostri in servituterm adigantur. Neque enim nos, qui decessorum nostrorum collatores à Barbaris eruptos, ad veterem libertatem reduximus [17], committemus, ut qui nobis ipsis peraddicti fuerunt, aliis serviant: quin potius Deo, qui multis per nos gentibus libertatem elargitus est, subditorum nostrorum usque novis auctionibus oppressorum libertatem (quoad ejus fieri potest) quasi donarium aliquod offeremus: neque oblædentes eos qui jam accipiunt (introducemus enim solitam illis ad hoc securitatem) neque item permittentes, ut datæ pro officio pecuniæ nomine magistratus, quasi mancipium aliquod subditos nostros à vendentibus coëmant, & revendant injuriam inferentibus. Esto igitur inter Pontici tractus provincias & hæc una duplex [18] antea (haud scimus qua de causa) facta appellabuntque (ut diximus) eum qui provinciæ præerit, Prætorem Paphlagoniæ Justinianæum, licebit autem Græca ipsum lingua etiam Strategum [19] appellare.

Cap. III.

PRæterea semper illi in memoriam rediges jusjurandum, cujus interventu officium suscipiet, *ut puras manus neque turpi lucro sordidas habeat, ut fisci commoda justu & undique inculpatis accessionibus augeat, ut subditu nostru æquitatem & justitiam impertiat tam in causis publicis, quam privatis*, sive contrahant, sive judicio inter se contendant. Urbes autem absque læsione subditorum lustrabit, ut neque ipse, neque Adsessor, neque quod ipsum sequitur famulitium, sive ex militibus, sive ex cohortalibus, sive ex servis, aliquid lucretur, aut gratis sumptus faciat. Oportet enim ut tam ipsi ex iis annonis quæ porriguntur ipsi è publico, sumptus faciant cum conveniente mediocritate agentes vitam: quam milites, qui ipsos comitantur, cognoscant, quod si non suis contenti annonis iter faciant, sed collatores nostros ausi fuerint tentare injuriis, aut damnis involvere, aut gratis sumptus facere, collatoribus indemnitas futura est ex ipsorum annonis, per eum qui magistratu defungitur, ut ipse tam eas repetat, quam etiam ex illis suo periculo collatoribus indemnitatem asserat.

1 Dat. 25 Kal. August. Constantinop. Belis. V. C. Juli est, anno 535.

2 Hoc spectant 6. Etog. 11. de provocatione Prætoris Paphlagoniæ vel Honoriadis porrecta, & de aliis provocationibus in diversis provinciis porrectis. *Just. const.* 25. *& const.* 28. *de off. præt. Paphlagoniæ.*

3 Solinus, Paphlagonia insignis loco Heneto, à quo (ut Cornelius Nepos perhibet) Paphlagones in Italiam transvecti, mox Veneti sunt nominati. Solinus 6. 46 *Plin.* 6. *cap.* 2. Quo loco, inquit, Henetos adjecit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Henetorum etiam meminit Liv. 1. *decad.* 1. *in principio. Strabo* 5.

4 Ausonius tamen *in claris urbib.* Aquileiam nonam facit. *Non erat ille locus: meritò tamen aulla recenti, Nonæ inter claras Aquileia celebris urbes Italæ ad Illyricos objecta colonia montes, Mæsibus & portis celeberrima.*

5 *Nov.* 28.

6 *Nov.* 8. *cap.* 8.

7 Prusias metropolis olim Bithyniæ, condita à rege Prusia, eo scil. qui Annibalem recepit: vide *Strabon.* 12.

8 Claudiopolis, metropolis Paphlagoniæ. olim Cythinis. *Dion. in Adrian.*

9 Id est, non utile esse duximus.

10 6. *Plin.* 2. Inde concilium Gangrense, tempore Sylvestri Papæ. 1. *tom.* 1. *conf. dist.* 15. *c. Annotatio.* unde dicta, vide *Strabon. lib.* 12.

11 Quæ antea Eupatoria dicebatur, condita à Mithridate. *Solin.* 47. & 2 *Plin.* 2.

12 Olim Sesamum oppidum, 6. *Plin* 2.

13 Dixi ad *Novell* 28. *cap.* 8.

14 Præfectis, vicario non est opus.

15 *Nov.* 8. *c.* 1. *Nov.* 17. *c.* 1.

16 Προς ἐσῆ τὸ καλούμενον συφορᾶγιον. vid. *l. unicam Cod. de suffragio.*

17 *Nov.* 28. *c.* 6.

18 Prætor Paphlagoniæ duplicem habet potestatem, Paphlagoniæ scil. & Heleponti.

19 Strategum Paphlagoniæ observa.

Cap. IV.

Atque hæc ſane lex nobis de Paphlagonibus poſita eſto, honoratiorem illis magiſtratum efficiens, ut qui inter *ſpectabiles* [1] numeretur, præbens ipſi auctoritatem tam in provinciales milites, (quatenus tamen juſte eis præcipiat) quam etiam contra alios, nullis ejus provinciæ hominibus privilegio uti queuntibus, ſive majores, ſive minores, ſive etiam procurationi rerum ad potentes homines pertinentium præfecti ſint. Certe quod facile per ea loca admittitur, hujus rei excellenter curam geret, ne committat, ut aliquorum prædiis *Tituli* apponantur, ullum aliud nomen habentes inſcriptum, quam vel fiſci vel regiarum domuum. Sed ſi quid tale factum deprehendat, eos quidem titulos è veſtigio detrahet [2]: fiſci vero nomine prorſus alios titulos prædiis ejus qui talia delinquit (ſi præſens hæc faciat) imponet prius detractis titulis ad illius caput confractis. Si vero abſens ſit, prædiorum curatore comprehenſo tam corpus ejus tormentis ſubjiciet quam titulos detrahet: & in capite [3] eos curatoris prædiorum comminuet: ſciens quod ſi quid ejuſmodi negligat, nos vero didicerimus ſimul aliorum, ab aliquibus impoſitos prædiis titulos hærere quam fiſci regiarumque domuum tam noſtrarum quam pientiſſimum. Auguſtæ ſimul præſidem re ipſa comperta iſtos per negligentiam omiſiſſe, is qui hunc magiſtratum obtinet, bonorum ſuorum publicationem ſuſtinebit, ut qui cum facile pro magnitudine imperii præſens iſta prohibere potuiſſet, debita ea opera neglexerit.

Cap. V.

Ad hæc diligenter ibi ipſum locorum proſpicere volumus, ut omnes qui *latrocinia* [4] *exercent*, qui alienas ſubſtantias aut etiam uxores rapiunt, qui alia denique patrant crimina, perſequatur, comprehendat, & competentibus ſuppliciis ſubdat, & omnem prorſus injuſtitiam reprimat: neque committat, ut in aliquo probiores & manſuetiores injuriis afficiant, ne aliis denuo talium perſecutoribus opus habeamus, cogamurque rurſus violentiarum repreſſores, latrunculatores [5] & alia id genus tolerare nomina ſimul & negotia quæ nos averſati ipſum ad hunc ordinem produximus, & ita amplum dignitatiſque plenum magiſtratum effecimus, ut tam appellationes apud ipſum cum judicat interpoſitas ad excellentiam tuam, cuique eundem unquam magiſtratum ſuſcepturi ſunt, & celeberrimum quæſtorem ſacri noſtri palatii, qui in forma conſultationis audientiamiis accommodabunt, quam minores cauſas quingentis ſolidis, in provincia ejus apud aliquos non ſpectabiles motas, & ſi ex delegatione ſint, cum per provocationem ſuſpenduntur, ad ſe deducat in habitu, & ordine ſacri auditorii, & ut ipſe inter à nobis inventos, & in ampliorem formam redactos magiſtratus ubique connumeretur. Siquidem & ipſi majores erunt, & in majore quam priores reputatione habebuntur, & facilius nobis vel in majoribus negotiis ſuum exhibebunt miniſterium. Nihil enim in parvo [6] magnum exiſtere, tum à noſtris dictum eſt majoribus, tum nos etiam ex ipſis judicamus probavimuſque factis. Subjicietur autem & huic legi deſcriptio [7] quæ ſignificet, quid è publico tam is qui provinciam regit, quam adſeſſor & cohors ejus accipiet, quo item dato magiſtratus codicillos percipiat.

§. 1. Ipſa ſane ratio qua magiſtratum geret, cum hoc loco ſub compendio explicata eſt, tum in lege quæ de omnibus magiſtratibus, in commune deſcripta eſt, ſimul & ex imperatoriis noſtris mandatis, quæ ei dabimus cum adminiſtrationis codicillos conferemus, &jusjurandum ſecundum legem noſtram in hoc conſcriptam exigemus, manifeſtabitur.

Epilogus.

†. Hæc igitur omnia perdiſcens excellentia tua, & tam magnas illi annonas ſubminiſtret, & ita ipſum ſciat amplæ dignitatis effectum, ut floris & dignitatis hoc à nobis tempore in illum collatæ cupiditate merito multis ipſum conſequi ſit affectabile.

Tit. IX.

DE PROCONSULE [8] CAPPADOCIÆ [9].

Novella Constit. XXX.

Imper. Juſtin. Auguſtus Ioanni glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

Quam amplum nomen [10] Cappadocum gens habeat, & quanta Romanis negotia exhibuerit, priuſquam in illorum ditionem redigeretur, non ignorant veteris eruditionis ſtudioſi. Certe olim totius ferme Ponti imperium tenuit, & nominatiſſimi viri, inque magna apud Romanos reputatione habiti inde *orti valde floruerunt*. Terram præterea habet diffuſam admodum, & mirabiliter præſtantem, & quæ ita majeſtati imperatoriæ placuerit, ut etiam poſſeſſionibus quas illic habet, peculiarem magiſtratum præfecerit, non minorem civili, *ſed potius majorem*. Siquidem & populoſiſſima eſt, & urbem maximam præbet ejuſdem cognominis tunc chariſſimis nobis Cæſare [11], qui ſummo orbis terrarum arbitrio, quod nos obtinemus, bonum dedit principium: qua etiam de cauſa apud omnes terræ populos nominatiſſimum Cæſaris nomen eſt, & nos præter omnes alias imperatoriæ majeſtatis notas eo gloriamur.

Cap. I.

Hanc ſane regionem parvo tradere magiſtratui contra omne nobis decorum & dignitatem fore viſum eſt, cum alias tum vero maxime, quia ſemper ipſam adverſus magiſtratum noſtris domibus præfectum ſeditiones movere cernimus, & quia factionibus [12] inter ſe diviſa eſt civitas, quarum alteram *Tamiacam* [13], quaſi fiſcalem & ærariam: alteram *Eleuthericam*, hoc eſt liberam appellant: & cum exiſtat ambitu murorum una, duplex eſt ſententiis. Unde & ſeditionum & diſſenſionum occaſiones, & ſi quid omnino mali fatigat homines, id (uti nos arbitramur) ex hac provenit cauſa: qua ſublata, robur ſimul & concordiam negotio addemus, qua [14] nihil unquam inter homines præclarius exſtitit, & præſtantius. §. 1. Ac cum aliis magiſtratibus, quos nuper inter Piſidas [15], Lycaonas [16], Thracas [17], inſtituimus adminiſtrationis forma & acervus ex duarum rerum congreſſu conſtitit: tum vero majore hunc forma adornare cupientes, tertiam etiam poteſtatem illi adjicimus. Nam is quem huic præficiemus officio non ſolum præſidebit legibus, & univerſæ cohorti civili: ſed etiam præſidebit militibus tam qui in prædicta regione, quam qui in aliis Pontici tractus provinciis, in quibus Tamiaca exiſtunt prædia, ſtationes habent, perinde quaſi per ea loca ſuper milites cum imperio poſitus ſit. Permittimus etiam illis in homines [18] Tamiacos imperium [19]: & omnes quicunque ad Comitianam [20] prius cohortem pertinebant, ſive *Summarii* [21], ſive id genus alii fuerunt, hiſce obtemperabunt: & triplici [22] forma conflatum habebit magiſtratum: ſiquidem & civilis magiſtratus erit & militaris, neque non Tamiacis quoque rebus præſidebit: utraque illi cohorte, tam Comitiana, quæ & ſua conficiet, neque cum civili

1 Prætor Paphlagoniæ ſpectabilis.

2 *Novell.* 18. *c.* 5. §. 1.

3 Pœnæ genus obſerva: titulum injuſte adfixum alicui prædio, in caput curatoris ipſius prædii infligi & comminui. adde *Nov.* 28. *c.* 5. §.

4 *d. Novell. c.* 9.

5 *Novell.* 8. *c.* 13.

6 Μηδὲν ἐν μικρῷ καθεστάναι μέγα.

7 Ἀπογραφή, notitia.

8 Præſidem vocat *Nov.* 8. *cap.* 15. §. 24. & 25. *Nov.* 20. *c.* 2. ubi fit mentio præſidis Cappadociæ primæ & ſecundæ. Veſpaſianus Conſularem Cappadociæ rectorem impoſuit pro equite, & legiones addidit propter aſſiduos Barbarorum incurſus. *Sueton. Veſpaſiano c.* 8.

9 Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Καππαδοκίας. *Scrim.* & 6. *Ecl.* 15. De officio proconſulis Cappadociæ, vide *Jul. cap.* 85.

10 *Novell.* 20. Cappadoces ſuo tempore imperium aliquod habuerunt, Medis poſtea ac Perſis paruerunt. *Herodot. Xenoph.* victi à Philippo. *Juſtin. Oroſ.* De regibus Cappadociæ, vid. *Diodor.* 31. adde *Strab.* 12 ubi refert, quam late Cappadoces imperarint.

11 Cæſaream intelligit, quæ olim Mazacha (à Meſek filio Japheti, ut quidam volunt) mater urbium Cappadociæ, teſte Solino *c.* 47. Cæſaream, de qua nunc agimus nobilitavit ſuo Epiſcopatu Baſilius cognomento magnus ſub Valente.

12 Factiones in Cappadocia erant duæ, Tamiaca & Eleutherica.

13 Tamiaca prædia, poſſeſſiones patrimonii principis, vid. *C. de præd. Tamiac.*

14 Concordia civium, nihil inter homines præſtantius.

15 *Novell.* 24.

16 *Novell.* 25.

17 *Novell.* 26.

18 Tamiaci homines, qui tractant patrimonium principis.

19 Proconſul Cappodociæ in homines Tamiacos habuit imperium.

20 Id eſt, comitis domorum, cui ſuberant Tamiaci, vid. *l. ult. Cod. ubi cauſæ fiſcales.*

21 Συμμάριοι. *c.* 8. §. 1. J. *eod.* ita dicuntur ab æſtimationibus & ſummis rerum faciendis, quarum exiſtimantur periti. adde *Nov* 64. *Cic.* 12. *ad Attic.*

22 Proconſ. Cappadociæ civilem, & militarem in Tamiacos poteſtatem habuit.

ΚΕΦ. δ'.

Ἔστω δὲ καὶ οὗτος ὁ νόμος ἡμῖν ἐπὶ Παφλαγόσι κείμενος, ποιῶν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν σεμνοτέραν καὶ ἐν τοῖς περιβλέπτοις ἀριθμουμένην, καὶ διδοῦσαν κατὰ τῶν στρατιωτῶν τῶν ἐπιχωρίων ἐξουσίαν, ἐν οἷς ἂν αὐτοῖς μετὰ τοῦ δικαίου προστάττῃ, καὶ κατὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς χρῆσθαι προνομίᾳ μὴ δυναμένων· κἂν εἰ μείζονες, κἂν εἰ τυχὸν ἐλάττονες, κἂν εἰ πραγμάτων προεστῶτες δυνατοῖς προσηκόντων ἀνθρώποις. Καὶ ἐπιμελήσεταί γε διαφερόντως τοῦ κατ' ἐκείνους ῥᾳδίως ἁμαρτανομένους τοὺς τόπους, τὸ μὴ συγχωρεῖν τίτλους ἐπιτιθέναι χωρίοις τισὶν, ἀναγεγραμμένους εἰς τινος ὄνομα τῶν ἄλλων πλὴν τοῦ δημοσίου τε καὶ τῶν βασιλικῶν οἴκων· ἀλλ' εἴ τι τοιοῦτον εὕροι γινόμενον, τοὺς μὲν τίτλους αὐτίκα καθαιρήσει, τοῖς δὲ ἐκείνου χωρίοις τοῦ ταῦτα ἁμαρτάνοντος, εἴγε παρὼν ταῦτα πράττοι, τίτλους ἐπιθήσει πάντως ὀνόματι τοῦ δημοσίου, πρότερον τοὺς καθαιρεθέντας τίτλους εἰς τὴν ἐκείνου περιρρηγνὺς κεφαλήν· εἰ δὲ ἀπὼν εἴη, τὸν τῶν χωρίων προεστῶτα συλλαβὼν, τό σῶμά τε αὐτοῦ βασάνοις ὑποβαλεῖ, τοὺς τίτλους τε καὶ οὕτως εὐθὺς καθαιρήσει, εἰς κεφαλὴν τοῦ προεστῶτος τῶν χωρίων αὐτοὺς καταάξας. γινώσκων ὡς εἰ τοιοῦτό τι παρίδοι, καὶ μάθοιμεν τίτλους ἐπικεῖσθαι παρά τινων ἐπιτεθέντας ἄλλων πλὴν τοῦ τε δημοσίου τῶν τε βασιλικῶν οἴκων ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβεστάτης αὐγούστης, τόν τε ἄρχοντα μαθόντα τὸ γινόμενον παρορᾶν, αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ὑποστήσεται δήμευσιν· ὡς παρὸν ταῦτα ῥᾳδίως κωλύειν, τῷ μεγέθει χρώμενον τῆς ἀρχῆς, ὅμως ἐξεπίτηδες τούτων ὑπερορῶντα.

ΚΕΦ. ε'.

Κἀκείνου δὲ θέσθαι πρόνοιαν αὐτὸν βουλόμεθα, τοῦ πᾶσι λῃσταῖς ἐπεξιέναι, καὶ τοῖς ἁρπάζουσι τοὺς ἀλλοτρίους βίους ἢ καὶ γυναῖκας, καὶ ἄλλα ἐγκλήματα ἐργαζομένοις, συνέχειν τε αὐτοὺς καὶ τιμωρίαις ὑποβάλλειν προσηκούσαις, καὶ πᾶσαν ἀδικίαν ἀναστέλλειν, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἔν τισι τοὺς ἐπιεικεστέρους ἀδικεῖν. ὥστε μὴ πάλιν ἡμᾶς ἑτέρων δεῖσθαι τῶν τοῖς τοιούτοις ἐπεξιόντων, καὶ πάλιν ἀνέχεσθαι βιοκωλυτῶν, καὶ λῃστοδιωκτῶν, καὶ ἑτέρων τοιούτων ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων. ἅπερ ἡμεῖς ἀποστρεφόμενοι, πρὸς ταύτην αὐτὸν τὴν τάξιν ἠγάγομεν. καὶ οὕτως αὐτῷ σεμνὴν τὴν ἀρχὴν πεποιήκαμεν, ὥστε καὶ τὰς ἐκκλήτους τὰς αὐτῷ δικάζοντι διδομένας, πρός τε τὴν σὴν ὑπεροχὴν καὶ τοὺς κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν παραληψομένους ἀρχὴν, πρός τε τὸν πανεύφημον κοιαίστωρα τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, οἵπερ κατὰ τάξιν κονσουλταλτίονος αὐτῶν ἀκροάσονται· τὰς δὲ ἐλάττους τῶν πεντακοσίων νομισμάτων δίκας τὰς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτοῦ κινουμένας, παρά τισιν ἑτέροις σπεκταβιλίοις, εἰ καὶ ἐκ παραπομπῆς εἶεν, ὅταν ἐφέσιμοι γίνωνται, πρὸς ἑαυτὸν ἄγειν, ἐν τῇ τοῦ θείου δικαστηρίου τάξει· ἵνα πανταχόθεν καὶ αὐτὴ συναριθμοῖτο ταῖς ἀρχαῖς ταῖς παρ' ἡμῶν ἐξηυρημέναις, καὶ εἰς σεμνότερον ἀναχθείσαις σχῆμα. ἔσονται γὰρ δὴ καὶ αὐταὶ μείζους, καὶ τῶν προτέρων ἀξιολογώτεραι, καὶ ῥᾳδίως ἡμῖν πρὸς τὰ μείζονα τῶν πραγμάτων ὑπηρετήσονται. μηδὲν γὰρ ἐν μικρῷ καθεστάναι μέγα, καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν εἴρηται, καὶ ἡμῖν γε αὐτοῖς ἐπ' αὐτῶν ἐγκέκριταί τε καὶ δεδοκίμασται τῶν ἔργων. ὑποτεθήσεται τοίνυν ἀπογραφὴ καὶ τῷδε τῷ νόμῳ, δηλοῦσα τί μὲν λήψεται παρὰ τοῦ δημοσίου, τοῦτο μὲν ὁ τὴν ἐπαρχίαν ἰθύνων αὐτὸς, τοῦτο δὲ ὁ πάρεδρος, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ· τί δὲ διδοὺς, τὰ τῆς ἀρχῆς παραλήψεται σύμβολα. §. α'. Ὁ δὲ τρόπος καθ' ὃν ἄρξει, κἀνταῦθα μὲν ἐν βραχεῖ διήρηται, φανερὸς δὲ αὐτῷ καὶ παρὰ τοῦ νόμου γενήσεται τοῦ περὶ πασῶν τῶν ἀρχῶν ἐν κοινῷ γραφέντος, καὶ παρὰ τῶν βασιλικῶν ἡμῶν παραγγελμάτων, ἅπερ αὐτῷ δώσομεν ὅτε καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς δίδοιμεν σύμβολα, καὶ τὸν ὅρκον ἀπαιτοίημεν, τοῦτο δὴ τὸν κατὰ τὸν νόμον τὸν ἡμέτερον γεγραμμένον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, τοσαύτας τε αὐτῇ τὰς σιτήσεις ἐπιδιδότω, οὕτω τε αὐτὴν ἴσω σεμνὴν γινομένην ὡς πολλοῖς εἰκότως ἔσεσθαι περισπούδαστον, τῇ τοῦ νῦν αὐτῇ δοθέντος παρ' ἡμῶν ἄνθους τε καὶ ἀξιώματος ἐπιθυμίᾳ. Dat. xv. Kalend. Auguſt. *Conſtantinop.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Καππαδοκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πόσον ἐστὶ τὸ Καππαδόκων ὄνομά τε καὶ ἔθνος, καὶ ὅπως τὴν ἀρχὴν ἵνα κληθείη τὰ πράγματα παρέχε Ῥωμαίοις, οἱ τῆς ἀρχαίας πολυμαθείας οὐκ ἠγνοήκασιν ἐρασταί. τοῦτε γὰρ Πόντου σχεδὸν παντὸς ἐξῆρχε, καὶ ἄνδρες ὀνομαστότατοί τε καὶ φροντίδος ἄξιοι Ῥωμαίοις γενόμενοι, μεγάλως ἐκεῖθεν ἤνθησαν. γῆ τε αὐτοῖς ἐστι πολλή τε καὶ θαυμαστὴ, καὶ οὕτως ἀρέσασα τῇ βασιλείᾳ, ὡς καὶ ἀρχὴν ἐπιστῆσαι ταῖς ἐκεῖσε κτήσεσιν ἰδίαν, τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς οὐκ ἐλάττω, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ μείζω. πολυανθρωποτάτη τε γὰρ καθέστηκε, καὶ πόλιν τε παρέχεται μεγίστην, τὴν τοῦ φιλτάτου Καίσαρος ἡμῖν ἐπώνυμον, τοῦ δόντος ἀρχὴν ἀγαθὴν τῇ καθ' ἡμᾶς μοναρχίᾳ· δι' ὃν ἐν ἅπασι τοῖς τῆς γῆς ἔθνεσιν ὀνομαστότατόν ἐστι τὸ τοῦ Καίσαρος ὄνομα, καὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἀντ' ἄλλου τινὸς τῶν τῆς βασιλείας συμβόλων σεμνυνόμεθα.

ΚΕΦ. α'.

Ταύτην δὴ τὴν χώραν ἀρχῇ παραδιδόναι μικρᾷ, σφόδρα ἡμῖν ἐφάνη τοῦ προσήκοντος ἀνάξιον. ἄλλως τε καὶ στασιάζουσαν αὐτὴν ἀεὶ πρὸς τὴν ἐφεστῶσαν τοῖς ἡμετέροις οἴκοις θεωροῦμεν ἀρχήν· καὶ μεμερισμένα γε τὰ τῆς πόλεως ἐστί. καὶ τὸ μέν τι ταμιακόν ἐστιν αὐτῆς, ἐλευθερικὸν δὲ καλοῦσι θάτερον. καὶ μία μέν ἐστιν ἡ πόλις τῷ περιβόλῳ, διπλῆ δὲ ταῖς γνώμαις, ὥστε καὶ στάσεων ἀφορμαὶ καὶ διχονοίας, καὶ εἴ τι κακὸν ἀνθρώποις ἐνοχλεῖ, παρὰ ταύτης ἐστὶν, ὥς γε οἰόμεθα, τῆς προφάσεως. ἣν ἀνελόντες, ἰσχύν τε ἅμα καὶ ὁμόνοιαν τῷ πράγματι δώσομεν. ἧς οὐ μήποτε ἂν οὐδὲν ἐν ἀνθρώποις γένοιτο κάλλιον. §. α'. Ταῖς μὲν οὖν ἄλλαις ἀρχαῖς, ἃς ἔναγχος ἐν Πισίδαις τε καὶ Λυκάοσι καὶ Θρᾳξὶ κατεστήσαμεν, ἐκ διπλῆς τινος συνόδου τό σχῆμά τε καὶ ἄθροισμα καθειστήκει· ταύτην δὲ δὴ τὴν Καππαδόκων μείζονι κατακοσμῆσαι βουλόμενοι σχήματι, τρίτην ἐπιτίθεμεν τὴν ἐξουσίαν αὐτῇ. ὁ γὰρ κατὰ ταύτην τὴν ἀρχὴν ἡγήσεται μὲν τοῦ νόμου καὶ τῆς πολιτικῆς ἁπάσης τάξεως, ἡγήσεται δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν, τῶν τε ἐπὶ τῆς εἰρημένης χώρας, τῶν τε ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἱδρυμένων, ἐν αἷς τὰ ταμειακὰ χωρία καθέστηκεν, ὥσπερ ἂν εἰ στρατιωτικὸς αὐτόθεν ἐτύγχανεν ἄρχων. δώσομεν δὲ αὐτῷ καὶ τῶν ταμειακῶν ἀρχὴν ἀνθρώπων· καὶ πάντες ὁπόσοι τῆς πρώην κομητιανῆς εἰσὶ τάξεως, (συμμάριοί τε φαμὲν, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερόν ἐστι) κατακούσονται τούτου. καὶ τριαδικὸν ἔσται τὸ σχῆμα τὸ συνάγον αὐτῷ τὴν ἀρχήν. ὁ γὰρ αὐτὸς πολιτικός τε ἔσται ἄρχων, καὶ στρατιωτικὸς, καὶ τῶν ταμειακῶν ἡγήσεται πραγμάτων· ὑπουργούσης ἑκατέρας αὐτῷ τάξεως, τῆς τε κομητιανῆς, (ἥπερ καὶ τὰ οἰκεῖα πράξει, καὶ οὐδὲν ἐπικοινωνήσει τῇ πολιτικῇ τάξει,) τῆς τε τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρ-

τ ὑπαρχίας ἀρχιθ. πάσων ὁ αὐθυπατικωτάτω χθονὸς τὰ κ ἡγεμονίας βυλόμενος. τ πάσης δὲ μᾶσον ἔχώσης ἐξουσίαν, τῶν τ αὐθυπατικῶν φαμιλιῶν· τὰ μὲν τοῦ οἰκείου δημοσιεύματος πραγμάτων, τ τι ἐξουσίαν κρωμπιανῆς, τ τ ἐξουσίαν πολιλιανῆς, ὥστε τῶν μὲ πολιλιανῶ ἐπιμελείας τ δημοσίων τὰ ποτ λοιπὰν ὅσα εἰς αὐτὸν ἀνήκειν ἀνωθεν ἴσμεν, τῶν ὁ ἐξουσίαν κρωμπιανῶν πάξιν ἐμπεσόντα τῇ τ βασιλικῶν πραγμάτων διοικήσ, κ τῶν εἰσαγωγίν ποιείας κ.τ.ἐ. ὅσῳ τοῦ ὑφηγησόμεθα χ.τ.ἡ.

ΚΕΦ. β'.

Τοῦ μὲν δ τ ἐπιτρόπων κ τ πρακτόρων ὄνομα οὐδὲ εἶναι παντελῶς βυλόμεθα, ὡς τ αἰσχρὸν βλέποντες προσδείγμασιν, κ τῶν πολλῶν αὐτῶν ἐπαρκεσαν, ἵν τοῖς ἀλλοίοις ἐπῆρον σωτηλίσιν. ὀνομάζομεν ὁ βυλόμεθα κατ' οἰκίαν ἐπίσκοπον, κινδυνῶν τ ὅλης κρωμπιανῆς πάξεως, κ τ δικαστῶν τ ἐξουσιούντων (ὡς δὲ μᾶλλον τ ἐξουσίαν κ δύσπειρες κρλῶσιν) ἕτερος τὰς μετ' αὐτὸς δύο ἀποκεκομμένος δικαιοῦς, ἕνα, ὡς εἶρη), καθ' ἑκάστην ἐπίσκοπον. τούτους ὁ δὲ τὰς μ τὰς ἐξουσίας δικαιοῦς ποιείας τῶν οἰκείων ἐξεῖχεν, κ ἐξέπεμπεν τὰ οἰκεῖα τῷ δημοσίῳ ἐξουσιοῦν ὁ κ τ ἀπαθείας τ σωτηλῶν, ἐφ' ὧ μηδενὸς αὐτὰς μηδεμίαν ὑφίστασθ βλάβην· χωρὶς κρίσεως ὡς ἐ συνειθὲν ἐπιχωρῆν ζημία τοῖς ὑποπλίσιν, πολλῷ πλέον τῶν αὐτῶν ὕψη) ἐξουσίαν, οἷα κ ἔ κινδυνῶν ἐπ' αὐτὰς φερομένων πάσης τ δημοσίας εἰσαγωγέως. Μηδ' ὅπως δὲ παρίχη παντελῶς μηδὲ τὰς ἐξοδίου κρωμπιανῆς ἐξουσίας τ δεύτερας μαγίστρας, μήτε τὰς μὴτ' αὐτὰς τῶν δικαιοῦς, (ὡς ἐθισθησόμεν τῶν ἀνυσιν τ δημοσίων ποιείας) μήτε ἄλλον μηδένα τ κρωμπιανῆς πάξεως, τῷ κ τ κοιεῖν ἐξελίπῃ αὐθυπάτῳ, ἢ ἐξοδίου ἀνομασίας, ἢ ἑτέρας οἱασδήποτ αἰτίας, μηδ' ἀνὰ quinquaginta solidorum παρ' ἑκάστ τ δικαιτελῶν πρακτόρων τοῖς ἐξοδίοις τελοκαίδεκα μαγίστροι παρεχομένων.

ΚΕΦ. γ'.

Αὐτὰς μὲν τὰς ἀπαιτητὰς μηδ' ὁπῶν κομιζέσθ πλέον παρὰ τ γεωργῶν, ἢ τ ὅλως ὑπομενόντων δι' αὐτῶν τῶν εἰσαγωγέων, πολλῷ τ ἐξελιχθρόνων τοῖς τύποις Νικητ ᾧ τ μεγαλοπρεπ ς μνήμης, κ ἀφορολόγητον τοῖς ἀπαιτησίς· μὴ δυναμένων αὐτῶν πλατῦναι ὀνόματα, κ τὰς τ ὀνομάτων τούτων ὑπάρξ ζημίας, ἀπαιτικῶν τ ἐνεκεν, ἢ πρακτόδικῶν, ἢ ἑτέρας οἱασδήποτ ἀφορέσεως, εἴτε εἰς σωηθειάν τινα δῆθεν ἀναφερομένης, εἴτε εἰς οἰανῶν ἐπάρειαν. τούτων δὲ πάντων ἀλυθέρους τὰς ὑμετέρας ὑποτελεῖς φυλάττεσθ βυλόμεθα. μᾶλιστα δ αὐτὰς ἐλευθερῶμεν ᾧ πονηρ τ κ ὀλεθρίᾳ δαπάνῃ, ὃν τοῖς κ τ καιρὸν παρίχοντες πρακτόδικαῖς ἠλαττῆνθ ἀφεῖ τ τὸ δημόσιον ἀφεῖ τ τὰς οἰκείας ἀποχαφάς. ἀλλὰ κὰν ἐ τῆς τύπ@ ἰδ βυλόμεθ@ παρέχεσθαί τ τοῖς πρακτόδικαῖς, ἢ μᾶλλ σωηθεια, κ τοῦτο ἀναρρύμεν. αὐτὸ δὲ δ τ ᾧ πρακτόδικ ἀφελοῦσες ὀνόμα, κ πᾶν τὸ εἰς αὐτὸν ἀνῆκον εἰκότως σωαφαιρήμεθα, τοῦτον ἰδικῶ φιλοτιμίαν τοῖς ὑμετέροις ὑποτελέσι διδόντες. εἰ δὲ τις χαρήσεται τ πρακτόρων ἕτερόν τι λαβεῖν ᾧ παρὰ τὰ διωρισμένα τῆ τύπ@ Νικητ ᾧ μακαριωτάτ, (τοῦτο μὴ μόνα κομιζέσθ συγχωρεμεν αὐτοῖς) ἴσω κ τ ἀξίας κ τ οὐσίας σκηπτόμ@ τ αὐτ@.

ΚΕΦ. δ'.

Επειδὴ δὲ εἰκὸς ἐστιν ὃν τοῖς δέκα κ τέλσι πρακτόροι (ὁλόπ κ' βαθμὸν εἰς τοῦτον ἀφῖχθαι τὴν τάξιν αὐτὸς ἡσαίζομεν) σὺν εἴναι ἀφ' ὃς τὸ πρᾶγμ ἐπιτήδειον, μᾶλλ δ αὐτὰ κ ἔτως τῶν σκ ᾧ βαθμῶ ἀφόσοδον συζυγεμεν, ἡσαίζομεν δὲ τὰς δικαιτορεῖς τὰς ἀφ' ἑτέρας μαγίστρας, κ ἀφ' ὧς μὲ τὰς μετ' αὐτὰς ἕτερόν τινα βοηθὸν αὐτῷ ἀφ' ἑτοιμάζειν, κινδυνῶν οἰκείῳ κ τ ὄντων αὐτοῖς πραγμάτων, ὃς τῷ πραγμάτι χρήσεται ἀφοσηκότως, ὥστε μήτε τὸ δημόσιον ἀδικεῖσθ ᾧ τῶν ἀδ' ἐνείαν τῶν ὀκείνε, μήτε ὀκείνον σκοπεῖσθ ἐκ ᾧ χρόνε κ ᾧ βαθμῶ ἀφ' ἡμυθίας· δηλαδὴ κινδυνῶν τ δικαιτορείων μαγίστρων κ τ ἄλλων τ μετ' αὐτὰς, τ ᾧ βοηθῷ ᾧ μὴ ἀφ' ἑτ τὸν ἐπιτηδεία ἀφ' ὁλῆς χειρὸς, ὡς εἶρη). Καὶ μεγάλων ἡμῖν τὰς τ δημοσίων πραγμάτων δίκαι χάριν ὁμολογεῖν, ἀπαλλαττῆσιν αὐτὰς τ πολλῶν ὀκείνων ζημιῶν ἃς ἐμφανθῆν τοῖς μαγίστροι παρίσχον, κ τῷ κ' καιρὸν ἀφελίπῃ κομιδῆ, κ τῇ αὐτῷ πάξ. Δῆλ τοῦτο ὁ αὐτὰς τ αὐτῶν ἀλυθέρωσιμεν, ἵνα μηδὲ αὐτοὶ τὰς ὑποτελεῖς ἀδικῶσιν, μηδὲ τὰς ἀφοφάσεις ὀκείνας, ἃς εἰς ἐπήρειαν ἐπιοῦσιν, introitus τε κ ἕτερα ὀνομάζοντες, τ τ χωρῶν κρδυλύσει βίον· ἀλλὰ μᾶλλον ὀρκιζόμενοι τοῖς παρεχομένοις τοῖς ἐπιτρόποις, κ' τ τύπου Νικητ ᾧ τ λαμπρᾶς μνήμης, τ ἄλλων ἁπάντων ἀπίσχειν.

ΚΕΦ. ε'.

Αὐτῷ ὁ τῷ ἀφελελίπῃ αὐθυπάτῳ ἁπάντων ὁμοίως ἔσαι φρόντις, εἴτε κριθησόμενοι τὰ πολιτικὰ, εἴτε εἰς τὸ στρατιωτικὸν ἀρχικὸν, εἴτε εἰς τὸν τεμενικὸν ἐξουσίαν βλέπον κ ὠδένος ἀμελήσῃ τ πάντων, ἐπειδὴ κ μείζονα τ ἄλλων ἀρχῶν δέναι τῷ τόπῳ βυλόμεθα. γενομισμένον γὰρ τοῖς πάλαι Ρωμαίοις ὃν τοῖς ἐπαρχίας ἀποκληρεῖν ἢ τοῖς γενομένοις ὑπάτοις, ἢ τοῖς αὐτ' ὀκείνων τεθρομμένοις· (ὡς αὐθυπάτως ὁπάλαι) Δῆλ τοῦτ κ τῶν Καππαδόκων ἀρχὴν αὐθυπατείαν εἶναι βυλόμεθα, ᾗ τινι Ρωμαῖοι ἀφότερον τῶν ὃν Αφρικῆ κατεκόσμουν ἀρχῶν. ὧν ἡμεῖς ἐνῶ τοσοῦτον ἠυξήσαμεν, ὡς τ παρελαμβανόντων τούτων τοῖς ἀνθυπάτοις ὑπαρχοις τ ἱερῶν ἡμῶν σωκελμήσεων πραυτερίων. καλείσθω τε ὁ τούτης ἡγούμ@ τῇ πατρίᾳ φωνῇ, proconsul Justinianus Cappadociæ. ὥστε κ τὸ τ ἀρχῆς ἔχειν ἴδιον, κ τ δικαιοῦν τῶν συνομάζειν τῇ πράξῃ. δέξασθ δ ἂν ὁ τ ἀρχὰς κρατῶν τὸ τοιοῦτον χῆμα ῥᾳδίως. ἐπεὶ κ πολλῶν ἔχῃ τῶν ἐξουσίαν, ὑπτενομένων ἀφοφάσεί τ τεμενιακῆς κλήσεως, κ εἰς τόπους ἑτέρους κ ὅλως ἔσαι σεμνὴ, τοσοῦτοις ἐφεστῶσα πράσσουσί τε κ ἀνθρώποις, κ Δῆλ θήσῃ γὲ δύκηλόντερον ἀπαυθ, τ σπαπωλικῆς αὐτῷ παρεζευγνυμένης ἰσχύ@. τὰ μὲ ἐν πολιτικῷ πράξεί κ' τοῦτο δὴ τὸ σωνεθισμένον· ᾧ σπαλωτῶν ὁ ἡγήσε) σφόδρα δύκηλος, οἷα κακείνων ὑποκεκλυμένων αὐτῷ. §. α'. Περσεχέτω ὁ μᾶλιστα τ νῦν τῇ τ τεμενιακῶν διοικήσ πραγμάτων· ὡσῷ εἰς ὕτω δεινὸν κ παντελῶς ἐθλιβόμενον ἐξωλιδηνται ἀπελαν, ὡς μηδενὸς ἄξια φεδὸν αὐτὸ κεθεστάναι. τοσοῦτο γὰ μεμεθήκαμεν ἀμφοτέρωθ κ' τῶν χώρων, ὅσα μᾶλις ἀνδρὶ τ μεγίστων ἔσαι ἐσῷ ἀφ' ἑκατέρων δύκηλα. οἱ γὰ τὰς τ δωματῶν ἐπιτροπεύοντες κλήσεις ἀλλ' ἤδη κ ἐρυθριῶμεν εἰπεῖν μεθ' ὅσης αἰλῶν) τ ἀτοπίας, κ ὡς δορυφόροις τ αὐτ@ ἐκατέρωσι, κ πλῆθ@ ἀνθρώπων ἀ φορητῶν ἀληθεῖ, κ ληστεύουσιν ἅπαντες ἀναδῶς· κ ᾗ μᾶλλον ὅπως ἀχρεωθῇ τὸ κατ' ὀκείνων ὑπήκοον ἐξέρωσεν ἀδικεῖσθ. τοιχαροῦν ἡμέρας ἐκ@ης δύκηλός τε ἡμῖν κ τὸ κοινὸ πρόσταγμα πλῆθ@ ἀφ' ὃς ἐκ Καππαδόκων ἀδικεῖσθ. κ πολλοὶ μὲ ὃν αὐτοῖς ἱερεῖς, γυναῖκες ὁ ὡς πλείστ κ πάντες ὁδύρ@), κ τῷ τ οἰκείων ἀφαίρεσιν αὐτῶν) πραγμάτων. ἐπεὶ μήτις ἐσὶ σωέγνως ὁ τὸ τοιαῦτα κωλύειν ἰσχύειν. ἡ τεμενιακὴ ὁ κλῆσις ἤδη φεδὸν ἰδιωλικὴ γέγονεν ὅλη, Δῆλαδωθῆν τὸ κ ἀφτιστόβρη σῳ αὐτοὺς πεῖς τ ἴσαν ἀγέλας· ἀπιφθεγξόμεθ πανταλῶς ἐθνικὸς, ἀλλὰ ᾧ σώματ@ αὐτοῖς ἐμφρσηλομένῳ χρυσίῳ.

ΚΕΦ. ς'.

Δι' ταῦτα τοίνυν ἵνα τ ἡμῖν γνωσιμωτάτων ἐπισῆσαι τῇ χώρᾳ ταύτῃ βυλόμεθα, ὃς δὴ τούτης τ τελωλῆς ἡγήσε) πέξεως, μᾶλ@ ὃν αὐτῷ cohorte habebit commercium, quam clarissimi provinciæ præsidis apparente. Universam vero proconsularem fieri appellarique volumus utraque cohorte, tam quæ Comitiana prius, quam quæ civilis vocabatur, tametsi unam appellationem (nempe proconsularem) obtinet, separatim tamen sua obeunte munera: ut civilis quidem curet tributaria & civilia, quæ initio semper ad ipsam pertinuisse scimus. Quæ vero Comitiana prius cohors erat, imperialium rerum administrationi insistat, & exactionem conficiat, ea scilicet forma quam modo explanabimus.

Cap. II.

CUratorum [1] erenim & tractatorum [2] ne nomen quidem omnino superesse volumus, respicientes ad vetera exempla, & nimiam laxationem quam miseris illi collatoribus induxerunt, sed per singulas domos, & totius Comitianæ cohortis, tredecimque [3] primatium, quos primos [4] & secundos magistros vocant periculo, alios tredecim, qui statim post illos separati sint, nominari volumus, singulos (ut dictum est) ex singulis ædibus: & post priores tredecim exactioni incumbere, & servare fisco quæ sua sunt: prospicere item collatorum indolentiæ, & ne quid ab aliquo ipsorum damni sustineant: scientes quod damnum ex causa collatoribus irrogatum, multo magis ipsorum facultates respiciet, cum totius publicæ exactionis periculum ad ipsos devolvatur. Sed neque eos qui primi & secundi prius magistri vocitabantur, neque tredecim illos qui post ipsos modo separati sunt, quos profligationem [5] tributorum facere sanximus, quidquam omnino spectabili pro tempore Proconsuli præbere vel nominationis titulo, vel quacunque alia de causa: si quinquageni solidi aurei ab unoquoque horum tredecim exactorum primoribus tredecim magistris præbeantur.

Cap. III.

POrro neque ipsos exactores [6] amplius aliquid à rusticis aut denique iis qui ab ipsis exactionem tolerant, accipere, quam quæ *formam* [7] *Nicetæ* magnificæ memoriæ continentur, & exactoribus deputata sunt nequeuntibus ipsis nomina fingere & damna pro hisce nominibus inducere per causam *Apallticon* [8], seu tractatoriarum, vel quocunque alio prætextu, sive ad aliquam consuetudinem, sive ad quamcunque vexationem porrigatur, cum enim ab omnibus illis collatores nostros liberos conservari volumus, tum improbo etiam & pernicioso tributo eos liberamus, quod pendebant tractatoribus, per quod fiebat ut circa publicum, & suas descriptiones idonei non essent, quin & si forma aliqua sit pragmatica, quæ velit tractatoribus aliquid præberi, aut longa consuetudo: etiam hanc tollimus, sublato enim ipso nomine tractatorum merito quidquid ad eam causam pervenit una sustulimus, specialem hanc collatoribus nostris largitatem impartientes. Quod si quis exactorum præter ea quæ forma beatiss. Nicetæ definita sunt, quæ sola ipsos ferre concedimus, aliud quiddam ausus fuerit accipere: sciat tam militia se, quam dignitate & sua substantia casurum.

Cap. IV.

QUoniam vero fieri potest, ut inter tredecim exactores (siquidem ut gradatim [9] ad hunc perveniant ordinem, sanximus,) unus aliquis ad expediendam exactionem idoneus non sit: concedimus, ut sic quoque reditus quidem ex eo gradu salvus illi permaneat. Cæterum sancimus, ut tredecim illi primores magistri, & insuper qui post ipsos sunt proximi proprio bonorum suorum periculo alterum quempiam illi *Adjutorem* adnominent, qui convenienter pro illo exactionem expediat: ut neque per illius imbecillitatem injuria afficiatur fiscus, neque ille temporis & gradus sui solatio defraudetur, promotione videlicet adjutoris ejus, qui ad hoc munus idoneus non est, facienda, periculo (ut dictum est) tredecim primorum magistrorum, & aliorum qui post illos sunt proximi. Ac magnas merito nobis gratias publicorum tributorum exactores [10] habere oportebit, qui ingentibus illis damnis quibus antea tam magistris quam spectabili pro tempore comiti, ejusque cohorti obnoxii erant, eos liberaverimus, propterea autem hisce omnibus eos liberavimus, ut neque ipsi collatores nostros injuriis opprimant, neque [11] prætextus excogitent introitus illos aut aliter nominantes, quibus rusticorum facultates enervent: sed his solis contenti quæ secundum formam Nicetæ claræ memoriæ curatoribus præbebantur, omnibus aliis abstineant.

Cap. V.

IPsi vero spectabili proconsuli omnium ex æquo rerum cura imminebit, sive civile aliquod sit, sive ad militarem magistratum, sive ad potestatem Tamiacam respiciat, neque quidquam omnium negliget. Ac quoniam majorem huic loco, quam cæteris magistratum attribuere volumus, & veteribus Romanis in more fuit, ut vel designatis consulibus, vel his qui illorum loco proficiscerentur, quos proconsules vocitabant, provincias sortirentur: propterea & Cappadocum magistratum proconsulatum esse volumus, quo in Africa [12] prius Romani imperium suum exornarunt. Et in tantum illum nos magistratum auximus, ut eum qui hunc suscipit, gloriosissimis sacrorum nostrorum prætoriorum præfectis connumeremus. Appellaturque patria [13] lingua is qui huic præsidet, *Proconsul Justinianeus Cappadociæ*, ut & appellationem magistratui propriam habeat, & simul ex re ipsa archegetes [14], quasi primarius magistratus nominetur: susceperit enim is qui hunc magistratum obtinet facile talem formam, quando & potestatem per se magnam, & per causam Tamiacæ possessionis etiam ad alia loca, prætensam habeat. In summa tot rebus hominibusque præsidens dignitate & auctoritate affluet, adjunctisque militaribus copiis omnia disponet minore negotio. Civiles igitur res conficiet more solito: militaribus vero & ipsis commode præbit, nempe & illis se ipsi submittentibus. §. 1. Sed cum primis animum advertito ad rerum Tamiacarum administrationem, quæ in tam gravem & omnium cauponationibus expositam inopiam delapsæ sunt, ut in nullo fere amplius pretio existant. Tot tantaque enim edocti sumus per provinciam delinqui quæ vix amplissimo cuique adhibita medicina curare facile est. Nam qui potentium possessiones procurant (sed pudet nos jam propemodum dicere) quanta cum insolentia passim oberrant, ut stipatores [15] illis inserviant, ut non ferenda hominum multitudo ipsos sequatur, ut impudenter omnes latrocinentur: miramurque sedulo, quomodo eo loci subditi, tot perferendis injuriis suffecerint. Inde adeo quotidie Cappadocum injuriis oppressorum multitudo occupatos nos & rempub. tractantes adit, ex quibus multi sacerdotes, plerumque mulieres, qui omnes lamentantur, queruntur quæ suas sibi ablatas esse, quando nemo in proximo sit, qui hujusmodi prohibere valeat. Tamiaca [16] certe possessio jam [17] pene in formam privatæ redacta est, tota convulsa, direptaque una cum suis equitiis [18] nemine omnino reclamante, ore scilicet ipsis auro obstructo.

Cap. VI.

HIs igitur de rebus unum aliquem ex perspectissimis nobis regioni huic præficere decrevimus, qui triplici [19] huic ordini præsit, solus

1 Ἐπιτροπ & τρακτευτὰς non sunt, *Julian.*

2 Τρακτευτῶν, Τρακτευτὰς Ζωτ. 28. *cap.* 24. *in fin. Jul.* Dicuntur etiam tractores, *l. ult. C. de executorib. lib.* 12. Σκαφηκοποιεῖ glossariis curam eos egisse τῆς τῶν πράξεως τῶν δημοσίων φόρων liquet. Tractores ergo sunt, qui tractant & administrant prædia fiscalia, *Brissonius.* Sed tamen Cujacius *ad l.* 3. *C. de cano. largitionat. tit.* tractatores & chartularios pro iisdem dici notat. Quid tractoriæ, vid. *Cod. de tractoriis & statariis, l.* 1. 2.

3 Tredecim magistri.

4 Primi & secundi magistri.

5 Ἀνωσιν.

6 Canonicarii hi mittebantur à præposito, *Julian. hic in fin. & n.* 86. *in fin.*

7 Τοῖς τύποις. Formæ sunt velut Edicta vel leges seu præfecturum prætorior.

8 Ἀσπαστικὸν τὸ ἰνικιν ἢ πακτυλικὸν ἀπαγικὰ salutatoria.

9 Gradatim honores deferendi *ut hic l. ult. gradatim* 11. *ff. de muner. rib.* appellationes quoque gradatim faciendæ, hoc est, ab imis per medios ad eos qui summi sunt, judices. *Nov.* 23. *c.* 4. *in fin.* Gradatim ita præfatur, quod familiæ reliquum est, *l. suggestioni* 5. *C. de verb. sign.*

10 Δημοσίων πράκτορας.

11 Μηδὲ τὰς προφάσεις ἐκείνας ἃς ὡς ἐπήρειαν ἐπινοοῦσι Introitus τε καὶ ἕτερα ὀνομάζοντες, neque occasiones illas in damnum excogitantes introitus, aut simili alio nomine appellent.

12 Id est, Carthagine, quæ, ut SextusRuffus scribit, prima fuit proconsularis provincia, & simpliciter *proconsularis provincia* cum dicitur, hæc dicitur, & *proconsul* quoque per eminentiam, Africæ proconsul. Vid. *Cujac. hic.*

13 Id est, Latina. *Nov.* 22. *c.* 2.

14 Hæc verba quæ sequuntur sunt interpretis, ἀρχηγὸς Hæ principes, ἀρχηγετικὸν, ἀρχηγετεῖον, ἀρχηγετόνομον.

15 Δορυφόροις.

16 Id est, res patrimoniales principis.

17 Tamiacæ possessiones à forma rerum privatarum differebant.

18 Equitia, Ἵππων ἀγέλας, equorum armenta & greges. Cappadocia altrix equorum & proventui equino accommodatissima. Solinus *cap* 47. *Jam pascua fumant Cappadocum, volucrumque parens Argeus equorum. Claudianus* 2. *in Rufinum.* Argeum autem montem præruptum Cappadociæ intelligit, de quo Solinus *d. loco.*

19 Sustinet enim munus duorum olim præsidum Cappadociæ, & comitis domorum in eadem Cappadocia.

omne in ſe imperium & poteſtatem circumferens, civilis officii utens inſignibus, habens in uſu vehiculum [1] ex argento, ſecurim, faſces, & quæcunque olim proconſularis imperii fuerunt inſignia: præcipiet autem & militibus & curam geret Tamiacorum redituum, ut ſine ullo detrimento & ceſſatione omnibus ad hoc ordinatis magiſtratibus obveniant, multoque magis ad noſtrum palatium, quemadmodum etiamnum occaſione eorum quæ vel nobis, vel ſacratiſſimæ & pientiſſimæ Auguſtæ conjugi noſtræ inferuntur, tam in auro quam veſte ingrediantur: nihil enim illinc volumus decedere. §. 1. Non tamen ut ea forma præbeantur, qua hactenus, ex rapinis ſcilicet, & ex titulo læſionis dationiſque collatorum, (hæc enim omnia tum odio proſequimur, tum è noſtra ejicimus republica) ſed ex juſtis legitimiſque cauſis, quas ſubjici ſacræ huic noſtræ legi juſſimus, ut eas ferens is qui pro tempore hunc gerit magiſtratum ſacratiſſimæ Auguſtæ conjugi noſtræ *quinquaginta* auri libras, prout dictum eſt, inferat. Magiſtratum etenim gratis nos creamus: & ordinationes ejus abſque omnibus procedere largitionibus ſancimus: neque quiſquam erit, qui pro hac quidquam capiet. §. 2. Sed & annonas ipſi quidem ad viginti uſque auri libras damus, prout ſubjicitur: adſeſſori vero ejus præbemus ad duas auri libras: capiet item utraque cohors id quod uſque adhuc è publico ſuppeditabatur, nullo prorſus modo deminutum: nulla enim re hunc magiſtratum minuimus: & maxime [2] glorioſiſſimi præpoſiti ſacri noſtri cubiculi [3]: ſi quidem & hunc & ſuppoſitam ipſi devotiſſ. Palatinorum ſcholam in Cappadocia ſimili cum poteſtate, ordine & figura manere ſancimus: non tamen quicquam exinde ferentem vel conſuetudinem vel annonarum titulo, vel in auro, vel in veſte, vel in aliis ſpeciebus, neque à *ſpectabili* pro tempore proconſule, neque ab ejus cohorte: nam aliter puritas conſervari nequeat, ſub unum enim magiſtratum, quidquid in ea regione geritur, contrahimus, ne convulſione ipſa claudicet.

1 Ὀχημά τι ἐξ ἀργύρου carrucam argenteam, *Jul. hic*, *n.* 85. §. 2. *adde Nov.* 24. *c.* 4.

2 Cubiculariis regum vel principum hæc notanda ſunt, nam ſi quæ privilegia minui oportebit, cubiculariorum principis privilegia poſtremo loco minuentur.

3 Τῶν ἔνδον ἡμῶν κατώνων. hoc ideo dicitur, quia deputati erant Tamiaci reditus cubiculo & cellario ſacro id quod proprie ταμιῶν eſt.

Cap. VII.

SAnc Tamiacæ poſſeſſionis curam [4] & rationem magnam habebit is ipſe, qui ad hoc à nobis officium proficiſcitur: & circumſpiciet, ſi quid à Tamiaco ſolo detractum, & fruſtra ab aliis detentarum ſit, ſive [5] in paſcuis, ſive in arvis, ſive in locis vitibus conſitis, ſive in prædiis, ſive domibus & vetus ſolum rebus ſuis vindicabit, nulla longi [6] temporis præſcriptione illi opponenda, neque [7] enim fiſco licet tale quid opponere, neque lucrum captans, ut maxime parrimonium ſuum exinde collocupleret: nam depauperatio [8] potius eſt, quam locupletatio, ſi quis ſordidis utendo manibus arbitretur ex eo lucrum ſe facere, quod multifariam poſtmodum cum impietate & ſummo probro reſtituet [9].

§. 1. Sed & ipſam urbem ab omni prorſus perturbatione quietam conſervabit: neque committet, ut ſeditio [10] aliqua ordinem & adminiſtrationem reipub. corrumpat. Publica quoque tributa [11] vigilanter & cum juſtitia exiget, nihil in illis curæ prætermittens, neque concedens, ut aut fiſcus, aut privati in aliquo circa res ſuas damnum ſentiant: ut qui ex æquo in omnes imperium obtineat, ſive militres ſive ſcriniarii ſint, tam glorioſiſſimorum præfectorum, quam magnanimorum magiſtrorum militiæ, ſive in civili cohorte numerentur, ſive cingulum Tamiacum geſtent, ſive in majoribus ſive minoribus dignitatibus conſiſtant, ſive inter ſacerdotes cooptati ſint. Unus enim hic magiſtratus omnibus præficietur: & tam ſuæ ipſius exiſtimationis, quam noſtrarum legum, & ante omnia Dei memor, ut publica quidem tributa per proconſularem cohortem ſine detrimento & ceſſatione importentur, curabit: reditus vero Tamiacos per ſubditas prius illi throno perſonas inferet, intendens etiam ad ea quæ pro conſuetudine præcapiuntur à glorioſiſſimo præpoſito ſacri noſtri cubiculi, neque untibus ipſis canonicariis [12], quam pro tempore à glorioſiſſimo præpoſito emittuntur, vel ſaltem obolo tenus aliquid accipere, vel conſuetudinum nomine, vel quacunque alia de cauſa, vel [13] ab ipſo pro tempore ſummario [14], iiſve qui publicas exactiones conficiunt, vel à ſpectabili proconſule, vel ejus cohorte, vel his qui *Katascevastæ* [15], quaſi inſtructores, vocantur, vel præpoſitis, vel quacunque alia perſona ad ſacrum noſtrum pertinente patrimonium. At vero exercitu utrique harum ſolicitudinum opem feret, ſedabitque potentium ſatellites, neque committet ut loca depopulentur, & latrociniis infeſta reddant: neque ipſe ea percurret, quemadmodum prius facere ſolebant comites. Neque item in locum ſuum dimittet vicarios [16], ſed locorum defenſoribus & cohortalibus ſuis ad id miniſterium obeundum utetur. §. 2. Sicubi [17] vero & militibus opus erit, ex iis locis milites, ubi neceſſitas poſtulat, opitulari jubebit, atque hi propriis iſta ſumptibus expedient, neque ſubditos damnis involvent, aut gratis ulla ex parte ſumptus facient, ſed tam ipſe his abſtinebit, ſumptum de ſuo faciens, ubicunque tandem erit, quamvis ad aliam ipſum proficiſci regionem jubeamus, quam etiam adſeſſor ejus, & reliquum famulitium, ſive ex proconſularibus ſive ex militibus, quamvis ſervile etiam aut ſubjugale [18] aliquod omnes hoſce ſequatur, neceſſitatem habentibus (ut prædiximus) militibus & quicunque alii ibi locorum habitant, ſcholares forte aut domeſtici, ut illius juſſionibus obtemperent, ſinguli & ſubſtantiæ ſuæ periculum reveriti: damus enim ei poteſtatem, ut hæc illis adimat [19] niſi ejus juſſis pareant, propterea quod eum qui hunc magiſtratum obtinet, velimus formidabilem ſubditis, & venerandum exiſtere. Etenim ſive [20] miles, ſive proconſularis, ſive ſcholaris, ſive domeſticus per cauſam illius juſſionum damni aliquid collatori noſtro irrogaverit, conveniens eſt, ut ipſe hoc ex iſtius annonis proprio periculo recepto, injuria affecto medeatur. Poſtremo neque ulli eorum qui ex hac urbe [21] eo commeant, collatores noſtros injuria tentari permittet. §. 3. Sed & curſum [22] publicorum equorum illæſum conſervabit. *Nihil enim ab ipſius juriſdictione excidamus.* Et ſi quis ex quocunque judicio ad eam regionem commeantium injurius erit, & ultra deputatum & conſtitutum exegerit, hunc perſequetur.

4 Vid. Julian. *hic. n.* 86.

5 Nota in quibus conſiſtebant prædia Tamiaca.

6 Temporis prolixitas publico non nocet. *Jul. hic.*

7 *l.* 6. *C. de oper. pub.*

8 Ἐλάττωσις.

9 Non ita turpe eſt non locupletari, quam male accepta reſtituere.

10 Seditiones à præſidibus provinciarum compeſcendæ, *l.* 13 *ff. de off. præſid.*

11 Ut tributa juſte exigantur ad notionem præſidum pertinet.

Cap. VIII.

CUram autem geret etiam civitatis, & eorum [23] quæ ad frumentationem [24] publicam pertinent, & ſitonica appellantur, operumque [25] ejus, & procurabit, ut ſecundum legem noſtram ratiocinia [26] conſcribantur, & tam Tamiaca quam civilia inſumantur. Et ſi [27] quem eorum qui ſolitas illas juſſiones inſinuare conſueverunt, nempe quod aquarum aliquis ductus impediat, & quod quæ muros concernunt diffundantur, aut quia pontes aliqui ſint per provinciam, aliave itinera, aut alia denique ejuſcemodi exiſtat occaſio, prout improbe olim fuit in uſu habitum, penitus ipſum provincia expellet, nec permittet ei ut vel juſſionem ejuſmodi inſinuet, vel per hanc cauſam quidquam omnino lucri capiat. Nam ſi nobis viſum fuerit ejuſmodi inſpectionem operum celebrari, ſacra pragmatica forma uſi ad eum qui hunc geret magiſtratum, communicato præterea de his cum throno tuo conſilio, rem ipſam nos diſponemus, ne cui facile ad ejus generis pecuniarum exactiones pateat aditus & acceſſus. Omnia quoque quæ audierit *improba*, prohibebit is qui hoc magiſtratu defungitur. Quod ſi vehementiore aliquo & aſperiore opus erit, certiorem ea de re faciet tam excellentiam tuam, quam glorioſiſſimum præpoſitum, & alios celeberrimos magiſtratus, quibus ad talem rem conficiendam aliquid adeſt facultatis: nos denique ipſos, & nos illi, quid facto opus ſit, explanabimus.

12 Id eſt, exactoribus.

13 Παρὰ τῶ κατὰ καιρὸν συμμαχίν.

14 De ſummariis dixi *cap.* 1. §. *eod.*

15 Καταστησάντων.

16 *Julianus c* 87.

17 *Julianus ibid.*

18 Subjugalium nomine jumenta intelliguntur.

19 Præſides juſta de cauſa apparitores ſuo officio poſſunt privare.

20 Pœna ſcholaris & domeſtici proconſuli non obtemperantis.

21 Conſtantinopoli, *Juliannus.*

22 Curſus publici cura ad præſides etiam pertinebat. addit & hoc Julianus de hoc proconſule Cappadociæ, veredorum diſpoſitiones ſub juris ejus diſtrictione eſſe.

23 *Julianus ibid.*

24 *d. l.* 1. §. 11. *ff. de offic. præf. urb.*

25 *Nov.* 34. *c.* 1. *Nov.* 25. *c.* 4. §. 1. *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. proconſ.*

26 Ratiocinia, λογισμοί.

27 *Julianus c.* 88.

τῶν ὅλων ἀναφέρων ἀρχλῶ τε καὶ ἐξουσίαν καὶ χρόνου μὲ τοῖς ἄλλοις τῆ πολιτικῆς ἀρχῆς, ὄχημά τε ἐξ ἀργύρου καὶ πέλεκυν καὶ ῥάβδους ἔχων, καὶ ὅσα σημεῖα καθέστηκεν ἀρχαία δ' νόμῳ· ἐπιτάξει δ' καὶ τοῖς στρατιώταις, καὶ ἐπιμελήσει δ' ταμειακῶν πόρων, ὥστ φοιτᾶν αὐτοὺς ἀναπόπλους ἀπάντας τοῖς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένοις ἀρχαῖς· καὶ πολλῷ μᾶλλον εἰς τὰ ἡμέτερα βασίλεια. καθάπαξ δ καὶ νεῦ ἀποστέρνται, ἀναφάσιν τε τὸ εἰς ἡμᾶς κομιζομένων εἴ τε εἰς τὸν θειοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου αὐγούστου, τὸν ἡμέτερον σύμβιον, ἴστι χρυσίον καὶ ἐσθῆτ· ἐδὲν γὰ ἐκείθεν ἐλαττωθῆναι βουλόμεθα. §. α'. Οὐ μὴν κὲ τὸ τοιοῦτον δίδοσθαι χρῆμα καθάπαξ μηχρὶ νυνὶ, ἓκ τε κλοπῶν καὶ τῆ ἀποτελῶν ἐπηρείας, καὶ δόσεως ὀνόματι, (ταῦτα γὰ ἀπάντα καὶ μισοῦμεν, καὶ τῆ ἡμετέρας ἐκβάλλομεν πολιτείας) ἀλλ' ἐξ αἰτιῶν δικαίων τε καὶ νομίμων, ἃς καὶ ὑποτεθήκαμεν τῶ δι' τῆ θείᾳ ἡμῶν παρεκελευσάμεθα νόμῳ. ὥστ ταύτας κομιζόμενον τὸν καιρὸν ἔχοντα τῆς ἀρχλῆς, εἰσφέρειν, ὡς εἰρηται, τὰς quinquaginta δ' χρυσᾶς λίτρας τῆ θειοτάτη αὐγούστη τῆ ἡμετέρᾳ συμβίῳ. τῶν γὰ ἀρχλῶν ἀφίκα καθιστῶμεν ἡμεῖς, καὶ ἀδωροδοκήτους τοὺς χειροθετοῦντας ἐπ' αὐτῆ τίθεμεν. καὶ ἴσως παντελῶς ἐδὲ εἰς ὃς ἴσως τοιούτης τι λήψεται.

§. 6'. Ἀλλὰ καὶ σίτησιν αὐτῶ μὲ ἀλλὰ χρυσοῦ λιτρῶν viginti δίδομεν, καθὼς ὑποτέτακται· τῶ δ' αὐτῶ παρέδρῳ, ἀλλὰ χρυσοῦ λιτρῶν δύο παρέχομεν. λαμβάνει δ' καὶ ἡ τάξις ἑκατέρα τὸ παρὰ δ' δημοσίου μέχρι νυνὶ χορηγούμενον, καὶ ἐδὲν παντελῶς ἐλαττούμενον. ἐδὲ γὰ κράβατ τῶν ἀρχλῶ ταύτην ἐλαττώσομεν, ἢ μᾶλιστα δ' ἐνδοξοτάτη τάτε πραιποσίτε τῆ θείων ἡμῶν κοιτώνων. μάλιστα γὰ ἐπὶ Καππαδοκίᾳ καὶ αὐτὸν καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν τῆ καθωσημένων παλατίνων σχολὴν ἐπὶ τῆ ὁμοίας ἐξουσίας τε καὶ τάξεως καὶ τοιαύτ' ῥήματ· θεσπίζομεν. ἐδὲν μᾶλλον παντελῶς ἐνπεσθαι κομιζόμενον, ἔτε λόγῳ συνηθείας, ἔτε ἀννόνων· ἔτε ἐν χρυσίῳ, ἔτε ἐν ἐσθῆτι, ἔτε ἐν ἑτέραις εἴδεσιν· ἔτε παρὰ δ' κ' καιρὸν ἀνθυπάτε, ἔτε παρὰ τ' αὐτῆ τάξεως. ἐ γὰ ἄλλως τὸ καθαρὸν φυλαχθεῖη. ὑπὸ μίαν γὰ τὸ πᾶγμα συναγόμεν ἐπὶ τ' χώρας ἀρχλὸν, ἵνα μὴ τῶ διεσπᾶσθαι χαλεδῆ.

Κεφ. ζ'.

ΠΡόνοιαν τοίνυν καὶ αὐτὸς ὁ παρ' ἡμῶν στελλόμενος ἡηθεὶς πολλὰ τ' ταμειακῆς κλήσεως, καὶ ὑφ' ἑτέρων κατηγόρηται, εἴτε ἐν νομαῖς, εἴτε ἐν ἀρωσίμοις, εἴτε ἐν οἰνοφυτοῖς τόποις, εἴτε ἐν χωρίοις, εἴτε ἐν οἰκοις· καὶ ἐνδικησάτω τῶ προγεγραμμένω τῶν ἀρχαίων γλῶ, ἐδεμιᾶς ἀναπεφυρμένης αὐτῶ χρονίας παραγραφῆς. ἐ γὰ ἂν τις ἀντιβαίη τοιούτῳ τῶ δημοσίῳ, ἐδὲ ὡσεὶ κεφδῶ πρᾶγμα, ἐδὲ ἵνα τῶν ὑσίαν αὐξήσειεν τῶν αὐτῆ· τοῦτο γὰ ἐλαττώσει μᾶλλον ἢ καθ' αὐξησιν ἴσι, τὸ χαρὰ ῥυπώσαις χρῆσθαι οἰκοδομῆ τι κεφδαίνειν, ὅταν ὕστερον ἀπεῖσι σωφρόνεια τὸ καὶ αἰσχυνῆ πολλαπλάσιον. §. α'. Ἀλλὰ καὶ τῶν πόλιν ἀσφαλεῖ παντὸς πάρεχον, καὶ τάσιν ἐ συζητησῆ λυμεῶσθαι τῶν πολιτεύματα. τὰς δημοσίας τε φόρους ἀρεῖσθαι καὶ μ' δικαιοσύνης εἶναι σφᾶζε. ἐδὲν δ' καὶ ἐκείνης ἀμελῶν, ἐδὲ συζητῶν ἢ τὸ δημόσιον ἢ τὰς ἰδιώτας κρατεῖ τι σφῶν τὸ οἰκεῖα ζημιωθῆναι, οἷα τῶν κ' πάντων ἐξουσίαν ἔχων· εἴτε στρατιῶται, εἴτε σκρινιάριοί τ' τῶν ὑποτάτων ὑπαρχῶν τ' τε ἀνθρεωτικῶν εἴτε σχολῆς. εἴτε πολιτικῶν τάξιν, εἴτε ταμειακὸν ζώνην, εἴτε ἐπὶ μειζόνων, εἴτε ἐπ' ἐλαττόνων ἀξιωμάτων εἰσίν· εἴτε ὧν ἱερεῖσι τελοῦσι. εἰς γὰ ὕστ' ἀπεῖσι ἀρχὰν ἐπιτηδ', τ' πάντως τ' τῆς ἐξέσης, τ' τε ἡμετέρων νόμων, τ' τε θεῖ τῶν πάντων μεμνημένῳ. ὃς τὰς μὲ δημοσίας φόρους ἀφ' τ' ἀνθυπατικῆς τάξεως ἀπειλημμένας εἰσκομιζέσθαι φρονεῖ, τὰς δ' ταμειακὰς πόρους ἀφ' τ' ὑποκειμένων ἑκάστῳ τοῦτο τῶ θεσμῶ τῶν εἰσίσι· καὶ τοῖς ἐξ ἕδρας τῶν τοιαῦτα πεμπομένοις παρὰ τ' ἐνδοξοτάτων πραιποσίτων τῆ θείων ἡμῶν κοιτώνων μὴ δυναμένων τ' κ' καιρὸν ἐκπεμπομένων κοινοκτημόνων ὧδε δ' ἐνδοξοτάτε πραιποσίτε, μηχρὶ ὁσολῆ γὰ ἑνὸς κομιζέσθαί τι, ἢ ὀνόματι σωνηθεῖν, ἢ ἑτέρας τ' οἱασοῦν αἰτίας, ὧδε δ' κ' καιρὸν συμμαχεῖν, ἢ τ' τὰς δημοσίας εἰσαγούσας ποιμένων, ἢ δ' ἀπολλάπλε ἀνθυπάτε, ἢ τ' τάξεως τ' αὐτῆ, ἢ τ' καθεσταμένων καθολικιδιαστῶν, ἢ πραιποσίτε, ἢ ἑτέρε οἱαδήποτε ἀνήκοντ' τῆ θείᾳ ἡμῶν θεσίσει. Τῶ σχολικῶ δ' ἑκατέρᾳ τ' φρεντίδων τούτων βοηθησ· πεῖσαί τε τὰς τ' δικαίως δορυφόρους, καὶ δ' συζητησῆ τὰ χωρία πορθεῖσθαι καὶ λῃσθέντας. ἐδὲ αὐτὸς ἀπελεῦσαι· ταῦτα, καθάπαξ οἱ ἀπὸ σχολῆς ἐποιεν κράτιστ. ὁ μὲν ἐδὲ τοσοῦτος ἐπίμυθ· ἀλλὰ τοῖς τ' τόπων ἐκδίκοις καὶ τοῖς ἐν τ' αὐτῆ τάξεως ἀπὸ ὑπαρχίαν χρῆσθαι. §. β'. Εἰ δέ τι καὶ σχολῶται αὐτῶ δέησθε, τὰς ἐν τ' τόπων ἐν οἷς ἡ χρεία καλεῖ, βοηθεῖν ἀπὸ στάξῃ. καὶ ὅταν δαπάνας οἰκείας πάντα πράξωσι, καὶ ἐδὲν ζημιώσωσι τὰς ὑποταγάς, ἐδὲ καθεναλώσωσι ἀπὸ ἐκ· ἀλλ' αὐτὸς τε τάττων ἀφίξεται, χρῆμα δ' δωπάνης οἰκείας ἔνθα ἂν εἴη, (κἂν εἰ ἀπὸ ἑτέρων αὐτὸν ἀπὸ στάξομεν ἐλθεῖν χώρας) ὅ, τε πάρεδρ' αὐτῆ, καὶ ἡ λοιπὴ θεραπεία ἀνθυπατικῶν τε καὶ σχολικῶν· καὶ εἴ τι τάττοις ἅπασιν οἰκεῖόν τε καὶ ὑποζυγίοις ἐπῆ. ἀναγκαῖα ἐόντων, καθάπαξ εἰπόντες ἔρρθμεν, τ' σχολικῶν, καὶ εἴ πινες κ' τὰς τάπας ἔχοσι, σχολάρεοι τυχὸν ἢ δομέστικοι, τοῖς ἐπιτάγμασι πείθεσθαι τοῖς αὐτῆ, τ' ἐπὶ τῆ ζώνῃ καὶ τῆ ἀσφαλείᾳ κίνδυνον δύλακθέντας. δίδομεν γὰ αὐτὸ παρέσθαι καὶ τούτης αὐτὰς ἀφαιρεῖσθαι, εἰ μὴ τοῖς ὑπ' αὐτῆ στρατηγοῦσι ὑπαρχοῦσιν διὰ τὸν ἀρχλὸν ἔχοντα τούτου, φοβεῖσθαί τε καὶ αἰδεῖσθαι τοὺς ὑπηκόοις κρίνεσθαι. καὶ γὰ εἴτε σχολῶται, ἢ ἀνθυπατικὸς, ἢ ἀγαλματοφόρος, ἢ δομέστικος, ἀφῶσιν τ' ἐπιζημιούσης τ' αὐτῆ ζημιώσῃ τ' ἡμέτερον ὑποτελῆ, τῶν ἀφαιρεῖσθαι ἐν αὐτὸν ὧν τ' οἰκείων στήσεων οἰκείᾳ κινδυνῳ λαβόντα, ἀναπείσαι δ' ἡδικημένον. ἐ συζητησῆ τὰ παντελῶς ἐδεῖ ἐδὲ τ' ὑντιθέντων φοιτώντων, αἰδικεῖν τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς. §. γ'. Ἀλλὰ καὶ τ' δημοσίων ἵππων δρόμων ἀνεπηρέαστον φυλάξει. ἐδὲν γὰ ἐξαιρεῖται δ' δικαιοδοσίας τ' αὐτῆ. καὶ εἴ τις τ' ἐξ οἰαδήποτε δικαιοσηείας ἀφὸς τὴν χώραν φοιτώντων ἀδικεῖται καὶ ὑπὲρ τὸ τεταγμένον ἀπαιτῆται, τοῦτον μετελεύσει.

Κεφ. η'.

ΦΡονεῖν δ' καὶ τ' πόλεως, καὶ τ' καλεμένων σιγνικῶν, καὶ τ' ἔργων τ' αὐτῆς, καὶ παραφυλάξαι κ' τ' ἡμετέρων νόμων συγχεφθέντας λογισμὸς, καὶ διαπυνθάνεσθαι καὶ τὰ ταμειακὰ καὶ πολιτικά. Καὶ εἴ πινα δόξει τούτων τ' τὰς συνήθειας δῆθεν ἐμφανεῖς καθεστώτων ἀφαιρεῖσθαι δ' ὕδατος τὰς ὁλκὰς, ἢ ὅπως τὰ ὧδε τὸ τεῖχο· ἀφίκεσθαι, ἢ εἴ πινες εἰσὶ γέφυραι κ' τῶν χώραν, ὁδοὶ τε ὅσαι, καὶ εἴ τις ἄλλη τοιαύτη κ' τὸ πόλαι καλῶς πολιτευσάμενον καθέστηκε φύφασις, καὶ τοῦτον ἐπιτελάσαι πάντως τ' χώρας, ἐ συζητῶν αὐτῶ ὧδε ἐμφανῆ τοιαῦτα καθεστάσθαι φύσαξιν, ὧδε κέρδο· τι παντελῶς ἐκείθεν λαβεῖν. εἰ γάρ πινα σωιδόμεν ἐποιῶσαι ἡμέας, τούτων ἡμεῖς, θείᾳ προγεγραμμένῳ χρήσθαι τύπῳ, ὡσεὶ τ' τῶν ἀρχλῶ ἔχοντα τούτου, καὶ τῆ σῶ ὡσεὶ τούτου δράσειν ἡσυχάσθαι τὸ προῆγμα διαθήσομεν, ὥστ μηδενὶ τὰς τοιαύτας ἁρπαγλογίας βατὰς τε καὶ ἐποδρόμους ῥᾴδως γίνεσθαι. ὁ τῶν ἀρχλῶ ἔχων, μᾶλιστα μὲ οἰκοθεν πάντα κωλύσῃ, εἰ δὲ πνο· καὶ σφοδρότερα δηθεῖη, μᾶλλόν τε ὡσεὶ τῶν σῶν ὑπαρχῶν, ὡσεὶ τε τ' ἐνδοξότατον πραιποσίτον, ὡσεὶ τε τὰς ἄλλας πανυδήμους ἀρχὰς, οἷς τις ἐπὶ ὡσεὶ τὸ πρᾶγμα μᾶλιστα, ὡσεὶ τε ἡμᾶς αὐτὰς· ἡμεῖς τε αὐτῶ τὸ προκεῖσθαι ὑφηγησόμεθα.

§. α'. Σανι-

§. α'. Σωφίδιος ὁ ἀναπιθεὶς τῷ τῶν ἐπαρχίων ἀρχῇ, φροντιστηρίων πολ-
ἰχνιος (ἐξημμένος τῷ βασιλικῷ καὶ τῷ τιμιωτ.) καλυσθὲν τοσοῦτον, ὥστ καὶ δη-
μοσίαν πολλὴν τῶν ὑπὸ τοῦτο τ προϊόντων ἐπιχειρήσων, καὶ χρεῶν ἀφαι-
ρεῖσθαι τοὺς τοιούτους ἐπιτρέψαι, οἱ παρόντες αὐτοὶ τολμῶν· οἱ ὁ οἱ τ ἀπόντων
φροντίζοντες, μαχαίρας σκοινους ὑποθηκῶν βαλόντες· τοὺς μὲν τοῦτοι πίτλως ὄσις δη-
ποτε τολμήσοιεν, εἴτε παρὼν, εἴτε ὑπὲρ ἀλλοτ@ προϊόντων, ἀναθεῖναι, κα-
θελὼν δίδως ἀβεβαιοῦσθαι τοὺς τ ἀναβέντων κεφαλὰς· εἰδὼς ὡς οἱ τοῦτοις μαθὼν
ῥαθυμήσοιεν, αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶ περσίμασι τ δημοσίοις αἰσθήσ).

ΚΕΦ. β'.

Τῶν δικῶν ὁ ἐπιμελήσε) σοὶ παῦρα συμβουλίας, καὶ σὺν ἐσοῖ τὸ γεωργικὸν,
κεφαλαῖ μαχέσ τοῦ, ἀδικείαζ. ἀδὲ συνοχλήσ(ι ἡμᾶς ἐπ Καππα-
δόκαι, πρᾶα βοωντὶς τε καὶ ὠθουμενοντες, καὶ ὀδυρόμοι· ἀλλ' αὐτὸς αὐ-
τοῖς διαιτῆσ. ἡμεῖς γὰρ εἴ τινα ἰδεῖμεν ἐλθόντα, ὃς ἂ ἀσέτεργε αὐτῷ τὰ οἰ-
κεῖα· ἀποσυνδυαζε παῦθι, τῶτον αὖθις ἐπὶ τ χώρας σοῦ ἀπιμίζε στελλόμεν,
ἵνὸ τ ἀρχαῖα κομίσηται, ἀδὲ ἕδραια ἀσέ ἡμᾶς. εἰ ὁ οἱ μ ἀσθένοιεν,
καὶ λόγιον τὰς ἀδικείαζ, αὐτὸς ὁ σκοδιδηγήμ@ ἤδη κ τρυφῶν σὸν ἐπι-
τρέψαι τ λόγων, ἀλλ' οἰκονόμειν τὰς ἐκιτδυσίαζ κομίζηται, οἱ ὁ ἀναλ-
κοῦσιν τρέχειν εἰς ἡμᾶς, (καὶ μάλιστα εἰ γνωσίμης εἰεν) ἡμεῖς τε μάθοιμεν
ὡς οἱ μ ἀσθένουσιν, ὁ ὁ σὸν ἡμῖν ἀγ· τὸ ἀσθένειν ὀδύνομεν
ὡς ἢ ἀφ' ἑαυτ@, ἢ ἀφ' ἑαυτ@ χάριν, ἢ ἀφ' ἑτεροπείαν τινῶν ἡδυόμων, ἑαυτὰς τε
αὐτοῦ παυθίως ἀνδυσησόμεν· καὶ τεταμὴς αὐτοῦ τ χρῆς ὢσης, τεταμασίονα καὶ
τῶν αὐτῶν ἐξ ἕξ, πολεμοῦντ@ αὐτοῦ ἕ δικαίᾳ τι, καὶ ἡμῶν καὶ τ νόμων.

§. α'. Ἀσὶ αὐτὸν ἀσθενικὴ διδιότα, καὶ τ ἡμετέρων παραχελευμάτων ἀνα-
μιμνησκόμεν ἀπίνα δύσομεν αὐτῷ σοῦ τοὺς τ ἀρχῆς συμβούλοις, (οἷσ-
λεν ὁ τοῦτα καὶ οἱ πάλαι mandata principis) παῦρα προϊόντι κ τ ἡμέτε-
ρον σκοπὸν, γνάμας τε ἰσότητα, καὶ καθεστῶτα χειρὸς χρώμον· καὶ δικαιο-
σύνην τιμῶσα, ἃς ἐδὲν σὺ ἀνθρώποις ἐσὶν ἰσχυρότερον τε καὶ κάλλιον, ἐδὲ
οἰκειῶν θεῷ τε καὶ βασιλεῖ μᾶλλον δυναμένου. ὅτου γὰ αὐτὸ τοῦτον, καὶ ὅταν
παρ' ἡμῶν καθιερώμενον, μόνον ἀπαιτᾶ προϊόντι κ τῶν ἐπαρχίαν βελό-
μενα, ἐδὲ δίκαιον ἑτέρᾳ τινὸς ἁκροωμένου, ὅτε ἡμῶν ῥᾳδίως ἀφηρημένων
ἑτέρῳ τινὶ ὠφελήσειεν αὐτὸς, ὅτε ἐπιτιμῶντων τινὰς ἢ σφᾶσ ἕ
βιος καλύσει, ἢ καὶ ἄλλῳ οἰκονομήσοτε αἰτίαν. σφᾶς τῷ καὶ εἴ τι
τοιοῦτο μέχρι νῦν γέγονεν, ἢ σὺ θείων ἡμετέρων τύπων, ἢ σὺ σοφιστέων
λόγκων, τῶτο πᾶν κολάζειν τρόπος, αὐτὸ τῶν ὅλλω ἀναλαμβάνοντ@
τῆς ἐπαρχίας διοίκησιν, καὶ ἑτέρῳ παραδὸν ἔχειν παντελῶς ὰ συζυ-
γοῦντ@.

ΚΕΦ. γ'.

Καὶ τοῦτο ὁ δὴ τῶν ὀρχῶν, κ τὸ τ ἀνθυπάτων ἦθος, σὺν ταῖς σφε-
βαίαις πίθομεν. καὶ τας γε σκλήτους τοὺς παρ' αὐτὸ τῶν σὸν ὑπουρ-
γοῦν ἄμα τῷ συνεδεστάτῳ κοιαίσεσθ ἕ θείᾳ ἡμῶν παλατίᾳ, κ τὸ τ consi-
sultationum χῆμα, κρίνειν βυλόμεθα. εἰ δ' τις ἐξ ἑκατέρας Καππαδοκίας
δίκη πενζακησίων ἐλαττων χρυσῶν ἐφέσιμ@ χθόπτ, εἴ τε ἐξ ἡμετέρας κε-
λεύσεως ὁ δεδομέν@ εἰν δίκασης, εἴτε ἐκ τιν@ ἀρχῆς, (ὡς μᾶλλον ἐπὶ τοιούτοις ἐγκαλεῖσθ
αὐτὸν καθεστάναι) ταύτης αὐτὸς ὁ ἀξιόλεπτ@ ἀνθύπατ@ ἀκροά-
σε) κ τ τοῦ θείου δικαιοσηρίου χῆμα, καὶ κ τὸ θεῖον ἀκροατήριον· δίκαιον
γὰρ αὐτὸ καὶ τῶτο δίδομεν, καὶ κοσμοῦμεν αὐτῷ τῶν ἀρχῶν σεμνοτάτῳ πεσιτῆ,
ὅσῳ ἐδεὶς μέχρι καὶ νῦν ἐν Καππαδόκαις τεθάρτηκ. ἔστω τε ἐν δίκαι@
καὶ ὑψηλολογώμεν, καὶ εἰς ἡμᾶς τε καὶ τ νόμων ὁρῶν. καὶ γνώσκων ὡς εἰ μ
παῦρα τοῦτο θρᾳη, ῥᾳδίᾳ τε ἐπὶ τ ἀρχῆς ἐπὶ μακρὸν, καὶ ἀφ' ἑξετιᾶ γε αὐτ@
ἴσως ἑτέρα μείζων ἀρχὴ τ ἡμετέρων ἀμελήσεως κελεύσεων, καὶ πίνας ἕ
ἀπατώντ@, ἀλλ' ἐ τ νόμων καὶ ἡμᾶς θεραπόντων, ἅτινόν τε σκπισεῖται τ δι-
ῆκτων, καὶ τὸ λοιπὸν σὺ καθεγνωσμένος ἔσῃ, τ ἡμετέρας φανεὶς ἀνά-
ξι@ κρίσεως.

ΚΕΦ. δα'.

Μοιχείας ὁ καὶ παρθένων ἁρπαγὰς καὶ βιαιοξενίας καὶ ἀνδροφονίας, καὶ
εἴ τι τ τοιούτων ἐσὶ βλημελημάτων, ὅτω κολαζέτω πικρῶς, ὡς
ὀλίγων ἀνθρώπων πιμωρία τὸ λοιπὸν ἅπαν διωκικῶς σωφρονίσου. καὶ ἔστω
μᾶ ἕ νόμε σωφρονισὴς ἀκριβὴς τ ἁμαρτανόντων. ὁ γὰρ ἀπωθρωπία
τῶτο, μεγίστη ὁ δὴ μᾶλλον φιλανθρωπία, τὸ τὴ τ ὀλίγων ἐπιτροφὴ πολὺ
τὸ σωζόμενον εἶναι. εἰ ὁ ἀναίφοιτό τιν@ ἐπὶ τοιούτοις ἐγκλήμασιν, ὃς αὐτὸ
ζώσῃ, ἢ ἀξίαν, ἢ ἱερωσύνῃ, ἢ τι τοιοῦτο σεφοκαλούμεν@, ἠλπισεν ἑαυ-
τὸν ἐξαρπάζειν τ σκείνε χειρῶν, ἴσω τ ἡμετέρας ὀσε ἀξί@ φανησόμεν@
γνώμης. ἐδεμίαν γὰ ὅτε ἰσχὺ οἰκείαν ὅτε τῇ ἑτέρωθεν πεστασίαν ἐδεὶς
σεθιχόμεν@ ἐπὶ τοιούτοις ἐγκλήμασι, ἀφοβείτ) τ νόμον. ἀλλὰ καὶ εἴ
τις ἐμβαλόμεν ἑαυτὸν τοιαύτας διαῤῥήσεις σεφρασίας, καὶ αὐτὸς ὑμῖν
ὑβρίζ τῇ τοιαύτῃ παρανομίᾳ τῇ ποιεῖν. τοιοῦτον ὃν ἀμαρτεῖν τε αὐτὸν, καὶ
τ ἁμαρτάνειν κ τοιαῦτα πολιτεύεσθαι τηλικαῦτα ἀσύδειν ἐξαρπάσαι τ ἕ
νόμε χειρῶν. §. α'. Ὑποτεθήσε) ὁ τῷ νόμῳ κ διηρεσφῆ, δηλῶσα τί μ
αὐτὸν σὺ ἕ δημοσίᾳ λαμβάνειν κ τὰς σὰς αὐτὸν σεφοφὴς, τί ὁ σεφο-
φδοῦ δίδωσι τ συμβόλων, τί ὁ εἰσφέρειν τοῦ δύσβοῖ οἶκο τ ἰδιοτάτης αὐ-
γούσης τ ἡμετέρας συμβίν· δηλαδὴ τεσσερῶς τ quinquaginta librarum
auri εἰσκομιζομένων, τῶτο δὴ τὸ κ ἅπαξ κ μέχρι νῦν κεκρατηκός.

§. β'. Καὶ καθαρῶς τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις (τῶτο ὅσῳ πολλάκις εἰρή-
καμεν) χρήσε), πρᾶγμα διεσπουδασμένον ἡμῖν, κ χρημάτων ἀμελήσαι
παρασκευάσαν μεγάλων, καίτοιγε σὺ τοσούταις δυσπειρίαις κ πολέμοις
μεγάλοις, δι' ὧν δέδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς σεφὸς Πέρσας τε ἄγειν εἰρήνην, κ
Βανδίλας τε κ Ἀλανοὺς κ Μαυρουσίους χειρώσασθ, κ Ἀφρικὴν ὅλλην κ
σεφὸς γε κ Σικελίαν κομίζηται. κ ἐλπίδας ἔχὶν ἀγαθὰς ὅτι κ τ λοι-
πῶν ἡμῖν τῶν ἐπικρατούντων νοῦσειεν ὁ θεὸς, ὥσπερ οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι μέχρι
τ σφὸς ἑκάτερον Ὠκεανὸν ὁρίων κρατήσαντες, ταῖς ἐφεξῆς ἀπίσαλον ῥᾳ-
διμίαις. ἃς ἡμεῖς τῇ παρὰ θεῦ συμμαχίᾳ διαῤῥήξαντες, ἐπὶ τὸ κρεῖττον με-
ταβάλλειν ἀπόδομεν· ἐδέν τε ὀκνήμεν τ εἰς ἑαυτῶν δυσκολίαν ἀκούντων,
ἀργυρίαις τε καὶ ἀσπίσαις κ τοῖς ἄλλοις ἅπασι πόνοις ὑπὲρ τ ἡμετέρων
ὑπηκόων διωκικῶς κεκοσμημένοι. Εντεῦξετα ὁ κ τοῖς σεφοφιλήμασιν
ἡμῶν, ἀσὶ δώσομεν αὐτῷ μῆ τ συμβόλων τ ἀρχῆς, καθὰ σεφόδει εἰρή-
καμεν κ εἴασ κατ' σκείνα πεφέξειν ἀπαύθ, ἀκίνητός τε ἔσῃ, κ ἀφ'
πάντων ἀξί@ τ ἡμετέρας φανήσε) ἀρχῆς τε κ κελεύσεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα τὰ ἀφ' ἑαυτῶν ἕ θείᾳ νόμῳ δηλήμματα ἡ
σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, πᾶς τε εἰρηνεύειν σπήσῃς τῷ τ ἀρχῆς ταύτης δι-
δόντι θρόνῳ, ὅτω τε αὐτοῦ ἴσω σεμνοῦ χρυσοῦ, ὡς πολλοῖς ἐκ τοῦ ἴσου
ὑπάρχειν σεφασάμενον, τῇ ἕ νῦν αὐτῇ δοθέντ@ παρ' ἡμῶν ἄνθρᾳ τε κ ἀ-
ξιώματ@ ἐπιθυμίᾳ.

§. 1. Titulos [1] vero prædiis apponere per provinciam cui præsidet, continentes certorum hominum appellationem, excepto nomine majestatis Imperatoriæ aut Tamii, hoc est ærarii, in tantum prohibebit, ut patrimonium eorum, qui tale quid perpetrare moliantur, in publicum redigat, & [2] manus [3] abscindat eos imponentibus, si præsentes forte id ausi fuerint: si vero procuratores absentium, ingentibus illos tormentis subdet. Titulos certe quicunque tandem affigere ausi fuerint, sive præsentes, sive absentium procuratores, detractos protinus ad [4] capita eorum qui affixerunt, infringet: sciens fore, ut si id factum cognitum neglexerit, ipse bonorum suorum publicationem sentiat.

1 *Nov.* 28. *cap.* 5, adde *Cod. de hu qui putent. nom. tit. &c. & ut nemo privatus tit. &c. ut nemini liceat sine judicis authoritate, Jul cap.* 89.

2 Pœna privatos titulos rebus alienis adponentis.

3 De manus abscissione alias dixi, vid. *Nov.* 17. *cap.* 8. De pedis amputatione dixi *l.* 3. *C. de servis fugitivis.*

4 *Nov.* 28. *cap.* 5. & 29. *cap.* 4.

CAP. IX.

Uri dicundo cum summa animi intentione & cura incumbet, neque (ut hactenus) rustica nos [5] homines sinet injuriis opprimi. Neque amplius negotia nobis hic facessent Cappadoces, magno cum clamore supplicantes & lamentantes, sed ipse judicem se illis & disceptatorem præbebit. Nam si quem huc advenientem viderimus, qui non prius apud ipsum calamitates suas lamentando explicuerit, hunc nos denuo cum increpatione mittemus in provinciam, propterea quod relicto [6] magistratu provinciæ, continuo ad nos decurrit. Si vero cum eos qui injuriam intulerunt, convenirent, ipse commessationibus deditus & luxu jam perditus, illorum se orationibus non accommodaverit, sed supplices plorare permiserit, hique ad nos cogantur decurrere, & maxime [7] si mulieres sint, nosque edocti fuerimus, quod hi quidem adierint, ille vero injuriam ultus non est, protinus negotium ut suspectum [8] habebimus, quasi propter lucrum, vel per gratiam, vel aliquorum obsequium factum, & nos ipsos illi prorsus opponemus, & cum triplicem magistratus functionem gerat, tripliciter quoque [9] illi resistetur, tam ipso jure, quam nobis, & legibus cum oppugnantibus.

5 Rusticorum vita patrocinio præsidium indiget, adde *Authenticam Agricultores Cod. quæ res pignori.*

6 Ordinario relicto, ad extraordinarium judicem ire non oportet.

7 Mulierum causæ favorabiles.

8 Si quis injuriam patitur à suo præside, præses præsumitur corruptus.

9 Triplicem dignitatem obtinens, peccando triplices adversarios fortitur: jus, principem, & leges.

§. 1. Quæ ipsum reveritum, memoria item repetentem præcepta nostra, quæ illi una cum codicillis magistratus dabimus, (appellabant autem ea majores Mandata [10] Principis) convenit omnia secundum legem nostram agere utentem in cognoscendo æquitate [11] in rebus gerendis puritate, ubique colentem justitiam [12], qua nihil inter homines unquam extitit robustius aut pulchrius, quodve Deum & imperatorem placare conciliareque magis possit. Talis enim ipse cum sit ita nostro quoque testimonio comprobatus: volumus ut solus omnia in provincia conficiat, neque causis audientiam alio quopiam præbente, neque nobis facile vel in eam venturis sententiam, ut alicui alii hasce delegemus, vel occasione cohibendarum violentiarum, seu quacunque alia de causa emissuris aliquos: ultra hoc, quod tametsi tale quiddam vel ex sacris nostris formis, vel magistratuum jussionibus hactenus factum est, omnibus id vacaturum sit modis, ipso totius provinciæ administrationem suscipiente, neque ulli omnino, ut accessum eo habeat, permittente.

10 De quibus vide *Novell.* 17.

11 Æquitas & puritas judicem decet.

12 De laude justitiæ dicam ad *Nov.* 69.

CAP. X.

Porro [13] autem hunc quoque magistratum, prout [14] proconsulum proprium est, inter [15] spectabiles ponimus, appellationesque [16] ab ipso transmissas, tuam excellentiam volumus una cum gloriosissimo quæstore sacri nostri palatii in forma & habitu consultationum disceptare. Si qua [17] vero alia in Cappadocia causa minor aureis quingentis per provocationem suspendatur, sive nostro sive alicujus magistratus jussu datus judex fuerit, qui tamen non sit spectabilis: huic spectabilis ipse proconsul in forma sacri consistorii & vice sacri auditorii accommodabit audientiam: siquidem & hoc illi jus addimus, decoramusque illi magistratum tam amplo privilegio, quantum nullus in hunc usque diem in Cappadocia obtinere visus est. Esto igitur justus & elato animo, & tam nos [18] quam legem præ oculis habeto: cognoscitoque, quod si strenue ista exequetur, longiore [19] tempore in hoc officio permanebit, & major ipsum alius forte magistratus excipiet. Cæterum si nostris jussionibus neglectis potentiores aliquos, non legem aut nos colat & veneretur: tum primo quoque tempore iis, quæ in ipsum collata fuerunt, excidet [20], tum de cætero inter condemnatos habebitur, indignus nostro visus judicio.

13 Julianus *d. c.* 89.

14 Proconsules omnes, spectabiles.

15 Proconsul Cappadociæ spectabilis.

16 Appellatur à proconsule Cappadociæ ad præfectum prætorio & quæstorem.

17 Julianus *cap.* 90.

18 Objecta magistratuum præcipua.

19 Spes optimi magistratus.

20 Pœnæ judicis injusti.

CAP. XI.

Adulteria [21] vero & raptus virginum, & immoderatas illicitasque [22], & augendæ rei suæ causa comparatas circumscriptiones, neque non homicidia, & si quid ejusmodi delictorum est, ita acerbe punito, ut [23] paucorum hominum supplicio omnes reliquos continue castiges, estoque secundum legem exquisitus delinquentium castigator, neque enim inhumanitas hoc, sed potius summa quædam humanitas est, cum multi paucorum animadversione salvantur. Quod si quem hoc nomine in crimen vocatum sustineat, qui vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotii, vel ejusmodi alio prætextu speret ex illius se manibus ereptum iri: certo sciat quod nostro judicio indignus videbitur. Nemo enim quacunque potentia sua fretus, quodcunque alienum prætendens patrocinium [24] in talibus delictis severitatem legis effugiet. Quin potius si quis talibus se patrociniis ausus fuerit immittere, similem cum delinquente pœnam, & ipse sustinebit: idem cum sit, ipsum aliquem delinquere, & eum qui talia peccavit & deliquit, velle de manu legis eripere [25]. §. 1. Subjicietur autem legi & descriptio [26], quæ significet, quid ipsum, eosve quæ circa ipsum sunt, è publico capere: quid item vel occasione codicillorum dare, vel sacratissimæ Augustæ conjugis nostræ piæ domui inferre conveniat: trifariam videlicet inferendiis iis *quinquaginta libru auri*, prout jam inde ab initio & in hunc usque diem obtinuit. §. 2. Et subditis nostris (id quod sæpe diximus) pure utetur. quæ res summo à nobis studio habita effecit, ut magnas etiam opes despexerimus, quamquam in tot sumptibus & magnis bellis, per quæ Deus nobis dedit, ut non solum pacem ad finem deduxerimus, & Vandalos, Alanos [27], Mauritanos subegerimus, & totam Africam [28], insuper & Siciliam recuperaverimus: sed & bonam spem habeamus, quod Deus nobis annuet, ut & cæteras gentes [29] quas socordia sua Romani amiserunt, cum ad utriusque Oceani terminos tenerent, iterum ditioni nostræ adjungamus, quas nos divino freti auxilio, ad meliorem statum redigere properamus: neque quidquam detrectamus eorum quæ vel ad extremam pertingunt difficultatem: vigiliis simul, & inediis, cæterisque laboribus, jugiter pro subditis nostris, ultra quam humanæ naturæ modus patitur, utentes. Perleget etiam mandata nostra, quæ illi dabimus una cum codicillis magistratus, quemadmodum ante diximus. Et si quidem omnia secundum illa peregerit: & admirabilis futurus est, & undique dignum se nostro exhibebit imperio.

21 *l. ult. ff. de off. præsid. Jul. d. c.* 90.

22 *l.* 6. *ff. de off. præsid.*

23 Finis pœnarum.

24 *d. l.* 6. §. 2. adde *C. ne liceat potentiorib. patrocin.*

25 Facit *titulus ff. ne quis eum qui in jus vocabitur: Edictum Justiniani* 13. *cap.* 18. *in fin.*

26 Απογραφὴ, notitia.

27 Alanicus inde Justinianus.

28 Africanum inde Justinianus se appellat in multis edictorum inscriptionibus.

29 Inter quas erant Galliæ.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur omnia quæ per hanc exprimuntur legem cognoscens excellentia tua, & prædictas annonas hujus officii throno præbeto: & ita ipsum scito amplum effectum, ut collati modo in ipsum floris & dignitatis cupiditate, multi merito hunc consequi affectent [30].

30 Datum Cos. Belis. *Jul. hic.* id est, anno 535.

1 Περὶ τῆς διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας. *Scrimg. & G. Ecl.* 14. de Præsidibus Armeniæ, *Index Regina apud Cujac.* Quatuor Armeniæ qualibus sint decoratæ judicibus, *Julian. constit.* 39.

2 Quatuor præsides Armeniæ hic constituuntur. Primæ dat proconsulem: secundæ Correctorem: tertiæ, Comitem (de quo vide Julianum constit. 9.) quartæ Consularem. Goth. Ad hanc Novell. vid. Cujac. *lib.* 15. *c.* 29. ANS.

3 Confusionis vituperium.

4 Ex duabus Majore & Minore, *C. de off. mag. mil.* 6. *Plin.* 8. 9.

5 Prima Armenia.

6 Armeniæ primæ & interioris metropolis olim Bazanis ac Leontopolis, hodie Justinianea.

7 Urbes Armeniæ primæ interioris.

8 Ammianus 22. & Cerasus unde advexit hujusmodi poma Lucullus.

9 Secunda Armenia.

10 Sebastea, metropolis Armeniæ secundæ, dicitur & σεβάση & σεβασία. *Stephano libro de urbibus.*

11 Commana duplex: una, in Polemoniaco alia, quæ & Chrysa dicitur. J. *eod.*

12 Urbes secundæ Armeniæ.

13 Καὶ τὴν ἀρχὴν, ἡγεμονίαν ἴσως καλῶν. *Scrimger.* sensus est, Moderatorem Armeniæ secundæ, correctorem, ut olim appellari.

14 Tertia Armenia.

15 Melitena, metropolis tertiæ Armeniæ.

16 Comes tertiæ Armeniæ, inter spectabiles viros hic refertur.

17 Comes Justinianeus Armeniæ tertiæ.

18 Urbes tertiæ Armeniæ.

19 Id est, aureum.

20 Quarta Armenia.

21 Eustathius *in Dionys.* hanc divisionem Armeniarum Justino tribuit. vid. *Cujac.* 15. *observ.* 29.

22 Anzitena, *l. ult. Cod. de off. magist. milit.*

23 Sophena, *dict. l. ult.*

24 Astyanea, *dict. l. ult.*

25 Belabitena, *dict. l. ult.*

26 Satrapiæ scil. Vox *Satrapa*, neque Romana, neque Græca sed Persica. *Hesychius.* Hinc Herodot. 5. refert Darium divisisse regnum suum in 20. Satrapias & *lib.* 1. ἄρχειν Babylonis σατραπήν vocari tradit, & Suidas *libro* 11. scribit Satrapam Armeniæ quotannis 20000. pullorum misisse ad regem Persarum. Hac voce Terentius usus est *Heautontim. act.* 3. *scen.* 1. *Satrapes si fiet, jusserre amator minuquam ejus summus queat.*

27 De qua vide *d. l. ult.* 28 Τὸ Κἀπαρίζον, *Scrimg.* locus qui Kitharizon appellatur, *Jul.* 29 Ὀρδιναρίως καθεζομένη, sensus est, Primæ Armeniæ Proconsulem, tertiæ Comitem spectabiles esse: secundæ correctorem, quartæ consularem ordinarios esse, id est, clarissimos esse. Tres sunt gradus ordinis senatorii, clarissimi, spectabiles, illustres. Ordinaria dignitas est minor scil. clarissimatus, dixi ad *Nov.* 20. *c.* 2. Sic ordinarius miles Festo est manipularis, is enim est infimus militiæ gradus, *l.* 1. *C. ad l. Jul. repet.* Vopiscus *in Bonoso.* Militavit primum inter ordinarios, deinde inter equites. 30 Ὑγησίως. 31 Innovationi provinciarum perlæpe non adstringuntur Ecclesiæ. Hinc quoque deprehendimus hodie, non eandem metropolim esse episcopis & provinciarum præsidibus: & Ecclesiam aliam divisionem provinciarum observare: aliam rempub.

TIT. X.

DE DESCRIPTIONE[1] QUATUOR[2] PRÆSIDUM ARMENIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XXXI.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosissimorum sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PErperam effuseque[3] posita, si ad competentem perveniant ordinem, & belle disponantur: aliæ propemodum res apparent speciose pro turpibus, ornatæ pro incultis, articulatæ distinctæque pro incompositis prius & confusis. Quod cum & in Armenia admissum deprehenderimus, putavimus & ipsam ad congruentiam quandam & unam harmoniam collocari debere: quo magis ex bene constituta ejus moderatione & competens illi robur addamus, & decentem imponamus ordinem.

CAP. I.

UNde quatuor[4] Armenias fecimus: Unam[5] quidem interiorem, cujus metropolis[6] piæ appellationis nostræ cognomine exornata est, prius Bazanis seu Leontopolis dicta, quam etiam proconsulatu honoravimus, cui magnificentissimus Vir Acatius præfuit, magistratu inter spectabiles relato, omnibusque illi traditis, quæ proconsulatum habere convenit. Nam & stola ipsum adornavimus *proconsulari*, *quæque ad ipsas res pertinent, ea ut habeat, constituimus*, & urbes[7] illi adsignavimus, Theodosiopolim, quam etiam prius habuit: Satalam, & Nicopolim Colonea quoque ex prima (ut ante vocabatur) Armenia assumpta: item Trapezunte, & Cerasunte[8] ex Polemoniaco prius dicto Ponto: his partim à clarissimo provinciæ præside: partim à spectabili moderatore separatis: in septem omnino urbes, & quæcunque circa ipsas in proximo sunt loca, tota provincia redacta. §. 1. Secundum[9] vero ordinem tenere justissimus eam Armeniam quæ ante prima dicebatur, in qua cæteras præcedit[10] Sebastea urbs, attributa illi, & Sebastopoli, quam prius quoque habuit, & insuper Commana[11] ex Polemoniaco prius dicto Ponto: & Zela ex Helenoponto: neque non Brisa: ut ea provincia quinque[12] contineatur urbibus, officio[13] quod Correctorium est, in pristina forma relicto, neque præside ejus majore aliquo nomine condecorato, sed ipso in eodem quod prius habuit, derelicto.

§. 2. Ad hæc tertiam[14] Armeniam instituimus, eam quæ prius secunda dicebatur, in qua principatum tenet Melitena[15] urbs insignis, in pulchro solo, clementique cœlo posita, neque multum distans à fluentis Euphratis fluvii. Hanc nos in præsentia & augendam, & ad formam spectabilium[16] traducendam putavimus. Præsidem quoque hujus comitem[17] Justinianeum nominandum, dandosque ipsi pro annonis solidos 700. ejus adsessori solidos 72. & cohorti ejus solidos 360. & ut omnia habeant quæ ejusmodi thronorum propria sunt. Et qui prius cohortales nominabantur, rum omnia faciant quæ etiam prius, & maxime circa publicam exactionem occupentur: tum ad Comitianorum appellationem transeant, perinde omnibus eis conservatis ac si cohortales existerent. Urbes[18] vero ei partim Arcam & Arabissum, partim Ariaratheam, & alteram Comanam (quam etiam Chrysam[19] appellant) & Cucusum subdidimus, quas & prius habebat e sex omnimodo consistens urbibus. §. 3. Constituimus autem & quartam[20] Armeniam, quæ prius non in forma provinciæ continebatur, sed è gentibus erat & ex multis barbaricis colligebatur nominibus, Trophaëna[21], Anzethena[22], Ophena[23], Asteanea[24], Balabithenaque dicta[25], & Satrapis subdita. Id vero nomen[26] magistratus neque Romanum, neque majorum nostrorum, sed ex altero imperio introductum fuit: exornavimus igitur & illam civili magistratu & forma tam civili ibi magistratui instituto, quam Martyropolitanorum[27] illi urbe, & Citharıza[28] castro addito. Consistatque ipsa in forma ordinariorum magistratuum Consularis à nobis facta: ut cum quatuor sint Armeniæ, duo quidem magistratus existant spectabiles, nempe alter proconsul, alter comes: & primæ quidem Armeniæ proconsul, tertiæ comes præcat: secundæ vero & quartæ ordinarii[29]. Et quia summo à nobis studio cautum est, ut appellationes intra quingentorum solidorum quantitatem non ad hanc almam deferantur urbem, sed ad proximos spectabiles magistratus: propterea disponimus, ut appellationes quæ quidem ex secunda Armenia procedunt, hoc est, in qua Sebastea urbs est, hæ ad Armeniæ primæ præsidem, hoc est, proconsulem, deferantur: quæ vero ex quarta moventur Armenia, hæ intra dictam quantitatem ad tertiæ Armeniæ *comitem: qui nempe Melitenæ residet*, deveniant.

CAP. II.

HIs ita à nobis ordinatis, insuper illud etiam determinare justum putamus, ut *Primæ Armeniæ* talis vir præficiatur, qui pro amplitudine sua, & spectatissimo jam erga nos ministerio, magistratus hujus tam juramento, quam excellenti majestate dignus sit. At cum Thomam magnificentissimum virum aliquod jam in Armeniorum regione officiis defunctum, & alioqui frugi hominem esse, & nobis *absque* 30 *fuco* semper inserviisse, & modo quoque inservire deprehenderimus, promovemus ipsum ad hujus officii administrationem, ut non solum prædicta à nobis forma ad tempus huic provinciæ præfideat, sed etiam aliis provideat, quæcunque ei vel per sacra commonitoria commissimus, sive in provincia quam ei tradidimus, sive in aliis: quod inquam fecimus, sacris ad ipsum compositis commonitoriis de *multis*, & diversis actibus quos ipsum & in aliis regionibus ad effectum deducere æquum est. §. 1. Quæ vero ad sacerdotia 31 spectant, ea (ut sæpe diximus) volumus in pristina manere forma, negotio ipso neque circa jus metropoliticum, neque circa ordinationes vel mutationem vel novationem suscipiente: sed prius ordinaris nunc quoque ex ordinatione auctoritatem obtinentibus, & prioribus item metropolitanis in suo permanentibus ordine: ut quantum ad ipsa nihil penitus innovetur.

CAP. III.

ILlud sane in confesso est, ex quo *tertiæ Armeniæ* Comitem non tantum civilem, sed etiam militarem magistratum fecimus: necesse habere etiam milites qui in ea stationes agunt, ut huic suppositi sint: licentia illi præbita, ut (quemadmodum militaribus permittitur magistratibus) & nomine quemque suo evocet, & inquirat, & de ipsorum annonis dispiciat, & supplicio eos persequatur, si quando injuste egerint: neque committat ut milites in subditos nostros injurii sint.

ΤΙΤΛΟΣ ί.

Περὶ Διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λα'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῶν ἐαυτοῦ πραιτωρίων τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΑ μάτην κείμενα καὶ ὀκνηρῶς, οἱ μὲν τῶν πραγμάτων ἀφίσιν τάξιν καὶ διαταθείη καλῶς, ἕτερά τε αὖθ' ἑτέραις τὰ πράγματα φαίνοιτο, κἀκεῖνα τὰ ὀκνηρῶν, ἐξ ἀκόσμων τε κεκοσμημένα, διηρθρωμένα τε καὶ διακεκριμένα ὡς τὸ ἔμπροσθεν ἀπέκλων τε καὶ συγκεχυμένων τῶν καὶ ἐπὶ τῶν Ἀρμενίων χώρας ἀμαρτανόντων ὁρῶντες, οὐθήμεν χρεὼν εἶναι μίαν ἁρμονίαν τάξαι αὐτοῖς, καὶ ὡς τὰ δύτερα ἴσχυόν τε αὖτῇ διέναι τῶν πραγμάτων, πάσιν τε ἐπιθεῖναι τῶν πρώτων.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟιγαροῦν τέτταρας εἶναι πεποιήκαμεν Ἀρμενίας· τὴν μὲν, ἐνδοτάτω, ἧς ἡ μητρόπολις τῆς τῶν εὐσεβῶς ἡμῶν πραγμάτων ἐπωνυμίας κεκλημένη), πρώτην Βαζανὶς, ἥτοι Λεοντόπολις, καλουμένη. ἣν καὶ ἀνθυπατείας τετιμήκαμεν, ἧς Ἀκάκιος πεπίστευκεν ὁ μεγαλοπρεπέστατος. παρεκλίναμεν τὸ ἀποφωλιάντιες τῶν ἀρχῶν, καὶ πάντα ὄντες αὐτῇ ὁπόσα πραγμάτων ἔσιν ἀνθυπατείαν ἔχειν. φαλῆ τε γὰρ αὐτῶν κεκοσμήκαμεν ἀνθυπάτῳ, καὶ πάντα ἀκόλουθα τοῖς ἐκεῖνον διετυπώσαμεν· καὶ πόλεις αὐτῇ διδόκαμεν, Θεοδοσιούπολίν τε, ἣν καὶ πρώτην εἶχε, Σατάλαν τε καὶ Νικόπολιν, καὶ Κολόνειαν, ὁπόσ ἀπὸ πρώτης πρώτης Ἀρμενίας καλουμένης λαβόντες· Τραπεζοῦντά τε καὶ Κερασοῦντα ἀπὸ Πόντου τοῦ πρώτου Πολεμωνιακοῦ καλουμένου· χωρίσαντες αὐτὸν τῆς μὲ τοῦ λαμπροτάτου ἐπαρχίας ἄρχοντος, τῆς δὲ εὐσεβείας μηδεμιᾶς ὑστερούσης· ἐπὶ τε πόλεσι τῶν ὅλων ἐπαρχίαν ἀξιοπρεπεῖς, καὶ ὁπόσα τὰ ἀξιοικίδα ἔσι αὐτῶν. §. α'. Δευτέραν δὲ ἐπέταξεν Ἀρμενίαν τὴν ἔμπροσθεν πρώτην καλουμένην, ἧς ἡγεῖται Σεβάστεια πόλις, αὐτὴν πρωτεύουσαν τῶν τε Σεβαστοπολιτῶν, ἣν καὶ πρότερον εἶχε, καὶ ὡς γε Κόμανά τε ἐκ τοῦ καλουμένου πρώτου Πολεμωνιακοῦ Πόντου, καὶ Ζήλαν ἐκ τοῦ Ἑλενοπόντου, καὶ μὴν καὶ Βρίσαν· ὥστε εὐ πέμπε πόλεσιν εἶναι τῶν ἐπαρχίαν ταύτην, καὶ τὴν ἀρχὴν, ἡμαρνίαν ὄσαν, καλουμένης ἐπὶ τοῦ πρότερα σχήματος, καὶ τὰ ἄρχοντα αὐτῆς ὀδενὶ κεκοσμήκαμεν ὀνόματι μείζονι, ἀλλ' ὁ πρότερον εἶχε, τὸν αὐτὸν καλιπόντες. §. β'. Ἐπὶ τέτοις τε τελεῖν Ἀρμενίαν καλεσήκαμεν τὴν πρότερον δευτέραν· ἧς ἡγεῖται Μελιτήνη, πόλις ἀρχαία, πόλις ἐπίσημος, ἐν καλῷ τε χώρᾳ καὶ ἀέρου ἡμέρᾳ, καὶ ὀδὲ πόρρω διεστῶσα τοῦ Εὐφράτου ῥοῦ μόνον. ταύτην οὐθήμεν δεῖν κατὰ τὸ παρὸν αὔξησαι, καὶ εἰς τὸ τῶν ἀπειλησίων μεζόνων σχῆμα, τοῦτ' ἀρχοῦν τοῦτης ἰσοτιμιαῖον ὀνομάσαι κόμητα· δεδόκηται τε αὐτῇ καὶ ὑπὲρ σπήσεων ὁλίδος ἑπτὰ ἐγγὺς, καὶ τῷ μὲ αὐτῷ πατρὶ φόλ. ἑβδομήκοντα δύο, καὶ τῇ γε αὐτῇ πάλῃ φόλ. ἑξήκοντα. ἅπαντά τε ἐχθῆ ὁπόσα τοῖς τοιούτων ἔσι ἴδια θρόνων. τούς τε πρώτου ὀνομαζομένους πάλαι πάντα μὲν πρώτην ὁπόσα ἐμπροσθεν, καὶ μάλιστα δὲ τὸν δημόσιον εἰσαγωγὴν ἠκολούθησε· εἰς ἣν τὸν κομητιακὸν προσηγορίαν μεταβαλεῖν, πάντων αὐτοῖς ἴσων φυλαττομένων, ὡς ἰδίᾳ καὶ πεζεῦσαι καθεστήκασιν. πόλεις δὲ ὑποκλινούσας αὐτῇ τοῦτο μὲν Ἀρκαν καὶ Ἀραβισσὸν, τοῦτο δὲ Ἀριαραθίαν, καὶ Κόμανάν ἑτέραν, (καλοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ Χρυσὴν) καὶ Κύκουσον, ἃς καὶ πρότερον εἶχεν, ὑπ' ἐξ πόλεσι συνεζεύξαμεν. §. γ'. Συνεστήσαμεν δὲ καὶ τετάρτην Ἀρμενίαν, ἣ πρότερον οὖσα εἰς ἐπαρχίας συνέκρυπτε χῆμα, ἀλλὰ τὰ μὲν ἔθνη ἰδίᾳ, καὶ ὁπὸ Ἀραβίων συνειλεγμένη βαρβαρικῶν ὀνομάτων, Τζοφανηνή τε, καὶ Ἀυζητηνὴ, ἥ τε Τζοφανὴ, καὶ Ἀσπεανηνὴ, ἥ τε Βαλαβιτηνὴ καλουμένη, καὶ ὑπὸ σατράπαις ὄσα· ἀρχὴς δὲ ὄνομα τοῦτο ἰδίᾳ Ῥωμαϊκὸν, ἐδὲ τῶν ἡμετέρων πατρίων, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας πολιτείας εἰσενηνεγμένον. κἀκείνῳ τοίνυν ἀρχὰς πολιτικὰς ὁπομήσαμεν χήματι, ἄρχοντά τε πολιτικὸν ἐγκατεστήσαμεν, καὶ πόλιν τὴν αὐτὴν τῶν Μαρτυροπολιτῶν, καὶ τὸ Κιθαρίζον ὄντες φρέαρ. καὶ αὐτὴ δὲ σὺν τοῖς ὀρδιναρίων ἀρχῶν κατέση χήματι, κοντσελαρία παρ' ἡμῶν χρυσῆν. ὥστε πασῶν Ἀρμενιῶν ὁσῶν δύο μὲν ἑνὶ συνεκεφαλαίωσε, τῷ τε ὑπὲρ ἀνθυπάτου, τῷ τε ὑπὲρ κόμητος· καὶ ἀνθυπάτου μὲν εἶναι τὴν πρώτην Ἀρμενίας, κόμητα δὲ τὴν τελέτης, καὶ τὴν δευτέρας καὶ τετάρτης, ὀρδιναρίας καθεστάναι. καὶ ἐπεδήκαμεν τοῦτο ἡμῖν διεσαφήσαι, ὥστε τοὺς ἀεὶ τὴν πενταχοσίων νομισμάτων συναλλάγης μὴ ἐπὶ τοῦς τούτων φέρειν τὴν δίδαιαν πόλιν, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς σωφρονεστέρους ἀρχοντας· καὶ τοῦτο Δεσπότην, ὥστε τὴν μὲν ἀρχὴν τῆς πρώτης Ἀρμενίας, τυτέσι τὴν ἀνθυπάτην, τοὺς ὑπὸ τὴν δευτέρας Ἀρμενίας συναλλάγης φίρειν, τυτέσι τοὺς κατὰ Σεβάστειαν τὴν τῆς τελέτης Ἀρμενίας κόμητα· τὴν δὲ Μελιτηνὴν φαμὲν, τοὺς ὑπὸ τὴν τετάρτης Ἀρμενίας συναλλάγης μᾶζον ἢ ῥᾴθεστον ἀνήκειν ποσόν.

ΚΕΦ. β'.

ΤΟύτων τοίνυν ὄντως ἡμῖν Διατεταγμένων, καὶκείνο προσθεσίσθαι δίκαιον ἐπινομίζομεν, ἐφ' ᾧ πρώτην τῆς τελέτης Ἀρμενίας ἀνδρα σεμνὸν, ὑπερηγκῶτά τε ἡμῖν ἤδη, καὶ ἄξιον ὂν τῆς ὄρκης οἵας καὶ πρὸ χρόνου. εὑρόντες τοίνυν Θωμᾶν τὸν μεγαλοπρεπέστατον, ἤδη μὲ ὄρκης ἐπὶ τῆς Ἀρμενίων ἀνυσούσης χώρας, καὶ πάλαι δὲ ἄνδρα χρηστὸν, καὶ γνησίως ἡμῖν ὑπηρετησάμενον τε καὶ ὑπηρετήσαντα, ὡσὰν ἐπὶ τῇ τῆς ἀρχῆς ταύτης προσκαλώμεθα διοίκησιν. ὡς τε τέως μὲ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἡγεσθαι, καὶ τὸ ῥηθὲν ἡμῖν χῆμα, πρωτεύειν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα ἂν αὐτῷ ἡ Δεσποτείαν ἐπιτρέψωμεν commonitoriis, εἴτε ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἣν αὐτῷ παραδεδώκαμεν, εἴτε καὶ ἐπ' ἄλλαις. ὅσοις μὲ πεπροσέχαμεν, θεῖα ἐσεσθαι αὐτὸν πεποιημένοις commonitoria ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων πραξεων· ἅπερ αὐτὸν καὶ εἰς ἑτέρας χώρας πρωτήκειν ἔσιν εἰς ἔργα ἀγαθά.

§. α'. Τὰ μὲν τοῖς ἱερωσύναις, καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν, μένειν κατὰ τὸ πρώτερον βιβλόμεθα χῆμα, ὀδὲν ὀδὲ ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ δίκαιον, ὀδὲ ἐκ τοῖς χειροθεσίαις ἢ πράγματος ἀμειδομένοις ἢ καινιζομένοις, ἀλλὰ τῶν πρώτερον χειροθετήντων, καὶ νεῦ ἐχόντων τῶν τῆς χειροθεσίας ἐξουσίαν, καὶ τῶν πρώτερον μητροπολιτῶν ἐπὶ τῶν ἐσωτάτω μένοντων τάξεως· ὥστε μηδὲν τοῦτο ἐπὶ αὐτοῖς καινισθῆναι.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΚεῖνο μὲν τοῖς ὁμολογημένοις ἐσὶν, ὡς, ἐπειδήπερ τῆς τελέτης Ἀρμενίας ἡγησάμεθα, ἡ πολιτικὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὴν πεποιήκαμεν ἀρχὴν, ἀναγκαίως ἔχει καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῇ τοὺς κατ' αὐτὴν ἱδρυμένους ὑποκεῖσθαι, ἀδέειαν ἔχουσι (καθὰ τοῖς στρατιωτικοῖς ἀρχοῦσιν) ἐφέλκειν καὶ ἐπιζητεῖν, καὶ πρωτοεῖν τῆς σιτήσεων αὐτῶν, καὶ ἐπιζεύειν τοῖς κατ' αὐτοὺς, εἴπερ ἀδικήσειέν τινες τοὺς στρατιώτας ἀδικεῖν τοὺς ὑπηκόους. εἰ δέ τι πράξειεν σφοδρότερον, καὶ ἐγκαλημένων ἀκροάσεσθαι δίκαιον, καὶ εἰ στρατιώτην καθεσήκειεν· καὶ ἅπαντα πρᾴτειν ὑπάτοις τοῖς στρατιωτικοῖς δεδόκημεν ἀρχοῦσιν. καὶ ὥσπερ τῷ τε Ἰσαυρείας ἡγουμένῳ, τῷ τε τῆς Παλαι-

πεσῶσι Φρυγίαι, καὶ σοὶ μὲ τοῖς στρατιώταις Λυκαονίας τε καὶ Πισιδίας καὶ Θρᾴκης, καὶ τὸ στρατιωτικὸν ὑπερλίαν ἐπαρθὲν καὶ αὐτὸ μὴ μόνον εἶναι τῆς τῶν πολιτικῶν σχολῆς μᾶλλον τιμῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν στρατιωτικῶν ἐξουσίας τὸ ἐπὶ πλεῖον ἐκτείνειν· καὶ εἶναι σαφὲς τοῖς στρατιώταις τὸ ἐπὶ ἰδιώτας, κελεύοντας ἐπὶ πλεῖον πορεύεσθαι, ὡς μιᾶς δὴ τῆς ἀρχῆς καθεστώσης. καὶ μίαν πᾶσαν ἀσφάλειαν μηδὲν ἐλλιπεῖς τῆς ὑπαρχίας ἀκμαζούσας, ἀλλὰ καὶ σωφρονισμοῖς ὑπομεμιγμένας τοῖς στρατικοῖς. τοιαύτης δὲ καὶ τῆς ἐξουσίας οὔσης ἀφαιρεμένης παντελῶς αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ τῆς ὑπαρχίας ὄντος, εἴτε ἰδιωτικοῦ, εἴτε στρατιωτικοῦ, εἴτε πανσεμνοτάτου, μίαν γὰρ καὶ σωφρονοῦσαν τῶν εἰρηνικῶν ἐν ἅπασι τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις φυλαττούσης βακτηρίαν, ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν σωσομένων τῶν τε νόμων εἰσαγούσης καταφρόνησιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραγγέλματα ἡμῖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ τῆς τῶν ποταμίων Ἀριθμῶν ἀκριβείας, καὶ μᾶλλον τῆς τῶν τεττάρων, (ἃς τῇ σοφίᾳ τῶν παρόντων θείων ἐπαινέσομεν νόμων) τοῦτο τὸ καὶ εἰς τὸ ἔξης ἅπαντα χρόνον φυλαττέσθω ἀπαραίτητον, πάντων περιττολογιῶν καὶ ἐγκεφαλημάτων ταῖς μιελικαῖς ἀφιπτώσεσι τῶν ὀμφρύων τῶν σῶν, οὐσῶν δίδακτρα κρὶθ ἑκατὸν ἐτῶν σωσπεύξαμεν. Dat. xv. Kal. April. *Constantinopol.* post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Περὶ τοῦ, μηδένα δανείζοντα γεωργῷ, κερδαίνειν τῶν ὀκείνῳ γλιῶ. καὶ πόσον ὀφείλει λαμβάνειν τόκον ἀπὸ τῶν γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λδ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Αὔγουστος Ἀμμωνίῳ τῷ λαμπροτάτῳ ἀρχοντι Αἰμιμόντου τῆς Θρᾴκης.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρᾶγμα δεινὸν, καὶ πάσης ἐπίκεινα καὶ ἀσεβείας καὶ ὠμοτητὸς νόμῳ ἀνοσιώδεσι νόμῳ θεραπεῦσαι κοινῷ, οὐκ ἀπὸ τῆς παρούσης μόνον ἀναίσχης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔξης ἅπαντα χρόνον πολιτεύσας διωκάμψαι. ἔγνωμεν γὰρ ὡς τινες ἀπὸ τῆς ὑπαρχίας τῆς ἀρχῆς, ἐπιλαβόμενοι τοῦ καιροῦ τῆς ἀφορίας τοῦ σίτου, δάνεισμα πρᾶξαι τοῖς τινας ἐπ' ἐλαχίστῳ μίτρῳ τὸ κεφάλαιον, καὶ τῷ αὐτῶν λαβεῖν γλιῶ ἅπασαν αὖθ' αὑτοῦ ὥστε τοὺς μὲ τὸ γεωργῶν φούγειν, τοὺς δὲ ἀμφιβαλλόμενα λιμοῦ, δεινῶν τι γεγονότας φθορᾶς, ὑδὲ τὸ βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐλάττονα.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ἅπαντας τοὺς δανείσασθαι ὁσονδήποτε μίτρου τοῦ οἰουδήποτε ξηρῶν καρπῶν, τοῦτο ἀπολαμβάνοντας πλὴν χοιρὶς τοῦ οἰασοῦν ἀποσβέσεως, ἀπόδειναι τὰ γένια τοῖς γεωργοῖς. μηδενὸς παντελῶς διῤῥύντος γλιῶ κατ' ἀγρὸν, ἀποφάσει τοῦ εἰρημένων δανεισμάτων, εἴτε ἐγγράφου, εἴτε ἀγράφου εἴη κομιζομένης ἢ, εἰ μὲ οἱ δανειζόντες εἶεν καρποὶ, ὀγδόῳ δ' μοδίῳ μοῖραν ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ εἰς ὠνιαυτὸν ὅλον· εἰ δὲ νομισμάτων τὰ δανειόντα εἴη, ἐφ' ἑκάστῳ νομίσματι ὠνιαύσιον κεφάλαιον ἓν, ἀποφασὶ τόκῳ. δ' λοιπὸ ὁ τῆς δανειστὸς ἀριθμὸς ὀγδόη μοδίῳ μοῖρα ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ εἰς ὠνιαυτὸν ἕνα, (ἢ ἐφ' ὅσον μᾶλλ τὸ δάνεισμα, καὶ τῶν ἀναλογίαν τούτων) ἢ τῷ κεφαλαίῳ, ἀποδίδναι πάντας, εἰπερ γλιῶ, εἴτε ἄλλο τι λαβόντες τυγχάνει συνέργον βοὸς τυχὸν, ἢ ἀποθανὸν, ἢ ἀνδραποδὰν. καὶ τοῦτον εἶναι τὸν νόμον κοινὸν ἅπασι, φιλανθρωπίαν τε ἅμα καὶ δίκαιον, καὶ τῶν τε χρείαν γεγραπόντα τοῖς δεομένοις, τοῖς τε δανειταῖς φέρειν μετρίαν ἀποβολήν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ἀποσταλέντα ἡμῖν ἡ σὴ λαμπρότης ἔργα καὶ πέρυσι παραδόθη κατὰ σύνταγμα. εἴδετο δ' δανειστὴ ὡς εἰ παρὰ τοῦτό τι πρᾶξαι διῤῥήσθη, ἡ εἰσαγέτω ὑπεύθυνον καὶ ὁ λαὸν, εἶναι ἀδικήματος, ἐξὸ παραψυχὴν τὸ αὐτὸς μὲ ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, τ δανειστὴ ὁ ἰδὲν ἀπὸ τοῖς ἑαυτὸ ζημιώματος. Dat. xv. Kalend. Jul. *Constantinopol.* post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιδ'.

‡ Περὶ τοῦ, μηδένα δανείζοντα γεωργῷ, κερδαίνειν τῶν ὀκείνῳ γλιῶ, εἴτε σχολαστὸν, εἴτε ὑπηναγδηκότε ἰδιώτου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λγ'.

* * *

Quod si quid flagitiosius perpetrent, ad instar criminalium causarum audientiam præbeat (tametsi milites existant, omnia denique agat, quæcunque militaribus attributa sint magistratibus. Et quemadmodum comiti Isauriæ [1] & Pacatianæ Phrygiæ [2], & insuper Lycaoniæ [3], Pisidiæ [4], ac Thraciæ [5], prætoribus militares etiam copias subdidimus: ut æque & ipse non solum ad res civiles cohorrem, sed etiam in copias militum potestatem habeat & imperium, & cum summa auctoritate & amplitudine tam militibus quam paganis facienda præcipiat, omnia agens quasi uno aliquo officio existente. Inque unam hanc rem providentiam conferat, ne quid per provinciam admittatur flagitii, sed & ut admissum competenter coerceat. Neque hanc illi potestatem in ulla omnino persona, quæ in provincia sit, detrahimus, sive paganica sive militaris, sive tamiaca sit: sub æquabili enim & perpetua pace nostros tueri subditos volumus, non pro diversitate personarum inducentes legum contemptum.

Epilogus.

Quæ igitur nobis placuerunt, ea secundum descriptionem quatuor Armeniarum, & maxime tertiæ, cujus occasione præsentem sacram legem tulimus, jam inde in omne reliquum tempus excellentia tua custodire studeto: omnibus quæ singulis annis dari jussimus, per particulares descriptiones thronorum tuorum conficiendis [6].

Tit. XI.

NE [7] QUIS [8] MUTUUM DANS AGRICOLÆ, TERRAM EJUS TENEAT, ITEM QUAM MAGNAS USURAS CREDITORES AB AGRICOLIS DEBEANT PERCIPERE.

Novella Constit. XXXII.

Imperator Justinianus Augustus Agerochio [9] *clarissimo præsidi Æmi* [10] *montu Thraciæ.*

PRÆFATIO.

REm duram, & quæ omnem longe impietatem & avaritiam superat, communi lege quasi medicina quadam curare nobis visum est, quæ non in præsenti tantum necessitate, sed per omne deinceps ævum suo in repub. munere defungi queat: comperimus enim nonnullos in provincia, cui præsides, non dubitasse captato ad hoc de industria sterilitatis frumentariæ tempore, sub modica admodum mensura frugum mutui cnm aliquibus contractum celebrare, & ex eo universam illorum terram ad se recipere: ut plerique ea occasione rusticorum diffugerint, plerique etiam fame [11] perierint, & terra quædam lues ac contagio exorta sit, in nullo pene barbarica incursione inferior.

Cap. I.

SAncimus [12] igitur, ut quicunque agricolis quantamcunque mensuram quorumcunque aridorum fructuum crediderint, si ab his receperint, citra ullam exceptionem hæc illis restituant, nemine prorsus audente per causam prædictorum mutuorum, sive scriptura interveniente, sive sine scripto celebrata sint, terram [13] penes se detinere, octavam [14] duntaxat modii partem in singulos modios [15] per integrum annum usurarum nomine ferentes, si fruges mutuo datæ erunt: si vero pecunia numerata, in singulos [16] solidos singulas annuas [17] siliquas. Cæterum de reliquo contenti creditores octava modii parte in singulos modios per annum, aut quantumcunque manet, proportione crediti, aut siliqua: omnino restituant, sive terram, sive aliud quiddam, boves forte aut oves, aut mancipia, pignori ceperint. Atque hæc lex omnibus humanitatis & pietatis de se specimen præbeat, & tam egenorum necessitati medeatur, quam creditoribus nonnihil afferat solatii.

Epilogus.

†. Quæ itaque nobis placuerunt, ea claritas tua effectui finique tradere studeto, sciturо creditore, quod si hæc contra facere aliquid ausit, exactione cadet; & qui mutuum accepit, quive injuriam pertulit, ex eo solatium habebit, quod tum ipse à facessendo negotio liberatus sit, tum creditorem in rebus suis jacturam pati videat. Dat. xv. Kalend. Jul. *Constantinop.* Belis. V. C. Cons. *

Tit. XII.

DE HIS QUI MUTUUM DANT AGRICOLIS [18].

NOVELLA CONSTIT. XXXIII.

Imp. Justinianus Augustus Dominico Præfecto prætorio per Illyricum.

PRopter avaritiam creditorum qui angustia temporum abutentes, terrulas infelicium agrestium sibi adquirunt, pro pauco frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus, quam primo quidem in Thraciam, & in omnes ejus provincias, in præsenti autem & in Illyricanas provincias direximus. Cujus exemplum subdi etiam præsenti legi præcepimus, ut non solummodo privati homines putent legem contra se esse propositam, sed etiam milites altiore nitentes fastigio, legem contra se esse prolatam existiment. Ut ergo & tua magnitudo sciat, quod communis hæc lex posita est, & provincialibus & militibus, & omni cingulo nulla excusatione cuiquam competente, ideo ad tuam sublimitatem præsentem legem destinavimus, scituris militibus, qui præsenti legi non esse obediendum existimant, quod cingulo denudati inter privatos habeantur, pœnis quas in anteriori lege posuimus, prius nihilominus subjugandi.

Tit. XIII.

NE [19] QUIS QUOD AGRICOLÆ MUTUAM PECUNIAM DEDIT, ILLIUS TERRAM DETINEAT, ET QUEM USURARUM MODUM CREDITORES ACCIPERE DEBENT AB AGRICOLIS.

Novella Constit. XXXIV.

Idem August. Agerochio clariss. præsidi Æmi montu in Thracia.

PRÆFATIO.

REm duram atque inhumanam, & quæ ultra omnem impietatem & avaritiam sit, perspeximus lege salubrima sanare, & communem omnibus deponere medicinam, non tantum in præsentis necessitatis tempore, sed etiam in omni ævo futuro. Venit enim ad nostras aures, quosdam in [20] ea ipsa provincia quam tu administras, avare temporum necessitate captata, fœneratorios fecisse contractus, & paucam mensuram dantes, terrulas eorum abstraxisse, & ex hac causa quosdam colonorum fugæ latebras petiisse, alios fame esse necatos, & tristissimam pestem hominesinvasisse, incursione barbarica non minorem.

CAP. I.

SAncimus itaque omnes hujusmodi creditores, quantumcunque vel tritici vel hordei, vel in alia specie quæ in fructibus aridis [21] est, dederint: hoc reddito, in præsenti cum parte modii octava per singulos modios in unoquoque anno præstanda, terrulas colonis restituere: nemine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione fœneraticiæ cautionis, sive in scriptis, sive sine scriptis credita sint contracta. Sin autem pecunias dedit, nihil amplius quam siliquam unam pro singulo solido annuam præstare. Et hanc salubrimam legem in omnes extendimus, in præsenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem ævum modis omnibus observandam, ut si quando fuerit vel triticum, vel hordeum fœneratum, vel alii aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes, quam pro usuris octavam modii partem annuam pro singulis modiis, vel siliquam pro singulo solido, secundum hunc modum in quantum fœnus permanserit, percipientes, sive terrulas sive aliud in pignus acceperunt, boves forte, vel pecora vel mancipia: hæc modis omnibus reddant, & hæc lex communis omnibus sit, humanitate & pietate gaudens, neque non omnibus egenis consulens, creditoribus mediocre solatium afferens.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur, quæ à nobis statuta sunt, charitas tua in omni provincia, quæ tuo moderamine gubernatur, observare festinet. Sciturisomnibus creditoribus, quod si aliquid præter hoc commiserint: exactione cadent: & cui fœnus ablatum est, hoc habebit solatium, ut ipse quidem securus degat, avarum autem & creditorem videat in suis pecuniis patientem jacturam.

Tit. XIV.

1 *Novell.* 27.
2 *Novell.* 8. *cap.* 2.
3 *Novell.* 25.
4 *Novell.* 24.
5 *Ibid.* 26.
6 Dat. xv. Kal. April. Const. Belisario *Julio*, id est, anno 536.
7 Permitet hæc constitutio ad agricolas Thraciæ, sequens 33. ad Illyrici. Goth. Ad hanc & seqq. duas vid. Rittershus. *part.* 3. *cap.* 10. Gaspar Roderic. *de reditibus* 1. *quæst.* 13. *num* 49. putat hos non fuisse in usu, vel quod non diu usitatæ fuerint, post obitum Justiniani afflicto undique Imperio. Ans.
8 De his qui pecuniam credunt agricolis *Index Regina apud Cujac.* Porro integra hæc constitutio refertur apud Julianum *in fine.*
9 Agerochii vox tria significat, ὑποδοχὴν, ἀποδοχὴν τε, ἡ ὑδοχὴν, συν τάξεις Ἑπτάτευξ. adde *Hesych. in Ἀγέροχοι.*
10 Αἰμιμόντου. *Scrimg.*
11 Mortis gravissimum genus, fame perire. *Ammian.* 17. Tiberius Druso adeo subduxit alimenta, ut tomentum ex culcitra rentaverit mandere. *Suet. in Tiber.* 55. De fame ejusque supplicio vid. Petr. Greg. 3. *Syntagm.* 23.
12 Duo hic constituuntur favore argentariorum: unum de antichresi, de qua vide Cujac. 3. *obser.* 35 alterum, de usuris.
13 Nemo ea lege ab agricolis fundum pignori potest capere, ut fructus omnes percipiat usurarum vice, quoad sors oblata vel soluta sit: atque ita ut fructus non imputentur in sortem.
14 Id est, sextarios duos. Modius enim 16. sextarios continet: & ita licet octavam sortis à rusticis stipulari rerum aridarum & liquidarum nomine. Pecuniæ nomine, trientes usuras, seu 24. sortis partem. Ea disparitate permotus Molinæus putat hic legendum, non ὀγδόην μοῖραν sed δεκάτην καὶ τετάρτην μοῖραν. eo sensu, Non licere exigi ab agricolis ultra tertiam partem octavæ, sive ultra vicesimam quartam partem sortis annuatim, *quæst.* 1. *de usur. num.* 66. 67. 68. quod Contio 2. *lect.* 2. & Cujacio displicet, 3. *obs.* 35. Causam differentiæ reddit, quod pecuniarum sit eadem semper potestas: cæterarum vero rerum pretia incerta & mutabilia, ideoque accessiones frumenti crediti nonnunquam excedere legitimæ usuræ rationem, nonnunquam excedi. Quin, legem 1. *C. Theod. de usur.* pro pecunia centesimas usuras videri

permittere: pro cæteris rebus in duos modios modium tertium, quæ usura quatuor centesimas efficit. 15 Hæc est usura centesima, ut vult Cujacius, utque etiam constat ex *Novell.* 136. vide *l.* 26. *C. de usur.* 16 Ea est usura triens ut constat ex Leone *Nov.* 83. & Ammiano *l.* 2. *C. Theod. de usur.* Ut enim centesima est, cum in singulos aureos stipulamur tres siliquas, id est, octavam partem solidi, ita centesima, cum in centenos stipulamur duodenos & semissem. 17 Ἐνικόσιον κεράτιον ἓν. *Scrimg.* annuam siliquam unam. 18 Illyricanis scil. adde *Nov.* 32. ℸ & *Nov.* 34. ℸ. *eod.* 19 Hæc constitutio exemplum est Latinum *Novell.* 32. ℸ. *eod.* Goth. De Usuris Rusticanis, & ad hanc *Novell.* vid. Hottoman. *lib.* 2. *obs. cap.* 9. Ans. 20 In Mysia secunda, & in provincia quam tu administras, &c. Cujac. hic ita legendum esse monet. 21 Aridi fructus, quibus opponuntur liquidi, dixi ad *l. ult. ff. de jur. fisc. l. ult. Cod. de servit. & aqua. l.* 12. *l.* 23. *C. de usur.* Græci fructus aridos ξηρὸς κάρπος, inde ξηροφαγία Tertull. adversus Psychicos: Arguunt nos quod xerophagias observemus, siccantes cibum ab omni carne & omni jurulentia & viridioribus quibusque pomis, nequid vinositatis vel edamus vel potemus, lavari quoque abstinentiam congruentem arido victui.

TIT. XIV.

DE [1] ADJUTORIBUS [2] QUÆSTORIS. [3]

NOVELLA CONSTIT. XXXV.

Hæc prorsus deest in Græc. justam autem epitomen inveni in Novellis Juliani, quam hic adscripsi.

VIginti sex [4] adjutoribus Quæstoris, quos boëthos dicunt Quæstoris, licèat in suo loco alios substituere, idoneos tamen, & quos pro tempore Quæstor elegerit, propositis sacris euangeliis. Hi [5] autem qui fiunt in locum eorum qui suo loco ceciderunt, centum solidis præstitis [6] fiant. Ittorum autem trium graduum viri, id est, scrinii memoriæ, & duorum qui proximi futuri sunt, quamvis non ex viginti sex adjutoribus, tamen licentiam habeant furrogare in locum suum. Habeant igitur jus vendendi [7] militiam suam, & non ultra [8] centum solidos, dummodo & is qui subrogatur, electione Quæstoris fiat. Prærogativas autem constitutio dat Theodosio, & Epictero, & Quirillo, & Sabbatio, & Perigeno. Illo videlicet observando, ut si quis ex viginti sex adjutoribus defunctus fuerit, ab herede ejus centum solidi dentur, & electione Quæstoris militent. Sin autem liberi sint defuncti, idem juris habeant, quamvis heredes parenti suo non exstiterint [9]. Dat. C. Belis.

1 Exstat hæc constitutio plenior apud Julianum.
2 Vid. constitutionem Juliani 26.
3 Quæstor hodie Cancellarius.
4 *l.* 13. *l. ult. Cod. de prox. sacr. scrin.* Ex scrinio sc. memoriæ 12. ex scrinio epistolarum 7. ex scrinio libellorum 7.
5 Id est, successores.
6 Pro introitu sc. vid. *l. ult. C. de pignor.*
7 Militiæ transferuntur in heredes sub certa prætii definitione, *d. l. ult.*
8 Pretium militiæ centum aurei.
9 Quid si heredes non sint idonei militiæ? subrogandi sunt alii in locum defuncti, & superior summa heredibus defuncti præstanda, *l.* 30. *C. de inof. l.* 7. *l.* 11. *C. de prox. sacr. scrin.* quæ præstatio dicitur scholæ placitum, *l. ult. Cod. de pign.* & casus militiæ, *Nov.* 53. *cap.* 5. & 97. *cap.* 4.
10 Erepta à Vandalis (die idem in aliis hostibus) veterum possessorum heredes usque ad tertium gradum vindicare poterunt: intra quinquennium tamen ab hac constitutione. non tamen adversus eos qui bona jam 30. annis præscripserunt. Hac æquitate possumus hodie uti, recuperatis urbibus aut provinciis ex hostium manu. Goth. Vid. *l.* 1. *C. de offic. præf. prætor. Africæ.* & Rittershus. *part.* 14. *cap.* 3. Ans.
11 Hoc fuit etiam constitutum pulsis Italia Gothis. vid. *pragmaticam sanctionem Justiniani c.* 5. & 2. & 6. J.
12 *l.* 1. *ff. de prob.*
13 Idem adversus Gothos statutum. *d. pragmatica c.* 11.
14 Ecclesiæ non fuerunt immunes à publicis collationibus. vid. *l.* 7. *l.* 11. *C. de sacr. Eccl.*
15 *l.* 14. *C. de hæret.*
16 Vid. *l.* 15. *C. de episc. aud. l. ult. C. de postulando: l.* 9. *C. de adv. rel. off.*
17 Catechumenus leviter initiatus Christo. κατηχούμενοι, νεοκατηχοί: Clemens γνωσικὸς φόβος, Paulus ἐπὶς πίστεως vocat. adde 1. *Cor.* 3. vid. *Nov. Leon.* 55.
18 Vide quæ dixi ad *l.* 11. *ff. de sicar.*
19 *l.* 3. *C. de hæret.*
20 Vid. *Nov.* 131. *cap.* 4.
21 *l.* 12. *C. de sacros.* Thessalonicensi, *l.* 8. Constantinopolitana, *l.* 17. *l.* 24. *Cod. de sacrosanct.* Romana, *l.* 8. *C. de summa trinitate.* An etiam ratione patriarchici? vid. *Nov.* 131. *c.* 4. J.
22 Vide quæ notavi ad *l.* 5. § 4. *C. de his qui ad Eccles.* hinc constat, non servari jus asyli homicidis, raptoribus, & similibus personis.
23 Dixi ad *l.* D. 11. De decurionibus & eorum filiis, *Jul. hic const.*
35. περὶ βουλευτῶν ὡς συνεισφικὸν καθαλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν βουλευταῖς παιδὶ id est, de decurionibus, ut filius suis decurionibus per decurriones.
27 Id est, temporis progressu.
28 Id est, immunes, certæ namque dignitates excusant à decurionatu: qua de re vid. *l. ult. Cod. de decur.* Nov. 20. 81.
29 Nov 128. *c.* 5.
30 Calumniantium hæ sunt iniquitates, quarum meminit Justinianus *proœmio Institutionum.*
31 Decuriones olim cogebantur ab intestato curiæ relinquere quartam partem bonorum, quod ut eluderent viri bona pene omnia dilapidabant: è contrario ut specie tenus legi satisfacere viderentur quicquid ex suis bonis supererat Curiæ relinquebant.
32 Paupertatem suam relinquere, id est, bona exigua: vid. *l.* 78. §. 12. *ff. ad Treb.*
33 Cœlibes non sic admittebantur ad decurionatum ut conjuges.
34 Legendum videtur, *Utiles.*
35 Sensus est: Olim decuriones poterant donare sua prædia sine decreto: non etiam vendere, *l.* 3. *C. de præd. decur.*
36 Permittit enim donationem, vetat venditionem, sed tamen Id admissum fuit quia faciliores fumus ad vendendum quam donandum.
37 *l.* 4. *Cod. de præd. decur.* intelligit, quæ tamen illi titulo deest.
38 Id est, mera Donatio, propter nuptias, & dos, non sunt donationes simplices: permittuntur enim constante matrimonio, *l. ult. C. de sec. nupt.* Simplici donationi non inest contractus: propter nuptias inest.
39 In fraudem legum scil.
40 Decurio immobilia donare non potest; nisi propter nuptias vel dotis causa.
41 Donatio, propter nuptias, est contractus.
42 Decurio tres uncias olim cogebatur curiæ relinquere.
43 Et ita abrogatur *l.* 2. *Cod. quando & quib. quarta pars.*

TIT. XV.

DE SUCCESSORIBUS EORUM QUI IN AFRICA DEGUNT.

NOVELLA CONSTIT. XXXVI.

OMne infinitum, &c. Ut Afri ea quæ Vandalorum temporibus vel ipsis, vel propriis parentibus, vel avis utriusque sexus, vel ex transverso cognatis usque ad [10] tertium gradum erepta sunt: intra quinque annorum spatium vindicent, nisi [11] legitimis excludantur præscriptionibus. 2. Ut ad comprobandum genus ambæ [12] partes probationes profetant. 3. Ut omnes Afri [13] Romanis legibus subditi sint.

10 Erepta à Vandalis (die idem in aliis hostibus) veterum possessorum heredes usque ad tertium gradum vindicare poterunt: intra quinquennium tamen ab hac constitutione. non tamen adversus eos qui bona jam 30. annis præscripserunt.
11 Hoc fuit etiam constitutum pulsis Italia Gothis. vid. *pragmaticam sanctionem Justiniani c.* 5. & 2. & 6. J.
12 *l.* 1. *ff. de prob.*
13 Idem adversus Gothos statutum. *d. pragmatica c.* 11.

TIT. XVI.

DE ECCLESIIS CONSTITUTIS IN AFRICA.

NOVELLA CONSTIT. XXXVII.

VEnerabilem ecclesiam, &c. Ab Arianis ablata capiunto, sibique habento ecclesiæ Africæ: ut tamen publicas pro illis pensiones [14] conferant, ab iisdem acceptis immobilibus à nemine lædendis. Hæreticus non [15] baptizato, ad [16] rempubl. non accedito. catechumenum [17] non circumcidito [18]. Nulla omnino hæresis domum [19] aut locum orationis habeto. Carthaginiensis [20] Ecclesia privilegia obtinento, quæ in universum de omnibus [21] dicta sunt Ecclesiis in Codice. Qui ad Carthaginiensem Ecclesiam confugerit, is impunitatem habeto, nisi [22] homicidium, aut raptum virginis, aut vim in Christianum admiserit. Ecclesiis Africæ ab aliquo pro sua ipsius salute oblata, à nemine prorsus auferuntor. Hoc ipse generaliter de omnibus Ecclesiis accipito.

14 Ecclesiæ non fuerunt immunes à publicis collationibus. vid. *l.* 7. *l.* 11. *C. de sacr. Eccl.*
15 *l.* 14. *C. de hæret.*
16 Vid. *l.* 15. *C. de episc. aud. l. ult. C. de postulando: l.* 9. *C. de adv. rel. off.*
17 Catechumenus leviter initiatus Christo. κατηχούμενοι, νεοκατηχοί: Clemens γνωσικὸς φόβος, Paulus ἐπὶς πίστεως vocat. adde 1. *Cor.* 3. vid. *Nov. Leon.* 55.
18 Vide quæ dixi ad *l.* 11. *ff. de sicar.*
19 *l.* 3. *C. de hæret.*
20 Vid. *Nov.* 131. *cap.* 4.
21 *l.* 12. *C. de sacros.* Thessalonicensi, *l.* 8. Constantinopolitana, *l.* 17. *l.* 24. *Cod. de sacrosanct.* Romana, *l.* 8. *C. de summa trinitate.* An etiam ratione patriarchici? vid. *Nov.* 131. *c.* 4. J.
22 Vide quæ notavi ad *l.* 5. § 4. *C. de his qui ad Eccles.* hinc constat, non servari jus asyli homicidis, raptoribus, & similibus personis.

TIT. XVII.

DE DECURIONIBUS [23] ET FILIIS EORUM.

NOVELLA CONSTIT. XXXVIII.

Imperator Justin. Aug. Ioanni P. P. per Orientem.

PRÆFATIO.

QUi rempublicam olim nobis disposuerunt, existimaverunt oportere secundum regiæ [24] urbis instar adunare in unaquaque civitate nobiles viros, & unicuique [25] Senatus dare curiam, per quam debuissent agi, quæ [26] publica sunt, atque omnia fieri secundum ordinem. Sic itaque res florunt, sic fuit clara, ut magnæ & populosæ domus curialium essent, multitudine quidem existente curialium, quod autem functionum videbatur esse onus, nulli omnino intolerabile existebat. Nam quod in multitudinem dividitur, onus insensibile propemodum facit eis, qui hoc sustinent. Quando autem per [27] partes quidem cœperunt se eximere albo Curiæ, & occasiones invenire per quas liberi [28] his efficerentur, sic paulatim diminutæ sunt curiæ innumeris excogitatis occasionibus, per quæ potuissent specialia quidem bene habere, communia autem & publica diminui. Propterea ad paucos viros redactæ functiones, & illis facultates commoverunt, & civitates ita diminutæ sunt, ut sub istos perditos conductores, quos *Vindices* [29] vocant, redacta curia, contigerit respublica, plena quidem defectibus, plena vero omni injustitia fieret. §. 1. Hæc nos sæpe perscrutantes æstimavimus oportere medelam rei adhibere, & quantum [30] nos in hoc laboramus, tantum omnem adinvenerunt curiales artem adversus ea quæ recte justeque sancita sunt, & contra fiscum. Dum enim vidissent compelli se omnimodo curiæ servare [31] quartam partem, & hoc vix per nostras leges impositum, cœperunt dilcerpere proprias facultates, quatenus minus idonei deficerent, & non quartam portionem, sed omnem continuo paupertatem [32] suam curiæ derelinquerent. Denique quoniam ipsis corporibus fraudare curiam voluerunt, rem omnium impiam adinvenerunt, à [33] nupriis legitimis abstinentes, ut eligerent magis sine filiis, quam sub lege deficere, aut generi suo vel curiæ inutiles [34] apparere. Et rursus egerunt dudum poni legem, quæ præter decretum jubebat eis donare [35] propria, cum quandam venditionem cum decreto fieri ad eam lex volebat, sed hæc ipsa erat mirabilis [36] quæ solam venditionem subjiciebat adjectioni decreti & aliis exinde necessitatibus, alia vero omnia derelinquebat eis agere, secundum quem voluissent modum: hac transtulerunt curialium facultates ad alias & alias personas nihil exinde habente curia. Denique si quis dinumerat nostræ reipub. curias, attenuatas inveniet virorum, neque alias quidem, neque rerum copias habentes, aut paucorum forsan hominum, rerum autem nihil penitus. §. 2. Igitur olim per partes nos protulimus sanctiones [37], volentes & venditiones & donationes simplices [38] & omnem actum alienationem habentem immobilium curialium rerum, subjacere decreto, cum observatione facta quæ in illa lege posita est. Deinde post hæc quia sub falsas [39] cautas faciebant donationes, & hoc omnino abrogavimus, donationem simplicem [40] facere curialem in quacunque persona, excepimus autem competenter ante nuptias donationes, eo quod neque [41] donationes omnino sunt, sed contractus species in eis inserta est, & filiorum procreandorum copiam introducunt, quod nobis & maxime in curialibus studii est, post hæc conspicientes de hoc ipso multas circumscriptiones fieri, legem conscripsimus, omnino debere curiam sive cum corpore, sive sine ipso, omnino tres [42] uncias habere, & non minus licere cuidam relinquere curiæ, neque circumscribere, neque diminuere eas sub ullo modo, sive [43] filius sit, qui in curia est, sive ipsa susceperit tres uncias curia. §. 3. Et non usque ad hoc stetimus, sed & fœminas in propria institutione dare

23 Dixi ad *l.* D. 11. De decurionibus & eorum filiis, *Jul. hic const.*
35. περὶ βουλευτῶν ὡς συνεισφικὸν καθαλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν βουλευταῖς παιδὶ id est, de decurionibus, ut filius suis decurionibus per decurriones.
24 In urbibus regiis Senatores sunt.
25 Decuriones, Senatores minorum civitatum.
26 Nota quæ olim gererentur
27 Id est, temporis progressu.
28 Id est, immunes, certæ namque dignitates excusant à decurionatu: qua de re vid. *l. ult. Cod. de decur.* Nov. 20. 81.
29 Nov 128. *c.* 5.
30 Calumniantium hæ sunt iniquitates, quarum meminit Justinianus *proœmio Institutionum.*
31 Decuriones olim cogebantur ab intestato curiæ relinquere quartam partem bonorum, quod ut eluderent viri bona pene omnia dilapidabant: è contrario ut specie tenus legi satisfacere viderentur quicquid ex suis bonis supererat Curiæ relinquebant.
32 Paupertatem suam relinquere, id est, bona exigua: vid. *l.* 78. §. 12. *ff. ad Treb.*
33 Cœlibes non sic admittebantur ad decurionatum ut conjuges.
34 Legendum videtur, *Utiles.*
35 Sensus est: Olim decuriones poterant donare sua prædia sine decreto: non etiam vendere, *l.* 3. *C. de præd. decur.*
36 Permittit enim donationem, vetat venditionem, sed tamen Id admissum fuit quia facilliores fumus ad vendendum quam donandum.
37 *l.* 4. *Cod. de præd. decur.* intelligit, quæ tamen illi titulo deest.
38 Id est, mera Donatio, propter nuptias, & dos, non sunt donationes simplices: permittuntur enim constante matrimonio, *l. ult. C. de sec. nupt.* Simplici donationi non inest contractus: propter nuptias inest.
39 In fraudem legum scil.
40 Decurio immobilia donare non potest; nisi propter nuptias vel dotis causa.
41 Donatio, propter nuptias, est contractus.
42 Decurio tres uncias olim cogebatur curiæ relinquere.
43 Et ita abrogatur *l.* 2. *Cod. quando & quib. quarta pars.*

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΦΡΙΚΗ ΔΙΑΔΟΧΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λς'.

OMne infinitum, &c. Οπ οἱ Αφρῳ ἀνελικίτωσαν τὰ ἀφαιρεθέντα ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς Οὐανδάλων καιροῖς εἴσω πέντε ἐνιαυτῶν, εἴτε αὐτῶν εἰσιν, εἴτε τῶν ἰδίων γονέων, ἢ πάντων ἑκατέρας φύσεως, εἴτε ἐκ πλαγίας ἄχρι τρίτου βαθμοῦ, εἰ μὴ ἄρα νομίμων παραγραφαὶς ἀνακλείον). β'. Επὶ πίστει χθὲς ἀμφω τα μέρη ἀφωρίσαμεν ὑποθέσεις. γ'. Πάντες οἱ Αφρῳ τοῖς Ρωμαϊοις νόμοις ὑπόκεινται).

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΦΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λζ'.

VEnerabilem Ecclesiam, &c. Αἱ Αφρικῆς ἐκκλησίαι κομιζέσθωσαν τὰ παρὰ τῶν Αρειανῶν ἀφαιρεθέντα, δημόσια μόνοτα ὄντα αὐτῶν σωτελοῦσαι, τῶν ἀκινήτων ἐξ αὐτῶν ὑπὸ μηδενὸς βλαπτομένων. Αἱρετικὸς μὴ βαπτιζέτω, μήτε πολιτευέσθω, μήτε κατηχείσθω ἀκατηχήτως. μὴ ἐγέρ οἰκοδόμητε αἵρεσις οἶκον ἢ τόπον προσευχῆς. ἡ ἐκκλησία Καρχηδόνος ἐχέτω τὰ εἰρημένα προνόμια ὑπὲρ ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῷ Κώδικι. Ο καθεζόμενος ἐπὶ τῶν ἐκκλησίαν Καρχηδόνος, ἐχέτω ἀσυλίαν, εἰ μὴ ἄρα φόνον, ἢ ἁρπαγὴν παρθένου, ἢ βίαν χριστιανῷ ποιησ. τὸ δεδόσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῖς ἑαυτῶν σωτηρίας ταῖς ἐκκλησίαις Αφρικῆς, μὴ ἀφαιρεῖσθαι ὑπό τῳ οἱεδήποτε. Τῶν ὑ σὺ χθιϊκῶς δίξας ἐπὶ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ βιλδητῶν, ὥστε συναίσκιον καθαλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν βιλδηταῖς παιδί.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λη'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῶν ἰδίων πραιδωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οἱ τὴν πολιτείαν ἡμῖν πάλαι κατασήσαντες ἀνθησαν χρῶνται, καὶ τὴν τῶ βασιλεύσης πόλεως μίμησιν, ἀθρόσαι καθ' ἑκάστην πολιν τὰς δὶ χρηστόπας, καὶ ἑκάστῃ συγκλῆτον δῶναι βιλὴν, δι' ἧς ἄμελε τί τι δημόσια πράττεσθαι, ἅπαντά τε γινέσθαι καὶ τάξιν τὴν πρεσήκουσαν. ὅτω τοίνυν τὸ πρᾶγμα λυθῆσεν, ὅτως ἐφάνη λαμπρὸν, ὡς τὰς μεγίστας τῆς πολυανθρωποτάτας οἰκίας βιλευτῶν εἶναι, πλήθος μὲ ὄντ ὃ βιλευτῶν, τὴ δ δόκησις εἶναι τῆ λειτουργιῶν βαρύτητ ἐδεῖ παντελῶς ἀφορητε καθεσταθῆναι. τῷ δὲ εἰς πλῆθ διηρῆσθαι τὸ βάρ, ἀπεκαίδητον φέδον τοῖς τὸν ὑπομένουσιν ὦ. Επεὶ καὶ μέρ ἠρέσαντο πάντες ἑαυτὸς ἐξαιρεῖν τῆ βιλευτικῶν λειτουργιῶν, καὶ ἐξώλεσκεν ἀσφάσεις δ' ὧν πως ἐλάττεροι τότων ἔσον· εἶτα καὶ ὀλίγην ἐλαττώθη τὴ βιλευτήρια, μυρίων ἀπονοήσεων ἀσφάσεων, ἐξ ὧν ἄμελε τὰ μὲ ἰδία κακῶς ἔχειν, τὰ δ κοινὰ καὶ δημόσια μᾶλ πάντων ἐλαττοῦσθαι. Δι' ἃ τὸν εἰς ἄνδρας ὀλίγους ἀθροῖσαι τὰ λειτουργήματα, κἀκείνους τὰς ὐσίας κατέτεμε, καὶ τὰς πόλεις ὅτως ἠλάττωσεν, ὥστε ὑπὸ τότως εἶναι τὰς ὀλεθρίους μισθωτάς, ὃς δὴ βίνδικας καλοῦσι. συμβέβηκεν δὲ τὸ πολίτευμα μεσῶ μ' ἐκλειμμένων, μεσῶ δ πάσης ἀδικίας γθέσθαι. §. α'. Ταῦτα ἡμεῖς πολλάκις ἀνερωτώμενοι, ἀνθήμων χρῆναι θεραπείαν ἐπαγαγεῖν τῷ πράγματι· καὶ ὅσῳ μᾶλ τοῦτο ἡμεῖς πεπράμεθα, τοσῶτῳ πᾶσαν ἐξεύρομ οἱ βιλευτὴ τίχην κ' τῷ ὀρθῶς καὶ δικαίως πεπολιτεῦσθαι, καὶ κ' τῷ δημοσίῳ. ἐπειδὴ γὰρ εἶδον ἀναγκαζομένους ἑαυτὸς πᾶσι τρόποις τῆ βιλῆ φυλάττειν τὸ πάτριον, καὶ τοῦτο μᾶλις σὺν τῷ πατ' ἰμᾶς νόμοις δόπτεθέν, ἤρξαντο λέγεσθαι τὰς ὐσίας αὐτῶν, ὥστ ἄπορος πλουτεῖν, καὶ ἐχὶ πάτριον μέρ, ἀλ' ὅλω ἐφεῖσης τῶν δεσμῶν τῆ βιλῆ καθαλιμπάνειν. εἶτα ἐπειδὴ καὶ τὸ σωμάτων αὐτῶν ἀποστρῆσαι τὸ βιλευτήριον ἔγνωσαν, ἤδη καὶ πρᾶγμα πάντων ἀσεβέσταν ἐπενόησαν, γάμων ἀπηχθημένα νομίμων· ὥστε αἱρεῖσθ μᾶλλον ἄπαιδες, τὸ μ ἐπὶ τῷ νομῳ, τελοῦσθαι, ἢ τῷ χθιϊ καὶ τῇ βιλῇ χρήσιμοι φαίνεσθ. Καὶ αὖθις κατεπεφέξαντο ἀσθενῆ θῶσαι νόμον, ὃς δεκρέτῳ χωλὸς ἐπάρξειν αὐτοὺς τὰ οἰκεῖα δωρεῖσθ, καίτοιγε τῶν πρᾶσιν μὴ δεκρέτῳ γίνεσθ ὃ νόμος βλοσυρώτ. ὁ δ ἔτως ὢν ὑπομένειν ὥστε μήκιστ τῶν πράσιν ὑπάγειν τῇ δ δεκρέτῳ ἀφορήκη, καὶ ταῖς συνθήκαις ἀνάγκας, πάντα δ πάντ αὐτοῖς ἐφίλευε πράττειν καθ' ὃν ἤθελον τρόπον. τοῦτ ἦν μετέσησαν τὰς βιλευτικὰς ὐσίας εἰς ἕτερ καὶ ἕτερα σώματα, ἐδὲν τ βιλῆς ὑπεσθεν ἐχούσης. τοιαῦτ εἰ τις δριθμησάτε τὰ τ ἡμετέρας πολιτείας βιλευτήρια, ἐλάχιστα εὑρήσ, τὰ μ ἐδὲ ἀνδρῶν εὐπορίᾳ, ἐδὲ χρημάτων, τῶ δ ὀλίγων μ' ἴσως ἀνθρώπων, χρημάτων δ ἐδαμῶς.

§. β'. Ηδη μ' ἐν κ' μέρ ἐθήκαμεν νόμους ἡμεῖς τὰς βιλευμένας καὶ τὰς πράσεις καὶ τὰς δωρεὰς τὰς ἀπλᾶς καὶ πᾶσαν πρᾶξιν σκοπὸν ἔχοντας βιλευτικῶν ἀκινήτων πραγμάτων, ὑποκεῖσθ δεκρέτῳ, μὴ τ ὢν σκένην τοῦ νόμου κεφάλης παραστήρισεν χινομένου. Εἶτα ὕστερον ἐπειδὴ κ' ψεύδεσθαι αὐτῶν ἐποιοῦντο τὰς δωρεὰς, καὶ αὐτὸ καθαπτὲ ἀνειλόμεν τὸ δωρεὰν ἀπλῶς ποιεῖσθ βιλευτὴν εἰς οἱονδήποτε πρόσωπον. ἐξείλομεν δ εἰκότως τὰς γαμικὰς δωρεὰς, ἐπειδὴ μηδὲ δωρεὰ καθάπτε εἰσίν, ἀλλὰ συναλλαγμάτος τε εἰδ ὢν τοιοῦτος ἔγκει), καὶ παιδοποίας εἰσάγουσιν δίποδεν. ἀφ' ἡμῶν καὶ μάλιστα εἰς βιλευτὰς πρέπον ἐδόκουν εἶναι. ἔπειδὴ ὁρῶντες καὶ ἐκ αὐτὸ τῦτο πρόφασιν πολλὰς γινομένας, νόμον ἐγράψαμεν ὥστε ὃν τρόπ ποτ' τὸ χθιϊ τῷ βιλῇ εἴτε μ' σώματ, εἴτε τότ χωλὸς, παντὸς τὸ τελείου ἔχον· καὶ μὴ ἐλατῖον ἐξεῖναι τινὶ καθαλιμπάνειν τῇ βιλῇ, μηδὲ τιχυάζειν, μηδὲ ἐλατῖον αὐτὸ κ' μηδένα τρόπον. εἴτε παῖς ὁ βιλευόμενος εἴτε καὶ αὐτὴ δέχοιτο τὸ τελείου ἡ βιλή. §. γ'. Καὶ ἐδὲ μέχρι τότων ἔστημεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἠλείας τ οἰκείας συστάσεως διδέναι τινὰ μέρον ἀδιαστεμήτ,

dodrantem (id est, 9. uncias) relinquebant.
44 In urbibus regiis Senatores sunt.
45 Decuriones, Senatores minorum civitatum.
46 Nota quæ olim gererentur
47 Id est, temporis progressu.
48 Id est, immunes, certæ namque dignitates excusant à decurionatu: qua de re vid. *l. ult. Cod. de decur.* Nov. 20. 81.
49 Nov 128. *c.* 5.
50 Calumniantium hæ sunt iniquitates, quarum meminit Justinianus *proœmio Institutionum.*
51 Decuriones olim cogebantur ab intestato curiæ relinquere quartam partem bonorum, quod ut eluderent viri bona pene omnia dilapidabant: è contrario ut specie tenus legi satisfacere viderentur quicquid ex suis bonis supererat Curiæ relinquebant.
52 Paupertatem suam relinquere, id est, bona exigua: vid. *l.* 78. §. 12. *ff. ad Treb.*
53 Cœlibes non sic admittebantur ad decurionatum ut conjuges.
54 Legendum videtur, *Utiles.*
55 Sensus est: Olim decuriones poterant donare sua prædia sine decreto: non etiam vendere, *l.* 3. *C. de præd. decur.*
56 Permittit enim donationem, vetat venditionem, sed tamen Id admissum fuit quia facilliores fumus ad vendendum quam donandum.
57 *l.* 4. *Cod. de præd. decur.* intelligit, quæ tamen illi titulo deest.
58 Id est, mera Donatio, propter nuptias, & dos, non sunt donationes simplices: permittuntur enim constante matrimonio, *l. ult. C. de sec. nupt.* Simplici donationi non inest contractus: propter nuptias inest.
59 In fraudem legum scil.
60 Decurio immobilia donare non potest; nisi propter nuptias vel dotis causa.
61 Donatio, propter nuptias, est contractus.
62 Decurio tres uncias olim cogebatur curiæ relinquere.
63 Et ita abrogatur *l.* 2. *Cod. quando & quib. quarta pars.*

σημοῖν, ὥστ κ᾽ μηδὲμίαν ὠφέλειν ἐλαττοῦσ τῇ βουλῇ (καθάπερ εἰπόντες ὁρίσαμεν) τὸ πλεονασμοῦν τ πάσης ὧν βουλευτικῶν ὑσίας. κ᾽ τοὺς παλαιοὺς ἡ τιμὴ κ᾽ σωτηρία φιλοδημίας ἀπέλαμεν, ὁ συχαρῶντες ἀπεδεξάμεθα βουλῆς ἄλλως ἡ κ᾽ τῶν τ μεγίστων ἀξιωμάτων κλῆσιν, πεῖραν ἱστάντες τ κ᾽ ἰκανότητος κ᾽ ἐπιμελείας κ᾽ τοῦ εἶναι κ᾽ τοὺς εὐσεβεῖς ὁ νόμ ἐπίστασ). ὥστ εἴ τις πρᾶσιν βουλευτικὴν ἐποιήσατο ἢ ἀγορασμὸν, ἢ ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν ἐκύρωσεν, ἢ ἐπὶ χρόνοις ὠνήσατο, ἢ ἐπὶ ἀρχὴν αὐτῶν, εἴτε ἐφεξῆς, βουλευτικὴς ὑ ἀπελαύσεται τύχης, κ᾽ τ ἡμίσεος νόμου, τ ἄλλων πασῶν ἐξαιρέσεων ἀνηρημένων. τοὺς γ ἀφ᾽ μόνων πημὶν διδομένας τιμωτικὰς ἀξίας (τοὺς πρασφαλείας φαμὲν. τοῦτο δ᾽ ἐστὶν εἰπεῖν κ᾽ ἐφεκτικὰς ἀσίας) σὺν ἐξαιρέσ᾽ βουλευτικῶ λόγκωμεν τοὺς τύπους τυχόντας ἐδιατάξαμεν. Ταῦτα μὲν οὖν οὐ τοῖς ἐμοῦ ὄντοσιν ἡμῖν νενομοθέτηται), μᾶ πολλῶν ἄλλων, ἅπερ ἐξεστιν ἐξ αὐτῶν τ ἤδη κειμένων νόμων λαβεῖν. ἁπλουσόμεθ᾽ δ᾽ καὶ πᾶσας βουλευτικὰς τύχας, ἀμφότερα αὐτοῖς πραγματικὰς φιλοδημοσιάρμους νόσους, ἃς ἅπαντες κυρίας εἶναι βουλόμεθα. κ᾽ τῷ παρόντα νομοθέσαι λπὶ τ ἐνδεχόντως ἐπιμόσας τ ἀρχὴ διελεύσεσθαι ἀρχαῖς, ἐξ ὧπερ ἡμῖν σὺν βουλῇ γέγονεν ἔτ᾽ ὁ νόμ.

§. δ΄. Ἐπειδὴ δ᾽ ὁρῶμεν τινὰς ἔτι ἀπιχθῶς ἀμφικειμένους τοῖς ἰδίοις παλαίσμασι, ὥστε αἱρεῖσθαι μᾶλλον ἀλλοις τοῖς ἰδίοις κοινωνῆσαι οὐσίας, κ᾽ μᾶλλ τὸ τέταρτον τῇ βουλῇ, κ᾽ τοῦτ᾽ ἀφ᾽ τ ἡμίσεος νόμου ἀφῃρημένον χρῶσιν, ἀπαιδίας ὕσεως, τοῦτ τὸ μέρ᾽ αὐξησαι.

ΚΕΦ. α΄.

Εἰ τοίνυν μ᾽ τόνδε ἡμῶν τ νόμον πλουτᾶ βουλυτὴς, παῖδας σὺν ἔχων ἔτι ἄῤῥενας ἐπ᾽ γηλείας, ὅτ᾽ τ ἴσου τ᾽ οὐσίας τοῖς τρεῖς μέρεσ κοινωνῆσαι τῇ βουλῇ, κ᾽ τῷ πεπάρτῳ οἷς βούλ). ἴσῃ γὰ αὐτῷ αὐτὶ παιδὸς ὅπως ἢ κ᾽ πλείονων ἢ πάσα βουλὴ, (τοιοῦτο δ᾽ ἐστὶν εἰπεῖν κ᾽ τὸ τ πόλεως πλῆρωμα σὺν παίδων πλῆθ κοινωνὸν, κ᾽ σύφηκα σὶλικὴς κ᾽ ἀθάνατ᾽ μνήμης κ᾽ κρῖσις τοσοῦτ᾽ ὅσ᾽ σὺν ἂν αὐτοῦ πατρὸς τ παίδων ἐγένετ᾽. Εἰ δὲ τις γνήσιος μὲ παῖδας σὺν ἔχοι, νόθοι δ᾽ αὐτοῦ κοινῶσιν, ἀξίωμ μᾶλ᾽ τ βουλῆς ἀχθος γράφειν αὐτοῦ κ᾽ τούτους κληρονόμους, κ᾽ ἡ γραφὴ γ ἀπὸ παίσης ἐπιδόσεως ἔσω, κ᾽ μὴ δεῖσθ τοῦ τ παλαιῶν νόμων ἑτέρας πᾶσθαι κρίσης, μηδὲ τ οὐ μ᾽ πᾶσαν ἐπιδόσεως· ἀλλ᾽ αὐτόθεν γραφέντες, εἶτ᾽ ἐλεύθεροι κοινῶσιν, βουλευτὴ κ᾽ κληρονόμοι γινέσθωσαν, κ᾽ ἐχέτωσαν κ᾽ αὐτοὶ τ᾽ τ᾽ ἀφανοῦς σύναυξιν, καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς ἀφῃρεῖτο· εἰ δ᾽ κ᾽ τὸ πᾶν αὐτοῖς βουληθεὶν κοινῶσιπῖν, ἔτι κρείττων περέξει. πολὺ ἀλλὰ μᾶλλ᾽ ὃ σύναυξις κ᾽ πάντας αὐτοῖς κοινῶσιμπαντα, γινώσκων ὡς κἂν εἰ κοινῶσιν ἔλαττον, ἀλλ᾽ σὺν ὃ νόμῳ πάντως εἰς τὸ σύναυξιον αὐτοῖς ἡ ἀναπλήρωσις ἔσαι τ᾽ ὑσίας. οἱ δ᾽ εἰ πῖς τι τ᾽ ὑσίας ἐπιθυμοῦσι λαβεῖν, κ᾽ βουλευτὴ γινέσθωσαν· εἰ δὲ τινες μ᾽ ἐλοιντο, πᾶς δ᾽ παραπήσαιντο, ἐπὶ τοὺς ἀφῃρημένους τὸ τ παρειτημένων ἐρχέσθω μέρη· εἰ δ᾽ ἅπασῖς ἀπείποιεν, τότ᾽ καὶ τοῦτο ὡς ἀπαιδίας ὕσης ὅτ᾽ ὡς ἐπὶ τῷ βουλῇ ἐρχέσθω τὸ σύναυξιον.

ΚΕΦ. β΄.

Εἰ δ᾽ ὁ μ᾽ σιγήσειε, παίδων δ᾽ αὐτοῦ γνησίων σὺν εἰη σπορᾷ, τότ᾽ καὶ τὸ μ᾽ τέταρτον ἐπὶ τοὺς ἐξ ἀδελφὲς κληρονόμους ἐρχέσθω, οἱ παῖδες δ᾽ οἱ νόθοι εἰ βούλον) ἑαυτὸς ἐπιδέσθαι τῷ βουλευτείῳ, ὥσπερ δεχέσθωσαν, καθάπερ ἂν θελήσαιμ, εἴτε πάντες, εἴτε τινὲς ἐξ αὐτῶν, πάντως δ᾽ σύναυξις τ᾽ ὑσίας εἰς τοὺς βουλεύοντας ἢ τ βουλεύοντα ἀφελισμῷ. §. α΄. Εἰ δ᾽ κ᾽ σὺν ἄλλης αὐτῷ τεχθέντες εἶεν, εἶτα αὐτοὺς ἐλευθερώσειε, ἢ ὑσίαν ἢ σὺν τῇ διαθήκῃ, κ᾽ ἐπιδοίη τούτοις· κ᾽ ὅτως ὑσπερδεχέσθωσαν, κ᾽ ἔσονται βουλευτὴ (καθάπερ ὁ Δημόκριτ᾽ ἠθολόγει, ἢ καθάπερ ἡ αὐτῶν ἐπιθυμία πεποίηκεν, ἐπιδέντων ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ) ληψόμενοι, καθάπερ εἴρηται, τὸ σύναυξιον. παυόμεθα δ᾽ βουλόμενα, κἂν εἰ Δημόκριτ, κἂν εἰ μὴ βουλευτήριμ᾽ ἀπέλθοι, τοὺς εἰς τοὺς βουλὴ ἐρχομένους τὸ σύναυξιον λαμβάνειν. εἰ δ᾽ ἐλευθερώσειε μ᾽ μόνον, ἀ μὴν ἐπιδοίη, κ᾽ ὅτοι βούλον), ἢ τις ἢ πνες ἐξ αὐτῶν, ὥσ᾽ τὸ βουλευτήριον ἰδεῖν κἀκεῖσε τὸ σύναυξιον τῷ βουλεύοντι ἢ τοῖς βουλεύσι κ᾽ τὴν ἀναλογίαν διδόσθω. εἰ δ᾽ μηδεὶς τ᾽ νόθων ἢ βουληθείη ἢ ἐπιδοθείη, πλὴν καὶ τὸ σύναυξιον ἡ βουλὴ λαμβανέτω.

ΚΕΦ. γ΄.

Εἰ δ᾽ γνησίων εἴη παίδων πατρὶ, ὡῶσθαι τὸ πρᾶγμα ἀμφιλεκτέον, εἴτε μόνων ἀῤῥένων, εἴτε μόνων θηλειῶν, εἴτε μεμιγμένης γονῆς· ὥστ᾽ τ νόμον πανταχόθεν ἔχειν τὸ τέλειον, κ᾽ τὸ τῇ βουλῇ συμφέρον. Εἰ μὲ ἐν ἀῤῥενες αὐτῷ μόνοι καθεσηκοιεν παῖδες, ἢ ἐγγονοι τυχὸν ἀῤῥενες σὺ πρωτελθόντων ὧν, τὸ σύναυξιον εἰς πᾶσας, καθάπερ ἂν βουληθείη, μερίζεσθω. ὅτω μόνοι ὥστ κ᾽ μηδὲν ἐλαττωθῆναι τ νόμον τ᾽ πρὸ τ᾽ ἀκριθησέσθω ἀμφιλεγόμων ἀμαθῶν, πλὴν εἰ μὴ τροπ᾽ ἀχαιρεσίας τοῦτο ποιησάτω· ὁδὲ γὰ τὸ ἐπὶ τούτοις τεθεμένον νόμιμον μὴ παντελῶς ἀναιρῆμεν. ὁκείνοις μόνοις πάντως φυλαττόμθα, ὥστε τὸ σύναυξιον πρὸς τοὺς μὴ ἀχαιρέσεις παῖδας μερίζειν, κ᾽ κ᾽ τοσοῦτον ἔκασον ὑσεισπίσαι τὸ βουλευτικὸ ᾧ πᾶσ᾽ λειῤῥγήκασι, καθ᾽ ὅσον αὐτοῖς ὁ πατὴρ διένειμε τὴν ὑσίαν, ᾧ τελεσκίᾳ μόνῃ τῇ ᾧ πᾶσ᾽ καθαλιμπανομένῳ γνώμῃ, ἔνθα ἂν αὐτὸ ᾧ θέκνωσεν βούλ), εἴτε πρὸς τοὺς παῖδας, εἴτε πρὸς ἕτερον.

ΚΕΦ. δ΄.

Εἰ δ᾽ πᾶσαι γηλειαι καθεσήκοιεν, εἰ μὲ αὐτῆς τ πόλεως γαμηθεῖεν βουλευτικῆς, ἀδεια ἔσαι τῷ πεῖρα, εἰ ἂς γαμαμηθῇσιν τυγχάνοιεν, ὡς εἴρη), βουλευτικῆς, διαιρεῖν εἰς αὐτὰς τὴν ὅλην ὑσίαν, ἢ πάντως γᾶν τὸ σύναυξιον, καθάπερ ἂν βουληθείη, τῷ νόμῳ κεκτῆσθα πρὸς τοῦτ᾽ τῷ τὲ ἐξ ἀδιαθέτου τύτυλν· εἰ δ᾽ αἱ μὲ ἐξ αὐτῶν γαμήσειε) βουλευτῆς, αἱ δ᾽ ἐχέ τοιότοις, τὸ μὲ σύναυξιον πάντως κοινωνησάτω πρὸς δ᾽ πεῖρας ταῖς τ βουλευτῶν γυναιξί, διαιρέσμον κεῖσθαι καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ βουληθείη. τὸ δ᾽ λειπόμενον εἰς τὰς μὴ βουλευτικῆς τ αὐτὸ πεῖρ᾽ γαμηθείσας, ἢ κ᾽ εἰς ἑτέρας δηλαδὴ, τ᾽ νομίμως μέρος κἀκείνας πάντως ἀποσωζομένης. εἰ δ᾽ μήπω γάμων ἔτυχεν, πλὴν καὶ τοῦτ᾽ ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ γράφειν αὐτοῖς ἢ πνα ἢ πνας ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ σύναυξιον κληρονόμους, ἐφ᾽ ᾧ πάντως γαμηθῆναι τ αὐτῆς πόλεως βουλευτῆς. ἢ, εἰ μὴ τοῦτο βούλ) αὐτὸς, ἢ αὐτὸς μ᾽ γράψειεν, αἱ δ᾽ σὺν ἀνάσχοιντο, τὸ μὲ σύναυξιον ἐπὶ τὸ βουλευτήριον τ πόλεως ἐρχέσθω, τὸ δ᾽ τελεσκίον μόνον εἰς πᾶσας καθ᾽ ὅπωᾧ ὁ νόμ᾽ βούλ) μερίζεσθω τρόπον, σὺ λόγῳ κ᾽ τ᾽ ποσικῶν αὐτοῖς μοιρῶν.

ΚΕΦ. ε΄.

Εἰ δ᾽ ἄῤῥενές τε κ᾽ θηλειαι καθεσήκοιεν, οἱ μὲ ἄῤῥενες πάντως τῷ ἡμίσεσαν ἐξέστω (ἂν μοῖραν τ᾽ πλείοσίας, αἱ δ᾽ θηλειαι τῷ λειποῦσῷ ἡμίσεσαν, ὁ τελείαν μόνοι. δώσουσι γὰ αὐτῇ τὸ τέταρτον τοῖς βουλεύσιν ἀδελφοῖς, πλὴν εἰ μὴ βουλευτῶν εἶεν γαμετοὶ, πᾶσαι, ἢ τινες ἐξ αὐτῶν. εἰ δ᾽ εἰς τοιοῦτος ἔλθοιεν γάμους, κ᾽ βουλευτῆς τ οἰκείας πατρὸ᾽ ζυγὸν θέλει, quandam partem ſancimus, quatenus per nullam occaſionem diminueretur curiæ (ſicut prædiximus) quarta pars totius ſubſtantiæ curialis. Sed & multas iſtas & diſſidias munificentias abrogavimus non concedentes liberari aliter curia, niſi per [1] maximarum dignitatum acceptionem, patriciatus, aut conſulatus, aut præfecturæ, ſive civilis, ſive militaris: præfecturas autem eſſe & eas quæ principatum agunt exercitus, lex novit [2], itaque ſi quis præfecturæ dignitatem adminiſtraverit, in ipſo actu conſtitutus, & ſive adminiſtrans eam, ſive principatum agens exercitus, curiali iſte liberatur à conditione ſecundum noſtram legem aliis omnibus exceptionibus abrogatis. Nam quæ propter ſolum honorem [3] dantur tales dignitates, (præfectorias dicimus, idem autem eſt dicere & magiſtro militatus) non eximere curiæ albo eos qui hæc meruerunt, ſancimus. Hæc itaque in anterioribus a nobis ſancita ſunt, cum aliis multis quæ licebit ex ipſis olim poſitis legibus advertere, abſolvimus autem & quoſdam à curiæ conditione diverſas his pragmaticas concedentes leges, quas omnes firmas eſſe volumus, & præſentem ſanctionem ab undecima indictione nuper delapſa inchoate, ex qua nobis in conſilio venit hæc lex. §. 4. Quoniam autem vidimus quoſdam ſic adverſos eſſe contra proprias patrias, ut eligant potius aliis ſuas relinquere ſubſtantias, & vix quartam partem curiæ: & hoc per noſtram legem exiſtimavimus oportere, ubi filii deſunt, hanc partem augere.

Cap. I.

SI [4] igitur poſt hanc noſtram legem defunctus fuerit curialis filios non habens neque maſculos neque fœminas, iſte propriam ſubſtantiam curiæ derelinquat, quartam vero quibus voluerit, erit namque ei pro [5] filio forſan uno vel pro plurimis tota curia, id eſt & totius civitatis plenitudo in filiorum modo exiſtens, & fama bona perpetua, & immortalis memoria, & fructus tantus quantus nequaquam à filiis eſſet. Quod ſi quis legitimos filios non habuerit, naturales [6] autem ei fuerint, liceat cum onere curiæ ſcribere ſibi hos heredes, & ſcriptura pro omni datione ſit, & non indigeat antiquarum legum aut aliis adjectionibus, neque dum adhuc ſuperſtes eſt datione, ſed mox ſcripti, ſi quidem liberi fuerint curiales & heredes efficiantur, & habeant ipſi novem uncias ſubſtantiæ, ſecundum quod pater eis diviſerit, quod ſi omnia ei relinquere voluerit, adhuc melius faciet, verumtamen uſque ad novem uncias modis omnibus eis relinquat, cognoſcens quia vel ſi reliquerit minus, à lege eis omnino uſque ad novem uncias ſupplenda [7] erit ſubſtantia: illi vero ſi quidem deſideraverint [ſubſtantiam accipere] & curiales efficiantur: quod ſi quidam voluerint, quidam autem recuſaverint, ad eos qui elegerint, recuſantium veniant [8] partes, quod ſi omnes recuſaverint, tunc tanquam ſi nullus filius ſit, taliter ad curiam veniant omnes novem unciæ.

Cap. II.

QUod ſi ille quidem tacuerit [9], filiorum autem legitimorum ei procreatio non fuerit: tunc quarta [10] pars ad heredes, qui [11] ſine ſcriptura ſunt, veniat: naturales autem filii, ſi voluerint ſe offerre curiæ recipiantur, ſecundum quod voluerint, ſive omnes ſive quidam ex eis, modis omnibus novem unciis ſubſtantiæ ad eum qui curiæ ſe dedit, devolutis. Quod ſi ex ancilla [12] ei progeniti fuerint, deinde ipſe eos manumiſerit, aut dum ſupereſt [13] aut in teſtamento, & obtulerit eos, & iſti ſuſcipiantur & ſint curiales, ſecundum quod teſtator voluerit, aut ſecundum quod deſiderium eorum fecerit, dantium ſe curiæ, accepturi, ſecundum quod dictum eſt, novem uncias. Ubique enim volumus ſive teſtatus fuerit, ſive inteſtatus deceſſerit, eos qui ad curiam venerunt, novem [14] uncias accipere, quod ſi manumiſerit quidem tantummodo, non tamen obtulerit, illi autem etiam taliter voluerunt, aut unus aut quidam ex eis ad curiam venire, & tunc novem unciæ ei vel eis, qui in curia ſunt, ſecundum virilem partem dentur. Quod ſi nullus naturalium voluerit, aut datus non fuerit, tunc [15] novem uncias curia percipiat.

Cap. III.

QUod ſi legitimorum filiorum fuerit pater, tunc res decernenda eſt, utrum tantummodo maſculi aut tantummodo fœminæ, aut certe permixti ſexus ſint, quatenus lex undique perfectionem habeat & curiæ utilitatem. Si [16] ergo maſculi ei tantummodo fuerint filii, vel forſan nepotes maſculi ex prædefuncto filio, novem [17] uncias in omnes filios ſicut [18] voluerit dividat, ſic tamen ut in nullo diminuatur lex quæ de inofficioſis legitur teſtamentis, niſi [19] forte ingratitudinis modus hoc fecerit: neque enim quæ in his poſitæ ſunt leges omnino deſtruimus, illo omnimodo cuſtodito, ut novem unciæ inter non ingratos filios dividantur, & ſecundum hoc unuſquiſque ſubeat curiæ paternæ functionem, ſecundum quod eis pater diviſerit ſubſtantiam tribus unciis tantummodo paternæ derelictis voluntati, ubi eas pervenire voluerit ſive ad filios ſive ad alium.

Cap. IV.

QUod ſi omnes fœminæ nuptæ fuerint, ſiquidem ejuſdem civitatis [20] curialibus nuptæ fuerint, licentia erit patri, ſi quidem nuptæ fuerint (ſicut dictum eſt) curialibus dividere inter eas omnem ſubſtantiam, aut certe novem uncias ſecundum quomodo voluerit, reſpiciens & hic legem quæ de ſucceſſionibus ſine ſcriptura diſpoſuit. Quod ſi quædam ex eis nuptæ ſunt curialibus, quædam [21] vero non his, talibus [22] quidem novem unciæ omnimodo relinquantur à patre curialium, uxoribus [23] diviſæ & hic [24] ſecundum quod pater voluerit: reſiduum [25] autem his quæ non curialibus propriæ patriæ nuptæ ſunt, vel certe aliis, proculdubio legitima [26] portione & eis omnino reſervatis. Quod ſi [27] necdum nuptæ ſint, tunc ſub tali definitione [28] ſcribendum eſt de his aut quandam aut quaſdam ex eis in novem uncias eſſe heredes, quatenus omnimodo nubant ejuſdem civitatis curialibus. Quod ſi hoc noluerint, aut ipſe quidem ſcripſerit, illæ vero non pertulerint, novem unciæ quidem ad curiam civitatis veniant, tres autem unciæ tantummodo inter omnes ſecundum quod lex vult, dividentur in modum deductis in rationem etiam dotibus earum.

Cap. 29 V.

QUod ſi maſculi [30] & fœminæ fuerint, maſculi quidem omnimodo ſubſtantiæ mediam habeant portionem: fœminæ vero reſiduam mediam, non integram quidem, dabunt: namque ipſæ quartam partem curialibus fratribus, ſi tamen non fuerint curialium uxores omnes aut quædam ex eis: quod ſi ad tales pervenerint nuptias, & curialibus propriæ patriæ fuerint ſociatæ: tunc liberabuntur à quarta parte, curiæ danda,

1 Dignitates quædam liberant a Curia, *ut hic*, add. de *Iudic. Decur. de decur.*

2 Ὁ νόμ᾽ ἰσ᾽ εἰπ᾽, id eſt, dicit: *ut in l. 9. in fin. de ſolutionib.*

3 Honoratiæ dignitates (quaſi fictæ) non liberant à Curia.

4 Curialis moriens ſine liberis legitimis, novem uncias curiæ cogitur relinquere: tres vero reliquas uncias cui voluerit donare poteſt.

5 Curiali ſine liberis mortuo, Curia filii loco eſt.

6 Puta ex concubinatu. *Jul. hic.* Decurio liberis naturalibus (non extantibus legitimis) dodrantem poteſt reliquere, qui alias à parente non decurione non perciperent, niſi ſextantem. *Novell.* 18.

7 Naturali filio datur actio ad ſupplementum legitimæ.

8 Quod decreſcit heredibus non adcuntibus, in dubio coheredibus adcuntibus adcreſcit.

9 Id eſt, teſtamentum non fecerit. *Jul. cap.* 131. ſi inteſtatus deceſſerit.

10 Id eſt, tres uncias.

11 Id eſt, heredes ab inteſtato.

12 Naturalis filius ex ancilla procreatus teſtamento poteſt legitimari, & heres inſtitui, & ita videtur abrogata lex 29. *C. de decur.*

13 Id eſt, dum vivit.

14 Legitima curialium liberorum, novem uncias.

15 Naturalibus filiis decurionum non adeuntibus patris hereditatem, hereditas ad Curiam devolvitur.

16 Julianus *cap.* 132.

17 Olim quartam. *l. 3. C. quando & quibus quarta pars.*

18 Decurio minus liberam teſtandi poteſtatem habet quam cæteri: idque non favore ſolo liberorum, ſed liberorum Curiæ obnoxiorum; cogitur enim eis relinquere novem uncias. In tribus reliquis poteſtatem teſtandi habet ac donandi.

19 Poſſunt enim ingrati liberi exheredari.

20 De filiabus decurionum. *Jul. cap.* 133.

21 Non omnes filiæ decurionum nuptæ decurionibus fruuntur privilegio: ſed quæ nuptæ ſunt decurionibus ſuæ patriæ.

22 Filiæ decurionum nuptæ Curiali, fruuntur eodem privilegio quo liberi maſculi decurionum utrorumque legitima eſt novem unciarum.

23 Id eſt, iis quæ maritos habent.

24 Διαμφισβητοῦντας καθ᾽ ἕκαστα ἂν ὁ πατὴρ βούληται. Senſus eſt: Novem uncias filiabus omnibus uxoribus decurionum parentem cogi relinquere, ſed tamen eum poſſe, inter eaſdem no-

vem illas uncias ex animi ſui ſententia dividere, id eſt plus uni, alteri minus conferre. 25 Id eſt, tres unciæ. 26 Perplexa eſt meo judicio hæc ſucceſſio: nam cum reſtent hic tres tantum unciæ ſubſtantiæ paternæ, quomodo Novella de triente & ſemiſſe, pertinebit ad filias decurionum non nuptas curialibus ſuis patriæ *Novell.* 18. Quin ſi ita ſit, adhuc reſtat hoc perplexum an parens ex tribus illis unciis aliquid delibare poſſit legati, fideicommiſſi, vel inſtitutionis nomine, quod ſi non licet, jam adimetur decurioni integra teſtandi facultas.

27 Propter nuptias nondum contractas, jus filiarum decurionis manet ſuſpenſum. 28 Conditione. 29 De liberis utriuſque ſexus decurionum. 30 Inter fratres curiales, & ſorores curialibus ſuæ patriæ nuptias, novem unciæ pro dimidia parte dividuntur. Inter coſdem fratres & ſorores nuptas non curialibus non pro dimidia, ſed inæquali portione: fratribus 9 ſqil. unciis, ſororibus 3. relictis unciis.

1 Ut ex curiali patre & murilegula vel comitica matre curialis filius nascatur. *Jul. cap.* 155.

2 Η ταμιακῆς.

3 Tamiacæ vel murilegulæ vel comiticæ conditionis meminit Iulianus *d.c.*13.quod idem atque hic plane. Nam qui hic sacri ærarii dicuntur, Tamiaci Græco exemplari dicuntur: qui vicaneæ, comiticæ: qui purpurariæ conditionis, κογχυλιατικοί, qui & murileguli.

4 Sensus est, Ex curiali, & tamiaca, vel murilegula, vel vicanea natos, patrem sequi: & ita abrogatur *l.* 29. *C. de decurionib. l.* 12. *C. de murileg.*

5 Η κομητικῆς, &c. *Scrimg.* aut comiticæ. *Jul.* id est, dicente quod Tamiacæ, comiticæ aut murilegulæ conditionis fuerit alteruter parentum. κομητικοὶ, hic non sunt comitiacini, id est, officiales comitum privatorum, vel largitionum, vel domorum, ut vult Hal. sed κομητῶν *J. cod.* vicani, ut *Nov.*52. *c.*1. & capitationi subjecti.

6 Sed murilegulæ κογχυλιατικῆς.

7 Τέχνην. Ars nulla adversus publicum.

8 Ex ταμιακῆς μητρὸς. *Scrimg.*

9 Ταμιακοῖ.

10 Solent imperatores nonnunquam excipere quasdam personas à lege generali, *ut hic: & l.* 42. §. 3. *C. de episc.*

11 Εἴσκιον *Scrimg.* Xisco *Julian.*

12 Εἰς ταμιακήν.

13 Belisarii. *Scrimger. Julian.*

14 Id est, anno 545. hæ duæ voces non leguntur apud Jul.

15 De quarum rerum restitutione hic agitur. Ne dicas τῶν προικιμένων καὶ προγαμιαίων, dotalium sc. & ad donationes ante nuptias pertinentium (ut extat in Scrimgeri editione) sed hereditatis: seu de precaria restitutione, *Nov.* 108 *J. de rest.* Ideoque magis probanda inscriptio Juliani de fideicommissariis hereditatibus. *const.* 101. vel Iudicis Reginæ ita concepti, De fideicommissaria hereditate: qua parte quæritur, An is qui hereditatem restituere jussus est, possit ex ea diminuere aliquid & alienare vel obligare. Extat apud eundem Julianum *const.*37. his verbis. Si quis unum de liberis vel extraneum heredem scripserit, & rogaverit eum tempore, quo moreretur, hereditatem aliis restituere. Goth. Facti speciem, quæ tribuit occasionem huic Novellæ, vid. apud Rittershus. *part.* 6. *cap.* 10. *num.* 2. Ans.

16 Et ita ex stupro. Multis enim non videtur justus partus, si sub finem mensis undecimi edatur.

17 Id est, maxime si. 18 Id est, quædam bona obligata reperiri ejus, &c. 19 Sensus est, Quærebatur, An jussus restituere hereditatem, teneretur eam quam à defuncto accepisset, an vero suam & propriam restituere? 20 Sensus est, Magnam esse differentiam, an quis jubeat hereditatem restituere: τὸ κεφάλαιον, id est, omne quod accepit à defuncto, deducta quarta: An vero jubeat restituere quod ex hereditate defuncti ei superfuerit. 21 Vide *l. ult. C. communia de legatis.* 22 §. 7. *Institt. de fideic. heredit.* 23 Id est, quia. 24 *l. ult. C. com. de legat.* 25 Τύχης, *Scrimg.* causa *Hal.* 26 Tempus exceptionem parit. 27 Leges nonnunquam lædunt, si nimis leveriter & strictè eas interpretati fuerimus. 28 Quæ? heredibus permitti, dotis causa, ex iis bonis, quæ alteri jussi fuerint restituere, quædam alienare: ut ita ex generali fideicommisso deducatur quantum doti sufficiat. *l.*22. §. 4. *ff. ad Trebell.* & donationis propter nuptias. *J. cod.* sunt enim causæ favorabiles. 29 *S. dixi.* 30 *l. ult. Cod. com. de legatis.* 31 Nuptiis nihil utilius, vide *Novell. Leonis* 26.

danda, utpote quæ videantur & ipsæ per viros suos, donec supersunt, esse participes functionum. Hæc nos sancire oportere existimavimus, non quo auferamus hominibus propriarum rerum dispensationem: sed ut civitatum non integre desolatæ curiæ remanerent, neque adinventionibus quibusdam forsan & impiis diminuerentur curiæ. Denique cognovimus quosdam interdictas lege contrahere nuptias, ut ex hoc non legitimi sed naturales filii procreentur, & ipsis revera utpote extraneis, relinquere, & sic defraudare curiam debita facultate.

Cap. I VI.

Sed & illud etiam ex ipso reperimus experimento, quod adversus curiam sint multi quasi dicentes 2, aut 3 sacri ærarii 4 aut vicaneæ 5, aut purpurariæ 6, aut alterius cujuscunque conditionis esse alterum parentum curialis: & tentant adjudicare seipsos vel sacri ærarii, vel vicaneæ, vel purpurariæ, aut aliis quibuscunque conditionibus & curiam evitare. Sancimus itaque nullam esse talem artem 7 adversus publicum. Sed omnino sive ex 8 sacri ærarii matre, sive ex purpuraria, sive ex vicanea nati fuerint filii curiali, curialem conditionem obtinere volumus. Curiales enim pauciores sunt ubique locorum nostræ reipublicæ: sacri vero 9 ærarii & vicanei & purpurarii in multitudinem effusi, constituti sunt: & congruens est magis amplificare curias civitatum in paucis corporibus angustatas, quam multitudinem multitudini adjicere. Quod si quidam nomine proprii matris tanquam sacri ærarii vel purpurariæ aut vicaneæ conditionis sit, se subtrahere à curiæ conditione tentaverint, vel tentaverint à nuper præterita *Decima indictione* & ipsa & ea quæ secundum hunc acta sunt modum, sive à nostra aula, sive aliunde vacua & invalida sint, & hos tales curiales de cætero esse sancimus: nam si quid actum est ante decimam indictionem, hoc firmum & in sua fortitudine permanere volumus.

Excerptio.

†. Excipimus 10 autem ab hac nostra divina constitutione Theodosium & ejus fratres, & filios Ioannis qui cognomen habuit Xescon 11: qui in 12 sacri ærarii conditione permanserunt, licet decurialibus essent patribus ante decimam indictionem, & omne quidquid actum est in eorum liberatione destruimus. Nihil enim eorum quæ licuerunt frui volumus, sed curiales esse & quæ curialium sunt agere, & ad functiones curiales respicere, nihil sicut prælocuti sumus eis prodesse possibile, sed & si quid elicitum est eis sive ex nostro palatio sive aliunde.

Epilogus.

†. Quæ igitur visa sunt nobis & ad utilitatem civitatum & curiarum complacuerunt, & quæ per hanc indicantur legem, tua excellentia & custodire & operi tradere festinet, imminente pœna xx. *Librarum auri* adversus eum, qui hanc legem nostram prævaricati præsumserit. Datum xv. Kal. Mart. *Constantinop.* Indictione undecima, post consulatum Basilii 13 anno 14 septimo.

Tit. XVII.

DE RESTITUTIONIBUS 15, ET EA QUÆ PARIT UNDECIMO 16 MENSE POST MORTEM VIRI.

Novella Constit. XXXIX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Decursio & varietas humanæ naturæ paulatim egens curatione, non aliter ad bene se habendum revocatur: (licet prima ejus gubernentur principia) nisi etiam quod particulariter ei resistit, corrigatur, sicque constituatur sub tranquillitate & quiete, ut legi conveniens est: quale scilicet, quiddam etiam nunc emergens, ad legis nos opus adduxit. Sensus enim quod etiam dudum de restitutionibus dubitabatur 17: & si contigisset quasdam 18 hypothecas obligari ejus qui restituisse gravabatur, plurimæ contentionis erat negotium, sive 19 oporteret etiam res quæ restitui jussæ fuerant, periculum pati, sive solas ejus, qui gravabatur restitutione: & multa quædam erat etiam circa ipsam verborum differentiam quæstio: utrum 20 defunctus præcepisset res quæ manerent post mortem ejus qui gravabatur restitutione oportere restitui: an absolute restitui quod relictum erat, post detentionem legitimæ partis juberet: & introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, & ex inopia in 21 rem missiones, & plurimi alii, & varii 22, & insolubiles pœne prædictæ in rem missionis circuli. Sed tanquam 23 nos dudum hoc sanantes, legem 24 scripsimus modis omnibus prohibentes restitutione gravatas res aut alienari aut obligari, sed cum propria ambulare fortuna 25: & apud quemcunque fuerint, non manere firme, sed reverti ad illum cui dari jussæ fuerunt. Et facta lex jam quodammodo longæva est, & in judicio approbata frequentatur, sed futurum erat quod prædiximus: (ut quod ferre omnia consuevit) tempus 26 ostendere indigere quadam exceptione necessaria legem. Adierunt enim nos viri & mulieres ex his 27 læsi. Moriente namque viro, uxor quidem & dotem exigebat, & donationis ante nuptias factæ partem, seu propter nuptias, quam viri mors ei dabat: defuncti vero frater aliunde vindicabat res, & patris proferebat voluntatem, & trahebat mulieris res, dicens fratrem quidem suum eas expendisse: se vero apud mulierem videre paternas res, quas pater non existentibus filiis restitui præceperat ei: & recipere ex omnibus eas instabat, neque cessabat donec satisfactio legi nostræ per omnia proveniret. Sed ingemiscebat juste mulier, & dicebat injustum esse quasi per deceptionem dominum quidem virum fieri dotis totius: & si præmori mulierem contigisset, lucrum habere secundum pactum: quia vero vir mortuus est se ignorante restitutionem amissionis periculum sustinere. Sed huic quidem data est negotio forma 28 quam bene se habere putavimus. Rursus autem alter supplex apparuit, dicens uxoris patrem substantiam ejus substituisse aliis suis filiis: parvamque partem solam apud eam jussisse manere: & magnum sibimet imminere periculum, si suæ quidem substantiæ periculum pateretur & circa dotis restitutionem, & circa totum ex dotalibus instrumentis super antenuptiali 29 donatione pactum, sibi vero nihil liceret promereri horum propter sublationem & restitutionem. Hæc nos merito commoverunt, & in melius arbitrati sumus nostram 30 corrigere legem, quam subjectos despicere periculum sustinentes, maxime in nuptiis: quarum nihil est hominibus utilius 31, tanquam solis facere homines valentibus.

τωικαῶτε ἐλεύθερωθήσον) τὸ πεῖρστης μείρας, οἷα δοκῶσιν κὴ αὐτοὶ λέγ τῶν ἀνδρῶν, ἕως ἀφείεισι, μετὰ τὸ λειτουργήσαι. Ταῦτα ἡμᾶς νομοθετῆσαι δεῖν ᾠήθημεν, οὐχ ὥστ ἀφελέαθ τὰς ἀνθρώπως τ τ οἰκείων διοικήσεως, ἀλλ' ὥστ πᾶς πόλεις μὴ τελείως ἐξερημωθῆναι βιλῆς, μηδὲ ἀδεικείας τισὶν ἴσως κὴ ἀσεβίσιν ἐλαττῶσθαι τὰ βιλευτήρια. τοιαρὼν ἐμοὶ θομεν πνὰς ἢ ἀπηρρομβίας τ νόμῳ συναπαλλάτειν γάμως, ὥστ συτύθεν μὴ γνησίως ἀλλὰ νόθως αὐτοῖς πικτῶσιν παῖδας, κἀκείνοις δῆθεν ὡς ἐξωπικῆς, κωλιμπανόντων, κὴ ὕτως ἀποστρέφειν τὸν βιλὸ τ ὀφελομβίας αὐτῆ ἀδικείας.

ΚΕΦ. ς'.

Κἀκεῖνο χαιρὼ ἐξ αὐτῆς σύρθντες τ πείρας ὡς κῦ τ βιλευτηρίων γίνε), κὴ πολλοὶ δῆθεν λέγοντες, ἢ ταμειακῆς, ἢ κωμητικῆς, ἢ κογχυλιατικῆς, ἢ ἄλλης κεβεστάνης κωλεστόσεως τ ἕτερ τ αὐτῶν γενέων, πειρῶν) ἀφορτίμεν ἑαυτὰς ἢ παῖς ταμειακῆς, ἢ παῖς κωμητικῆς, ἢ κογχυλιατικῆς, ἢ ἐπίφεσις οἰασδήποτι τύχης, κὴ τὸ βιλευτήριον ἐκκλίνειν. Θεσπίζομεν τοίνυν μηδεμίαν εἶναι τοιαύτην τέχνην κῦ ὅ δημόσιν· ἀλλὰ πάντως εἴτε ἐκ ταμειακῆς μήτρος, εἴτε ἐκ κογχυλιατικῆς, εἴτε ἐκ κωμητικῆς γίνηθείη παῖς βιλευτῆ, τὴν βιλευτικὴν τύχην προῆσθαι βιλόμενα. βιλευτὰς μὲν γὰρ ἁπλῶς πανταχόσε τ ἡμετέρας εἰσὶ πολιτείας, ταμειακοὶ δ κωμῆται κὴ κεβεστάνοι, εἰς ὀλίγ κλειρωμβίοι κεβεστῶσι. κὴ ἀσυμφόρ ἐστ μᾶλλον τὸ βιλευτήρια τ πόλεων αὐξεσθ, ἐν ὀλίγοις σώμασι συνερηθέντα, ἢ πλήθ πολλῷ ἀφορθέντα. Εἰ δέ τινες, ὀνόματι τ οἰκείας μήτρος, ὡς ταμειακῆς, ἢ κογχυλιατικῆς, ἢ κωμητικῆς τύχης ὄσης, ἑαυτὰς ἐξελεῖν τ βιλευτικῆς ἐπιχειρήσειαν ἢ κ περιφυγεῖν τύχης, ὅσα τ ἀρχὴ διελθόσης δεκάτης ἐπινεμήσεως κὴ αὐτῆς, τὰ κτ' αὐτὸν προχθέντα τ τρόπον, εἴτε ἐκ τ θείας αὐλῆς, εἴτε ἀλλαχόθεν, δρᾶ κὴ ἀνίσχυρα ἔστ· κὴ τὰς τοιάτας, βιλευτὰς τὸ λοιπὸν εἶναι θεσπίζομεν. εἰ γάρ τι πέπρακεν) ἀφ' τ δεκάτης ἐπινεμήσεως, τῦτ βεβαίως κὴ ἐπὶ τ ἰσχύ τ ἑαυτῦ μένειν βιλόμεθα.

ΕΚΔΟΧΗ.

†. Ἐξαιρῶ μὲν τ παρόσης ἡμῶν θείας Δεσπότεως Θεοδοσίου, κὴ τὰς αὐτῆ ἀδελφὰς, κὴ τὰς υἱὰς Ἰωάννου τ ἐπίκλην Ξίσκων· οἵπερ ἑαυτὰς εἰς ταμειακὴν (καί τοι βιλευτῶν ὄντες πατέρων) ἐγκρίναν τύχην, ἀφ' τ δεκάτης ἐπινεμήσεως· κὴ πᾶν εἴ τι γέγονεν ἐπ' ἐλευθερίᾳ τούτων, ἀκυροῦμεν. ἐδένος γὰρ αὐτὰς ἀπολαύειν τ πεποιεσμένων βιλόμεθα, ἀλλὰ βιλευτὰς εἶναι, κὴ τὰ βιλευτῶν πρᾶττειν, κὴ τοῖς λειτουργήμασι τοῖς βιλευτικῆς ἀσχόλειν· ἐδένος, καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεν, βοηθεῖν αὐτοῖς ἀφ' τῦτ δωναμένοις, καὶ εἴ τι ἀδικαιοπραγῆσον αὐτοῖς εἴτε ἐκ τ αὐλῆς εἴτε ἀλλόθεν εἴη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν περιεστῶτα ἡμῖν, κὴ ἐπ' ὠφελείᾳ τ πόλεων κὴ τ βιλευτηρίων δόξαντα, κὴ τῷδε τῷ θείῳ δηλώμασι νόμῳ, ἢ σὴ ὑπεροχὴ κὴ φυλάττειν κὴ ἔργῳ παραδίδναι σπουδήτω· ποινῆς ἐπικειμβίης xx. lib. auri, κῦ τ τοιᾶτ ἡμῶν τ νόμον ὠφθαίνειν ἁμαρτάντων. Dat. xv. Kal. Martii, *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ ἀποκαταστάσεως φερνικιμαίων κὴ φερναμαίων προσμάτων. κὴ Περὶ τ τεκόσης τῷ ἐνδεκάτῳ μηνὶ μ' τῷ τ ἀνδρὸς τελευτῶ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λϑ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ ἱερῶν τ ἐν πραιτωρείοις, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, κὴ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ ῥοῦσὸν κὴ πεποικιλμένον τ ἀνθρωπίνης φύσεως, κὴ τ κτ' μικρὸν διάφορον θεραπείας, οὐκ ἂν ἄλλως εἰς τὸ καλῶς ἔχειν ἐπανέλθοι, καὶ εἰ μὴ τὰς πρώτας τὰς αὐτ κυβερνήσειεν ὄρχας, εἰ μὴ κὴ τὸ κτ' μέρ αὐτῆ ἐπανισάμενον ἀφελῶν, ὅπερ αὐτὸ καθίσῃ πρὸς τ καλιὸν τε κὴ ἁπλούστερον κὴ νόμῳ πρέπον. ὁποῖον δή τι κὴ νυὶ ἐπελθὸν, εἰς νόμου χρείαν ἡμᾶς κατέστησεν. Ἰσμὲν γὰρ ὡς κὴ φερνῶν ἐσπασίζετε τὰ πολλὰ τ ἀποκαταστάσεων, κὴ εἰ σωθῆναι τινὰ βοηθήσας ὑποθέσθαι τὸν βαρυμοιρίας, πολλὰς τὸ πρᾶγμα παρῆκε λοῖ, εἴτε δέοι κὴ τὰ ἀποκαταστᾶναι κελεύσθαι πράγματα κινδυνώδη, εἴτε μόνα τὰ τ βεβαρημένα τῇ ἀποκαταστάσει. κὴ πολλὴ τις λοῖ κὴ φερὶ αὐτῶ τῶ τ ῥηκτέων διαφορὰ ζήτησις, εἴτε ὁ τελευτῶν διατίθειτο τὰ βεβαιτόντα πρὸς τῇ τελευτῇ τ βεβαρημένα τῇ ἀποκαταστάσει πρᾶγματα δεῖν ἀποκαθιστᾶναι, εἴτε κὴ ἀπλῶς ἀποκαθιστᾶναι τὰ κελευσθέντα μ' τῶν παραπλησίων τ νομίμων μέρος κελεύσεις. κὴ εἰσῆγεν ἀφ' fideicommissi persecutiones, κὴ ἐξ ἀπορείας εἰ in rem missiones, κὴ οἱ πολλοί τε ἑκάστοτε κὴ ποικίλοι κὴ ἀνέκλυθοι κύκλοι τ ῥηθείσης in rem missionis κύκλοι. Καὶ ὡς ἡμεῖς περὶ τούτων ἐσκέμμεθα, νόμον ἐγραψάμεν, καθάπαξ κωλύοντες τὰ ἀποκαθιστᾶσθαι βεβαρημένα πράγματα μὴ ὑποτεθέσθαι, ἢ ὑποτεθέσθαι, ἀλλὰ μ' τ οἰκείας ὀδύνας τύχης· κὴ πᾶν ὅσῳ ἂν χρόνος ἐστ, κὴ ἐν τοῖς διηκεσήσεσι δύο διδυκμοῖν διετέλεσεν, ἀλλ' ἡμᾶλεν, ὅσῳ ἐπόντες ἐφθέγμεν, ὁ φέρειν ἄπαντα πέφυκὼς χρόν ἀσκινῆσαι δεῖν πάσης ἐξαιρέσεως ἀναλογίαις τ νόμου. Προσῆλθον δ ἡμῖν ἄνδρες τὴν γυναῖκας ἐκ τούτων ἀδικηθέντες· τελευτήσαντ δ ἀνδρὸς ἐπὶ πνὶ κινηθείσης ὑποθέσεως, ἡ μὲ γαμετὴ τῶν τε φερνῶν εἰσέπραττε, τ τε δωρεὰς τ ἀφ' τ γάμου, ἅπερ ἀφ' τ γάμου ἡμοιβῆς τὸ μέρ, ὅσῳ ὁ ἀνδρὸς αὐτῆ ἔκτατ· ἐδίδ. ὁ δ τελευτήσαντ ἀδελφὸς ἑτέρωθεν αὐξήσειν τ πραγμάτων, κὴ τῶν τ πατρὸς πρέπειν βιλόμ· κὴ ἀφέλκε τ γυναῖκα τὰ πράγματα, φάσκων τ μ' ἀδελφὸν τ αὐτῆ τοῦτο δαπανῆσαι, ἑαυτὸν δ τῇ γυναικὶ βλέπειν τὰ πατρῷα πράγματα, ἅπερ ὁ πατὴρ ἐξ ἀπαιδίας ἀποκαθιστᾶναι προσέταξεν αὐτῷ· κὴ ἀνπλήσθαι μέχρι παντὸς αὐτῶν, κὴ οὔτε ἂν δόσεσι ἕως ἂν τὸ ἴκανὸν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ ἀφ' πάντων χθίσῃ. ἀλλ' οὐδὲν δικαίας ἡ γνώμ, κὴ ἅφασκεν ὁ δίκαιον εἶναι καθάπαξ ἐπ' ἐξουσίᾳ, κύριον μ τ ἀνδρὸς χθιζὰς τ φερνῆς ἀπαίσης· κὴ, εἰ μὴ φερτελοῦσι τῶν γυναῖκα σωθῆσαι, τὸ κέρδ ἔχειν, κ' τὸ σύμφορον· ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ ἐτελεύτησεν, αὐτῶν ἀγνοῆσαν τῶν ἀποκατάστασιν, ἀπολέσθαι κινδυνεύειν. ἀλλ' συζῆσθαι μ δέδοκται τῷ πράγματι τύπ ὃν ἔχειν καλῶς συομίσαμεν. Αὖθις ὁ ἕτερ ἱκέτης ἀνεφαίνετο, λέγων τ τ γυναικὸς πατέρα τῶν ὁσίων ἀποκαθιστᾶναι τοῖς ἄλλοις αὐτῆ παισὶν, ἐλαχίστω ὁ μείζεσι μόνοις πιρ' αὐτῆ κελεύσαι μένειν· κὴ μέχρι αὐτὸν φερεῖσθαι κινδυνον, εἰ μὴ ἐκ αὐτῆ περιουσία κινδυνεύοι φερέ τε τῶν τ φερνικῆς ἀποκαθίστασιν, φερέτε τὸ ὁλόκληρον τὸ ἐκ τ γαμικῶν συμβολαίων, ἐπὶ τῇ φερ γάμε δωρεᾷ σύμφορον· αὖτε ὁ ἐδένος ἐξεῖη τυχεῖν τούτων, ἀφ' τῶν ἐκ τ ἀποκαθιστάσεως τ πραγμάτων ἀφαίρεσιν. Ταῦτα ἡμᾶς εἱκότως σκέψαι, καὶ ἀμείνονα οἰόμενοι ἡμέτερον ἐπανορθῶσαι νόμον τ τὰς τοιαύτας φερεραῖν κινδυνεύοντας· κὴ μᾶλλον τὸν γάμους, ὧν ἥδιστ ἐσιν ἀνθρώποις χρησιμώτερον, οἷα κὴ μόνων ποιεῖν ἀνθρώπως δυναμένων.

ΚΕΦ. α'.

Εἰ τίς ποτε τ̃ παίδων κληρονόμον ἐποιήσε. ἢ τὸ ἀμότερον ϖοιῆσαι.

Δίωτος τ̃τ' ὁ ϖαρὼν τ̃θεμαι νόμος, τὰ μὲ ἀλλα ϖάντα τ̃ ϖρ̃τέρου ϖαρ' ἡμῶν τεθεμένα διατεταξίως κύρια ῥ̃μεν, βελόμενοι· τ̃τὸ δ καινίζοντες ῥ̃ομεν, ἴνα εἰ τίς τ̃ λοιϖῶν ἀπεκδιαίτησιν ϖοιοῖτο τ̃ ἑαυτ̃ ϖερισμ̃ϖων, ἔχοντος μὲ φυλάττοι τ̃ϖ παιδί τὸ νομιζ̃ον μέρ̃ον, ἐ τὸ ϖτ̃ησίον, (τ̃τ' ἦν ἐπαναμβάσασθαι, ϖτίνων αὐτ̃ ϖολλ̃ῶ κρ̃είττονες) ἀλλὰ τὸ τέταρτον ϖεῖνον, κ̃ τ̃ τ̃ παίδων ἀριθμ̃ϖ· ἐπειδὴ κ̃ εἰς τὸ λειϖόμεν̃ον τ̃ οὐσίας μέρ̃ος, ϲὺν ᾧ μὴ δίκαίη τὸ νομιζ̃ον μέρ̃ος ϖρὸς ϖρ̃ικὸς ἡ ϖρ̃αμιαίας δωρεᾶς ἐπίδοσιν, διϕιλημένος κ̃ ϖρὸς τ̃ὸν τ̃ ϖρ̃οϖόντων ϖοιότ̃ητα συμμιγεῖσαν μέρ̃ος, ἐξαιρ̃εῖτ̃ κ̃ αὐτὸ τ̃ ἀπεκδιαίτησιν, καθ' ὅσον ϖρ̃ϖεῖ ϖρ̃ὸς τὸ νομιζ̃ομεν μέρ̃ος, τ̃ὸν ϖρ̃ικὸν ἡ τ̃ὸν ϖρ̃ὸς γάμου ϖοιεῖ δωρεάν. ϑεωρ̃ίζομεν δ̀, κ̃ τ̃τον τ̃ τρόϖον ἐξαιρ̃εῖτ̃ παιδίου τ̃ ἀπεκδιαίτησιν τὰ γαμικὰ συμβόλαια, κ̃ τὰς ἐπὶ τ̃τοις ϲυνϑ̃ήκας. κἂν εἰ βεβαιωθ̃μον εἴη τὸ ϖρ̃ϖόν ϖον ἡ τὸ ἕ ἀν̃δρὸς, ἡ τὸ τ̃ γυναικὸς, ἀπεκδιαίτησ̃ τοιαύτ̃ῃ, ἐξίσου κ̃ ὕστερ τ̃ῶ κωλυϑ̃ῆναι ϖρ̃αμιαίαν ἢ ἀϕ' γάμου δωρεὰν ἐπιδιδ̃όναι, μηδὲν, τὸ γε ἐπὶ τοῖς ϖρ̃ήμασιν, ϲκέπειν τ̃ ἀπεκδιαίτησιν ϑρ̃άσης· αὐτὴ γυνὴ τ̃ῇ ἀπεκδιαίτ̃ῃ βαρυϖοίτ̃ῳ, μὴ ἐμποδὼν γένηται ϖρὸς τ̃ὸν τ̃ ἀνδρὸς ἐπίδοσιν. τὰ γὰρ κοινῇ ϖᾶσι συμϕέροντα τ̃ ἰδίᾳ ϖσὶ λυσιτελοῦσιν ϖρ̃οτίθεμεν. κ̃ ἴσω τ̃τῳ ταῖς γαμικαῖς ἐπιδ̃όσεσι κ̃ ταῖς ϲυμϕύτοις ἀναιτήσεσι ϖρ̃οσόμεθα. εἰ γὰρ κ̃ οἱ ϖρ̃ὸς ἡμῶν ϲκ τ̃ ἡμετέρ̃ων τοσούτ̃ων ϖολλὰ κ̃ ϖολλ̃ῶν ἐξείλοντο, (καίτοιγε ὐχ ὅσ̃ον ἡμεῖς ἀναίσκεσθαι κωλ̃ύομεν) ϖ̃ς ὐχ ἡμεῖς ϲκ μείζονός τε κ̃ κρείττονος γάμους τ̃ῶν γαμικῶν κερδ̃ῶν ἐξαίρεσιν ϖοιησόμεθα; §. α'. Ταῦτα γὰρ ϖάντα τ̃ῶν μελλόντ̃ων χρόνων ἐσόμενα, κ̃ ταῖς ὕστερ̃ον ἐσομένοις ἀνακ̃είμενα ϲκοπ̃ῷ τ̃ὸν δι' ἡμῶν τ̃ νόμον. ἀεὶ γὰρ ϲκοπὸν ἡμῖν συλλαμβ̃άνειν τὸ βλάϐον, ἵνα εἴ τις γνωμ̃ ὀλίγῳ ὑχ̃ηται ϖρ̃ῶτος, εἶτα τ̃ νόμον κωθ̃ώσα τ̃ ἡμέτερον τηρ̃ῇτε νόμον· ἐν μὲ ὂν τ̃τῳ κεφάλαιον ἔσῃ τ̃ῆ ϖαρ̃ὸντι νομῳ.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ γυναικὸς τ̃ ἐνδικ̃ότ̃ῳ μέλλ̃ι πίπτ̃ῃσης.

Δεύτερον ὁ ϲκεῖνο τὸ ϖρ̃ὶ τ̃ γυναικῶν τ̃ μ̃ τὰς ϖρ̃οτέρας γάμους ϖρ̃ὸς δεύτερον ἐπεχθεσῶν ϲυνοικέσιον, κ̃ ϖερὶ τ̃ ὀνειδ̃ῶν τ̃ ἐξήκειν ὃν δὴ πάνυ ϑημὶν οἱ νόμοι καλ̃εῖν ἃς ἐπιμωρ̃ῦντο ἀϕ̃ορίζεις τ̃ϖοις τ̃ ϖρ̃ὸ ἡμῶν αὐτοκρατ̃όρων· κ̃ ἡμεῖς ἐναγχ̃ῶ τ̃ ϖρ̃ὶ τ̃τ' ἀγορ̃ύσαντες νόμῳ, μετὰ πίνων ἐπαναρρ̃ύσεων, κ̃ τὰ ϖρ̃ὶ αὐτ̃ν νομοθετηθέντα εἰ βραχείᾳ τινὶ μοίρᾳ τ̃ ἡμῶν αὐτ̃ν νομοθεσίας ϖεσημ̃είωμεθα. ἀλλ' ἀναδ̃ῦσαντός τι ϖεῦ ἀπ̃ιτώτ̃ος, ὅπ̃ῃ ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις συμϕ̃έρουσι χρόνοις ὅσ̃ι ἡδυλ̃ύμεθα. ὥστ ἡμεῖ εἰκότ̃ως ἐδόξεν ἐπαναρρυ̃ῶσαι ἀξίου καθεστ̃ήναι. γυνὴ γὰρ εἰς ἀν̃δρὸς ἐλθ̃οῦσα, τ̃τῳ ἀπ̃ίθαλεν, ὡς ἔοικε, κ̃ ἐπ ϖρ̃οίτ̃ῳ αὐτ̃ῦ, τὸ μὴ ϲυϕορ̃ῆσαι ϲυνοῦσα. ὅπ̃ῳ γὰρ ἐξήκοντ̃ῶ ἔτ̃ῃς, κ̃ τ̃ ἐνδικ̃ῶ μέλλ̃ῶ ϖρ̃ωικ̃ύμου ἔτικεν. ὥστ ϲὸν εἶναι δυνατὸν εἰπεῖν ὡς ϲκ ἢ τελ̃υτήσαντ̃ος γ̃ήσιον τὸ βρέϕ̃ος. ᾧ γὰρ ἂν εἰς τοσ̃ῦτον ἡ κύησις ἐξετείθη χρόνου. κ̃ ἐπειδὴ κ̃ τ̃τ' ἐν ἴσῃ τ̃ῆ ἐπιμ̃ίνων τ̃ τὰς ἀόρ̃ους γάμους κρατ̃ύνοντι, τ̃τῳ γαμετ̃ῶ ϖκπ̃ίσειν δύϐυς τ̃ ϖρ̃ογαμιαίας δωρεᾶς τ̃ ϖαρὸ ᾧ ἀν̃δρὸς ἐπιδεδομ̃ένης, ὥστ κ̃ αὐτὴν τοιοῦτ̃ῳ ἀποκλ̃είσει δύϐυς τ̃ ϖρ̃ογαμιαίας δωρεᾶς τ̃ ϖαρὸ ᾧ ἀν̃δρὸς ἐπιδεδομ̃ένης, ὥστ κ̃ αὐτὴν τοιοῦτ̃ῳ ἀποκλ̃είσει, κ̃ μηδ' τ̃ῷ χρ̃ῆσιν ἔχειν· εἰκ̃ότως οἱ παῖδες οἱ πρ̃ὸ γαμικ̃ῆς τ̃ μητρὸς τοκετ̃ὸν ἀξιουθρεπτ̃ίμοι τ̃ῷ γὰρ ϖρ̃ογαμιαίαν ᾧ ϖαλ̃ῇς ἠξίωσ λαϐεῖν δωρεὰν, κ̃ μὴ κερδαίνειν ὀφείλειν τ̃ῷ γυναικὶ ϖαρὰ ᾧ ἀν̃δρὸς, ὃν ὕστ ϑάτ̃ον ἠτ̃ίμωσεν. ἢ γὰ (ἀλλὰ ϖ̃ς ἔπτ̃μεν τὰ ϖαρ' αὐτ̃ῆς ἐρυθρ̃ιᾶμεν) ϲὸν ἀξίαν ἔλεγεν ἑαυτ̃ῷ εἶναι τ̃ ϲκοπ̃ώσεως, διότ τ̃ νόμῳ ἠπίστ̃ῳ ϖρ̃ὶ νομίμων ἀβλεπ̃ήμονι γάμων ἑαυτ̃ ᾗ γάμῳ τ̃ ἡδυλ̃ύ ϖαρὰ τ̃ ϖρ̃ώτ̃ου, ἀλλὰ τ̃ τοκετὸν τ̃τον εἶναι ϕυσικ̃ῆς ἐπιθυμίας πάρεργ̃ον. ἀλλ' ὅτι μὲ αὐτὴ κ̃ μυρίοις ἑτέροις ὑπ̃οκεῖ) ϖωϕερ̃ισμοῖς, ἐξαμαρτ̃ῆσαι ϲτuprum, τ̃ ἀνωμολογημ̃ένων ἐσ̃ί, κ̃ τ̃ γε ϖοινῶν ϲκείνων αὐτὸν ϲὸν ἀϕ̃ιεμεν· τίνος ὁ ϕειδ̃ήσεται ϑεὸς ᾧ τ̃ ϖλ̃ουτήσαντ̃ος ϖαίδων) ἐπάρχ̃ῳ ἐκπ̃ῶσιν αὐτὴ τ̃ ϖρ̃ὸ τ̃ γάμων δωρεᾶς κ̃ ἐπὶ τ̃τῳ ᾧ ϑήματ̃ῳ, ὡ ἐπὶ τ̃ νομίμοις ϖρ̃οτικ̃ῶν εἶσι ᾧ πενθ̃ήμῳ χρόν̃ῳ γάμοις ἔτυξεν ὁ νόμ̃ος. εἰ γὰ ϲκείνοις ὁ νόμ̃ος ἀπιμ̃ορήτ̃ως ἐ κωλελ̃οιπε, καίτοιγε νόμιμον γάμον προξεάσας, (ὅϖότ τυχ̃ὸν ὑπ̃άρ̃τ̃ουσε μή τις ϖρ̃οϕ̃ϖᾶσ ὑπονοί̃α ϖονηρ̃ὰ ϖρ̃ὸς τ̃ δεύτερον γήμαντα, διόπ κ̃ ϑάτ̃ον εἰς τ̃ γάμον ἔπαυσε) ϖ̃ς ϲὸν ἐντεῦθα, ὅπ̃ῃ τὸ ϖρ̃ᾶγμα μὴ καθ' ὑπονοί̃αν ἐσὶ μόνῳ, ἀλ' αὐτόθεν ἐλεγχ̃ῶ ἀνεδ̃ὴς κ̃ ἀπαρρ̃αλόγ̃ῳ ἐδδ̃ῆ τ̃ῷ πλημμελημ̃ατι, ὁ πάλαι ὅτ̃ῳ ἀσεβ̃έστατ̃ον τοκετ̃ὸν, ἀνδ̃ύθωσον αὐτὸν κωλ̃ύσομεν; §. α'. Ὥστ ϑεωρ̃ίζομεν, εἴ τι τοίνυν συμβαίη, κ̃ ϖρ̃ὸ ᾧ πενθ̃ήμ̃ου χρόν̃ου τέκοι γυνὴ ϖρ̃ὸς τ̃ῷ πέρατι ᾧ ἔτ̃ους, ὥστ ἀναμϕισ̃ητ̃ῆν εἶναι τὸ μὴ τ̃ῷ γαμ̃ῶ ϲκ ᾧ ϖρ̃ότερ κεκθεσ̃άναι σωοικ̃ησίᾳ, παν̃θ̃ίως αὐτὴν στερεῖσθ τ̃ ϖρ̃ογαμιαίας δωρεᾶς, κ̃ κ̃τ' ὄλ̃ον οὐσίαν, κἂν κ̃τ' χρ̃ῆσιν ὑπ̃οκειμ̃ένῳ κ̃ τοῖς ἄλλοις ἄπασιν ἐπιλ̃ιμοίοις, ὡς ἂν εἰ ὀδύτερ̃ος ἔτυχε ϖρ̃ὸ ᾧ πενθ̃ήμ̃ου χρόν̃ου νομίμοις ὁμιλήσασ̃α γάμοις. μὴ γὰρ ποτε τέλειον ἰχ̃ήτε σωϕρ̃οσύνης ἀσέλγειαν, ἀλ' ὑπ̃οκείσθω μὴ κ̃ αὐτὴ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς, καθ̃υβ̃ίζετ̃ῳ ὁ κ̃ ϖρ̃ὸ τ̃ῷ ἐλπίδα τ̃ ἀπὸ ᾧ ϲτuprτ̃ ἀραϕῆς· ὅπως ἂν μηδὲ γάμων ἀόρ̃ων ἐπιθυμ̃είν, μηδὲ τ̃ας νομίμους γάμους μείζονι κακ̃ῷ ϲοϕίζοιτ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ϖροκείμ̃ενα ἡμῖν κ̃ ἀϕ' ἑτέρ̃ου ᾧ ϑείᾳ δηλ̃ήμ̃ατα νόμου, ἢ σὴ ὑπερογκ̃ωσύνῃ, κ̃ τὸ σωϊ̃ήθες, ἀϕ' ϖρ̃ογεγραμμ̃ένων οἰκείων ϕανερὰ ϖᾶσι κωλ̃υσησ̃ετ̃αι. Νόμ̃ῳ ἐγγρ̃άϕῳ Ἰωάννῃ τ̃ῷ ϲυνδ̃όξοτάτ̃ῳ ὑπάρχ̃ῳ τ̃ ἱερῶν τ̃ ἓω ϖαλατ̃ίων, τ̃ὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, κ̃ ϖατρικ̃ίῳ. Dat. xv. Kal. Maji, *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Cap. I.

Si quis unum ex liberis suis heredem instituerit, vel extraneam personam. [1]

Quamobrem [2] præsentem ponimus legem, omnia quidem alia prioris a nobis positæ constitutionis rata manere volentes: hoc vero innovantes solummodo: ut si quis de cætero restitutionem fecerit suarum rerum: primum quidem servet filio legitimam [3] partem, non quartam, (hoc enim emendavimus, inopiam ejus plurimam reprehendentes) sed tertiam [4] modis omnibus, aut mediam secundum filiorum numerum, deinde [5] ex reliqua substantiæ parte, si non suffecerit legitima pars ad dotis [6] aut antenuptialis [7] donationis ablationem: honeste [8] & secundum personarum qualitatem & merita excipere [9] etiam hoc ad restitutionem, secundum quod adjectum legitimæ parti, dotem aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim secundum hunc modum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia documenta, & super his factas alienationes, aut hypothecas: & vel si gravata sit persona aut viri, aut mulieris restitutione tali, liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem seu propter nuptias donationem offerre, nihil quantum in illis rebus restitutione valente: & si mulier restitutione gravetur, non impedimentum ad dotis oblationem fieri, *ea enim quæ communiter* [10] *omnibus prosunt, in qua specialiter quibusdam utilia sunt, proponimus.* sitque hoc nuptialibus donationibus & harum exactionibus privilegium. Si [11] enim & ante nos ex generalibus [12] hypothecis plurima per præsumptionem exceperunt, (cum utique non ita nobis necessaria consistant) quomodo non nos ex majore & meliore sententia nuptialem lucrorum exceptionem faciemus? §. 1. Hæc [13] igitur omnia futuro conferimus tempori, & faciendis restitutionibus post hanc legem: non enim illam concedimus fieri læsionem, ut si qua mulier parvam habens dotem, deinde legem cognoscens nostram, aut si quis vir mediocrem fecerit antenuptialem donationem, ad circumventionem [14] legis velit augmentum aut dotis, aut antenuptialis donationis facere: & hoc trahere ad insidias restitutionum: hanc enim perimimus circumventionem, nullam utilitatem habere concedentes facientibus augmentum, quantum ad restitutionis læsionem, puram futuro tempori nostram servantes legem. Unum si quidem hoc capitulum est præsentis legis.

Cap. II.

De muliere quæ peperit undecimo mense. [15]

Secundum vero illud de mulieribus, quæ post priores nuptias ad secundum venerunt matrimonium antequam annus expleretur, quem lugubrem [16] leges appellant, quas puniebant constitutiones tres [17] ante nos imperantium [18]: & nos nuper [19] de his scribentes legem, cum quibusdam correctionibus, etiam super his sancita in brevi quadam parte nostræ legislationis tetigimus: sed impudentissimum quoddam nunc accidit, quod in nostris provenire temporibus nolebamus. Quamobrem nobis recte placuit emendatione dignum existimare. Mulier enim ad virum veniens [20], hunc extulit [21], ut appareret [22] etiam superstite eo non caste vivere cogitans [23]: nondum enim completo anno, undecimo mense perfecto [24] peperit, ut non esset possibile dicere, quia de defuncto fuisset partus: neque [25] enim in tantum tempus conceptionis extensum est. Et quoniam etiam hæc una [26] est pœnarum earum, quæ acerbas [27] nuptias faciunt, ut uxor mox cadat antenuptiali donatione à viro data, & repente eam amittat, & neque usum habeat: recte filii sic mirabili matris partu injuriati, antenuptialem patris poscebant accipere donationem, & non lucrari valere mulierem per virum, quem sic velociter [28] dehonestavit. At illa (sed quomodo dicamus verba illius, erubescimus) non dignam se dicebat esse, ut caderet: quia [29] legem nosceret de legitimis loquentem nuptiis: sibi vero non fuisse nuptias nisi primas: porro [30] partum hunc esse opus naturalis concupiscentiæ. Sed quia hæc etiam decies millies aliis subjacere castigationibus committendo stuprum indubitatum est, & pœnis illis eam non privabimus, interim tamen (parcimus enim defuncti filiis) inferimus ei antenuptialis donationis amissionem, & in hoc casu, quam constituit lex super eis, quæ ad legitimas accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si [31] enim illas lex inultas non reliquit licet legitimas nuptias celebrantes, eo quod forte suspicio fuerit, ne qua præextiterit suspicionis malignæ causa ad secundum maritum, eo quod velociter ad nuptias festinavit: quomodo non hic, ubi causa non per suspicionem est solam, sed hoc ipso increpatio manifesta & indubitata præbita est delicto, omnium impiissimus iste partus [32], innoxiam eam relinquemus? §. 1. Unde sancimus, si quid tale contigerit, & ante luctus tempus pepererit mulier circa [33] terminum anni, ut indubitatum sit, sobolem non ex priori consistere matrimonio: modis omnibus eam privari antenuptiali donatione, & secundum proprietatem, & secundum usum: subdendam quoque aliis omnibus pœnis, ac si secundas eam contigisset ante luctus tempus legitimas celebrasse nuptias. Non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria: sed subjiciatur quidem & ipsa pœnis, periculumque sustineat etiam circa spem scripturæ propter stuprum: ut neque nuptias intempestivas desideret, neque legitimas nuptias majore malo circumveniat.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, solenniter per programmata propria, manifesta faciat universis. *Lex scripta est Ioanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.* Dat. Kal. Jan. *Constantinop.* præfect. Belis. V. C.

1 Et rogaverit cum quo tempore moreretur, hereditatem aliis restituere.

2 Hinc sumpta est authentica, *res quæ. Cod. com. de legat.*

3 Gravatus restitutione hereditatis, potest ex ea legitimam filiis servare.

4 Trientem vel semissem. *T. Novell.* 18. *cap.* 1.

5 Id est, post legitimam: & ita legitima præfertur doti & donationi propter nuptias; nam legitima hic ante deducitur, postea dos aut donatio propter nuptias.

6 Et suæ & liberorum.

7 Sibi suisque liberis masculis constituendæ.

8 Εὐχερ̃ώνως ne si nimium heredi diminuere liceat dotis vel donationis propter nuptias causa, dedecus sustineat: si immodicum, graveque fit fideicommissario.

9 De hac utili quæstione dicam plenius ad *Novell.* 108.

10 Communiter quæ prosunt, privata utilitate sunt potiora.

11 Argumentum ab hypotheca non favorabili ad favorabilem observa.

12 Ex generali hypotheca, quædam excipiuntur tacito intellectu, *l.* 6. *ff. de pign.*

13 Hæc constitutio non habet locum in præteritis substitutionibus seu restitutionibus.

14 Sensus est nullum augmentum dotibus aut donationibus propter nuptias fieri posse ad insidias substitutionis vel restitutionis. *Jul. d. loco.*

15 *Sub.* post solutum matrimonium morte vel alio modo: unde hinc colligas, partum undecimi mensis defuncto illegitimum esse, hoc est, ei non succedere, sed præsumi alterius esse, quam defuncti, vel ejus, à quo divertit mulier.

16 Πενθ̃ήμου.

17 *l.* 15. *Cod. ex quib. caus. in fin. l.* 1. *Cod. de secund. nupt. l.* 1. *Cod. ad Tertull.*

18 Gordiani, *d. l.* 15. Gratiani, Valent. & Theodos. *d. l.* 1. *d. l.* 4.

19 Εὐσεβ̃ῶ, intelligit autem *Novell.* 22.

20 Id est, postquam nupsisset.

21 Id est, maritum amisit.

22 Præsumi de præsenti ad præteritum hinc colligunt, *Alc. 2. præsumpt.* 26.

23 Id est, cogitasse. 24 Dicam, *J. cod.* §. 1. 25 Vid. 3. *Gell.* 36. 26 Sunt enim plures. *d. Novell.* 22. 27 Pœna præmaturarum nuptiarum. 28 Ἀόρ̃ως, id est intempestivas, ante luctus tempora. 29 Mulier ita excipiebat, negabatque pœnas intempestivis secundis nuptiis constitutas pertinere ad eas mulieres, quæ citra nuptias cum aliquo statim à morte mariti consuessent. 30 Præsumitur ex ferotino nimium partu vidua scortata. vid. *Alciat.* 3. *præsumpt.* 2. 31 Si non licet intra annum luctus mulieri nubere, multo minus ei licet intra idem tempus scortari. 32 Ex stupro natus. *Jul. cap.* 170. 33 Multi medici & Philosophi illustres putant, postquam mulieris uterus semen conceperit, gigni hominem mense septimo. *l.* 12. *ff. de statu.* rariter tamen nunquam autem ante VII. vitalem esse. 7. *Plin.* 5. & 3. *Gell.* 11. (Sed tamen Renatus Choppinus disertissimus & doctissimus in summa Parisiensi Curia patronus, *in suo de privilegiis rusticorum libello* 3. *cap.* 8. refert, Senatusconsulto Parisiensi patrem heredem pronunciatum filii v. mense, exsecto ventre matris editi ac spirasse visi: qua de re dicam plenius ad *l.* 3. *Cod. de posthum.*) nunquam octavo nasci (quod tamen falsum est teste Varrone 14. *Rer. divin.* Hippocrate in *lib. περὶ τροφῆς.* Aristotele 7. *de histor. animal.* 4. Cæcilius insolenter mulier 10. mense parit? Potest 9. etiam VII. atque 8. Et Gellius 3. *Noct.* 16. refert Romæ quæsitum, An 8. mense infans ex utero vivus editus, jus trium liberorum suppleviss: cum abortio quibusdam non partus videretur mensis 8. intempestivitas. Plin. 7. *cap.* 5. refert translatitium, id est, vulgare in Ægypto fuisse octavo gigni: & in Italia tales partus esse vitales contra priscorum opiniones, & adfert exempla: Tertull. *libr. de anima*, ogdoas non creat, sæpe nono, sæpenumero x. mense) Plaut. *in Cistellaria*, tum illa quam compresserat, x. post mense exacto hic peperit filium. Plotius γυνὴ κόν̃ δεκάμην̃ῶ. *Paul.* 4. *sent.* 5. §. 5. Ratio Pythagorei numeri hoc videtur admittere, ut aut VII. pleno aut x. mense maturior videatur. Tertull. *d. loco*, id honori decalogi tribuit, ut tanto numero nascantur, quanto renascimur.) Quid undecimo? Decemviri 10. mense gigni hominem putarunt, non 11. *Gell. dict. l.* Post x. menses mortis, natus non admittitur *l.* 29. *ff. de lib. & posthum. l.* 3. §. 11. *ff. de suis.* sed tamen D. Hadrianus cum fœmina bonis atque honestis moribus x1. mense post mortem peperisset, causa cognita, requisitis veterum Philosophorum & Medicorum sententiis, decrevit x1. quoque mense partum edi posse. Varro in *Satyra quæ inscribitur Testamentum.* Si quis x1. mense κατ' Ἀελστόλλην natus, esto heres. Quod Cujac. *hic*, & apud Paulum 4. *sent.* 5. §. 5. & *cap.* 19. *de præscript.* intelligit de mense undecimo incepto, non perfecto, vel ut Phavorinus apud Gell. *d. l.* loquitur, affecto non confecto, & ita natum sub finem x1. justum non esse: sub initium esse. Quid, Annuus ergo partus non admitteretur? Gellius *d. l.* ex Homero probat annuum partum reperiri, citatque Homeri versus χὤρις νὺν φιλότητι τ̃ϖικλομένω σ' ἐνιαυτὸ τ̃ίξεις ἀδκλαϛ̃ ϖένευα. Quid XIII. mense? Gellius scribit Plinium 7. *epist.* 5. ex Massurio referre L. Papyrium prætorem secundo herede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, quum mater partum se XIII. mensibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tempus pariendi statutum ei videretur. Audio apud Parisienses arbitrio doctissimorum advocatorum & inter eos Chappearum domini, admissam fuisse viduam, quæ XIV. mense peperisset. His autem circumstantiis omnes movebantur, quod vidua apud heredes defuncti mariti diligentius semper spectata vixisset: quod eorum uxoribus adsidua comes semper fuisset, nec ab earum latere quodammodo discessisset: quod heredes ipsius defuncti, nihil ejus honori, vel pudicitiæ detraherent: quin potius de solemni continuoque propter mortem mariti luctu testarentur. His ita positis summi juris antistites ac prudentes, communis vulgarisque partus rationem tanti faciendam esse non putarunt, quin matrona moribus honestissimis prædita (cui nihil quidquam objiceretur aliud quam quod citra vulgarem mulierum morem pareret; audiretur. Hæc tamen in exemplum facile trahi non oportet, ne per contrarium, contractis à nuptiis, trimestris partus maritis obtrudatur. Goth. Quo tempore partus nascatur legitimus vide Cujac. hic: Gamm. *decis.* 325. Vivi *decis.* 461. Joachim. Beust. *de matrimon. part.* 2. *cap.* 36. Alciat. *paradox lib.* 3. *cap.* 7. Didac. *de Narbona tract. annal. sub ann.* 1 *quæst.* 6. *num.* 65. & *seqq.* Ans. Adde Menoch. *de arbitrar. judic. lib.* 2. *cap.* 89. *num.* 49. Georg. Tholosan. *Syntagm. jur. lib.* 9. *cap.* 26. *num.* 22. Mynsinger. *centur.* 6. *observ.* 40. Carpsov. *defin. forens. part.* 4. *constit.* 28. *defin.* 13. 15. Joann. Sande, *decis. Frisicar. lib.* 4. *tit* 8. *defin.* 10. S.L.

TIT. XIX.

UT ECCLESIA SANCTÆ RESURRECTIONIS,[1] ALIENARE POSSIT ÆDIFICIA SECUNDUM IPSAM SITA CIVITATEM.

1 Ecclesia hæc sanctæ resurrectionis fuit in urbe Hierosolyma. *Novell.* 120. *cap.* 9. vid. Julianum *constit.* xi. apud quem ita concipitur hujus Novellæ titulus: De rebus immobilibus alienandis, quæ ad Ecclesiam Hierosolymitanam pertinent.

NOVELLA CONSTIT. XL.

Antonio Contio iterum ad verbum interpretante.

Idem Imp. Petro sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo Hierosolymorum.

PRÆFATIO.

JAm quidem ea quæ de prohibitione ecclesiasticarum alienationum [erant,] lege communi[2] promulgatata sunt à nobis, quam sane & obtinere & ratam in omnibus esse volumus. Quando autem conducentis omnibus ecclesiis [boni] providentiam agere convenit, præcipue autem[3] *Sanctæ resurrectionis, & loci in quo mundi creator dignatus est in humana constitui generatione*, propter hoc existimavimus præsentem scribere legem, non ad subversionem eorum, quæ jam à nobis constituta sunt, sed ad aliquam convenientem & necessariam rebus utilitatem. Omnibus enim est hominibus manifestum hoc, sanctissimam resurrectionem, eos qui ex omni orbe eo confluunt (quorum multitudinem infinitam est dicere) & suscipere, & alere, & facere sumptus immensos & insperatos, his qui illic coacervati sunt sufficientes, secundum miraculorum operationem magni Dei & salvatoris nostri Jesu Christi (qui multitudinem ineffabilem ex paucis enutriit panibus) in dies suscipientem. Itaque ipsi & reditus esse oportet plurimos, & occasiones pias, secundum quas futura sit possibilis constitui, ut multitudini auxilietur tantæ. §. 1. Novimus igitur, quatenus secundum præsens Eusebius Deo amantissimus presbyter & Cymeliarches[4] ejus quæ secundum regiam hanc urbem & sanctissimæ ecclesiæ, profectus in præfatam Hierosolymorum civitatem, & honestos suos & Deo amabiles, & jam nunc indicans mores (per quos multis & maximis & justis augmentis, sanctæ ecclesiæ auxit reditum) potuit trecentis octoginta libris auri comparare reditum triginta (paulo plus[5] minus) auri librarum, quasdam quidem pecunias colligens pie, quasdam vero ut mutuas sumerent, exhortans Deo amabilissimos œconomos præfatæ sanctæ Resurrectionis. Docuit autem & nos, quia & creditores sua accipere quærunt, & quia aliud excogitavit inopinabile lucrum: multis namque confluentibus & accedentibus ad prædictam Hierosolymorum civitatem, desiderio depositorum & dicatorum Deo locorum, concupiscunt comparare habitationes ecclesiasticas auro multo, quatenus utique liceat ipsis, ea quæ secundum dictum locum est habitatione perfrui: non posse autem hæc facere antistites sanctæ resurrectionis metu legis à nobis de ecclesiasticis alienationibus positæ, quamvis tanta existente utilitate hujus inventi, ut in annos quinquaginta velint quidam tabernacula seu cœnacula istiusmodi comparare. Et inde multo & majore quam dici possit commodo futuro, si quidem possessio sanctissimæ ecclesiæ accedat reditus triginta auri librarum (hæc constituente admiratione) vix in tredecim annis cum ædificiorum venditio in ipsis quinquaginta annis fiat, & præsertim cum substantia ipsius resurrectionis in domibus sit constituta, quæ fortuitis omnibus subjacent casibus, repente una pereuntes cum ipsis, nec vestigium vel tantulum servare facile valentes, si quidem ex aliquo (absit autem & hoc ut dicamus) casu cadant, aut alias consumantur.

2 *Novell.* 7.

3 Hæc verba recitat Albericus Rosatensis in verbo Ecclesiæ sanctæ resurrectionis.

4 Κειμηλιάρχου suum ecclesiæ etiam habuerunt. *l.* 20. §. 1. *C. de agr. & censit.* adde *l. ult. Cod. de bonis author. judic. possid.*

5 Hæc emptio redituum ad jus Galliæ proxime accedit, in qua 360. libris 30. librarum reditus emi potest. Parum autem distant 380 libræ, quarum fit hic mentio à 360. & hic quoque dicitur μικρῷ πλεῖον ἢ ἔλαττον, ut hæc ratio usuræ sit unius pro duodecim. Privatis alias id non licet.

CAP. I.

HÆc nos venire ad præsentem legem fecerunt, quam dedicamus Deo & omnium ecclesiarum sanctiss. Resurrectioni[6], per quam sancimus omnia quidem alia, & in sanctissima resurrectione obtinere occasione prædiorum ecclesiasticorum, (neque enim ipsi omnino permisimus venditionem nullam facere prædiorum) super sane ædificiis laxamus aliquid de rigore legis. Si enim super utilitate sanctissimarum ecclesiarum hanc scripsimus, videmus autem tantam in re utilitatem existentem, quomodo non utique per præsentem legem hoc ipsis permittremus, omnem dantes & vendentibus licentiam & ementibus securitatem: & maxime postquam præsumimus, tempore ipso citius reducturo iterum ædificia ad ipsam, utpote ipsorum emptoribus (qui scilicet propter studium circa Deum emerint ista) ita & postquam obierint, ipsi ea relicturis. Licet igitur ipsi sanctissimæ ecclesiæ facere ædificiorum venditionem[7], nihil verenti legem, in genere de his positam, propterea quod lege recentiore subdivisionem accepit, neque aliqua pœna inde contra quamlibet personam omnino conveniente.

§. 1. In sequens vero tempus hoc ipsum facere liceat, sicubi aliqua tanta emerserit utilitas, ut multocuplum bonum pro minimo sanctissimæ accedat per alienationem resurrectioni. Omnem habentibus facultatem eorum emptoribus, nunc & in futurum omne tempus, & nullam ablationem verentibus, non ipsis, non heredibus ipsorum, non successoribus, neque nunc, neque in aliud tempus, propterea quod per præsentem legem ipsos confidentes posse ad emptionem accedere, non sunt jussi aliquam pro hoc sustinere turbam, aut accusationem, aut damnum, aut ablationem. Decreto[8] proculdubio faciendo apud tuam beatitudinem præsentibus qui ex clero venerabili, & demonstrata causa secundum quam alienatio ædificiorum fit, quia majorum causa bonorum eorum venditioni studetur, exiguis quidem rebus venditis existentibus, pluribus autem & in melioribus iis quæ inde adquiruntur. Scilicet secundum præsentem mercedem congregatum ex pensionibus habitantium, venditione in quinquaginta annis facta, & pretio in solutionem debitorum solvendo, quæ creditores dederunt pro præfati reditus adquisitione. Si enim omnium dominus simul & creator Deus dignatus est tantum ipsi dare privilegium[9] præter alias civitates, ut ex ipsa resurgeret secundum carnem, manifestum, quia & nos imitantes dominum Deum, & magnas ejus miraculorum operationes, quantum homini possibile est, privilegium aliquod dedimus ipsi præter cæteras ecclesias, ut ipsa fruatur hac nostra lege, quam velut aliquas primitias ipsi adducimus, ejus commodum per omnia eligentes & venerantes.

6 Quæ sita est Hierosolymis, adde *Nov.* 120. *c.* 9.

7 Lex de venditionibus immobilium Ecclesiæ Hierosolymitanæ.

8 Permissa est ecclesiæ Hierosolymitanæ domorum venditio cum decreto.

9 Privilegium Hierosolymitanæ ecclesiæ, collatum ab ipsomet Christo.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur à nobis constituta sunt per hanc propriam legem, & ipsam legum inscribendam voluminibus, tua beatitudo cognoscens, manifestam ipsam omnibus ibi constitutis constituat: indicet autem nostram voluntatem, quam pro sanctissima & merito ab omni hominum genere adoranda resurrectione nostrum habet imperium, & domino dedicat Deo, tantis nos & tot bonis, præter alios omnes qui ante nos imperarunt, in re qualibet dignato & dignanti. Specialiter lex scripta Petro sanctissimo & beatissimo archiepiscopo, & patriarchæ Hierosolymitanæ civitatis. Datum xv. Kalend. Jun. C.P. post BELIS. V. C. CONS.[10]

10 536.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

Περὶ τοῦ τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας ἀναστάσεως ἐκποιεῖν οἰκήματα κατὰ τὴν αὐτὴν κείμενα πόλιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἤδη μὲν τὰ περὶ τῆς κωλύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκποιήσεων νόμῳ κοινῷ διηγόρευται παρ' ἡμῶν, ὃν δὴ καὶ κρατεῖν καὶ κύριον ἐφ' ἅπασιν εἶναι βουλόμεθα· ἐπειδὴ δὲ τοῦ συμφέροντος ἁπάσαις ἐκκλησίαις προνοεῖν προσήκει, διαφερόντως δὲ τῆς ἁγίας ἀναστάσεως, καὶ τοῦ τόπου καθ' ὃν ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς ἠξίωσεν ἐν ἀνθρωπίνῃ καταστῆναι γενέσει· διὰ τοῦτο ᾠήθημεν τὸν παρόντα γράψαι νόμον, οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων, ἀλλ' ἐπί τινι προσηκούσῃ τε καὶ ἀναγκαίᾳ τοῖς πράγμασιν ὠφελείᾳ. πᾶσι γάρ ἐστιν ἀνθρώποις φανερὸν, τὸ τὴν ἁγιωτάτην ἀνάστασιν τοὺς ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐκεῖσε συρρέοντας, (ὧν τὸ πλῆθος ἄπειρον εἰπεῖν) καὶ ὑποδέχεσθαι καὶ τρέφειν, καὶ ποιεῖσθαι δαπάνας ἀμέτρους τε καὶ παρὰ πάσας ἐλπίδας, τοῖς ἐκεῖσε ἀθροιζομένοις ἀρκούσας, κατὰ τὴν θαυματουργίαν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ πλῆθος ἀμύθητον ἐξ ὀλίγων ἐκθρέψαντος ἄρτων, καθ' ἡμέραν δεχομένην. ὥστε αὐτῇ καὶ πόρων δεῖν πλειόνων, καὶ προφάσεων εὐσεβῶν, καθ' ἃς μέλλοι δυνατὴ καθεστάναι πλήθει βοηθεῖν τοσούτῳ.

§. α'. Ἔγνωμεν τοίνυν ὡς κατὰ τὸ παρὸν Εὐσέβιος ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος, καὶ κειμηλιάρχης τῆς κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, παραγενόμενος ἐν τῇ ῥηθείσῃ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλει, καὶ τὸν τίμιον αὐτοῦ καὶ θεοφιλῆ καὶ νῦν ἐνδεικνύμενος τρόπον (δι' οὗ πολλαῖς καὶ μεγάλαις καὶ δικαίαις αὐξήσεσι τὴν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ηὔξησε πρόσοδον) ἴσχυσε τριακοσίων ὀγδοήκοντα χρυσίου λιτρῶν ὠνήσασθαι πρόσοδον τριάκοντα, μικρῷ πλεῖον ἢ ἔλαττον, χρυσίου λιτρῶν· τὰ μὲν τῶν χρημάτων ἀθροίσας εὐσεβῶς, τὰ δὲ καὶ δανείσασθαι παρασκευάσας τοὺς θεοφιλεστάτους οἰκονόμους τῆς εἰρημένης ἁγίας ἀναστάσεως. ἐδίδαξέ τε ἡμᾶς ὡς οἱ δανεισταὶ τὰ οἰκεῖα λαβεῖν ἐπιζητοῦσι, καὶ ὡς ἕτερον εὗρε παράδοξον πόρον. πολλῶν γὰρ συρρεόντων καὶ ἐπιφοιτώντων τῇ ῥηθείσῃ τῶν Ἱεροσολύμων πόλει, πόθῳ τῶν ἀνειμένων τῷ θεῷ τόπων, ἐπιθυμοῦσιν ὠνήσασθαι οἰκήσεις ἐκκλησιαστικὰς χρυσίου πολλοῦ· ὅπως ἂν αὐτοῖς ἐξείη τὸν κατὰ τὸν εἰρημένον τόπον ἀπολαύειν οἰκήσεως· μὴ δύνασθαι δὲ ταῦτα πρᾶξαι τοὺς προεστῶτας τῆς ἁγίας ἀναστάσεως, διὰ τοῦ νόμου τοῦ παρ' ἡμῶν ἐπὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐκποιήσεσι τεθέντος. καίτοιγε τοσαύτης οὔσης τῆς ὠφελείας, ὥστε εἰς ἐνιαυτοὺς πεντήκοντα βούλεσθαι τινὰς τὰ στεγνόμια ταῦτα ὠνήσασθαι, κἀντεῦθεν πολλοῦ τε καὶ οὐδὲ εἰπεῖν ὅσου τοῦ διαλλάττοντος γινομένου, εἴπερ ἡ μὲν κτῆσις τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ προσγίγνεται τῆς προσόδου περί που τῶν τριάκοντα τοῦ χρυσοῦ λιτρῶν, καὶ ταῦτα θαυμασίας καθεστώσης, μόλις ἐπὶ τρισκαίδεκα ἔτεσιν· ἡ δὲ τῶν οἰκημάτων πρᾶσις ἐπὶ πεντήκοντα ἐν αὐτοῖς γίνεται). καὶ μάλιστα τοῦ πράγματος ἐν οἰκήμασιν ἱσταμένου, ἅπερ τύχαις ἁπάσαις ὑπόκειται περιστάσεσιν, εὐθὺς συναπολλύμενα ταύταις, καὶ ἴχνος οὐδ' ὁπωσοῦν περισώζειν ῥᾳδίως δυνάμενα, εἴπερ ἔκ τινος (ἀπείη δὲ τοῦτο καὶ τοῦ λόγου) περιστάσεως κατενεχθείη, ἢ ἄλλως ἀναλωθείη.

ΚΕΦ. α'.

Ταῦτα ἡμᾶς ἀφικέσθαι πρὸς τὸν παρόντα νόμον παρεσκεύασεν, ὃν ἀνατίθεμεν τῷ δεσπότῃ θεῷ, καὶ τῇ τῶν πασῶν ἐκκλησιῶν ἁγιωτάτῃ ἀναστάσει. δι' ὃν θεσπίζομεν τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης ἀναστάσεως, προφάσει χωρίων ἐκκλησιαστικῶν, (οὐδὲ γὰρ αὐτῇ παντελῶς ἐφίεμεν πρᾶσιν οὐδεμίαν ποιεῖσθαι χωρίων) ἐπὶ μέντοι τῶν οἰκημάτων χαλῶμέν τι τῆς ἀκριβείας τοῦ νόμου· εἰ γὰρ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τοῦτον ἐγράψαμεν, ὁρῶμεν δὲ τηλικαύτην ἐν τῷ πράγματι τὴν ὠφέλειαν οὖσαν, πῶς οὐκ ἂν διὰ τοῦ παρόντος νόμου τοῦτο αὐτοῖς ἐφήσομεν, πᾶσαν διδόντες καὶ τοῖς πιπράσκουσιν ἄδειαν, καὶ τοῖς ὠνουμένοις ἀσφάλειαν; καὶ μάλιστα ἐπειδὴ συνίσμεν τῷ χρόνῳ θᾶττον ἄξοντι πάλιν τὰ οἰκήματα πρὸς αὐτὴν, οἷα τῶν ταῦτα ὠνουμένων, ὥσπερ διὰ τὴν περὶ τὸ θεῖον σπουδὴν ἐώνηνται) ταῦτα, οὕτω καὶ ἐπειδὰν τελευτῷεν, αὐτῇ ταῦτα καταλιμπανόντων. Ἐξέστω τοίνυν αὐτῇ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ποιήσασθαι τὴν τῶν οἰκημάτων πρᾶσιν, μηδὲν εὐλαβουμένῃ τὸν νόμον τὸν ἐν γένει περὶ τούτων κείμενον, διότι νόμου νεωτέρου τὴν ὑποδιαίρεσιν ἔχει, οὐδέ τινος ποινῆς ἐκεῖθεν καθ' οἱουδήποτε προσώπου παντελῶς ἁρμοζούσης. §. α'. Εἰς τὸν ἐφεξῆς χρόνον αὐτὸ τοῦτο πράττειν, εἴπου τι τηλικοῦτον ἀνακύψειεν ὄφελος, ὡς πολλαπλάσιον ἀγαθὸν ἀντ' ἐλαχίστου τῇ ἁγιωτάτῃ περιεῖναι διὰ τῆς ἐκποιήσεως ἀναστάσει· πᾶσαν ἐχόντων ἀσφάλειαν τῶν ταῦτα ὠνουμένων, νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον, καὶ οὐδεμίαν ἀφαίρεσιν εὐλαβουμένων· οὐκ αὐτῶν, οὐ κληρονόμων αὐτῶν, οὐ διαδόχων, οὔτε νῦν, οὔτε εἰς ἕτερον χρόνον. διά τε κατὰ τὸν παρόντα νόμον αὐτοὺς θαρροῦντας ἐπεισελθεῖν τὴν ἀγορασίαν, οὐκ εἶναι δικαίους τινὰ ὑποστῆναι περὶ τούτου ταραχὴν, ἢ μέμψιν, ἢ ζημίαν, ἢ ἀφαίρεσιν· δεκρέτου δηλαδὴ πραττομένου παρὰ τῇ σῇ μακαριότητι, παρόντων τῶν ἐκ τοῦ εὐαγοῦς κλήρου, καὶ δεικνυμένης τῆς αἰτίας καθ' ἣν ἡ ἐκποίησις τῶν οἰκημάτων γίνεται, ὅτι μειζόνων ἕνεκεν ἀγαθῶν ἡ τούτων πρᾶσις σπουδάζεται· ὀλίγων μὲν τῶν ἐκποιουμένων ὄντων, πλειόνων δὲ καὶ καλλιόνων τῶν ἐντεῦθεν προσγινομένων· δηλαδὴ κατὰ τὸ παρὸν τῶν τιμημάτων τῶν ἀθροιζομένων ἐκ τῶν ἐνοικίων τῆς πράσεως ἐπὶ πεντήκοντα ἔτεσι γινομένης, εἰς διάλυσιν τῶν χρεῶν καταβαλλομένων, ἅπερ οἱ δανεισταὶ δεδώκασιν ἐπὶ τῇ τῆς εἰρημένης προσόδου κτήσει. εἰ γὰρ ὁ πάντων δεσπότης τε ἅμα καὶ δημιουργὸς θεὸς ἠξίωσε τηλικαύτην αὐτῇ δοῦναι προνομίαν παρὰ τὰς ἄλλας πόλεις, ὥστε ἐξ αὐτῆς ἀναστῆναι κατὰ τὴν σάρκα, πρόδηλον ὡς καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες τῷ δεσπότῃ θεῷ, καὶ ταῖς μεγάλαις αὐτοῦ θαυματουργίαις καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν, προνομίαν τινὰ δεδώκαμεν αὐτῇ παρὰ τὰς ἐκκλησίας τὰς ἄλλας, ὥστε αὐτὴν ἀπολαύειν τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου, ὃν ὥς τινα καρποφορίαν αὐτῇ προσάγομεν, τὸ συμφέρον αὐτῇ διὰ πάντων ἐπιλεγόμενοι καὶ τιμῶντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ ἰδικοῦ νόμου, καὶ αὐτοῦ τοῖς τῶν νόμων ἐγγραφησομένου βιβλίοις, ἡ σὴ μακαριότης γινώσκουσα, φανερὸν αὐτὸν τοῖς αὐτόθι πᾶσι καταστησάτω· δειξάτω τε τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν, ἣν ἐπὶ τῇ ἁγιωτάτῃ καὶ δικαίως παρὰ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους προσκυνουμένῃ ἀναστάσει τὸ ἡμέτερον ἔχει κράτος, καὶ τῷ δεσπότῃ προσάγει θεῷ, τῷ τοσούτων ἡμᾶς καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν παρὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότας ἐφ' ἑκάστης ἀξιώσαντι καὶ ἀξιοῦντι. Ἰδικὸς νόμος, γραφεὶς Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Dat. xv. Kalend. Jun. *Constantinopol.* post BELIS. V.C. CONS.

TIT. XX.

TIT. XX.

DE QUÆSTORIBUS, ID EST, PRÆFECTIS INSULARUM.

NOVELLA CONSTIT. XLI.

HÆc constitutio quendam virum magnificum Bonum [2] nomine, Quæstorem exercitui fecit. Nam & more [3] antiquo duplex erat quæstorum magistratus: & unus quidem circa latus Principis erat, alter autem quæstor exercitui præerat. Disposuit autem præsens constitutio etiam annonas quæstoris & constitarii ejus: adparitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam præt. præt. id est, Scriniarios, & ab Actis, & Præcones, & commentarienses, & Lampadarios [4], & omnem deinceps ordinem. Sed & annonas militum tam comitatensium quam limitatensium disposuit, quomodo distribui debeant. Subjecit autem ei & quinque provincias [5], id est, Scythiam, & Mysiam, & Cariam, & omnes Cycladas [6] insulas, & Cyprum totam, Caularum quoque auditorium habere ei concessit ut non objiciatur ei fori præscriptio. Subjunxit autem & notitiam imperatorum. Et est promulgata hæc constitutio Kalend. Jun. Indictione XII. post consulatum BELIS. V.C.

1 Hæc constitutio sumpta est ex Juliano *const.* 38. In indice Regine *apud Cujac.* ita conceptus est hic tit. De appellationibus quinque provinciarum: quinque inquam, puta Scythiæ, Mysiæ, Cariæ, Cycladum (quarum caput Rhodus,) Cypri. adde *Nov.* 50. *J. eod.* quæ apud Scrimger. quoque extat. Goth. Per hanc Novell. derogatur pro parte *Novell.* 50. quæ tempore prior est. vid. Cujac. *hic.* ANS.

2 Scripta est hæc constitutio ad bonum quæstorem exercitus, quem Procop. 1. *de bello Persico* definit χορηγὸν τῆς τῶ ἐραλοποιοῦ δαπάνης. *Nov.* 50. quæ tempore prior est, cuique hæc derogat. Alius fuit quæstor palatii, de quo dictum est supra.

3 Quæstores duo antiquis: unus circa latus principis: alter in exercitu.

4 Lampadariorum fit mentio in *l. ult. C. de divers. off. lib.* 12. sed alio forte sensu fit & mentio in *Edicto Justiniani* 8. *in fin.*

5 Quibus singuli erant præsides adtributi.

6 Quarum caput Rhodus. De præside Cycladum est lex 6. *C. de naviculariis, & Novell.* 163. 41. 50.

TITΛΟΣ κα'.

Περὶ τ κωθαιρέσεως Ανθίμου κ Σεβήρου κ Πέτρου κ Ζοορᾶ, κ τ λοιπῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μβ'.

Versa quidem est ab Haloandro: sed veterem ejus translationem ex tomo Concilii quinti Constantinopolitani restituimus, & mendis quibus scatebat etiam in novissima editione Colonensi anno 1567. purgavimus.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Μάξιμε τῷ ἁγιωτάτῳ κ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, κ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πᾶσαν σὺν αἰσθει τῇ βασιλείᾳ κ ἡμεῖς πεφύκοντες, ἐπὶ τ παρόντα ἐλαλήσαμεν νόμον, οὐσίκις ἡ τ ἱερέων ψῆφος πνὰς τ σὺν ἀξίᾳ τ ἱερωσύης τ ἱερατικῶν κατεδέσατο δογμάτων, (ὁποῖοι δὴ Νεστορίου τε κ Εὐτύχους, Ἀρείου τε κ Μακεδονίου κ Εὐνομίου, κ ἄλλας δή τινας εἰς κακίαν σὺν ἐλαττίᾳ σκείσαν) ποτωοῦσικις κ ἡ βασιλέα συμψῆφος γίγνεται τῇ τ ἱερέων αὐθεντίᾳ· ὅστε τὲ θειότερῳ τε κ αὐδράτῳ συνδεσμεῖται μέσῳ συμφωνίαν πρὸς ὀρθᾶς πολιτεύεσθαι ψήφους. Ὁμοίου δή τε κ ἔναγχος ῥηθέντος ἕνεκα Ανθίμου ἴσμεν, ἀπελαθέντα μὲ τ τ βασιλίδος ταύτης πόλεως θρόνου παρὰ Αχαιπτᾶ, (ᾧ τ οσίας κ ἀοιδίμε μνήμης, ωσεώδρα γεγονότος τ κ τῶν πρεσβυτέρων Ῥώμης ἀγιωτάτης σκκλησίας) οἷα τὲ κ μηδέπω τοῦτον αὐτὸ ωσεσκηκότα παρὰ πάντας τὰς ὁμαλῶς κανόνας ἐπειαγηθέντα θρόνῳ κοινῇ ὑψοῦ τῶτε αὐτὸ τ ἁγίας μνήμης αὐδρὸς ωσέτρου, κ μᾶλ κ τ εὐσεβείᾳ ῥηθέντος ἱερᾶς σωόδῳ κατακεδεικνυμένου τὸ κ καθηρημένου· διόπ τ ὀρθῶν ἀπιφοίτας δογμάτων, κ οἷς ωσέτρος πελαχόθεν ἐφαίνετο τέρπων, τοῦτο ὕστερον ἀλλοφορεῖς ἀπίφυτα ωσέννοιας. ωσπατοιήμεθα μὲ ταῖς τέτταρσιν ἁγίαις σωόδοις ἀκλαθεῖν· (τῆτε τ τελακοσίων δέκα κ ὀκτὼ πατέρων τ ἐν Νικαίᾳ, τῆτε τ πντήκοντα κ ἑκατὸν τ ἐν ταύτῃ τῇ βᾶδάμοι πόλῃ, τῆτε τ ἐν Εφέσῳ τὸ ωρῶτον σωαχθέντων ἁγιοσίων, τῆτε τ ἑτοιλεςάτων πατέρων τ ἐν Χαλκηδόνι εἰκακοσίων τελάκοντα) ἃ μὲν ταῖς τέτων δόγμασι κεκλοκλῆθαι, ὕπ τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν, κ τὴν συγκατάθασιν ἐν ἁγῇ τὴν αὐτὴν σπουδὴν ἔχομεν, ωσεσδέξαθαι βεληθείς, ἃδὲ ἀποκηρύξαι κ αὐτὸς τὰς τ ἀσεβῶν δογμάτων ἀρχηγὸς, τὰς ὑπὸ τ ωσέτρου ἀρίου σκοδεληθείσας σωόδων, ἀλλ' οἰόμεθα χρεὼν κ' τούτου κ ἐν ἴσῳ τὰς τε κανοδεδεικνυμένας τὰς π κανοδιδάσκαλος ἀγειν. ἀπαξ γὰ παῖς ἀλλοτρίας τ ἀγιωτάτης σκκλησίας ἐνοίας κακοδραπετιδεῖς, κ τ ὀρθῶν ἠλοτριωμένος δογμάτων, εἰκότως ἐπανελθεῖν εἰς τὴν αὐτὸν ἐκ ἴσχυσεν ὀρθότητα κ ταῦτα, παρ' ἡμῶν κ ωσέρρεπεῖς κ ὁδηγηθείς, πάσῃ χρεωμένων ωροθῇ ωσὸς τὴν σωτηρίαν τὴν αὐτε.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ ταῦτα τοίνυν ἅπαντα, τὴν ῥηθεῖσαν ἐπ' αὐτῷ τ κωθαιρέσεως ψῆφον παρὰ τ ἁγίας σωόδε, ωσεφάνθ τε κ ἡμεῖς ὡδὲ ὡς τ ἁγίων κανόνων μεμυρισμένης τ τ βασιλίδος ταύτης πόλεως ἱερωσύνης τ ἀπαγῆς, κ τ ἀπ' τ ὀρθῶν τε κ ἀληθῶν δογμάτων σκλεσπῆς, Κυρίαν ἡ ἡμετέραν βασιλείαν, κ ἐπὶ τέτοις τ παρόντα γράφα νόμον. ἀπαγορεύομεν ἢ αὐτῷ κ τ κ' τὴν αὐδάμοια ταύτην πόλιν κ τ ἀξιοικίδα αὐτῆς ἀλατελεῖσθ, κ πάσης ἑτέρας τ ἐπισήμων πόλεων. ψαυίζοντες ἐφησυχάσει, κ τὰ τοις τέργειν οἷς ἑαυτὸν ἀξίως ὑπέθηκεν· κ μήτε πσὶν ἐπικοινωνεῖν, μήτε ἐμβιβάζειν αὐτὸς εἰς τὴν τ ἀπηγορευμένων δογμάτων ὀπλεσαν. §. α. Οὐ μὴν ἀδὲ τὴν δικαίως ἐξενεχθεῖσαν κ' Σεβήρῳ ψῆφον, τὴν ὑπ πάντων, ὡς εἰπεῖν, τ ὀρθοφρονικῶν τε κ πελαγχικῶν μ' τ μεγαλικῆς συναινέσεως ωσεκλῦσαν θεῶν, τὴν τ ἀναβεβαιωσμὸν ἐπάγεσθαι αὐτὴ, βασιλικῆς ἔξω καλλιμπτύπομεν ἐπικυρώσεως. ὃς ωσέτρος παρὰ τὰς ἱερὰς θεσμὸς κατελεῶν τ θρόνον τ Θεωπολιτῶν ἀγιωτάτης σκκλησίας, ὅτω συωτιμφέρει ἀπαγε, ὅτω μεγαπποίηκε συωτιμφέρας, ὡς κοινόν τινα, κ ἀκήρυκτον τοῖς ἀγιωτάτοις σκκλησίαις ἐμῶαλεῖν ωσὸς ἀλλήλας πόλεμον· κ τὸτο κ τοῖς μὲν ἡμῶν σκπτρις ωσὸς αὐτὸν μεγεφθαι, ποικίλαις μ' δογμάτων κ ἀπηλλοτριωμέναις τ ὀρθότητ ωσεννοίας τε κ βλασφημίαις χρησάμενον, ἀπαυξα ἢ πῶ τοιφάσαντα, κ μόνων τ ἐκατέρᾳ τ αἱρεσιαρχῶν πλάνης βδελυρῶν τε κ ἀνοσίων δογμάτων ἀντιχρίσμον, Νεσορίᾳ τε φαμὲν κ Εὐτυχῆ, κ τ ἑκατέρᾳ τέτων κεκηρυγμένων, ἐξ ἑαυτίας μ' εἶναί πως δοκούντων ἀλλήλοις, ωσὸς ἓν ἢ τέλ τ ἀσεβείας ἐπειγομένων, κ τὰς σκείνων χαρακτηριστικὰς σύντωσσάμενον λόγας. δυοῖν δ' ὄντων ἑαυτῶν ἀλλήλοις δογμάτων, ὧν ἑκάτερον ὁμοίως εἰς ψυχικὴν ἀπόλειαν ἄγῃ, (τὸτε Νεσορίᾳ, τὸτε Εὐτυχῆ, κεκλάσθ εἰσπνεῦσε ἔφθημεν. ἀλλ' ὡς τ' Αρειανικῶν τε κ Απολιναρίᾳ συνίξη μιασμάτων) αὐτὸς π παιφόδοξον πυθὼν, ὁμοίως εἰς ἑκάτερον ἐμπέπλωκε, κ πη μὲ τὸτ ἢ τ σκείνο ωσεσδοῦσαν, κοινὸν ἔδοξε δοχεῖον ἑαυτὸν τε κ τὰς ἑαυτᾶ λόγας ὧν τηλικῶτων πλημμελημάτων κεκλῆσθαι. §. α'. Εσω τοίνυν κ αὐτὸς ὑπὸ τ εἰρηνικὸν ἀναθεμεληκότων μόν, ὃν ἅπαν τὸ πᾶν ελαρχικὸν τε κ ἱερατικὸν κ μοναχικὸν τ ἡμετέρας πολιτείας, ὡς εἰπεῖν, χῆμα δικαίως ἐπήγαγεν αὐτῷ· τ μὲ Θεωπολιτῶν σκδεληθέν, διόπ τοῖς αὐτὸν ὁ κῦ σκείνον ἀπιστείσατο θρόνον, οἷα μηδὲ τὴν δεχομένου ὀρθᾶς αὐτᾶ ἐπειλημμένον· ἀλλ' ἐπ ζῶντός τε κ ἐν ταῖς ἁγιωτάτοις σκκλησίαις ἀνακηρυτθέντος ὃ ωσὸ αὐτᾶ τὴν ἱερωσύνην ἐχομένου, παρὰ ὃ μὲ' αὐτὸν τ ἱερωσύνης σκπτροῦχον· ὃ γένοιτο μήτοτε μόνον, ἀλλ' ἤδη κ ὑπὸ κοινὸν ἀναθεμεληκότων τ ὀρθοδόξε κ καθολικῆς σκκλησίας χθόνιον, κ πολλῶν ἡμῖν βιβλίων βλασφήμων τε κ ἀπηγορευμένων ἐμπλησάντων τὸ πολίτευμα· ὥστ κ ἀπαγορεύομεν ἅπασι τ αὐτε τ κεκτῆσθαι βιβλίων. κ ὥσπερ σὺν ἕξει τὰ Νεσορίᾳ γράφειν, ἢ κεκτῆσθαι βιβλία, (διὸτι τοῖς ωσὸ ἡμῶν αὐτεκράτορσιν ὧν τοῖς ἑαυτῶν Δεσπόταις ἔδοξε τοῖς λοιπὸν μηδὲ τ εἰς κάλ μηδὲ τ εἰς πίχ γραφόντων, μηδὲ ἄλλα τ πάντων τινός· εἰδότ ὡς ἀπεκτὴ χειρὸς ἴσως τοῖς τὰ σκείνῳ γράφασιν ἡ ποινή· ὃδὲ γὰ βιβλόμεθα κ τῷ λειποψύχῳ χρόνῳ τὴν ἐξ σκείνων ἐπισύρεσθαι βλασφημίαν.

§. γ'. Ομοίως δὴ κ τὰ παιδίσιος ἀπαγορεύομεν, τ τε βασιλίδος ἐπισκαίνειν πόλεως, ἢ ωσεοικίδ αὐτῆς, ἢ ἄλλης τ ἐπισημοτέρων τινός· ἀλλ' ὃν ἐρημίᾳ τινὶ κ ἡσυχίᾳ καθῆσθαι, κ μὴ ἀλφθείρειν ἑτέρους, μηδὲ εἰς βλασφημίαν αὐτὸς ωσθαίνειν, μηδὲ ἀεί τι καινον ἐξοὐρίσκειν τ κ' τ ἀληθινῶν δογμάτων, δι' ὃ πάλιν ἡμῖν σωζωράξῃ τὰς ἀγιωτάτας σκκλησίας συδύσειν.

TIT. XXI.

DE DEPOSITIONE [7] ANTHIMI [8] ET SEVERI [9] ET PETRI [10] ET ZOARÆ [11] ET RELIQUORUM.

NOVELLA CONSTIT. XLII.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imp. Cæsar, Flavius, Justin. Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victoriosus, triumphalis, semper Augustus, Menæ sanctiss. & beatiss. archiepiscopo & Universali patriarchæ.

PRÆFATIO.

REm non insolitam imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, (quemadmodum Nestorium [12], Eutychen [13], Arium [14], Macedonium [15] & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis) toties imperium ejusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Sicque divina & humana pariter concurrentia, unam consonantiam rectis sententiis facere. Quemadmodum & nuper factum esse circa *Anthimum* [16] scimus, qui quidem dejectus est de sede hujus regiæ urbis à sanctæ & gloriosæ memoriæ *Agapeto* [17] sanctiss. ecclesiæ antiquæ Romæ Pontific. eo quod nullo modo sibiipsi convenienti (contra omnes sacros canones) se intruserat sedi, sed & communi sententia ipsius sanctæ memoriæ viri primum, atque etiam sacræ synodi hic celebratæ condemnatus & depositus fuit, eo quod à rectis dogmatibus recessit: & quæ prius multotiens diligere videbatur, hæc demum diversis lustrationibus aufugit, simulans sequi sanctas quatuor synodos (trecentorum videlicet decem & octo patrum in Nicæa, & centum quinquaginta in hac felici civitate, & in Epheso primo congregatorum ducentorum, & sexcentorum triginta venerabilium patrum in Chalcedona.) At quidem nec dogmata sequi, nec nostram clementiam & condescensum, quem propter ipsius salutem habebamus, suscipere voluit, neque ipse abdicare auctores impiorum dogmatum, qui prius à sanctis synodis expulsi fuerant, sed putavit oportere secundum ipsum & in æquali ducere & condemnatos & condemnatores. Nam semel alienis à sanctissima ecclesia intellectibus mancipatus, & à rectis dogmatibus alienatus, merito ad ipsorum rectitudinem reverti non valuit, etiam ad hæc invitatus à nobis & directus, qui omni studio usi sumus ad ipsius salutem.

7 Περὶ τῆς κωθαιρέσεως Ανθίμου, &c. De episcopis regradatis *Index Regine apud Cujac.* Interim nota duo esse pœnarum ecclesiasticarum genera, καθαίρεσιν episcoporum: ἀφορισμὸν plebeiorum & monachorum.

8 *In pr. J.* adde *Enag.* 4. *cap.* 11. & 35.

9 *Cap.* 1. §. 3. 1. J.

10 *Cap.* 2. J.

11 *Cap.* 3. J.

12 Nestorius duas personas in Christo constituebat.

13 Eutyches unam tantum naturam in Christo adserebat.

14 Arius tres naturas in Trinitate adstruebat.

15 Macedonius Spiritum sanctum Deum esse negabat.

16 Anthimus Constantinopolit. episc. deponitur.

17 In jure inter pontifices numerantur Agapetus, *hic*: Petrus & Damasus *l.* 1. *Cod. de summa trinitate.* Item Papa Joann, 11. *l.* 8. *Cod. eod.* in inscript. Papa Vigilius *Novell.* 131. *cap.* 3. ANS.

CAP. I.

PRopter hæc igitur omnia, sententiam depositionis in ipsum à sancta synodo factam occasione non liciti neque à sanctis canonibus approbati raptus sacrarum sedium hujus regiæ urbis, & aversionis à rectis & veris dogmatibus Cyriam [18] propriam nostrum facit imperium, & contra ipsum præsentem scribit legem. Interdicimus autem & ei commorari in hac felici civitate & ejus districtu, ac in quacunque alia insigni civitate, sancientes in quiete esse, & eos diligere, quibus, se ipsum digne supposuit, & non aliquibus communicare, neque eos imbuere in perditionem interdictorum dogmatum. §. 1. Nec utique extra imperialem confirmationem relinquimus sententiam juste contra Severum [19] latam, ac ex omnibus (ut ita dicamus) pontificalibus & patriarchalibus (una cum monachicis consensibus) provenientem sedibus, accipiendo sedem sanctissimæ ecclesiæ Theopolitanorum [20], sic universa conturbavit, sicque accumulatas turbationes fecit, quod commune quoddam ac abominabile bellum sanctissimis ecclesiis adinvicem immitteret. Et hoc à sceptris quæ ante nos fuerunt contra ipsum scriptum erat variis dogmatum, & à rectitudine alienatis intellectibus ac blasphemiis usum fuisse, ac universa conturbasse, & illum quemcunque errorem abominabilem hæresiarcharum & iniquorum dogmatum recipere, Nestorii dicimus & Eutychis, & cum uterque horum præceptorum contrarii quodammodo adinvicem esse videantur, ad unum vero impietatis finem inferant, etiam illorum divulgatos sermones, eum in unum formavisse: duobus enim existentibus dogmatibus adinvicem repugnantibus, quorum utrumque similiter ad animæ perditionem adducit, Nestorii videlicet & Eutychis (quemadmodum dicendo narravimus) quæ ex Arianorum & Apollinarii contagione consistunt, ipse paradoxum quid perpessus in utrumque similiter incidit, & ibi quidem hoc, ibi quidem illud mittendo seipsum & sermones suos visus est constituisse commune receptaculum tantorum delictorum. §. 2. Sit itaque & ipse sub prædicto anathematismo, quem universus patriarchalis, pontificalis, ac monachicus nostræ (ut ita dicamus) politiæ cœtus, juste in ipsum induxit, de Theopolitana [21] quidem ecclesia ejectus, idcirco quod thronus de illa ipsum removit, eo quod ipsius principatum recte non acceperat, sed adhuc vivente eo & in sanctissimis ecclesiis commorante, qui ante ipsum sacerdotium habebat, & propter eum, qui post ipsum fuit, de sacerdotio excideret. Nec vero usque adhuc stetit, sed etiam sub communi orthodoxæ ac catholicæ ecclesiæ anathematismo factus multis libris blasphemis & abominationibus nobis politiam implevit, quare universis interdicimus, aliquid de libris ipsius possideri. Et sicut non licet Nestorii libros scribere [22] vel possidere, (quia prædecessoribus nostris imperatoribus in suis constitutionibus visum est statuere similia his, quæ dicta & scripta sunt à Porphyrio [23] in Christianos) sic nec dicta & scripta Severi maneant penes aliquem Christianum, sed sint profana & aliena ab ecclesia catholica, igneque comburantur à possidentibus nisi qui ista habent, velint periculum pati. A nemine ergo scribantur, neque ad pulchritudinem, neque ad velocitatem [24] scribentium, sciendo quia amputatio manus hjs qui scripta ejus scripserint, pœna erit. Neque enim volumus in futuro tempore ex illis blasphemiam prorrahi. §. 3. Similiter autem & huic interdicimus omnino regiam civitatem egredi, aut districtum ejus, nec aliquam aliam de insignibus, sed in aliqua solitudine, & in silentio sedere, & non corrumpere cæteros, neque in blasphemiam ipsos adducere, & non semper aliquid novi invenire contra vera dogmata, per quod rursus nobis conturbare sanctissimas ecclesias festinet.

18 Id est propriam primo vel ratam. *Cyria* propria hic ita dicitur, ut apud Paulum, Abba pater.

19 Severus deponitur.

20 De Theopoli seu Antiochia dixi ad *l.* 6. *in fin. C. de summ. trinit.*

21 Severus episcopus Theopolitanæ deponitur.

22 *l.* 6. §. 1. *C. de hæret.*

23 Porphyrius adversus Christianos scripsit, *d. l.* 6. *l.* 3. §. 1. *C. de summ. trinit.* Porphyrii vitam vid. apud Eunopium in vitis Philosophorum & Sophistarum & Suidam in voce Porphyrius.

24 *Suidas in Onagene.*

CAP. II.

1 Petrus Episcopus Apameæ depositur.

SEd nec Petrum [1] Episcopum Apameæ, & simul depositum, & simul ab ipsis à quibus Severus, sub prædicto anathemate factum, imperium admittit, sed sint propria contra ipsum sententiata. Et qui sub communi anathematismo ordinatus est, sub ipso esto: & sententia sanctissimorum pontificum, quæ ipsum prævenit, firma permaneto. Neque vero permittimus illi hanc regiam urbem habitare, aut ipsius districtum, vel aliquam de insignibus, sed quorum secutus est errorem, horum imitetur diætam, quam longissime abscedens, & occultans seipsum. Nam talibus occultari quam videri, utilius est: ignoti etenim & existentes, se ipsos lædunt solos, publicantes vero sua dogmata, multis ex simplicioribus occasionem perditionis præbent, quod nullo modo fieri in Christiano ovili Dei & orthodoxo populo justum est, neque ab imperio permissum est.

CAP. III.

2 Zoaras deponitur. Syrus erat, parabaptisinata faciens. *act. 1. Synod. 5. Constantinop.* Reconventiculans, ebaptizans, parabaptizans, *d. act. 1.* hoc est, referatur in eum numerum.

3 Id est, propriam magis.

QUoniam vero & Zoaram [2] digne penitus judicarunt sub anathematismo esse reverendissimi & qui justa judicant episcopi, (cum parva quædam talium malorum interpositio sit) & in quibus dehonestatus est, omnia videlicet comprehendendo ex memoria quadam abundanti, sit & Zoaræ interpositio [quædam parva] hujus malæ partis, (Anthimi dicimus & Severi ac Petri) ordineturque & ipse inter anathematizathos, sacra sententia ipsum deferente, quam propriam & ipsam in se ipsa existentem, adhuc magis cyrioteran [3] imperium facit, & hunc de hac regia urbe & ejus districtu abjicit, & habitationem in aliis civitatibus ipsi omnino interdicit. Itaque cum illis solis habitet & consulat, qui à nobis ante memorati sunt, qui similia quidem blasphemant, [similia patiuntur] & similiter in exilio ponuntur. Si quid vero aliud in sententia sanctissimorum episcoporum continetur, quæ prædictos deponit & anathematizat, hoc firmius ponimus & diutius, ac imperialibus nostris legibus ipsum corroboramus, ac siab imperio ipso proveniisset. Si vero aliquis ipsorum deprehendatur de cætero facere aliquid præter constituta, sciat incidisse in legibus imperialibus, quæ minores pœnas declinantes, ad majores immittunt indignationes.

4 De quo *l.* 3. §. 2. 3. *& passim. C. de summ. trinit.*

5 *l.* 6. *C. de summ. trinit.*

6 *C.* 1. §. *eod.*

§. 1. Interdicimus autem & omnibus conantibus catholicam Dei ecclesiam divellere, (sive secundum Nestorii [4] hæretici doctrinam, sive secundum insensatam Eutychis [5] traditionem, sive secundum blasphemiam Severi [6], qui & similia illis intellexit, aut eorum qui illos sequuntur) seditionem immittere sanctissimis ecclesiis, & loqui aliquid de fide: sed sancimus quemlibet talium silentium ducere, & non convocare aliquos ad se, neque accedentes recipere aut *parabaptizare* audere, aut *sacram communionem* sordidare, & ipsam aliquibus tradere, aut interdictas doctrinas exponere, sive in hac nostra regia, sive in alia: sed omne supportare periculum, si quid tale faciet. §. 2. Interdicimus etiam omnibus istos suscipere. Abjici ergo ipsos sancimus de civitatibus ab ipsis concitatis, scientes pœnas jam contentas in nostris divinis constitutionibus, quæ & domos [7] ipsas in quibus tale quid fit, & campos ex quibus nutrimenta præbentur, sanctissimis ecclesiis assignant, & à possidentibus auferunt, quia detrimenti causa fit simplicioribus, sub sanctissimis vero & orthodoxis ecclesiis hæc juste ducunt esse.

7 De ea re alibi dixi *Nov.* 14. *Novell.* 58.

§. 3. Hæc pro communi pace sanctissimarum ecclesiarum statuimus, hæc sententiavimus, sequentes sanctorum patrum dogmata, ut omne sacerdotium imperturbatum de cætero nobis permaneat. Quo in pace servato, reliqua nobis exuberabit politia, desuper pacem habens, quam omnibus magnus Deus & Salvator noster Jesus Christus Trinitatis unus, unigenitus Dei filius prædicat ac donat his, qui syncere ipsum & vere glorificare ac donare digni habiti fuerint.

EPILOGUS.

†. Custodiat itaque beatitudo tua, quæ recte adnotata sunt, & mittat ipsa per suas Deo dilectas literas omnibus sanctissimis metropolitis sub ipsa existentibus, quorum cuilibet cura erit ipsa manifesta facere sanctissimis ecclesiis sub ipsis ordinatis, ut neminem ex omnibus lateant quæ sacerdotio visa sunt, & ab imperio confirmata. Divina [8] subscriptio. Divinitas te servet per multos annos sancte ac religiose pater. Dat. 8. [9] Id. Aug. *Constantinop.* post consulatum BELIS. V. C. [10]

8 Id est, imperatoris.

9 XVII. Kal. Augusti. *Scrimg.*

10 Anno 536.

TIT. XXII.

DE OFFICINIS SIVE TABERNIS CONSTANTINOPOLITANÆ URBIS: ET UT MILLE [11] TANTUM ET CENTUM [12] OFFICINÆ [13] SACROSANCTÆ MAJORIS ECCLESIÆ EXCUSENTUR: OMNES RELIQUÆ, AD QUEMCUMQUE DOMINUM PERTINEANT, CONSUETA OBEANT MUNIA.

NOVELLA CONSTIT. XLIII.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imp. Cæsar, Flavius, Just. Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Lazicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus, Augustus, Longino præfecto urbi.

PRÆFATIO.

QUoniam potentiæ nostræ subditi nostri sive vivant, sive morianturt, curæ sunt: ne vel graves ipsis sepulturæ, vel defuncti cognatis damnosæ existant, propterea & hæc, quæ eorum sepulturam concernunt, quo convenit modo, disposuimus. Et quia tam divæ memoriæ Constantinus [14] amplæ hujus [15] nostræ urbis conditor, quam etiam pientissimus princeps Anastasius, lecticariorum [16] seu decanorum [17] (ut vocat) numerum ad certam mensuram redegerunt, mille & centum tantummodo decanis, totidemque officinis definitis ut nullo hæ unquam tempore augmentum reciperent: propterea sane cupientes, ut numerus eorum, quos ex unoquoque collegio convenit esse lecticarios, divæ memoriæ Anastasii formulæ subjaceat, firma ea & fixa manere voluimus. Cæterum quia adeuntes nos almæ hujus & regiæ nostræ urbis collegiati, quorum excellenter & præ cæteris curam gerimus, potentiam nostram edocuerunt, magnam & intolerandam se necessitatem sustinere, Sacrosanctam etenim majorem ecclesiam centum [18] & mille officinas in fructu habere ab omni vectigali [19] liberas [20], quas oppido quam libenter illi concedant, eo quod ad [21] peragendas in commune omnium hominum exequias proficiant: sed cætera se onera ferre non posse. Nam cum plurimæ in alma hac urbe diversarum mercium & negotiationum officinas tabernæque existant, non hasce solas (nempe centum & mille) officinæ prædictis publicis muniis obeundis exemptas esse, sed etiam multas sacrosanctas ecclesias, multa sacra hospitalia, monasteria, & alias sacras ædes, quarum pleræque prius hæreticis mancipatæ [22], deinde ad orthodoxam fidem revertæ sunt, multas quoque regias domus, & insuper magistratuum, ac senatorum, & illustrium, & cubiculariorum à præstatione vectigalium eximi, harumque dominos peculiarem sibi exinde reditum comparare, & oblædere rempublicam, exemptionum multitudine rem

11 Vide *Julianum const.* 13.

12 Major ecclesia Constantinopolitana: quo nomine 1102. officinas in præcipuis foris urbis obtinuerant, quarum aliæ Vispelliones, aliæ fossarios, aliæ pecunias ecclesiæ præstabant.

13 Ergasteria vocat Julianus, *cap.* 53. ut & Græci ad hanc Novellam & inf. *Novell.* 59. *& Leo Novell.* 12.

14 *Novell.* 59. *Novell. Leonis* 12.

15 Constantinopolitanæ scil.

16 Lecticarii decani, & Vispelliones, *Novell.* 59. *Græci hic* λικτικαρίων ἤτοι δικαιῶν.

17 *l.* 4. *C. de sacrof. eccles.*

18 *Nov.* 59. *c.* 2.

19 Seu muneribus & in tributionibus.

20 Et hoc jure possidetur etiam hodie à sacerdotibus Mahumetanis.

21 Nota quos in usus ecclesiasticæ officinæ inferviant. adde *c.* 1. *J. eod.*

22 Officinæ ecclesiasticæ ad hæreticos pertinentes, orthodoxorum factæ.

ΚΕΦ. β'.

ΟΥ μὴν ἀλλὰ Πέτρου τὸ Ἀπαμείας ψηφισθὲν ἐπίσκοπον, καὶ ἅμα μὲ καθηρημένον, ἅμα ἢ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐφ' οἷς Σεβῆρος τὸ εἰρημένον ἀναθεμάτισμὸν ψηφισάμενος, ἡ βασιλεία σου σὺν τοῖς καὶ τὸ κῦρος αὐτῷ ψηφισθέντα, καὶ τὸ κοινὸν αἴρεσθαι ἀναθεμάτισμα μὴν, ἀλλ' αὐτὸν τοιοῦτον, τὸ τῶν ἁγιωτάτων δεσποτῶν ἀφελόμενος ἐπ' αὐτῷ ψῆφον, κυρίως ἀφωρισμένος. σὺν ἐφίεμαι ἢ ἤδη ἐκεῖνος ἑαυτὸν οἰκεῖν τὴν βασιλίδα πόλιν, ἢ τὴν αὐτῆς περιοικίδα, ἢ τινα τῶν συμφώνων πόλεων· ἀλλ' ὧν ἠκολούθησε τῇ πλάνῃ, τούτων μιμείσθω καὶ τὴν δίαιταν, ἀπωκισμένος· ὅτι παῤῥησίᾳ, καὶ κρυπτάλλων ἑαυτὸν· ὡς τοῖς γε τοιούτοις τὸ κρύπτεσθαι μᾶλλον ἢ φαίνεσθαι λυσιτελέστερον. ἀφανεὶς μὲ γὰρ ὄντες ἑαυτοὺς κατωλάψωσι μόνοι, δημοσιεύοντες ἢ τὰ ἑαυτῶν δύγματα, πολλοῖς τῶν ἀφελεστέρων ἀφορμὴν ἀπωλείας παρέχωσιν, ὅπερ καὶ ἤδέ τινα γίνεται τρόπον ἐν τῇ Χελσηδονίᾳ ἢ θεῖ πολιτείᾳ καὶ τῇ ὀρθοδόξῳ λαοῖ δικαίων ἔσαν, ἤδε παρὰ τὸ βασιλείας συγχωρήσαντος.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΠειδὴ ἢ καὶ Ζοορᾶν ἠξίωσαν ὅλως ὑπὸ ἀναθεματισμὸν οἱ σεβασμιώτατοι καὶ τὰ δίκαια κρίνοντες ἐπίσκοποι ποιήσωσιν, τινὰ μικρᾶν παρεμβολὴν τὸ τοιοῦτον ὅτι κακῶν, καὶ ἐν οἷς ἠτιμώσατο, τὸ γῆν ὅλως τυχεῖν τινος ἀποῤῥήσασθαι μνήμης· ἔστω καὶ Ζοορᾶς τὸ πονηροῦ τούτου μερίδος (Ἀνθίμου τε καὶ Σεβῆρου καὶ Πέτρου φαμὲν) παρενθήκη τῆς διατλης, καὶ ἐν τοῖς ἀναθεματισμοῖς καὶ αὐτὸς τεταχθω· ἢ ἱερατικῆς αὐτὸν καθαιρέσεως ψῆφος, ὡς κυρίως καὶ αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῆς ὄσαν, κυρωτέρα ἔτι μᾶλλον ἡ βασιλεία ποιεῖ, καὶ τῆσδε σωτελαύσασα τὸ βασιλίδος τούτης πόλεως, καὶ τὸ τούτῃ θεοκινήτου, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ πόλεων οἴκησιν αὐτῷ παντάπασι ἀπαγορεύουσα. ὥστ μὴ ἐκείνων μόνων οἰκεῖντε καὶ βιωλύσας τὸ ἡμᾶσθαι ἡμῖν εἰρημένων, ὁμοίας μὲ βλασφημούντων, ὁμοίως ἢ στέλεσθαμένων. Εἰ δέ τι καὶ ἕτερον τῇ τὸ ἁγιωτάτων ἐπισκόπων σπεύσῃ· ψῆφον, τῇ τὰς σφετερισθείσας καθαιρέσεις τὸ ἀναθεματιζόντας, κύριον δὴ καὶ τοῦτο τίθεμεν, καὶ τοῖς βασιλικοῖς ἡμῶν αὐτῶν νόμοις ἐπικυροῦμεν, ὡς ἂν εἰ παρὰ τὰ βασιλείας αὐτῆς σφαλθὸν ἐτύγχανεν. εἰ δέ τις αὖτ' ἀλοίη τὸ λοιπὸν παρόντων τι παρὰ τὰ διαπεταγμένα, ἴστω καὶ τοῖς πολιτικοῖς ὑποτασσόμενος νόμοις, οἳ τοὺς τοὶς ἐλάττοις τὸ ποιεῖν συκλίνουσι εἰς μείζους ἐμβάλλουσι τὰς ἀγανακλήσεις. §. α'. Ἀπαγορεύομεν ἢ καὶ περὶ τοῦ τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν θεῖ διαφανῆ ἐπιχειρεῖν, (ἔστε κῦ. τῶν Νεστορίου θεοφρονοῦσιν ὑφήγησιν, εἴτε κῦ. τῶν αὐτῶν Εὐτυχοῦς παρεῖσιν, εἴτε κῦ. τῶν Σεβήρου βλασφημίαν, θεῖ τὰ αὐτοῦ σκείνοις νοοῦντος, εἴτε τὸ σκείνοις ἀκολουθοῦντι) ταῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις παρρησίας ἐμβάλλειν, καὶ φιλοσοφεῖν τὰ περὶ πίστεως. ἀλλὰ διατίθεμεν ἡμᾶσθαι τὸ τούτων τῶν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ μήτε συσκολεῖν εἰς τοῦτο πινὰς, μήτε ἀποσιοῦσθαι δίκαζε, ἢ παῤῥησιάζειν ἰωρεῖν, ἢ τῶν ἱερᾶν κοινωνίαν ῥυπαίνειν, καὶ τούτοις μεταδιδόναι τοῖς ἢ τὰς ἀπηγορευμένας διδασκαλίας ὑφηγεῖσθαι, ἢ ἐπὶ τούτοις τῆς βασιλίδος ἡμῶν πόλεως, ἢ ἐφ' ἑτέρας, ἀλλ' ὑφορᾶσθαι πένῃ κίνδυνον, εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν.

§. β'. Ἀπαγορεύομεν ἢ καὶ πᾶσι τούτοις τοῖς ἁπλουστέροις ἀμείνοσι ζομεν αὐτοὺς τὸ ἐν αὐτῶν παροικοῦντας πόλεων· εἰδότας τὰς ποιὰς τὰς τοῖς θείοις ἡμῶν νόμοις ἀφορισθείσας διατάξεσιν, αὖτας τὰς οἰκίας αὐτοὺς ἐν αἷς τοιοῦτό τι περᾶτεται, καὶ τὰ χωρία ἐξ ὧν τὰς τροφὰς χορηγοῦσι, ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις τοῦ θεοσωρῆσαι τὸ μὲ κεκτημένων ἀφαιρεῖσθαι, διότι βλάβης αἴτια τοῖς ἀπλουστέροις γίνεται, τοῦ ἢ τὰς ἁγιωτάτας καὶ ὀρθοδόξους ἐκκλησίας ταῦτα δικαίως ἄγουσαι. §. γ'. Ταῦτα ὑπὲρ τὸ κοινῆς εἰρήνης τὸ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν νομοθετοῦμεν, τοῦτο ψηφιζόμεθα, τὰς τὸ ἁγίων πατέρων κεκαινολεθῶντες δύγμασιν· ὅπως ἂν τὸ ἱερατικὸν ἅπαν ἀπόσχῃ ἡμῖν θεῖ λοιπὸν ἀσάλευτον. ἔπαρκ ἐν εἰρήνῃ φυλαττόμενος, καὶ τὸ λοιπὸν ἡμῖν εὐθηνοῦν πολίτευμα, τῶν ἄνωθεν ἔχων εἰρήνων. ὃν ἅπασιν ὁ μέγας θεὸς καὶ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τὸ τελεσθὲν εἰς ὁ μονογενὴς θεοῦ λόγος, κηρύττῃ τὸ καὶ χορηγεῖ τοῖς γνησίοις αὐτοῦ καὶ ἀληθῶς δοξάζειν τὸ καὶ σωτῆρα ἡξιωμένοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ ὀρθῶς ἡμῖν θεσπισθέντα φυλαττέτω τὸ καὶ εἰς ἔργον ἀγέτω, κἀκπέμπουσα αὐτὰ διὰ θεοφιλῶν αὐτῆς γραμμάτων πᾶσι τοῖς τὰ αὐτῶν πεπειγμένοις ὁσιωτάτοις μητροπολίταις. ὧν ἐκάστῳ γνώστον ἔσεσθαι τοῖς τὰ αὐτοῦ πεπειγμένα ἀγνωστεύειν ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις τοῖς ποιήσει φανερὸν. ὥστ μηδένα τῶν πάντων διαλαθεῖν τὰ τε τῇ δεχαμοσίᾳ δόξαντα, τάτε ὑπὸ τὸ βασιλείας κεκυρωμένα. Dat. XVII. Kal. Aug. *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κδ'.

Περὶ τῶν ἐργασηρίων Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε μήτε χιλίας ἑκατὸν ἐργασήρια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐξοκισθῆναι, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰς κῦ. συνήθειαν λειτουργίας τελεῖν, οἵας ἂν εἶεν διατάξεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μγ'.

Ἐν ὀνόματι τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φρανγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀλανικὸς, Ἀλαμανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὐγουστος, Λογγίνῳ ὑπάρχῳ τῆς πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΠειδὴ μέλῃ τοῦ ἡμετέρου κράτους τὰ ἡμετέρων ὑπηκόων καὶ ζώντων καὶ τελευτώντων, ἵ μηδὲ τὰς ταφὰς αὐτοῖς βαρείας εἶναι, μηδὲ ἐπιζημίους τοῖς οἰκείοις τελευτήσασι οἰκίας· διὰ τοῦτο καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς αὐτῶν τὸ σωφρονοῦσι διατεθείκαμεν τρόπον. καὶ ἐπειδὴ τοῦτο μὲ Κωνσταντῖνος ὁ θεῖος μνήμης, ὁ τῆς μεγάλης ἡμῶν ταύτης πόλεως οἰκίσης, τοῦτο ἢ Ἀναστάσιος, ὁ τὸ δύσεβοῦς λήξεως, τὸ τῶν κηλιμβίων λεκτικαρείων, ἤτοι δεκανῶν, ἀριθμὸν ἐποίησαν εἰς ἓν μέτρον, χιλίας ἑκατὸν εἶναι δεκανούς, ἤτοι ὑπηρέτας τοσούτους διορίσαντες, ἐφ' ᾧ τε ἐν μηδενὶ χρόνῳ ταύτας δίκαζε σωθῆκαι· διὰ τὸ καὶ τοιοῦτον τῇ διατυπώσῃ ἵ τὸ θείας μνήμης Ἀναστασίου τὸ μέτρον τὸ ἐξ ἑκάστου συνήκοντος εἶναι σωφρονούντων λειτουργιῶν· ἡμεῖς μὲ πειθόμενοι βέβαια μᾶλλον βιωλόμεθα· σωτελοῦντες ἢ οἱ τὸ συνημμένων τὸ διδάσκαλον τούτης ἡμῶν καὶ βασιλίδος πόλεως, ὧν διαφέροντας ἡμῶν μᾶλλον· τὸ ἡμέτερον ἐδίδασκον κράτος, μεγάλως καὶ ἐφορητῶς ὑφίστασθαι τὸ παρεγχωροῦντας μὲ διὰ ἀγωνιστὰς μεγάλως συκλησίαν τὰς χιλίας ἑκατὸν ἐργασήρια κρατεῖν, τάξεις πεντὸς ἑλαύθερον· ὥσπερ καὶ σφόδρα ἐκούσας ἑαυτὰς διδόναι, διότι θεῖ τὸ κοινὸν ἀπείλων ἀνθρώπων ὅσιον τὸ σεβάσμιον θεοῦ εἶναι· ἐ μὲν καὶ τὰ λοιπὰ φέρειν ἄχθη δυνάσθαι. πολλῶν γὰ ἐργασηρίων ὄντων καὶ ταύτης τὸ δυδάσμονα πόλιν, ἐμπορίας τε καὶ προμηθείας διαφόρου, ἐ πάντα εἶναι μόνα, τὰ χίλια φαμὲν ἑκατὸν ἐργασήρια, τὰ τὸ εἰρήνης ἐξαιρεῖσθαι λειτουργίας, ἀλλὰ πολλὰς μὲ ἀγωνιστὰς συκλησίας, πολλὰς ἢ δύαγείς ξενῶνας καὶ μοναστήρια, καὶ ἑτέρας διαχεῖς οἴκους· καὶ πινας θεσπεσίου αἰρεσιώτης ὄντας, εἶτα μεμισθωμένας εἰς τὸ ὀρθόδοξον πίστιν, πολλὰς ἢ βασιλικοὺς οἴκους, καὶ θεοῦ γε καὶ δεσπότου τῶν συγκλητικῶν καὶ ἰλλουστρίων καὶ κουβικουλαρίων, ἐξαιρεθῆναι τὸ τελῶν καὶ τὰς τούτων διατοπὰς ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν κτησαμένους σεσοδομηκέναι, καὶ τὸ κοινὸν ἀδικεῖν, ἢ τὸ ἐξαιρέσεως πλῆθος εἰς στενὸν τὸ σεβάσμιον συγκλείοντος. ὥστ ἐλαχίστας εἶναι τὰς λειτουργίας, ἤτοι τὰς βαρυμόρους τῆ λειτουργίας,

λειτουργία, ἢ τὸ ἀνώτερον πάλιν πολλάκις τελεσθήσεσθαι, λειτουργίαν χρείας. καὶ τοῦτο Ἀνασταίου τοῦ θείας λήξεως εὐ τοῦ ἔτους ἑκατοντάτου ἐνάτου. μηδεὶ παντελῶς ἐτέρῳ ἀντὶ τοῦ ἀπάντων παρὰ αὐτὸν διοικεῖσθαι τόπον, μηδεὶ παντελῶς ἑτέρῳ ἀντὶ τοῦ ἀπάντων παρὰ τὰ χίλια ἑκατὸν ἱερατεῖα, καὶ τὴ αἰωνοβίῳ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πάλαι πόλεως οὔσης δεδομένα. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς σπουδὴν ἐποιησάμεθα τοὺς ἱερατικοὺς ἀρχαίους, καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ τοῦ μακαριωτάτου δεσποτικοῦ τοῦ διδάσκαλου τοῦτου τῆς πόλεως, οἷς ἐν συνελθεῖν, καὶ τὸ πρόσταγμα ἐξετάσαι, καὶ ὡς ἡμῖν ἀρεστὸν τοῖς αὐτοῖς δέξασθαι, καὶ τοῦ παρόντος χρησμοῦ τοῦτο τὸν ἀνώτερον νόμον βεβαιῶσαι τοῦ Ἀνασταίου τοῦ θ' οὐσίους λήξεως τοῦτο τοῦτο παραγαγεῖν.

ΚΕΦ. α'.

Καὶ ἡσυχάσομεν τοῖς μὲν χίλιαι ἑκατὸν ἱερατεῖα πάσῃ τρόπος ἀμέσως καὶ πάσης δόσεως καθαρῶς φυλαττόμενα τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τοῦ θεοῦ τοῦ λόγου, ἤτοι λειτουργείων, καὶ τοῦ πάλαι τύπων οὐσίας ἀφωρισμένα ἐνδίκως ἑτέρᾳ παρ' αὐτὸν δίκαιον ἀπαιτεῖν δυναμένῳ ἀπὸ αἰρετικῶν, ἢ ἄλλης οἱασοῦν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας· ἀλλὰ τὸ ἐναγχος παρ' ἡμῶν ἀφιερωμένων κεφαλαίων, ὥστε οἰκειοῦσθαι μὲ ἐγκρατείᾳ τελεῖν τὸ σύμφωνα, τελειοῦσθαι καὶ οὐ ἀπαρεγκλισμοῦ καθιστάναι. τὸ δὲ σύντροφον σωιὸν ἤδη θεῖον ἡμῶν πρόσταγμα διετύπωσε νόμον, εἰς ὃ σφοδρὸν ἐστι σκοπεῖν, ἀντεισαγαγὼν ὃ ἀεὶ τὸ ἀφαίρετον. καὶ ὃ γὰρ τοῦτο καθ' ὃν ἔσχε τὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνασταίου τοῦ θ' οὐσίους μνήμης ἀφιερώσεως κελεύσεων. ταῦτα μὲν δὴ ἀπελῆ μένειν καὶ πάσης ἐξαιρέσεως λειτουργίας, ἀπαγέσθω, ἐπ' αὐτῶν τῶν ἱερατείων, ἀλλὰ τοῦ σφετέρου τοῦ συσκηνίτου τοῦ παρεχομένων αὐτά, τῶν οἰκιακῶν ὑπομβόνων ζημίαν, ἢτι πάλιν ἐπιγινωσκόντων. §. α'. Τὰ μέντοι γε λοιπὰ πάντα ἱερατεῖα τοῦ διδασκάλου τούτης πόλεως τοῦ δικαιοτάτων κλιμάτων, εἴτε ἀκκλησίας εἶεν, εἴτε ξενώνων, εἴτε μοναστηρίων, εἴτε ὀρφανοτροφίων, εἴτε βρεφοτροφείων, εἴτε πτωχείων, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν διακονίας, εἴτε τοῦ βασιλικῶν οἴκων, εἴτε δρομίων, μαγειλάς ἢ μίσεις ἢ ἐλάττως ἀρχὰς ἐχόντων, εἴτε τοῦ ὑποδεξοτάτων συγκλητικῶν, ἢ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτων ἰλλουστρίων, ἢ τοῦ ὑπατικῶν κυβικουλαρίων, εἴτε τινῶν ταῖς στρατείαις ἐπηκολουθημένων· τούτων ἁπάντων τελεῖν τὰ ἐπικείμενα αὐτοῖς δημόσια τέλη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ποιεῖν τε καὶ πληροῦν, κατ' τὸ σφέτερον ἐκάστῳ ὃ οἰκεῖα αὐτὰ συνήκατο, καταβαλλόντας ἀφ' πάντων τοῦ δημοσίου, ἀφ' τοῦ σφετέρου ὃ συνήκατο, ἐδένος σφετερισμοῦ τούτης ἕνεκα τοῦ αἰτίας ἐπιρεάζειν δυναμένου, ἢ τοιαύτην τινὶ κεχρεᾶς παραπτησθ. ἐδὲ γὰρ ὑποβολόμενος τὸ ἑτέρων ἀχθοῦ εἰς ἑτέρας φέρειν, ἐδὲ ὅτως ἀπλῶν κείσῃ ἀφιέμενον, ὥστε καθ' ἑκάστου αὐξεσθαι τὰ τέλη καὶ, καθάπερ ἐδιδάχθημεν, τὰ τέλεσματάσια, καὶ πενταπλάσια, καὶ δέκα καὶ δεκαπλάσια δίδοσθ. διότι καὶ ἀξιωσάσθω ἐστὶ τοῦ ἡμετέρου κράτη, μηδεὶ καινὰ τέλη μηδένα βαρυύειν. καινὸν γὰρ εἴη, ὃ τοῦτο συμφέλειαν ὑπερβαῖνον. ἀλλὰ πάντα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἔσω κατάστασιν τε καὶ τύχῃ, καὶ τὸ κοινὸν εἶναι κατ' πάντων τοιοῦτον θεῖον ἡμῶν προγραμμάτων τύπον, (ὃν δὴ καὶ νόμον καλεῖν ἄξεστιν) ὥστε πᾶσι τὸ ἄλυπον περιβολόμενος. ἐ γὰρ ἂν τις ἀφεῖς τοῦτο διαφεύγοι, μηδένα εἶναι τοῦ ἐξαιρέμενον βλέπων, πολλῷ δὴ τοῦ θείας τοῦ τελούντων λόγου, τοῦ τοῦ χιλίων ἑκατὸν ἱερατείων. ὃς δὴ κοινότατός τε ἐστι, καὶ ἅπασιν ὁμοίως ἐφαπλούμενος αὐχράτος.

§. β'. Εἰ δέ τις ἐπιχειρήσῃ παραπτῆσ τινι χρῆσασθαι, καὶ ἑαυτὸν ἐλαφρυνέειν τοῦ στωτελείας, καὶ ἢ μὴ συζυρεῖν τοῖς ὁμοίοις ἀπαιτεῖσθαι τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ σφετερισμὸν βλέσθαι νέμειν, ἢ στρατιωτικὸν, ἢ πολιτικὸν, ἢ ἐκκλησιαστικὸν, ἢ τῶν οἰκιακῶν ἑτέραν ἐκπίπτου καθάπαξ τοῦ ἱερατικοῦ διακοσίας, καὶ ἔσω τοῦ δημοσίου αὐτοῦς, τοῦ συσκηνίτου σφετερισμένων. ἔστω γὰρ ἀδιάλυσθήσον, καὶ τοῦ κεκαλυμμένων ὁ σφετέρου, ἀλλὰ τοῦ μικροῦ καὶ ἐφ' ἅπασιν ἀναλώσθαι τὰ τέλη, βαρχὶ μὲ ἔσῃ τὸ παρ' ἑκάστου διδόμενον, μέτεσον ὃ καὶ κάθον καὶ φορτίν, καὶ ῥάον συνεισφερόμενον, ὅσῳ παρὰ πλείονων συλλογίν. τί γὰρ ἀτοπώτερον ἂν εἴη, ἀδρας ὁπὸ τοῦ οἰκείων ἐργασθρμένας χειρῶν, καὶ ἀπηξιφρονῆσε γαμετῆς τε καὶ παιδὸς, καὶ τῶν ἄλλων βίᾳ διοικησιν σύτεσθαι ἔχειν ἐπεσημένας, βαρυύειν μείζοσι τέλεσι, καὶ ὅσῳ πλείω τὰ τοῦ ἐλαφρυσμένων γίνεσθαι, τοσοῦτῳ μείζω τὰ ὀκεῖθαι ἀπτελεσθαι πτίθη; καὶ εἴη τὶ βάρος ἀσεσμον, πόρας ἐδ' ὁπόθ' ἔχειν δυνάμενον. §. α'. Ταῦτα πάντα κωλυόντες, τίν δὲ τοῦ θεῖον τόσμεν προγραμμάτων τύπον, τῶν τε τοῦ σκεπάσεως ἀπειλῶντ' ποιῶν ἅπασιν ὁμοίως ἐφεῖξις τοῖς ὑπηκόοις, εἰ κωλύσειεν τὰς ἐκάστῳ συσκηνίτου σφετέρας τὰ γενομισμένα καὶ ἀνωθεν τελεσμένα τέλη λαμβάνειν, ἢ πειρᾶσθαι τὰ τέλη πρέπῃ εἰς ἑτερόνομα. ἀλλ' ἐκάστου ὁπολωσάτω μὲ τοῦ τετρονομίων εἰσφορᾶς, συζυρεῖτω ὃ τὰ ἐργασθέλεα λεπτυρεῖν τε καὶ σωνθη τὲ καὶ γενομισμένα. ὥσατε γὰ ἔκαστος ἑαυτοῦ σφετοῦται, ἔτω καὶ ἡμᾶς ἀνάγκη ὃ λυσιτελεῖς τε καὶ συμφέρυτος τοῦ μεγάλης ταύτης καὶ βασιλίδος ἀντιλαμβάνεσθαι πόλεως. ὃ γὰ ἂν ἄλλως τὰ καινὴ λυσιτελεῖν ζε σφοβοῖν, μὴ τοῦ τοιαύτης βαρύτητος ἀπαλλαγομένων τοῦ μέχελ νῦ αὐτὸν φέρειν ἰωάγκασμένων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ εὐδοξότης τὰ παρεστάτω ἡμῖν, καὶ ἀφ' τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ τύπε δηλέμενα, ἀπαρεγκλιτως φυλάξῃ, καὶ ὁ μεῖζός σε τῶν ἀρχῶν παρεληφόμενος, καὶ ἡ πειθομένη σοὶ τάξις νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπαύστως χρόνου.
Dat. xvi. Kal. Jun. *Constantinopol.* Post Belis. V. C. Cons. Ann. i.

ΤΙΤΛΟΣ κγ'.

Περὶ τοῦ συμβολαιογράφων, καὶ περὶ τοῦ τὰ παρ' αὐτοῖς ἐᾶν ἐν τοῖς χάρταις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μοβ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Διὰ μικρῶν παρ' ὀλίγον ἠκρεασάμεθα τοῦ παρόντα νόμῳ διορθώσασθαι τὰ παρόντα. ὁπὸ γὰρ παρανόμων γνωμῶν τινῶν ἐφίρετο συμβόλαιον, γράμματα μὲ αὐτῆς ἐσθ' ἔχον, (ἃ δὴ τῶν ἀνεπισήμων) τελεσθὲν ὃ ὑπὸ συμβολαιογράφου, καὶ ὑπογραφὴ τε ταβελλαρίου τῶν ὑπογραφῶν ἔχον τὰ αὐτῆς, καὶ μαρτύρων ἐπιδεικνύον παρουσίαν. εἶτα ἐπειδὴ τις ἀμφισβήτησις περὶ αὐτοῦ γένοιτο, ἢ γυναικὸς λεγούσης ὃ τοῦτο εἶναι τὰ παρ' αὐτῆς ἐπιπαχθέντα ἄνευ ὃ χάρτης ἔλεγεν, ὁ τοῦ δίκης ἀκρεάμενον ἐπιζητῆ παρὰ τοῦ συμβολαιογράφου μαθεῖν τῶν τοῦ πράγματος ἀληθείαν. καὶ δὴ τοῦ συμβολαιογράφου ἦλθεν· ὁ δὲ τὰ μὲ γράμματα ἐπιγνώσκειν ἔφη τοῦ πληρώσεως τοῦ συμβολαίου, μὴ μὲν εἰδέναι τὴ τοῦ παρακαλεσθησόντων. ἐδὲ γὰρ αὐτὸς τῶν δρόμων ἐπισκευῶν παντελῶς, ἀλλ' ἐπιτρέψαι τινὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦτο πρᾶξαι· ἔτε ὕστερον παραγράφεσθαι τὴ πληρώσῃ, ἀλλ' αὖθις ἑτέρῳ τοῦτο ἐπιτελεσφέναι. καὶ ὁ μὲ παρακλούμενον τῇ πληρώσῃ, ἦλθεν, ἐδὲν ἐδέ αὐτὸς φήσας εἰδέναι, ἰψᾶμ ἀνωστῖς admodum terminis concludente, ut paucissimi existant, qui publica agnoscant & sustineant munia, & priores contributiones aliquoties in triplo & quadruplo, hoc tempore etiam decuplo majores factæ sint: quamquam divus princeps Anastasius in statuta ab ipso formula nulli omnino alii immunitatem concedat præter centum & mille officinas, quæ per [1] causam exequiarum sacrosanctæ majori ecclesiæ attributæ sunt: Ea propter & nos putavimus, tum proceribus nostris & insuper beatissimæ hujus almæ urbis archiepiscopo id negotii dandum, ut certo loco convenirent, & rem ipsam examinarent, atque placita ad nos sua referrent, tum ad excellentiam tuam præsenti utendum lege, confirmantes ea quæ Anastasio pientissimo in hoc principi placuerunt.

Cap. I.

Et sancimus, ut [2] centum quidem illæ & mille officinæ, sacrosanctæ majori ecclesiæ occasione decanorum, sive lecticariorum, & ad [3] peragendas defunctorum exequias deputatæ, omnibus modis integro numero & omni præstatione liberæ conserventur: præter ipsam nulla alia queunte decanum exigere, sive ex hæreticis recepta, sive quacunque sacrosancta ecclesia. Sed quod nuper constitutimus, valeat, & octingentæ quidem officinæ corpora [4] præstent, trecentæ autem in exactione pecuniarum consistant [5], nam quod exinde corraditur, ad quid proficere conveniat, sacra jam nostra pragmatica forma disposuit. Semperque quod intercidit, restauretur: at qua ratione fieri debeat restauratio, satis per Anastasii piæ memoriæ jussiones expressum est. Hæ igitur ut immunes & ab omni vectigali maneant exemptæ, sancimus: neque his ipsis officinis, neque vectigalia imperantibus collegiis, quæ istas præbent, quidquam damni sustinentibus, aut ullos titulos agnoscentibus. §. 1. Cæteræ vero omnes hujus almæ urbis quatuordecim [6] regionum officinæ, sive sacrosanctæ alicujus sint ecclesiæ, sive hospitalium, sive monasteriorum, sive orphanotrophiorum, sive ptochiorum, sive alterius cujuscunque dominii, sive regiarum domuum, sive aliquorum magistratuum, ampla media, minutave officia administrantium, sive gloriosissimorum senatorum, sive magnificentissimorum illustrium, sive spectabilium cubiculariorum, sive aliquorum militiis adscriptorum: hæ inquam omnes publica ipsis imposita præstent vectigalia, & omnia alia tum faciant, tum impleant, quemadmodum quemque in suo collegio facere æquum est, *semperque per collegii præfectos in publicum persolvant*: nemine queunte ea de causa inniti privilegiis aut ejusmodi alia uti excusatione. Neque enim sustinemus aliorum onus ad alios deferri, aut tam immitem proponere formulam [7], ut quotidie vectigalia augeantur, &, (quemadmodum edocti sumus) quadruplo, aut quintuplo, adeoque etiam decuplo majora irrogentur, cum nihil tam magno studio tamque serio affectemus, quam ne [8] novo quisquam vectigali oneretur. Novum [9] autem fuerit non tantum quod nunc primum impositum est, sed etiam quod primum modum excedit. Sed eadem conditione ac fortuna omnes sunto, & sacra hæc nostra pragmatica forma (quam legem etiam appellare licuerit) contra omnes communis esto, ut omnibus largiatur quo molestia vacent. Neque enim facile eam quis ægre tulerit, si neminem alium præterea exemptum intueatur: nisi quod in centum & mille officinis exequiarum defunctorum ratio habeatur, quæ maxime communis est omnibus & ex æquo universis parata [10] hominibus. §. 2. Si quis vero conetur excusatione aliqua uti, & seipsum à præstanda alleviare contributione, & aut non committere, quo magis ab inquilinis suis exigatur, aut præstare etiam patrocinium, sive militare, sive civile, sive ecclesiasticum, sive quodcunque tandem: in universum officinæ [11] dominio excidito, estoque ipsis publica, toti addicta collegio. Eo enim pacto & cautiores erunt, & vetita non attentabunt. Porro si minutatim [12] & pariter in omnes vectigalia distribuantur: non solum paululum erit quod præstitum fuerit, sed etiam tanto moderatius, levius, tolerabilius, faciliusve quod confertur, existet, quanto à pluribus colligitur. An vero non multo absurdissimum [13] fuerit, homines propriis laborantes manibus, & uxores ac liberos alentes, & reliqua denique vitæ necessaria inde acquirere satagentes, etiamnum majoribus onerare vectigalibus, & quanto plures inter alleviatas referuntur, tanto etiam majores exinde læsiones oboriri? idque onus infinitum sit, neque possit ullum habere terminum. §. 3. Hæc nos omnia prohibentes, sacram hanc pragmaticam formam proponimus, amissionis pœnam similiter omnibus ordine subditis interminantes, si ex quoquo collegio imperitantes solita illa & ab initio statuta vectigalia percipere prohibuerint, aut vectigalia conentur in [14] pensiones privatas convertere: sed quisque pro se quidem pensionem illatione petruitor, officinas autem seu tabernas solito receptoque more contributiones agnoscere concedito. Quemadmodum enim quisque pro se rebus suis prospicit, ita & nos necesse est ei quod amplæ & regiæ huic urbi expedit & confert, nutanti quodammodo & jam lapsuro, manus porrigere, neque enim aliter, quæ publice expediunt, progressus habituia sint, *quam si tales onere, qui id hactenus ferre coacti sunt, liberentur.*

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & sacra hac exprimuntur lege, ea excellentia tua, immo non ipse tantum custodies, sed & quicunque post te idem officium susceperit sunt, & obtemperans tibi cohors, jam inde in omne reliquum tempus custodiet [15].

Tit. XXIII.

DE TABELLIONIBUS [16] ET UT PROTOCOLLA [17] DIMITTANT IN CHARTIS [18].

Novella Constit. XLIV.

Imperator Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Item paulo ante audivimus præsenti legi præbentem occasionem. Ex persona quidem mulieris cujusdam ferebatur documentum [19], literas quidem ejus non habens [20], (eratautem harum ignara) completum autem à tabellione [21] & tabulario, subscriptionem ejus [22] habens, & testium ostendens præsentiam: deinde dum quædam dubitatio super eo fieret, muliere dicente, non esse à se delegata [23] quæ charta loquebatur: qui litem audiebat, quærebat [24] à tabellione cognoscere negotii veritatem: denique tabellionem deduxit [25]: at ille literas recognoscere dixit completionis [26] tabellionis, non tamen nosse aliquid horum quæ secuta sunt [27], nec enim sibi ab initio penitus delegata, sed commisisse cuidam suorum hoc facere: neque postea venisse ad completionem, sed tursus alii hoc commisisse, & is quidem qui affuit completioni, venit, nihil nec ipse dicens se nosse: etenim neque scriptor fuit

1 Nam ex earum reditu sumptus funerum fiebant. *Leon. Nov.* 12.
2 *Nov.* 59. *cap.* 1.
3 *In princ. ff. eodem.*
4 Id est, Vispellones ac follatrices.
5 Id est, reditum pecuniarum præstent.
6 Regiones totidem erant Romæ, nempe quatuordecim, quarum binis singulæ cohortes adtributæ, *l.* 3. *ff. de off. præfect. vigil.* potest etiam non incommode eas ad regiones, referri *lex* 1. §. 3. *ff. de offic. præfect. urb.* eo sensu. Licere nimirum præfectis interdicere non tantum urbe integra, sed & ejus aliqua regione, *faire defense de demeurer en tel & tel quartier.*
7 Immitis formula, per quam vectigalia augentur.
8 Vid. *tit. C. vectigal. nova institui non posse.*
9 Novum vectigal est, nunc primum inventum, vel excedens modum prioris.
10 Ἐφαπλούται pro ἐφαπλοῦται.
11 Ergasteria, *Jul.*
12 Vectigalium distribuendorum rationem optimam nota.
13 Pistolarii immunes à vectigalibus.
14 Εἰς συγκόμια κίπου. *Scrimg.*
15 Dat. xv. Kal. Jun. Conf. post Belis. V. Constantino i. *Scrimg.* Dat. vi. Kal. Jun. &c. *Jul.*
16 Περὶ συμβολαιογράφων καὶ συμβολαίων, 22. *Ecl.* 2. De tabellionibus & eorum fide *Jul. const.* 40. Porro tabelliones sunt publici contractuum tractatores, *l.* 14. §. 3. *C. de sacr. eccles. l.* 17. *Cod. de fid. instrum. l.* 2. *Cod. de Eunuch. l.* 1. *Cod. ut nemo ad suum pat.* & testamentorum perscriptores. *l.* 24. *C. de testam.* Eorum instrumenta ἀγορικὰ. *Novell.* 73. adde *l.* 21. *Cod. ad l. Cornel. de falsi. l.* 15. *Cod. de decurionib. iidem tabularii* ἀγορᾶιοι, νοταριοί.
17 Πρωτόκολλα. Protocollum, non est major & regia charta velut quidam opinantur: nec est schedula negligentius scripta: Non est etiam exemplar formularum, quo tabelliones uti solent: sed brevis adnotatio, quæ declarabat quo Comite largitionum, (sub cujus cura erant chartariæ,) quo tempore & à quo præparatæ fuissent chartæ. Ex eo arguebantur sæpe fallitates, qua & ratione *Cujac.* refert Lutetiæ accidisse, ut Senatus fabellionum chirographum arguerit, ex die in eo adscripto quo nondum ejus notæ (Calli *la marque*) charta ulla erat in rerum natura. Et hac ratione vetat Justinianus ex chartis abscindi protocolla. Item instrumenta in aliis chartis scribi, quam in his, quæ

protocolla habeant. *Jul. num.* 175. & *cap.* 2. *J. eod.* 18 In instrumentis, *Index Regiæ apud Cujac.* 19 Συμβόλαιον. 20 Non perscriptum ejus manu. 21 Alius est συμβολαιόγραφος à Ταβουλαρίῳ. Instrumentum enim hic profertur completum à tabellione, subscriptum a muliere tabularii manu, *ut Novell.* 73. 22 Αὐτῆς, id est, mulieris. 23 Ἐπιτραβῆς. id est demandata. 24 Hinc colligunt notarios non sponte, sed ad id rogatos debere instrumentum conficere. arg. *l.* 25. *ff. de procurat. cap.* 12. *vers. Te igitur. extr. de privileg.* Ans. 25 Ἠγαγεν. id est, in judicium deduxit. 26 Πληρώσεως τῆ συμβολαίω, id est, perfecti instrumenti. 27 Id est, tabellio fatebatur se nosse instrumentum completum esse, si tamen ignorare, quid inter contrahentes postremo convenisset, allegabat: nec enim se integrum instrumenti initium conscripsisse, sed ejus compositionem demandasse suorum alicui, id est, discipulo vel ministro. vel fu alteri ejusdem instrumenti completionem commisisse, *l.* 17. *Cod. de fid. instrum.*

1 Sensus est: Cuilibet contractui tabellionem ipsum per se præesse & interesse debere. Interesse inquam, ab initio ad finem usque, nec ante complementum instrumento adponere, quam norit τὴν ὑπόθεσιν, id est, negotium de quo agitur.

2 Tabelliones ipsi per sũ convenire debent instrumenta componsituri: neque aliter instrumentum absolvere, nisi causas cognoscant, ut interrogati à judice, id de quo agitur, tuto ac certe referre possint.

3 Id est tunc maxime cum contrahentes literas ignorant, γραμμάτων ἀνεπιστήμονες dicuntur Græcis, literarum legendarum & scribendarum ignari, *qui nec scirent nec lire ni escrire.*

4 Instrumenti ad substantiam pertinere hinc colligunt, ut tabellarius de eo conficiendo sit rogatus: alias non præsumi rogatum. Idque putat Rolandus à Valle motus communi interpretum opinione 1. *conf* 38. *n.* 4. & 1. *conf.* 44. *n.* 25. 32. 33. 34.

5 Pœna tabellionis in hanc legem committentis.

6 Id est munere. Hic enim *statio* pro munere accipi videtur, quod majus est quam officina.

7 Is est qui vocatur à Juliano *cap.* 174. discipulus tabellionis.

8 Εφ' ᾧ τε ἐπιστρέψαι τὸ συμβόλαιον, ad perficiendum instrumentum.

9 Pœna tabellionis qui per discipulum aut exceptorem sive notarium, non per se instrumenta format, statione amissio, cætera hic vide.

10 Tabellio.

11 Discipulus nimirum tabellionis.

12 Interdum alius est stationis dominus, alius tabellio.

13 Tabellio, licet ægrotus sit, per substitutum instrumentum formare non potest: sed ad se contracturos evocare debet, & ab eis causam integram audire. Possis etiam colligere, non ideo instrumentum reprobari, quod confectum fuerit à tabellione ægroto.

14 Vid. *l.* 3. 4. 5. 6. *ff. de legib.*

15 Nihil ita certum est, ut non possit controverti deque eo quodammodo dubitari.

16 Utilius est pauca tuto agere, quam multa cum periculo.

17 Id est, oculis conjectis intuentes humanam naturam.

18 Id est æquabiles, συμμέτρως.

19 Licet tabellioni adjutorem & substitutum habere, & per eum contractus formare absolvereque partibus: in statione tamen.

20 Tabellio, substitutum quidem habere potest, sed unum tantum fuit documenti, sed solum docuit, quia præsente se hoc dimissum sit, nec cui ab initio delegatum est, inventus est: unde nisi per testes judex valuisset agnoscere causam pure, periculum patiebatur, undique cadente negotii notitia. Et illud quidem competentem meruit examinationem atque decretum,

Cap. I.

NOs autem credimus oportere universis auxiliari, & communem in omnibus facere legem: quatenus præpositis operi tabellionum, ipsis per se omnibus modis injungatur [1] documentum, ut dum dimittitur [2] interfit: & non aliter imponatur chartæ completio, nisi hæc gerantur: ut habeant unde sciant negotium, & interrogati à judicibus, possint quæ subsecuta sunt cognoscere, & respondere, maxime quando literas sunt ignorantes [3] qui hæc injungunt [4]: quibus facilis est & inconvincibilis denegatio horum quæ pro veritate secuta sunt.

§. 1. Ut ergo omnia hæc prohibeamus, propterea præsentem conscripsimus legem: & hæc custodiri modis omnibus volumus à tabellionibus, sive in ipsa felicissima civitate, sive in provinciis sint: scientibus, quia si præter hæc aliquid egerint, cadent [5] omnino iis quæ vocantur stationibus [6]: & qui [7] ab eis dirigitur ad injungendum [8] documentum, & interest, ipse dominus super stationis auctoritate erit [9], & mutabitur causa: & ille quidem de cætero hoc obtinebit officium in statione, quale qui in ea primatum tenebat: ille vero cadet ea: aut unus erit ministrantium illi: quoniam ille quidem dedignatus est hoc agere, quod erat concessum ei: ille vero secundum illius voluntatem hoc egerit, propterea nos hanc intulimus eis pœnam, ut optimi fiant circa documenta, & justi, & cautiores, & non propter suam requiem & delicias corrumpant alienas vitas. §. 2. Si vero indignus sit forte potestatem in stationibus suscipere, is [10] cui documentum extra ea quæ à nobis dispositæ sunt per præsentem legem, injungitur, tabellio quidem cadat omnibus modis hac causa: alter [11] vero pro eo constituatur: nihil omnino damnificando ex hoc stationis [12] domino quicunque fuerit extrancorum, & non ipse tabellio, neque cadente lucris exinde venientibus: sed illo solo qui talia perpetravit, & dedignatus est suum complere opus, primatu cadente: omnibus quidem aliis super stationis jure integris dominis ejus ab ipsis tabellionibus qui talia peccaverunt, servandis. §. 3. Et non fingant tabelliones occasiones, per ægritudinem forte discedentes, aut occupationes hujusmodi: licebit enim eis, si quid tale fuerit evocare [13] eos qui contrahunt, & per se causam complere: proinde hæc quæ contingunt raro [14], non impedimentum facient universis, eo quod nihil inter homines sic est indubitatum [15], ut non possit (licet aliquid sit valde justissimum) tamen suscipere quandam solicitam dubitationem, sed nec quæstus eorum minores fieri per hoc, propter contrahentium frequentiam occasionem habentes: cum melius sit pauca [16] agere caute, quam multis interesse periculose. §. 4. Ut tamen non vehementer eis dura lex esse videatur, nos conjicientes [17] humanam naturam mediocres [18] etiam eis leges nostras ponimus, propter tales enim eorum forte dubitationes damus eis licentiam singulis unum [19] ad hoc constituere (gestis [20] apud clarissimum [21] magistrum census [22] felicissimæ civitatis [23] solemniter celebratis) & licentiam [24] ei dare, ut delegentur ei ab iis qui veniunt ad ejus stationem & documenta, & dimissis [25] eis interesse: & nulli omnino alteri in stationem existenti, licentiam esse, ut aut delegetur ei initium, aut cum dimittuntur, interfit: nisi tabellioni qui auctoritatem habet, aut qui [26] ab eo ad hoc statutus est. Si vero præter hoc fiat, & alter delegetur: tunc subjacet pœnæ tabellio, qui auctoritatem habet à nobis dudum definitam: ipsis tamen documentis propter utilitatem contrahentium non infirmandis. Novimus enim quia legis metu de cætero & ipsi custodient quæ à nobis decreta sunt, & documenta sub cautela facient.

Cap. II.

Ut tabelliones in protocollo describant, idque cum die & consule.

ILlud quoque præsenti adjicimus legi, ut tabelliones non in alia charta pura [27] scribant documenta, nisi in illa quæ in initio (quod vocatur protocollum [28]) per tempora gloriosissimi comitis sacrarum nostrarum largitionum habeat appellationem [29], & tempus quo charta facta est, & quæcunque in talibus scribuntur: & ut protocollum non [30] incidant, sed insertum relinquant: novimus enim multas falsitates ex talibus chartis ostensas & prius, & nunc: ideoque licet aliqua sit charta (nam & hoc fancimus) habens protocollum non ita conscriptum, sed aliam quandam scripturam gerens, neque illam suscipiant, tanquam adulteram, & ad talia non opportunam, sed in sola tali charta, qualem dudum diximus, documenta scribant. Hæc itaque quæ de qualitate talium chartarum à nobis decreta sunt, & de incisione eorum quæ vocantur protocolla, valere in hac felicissima solum [31] civitate volumus, ubi plurima quidem contrahentium multitudo, multa quoque chartarum abundantia est, & licet legali modo interesse negotiis, & non dare occasionem quibusdam falsitatem committere, cui se obnoxios existere demonstrabunt, qui præter hæc aliquid agere præsumserint.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sanctam declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. XIX. [32] Kal. Septemb. *Constantinop.* post Belis. V.C. Conss. anno II. [33]

Tit. XXIV.

UT [34] NON LIBERENTUR CURIALI [35] FORTUNA JUDÆI, NEC SAMARITANI, AUT HÆRETICI, OCCASIONE EORUM RELIGIONIS, SED CURIALIBUS QUIDEM FUNCTIONIBUS SUBJACEANT, PRIVILEGIIS VERO CURIALIUM NON FRUANTUR: POSSE VERO EOS CONTRA ORTHODOXOS QUOD SUBJACEANT CURIALI FORTUNÆ, TESTIMONIUM PERHIBERE, UT QUI ET PRO ORTHODOXA POLITIA RECTE TESTIMONIUM PERHIBEANT.

Novella Constit. XLV.

Idem Imp. Ioanni P. P. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

VErbum quoddam nobis tua retulit eminentia, quosdam inter curiales esse Judæos forte aut Samaritas, aut Montanistas, aut (κ) φ̃ δὲ ὁ γεγραφὼς ὧ συμβολαίῳ) ἀλλὰ μόνον ἐδίδαξεν ὅτι παρέστω αὐτῷ τῶν δοκίμων, ὃς δὲ μόνῳ ὁ τῷ ὄρχῳ ἐπιτρεφθεὶς ὥρθη ὥστε εἰ μὴ ἀφ' ὧν μαρτύρων ὁ δικάζων ὄψεται ἐπιστῆσαι τῷ πράγματι, καθαρῶς συνιδεῖν ἀμφισβητῆσαι παντελῶς τῷ ὧ πράγματος γνῶσιν. Οὕτω μὲν τὰ περὶ συνηλύσεως ἔτυχεν ἐξετάσεως τε καὶ κρίσεως.

Κεφ. α'.

ΗΜεῖς ὁ ἀήθημον χρῆσαι τῷ παντὶ βουλήσει καὶ κοινὸν ἐφ' ἅπασι ποιῆσαι νόμον, ὥστε τοὺς παρεστῶτας τὴ ἐρμασίας συμβολαίων γράφειν, αὐτοὺς δ' ἑαυτῶν οὐ πάντως τρόπῳ ἐπιτρέπειν τὸ συμβόλαιον, μᾶλλον δὲ ἀπαλλοίτω παραγινέσθω καὶ μὴ ἄλλως ἐπιτιθέναι τῇ χάρτῃ τῶν πλήρωσιν, πλὴν εἰ μὴ τοῦτο πρᾶξαι· ὥστε ἐχέτω αὐτοὺς εἰδέναι τῶν τοιούτων, ἐρωτωμένους τε καὶ τοὺς δικάζοντας, δύνασθαι τὰ πεπραγμένα γινώσκειν τε καὶ ἀπόκρισιν καὶ μάλιστα ὅταν γραμμάτων εἰσὶν ἀνεπιστήμονες οἱ τοῦτο ἐπιτρέποντες, οἷς ῥᾴδια κακόνοια καὶ ἀνεξέλεγκτος ἡ τῆς ἀληθείας παρηκολουθηκότων ἄρνησις. §. α'. Ἐπὶ τοίνυν ἅπασι τούτοις κωλύσομεν, ἀφ' ὧν τοῦτο παρόντα γράφομεν νόμον, καὶ τούτου παραφυλάττεσθαι πάντως βουλόμεθα τοὺς τὰ συμβολαιογραφεῖν, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆ βασιλίδος πόλεως, εἴτε ἐν ἐπαρχίαις εἶεν· γινωσκόντων ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξαιεν, ὑπόπτων) πάντως τῶν κεκλημένων τελείων, καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ τελεῖ ἐφ' ᾧ τε ἐπιτραπήσεται τὸ συμβόλαιον, καὶ παραχωρήσομεν, αὐτὸς κύριος τῷ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ αὐθεντίας ἔσῃ. καὶ μεταλήψεται τὸ πρᾶγμα. καὶ ὁ μὲ τὸ λοιπὸν ταύτῃ ἐφεξῆς τῶν τάξιν οὐ τῇ τοιούτῳ ὑπόκειται ὁ καὶ αὐτὸς παρεστῶσιν εἴχεν. ὁ δὲ μὴ ἐκπροέσται ταύτης, ἢ εἰς ἕσῃ τῶν ὑποχρεοφόντων ὑπείνα. ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲ ἀπηξίωσε τὸν πρᾶγμα ὃν ἐφ' ᾧ ἐφεμένου αὐτῷ, ὁ δὲ τῷ ὑπείνᾳ γνώμῃ τὸν ἔπραξε, ἀφ' ὧν ἡμεῖς ταύτῃ ἐπαγόμεν αὐτοῖς τὴ ποινὴ, ἵνα δεῖ τάττε χάνωσι) ἀεὶ τὰ συμβόλαια δίκαιοί τε καὶ ἀσφαλέστερα, καὶ μὴ ἀφ' ἑαυτῶν ἄνεσιν τε καὶ τρυφὴν τὰς ἀλλοτρίας ἀφθείρωσι βίας.

§. β'. Εἰ δὲ σὺν ἀξίῳ τυχὸν εἰς ἓν τῶν ἐξουσίαν τῶν τελίων παραλαβεῖν ὁ τὸ συμβόλαιον φ̃ τὸ ὑφ' ἡμῶν ἀφεπαγγελθὲν μὴ τὸ παρόντα νόμον ἐπιτεθὲν, ὁ μὲ συμβολαιογράφῳ ἐκπίπτετω τρόπος ἅπαν τάττε, ἕτερόν ἢ αὖ αὐτὸ φ̃ καλέσθω· ὧν ἓν ζημιούμεν παντελῶς ἐντεῦθεν ἓν φ̃ τῶν κυρίῳ, (εἴ τις εἴη τῶ ἔξωθεν, ἀλλὰ μὴ συμβολαιογράφῳ αὐτὸς) ὧν ἐκπίπτετω τῶν ἐκεῖθεν πόρων· ἀλλ' αὐτὸ μόνῳ ἓν τὰ τοιαῦτα κημωθέντα μὴν, καὶ ἀναξιώσαντῳ τῆ ἑαυτῶ πλήρων ἐρμασίαν, τὸ φ̃ τῶν ἐξουσίαν ἐκπίπτετω· πάντων μὴν τοῦτο ἀπαλλοίτω καὶ ἀνεπιστάτωτων οἱ συμβολαιογράφοι φ̃ φάσεις, εἰς νόσος τυχὸν ἀναχωρῆσαι ἢ εἰς ἀρρωστίαν τοιαύτας. ἔξεσι γὰρ αὐτοῖς, εἴ τι τοιοῦτον εἴη, μεταπέμψασθαι τὰς ἐπιτάττοντας, καὶ δι' ἑαυτῶν τὸ πᾶσμα πληρῶσαι. ἄλλως τε ταῦτα δὴ τὰ συμβαίνοντα σπανίως σὸν ἂν ἐμποδὼν φαίη τοῖς κεκλῆσθαι· διὸ μηδὲν σὺ ἀνθρώπου ὕπνος ἐσὶν ἀναμφισβήτητον, ὡς μὴ δυνάσθαι, κἂν εἴ τι φ̃ σφόδρα εἴη δικαιοπάτων, ὅμως δέξασθαί τινα μεμεριμνημένον ἀμφισβήτησιν. Ἀλλὰ μηδὲ τὰς πόρους αὐτοῖς ἐλάττους γίνεσθαι κ τῶν ἀφ' τῶν φ̃ ἐπιτάττοντων συνίχεται, φάσεις δέδωσαν κρίνειν ὃν ὀλίγα πράττειν ἀσφαλῶς, ἢ πολλοῖς ἐπιβαίνειν ἐπικινδύνως. §. γ'. Ἵνα δ' ὅμως μὴ σφόδρα αὐτοῖς ἁπλοῦς ὁ νόμος εἶναι δόξειεν, ἡμεῖς ἐσχαστμένοι τ' ἀνθρωπίνης φύσεως, συμμίσγες αὐτῇ τὰς νόμους τὰς ἡμετέρους τίθεμεν. ἀφ' ὧν τοὺς τοιούτως αὐτῶν ὅσως ἀμφισβητήσεις, δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν, ἐκφέρω ἕνα ἐπὶ τέτω φάσκεσθαι σὺν ὑπομνήμασι, φ̃ τῶν λαμπροτάτω μαγίστρω τ' κλίσεως τ' διδάσκοντ· ταύτης πόλεως κ τὸ σωμάτιος πραττομένοις· κ ἄδειαν αὐτῷ δίδοναι ἐπιτρέπεσθαι φ̃ τῶν συμβαλλόντων σὺν τῇ κρί αὐτὸν τελίων τὰ συμβόλαια, κ ἀποκυρῶσαι αὐτῶν παρεχόντα. κ μηδενὶ παντελῶς ἑτέρῳ τ' ἐπὶ τ' τῶν φ̃ ὄντων ἄδειαν εἶναι ἢ ἐπιτάττεσθαι τῶν ὄρχων, ἢ ἀποκυρῶσαι παραλύεσθαι, πλὴν ἢ κατ' ἐξαίρεσιν ἐπὶ τ' διδαιμόνων πόλεως, ἢ ἐπὶ τ' ἐπαρχίαις ἐν τοῖς χαρτῶν ἐλεγχθείσας φ̃ τερόν τε κ νῦν. ὥστε κἂν εἴ τις εἴη χάρτης (κ φ̃ δὴ κ τὸ ἐδόμεν) ἔχων τὸ φ̃ τῶν κ τῶν ἐγκεχαραγμένων, ἀλλὰ ἄλλως πως γραφὴν ἔχων, μηδὲ σκέτον φ̃ τεθῆσθαι, ὡς κίνδυνόν τε κ φ̃ τὰ τοιαῦτα σὺν ἐπιτηδεῖον· ἀλλὰ μόνῳ τῷ τοιούτῳ χάρτῃ, ὁποῖον ἐμφ̃ τῶν εἰρήκαμεν, τὰ συμβόλαια ἐγγράφεσθαι. Ταῦτα ἓν τὰ φ̃ εἰ φ̃ ποιότητ· φ̃ χαρτῶν, ἡμῖν διαλαμπρὰ, κ τ' ἀποδεῖξις τ' κλήσεων φ̃ τῶν, κραλεῖν ἐπὶ τ' διδαιμόνων ταύτης πόλεως μόνον βαλόμεθα, ἔνθα πολὺ μᾶ τὸ τ' σπανιάκις τοῦτο πλήθος ἐσι, πολλὴ ἓν ἡ τ' χαρτῶν ἀφθονία. κ πάρεσι τῇ νενομισμένῃ τρόπῳ τοῖς πρᾶγμασι χρῆσθαι, κ μὴ ἐνδύνειν φ̃ φάσιν πὸ παραποίησιν ἀμφίβολον εἶναι, ἢ ἑαυτὲς ὑποβυθίζειν ὄνος ἀποδείξεσιν, εἴ τι παρὰ ταῦτα πρᾶξαι διαβήσονται.

Epilogus.

†. Τὰ τοίνυν παρατεθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑᾶς τ' θείᾳ δηλήθημα νόμε, ἡ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ κ πάσῃ πραγδήναι σπουδάτω. Dat. XVI. Kal. Septemb. *Constantinop.* post Belis. V. C. Cons. Ann. II.

Τιτλος κθ'.

Περὶ τ' μὴ ἐλευθερωθῆναι βυλευτικῆς τύχης Ἰουδαίους τὸ κ Σαμαρείτας, ἢ αἱρετικὰς, φ̃ φάσει τ' αὐτῶν θρησκείας· ἀλλὰ τοῖς μὲ βυλευτικοῖς λειτουργήμασιν ὑποκεῖσθαι, τ' ἓ φ̃ τῶν νομίων αὐτῶν μὴ ἀπολαύειν. δύνασθαι ἓ αὐτὰς κ' ὀρθοδόξων ὡς ὑποκειμένων βυλευτικῇ τύχῃ μαρτυρεῖν, οἷα δὴ κ ὑπὲρ ὀρθοδόξε τ' πολιτείας κρίνας μαρτυρῆσθαι.

Διαταξις μέ.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

Προοιμιον.

ΡΗμα τ' φ̃ ἡμᾶς ἐναγχὸν ἡ σὴ μεμηνύκειν ὑπερογὴ, πινὰς σὺ τοῖς βυλευτικῆς εἶναι Ἰουδαίους τυχὸν ἢ Σαμαρείτας, ἢ Μοντανιστὰς, ἢ ἄλλως κεκλημέ-

emque probatum in urbe à magistro census: ut hinc constet, liberam substituti probandi facultatem tabellionibus fuisse, liberam inquam, hoc est sine confirmatione magistri census: ut in provinciis, apud defensores civitatis. 21 Tabelliones igitur fuere in dispositione & cura magistri census in ipsis urbibus regiis: ut in provinciis sub cura defensoris civitatis. 22 Posterior ætas hunc magistratum βουλὴν appellavit, auctore Leone 44. & Suida: ut & locum ipsum in quo acta & insinuationes fiebant, quod & Cedreno in Nicephoro Phoca τραπέζιον. vid. *Cujac. hic.* 23 In provinciis vero apud defensorem civitatum. 24 Sensus est: Substitutum tabellionis, mandato contrahentium instrumentum posse complere in sua statione, posse etiam ejusdem instrumenti complemento interesse. 25 Ἀπολυομένοις ἀφεγγυήσθαι. id est, qui absolvendis interessent. 26 De eo jam dictum est. 27 Solent tabelliones contractus primo referre in schedam, deinde in mundum redigere: in mundum, id est, in chartam puram, χάρτην καθαρὸν. Hieronymus *adversus Rufinum.* Schedulis nondum ad purum digestis. 28 Protocollum quid esset, dixi in epigraphe hujus tituli. 29 Protocollis continetur nomen Comitis largitionum, & tempus quo charta facta est. *Jul. hic. num.* 175. 30 Cur id jubeatur dixi in epigraphe *Cod.* 31 Non idem est in primo capite hujus Novellæ. 32 XVI. *Setimg. Julian.* 33 Id est, anno 537. 34 De Judæis & Samaritanis & hæreticis curialibus *Julian. conf.* 41. De decurionibus hæreticis qui adversus orthodoxos testimonium exhibere possunt, *Index Regina apud Cujac.* 35 Βουλευτικῆς τύχης, *Setimg.*

κρωμένους ἀνθρώπους, ὡς ἔπος εἰπεῖν ἡ ὀρθὴ τῶν ἀποστόλων ἡμῶν κατάληψις πίστις, ἀλλ' οὐ σκότος κρύβδην), ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀληθῶν σέβειν αἱρέσεως μυσαρὸν καὶ ἐπονείδιστον ἀμάρτημα, οἷον δὴ καὶ τοῦτο τὸ σφάλμα ἐλάθετο βιαλέντικον εἶναι λεῖμμα πάσης, καὶ ὡς σωτηρίας τῆς ἀληθείας, ἡμᾶς τοίνυν ἀδιαμέτρητον εἶναι τὴν σωτηρίαν τῶν ἐν αὐτοῖς ὑπαρχόντων λόγους, ἀλλὰ μὴ παρεχέτω τοῖς εἰς ἔχθραν ἀπορίας, οἰκείων ἀξιόθεν τῶν χαρῶν ἀπὸ μόνοις τοῖς μετέχουσι ἀξιώμασιν ὑφιλάξαμεν, τοῖς οὖν ἐν αὐτοῖς μισηθεῖσι τὴν ἀθλιότητα τῶν καὶ ἄνοιαν; ὥστε βιαλέντινον ἡμῶν οἱ τοιοῦτοι πάντες. καὶ μάλα οἰμωζόντες, καὶ ταῖς βιαλέντικαῖς ὑποκείσθωσαν λειτουργίαις, ὥσπερ καὶ ταῖς πεζευλικαῖς, καθὰ προνενομοθέτηται. καὶ μηδεμία ζημιοῦσθαι τοιαύτης αὐτοὺς ἐξαιρείτω τύχης, (τῶν μὲν ὄντων τῶν παλαιῶν πάντων νόμων ἀδίκων τῶν νέων εἰρήτων) ἀναξίοις μόνοις βιαλέντικῆς ἁπάσης ἴσως τιμῆς. καὶ ἐπειδήπερ οἱ νόμοι πολλὰ διέδρασι τοῖς βιαλέντικοῖς ἀφορίσασθαι, ὥστε τι τὸ μὴ τύπτεσθαι, ὥστε τι τὸ μὴ παίεσθαι, μήτε εἰς ἑτέραν ἀγέλαν χώραν, καὶ ἑτέρας μυείας, τούτων ἀπολαύειν ὀφείλοντας μηδένας· ἀλλ' εἰ τι μὲ χρεών) τοὺς βιαλέντων, ἀναγκαζομένων αὐτοῖς ἀφορισμῶν, τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτοῖς κεῖσθαι, καὶ τοὺληπτόσων σωμενικῆς τε καὶ χρημενικῆς λειτουργίας, καὶ μηδεὶς τούτων αὐτοὺς ἐξαρπάζειν νόμῳ· τιμῆς ἢ ἀπολαύειν μηδεμιᾶς, ἀλλ' ἐᾶσαι ἐν ἀτιμίᾳ τῶν τύχῃ, ἐν οἷς καὶ τῶν ψυχῶν κόλασιν εἶναι. ἔστω τοίνυν αὐτοῖς τοῦτο ἀξιόθεν.

ΚΕΦ. α'.

Κελεύω μήποτε σωφρόνειλας ἡμῶν ἄξιόν σοι ζητήσεως γινόμενον. ἐπειδὴ γὰρ αἱρετικὰς μαρτυρεῖν εἰρέαμεν ἐν ὀρθόδοξοι σοῦς ἀλλήλους δικάζοντ), διδόντες αὐτοῖς, καὶ τῶν ἡμετέραν ἀξιόπιστον, εἰ μὲ ἐν ἀλλήλοις φύρωντό τε σκεύοις δικάζοιντο, καὶ ἐκφέρῳ αἱρετικὴς εἰη ὁ, τε συνάγων ὁ, τε συναγόμενος, δικαζομένων, ἀξίων ἀλλήλοις ὄντων καὶ τῶν δικαζομένων καὶ τῶν μαρτυρούντων· εἰ ἢ αὖθις αἱρετικὸς τε εἴη καὶ ὀρθοδέξων, καὶ μὲ αἱρετικῶν καὶ σφόδρα δικάζομένων μαρτυρεῖν ὑπὲρ ὀρθοδέξων, καὶ ὀρθοδέξων ὄντων τῶν δικαζομένων, μηδεμίαν εἶναι παντελῶς πάροδον αὐτοῖς εἰς μαρτυρίαν. ἐδίδαξας τοίνυν ἡμᾶς ὡς τινες ὀρθόδοξοι καθεστῶτες αἱρέσ) βιαλέντικης εἶναι τύχης, καὶ ἀνάγκη παραλθεῖν εἰς μαρτυρίαν τὰς ὧν ἔχλους συμπραμένους αὐτοῖς, ἢ καὶ ἄλλως πως ἐπισταμένους αὐτῶν τὴν τύχην. καὶ ἐπειδήπερ ὁ νόμ) εἴρηκ τοὺς ἐπ' ὀρθοδέξεις μαρτυρίας τῶν αἱρετικῶν, ἀφ' τοῦτο τὰς δικαστὰς ὀκνεῖν τοιούτας φορτίων, καίτοιγε μέγιστον δεδέηκεν δέ· οἱ πὰς τοιοῦτος παρατρέμουσι δίκαιον μαρτυρίας. φορτίον μὲ γὰ ἐστὲ ὀρθοδέξων γίνοτ), (τοῦτο ἢ οἶμαι νόμοις πιστεῦσαι τοὺς αἱρετικὰς ἀκωλύσειν) ἔπειτα εἰ τὰς οὕτως βιαλέντας εἶτα φορτίων τὴν τύχην ἀναδύοιντο, ἑλκὰ τὶς εἰς βιαλὼ, καὶ τοὺς αἱρετικὰς εἰς μαρτυρίαν καλεῖ, πῶς ἀ τοῦτο ὑπὲρ τῆ ἡμετέρας πρώτης πολιτείας; ὥστε εἶναι τὸν μὲ πολιτείαν τῶν δικαζομένων, ὀρθοδέξων, καὶ μάλιστα ἐξ ὧν ἡμῶν αὐτὸν δέδωκεν ὁ θεὸς βασιλεύειν τοὺς ἢ ὑπὲρ τούτου μαρτυρεῖν, ὑπὲρ ὀρθοδέξων ποιεῖσθαι μαρτυρίαν. τὸ γὰ πολιτεύμενα τὸ ἡμετέρου ὀρθὸν τε ἐσὶ, καὶ ἤδη μᾶ τῆ ὀρθοδέξη πίστεως, πάσης αἱρέσεως ἄλλης εἰκότως μεμισημένης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Καὶ τοῦτο τοίνυν ἡ σὴ ὑπερεχόντως σωφροσύνη ἐπιστείλατο, τὸν τε ἡμέτερον γινώσκουσα νόμον, καὶ τὸ τῆ πολιτείᾳ συμφέρον μηνυθέντα, καὶ ἐπισταμένη ἅπαντων ὡς σπεῦσαι ἡμᾶς καὶ πρᾶξαι, καὶ νομοθετῆν διατάξασθαι ὁπόσα τῶν ἡμετέρων ὠφελεῖ πολιτείαν. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinopol.* post Belis. V. C. Cons.

aliter respuendos homines, quibus nondum hactenus recta & immaculata fides illuxit, sed & in tenebris sedent animis vera non sentientes sacramenta: & quoniam hæreticos [1] odio habemus, putant per illam occasionem liberi curialium esse functionum, & quæ competunt his, declinare. Nos igitur miati sumus, si sapientia & acumen tuum tales eorum pertulit rationes, & non repente talia dicentes dilacerasti. Si enim homines quidam sunt, qui quidem putant propter novissimam absurditatem illa promereri se præmia, quæ solis maximis dignitatibus reservavimus, quis non eorum habeat exosam invercundiam & stultitiam? Quapropter curiam exerceant [2] hujusmodi homines, & nimis ingemiscentes, & curialibus functionibus, sicut etiam officialibus, ut dudum sancitum est: & nulla [3] religio ab ejusmodi eos excipiat fortuna, (horum enim nihil neque antiquorum qualibet legum, neque Novellarum dictum est) indigni tamen curiali sint honore, & quoniam leges plurima curialibus præbent privilegia, & ut non cædantur [4], neque ad [5] aliam ducantur provinciam, & alia plurima, horum nullo [6] fruantur, sed si quid scriptum est de curialibus, quod non contet privilegium, hoc etiam in his valeat, & compleant corporalia & pecuniaria munera & nulla ab his eripiat eos lex: honore vero fruantur nullo, sed sint in turpitudine [7] fortunæ, in qua & animam volunt esse. Sic igitur eis de hoc dispositum sit.

1 Hæretici odio habendi.
2 *l. 1. C. de hæretic. l. 12. l. 49. C. de decur.* licit *lex* 4.
3 *l. 49 l. 3. in fin. ff. de decur.*
4 Τύπτεσθαι, id est, ne ictibus fustium eis inferatur. *Hal.* tormentis subjiciantur. *Jul. hoc.* Cruciatus & tormenta appellat, *l. 23. Cod. de decur.* corporales injurias, *l. 55. l. 58. C. de decur.* additur à Scrimgero & Haloandro περὶ τὸ μὴ παρίσωσθαι, id est, ne listatur judicio injuriose.
5 *l. 26. C. de decur.*
6 Ut ita hæretici coguntur onera civitatum sustinere, etsi privilegia non sentiant orthodoxis eodem munere fungentibus adtributa.
7 Hinc colligunt nonnulli, Hæreticos infames esse, tamen non omnes intestabiles, *ut* Ĵ. *eod.* Infamis quidem eorum religio, non ideo tamen eorum testimonium passim respuitur, Ĵ. *cod.*

8 Id est, dignum tibi visum fuisse quod a nobis quæreres.
9 De testimoniis hæreticorum. *Jul. cap.* 177.
10 *l. 21. C. de hæret.*
11 *d. l. 21.*
12 Actore & reo hæreticis litigantibus, hæreticus testis esse potest, *ut hic.* Orthodoxo, & hæretico litigante, hæreticus in hæreticum testis esse potest, at non in orthodoxum: pro eodem potest Ĵ. *ibi, si vero vursus.* Inter solos orthodoxos nullo modo testari potest, Ĵ. *ibi, orthodoxus quoque.* nisi orthodoxus refugiat munus curiæ. Potest enim eo speciali casu hæreticus audiri deponens orthodoxum curialem, aut patre curiali genitum. *Jul. hic. n. 177.*
13 Εὐ' ὀρθοδέξεως, id est, adversus orthodoxos.
14 Testis, pro privatis orthodoxis qui esse potest, multo magis pro universitate orthodoxorum testimonium ferre poterit.
15 Id est, anno 556.

Cap. I.

Illud quoque nunciasti dignum [8] quæstione tua natum. Quia enim hæreticos [9] testimonium [10] perhibere prohibuimus, quando orthodoxi inter alterutros litigant, dantes eis per nostram constitutionem [11], siquidem inter alterutros misceantur illi & litigent, & uterque [12] hæreticus sit, actor & reus, posse testimonium perhibere, dignis adinvicem existentibus, & litigantibus, & testimonium perhibentibus: si vero rursus hæreticus & orthodoxus, contra hæreticos quidem etiam valde dari testimonium orthodoxo, adversus orthodoxum autem nequaquam: orthodoxis quoque existentibus litigatoribus nullum esse penitus accessum illis ad testimonium perhibendum. Docuisti igitur nos quod quidam orthodoxi constituti refugiunt curialis esse fortunæ, & necessitatem subire perhibendi testimonii eos qui illi genere juncti sunt, vel qui alias aliquo modo eorum sciunt fortunam. Et quoniam lex eorum suspendit super [13] orthodoxis testimonia, propterea judices piguisse hoc admittere, cumque in vanum metuant invicem, qui hujusmodi dubitant recipere testimonium, primum quidem pro [14] orthodoxis fiunt, (hoc autem leges agere hæreticos non prohibent) deinde si existentes curiales postea contra fortunam reluctantes trahit quispiam ad curiam, & hæreticos ad testimonium vocat, quomodo non hoc pro nostra agit republica? ut sit quidem respublica litigans orthodoxa, & maxime ex quo nos Deus dedit imperare: qui autem super hoc testantur, pro orthodoxis perhibeant testimonium. Conversatio enim nostra recta est, & plena orthodoxa fide, omni alia hæresi merito constituta sub odio.

Epilogus.

†. Et hoc igitur tua eminentia custodiat, nostram cognoscens mentem, & quod reipublicæ expedit commemorans, & sciens per omnia, quia illa nobis agere & sancire lege studii est, quæcunque nostræ prosunt reipublicæ. Datum xv. Kal. Septemb. *Constantinop.* post Consulatum Belis. V. C. [15]

COLLATIO QUINTA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων ἐκποιήσεως καὶ καθοδολῆς, δίχα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μϛ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ παλαικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καὶ τὸ περὶ τοὺς νόμους σπουδάσμα καὶ πᾶλαι πάντα ἡμῖν ἀφ' ἑτέρου καθ' ἑκάστην ἐπιτείνεται, ἵνα τὸ συμφέρον τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἐξευρίσκοιμεν, τὸ μὲ σκληρὸν καὶ ἀμέτρον παύοντες, τὸ ἢ ἀεῖσον τε καὶ μεμετρημένον ἀντεισφέροντες. καὶ πολλὰ ἐξεπίτηδες, ἀφ' τῶν ἐρωτηθέν ἀμελείαν, καὶ πέρα ἢ μελείᾳ τ νόμων πρεσφίγξαμεν ἵνα τὸ πρόσθεν ἐπιῤῥέον σείλαντες, ὕστω τῷ ἰσότητι τὸ λοιπὸν εἰσαγάγωμεν. Εναρχὸν τοίνυν ἐγραψάμεν νόμον πᾶσι ἀγωνίταις ἐκκλησίας ἁπάσης, μαγναηλοῖς τε καὶ λοιποῖς διακόσιν οἴκοις, μηδεμίαν αὐτοῖς εἶναι πραγμάτων ἀκινήτων ἐκποίησιν ἄδειαν. ἐφρώμεν γὰ τὸ πρᾶγμα σκληρότερον, καὶ κτ' μικρὸν εἰς ἑτέρας τὰς ἐκκλησιαστικὰς μεταβαινούσας κλήσεις, ὁδὲ πιμνημάτων ἀξίων καταβαλομένων, ὁδὲ χρείας ἀπαραιτήτ καθεστηκύσης ἐκποιεμένων. ἀλλὰ καὶ κτ' ἤδη τεθειμένων νόμων μυείας πρεσγεφάς γινομένας. ὥστε τὸν πρόσθεν ἀνελόντες ὁδόν, πᾶσιν ὁμοίως ἄβατον τὸν καθ' αὐτῶν ἐποιησάμεθα πρεσραφῆ. Αλ' ἐντεῦθεν κτ' τὸ πλέον μὲ αἱ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων διαγῶν οἴκων ὠφέλω) κτήσεις, ἡδέως τοιῶτας ἐλαττῶν ἀπρέβητ· ἀπλῶτησε ὁμως τι καὶ δύσκολον. δανείσμαθα γὰ ἢ πόῤῥωθεν συσπάσ), ἢ καὶ ὕστερον ἔκ τιν· ἀνάγκης, καὶ μάλιστα κτ' δημοσίας πρεφάσεως, οὐτοῖς ἐπισμῶσιν, εἰς ἐκποίησεως ἀναγκῶν τὰς ἱερὰς ἀναγαγεῖν οἴκους. κινητὴς γὰ ἔχ ὑπάρσης πρείσιας αὐτάρκως, ἐκινδυνεύομεν εἰς ἐραστὸν ἐλθεῖν ἀνάγκλιν οἱ τότων πρεσεστῶτες, ὅτε ἀποδόσαι δυνάμενοι, ὅτε ὄφειλ τὸ ὁφλήμασι λύσασιν ἐχύοντες· ἀλλὰ τὸ μὲ ἀντὶ τῶν ὁφλημάτων δυνάσθαι ἀντὶ καταβολῆς τοῖς δανεισταῖς διδόναι κτήσεις ἐκκλησιαστικὰς (μᾶ μόνοι τ πρεσηκύσης ἀκριβείας καὶ παρατηρήσεως χινομένης τ καταβολῆς) ἤδη πολλάκις ἐπετρέψαμεν, ὡς ἡδέ σαφῶς τοῦτο τῷ ἡμετέρῳ πρεσπεφυκὸς ἀνελόντες νόμῳ· εἰ ἢ σὸν ἰδιωτικῆς τις ἐσὶ δανειστὴς, ἀλλ' ἐπίκειται τὸ δημόσιον, καὶ ἀπαιτῆν τὰ ὀφλήματα, ἐσὶ ἢ δόσεία χρημάτων, λαβὼν ἢ ἀκίνητον, κλῆσιν ἐ δυνατὸν τὸ δημόσιον, ἐκχώρα χαλάσαι τι τ ἀκριβείας τ νόμῳ πρεσηκεν ἠνησάμεθα, καὶ εἰ τις ἀνάγκη τοιαύτη ῥήσειε, καὶ ἐκποίησιν ἐφέναμ σωσείδυμεν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ὥσπ τῶν ἀγιωτάτων τῆς ἐκκλησιῶν ἢ τῶν λοιπῶν σεβασμίων οἴκων δημοσίας ὀφειλὰ φόρους, ὄβεν ποίησιν τῶν τότων δόσεων σὺν ἔχοι, σωτήναμ πώσως εἰς τουτον, τὸς τε σὺν τῷ κλήρῳ, τὸν τε θεοφιλέσαγον ἐπίσκοπον αὐτῆς τε τ πόλεως, καὶ πρὸς γα τ τ μητροπόλεως, καὶ τῶν

8 De cujus debito ecclesiastico agitur.
9 Rerum scil. vel annonarum civilium, vel rusticorum mancipiorum, *Jul. const. 7.* adde *Nov. 7. ff. & eundem Jul const. 7.*
10 Et aliis contractibus. *Jul. constit. 7.*
11 Additur in editione Scrimg. δίχα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλ, id est, exceptis Constantinopolitanis.
12 Intelligit, *Novell. 7.*
13 Epitome *Novell. 7.*
14 Causa prohibitionis, *Nov. 7.*
15 Exinde scil.
16 Sensus est, Prædia ecclesiastica (si pecuniæ & mobilia desint) privato creditori in solutum dari: vendi item posse cum præsidis decreto, ita ut pretium solvat emptor & tributa quæ debet ecclesia: nec enim fiscus prædia in solutum accipit.
17 De eodem titulo.

Tit. I.

DE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM [16] ALIENATIONE ET [17] SOLUTIONE. [18]

Novella Constit. XLVI.

Imp. Justin. Auguſt. Ioanni gloriosiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

Et circa leges studium, & alia omnia à nobis ideo quotidie cum labore aguntur, ut utilitatem nostris subjectis inveniamus: quod effusum quidem immensumque est, removentes, quod autem & optimum & meritum, subrogantes. Sæpe quoque ex studio propter priorem immensitatem etiam ultra mensuram legem constrinximus: ut quod primitus effluebat retinentes, ita æqualitatem de cætero introduceremus. Nuper [19] igitur scripsimus legem de sanctissimis ecclesiis omnibus, & monasteriis, & reliquis venerabilibus domibus, nullam [20] esse eis rerum immobilium alienationis licentiam permittentem. Videbamus [21] enim causam effusam, & paulatim ad alios ecclesiasticas migrantes possessiones, neque pretiis solutis dignis, neque opere inevitabili imminente alienatis: sed etiam contra positas jam leges, decies millies circumventiones factas. Quocirca primam perimentes viam, omnibus similiter inaccessibilem contra earum facimus circumventiones. Sed hinc pleræque quidem sanctissimarum ecclesiarum aliarumque venerabilium domuum utilitatem habuerunt possessiones, nullo has minuere præsumente. Occurrit tamen etiam aliquid difficile [22], debita enim aut longo tempore constituta, aut etiam postea ex quadam necessitate, & maxime per fiscales occasiones eis accidentia, ad alienationis necessitatem sacras perduxerunt domos. Mobili enim non extante substantia sufficienti, periclitabantur in novissimam venire necessitatem harum præsules, neque vendere potentes, neque unde debita solverent habentes. Sed pro talibus quidem debitis posse pro [23] solutione creditoribus dari possessiones ecclesiasticas: tamen cum competenti subtilitate & observatione facienda solutione, jam sæpe permisimus: sicut neque palam hoc nostra prius permisimus lege. Si vero non privatus aliquis est creditor, sed imminet fiscus, & exigit debita, est autem inopia pecuniarum, accipere vero immobilem possessionem impossibile est: fiscum hic relaxare aliquid, subtilitate legis competere judicavimus. Et si qua necessitas hujusmodi fiat, etiam alienationem finere perspeximus.

Cap. I.

Sancimus igitur, si sanctarum aliqua ecclesiarum aut reliquarum colendarum domuum fiscales debeat functiones, & unde faciat harum redditionem, non habeat: convenire omnes in unum & quæ ex clero sunt, & Deo amabilem episcopum ejus civitatis [24], insuper & metropoleos,

poleos, & sacris[1] propositis eloquiis causam examinari: & si non apparuerit ullus[2] quæstus citra alienationem immobilis rei valens solvere fiscale debitum, tunc licentiam eis esse sententia tali procedente, & decreto[3] celebrato apud provinciæ judicem, etiam possessiones immobiles contingere, & eas alienare ad solutionem debiti: ementibus[4] quidem, in fiscum solventibus, & de suscepta[5] inde percipientibus & subeuntibus[6] fiscale debitum, & cautelam inde habentibus, & nihil metuentibus primitus positam legem: constitutis etiam fiscalibus de susceptis insinuatis[7] inter monumenta gestorum, deponentibus iis qui fecerunt ea, ut & apud sanctissimas ecclesias salventur data de susceptа, eo quod fiscalia soluta sint tributa, & omnia secundum nostram legem gesta sint: non potentibus aliquibus fingere fiscale debitum, & ita ad alienationes immobilium rerum accedere. Ideo enim & decreti factionem permisimus[8], ut & fiscale debitum testimonio pandatur, & ex quantis descendit temporibus, & quoniam non pecuniis solutum est, sed in necessitatem alienationis venit, ut veritas undique protestata sit: omnibus coram sacris Euangeliis agendis: scientibus & episcopis, & clericis, & aliis omnibus, quia Deus respiciet quæ geruntur ab eis: & si quid egerint per dolum, aut lucrum, aut machinationem: hoc in suis recipient animabus viventes ac morientes.

1 Καὶ τῶν ἁγίων προκειμένων λογίων.
2 Id est, nulla ratio.
3 Bona ecclesiastica vendi utiliter non possunt sine decreto judicis, *ut hic*, quod tamen immutatum est *Nov.* 120.
4 Emptoribus pretium fisco solventibus.
5 Ἀποδείξεις, id est, apochæ.
6 Id est, ita ut teneatur fisco ad id exsolvendum quod ecclesia fisco debuit.
7 Insinuati instrumenti exemplum peritur ex actis publicis, *l.* 4. *Cod. de fid. instr. l.* 2. *Cod. de discussorib.*
8 Hodie non requiritur decretum: satis enim est acta confici gratuito apud patriarchas, metropolitanos episcopos, secundum suam jurisdictionem, *Nov.* 120.
9 Pro soluto χῆμα, est titulus pro soluto, eo sensu: Privatum creditorem posse, titulo pro soluto immobiles ecclesiæ possessiones accipere.
10 Sanctæ Sophiæ.
11 Exteris, ταῖς ἔξω χωρίαις.
12 xv. *Scrimg.*
13 Hæ duæ voces non extant apud Scrimgerum, lata igitur fuit hæc constitutio anno 536. vel 537.
14 De præfatione instrumentorum. *Jul.* 8. *cap.* 178.
15 De præfatione instrumentorum *Jul. const.* 42.
16 Huc refer *cap.* 1. ℑ.
17 Hinc colligitur Nomen Christi necessario quoque præponendum esse instrumentis.
18 Omnibus sive in judicio, apud judicem, sive apud magistrum census, sive apud defensores, sive in urbe, sive in provinciis, *Jul.* 22. *cap.* 178.
19 Huc refer *c.* 2. ℑ.
20 Ideo constitutum fuit: quod tempus instrumentorum initiis, multifariam designaretur, puta Consulibus, indictionibus, mense & die adjectis. Quibusdam in civitatibus conditæ civitatis annos præscribi mos erat, Ægyptii annos numerabant ex suo Augustali, vid. quæ dixi ad *tit. C. de off. præfect. Augustalis.* Alii civitates per suos consules per lustra seu Olympiadas, vel quinque annos, tempora numerabant, ut Burdegalenses civitas & similia municipia. Quin & Romæ post vastationes Gothorum imperio Byzantium translato (ut Roma municipium potius quam sedes imperii videretur:) per Olympiadas ratio annorum cœpit computari, ut patet ex decreto Tert. Romæ urbis patricii, cujus ultima clausula ita legitur, 2. Kalend. Jul. anno imperii Justiniani V. LVI. Olymp. vid. *Scalig.* 2. *Auson.* 23. *in fine.*

Cap. II.

SI vero privatus aliquis creditor fuerit, possit secundum pro soluto[9] schema accipere immobiles possessiones, hic quoque decreto faciendo: pro mensura vero eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si vero fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem immobilium accedere secundum priorem observationem: ut nihil desit neque subtilitatis neque communis utilitatis.

Cap. III.

HIs autem universis sanctissimam majorum[10] ecclesiam felicissimæ hujus urbis, & ejus confinia, & orationum domos, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis quæ jam de hoc lancita sunt à nobis, in sua virtute durantibus. Si autem & aliqua monasteria sub eadem sanctissima majore ecclesia sint: nec ea sub præsentem facimus legem, forinsecis[11] in provinciis eam constituentes solum, in quibus multa quidem est inopia pecuniarum, per quam sanctissimæ ecclesiæ solvere per pecunias debita non valuerunt.

Epilogus.

†. Tua igitur celsitudo, quæ placuerunt nobis, cognoscens, secundum hæc procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Datum XIV.[12] Kal. Sept. *Constantinop.* post consul. Belis. V. C. anno[13] 11.

Tit. II.

UT[14] PRÆPONATUR[15] NOMEN[16] IMPERATORIS[17] DOCUMENTIS[18], ET UT[19] LATINIS LITERIS APERTIUS TEMPORA INSCRIBANTUR.

Novella Constit. XLVII.

Imp. Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

ILlud omnium honestius esse putandum documentum, & gesta, & quod omnino pro temporis memoria hominibus adinventum est, quod ipsa quoque commemoratione ornatur Imperii. Consules[20] etenim & indictiones, & quodcunque indicium temporum omnino est apud nos, sunt quidem forsan & hæc significativa horum quæ volunt: non tamen nos aliquod horum perimimus, sed majorem adjectionem eis imponimus: ut ex majoribus & perfectioribus eis temporum designetur cursus. Si quis enim respexerit[21] ad vetustissima hominem, & antiquæ reipublicæ: *Æneas*[22] nobis Trojanus rex, reipublicæ princeps: & nos quidem *Æneadæ* ab illo vocamur, sive quis etiam ad secunda[23] principia respexerit, ex quo pure Romanorum nomen apud homines coruscavit, reges eam constituerunt Romulus & Numa: ille[24] quidem civitatem ædificans, hic[25] autem eam legibus ordinans & exornans: sive etiam tertia[26] principia sumat quilibet imperii: Cæsarem maximum, & Augustum Pium: & ita rempublicam nobis inveniet hanc quæ nunc est valentem: sitque immortalis ab illis procedens[27]. Erit ergo absurdum in documentis[28] & iis quæ in judiciis aguntur, & absolute in omnibus, in quibus memoria quædam fit temporum, non imperium his præponi.

Cap. I.

UNde sancimus eos quicunque gestis[29] ministrant, sive in judiciis, sive ubicunque[30] conficiuntur acta, & tabelliones qui omnino qualibet forma documenta conscribunt in hac magna civitate, sive in aliis gentibus omnibus quibus nos præsidere dedit Deus, hoc modo incipere[31] in documentis: *Imperii*[32] *illius sacratissimi Aug. Imperatoru anno toto:* & post illa inferre consulis appellationem, qui in illo anno est: & tertio loco indictionem[33], mensem[34], & diem: sic enim per omnia tempus servabitur & pro imperii memoria, atque consulatus ordine, & reliqua observatione interposita documentis, inadulterata hæc valde constituentur. §. 1. Si qua vero apud Orientis habitatores aut alios homines observatio custodiatur in civitatum temporibus, neque huic invidemus, sed præscribatur quidem imperium: sequatur vero (sicut dictum est) consul & indictio, atque mensis, & dies secundum quam geruntur & conscribuntur quæ aguntur: & tunc inseratur etiam civitatis[35] omnibus modis annus. Nos enim auferimus quidem priorum nihil, imperiali vero additamento causam augemus. Et inchoetur mox auctore Deo à præcedente prima indictione, ita quodammodo eis scribentibus: *Imperii Justiniani sacratissimi Augusti & Imperatoru anno* 11. *post consulatum Flavii Belisarii clarissimi viri anno* 2. *die autem tot, & tot, Kal.* sicque in omnibus nominentur imperii anni, & nostri, in quantum eos Deus elongaverit, & de cætero imperatorum. Palam namque est, quia nunc quidem annum[36] xi. nostri scribunt imperii: inchoante vero Aprili mense, & prima die, in qua nos Deus Romanorum superposuit rebus, xii. annum scribent: & ita de cetero donec nostrum Deus imperium extenderit: ut nobis etiam hæc causa super leges, & harum celebrationem continue maneat immortalis[37], dum memoria imperii omnibus simul interfuerit caussis atque temporibus.

9 Schema accipere immobiles possessiones, hic quoque decreto faciendo: pro mensura vero eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si vero fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem immobilium accedere secundum priorem observationem: ut nihil desit neque subtilitatis neque communis utilitatis.
10 Sanctæ Sophiæ.
11 Exteris, ταῖς ἔξω χωρίαις.
12 xv. *Scrimg.*
13 Hæ duæ voces non extant apud Scrimgerum, lata igitur fuit hæc constitutio anno 536. vel 537.
14 De præfatione instrumentorum. *Jul.* 8. *cap.* 178.
15 De præfatione instrumentorum *Jul. const.* 42.
16 Huc refer *cap.* 1. ℑ.
17 Hinc colligitur Nomen Christi necessario quoque præponendum esse instrumentis.
18 Omnibus sive in judicio, apud judicem, sive apud magistrum census, sive apud defensores, sive in urbe, sive in provinciis, *Jul.* 22. *cap.* 178.
19 Huc refer *c.* 2. ℑ.
20 Ideo constitutum fuit: quod tempus instrumentorum initiis, multifariam designaretur, puta Consulibus, indictionibus, mense & die adjectis. Quibusdam in civitatibus conditæ civitatis annos præscribi mos erat, Ægyptii annos numerabant ex suo Augustali, vid. quæ dixi ad *tit. C. de off. præfect. Augustalis.* Alii civitates per suos consules per lustra seu Olympiadas, vel quinque annos, tempora numerabant, ut Burdegalenses civitas & similia municipia. Quin & Romæ post vastationes Gothorum imperio Byzantium translato (ut Roma municipium potius quam sedes imperii videretur:) per Olympiadas ratio annorum cœpit computari, ut patet ex decreto Tert. Romæ urbis patricii, cujus ultima clausula ita legitur, 2. Kalend. Jul. anno imperii Justiniani V. LVI. Olymp. vid. *Scalig.* 2. *Auson.* 23. *in fine.*
21 Historiæ Romanæ brevis & succincta partitio. 22 Vid. *Liv.* 1. 23 Consules intelligit: tria enim fuerunt præcipua tempora apud Romanos, Regum, Consulum, Imperatorum. 24 Vid. *Plutarch. in Romulo.* 25 Vid. *Plutarch. in Numa.* 26 Id est, Cæsarum: quorum principium lex 2. §. 11. *ff. de orig. jur.* refert vere ad necessitatem, id est, ad vim populo factam. Ammianus, paulo civilius, ad liberum populi arbitrium. Ideo, inquit, urbs venerabilis post superbas efferatarum gentium cervices oppressas, latasque leges fundamenta libertatis & retinacula sempiterna, velut frugi parens, prudens & dives Cæsaribus tanquam liberis suis regendi patrimonii sui jura permisit. 27 Hoc innuit, sub Regibus, Romanos suos annos numerasse per reges, sub consulibus per consules. 28 Id est in instrumentis. Goth. Nomen Principis regnantis in instrumentis adhiberi solet. Vid. Glossi. *in l.* 3. *Cod. de Tabell. l. penult.* §. 1. *ff. de pignorib. l.* 3. *Cod. de diversi. rescriptis & ibid. DD.* plures solemnitates vid. apud Wesenbec. *parat. de fide instrument. num.* 5. Ans. 29 Actis publicis. 30 Apud magistrum census apud defensores sive apud tabelliones. 31 Instrumentis actisque omnibus nomen imperatoris præponendum. 32 Βασιλέως τῦ ἁγιωτάτου, καὶ αὐτοκράτορος ἔτους τοσῶδε. *Scrimg.* Imperante illo divo Augusto, imperii anno illo, *Jul. c.* 178. 33 Indictio spatium 15. annorum. Is numerandi mos cœpit, non tempore Theodosii magni, ut putat Cedrenus, sed Constantini, ut & fastis Onuphrius prodidit, in quibus sub Constantini 11. consulatu & Licinii 11. ita est, Ἰνδικτιῶνων Κωνσταντινιανῶν ἐντεῦθεν ἀρχή. Incipiunt autem Indictiones mense Septembri, *l. ult. in fin. C. de annon. l.* 1. *C. de militari veste: Nov.* 128. Interim notandum hæc esse paria quinto, indictione quinta, fusione quinta. *l.* 6. *C. Theod. de indulg. tribut.* vid. *Cujac. Cod. de indictionibus.* 34 Vide quæ scripsi ad *l.* 3. *ff. de accusat.* 35 Quædam enim civitates, ut antea ottendi, conditæ fuæ civitatis annos numerabant, à prima institutione municipii. vid. *Scalig.* 2. *Auson.* 23. 36 Prima die Aprilis Justinianus Imperator inauguratus est. 37 Tempore, quo primis auspiciis in mundanum fulgorem victura dum erunt homines, Roma. *Ammianus* 14.

Θείων ἀγορευμένων λογίων τὸ πρᾶγμα ἐξετάζοντα, καὶ εἰ μὴ φανείη μηδὲν εἰς πρᾶξιν σκοπήσεως χωρὶς δυναμένου λύσαι τὸ δημόσιον ὄφλημα πλειόνων ἀξιωμάτων οὐσῶν (ψηφῷ πειθοῦς ἀρχόντων, καὶ δεκρήτῳ νομίμῳ παρὰ τῆ ὑπερτάτης ἀρχουσῃ) καὶ κλήσεσιν ἀκινήτων ἀπτούσας, καὶ ταύτας σκοπιεῖν εἰς λύσιν ℑ. ὀφλήματος τὸ μὴ ἀνυσθέν, ἐπὶ τὸ δημόσιον κατακλάζοντος, καὶ τὰς ἀποδείξεις ἐκείθεν λαμβανόντων, καὶ ὑποτιθόντων τὸ δημόσιον ὄφλημα, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐκεῖθεν ἐχόντων, καὶ ἐδὲν δεδιότων τ ἐμποδὼν τεθέντα νόμον παρ' ἡμῶν τῆ ℑ τῶν περὶ τοιαυτῶν, ἀνδυσιῶν, τόκα τοῖς τ νόμου, καὶ ℑεσιτῶν τ τῶν δημοσίων ἀποδείξεων ἐμφανῶν ὑπομνήσεσι γινομένων, καὶ κατατεθειμένων τ πεποιημένων αὐτοῖς· ἵνα καὶ ἀληθὴς τοῖς ἀγωνίσεσι σκληρίας συζοῦσι φανῇς ἀποδείξις ℑ καὶ τῆς δημοσίας κατασβεσθείσης φλογὸς, καὶ ℑ πάντα κῦρος τ ἡμέτερον πίπτοντος νόμου. ὃ δυναμένων πάντων πλαττειν δημόσιον ὄφλημα, καὶ ὕστως ἐπὶ τὰς ὑποθήκας τ ἀκινήτων χωρεῖν. Δεῖ δὲ τὸν μὲν καὶ τῶν δεκρήτων ποιῆσθαι ἐπιτρέψαμεν, ἵνα καὶ τὸ δημόσιον ὄφλημα μαρτυρῆται, καὶ ἐκ πόσων κρίσεων χρόνων, καὶ ὅπως οὐκ ἐκ χρημάτων ἐλύθη, ἀλλ' εἰς ἀνάγκην ἐκποιήσεως ἦλθεν· ὅπως μὲ τὰ τ ἀληθείας πανταχόθεν μαρτυρῶν, πείσῃ τοῖς ℑ θείων εὐαγγελίων πραττόμενον. εἰδέτων τε τῶν ἐπισκόπων, τ τε κληρικῶν, καὶ ὅσοι γε τ ἄλλων ἀπάντων, ὡς θεὸς ἐπόψεται τὰ γινόμενα παρ' αὐτῶν, καὶ εἴ τι πράξαιεν κατ' δόλον, ἢ κέρδος· ἢ μηχανὴν, τοῦτο ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀπολήψουσι ψυχαῖς, ζῶντές τε καὶ τελευτῶντες.

ΚΕΦ β'.

ΕΙ μὲ ἔν ἰδιώτης τις ὀφειλόμενον εἴη, δυνατὸν, κατὰ τὸ pro soluto χῆμα, λαμβάνειν ἀκινήτους κλήσεις, κανίζεσθαι δεκρήτῳ νομίμῳ, καὶ ὅσος τὸ μέτρον τῶν τῆς ἀληθείας ὀφειλομένων αὐτῷ, σεσκυρμένων αὐτοῖς τ κλήσεων· εἰ ℑ ὄφλημα δημόσιον εἴη, δυναμένων αὐτῶν εἰς ἐκποίησιν ἀκινήτων χωρεῖν, κατὰ τὸν ἐμπροσθεν παραστήσαν, ὥστε μηδὲν ἐλλεῖψαι μηδὲ τ ἀκριβείας, μηδὲ τ κοινῆς λυσιτελείας.

ΚΕΦ. γ'.

ΤΟύτων ℑ ἁπάντων τὸν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τ δυδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ τὸν αὐτῆς διοικητὰς, καὶ τὰς δύκησίας οἴκους (ὧν αὐτὴ τὸν φροντίδα ἀναδέδεκται) πᾶσιν ἐξαιρέμεν τρόποις, τ ἤδη θεσπισθέντων παρ' ἡμῶν, ἐπὶ τ οἰκείας μόνον ἰσχύος. εἰ ℑ καί τινα μοναστήρια ὑπ' αὐτὸν τὸν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν εἴη, ἀδὲ τοῦτο κατὰ τ παρόντα ποιήμεθα νόμον, τοῖς ἔξω χώραις αὐτὸν ἐφιστάντες μόνον, ἐν αἷς πολλὴ τις ἐσὶν ἀπορία χρημάτων, καθ' ὧν οἱ ἁγιώτατην ἐκκλησίαν λῦσαι δι' χρημάτων τὰ ὀφλήματα οὐκ ἂν δυνηθεῖεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν κινῶσκοι, κατ' τὰς θείους τοῖς ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς πράγμασιν ἐκποιήσεις παραφυλάττοι. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinopol.* Post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Περὶ ℑ παρατίθεσθαι τὸ ℑ βασιλέως ὄνομα ἐν τοῖς συμβολαίοις καὶ ὑπομνήμασι, καὶ ὥστε δεῖν τ Ρωμαϊκῶν γραμμάτων σημαινούσης τὰς χρόνους σαφήστερον γράφεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μζ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΚεῖνο πάντων εἶναι σεμνότατον καὶ συμβόλαιον καὶ ὑπόμνημα, καὶ εἴ τι πᾶς ὅλως εἰς χρόνου μνήμην ἀνθρώποις εὑρήσῃ], νομιστέον, ὅσῳ καὶ αὐτὴ κοσμεῖται τῇ τ βασιλείας μνήμῃ. ὑπατεῖ μὲν, καὶ ἐπισημήσεις, καὶ εἴτε ἄλλο τι δεῖγμα τ χρόνων ὅλως ἐσὶ παρ' ἡμῖν, ἴσα μὲ ἴσως καὶ αὐτὰ δηλαδὴ τούτων ὧν βάλεται τις· ἀ μὴν ἡμεῖς τ τούτων αὐξανόμεν, ἀλλὰ μείζονα προσθήκην αὐτοῖς ἐπιτίθεμεν, ἵνα ὦ μειζόνων τὸ τελεωτέρων αὐτοῖς ὁ τ χρόνων δηλοῦται δρόμος. εἰ γάρ τις ἀπίδοι πρὸς τὰ παλαιότατα πάντων ἀρχαῖα ℑ πολιτεύματος, Αἰνείας ἡμῖν ὁ Τρωὸς ὁ βασιλεὺς τ πολιτείας ἐξάρχει, Αἰνειάδαι τὲ ἡμεῖς ἐξ οὗ κείνου καλούμεθα. εἶτε τις καὶ εἰς τὰς δεύτερας ἀρχὰς ἀναφοίτ, τὰς ἐξ ὧν βασιλείας, τ Καίσαρα τ μέγαν καὶ Αὔγυστον τ σεβαστὸν· καὶ ὅτω τὴν πολιτείαν ἡμῖν ἐξούρησε τῶν νεῶν δὴ τούτων κρατῆσαι (εἴη ℑ ἀθάνατον) ἐξ οἰκείων προθύμων. ἔσιν ὧν ἄτοπον, ἐν τοῖς συμβολαίοις καὶ τοῖς ἐν δικαιηρίοις πραττομένοις, καὶ ἁπλῶς ἐν ἅπασι ἐν οἷς μνήμη τὶς γίνεται χρόνου, μὴ τῶν βασιλείων ἡγεῖσθαι τάττειν.

ΚΕΦ. α'.

ΟΘεν ℑαπίζομεν, τάς τε ὅσοι τοῖς πραττομένοις ὑπηρετοῦσι, εἴτε ἐν δικαιηρίοις, εἴτε ἄνθα ἂν σπουδὴν πράξεις, τάς τε συμβολαιογράφους, καὶ τὰς ὅλως καθ' οἱονδήποτε χῆμα συμβόλαια γράφοντας, (εἴτε ἐπὶ τούτῃς τ μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν ὧν ἡμῖν ἐξάρχειν δέδωκεν ὁ θεὸς) ὕτω πως ἀρχαῖα τ συμβολαίων, Βασιλείας τῶδε ℑ θειοτάτῳ αὐγύστῳ καὶ αὐτοκράτορι ἔτους τοσῶδε· καὶ μεῖ' ἐκεῖνα ἐπιφέρειν τῷ ℑ ὑπάτῳ ἀναφορέαν ℑ καὶ ἐκείνο τὸ ἔτ[ος] ὕτ[ος], καὶ τελέτων ἐπινέμησιν πεντεκαιδεκάτου ℑ μηνὸς, καὶ τ ἡμέρας. ὕτω γὰρ ἂν ἀβλαβὲς πάντων ὁ χρόν[ος] τηρῆτο, καὶ ἥτε τ βασιλείας μνήμη, ἥτε τ ὑπαλείας τάξις, ἥτε λοιπὴ παρατήρησις ἐγκειμένη τοῖς συμβολαίοις, ἀνόθευτα ταῦτα κατ' πολὺ κρίσησι. § α'. Εἰ ℑ καί τις παρὰ τοῖς τῶν ἐθνῶν οἰκήσειν, ἢ ἄλλοις ἀνθρώποις φυλάττεται παρατήρησις ἐπὶ τοῖς τ πολέων χρόνοις, ἀδὲ ταύτῃ βασκαίνομεν· ἀλλὰ σεσπεύχθω μὲν ἡ βασιλεία, ἐπίδοσιν ℑ, ὡς εἰρῆ], ὁ, τε ὕπατ[ος], ἥτε ἐπινέμησις, ὁ, τε μὴν, ἥτε ἡμέρα καθ' ἣν πρᾶτ[αι] ℑ γράφ[ε] τὰ συνόμολ· τῶν ἀκινήτων ℑ ἐπεκλάθω καὶ τὸ τ πόλεως πᾶσι τρόπους ἔτ[ος]. ἡμεῖς ℑ ἀφαιρῶμεν μὲ τ ἐμπροσθεν ἀδὲ ἓν, βασιλικὴ ℑ σεσθένη τὸ πρᾶγμα αὔξομεν. καὶ δεχόμεθα καὶ δύο ἀπὸ τ ἡμῶν ἢ ἀπὸ τ ἐκείνων ἐπινεμήσεις ἥτε πως αὐτῶν χρονῶν, Βασιλείας Ἰησιανοῦ ℑ θειοτάτῳ αὐγύστῳ καὶ αὐτοκράτορ[ος] ἔτους ἐνδεκάτῳ, μὲ τῶν ὑπαλείων Φλαβίου Βελισαρίου ℑ λαμπροτάτου, ἔτους δευτέρου, τῇ αὐτῇ τοσῶνδε. ὕτω τὲ οὐ ἅπαξ ὀνομαζόμενα τὸ τ βασιλείας ἔτη, τ τε ἡμετέρας, ἐφ' ὅσον ἂν αὐτῶν ὁ θεὸς μηκύνοι, τ τε ℑ ἐφεξῆς αὐτοκρατόρων. σεσθήλον ὂν, ὡς πᾶσι μὲ ἔτους ἐνδεκάτου τ ἡμετέρας γενήσεται βασιλείας· δεχομένῳ ℑ ἀπελλίῳ μηνὸς, κατ' τὸν αὐτὸν ἡμέραν καθ' ὃν ἡμῖς ὁ θεὸς τοῖς ῥωμαίων ἐπέγησε πραγμασι, δεδώκασιν ἔτ[η] ῥαψῳδοῦντες ἐφεξῆς ὕτως, ἕως ἡμῶν ὁ θεὸς τὸν βασιλέων ἐκλείνοι· ἵνα ἡμῖν καὶ τῶν τὰ πρᾶγμα, σεσῶς τοῖς νόμοις καὶ τῇ τότων ποιήσῃ, μύροι διὰπαντὸς ἀθανασίαν, τ μνήμης τ βασιλείας παντὶ συμπαρεγκωμάζοντος πραξιματι τε καὶ χρόνῳ.

ΚΕΦ. β'.

Κ Ε Φ. β'.

Ὡς τ τοῖς Ρωμαϊκοῖς ὑπομνηματογράφοις στοιχείοις χρόνοι σαφέστεροι ὑπογεγράφθαι.

Κ Αλῶς μέντοι ἐποιήσαμεν, ὥστε, ἐπειδὴ οἱ τ χρόνον οὐ τοῖς δικαιοπράξιν ἐπιγραφόμενοι, μ τ ἀσαφῶν σημείων καὶ ἀγράφων γεγραμμάτων δηλοῦσιν αὐτόν, ᾧ ἐφυλάξαμεν σὺν πάσῃ ἐπιμελείᾳ, τὸ μεθ' ἑκάστην τὴ γεγραμμένην τοῦ τ χρόνου προσθήκην, ἕτερον ὑποτίθεσθ, τοῦτον δὴ τὸν κοινὸν καὶ ἁπλοῦν σαφῆ, καὶ ἀναγνώσεσθ παρὰ πάντων ῥᾳδίως δυνάμενον, καὶ δηλοῦντα τ τ πραττομένων χρόνον· ἵνα μὴ ἀβουλησίαν αὖ ἀναζητοῦντες τ χρόνου, εἶτα πολυωρήσωμεν μᾶλλον ἐσόμεθα πρὸ πάντων ἐπιμελῶς τοῖς ἀληθείας γνώσκουσιν· ἀλλ' οἱ μ τὰ ἐφεξῆς καὶ μ τ τῶν ὑπογεγραφῶν τ ἀσαφῶν χαραγμάτων, τ ἐκδοθ εἰς φῶτας, γεγραμμένων ἐκλιπαρεῖν ὑποτίθεσθ τ χρόνον· οἱ δ Ρωμαϊκὴν πᾶσι τ πάντες χάριτα κρίνοντες τάξεις, Ρωμαϊκοῖς μ ὑπογεγραφῶν γεγραμμένοις ἐχρῶν, ὑπεκειμένοις τοῖς ἀσαφέσιν ἐκείνοις στοιχείοις· σαφέστερον μᾶλλον τάξ τ ἔξωθεν γεγραμμένων, καὶ ὡς ἔξεστι πᾶσιν ἀναγινώσκειν τοῖς ὅλως συμβαίνουσι Ρωμαϊκῶν σὺν ἀκριβείᾳ μαθεῖν.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ θεσπισθέντα ἡμῖν καὶ ἀφ' ἑνὸς ἕ θείου δηλώματα νόμου, ἔν τε ταύτῃ τῇ μεγάλῃ πόλει, ἔν τε ταῖς ἐπαρχίαις ἀπάσαις ὧν ἀρχὴ, φανερὰ καὶ ἀσπαστὰ ἔσται· ὥστε μηδένα τολμᾶν ἑτέρως ἀσεβεῖν τ χρόνον, ἢ πάσαι πραττέιν, ἀλλ' ἕκαστα καθάπερ ἡμεθα θέσθαι διωρίσαμεν. Dat. pridie Kal. Sept. Imp. Dn Justin. PP. Aug. ann. post Belis. V. C. Cons.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ γ'.

Περὶ ὅρκου δοθέντος τοῦ ἑ τελούντος ὑπὲκειν ἑ μέτρῳ τ ἰδίας οὐσίας.

Δ Ι Α Τ Α Ξ Ι Σ μή.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

Π Ρ Ο Ο Ι Μ Ι Ο Ν.

Α ΕΙ τοῦτο ἦναι πεποιήμεθα σκοπὸν, τὸ πᾶς ἀφανισθῆσες τ τελούντων εἶναι βεβαίας, εἰ μὴ μάχοιτ νόμῳ, ᾧ φανερῶς ἐναντιοῦτο τοῖς ἐκείνου δόκεσιν. Ἰσμὲν τοίνυν καὶ ἐν τοῖς προφθάσι κεῖσθαι καὶ ἐσπουσμένοις ἡμῖν, ὡς ἀβεβήλωτός τις σὺν ὅρκοις τὴν ἑαυτοῦ ἀπέρασιν εἴπατο, καὶ ὅτι τοῦτ μόνῳ κωλύμπτει τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις. τινὲς δ ὕστερον αὐτὴν τ κληρονόμων ἐᾶσθ τοῦτο ἀναδύσιν, ἑ δίκαια ποιοῦντες· ὅτι τ μ ἰδίας ἐκείνῳ κληρονομοῦσι, καὶ τοῦτο πείθον τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἀφεστιμμένοις· ἃ δ εἶναι μεθ' ὅρκου, τοῦτο σὺν ἐπ κύρια μένειν, ἐάν φυλαττῆται αὐτὸ κτ τ ἀσφαλῆ τρόπον βάλον). καίτοιγε τοῖς ἡμετέροις δοκεῖ νόμοις ἐν πᾶς εἶναι ἀσφαλὲς τὸ ἑ κληρονόμος καὶ τὸ ἑ εἰς αὐτὸν πραχθέντ τ κλῆρον. ὥστ σὺν αὐτῇ τῆς αὐτοῦ ἑαυτοῦ φησὶν ἀφαιρέσεως, καὶ ὅσῳ εἴτε καὶ ἐπίμοσε κύριον εἶναι, τοῦτο μὴ βάλλεσθ κρεῖττ, ἀλλὰ ἀσφαλῆ τοὺς οἰκείους ἀφαιρέσεως λόγους.

Κ Ε Φ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ τις ἀπεγγράφων πεποιηκὼς, εἴτε ἰδιόχειρον, εἴτε δι' ἑτέρου μ γράφεσαν, παρ' αὐτὸ ὑ ὑστεπημειωθείσαν· ἢ σὺν ταῖς αὐτοῦ ἀφαιρέσεις τὸ τ ὑσίας τ αὐτοῦ μέτρον ποιήσ φανερὸν, (τ κληρονόμων ὄντως τ μ λόντων, τ ὑ παρόντων, ἢ κ πάντων παρόντων) μὴ ἐξεῖναι τοῖς κληρονόμοις ἀσφαλῶς ταῦτα ἀναδύσιν, μηδὲ λέγειν ὡς τ κληρονόμων τὰς ἀπόκρυψιν ποιησάντων ἔξω τ ῥηθέντων παρὰ τ τελούντων. ἀλλ' ἐᾶσθ ὅρκου ὁ τελούτων τοιοῦτος, ἢ διομόσασθαι κτ τοῖς ἑαυτοῦ ἀφαιρέσεις καὶ ἐπὶ τ μ ἀδόντων, τ ὑ παρόντων, ἢ κ πάντων παρόντων) μὴ ἐξεῖναι τοῖς κληρονόμοις ἀσφαλῶς ταῦτα ἀναδύσιν, μηδὲ λέγειν ὡς τ κληρονόμων τὰς ἀπόκρυψιν ποιησάντων ἔξω τ ῥηθέντων παρὰ τ τελούντων. ἀλλ' ἐᾶσθ ὅρκου ὁ τελούτων τοιοῦτος, ἢ διομόσασθαι κτ τοῖς ἑαυτοῦ ἀφαιρέσεις καὶ ἐπὶ τ μ ἀδόντων, τ ὑ παρόντων, ἢ κ πάντων παρόντων) μὴ ἐξεῖναι τοῖς κληρονόμοις ἀσφαλῶς ταῦτα ἀναδύσιν, μηδὲ λέγειν ὡς τ κληρονόμων τὰς ἀπόκρυψιν ποιησάντων ἔξω τ ῥηθέντων παρὰ τ τελούτ

§. 1. Hæc nos dudum ſancientes correximus [1], annum [2] quidem deputantes appellationem offerenti, ſive ipſi ſecundum ſe ingredienti, ſive communiter: quatenus intra hanc litem exequatur, & mereatur quæ juſta ſunt, & non relinquat ea ſine proviſione, deinde propter clementiam, ſi per occaſionem judicis appellatio prolongetur, aut per aliam quamlibet cauſam inevitabilem, etiam alium adjicientes annum: poſt quem niſi litem compleverint, ratam manere victoris ſententiam ſancimus. Hæc itaque placuerunt nobis, & communi lege conſcripta ſunt: & obtinere legem hanc volumus, & obſervationem illius. §. 2. Sed plurimi interpellaverunt nos, dicentes ſe quidem denunciaſſe appellantibus, & voluiſſe litem examinari: non tamen ab ipſis judicibus impetrare valuiſſe, propter quaſdam forſan inevitabiles occupationes. Alii vero etiam ventorum [3] immenſitatem accuſaverunt: & quia navigare non licuiſſet de provincia, contrariis flantibus ventis: per terram vero venire non valentes propter inopiam, aut certe quia in inſula commanentes, aliter niſi per mare venire non poterant: & propterea non valuerunt examinare uſque ad finem negotium, neque ſecundo anno: & quidam tempeſtatum acerbitatem, alii languorem inevitabilem, quæ omnia ex ipſis agnoſcimus rebus nobis inſinuatis. Unde nos hæc juſte moverunt, & legem tranſcendere nolentes, & iis qui per talem quandam fortunæ circumventionem læduntur, dare præſidium poſſibile cupientes.

1 *d.* §. 4.

2 Appellationis cauſa intra annum finienda.

3 Venti contrarii navigationi, moram excuſant. adde *l.* 2. §. 3. *ff. ſi quis cautionibus.*

4 Id eſt, & ſi condemnatus priori judicio non compareverit. Goth. De temporibus appellat. & ad hanc Novell. vid. Rittershuſ. *in expoſit. Nov. part.* 10. *cap.* 3. Ans.

5 Κατὰ τὴν ἄποδον κατὰ κυρίαν σημαινόμενον οὐκ ἀπαντήσας, id eſt, & neque ingreſſus fuerit, ſeu comparuerit ad diem præfixum. Nam quas Græci κυρίας ἡμέρας dixere. XII. tabulæ appellant ſtatos dies, ſtata tempora, Gallis *jours prefixes, jours d'aſſignation.* Num bene hic fatales dies? Bodinus 3. *Reſp.* 6. non putat. errori cauſam dediſſe cenſet, quod qui ex Græco Latinos fecerunt has conſtitutiones, videantur legiſſe κυρίας ἡμέρας pro κυρίας. vide *l.* 12. §. 7. *Cod. de ædificiis privatis.* κῆρ enim fatum ſignificare, ἐκ τὸ κηρῷ τὸ στρίσκω. κυρίαν vero fatalem diem. Demoſthenes contra Midiam, ἐπειδὴ γὰρ ἡ κυρία τοῦ νόμου. & contra Stephanum κυρίαν ἐζημίωμαι. & ad Nicoſtratum, ἡμέραν διωμοσάμην. Alii appellant ἡμέραν ἀπρόσκοπον καὶ ἀφωρισμένην, ſtatuta tempora, *l.* 3. *Cod. de temp. appell.* Hinc Syneſius epiſtola ad Theophilum vocat ultimum vitæ diem κυρίαν. Plura vide apud Bodinum *dicto loco.* qua in re videtur parum diſſentire à Cujacio. adde quæ de fato cauſarum ſcripſi ad *l.* 14. *C. de advocat. diverſ. jud.*

6 Id eſt, & periculum ſit, ne biennii tempus effluat.

7 Tacite.

8 Κατὰ κυρίαν, *au jour preſix, au propre jour qui à eſté prefix.*

9 Τῇ ἀληθείας, id eſt, ſi re vera.

10 Nota, quid victori agendum ſit apud *Ephetem* ſeu judicem appellationis, victo per biennium non proſequente cauſam appellationis.

11 Qui per biennium ceſſat in cauſa appellationis, litem deſeruiſſe dicitur.

12 Id eſt, in lite.

13 Id eſt, condemnabitur, & ita præſens abſenti poteſt condemnari: quoties ſcilicet jure deſtituitur, ſed tamen ceſſator & abſens ſemper condemnabitur in expenſis, ſive vincatur, ſive vincat.

14 Tacite confirmatur ſententia victoris poſt biennium.

15 De comparatione literarum ſive ex publico inſtrumento, ſive ex chirographo. *Jul. cap.* 282.

16 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Ad hæc, C. de fide inſtrumentorum.*

CAP. I.

Ut imminente biennii ſine appellationis cauſa pertractetur.

QUid ergo agere oportebat, niſi ad legem aliam reſpicere, quæ digne cauſam juvaret? Obſervatio ſi quidem reliqua prædictæ legis noſtræ (ſicuti prædiximus) per omnia cuſtodiatur. Si vero pro veritate inevitabile quiddam evenerit: & qui appellationis litem exequitur [4], non obſervet: & licet [5] ingreſſum & fatalem fecerit, non occurrat: & periclitetur [6] biennii compendio tempus: tunc confirmari [7] victoris ſententiam, (quod etiam prior noſtra dicit lex) ſed cum quadam ſubdiviſione, quam in præſenti adjicimus. Quia enim victores juvimus immenſitatem temporis fingentes iis qui appellationem quidem & per [8] fatalem ingrediuntur, non tamen ulterius examinationem ſubire volunt, aut etiam in medius certaminibus relinquunt eam, propterea parvo quodam victores minuentes, conſideravimus bene forte quod decet. Volumus etenim eum qui vicit cauſam, ſi voluerit pro [9] veritate firmari ſententiam: non ex circumventione, nec tempore quodam, ſed ex ipſa rerum veritate (etiam deſerente eo qui appellationem obtulit) ingredi: & hoc ipſum accuſare [10] & quærere deſertorem: & [11] ſive invenire eum valuerit, ſive illi non apparreat, ſuas allegationes deducere ad medium: quippe biennio inſtante: ad finem tamen, ita ut unus forte ſuperſit negotio menſis: & ſiquidem apparuerit ſuperior, firmam eſſe ſententiam: ſi vero inferior circa [12] certamina, etiam eo qui appellationem obtulit, & fatalem ingreſſus eſt, non obſervante cauſam ſuſcipiat [13] ex jure decretum. Illo tantummodo adjecto, ut ſive obtineat cauſam is qui etiam prius vicit, ſive circa eam minor inveniatur, expenſas ei modis omnibus poſt appellationis ingreſſum factas deſertor præſtet. Sive namque obtineat cauſam occaſione expenſarum: ſecundum hoc ipſum quod etiam vincit, recte juſtum eſt etiam expenſas accipere: ſive minor inveniatur, eo quod omnino ille deſeruit: & contingit eum etiam deſerentem vincere: expenſas quidem præſtet: ſententia vero fruatur, gratias agens Deo, & præſenti legi ita juſtitiam ſibi ſervanti, & tantummodo in expenſas damnificanti: quibus non lex, ſed ipſe abſens ſe damnificavit. Si [14] vero neuter occurrit, neque victor, neque victus, qui etiam ſecundum fatalem poſtea ingreſſus deſeruit, ſententia victoris maneat firma: omnibus reliquis ſuper appellationibus ſcriptis legibus, exiſtentibus & in ſpatiis temporum, & in aliis, hanc enim legem ſpecialiter ſuper iis qui poſt ingreſſum fatalis factum deſerunt, ponimus nihil aliarum legum aut temporum appellativorum neque perimentes, neque permutantes: firmas igitur eas etiam per hanc ponentes legem. §. 1. Illud quoque determinare optimum eſt: ſiquidem victores contingit jam ſententiam promereri, firmas declarantem eorum victorias: his eos frui: nihil enim eorum quæ jam determinata ſunt, commovemus. Si vero hactenus pendent, biennio inſtante, & nondum tranſacto: & nondum decreto firmatæ: etiam iſtæ eandem mereantur examinationem: & ita potiantur victores ſententiis, ſi eas recte habere monſtraverint.

CAP. II.

Ut [15] *ex ſolis documentis publicè celebratis comparationes fiant, exceptis privatis, quibus adverſarius pro ſe utitur.*

ILlud [16] etiam judicavimus huic oportere adjici legi: Quia enim dudum [17] ſcripſimus legem volentem ex propria [18] manus ſcriptura nullam fieri comparationem [19], ſed ex ſolis documentis publice celebratis: videmus autem cauſarum experimentum egere competenti correctione in lege: & hoc ex ipſo litigantium invenimus experimento: emendare eam ſecundum hoc volumus ſchema. Crebro namque proferens quidam cujuſdam [20] manus documentum, & ex ea faciens aut conventionem, aut ſuarum allegationum probationem: cum ejuſdem manus adverſa pars protuliſſet literas, & legitimam probationem exinde vellet fieri, ex quibus ipſe adverſarius illud obtulerat: ille utebatur lege [21], quia oportet ex publice confectis documentis fieri comparationem, & non ex aliis quæ à quoquam ſcribuntur. §. 1. Sancimus, ſi quando aliquid tale contigerit, & quiſpiam voluerit ſecundum eas quæ ab adverſario prolatæ ſunt literas, fieri examinationem, non accuſetur hoc tamquam non recte ſit factum. Cui enim ipſe credidit, & quod protulit is contra quem & ex quo ſuas affirmat allegationes, hoc [22] non accuſet: neque prohibeat comparationem literarum ad eum fieri: licet contingat eſſe documentum manu cujuſcunque [23] conſcriptum. Neque enim ipſe ſibi reſiſtit, & quæ affirmavit, hæc accuſavit.

§. 2. Si vero etiam ex publicis archivis proferatur charta, velut [24] de ſuſcepto deſcriptio, menſæ glorioſiſſimorum præfectorum [25]: (novimus enim etiam aliquid tale quæſitum) & quod ex publicis archivis profertur, & publicum habet teſtimonium, etiam ſuſceptibile hoc eſſe ad collationes manuum ponimus [26]. Ubique enim falſitatis peccatum odio habentes, & [27] jusjurandum [28] præbere diſcutientes, & eximen-

§. α'. Ταῦτα ἡμεῖς πρόσθεν νομοθετήσαντες ἐπλημμελήσαμεν, σιωπῶντι τῷ πέρατος τοῦ τῶν ἔφεσιν ἐπιδόντι, εἴτε αὐτῷ καθ' αὑτὸν εἰσελθόντι, εἴτε καὶ συσσάλλω, ἐφ' ᾧ τι εἶναι τάττε τὴν δίκην ἀμφισβητοῦς, καὶ τυχεῖν τῆς δικαίας, καὶ μὴ καταλιπεῖν αὐτὴν ἀνεπιόητον. εἶτα ἀφ' φιλανθρωπίας, εἰ παρά τὴν αἰτίαν ἡ δικάζοντος τὸ τέρμα ἐφίστοιτο ἐπιχεῖν, ἢ καὶ ἄλλῳ τινὶ προθεσμίαν ἀπαραίτητον, καὶ ἕτερον προθέντες σιωπῶντα. μαθὸν δὲ εἰ μὴ τὴν δίκην πληρώσειαν, κυρίαν μένειν τῆς νενικηκότι τὴν ψῆφον ἐβεβαιώσαμεν. Ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐδέδοκτο ἡμῖν, καὶ εὐ κοινῇ γάγραπται νόμῳ καὶ κρεῖττόν τι τὸ νόμου τοῦτο βουλόμεθα, καὶ τὴν σκέψιν παρατήρησιν. §. β'. Ἀλλά πολλοὶ προσῆλθον ἡμῖν, φάσκοντες αὐτοὶ μὲ προσειλεῖλαι τοὺς ἐφεσίτας, καὶ βουληθῆναι τὴν δίκην ἐξετασθῆναι, ἐ μὴν αὐτῶν τὸ δικαστῶν τυχεῖν ἀνεκρύπτων, ἀφ' τινας ἴσως ἀπαραιτήτους ἀφορμίας. οἱ δὲ ἀνέμων ἀμείλιον ἠπάσαντο, καὶ ὅτι πλεῖν οὐκ ἐξῆν ἐκ τῆς χώρας, ἐναντίων ἀπλαυνόντων πνεύμάτων· πεζεύειν δὲ οὐκ ἔχειν ἀφ' τὴν τῶν ὄντων ἀπορίαν. ἢ ὅτι νησῶτευ τυχὸν ὄντες ἄλλως εἰ μὴ θαλαττεύοντες ἐλθεῖν οὐκ ἠδύναντο, καὶ ἀφ' τοῦ οὐκ ἰσχύσαν ἀμφισβῆσαι μέχρι πέρατος τὴν ὑπόθεσιν, ἐδὲ κατ' τὸ δεύτερον ἔτος. καί τινες χειμώνων ἀωρίαν, ἄλλα νόσους ἀπαραιτήτους· ἅπερ ἅπαντα ἐξ αὐτῶν ἴσμεν τῶν πραγμάτων ἡμῖν φανερὰ γενόντα. ὥστε ἡμᾶς ταῦτα δικαίως ἐπράξατε, καὶ τὸ νόμου ὑπερβαίνειν μὴ βουλομένους, καὶ τοῖς καθ' ἕνα τοιαύτην τυχηρὰν περίστασιν ἀδικουμένοις βοήθειαν τὴν δυνατὴν ἐπιθυμοῦσιν. τί ἂν πράττειν ἐχρῆν, εἰ μὴ ὡς νόμου ἕτερον ἰδεῖν, τὰ εἰκότα τῇ πράγματι βοηθοῦντα;

ΚΕΦ. α'.

Ὡστε τὸ διετίας συνισαμῆς πέρατος τοῦ τὴν δίκην πεζάτος.

Ἡμεῖς ὃν ὠφελητήρησι ἡ λοιπὴ τοῦ ῥηθέντος ἡμῶν νόμου, καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεθα, φυλαττέσθω ἀφ' παντός. εἰ δὲ τοῖς ἀληθείας ἀπαραίτητόν τι γένοιτο, καὶ ὁ τὴν ἔφεσιν δίκην ἀγωνιζόμενος, μὴ προσερχόμενος, καίτοι τὴν εἰσοδον κατὰ κυρίαν ποιησάμενος οὐκ ἀπαντήσας, κινδυνεύῃ δὲ τὸ διετίας ἐξικνεῖν καιρός, τὴν μὲν τὴν νενικηκότι κυρᾶσθαι τὴν ψῆφον, (τοῦτ' ἔσωθεν ὁ πατὴρ ἡμῶν λέγει νόμος) ἀλλὰ μετά τινος ὑποδιαιρέσεως, ἣν ὃν τῷ παρόντι προσθέμεθα. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς νενικηκόσι μὲ ἐσοκνήσαμεν, τὴν ἀμέλειαν τοῦ χρόνου ἐπινοοῦντες τοῖς ἐφεσιν δόντι, καὶ κατ' κυρίαν εἰσελθόντι, ἐ μὴν ἐπὶ τὴν ἀρκοῦσαν ὑπελθεῖν βουλομένοις, ἢ καὶ ὁπ μείσοις τοῖς ἀγῶσιν ἀπολιπεῖν αὐτήν. καὶ ἀφ' τοῦ σμικροῦ τινι νενικηκότας ἐλαττοῦντες, χαλασάμεθα ἀν κριλὸς τοῦ προσηκοντος. βουλόμεθα γὰρ τὸ κρατήσαντος τὰ δίκης, εἰ βάλοιτο πρὸς ἀληθείας κυρωθῆναι τὴν ψῆφον, ὅσκ ἐξ ἐπιδρομῆς, ἀδὲ ὁπ χρόνῳ τινὸς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τε πραγμάτων ἀληθείας, καὶ ἀπολιμπανομένου τοῦ τὴν ἔφεσιν ἐπιδόντος, εἰσελθεῖν, καὶ αὐτὸ τοῦτο μεμψασθαι, καὶ ζητῆσαι τὸ ἀπολιμπανόμενον καὶ, εἴτε εὑρεῖν αὐτὸν ἐχώσει, εἴτε ὀκεῖνον ὁ φανεῖσθαι, τοῦτ' δίκαια φέρειν εἰς μέσον· δηλαδὴ τὸ διετιας συνισαμῆς ὄπι, ἐπὶ τοῦ πέρατος μόνου, ὥστε ἕνα τινὰ ὑπολιμπάνεσθαι τοῦ πράγματος μέσῳ. καὶ εἰ μὲ δύδοκιμῶν φανεῖη, κυρίαν εἶναι τὴν ψῆφον· εἰ δὲ ἐλαττοῖτο ἐπὶ τοῖς ἀγῶσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ἔφεσιν ἐπιδόντι καὶ κατ' κυρίαν εἰσελθόντος, μὴ προσερχόμενον, τὸ πρᾶγμα τὸν ὃν δίκαιος δέχεσθαι ψῆφον. σκέψις μόνη προσῆκεν, ἐ καὶ εἰ κρατήσας τὰ δίκης ὁ κρατηθεὶς νενικηκώς, καὶ εἰ σὺν αὐτῷ ἐλαττωθείη, τοὺς δαπάνας αὐτοῦ πάντως τὸ μὴ τὸν ἔφεσιν εἰσόδων τὸ ἀπολελειμμένου δώναι. εἶτε καὶ κρατήσας τὰ δίκης, προφάσει τὰ δαπάνης, καὶ αὐτὸ τοῦτο καθ' ὅ, τι νενικηκὼς ὀρθῶς, δίκαιος ἂν εἴη καὶ τὸν δαπάνων λαβεῖν· εἶτε καὶ ἐλαττωθείη, διότι πᾶς ὅλως σκέψις ἀπελείφθη, καὶ γέγονεν αὐτὸ καὶ ἀπολελειμμένα νικήσας, τοὺς μὲ δαπάνας κομίσασθαι, τὰ ψῆφα ὁ ἀπολαύστας, χάλαν ἴσω τῷ θεῷ, καὶ τῷ παρόντι νόμῳ, ὅτω τὸ δίκαιον αὐτῷ φυλάξαντι, καὶ μήτη ζημιώσαντι τὴν εὐσπλαγχνίαν, εἰ καὶ ἀχ ὁ νομοθέτης, αὐτὸς ὁ ἑαυτὸν ἀπὸ ἐζημίωσεν. Εἰ μήτοι μηδέτερον ἀπαντήσῃ, μήτε ὁ νενικηκώς, μήτε ὁ νενικημένος, (ὅσπερ καὶ τὸ κύριον εἰσελθεῖν, εἶτα ἀπελείφθη) ἡ ψῆφος τοῦ νενικηκότος μένειν κυρία· πάντων τὰ λοιπῶν τὰ ἐπὶ τοῖς ἐφέσεσι γεγραμμένων νόμων, κυρίων ὄντων, τὰ τε ἐπὶ τοῖς προθεσμίαις, τὰ τι ἄλλων. τοῦτον γὰρ δὴ τὸν νόμον ῥητῶς ἐπὶ τοῖς μὴ τὴν εἰσοδον τὴν ἐπὶ τὴν κυρίας γραφομένην ἀπολελειμμένοις πίθεμεν· ἐδὲν τὰ ἄλλων νόμων ἡ χρέων τὰ ἐφεσιμαίου ἔτι ἀναιρῶντες, ἔτε ἀμείσοντες, κυρίας μὲ ἐν αὐτοῖς καὶ ἀφ' τοῦδε πίθεντες τὸν νόμον.

§. α'. Κἀκεῖνο μᾶλλον προσθοθείσαντες καλὸν, ὥστε εἰ μὲ οἱ νενικηκότες ἔφθασαν ἤδη ψῆφον τυχεῖν κυρίας ἀπφανίσης αὐτοῖς τοῖς νίκης, τοῦτον αὖτις ἀπολαύειν· (ἐδὲν γὰρ ἦδη πεπερασμένων κινδύνων) εἰ δὲ ἔτι μέχρι νυῦ ἦσαν, τὸ διετίας συνισαμῆς καὶ μήπω παρεσδεδρομώσης, ἵνα τὸ ψῆφος κεκυρωμένη καὶ αὖτοι τὰ αὐτοῖς τυχανέτωσαν ἐξετασθεῖσης, καὶ ὅτως ἀπολαυέτωσαν οἱ νικήσαντες τὸ ψῆφον, ἐπεῖ ταύτης ὀρθῶς ἔχειν ἀπόδειξαιεν.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε ὃν μόνων συμβολαίων τὸ ἀρχαίων γένεσ συγκρίσεις, μηδαμῶς ἢ ἐξ ἰδιωτῶν οἷς ὁἀντιτέχνημον ἑαυτῷ χρῆται.

Κἀκεῖνο ἢ ἠγήμεθα τῷδε χρῶσαι προσεβάλλειν τοῦ νόμου. ἐπειδὴ γὰρ ἤδη γεγράφαμεν νόμον βουλόμενον ἐξ ἰδιοχείρων μηδεμίαν γένεσ σύγκρισιν, ἀλλ' ὃν μόνων τὸ ἀρχαίων, ὁρίσμεν ἢ τῷ τὸ προγιόντων πίστιν διορθοῦν προσηκόντος ἐπανορθώσεως ὃν τῷ νόμῳ, καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῆς τὸ δικαζομένου ὕστερον πείρας· ἐπανορθῶσαι αὐτὸν κατ' τοῦτο βουλόμεθα τὸ χρῆμα. πολλάκις γὰρ προκομίσας τὰς ἰδιόχειρον συμβόλαιον, καὶ ἐξ αὐτῆς ποιήσας ἢ τὴν ἐναγωγὴν ἢ τὴν τοῦ οἰκείων δικαίων ἀπόδειξιν, ἐπειδὴ τὸ αὐτῆς χειρὸς τέκμαιον μέρος προσκομίζει γεγραμμένα, εἶτα νόμιμον σύστασιν ὀκεῖσθαι ἠδαλήθη γένεσ ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ ἀνθιστεταγμένος αὐτὸ προκομίκει· ὁ δὲ ἀπεκρίνατο τὸ νόμῳ τοῦ δεῖν ἐξ ἀρχαίων συμβολαίων γένεσ τὰς συγκρίσεις, ἀλλ' ἐ τὸ αὐτοῖς ὁφθεν.

§. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴτ' ὀξ τοιοῦτό τι συμβαίη, καὶ τις βουληθείη, ὥστε αὐτὸ τὸ ὠφελὲς ἢ ἀντίδικος προκομισθέντας γεγραμμένα χρέος τῶν ἐξέτασιν, μὴ ἀφ' ὧν αὐτὸς τὸν ὡς ὃν ὀρθῶς χρόμενον. ὁ δὲ ἀν αὐτὸς πισθοῖ, καὶ ὁ προκεκόμικε, καὶ ἐξ ἃ τὰ οἰκεῖα ἐπιβρώννυσι δίκαια, τὸν ὃν ἀφεθῆναι, ἐδὲ κωλύσαι τῶν σύγκρισιν τὸ γεγραμμένων χρέος ὡς αὐτὸ, καὶ εἰ τὸν καθεστὼς ἰδιόχειρον. ἐ δὲ ἀν αὐτὸς ἐσωτῷ πολεμήσῃ, καὶ ἀπῷ ἰσχυείη), τοῦτο ἀφεθῆναι. §. β'. Εἰ δὲ ὃν ὀκ δημοσίων χρείων προκομισθεὶν χάρτης, οἷον ἀποδείξις τὸ τραπέζης τοῦ ὑδεξοτάτων ὑπαρχων, (ἴσμεν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο ζητηθὲν καὶ τὸ ὃν τὸ δημοσίων προκομιζόμενον, καὶ δημοσίαν ἔχον μαρτυρίαν, καὶ θεῖ δεκτὸν εἶναι ὡς τὰς συγκρίσεις πίθεμεν. παυσαμένῳ δὲ τὸ προσηκούσης μισθοῦντες πλημμελήμα, καὶ τὸ ὅρκον διδόναι τοὺς ἀντεξετάζοντας τὸ γεγραμμένα

15 De comparatione literarum ſive ex publico inſtrumento, ſive ex chirographo. *Jul. cap.* 282.

16 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Ad hæc, C. de fide inſtrumentorum.*

17 Hoc eſt, quarto Codicis, *Julian. cap.* 182. Eſt autem *lex pen. Cod. de fide inſtrum.* 18 Id eſt, privatæ. 19 Niſi trium teſtium ſubſcriptiones habeant, & ipſi teſtes profiteantur ſe ſubſcripſiſſe: aut ſi propriam inficiantur manum, ex collatione literarum ab ipſis deſcriptarum convincantur, vid. *l.* 16. *Cod. de fide inſtrument.* Goth. De comparatione litterarum vid. Rittershuſ. *part.* 9. *cap.* 25. Ans. 20 Privari. Hoc tandem conſtituitur, non modo comparationem literarum fieri ex inſtrumento publico per tabellionem facto, ſed ex chartula ſine tabellione compoſita. *Julian. hic, num.* 182. dicendum apertius: Petis à me centum ex chirographo nomine meo à Titio conſcripto: nego juſtam eſſe petitionem, eoque ſine profero chartam contrariam, quam profiteor ejuſdem Titii manu perſcriptam, qua fateris vel nullam à te numerationem factam fuiſſe vel dicis cauſa chirographum (quod penes te habes) conſcriptum fuiſſe. Quid juris? actor ſuam ac meum chirographum recte poſtulabit comparari cum aliis Titii ſcripturis, licet privati ſit hominis ſcriptura, neque trium teſtium ſubſcriptione munita. Quid ſi talis ſcriptura ejuſdem Titii manu reperiatur conſcripta? Actori probationes ad alias decurrendum erit. 21 *d. l.* 20. 22 Semel probatum, improbari non debet. 23 Privati. 24 Οἷον ἀπόδειξις. puta apocha. 25 Prætoria ſc. 26 Comparationes literarum non fiunt, niſi juramento præſtito, ab his quibus comparatio mandatur. adde *l.* 10. *in fin. Cod. de fide inſtrum.* 27 Senſus eſt: Apochas ex publica arca depromptas valere ad comparationem, licet non habeant ſubſcriptionem trium teſtium, nec ſint à tabellione confectæ, quia publicum teſtimonium habent. 28 Senſus eſt. Hominibus peritis & juratis committi onus comparandarum literarum, & earum recitationi ſtari, *l. penult. Cod. de fide inſtrum.* Literarum comparatores vocat Julianus *d. num.* 182. *in fin.* ubi male legitur *comparationes.* ἀντεξετάζοντας τὰ γράμματα Græci appellant. *Scrimg. hic.*

κ῾ω ντραφθεντ῾ων, κ῾ὴ τ῾ὼ ἐξ ἀ῾ρχ῾ὴ῾ς μ῾ήνω συμβ῾ολ῾α῾ίων παρ῾ὸ῾ὴσ῾ιν
ε῾ἰσ῾ηγ῾ησ῾α῾μ῾ένα. ὥστ῾ε κρ῾ά῾τ῾ιστ῾ον ἀ῾λ῾λ῾ὰ π῾α῾ντ῾ων ὁ νομ῾ὸ῾ς σ῾ω῾ὴ῾ρ῾, τ῾ὴ῾ν παρ῾ο῾ύσ῾ης
ἰσ῾ο῾τ῾υ῾μ῾ί῾α῾ς ἐ῾π῾ιπ῾λ῾ή῾ρ῾ω῾σ῾ις α῾ὐτ῾ῷ, κ῾ὴ μ῾ή῾τ῾ι ὁ῾ρμ῾ὴ τ῾ὴ῾ς συγκ῾ε῾κ῾ρ῾ό῾τ῾η῾μ῾έν῾ης ἐ῾π῾ιβ῾ο῾υ῾λ῾ή῾ς
π῾α῾ντ῾ὸ῾ς δ῾ι῾δ῾ρ῾μ῾έν῾.

ΚΕΦ. γ'.

Περ῾ὶ τ῾ῆ῾ς π῾α῾ντ῾ὸ῾ς ἰσ῾ο῾τ῾ί῾μ῾ου ὁ῾ρκ῾ου τ῾ῶ῾ν μ῾ὴ τ῾ὴ῾ν σ῾υ῾γκ῾ρ῾ό῾τ῾η῾σ῾ιν ὁ῾ρκ῾ω δ῾ό῾ν῾τ῾ων.

Ἐπειδὴ ὑμεῖς, ὡσ῾ὶ῾ς δ῾ί῾κ῾α῾ι῾ό῾τ῾η῾τ῾ι τ῾ῶ῾ν δ῾ι῾κ῾α῾ζ῾ο῾μ῾έν῾ω῾ν, κ῾ὼ῾λ῾ύ῾ε῾τ῾ε μ῾ή῾τ῾ε ὁ῾μ῾ο῾ί῾ω῾ς
ἐ῾π῾ω῾μ῾ο῾σ῾ί῾α῾ις τ῾ὰ δ῾ί῾κ῾α῾ι῾α ὁ῾μ῾ν῾ύ῾ο῾ν῾τ῾α῾, τ῾ὰ῾ς μ῾ὲ῾ν δ῾ι῾α῾θ῾ή῾κ῾α῾ς, ὡ῾ς ὐ῾π῾ὸ῾ τ῾ὴ῾ν σ῾υ῾γκ῾ε῾κ῾ρ῾ό῾τ῾η῾σ῾ι῾ν
τ῾ῶ῾ν ἐ῾π῾ι῾β῾ο῾υ῾λ῾ω῾ν ὑ῾π῾ο῾μ῾ε῾ν῾ο῾ύ῾σ῾α῾ς· τ῾ὰ῾ς δ῾ὲ῾ φ῾ο῾ύ῾γ῾ο῾ν῾τ῾α῾ς, ὡ῾ς ε῾ἰ῾σ῾ὶ῾ν τ῾ὰ῾ς ἀ῾π῾ο῾λ῾ο῾γ῾ί῾α῾ς μ῾ὴ τ῾ὴ῾ν
σ῾υ῾γκ῾ε῾κ῾ρ῾ό῾τ῾η῾σ῾ι῾ν π῾α῾ρ῾ὰ τ῾ὸ῾ν π῾ε῾ρ῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν σ῾τ῾ε῾φ῾α῾ν῾ί῾τ῾η῾ν φ῾ι῾λ῾ο῾ν῾ε῾ί῾κ῾ε῾ι῾α῾ν, κ῾ὰ῾ὶ῾ ἐ῾κ῾ τ῾ο῾ύ῾τ῾ο῾υ
π῾ο῾λ῾λ῾ο῾ὶ῾ π῾α῾ρ῾ὰ῾ τ῾ὴ῾ν ἀ῾λ῾ή῾θ῾ε῾ι῾α῾ν ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ή῾σ῾α῾ν῾τ῾ε῾ς, κ῾ὰ῾ὶ῾ μ῾ὴ῾ν ὑ῾π῾ὲ῾ρ῾ τ῾ῆ῾ς ἀ῾λ῾ή῾θ῾ε῾ι῾α῾ς
ἐ῾π῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾σ῾α῾ν῾τ῾α ἐ῾π῾ι῾σ῾τ῾ρ῾έ῾φ῾ε῾σ῾θ῾α῾ι τ῾ὴ῾ν ἐ῾π῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν ἑ῾τ῾έ῾ρ῾ο῾υ ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν, ἀ῾λ῾λ῾ὰ῾
τ῾ὴ῾ν ἐ῾π῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾σ῾α῾ν῾τ῾α ἐ῾π῾ι῾σ῾τ῾ρ῾έ῾φ῾ε῾σ῾θ῾α῾ι ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν, ὁ῾ῦ῾τ῾ω δ῾ὲ῾ κ῾ὰ῾ὶ῾ τ῾ὴ῾ν
ἐ῾π῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾σ῾α῾ν῾τ῾α ἐ῾π῾ι῾σ῾τ῾ρ῾έ῾φ῾ε῾σ῾θ῾α῾ι ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν, ἐ῾π῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν ἑ῾τ῾έ῾ρ῾ο῾υ ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν
π῾α῾ρ῾ὰ῾ τ῾ὸ῾ν ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾σ῾α῾ν῾τ῾α ἐ῾π῾ι῾σ῾τ῾ρ῾έ῾φ῾ε῾σ῾θ῾α῾ι ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν, ὁ῾ῦ῾τ῾ω δ῾ὲ῾ κ῾ὰ῾ὶ῾ τ῾ὴ῾ν
ἐ῾π῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾σ῾α῾ν῾τ῾α ἐ῾π῾ι῾σ῾τ῾ρ῾έ῾φ῾ε῾σ῾θ῾α῾ι ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν, ἐ῾π῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν ἑ῾τ῾έ῾ρ῾ο῾υ ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν
π῾α῾ρ῾ὰ῾ τ῾ὸ῾ν ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾σ῾α῾ν῾τ῾α ἐ῾π῾ι῾σ῾τ῾ρ῾έ῾φ῾ε῾σ῾θ῾α῾ι ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν, ἐ῾π῾ὶ῾ τ῾ὸ῾ν ἑ῾τ῾έ῾ρ῾ο῾υ
ἐ῾π῾ι῾ο῾ρ῾κ῾ί῾α῾ν

1 Fidem in malis promissis non servare, Deo magis gratum est quam servare.

2 Jurata promissio de interficiendo, de adulterio committendo & similibus non obligat.

3 Non committit perjurium, qui ab infami juramento recedit. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τοῖς ἐπὶ κακῷ καὶ ἀνοσίοις ὀμνυομένοις ἀπειθοῦμεν ὁμολογίαις ἐπὶ ὠφελείᾳ καὶ δικαίοις ὀμνυμένοις. *Hal. II. Suet. in Tiberio.* Equiti Romano jurisjurandi gratiam fecit, uxorem in stupro generi deprehensam dimittere, quam se nunquam repudiaturum ante juraverat.

4 Pœna exigentis jusjurandum contra bonos mores.

5 Juramenta illicita episcopis curæ esse debent, ne scil. quemquam constringant aut obligent.

6 Ὁ ἐκ γειτόνων μείζων ἄρχων, hoc est, qui in vicinis provinciis major sit militaris judex. hoc sensu, Si præses infame juramentum exegerit à scenica muliere, vel meretrice, eam nimirum in meretricia vita futuram, decem auri libris multabitur: & earum exactio fiet officio militaris judicis. Quod si in ea provincia nullus erit militaris judex, metropolitanus civitatis Episcopus pœnam exiget, eique vicinæ provinciæ præses favere debebit, forsitan imperio majore decoratus, quam ille præses, qui tale flagitium admisit. Idque facile discimus ita esse ex Juliani epitome c. 184. qua ignorata, vetus interpres vertit obscure, ex vicinis majoribus cingulis pro vicino præside, & Ferrandus 2. *Explicationum* 40. perperam etiam id tantum refert ad judicem militarem viciniæ. Haloander vertit, vicinos magistratus.

7 Id est, anno 554.

8 Titulus ita conceptus est apud Græcos, περὶ τοῦ μήτε προσώπου, μήτε πράξωντος, μήτε χρυσίου γίνεσθαι ἐνεχυριασμὸν, ἀλλὰ τὸ τετελεσμένον ἀναδίδοσθαι τῷ ἐνεχυριασθέντι. καὶ περὶ τοῦ ἑτέρου ἀνθ' ἑτέρου ἢ πλέξωντος, ἢ ἄλλως ἐπηρεάσοντος, μήτε πλήττεσθαι, μήτε ἄλλως ἐπηρεάσεσθαι. *Scrimg.* id est, ne personæ, vel rei, vel pecuniæ pro alio fiant pignorationes: sed pignoratione oblæso quadruplum restituatur. Item, ne pro eo qui percussit, vel qui damnum irrogavit, alius percutiatur, aut qualitercunque damnum sentiat, ut cives vel vicani pro aliis civibus suis vel vicanis non teneantur, *Julian. const.* 46. ut ne quis pro alio pignoratus satisfacere cogatur, *Index Regine apud Cujac.* Huc pertinet *Novell.* 134. *cap.* 7. &c. *Ecleg.* περὶ ἐνεχυριαζόντων. De pignoratoribus *l.* 25. *tit.* 3. *cap.* 5. *l.* 4. *Cod. de execut. l.* 1. *Cod. ut nullus ex vico pro alicnis vicanorum debitis teneantur: Cassiod.* 4. *variar. lett.* 3. *Cod. Longob. de deb.* & constitut. Neapolit. 8. *tit. de cultu pacis & tit. de Represaliis puniendis.* His adde quæ ea de re notavi ad *l.* 3. *Cod. de obligat.* Pignoratio autem est jus alium pro alio detinendi, Græcis ἐνεχυριασμὸς. *Scrimger. hic.* clarigationem etiam alii vocant, & represalias, *c. unic. de injuriis in* 6. Galli *droit de marque*: de quo vide Guidonem Papæ *quæst.* 33. Paponem 3. *Notar.* 8. *cap. des lettres de marque & 5. Arrest.* 3. *cap. du droit de marque*: quod in limitibus potiffimum exerceatur, & eo utantur ad injurias regnicolis ac civibus in alienis regnis illatas vindicandas, erat autem apud Græcos ἀνδροληψία. Licebat enim civitati interfecti hominis tres capere ex ea civitate, in quam interfector confugisset, si tamen is non reddebatur, vide Demosthenem *contra Aristocratem*, Julium Pollucem 8. *cap.* 11. De represaliis, plura vid. apud Petrum Gregorium 58. *Syntag.* 8. Gayllus in tractatu de pignorationibus, *cap.* 1. *num.* 5. 6. 7. scribit. Represalias dari ob justitiam denegatam: pignorationes vero imperiales ob turbatam jurisdictionem vel possessionem: Arrestum quoque aliud esse, cum ex obligatione aliqua antecedente officio magistratus, & petente actore interdicitur reo, ne loco excedat. Reliqua de pignoratione & Represaliis vide apud eundem, & apud Bart. in tract. de Represaliis. Illud notandum constitutione Gregoriana clericos liberatos ab hoc jure, *d. c. un. de injur. in* 6. & à Frederico studiosa, *Auth. habita. C. ne filius pro patre.* de represaliis, adde Bartolum Authentica, *Sed omnino, Cod. ne uxor pro marito.* 9 In principibus factæ, *Index Regiæ.* in imperatorem faciendæ, *Julian. const.* 46. *num.* 186. 10 Et contra jus. vid. tamen 23. *quæst.* 2. *cap. docuimus.* 11 *l.* 1. *Cod. ut null. ex vic. pro alien.* 12 Hinc sumpta est Authentica, *Sed omnino. Cod. ne uxor pro marit.* Goth. Vid. Rittershusi. *Novell part.* 3. *cap.* 7. Ans. 13 Πλημμύρα, *Scrimg.* Julianus *cap.* 185. ita si nundinarum gratia degentes in eo vico inveneris. 14 *d. l.* 1. 15 *l.* 1. *Cod. quando liceat.* Goth. *l. unic. Cod.* Ut nullus ex Vican. *per alter. Novell. cap.* 7. *Heig. part.* 1. *quæst.* 12. Ans. 16 Hoc non vult pignorantem alium pro allo corporali supplicio afficiendum, sed ipsum pignorantem injuria adfici. 17 Hinc sumpta est Authentica, *Item & à privatis. Cod. de donationibus.* 18 Privatis facta donatio à Principe excedens summam 500 aureorum, *l.* 19. *Cod. de sacrof. eccles. l. ult. in fin. Cod. de quadr. præscript. l.* 34. *versf. exceptio, Cod. de don.* non indiget insinuatione: ut nec facta principi à privatis, *ut hic.* 19. Qui non requirebantur lege Zenonis, *l.* 31. *Cod. de donat.* 20 Argumentum ab æquitate sumptum observa. 21 *d. l.* 31. 22 Id est, anno 554.

gere, *quia numquam ab impia illa & turpi operatione cessabunt*: mulieres autem existentes miseras, & sic male seductas, pie agere se putare, si impie egerint: & ut custodiant jusjurandum, propterea suam prostituere castitatem: cum oporteret agnoscere, quia hujusmodi [1] transgressiones magis placent Deo, quam jurisjurandi observationes. Non enim si quis ab aliquo jusjurandum acceperit: *quia* [2] *occidet forsitan, aut adulterabitur aut aliquid aget tale illicitum*: oportet servari jusjurandum: utpote cum sit ita turpe & illicitum, & ad perditionem ducens. Ideoque liceat mulieri, licet hujusmodi jusjurandum juraverit, recedere à jurisjurandi hujus amaritudine, & caste vivere sine periculo perjurii [3]: magis autem Deo amabiliter pœna perjurii (si qua omnino est pœna) contra eum qui jusjurandum exigit convertenda.

Cap. I.

Unde etiam nos repente inferimus decem librarum auri pœnam [4], exigentes eum qui præsumpserit omnino tale jusjurandum accipere: & hanc scilicet quantitatem ipsi infelici dari mulieri sanctimus ad reliquam bonæ figuræ vitam, exigendam per administrationem provincialem, & dandam ei: sciente judice, quia si neglexerit, tenebitur ab ea deponens administrationem, heredesque ejus & successores & ejus substantia, eo quod actionem piam agere neglexerit. §. 1. Si autem ipse provinciæ præses jusjurandum exegerit, ipse etiam memoratam decem librarum auri pœnam exigatur: siquidem militaris judex sit in illa provincia, per illum danda, sicut dictum est mulieri. Si vero non habeat militarem judicem, metropoleos [5] illius provinciæ episcopus hoc provideat, causam etiam ad nos, si probaverit, referens: & insuper ex [6] vicinis majoribus cingulis: & undique hoc agentem, sive judex, sive privatus sit, memorata castigari pœna, & dari hanc ei, quæ quantum ad illum neque caste vivere valeat ulterius: ut non videatur quasi perjurasse.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem sacram declarata sunt legem: tua celsitudo præceptionibus propriis omnibus faciat manifesta: ut cognoscant nostri imperii circa castitatem studium. Dat. Kal. Septemb. Imp. DN. Justr. PP. Anno xi. post Belis. V. C. Cons. Anno ii. 7

Tit. VII.

UT NON FIANT PIGNORATIONES [8] PRO ALIIS PERSONIS: ET UT SICUT PRINCIPUM [9] DONATIONES NON EGENT GESTIS MONUMENTORUM, SIC NEC A PRIVATIS IMPERATORIBUS FACTÆ DONATIONES INDIGEANT.

Novella Constit. LII.

Imp. Justin. Auguss. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Inhonestas [10] pignorationes, & odibiles [11] super his exactiones, plurimæ quidem & aliæ leges odio habent: præcipue antem à nobis positæ: sed nescimus quemadmodum causa licet tantis castigata legislationibus, adhuc præsumitur, & in republica est, & majorem sui præbet virtutem, quam legum necessitas.

Cap. I.

De pignoratione.

Propterea [12] sancimus nullam omnino pignorationem in nostra republica prævalere, neque in mercatis [13] (hoc quod maxime ibi præsumptum invenimus) neque in agris, neque in civitatibus, neque in vicis, neque in civibus, neque in vicaneis [14], neque in agricolis, neque alio omnino quocunque modo vel tempore: sed præsumentem alium pro alio secundum pignorationis formam, aurum aut aliquid aliud exigere, hoc reddere in quadruplum violentiam passo: & cadere etiam ab actione quam habuit adversus eum, pro quo exactionem fecit. Non [15] enim habet rationem alium quidem esse debitorem, alium vero exigi: sed nec alteri molestum esse pro altero quodam tanquam invasionem aut injuriam committentem: & alium quasi vicaneum existentem cædi, aut injuriam sustinere, & aliquid pati, quod omnino non competit, pro alio: & absque legitima occasione quamlibet perferre calumniam: & supplicia [16] sustinere in corpore præsidentibus gentium; scientibus quia si non hæc egerint, sed in provinciis quibus præsunt, pignorationes præsumi patiantur: nihil erit tale quod à nostris eos eripiat manibus.

Cap. II.

Ut donationes imperatori à privato homine factæ, non egeant insinuatione.

Illud [17] quoque perspeximus huic adjicere legi: *Ut sicut* [18] *ab imperio in alios factæ donationes non egent gestis monumentorum, sed ex hoc ipso habent virtutem, ita neque à privatis imperatoribus factæ* (nisi tantummodo pro veritate fiant in publico à tabellionibus completæ, subscriptionem habentes & ejus qui fecit, & testium [19], & aliam donationum observationem) *non egebunt gestis monumentorum, cujuscunque quantitatis sint.* Non enim consequens [20] est, ut nec his fruatur imperium à privatis, quæ ab eo præbentur illis. Hæc autem inæqualitas facta est ex novitate, quam Zenonis plæ memoriæ introduxit constitutio [21], *ut imperiales donationes non egeant monumentis.* Quia igitur imperfectius causa prius apparuit: propterea nos perfectionem imponentes ei, ex utroque tenere hoc volumus, & in his donationibus quæ ab imperatoribus in privatos fiunt, & quæ à privatis in imperatorem: ut ex æqualitate justitia causæ adjiciatur.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia, quæ per hanc divinam nostram constitutionem sancita sunt, præceptis propriis solenniter manifesta facere studeat universis. Dat. xv. Kal. Septemb. Imper. DN. Justin. PP. A. Anno xi. post Cons. Belis. V. C. Anno secundo [22].

σον) τὴν ἀσεβῆ ἐκείνης καὶ ἀφήμου ἐρωτήσεως· πῶς ἡ γυναῖκες ὅσας ἀθλίας, καὶ ἔστω κακῶς ἐξηπατημένας, δύσθεὸν νομίζειν εἶ μὴ ἀσεβήσειαν· καὶ ἵνα φυλάξωσι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ τοῦτο τῶν ἰδίων ἀσεβεστάτων συμφερομένων. καίτοιγε ἐκεῖνο γινώσκειν ὡς αἱ τοιαῦται παραβάσεις μᾶλλον ἀρέσκουσι θεῷ τοὺς τὸν ὅρκον τηροῦντας. ἢ γὰρ εἰ τις παρὰ τὸν ὅρκον λάθοι ὡς φονεύσας τυχὸν, ἢ μοιχεύσειεν, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἁμάρτοι, δεῖ φυλάττεσθαι τὸν ὅρκον ὥπως αἰσχρᾷ τε καὶ ἀτόπου, καὶ εἰς ἀπώλειαν ἀγούσης. ὥστε ἐξέστω τῇ γυναικὶ, κἂν εἰ τὸ τοιοῦτον ὅρκον ὀμόσειεν, ἀναχωρεῖν τοῦ ὅρκου τούτου πικελίας, καὶ σωφρονεῖν ἀκινδύνως, μᾶλλον δὲ θεοφιλῶς, τὸ ποινῆς τε ἐπιορκίας (εἴπερ ὅλως ἐστὶ ποινὴ) καὶ τοῦ ὅρκου ἀπειτήσαντος τῷ τεσσαρακοστῷ.

ΚΕΦ. α'.

Ὥστε καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἐπήγμεν decem librarum auri ποινὴν, ἀπαιτοῦντες τὸ διαρρήσαντα ὅλως τοιοῦτον ὅρκον λαβεῖν. καὶ τοῦτο δὴ τὸ ποσὸν αὐτῇ τῇ παλαιπώρῳ δίδοσθαι γυναικὶ θεσπίζομεν εἰς τὸν λοιπὸν σωφρονισθὲν βίον, ἀπαιτεμένου παρὰ τοῦ ἄρχοντος ἐπιχωρίου, καὶ δίδόμενον αὐτῇ. γινώσκοντος δὲ ἄρχοντος ὡς εἰ ῥαθυμήσοι, ἐνέξεται αὐτῇ, καθαιρεθήσεται τῆς ἰδίας κληρονόμοις τὰ αὐτὰ, καὶ ἀφέδρου, καὶ ἡ τοῦτο ἀθεσία· ἀνθ' ὅτου παρεῖδεν πρόνοιαν ἡμετέραν. §. α'. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγεμὼν τὸν ὅρκον ἀπαιτήσοιεν, αὐτὸς καὶ τὴν εἰρημένην τῶν decem librarum auri ποινὴν ἀπαιτείσθω, εἰ μὲ σκληρότερος ἄρχων καὶ ἐκείνου εἴη τῆς ἐπαρχίας, καὶ δι' ἐκείνης δοθησομένην, ὡς εἰρηται, τῇ γυναικί· εἰ δ' οὖν ἔχοι σκληρότερον ἄρχοντα, ὁ τῆς μητροπόλεως τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοπος τοῦτο ποιησάτω καὶ παρὰ μηδενὸς ἐτέρου, εἰ δυκαιώσαιεν, ἀναφέρων. καὶ πρὸς μὲ ὁ ἐκ γειτόνων μείζων ἄρχων. ὥστε παντελῶς τοῦ τῶν πεφίλων, εἴτε ἄρχων, εἴτε ἰδιώτης εἴη, τὴν εἰρημένην σωφρονίζεσθαι ποινήν. καὶ διδόσθαι τοιοῦτο τῇ, τόχα ἐπ' ἐκείνῳ, μηδὲ σωφρονεῖν ἐπ δυναμένῳ, ἵνα μὴ φανείη δῆθεν ἐπιορκήσασα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν φανέντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῶδε τοῦ θείας δηλήμασι νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ κηρύγμασιν οἰκείοις, ἅπασι ποιησάτω φανερὰ, ὅπως ἂν γνοῖεν τὴν τῆ ἡμετέρας βασιλείας φιλοσωφρονοῦν σπουδήν. Dat. Kal. Sept. DN. Justin. PP. Aug. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Περὶ τοῦ μήτε προσώπου, μήτε πράγματος, μήτε χρυσίου γίνεσθαι ἐνεχυριασμὸν, ἀλλὰ τὸ τετελεσμένον ἀναδίδοσθαι τῷ ἐνεχυριασθέντι. καὶ Περὶ τοῦ ἑτέρου ἀνθ' ἑτέρου, ἢ πλήξαντος, ἢ ἄλλως ἐπηρεάσαντος, μήτε πλήττεσθαι, μήτε ἄλλως ἐπηρεάζεσθαι. καὶ Περὶ τοῦ τῶν ἰδιώτων γινομένων εἰς τὰ βασιλείας δωρεὰν μὴ δεῖσθαι πράξεως ὑπομνημάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νβ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τοὺς ἀνελευθερίους ἐνεχυριασμοὺς καὶ ἐπὶ τούτοις εἰσαγομένους πολλοὶ μὲ καὶ ἕτεροι νόμοι μισοῦσι, καθαιρεῖντες ἤδη οἱ παρ' ἡμῶν τεθειμένοι· ἀλλ' οὐκ ἴσμεν ὅπως τὸ πρᾶγμα, καίτοι τοσούτοις κινδύνοις νομοθεσίας, ἐπὶ τολμῶντας καὶ πολιτεύειν, καὶ μείζονα τῶν ἐκείνων πυρέχει δύναμιν τὸ ἐκ τῶν νόμων ἀνάγκης.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ ἐνεχυριασμοῦ.

Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, μηδένα παντελῶς ἐνεχυριασμὸν ἐν τῷ ἡμετέραν πολιτείαν κρατεῖν, μήτε ἐν παινηγύρεσι (τοῦτο γὰρ μάλιστα εἰώθει τολμᾶσθαι διὰ ἐσκοπεῖν) μήτε ἐν ἀγορᾷ, μήτε ἐν πόλεσι, μήτε ἐν κώμαις, μήτε ἐπὶ πολίταις μήτε ἐπὶ κωμήταις, μήτε ἐπὶ γεωργοῖς, μήτε ἑτέρῳ τῶν πάντων τινὶ, καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον, ἀλλὰ τὸ παρόντος ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου, ἐν τῷ ἐνεχυριασμὸς γένηται, χρυσίον ἢ τι ἕτερον εἰσπράττειν, τοῦτο ἀποδίδοσθαι τῷ ἐνεχυριασμένῳ τῷ βεβιασμένῳ· ἐκπίπτειν δὲ καὶ τὸν ἀφορῶντος ἢ τῆς ἀγωγῆς ἧς ἔχει κατὰ ἐκείνου ὑπὲρ ὧν εἰσπραξεν ἐποιήσατο. ἐν δὲ ἂν ἔχῃ λόγον, ἕτερον μὲ εἶναι τὸν ὀφείλοντα, ἕτερον δὲ τὸν ἀπαιτούμενον. ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον ὑποκλείειν ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς, ὡς ἐφόδου ἁμαρτόντος, ἢ οἷον συγκωμήτου ἐκείνῳ κρεῖττον ἢ ἀνωγῆς ἢ ἐχθρᾶς καὶ ὑβρίζεσθαι, καὶ τι πάσχειν τοῦ ἐπροσηκόντος. ἢ ὅλως ὑπὲρ ἑτέρου δίκην νομίμως προφάσεως τῶν οἰκείων ὑπομένειν ἐπηρείαν. ἀλλὰ καὶ πρωτείας ὑπομένειν τοὺς εἰς σῶμα τοῦ ἐφεξῆς τοῖς ἔθνεσι, γινωσκόντων ὡς εἰ μὴ τὸν πρᾶξαιεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπαρχίαν ἧς ἄρχουσιν ἐνεχυριασμοῖ τολμηθεῖν, ὁδὸν ἴσως τοιοῦτον ὥσπερ αὐτοὺς τῶν ἡμετέρων ἐξαρπάσαι χειρῶν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ, πῶς αἱ δωρεαὶ τῶν βασιλέων γινόμεναι τοῦ τε ἰδιώτου ἀνθρώπου μὴ δέον) τῆς ὑπομνημάτων.

Κακεῖνο μέντοι σπουδίσμεν τοῦδε τοῦ θεσπίσαι τῷ νόμῳ, ὥστε καθάπερ αἱ παρὰ τῶν βασιλέων εἰς ἑτέρους γινόμεναι δωρεαὶ δέον) πράξεως ὑπομνημάτων, ἀλλ' αὐτόθεν ἔχεσι τὸν ἰσχυὸν· ὅτω μηδὲ τὰς παρὰ τῶν ἰδιωτῶν εἰς τὰ βασιλείαν γινομένας, εἰ μόνον ταῖς ἀληθείαις χρίνοντο οὐ ἀγορᾷ παρὰ συμβολαιογράφων συντελεσθεῖσαι, ὑποτραφῆς τε ἔχουσι τοῦ τὰ πεπεισμένου μαρτύρων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ τῶν δωρεῶν παρεστηκότων, μὴ δεῖσθαι πράξεως ὑπομνημάτων ἐφ' ὁσῳδήποτε ποσότητι. ἐν δὲ ἂν εἴη τῶν ἀκινδύνων, τὸ μηδὲ τῶν αὐτῶν τυγχάνειν τῶν βασιλείαν δωρεῶν τοῦ τῶν ἰδιωτῶν, ὧν αὐτὴ δίδωσιν ἐκείνος. τὸ γὰρ ἄνισον τοῦτο γίνεται ὁπ παινομίας ὑπὸ Ζήνωνος τοῦ τῆ δύσεως λήξεως ὑφηγήσασθε διάταξις, τὸ τὰς βασιλικὰς δωρεὰς μὴ χρήζειν ὑπομνημάτων. ἐπειδὴ τοίνυν ἁπλῶς τὸ πρᾶγμα ἐμωσθεν ἐθεωρήθη, διὰ τοῦτο ἡμεῖς τὸ τέλειον ἐπιθέντες αὐτῷ, ἑκατέρωθεν κρατεῖν αὐτὸ βουλόμεθα, ἐπί τε τῶν παρὰ βασιλέως εἰς ἰδιώτας γινομένων δωρεῶν, ἐπί τε τῶν παρὰ ἰδιωτῶν εἰς τὰ βασιλείαν, ὥστε τῶν ἐξ ἰσότητος δικαιοσύνῃ τῆ πράγματι ἀκολουθεῖν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τοῦ διὰ τοῦ θείας ἡμῶν διαταξεως γνωσθεντήμασι, διὰ κηρυγμάτων οἰκείων, καὶ τὸ σπουδῆς, ποιήσει φανερὰ πᾶσι σπουδάσται. Dat. xv. Kal. Septemb. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. xi. post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ δὲ τοῦ ἐπαρχίαις εἰς ἐπαρχείαν δικαστηρίων παρεισπόντων, ἐξοίκου ἀλλάγμα ἐπὶ τοῖς παρεστῶσι προσώποις· εἰ καὶ μὴ γνήσιος τῶν ἀνίων, ἀλλ' ὅσον ὁ ἀνθρώπων ἀρίστη λαβεῖν τὸ συνοφωνηθέντος. καὶ Περὶ δὲ τοῦ δηλουμένου βιβλίου, εἴκοσι ἡμερῶν ἔχειν ἐκθεσμίαν ἐπὶ ἀξιώσει ἐν βάλει δικάσασθαι, ἢ τὸ δόξαντα ἀνέχει δικαστῆ. καὶ Περὶ δὲ μὴ ἐξωμοσίαν ἀπολιμπανομένων, ὀφειλόντων πάσαν πληρῶσαι ζημίαν τοῦ συναγομένου, καὶ ὑπὸ ἐξοίκου τινὰ λοιπὸν λέγειν τῶν δίκαιον, καὶ ὑποπίπτειν. καὶ Περὶ δὲ δίκαι ἐκθεσμίας ἢ ἐκθεσμοδικείας ἄλλοις ἐκθεσμοδικήσαι ἐκθεσμοδικήσαι ἄλλοις, ἀνάγκην καλυμμάτων, εἰς τὸ πτωχεῖον τῆς οὐσίας, εἰ τὰ ὑποτίθεσθαι παίδων, εἰ τὰ μὴ ὑποτίθεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γγ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ ἰούλιος, τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ παλεμίκιος.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλοὶ ἐκθεσμίας ἡμῶν διδάσκουσι τὸ ἡμέτερον κράτος, ὡς ἀγώνισμα γίνεσθαι πᾶσι, ἢ καὶ εἰς ἑτέρας ἀπάγειν χώρας, ἢ καὶ ἐκ θείας ἡμῶν κελεύσεως, ἢ καὶ ἐκ ψήφων δημοσίων· ἢ καὶ παλαιπωρῶν μὲ τοιούτοις, ἰδιαζόντως δὲ τοὺς τὰ κελεύσεων ἢ τὰ ψήφων ἀγόντας. εἰπὼ οἱ τοιοῦτοι ἀγαγόντες, καὶ ἀσφαλείας κομισάμενοι ὡς εἶναι ῥητὸν χρόνον κἀκεῖθεν ἐκθεσμοδικήσαι οἱ παρ' αὐτῶν ἀπαιτοῦντες, αὐτοὶ μὴν ἐκ τῆς χώρας, τρυχόμενοι ταῖς ἐξόδοις δαπάναις τὰ ἐκθεσμοδικήσαι ἢ ἀναχωροῦντα ἢ ἀναχωροῦντα κατελιμπάνοντες.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δὲ ἐφ' ἑνὸς εἰς ἄλλον τόπον ἀναγομένης ἐλκύσεως.

Τοῦτο τοίνυν ἐλλιπῶς, θεμιτίζομεν, εἰ πλήθυνε τοῦτο, καὶ ὁ χρόνος πληρωθεὶς ὃν ἐπὶ τῇ τῶν παρεστώτων ἢ τῶν ἀπαγωγῆς ἀσφαλείᾳ αὐτὸς ὁ ἀναγόμενος ἔτυχεν, εἶτα ὁ μὲ ἀναγόμενος ἐκθεσμοδιώκει τὸν δικαστήριον, ὁ δὲ ἀναγόμενος ἀπολιμπάνοιτο, καὶ μὴ εἴσω ἡμερῶν δέκα ἀφ' ἧς παρεκλήθη ἐπὶ τῇ χώρᾳ, ὁ ἀναγόμενος ἀπαιτήσῃ· ἢ μὲ ἀναγόμενος εἰσιόντος παρὰ τὴν δίκην, καὶ τοῦτο διδάσκοντος, παρεγχείρησε ἀφίεσθαι, ὁρκῳ ὃ αὐτὸς κελεύσῃ πᾶσιν ἀναπτύλιν ἐν ὑπάτῃ ἐκεῖ τε τὴν ἀδικίαν, ἐκεῖ τε τὴν οὐ ξένην ἀξιοτελῆ· καὶ ταύτην τὸ δικαστὴν κατακλείσει τὸ ἀναγόμενον μάτην. καὶ ἐπειδὴ ἐκ εἰσόδος ἐστὶ μὴ ἄλλως χωρὶς τῆς ἀπαγωγῆς ἢ τῆς παρεστήσεως, εἰ μὴ οἱ ἀναγόντες ἐχθυπτὰς ἐπὶ ῥητῇ ποσοτητι δοῦσι ὡς ἐπιτρέψαι τὴν δίκην, καὶ κρατῆσαι τὸ ψηφῶν, τότε μὲ τὸ ποσὸν πάντως αὐτὸς ἀπαιτεῖσθαι, καὶ δίδοσθαι τοῦ μάτην συνοφωνηθέντος· εἰ δὲ ὅρκῳ, πλεῖον τι σαφήνισται, (ῥητῆς μήτοι ποσότητος ὁριζομένης παρὰ δικάζοντος, ὡς οἱ νόμοι τεταξάτωσαν καλεῖσθαι) καὶ τότε πρόσωπα τοῦ ἐκθεσμοδικήσαι, ἵνα μάθοιεν μὴ παίζειν εἰς βίους ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὰ κατ' χώρας αἱρεῖσθαι δικαστήρια, καὶ ἐκεῖσε ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῆς ἀγωγῆς.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ ἐξοίκου τοῦ δεῖν τὸ ἐλκυσθέντων ἐκ δὲ ἰδίᾳ χωρίᾳ ὑποβυθίως γινομένης.

Ἐπειδὴ ὁ τοὺς δεῖν τοῦ ἀναγόντων ἐξοίκου ὡς ἐπίπαν ἴσμεν ἐντεῦθεν διδόμενος ἐπὶ τοῖς παρεστῶσι προσώποις· εἰ ὁ εἰς ἑτέραν ἀπαγὼν χώραν, ἵνους ἀξιοφυλάκτων ταύτῃ τῷ παρατήρησιν θεμιζόμεν τὸ ἐκτεῦθεν δικαστῇ, ἢ τὸ εὐδοξότατον ἡμῶν κοιαίστωρα, τὸ τοῖς θείοις ἡμῶν ὑπηρετήσαντος γεφύρᾳ, εἶτα τοῦτο πρᾶξαι κελεύσειν, μὴ ἄλλως εἰς ἑτέραν ἀπαχθῆναι χώραν τὸ ἀναγόμενον, πρὶν ἂν ἐχθυπτὰ ἀποσκευάσῃσειεν ὁ ἀνὼν ὁ τοῦ δικαστηρίου, καθ' ὁ μέλλει τὸ δεθωσόμενον ἄγειν, ὡς δίκης ἀπὸ τὸ τόπον ἀξιώσιμα χρυσίον ὅσον ἂν ὀφειλόμενον τοῦ φόρου ᾖ, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπιξέλθοι, ἢ ἐπιξελθὼν μὴ κρατήσῃ τὸ δίκης· κἀκεῖσε πάλιν ἀναπτύλιν ὁπόσα ἐπὶ τῇ παρεστήσει ὡμολόγησαν, ἢ ὃ ὀφειλόμενον χρυσίο, παρὰ τῶν ἐχθυπτῶν ἀπαιτεῖσθαι, καὶ διδόμενον τοῦ ἀπαχθέντος παρεχόμενος ἢ παρ' ἐκείνῳ καὶ ὃ ὅρκος ἄχρι τελεσθῆναι· ἵνα, εἴπερ ὁμόσαι καὶ πλεῖον δέδαπανηκέναι, καὶ τότε ἁπλῶσαι, καὶ παυσάσθαι φαίνοιτο τέλεια τὰ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ δὲ πῶς δεῖ τὸ συναγομένου εἰς τὸν δίκαιον, μὴ τὸν δὲ βιβλίᾳ αἰτᾶσθαι τὸ εἴκοσι ἡμέρων ἐκθεσμίαν διδόναι.

Κἀκεῖνο ὁ ἡ μὲ δεχομένης δὲ ποιῆσαι διετύπωσεν, οἱ ὁ νεῦ ἐξεπίτηδες τεχνάζεται, τὸν τὸ ἡμετέρων νόμων φιλανθρωπίαν ἀφορμὴν ποιούμενοι τὸ ἑαυτῶν ἐπιρείας. τὸ μὲν παλαιότητος βιλορδῆς τὸ αἰτιάσεως βιβλίον δεξάμενος, ἡμερῶν εἴσω δέκα ἀξιόσειψιν ἔχειν ἐφ' ᾧ καὶ ἀνερυθήσῃ τὸ ἐκθεσμον, καὶ ἵνως ἐπιγνῶναι, καὶ ἀπαλλαγῆναι· μὴ τὸν δὲ τὸ ἡμερῶν ἐκθεσμοδικήσαι πλειακῶσι καὶ ὑπογεγράφειν τῷ γαλέπτ βιβλίαι, καὶ τὰς δικαστικὰς πληρῶν ἀσφαλείας· πνες δὴ ἀφορῶντες εἰς τὰς ἡμετέρας νόμους, οἱ μὴ ἐκθεσμοδικεῖν ἐδὲ παραπεῖσαι τὸ δίκης δικάζειν, ἐδὲ σωδίκας δικάζειν αἰτεῖν συζητοῦσι, τὸ ἐκθεσμον τεχνάζουσι, καὶ μάλιστα τὸ ἐκθεσμον τὰ τοιαῦτα δόλερας ἐξδυσωπούντων καὶ ἀκμὴ προσενεχθείσης τῆς ὑπάρχησις, πολλάκις ἐδὲ βιβλίᾳ διδόμενος, ἐδὲ δικαστικῆς ἐδίμιδος ἀσφαλείας, ἄγουσι τὸ ἀνθρωπον ἀκούσα ἐκθεσμοδικεῖν τὸ δεδομένον δικαστῇ, καὶ ἐδὲ ὅπως ἐπισκέψωσι τὸ κοινοπραγῆσαι τὸ ἐκθεσμον· ὥστε ἁπλῶς αὐτὸν ἐκεῖ τῇ ἐκθεσμοδικεῖν ἐκθεσμοδικεῖν, διδόναι, καὶ μηδέποτε ἔχειν ἀδειαν μήτε παραστῆσαι τὸ δικαζόντα, μήτε σωδίκας δικάζειν γὰν αἰτῆσαι· καίτοιγε ἵνως ὑπάρχῃ τὸ δικαστὴ κρίνεσθαι. ἔτω τὸ ἐκθεσμοδικεῖν ἀ βιβλίον, καὶ ὑπὸ παῖς ἑαυτῶν τέχναις τὸ ἀνθρωπον ποιησάμενοι, ὃν βιβλίον τρόπον τὰ καὶ αὐτὸν ἀναφαίνεσθαι. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, ἐπειδὴ ὑπομνησις ἐκθεσμοδικεῖν τινι, πάντως ἐπιδίδοσθαι βιβλίον, καὶ μὴ, τὸ παλαιὸν, δέκα μόνων ἡμερῶν ἔχειν τὸ ὑπομνηθέντα ἐκθεσμοδικεῖν, ἀλλὰ δεκαπλασίαν, τουτέστιν ἑκατόν. ὥστε εἴτε παραστῆσαι βιληθείη, εἴτε καὶ σωδίκας δικάζειν αἰτῆσαι, ἀδειαν ἔχειν τὸν ποιεῖν, ἢ καὶ ἵνως ἐπιγνῶναι τὸ ἀφληκὸς, καὶ ἀπαλλαγῆναι ἐκθεσμοδικεῖν τὸ ἀνάδικον τὸ αὐτὸ φιλικῶς· καὶ μὴ καθ' ἑπάρειαν καὶ ἐπιδρομὴν ὑπὸ δικαστὴ γίνεσθαι, ἵνως ὑποπλῆν, ἵνως ἀκροτευμίαν, πολλάκις δὲ καὶ οἰκεῖον ἐπὶ τοῦ φόρου ἀνοιχθέντος· καὶ τὸ τοῦ δίκαιον ὑπομένοντος, ἐδένα καιρὸν ἔχοντος ἐκθεσμοδικεῖν τὸ μαθεῖν ἐφ' οἷς ἐναγόμενος ἀπαντήσῃ. §. β'. Δεχόμενον ὁ αὐτὸν τὸ βιβλίον, μήτε προσωπικὴς ἐχθυπτὰ παρ' αὐτὸ διδομένης, καὶ τὸ ἀποστόλων, καὶ τοῦ θείων ἡμῶν παρεχομένων ἀξιόπιστον, ὑπογεγράφειν τῷ καλαμῷ ἀποδόλαι, δηλοῦντα καὶ τὸ χρόνον καθ' ὃν αὐτοῦ τὸ βιβλίον ἐπιδίδεται, ἵνα μὴ καὶ ἐκεῖ τὸ τρυχηθῆναι τὸ χθυπτὰ. ἐπεὶδὴ ὁ μέλλοι γίνεσθαι προκατάρξις παρὰ τοῦ δικαστὴ, ἐρωτᾶσθαι τὸ φόρου τε εἰ εἴκοσι διελήλυθασιν ἡμέραι αἱ τὸ ἀξιώσεως. καὶ κεῖνον λέγειν μὲ πλήθη, δείκνυσθαι ὁ τοῦ καὶ τὸ

Tit. VIII.

DE EXHIBENDIS ET INTRODUCENDIS REIS: ET UT HI QUI CONVENIUNTUR, POST VICESIMUM DIEM PRÆSENTENTUR JUDICIBUS: ET DE HIS QUI JURATORIAM CAUTIONEM EXPONUNT ET ANTE LITIS CONTESTATIONEM ABSENTES FIUNT: ET DE HYPOTHECIS QUÆ APPELLANTUR EX CASU: ET QUÆ PERSONÆ ET QUANDO HOC JUS HABENT: ET DE INDOTATIS, UXORIBUS, UT HABEANT QUARTAM PARTEM IN SUBSTANTIA VIRI, ET IPSE VIR IN SUBSTANTIA UXORIS, QUANDO INOPS EST ET CUI RELINQUITUR.

Novella Constit. LIII.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. prætorium per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLurimi adeuntes nostram docent potestatem, quia exhibentur ab aliquibus, aut etiam in alias pertrahuntur provincias ex sacra nostra jussione aut decretis judicialibus: & ad miseriam quidem per hoc aguntur: coacti vero jussionibus aut decretis exhibentur. Proinde qui eos exhibent, etiam cautiones exigentes, *quia intra certum tempus venient ad determinatum judicium ii qui ab eo conventi sunt:* ipsi remaneant in provincia, affligi in peregrinatione sumptibus exhibitum, aut præsentatum relinquentes.

Cap. I.

De reis ab alio loco in alium retrahendis. 9

HOc igitur miserantes, sancimus si quid fiat tale, & tempus impleatur, quod in cautione exhibitionis aut præsentationis ipse actor constituit, deinde ille quidem observet, in judicio, actor autem desit, & non intra decem dies, postquam reus venerit in provinciam, actor occurrerit: reum quidem ingredientem apud judicem, & hoc docentem, repente dimitti, jurejurando autem ejus judicetur de omnibus expensis, quas pertulit circa viam & circa peregrinam habitationem, & his judices addicant actorem convenientem frustra. Et quoniam mos est non aliter fieri exhibitiones aut præsentationes, nisi actores fidejussores ad certam quantitatem dederint, quia exequentur caulam, & suscipient sententiam, hanc quidem quantitatem omnino eos exigi, & dari frustra calumniam passo. Si vero per jusjurandum etiam plus aliquid declaraverit, (certa tamen quantitate definita à judice quam leges taxationem vocant) etiam hoc super exigi, ut cognoscant non illudere vitas alienas, sed in provincia eligere judices, & ibi contra suos adversarios litigare.

Cap. II.

De cautione præstanda ab his qui de proprio territorio sibi obnoxios abstrahunt.

QUia vero ab actoribus fidejussiones plerumque novimus hic datas tanquam in exhibendis personis: si vero in aliam deducantur provinciam, forte declinare hanc observationem: sancimus hic judicem aut gloriosissimum quæstorem nostrum sacris nostris ministrantem literis, si quid tale agere jubeatur: non aliter ad aliam exhibere provinciam reum, antequam fidejussorem præbeat actor in judicio in quod futurus est reum deducere, quia dabit secundum locorum spatium aurum quantumcunque decretum fuerit futigienti, si non exequatur, aut exequens non vincat causam: & ibi omnia agi quæcunque in exhibitione decrevimus, definitum vero aurum, à fidejussoribus exigendum, & dandum ei, qui deductus est: præbendo quoque ab illo etiam jurejurando usque ad taxationem: ut si juraverit se etiam amplius expendisse, & hoc recipiat: ut undique videantur perfectæ nostræ legislationes.

Cap. III.

Ut reo in jus vocato post libelli dationem viginti dierum indutiæ dentur.

ILlud quoque antiquitas quidem benefaciens disposuit, nunc autem studio machinantur nostrarum legum clementiam occasionem facientes suarum calumniarum. vetustate namque volente conventionis factæ libellum suscipientem, diebus æque decem deliberationem habere, quo possit discutere causam, & forte etiam recognoscere & liberari: post decem autem dierum inducias tunc & subscribere misso libello, & judiciales implere cautiones. Quidam vero respicientes ad nostras leges quæ post litis contestationem neque refutare judicem, neque alium petere judicem permittunt, causam arte machinantur, & maxime executoribus talia dolose adinvenientibus, & mox ut oblata fuerit quælibet admonitio, forte neque libello dato neque judiciali ulla cautione, deducunt hominem invitum ad judicem datum: & nihil scientem compellunt facere litis contestationem, ut semel sub litis contestatione constitutus obligetur, & nullam habeat licentiam neque refutare judicem, neque alium judicem petere, cum forte suspectus judex sit: & sic agunt quæ volunt: & sub suis artibus hominem statuentes, quo volunt modo de eo agunt. §. 1. Sancimus igitur dum admonitio oblata fuerit alicui, modis omnibus offerri libellum: & non secundum antiquitatem decem solummodo dierum habere eum qui admonetur, inducias: sed duplices, hoc est viginti, ut sive repudiare voluerit, sive etiam cum eo alium judicem petere, licentiam habeat hoc facere, aut forte cognoscere debitum & liberare se ab adversari sui contentione amicabiliter, & non per calumniam & circumventionem sub judice constitui forsan suspecto & forsan ingrato, plerunque autem aliquid etiam proprium contra eum dispensante: & eo qui litem sustinet, nullum habente tempus ad agnoscendum ea in quibus conventus occurrit. §. 2. Suscepto vero libello, sola personali fidejussione ab eo data, & sportulis secundum sacram nostram constitutionem subscribere libello, qui appellatur responsionis: & declarare etiam tempus quo ei libellus datus est, ne etiam ob hoc ars quædam fiat: cumque futura est celebrari contestatio litis, apud judicem interrogari fugientem, si viginti dies transierint deliberationis: & illum quidem dicere veritatem: ostendit quoque illud etiam ex die & sub-

1 Hæc sententia titulus hic apud Scrimgerum inscriptus est, Ut qui provincialem horum extra territorium suum in jus producit, cautionem præbeat, quod nisi litem obtineat præstaturus sit quantum judex eum qui calumniose exhibitus est, cogere statuerit. Est & ita conceptus apud Julianum *const* 47. De reis ab alio loco in alium retrahendis ex divino nutu vel jussu maximæ potestatis, huc pertinet. *c. 1. c. 2 J. eod.* Est & ita in indice Reginæ, De exhibendis reis. Goth. Ad materiam hujus Novell. spectat *Novell. 69. 79. 89. 123. cap. 8.* Ans.

2 Seu evocandis ex longinquo territorio. unde hic titulus apud Julianum ita concipitur *l.* 187. De reis ab alio loco in alium retrahendis ex divino nutu, vel jussione maximæ potestatis.

3 Ut exhibitiones fiant post 30. dies. *Index Regiæ.* Est & ita apud Julianum *d. loco n.* 189. de admonitione reorum & in jus vocando. Hæc vero sententia legitur in editione Scring. ut qui libellum susceperit ad deliberandum, an judicio discceptare velit, aut apud datum judicem litigare, viginti dierum spatium habeat, huc refer *cap. 3. J. eod.*

4 De juratoriis cautionibus. *Jul d. loco num.* 190. De his qui juratoriam cautionem præstant. *Index Regiæ.* Quod qui post juratoriam cautionem in judicio non comparet, omnes litis impensas actori persolvat & deinceps causam dicat, datis fidejussoribus. *Scrimgeriana editionis interpretatio:* huc pertinet *c. 4. J. eod.*

5 De casu militiæ. *Index Reg.* huc pertinet *c. 5. J. eodem.*

6 De inope muliere, quæ sine dote nupta est, quæ quartam partem defuncti mariti capere debet. *Jul. d. loco, n.* 192. De his qui sine dote aut donatione propter nuptias præmortuo conjuge locuplete, inopi relinquuntur, ut iis scil. quartam partem præmortui conjugis consequantur, sive sint liberi, sive non sint, *Interpret. Scrimgeriana editionis:* huc pertinet caput sextum. *J. eod.*

7 Persona scil.

8 Id est, quæ superstes manet.

9 *Sub.* sine jussu principis. Quid si retracti vel protracti fuerint ex longinquo? post decimum diem actorem operiri, seu expectare non coguntur: quin jurare in litem eis permittitur de expensis in via & pe-

regrinatione factis. 10 Hinc sumpta est Authentica, *Quod fieri. C. de dilationibus.* 11 Vid. *hic Cujac. & c. 7. de præscriptionibus.* 12 *Jul c.* 187. *in fin* 13 Reus vocatus in judicium, non comparente actore viatica jurejurando æstimat, quæ tamen judex taxabit moderatione adhibita. 14 *Jul. c.* 188. 15 Id est, in casu, *c. 1. Theod.* 16 Id est, evocari reum ex sua jurisdictione ad forum actoris, huc pertinet lex 58. *ff. de jud. c. nostrum* 56. *de appellationibus.* de evocationibus, vide quædam apud Paponem *l. arrest. 5. n.* 24. 4. *arrest. 6. n.* 27. Rebuffum *tom. 1. tract. de evocationib.* 17 *d. Nov.* 112. *c.* 2. id in aliis casibus fieri non solet: & merito: utitur enim quadam via extraordinaria, id est, rescripto principis, vel auctoritate præfecti prætorio ad reum extra suum territorium protrahendum. 18 Id est, reo, 19 De admonitione reorum seu in jus vocando *Jul. c.* 189. 20 Clementia nimia calumniam parit, calumniæque occasio est. 21 Βιβλίον ἀντισώσεως. *adjournement*, libellus citationis. 22 Vid. *c. 4. caus. 3. quæst 3. Nov. 96. c. 2 Nov. 82. c. 10.* Jure canonico tempus arbitrio judicis relinquitur. *cap. dilectus. De procurator. e. quoniam frequenter §. si vero extr. ut lite non contestata.* Gail. *lib. 1. obs 53. n. 20.* Ans. 23 *l. 14. in fin. C de judic l 4. C. de jurisd. l. 13. C. de exceptionib. l. 52. ff. de judic.* 24 Post litis contestationem, judex refutari non potest. 25 De refutatione judicis alias dixi, vid *l 4 C de in jus vocando l 12. in pr. C. de jud.* adde *Cujac. 9. obs 23.* 26 Viginti dierum inducias dantur reo, ad refutandum judicem. *Nov 96. c. 2. §. 1.* vid. *Cujac. 19. de præscr.* 27 Προσωπικὴ ἐγγύη, judicio sisti cautionem intelligit, quæ sic dicitur ad differentiam judicarunt solvi, quæ de re est, non de persona. 28 Quas tamen, si absolvetur, repetiturus est. *l. ult. C. de fructib. & lit. expens. l. ult. C. de administr. tutor. l. ult C. de pr. agent in reb. §* 24 *Inst. de act.* An solus reus dat sportulas per conventionem? Placentinus putat. Cui objicitur *Nov. 86. c. ult lex ult. C de fructib & lit expens. lex ult. C de agentib in reb.* quod tamen Cuiacio non placet. 29 *Nov.* 17 *c.* 3. *Nov.* 123. *c.* 27. & 28. *Nov* 82. *c.* 10. 30 Contradictionis sc. *Jul.* 31 Τῷ καλεῖσθαι ἀντιβόλλειν βιβλίον ἀντισώσεως. *Theod.* est libellus conventionis qui reo ab actore dari solet, *adjournement.* subscriptio καὶ τὸ βιβλίον. *J. eod.* non fit ab actore, sed à reo, vid. *Jul. hic, n.* 189. qui ex adverso libelli & epistrographus fatetur libelli exemplum se accepisse. ἀντιβόλλειν vero dare, est dare libellum responsionis: Galli, *répondre, fournir de réponses*, male igitur Haloand. hic ἀντιβόλλειν, exemplum libelli.

& subscriptione [1] libelli, & si dixerit transisse viginti dierum numerum, tunc [2] fieri litis contestationem. In medio [3] autem ei licentiam esse repudiare judicem, & alium petere: aut etiam cum eo judicem percipere, aut certe absolvi amicabiliter: nihil in medio neque damnificando, neque ab executoribus conturbando: sed & judiciariam cautionem exponentem, sicut qui de his judicat, perspexerit: & viginti dierum habentem deliberationem. Si vero hæc non serventur: licet videatur quædam fieri contestatio litis, pro nihilo eam esse, sed licentiam esse, & post hujusmodi contestationem litis intra definitos viginti dies sic omnia agere, tanquam si neque ab initio facta sit quædam contestatio litis.

Cap. IV.

De juratoriis cautionibus.

Si [4] vero semel repudians judicem, alium acceperit: non sinimus [5] ei eum qui petitus est, rursus repudiare. Sicut enim ejus curam habemus, etiam per dilationem [6] agi aliquid adversus actorem, modis omnibus aversamur: si vero etiam quidam jurant quia observabunt: & antequam contestatio litis fiat, ab hac maxima dispareant civitate, licentiam esse etiam non facta litis contestatione adire actorem statutum judicem, & hoc denuntiare. Illum vero (siquidem administrator [7] sit) jubere omnimodo exhiberi reum tanquam perjurum [8] & pene sui accusatorem per fugam [9] factum. Si vero non administrat [10], sed datus sit à quodam judice sive ex sacra forma aut jussione, aut etiam ab aliquo administratore: ad illum renuntiare, à quo datus est, ut deducatur ab illo: ne causa maneat actori undique desolato, judice agere aliquid non valente, eo quod nondum apud eum facta sit litis contestatio: illo contemnente legem & juramentum suum manifestatione sua, & actorem extra omne legitimum adjutorium relinquente. §. 1. Igitur ne latente eo, & tardata exhibitione, causa maneat suspensa: examinet [11] ut potuerit judex in quam terram abiisse dicitur: & det inducias certas, ut nisi intra eas occurrerit, (liberam [12] tamen hujus rei fiduciam habens, si non forte studio actoris impediatur, aut venire prohibeatur) tunc secundum unam [13] partem examinet negotium, & in possessionem mittat actorem rerum ejus secundum [14] mensuram declarati debiti: ipsumque in possessionem missum, habere etiam rem debiti servandi [15] causa: & tunc si ille occurrerit [16], omne ei prius salvet [17] damnum: & tunc recipiens res, & fidejussorem præstans, prosequatur causam.

Cap. V.

De hypothecis militiarum [18] ex casu, quæ personæ & quando hoc jus habeant.

Optimum [19] quoque etiam hoc propter dubitationum quæstionem lege communi determinare. Primum namque fuerunt dubitationes plurimæ, utrum oporteat [20] militias sub hypothecæ [21] deduci vinculis, an etiam his liberas esse: sed hoc quidem jam definitum est lege [22]: & certæ consistunt militiæ quæcunque vendi aut obligari possunt. Nos autem ex majoribus causam considerantes, scimus, quia ex antiquis temporibus non erat in militiis hypotheca, sed quædam nomina omnino antiqua & deficientia in talibus efferebantur. Paulatim vero imperatores interpellantium [23] creditorum miserati: hæc præbebant, cum utique omnis militia publica existeret, nullum quæstum omnino alium quam ex imperiali munificentia habens.

§. 1. Propterea igitur sancimus ea quæ appellantur ex [24] casu, non omnibus prompte subjacere: nisi tamen creditor fuerit, qui *ad hoc ipsum* mutuavit, *ut militia illi emeretur*: alioqui aliis creditoribus non prompte damus hoc: sed si quidem filii fuerint aut uxor defuncti, istos omnibus præponimus [25] modis, ut adeant nos: & secundum jussionem nostram hoc habeant, non [26] tanquam paternam hereditatem, si in aliis inops sit, sed tanquam imperialem munificentiam: ut & substantiam relinquentibus, & non habentibus, merito solatium præbeamus. Si vero nullus eis neque filius neque uxor fuerit, neque creditor qui ad ipsam militiam mutuavit: tunc & aliis creditoribus præbemus hoc, ne videamur inhumanum aliquid facere, & non propter piam & Deo placentem actionem ponere legem. De militia quippe spectabilium Silentiariorum [27] proprie datis & largitis eis privilegiis in sua virtute manentibus.

Cap. VI.

De muliere inope indotata. [28]

Quoniam [29] vero ad clementiam omnis à nobis aptata est lex, videmus autem quosdam cohærentes muneribus indotatis, deinde morientes & filios quidem ex lege vocatos ad paternam hereditatem, mulieres autem licet decies millies in statu legitimæ conjugis manserint, attamen eo quod non sit facta neque dos neque antenuptialis donatio, nihil habere valentes, sed in novissima viventes inopia [30]: propterea sancimus providentiam fieri etiam harum & in successione morientis, & hujusmodi uxorem cum filiis vocari. & sicut scripsimus legem [31] volentem, si sine dote existentem uxorem vir dimiserit, quartam [32] partem ejus substantiæ accipere eam: sic etiam hic, quoniam contingit [33] forte paucos aut plures esse filios, quartam partem ejus substantiæ habere mulierem, sive plures, sive minus filii fuerint. Si tamen legatum aliquod reliquerit ei vir minus quarta parte, compleri [34] hoc: ut sicut læsas eas juvamus, si forte dimissæ fuerint à viris indotatæ consistentes: ita vel si perduraverint semper cum eis, eadem fruantur providentia, scilicet omnibus secundum instar illius nostræ constitutionis quæ quartam decernit eis, etiam hic servandis similiter quidem in viris [35], similiter autem in mulieribus, communem namque etiam hanc super eis ponimus legem, sicut & præcedentem. §. 1. Si vero quasdam res proprias mulier in domo viri aut alibi repositas habuit, harum actionem [36] & retentionem habeat omnibus modis imminutam: subjacere hujusmodi rebus viri creditoribus nullo modo valentibus: nisi forte secundum quod in illius jure ex hac lege heres extiterit. §. 2. Hæc itaque dicimus si conjunctorum alter dotem aut antenuptialem donationem non faciens, inops aut vir aut mulier inveniatur, & moriens quidem aut vir aut mulier locuples sit, ille vero vel illa superstes pauper existat. Nam si aliunde [37] forsan habeat: non offerentem dotem, aut non dantem propter nuptias donationem, non erit justum gravare filios per successionem: quoniam lex alia est nostra dicens dotem non [38] offe-

ἡμέρας τοῦ βιβλίου, καὶ τῆς ὑπογραφῆς τῆς κατὰ τὸ βιβλίον. καὶ εἰ φήσοι παρεληλυθέναι τὸν τῶν εἴκοσι ἡμερῶν ἀριθμὸν, τηνικαῦτα γίνεσθαι τὴν προκάταρξιν. ἐν μέσῳ δὲ ἄδειαν εἶναι καὶ παραιτεῖσθαι τὸν δικαστὴν καὶ ἕτερον αἰτεῖν, ἢ συνδικαστὴν αὐτοῦ λαμβάνειν· ἢ καὶ ἀπαλλάττεσθαι φιλικῶς, οὐδὲν ἐν μέσῳ οὐδὲ ζημιούμενον, οὐδὲ παρὰ τῶν πρακτόρων παραττόμενον· ἀλλὰ τὴν τοῦ δικαστικοῦ ἀσφάλειαν ἐκτιθέμενον, καθάπερ ἂν οἱ ταῦτα κρίνοντες συνίδωσι, τήν τε τῶν εἴκοσι ἡμερῶν ἔχοντα διάσκεψιν. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλαχθείη, κἂν δόξειέ τις γενέσθαι προκάταρξις, ἀντὶ μηδενὸς αὐτὴν εἶναι, ἀλλ' ἄδειαν εἶναι, καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην προκάταρξιν, εἴσω τῶν πληρουμένων εἴκοσι ἡμερῶν, οὕτως ἅπαντα πράττειν ὡς ἂν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγεγόνει τις προκάταρξις.

ΚΕΦ. δʹ.

Περὶ τῶν μεθ' ὁρκωμοσίας ἐγγυῶν.

Εἰ δὲ ἅπαξ παραιτησάμενος τὸν δικαστὴν, ἕτερον λάβοι, οὐ δίδομεν αὐτῷ καὶ τὸν ᾐτημένον αὖθις παραιτεῖσθαι. ὥσπερ γὰρ αὐτοῦ κηδόμεθα, οὕτω καὶ τὸ δι' ἀναβολὴν πράττεσθαί τι κατὰ τῶν ἐναγόντων, παντελῶς ἀποστρεφόμεθα. Εἰ δὲ καί τινες διομόσαιντο μὲν ὡς προσεδρεύσουσι, πρὶν δὲ ἡ προκάταρξις γένοιτο, τῆς μεγάλης ταύτης ἀφανεῖς κατασταῖεν πόλεως, ἄδειαν εἶναι, καὶ μὴ γενομένης προκατάρξεως, προσιέναι τὸν ἐνάγοντα τῷ ἀφορισθέντι δικαστῇ, καὶ ταῦτα προσαγγέλλειν· ἐκεῖνον δὲ, εἰ μὲν ἄρχων εἴη, κελεύειν ἐκ τρόπου παντὸς ἀχθῆναι τὸν ἐναχθέντα, ὡς καὶ ἐπίορκον, καὶ σχεδὸν ἑαυτοῦ κατήγορον τῇ φυγῇ γενόμενον· εἰ δὲ οὐκ ἄρχοι, δοθείη δὲ ἔκ τινος δικαστὴς, εἴτε ἐκ θείου τύπου τυχὸν, ἢ κελεύσεως, ἢ καὶ παρά τινος ἄρχοντος, ἐπ' ἐκεῖνον μηνύειν, ὥστε ἀγαγεῖν παρ' ἐκείνου, καὶ μὴ τὸ πρᾶγμα μένειν τῷ διώκοντι πανταχόθεν ἄπορον· οὔτε τοῦ δικαστοῦ πρᾶξαί τι δυναμένου, διὰ τὸ μήπω γενέσθαι παρ' αὐτῷ προκάταρξιν, ἐκείνου τι καταφρονοῦντος τοῦ νόμου καὶ τῆς διωμοσίας τῆς ἑαυτοῦ, καὶ τὸν διώκοντα πάσης ἐκτὸς νομίμου βοηθείας ἀπολιμπάνοντος. §. αʹ. Ὅπως ἂν οὖν μὴ λανθάνοντος αὐτοῦ, καὶ βραδυνούσης τῆς παραστάσεως, τὸ πρᾶγμα μένοι μετέωρον, ἐξεταζέτω παχυμερῶς ὁ δικαστὴς ὅποι γῆς ἀπεληλυθέναι λέγεται, καὶ διδότω προθεσμίαν ῥητὴν, ὥστε εἰ μὴ εἴσω ταύτης ἀπαντήσειεν, (ἐλευθέραν μέντοι τούτου παρρησίαν ἔχων, ἀλλὰ μὴ, ὡς εἰκὸς, ἐξεπίτηδες παρὰ τοῦ διώκοντος καθειργμένος, ἢ κωλυόμενος ἐλθεῖν) τηνικαῦτα κατὰ μίαν μοῖραν ἐξεταζέτω τὴν ὑπόθεσιν. καὶ ἐπὶ νομὴν πεμπέτω τὸν διώκοντα τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, πρὸς τὸ μέτρον τοῦ διαφαινομένου χρέους. ὥστε αὐτὸν εἰς νομὴν πεμφθέντα, ἔχειν τὰ πράγματα χρέους ἕνεκεν φυλακτικοῦ. καὶ τηνικαῦτα εἴπερ ἐκεῖνος ἀπαντήσει, πᾶσαν αὐτῷ πρότερον θεραπεύειν τὴν ζημίαν, οὕτω τε ἀπολαμβάνοντα τὰ πράγματα, καὶ ἐγγυητὴν παρεχόμενον, ἀγωνίζεσθαι τὴν ὑπόθεσιν.

ΚΕΦ. εʹ.

Περὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑποθηκῶν ἐκ τοῦ κάσου, ποῖα πρόσωπα καὶ πότε τοῦτο κράτος ἔχει.

Καλὸν δ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο, πρὸς τὴν τῶν ἀμφισβητουμένων ζήτησιν, νόμῳ κοινῷ διορίσασθαι. πρότερον μὲν γὰρ γεγόνασιν ἀμφισβητήσεις πολλαὶ, πότερον δεῖ τὰς στρατείας ὑπὸ τοὺς τῆς ὑποθήκης ἄγεσθαι δεσμοὺς, ἢ τούτων ἐλευθέρας εἶναι. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἤδη κέκριται νόμῳ, καὶ πρόδηλοι καθεστᾶσιν αἱ στρατεῖαι ὁπόσαι, διὰ τὸ πιπράσκεσθαι, καὶ ὑποτίθεσθαι δύνανται. ἡμεῖς δὲ τὸ πρᾶγμα ἐκ μειζόνων θεωροῦντες, ἴσμεν ὡς ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων οὐκ ἦν ἐπὶ ταῖς στρατείαις ὑποθήκη, ἀλλά τινα ὀνόματα παντελῶς ἀρχαῖα καὶ ἐκλελοιπότα ἐν τοῖς τοιούτοις ἐφέρετο· κατὰ μικρὸν δὲ οἱ αὐτοκράτορες τοὺς προσιόντας τῶν δανειστῶν ἐλεοῦντες, ταῦτα ἐδίδοσαν. καίτοι πάσης στρατείας δημοσίας οὔσης, καὶ οὐδένα πόρον παντελῶς ἕτερον ἢ τὸν ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἐχούσης. §. αʹ. Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, τὰς ἐκ τοῦ καλουμένου κάσου στρατείας μὴ παντὶ προχείρως ὑποκεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ δανειστὴς εἴη ὁ εἰς αὐτὸ τοῦτο δανείσας, ἐφ' ᾧ τῆς στρατείας ἐκεῖνον τυχεῖν. ἐπείτοιγε τοῖς ἄλλοις δανεισταῖς οὐ προχείρως δίδομεν τοῦτο· ἀλλ' εἰ μὲν παῖδες ὦσιν ἢ γαμετὴ τῷ τελευτήσαντι, τούτους πᾶσι προκρίνομεν τρόποις, ὥστε προσιέναι τε ἡμῖν, καὶ κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν ταῦτα κομίζεσθαι, οὐχ ὡς πατρῷον κλῆρον, εἴγε τὰ ἄλλα ἄπορος εἴη, ἀλλὰ βασιλικὴν φιλοτιμίαν· ἵνα καὶ τοῖς οὐσίαν καταλιμπάνουσι καὶ τοῖς οὐκ ἔχουσι τὰ εἰκότα βοηθήσαιμεν. Εἰ μέντοι οὐδεὶς αὐτοῖς οὔτε παῖς οὔτε γυνὴ καθεστήκοι, οὐδὲ δανειστὴς ὁ εἰς αὐτὴν τὴν στρατείαν δανείσας, τηνικαῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις δανεισταῖς μεταδίδομεν τῶν τούτων· ἵνα μὴ δόξαιμεν ἀπάνθρωπόν τι ποιεῖν, καὶ οὐ δι' εὐσεβῆ καὶ θεῷ ἀρέσκουσαν πρᾶξιν τιθέναι τὸν νόμον. τῶν περὶ τῆς στρατείας τῶν περιβλέπτων σιλεντιαρίων ἰδικῶς δεδομένων καὶ πεφιλοτιμημένων αὐτοῖς προνομιῶν, ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰσχύος μενόντων.

ΚΕΦ. ϛʹ.

Περὶ τῆς ἐν ἀπορίᾳ ἀπροικοῦ γυναικός.

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς φιλανθρωπίαν ἅπας ἡμῖν ὁ νόμος ἥρμοσται, ὁρῶμεν δέ τινας συνοικοῦντας γυναιξὶ προικῴων χωρὶς, εἶτα τελευτῶντας, καὶ τοὺς μὲν παῖδας ἐκ τοῦ νόμου καλουμένους πρὸς τὸν πατρῷον κλῆρον, τὰς δὲ γυναῖκας, κἂν εἰ μυριάκις ἐν τάξει νομίμης γαμετῆς συνῴκησαν, ἀλλ' οὖν, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι μήτε προῖκα μήτε προγαμιαίαν δωρεὰν, μηδὲν ἔχειν δυναμένας, ἀλλ' ἐσχάτῃ συζώσας ἀπορίᾳ· διὰ τοῦτο θεσπίζομεν πρόνοιαν γενέσθαι τούτων, καὶ ἐν τῇ διαδοχῇ τοῦ τελευτήσαντος, καὶ τὴν τοιαύτην γαμετὴν μετὰ τῶν παίδων καλεῖσθαι. καὶ ὥσπερ ἐγράψαμεν νόμον βουλόμενον, εἴπερ ἄπροικον οὖσαν τὴν γαμετὴν ὁ ἀνὴρ ἀποπέμψεται, τὸ τέταρτον μέρος τῆς αὐτοῦ περιουσίας λαμβάνειν αὐτὴν, οὕτω κἀνταῦθα, ἐπειδήπερ εἰκὸς ὀλίγους ἢ πλείους εἶναι παῖδας, τὴν τετάρτην τῆς περιουσίας μοῖραν κομίζεσθαι τὴν γυναῖκα, εἴτε πλείους εἴτε ἐλάττους οἱ παῖδες εἶεν. Εἰ μέντοι πρεσβεῖόν τι καταλίποι αὐτῇ ὁ ἀνὴρ ἔλαττον τῆς τετάρτης μοίρας, ἀναπληροῦσθαι τοῦτο. ἵνα καθάπερ ἀδικουμέναις αὐταῖς ἐβοηθήσαμεν, εἴπερ ἀποπεμφθεῖεν παρὰ τῶν ἀνδρῶν ἄπροικοι καθεστῶσαι, οὕτω κἂν εἰ μένοιεν μέχρι παντὸς παρ' αὐτοῖς, τῆς αὐτῆς ἀπολαύσωσι προνοίας. δηλαδὴ πάντων κατὰ μίμησιν ἐκείνης ἡμῶν τῆς διατάξεως τῆς τὸ τέταρτον ἀφορισάσης αὐταῖς, κἀνταῦθα κρατούντων, ὁμοίως μὲν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν. κοινὸν γὰρ καὶ τοῦτον ἐπ' αὐτοῖς τίθεμεν τὸν νόμον, ὥσπερ δὴ καὶ τὸν ἔμπροσθεν.

§. αʹ. Εἰ μέντοι τινὰ ἴδια ἡ γυνὴ πράγματα κατὰ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀλλαχόσε ἀποκείμενα ἔχοι, τούτων τὴν εἴσπραξιν καὶ παρακατάσχεσιν ἐχέτω πᾶσι τρόποις ἀμείωτον· ὑποκεῖσθαι τοιούτων πραγμάτων τοῖς τοῦ ἀνδρὸς δανείσμασι κατ' οὐδὲν δυναμένων, πλὴν εἰ μὴ καθ' ὅσον τῶν ἐκείνου δικαίων ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου συγκληρονομεῖ. §. βʹ. Ταῦτα δὲ φαμὲν, εἴπερ τῶν συνοικούντων θάτερος προῖκά τε καὶ προγαμιαίαν δωρεὰν μὴ ποιησαμένων, ἄπορος ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ διάκειται· ὥστε τὸν μὲν τελευτῶντα ἢ τὴν τελευτῶσαν, εὔπορον εἶναι, τὸν δὲ περιόντα ἢ τὴν περιοῦσαν πένεσθαι· ἐπείτοιγε εἴπερ ἀλλαχόθεν ἴσως εὐποροίη, τὴν οὐκ εἰσενεγκοῦσαν προῖκα ἢ τὸν οὐκ ἐπιδόντα τὴν διὰ γάμον δωρεὰν οὐκ ἂν εἴη δίκαιον βαρύνειν τοὺς παῖδας τῇ διαδοχῇ τοῦ συνοική-

1 Ὑπογραφῆς τῆς κατὰ βιβλίον *Scrimger.*
2 His addi cupio quæ de litis contestatione scripsi ad *tit. Cod. de litis contest.*
3 Id est, ante viginti dies elapsos.
4 Hinc sumpta est Authentica, *Et qui jurat. C. de bon. auth. jud.*
5 Judex peritus repudiari non potest.
6 Dilationibus nimiis rei conventi actor non est opprimendus.
7 Id est, inter majores magistratus.
8 Qui juravit judicio sisti, nec comparet, ut perjurus, manu injecta, si postea reperitur: prehendi potest.
9 Fugitivus præsumitur jure destitui. Adversus fugitivum præsumitur, adde *l. 15. C. de probat.* Fuga suspectum reddit, eum qui fugit. Fugitivus damnato comparatur. *tit. C. de fugit.*
10 Id est, non sit magistratus.
11 Inquisitio laris domiciliique rei latitantis, judicis officio facienda præsentis in actoris gratiam.
12 Potest enim reus metu potentiæ adversarii non comparere, *l. 1. §. 3. ff. de eo per quem.*
13 Κατὰ μίαν μοῖραν. *Scrimg.* id est, μονομερῶς.
14 Olim in universa bona mittebantur. *l. 1 ff quib. ex caus. in possess.* Goth. *l. 6. §. sed si Cod. de his qui ad Eccles.*
15 *l. pen. Cod. de pign.* id est, pignoris causa, ut creditor præsens in tantum modum jus habeat pignoris, quantus est debitæ quantitatis modus, & hic quidem fructus est contumaciæ, de quo adde *l. 73 ff. de judic. l. 11. C. de jud. l. 2. in fin. Cod. ubi in rem. l. 8. C. quomodo & quando judex.*
16 Integris omnibus bonis nondum venditis.
17 Servet, restituat. *l. 15. C de jud.*
18 Τὰς ἐκ τοῦ καλουμένου κάσου στρατείας; vocant Græci, 25. *Eclog.* 6. & Julianus hoc loco titulum facit, De casu militiæ. *c.* 191.
19 Hæc sumpta est Authentica, *Quod obtinet. Cod. de pignor.*
20 Id est, liceat.
21 *l. ult. C. de pign. l. 5. C. qui milit.*
22 *d. l. ult.* adde *Nov. 35. in fin.* & *Nov. 97. c. 4.*
23 Militiarum hypothecæ indultæ creditoribus.
24 Qui Titio pecuniam credidit ut militaret, Titio defuncto, scholæ placito fruetur, *Jul. const. 47. num.* 191. id est, ea commoda feret, easque annonas vindicabit, jure hypothecæ, quas defunctus à fisco percipiebat, si modo militia, de qua agitur, vendi potuit, *l. 52. § 2. ff. de act. empt.* nam quæ vendi non possunt militiæ pignorantur inutiliter, nec transferuntur in alium. *l. ult. C. de pign. l. 3. §. 7. ff. de munerib.* Militia adjutorum quæstoris. *Nov.* 35. silentiariorum, *l. 30. § ult. C. de inoff. l. ult. C. de silentiar. Jul. hic.* domesticorum, *arg. l. 6. §. 3. C. de advoc. divers. judic.* vendi potest: ergo & pignorari, *l. 9. §. 1. ff. de pign. l. 1. C. Si aliena res pignor.* Certaminum commoda non possunt pignorari, *l. 5. C. quæ res pign. oblig.* possunt tamen ex causa judicati capi, *l. 4. C. de re jud.* ut & stipendia armatorum militum, *l. 4. C. de execut. rei jud.* & eodem modo commoda ecclesiastica, vid. *hic Cujac.*
25 Liberi & uxor percipiunt annonam seu scholæ placitum militiæ defuncti, & creditori defuncti præferuntur: quia & si non sint heredes defuncti, scholæ placitum ad eos lege defertur, *Jul. hic, l. 11. in fin. Cod. de proxim. sacror. scrin.* Quod si creditor eum in finem pecuniam credidit, ut militia emeretur, eamque specialiter pro debito pignoravit creditori, erit eo casu potior muliere liberisque defuncti, *&. eod.* adde *Anton. Mercatorem 3. Not.* 14.
26 Id est, etsi patri heredes non extiterint.
27 Hujusmodi enim militia pignorari potest & vendi.
28 Et quæ quartam partem bonorum defuncti mariti capere debet, *Jul. c. 192.* vel ita, quæ partem percipit in bonis mariti defuncti: seu de legitima, quæ uxori inopi debetur ac præstatur in bonis mariti mortui.
29 Hinc sumpta est Authentica, *Præterea. C. unde vir & uxor.*
30 Alias non, *l. un. C. unde vir & uxor. l. 3. C. quor. bon. §. 2. J. eod. Jul. hic.*
31 *l. ult. C. de repud. Nov. 22. c. 18.*
32 Si tres liberi defuncto fuerint, & uxor ejus inops, uxor quadrantem accipiet: si plures, virilem usufructu tenus. *Nov. 117. c. 5.* quin, proprietatis jure, ex Nov. Leon. 106.
33 *Novell. 74. cap. 5. in fin.*
34 Mulier inops potest agere ad supplementum quartæ sibi debitæ in bonis mariti locupletis.
35 Quartam viro competentem in bonis uxoris locupletis defunctæ observa.
36 Mulier res suas mortuo marito retinere potest ac vindicare: & ita mariti creditores excludere, nisi marito successerint.
37 Dives uxor quartam non habet in bonis mariti.
38 Indotatæ uxori maritus donare propter nuptias non potest: ultima tamen voluntate aliquid ei relinquere potest.

συνοικήσωσιν. διὸ νόμος ἀλλ' εἰς ἡμέτερος, τὸ θεῖον μὴ εἰσυπερβαίνων, μὲν δικαιοῖ τὸ ἕν ἀνδρὸς οἰκειοῦσθαι λόγῳ συγγενείας ἀμφοῖν ἀφῃρῆσθαι καὶ ἑκάτερα βουλόμεθα κρίνειν. πολλοὶ γὰρ μὴ αὐτὸς ὁ αὐτὸς ἢ σχεδὸν αὐτὴ ἢ περὶ τὸ αὐτὸ γένος καταλείπει. γινέσθω γὰρ τοῦτο καὶ ἑκάτερα βασκαίνομεν ἐφέτει, ἵνα λοιπὸν μηδὲν ἐμποδὼν τοῖς νόμοις τηρεῖσθαι, καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν συνοικούντων ἀκριβὴς ἢ σύνεσις τῶν ἀμφιβόλων ἀναπτύσσοντος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ἡμῖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ κρεῖττον καὶ πέρα τοῦ παρόντος ἐπιδοῦναι, λοιπὸν ἢ παρ' αὐτῆς χρηματισμῶν κηρυγμάτων ἀπάντων αὐτὰ κρατύνουσα φωνεῖ ὥστε αὐτὴν καὶ τὰ τῶν ἄλλων ζῆν τε καὶ πολιτεύεσθαι. Dat. Kalend. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Περὶ τοῦ τὰ συναπογεγράφων λοιπὸν χώραν ἔχειν αἷς ἂν ἐξεφωνήθη. καὶ ὅτι οὐ παντὶ δίκαιον οἶκον καὶ ἑτέρῳ τινὶ δύνεσθαι ἐξεῖναι ὡς τὰ ὁμοῖα ποιεῖσθαι συναλλαγὰς ἀκινήτων κλήσεων, διχρίτα προστιμῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νοβ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ὑπερενδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΝ τισι τῶν ἡμετέρων διατάξεων, ἐάν τις ἀσαφὲς ἐχούσῃ, κεκινδυνευμένῃ ζητήσεις, τοῦτο ἐξεπίτηδες καὶ ὡς τὸ ἑαυτῶν σκοπὸν ἀσαφείαν ἐπαγόντων αὐτῇ. ἐλευθερίας γὰρ ὄντες ἐφετοί, ἵναγκον τεθείκαμεν νόμον ὥστε μὴ, κατὰ τὸ παλαιὸν, εἰ ἐξ ἀναπογεγράφῳ καὶ ἐλευθέρᾳ ἀφορμὰς ἀφείλοι γένη, πάντως αὐτῷ ἀκολουθεῖν τῇ συναπογεγράφῳ τύχῃ· ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἐλευθερίας τύχης πατρῴαν, ὅτου καὶ ἐπὶ τῇ συναπογεγράφων νομιζομένῃ, καὶ ὡς τῶν μισθοῦ κρίνουσιν καὶ τῶν ἐν πτοίητος κρυπτοῦ τύχῃ. ἐξ ἐλευθέρας γὰρ μητρὸς ἀφειλῶν δοῦλον βρέφος ὁ ἐμὸς πάππος δύνοιτο ἂν ἀδουλήθη νόμος. ὥστε ἐφησυχάσει τὸν τοῦ νόμου, εἴτε τινὲς συνοικήσει γνωμαίξιν, εἴτε καὶ παιδοποιήσαιεν, ὅτου τὸ νόμου ἐπὶ τοῖς πατρῴοις κρεῖττον· τινὲς ἂν ὅτους ἀνοήτως ἢ κακοήρως ἐρμηνεύσειν ἐπιχείρησαν τὸ νόμου, ὥστε κἂν εἰ ὡς τὸ ἀφορίζειν ἐπιχείρησαν τινές, κἂν εἰ σφόδρα εἶεν πρεσβύτεροι, νομίζειν αὐτοὺς ἐλεύθερεῦσθαι, ὥσπερ ἂρτι πατρῴοις, ἀλλ' ἐμακρῷ ἀφειληφότας τὸ νόμου. καίτοιγε ἡμεῖς τοιοῦτω ἀφορμὴν ἐνοήσαμεν, ὥστε εἴτε συνοικῆσιν ἤδη τινὲς γαμετοῖς, εἴτε μὴ τὸ νόμου παιδοποιήσαν), εἴτε μὴ συνοικῆσι μὲ, ὕστερον γὰρ γήμαιεν, τὸ μὴ τὸ νόμου πατρῴοις ἔχειν τὸν ὃν τοῦ νόμου δεδομένου ἐλευθερίαν.

ΚΕΦ. α'.

Ὡστε τὸ ἐξ ἀναπογεγράφου τὸ μὴ ἐλευθέρας τεχθέντα ἐλεύθερον εἶναι.

ΙΝα μὴ τοίνυν ἐξῇ τεχναίζειν καὶ κακουργεῖν, καὶ τοῖς τοιούτοις βλάπτειν ἀνθρώπους ταῖς τοιαύταις ἐρμηνείαις, ἀλλὰ τοῦτο ἀπαίζομεν, πάντως τοὺς τεχθέντας ὃν ἐξ ἀναπογεγράφου νόμῳ, τούτους καὶ μᾶλλον ἐλευθέρους ἀναπογεγράφου τύχης εἶναι· εἰ ἐξ ἐλευθέρων μόνον μητέρων· παντὸς ἐξαιρουμένου τοῦ παλαιοῦ πτωχυλακρύου νόμου.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ἐξ ποίας οἰκίας τὸν οἰκήσεως τὰ ἐκκλησίας ἀμείβειν δύνασθαι, ἐξαιρεθείσης τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐκκλησίας.

ΕΠειδὴ ἡ ἐναγκὸν νόμον ἐγραψάμεν, ἵνα μὴ πάντες κατὰ τὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν οἰκήσεων, καὶ βουλόμοι, εἰ μὲ δημόσιον ὅλημα εἴη, δύνασθαι αὐτοὺς καὶ ἀποκινεῖν, σὺν ἀκριβείᾳ μόνον πάσῃ, καὶ τῷ ἐξ νόμου παραγγέλσιν· εἰ ἦ ἰδιωτικὴν χρείαν, pro soluto διδόναι πᾶσαν μηχανὴν, καὶ τῷ μηδὲν δοκεῖν ἀφορμεῖν τοῦ ἀφειθέντα νόμου, τοῦ πάσαν ἀποίησιν εἰρηνικὰ κάκεῖνο ἀφείβεμεν, ὥστε εἰ καλῶς τινα ἀπαραίτητον ἀφέασιν, καὶ συμφέρουσα τοῦ τε διδόντι, τοῦ τε λαμβάνοντι δύκηλον οἶκον, τυτέσιν ἢ ἐκκλησίᾳ ἀφοῦς ἐκκλησίαν, ἢ πλοχείῳ ἀφοῦς πλοχεῖον, ἢ ξενῶνι ἀφοῦς ξενῶνα, καὶ ἀπλῶς δύνασθαι οἶκον ἀφοῦς ἕτερον σεβάσμιον οἶκον, τυτέσιν ἢ ἐκκλησίᾳ ἀφοῦς πλοχεῖον, ἢ μοναστηρίῳ ἀφοῦς δικτήριον οἶκον, ἢ ξενῶνα, ἢ νοσοκομεῖον, ἢ οἰκείοις ἀφοῦς ἐκκλησίαν, ἢ ἀφοῦς ἀλλοῖα, ἢ ἀφοῦς ἐν τῷ ὁμοφύλων ἡμῖν ἀναθεμάτων, ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε δίκαιον οἶκον, ἀδείαν δίδομεν τοῖς ἀφειλομένοις αὐτοῖς ἀφῃρῆσθαι τοιοῦτον οἶκον, ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀμείψαι ποιεῖσθαι, καὶ τοῦτο πολιτεύεσθαι καὶ μὴ μόνῳ τῷ βασιλείᾳ, καθάπερ ὁ ἀφοτερο- ἔλεγε νόμος, ἀδείαν ἔχειν ἀμείβειν, ἀλλὰ καὶ τοῖς δίκαιος οἶκος τοῦ τῷ βασιλεῖ πάντων ἀναμφίβολος θεῷ. ὅτου μόνου ὡσὲ καὶ δέκρεζον περάτου ἀπὸ ἀκριβείᾳ πάσῃ καὶ μεθ' ὅρκου, καὶ παρὰ τοῦ τῶν τόπων μητροπολίτου τοῦτο σκοπεῖσθαι. καὶ εἰ ἀφῆς ταῖς ἀληθείαις ἀποδεχθείη μεθ' ὅρκου ὡς συμφέρον ἐσὶν ἑκατέρῳ μέρῃ τὸ τοιοῦτο, περάτεσθαί τε αὐτὸ καὶ πολιτεύεσθαι, καὶ κρατεῖν, καὶ μὴ δεῖσθαι μηδὲ ἰδικῆς κελεύσεως, μηδὲ θείας πραγματικὲ τύπου. ἐφέτοις μόνοι τοῖς εἰς τὸν ἱερωμένων τοῦ σὺν τῷ μεγάλῳ θεῷ κελεύσι, εἰ τὰ παρεβαίνει τῷ συνήγορο-, ἢ εἴ τις συμπαγγελία χρύσιτο, ἢ τι παρὰ τὸ συμφέρον ἑκατέρῳ περάτοιτο μέρῃ. καὶ γὰρ δὴ καὶ ὁρᾷ τάντοις ἀπάντων ἐπικείσον) φοβερώτατος), καὶ ἃς τὰ θεῖα τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπάγει λόγια. ὃ τε νεῦ ἀφατεταγμένων εἴ τι παραβαίνειν καὶ ὕστερον διελεγχθείη κακόρρως χρυόμενον, αὐτὸ μηδὲ χαρακτὸ- ἔσαι. §. α'. Ἐξαιρεῖται καὶ τάντα ὃ νόμος τῶν ἁγιωτάτων μεγάλων ἐκκλησίων, ὥσπερ καὶ ὃ ἀφοῦσεν· ἐκείνων γὰρ ἐπὶ τὸ ἀφοτέρας κωλύσεως τὸ ἐκποίησαν ἐξάναγ βουλόμεθα, διότι τοῦτο καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀφεσῶσιν αὐτῆς ὁσιωτάτοις ἀνδράσι δοκεῖ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ κελεῦς ἡμῖν καὶ ὁσίως παρασκεύαζε, καὶ ἀφὸ τοῦδε ὃ θεῖα δηλήμματα νόμου, σὺν ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν οἷς ἄρχῃ, ἀφὸ κηρυγμάτων οἰκείων, καὶ τὸ συμήθες, φανερῷ ποιησάτω. Dat. XV. Kal. Septemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Περὶ ἀμείψεως πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἐμφυτεύσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νά.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μιλίᾳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς θεοφιλεστάτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΝΟμον ἐγραψάμεν ἤδη, τὰς μὲ ἐκκλησιαστικὰς ἐκποιήσεις κωλύοντα, μᾶλλον ἢ ἀμείψιν ἐπιτρέποντα τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις, καὶ ὡς γὰρ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τῇ κατ' ταύτην ἔσῃ τοῦ θεοφιλοῦς πόλιν, ἰδίωσε καὶ βασιλεία λαβεῖν τι παρὰ τινο- τῶν θείων οἴκων βληθεῖσ. ὕστερον μὲ ἐν ὕστερον ἐγραψάμεν νόμον, ὅσῳ ἐξείλομεν τοῦ ἁγιωτάτου μεγάλου ἐκκλησίαν, ἐπιτρέψαντες πνὰς ἐκποιήσῃ ἄσπερ οἰεῖν ὁ νόμο- λέγῳ. Ἐπειδὴ ἴ ἴγνωμεν ὡς τινες τὸ τῶν θεσπίσας ἀφατάξεως κεφάλαιον, ὅσῳ ἐπὶ rentem, non posse res viri acquirere per antenuptialem donationem, quod etiam volumus hic obtinere: nisi tamen ipse vir aut legatum ei, aut aliquam partem institutionis reliquerit, fieri namque hoc nullo invidemus modo: ut omnibus modis concordantiæ legum serventur, & inopia conjugis per divitias salvetur alterius.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo in omnibus valere, effectuique contradere festinet, per præcepta à se conficienda universa faciens manifesta, quatenus ipsi secundum hæc vivant etiam, & conversentur. Dat. x. Kal. Octob. Imper. Dom. Justin. PP. A. anno XI. post Cons. BELIS. V. C. Anno secundo [1].

TIT. IX.

CONSTITUTIONEM [2] QUÆ EX ADSCRIPTITIO [3] ET LIBERA NATOS, LIBEROS ESSE VULT, NON IIS QUI ANTE CONSTITUTIONEM NATI SUNT, SED QUI POST CONSTITUTIONEM PRODESSE, ET UT NE [4] VENERABILES DOMUS COMMUTATIONES FACIANT ADINVICEM IMMOBILIUM RERUM ECCLESIASTICARUM, DECRETO PRIUS INTERPOSITO, EXCEPTA HAC MAJORI ECCLESIA.

NOVELLA CONSTIT. LIV.

Imp Justinian. Auguſt. Ioanni præfecto prætorio, iterum ex conſuli & patricio.

PRÆFATIO.

IN quadam [5] noſtrarum conſtitutionum nihil obſcuritatis habente, motæ ſunt quæſtiones ab aliquibus ex ſtudio & ad ſuam intentionem obſcuritatem ei introducentibus. Cum [6] enim *libertatis amatores ſimus:* nuper poſtimus legem [7] *ut non ſecundum antiquitatem* [8], *ſi ex adſcriptitio & libera perſona proceſſerit ſoboles, omnino eam ſequi adſcriptitiam fortunam ſecundum ſervitutis fortunæ obſervationem: ſic etiam ſuper adſcriptitiis putari: & ſecundum ventrem ſtatum, ejus etiam qui naſcitur conſiderari fortunam.* Ex libera [9] namque matre procedere ſervilem partum, noſtra benefaciens noluit lex: quoniam diximus in lege, ſi quidem conjuncti ſunt mulieribus, ſive etiam conjuncti fuerunt, & filii procreantur: ita legem, in iis qui procreantur, valere. Quidam autem ſic fatue aut callide interpretari auſi ſunt legem, ut etiam ſi ante [10] conſtitutionem nati ſunt aliqui, vel ſi valde ſint ſenes, putent eos liberari tanquam modo natos, & non longe præcedentes legem: cum utique nos hunc habuerimus intellectum, ut ſi cohærent jam quidem uxoribus, & poſt legem filii procreati eſſent, aut non cohærent quidem, poſtea vero nuptiæ fierent, poſt legem nati haberent ex lege datam libertatem.

CAP. I.

Ut natus ex adſcriptitio & libera ſit liber.

NE igitur liceat artibus uti & malignari: & poſſeſſionum nocere dominis talibus interpretationibus, propterea ſancimus, omnes qui nati ſunt à tempore legis [11], hos ſolutos eſſe adſcriptitia fortuna, ſi ex liberis naſcantur matribus, omne præteritum antiquæ ſervando legi.

CAP. II.

Ut venerabilium locorum œconomi res eccleſiæ permutare invicem poſſint, excepta eccleſia Conſtantinopolitana.

QUia [12] igitur nuper [13] ſcripſimus legem, medentes iis quæ de eccleſiaſticis alienationibus fiunt, & volentes, ſi quidem publicum debitum ſit, poſſe eas alienare cum omni ſubtilitate ſecundum legis obſervationem. Si vero privatum debitum eſt, pro [14] ſoluto dare rem immobilem, & in nullo videri offendere poſitam legem, quæ omnem alienationem prohibet: etiam illud adjicimus, & per quandam inevitabilem occaſionem & utilem danti & accipienti venerandæ domui: hoc eſt, aut eccleſiæ ad eccleſiam, aut ptochotrophii ad ptochotrophium, aut xenodochii ad xenodochium, aut ſimpliciter venerabili domui ad aliam reverendam domum: hoc eſt, aut eccleſiam ad ptochotrophium, aut monaſterium ad venerandam domum, aut xenodochium, aut noſocomium, aut illis ad eccleſiam, aut alterutrum, aut unum horum quæ prius à nobis ſunt dinumerata, aut alteri cuilibet venerabili domui, licentiam damus præſulibus horum monaſteriorum per hanc legem commutationem [15] facere, & hoc valere: & non [16] ſolum imperium (ſicut prior dabat lex) licentiam habere commutare, ſed etiam venerabiles domos, quæ [17] regi omnium Deo dedicatæ ſunt: ſic tamen ut etiam decretum [18] interponatur cum omni ſubtilitate & jurejurando: & apud locorum metropolitam hoc conſiderari: & ſi revera probatum fuerit cum jurejurando, quia utile eſt utrique parti hoc agi, ratum eſſe & valere, & non egere neque ſpeciali juſſione, neque pragmatico divino typo: habentibus quippe iis qui ad talia conveniunt, magni Dei judicium, ſiquidem prævaricati fuerint horum quæ competunt, aut quoddam colludium fiat, aut aliquid propter utilitatem utriuſque geratur partis. Nam etiam maledicta his omnium terribilia imminebunt, & quæ inferunt eloquia divina peccantibus, & quæ nunc eis diſpoſita ſunt, ſi quid autem prætermittatur, & poſtea demonſtretur maligne factum: pro non facto erit. §. 1. Excipimus [19] etiam hac lege ſanctiſſimam majorem [20] eccleſiam: ſicut etiam priori: illam namque in priori prohibitione alienationum ſtare volumus, quoniam & hoc ipſis gubernatoribus ejus ſanctiſſimis viris videtur.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ nobis bene & ſancte viſa ſunt, & per hanc ſanctam declarata ſunt legem, in omnibus gentibus quibus præes, per præcepta propria ſolenniter faciat manifeſta. Dat. XV. Kalend. Septemb. CP. Imper. Dom. Juſtin. Anno XI. [21] poſt BELIS. V. C. CONS. Anno II.

TIT. X.

UT DE CÆTERO [22] COMMUTATIONES [23] ECCLESIASTICARUM RERUM NON FICTE FIANT AD PIISSIMUM IMPERATOREM, ET HOC MODO AD ALIAS PERSONAS TRANSEANT RES: SED HÆC TANTUMMODO FIANT AD IMPERIALEM DOMUM: ET UT LICEAT PERPETUAS EMPHYTEUSES [24] AGI AB ORATORIIS IN ORATORIA, DECRETO VIDELICET INTERPOSITO: EXCEPTA HAC MAJORE ECCLESIA: NEC TAMEN IN PRIVATAM PERSONAM TRANSEAT EMPHYTEUSIS.

NOVELLA CONSTIT. LV.

Imp. Juſtin. Auguſt. Mennæ archiepiſcopo Conſtantinopolitano.

PRÆFATIO.

LEgem ſcripſimus dudum, eccleſiaſticas quidem alienationes [25] prohibentem, ſolam autem commutationem permittentem ſanctiſſimis eccleſiis, necnon ſanctiſſimæ majori eccleſiæ hujus felicitſſimæ civitatis, dum imperium accipere aliquid ab aliqua venerabilium domuum voluerit, poſtea ſiquidem aliam ſcripſimus legem [26], qua excepimus ſanctiſſimam majorem eccleſiam, permittentes quaſdam alienationes quas illa lex dicit. Quia vero cognovimus eo quod aliqui prioris

1 Id eſt, anno 53
2 Id eſt, legem ultimam *c. de agric. & cenſitu.*
3 Ut conſtitutio quæ de adſcriptitiis agit, locum habeat ex quo publicata eſt *Interpret. Scrimg. editio* De his qui ex libera matre & adſcriptitio patre nati ſunt *Jul. conſt.* 48. De colonis natis ex liberis perſonis, *Index Regiæ apud Cujac.* huc pertinet *c.1. J. cod.*
4 Ut cuicunque orationis domui, & alii loco ſacro cum ſimili domo aut loco interpoſito decreto immobilium poſſeſſionum commutationes facere liceat, *Interpret. Scr. edit.* ſi venerabilis locus cum alio venerabili loco permutationem facere maluerit. *Jul. hic conſt.* 48. Ut loca ſacra prædia invicem commutare poſſint. *Index Regiæ apud Cujac.* Huc pertinet *c.2. J. cod.*
5 Undecimo libro Codicis. *Jul. c.* 193. *l. ult. C. de agricol. & cenſit.*
6 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Antiqua, C. de inſantibus expoſ.*
7 *d. l. ult.*
8 Olim qui naſcebatur ex adſcriptitio & libera, erat adſcriptitius: hodie ingenuus, *ut hic, & d. l. ult.* Qui ſic naſcitur in Africa, liber quidem eſt & res proprias habet: in ordine tamen colonorum eſt, nec poteſt prædium dimittere in quo natus eſt, & alienum excolere. vid. *conſt quandam Juſt. apud Cujac. 4. obſ. 28. eaque extat in Nov.* 162. *c.* 2.
9 Ex libera matre qui naſcitur, ingenuus eſt.
10 Lex non porrigitur ad præteritos caſus, niſi nominatim dictum fuerit, vide *l.* 7. *C. de legibus.*
11 Id eſt, *d. l. ult.*
12 Hinc ſumpta eſt Authentica. *Item. C. de ſacr. eccl.*
13 *Nov* 46. adde *Nov.* 7.
14 *d. Nov.* 40.
15 Permutationes bonorum eccleſiaſticorum ut fieri poſſint.
16 Non ſoli imperatori permutare cum eccleſia licet res immobiles, ſed & ipſis eccleſiis.
17 Argumentum obſerva: Res principis immobiles cum eccleſia poſſunt permutari, ergo & ipſius Eccleſiæ: quia Eccleſiæ omnes ſummi principis, nempe Dei ſunt.
18 Dixi ad *Novell.* 46.
19 *Nov.* 46. *c.* 3.
20 Sanctæ Sophiæ.
21 Id eſt, 537.
22 Ut in poſterum.
23 De permutatione rerum eccleſiaſticarum, *interpretatio Scringer. editionis.* Ut cum ſolo principe ſacrorum bonorum permutatio fiat, *Index Regiæ.*
24 De emphyteuſi rerum eccleſiaſticarum *Scrimg.* Ut liceat venerabilibus locis perpetuos contractus emphyteuſeos inter ſe facere. *Jul. conſt.* 19. Ut loca ſacra invicem perpetuam emphyteuſim contrahere poſſint, *Index Regiæ.*
25 *Novell.* 7.
26 *Nov.* 46. *cap.* 3. *Nov.* 54. *c.* 2. *in fin.*

constitutionis capitulum, quod de permutatione competentium rerum sanctissimis domibus ad imperium scripsimus, ad artem legi contrariam converterunt: postulaveruntque nos quidem à sanctissima ecclesia accipere, his autem hæc dare, hinc aggressi sunt multi quidem similibus petitionibus nitentes sacram circumvenire constitutionem. Quæcunque ergo gesta sunt à nobis usque præsentem diem, hæc sub schemate quod nunc est, valere volumus, nullo permutando horum quæ jam à nobis cum sanctissima ecclesia in talibus contractibus gesta sunt, aut cum iis qui hæc à nobis perceperunt.

Cap. I.

De cætero autem sancimus, nulli penitus ullam esse licentiam aliquid tale agere: sed illas solas valere permutationes, quæ ad imperialem domum in hoc factæ sunt, ut perpetuo apud imperium maneant, & non [1] transferantur ad privatum: neque illarum jus per medium imperium ad eos proficiscatur. Sed si quid tale fiat, licentiam damus reverendissimis œconomis res apprehendere hujusmodi, & trahere eas rursus ad sanctissimam ecclesiam, tanquam si nec ab initio contigisset permutationes harum ad imperium factas: sed servari hoc schema in perpetuum ex præsenti die inchoatum, omnibus, quæ dudum (sicut prædiximus) post priorem legem secundum modum prædictum gesta sunt, ratis manentibus: eo quod illa quidem quæ sic facta sunt, à viris gesta sunt. Nunc autem quidam volunt, illorum exemplo utentes, & nobis esse molesti, & sanctissimam majorem ecclesiam hujus felicissimæ civitatis circumvenire: quod per omne tempus nullo modo fieri volumus. Sed & si fiat quolibet schemate, hoc etiam infirmum esse, & à sanctissima majore ecclesia in perpetuum vindicari: nulla ei temporis præscriptione in hoc objicienda.

1 Res ecclesiasticæ delatæ ad imperatorem causâ permutationis, privatorum fieri non debent. Sed hoc abrogatum, *Novell. 119. c. 10.*

Cap. II.

Ut ecclesiis inter se liceat perpetuos contractus emphyteuticos facere.

Illud quoque sancimus, ut aliis omnibus de jure emphyteuseos sanciris, & in sanctissima majore ecclesia, & in aliis omnibus venerabilibus domibus proprium robur habentibus, licentia sit sanctissimis ecclesiis & venerabilibus domibus ad invicem [2] & emphyteusim perpetuam agere: decreto quippe hic faciendo: excepta quidem hac sanctissima majore ecclesia in hac celebrata emphyteusi: ut non ad privatam personam extendi omnino possit.

2 Ecclesiæ ad ecclesiam permissa permutatio.

Epilogus.

Tua igitur beatitudo, quæ jussa sunt à nobis, custodiat: & iis qui sub ea metropolitanas sedes habent, faciat manifesta, ut & ipsi quæ nobis placuerunt cognoscentes, nihil horum prævaricari præsumant: erit enim universis à Deo judicium & exinde pœna, si quid præter hæc aut ipsi egerint, aut agi permiserint. Dat. III. Non. Novemb. CP. Imperat. DN. Justin. PP. Anno XI. post Belis. V.C. Cons. Anno II. Indictione prima. [3]

3 Id est, anno 554.

Tit. XI.

UT EA QUÆ VOCANTUR INSINUATIVA [4] SUPER CLERICIS, IN MAJORE ECCLESIA QUIDEM DENTUR: IN ALIIS AUTEM ECCLESIIS PENITUS NON DENTUR.

4 Ἐμφανιστικὰ *Scr.* De emphanisticis quæ à clericis exiguntur, *Jul. const.* 50. ut in sola ecclesia Constantinopolitana præbeantur insinuationes. *Index Regim.* Insinuativa sunt quæ novi clerici dant veteribus pro suo introitu. *pour leur entrée & bien venue.* Quæ dant Episcopi Enthronistica, *Nov.* 123. *cap.* 3. cathedratica Juliano & Alexandro, *c. Ecclesias de consibus:* adde *Novell.* 123. *cap.* 16. *ubi dicam de Annatis*, Canonica. J. *Nov. Isaac. Comm.*

Novella Constit. LVI.[5]

Imperator Justinianus Augustus, Menna Archiepiscopo civitatis regiæ Constantinopolitanæ.

5 Fit hujus Novellæ mentio in quodam scholio 3. *Eclog. 1. cap. 42.*

Præfatio.

Plurimas aditiones suscipientes, hanc legem dirigere ad tuam beatitudinem justum existimavimus. Qui enim ordinantur à tua reverentia clerici in sanctissimis ecclesiis (absque tamem sanctissima majori ecclesia) omnium patiuntur crudelissima non suscipientibus eos illic ecclesiis, antequam [6] quantum voluerint accipiant aurum: & novimus hoc ex frequentibus aditionibus de hoc factis nobis.

6 Corruptis moribus clerici, gratis non promovebantur Justiniani seculo.

Cap. I.

Sancimus igitur, beatitudinem tuam hoc validissime custodire, ut si quidem consuetudo est dare eos, qui ordinantur in sanctissima majore ecclesia, hoc eos præbere: nihil enim de iis quæ dantur in sanctissima majore ecclesia novamus. Præterea vero in aliis omnibus nulli in eis clericorum licentiam esse penitus pro iis quæ vocantur insinuativa [7], aliquid ferre. Sed & si quis tale aliquid egerit, illum quidem privari [8] sacerdotio: in illius autem officio introire qui missus est: & hanc eum avaritiæ ferre mercedem: custodire vero hoc etiam Deo amantissimos defensores sanctissimæ majoris ecclesiæ, pœnam formidantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint: sed gratis omnia procedere. Deinde [9] etenim defunctiones & ministeria non per venditionem [10], nec per mercationem fieri aliquam volumus, sed pure & citra redemptionem, sic enim rei digni fient nulla venditione ac mercatione facienda.

7 Hinc illud, Gratis accepistis, gratis date.

8 Si hæc constitutio usitata esset, pauci hodie sacerdotes essent.

9 Τὰς δὲ τῶν διαπόντων Θεῶν λειτουργίας τε καὶ ὑπηρεσίας ἢ κατὰ πρᾶσιν, &c. id est, nam domini Dei ministeria & functiones non per venditionem, &c.

10 Simonia est spiritualia eisve adnexa emere: à Simone Mago sic dicta, qui primus sceleris hujus detestandi auctor fuit, vid. *l. 3. Cod. de Episcop. cap. 1.* & passim *extr. de Simonia.*

Epilogus.

†. Tua igitur beatitudo, & qui postea in pontificalibus accesserint sedibus: quæ à nobis ordinata sunt, & per hanc declarata sunt legem, operi effectuique tradere festinet. Dat. III. Kal. Novemb. CP. Imp. DN. Justin. Aug. Anno XI. post Belis. V.C. Cons. Anno II. [11]

11 Id est, anno 554.

Tit. XII.

UT CLERICI QUI RECEDUNT [12] ALIIS PRO EIS SUBROGATIS, PRÆBEANT SUBROGATIS [13] EMOLUMENTA: RECEDENTES AUTEM REMEARE VOLENTES NON SUSCIPI: ET UT SI [14] QUIS ÆDIFICANS ECCLESIAM, AUT ALITER IN EADEM SERVIENTIBUS MINISTRANS EMOLUMENTA, VOLUERIT ALIQUOS CLERICOS INSTITUERE: NON FORTUITE EOS, SED PROBATIONE SANCTISSIMI PATRIARCHÆ SUSCIPIAT.

12 De clericis, qui à suis destituerunt ecclesiis, *interpret. Scrimgerianæ editionis.* Si ecclesiam suam clerici dereliquerint, *Jul. const.* 51. ubi hujusmodi desertores vocat destitores.

13 De subrogatis clericis. *Index Regim.* huc pertinet *cap.* 1.

14 De his qui ædificant οἰκτηρίῳ οἴκῳ, id est, orationum domos. *Scrimger.* De eo qui ecclesias ædificat, vel annonas clericis donat, *Jul. d. l. cap.* 19. ut qui ædificant ædem sacram, ordinent in ea clericos Patriarchæ authoritate, *Index Regim.* huc pertinet *c.* 2.

Novella Constit LVII.

Imper. Justin. Aug. Menna sanctissimo hujus regiæ urbis archiepiscopo & universali ejus tractus Patriarchæ.

Præfatio.

Plurimi sæpe clerici quibusdam orationis observientes domibus, aut etiam forte ab aliquibus prius instituti, ministrantur eis ab aliquibus solemnes expensæ: deinde separant semetipsos à divinis omnino sacramentis propter quas ipsi noverunt causas, aut pro qualibet occasione recedunt omnino à sanctissima, in qua constituti sunt ecclesia.

Cap. I.

De clericis subrogandis in locum desertorum clericorum.

Sancimus igitur, non [15] ex hoc fieri prohibitionem sacro ministerio, sed alios subrogari [16] à Deo amantissimis episcopis, sub quibus ipsæ constitutæ sunt ecclesiæ, & eos hæc accipere. Non enim volumus

15 Νεαρ. *Leon.* 8.

16 Clericus desertor non privatur clericatu, sed ejus loco alius subrogatur.

ἀμελεῖν ἀφορισθέντων τοῖς δυναίσιν οἴκοις περισμῶν ἐκ τῶν βασιλέων ἐγκρίναμεν, εἰς τὸν κ. τ. νόμος τοῦτον ἔπεμψαν, ἵνα τὸν ὁσιώτατον ἡμῶν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας λαβεῖν, αὐτοῖς ὁ ταῦτα δοῦναι, ὑπεύθυνον ὁ ἀμελήσαντα πολλοί, τοῖς ὁμοίοις αἰτήσεσι χρώμενοι, τὸν θεῖον περιγράφειν ἀφιέρωμα τὰ μὲ ὅσα πίπρασκ) παρ' ἡμῶν μάχεσθαι τῆς παρούσης ἡμέρας, τοῦτο ἐπὶ τῷ μηδὲν ἡμῖν ἐγκλήματον βαλόμεθα (ἐδόκει ἀναταξαπορῶν τὸ ἤδη παρ' ἡμῶν τῷ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίαν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις σωμαλάβησιν πεπαχθέντων, ἢ τῷ αὐτὸς οἴσαι τοῦτο παρ' ἡμῶν ἐλήφασι.)

Κεφ. α'.

Τοῦ λοιπὸν ὁ θεσπίζομεν μηδενὶ παντελῶς μηδεμίαν εἶναι παρρησίαν τοιοῦτό τι πράττειν, ἀλλ' ἐκείνας μόνας ἰσχυρὰς τὰς ἀμείψεις τὰς ὡς τὸν βασιλικὸν οἶκον ἐπὶ τῶν γινομένας, ὥστε διλωσκῆς μερῶν, κ) μὴ μεταβάλλειν εἰς ἰδιώτου, μηδὲ τὰ ἐκείνα γένεσθαι διανομὰς, ἀφ' μέσης τῆς βασιλείας ἐπ' αὐτὸν ὁδεύσεως· ἀλλ' εἴ τι χθιζὸν τοιοῦτον, ἀδύνατον βέβαιον τοῖς δικαιοτάτοις οἰκονόμοις, τὰ περισμάτων ἐπιλαμβάνεσθαι τούτων, κ) ἀφέλκειν αὐτὰ πάλιν εἰς τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, ὡς ἂν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐτύγχανεν ἀμοιβὴς τις ἐπὶ τούτοις ὡς τὴν βασιλείαν χθιζὸν. ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὸ τοῦτο τὸ σχῆμα εἰς τὸ διλωσκὲς, ὂν τὰ παρόντα ἡμέρας δεχόμενον πάντων τὰ ἤδη (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) μὴ τ ὡσαύτως νόμον κ. τ. ἐφεξῆς ἡμῶν χθιζῶν τρόπον, βεβαίων μόνων ἀφ' τὸ σκῆνα μὲ τὰ ἄτα χθιζὸν, παρ' ἀνδρῶν χθιζὰ οἵαπερ ὁ τυγχάζοντες ὑδὲ κακυργοῦντες ἐποίων, ἀλλὰ κ) παρ' ἡμῶν εἰς τοῦτο ἀθλιοπάντες ἦλθον. νυνὶ δὲ πᾶσι βάλεσθαι, τῷ σκείνων παραδείγματι χρωμένοις, ἡμῖς τε διανοχλεῖν, κ) τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τὰ δυδαίμονος τοιούτης πόλεως ἀπεγράφειν. ὅσαπερ εἰς τὰ ἄπαντα χρόνον κ) ἐδένα τρόπον γίνεσθαι βαλόμεθα. ἀλλὰ κἂν εἰ κατὰ οἱονδηποῦν χθιζινὸν σχῆμα, κ) τοῦτο ἄκυρον εἶναι, παρεῖναι τὰ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας εἰς τὰ διλωσκὲς ἐκδικεῖσθαι δυνάμενον, ὕδεμιᾶς αὐτῇ χρόνου ἀφαιρεθῆς ἀπὸ τοῦ ἀνηκεμένης.

Κεφ. β'.

Ὡστε ταῖς ἐκκλησίαις ἀπὸ ἀλλήλας ἐξεῖναι ποιεῖν τὰς ἐμφυτεύσεις διλωσκεῖς ἀφθήκας.

Κἀκεῖνο μόνοι θεσπίζομεν, ὥστε τ' ἄλλων ἁπάντων τ' ἐξ ἐμφυτεύσεων νενομοθετημένων ἐπί τε τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἐπί τε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἁγίοις οἴκοις, τὸ ἰδίαν ἐχόντων ἰσχύν, ἀξέναι εἶναι ταῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις, κ) τοῖς ἁγίοις οἴκοις, ἀπὸ ἀλλήλας κ) ἐμφυτεύσεις περᾶσθαι διλωσκεῖς, δεκρίτου δηλαδὴ κ) ἐπὶ τούτῳ γενομένου· ἐξαιρημένης τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας· ἐπὶ ταύτῃ γὰρ ὁ μόνος τῆς ἐμφυτεύσεως, ἐφ' ᾧ μὴ εἰς ἰδιωτικὸν ἀπόπτον ἐπιτεθεῖναι παντελῶς δυνηθῆναι.

Επιλογος.

†. Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ παρεφεξῆς ἡμῖν κ) φυλαξάτω, κ) τοῖς ὑπ' αὐτὸν τὴν μητροπολικὴν θρόνοις ἔχουσι φανερὰ ποιησάτω· ὅστις γὰρ αὐτῆς τὰ ἡμῖν παρεφεξῆς γινώσκοντας, μηδὲν τούτων παραβῆναι διῤῥήσειν. ἔσται γὰρ ἅπασιν ἡ παρὰ τ θεῖ κρίσις κ) ἐκείθεν ποινὴ, εἴ τι παρὰ ταῦτα ἢ αὐτοὶ πράξειαν, ἢ πραχθῆναι συγχωρήσειαν. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. XI. post Belis. V.C. Cons.

Τιτλος ια'.

Ὡστε τὰ κωλύεσθαι ἐμφανιστικὰ τ κληρικῶν ἐπὶ μὲ τ μεγάλης ἐκκλησίας δίδοσθαι, ἐπὶ γ τ ἄλλων ἐκκλησιῶν μὴ παρίχεσθαι.

Διαταξις ιε'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾶ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ βασιλίδος ταύτης πόλεως, κ) οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Προοιμιον.

Παρὰ πολλῶν προσελθόντες δεχόμενοι, τόδε τ νόμον ὡς τὸν σὸν κατεπείμψαμεν μακαριότητα δίκαιον ἡγησάμεθα. ἐπὶ γὰρ χειροτονήσει παρὰ τ σῆς θεοφιλίας κληρικοὶ ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, (χωρὶς μόνου τ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας) τὰ πάντων πάσχειν δεινότερα, μὴ προσδεχομένων αὐτοὺς τ ἐκείσε κληρικῶν, πολὺ ὅσον ἂν βληθεῖεν λαθόντες ζημίου. κ) ἴσμεν τοῦτο ἐκ συχνῶν προσελθόντων ἐπὶ τούτῳ γνωρίμων ἡμῖν.

Κεφ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὸν μακαριότητα τὸν σὸν τοῦτο ἐφυλαγμένως φυλάξειν, κ) εἴ τι μὲ εἰωθὸς ἐστὶ διδόναι τοῖς κωδικηφορήσασι ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τοῦτο αὐτοῖς παρέχειν. (ἐδόκει γὰρ ἐπὶ τ διδομένων εἰς τὸν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν καινίζομεν) χωρὶς ὁ αὐτῆς ἐν ταῖς ἄλλαις πάσαις μηδενὶ τ ἐν αὐταῖς κληρικῶν παρρησίαν εἶναι παντελῶς ὑπὲρ τ κωλυμάτων ἐμφανισίμων τι κομίζεσθαι, (ἀλλ' εἴ τις τοιοῦτό τι πράξειεν, οἱόνπερ μὲ ἀφαιρεῖσθαι τ ἱερωσύνης, εἰς γ τὸν ἐκείνῳ τάξιν ἐπιμωώνειν τ στάλιπεν, κ) τοῦτον αὐτὸν τ ἀτιμίας κομίζεσθαι τ μισθόν. παραφυλάττειν ὁ τοῦτο κ) τὸν θεοφιλεστάτης ἐκκλησιεκδίκους τ ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ποινὴν ὑφορωμένους decem librarum auri, εἴ τι τ τοιῶν παραμελήσειεν) ἀλλὰ πρᾶττε πάντα πρεπόντως. τοὺς γὰρ δ διακότου θεῖ λειτουργίας τε κ ὑπηρεσίας ἢ κ τ πρᾶσιν ἤδη καθ' ἐμπορείαν γίνεσθαι τινα βαλόμεθα, ἀλλὰ καθαρῶς τε κ ἀδωροδοκήτως. ὅτου γὰρ ἂν τ πράγματ© ἄξιοι γένοιντο, μηδεμιᾶς πράσεως ἢ ἐμπορείας γενομένης.

Επιλογος.

†. Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης κ) οἱ μετ' αὐτὸν ἐπὶ τ θρονισμάτων ἱερατικῶν γινόμενοι θρόνων, τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα, κ) ἀφ' τῶδε τ θείου δηλήματος νόμου ἔργῳ κ) πράξει παραδέχεσθαι σπουδάτωσαν. Dat. III. Kal. Novemb. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. Aug. Ann. XI. post Belis. V. C. Cons. Ann. II.

Τιτλος ιβ'.

Περὶ κληρικῶν ἀποστάντων τ καθ' αὐτὸν ἐκκλησίας, κ) Περὶ τ οἰκοδομούντων ὀκκλησίαν οἴκους.

Διαταξις ις'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾶ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τ βασιλίδος ταύτης πόλεως, κ) οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Προοιμιον.

Πολλοὶ πολλάκις κληρικοὶ πισὶν ὑπηκόοις παροξυνόμενοι οἴκοις, ἢ κ ἴσως παρὰ τινῶν παρόντων ἐγκαλούμενοι, χορηγοῦντες τοῖς νενομισμένοις χορηγίαν, εἶτε χωρίζουσιν ἑαυτοὺς τ ἱερῶν καθαπαξ μυστηρίων, οἷς ὡς αὐτοὶ γινώσκουσιν αἰτίας· ἢ καθ' οἱανῶν παρόντων ἀναχωροῦσι παντελῶς τ ἁγιωτάτης τ ἐν ᾗ καθεστῶσιν ἐκκλησίας.

Κεφ. α'.

Περὶ δ ἐγκαθίσεως κληρικῶν εἰς τ ἀποστάντων κληρικῶν τόπον.

Θεσπίζομεν τοίνυν, μὴ τῶν γίνεσθαι κώλυμα τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, ἀλλ' ἑτέρους ἐγκαθίζεσθαι παρὰ τ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, ὑφ' ὃς ἡ αὐτοῦ καθεστήκασιν ἐκκλησίαι, κ) αὐτὸς ταῦτα κομίζεσθαι. ὑδὲ γὰρ βουλόμεθα ποτὲ δίδυμα κερδαίνειν

περιβάλλειν τὰ ἅγια παρ' αὐτοῦ ἢ ἀφ' αὐτοῦ χορηγήματα τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίαις, (ἐπιτιθεμένου αὐτῷ τοῦ θεμιτοῦ καθ' οἱανδήποτε τούτου ἀφορμὴν ποιεῖν ἢ ἐπὶ τὸ λυσιτελοῦν ἀποτρέποντος) ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίας χορηγήματα, μέχρι παντὸς ἐπιδιδόναι, καὶ μὴ τῶν ἱερῶν ὑπολείπειν λειτουργιῶν ἀμοιβάς. Οὐκ ἔστιν οὐσίας, μᾶλλον δὲ ἐγκτήσεως πηγὰς αὐτὰ τὰ ἀφορμὰς κλήσεως, ἢ περὶ ἃ ἁγιωτάτη φιλανθρωπία ἢ περὶ τὰ ἐπιχώρια ἐποικοῦσιν, αὐτῆς τὰς ἀναλωμασούσας, πάλιν ἐπαυτίνειν βουλομένους τῷ τοιούτῳ χορηγήματι, ὥστ διδόναι καὶ τοῖς ἐγκρίνασι καὶ τοῖς πάλιν ἐπαυτίνειν βουλομένοις· ἀλλ' ἑκάστης μὲ ἐπαινοῦσης μὴ ἀφορμὴν, τοῖς δὲ μὴ τῶν ἀναλωμάτων τὰ ἀφορμὰς ἐγκρίνασιν, αὐτοῖς διδόναι τὰς σπήνας, ἀδίκους κέρδος ἀφορμὰς τὰ τοιαῦτα κερδαίνειν ἰσχυόντων, ὅσα τὰ ἴσωτον ἀξιώσεως παρὰ τοῖς παρ' ἑαυτοῖς ἐγκρίνασι πάσι σπήναις καὶ πάσαις τὰς χορηγίας, κληρονόμων τὰ αὐτῶν καὶ ἀφέλων, εἰδότων ὡς εἰ καὶ μὴ τοῦτα ἀποτρήσειεν, ῥητὴ κλῆσις ἀφορεθήσεται) ὅσα τὰ αὐτῶν ἀφελείας τοῖς θείοις ἡμῶν πελάταις, ὥστ ἐντεῦθεν τῶν χορηγίαν αὐτοῖς γίνεσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστ μὴ ἐξεῖναι τοῖς τῆ ἐκκλησίῳ οἰκοδομοῦσι κλερικὰς χειροτονεῖν ἀλλὰ μόνον ἀφοσιοῦν.

Κελεύομεν μὲν τοῖς θεοῖς τιμὴν καὶ σέβας ἢ θρησκείαν ἢ σεβασμὸν ἀπονέμειν, ὥστ εἴ τις οἰκοδομήσειε ἐκκλησίαν, ἢ καὶ ἄλλως χορηγῶν τοῖς ἐν αὐτῇ λειτουργοῦσι σπήναις, βάλοιτο πινὰς κληρικὰς ἐγκριθείσαν αὐτῇ, μὴ εἶναι αὐτῷ παῤῥησίαν ῥοπὴν μὲν βαλεῖ καθ' ἐξουσίαν ἀφοσιώσειν τῆ σῆ θεοφιλίᾳ, ἐφ' ὅτε χειροτονεῖν αὐτὰς ἀκρίτως καὶ ἀνεξετάστως· ἀλλὰ ἀφοσιωμένης αὐτὰς ἐξετάζεσθαι παρὰ τῆς ἀγιωσύνης, γνώμῃ τὰ τῇ σῇ καὶ ἡμῶν τὰ ἱερωτικὰ θρόνου ἐπιλεγομένου, ἀεὶ τύπτας δίκαιον τῶν χειροτονίαν οἴσαθ' ἀν τῇ τῆ σῇ μακαριότητι καὶ τοῖς μεθ' αὐτὸν ἐπιτηδείοις δόξαιεν καθεστάναι καὶ τὰ θεῖ λειτουργίας ἄξιοι. ὥστ μὴ βεβηλοῦσθαι τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ, (τοῦτο δὲ τὸ τοῖς θείοις διηγορεύμενον λογίοις) ἀλλ' ἀθικτά τε αὐτὰ καὶ ἄῤῥητα καὶ φεικτὰ καθεστῶτα, ὁσίως καὶ θεοφιλῶς καὶ ἁγίως ἀφιερεῖσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάντα ἡμῖν, καὶ ἀβασάνιστα τὰ θεῖα δηλήματα νόμου, τῷ μακαριότητι τῷ σῷ φυλάττειν δικαίως θεσπίζομεν, γινώσκοντες ὡς ἐν ἀλαπτοῖ ὑμῖν μέλλῃ τὰ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις λυσιτελοῦντων, ἅπαξ αὐτὰς τὰ ψυχῆς. Dat. XV. Kal Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. Aug. post BELIS. V. C. CONS. Ann. III.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

Περὶ τὰ ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις ἱερὰ μυσταγωγίαν μὴ γίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νη'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ὑπάρχῳ τὰ ἱερῶν τὰ ἔω πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καὶ τοῖς πάλαι διηγόρευται νόμοις ὥστ μηδενὶ παντελῶς εἶναι παῤῥησίαν οἴκοι τὰ ἱερώματα πράττειν, ἀλλὰ δημοσίᾳ κωλυόντων τοῦτο καὶ τὰ τοῦ ἁγιείου καὶ τὰ τοῦ θεοῦ λατρείαν. (τὰ τοῖς θεσμοῖς τοῖς περὶ τούτων παῖς ἱερατικαῖς πράξεσι παρεδεδομένοις) καὶ ἡμεῖς ὁ τοῦτον ἐπὶ τὰ παρόντα τιθέμενοι τὰ νόμον, ὃν σωὶ ἀσφαλείᾳ πάσῃ κρατεῖν βουλόμεθα. πᾶσι γὰρ ἀπαγορεύομεν τοῖς τὰ μεγάλης τινὸς πόλεως οἰκήτορσι, μᾶλλον ὁ καὶ τοῖς ἀπάσης τὰ ὑπαρχούσης τοῖς οἴκοις τοῖς αὐτῶν ἔχειν τινὰς ὑδρεῖα δύκλειαν οἴκους, καὶ ἐν τούτοις τῷ ἱερῷ ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν, καὶ ἐντεῦθεν γίνεσθαι πινὰ τὰ κακοβελικῆς τε καὶ ἀποστολικῆς παραδόσεως ἀλλότρια. ἀλλ' εἰ μὲ οἴκους ἅπασι ἀπλῶς πινὲς ἔχειν οἷον) δεῖν ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἱεροῖς, δύχῃς δὲ καὶ μόνης χάριν, καὶ ἐδένος περαπομῆς παυλείας τὰ ὅσα τὰ ἱεροῖς καθέστηκε λειτουργίας, τούτῳ αὐτοῖς ἐφιέμεν. φθόνῳ δὲ ἐδεὶς εἰ βάλοι) τούτων χωρὶς ἔχειν οἰκημάτια πινά, καὶ ἐν αὐτοῖς ὡς ἐν ἱερῷ δύχεσθαι, τὰ ὁ ἄλλων πάντων ἀπέχεσθαι. πολλοὶ εἰ μὴ πᾶς ἐν αὐτοῖς βεληθεῖεν πινὰς ἀφοσιέπτη κληρικὰς, συπάθα μ', τὰ ἀγιωσύνης ἐκκλησίας καὶ τὰ τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου οἴκων γνώμην, καὶ δοκιμασίαν ἐν ἁγιωτάτῳ δέχεσθαι ἐπισκόπων ἀφοσιέπτη τοῦτο ἀποτεμομένους, καὶ χάριν ὁ, γνώμῃ τὰ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων· μηδενὸς καινισμὸν τοῦ θρόνου τὰ αὐτοῦ μακαριότητι ἐν ἐν παρόντι ἡμῶν γινομένου νόμου ἀφοσιοῦσθαι τοῦτο μὴ ἐν τοῖς ἐπαρχίαις δίκαια, ἀλλὰ πάντων τὰ παρεγημένων αὐτῇ καθ' οἱανδήποτε τρόπον καὶ χρόνον, κυρίων νυῖ τε καὶ εἰς τὰ ἔξης ἅπασι χρόνου φυλαττομένων. Θεσπίζομεν ὁ τῷ σῷ τοῦτο ἀποφυλάττειν ἐνδεξότητι, καὶ φανερὰ πᾶσι ἀφ' ὑγρεμμάτων οἰκείων καθιστῶσι, ὥστε καὶ πάντων κρατῆσαι τὰ νόμου. τὰτο γὰρ καὶ τὰ ἐνδεξοτάτῳ ὑπάρχῳ τὰ δυδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ τοῦ ἁγιωτάτου δρεχεπισκόπου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου συνεκδυσόμεθα, ὥστε ἔκ τε τὰ πολιτικῆς ἔκ τε τὰ ἱερατικῆς ἐχύρωσιν πάντα δίκαια φυλάττεσθαι. ἴσασιν ὁ καὶ αὐτοὶ οἱ τὰ οἰκίαν κυρίοι ὡς εἰσαῦθ μὴ ταύτα φυλάξωσιν, αὐτοὶ μὲ ὑπὸ βασιλικοῦ ῥηνήσου) κίνησιν, αἰ ὁ οἰκίαν ἐν αἷς τοιοῦτό τι πράττεται, δημοσίᾳ τε ῥηνήσου), καὶ ὑπὸ τὸ ἱερώτατον ἡμῶν ταμεῖον ἀχθήσου). εἰ ὁ καί τινες ἔφθασαν τοιοῦτό τι ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἔχειν οἰκίαις, ἴσασιν ὡς εἰ μὴ τελῶν εἴσω μόνων ἐξ ἧσθ ὅδε ὁ νόμος ἐμφανὴς γένοιτο, πανταῦτα ἐπανορθώσασιν, καὶ εἰς τὸ παρ' ἡμῶν ἀφαπεταγμένον ἀγαγόντες χάρμα, ὑπὸ τῶν εἰρημένων ποινῶν ῥηνήσου). ταῦτα ὁ πράττεσθαι σωὶ ἀληθείᾳ, ἡ μόνῳ καθὸ τινα συνφωνίαν, βουλόμεθα. ἐπ' ἀληθῶν μόνων ἐσμὲν ἐφεσταί. Ταῦτα θεσπίζομεν τῷ σῷ φυλάττειν ὑπερογκῶν, καὶ μηδὲν τούτου γίνεσθαι συγχωρεῖν. ἴσθι γὰρ ὡς εἰ μάθοιμεν ὅτι σοὶ τούτου παρεσταλήθειν εἴτας ἐσκ ὀκνήσας, ἢ αὐτὸς, ἢ οἱ ἀφέδροι σε ἐπ' ὀρχῆς ἐσόμεθα. αὐτὸς μὲ quinquaginta librarum auri κατειθήσεις ποινῶ, οὔτε ἀμοιβοῖ σε ἐπ' ὀρχῆς ἐσόμεθ, ἢ τε πειθομῆν σοι πάξεις τῷ αὐτῷ ὑποσήσε) ζημίαν· ὅπ πρᾶγμα ἡμῖν ἐσπουδασμένον, καὶ τῷ τὰ ἀγιωσύνης ἐκκλησίας φυλάττον ἕνωσιν, καὶ κολυον τὰ φανερῶς ἀπηγορευμένα πράττεσθαι λελησότως, ἰώμενος ἀδείσιν ἀμαρτανόμενον· ἀδεῖ αὐτῷ τε τῷ δρεχῷ κινδυνώσῃ· ἀφοῦ τὰ καὶ τῷ οἰκίαν αὐτῷ τῷ ὃν ἢ τοιοῦτό τι πράττεται, γίνεσθαι δημοσίαν, καὶ ὑπὸ τὸ ἱερώτατον ἔρχεσθαι ταμεῖον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Γέγραπ) ἢ παρ' ἡμῶν καὶ ἀφοῦ τὰ ἀγιώτατον πατριάρχου τὰ δυδαιμονος ταύτης πόλεως, ὥστε καὶ αὐτὸν τούτῳ γένεσθαι πρόνοιαν. βουλόμεθα γὰρ ἱερατικῶς τε καὶ δρεχικῶς ταῦτα φυλαττόμενα, μένειν εἰς τὰ ἐφεξῆς χρόνου ἀκίνητα. Dat. III. N. Novemb *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιδ'.

Περὶ τὰ ἀφελήσεις γίνεσθαι δαπάνης εἰς τὰς τὰ τελουτώντων κηδείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νθ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδεξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἢ παρ' ἡμῶν, βυλήσῃ θεῖ, χρὴ λαβεῖν τὰν ὀρχὴν, ἢ κἂν εἴ τις τοῖς ἀφ' ἑτέρων νομοθέτου ἀγαθοῖς ἀκολουθήσῃ παραφθορᾷ, παύτῳ ἐπανορθωθεῖσαι παρ' ἡμῶν, καὶ εἰς τὰν ὀρχαίαν ἐπανάγουσαι τάξιν.

aliquibus dari lucra [1] quæ jam eis per ipsos aut propter ipsos expendebantur sanctissimis ecclesiis: quoniam nolumus per quamlibet occasionem lucrum aliquos facere ex aliorum [2] fraudatione: sed quæ ab initio ministrabantur semper dari, & non sacrum ex hoc ministerium corrumpi, non existente licentia, postquam statuti fuerint aliqui pro prioribus clericis aut à sanctissimo patriarcha, aut à provincialibus episcopis, rursus recedentes denuo remeare velle, & expellere subrogatos: & cogi duplicia [3] ministrare eos qui faciunt talem expensam: dare etiam subrogatis: & denuo remeare volentibus: sed illos quidem revertentes non suscipi. Qui vero post decessum priorum statuti fuerint, eis dari emolumenta, nullo vero hinc ministrantibus, accessu talia lucrari nitentibus: ex sua substantia omnino præbentibus his qui ab eis statuti sunt emolumenta, & omnes expentas: heredibus eorum & successoribus scientibus, quia si etiam post hæc fraudaverint, certa possessio deputabitur ex eorum substantia sacris nostris privatis, ut hinc ministratio eis fiat.

1 Diarla, *Latina Jul.* sportulas *Cypr. 1. epist.* erogationes annonarum, *Nov.* 6. cibaria, *l. 21. ff. de auro & argento mundo, Novell. Just.* 2 Alterius fraudatio, nemini adjumento esse debet.

3 Id est, condplicatas impensas sustinere.

4 Qui ecclesiam ædificant, aut de suo clericis præbent annonas, jus habent instituendi & substituendi clericos quos voluerint (id vulgo appellatur *jus patronatus*) dummodo prius eos obtulerint & commendaverint episcopo, cui dignos admittere, indignos repudiare licet, *Nov.* 123. *cap.* 18. de hoc jure latissime scripsit *Rochus à curte, Tractatu de jure patronatus.*

5 Ὡστ μὴ βεβηλοῦσθαι τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ, *Scilicet.*

6 *Ezechiel* 20. τὸ ἅγιον μὴ βεβηλώσητε.

7 Id est, anno 555. quæ subscriptiones Cujacio non probantur, ut plerisque aliis harum, *Novell.* 4. *observ.* 28.

CAP. II.

Ut fundatoribus ecclesiarum facere in eis clericos non liceat, sed tantum præsentare.

ILlud quoque ad honorem, & cultum sedis tuæ decernimus, si quis ædificans ecclesiam, aut etiam aliter expendens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos clericos statuere: non 4 esse ei fiduciam ullam quos vult per potestatem deducere tuæ reverentiæ ad ordinandos eos, sed examinari à tua sanctitate: sententiaque tua, & qui pontificalem sedem rexerit, semper hos suscipere ordinationem, qui tuæ beatitudini & qui postea oportuni videbuntur existere, & Dei ministerio digni: ut 5 non profanentur sancta Dei, (hoc videlicet quod sacris sanctur 6 eloquiis) sed intacta hæc & ineffabilia tremendaque constituta, sancte & Deo amabiliter & venerande tractari.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, beatitudinem tuam servare perpetuo sancimus: cognoscentes, quia non minus nobis curæ est sanctarum ecclesiarum conservare utilitatem, quam ipsius animæ. Dat. III. Non. Novemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. August. Anno XII. post BELIS. V. C. CONS. Anno tertio 7.

TIT. XIII.

UT IN PRIVATIS DOMIBUS SACRA [8] MYSTERIA [9] NON FIANT [10].

NOVELLA CONSTIT. LVIII.

Imperator Justinianus Augustus Mennæ archiepiscopo regiæ civitatis Constantinopolitanæ.

PRÆFATIO.

ET priscis sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam, domi quæ sacratissima [11] sunt agere: sed publice finere procedere in crudelitatem, & Dei culturam, secundum sanctionem de his sacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus legem, quam cum omni cautela teneri volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ hujus civitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis in domibus suis habere qualdam quasi orationum domos: & in his sacra celebrare mysteria [12]: & hinc fieri quædam Catholicæ, & Apostolicæ traditioni extranea. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis [13] videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum quæ sacri sunt mysterii, hoc eis permittimus. Invidia enim nulla est, si volunt circa hæc habere habitacula quædam, & in eis tanquam in sacris orare, aliis autem omnibus abstinere: nisi tamen in eis voluerint aliquos invitare clericos, hic quidem sanctissimæ majoris ecclesiæ, & sub ea sanctissimarum domuum, voluntate ac probatione sanctissimi archiepiscopi ad hoc deputatos: in provincia vero Deo amabilium episcoporum: nulla novitate sedi ejus beatitudinis ex præsenti nostra lege facienda circa existentia ei quolibet modo in ordinationibus aut gubernationibus hic aut in provinciis jura: sed omnibus etiam competentibus ei quolibet modo & tempore, ratis nunc & in omne reliquum tempus servandis: sancimus tuam hæc conservare gloriam, & manifesta omnibus per literas proprias constituere, quatenus per omnia valeat lex. Hæc enim & gloriosissimo præfecto felicis hujus urbis, & sanctissimo archiepiscopo, & universali Patriarchæ præcipimus, ut ex civili & sacerdotali virtute hæc perpetue custodiantur. Sciant & ipsi domuum domini, quia si non hæc custodierint, ipsi quidem sub imperiali fient moru: domus [14] autem in quibus aliquid tale agitur, & publicæ fient, & sub sacratissimum nostrum ærarium deducentur. Si autem & aliquos contingat tale aliquid in suis habere domibus: sciant quod nisi intra tres mentes, ex quo hæc lex insinuata fuerit, hæc correxerint, & ad figuram à nobis ordinatam deduxerint, sub prædicta pœna fient. Hæc autem agi cum veritate, non per aliquam calumniam volumus: *Veracium* [15] *enim solummodo simus amatores.* Hæc sancimus tuam custodire celsitudinem, & nihil tale fieri concedere. Scito enim quia si didicerimus, quod tibi tale aliquid denunciatum, deinde non prohibuisti aut tu aut successores tui cinguli futuri: ipse quidem quinquaginta librarum auri expones pœnam, & qui successores cinguli tui fuerint: parens autem tibi officium, idem sustinebit damnum, quia rem nobis studiosam, & sanctissimæ ecclesiæ custodientem unitatem, & prohibentem quæ à nobis aperte interdicta sunt agi latenter, passum est despicere commissum: & circa ipsum cingulum periclitabitur: insuper & ipsam domum in qua aliquid tale agitur, fieri publicam & sub sacratissimum venire ærarium.

8 Et illicitæ, *l. 15. Cod. episc. l. 3. l. 8. Cod. de hæreticis.*

9 Græci appellant, ἱερὰ μυσταγωγία. *Scrime.* μυσταγωγίαν. *Jul. const.* 52. sacram Missam. *Jul. hic in fin. c.* 199. ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας. *Nov. Leon.* 4. adde & σωτήριον βάπτισμα *Leon Novell.* 15. *Synops. in Trullo cap.* 31. & 59.

10 Etiamsi in domo sua oratorium habuerit, vide *Jul. const.* 52.

11 Τὰ ἱερότατα.

12 Μυσταγωγίαν.

13 Christiani propriis in ædibus oratoria habere possunt, & in iis orare.

EPILOGUS.

†. Scriptum autem est à nobis & sanctissimo Patriarcha felicis hujus urbis, ut & ipse hujus ponat rei providentiam. Volumus enim sacerdotaliter & judicialiter hæc servata durare in reliquum tempus immutilata. Dat. III. Non. Novemb. CP. Imp. Dom. JUSTIN. PP. A. Anno XI. post BELIS. V. C. CONS. [16]

14 Vid. *Nov.* 14. §. 1. *Nov.* 43. *cap. ult.* §. 2. adde *Novell.* 131. *cap.* 8.

15 Martial. 8. Epigram. 76. *Dic verum mihi Marce, dic, amabo, Nil est quod magis audiam libenter.*

16 Id est, anno 552.

TIT. XIV.

DE DEBITA IMPENSA [17] IN EXEQUIIS DEFUNCTORUM.

NOVELLA CONSTIT. LIX.

Idem Imperator Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SIngula bonorum operum à nobis Dei auxilio oportet accipere principium, aut si qua, ea quæ ab aliis facta sunt bona, secuta est corruptio, hanc emendari à nobis & in antiquum reduci ordinem.

17 De impensis in funera mortuorum faciendis. *Jul. const.* 53. De sumptibus funerum: 3. *C.* 44. *Index Regine apud Cujac.* adde *Novell.* 43.

Ut nos aut factione rei aut correctione ad bonos actus studeamus habere semper participium. Quale videlicet aliquid & super exequiis defunctorum factum non recte perspeximus emendare, & donare omnibus, ne duplicem sustineant difficultatem simul quidem ut quæ sua sunt amittant, simul autem ut pro se damnificentur. Sed quod *Constantinus* [1] piæ memoriæ recte cogitans disposuit, & post hæc *Anastasius* piæ memoriæ firmavit, adjiciens etiam reditus causæ, hoc nos ipsi cum periculum patiatur cadere, reparare & dare cum omni cautela & terminis competentibus cogimur, illud facientes manere immortale. Constantino [2] enim piæ memoriæ nongentis [3] octoginta [4] ergasteriis, ex diversis corporibus felicissimæ hujus urbis, sine tributis dante sanctissimæ majori ecclesiæ; Anastasio [5] vero piæ memoriæ non solum ergasteriis illis quinquaginta & centum adjiciente, sed & reditum [6] certum largiente per duas pragmaticas formas, quatenus quod ex ipso reditu colligitur aurum, proficiat ad ea quæ dantur à Deo amabilibus œconomis his qui ad hoc laborant: plurimi plerumque adierunt nos, dicentes non similiter causam procedere, neque sine mercede fieri defunctorum exequias, sed exigi amare, & inveniri plurima foris nomina & corpora quæ etiam invitos exigunt lugentes, & cogunt dare non habentes, hæc omnia justum judicavimus competenti correctione digna facere.

ὥστε ἡμᾶς ἢ τῇ ποιήσει τοῦ πράγματος, ἢ τῇ ἐπανορθώσει, πρὸς τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἀποδεῖν ἔχειν ἀεὶ μέθεξιν. ὁποῖον δή τι καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκφοραῖς τῶν τελευτώντων γινόμενον οὐκ ὀρθῶς, συνείδομεν ἐπανορθῶσαι, καὶ χαρίσασθαι τοῖς ἀνθρώποις τὸ μὴ διπλῆν ὑφίστασθαι δυσκολίαν, ἅμα μὲν τὰ ἑαυτῶν ἀποβάλλοντας, ἅμα δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ζημιουμένους. ἀλλ' ὅπερ Κωνσταντῖνος ὁ τῆς θείας λήξεως ὀρθῶς ἐννοήσας διετύπωσε, καὶ ὕστερον Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐβεβαίωσε, προσθεὶς καὶ πρόσοδον τῷ πράγματι, τοῦτο ἡμεῖς αὐτοὶ κινδυνεῦον διαπεσεῖν, ἀνακτήσασθαί τε καὶ δοῦναι μετὰ πάσης ἀσφαλείας τε καὶ ὅρων προσηκόντων ἐπειγόμεθα, μένειν αὐτὸ ποιοῦντες ἀθάνατον. Κωνσταντίνου γὰρ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐννακόσια πεντήκοντα ἐργαστήρια ἐκ διαφόρων συστημάτων τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ἀτελῆ δεδωκότος τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, Ἀναστασίου δὲ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως οὐ μόνον τοῖς ἐργαστηρίοις ἐκείνοις πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν προσθέντος, ἀλλὰ καὶ πρόσοδον ῥητὴν φιλοτιμησαμένου κατὰ δύο πραγματικοὺς τύπους, ἐφ' ᾧ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς προσόδου ἀθροιζόμενον χρυσίον προχωρεῖν εἰς τὰ διδόμενα παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων τοῖς περὶ τοῦτο πονουμένοις· πολλοὶ πολλαχόθεν προσῆλθον ἡμῖν, λέγοντες οὐχ ὁμοίως τὸ πρᾶγμα προϊέναι, οὐδὲ ἀμίσθους γίνεσθαι τὰς τῶν τελευτώντων κηδείας, ἀλλ' ἀπαιτεῖσθαι πικρῶς, καὶ εὑρίσκεσθαι πολλὰ ἔξωθεν ὀνόματα, καὶ συστήματα, ἅπερ καὶ ἄκοντας ἀπαιτεῖ τοὺς πενθοῦντας, καὶ ἀναγκάζει διδόναι τοὺς οὐκ ἔχοντας. Ταῦτα ἅπαντα δίκαιον ᾠήθημεν τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως ἀξιῶσαι.

Cap. I.

PRimum itaque ea quæ per ergasteria plurimam susceperunt læsionem & deminutionem, ad plenum restituimus sanctissimæ majori ecclesiæ sacram propter hoc scribentes formam ad urbis præfecturam, quatenus ipsa cum obediente sibi officio traderet mille [7] centum ergasteria omnibus modis Deo amantissimis ecclesiæ defensoribus & œconomis sanctissimæ dictæ ecclesiæ: octingentis quidem in corporibus ergasteriorum præbendis Deo amantissimis defensoribus, trecentis autem [8] Dei cultoribus œconomis, ut Deo amabiles œconomi habeant quadraginta [9] ergasteria, & reditum ab Anastasio divæ memoriæ donatum, nequaquam querentes tanquam minus sit, sed supplementum ex trecentorum ergasteriorum datione habentes, facere menstruorum expensas, & decanis, & aliis ordinibus, Deo vero amabiles defensores habentes octingenta ergasteria & appellatos lecticarios præbere, & aliud ministerium facere quod defunctorum exequiæ volunt, quatenus per hoc damna auferantur lugentium.

ΚΕΦ. α'.

ΠΡῶτον μὲν οὖν τὰ κατὰ τὰ ἐργαστήρια πολλὴν δεξάμενα ἐπιβουλὴν καὶ ἐλάττωσιν, εἰς πλήρες ἀποκατεστήσαμεν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, θεῖον ὑπὲρ τούτου γράψαντες τύπον πρὸς τὴν πολιαρχίαν, ἐφ' ᾧ τε αὐτὴν ἅμα τῇ πειθομένῃ αὐτῇ τάξει παραδοῦναι τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια πᾶσι τρόποις τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐκδίκοις καὶ οἰκονόμοις τῆς εἰρημένης ἁγιωτάτης ἐκκλησίας· ὀκτακοσίων μὲν ἐν σώμασιν ἐργαστηρίων παρεχομένων τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐκδίκοις, τριακοσίων δὲ τοῖς θεοσεβεστάτοις οἰκονόμοις· ὥστε τοὺς θεοσεβεστάτους οἰκονόμους ἔχειν τὰ τριακόσια ἐργαστήρια, καὶ τὴν πρόσοδον τὴν ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως δωρηθεῖσαν. οὐκ ἔτι μεμφομένους ὡς ἐλλιπὴς εἴη, ἀλλὰ τὴν ἀναπλήρωσιν ἐκ τῆς τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων δόσεως ἔχοντας, ποιεῖσθαι τὴν τῶν μηνιαίων χορηγίαν τοῖς τε δεκανοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τάγμασι. τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐκδίκους ἔχοντας τὰ ὀκτακόσια ἐργαστήρια, τούς τε καλουμένους λεκτικαρίους παρέχειν, καὶ τὴν ἄλλην ὑπουργίαν ποιεῖν ἣν ἡ τῶν τελευτώντων ὁσία βούλεται· ὥστε κατὰ τοῦτο τὰς ζημίας ἀφελεῖν τῶν πενθούντων.

Cap. II.

OPortet ergo supradicta mille centum ergasteria custodiri & Deo amabilibus œconomis & defensoribus semper sine tributis & sine diminutione, & supplenda à gloriosissimo præfecto felicis hujus urbis, si quis faciat casus quolibet modo aut mutatio horum faciei aut mercationis, ut Deo amabiles quidem œconomi [10] habentes prædiorum administrationem quæ sepulchris deputata sunt, habentes etiam sine tributis trecenta ergasteria, defensores autem octoginta, circa exequias defunctorum faciant gubernationem, ea quidem quæ ex prædiorum reditu accedunt à Deo amabilibus œconomis dari sepulturis, sicut descendentes diximus, adjecto etiam ex trecentis ergasteriis cremento, quod etiam ipsum in ipso opere percipere petierunt. Quia igitur mille centum ergasteriorum in hac existentium felici urbe plurima ceciderunt, præcipimus secundum præsens tempus repleantur, & horum mille centum ergasteriorum numerum imminutum conservatum & sine tributo, divisum secundum dictum à nobis modum servari & Deo amabilibus œconomis & Dei cultoribus defensoribus, ut tamen non minus sint Decani seu laboratores [11] octingentis deputati Deo amabilibus defensoribus, pro vero trecentis datis Deo amabilibus œconomis, licentiam his esse iisdem Deo amabilibus viris si voluerint, in corporibus accipere trecenta ergasteria, aut omnia aut quædam ex his, aut percipere occasione appellatorum excusatorum, pecunias pro cunctis aut pro aliquibus ergasteriis, ipsasque pecunias, quas hactenus non habebant, (sicut & ipsi nostram docuerunt potestatem) expendere circa defunctorum exequias, ut & ex his pecuniis & ex reditibus prædiorum distributio fiat & decanis [12] & ascetriis [13] & canonicis, [& acolythis [14]] sicut descendentes ordinavimus. Iisdem enim Deo amabilibus œconomis docentibus quia jam impossibile est ex prædiis de cætero eundem reditum servari, recte nos trecentorum ergasteriorum crementum distribuimus huic parti, quatenus, quod inculpabiliter hactenus datum est laborantibus, circa funerum exequias, & deinceps detur, hoc est per singulum mensem quadringentos solidos dividendos Decanis & acolythis & ascetriis, & canonicis [15], secundum eam, quæ hactenus apud eos tenuit consuetudo: hoc est decanis quidem per singulos menses centum octoginta duos solidos, ascetriis autem nonaginta [unum] solidos, & acolythis nonaginta unum solidos, & canonicis triginta & quinque solidos, congregandos quidem ab eisdem Deo amabilibus œconomis, solvendos autem in eis, qui consueverunt accipere, per sex menses.

ΚΕΦ. β'.

ΔΕῖ τοίνυν τὰ εἰρημένα χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια φυλάττεσθαι τοῖς τε θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις καὶ ἐκδίκοις διὰ παντὸς ἀτελῆ τε καὶ ἀμείωτα, καὶ ἀναπληρούμενα παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, εἴ τις γένοιτο διάπτωσις καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ἢ ἐναλλαγὴ τῆς τούτων ὄψεως ἢ ἐμπορείας. ὥστε τοὺς μὲν θεοφιλεστάτους οἰκονόμους, ἔχοντας τὴν τῶν χωρίων διοίκησιν τῶν ταῖς ταφαῖς ἀπονεμομένων, ἔχοντας δὲ καὶ ἀτελῆ τὰ τριακόσια ἐργαστήρια, τοὺς δὲ ἐκδίκους τὰ ὀκτακόσια, τὴν περὶ τὴν ὁσίαν τῶν τελευτώντων ποιεῖσθαι διοίκησιν. τὸ μὲν οὖν ἐκ τῆς τῶν χωρίων προσόδου πορίον παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων ἐπιδίδοσθαι ταῖς ταφαῖς, καθάπερ ὑποκαταβαίνοντες ἐροῦμεν, προστιθεμένης καὶ τῆς ἐκ τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων προσθήκης, ἣν καὶ αὐτὴν ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ λαμβάνειν ᾔτησαν. ἐπειδὴ δὲ τῶν χιλίων ἑκατὸν ἐργαστηρίων, τῶν ἐπὶ ταύτης ὄντων τῆς εὐδαίμονος πόλεως, πλεῖστα διέπεσε, προστάττομεν κατὰ τὸ παρὸν ἀναπληροῦσθαι ταῦτα· καὶ τούτων χιλίων ἑκατὸν ἐργαστηρίων ἀριθμὸν διατηρουμένου, ἀμείωτά τε καὶ ἀτελῆ, κατὰ τὸν εἰρημένον ἡμῖν τρόπον, φυλάττεσθαι τοῖς τε θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις, τοῖς τε θεοσεβεστάτοις ἐκδίκοις. ὥστε μέντοι μὴ ἐλάττους εἶναι τοὺς δεκανοὺς, ἤτοι κοπιατὰς, τῶν ὀκτακοσίων τῶν ἀπονεμηθέντων τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐκδίκοις· ἀντὶ δὲ τῶν τριακοσίων τῶν διδομένων τοῖς θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις, ἄδειαν εἶναι τοῖς αὐτοῖς θεοφιλεστάτοις ἀνδράσιν, εἰ βουληθεῖεν, ἐν σώμασι λαμβάνειν τὰ τριακόσια ἐργαστήρια, ἢ πάντα ἤ τινα ἐξ αὐτῶν, ἢ κομίζεσθαι, προφάσει τῶν καλουμένων ἐξκουσάτων, χρήματα ὑπὲρ πάντων ἢ ὑπέρ τινων ἐργαστηρίων· καὶ αὐτὰ τὰ χρήματα ἅπερ μέχρι νῦν οὐκ εἶχον, (καθάπερ καὶ αὐτοὶ τὸ ἡμέτερον ἐδίδαξαν κράτος) ταῦτα δαπανᾶν περὶ τὴν τῶν τελευτώντων ὁσίαν. ὥστε ἔκ τε τούτων τῶν χρημάτων καὶ ἐκ τῶν προσόδων τῶν χωρίων τὴν διανομὴν γίνεσθαι τοῖς τε δεκανοῖς καὶ ἀσκητρίαις καὶ κανονικαῖς καὶ ἀκολούθοις, καθάπερ ἂν ὑποκαταβαίνοντες διαταξόμεθα. τῶν γὰρ αὐτῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων διδαξάντων ὡς οὐχ οἷόν τε ἐστὶν ἐκ τῶν χωρίων τοῦ λοιποῦ τὴν αὐτὴν πρόσοδον περιποιεῖσθαι, εἰκότως ἡμεῖς τὴν τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων προσθήκην ἀπενείμαμεν τούτῳ τῷ μέρει, ὅπως ἀνεπιλήπτως τὸ μέχρι νῦν διδόμενον τοῖς κάμνουσι περὶ τὴν τῶν λειψάνων ἐκφορὰν, καὶ ἐφεξῆς δοθείη, τουτέστι per singulum mensem quadringentos solidos, μεριζομένους τοῖς τε δεκανοῖς καὶ ἀκολούθοις καὶ ἀσκητρίαις, καὶ κανονικαῖς, κατὰ τὸ μέχρι νῦν παρ' αὐτοῖς κρατῆσαν ἔθος· τουτέστι τοῖς μὲν δεκανοῖς per singulum mensem centum octoginta duos solidos, ταῖς δὲ ἀσκητρίαις ἐνενήκοντα νομ. καὶ τοῖς ἀκολούθοις nonaginta unum solidos, καὶ ταῖς κανονικαῖς triginta sex solidos, ἀθροιζομένων μὲν παρὰ τῶν αὐτῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, καταβαλλομένων δὲ ἐπὶ τοὺς εἰωθότας κομίζεσθαι κατὰ sex menses.

Cap. III.

OPortet autem competentem quidem auri partem reverendissimis ascetriis [16] dari, per Deo amabiles œconomos secundum [17] dictas inducias, Eugenio Deo amabili diacono & xenodocho Sampsonis [18] sanctæ memoriæ Xenonis, & ejus qui per nos constitutus est, & his qui erunt post eum Deo amantissimi xenodochi memoratorum xenodochorum, eo quod ascetriæ ad hoc ministrantes opus sub xenodochiis per tempus memoratorum venerabilium xenodochorum constitutæ sint, quod autem contingit Acolythos & reverendissimas canonicas similiter dari ab eisdem Deo amabilibus œconomis, & qui nunc præsunt eis, & quibus per tempus præsulatus earum committitur, ut per eos distributio fiat præ declaratis, & sub eis constitutis ascetriis & canonicis, necnon & acolythis: Si vero retro [19] fecerint circa talem solutionem Deo amabiles œconomi: & hoc palam fiat intra sex menses, in secundo semestre veniente, si nullam fecerint solutionem, tunc omne quod post primum semestre debetur, exigi semper à Deo amabilibus œconomis, cum usura tertiæ [20] partis legitimæ centesimæ post semestre tempus, providentiam hujus ponente per tempus sanctissimo archiepiscopo & patriarcha felicis hujus urbis sanctissimæ majoris ecclesiæ.

ΚΕΦ. γ'.

ΔΕῖ δὲ τὸ μὲν ἐπιβάλλον τοῦ χρυσίου μέρος ταῖς εὐλαβεστάταις ἀσκητρίαις δίδοσθαι παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, κατὰ τὴν εἰρημένην προθεσμίαν, Εὐγενίῳ τῷ θεοφιλεστάτῳ διακόνῳ καὶ ξενοδόχῳ τοῦ κατὰ Σαμψὼν τῆς ὁσίας μνήμης ξενῶνος, καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν συστάντος, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν θεοφιλεστάτοις ξενοδόχοις τῶν εἰρημένων ξενώνων· διὰ τὸ τὰς ἀσκητρίας τὰς εἰς ταύτην ὑπουργούσας τὴν χρείαν, ὑπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν ξενοδόχους τῶν εἰρημένων εὐαγῶν ξενώνων τελεῖν· τὸ δὲ αἱροῦν τοῖς τε ἀκολούθοις καὶ ταῖς εὐλαβεστάταις κανονικαῖς, ὡσαύτως δίδοσθαι παρὰ τῶν αὐτῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, τοῖς τε νῦν ἐφεστῶσιν αὐτοῖς καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ἐγχειριζομένοις· ὥστε δι' αὐτῶν τὴν διανομὴν γίνεσθαι ταῖς προδηλουμέναις καὶ ὑπ' αὐτοὺς τελούσαις ἀσκητρίαις τε καὶ κανονικαῖς, καὶ πρός γε καὶ τοῖς ἀκολούθοις. Εἰ δὲ κατόπιν γένοιντο περὶ τὴν τοιαύτην καταβολὴν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, καὶ τοῦτο φανερὸν καταστατείη, εἴσω ἓξ μηνῶν κατὰ τὴν δευτέραν ἑξάμηνον διερχομένων, εἰ μηδεμία γένοιτο καταβολή, τηνικαῦτα πᾶν τὸ μετὰ τὴν προτέραν ἑξάμηνον ὀφληθὲν εἰσπράττεσθαι τοὺς ἀεὶ θεοφιλεστάτους οἰκονόμους, μετὰ τόκου τοῦ ἀπὸ τρίτου μέρους τῆς νομίμης ἑκατοστῆς, τοῦ μετὰ τὴν ἑξάμηνον διατρέχοντος χρόνου. πρόνοιαν τούτου τιθεμένου τοῦ κατὰ καιρὸν ὁσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου τῆς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας.

Cap. IV.

SI autem & alter annus transeat, & neque sic aliquid exolvant Deo amabiles œconomi reverendissimis mulieribus aut memoratis decanis, licentiam esse per tempus sanctissimo patriarchæ, non solum exigere Deo amabiles œconomos debitum cum dicta usura, sed etiam dare eos cogere quæcunque decreta sunt, & (si voluerit sanctissimus Patriarcha) expellere eos à gubernatione prædiorum, & exigere horum faciem puram ab eis qualis est. Horum omnium solicitudinem po-

ΚΕΦ. δ'.

ΕΙ δὲ καὶ ἕτερος ἐνιαυτὸς παρέλθοι, καὶ μηδὲ οὕτως τι καταβάλλοιεν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι ταῖς εὐλαβεστάταις γυναιξὶν ἢ τοῖς εἰρημένοις δεκανοῖς, ἄδειαν εἶναι τῷ κατὰ καιρὸν ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, μὴ μόνον ἀπαιτεῖν τοὺς θεοφιλεστάτους οἰκονόμους τὸ ὀφειλόμενον μετὰ τοῦ εἰρημένου τόκου, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζειν αὐτοὺς διδόναι πάντα ὅσα διώρισται· καὶ (εἴπερ βουληθείη ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης) καὶ ἐξῶσαι αὐτοὺς τῆς φροντίδος τῶν χωρίων, καὶ ἀπαιτεῖν τὴν τούτων ὄψιν καθὰ νῦν παρ' αὐτοῖς ἐστί· τούτων ἁπάντων φροντίδα τιθεμένου τοῦ κατὰ καιρὸν μακαριωτάτου

1 *Leon. Nov.* 12.
2 *l.* 4. *C. de sacros. eccles. Nov.* 43. *Nov. Leon.* 12.
3 *d. l.* 4. *&* *d. Nov.* 43.
4 *Forte* quinquaginta, *ut l.* 4. *Cod. de sacr. eccles.*
5 *d. Novell.* 43.
6 *l.* 18. *C. de sacros. eccles.*
7 *d. Nov.* 43.
8 Oeconomi à defensoribus distinguuntur.
9 Τριακόσια, id est, 300.
10 Oeconomi ad sumptus sepulturæ, habebant prædiorum sepulturæ destinatorum administrationem cum 300. ergasteriis: Defensores vero 800. ergasteriorum administrationem.
11 Κοπιατάς. Decanorum hoc munus erat cadavera mortuorum obvolvere, efferre, sepelire. Epiphanius eos numerat inter vetera Ecclesiæ ministeria.
12 Decani. *l.* 4. *C. de sacr. eccles. l.* 1. *Cod. de collegiat.* lecticarii seu copiatæ, vispelliones, νεκροφόροι Bergenæ, adde *Novell.* 43. §. *eod.*
13 Ascetriæ & Canonicæ sunt monachæ 2. *Nicæna* 20. Basilius episcop. πρὸς Θεοδώραν κανονικὴν περὶ βίου κανονικοῦ Macarius Homilia 27. distant ab invicem sicut Asceteria à monasteriis. Sanctimoniales dicuntur à Juliano hic, earum fuit officium psallere. Sane Julian. hoc loco Asceterium unum, ex octo sanctimonialibus psallentibus & tribus acolythis constituit: quod Anastasius singulis cadaveribus sive lectis attribuit.
14 Acolythi, quasi asseclæ; eorum officium erat prælucere & funalia deferre. Goth. Vid. *cap. cleros. in fin.* 21. *dist.* Duaren. *de sacros. lib.* 1. *cap.* 14. Ans.
15 Hinc constat, funerum elationes sumptibus ecclesiæ, non defunctorum fieri solitas non à clericis, sed ab ascetriis mulieribus, acolythis & decanis. Ascetriæ psallebant quasi præficæ olim. Acolythi deferebant funalia: Decani feretrum sive lectum, unde & lecticarii & copiatæ, vispelliones olim. *Cujac. lib. de divers. temporib. cap.* 8.
16 Ἀσκητρίαις.
17 Κατὰ τὴν εἰρημένην προθεσμίαν. id est, dicto termino.
18 De Xenodochio Sampsonis alibi dixi.
19 Κατόπιν, id est, coram.
20 Ex mora sex mensium œconomis infliguntur usuræ trientes.

φωνητὴν λῃτουργησοντα, καὶ οἰκονόμικὸν πραιπόσιτα, ὑφ' ὃν πλῆθος καὶ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, καὶ ὁ πάνυ κλῆρος, καὶ ἡ σύμπασα τοῦ ἁγιωτάτης ἐκκλησίας κατάστασις. §. α. Τούτων δὲ ὄντων οὕτω διωρισμένων, μηδένα παντελῶς τῶν ἐν ἀκολούθοις κομιζόντων ὑπὲρ νεκροῦ τινὸς ἢ κηδεύοντος μηδὲ ὁπωσοῦν διαπραττέσθω τὸ παρ' ἡμῶν χορηγούμενον ἐκείνοις κλίνη φορίκια διδομένη ἢ ἀσκητήριον διδόσθαι ἀσκητῶν ἢ κανονικῶν, μὴ ἐλάττους ὄντας γνωσικῶν καὶ μοναχῶν τοῦ κλίνης καὶ ψαλτῶν, καὶ τελῶν ἀκολούθων, οἵ ὡς μάλιστα ὀφείλουσι παντελῶς λήψεσθαι. Εἰ μήποτε τὸ βούλοιτο τοῦ ἀποθανόντος τοῦ τελευτήσαντος καὶ τῶν ἐν φορείῳ ποιεμένων, αὐτὸς ἐκὼν, ἀναγκαζόντων μηδένος, καὶ ἕτερον ἀσκητήριον ἢ ἢ δύο ἢ καὶ πλείω φορτικεῖν, τοῦτο ἐστω μὲν τοῦ αὐτοῦ φιλοτιμίας· πλὴν μήθ' οὕτω πάσεσθαι κρίνεσθαι, καὶ τοῦτο τὸ αὐτὸ μόνον εἶναι βούλομαι τοῦ φιλοτιμίαν ποιεσθαι, καὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι τοὺς ἐν ἀκολούθοις ἢ κανονικοῖς εἶναι τοὺς ἐξ ἐκείνου ἀσκητηρίου ἀποσταλησομένους, καὶ τρεῖς ἀκολούθους, καθ' ἕκαστον ἀσκητήριον.

ΚΕΦ. ε'.

Διδόσθω δὲ ταῖς ἀσκητρίαις, καὶ κανονικαῖς, ταῖς ὑπὲρ τὸ αὐτὸ ἀποτασσομέναις ὑπηρεσίαν ἀποστελλομέναις, εἰ μὲ ἔσται τοῦ νέων τειχῶν τοῦ διδαίμονος πόλεως ἐν τῷ τοῦ ἀφορεῖν, ἀχρὶ trium solidorum. ἐδὲν δὲ τούτων παντελῶς τοῦ ἀκολούθων κομιζομένων, ἀδὲ μισθομένων τοῦτα μὴ τοῦ διδαλῶς ἑτέρων ἀσκητρίων ἢ κανονικῶν. τοῦ δὲ ἀκολούθου τοῦ μὴ τοὺς τρεῖς τοὺς ἀποτασσομένους ὑπηρετοῦντος παραλαμβανομένους, εἰ μὲ ἕτερος τρεῖς εἰσι, δεκαμίσιον κερατίου τέλεσιν· εἰ δὲ ἕξ, κερατίοις ἕξ. καὶ ἐφεξῆς κατ' οὐτον τὸν τρόπον καὶ τὰ ἐπὶ αὐτῶν διοικεῖσθαι. ἐσθήλιον δὲ ὡς εἰ καὶ τὸ λοιπὸν κληρικοὶ, καὶ οἱ τῇ κλίνῃ ὑπηρετούμενοι δέκατοι πλείους εἰσι, καὶ τὰ ἀσκητήρια πλείονα, λοιπὸν τὸ αὐτὸν βαρύ, βαρὺ τὸ καὶ αὐτοῖς δοθησόμενον, καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἐπὶ τῶν ἀσκητηρίων τῶν κτιθέντων παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων ἡμῶν δεσποτῶν. ὥστε τῇ διαφορᾷ ἢ κάτω δοκεῖν πινὰ καὶ αὐτὸς ἔχειν σύνταξιν παρηψυχῶν· δοκεῖν δὲ εἶναι τοῦ νέων τειχῶν τὸ πίσσωμα ἰσχυναῖον, ἤτοι συκαῖν, ἐπειδὴ μὴ πόρρω καθίσηκε, μηδὲ δεῖται πλείονος χρόνου ἢ πόνου ἐπὶ τῷ ἀφεῖσθαι τῶν ἐκεῖσε. Εἰ δὲ ἔξω τοῦ νέων τειχῶν τοῦ διδαίμονος πόλεως ἐκφορᾷ γένοιτο, ἢ καὶ ἐν τοῖς ἁλοις περάμασι, παρὰ τὸ εἰρημένον, τίνα καὶ τοὺς μὲ ἀσκητρίας, ἤτοι κανονικὰς, dimidiam partem solidi λαμβάνειν· ἐδὲ σύνταξιν κοινωνήσαντων παντελῶς καὶ ἐδὲν αὐταῖς τοῦ ἀκολούθων. αὐτὸν δὲ τοῦ ἀκολούθων ἐφ' ἑκάστῳ ἀσκητηρίῳ quatuor siliquas κομιζομένων, καὶ πέρα τούτων μηδὲν, κατὰ τὸ εἰρημένον διαίρεσιν· ἐν ἀσκητηρίῳ δὲ παρεπομένῃ τῇ προῖκι διδομένῃ κλίνῃ σὺν τοῖς τελοῦσιν ἀκολούθοις, καὶ αὐτὸν πάντας παρεγκομιεῖν ἀφ' ἑκάστου ἀσκητηρίου, ἢ κανονικῶν, καὶ τελῶν, ὡς εἴρηται, ἀκολούθων, καὶ ἐδὲν παντελῶς κομιζομένων, ἐδὲ ἀφ' κηρῶν δύσεως ἀπαιτούντων, καὶ ἕτερον μέτρον ἐξούσκοντων ὑφ' ἑτέρων παρακαλύμματα.

ΚΕΦ. ς'.

Ταῦτα μὲν τοῦτο διορίζομεν ἐπὶ τοῦ μὴ κατ' φιλοτιμίαν ἐπιζητούντων τὰς δύο μεγάλας ταύτας κλίνας τὰς σὺν τοῦ διαγεῖ κειμηλιοφυλακείῳ κειμήλιας· φαμὲν δὴ Στουδίου ἐν τῷ σὺν ἐξῆς μνήμης, καὶ Στεφάνου ἐν τῷ μεγαλομαρτυρίᾳ μνήμης. εἰ γάρ τις ὀφείλοι βουληθεὶς λαβεῖν, ὡς καὶ ἀνθρώπων ποικίλων διορμίας καὶ φυλακῆς πλείονος, καὶ ἄλλης τινὸς πολυπραγμοσύνης ζητήσας, τοῦτο ἢ σωπάτομεν τοῖς ἐμπροσθεν εἰρημένοις, ἀλλ' ὡς φιλοτιμῷ ἀνελόμενον γνώμῃ, ὁπόσον ἂν ὑπὲρ ἐν πόνῳ ἢ τοῖς δεκανοῖς ἢ ταῖς βύλαις ἐστίασις ἀσκητρίαις ἢ κανονικαῖς ὀβδόναι συμφωνήσῃ, τοσοῦτον κ παρίχειν. ἐ μὴν δυναμένου ὑπερβαίνειν τὸν τοῦ duodecim solidorum ποσότητα, ἐπὶ τοῦ δύο κλινῶν ἐν Στουδίῳ τε καὶ ἐν Στεφάνῳ. ἐπὶ δὲ χρυσοπάσῃ ἐν κειμηλίῳ κατὰ τὸν ἁγιωτάτου μεγάλου σκελησίου, εἶναι ἑνὸς μόνου ἐν αὐτοῦ, ὡς εἰκὸς, καθοσιωθησομένου, quatuor solidorum. τοῦ δὲ ἀσκητηρίων, ἢ κανονικῶν, καὶ ἀκολούθων, διαφασίονα κομιζομένων ἢπερ ἐμοσθοῦσι πρὸ αὐτοῦ ὠρίσαμεν· δηλαδὴ καὶ αὐτοῦ ἐν ἀσκητηρίῳ, ἤτοι κανονικῶν, ἐν φορείῳ ἐπὶ τοῦ ἄλλων κλινῶν ἡγεμόνος, τὸν αὐτὸν λαμβάνοντα ποσότητα ἓν καὶ τὰ λοιπὰ ἀσκητήρια. ταυτὸ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ ἀκολούθων φυλαπομένου, ὅσας φθάσαντες εἴπομεν. ὥστε καὶ τούτους ὀλιγίστου τοῦ ἤδη παρ' ἡμῶν ἀφωτερωμένων κομίζεσθαι, ὅταν μήποτε μία τούτων τοῦ τελῶν εἰς κλινὴν, ἐφ' ἧς ἡ κηδεία γένῃ), τότε βελομένου ἐν τοιοῦτον ἐπιτελοῦντος, δηλαδὴ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπάρχου τοῦ διδαίμονος τούτης πόλεως, καὶ τοῦ αὐτοῦ πειθομένου τάξιν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τῶν σὺν τοσούτοις, καὶ τοὺς ἀεὶ τοῦ δρόμου τοσουτομένους ἢ τινῶν αὐτὸς ἐφίσηκας. καὶ ὡς γε καὶ ποιοῦμεν ὀφείλομεν κατὰ τοῦ τάξεως τοῦ σῆς, εἴ τις ῥαθυμήσοιε, quinquaginta librarum auri, κατὰ τοῦ τοῦ ἀεὶ τοῦ σὸν πυρφληφομένου δρόμου διαπλασίων· ὥστε μὴ συλήσῃ ποτὲ τοῦ τοῦ εἰρημένων χιλίων ἑκατὸν ἐργασηρίων ἀελεμὸν ἐκείνῳ, καὶ τῶν εἰρημένων ἡμῶν διαίρεσιν. ἀλλ' εἰ διδαχθείη τοῦτο, ἢ αὐτὸς ἢ οἱ μεσιτοὶ σε τοῦτο πάσαν τίθεσθαι φρόνοιαν, καὶ παρασκοπεῖν αὐτὸν ἀμείνω ἀφ' πάντων μείνειν καὶ ἀδαρῆ καὶ ἀνεπίληπτον ὄντα τε τοῦ σὸν ὑπερόχης καὶ παντὸς ἑτέρου φρονήματος. ὥστε μὴ ταύτην χροιὰν φορέσαν ἐν παρὰ τὸ διωρισμένον ἡμῖν δοθῆναι πινὰ μισθὸν ὑπὲρ κηδείας πινὸς φροντίσαι. ἐδεμιᾶς ἀφελείσεως γινομένης τοῦ φροντιστοῦ τοῦ τελευτώντων, εἴτε πλεῖον, εἴτε ἔλαττον· πλὴν εἰ μὴ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, μίαν τοῦ τελῶν κλινῶν ἕλοιντο, ἐφ' ἃς τὸ προσήκον διετυπώσαμεν. Καὶ βελόμεθα κἀκεῖνα κρατεῖν κατ' τοῦτον τοῦ τρόπον, καὶ εἶναι ἀφ' παντὸς ἀκινήτου τε καὶ ἀθάνατα. τοῦδε ἐν θείᾳ προνοίᾳ νόμῳ ἀφ' παντὸς κρατοῦντος, ἕως εἰσὶν οὐρανοὶ, ἕως τὸ μέγα καὶ πολυόμνητον τοῦ Χριστιανῶν ὄνομα ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ, καὶ καθ' ἡμέραν ἀφ' τοῦ διαπότου θεῖ φιλανθρωπίας αὐξέτω. προσθεῖναι δηλαδὴ τούτῳ προῖκα τοῦ ἄλλων ἁπάντων, αὐτοῦ ἐν ὁσωδήτε παλαίαρχε τούτης τοῦ διδαίμονος πόλεως, ὥστε μὴ τοῦ ἱερατικῆς ἐξουσίας αὐτὸν τοῦ προφυλάττοντα χαρίσμου, μὴ συγχωρεῖν παρά μηδενὸς προσώπου, μήτε ἱερατικὸν, μήτε δεχονικὸν, μήτε τοῦ ἄλλων μηδενὸς παραβαίνοντα τὰ παρ' ἡμῶν ἀφωτερωμένα. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τοῦ βασιλείαν κρατεῖν ὁμοῦ, εἰς τὸ μέγαν ἀφορᾶσθαι θεὸν, ὥστε τοῦ ἀεὶ τοῦ σκήπτρων κύριον ἀρρύπωσ τοῦτο τοῦ προφυλάττοντα τοῦ ζώντων καὶ μάλιστα τοῦ βασιλεύοντων σωτηρίας, τὸ τοὺς εὐσεβεῖς προῆκες πάντως εἰς ἔργῳ ἀγαθῷ, καὶ μὴ τοῦ τοῦ φρονιμοτάτων ἀγαθοεργίαν τοῦ τοῦ ἐφεξῆς βαθυμίας ἀπόλουσθαι. ὥσπερ ἢ τοῦ χίλια ἑκατὸν ἐργασηρία ἀμείνω καὶ ἀτελῆ φυλάττεσθαι διετυπώσαμεν, ὅτου τὰ λοιπὰ πάντα ἐργασηρία τοῦτο τελῆ κρίνεσθαι, μηδενὸς παντελῶς ἄδειαν ἔχοντος ἐξαιρεῖν αὐτὰ ἐν τέλους, μήτε τοῦ διδαῶν οἴκων μήτε ξενώνων, μήτε ἀσκητηρίων, ἢ μοναστηρίων, ἢ ἑτέρου τινὸς· ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸς ἐν βασιλικὸς ἡμῶν οἴκος, ἢ τοῦ σὺ δρομεῖς, ἢ τοῦ σὺ δωμάτιον προσκυνητῶν, ἢ ἄλλου τινὸς τοῦ τοιούτου ἐπιτηδείου, ἢ ἐν ἐκκλησίαις ἐν τοῖς ἐπαρχίαις, ἢ ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις, ἢ ἐν τοῖς ἐν τοῖς ἐν τοῖς

omnibus ergasteriis similiter agnoscentibus tributa, nec paulatim singula excusare, & proprium levigare, & reliquis paucis existentibus totum imponere pondus, & ex hoc magnum sustinere dispendium, ferre hoc non valentes.

EPILOGUS.

†. Tua igitur celsitudo, & qui post eandem administrationem acceperit, & parens tibi officium, quæ placuerint nobis per præsentem divinam pragmaticam formam, nunc & in reliquum omne tempus servabunt. Dat. III. Non. Novemb. CP. DN. JUSTIN. PP. A. An. XI. post BELIS. V.C. CONS. AN. II.[1]

TIT. XV.

UT DEFUNCTI[2] SEU FUNERA[3] EORUM NON INJURIENTUR A CREDITORIBUS 4. ET UT CONSILIARII[5] NON SUSCIPIANT COGNITIONES[6] ABSQUE JUDICIBUS.

NOVELLA CONSTIT. LX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUi varietatem[7] causarum conjiciunt, non facile ad culpam veniunt, si veritatem examinent: quosdam namque verisimile est multitudinem[8] legum, quæ per singula à nobis adjiciuntur, culpare, non considerantes, quia opere[9] semper vocante, consonas causis ponere leges compellimur: cum semper inopinabile emergat, & ab iis quæ jam posita sunt, mederi non valeat: quale quidem nuper est agnitum. Deberi enim[10] sibi quidam dicens ab aliquo, dum hominem in morte cognovisset esse constitutum, milites congregans, & servos alios plurimos, ingressus est super morientem: verum ille anxiatus clamare cœpit, donec eum violentia compressum reliquisset spiritus: at ille etiam signacula[11] imposuit rebus sua potestate, præsente nullo in cingulo constituto, aut quolibet omnino legali & civili officio observato: & neque ita recessit, sed etiam defunctum injuriare eum non piguit, primum quidem insistens[12] non fieri exequias: deinde, cum vix cœpisset de domo deponi mortuum, instabat publice portari lectum non sinens: neque deducendum dicens, nisi debitum perceperit, donec sponsorem accepit: & ita jam defunctum tradi terræ permisit. Negotium siquidem, quo hæc commissa sunt, competenter dispositum est: oportere autem judicamus etiam generali lege hæc emendare: non sinentes hæc rursus committi semper sine legislatione manentia.

CAP. I.

De creditoribus qui mortuis debitoribus imminent, sic Julianus.

SAncimus[13] igitur, si quis illo superstite adhuc quem putat debere sibi, ascendat domum ejus, & molestus sit superstiti homini, aut qui ejus sunt, uxori forte vel filiis, aut domui omnino, aut etiam signacula[14] per propriam potestatem imponere præsumat, non prius decreto & officio legali servato: post ejus qui dicitur debere, mortem, actione quidem modis[15] omnibus cadat[16], sive justam habeat hanc, sive non: quantum vero deberi sibi dicit, tantum aliud super exigatur, & detur injuriati heredibus. Confiscationem[17] quoque in tertiam partem substantiæ sustineat, (sicut[18] & Marcus Philosophus imperator in suis conscripsit legibus) & infamia feriatur. Qui enim hominis naturam non[19] erubuit, dignus est, & pecuniis, & gloria, & aliis omnibus condemnari. §. 1. Si vero etiam moriente quodam, circa funus peccetur aliquid morientis, quod exequias prohibeat[20]: scripta quidem jam lex est, & à nostro patre super hoc: tamen simul etiam ex nostris major sequatur delicti pœna, & iisdem subjaceat, quæ præsens infert lex eis, qui in viventem tale aliquid, quale diximus, committunt: hujus rei providentiam habente præcipue quidem gloriosissimo præfecto hujus felicissimæ civitatis, cui talium emendationum cura est: nihilominus autem & gloriosissimo sacrorum nostrorum prætoriorum præfecto, & gloriosissimo magistro sacrorum officiorum, & semper his obedientibus officiis. Oportet enim communibus[21] existentibus contra naturam injuriis, communem esse judicibus super his prohibitionem atque vindictam: his non in sola hac felicissima civitate valentibus, sed etiam in omnibus gentibus, quarum nobis principatum alium quidem ab initio dedit Deus, alium vero adjecit, & adhuc etiam dabit, sicut ait quidam ante nos: provinciarum quippe judicibus, sive militaribus, sive civilibus, hujus rei providentiam habentibus. Sequitur enim hic quidem judices eorumque officia triginta librarum auri pœna, si quid horum neglexerint: provinciales autem quinque, si neque ipsi ad hoc institerint, denuntiatione qualibet aut hic aut per provincias facta.

CAP. II.

Ne consiliarii sive adsessores suscipiant cognitiones absque magistratibus.

ILlud[22] etiam recte se habere perspeximus, non permittere (sicut Zenonis piæ memoriæ dicit constitutio[23], & nostra quoque) consiliarios judicum ipsos causas per se audire, quæ apud administratores[24] aut datos à nobis[25] judices agitantur. Multo namque melius atque perfectius coram ipsis administratoribus præsentibus illis quorum interest, causæ moventur, terrore imminente exhibitis testibus, & omnino causa propriam habente honestatem, quam si apud pedaneos judices talia decernantur, in nullo consiliariorum officio distante ab illis. Sed quoniam à nobis constituti semper administratores, occupationibus rerum, nostrarumque jussionum comprehensi, ad hanc necessitatem deponuntur: oportet consonam congruamque legem rebus imponere. §. 1. Sancimus igitur contestationes quidem litium omnibus modis apud[26] ipsos fieri administratores[27], sive majores, sive minores sint: sed etiam in mediis litibus introduci rursus apud eos semel moti negotii res, quatenus ea quæ examinantur, agnoscant. cum vero novissima[28] sententia proferenda est, nullo modo præsumere consiliarios absque administratoribus audire, sed eum cum competenti honestate, quam dudum disposuimus, propositis sacrosanctis eloquiis, ipsos administratores[29] & audire quæ examinata sunt omnia consequenter, & judicare eos negotia, & suscipere appellationes, si quis appellaverit, sine ulla dilatione, ubi lex hoc fieri permittit: & rursus appellationis judices modis omnibus per se audire negotia, nullo agere aliter præsumente: sed si quid tale fiat, ipsis quidem adminimesin. ἀλλὰ παίντων τ ἐργασηρίων ὁμοίως ἐπιγινωσκόντων τὰ τέλη, ὥσπ μὴ τὰ κ' μικρὰν ἔκφυγον ἐξουσιάσειν, κ τὸ ἴδιον ἐλαφρύνειν, τοῖς ὑπολελειμμένοις ὀλίγοις ὡσὶ τὸ πᾶν ἐπιτίθεσθαι βάρ, καίπερ μεγάλων ὑφισταμένοις ζημίων τὰς φέρειν αὐτῶ ἡ δυναμένοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. α'. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ κ οἱ μετὰ σε τῶ αὐτῶ δόχῶ ἀξιαγάλυφοι, κ ἡ πειθομένη σοὶ πόλις, τὰ παρεστῶτα ἡμῖν διὰ τ παρόντ θείας πραγματικῆς τύπ, νῦν τε κ εἰς τ ἔξῆς ἄπαντα χρόνον φυλάξουσιν. Dat. III. Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

Περὶ τ τὰς πλουτούσας, ἤγουν τὰ λείψανα αὐτῶν, μὴ ὑβρίζεσθ παρὰ τ δανειστῶν. κ Περὶ τ τὰς παρέδρας μὴ δέχεσθ ἀμφισβητήσεις χωρὶς τ δεχόντων, μήτε ὑποκρίνεσθαι ἀγεῖν, μήτε ἀποφάσεις σφέρειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, κ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οἱ τ ἀληθείας τ πραγμάτων ἰσοχασμοὶ σὺν ἂν ῥᾳδίως εἰς μέμψεις χωρεῖεν εἰ τὰληθὴ κατεξετάζοιεν. πινὰς γὰ εἰκὸς τῷ πλήθ τ νόμων τ καθ' ἑκάστω παρ' ἡμῶν τεθησομένων ἐπιμεμφεσθαι, σὺν συνοίσει ὅτι τ χρείας ἀεὶ καλούσης, συμφώνως τοῖς προγεγραμμένοις πάντα νόμος ἀνακηκράσθαι, τ ἀεὶ παραδοξίως ἀναφυομένων, ὑπὸ τ νῦν γεγραμμένων ἐκφεύγειν μὴ δυναμένων. ὁποῖον δή τι κ ἀναγκαῖον ἐγνώσθη. Οφείλομεν γάρ τοῖς λέγουσι παρὰ πᾶσιν, ἐπειδὴ τ ἄνθρωπον ἐπιθάνατον ἔγνω καθεστάναι, ἐφεπτόμενος ἀθρόισος κ οἰκέτας, κ ἕτερας ὡς πλείστας, ἔπεισιν αὐτῷ πλουτοῦντι. ὁ δ δυχεραίνων τε κ βοᾶν διετέλεσεν, ἕως αὐτὸν ὑπὸ τ βίας συνωθήσαντα ἀφῆκεν ἡ ψυχή. ὁ δ κ σημαντρίδας ἐπιτίθη τοῖς πράγμασι κ' οἰκείαν ἐξουσίαν, παρόντ οὐδενὸς τ ἐν ἀρχῇ τεταγμένων, ἢ πᾶσ ὅλως νομίμης κ πολιτικῆς τάξεως φυλαττομένης. κ δὴ ἔτως ἀνῆκεν, ἀλλὰ κ εἰς νεκρὸν ὑβρίζειν σὺν ἀκαί, ἀρξάμενος μὴ χίνεσθαι τῶν παρῶν, εἶτα, ἐπειδὴ μόλις συνέβαινεν οἰκήσεν κατεπεχθεῖσαν τ νεκρὸν, ἵνα δημοσίᾳ τῶν σκαφῶν, τ κλίνης ἐπιλαβόμενον κ σὺν αὐτῇ ἔλεγεν εἰ μὴ τὸ χρέος κομίσαιτο. ἕως κ ἀπράκτους ἔλαθε, κ ἔτως τ ἤδη πεθνεῶτα παρεδόθη τῇ γῇ σωρεύσεσθαι. Επὶ μὲν τ ὑποθέσεως καθ' ὧν τοῦτο ἡμάρτη), τὰ προσηκόντα διετυπώθη· χρῆναι γὰ ἡγεμόνα κ γυναικῶν νόμων τοῦτο ἐπανορθῶσαι, ὁ συγχωρῆσαι αὐτὸ κ αὖθις πλημμεληθῆναι, μήποτε μείζει πειρᾶτο ἀνομηθέντα.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δανειστῶν τ τοῖς πλουτοῦσι χρεωστῆς σὺν αμβάνειν.

ΘΕασόμεθα τοίνυν, εἴ τις, σκέψις ἔθέλοντ ἔπ τ νομιζομένῳ χρεωστῶν αὐτῷ, κατακλάσοι τὰ οἰκεῖα τὰ αὐτ, κ σύνοχλοιη ἔθέλοντα τ ἀνθρωπον, κ τὰς οἰκείας τὰς αὐτ, (γαμετὴν φαμὲν, κ παῖδας, κ σῖκον ὅλως) ἢ κ σημαντρὰ καθ' οἰκείαν ἐξουσίαν ἐπιτιθέναι τολμοῖη, μὴ ἔστερον ὑφ' ἑ τάξεως νομίμης μ' τὰ τ λεγομένῳ χρεωστῶν τελούτα φυλαχθείσης· τ μὲ ἀρωγὴν πάντως σκοπεῖσθαι, εἴτε δικαίαν ἔχοι ταύτην, εἴτε κ μὴ· ὁπόσον ἂ ὀφείλεσθαι λέγῃ, τοσοῦτον ἕτερον ἔστω ἐπαπαιτεῖσθαι, κ δίδοσθαι τοῖς ἔστ ἀφαιρεθεῖσι κληρονόμοις, δήλωσίν τε εἰς τὸ τέλος τ ἔθέσεως ὑφίστασθαι, (καθὰ κ Μάρκ ὁ φιλοσοφώτατ τ αὐτοκρατόρων ἐπὶ τ ἑαυτ γέγραφε νόμων) κ ἀπιμίᾳ τολμᾶσθαι. ὁ γὰ τὴν ἀνθρώπε φύσιν σὺν αἰσχυνθείς, δίκαιος ἂν εἴη κ χρήμασι κ δίξῃ κ τοῖς ἀλλοις ἅπασι ζημιᾶσθαι. §. α'. Εἰ δ κ πλουτήσαντ τινος, ἔθέλ τὸν παῖδα ἀμφίβολόν τι ἔ τελούτησαντ, κ τὸν σκοροῦν κωλύοι, γέγραπ μὲ ἤδη νόμ· κ τῷ ἡμετέρῳ πάλαι ἔθέλ τέτμηται, πολλὰ ἀλλὰ κ ἐξ ἡμῶν μείζων ἐπόθη τοῖς πλημμεληκόσι ποινή, κ τοῖς αὐτοῖς ὑποκείσθαι οἷς ὁ παρὼν ὑπάγῃ νόμ· τὰς σὺν ζωῇ τοιᾶτα ὁπόσα ἔφημεν πλημμελήσουσιν. τάτε ἀξιοῦσι πιθομένοις ἀμφιβόλως μ' ἔ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ δυδαίμον τῶν πόλεως, (ἃ τ' τοιούτων ἐπιορκούντων μέλῃ) ἐδὲν ἧττον κ' ἔ ἐνδοξοτάτῳ τ ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων ὑπάρχῳ, κ ἔ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ἡμῶν ὀφφικίων, κ τ ἀεὶ τοιοῦτοις πειθομένων πάξεων. ἐπὶ γὰ, καθὼς ὄντων κ' τ φύσεως τ ὑβριζομένων, κοινὸν εἶναι παρὰ τ δρώντων κ τὰ ἐπὶ τούτοις κάλυσιν τε κ ἐκδίκησιν. τάτων σὺν ἐπὶ μόνης τ δυδαίμον πόλεως κρατούντων, ἀλλὰ κ ὧν ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν ἀν ἡμῖν τὸ ἡγεμονίαν, τὰ μὲ ἐξ ἀρχῆς ἔδωκεν ὁ θεὸς, τὰ δ' ἀφοσίθησεν, ἡσὶ ἔπ κ δώσει, (φησί τις τ ἀφ' ἡμῶν) τ ἐπιχωρίων δρώντων, εἴτε στρατιωτῶν, εἴτε πολιτικῶν, τάτε ἀξιοῦσιν πιθεσθαι. ἐπίσης γὰ τοῖς μὲ σὺ ταῦθα ἀρχαῖς ἢ ταῖς τάτων τάξεσιν ἀνὰ viginti librarum auri ποινὴ, εἴ τις ῥαθυμήσαιεν τάτων ταῖς δ' ἐπιχωρίοις, ἀνὰ πέντε, εἶτα μηδ' αὖτις ἀφῆς τῆτ ὁρμᾶσθαι, πράσεως ἐλίας τινὸς ἢ σὺ ταῦθα ἢ κ' χώραν γνομένης.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ βουλευτὴς ἢ παρέδρας μήποτε τῶν χωρὶς δρώντων ὑποδέχεσθαι γνῶσιν.

ΚΑκεῖνο γαμεῖν ὀρθῶς ἔχειν συνείδομεν, τὸ μὴ συγχωρεῖν (καθάπ κ ἡ Ζήνωνος ὦ τ δύσεβῆς λήθεως λέγῃ διάταξις, ὃ κ ἡμετέρᾳ μένθη) τὰς παρέδρας τ δρώντων, αὐτὰς τ ὑποθέσεων ἀκούειν αὖ παρὰ τοῖς ἄρχουσιν ἢ τοῖς δεδομένοις ἐξ ἡμῶν δικαιοῖς κινοῦσι. πολλῷ γὰ ἂν κρείττον τε κ πλεόντερον ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἄρχουσι, παρόντων σκείνων, αἱ ὑποθέσεις κινοῖντο, δῆς πίστεωσ τ τοῖς ὑπηρετημένοις, κ τοῖς, ὡς εἰκὸς, παρεσχιρομένοις μάρτυσι, κ ὅλως τ πράγματ τὸν οἰκεῖαν ἔχοντ σεμνότητα· ἢ, εἰ μὴ χαμαιδιηγεῖσθαι τὰ τοιαῦτα κέλοιεν, ἐδὲν τ παρέδρων τ σκείνων διεστῶτες πόξεως· ἀλ' ἑτέρᾳ αὖ σοὶ ἡμῖν ὅσα διωκεῖς δρᾶν τοῖς ἀχολίαις τ πραγμάτων κ τ ἡμετέρων κελεύσεων κωλυόμενα, ὥσῃς ταῦτα τὸν ἀναγκαῖα κατάφορα), δεῖ συμφωνόν τε κ δρμόδιον τ νόμῳ τοῖς πράγμασι ποιῆσαι. §. α'. Θεασόμεθα τοίνυν, τοὺς μ προκαταῤῥεῖς σκ τρόπ πεντὸς παρ' αὐτοῖς χίνεσθ τοῖς ἄρχουσιν, εἴτε μείζους, εἴτε ἐλάττους εἶεν, ἀλλὰ κ σὺ μίσας ταῖς δίκαις εἰσάγεσθαι πάλιν παρ' αὐτοῖς προσύπτειν γὰ τὸν ὑποθέσιν· ὥστ αὐτὸς τὰ προηγουμένα μαθεῖν. ἐπειδὴ γ αὐτοτελὴς ἀπόφασις σκέφεσθαι μέλοι, κ' μηδένα τρόπον τολμᾶν τὰς παρέδρας χωρὶς τ δρόντων ἀκούειν, ἀλλὰ μ' τ προσηκόντος σεμνότητ, ὧν ἤδη διετάξαμεν, τ θείων προκειμένων λογίων. αὐτὰς τὰς ἀρχοῦσας κ ἀκούειν τ ἠγωνισμένων ἀπείλων ἐφεξῆς. κ κρίνειν τὰς ὑποθέσεις αὐτὰς, κ δέχεσθαι τὰς ἐφέσεις, εἴπέρ τις ἐφέιη, χωρὶς ἀπόνοιας ὑπερβέσεως, ἔνθα ὁ νόμ τὸν γίνεσθαι συγχωρεῖ κ αὖθις τὰς ἐφέσεις σκ τρόπ παντὸς δ' ἑαυτὸν ἀκροᾶσθαι τ ὑποθέσεων, ἑδένος ἕτερας πράττειν τολμῶντ· ἀλλ' εἴ τινὲς ἡμῶν,

virgines & viduas protulerunt, eis meatus oris & faucium liquentis plumbi ingestione, clauduntur, *l. 1. C. Theod. de rapt. virg.* & delatores congesti in navigia raptim conquisita tempestatibus dediti, ut ita abirent fugerentque vastatas delationibus terras. *Plin. in Panegyrico.* adde quæ notavi ad *Nov. 115. c. 3. §. 13.* 20 Dixi §. 21 Superflue uni aut paucis scribitur, ubi est causa cunctorum. *Saluta. ad eccles. Novella Leonis 27.* 22 Hinc sumpta est Auth. Ad hæc, *C. de judiciis.* 23 Neutra constitutio hodie extat. facit tamen *l. 1. C. de judic.* 24 Αἱ παρὰ τοῖς ἄρχουσιν, quæ apud magistratus. 25 *l. 5. Cod. de judic.* 26 Ut Magistratus Constantinopolitanæ civitatis causas in conventionibus certis audiant, & sententiam dicant. *Julian. num. 102.*

27 Ἢ μ' ἔστι, γίνεσθαι τοῖς ἄρχουσιν, apud ipsos fieri magistratus. 28 Id est, ultima cognitio, *Julian. hic & l. ult. Cod. de præs. 30. ann.* hoc est, definitiva, talis enim est definitiva quæ sane ultima est, sic Novissima pœna quæ ultima. Novissimum judicium, id est, ultima voluntas. *l. 9. Cod. de collat.* 29 Magistratus hoc autem innuit, Magistratus urbanos seu Constantinopolitanæ urbis causas in conventionibus certis audire & sententiam dicere. *Jul. hic num. 202.*

γίνοιτο, ωὶ πᾶ ἡ ἀρχόντων ἀπὸ viginti librarum auri ὑφορμιζόντων ποιῶν, ἀπερμένων οὐ τὰ πρόσωπα ἐδικάζοντας, εἰ μὲ σωμηγορεῖ εἷς, ἀκόλουθος ὢν ἡ λοχαγὸς τῆς τετάρτης καὶ χιλίας· οἱ ὃ σωμηγορεῖ καθεστῶτι, ἀλλ' ἑτερόπιτες, κ ἡ ζώνης, εἰ πᾶ ἔχοιεν, ἀφαιρεμένων, κ decem librarum auri σωφορεμένων ποιῆ, κδὲ ἡ δὴ τὰς κ τῶν χιλίων· ἡ ἡ δύσεως λήξεως λαμπρωνικὸς λαμπάδιον, κ τῶν ἀσήμων τῶν ἡμετέρων, κ τῶν παρόντων, οὐδὲ ὡς τὴ παρασκευασθεῖσαν τοὺς τοιούτους λαμβάνουσιν) ποινάς. μαλιστα δὲ τὴ κ' καιρὸν ἐνδεξόμενα κίνημα ἡ θείων ἡμῶν πελάτων τύπτειν ἡ περίμετρον πάθεσθαι φθονεῖσθαι, ἢ ἀπαιτοῦν τὰς ποινάς, κ ἐπίτιγεν τοῖς πεμποῖσις, ὅταν τι τοιοῦτο πλημμεληθεῖσ. γινώσκειν δὲ κ αὐτὸ ὡς οἰκεῖον τὸ δημόσιον ἀνταπαιρόσθαι, μὴ τύπτε πέρδον τῶν φορτικῶν ἀσφάλειαν ἀφαιρεῖσθαι. §. β'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲ ἐπὶ ἡ ἀρχόντων ὑφιζόμενα, οἷς αἱ ἀεὶ τὸ δημόσιον κ ἀεὶ τὰς ἡμετέρας καλοῦσης αἰῶνος ἀλίας τῶν ἡ μὴ δὲ ἐαυτῶν ἀκριβάσθαι τὸ πᾶν διάδικα συγχώρησιν. τὰς δὲ γε ἄλλας ἁπαξαπλῶς δίκαις, ὅσοι μηδέπειραν μὲ ἀρχῶν ἄρχοντες, δικῶν ἢ ὁπ κελεύσεων ἡμετέρων ἀκριβάζουσι, ἢ ἐπὶ τούτης τ' εὐδαίμονος πόλεως ἢ οἰκ ἑτέρας τινὸς τὸ π πρέξειεν, κ τὰς οἰκ πιέζῃ παρέδρων συναπροβαλλόμενος αὐτοῖς, ἐπ' σφοδροτέραις μὲ πίπτειν ποιναῖς, εἰ μὴ ἀξιώ πάσης ἰφιζῆς τ' δίκης αὐτοῦ μᾶ ἡ οἰκείων παρέδρων ἀκριβάσουσ' ἡ ἀναβέσεως. κ ἀξιωμάτων δὲ ἔκπλαυσιν αὐτοῖς ἀπειλῶμεν, κ ποινῶ ἀπὸ viginti librarum auri. κ τοῖς αὐτῶν παρέδροις, τὸ αὐτὸς ἰζελαύνεσθαι τ πόλεως οἰκ ἢ ταύτας πρέξειεν, κ ὡσὲς γε κ αὐτὸς τ' οἰκείας σκέπτειν ἐπιμελείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ θεσπίσαντα ἡμῖν, κ ἀρὰ τῶδε ἡ θείᾳ δηλώματα νόμοις, ἅπασι ποιησάτω φανερά, κ' ἡ νενομισμένον τρόπον, κηρύξασα κ' εἰς ὑπαρχίας χαρτᾶν. ὥστε μηδὲν ἡ ἐθνῶν ἀγνοεῖν τ ἡ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων. ἐπὶ δὲ ἡ εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ὁ ἐνδεξόμενος ὑπαρχὸς ταῦτα φυλάξει. Dat. Kal. Decemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. xi. post BELIS. V. C. CONS. Ann. ii.

ΤΙΤΛΟΣ ιϛ'.

Περὶ ἡ τὰ ἀκίνητα τ' ἀπὸ γάμου δωρεᾶς μήτε ὑποτίθεσθαι, μήτε ὅλως σκοπιεῖσθαι ἄνδρὸς ἡ ἀνδρὸς, μήτε συναίνησις τ' γυναικὸς· πλὴν εἰ μὴ μᾶ ταῦτα τὸ ἱκανὸν γένοι αὐτῇ. τὰ αὐτὰ ὃ κρατεῖν κ ἐπὶ τ' ἀπροικός.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξα'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τ' ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, κ παλεγκίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡᾶγμα ἐλεεινὸν γένεσ μαθόντες, ἐφ' ἡμῶν αὐτοῖς τ' ὑποθέσεως κινηθέντος, σκεῖνο μᾶ ἐπιωρθώσαμεν τ' ἀπροικίου τρόπον, νόμῳ ὃ γράψαι μείμεν τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις, τὸν δὴ τὸ συνειθισμένον ἡμῖν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἡ τὰ ἀκίνητα τ' ἀπὸ γάμου δωρεᾶς μήτε ὑποτίθεσθαι, μήτε ὅλως σκοπιεῖσθαι.

ΚΑὶ ἐπαίρομεν, εἰ τις συγχωρήσει ἀπροικιαίαν, ἤγουν τὸν ἀπὸ γάμου δωρεὰν, (ὅπερ γὰρ αὐτὸν χρῆσιν μᾶλλον καλεῖσθαι νενομοθετήκαμεν) εἴτε αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτὸ τοῦτο ποιῶν, εἴτε κ ἑτέρᾳ γράφοντος, ἢ πατρὸς ἢ μητρὸς, ἢ συγγενῶν, ἢ κ ξένων τυχόν· εἰ τις τοίνυν τοιοῦτό τι ποιήσῃ, κ γράψειε δωρεὰν σὺν ᾗ καί τι τ' ἀκινήτων ἐστὶν, ἀπαγορεύομεν αὐτὸ ἡ ὑποτίθεσθαι τὸ λοιπὸν τὸ περὶ γε τὸ κεχαραγμένον εἰς ἀπροικιαίαν δωρεὰν, ἢ κ σκοπιεῖν ὅλως. τὸ γὰρ ἄπαξ τοῖς δεσμοῖς τ' ἀπροικιαίας δωρεᾶς ἔχοντα χρύσωμον, οὐκ ἂν ἐπ ἀποσῆναι σκοπιεῖσθαι· ὥστε τὸν γυναῖκα, ὑποδέχοντ' τυχὸν ἡ κέρδος ἄπαξ αὐτῇ ἀποσῆναι τὸν ἀπροικιαίαν δωρεὰν, διαμένειν, οὐκ ἀφίσκουσαν τὸ πρᾶγμα οὐ τῇ ἡ ἀνδρὸς οὐσίᾳ· ἀλλ' ἢ σκοπιεῖν ἄλλοις ἢ ὑποτιθεῖν. ἐ δυνατὸν ἴσως ἀποῆσαι, ὡς σκεῖνη ἀρὰ τοὺς τοιούτους αἰτίας ἢ πιστᾶσις ἄξιαν εἶναι τὸν ἐνδίκησιν, ἢ δύσκολον κ δικαιολόγον ἀφορμῶν· ἐξὸν αὐτόθεν ἑαυτῇ βοηθῆσαι. § α'. Ὥστε τὸν φυλατέον, κ ὁ μᾶ ταῦτα συμβάλλων ἴσω ὡς εἴτε ὠνὶῶ, εἴτε ὑποθήκῃ ἔχοι, ἡδὲν τύπτων ὠφελῶν ἓξ παντελῶς, ἀλλ' ὃ ἴσω τοῖς ἀγοραίοις τὲ κ ἀρρήτοις ἔχαι τὰ ἐπὶ τάτῳ χειραμβρία ἢ συμπεφωνημένα. κ φυλατέον τῇ γυναικὶ τὸ κέρδος. ὧδε γὰρ ἔδοξεν ἡμῖν ἀπὸ τρόπου πεποιημένην πᾶς τ' ἡμετέρων δικαστῶν, ἐπεὶ κ αὐτὸν τὸν in rem παῖς γυναιξὶ μᾶ τὸν ἐ γάμου ἀβλυσιν ἐπὶ τ' προγαμιαίας δεδώκασι δωρεᾶς. ὥσθ' ὁρθῶς ἐγχειρεῖν, εἴπε ὑπὸ τ' μᾶ ταῦτα δικαζόντων ὑπὸ ἀσφαλοτέρας ὄψεν πᾶς ἀκριβείας παρεώρᾳ). Καὶ μή πᾶς ὀφθῆς ἐξουσιάσειαν οἱ παῖς πλεχνασμάτων λαμβάνοντες ὑποθήκας, τῷ παρασκευάζειν τὰς γυναῖκας συναινεῖν, κ ὅπως τ' οἰκείων σκέπτειν δικαίων. συναίνεις γὰρ ἐπὶ τ' τοιούτων ἢ εἰς ὑποθήκην, ἢ εἰς ὠνὶὴν, ἢ εἰς ἄλλην σκέπτησιν γεγραμμένην, τ' λαμβάνοντα παντελῶς οὐκ ἂν ὀνήσειν εἰ πρᾶσπαῖς τὸ συναινέσεως χρύσιον· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τ' intercessionων ἐγράψαμεν, τὸ δεῖν διετῆς ὕστερον χρόνε παιζόντα, αὖθις ἑτέραν ὁμολογίαν γράφειν, βεβαιοῦσαν τὴν συναίνεσιν, κ τότε κύριον εἶναι τὸ γενόμενον· ὅπω κἀνταῦθα γινέσθω. §. β'. Καὶ εἰ συναινήσειεν ἡ γυνὴ κ' τὸ τ' intercessionων ῥῆμα, ἔστω παντελῶς ἀζήμιον· εἰ μὴ κ δύτεραν (καθάπᾶ εἰπόντες ἔφθημεν) ποιήσαιτο συναίνεσιν. πολλὰ γὰρ ἂν οἰκ ἀπρόπτως δύθυς ἀκοῆς ἀμαρτηθεῖν, τ' γυναικὸς ἡ δέᾳ τ' συνοικοῦντ', ἢ ἀπόπτως ῥᾳδίως ὑπαγομένης, κ τ' οἰκείων ἀμελούσης δικαίων· κἀκεισεπεβλημένη τ' οὐ πολλοῦ χρόνου τῶν ὑπόθεσιν, χρύσιον ἂν ἑαυτῆς ἀσφαλεστέρᾳ.

§. γ'. Πλὴν ὧδε τὸν ἁπλῶς δίδομεν, ἀλλὰ τὴν εἰκοῦσαν τὴν γυναῖκα ὑπὸ τὴν οἰκ τ' δύτεραν συναίνεσιν ἀζημίαν ζημίαν, λύσιν ἔσιν ἑτέρᾳ προῖκα ἐξ ὧν δυνατὸν αὐτῇ τὸ ἱκανὸν γένεσθαι· ἢ ἐξελεγμένα τὴ προγαμιαίᾳ δωρεᾶ πράγματα, ἢ πεσαλημένων ἀκινήτων ὑφ' ἑτέρᾳ κεκτημένων, ἀρὰ τ' τ' οἰκοποιήσεως ἢ ὑποθήκην τρόπον. ἐπείτοιγε εἰ μηδὲν ἕτερον ἐξέλειποιτο, ὧδε ἔστω βλάβην ὑπομένειν τὴν γυναῖκα συζυγοῦσαν, ἀλλὰ κἂν εἰ δὶς, κἂν εἰ πολλάκις συναινέσαι, τὸ πρᾶγμα εἰς τ' intercessionων φερέσθω λόγον, κ ἔστω πανδοχεῖον τούτῃ τὸ κέρδος οὐ ἀσφαλεῖ κείμενον, εἰ φανείη μηδὲν ὑπολελειμμένον ἕτερον, ὃσπερ ὡς τὴν τ' προγαμιαίας δωρεᾶς προσῆκε. κ ταῦτα φαμεν ἐ μόνον κηδομένοι τ' γυναικῶν, ἀλλὰ κ πολλοῦ μᾶλλον τ' ἀνδρῶν τ' ταῦτας ποιούντων· εἰῆς οἰ πολλῶν κ ῥᾳδίων τ' πλείστων ἐγκύων τοῖς κτήσεις πᾶσι πὸ τ' προγαμιαίας δωρεᾶς φυλάττεσθαι πράγματα, κ ἀῶδης ταῦτα μένειν ὧδε τῇ ἰσίᾳ ὃ ἀνδρὸς, κ τ' ἐκείνε ἀβλαβῆς, κ τοῦτης τ' περιστήσεως, ὥστε συμφέρειν τ' νόμον τῇ γυναικὶ πᾶ τε ἀνδρὶ κ' τέτες τὰς λογισμὰς καθεστάναι· κ πολλῷ μᾶλλον ταῦτα ἐπὶ τ' προικὸς κρατεῖν, εἴπᾶς πνὰ τ' προικὸς ἢ σκοποιήσεν ἢ ὑποθοιτο· ἤδη γὰρ τὸ τοιαῦτα ἰκανὰς ἀξιεπράσσειν κ' νενομοθέτη). §. δ'. Ἀλλ' ὧδε αὐτῶν τ' συμβαλλόντων καθάπαξ ἀμελῆσαι. εἰ γὰρ κ τὸν ἐπὶ τέτοις ὀχυρὸν ὅσον ὧδε τὰς γυναῖκας ἀῤῥητόν τε κ' ἀγοραῖον εἶναι βιαλόμεθα, ἀλλ' αὐτὰς τὰς ἀνδρας ἐπὶ τοῖς ἄλλοις αὐτῶν πραγμάσιν ἐπέχεσθαι ἰσάζομεν, προφάσ τ' σκοποῦσας, ἢ τ' ὑποθήκης, τοῖς μᾶ γυναιξὶ φυλάττοντες τὸ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἀκινήτοις πραγμασι τ' προγαμιαίας

stratoribus viginti librarum auri formidantibus pœnam: consiliariis autem qui tale aliquid agere præsumpserint, si quidem advocati sunt, expellendis ab eloquentissimorum advocatorum collegio: si vero advocati non sunt, sed alii quidam: etiam cingulo (siquidem habent) privandis, & decem librarum auri castigandis pœna. Non enim oportet eos qui Zenonis [1] piæ memoriæ contempserint legem, & dudum restram & præsentem, arbitrari ut unquam falsitatis hujus fugiant pœnas. Erit enim curæ per tempus gloriosissimi comitis sacrorum nostrorum privatorum [2], hujus rei habere providentiam & exigere pœnam, & inferre ærario, dum tale aliquid commissum fuerit: cognoscente etiam ipso, quia de suo fisco complere debeat, nisi hujus rei habuerit competentem providentiam. §. 2. Sed hoc quidem in administratoribus [3] decernimus: quibus publicæ & circa nostras jussiones occupationes, ut non per se audiant causas, concedunt veniam. Alios autem omnes qui nullam administrationem habent, causas autem ex jussionibus nostris audiunt, aut in hac felicissima civitate, aut in aliis, si tale aliquid egerint, & eos qui in officio consiliariorum cum eis audierint, adhuc vehementioribus affligimus pœnis, nisi per omnem consequentes litem, ipsi cum suis consiliariis audiant causam. nam & dignitatum casum eis interminamur, & pœnam vicenarum librarum auri: & eorum consiliarios ex ipsa pelli civitate in qua hoc egerint: insuper etiam ipsos proprio cadere honore.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc divinam declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum edictis per provincias utens: ut nullam gentium lateat aliquid quod à nobis sancitur. in hac enim felicissima civitate gloriosissimus præfectus urbis hoc proponet. Dat. Kal. Decemb. CP. Imp. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno xi. post BELIS. V. C. CONS. Anno ii.

TIT. XVI.

UT IMMOBILIA ANTENUPTIALIS[4] DONATIONIS NEQUE HYPOTHECÆ DENTUR, NEQUE OMNINO ALIENENTUR A VIRO, NEC CONSENTIENTE UXORE, NISI POSTEA SATIS FIERI POSSIT UXORI: HÆC VERO ETIAM IN DOTE VALERE.

NOVELLA CONSTIT. LXI.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

CAusam miserandam fieri cognoscentes, coram nobis ipsis negotio moto: illud quidem correximus competenti modo, lege autem generali emendamus hujusmodi negotia (hoc quod moris est nostri.)

CAP. I.

Ut immobilia propter nuptias donationis neque hypotheca dentur, neque omnino alienentur.

ET sancimus, si quis conscripserit antenuptialem aut propter nuptias donationem, (sic enim eam oportere magis vocari decrevimus 5) sive ipse pro se hoc faciens, sive etiam altero scribente, aut patre, aut matre, aut cognatis, aut extraneis forte: Si quis [6] igitur tale aliquid fecerit, & scripserit donationem, in qua etiam aliquid immobilium est: interdicimus 7 ei aut de cætero supponere rem conscriptam in antenuptiali donatione, aut alienare omnino. Quod enim semel vinculis sponsalitiæ largitatis obligatum est, non erit conveniens alienari: ut mulier eveniente forsitan lucro, quod ei confert antenuptialis donatio, difficultatem patiatur, non inveniens [8] rem in viri substantia, cum sit alienata aliis aut suppositа, ut potentibus forte personis, quatenus illi propter hujusmodi causas aut sit omnibus modis inadibilis vindicatio aut difficilis, & litibus egeat, dum ex hoc ipso sit adjuvanda.

§. 1. Quapropter hoc observetur, & qui post hac contraxerit, sciat, quia sive emptionem, sive hypothecam habeat, nihil horum utilitatis habebit omnino, sed æqualia erunt non scriptis, nec dictis, quæ super hoc scripta sunt, aut convenerunt: ut servetur uxori lucrum. Non enim videntur nobis immoderate feciſſe quidam nostrorum judicum, qui etiam ipsam in rem actionem mulieribus post mattrimonii transactionem in sponsalitia largitate dederunt, quod recte inchoatum, deinde à posteris judicibus quasi pro supervacanea quadam subtilitate conceptum est, & non quasi libet vias & artificiosas inveniant, sumentes hypothecas præparando mulieres consentire, & ita proprio cadere jure. Consensus 9 etenim in talibus aut in hypothecam, aut in venditionem, aut in aliam alienationem conscriptus, percipienti omnino non proderit, si semel consensus fiat: sed sicut in intercessionibus scripsimus, ut oporteat biennii [10] tempore existente [11] & rursus aliam professionem scribi confirmantem consensum: & tunc ratum [12] esse quod factum est: sic & in hoc fiat. §. 1. Et si consentiat mulier secundum speciem in intercessionibus, sit omnino indemnis, nisi etiam secundum (sicuti prædiximus) celebraverit consensum: plura namque ex primo mox auditu delinquuntur: muliere quippe mariti seductionibus [13] facile decepta, & propria negligente jura. Cum vero in plurimo tempore cogitaverit pro negotio, fiet forsan cautior. §. 3. Verum tamen neque hoc simpliciter damus, sed tunc mulierem ex secundo consensu damno submittimus, dum sunt aliæ res, ex quibus possibile est ei satisfieri pro re vel rebus immobilibus, quæ in antenuptiali donatione continentur, & quæ ab alio detinentur, propter alienationis aut suppositionis modum: alioquin [14] si nihil aliud superſit, neque sic læsionem sustinere mulierem permittimus: sed licet secundo vel frequenter consentiat, causa ad intercessionis feratur rationem, & sit omnino ei lucrum sub cautela positum: nisi apparuerit relictum aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quantitatem. Et hæc dicimus non [15] solum parcentes mulieribus, sed multo potius viris talia facientibus: siquidem & multis & pene pluribus casibus communibus filiis antenuptialis donationis servantur res: & rursus hæ remanent apud substantiam viri, ejusque successionem, ex hac observatione: ideoque utilis est lex uxori & marito secundum has ratiocinationes. Et multo [16] potius hæc in dote [17] valebunt, si quid dotis aut alienetur, aut supponatur: jam enim hæc sufficienter delimata atque sancita sunt. §. 4. Sed neque ipsos contrahentes omnino negleximus: nam si etiam super his obligationem quantum ad mulieres neque dictam neque scriptam esse volumus: tamen ipsos viros in aliis earum rebus obligari volumus occasione alienationis aut hypothecæ, mulieribus quidem servantes in ipsis immobilibus rebus sponsalitiæ largitatis jus innovatum: illis autem competens jus ex documentis quantum in aliis ejus rebus: omnibus privile-

1 Dixi superius hanc constitutionem non extare.

2 Vide *tit. Cod. de off. com. rer. priv.*

3 *Iudicibus*, id est, in magistratibus.

4 Id est, anno 534.

5 De jure propter nuptias donationum. *Jul. const.* 55. ut ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur prædia donationis propter nuptias: *Index Reginæ apud Cujac.* Huc pertinet *cap.* 1. Goth. Ad hanc Novell. vid. Gudelin. *de jure noviss. lib.* 1. c. 8. n. 5. Rittershus. *in exposit. Nov. part.* 2 *cap.* 4. ANS.

6 Vide *Nov.* 119. c. 1. *l.* 20. *C. de donat. ante nupt.*

7 Hinc fumpta est Authentica, *sive à me*, *C. ad Velejan.* & Authentica, *permissa. Cod. de don. ante nupt.*

8 Rei propter nuptias donatæ, non consistit obligatio aut pignus, aut alienatio, *l.* 8. *C. de don. ante nupt.* Atqui nondum est ea uxoris? Potest esse. Si ita est, cur non mulier restitutione potius juvatur? Ei utilius est ipso jure obligationem a principio non subsistisse quam valuisse & rescindi. Quid si mulier semel consentiat pignori aut alienationi? Creditori consensus mulieris non prodest, §. 1. *vers. consensus 8. eodem.* Nunquam igitur proderit? Imo vero, si videlicet mulier iterum consenserit. *d. vers. consensus.*

9 Vide *Inst. quib. alienare.*

10 Consensu etiam uxoris mariti obligare non potest aut vendere rem propter nuptias ei donatam.

11 Præsumitur certa animi scientia & perseverantia confirmatum, quod post biennium confirmatum.

12 Consensus mulieris intra biennium inutilis, post biennium novo consensu firmari potest, *l.* 1. §. 15. *C. de rei uxor. act.* ut ita emptori rei propter nuptias donatæ consulatur, si modo mulieri ex rebus aliis mariti cautum fuerit. §. 3. *J. eod.* An idem est de dote? negat Joannes. *arg. d.* §. 15. Julianus vero antecessor, ait *const.* 55. §. *hæc autem dicimus*, facit § 2. *vers. & multo potius* §. 4. *in fin.* ibi, omnibus privilegiis jam dotis datis. *J. eod.*

13 Nota regulam.

14 Mulier est fragilis naturæ, *d.* §. 15. & facile seduci potest, *ut hic*: Nisi tamen aliud occurrat, iniquum fuerit dicere, omnem contractum mulieris initum mariti authoritate, præsumi factum instigatione & seductione mariti.

15 Exceptio regulæ superioris.

16 Causa exceptionis.

17 Argumentum à donatione propter nuptias ad dotem, sumptum à minore ad maius nota, Quod valet in donatione propter nuptias, hoc multo magis in dote valere oportet.

privilegiis [1] jam doti datis à nobis in sua firmitate manentibus, quando mulier moverit, aliis enim omnibus præter [2] mulierem, hujusmodi privilegia, nec ex antiquo dedimus, neque nunc damus.

1 Ac si diceret donata propter nuptias, certa lege possunt obligari & alienari. §. 1. ff. eod. & dos quoque, *ut hic. Jul. hic. §. hoc autem dicimus.* Igitur ea parte dos & donatio propter nuptias comparantur. An in omnibus aliis? Minime. Dotis actio, privilegiata: donatio propter nuptias non æque. *Novell 97. l. 12. §. 2. ff. qui potior. Theophil. in §. fuerat. Instit. de act.*

2 Dotis privilegium personale, quia non transfertur in heredem extraneum, *l. 1. C. de privileg. dot.* in filium transmittitur, *Novell. 91.*

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum edictis præceptis per provincias utens, ut nullam gentium lateant, quæ à nobis sancita sunt, in hac enim felicissima civitate gloriosissimus præfectus urbis hæc proponet.

TIT. XVII.

DE CONSULTATIONIBUS.

NOVELLA CONSTIT. LXII.

DE ORDINE [3] SENATORUM (ut in quibusdam libris inscribitur) seu DE CONSULTATIONIBUS [4], (ut in Codice manuscriptis Novellis) seu, (ut Anton. Augustinus ex Florentino Codice refert) DE SENATORIBUS [5]. Epitome partim ex Haloandri, partim ex Juliani epitomis collecta per Antonium Contium, nam apud Scrimgerum nihil ejus extat præter nudum [6] Titulum.

3 *Julianus constit. 59. num 20.* Huc referre possis Lucium 4 *Plaetor. tit. de Curia in publ. procedent. & tit. 6. de ordin. sedendi.*

4 *Jul. ibid. n. 204.*

5 Περὶ συγκλητικῶν. *Scrimg.* de senatu. *Index Regin.*

6 Contextum enim Novellæ non habet.

ANTIQUIS TEMPORIBUS. AL. ANTE DE HIS IPSIS.

Fuit ergo Latina lingua edita hæc Novella, cujus omissa præfatione sententia hæc est apud Julianum & Haloandrum.

HÆc [7] constitutio jubet provocationes in consultationibus, non tantum in amplissimis magistratibus, sed etiam omnibus [8] Senatoribus induci, ut totus Senatus causas [9] appellationum audiat & conveniat, quamvis silentium [10] tantum sine conventu Senatoribus denunciatum fuerit. Silentio enim conventum inesse [11] videri. Audiant itaque provocationes sanctis Euangeliis propositis, & quod sibi visum fuerit, Imperatori referatur, ut ex divina sententia ejus, Senatus calculus confirmetur [12]. §. 1. Agat autem Senatus conventus in Hippodromis [13].

§. 2. Urbicaria [14] præfectura omnibus aliis præsideat [15] dignitatibus, id est, ante sedeat [16]. Et post præfectum cæteri patricii numerentur: & consules quidem, & qui inter eos consularibus insignibus decorantur, secundum consularem ordinem & prærogativas consulatus sui sedeant, ut tamen anteponantur ordinarii [17] consulares honorariis consularibus. Et post [18] hos præfectorum & magistrorum militum & illustrium virorum ordo ponatur. Omnes autem isti habeant facultatem in Senatu sententiam dicere. Qui autem propter cingulum magistratus à Senatoribus honoratur, etiam post depositionem cinguli sui, inter Senatores connumeretur. Liceat autem illustribus viris patriciatus codicillos accipere, quamvis [19] neque consulares, neque præfecti facti sunt. Quod non solum in futuro tempore, sed etiam in præterito constitutio relaxavit. §. 3. Illud autem certum est, quod tertiam partem sportularum in ingressu dignitatis dare compellantur, omnibus aliis ex consuetudine sportulis dandis in quavis promotione in sua firmitate durantibus. Qui autem præsentem constitutionem non observaverint, pœna quinquaginta librarum auri plectentur. Quæ pœna non solum ipsis violatoribus constitutionis imminebit, sed etiam aliis, qui eam violari concesserint. Dat. CP. post consulatum BELISARII iterum CONS. Al. in editione Haloand. PP. Mense Januario post consulatum BELISARII V. C. Anno secundo [20].

7 Julianus *constit. 56. in princ.* quæ inscripta est, *de consultationibus.*

8 De numero Senatorum ad Senatusconsultum faciendum necessario, vide Paulum Manutium *lib. de senatu, Cod. de senatusc. 11. quæst. 4.*

9 Quibus rebus cognoscerent Senatus, vide Manutium, *d. lib. cap. de jure referendi* 8.

10 Dupliciter Senatusconsultum confirmatur: conventu, vel silentio sine conventu. Conventu quoties singulorum senatorum sententiæ exquisitæ sunt: silentio, quoties senatores quidem interfuerunt, remque totam audierunt, sed discesserunt, aut manus porrigendo aut pedibus in sententiam eundo: & ita senatusconsulta fiebant, non tantum conquisitis singulorum sententiis, sed per discessionem tacito consensu. Vide Paulum Manutium *lib. de Senat. cap. de ordine rogandi sententias* 19. & *de dicenda sententia* 20. & *præcipue cap. de senatusconsulto.*

11 Id est, qui silet nec contradicit, approbare & consentire videtur.

12 Si princeps præsens aut res magni momenti fuerit: quicquid decrevit senatus, non aliter valet, quam si id ipse princeps ratum habuerit. Huc refer Manutium, *d. l. cap. de senatusconf. quæst. 5.*

TIT. XVIII.

DE NOVI [21] OPERIS NUNCIATIONE MARITIMI [22] ASPECTUS.

NOVELLA CONSTIT. LXIII.

Imp. Justin. Aug. Longino hujus almæ urbis [23] *præfecto.*

PRÆFATIO.

CAusam quæ dolose fit in hac regia civitate circa domuum ædificia, cohibere & emendare justum credimus. Quia enim *certa mensura distare domos abinvicem, Zenonis piæ memoriæ constituit* [24] *dicit*: nos etiam aliquid tale [sancivimus. Sequitur autem] *in hac regia urbe non posse aliquid* [25] *ultra centum pedes prohibere maru ajectum, rem omnium gratissimam.* Oportebat quidem forsan & examplari mentura aspectus ejus partem, & non eos prohibere. Sed tamen hoc inopinabili quadam machinatur arte. Quidam [26] enim centum pedum relinquentes mensuram, aut etiam parum aliquid huic addentes, deinde ædificant: nihil aliud habentes, sed tanquam aliquod velum tetenderint: & cum abstulerint maris aspectum per omnem potestatem, & non repugnantes legi propter centum pedum spatium, interim ædificant sine prohibitione: & dum quod quærunt potiuntur, deponunt illud quod propter utilitatem ab eis injunctum est. sed ita schema circumvenientes omni voluntate, extraneas possessorum constituunt domos: quod de cætero fieri nullo modo volumus inventum.

CAP. I.

SEd si quis voluerit tale aliquid excogitare & malignari, non taliter ludat: sed si hoc egerit, pro veritate domum totam ædificet: & usque ad spatium totum (centum dicimus pedum) tendat, ædificia faciens tanquam necessaria sibi, & inevitabilia futura, non autem propter [27] vicini læsionem construat parietes, & velut ex quadam pictura talem extendens machinationem, privationem aspectus arripiat. Sicut [28] enim eis qui aliena diripiunt, directe adversamur, & pœnis dignos putamus: ita & hæc molientes nihilominus in malitiam eorum qui alienas res abripiunt, æstimavimus. Unde si parvam [29] aliquam rem per modum abreptionis auferre præsument, beneficio [30], vi bonorum raptorum conquadruplatur pœna: quomodo non hunc necesse est qui tale aliquid agit, & cogit quod ab eo factum est, alia majori pœna multari? hoc est decem librarum auri inferendarum theatralibus [31] tuæ celsitudinis, ut non malus [32] vicinus (hoc quod in sermone) constitutus vadat deridens legem, tanquam non valentem eum propriis inhibere dispositionibus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo in hac felicissima civitate operi terminoque contradere, & in perpetuum una cum obedienti officio servari festinet, eadem decem libratum [33] imminente pœna contra hæc prævaricantes, aut prævaricari finentes. Dat. VII. Id. Mart. CP. Imp. Domin. JUSTIN. PP. Augusti. Anno XI. IOAN. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ συγκλητικῶν †.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξβ'.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ὧν δεῖ ἡ θεία δηλέμβατα νόμου, ἅπασι ποιησάτω φανερά, καὶ τὸ νενομισμένον τρόπον, κηρύγματα καὶ τὰς ἐπαρχίας περιόδῳ. ὥστε μηδὲν τῶν ἐθνῶν ἀφελαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα. ἐπὶ γὰρ τῆς εὐδαίμονος τούτης πόλεως ὁ εὐδεξότατος ὕπαρχος τούτων ἐπεφθικέ. Dat. Kal. Decemb. *Constantinop.* PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιη'.

Περὶ καινοτομιῶν τῶν ἐπὶ θαλάσσαν ἀπόψεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξγ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Λογγίνῳ ἐπάρχῳ τῶν εὐδαίμονος τούτης πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡᾶγμα δολερῶς γινόμενον ἐπὶ τούτης τῆς βασιλίδος πόλεως ἐφεῖναι τοὺς τῶν οἰκων οἰκοδομῆς, ἀναστέλλειν καὶ ἐπαναφέρειν δίκαιον ἡγησάμεθα. ἐπειδὴ γὰρ ἔνιοι μέτρῳ διεστίνας τὰς οἰκίας ἀλλήλων ἢ Ζήνωνος τοῦ εὐσεβοῦς λήξεως ἀφίστασι λέγει, καὶ ἡμεῖς ἐν τούτῳ τι νενομοθετήκαμεν· ἐπὶ] ἐν ὅσῃ ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως μὴ δυνάσθαί τινα ἐκατὸν ποδῶν εἶσιν κωλύειν θαλάττης ἀπόψιν, πρᾶγμα τῶν χαριεστάτων· ἐχέλω δέ ἴσως καὶ ὁ τὰ λοιπὸν μέτρῳ τὰς ἀπόψεις αὐτοῖς ἀνεύχθαι, καὶ μὴ πάντως κωλύειν, ἀλλὰ ἀλλὰ καὶ τῷ παραδόξῳ τινὶ σεσοφισμένῃ τέχνῃ. τινὲς γὰρ τὸ ἐκατὸν ποδῶν κωλύοντες μέτρῳ, ἢ καὶ βραχύ τι τούτῳ προσθέντες, εἶτα οἰκοδομεῖν σκέπασι ἑαυτῶν ἕτερον ἔχοντες, ἀλλὰ κεφάλαιόν τι παραπέπασμα παρεῖσιν, ἐπειδὴν ἀφέλωσι τὴν θαλάττης ἀπόψιν, καὶ πάσων ἐξουσίας, καὶ ἐ μαχόμενοι τῷ νόμῳ. ἀφ' τὸ ἐκατὸν ποδῶν ἀφίσημα, ἐνδον οἰκοδομῶσιν ἀκωλύτως καὶ ἐπειδὰν ἅ ζητοῦμεν τύχωσιν, καθαιροῦσι ἐκεῖνο τὸ ἀφ' τῆς ὠφέλειας αὐτοῖς ἐπινοηθέν. καὶ ἔτω τὸ σχῆμα σοφιστέρμοι, πάσης τέρψεως ἀλλοτρίας τοῖς τὰ κεκτημένων κωλυόντων οἰκίας. ὅπως δὲ λοιπὸν γίνεσθαι καὶ ἐδένα βιάλομεθα τρόπον.

ΚΕΦ. α'.

ΑΛλ' εἴ τις βάλοιτο τοιοῦτό τι κρεῖττον καὶ κακουργῆσαι, μὴ τοιαῦτα παιζέτω. ἀλλ' εἰ ὡς τάτε δέοιτο τοῖς ἀληθείας, οἴκῳ ὅλον οἰκοδομεῖσθαι, καὶ μέχρι δ' ἀφισήματος παντὸς, δ' τὸ ἐκατὸν φαμὲν ποδῶν, χωρεῖτω, τοῖς οἰκοδομίας ποιῶν, ὡς ἀναγκαίας αὐτοῖς καὶ ἀπαραιτήτους ὑσομβρίας μὴ μὲν ἀφ' ὧν δ' γείτονος ἐπιβαλλόν, ἀφ' τάτε κρείττονος τοίχους, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ζαφῆς τῶν τοιούτων ἐκλείπας σκιαγείαν, τῶν ἀφαίρεσιν τ' ἀπόψεως ἁρπαζέτω. ὥσπερ γὰρ τὰς τὰ ἄλλα ἁρπάζοντας εἰκότως ἀποτρεφόμεθα, καὶ ποινῆς ἀξίους νομίζομεν· ὅτω καὶ τὰς τάτο τιχνωμένους, ὑδενὸς ἐλάττονας εἰς κρίσιν ἂν καὶ ἄλλα πράγματα ἁρπαζόντων νομίζομεν. ὥστε εἰ καὶ τῷ σμικρόν τι πρᾶγμα λαβεῖν καὶ τρόπον ἁρπαγῆς βαρύνοιτο δ' ποιῆσαι ἢ vi bonorum raptorum μὴ τ' τελεσωλασίας ἐπεισι ποινῆς, πῶς ἐχὶ καὶ τάτου αἰκίας τ' τοιοῦτό τι πράξαντας, καὶ κωλεῖν ἀναγκίζοιτ' τὸ παρ' αὐτῷ ὑμόρμιον, καὶ ἑτέρᾳ μείζονι ποινῇ σωφρονιδῶναι; τατέσι decem librarum auri, εἰσκομιζομένων τῇ θεατρώλια τ' σῆς ὑπεροχῆς· ἵνα μὴ κακὸς γείτων (τάτε δὲ τὸ δ' λοιπὸν) μνόμφρον, ἀπίοι κολαζηλῶν δ' νόμῳ, ὡς ὅτε ἰφύσαντ' αὐτὸν τοῖς οἰκείας ὑπαναγκίαν ἀφιστυπώσει.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστῶτα ἡμῖν, καὶ ἀφ' τάδε δ' θεία δηλέμβατα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ κ' ταύτῃ τῇ εὐδαίμονα πόλιν ἔργον καὶ πέρᾳ πεφανέσθω, καὶ εἰς τὸ διωκεῖς παρεφυλάττειν, ἅμα τῇ πειθομένῃ αὐτῇ τάξει, ἀσεσώστω τ' αὐτῆς (τατέσι δ' decem librarum auri) ἐπικειμένης ποινῆς καὶ κ' τ' ταῦτα παραβαινόντων, ἢ παραβαίνειν συγχωρούντων. Dat. VII. Idus Mart. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. JOHANNE V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ξθ'.

12 Si princeps præsens aut res magni momenti fuerit: quicquid decrevit senatus, non aliter valet, quam si id ipse princeps ratum habuerit. Huc refer Manutium, *d. l. cap. de senatusconf. quæst. 5.* 13 Hippodromus locus fuit Constantinopoli. Romæ semper habebatur senatus in sacris locis ac ædibus, ut in templo Vulcani sub Romulo: in Curia Hostilia, sub Hostilio, post exactos reges, modo in Jovis, Apollinis, Martis, Bellonæ, Castoris, Concordiæ, Virtutis, Fidei: modo in curia Hostilia, Pompeja, Julia conveniebat senatus. Extra urbem duabus tantum de causis habebatur, in æde Bellonæ ut legati exterarum gentium audiri possent: quibus in urbe Senatum dari mos non fuit, præsertim si ab hostibus venirent, *Livius 42. Fulvius in Senaculatoria 14. Gell. 17.* deinde ut duces exercitus audirentur, quos Romam ingredientes imperium deponere oportebat, *Festus.* Idem ex Nicolrato refert, olim tria tantum conventicula fuisse Senatus, ædem Bellonæ, de qua ℣. ædem Concordiæ inter Capitolium & forum: tertium ad portam Capenam. Festus in Senacula tria, adde Manutium *in lib. de senat. c. de loco habendi Senatus.* 14 Urbicariam præfecturam Augustus instituit, teste Suetonio & Victore Aurelio. 15 *l 3. Cod. de off. præfect. urb.* 16 Et ita abrogatur lex tertia *Cod. de consulibus patric. omnibus antepontend.* 17 Ordinarii consulares qui ordinarium consulatum re ipsa gesserunt. 18 Ordinem serva, quo quisque in Senatu Constantinopolitano sententiam dixerit. 19 In eo quoque abrogatur *d. lex 3. C. de consulibus.* 20 Id est, anno 554. 21 Dixi *ff. 39. tit. 1.* 22 De prospectu maris *Jul. const. 57. 2. Harm. 4. c. περὶ ἀπόψεως θαλάσσης:* adde *Nov. 165. & l. 11. l. 14. l. 15. l. 16. ff. urban.* 23 *l. 12. §. 2. C. de ædif. privat. & 2. Harm 4. §. 59.* 24 Pertinet etiam hæc constitutio ad provinciales, *l. ult. C. de ædif. privat.* 25 Tuâ. 26 Sensus est, Potest quisque vicino prospectum maris tollere: si tamen ædificando 100 pedum spatium à domo vicini reliquerit Titius vicino voleus nocere hanc fraudem excogitavit: murum enim duxit altissimum extra spatium 100 pedum, maris prospectus ita vicino ablatus est. Hoc cum ita esset, intra spatium 100 pedum, postea domum ædificavit, quasi nullam jam maris conspectionem habente vicino, paulo post murum deposuit, ut ex suo ædificio maris haberet prospectum: id ne ei liceat? Minime. Vetat enim hæc constitutio quenquam ædificare ultra centum pedes aliud quiddam quam ædificium, & si ita ædificatum sit, ædificium deponi jubet. 27 Non licet ultro, id est, sine causa in vicini læsionem ædificare. 28 Non licet alienum rapere, ergo nec prospectum qui ei competit. 29 *Inst. vi bonor. in pr. l. 2. §. 24. in fin. ff. vi bonor.* 30 Actionis sc. 31 Id est, arcæ theatrali Præfecti urbi *Jul. hic.* ℣. 32 Vicinus malus leges ædificiis positas facile decidet & adversus eas calumnias & fraudes facile excogitat. Plautus *in Rudente.* Nunc ergo verum illud verbum esse experior vetus, aliquid mali esse propter vicinum malum. Inde colligunt, Rem minotis valere propter malum vicinum, ideoque teneri venditorem, si confinem celaverit, *l. 35. §. 8. ff. de contr. empt. l. 1. §. 15. ff. Si quid in fraudem patroni.* Et res ita est: cum sibi malam fortunam facere qui nequam vicinum suis nummis parat: quo nomine etiam multi prætulerunt carere penatibus & propter injurias vicinorum e sede sua profugere. E contrario, μὴ δ' ὧν βῆς ἀπόλοιτ' ἢ μὴ γείτων κακὸς, ἤν. 1. *Col. 3.* Plutarchus etiam refert, Themistoclem prædium vendentem per præconem proclamari jussisse, quod prædium haberet bonum vicinum. Noti sunt etiam illi versus Hesiodi in libro qui ἔργα inscribitur, *vers. 344. 345.* πάμπαν κακὸς γείτων ἔστιν· ἀγαθὸς αὖ γ' ὄνειαρ ἔμμορε τοῦ τυγὼν δ' ἔμμορε γάντοσ· ἐσθλῶ. Ex superioribus quoque colligunt, nemini licere ad vicini æmulationem aut invidiam quidquam facere: ideoque, fratrem partem suam castri, in potentiorem, verbi gratia, principem, nulla ratione alienare posse, *l. 2. Cod. ne fiscus vel respub.* Nemineni turrim vel castrum jure ædificare aut nundinas instituere, intra alterum miliare urbis maximæ: idque proditionum metu, quod tamen privilegii loco quibusdam imperatorias civitates obtinuisse Gyllius refert 2. *obs. 69. n. 23. 24. & sequentibus.* Memini cum Lutetiæ duo hinc & inde novas ædes eaque splendide ædificassent, ita ut intermediæ deformes apparerent, vicinum intermedium suas quoque ædificasse, supremæ tamen ædificii parti sive faciei viam publicam spectanti hanc inscriptionem apposuisse: *contentus eram antiquæ, sed vicinus novam coëgit ædificare domum.* eoque nomine injuriarum actione à vicinis conventum fuisse, quod superior illa inscriptio fidem eorum labefaceret, quorum interesset apud omnes salvam sartamque servare. Quæ sententia sit inde secuta non liquet. Scio tamen integram inscriptionem adhuc exstare. Quod de hujusmodi ædificiis ad æmulationem & invidiam vicinorum factis dictum est, quidam referunt ad eos, qui jus molendini, inferioribus citra necessitatem minuant, vide *Cicer. 1. off.* 32 Julianus hic adjicit cogi etiam fictum ædificium deponere, id est, in fraudem legis factum. *Augustin. Hom. 30.* Plerumque homines de usu solis, & luminis in ædificiis suis lites injustissimas concitant, ut & fenestris suis radii liberiores aliquanto largius infundantur, domos alienas dejicere sæpe moliuntur. adde quæ scripsi ad *l. uit. in fin. Cod. de servit.*

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΗΠΟΥΡΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξδ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Λογγίνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆς εὐδαίμονος καὶ βασιλίδος ταύτης πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλαὶ πανταχόθεν ἡμῖν μέμψεις ἐκ χρόνου πολλοῦ κατὰ τῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς προαστείων κηπουρῶν προσφέρονται, δυσχεραινόντων ἁπάντων πρὸς τὴν αὐτῶν κακουργίαν. τὰ δὲ προσαγγελλόμενα, τοιαῦτά πώς ἐστι.

ΚΕΦ. α'.

Φασὶν ἐκ τοῦ συστήματος τῶν κηπουρῶν καὶ τοὺς διατιμητὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι, καὶ πρᾶγμα ποιεῖσθαι δεινόν. ἡνίκα μὲν γὰρ ὁ τοῦ κήπου δεσπότης τοῦτον παραδιδοίη τῷ κηπουρῷ τῷ τὴν μίσθωσιν ὑπελθόντι, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ πεφυτευμένον ἐν αὐτῷ λάχανον ἀποτιμῶνται, καὶ τὴν τούτου διατίμησιν ἐπιδοῦσι τῷ λαμβάνοντι κηπουρῷ, ἤτοι μισθωτῇ· ἐπειδὰν δὲ μέλλοι παραδιδόναι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου ὁ μισθωσάμενος, τηνικαῦτα ποιεῖσθαι μὲν αὐτοὺς ἀκριβῆ τοῦ λαχάνου διατίμησιν, ταύτην δὲ εἰς ἑξαπλασίονα καὶ πολλαπλασίονα φέρειν· καὶ εἴπερ αὐτῷ πεντήκοντα χρυσῶν εἴη λάχανον, οὐκ ἔλαττον τριακοσίων, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ πλειόνων διατιμᾶσθαι τοῦτο. καὶ οὐκ ἄχρι τούτου μόνου τὴν τοῦ πράγματος ἰσχὺν ἀπληστίαν, ἀλλὰ καὶ μείζω ποιεῖν αὐτὴν κατὰ πολύ, φάσκοντας ὡς κόπρον τι εἶεν ἐμβαλόντες τῇ γῇ, καί τινα δῆθεν ἔχοιεν ἐμπονήματα· κἀντεῦθεν ἐξαίρειν εἰς ὅσον ἂν βουληθεῖεν τὴν τιμήν, καὶ ὑπὲρ ἀποτιμήσεως τῶν φυτευθέντων, ὡς εἰκός, δένδρων, ἑτέρας αὐξήσεις ποιεῖσθαι. καίτοιγε ἡνίκα παραλαμβάνουσι παρὰ τῶν δεσποτῶν, οὐδεμιᾶς τοιαύτης παντελῶς τιμῆς λογιζομένης. καὶ ταῦτα, ὡς ἐπίπαν ἐν τοῖς συμφώνοις ὁμολογούντων τῶν κηπουρῶν ὡς καὶ φυλάξουσι τὰ πεφυτευμένα τῶν δένδρων, καὶ ἕτερα καταφυτεύσουσιν. ἀλλὰ τὴν διατίμησιν, καὶ ἐφ' ἑαυτῷ τὸ ὅμοιον πρᾶγμα μετ' ὀλίγον ἔσεσθαι νομίζοντα, εἰκότως ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν τοιαύτην ἀπληστίαν εἰσφέρειν. ὥστε εἴπερ ὁ ταλαίπωρος ἀνάσχοιτο δεσπότης ἐξ ἀπειρίας τοσαύτην δοῦναι ζημίαν, καὶ τὸν κῆπον ἑαυτοῦ λαβεῖν, ἑτέρῳ δὲ ἐκδοίη κηπουρῷ τὸν κῆπον, καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνῳ τὸ αὐτὸ πάθοι, καὶ πρός γε ἐν τρίτῳ τυχὸν ἢ τετάρτῳ τῆς ἴσης ἀνάσχοιτο πλεονεξίας, κινδυνεύειν καὶ αὐτῆς παντελῶς ἐκπεσεῖν τῆς τοῦ κήπου δεσποτείας, καὶ ἀλλότριον τῶν οἰκείων γίνεσθαι· ποιεῖσθαι δὲ αὐτοὺς καί τινα μείζονα τῆς ἀτοπίας προσθήκην. Εἰ γὰρ ὁ μετὰ ταῦτα ὑπεισιὼν κηπουρὸς προσθείη τι τῇ προτέρᾳ προσόδῳ, καὶ αὐτὸς παύσεται τῆς μισθώσεως παυσάμενος ἀπαιτεῖ τὴν διατίμησιν, ὡς ἐκ τῶν ἐμπονημάτων αὐτοῦ γενομένην. καίτοιγε οὐ πάντως τῆς προσθήκης ἐκ τῆς ἐκείνου καλλιεργίας γενομένης, ἀλλ' ἴσως τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ προπέτειαν τῶν ἐκδιδόντων, ἢ κατὰ ῥᾳθυμίαν, ἐπ' ἐλάττοσιν ἤπερ ἐχρῆν, τῆς ἐκδόσεως γινομένης. ἅπερ ἡμῖν ἅπαντα πάσης ἐπέκεινα φαίνεται κακουργίας τε καὶ θρασύτητος· ἣν ἀναστεῖλαι βουλόμεθα παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, τῷδε τῷ θείῳ ἡμῶν πραγματικῷ προσέχουσης νόμῳ· καὶ ὥσπερ ὁ κηπουρὸς παραλάβοι τὸν κῆπον παρὰ τοῦ κεκτημένου, οὕτως αὐτὸν καὶ ἀντιπαραδιδόναι. εἰ μὲν λάχανον ἔχοι ἡνίκα ὁ κηπουρὸς αὐτὸν παραλαμβάνοι, καὶ διατίμησις γίνεται τούτου, ὁμοίως κἂν τῇ παραδόσει, τὴν ἀκριβῆ διατίμησιν τοῦ λαχάνου μόνου λαμβάνειν. εἰ δὲ οὐκ ἔχοι, ἀλλὰ ψιλὸν παραλάβοι τὸν κῆπον, εἴτε ἔχοντα κόπρον, εἴτε καὶ μή, οὕτω καὶ τὴν ἀντιπαράδοσιν γίνεσθαι· καὶ ἁπλῶς οὕτω τηρεῖσθαι τὴν τοῦ πράγματος τάξιν ἐπὶ τῷ παραδιδόντι κηπουρῷ, ὁποία γέγονεν ἡνίκα παρελάμβανε· μηδεμιᾶς ἑτέρας ἐπαγομένης τῷ δεσπότῃ βλάβης. τὴν δὲ ἀποτίμησιν τῶν λαχάνων μὴ μόνον παρὰ κηπουρῶν γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν καλουμένων summariων, καὶ αὐτὴν τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων, τῶν θείων δηλονότι προκειμένων λογίων. οὐ γὰρ βουλόμεθα τοῖς κεκτημένοις ἀχρήστους εἶναι τὰς κτήσεις διὰ τὴν τῶν ἐκλαμβανόντων πονηρίαν τε καὶ ἀπληστίαν. διὰ ταῦτα τοίνυν ἀθροίσας αὐτούς, ὁριεῖς, καὶ οὐ συγχωρήσεις ἐπήρειαν οὐδεμίαν ἐπαχθῆναι τοῖς κεκτημένοις, ἀλλὰ πανταχόθεν αὐτοὺς ἀβλαβεῖς καὶ ἀζημίους διαφυλάξεις. βουλόμεθα γὰρ ἐν ἴσῳ τῷ μέτρῳ καὶ τὰ παρὰ τῶν δεσποτῶν πρὸς τοὺς κηπουρούς, καὶ τὰ παρὰ τῶν κηπουρῶν πρὸς τοὺς δεσπότας γίνεσθαι· διότι πανταχόθεν ἡμῖν ἰσότητος μέλει, καὶ τοῦ μηδ' ἕτερον ἀδικεῖσθαι μέρος.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δέ γε τις γῆν χέρσον ἐκδοίη, ὁ δὲ αὐτὴν ἐξημερώσειε, τὸν ὑπὲρ τῆς ἐξημερώσεως κομίζεσθαι μισθόν, καὶ τὴν τοῦ ὄντος ἐν αὐτῷ λαχάνου διατίμησιν οὕτω τε ἀπραγμόνως ἀναχωρεῖν, μηδεμιᾶς ἀπληστίας, μηδὲ κεκακουργημένης τέχνης μηδὲ ἐπὶ τούτῳ γινομένης· ἵνα διὰ τοῦδε ἡμῶν τοῦ θείου πραγματικοῦ νόμου, καὶ τῆς ἐσομένης ἐπ' αὐτῷ διατυπώσεως παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, τοῦ λοιποῦ μείνωμεν ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀνενόχλητοι· καὶ μὴ ταῖς λοιπαῖς ἡμῶν ὑπὲρ τῆς πολιτείας φροντίσι καὶ τοιαῦταί τινες ὑπεισίοιεν φροντίδες. διότιπερ ἡμῖν οὐ μικρόν, οὐ μέγα τῆς ἡμετέρας πολιτείας μέρος ἔξω μερίμνης καθέστηκε, πάντα περινοοῦσι τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς, καὶ οὐδὲν ἀκόσμητον, οὐδὲ ἄτακτον, οὐδὲ ἀμφισβητούμενον διαμένειν βουλομένοις. Ἀπειλήσεις δὲ καὶ ποινὴν quinque librarum auri κατὰ τῶν τοῦ λοιποῦ τοιοῦτό τι πραττόντων, ἢ πράττεσθαι συγχωρούντων. Dat. XVI. Kal. Aug. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. JOHANNE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κ'.

‡ Περὶ τοῦ τὰ γήδια, ἢ οἴκους, ἢ ἀμπέλους τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ Μυσίας εἰς ἀνάρρυσιν αἰχμαλώτων ἢ εἰς ἀποτροφὴν πτωχῶν καταλιμπανόμενα, δύνασθαι ἐκποιεῖσθαι, κατὰ τὸν περιεχόμενον τῇ διατάξει προσδιορισμόν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξε'.

* * *

TIT. XIX.

DE [1] HORTULANIS [2] CONSTANTINOPOLITANÆ [3] CIVITATIS.

NOVELLA CONSTIT. LXIV.

Antonio Contio interprete.

Idem Imp. Longino gloriosiss. præfecto felicis & regiæ hujus urbis.

PRÆFATIO.

Multæ undique nobis accusationes ex tempore multo contra felicis hujus urbis & ejus proastiorum [4] hortulanos deferuntur, indignantibus cunctis de ipsorum malitia. Quæ autem delata sunt, talia quodammodo sunt.

CAP. I.

Ajunt ex corpore hortulanorum etiam pretiorum æstimatores [5] (seu censitores) ut plurimum esse, & rem facere gravem. Quando enim horti dominus ipsum tradit hortulano mercedem subeunti, nihil aliud quam plantarum in ipso olus æstimant, & ejus æstimationem taxant, accipienti hortulano seu conductori. Cum redditurus est post implementum temporis conductor, tunc facere eos subtilissimam oleris æstimationem, ipsam vero in sextuplum & multiplex offerre: & siquidem ipsi quinquaginta aureorum sit olus, non minus trecentis, interdum etiam & pluris, hoc æstimare: & non usque ad hoc solum rei constituere inexplebilitatem, sed & majorem illam facere, ut plurimum, dicentes quod stercolinum [6] injecerunt terræ, & quædam inde habeant emponemata, & inde extollunt utique quoad possunt æstimationem, & super hæc pro æstimatione plantarum, (forte) arborum alias pretii accessiones facere, tametsi quando à dominis accipiunt, nulla talis expensa imputata sit, etiam hæc utplurimum in pactis, confitentibus hortulanis, quod & custodient implantatas arbores, & alias [7] plantabunt. Sed æstimator, etiam in se ipso similem [8] rem paulo post fore putans, revera pro se ipso talem inexplebilitatem infert, ita ut si quidem miser sustineat dominus ex imperitia tantum sibi inferri damnum & sua recipere, alteri autem tradat hortulano ipsum hortum, & rursum sub illo idem patiatur, & ad hæc plus tertia forte aut quarta parte tanta, patiatur illius avaritiam, periclitetur & ipso penitus excidere horti dominio, & à suis rebus abalienetur, fiat autem & ipsi major quædam improbitatis accessio. Nam si post hæc adveniens hortulanus addat quid priori reditui, & ipse ab hujusmodi conductione desinens exigat æstimationem, tanquam ex emponematibus [9] ipsius factam, quamvis nulla penitus accessio ex illius sedulitate facta sit, sed forte ab initio vel per temeritatem eorum qui tradiderunt, vel per desidiam, minoris quam par erat, locantium. quæ quidem nobis omnia supra omnem videntur esse malitiam & audaciam, quam reprimi volumus à tua excellentia, divinæ huic nostræ legi attendente, & ut quemadmodum [10] hortulanus accipit hortum à possessore, ita & ipsum reddere debeat. Et siquidem olus habeat quando hortulanus ipsum accipit, & æstimatio fit ejus, similiter & in restitutione, subtilem æstimationem oleris solius accipiat. Si vero non habeat, sed nudum accipiat hortum, sive habentem stercus, sive non, sic & restitutionem fieri oporteat: & simpliciter sic observari rei ordinem in tradente seu reddente hortulano, qualis fuit quando ipse accepit, nullo alio contingente domino damno: æstimationem autem olerum, non solum ab hortulanis fieri, sed à vocatis *Summariis* [11], & ipsis horum peritiam habentibus, divinis nimirum propositis [12] Evangeliis. Non enim volumus possessoribus inutiles esse possessiones propter conductorum malitiam & inexplebilitatem. Propter hæc igitur congregatis his definies, neque permittes fraudem aliquam inferri possessoribus, sed undique ipsos innoxios & indemnes custodies. Volumus enim in pari [13] mensura & conditionem dominorum erga hortulanos, & hortulanorum erga dominos esse, propterea quod undique paritas nobis curæ est, & ne alterutra pars injuria afficiatur.

CAP. II.

Si vero quis terram spinosam [14] squalidam locaverit, hic vero eam excoluerit, culturæ mercedem accipiat, & veram oleris quod ibi erit æstimationem, atque ita sine negotio recedat, nulla avaritia, neque callide excogitata arte in eo re admissa: ut per hanc divinam nostram pragmaticam legem, & futuram ex ea dispositionem à tua excellentia, de cætero maneamus ab hujusmodi rebus immolestati, & non reliquis nostris super republica curis, etiam tales superveniant curæ. Quandoquidem nobis non parva, non magna nostræ reipublicæ pars extra solicitudinem constituta est, omnia lustrantibus ipsis mentis oculis, & nihil inornatum, neque inordinatum, neque ambiguum manere volentibus. Comminaberis autem, & pœnam quinque librarum auri contra eos qui posthac tale quid facient aut facere permittent. Dat. [15] CP.* JOHANNE CONSULE.

TIT. XX.

UT TERRULÆ [16] AUT DOMUS, AUT VINEÆ SANCTISSIMÆ ECCLESIÆ MYSIÆ [17], IN REDEMPTIONEM CAPTIVORUM AUT ALIMONIAM PAUPERUM RELICTÆ, POSSINT ALIENARI SECUNDUM COMPREHENSAM HAC LEGE DISTINCTIONEM.

NOVELLA CONSTIT. LXV.

Integra deest apud Scrimgerum præter superiorem titulum. Ea primitus Latina fuit. Ejus epitome Græca apud Haloandrum. Latina apud Julianum extat.

Scimus antea promulgasse legem. Hæc constitutio localis est, nam promulgata est de ecclesia Mysiæ, & jubet, ut si quis rem immobilem eidem ecclesiæ dederit, vel reliquerit certum reditum habentem: & adjecerit, ut in continentia pauperum reditus administretur, (addit Haloander, vel ad redemptionem captivorum [18]) hujusmodi legatum vel hereditas vel donatio nullo modo alienetur. Quod si incertus reditus eorum sit, domus autem relicta vel vinea procul à civitate fuerit in qua ecclesia sita est, cui legatum vel donatio facta sit, tunc liceat tales possessiones vendere. Sin autem domus vel agri aut intra civitatem aut circa muros ejus fuerint, testator autem voluerit venundari ea, & ex pretio eorum redemptiones vel alimonias fieri, tunc secundum tenorem verborum testatoris, & in his venditio celebretur. Talis enim rei actus firmissimus est. Qui judicio conventus fuerit, si destiterit, condemnator, quippe malam [19] causam habens, & prius in jus vocatus, & contestatus, & vocatus legitime, & non obtemperans. Emissa mense Aprili XIV. Anno imperii JUSTINIANI sub JOANNE (CONS.)

DE ALIENATIONE RERUM ECCLESIÆ MYSIÆ RELICTARUM PRO CAPTIVORUM REDEMPTIONE ET ALIMENTIS PAUPERUM.

Scimus [20] antea legem promulgasse, per quam omnes alienationes ecclesiasticas inhibuimus. Sed postea alia lege prospeximus, quatenus liceat pro solutione ecclesias, vel alias quæ piis domibus deputatæ sunt, persolvere. Sed & hoc in nostra venit memoria, quod Martino viro sanctissimo, Episcopo Clinate civitatis, firmam & ante legem nostram dedimus prohibentem eum ecclesiasticas res vendere, neque ex potentioribus necessitatem ei imponant secundum suum propositum res ecclesiasticas alienare. Sed & in nostra venit memoria alia res, quam pro divinis fecimus vasis, pro quibus omnibus abdicavimus, ne cui liceat sacrosancta vasa vel venundare, vel obligare, nisi tantummodo in redemptionem captivorum:

1 Vide *Julian. const.* 58.

2 Hortulani eadem conditione hortos reddere debent qua acceperunt.

3 Hæc verba desunt in edit. Scr.

4 Id est, suburbiorum, locorum suburbanorum. *Jul. hic*, προάστεια. *Novell.* 7. *cap.* 1. §. 1. *l.* 198. *ff. de verb. sign.* quæ ante urbana. *Fest.* Galli, *fauxbourgs*.

5 Διατιμητάς.

6 Ita legitur apud Julianum, stercolinum, ut & alibi sterquilinium, vel sterculinum, *l.* 17. §. 2. *ff. si servit. vind.* *l.* 17. §. 2. *ff. de act. empt.* stercus, *l.* 5. §. 3. *ff. ad exhib.* Græci κόπρον.

7 Facit *l.* 18. *ff. de usufructu.*

8 Æstimatores rerum adsumendi: quibus velut peritis in arte credendum est, vide quæ dixi ad *l.* 3. §. *ult. ff. de Suis & legitim.* Sic ad æstimationem horti locati faciendam, alii hortulani plerumque adsumi solent ut hic, & ita censitor vilissimo pretio hortum æstimare potest, cum accipitur: magno, cum redditur: ut in locatoris detrimentum, sic & conductoris vel hortulani lucrum.

9 Meliorationibus quas solent coloni repetere, *l.* 55. §. 1. *l.* 61. *ff. loc.*

10 Notanda est hæc sententia adversus hortulanos.

11 Summarius summæ faciendæ atque rationis ineundæ peritus. *Novell.* 30. Galli *priseurs*.

12 Id commune est omnium æstimatorum. *Nov.* 49. quos ea de causa Galli vocant. *Jurés.*

13 Claudicare contractus locationis non debet.

14 Χέρσον: terra est squalida, inculta, *Terre en friche.*

15 Dat. XVI. Kal. Aug. Imp. DN. JUSTIN. NI. JOANNE V.C. CONS. *Jul.* Contius & Cujac. hujus Joannis consulatum referunt ad annum XII. qui est Christi 538.

‡ Καὶ αὕτη ἡ ξε'. διάταξις οὐχ εὑρέθη.

16 Γήδια.

17 De rebus immobilibus ad ecclesiam Mysiæ pertinentibus. *Julian. const.* 59. De relictis ecclesiæ Mysiæ. *Index Reginæ* quod accedit editioni Haloandri.

18 *Nov.* 120. *c.* 9. vid. *l.* 1. *C. de sacr. eccles.* vid. *Cujac. in hunc locum.*

19 Contumax ita demum condemnandus si malam causam habuerit. *l.* 73. §. 3. *ff. de judiciis l.* 13. §. 3. *C. de judic.* adde *l.* 53. *ff. de re judic.*

20 Hanc constitutionem integram, ut extat, edidit P. Pithœus.

quia animæ redemptio aliis omnibus rebus pretiosior est. Sed hæc quidem antea. Subsecuta sunt quæ * nam ratione necessaria nobis fuit ad præsentis legis memoriam. Venit etenim in præsenti memoratus sanctissimus vir in hanc sanctissimam civitatem, & edocuit nos, multas terras sine reditu, vel domunculas, vel vineas relinquere ad redemptionem captivorum, vel pauperum alimonias, & alienatione prohibita memoratos actus, licet piissimi sint, attamen inhiberi, competens sibi, permitti legem hoc facere. Sancimus itaque, si quis reliquerit ad redemptionem captivorum, vel pauperum alimonia, res immobiles, siquidem certus reditus est ex relictis rebus colligendus, manere legatum vel hereditatem, vel donationem, nulla alienatione mutilanda, cum possit ex reditibus redemptio vel sustentatio fieri. Si autem vel certus reditus non est, vel domus pene dirura, & longe ab ecclesia posita, vel vineæ, quarum fructus non semper similes sed varii, colliguntur, & incursionibus forsitan Barbaricis dediti, in his tantummodo speciebus permittimus venditionem hac speciali lege in memorata provincia fieri, si tamen domus intra fines ecclesiæ vel vineæ juxta muros civitatis minime positæ sint: ita ut in venditionis instrumento ipsa verba testatoris exprimantur, ut ei placuit venditionem fieri, & redemptionem ex his captivorum vel alimonias pauperum celebrari. Et si hoc ita subsecutum fuerit, habeat venditio firmitatem, liceat sine metu alterius legis, & OEconomis ecclesiasticis, & viro sanctissimo Episcopo vendere, & emptoribus habere easdem res firmo jure. Habebunt autem Dei omnipotentis crimen OEconomi ecclesiæ, si pretia quæ acceperint in aliam causam consumpserint, licet piissima sit, & non in prædictas duas tantummodo causas, ad imitationem legis quæ super sacrosanctis vasis alienandis lata est. Sic enim venditio necessaria procedat, ne actus piissimi exinde fraudentur, & animæ hominum inde pereant, cum & terrarum possessio & rerum immobilium non talem habeat curam, nec ita sit necessaria ut captivorum redemptio & vita egentium, quæ & animas salvant. & Deo omnipotenti placabiles sunt. Gravitas itaque tua quæ per hanc specialem legem nostra decrevit æternitas, tam effectu mancipare quam observare procuret. *

TIT. XXI.

1 Vide *l.* 29. *Cod. de testamentis.*

UT FACTÆ NOVÆ CONSTITUTIONES POST [1] INSINUATIONES[2] EARUM, POST[3] DUOS MENSES VALEANT. PARCIT AUTEM NON CUSTODIENTIBUS SUBTILITATEM CONSTITUTIONUM SUPER [4] TESTAMENTIS IN RELINQUENDO QUADRANTE, AUT NON SUBSCRIBENDO NOMEN HEREDIS, AUT NON DICENDO.

NOVELLA CONSTIT. LXVI.

Idem Imp. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consuli & patricio.

PRÆFATIO.

SEmper legum nobis occasiones motorum negotiorum præbuerunt causæ. Pluribus enim nobis aditionibus factis occasione nostrarum constitutionum, quas super successionibus scripsimus: (quale est, *ut oporteat testatorem propria* [5] *manu heredu scribere nomen, & ex quantu* [6] *uncia reputari oporteat Falcidiam, quam situ parentes relinquunt, sive ex tribus, sive ex quatuor, sive etiam ex pluribus*) & multis propter hoc periclitantibus testamentis cadere, ne complerentur quæ in eis scripta sunt: quia licet factæ sint leges, tamen non sunt cognitæ aut provincialibus, aut etiam hic nondum forte propositæ: nullique manifestatæ: necessarium existimavimus talia lege brevi corrigere.

2 Id est, non statim ab ipsa insinuatione, sed duobus mensibus post insinuationem. Insinuantur autem in urbibus regiis, in metropoli & civitatibus cujusque provinciæ.

3 De legibus quas noster imperator de ordinatione testamentorum posuit. *Jul. const.* 60. de successionibus *Index Regina.*

4 *l.* 29. *C. de test. & Novell.* 18.

5 *d. l.* 29.

6 *d. Novell.* 18.

Cap. I.

SAncimus igitur ex illo nostras constitutiones, quæ pro testamentis sunt, valere, ex quo in commune factæ sunt manifestæ. In provinciis autem, ex quo discretæ [7] per Metropolitas palam factæ sunt, vel postea factæ fuerint: ne legum [8] ignorantia (secundum quod dudum tenuit) testamenta homines facientes, videantur prævaricari legem. Ut autem apertius adhuc causa declaretur, sancimus, *si scripta fuerit hujusmodi lex, hanc post duos* [9] *menses dati ei temporis valere*, & in republica tractari, sive in hac felicissima civitate, sive in provinciis, post insinuationem sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere, & tabellionibus [10] ejus cognoscentibus virtutem, & subjectis agnoscentibus, legemque servantibus. Sic nulli omnino erit declinatio, ut nostram custodiat legem. Non enim volumus deficientium infringi voluntates, omnibus siquidem studemus modis ratas eas constituere. Cur enim culpabimus [11] eos qui positas nostras ignoraverint constitutiones: vel si post paululum forte quam scripta lex est, & adhuc ignorata, decesserint testatores, & propterea in testamentis aut non scripserint propria manu heredum nomina, aut etiam tres uncias solum reliquerint filio, & non quatuor: in quo legem aut non positam esse contingit, aut positam [12], & eo quod nondum proposita fuerit, juste ignoratam? §. 1. Igitur etiam hactenus, licet antiqua constitutio sit, & in cognominis nostri posita constitutionum Codice [13], quæ scribi propria manu heredis nomen disposuit, tamen plurimi præter ejus testari sunt virtutem, ignorantes ejus legislationem: & hactenus talia prætermissa denuntiantur nostræ potestati & omnibus semper talia poscentibus, veniam dedimus, quoniam nondum fieri has manifestas evenerat: & sacras super his fecimus formas juxtam eis largientes veniam. Ne igitur importunitatem patiamur de his per singulos & dies & formas scribere cogamur: propterea sancimus (sicuti dictum est) seniorem quidem in Justinianeo positam Cod. legem [14] valere, hic quidem ex quo insinuata est: in provinciis autem ex quo directa & palam facta est in unaquaque metropoli aut alia civitate. Tempore namque plurimo transeunte, & nostro Codice ubique directo, non recte ignorabitur. §. 2. Alteram vero novellam [15], quæ inter Constitutiones post Codicem posita est, decernentem quod filius relinquatur, valere & in hac felicissima civitate, & in provinciis post duos menses insinuationis, sicuti prædiximus: eo quod factis à nobis uniformibus [16] constitutionibus de mensura institutionis filiorum, alia quidem Græcorum lingua conscripta: propter multitudinis frequentiam, alia vero Latina, quæ etiam firmissima [17] propter reipublicæ figuram [18] est: illa quidem Kalendarum Martiarum habet conscriptionis tunc diem: non autem tunc insinuata est: alia vero est Latina voce conscripta ad Salomonem gloriosissimum apud Afros sacrum præsulem [19] tunc prætoriorum Kalendis Aprilis.

§. 3. Quia vero neque Græca lingua conscripta, mox palam facta est & directa, denique etiam quæ hic ad gloriosissimos Præfectos sacrorum nostrorum prætoriorum conscripta est, id est, Græca lingua, Majo mense insinuata est in eadem sede atque directa: ideo sancimus oportere ejus legislationem [20] quæ de mensura institutionis filiorum eloquitur, valere hic quidem ex Kalendis Majis, ut duos menses ei servemus: in provinciis autem ex quo hæc palam facta est, etiam ibi duobus mensibus post insinuationem servandis. Si vero nondum hactenus in omnibus provinciis destinata est: velociter & eam & alias, quæ forte non missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante Deo à nobis faciendas mitti nunc vel mittendas esse: quatenus nostræ constitutiones in metropolitanis civitatibus fiant vel faciendæ sint manifestæ. Provinciarum vero præsides ipsos mittere eas, & missuros esse per omnes civitates sub unaquaque provincia constituras: ut nullus de cætero occasionem sumat cujusliber ignorationis. §. 4. Unde præteritum omne justam habeat veniam, valeantque defunctorum voluntates & dispositiones, vel si nuper factæ sunt, sicut eas illi fecerunt: vel si secundum prius tenentem legislationem literis [21] propriis non scripserunt heredum appellationes, aut testibus eas non fecerunt manifestas, aut tres uncias & non amplius reliquerunt filiis. Non enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorum volumus dispositiones: sed ratas esse per omnia declaramus: ut si vel proxime [22] scripta sint testamenta post positionem legis, nondum vero contigerit constitutiones factas innotuisse: & superve-

7 Καθαρανοῖς ἐν κτισῇ, id est, evulgatæ.

8 Tabellio, juris peritus esse debet. In tabellione requiritur peritia juris, *ut hic & Novell. Leonis quadam.*

9 Novæ constitutiones post duos menses insinuationis obligant. De duobus mensibus adde *Cujac. c.* 13. *C. de præscr.* Goth. Adde Ant. Merend. *contr. lib.* 2. *cap.* 8. ANS.

10 Idque contractuum seu instrumentorum recte, seu ex legibus concipiendorum causa.

11 Non affectata constitutionum novarum ignorantia excusatur, *l.* 9. *Cod. de testam.*

12 § 4. *J. eod.*

13 *l.* 29. *C. de testam.*

14 *d. l.* 29.

15 *Novell.* 18.

16 Ἰσοτύπων, id est, æqualis formæ.

17 Κυριωτάτη, id est, propria, vel quæ authoritate polleat.

18 Seu statim.

19 Præfectum.

20 *d. Novella* 18.

21 *Nov.* 107. *c.* 15. Id abrogatur *Novell.* 119. *c.* 9.

22 *In pr. J. eod.* Præsumptionem observa. Quod sit illico post legem de novo introductam præsumitur factum non in contemptum legis, ejusve fraudem, sed per ejus ignorantiam.

ΤΙΤΛΟΣ κα'.

Περὶ τῶν νομοθέτων νέας διατάξεως, μὴ τὸν ἐμφάνισιν αὐτῶν μὴ δύο μηνῶν ἄπωθεν γενέσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξς'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἑῴας πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΕὶ τῶν νόμων ἡμῖν αἱ φορμοὶ αἱ τῶν κινημάτων ὑποβάσεων παρίχουσι αἰτίαν. πολλῶν γὰρ ἡμῖν παρεισελθουσῶν γνωμῶν περὶ τῆς ἡμετέρας διατάξεως, ἃς ἐπὶ ταῖς διαθήκαις ἐγράψαμεν, (ὁποῖον δὴ τὸ περὶ τοῦ δεῖν οἰκείᾳ χειρὶ τὸν διατιθέμενον τὸ ὃ κληρονόμου γράφειν ὄνομα. καὶ αὖθις ὅτι πάσων ἀγκύλη λογίζεσθαι χρὴ τὸ φαλκίδιον, ὃν τοῖς πιστοῖς οἱ γονεῖς καταλιμπάνουσιν· εἴτε ἐκ τελῶν, εἴτε καὶ ἐκ τεττάρων, εἴτε ἐκ πλειόνων. καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων διαθηκῶν ἐκπεσεῖν εἰς τὸ μὴ πληρωθῆναι τὰ ἐν αὐταῖς γεγραμμένα, διὰ τὸ καὶ εἰ γνῶσιν οἱ νόμοι, πολλοὶ μὴ γνωθῶσιν ἢ τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ καὶ ὑπάρχειν, ὅπου τυχὸν ἀφεστήκασι, ἀδύνατον φανεῖσθαι) ἀναγκαῖον ᾠήθημεν τὰ τοιαῦτα νόμοις βοηθεῖν διορίσασθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, ἐξ ὧνπερ τὰς ἡμετέρας διατάξεις τὰς ὑπὲρ διαθηκῶν κρατεῖν, ἐξ ὅτε κατεφανεῖς ἐν κτισῇ γένηται, καὶ τὸ χρόνον ἐκεῖθεν αὐταῖς συλλογίζεσθαι, τετύπται, συτετύφθαι μὲ, ἐξ ὅτε πάσι κατίσησιν ἡ γένεσι φανερὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ᾖ, ἐξ ὅτε πεμφθεῖσαι, κελεύθοις ταῖς μητροπόλεσι γένηται, ἢ καὶ ὕστερον χρόνῳ) ἵνα μὴ τῇ τῶν νόμων ἀγνοίᾳ, τὸ παρὸν κακοπαθῶσι, τῶν διαθηκας αὐθρωποι πιθέντες ἢ πολλοὶ δύρμοι, δέξαιντο παραβαίνειν τὸν νόμον. Ὅπως δ' ἂν σαφέστερον ἐπὶ τὸ πρᾶγμα δηλωθείη, θεσπίζομεν, εἰ γραφεῖη τοιοῦτο νόμος, τοῦτον μὲν μιᾶς δύο ἢ δυοῖν ἀπὸ χρόνου κρατεῖν καὶ πολιτεύειν, εἴτε ἐπὶ τοῦτῳ τὸ δυδαίμονι πόλεως, εἴτε σὺν ταῖς ἐπαρχίαις. μὴ τῶν ἐμφάνιση δρκιόντος τοῦτο δὲ χρόνου παρὰ φασιεῖν αὐτὸν κατεχόντως τὸ τι συμβολαιογράφων τῶν αὐτὸ μαθητευόντων δυοῖμιν, τὸ τε ὑπηκόων γινωσκόντων, καὶ τὸ νόμου τηρητῶν. ὅπω δὲ ἐδόκει παντελὴς ἔσῃ παραίτησις δι' μὴ τὸ ἡμέτερον νόμον φυλάττειν. Οὐ γὰρ βουλόμεθα τὰς τῶ πελοντῶν ἀνατρέπεσθαι βουλήσεις, πάσι μὲ ἐν ἀποδόμεν τόποις κυρίας αὐτὰς καθεστάναι. τὸ γὰρ ἂν μὴ ἐγκαλοῖμεν τοῖς τὴν ἴσην τῶν ἡμετέρων ἀγνοήσασι διατάξεων, καὶ εἰ τυχὸν μὴ βεβαίως δι' γραφὴν τὸ νόμου, τὸν γε ἀγνοοῦμεν ἔτι, ἀφειλόμεν αἱ διαθήκαι· καὶ διὰ τὸ τὰς διαθήκας ἢ μὴ γραψάντων οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τῶν κληρονόμων ὄνομα, ἢ τεσσάρων μόνον καταλιπόντων τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ μὴ τεσσαρακοντα· ἢ ὧν τὸ νόμου ἢ κέκραται σωιέσαντες, ἢ καὶ κείμενον, διὰ τὸ μήπω πεπεῖσθαι, δικαίως ἀγνοεῖσθαι.

§. α'. Τοιαῦτα καὶ μέχρι νῦν, καὶ τοι παλαιὰς ἤδη τὰς διατάξεις ὔσης, καὶ ἐν τῷ ὑπανύμῳ ἡμῶν κεμηλίῳ τῆς διατάξεων βιβλίῳ, ἢ τὴς γράφειν αἰτίας χειρὶ τὸ δι' κληρονομοῦντος ὄνομα διεστήσαμεν· ὅρους πολλοὶ δυοῖν τῶν αὐτῆς διέθεντο δυοῖμιν, ἀγνοήσαντες αὐτῆς τὴν νομοθεσίαν καὶ μέχρι νῦν τὰ τοιαῦτα παραφθείρα πεσπασγλέας τὴ ἡμετέρᾳ κράτεῖ καὶ πᾶσιν ἀεὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα δεηθεῖσι σωιεγγυῶμεν, ἐπεὶ μὴπω γδειδὰ τοιαῦτας κεφαλαίας σωιέσαμεν· καὶ θείας ὑπὲρ τούτων ἐποιησάμεθα τύπας, δικαίων αὐτοῖς φιλοῦμβολοῦσι τὴν συγγνώμην. Ἵνα τοίνυν μὴ σχολάζωμεν ἀεὶ τούτων καὶ ἐπὶ τοῖς, καὶ τύπας γράφειν αἰτώμεθα, διὰ τὸ τοιαῦτα ζωμεν, ὡς εἰρῆ, τὸν ὑπὲρ τούτων τῶν ἐν τῇ Ἰουστινιανοῦ κειμηλίῳ καιδίκι κρᾶσιν σώζωσθαι μὲ, ἐξ ὅ γένηται ἐμφανὴς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ᾖ, ἐξ ὅπω κατεπέμφθη, καὶ φασιεῖ γένηται ἴσην τῇ μητροπόλεων ἢ καὶ τὸ ἐκεῖ πολεων πόλεων. (χρόνῳ γὰρ συχνῷ δηλοῦντος εὑρεθῆναι, καὶ δι' ἡμετέρᾳ κώδικος παντελῶς πεπεῖσθαι τοῦτο, σὸν ὧν εἰκότως ἀγνοεῖν.)

§. β'. Τῶν ᾖ ἑτέρων τῶν νεωτέρων, ἢ τις ὧν τοῖς μὴ τὸ κώδικα διατάξεσι κεῖται, τῶν θείζουσαν τὸ τοῖς πασὶ κωλαλιμπανομένοις, κρατεῖν ἐπὶ τὸ δυδαίμονος τούτης πόλεως, ἢν τε ταῖς ἐπαρχίαις μὴ δύο μηνῶν ἐμφανίσεως, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν. διότι γνωμῶν ἡμῖν ἐστὶν πάντων διατάξεων ὧδε δι' μάτερα τὸ συστάσεως τὸ παίδων, τὸ δὲ τὴ ἐλλίων φωνὴ γεγραμμένης, διὰ τὸ τῆ τολῆθε κρατικλητον τὸ ᾖ τὴ Ῥωμαίων, ἤτοι ἐσὶ κυελωτάτη, διὰ τὸ τὸ πολιτείας χρῆσθαι· ἢ μὲ κολανδῶν Μαρτίας ἔχῃ, γεμφθεῖσα μὲ τότε, σὸν ἐμφανισθεῖσα ᾖ τλωικαῖτα δύθις· ἢ τὴ Ῥωμαίων φωνὴ γεγραμμένη, ὡς Σολομῶντος τὸ ἐνδοξοτάτου τὸ σὺν Ἀφρῆς ἱερῶν ἀγγέλμων πραιτωρίων, κολανδῶν Ἀπριλίας ὡσαυτως γεγραμμένης ἔχῃ.

§. γ'. Διόπερ ἐδὲ ἡ τὴ ἑλλάδι φωνὴ γεγραῆσται γένηται παρὰ ζῆλος καὶ φανὴς, ἕως καὶ ἡ τὴ Ῥωμαίων σιωτεθεῖσα γλώττη γένηταί τε καὶ ἐξεπίμφθη. ἀμελὰ ᾖ καὶ ἡ ὡσὰς τὰς εὐζωῖδα ἐνδεξοτάτης ὑπάρχους τὸ ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων γεγραμμένη (φαιεῖν δὴ τὸν ἑλλωίδα) καὶ τὸ μαῖον μέρος σιωφανοῖδα τὸ τῶν αὐτῶν διηγητέον, καὶ ἐξεπίμφθη. Θεσπίζομεν τοίνυν δὲν τῶν αὐτὸς νομοθεσίαν, τὸν ὧδε δι' μάτερα τὸ συστάσεως τὸ παίδων διαλαμβάνειν, κρατεῖν σὺν τοῦδε μὲ δὰδ τὸ τότε καλανδῶν μαίων, ἵνα τὸν δύμενον αὐτὴ φυλάξωμεν· σὺν ᾖ δὴ ταῖς ἐπαρχίαις, ἐξ ὅτε γένηται αὐτὴ κατεφανὴς κάκεῖσε τὸ ἡμέρα μὴ τῶν ἐμφάνιση φυλετίορθης. εἰ ᾖ ὅπω καὶ νῦν σὺν πασοις ταῖς ἐπαρχίαις ἐξεπέμφθη, ὁπὶ πάγιστε αὐτὸν τε καὶ τὰς ἄλλας, αὖθις ἴσως σὸν ἐξεπέμφθησαν ἔτι, ἢ καὶ ὕστερον ἡμέρᾳ θεῖ παρ' ἡμῶν πεθεῖσι, σκεπεμφθῆναι τε καὶ σκεπέμπεσθαι· ἐφ' ᾧ τε ταῖς ἡμετέραις διατάξεις σὺν ταῖς μητροπόλεσι τὸ ἐθνῶν γένεσθαι τε καὶ γίνεσθαι κατεφανεῖς τὰς ᾖ τὸ ἐπαρχῶν ἡγεμόνας αὐτὰς ταῖλαι τε αὐτὰς καὶ τέλειν σὺν πασοις ταῖς πόλεσι ταῖς ἐφ' ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ τεταγμένας· ὥστε μηδένα τὸ λοιπὸν προφασίζεσθαι μηδεμίαν ἄγνοιαν.

§. δ'. Ὡς τόγε παρόντος ἄπειν δικαίως ἐχὴ συγγνώμην. καὶ κρατεῖτωσαν αἱ τῶ τελοῦντων διατάξεις, καὶ εἰ σὺν ἄσῃ γένηται, καθάπερ αὐτὰς εἰρήνοι πποίλεν· καὶ εἰ, κ' τῶν προτέρων κρατοῦσαν νομοθεσίαν χαρίσμασιν οἰκείοις σὸν ἐγραψαν τὰς τῆ κληρονόμων προσηγορίας, ἢ τοῖς μαρτυσιν αὐτὰς σὸν ἐποιήσαντο κατεφανεῖς, ἢ τριάκοντα ἀλλ' ὁ πλεῖον κωλαλειπτοῖς τοῖς πασιν. ὁ γὰρ ἀναστρέπτος, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, τὰς τῶ πελοντῶν βουλόμεθα διατυπώσης, ἀλλὰ καὶ κυρίας τούτας διὰ πάντων δαπφαίνο-

μεν.

μεν. ὥσπερ καὶ εἰ σαφεστέρως ἐκεφάνησαν οἱ Ἀθηναίων μὴ τῶν ἀπὸ τῶν νόμων, ἅπερ ἢ ἐντυχεῖν αἱ Ἀθηναίων χρυσόμαντα κατεφανεῖς, ἐπιζητοῦντων) ὡσαύτως τῶν Ἀθηναίων ὁσα ἐμαρτύρησαν, μᾶλλον τῶν κτῆνος αἱ συνεπίσης οἱ τῶν ἀρχῶν καὶ τὰς τῶν φανερῶν χρυσόμαντα νόμους, τῶν οἰκείων ἢ ὡς ἔχουσι, καὶ ὅσα ἐγκαλέμβαν διότι καὶ ὃν ἐπιδίων χρόνον ὀκείνα, ταῦτας ὅσα ἡμερῶν. ἐ γὰρ πανδεῖν ἐστι τῶν ἀρχῶν, μᾶλλον ἐπὶ πᾶσι καιρὸς γίνεσθαι Ἀθηναίους αἰρησίδιόν τε πολλάκις ἐπίσκοπος αἰρησάντας πλοῦτος, τῶν δὲ Ἀθηναίων τινὰς ἐξουσίας ἀφαιρεμένας. ὥστε τὸ ἐξ ἀρχῆς χρυσόμαντα ὀρθῶς ὀκ ἢ μὴ ἀφιεμένων, ἀφοσήκειν ἐκ ἡγεμόνα ὕστερον ἐλαπίσαι καὶ ὅπως, ἢ ἀναστρέπεσθαι, ἀλλ' ὃν ἀρχαγεῖ χρόνον τῶν τότε καταστάσεως τῶν Ἀθηναίων γνώμης ἰσχυρᾶς Ἀθηναίους. εἰη γὰρ ἂν τὰ αὐτὰ πάντα, τὸ χρυσόμαντα ὀρθῶς ὀκ ἢ μὴ γεγονότων ὕστερον ἀναστρέπεσθαι. § 5. Συνελόντας τοίνυν εἰπεῖν, λαμβάνειν τοὺς παῖδες τὸ κεφάλαιον ἐμῶν αὐτοῖς ἐν ὅτῳ τυχεῖ, παρὰ τῶν πατέρων τελευτῶν, ὀκ ἢ ὅτῳ χρυσόμαντα Ἀθηναίων, ἢ ἀφ' ὧν τῶν νόμων ἦσαν, ἢ μὴ τῶν ἦσαν ἢ νόμων, ἢ μὴ τῶν ἦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐμφανῆ κεφαλαίων. εἰ ἢ μὴ ἀφοσήκειν τοῖς Ἀθηναίοις τὸ χρῆσθαι τὸ λεῖπον αὐτοῖς ἀναπληρωθῆναι, ἀφοῖς τὸ τότε καὶ τοὺς νόμους ὑποφελομένοις, τῶν λειμοδοσίαν καὶ τοὺς παλαιοὺς νόμους. ὥστ' εἶναι ἐλκείπῃ τι τῷ τελευτῶν, εἰς ὀκείνο τῶν ἀναπλήρωσιν χρεῶν, ἀλλ' ὅσα εἰς τὸ πατρῷον, τὸ ὕστερον μὲ νομοθετηθεῖν, ὅπως χαμαὶ τότε γνωσθῆν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Τὰ τοίνυν παραγγέλλω ἡμῖν, καὶ Ἀθηναῖοι τῶν Θεῖα δηλήματα νόμων, Ἀθηναίων ἐμφυσήσαι οἰκείων ἢ σὴ ὑπερβολὴ παῖς ποιησάτω φανερά, τοῖς τε ἐπὶ τῆ μεγάλης ταύτης πόλεως, τοῖς τε ἔξωθεν ὅπως ἂν ἅπασι χθονὸς σαφῆ τὰ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ πάντων ἀσφαλείᾳ νομοθετηθέντα. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Anno xi. JOHANNE V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κϐ.

Περὶ τῶν μηδένα κλίζειν δίκτηλον οἶκον, χωρὶς γνώμης τῶν ἐπισκόπου. καὶ Περὶ τῶν ἀφορίσαι ὑπὲρ τὰ ὧδε τῶν ἐπιμελείαν καὶ κρίσεσιν τῶν κλίζομένων δίκτηλα. καὶ Περὶ τῶν τοὺς ἐπισκόπους μὴ ἀπολιμπάνειν τὰ ἰδίων ἐκκλησιῶν. καὶ Περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξζ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Μιλίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καὶ τὰ ὧδε τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν πολλοῖς ὠφελαῦόντες νόμοις, ἐπὶ καὶ ἐτέρᾳ δόμεθα, ὡσὲ τοὺς ἀνακυψάσας τῶν ὑποθέσεων καὶ αὐτὰς ἀναφυομένας δρκεῖν. πολλοὶ γὰρ, ὀνόματι ἔνεκεν, ὡσὲ ποιησιν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ὁρμῆσιν· εἶτα τοιοῦτος οἰκοδομησάμενοι, ὀκ ἐπ φερεπίδα τίθεν) ἢ καὶ δαπάνην αὐτοῖς ἀφορίσαι πρέπουσαν εἰς τὰ λυχνοκήαια, εἰς τε τῶν τῶν ὡσεσεβούντων ἀποτροφὼ, καὶ τῶν ἱερῶν λειτουργιῶν· ἀλλὰ καταλιμπάνουσιν αὐτοὺς ὁ χωμοὶς ὄσας οἰκοδομήμασι, καὶ ἢ καταλυομένας, ἢ πέσης ἱερᾶς λειτουργίας ἐστερημένας.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ὡσὲ πάντων μὲ σκεῦνο γίνεσθαι, ὥστε μηδενὶ παρῆσίαν εἶναι μηδὲ μοναστήριον, μηδὲ ἐκκλησίαν, μηδὲ δίκτηλον οἶκον ἀρχαῖς οἰκοδομεῖν, πρὶν ἂν ὁ τῆ πόλεως θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος παραχωρήσῃ δίκαιόν τε ὁ τῷ τόπῳ ποιήσαντι, καὶ γεγονῶν πῆξαντι, δημοσίαν σκεῖσε ὡσεσεβῶν ποιησάμενον, καὶ τὸ πρᾶγμα φανερὸν ἅπασι κρίνησι. πολλοὶ γὰρ ὑποδυόμενοι κλίζειν δῆθεν δίκτηλες οἴκους, τοὺς ἑαυτῶν θεραπόντων νόσους, ὀκ ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν κλίσας χορηγοῦ, ἀλλὰ πανηλιακῶν ἀτόπων.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε τοὺς τοὺς ἐκκλησίας οἰκοδομεῖσθαι ὀρίζειν ὡσέτερον τὰ ὧδε τῶν σκεύων κατάτασιν τε καὶ κοσμησίαν ὡσοκηκέναι.

Ἐπειτα μὴ ἄλλως αὐτὸν ἐκκλησίαν ὀκ νέαν οἰκοδομεῖν, πρὶν ἂν Ἀθηναῖοι ὡσεσεβεῖν τὸν θεοφιλέστατον ὀρθοεπίσκοπον, καὶ ὁρίσῃ τὸ μέτρον ὅσαν ἀφορίζειν ὡσὲ τε τῶν λυχνοκήαιαν καὶ τῶν ἱερῶν λειτουργίαν, καὶ τῶν ἀδιάφορον ἢ οἶκον σωστήρια, καὶ τῶν τῶν ὡσεσεβούντων ἀποτροφῶν· καὶ, εἴπερ αὐτοκρατὲς ἔχειν δόξειε, ποιεῖσθαι αὐτὸν ὡσέτερον δωρεὰν τὰ ἀφορίζεσθαι μελλόντων, ὅτου τὸ οἶκον οἰκοδομεῖν. Εἰ ῥᾴστοιτο δὲ δρκοῖη ῥᾴ τις ὡσὲ τῶν, ὀνόματι ἢ ἴσως ἐπιτρόπων ἢ καὶ αὐτὸς κλίσης ἐκκλησίας κελεύσῃ, βάλοιτό τι τοιῶν πρᾶξαι, πολλαὶ καὶ ὃν ταύτη τῇ βασιλεύσῃ πόλῃ καὶ ὃν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκκλησίαι τυγχάνουσι, τὰ ὡσοκηκέναι μὲ λειτουργήματα τόποις, κινδυνεύσουσι ἢ καθαιρεσεῖν τοῦ παλαιότητον, ἢ καὶ σμικρᾷ καθεσθῆναι, καὶ ἀπορεῖν ἢ τῶν ἐπιτηδείων τῶν τοιούτων ἐξεργάσασθαι καὶ ἐξέσαι αὐτῷ μίαν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἀποκλεῖσθαι, τοιοῦτο οἰκοδομήσασθαι, καὶ ἐκεῖσθα γνώμῃ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τὰ ὀρθοδόξων ἐπισκόπου τὰ πρέπουσαν κτησθῆναι. ὥστε γὰρ ἔστω αὐτοῦ καὶ ἱερὸν οἶκος κλίσεως κεκλημένος, καὶ μηδὲν οἴκοθεν ὡσεσεβασθῆναι, τῶν ἐξ ἔθους ἀφωρισμένων ἤδη ὧδε τῶν δεσποτικῶν, ἐπιδιδομένων ὧδε τῶν καὶ ὡσέτερον ταῦτα χορηγούντων.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἐπισκόπων τῶν τοῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις μὴ ὡσοκαρτερούντων.

Κακεῖνο χαμαὶ θεσπίζομεν, ὥστε κτῆνος τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν φοιτησάντα νόμον, τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τοῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις ὡσοκαρτερεῖν, καὶ μὴ καταλιμπάνειν μὲ αὐτοὺς, χρόνου ἢ πολιὰ συζυγίαν Ἀθηναίων, ἢ ἀναγκάζειν τοὺς κτῆνος χρέων οἰκονόμους δαπάνας αὐτοῖς ἐκπέμπειν ἐκ τῶν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας· ἀλλὰ δαπανᾶν μὲ αὐτοὺς ἐκεῖθεν, ταύτῃ ἢ ὡσοκαρτερεῖν σὺν ἀνέχεσθαι. Θεσπίζομεν τοίνυν, ἢ παρ' ἡμῶν ἤδη κειμένην νόμον ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν μένοντα ἰσχύειν, εἴπερ ἀπολειφθείη ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῶν ἐκκλησίας τῶν αὐτῶν πλείονα χρόνον, μηδεμιαν αὐτοῦ τέλεσθαι δαπάνην ἐκ τῶν χώρας, ἀλλ' ἐκείνην μὲ ὧδε πράξεις δύσεσθαι καὶ ὧδε τῶν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν δαπανᾶσθαι, αὐτὸν ἢ συζῆσθαι πλειόνων μὴ καὶ δαπάνας τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησίαν βαρυνεῖν ὡσόδηλον ὄν, ὡς εἰ πολιὰ χρόνον ἀπολειφθείη, τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐπ' αὐτοῖς νομοθετηθέντα κρατεῖσθαι.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν ἀκινήτων τῶν ἐκκλησίας πραγμάτων ἐκποιήσεως.

Ἐπειδὴ ἢ ἐτύχομεν ἤδη νομοθετήσαντες, ὥστε, εἴ τις τῶν τοῖς ἐπαρχίαις ἐκποίησις ἀκινήτων ἐκκλησιαστικῶν μέλλοι πραγματον γίνεσθαι, καὶ δέκρετον τοιοῦτον ὡσφέρειν, (καθάπερ ἢ πρῶην φοιτῆσασα παρ' ἡμῶν λεγὰ Ἀθηναίας) πρᾶττεσθαι ἢ τὸ δέκρετον μὴ μόνον παρῆν ὧδε θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τῶν πόλεως, καὶ ὧδε αὐτῷ κλήρῳ, ἀλλὰ καὶ ὧδε τῶν μητροπόλεως ἐπισκόπου· ἐ μέλλει σκεῖνο ὡσοτενομοθέτηθ), ὥστε εἴπερ ὁ τῶν μητροπόλεως ἀγιωτάτου ἐπίσκοπον μέλλοι πολεῖν, ἤτοι οἱ τῶν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τῶν αὐτῶν δύλαξέστατοι οἰκονόμοι, τὶ δέοι γίνεσθαι καὶ τῶν ὡσίβεμεν, ὥστε δύο ὄν τῶν ἴσα αὐτὸν συνόδῳ τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων, ὡς ἂν ἔλοιτο, τούτοις ὡζηγήσθαι, καὶ τῶν ἄλλης ἁπάσης ὡζητη-

ventibus forte teſtatoribus non ſunt mutata: maneant etiam ſic inſtitutiones, quæ ab initio ſecundum tunc certas extantes factæ ſunt leges, propriam virtutem habentes, & non accuſandæ eo quod tempore quo [1] ſupervixerunt illi, eas non mutaverunt. Non enim omnia ſunt in nobis, nec ſemper quibuſdam tempus fit teſtandi repente, plerumque enim incidunt hominibus mortes, teſtandi eis poteſtatem auferentes. Quamobrem ab initia factum recte, eo quod non fuerit mutatum, non arbitramur poſtea mutari, aut aliquo modo infringi: ſed immutatum manere quæ tunc placuit teſtatoribus ſententiam, validæque ſervari. Erit namque abſurdum, ut quod factum [2] eſt recte ex eo quod tunc non erat factum, poſtea mutetur. §. 5. Collective igitur dicendum, percipiant filii relictas ſibi (ſi ita contigerit) à patribus tres uncias ex teſtamentis ita factis, aut ante legis poſitionem, aut poſt poſitionem legis, antequam hæc tamen apud judices innoteſcerent. Si vero adjectum ſit teſtamentis, oportere quod reliquum eſt, eis impleri, ſecundum quod tunc legibus debebatur: hoc percipiendum ſecundum antiquas leges: ut ſi quid deeſt tribus unciis, ſecundum illas ſupplementum fiat, non in quadriuncio, quod poſtea quidem ſancitum eſt, nondum tamen tunc agnitum.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem: præceptis propriis tua eminentia omnibus faciat manifeſta, & qui in hac maxima civitate, & qui foris inhabitant: quatenus omnibus fiant palam quæ à nobis pro omnium cautela ſancita ſunt. Dat. Kal. Mart. *Conſtantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Auguſt. Anno xi. [3] IOAN. V. C. Cons.

TIT. XXII.

UT NULLUS [4] FABRICET ORATORII DOMOS PRÆTER VOLUNTATEM EPISCOPI. ET UT DEPUTET PRIUS QUÆ CIRCA DILIGENTIAM ET STATUM FABRICARUM ORATORII SUFFICIANT. ET UT EPISCOPI [5] NON DESINT SUIS ECCLESIIS. ET DE ALIENATIONE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM [6].

NOVELLA CONSTIT. LXVII.

Idem Imp. Juſtinianus Auguſt. Mennæ ſanctiſſ. & beatiſſ. archiepiſcopo Conſtantinopolitano, & univerſi ejus tractus patriarcha.

PRÆFATIO.

Ea quæ de ſanctiſſimis eccleſiis ſunt, multis comprehendentes legibus, adhuc etiam alia lege egemus, ad exorta negotia, & rurſus emergentia ſufficiente. Plurimi namque nominis [7] cauſa, non ad opus ſanctiſſimarum eccleſiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, ut expenſas quoque eis deponant decentes, & ad luminaria [8] & ad obſervantium alimenta, & ad ſacra [9] miniſteria: ſed deſerunt eas etiam in nudis ædificiis conſtitutas, & aut deſtruendas, aut omnino ſacro miniſterio defraudandas.

CAP. I.

Sancimus igitur præ omnibus quidem illud fieri, & nulli licentiam eſſe, neque monaſterium, neque eccleſiam, neque orationis domum incipere ædificare, antequam civitatis Deo amabilis epiſcopus orationem [10] in loco faciat, & crucem [11] figat, publicum [12] proceſſum ibi faciens, & cautam manifeſtam omnibus ſtatuens. Multi enim ſimulantes fabricare quaſi orationis domos, ſuis medentur languoribus [13], non orthodoxarum eccleſiarum ædificatores facti, ſed ſpeluncarum [14] illicitarum.

CAP. II.

Ut [15] qui eccleſias ædificant, prius definiant quæ ad curam & conſtitutionem ejus & conſervationem pertinent.

Deinde non aliter quempiam eccleſiam ex novo ædificare, priuſquam loquatur ad Deo amabilem epiſcopum, & definiat menſuram quam deputat & ad luminaria [16] & ad ſacrum miniſterium, & ad incorrumpendæ [17] domus cuſtodiam, & obſervantium [18] alimenta: & ſi ſufficienter habere videtur, faciat prius [19] donationem eorum quæ futura ſunt deputari: & ita domus ædificetur. Si autem non ſufficiat quidem aliquis ad hoc nomen [20] forte deſiderans, quo & ipſe fabricator eccleſiæ vocetur, & vult aliquid tale facere (multæ enim & in hac regia civitate, & in provinciis eccleſiæ ſunt, in quibus competenti quidem adminiſtratur modo, periculum vero ruinæ patiuntur per vetuſtatem aut etiam parvæ conſtitutæ ſunt, & inordinatæ ſecundum deſiderium eorum qui in eis deputati ſunt) licebit ei unam [21] talium eccleſiarum accipienti hanc ædificare: & hic voluntate Deo amabilis orthodoxorum epiſcopi res agenda eſt: ſic enim poterit & ſacræ domus fabricator vocari, & nihil de ſuo ſuperexpendere: deputatis jam circa hoc expenſis oblatis ab eis, qui etiam prius has expendebant.

CAP. III.

De epiſcopis non reſidentibus in propriis eccleſiis, ſic [22] Juliani epitomator.

Illud quoque ſancimus, quatenus ſecundum jam à nobis prolatam legem [23], Deo amabiles epiſcopi in ſuis eccleſiis maneant, & non relinquant quidem eas, tempus vero multum hic [24] morentur, & cogant per provincias œconomos expenſas [25] ſibi tranſmittere, & ſanctiſſima eccleſia expendat, quod & ipſe inde ei obſervare non patiatur. Sancimus igitur jam à nobis poſitam legem in ſua manere virtute. Si vero defuerit Deo amabilis Epiſcopus eccleſiæ ſuæ amplius tempus, nullam ei mitti expenſam de provincia: ſed illam quidem circa actus pios & ſanctiſſimam eccleſiam expendi: ipſum vero hic errantem [26] non expenſis ſanctiſſimam eccleſiam prægravare: cum certum ſit, quod ſi plurimo tempore defuerit, quæ jam à nobis ſuper eiſdem ſancita ſunt, valebunt,

CAP. IV.

De alienatione rerum eccleſiaſticarum immobilium.

Quoniam vero contigit jam nos ſanxiſſe [27], ut ſi qua in provinciis alienatio rei immobilis Eccleſiaſticæ facienda eſt, ſecundum decretum hanc procedere, ſicuti dudum prolata à nobis conſtitutio dicit: agi vero decretum [28] non ſolum præſente Deo amabili epiſcopo civitatis, ejuſque clero, ſed etiam metropoleos epiſcopo: nec non & illud inſuper eſt ſancitum, ut ſi metropoleos ſanctiſſimus epiſcopus futurus eſt venundare, ſive ejus eccleſiæ ſanctiſſimi œconomi, quid oporteat fieri: etiam hoc adjicimus, ut duo ex ſynodo quæ ſub eo eſt, Deo amabilium epiſcoporum, quoſcunque elegerit, ipſi intersint, & alia omni obſervatione cuſtodita quæ jam ſancita eſt, præſentia duorum Deo amabi-

1 Ignorantia teſtarium conſtitutionum non ſupina, exciſat omnis ſolemnitatis nova conſtitutione introducta.

2 Quod recte factum eſt tolleratur, ſi is qui fecit, ignoravit melius fieri poſſe.

3 Legendum videtur XII ut Novella ſuperior id eſt, anno 538.

4 De his qui eccleſiam vel oratorium ædificare volunt. *Jul conſt.61.* De his qui templa ædificant, *Index Regiæ.* huc pertinet *c.1. & 2. ſ. eod.* adde *Nov.11 c.20. c.11. & 7 ſ. eod.*

5 Si epiſcopus multum tempus ab eccleſia ſua defuerit. *Jul. ibid. num.211.* Ne epiſcopi, eccleſiis ſuis aberrent *Index Regiæ.* huc pertinet *c.3 ſ. eod.*

6 *Jul ibid.n.212.* præcipitum, *Index Regiæ.* huc pertinet *c.4. ſ. eod.*

7 Id eſt, ut nomen aliquod ſibi comparent.

8 Vide *c.2. ſ. eod.*

9 Ἱερὸν λειτούργιον, de qua dixi *d. Novell 58.* Gal. *la Meſſe.*

10 Auſpicia futuræ orationis domus, orationes & vota.

11 Σταυρὸν πῆξαι-το. hinc σταυροκηγία, *Nov. 131. c.7.* adde *Nov Leon. 14.*

12 Δημοσίαν πρέσβειαν. *Scrimg.* litanias *l.3 C. de haret.* ſupplicationem *proceſſion,* addo *Novell.123.c.3 & 32.*

13 Ἑαυτῶν θεραπόντων νόσους, id eſt ſuis ut infirviant morbis hoc faciunt, id eſt, multi ædificant templa ad illicitos & hæreticos conventus, & eſt re vera hæreſis, animi morbus.

14 Hæreticorum templa ſpeluncæ illicitæ.

15 *Nov.123.c.18.*

16 Λυχνοκήαιων uſitatum erat in Oriente cereos in eccleſiis accendi, præſertim dum legebantur ſcripturæ, Hieronymo teſte. Cerei quoque & funalia præferebantur in funeribus ab acolythis, *Nov.59.c.2. c.5. in fin. Scrimg.*

17 Ἀδιάφθορον οἶκον συντήρησιν.

18 Τῶν προσεδρευόντων. *Scrimg.* eorum qui ibi deſerviunt *Julian. Galli, qui deſervent.*

19 Quæſtio de dotis eccleſiaſticæ modo ac quantitate, templi ædificandi quæſtionem præcedit

20 *In pr. ſ. eod.* adde *l.ult. in fin. ff. de oper. publ.*

21 Oratoria vetera ac prope deſtituta, arbitrio epiſcopi, privatus ſuo adjecto nomine poteſt reparare.

22 Imo ita, ſi epiſcopus multum tempus ab eccleſia ſua deſuerit.

23 *Novell.6 c.2*

24 Id eſt, in comitatu principis.

25 Redituum eccleſiaſticorum curam penes œconomos fuiſſe hinc colligas.

26 Vagus & aberrans epiſcopus, expenſis eccleſiæ non eſt alendus.

27 *Novell. 46.*

28 *Nov.7. cap.9.* Præſidis ſc. quod hodie remiſſum eſt. *Novell. 120.*

amabilium episcoporum adjiciatur: ut secundum se videatur cum sua synodo rem agere: & sicut ipse rem facit credibilem [1] & sufficientem ei qui sub eo constitutus est, dum præsens est: ita & ipsi quæ sub eo est synodus præsens, per duos Deo amabilium episcoporum videbitur rem præbere cautissimam, sumentem ex hujusmodi synodo testimonium.

EPILOGUS.

†. Hanc itaque nostram legem, & ad sedem tuæ beatitudinis, & ad cæteros sanctissimos patriarchas missam, ipsi per literas proprias sub vos metropolitis facietis manifestam, ut illi palam faciant sub se constitutis episcopis: ut nullum lateant quæ à nobis constituta sunt. Dat. Kal. Maji CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. A. Ann. XII. JOANNE V.C. CONS. [2].

TIT. XXIII.

UT CONSTITUTIO SACRATISSIMI IMPERATORIS DE SUCCESSIONIBUS NUPTIALIUM [3] LUCRORUM, QUÆ APÆDIÆ, ID EST NON EXSTANTIUM LIBERORUM, LUCRA INTRODUCIT, OBTINEAT IN HIS FACTIS, QUÆ ACCIDERUNT POST CONSTITUTIONEM: IN HIS AUTEM FACTIS, QUÆ IPSAM PRÆCESSERUNT, LEONIS CONSTITUTIO LOCUM HABEAT.

NOVELLA CONSTIT. LXVIII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

SCimus Leonis [4] piæ memoriæ constitutionem de his scriptam, qui ad secundas perveniunt nuptias, sive viri sint, sive fœminæ, & nuptiale lucrum procreatis ex illo matrimonio liberis sanctè custodientem, & eum qui ita lucratur solius usufructus dominum facientem: dominium autem illis conservantem, & jubentem ut si quidem filii vel nepotes moriantur nullo superstite, per quem, qui ad secundas nuptias transiit, dominio privetur: tunc immota & solida apud lucrantem etiam perveniat dominii utilitas.

CAP. I.

IPsam nos nuper [5] correximus, alia quidem statuentes, volentesque ut heredes mortuorum liberorum vel nepotum, sive parentes sive alii quicunque sint, habeant inde aliquod subsidium, lucrenturque etiam jure dominii per eorum mortem quantum ex pacto non existentium liberorum erant lucraturi: reliqua vero pars ad heredes filiorum vel nepotum qui mortui fuerunt, perveniat: nihil enim à nobis occasione ususfructus immutatum est. §. 1. Hæc itaque & nunc, & in omne tempus obtinere volumus, præterquam in his filiis qui mortui fuerint ante nostram constitutionem. Postquam enim prævenit lucrum solidum jam adjectum ei qui ad secundas pervenit nuptias, liberis ante legem mortuis, nequicquam laboraverit nostra lex circa ea quæ lex [6] piæ memoriæ Leonis antevertens sub suam redegit potestatem. Itaque non solum filiis aut nepotibus non existentibus secure habebunt, quæ lucrati fuerunt, sed & si quid eorum apud alios est, secundum jus quod dominis competit, evincent. Hæc igitur brevi lege comprehendentes, hujusmodi dubitationes tollimus, ne assidue super causis molestiam patiamur: sed lege hæc communi recolentes, his liberemur turbis, volentes servari formam quæ nostram legislationem præcessit, ei qui ante eam beneficio affici meruit.

EPILOGUS.

†. Tua itaque excellentia quæ à nobis hac de re constituta sunt in hunc modum omnibus manifesta propriis præconiis & programmatis efficere studeto. Dat. VIII. Kalend. Jun. Imp. Dom. JUSTIN. PP. A. Anno XII. [7] JOANNE V.C. CONS.

TIT. XXIV.

UT OMNES OBEDIANT JUDICIBUS [8] PROVINCIARUM [9] ET IN CRIMINALIBUS, ET IN PECUNIARIIS, ET IBI NEGOTIA EXAMINENTUR, NULLO EXCEPTO PER PRIVILEGIUM: NEC HUC CONVENTI DEDUCANTUR, NISI SACRA PRAGMATICA FORMA EXHIBERI QUEMPIAM JUSSERIT.

NOVELLA CONSTIT. LXIX.

Imp. Just. Aug. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

UNam quidem esse omnium perfectissimam [10] virtutem arbitrandum est hominibus, quæ jura omnibus distribuit: hæc est ex causa cognominata justitia [11]. Etenim unamquamque aliarum virtutum nisi [12] subsequantur hujus bona, fiet nihil horum quæ competunt: itaque nec fortitudinem [13] quæ non est cum justitia, laudabimus: cum scilicet patria [14] lingua fortitudinem [15] in armis, virtutem appellet [16] solum: & si quis ab ea justitiam subtrahat delictorum solummodo, non quorundam bonorum fiet occasio, quam in nostris provinciis intuentes contemni, lege placenti Deo eam corroborare, & ad fortitudinem decentem reducere judicavimus oportere. Plurimorum namque alli quidem literas sacras, alii privilegia, alii pragmaticas formas, alii præcepta judicum, quidam alias ex aliis adinvenientes occasiones sibi peragunt peccandi: quidam in provinciis & extra eas litigare simulant. Qui enim in quolibet loco male patitur, aut aliquod suorum amittit, aut de terminis terræ litigat, aut de proprietate [17], aut de possessione, aut de hypotheca, aut de alio quocunque [18]: quomodo valebit in alio loco probationes horum quæ pertulit exhibere? hæc enim agentes, ostendentesque potentiam solam & fortitudinem, ita juste credentes talia machinantur: & hæc homines perpetrant tanquam perpetuam virtutem habituros se confidentes, & non respiciunt ad millia & decies millia exempla, quia sero tandem & in personis numerabilibus ex potentibus videmus potentes procedere, & ex divitibus divites: in omne autem ævum pene ex [19] potentibus processerunt inanes, ex divitibus autem pauperes: dum patrum injustitiam soboles est secuta: & non cogitant neque reputant, quoniam quod ipsi quasi per se machinantur potestatibus utentes: hoc forsan contra eos qui ex eis procreantur, agunt: non eadem potentia sequente sobolem, quæ illos sequitur.

CAP. I.

HÆc [20] considerantes, præsentem ponere legem existimavimus oportere: & præcipimus omnibus in provinciis judicibus quicunque nostris obediunt sceptris in universa ditione, & quæ ascendentem videt: & quæ occidentem Solem, & quæ ex utroque est latere: ut unusquisque in [21] qua provincia deliquit, aut in qua pecuniarum aut criminum reus fit, sive de terra & [22] de terminis, sive de proprietate,

1 Quod fit ab episcopo præsente metropolitano vel duobus episcopis à metropolitano transmissis, idonee fieri censetur.
2 Id est, anno Christi 538.
3 De constitutione Imperatoris, quæ lata est de lucro ex morte liberorum contingente per pacta dotalia, *Jul. const.* 62. De constitutione successionum in lucra nuptialia, *Index Reginæ*.
4 *l.* 6. §. 1. *C. de secund. nupt.*
5 *Novell.* 2. *c.* 3.
6 *d. l.* 6.
7 Id est, anno 538.
8 Judices hic sunt provinciarum rectores & præsides. *Goth.* Vid. in hanc Novell. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 16. Adde *auth. qua in provincia.* Cod. *Ubi de Crimine ag. oport. l.* 6. *ff. de Evict.* ANS.
9 De jurisdictione præsidum provinciarum, *Jul. const.* 63.
10 Τελειοτάτην *Scrim.* eandem Justitiam Aristoteles vocat κρατίστην τῶν ἀρετῶν καὶ τελείαν μάλιστα ἀρετήν, 5. *Ethicor.*
11 *Nov.* 30. *c.* 9. §. 1.
12 Honestum nihil esse potest, quod justitia vacat. *Cic.* 1. *de off.*
13 Elatio animi, si justitia vacat, immanitas: scientia remota à justitia, calliditas potius quam sapientia est appellanda. vid. *Cic.* 1. *de off.*
14 Lingua patria hic est lingua Latina. *Nov.* 12. *c.* 2. *Nov.* 30. *c.* 5. adde *Plut. in Coriolano. Cic.* 2. *Tuscul.* vide *Petr. Fabr.* 1. *semest.* 10.
15 Ἰσχὺν *Scrimg.* quæ eadem est cum ἀνδρείᾳ.
16 Virtutis vocabulo apud Romanos frequentissime significatur fortitudo hinc virtus militaris, id est, fortitudo, *l.* 1. §. 6. *ff. de postulando: l.* 4. *ff. de his qui not. l.* 21. *ff. de captivis: l.* 12. *Cod. de captivis.* virtutis ornatus, id est, belli. *Mamertinus in Panegyrico ad Maximianum.* Plura & prope innumera hujus rei exempla vide apud Petrum Fabrum *d. loco.* ubi inter cætera monet ex Apuleio & Marcellino & aliis Grammaticis ἀρετὴν dici ἀπὸ τοῦ ἄρεως: id est, à Marte: adde *Arist.* 1. *Polit.* 9.
17 Res nobis utilitatem præbet vel proprietate, vel possessione, vel hypotheca, vel jure.
18 Jure scil. ut sunt servitutes.
19 Vid. *Hesiodum vers.* 5. & 6. libro Opera & dies.
20 Hinc sumpta est Authentica, *Qua in provincia*, *C. ubi de criminib.*
21 Forum sortitur reus ubi delinquit. *l.* 3. *in fin. ff. de offic. præsid. l.* 54. *in fin. ff. de procurat. l.* 2. §. 4. *l.* 19. §. 2. *l.* 36. *in fin. l.* 45. *ff. de jud. l.* 2. *C. ubi de ratiociniis: & toto tit. ubi de crim.* N. 8. *c.* 8. *in fin. l.* 7. §. 4. *ff. de accus. l.* 28. §. 15. *ff. de pœn. l.* 3. *ff. de re mil.*
22 Separari vindicationem finium à vindicatione dominii hinc collige, ut *l.* 10. *C. de evict.*

ρήσεως φυλαττομένης τῆς ἤδη παρ' ἡμῶν νομοθετηθείσης, τὸ τῆς παρουσίας τῶν δύο θεοφιλῶν ἐπισκόπων προστεθῆναι, ἵνα καθ' αὐτὸν δοκοίη μετὰ τῆς ἑαυτοῦ συνόδου τὸ πρᾶγμα πράττειν· καὶ ὥσπερ αὐτὸς τὸ πρᾶγμα ποιεῖ πιστὸν καὶ αὐτάρκες τῷ ὑπ' αὐτὸν τεταγμένῳ παραγινόμενος, οὕτω καὶ αὐτῷ ἡ ὑπ' αὐτὸν παραγινομένη σύνοδος διὰ δύο τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων δόξειεν τὸ πρᾶγμα ποιεῖν ἀσφαλὲς, τὴν ἐκ τῆς ἱερᾶς ταύτης συνόδου προσλαμβάνον μαρτυρίαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τοῦτον δὲ ἡμῶν τὸν νόμον πρός τε τὸν θρόνον τῆς σῆς μακαριότητος, πρός τε τοὺς λοιποὺς ἁγιωτάτους πατριάρχας καταπεμπόμενον αὐτοὶ διὰ γραμμάτων οἰκείων τοῖς ὑφ' ὑμᾶς μητροπολίταις ποιήσητε φανερόν· οἱ δὲ δῆλον καταστήσουσι τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόποις, ὥστε μηδὲν διαλαθεῖν τῶν παρ' ἡμῶν [illegible] Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. JOHANNE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κγ'.

Ὥστε τὴν διάταξιν τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, τὴν ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς τῶν γαμικῶν κερδῶν τὰ ἐξ ἀπαιδίας εἰσάγουσαν κέρδη, κρατεῖν ἐν τοῖς μετὰ τὴν διάταξιν συμμείνασι φάκτοις, ἐπὶ δὲ τοῖς πρὸ αὐτῆς τὴν Λέοντος διάταξιν χώραν ἔχειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξη'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΣμεν τὴν Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης διάταξιν, τὴν γεγραμμένην ὑπὲρ τῶν εἰς δευτέρους ἀφικνουμένων γάμους εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ γάμου κέρδος τοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ γάμου παισὶν ὁσίως φυλάττουσαν, καὶ μόνης τῆς χρήσεως τὸν κερδάναντα κύριον ἀποτελοῦσαν, τὴν δεσποτείαν δὲ ἐκείνοις τηροῦσαν· ὡς εἴγε οἱ παῖδες καὶ ἔγγονοι τελευτήσαιεν, οὐκ ὄντος τὸ λοιπὸν οὐδενὸς τοῦ δι' ὃν ὁ τοῖς δευτέροις ὁμιλήσας γάμοις τῆς δεσποτείας ἐστέρηται, μένειν βουλομένην ἀναφαίρετόν τι καὶ ὁλόκληρον παρὰ τῷ κερδάναντι καὶ τὴν ἐκ τῆς δεσποτείας ὠφέλειαν.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑύτην ἡμεῖς ἔναγχος ἐπηνωρθώσαμεν, ἄλλα τε διατυπώσαντες, καὶ βουλόμενοι τοὺς κληρονόμους τῶν τελευτησάντων παίδων ἢ ἐγγόνων (εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἕτεροι τινὲς) ἔχειν ἐκεῖθεν τινὰ βοήθειαν, μόνου τοῦ ἀπὸ τελευτῆς ἐξ ἀπαιδίας συμφώνου μένοντος καὶ κατὰ δεσποτείαν παρὰ τῷ κερδάναντι· τοῦ λοιποῦ δὲ ἐπὶ τοὺς κληρονόμους τῶν τελευτησάντων παίδων ἢ ἐγγόνων ἰόντος, κατ' οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν τοῦ τῆς χρήσεως λόγου καινισθέντος. §. α'. Ταῦτα τοίνυν καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον κρατεῖν βουλόμεθα, πλὴν εἰ μὴ ἔτυχον οἱ παῖδες, πρὶν ἢ τεθῆναι τὴν ἡμετέραν διάταξιν, τετελευτηκότες. ἐπειδὴ γὰρ ἔφθη τὸ κέρδος ὁλόκληρον ἤδη προστιθέμενον τῷ τοῖς δευτέροις ὁμιλήσαντι γάμοις, τῶν παίδων πρὸ τοῦ νόμου τελευτησάντων, οὐκ ἂν ὁ ἡμέτερος νόμος ἐκεῖνα περιεργάζοιτο ἅπερ ὁ προλαβὼν νόμος Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πεποίηκεν ἐξουσίαν· ὥστε οὐ μόνον παίδων ἢ ἐγγόνων οὐχ ὑπόντων ἀσφαλῶς ἕξουσιν ἅπερ ἐκέρδαναν, ἀλλ' ἤδη κἂν εἴ τι τούτων παρ' ἑτέροις ἐστὶν, κατὰ τὸν δεσπόταις πρέποντα τρόπον ἐκδικήσουσι. §. β'. Ταῦτα τοίνυν νόμῳ βραχεῖ περιστείλαντες, τὰς τοιαύτας ἀμφισβητήσεις ἀναιροῦμεν, ἵνα μὴ διηνεκῶς ὑπὸ τῶν αἰτιῶν ἐνοχλοίμεθα, ἀλλὰ νόμῳ ταῦτα ἐναποθέμενοι κοινῷ, τῶν τοιούτων ἀπαλλαγείημεν ὄχλων, τὸ πρὸ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας σχῆμα φυλάττεσθαι βουλόμενοι τῷ πρὸ ταύτης εὐηργετημένῳ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ κατὰ τοῦτο ἡμῖν παραστάντα τὸν τρόπον ἅπασι φανερὰ δι' οἰκείων κηρυγμάτων καὶ προσταξέων καταστησάτω. Dat VIII Kal. Jun. Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. JOHANNE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κδ'.

Περὶ τοῦ πάντας ὑπακούειν καὶ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐπὶ ἐγκλήμασι καὶ ἐπὶ χρήμασι· κἀκεῖ τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι, μηδενὸς ἐξῃρημένου ἀπὸ προνομίου τινὸς, χωρὶς θείου πραγματικοῦ τύπου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξθ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινοπολίταις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΙαν εἶναι πασῶν τελεωτάτην ἀρετὴν ὑποληπτέον ἐν ἀνθρώποις τὴν τὰ δίκαια πᾶσι βραβεύουσαν, φαμὲν δὴ τὴν τοῦ πράγματος ἐπώνυμον δικαιοσύνην. καὶ γὰρ ἑκάστῃ τῶν ἄλλων ἀρετῶν εἰ μὴ παρακολουθοίη τὰ ταύτης ἀγαθὰ, γένοιτο ἂν οὐδὲν τῶν προσηκόντων. τοιγαροῦν οὐδὲ ἀνδρείαν τὴν μὴ μετὰ δικαιοσύνης, ἐπαινέσομεν, καίτοιγε ἡ πάτριος φωνὴ τὴν ἐν ὅπλοις ἰσχὺν ἀρετὴν ὀνομάζει μόνην· εἰ δέ τις αὐτῆς τὸ δίκαιον ἀφέλοιτο, πλημμελημάτων ἀφορμὴ μόνον, οὐ μήν τινος γένοιτο ἂν τῶν βελτιόνων, ταύτην ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ὁρῶντες παρεωραμένην, νόμῳ θεῷ προσήκοντι ἀναρρῶσαι καὶ πρὸς ἰσχὺν πρέπουσαν ἀναγαγεῖν ᾠήθημεν χρῆναι. πολλοὶ γὰρ οἱ μὲν γράμματα θεῖα, οἱ δὲ προνόμια, οἱ δὲ πραγματικοὺς τύπους, οἱ δὲ προστάξεις ἀρχικὰς, οἱ δὲ ἄλλας ἐξ ἄλλων εὑρίσκοντες προφάσεις, ἑαυτοῖς κατασκευάζουσι τὸ πλημμελεῖν μὲν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἔξω δὲ ἐκείνων δικάζεσθαι προσποιεῖσθαι. ὁ γὰρ ἐπί τινος τόπου παθὼν κακῶς, ἤ τι τῶν οἰκείων ἀποβαλὼν, ἢ περὶ ὅρων γῆς δικαζόμενος ἢ περὶ δεσποτείας, ἢ περὶ νομῆς, ἢ περὶ ὑποθήκης, ἢ περί τινος ἄλλου, πῶς ἂν ἰσχύσειεν ἑτέρωθι τόπῳ τὰς ἀποδείξεις ὧν ἔπαθε παρασχεῖν; οἱ γὰρ ταῦτα πράττοντες, δύναμιν ἐνδεικνύμενοι μόνην καὶ ἰσχὺν οὐ τῷ δικαίῳ πιστεύουσαν, τὰ τοιαῦτα τεχνάζουσι. καὶ ταῦτα ἄνθρωποι δρῶσιν, ὡς διηνεκῆ τὴν δύναμιν ἕξειν πιστεύοντες, καὶ οὐκ ἀποβλέπουσιν εἰς τὰ πολλὰ καὶ μυρία παραδείγματα. ὅτι ποτὲ ὀψὲ καὶ μόλις καὶ ἐν προσώποις εὐαριθμήτοις ἐκ δυνατῶν εἴδομεν προϊόντας δυνατοὺς, καὶ ἐκ πλουτούντων πλουτοῦντας, τὸ δὲ ἐπίπαν σχεδὸν ἐκ μὲν δυνατῶν προεληλυθότας ἀσθενεῖς, ἐκ πλουτούντων δὲ πένητας, τῆς τῶν πατέρων ἀδικίας τοῖς ἐξ αὐτῶν κατακολουθούσης. καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν οὐδὲ λογίζονται ὡς ὅπερ αὐτοὶ δῆθεν ὑπὲρ ἑαυτῶν μηχανῶνται ταῖς δυνάμεσι χρώμενοι, τοῦτο ἴσως κατὰ τῶν γινομένων ἐξ αὐτῶν πράττουσιν, οὐ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἐπακολουθούσης δυνάμεως.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα ἐννοήσαντες, τὸν παρόντα θεῖναι νόμον ᾠήθημεν χρῆναι· καὶ παραγγέλλομεν πᾶσι τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις οἰκοῦσιν, ὁπόσοι τῶν ἡμετέρων κατακούουσι σκήπτρων ἐπὶ τῆς ὑπηκόου πάσης, τῆς τε εἰς ἀνίσχοντα βλεπούσης, τῆς τε πρὸς δυόμενον ἥλιον, τῆς τε ἑκατέρωθεν οὔσης. ὥστε ἕκαστον ἐφ' ἧς ἐπαρχίας πλημμελεῖ, ἢ ἐφ' ἧς χρημάτων ἢ ἐγκλημάτων ὑπεύθυνος γίνεται, (εἴτε περὶ γῆς ὁρίων, εἴτε περὶ δεσποτείας, εἴτε περὶ νομῆς, ἢ ὑποθήκης, ἢ περὶ ἑτέρας οιασδήποτι

ἄλλοτι σοφράσεται) ὁμοίως ἢ ταῖς ἐνδίκοις ὑπαρχούσαις τῶν δικῶν ἢ τοῖς σὺν ἡμῖν νομοθέταις πᾶσιν ἅπασι, εἰρημένον ἐν ὁμοίῳ, οὐκ ἢ μὴ καθαρῶς ἢ ὡς ἡμεῖς αὐτὸ διεσκεμμεθα. ἀλλὰ μᾶλλον ζητεῖν ὑπερβολὴν πλουσιότητι. εἴπερ γὰρ μεγάλων τε καὶ πλουσίων ἐστὶν ἢ τὰ σωματεῖα, ἀρκεῖ πᾶσι τρόποις ἐπ' αὐτοῖς ἢ σωφρονίζειν εἶναι ἢ γραφὴν, εἰ ἐνδέοιεν, ἢ ἐξέτασιν ἐπιχώριον, ἀφ' ἧς τὸ σφάλμα ἐλήλεγκται. εἰπὲ ἐπὶ σμικρῷ τε ὁμοίως πλημμελοῦν, μοῦζον ἐπὶ τὸ ἄκρατος ἐμπεσεῖν εἰ μηδὲ ἐπὶ τοῖς βεβηκόσι τὰ δίκαια ἁπλωσειεν, ἀλλ' αἰσχρῶς μοιχὸς τὴν ἀλλοδαπὴς χώρας οἰκείσ τὰ αὐτοῦ ἄρχῃ, ἢ σφετέρων ἀλλοδαπὸς, ἀφ' ἧς δεῖ παφύγω, δεῖ ἐπὶ τ χώρας ἴσως, ἀφ' ἧς τὸν ἰχνῶ τὸν οἰκεῖον ἢ ἀφ' ἧς ἀδίκειτο τὸν αὐτὸν, μεταπλεῖν δίωκ ἀσυκήτους. τί γὰρ ἂν εἴη χειμαίνοιτο, ἢ τ ἀδικηθέντα τυχὸν ἢ σφὲ αἱφαίρεσιν βοὸς, ἢ ἵππε, ἢ τ ὑποζυγίων τινος, ἢ βουκόλου τινὸς, ἢ (ἵνα τέλος εἰπωμεν) κατοικιδίας ὀρνίθ. τοῦτον ἀναίσχυντον μὴ καθ' ὧν ἀφῆκεν χώρων δικαζόντα, ἀλλ' ἀλλαχόσε ἐρᾶν, κακεῖσε τὰς ἀποδείξεις ὧν ἔπαθεν ἀπαιτεῖν, καὶ ἢ παλαμᾶσθαι ὑπερβάντι τὸν διακοπὸν τ ἢ πράγματ ἀπτιμώτους, ἢ τὸν λαὸν ἐπάζοντα φέρειν; ἀφεῖναι ἡμῖν πολὺ τ σωφρονέστερον ἐφ' ἑκάστης ἐστὶ καὶ γὰρ τοιαύτας αἰτίας εὐοχλήσομεν μικρὰν ἕνεκα σοφάσεων, αὐτοί τε πολλὰς ὑπερβάντες ὀχλήσ, ὁρῶντές τε πολὺ μᾶλλον ἀνδρῶν, πολὺ γυναικῶν σὺν τ οἰκείων τέκνων ἐξαναστάντων, καὶ εἰς τοῦτον ἀφικνουμένων τὸν δίδαιμονα πόλιν. ὧν οἱ μὲν πλείστοι καὶ μεταστῆναι καὶ ἐφικνίζεσθαι τὸν πεζαίπλουν ἢ ἐπὶ τούτῳ ζημίᾳ.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ παφόντων ῥίων.

ΕΙ μὲν ἐν ἑνὶ δημοῦ ἄμφω τῇ χώρᾳ, ὁ, τι ἐναγὲς, ὅ, τι ἐναγισμὸς, μηδαμοῦ εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν τὸ πρᾶγμα ἐλήλυθ, μηδὲ εἰς τοῦτον τὸν δίδαιμονα πόλιν, μήτε ὁκ ἀφορμὴ πίεις, μήτε ὁκ κελεύσεως, ἀλλ' αὐτόθι τέμενος. Εἰ δ' ὁ μὲ παφεῖναι, ὁ δ' ἄπεσιν, ὁ δ' παφὼν ὁκ τ οἰκίας δ' μὴ παφεῖτ ἀδικεῖτα· ὁ αἰτίας χείδων πᾶσι τρόποις αὐτὸς ὁ τὸν ἀδικίαν πεπραχώς, εἴτε φεφτὸς, εἴτε μισθωτὸς, εἴτε ὁσιοῦ τ αὐτῷ εἶη. ἐξέτω δ' αὐτῷ ἀφ' ὧς τὸ τ ἐπαρχίας ἀξίωμα (κ' τ νόμῳ τ ἡσιον, τ πάλαι κείμενον) ἀφ' ἑσπέρας λαμπάσιν, μιλιώνεν τε ἀφὲ τούτων ὁκείνῳ ἀφ' ὃν τὸ πρᾶγμα ἀναφέρεται. §. α'. Ἀλλ' εἰ μὲ σωίεχθς ἡ ἐπαρχία καθέζηκεν ὃν ἡ τέτρ πράτῃ), μιᾶς ἢ δύο μηνῶν ἐπαρχιῶν ὃν μέσῳ καθεσταῦν, πεντάμην αὐτῷ μιλιῶν διδῶ ἀφ' ἑσπέρας· εἰ δ' μείζον εἴη τὸ ἀξίωμα, ἐξ. εἰ δ' ὁκ Παλαιστίνης τυχὸν ἢ Αἰγύπτε, ἢ ἐκ πᾶν τ ἑῴων τ πρώτων, μιλιὰς ὁκπὲ ἀφὲς τέτρ δρόμοισιν. εἰ δ' ὁκ τ ἑσπερίων ἐθνῶν, ἢ τ ἀρκτώων, ἢ τ ἐπὶ Λιβύης, πλειοκαῦτα ὁ τοῖς ἀφ' ἡμῶν νομοθέταις αὐτάρκης δόξας εἶναι χρόν ὁκτὼ ἀφ' ἑσπέρας ἢ τ ἐπὶ μείζονα μιλιάν. ὥστε ὁκείνοι, εἰ μὲ αὐτὸ τοῦ μιλιωνύπη πεσοῦ, τῷ δίκλω ὁκείνῳ τούτῳ ἐπιτρέπτ· εἰ δ' ἀλλοιοτρόπ τ ἀφὲς ὁκείνον φερεῖ, ἑτέρην γῆν ὑπίμπλη τ ὑποδεχόμενον πᾶσι τρόποις τὸν ἐναγωγὸν, κ' πληρώσ τε πάντως τὰ ψηφιζόμενα, εἰ μὴ ἔφεσις ἀκληθήσειεν εἴπε ἐπὶ μείζονα, εἴτ' ἐπὶ ἐλάττονα αἰτίας. §. β'. Εἰ δ' ὁ μὲ μιλιώσειεν, ὁ δ' σὺν ἐπιτρέψῃ, κ' ὁ πταίσμ ἀφοδισμοῦ χρόν, ὡς δὴ κυρίως πράττοιτα τ ἡπαφόμενα, κ' ὑπὲρ ἄπαντ ἀφεστὼς, κ' ἀκηρὸς παρασπάσω ὁ τ ὑποθέσεως ἀκεφάλ ἀφὲ τὸ οἰκεῖον δικαστήριον, κ' τὸν δίκλω ἐξετάσας, ὡς παφεῖτ ἀφ' τῶν ὑπισχνουμένων, κἀφοδικηζέτω κ' αὐτὸν, εἰπὲ ὑποδύων φανεὶς κ' ἀφὲς γε ὁκεῖνον τ μὴ τῶν τοιούτων ὑπομενὼν ὑπίμπλη πανὸ κ' τὸν χρόνον μὴ βελτιόνος, εἰπὲ ὅλως ὑποδύων φανεὶς. κ' εἰ μὲ εὑρεθ εἰη, αὐτὸς ὑπόπτου τὸ ὁκ τ ψήφε· εἰ δ' ὁπόρως ἔχοι, κ' μὴ δρκσιν ἀφὲς τὸ πᾶν τ κριδικης, τριακοῦτα κ' ὁκ ἔλαττ ἀναπληρόσθω τ πεντηκόντ ἡ ἐπὶ τέτῳ ζημία.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ ἀπόντων ῥίων.

ΕΙ δ' ἐδέ αὐτὸς φανείη ὁ τ κύριος τ δίκης ἀφεστηκὼς κελεύσθεις, ἢ τ ὑπὲρ αὐτῷ νομίμως πράττοντα, τότε κελεύσθω μ τῇ δ' νόμῳ φωνῇ, μὴ ὑπακούσ δ', κριδικηζέσθω κ' ἀπὸν, κ' τὸ κελόμενον τ ἑρμηθίοιν ἀρχῆμ. ὁ δ' κ' ἀφίτεται ἀπολιμπανόμενον, καὶ ἐδέ ἀν ἐλάττων δ' παφόντ ἀφ' νομιθείη. Εἰ μέντοι ὁ μ ἴσως παφακλίοιτο, ἢ στέλλει πινά, ὁ δ' κατηγορήσας ἀπολειφθείη, τότε κ' ἀφίεται τ ἐναγισμὸν, κ' τὰς ζημίας αὐτῷ ἀφερπούσης τ συκφάντων κἀφαιρήσεται. ὅτε γὰ ἴσον μέτεσι πάντες, ὅτε δ' ἀλαμελεῖν πιθόσιντο, ὕτιος ἔχ ἡγήσον δικάζ τὸ κλητῆν δ' δικαίᾳ κρατεῖν. §. α'. Καὶ ἐ λέληθεν ἡμᾶς ὡς ἴσως ἐδὲ τέτῳ δρκεῖ ἀφὲς τελειοτέρ τ δ' πράξιος ἱερουργείαν, τ δικαζόντων τοῖς δυναστοτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς τὰ δικαιότερα βιλομένοις κ' ἐπὶ χώρας παρεγγυᾶσιν χαλεπώτερον. ἀλλ' ὅμως ἴσμεν τόγε τελεῖσν τ ἀδικημάτων ἱερουργοῦντες τῇ νομοθεσίᾳ ταύτῃ· μᾶλλον δ', τόγε ἐφ' ἡμῶν, τὸ πᾶν ἔσῃ τ ἱερουργούμενον. οἱ γὰ σὺν ἄλλως παραδιδόντες τὰς χρυσὰς εἰ μὴ ἀφέτερον ὄρκῳ ὑπόχοιεν οἱ τούτοις ἀφιλαμβάνοντες, ὥστ' τὸ δίκαιον ἅπασι κεῖνον, κ' κρίνασθαι φυλάττειν τὰς χείρας, ἀδὲν, οἶμαι, μ' τ παρόντ νόμου, ἑτέρας τινὸς δεησόμενα ἀφοδικῆσ· εἰγε οἱ μ δίκαια δικάζοισι, ἀφὲς τ νόμον τε ὁμῶς κ' τ ὅρκον βλέποντες.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τ ἀγραίας ἀφεσχαρῆς ἀφαιρεμένης.

ΕΞαιρεῖσθ ἢ τ ἐπιγενέων χρεῶν τὰς ἀδικοῦσας ἀδὲ εἰς, ἀδεμιᾶ χρεώμενον ἢ ἀφορμοῖσι, ἢ δυνάμεσι, ἢ τύπῳ. τοῦτο γὰ ἐστὶ μὴ θεῖν ἡμέτερ ἀφεσχαρικὴς τύπ, ἀφοδικὸς δημοσίας αἰτίας ἀφελεῖν, ἀνώτερον σὺ τοῦτο πινὰ ῥηθέν, ἀφεστέρειν, ἢ ὁ νόμ ποιεῖν ὁπόσον ἐπὶ τ ὁκλήτων. καίτοιγε κ' τῶν κ' τὸ πολὺ μέρ ἐθεραπεύσαμεν, πολλὰς τ μειζόνων δεχόντων τ σὺ τοῖς ἐπαρχίαις ἰφέτες καθιστάντες· ἵνα παρ' ὁκείνοις μᾶλλον τὰ τ ἰφέτεως (ὅταν μὴ ἀφὲ μειζόσε τινὸς εἴη τὸ ζητούμενον) ἢ κ' τοῦτον ἀγωνίζοιτο τὸν δίδαιμονα πόλιν. §. α'. Τῶν ἐν ἀναβάντες δικαιοσύνῃ τ νόμῳ, ἐπ μᾶλλον ποιήσομεν αὐτὸν δικαιότερον, εἰ μηδενὶ συγχωρήσομεν ἔχειν κατ' αὐτὸ πινὰ ἀφορμοῖσιν, μηδὲ ἐξαιρᾶσθ ἢ νόμῳ τότε μηδ' ὁπῶν ἀφορώμιον, μηδὲ εἴ πινι τ ἀγιωτάτων ὁκλησιῶν πεφιλοτίμηται), ἢ τινι τ ὁμογνίων ξενώνων, ἢ ὅλως τ σεβασμιωτάτων οἴκων, ἢ τινι τ αὐτῆς τ βασιλείας οἴκων, ἢ ἢ θείων πατερμονίε, ἢ τ θείων πελατῶν, (ἁπλῶς εἰπόντας μᾶλλον τὸ ἄνωθεν εἰσὶ πιμὸν δεύτερα τεταγμένα) μήτε εἰ πσι τ ὀχλόντων, ἕνε de possessione, aut hypotheca, vel de qualibet alia occasione: illic otiam juri subjaccat: (hoc enim apud legislatores præcedentes varie quidem dictum est, licet non pure, & sicut nos illud consideravimus) ut ultra terminos litigare non quærat. §. 1. Sive enim magna delicta sint, sive contractus consistant, oportet omnibus modis super eis & conventiones esse, & scripturam, si opus fuerit, & examinationem provincialem propter facilem probationem: sive quidem in parvo quispiam similiter delinquat: sive majus adhuc peccatum fiat: quale est si nec in parvis jure potiatur, sed expectet venire in extraneæ terræ provinciam: ibique eum convenire, & de talibus litigare: quem neque præsentem, neque in provincia forsan, propter virtutem illius, aut infirmitatem suam convenire poterat comperenter. Quid enim erit durius, quàm læsum circa sublationem bovis, aut equi, aut jumentorum alicujus, aut pecudum, aut (ut exiguum dicamus) domesticæ gallinæ [1], hunc cogi non [2] in qua aufertur provincia litigare, sed alibi currere, & ibi probationes horum quæ pertulit exigi: & aut plures expensas pati, quam rei æstimatio est, aut inopiam ingemiscentem ferre? Hinc nobis multitudo plurima est interpellantium quotidie: & crebro in talibus causis inquietamur parvarum gratia occasionum: & ipsi multas sustinentes importunitates, & videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimamque mulierum ex propriis locis agitatas, & ad hanc venientes felicissimam civitatem: quorum plurimi etiam mendicantes & afflicti hic agunt: interdum quoque hic moriuntur.

[1] Ut eo loci quisque conveniatur, ubi aliquid egerit vel admiserit, sive de maxima, sive de minima re, veluti si de gallina agatur. Quamvis enim minima hæc res videatur, attamen justitiæ ratio non ex quantitate, sed ex suis regulis æstimanda est. Nam quod aliis vilissimum videtur, hoc aliis etiam quam pretiosissimum est, cum & alioqui probationum copia, in extraneis locis non sit similis agentibus, *Jul. const.* 63. *seu nimero* 214.

[2] Reus in loco ubi delinquit forum sortitur, *l.* 1. *C. ubi de crim.* nec potest igitur excipere forum judicis in cujus territorio deliquit. Dices tamen, rescripto principis actorem posse suum ad forum reum evocare, *Novell.* 53. Melior est ea pars actoris conditio, quam rei. Cur? quia actori probationum copia similis esse non potest aliis in locis extraneis, atque in loco delicti admissi. *Jul. hic.*

CAP. II.

De præsentibus reis 3.

SI igitur fuerint ambo in provincia & actor & reus, nequaquam ad aliam provinciam causa trahatur, neque ad hanc felicissimam civitatem, neque ex privilegio cujuspiam, neque ex jussione: sed illic decidatur. Si vero alter quidem adest, alter autem abest: qui vero præsens est, ex domo absentis injustitiam patiatur: conveniatur omnibus modis ipse qui injustitiam egit, sive curator [4], sive conductor, sive quicunque sit ejus: & liceat ei secundum provinciæ spatium, & secundum legem communem antiquitus positam inducias accipientem, nuntiare quæ de his gesta sunt, illi ad quem causa refertur. §. 1. Sed si quidem vicina provincia est in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus [5] in medio provinciarum constitutis: quatuor ei mensium dare inducias: si vero majus sit spatium, sex. Si vero ex Palæstina forsan, aut ex Ægypto, aut ex spatio gentium longinquarum, menses octo ad hoc sufficient. Si vero ex Hesperiis gentibus, aut Septentrionalibus, aut è Lybia: tunc quod etiam præcedentibus legislatoribus sufficiens visum est esse tempus determinatum, hoc est novem mensium: ut ille (si quidem ipsi nuntianti credat) litem illi eam committat. Si vero aliquid aliud de illo sapit, alium dirigat suscepturum modis omnibus actionem, & completurum omnino quæ decemenda sunt: nisi appellatio fuerit subsecuta, sive in majori, sive in minori causa. Si autem ille [6] quidem nuntiet 7, ille [8] vero non ordinet [9], & statutum transeat tempus: tanquam [10] firme agentem eum qui conventus est, & pro absente persona, etiam invitum reptæsentet negotii judex apud suum tribunal, & causam examinans præsente eo [11] qui conventionem susceperit, condemnet etiam eum [12] in quo obnoxius apparuerit, & insuper illum post hujusmodi admonitionem mittere in provinciam non volentem: si tamen omnino obnoxius [13] apparuerit, & si quidem locuples sit: ipse exigatur quæ decreta sunt, si vero minus sit quod habet, ut non sufficiat in ista condemnatione: tunc & de absentis rebus compleatur [14] victori damnum hujusmodi.

[3] *Julian. numero* 215.

[4] Absente reo criminis accusatio seu causa denunciandæ est ejus inquilinis, conductoribus, procuratoribus vel domesticis.

[5] Ἡ δύο μόνων ἐπαρχιῶν ἐν μέσῳ καθεσταῦν, id est, duabus provinciis in medio constitutis. Porro quid veteribus manso fuerit, dixi ad *l.* 18. §. 10. *ff. de muneribus.*

[6] Id est, curator, procurator, conductor, quive possidet nomine absentis.

[7] Locatori & rerum domino. Solet enim possessoribus rerum alienarum tempus indulgeri ad certiorandum & evocandum dominum, idque fit pro locorum distantia, *l.* 2. *Cod. ubi in rem l. ult. Cod. de dilationib. l.* 3. *Cod. Th. de jure fisci.*

[8] Dominus proprietarius, seu reus.

[9] Aliquem à quo defendatur.

[10] Ὡς ἢ κυρίως πράττοντα τὸν κτιαμένον ὑπὲρ τὲ ἀπόντ· πρὸσώπ ὑπὲρ τὲ ἀπόντ· πράττων. & *J.* νομίμως πράττων, id est, procurator, sic hodie Galli, *Faire pour autruy.* Hoc igitur innuit reo neque veniente neque procuratorem mittente, litem agi cum eo, qui absentis prædium possidet, quasi cum vero & legitimo procuratore absentis, *Scrim.* perinde ac si specialiter constitutus esset ac faceret pro absente.

[11] Conductore, curatore, procuratore, cove qui possidet nomine absentis.

CAP. III.

De absentibus reis 15.

SI vero neque ipse [16] apparuerit, qui dominum litis præsentare jussus est, aut [17] qui pro eo legitime cogatur: tunc vocetur quidem legitima [18] voce, non autem obediens condemnetur & absens, secundum schema quod appellatur eremodicium [19], id est, desertæ causæ. Nam qui per contumaciam deserit, in nullo minor [20] præsente putabitur. Si vero ille quidem forsan advenerit, aut miserit quempiam, accusator autem desit, tunc & absolvere eum, & damna [21] ejus mederi calumniatorem cogat, sic erunt temperatiores: sic peccare cessabunt: sic non putabunt potentiam [22] divitiarum justitiæ prævalere. §. 1. Nec latet nos, quia forsan nec sufficiat hoc ad perfectissimam causæ medelam: cum judicantes potentioribus magis quam justiora volentibus & ad provincias venientibus præstent. Sed tamen novimus plurima injustitiarum curata ab hac legislatione, magis autem quantum ad nos est, totum erit sanatum. namque non aliter tradimus cingula, nisi [23] prius jusjurandum subierint hæc accipientes, juste omnibus judicare, & puras servare manus. Non puto post præsentem legem altero quolibet egebimus augmento, si illi quidem juste judicent ad legem simul & jusjurandum respicientes.

[12] Contumacem locatorem id rei dominium. [13] Si tamen vere reus fuerit. [14] Ἀφεσχαρικὸς τύπος. *Scrim.* Divitiæ justitiæ cedere debent. [15] *Julian. num.* 216. adde *Novell. Leon.* 108. [16] Id est, conductor. [17] Ἢ τῶν ὑπὲρ αὐτὸ νομίμως πράττοντα. id est, procuratorem legitime constitutum. [18] Τῇ τ νόμου φωνῇ. voce præconis per præconem, *Jul. hic num.* 216. Porro *vox legis* dicitur eadem forma, qua Synesio *in epist.* Carnifex, manus legum. Præco etiam dicitur vox judicis: *Edicto Justiniani.* 8. *cap.* 3. §. 4. ut qui verba judicis pronuntiet, & scribitur tamen in gestis, judicem dixisse, non præconem: ut Augustinus scribit 3. *de trinitate: & de verbis Domini serm.* 16. adde *Novell.* 12. *in fin.* [19] Eremodicium, non est desertio vadimonii, seu promissionis *judicio sisti*, sed litis contestatæ. Qui litem deserit, litis damno coërcetur, nec appellat. [20] Contumax atque desertor, habetur pro absente. Judicatur efficaciter adversus præsentem, ergo & adversus desertorem litis, vid. *Nov.* 90. *c.* 9. [21] Vid. *Nov* 53. *c.* 1.

[22] Τὸ πλοῦτον τὲ δικαίου κρατῶν. *Scrim.* Divitiæ justitiæ cedere debent. [23] *Novell.* 8. *cap.* 7. [24] Evocationibus. [25] Id est, nullus eripiat cognitioni judicum provinciales reos per vim. *l.* 4. *ff. ad l. Jul. de vi privata:* vel per rescriptum, *ut hic.* [26] Reus conveniri potest in ea provincia in qua deliquit, potest tamen rescripto principis ex justa causa impetrare, ut eximatur foro provinciali, & causa agatur in urbe, vel eo loco, in quo domicilium habet, vid. *Jul. hic. num* 217. eoque pacto reus ad se actorem rescripto potest evocare. *ut hic:* ut actor è contra reum, *Novell.* 53. [27] Fori quibus præscriptio denegetur. *Jul. num.* 218. [28] Quilibet judex in sua provincia potest tam de criminalibus quam civilibus causis cognoscere. 6. *Ecl.* 21.

[29] Non continuo ecclesiæ, aut fisco evocationem permitti oportet quod sit ecclesia vel fiscus: sed tunc tantum cum id specialiter & pragmatica aliqua sanctione à principe impetraverint, *J. cod. in pr. hujus capitis.* adde *Jul. hic num.* 218. [30] Evocationes causarum reis concedantur non tantum in criminalibus causis, ut *c.* 2. *J. cod.* sed & in civilibus, *ut hic.* [31] Sacrum patrimonium principis, resque ejus privatæ, post res sacras & divinas privilegiatæ, & ita potentius est privilegium ecclesiæ quam principis.

Textus meo judicio depravatus est & inversus. Ideoque ne putes actorem quo casu vicerit, cogi, relictis bonis condemnati, quæ in provincia, in qua delictum est & sententia lata est, habet, absentis rei forum sequi, ut sententiam exequatur. sed hoc dixi, Ex bonis absentis in ea provincia in qua deliquit sitis, victori id quod judicatum erit, solvi æquum esse. Possumus & sic interpretari, Si victori satisfieri non potest ex bonis præsentibus condemnati, potest victor complementum quantitatis sibi adjudicatæ petere in eo quoque foro in quo condemnatus degit.

aut in potentatu positis, aut omnino sub nos constitutis hominibus, sed obediant omnes legi, & succumbentes justitiæ sanctioni, honorent [1] eam, & per omnia habeant sortem: non solum in semetipsos respicientes, sed etiam in futuras successiones: & scientes quia nihil pene in semetipso manet, sed currit [2] natura, semper multas evolvens mutationes, quas neque prævidere facile est, neque prædicere: solummodo Deo, & imperatore sequente Deum, hæc gubernare mediocriter & mansuete valente. §. 2. Si vero quisquam utatur aliquibus sacris formis, sive pragmaticis, sive aliis, de tali quodammodo sibi largitis [3]: erunt omnino infirmæ, judicibus maximam [4] solventibus pœnam, si omnino susceperint: & non hoc quod [5] fit, solummodo meditabuntur, sed quod etiam faciendum est: etenim si posthac tale aliquid impetretur ab aliquibus nostrorum subjectorum, aut ab alio quolibet, quibus prius interdiximus, inter quos complectimur (sicut dictum est) ecclesias, & venerabilia monasteria, & sacras nostras domos, & sacra privata, & sactum patrimonium: neque hoc omnino valebit. Erit [6] autem hæc lex ubique suam juste extendens virtutem, & simul quidem futura caute constituens, simul autem quod præteriit curans.

§. 3. Scitote [7] igitur omnes subjecti, quos Deus nostris progenitoribus & nobis donavit, quoniam hanc vobis damus legislationem, omnem vobis cautelam conferentes: & neque itinere fatigabimini longiore, neque adversus maximos lacrimabitis: neque nos culpabitis tanquam hæc non corrigentes: sed unusquisque de proximo respiciens pœnam, in quibus forte damnificatur atque læditur, & hanc curam videns, magnum & bonum laudabit Deum, qui hæc nos sancire bene & juste illuminavit. Sit ergo pœna talia committentibus aut suscipientibus judicibus & cinguli casus, & decem librarum auri damnum.

[1] Honor justitiæ tribuendus.
[2] Natura novas quotidie formas procreat: currit-que semper multas evolvens mutationes.
[3] Olim scilicet, ut sit sensus: Privilegia evocationum hactenus concessa, etiam pragmaticis formis, hodie esse inutilia. Nullum hodie uti jure evocationis, nisi pragmatica forma hoc specialiter, id est in causa de qua agitur, à principe impetraverit, *in prin. hujus c. & cod.*
[4] Maxima pœna quænam est? an arbitrio principis finienda?
[5] Exemplis non est judicandum, sed legibus, *l. nemo 13. C. de sent.*
[6] De vi & potestate hujus constitutionis, *Jul. n. 119.*
[7] Si quis præsentem constitutionem neglexerit, *Jul. n. 120.*

Epilogus.

†. Gloriosissimi igitur præfecti nostrorum sacrorum prætoriorum, qui per omnem subjectam terram consistunt, legem hanc cognoscentes proponant, & per diœceses sub se constitutas, & in omni [8] Italia, & Libya, & insulis, & Oriente, & quodcunque in Illyrico est: ut sciant omnes, quomodo eorum curam habemus, Deo qui tanta nobis contulit offerentes legem: qui magnam nobis pro eis recompensationem dabit, dum talia pro causa subjectorum salutis sanciverimus: proponatur Constantinop. civibus nostris Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. Justin. PP. Aug. Anno XII. Joan. V. C. Cons. [9]

[8] Id est, ann. 538.
[9] Hujus Novellæ sensus hic est: Præfecturæ honorariæ dignitas non liberat nexu Curiæ, sed ea tantum quæ actu & reipsa administrata est.

Tit. XXV.

UT ORDINARIÆ PRÆFECTURÆ URBANÆ [10] ET PRÆTORIANÆ DUÆ [11] ET PRÆFECTURÆ QUÆ IN CINGULO ET QUÆ [12] IN ACTU SUNT, SOLÆ, NON ETIAM HONORARIÆ LIBERENT [13] A CURIALI FORTUNA.

Novella Constit. LXX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

PLurima horum quæ olim sancita sunt, neglecta, & non facile in republica tractata, omnino visa sunt absque lege & sine legislatione consistere. Novimus enim quia antiquitus erat quædam præfecturæ figura [14], quam honorariam [15] vocabant, codicillis ab imperio super ea collatis: hanc autem ita nominabant, ut nihil aliud nisi purum honorem iis, quibus præbebatur, conferret, quæ curiales non liberabat à fortuna curiali, nisi quis eam ipso [16] opere ministrasset: & sicut de gloriosissimis magistris militum videbimus, quia nullus ex magisterio armorum eripitur fortuna curiali, nisi cum opere gesserit, (nam & magisterium militiæ præfecturam esse nostræ dicunt leges: puri vero magistrorum militiæ codicilli solam præbent dignitatem, fortuna non liberantes,) sic etiam in ipsa præfectura si futurus sit aliquis liber hujusmodi fieri fortuna, necesse est in ipso cingulo [17] designatum, ab ea curiæ vinculis liberari.

[10] Vide *Nov. 38.*
[11] Honoraria dignitas dicitur, quoties aliquis codicillos accipit ab imperatore: quoties ei dignitas præstatur, quasi prætorii præfectus fuisset, sive magister militū. *Jul. hic.*
[12] Ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ ut sit sensus: In ipso gestu positus videtur, qui vera præfectus vel magister militum factus est. *Jul. hic.*
[13] Τῇ ἀρχῇ. Hoc præcipue dicitur de iis qui actu magistratu funguntur: nam honorarium cingulum non habent.
[14] Italiæ: quatuor enim sunt præfecturæ prætorio Orientis, cujus sedes Constantinopolis, Italiæ, Illyrici & Africæ.
[15] Ἀπάνη, Carpentum. Vopiscus vocat judiciale carpentum.

Cap. I.

RE novamus igitur hujusmodi legem, sancientes, si quando visum fuerit imperio honorare curialem, ut etiam liberet fortuna, dare ei codicillos administrationis, & præparare eum in talibus constituti sedibus aut cingulis urbanæ præfecturæ senioris Romæ, & novæ videlicet hujus nostræ, aut in prætorianis tribunalibus, & Orientis, & Hesperiæ [18], & Libyæ nec non & Illyrici: quos omnes sub nobis fecit Deus: & ita libertate frui, quatenus magno promeriti honore, & in carpentis [19] vecti, & clamores præconum audientes, insuper judiciales conscendentes sedes, hujusmodi fortuna liberi constituantur. Si vero solo eos participare voluerit honore, fieri quidem codicillos, & his dari: tantum vero valere hujusmodi imperialem largitatem, ut ille honoratus quidem sit, & maximæ curiæ pars esse videatur: non tamen neque provinciali curia, neque ejus albo liberetur: sed maneat sub antiqua fortuna, solum lucratus honorem: & ita gratias agens Deo & imperio, quia migravit, eum ad meliora prioris tranquillitatis educens. Sitque etiam hoc additamentum imperialium præmiorum, quod neque publicum minuit, neque fortuna, neque consuetis ei functionibus privans curialem: & ei qui hanc promeruerit, etiam præsentem addens fortunam, & ostendens honoratiorem, & aliis curialibus dignitate solummodo præcedentem.

[16] Ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ ut sit sensus: In ipso gestu positus videtur, qui vera præfectus vel magister militum factus est. *Jul. hic.*
[17] Τῇ ἀρχῇ. Hoc præcipue dicitur de iis qui actu magistratu funguntur: nam honorarium cingulum non habent.
[18] Italiæ: quatuor enim sunt præfecturæ prætorio Orientis, cujus sedes Constantinopolis, Italiæ, Illyrici & Africæ.
[19] Ἀπάνη, Carpentum. Vopiscus vocat judiciale carpentum.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo servare festinet: sciens quia neque curiales minuimus, & honoratiores eos omnibus demonstravimus: ut sciant hæ civitates per tua præcepta, quatenus imperio datur. Dat. Kal. Julii CP. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XII. Ioanne V. C. Cons. [20]

[20] Id est, ann. 538.

Tit. XXVI.

UT [21] AB ILLUSTRIBUS, ET QUI SUPER EAM DIGNITATEM [22] SUNT, OMNIMODO SUPER PECUNIARIIS CAUSIS, SED ET INJURIARUM [23] CRIMINALITER PER PROCURATOREM DICANTUR: CLARISSIMIS AUTEM IN PECUNIARIIS LICERE EIS ET PER PROCURATOREM ET PER SE LITIGARE.

Novella Constit. LXXI.

Idem Imp. Justinian. Aug. Ioanni gloriosiss. prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUæcunque procedunt quidem quasi honoris causa, schematis melioris sunt: quod autem hinc evenit, non honorem, sed forsan etiam quandam læsionem inferens, hoc bene habere judicamus brevi mederi lege. Fertur enim quibusdam constitutioni-

[21] Hujus Novellæ sensus hic est: Præfecturæ honorariæ dignitas non liberat nexu Curiæ, sed ea tantum quæ actu & reipsa administrata est.
[22] De litibus eorum qui in dignitate positi sunt, *Index Regin.* De privilegiis dignitatum sive de procuratoribus, vide *Julian. constit. 121.*
[23] Injuriarum actione civili & criminali illustres personæ per procuratores agere possunt.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΕΚΔΟΘΕΝΤΕΣ.

ΤΙΤΛΟΣ κε'.

Περὶ βιλλουτῶν, ὥστε αὐτὸς τότε τιμῆς πραίφεκτορίας ἐπιλαβομένους ἐλευθερῶσαι βιλλῆς, ὅτε ἔμπρακτόν τινα τούτῳ λάβοιεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ὁ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλὰ τῶν ἤδη νομοθετηθέντων καταβραδυνηθέντα τὴν ἐξ ἀρχῆς πολιτευσίμους, παντελῶς ἐδόξεν ἀνομοθέτητα καθεστάναι. ἵστε γὰρ ὡς τὸ ἀρχαῖον ἐν τισιν ὑπῆρχεν ἀξίωμα, ὃ δὴ honorariam καλεῖν, κωδικίλλων σὺν τῇ βασιλείᾳ ἐπ' αὐτῷ περιγραφῶν. τούτῳ δ' ἦτοι ἀνόμαζον ὡς ἑδέτερος ἐτίμα πολλὰ ἢ ψιλὴν τιμὴν τοῖς τοιούτοις ἐξεμῴρους παρεχόμενος, ἥτις τὰς βιλλουτικὰς οὐκ ἀπηλλάττε τύχης βιλλουτικῆς, εἰ μή τις αὐτῷ ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ διοικήσειεν. καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων στρατηλατῶν ὁρῶμεν ὡς οὐκ ἄν τις ἐξέλοι σὺν στρατηγίας ἀπαλλαγείη τύχης βιλλουτικῆς, εἰ μὴ τοῦτῳ ἔργῳ πράξειεν· (καὶ γὰρ δὴ καὶ τὰς στρατηλασίας, πραίφεκτορίας εἶναι οἱ ἡμέτεροι λέγουσι νόμοι· οἱ δ' ψιλοὶ τῶν στρατηλασίας κωδίκιλλοι μόνῳ περιγίνονται ἀξίωσι, τύχης οὖσι ἐλευθερώσεως) ὥστε καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ ἐπαρχιάτῃ, εἰ μέλλοι τις ἐλεύθερος τοιούτῳ γίνεσθαι τύχης, ἀναίρκη τοῦτον αὐτὴν τὴν ἀρχὴν παρεκβεβλῆσθαι, ἢ τῆς βιλλῆς δεσμῶν παρ' ἐκείνης ἐκλυθῆναι.

ΚΕΦ. α'.

ΑΝαγκαίως ποίνυν τὸν τοιοῦτον νόμον, ἡσσόμεθα, εἴποτε δόξειε τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν τιμῆσαι βιλλουτικόν, εἰ μὴ ὥστε καὶ ἀπαλλάξαι τῆς τύχης, διδόντες αὐτῷ σύμβολα τῆς ἀρχῆς, καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἐπὶ τοιούτων γινόμενον ἤθεσιν, (ἢ τῆς πολιορχίας τὸ σὺν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ καὶ τῇ νέᾳ δὴ ταύτῃ τῇ καθ' ἡμᾶς, εἴτε ἐπὶ τῶν πραιλωρειακῶν βημάτων, τῆς τε τῆς ἑώας, τῆς τε τῆς ἑσπέρας, τῆς τε τῆς Λιβύης, ἢ μᾶλλον καὶ τῆς ἐπὶ τῆς Ἰλλυριδῶν· ἐξισῷ δ' ἀπαντῶσι τοῦτο πεπείκασι ἡ θεὸς) καὶ ὥστε τὴν ἐλευθερίας ἀπολαῦσαι. ὥστε μεγάλης αὐτὸς ἠξιωμένος τιμῆς ἀπτώτῳ τῇ ἐποχῇ μένῃς, καὶ βοώντων κηρύκων ἀκούοις, καὶ ὀχῇς ἐν τοῖς δικαστικοῖς ἐποδανόνοις θρόνοις, τὴν τοιαύτης τύχης ἐλευθέρως κεκτήσθαι. Εἰ δ' μήτις αὐτοῖς μεταδοῦναι βουληθείη τιμῆς, ποιείσθω μὲν κωδικίλλους, καὶ τούτοις ἐπιδιδόναι· τοσοῦτον δ' ἰσχύειν τῷ τοιαύτῳ ἢ βασιλέως δόσει, ὥστε αὐτὸν τετιμημένον εἶ, καὶ τῆ μεγάλης βιλλῆς μέρῳ εἶναι δοκεῖν· ἐ μὲν δὴ τὰ ἐπιχώρια βιλλῆς, δὲ ἢ καθ' αὐτὸ λαυκάμενον ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ μένειν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας τύχης, μόνῳ κερδάναντα τῷ τιμίῳ· καὶ ὅτου χάριν εἰδέναι δεῖ τι καὶ βασιλέως, ὅτι μετίσησεν αὐτὸν ἐπὶ τὰ κρείττω, τὰ ἐμπροσθεν χθαμαλώτατον ἀπαλλάξασα. καὶ ἔστω καὶ τοῦτο σοφὸν τῆς βασιλικῶν χαρῶν, δὲ τὸ δημόσιον ἐλαττῶσαι, δὲ δὴ τύχης δὲ δὴ σιωπῶν αὐτῇ λειτουργημάτων ἀπαλλάττεσθαι τὰ βιλλουτικὰ, καὶ τῇ τούτης ἠξιωμένῳ τῷ τότε παρούσῃ αὐξῆσαι τύχῃ· καὶ ἐπιφανέσαι σεμνότερον, καὶ τῶν ἄλλων βιλλουτῶν κατὰ τὸ ἀξίωμα πρέσβυτερον μένειν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, ἃ σὺ ὑπεραγὴς φυλάττειν ἀκριβοῦτε, εἰδότα ὡς ὅτε τοὺς βιλλουτικοὺς ἠλαττώσαμεν, καὶ σεμνοτέρους αὐτοὺς τοῖς ὅλοις ἀπεφήναμεν. ὥστε εἰσὶν ταῦτα αἱ πόλεις ἅπερ ἡμῖν ἔδοξε κηρυχθῆναι τῷ σῷ, ὥστε τὸς σὺ αὐτοὺς βιλλουτικοὺς, ταῦτα γινώσκοντας, τῇ ἡμετέρᾳ εἰκόνι διάφημεῖν βασιλέως. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. XII. Johanne V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κς'.

Ὥστε τοὺς ἐνδόξους σὺν τοῖς ἐγκληματικοῖς δι' ὑβολέων πάντως λέγειν τὰς δίκας, καὶ ἐπὶ τοῖς injuriarum ἢ ἐγκληματικῶς, κ' τὸ διάφορον αὐτοῖς σφόδρα μεῖον· τοῖς δ' λαμπροτάτοις ἐξεῖναι καὶ δι' ἑαυτῶν καὶ δι' ὑβολέων λέγειν τὰς ἐγκληματικὰς δίκας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οα'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὁπόσοι σεβασταὶ μὲν δῆθεν τιμῆς ἕνεκεν καὶ χάριτος κρείττους, τὸ δ' ὑπεύθυνον ἐκδέδυκε, καὶ τιμίῳ ἀλλ' ἴσως τινὰ ζημίαν ἐπιφέρ, ταῦτα καλῶς ἔχειν ἡγούμεθα βραχεῖ θεραπεύσαι νόμῳ. εἰρὴ γάρ ποτε τῷ ἀρχαίων, ὥστε μηδενὶ τὸ λαμπρότατον ἐξεῖναι δι' ἑαυτοῦ δίκην κ' γενίσεσθαι, δι' ὑπο-

δι' ὑστελίαν ἢ πόνους. ἀλλὰ τὸν μὲν ἡ παλαιότης ἐπὶ τῇ τῶν ἀξιωμάτων ἐγγραφῇ πομπὴν ἐποιήσατο ἢ ὁρώμενον ἀξίαις μὲν τυχοῦσι καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἐγγεγραμμένοις, ἢ ἐμφανέσι, ἢ τελεσθεῖσι, ἢ εἴ τινες ἄλλοι κεκθεῖσι τριῶν ἐτῶν οὐσίας ἢ μοίρας κτήσεις, ὥστε παντελῶς μὴ ἔχειν ποῦς οὐβολίας ποσοῦν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ὑποπτίων.

ΚΕΦ. α'.

Θαυμάζομαι τοίνυν, ἄρχει μὲν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἐπιστολῶν τῶν κρατούντων, καὶ πάντας αὐτοὺς δι' ὑστελίας τοὺς ζηνικοὺς ἀγωνίζεσθαι δίκας, καὶ μόνον καὶ τῶν injuriarum δι' ὑστελίας κατὰ τρόπον κινεῖν, καὶ τὸ διδόμενον αὐτοῖς ἐπὶ τοιούτοις ὑποτίμιον ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι ἢ συγκαθεῖσθαι τοῖς ἄρχουσιν ἐν ᾧ δικάζουσιν, ἢ παρεστάναι πάλιν, οἷα δικαζομένους. ἐκφεύγουσι γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐπὶ ἐπισφαλὲς, ἢ τῶν ἀξιωμάτων ὑβριζομένων, ἢ δικαιωμάτων χάριν ἀναξίως φοιτῶντες. ἐπείπερ καὶ τὰς μεγαλοπρεπεστάτας ἐπιστολὰς ἀδεκα ἔστι βουλομένοις καὶ σιγᾶν κελεύσαι, καὶ δι' ἑαυτῶν ἀγωνίζεσθαι, ἡδέως ὑπέθεν ἐδὲ κωλύσεως, ἐδὲ ζημίας, ἐδὲ ποινῆς τοῖς ἐναντιουμένοις αὐτοῖς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρεστῶτα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑαυτῆς ἢ θείᾳ δηλώματα νόμοι, ἅπασι ποιησάτω φανερά, τὰ συνειθισμένα ἐπὶ τούτοις πράττεσθαι. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P. P. Aug. Ann. XII. JOHANNE V. C. Cons.

bus [1], *Ut nulli clarissimorum locus per se litem exercere, sed per procuratorem omnino.* Sed hanc quidem antiquitas pro dignitatum honore scripsit: multos autem conspicimus dignitates quidem adeptos, & inter clarissimos inscriptos, aut comites, aut tribunos, vel si qui alii consistunt hujusmodi: substantiæ vero minoris dominos, ut penitus non sufficiant ad procuratores ordinandos, & propter hoc agendas expensas.

CAP. I.

SAncimus [2] igitur usque ad magnificentissimos Illustres hæc valere, & modis omnibus eos per procuratores pecuniarias exercere causas: nec non etiam injuriarum per procuratorem criminali modo movere, secundum quod datum est eis super hoc privilegium: ne [3] cogantur aut sedere [4] cum judicibus cum judicant: aut stare [5] rursus tanquam litigantes: ex utroque enim causa videtur incauta, aut dignitatibus injuriam sustinentibus, aut judiciali schemate indigne procedente. Post magnificentissimos igitur illustres, omnibus licentia sit volentibus procuratores ordinare, & per se lites exercere, nulla ex hoc neque prohibitione, neque damno, neque pœna inferenda eis.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, quæ moris sunt super his agens. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* PP. Imper. DN. JUSTIN. Aug. Anno XII. JOANNE V. C. Cons.

1 *l.* 25. *C. de procuratoribus.*

2 VII. *Eccl.* 8. *c.* 28.

3 Causa hujus constitutionis.

4 Non est honestum ut qui judicaturi cum judicibus sedeat. Econtra, Honestatis esse non videtur, ut dignitate major, stet coram judice inferiore. Honeste igitur constituunt, ut personæ illustres, & quæ supra eas sunt in pecuniariis causis (& actione injuriarum quantumvis criminaliter mota) per procuratorem omnino agant: clarissimæ vero agant si voluerint.

5 Dixi ad *l.* 3. *C. ubi senatores.*

COLLATIO SEXTA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ κηδεμόνων καὶ κηδεμόνων, καὶ τῆς τῶν νέων φροντίδος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οβ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ὑπερδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, ὑπάτῳ ὀρδιναρίᾳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΑντα μὲν τῷ νομοθέτῃ τὰ τῆς πολιτείας εὖ μεμελῆσθαι φρονοῦσι κρίσιν ὅπως ἂν ἄριστα ἔχοι, κἀμοὶ μάλιστα μεμέλη. Διαφερόντως γὰρ τὸ συμβαλλόμενον τοῖς νέοις, καὶ ἡ περὶ αὐτοὺς φροντὶς, πρᾶγμά ἐστι πᾶσιν ὑμῖν ὁμοίως τοῖς τῆς νομοθετικῆς παρὰ θεῷ τῶν ἐξουσιῶν λαβοῦσι. Φαμὲν δὴ τῷ βασιλεύοντι πολλῶν μὲν ἀγαθῶν ἡγεμόνας εἶναι τοὺς ὑπηκόους κηδεμόνες ἐκχωρεῖν· καὶ τῆς τῶν νέων, εἴτε ἀνήβων, εἴτε ἐφήβων μᾶλλον, ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ἡλικίᾳ ὄντων· καὶ δίκαιος κύριος τῶν οἰκείων γίνοιτο ἐκάστοις, ἢ τε ὀφειλὴ ὄντα ἴσως ὑπεισιόντες χρέα, ἢ ὀλίγῳ πλήττοντες ἐκχωρήσαντι τὸ παυσάμενον σαθρὸν, ἢ καὶ ἀπεκρυβότες ἀποδείξεις τῶν χρεῶν ἴσως ὄντων τοῖς τῶν νέων πράγμασι, καὶ ὅτε τὰς ἐκχωρήσεις λαμβάνοντες, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἄλλως ἀσφάσεις (πῶς γὰρ οὐχ ἥκιστα ἄπαξ ἐκκλίνας ἐξούσης;) τὰ τῶν νέων οἰκεῖα πράγματα.

ΚΕΦ. α'.

Ποῖοι τύτορες ἢ κηδεμόνες εἶναι τῷ πυπίλλῳ ἢ νεανίσκῳ δυνατόν.

ΤΑῦτα ἄπαντα νόμῳ διορθῶσαι βουλόμεθα, καὶ ἀρχὴν ἐκείνου, τὸ, εἴ τις ὑπόδυσιν ἔχοι τῶν νέων, ἢ τὰ αὐτῶν πράγματα, τοῦτον μηδὲ παλαίειν πιστὸν εἰς τὰ αὐτῶν κηδεμονίαν, κἂν εἰ παρὰ τοῖς νόμοις κελοῖτο. τί γὰρ ἂν ἡ πρόθεσις ὑπὲρ ἑαυτῆς, κύριον ἑαυτῆς τὸν ἢ τῶν ἀποδίκτων πραγμάτων γνώμονα; Διὰ ταῦτα γὰρ κἀκεῖνο νομοθετοῦμεν, ὥστε εἰ φανείη δῆλος ἔσται ὁ γνώμων κηδεμὼν, αὐτὸς ὑπόδυσιν ὢν τοῖς τῶν νέων δικαίοις, μὴδὲ ἐκεῖνον κηδεμόνα ἔσται· μήποτε ἢ χρεωκοπίσεσιν ἐκκλείσεις, ἢ ἄλλας ἀποδείξεις ἴσας ἀφανίσῃ τοῦ νέου, καὶ ἡ κηδεμονία χείριον τύτου τὸ οἰκείων πραγμάτων ὅλον. Τοῦτό τε δὴ ἀσφαλεῖ κατασκεδεδώκαμεν νόμῳ, τὸ μηδένα τῶν ὑποδύσεων λογίσασθαι ἔχειν τὰ πρόσωπα τῶν πελσάντων, καὶ τῶν νέων αὐτὸν καὶ τὰ τότε πράγματα, ἢ καὶ φανερῶς ὑπόδυσιν ὄντα, παλαίειν περὶ τῆς κηδεμονίας τῶν αὐτῶν, μηδὲ ἔχειν παῤῥησίαν τοιοῦτό τι πράττειν.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τύτοις τοῖς τῶν πυπίλλων χρεωστῆ ἢ δανειστῆ χωρεῖν τὸ ὠφελοῦν καὶ τὸ βλάπτον.

ΚΑὶ τὸ κωλύειν, εἴ τις ἤδη τῶν κηδεμονίας ἐχόντων, ὑπόδυσιν αὐτῷ κλήσειτο τῶν νέων, κλῆρον τυχὸν εἰς αὐτὸν κατενεχθέντος τινός, ὡς ὑπόδυσιν ἔχε τῶν νέων, ἢ ἄλλης τοιαύτης ἀσφάσεως· μηκέτι μᾶλλον αὐτὸν εἶναι πιστὸν ἀφ' ἑαυτῶν ἢ τῶν νέων κηδεμονίαν, ἀλλὰ παρεζδύγουσαν ἐπίτροπον ἑτέραν ἢ κηδεμόνα, (τοῦτο ὅπως ἐν ποιοῖς ζήμιοι τῶν νόμων διόρθωμεν) ὥστε φυλάττειν ἐκείνου μὴ τὴν ὕβριν· καὶ τὸν νέον ἢ τὰ αὐτῶν ἀδικίας, ἀφ' ἑαυτῶν κλησαμένου τοῦτον ὑπόδυσιν, ἐν μέσῳ κακοῦργημα. ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο παραστηρεῖν, ὅρκῳ τε ὁμνύς ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ ὡς τοῦτο φυλάξει, καὶ τῷ ὄντι τὰ τῶν τοιούτων πράγματα ἀφαδοσίας παντὶ δίκαιος ὁμόσαι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ μηδένα χρείας ἕνεκεν ἐπιτροπῆς ἢ κηδεμονίας ἀφαιρεῖσθαι, εἰ μὴ ἀφόρητον ἀποδείξει.

ΙΝα ἡ μὴ δώμεν ἀφαίρησιν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιτροπῆς ἢ κηδεμονίας, εἰ λέγοιεν ὡς ὑπόδυσιν ἔχουσι τὰ πράγματα τῶν νέων, ἢ ἀφανῶς ὑπόδυσιν κεκτῆσθαι δοκοῦμεν, εἴ τις φήσειεν ὑπόδυσιν ἔχειν τῶν νέων, ἢ τὰ αὐτῶν πράγματα, ἢ τὰς τοῦ νέου χρείας συντόμως δεικνύων τοῦτο ἀφαιρεῖ τὸ παραυτήσεως καιρὸν, ὑπὸ τοῦ δίδοντι τὸ κηδεμόνα, καὶ ἀπηλλάχθαι. ἢ, εἰ ἄρα ἄλλον εἴη τοῦτο, ὅρκῳ ἀφαιρεῖ τὸ ἀγίων λογίων ὑπέχειν ὡς ταῖς ἀληθείαις ὑπόδυσιν αὐτὸν ἔχειν πεπεισμένος, ἀφαιρεῖται. καὶ εἰ τοῦτο χείριον, τὸ ἐπιτροπῆς μὴ ἀφαιρεῖσθαι, μὴ τὸ κηδεμονίας, ἀλλ' ὡς πορρωτάτω τοῦτον ἀπελαύνειν τῆς πραξεως. ἵνα μὴ αὐτόθεν πολέμιον ἀλλ' ὁ κηδεμὼν δῶμεν τῷ νέῳ.

1 De tutoribus, *Index Regiæ*; adde *Julianum const.* 65.

2 Et ita abrogatur *l.* 8. *C. qui dare tutores, lex* 7. *C. de excusf. tut.*

3 Et ita abrogatur *l.* 12. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* & merito id abrogatum est: poterant enim tutores redimere actiones res eas inutiles adversus pupillos ab aliquo, quas tamen utiles poterant reddere subtractis pupillo a pochis.

4 Id est, exacta.

5 Ætatum variæ species: alia prima, alia secunda, *ut hic.*

6 Tutori vel curatori non licet nomina contra pupillum vel adultum jure cessionis adquirere: sive pretium dedit, sive non. *Jul. n.* 222.

7 Legendum *fragilia.* Intelligit autem nomina seu obligationes, quibus vel præscriptio vel quid tale potest objici.

8 De susceptа ... *Scrimg.*

9 Semel malus præsumitur deinceps malus: dicam ad *c. Semel malus.* 8. *de reg. in* 6.

10 *Jul. const.* 65. *num.* 222.

11 Is cui pupillus obligatus est, tutor aut curator pupillo esse non potest, quatenus lex eum vocat ad legitimam tutelam. *Jul. d. loco num* 203. facit *l.* 8. *C. qui dare tutores.* Goth. Vid. Joann. Sande *decis. Frisic. lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 1. ANS.

12 Debitor minoris, ejus tutor aut curator esse non potest.

13 Et ita abrogatur lex 7. *C. de excusf. tut. l.* 8. *C. qui dare tut.*

14 Causa hujus constitutionis.

15 Γραμματέων *Scrimg.* Kal. Hal.

16 Ἀποδείξις, id est, apochas.

17 *Jul. n.* 223.

18 *Jul. n.* 224.

19 Hinc sumpta est Authentica, *minoris, Cod. qui dare tutores.*

20 Idem in tutelis. *Jul. hic. n.* 224. *Rolan. à Vall.* 1. *conf.* 83. *n.* 6. Goth. Vid. Rittershus. *exposit. Nov. part.* 8. *c.* 3. *& c.* 5. 6. ANS.

21 Tutor vel curator, ex postfacto, (puta delatione hereditatis aliqua) creditor vel debitor pupillorum factus, non removendus est à tutela, sed ei adjungendus est alius tutor, qui eum custodiat ac observet, *Jul. hic.* 22 Jurare conentur datus tutori vel curatori pupillorum seu minorum facto creditori quid debeat. 23 Id est, in ipso actu tutelæ vel curæ. 24 Vid. *Roland ibid. n.* 6.

25 Προδοσίας ποινὴν intelligit, pœnam constitutam tutoribus & curatoribus male administrantibus.

26 *Jul. ibid. n.* 225. 27 Jurari ex opinione potest. Qualiscunque igitur sit his pecuniaria tutor excusari potest eam olim oportuit capitalem esse, vel statuas, *l.* 6. §. 18. *ff. de excusf.* vel omnium bonorum, *l.* 20. *ff. de excusf.* 28 Præsumitur hostis pupilli, qui litem adversus eum habiturus est.

Cap. IV.

Si tutor vel curator se debitorem vel creditorem esse ab initio tacuerit.

SI vero tacuerit[1] in initio hoc, & factus fuerit curator: sciat omni actione adversus minorem, si vera fuerit, se casurum, propter hoc quod ex studio adversus hanc nostram legem firmetur. Sed si quis aperte obligatus existens tacuerit, sciat etiam iste, quia sustinebit pœnam, quod non possit redhibitionibus[2] aut aliis solutionibus debiti se mittere tempore curationis forsan arte compositis.

1 Pœna dissimulantis pupillum sibi obligatum, & tamen ejus curam vel tutelam suscipientis. adde *Jul. ibid. c.* 226.

2 Solutionibus vel commentitiis (*al.* conventitiis) liberationibus actione solutus est. *Jul. num.* 226. Porro quas *redhibitiones* hic vocat vetus interpres, *solutiones* Julianus, Græcus appellat hic κατασολάς.

Cap. V.

Ut curatores nullo modo cessiones suscipiant adversus minores.

QUod si quis (sicuti dictum est) factus curator, deinde minoris res fuerit perscrutatus, & cessiones in[3] semetipso, aut per donationem, aut per venditionem, aut alio quolibet egerit modo: sciat omnino infirmum[4] esse quod ab eo fuerit factum: & neque per se, neque per interpositam personam tale aliquid agi: sed undique invalida hæc fieri, tanquam si neque ab initio facta fuerint. Manifestum est namque, quia si in talem cogitationem inciderit, omnia agi & disponi ad interitum suæ animæ, & ad rerum, quæ ejus quasi videntur, utilitatem §. 1. Et non solum donec fuerit curator, prohibemus eum ab hujusmodi cessione: sed neque[5] postea gerere concedimus: ne forsan hoc considerans, abscondat rem, & præordinans illud male, postmodum dum à cura cesslaverit, & latere fecerit quod maligne egerit, forte jam nunc non curator existens cessionem accipiat, & rem maligne disponat. Tunc enim infirmum esse volumus quod agitur, & non posse ullam actionem valere cessam adversus eum, cujus prius curam administraverat, sed pro non facto id esse, & lucrum fieri adolescentis: licet hæc cessio pro veris causis facta sit: non ut remeet rursus ad eum qui cessit, tanquam si nihil quasi in medium contra legem visum fuerit actum: sed cadat[6] ab eis, quæ ex hoc sunt quæsita propter transgressionem nostræ legis, & hæc minorem lucrari. Nam si non hanc imposuerimus pœnam: facilia erunt ea quæ sunt malignitatis, & eum qui cessit, faciet iterum movere: & per medium ea quæ sunt cessionis, recipiet, legem per suam malignitatem circumveniens. Et hæc[7] dicimus[8] in omni curatore, in quibus omnino curas aliquorum introducunt leges, prodigorum forte, aut furiosorum, aut amentium, aut si quid aliud jam lex dixit, aut si quid inopinabile natura adinvenerit.

3 *Jul. num.* 227. olim id tutoribus licebat, & ita abrogatur lex 12. *ff. de reb. eorum.*

4 Pro infecto habendum. *Inst. n.* 227. ubi paulo post §.

5 Tutor etiam deposita tutela actiones in pupillum quondam suum adquirere non potest. Cur ita? vid. *Jul. eod.*

6 Pœnam nota tutoris aut curatoris finita tutela vel cura actionem ementis in pupillum.

7 *Jul. num.* 228.

8 Argumentum ducitur & extensio fit à curatore minoris ad curatorem prodigi, furiosi, amentis, & similium.

Cap. VI.

De administratione pecuniæ pupilli vel minorum.

QUoniam[9] autem videmus curatores, quicunque Dei memoriam habent[10], ad curam difficulter accedere[11] (nam plurimis volentibus ea quæ minorum sunt impie in se vertere, amabilis[12] est res & appetibilis) videmus autem præcipue difficilem esse curatorum causam propter fœneratorum necessitatem: sancimus nullam[13] necessitatem ex legibus esse curatoribus minorum pecunias[14] fœnerare, sed caute[15] reponere[16] & reservare: quoniam melius[17] est eis in antiquis tutamen manere, quam usurarum appetitione etiam antiqua[18] pecunia cadere, & periclitari quidem curatorem, si non mutuaverit, rursus autem si mutuaverit, periculum sustinere, facto forsan in debitis detrimento. Si vero ipse sponte mutuare voluerit, sub[19] obligatione forte pignorum, aut sub aliis, quæ putantur indubitatæ, cautelis: tunc habeat quidem duorum mensium per singulos annos[20] inducias, hoc quod leges laxamentum[21] vocant: sciat autem mutui periculum omnino ad se venturum.

9 Hinc sumpta est authentica, *Nyvissime. C. de adm. tut.* vid. *Jul. hic, n.* 228.

10 Religiosas personas tutelæ vel curæ officio fungi non posse hinc colligunt, nisi superioris licentia accedat. vide *Alc. 3. præsumpt.* 18.

11 Boni raro tutelas ambiunt.

12 Præsumuntur lucro potius suo, quam benefaciendi animo duci, qui tutelam alicujus ambiunt. De qua præsumptione vid. *Alc. 3. præsumpt.* 18.

13 Olim cogebantur fœnori dare: & ita abrogatur lex 13. §. 1. lex 15. lex 58. §. 3. *ff. de adm. & pericl. tut. l.* 24. *C. de adm. tut.*

14 *Subaudi*, steriles, *Jul. n.* 229.

15 Id est, in tuto. *Jul.*

16 Ἀσφαλῶς ἀποτίθεσθαι καὶ φυλάττειν. *Scrimg.* Licet tutori aut curatori pecuniam pupilli in tuto deponere, non fœnori occupare.

17 Melius est fortem impuberis vel adolescentis conservari, quam usurarum cupiditate etiam fortem amittere.

18 Id est, sorte. Usurarum cupiditate, fors plerumque amittitur.

19 Id est, sub pignoribus.

20 Usuras annuatim datas fuisse, non ad menses: denique usuras annuas, Justiniani sæculo fuisse non menstruas hinc colligunt.

21 Ita appellat Græc. author & Jul. hic. Olim Tutores cogebantur numnos pupillares fœnori dare intra sex primos menses adeptæ tutelæ. *l.* 15. *ff. de admin. tut.* sequentibus annis, intra menses duos. *l.* 7. §. 11. *ff. de adm. tut.* Hodie tutor aut curator non cogitur pecuniam pupillorum fœnori dare, nisi universa pupilli substantia sit mobilis, *l.* 7. §. *eod.* sed si semel dederit (puta ad tempus communiter receptum, id est, unius anni: puto optime ex hoc loco colligi ad eam perpetuo fœnerandam teneri. Perpetuo: & tamen cum laxamento duorum mensium, ut quolibet anno duorum mensium spatium habeat, ad idoneos debitores perquirendos. Quid si pecunia illa usus sit? nullum laxamentum ei datur, vid. 5. *Harmenop.* Id tamen paulo aliter explicat *Cujac. 1. obs.* 12. *& cap.* 13. *de præscr. num.* 4. quem vide. duo hinc colligo, Tutorem semel fœnerantem pupilli pecuniam teneri perpetuo eam fœnori occupare, & ita usuras (ante redditas rationes) præstare, laxamento tamen ei dato duorum mensium singulis annis, semel ea utentem, quandiu non erunt redditæ rationes, usurarum nomine pupillo obstringi, vid. *l. qui sine* 38. *ff. de negotiis*, qui si alias neque fœnori dedisset, neque usus ea fuisset, non teneretur usuras præstare §. *eod.* Quid si tutor eo casu pecuniam pupillarem coram testibus aut judice posita repræsentavit, eamque testium signis obsignatam posita recepit: puto laxamentum ei dari duorum mensium ad eam fœnori reponendam, ut idem sua in causa quod in aliena custodiat. Usus autem pecuniæ pupillaris facile deprehenditur ex circumstantiis, velut si novum recensque genus monetæ, hoc est incognitum patri pupilli, aut cognitum quidem, sed non multo ratione aut redditas casum pupillo repræsentet. 22 *Jul. num.* 230. 23 Notandum est hoc tutoribus & pupillis. 24 Ex redditibus (si sint sufficientes) pupilli alendi, ideoque pecunia (si qua sit pupillo) tutori tuta esse debet, potest tamen eam fœnori occupare, *c.* 6. §. *eod.* 25 Nota de pecunia pupillari ex redditibus ejus redacta, per tutorem conservanda vel impendenda. 26 Nota rursus. De pecunia pupillari fœneranda. 27 Nota tertio. De pecunia pupillari & minorum in emptionem aliquam collocanda. 28 Reditus annui in pecunia & fructibus consistentes, possunt licite emi, nec contractus hujusmodi emptionis illicitus est. *Novell.* 160. *c.* 1. *ubi dixi.* 29 Ex superflua pecunia. *Jul. d. loco.* 30 Periculum nominum contractorum spectat ad tutorem. 31 *Jul. num* 231.

32 Hinc sumpta est Authentica, *Quod nunc, Cod. de curat. fur.* 33 Nota casum singularem, Pupillus rem suam habens in solis mobilibus, si ex eorum redditibus ali non potest, tutor ex forte bona fide aliquid deminuere poterit, *ut hic*: Si potest ali, sortem non attinget. Si plusquam ali, superfluum deponet. *c.* 1. §. *eod.* At si pupillus mobilia & immobilia habuerit, tutor mobilia tempore peritura distrahet. *l.* 22. *C. de adm. tut.* Ex redditibus vero & usuris pupillum alet. *c.* 7. neutram sortem attinget, nisi utrimque redactæ usuræ pupillo alendo non sufficiant *l. c.* 7. tunc enim ex alterutro poterit deminuere & magis ex forte mobilium quam immobilium *arg. d. l.* 22. Si plus quam ali potest, superfluum deponet, ut casu superiore. 34 Cum cogitatione conscientiæ judicis. *Jul. d. loco.*

35 Antequam se administrationi immisceat. *Jul. n.* 232. 36 Tutor ratione jurisjurandi non est ἀναλγησίᾳ. 37 Al. *cautiorem.* Rittershus. *exposit. Novell. part.* 8. *cap.* 9. *num.* 4. Ann.

38 Princeps pupillorum pater, Ideoque solent fisci principis ac regis advocati & procuratores pupillis quoties eorum causa tractatur & agitur, facile se conjungere, ut eos videlicet defendant.

39 Id est, anno 538.

Cap. VII.

SI[22] vero habeat[23] reditus sufficientes[24], is cujus cura administratur, eos expendat. Si vero plus sint, quam sufficiat, quod plus est, reponat[25]. Quod si mobilis forte ejus cujus cura administratur, subsistantia est: tunc[26] illud solum mutuare curator cogatur, quantum ad dispensationem sufficiet adolescenti, ejusque rebus: quod vero plus est, caute recondatur. Licebit[27] autem ei cum omni subtilitate perscrutari, si aliquos forsan invenire caute potuerit reditus[28], & comparare minori ex abundantibus[29] pecuniis, modicis functionibus publicis obligatos: venditorem vero habentes idoneum, & opulentos reditus existentes: damus enim ei licentiam & hoc agere: scienti quia si quid horum neglexerit, hujusmodi emptionis ipsum respiciet[30] periculum.

22 *Jul. num.* 230. 23 Notandum est hoc tutoribus & pupillis. 24 Ex redditibus (si sint sufficientes) pupilli alendi, ideoque pecunia (si qua sit pupillo) tutori tuta esse debet, potest tamen eam fœnori occupare, *c.* 6. §. *eod.* 25 Nota de pecunia pupillari ex redditibus ejus redacta, per tutorem conservanda vel impendenda. 26 Nota rursus. De pecunia pupillari fœneranda. 27 Nota tertio. De pecunia pupillari & minorum in emptionem aliquam collocanda. 28 Reditus annui in pecunia & fructibus consistentes, possunt licite emi, nec contractus hujusmodi emptionis illicitus est. *Novell.* 160. *c.* 1. *ubi dixi.* 29 Ex superflua pecunia. *Jul. d. loco.* 30 Periculum nominum contractorum spectat ad tutorem. 31 *Jul. num* 231.

Cap. VIII.

SI[32] vero tantum solummodo sit minoris aurum cujus[33] usuræ vix eum & qui ejus sunt pascere, & aliquam aliam ei præbere vitæ dispensationem sufficiant: tunc necessitatis ratio nos etiam ad hoc vocat, ut curatores respicientes[34] ad Deum, ita faciant gubernationem tanquam in suis rebus. Etenim volumus dum[35] celebratur decretum quod tradit curam ei qui ad eam accedit, etiam jusjurandum eum dicere sacrosancta Dei Euangelia tangentem: quia per omnem pergens viam, utilitatem adolescentis aget, quod tamen non excipiet eum à ratiociniis[36], neque à legis ordine, sed cautiorem[37] faciet ad rerum gubernationem, timentem semper circa eas, propter jurisjurandi memoriam factam. Hæc lex à nobis pro cautela sit posita horum qui curatoribus indigent. Si quid vero & aliud adinvenerimus, neque hoc lege complecti pigebit: ut per omnia patres[38] eorum, qui sibi auxiliari nequeunt, existamus.

32 Hinc sumpta est Authentica, *Quod nunc, Cod. de curat. fur.* 33 Nota casum singularem, Pupillus rem suam habens in solis mobilibus, si ex eorum redditibus ali non potest, tutor ex forte bona fide aliquid deminuere poterit, *ut hic*: Si potest ali, sortem non attinget. Si plusquam ali, superfluum deponet. *c.* 1. §. *eod.* At si pupillus mobilia & immobilia habuerit, tutor mobilia tempore peritura distrahet. *l.* 22. *C. de adm. tut.* Ex redditibus vero & usuris pupillum alet. *c.* 7. neutram sortem attinget, nisi utrimque redactæ usuræ pupillo alendo non sufficiant *l. c.* 7. tunc enim ex alterutro poterit deminuere & magis ex forte mobilium quam immobilium *arg. d. l.* 22. Si plus quam ali potest, superfluum deponet, ut casu superiore. 34 Cum cogitatione conscientiæ judicis. *Jul. d. loco.*

35 Antequam se administrationi immisceat. *Jul. n.* 232. 36 Tutor ratione jurisjurandi non est ἀναλγησίᾳ. 37 Al. *cautiorem.* Rittershus. *exposit. Novell. part.* 8. *cap.* 9. *num.* 4. Ann.

38 Princeps pupillorum pater, Ideoque solent fisci principis ac regis advocati & procuratores pupillis quoties eorum causa tractatur & agitur, facile se conjungere, ut eos videlicet defendant.

39 Id est, anno 538.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, edictis per provincias quibus præes, utens, omnibus faciat manifesta: ut nullum lateant, quæ à nobis pie & pro subjectorum providentia sancita sunt. Dat. Kal. Jun. CP. Imper. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XII. JOANNE V. C. CONS. 39

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ τύπῳ ἢ κυρώτῃ τῷ ἀρχίῳ, ἰσωτὴν οἰκίαν χρεωφιλῆ ἢ δανειφιλῆ σηκόμ.

ΕΙ ὁ σημήσει τῷ ἀρχίῳ τῦτο, ἢ ῥηθήτω κηδεμών, ἴσω πάντως ἀγωγὴς ἐκ τ̃ γένε, εἰ μὴ ἀληθὴς ἦν, ἐκπεσέμβω, ἀλλ' τῷ ἐξεπίτηδες πρὸς τ̃ νόμον τ̃τον ἀναφερομένοις. Εἰ ὁ κηδ τὴς πολιτείας ὑπαδύεται ὧν σημήσειεν, ἴσω ἢ ὕτ ὡς ὑφιξῆ ποιῆν, τὸ μὴ δωδεκάς κρίσεσιν ἢ ἄλλας λύσεσι ἢ χρίας ἑαυτὸν ἐκδάδειν, ἴσως ἐν τῷ κοιμῆ τ̃ κηδεμονίας πεχνασμένας.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τ̃ μηδαμῶς τὰς κυρώτορας πὰς κ τ̃ νέων ἐκχωρήσεις ἐπολαμβάνειν.

ΕΙ δέ τις, ὡς εἰρη, ῥηθόμβω κηδεμών, εἶτε πρεσβεύοντ πε τ̃ νέω πρᾶγμάτω, ἢ ἐκχωρήσεις εἰς ἑαυτὸν ἢ κ τ̃ δωρεάν, ἢ κ τ̃ πράσιν, ἢ κατ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον πράξει, ἴσω παντὸς ἀκύρον εἶναι τὸ παρ' αὐτὸ γινόμβον· ἢ μήτι δι' ἑαυτὸ μήτε ἄλῳ παρεντιθεμένῳ πρωτότυπ τοιᾶτό τι πρᾶγμα, ἀλλὰ πανταχόθεν ἀνίκυρον τὸ τοιᾶυτα γινόμ, ὡσανεὶ μηδ' τῷ ἀρχίῳ ῥηθόμβω. πρῶθεν γὰρ ὡς εἰπᾶν εἰς τοιαύτην ἔννοιαν ἐμπίπτει, πάντα πράξει κ διοικήσ πρὸς ἄλεθρον μ̃ τ ἑαυτ̃ ψυχῆς, τ ὁ φαινόμβων αὐτὸ πραγμάτων δῆθεν ὠφελειαν. §. α'. Καὶ ὁ μόνον ἕως ἡ κηδεμών, ἐῤῥῆσθαι αὐτὸν τοιαύτης ἐκχωρήσεως, ἀλλὰ κ μ̃ ταύτην μὴ ποτε τ̃τ συναίτης, τιμωρ σῃ τὸ πρᾶγμα. κ̃ θεκρίσησις αὐτὸ κακῶς, ἐπειδὴ ἐπειδὴ τ̃ κηδεμονίας πεύσεται, κ̃ λάθοι τὸ κακυρηθὲν, ἴσως τὸ νικᾶσθαι σὺν ἐπ κηδεμὼν ὤν, τῶν τι ἐκχώρησιν λάβοι, κ̃ τὸ πρᾶγμα κακυρήσῃ· κ̃ τὸ νικᾶσθαι τ̃ ἄκυρον εἶναι βυλόμεθα τὸ γινόμβον, κ̃ μὴ δωδεκάς κηδεμόνων ἀγωγὴν κρατεῖν κ̃ τ̃ θεσθαι κηδεμονευθέντ̃ ἐκχωρηθέν· ἀλλ' ἀνὰ μηδ' γενέσθ̃ εἶναι, κ̃ κερδ̃ γένεαζ τ̃ νέω, καὶ εἰ τι τ̃ ἐκχωρήσεων ἐπ' ἀληθείᾳ αἰτίας ῥηθέντ ὤς ἐπανελθεῖν πάλιν ἐπὶ τ̃ ἐκχωρησιν, (ὡς μηδένος δῆθεν ὢν μᾶσσ παρὰ τ̃ νόμῳ δοκοῦντ̃ γεγῆσθαι) ἀλλ' ὥστ ἐκπίπτειν αὐτὸν τ̃ ἐπείθη κληθέντων, ἀλλ' τῷ παρῆσθαι τ̃ ἡμετέρῳ νόμῳ, κ̃ τοῦτο τ̃ νέον κεφάλαιον. εἰ γὰ μὴ τοῦτ̃ ἐπιθείημεν τῷ ποιῆν, ῥᾴδια τὰ τ̃ κακυρήσεις ἴσῃ, κ̃ τ̃ ἐκχωρησάσ θ̃ ἀφοσιώσασ πάλιν κινῆσαι, κ̃ ἀλλ' ἐν μέσῳ τὰ τ̃ ἐκχωρήσεως λῦσ), τ̃ νόμον ἀλλ' τ ἑαυτ̃ κακυρήσεις κ̃ ἀσφαλίσασθ̃. κ̃ τοῦτο πάντας ἐπὶ κηδεμόν̃ παντὸς, ἐφ' ὧν ὅλως κηδεμονίας πᾶσι εἰσήγαγον οἱ νόμοι· ἀσύτυχον τυχὸν, ἢ μανιοφόβων, ἢ παραφρονησάντων, ἢ εἰ πέπτωκ ὁ νόμ εἰπεῖν ἢ, καὶ π θεσδέδεκται ἡ φύσις ἐξόδῳ.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τ̃ κηδεμονίας τ̃ ἐν πατρίδι χρηματούν.

ΕΠειδὴ ὁ ὁρῶμεν τὰς κηδεμόνας, ὅσοι θεῦ μνήμην ἔχουσι, πρὸς κηδεμονίας δυσκόλως ἰόντας, (τοῖς γὰ πολλοῖς ὅσοι βύλον) τὸ τ̃ κηδεμονεύομβων αὐτοῖς εἰς ἑαυτὸς πρᾶγμ, τὸ πρᾶγμα ἐφόρμιόν τε κ̃ ἐπιθύμητον ἐστ) ὁρῶμεν ὁ μάλιστα τὸ τ̃ κηδεμόνων δύσκολον εἶναι πρᾶγμα, ἀλλ' τῷ τ̃ δανειζομένων ἀνάγκην ἱκανῶς ὁμολογοῦμεν μηδεμίαν ἀνάγκην ὁ νόμος κεθεστάναι τοῖς κηδεμόσι τὰ τῶν νέων χρήματα δανείζειν, ἀλ' ἀσφαλῶς ἀποτίθεσθ, κ̃ φυλάττειν αὐτοῖς. κράλιον δ' τῷ ἐπὶ τοῖς ὀρχαίοις αὐτοῖς ἀσφάλειαν μένειν, ἢ τὴ τ̃ τόκων ἐφίσῃ, κ̃ τ̃ ὀρχαίων ἐκπεσεῖν κ̃ κινδυνεύειν μ̃ τ̃ κηδεμόνα, εἰ μὴ δανείσοι αὐτὸς ὁ εἰ δανείσοι, κινδυνεύειν, ἀποτυχίας ἴσως ἐπὶ τοῖς χρέοις γινομένης. εἰ ῥᾴστ αὐτὸς ἐκὼν δανείσῃ βεληθείη, ἴσω, ἐπὶ δυσὶ ὑποχρέοις, ἢ ἐπ' ἀσφαλεῖ ὑποθήκαις, ἢ τὰ τ̃ δίων μίλων καθ' ἑκάστον ἔτ συνδέσμων, (τὰ γὰ ὑπὸ οἱ νόμοι λαχαμέτον καλοῦσι) ἴσω ὁ τ̃ δανείσ μέτ κίνδυνον ἐφ' ἑαυτὸν πάντας ἐλυσόμβον.

ΚΕΦ. ζ'.

ΕΙ μ̃ ἦν ἴχοι πρόσοδός αὐτάρκειας ὁ κηδεμονεύομβος, τούτοις διακωλύει ὁ πολείτης εἰσ τ̃ αὐτάρκων, τὸ πλέον ἀποπιθέσθω. Εἰ ὁ κινητὴ πολλάκις ἡ τ̃ κηδεμονεύομβός, πλουσία τυχόντ, τῶν κινδυνεύει μέρος διανέμειν ὁ κηδεμὼν ἀναλαμβάνω, ὅσοι πρὸς τῶν διοίκησιν ὁρκεῖ τῷ νέω κ̃ τ̃ αὐτ̃ πράγμασι, τὸ ὁ πλέον ἀσφαλῶς ἀποπιθέσθω. Ἐξίστω ὁ αὐτ̃ σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ πλεονεξίας, εἰ πνα, ὡς εἰκὸς, ὀφεῖν ἀσφαλὲς δυνηθεὶ πρόσοδον, ἀνήσεσθ τ̃ νέω σὺν τ̃ πλείονι ὀνόντ χρημάτων, ὀλίγων δ' δημοσίων φόρων ὑπαδύεται, πρατῆσθ ὁ ἔχοσιν ὄμορον, κ̃ δίκαιὸν τῷ πρόσοδον ὅσων. δίδομεν γὰ αὐτῷ παῤῥησίαν κ̃ τὰ πρᾶτειν, ἐπισκεμβω ὡς εἰ πᾶσι τ̃τον ἀμελήσειεν, ὁ τ̃ ἀγορασίας τούτης αὐτὸν ὄψεῖ κίνδυνος.

ΚΕΦ. η'.

ΕΙ ὁ τοσ̃τον μόνον εἴη τὸ ἐν νέω χρυσίον, ὁπόσ τὰκ̃ μόλις αὐτὸν τ κ̃ τὰς αὐτ̃ τρέφειν, κ̃ τῷ ἄλλῳ αὐτῷ περιχὼ ἐν βίᾳ διοίκησιν ὁρκεῖ, τῶν ὁ τ̃ ἀναγκης λόγ̃ ἡμᾶς κ̃ πρὸς τ̃τ κελεῖ, τ̃ κηδεμόνων ἀφορώντων εἰς ἦθ, κ̃ ὅπω ποιεμένων πὰς διοικήσ ὡς ἂν ἐπὶ τοῖς ἑαυτ̃ πράγμασι. κ̃ δ' βελόμεθα, ἰώνιμ κελεύσαίη ὑφ' ὧν δεδόσθω τῷ κηδεμόνων τῷ πρὸς ταύτῳ πεφοιτηκότι, κ̃ ὅρκον αὐτῷ προσεπιτιθέναι, τ̃ θεῖον ἀπλῶμβον λογίων, ὡς ἐφ' πάσης ἰὼν ὁδὸν τὸ συμφέρον τῷ νέω πράξῃ. ὅσῳ γὰ σὺν ἐξωμοσίᾳ τ̃ λογισμῶν αὐτὸν, μᾶλ' ἢ τ̃ νόμῳ ἐπτέλεσε, μᾶλ' ἀσφαλέστερον τ πολεῖ πρὸς τῷ τ̃ πραγμάτων διοίκησιν, ὑλακτέστερον ἀεὶ πρὸ αὐτὸς, ἐφ' τῷ ὁ ὅρκ μονήρυλ, γινόμβον. Οὗτ̃ ἡμῖν ὁ νόμ̃ ὑπὲρ ἀσφαλείας κεῖσθ τ̃ κηδεμονίας ὁρισμένων. εἰ δὲ π κ̃ ἕτερον προσεξεύρομεν, ὃν τῶν νόμων φελανθρωπ̃ οἰκήσομεν, ἵνα διὰ πάντων πατέρες τοῖς ἑαυτοῖς βοηθεῖν ἢ δυνάμβοις ὑμόμεθα.

Epilogus.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ θεσπισθέντα ἡμῖν, κηρύσσουσι κ̃ πὰς ἐπαρχίας αἷς ἐφέσηκας χειμῆν, πᾶσι ποιησάτω φανερὰ, ὥστε μηδένα λαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν δόσεσθαι τὸ ὑπὲρ τ̃ ὑπηκόων σωτηρίας γενομβεθησόμενα. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. JOHANNE V. C. CONS.

TITAOΣ β'.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Περὶ τῶν διὰ ἐπιτιθείας τὸ πιστὸν τοῖς ἀφῃρημένοις συμβολαίοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ογ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΣμεν τοὺς ἡμετέρους νόμους, οἳ βάλλουσι καὶ τὰ παραβιάσεως τῶν γεγραμμένων πρὸς πίστιν διδοὺς τοῖς συμβολαίοις, καὶ ὅτι πολὺ τῶν αὐτοκρατόρων, ὑποπολαμβάνοντες ἤδη τὰ κακίας τοῖς τολμῶσι τὰ συμβόλαια, τὰ τοιαῦτα κωλύουσι δι' ὁπλίσεως ἀγράφου τοῖς παραπιπτουσιν εἶναι πιστοῦντες, τὸ ὡς τῶν μιμήσεων τῶν γεγραμμένων ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκειν. διὸ μηδὲν ἕτερον ἐπὶ τῶν ψευδογραφιῶν εἰ μὴ τὰ ἀληθῶν μιμήσεις. ἐπειδὴ τοίνυν οὐ τύποις δὴ τοῖς χρόνοις μυρίαις διορύγμασι ψευδογραφίαις συδίκαις πολλαῖς ἡκροασάμεθα, καὶ τι παράδοξον ἡμῖν ἐξ Ἀρμενίας ἀνέβη. πεφηνμιδίνῃ γὰρ ἀμοιψίως συμβολαίᾳ, καὶ τὰ γεγραμμένων ἀπομοίων κελεύσαντα, ὕστερον ἐπειδὴ διρίθησαν οἱ τῷ συμβολαίῳ μαρτυρήσαντες, καὶ γράμμασι ὑποβάντες, καὶ τοῦτο ἐπιγνόντες, πίστιν ἐδέξατο τὸ συμβόλαιον· καί τι παράδοξον οὐτέθη ἀπώτησεν, ὅτι τὰ μὲν γράμμασι ἄπιστα ἄφθη, καίτοιγε ἐξεπιδίκῳ, τὰ δὲ ψευδῆ τῶν μαρτύρων ἀπίστησε σὺν ἀληθείᾳ καὶ τούτῳ, τὰ ψευδῆ τῶν μαρτύρων πίστεως δοκούσης εἶναί πως ἐπισφαλῆς. ὁρῶμεν μέντοι τῶν φύσει αὐτῆς πολλάκις διορύττων τὰ δὲ πραξάντων ἐξεπίστευσε· ὅπερ γὰ τῶν τὰ γεγραμμένων ἀπομοίωσιν πολλάκις δὲ χρόνου ποιεῖ, (ὃ μὲν ἂν ἄπτω γράφειν τις πάζων καὶ σφαλῇ, καὶ γαμηρικὰς ἴσως καὶ τεχνῶν) πολλάκις ἢ καὶ νόσου τῆς ποιησάσης. καί τοι τι τοῦτο φαυλον, ὅπερ γὰ κολάμβε τὶ καὶ μέλαν ὑπαλλαγὴ τὸ τὰ ὁμοιότητον ἀφ' πάντων ἀπεριφρὸς ἀφέλεται. καὶ ὅτε ἂν διορύσσει ἰφεῖσις ἐπεὶν ὁπόσα ἡ φύσις πλάσασα καινυργεῖ, τοῖς γομβεύσασι ἡμῖν παρέχουσα πεδίγματα. §. α'. Ἐπειδὴ τοίνυν βασιλείαν ἀφ' τῶν ὁ θεὸς ἐξ ὑρανοῦ κρίθηκεν, ἵνα τοῖς δυσκόλοις ἐπιτίθησι τὰ παρ' ἑαυτῆς ἀγαθὰ, καὶ τοὺς νόμους ἁρμόζῃ ὡς τῷ φύσεως ποικιλίαν· διὰ τῶν ἀνθρώπων χρῶνται καὶ τοῦτον γράφαι τὸν νόμον, καὶ δέναι σὺν κοινῷ τοῖς ὑπηκόοις, ὁπόσους ἡμῖν ὁ θεὸς ὑποτέτηκε καὶ κτ' μικρὸν ἀεὶ ὡς σιθησι καὶ μάλ' τι καὶ ἀεὶ παρεκκλιθήκλιν ὁπ γραμμάτων ἀμφισβητηθέν τε καὶ σπασθὲν δόρυμεν· καὶ δεῖ καὶ τάττων πάσαν ποιήσαι ὑποψίαν. τοιαυτὶ δὲ ὑμῖν ὁπ τῶν ψευδογραφίαις ὀρκτέον.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν συμβολαίων ἀσφαλείας τε καὶ πίστεως· καὶ ὑποῦ ἀεὶ τὰ ψευδογραφίας, πῶς ἀσφαλῶς δίδου).

ΕΙ τις τοίνυν ἀσφαλῶς ψευδογραφίαν βάλῃ), μὴ μόνοις πιστεύετω τοῖς ἐν λαμβάνουσι γράμμασι, (τάττε ὅπως ἂν τῇ δίκῃ ζητηθεν, ἐπειδήπερ ἐ συνομολόγησεν ὁ γεγραφέναι λεγόμενος αὐτὸς κυθεστάναι τὰ γράμματα, μαχάλλω ἔχει παραχὼ καὶ γράψαι ἕτερα καὶ γεγαστρωδέντα, ἀπερ ἔδοξε παρόμοια μέ, ἐ μὴν διὰ πάντων παρεοικότα· καίτοιγε ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἀκείτε ἐν πραγματον μεμφυκότον) ἀλλ' ὁ τῶν ψευδογραφίαν δίδως, ὑποσκαλεύσθω καὶ μάρτυρας ὡς οἷόν τε σεμνὰς καὶ πίστεως ἀξίας καὶ σὺν ἐλάττους τριῶν, ἵνα μὴ ἐπὶ μόνων ἠρτήμεθα τῶν γραμμάτων καὶ τ' τάττων ἀντιξεπάσεως, ἀλλ' ἢ τοῖς δικάζουσι καὶ ἡ ψευδῆ τῶν μαρτύρων βοήθεια. καὶ δὴ καὶ τοιαύτας μαρτυρίας ὑποτίμεθα, ὥστε παρεόντας μάρτυρας λέγειν ὡς αὐτῶν παρόντων ὑπέγραψεν ὁ τὸ συμβόλαιον ποιήμενος, καὶ τάττε ἐπίσαν). εἰ γὰ δόρυμεν καὶ τοιάτας τινὰς μάρτυρας, σὺν ἐλάττους τριῶν, ἀξιοπίστους καθεστῶτας, ἀδὲ τὸν τοιαύτην ἀπαληθεύομεν πίστιν. ἐ γὰ ἵνα συσίκωμεν τὰς ἀποδείξεις, ὕθεμεν τ' νόμον, ἀλλ' ἵνα καὶ εἶναι αὐτὰς ποιήσωμεν, καὶ ἀσφαλῶς εἶναι.

ΚΕΦ. β'.

Πῶς χρεὶς συμβολαιογράφον τὸ δάνεισμα ἢ ψευδογραπτικὴν δυνάμει ἀσφαλῶς γίνεσθαι.

Ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἢ δανείσματον συμβόλαιον ἢ ἄλλα τινὸς πράττοι, καὶ μὴ βάλλει τάττε ἐπ' ἀγορᾶς σωθεῖναι, (ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ψευδογραπτικῶν ὀφείλομεν) μὴ αὐτόθεν δυκείτω πιστὸν τὸ γραφόμενον σὺν τῷ δανείσματι συμβόλαιον, πολλὰ εἰ μὴ καὶ μαρτύρων ἔχῃ παρουσίαν ἀξιοπίστων, σὺν ἐλαττόνων τριῶν· ἵνα εἴτε αὐτοὶ ψευδηλόγοντο καὶ τοῖς οἰκείοις μαρτυρήσειεν γράμμασιν, εἴτε ἕτεροί τινες, μαρτυρῆτε ὡς παρόντων αὐτῶν τὸ συμβόλαιον ἐφωτώμενοι λαμβάνῃ τὸ πεῖγμα τῷ πίστιν ἐκφέρθεν, σὺν λαβόλητε παντελῶς, καὶ τ' τῶν γραμμάτων ἐξετάσεως ὕσης, ἀλλὰ μόνης σὺν ὀρκώσης, τῇδε ψευδήκῃ τῶν μαρτύρων βεβαιωμάρης.

ΚΕΦ. γ'.

Εἰ καὶ τῶν γραμμάτων πίστις τῶν λοιπῶν τῶν μαρτύρων φωνῆς ἀμφέροι.

ΕΙ μέντοι τοιοῦτό τι συμβαίη ὁποῖον ἐπ' Ἀρμενίας ἐγένετο, καὶ ἕτερον μὲν ἡ παρόφθεσις τῶν γραμμάτων ποιεῖ, ἕτερον δὲ αἱ μαρτυρίαι τῷοικαῦται ἡμεῖς μὲ οἰόμεθα τὰ παρὰ ζώσης λεγόμενα φωνῆς κρ μυθ' ὅρκων, ταῦται ἀξιοπιστέρας τῶν γραφῆς αὐτῆς καθ' αὐτῶν τυγχάνειν. πολλὰ ἀλλ' ἔστω τάττε τῶν ὀμνύντων ἀγγυοίας τε ὁμοῦ καὶ θεοφιλίας, τὸ τοῖς ἀληθέσι μᾶλλον ἀντὶ τῶν τοιούτων πιστεύσαι. καὶ ἡμεῖς μὲ κτ' τοῦτον τὸ τρόπον οἰόμεθα δεῖν ἀποδείκνυσθαι πιστὰ τὰ συμβόλαια.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν σὺν ἀσφαλῶς ψευδογραπτηθέντων συμβολαίων.

ΕΙ μέντοι τις ἢ ψευδογραπτηθέντων, ἢ δανείζων, ἢ ἄλλως συμβαίκων, ἀρκεσθείη τοῖς γράμμασι μόνοις ὀφ' ὡς αὐτὸν συμβαίνοντον, ἐπ' αὐτῷ κείσθω τὸ γινώσκειν ὡς τὰ ἐκείνῳ πίστεως τὸ παῖ αὐτὸς ἀνηρτήσατο, καὶ ὅσον μὲ ὂν τ' γεγραφῆς, σὺν ἂν αὐτάρκης δέξεις, κτ' τ' ἡμέτερον νόμον, τῷ συμβολαίῳ ὡς πίστει· εἰ δὲ ἡ παρουσία τῶν μαρτύρων, ἐφ' ὧν τὸ συναλλαγμα γέγονεν, ἢ ἴσως ἡ τελευταία ὀφ' πρόσωπον καταφυγὴ βοηθήσειεν αὐτῷ, (φαμεν δὲ τῷ ἐξ ὅρκων) σὺν ἀκυρώμεν τὸ γινόμενον. τὰς γὰ παραποιήσεις, καὶ τὰς μιμήσεις δύλαβούμενοι, καὶ γυμνὰς ὕσεις αὐτοῖς ὑ πιστεύοντες, τῷ τοιαύτῳ ἀκελεύσει τῷ πρόσωπῳ ὡς τίθεμεν· ἐχ ἵνα τὰς πιστεύοντας ἀφελοίμεθα τ' ἑαυτῶν ὧδε τὰς φίλας πίστεις, ἀλλ' ἵνα ὡς οἷόντε ἡ τῷ ἀγνωμοσύνῳ τε καὶ ἄρνησιν πολλοῖς ἐλέγχωμεν τρόπους.

ΚΕΦ. ε'.

Πῶς οἱ συμβολαιογράφοι τὰ συμβόλαια ὀφείλουσιν ἀσφαλῶς σωτελεῖν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ συμβόλαια τὰ ἐπ' ἀγορᾶς σωτελούμενα, εἰ καὶ τῷ τῶν συμβολαιογράφων ἔχοι πλήρωσιν, ὡς ὑπαλλαγέντων, καὶ αὐτὰ ὡς ὃ πλάσματον, τῷ ὧν γράμμασι τῶν μαρτύρων, ὡς εἰρήκη, παρασιαν.

ΤΙΤ. II.

De instrumentorum [1] cautela & fide, & primum de depositо [2], & mutuo, & [3] aliis documentis private quidem scriptis, habentibus autem testes, & de non habentibus testes: & de instrumentis publice confectis: & de collationibus manus propriæ scripturæ: & de expositis instrumentis ab illiteratis, aut paucas literas scientibus, & de non scriptis contractibus: & de contractibus usque ad unam libram auri: & de contractibus qui in agris fiunt: & ut in documentis & contractibus futuris locum habeat lex.

NOVELLA CONSTIT. LXXIII.

Idem Imp. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus nostras leges [4] quæ volunt ex collatione literarum fidem dari documentis, & quia quidem imperatorum super excrescente jam malitia eorum qui adulterantur documenta, hæc talia prohibuerunt: illud studium falsatoribus esse credentes, ut ad imitationem literarum semetipsos maxime exercerent, eo quod *nihil est aliud falsitas* [5], *nisi veritatis imitatio*. Quoniam igitur in his temporibus innumeras invenimus falsitates in judiciis multis, quorum fuimus auditores, & quoddam inopinabile ex Armenia nobis exortum est. Oblato nam que commutationis [6] documento, & literis dissimilibus judicatis, quoniam postea inventi sunt ii qui de documento testati sunt, subscriptionem subdentes, & eam recognoscentes, fidem suscepit documentum, & quoddam hinc inopinabile occurrit, eo quod litteræ quidem sine fide visæ sunt, licet examinata responsa verorum testium cum veritate concordaverunt: & hoc per fidem testium, quæ videtur quodammodo esse cauta. videmus tamen naturam ejus crebro egentem rei examinatione, quando literarum dissimilitudinem sæpe quidem tempus [7] facit, non [8] enim ita quis scribit juvenis & robustus, ac senex & forte tremens, sæpe autem & languor hoc facit: & quidem hoc dicimus, quando calami & atramenti immutatio, similitudinis per omnia aufert puritatem, & nec invenimus de reliquo dicere quanta natura [9] generans innovat, & legislatoribus nobis præbet cautelas. §. 1. Quia igitur imperium propterea Deus de [10] cœlo constituit, ut [11] difficilibus imponat quæ apud eum sunt bona, & leges aptet secundum naturæ varietatem propterea existimavimus oportere & hanc scribere sanctionem, & dare in commune subjectis, quos nobis Deus & prius tradidit, & paulatim semper adjicier. Etenim quiddam de depositо in scripto dubitatum & ad contentionem deductum invenimus, & oportet etiam omnino horum prospicere: itaque illico nobis est à depositо inchoandum.

CAP. I [12].

De instrumentorum cautela & fide: & primum de depositо, quemadmodum caute dari potest.

SI [13] quis igitur vult caute deponere [14], non soli [15] credat accipientis scripturæ, (hoc quod etiam in judicio quæsitum est, quia enim non [16] professus est is qui scripsisse dicebatur, *suam esse scripturam*: magnum res habuit tumultum & scribere alia coactus [17] est, quæ visa sunt veluti similia quidem, non tamen per omnia similia, & quantum ad illam scripturam sine termino causa permansit) sed is qui depositum dat, advocet [18] etiam testes, ut possibile est [19] honestos & fide dignos, & non minus tribus [20]: ut non in sola scriptura & ejus examinatione pendamus: sed sit judicantibus etiam testium solatium. Etenim tales testificationes suscipimus, quas præsentes testes dicant: *quia hu præsentibus subscripsit quis documentum fecit, & hunc noverunt.* Nam si invenerimus & tales quosdam testes non minus quam tres dignos fide existentes: neque [21] talem interdicimus fidem: neque enim ut abbreviemus probationes, ponimus legem: sed ut esse eas & caute esse faciamus.

CAP. II.

Quemadmodum sine tabellione instrumentum mutui vel depositi caute fieri potest.

SEd & si quis aut mutui instrumentum, aut alterius cujuspiam faciat, & noluerit hoc in publico confiteri, quod & in depositо definivimus, non ex ipso videatur credibile quod scribitur super mutuo documentum, nisi etiam testium habeat præsentiam fide dignorum non minus trium [22]: ut sive veniant, & propriis subscriptionibus attestentur: sive [23] alii quidam testificentur, *quia præsentibus eis confectum est documentum*: fidem causa ex utroque percipiat, etiam literarum examinatione penitus non repulsa, sed sola non sufficiente, augmento autem testium confirmanda.

CAP. III.

Si [24] literarum fides à voce testium discrepet.

SI vero tale aliquid contigerit quale in Armenia factum est, ut aliud quidem faciat collatio literarum, aliud vero testimonia: tunc nos quidem existimavimus ea quæ viva [25] dicuntur voce, & cum jurejurando: hæc digniora [26] fide quam scripturam ipsam secundum se subsistere. Veruntamen sit hoc judicantis prudentiæ [27] simul atque religionis, ut veracibus potius pro talibus credat: & nos quidem secundum hunc modum existimavimus oportere probari fidelia documenta.

CAP. IV.

De instrumentis incaute [28] compositis.

SI tamen quisquam aut deponens, aut mutuans, aut aliter contrahens, contentus sit scriptura sola ejus cum quo contrahit: in ipso erit ut sciat quia in illius fide totum ipse suspendit [29], & quidem quantum ex scriptura non sufficiens videbitur fides, nisi [30] secundum nostram legem adjiciatur documento credulitas, aut præsentia testium coram quibus contractus est factus: aut forsitan novissimum [31] ejus rei refugium invenerit: dicimus autem quod ex jurejurando est, nam non infirmamus quod factum est: nam falsitates & imitationes metuentes, & nudis eis existentibus non credentes, hujusmodi subtilitatem causæ addimus: non [32] ut credentes privemus fide sua circa amicos, sed ut quantum possibile est, & perfidiam & negationem multis reconvincamus modis.

CAP. V.

Quomodo tabelliones caute debeant instrumenta componere.

SEd & si instrumenta publice confecta sint: licet tabellionum habeant supplementum [33], adjiciatur & eis antequam [34] compleantur (sicut dictum est) testium ex scripto præsentia.

CAP. VI.

1 De instrumentis, *Index Regine.* add. *de Jur. const.* 66. Quomodo depositum caute poni seu dari potest, add. d. *c.* 21.

2 Huc refer *c.* 1. *J.*

3 Huc refer *c.* 3. *J. eod.*

4 *Nov.* 49. *c.* 2.

5 Adde 1. *Harmen.* 6. §. 10 *l.* 23 *ff. ad l. Corn. de falsis.*

6 Permutationis.

7 Tempus efficit, ut unius ejusdemque hominis diversæ quodammodo videantur scripturæ.

8 Quæ res efficiant, ut unius ejusdemque hominis scriptura, diversorum videatur hominum.

9 Natura generans multa innovat, *Nov* 74 *c.* 1.

10 Magistratus à Deo.

11 Scopus magistratuum.

12 *Jul. num* 233.

13 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis vult C. qui potior* adde 22. *Ecl.* 4. *c.* 1. & 3. *Harm.* 2.

14 Id est, alicui depositum tradere, vel rem custodiendam committere.

15 Cur ita? vid. *J. eod.*

16 Id est, quia noluit adgnoscere quam esse scripturam: quia suam denegavit.

17 Negans cautionem aliquam à se scriptam, scribere cogitur, ut ex nova ejus scriptura veritas antiquioris arguatur.

18 Cautio deponenti observanda.

19 Quid si nolit depositum evulgare? vid. *c.* 2 *J. eod.*

20 Vid *Jul. c.* 66. *n.* 233. hoc necessitatis causa non datur, sed majoris probationis gratia, *v. nam si J. eod.*

21 Depositi probari non potest paucioribus testibus quam tribus: alia tamen probatur ratione quam testibus *c.* 4. *in fin. J. eod.*

22 *l.* 20. *C. de fid. instrum.* Imo quinque: 1. *Harm.* 6. §. 3.

23 Nihil interest, utrum subscripserint testes, an præsentibus ipsis instrumentum depositi fuerit compositum, *Jul. const.* 60. *n.* 234.

24 1. *Harm.* 6 §. 4.

25 Deest hæc particula apud Scrimgerum.

26 Viva vox cum jurejurando scripturam superat, *testimonia passe lettre*: dixi ad *l.* 15. *C. de fide instrum.* 1. *Harmenop.* 6. *c.* περὶ ἀγράφων.

27 Vid. *l.* 3. *C. de testib.*

28 Id est, nuda susceptientis scriptura.

29 Ideoque incaute facturus est. *Jul. hic, num* 236.

30 Interpretatio est corrupta: sensus hic est: Deponentem, accepta depositarii nuda scriptura, pendere pene ex sola fide depositarii, cum à depositario non possit facile scripturam negare: ejusque scripturam esse, difficillimum sit (propter varietatem quæ in scripturis accidit *in pr. J. eod.*) probare, superesse tamen vel hoc divinum remedium, ut jusjurandum deferatur.

31 *l.* 1. *ff. de jurej.* *l.* 25. § 3. *ff. de prob.*

l 3. *C. de reb. credit.* 32 *c.* 1. *in fin. J. eod.* 33 Πληρωσιν impletionem. 34 Instrumentum non dicitur completum, priusquam subscriptum à testibus sit: adeo ut sola tabellionis subscriptio non sufficiat, nec credatur scripturæ tabellionis sine testibus. In judiciis tamen acta sine testibus valent: *l.* 31. *C. de donation.* ideoque Rolandus à Valle, vide *cons.* 38. *num.* 5. 6. refert ad instrumenti necessaria subscriptionem, ut & sequentia, tabellionem rogari à contrahentibus: locum contractus inseri, *n.* 4. & 7. adde *Jul. hic n.* 228.

1 Σημᾶα. notas *Julianus*. Comparatione non tantum literarum, sed etiam notarum fallitas arguitur. *Jul. hic num.* 238. Notæ non sunt literæ, *l. 6. in fin. ff. de bon. possess.* sed literarum compendia.

2 Testibus & Tabellione absentibus aut mortuis, is qui jus ex testamento prætendit, comparationem ejus cum aliis scripturis notarii fieri, potest petere.

3 Postulans comparationem instrumentorum fieri, jurare debet de calumnia.

4 Jurisjurandi formulam observa.

5 Ἐπ' ἀγορᾶς. *Scrim.* id est, in forensibus instrumentis.

6 Notarius per substitutum potest subscribere.

7 Minister ac substitutus notarii, amanuensis.

8 Ἀσήμητον, argentarium, numeratorem pecuniæ. Fingamus contineri in instrumento pecuniam numeratam fuisse per Titium, vide *Julianum hic n.* 239.

9 Puta tabellio, ejus amanuensis & argentarius pro tribus testibus habentur.

10 Ἀσήμητός, id est, argentarius.

11 Amanuensis scil.

12 Confecto à se operi.

13 Solus tabellio, scil. μόνος ταβελλίων, testimonium ipsius probabile sit, *Julianus hic* 1. *Harm.* 6. *ibi.* ἐκεῖνον δεῖ ἀρκεῖ. sed tamen Cujacius hic ex hujus Novellæ sententia requirit duorum testium præsentiam aut subscriptionem. alias, forense instrumentum fidem non habere ex solius notarii fide: aliud esse in instrumento actus insinuato apud magistrum census, vel magistratus municipales, vel defensores plebis. vide *l. publicati* 2. *C. de testam.*

14 *Al.* momentum.

15 Mortui tabellionis instrumentum falsi per duos testes potest argui: eo tamen ordine: Primo per tabellionis substituti um & cum qui creditoris nomine pecuniam numeravit: his demortuis, per testes qui instrumento subscripserunt: his rursus mortuis, eorum scripturæ cum aliis eorundem scripturis comparantur.

16 Id est, ut qui instrumentum petit proferri, juret solemniter.

17 Quid jurabit? se nulla malitia usum. vide *Jul. hic num.* 239.

18 Id est, qui petit comparationem literarum fieri.

19 Id est, qui contrahunt, scrupulo & onere eorum quæ dicta sunt, possunt facile se liberare, si consenserint, &c.

Cap. VI.

De comparatione notarum.

OPortet autem judicantes, & si qua signa [1] invenerint adscripta chartis, etiam hæc requirere, & legere niti. Plurima namque novimus & ex aliis apparuisse, non facile fidem ex literarum aliarum collatione recipere, propter dudum dictas à nobis causas.

Cap. VII.

De comparatione literarum.

SI vero moriantur omnes testes, aut forsan absint, aut aliter non facile sit fidem ex testium subscriptionibus invenire, neque tabellio superest qui complevit: (si quidem publice sit confectum) quatenus testimonium perhibeat pro se, aut non est in civitate: sed necesse est omnino collationem literarum suppletiones eorum qui subscripserint, assumere: tunc [2] competens est properare quidem ad comparationes, (neque enim eas modis omnibus interdicimus) per omnem autem subtilitatem procedere, & omnino, (si putaverit eis judex oportere credi,) etiam jusjurandum [3] injicere proferenti: *Quia* [4] *nihil malign conscius in eo quod à se profertur, nec quandam artem circa collationem fieri præparans, sic utitur eo, quatenus neque permittat quicquam omnino, & per omnia mumtio in rebus fiat.* §. 1. In his vero quæ conficiuntur publice [5] documentis, si tabellio venerit, & testimonium perhibuerit cum jurejurando, si quidem non per se scripserit, sed per [6] alium ministrantem sibi, & ille [7], si vivit, si quidem possibile omnino est eum venire, & nulla causa prohibet ejus adventum, ægritudo forte valida, aut quælibet aliarum necessitatum quæ hominibus accidunt. Quod si etiam adnumeratorem [8] habuerit instrumentum, & ipse [9] adveniat: ut tres sint testificantes, & non unus. Si vero neque adnumerator [10] assumptus est, & instrumentum ipse tabellio totum per se conscripsit, atque supplevit, aut si etiam qui hoc conscripsit [11], non est, aut aliter ipse venire non valet: tamen cum jurejurando propriæ [12] completioni attesteretur [13], ut comparationi non fiat locus, sint etiam sic credibilia documenta, testimonium enim & ex voce complentis factum, & jusjurandum habens adjectum, præbuit quoddam causæ monimentum [14].

§. 2. Quod si tabellio defunctus est, & testimonium perhibeatur suppletioni ex alia collatione: si quidem etiam sic habeat eum, qui conscripsit instrumentum, viventem, & adnumeratorem: adveniant [15] & illi, si quidem præsentes sunt, & habeat ex collatione adimpletionum & ex testibus causa fidem. Si vero nullus horum sit, tunc fiat quidem completionum collatio: non autem sola hæc ad hoc sufficiat, sed & aliorum subscribentium forte aut contrahentium scripturæ examinentur: ut ex plurimis comparationibus, tam completionis quam subscribentium forte aut etiam contrahentium, una quædam colligatur undique & efficiatur fides. §. 3. Si vero nihil aliud inveniatur præter collationem instrumentorum: quod hactenus valuit, fiat: ut qui profert ad [16] collationis documentum juret solemniter [17]. Ut autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad majorem negotii fidem: & ipse qui [18] hoc petit fieri, juret: *quia non aliam idoneam habens fidem, ad collationem instrumentorum venit: nec quicquam circa eam egit aut machinatus est quod possit forte veritatem abscondere:* de quibus [19] licebit sese liberare contrahentes, si consenserint utrique ad hoc venire, ut insinuent [20] instrumenta: & profireantur ea sub gestis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus priventur nequiria & corruptione & falsitatibus: & quæcunque alia mala corrigentes, præsentem promulgamus legem: iis quæ dudum à nobis in collationibus literarum factarum, per scripturam propriæ manus sancita sunt, in sua virtute manentibus: proculdubio & in iis qui literas [21] nesciunt, quæ olim valent in judiciis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex judiciali forma acceperunt examinationem hæc talia competentem.

Cap. VIII.

Imperite literarum quomodo caute contrahant.

OPortet vero in iis qui literas [22] nesciunt, & testes & omnino [23] tabularios [24] adhiberi, in quibus locis sunt tabularii, maxime autem testes [25] non ignotos [26] contrahentibus: ut quidam scribant pro illiterato, aut paucas literas sciente: alii vero attestentur, *quia etiam præsentibus eis hæc gesta sunt, & scierunt eum:* & ita talium instrumentorum susciptatur fides, manifestum existens, quia non minus quam quinque [27] testes in his talibus adhibendi sunt, inter quos erit & qui scribit pro [28] contrahente, aut totum [aut post ea quæ] post paucas [29] literas illius posita sunt: quatenus nihil omittant de summa subtilitate. Et hæc dicimus super instrumentis ex [30] scripto confectis: nam si quis facere quemlibet contractum ex [31] non scripto voluerit, hoc manifestum est, quia aut per testes, aut per jusjurandum [32] fidem percipiet: actore quidem testes deducente, pulsato autem jurante aut referente, sicuti judex negotium disposuerit. Ut [33] autem nihil sit neque horum inemendatum: illud quoque adjicere legi bonum est, ut si usque ad [34] *unam* auri [35] libram fuerit contractus: hujusmodi observationem in hoc minime custodiri: sed secundum hoc quod tunc actum est, causam fieri, ut non de rebus [36] exiguis maximas attritiones homines sustineant.

Cap. IX.

De contractibus sine scripto compositis.

HÆc autem omnia tenere in [37] civitatibus volumus, nam in agris (ubi multa simplicitas [38] est, & neque scribentium aut testium multorum copia est) quæ hactenus apud eos valuerunt, & nunc sint etiam firma: hoc enim & in ipsis testamentis quibus maxime studemus, jam à nobis sancitum [39] est. Valeat itaque lex in omnibus quæ [40] post [41] hæc facienda sunt instrumentis & contractibus: quod enim jam transivit, cur quispiam sanciat? Hanc autem legem peperit contentionum multitudo factarum quidem in litibus, apud nos autem introductarum quatenus quotidie inter sese contendere homines compellamus, præauferentes eis altercationes per legislationis subtilitatem.

Epilogus.

†. Quapropter convenit tuam eminentiam hæc cognoscentem, manifesta omnibus facere subjectis, & qui hic sunt, & qui in gentibus:

Κεφ. ϛ'.

Περὶ τ τ σημείων ϖ ζητήσεως.

Δεῖ μᾶλλον τὰς δικάζοντας, κ εἴ τινα σημεῖα εὑρήσιν ϖεσσογεγραμμένα τοῖς χάρταις, κ ταῦτα ἀναζητεῖν, κ ἀναγινώσκειν παρ' αὐ (ποικὰ γὰρ ἴσμεν κ ἐξ ἐκείνων ἀξιφανίζα) κ μὴ ϖαχείρως τὰς πίστ τ γεγραμμένων ἐκ παρῳθέσεως ἑτέρας ϖοεσίεσθαι, ἀλλ' ἃ ἐμ ϖοεσθεν ἡμῖν ἐφρίμως αἰτίας.

Κεφ. ζ'.

Περὶ τ τ γραμμάτων συγκέλσεως.

Εἰ μάρτυρα πολλάκις ἀπαντες οἱ μάρτυρες, ἢ κ ἄπεισι τυχὸν, ἢ κ ἄλλως ᾖ ῥᾴδιον ἐστι τὸν ἐκ τ μαρτύρων τ ὑπογεγραμμένων πίστιν ἐπιθεῖναι, μηδὲ ὁ συμβολαιογράφ ϖαρεῖναι ὁ τελέστες (οἷα ἀγραῖοι εἰσὶ) ὥστ μαρτυρῆσαι τοῖς ἑαυτ, ἢ μηδὲ ἐνδημεῖν, ἀλλ' ἀναγκη πάντως τὸν ἀντέχοντα τ γραμμάτων, ἢ τ τελεσμάτων, ἢ τ ὑπογεγραμμένων παρακαλεῖν τὸν ϖαὼν ϖοσῆκον ἐστι ἑαυ μ ἐπὶ πᾶς συγκέλσις, (ἐδὲ γὰρ παντάπασιν αὐτὰς ἀπαγορεύομεν) ἀλῳ πάσης ᾖ ἀκριβείας χαρεῖν, κ πάντως, εἰ νομισθεῖεν αὐτοῖς χρῆσθαι πιστοῖς, κ ὅρκῳ ἐπάγειν τῷ ϖοσκομιζοντι, ὡς μηδὲν συνειδὸς πονηρὸν τῷ παρ' αὐτὸ ϖοσκομιζομένῳ, ἐδὲ τινα τέχνην ἐπὶ τῷ συγκεῖσθαι ἡμᾶς παρασκευάσας, ὅτιν χρῆται τούτῳ ὥστε μήτε ἀναιρεῖσθαί τι ϖαντελῶς, κ ἀλῳ πάντων τὸ ἀσφαλὲς τοῖς ϖαρίσασι ἡμᾶσθαι. §. α'. Επὶ δὲ τ ἐπ' ἀγορᾶς συντεθέντων συμβολαίων, εἴπερ ὁ συμβολαιογράφ παρὼν, κ μαρτυρήσῃ μεθ' ὅρκου· εἰ μὲ ᾗ δι' ἑαυτ ἔγραψεν, ἀλλὰ ἀλῳ τὸν τ ὑπαργόντων αὐτῷ, ταῦτα κἀκεῖν, εἴγε ἐθέλοιεν, ἢ δυνατὸν ὅλως αὐτὸν ἐστι ἐλθεῖν κ ἐδέμιὰ τινὶ αὐτὸ παρόδον αἰτία κωλύει, ἢ νόσ τυχὸν ἰσχυρὰ, ἢ π τ ἀναγκαίων ἄλλων ἄτοπ ἀνθρωπος ἀπαντᾷ. Εἰ δὲ ἀσέβαστον ἔχοι τὸ συμβόλαιον, κἀκεῖν παραγινέσθω· ὥστ τρεῖς εἶναι τὰς μαρτυρίας, ἀλ' οὐχ ἕνα. Εἰ δ' ὅτε ἀριθμητὴς ϖαρεγένηθη, τό, τε συμβόλαιον αὐτὸς ἅπαν δι' ἑαυτ γράφοι τε κ ἐθέλοιτο ὁ συμβολαιογράφ· ἢ κ ὁ τῶν συγγράψας ἅπασιν, ἢ ἄλλως πωρεῖναι σὺν ἰσχύει, αὐτὸς μᾶλλ μεθ' ὅρκου τῷ οἰκείῳ πλείοσι μάρτυρι, ὥστ μὴ τῇ συγκείσῃ χρείᾳ ἔσω κ ὅπου πίστ τὸ συμβόλαια. ἡ γὰ μαρτυρία κ παρὰ τ φωνὰς ἓν πλείοσι ζητεῖται· χειμῶν, κ τ ὅρκον ἔχουσα ϖροσκείμενον, ποιήσειεν ἂν πίστ τῷ κρίνοντι.

§. β'. Εἰ δ ὁ συμβολαιογράφ ἐτελεύτησε, κ μαρτυρηθείη τὸ πέλεσμα ἐξ ἑτέρας παρῳθέσεως, εἰ μὲ κ ὅτως ἔχει τόν τι σωτάξωσι τὸ συμβόλαιον ϖοιοῦντα, κ τ ἀσελμητῶν, πωρόντων κἀκείνοι, εἶτα ἐνδημοῦεν κ ἔχοιτο κ τῶν ἐκ τ παρῳθέσεως τ πληρώσεων τὸ γράμμα πίστιν, κ τῶν ἐκ τ μαρτύρων. Εἰ δ μηδεὶς τούτων εἴη, τωνικαῦτα χαιεῖσθαι κ ἡ τ τελεσμάτων παρῳθέσις, μὴ μόνα ἡ ταύτη ϖρὸς τὸν ἀρκεῖται, ἀλλὰ κ αἱ τ ἄλλων τ ὑπογεγραμμένων ἴσως ἢ κ τ συμβαλόντων γραφὴ κατεξετάζεσθαι ὥστε ἐκ πολλῶν παρῳθέσεων τ τε τ πελέσματ, τ τε ὑπογεγραμμένων, ἢ τ συμβαλλόντων, μίαν τινὰ σωάγεσθαι πιστοῦσθαι κ ὁπηλίκη δύναμις πίστ. §. γ'. Εἰ δ' ὅλη ἕτερα εὑρεθείη πολλῷ τ παραθέσεως τ συμβολαίων, τὸ μὲ μέχρι νῦν κεκρατηκὸς ϖοιεῖσθαι, τὸ τ ϖοσκομιζόμενα εἰς τὸν παρ' ἄλλοις κρίνοι τὸ συμβόλαιον, ὁμοιῶμ τὰ γενόμενα, ἵνα δή τινα ὅλως τὸ πρᾶγμα λάβοι προδήλως, εἰς πλείονα τ πρίσμ τ πίστ κ αὐτὸς ὁ τοῦτο αὐτὸν χθίζεσθαι, τ ϖρσσωτῶν ὡς ἡδέ ἄλλως δύπορ πίστεως, ἐπὶ τὸν παρ' ἄλλοις κρίσιν τ συμβολαίων ἐλήλυθεν, ἡδέ τ ϖρὸ αὐτὸν ἔπραξεν ἢ ἐμηχανήσατο, ὅσῳ, ὡς εἰκὸς, δυνηθείη τὸν ἀληθειαν κακοκρύψαι. ὧν ἕξεσιν ἀπηλλάχθαι τοῖς συμβάλλουσιν, εἴπερ βέλοιντο, κ ἐκστρεψάσθω τ τῶν συμβολέν, τὸ ἐμφανὲ ποιεῖσθαι τὰ συμβόλαια, κ κατατίθεσθαί τε ἐπὶ πρᾴξεως ὑπομνημάτων αὐτὰς τὰς συμβάλλοντας, ἵνα ἀπαλλαγεῖεν ἀγνωμοσυνῆς τε κ ῥᾳθυμίας κ ϖαρασπισόντων, εἴπερ ἄλλα κακὰ ἐπανορθῶντες, τ παρόντα πίθεμεν νόμον, τ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐπὶ ταῖς παρῳθέσεσι τ γεγραμμένων τοῖς ἐξ ἰδιοχείρων γινομένοις γενομοθετηθέν, ἐπὶ τ ἰδίας μόνοις ἰσχύον. δηλαδὴ κ τ ἐπὶ τοῖς τ ἐπὶ τοῖς τ γραμμάτων ἀνεπισήμοσιν ἤδη κρατηθὲν ὑ τοῖς δικασηρίοις, τὸν ἑαυτὸν ἐχόντων ἰσχύ· ἐπειδὴ ἐκ δικαιικῶν τύπων τὰ τοιαῦτα τ προσηκόντως ἔλαβεν ἐξετασμόν.

Κεφ. η'.

Περὶ ϖῶς οἱ ἀγεγράμματοι τὰ συμβόλαια ἀσφαλῶς διώσαι) σωτελεῖν.

Δεῖ τὰ ἐπὶ τ γράμματα σὺν ἐπισημάσι παβαλαβεῖς δύο πάντως μάρτυρας ὑφιλαμβανέτω, ὑ οἷς εἰσὶ ϖαῤῥαλέοι τόποι· μάλιστα ᾗ μάρτυρας σὺν ἀγνώσεις τοῖς συμβάλλουσιν, ἵνα οἱ μὲ γράφωσιν ὑπὲρ ἀγεγράμματ ἠ ὀλιγογράμματ κριθέσθω, οἱ ᾗ μαρτυρῶσιν ὡς κ παρόντων αὐτῶν τοῦτο ἐπραχθη, κ εἰδέναι αὐτὸν, κ ὅτως ἡ τ τοιούτων συμβολαίων εἰσδεχθείη πίστις. δῆλον δ' ὡς σὺν ἐλαττὶς πίστε μαρτύρων ἐπὶ τ τοιούτων παραληφθήσου· σὺ οἷς ἔσαι κ ὁ γράφων ὑπὲρ τ συμβαλλόντ, ἢ τὸ πᾶν, ἢ τὸ μᾶ τὸ ὁλίγα γράμματα τὰ παρ' ἑκάστ τεθέντ· ὥστ μηδὲν ἀξιπιστὸν ἢ εἰς ἄκρον ἀκριβείας. κ ταῦτα φαμὲν ἐπὶ τ ἐγγράφων συμβολαίων. εἰ γάρ τις ἀγράφως πρᾶξαι οἱοσδήποτ σωαλλάγμα βαληθείη, τὸν ϖροθέλοιτο, ὡς ἢ τῷ ἀλῳ μαρτύρων ἢ τῷ δι' ὅρκων δέξει πίστιν, τ μὲ ἐνάντιόν τ μάρτυρος ϖροφέρεσθαι, τ φάσκοντ ὁ ὁμνύειν τ ἀντεπάγοντ, κφάσκ ἂν ὁ δικασὴς τῷ τοιούτῳ τάξειεν· ἵνα μηδὲν εἴη μηδ' τοῦτον ἀδιόρθωτον. Κελεύσω μᾶλλ ϖροθεῖναι τῷ νόμῳ κἀλον, ὥστ εἰ μέχρι μιᾶς χρυσῆς λίτρας εἴη τὸ σωάλλαγμα, τῷ τοιούτῳ ϖροσήκειν ἐπὶ τούτῳ μὴ φυλάτεσθαι, ἀλλὰ κ τὸ μέχρι νῦν πολιτεύόμενον τὸ πρᾶγμα γίνεσθαι, ἵνα μὴ ἀεὶ πρᾶγμάτων σμικρῶν μεγάλας σωτελεῖας ὑπομένωσιν ἄνθρωποι.

Κεφ. θ'.

Περὶ τ ἀγράφως γενομένων σωαλλαγμάτων.

Τὰ ὅσα ᾗ πάντα κρατεῖν ἐπὶ ταῖς πόλεσι βελόμεθα· ἐπείπερ οὐ χωρίοις, ἔνθα ποικὰ τὸ ἀπλότητός ἐστι, κ ἐδὲ γεγράφοντων ἡ μαρτυρίων πολλῶν δύπορεία, τὸ μέχρι νῦν παρ' αὐτοῖς κρατῆσαι κ νῦν ἔσω βέβαια. τοῦτο γὰ κ ἐπ' αὐτῶν τ ἀληθινῶν ἐφ' αἷς μάλιστα αν δύδομεν, ἤδη παρ' ἡμῶν γενομεθέντ). Κρατεῖτω ᾗ ὁ νόμ ἐπὶ τοῖς μᾶ τοῦτε ἅπασι γινομένοις συμβολαίοις τε κ σωαλλάγμασι. τὸ γὰ δὴ παρεγκεκλ τί ἂν τις νομοθετήσειε; τῶν ἡμῖν ἔτεκε τ νόμων τὸ τ ἀμφισβητήσεων πλῆθ, γλωμῶν μὲ σὺ δίκαις, ἡμῖν ᾗ εἰσηγήσων, ἵνα ᾗ καὶ' ἑκάστ ὡς ἀλλήλας ἀμφισβητεῖν τὰς ἀνθρ πους παύσειμεν, ϖροσαναπέδοντες αὐτοῖς τὰς φιλονεικίας τῇ ἀλῳ τ νομοθεσίας ἀκριβείᾳ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὡστε ϖροσῆκ τῷ σῷ ὑπερογκίῳ ταῦτα μανθάνοσιν, φανερὰ ϖᾶσι κἀκείνοις ποιῆσαι τοῖς ὑπηκόοις, τοῖς τε ἐντεῦθεν, τοῖς τε ἐπὶ τ ἐθνῶν. κ γὰ δὴ ϖᾶσι τοῖς

---

20 Instrumentum insinuatum magnæ authoritatis est: ei namque creditur omnimodo. 21 Vid. *Jul. hic. num.* 240. 22 Hoc est, qui imperiti scribendi. *Nov.* 44. *c.* 1. 23 Διὰ πάντως. *Scr img. διὰ πάντως. Cujac.* 24 *Jul. ibid. num.* 241. 25 Quinquo. *J. cod.* 26 Testis instrumentarius potest reprobari, si ignotus sit contrahentibus. 27 Tabellio scil. tabularius ejus; & tres testes. 28 Sensus est obscurus, quem ita ex *Juliano hic. n.* 241. collige. Pro imperito literarum tertius potest subscribere. Nemo tamen scribendi sic imperitus est, quin inducta illi manu ab uno testium, *sanctam crucem* facere possit, & paucas literas scribere. Hoc ita peracto, quinque testes subscribere debent, quod præsentibus eis imperitum scribendi cognoscentibus, res omnes ita processerint, *Jul. dicto loco.* vide quæ scripsi ad *Novell. Leonis* 72. & ita literarum imperiti debent instrumenta conponere. Sic in accusatione pro literarum imperito scribi potest, *l.* 3. §. 2. *ff. de accus.*

29 Signum crucis intelligit. *Nov.* 90. *in fin.* vide *l. ult.* §. 2. *C. de jure delib.* 30 De quibus convenit, ut in scriptis fierent. 31 Contractus ex non scripto per testes aut jusjurandum probari potest, *Jul. num.* 242. 32 Jusjurandum genus esse probationis hinc colligere possumus. 33 Hinc sumpta est Authentica, *Ut si contractus C. de fide instrum.* 34 De vi & potestate hujus constitutionis in quantitate, *Jul. hic.* 35 Id est, 72. solidos, adde *l. ult. C. si certum.* 36 Non hoc ait, Rerum vilium non admitti petitionem, cum & gallinæ *Nov.* 69. *c.* 1. & §. 1. & 16. *Inst. de rerum divis.* & quinque pedum admittatur petitio, vide *l.* 5. *C. sin. regund.* sed æquum negat esse scrupulosas nimis & curiosas solennitates in contractibus, non ita magnæ quantitatis habendis, requiri. 37 De vi & potestate hujus constitutionis in loco, *Julian. hic.* 38 Rusticorum simplicitas summa est: ideoque rusticitas dicitur innocens & quieta. *l.* 3. *Cod. de defensor. civit.* Remittitur rusticitati solennitas ex acta testamenti faciendi, *ut hic: & l.* 21. *C. de testam.* ut & in nuptiis, *c.* 4. *in fin. J. cod.* Volunt etiam ignosci rustico, propter ignorantiam in vestiturarum intra tempus statuto definitum non petenti. *l.* 25. §. 1. *ff. de liberis & posthumis.* Alio sensu dicitur rusticitas, id est, imperitia, quæ potest etiam in urbanis hominibus esse, ea non excusat semper à tutela, *l.* 6. §. 19. *ff. de excusat.* nunquam vero à pœna edicti de in jus vocando, *l.* 2. *C. de in jus vocand.* 39 De testamento ruri facto. vide *l.* 21. *C. de testam.* 40 De vi & potestate hujus constitutionis *Julian. hic.* 41 Vid. *l.* 7. *C. de legibus.*

τὰς ἄλλας ἀυλὰς τὰς ὑπαρχὰς, τὰς τε ἐπὶ τῷ ἰσαυτέρᾳ, τάς τε ἐπὶ Λιβύης, τάς τε ἐπὶ τοὺς Ἰλλυριούς, (Φαιμὶ δὲ τὰς ἐν Ἰλλυρικοῖς) γεγράψομεν. ἵνα πᾶν ἡμῖν τὸ πολίτευμα μέσον ἦν) ὃ νόμος, τοῖς τῷ ὑπηκόων ἡγεμόσι τῷ ἐσπερίοις. Dat. Pridie Nonas Junii, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. JOHANNE. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ τῶ παίδων, πῶς χρὴ νομίζειν αὐτὰς γνησίας ἢ νόθας. καὶ Περὶ ἀσυγκρίτων συνοικεσίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οθ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ενδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆ ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, ὀρδινάριῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὀρθῶς οἴομαι τοῖς ἐμοῖς ἡμῶν, καὶ ἐμοῖς ἅπασιν Ἰουλιανοῦ τοῦ σοφωτάτου, τὸ μηδὲν παλαιὸν νόμον, μηδὲ δόγμα τῆ πολιτείᾳ Ῥωμαίων τιθέν, δέξας καὶ αὐτὸς τὸν πᾶν αὐτάρκως ἐξ ὀρχῆς νομοθετηθέν, ἀλλὰ πολλῆς διηθῶσας τῆ ἐπανορθώσεως, ἵνα ὡς ἐγὼ τῶν τῆ φύσεως ποικιλίαν καὶ τὰς ὁμοίας ἐπιτρέχηκεν ὀρθίσει. Περὶ μὲν ἐν τῆ ὁπὸ νοθείας ἀφικνημένων εἰς γνησίας, πολλὰς ἐγεγράψαμεν καὶ ποικίλας νόμους· ὁπὸ ἢ τῆ καθ' ἑκάστου τῶν τῆ φύσεως πηγαζομένων διορίζοντες τὰ τοῖς ἢδη γενομένοις ἐλλείπον, τῶν τῆ καὶ παρὸν ἐπανορθώμενον· γενομένοις δὲ ὡς οἷόν ἐχων γινώσκειν καὶ ψιλῶ αὐτῶ λέξει ἐγνωσμένοις, εἴτε παιδοποιήσε), ὕστερον ἢ αὖτη καὶ γαμικὰ ποιήσιν συμβόλαια, καὶ γνησίας ἐξ αὐτῆς τίκτει παῖδας, ἀδὲ οἱ πρότερον ἠνόμοι μόνοι νόθοι, ἀλλὰ πᾶσιν τοῖς γνησίοις συναριθμῆ) διότι καὶ πρόφασις ὅλως αὐτοῖς εἰσὶ τῆ γεννήσεως. Ἀλλ' ἦρε καὶ ἔτι ἐπανορθωσιν ὁ νόμος· ἐπειδὴ γὰρ οἱ δύτεροί τε καὶ μὴ τὰ πρωϊκῶν τεχθέντες ἐπελθόντησαν, εἶτε ἡξίουν τοῖς μηκέτι τῆς πρώτης ὑπὸ τῆ δόντων σὺν ὄντων βοηθεῖας· καὶ τῶν ἐπιπορθώσαμεν, καὶ δεδώκαμεν αὐτοῖς καὶ ἔτι, κἂν εἰ πεπλουτήκασιν οἱ δύτεροι γεγονότες ἀδελφοὶ, τὸ νόμιμον ἔχῃ· κἀκεῖνο προσθέντες, ἐπειδὴ καὶ τῶν ἡμιφισκητῶν) ὡς κἂν εἴ τινες μὴ τὰ πρωϊκῶν μὴ ᾖσιν παῖδες, ἀλλ' ἐν τῆς πρωϊληφότας, κἂν εἰ πρὸ τῶ πρωϊκῶν ἐτέχθησαν, τοῖς γνησίοις ἐληξιφίοις· ἢ πατρὸς ὅλως εἰς τῶν ἀριενθέντ. §. α'. Ἀλλ' ἕτερόν τι τοιοῦτον ἀπώτησεν. ὁπ γὰρ δὴ τοιαύτης συνηθείας ᾖσιν παῖδες ὑπῆρχόν τινι· ὁ ἢ αὐτῆς ἠδέλετο τῆ παρ' ἡμῶν ἐπιτοθείᾳ τρόπῳ ποιῆσαι γνησίας, τῆ δὲ γαμικῶν ποιησαμένου συμβολαίων. βαλόμενος ἢ τοῦτο τῆ παιδὶ τετελουτηκυῖ γυναῖ, καὶ ὁ δ' ἀφικτέρως αὐτὸν ἐπέλιπε τρόπ. ἐ γὰρ ἰῶ πρὸς ἰῶ τινα ἴδει γαμικῶν συνταξαμένου συμβόλαιον. καὶ νόθοι μόνοι οἱ παῖδες ἀκολ. δὲ παλαιὸς. Καί τι καὶ δύτερον ἀνέξη τοιοῦτον ἐπ' ἀνδράσιν ὧδε ἀγνώσεις ἡμῶν. ἐπαιδοποιησάτο μὲ γάρ τις ἐ νομίμως, καὶ τὰς μὲ παῖδας ὑπερηγάπα, καὶ γνησίας αὐτὰ ᾠοιεῖ, καὶ ἢ νόμῳ ἠξέλετο, τὰ ἢ τ γνωικὸς ὅσα ἰῶ αὐτῷ παντελῶς ἀναμφιβόλ, ὧδε ἀξίαν αὐτῶ ἠγεῖτο νομίμως τιὸς ὀνόμ. τῶν γε ἑαυτῶ ὑδεέστατον. ὅρκεῖ γὰρ τοσοῦτο εἰπεῖν ὥστ δύτερ. ἔτ τρόπ., ὁ τὰς παῖδας ἀδίκων, ὃ μὲ δὴ τῆ πρώτερα ἀφ' τ πελοῦτῆς τ μητρὸς· σὺ ἢ τῆ δύτερα, δι' ὧν ἐξήμαρτεν ἐκείνη. §. β'. Ἴσμεν ἢ καί τι τρίτον ἕτερον κινηθέν. ὁ μὲ γὰρ πατὴρ γνησίας ἠδέλετο ποιῆσαι τὰς παῖδας, καὶ τὲ ἐπὶ τοῖς πρωϊκοῖς νομθετηθέντε παρ' ἡμῶν ἐσκόπ· οἱ μόνοι παῖδες αὐδόμοι τύχων, ἐπειδήπερ τῆς πρηδιδόξεως ἦλθεν εἰς τὸ πιθέσαι αὐτὰς (καίτοιγε ὁ νόμιμος αὐτῆ γαμετὴ ὅσαν) πρὸ πᾶ συζήτῆς δύνηται, κακέρως ἄμφ καὶ δελεῶς πρήσαντες, τῶν μητέρα ἀπέκρυψαν, ἵνα μὴ γνῶ) δυνατὸν τῆ πατρὶ ποιήσαι γνησίας αὐτὰς, καὶ πελοῦτίσης ἴσως τ μητρὸς, τ ἢ μητρῴων πραγμάτων ἀπολαύσειεν χρήσεως· τῆτο ὅσῳ τοῖς πατρὶ δίδωσιν αὖ ποιῶν ὁ νόμ. παῖς τοιαύτας ἂν ἀντιπάξασθαι τίχναις, νόμῳ καθέσηκεν ἴδιον ἀκολουθῆς, ὃν σὺ τῆ παρὸν πέφυμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ποικίλων ἢ τὰς παῖδας γνησίας ποιεῖν τρόπων, καὶ ὡδὶ τ ἀφ' γάμῳ γνησιότ., ἢ ὡδὶ συγγραφῆς ἢ μὴ τ γνησίων παίδων μητρὸς γάμῳ παρ' αὐτὸ ἢ γνησίᾳ πατρός.

Εἴ πις ἐν τῶν ἔχων παῖδας νομίμως, νόθως ἢ μόνον, αὐτὰς μὲ γνησίας ποιησασθαι βάλε), τῶν γναικὸς ἢ τῶν ἐκ ἔχοι παντελῶς, ἢ τῶν ἀναμάρτητον, ἢ ἐ φαινομβίλιμ ἔχοι, ἢ καθ' ἡ νόμιμον πρὸς τὸ σωνοικέσιον ἐμπεδίζομβίλιμ· δέδομεν αὐτῷ παῤῥησίαν, ἔξὴν πινὶ καὶ νεῦ ἐξηνεγμένῃ παρ' ἡμῶν ὁδῷ πρὸς γνησίας ἀγαγεῖν τὰς νόθας, δηλαδὴ γνησίων ἐπὶ τ τοιούτων θεμάτων ὧν ὄντων. ἀσπαῖς γὰρ ἐσί πις τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐξηνεγμένοις τρόπ., ὃς τὰς ἀπελθόντας εἰς δούλειαν ἀβ, φρεκαιράων μὲ αὐτὰς ἑτέρᾳ τινὶ πράξῃ, καὶ διδὰς αὐτοῖς τὸ τ χρυσῶν δικαίλιον δίκαιον, ὕστερον δὲ εἰς αὐτὸν ἐπανάγων τῶ φύσιν, τῶν θέλον τε καὶ ἐλεύθερον ἐξ ὀρχῆς μὴ ἀφικνέσασθαι, ἀλλ' ἐλεύθερον τῶν αὐθρώπων ποιησαμβίλιμ γενῶν ὕστ δὲ καὶ ἡμεῖς τῆτον δὴ τὸ τρόπον ἐπιτρέπομεν τῆ πρᾳξαμβίλιμ. καὶ ἐξέσω τῆ πατρὶ ἐπὶ τ ἐμοσθέτεν ἡμῶν εἰρημβίλιμ τρόπων, ἢ καὶ εἴ τις ἕτερ. ἀπαιτήσῃ τοιῆτ. πολλὰ δὲ, καθάπᾶς ἔφθημεν εἰπόντες, τὰ τ φύσεως καινοργήσαντα· ἐξέσω τοίνυν, καθάπᾶς ἔφαμεν, τῆ πατρὶ, εἰ ἄλλῃ γνησίας ὧν ὑπάρχοι γοῆς, τὰς παῖδας ὀπτικῶς τῆ φύσει, καὶ τῆ ἄνωθεν δύγλοιᾳ, εἶτα ἐξ ἐλεύθερας αὐτῆ γλοιντο, καὶ γνησίως τὸ λοιπὸν καὶ ὑπεξουσίας ᾖσιν. * διεξιτμβέντι τοῖς ἀνθρώποις μᾶλλον, πλὴν τῆς χραπὰς εἰσφοιτῆσαι νόμως, ὧν τις ἀφορᾷ νόθε τέκνῳ γνησίᾳ. ἀλλὰ τοῖς πρώτοις γοηθεῖσι οἱ πρῶτοι παῖδες ἅμα τῆ πρώδῳ γεγόνασι γνήσιοι, καὶ ὥσπᾶς ἐπὶ τ ἐλευθέραν ἡ μὲ φύσις ἐλευθέρας πεποίηκεν ἅπασῶς, οἱ πολέμιοι δὲ τῶν δελείαν ἐξεύρον· ὅπτω καὶ τῶν ἡ μὲ φύσις γνησίας πρόηκεν τοῖς γονεῦς, ἡ δὲ εἰς ἐπιγαμίαν ἐκτρεπὴ τὸ νόθον αὐτοῖς πρόσωπον ἀμάζων. ὥστε ὁμοίων τ παίδων γνωμόνων, δεῖ καὶ τῶν θεραπείαν ὁπ τ ὄντων ἐξούσιῶν· τῶν μὲ παρὰ τ πρὸ ἡμῶν, τῶν δὲ ὑφ' ἡμῶν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ ὁπ ἀληθείας γνησιότητ.

Ἔστω τοίνυν ἄδεια τῆ πατρὶ, τῶν μητέρα ἐπὶ ᾧ πρότερ καθελιμπάνουλι χήκ., εἴπᾶς πᾶς ἀληθείας ἀμφιτάνεσά τι πρὸ τῶν δύνῃ φανεῖν, (ἄλλως γὰρ γένοιθ' ἂν τῆτο ἐπὶ ᾧ τοιῆτ. ὑέμεθ. ὁπ ἐφίεμεν, ἢ εἴπᾶς καθένα πρόσωπον, ἵν ὁπ ἔσιν, ἢ λανθάνοι, ἢ τι ἕτερ. γνῶσιν πρὸ αὐτῶ, ὃ αὐτὸν κωλύῃ τῶν ἐπὶ τὰ περικαῖα φέρεσαν ὁδὸν ἐλθεῖν) καὶ ἅπας αὐτὸν προνοῆσαι τ παίδων, καὶ ἐπιδῆναι τῆ βασιλείᾳ δῆσιν, αὐτὸ τῆτο λέγεσαν, ὡς βάλε) τὰς νόθας αὐτὰ παῖδας ὀπτικῶς τῆ φύσει, ἃς τῆ ἄνωθεν δύγλοιᾳ τὲ καὶ γνησιότητι. ὥστ ὑπεξουσίας αὐτῷ κεθεστάναι, μηδὲν τ νομίμων παίδων ἀφελαίτ ὄντας. καὶ τῆτο γνωμῦμ, σὺ τεῦθεν τὰς παῖδας ὀπλαῶεν τ τοιούτης βοηθείας, καὶ μηδὲ κακεργεῖν δωίαθαι τ πατέρα, καὶ ὀπκρύψαντας τῶν μητέρα, δωαθεῖσθαι τῶν γνησιότ. ἐνὶ γὰρ δὴ τῆτ' ἐν τῷ τρόπῳ πάσας τὰς τοιαύτας τ φύσεως παρεκβάσεις τὲ καὶ ἐπινοίας ἐπὶ τ νομίμως ὄσι ἐχόντων παῖδας θεραπεύομεν, ὅτω σωτόμως συμμαχίᾳ τοσούτῳ ὁρμῶν ἐπανορθώσαντες φύσεως. §. ω'. Εἰ ῥᾴστοις ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατὴρ, τῆτο μὲ ἀφ' πάσης etenim ad alios gloriosissimos præfectos, & qui in Hesperia sunt [1], & in Libya, & qui in Septentrionalibus (dicimus autem in Illyrico) scripsimus, ut omnis nobis respublica plena fiat hac lege subjectorum medente concussionibus. Dat. prid. Non. Jun. CP. Imper. DN. JUSTIN. PP. A. Anno XII. JOHANNE V.C. CONS. [2]

1 Italia.

2 Id est, anno 538.

TIT. III.

QUIBUS MODIS NATURALES FILII EFFICIANTUR LEGITIMI [3] ET SUI [4], SUPRA ILLOS MODOS QUI IN SUPERIORIBUS CONSTITUTIONIBUS CONTINENTUR.

NOVELLA CONSTIT. LXXIV.

Imp. Justin. Augustus. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Recte dictum est à prædecessoribus nostris, & ante omnes à Juliano [5] sapientissimo, quia nulla lex [6] neque senatusconsultum prolatum in republica Romanorum, videtur ad omnia sufficienter ab initio promulgatum, sed multa indigere correctione, ut ad naturæ varietatem & ejus machinationes sufficiat. Igitur de iis qui ex naturalibus ad suorum [7] jus perveniunt, & multas & varias conscripsimus leges. Ex his autem quæ à natura rerum per singula moliuntur, invenientes aliquid deesse iis quæ jam statuta sunt: hoc in præsenti corrigimus. Sancitum [8] namque est, ut si quis habens mulierem puro sibi affectu consternatam [9], deinde filios procreaverit, & postea etiam nuptialia fecerit instrumenta [10], & legitimos ex ea procreaverit filios: neque ii qui prius nati sunt, maneant naturales: sed & illi connumerentur suis, eo quod occasio omnino eis sunt nasci legitimis. Sed habuit etiam ista lex correctionem [11]: nam quia secundi & post dotem nati mortui sunt, ideo volebant quidam nequaquam priores à non existentibus adjuvari: & hoc emendavimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt ii qui secundi fuerunt fratres, habere jura legitima. Illud quoque adjicientes, (quoniam & hoc dubitatum est) ut vel si aliqui filii post dotalia non nascantur, attamen præcedentes licet ante dotalia nati sunt inter suos adscribi, patre quippe ad hoc festinante. §. 1. Sed [12] & aliud quiddam tale occurrit: ex hujusmodi namque consuetudine nati filii erant alicui: at ille eos volebat à nobis adinvento modo facere suos, nuptialium confectione documentorum, deliberante autem hoc patre, mortua est mulier, & constitutionis eum deseruit modus. Non enim erat ad quam oporteret nuptiale confici documentum, & naturales manebant filii invito patre. Et quiddam etiam secundum tale exortum est apud viros neque nobis cognitos. Procreavit enim quidam filios non legitime, & filios quidem ultra quam diligebat, & legitimos sibi fieri secundum legem volebat. Ea autem quæ sunt mulieris, non erant omnino sine peccato, neque dignam eam existimavit legitimo quodam nomine, quæ etiam semetipsam injuriaverat, sufficit [13] enim hoc tantum dicere. Quapropter secundus iste modus est, qui filios gravat: in priori quidem post mortem matris: in secundo vero, per id quod illa peccavit. §. 2. Novimus autem etiam quendam tertium modum: Pater namque volebat legitimos facere filios: & ad ea quæ dotibus sancita sunt à nobis, respiciebat: filii vero sentientes, quoniam quædam inopinate evenissent ad matrem eorum (licet uxorem non legitimam existentem, à quodam cognato divite) maligne simul & dolose agentes, matrem occultaverunt, ne eos facere legitimos esset patri possibile, & moriente forte matre, maternarum rerum frueretur usufructu: hoc quod patribus dat beneficiens lex. Talibus itaque resistens attibus, legis est proprium subtilis, quam in præsenti sancimus.

CAP. I.

De variis modis legitimandorum filiorum naturalium, & de legitimatione per matrimonium, *seu de contracto cum matre naturalium liberorum matrimonio ab ipso patre naturali.*

SI [14] quis sane non habens filios legitimos, naturales autem tantummodo, ipsos quidem suos facere voluerit, mulierem vero aut non habet penitus, aut quæ non sine delicto sit, aut quæ non appareat, habeat autem secundum quandam legem ad matrimonium præpeditam: damus ei fiduciam nova quadam & nunc adinventa à nobis via ad legitimorum jus perducere naturales, proculdubio suis in talibus casibus non existentibus filiis. Sicut [15] enim quidam à præcedentibus nos adinventus modus est, qui libertos ad ingenuitatem deducit, præmandans [16] quidem eos alio quodam actu, & dans eis aureorum jus annulorum, postea [17] vero ad ipsam deducens naturam [18], quæ servum & liberum ab initio non discrevit, sed liberam hominis fecit prolem: sic & nos hunc modum adinvenimus caulæ: & licebit id patri, ut iis qui dudum à nobis dicti sunt modis, vel etiam si quis alter occurrerit talis: multæ namque, sicut prædiximus, naturæ [19] sunt novitates. Liceat igitur, (sicuti prædiximus) patri, si [20] legitimam non habeat sobolem, filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, si ex libera ei fiant, & suos de cætero, & sub potestate habere: neque enim à principio, quando sola natura sanciebat, hominis (antequam [21] scriptæ provenirent leges) fuit quædam differentia naturalis atque legitimi, sed antiquis parentibus antiqui filii mox ut procedant, fiebant legitimi. Et sicut in liberis [22] natura quidem liberos fecit omnes, bella [23] vero servitutem adinvenerunt: sic etiam hinc natura quidem legitimas produxit soboles: attamen ad concupiscentiam diversio [24] naturales eis immiscuit: tanquam ergo similibus passionibus factis, oportet etiam medelam ex qualitatibus inveniri: illam quidem à prædecessoribus nostris, hanc vero à nobis.

CAP. II.

De legitimatione ex testamento.

SIt [25] igitur licentia patri matrem in priori statu relinquenti, si ex veritate aliquid circa [26] thorum [27] apparuerit deliquisse, (aliter namque fieri hoc in talibus casibus non permittimus) & si quædam circumventio est, aut non est, aut lateat, aut *aliquid eorum aliud* fiat circa eam, aut quod prohibeat venire ad viam ducentem ad dotalia: etiam sic providere filiis, & offerre imperatori precem hoc ipsum dicentem, quia vult naturales suos filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, & legitimorum juri, ut sub potestate ejus consistant, nihil à [28] legitimis filiis differentes: & hoc facto exinde filios frui tali solatio: & neque fraudare posse patrem, & celantes matrem, & jus legitimorum abjicere. Uno enim hoc modo omnibus hujusmodi naturæ excessibus & adinventionibus, in iis qui legitimos non habent filios, medemur, ita brevi solatio tantum naturæ impetum corrigentes. §. 1. Si vero solummodo

3 Adde *Papinian.* 3. *Resp.* 6. c. *de legitimation. de bastards*: & 5. *Arrest.* 5. c. *de legitimations.* Goth. De liberorum differentia & legitimatione vid. Rittershus. *in expl. Novell. part.* 4. c. 12. & *part.* 7. *cap.* 4. & 17. ANS.

4 *Julian. const* 67. De fultate liberorum & de nuptiis, *Index Regiæ*, Græci vero ita περὶ τῶν παίδων πῶς χρὴ νομίζειν αὐτὰς γνησίους ἢ νόθους. καὶ περὶ συγκρίτων συνοικεσίων. Possis ergo huic titulo rectè conjungere *Novell.* 89. *de modis quibus naturales efficiantur sui, & de eorum successione ab intestato*, adde §. *ult. Inst. de nuptiis*: & *Nov* 12. c. 4. & 5. C. 27.

5 *l.* 10. 11. 12. *ff. de legib.*

6 *d. l.* 11. 12.

7 Qui efficiuntur sui legitimi, justi.

8 *l.* 10. C. *de naturalibus liberis.*

9 Γνησιοσύνην cognitam.

10 Pater non habens filios legitimos liberos, si concubinatum in matrimonium convertit, liberos naturales legitimos efficit, (lege Constantini & Zenonis *l.* 5. C. *de naturalibus liber.* Hodie autem & ex Novella Justiniani 18. requiruntur, præter matrimonium dotalia instrumenta, non eos tantum quos suscepit ex ejusmodi matrimonio, sed & antea natos, eosque in potestatem suam redigit. *l.* 10. C. *de naturalibus.*) (Idem dicendum est de eo, qui conceptus est in concubinatu, natus est autem in matrimonio, *arg. l.* 5. §. 2. *ff. de statu.*) sive postea nati filii vivant, sive mortui sint liberi, quod & obtinet, licet si omnino nullus alius procreatus sit, *versic. sed habuit* J. *eodem. l.* 11. *Cod. de naturali. liberis: Jul hic.* Quid si nuptias cum matre naturalium liberorum non contraxit, aut ei dotalia non fecit instrumenta, demus enim eam mortuam esse: demus matrem pudicitiam vulgasse, susceptos tamen ex ea liberos à patre diligi? pater rescripto principis legitimare eos potest, §. 1. J. *eodem Jul. hic.* Potestne invitos legitimare? potest, §. 2. J. *eod.*

11 Vid. *Jul. hic.*

12 *Per l.* 11. C. *de natur. alib. liberis.*

13 Hinc sumpta est Authentica, *Præterea C. de naturalibus liberis.*

14 *Jul. num.* 245.

15 Argumentum nota à jure antecessorum annulorum concessio libertis, ad legitimationem liberorum naturalium.

16 Προκαθάρων, id est, repurgans.

17 Intelligit restitutionem natalium. 18 Omnes homines natura liberi, nullus servus. 19 Natura multa innovat. *Novell.* 73. 20 Habens legitimos liberos, naturales legitimare non potest, nisi contracto cum ipsorum matre matrimonio. 21 Ante scriptas leges, omnes liberi ex æquo legitimi. 22 Omnes liberi (id est, omnes filii) naturâ liberi. *Nov.* 89. c. 1. & 9. 23 §. 3. *Inst. de jure personarum. l.* 4. *ff. de justi. l.* 64. *ff. de cond. indeb.* 24 Exitosa, hoc vult: Naturales liberos carnalis esse concupiscentiæ. 25 Hinc sumpta est Authentica, *Item C. de naturalib.* quæri, Num patri liceat ex adultera & in adulterio susceptos liberos legitimare? 26 Puto hic concessio libertis, ad legitimationem liberorum naturalium. 27 Quia in corpus suum peccavit. *Jul. hic.* 28 Effectus legitimationis.

1 Hoc est, si justa causa dotalia instrumenta impediat. *Jul. hic.*

2 Patria testamento, quomodo legitimari possint naturales liberi.

3 Naturæ, si ad patrem referas: legis, si ad principem.

4 Dixi ad *tit. C. de adopt.*

5 Subaudi, Justinus. adde *Nov.* 89. *c.* 11. §. 2.

6 Ut cum patribus filios naturales legitimos per adoptionem facere liceat. adde *Jul. hic n.* 243.

7 Ἀμοιβαία διάθεσις mutua affectione, dixi ad *l.* 30. *ff. de reg. jur.*

8 Vide quæ notavi ad *l.* 19. §. 1. *ff. de annonis.* his adde illud Epicteti in Enchirid. *ἀγυναικες ἰυδὸς ἀπὸ ιδ'. ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίας καλυν.* Hieronymus *adversus Jovinianum*, velauda Domina, celebrandus natalis ejus.

9 Castitas amica legibus.

10 Furore amoris nihil violentius, *δὲν εἶναι μανίας ἐρωτικῆς σφοδρότερον. Scring.* τὸ μαινόμενον ἢ ἀφ' ἓν ἔρως βροτοῖς, Euripid. in Antigone. *ἅρματα διπλασιαδίντα μαλλον γίγνεσθαι* Theophrastus. Plato quoque amorem vocat furorem in *Phædro*, & Plutarchus apud Stobæum *serm* 185. eas ob causas quærit Clarus *§. sententt.* 60. An amor excusset à delicto, puta receptatione rerum furtivarum, sortilegio amoris causa facto, injuria illata & similibus: furor enim verus excusat *l.* 14. *ff. de off. præsid.* huc tandem redit, Amorem nimium à pœna non excusare, sed tamen eam elevare: qua in re subsisto. Nam si nimius amor pœnam in delictis elevat, & nimium quoque odium, capitalesque inimicitiæ pœnam elevabunt. Et tamen punitur qui ad adulterium committendum amico domum præbuit, *l.* 9. *ff. de adult.* punitur quoque, qui affinem vel cognatum latronem conservavit, quamvis intrius, nec enim par est delictum eorum, qui nihil ad se pertinentes recipiunt, *l.* 2. *ff. de recept.*

11 Philosophorum est, ac persectorum, amorem refrænare.

12 Donationes constante matrimonio vetitæ, ob nimium inter conjuges amorem.

13 In senatoriis nuptiis, dotalia instrumenta & donatio propter nuptias requiritur: in aliis vero qui honestiore militia funguntur, scriptura sufficit, *Jul. const.* 67. *n.* 245. Derogat tamen huic legi *Nov.* 117. *cap.* 4.

14 Ἡμετέρων δὴ φυσκητικῶν. *Scring.* id est, nostros senatores.

15 Matrimonium est contractus ecclesiasticus, unde & in templo coram ecclesia celebratur, & ecclesiæ conspectum, solemnitatem & fidem requirit. Placet illud summopere: Præter matrimonium, nuptias requiri: id est, præter nudam conjugii conventionem, requiri solemnitatem, ritum & sacram benedictionem in ecclesia Christiana usitatam. Sed de ea re dicam plenius, ad *Nov Leonis* 89. ut & de clandestinis nuptiis ad *l.* 7. *Cod. de Repud.* 16 Qui ἐκδικῆς. 17 Attestatio nuptiarum intarum petitur à ministris ecclesiæ. 18 Forma attestationis ecclesiasticæ nuptiarum initarum. adde *Jul. hic n.* 245.

19 *Registres des mariages.* Huc refer Rebuffum *com.* 2. *tractat. de registris seu libris baptismi, sepultura, & aliorum actuum*: facit *l.* 3. *ff. de censibus.* 20 De archivo alias dixi ad *l.* 9. §. 6. *ff. de pœn.* adde *l.* 30. *Cod. de episcop. audient.* 21 Τετίμηνται ἐν τῷ διωγμῷ κιμηλιοφυλακίᾳ. Ita legunt hic Græci. *Jul. hic num.* 265. in fancto oratorio. 22 Major igitur hic scripturæ quam testium fides est. vide tamen *l.* 15. *C. de fide instrument.* 23 Illi vilissimi homines dicuntur. *Jul. n.* 265. *in fin.* 24 Εἰς ἔσχατον ἤτοι τὸ δῆμα κίρδος ἀνοσιώτατον. Græci *hic.* 25 Τετίμηνται ἐντελέστερος καὶ ἀσυκοφάντους *Græci hoc loco. sic ἐντελὴς Nov.* 17. *c.* 3. & apud *Harm. l.* 1. *tit.* 6. §. 25. *lib.* 5. *tit.* 8. §. 107. vilis & abjectus. Alias cohortalis *§. Eclog.* 26 *c.* 52. Caligati, id est villiores. dixi ad *l.* 9. *in fin. ff. de cast. l. a caligato milite* 21. *Cod. do Nuptiis*, hinc caligata militia, *l.* 10 *ff. de excusf. tut.* 27 Milites & rusticani jus civile ignorant. 28 Scriptura non exigitur in nuptiis militum & agricolarum. In quibus causis non requiratur scriptura dixi ad *l.* 17. *C. de pactis.* 29 Sponsalia non caruisse benedictione ecclesiastica hic locus ostendit. 30 In futuro hoc enim differunt sponsalia à nuptiis.

31 Julianus hanc qualitatem non adjicit, sed simpliciter ait, Si quis divinis tactis scripturis juravit mulieri, legitimam se uxorem habiturum, vel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor. *Jul. hic, num.* 266. & merito, cum testem Deum habuerit, cui velle illudere sacrilegium est, §. 1. *in fin.* 32 Præsumptio contra mulierem fiet alias, nec sola ex cohabitatione nuptiæ præsumentur, *Alciat.* 2. *præsumpt.* 5. quod tamen olim non fuit, *l.* 24. *Cod. de rit.* 33 Id est, sub hac promissione. 34 Id est, legitimas causas repudii, de quibus vide *Nov.* 22. *c.* 15.

lummodo naturalium filiorum pater hoc [4] quidem propter quasdam fortuitas circumstantias non agat: moriens vero sub quodam prædictorum casuum scripserit testamento [2], *velle sibi eos legitimos esse filios successores*: etiam hujus rei damus licentiam: supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & heredibus existentibus, in quantum pater eos scripserit: & ab imperio hoc percipientibus: ut in uno eodemque hoc quod agitur, sit donum patris & principis: id est, dicere, naturæ [3] simul & legis: & hoc dicimus nullum anteriorem legitimum perimentes modum: sed etiam hunc addentes, in quibus illos accipere non licet, omnino enim suis existentibus deinde naturalibus procreatis, aut primitus natis, nequaquam legitimorum jus eis adjicitur: nisi forsitan per constitutiones nostras, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

Cap. III.

De legitimatione per adoptionem.

ET nos non latuit, quia etiam adoptionis [4] modus erat antiquitus ante nos imperatoribus super naturales ad legitimos transferendos non improbabilis existimatus: sed æque piæ memoriæ noster pater [5], & constitutio ab illo prolata talia reprehendit [6]. Manere ergo & illam in suis terminis volumus: quoniam castitatem diligenter consideravit: & incompetens est, quæ bene exclusa sunt, rursus ad rempublicam revocare.

Cap. IV.

Quæ sine dotalibus instrumentis contrahere non possint Julianus hic num. 243.

ILlud quoque melius arbitramur constituere competenter, quod ex plurimo causarum experimento cognovimus: multæ quidem & continuæ lites nuntiatæ nostræ majestati, ad opus nos deduxerunt hujus legis. Quia enim & antiquis promulgarum est legibus, & à nobis ipsis sunt hæc eadem constituta, *ut etiam nuptiæ extra dotalia documenta ex solo* [7] *affectu valeant & ratæ sint*: sed falsatis contractibus nostra ex hoc est completa respublica: (nam introeuntes testes sine periculo mentientes, quia vir vocabat [8] *Dominam* cohærentem, & ista illum similiter nominabat: & sic eis finguntur matrimonia non pro veritate confecta) hoc existimavimus oportere secundum naturales definire leges. Novimus etenim, etsi castitatis [9] sumus amatores, & hoc nostris sanctionibus subjectis, sed nihil esse furore [10] amoris vehementius: quem retinere philosophiæ [11] est perfectæ, monentis etiam & insilientem atque inhærentem concupiscentiam retrænantis, ut ii qui hoc tali detinentur, si abstinebunt sermone ad eas quas amant, quæ eis non per blandimenta conferunt: denique in tantum etiam ante nos legislatores tales fecerunt animorum affectus, ut etiam donationes [12] constante matrimonio prohiberent: ut non concupiscentiæ magnitudine victi, latenter paulatim conjuges semetipsos privarent sua substantia. Hæc ergo casta lege sancire bene se habere credidimus. §. 1. In majoribus [13] itaque dignitatibus, & quæcunque usque ad nos [14] & senatores, & magnificentissimos Illustres, neque fieri hæc omnino patimur: sed sit omnino & dos, & antenuptialis donatio: & ad omnia quæ honestiora decet nomina. Quantum vero in militiis honestioribus & negotiis, & omnino professionibus dignioribus est: si voluerit legitime uxori copulari, & non facere nuptialia documenta: non sic quomodocunque & sine cautela effuse, & sine probatione hoc agat, sed veniat ad quandam [15] orationis domum, & fateatur sanctissimæ illius ecclesiæ defensori [16]: ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem [17] conficiat declarantem [18], *quia sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo imperii nostri anno, consule illo, venerunt apud eum in illam orationis domum ille, & illa, & conjuncti sint alterutri*: & hujusmodi protestationem, si quidem accipere volunt aut ambo convenientes, aut alteruter eorum, & hoc agant, & subscribant ei, & sanctissimæ ecclesiæ defensor, & reliqui tres, aut quantoscunque voluerint: non tamen minus trium literis hoc significantibus. §. 2. Si vero etiam hoc illi non egerint: ille tamen talem reponat [19] chartam venerabilis illius ecclesiæ defensor in ejusdem sanctissimæ ecclesiæ archivis [20] (hoc est, ubi [21] venerabilia vasa servantur) prædictas subscriptiones habentem: ut reconditum sit omnibus ex hoc munimen & non aliter videatur nuptiali affectu eosdem convenisse, nisi tale aliquid agatur, & omnino ex literis causa testimonium habeat: his ita gestis, & nuptias, & ex eis sobolem esse legitimam. Hæc autem dicimus, ubi non dotis, aut antenuptialis donationis fit documentum: fidem enim in solis testibus susspectam [22] habentes, ad præsentem venimus dispositionem.

§. 3. Quisquis autem in abjecta [23] degit vita, parvæ quidem substantiæ dominus consistens, in [24] novissima vero vitæ parte jacens, habeat etiam in his licentiam. Sed neque agricolas aut milites armatos, & quos lex Caligatos appellat, (hoc [25] est viliores [26] & obscuriores) perscrutamur, quibus civilium causarum ignorantia [27] est, & solius circa terram operationis, & circa bella concupiscentiæ causa est studiosa, & juste laudabilis: sic ut in vilibus personis, & in militibus armatis obscuris & agricolis licentia [28] sit eis & ex non scripto convenire, & matrimonia celebrare inter alterutros: sintque filii legitimi qui patrum mediocritatem, aut militares, vel rusticas occupationes & ignorantias adjuvent.

Cap. V.

Si divinis tactis Euangeliis juraverit quis in domo privata aliquam uxorem fore.

QUoniam autem interpellationibus quæ nobis fiunt semper, omnium tamen assidue mulieres audivimus ingemiscentes & dicentes, quia quidam earum concupiscentia detenti, ducant eos in domibus suis sacra tangentes eloquia aut [29] in orationis domibus jurantes *habituros* [30] *se eas legitimas uxores*: taliter eas habentes [31] tempore multo, & forte suscipientes filios, deinde dum se sat iaverint earum desiderio, aut extra filios, aut cum filiis, eas projicientes de suis domibus: judicavimus etiam hoc oportere sancire: Ut si [32] mulier ostendere potuerit modis legitimis, quia secundum hanc figuram [33] vir eam acceperit domi, ut eam uxorem legitimam haberet, & filiorum legitimorum matrem, nequaquam penitus licentiam esse ei hanc de domo præter ordinem [34] legis expellere: sed habere eam legitimam, & filios suos esse ei: & illi-

τυχηφὸς ἀξιεπάινος ὁ πρᾶξις, πλὴν τοῦτ' ἢ ἐπὶ τῷ ὑμωσθῆναι ἀμηθόνων ἡμῶν χρῆσιν ἀμαθήκη, βάλλας αὐτῷ γνησίας εἶναι τὰς παῖδας καὶ ἀμδέχας, καὶ ἐν τούτῳ δίδωμεν αὐτῷ παρρησίαν. ἀνομάζων μόνοι ὁ ἄτε τὰ παῖδων, μὴ πλὴν τελευτλὼ τῷ πατρὸς, καὶ τῶν διδικούτων, καὶ δικαιωτῶν τὰς τῷ πατρὸς ἀμαθήκας, καὶ κληρονομούντων εἰς ὅσον ἂν ὁ πατὴρ αὐτὸς χρῆψεια, καὶ ὁκ τῷ βασιλείας αὐτὸ λαμδανόντων. ἵνα κατ' αὐτὸν δῶρον ᾖ τὸ γονόμον πατρὸς τε καὶ βασιλέως· τοῦτον δὲ ἐφ' ἑνὸς εἰπεῖν, φύσιός τε καὶ νόμε. καὶ τοῦτο φαμὲν, ἀδύνατ τ ἐμπεσθῆναι νομίμων ἀναιρήτες τρόπον, ἀλλὰ καὶ τῶν προτιθέντες ἐφ' ὧν ἐκείνος λαδεῖν ὁκ ἔξεστι. ὅλως γὰρ γνησίων ὄντων, εἴτε νόθων ἐπιγνομένων ὁ προγνομένων, ὁκ ἂν ἡ γνησιότης αὐτοῖς προσθείη, εἰ μὴ πάντως ἀμφ' ἀμφοῖν ἡμῶν, ἀλλὰ τ' ἐκ γαμικῶν συμδολαίων εἰσηγησαντο τρόπον.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ ἀμφ' ὁμολογίας γνησιότητος.

ΚΑὶ ἐ λέληθεν ἡμᾶς ὡς καὶ ὁ τ ὁμολογίας τρόπ ἰῶ πάλαι ποτὲ τῷ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τ νόθων τ εἰς γνησίους μεθισταμένων, νομοθεσίᾳ ὁκ ἀδόκιμ. ἀλλ' ὅλα τ δύσβατος λήξεως ἡμῶν πατὴρ, καὶ ἡ ἀμάτειξις ἡ παρ' ἐκείνε πεθεῖσα, τ τοιούτων κατέγνω μὴ μένειν ἀ κἀκείνῳ ἐπὶ τ ἑαυτῆς ὅρον βιαλόμενα, ἐπειδὴ τ σωφρονισμὸς ἀκριδῶς ἐσηγήσατο, καὶ ἐ σεσηκὼς ἐστι τὸ κοινῶς ἐκδεδημένον, πάλιν εἰς πολιτείαν κατιέναι.

ΚΕΦ. δ'.

Τίνες χωρὶς σεσικῶν συνθηκῶν συμδολαίοις χρέφειν δυνατόν.

ΚΑκεῖνο ὁ ἡγούμεθα κρίνειν εἶναι πάσῃ σεσηκότας, ὥσθ' ὁκ πολλῆς τ τῶν πραγμάτων ἐλαττόμεν πείρας· σολλὴ γὰρ καὶ ἐφέλης δίκας σεσηκλημένας τὴ ἡμετέρῳ κρατεῖ, ἅ παρέντ ἡμᾶς εἰς χρεῖαν ἦκαγεν νόμου. ἐπειδὴ γὰρ οἱ τοῖς παλαιοῖς δηηρθυ νόμοις, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ αὐτὰ ἀφιτίθεσι, ὥστε τὰς γάμους καὶ γαμικὰν συμδολαίων χωρὶς ὁκ μόνης ἐρρώσθαι δίκαιος καὶ κυρίως εἶναι γενοθυμένων ἡμῖν ὑπτεύθυν σταθμῶν ἐπαλλάττη τὸ πολιτδόμε· καὶ πλείστοι μάρτυρες, ἀκριδῶν ψυδόμενοι καὶ ὅτι κυρίαν σκαλὰ τῶν σταιοικίσαν ὁ ἄνηρ, κἀκείνη τῶτον ὁμοίως ἀνόμοζε. καὶ ὅτως αὐτοῖς πλάττ σταιοικίσια, καὶ μὴ τοῖς ἀληθείαις συτιθέμ. τὸ γὰρ φθάνειν χρῶμ κ' τὴ φυσικὴ διοίσῃ νόμως. ἴσμεν γὰρ, εἰ κ σωφρονισμὸς ἰσμὲν ἐρρωσ, καὶ ταῦτα τοῖς ἡμετέροις νομοθετήμεν ὑπηκόοις, ἀλλ' ὅδὲν εἶναι μᾶλλον ἐρωϊκὴς σφοδρότερον, ὦ ἐπιφεῖν φιλοσοφίας ἐσὶν ἀκολύθ, ἡνθετήσης τ' κ πηδῶσα καὶ σφαδάζουσαν τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιχόσης. ὥστ οἱ τοῦτο ἐκκρωτήμενοι, τῷ ἂν ἀπέχωσι ῥήματ ὧν τοῖς ὧν ἐρῶσι, ὑφ' αὐτοῖς ἃ ἀμφ' κἀκείνοις σεσυγχωρ· τοιγαροῦν τοῦτον καὶ οἱ σφ' ἡμῶν νομοθέται τοῖς τοιαύτοις ὑπίσχνο τ ψυχῶν ἀμφθορὰς, ὥστ καὶ τοῖς ὁ γάμῳ κωλύσι δῶρεάς, ἵνα μὴ τῇ τ ἐπιθυμίας νικηθέντες ὑστερόλῃ, λαθοῖεν κ' μικρῷ ἑαυτὰς οἱ σταιοικήντες τ ὑσίας ἀφιερμένοι. τοῦτο ἂν σώφρονι νόμῳ ἀμφιστρθῆσαι κοινῶς ἔχ ἐφήμιμ.

§. α'. Ἐπὶ μὲν ὧν τ μειζόνων ἀξιωμάτων, καὶ ὅσα μέχρι τ ἡμετέρων ἐφ συγκλητικῶν κ, τ μεγαλοπρεπεστάτων ἱππικῶν, ὀδὲ γένεσθαι τοῦτο παοπλὰς ἀνεχόμεθα· ἀλλ' ἔσω πάντως καὶ σεδὼς, καὶ σεσφαμιαῖα δῶρεά κ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα τοῖς σεμνοτέροις πρέπ τ ὀνομάτων. Ὅσοι ὁ ἐν στρατείαις τ σεμνοτέραις καὶ ἐμπορείαις, καὶ ὅλως ἐν ἐπιτηδεύσεσιν ἀξιολογωτέραις ἐσὶ, εἰ βάλοιτο νομίμως γυναικὶ σωιέναι, καὶ μὴ ποιήσαιτ γάμων συμδόλαια, μὴ ἁπλῶς εἰκὴ καὶ ἀσυφυλάκτως ἐκκειμένοις καὶ ἀναπεδείκτοις τῶν πραττόντων, ἀλλὰ ὡ ἐξεφύσθω ὅσος τινα τ δικτείων οἶκον, κοινοσιόθω τε τῷ τ ἀγιωτάτης ἐκείνης ἐκκλησίας ἐκδίκ. ὁ ὃ παρελαδὼν τρεῖς ἢ τέσσαρας τ ἐκδόσε δισεβεστάτων κληρικῶν, ἐκμαρτύρων σωιέσθω, ὀνλέσων ὡς ἐπὶ τῇδε τ ἐπιτιμήσεως, τὸδε ᾧ μλωὸς ἀγαπτ ὅτου ἡμέρας, τ βασιλείας ἔτους τόσε, ὑπατείας τιῶσδε, ἦλθον παρ' αὐτῷ ὁ τῇδε τῷ δικτείῳ οἶκω ὁ δεῖνα καὶ ἡ δεῖνα, καὶ σωμορμόθησαν ἀλλήλοις. καὶ τῷ τοιούτῳ ἐκμαρτυρίαν ἐν ᾧ δῆμος ἀποκείμεν, τὴν ἐχέτω καὶ τῷ ἐπὶ τέτοις ἀδέτων. ἀλλ' ἐὰν γεωργὸς, ἢ στρατιώτης ὑπόπλεως ὡς ὁ νόμ. κωλυτὴς καλεῖ, (τοιοῦτον δύτελεστέρως, καὶ ἀφανεστέρως) ἀδελφοποιήσασθαι, οἷς ἢ τ πολιτικῶν πραγμάτων ἀμοιδία, καὶ ἡ μήνης τ ἀδελ τῷ γνῶ ἐρωτικῆς καὶ ἀδελ τὰς πολέμως ἐπιθυμίας, πραξικοπῆσαι δικαίως ἐπαινέθημεν. ὥστ ἐπὶ τ δύτελῶν σεσώπων ἐπὶ τε στρατιωτῶν συνόπλων ἀφανῶν, καὶ γεωργῶν, ἄδεια ἔσω αὐτοῖς καὶ ἀγράφως σωιέναι, καὶ σωοικεῖν ἀλλήλοις. καὶ ἐσωσαν οἱ παῖδες γνήσιοι, τῇ τ πατέρων μετελεύσῃ, ἢ στρατιωτικῆς ἢ γεωργικῆς ἀσχολίαις τε καὶ ἀγνοίαις βοηθέθημοι.

ΚΕΦ. ε'.

Εάν τις Ευαγελίαν ἀπόμοσ ἄμοσε τὸ ἐν ἰδίᾳ ἔξειν γυναῖκα.

ΕΠειδὴ ὁ ὁκ τ σεσελδίσεων τ γινομένων ἡμῖν ἀεὶ, συχνότερον ὑπὲ πάντων, γυναικῶν ἀκούομεν ὀδυρομένων, καὶ σεσκυλμένων ὡς τινες σεσπεδείᾳ κρατήμοι σφῶν αὐτὰς, εἶτε τινὰς ἀναγκασι εἶκαι, ἢ τ θείων ἀπόμενοι λογίων, ἢ ὁν δικτηλοις οἴκοις ὁμόσαντες ἢ μὴν ἕξειν αὐτὰς νομίμως γαμετὰς, ἅτως αὐτὰς οἰκειώτητι χρόνον πολλὸν, καὶ παιδοποιήσαι ἐσως εἶτα ἐπειδὰν ἐμπλησθεῖεν τ αὐτῶν ἐπιθυμίας, ἢ τ παίδων χωρὶς, ἢ μ τ παίδων, ἀπορρίπτωσι τ οἴκων· σκέψασθαι καὶ τὸν χρῆσιμ. καὶ, εἴπερ ἡ γυνὴ δεῖξαι δυνηθεῖη τρόπους νομίμους, ὅτι κ' τῶν τ ὀνήμα ὁ ἀνὴρ τοιούτῳ ἔλαδεν οἴκοι, ἐπὶ τῷ γυναῖκα γνησίαν ἔχειν, καὶ παίδων γνησίων μητέρα, μηκέτι παντελῶς ἀδεῖαν αὐτῷ κοθεστάναι ταύτην τῷ τῷ τῷ νόμῳ πάζειν ἐξωθεῖν τ οἰκίας, ἀλλ' ἔχειν γνησίαν, καὶ τὰς παῖδας γνησίας αὐτῷ κοθεστάναι.

κρότησιν. ϗ ὑπάτου μὲν, οὗπερ ἄφορισμὸν εἶχε, τ̃ ὁπ τ̃ ὑμετέρας ἀξιωτέως λαλιᾶς ἀμαθῶς, τὸ πίστιμον τ̃ αὐθεντίας τ̃ ἀνδρὸς λαμπρύνοντος, οὐτ' ἐξωθοῦς, οὔτε ϗ ἀφαιρουμένου τ̃ ἀνδρα· ὃ αἱρεσιῶζομένων ἡμῶν εἰς τ̃ ἀξιοπίστου χρηματισμὸν ἀποτιμήσει τούτου, εἴπε ϗ τοῦτ' ἐχρείας. ἀδὲ γὰρ εἰκὸς αὐτὸν πίστιν τινὰ ἑτέρωθεν, τὸν γε αὐτὸν τ̃ χαρακτῆρα. ἀλλ' οὔπω τούτου ἀλόγως ἐπιθάλλει τ̃ οἰκίας, αὐτὸ γὰρ ἴσως ϗ̃ ἐν ἀνδρὸς αὐτῷ, ϗ ἡ γυνὴ, τοῦτ' γενήσετ@· ῥᾳδίου τι αὐτῷ σκληροῦ, ϗ ἀπαιδίστου τὸ πίστιμον, εἰ δυνηθείη χαμαιτὴ κρᾶσιν καὶ οἱ σεβασμοὶ χωρὶς σωφρόνων, τοῖς ὁρκίοις πιστεύσουσι. τί γὰρ ἂν προφέροιεν ἄλλο ἡ σεβασμὸς ὅτι δύπορῦσι, ἢ τὸ ἑαυτῶν αὐτῶ πάσης ἐπιθυμίας σεβασμός; §. ω'. Εἰ δ' ϗ ἡ γαμετὴ γνησία ϗ ἀκηρ@· ϗ πατρὸς, ὁ δὲ ἐκ τούτου γάμους τ̃ ϗ παιδοποιησαμέν@· ἐφ' ᾧ γνησίων αὐτῷ παίδων τῶν γνωσίων ἡθειῶν μητέρα, ὅτι ἂν ἡθύσητε δικαίως τοῦς ὁπ τ̃ τοιούτων πεχθίσας γάμους αὐθις εἰς γοβεῖσθαι ἀναβαλεῖν, ἀδὲ πινας ὕστερον ἴσους γάμους. μ̃ τῶν πολυτῶν τ̃ γαμετ̃ ἢ τ̃ βατέρων, σωμαλαίτων, τὰς ἐξ ἐκείνων βάλεσθαι τ̃ γάμων μόνας εἶναι γνησίας, ἀλλὰ μὴ ϗ τὰς ἐμοιχείσθην. συζυχθείσησι γὰρ ἂν ϗ ἔτι τοῖς δευτέροις, ϗ ἴσως παίδας ὁμοίως πατ̃ρ, μᾶρτυρ@· ὄλ@· τ̃ γάμων, τοῖς μὲ πρώτοις θεῖ, τοῖς δ' δευτέροις ϗ νόμ@. ὑπ@· ἡμῶν ὁ νόμ@· ὑπερ ἀσφαλείας κείσθω τ̃ γάμους συμβαλλόντων. ϗ οἱ παῖδες οἱ μὲ ὁπ τοιούτων πρόσθιων γονέων, ἴσον) γνήσιοι, ϗ τ̃ ἐπὶ τοῖς γνησίοις κειμένων ἀπλαισύσει νόμων.

ΚΕΦ. ϛ'.

Τίνες εἰσὶν οἱ νόμιμοι παῖδες, γνήσιοι, ϗ ἀδέσποτοι, τοῦτ' ἐστὶν ὁπ τ̃ ἀνομίμων σωνοικεσίας.

ΕΙ δ' παρὰ τοῦτα γένοιτο, μὴ μόνον ὁπ κρίσεδελικτομένης πρόσθιοιν σωφροσύνης, ἴσον) νόθοι· ϗ τ̃ παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντων τοῖς νόθοις, εἴτε ὁπ ἀμαθείας, εἴτε ἐξ ἀδιαβείτε, τόκον). τὰς γὰρ ἀπὸ τ̃ κεκωλυμένων γάμων προϊούσας, μᾶλλον μεμιασμένων τὸ ϗ ἀμ̃ τῶν κεκωλυμένων γάμων προϊούσας, ἀδὲ νόθες κλητέον, ἀδὲ μοιχεύτοπον αὐτοῖς ἀδικιᾶς φιλανθρωπίας· ἀλλ' ἔστω ϗ τῶν τιμωρία τ̃ πατρῴων, τὸ χωρίσαι ὡς ἐσ' ὅπων οἱ τ̃ ἀμαρτωνύσης ἐπιθυμίας αὐτῶν ἔξεσι παῖδες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ μ̃ θεσπισθέντα τοίνυν ἡμῖν, ϗ εἰς ἀνθρώπων ἰατρείαν ϗ τ̃ φύσεως ἀναπλήρωσιν ἀμ̃ τῶδε τ̃ νόμου διορισθέντα, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ πᾶσι ποιησάτω, σεσυγκεκριμένων πιθερῶν, δι' ὧν ἄπαυτο ὁ νόμ@· ἴσως σεφῆς, γνώσεσι κρὸ' ὃν θεῖ τ̃ τοιούτων πολιτεύσον) τρόπον· ϗ τῶν ἡμετέραν σύνοδον σεσοίκει, ὅτι πάσης ἀχολίας ἑτέρας τῶν αὐτῶν ἀφέλειαν σεσπέρμει. Dat. Nonis Junii, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. xv. JOHANNE V. C. CONS. Ind. ϔ θ. μ. ω. ἔτες.

ΤΙΤΛΟΣ ϡ'.

Περὶ τ̃ σκελήτων Σικελίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οϛ'. ‡

ΤΑς Σικελίας σκελήτης δεχέσθω ὁ κριαίσης. ϗ ϔ τ̃ σκλίκων, ϗ τ̃ τ̃ πατέρων αὐτῆς πρεσβέτω ψηφίσματα.

* * *

laim, si quidem indotata sit, nostræ constitutionis uti bonis, quartam [1] substantiæ viri percipientem, sive expellatur, sive prius moriatur vir. non perscrutantibus nobis sive repudio utens dimittat eam, sive etiam sine hoc: neque enim verisimile est eum mittere repudium, qui [2] & ipsas nuptias denegat: sed si eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit adversus virum justa causatio [3], & mulier hoc facto repudium ei mittat, & exigat quartam [4], si uxor ostensa fuerit extitisse: licet extra [5] dotem convenerit, jurijurando credens. Quid [6] enim agat aliud, quæ ad dotem non est idonea, quam ut semetipsam pro omni dote contradat? §. 1. Sit autem & soboles legitima etiam invito [7] patre. Qui enim ad hoc nuptias fecit, & filios procreavit, ut mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germine, rursus ut naturales [8] abjicere: neque quatdam postea forte nuptias post mortem uxoris, aut repudium contrahens, eos qui ex illis nascuntur nuptiis, velle habere eos solos esse legitimos: nisi eis etiam illi priores fuerint copulati, quorum similiter pater est, teste [9] existente nuptiarum priorum quidem Deo, secundarum autem lege. Eadem nobis lex pro cautela sit nuptias contrahentium promulgata: & si filii quidem ex talibus processerint nuptiis, erunt sui: & his legibus quæ sunt de suis positæ, fruentur.

CAP. VI.

Qui sint filii legitimi, naturales, & neutrum, id est, ex damnato coitu.

SI quid autem præter hæc fiat, non tamen ex conscripta procedat copulatione, erunt naturales [10]: & quæ à nobis largita sunt naturalibus, sive ex testamento, sive ab intestato, potientur. Eos enim qui semel ex odibilibus [11] nobis, & propterea prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque participanda eis [12] ulla clementia est: sed sit supplicium etiam hoc patrum, ut agnoscant, quia neque quicquam peccatricis concupiscentiæ eorum habebunt filii.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam, & naturæ plenitudinem per hanc legem statura sunt, tua celsitudo manifesta faciat universis, programmatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus secundum quem circa talia conversentur modum, & nostram considerantibus providentiam: quia omni occupationi alteri eorum utilitatem præponimus. Dat. Nonis Jun. *Constantinop.* Imper. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. JOANNE V. C. CONS. Indict. ϔ θ. μ. ω. ἔτες. [13]

TIT. IV.

DE APPELLATIONIBUS SICILIÆ [14].

NOVELLA CONSTIT. LXXV.

SIciliæ appellationes suscipiat Quæstor [15] & interveniant psephismata tam ecdicorum quam patrum.

* * *

1 Quartam uxori competentem in bonis mariti observa. de qua vide *Nov.* 53. *cap.* 6. *Nov.* 22. *cap.* 18. *Nov.* 117. *c.* 5.

2 Negans nuptam, repudium ei mittere dici non potest: privatio namque habitum præsumit.

3 Querela, accusatio.

4 De qua supra.

5 Id est, licet dotem nullam matrito attulerit.

6 Indotata omnino non intelligitur venisse, quæ seipsam dotis loco marito tradidit. vide *l.* 12. *Cod. qui potiores.*

7 Invito filius legitimus esse potest.

8 Tantum scil.

9 Deus testis est omnium quæ geruntur, maxime vero eorum, quæ in domo ejus templo, ac ecclesia agantur.

10 Νόθοι, *Græci hic.*

11 Qui ex damnato concubitu nascuntur, neque naturales sunt neque patri succedunt. *Jul. const. 67. n.* 267. adde *Novell.* 89. *c. ult. Authenticam. Ex complexu C. de incest.*

12 Eorumve liberis. Nam si damnati ex coitu illicito, parentibus non succedunt, nec ii succedent, qui ex illis descendunt, vid. *Roland. à Valle* 1. *cons.* 74. *n.* 1. & nati natorum, & qui nascentur ab illis.

13 Id est, anno 541.

‡ Οὐκ ἰσρίβη ἄλλο ἐκ τ̃ς σὺ. διατάξ.ως.

14 Id est, in Sicilia porrectis. *Jul. const.* 69. adde *Nov.* 104. de Siculis notanda Theodorici regis verba sunt: Novimus, inquit, testante Tullio Siculorum naturam quam sit facilis ad querelas, ubi solita consuetudine possint judices etiam de suspicionibus accusare, vid. *Cassiodorum* 1. *Var.* 3.

15 Quæ olim referebantur præfectum prætorio, *l.* 27. *C. Theod. de appellat.*

16 *Jul. d. loco.*

17 A consulari scil. vel prætore Siciliæ, Consulem enim prius habuit Sicilia: deinde prætorem, *Novell.* 104.

18 Alii defensores confirmantur auctoritate præfecti prætorio.

19 Patres civitatum fuere in singulis Siciliæ urbibus.

20 De monachis *Index Regiæ.*

21 De constitutione imperatoris, quæ loquitur de subjectantiis monachorum vel ascetriarium. *Julian. const.* 70.

22 Cui opponitur monachilimus.

23 *Novell.* 5. *c.* 5.

24 Monachisini professione, dominus fuerat rerum suarum proprietatem.

25 Vid. Authent. *Ingressi C. de sacr. eccl.*

26 *Novell.* 5.

EPITOME EJUSDEM EX JULIANO.

DE APPELLATIONIBUS IN SICILIA PORRECTIS.

APpellationes [16] quæ in Sicilia porriguntur [17] adversus sententias prætoris vel ducis vel cujusvis alterius judicis in Sicilia constituti, apud quæstorem in hac regia urbe exerceri præcipimus, ut ipse discutiat causas provocationis & sententiam dicat, & nostro imperio referat, ut nostra auctoritate sententia ejus roboretur. Sed & si aliud civile emergat, veluti defensoris [18] confirmatio, vel decretum patris [19] civitatis Siciliæ: similiter ad quæstorem referatur, & calculo ipsius confirmetur, nostra scilicet auctoritate suggerente quæstore sequenda.

TIT. V.

HÆC CONSTITUTIO INTERPRETATUR PRIOREM CONSTITUTIONEM, DE IIS QUI INGREDIUNTUR MONASTERIUM [20] ET DE SUBSTANTIIS [21] EORUM, ET EX QUO TEMPORE OPORTEAT EAM VALERE.

NOVELLA CONSTIT. LXXVI.

Idem Imp. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

CAusa talis ad nos pervenit, quam existimavimus oportere competenti uti à nobis interpretatione, simul & adjutorio. Cognovimus etenim, quia mulier quædam habens filium sibi ex nuptiis legitimis procreatum, voluit quidem segregare se à communi [22] ista conversatione, & in quodam mulierum monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reverendissimis ibidem congregatis. Et quoniam nostræ pietatis lex [23] vult eos qui se monasteriis dederint, seu viros, seu mulieres, antequam ingrediantur monasterium, eo quo voluerint modo quæ sua sunt disponere, nec posse postquam ingrediuntur monasterium, ulterius agere quicquam de propriis, utpote domini [24] rerum non existentes ulterius, eo quod sanciverimus nos hujusmodi viros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se [25] suasque substantias, & si quidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterium, eo quod domini harum ulterius non existunt: hinc autem metuere, ne forte quamvis nostra constitutio multo posterior sit, quam quod in prædictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberent eam prospicere suo filio: & oportere propter prædictum metum hanc interpretrari & lege nostra fieri manifesta, quia nihil læsa sit, aut ipsa aut filius ejus circa ejus successionem ex memorata constitutione.

CAP. I.

PRopterea sancimus, si quis monasterium habitaverit vir aut mulier ante prædictam [26] nostram constitutionem, aut hactenus habitat, & maxime filiis existentibus, nullam habere necessitatem nunc eorum substantiam in monasterium, sed filio aut filiæ transmittere aut tantum, aut etiam partem suæ substantiæ: aut etiam quo voluerit modo res suas disponere: utpote primam illam legem alia nostra hac constitutione interpretante, (eos enim qui semel ante memoratam dudum nostram legem monasteria intraverint, in nullo postea posita lex contristatura est, aut ablatura eorum quæ prius eis ut liceat, data est) neque prius nostræ legi impedimentum penitus faciente, eo quod neque possibile sit hoc fieri, ut oportuisset prius disponere, & ita ingredi in monasterium. Si vero nulla tunc tali lege posita, in monasterium ingressa est: quomodo fieri potuerit converti ordinem legis, & exigere eos qui prius ingressi sunt monasterium, illa facere quæ prius ignorata, postea per sacram nostram constitutionem sunt innovata? Sed unumquemque competit secundum sua tempora exspectare, & ea quidem quæ post legem sunt ita quærere fieri, sicut lex vult: si quid autem ante legem subsecutum est, hoc non commovere, neque perscrutari, sed in priori figura relinquere.

1 Nov. 22. c. 1. & 2. Novell. 54. & 68.

§. 1. Hæc igitur lex pro interpretatione utili posita sit prioris nostræ illius constitutionis : ut illa in [1] posterioribus temporibus ex quo facta est, locum habeat : & iis qui postea convertentur viris ac mulieribus posita sit : sibique potestatem in illis custodiat : nihil horum quæ antea fuerint, perscrutando, cum licentia sit prioribus viris ac mulieribus qui habitaverunt aut etiam hactenus habitant in monasteriis, & maxime filiis existentibus, suas res quo volunt disponere modo.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, solenniter per programmata sua omnibus facere manifesta festinet. Dat. Idib. Octob. Imper. DN. JUSSIN. PP. A. Anno XII. JOANNE V.C. CONS. Indictione II. [2]

2 Id est, anno 538.

TIT. VI.

UT NON LUXURIENTUR HOMINES CONTRA [3] NATURAM, NEC JURENT [4] PER CAPILLOS DEI, AUT ALIQUID [5] HUJUSMODI: NEQUE BLASPHEMENTUR [6] IN DEUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXVII.

Imp. Justinianus Auguſt. Conſtantinopolitanus.

PRÆFATIO.

OMnibus hominibus qui recte sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium & oratio ut crediti nobis à domino Deo bene vivant, & ejus inveniant placationem : quoniam & *Dei misericordia non perditionem, sed* [7] *conversionem & salutem vult : & delinquentes qui corriguntur, suscipit Deus :* propter quod nos omnes invitamus Dei timorem in sensibus accipere & invocare ejus placationem : & novimus, quia omnes qui dominum diligunt, & misericordiam ejus sustinent, hoc faciunt.

CAP. I.

IGitur quoniam quidem diabolica instigatione comprehensi, & gravissimis luxuriis semetipsos inserunt, & ipsi naturæ contraria agunt: istis injungimus in sensibus accipere Dei timorem, & futurum judicium, & abstinere ab hujusmodi diabolicis & illicitis luxuriis, ut non propter hujusmodi impios actus ab ira Dei justa inveniantur, & civitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim à divinis scripturis, quia ex hujusmodi impiis actibus & civitates [8] cum hominibus pariter perierunt. §. 1. Et quoniam quidam ad hæc quæ diximus, & blasphema verba, & sacramenta de Deo jurant, Deum ad iracundiam provocantes: istis injungimus abstinere ab hujusmodi, & aliis blasphemis verbis, & non jurare *per capillos* [9] *& caput, & his proxima verba.* Si [10] enim contra homines [11] factæ blasphemiæ [12] impunitæ non relinquuntur: multo magis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus hujusmodi præcipimus à prædictis delictis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos qui bene vivunt. Propter [13] talia enim delicta, & fames, & terræ motus, & pestilentiæ fiunt : & propterea admonemus abstinere ab hujusmodi prædictis illicitis, ut non suas perdant animas. Sin autem & post hujusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis : primum quidem indignos semetipsos faciunt Dei misericordia : post hæc autem & legibus constitutis subjiciuntur tormentis. §. 2. Præcipimus enim gloriosissimo præfecto regiæ civitatis, permanentes in prædictis illicitis & impiis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, & ultimis [14] subdere suppliciis, ut non ex contemptu talium inveniatur & civitas & respublica per hos impios actus lædi. Si enim & post hanc nostram suasionem quidam tales invenientes, hoc subtercelaverint: similiter à Domino Deo condemnabuntur. Ipse etenim gloriosissimus præfectus si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges : primum quidem obligatus erit Dei judicio : post hæc autem & nostram indignationem sustinebit.

TIT. VII.

UT LIBERTI DE CÆTERO AUREO NON [15] INDIGEANT [16] ANNULO : ET UT PRISTINIS RESTITUANTUR [17] NATALIBUS. ET DE CELEBRATIONE DOTALIUM INSTRUMENTORUM IN LIBERTIS MULIERIBUS FACTA, ET HOC IPSO ETIAM NUPTIAS LEGITIMAS FIERI, ET FILIOS SUOS : SI NUPER ETIAM ANCILLA FUERIT, ET IPSAM LIBERAM ESSE CELEBRATIONE DOTIS, ET NUPTIAS LEGITIMAS: ET QUI EX EA PROCESSERINT FILIOS SUOS.

NOVELLA CONSTIT. LXXVIII.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Joanni glorioſiſſimo Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconſuli ordinario & patritio.

PRÆFATIO.

PErfectis nobis omnibus bonis à magno Deo datis, existimavimus oportere & ipsas servorum libertates, (cum à priore conditione à dominis liberantur) eis omnino puras & infucatas & perfectas efficere : & propterea etiam dedititiorum [18] injuria liberavimus libertates : & Latinitates [19] velut imperfectas exclusimus : & iterationes [20] superfluas demonstravimus. & Juniam [21] legem & Largianum [22] odivimus senatusconsultum, utpote in initio inaniter introductum, & recte postmodum reprobatum : solamque [23] valere Romanam civitatem in libertatibus voluimus, non locis, non ætatibus [24], non alio quodam causam discernentes. Quoniam autem semper aliquid melius de nostris subjectis tractamus, etiam ipsum quod perfectius datum est à majoribus existimavimus oportere adjectionibus ampliare.

3 De impudicis dicam ad Novellam 141. nec enim fit hic mentio τῶν ἀσελγαινόντων.

4 *Jul. conſt. 21. 22. queſt. 1. c. ſi quum.* adde 5. *decret. 26. de maledicis.*

5 Aut per ejus membra vel per creaturas vide *c. 26. de jurejur.*

6 Blaſphemia in Deum prohibita, de qua vide Petrum Gregorium 33 *ſyntagm.* 12. Clarum 5. *ſent. §. blaſphemia.* Tomum 4. Ordinationum Gallicarum 6. *de la punition ordonnée contre les blaſphemateurs.* Porro βλασφημία dicitur ἐκ τοῦ βλάπτειν τὴν φήμην, id est, ex eo quod alterius famam lædat, estque idem quod κακολογία, ἀφορολογία. Committitur autem vel in Deum ejusve doctrinam. *ut hic :* vel in homines *c. 1. §. 1. f.* Priori sensu peccat, qui Deo capillos & caput tribuit : qui Dei beneficia in execrationem convertit. ut qui concepta formula jurat per passionem & sanguinem Christi. Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est. aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id quod in eo est sacrum (ut nomen ejus ac verbum) ab hominibus vulgare fit ac profanum, blasphemia est, *Levit. 24 & 2 Reg. 19. Eſaiæ 52. Rom. 2. verſ. 24. Apoc. 16. verſ 21.* Id autem quod in eo est, aut non est, opinione hominum non est metiendum, sed ipsius rei veritate. Ideoque Christus remittens peccata *Matth 9.* promittens adventum suum ex nubibus, *Matth. 26. verſ 66. Marc. 2 verſ 7.* filium Dei se asserens. *Joann. 10. v. 36.* Stephanus, prænuncians mutationem legis Mosaicæ, *Act. 6. verſ 11. 13.* à nequissimis Judæis dicti sunt blasphemasse. Exempla atrocia hujusmodi blasphemiarum vide apud *Clarum 5. ſent. §. blaſp 4. in prine.* Goth. In hanc Novell. vid. Rittershus. *part. 12. c 2. Ans.*

7 Deus non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat. *Ezech. 33 v. 11. Nov 14. & 141.*

8 *Geneſ. 19. verſ. 1. & 2. Pet. 3. verſ. 6.*

9 Καὶ τρίχας τῆς κεφαλῆς. *Scrimg.*

§. α'. Ὁ γὰρ τοίνυν ὁ νόμος ὑπὲρ ἐμπλοκῆς χρηστῆ κεῖται τὰ ἀρχαῖα ἡμῶν σκέψεως ἀφορίσας, ὥστε αὐτὰ μὲν τοῖς μὴ αὐτὰ χρόνοις ἀφ' ὧν γέγονεν, χάραν ἔχειν, καὶ τοῖς μετ' αὐτὰ διαπορεύσομένοις ἀνδράσιν ἢ γυναιξὶ κοινῆ τὴν ἐξουσίαν ἐπ' ἐκείνοις φυλαττόντα, μηδὲν δὲ ἀπὸ αὐτῆς πολυπραγμονοῦσι· αἰδείας ὕσης τοῖς ἐμπορεύεσθαι ἀνδράσιν ἢ γυναιξὶ κατοικοῦσι, καὶ μάλιστα γυναιξὶ οἰκοῦσι μοναστήρια, καὶ μάλιστα παιδὶ ὑπάρχουσι, τὰ ἑαυτῶν πράγματα ὃν βούλονται διατιθέναι τρόπον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὴν ᾠφελουσαν ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλώματος νόμου, καὶ τὰ συμβάντα διὰ προγεγραμμένων οἰκείων ἅπασι ποιησάτω φανερὰ ἀδιστάκτως. Dat. Id. Octobris. Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XI. JOHANNE V. C. CONS. Ind. II.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Ἡ διάταξις περὶ τῶν ὁμονόων καὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν βλασφημούντων τοιαρείσθω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οζ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΑσιν ἀνθρώποις τοῖς εὖ φρονοῦσι περίδηλον εἶναι νομίζομεν ὅτι πᾶσα ἡμῖν ἐστὶ σπουδὴ καὶ σύνεσις, τὸ τοὺς ὑπ' εὐθύνῃς ἡμῖν παρὰ τοῦ διατάντος θεοῦ, καλῶς βιῶν, καὶ τὴν αὐτοῦ εὕρεσιν εὐμένειαν· ἐπειδὴ καὶ ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία οὐ τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν σωτηρίαν βάλλεται, καὶ τοὺς πλανωμένους καὶ διορθωμένους θέλει ὁ θεός. διὸ πάντας παρεπόμενοι, τὸν θεὸν φόβον καὶ νῶν λαμβάνειν, καὶ τὴν αὐτοῦ εὐμένειαν ἐπικαλεῖσθαι καὶ ὅσιον ἀεὶ πάντας εἶναι τὸν θεὸν ἀγαπῶντες, καὶ τὸ αὐτοῦ ἔλεον ἐκμιμούμενοι, τοῦτο ποιοῦμεν.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ δέ τινες τοῦ ἀληθολικῆς ἐνεργείας σωφρόνως, καὶ ταῖς βαρυτέραις ἀσελγείαις ἑαυτοὺς ἐνίεσαν, καὶ αὐτῆς τῆ φύσεως τεναντία πράττειν· καὶ τούτοις περιεγράψαμεν λαβεῖν καὶ νῦν τὸν τοῦ θεοῦ φόβον καὶ τὴν μάθησιν κελεύσαι, καὶ ἀπέχεσθαι τοῦ τοιούτου ἀληθολικῶν καὶ ἀτόπων ἀσελγειῶν· ἵνα μὴ ἀληθῆ τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων τοῦ τοῦ θεοῦ δικαίας ὀργῆς ὑφεθῶσι, καὶ αἱ πόλεις μὴ τῶν οἰκούντων ἐν αὐταῖς ἀπολλύμεναι. διδασκόμεθα γὰρ ἀληθῆ τῶν γεγραμμένων ὅτι ἐκ τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων καὶ πόλεις τοῖς ἀνθρώποις συναπώλοντο.

§ α'. Ἐπειδὴ δέ τινες, ὡσεῖς τοῖς εἰρημένοις, καὶ βλάσφημα ῥήματα κατὰ θεοῦ θεὸν ὀμνύουσι, τὸν θεὸν παροργίζοντες καὶ τούτοις ὁμοίως παρεγράψαμεν ἀποχεῖσθαι τοιούτων βλασφήμων ῥημάτων, καὶ δὲ ὁμοίως καὶ τελεῖς τὴ κεφαλῆς, καὶ τούτοις παραπλησίων ῥημάτων. εἰ γὰρ αἱ κατ' ἀνθρώπων μόνον βλασφημίαι, ἀνεκδίκητοι οὐ καθολιμπάνονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον βλασφημῶν, ἀξίως ἐστὶ πλημμελὴς ὑποδῶναι. διὰ τοῦτο ἐν πᾶσιν τοῖς τοιούτοις παρεγόμεθα, ὅπως εἰρημένων ἀπημελημένων ἀποχεῖσθαι, καὶ τὸν θεοῦ φόβον καὶ νῶν λαμβάνειν, καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς καλῶς βιῶσι. διὰ γὰρ τὰ τοιαῦτα τὰ ἠμεμελημένα καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ λοιμοὶ γίνονται. καὶ διὰ τοῦτο παρομινοῦμεν τοῖς τοιούτοις ἀποχεῖσθαι τῶν εἰρημένων αὐτοπημάτων, ὥστε μὴ τοὺς αὐτῶν ὀπολέσαι ψυχάς. εἰ γὰρ καὶ μὴ τῶν τοιαυτῶν ἡμῶν νομοθεσίαν εὑρεθῶσι τινες τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντες τὰ ἠμεμελημένα, ὡσεῖσθαι μὴ αἰσχύνεσθαι ἑαυτοὺς ποιεῖσθαι τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ἐπειδὴ καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν νόμων ὑπαγομένους] ἡμεμελίας.

§. β'. Ἐπιτρέψαμεν γὰρ τῆ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τοῦ βασιλίδος πόλεως, τοὺς ἐπιμένοντας ταῖς εἰρημέναις ἀτόποις καὶ ἀσεβέσι πράξεσι καὶ μὴ τούτων ἡμῶν τὴν νομοθεσίαν, συνέχειν· καὶ ταῖς ἐχάπαις ὑποδάλλειν ἡμεμελείαις· ἵνα μὴ ὁ τοῦ παρορᾶν λείπῃ τοὺς τοιαύτας ἁμαρτίας, εὑρεθῇ καὶ ἡ πολις καὶ ἡ πολιτεία ἀληθῆ τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων ἀδικημάτων. εἰ γὰρ καὶ μὴ τούτων ἡμῶν τὴν παραίσεσιν, πῶς τοὺς τοιούτους εὑρίσκοντες, συγκρίνεσιν αὐτοὺς, ὁμοίως θεοῦ τοῦ ἀσώτου θεὸν καθελθησεν]. καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ ἐνδοξότατος ἔπαρχος ἐὰν εὑρῇ πηνίς τοιοῦτό τι ἠμεμελημένον, καὶ τὴν ἐκδίκησιν εἰς αὐτὸς μὴ ἐπαγάγῃ καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὡσεῖσθαι μὲ ἔνοχος ἔσῃ τῇ τοῦ θεοῦ κελεύσῃ, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἀγανάκτησιν ὑποσῇ.

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

Ὡσε τοὺς ἀπελευθέρους τοῦ λοιποῦ μὴ δεῖσθαι δικαίᾳ χρυσῶν δακτυλίων, καὶ παλιγγενεσίας. καὶ Ὡσε τὴν ποίησιν τῶν ἀρχαίων συμβολαίων ἐπὶ τοῦ ἀπελευθέρων γυναικῶν, αὐτόθεν ἤδη καὶ τὸ γάμον νόμιμον ποιεῖν καὶ τοὺς παῖδας γνησίους. εἰ γὰρ καὶ ἀλλὰ ἰσχύανε, καὶ αὐτῶν ἐλευθέραν εἶναι τὴν ποίησιν τοῦ ἀρχαίου, καὶ τὸ γάμον νόμιμον, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς γνησίους.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οη'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τοῦ ἀνατολικῶν περιοικείων, τὸ δεύτερον λόγῳ ὑπάτων ὀρδινατείᾳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΕλείων ἡμῖν ἀπόντων τῶν ἀγαθῶν παρὰ τοῦ μεγάλα θεοῦ δεδωρῶν, ὑπῆρχεν χρείων καὶ αὐτοὶ πρὸς τοῦ οἰκεῖτων ἐλευθερίας, (ἐπειδὴ παρὰ τοῦ δεσποτῶν τοῦ ἀρχαίου ἀπελαύσαμεν τύχης) παντοίως αὐτοῖς καθαρῶς τε καὶ ἀνοθεύτους καὶ τελείας ἀποτελείσαι καὶ ἀληθῆ τοῦ καὶ τοῦ deditiorum ὕφορως τὰς ἐλευθερίας ἀπηλλάξαμεν, καὶ τὰς λατινότητος ὡς ἀτελεῖς ἐξεβάλομεν, καὶ τὰς iterationes ἀχρείας ἀπεφωνάμεν, καὶ τὸ Ἰούνιον νόμον καὶ τὸ Largitianion ἐμισησάμεν δόγμα, ὡς μάτην καὶ τῶν ὀρχῶν εἰσαχθέν, καὶ ὀρθῶς ὕστερον σοφιζληφθέν. καὶ μόνων κραθεῖν τῶν Ῥωμαϊκῶν πολιτείαν ἐπὶ τοῦ ἐλευθεριῶν ἠνωλήθημεν, ἀ τόποις, ἀχ ἡλικίαις· ἀχ ἑτέρῳ τινὶ τὸ πρᾶγμα ἀφκρίναντες· ἐπειδὴ ὁ ἀεὶ τὸ κρεῖττον θεὸς τοῦ ἡμετέρων ὑπηκόων βουλόμενος, καὶ αὐτὸ τὸ τελειότερον δεδωρῶν μείζοσιν φιλήμεν δεῖν ταῖς σεσθήκαις αὐξήσει.

ΚΕΦ. α'.

10 Argumentum à minori ad majus: seu à pœnis delictorum in homines commissorum ad ea quæ committuntur in Deum. Sic proximum sacrilegio crimen majestatis dicitur *l. 1. ff. ad l. Juliam majeſt.*

11 Puta magistratum, *l. un Cod. ſi quis imperat. maledix.* parentem, *l. 1. §. 3. ff. de obſeq.* servos Dei *Exod. 5. 1. Reg. 18. 3. Reg. 21. 1 Paralip. 20. Hierem. 24. Luc. 7. Act. 2. 5. 6. 7. 16. 21. 26. 1. Corinth. 4 verſ. 13. 2. Pet. 2. verſ. 2. Apocalyps. 2. verſ. 9.* Polycarpo causam suam agenti turba conclamavit, *αἶρε τοὺς ἀθέους. Juſt. martyr* adde *Tertull. c. 9. Apolog. Minutium Felicem in Octavio seu Octavium Arnobii.* 12 Ut sunt convicia, injuriæ, execrationes, libelli famosi. 13 Blasphemiæ effectus. 14 Pœna blasphemi, ultimum supplicium : id etiam jure divino constitutum fuit, *Lev 24.* Gregorius pœnam mitigavit, blasphemis sex dominicis diebus pro foribus templi stare jussis, dum aguntur missarum solennia. Septimo vero, nudis & quidem corrigia in collum injecta, &c. *Statuimus de maledicis.* Qua tamen pœna comprehendi clericos (ne ob id eorum ordo vilescat) idem Gregorius noluit, quem sequuntur canonistæ, vid. *Clarum 5. ſent. §. blaſphemie 3. verſ. ſed quæro.* ita paucissimis ut locis legitima pœna servetur. quod *Clarus eo loco.* juste deplorat. Lege *tom. 4. ordinat Gal. 6.* sub Philippo Valesio Francorum rege, blasphemum à prima hora ad nonam usque, ferreum ad collare publice stetisse : iterantem vero ad eumdem torquem die nundinarum ligatum, eique superius labrum ferro candente sic dississum, dentes ut conspicui fierent : tertia vice, labrum inferius, quarta utrumque, quinta, linguam abscissam : ut qua parte peccasset, eadem & puniretur. vid plura apud *Pet Gregor. 33. ſyntagm. 12.* Quid ira, ebrietas delinquentis & consuetudo universæ provinciæ, excusatne blasphemum à pœna? Duobus prioribus casibus, Clarus vult pœnam mitigari : postremo, pene excusari. Placet in eo tamen quod refert, non admissos à Senatu articulos & exceptiones blasphemorum, suum delictum consuetudine vel usu totius provinciæ elevantium *d loco, in fin.* An blasphemiæ damnatus non capitaliter, fiat infamis, aliter dijudicari non potest, quam ex tenore sententiæ & provinciarum statutis, *l. 13. §. 6. ff. de his qui notantur.* 15 Olim indigebant *ff & Cod. de jure aureor. annul.* 16 Vid. *tit. C. de dedititia lib. tollenda.* fiebant autem *Dedititii* ex lege Ælia Sentia. *§. 3. Inſt. de liber.* 17 Πολιτογενοῖεν Græci hic & alibi vocant, quam Latini appellant natalium restitutionem. 18 Vid. *tit. C. de dedititia lib. tollenda.*

19 Quod reliquos homines, non quod patrimonium attinet : nisi patronus manumittendo jus suum remiserit. *l. pen. l. ult. C. de bon. libert.* 20 Latini fiebant inter veteres iteratione, quod ut fieret, vide *Ulpianum 3. in prine. & §. 3.* 21 Norbanam scil. qua libertini fierent Latini *§. 3. Inſt. de libert.* 22 Largiano senatusconsulto cautum fuerat, ut liberi manumissoris non nominatim exheredati extranei heredibus eorum, in bonis Latinorum præponerentur, *§. 4. Inſt. de succeſſ. lib.* & ita Senatusconsultum Largianum erat appendix legis Juliæ Norbanæ de libertinis Latiniis latæ, *l. 1. in prin. Cod. de Latina libert. tollend.* 23 Vid. *tit. C. de Latina libert. tollend. & per certos modos in civitatem Romanam translata.* 24 Vid. *Ulp. tit. 2. §. 2. §. 3.*

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δικαίᾳ τ δακτυλίων χρυσῶν τ πᾶσιν ἐπιδιδόμενα ἐλευθερίᾳ χωρὶς διδομένης.

Διὰ τᾶτ ἠναγκάζομεν, εἴπερ ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ ἠφείμεναι αὐτᾷ, πολίτης αὐτὸς ἀποφαίνει Ῥωμαίος, (ὃ δὲ ἦν ἄλλως ἔξεσιν) ἵνα παρὰ τᾶδε τ νόμᾳ ὡς ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἐξ παραπλησίᾳ δίδυς κ τ τ χρυσῶν δακτυλίων κ τὸ τ πολισθησόμενος δίκαιον, κ ὅσα ἐξ ἀνάγκης αὐτοῦ τᾶτο παρὰ τ βασιλείας ἔπι, ὧδε ἅπαντ) παντελῶς ἀφειμένος πολιτογρᾳσθείσης· ἀλλὰ τῇ τ ἐλευθερίας ἰσχυι παῦτα σωμπεσλάβοτ) τησδε ἡμῶν τ νομοθησίας ὡς τ παρέσης ἡμέρας δεχομένᾳς. ὃ χρὴ π τ ἐμπροσθεν χρωμένων ἀφειρημένᾳς, βεβαιᾶμεν ὃ μᾶλλον ἀπασῶν τὰ σεσημασμένα, ὥστε κρατεῖν αὐτὰ καθ' ὃς ἰσχύοντα τυγχανει. ἀλλὰ τᾶτο μὲ ὕστερος ἐξηγησόμεθα.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ ῥιψερωτίας τε κ ὀφσκείᾳ τοῖς ἐλευθερωταῖς ὀφείλ τ παίδων χειρῶν.

Ἐκεῖνο ὃ σωσπισκήψομεν, ὡστε μηδὲν μηδὲ μῦ τόνδε ἡμῶν τ νόμον βλαπτειν τι πατρωνικὰ δίκαια, ταῦτα ἁπαξ ἡμεῖς ὁμοθετήσαμεν, ἰφ' ἅπασι ὅλως αὐτὰ σεσωσμένα ἰφυλάξαμεν. ταῦτα δὲ μὴ κ τινων τ ἀπελευθερων ἀπαιτεῖσθαι ὁ τὴν ἐλευθερίαν δωρησάμενο, ἢ κ' φιδεικόμμισσον τᾶτο καθολικᾶν, ἢ κ κατ' αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν τᾶτο σωσθεὶς. εἰ γὰρ κ τᾶτο δοίη, παντελῶς ὁ ἐλευθερωθεὶς ἀφείσθω κ ἓ παντελῶς τ ἀπὸ τ ἐλευθερίας ἠξιωθαι φυλακτίστοτος χαριτος, κ μῦ τοῦτον ἡμῶν τὴν θείαν ἀφεῖναι, τοῖς εἰς τοιαῦτας αὐτὸν ἀγαγοῦσι πειθοῖ, πᾶσιν αἰδῶ, κ τόχα καλλιθρον obsequion, κ τὴν ὀφ τ νόμων ὀρθῶς εἰσενεωσμένην reverentiam. κ μὲν κ ἀπεχθήσοσων ἢ χειρῶν, ἢ ὑπίσεληις, ἢ τ ἄλλων ἐξ ὧν ἀπελεύθεροι, τοιᾶτό π προσῆκοντες, ἀναδέλωσιν κ τὰς περὶ τᾶτον γεγραμμένας ὑφίσαν) νόμους, ὃ ἀπεκδέχεσθαι τῇ σωτῆρα τύχῃ. εἰ γὰρ ἐδέησε παντελῶς ἀχαίρεσον εἶναι περὶ τ δωρησάμενον σωεκχωρήσαμεν, (καὶ εἰ τ δίχρεστόν εἰη) ἀλλὰ τὰς δωρεὰς ἀκύρως ἀπιφώνασθαι ἐν τοῖς παρ' ἡμῶν ἠδη γεγραφεῖσι νόμοις, κ ὧν τοις καθ' ἑκάστου παρ' ἡμῶν καλουμένοις· πῶς ἂν ἀναγκαίως τ ἐλευθερωτὴν τ ὧν ἴσα πατρὸς ἔχει τ ἀπελεύθερον ἀφηλώσομεν, παρ' αὐτὸ π παθεῖν πονηρὸν; ἢ ὕβρεις τυχὸν τραχείας κ ἀπειπεῖς, ἢ πληγὰς, ἢ μεγάλων κ ἀφόρητον ὑποφῶναι ζημίαν. ἀλλ' εἰ τ τάτων νομίμοις ἀποδείξεσιν ἐλέγξῃ παθὼν ὁ τὴν ἐλευθερίαν δοὺς ἢ κ οἱ τᾶτ παῖδες, μῦ τὰς εἰρημένας ἐλίσσων τ ἀπελεύθερον τοῦ σωτῆρα δώσομεν χρήμασι· τ μ τ ὀνομάτων ἀσελγειᾶς κ τ ἀφ' ταύτα ζημίας ἅπαντας ἀπαλλάττοντες, τὸ δίκαιον ὃ παντελῶς ἴσον, κ νομοθέτᾳ πρέπον κ ἀρίσκον θεῷ, τῷ τε ἀπελεύθερον τοῦ τε πάλαι διατόπ φυλάξαντες.

§. α'. Ὡσ ἔσται μὲ κ ἀπελεύθεροι κ δίχρεις, εἴ τε οἱ παρὼν ἐλευθεραγάγοντες, (εἴωθε ῥητῶς αὐτοῖς τᾶτο πρὶν ἐπιλοτιμεῖν)) εἴτε οἱ μῦ τόνδε ἡμῶν τ νόμον εἰς ἐλευθέρους ἀφικνέμενοι· ὡς δίχρεις ὃ ἤδη χρήσιμοι, βιώτωσαν, κ τὴν ὀφειλομένην πειθὼ τοῖς ἐλευθερωταῖς ἀποδιδόντων. ὥστε μὴ πέλειν αὐτοὺς κ τ ἐλευθερίας κ τ δίχρειας σκήπτειν, ὡς ἀγνώμονας κ ἀχαρίστους ἐληλιμμένους, κ ὑπὸ τ νόμου κατεδεδικασμένους. ἴσον) γὰρ ὅτω διώκεσθαι ἐλεύθεροι π κ δίχρεις, εἰ τοῖς ἐλευθερωταῖς κ τοῖς τότων παισὶν αἰδοίωτον π κ ἐλεύθερον τὴν ἴσωτὸν αἰδῶτε κ reverentiam κ δίγνωμοσύνην φυλάξαιεν. ὧν δὴ τηρημένων, ἐ μή ποτε εἰς τὴν ἐμπροσθεν κατολισθησεσι τύχην.

ΚΕΦ. γ'.

Εἰ τὴν ἀπελεύθεραν ὁ πάτρων γυναῖκα ἀγαγέσθαι βουληθείη.

Εἰ δέ τις ἀπελεύθεραν ἀγαγέσθαι βουληθείη, κ γνησίαν ποιήσασθαι γαμετὴν, ὁποιασῶν ἀξίας ὤν, γαμικὰ συντάξαι συμβόλαια. ταῦτ γὰρ μόνα ἀπαιτεῖμεν, μῦ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἐμβάτηρσιν. κ ἔσωσαν κ οἱ σωλαβόντες παῖδες κ οἱ μῦ τὰ σωσικὰ τεχθέντες, ἐλεύθεροι π κ δίχρεις, κ γνήσιοι γεμοῦ τοῦ πάλαι ἀφέντος τ αἰτήσεως τ χρυσῶν δακτυλίων, κ ἓ δικαίᾳ τ παλισθησίας ἀπηλλαγμένοι, κ ἐξέσαι παντελῶς ἔχοντες ἀφορᾶν πρὸς τὰ λοιπὰ τ εὖ γεγενότων συνοικέσια. ἐλευθερία γὰρ τ μητρὸς κ πρὸς γε συμβόλαιον γαμικὸν τὴν γονὴν ἐλευθέραν τ κ δίχριν κ τοῦ πατρὸς ἀφέντος ἀποδείξει.

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ τις ὑπ' ἀγροικίᾳς ἑαυτῷ τὰς ἴχνι παῖδας.

Καὶ ἔστω τ προῃρημένων κ τ ἀληθείας ὅλοι κρατήσαντες, ὡστε, εἴ τινι κ δικαίως τ γυναικὸς, ἐξ αὐτῆς χρόνῳ παῖδες, βεβληθείη ὁ σκέπων ὕστερον τὴν γαμετὴν ἐλευθερῶσαι, κ πρωικῶα συντάξαι συμβόλαια, ἅμα τῇ τ πρωικῶν γραφῇ κ τοῖς παισὶν ἁρμοσθῆ τὸ, τε τ ἐλευθερίας ὁμῶ κ τὸ τ γνησίστητ δίκαιον. ὑπὸ ἐπιζητέντων ἡμῶν ἰδιάζοσαν ἐλευθερίαν ἐπὶ τοῖς παισὶ χρεῖαν· ὥστε ἢ συνελευθερωθῆναι τῇ μητρὶ, ἢ κ μετ' αὐτὴν ἢ κ πρὸ αὐτῆς ἴσως τὴν ἐλευθερίαν λαβεῖν· ἀλλ' ἅμα τῇ γραφῇ τ γαμικῶν συμβολαίων, δῆθις αὐτοῖς κρὴ τὴν ἐλευθερίαν χαρίζομεθα. τί γὰρ ἂν μεῖζον δείξειεν ὁ πατὴρ ἐλευθερίας τ παίδων σημεῖον, ἢ τὸ τὴν γαμετὴν ὑποθῶναι ἐλευθέραν ὁμῶ κ γνησίαν τῇ τ γαμικῶν συμβολαίων γραφῇ; εἰ γὰρ σραπάτης καταλιπὼν πρεσβεῖον τ οἰκείων τινὶ γεγραφότων, αὐτῇ τῇ δόσει ἓ πρεσβείᾳ, κ τὴν ἐλευθερίαν δίδοσιν δοκεῖ· πῶς οὐκ ἂν πολλῷ μᾶλλον ὁ πατὴρ, εἰγράψειε συμβόλαιον γαμικὸν, ἐξῇ τὰς ἑαυτῷ παῖδας ἐξ αὐτῆ δὴ τότε κ μόνε κ ἐλεύθερες κ γνησίες ἀφεῖσθαι; κ γὰρ ἄν τις αὐτὸν οἰηθείη βεληθῆναι τὴν μ τ παίδων μητέρα, γνησίαν εἶναι, κ τηλικᾶτον αὐτῇ χαρίζεσθαι πάρεργον ἡδονῆς· τὰς ἑαυτῷ ὃ παῖδας, τὰς οὐ τ αὐτῷ φωνῆς ἀπερρῶσθαι, ἐπὶ κρίλιμπάνειν δηλαδόντας. §. α'. Ταῦτα ὁμοίως μ ἴσαν ἐ ἐλευθερωτὴν, ὁμοίως ὃ ἴσαν ἐ ἀπελευθέραν ὁμοθετήσαμεν. εἰ γὰρ μὴ πᾶ ἔμπροσθεν εἰρημένα τοῖς ἐλευθερωταῖς φυλάξομεν, οὐκ ἐργάτερες ἴσως τὰς αὐθρώπως περὶ τὴν τ ἐλευθερίας φιλοτιμίαν ἀποτελέσομεν. ἡμῖν ὃ πᾶσα καθέσηκε σπουδὴ τὰς ἐλευθερίας κρατεῖν τε κ ἰσχύειν, κ οὐ τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπείᾳ τε κ αἰξάνεσθαι πολιτείᾳ. κ γὰρ δὴ τούτοις ἕνεκα τ ἐπιθυμίας, κ ἐπὶ Λιβύης κ ἐπὶ τ ἑσπέρας τηλικᾶτης ἠφίκμεθα πολέμους, ὑπὲρ τε τ ὀρθῆς περὶ θεὸν δόξης, ὑπέρ τε τ τ ὑπηκόων ἐλευθερίας.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ κατωτάτω.

Πολλὰ μὲν ὃ ξένον ἐδόκει, ἀλλὰ τοῖς ὁρίσοις τ πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἀκολουθοῦντες, ὥσπερ γὰρ Ἀντωνῖν ὁ τ δυσσεβείας ἐπώνυμο (ἐξ οὗπερ κ εἰς ἡμᾶς τὰ τ προσηγορίας ταύτης κρίνεται) τὸ τ Ῥωμαϊκῆς πολιτείας πρότερον παρ' ἑκάστῳ τ ὑπηκόων αὐτοκράτορι, κ ὅτως ὁ τ καλουμένων peregrinum εἰς Ῥωμαϊκὸν δίχρειαν ἄγων ὁμίλον, ἅπασιν ὁ κοινὸ τοῖς ὑπηκόοις δεδώρηται· κ ὅτε Θεοδόσιο ὁ νέο μῦ Κωνσταντῖνον τ μέγαν, τ

Cap. I.

De jure annulorum aureorum omnibus libertis generaliter concesso.

Proptereа [2] sancimus, si quis manumittens servum aut ancillam suam, *cives* [3] *dominicta verit Romanos*, (neque [4] enim aliter licet) sciat ex hac lege, quia qui libertatem acceperit, habebit subsequens mox, & aureorum annulorum & regenerationis [5] jus, & non jam ex necessitate hoc à principibus [6] postulabit: neque indigebit omnino ulla scrupulositate: sed libertatis virtute hæc omnia subsequentur: hac nostra lege ex præsenti die inchoante. Non enim aliquid horum quæ prius facta sunt, perscrutamur. Firmamus igitur omnia præcedentia: ut valeant secundum eos, per quos facta sunt modos: sed hæc quidem sic habere sancimus.

Cap. II.

De reverentia & obsequio patronis à libertis præstandis, &c.

Illud vero adjicimus, ut nihil neque post hanc legem nostram lædantur patronatus jura, illa vero quæ nos sancimus, in quibuscunque omnino hæc personis servabimus, nisi [7] tamen etiam ab his libertum qui libertatem donavit, absolveritt, aut per fideicommissum hoc relinquens, aut in ipsa libertate hoc adjiciens, nam si hoc ille dederit, omnino qui manumittitur, absolvetur etiam à patronatus jure, eo quod ille hoc expresserit. Habeant itaque hæc omnia qui libertatem meruerunt: veruntamen servent etiam post hanc nostram constitutionem eis qui ad talem eos perduxerunt honorem [8], omnem reverentiam, & hoc quod vocatur obsequium & reverentiam recte legibus introductam: quinetiam abstineant aut manibus [9], aut insidiis, aut aliis ex quibus liberti tale aliquid agentes rursus, & servitutem sustinent secundum de his scriptas leges, & restituuntur priori conditioni. Nam [10] si nullum penitus ingratum [11] esse circa donatorem permisimus, licet fuerit bene [12] natus, sed donationes infirmas pronunciavimus in iis, quæ dudum à nobis scriptæ sunt legibus, & in iis quæ à nobis quotidie præcipiuntur: quomodo patiemur manumissorem, qui æqualis patri [13] circa libertum factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut injurias forsitan asperas & indecentes, seu plagas, aut maxime intolerabilia sustinere dispendia: Sed si quid horum legitimis probationibus convicerit passum se, qui libertatem dedit, vel ejus filios: post prædictas probationes libertum in pripri restituimus habitu: nominum quidem perscrutatione, & propter hoc dispendiis, omnes eripientes, justitiam autem ubique & æquitatem: & quod legislatorem decet, & quod placet Deo & liberto, & dudum domino conservantes. §. 1. Quapropter sint quidem & liberti & ingenui, sive ii qui dudum manumissi sunt, & evidenter eis hoc largitum est: sive illi qui post hanc legem nostram ad ingenuitatem venientes, tanquam bene [14] nati jam facti vivant, & debitum honorem manumissoribus reddant: ut non denuo & libertate & benenatione [15] cadant, tanquam indevoti ingratique convicti, & à lege damnati. Erunt namque ita perpetue liberi & ingenui, si manumissoribus eorumque filiis [16] inconfusam & liberam suam venerationem & reverentiam devotionemque servaverint: quibus videlicet conservatis nunquam ad priorem relabentur fortunam.

Cap. III. [17]

Si libertam suam patronus uxorem habere maluerit.

Si [18] quis autem libertam ducere voluerit, aut legitimam facere conjugem, cujuslibet [19] dignitatis existens, nuptialia conficiat documenta, (hanc enim solam post manumissionem observationem adjicimus) & sint etiam præcedentes filii, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris successores, & à postulatione annulorum aureorum & pristinorum natalium liberati [20], nullamque penitus habentes differentiam ad cætera ingenuorum matrimonia. Libertas enim matris insuper & documentum nuptiale, sobolem liberam & ingenuam & patri succedentem demonstrabunt.

Cap. IV. [21]

Si quis ex ancilla sua liberos habuerit.

Et ita rebus & veritate toti efficimur, ut si [22] cui etiam ex serviente muliere procreentur filii, & voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotalia conficere documenta: mox cum ipsa dotis inscriptione & filiis competet libertatis simul & suorum [23] jus: non requirentibus nobis specialem libertatem in filiis fieri, & simul manumitti cum matre aut postea vel ante eam forte libertatem accipere: sed conscriptione sola nuptialium documentorum mox eis etiam libertatem donamus. Quod enim majus utique ostensurus est pater libertatis filiorum indicium [24], quam uxorem ostendere, liberamque simul & legitimam nuptialium documentorum conscriptione? Si [25] enim miles [26] relinquens legatum alicui suorum servorum, ipsa donatione legati & libertatem dare videatur: quomodo non multo magis pater si documentum nuptiale conscripserit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores? Neque enim quilibet eum putaturus erit voluisse filiorum quidem matrem, legitimam esse, & hoc tam magnum ei donasse opus [27] libidinis, proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere servituros. §. 1. Hoc similiter quidem pro manumissoribus, similiter autem & pro manumissis sancimus. Nam si ea quæ in præcedentibus dicta sunt, manumissoribus non servamus: segniores forsan homines circa libertatis largitatem efficiemus. Nobis autem omne extat studium subsistere libertates atque valere, & in nostra florere & augeri republica: etenim hujus causæ desiderio & in Libya & in Hesperia [28] tanta suscepimus bella, pro recta scilicet ad Deum religione, & pro subjectorum pariter libertate.

Cap. V. [29]

Ratio constitutionis.

Facimus autem novum nihil, sed egregios ante nos imperatores sequimur. Sicut enim Antoninus [30] Pius cognominatus (ex quo etiam ad nos appellatio hæc pervenit) jus [31] Romanæ civitatis prius ab unoquoque subjectorum petitus [32] & taliter ex iis, qui vocantur peregrini [33], ad Romanam ingenuitatem deducens, hoc ille omnibus in commune subjectis donavit, & Theodosius [34] Junior post Constanti-

1 *Jul. num.* 260.
2 Hinc sumpta est Authent *sed hodie, C. de jur. aurcor.*
3 Qui à domino manumittuntur, cives fiunt Romani. Hinc colligas, privato cuique licere per obliquum civem Romanum facere, & jus civitatis Romanæ conferre. Manumittens enim manumisso jus civitatis confert, lege videlicet id permittente.
4 Ἠναγκάζομεν, id est, natalium, non erit ut libertinus, erit ut ingenuus, *Nov.* 18. *cap.* 11.
5 Natalium restitutio olim à solo principe dabatur. *l.* 3. *ff. De natalibus restituendis.*
6 Servus ingenuus factus à domino, omnibus ingenuus est, at non manumittenti, nisi jus patroni nominatim remissum ei fuerit. *leg. penult. §. ult. C. de bon. lib.* Potest enim manumissor patronatus prærogativæ, vel cum manumittit, vel testamento renunciare. *Julian. const.* 721. *num.* 261. Jus patronatus remittitur, at non obsequium & honor. *l. eod.*
8 Jure patronatus remisso, obsequium remissum non intelligitur.
9 Nota quibus modis manumissi recidant in servitutem, vid. *l. ult. in fin. C. de bon. liber. l.* 2. *C. de libert.*
10 Argumentum à pecuniariis donationibus ad donationem libertatis observa. Illæ propter ingratitudinem ut possunt revocari: ita & hæc potest.
11 Donatio revocari, potest ob ingratitudinem. vid. *l. ult. C. de revoc. don.*
12 Καὶ ἢ τῶν εὐγενεστάτων ἓν. *Scr.*
13 Manumissor, manumisso patris loco est.
14 Ὡς γνησίους.
15 Εὐγενείας.
16 *l.* 5. *C. de obseq. l.* 3. *C. de liber.*
17 Adde *Julian. num.* 262.
18 Hinc sumpta est Authentica, *Sed nova jure, C. de nupt.* & Authent. *Nova. C. de jure aureor.*
19 Olim dignitatum præcipuarum patroni non poterant suas libertas ducere, & ita abrogatur *l.* 5. *ff. de senatoribus. l.* 16. 23. *cap* 44. *ff. de ritu, l.* 7. *in fin. C. de incest. Novell.* 22. *cap.* 10.
20 Olim non erant liberati. *Novell.* 18. *cap.* 11.
21 *Jul. num* 263.
22 *l.* 3. *C. comm. de succes.*
23 Γνησιότητ@, id est, suitatis.
24 Non præsumitur pater velle ancillam suam liberam facere, filios vero ex ea susceptos relinquere in servitute.
25 Argumentum à milite aliquid servis legante, ad quem qui suorum naturalium liberorum matrem uxorem ducit, observa.
26 Aliud in pagano. *l.* 29. *ff. de probat. l.* 2. *Cod. de necessar. serv. hered.*
27 Καὶ τηλικᾶτον αὐτῇ χαρίζεσθαι πάρεργον ἡδονῆς. *Scrimg.* ob nihili voluptatem tanto donare munere. *Hal.* & tantum illi voluptatis auctarium largiri. *Aegyius.* alii πάρεργον accessionem vocant.
28 Id est, Italia.
29 *Jul. num.* 264.
30 *l.* 17. *ff. de statu.*
31 Ab Antonino Pio omnibus ingenuis qui in orbe Romano, concessum est τὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτίας: à Theodosio τὸ τῶν παίδων δικαίων: à Justiniano hic, τὸ τῆς πολιτογενείας τῶν χρυσῶν δακτυλίων. Ita effectum est tandem ut sine specialis impetrationis necessitate, cives omnes facti fuerint omnes jus liberorum habuerint: omnes liberti, jus aureorum annulorum & natalium fuerint adsecuti. Sic solent plerumque boni principes alii alios, in subditis æquo jure regendis & beneficio adficiendis, æmulari.
32 Pretium οἰκείωσεως.
33 Omnes ingenui Quirites facti ab Antonino. Rutilius Numatianus, Fecisti patriam diversis gentibus unam. Profuit injustis, te dominante, capi. Dumque offers victis proprii consortia juris, Urbem fecisti, quæ prius orbis erat.
34 *l.* 1. *Cod. jure libert.*

num maximum sanctissimæ hujus civitatis conditorem, filiorum [1] prius jus petitum [2] in commune dedit [3] subjectis: sic etiam nos hoc videlicet regenerationis [4] & aureorum annulorum jus, unicuique petentium datum, & damni & scrupulositatis præbens occasionem, & manumissorum indigens auctoritate: omnibus similiter subjectis ex hac lege damus. restituimus enim naturæ, ingenuitate dignos, non per singulos de cætero [5], sed omnes deinceps qui libertatem à dominis meruerint: ut hanc magnam quandam & generalem largitatem nostris subjectis adjiciamus.

1 Id est, liberorum.
2 Id est, peti solitum.
3 Theodosius Junior omnibus ingenuis jus trium liberorum dedit. vid. *l. 1. Cod. de jure liberorum.*
4 Omnibus ingenuis jus Quiritum ab Antonino *V. eod.* liberorum à Theodosio: omnibus manumissis jus ingenuitatis, seu natalium & aureorum annulorum à Justiniano datum est. *ut hic.*
5 Ut olim fiebat. *l. 1. Cod. de jure auror. annul.*
6 De potestate hujus constitutionis in tempore. *Jul. num.* 265.
7 XIII. vid. *Cujac. 4. obs.* 28. & ita anno 539.
8 Apione. *Cujac. ibid.* error nasci potuit ex litera R Latina, quæ Græcis est P, id est, ρ. adde quæ scripsi ad *l. 8. C. de off. rector. provinc.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur pro indulgentia subjectorum nostræ placuerunt clementiæ per hanc legem, hæc tua celsitudo cognoscens, nostris subjectis faciat manifesta per programmata propria & hic, & in provinciis: ut discant quia nostrorum subjectorum per omnia curam habemus, ea quæ pro utilitate eorum sunt, sancientes. Valebit [6] autem hæc lex in subsequentibus omnibus & eis, qui postea emerserint casibus: quod enim recessit, non perscrutamur. Datum XV. Kal. Febr. CP. Imper. DN. JUSTIN. PP. A. Anno XV. 7 ARIONE [8] V.C. CONS.

TIT. VIII.

APUD QUOS OPORTEAT CAUSAS [9] DICERE MONACHOS ET ASCETRIAS [10].

NOVELLA CONSTITUTIO. LXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Menna archiepiscopo Constantinopolitano, & universali patriarchæ.

PRÆFATIO.

REm cognoscentes non rectam fieri in hac regia civitate, communi lege existimavimus hoc mederi: inchoantes quidem ab hac felicissima civitate: in omnia vero loca ea quæ subjecta sunt distendentes. Quidam enim volentes corrumpere orthodoxæ fidei honestatem, si quidem litem habuerint, quasi cum monachis aut ascetriis, civiles judices interpellant: at illi mittunt executores, præsumentes accedere intra loca sancta, & monachos trahere, atque monastrias vel ascetrias inquietare, forsan etiam eas quæ non videntur: & hinc injuriam & confusionem non parvam adorabilibus fieri locis.

9 De monachis legislatoribus. *Index Regin.*
10 Sanctimoniales. *Jul. Const.* 73.
11 *Jul. num.* 266.
12 Hinc sumpta est Authentica, *Cassa* 33. *C. de sacros. eccles.*
13 Forum monachi, episcopale, *ut hic:* olim præsidis vel præfecti prætorio, & ita abrogatur lex 33. *C. de episcop.*
14 Monachus ab aliquo conventus, respondere potest per abbatem, vel per actorem, vel per syndicum communem, qui & Apocrisiarius.
15 Ηγκμένων. *Scrimg. Julian. hic.*
16 Ἀποκρισιάριοι. *Scr. Jul.* iidem responsarii *Nov.* 123. *cap.* 25. *Novell.* 133. *cap.* 5.
17 Ἱερατικῶς. *Scrimg.*
18 Episcopi judicare debent secundum leges imperatoris & sacros canones.
19 Κατὰ θείας κανόνας. *Scrimger. Julian.*
20 Ἱερῶν. *Scrimg.*
21 Ut hæc constitutio ad curam magistratuum & episcoporum pertineat. *Julianum num.* 267.
22 Diœceses episcopales ad instar diœceseon imperialium institutas fuisse verisimile est: adde *Novell.* 11.
23 Præfectus prætorio Italiæ, ut & totius Orientis fuit sub Justiniano. adde *Novell.* 69. *in fin.*
24 Legendum Ἄμμων, *ut Novell.* 13. Præsor populi, Præfectus olim vigilum.
25 Τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν. *Scrimg.* provinciarum præsides vertit Julian. *hic.*
26 Urbis & ejus confinium cura ad Archiepiscopum pertinet.
27 Metropolitani ordinantur ab archiepiscopo.
28 Episcopi subsunt metropolitanis.
29 Monacho litigare indecorum.
30 Monachorum exercitia, vacare orationi, precibus, lectioni sacrorum librorum, & quibusdam artificiis manuariis, *Novell.* 133. *cap.* 6. vid. Hieronymum, tractatu de opere monachorum: Facito, inquit, aliquid operis ut semper te diabolus inveniat occupatum, &c. locus est lectu dignissimus. Vide de consecratione *distinct. 5. c. nimquam.*
31 *Jul. num.* 268.
32 Pœna executoris diem dicenti monacho apud laicum judicem.
33 Δικαιωτὰς, *Scrimg.* decanicis. *Jul. hic:* decaneta, *ut hic* decanica. *Jul.* decanonica. *l.* 30. *Cod. Theod.* 16. *tit.* 5. diaconica. vid. *l.* 3. *C. de hæretic.* Cancelli *Balsamoni ad Photium 9. cap. 1.* secretaria *act. 1. Concil. Chalcedonens.* quæ & aliis ἐκκλησιαστικὰ, & ἐγκλήστρα genus aliquod carceris vel custodiarum fuisse puto: adde *Julianum hic:* unde & interpretes Græci, ἃ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὑλικὸν τῶν ἐκκλησιῶν ἐκδαλλόμενα, in decanicis ecclesiarum recludantur. Decanicis non absimilia loca existimo, quæ Galli vocant, *le Chapitre:* & hic quoque executores dicuntur recludi in decanicis, competentes pœnas luituri. possis hinc etiam colligere, Monasteriis fuisse hoc casu jus prehendendi, recludendi, adde & coërcendi, addatur decanicis monasteriorum illud de decade Spartanorum, quo loci damnatos solebant strangulare. *Plutarch. in Agide.*
34 Quorum hæc constitutio interest. Ita conceptus est hujus epilogi titulus apud *Julianum num.* 269.
35 Lege XIII. ut S. *Novell.* 1. anno 539.

CAP. I.

Si quis in jus vocare monachum vel sanctimonialem conatus sit [11].

PRopterea [12] igitur sancimus, si quis quamcumque habuerit causam cum aliquibus venerabilibus sanctimonialibus, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in monasteriis consistentibus, Deo amabilem civitatis illius episcopum [13] interpellet: ille vero mittat, & cum omni honestate quæ sunt de personarum præsentia disponat: sive oportet per [14] abbates [15], sive per responsales [16], sive per alios quoslibet hoc fieri. ipsi vero cum omni veneratione sacerdotali causam examinent & judicent, & civiles non sint penitus eis judices, neque confundant eorum honestatem cum idonei sint Deo amabiles singularum civitatum episcopi, & quæ de lite sunt, & de cautela judiciorum disponere & judicare honeste atque sacerdotaliter [17], & secundum leges nostras [18], & sacratissimas regulas [19]. Sic enim & qui aliquam rationem habere putantur, merebuntur Justitiam, & honestas sacratorum [20] inviolata integraque servabitur.

CAP. II.

Cura [21] & custodia constitutionis, & ut lites monachorum citius dirimantur.

COmmunis igitur sit lex, habeatque custodiam & à gloriosissimis præfectis, qui per cunctas existunt diœceses [22], & Illyrici dicimus, & Libyæ, Italiæque [23], & Occidentis totius, & à gloriosissimis præfectis urtiusque Romæ, & magnificentissimo prætore populorum [24] & judicibus [25] gentium, eorumque officiis: & nulla ejus fiat omnino corruptio, sed integra ad honorem reverendissimorum monachorum custodiatur. Hæc autem etiam tua celsitudo cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicissima civitate, & [26] ejus confiniis. utatur autem ad Deo amabiles civitatum metropolitanos (quorum ipse susceptisti [27] ordinationem) proponens propriis literis hanc nostram sacram legem. Verum illi sub [28] se constitutis episcopis hæc nuntient, ut ex paucis literis una continuatio legis ad omnem perveniat ditionem. Sed etiam *accelerari lites sancimus monachis illatas*, ut non mens eorum occupetur [29] circa litis solicitudinem: sed velociter liberati, sacris [30] operibus obsecundent.

CAP. III.

De [31] temeratoribus hujus constitutionis.

SCiant igitur qui præter hæc aliquid egerint: si quidem judex sit qui talem proferre sententiam præsumpserit, quia ab administratione repelletur tanquam divinitati contumeliam faciens, & pœna x. librarum auri una cum officio suo multabitur, sacratissimo nostro danda ærario: executores [32] autem præsumentes offerre omnino admonitionem, ab ipsis Deo amabilibus episcopis prohibeantur, & retrudantur in locis quæ decaneta [33] nuncupantur, pœnas competentes passuri: exactionem nullam de cætero agere permittendi.

EPILOGUS.

†. Hac [34] valente lege si quis cum aliquo reverendissimorum monachorum aut virginum aut mulierum omnino sacrarum & in venerabilibus monasteriis habitantium habuerit causam. De clericis etenim & ordine conventionis eorum jam leges conscripsimus, quas valere & firmas esse omni volumus modo. Scriptum exemplar viro clarissimo Joanni præfecto sacrorum Orientis prætorio, iterum exconsuli ordinario, & patricio. Scriptum exemplar Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum. Scriptum exemplar Longino gloriosissimo præfecto urbis. Dat. VI. Id. Mart. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [35] ARIONE V. C. CONS.

τὰ ἱερᾶς πολίτης πόλεως οἰκείως, τὸ τῶ παιδὸν δίκαιον πρέτερον αὐτὸμολον ἐν κοινῷ δέδωκε τοῖς ὑπηκόοις· ἔτω καὶ ἡμεῖς τῶν δὴ τὸ παλιγγενεσίας τὸ καὶ τὸ χρυσῶν δακτυλίων ἐκέσιν τὸ αὐτόντων διδόμεν, καὶ ζημίας παρεχόμεν ἀφορμὲν καὶ πολυπραγμοσύνης· καὶ τὸ παρὸ τῶ ἐλευθερωτῶν δόμεν αὐθεντίας, ἅπασιν ὁμοίως τοῖς ὑπηκόοις αὐτόθεν δίδομεν. ἀπονεμίσαμεν γὰρ τῇ φύσει τὸς τῆς ἀξίους, ὁ καὶ ἔνα τὸ λοιπὸν, ἀλλὰ πάντας ἐφιέσης τὸς ἐλευθερίας τῶν δὲ τὸ κεκτημένων ἀξιόμεθα. ἵνα καὶ τοῦτον μειζόνως πνὰ καὶ ἡμεῖς φιλοτιμίαν τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις περιθείημεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὅσα τοίνυν ὑπὲρ τῶ ὑπηκόων φιλανθρωπίας παρέση τῇ ἡμετέρᾳ κράτει καὶ τῶδε τῷ νόμῳ, ταῦτα ἡ σὴ ὑπεροχὴ μανθάνουσα, τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις κ' τούτων τῶν διδείμενα πόλιν δῆλα ποιησάτω ἵνα περιεσόμενοι ἐφ' ἑκάστης κηδόμεθα, τὰ περὶ τοὺς ἐπιτέλειαν αὐτῶν νομοθετοῦντες. κρατήσῃ δ' ὁ νόμος ἐν τοῖς ἐφιεῖς ἅπασι καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀναδαίνουσι χρόνοις. τὸ γὰρ φθάσαν ἡ παρερχόμεθα. Dat. XV. Kal. Febr *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XV. ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ τίσι χρὴ δικάζειν μοναχὸς καὶ ἀσκητρίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οθ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡᾶγμα μαθόντες ἐπὶ τούτης τῆ βασιλίδος πόλεως ὅτι ὀρθὸν γίνεται, φθήσαμεν κοινῷ νόμῳ τῶν θεοσεβούντων ἀρχόμενοι μὲ ἀπὸ ταύτης τὴ διδαμένων πόλεως, εἰς ἅπασαν ἢ αὐτὸν τὴν ὑπήκοον ἐκτείνοντες. πιεῖς γὰ τὸ ὀρθοδόξε πίστεως σεμνότητα βυλόμενος ἀμφθείρειν, εἴ πνα δίκλιν ἔχοιεν δῆθεν ἢ περὶς μοναχὰς ἢ περὶς ἀσκητρίας, περισῶσαι τοῖς πολιτικῆς ἄρχουσιν οἱ ἢ σκέπτορες, οἱ πρόκτορες, ἀξιοῦσιν ἔνδον τὰ χωρίς τῶν ἱερῶν τόπων, καὶ μοναχὰς ἐξέλκειν, καὶ μοναστρίας, ἴσως ἀσκητρίας, ὑποκλεῖν, ἴσως καὶ ἀβδαίτους ὕσας. κἀντεῦθεν ὕβριν τε καὶ σύγχυσιν ἐ μικρὰν τοῖς περισκωπῆσις γίνεται τόποις.

ΚΕΦ. α'.

Ἐὰν τις εἰς τὴν δίκλιν καλεῖν τ μοναχὸν ἢ τὴν παρθένον ἐπιχειρήσῃ.

Διὰ τῆτο τοίνυν ἡσυχίζομεν, εἴ τις οἰανῶν ἔχοι δίκλιν περὶς πινας τ ὁλοθεσπεστάτων ἀσκητῶν, ἢ τ ἱερωμένων παρθένων, ἢ γυναικῶν ὧν μοναστρίας ὅλως ὄσιν, τῆ θεοφιλεστάτῃ πόλεως ἐκείνης ἐπισκόπῳ περιπέναι. τ ἢ πέμπειν, καὶ μὴ πάσης σεμνότητός τε καὶ εὐλαβείας τὰ θεῖα τ τ περισώπων πατριάρχας ἀμφιέσθαι, εἴτε δέοι ἀμφ' τ ἡγεμόνων, εἴτε ἀμφ' τ ἀπαρχιαιρίων, εἴτε οἱ ἑτέρων τινῶν θεοφιλέστατοι. αὐτὸν ἢ μὴ τ ἱερατικῆς σεμνότητος τὸ σχῆμα ἐξιστάζειν καὶ κελεύειν, καὶ πολιτικὰς μὴ εἶναι πειρᾶσθαι αὐτοὺς δικαστὰς, μηδὲ κατειλικρινεῖν τ αὐτῶν σεμνότητα. ἐκανῶν ὄντων τ θεοφιλεστάτων ἐκείνης πόλεως ἐπισκόπων καὶ τὰ περὶ τ δίκης καὶ τὰ περὶ τ ἀσφαλείας τ δικῶν ἀμφιπτεῖν, καὶ κελεύειν αὐτὰς σεμνῶς τε καὶ ἱερατικῶς, κ' τὰς νόμους τὰς ἡμετέρους, καὶ τὰς θείας κανόνας. ὅτω γὰ καὶ οἱ πνὰ λόγῳ ἔχῃ οἰομένοι τοῦτον ἢ δικαίων, καὶ ἡ σεμνότης τ ἱερῶν ἀβικτός τε καὶ ἀκέραιος φυλαχθήσεται.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ κατεστάσεως φυλακῆς, καὶ ἵνα αἱ τ μοναχῶν δίκαι ταχέως γλίωνται.

Κοινὸς τοίνυν ὁ νόμος ἔστω, καὶ ἐχέτω τὴν φυλακὴν ὧδε τε τ ὁλοθεσπεστάτων ἐπάρχων τ ἐν ἀπάσαις οὖσαν ταῖς διοικήσεσι, τ τε Ἰλλυρίδος, Φαμὲν καὶ Λιβύης, Ἰταλίας τε καὶ τ δύσεως ὅλης, τ τε ὁλοθεσπεστάτου ὑπάρχου τ πρεσβυτέρας Ῥώμης· τῆτε μεγαλοπρεπεστάτε πραίτορος τ δήμων, καὶ τ δρόντων τ ἐθνῶν καὶ τ αὐτῶν τάξεων· ὥστε μηδεμίαν αὐτῆ γίνεσθαι παραφθορὰν, ἀλλὰ ἀκέραιον αὐτὸν φῶς τι μᾶλλον τ ὁλοθεσπεστάτων μοναχῶν φυλάττεσθαι. ταῦτα δ' καὶ ἡ σὴ μεγαλειότης μανθάνουσα, αὐτὴ τε παρεφυλαξάτω ἐπὶ τούτης τ ὁλοθεσπεστάτου πόλεως καὶ τ αὐτῆς θεοσεβεστάτων διοικήσεων. χρήσασθαι τε χρεσιόν τε τοῖς θεοφιλεστάτοις τ πόλεων μητροπολίταις, ὧν αὐτὸς ἀναδέδεξαι τὴν χειροτονίαν, παραπέμψασα τ οἰκείων γραμμάτων τόνδε ἡμῶν τ θείον νόμον. οἱ δ' τοῖς ὑπ' αὐτὰς ἐπισκόποις πᾶσιν μηνύσωσιν ὥστε ἐξ ὀλίγε τότε δ' γραμμᾶ μίαν συνίχειαν δ' νόμε ἐφ' ἅπασιν παραθεῖν τὴν ὑπήκοον. Ἀλλὰ καὶ ἐπιτάχυσις τὰς δίκας ἡσυχίζομεν, τὰς μοναχὰς ἐπαγομένας. ὡς γε μὴ τὴν ἀφάνειαν αὐτῶν ἀπεχολεῖσθαι περὶ τὰς τ δίκης φορτίδας· ἀλλὰ ῥᾷστον ἀπαλλαχθῆναι, τ θειοτέρων ἔργων ἀντέχεσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τ τ αὐτῆς ἀμφιέσεως θεοφθόρων.

ΙΣτω τοίνυν ἀ θεοφθόρε τοῦτο τι πράττων, εἰ δὲ ἄρχων εἴη ὁ τοιαύτην ἐνεργεῖν ψῆφον διαῤῥήσας, ὡς τ τε ἀρχῆς ἀπελαθήσεται, οἷα εἰς τὸ θεῖον ἐξευσέβισας ποινή τε decem librarum auri ἀμφὶ τῇ αὐτῇ τιμῇ ζημιωθήσεται, τῶ ἱερωτάτω ἡμῶν δεσποσμῷ ταμιείῳ. εἰ δὲ γε πράκτορες οἱ τολμήσαντες ἐνεργῆσαι ὅλως ὑπόμενσιν, ὑπ' αὐτῶν τ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων κωλυέσθωσαν, καὶ κωθειρχέσθωσαν ὑπ' τοῖς κανονικοῖς δέκανικοῖς, ποινὰς τὰς περισκωπτούσας ὑφίζοντες, καὶ ἀνδισασμὸν ὑδενὶ τὸ λοιπὸν περισυγκλεῖν συζωρεμένοι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τάτε κρατοῦντος τ νόμε, εἴ τις περὶς πινα τ ὁλοθεσπεστάτων μοναχῶν, ἢ παρθένων, ἢ γυναικῶν ὅλως ἱερωμένων, καὶ ὧν διαφὸρ μοναστρίας οἰκείτων, ἔχοι. ἐφεῖ γὰ δὴ κληρικῶν καὶ τ τάξεως τ σωφρωνῆς τ αὐτῶν ἤδη νόμους ἐγκρίναμεν, ὃς κρατεῖν καὶ κυρίως εἶναι κ' πάντα βυλόμεθα τρόπον. Dat. VI. Idus Martii, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. Aug. Ann. XV. ARIONE V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ τῆς τῶν βασιλικῶν, καὶ τῶν βουθῶν αὐτῆ, καὶ τῶν ἀντιγραφέων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ὑπερενδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εἰ μὲν ἐφ' ἡμῖν βουλοίμεθα πᾶσιν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, καὶ τὸ ὑπήκοον, τὸ παρὰ τοῦ αὐτῶν φιλανθρωπίας ἀξιοῦσθαι ἡμῶν, ἀνάλωτοις φυλαττέσθαι πειρατηρίοις καὶ νόμοις θεῖναι πᾶσιν οὐ δυνάμεθα· ἀλλὰ τοῖς ὑπομνήμασι τοῖς ἡμετέροις ἐπιδιορθοῦσθαι τὰ ἐνδεῶς ἔχοντα, καὶ τοῖς ἐπιτηδείοις ἐπιβοηθεῖν ἀναγκαῖον. καὶ ὥσπερ γὰρ καὶ δεσπόται τοῖς οἰκείοις ἀκολούθοις ἀναπεφήναμεν, καὶ οὐκ ἀνεχόμεθα τοὺς ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ θεραπείᾳ τεταγμένους ὑπὸ τῶν ἐν τέλει κακοῦσθαι· οὕτω καὶ τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει, καὶ τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν ἐνοικούντων ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα γεωργῶν, πάσης τε οἰκείας πόλεως καὶ τῶν γεωργίων ἀπολιμπανόντων.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν εἰς Κωνσταντίνου πόλιν ἐλθόντων.

Τὰ δοθέντα ἡμῖν εἰς τὴν παροῦσαν νόμον ἰδίᾳ παρεσκεύασε, καὶ εἰς τὸν ὄγκον τοῦτον τὸν νῦν παρ' ἡμῶν γενόμενον τι καινοτομηθῆναι οὐκ ἔδοξεν· ἀλλὰ τὰ δημόσια καὶ σύντομον ἐπιδοῦναι, καὶ ταύτην αὐτάρκη, καὶ πᾶσιν ἀσφαλῆ τοῖς ἐπὶ τῇ ῥᾳθυμίας αὐτῶν κίνδυνον ὑπομένουσι. τὴν μὲν ὄγκον καὶ τοῦτον ἀποβαλόντα τὸν τοῦ quæstor ἐπιτίθεμεν ὄνομα. ὅτου γὰρ δὴ καὶ οἱ τὸν ὄγκον αὐτὸν ἐξυφάντες (φαμὲν δὴ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτάτω χρόνοις) ἐρυθριάσαι σκάλαν τὰς εἰς τοῦτον ἀφικνουμένας τὸν τεῖχος. βουλόμεθα δὲ τὸν ἀρχαῖον ἄγοντα τοῦτον, ἀφορᾶσθαι ὡς ἔθος καὶ τὸ ἡμέτερον δίκαιον καὶ τὸν νόμον, ἀναζητοῦντας τοὺς ἐπὶ τὴν μεγάλης ταύτης ἐπιδημοῦντας πόλεως, ἐξ οἱασδήποτε χώρας εἰσὶν, εἴτε ἄνδρας, εἴτε γυναῖκας· εἴτε κληρικούς, εἴτε μοναχούς, ἢ ἀσκητρίας, εἴτε ἔξω πόλεων σπουδάρχας, ἢ καὶ ἄλλης οἱασδὴ τύχης τε καὶ ἀξίας· καὶ ὠφελοῦμένους τε ἐκ τῆς τοιαύτης ῥᾳδιουργίας τινὰς τὸ εἶδος, καὶ πόθεν ἥκοντας, καὶ ἐπὶ ποίᾳ σπουδῇ. καὶ εἰ μὲν γεωργοὶ, σκοπεῖν τοὺς οἷς τὰ ἡμέτερα ἄρχοντων αἱ κατ' αὐτοὺς ὠφελήκασιν ὑποθέσεις, καὶ τούτοις ἐπικελεύειν, σωτήριον τε αὐτὸν ἀπαλλάττειν δυνόλων, δι' ἃ καὶ ἀν ὑπηρξοῦ ὠφελημένοι· καὶ ὅτι τυχόντα τούτου ὄθεν ἥκουσι οἰκήσαντα, τὴν ὠφελημένων ἀπολαυσόντας.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν γεωργῶν,

Εἰ δέ τινες εἶεν γεωργοὶ πλεῖστοι ὑπὸ δυστοείαν, καὶ δόμοι τούτων εἰς τοῦτον παραγεγράσθαι τὴν βασιλίδα πόλιν, παρεσκευάζειν τοὺς κεκτημένους θᾶττον αὐτοὺς ἀφικνεῖσθαι τὰ ἑῷ· οἷς ἀφίκνητο περίμενε, καὶ σκέπτεσθαι αὐτοὺς, τυχοῦσας τῶν δικαίων εἰδὼς εἰκῆς, εἰς οὐ αὐτίωσιν τῶν κεκτημένων παρῆσθαι, καὶ ὡσὸς αὐτὸς λέγειν δίκας, εἰ μὴ πλήθους εἴη, τοὺς μὲν πολλοὺς ἀποπέμπειν παρὰ χρῆμα ὡσὸς τὴν χώραν, δύο ἢ τρεῖς καταλιμπάνοντος βήματι, οἱασδὴ καὶ τοῦ σωδίκας χρῆμα τὴν δίκην ἀμαυῶν). ὅτου δὲ αὐτὸν ἐπικεῖσθαι τοῦ τῆς δίκης ἀκροατῆ, καὶ παρεσκευάζειν ὅπως τάχιστα τίρμειν τοὺς ὑποθέσεις· ἵνα μὴ μήκη αὐτοῖς ἐξοίσειν χρόνου. καὶ μάλιστα γεωργοῖς ὧν ἦτε σωζώθεα παρουσία ὠφελῆ, ἦτε ὅτι τὰ γεωργίας χολὴ, βλάσθη αὐτοῖς τε καὶ τοῖς κεκτημένοις πρόειτ.

ΚΕΦ. γ'.

Εἰ δέ τινες δημόσιοι εἶεν τὸ ἐπίδημον πλῆθος, ἀλλά τινες τυχὸν ἕτεροι, εἰ καὶ δημόσιοι ὡσὸς ἕτερος καὶ σώζωθεα χρονίζειν, μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ σὺν πάσῃ σπουδῇ τὰς δίκας ἐπείγειν μὴ παθεῖν αὐτοὺς τὰ ἀμφισβητημένων ἀπαλλάττειν τε, καὶ τὰ δικαίως ἐλαυθερωθέντας ἐκπέμπειν· ὥστε αὐτοὺς τοὺς οἰκείας χώρας τε καὶ πόλεις οἰκεῖν. Εἰ δὲ πολλάκις ἐνοχλήσειν τὸ ἀκροατήριον τῶν δίκης ἢ τοῖς τὰ γεωργῶν κυρίοις καὶ παρ' ἡμῶν κεχειρισμένοις ἀρχοῦσι, ἐφ' ᾧ τὰς δίκας ζητοῦμεν ἢ ὡσεσεβρύσιος ἐλαυθερῶσαι, αὐτοὶ ὡσὸς τὰ τὰ ἀναβάλλοιντο, καὶ μὴ θᾶττον αὐτὰς ἢ τὸ δίκης ἢ τὸ ὡσεσεβρύσιον αὐτοὺς ἀπολάζειν, τῶν ἀνωτάτω αὐτὸν τὰ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τοιούτῳ τὰ ἀρχὰς ὡσβληθέντα, ἄγειν εἰς ἑαυτὸν τὰς δικαζομένας, ἢ δεομένας τινὸς τῶν δικαίων παρὰ τῶν κεκτημένων, εἴτε μὴ τυγχάνοντας, καὶ ἐξετάζειν, καὶ σὺν τάχει ἀφαιθέντας ἐφ' οἷς οἰκεῖοι τοιοῦτῳ τὴ μεγάλῃ ὡσεσεβρύσιοι πόλῃ, ὡσὸς τὰς οἰκείας ἐκπέμπειν πατρίδας, ἢ ὅλως ἐξ ὧν ἥκουσι τόπων· πᾶσιν ἀνυπερθέτως ὡσὸς τὸν ὡσομίας τε καὶ φόρα παραχαράξης.

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ δέ βίᾳ ὡσφασιν τινες ἢ δίκης αἰτίαν σὸν ἔχοντες, ἐπὶ τοῦτον εἰσὶ τὰ ἡμέτερα πόλεως, ὥστε ἀφεῖναι ἢ σὺν ᾗ μεταιτεῖν, ἢ τάττε ὡσὸς τοὺς αὐτῶν ἐπιθυμίας σὸν ἀρκεῖν· ἤδη καὶ πλημμελεῖν τὸν τὰ σωμάτων αὐτῶν κρίσεσιν ὁποίᾳ τις εἴη, ἐποπλεῖσθαι. καὶ εἰ μὲν ἔρρωται αὐτοῖς τὰ σώματα, δύνασθαι ἀρκεῖν ὡσὸς κόνον εἰσὶν εἰ μὲ οἰκεῖται τινῶν εἶεν, μανθάνειν τίνων εἰσὶ, καὶ τάττες ἀναγκᾶς τοῖς κεκτημένοις σκέπτεσθαι εἰ ἐλεύθεροι τὸν τύχαι, καὶ ἐκ τινων ἐπαρχιῶν ἢ πόλεων ὁρμώμενοι, τάττες σκέπτεσθαι εἰς τὰς ἐξ ὧν εἰσὶν ἐπαρχίας.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ πλοίων ἐρρωμένων.

Εἰ δὲ αὐτόχθονες εἶεν, καὶ σώμασι ἐρρωμένοις χρῶν), βίᾳ δὲ αὐτοῖς δύσχεσις σὸν ἔσι ὡσφασις, τάττες μὴ μᾶλλον εἶναι τῆς ἀγῆς σὺν χωρεῖν, ἀλλὰ ὡσελεῖσθαι θᾶττον αὐτὰς τοῖς τε τὰ ἔργων τὰ δημοσίων τεχνίταις εἰς ὑπουργίαν, τοῖς τε ὡσεσεῖσιν δρυτοποιικῶν ἐργασηρίων, καὶ τοῖς τὰς κώπας ἐργαζομένοις, καὶ ἄλλοις ἀφορείοις τεχνίταις, ἢ καὶ ἐργασίαις σὺν αἷς ἰσχύουσιν ἅμα μὲ κάμνειν, ἅμα δὲ ἀπεργάζεσθαι. καὶ τὸ δοῦλον ὅτου ἐπὶ τὸ κρείττω μεταβαλόμενον βίον. §. α'. Εἰ δέ τινες μὴ βουληθῶν ὡσεσεβρύσιον ταῖς ἐργασίαις αἷς παρεδόθησαν, τάττες ἀπελαύνειν τοιούτῳ τὰ βασιλίδ πόλεως. φειδόμενοι δὲ αὐτῶν, τοῦτο νομοθετοῦμεν· ὅπως ἂν μὴ τὰ ἀρχαῖς αὐτὰς εἰς ἀτόπως προῆξίς σωωθῶσης, οἱ νόμοι τάττες ἀρπάζοιεν ὡσὸς ποινὰς, τοῖς ἡμετέρους ὡσβλιδόντες ἀρχῆσι.

TIT. IX.

DE QUÆSTORE.

NOVELLA CONSTIT. LXXX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SEmper cum Dei auxilio omnem facimus providentiam, ut subjecti ab ejus clementia traditi nobis illæsi serventur. Itaque & leges ponimus omnem eis curantes justitiam: & quod paulatim labitur, reparare festinavimus: insuper etiam administrationes invenimus, quæ castigantes quod inhonoratum est, mediocria faciunt delicta, quale videlicet aliquid *Prætores*[4] *populi* in hac felicissima magna urbe, utilissimo ex ipso rerum experimento omnibus regiam hanc civitatem nostram habitantibus approbatum. Ex hoc igitur experimento & aliud quiddam medela egens moliri & adinvenire, legi & cingulo justum existimavimus. Invenimus enim quia paulatim provinciæ quidem suis habitatoribus spoliantur: magna vero hæc civitas nostra populosa est turbis diversorum hominum, & maxime agricolarum suas civitates & culturas relinquentium.

CAP. I.

De his qui Constantinopolim veniunt.

HÆc ad præsentem legem nos respicere procuraverunt, & ad cingulum[5] quod nunc à nobis pene novatum est: cui non piget nos de publico & annonas dare, & sufficiens etiam officium constituere, & ex negligentia ejus periculum relevare. Cingulo etenim & hoc accipienti, quæstoris imponimus nomen. sic enim & in initio eum invenientes, (dicimus autem prisci temporibus) *Ereunadas*[6], vocabant inquisitores ad hoc venientes officium. Volumus autem cingulum habentes hoc, respicientes ad Deum, nostrumque timorem, & legem, requitere ad magnam hanc civitatem venientes, ex quacunque provincia sint, viros, sive mulieres, aut clericos, seu monachos, vel monachas, sive externarum civitatum advocatos[7], aut alterius cujuscunque fortunæ vel dignitatis existant, & perscrutari[8] qui sint, aut unde venerint, & qua occasione, & si quidem agricolæ[9] sint, intendere quibus nostrorum judicum horum competunt lites, & his imminere, velocius eque eos eripere difficultatibus propter quas huc venerunt, & festinanter, unde venerunt, eos remittere, competentia fruentes.

CAP. II.

De agricolis.

SI vero aliqui sint agricolæ constituti[10] sub dominis, & egentes[11] eis ad hanc venerunt regiam civitatem: præparare[12] possessores, citius eas discernere pro quibus venerunt causas, & remittere merentes mox quæ justa sunt. Si vero forsitan ad[13] resultationem possessorum venerunt, & adversus eos dicant causas: si quidem multitudo sit, plures quidem remittere continuo ad provinciam, duobus aut tribus relictis, qui secundum[14] collitigantium schema litem exerceant: & ita eum imminere litis auditori[15], & procurare citius incidi negotia, ut non longitudo eis fiat temporis, & maxime agricolis: quorum[16] & hic præsentia superflua, & agriculturæ vacatio damnum & ipsis & possessoribus facit.

CAP. III.

SI[17] vero neque agricolarum sit adveniens multitudo, sed quidam forsitan alii, aut etiam litigaturi adversus alios & hic tardent, non quiescere, sed cum omni instantia judices urgere cum festinatione eos contentionibus absolvere, & litibus liberatos remittere in suas civitates & provincias habitare. Si[18] vero forsan cum institerint auditores[19] litis, aut agricolarum domini[20], qui à nobis sunt judices statuti, ut litigantes aut observantes liberent, ipsi adhuc differant, & non citius eos à litis observatione liberaverint, tunc ipsum qui à nobis in hoc cingulo constitutus est, deducere ad se litigantes, aut agentes aliquo jure a possessoribus, proinde non merentes examinare, & citius dispone re, pro quibus illi huic magnæ observant civitati, ad suas remittere patrias, aut omnino ex quibus venerunt locis omnibus perempto ad hoc privilegio, & fori præscriptione.

CAP. IV.

SI vero vitæ occasionem aliqui aut lites non habentes, in hac sunt nostra civitate, ut propter[21] victum, aut eo quod hic ad eorum desideria non sufficiat, jam etiam peccent, corporum eorum statum, qualis quis est inspicere: & si quidem valent eis corpora, potentes autem sufficere ad laborem sunt: si quidem servilia fuerint, cognoscere quorum sunt, & hos etiam invitos possessoribus[22] transmittere. Si vero liberi fortuna & ex aliquibus civitatibusaut provinciis orti, hos transmittere ad provincias ex quibus orti sunt.

CAP. V.

De mendicantibus validis.

SI vero hujus[23] terræ fuerint, & corporibus quidem validis utantur, vitæ autem eis decens non est occasio: hos non frustra esse *terræ*[24] *onus* permittere, sed tradere citius eos operum publicorum attinet artificibus, ad ministerium, & præpositis[25] panificantium stationum, & hortos operantibus[26], aliisque diversis artibus, aut operibus, in quibus valent simul quidem laborare: simul autem ali: & segnem[27] ita ad meliorem mutare vitam. §. 1. Si vero aliqui noluerint observire operibus quibus traditi sunt, hos sectari[28] hac regia civitate: parcentes enim eis, hoc sancimus: ut non segnitie eos ad[29] illicitos actus impellente, leges eos abripiant ad pœnas[30], nostris[31] tradentes judicibus. Læsos sint ab interprete.

1 Addo huic Novellæ tit. Codicis 25. lib. 11. *de mendicantibus validis.*

2 De officio quæstoris *Jul. const.* 74. περὶ τάξεως κοιτωνίτων καὶ τῶν βουθύων αὐτῷ, καὶ τῶν ἀντιγραφέων. *Scr.* id est, de cohorte quæstoris ejusque adjutoribus & receptoribus, ἀντιγραφεῖς scribæ, contrascriptor, ut in hac inscriptione antiqua, Servato Cæs. XI. Fer. contrascriptori rationis summi chirographi vide *Cujac.* 20. *observation.* 33. Galli *Controlleur.*

3 Quæstor de quo hic agitur, non palatii, de quo *Novell.* 35. vel exercitus, de quo *Novell.* 41. & 50. sed destinatus ad coërcendos homines otiosos, peregrinos, vagantes cujuscunque conditionis, etiam ecclesiasticæ, fuerint. Ideoque huc referri potest titulus de mendicantibus validis 11. *tit.* 25. ad. de *Petrum Gregor.* 39. *syntag.* 6. ubi tractat, de Otii crimine. Huic quæstori similes prope sunt, quos Galli vocant *Prevosts des marechaux.* de quibus vide *Papon.* 4. *Arrest.* 12. & 2. *Notar.* 1. *c. des Prevosts des marechaux.* Harm. *l.* 6. *tit. de dignitat.* § 4. hunc quæstorem ἰρινάρχην appellat, hoc est, inquisitorem refert, quod ob eam rem constitutus fit, ut in Bæotiâ, in regia, vel regia civitate, pauperes inquirat, & scrutetur, & juniores ac valentes corpore, mancipibus & olitoribus & aliis id genus artificibus tradat, imbecilles ac senes sinat, læsis ac injuria affectis jus reddi procuret, & iis qui auxilio egent, operam suam accommodet, & peregrinos in sua loca remittat.

4 De quibus dictum est Χρ. 30.

5 Archon appellant Græci: Julianus *const.* 74. n. 270. magistratum.

6 Ereunadæ, inquisitores, quæstores.

7 Συνηγόρους. *Scr.* Scholasticos aliarum civitatum vocat *Jul. d. loco.*

8 Quodnam munus sit hujus quæstoris.

9 Coloni, *Julian.*

10 Hoc est qui ad privatos dominos suos pertineant. *Jul.* τελῶντες ὑπὸ διοικητήν, *Græci hic.*

11 Hoc est, ut supplicent dominis. *Julian.*

12 Παρεσκευάζειν τὰς κεκλημένας σύντομον αὐτοῖς διακρίνειν τὰ ἐφ' οἷς ἀφικνοῦνται πράγματα καὶ ἐκπέμπειν αὐτίκα τυχόντας τῶν δικαίων. Hæc verba satis obscure reddita sunt ab interprete.

Haloander ea refert ad ipsum Quæstorem, de quo hac Novella agitur, cui mandat hac Novella Justinianus, diligenter considerare, ad quos magistratus pertineant colonorum seu agricolarum Constantinopolim venientium controversiæ. Julianus Patricius *n.* 27. hoc ita exprimit; Quæstor cogat dominos agricolas suos citius dimittere quod & apertius est. Nam κεκλημένας appellat agricolas, rusticorum, colonorum dominos. 13 Εἰς ἑαυτὸν τῶν κεκλημένων. *Scrimg.* si contra dominum nituntur. *Jul. hic. n.* 271. si cum dominis in disceptationem venerint. *Hal.* 14 Κατὰ τὸ συνῆθες σχῆμα. *Scrimg.* id est, more syndicorum litem propugnant. *Jul. hic.* Sic vasallis licet litigare adversus dominos per syndicum. 15 Id est, judici. 16 Agricolarum præsentia, in urbe superflua: absentia ab agris, damnosa. 17 Neque hoc quoque loco vetus interpres hunc locum satis assecutus est, ita se in gyrum vertit, ut hunc locum reddat. sensus autem est: Quod si non unus agricola, sed multitudo rusticorum sit aliqua, quæ litem adversus dominum motura in urbem venerit, Quæstor multitudinem illam continuo urbe excedere jubeat: ex ea tamen multitudine duos trelve seligat, ὅπως κατὰ τὸ τῶν δίκην ἀγωνιῶν). id est, qui more syndicorum litem absentis multitudinis & quasi universitatis nomine peragant: dum tamen & sic citius lis dirimatur. 18 *Jul. n.* 271.

19 Ἀκροώμενοι τῆς δίκης. Græci qui & Judices, *Julian. hic num.* 272. 20 Jurisdictionem tempore Justiniani, dominos habuisse in suos domesticos, & agricolas & causis illis finiendis in prima instantia cognitores quosdam delegasse, quidam hinc colligunt. 21 Ὡς δὲ ζῇν ἢ ἐκ τῶν μελετῶν ἢ τάττε πρὸς αὐτῶν ἐπιδυμίας ἐκ ἀρκοῦντος ἢ ἐδὴ καὶ πλημμελῶν. *Scrimg.* i. victum sibi quærant aut mendicent, aut etiam (si mendicitas non sufficit ad eorum aviditatem) peccandi licentiam quærant, id est, dominis. 22 Αὐτόχθονες Græci, id est, indigenæ. adde *Julian. num.* 273. Τῆς χώρας ἀξίου. Otiosus, terræ pondus inutile. 24 Προκύψαν ἀγροοικιακὸν ἐργασηρίων. 25 Id est, pistrinariorum. *Jul. hic.* huc refer historiam Cleanthis, de qua mox dicam. 26 Senatusconsulto Parisiensi anno 1532. mendicantes validi fossis urbium visque purgandis addici jubentur. 27 Καὶ τὸν ἀργόν. 28 Ἀπελαύνειν, id est, expellant. 29 Mendicando homines ad delicta promiores fiunt, *Jul. hic. n.* 273. 30 Otii & ignaviæ hæc pœna est ἀργίας γραφή. *c.* 10. ϛ. ἀργία ignavia vetita est lege divina Genes. *c.* 3. *In sudore vultus tui vescetis pane tuo. Iob.* 5. *&c. qui non potest* 13. *quæst.* 4. Homo nascitur ad laborem & avis ad volatum. David *Psal.* 118 Laborem manuum tuarum manducabis. *Eccles. c.* 7. non oderis laboriosa opera. *Eccles.* 5. comedat quisque & bibat e labore suo. Paul. 2. *Timoth.* 3. Qui noluerit operari non manducet. Ea ratione quisque apud Ægyptios, ut & apud Sardos 4. *Ælian.* 1. cogebatur apud præsides edere, unde viveret: id si non fecisset, aut non legitime vixisset, morte privabatur. *Herod.* 2. Idem Draco statuit, *Plutarchus in Solon.* Solon duritiem legis mitigavit, infamia otiosis indicta & bonorum publicatione, si ter otii convicti fuissent *Pollux* 8. In hujusmodi otiuin & ignaviam Areopagitæ diligenter inquirebant. *Valer.* 2. *c.* 1. *c. de Areopag.* & extat exemplum Cleanthis apud Laërtium 7. *c. Cleanth in princ.* Pertractus enim ad judicem & rogatus unde viveret, hortulano apud quem operas locabat, ac muliere, apud quam farinam pinsebat, testibus productis absolutus est. adde Athenæum 4. *c.* 20. & 5. *c.* 2. *Nycetam apud Stobæum.* & *legum Francicarum.*

31 Otiosos & ignavos Græci comio ac palude inergebant crate injecta. *Tacitus lib. de moribus German.* Hinc illa Francorum lex apud Beatum Rhenanum 2. *rerum German. &c.* 118. Mendici vagari per regiones non permittuntor. Suos pauperes quælibet civitas alito: illis, nisi manibus operentur, nullus quidquam dato. Aliam legem in mendicos severissimam vide apud *Plutarchum* 12. *de legibus.* & Caroli magni constitutionem in *Capitularib. Quæ ad* 9.

Læsos [1] autem aut læsas corpore, aut canicie graves, hos sine molestia esse jubemus in hac nostra civitate [2], aut pie agere volentibus adscribendos: & aliorum singulos interrogare qua venerint gratia: & inquisitis quæ digna sunt super eis agere, ut non pigri hic sedeant, sed competentia [3] agentes, ad proprias revertantur provincias.

1 Apud Athenienses invalidi corpore & mutilati, si à Senatu quingentorum tales probati fuissent, diebus singulis, ut quidam referunt, binos: ut alii, singulos obolos ex ærario capiebant: & Philochoro authore, novenas drachmas in mensem, ut legimus apud Suidam in verbo ἀδύνατοι. Adde *Petrum Gregor. 15. syntag.* 28.

2 Civitate παρὰ τῶν εὐσεβῶν βιωμένων ἀποτιθεμένους. *Scrimg.* id est, ab iis alendis qui pie volunt agere. Julianus, si misericordia Christianorum alantur.

3 Προσήκοντας.

Cap. VI.

De sportulis.

SI vero aliqui aut in hac habitantium civitate, aut etiam de foris venientium, inculpent [4] aliquos tanquam ab eis damnificati per occasionem forte eorum quæ dicuntur sportulæ [5] aut etiam ex hoc læsionum: & dicant eos aut prævaricari pro his nostras leges, aut etiam sine judiciali præcepto admonitionem eis offerre: quærere subtiliter hæc delinquentes, cujuscunque fuerint dignitatis aut militiæ, & sub quo constituti sunt cingulo: eosque simul quidem comprehendere: simul autem post probationes interminatas secundum nostras leges exigere pœnas: nullo competentium eis judicum defendere eos valente: & tam illæsos servare eos qui injustitiam passi sunt, recipientes quæ contra legem exacti sunt, quam pœnas nostris definitas constitutionibus superexigere: ac de eis referre, ubi perspeximus dandas.

4 *Jul. num.* 274.

5 Quæstor (de quo hic agitur) cognovit de superexactionibus executorum.

Cap. VII.

De falso.

SUper hoc autem quicunque [6] querelam suscipiunt falsitatis, seu quæ vocatur falsa [7] scriptura: in quocunque collegio [8] hoc requirere, & qui super his denunciantur, comprehendere, & post inscriptiones & probationes punire: sic enim hujusmodi audientiæ damus potestatem ei. Si vero aliquis taliter læsorum adierit ordinatæ secundum præsentem legem judicem, & [9] non justam impetraverit providentiam, ut cogatur ad nos & ad semper imperium hoc denunciare: sciat aperte qui cingulum hoc assumit, quia ipse de [10] suo reddet ea, ei qui ab eo neglectus est male, quæ decuerat eum à delinquente accipere, insuper & majorem indignationem nostram experietur juste, utpote nostras jussiones transcendere præsumens.

6 Οσα, id est, quæcunque.

7 Quæstor de crimine falsitatis judicet. adde *Jul. num.* 275.

8 Ἐν οἱωδήποτε πραγματι, ταῦτα ἀναζητῶν, *Græce*: id est, in quocunque negotio ea requirere Quæstor de crimine falsitatis judicabat. *Jul. hic, num.* 275.

9 Quæstoris pœna adeuntes contemnentis, *Jul. num.* 267.

10 *Jul. num.* 276.

11 *Jul. num.* 277.

Cap. VIII. [11]

De salario Quæstoris & ejus officialium.

MAximè autem omnium, qui hanc administrationem habet, & perpetue hoc ponet studium puris manibus omnia agere, & administratores [12] habere non sordidos, neque turpi acceptioni paratos, sed pure & libere administrare: & si tale aliquid super ministris peccatum invenerit, hoc etiam punire, & ex ipsis prius ostendere suam firmitatem simul, & castitatem. Propterea enim & decem [13] libras auri occasione expensarum decernimus ei & ejus consiliario solidos centum, & ministrantibus ad expensarum causam solidos trecentos triginta damus annonæ, quorum etiam descriptionem huic legi apponi præcipimus, ut de fisci largitate contenti, alienis abstineant: eruntque Dei & nostri subtiles cultores, & è cœlo hanc nostram fruentes providentiam & administrationem, causis facilius & legalius utentes.

12 Ὑπρετημένης, id est, officiales, *Jul. hic num.* 277.

13 Id est, 702. aureos.

14 Judices inquietare dixit, *Jul. num.* 277.

15 Ἀρχοντιν ἐνοχλεῖν.

16 *Jul. num.* 278.

Cap. IX.

De magistratibus & præsidibus.

DAmus autem administrationem habenti fiduciam & judicibus [14] insistere [15], & ad nos referre, & ex se agere competentia: ut neque infirmitate, neque alio omnino culpatus, nostro super eo judicio minor appareat. Licentiam [16] vero similiter ei damus publicis epistolis uti ad provinciarum præsides, ut ii qui remittuntur ab eo, mittant ad suas provincias sine lite ibi ducturos: & si quo egent legitimo auxilio hoc percepturos: Illud maxime providere, non de iisdem secundo molestari (quod sæpe) eos qui hic vane commorantur: deinde transmissos ab eo, rursus remanere: & mox reversos, secundarum ei causarum præbere occasiones. Si enim denuo in hac felicissima civitate inveniat quosdam nidificantes [17] frustra, qui liberati & ad propriam provinciam transmissi sunt: his & castigationem imponat decentem, & vehementius iterum transmittat. Sic nobis etiam foris civitates habitabuntur, & magna civitas hac confusione liberabitur. Si vero aliquos perspexerit sui officii in transmarinis [18] partibus collocare, qui etiam de foris convenientes inquirant [19], & hinc destinatos suscipientes, ad provincias dirigant: & hoc agat, quod utile est reipublicæ per omnia venatus.

14 Ἐμφωλεύοντας, nidulantes.

15 Ἐμφωλεύσεως, nidulantes.

16 Ἐν τοῖς πέραν ἐρημητηρίοις ἱδρῦσαι. *Scrimg.* in ultra marinis navium stationibus collocare. *Hal.* in portubus. *Julian. hic num.* 289. Quidam intelligunt partem illam civitatis Constantinopolitanæ, quæ ex Asia Constantinopolim respicit.

17 Qui sint, seu unde veniant, & quam ob causam. *Jul. d. loco.*

18 Est enim grave paternis sepulchris carere, ut & domo paterna. *l. 22. C. de adm. tut.*

19 Ἀργίας γραφὴ, *Scrimg.* cessationis. *Julian. num.* 290. id est, actio moræ & lentitudinis, de qua dixi ff. *cap.* 5. Refert Gellius 4. *cap.* 20. Apud censores deliberatum fuisse de nota alicujus qui ad censorem advocatus, stans in jure, clare nimis & sonore oscitasset, tanquam illud indicium vani animi foret & hallucinantis, fluxæ atque apertæ securitatis.

Cap. X.

HÆc omnia sancimus nostrorum subjectorum curam habentes: ut non suas provincias desetentes hic atterantur, & moriantur forsan propriis privati, & neque paternis [20] fruentes sepulturis: eo quod & ante nos ponentibus leges, & rempublicam constituentibus, hæc non transitorio studio fuerunt: sed & pigritiæ fuit quædam scriptura [21], & peregrinos omnes perscrutabantur, & neque novum, neque leve hoc causis studium, bonum quidem & antiquum, neglectum vero in medio ab universa lædente negligentia, paulatim periclitatum est corrumpi & perimi: donec nos prodesse hoc, & utilissimum invenientes, rursus in rempublicam introducimus. Sicut [22] enim præbemus incorruptum eum, & ejus officium esse volumus, & nihil extra quæ à nobis dicta sunt accipere: ita & indemnes eos servari jubemus, ut neque occasione codicillorum, neque per occasionem annonarum, neque per aliam quamlibet causarum, aut in sacrum nostrum palatium, aut in forum tuæ celsitudinis occasione codicillorum aut præceptorum aliquid dare nunc aut in futuro tempore immensæ tuæ celsitudinis occasione emolumentorum quæ per eos impenduntur ei aut consiliario, aut ejus officio: sed undique eis pura servari quæ nostra largitate dantur, sufficiet enim omnibus pro medela decenti germane eum gubernantem cingulum universis utilissimum esse.

20 Est servili & adscriptitia. adde *Nov.* 123. *cap.* 4. & 1. *Cajum* 6. & 2. *Paul. sent.* 25.

21 Περὶ αὐτεξουσιότητος. *Scrimg.* id est, de libera sui potestate & emancipatione, quomodo jus potestatis dissolvatur. *Julian. const.* 75. adde 1. *Instit.* 12. & 8. *C.* 49 de solutione patriæ potestatis. *Index Regiæ.* Porro hinc sumpta est Authent. *Sed episcopalis C. de episcop.*

Epilogus.

†. Quæ igitur nostræ placuerunt potestati, cognoscens tua celsitudo, omnia ad effectum perducere festinet, approbetque nostram providentiam: quia & novum cingulum adjecimus, & nostrorum subjectorum per omnia curam habemus. Dat. VII. Id. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. A. Ann. XII. [23] ARIONE [24] V. C. CONS.

22 *Jul. num.* 291.

23 XIII. ut sit annus 539.

24 Lege, Apione.

Tit. X.

DE EMANCIPATIONE.

Constitutio quæ dignitatibus & episcopatu (filium) liberat patria [25] potestate [26].

25 Et servili & adscriptitia. adde *Nov.* 123. *cap.* 4. & 1. *Cajum* 6. & 2. *Paul. sent.* 25.

26 Περὶ αὐτεξουσιότητος. *Scrimg.* id est, de libera sui potestate & emancipatione, quomodo jus potestatis dissolvatur. *Julian. const.* 75. adde 1. *Instit.* 12. & 8. *C.* 49 de solutione patriæ potestatis. *Index Regiæ.* Porro hinc sumpta est Authent. *Sed episcopalis C. de episcop.*

Novella Constit. LXXXI.

Imperator Justinianus Augustus sacro senatui hujus regiæ civitatis.

PRÆFATIO.

QUicquid ad utilitatem & ornatum respicit à Deo traditæ nobis reipublicæ, hoc semper cogitantes ad effectum deducere festi-

Τὸν δὲ γε βεβλαμμένον ἢ βεβλαμμένην τὸ σῶμα, ἢ τῇ πολιᾷ βαρεῖς, τούτους ἀνενοχλήτους εἶναι καλοῦμεν ἐπὶ ταύτης τῆς ἀγαθῆς πόλεως, ὧδε τὸν δύνασθαι βιωλομένων ἀποτιθεμένους. καὶ τὰ ἄλλων ἕνεκεν ἀναγκαῖα τῶν παρεμβύντων χώραν καὶ πιωθάνοντας, τὰ εἰκότα ἐπ' αὐτοῖς πρᾶττειν· ὥστε μὴ δόγμας ἐνδεῖσθαι ἡμῶν, ἀλλὰ τὰ ἀσυήθη πρᾶττεσθαι, εἰς τοὺς οἰκείους ἐπανελθεῖν χώρους.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἀποστολῶν.

EI δέ τινες ἢ τῶν ἐπὶ τούτης οἰκούντων τὴν πόλεως, ἢ καὶ τῶν ἔξωθεν ὧδε ἐλθόντων, μεμφοιντο πισὶν ὡς παρ' αὐτῶν ζημιωθέντες, καὶ ἀσφαλῶν τυχεῖν λεγόντων ἀποστόλων, ἢ καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἀδικεῖν· καὶ φάσκοιεν αὐτοὺς ἢ παρεδόθαι τοὺς ὑπὲρ τούτων ἡμῶν νόμους, ἢ καὶ χρεὰς δόχμης ἀσφαλείας ὑπομησιν αὐτοῖς ἀσφαλαγεῖν· ζητῶν ἀκριβῶς τὰς τοιαύτας ὑπομνησεις, ὁπόσας εἶεν ἂν ἀξίας τι καὶ φρατείας, καὶ ὑφ' οἱασῶν τελοῖεν δόχμῳ· καὶ τούτους ἄμφω μὲ συλλαμβάνειν, ἄμφω δὲ μιτ' ἐλάσχας τὰς ἀπειλημβάσας κατὰ τὰς ἡμετέρας νόμους εἰσαγαγεῖν ποινάς. ἐδένος δὲ ἀσφόρων αὐτοῖς δρόντων ἀντιποιεῖσθαι τούτων δικαιωμάτων. καὶ τοῦτο μὲ, ἀζημίως φυλάττειν τὰς ἠθισημένας, ἀπολαμβάνοντας ἄσφ παρὰ τὸ νόμου ἀπηγμένου· τοῦτο δὲ, τὰς ποινὰς τὰς παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀγαπημάτων ἀσεβημένας ἀφαιρεῖν, ἔνθα ἂν καὶ συμφέροντα δοθησομένας.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ πλαστογραφίας.

ΠΡὸς τούτοις δὲ, καὶ ὅσα μέχρι νῦν λαμβάνει ἀδιαπιστώσας, ἤτοι τὰ καλουμένης πλαστογραφίας, ἐν οἱῳδήποτε πράγματι, ταῦτα ἀναζητῶν καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἀσφαλισθεμένας συνήθη, καὶ τῶν ἀσφαλῶν καὶ ἐλέγχας, τιμωρεῖσθαι τούτους. ἐν δὲ τοιούτης ἀκριβάσεως διόρμοις ἐξεστιν αὐτῷ. Εἰδέναι δὲ τὰ τοιαῦτα ἠδικημένων ἀσφαλείαν παῦται τῷ παρ' ἡμῶν ἀσφοληθέντι καὶ τὰ παρόντα νόμου ἀρχοντι, καὶ μὴ δικαίας τύχη ἀσφοίας, ὡς ἀναγκαθῆναι καὶ εἰς ἡμᾶς, ἤτοι τῶν ἀεὶ βασιλέων, ταῦτα ἀσφαλίσθαι· ἵνα σαφῶς ὁ τῶν δόχμων παντῶν ὧδε καλῶν, ὡς αὐτὸς οἰκόθεν ἀποδῶσι ταῦτα τῷ παρ' αὐτὸ ῥαϑυμηθέντι κακῶς, ἄσφ ἐχεῖν αὐτὸν ὧδε δ' ἀληθημελήσαντα λαβεῖν. ἀσὸς τῷ καὶ μείζονα ἀγανακτήσας ἡμετέρας πειρᾶται δικαίας, εἶα τὰς ἡμετέρας καλούσας ὑπερβῆναι διρρήσεως.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ σκελερίας ff. Κυαίστορ καὶ τῶν αὐτὸ ὀφφικιαλίων.

MEγιστον ὁ πάντων ὁ τῶνδε τῶν δόχμων ἔχων καὶ διλωκεῖς τῶν ἡσυχῇ αὐξησομ, τὸ καθαρεῖς πάσης χρεὸς ἀπαιτῶν πρᾶττειν, καὶ τῆς ὑπαρχούσης ἔχειν μὴ ῥυπῶντας μηδὲν, μηδὲ αἴσχρε λήμματος ἐλάπτης· ἀλλ' αὐτὸν τὰ καθαρῶς καὶ ἐλευθερως ἀρχειν, καὶ εἴπ τοιοῦτο παρὰ τῶν ὑπηρετημένων πλημμελήσαν εὕρῃ, τοῦτο καὶ κολάζειν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀσφὸν δεικνῦσαι τῶν ἑαυτῆς βρότητα ὁμοῦ καὶ σωφροσύνην. Δῷ τοῦτο καὶ ἤδη καὶ decem libras auri ἀσφαλῆ δαπάνης ὀφείλομεν αὐτῷ, καὶ τῷ αὐτὸ παρέδρῳ solidos centum, καὶ τοῖς ὑπηρετημένοις αὐτῷ κατὰ τὸν τῶν δαπάνης αἰτίαν, solidorum centum triginta εἰσομεν σίτησιν. ὧν καὶ ἀπογραφὴν ὑποτεθῆναι τῇδε τῷ νόμῳ προστάξαμεν, ἵνα παῖς ἐκ τῶν δημοσίων φιλοπημιας δρκήθμοι, τὰ ἀλλοτρίων ἀπέχοιντο. ἵστως ἔσται δεῖ τι καὶ ἡμῶν ἀκριβοῦς θεραπεύειν, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς τι καὶ ἡμῶν ἀπλαύοντες πρόνοιας, καὶ τοῖς τῶν δόχμων πράσμασιν δικαιότερον τι καὶ νομιμώτερον χρώμενοι.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ δοχέντων καὶ πρεσταντῶν.

ΔΙδομεν ὁ τῶν τῶν δόχμων ἔχοντα παρησίαν καὶ ἀρχῆσιν σχολεῖν, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, καὶ οἰκόθεν πράττειν τὰ πρόσηκοντα· ἵνα μηδὲ ἀδύνειαν, μηδὲ ἄλλο τι παντελῶς αἰσχρὸν ᾖ· καὶ ἡμετέρας ἐπ' αὐτῷ κέλσεως ἐλαττῶν φυγεῖν. ἀδέκαν δὲ ὁμοίως αὐτῷ δίδομεν δημοσίαις ἐπιστολαῖς χρεὰς ὡσὸς τοῦ ἐπαρχιῶν ἡγεμόνας, ὥστε τοὺς ἐκπεμπομένους παρ' αὐτοῦ, πορεύεσθαι εἰς τοὺς αὐτῶν χώρους, ἀπταισμένως ἐκεῖσε ἀφίξοντας καὶ εἴ τι βοηθείας νομίμου, τοῦτο ληψομένους. κἀκεῖνα μάλιστα προσοιεῖν, ὥστε μὴ ὧδε τὰ αὐτὰ δὶς ἐνοχλεῖσθαι· τὸ πολλάκις τοὺς ἐκβαλθέντας μάτην ἐμφωλεύοντας, εἶτα ἐκπεμφθέντας παρ' αὐτοῦ, πάλιν ἐπανιέναι· καὶ δίθις ὑποστροφοῦσας, δόλτρων αὐτοῦ πταισμάτων περιέχειν ἀφορμάς. Εἰ δὲ πάλιν ἐπὶ τὰ δύδαίμονα τῶν λάδοι πόλεως ἐμφωλεύοντας μάτην τὰς ἀπαλαθήσας, καὶ ἐπὶ τὴν οἰκείαν χώραν ἐκπεμφθέντας, τότοις καὶ σωφρονισμὸν ἐπιθεῖναι πρέποντα, καὶ σφοδρότερον αὖθις ἐκπέμψαι. ὅτις ἡμῖν τὰ ἐξ πόλεων οἰκιοθήσεται, καὶ ἡ μεγάλη πόλις αὖτη συχύσεως ἐλευθερωθήσεται. Εἰ δὲ καί τινας σωνείδοι τὰ αὐτὰ τοίσεως οἱ τοῖς πέραν ὁρμητηρίοις ἱδρῦσαι, οἵσπερ καὶ τοὺς ἐξωθεν ἀφικνουμένους ἐντεῦθεν τοῦτο πταίσῃ, καὶ τοὺς ἐντεῦθεν πεμπομένους δεχόμενοι, εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκπέμψαι· καὶ τοῦτο πράξῃ, τὸ συμφέρον τῇ πολιτεύμασι ἀφ' πάντων ῥηρῶν.

ΚΕΦ. ι'.

ΤΑὐτοῖ ἄπαντα νομοθετήσμεν, τὰ ἡμετέραν ὑπηκόων κηδόμενοι, καὶ ὥστε μὴ τοὺς οἰκείας ἀπολιμπάνοντας πατρίδας, σώζωθαι παλαιπωρείας, καὶ πλάνητας ὄσους, τὰ οἰκείων ἐστερημένους, καὶ μηδὲ πατρῴων ἀπολωνοῦς τύφων. διὸτι καὶ τοῖς ἀφ' ἡμῶν τεθεικῆσι τοῖς νόμοις, καὶ πολιτείας συσπομένοις, τοῦτα ὁ πατέρησις ἐπιτιθέναι. ἀλλὰ καὶ δρόμας λῶ τοῖς γραφὴ, καὶ τὸ ξενικὸν ἄπαν ἀσεκερμάζοντα. καὶ ὁ καινὸν ὁδὸ ἀσθῆς τοῦτο τοῖς παλαιοῖς ἐξῇ τὸ ἀσυήθη κρίνειν, ἀλλὰ κρίνειν μὲ καὶ δρόμαιον, ἀμελησθὲν ὂν εἰν μέσῳ ὧδε τὰ ἄπαντα κρίνειν ἀλυσίτης ῥαθυμίας, καὶ μικρὸν ὑπιδιδόντα ἀφθαρῶσαι τὸ καὶ ἀρχῆθαι ἕως ἡμεῖς χρήσομεν αὐτὸ καὶ λυσιτελέσαντον ὂν δόρθωτες, πάλιν εἰς τὸν πολιτείαν εἰσηκάσομεν. Ὡσαυτὸς ὁ αὐτὸν ἀδικοῦσθαι καὶ τῶν αὐτῶν τυχεῖν εἶναι βιωλόμενος, καὶ μηδ' ὅτιον ἔχω τὸ παρ' ἡμῶν ἀσεκερμῶν λαμβάνειν· ἵστω καὶ ἀζημίως αὐτὸς φυλάττεσθαι κελεύομεν· καὶ μήτε σφοδρὸς τὸ συμβάλλειν, μήτε καὶ τῶν τοιούτων στήσεων σφόδρασιν, μήτε κατ' ἄκλιν οἰκειῶν αἰτίαν, ἢ ὧν τῷ θείᾳ ἡμῶν παλαιτίμ, ἢ ὧν τῷ δικαιοσύνῃ ἢ σῆς ὑπαρχῆς, σφόδρα συμβόλων ἢ ἀσεκξεων, τὰ διδόναι νυὶ ἢ εἰς τὸ ἔπειτα χρόνου, ἢ τοῖς σφεσῶσι τὰ ἀραπίζης τὰ σῆς ὑπαρχῆς, σφόδρα στήσεων τὰ δ' αὐτῶν χορηγημάτων αὐτοῦ τε, ἢ παρέδρᾳ, ἢ τῇ αὐτὸ ταξῇ· ἀλλὰ πανσχόθεν αὐτοῖς καθαρῶ φυλάττεσθαι τὰ παρὰ τῶν ἡμῶν φιλοτιμίας διδόμενα. δόκεσθ γὰρ ἅπασιν ἀπὶ θεραπείας πρεπώσης, τὸ γνησίως αὐτῶν κυβερνῶντας τῶν δόχμων, ἅπασιν ὠφελιμώτατον εἶναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὸ τοίνυν τῇ ἡμετέρᾳ παρασταθὲν κρίσει γινώσκουσα ἡ σὴ ὑπερογκὴ, ἅπαντῶν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπουδαστέω. ὑποδεξάσθω τε τῶν ἡμῶν ἀσφοίαν, ὅτι καὶ νέαν δρόμων ἀσεστεθήκαμεν, καὶ τῇ ἡμετέρων ὑπηκόων ἀφ' πάντων κηδόμενοι. Dat. VII. Id. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

ΠΕΡΙ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΤΗΤΟΣ.

Η ἀφάπαξις ἡ ἀφ' ἀξιωμάτων καὶ τῆ ἐπισκοπῆς ἐλευθερῶσα τὸς παῖδας τῆ ὑποξεσιότητος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πα'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος τῇ ἱερᾷ συγκλήτῳ τῆ βασιλίδος πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

EI τι ποτὲ ὠφέλειαν καὶ κόσμον ὁρᾷ τὸ ὑπὸ ff θεῖᾳ ῥαθδοίσης ἡμῶν πολιτείας, τοῦτο ἀεὶ βιωλούμθοι, ποτὲ ἔργῳ ἀγαγεῖν σπουδάζομεν. τυγχάνοντ καὶ νῦν

καὶ ὧδε νόμῳ ἐγκαίψαμεν ἐπὶ τῇ συνδεδομένων ἡμῶν πατρικίων, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν, τῇ τῆς ἀξίας δόσει, ἣν ὑπεξουσιότητος τῶν πατέρων ἀπηλλαγμένοι εἶναι, ἔστιν ὡς ἡμεῖς οὐ πάσῃ πατέρων ἀρχομένοις ἡμῖν, τοῦτο ὑφ' ἑτέρᾳ πλοκῇ ἐξεσιαν. εἰ γὰρ ἡ τῆς emancipationis παρῆξις πάλαι μὲν ἦν τοῖς κατὰ νόμους legis actionas γινομένη, μετὰ ὕστερον δὲ ῥᾳστοποιηθεῖσα αὐτοῖς τῶν τοιούτων δεσμῶν, πῶς οὐκ ἔμελλε τὸ συμβολαῖον, καὶ πάντων αὐθρώπων σεμνότερον, διδόμενον ἤδη τῆς ἐφευρούσης τοῖς ὅλοις βασιλείας, μᾶλλον ὑπεξουσιότητος αὐτοὺς ἐλευθεροῦν, καὶ ἢ φιλανθρωπότερον καὶ σεμνότερον τῇ πολιτείᾳ ἀξιούμενος, καὶ ἐπὶ τῷ εὐδοξοτέροις ὑπάτοις, (οἷς ἔφ' ᾧ οἰκείων ὄνομα τοῦ χρόνου μὴ τὴν βασιλείαν διδάσκει) καὶ τῷ μάλιστα τοῖς ὑπατικοῖς συμβόλοις τετιμημένοις, καὶ ἐπὶ τῷ ἄρχων τῶν ἐλευθέρων βουλῆς δωκαμένων, τυπτόντες ὑπαρχότητες τε καὶ στρατηγίας, (φαμὲν ἢ τῷ αὐτοῖς τοῖς ῥόμοις καὶ τοῖς ἄρχουσι γνωσζομένης) αὐτὸ τοῦτο νομοθετήσαμεν· ἵνα πᾶν τοιοῦτον ἀξίωμα καὶ ἀρχὴ τοιαύτη σφετεριζομένη πᾶσιν, οἷς ἂν ἡμεῖς δοκιμάσαμεν· ὥσπερ αὐτοὺς ἀπαλλαττῇ καὶ βουλῆς, τοῦτο ἰσχύσῃ καὶ τῆ ὑπεξουσιότητος αὐτοὺς ἐλευθεροῦν τῶν πατέρων ἢ πάππων. εἰ γὰρ συνομοθετήσαμεν ὡς εἴ τις οἰκέτης εἰδότος κεκτημένου, ἀξιωθῇ στρατείας, ἢ πινος ἀξίας τύχοι σφῶν τῆς βασιλείας, δοῦλος ἐλευθερωτὸν καὶ εἰς αὐτὸν ἀναρπαζῇ τὴν δίχυσιαν· πῶς καὶ δίκαιον τὴν τηλικοῦτον ἐξιωμένον συμβολαν, μὴ καὶ τῆς ὑπεξουσιότητος ἐλεύθερον γίνεσθαι;

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τοῦτο τοίνυν, τοῖς τῆς σεμνοτάτης χειρώμοις νόμοις, θεσπίζομεν, τοὺς τὰ ὀρφανικῆς ὑπάτους, εἴπερ εἰ ὑπεξούσιοι πλοῦτον, ἅμα τῷ ῥηθῆναι τῷ παύτην αὐτοῖς χαριζομένῳ τὴν τάξιν, εἰς αὐτεξουσιότητα φέρεσθαι· καὶ ὡσαύτως, τοῖς πεμφθεῖσι παρὰ τῆς βασιλείας ὑπατικῆς συμβόλοις, εἴπερ ἐστὶ τῶν τῆς πατέρων πλοῦτον χεῖρα, γίνεσθαι τὸ σύμβολον αὐτεξουσιότητος ἀφεῖσαν. καὶ εἴτε πινὰς ἡμεῖς ἐπὶ πασῶν τῶν ὑποικήσεων τῶν συνδεδομένων ὑπαρχῶν τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων ἐπισήσομεν, ἢ ἐπὶ τὴν πολιαρχίαν ἐκατέρας Ῥώμης ἀρχόμεν, ἢ ἐπὶ πνα στρατηγίαν· τοῦτος δίδους καὶ αὐτεξούσιος γινέσθω. ἐν γὰρ τοῦτων ἀρχοντὰ, καὶ τοσούτοις ἐπιτάττοντα, μᾶλλον ἐπὶ τῇ ὑπεξουσιότητος ἦπ, καὶ μὴ τοῖς αὐτεξούσιος ἐγκρίνεσθαι, τῶν ἡμετέρων ἀνάξιον ἡγησόμεθα νόμων τε ἅμα καὶ χρόνων. §. α'. Εν γὰρ ἦ, καθάπερ εἴρηται, νομοθετήσαμεν, ὥστε πᾶν ἀξίωμα καὶ ἀρχὴν πᾶσαν βουλῆς ἐλευθερῶν δωκαμένων, τοιοῦτον καὶ αὐτεξουσιότητος χάριτος τοῖς τετιμημένοις. παρέχειν. τοῦτο γὰρ καὶ σεμνότερος ἐπὶ τοὺς πατέρας λόπτοφαίνῃ, εἰ μὲ τῶν ὕστω θεσπίσαι τῆς βασιλείας τετιμημένων καθῆσθαι πατέρες. ἐν δὲ ἂν, εἰ μὴ τοῦτο καὶ αὐτοὶ σωίσαι δοῦλοι, τῶν βασιλείαν ὑπερ τούτων ἦταν. ὥστε εἴτε ἐσί τις νεῶν ὢν ὑπεξουσίοις τούτων λπολαύων τῶν πρώτων ἢ ἀρχῶν ἀς ἔμισθοφόρει ἠξιώθησαν, εἴτε ὕστερον ἔσαι, καὶ τούτοις αὐτεξούσιοις ἀκολυθεῖτω, τό, τε peculium αὐτοῖς χαριζόμην, καὶ τὸ αὐτόγνωμον διδόσαι, καὶ ἄξιαι πρέπειν τῆς τιμῆς καὶ τῆ ἐπ' αὐτοῖς ὂν τῆ βασιλείας γνωμίμης κρίσεως. ἔτως γὰρ πολλῷ μείζων τοῖς παυτοῖς ἔπαινος ἔσαι, καὶ δύφρωσύνης ἀφορμὴν παρέξῃ μεγάλης.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε τοὺς τῆς πατρῴας λῆξ τῶν ἀξίαν δωκαμένους ἐλευθερωθῆναι, τὰ νόμιμα ἀδικεῖν δίκαια ἔχειν.

Ἐκεῖνο ἢ τῷ νόμῳ προσεπισκήψομεν, ὥστε μὴ τοὺς τοιούτους αὐτεξούσιότητος ὁμοίως χαρίζεσθαι τοῖς ἄλλοις, αἳ λῆξ τῆς emancipationis γίνονται, ἀλλ' ἐξαιρεῖν τι τῶν βασιλείαν δῶρον τοῖς τοιούτοις αὐτεξούσιότητα παρέχειν. ὧδε γὰρ βουλόμεθα τὸ ὕτως αὐτεξούσιον γινόμενον, ἢ γινόμενον ὁπποδίκαιον τῆς legitimorum δικαίων· ἀλλ' ἔσω καὶ τῷ γνῷ ὥσπερ αὐτοὺς καὶ αὐτοῖς ὥσπερ τὸ γνῶσθαι ἄδικα τὰ legitima καὶ οὐκ τῆς φύσεως φυλακτόμενα δίκαια. καὶ οἷον παῖδες αὐτῶν, μὴ τελοῦντῶν τῆς πάππων, εἰς τῶν αὐτῶν μετακυπτέτωσαν ὑποεξουσιότητα, ὥσπερ ἂν εἰ ἔτυχον οἱ τούτων γονεῖς τελοῦντῆ τῆς οἰκείων πατέρων, ἀλλ' ὅσε οὐκ ἔτι παρόντος νόμος αὐτεξούσιοι γινόμενοι· καὶ εἰκότως τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν μὴ τελοῦντῶν τῆς οἰκείων πατέρων ὑπεξούσιος ἔχοντες. ἵνα μηδὲν τῆς οὐ τῆ βασιλείας σεσημασμένων ὠφελεῖσθαί τι δέξεσιν αὐτῶν· διόπι πᾶν ὅσῳ εἴτε ὑπὸ θεῖ σεσεισ ἀνθρώπους, εἴτε ὑπ βασιλείας τῆ θεῖ κεκτακληθύσης, ἀγαθὸν εἶναι σεσηκὲ μόνως, ὡς καὶ πάσης κακίας τε καὶ ἐλαττώσεως ἀμοιρὲς κυθεστάναι.

ΚΕΦ. γ'.

Ὡστε λῆξ τῶν ἐπισκοπῶν ὁ παῖς τῆ πατρῴας ἐλευθερωθῆ δυνάμεως.

Πρόδηλον ἢ ὡς ὅσι ἔσιν ὃς ἀγνοεῖ σεσὲ γὰ ἀπάντων τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις, ἅμα τῇ χειροτονίᾳ καὶ τῶν αὐτεξούσιότητος σεσηκέναι. οἱ γὰρ πάντων ὄντες πνόμμελικοὶ πατέρες πῶς ἂν ὑπὸ τῶν ἑτέρων ἐξουσίαν τελοῖεν; ἀλλὰ σεσηκὲ καὶ αὐτὸς τοιαύτης ἀπολαύειν πμῆς, καὶ τοῦτῶν οὐ τῆσδε ἡμῶν τῆ νομοθεσίας κεκριθῶσι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν σεβασθέντα ἡμῶν εἰς ὑμετέρων αἰδῶ τε καὶ πμὴν, ὦ σεβασμιώτατοι πατέρες, βουλόμεθα εἰς τὸ διλωκέναι ἐμπεῖσθαι τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ· ἅμα μὲ εἰς κόσμον ἡμέτερον, ἅμα ἢ εἰς τῶν τῆ ἡμετέρας φιλοτιμίας ἀπόδειξιν, ὡ τοῖς ἡμετέροις πατράσι καὶ ὑπάτοις καὶ ἱερεῦσι δεδώκαμεν. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Περὶ τῆ δικαίων, ᾧ ὥστε μεθ' ὅρκου μὴ αἱρεῖσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ'.

Imperat. Justinianus Auguſt. Joanni P.P. per Orientem, exconſuli ac patricio.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ζήνωνὶ τῷ τῆ δύσβοῦς λήξεως γήγραπται λῆξεξις ὡς τῆ τῆ δικῶν πόλεως, πολλὰς ἢ παρελαμένας ὑπ' τῆ ἐρεξῆς δεξαμένη χρόνων, εἰς τὸ ἢ ἀφικνεῖσθαι, ὥστε κῆ μικρῷ χεῖδον κῆ παντάπασιν ὀκλιπεῖν. οὔτε γὰρ ὁ αὐτὴ γεγραμμένοι λῆγιτεῖ τῆ μετ' ἀνθρώπων ἀπίστις ἀπέλιπον βίον, πολλὰ τε τῆ ὀφλοδέντων δικαίων σεσίνη), ῥητῆς τε ὅσι τύχε μνήμης· ἀλλ' ἠξιώσεις τοῦτων παρελαβῶσι ὡς ἄλλοίον μετέσησε χῆμα. ἡμεῖς τοίνυν ὁρῶντες συνεχυμένον καθάπαξ τὸ τῆ δικαίων χῆμα, ὠήθημεν χρεῖῶν νόμων τοῦτο θοεῖσαξ, ὃς τὴν πρέπουσαν τάξιν ἐπιθήσῃ τῷ πράγματι. ὧδε γὰρ ὠήθημεν χρεῖῶν ἔχειν δικαίων πινὰς ὀνόματα, μᾶλιστα μὲ νόμων ἀνεπιγήμονας, ἔπειτα ἢ ὧδε πραγμάτων δύτυχῶντας πεῖραν τοῖς μὲ γὰρ ἡμετέρις ἀρχαῖς πάρεστι πάντας καὶ παρεῖναι, τὰ οὐ τῆ νόμων ὑφηγήμενοι, καὶ τὰς ἀγορὰς ἀναπληροῦντες τὰς αὐτῶν. ἐπειδήπερ πολλαῖς σεσεχυμένοι φροντίσιν, ἃς ὑφ' ἡμῶν ἔχουσιν, εἰκότως τὸ δικαστικὸν ἀναπληροῦσι μέρος τῆ τῆ οἰκείων παρουσίᾳ παρέσθαι. οἱ ἢ ὅτε ἀρχὰς ἔχοντες, ὅτε ἡμῶν ὑπηρετοῦμεν, εἰ μὴ μέλλοιεν οἴκοθεν

namus. Igitur etiam dudum legem [1] ſcripſimus ſuper glorioſiſſimis noſtris *patriciis*: quæ liberos eos, dignitatis collatione, paterna poteſtate demonſtrat. Non enim decens putavimus, ut hos quos nos in officium patrum provehimus noſtrorum, hi ſub aliena ſint poteſtate. Nam ſi emancipationis actio dudum quidem & per eas quæ nuncupantur legis actiones, facta cum injuriis [2] & alapis [3] liberabat eos hujuſmodi vinculis: quomodo futuri eſſent codicilli omnium honeſtiſſimi dati à præſidente univerſis imperio, non eos poſſe paterna poteſtate liberare? Nunc autem clementius aut etiam honeſtius in republica cogitantes: ſed ſuper glorioſiſſimis conſulibus, qui proprium nomen ipſi poſt 4 imperium præbent: & ſolis conſularibus codicillis honorantur: & ſuper cingulis quæ liberare à curia poſſunt, hoc eſt præfecturæ & magiſtri militum: dicimus autem in ipſis ſedibus & operibus agnitis hoc ipſum ſancimus eſſe, ut omnis talis dignitas, aut etiam cingulum hujuſmodi acquiſitum aliquibus quoſcunque nos probaverimus quod eos liberet à curia [5], hoc valeat, & ut poteſtate eos liberet patrum atque avorum. Nam ſi ſancivimus, ut ſi quis ſervus [6] ſciente domino mereatur militiam, aut quamlibet dignitatem adipiſcatur, repente ab imperio liberetur, & in ipſam rapiatur ingenuitatem: quomodo non eſt juſtum, tantos promerentem codicillos, non etiam paterna poteſtateliberum fieri?

1 Patricianis dignitas patria poteſtate liberat. vide *l. ult. C. de consul.* ubi collata patriciatus dignitate Caſſiodorus à Theoderico rege, vid. *Caſſiodorum ipſum l. Var. 3.* & 4. vid. *l. ult. C. de conſulib.*

2 Μετ' ὕβρεων καὶ ἐπιτιμάτων. *Scrim.* injuriosa rapimata, quæ hic appellantur, *l. 6. C. de emancip.* Claudianus *l. de conſulatu Honorii*, vocat gratum ictum, felicem injuriam. Hinc manumiſſio dicta, quod manus immitteretur manumiſſo. Ambroſius *2. epiſt.* Libertas, quam manumiſſus accipit & palma lictoris donatus adquirit. Cornut. *in Perſ.* Quoties manumittebant eos alapa percuſſos circumagebant. Seneca *1. epiſt.* Qui ſe Philoſophiæ ſubjecit, & tradidit ſtatim circumagitur, id eſt, fit liber. adde *Cujac. 5. obſ.* 13. ſed præſtat dici ῥαπίσμα eſſe virga cædere, non manuſ; nam ῥαπὶς enim Heſychio, virga eſt.

3 Symbolum erat aliquod in omni fere actu legitimo, quemadmodum in emancipatione alapa, *ut hic*: in mancipatione æs & libra. *Ulp.* 19. §. 2. in cretione digitorum crepitus, vid. *Cujac. hic.* adde quæ ſcripſi de ſymbolis ad *l. 1. in fin. ff. de verb. oblig.*

4 Vid. *Nov.* 47. ℣.

5 Senſus eſt, Non modo conſulatum, *l. ult. C. de conſulib.* ſed & omnes dignitates quæ Curia liberant (de quibus vid. *Novell.* 38. & 70.) patria poteſtate liberare.

6 Servus ſciente domino militiam adeptus, intelligitur manumitti facit §. 4. *Inſt. quib. mod. jus patr.*

7 Conſulatus dignitas patria poteſtate liberat. *c. 3. J. eod.* adde *l. ult. Cod. de conſulibus. l. ult. C. de decurionibus.*

8 De honorariis conſulibus alias dixi.

9 Abſurdum eſt, eſſe in poteſtate patria aliquem, qui tot hominum ſit judex, totque negotiis imperet.

10 Vid. *Nov.* 38. & 70.

11 Parentum favore hæc etiam conſtitutio lata eſt. Feudum autem nobilitare hinc colligas, & filii dignitatem ad patres etiam pervenire; *ut hic.* An ad matres? vid. *l. 1. in fin. ff. de ſenatorib.*

12 Effectus emancipationis.

13 Græciſmus hic eſt, ut ſit ſenſus: lege cavemus, & ne ſuæ poteſtatis modi per hic Novellam introducti: ea jura tantum præſtent quæ alii emancipationum modi præſtant, ſed majora.

14 Paterfamilias dignitate factus ſeu emancipatus legitima jura intacta in familia ſua habet, ideoque liberi ejus (quos habuit dum filiusfamil. eſſet) poſt mortem patris ejus in ipſius tranſeunt poteſtatem. *Jul. num.* 293. alias emancipati, ſeu alio modo quam per dignitatem emancipati, patre mortuo, non obtinent jus poteſtatis in liberos ſuos, quos filiifamilias ſuſceperunt, hoc eſt, ante emancipationem & tum cum in poteſtate patris eſſent, eſt igitur hic locus exceptio ad *leg. 5. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni juris.*

15 Dona Dei ἐμεμιλκτα. 16 *Nov.* 10. §. 1. & *c.* 16. *de reg. jur. in* 6. 17 *Jul. num.* 294. 18 Ἁμα τῇ χειροτονίᾳ. *Scrimg.* ex ipſa conſecratione. *Jul. conſt. 75. n.* 294. 19 Liberantur etiam Curia epiſcopi, *Novell.* 123. 20 Epiſcopi patres ſpirituales, *ut hic*: *Paul. ad Galatas c. 4. ibi.* Filioli mei adde Baſilium in *Pſal.* 34. 21 Antea non obtinuerant, *l.* 34. *C. de epiſcop.* 22 Id eſt, anno 529. 23 Pedaneis ſcil. eiſque urbanis. *Jul. conſt. 76.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershuſ. *part. 9. c. 6.* ANS. 24 Vid. quæ adſcripta ſunt *l. 5. C. de pedan. judic.* 25 Διαῖται Græcis & Juliano dicuntur, qui hic pedanei judices, nonnullis commiſſarii judices. 26 Imperiti legum, & uſu rerum deſtituti, indigni ſunt munere judicandi. vid. *l. 2. ff. quæ ſit quiſque juris.* 27 Ἡμέροι aſſeſſores, qui τῶν ἀρχόντων σύμπονοι *7. Ecloga. 1. cap. 1.* 28 Adſeſſor magiſtratus, ea quæ ſunt legum explicat, & occupationes magiſtratuum ipſorum adimplet. vide quæ ſcripſi ad *l. 2. ff. quod quiſque jud.* 29 In adſeſſoribus peritia juris requiritur. *l. 1. §. de offic. adjeſſ. l. 1. Cod. de aſſeſſor.*

CAP. I.

PRopterea igitur hac honeſtiſſima utentes lege, ſancimus & ordinarios conſules [7], ſi ſub poteſtate conſiſtant, una cum ipſo verbo, quo hoc his donatur officium, ſuæ poteſtatis fieri: nec non & iis qui honorantur [8] ab imperio per conſulares codicillos, ſi ſub patris ſunt manu, fieri codicillos eorum ſuæ poteſtatis occaſionem. Et ſi quos nos per univerſas diœceſes glorioſiſſimos Præfectos ſacrorum noſtrorum prætoriorum inſtituamus, aut in præfectura civitatis utriuſque Romæ provexerimus, aut in quolibet magiſterio militari: hos repente etiam ſuæ poteſtatis fieri. Eum namque qui [9] tantorum judex eſt, & tantis jubet manere ſub poteſtate alterius, & non inter eos qui ſuæ poteſtatis ſunt, ſcribi, noſtrarum indignum judicavimus legum ſimul & temporum. §. 1. Generaliterautem, ſicuti dictum eſt, ſancimus: Ut omnis dignitas & omne cingulum à [10] curia liberare valens, hoc etiam ſuæ poteſtatis præmium honoratis præſtet, & nobiliores [11] adhuc patres oſtendat. Si ergo ab imperio ſic honoratorum aliqui ſint patres: qui ſi non hoc eſſet, etiam ipſi pariter ſtuderent imperium pro iſtis petentes: quapropter ſive eſt aliquis nunc quidem ſub poteſtate iis fruens honoribus aut cingulis, quos in primis enumeravimus, ſive poſtea erit, etiam hunc jus poteſtatis ſuæ ſequatur, & [12] peculium ei donans, & arbitrii liberi eſſe præbens: ac digne agere honore & judicio ſuper his ab imperio habito. hoc enim multo major patribus laus erit, & lætitiæ occaſionem præbebit magnæ.

7 Conſulatus dignitas patria poteſtate liberat. *c. 3. J. eod.* adde *l. ult. Cod. de conſulibus. l. ult. C. de decurionibus.*

8 De honorariis conſulibus alias dixi.

9 Abſurdum eſt, eſſe in poteſtate patria aliquem, qui tot hominum ſit judex, totque negotiis imperet.

CAP. II.

Ut librati per dignitatem patria poteſtate, legitima jura intacta habeant.

ILlud quoque lege cavemus, ut [13] non has tales ſuas poteſtates ſimilia præbere, qualia aliæ quæ per emancipationes fiunt, ſed præcipuum quoddam præmium imperium conferre talibus ſuis poteſtatibus. Non enim volumus eum qui ita ſuæ poteſtatis ſit, perdere aliquod legitimorum jus, ſed ſint & generi ad eos, & ipſis ad genus intacta legitima, & ex natura ſervata jura: & filii [14] eorum poſt mortem avorum ſub eorum recidant poteſtatem, ac ſi contigiſſet eorum parentes morte ſuorum patrum, & non ex præſenti lege, ſuæ poteſtatis fieri: & merito filios poſt mortem ſuorum patrum ſub poteſtate habere, ut nihil horum quæ ab imperio conferuntur, eis deeſſe videatur: quoniam *omne bonum, ſive à Deo* [15] *acquiritur hominibus, ſive ab imperio ſequente Deum, decet eſſe manſurum* [16], *& omnis malitiæ ac diminutionis extraneum.*

10 Vid. *Nov.* 38. & 70.

11 Parentum favore hæc etiam conſtitutio lata eſt. Feudum autem nobilitare hinc colligas, & filii dignitatem ad patres etiam pervenire; *ut hic.* An ad matres? vid. *l. 1. in fin. ff. de ſenatorib.*

12 Effectus emancipationis.

13 Græciſmus hic eſt, ut ſit ſenſus: lege cavemus, & ne ſuæ poteſtatis modi per hic Novellam introducti: ea jura tantum præſtent quæ alii emancipationum modi præſtant, ſed majora.

14 Paterfamilias dignitate factus ſeu emancipatus legitima jura intacta in familia ſua habet, ideoque liberi ejus (quos habuit dum filiusfamil. eſſet) poſt mortem patris ejus in ipſius tranſeunt poteſtatem. *Jul. num.* 293. alias emancipati, ſeu alio modo quam per dignitatem emancipati, patre mortuo, non obtinent jus poteſtatis in liberos ſuos, quos filiifamilias ſuſceperunt, hoc eſt, ante emancipationem & tum cum in poteſtate patris eſſent, eſt igitur hic locus exceptio ad *leg. 5. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni juris.*

CAP. III.

Ut per [17] *epiſcopatum liberetur filius patria poteſtate.*

PAlam vero eſt nullum eſſe qui neſciat, præ omnibus ſanctiſſimis epiſcopis ipſa ordinatione [18] etiam ſuam poteſtatem [19] acquiri. Qui enim omnium ſunt ſpirituales [20] patres, quomodo ſub aliorum poteſtate conſiſtant? Sed convenit [21] etiam eos hujuſmodi portii honore, & hoc etiam ex hac noſtra legiſlatione frui.

15 Dona Dei ἐμεμιλκτα. 16 *Nov.* 10. §. 1. & *c.* 16. *de reg. jur. in* 6. 17 *Jul. num.* 294. 18 Ἁμα τῇ χειροτονίᾳ. *Scrimg.* ex ipſa conſecratione. *Jul. conſt. 75. n.* 294. 19 Liberantur etiam Curia epiſcopi, *Novell.* 123. 20 Epiſcopi patres ſpirituales, *ut hic*: *Paul. ad Galatas c. 4. ibi.* Filioli mei adde Baſilium in *Pſal.* 34. 21 Antea non obtinuerant, *l.* 34. *C. de epiſcop.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis viſa ſunt ad veſtram reverentiam & honorem, ô colendiſſimi patres, volumus in perpetuum ſplendere noſtræ Reipublicæ tam ad noſtrum ornatum quam ad noſtræ largitatis probationem: quam noſtris patribus, & conſulibus, ſacerdotibuſque contulimus. Dat. xv. Kal. April. CP. DN. JUSTIN. PP. A. ARIONE V.C. CONS. [22]

TIT. XI.

DE JUDICIBUS [23], ET UT NULLATENUS CUM JURE JURANDO ELIGATUR ALIQUIS JUDEX QUOD PERMANEAT EI: ET UT APPELLATIONES ACCIPIANT MODIS OMNIBUS JUDICES: ET UT IN MEDIA LITE FACTÆ FORMÆ QUOMODO OPORTEAT DECIDI COGNITIONEM, NON ATTENDANT JUDICES.

NOVELLA CONSTIT. LXXXII.

Idem Imperator Auguſtus Joanni glorioſiſſimo prætoriorum Orientis præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

AZenone piæ memoriæ ſcripta eſt lex [24] *de judiciorum ordine*, multas quidem mutationes ſubſequentibus ſuſcipiens temporibus: ad hoc autem pervenit, ut paulatim pene omnino caderet, nam & qui in ea conſcripti ſunt *Pedanei* [25] *judices* humanam omnes reliquerunt vitam, & plurima definiti juris tacita ſunt, & certam non meruerunt memoriam: ſed uſus hæc percipiens, in aliam tranſtulit figuram. Nos igitur videntes omnino confuſum judicum ſchema, exiſtimavimus oportere hac lege determinare quæ decentem ordinem imponat cauſæ. Non enim exiſtimavimus oportere habere judicum quorundam nomina, maxime legum [26] incruditorum, deinde neque cauſarum habentium experimentum. Noſtris enim adminiſtratoribus adſunt modis omnibus etiam Aſſeſſores [27], & [28] ea [29] quæ legum ſunt explicantes, & occupationes adimplentes eorum: quoniam multi detenti curis quas apud nos habent, merito judiciorum complent partem per ſuorum præſentiam Aſſeſſorum. Illi autem neque

22 Id eſt, anno 529. 23 Pedaneis ſcil. eiſque urbanis. *Jul. conſt. 76.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershuſ. *part. 9. c. 6.* ANS. 24 Vid. quæ adſcripta ſunt *l. 5. C. de pedan. judic.* 25 Διαῖται Græcis & Juliano dicuntur, qui hic pedanei judices, nonnullis commiſſarii judices. 26 Imperiti legum, & uſu rerum deſtituti, indigni ſunt munere judicandi. vid. *l. 2. ff. quæ ſit quiſque juris.* 27 Ἡμέροι aſſeſſores, qui τῶν ἀρχόντων σύμπονοι *7. Ecloga. 1. cap. 1.* 28 Adſeſſor magiſtratus, ea quæ ſunt legum explicat, & occupationes magiſtratuum ipſorum adimplet. vide quæ ſcripſi ad *l. 2. ff. quod quiſque jud.* 29 In adſeſſoribus peritia juris requiritur. *l. 1. §. de offic. adjeſſ. l. 1. Cod. de aſſeſſor.*

que cingulum [1] habentes, neque nobis ministrantes, nisi potuerint per se nosse quod justum est, sed aliunde emendicare judicandi honestatem: quomodo non maximum vitium erit reipublicæ [2], non eis qui ex se quod agendum sit sciant, lites tradere, sed sinere eos quærere alios, à quibus liceat discere, quæ ipsos in judicando eloqui decet? Hæc nos merito ad præsentem erexerunt, nostrorum subjectorum curam agentes & volentes eis etiam quæ de judiciis sunt in promptu esse atque facilia, & absque omni dilatione transigenda.

Cap. I.
De judicibus à Justiniano electis.

Vetus igitur schema Zenonis constitutionis [3] piæ memoriæ quæ unicuique Prætorio [4] certos definivit judices [5], omnino perimimus: eligere vero perspeximus in rebus utilibus habentes attestationem qui communes omnium erunt judices, tamquam undique electi. & hoc quidem gestum est: & electi sunt à nobis judices, *Anatolius* vir spectabilis jam advocatione [6] dudum completa, & inter spectabiles fisci advocatos deputatus: ac *Flavianus*, qui nunc advocatus [7] fisci consistit: & *Alexander*, & *Stephanus*, & *Mennas*, eloquentissimi advocati, & pedanei judices tui fori: & *Alexander* [8] alter, quem pedaneum [9] judicem esse prætorii gloriosissimi Magistri sacrorum officiorum cognovimus: & duo subsequentes alii advocati [10] tui fori [11], *Victor*, & ex Quizico [12] *Theodorus*. Ex advocatis itaque isti judices præponantur.

§. 1. Quia vero competens est esse etiam majores judices aliquos dignitate provectos, experimento causarum multarum, aut plurimi temporis exercitatos magnis cingulis, aut multitudine horum exercitatos, qui etiam nostræ observent pietati: ideo perspeximus ex gloriosissimis quidem patriciis *Platonem* gloriosissimum [patricium] longum qui in urbana præfectura obtinuit tempus, & secundo in illis sedibus constitutus est, & *Victorem* gloriosissimum & ipsum, qui tam in magna Hellade, quam in nobili Alexandrinorum civitate administravit, & præfecturæ urbanæ tenuit præsulatum, & neque legum inexpertum, & *Focam* [13] gloriosissimum inter nostros annumerandum judices, virum quæcunque sedes noverit laudatum, quam sibi præstantem, insuper & quæ legum sunt scientem. Inter hos *Marcellum* quoque magnificentissimum, semper quidem eum nobis præsentem & circa justitiæ miramur observationem, & ab omnibus pene nos adeuntibus propter hoc petitum scimus, & consiliario utentem laudabili, quatenus disponere quæ ex legibus sunt, possit. id est *Appione* [14] viro spectabili, & fisci advocato, & in aliis habente testimonium optimum tam apud alios, quam à nobis ipsis.

Cap. II.
Ut judicibus tantum hac lege datu delegare causa liceat.

Judices itaque post nostros administratores [15] hos esse volumus: & his omnibus negotia secundum quod nobisvisum fuerit, delegamus. Si quis autem nostrorum judicum deputare [16] voluerit causas, iis qui definiti sunt à nobis pedaneis judicibus tradat, & alteri omnino nulli, nisi consiliariis suis commiserit particulares [17] examinationes: ipse [18] pro omni negotio judicum portaturus.

Cap. III.
De ordine & tempore quo judices sedere debent.

Sedebunt [19] autem hi *Pedanei* judices continue, & nunc in regia *Basilica* [20] in quibus & nunc domunculis judicant, matutino mox & meridie [21] & vespere audientes causas, non solum quæ post legem movendæ sunt apud eos [22], sed etiam alias quæcunque apud alios [23] quidem sunt secundum antiquum motæ schema, nunc autem à nobis ad eos mutari præceptæ sunt.

Cap. IV.
De provocationibus.

Illo custodiendo: Ut si sub [24] appellatione à pedaneis judicibus aut gloriosissimis viris fiant causæ, & ipsæ quidem à nobis ipsis delegatæ sint secundum quantitatem aut in commune [25]: apud gloriosissimos judices nostros examinabuntur: aut aliis secundum consuetudinem sacrarum consultationum delegabuntur. Si qui tamen gloriosissimorum nostrorum judicum causas eis delegaverint: ad eos qui hos miserunt, eis audientibus appellatio remeabit: ab illis autem rursus secundum prædictum modum talia judicabuntur.

Cap. V.
De jurisdictione judicum pedaneorum.

Audient igitur omnes quidem litem usque ad trecentos solidos existentem sub schemate annotationis [26]. Sic enim volocius lites judicabuntur, & circulis cognitionalibus ac temporis contritione omnes litigantes liberabuntur. Palam vero est, quia etsi *per* [27] *annotationem* audient causas: veruntamen dabunt terminum per scripturam, qui eorum manifestet sententiam: appellationibus in his nulli penitus perimendis: nisi forte tertio [28] appellare voluerit [29], aut per [30] contumaciam defuerit, talibus [31] enim etiam appellationum perimitur ratio.

Cap. VI.
De appellationibus, ut cursum duorum mensium habeant nullaque amplius concedatur reparatio.

Appellationes autem ex hac magna civitate à pedaneis judicibus non ultra duos menses habere inducias in cursu fatalium [32] volumus: post quos necesse est fatales [33] suum inchoare cursum: ea quæ vocatur à legibus reparatio [34] locum in his nullum habente.

Cap. VII.
Ut sportularum modus lege [35] Justiniani introductus servetur.

Nullo quoque præsumente transcendere quæ in sportulis, aut in litis expensis à nobis disposita [36] sunt: sed omnibus his contentis, & formidantibus pœnam quam in talibus sacra nostra constitutio terminavit. §. 1. His qui causas præparant, sic existentibus, sicut & militiæ figura hactenus definivit, unoquoque tamen judice duobus quidem exceptoribus utente, & duobus causas præparantibus [37] & complentibus: non valentibus eis pluribus quam duobus omnino ministrare judicibus. hos autem omnino locupletes, & probatos esse: ut neque ab eis aliquid peccetur, neque prodatur, neque maligne agatur: sed periculo officiorum [38], aut scholarum, aut scriniorum præbentium eis super eos electionem simul & ministerium: & vel si quid ab eis peccatur, ad illos qui deputant eos, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum causa factum iis, qui ab eis læsi sunt, curabunt. Necessitatem habentibus etiam competentibus [39] judicibus, si eis interpellatio fiat præparare modis omnibus eos qui ex officiis suis aut scholis aut scriniis eligunt ministrantes, hinc læsis damnum curare. Si vero judex aliquam senserit malignitatem ab aliquo ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos qui non cum utili opinione causis utuntur: alios autem instituat, sententia & electione eorum quibus hoc (sicuti prædiximus) periculi est.

1 Cingulum habere est ἀρχὴν ἔχειν.
2 Vitium est reip. peritis legum causas dijudicandas non tradere.
3 De qua vid. *l. 5. C. de pedan.*
4 Δικαστηρίῳ, id est, judicio.
5 Iidem διαιτηταὶ dicebantur, *Julian. hic.*
6 Fisci sc. *Jul. hic.*
7 Τοῦ δημοσίου συνήγορος.
8 Ἀλέξανδρός τις ἕτερος. *Scrimg.* Alexander alter. *Jul.*
9 Pedaneos judices apud magistratus fuisse, hic locus argumento est.
10 Scholastici viri. *Jul. hic.*
11 Daniel & Victor. *Hal.*
12 Quizicetius, *Jul. hic.*
13 Φώκαν *Scrimg.* Focatem. *Iul. hic.*
14 Appione scholastico consiliario. *Iul.*
15 Ἄρχοντας magistratus populi Romani. *Iulian. n.* 296.
16 Παραπέμπειν δίκας, deputare causas, *ut hic.* delegare, ut apud *Iulian. d. loco.*
17 Τὰς κατὰ μέρος ἐξετάσεις.
18 Hoc est, ipse sententiam dicat. *Iul.*
19 Sententiam non valere, nisi feratur à judice stante, hinc colligunt, vid. *Rol. à Valle* 1. *cons* 41 *n* 14.
20 Ἐπὶ τῆς βασιλείου στοᾶς. *Scrimger.* In Basilica, *Iul. hic. n.* 297. in porticu regia, in foro. *Synesius in epist.* τὴν στοὰν τὴν βασίλειον τὸ πάλαι κριτήριον. In eadem porticu Agathias 3. scribit se à mane ad occasum libellis litigantium dedisse operam: quibus ostendit ex pedaneorum notariis se fuisse.
21 Pedanei, à mane usque ad vesperam sedent, hinc colligunt nocte judicari posse, de quo alias dixi ad *l. 2. §. 31. ff. de orig. jur.*
22 Apud diætetas. *Iul.*
23 Id est, apud abrogatos diætetas. *Iul. hic.*
24 Ἐφέσιμοι δίκαι, causæ in quibus appellatum est
25 In commune procerum. *Iul.* εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων.
26 Ἐν σχήματι παρασημειώσεως. *Scr.* more quidem παρασημειώσεως *Iul. n.* 299. παρασημείωσις complectitur, τὰ κυριώτερα τῶν λαλουμένων ὡς ἐν συνόψει καὶ δι' ὀλίγων. huic contraria σημείωσις quæ minuta complectitur judicii, ὑποσημείωσις vero subscriptio libellorum,
27 Κατὰ παρασημείωσιν.
28 *l. un. C. ne liceat in una & eadem causa.*
29 Maluerit. *Iul. num.* 299.
30 *l. 1. Cod. quor. appellat.*
31 Hoc est, Tertia provocatio illicita est, & contumaces condemnati appellare non possunt. *Iul.*
32 Τῶν κυρίων. de fatalibus diebus dixi alias.
33 Τὰς κυρίας. *Scrimg.* statutos legibus dies. *Iul. hic. n.* 300.
34 Σεπαρατίονος. *Scrimg.* ut ex hoc loco suspicio sit apud Græcos legendum, ῥεπαρατίονος, non σεπαρατίονος. Nam & reparatæ hic apud veterem interpretem & Julianum legitur *n.* 300.
35 *Nov.* 17. *c.* 3. Goth. De Jure Canonic. datur tantum viatica. *cap. cum ab omni. extr. de vit. & honestat. cleric. c. statutum §. insuper De rescript in* 6. Ans.
36 *Nov.* 8. *&* 17. *c.* 3.
37 Hos Julian. vocat exceptores eo sensu, Unusquisque judex habeat duos exceptores fideles & probatos, &c.
38 Τάξεων ἢ σχολῶν ἢ σκρινίων.
39 Id est, magistratibus.

γοῦν ἐπίστασθαι τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἑτέρωθεν ἐρανίζεσθαι τὴν τοῦ δικάζειν εὐσχημοσύνην· πῶς οὐ μέγιστον τοῦτ' ἐλάττωμα πολιτείας ἂν εἴη, τὸ μὴ τοῖς αὐτόθεν τὸ πρακτέον ἐπισταμένοις παραδοῦναι τὰς δίκας, ἀλλ' ἐᾶν αὐτοὺς ζητεῖν ἑτέρους παρ' ὧν ἔξεστι μανθάνειν ἅπερ αὐτοὺς ἐν τῷ κρίνειν φθέγγεσθαι δεῖ; ταῦτα ἡμᾶς εἰκότως εἰς τὸν παρόντα νόμον ἀνέστησε, τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων κηδομένους, καὶ βουλομένους αὐτοῖς καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς δίκαις εὔκολά τε εἶναι καὶ ῥᾴδια, καὶ χωρὶς ἁπάσης ἀναβολῆς διαλύεσθαι.

ΚΕΦ. α'.
Περὶ τῶν δικαστῶν παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπιλελεγμένων.

Τὸ μὲν οὖν πάλαι σχῆμα τῆς διατάξεως Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, ἥπερ ἑκάστῳ δικαστηρίῳ ῥητοὺς ἀφώρισε δικαστάς, παντελῶς ἀναιροῦμεν. ἐπιλέγεσθαι δὲ συνείδομεν δικαστὰς τοὺς τὴν πανταχόθεν ἐπὶ χρηστοῖς ἔχοντας μαρτυρίαν, οἵπερ κοινοὶ πάντων ἔσονται δικασταί, οἷα πανταχόθεν ἐπιλελεγμένοι. καὶ δὴ τοῦτο πέπρακται, καὶ ᾕρηνται παρ' ἡμῶν δικασταί, Ἀνατόλιός τε ὁ περίβλεπτος, ἤδη τὴν συνηγορεῖν πεῖραν πεπληρωμένος, καὶ ἐν τοῖς περιβλέπτοις τοῦ δημοσίου συνηγόροις ταχθείς· Φλαβιανός τε ὁ λαμπρότατος, ὃς συνήγορος τοῦ δημοσίου καθέστηκε νῦν· καὶ πρός γε Ἀλέξανδρος, καὶ Στέφανος, καὶ Μηνᾶς, οἱ λογιώτατοι συνήγοροί τε καὶ διαιτηταὶ τῆς σῆς ἀγορᾶς, Ἀλέξανδρός τε ἕτερος (καὶ διαιτητὴν δὲ εἶναι κἀκεῖνον τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐνδοξοτάτου μαγίστρου τῶν θείων ὀφφικίων μεμαθήκαμεν) καὶ δύο ἐφεξῆς ἄλλοι συνήγοροι τῆς σῆς ἀγορᾶς, Βίκτωρ, καὶ ὁ ἐκ Κυζίκου Θεόδωρος. ἐκ μὲν οὖν συνηγόρων οὗτοι δικασταὶ προκεκρίσθωσαν.

§. α'. Ἐπειδὴ δὲ προσῆκόν ἐστιν εἶναι καὶ μείζους δικαστάς, τοὺς μὲν ἀξιώμασι προέχοντας, καὶ πρός γε ἢ πείρᾳ πραγμάτων πολλῶν ἢ πολυχρονίῳ τελῶν μεγίστων ἀρχῶν, ἢ πλήθει τούτων ἐγγεγυμνασμένους, καὶ τῇ τε ἡμετέρᾳ προσκαρτεροῦντας εὐσεβείᾳ· διὰ τοῦτο συνείδομεν, ἐκ μὲν τῶν ἐνδοξοτάτων πατρικίων Πλάτωνα τὸν ἐνδοξότατον, μακρὸν ἐπὶ τῆς πολιαρχίας διανύσαντα χρόνον, καὶ δὶς ἐπὶ τῶν θρόνων ἐκείνων γενόμενον, Βίκτωρά τε τὸν ἐνδοξότατον, καὶ αὐτὸν ἐπί τε τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ἐπί τε τῆς σεμνῆς τῶν Ἀλεξανδρέων ἄρξαντα πόλεως, καὶ πρός γε τῆς πολιαρχίας ἡγησάμενον, καὶ οὐδὲ νόμων ἀνήκοον· καὶ Φωκᾶν τὸν ἐνδοξότατον ἐν τοῖς ἡμετέροις καταλέξαι δικασταῖς, ἄνδρα ὃν ὅ, τι σὺ ἐπίστασαι θρόνος ἐπαινουμένως αὐτοῦ προστάντα, καὶ πρός γε τὰ ἐκ νόμων εἰδότα· καὶ ἐπὶ τούτοις Μάρκελλον τὸν μεγαλοπρεπέστατον, ἀεὶ μὲν ἡμῖν παρόντα, καὶ περὶ τὴν τοῦ δικαίου θαυμαζόμενον τήρησιν, καὶ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἡμῖν προσιόντων διὰ τοῦτ' αἰτούμενον, παρέδρῳ τε χρώμενον ἐπαινουμένως διατιθέναι τὰ ἐκ τῶν νόμων δυναμένῳ. φαμὲν δὲ Ἀππίωνα τὸν περίβλεπτον, τῷ δημοσίῳ τε συνειπόντα, καὶ τἄλλα μαρτυρίας ἀγαθῆς παρά τε τῶν ἄλλων παρά τε ἡμῶν αὐτῶν ἠξιωμένον.

ΚΕΦ. β'.
Ὥστε τοῖς ἐξεῖναι μόνον δικασταῖς τοῖς κατὰ τοῦτον νόμον δοθείσης δίκας παραπέμπειν.

Τοὺς μὲν οὖν δικαστάς, μετὰ τοὺς ἡμετέρους ἄρχοντας, τούτους εἶναι βουλόμεθα· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τούτοις ἅπασι τὰς ὑποθέσεις κατὰ τὸ δοκοῦν ἡμῖν παραδώσομεν. Εἰ δέ τις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων παραπέμπειν βούλοιτο δίκας, τούτοις δὴ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὡρισμένοις παρ' ἡμῶν διαιτηταῖς ταύτας παραδώσει. καὶ ἑτέρῳ παντελῶς οὐδενί, πλὴν εἰ μὴ τοῖς παρέδροις τοῖς ἑαυτοῦ παραδοίη τὰς κατὰ μέρος ἐξετάσεις, αὐτὸς τὴν ὑπὲρ τοῦ παντὸς κρίσιν ἐξοίσων.

ΚΕΦ. γ'.
Περὶ τοῦ πότε οἱ δικασταὶ καθεδοῦνται.

Καθεδοῦνται δὲ οἱ διαιτηταὶ διηνεκῶς ἐπὶ τῆς βασιλείου στοᾶς, ἐν οἷς καὶ νῦν οἰκίσκοις δικάζουσιν, ὄρθριοί τε εὐθὺς καὶ εἰς δείλην ὀψίαν. καὶ ἀκροάσονται τῶν δικῶν οὐ μόνον τῶν μετὰ τὸν νόμον τοῦτον κινηθησομένων παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσαι παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐκινήθησαν σχῆμα, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς μετενεχθῆναι προσετάχθησαν.

ΚΕΦ. δ'.
Περὶ ἐφεσίμων.

Ἐκείνου φυλαττομένου ὡς εἴπερ ἐφέσιμοι παρὰ τῶν διαιτητῶν ἢ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀνδρῶν γίνονται δίκαι αὗται, εἰ μὲν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν παραπεμφθεῖεν, κατὰ τὸ ποσὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων ἐξετασθήσονται, ἢ ἑτέροις κατὰ τὸ ἔθος τῶν θείων consultationων παραπεμφθήσονται. εἰ μέντοι τινὲς τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων δίκας αὐτοῖς παραπέμψαιεν, ἐπ' αὐτοὺς τοὺς παραδόντας αὐτοῖς τὰς ἀκροάσεις ἡ ἔφεσις ἥξει· ἐξ ἐκείνων δὲ αὖθις, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τὰ τοιαῦτα κριθήσονται.

ΚΕΦ. ε'.
Περὶ δικαίου τῶν διαιτητῶν.

Ἀκροάσονται δὲ πάντες τὰς μὲν δίκης ἄχρι τριακοσίων οὔσης νομισμάτων, ἐν σχήματι παρασημειώσεως, οὕτω γὰρ θᾶττον αἱ δίκαι κριθήσονται, καὶ τῶν ἐπὶ ταῖς διαγνώσεσι κύκλων, καὶ τῆς τοῦ χρόνου τριβῆς τὸ δικαζόμενον ἅπαν ἀπαλλαγήσεται. πρόδηλον δὲ ὡς εἰ καὶ κατὰ παρασημείωσιν ἀκροάσονται τῶν δικῶν, ἀλλὰ δώσουσιν ὅρον ἐν γράμμασι τὴν αὐτῶν δηλοῦντα γνώμην, τῶν ἐπὶ τούτοις ἐφέσεων οὐδενὶ παντελῶς ἀνῃρημένων· πλὴν εἰ μὴ τριτάκις ἐκκαλέσασθαί τις βουληθείη, ἢ κατὰ προπέτειαν ἀπολειφθείη. τοῖς γὰρ τοιούτοις καὶ ὁ τῶν ἐφέσεων ἀνῄρηται λόγος.

ΚΕΦ. ϛ'.
Περὶ τῶν ἐφέσεων, ὥστε μὴ περαιτέρω δύο μηνῶν αὐτὰς ἔχειν προθεσμίαν.

Τὰς δὲ ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ἀπὸ τῶν διαιτητῶν ἐφέσεις εἰς τοὺς δικαστάς, οὐ περαιτέρω δύο μηνῶν ἔχειν προθεσμίαν ἐν τῷ δρόμῳ τῶν κυρίων βουλόμεθα. μεθ' οὓς ἀνάγκη τὰς κυρίας τοῦ ἑαυτῶν ἄρξασθαι δρόμου, τῆς καλουμένης παρὰ τῶν νόμων separationος χώραν ἐπὶ τούτων οὐδεμίαν ἐχούσης.

ΚΕΦ. ζ'.
Ὥστε τὸ τῶν σπορτούλων μέτρον τῷ Ἰουστινιανοῦ νόμῳ εἰσηγμένον φυλάττεσθαι.

Οὐδενὸς θαρροῦντος ἐκβαίνειν τὰ ἐπὶ τοῖς sportulοις ἢ ταῖς δικαστικαῖς δαπάναις παρ' ἡμῶν διατετυπωμένα· ἀλλὰ πάντων τοῖς αὐτοῖς ἐμμενόντων, καὶ εὐλαβουμένων τὴν ποινὴν ἣν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἡ θεία ἡμῶν διάταξις ὥρισεν.

§. β'. Τῶν τὰς δίκας παρασκευαζόντων, οὕτως ὄντων, ὅσον κατὰ τὸ τῆς στρατείας σχῆμα, ὡς μέχρι νῦν ὡρίσθησαν. ἑκάστου μέντοι δικαστοῦ δύο μὲν τοῖς ὑπογραφεῦσι χρωμένου, δύο δὲ τοῖς τὰς δίκας παρασκευάζουσί τε καὶ ἐπάγουσιν· οὐ δυναμένων τῶν αὐτῶν πολλοῖς ἢ δύο γοῦν ὅλως ὑπηρετεῖσθαι δικασταῖς. τούτους δὲ πάντως πιστούς τε καὶ δεδοκιμασμένους εἶναι. ὥστε μηδὲν παρ' αὐτῶν ἁμαρτάνεσθαι, μήτε προδίδοσθαι, μήτε κακουργεῖσθαι· ἀλλὰ κινδύνῳ τῶν τάξεων, ἢ σχολῶν, ἢ σκρινίων τῶν παρεχόντων αὐτοῖς τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἐπιλογήν τε ἅμα καὶ ὑπουργίαν εἶναι. καὶ κἂν εἴ τι παρ' αὐτῶν πταισθείη, πρὸς τοὺς ἀφορίσαντας αὐτοὺς φέρεσθαι τὸν ἐκεῖθεν κίνδυνον, οἵπερ πᾶσαν ζημίαν παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν γενομένην, τοῖς παρ' ἐκείνων βλαβεῖσι θεραπεύσαιεν. ἀνάγκην ἐχόντων καὶ τῶν προσφόρων ἀρχόντων, εἰ προσελευσθεῖεν, παρασκευάζειν πάντως τοὺς ἐκ τῶν οἰκείων τάξεων ἢ σχολῶν ἢ σκρινίων προβαλλομένους, τοὺς ὑπουργοῦντας τὴν ἐντεῦθεν τῷ βλαβέντι θεραπεύειν ζημίαν. Εἰ δὲ ὁ δικαστὴς αἴσθηταί τι πονήρευμα παρά τινος τῶν ὑπουργούντων γινόμενον, ἀπελάσει μὲν τῆς ἀκροάσεως τῆς αὐτοῦ τοὺς οὐ μετὰ χρηστῆς δόξης πράγμασι χρωμένους· ἑτέρους δὲ ἐγκαταστήσει, γνώμῃ καὶ προβολῇ τῶν οἷς τοῦτο, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, κεκινδύνευται.

ΚΕΦ. η'.

ΚΕΦ. η'.

Ὥστε εἰ παύσειε δικαστὴς ἕτερον αὐτὸν διαδέξασθαι.

Εἰ δέ τις ἢ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων ἢ τῶν ἐλλογιμωτάτων ἡμῶν δικαστῶν παύσοιτο τοῦ δικάζειν καθ' οἱανοῦν αἰτίαν, οὐκ ἄλλως ἕτερος αὐτοῦ διαδέξεται τὴν ἀκρόασιν, πλὴν εἰ μὴ τοῦτο ἡμεῖς ἐγκρίνοιμεν, ἕτερον παραδιδόντες τὴν ἀντ' αὐτοῦ τῶν δικῶν ἐξέτασιν.

ΚΕΦ. θ'.

Ὥστε τοὺς διαιτητὰς ἐν τῇ δίκης προκατάρξει δύο μὲν, ἀνὰ δύο δὲ ἐν τῷ πέρατι χρυσοῦς λαμβάνειν.

Ὅπως δ' ἂν μὴ ὁ περὶ ταῦτα πόνος ἄμισθος τοῖς ἡμετέροις γένηται διαιτηταῖς, θεσπίζομεν αὐτοὺς ἐν ἑκάστῃ παρ' αὐτοῖς λεγομένῃ δίκῃ, κἂν εἰ θεόθεν παραπεμφθείη, ἀνὰ δύο μὲν χρυσοῦς παρ' ἑκατέρου μέρους ἐν τῇ προκατάρξει λαμβάνειν, ἀνὰ δύο δὲ ἐν τῷ πέρατι τῆς ὑποθέσεως, καὶ περαιτέρω τούτων μηδὲν, (τοῦτο ὥσπερ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν διωρίσαντο) ἀλλὰ τούτοις ἀρκεῖσθαι καὶ μόνοις· δηλαδὴ τῶν προνομιῶν τῶν ἐπ' ἐλαττώσει τῶν δαπανημάτων πᾶσιν ὑπαρχόντων, ἅπασιν ἀκεραίων κατὰ τὴν ἑαυτῶν τάξιν φυλαττομένων. Ταῦτα δὲ φαμὲν ἐπὶ τῶν δικῶν τῶν ὑπερβαινουσῶν ποσότητα χρυσῶν ἑκατόν. εἰ γὰρ μέχρι τούτου τὸ μέτρον εἴη τῶν δικῶν, οὐδὲν αὐτοὺς δικαστικῶν ἕνεκεν ἀπαιτεῖσθαι βουλόμεθα. ἐκ γὰρ οὕτως ἐλαχίστης ποσότητος ὁ τὴν οἱανοῦν ἐξαίρεσιν ποιούμενος, μεγίστῳ μέρει τῆς δίκης τὸν οὕτω πεπονημένον ἐλαττοῖ. καὶ οὐ μέχρι τούτων ἱστάμεθα μόνων, ἀλλὰ καὶ οἴκοθεν αὐτοῖς φιλοτιμούμεθα. βουλόμεθα γὰρ ἕκαστον τῶν τοιούτων διαιτητῶν ἔτους ἑκάστου παρὰ τῆς τραπέζης τῆς σῆς ὑπεροχῆς κομίζεσθαι duas libras auri, καὶ ταύταις ἀρκεῖσθαι καὶ μόναις. ἀδωροτάτους τε εἶναι, καὶ χρυσίου παντὸς ὑπερφρονεῖν. διὰ τοῦτο γὰρ εἱλόμεθα τὸ δημόσιον ἐλαττῶσαι, ἵνα καὶ αὐτῶν ἕκαστος ἀρκούμενος τῇ τε παρ' ἡμῶν δόσει, τοῖς τε ἀνὰ τέσσαρσι χρυσοῖς, καθαρὰς τῷ θεῷ τε καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ φυλάξῃ τὰς χεῖρας· ἐνθυμούμενος οἷα περὶ τούτων τοῖς ἔμπροσθεν νομοθέταις εἴρηται.

ΚΕΦ. ι'.

Ὥστε τὸν δικαστὴν τῶν δαπανημάτων κατεξετάζειν λόγον.

Τὸ δὲ χρῆναι καὶ τὸν τῶν δαπανημάτων λόγον τοὺς δικαστὰς πάντως κατεξετάζειν (ἐπειδὴ τοῦτο καλῶς καὶ ἡ Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐπέταξε ψῆφος, ἡμεῖς τε οὐκ ἀπηξιώσαμεν μέρος καὶ αὐτὸ τῆς ἡμετέρας ποιῆσαι διατυπώσεως) μενέτω καὶ νῦν ἐπὶ ταὐτοῦ σχήματος φυλαττόμενον. ἐκείνου μόνου προστιθεμένου, τοῦ, εἰ τὸν ὅρκον ἐπαγάγοι περὶ τῶν δαπανημάτων ὁ δικαστὴς τῷ νενικηκότι, δηλαδὴ μετὰ τῆς φαινομένης αὐτῷ ὀρθῶς ἔχειν ποσότητος, (ἣν δὴ ταξατίωνα καλοῦσιν οἱ νόμοι) εἶτα ἐκεῖνος ἐπομόσοιτο μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸν δικαστὴν εἰς ἐλάττονα τῶν ὀμωμοσμένων καταδικάζειν, μηδὲ φαίνεσθαι φιλανθρωπότερον τοῦ νόμου τοῦ ταῦτα διατάττοντος. εἰ μέντοι συνείδοι μὴ δεῖν μηδέτερον τῶν μερῶν τῷ τῶν δαπανημάτων ὑποθεῖναι λόγῳ, διὰ τὸ τῆς ὑποθέσεως ἴσως ποικίλον, αὐτὸ τοῦτο διορίζεσθαι ψήφῳ. πάντων τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ ταῖς ἐφέσεσι, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, καὶ τῶν ἐπὶ ταῖς παραιτήσεσι, καὶ τῶν περὶ τοῦ μὴ προχείρως καὶ σὺν ἀνάγκῃ γίνεσθαι τὰς προκατάρξεις, ἀλλ' ἔχειν τὴν τῶν εἴκοσιν ἡμερῶν προθεσμίαν, καὶ εἴ τι ἄλλο δικαστικὸν ὡρίσαμεν, πάντων ἐπὶ τῆς οἰκείας μενόντων ἰσχύος.

ΚΕΦ. ια'.

Ὥστε τοὺς δικαστὰς αἱρετοὺς διὰ κομπρομισσίου, οὐδὲ μεθ' ὅρκου ἐπιλογεῖσθαι.

Ἐπειδὴ δὲ πολλαί τινες ἡμῖν γίνονται προσελεύσεις, αἱρουμένων τινῶν δικαστὰς παντοίως ἀνεπιστήμονας καὶ νόμων καὶ πείρας, καὶ ὑπὸ προθυμίας ὀμνύουσιν ἐμμένειν τοῖς δικασταῖς, οἷς οὐκ ἄν τις οὐδ' ὁπωσοῦν πιστεύσειεν, εἶτα ἀναπείθουσιν ἴσως καὶ τοὺς δικαστὰς τὸν τοιοῦτον δῆθεν αὐτοῖς ὅρκον παρέχειν, ἄνδρας οὐδὲ ὅ, τι ποτέ ἐστι τὸ δίκαιον, οὐδὲ τὴν αὐτοῦ παρατήρησιν ἐπισταμένους· καὶ εἰκότως βλαβέντες αἰτοῦσιν ἐξετασθῆναι τὴν ὑπόθεσιν, ἐπιλαθόμενοι τῶν ὅρκων ὧν ὤμοσαν· τὸ πρᾶγμα ἡμῖν ἐπιστροφῆς ἄξιον ἐνομίσθη. §. α'. Καὶ ἐπειδήπερ ἔγνωμεν ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων πείρας, σφαλερὸν εἶναι τὸ τοιοῦτο, θεσπίζομεν, τοῦ λοιποῦ μηδένα γίνεσθαι παντελῶς δικαστὴν αἱρετὸν, καὶ μετὰ τῆς ἐξ ὅρκων ἀσφαλείας δικάζεσθαι· ἵνα μὴ ἐντεῦθεν εἰς ἐπιορκίαν ἀκούσιον ἐμπίπτωσιν ἄνθρωποι, διὰ τὴν τῶν δικαστῶν ἀμαθίαν ἐπιορκεῖν ἀναγκαζόμενοι· ἀλλὰ πάντως οἱ τὸν δικαστὴν ἢ τοὺς δικαστὰς αἱρούμενοι, μετὰ ποινῆς αὐτοὺς ἐπιλεγέσθωσαν, ὁπόσης ἂν τὰ μέρη πρὸς ἄλληλα συμβαίεν· καὶ ἀνάγκην ἐχέτωσαν ἢ ἐμμένειν τῇ κρίσει, ἢ εἴπερ ταύτην ἀναψηλαφῆσαι βουληθεῖεν πρότερον δοῦναι τὸ πρόστιμον, οὕτω τε ἄδειαν ἔχειν ἀναχωρεῖν τῶν κεκριμένων, καὶ ἐφ' ἕτερον χωρεῖν δικαστὴν τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων, εἰ γε προσελευσθείη, ἐκβιβαζόντων τὰ πρόστιμα, καὶ τοῖς ταῦτα προσαχθεῖσι λαβεῖν ἀποκατάστασιν παρασκευαζόντων. εἰδότων τῶν τοὺς δικαστὰς αἱρουμένων, ὡς εἰ μὴ τοῦτο πράξαιεν, μηδὲ ἐπερωτήσουσι ποινὴν, ἀλλ' οἰηθῶσιν ἀρκεῖν αὐτοῖς τὴν ἐκ τῶν ὅρκων ἀσφάλειαν, εἶτα οἱ δικασταὶ οἱ οὕτως αἱρεθέντες βλάψουσιν αὐτοὺς· εἰ μὲν ἐξεπίτηδες, τῷ δεσπότῃ θεῷ τὴν ποινὴν τῆς ἐπιορκίας ὑφέξουσιν· εἰ δὲ ἐξ ἀμαθίας τοῦτο ὑποσταῖεν, οὐδὲν παρὰ τοὺς ὅρκους αὐτοῖς ἔσται πλέον. οὔτε γὰρ ἐπιορκίαν παρά τινος γίνεσθαι βουλόμεθα, οὔτε αὖθις τοὺς δικαζομένους ζημίαν ὑφίστασθαι μεγάλην, διὰ τὴν τῶν δικαστῶν ἀμαθίαν παρὰ τὴν τῶν ὅρκων εὐλάβειαν, συγχωροῦμεν. πάντων τῶν ἔμπροσθεν νενομοθετημένων, εἴτε ἐκ τῆς ἀρχαίας νομοθεσίας, εἴτε καὶ παρ' ἡμῶν, περὶ τῶν commissariων δικαστῶν, ἢ ἐπὶ τοῖς αἱρετοῖς (χωρὶς μέντοι τῆς παρὰ τῶν ὅρκων ἀνάγκης) μενόντων ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰσχύος, καὶ οὐδὲν ἐκ τοῦδε ἡμῶν τοὺς νόμους καινιζομένων.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ ἐκκλήτων, καὶ ἵνα μή τινι ταύτας ἐξῇ διωθεῖσθαι.

Τοὺς μέν τοιγε ἡμετέρους ἄρχοντας πᾶσι τρόποις δέχεσθαι τὰς ἐκκλήτους θεσπίζομεν, καὶ μηδενὶ παρρησίαν εἶναι παντελῶς τοῦτο διωθεῖσθαι, πλὴν μόνου τοῦ θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς· ᾧ τινι τοῦτο ἄνωθεν ἡ βασιλεία πεφιλοτίμηται, τὴν τῆς ἀναψηλαφήσεως ἀντεισάγουσα βοήθειαν.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ ποικίλων συγγραμμάτων τῶν εἰς τοὺς δικαστὰς ἐκτεινομένων.

Πᾶς δὲ δικαστὴς, εἴτε ἀρχὴν ἔχων, εἴτε ἄλλως δικάζων, τηρείτω τοὺς νόμους, καὶ κατὰ τούτους φερέτω τὰς ψήφους· καὶ κἂν εἰ συμβαίη κέλευσιν ἡμετέραν ἐν μέσῳ, κἂν εἰ θεῖον τύπον, κἂν εἰ πραγματικὸς εἴη φοιτήσας, λέγων τοιῶσδε χρῆναι τὴν δίκην τεμεῖν· ἀκολουθείτω τῷ νόμῳ. ἡμεῖς γὰρ ἐκεῖνο βουλόμεθα κρατεῖν ὅπερ οἱ ἡμέτεροι βούλονται νόμοι· εἰ γὰρ ἔκκλητος ἡ δίκη γένηται, ὁ μὲν δικαστὴς δεχέσθω πάντως τὴν ἐπιδιδομένην ἔφεσιν, οὐδ' ὁπωσοῦν παντελῶς προφασιζόμενος ἐφ' ὧν ὅλως ἔξεστιν ἐγκαλεῖσθαι· ἡ δὲ ἐκ τῶν ἐκκλήτων βοήθεια πᾶσι προκείσθω, δι' ἧς ἔξεστι τῷ βλαβέντι καὶ μέμψασθαι, καὶ τυχεῖν ἐπανορθώσεως ἢ παρὰ τῶν ἐφετῶν, ἢ παρ' ἡμῶν αὐτῶν, εἴπερ εἰς ἡμᾶς ἡ ψῆφος ἐνεχθείη.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ μηνύσεων.

Εἰ δέ τι κρίνοντες οἱ δικασταὶ, νομίσαιεν ἀμφισβητήσιμον εἶναι, δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν τὰ περὶ τούτου μηνύειν εἰς ἡμᾶς, καὶ πυνθάνεσθαί τε ἡμῶν καὶ μανθάνειν τὰ δέοντα· καὶ οὕτω τὸ πρακτέον ὑφηγεῖσθαι, καὶ ποιεῖν δικαίας τε ἅμα καὶ εὐλόγους τὰς κρίσεις.

CAP. VIII [1].

Ut in locum remoti judicis alius à principe subrogetur.

Si quis autem aut gloriosissimorum, aut eloquentissimorum judicum removeatur judicare pro qualibet causa vel necessitate: non aliter alter in ejus succedat auditorium, nisi hoc nos [2] decernentes, alii tradiderimus pro eo causarum examinationem.

CAP. IX.

Ut [3] duos in exordio & duos in fine litis aureos accipiant pedanei judices.

Ne autem circa hæc labor sine mercede nostris fiat pedaneis, sancimus eos in unaquaque dicta apud eos causa, vel si divinitus fuerit deputata, duos [4] quidem aureos ab utraque parte in contestatione litis accipere, & duos in fine negotii, & ultra hoc nihil, (quod etiam prædecessores nostri definierunt) sed his contentos esse solis: privilegiis [5] quippe quæ in diminutione sumptuum quibusdam concessa sunt, omnibus integris secundum suum ordinem conservandis. Hoc autem dicimus in litibus transcendentibus quantitatem aureorum centum. Si enim usque ad hoc mensura fuerit litium: nihil eos audientiæ [6] causa volumus exigi, qui enim ita parvæ quantitatis exactionem facit, pro maxima parte victoria sic pauperem fraudat. Et neque in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsi largimur. Volumus enim unumquemque istiusmodi pedaneorum, annis singulis à mensa tuæ celsitudinis percipere duas [7] libras auri, & his esse contentum solis, & neque redimi: & aurum omnino despicere. Propterea enim eligimus fiscum [8] munere, quatenus horum unusquisque contentus nostra largitate & quaternis aureis, puras Deo & nobis & legi custodiat manus, cogitans quæ à prioribus legislatoribus de his definita sunt.

CAP. X.

Ut judex rationem expensarum examinet [9].

Oportet [10] autem expensarum rationem judices omnino examinare [11]. (Et quia hoc bene Zenonis piæ memoriæ decrevit sententia & auctoritas: & nos non dedignati sumus partem etiam hoc nostrarum facere dispositionum.) Maneat ergo etiam nunc in eodem schemate custoditum: illo solo adjecto, si jusjurandum intulerit de expensis judex victori, scilicet cum quantitate quæ visa erit ei recte se habere: (quam taxationem vocant leges) deinde ille juraverit: non habere licentiam judicem minus quam juratum est, condemnare, neque videri clementiorem [12] lege quæ hæc disponit. si tamen perspexerit neutrum sumptuum subdere rationi: & propter negotii forte varietatem, hoc ipsum decernat sua sententia [13]. Omnibus aliis super appellationibus [14], sicut prædiximus, & excusationibus, & ut non prompte, & cum necessitate fiant litis contestationes, sed habeant viginti dierum inducias [15], & quidquid aliud judiciale decrevimus: in propria virtute manentibus.

CAP. XI.

Ut arbitri per compromissum non per sacramentum assumantur.

Quia [16] vero multæ quædam nobis fiunt interpellationes, eligentibus quibusdam judices penitus ignorantes [17] leges, & experimentum, & prone jurant judicibus se contentos, quibus nequaquam quispiam quodlibet credat: deinde suadent forsan etiam judicibus quasi sibi præbere jusjurandum juris, neque quid sit justum, neque ejus observationes scientibus: & merito læsi ipsi rursus volunt examinari negotium, obliti jurisjurandi quod juraverunt: causa nobis subversione digna visa est. §. 1. Et quia cognovimus ex rerum experimento incautum hoc esse, sancimus de cætero nullum [18] fieri omnino judicem [19] arbitralem, & cum jurisjurandi cautione judicare: ne ex hoc in perjurium invitum incidant homines propter judicum ignorantiam pejerare compulsi: sed omnino qui judicem aut judices eligunt, cum pœna [20] eligant eos, quatenus partes ad invicem coëant, & necessitatem habeant aut contentæ esse judicio, aut si retractare voluerit alter, det multam, & sic licentiam habeat discedere reus ab iis quæ judicata sunt, & ad aliud venire auditorium: nostris judicibus si aditi fuerint, exigentibus multam: & iis qui eam jussi sunt accipere, restitui præparantibus [21]. Scientibus iis qui judices eligunt, quia si hoc non egerint, neque stipulati fuerint pœnam, sed existimaverint [22] sufficere sibi ex jurejurando cautionem: deinde judices sic electi noceant eis, si quidem ex studio [23], à domino Deo [24] pœnas perjurii sustinebunt: si autem ex ignorantia hoc passi fuerint, nihil præter jusjurandum erit eis amplius: quia neque perjurium volumus ab aliquo inferri, neque rursus litigantes sustinere damnum magnum propter judicantium ignorantiam citra jurisjurandi reverentiam permittimus. Omnibus autem sancitis sive ex antiqua legislatione, sive à nobis de compromissariis judicibus, aut arbitriis, extra tamen necessitatem jurisjurandi, in propria virtute manentibus, & nequaquam ex hac nostra lege novandis.

CAP. XII.

De [25] appellationibus, & ne cui eas non recipere liceat.

Nostros tamen judices omnibus modis suscipere appellationes sancimus, & nulli licentiam esse penitus hoc repellere præter solam tuam eminentiam: cui hoc ab initio largitur imperium, retractationis [26] introducens auxilium.

CAP. XIII.

De diversis rescriptis [27] ad judices directis.

Omnis autem judex sive cingulum habens, sive aliter judicans [28] custodiat leges, & secundum eas proferat sententias: & vel si contingat jussionem nostram in [29] medium, vel si sacram formam, vel si pragmaticam procedere [sanctionem] dicentem aliter agi, sequatur legem. nos enim volumus obtinere quod nostræ volunt leges. Si enim sub appellatione lis fiat, judex quidem suscipiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet appellare: auxilium vero circa appellationes omnibus adjacet: per quod licet læso & queri, & mereri correctionem aut ab iis qui de appellatione judicant: aut à nobis ipsis, si ad nos sententia referatur.

CAP. XIV.

De relationibus [30].

Si quid autem audientes judices putaverint esse dubium: damus [31] eis licentiam de his nuntiare nobis, & consulere nos, ut discant quæ necessaria sunt, & ita quod agendum est explicent, & faciant justa simul & rationabilia judicia.

EPILO-

1 *Jul. num.* 302.
2 Princeps judices pedaneos urbanos eligit.
3 De salariis judicum. *Julian. n.* 303. Goth. Dignus est operarius sua mercede. 1. *Timoth. cap.* 5. 1. *Corinth. cap.* 9. *cap. charitatem.* 12. *quæst.* 2. Aucto labore muneris augetur stipendium. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 514. & *cas.* 223. Felin. *ad cap. cum olim. n.* 1. *extr. de re judic.* Ans.
4 Pedaneis dantur δικαστικὰ sive sportulæ: magistratibus non dantur, quia ampla salaria habent. Pedaneis permodica, duarum scil. librarum auri, neque in omnibus causis, sed in iis tantum quæ excedunt summam 100. solidorum J. *eod. ver. hoc autem.*
5 Privilegia sumptuum judiciariorum nonnullis data sunt.
6 Δικαστικῶν ἕνεκεν. Judicum δικαστικὰ, quatuor aurei. Majora sunt apud Gallos: apud quos δικαστικὰ, *Espices*, de quibus vid. Paponem 18. *Arrest.* 3. *c. des espices.* Lucius δικαστικὰ etiam appellat aurum sportularium & Tragemata 5. *Plac.* 5. *de Tragematis n.* 2. Verisimile est enim Gallos (judiciis tum minus corruptis) judicibus dedisse aromatarias quasdam species: ac procedente tunc demum tempore mutatum id genus sportularum in pecuniam numeratam. Qua de re merito conquerebatur Michaël Hospitalius Francicus Cancellarius in oratione Rothomagi habita 1563. *tom.* 2. *ordin.* 1. *fol.* 836.
7 Id est, 144. aureos.
8 Fisci causa sub bono principe pessima.
9 Et rationem expensarum habeat in definitiva sententia. *Jul. n.* 304.
10 Hinc sumpta est authentica, *Post jusjurandum. Cod. de judiciis.*
11 Expensæ à judicibus pedaneis taxabuntur: aut ex officio, vel delato parti jurejurando: interdum fiebat condemnatio exceptis expensis. vid. *Jul. bis n.* 304. *sans despens.*
12 Symmachus *epist.* Corruptæ esse videntur sententiæ, si sint legibus mitiores. adde *l.* 12. §. 1. *ff. qui & à quibus manumiss.* adde *l.* 11. *ff. de pœn.*
13 Arbitrio. *Jul. n.* 304. ψήφῳ.
14 Vel recusationibus, *Jul. n.* 305.
15 Jure Canonico arbitrarium est *cap. dilectus. extr. de procurat. cap. quoniam frequenter.* §. *si vero extr. ut lit. non contestat. cap. cum sit. extr. de Appellat.* Ans.
16 Hinc sumpta est authentica, *Decernit C. de jurejurando propter calumn.*
17 Ἀνεπιστήμονας καὶ νόμων καὶ πείρας. *Scrim.* Pedaneos peritos esse oportet νόμων καὶ πείρας. Merito laudatur Alexander Severus, quod cum de jure aut de negotiis tractaret, solos doctos & disertos adhiberet: si de re militari, militum veteres, & senes, & benemeritos, & locorum peritos ac bellorum & castrorum, & omnes literatos, & maxime eos, qui historiam norunt. *Lampr. in Severo.* Idem etiam sæpe dicebat eos esse promovendos, qui per se rempublicam gubernarent, non per assessores, *ibid.*
18 Et ita abrogatur *lex* 4. *C. de arbitr.* -nt nemo judex cum jurejurando à litigatore possit accipi.
19 Δικαστὴν αἱρετὸν, *Scrimg.* judicem. *Jul. n.* 306.
20 Arbitri cum pœna eligi possunt, olim non poterant, & ita abrogatur lex 27. *in fin. ff. de arbitris.*
21 Id est, nubentibus ordinantibus.
22 Olim sufficiebat jurasse, *l.* 4. §. 1. *C. de receptis.*
23 Dolo malo.
24 Perjurii vindex Deus, *l.* 2. *C. de reb. cred.*
25 De provocationibus & retractationibus, *Jul. n.* 307.
26 Ἀναψηλαφήσεως. *Scrimg.* retractatio, *l. ult. in fin. C. de fide instrum. l. ult. C. de temp. appell.* Retractatio, id est, supplicatio, *l.* 1. *C. de sent. præf. præt.*
27 Et de provocationibus. *Iul. n.* 308.
28 *Instit. de off. jud. Novell.* 24. *c.* 2.
29 Vid. *Novell.* 113.
30 *Iul. n.* 309.
31 Abrogatur. J. *Novell.* 125.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & propter noſtrorum ſubjectorum utilitatem geſta ſunt, hic & in imperiali proponat baſilica, & in aliis partibus noſtræ regiæ civitatis, ut univerſis hæc fiant manifeſta, & diſcant quia per omnia nobis cura eſt eorum utilitatis pariter & æqualitatis. Dat. Arione [1] V. C. Conſule.

1 Apione, id eſt, anno 539.

Tit. XII.

UT CLERICI [2] APUD PROPRIOS EPISCOPOS PRIMUM CONVENIANTUR, ET POST HOC APUD CIVILES JUDICES.

Novella Constit. LXXXIII.

Idem Auguſtus Joanni glorioſiſſimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum conſuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLurimas ſacras ſcribentes leges & de Deo amabilibus epiſcopis, & reliquo omni ſacerdotio necnon de reverendiſſimis monachis, & nuper hoc agentes in quibus volumus reverendiſſimos monachos, apud ſolos [3] civitatis epiſcopos, ſub quibus ſunt monaſteria, conventiones ſuſcipere: petiti ſumus à Menna Deo amabili archiepiſcopo hujus feliciſſimæ civitatis, & univerſali patriarcha, reverendiſſimis clericis hoc dare privilegium [4], ut ſi quis habet adverſus eos quamlibet pecuniariam cauſam, prius ad Deo amabilem archiepiſcopum pergat ſub quo conſtitutus eſt, & interpellet eum, & [5] ex [6] non ſcripto judicium mereatur. &, ſi hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria civilia, neque à ſacro [7] eum vocare faciat miniſterio, ſed ex non [8] ſcripto examinetur negotium ſine damnis, & accipiat formam forſan etiam ſcriptam, ſi hoc quoque partes voluerint & popoſcerint, & liberentur alterutro [9] certamine. §. 1. Si vero aut propter cauſæ naturam, aut propter quandam forte difficultatem non fuerit poſſibile Deo amabili epiſcopo decidere [10] negotium, tunc licentiam eſſe & ad civiles judices pergere, & privilegiis omnibus cuſtoditis, quæ reverendiſſimis clericis ſacræ præſtant conſtitutiones, & litigare & examinationem fieri, & terminum imponi liti, & ita liberam fieri cauſam clariſſimis judicibus ſecundum noſtras conſtitutiones vel leges ſtudentibus cum magnanimitate & velociter lites decidere, ut non propter hujuſmodi cauſas ſacris amoveantur obſequiis, & cum oporteat Deum placari & decentia ſacerdotibus agi, auditoriis detineantur & illis turbis, atque inhærente tumultu litigantium animabus. §. 2. Si tamen de criminibus conveniantur, ſi quidem civilibus, hic quidem competentes judices [11], in provinciis autem earum præſides ſive judices, non tranſcendente lite menſium duorum ſpatium ex quo litis conteſtatio fit, quatenus brevis imponatur cauſæ terminus. Illud palam eſt, ſi reum eſſe putaverit eum, qui convenitur, provinciæ præſes, & pœna judicaverit dignum: prius hunc ſpoliari à Deo amabili epiſcopo ſacerdotali dignitate, & ita ſub legum fieri manu.

2 Vid. *Jul. conſtant.* 77. de clericis litigatoribus. *Ind. Reg.* Hujus Novellæ Latinam interpretationem integriorem vide apud Ægyleum *hic.*

3 Non ut olim apud provinciarum præſides, *l.* 33. *C. de epiſc.*

4 Hinc ſumpta eſt authentica *Clericus. C. de epiſc.*

5 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Niſi breves*, *C. de ſent. ex peric.*

6 Καὶ ἐγγράφου κρίσεως. *Scrimger.* & male, quod ex ſequentibus partim, partim ex Juliano poteſt colligi. Ubi autem epiſcopus (inquit) cauſam dirimere vult ſine ſcriptura omnia producantur, & definitiva ſententia ſine ſcriptis ab eo producatur, niſi partes aliud voluerint.

7 Epiſcopi à ſacro miniſterio non ſunt abducendi.

8 *Nov.* 18. *c.* 2.

9 Id eſt, exceptionibus & dilationibus nimiis. *Nov.* 17. *c.* 3.

10 *Nov.* 123. *c.* 21.

11 Hodie epiſcopi: *Friderici Auth. Statuimus l.* 33. *C. de epiſc.*

12 Delictum aliud eccleſiaſticum, aliud ſeculare.

13 Delicta eccleſiaſtica puniuntur ſacris canonibus. vid. *Nov.* 23.

14 Leges civiles non dedignantur ſequi ſacros canones, *l.* 45. *C. de epiſc. Nov.* 5. Princeps recte ſubſequitur decreta Pontificum, vide *quoram bullam Nicetæ Imperatorem.*

15 De judiciis. *Jul. conſt.* 37. *in fin.*

16 Id eſt, anno 539.

Ἐπίλογος.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρ ἡμῶν κ) ἀφ' ἡμῶν ἡμέτερον ὑπηκόων ὠφέλειαν πισπασθήτω, ταῦτα ἐπὶ τὸ βασιλεῖον προθήσει ταῖς, ἐπὶ τῆς ἄλλων μερῶν τῆς μεγάλης ταύτης ἡμῶν πόλεως· ὥστε ἅπασι ταῦτα γνώσθαι φανερὰ, κ) μαθεῖν ὅτι ἀφ' ἡμῶν μάλ' τὰ αὐτῶν ἀσφάλειάς τε κ) ἀπταισμοσύνης.

Τιτλος ιβ'.

Περὶ τῶν κληρικῶν τοῖς ἐπισκόποις ἀποκρίνεσθαι.

Διαταξις πγ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιφεκτείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ἀπὸ τῶν αὐτῶν ὑποδιαδοχῆς, κ) πατρικίῳ.

Προοιμιον.

Πολλὰς ἱερὰς γεγραφότες νόμους περὶ τε τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τῆς ἐφ' ἡμῖν ἱερατείας ἀπάσης, κ) μάλ' κ) περὶ τῶν ὁσιωτάτων μοναχῶν, κ) ἐναγχος τοῦτο πεπράχότες, ἐν οἷς ἠξιώθημεν τοὺς ὁσιωτάτους μοναχοὺς παρὰ μόνοις τοῖς τῶν πόλεων ἐπισκόποις, ὑφ' ὧς ἐσὶ τὰ μοναστήρια, τὰς συναγωγὰς ποιεῖσθαι· ἠτήθημεν ὑπὸ Μίννα τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς δεδαίμονος τούτης πόλεως, κ) οἰκουμενικῶ πατριάρχου, κ) τοὺς ὁσιωτάτους κληρικοὺς ταύτην δίκην τὴν προνομίαν, ὥστε εἴ τις ἔχοι τινὰ πρὸς αὐτοὺς χρηματικὴν δίκην, πρότερον παρὰ τὸν θεοφιλέστατον ἐπισκοπον ἰέναι τὸν ὑφ' ὃν τελεῖ, κ) ἐντυγχάνειν αὐτῷ, κ) ἐλέγχου κέρδους ἀπολαύειν. κ), ἐπὰν τῶν γένοιτο, μήτε σχολεῖν αὐτῷ, μήτε ἕλκειν εἰς δικαστήρια πολιτικὰ μηδὲ τὰ ἱερῶς αὐτὸν ἀπαιτοῦντα λειτουργίας· ἀλλ' ἀγεάφως κατεξετάζεσθαι τὴν ὑπόθεσιν ζημίας χωρὶς· κ) λαμβάνειν τύπον ἴσως κ) ἔγγραφον, εἰ τῶν τὰ μέρη βουληθείη τὰ κρινόμενα· κ) ἀπηλλάχθαι τῶν ἀλλήλους ἐλάσσονος. §. α'. Εἰ δέ τι ἀφ' τῶν ἀφ' ἡμῶν φύσιν, ἢ ἀφ' τινος ἴσως δυσκολίαν, ἃ γνώριμα δυνατὸν τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τιμεῖν τὴν ὑπόθεσιν, τότε ἄδειαν εἶναι κ) παρὰ τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας ἰέναι, κ) τὰ προνόμια ἅπαντων φυλάτεσθαι, ὅσοσπερ τοῖς δικαιοτάτοις κληρικοῖς αἱ ἡμέτεραι ἀφ' ἡμῶν διδόασι, κ) ἀγωνίζεσθαι, κ) πέρας ἐπιτίθεσθαι τῇ δίκῃ. κ) ὅπως ἐλεύθερον γίνεσθαι τὸν ἀφ' ἡμῶν τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων κ) τὰς ἡμετέρας νόμους ἀσυδότως σὺν πάσῃ σεμνοπρεπείᾳ κ) πάσῃ τὰς δίκας τιμεῖν· ὥστε μὴ ἀφ' τοιούτοις αἰτίας τῶν ἱερῶν αὐτὸς ἀπαγορεύεσθαι προέχειν· κ) δεῖν τὸν θεὸν ἱκετεύειν, κ) τὰ ἱερεῖα πρέπον τῷ θεῷ ἐπιτελεῖν, δικαστηρίων ἀνίσχασθαι κ) τῶν οἰκείων θορύβων, κ) τῶν ἐγκλημάτων τῶν περὶ τὰς τῶν δικαζόντων ψυχάς. §. β'. Εἰ μήτοι περὶ ἐγκλημάτων ἐνάγοιτο, εἰ μὲ πολίτικον, συνεῖδεν μὲ οἱ θεοσεβεῖς ἄρχοντες· ἐπὶ τῶν ἐπαρχῶν, οἱ τότων ἡγούμενοι ἕως δικαστὴ, μὴ ὑπερβαίνοντος τὸ δίκης μέλλον δύο θεσπεσίους, ἀφ' ἧς θεσπίσαρξις γένῃ), ὥστε σύντομον ἐπιτίθεσθαι τῷ πράγματι πέρας. οἰκεῖον δέλειν ὄντα, ὡς εἶχε τὰ δίκαιον εἶναι τὸ ἐναγόμενον νομίσαι ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος, κ) ποιητὴς ἄξιον κελεύειν, ὥσπερ γνώμενος τὸν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τὴν ἱερατικὴν ἀξίας, ὕστε τε κατὰ τοὺς τῶν νόμων γένεσθαι χάρας.

Κεφ. α'.

Εἰ μήτοι ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἁμάρτημα, δέσμιον σωφρονισμοῦ κ) ἐπιτιμίων ἐκκλησιαστικῶν, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῶν κελεύειν, μηδὲν ἐπιχωνεύοντων τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν. δεῖ γὰρ βουλομένους τοιούτους ὑπεθέσεις ὅλως μὲ γινώσκεσθαι τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσι, δεῖν τὰ τοιαῦτα κ) ἐκκλησιαστικῶ ἐξετάζεσθαι, κ) ἐπικαρπᾶσθαι ψυχὰς τῶν ἁμαρτόντων ἀφ' τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων· κ) τὰς ἱερὰς κ) θείας κρίσεις, οἷς κ) οἱ ἡμέτεροι κραταιοὶ θεσπεσίοι νόμοι. Εἰ δέ τινες μὴ ἀπειθήσαιεν δίκῃ, αὖτις μάρτυρον ἐπὶ ταυτῷ χρήσαι· συμπονεῖν λαμβάνουσι πάντων τῶν ἡμῖν νενομοθετημένων, εἴτε ἐπὶ τοῖς ἀγωνιστικοῖς ἐκκλησίαις εἴτε ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, εἴτε ἐπὶ κληρικοῖς, εἴτε ἐπὶ μοναχοῖς, τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἐχόντων.

Επίλογος.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ θεσπισθέντα ἡμῖν κ) ἀφ' τοῦδε τοῦ θείου δηλήματος νόμου, ἀφ' ἑκατέρων μερῶν οἰκείων φανερὰ πᾶσι καθεστάτω, κ) εἰς τὸ δίκαιον παραφυλάτειν ἀποδότω. Dat. xv. Kal. April. *Conſtantinop.* Imp. DN. Juſtin. P.P. Aug. Arione V.C. Cons.

Tit. XIII.

DE [17] CONSANGUINEIS [18] ET UTERINIS [19] FRATRIBUS [20].

Novella Constit. LXXXIV.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Joanni glorioſiſſ. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum conſuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

MUltis undique natura [21] novitatibus utens (dictum jam eſt in legibus hoc ſæpe proœmium, dicitur autem & iterum donec illa quæ ſua ſunt operatur) ad opus multarum nos pertrahit legum. Legitimas enim & cognativas [22] ſucceſſiones dicunt [23] quidem nobis & veteres, & qui ex antiquiſſimo jure hæc ſumentes, deſcenderunt uſque ad nos, qui plurima horum correximus, pervenit autem ad nos aliquid tale. §. 1. Duxit [24] quidam uxorem, & filii ex eadem ſunt nati: deinde moriente illa duxit rurſus aliam, ex qua nati ſunt filii ei, prioribus conſanguinei ſolum, non autem uterini: deinde etiam tertium introduxit matrimonium: fecitque filios ex eo: poſt mortem vero ejus ad ſecundum mulier deſcendit virum: ex quo alios fecit filios, iis qui ex priore viro fuerant uterinos ſolum, non tamen conſanguineos: moriente igitur matre, poſtea mori [25] unum fratrum ex tertio matrimonio contigit ſine filiis & ſine teſtamento, multos fratres relinquentem, alios quidem conſanguineos, alios autem uterinos, alios vero ſimul & conſanguineos, & uterinos. Eī quæ quidem adinventa eſt naturæ novitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo & alios quoſdam opinari caſus tale aliquid proferre volentes, ſive morte viri, ſive morte mulieris, ſive alia legitima ſeparatione nuptiis diverſis hoc facientibus. Quæſtio igitur illa erat, ſi ad mortui fratris hereditatem oporteret omnes vocari, & conſanguineos, & uterinos & ſimul quidem conſanguineos, ſimul autem uterinos fratres.

17 De fratribus. *Index Reginæ.* de ſucceſſionibus, quę ab inteſtato fratribus deferuntur, *Jul. conſt.* 78. vide hujus Novellæ pleniorem interpretationem Latinam Ægylei *hic.*

18 Περὶ τῶν ὁμοπατρίων. *Scrimg.* qui ſcilicet nati ſunt ex eodem patre: vel ex eodem patre & matre ſimul.

19 Περὶ τῶν ὁμομητρίων. *Scrimger.* qui nati ſunt ex eadem matre. Uterini enim ſunt diverſo patre nati, *Ambroſ. epiſt.* 66. Atque ita liberorum alios conſtituit hæc Novell. μόνον ὁμοπατρίους ἢ ὁμομητρίους & ὁμοπατρίους τὸ ἅμα καὶ ὁμομητρίους.

20 Frater fratri ab inteſtato ut ſuccedat.

21 Multas formas edere natura properat, *l.* 2. *Cod. de veter. jur.*

22 Κατὰ τὰς Cognaticas, *Scrimg.*

23 Id eſt, explicant.

24 Facti narratio.

25 Quæſtio, Fratris ſine liberis mortui hereditas ad quem pertineat.

26 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Itaque Cod. Comm. de ſucceſſionibus.*

Ἐπίλογος.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρ ἡμῶν κ) ἀφ' ἡμῶν ἡμέτερον ὑπηκόων ὠφέλειαν πισπασθήτω, ταῦτα ἐπὶ τὸ βασιλεῖον προθήσει ταῖς, ἐπὶ τῆς ἄλλων μερῶν τῆς μεγάλης ταύτης ἡμῶν πόλεως· ὥστε ἅπασι ταῦτα γνώσθαι φανερὰ, κ) μαθεῖν ὅτι ἀφ' ἡμῶν μάλ' τὰ αὐτῶν ἀσφάλειάς τε κ) ἀπταισμοσύνης.

Τιτλος ιγ'.

Περὶ τῶν ὁμοπατρίων κ) ὁμομητρίων ἀδελφῶν.

Διαταξις πδ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιφεκτείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ἀπὸ τῶν αὐτῶν ὑποδιαδοχῆς, κ) πατρικίῳ.

Προοιμιον.

Πολλοῖς πανταχόθεν ἡ φύσις καινοεργήμασιν ὑπὸ τοῖς πράγμασι χρωμένη (εἰρημένον ἤδη τοῦτο πολλάκις ὑπὸ τοῖς νόμοις τὸ προοίμιον, εἰρηται) ἕως ἂν ἐκείνη τὰ ἑαυτῆς πράττῃ) πολλὰ ἡμᾶς εἰς χρείαν καθίστησι νόμων. τὰς γὰρ legitimas κ) τὰς cognaticas λεγομένας λέγεται μὲ ἡμῖν κ) οἱ πάλαι, κ) οἱ ἐκ τῶν νόμων ἀρχαιότητος τοῦτο λαβόντες κατάστασιν μέχρι κ) εἰς ἡμᾶς, οἱ πολλὰ κ) τούτων ἐπιωρθώσαμεν· ἦλθε δ' εἰς ἡμᾶς τι τοιοῦτο.

§. α'. Ἠγάγετό τις γαμετὴν, κ) παῖδες αὐτῷ γεγόνασιν ἐξ αὐτῆς· εἶτα ἀπελθούσης ἐκείνης, ἄλλην ἐτέραν, ἐξ ἧς πάλιν παῖδες αὐτῷ, τοῖς πρώτοις ὁμοπατρίοις μόνοις. ὁ μὲν ὁμομήτριος εἶτα κ) τελευτᾷ ἐπεσπάσατο γάμου, κ) ποιεῖται παῖδας κἀντεῦθεν· μετὰ τοῦτο τελευτᾷ ἐπὶ δύτερον κ) γυνὴ χηρεύσουσα οἰκέσιον, ἐξ ἑτέρας ἐπιόντος παῖδας, τοῖς ὁμοπατρίοις ἀνδρὸς ὁμομητρίοις μόνον, ὁ μὲν κ) ὁμοπατρίους. τελευτησάσης τοίνυν τῆς μητρὸς, συμβαίνει ἐπιτελευτῆσαι κ) τὸν ἕνα τῶν ἀδελφῶν, παῖδων τε κ) Ἀθηναϊκῶν χωρὶς, πολλοὺς ἀδελφοὺς κρατελειοιπότας, τοὺς μὲ ὁμομητρίους, τοὺς δ' ὁμοπατρίους, τοὺς δ' ὁμομητρίους τε ἅμα κ) ὁμοπατρίους. Καὶ ὁ μὲ ἐξεδύθη τῇ φύσει καινοεργήσασα, τοιοῦτο πῶς ἐξέστι δ', τοιαύτης ἀρχῆς δεδομένης ἡμῖν παρ' αὐτῆς τῷ ἐπινοῆσαι θέμενον, τοιοῦτό τι φέρειν δυνάμενα, εἴτε τελευτᾷ τῷ ἀνδρὸς, εἴτε τελευτᾷ τῇ γυναικὸς, εἴτε ἄλλων νομίμων γάμων ἀμφόρων τῶν ποιησάντων. τὸ ζητούμενον τοίνυν ἐκεῖνο ἦν, εἴτε εἰς τὸν τετελευτηκότα ἀδελφὸν κλῆρον δεῖ πάντας καλεῖν, τούς τε ὁμομητρίους τούς τε ὁμοπατρίους, τούς τε ἅμα μὲ ὁμομητρίους, ἅμα δ' ὁμοπατρίους.

Κεφ. α'.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἐσκοπήσαμεν τοὺς νόμους ἁπάντως ἐξ ἠθροίσαμεν, τούς τε παλαιοὺς, τούς τε ἡμετέρους, τοιαῦτα ἐχ' εὑρομεν ἀναφυόμενα ζητήσεων ἀσθενῆ ἐσιν αὐτῷ ὀψὲ πολὲ χαλινώσαι νόμῳ, κ) σκοπήσαι ὅπ τῶν ἀδελφῶν ἐσι τοῖς τὰ τελευτήσασι τοῖς μὲ τὰ cognatica δίκαια, (ἅπαξ ἡμεῖς τοῖς legitimois σεσήμαμεν) τοῖς δ' αὐτοῖς τὰ legitima. οἰκειότερα δ' αὐτῷ ἐσὶ τῶν πατρῴων γονέων, ὥσπερ οἰκεῖοι ἐσὶ τῶν μητρῴων. οἱ δ' αὐτοῖς καθεσθῆκε εἶναι κ) τὸν νόμον, κ) τῷ φύσιν βοηθῆσαι αὐτοῖς· διὸτι κ) ὁπ τῶν αὐτῶν ἦσαν σπερμάτων κράτων, κ) ὧν αὐτοῖς ἡ ὁπ τῶν πατρῴων μοῖρα· κ) τὰ πεσόντα χόβον γνήσιον, ὥσπερ τι σύμβολον, αὐτοῖς συνέρχεται. Εἰ μὲ ἦν ὁ τοιοῦτος ἀδελφὸς πρόσφατον ἀπαλλάξαι κ) τὸν νόμον κ) τοὺς ἀμφισβητοῦντας ἀδελφοὺς,

ΘΕΟΙΣ ΔΕΔΟΞΑΣΘΑΙ ἂν, καὶ τῷ ἑαυτῷ γνήσιῳ ὑποίησι φωνεῖσθαι, καὶ οἱ τῇ γραφῇ τεθημένοι ΘΕΟΙ τὰ πλεῖστα ΣΥΜΒΑΛΛΟΙΤΟ. εἰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων, (πολλὰ γὰρ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ΘΕΟΠΡΕΠΕΣ μυθεῖται, καὶ φιλοῦσι ψεύδεσθαι) ὀδὲ ἡμῶν ὁ νόμος τὴν περίφρονα ἀφίησι. §. κ'. Βάλε) γὰρ ὁ νόμος ὅστις ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ἀδελφὸς, εἰς τὸν ἀφ' ἑκάτερα ὁμοπάτριος, ἢ ὁμομήτριος ἀδελφὸς, εἰς τὸν ἀφ' ἑκάτερα ὁμοπάτριος καὶ ὁμομήτριος· καὶ εἰσὶν αὐτῷ ἢ μόνον ὁμοπάτριοι, ἢ μόνον ὁμομήτριοι. καὶ ἐκ τούτων ἀπλῶς ἡμῖν ἡ φύσις ποικίλλεται, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτῆς τοὺς τοιούτους ἐφορίσαντες διαδεξόμεθα νομίμους, τοὺς πρώτους, τοὺς πλησιοτέρους ἀποδιδόντες τὰ κλῆρα, καὶ τοὺς ἐλάττους ἐξιέναι αὐτοῖς ὀκ ἀπείρηκεν. §. β'. Καὶ πολλὰ γὰρ ἡμῖν εἰς τὸ ΘΕΟΠΡΕΠΕΣ ΘΕΟΠΡΕΠΕΣ μὲν ἦν ἕτερα ἡμῖν νόμος, εἰ παῖς τελευτήσαι παῖδας ὀκ ἔχων, ἢ εἰς τὰ ὄντα αὐτῷ μητρῷα τυχεῖ ἢ ὀ διὰ γαμικὰς ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀποστάσεως περίφρων· ΘΕΟΠΡΕΠΕΣ τοὺς ὀκ ὄντας γάμων ἀδελφὰς εἰς τὸ κληρονομεῖν, εἴτε τοὺς ἐξ ἑτέρων, ἢ μὴ ἐκείνης τὸ πατρῷα· ὅσῳ ἀποδεῖξις ἦν ΘΕΟ πάλαι τοῦτο τὸ ἡμέτερον νομοθέσιον ὠδίνειν. εἰ γὰρ ὀ πατρὸς τοῦ ΘΕΟ, αὐτὸ τὸ ΘΕΟ παῖς ἢ ἐξ ἑτέρα γάμου ΘΕΟΜΕΝΟΣ τοὺς ὁμομητρίους ἢ ὁμοπατρίους ἀδελφοὺς συμβαίνει· ἀναγκαῖον ἐστι, κἂν εἰ μὴ πατρὸς ὄντες, ἀλλ' ἀδελφοὶ μόνον, ΘΕΟΜΕΝΟΣ τοὺς ἐξ ἑνὸς τῶν γονέων μόνον συναπτόμενον τῷ τελευτήσαντι τοὺς ὁμοίους μὲν ὁμομητρίους, ὁμοίως ὃ ὁμοπατρίους οὔσας ὀ τούτοις συμβαίνον εἶναι, τὸ ΘΕΟΝ ἐπὶ τε τοῖς μητρῴοις καὶ τοῖς ἀπὸ γαμικῆς αἰτίας ἢ καὶ ἄλλοις ἀποστασιοῦσι τυγχάνειν τεθημένον, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῖς λοιποῖς ΘΕ τελευτήσαντι ΘΕΟ περίφρονι κρατεῖν τε καὶ πολιτεύειν. Οὕτω τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ τούτῳ ΘΕ δόντος αὐτῷ τὸ ΘΕΟΦΑΝΤΟ, ὡς εἶρηται, καὶ αὖθις ἐκείνῳ ΘΕΟ. καὶ ἐπειδὴ ὀκ ἐτελῶν συνιόντων αὐτῶν ΘΕΟΠΡΕΠΕΣ ἡ καινοτομία τῆς φύσεως, ἐδὲν καλύει, κἂν εἰ πρὸς ὑποθήκης καὶ ὀκ ἐν δυσὶ μόνοις γάμοις τοὺς μὲν εἶναι μόνον ὁμοπατρίους ἢ ὁμομητρίους, τοὺς δὲ ὁμοπατρίους τε ἅμα καὶ ὁμομητρίους· κἂν εἰ τις ὀκπαθὼν δύη τὰ συνοικήσια, καὶ ἐπ μιᾷδαι τοιοῦτο τῇ γλυκεῖ· καὶ ἕτερος εἰς τὰ τοιαῦτα ΘΕ γάμων, ἵνα τοιαύτη πρὸς εἰσάγουσι τάξεις ἀδελφῶν, ὁ νόμος ἐχέτω τὸν οἰκεῖον ἰχνῶ· καὶ ἀπαλλείπωσαν οἱ διάφοροι χρόμοι δικαίοις τοῖς ἐνὶ μόνῳ ζεύξαι δυναμένοις.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δὲ τοιοῦτόν ἐστι τὸ ζήτημα, ἀλλ' ἡ μόνον καθεστῶσιν ὁμοπάτριοι, ἢ ὁμομήτριοι, καὶ τελευτήσεις τις ΘΕ ἀδελφῶν· ταῦτα τοῖς ΘΕΟΠΡΕΠΕΣ ἀναπείθω νόμοις, οἷσῳ αὐτῶν ἤδη τοῖς ἀφοδοχὰς διετύπωσαν. χώραν μόνοι ΘΕ ὁ νόμος ἐχέτω μὴ μόνον ἐπὶ ΘΕ τῶν ζητουμένων ΘΕΜΕΝΟΣ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς μὴ ταῦτα ἐσομένοις, ἢ ἔτι καὶ νεῦ ἠρτημένοις. ὥστε τὰ ΘΕΟΠΡΕΠΕ, εἴωθε ἢ δικαστὴ ψῆφον ἢ συμβατηρίοις ἀπηλλακὼ) τύποις, ἐχέτω τῶν οἰκείων τιμῶν, τ' ὀκ τῶν ΘΕ νόμος μὴ δεόμενα κελεύσεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παροστάντα ἡμῖν, καὶ ΑΦ τῶν ΘΕ θείᾳ δηλώματα νόμῳ, ΑΦ ΘΕΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ οἰκείαν φωνεῖσθαι πάσι κελεύσατε, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς παραφυλάττειν ἀσφαλῶς. Dat. XV. Kal. Junii, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πέ.

Αὐτοκράτωρ Ιυστινιανὸς Αὔγυς ΘΕ Βασιλείδῃ τῇ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ ΘΕ θείων ὀφφικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟν μέγαν θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν καὶ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν ΑΦ πάντες ἐπικαλούμενοι, ἀσφαλέσθαι πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ὠήτὴν διοίκησιν ὁ θεὸς ἡμῖν ἐπίσωσεν, ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεάστους φυλάττειν καὶ κωλύειν τοὺς πολέμους, ἓς ὀκ τ' ἐαυτῶν ἀσφάλειας αἱρούμεθα, τοὺς κατ' ἀλλήλων ἐρχαζομένους φόνους, διαλῦσαι ὀκ τότε καὶ ἐαυτῶν τὴν πιμωρίαν ἐπιφέροντες, τοῦτο μέ, ἵνα ἑαυτοῖς ἐπιφέρωσι, τοῦτο δ', ἵνα ὀκ τ' νόμων ΘΕ τὴν ἡμετέραν αὐτῶν κολαζόντων ὑφίσαν).

ΚΕΦ. α'.

Βουλόμεθα τοίνυν ΘΕ τοιούτων θανάτων τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθεροῦσαι, σωτεύδομεν, τὸ ὁπλοποιίας ἔργον μηδένα μὲ ἰδιώτην ἐρχάζεσθαι, μήτε ὃ σκεύης τὰ ὅπλα κατασκευάζειν τοῖς ὑπὸ τὴν δημοσίαν κατάλογον ὄντων πάσης, ἢ παῖς λεγομένοις φάβρεξι· τοὺς δ' ἐρχαζομένους τὰ ὅπλα μηδενὶ πιπρᾶσκειν ἰδιώτῃ. ἀλλ' ἐδὲ τοῖς ὑπὸ τοῖς δρομοῖς συγκαταλεγομένοις (ὃς ὁπλοποιοὺς καὶ δεσμώτας κελεῦσι, τοὺς παρὰ ΘΕ δημοσίᾳ κομιζομένους σιτήσεις) συγχωρῆσαι ἐρχάζεσθαί τινι πιπρᾶσκειν ὅπλα· ἀλλὰ μόνον ἐπιμελεῖσθαι ΘΕ ὅπλων ΘΕ φαλάγγων τ' ὑπὸ τοῖς δρομοῖς καταλεγομένων ὑπὸ οἷς τραβίσιον). εἰ δὲ τι νέον κατασκευάζοιτ, τοῦτο ἀφαιρεῖσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ ὑπὸ τῷ θείῳ ἡμῶν εἰσφέρεσθαι δρομῷ τ', ὡς τεθησομένου τοῖς ὑπὸ τὸ δημόσιον ὅπλοις.

ΚΕΦ. β'.

Αὐτὸ δὲ τοῦτο φυλάττειν βουλόμεθα καὶ τοὺς ὑπὸ τοῖς ταίγμασι ΘΕ βαλλισταρίων, ὃς κ' ἀφορᾶς σπουδαζόμεθα πόλεις, πεζεύσεις ὑπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς ὅπλα κατασκευάζειν εἰδότας· ὥστε καὶ τούτους μόνα τοῦ δημοσίου ὅπλα τε ὑπὸ τοῖς δημοσίαις ὁπλοθήκαις ἐκείσης πόλεως ἀποκείμενα ἐπανορθοῦν τε καὶ ἀνανεοῦν. Εἰ δὲ καί τι νέον ὅπλον κατασκευάσαιτ, τοῦτο ὁμοίως καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν ΘΕ δημοσίων ὅπλων παρεχέτωσαν φυλακήν, καὶ μηδενὶ ἐπίρρ παντελῶς πιπρασκέτωσαν.

ΚΕΦ. γ'.

Τοῦτο δὲ ΘΕ φυλάξεσθαι οἱ ὑπὸ τοῖς βαλλισταρίοις καταλεγόμενοι, κινδυνεύσῃ ΘΕ πατέρων ΘΕ πόλεων, ὑφ' ἃς αὐτοὺς τε τοὺς βαλλισταρίους ἐπέξαμεν, καὶ τὸν ΘΕ δημοσίων ὁπλοθηκῶν ἐπιμελείαν τε καὶ παραφυλακὴν κεπιστήσαμεν. ὥστ εἴ τινες φανεῖεν ἢ δεσπόται ἢ φαβρεσίσιοι ΑΦαπιπράσκοντες ὅπλα, ΘΕΟΝΟΗΣΑΝ οἱ κατὰ τόπον ἄρχοντες τιμωρίας τοὺς τοιούτους ὑποδάλλειν· ΘΕΟΣ τῷ καὶ ὅπλα πιπρᾶσθαι τούτοις ἀνυμένοις, τιμημάτων χωρὶς, ἀφαιρεῖσθαι, καὶ ὀκ ἀδικεῖσθαι τῷ δημοσίῳ. Ταῦτα τοίνυν πιπρᾶσθαι ΘΕ Δεσποτείαν ἡμῶν θεὸν λαβόντες τὴν ἔννοιαν, ΑΦ ΘΕ παρὰ ΘΕ φυλάττεσθαι νόμοι, κατὰ μηδεμίαν πόλιν ἢ χώραν τ' ἡμετέρας πολιτείας ἔχειν ἄδειαν τοὺς ἰδιώτας ἢ ἕτερόν τινα, ὅπλα ποιεῖν ἢ πιπράσκειν, ἢ καθ' οἱονδὴν ἐμπορεύεσθαι τρόπον. ἀλλὰ μόνης τοὺς ὑπὸ τοῖς φαβρεσίοις ἀναφερομένους τοῦτο κατασκευάζειν, καὶ εἰσομιζειν εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν δρομῷ τον. καὶ τοῦτο ΘΕΟΣ τ' σῆς ὑπεροχῆς καὶ ΘΕ μεθ' ὅτε παρελθούσῃ τῷ δρόμῳ, φυλάττεσθαι δεησόμεθα τοὺς ὑπὸ τῷ σῷ ὑπεροχῷ χαρτουλαρίους, ὃν τῷ σκευίῳ τεπεμμένος ΘΕ φαβρέκτων κινδυνῷ τ' πέντε ΘΕ ὧν αὐτοῖς καταδυόντων, εὖ ὑπολήψεως ἔχοντας καὶ ἐπιτηδείους, οἳ τὰς πεζ' τῶν δύο μερῶν τούτων πόλιν τὰς τε ὑπ' ἄλλαις πόλεσι τ' ἡμετέρας πολιτείας ὁπλοποιεῖν ἀναφυλάσσωσιν ἰδιώτας καὶ ἑτέρας πινάς, πολλῷ ΘΕ κωλυόντων ὧν ταῖς ἱεραῖς φάβρεξι, τὸ ΘΕ ὁπλοποιίας μεταχειρίζεσθαι παρεῖσθαι. καὶ ὑπ' οἷς ἂν εὕρωσι τόποις τινὸς ἰδιώτας τὰ τοιαῦτα τολμῶντας, τοῦτο ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τῷ δημοσίῳ ΘΕΟΝΥΡΩΝ δρομῷ τῳ.

cerat manifestam: & per scripturam honorati ad hereditatem vocarentur. Quia vero hoc agere noluit, aut non potuit, (multæ namque sunt homini & anxietates innumeræ, & repentinæ mortes) hæc nostra lex causam determinet. §. 1. Vult autem hæc lex, ex utroque [1] decoratos, & simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres, ad successionem morientis meliores esse quam illos qui solummodo consanguinei, aut solummodo uterini sunt, & nos non faciat hæsitare naturæ varietas: sed nos hujusmodi adinventiones ostendimus legitimas, atque decernimus, perfectioribus distribuentes quæ meliora sunt, & minores exæquari eis non patientes. § 2. Plurima namque ad hoc nos invitaverunt. Primum quidem altera nostra lex [2] si filius moriatur non habens filios: deinde existentibus ita forte maternis [3] rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa quæ non acquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hereditatem vocari: deinde ex aliis, & post [4] hos patrem, quod probatio erat eo quod dudum talia nostra legislatio concessisset. Nam si etiam patre existente, suo patri, & iis qui sunt ex aliis nuptiis, præponi consanguineos & uterinos fratres contingit: consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, præponi iis qui ex uno parentum solummodo copulantur morienti, eos qui similiter quidem consanguinei, similitèr autem uterini sunt, & his conveniens erit illud quod dudum & in maternis, & in iis quæ ex nuptiali causa, aut aliter non acquirantur, sancitum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Hæc igitur lex in isto casu data sibi occasione, sicuti dictum est, posita sit. Et quia ex tribus matrimoniis hoc processit, novitas naturæ nihil prohibet, vel si quis proponat & in duobus solummodo matrimoniis alios quidem esse solum uterinos, alios autem consanguineos simul & uterinos, vel si quis extendi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in hujusmodi casibus ubi tales quidam introducuntur ordines fratrum lex habeat suam virtutem: & excludant [5] duplici utentes jure eos qui uno solo uti possunt.

Cap. II.

SI vero non talis est casus, sed solummodo constituti sunt uterini aut consanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hæc prioribus subjaceant legibus quæ eorum successiones disposuerunt. Locum tamen hæc lex habeat non solum in hoc casu, qui quæstionem movit: sed etiam in iis, qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut judicis sententia, aut pactionum expedita sunt formis, habeant propriam decisionem, hujus legis judicio non egentia.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram manifestata sunt legem, per literas proprias declarare cunctis & in perpetuum observare festinet. Dat. xv. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. Dom. Justin. Aug. Anno xv. [6] Arione v. C. Cons.

Tit. XIV.

DE ARMIS. [7]

Novella Constit. LXXXV.

Imperator Justinianus Augustus Basilidi glorosissimo magistro sacrorum officiorum.

PRÆFATIO.

MAgnum Deum & salvatorem nostrum Jesum Christum & ejus auxilium semper invocantes, studemus omnes subjectos nostros, quorum regimen credidit nobis Deus, illæsos [8] & sine calumnia [9] custodire & inhibere bella, quæ per suam considerationem suscipientes adversus alterutros operantur dolores, duplex ex hoc contra se supplicium inferentes, tam quod sibimet inferunt, quam quod ex legibus vesaniam eorum punientibus patiuntur.

Cap. I.

VOlentes igitur hujusmodi mortibus homines liberare, prospeximus armifacturæ [10] opus nullum privatum operari, solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armificatoriis [11], aut qui dicuntur fabricensii [12]: eos autem qui operantur arma, nulli vendere privato [13]. Sed neque qui in [14] numeris constituti sunt armifactores, quos etiam deputatos appellant qui de fisco annonas accipiunt, permittimus operari, aut alicui vendere arma: sed solum diligentiam habere armorum militum in numero constitutorum, in quibus militant. Si vero novum aliquid faciunt, hoc auferri ab eis, & in sacro nostro inferri armamento [15] adjiciendum ibi repositis publicis armis.

Cap. II.

HOc autem observare volumus & eos, qui in ordinibus ballistariorum [16] sunt, quos per diversas statuimus civitates, ordinantes eos & arma facere: sanctientes, ut & ipsi sola publica arma in armamentis [17] publicis uniuscujusque civitatis recondita corrigant, atque renovent. Si qui vero unum aliquid armorum instruxerint, hoc similiter & ipsis inter publica arma præstent, & nulli alteri penitus vendant.

Cap. III.

HOc quoque custodiant, qui in ballistariis deputati sunt, periculo [18] patrum [19] civitatum, sub quibus & ipsos ballistarios statuimus, & publicorum armamentorum [20] diligentiam atque custodiam constituimus: quatenus si qui visi fuerint aut deputati aut fabricensii [21] vendentes arma, provideant per loca judices [22] eos suppliciis subdere, insuper etiam arma ab iis qui ea comparant, sine pretio auferre, & publicè vindicare. Hanc igitur gubernante nos Deo cogitationem, per præsentem sancimus legem, *In nulla civitate aut provincia nostræ reipublicæ habere licentiam privatos aut alium quempiam arma facere aut vendere, aut quolibet mercari modo:* sed *solos eos qui inter fabricenses referuntur, hæc instruere, & deferre ad sacrum nostrum armamentum:* & hoc à tua celsitudine, & qui post te susceperint cingulum custodiri sancimus: deputantibus nobis aliquos [23] chartulariorum, qui sub tua celsitudine in scrinio sint constituti fabricensium, periculo quinque inter eos priorum [24] bonam opinionem habentes, & opportunos, qui & eos qui in hac felicissima civitate, & in aliis civitatibus nostræ reipublicæ arma faciunt, requirentes, prohibeant privatos, aut etiam alios quosdam citra eos qui deputati sunt inter fabricenses, armifacturæ agere causam: & in quibuscunque compererint locis aliquos privatos hoc audentes, hæc auferre, & fisci applicare armamento. Si autem inter operarios privatos artifices oportunos [25] invenire potuerint: hos, si voluerint, in militiis stare,

1 Olim ita non fuit *l. 1 C. de legitimis heredibus.* Unde constat hodie, consanguineos & uterinos simul præferri consanguineis tantum vel uterinis tantum.

2 *l. ult. C. comm. de successionib.*

3 Decisio hujus Novellæ, Fratris sine liberis mortui hereditas defertur ad fratres ejus consanguineos, id est, ad fratres ex utroque parente conjunctos, non eos, qui tantum sunt ei uterini, vel ex eodem patre; in rebus ejus paternis, fratres paterni succedunt ex regula, Paterna paternis, materna maternis, de qua vid. *l. 13. C. de legit. hered.* In rebus aliunde quæsitis iidem consanguinei paternos vel uterinos excludunt: sunt enim conjunctiores, §. 1. *T. eod.* consanguinei deficientibus paterni, & uterini æqualiter succedunt in aliunde quæsitis: vid. quæ dicam ad *l. 13. in fin. C. de legitim. hered.*

4 Hodie pater vocatur in viriles proprietatis, *Nov* 118. *c.* 2.

5 Duplici utentes jure, iis, qui uno tantum utuntur, sunt potiores

6 XIII. id est, anno 539.

7 Περὶ ὅπλων, *Ser.* περὶ ὁπλῶν καὶ ἐπιλεκτόνων. 7 *Ecl.* 9. de armis & fabricensibus *l.* 7 §. 1. *C. de fabricensibus: & qui arma gerere possint, Jul. const.* 79. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 13. *cap.* 4. Ans.

8 De jure principis dicam ad *Novellam* 105. *c.* 2. *in fin.*

9 Ut injustis litibus non vexentur.

10 Τῆς ὁπλοποιίας ἔργον.

11 Ὁπλοποιίας, publicis fabricis, *Jul.* armamentis, *arcenault.*

12 Φαβρεξίοι, id est, fabricis.

13 Arma privatis vendere non licet, *ut hic*, multo minus licet arma ad barbaros exportare vel eis vendere, *l.* 2. *C. quæ res exportari.*

14 Ἐν τοῖς ὁπλομοῖς, id est, matriculis, *Julian. hic.* Numerorum fabricensibus nova arma fabricare non licet, licet tamen ea curare

15 Ἀρμαμέντῳ, *Scrim.*

16 Βαλλισταρίων.

17 Ἐν ταῖς δημοσίαις ὁπλοθήκαις, *Ser.*

18 Οἱ βαλλισταρίοι τοῖς πατρασιν ὑπόκεινται τῶν πόλεων. *Basil.* vid. *Cujac. hic.*

19 Patres Civitatum hodie videntur esse qui Gallis dicuntur *Prevosts des Marchands & Eschevins*, sub eorum cura ballistarii erant ut ex hac Novella apparet.

20 Ὁπλοθηκῶν.

21 Φαβρεσίοις, qui & fabricenses,

22 Ἄρχουσι, præsides provinciæ, *Jul. hic*, *n.* 304.

23 Quinque scil. *Jul. n.* 305.

24 Πρωτοκόλλων. Primates scriniis appellat, *Jul. hic.*

25 Id est, idoneos.

tuere, & in descriptione [1] nomina eorum facere, & destinare nobis descriptionem artificum: ut per sacrum nostrum rescriptum in illis statuantur locis, in quibus sunt publicæ fabricæ, quatenus ipsi operantes arma, & de fisco annonas accipiant: hoc enim facto & subtiliter observato à prædictis personis, licentia penitus nulli dabitur, neque civitates inhabitantibus privatis, neque villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alterutros, necesque præsumere, & ex hoc plurimos homines occidi, publicas vero perire functiones, dum terræ cultores vitam amittere metuentes, fuga propter timorem utuntur. §. 1. Oportet ergo eos qui diriguntur à tua celsitudine ex memorato fabricensium scrinio ad prohibendos privatos armorum factores confessionem [2] accipere etiam per loca judicum, & subjectorum eis officiorum, & civitatum defensores, & patres, quia nihil valebunt de cætero horum quæ à nobis prohibita sunt aliquid agere: sed quæ per præsentem sancita sunt legem, custodient, pœnam & in pecuniis, & in ipsum formidantes caput. Sancimus enim magnæ quidem Alexandriæ judicem negligentem quæ à nobis sancita sunt viginti auri librarum exsolvere pœnam, & cingulo cadere: & hujus officium similiter auri librarum viginti dare pœnam, & capitale subire supplicium: aliarum vero provinciarum judices, damnum quidem decem librarum auri sustinere, similiter autem & ipsos casui cinguli subjacere, & eorum officia. Defensores autem, & patres civitatum trium librarum auri multari pœna, & in capite sustinere periculum, si quod tale factum comperientes non punierint, aut hoc agere valentibus non nuntient, sed latere permiserint.

1 Matriculam vocat *Julian. hic.* quæ & patricula *l. 5. C. Theod. de domesticis & protectoribus.*

2 Κατάθεσιν depositiones, *Julian. hic.*

3 Arma portare prohibitum, vide *Socinum regula* 30.

4 *Edicto Justiniani* 8. *cap.* 3. Armorum genera observa.

5 Ἄπιξ καλῶν ὑπάρχει Ζαβάρα. *Scrimg.* quæ parameria vocant *Julian. hic*, *n.* 300. Cedrenus τὸ Ζαβάριον τὴν κεφαλὴν αὐτὴ ἐξέτνει. Porro Ζαβάρια dicuntur quod semori accingantur. Semispathia quæ hic appellantur, Vegetius 2. vocat Semispathas, eadem forma quæ *Tull.* 3. *de legibus*, Semiscas dixit.

6 Zabæ, loricæ, *Jul. Suid. in verbo* Ζαβάριον.

7 Καὶ Κόντος. Κόντος δόρυ *Hesych.*

8 Μονοκόντια *Scr.* monocontia, *Jul.*

9 Ζιβύννους *Scr.* Zibynnos, quos missilia vocant. *Jul. hic.* Ennius sibinas. vid. *Cujac. hic.* Hesychio ζιβύννια sunt λογχίδια μικρά. Glossis vero ζιβύνη est venabulum.

CAP. IV.

UT autem palam fiant quæ à nobis prohibita sunt à privatis, & aliis quibusdam, citra eos qui in sacris nostris fabricensibus referuntur, fieri, aut privatis vendi arma: & hoc per præsentem legem significare curavimus. Prohibemus enim [3] privatos operari & emere arcus [4], & sagittas, & spathas, & enses, quæ vocare consueverunt semispathia [5], & quæ vocantur Zabæ [6], sive loricæ, & contos [7], & quolibet modo vel figura factas lanceas, & quæ apud Isauros nominantur monocopia [8], & appellatos sirinnos [9], seu missilia insuper & aspidas, sive scuta, & galeas, seu cassides: non enim ista alii cuidam instruere sinimus, præter eos qui deputati sunt in sacris nostris fabricensibus. solos autem fieri & vendi à privatis, & privatis vendi permittimus cultellos minores, quibus nullus in præliis utitur. Præsentem igitur legem generalem tua celsitudo in hac proponat regia civitate, nec non & per alias civitates nostræ reipublicæ ut omnes agnoscentes quæ placuerunt nobis, hæc observent.

CAP. V.

DEnunciamus autem futuris præesse hujusmodi custodiæ chartulariis ex memorato fabricensium scrinio, quia ex negligentia non solum pecuniarias sustinebunt pœnas, sed etiam in corpore supplicia patientur, & militia cadent. insuper nec ipsum ulterius permitti à nobis scrinium in hujusmodi adesse solicitudine, sed aliis committi fabricensium curam.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, tua celsitudo, & qui post te in cingulo fuerint, operi terminoque contradere festinent: indignationem nostram & ipsi metuentes, nisi rem sic utilem reipublicæ custodierint.

TIT. XV.

10 Ut præsidi suspecto in audiendis litibus adjungatur episcopus, *Index Reg.*

11 Vid. *Jul. constit.* 69. *num.* 260. *& 250. & sequentibus.*

UT [10] DIFFERENTES JUDICES AUDIRE INTERPELLANTIUM ALLEGATIONES, COGANTUR ABEPISCOPIS HOC AGERE: ET UT QUANDO IN SUSPICIONEM [11] HABUERINT JUDICEM, PARITER AUDIAT CAUSAM ET CIVITATIS EPISCOPUS: ET DE CAUTELA ALIA QUAM OMNINO OPORTET EPISCOPUM AGERE.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVI.

Imperatoris Justiniani Augusti edictum.

PRÆFATIO.

EX quo nos Deus Romanorum præposuit imperio omne habemus studium universa agere ad utilitatem subjectorum commissæ nobis à Deo reipublicæ, & illa facere quæ omni difficultate & læsione atque contritione privent: ne occasione litium, & aliorum quorundam discedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi.

CAP. I.

PRopterea igitur & in præsenti prospeximus præsens edictum ad omnes dirigere subjectos, & palam facere omnium civitatum & vicorum habitatoribus, quatenus si quis habuerit contentionem adversus alium, sive [12] de pecuniaria causa, sive de sublatione rerum mobilium & immobilium, seseque moventium, sive de criminalibus, prius interpellet clarissimum provinciæ judicem, & ut ipse secundum nostras leges examinet ea, quæ proponuntur, & unicuique justitiam servet. Si vero dum aliquis adierit judicem provinciæ, non meruerit justitiam tunc jubemus eum adire [13] suum sanctissimum episcopum, & ipsum mittere ad clarissimum provinciæ judicem, aut per se venire ad eum, & præparare eum ut omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni justitia secundum nostras leges, ut non cogatur peregre de sua patria proficisci: Si vero etiam sanctissimo archiepiscopo compellente judicem cum justitia determinare interpellantium causas, judex differat discernere negotium, & non servet litigantibus justitiam: jubemus sanctissimum civitatis illius episcopum dare ad nos literas ei qui non meruerit quod justum est, insinuantes quia coactus ab eo judex distulit audire interpellantem, & judicare inter eum & qui ab eo conventus est: ut hoc cognoscentes nos fupplicia inferamus judici provinciæ, qui interpellatus ab eo qui injustitiam passus est, & coactus à sanctissimo archiepiscopo, non judicaverit quæ in dubitationem venerunt.

12 Lis est aut de pecunia, aut de re mobili, immobili, vel movente se, aut de crimine.

13 Si præses provinciæ preces provincialium contemserit, provincialibus licet de ea re conqueri apud Episcopum. *Jul. d. n.* 269.

14 Hinc sumpta est authentica, *Si vero*, *C. de jud.*

15 Episcopo scil. cum præside considente, *Jul. n.* 250.

16 Vel more παραπαιώσως, eos audiant, *Jul. hic.* adde *Nov.* 82. *c.* 4.

17 Sive scriptura.

18 Sententia.

19 *c. 6. in fin. J. eod.*

CAP. II.

SI [14] vero contigerit quendam nostrorum subjectorum in dubitationem habere judicem, jubemus sanctissimum archiepiscopum audire cum clarissimo judice: ut ambo [15] per amicabilem conventum dissolvantur quæ dubia sunt: ut aut per annotationem [16] scriptis factam, aut cognitionaliter [17] judicetur inter litigantes: & forma [18] detur justitiæ legibusque conveniens: ut non cogantur nostri subjecti propter hujusmodi causas recedere [19] à propria patria.

ἰδιώτικις τυχόντας ἐπιτηδείως εὑρεῖν δυνηθεῖεν, τότε εἴπερ βουληθεῖεν, ἐγκαλείτωσαν ἐγκλήσεις, ἐν ἀπογραφῇ τοῖς ὀνομασίας αὐτῶν ποιεῖν, καὶ ἐκπέμπειν ἡμῖν τὴν ἀπογραφὴν τῇ τυχούσῃ, ὥστε ἀφ' ἑκάστου ἡμᾶς αὐτὴν ἐν οἰκείοις αὐτοὺς καταστήσαι τοῖς τόποις, ἐν οἷς εἰσι δημοσίαι φάβρικες· ἵν' ἡ δημόσια αὐτοὺς ἐργαζομένους ὕφαλ, καὶ τοῖς μὲν δημοσίοις ὀπτηρίοις κεμιζίαις τὸν νομέα καὶ ἀκριβῶς φυλάττομένους ὑπὸ τῆς ἐμφανεστέρας εἰρηνικῶν ἀρχόντων, ἀδεῶς πωλεῖν δοθῆναι, ὥστε τοῖς τὰς πόλεις οἰκοῦσι ἰδιώταις, ὥστε τοῖς τὰ χωρία γεωργοῦσιν ἀργύρεις, ὁπλοις κεχρῆσθαι καθ' ἁπλῶν, καὶ φόνους τολμᾶν· καὶ σύντεθεν πολλοὺς ἀνθρώπους φονεύεσθαι, τὸν δημόσιον ὑπερβαίνοντας φόρους· ἵν' τὸν γὰρ γεωργοῦντων, τὸ ζῆν ἀπολιμπανόντων, ἡ ὁρισμένη ἀφ' ἑκάστου χρυσίνου. §. α'. Δεῖ δὲ τοὺς πεμπομένους παρὰ τῆς ὑπερογκίας, οὓς ἂν εἰρηνικῶν ἢ φαβρίκων σκεπτικῆς, μὴ τὸ κωλύσαι τοὺς ἰδιώτας τὰ ὁπλοποιεῖν, κωλύεσθαι λαβεῖν ἢ τι κατὰ τύπον δεχόντων, καὶ ἐπειθομένων αὐτοῖς πείθεσθαι, καὶ τοὺς πόλεις οἰκοῦντας, καὶ πατέρων, ὡς ἐδεῖτο συγχωρήσαι ἂν λοιπὸν τοὺς ἡμῶν τι κεκωλυμένων πράξαι, ἀλλὰ τὰ ἀφ' ἑκάστου παρόντων ἐπαναβιβάζειν νόμου φυλάξεσι ποιεῖν τῷ τι ἂν χρήμασι, τῷ τι εἰς αὐτὸ ὑφορώμενοι τῶν κιφαλικῶν, θεατίζομεν γὰρ τὰ μὲν μεγάλης τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἀργύρεα, πεντήκοντα τὰ παρ' ἡμῶν νενομοθετημένα, εἴκοσι χρυσᾶ λιτρῶν καθαπτόμενα πωλεῖν, καὶ τὸν δεχόμενον ἐκπίπτειν· καὶ τῶν τὰ τοῦτο πεῖσιν ὁμοίως εἴκοσι χρυσᾶ λιτρῶν δίδοναι ποιεῖν, καὶ κιφαλικῶν ὑπέχειν πημωρίαν τὸν ὃ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ἀρχόντων ζημίαν μὲν δέκα λιτρῶν χρυσᾶ ὑφίστασθαι, ὁμοίως δὲ καὶ αὐτὸν ἐκπίπτειν τὸν δεχόμενον, καὶ τοὺς τούτων πείθεσι. τὸν δὲ σκόπιον καὶ πατέρα τῶν πόλεων, τελεῖν τε χρυσᾶ λιτρῶν ζημιῶσαι ὠφέσιμον, καὶ τὸν εἰς κιφαλικῶν ὑπομένειν κίνδυνον, εἴ τι τοιοῦτο γινόμενον αὐτῶν μὴ πημωρήσειν), ἢ τοῖς τοῦτο πραττομένοις δυναμένοις μὴ μιλιάσειν, ἀλλὰ λαθεῖν συγχωρήσειν.

ΚΕΦ. δ'.

ΟΠως ἡ δῆλα καθίσταται τὰ παρ' ἡμῶν κεκωλυμένα ὑφ' ἑαυτοῦ ἢ καθ' ἑτέρων τινῶν, πολλῷ τῷ σὺν τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν φάβρικιν ἀναφερομένων, γνῶναι ἢ ἰδιώτας πιπρᾶσκειν ὅπλα· καὶ τοῦτο ἀφ' ἑκάστου παρόντα πάσῃ σπουδῇ ποιεῖν, καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἰδιώτας ἐργάζεσθαι καὶ ὠνεῖσθαι τοῦτα καὶ βέλη, ἀπὸ θας τὶ καὶ ξίφη, (ἅπερ καλεῖν εἰώθασι παραμήρια) καὶ τὰς λεγομένας ζάβας, ἤτοι λωρίκια, καὶ κοντούς, καὶ τοὺς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ σχῆμα μονοκόντια λόγχας, καὶ τὰ παρὰ Ἰσαύροις ὀνομαζόμενα μονοκόντια, καὶ τοὺς τε καλουμένους ζιβύννους, ἤτοι μισσίλια· ἅπερ τούτοις ὁ καὶ ἀσπίδας, ἤτοι σκουτάρια. καὶ κασσιδοκεφαλαίας, ἤτοι κρανίδας. μόνα γὰρ ἑτέρα τινὶ κωλύσομεν ἐξαίρεσιν ποιεῖν τοῖς μαχαίραις μικροῖς, οἷς οὐκ ἂν τις ἐν πολέμοις χρήσαιτο χρείαν. Τὸν παρόντα τοίνυν ἡμῶν νόμον ἡ σὴ ὑπερογκία τοιούτῳ ἀφθήσῃ τῷ βασιλικῷ πόλει, καὶ μεθ' ἡμᾶς καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς ἡμετέρας πολιτείας· ὥστε πάντας γινώσκοντας τὰ ἀφ' ἑκάστου ἡμῶν, τοῦτο φυλάττειν.

ΚΕΦ. ε'.

ΠΑρεγγυήσῃς ὁ τοῖς μέλλουσιν ἐφεστάναι τῇ τοιαύτῃ ἀφ' ἑαυτοῦ φυλακῇ χαρτουλαρίοις ὧν ἐξ εἰρημένου τοῦ φαβρίκων σκευίου, ὡς ἐξ ἀμελείας οὐ μόνον χρημάτων ὑποστήσουσι ποινάς, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς σῶμα τιμωρίας ὑφίξουσι. καὶ στρατείας ἐκπεσοῦσι· ἀφ' ἑαυτοῦ τῷ μηδὲ αὐτὸ τὸ σκευίον ἔτι συγχωρεῖσθαι παρ' ἡμῶν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ τοιοῦτο παρεῖναι φρόντισμα, ἀλλ' ἑτέροις ἐπιτραπῆναι τῶν τοῦ φαβρίκων ἐπιμέλειαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρόντα ἡμῖν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ νόμου δηλήματα, ἡ σὴ ὑπερογκία καὶ οἱ μετά σε τῷ δεχομένῳ ἔργα καὶ πράγματα ἀσυστόλως ἀναπλήσειν ἡμετέραν καὶ αὐτοῦ βούλεσθαι, εἰ μὴ πρᾶγμα ὅτου λυσιτελεῖ τῇ πολιτείᾳ φυλάξαιεν.

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

Ὡστε ὑπερπηδᾶσθαι τοὺς ἄρχοντας ἀκούειν τὸν ἀφ' ἑαυτοῦ δικαίων, συμβαίνεσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων τοῦτο πρᾶττειν. καὶ Ὡστε, ἐάν τις οὐ ὑποσῴσῃ ἐφ' ἑαυτοῦ ἀρχόντα, συμπραττεῖν τὸν δίκης λαβεῖν τὸν πόλεως ἐπίσκοπον. καὶ Περὶ ὧν τὰς ἐπηρεαζομένας ὑπὸ ἀρχόντων, τῷ ἐπισκόπῳ φροντίσαι. καὶ Περὶ ἑτέρας παραφυλακῆς ὑπὸ ἐπισκόπων ὀφειλούσης πάντως κρατυνθῆναι, παρὰ ἀρχόντων γίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πε'.

Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Αὐγούστου ἐδίκτου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΞ ὧν ἡμᾶς ὁ θεὸς τῆ Ῥωμαίων ἐπίσης βασιλείᾳ, πᾶσαν πεφύμεθα σπουδὴν πάντα πρᾶττειν ἀεὶ τὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπηκόων τῆς ἡμετέρας θεοσήμου ἡμῖν ἀφ' ἑαυτοῦ θεοῦ πολιτείας κἀκεῖνα προτίθεσθαι ἅπερ πάσης αὐτῆς δυσχερείας καὶ βλάβης καὶ συντρίβης ἀπαλλάσσει, ἵνα μὴ πρόφασιν δικῶν καὶ ἑτέρων τινῶν ἀποδημεῖν ἀναγκάζωνται τὰ ἰδίας πατρίδος, καὶ ἐπὶ ξένης πλανᾶσθαι πορεύεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος συνείδομεν τὸ παρὸν ἔδικτον εἰς ἅπαν κοινοποιῆσαι τὸ ὑπήκοον, καὶ δῆλον ποιῆσαι τοῖς πᾶσιν τῶν πόλεων καὶ τῶν κωμῶν οἰκήτορσιν· ἐφ' ᾧτε εἴπερ ἔχοι τις ἀμφισβήτησιν πρός ἕτερον, εἴτε περὶ χρημάτων αἰτίας, εἴτε περὶ ἀφαιρέσεως πραγμάτων κινητῶν ἢ ἀκινήτων ἢ αὐτοκινήτων, εἴτε περὶ ἐγκλημάτων ὁποτέρου ποτοῦν πρὸς τὸν λαμπρότατον τὴν ἐπαρχίας ἄρχοντα, ἐφ' ᾧτε αὐτὸν καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐξετάσαι τὰ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ ἑκάστῳ τὸ δίκαιον φυλάττειν. Εἰ δὲ ὑποσῴη τις τὸν ἄρχοντα ἢ χώρας μὴ τύχῃ τὰ δικαίων, τότε κελεύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ καὶ τὸν ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ, καὶ αὐτὸν πέμψαι πρὸς τὸν λαμπρότατον τὴν ἐπαρχίας ἄρχοντα, ἢ καὶ δι' ἑαυτοῦ ἀφηγήσασθαι πρὸς αὐτὸν, καὶ παρασκευάσαι αὐτὸν ἵνα πεῖσι τοῦτοις ἀκούσῃ ἅπερ σπουδῇ· καὶ ἀπελάσῃ αὐτὸν μὴ δικαίᾳ, καὶ τὰς ἡμετέρους νόμους· ὥστε μὴ ἀναγκασθῆναι αὐτὸν ἀποδημεῖν τὰ ἰδίας πατρίδος. Εἰ δὲ καὶ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ ἐπείγοι τὸν ἄρχοντα μὴ ἅπερ δικαίᾳ ἀφελέσθαι τὰ ἅπερ σπούδασεν ἢ προσῆκεν, ἀλλὰ τὰ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀναβαλέσθαι), ἢ κελεύει μὲν τῷ ὑποθέσιν, μὴ φυλάξῃ ὁ τοῖς κελευομένοις τὸ δίκαιον. ἐπισχέπτομεν τὸν ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ σκείνης τὸ πόλεως ὅπερ ἅπερ ἡμᾶς γράμμασι τὸν μὴ τυχόντα ἀφ' ἑαυτοῦ δικαίᾳ, δηλοῦσι ὅτι ἐπειχθεὶς παρ' αὐτῷ ὁ ἄρχων ἀπέτυχεν ἀκοῦσαι ἅπερ σπούδασεν, καὶ ἀκριβῶς τὰ μεταξὺ αὐτῷ τε καὶ ἅπερ αὐτὸν εὐπαίδευτον γνωρίσας. ἵνα τοῦτα γνόντες ἡμεῖς τιμωρίας ἐπιξώμεν τὸν τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντα, ἐφ' οἷς ἅπερ ἀπελεσθεὶς παρὰ ἅπερ δικαίων, καὶ ἐπειχθεὶς ἅπερ ἅπερ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ, καὶ διέκρινε τὰ ἀμφισβητούμενα.

ΚΕΦ. β'.

ΕΙ τις συμβῇ πινὰ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐν ὑποψίᾳ ἔχειν τὸν ἄρχοντα, κελεύομεν τῷ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ συμπαραβαθῆναι τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι. ὥστε ἀμφοτέρους ἢ καθ' ἑαυτοῦ φιλικῶς συμβιβάσαι ἀλλήλοις τὰ ἀμφισβητούμενα, ἢ καθ' ἑαυτοῦ παραστήσασθαι ἐξηγεῖσθαι ἢ ἀγωνιστικῶς ἀκριβῶς τὰ μεταξὺ τῶν δικαζομένων, καὶ τύπον δίκης τῷ δικαίῳ καὶ τοῖς νόμοις συμβαίνοντα· ὥστε μὴ καταναγκάζεσθαι τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἀφ' ἑαυτοῦ τοιαύτας αἰτίας ἐπιτηδείως τὰ ἰδίας πατρίδος.

ΚΕΦ. γ.

Εἰ δέ τις οἰοῦμενος ἰσχὺν κατὰ τινος ἀλογήσει οἰωνδήποτε, μὴ τῷ λαμπροτάτῳ τῶν ἐπαρχίων ἄρχοντι προσελθεῖν, μηδὲ τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ σὺν τύχῃ, καὶ κατὰ ἴλαθι εὐμοίρου χρεὼς γεγραμμένων ἔν ὁσιωτάτῃ ἐπισκοπῇ. ἴσθι ὅτι τοιοῦτος καὶ αὐτὸς ὑποσπάσει τῆς ἱερωσύνης τιμωρίας οἷας ἤμελλεν ὑποβαλεῖν ὁ ἄρχων. Τοιούτοις γὰρ ἀναπείσας σωσιδίμιοι δὲ ἀφέλειαν τῶν οἰκούντων τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας, ἵνα μὴ ἀπολιμπανόμενοι τῶν ἰδίων πατρίδων, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ ξένοις γενησόμεθα, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν βλάπτῃ. Δεῖ γὰρ καὶ τοὺς ἄρχοντας φοβεῖσθαι πειθομένους, καὶ ὅρκῳ αὐτοὺς ὑποχρεῖν τῷ θεῷ κελεύομεν, ἵνα ἐκάστην φυλάττωσι τοῖς δικαίοις φυλάξωσι, καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους.

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ μήποτε συμβῇ τινὰ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων παρ' αὐτῷ τῷ λαμπροτάτῳ τῶν ἐνόντων ἐπὶ ἀδικηθῆναι, κελεύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, καὶ αὐτὸν διαλεχθῆναι μεταξὺ τοῦ λαμπροτάτου ἄρχοντος καὶ τοῦ εἰρημένου ἀδικηθέντος παρ' αὐτοῦ. καὶ εἰ μὲ συμβῇ τὸν ἄρχοντα νομίμως ἢ δικαίως κατακεκριθῆναι ὑπὸ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, τὸν ἰκανὸν αὐτὸν ποιεῖν παρὰ τοῦ ἄρχοντος τὴν σύντριψιν κατ' αὐτοῦ· εἰ δὲ παρασιτήσῃ ὁ ἄρχων τοῦτο ποιῆσαι, καὶ ἄλλῃ εἰς ἡμᾶς ἡ αὐτὴ δίκη, εἰ μὲ εὑρεθείημεν ὅτι δικαίως καὶ κατακεκριθεὶς παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, τὰ κελεύοντα σὺν ἐποίησε, τοῖς ἰσχάταις ὑποβληθῆναι τιμωρίαις τοῦτον κελεύομεν, ἐφ' οἷς ὀφείλων ἀδικεῖν τοὺς ἀδικουμένους, αὐτὸς ἀδίκων δώσῃ.

ΚΕΦ. ε.

Καὶ τῶν κεκτημένων ἢ αὐτοῦ τάξει κελεύομεν μὴ πάσης αὐθαδίας καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας τοῖς λαμπροτάτοις ἄρχουσι τοῦ ὁσιωτάτου ἀπαλλάττειν, μηδὲν νομιζομένους ἔξω τῶν ἐγκειμένων ταῖς ἡμετέραις ἀφαιτήσεσιν εἰ μὴ τῶν φυλάξειν, ταῖς ἰσχάταις αὐτοὺς ὑποβληθῆναι τιμωρίαις κελεύομεν, ἥτοι τῇ τῶν πεντακοσίων ἀποτίσει καὶ ποινῇ.

ΚΕΦ. ς'.

Εἰ μήποτε εὐθυμίαν τινὰ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων ὀφθῆς χάριν τινὸς παραδοῦναι τὸ δίκαιον, κοινωνὸν αὐτῷ συφρονισμὸν ἐπαχθῆναι κελεύομεν· ἵνα αὐθαδίσας μὴ φόβῳ θεοῦ τὰ δίκαια κρίνει. ἵνα μὴ, ἀφ' τὸ μὴ τυχάνειν τῶν δικαίων, ἀναγκάζωμεν ἄνθρωποι καταλιμπάνειν τὰς ἰδίας πόλεις καὶ χώρας καὶ τόπους, καὶ σωφρονίζειν ὀφείλομεν.

ΚΕΦ. ζ.

Ἐν δὲ ταῖς πόλεσιν οὐ αἷς σὺν ὑνδημοῦσιν ἄρχοντες, κελεύομεν τοὺς ἔχοντας ἀφαίρεσιν, σωσιτέαν τῷ ὀνδίκῳ, καὶ αὐτὸν ἀφαιρεῖναι τὰ μεταξὺ αὐτῶν. εἰ δὲ οἱ τῶν δίκων ἔχοντες μὴ βουληθῶσι τὰ ἐκδικηθῆναι, ἀλλὰ τὸ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου δικάσαι, καὶ τοῦτο κελεύομεν γίνεσθαι.

ΚΕΦ. η'.

Ὅτι ὁ μοναχὸς, ἤτε κληρικὸν, ἤτε ἐπίσκοπον κελεύομεν ἔρχεσθαι σὺν ὧδε γραμμάτων τοῦ ὁσιωτάτου αὐτῶν πατριάρχου· ἢ εἰδέτωσαν ὡς ἀναξίως ἑαυτοὺς τοῦ χήματος ποιήσουσιν.

ΚΕΦ. θ'.

Εἰ δέ τις μεγιστιανὸς, ἢ ἐπαρχικὸς, εἰκαιδήποτε τύχῃ ὢν, λάθῃ πλείονα τῶν ὁρτήλια τοῦ ὠφελίμων ταῖς θείαις ἡμῶν ἀφαιτέσεσι κελεύομεν πᾶσι τρόποις τῇ ἀρχυλῇ τῆς ἐπαρχίας, κινδυνῷ ἰδίῳ, καὶ τῇ ἡμετέρῳ νόμῳ, τοῦτο ὀνδικεῖν, καὶ σωφρονισμὸν ἐπάγειν τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν. εἰ δὲ μὴ ὀνδικήσῃ ταῦτα ὁ ἄρχων, ἀθέων δίδομεν τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ὀκείνῃ ἐπισκόπῳ, μελοῦσαι ἡμῖν τὰ σφέτερα τοῦτων, καὶ οἷαν ἔχει γραφεῖαν ἢ ἀξίαν ὁ τοιοῦτος τολμήσας ἵνα καὶ τῇ ἀρχυλῇ τὸ κίνδυνον ἐπάξωμεν, τῷ συγχωρήσαντι καὶ παρελθόντι τὴν ἡμετέραν κέλευσιν, καὶ αὐτὸν ἢ κελεύσωμεν τιμωρηθῆναι τὰ τοιαῦτα τολμήσαντα.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

Περὶ mortis causa δωρεᾶς ὢν βυλόυτων γινομένης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πζ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων ὁρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὰς τῶν βυλόυτων κακουργίας μηδὲν δυνάσθαι φέρειν βλάβος τῷ δημοσίῳ, ἀλλ' ἀπαρέσθαι τὸν νόμον παῖς τοιαύταις βυλαῖς καὶ πάσῃ βυλομένῃ τρόπον. ἔγνωμεν γὰρ ὡς ἐπειδήπερ ἀπείποσαν τοῖς βυλόυταις τὰ τῶν δωμάτων τρόπου, ἃ συγχωρήσαντες αὐτοῖς κτῆσιν ἀκίνητον δωρεᾶς, ἐδὲ ὧν ἀφθήκη καθολιμπάνειν ἑαυτέρῳ τῶν τεκόντων ἐγκιών, ἀλλὰ τὸ ὑναύγκιον πάντως τῇ βυλῇ φυλάττειν· ὀλείνοι σοφιζόμενοι τὸν νόμον, ἐξεύρον τοιαύτας τινὰς κακουργίας καὶ νόμους. εἰδότες γὰρ ὡς ἡμεῖς βουλόμεθα τὰς παλαιὰς νομοθεσίας ἀμφισβητεῖσθαι περὶ mortis causa δωρεᾶς, πότερον δωρεὰ ἢ ληξάτου ἐστὶ καὶ τὰς μὲ δρίζομένους αὐτῶν εἰς δωρεὰν, πάσης ἢ εἰς περισσεῖον· τὰ δὲ πλείονα τὰ ἐλαττόνων τὰ ἀφείσαν νομοθετῶν ὀκλέξαντες, ληξάτου αὐτῷ εἶναι παντελῶς ἀπεφώναμεν, καὶ μὴ πρᾶξεως ὑπομνημάτων δεῖσθαι, ἀλλ' ἀθέων ἔχειν ποιεῖσθαι αὐτῷ, καὶ ὑπιθέναι αὐτῇ κρίνας ὅρους, ὃς ἂν ὁ δωρησάμενος βυληθῇ· καὶ εἰ τῶν πράξαντων, ἀθέων ἔχειν ἀπιστήσασθαι καὶ αὐτοῦ τοῦ δώσασθαι τὸ μεταμελεῖν τὸ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις δωρεαῖς ἀνακαλεῖσθαι· καὶ ὃς ἂν βυληθείσει ὅρους ὑπάτειν ταῖς mortis causa δωρεαῖς, καθάπερ Ἰουλιανὸς ὁ σοφώτατος ὁνομάθετησε. τοῦτο ὅπερ ἡμεῖς ὲν τῷ λθ'. βιβλίῳ τῶν ἡμετέρων δηγήσεων ἐξεράσαμεν· ἄπαντα καὶ σωσκλάσομεν ὲν βραχεῖ, τά τε τοῖς παλαιοῖς τά τε ἡμῖν δηγησαμένοις. τοῦτο τοίνυν εἰδότες, ἐθέσπισαν χρεὼν καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ποιεῖσθαι τινὰς mortis causa δωρεὰς, καὶ ὑπιθέναι σύμφωνα καὶ τὸ νόμῳ, τὸ ἀναιρεῖν ἑαυτοῖς τὸ δώσασθαι τὸ ἐπὶ τῇ δωρεᾷ μεταμέλον ἀνακαλεῖσθαι ἄνευ ὁ ὅρου αὐτοῖς δοκοῦσι σωφρονίσαι τοιούτοις ταῖς δωρεαῖς, ἵνα αὐτόθεν αὐτοῖς δῶσιν ἐξὸν ποιεῖσθαι δωρεὰς τὸ ἀνακλήσεως ἐλευθέρας, καὶ ὅτω τοῖς ἑαυτῶν ἐλαττῶν σώσασι.

ΚΕΦ. α'.

Καίτοιγε ἐξ ὧν ἤδη νενομοθετήκαμεν, πάσης αἰτίας ἀνηρημένης αὐτοῖς δὲ πλέον τι δώσασθαι δὲ τεκνογκίᾳ ἢ ὲν ἀφθήκῃ καθολιμπάνειν, ἢ τῷ δωρεᾶς τρόπον ὑπόθεσιν ὅμως ἵνα ἔτι καὶ μᾶλλον αὐτῶν τῶν κακουργίαν παύσωμεν, ἀφ' τοῦτο καὶ νῦν θεσπίζομεν, μηδενὶ βυλόυτῃ, μηδὲ mortis causa δωρεὰν, ἐξεῖναι δωρεῖσθαί τι πλεῖον ἢ μονονκαὶ σεσαμιαίας δωρεᾶς τρόπον, ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ἢ δὲ οἰκείων παίδων γινομένης, ἢ τῷ σαφεστέρῳ σαφήσαι, καθ' ὅσον ἡ ἡμετέρα λέγει ἀφαίρεσις καὶ ἰνγκατάθεσιν ἐποιδόσεων γαμικήσεως ἐπείτησε, ἀλλως αὐτὸς μὴ δώσασθαι δωρεῖσθαι πεφύκασι ἀκίνητα, ἀλλὰ τοῦτο μόνον δεῖ περὶ αὐτοῖς ταῖς βυλόυτικαῖς ὑποκειμένοις λειτουργίαις, μόνης αὐτοῖς τῆς πρώτοις συγκεχωρημένης, καὶ ταύτης τῷ τῶν νεαρῶν ἡμῶν ἀφαιτέσεως παραστάσης· δὲ mortis causa δωρεᾶν ἐχόντων τῶν ἰδίων ἰκανῶν, καὶ δωσομένων δὲ ἄλλων δὲ παρὰ τοῖς βυλόυταις ποιεῖσθαι τὰς εἰρημένας mortis causa δωρεὰς εἰς ἅπερ ἂν βυληθῶσι πρόσωπα, καὶ ὅρους αὐτοῖς ὑπιθέναι· καὶ ἀπιστήσασθαι,

Cap. III.

Si quis vero existimans habere se adversus aliquem quamlibet actionem, neque clarissimum provinciæ judicem interpellet, neque sanctissimum civitatis episcopum adeat, & ita [1] veniat huc absque literis Deo amabilis episcopi civitatis: sciat quoniam & ipse tales sustinebit pœnas, quales futurus esset sustinere judex, si interpellatus ab eo non studuisset ei servare justitiam. Hæc autem omnia sancire perspeximus propter utilitatem eorum qui habitant per civitates & vicos: ne privati propriis provinciis, & ipsi in peregrinis affligantur, & res eorum lædantur. Propterea enim judices gratis facimus, & jusjurandum eos jubemus subire, ut unicuique interpellanti justitiam servent secundum nostras leges.

1 *Jul. num.* 251.

Cap. IV.

Si tamen contigerit quendam nostrorum subjectorum ab ipso clarissimo provinciæ judice lædi, jubemus eum adire [2] sanctissimum illius civitatis episcopum: & ipsum judicare inter clarissimum illius provinciæ judicem, & eum qui putatur lædi ab eo. Et si quidem contigerit judicem legitime & juste judicari à sanctimo episcopo: satisfacere eum omnibus modis ei qui interpellavit adversus eum. Si vero refutaverit judex hoc agere, & pervenerit ad nos ipsa lis: si quidem invenerimus quia juste & secundum leges aditus à sanctissimo episcopo, ea quæ condemnatus est, non fecit: novissimis [3] eum suppliciis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum ipsum opprimere reperitur.

2 Adde *l.* 4. *C. ad l. Jul. repetund.*

3 Id est, ultimis suppliciis. Ultimum supplicium mors, *l.* 21. *ff. de pœnis.*

Cap. V.

Sed etiam subjectum ei officium [4] jubemus cum omni studio & administrantes clarissimis judicibus interpellantes absolvere, nihil [5] accipientes præter illa quæ nostris constituta sunt legibus. Si vero hæc non custodiant, subdi jubemus suppliciis [6].

4 Id est, officiales ministros apparitores.

5 *Jul. hic. n.* 253.

6 Ultimis *Jul* aut quadrupli pœnæ & exolutioni illos subdi, *Scring.*

Cap. VI.

Si tamen invenerimus quendam sanctissimorum episcoporum pro gratia cujuspiam prodere justitiam, regularem [7] ei castigationem inferri jubemus: ut studeant cum timore Dei juste judicare: ne non impertrantes justitiam, cogantur homines relinquere proprias civitates atque provincias, & in [8] loca quælibet alia iniqua concurrere.

7 Id est, ex sacris regulis pœna subjicitur, *Julian. num.* 254.

8 Vid. *c.* 2. *in fin.*

Cap. VII.

In civitatibus autem in quibus non sunt judices [9], jubemus eos qui habent causas, adire [10] defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si vero litem habentes voluerint defensorem una cum sanctissimo episcopo judicare, & hoc agi præcipimus.

9 Præsides provinciæ.

10 *Jul. num.* 255.

Cap. VIII.

Neque autem monachum, neque clericum, neque episcopum jubemus venire huc absque [11] literis sanctissimi sui patriarchæ. Si vero hoc fecerint, sciant quia semetipsos schemate faciunt indignos.

11 *Jul. num* 256. *Nyvell.* 6. *c.* 8.

Cap. IX.

Si quis autem magisterianus, aut præfectianus [12], aut cujuscunque fortunæ existens acceperit amplius sportulatum quam definitum est sacris nostris constitutionibus: jubemus omnibus modis judicem provinciæ periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare, & vindictam inferre hoc præsumentibus. Si vero non vindicaverit hoc ipse judex, licentiam damus sanctissimo uniuscujusque civitatis episcopo nunciare nobis quæ de eis aguntur, & qualem habet militiam, aut dignitatem, qui hoc præsumpserit: ut & judici periculum inferamus permittenti & despicienti nostram jussionem, & ipsum quoque jubeamus puniri talia præsumentem.

12 H ἐπαρχικὸς. *Scrimg.* agens in rebus, *Julian. lic. n.* 257.

Tit. XVI.

DE MORTIS CAUSA DONATIONE [13] CURIALIUM.

Novella Constit. LXXXVII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

Curialium fraudes nihil posse ferre damni Reipublicæ, sed resistere legem talibus curiis [vel consiliis] omni volumus modo. Cognovimus enim quemadmodum, postquam interdiximus curialibus donationum modum, non concedentes ipsis possessionem immobilem donare [14], neque in testamento relinquere ultra [15] tres uncias, sed dodrantem omni modo Curiæ servare, illi calumniantes legem, excogitaverunt tales aliquas fraudes contra ipsam legem. Scientes enim quod nos invenientes vetustos legum latores, dubitantes de mortis causa donatio utrum donatio an legatum sit, & illos quidem connumerantes ipsam donationi, quosdam vero legatis, ea quæ pluribus [16] & optimis legislatoribus visa sunt eligentes, legatum [17] ipsam esse omnimodo decidimus, nec [18] confectione monumentorum egere, sed licentiam habere facere ipsam & inferere ipsi etiam certos fines quos donator voluerit, & si hoc fecerit, licentiam habere renunciare etiam huic ipsi facultati, qua possit pœnitere super talibus donationibus, revocare [19], & quos utique voluerit terminos inferere mortis causa donationibus, sicuti *Julianus* sapientissimus constituit, quod quidem nos in trigesimo nono [20] nostrorum Digestorum scripsimus. Omnia enim comprehendimus in brevi & quæ vetustis & quæ nobis placita sunt. Hoc igitur scientes putaverunt oportere secundum modum hunc facere quasdam mortis causa donationes & inferere pacta secundum legem ad auferendum potestatem sibi ipsi super donatione pœnitenti, eam revocandi. Alium vero terminum ipsis placentem addere ipsis donationibus, ut inde ipsis nimirum liceat facere donationes à revocatione liberas, & ita suas minuere substantias.

13 De diversis donationibus à curialibus faciendis *Julian. const.* 80. de donationibus factis à decurionibus. *Index Reg.*

14 Inter vivos *Nyvell.* 38.

15 *Novell.* 46.

16 Id semper secundum est, quod pluribus & optimis videtur.

17 Mortis causa donatio legatis comparatur, *l.* 4. *C. de mort. caus.*

18 Mortis causa donatio non eget insinuatione *l. ult. C. de mortis caus. l.* 15. *in fin. l.* 37. *ff. de mort. caus.* §. 1. *Inst. de don.*

19 Mortis causa donatio revocari potest.

20 *tit.* 6. *l.* 16. 17. 18. *ff. de mort. caus.*

Cap. I.

Etsi autem ex his quæ jam lege sancivimus adempta est omnis illis occasio plus dodrante relinquere queundi, vel in testamento relinquendi, vel per donationis modum alienandi, tamen ut adhuc etiam magis ipsorum fraudem compescamus, idcirco & nunc *Sancimus* nemini [21] curiali neque per mortis causa donationem licere donare quid, præterquam tantummodo per antenuptialis donationis modum pro seipsis aut propriis liberis factæ aut per dotis occasionem, quatenus ipsa nostra constitutio dicit, etiam filiabus donare nubentibus: siquidem aliter ipsos non posse donare certum est res immobiles, sed ipsas manere semper apud ipsos curialibus obnoxias functionibus, sola ipsis venditione concessa, & ipsa secundum Novellæ nostræ constitutionis observationem. Mortis causa donationibus suam vim habentibus, & valentibus cæteris hominibus, exceptis [22] curialibus facere dictas mortis causa donationes in quascunque voluerint personas, & conditiones ipsis imponere, & renuntiare (siquidem hoc voluerint) pœnitudini

21 Nota regulam.

22 Decurio donare non potest etiam mortis causa. Donare tamen potest, dotis aut donationis propter nuptias causa.

1 De rebus depositis, & de his qui denunciant, ut deposita non reddantur. *Jul. const.* 86.

2 De suspensione erogationis annonarum. *Index Reg.* De his qui denunciant ut civiles annonæ vel pensiones non solvantur. *Julian. hic, num.* 310.

3 Χαρτία ἄρλην administratio panum, *ut hic.* Juliano est, civilium annonarum vel pensionum solutio.

4 Hinc sumpta est Authentica, *Sed jam cautum C. de posit.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 2. *cap.* 1. *n.* 2. & 10. Ans.

5 Puta creditoribus. Creditor denunciare quidem potest depositario ne depositum reddat *l. ult. ff. de lege commissoria*, potest tamen eo invito depositarius depositum reddere, exacta cautione, quod hac Novella non tollitur. Ad hæc, cum hic dicitur aliquibus ne intelligas ipsum rei dominum, cui jus competit rei suæ vindicandæ, *l* 9. *in fin. ff. de rei vind. l.* 31 *ff. depos.* Hac enim Novella repellitur denunciatio creditoris, non domini: prohibetur denique denunciatio non vindicatio.

6 Deposito non opponitur compensatio *l. ult. C. de compensat.* Depositum antecponitur privilegiis, *l.* 7. *in fin. ff. depos.* Chirographo depositi acceptæ rei, non opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ. *l.* 14. *C. de non num.*

7 Pene nihil est delicta prohiberi, nisi puniantur, *l.* 2. § 13 *ff. de orig juris.*

8 Id est, trientes.

9 *Jul. hic, n.* 310.

10 Τὰ δημόσιον στιμήσιον ἢ καὶ ψῆφος προσκρίσιμος.

11 Tesseræ annonarum accipiebantur ab annonarum præfecto.

12 Græcus textus ita habet, πολλοὶ δὲ τοῖς οἰκίαις κεκλημένοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν βασκαίνοντες, ἡνίκα μέλλουσι τὰ συγκόμιστα παρὰ τῶν εἰσόντων λαμβάνειν ἐπαρίζουσιν ἐκ μυρίφοις τοῖς ἐντεῦθεν ξύλοντες ὥστε μὴ καταβάλλειν ἐπ' αὐτοῖς. id est, multi enim domos possidentibus in hac felicissima civitate invidentes, ut pensiones domorum ab inquilinis accipiant, denunciant testatione facta, ut ne inquilini pensiones solvant proprietario seu ædium domino.

13 Sensus est corruptus, quem ita restitue: Illud omnium incommodius est, quod plerique dominis ædium *invidentes*, die pensionis cedente, inquilinis denunciant, testato, ne pensionem solvant. 14 Mirum unde vox hæc, imbanchiti, irrepserit: nisi si stupidus & ignarus interpres τὰ βασκάνοντες, quod in Græco textu est, in hanc vocem nullius sensus commutarit. 15 Inquilini. 16 Id est, ultro ac libenter. 17 Denunciatione injusta creditoris; si quod detrimentum debitoris depositi fuerit illatum, creditor debitori damnum resarcire tenebitur. 18 Hic locus valde depravatus est: lege itaque: *illiberalibus autem & omni perversitate plenis abstineat interdictionib.* 19 Vid. *l. ult. ff. de lege commissoria.* 20 Fidejussorem invenire vel dare non est omnibus facile, *l.* 33. §. 2. *C. de episc.* vide quæ dixi ad *l.* 3. *Cod. de verb. sign. l.* 5. §. 1. *ff. ut legatorum seu fid.* 21 Defensio nulla est sine fidejussore.

concessæ circa pactionis revocationem: manere quippe oportet rem etiam sic in mortis causa donationis conditionibus, (hoc enim insuper sancimus) & tales donationes firmas esse & stabiles, quod quidem non nunc primum lege statuimus, sed jam lege statutum, & nunc per nostram interpretamur & corroboramus vocem in omnibus aliis personis, præter solos, ut dictum est, curiales: idque propter ipsam nostram erga rempublicam curam & studium.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & hac lege manifestata sunt, tua gloria custodire studeto, in primis utilitati Reipublicæ providentiam impertiens.

TIT. XVII.

DE DEPOSITO[1], ET DENUNCIATIONIBUS INQUILINORUM, ET DE[2] SUSPENDENDA ADMINISTRATIONE[3] PANUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

ITem nuper audientibus nobis (hoc quod in imperio publice sedentes multotiens agimus) orta est aliqua quæstio, quam resolvimus statim: hujusmodi vero discentes contingere multa communi & generali lege definire hoc justum esse arbitrati sumus.

CAP. I.

SI[4] enim quis ab aliquo capiat aurum aut res aliquas depositi causa in quibusdam conditionibus, deinde illi agant: necessitatem habeat omne restituere aurum, aut res, conditionibus semel impletis: & nulla omnino licentia sit aliquibus[5] extrinsecus interdictionibus uti, & retinere depositi restitutionem: cum & alia multa privilegia[6] tam à præcedentibus legislatoribus, quam à nobisipsis data sunt: licentia enim est prohibenti redditionem, eum quidem, cui creditum est depositum, non molestare: eum vero de rebus quæ in quæstione sunt, qui aurum, aut res aliquas accepturus est, litem sortiri, & justitiam & legem promereri: sed ne per hanc causam damnis magnis subjiciat eum qui interdictionem suscepit, & compellatur aut defensiones expetere, aut res habere, & non possit voluntarie cum deponente benigne agere: quod si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitione: sed[7] etiam timorem inferre justum transgressoribus) sive perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, sive alium quemcunque casum fortuitum ipsum respicere qui contestationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est hujusmodi contestatio, usuras pecuniarum usque ad tertiam[8] centesimæ agnoscere prohibentem accipere propria: non solum si aurum fuerit quod depositum est, restitui vero prohibitum: sed & si aliæ res sint: ut hoc timore fiultorum simul, & perversorum maligne versandi, in depositionibus homines cessent.

CAP. II.

De his qui denunciant ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur[9].

SEd & totum hoc quod de mandatis est, & aspicere, & constituere secundum legem providimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac præcipue civitate, & aliquos interdicentes eis qui ministrant publicas[10] annonas, & tesseras[11] accipiunt ab annonarum præfecto, volentes suspendi administrationem: & eos qui ex hoc solummodo forsan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitæ occasio. Huic autem rei severius & difficilius illud est: multis[12] enim domos possidentibus in hac felicissima civitate[13], qui imbanchiti[14] non videntur, mox futuris pensiones ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, ut non inferant eis. Illi[15] vero ultra[16] eas suscipientes, quidam propter inopiam forsan comedunt eas: quidam vero & exules à magna hac fiunt civitate, & decidit omnino pensionum administratio iis qui ex hoc forsan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in civilibus annonis diximus.

§. 1. Nemini[17] igitur damus hujusmodi licentiam: sed unusquisque si aliquam habeat causam ad obnoxium sibi, non obdormiat: in liberalibus[18] autem perversitate omni plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem ejus ceciderit aut administratio panum, aut pensionum datio ex hoc accidens ipse sustinebit periculum, mox quod interdictionem[19] inquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspenderit annonam: nihil enim horum agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnum sarcire domino rerum: super hoc & usuram & tertiam centesimæ agnoscere pecuniarum, aut rerum quas non accipere per eum is qui secundum hunc modum læsus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones, quia qui præsens est ei exactionis domino danti defensionem aut in depositio, aut in aliis recipere rem propriam, non enim omnibus[20] est facile fidejussorem præbere nostris legibus, nullam defensionem omnino ratam esse ponentibus, nisi[21] cum fidejussione fiat, fidejussorem enim omnino dandum idoneum non facile neque possibile passim est. Et propterea igitur ad securitatem nostrorum subjectorum volumus hoc custodiri à modo, & de cætero omni tempore, ut immortale sit hujus nostræ sanctionis juvamen Reipublicæ, quæ judicantibus quidem nobis in mentem venit, præsentem vero legem commune juvamen nostris peperit subjectis.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, operi effectuique tradere, & in perpetuum observare festinet.

εἰρὰ τῶν βουληθέντων, τῷ μεταμέλειν τῷ ἐπὶ θανάτῳ τὸ συμφέρον τὸ ἀνακλήσεως μόνοις μόνοις τὸ πρᾶγμα καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς τὸ mortis causa δωρεᾶς ὅρους, (τοῦτο γὰρ συγχωροῦμεν) καὶ τοὺς τοιούτους δωρεὰς ἰσχυρὰς τε εἶναι καὶ βεβαίους. ὅσας δὲ νῦν παρόντων νομοθετοῦμεν, ἀλλὰ τὸν νομοθετηθὲν ἤδη καὶ νῦν δὲ ἡμετέρας ἐρμηνεύομεν τε καὶ βεβαιοῦμεν φωνῆς ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων προσώπων· δίχα μόνοις μόνων, ὡς εἴρηται, βουλευτῶν. καὶ τοῦτο δὴ τῶν ἀεὶ τὸ δημόσιον κατορθοῦ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν καὶ τυθέντα τῷ νόμῳ δηλούμενα ἡ σὴ ἐνδοξότης φυλάξαι κατεύχου, μάλιστα πάντων τὴν ὠφέλειαν ἐν δημοσίᾳ προνοουμένη πιεμένη.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ παρακαταθήκης καὶ ἀμφισβητήσεως οἰκιῶν, καὶ περὶ ἀναρτήσεως χορηγίας ἄρτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πη'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Δίκης ἔναρξις ἀκροωμένων ἡμῶν (τοῦτο ὅπερ ἐπὶ τῆς βασιλείων δημοσίᾳ καθήμενοι πολλάκις πράττομεν) ἀνεφύη τις ζήτησις, ὧν διαλυσάμενοι αὐτίκα. τοιαῦτα γὰρ μανθάνοντες ἐπισυμβαίνειν πολλὰ, κατὰ καὶ γνώμῃ νόμου διορίσαι ταῦτα δίκαιον ὑπελάβομεν.

ΚΕΦ. α'.

Εἴ γάρ τις τῶν δεδομένων λάθοι χρυσίον ἢ πράγματά τινα ἕτερα παρακαταθήκης λόγῳ, ἐπὶ τισιν ὅροις, εἴτε ὅτου πραχθεῖεν ἀναγκαῖα ἐχόντα παντὸς ἀποκατασταθῆναι τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα, τῶν ὅρων αὐτοῖς πληρωθέντων. ὑδέποτε πάντως ἀδείας ὅσης τισὶν ἔξεσθαι παραλείπειν χρῆσθαι, καὶ ἐπίσχειν τῶν παρακαταθήκης ἀποκατάστασιν· ἀλλὰ καὶ πολλὰ προσομοιαζόμενα παρὰ τοῖς ἡμῶν νομοθετοῦσι, παρά τε ἡμῶν αὐτῶν δέδοται). ἀδεια γὰρ ἐστὶ τῷ κωλύοντι τὴν ἀπόδοσιν, τοῦ μὴ πιεσθέντι τῷ παρακαταθήκην μὴ διενεχθῆναι, αὐτῷ ὃ ἐστὶ τοῖς αὐτοῦ ἀμφιβόλων τοῦ χρυσίου ἢ τῶν πράγματα λαμβάνειν μέλλοντι τὴν δίκην λαγχάνειν, καὶ δικαίᾳ καὶ μὴ νόμῳ τυγχάνειν· ἀλλὰ μὴ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ζημίας μεγάλας ὑπάγειν τὸν ἀμαρτεῖαν δεξάμενον, καὶ ἀναγκάζεσθαι ἢ defensionas ἀποτίνειν, ἢ πράσματα ἔχειν καὶ μηδὲ ἐκόντα διώκεσθαι παρὰ τοῦ παρακαταθέμενου δύνασθαι. εἰ δέ τι τούτων πράξειεν ἄλλως, (δεῖ γὰρ μὴ μόνῃ τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ὁρικεῖσθαι κωλύσῃ, ἀλλὰ καὶ δέον ἐπιτίθεσθαι δίκαιον τοῖς παραβαίνουσι) εἴτε ἀπώλειαν συμβαίη τῶν πραγμάτων ἢ τῶν χρημάτων χωρεῖσθαι, καὶ τὸν δεχθεῖναι εἴτε ἄλλο οἱανοῦν τυχὸν περίστασιν· αὐτὸν ὁρᾶν τὰ τῶν ἀμφισβητούντων ἐλαττοῦσθαι καὶ ὡς γε καθ' ἕ γίγνεσθαι ἡ τοιαύτη ἀμφισβήτησις, τοῦτον τῶν χρημάτων τὸ ἀπὸ τοῦτο ἐκπατεῖσθαι ἐπιγινώσκειν τῷ λαβεῖν τὰ οἰκεῖα κωλυθέντα· ὃ μόνον εἰ χρυσίον εἴη τὸ παραπεθειμένον μὲ, ἀποδοθῆναι ὃ κεκωλυμένον, ἀλλὰ καὶ εἴη ἕτερα πράγματα. ἵνα τούτῳ τῷ δεῖ τῶν ματαίων τὸ ἄμεμπτον καὶ βασκάνων τὸ ἀγνωμοσύνης ἐποχῶν ἄνθρωποι πώσιν).

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν παρακαλούντων μὴ τελεῖσθαι τὰς ἀνόνας καὶ ταγηρόμια.

Ἀλλὰ καὶ ὅλον δὴ τοῦτο τὸ ὅπερ τῶν παραχαλιῶν καὶ θεωρήσαι καὶ τάξαι κατὰ νόμον συνειδόμεν. ὁρῶμεν γὰρ συχνὰς τοῦτο ἐπὶ τῆς βασιλίδος ταύτης μάλιστα πόλεως· καί τινες παρεμβάλλουσι τοῖς χορηγοῦσι τὸ δημόσιον στιμήσιον, ἢ καὶ ψῆφος προσκρίσιμος, ἢ καὶ ὑπὲρ τὰ ἀνώνων ὑπάρχειν, βαλλόμενοι ἀπαρτηθῶσαι τῶν χορηγίαν, καὶ τὰ συντεθὲν μόνον, ὡς εἰκὸς, πτερόμενον ἀποστρέψαι τὰ χορηγίας, δι' ἧς οὕτω πᾶσιν προέξει ἢ βίᾳ σφαγὰς. Τὸ δὲ ἐπὶ τούτῳ χαλεπώτερον καὶ δυσκολώτερον, ὁπόσοι ἐσὶ πολλοὶ τῶν οἰκίας κεκτημένοις κατ' αὐτοῦτον τῶν δήμαρχα πόλιν βασκαίνοντες, ὥστε καὶ μέλλοντες τὰ ταγηρόμια τῶν ἐσόντων λαμβάνειν, ἐπαρίζουσι, ὁπλοφορεύσας τοῖς οἰκοῦσι τέλοντες, ὥστε μὴ κατεβάλειν ἐπ' αὐτῆς. εἰ δὲ ἄσημοι τοιοῦτοι διξάμενοι, οἱ μὲ δὲ ἀπελαύνουσι αὐτοὶ, οἱ δὲ καὶ ἐκβάλλουσι τὸ μεγάλης τοιοῦτης χώρου) πόλεως. καὶ ἀφαιρεῖται παντελῶς ἡ τῶν ταγηρομίων χορηγία τοῖς οὐσιοῦσι, ὡς εἰκὸς, καὶ μόνον ἀπατεφορεμένοις καθάπερ φθάσαντες ἐπὶ τῶν πολιτικῶν στιμήσιον εἰρήκαμεν. § α'. Οὐδὲν τοίνυν τοῦτο δίδομεν ἄδειαν, ἀλλ' ἔκεσθαι εἴ τινα ἔχοι λόγον ὥστε τὸ ὑποδιωθῆναι τὸ αὐτὸ, μὴ τοῦτο μὲ ἐπικαθεύδοντα, τοὺς ὃ ἀνελεύθερος καὶ βασκανίας ἀπάσης μεστὰς ἐπινοεῖτο ἀφαιρετῦσαι. ἢ γνωσθήτω ὡς εἰ τι τοιοῦτο πράξειε, καὶ παρὰ τὴν αἰτίαν τὴν αὐτὸ ἀφαίσει ἢ τὰ τῆς χορηγίας τῶν ἄρτων, ἢ τὰ τῶν οἰκείων δόσεως· τὸ συντεθὲν αὐτὸς ὑποστήσεται κίνδυνον, ὥστε καὶ ἀφαιρετεῖναι τοῖς οὐσιοῦσι ἢ τοῖς χορηγοῦσι τὸ ἄρτου εἰκοσιν, ἢ ἀναρτήσεια τὸ στιμήσιον. ὅδεν δὲ τούτων πράξειεν βουλόμεθα. ἀλλ' ἐξ ἧς τὰ τῆς ἀφαιρετείας πράξεια, ἐπιζήμιον αὐτὸν πᾶσιν ζημίαν ὑφεπόδιον τῷ κυρίῳ τῶν πραγμάτων, καὶ ὥστε γε καὶ τοῦτον τὸ λοιπὸν ἐπιγινώσκειν τῶν χρήματων, ἢ πραγμάτων ἄσφ' ἂν μὴ λαβεῖν οἱ αὐτὸν ὁ κύριος τοῦτον τὸ τρόπον ἠδικημένον ἰφύσειε. καὶ μὴ τις ἀντιβάτω τὰς defensionas, ὅτι πάρεσιν αὐτοῦ τῷ τῶν ἀπαιτήσεως κυρίῳ, δοῦτι defensiones, ἢ ἐπὶ τῶν παρακαταθήκης, ἢ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀναλαβεῖν τὰ οἰκεῖα. ἃ δὲ ἀπασιν ἐσὶ ῥᾴδιον ἐγχωρεῖν ἐπὶ τῇ defensioni περιέχειν τῶν ἡμετέρων νόμων μηδεμίαν defensionα παντελῶς ἀξιόλογον εἶναι πιθάνων, εἰ μὴ μετ' ἐγγυητῆ χρέους. ἐγγυητῆ ὃ πάντως δύσπορεῖν, ἐν τῶν ῥᾴδιον δὲ τῶν δυνατῶν δύσβολος ἐσί. ἀφ' τοῦτο τοίνυν, ἐπ' ἀσφαλείᾳ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων, βαλόμεθα τοῦτο παραφυλάττεσθαι ὑπὸ τῶν νεῶν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντα χρόνον· ὥστε ἀθέμιτον εἶναι ψευδῆ ἡμῶν τὸ νομοθεσίας τῶν ὠφέλειαν τῶν πολιτῶν, διακόζεσι μὲ ἡμῶν ὦ καὶ χρυσοῦμῆς, τὸ ὃ παραβῆται νόμον κατὰ ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων πεκύσης ὑπηκόων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ δεδογμένα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ὃ θεῖα διλέγματα νόμοις, ἔργῳ καὶ πράξει δεδοξάσει καὶ εἰς τὸ διὰ παντὸς ἀφυλάττειν ἀσφαλῶς.

COLLA-

COLLATIO SEPTIMA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΟΘΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πθ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον καὶ ὑπάτων ἡρῳνικέλῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ τῶν νόθων ὄνομα τῇ Ῥωμαίων νομοθεσίᾳ πρῴην ἀδιάφορον ἦν, οὐδέ τις ἐκ τοῦ τοιούτου φιλωνυμίας, ἀλλ' ὡς ἔκφυλόν τι καὶ πικρὸν ἀπεστύγητο καὶ ἐμισεῖτο· ὅτε δὲ τῷ Κωνσταντίνου καὶ τῶν δύο τούτων λήξεων χρόνῳ, ὃν τοῖς τῶν Δικαίων συνεγράψαμεν βιβλίοις· εἶτα κατὰ μικρὸν εἰς μετριότητα καὶ φιλανθρωπον γνώμην οἱ αὐτοκράτορες μετέβησαν, νόμους ἔθεντο, οἱ μὲν καὶ διδόναι καὶ καταλιμπάνεσθαι τὸν τοῦτο παρὰ τῶν πατέρων ἀξιοῦντας, οἱ δὲ καὶ ἐπιτρέπειν τρόπον δέ τινα τοῖς νοθείοις ἀπολαμβάνειν τῶν ἐμπεσόντων, χθιζοῦ γενόμενοι, καὶ τῶν πατρῴων οὐσιῶν μεταδοῦναι. καὶ κατὰ μικρὸν καὶ εἰς ὀκνηρὰς ἐκβῆναι ἀφορμὰς αἰρομένοις χρόνοις, πολλῷ τὸ πρᾶγμα τῶν ποικιλίαν ἐδέξατο. καὶ ἡμεῖς δὲ διταλῶν ἔχομεν αὐτόθεσμα, πολλὰς τοῖς ἐλαθρέοις ἀφορμὰς ἀφαιροῦντα· ὁπόσα τε ἡμῶν τοῖς ἐλευθέροις, ἓκ τῶν νόθων εἰς γνησίους ἀναφέρειν. ὑπὸ τοῦ τιμωρεῖσθαί τι καὶ ἀπορρήσσειν ἐκτὸς, ἀλλὰ τὸ κρίμνον ἰδεῖν καὶ φόβητρον μὴ τὸ κακὸν, οὐείσκειν δὲ παντελῶς τὸ ἄμεινον. Ἐπειδὴ τοίνυν πρὸ μὲ ἐν τοῖς τῶν Δικαίων βιβλίοις (ὅσα ἐξ ἀπείρου ἐφωμεθα τῶν βασιλούντων νομοθεσίας ἠθροίσαμεν) περὶ τῶν νόθων γέγραφε παίδων· πρὸ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐπιτρόποις ἡμῶν λόγοις, περὶ τούτου τὰ μὲ συμβεβήκαμεν, τὰ δὲ εὑρόντες ἤδη κατειργασμένα· καὶ ἡμεῖς δὲ αὐτοὶ πολλὰς ἐποιησάμεθα περὶ τούτων Δικαίους, τοὺς μὲν ἐν τοῖς τῶν εἰρηνικῶν ἀφροσιμαῖα Δικαίοις, τοὺς δὲ καὶ μετ' αὐτὸ ἴνα μὴ τὸ πρᾶγμα διεσπαρμένον ᾖ, κεφαλαίῳ ἔχῃ ἀνθήμιον, ἐν μιᾷ Δικαίᾳ τὸ πᾶν συναγαγεῖν, ἤ τις ἀπὸ πάντων δρέποιτο τὰ περὶ τῶν νόθων διορθῶσαί τι καὶ νομοθετῆσαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ παίδων νόθων.

ΠΡόδηλον μὲν ἐστιν οἷς τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐλεύθεροί τε ἅμα καθεστῶσι καὶ ἐν γνησίοις εἰσὶν, οἱ δὲ, τῶν ἐναντίων ὄντες ἔχοντες, ὑστεροῦσι γόνου), ἓκ τε δουλούντων εἰς ἐλευθέρους ἀνιόντες, καὶ ἐν νόθοις εἰς γνησίους. οἱ δὲ, νόθοι τὶ εἰσὶν αὐτόθεν, καί τινες εἰσὶν αὐτοῖς Δικαῖοι. τοῖς δὲ ὧδέ τὸ γῆν νόθον ἐμπεσόντι, ἀλλὰ μὴ τάττε πιφύκασιν ἀναξίοι. δεῖ τοίνυν ἡμᾶς ἔτου ποιήσασθαι τῷ Δικαίῳ, ὥστε μηδὲν ἀγνοῆσαι τῶν ἐναντίων ἐπὶ τῷ νόθων κρατεῖν. ἐροῦμεν δὲ δεδομένοι δὲ νόμοι τίνες μὲ καθεστῶσι νόθοι, τίσι δὲ τρόποις ἐναντίοις εἰς γνησιότητα, (ἀν τοῖς παισὶν ἐξοῦσμεν ἡμεῖς) τίνες δὲ εἰσὶν αἱ τούτων Δικαιῶσαι. καὶ ὅπως μὲ ἡ παλαιότης ἐχρήσατο τούτοις πικρῶς, ὅπως δὲ ἡμεῖς φιλανθρώπως ἀφελεήσατε) δὲ ὧδέ σκέπτο τὸ πᾶς ὧδέ τῶν νόθων ἀξιοῦσθαι ἀφορὰς τῶν νόμων, καθάπαξ εἰρη), ἀφορηγείας. Ἡ μὲν οὖν φύσις ἐξ ἀρχῆς, ἰώνικα τὰ ἀπὸ τοκογονίας συμβαίνει, τῶν γεγραπτῶν ὅπω κειμένων νόμων, ἀπειθῶς ὁμοίως μὲ ἐλευθέρους, ὁμοίως δὲ δούλους ἀφῆκεν. τοῖς γὰρ δὴ ἀφρόνως γενέσθαι οἱ ἀφρόνως παῖδες ὁμοίως μὲ ἐλευθέροι, ὁμοίως δὲ γνήσιοι πατρὸς τῶν δημιουργίας ἰσόνομοι· πόλεμοι δὲ καὶ μάχαι καὶ ἐπήνεμιαὶ τὸ πρᾶγμα κατήναγον εἰς ἀλλοιότερον χρῆμα. δικαίαν μὲ γὰρ ἐξεῦρε πόλεμον, νοθείαν δὲ σωφρονίσιος ἔκπλωσις. ὁ ὁμῶς τὰ αὐθις τὰ τοιαῦτα τῶν ἁμαρτημάτων ἰώμενον, ἐλευθερίαν τε τοῖς δουλώσασι ἐμηχανήσατο, καὶ πολλὰ γε ἀφ' τούτων ἐπεφυκότα ἀνώμοσε, τρόπως εἰσηγεμόνι μυρίως· αἱ δὲ βασιλικαὶ Δικαιότητες ἀνέωξαν τοῖς σὺν ὀρθῷ γνώμῃ τὰς ἐπὶ τὸ γνήσιον ὁδούς. ὅσῳ δ' παρίρρωσε δὲ ἡμεῖς νομοθετοῦμεν, ὧδε τὰς ὑστάτης τῶδε ἀφ' νόμῳ παρημελημένης κελεύειν βαλόμεθα. §. α'. Γνήσιοι μὲν ἐν πρώτοις Δικαίοις ἀνθρώποις ἐξ ὧν συναλλάττεται γάμων, ἢ μὴ πρώτοις συμβολαίων, ἢ καὶ τούτων χωρὶς· ἵνα πρὸς τὰς θηλείας τῶν ἀρρένων σωιόντων, ὥστε ἐξ ἀρχῆς ἔχῃν πρὸς αὐτὰς γάμων γνησίων Δικαίων. καὶ τοῦτο γὰρ συνφαντάσμενον ἡμεῖς ὁρῶντες, νόμῳ διεκρίναμεν, τί μὲ ἐπὶ τῷ ὑπὸ τῆς τύχης εἰς ἀξίας ἠρμῆναι, τί δὲ ὑπὸ τῷ μίσης δὴ ταύτης τῶν ἀνθρώπων καθεστάτες πρόθεσις δεῖ πρὸς δόκδειξιν γάμων γνησίων, τί δὲ τῷ λοιπὰ συγκεχώρηκε πολλῷ. ὥστε τῶν γάμων τούτων πρῴην, αὐτόθεν εἰσὶν αἱ Δικαιῶσαι πρόθηλοι. καὶ εἴης ἐν τοῖς γνησίοις ἀριθμηθεῖσι, δίδυς ὁ νόμος ὑφηγεῖται τὰς τῶν Δικαίων τρόπους, πολλὰ πρῴην τούτων πρόσμαλδυσάμενος. τὸ μὲν οὖν γνήσιον ἔστε πως ἔχῃ· τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐλεύθερον μὲ, ἐκτὸς ὁπόσων μὴ νομίμων δὲ πρόσεληθεν γάμων, ἢ καὶ ἐν δουλείᾳ πεχθὲν, ἐλευθερίας μὲ ἀξιωθέν, μείνοι δὲ νόθον, τῶν τρόποι ποικίλοι πρὸς γνησιότητα φέρουσιν· ὃς Δικαιωθησόμεθα, ὅταν καὶ τὰ λοιπὰ νομοθετήσωμεν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ πρώτου τύπου διὰ τοῦ βουλευτηρίου ἐπιδόσεως τρόπου γνησιότητος.

ΠΡῶτον μὲν ἓν τρόπου αὐτοῖς γνήσιον ὑπῆρχεν, εἴτε βουλῆς οὔσης, ἐν τοῖς πόλεις δίδυς ἀφελῶν, ὃν Θεοδόσιος ὁ τοῦ δύσεβοῦς τε καὶ νέας εἰσηγήσαντο μνήμης. νενομοθέτηκε γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τὸ δικαιοῦσθαι τοὺς νόθους παῖδας ἢ πάππους ἢ τινας ἐπιδόσει τοῖς βουλευτηρίοις, ἢ τοῖς δυναστείαις ἀρκούσιν βουλευτεῖς. καὶ ἐπείσθη ὁ τρόπος ὅτου ἐκ ἀπλοῦ εἶχε τὴν νομοθεσίαν, ἀλλὰ ποικίλως τό τε ὠφέλιμον τῆς ἐπιδόσεων εἰρη) τό τε ὠφέλιμον τῶν Δικαίων, πῶς τε αὐτοὶ καὶ τίνων κληρονομεῖσι, καὶ παρὰ τίνων αὖθις κληρονομῶν· δίκαιον φάνηται, τὸν δὲ πρῶτον τὸ τῆς νομοθεσίας Δικαίους κεφάλαιον, ὅτως ἐπὶ τοὺς λοιποὺς τρόπους τοὺς εἰς γνησιότητα φέρουσας ἐλθεῖν. τοῦ γὰρ σκεῖθεν εὐήνολα παντοίως ἐσίν.

§. α'. Εἴ τις τοίνυν εἴη νόθων παίδων πατὴρ, εἴτε βουλευτὴς ὤν, εἴτε ἐλεύθερος βουλῆς, ἄδειαν ἔξ τούτου, ἢ τινας ἐξ αὐτῶν, (εἴτε γνησίων παίδων εἴη πατὴρ, εἴτε καὶ μὴ, μόνων δὲ νόθων) ἐπιδιδόναι τῷ βουλευτηρίῳ. κἂν εἰ τυχὸν ἰλλυρίας ἀξίας εἶεν οἱ παῖδες ἐπειλημμένοι. πολλῷ εἰ μὴ τηλικαύτης ἦσαν ἀνδράπας, κἂν εἰ βουλευτὴ καθειστήκεσαν, τοιούτης ἐλευθέρας ἐποίει τῷ τύχης. ὁ δὲ τῆς ἐπιδόσεως τρόπος, εἴτε ἠθροίσατο πρῴην ἓν πατρὸς ἐπὶ σεβαστῶν, ἰώνικα τις οὐ κοινῷ τῷ ἠθῶν ἐπιδοίη. τάττε δὲ ἐπὶ Φιλοκάλῳ πέπραγε) νόθῳ παιδὶ βουλευτῇ πρῴην ἓν πατρὸς ἐν Βοστρηνῶν ἠθροίσθω, καὶ τάττε αὐτὸ ἀνεπιπόλῃ κῷ τῷ σκεῖσε ἴσαν, καὶ ὅτως αὐτὸν ἐπιδοῦναι, καθάπαξ ἡ Λέοντος ἓν τοῦ δύσεβοῦς λήξεως γεγραμμένη φυσὶ διάταξις. εἴτε δὲ κῷ τόπου τρόπου ἠθροίσατό τις τινὸς ἓν πατρὸς ἀναρρήσει βουλευτὴς, εἴτε αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐπὶ πρώτοις ὑπομνήμασιν ἐπιδοίη, εἴτε πελευτῶν σὺν Δικαίᾳ γραφεῖσι δεῖν γίνεσθαι βουλευτὴν, εἴτε σκεῖνος ἔλαχ) τῶν γραφῶν· γνήσιον δύνας γίνε), ἡ νοθείας καθάπαξ ἀπαλλαγῆναι. Εἰ δὲ καὶ τελευτήσαντος ἓν πατρὸς ἑαυτὸν ὁ παῖς ἢ οἱ παῖδες ἐπιδοῖεν, σὺν ὅσης μάρτυσι γνησίας γενῆς καὶ ὅτως ἔσον) γνήσιοι τε καὶ βουλευταί.

TIT. I.

QUIBUS MODIS NATURALES [1] EFFICIUNTUR SUI, ET DE EORUM EX TESTAMENTO SIVE ABINTESTATO SUCCESSIONE.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætorium præfecto, iterum ex consule ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

NAturalium nomen Romanæ legislationi dudum non erat in studium, nec quælibet circa hoc fuerat humanitas, sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum à republica putabatur: à *Constantini* vero piæ memoriæ temporibus in constitutionum scriptum est libris [2]. Deinde paulatim in mediocritatem clementemque sententiam Imperatores transeuntes, leges posuerunt: alii quidem & dari & relinqui aliquid eis à patribus concedentes: aliqui autem etiam adinvenientes modum per quem naturali jure priore [3] liberati legitimi fierent, & paternæ substantiæ successores: paulatimque etiam ad nepotes [4] processerunt hujusmodi legislationes: & quoniam in nostra tempora venerunt, & eorum qui paulo ante nos fuerunt, multam varietatem causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere homines ex priore servitute, & ex naturalibus ad legitimos elevare: non enim ultio & interdictio despicienda est: sed quod est in necessitate, curandum est: & diffugiendum, quidem quod malum est, inveniendum [5] vero undique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in constitutionum Codice [6], quem ex omni priorum imperatorum legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis: quædam vero in 7 libro Institutionum: de his autem nos constituimus, aut jam perfecta competimus, & nos ipsi plurimas fecimus de his constitutiones, alias quidem in prædictarum collectione constitutionum, alias autem etiam postea: ne causa sit dispersa, bene se habere credidimus, in una constitutione totum colligere, quæ pro omnibus sufficiat ea quæ de naturalibus sunt, corrigere atque sancire.

CAP. I.

De liberis naturalibus.

PAlam namque est, quia hominum alii [8] quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos sunt: alii vero hoc prius non habentes, postea fiunt, & ex servis ad liberos ascendunt, & ex naturalibus ad legitimos. Alii vero ex ipso hoc naturales sunt, & quædam eis successiones existunt: alios autem neque naturales esse decet, sed etiam hoc monstrantur indigni [9]. Oportet igitur nos ita facere constitutionem, ut nullus ignoret quæ possunt in naturalibus valere: dicimus autem inchoantes legem, qui consistunt naturales, quibusque modis procedunt ad legitimos, (quorum plurimos invenimus nos) & quæ sunt horum successiones, & quomodo quidem vetustas usa est his amare, quomodo nos humane. Nec illud quoque relinquitur, qui nec naturalium digni sint, sicuti diximus appellatione. Natura [10] siquidem ab initio, dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus omnes similiter quidem liberos, similiter autem produxit ingenuos. Primis namque parentibus primi filii, similiter quidem liberi, similiter autem legitimi à [11] creatura fiebant: bella vero & lites, atque libidines & concupiscentiæ causam deposuerunt ad aliud schema. Servitutem namque invenit bellum [12]: naturales autem castitatis [13] casus: lex autem rursus hujusmodi delicta curans libertatem [14] servis molita est, & multum de his tractavit, modos introducens dena millia, imperatoriæ vero constitutiones aperuerunt eis [15] quæ non recte facta sunt, ad jus legitimum vias quod non transitorie neque nos sancimus, neque subjectos hanc legem negligenter audire præcipimus. §. 1. Legitimi siquidem successores procedunt hominibus ex nuptiis [16], quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut etiam absque eis, sic ad fœminas masculis convenientibus, ut ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum affectum [17]. Et hoc enim in calumnia positum nos respicientes, lege decrevimus, quid in [18] iis quidem, qui fortunæ dignitate proficit sunt, quid autem in mediocri hominum statu agendum sit ad demonstrationem [19] legitimarum nuptiarum: quid vero deinceps permissum est plebi [20]. Quapropter nuptiis [21] procedentibus, ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos [22] connumerentur, mox lex introducit successionum modos, plurimum de his tractans. Legitimum igitur jus sic se habet. Quod vero non est hujusmodi, sed liberum quidem, non [23] tamen ex nuptiis procedens legitimis, aut etiam in servitute natum: si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale: hoc modi varii ad jus legitimum ferunt, quos enumerantes, sic etiam reliqua sanciemus.

CAP. II.

De primo (hoc est per oblationem curiæ) modo legitimationis.

PRimus itaque modus est legitimi juris existens civitatibus mox utilis, quem Theodosius piæ & novæ introduxit memoriæ. Sanctum namque est ab eo, *ut possit naturales filios, aut omnes, aut aliquos offerre curiis, aut filias curialibus* [24] *copulare*: & quoniam modus iste non simplicem habuit legislationem, sed varie & de oblationibus dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorum heredes existant, & qui rursus ad jus eorum hereditarium accedant: justum credimus hoc primum legislationis disponentes capitulum, ita ad reliquos modos qui ad legitimorum jus ferunt, accedere: quæ enim inde sunt facile omnino est dicere. §. 1. Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, sive curialis existens, sive liber à curia, licentiam habebit, omnes, aut quosdam ex eis, sive legitimorum sit filiorum pater, sive etiam non sed solummodo naturalium, offerre curiæ [25], licet forte illustris dignitatis sint filii suscepti: nisi tamen dignitas interesserit talis, quæ homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autem modus sive fiat à patre adhuc superstite, cum quispiam in communem filium offerret, (hoc namque gestum est in Philocalo naturali filio, curiali à patre in Bostrenorum [26] civitate) & hoc ipsum dicit secundum inspectionem ibi factam, & ita eum offert, sicut à Leone piæ memoriæ scripta dicit constitutio: sive ergo secundum hunc modum fiat aliquis à patre pronunciatus curialis, sive eum pater sub gestis monumentorum offerat, sive moriens in testamento conscribat oportere fieri curialem: deinde ille amplectatur scripturam: legitimus mox fiet, naturalium jure omnino liberatus: sive etiam mortuo patre semetipsum filius aut filii offerant: non existente quidem legitima sobole, etiam sic erunt legitimi & curiales. Proinde pater quidem eriam existentibus legitimis offert

1 Περὶ τῶν νόθων. De liberis naturalibus, vide *Julian. const.* 82. de filiis naturalibus, *Index Ilegme.* ddde *Novell* 74. 4. *C. Th.* 6.

2 *l.* 1. 5 *Cod.* 27. *de natural lib.* Goth. Vid. in hanc Novell. Gudelin. *de Jure Novissf. lib.* 1. *c.* 16. *& lib.* 2. *c.* 10. Rittershus. *part.* 4. *cap.* 12. *& part.* 7. *cap.* 6. ANE.

3 Id est, pristino naturalium jure.

4 Nepotes, ut & filii legitimi posfunt.

5 Bono melius inveniri potest.

6 *d. tit. de natur. lib.*

7 Ἐν τῷ τῶν ἐπιτρόπων λόγῳ. *Scr.* id est, in tractatu de tutoribus, intelligit autem legem ultimam *C. de confirmand. tutor. leg. ult. Cod quando mulier tutelæ offic. fung.*

8 Personarum divisionem observa. Hominum alii liberi, alii libertini, alii servi, adde *l* 4. *in fin ff. de justit. & jure*, alii legitimi, alii naturales tantum, alii legitimati, alii ne naturalium quidem nomine digni sunt. *Goth.* Vid. Gudelin. *de Jure Novissf. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 2. ANE.

9 Incestuoso concubitu natos intelligit.

10 *c.* 9. *J. eod. Novell* 74. *c.* 1.

11 Παρὰ τῆς δημιουργίας, id est, ab ipsa procreatione.

12 Primæ servitutes bello inventæ. *l.* 5. *ff de justitia l.* 4. *l.* 5. *ff. de statu hominum.*

13 Σωφρονίσεως ἔκπλωσις.

14 Manumissionis beneficium.

15 Τοῖς κατ' ὀρθὸς γινομένοις, id est, his qui recte nati non sunt. Naturales enim ex obliquo descendunt.

16 Nati ex legitimis nuptiis, legitimi sunt parentum successores.

17 Nam citra affectum nuptiarum. conjunctio nuptias non efficit. Conjunctio non probat nuptias, sed affectus.

18 Hominum alii in dignitate positi, alii in mediocri statu, alii plebeji.

19 Probationes aliæ requirnntur ad nuptias clarissimorum arguendas, aliæ ad reliquorum hominum demonstrandas.

20 Vid. *Nov.* 74. *cap.* 4. 5.

21 Justis nuptiis susceptí, certum jus succedendi habent.

22 Legitimi liberi, jus certum succedendi habent.

23 Liberi quæsiti extra nuptias legitimas, vel in servitute, jus certum succedendi non habent.

24 Vid. §. 1. *J. eod.*

25 Oblatione Curiæ filii legitimantur *in pr J. eod.* §. 13. *Inst. de nupt. l.* 3. *l.* 4. *C. de natur. lib.*

26 Ex hoc loco legendum est in *l.* 4. *C. de nat. lib.* Bostra, non nostra. Bostra autem est civitas Arabiæ, *Novell.* 102.

offert curiæ non legitimos filios: qui vero per semetipsum ad hoc procedit, tunc solummodo auditur, cum nullus legitimorum filiorum existit. Hoc itaque de oblationibus sit, quod indifferenter sancitum est à nobis, in hac præsenti lege reconditum: non autem simpliciter neque fortunæ oblatione: oportet enim & modos facere manifestos secundum quos offerantur. §. 2. Si quis igitur ex qualibet oriatur civitate, sive curialis, sive etiam liber hujusmodi sit fortuna: licebit ei suum naturalem offerre filium curiæ illius unde oritur civitatis. Si vero [1] nec civis ipse consistat, sed ex villa quadam aut vico sit oriundus: illi à patre offeratur civitati, aut semetipsum offerat, sub qua civitate villa aut vicus tributa persolvit [2]. Palam vero est, quia siquidem pater eum, aut avus offerat, aut aliquis ascendentium parentum, & liberos habens filios: hoc agere poterit: si [3] vero ipse quispiam semetipsum offerat, hoc permittimus, cum [4] non alii legitimi sunt fratres.

§. 3. Si tamen aliquis offerre volentium suos naturales curiis, aut ex maxima hac oriatur civitate, aut ex seniore Roma, huic damus licentiam, in quam voluerit metropolim oblationem celebrare: & hanc esse regulam etiam in filiabus, ut jungat [5] eas curialibus aut ex civitate ipsa ex qua orti sunt, aut sub qua villa aut vicus tributa persolvit, aut si quis liber simul & Romanus, aut Byzantius fuerit, cuicunque curialium alterius cujuspiam, metropolis [6] tamen. Sic itaque nobis curialium diligentia est, & iste modus placet juris legitimi, quia damus curialium naturalium existenti solummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ secundum quod prædictum est. Et adhuc amplius sancimus de causa, ut vel si non pater offerat, liber autem semel filius fiat: possit & semetipsum offerre curiæ, etiam hic legitima non existente prole.

[1] Nati ex vico aut villa fiunt naturales oblatione Curiæ.

[2] Id est, cujus in territorio vicus est. *Jun. hic.* Probatur ita territorium civitatis alicujus, jure in eo exigendi vectigalia, *l. 4. §. 2. ff. de censibus.*

[3] Liberi naturales offerri Curiæ possunt vel à patre, vel ab avo & ascendentibus, vel à seipsis.

[4] Naturales non fiunt legitimi oblatione Curiæ, legitimis liberis existentibus, §. 3. *in fin. J. eod.*

[5] Julianus id ita explicat. Ubi quidem parens dat, non impediunt legitimi filii: ubi filius sese dare volunt, impeditur filiis legitimis superstitibus adde *l. 9. C. de suis & legitim. lib.*.

[6] Byzantium ac Roma, sedes imperii, senatum habent non Curiam. Quæritur ergo qua ratione oblatione curiæ naturales suos filios legitimos possint facere? Permissum est Romanis ac Byzantinis tali casu Curiæ alicujus metropoleos liberos suos naturales offerre. Plures enim metropoles sub regiis urbibus erant constitutæ.

Cap. III.

De successione curialium.

Et quoniam varie etiam de hujusmodi personarum successione sancitum est: non videtur absurdum nobis & de successione, sicut prædiximus, terminare. Si quis igitur naturalis secundum hoc schema, (id est oblationis) fiat curialis: erit patri & ab intestato [7] successor & ex voluntate: nihil dissimilis legitimis, & ex donatione [8] percipere poterit patris: ita tamen, ut non amplius habeat uno horum qui ab initio legitimi sunt, & inter omnes minus habente. Cum semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad jus legitimorum ascenderint: non sinimus eos abstinere se patrum hereditate, aut videri quasi donationem in se factam, & ratam habitam ab eis, relinquere, & fortuna recedere. Manentes itaque curiales, relictam aut donatam (sicuti dudum à nobis dictum est) habebunt mensuram. §. 1. Si vero ab initio refutaverint oblationem, manere liberi præponentes, licet naturales quam fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea aut in totum, aut ex parte possidere res donatas, aut relictas sibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino, curiali fortuna etiam inviti [9] ut non adulterari nobis videantur legislationem & lucra quidem venentur, quæ occasione oblationis sint: repellant autem fortunam propter quam lucra promeruerunt. Et hoc similiter sancimus & in masculis oblatis curiæ, & in filiabus nubentibus curialibus: nulla existente differentia sive per masculos qui spiam curiæ munera agat, sive per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorum filios novos adjicere prioribus curialibus filios eorum.

[7] Naturalis legitimatus oblatione Curiæ succedit patri ab intestato.

[8] Legitimato parens donare potest, quantum legitimo.

[9] Legitimatus oblatione Curiæ, munus Curiæ non potest effugere, etiamsi patris, per quem legitimatus est, successione abstineat.

Cap. IV.

Illium vero per hujusmodi causam factum legitimum, ipsi soli [10] genitori legitimum facimus, non etiam extraneæ cognationi patris, (dicimus autem & ex quibus ille natus est, & qui ex utroque sunt, & qui ex eo processerunt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim oblatum curiæ naturalem filium solummodo patri legitimum fieri successorem, nullum tamen habere participium ad ascendentes, aut descendentes, aut ex latere agnatos vel cognatos patris: aut illos aliquod habere participium ad illorum successiones: æquum etiam ei dantes privilegium, ut sicut nec cognatis patris sit iste successor, sic nec illi ad ejus vocentur successionem, nisi forte scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur, soli enim patri fiunt legitimi, & cognati esse creduntur.

[10] Oblatione Curiæ, filius fit legitimus, sed tamen ei soli per quem oblatus est, fit legitimus, non autem aliis personis ascendentibus, descendentibus, aut collateralibus, etiamsi possit heres ab hi institui.

Cap. V.

Ergo sanciendum est qui factis ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios qui talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos uxoribus & merito etiam curiales constitutos: modis omnibus ei [11] succedant: quid enim legalius [12] est proprio filio ad paternam successionem? si vero filios habuerit non curiales quandoque sibi progenitos, tunc legitima mensura veniat ad fiscum & curiam: reliquum vero quantumcunque fuerit, ad illos filios qui curiales non sunt, accedat. Si vero etiam generaliter nulla [13] ei sit proles, & moriatur intestatus: novem quidem uncias curia & fiscus habeat: secundum quod dudum à nobis sancitum est: in reliquis autem tribus unciis, qui ex lege vocantur omnibus modis venient: aut si testatus fuerit, ad scriptos descendent heredes. Semel autem factum curialem lex suscipiens, & inscribens curiæ, & successiones, & aliam omnem ordinatam dedit vitæ successionem & quæstum. Si quis autem vel ex genere, vel extraneus, scriptus forsan, aut etiam non scriptus, voluerit adire imperium, & semetipsum offerre curiæ: licentiam habeat hoc agendi, & distributam curiæ partem accipiens, fieri curialis, & tam fortunæ quam functionum successor, si hoc imperium annuerit.

[11] Curiali filio legitimo, quomodo succedatur.

[12] Νομικώτερον, id est, cuinam lex magis defert patris successionem, quam filio? Filius, ergo heres. Hoc utitur argumento Paulus Apostolus epistola ad Galatas *c. 4. vers. 7.* vide *l. 11. C. de suis & legitimis. l. 7. ff. de bonis damnat.*

[13] Curiali sine liberis mortuo, quomodo succedatur.

Cap. VI.

Si quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales [14] autem ei solummodo sint: liceat ei curiæ honore scribere eos heredes: & scriptura pro omni oblatione consistat, & non egeat hoc antiquarum legum alia adjectione, neque oblatione, dum superstites essent: sed ex [15] hoc ipso scripti si liberi sint, curiales simul & heredes fiant, & habeant ipsi substantiæ *novem uncias*, sicut pater eis distribuerit: sin autem etiam totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: veruntamen usque ad novem uncias omnimodo eis relinquat, sciens quia si reliquerit minus, à lege modis omnibus supplementum [16] substantiæ fiet: illi vero si voluerint, curiales fiant. Si vero aliqui quidem eligant, aliqui vero refutent: ad eos qui eligunt refutantium veniant portiones. Si vero omnes renuerint, tunc tanquam filiis non existentibus, ita ad curiam veniant novem unciæ omnes. Si vero ille quidem tacuerit, filiorum vero legitimorum ei non sit proles: tunc legitima quidem pars ad heredes ab intestato veniat: filii vero naturales si voluerint, semetipsos offerre curiæ, hoc faciant sicuti voluerint, sive omnes, sive quidam ex eis: & modis omnibus novem unciæ substantiæ ad curiales aut curialem perveniant. Si vero etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut vivens, aut in testamento obtulerit eos, etiam sic suscipiantur, & sint curiales sicut testator voluit, aut sicut eorum desiderium fuit, offerentes enim semetipsos curiæ, percipient (sicuti dictum est) novem uncias: undique enim volumus, vel

[14] Curiali sine liberis mortuo, quomodo succedatur.

[15] Quomodo liberi naturales succedant legitimato parenti.

[16] Naturalis filius à parente Curiali scriptus heres, tacite intelligitur oblatus curiæ, & ita legitimatus.

[16] Supplementum legitimæ datur legitimato, & sic lex *omnimodo C. de inoffic. testament.* pertinet etiam ad legitimatos liberos.

ὥστε πατὴρ μὲν, ὑπόντων γνησίων, ἐπιδώσῃ τῇ βουλῇ τὰς μὴ γνησίους παῖδας ὁ ἐν αὐτομάτοις εἰς τὸν ἑῶν, πλημμελῆσαι μόνον ἀκολουθήσει· διὸ καὶ ἂν ὑόντες τῶν γνησίων παίδων ὑστεῖν· ὅτου μὲν ὂν τὰ τῶν ἐπιδόσεων ἴσα, τὸ διαφέρον νομοθετηθὲν ἡμῶν εἰς τὸ παρόν γε νόμῳ ὑπαβεβρύμεν. ὃς ἀπλῶς ἢ ἐὰν ὡς ὑτυχὲς τι τῶν ἐπιδόσεσι ἔσῃ. δεῖ γὰρ καὶ τὰς τρόπους ποιήσαι φανερὰς, καθ' ὃς ἐπιδόθησαν.

§. β'. Εἰ μὲν ὂν τις ἐκ τινος ὁρμᾶται πολεως, εἴτε βουλευτὴς, εἴτε ἐλεύθερος, τὰ τοιαῦτα εἰη τύχοι, ἔξεστι τ' ἑαυτὸν νόθον ἐπιδοῦναι τῇ βουλευτείῳ τῆ πόλεως ὁπόθεν ὥρμηκ. εἰ δ' ὁ πολίτης ὑπὸ αὐτὸς καθίσηκε, ὁπόθεν τινος ἐλευθέρα ἡ κώμης ὥρμηκ, ὁπόθεν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπιδίδοτο τὴν πόλιν ἢ ἑαυτὸν ἐπιδίδοται, ὑφ' ὧν τὸ χωρίον ἢ τὰ τ' κώμης τέλοιη. πρόδηλον ὃ ὡς εἰ μὲ ὁ πατὴρ αὐτὸν ἢ πάππος ἐπιδοίη, ἡ κυί τις τ' ἀνωτέρω προγόνων, ἢ γνησίως ἔχων παῖδας, τοῦτο παρεῖναι ἰσχύ. εἰ δ' αὐτὸς τις ἑαυτὸν ἐπιδοίη, τοῦτο ἐφίεμεν, ὡσπερ μὴ ἕτεροι γνήσιοι καθεστῶσιν ἀδελφοί. Εἰ μήτοι τις τ' ἐπιδόναι δυναμένων τὰς ἑαυτῶ νόθως τοῖς βουλευτηρίοις, ἢ ὁπ τῆσδε μεγάλης ὥρμητο πόλεως, ἢ ὁπ τ' ἐπ πρεσβυτέρας Ρώμης· τοῦτο δίδομεν ἄδειαν εἰς ἣν ἂν βούλῃ μητροπολιν τῶν ἐπιδοῦν ποιήσασθ. καὶ τοῦτον εἶναι τ' κανόνα καὶ ἐπὶ θυγατέρων, ὥστ' ἀρμόζειν αὐτὰς βουλευτεῖς ἢ ὁπ τ' πόλεως αὐτῆς ἐξ ἧς ὥρμη), ἢ ὑφ' ὧν τὸ χωρίον ἢ ἡ κώμη τέλοιη· ἢ, εἰ τις ἐλεύθερ ἅμα καὶ Ρωμαῖος ἢ Βυζάντιος εἴη, πινι τ' βουλευτηρίων ἑτέρας οἱασοδήποτ, μητροπόλεως μᾶλλον. καὶ ὅτως ἡμῖν τ' βουλευτηρίων μελᾷ, καὶ ὅτως ὁ τρόπ· ὁρίσας τ' γνησιότητ· ὁπ δίδομεν τῷ βουλευτῇ, νόθων ὁν τ μόνων παίδων πατρὶ, κἂν ὁπ δέλης αὐτὸς ᾖοίη, καὶ ἐλευθερῶν καὶ ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ, καὶ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον. καὶ ἐπ μειζόνως τὸ πρᾶγμα νομοθετᾶμεν, ὥστ' κἂν εἰ μὴ ὁ πατὴρ ἐπιδοίη, ἐλεύθερ ὁ ἁπαξ ὁ παῖς γένῃ), δυνάσθω καὶ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ βουλευτηρίῳ· δηλαδὴ καὶ γνησίως ὂν ἢ νόθως γνῆς.

Κεφ. γ'.

Περὶ βουλευτῶν ἀλλοδαπῆς.

Καὶ ἐπειδήπερ ποικίλως καὶ τὰ ἐπὶ τ' τοιούτων προσώπων ἀλλοδαπῆς νενομοθέτηκ, ὅσα ἀπὸ τρόπα δοκῶν ἔσιν ἡμῖν καὶ πε ὀθεὶς τ' ἀλλοδαπῆς, καθὰ προεφθέγμεθα, διορίσασθαι. Εἰ τοίνυν τις νόθ ὢν κ' τὸν τὸ γνήσιον (τὸν ὁπ τ' ἐπιδόσεως φαμεν) ὑιὸν βουλευτὴς, ἔσῃ τῷ πατρὶ καὶ ἐξ αἰδιαίτου ἀλλοδαπ καὶ ὁμοδιαίτου, ἐὰν ἀποικὰς τ' γνησίων, καὶ ὁκ ἄμεικε λαμβάνειν δυνάμενον ἐκ τ' πατρός. ὅτου μήτοι, ὥστε μὴ πλέον ἔχῃ τ' ἐξ ὀρφῆς γνησίων ἑνὸς, ἢ τ' πάντων ἐλάττω ἔχοιτ. ἅπαξ ὁ καθεξῆς ἐμοῖς οἷσινας τῶν ἐπιδόσιν, καὶ ἀλλ' τὸν εἰς γνησίας ἀνακαίσιος ὁσα ἐφίεμεν ἀφίστασθαι ἑαυτὸς τ' τ' πατρῴων κληρονομίας, ἢ δοκεῖν δῆθεν τῶν δωρεῶν τῶν εἰς αὐτὸς ᾠκοφλῆσθαι ὑπ' ἐκείνων ὑπ' αὐτῶν ἀφίεναι, καὶ τ' τύχας ἀναχωρεῖν. μήποτε μὲ ἢ βουλευτὴ, τὸ καθελεῖσθαι ἢ ἀδωρησίαν, κ' τὸ ἐμποδὼν ἡμῖν εἰρῆσθαι, ἔξωσι μέσον. § ω'. Εἰ μήτοιγε εἰς ὀρφῆς ὠφελιτῶν τῶν ὄντων, τὸ μὴ ἐλεύθεροι, καὶ ὁν νοθεία, ὃ ᾠκοφλᾶς πλησιάσει τῇ βουλευτῇ σεκρέτοντες, εἴτε φανεῖεν ὕστερ ἢ εἰς ὁλόκληρον ἢ ὁκ μέρος νεμόμενοι τὰ δωρηθέντ· ἀκαθελεισθέντ αὐτοῖς πρόφημεν, ἢ καὶ συμποιοῦντες· ὑπέρον πάντως τῇ βουλόπεῖ τύχῃ ὧ ἄγοντες. ἵνα μὴ νοθεύοντες ἡμῖν φανεῖεν τῶν νομοθεσίαν, καὶ τὰ μὲ κέρδη ὠφάρμοι τὰ σεφάσα τ' ἐπιδόσεως, ὑποτεθέμβοι ἢ τῶν τύχων οἱ ὧ τ' εἰρημένων ἡδιώθησαν. καὶ τοῦτο ὁμοίως νομοθετοῦμεν ἐπὶ τε ἀρρένων ἐπιδεδομένων τῇ βουλῇ, ἐπὶ τε τ' χαμαιμόλων βουλευταῖς ὑγατέρων. ἐδέμιαὶς ὧσης διαφορᾶς εἴτε δι' ἀρρένων τὰς βουλεύοι παίδων, εἴτε ἀλλ' τ' ἐπὶ ταῖς ὑγατράσι χαμαῖραι τὸ βουλευτήριον αὖξειν βούλοιτ, καὶ, τόχε ἐπ' αὐτῷ, ἀλλ' τ' ὀνείων παίδων καινὰς προσιθέσας τοῖς προτέροις βουλευταῖς, τὰς ὀνείων ὑός.

Κεφ. δ'.

Ὁσ ἢ κ' τοιαύτων αἰτίων εἰσποιήσωμ τῇ γνησιότητι παῖδα, αὐτῷ μόνῳ τῷ φύσαντι νομίζομ ὑποτελεῖσθαι, ἐ μέλω καὶ τῇ τελίᾳ τιμῇ συγγενείας ἀλλ' πατρὸς (φαμὲν ἢ τ' τι ἐξ ὧν ὀνείων γόνατ, τ' τε ἐκφέρουσαν, τ' τι ἐξ αὐτὰ προελθόντων) πειθόμεν αὐτὸν ὡς ἐκ τινος μηχανήματος, συσχεῖν. ἡσυχάζομεν γὰρ ὥστ' ἐπιδεδομένον τὰ βουλευτήρια φύσηκ· ὑὸν μόνα τὰ πατρὶ γνήσιον γένεσ ἀλλότριον, μηδεμίαν μήτοι μετουσίαν ἔχειν εἰς τὰς οἰκείους ἢ κηπόνους ἢ ὁκ ἀναγκὴ συγχωρεῖς agnatus ἢ cognatus ἀλλ' πατρὸς ἢ πάσα ἐχέτω μετουσίαν εἰς τὴν ὀνείων διαδοχήν. τὴν ἴσην καὶ αὐτῷ διδόντες προνοίαν ὥστε κεκλῆσθαι αὐτὸς ὀνείους ἢ γνῆ ἀλλότριον· ἅπερ μηδὲ ὀνείοις εἰς τὴν αὐτὸ κεκλεῖσθαι διαδοχήν. κωλύ εἰ μὴ γεγράψειεν ἢ αὐτὸς ὀνείους, ἢ παρ' ὀνείων γεγραφέν. μόνῳ γὰρ τῷ πατρὶ γίνοτ) γνήσιοι, καὶ συγχωρεῖς εἶναι πισδίου).

Κεφ. ε'.

Νομοθετητέον ἢ τίνες τοῖς ὕτω ἡμοδίοις γνησίοις ἀπολελειμ) ἀλλοδαπῆς. εἰ μὲ γὰρ φοίη παῖδας ὁ τοιοῦτ·, ἢ ἐσχάτως ἀπὸ γνησίων αὐτῷ ἡμοδίους γαμετῶν, καὶ εἰκότως καὶ βουλευτὴς καθεστῶτες, πάντως αὐτὸν διαδεχθῆναι· (τί γὰρ νομιμώτερον γνησίᾳ παιδὸς ἀφῆς πατρῴαν διαδοχήν;) εἰ δὲ γε παῖδας ἔχοι μὴ βουλευτὰς, ὁτεδήποτε ἡμοδίους αὐτῷ, τὰ μὲν τὸ νόμιμον μέτρον εἰς τὸν βουλὴ τε καὶ τὸ δημόσιον ἀφικνεῖσθ· τὸ λοιπὸν ἢ, ὅσον ἂν εἴη, εἰς ὀνείνους τὰς παῖδας τὰς μὴ βουλεύοντας ἡκέτω. Εἰ ἢ καθόλ μηδεμία τις αὐτῷ καθεστήκοι γραφὴ, τελευτήσαντ ἢ ἀδιαθέτ·. τὸ μὲ συναγέσιον ἡ βουλὴ τὸ δημόσιον ἐχέτωσαν, κ' τὸ ταμεῖον δὴ τῶν παρ' ἡμῶν νενομοθετημένον εἰς τὸ λειπόμενον τελέσιον οἱ ὧν δ' νόμιμ καλήσουσι πάντες ἐξῆς. ἢ, εἴπερ διάδηλο, ἐπὶ τὰς χαπλὰς ἐλεύσ) κληρονόμους. ἅπαξ γὰρ αὐτὸν ἡμοδίους βουλευτὸν ὁ νόμ· λαβὼν, καὶ ἐγγράψας τῷ βουλευτηρίῳ, καὶ τὰς διαδοχὰς αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τετελεσμένων ἐάσας δ' βίᾳ διαδοχῆ τε καὶ πορείαν. Εἰ δὲ τις ἢ τ' ὁκ δ' ἡμοδίους ἢ κ' ἐξωθεν, ἢ κ' μεγαλομιέν· τυχὸν ἢ κ' μὴ μεγαλομιόν·, βουληθεὶς προσελθεῖν τῇ βασιλείᾳ, καὶ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ· ἀδειαν ἐχέτω τῶν προτέρων, καὶ τ' ἀφωρισμένου τῷ βουλευτηρίῳ μέρ· λαμβάνων, ἡμοδίας βουλευτὴς, καὶ τ' τε τύχης τ' τε λειτουργημάτων διαδοχ·, εἰ τῶν ἡ βασιλεία ἐπινδυσάμεν.

Κεφ. ς'.

Εἰ δέ τις γνησίους μὲ παῖδας ὁσοῦν ἔχοι, νόθοι ὁ αὐτῷ κ' μόνοι καθεστῶσιν, εἰξέσω μὲν ὃ τ' βουλὴς ἀχθος αὐτῷ χράφειν τούτους κληρονόμους, κ' ἡ γραφὴ γε αὐτὶ πάσης ἐπιδόσεως ἔσω· κ' μὴ δεῖσθαι τῶν τ' παλαιῶν νόμων ἐπέρας προσθήκης, μηδὲ τ' ὀν ὧ τεθείσαν ἐπιδόσεως. ἀλλ' αὐτόθεν γεγράφθω, εἴτε ἐλεύθεροι καθεστῶσι, βουλευτεῖ ἄμα κ' κληρονόμοι γενέσθωσαν, κ' ἐχέτωσαν κ' οὐτοὶ τὸ τ' τεταρτίας ὀνειακῆς, καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς διανέμῃ. εἰ ὁ κ' τὸ πᾶν βουληθεὶη καθελιπεῖν, ἐπὶ πρόξεις κρίνων. πολλὰ ἀλλὰ μᾶλλ ἢ συναγκαίως πάντων αὐτοῖς καταλιμπανέτω· γινώσκων ὡς καὶ αὐτοὶς καθαλιποὶ ἔλαττον, ἀλλ' ὁκ ἢ νόμῳ πάντως ἡ ἀναπλήρωσις τ' ὑσίας ἔσῃ. οἱ ὁ, εἴπερ ἔλοιντ, βουλευτεῖ γενέσθωσαν· εἰ δέ τινες μὲ ἕλοιντο, τινὲς ὁ προμνησθέντ·, ἐπὶ τὰς αἱρεμένης τε τ' παρεσκευασμένων ἀφικέσθω μέρη. εἰ ὁ ἀπαίτ[ε]ς ἀκαιρότερ, τοιαῦτα ὡς ἀπαιδίας ὕσης, ὅτως ἐπὶ τῷ βουλῷ ἐρχέσθω τὸ συναγέσιον ἅπαν. Εἰ ὁ ὁ σιγήσῃ, παῖδων ὁ αὐτῷ γνησίων ὁσονοῦν εἰη τοσοῦ, τοιαῦτα τὰ μὲν νόμιμα μέρ· ἐπὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτ· κληρονόμους ἐρχέσθω· οἱ παῖδες ὁ οἱ νόθοι, εἰ βέλοιντ' ἑαυτὰς ὀνείνους τ' βουλευτηρίῳ, τῶν ποιεῖσθωσαν καθεστῶσ ἂν ἐβελήσειαν, εἴτε πάντες, εἴτε τινὲς ἐξ αὐτῶν κ' πάντες τὸ συναγέσιον τ' ὑσίας εἰς τὰς βουλεύοντας ἢ τ' βουλεύοντα ἀξιώσης). Εἰ ὁ κ' ὁν ἄλλης αὐτῷ τυχθέντες εἶεν, εἴγε αὐτὰς ἐλευθεροῦσθαι, ἢ ὦσιν ἢ ὀν τῇ διαθήκῃ, κ' ἐπιδοὶη τούτοις· κ' ὕτω προσδεχέσθωσαν, κ' ἔσωσαν βουλευτεῖ, καθάπερ ὁ διαθέμενος ἠβουλήθη· ἢ καθάπερ ἡ αὐτῷ ἐπιθυμία πεποίηκεν· ἐπιδόντες γὰρ ἑαυτὰς τῇ βουλῇ, λήψον[ται].

λαμψον), κ᾽ ἐκεῖθεν εἰρῆ), τὸ σύνοικον. παντηχοῦ γὰρ βυλόμενα, κἂν εἰ ἀξιόλογοι, κἂν εἰ μὴ βυλευτικῆς ἀπόλαυσι, τὰς εἰς τὴν βυλὴν ἐρχομένας τὸ σύνοικον λαμβάνουσιν. εἰ δ᾽ ἐλευθερώσοι μὲ μόνον, ἀ μὴν ἐπιδῶι, οἱ δ᾽ κ᾽ ἔτι βυλοιντ᾽, ἃ πᾶς ἡ πρὸς ἐξ αὐτῶν, ὡς τὸ βυλευτήριον ἰδιῶι, κἀκεῖσε τὸ σύνοικον τῆ βυλεύσῃ ἢ τοῖς βυλεύσι κ᾽ τὴν ἀναλογίαν διδόσθω. Εἰ δ᾽ μηδὲν ἔτ᾽ νόθων βυληθεῖη, ἢ ἐπιτρέφοιτ᾽, τὸν ἀκολουθοῦντα τὸ σύνοικον ἡ βυλὴ λαμβανέτω. δῆλον δ᾽ ὅτι συμπαραγκαλεσαμένοις παντηχοῦ τὸ δημόσιον, κ᾽ τὴν ὑφ᾽ ἡμῶν ἀξίωσιν. τὸ μὲν οὖν νόθων ἔτ᾽ ἀξίωσιν ἐκ τῆς βυλῆς παρόδου γινομένων γνησίων, κ᾽ ἔτ᾽ τρόπε καθ᾽ ὃν ἐπιδίδοσαν, κ᾽ ἔτ᾽ ἀξιώσεων, πάντ᾽ ἤδη σαφῶς ἡμῖν νενομοθέτηται.

ΚΕΦ. ζ.

Τριῶν δ᾽ ἑτέρων ἀξιώσεων γεγενημένων, γ. λίαν μὲν ὁ τ᾽ δύσκολος λῆξεως ἐ οὐδὲ τ᾽ μεμφόμενον τι φῶτον νομοθετεῖ, ἀλλὰ οὐδὲ τ᾽ ἤδη παρεγκεκλιμένων ἐν γαμετῆς φθαρῆναι ἀξίᾳ τὰ τῶν μόνον σωιζομένων, ἵνα τὰς ἐξ ἐκείνης ὕστερον ἀφιλονείκητος ἔτ᾽ ἀξιώσεως, ἀξίᾳ τὸ κεκτῆσθαι τὰς γονὰς μετ᾽ τ᾽ οὐσίαν ἀφιλονείκως ἀποτρέψωμεν. ὅπερ κ᾽ τὴν Ἀναστασίᾳ ἔτ᾽ δύσκολος λῆξεως, τὰς τῶν νόθων ὑποποιήσεις διδόσθαι, σὺν οὐσχολαίν ἔ λοιπὸν τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις συγχωρεῖσιν. πολλὰ ἐπὶ τούτῳ κεῖται κ᾽ μόνον ἀφίεμεν, ὥστε εἴ τις ἀφιλεύς ποθ᾽ ἑκεῖθεν λάπτει), ταύτην δέξαι ἀξίᾳ ἔτ᾽ ἡμετέραν αὐκαιρεῖν νόμων. δεῖ γὰρ ἀεί τινα ἐξάρχειν ἀγαθῶ, ἃ μὴν τά τισι πρὸς πληρώμα ἀξιόλογον. τὴν γὰρ ἔ ἡμετέρα πατρὸς ἀποδεχόμεθα διάταξιν, σωφρόνως μ᾽ εἰσηγηθεῖσαν, κοσμίως δὲ τεθεραπεύσαν, ἡ τὰς τοιούτους τῶν ἔτ᾽ νόθων εἰκάλυπτε, πολὺ τὸ ἄτοπον ἐχούσας, κ᾽ ἀσθανεστάτας, ὥσπερ ἐπήλυδας πατὰς, τῇ γνησιοτῆτι τὰς νόθους ὑπαγούσας.

ΚΕΦ. η᾽.

Περὶ δευτέρα λεχτημάτιον τ᾽ διὰ σεσιγμένων συμβολαίων τρόπε.

Γ Πόλοιποι τοίνυν εἰσὶν οἱ παρ᾽ ἡμῶν ἐξευρεθέντες τρόποι, ὃς διελυσάμεθα, τὸ γνήσιον παρέχοντες τοῖς ἐμφερομένοις νόθοις· ὧν οὐδὲ οὐδὲ τὴν ἀξιολόγου ποιήσομεν. ἅπαξ γὰρ αὐτὰς ἀποπλέσαντες γνησίας, δίδομεν ἔχειν κ᾽ τὰς ἀξιόλογος ἐκείνας ἃς οἱ ἐξ ὀρχῆς σὺ γνησίοις πλέσαντες ἔχασι. Εἴ τις τοίνυν σεσιγμένα γράφοιτο σεσῶ ἐλευθέραν τὴν ὀρχὴν ἢ κ᾽ ἀπελεύθεραν γαμαίτην, ἢ καθ᾽ ὅλως ἔξεστι συνοικεῖν, σὺ παλαιὰς χρήσῃ συνῆσαν αὐτῷ ἢ νομίμων παίδων ἤδη πατὴρ καθεστώς, ἢ κ᾽ παίδων ἐ γνώμῃ τοιούτων πατὴρ γνήσιος εἶναι τ᾽ χάριτος, κ᾽ τὰς παῖδας, τάς τε σεσεληφότας, τάς τε κυοφορεμένας, γνησίας αὐτῷ κεκλεῖσθαι βιαιοτέρως. κ᾽ κὰν εἰ μὴ γνώμῃ μ᾽ τοῦτε παῖδες αὐτῷ, ἢ κ᾽ γνώμῃ τελεύτησιεν, ἀλλ᾽ ἦτον ἢ σεσέρα γενῆ γνησία καθέστηκεν. ἢ γὰρ σεσὶ τὰς ὕστε γνωμένας παῖδας αὐτῷ διαθεσις, ἢ τὶς αὐτὸν κ᾽ σεσὶ τὸ περιεῶσον συμβόλαιον ἀπηρίθισεν, αὐτὴ δέδωκε κ᾽ τοῖς δόντεργις παισὶν ἀφορμὴν τ᾽ ὕστερον γνησιότητ᾽. ὥστ᾽ ἄτοπον λῦ τὴν ἀγαθὴν σεσῆσιν, λῦ οἱ μ᾽ τούτε παῖδες ἐξεύρε, σὺ τ᾽ πρότερον λαβόντες, ταύτην μὴ κ᾽ τοῖς ἐμπροσθεν τὸ γνήσιον π᾽ ἄμα κ᾽ ἀσυκοφάντητον σεσὶ τὰς τ᾽ πατρῴων δύναμ ἀξιόχρεις. σεσῆλον ὃν ὡς οἱ μ᾽ νεώτεροι παῖδες σὺ ἔ νόμῳ γνήσιοι γνήσια, ἔ τὸ περιεῶσον αἰχμωμένα. τὸ δὲ δὴ περιεῶσον αὐτὸ τὴν ὀρχὴν κ᾽ τὴν σεσῆσιν σὺ τ᾽ ἐμπροσθεν ἔχειν οἰκειότητ᾽. ὥστ᾽ μίαν ἀμφοτέρων ἐποιησάμεθα τάξιν, κ᾽ τὰς ἐφεξῆς συνῆφαντίας διὰ πλειόνων ἀνελόμενοι ἀξιόλογον εἶπον φήσαντες, ὡς σὺν ἂν, εἰ μὴ παιδοποιήσῃεν ὕστερον ὁ πατὴρ, περιεῶσα δ᾽ ὁμοίως ἦτον συμβόλαια, κ᾽ ὕστως ἂν ἦτον γνησίως ἐξῆ τὰς παῖδας. ἔ γὰρ αὐτὰς παῖδας ἑτέρας, τύχῃ τὶς ὧν τὴν ἐξουσίαν τε κ᾽ τὴν ἄδειαν εἶχεν, ὥσπερ κ᾽ γνωμένης ἀφελέσθαι· τὸν δὲ τ᾽ ἀξιόσεως ἀποδεῖξιν τὴν τοῖς ἐμπροσθεν γνωμένοις (φαμὲν δὲ σεσὶ τ᾽ περιεῶσαν συμβολαίων) ὠφελησάσαν τὴν δύναμιν, ἀλλ᾽ ἐν τοιούτῳ ὅπῳ ἂν ἀφελέσθαι παντελῶς ἠδυνατο. §. α. Καί ἐπ μᾶλλον ἐξ δύλοις τοῦτο σεσεῖθαι) λογισμοῖς, ὡς εἰ σεσὶ τ᾽ σεσιγμένων ὀνυοφορέτο μὲ ὁ πατὴς, ἐπέχθη ἢ μ᾽ τὸ σεσιγμένον, βουλὴς ἑαυτὸν γένε). ὅτε κ᾽ τοῖς σεσὶ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν δῶμεν ἀμφ᾽. καί τις ἡμῖν κ᾽ κρυπτικῆς ἐξέδρη) λόγ᾽, ἄρεστα ὑφηγήμεθ᾽ τὰ σεσὶ τ᾽ πεπλεμένων κρίσεσεσεν. στασιάζομεν γὰρ πότερα δεῖ τὰ τ᾽ συμβόλεως ἢ τὰ τ᾽ χρόνος σεσῆσαι ἐχόν καιρὸ, διενεμοθετήσαμεν ὥστε μὴ τ᾽ καιρὸν τ᾽ συλλήψεως, ἀλλὰ τ᾽ τοκετὸ σκοπεῖσθ᾽, ἀφ᾽ τὸ τ᾽ παίδων συμφέραν. ὡς εἴγα συμβαίη τοιαύτας πηὰς ἐπιποθεῖσθαι σεσεπετείας ἡμᾶτον, σὺ οἷς λυσιτελέστ᾽ ἐσὶν ὁ τ᾽ συλλήψεως καιρὸς παρὸ τ᾽ τοκετὸ χρόνον, ἐκεῖνον κρατεῖν μᾶλλον παρεκελευσάμεθα ὡς συμφορώτερ᾽ τῇ τεχθέντι χρήσει).

ΚΕΦ. θ᾽.

Περὶ τέτας λεχτημάτιον τρόπε τ᾽ ἀφ᾽ σεσεγεμμένων ἄρχοντ᾽.

Κἀκεῖνο μᾶλλοι παρ᾽ ἡμῶν νενομοθέτη), ἵνα εἴ τις βύλοιτο γνησίαν τὴν ἑαυτῆ κεκλεῖσθαι γαμετὴν, σὺν δύσορξιν ἢ γαμετὴς τ᾽ τοιούτων παίδων μητρὸς· ἢ τὰς μὲ παῖδας ὑπεροφαπᾶν, τὰ δ᾽ τ᾽ γνωσικῆς σὺν ἀναμφιβόλῳ σεσὶ αὐτὸν εἶν, ὀδὲ ἀξίαν αὐτῷ ἠρῖσ᾽ νομίμως τινὸς ὀνόματ᾽, κ᾽ ἀφ᾽ τὸν τελευτήσαντος τ᾽ γυναικὸς, ἤγουν τ᾽ γαμετῆς, ἢ γνησιότη᾽ σὺν ἀξίας σεσὶ τὸ σεσοικεῖν νομιζομένης, ἢ κ᾽ ἔ περίσματ᾽ τοῦ τ᾽ παίδων κεκυρωμένης, κ᾽ ἐξεπίτηδες τ᾽ γυναικὸς ἀποκρυπτομένης ἢ παρὸ τ᾽ παίδων, ἢ ἄλλως ἴσως δύσορξιας αὐτῇ συμβάσης τινὸς, ἵνα μὴ τῇ γνησιότητι τὴν χρῆσιν ὁ πατὴρ κ᾽ ἐπικρίσιον σεσεπιλεύτησάσης τ᾽ μητρὸς ὡς παρὸ ὑπεξουσίων τ᾽ παίδων ἔχοι. εἰ δὲ τις παῖδας γνησίας σὺν ἔχων, νόθους δ᾽ μόνον, αὐτὸς μὲ γνησίως ποιήσασθαι βυληθείη, τὴν γυναῖκα δ᾽ σὺν ἔχοι παντελῶς, ἢ ἔχοι μέ, ἐ μὴν ἀναμφιβόλῳ, ἢ ἔ φανερομόλου· ἢ ἄλλως σεσικῶν συμβολαίων ποιήσεως δύσορξιαν σὺν ἔχοι, (τί γὰρ ὅτι σεσὶς ἱερωτικὸν ἕτερ᾽ αὐτῶν ἀνῆλθεν;) δίδομεν αὐτῷ παῤῥησίαν (τέτ᾽ ὅπερ κ᾽ ἐμφερόμεθα ἐπεφέραμεν) σεσὶς γνησιότη᾽ τὰς παῖδας ἀγαγεῖν τὰς νόθους, γνησίων, καθάπερ ἐφθημεν εἰσάντες, σὺν ὄντων, ἀφ᾽ τοιαύτης ὁδ᾽. ὥσπερ γὰρ εἰσὶ τρόποι τὰς οἰκείας εἰς ἐλευθερίαν τε ἀγαγεῖν κ᾽ δύσορξιαν ἀγῆσαι, κ᾽ ἀποδιδόντες τῇ φύσῃ. ὅτως, εἴπερ ὁ πατὴρ σὺν δύσορξιν γνησίας ἠθῆς, βύλοιτ᾽ ἂν αὐτὰς ἀποκλεῖσθαι τῇ φύσῃ κ᾽ τῇ ἀνωθεν δύλῃ, εἴγε ἐξ ἐλευθέρας αὐτῷ γένοιντο, κ᾽ γνησίας τὸ λοιπὸν κ᾽ ὑπεξουσίας ἔχῃ· τῶν περιέτο δ᾽ ἡμετέρας ἀντιγράφης. ὀδὲ γὰρ δὴ τὸν δρχὸν, ὅτε ἡ φύσις τοῖς ἀνθρώποις διεθεσμοθέτ᾽ μόνη, πρὶν τὰς γεγαμῆσθ᾽ εἰσφοιτῆσαι νόμους, ἵν᾽ τις ἀφορᾷ νόθε τ᾽ κ᾽ γνησίε· ἀλλὰ τοῖς σεσῆσι γονεῦσιν οἱ σεσῆσι παῖδες (καθάπερ δρχόμοι ἔ πειθήνη ἔφαμεν νόμῳ) ἄρμε τῇ σεσῆδῳ γνήσιοι γνήσιοι. κ᾽ ὥσπερ ἐπὶ τ᾽ ἐλευθέραν, ἡ μὲ φύσις πεποίηκεν ἐλευθέρας ἁπάσης, οἱ πόλεμοι ἢ τὴν δικαίαν ἐξεύρε· ὅτω καὶ τοῦθα ἡ μὲ φύσις γνησίας σεσῆγαγε τὰς γονάς, ἡ ἢ εἰς ἐπιθυμίαν ὀκτροπὴ τὸ νόθον αὐτοῖς σεσσυνεμίξατο. ὥστ᾽ ὁμοίων τ᾽ παθῶν ἡμῶν, τὴν ἢ ὑφ᾽ ἡμῶν. §. α᾽. Ἐσω τοίνυν ἄδεια τῇ παντὶ, ἐπὶ τ᾽ εἰρημένων ἑρμάτων, τὴν μητέρα ἐπὶ ἔ σεσέρα χήρᾳ κ᾽ καταλιμπάνοιτ᾽, δέησιν ἐπιδοῦναι τῇ βασιλείᾳ, τάχ᾽ λέγοιτο, ὡς βύλεῖ τὰς νόθους αὐτῷ παῖδας ἀποκλεῖσθῶ τῇ φύσῃ, κ᾽ τῇ ἄνωθεν δύλοις π᾽ κ᾽ γνησιότη᾽ ὥστ᾽ ὑπεξουσίας αὐτῷ καθεστάναι, μηδὲν τ᾽ νομίμων παίδων ἀφαιρεῖσθαι· κ᾽ τάτε γινομένης, τὸ ὀντεῦθεν τὰς παῖδας ἀπολαύειν τ᾽ τοιαύτης βοηθείας· ἐνὶ γὰρ δὴ τάτῳ τῷ τρόπῳ πάσας τὰς τοιαύτας τ᾽ φύσεως ὀκλάδας τὸ κ᾽ ἐπιοίας ἐπὶ τ᾽ νομίμως σὺν ἐχόντων παῖδας ἐρχομένους, ὅτω σωτῆρι συμμαχίᾳ τοσούτων ὁρμιῶ ἐπανορθούμενοι φύσεως.

si testetur, vel si non facta voluntate decesserit, eos qui ad curiam veniunt, novem uncias accipere. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc novem unciæ curiam agenti vel agentibus secundum quantitatem dentur. Si vero nullus naturalium aut velit, aut offeratur, tunc novem uncias curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur ubique fiscus secundum constitutionem de hoc à nobis positam. De naturalibus itaque qui per transitum [1] ad curiam fiunt legitimi, & de modo secundum quem offeruntur, & successionibus, hæc à nobis pure sancita sunt.

1 Oblationem.

Cap. VII.

TRibus [2] autem aliis constitutionibus scriptis Zeno quidem piæ memoriæ, non [3] de futuris aliquid plene sancivit, sed de jam præteritis: quam scribi ideo solummodo permisimus, ut eos quibus illa forte constitutio prodest, quod descendit eorum exinde proles, non hac utilitate privaremus: sicut etiam Anastasii piæ memoriæ, quæ naturales adoptare contribuit, non esse importunam de cætero nostris subjectis permittimus, nisi ad hoc positam solummodo sinimus, ut si qua utilitas aliquibus exinde reposita est, hanc non videamur per nostras amputare leges. Oportet enim semper aliquod inchoare bonum, non ea quæ à quibusdam præexistunt, destruere: nostri enim patris [4] approbamus constitutionem, temperate quidem introductam, & ordinate positam: quæ [5] adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes, & indiscrete velut advenas quosdam legitimis naturales superinducentes.

2 Quarum una Zenonis, *l. 5. C. de naturalib. liberis*, alia Anastasii, *l. 6. d. tit.* alia Justini. *l. 7. d. tit.*

3 *d. l. 7.*

4 *Justin. d. l. 7.*

5 Vid. *Jul. bic. n.* 317. & ita adoptio non est modus legitimandi liberos.

Cap. VIII.

De secundo legitimationis modo per instrumenta Dotalia. [6]

6 *Nov. 12. c. 4.*

RElicti igitur sunt modi, qui à nobis inventi sunt, quos percurremus, legitimum jus præbentes eis qui erant primitus naturales: circa quorum successionem non laboravimus: semel enim eos efficientes legitimos, damus habere etiam successiones illas, quas habent ii qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur dotalia [7] scripserit ad liberam in principio, sive ad libertam mulierem, cui omnino licet copulari, in concubinæ schemate sibi, aut legitimorum filiorum jam pater existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, & filios vel [8] præcedentes, vel conceptos, legitimos ei esse sancimus, & licet [9] postea non nascantur filii ei, aut etiam nati moriantur, nihilominus prior soboles legitima consistit. Affectus enim circa filios ita ei procedens, qui eum etiam ad dotale provocavit instrumentum, ipse dedit secundis filiis occasionem, qui postea nati sunt, legitimi juris. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem, quam posteri sibi filii invenerunt ex prioribus sumentes: eam non etiam prioribus legitimum jus simul & sine calumnia circa patrum dare successiones. Palam enim est, quia juniores filii ex lege facti sunt sui, hoc initium dotalibus præbentibus. Quapropter unum amborum fecimus ordinem, & de cætero calumnias plurimis abstulimus constitutionibus: illud dicentes: Ut vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suos habeat filios. Ut enim nascerentur ei filii alii, casus quidem forte potestatem & licentiam habuit: sicut etiam natos auferre [10]: affectionis vero probationem quæ in prioribus fuit natis, hoc est ante dotalia instrumenta, præbentem legitimum jus, nihil tale fuit quod auferre omnino potuerit,

7 *l. 5. C. de naturalib. lib. Nov. 117. c. 2. §. ult. Instit. de nupt.*

8 *l. 10. C. de naturalib. lib.*

9 *l. 11. C. de naturalib. lib.*

10 Id est, eripere.

§. 1. Insuper etiam ex rationalibus, hoc adjectum est causis, quod si ante dotalia conceptus [11] quidem est filius, natus autem post dotalia: auxiliator sui sit: qui etiam ex prioribus constitutionibus hoc facere potuit, & quædam à nobis inventa est ratio regularis optime narrans de ordine nascentium. Cum enim dubitaretur utrum oporteat conceptus, an partus respici tempus, sanctum, ut non tempus conceptus, sed partus inspiciatur, propter filiorum utilitatem. Si vero contigerit tales aliquas excogitari circumstantias casuum, in quibus est utilius conceptionis tempus quam partus: tempus illud valere magis præcipimus quod [12] utilius sit nascenti.

11 Conceptus ante dotalia instrumenta, natus post eadem, fit legitimus. adde *l. 5. §. 2. l. 15. ff. de statu.*

12 Tempus quod nascenti utilius est, semper considerari oportet: sive sit conceptionis tempus, sive partus.

Cap. IX.

De Tertio modo legitimationis per Principis Rescriptum.

ILlud tamen à nobis sancitum est: Ut si quis voluerit legitimam suam facere sobolem, & non habuerit uxorem talium filiorum matrem, aut filios quidem valde diligat, mulier autem non sine peccato sit apud eum, neque digna [13] sit quoliber legitimo nomine: & propterea aut moriente muliere aut legitimo jure non digna in matrimonio putanda, aut causa à filiis maligne tractata aut ex studio muliere celata, aut à filiis, aut forte aliter ei divitiis accedentibus, ne jure legitimorum usum pater & fructum defuncta matre tanquam sub potestate filiis constitutis habeat. Si [14] quis ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem vero in promptu non habeat omnino, aut habeat quidem, non tamen sine peccato [15], aut si non appareat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem: (quid enim si ad sacerdotium [16] alter eorum ascendat?) damus [17] ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimum jus filios educere naturales, legitimis, sicuti prædiximus, non existentibus, per quandam hujusmodi viam. Sicut enim sunt modi, qui servos ad libertatem simul & ad ingenuitatem deducunt, & naturæ restituunt: ita si pater non habuerit legitimam prolem, & voluerit eos restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, sive ex ingenua nascantur ei, sive ex liberta, & legitimos de cætero & sub potestate habere: hoc agat per nostrum rescriptum, non enim fuit in principio, quando natura hominibus sanciebat sola, antequam scriptæ procederent leges, quædam differentia naturalis atque legitimi: sed primis parentibus primi filii (sicut præsentem inchoantes diximus legem) etiam ipso processu [18] nati, legitimi fiebant. & sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella vero servitutem adinvenerunt: sic etiam hinc nobis natura legitimas protulit soboles: ad [19] concupiscentiam vero facta conversio, naturale jus eis inseruit. Quapropter similibus passionibus exortis convenit curam ex æqualibus inveniri, aliam quidem à prioribus nostris, aliam vero à nobis. §. 1. Sit igitur licentia patri in prædictis casibus matrem in priore [20] schemate relinquenti, imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, & juri legitimo: ut sub potestate ejus consistant, nihil à legitimis filiis differentes: quo facto, ex hoc filios frui hujusmodi adjutorio. una namque hoc modo omnes hujusmodi naturæ digressiones & opiniones in his qui legitimos non habent filios, curamus: sic brevi solatio tantum impetum naturæ corrigentes.

13 Vide *Jul. hic const. 82. n.* 319.

14 Nota quemadmodum liberi naturales, non existentibus aliis liberis legitimis, legitimari possint à patre rescripto principis.

15 Non sine peccato uxorem habet, qui eam duxit, quam leges duci vetant. vide *l. 7. C. de incestu.*

16 Sacerdos dotalium instrumentorum confectione liberos non potest legitimare.

17 Et ita abrogatur *l. 1. C. de natur. liber.* abrogatur quoque lex Julia de Senatorum & libertinarum nuptiis.

18 Ipsa generatione.

19 Sensus est: Quemadmodum bello, contra jus naturale, servitus orta est: ita ex concupiscentia depravata naturales tantum liberi procreati sunt.

20 Id est, utcunque eam non ducat uxorem.

1 Utcunque testamento patris, liberi fieri possint legitimi: ejusdem tamen legitimatio à principe confirmanda est. adde *Julian. num.* 320.

2 Id est, testamento patris.

3 Et confirmatione imperatoris: & ita legis nomen hic pro imperatore sumitur.

4 Argumentum à minore ad majus. Invitus nemo emancipatur, multo igitur minus quis invitus, in potestatem redigitur, *l. ult. ff. de his qui sunt sui. Paul. 2. sent. 25. §. ult.* ut enim cui plus licet, eidem minus permissum est: ita cui minus non licet, & majus quoque ei denegandum est, vid. quæ scripsi ad *l. 21. ff. de reg. jur.* adde etiam quæ de invito dixi, ad *l. 69. l. 156. ff. de reg. jur.*

5 Τύχην, sensus est: patria potestas res est maxima, sed ea tamen tanti non est, ut ejus habita ratione, invitum filium lex aut imperator in patris potestatem redigat, vid. tamen *l. 12. ff. de adoptionibus l. unicam in C. de ingratis lib.*

6 Καὶ νομοθέτης, id est, legislationis. neque imperatori, neque legibus potestas ea data est, nec mirum, cum omnia principi non sint permissa. vide quæ dicam ad *Nov. 105. c. 2. in fin.*

7 Extantibus legitimis parens naturales legitimare non potest nisi vel contracto matrimonio cum eorum matre vel eos curiæ offerendo. vide *Jul. const 82. n 321.*

8 *c. 7. §. cod.*

9 Ab Anastasio *l. 6. C. de natur. lib.*

10 Id est, invitati constitutione lata à Justino patre, quæ vetabat legitimari filios adoptione. *l. 7. C. de natur. lib.*

11 Id est Justini.

12 Et ita abrogatur *d. Nov. 74. c. 6.* & dicta lex 6. confirmatur vero dicta lex 7. Tentari tamen possit, adoptionem reduci per *Nov. 117. c. 2.* Nam si sola nominatione filius naturalis suus fit, & adoptione multo magis: majori namque cum solennitate fit: quin & alias tantum præstat nominatio, quantum adoptio, §. *ult. Inst. de adopt.* & adoptione quis nominatur filius.

13 Bene exclusa non sunt rursus admittenda.

14 Vid. Gudelin. *de Jure Novissimo. lib 2. c. 10. n. 6.* ANS.

15 Authoribus legis *1. C. Theod. de naturalib. liberis.*

16 *d. l. 1.*

17 Unicam scil. §. 5. *cod.*

18 *Nov. 18. c. 5.*

19 In fraudem legis.

20 Legati & institutionis capaces.

21 Hinc sumpta est Authentica, *nunc soli C. de naturalib. lib.*

22 Sensus est, Parentibus permitti unciam naturalibus liberis non legitimatis & eorum matri, etiam existentibus legitimis liberis, vel inter vivos, vel testamento donare: soli concubinæ, semiunciam: non existentibus vero liberis legitimis, parentem posse eos in assem instituere, nisi & ipse moriens parentes reliquerit, quibus legitimam servare debet. Concubinam cum dicimus, intellige, non quamvis mulierem, sed eam tantum quæ consuevit ei, qui uxorem tunc non habuit, *l. unic. C. de concub.* 23 Hinc sumpta est Authentica, *licet. C. de natur. lib.* 24 *Novell. 1.* 25 Olim in semisem. *Novell. 18. cap. 5.*

26 *Novell. 18. cap. 5.* 27 Id est, veniant cognati legitimi. 28 Quod fit, quoties agitur de successione liberti. 29 Id est, fiscus. 30 Naturales nunquam legitimati à patre, una cum sua matre patri ab intestato, nullis relictis legitimis liberis, succedunt in duabus unciis.

CAP. X.

De quarto modo legitimationis per testamentum *patris à principe confirmatum.*

SI vero is qui solummodo naturalium filiorum est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quadam prædictorum casuum scripserit testamentum [1], volens sibi legitimos esse filios successores: & in hoc damus ei licentiam & fiduciam, supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & heredibus existentibus secundum legem: hoc quoque donum habeant patris & principis, id est dicere, naturæ [2] simul & legis [3].

CAP. XI.

GEneraliter autem in omnibus qui per prædictos modos deducuntur ad legitimum jus, tunc hoc volumus obtinere, dum & filii hoc ratum habuerint. Nam si solvere [4] jus patriæ potestatis invitis filiis non permissum est patribus, multo magis sub potestatem redigere invitum filium & nolentem, sive per oblationem ad curiam, sive per instrumentorum celebrationem, sive per aliam quamlibet machinationem, tanquam sortem [5] metuentem paternam, justum non est: neque imperii & legislatoris [6] ponimus proprium [7]. §. 1. Si vero plurimis existentibus filiis, alii quidem eligant, alii respuant: hi qui volunt legitimi fieri, fiant, aliis in jure naturali manentibus: & hoc dicimus, nullum priorum legitimorum perimentes modum, sed hunc adjicientes aliis, in quibus illos accipere non licet. omnino enim legitimis [8] existentibus, deinde naturalibus provenientibus, nequaquam jus legitimorum eis adjicitur, nisi omnino aut per curiam aut per nostras constitutiones, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

§. 2. Adoptionis [9] autem modum, qui fuit olim à quibusdam [10] ante nos imperatoribus super naturalibus putatus non improbus, inveniens: secundum [11] paternæ [12] constitutionis virtutem & nos (sicuti dictum est,) excludimus, quoniam castitatem non perfecte consideravit. Et non erit decens, ut quæ bene [13] exclusa sunt, in rempublicam rursus introducantur. Quapropter his à nobis sancitis atque manifestatis quo conveniat modo ad civitatem Romanam legitimorumque jus transire: nihil de successione super talibus est dicendum. Nam sicut in cæteris ab initio legitimis oportet etiam in his fieri successiones.

CAP. XII.

De successione omnium naturalium [14] *filiorum.*

DIscretis igitur & iis qui facti sunt legitimi, & iis qui manserunt naturales: ordinandum est jam etiam de successionibus eorum. Valenti siquidem & Valentiniano, & Gratiano [15] divæ memoriæ primis placuit humanum aliquid agere circa naturales. Et siquidem sit naturalium patri legitima soboles, una [16] uncia eos dignos esse fecerunt, & hanc cum sua matre non donari, neque ex ultima dari voluntate ulterius aliquid permittentes: si vero filii quidem non sint naturales, concubinæ vero solummodo iis qui non habeant utique conjugem (hoc etenim tantum concubinam [17] habentibus est conscriptum) mediam unciam solam donantes. Si vero filiorum legitimorum non sint parentes, & neque patrem neque matrem habeant, usque ad tres uncias relinquere eis aut donare permissi sunt, & hoc cum matre: & si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo: quod autem plus est, ad eos qui vocantur ex lege venire, hoc quod Theodosii senatoris filii, licet non perfecte, sanciverunt. §. 1. Nos igitur ejus prius humana usi lege, pro tribus unciis, sex [18] uncias eis, filiis legitimis non extantibus, per patrum magnificentiam dedimus: sed tamen ex iis quæ subinde proveniunt causis perfectius simul clementiusque considerantes, præsentem ponimus legem. Plurima utique sunt, & prius commissa, & nostris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus. Quidam enim non habentes licentiam quantum volunt suis naturalibus filiis relinquendi, eligunt [19] quasi viros [20], & scribunt heredes, quatenus restituant filiis. At illi aut ex hoc impie agunt, & prævaricantur voluntatem scribentium, aut (quod omnium levissimum putant) pejerant: & tacemus ea, quæ tradita sunt ex memoria nobis in personis gloriosissimis talia delinquentibus prisci temporibus. §. 2. Ne [21] igitur semper tale fieri delictum sinamus: neque quod agere licet in extraneis & ignotis, hoc in propriis filiis naturalibus homines agere prohibeamus, propterea præsenti lege sancimus, ut siquidem quispiam habuerit filios legitimos, non possit filiis eorumque matri ultra [22] unam relinquere unciam, aut donare naturalibus aut concubinæ: (hoc enim proprium prioris judicamus esse constitutionis) sed & si quid amplius dare tentaverit quolibet modo, hoc fieri filiorum legitimorum: vel si filii non sint, concubina vero solummodo, huic mediam unciam relinqui aut donari concedimus.

§. 3. Si [23] vero filios non habuerit quispiam legitimos, aut quem quam ascendentium quibus necessitas [24] est legis relinquere partem propriæ substantiæ competentem: testatori licentia sit etiam [25] in duodecim uncias scribere filios naturales heredes, & dividere inter eos quocunque voluerit modo res, & per donationes aut simplices, aut antenuptiales, aut per dores: aut per alium quemlibet modum legitimum suas in illos substantias transponere. sic enim nequaquam egebunt, quibusdam ad impietatem aut perjurium præparatis: sed ex ipso suam disponent pure sententiam. Si vero habuerint hi quos prædiximus, aliquos ascendentium: legitimam eis relinquant partem, quam lex & nos constituimus: reliquam vero totam in naturales filios habeant relinquendi licentiam. Et hæc dicimus super iis, qui in scriptis & legitimis voluntatibus disponunt suam substantiam. §. 4. Si quis autem defunctus fuerit, legitima ei omnino sobole non extante, (filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps successionis) neque [26] legitima conjuge, deinde moriatur non disponens de substantia sua, & veniat cognatio [27] forsan aut etiam manumissor [28], utpote bonorum possessionem movens & insurgens, aut etiam nostrum ærarium [29], (nam nec illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei donec vixerit, libera mulier in schemate concubinæ sociata, & filii ex ea: (talibus enim solummodo hoc sancimus, ubi omnino indubitatus est & concubinæ in domo affectus, & filiorum ibidem proles) & alimentum damus eis, & intestatis parentibus defunctis duas [30] paternæ substantiæ uncias habere, cum matre partiendas, quanticunque fuerint filii: ut unius filii portionem mater accipiat. Et hoc dicimus si uni concubinæ societur, aut filios ex ea habeat, aut etiam præcedente concubina, morte forsitan, aut separatione filii ei domi sint: tunc enim damus eis ab intestato ad duas uncias vocationem. §. 5. Si vero effusa concupiscentia ei fuerit, & alias superinduxerit priori concubinas, & multitudi-

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τετάρτου τρόπου νομιμοποιήσεως τῶν κτ' τὸν ὑπὸ θεσμοῦ ἀληθίνου ὄντων ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος βεβαιουμένου.

ΕΙ μήτοιγε ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατὴρ ἀφ' ὅτου τυχοῦσες συμβάσεις οὐκ ἐχώρησε τὴν πρᾶξιν, τελευτῶν ἢ ἐπί τινος τῶν ἐμποδισθεὶς εἰρημένων ἰδίων τρόπων γράψει ἀληθίνου, βαλόμενος ὅτως γνησίους εἶναι τοὺς παῖδας ἀληθοῦς· καὶ τοῦτο δίδομεν αὐτῷ παρρησίαν. δεομένων μήτοι καὶ ὅτου τῶν παίδων μὴ τελευτῶντος τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦτο διδασκόντων, καὶ δεικνυόντων τὰς τοῦ πατρὸς ἀληθίνας, καὶ κληρονομούντων κατὰ τὸν νόμον· καὶ τοῦτο δοῦναι ἐχόντων πατρὸς τε καὶ βασιλέως. τούτων δ' ἐστὶν εἰπεῖν φύσεώς τε καὶ νόμου.

ΚΕΦ. ια'.

ΚΑθόλε ἢ ἐφ' ἁπάντων τῶν ἀληθῶν ἐμποδισθέν εἰρημένων τρόπων ἀρημένων εἰς γνησιότητα, τότε τούτοις κρατεῖν βαλόμεθα λύσης καὶ οἱ παῖδες τούτοις σῴζοιεν. εἰ γὰρ λύσειν τὰς ὑπεξουσιότητας ἁπάντων τῶν παίδων, οὐκ ἐφεμένου ἐσὶ τοῖς πατράσι, πολλὰ μᾶλλον τὸ εἰς ὑπεξουσιότητα φέρειν ἄφησε τὸν παῖδα τὸ μὴ βαλόμενον, (εἴπε ἀφ' οὗ εἰς βαλὼ ἐπιδόσεως, εἴπε ἀφ' οὗ τῶν φυσικῶν συμβολαίων ποιήσεως, εἴτε δι' ἑτέρας οἱασδήποτε μηχανῆς, ὅσως καὶ τύχῳ δεδόσθαι πατρόθεν) ὁ δίκαιον, ἐδὲ βασιλείας τὴν νομοθέτησιν τιθέμενον ἴδιον. §. α'. Εἰ γὰρ πλείονον ὄντων τῶν παίδων, οἱ μὲν ἕλοιντο, οἱ δὲ μὴ προαιρήσοιντο, τοὺς ἐλομένους γνησίους, τοὺς δὲ ἄλλους εἰς τὴν νοθείαν ῥέπειν. καὶ τοῦτο φαμὲν, οὐδένα τῶν ἐμποδισθέν νομίμων ἀναιρεῖντας τρόπων, ἀλλὰ καὶ τῶν προειθέντων τοῖς ἄλλοις, ἐφ' ὧν οἰκείνης λαβεῖν οὐκ ἔσιν. ὅλως γὰρ γνησίων ὑπάντων, εἴτε νόθων ἐπιπλοκάμων, ἢ κοσμοκομίων, οὐκ ἂν ἡ γνησιότης αὐτοῖς προσθείη· εἰ μὴ πάντως ἢ ἀφ' ὁ βαλῆς, ἢ ἀφ' ὁ ἡμετέρων ἀληθέων, αὐτῷ τῶν προεικόνων συμβολαίων εἰσηγήσαντο τρόπου. §. β'. Τὸν γὰρ ὁθούσιον τρόπον, ὃς ἐν πάλαι ποτὲ τῶν ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῷ νόθῳ νομισθεὶς οὐκ ἀδόκιμον, ἄτοπον δύσφατες, κατὰ τὸ παρὸν ἀληθέως διώκαμεν, καὶ ἡμεῖς, καθὰ εἰρηται, ἀποδόκιμον. ἐπειδὴ σωφρονισμὸς ἀκριβὴς ἐσχάτας· καὶ οὐκ ἂν εἴη πρέπον, τὰ καλῶς ἀποδεδειγμένα πάλιν εἰς πολιτείαν καταγειν. ὥστε τῶν ἡμῖν νομοθετηθέντων, καὶ φανερῶν γεγραμμένων, ὁ κοσμικὸς τρόπον εἰς πολιτείαν τε καὶ γνησιότητα μεταχωρεῖν, ὁθεν εὐθυμεῖν τοῦ ἀληθοχῆς τῷ ἐπὶ τοιούτων λεκτέον ὡς γὰ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀνωθεν γνησίων, δεῖ καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῖς γίνεσθαι ἀληθοχάς.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ ἀληθοχῆς τῶν ἁπάντων νόθων παίδων.

ΔΙακεκελεμένων τοίνυν τῶν τε γεγραμμένων γνησίων, τῶν τε μεταξὺ νόθων, πακτέον ἤδη καὶ τὰ ὠθεῖ τῶν κατ' αὐτὸς ἀληθοχῶν. Βούλεται μὲν ὁ ἐν τῷ Βαλεντινιανῷ καὶ Τρομιανῷ, τοῖς τῶν θείας λήξεως ἀρχουσι, ἐπιλαβεῖν φιλοσοφεῖν πρόσωπα καὶ περὶ τοὺς νόθους. καὶ εἰ μὲ εἴη τῷ τῶν νόθων πατρὶ γνησίων γενέσθαι τέκνων, μήτης ἀγχίας αὐτοὺς ἡξίωσεν, καὶ τοῦτος μᾶλλον τῶν ἑαυτοῦ μητρός. ἐδὲ δωρεῖσθαι ἐδὲ ὁκ τελευταίας διδόναι βούλησεως περσώτερα τὰ συζυγοῦντες. εἰ μήτοι παῖδες μὲ ὦσιν εἰσὶ νόθοι, παλακὴ ἢ κ μήτη, δηλαδὴ τοὺς οὐκ ἔχουσι γνησίων γαμετῶν, (τούτοις γὰ δὴ καὶ μήτοις παλακὴ ἔχειν ἐπίτρεπε) τὸ ἡμιάγκιον μόνον χαλιζόμενοι. Εἰ μήτοι παῖδων γνησίων οὐκ εἰσὶ γενεὰς, ἀλλ' ἐδὲ πατέρα ἢ μητέρα ἔχοιεν, μεχρὶ τριτογενῆς καλαλιμπάνειν αὐτοῖς ἢ δωρεῖσθαι συμεχώρηθη, καὶ τούτοις μᾶλλ' ἢ μητρός. καὶ εἰ καθ' οἱονδήποτε τρόπον λαβοιεν τι, εἰς τὸν συναιρεῖσθαι καὶ μόνον. ὅτι πλείονος ἐπὶ τοῖς ὑπὸ νόμε κεκλημένοις ἰοὺς. τοῦτο ὅσῳ καὶ οἱ Θεοδοσίε ὑπεξουσίους παῖδες, εἰ καὶ ἀτελεῖς, ἐνομοθέτησαν. §. α'. Ἡμεῖς τοίνυν, εἰ καὶ πρὸ φιλανθρώπων χρησίμων νόμων, αὐτὶ τῶν τριτογενῆς τὸ ἐξαγκύνιον αὐτοῖς, παίδων γνησίων ὄντων, καὶ τῶν ὑπὸ πατέρων φιλοτιμίαν δεδώκαμεν· ἀλλὰ καὶ οὐκ ἐπὶ ἐφέσης συμπεθηκότων τὰ πράγματα τελειότερόν τι ἄμφω καὶ φιλανθρωπότερον σκεψόμενοι τὸ παρόντα τίθεμεν νόμον. πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καὶ πρόσθεν ἀμφορτηθέντε, καὶ ἐπὶ τῶν μετέρων καιρῶν πλημμελήματα, διορθώσεως ἀξίωσεν, καὶ ἀσεβείας ἀνθρώπως ἀπαλλάττομεν. τινὲς γὰρ οὐκ ἴχνητες ἄθεται ὄντες ἑαυτῶν) τοῖς ἑαυτῶν φυσικοῖς καλαλιμπάνειν παισὶν, ἐπιλεγον) δῶρα ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κληρονόμοις, ἐφ' ᾧ τε ἀποκτησῆσαι τοῖς παισὶν οἱ ἢ αὐτοῖς ἀσεβῆσι, καὶ παραβαίνοι τὰ βεβαλόμενα τοῖς γράψασι· ἢ, τὸ γὰ πάντων ἐλαφρότατον, ἐπιορκῆσι. καὶ σιγῶμεν τὰ περιφέρομενα παρὰ τῶν μὴ ἡμῖν ἐπὶ πρόσωπον ἐνδόξων ἀμαρτάντων σε τοῖς ἐμποδισθεῖσι χρόνοις τοιαῦτα. §. β'. Ἵνα μὴ τοίνυν μέτρῳ παντὸς τοιᾶτε χρόνε καλημελημένα συγχωρῶμεν, μηδὲ ὁ προῖτεν ἔξεσιν ἐπὶ ξένοις καὶ μηδαμόθεν γνωρίμοις, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν φυσικῶν παίδων τοὺς ἀνθρώπως προῖτεν κωλύομεν· ἀφ' τοῦτο ζημιοῦσιν τῇ παρούσῃ νόμῳ, ὥστε εἰ μή τις ἔχοι παῖδας νομίμους, μὴ δυνάσθαι τοῖς παισὶ κ τῇ τούτων μητρὶ πρεσβύτερα μιᾶς καλαλιμπάνειν ἀγκίας, ἢ δωρεὰς τοῖς φυσικοῖς παισὶν, ἢ τῇ παλακῇ. τοῦτο γὰ κυρίως τῶν ἀμφοτέρων ἀληθέστατα ἡγήμεθα ἀληθέσεις, ἀλλὰ κ εἴ τι πλέον ἐπιχειρήσῃ δῶναι καθ' οἱονδήποτε τρόπον, τοῦτο τῶν παίδων γίνεσθαι τῶν γνησίων. κἂν εἰ παῖδες ᾖ οὐκ εἰσὶ, παλακὴ ᾖ μήτη, τοιοῦτο τὸ ἡμιάγκιον καλαλιμπάνειν ἢ δωρεᾶς συγχωρῶμεν.

§. γ'. Εἰ μήτοι παῖδας οὐκ ἔχοι γνησίες, ἢ τινα τῶν ἀνιόντων, οἷς ἀνάγκη νόμε καλαλιμπάνειν μέρος τ οἰκείας οὐσίας ἀποθήκης τὰς ἀληθεύσης, ἀδεια ἔστω καὶ εἰς τοὺς δόξαντας ἀγκίας γράφειν τὰς φυσικὰς παῖδας κληρονόμους, κ ἀληθεῖν εἰς αὐτὰς καθ' ὃν ἂν βάλωνται τρόπον τὰ πράγματα, κ ἢ κ' δωρεᾶς ἀπλᾶς ἢ ἀποχαμαιάσας, ἢ κ' ἀποῖκας, ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον νόμιμον τοῖς ἑαυτῶν εἰς οἰκείας μετάγειν ὑσίας. ὅτου γὰ ἐκεῖ δόντος) πνὰν ἀποῖς ἀσέβειαν ἢ ἀποῖς ἐπιορκίαν ἐτίμων· ἀλλ' αὐτοῖς τῶν ἑαυτῶν καθαρᾶς ἀληθήσασι γνώμης. εἰ ἢ ἔχοιεν πνὰς τῶν ἀνιόντων, τὸ νόμιμον κατελιμπανέτωσαν αὐτοῖς μοῖραν, ὡὸ ὁ νόμος κ ἡμεῖς ἐπαζόμεθα τὸ λοιπὸν ἅπαν εἰς τοὺς φυσικοὺς παῖδας ἀδεῖαν ἐχέτωσαν παραπέμπειν. κ τοῦτο φαμὲν ἐπὶ τῶν ἐγγράφοις ἢ νομίμοις βουλήσεσιν ἀποθεμένων τῶν ἑαυτῶν γνωρίμων. §. δ'. Εἰ μήτοι τελευτήσειέ τις, γνησίας αὐτῷ παντελῶς γονῆς ἐχ ὑπάρχης, (παῖδων φαμὲν, ἢ τῶν ἐφεξῆς ἀληθοχῶν) ἐδὲ νομίμως γαμετῆς, εἴπε τελευτήσοι μὴ ἀληθέσθω τῶν ὄντων, κ ἀφίκοιτο συγχύσεως τυχὸν, ἢ κ ἐλεύθερωτὴς ὅσως, τῶν ἀληθοτοκῶν κατασείων τὸ κ ἐπαναστενόμενον, ἢ κ τὸ ἡμέτερον νομισθὲν, (ἐδὲ γὰ οἰκεῖν τοῦτο ἐπὶ τότε φειδόμεθα) εἰ ἢ αὐτῷ κ' τ οἴκων, ἕως θέλω, ἐλεύθερε τ γυνὴ σὺ παλακὴς χρήσθαι σωθῆτε, κ παῖδες ἐξ αὐτῆς, (τοῖς γὰ τοιούτοις μόνοις τοῦτο νομοθετοῦμεν, ἵνθα πανταχῶς ἀναμφισβήτητον ἔσι τὸ τ παλακὴς κ' τ οἴκων χρῆσις, ἢ τε τ παίδων οἰκεῖσε γένη κ τροφὴ) δίδωμεν αὐτοῖς, κ ἀδιαθέτων τῶν γονέων τελευτόντων, δύο τ πατρῴας ὑσίας ἔχειν ἀγκίας, ἄμφω τῇ μητρὶ μεσιζομένας, ὅσοι πέρ ἂν εἶεν οἱ παῖδες· ὥστε ἑνὸς παιδὸς ἀναλογίαν κ τῇ μητρὶ καμοῦσαν. κ τοῦτο φαμὲν ἐμὲ μὴ πάλακὴν συνοικίαν, κ παῖδας ἐξ οἰκείης ἔχοι· ἢ κ σωφαπλεύσης τ παλακὴς, ἰσχάτῳ τυχὸν ἢ χωλασμῷ, οἱ παῖδες αὐτῆ κ' τῶν οἰκίων εἶεν. τότε γὰρ δίδομεν αὐτοῖς τῶν ἐξ αὐλαθέτε σωθῆς τὸ ὑγκιον καλῆσιν.

§. ε'. Εἰ ἢ σκκεχυμένα τὰ ἐπιτηδείως αὐτῷ ἤδοιτο, κ ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἐπισωρεύοιτο τῇ σωθείσῃ παλακῇς, κ πολλῶν ἔχοι γυναικῶν πορνεύομένων, (ὅτου

(ἔστω δὲ οἰκεῖος κληρικὸς) ἢ ἐξ αὐτοῦ παιδοποιήσηται, πολλὰς ὁμοῦ πρὸς ἀλλήλους πολλὰς μίσητος μὲν ὁ τοιοῦτος, κατάρας δὲ νόμος καθάπαξ μὴ ἔστω τοῖς τοῦτο ποιοῦσι καὶ πολλαχοῦ ἀπηλαυνέσθω. ὥστε γὰρ εἰ τις νομίμως συνοικοίη γυναικί, ἄλλως ἐπισκήψει τοῦτο ἀν δυνάμενος, ἢ συνοικισίᾳ συνοικοῦσι, καὶ ἐξ αὐτοῦ νομίμους παιδοποιήσεται. ὅτους δὲ μὴ τῷ γνωσιζομένῳ καὶ ὁ αἰρούμενος τρόπον παλλακῇ, καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνης παῖδας, δύσομαι, οἱ ἐμοὶ τὰ πάντων ἐδωκὼς ἄλλοι ποιήσωσι, καὶ τῶν οἷς τῷ ἀληθεῖ οἰκείωσε τοῦ αὐτοῦ, εἰ μὴ πολυτέκνους, ἀδιάθετον. εἰ γὰρ μὴ τῶν νομιθετήσαιμεν, ἀδικίαν μὲ ἔσῃ τὸ γυναικῶν, πιθανὸν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀλήθειαν ἰρᾶ· ἀδικεῖται γὰρ ἢ τοῦ παίδων ἢ ἡμεῖς ἐδίδομεν τοῖς ἀσελγαίνουσιν, ἀλλὰ τοῖς σωφρονοῦσι τὸ νόμου. Οὐ διαφερόμεθα δὲ περὶ τῶν παίδων, εἴτε ἄρρενες, εἴτε θήλειαι κεκτήκασιν. ὡσαύτως γὰρ ἡ φύσις ἐδέησε περὶ τὰ τοιαῦτα πεπονολογεῖ, ὅτους δὲ ἡμεῖς ἄλλον ἐπ' ἄρρενων καὶ ἄλλον ἐπὶ θηλειῶν κεῖ τοῦτο τίθεμεν νόμον. § ϛ'. Εἰ μόνοι (δεῖ γὰρ καὶ πάσης ἐδὲ ἀκριβείας τὸ ὁμοῦ καὶ δύσκολείας εἰλόθαι) ἦσαν τινι παῖδες γνήσιοι, κωλύπαι τὸ νόθους ἐξ αἰδιαθέτου μὲ ἐδὲν αὐτοῖς ὑπάρχειν παντελῶς βλάπτουσα, ἀπατρίδευτος τοὺς νόθους παρὰ τῶν γνησίων θεσίζομεν, κεῖ τὸ σχῆμα τὲ καὶ τοῦ ἴσου μέτρου παρὰ ἀνδρὸς ἀγαθὲ δοκιμαζόμενον· τοῦτο δὲ τὸ μέτρον τοῖς ἡμετέροις νόμοις boni viri arbitratu λεχθήμεν. τοιοῦτε τοίνυν φυλαττομένων καὶ οἱ γαμετοὶ μὲ ἔχοι, παῖδας ἢ νόθους ὄκ τῶν ἀσεπλούτησαν παλλακῆς αὐτοῦ γλυκάνας· ὥστ καὶκείνους ἀπατρίδευτας παρὰ τοῦ αὐτὲ ἀληθῶς. οὓς γὰρ ὁ σπείρων νόθους τοὺς ἤδη παρ' ἡμῶν ῥητοὺς οὓς αὐτῶν ἀληπεσμένων κεκτῆται.

ΚΕΦ. ιγ'.

Ἐφ' οἷς ἢ ἡμέτρων τοὺς νόθους παῖδας ἐκαλέσαμεν εἰς τὸν ἀληθῆ, ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτοὶ τὸν πρέπουσαν τοῖς φυσικοῖς πατράσι δύγνωμοσύνην πεποιοῦσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ μέτρου ὥσπερ οἱ γονεῖς ἀφανοῦσι τὰ φυσικὰ παιδία, κεῖ τὰ ἡμέτερα νόμοι, καὶ αὐτοὶ τοὺς γονεῖς ἀμειβεῖσθωσαν, εἴτε εἰς τὰς ἀληθείας, εἴτε εἰς τὰς ἀπατροφάς, καθάπαξ ἐπ' αὐτῶν νενομοθετήκαμεν.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ἐπειδὴ ἢ καὶ ὑπονοῆσαι ἔν τινι τὰ διατάξεων εἴρηται δεῖν εἰς ἅπαξ οἱ πατέρες δίδωσιν τοῖς παισὶν, ἢ καταλιμπάνουσιν, εἰς τοῦτο καὶ κηδεμόνας αὐτοῖς παρίχθαι, confirmatenvaμῶς μόνοι τοῦτο κύριον εἶναι καὶ νῦν τίθεμεν, διδόντες καὶ ἐπὶ μητρὶ, κεῖ τὸ ἤδη τοῖς τέκνοις διαπεπεμφόροις, καὶ τὰ φυσικὰ ἐπιτροπεύειν παίδων, παῦλα περιτίθεσθαι ὅσα ἐπὶ γνησίων ἔθεσθαι παίδων.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τοῦ μηδὲ τροφὴν τὰ γονέων λαβεῖν τοὺς ἐξ ἀνομίμως συνοικισίᾳ τεχθέντας παίδας.

Τελευταῖον ἢ ἡμῶν μίσος τοὺς ἀνόμως ἐκλήχει, ὥστε καὶ αὐτὸ τοῦτο προσήκειν τοῖς τοιούτοις λαχεῖν, καὶ ἐξαιρεθῆναι τινες ἐδὲ αὐτὰ τὰ τοῦ κτίζειν ὀνόματα καλοῦσιν. ὁποτέροις μὲν γὰρ πᾶς ὁ ὄκ συνελθόντων, (ἃ γὰρ καλέσομεν γάμους) ἢ πεφυκέναι, ἢ ἐκκεῖσθαι. ἢ δαμονάτων προελθὼν, ὅτ' ἐδὲ φυσικὴς ὀνομασθήσει), ἐδὲ ἀπατροφήσεται παρὰ τῶν γονέων, ἐδὲ ἐξ ἑνὸς τινὰ ὡσεὶ τὸ πατρὸς ἀπολαύειν νόμου μετασίαν. ὥστ εἰ καὶ Κωνσταντῖνος τοῦ ἀδίκου λήξεως ὠνήσατο ἐν τῇ ὡσεὶ Γρηγόριον γεγραφέναι διατάξει τινὰ ὡσεὶ τοιούτων εἰρήσθαι παίδων, τοῦτο ἐ ὡσεπείσθη ἐπειδὴ καὶ ἀληθῆ τὰ ἀληθείας ἀνῄρηται). φοινικαρχῶν γὰρ καὶ συναρχῶν καὶ στρατηγῶν καὶ διασημοτάτων μεμνῆσθαι, καὶ λαμπροτάτων, καὶ ἐδὲ φυσικὰς εἶναι βούλεσθαι τὰς ἐξ αὐτῶν προελθούσας, καλύων αὐτοὺς καὶ τὴν ὄκ βασιλικῆς φιλοτιμίας δύμεσθαι. ἰὼ δὴ ἀληθείαν καὶ παντελῶς ἀναιρέμεν. § α'. Ταῦτα ἡμῖν νενομοθετήσθω, καὶ ἐδένι παντελῶς ἀγνοια τὰ ἡμετέρων ἔσῃ νόμων· ἐδὲ πάσας μὲ δύηθείς, πλὴν ἢ νόθοι ἐδὲ ὅπως αὐτοῖς τὰ ὡσεὶ τὰ γνησιοτήτων δίδοῦ) ἢ ὅπως καὶ νόθοι μόνοντες ἀξιοῦν) φιλανθρωπίας καὶ ὅπως καὶ αὐτοὶ ὡσενέγκωσι τιμῆς), τὰ ὡσεὶ τοὺς ἐδὲ νόθους ἠξιωμένους εἶναι κοινωνίας ἀποκλεισθέντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ ὠφελησόμενα τοίνυν ἡμῖν, καὶ εἰς ἀνθρώπων θεραπείαν καὶ τὰ φύσεως ἀναπλήρωσιν ἀληθῆ τῶν ἐδ νόμου διορισθέντα, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ πᾶσι ποιησάτω, ὡσεγεγραμμένων τῶν ῥημάτων, δι' ὧν ἅπασιν ὁ νόμος ἔσῃ σαφὴς γενώσκοσι καθ' ὃν ὡσεὶ τοιούτων πολιτεύσουσι τρόπον, καὶ τῶν ἡμετέραν συνοῦσι ὡσποίαν, ὅτι πάσης ἀχολίας ἑτέρας τῶν αὐτῶν ὠφέλειαν ὡσπάσεσθε.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΥΡΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πί.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ὑπερδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἡ τῶν μαρτύρων ὡσεὶς τὰς ἀποδείξεις χρεία ἐξύρηται μὲ πάλαι, ἀφ' τὸ μὴ λανθάνειν τὰ ῥᾳδίως τῆς προτιθεμένων πονηρίας ἢ πολλῆς πείσι ἀνθρωπίνας ἐπιχυμόρης ψυχῆς, κινδυνώδη μετελθεῖν εἰς τὸ ἐναντίον ἢ τῆς περίστασε πείσις. ἐ γὰρ ὅπως ἀν φανείη τὰ πεπραγμένα μαρτυρῶσιν οἱ πολλοὶ, ἀλ' ὅπως ἀν ἐπὶ μᾶλλον κρυβείη. οἱ γὰρ ἕτερα μὲ εἰδότες, ἕτερα ἀπαγγέλλοντες, ἢ ἄκρᾳ σοι ἴσασι λέγοντες, αὐτοῦ ὁμολογοῦσιν ὡς τὰ τοῦ ἀληθείας χρώμενα ἐδὲ βάλου) γίνεσθαι φανερὰ, ἐδὲ κατ' αὐτὰ ὡσεύεσθαι τὰς κρίσεις· ἀλλὰ τὰ μηδαμοῦ χρώμενα, τοῦτο καὶ ἀπαγγέλλοσι καὶ εἰς κρίσιν ἀχθῆναι ζητοῦσιν. Τὸ μὲ ἐν καθάπαξ ἀνελεῖν τὰς μαρτυρίας, τῇ τῆ προσμάτων χρήσῃ σφαλερῶν· (πολλῶν ὄντων ἄκρᾳ σοι ἀλλως καὶφανῶν χρώντων, μὴ μαρτύρων παῦτα ἀληθευόντων) τὸ ἢ ἐρᾶσαι πᾶσι καὶ τοῖς σφόδρα δύτεκνεσι ἢ habuerit mulierum fornicantium, (sic [2], enim dicere melius est) & ex eis filios habens moriatur, multas simul deserens concubinas: odibilis quidem est iste talis: procul autem hac lege modis omnibus cum talibus filiis [3] & concubinis excludatur. Sicut enim si quis legitimæ copulatus uxori, alias [4] superinducere non poterit matrimonio consistente, & ex his legitimos procreare: ita neque post agnitam quo diximus modo concubinam, & ex illa filios, dabimus, si etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hoc ad successionem ejus introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non sanciverimus: indiscreta quidem erunt quæ mulierum sunt quam potius aut quam minus amaverit: indiscreta quidem & quæ filiorum sunt, & nos non damus luxuriantibus, sed pudicis legem. Non autem differentiam facimus [5] de filiis sive masculi sint sive fœminæ. Sicut enim natura nil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis, & aliam in fœminis secundum hoc ponimus legem. §. 6. Si quis autem (oportet enim per omnem viam subtilitatem [6] simulque pietatem transire) habens filios legitimos, relinquat & naturales, ab intestato quidem nihil eis exsistere omninof volumus: pasci [7] vero naturales à legitimis sancimus, ut decet eos secundum substantiæ mensuram à bono viro arbitratam: quod videlicet apud nostras leges viri boniarbitratu dicitur, hoc ipso custodiendo, vel si conjugem quidem habet, filios autem naturales, & ex defuncta concubina sibi natos, & illi aluntur ab eis successoribus. De neporibus enim naturalibus, quæ jam à nobis specialiter etiam de ipsis dispositа sunt [8], obtineant.

Cap. XIII.

In quibus autem casibus naturales filios vocavimus ad successionem, in iis quoque & ipsi decentem naturalibus patribus devotionem servent: eademque mensura sicut parentes prospiciunt naturalibus filiis secundum nostram legem, & ipsi parentibus compensent [9] sive in successionibus, sive in alimentis, sicut superius sancivimus [10].

Cap. XIV.

Quoniam vero & dudum in quibusdam constitutionibus dictum est oportere, in quibus patres donant filiis aut relinquunt, in his etiam curatores [11] eis præbere confirmandos: tamen hoc ratum esse etiam nunc ponimus dantes & matri [12] (secundum quod jam de his dispositum est) & naturalium tutelam agere filiorum, omnia agenti quæcunque in legitimis definita sint filiis.

Cap. XV.

Ut filii ex damnato coitu nati, nec [13] alimenta à parentibus consequantur.

Ultima [14] siquidem nos pars legis expectat, ut ipsa competentem suscipiat ordinem, & enumeremus qui neque ipso naturalium nomine digni sunt. Primum quidem *omnu qui ex complexibus* (non enim hoc vocamus nuptias) *aut nefariu, aut incestu* [15] *aut damnatu processerit, iste neque naturalu nominatur, neque* [16] *alendus est à parentibus, neque habebit quoddam ad præsentem legem participium.* Unde etsi certa à Constantino piæ memoriæ in constitutione [17] ad Gregorium scripta, quædam de talibus dicta sunt filiis: hæc non recipimus: quoniam & non [18] utendo perempta est. *Phœniarchorum* enim, & *Syriarchorum* [19], & magistratuum, & insignium meminit, & clarissimorum: & neque naturales esse vult ex hisprocedentes:amovens eis etiam imperialis munificentiæ mansuetudinem. Quam videlicet constitutionem omnino perimimus. [20] §. 1. Hæc à nobis sancita sint, & nulla penitus ignorantia nostrarum erit legum, nec qui sunt legitimi, qui vero naturales, nec quomodo eis legitima jura dantur: aut quomodo etiam naturales permanentes promerentur humanitatem: & quomodo etiam ipsi competenter honorati sunt, ab eorum qui neque naturales dici digni sunt, communione segregati.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam atque naturæ supplementum per hanc legem decreta sunt, tua sublimitas faciat omnibus manifesta, programmatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus quomodo in talibus conversentur, & nostram considerantibus providentiam, qui omni alii occupationi eorum præponimus utilitatem. Dat Kal. Septemb. CP. Imp. Domin. Justinian. PP. Aug. xiii. [21] Appione V. C. Consule.

Tit. II.

DE TESTIBUS. [22]

Novella Constit. XC.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. prætoriorum Orientis præfecto, iterum exconsuli, ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Testium, propter probationes, utilitas [23] adinventa quidem dudum est, ne quid lateat facile actorem: at calliditate plurima hominum adveniente animis periclitatur migrare in contrarium ordo causæ. Non enim ut patefiant quæ gesta sunt, testantur plurimi: sed quatenus adhuc amplius occultentur. nam alia quidem scientes, alia vero pronunciantes, aut quæ non sunt, dicentes: hoc ipso confitentur, quia ea quæ vere sciunt, neque volunt patefieri, neque secundum ea proferri judicia: sed quæ nunquam facta sunt, hæc & pronuntiant, & ad judicium deduci quærunt. Omnino itaque perimere testimonia usui rerum incautum est, plurimis existentibus,quæ non [24] aliter patefiunt, nisi testibus pronunciantibus. Licere autem omnibus etiam valde vilissimis [25] testimonium perhibere, & ante nos prohibuerunt legisla-

1 Plures concubinas Romanis habere non licuit *Novell.* 18 *cap.* 5 de quo scripsi ad *l.* 7. *C. de Judæis &* *l. unic. C. de concub.*

2 Concubinam qui concubinæ superducit, fcortum verius quam concubinam habere intelligitur.

3 Potestne ei testamento aliquid relinqui? Guido Papæ negat relinqui posse; & ita judicatum refert *quæst.* 280.

4 *d. l.* 7.

5 Aliud jure feudali.

6 Ἀκριβείας καὶ εὐσεβείας; subtilitatis & pietatis.

7 Naturalibus liberis debentur alimenta ab intestato: funtque eis præstanda a legitimis.

8 *l.* 12. *C. de naturalib. lib.*

9 Liberi naturales parentibus vicissitudinem debent & in alimoniis, & in successionibus, *Jul. hic, num.* 323.

10 Aliud lege Solonis, quæ non vult spurium cogi patrem alere.

11 *l. ult. C. de confirmando tutore.*

12 Mater naturalis filiorum tutelam gerere potest *l. ult. C. quando muller. off. tut.*

13 IV. *Harm.* 6. §. 69.

14 Hinc sumpta est Authentica, *Ex complexu*, *C. de incest. nupt.* & pars Authenticæ, *licet. C. de natural. liber.*

15 *Nefariae* nuptias Harmenopulus *d. loc.* § 78. & *sequentib.* definit, quæ cum afcetria aut rapta. *Incestae*, quæ cum ea quæ nos sanguine attingit, contractæ: *Damnatae*, quæ vetitæ sunt, ut tutoris cum pupilla: liberti cum patrona. Eidem authori *d. loco* §. 65. ἀδίμιτοι γάμοι, seu incestæ nuptiæ dicuntur, quæ inter afcendentes contrahuntur.

16 Vid. Rittersh. *part.* 4. *c.* 2. Ans. Sed jam tempus est ut aliquid dicamus de obliquo nothorum successione. Nothi sunt vel ex incestu suscepti, vel spurii, patre fcil. incerto, vel naturales: & hi quidem vel legitimati vel non legitimati. Incestu suscepti dicuntur, qui nascuntur ex Titio, & muliere Sempronium maritum habente, *c.* 12. §. 5. *C. eod. Nov* 134 *c.* 12. vel qui suscipiuntur ex Mævia & Titio uxorem Seiam vel plures concubinas habente. *d. c.* 12. *in prin. &* §. 5. Item qui ex nefariis & incestis nuptiis nascuntur, *ut hic.* Hujusmodi liberis nulla pars

successionis ab intestato defertur, *ut hic.* Jure tamen canonico sunt alendi *c.* 4. *de eo qui duxit uxorem, quam polluit per adulterium.* Spurii vero seu vulgo quæsitis datur querela adversus inofficiosum matris testamentum. *l.* 29 § 1. *ff. de inoffic.* multo magis legitima specialiter eis relinqui testamento potest. Naturales legitimati (legitimantur autem multis modis, puta oblatione Curiæ *c.* 2. *C. eodem.* matrimonio contracto cum eorum matre. *c.* 8. *C. eod.* aut, eo non contracto, principis rescripto, *c.* 9. *C. eod.* si à patre filii sunt nominati in aliquo solenni instrumento, *Nov.* 117. *c.* 2. potest etiam & hoc defendi, si adoptati ab eodem *c.* 11. *in fin. C. cod.*) à legitimis non differunt, *c.* 3. *c.* 9. *in fin. C. cod.* ideoque a parente vel inter vivos vel testamento donari eis potest integra quidem hereditas, si nulli extent legitimi *c.* 12. §. 3. *C. eod.* aut iis extantibus non amplius, quam qui legitimus constitutus minimam habuerit portionem. *d. c.* 3. *C. eod. Jul. const.* 83. *n.* 313. Ab intestato vero legitimati per matrimonium (de legitimatis per adoptionem alibi dicemus) de his autem qui legitimantur per oblationem curiæ, hoc tenendum est, eos patri tantum legitimos, *c.* 4. *C. eod.* quin & talem legitimationem abusu recessisse, *Michael Graffus l. sent.* §. *successio quæst.* 19. *n.* 19. Legitimatum vero per rescriptum principis aut ejus beneficio qui potestatem legitimandi habet, interpretes nolunt ad feuda admitti nisi & ad ea specialiter legitimatus sit. *Graff ad num.* 15.) cum legitimis concurrunt: sunt enim sui heredes, iisque deficientibus soli succedunt: Nam ita patri succedunt, quemadmodum & nuptiis legitimis procreati patribus suis succederent: *Jul. hic n.* 322. §. 2. *Inst. de hered. ab intestat.* ideoque præteriti rumpunt testamentum, *l.* 8. *ff. de injusto* §. 1. *Inst. quib. mod. testam.* hinc exheredatis, querela inofficiosi competit. §. 2. *Inst. de inoffic.* institutis in minori parte, actio ad supplementum ex *l.* 30. *C. de inoffic. arg. d. c.* 2. ibi, *si nullo alio jure.* Et hæc ita vera sunt, ut masculi legitimati per matrimonium præcedant forores ex legitimis nuptiis procreatas in feudis. *Graff ex communi d. l. n.* 6. 7. (etiamsi investitura facta sit pro filiis Titii, ejusque liberis legitime natis. *ibid. d. n.* 7.) & excludant jure primogenituræ, secundo genitum fratrem legitimis nuptiis natum, *Graff. ibid. n.* 8. idque defendi potest. *l.* 10. *in fin. C. de naturalib. lib.* at non eum qui ex legitimo matrimonio ante natus fuerit, quantumvis ætate inferiorem (potuit enim Titio nasci ex Mævia concubinatus tempore Sempronius. Eidem Titius paulo post nasci ex legitimo Cajæ matrimonio Cajus. Idem Titius potuit mortua uxore Mæviam quondam concubinam ducere) & merito, jus enim quodammodo videtur quæsitum priori. Naturales vero non legitimati, legitimis existentibus testamento patris una plus uncia cum sua matre partienda non possunt accipere, *c.* 12. *in princ.* §. 1. & §. 2. non extantibus in infinitum. *d. c.* 12. §. 3. non ut olim tres uncias tantum, *d. c.* 12. *in princ* servata tamen ascendentibus (si qui fuerunt) legitima, *d. c.* 12. §. 3. Qui ab intestato? à legitimis liberis (si qui fuerint) alendi sunt boni viri arbitratu, *d. c.* 12. §. 6. Idem dicendum, si qui ascendentes, vel si qua uxor heres defuncto fuerit, *d. c.* 12. p. 4. *in princ.* At si defuncto adgnatus, vel cognatus aliquis succedet, vel manumissor, vel fiscus, naturales liberi cum sua matre duas uncias ex bonis defuncti patris percipient, *d. c.* 12. § 4. *Jul const.* 82. *num.* 222. Duæ igitur uncias sunt eorum legitima. Quid si pater eorum sit testatus, & tamen nullam eorum mentionem fecerit, nullamve partem eis adscripserit? Idem hic quod ab intestato dicendum est. Quid si post donationem omnium bonorum pater naturales liberos susceperit? dixi ad *l.* 8. *C. de revoc. donat.* 17 *l.* 1. *C. de naturalib. liber.* 18 Lex, non utendo tollitur, & sic defuetudo legis, legem perimit. Plus tamen ex hac lege colligas, defuetudinem scilicet, legem non tollere, nisi princeps defuetudinem confirmaverit, *ut hic.* liberi qui jure communi legitimi fieri non possunt, lege vel rescripto principis possunt fieri legitimi, si princeps legi vel rescripto clausulam *non obstante* tali lege (verbi gratia: non obstante *l.* 1. *C. de naturalib. liberis*) adjecerit Bald. *Authentica propterea C. de natur. lib.* Quinimo putat idem Baldus sufficere si Princeps rescripto suo generalem clausulam tantum inseruerit, hanc videlicet non obstante aliqua lege *Bald. d. l.* 1. 19 De Phœniarchis & Syriarchis dixi ad *l.* 18. *ff. de muneribus.* 20 Abrogatur *d. hac* 1. 21 Id est, anno 529. 22 *Julian const.* 83 dixi ad xxii. D. 5. adde 4. *quæst.* 3. Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *in expositi. Novell. part.* 9 *cap.* 22. Ans. 23 Testium usus in multis necessarius, *l.* 1. *ff. eod.* 24 Testibus solis quædam probantur,

25 Εὐτελεστάτους. Viles sunt quos vitæ vilitas infamavit, *Paul.* 5 *sent.* 15 §. 1. vitæ, id est, morum, *l.* 2. *ff. eod.* ut sunt infames, *l.* 1. *ff. de his qui notant.* J. Berberius in defensorio jur. *c.* 9. *n.* 34. popinarum & caneorum mancipia intelligit, sed & eos qui vilia officia administrant, *c.* 1. *vers. Et non quosdam* J. *eod.*

1 *l.* 8. *C. eod.*

a Eorum scilicet, qui non possunt testes esse: & ita ferre testimonium possunt, qui nominatim non prohibentur.

3 Ut quia parens vel filius, domesticus, vel (ita conjunctæ personæ) impubes, infamis, furiosus.

4 Ut quia sunt infames, aut vilissimi artifices.

5 Οὕτω καὶ τὸ χάραν τὴν τε εὐθεῖαν τὴν τε πλαγίαν ἕλκυσαν, &c. *Scrimg.* id est, & tam in transversum, quam recta linea ducta effecisse, ut defunctus venerandæ signum *Crucis* adscripsisse videretur. *Hal.* Moris fuit apud Constantinopolitanos *Crucis* signum præfigere testamentis & instrumentis. *Nov. 73. c. 8. l. ult. §. 2. C. de jure delib.* Hinc constat testibus licuisse manum ducere contrahentis literarum imperiti, ad pingendum crucis Christi signum. vide quæ scripsi ad *Nov. Leon. 72.*

6 *l. 3. ff. eod.* cui derogatur multis modis, de quibus *J. eodem.* Goth. Ad hoc caput vid. Desider. Gerald. *de rer. jud. authorit. lib. 1. cap. 5.* Ans.

7 Καὶ κριτὴς τῆς τοιαύτης διαβολῆς

8 Nimia dignitas, nimiæ divitiæ, nimium officium, seu nimia conjunctio, testibus fidem derogat.

9 Puto id ostendi, ducem pro milite, militem pro duce testem facile non admitti.

10 Divitiæ tamen testimonio fidem videntur addere. Diviti namque quam pauperi major fides adhibenda, vid. *l. 3. ff. eod.* Homo tamen licet pauper fidelis esse potest. §. 12. *Inst. de suspect. tut. l. 17. §. 4. ff. de adopt.* quod etiam in criminalibus locum habere dixeris, nisi nimia paupertas, & dolus perspicuus sit: & ita accipe *l. 3. ff. eod.* Poterit itaque pauper pro paupere vel divite vel in pauperem aut divitem recte testimonium dicere: de locuplete adde Rolandum à Valle 1. *Consil.* 16. *n.* 18. Quid creditor? pro debitore suo non facile videtur admittendus, ut nec debitor pro creditore?

11 Ἐπιτηδεύσιος. Puto etiam id significari, Amicum amico, *l. 5. C. eod.* liberos parentibus, *l. 6. d. tit.* uxores maritis, libertos patronis, *l. 12. d. tit.* clientes, servos, *l. 8. d. tit.* domesticos, *l. 3. d. tit.* dominis: agnatos, seu proximos, agnatis: socium socio, 1. *Harm. 6. cap.* περὶ ἐκκλησιαστικῶν *in fine*, & econtra, testes idoneos non esse. Contra, uxor in virum, servi in dominum, filii in patrem, & econtra, testes esse possunt, in causa majestatis, 1. *Harm. 6. c.* περὶ τῶν κεκωλυμένων. 12 Ἐνδεδρίμις μηδὲ χαμαιπετὴς ἑεδεντάριος aut humi repentes, *Haloand.* carrucarios itaque intellige & latrinarum stercoratores, *l. 15. §. 1. ff. de usufruct.* Horum enim artificium tale est, ut circa humum versentur. adde Berberium *d. loc.* Testem commendare debet artis laudabilis titulus, *Inst. hic n. 326.* Ita apud Harmenopulum legimus *lib. 1. tit. 6. §. 1.* Testes esse debere ἀξιοπίστους, μὴ ἐπιδεδρίμις μηδὲ χαμαιπετὴς, μηδὲ παιδιὰς ὑπόκωφος. Sic Helychio χαμαιπετὴς γεωργὸς, ὁ ἐν γῇ κοπιῶν. Eadem ratione *Harm. 6. tit. 2. §. 22.* mulieres viles & abjectas ἰντιμὰς καὶ χαμηλὰς vocat. 13 Ἀσήμους. 14 Ἀγνώστους, puto intelligi eos, non qui sunt ignoti actori vel reo: sed vel vilissimos: *de quib.* J. vel omnibus bonis ignotos, vel eos de quorum honestate & vita nulli testes possunt deponere. *Inst. hic.* alias vel in itinere, si quid nobis præter spem accidat, invidia fuerit ignotis, id est, nobis omnibus nota testibus, uti non posse. Et tamen verum est quod dicitur, testem notum esse judici & parti, id est, & actori & reo oportere. Non est autem ignotus, cujus persona, nomen, domicilium, urbs, ætas, mores, officium, vel artificium sciri poterit. Quid, testis potestne audiri, si dixerit se nomen rei ignorare, se tamen reum exhiberi petere, ut eum agnoscat? posse volunt idque officio judicis, *l. 3. §. 7. ff. ad exhib. l. 3. in fin. ff. de public. l. 2. C. ad exhib.* Nam & ignotus hæres in stitui potest, *l. 11. C. de hæred. instit.* & ignotus tutor dari potest, §. 10. *Inst. de excus.* At in inventario notus heredi testis admittendus, *l. 22. §. 2. C. de jure delib.* Cæterum quibus casibus testes noti esse debeant vid. apud Socinum *reg. 412.* adde quædam de ignoto teste ex *Harm. 1. tit. 5. §. 2.* Goth. Intellectum hujus §. vid. apud Bellon. *lib. 4. supput. at. cap. 13.* Ans. 15 Id est, Testes qui vel odio, vel inimicitia, vel precibus, vel pecunia, vel gratia deponunt, sunt suspecti & merito rejiciendi. 16 Obscuriorum & obscurarum personarum testimoniis non creditur sine tormentis, *l. 21 §. 2. ff. eod. l. 13. C. eod.* Cur ita? possunt enim minimo metu quæstionis injecto corruptos se fateri: quibus non propositis in honestarum personarum capita securi graffarentur facile. 17 Ἀρχοντες, id est, magistratus. 18 Hinc sumpta est Authentica, *Rogati C. de testib.* ext at & hic locus apud authorem *Ecl 21. tit. 1. c. 44.* 19 *l. 18. C. de testib.* 20 Παρακαμβάνοντο, id est, rogentur. Solutio seu numeratio pecuniæ non probatur testibus, nisi ad id rogati sint, ut spectatores aut testes solutionis essent, *c. 3. J. eod. Jul. hic ibi, & ad hoc ipsum rogatis, & d. auth. Rogati.* Ἐπὶ ἢ τῶν συμβεβηκότων, καὶ παρακαλικῶν, &c. id est, fortuitis vero & iis quæ casu contingunt, etiam non rogatus testis auditur: & ita Harmenop. accipit *l. 1. tit. 6. § 38. l. 11. ff. de testib.* Idem dicendum est in iis, quæ fieri clam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes, *l. 8. §. 6. in fin. C. de repud.* In conventionibus rogati esse debent, *Harm. ibi*, & in testamentis, vid. *l. 21. §. 2. ff. qui testam.* & matrimoniis, 30. *quæst. 5. c. nostrates*, & divortiis, *l. 9. ff. de divortiis*, in aperienda cista deposita, *l. 1. §. 36. ff. de depositi.* & in Specie *Novell 117. c. 15.* In iis ergo casibus in quibus requiritur specialis testium rogatio, simplex testium non sufficit interventus. Tutissimum itaque fuerit si tabellio rogatos fuisse scripserit: quamvis in dubio præsumantur rogati, *arg. l. 11. ff. eod.* quam legem possis ita quoque sumere, adde *Oldend. c. 4. de testib. n. 23.* 21 Quinque 1. *Harm. 6. §. 3.* 22 Ἐκ τῶ παρόντος. *Scrimg. 1. Harm. 6. §. 37.* per transennam. In solutione pecuniæ non admittuntur testimonia eorum, qui dicere solent transeuntes se audivisse aliquem dicentem pecuniam sibi solutam esse. In criminalibus aliud accidere potest, nec enim rogari testes in hujusmodi negotiis moris est. Ciam enim, ut sæpius fiunt, vel in rixa, motu vel furore subito, nullis accitis testibus. Illud singulare est, quod in transitu servi manumitti possunt, *l. 7. ff. de manumiss. vindict.* Quid si in judicio creditor confessus est sibi solutam esse pecuniam? ejus confessio ei nocebit. *l. 56. ff. de re judicata: l. 1. C. de repud. heredit.* & in eum audientur qui judicio tum interfuerint, licet non rogati. 23 Duo tabularii sine testibus, non sufficiunt ad plenam fidem instrumento faciendam, *Novell. 73.* 24 Sensus est. Titius mercede conductus à Sempronio, apud notarios præsentibus testibus fatetur se Cajum (nomen Caji adsumens, quem Sempronius volebat sibi, fallo tamen, obligare) accepisse mutuo centum à Sempronio. His ita peractis Cajus exactus est. 25 *l. 21. §. 2 ff. qui testam.* 26 Dixi J. *c. 2.* 27 Sensus est, Tabularium præsentem non sufficere, nisi testes quoque rogati sint & subscripserint; & ipsa persona principalis, si literas sciat. 28 Id est, quæstioni, *c. 1. J. eod.* 29 De testibus sibi invicem contradicentibus, sive dolo, sive errore. 30 Testis sibi contrarius non auditur, quin punitur. Contrarius est, qui vacillat, *leg. 2. l. 16. ff. eod.* 31 Καὶ ὑπὲρ τὰ κυριώτερα τῶν μαρτυρουμένων τὰς ἐναντιότητας εἴρουν. *Scrimg.* id est, & si judex reperierit testes contraria dicere in iis, quæ totam causam continent. *Jul. hic* 726. *in fin.* id est, in his cardo totius litis versatur. 32 Id est, contraria. 33 *l. Harm. 6. §. 4.* Quoties testes alii aliis sunt contrarii, creditur plurimis & dignioribus fide, adde *l. 3. §. 2. ff. eod.* Quid si pares? adhuc non pereunt testimonia, sed spectanda erit causa de qua lis movetur. Quid enim si de libertate quæritur vel agitur, utrimque paribus testibus contrariis pro libertate judicabitur, *l. 24. in fin. ff. de manum.* Quid si testes digniores, num vincentur? Quidam volunt duos testes honestioris vitæ præferri centum vilibus contrarium deponentibus, pt ita statuerit majoris authoritatis testibus, rejecto minori numero. *Hoff. Joann. And. Anton. in c. nostrat 32. de testib.* sed in eo tamen plane non subsistunt: negant enim digniores duplo numero superatos audiri, *arg. c. si quando 9. de elect. in 6. ibi duplo majore numero.*

legislatores [1], scilicet multas exceptiones facientes [2] & plurimos excludentes etiam ipso testium nomine [3], vel schemate [4]. Quia vero neque post has prohibitiones adhuc purum est testium opus: existimavimus oportere & nos adjicere aliquid causæ subtilitati, & falsa testimonia, quantum est possibile, minorare. Tale enim quiddam etiam nunc apud clarissimum Bithyniæ provinciæ judicem gestum invenimus in testamento, ostensa testium falsitate pessima aperte convictorum, & novissime confessorum, quia cum testamentum fieret, & fuisset defuncta testatrix, testium quidam tenentes jam mortuæ manum, ita per chartam [5] virgam factam & ex latere ductam traxerunt, & signum venerabile crucis videri scripsisse defunctam præparaverunt. Nos igitur ad hoc respicientes, alia quidem de modo testium, alia vero de eorum statu existimavimus oportere decernere. Quæ itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horum, quos suspenderunt testimonium perhibere, rata omnia ponimus.

Cap. I.

Ut testes nonnisi illæsa existimationis recipiantur, seu de testibus judiciariis.

SAncimus autem, & præcipue in hac maxima & felicissima civitate, ubi plurima consistit (Deo favente sermoni) multorum bonorumque copia virorum, bonæ [6] opinionis esse oportere testes, & aut [7] carentes hujusmodi derogatione per dignitatis [8] aut militiæ [9], aut divitiarum [10], aut officii [11], causam: aut si non tales consistant, ex utroque tamen quia fide digni sunt, testimonium perhibere. Et non quosdam artifices [12] ignobiles, neque vilissimos, neque nimis obscuros [13] ad testimonium procedere. sed ut si qua de eis dubitatio fuerit, possit facile demonstrari testium vita, quia inculpabilis atque moderata est. §. 1. Si vero ignoti [14] quidam fuerint undique, & aliquid apparuerint circa testimonii veritatem corrumpere [15] festinantes: posse eos etiam verberibus [16] subjacere. Et judices siquidem administratores [17] fuerint, hoc ipsi agant. Si vero alii præter eos sunt, qui administrationes habent, ipsi quidem assumant apparitorem magnificentissimi prætoris plebis, in provincia vero locorum defensorem: & per eos inferant eis verberum experimentum: quatenus propter hoc nihil celent veritatis, aut etiam capiantur per hanc viam pecuniis testimonium perhibere, aut aliter circa hoc malignantes.

Cap. II.

Ut instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati non fortuiti adhibeantur, seu de testibus instrumentariis.

ET [18] licet dudum nullam in debitis ex scripto factis non scriptarum solutionum probationem per testes susci pi sanciverimus, nisi secundum observationem ibi [19] dictam, quam scilicet valere præcepimus: & tamen etiam nunc hoc renovamus. Si enim scriptum sit debitum, & non scripta proferatur solutionis à litigantibus per testes probatio: tunc susceptibilem eam apud judices esse, dum ad hoc ipsum assumantur [20] testes, ut pro facienda solutione aut memoria factæ alicui jam solutionis, & confessione ejus qui pecunias, accepit testimonium perhibeant viri fide digni constituti [21]: aut etiam causam testimonii forte faciant manifestam. Hæc autem inania & ex transitu [22] perhibita testimonia, nulla modis omnibus valere ratione, & hujusmodi quædam fingere testimonia, ut propter aliud quoddam opus adinveniens, audiat aliquos dicentes accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui. Hæc namque aperte nobis suspecta sunt, & nulla digna ratione dum quando & tale aliquid in judicando invenimus, eo quod cum multæ pecuniæ dicantur solutæ, tabularii duo [23] tantummodo hoc dixerunt *audisse se, teste præsente nullo, & debitum in scriptu constitutum*, & fatente scribere ex hoc scientes & valente per proprias literas hæc manifesta facere. quod ex illo odio habentes occasionem præsentis accepimus legis. Et iterum adductus est aliquis [24] alius similis calumnianti, & præsentibus testibus ad hoc, & coram tabulario depositi *apud semetipsum debita esse*. & is quidem qui mercede hoc egit, decessit, alius autem exactus est debitum, quod ab alio quodam tanquam ab eo scilicet confessum est, Deo hujusmodi omnino non indulgente occultari.

Cap. III.

Ut testimonia scriptu redigantur, & quorsum.

NEque igitur hujusmodi credimus testimoniis, aut tabulariorum (sicut prædiximus) depositionibus, eo quod literis eruditi sint, qui confiteri volunt, apud quem, & scribere, aut in judicio confiteri, & dare rei fidem indubitam: neque manere eas veracibus pestiferas concedimus: neque si tale aliquid factum est, recipimus: sed exigimus quod deprecatum est ab eo, qui deduxit testes in hoc ipsum: & hoc per testationes demonstrare necesse est eos (hoc quod in [25] testamentis) rogatos [26], & bonæ opinionis constitutos, & ita cautam suscipere ab eis probationem, & neque [27] attestationem deinceps, neque testium habentem præsentiam, & depositionem, & subscriptionem, tenere. Si vero non hujusmodi constituti testes sint, quales pridem edximus, & suppliciis [28] subdi eos præcipimus. Si [29] vero quidam aperte contraria [30] dicant sibi, aut alterutris testificentur, maxime judices hoc animadvertere: & si veraciora [31] testificatis adversitates [32] invenerint, ejiciant quidem ejusmodi testationes: ea autem quæ à dignioribus [33] fide & plurimis dicta fuerint, considerent. Si vero

λεστάτοις μαρτυρεῖν, καὶ οἱ παρ' ἡμῶν ὁπλίσαντες νομοθέται. τοιγαροῦν καὶ πολλοὶ ἐξαπίνης πονηρευόμενοι, πολλὰς ἀπολωλεκότες καὶ αὐτὸ τὸ μαρτύρων ὄνομα τὸ καθ' ἡμᾶς. Ἐπειδὴ ἔδει μὴ τοιούτοις τοῖς κακοῖς ἐπὶ κακῷ τὸ τῶν μαρτύρων ἐᾶν, φήσομεν χρῆναι καὶ ἡμᾶς προσθεῖναί τι τῇ τοῦ πράγματος ἀκριβείᾳ, καὶ τοὺς ψευδομαρτυρίας κρῖναι ὅσον οἷόντε ἐπὶ ἐλαττώσει. τοιοῦτο γάρ τι καὶ νῦν ὑπὸ τοῦ λαμπροτάτου [a] Βιθυνῶν ἐπαρχίας ἄρχοντος πεφυκὸς εὑρεθὲν, ἐπὶ ἀληθείᾳ διεχθείσης μαρτύρων ἀναισχυντίας ἔσης, σαφῶς διελεγχθέντων τε καὶ τὰ πλείστα συνομολογησάντων, ὅτι τὴ ἀληθείᾳ ἐπὶ χειρίᾳ ἐπιπλέουσιν ἡ ἀλήθεια. Τοῦ δὲ μαρτύρων τινὲς ἐπιλαβόμενοι νεκροῦ ἤδη τὰ χεῖρε, ὥστε κατὰ χάρτου τινὸς τὸ διθέναι τὸ τοιοῦτον ἐπιμελῶς, καὶ τὸ σύμβολον ἐν τιμίῳ σταυρῷ δοκεῖν γεγραφέναι τῷ τελευτήσαντι παρεσκεύασαν. Ἡμεῖς τοίνυν εἰς τοιοῦτος ὁρῶντες, τὰ μὲ περὶ τὰ τρόπια τῶν μαρτύρων, τὰ δὲ περὶ αὐτῶν καθεστάσεως ὑφήνειν χρῶν διορίσασθαι. τὰ μὲν οὖν εἰρημένα τοῖς πάλαι νομοθέταις ἐπὶ κωλύσει τούτων ὡς ἐξείργειν μαρτυρίας, πάντα κύρια τίθεμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ μήποτε μάρτυρας αἰρεῖσθαι ἀσήμους ἢ ἀγνῶτας, ἢ περὶ τῶν κεκλικῶν μαρτύρων.

ΘΕαπίζομεν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆ μεγάλης ταύτης καὶ εὐδαίμονος πόλεως, ἔνθα πλείση καθέστηκε (θεὸς γὰρ ἡγεμόνα τοῦ λόγου) πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν εὐπορία, εὐυπολήπτους δεῖν εἶναι τοὺς μάρτυρας, καὶ ἢ κρείττως τοιαύτης ἀβολῆς, ἀφ' τὸ τὰ ἀξίας ἢ στρατείας ἢ εὐπορίας ἢ ἐπιπροσθούσης ἀναμφισβητήτων ἢ, εἴωθε δὲ τοιούτοι καθεστῶσι, ὑφ' ἑτέρων γὰρ ὅτι καθεστῶτα ἀξιοπίστοι μαρτυρεῖν ὁμοῦ· καὶ μὴ τινας ἐπιλήθειας, μηδὲ χαμαιπετὴς, μηδὲ παντοίως ἀσήμους ἐπὶ μαρτυρείαν εἶναι· ἀλλ' ὥστε εἶναι ἐμφανισθητοῦν τὸ καθ' αὐτοὺς, διωλαῦ ῥᾳδίως ἀποδεικνύειν τὰ τοῦ μαρτυρησάντων βίου, ὡς ἄμεμπτός τε καὶ ἐπιεικὴς εἴη. §. α'. Εἰ δ' ἄγνωστοι τινες εἶεν καὶ παυσχόθεν ἀφανεῖς, καὶ τι φανείεν ὅλως περὶ τὴν μαρτυρίαν τῆ ἀληθῶν ἀβλαβῆ ἀποδύοντες, διωλαῦ καὶ βασάνοις αὐτὸς ὑποκεῖσθαι· καὶ τὰς δικαστὰς, εἰ μὲ ἄρχοντες εἶεν, αὐτὸς τὴν παρεῖναι· εἰ δ' ἕτεροι παρόντες τὰς δοχὰς ἔχοιεν, ὑποτίθεται μὲ παρελαυνόμενον τὸ ὑπαργῦν τῆς μεγαλοπρεπεστάτου πραίτωρος τῆ δήμου, καὶ χώραν, ἢ τὸ τόπων ἐκδικητὴν· ἢ δι' αὐτὸν ἀσφαλεῖν αὐτοὺς τὸν τῆ βασάνων πεῖραν· ὅπως ἂν ταύτη γὰν μηδὲν κεκρύψωσιν τῆ ἀληθῶν, ἢ καὶ ἀλοῖεν ἀφ' τούτης τὸ ὀφλῆσαι χρημάτων τῶν μαρτυρίαν ποιήσωσι, ἢ καὶ ἄλλως ἀφεῖ αὐτὸν κακουργοῦντες.

ΚΕΦ. β'.

Ὡστε τὰς ἀληθήκας ἢ χρέως ἐπιλελεῖφθαι ἢ συμβεβηκότας ἀσφαλείᾳ ἢ περὶ πεπαμμάτειον μαρτύρων.

ΕΙ δὲ καὶ ἤδη μηδεμίαν ἐπὶ χρέεσι ἐγγράφοις ἀγγράφων κεκωλῶν ἀπόδειξιν ἀφ' μαρτύρων δίκαζ γενομένης, πολλοὶ εἰ μὴ κατὰ τὴν σκέπτε ἠθείαν παρατήρησιν, (ὧν δὴ καὶ κρατεῖν βιλόμεθα) ἀλλ' ὧν καὶ νῦν τὸ ἀναγέμεθα. εἰ γὰ ἔγγραφον εἴη τὸ χρέο, καὶ ἀγγράφε κωλῶλης ἀσφαλοῦς παρὰ τῆ δικαζομένων ἢ ἀφ' τῆ μαρτύρων ἀπόδειξις, τότε δεκτὸν αὐτὸν παρὰ δικαιοῦς εἶναι, ὡίνα ἐπ' αὐτῆ τότε παρελαμβάνοιντο μάρτυρες, ἐφ' ὧ τῆ ὁμοσπορίᾳ κωλῶλη ἢ τῆ μνήμη τοῦ μεγίστας τινὰ κωλῶλυσι ἤδη, καὶ τότε ὁμολογίας παρὰ τοῦ τὸ χρῆμα λαβόντο, μαρτυρήσειεν ἄνδρες ἀξιόπιστοι καθεστῶτες, ἢ καὶ ἐν ὁπμαρτυρίοις ἴσως ποιήσειεν φανερὸν. πρὸς δὲ καταίας τοιούτας καὶ ὧν τοῦ παρήκοντο γνωμάρας μαρτυρείας μηδενὶ παντάπασι λόγῳ κρατεῖν. καὶ τοιαύτας τινὰς ἀναπολάτειν μαρτυρείας, ὡς δι' ἄλλου τινὰ χρείαν παρατυχών, ἀκούσει τοῦτ λέγοντο· εἰληφέναι παρὰ τοῦτ χρυσίον, ἢ ὀφείλειν τοῦτ. αὐτὰν γὰ σαφῶς ἡμῖν ὑποπτοι καθεστῶσι, καὶ ἀδικος ἀξίαν λόγου. ὁπότε καί τι τοιοῦτον ὧν τῆ δικάζειν εὑρομεν, ὡς, καίτοι πολλῶν χρημάτων λεγομένων κωλῶλελῆσθαι, παιδαλέοιοι δύο μόνοι τῶν ἔφασαν ἀκηκοέναι, μάρτυρο παρόντο ἀδικος. καίτοι ἓ χρέος ἐγγράφε τυγχάνοντο, καὶ ἢ κωλῶλεμένης δίθεν γραφῆναι ἐπισταμένης, καὶ δωμαμένης δι' οἰκείων γραμμάτων τοῦτο φανερῶ κωλωσῆναι. ὅπως ἐξ οἰκείας μισήσαντες, ἀθορύβως ἓ παρόντο ἐλήφαμεν νόμῳ. Καὶ αὖθις παρῆκθη τὶς ἕτερο τὸ εἶδο· ἐοικὼς τοῖ συκοφαντεμένοις· καὶ ἐπὶ μαρτύρων δίθεν καὶ ἐπὶ παιδαλεοίων κρατεῖν καθ' ἑαυτὸ χρέα. καὶ οὐ μισθὸ τὸν πρᾶξας, ἀπῆλθεν· ἕτερο δὲ εἰσπραχθῆ τὶ χρέο, τὸ παρ' ἑτέρο τινὸς ὡς παρ' αὐτὸ δίθεν ὁμολογηθέν. καὶ τὸν ὕστερον ὁ διέλαβε, ἓ δεῖ τὰ τοιαῦτα μέχρι παντὸς ὁ συχωρεῖν· κωλακρυπτεῖσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ ἐγγράφως εἶναι τὰς μαρτυρίας, καὶ ἀφ' τί.

ΟΥτε ἐν τοῖς τοιαύταις πισδόμεν μαρτυρείαις, ἢ τοῖς τοῦ παιδαλεοίων (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) κωλῶσεσθαι, ὡίνα γραμμάτων ἐπιτηδευσις εἶεν οἱ κωλῶσαι λεγόμενοι, (παρὰ καὶ χρέψαν, ἢ ὧν δικασηρίῳ καταβολῆς, καὶ δέκαν τοῦ πραγμοῦ πίστιν ἀναμφισβήτητον) ὅτε μόνον αὐτὰς τοῖς ἀληθέσι λυμαινομένας συζῆν δεῖν. ὅτε εἴ τι τοιοῦτο γένοιτο, σωσόμεθα. ἀλλ' ἀπαιτεῖμεν τὸ παρακεκλῆσθαι παρὰ τοῦ μαρτυρηθέντο τὰς μάρτυρας ἐπ' αὐτοῦ τούτῳ, καὶ τῶν ἀφ' μαρτυρίας δοκοῦσι καὶ εἶναι αὐτὰς (τῶν δὲ τῶν ἀληθῶν) rogatos, καὶ δυσπολήπτως καθεστῶναι, καὶ ὅτω τὸ πρᾶγμα δέκαζ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀποδείξιν· καὶ μηδὲ ὁμαρτυρίαν ἓ λοιπὸ, μὴ καὶ μαρτύρων ἔχουσαν καὶ παρουσίαν καὶ κατάθεσιν καὶ ὑπογραφὴν, κρατεῖν. Εἰ δὲ μὴ τοιοῦτοι καθεστῶσιν οἱ μάρτυρες ὑποῖος ἐμφανισθῆσι εἰρήκαμεν, καὶ βασάνοις αὐτὸς ὑποκεῖσθαι καλοῦμεν. Εἰ δέ τινες καθαρῶς ἐναντία σφίσιν αὐτοῖς ἢ κατ' ἀλλοις φθέγξοιντο, τὰς δικαστὰς μᾶλλον τότε φροντίζειν τὰ νῦν· καὶ εἰ ἀφ' τὰ κυριώτερα τῶ μαρτυρημένων τὰς ἐναντιότητας εὕροιεν, σκοπεῖσθαι τοὺς τοιαύτας μαρτυρείας, τοῖς παρὰ τὰ ἀξιοπιστοτέροις καὶ πλείοσιν ἀφεστώτας. Εἰ δὲ ἐξεπι-

[a] Eadem scilicet, quæ Nicæam & Nicomediam.

ἐξεταστὴς φανεῖσι καὶ μαρτύρησι, καὶ οὐ πιθανὸν ἀπίθανα εἰς ὠμότητα, μηδὲ ἀδίκως αὐτὸς κωλύσαι· εἰπὲ μοι καλὸν τινα πολανὸν, ὡς εἰκὸς, ἀλλ' ἐξεταστὴς καὶ ὠμότατα διηκόντως λέγοντος.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ δ' μὴ ἐξόντων, γραφόντων μαρτύρων, τὸ ἑπόμενον μάρτυρας ἀφαιρεῖσθαι· ἢ πόσοι καὶ πῶς εἰ μάρτυρες ἀφαιροῦνται.

Ἐπειδὴ ὁ πολλοὶ πολλάκις μάρτυρας παρεσκευάμενοι, καὶ τελευτάκις τὸν ἐναντίον ἐλέγξαι, εἶτα, ἐπειδὴν ἀποτύχωσι, καὶ συλλάβωσιν τοὺς μάρτυρας, πένητας ἀφαιροῦσιν ἡμᾶς ὑποχλεῖν, καὶ βάλλουσι καὶ πτερύγια παραγαγὼν μάρτυρας ἀμφίζωμεν, τοὺς ἡμετέρους δικαστὰς τοῦτοις μάλιστα ἀφεύγειν· καὶ εἰ τελευταίως ἤδη παρῆλθον οἱ μάρτυρες, καὶ παρὰ τοῦ μάρτυρας παραγαγὼν, καὶ ἀποτυχόντος καὶ συλλαβόντος πάλιν αὐτὸν μάρτυρες, τούτους παντελῶς μὴ ἀφαιρεῖσθαι· ὡς ὕστερος ἦσης μὴ ποτε παραβλάπτειν τι τὸ πρότερον, καὶ ἡδὴ φανερῶν τινων ἀφ' ὧν μαρτυρίας ἠρωμένων, ὑπεὶ ὁ παραγωγὴς μαρτύρων, ἀλλὰ φ' τὸ ἱμάτιον ἢ ὁ μαρτυρηθέντων ἀφαιθήκης, ἢ μαρτυρηθέντων ἐπιτερπώσεως ἐπίδυμη. Εἰ ὁ παραγαγὼν μὲ ὦσι συλλάβοι, ἡδὲ συνίχοι ταῖς μαρτυρίαις, ἡδὲ αὐτὸς, ἡδὲ τις τῶν συμηγόρων αὐτῷ, ὁ ἀντιπαρῴδῳ συλλαβοὶ μήν, καὶ πειθέτω παραγραφάς, ὁ μὲν τοιοῦτος ἀπὸ τῆς ἡδὴ ποιησαμένου τὴν τῶν μαρτύρων παρεδρίαν (ὥστε μὴ ἀφ' τὸ παραγραφὴν μαθόντα τὸ τότε παραγαγὼν, τὸ ἐλλιπὲς τῶν μαρτυρίας τοῦτο εἰς μαρτύρων τῷ ἀντὶ τοῦ εἶναι) πλωίσιος τε δοτέον καὶ πτερύγια παραγωγὴν μαρτύρων τῷ τοιούτου αὐτῷ, ὥστερον ὁρκωμοσίαν παρ' αὐτὸν ὡς ὕστε ἐξελήφθαι, ἡδὲ σύνιχε ταῖς μαρτυρίαις, ἡδὲ αὐτὸς, ἡδὲ τις ἢ συμηγόρων, ἢ ὅλως ὑπὲρ αὐτὸ πρόσωπον ὕστε κρίνα δίκαι, ἡδὲ μηχανῶν, ἡδὲ τυχόν, τὴν τετάρτην παραγωγὴν αὐτοῦ ποιήσασθαι τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ ἀφ' τὸ μὴ δυνηθῆναι ὕστερον ταῖς ἐπαγγελμάναις χρήσασθαι μαρτυρίαις. καὶ εἰ τὸν ῥήτορα, μηδὲ κελεύσεως ὑπὸ τῶν θείας βασιλικῆς, καθάπερ ἐμοὶ ἔδοξεν ἐν. ἀλλ' αὐτοῦσι ἢ νόμῳ δέκειν αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα ἐφίεσθαι. ἢ ἄχρι μὲ τεττάρτης μαρτύρων ἀφαιρωμῆς ἀδίκως εἶναι ταῖς μαρτυρίαις χρῆσθαι, μὴ μέντοι ἀφ' ὑστέρου· ὥστε μηδὲ συνεῖδεν μηκυνέσθαι τὰς δίκας, ἀλλὰ δεῖν πάντως ταχὺν αὐταῖς ἐπιτίθεσθαι, καθάπερ καὶ ὁ δικῶν οἰκεῖα τὸν πρᾶτέρων.

§. α'. Ἐκεῖνο ῥητὸν τὸ ἀνωμολογημένον ἐστὶν, ὡς εἰ καὶ ἄπαξ τὶς παραγαγὼν μάρτυρας, ἢ δὶς, οἱ ἀποδεῖξι), καὶ ἡ συλλάβοι τὰς μαρτυρίας καὶ ψεύσκεψε), ἢ ἀντιπαρῴδῳ τὸν ποιησαμένου, αὐτὸς τὰς παραγραφὰς συλλάβοι, κακεῖθεν μάθοι τὰ μεμαρτυρημένα. ἐὰν ἓξ παντελῶς ἀδύνατα πρᾶγμάτων χρῆσθαι μαρτύρων παραγωγῇ, ἡδὲ ἂν εἰ θεία τὸν κέλευσις πολυθεία.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ δ' ἐξεταζέσθαι μάρτυρας ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦ χώρας, καὶ τίνων ὃν τόπῳ ἀφαιρεῖσθαι.

Ἐπειδὴ ὁ ἴσμεν ἤδη ῥηθόμενον νόμον, ὥστε εἴ τις συζῶθαι λέγοι δίκιον, δεῖται ὁ ἐπὶ τὸ χώρας μέρα πιὰ συσίωσι τὸ δίκης, ἐξέναι, δ' δικασὲ τὸν κρίνοντα καὶ τῶν δρόμον ἀφαιρεῖσθαι οὐείζοντα, ἀφάγειν ἐπὶ τὸ ἐπαρχίας τὰς μάρτυρας, συζῶθαί τε ἀναπέμπτας τῶν δίκιων, τὸ πίναξ ῥηθὲν φερόμενον, καὶ τοῦτο τοῦτο κρίνας δίκαιος. πολλαὶ ὁ τοιαῦται ἀφορμαὶ δόσεις ἡμῖν γίνοντ), βαλομένων τινῶν, (οἱ ἀφ' ὧν ἐπαρχία μὲ δικάζοντ), συπαθεῖν ὁ τὰς μάρτυρας ἔχουσιν) ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τὸ τοιούτων τὸ νόμου, καὶ ἀδέκειν εἶναι τοῦ ἐν ἐπαρχίᾳ δικάζοντα, κἀδέκειν συζῶθαι ὥστε παρεῖναι τὰς μάρτυρας, ἢ τὰς ἀποδείξεις ὅλως δίδοσθαι, καὶ πάλιν ὡς αὐτὸν φέρειν τὰς δίκας, ἢ καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν ταῦτα αἰτεῖν γίνεσθαι δεήσεσθαι ἀφ' τὸν τὰ ἀποδείξεων ὑπόκειται καὶ τὸν κρατεῖν, καὶ δυνάσθαι καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας σύπαυθοῦ παρὰ δ' δικάζοντ) σὺν τῇ χώρᾳ σέκασθαι, καὶ παρ' ἐπὶ τὸ ἐξ ἡμῶν ἀσυμφώνων ἐλλογιμωτάτων δικαστῶν. ψήφῳ ἀδεῖ τάτε παρὰ δ' δικάζοντ) γνωμήσης, τὰς μαρτυρίας διδόναι, καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας ἐτέρας εἰς ἑτέραν, παρὰ τὸ ἐκεῖνα ἢ παρὰ τὸν ἀρχοῦν, τὸ μαρτυρῶν ὃν ψήφῳ δ' δικάζοντ) διδόμενον. ὁπόταν δ' λαθὴ τὸ αὐτοπλεῖς ψήφῳ διδόμενος, ἵνα καὶ ἀσφαλτισθῇ. ἵνα ὥσπερ σύπαυθεν σὺν τῇ χώρᾳ παρὰ τοὺς ἄρχουσιν ἢ τοὺς ἐκδίκους τὸ ἀδεῖ τὸ παραγωγὴς τὸ μαρτύρων πεζάπεδαι νεομοθέτῃ), ὥστω καὶ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας σύπαυθοῦ κρατοῖη καὶ τελεία ἀφ' πάντων εἴη ἡ τὸ ἀποδείξεων ἀπασιν δύκλια. τὸ μέντοι μαρτυρίων σὸν ἐκδιδομένων ἡδὲ σὺν ταῖς χώραις, ἀλλὰ τὸ πεπραγμένων διδόμενον αὐτοῖς τοῖς δικαζούσιν, ἢ καὶ τοῖς αὐτῶν ἀντιδίκοις, ἐπὶ πρᾶξεως τοιαυτημάτων σημεῖα δέχεσθαι, καὶ ὥστως σύζῶθαι ἢ σὺν ἐπαρχίας πεμπομένων δικαστῶν μήποτε, ὡς εἰκὸς, δεῖσθαι καὶ ἑτέρων μαρτύρων ἢ τὸ πράγμα φύσις, καὶ ἀποκλεῖσθαι ἀφ' τὸν ἐκδοτὸν ἢ τὸ μαρτύρων ἀφαίρεσιν. τούτων ἀπάντων ἐπὶ τὸ χρημάτων ζητήσεων νομιμῶν. ἐπὶ δ' ἐγκλημάτων, ἔνθα ἀδεῖ μειζόνων ἐστὶν ὁ κινδύνων, ἀνάγκη πάσι τρόποις ὑπὸ τοῖς δικασταῖς παρεῖναι τὰς μάρτυρας, καὶ τὰ αὐτοῖς ἐγνωσμένα διδόσκειν· ἔνθα καὶ βασάνων ἴσως ἔσῃ καιρὸς καὶ τὸ ἄλλας ἀπάσης παρατηρήσεως.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ δ' μαρτυρίων κρατεῖν δ' ἐλεύθερα εἶναι λεγομένων καὶ ἀδεῖ τὸ τῶν μαρτύρων τύχης.

Εἰ ὁ λέγοιτ' ἀλλοῖος εἶναι τύχης ὁ βελόμεν μαρτυρεῖν, ὁ ὁ ἐλεύθερ ἐφιεμένος) καθεστάναι, εἰ μὲ ὃν ὑμετὸς τυχὸν ἐλεύθερ, πληρόω μὲ ἡ μαρτυρία, πεῖς ὁ παραγραφὰς ὁ ἀδεῖ τὸ τύχης φυλαττέσθω λόγ· ὥστε εἰ φανεῖη τύχης οἰκεῖοις ὢν, τὸν αὐτὸ μαρτυρίαν αὐτὶ μηδὲ χρεμάτης εἶναι· εἰ ὁ ἐλευθερωθῆναι φήσοι, ἀναγκάζεσθ δεικνύειν ὥστερον αὐτὸν τὸ συμβόλαιον, ὃν ᾧ τ' ἐλευθερίας τετύχηκεν, ἔτω τὸ μαρτυρεῖν. εἰ μέντοιγε ὁ ἑτέρας χώρας τ' ἐλευθερίας φήσοι τυχεῖν, ἢ σὸν εἶναι ἀσυγχώρητος αὐτῷ τὰς ἀποδείξεις, καὶ τὸν ῥητὸς ἐπομόσαι), ἢ μὲ μαρτυρία γραφέσθω· μὴ δεικθέντ ὁ ᾧ τ' ἐλευθερίας συμβολαίᾳ, ὁ παραγαγὼν ἀχρεῖσθ τῇ σκέψει μαρτυρίᾳ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ δ' μάρτυρας ἀφ' τὸν ἔχθραν μὴ ὡσὶ μαρτυρίαν εἶναι· καὶ ἀδεῖ τ' ἐχθρῶν μαρτύρων.

Εἰ μέντοι τὶς φύσιν ἀπέχθη τ' παρόντα ὡσὶ μαρτυρίαν αὐτῷ καθεστάναι, καὶ τυχὸν ὁ ὑπὸ αἰτίασιν παρ' αὐτὸ ῥηθέν· εἰ μὲ δικέειεν δίβυς ὡς ἐγκληματικὴ μεταξὺ αὐτῶν κινεῖται δίκη, μὴ παρεῖν ὡσὶ μαρτυρίαν ὁ μέρει τοιοῦτο δυσμενὴς ὡς καὶ ἀδεῖ ἐγκλημάτων δικάζεσθ· εἰ ὁ ἄλλως ἀπεχθὴς εἶναι λέγοιτ, ἢ καὶ αἰτιάσασθ χρεμάτων, ὡσὶ τὸ τ' μαρτυρίας, τῷ ὁ καιρὸ τ' ἀφαιρεῖσθαι τὸ τοιούτων ζητήσεων.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ δ' μεσίτας ὕποτε ἀκούτ ἑκάτερ μέρος μαρτυρῆσαι, καὶ ἀδεῖ μαρτυρίας τ' ἀφαιρεθέντων.

Ἐπειδὴ ὁ ἐθίσμενεν νόμον ὥστε καὶ ἐπὶ χρημάτων δικῶν ἀκούσθαι μαρτυρεῖν, σκέψαν δὲ ἀναλαμβάνομεν τὸν μαρτυρίαν νέμειν ὅσοι μεσίται γράψασιν αὐτοῖς· καὶ πῶς ἀπεχθῶν) τοῦτο, καὶ μαρτυρίαν ὁ βέλον) νέ-

astu [1] apparuerint malignantes, & ex hoc incidentes in contrarietatem: neque immunes eos derelinqui, nisi secundum aliquem errorem fortuitum, & non astu contraria dicentes demonstrentur.

Cap. IV.

Ut cognitio testimonii quarta productioni testium locus non sit: vel, Quot & quomodo testes producuntur.

QUia [2] vero [3] multi sæpe testes producunt, & tertio hoc agentes, postea mox ut concluserint, & excepta fuerint testimonia, tentantes interpellationibus nobis importuni esse, & velle etiam quarto [4] deducere testes, sancimus nostros judices hoc maxime considerare: & si tertio producti jam sint testes: & ab eo qui testes deduxit, concludente & editum accipiente, iterum petantur testes: hos omnino non adesse: utpote suspicione habita, ne forte [5] relictis quidem prioribus, & dudum manifestis propter eorum testimonia factis, ille non productionem testium, sed de præcedentibus aut non testificatis additamentum, aut eorum depositionibus emendationem desideret. Si vero deducens quidem testes, editionem nondum acceperit, neque perlegerit testationes, neque ipse, neque aliquis advocatorum [6] ejus: adversarius autem ejus acceperit solus, & fecerit 7 disputationem, non tamen eam dederit ei, qui tertio dudum fecit testium productionem, neque per [8] dispositionem edoctus sit is qui eos produxerat, quæ testimoniis desunt, hæc adjici: tunc dandam esse & quartam productionem testium ei qui hoc petierit, primitus sacramento dando ab eo, quod neque subtraxit, neque percunctatus est testationes, neque ipse, neque aliquis advocatorum ejus, aut omnino pro eo agens: neque per aliquem dolum aut machinationem vel artem, quartam productionem petit fieri testium: sed propterea quod non valuit primitus uti denunciatis testimoniis. & si hoc factum fuerit: neque jussione pro talibus imperiali egere sicut pridem erat: sed ex hac lege sufficiant eis hæc quæ permissa sunt: & usque ad quartam testium productionem licentiam esse testimoniis uti, non tamen per longum intervallum: ut non ex hoc protrahantur lites: sed oportere omnino velocitatem eis imponere, secundum quod judex existimaverit hoc fieri. §. 1. Illud tamen indubium est, quia etsi semel producens testes, aut bis, aut testificationes tractaverit, aut adversario hoc faciente, ipse disputationem [9] acceperit, & ex hoc dicerit testificata, non habebit omnino licentiam ullam ulterius uti testium productione, neque si divina hoc jussio præceperit.

Cap. V.

Ut testes in propria provincia examinentur: & quo ex loco trahantur.

ET [10] quoniam scimus dudum factam legem [11], ut si quis hic [12] litem exerceat, oporteat autem in provinciæ [13] parte aliqua approbari: licentiam habere, judice hoc decernente, & sufficiens spatium temporis definiente, deducere [14] intra provinciam testes, & huc transmittere litem gestis perlatis: & ab eodem judicari judice. Multæ autem hujusmodi interpellationes nobis fiunt, volentibus aliquibus, qui in provinciis quidem litigant, hic vero testes habent, ut teneantur hujusmodi lege: & licentiam esse in provinciam judicanti dirigere huc ut præsententur testes, aut testificationes omnino dentur, & iterum ad eum referri lites. Et si [15] de provincia in provinciam hæc petantur fieri: sancimus propter probationum abundantiam & hoc valere, & posse etiam à provincia huc ab eo qui judex est in provincia destinari: & ab uno (qui à nobis definitus fuerit) eloquentissimorum judicum, intercutione de eo à judice facta testationes dari: & à provincia alia in [16] aliam provinciam, aut apud defensorem, aut apud præsidem testificationibus ex interlocutione judicantis datis: illic videlicet definitiva sententia danda, ubi [17] & lis contestata est: ut quemadmodum hinc in provinciam apud judices aut defensores de productione testium agi sancita sunt, ita & à provincia in provinciam, & à provincia huc teneant: & perfecta per omnia sit probationum omnibus facultas: testimoniis quidem non editis, neque in provinciis, sed gestis datis eis à quibus producuntur, aut eorum adversariis sub gestis monumentorum signa percipientibus, & ita huc, aut in provincias destinandis à judicibus: ne quando forsan & aliis egeat testibus causæ natura, & excludatur propter editionem testium adjectio. Hæc omnia in pecuniariis quæstionibus intelligentes: in criminalibus [18] enim in quibus de magnis est periculum omnibus modis apud judices præsentari testes: & quæ sunt eis cognita, edocere: ubi & tormentorum forsan erit opus, & aliis omnibus observationibus.

Cap. VI.

Ut testimonium recipiatur ejus qui servus esse dicitur: & de testium statu.

SI [19] vero dicatur servilis [20] esse fortunæ qui testari voluerit, is vero *liber affirmetur constitutus*: si quidem ex nativitate, impleatur quidem testimonium: disputationum vero de statu servetur ratio: ut si apparuerit fortunæ servilis esse, ejus testimonium, ac si neque datum fuerit, ita sit. Si vero *libertum se dicat*, compellatur demonstrare primum instrumentum, in quo libertatem percepit: & sic testetur. Si vero *in alia provincia libertatem dicat perceptam, aut non esse in promptu sibi probationes*, & hoc evidenter juraverit: testatio quidem scribatur, non monstrato vero manumissionis instrumento, is qui deduxit eum, non utetur ejus testimonio.

Cap. VII.

Ut testes propter inimicitiam à dicendo testimonio repellantur, & de Testibus inimicis.

SI vero quis dicat *odiosum* [21] præsentem ad testimonium sibi constitutum, & approbaverit statim quoniam criminalis [22] inter eos lis movetur: non adsit ad testimonium qui usque adeo infestus est, donec de crimine judicetur. Si vero aliter [23] odiosus esse dicatur, aut conventus pecuniarie: procedat quidem testatio, tempore vero disputationum [24] serventur hujusmodi quæstiones.

Cap. VIII.

Ut mediatores non nisi de partium consensu testimonium ferant, & de testimonio proxenetarum.

QUoniam vero legem [25] proposuimus in pecuniariis causis nolentes testificari, illos non compellendos [26] testimonium dare, qui ante *mediatores* [27] facti sunt ipsis, & quidam abutuntur hoc, & testimonio no-

1 Testis potest contraria vel astutia, vel per errorem deponere. Priore casu, tormentis potest subjici, *Jul. hic n. 326. in fin.* id est, puniri, *l. 16. ff. de test.* Altero, cum venia dimitti. Astu contraria potest dicere, si a reo corruptus est, nec pertinet pro accusatore, vel è contra. Qua pœna punietur? utique falsi, *l. 1. §. 2. ff. de falsis*, de qua vide *l. 1. in fin & Nov. Leon. 77.*

2 Hinc sumpta est Authentica, *At qui semel C. de prob.*

3 Adde 21. *Eclog. 1. c. 44. 1. Harmenop. 6. §. 36.*

4 Post cognitas testium depositiones, testium productio peti non potest. vide ad hunc locum Oldend. *tit. 3. de test. num. 12. in fin.* & decem exceptiones sequentes.

5 Testis interrogari super uno & eodem facto, plus quam tertio vel quarto, non potest. Cur hic vide.

6 Advocato scicente testium depositionem eam & nosse clientes ipsius advocati intelliguntur.

7 Lege, dispositionem, *T. eodem.* τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γραφῶν. *Scrimg.* excepit præscriptiones adversarii sui, *Jul. hic num. 327. in fin.*

8 Διὰ τῶν γραφῶν.

9 Τὰς γραφὰς. *Scrimg.* Γραφὴ *hic & duobus locis*, id est, disputatio, *T. eod.* præscriptio adversarii, *Jul. hic num. 327.* Contredits de temoins, *Gall.*

10 *Hinc sumpta est Authentica apud C. de testib.*

11 *l. 18. C. de testib. l. 3. §. 6. in fin. ff. de testib.*

12 In urbe respectu provinciæ, vel in provincia respectu urbis, vel in provincia alterius provinciarum respectu.

13 Testes produci ex provincia quemadmodum debeant.

14 Παράγων ἐκτὸς τῆς ἐπαρχίας, *Ser.* sensus est: Quotiescunque in causa pecuniaria testes in provincia degunt, litigatores vel eorum procuratores judicis mandato mitti in provinciam, & apud judices provinciales testes citari, dictures quid de negotio aut facto eis propositio sciverint. Post hæc, testimonia in urbem transmitti, ut judex ubi banus sententiam proferat.

15 *1. Harmenop. 6. §. 4.*

16 *Novell. 134. cap. 5.*

17 Ubi lis contestata, ibi sententia definitiva ferenda est, finem lis accipit, ubi & cepit, *l. 30 l. 24 ff. de judiciis & toto tit. ff. quib. causis ad eundem judicem.*

18 In criminalibus causis, testes non interrogantur in fui domicilii loco (quod fit tamen in causis pecuniariis, *T. cod.*) sed in locum litis seu judicii venire compelluntur. Tacitus *libro de oratore.* Testimonia in judiciis publicis, nec absentes, nec per tabellam dare, sed coram & præsentes dicere cogebantur, & ita imperator Adrianus dixit se non testimoniis sed testibus crediturum, *l. 3. §. 3. ff. de testibus.* in criminalibus causis ipsæ personæ testium necessariæ, ut sint in præsentia, *Jul. conf. 83. n. 328. in fin.* 19 Hinc fumpta est Authentica, *Si testis, C. de testib.* 20 Servus testis esse non potest, *ut hic, & Nov. Leonis 45. 49.* aliud in eo, qui se ingenuum vel libertum dicit, si tamen talis esse detegitur, perit ejus testimonium, adde *l. 4. ff. de testib.* 21 Ἀπέχθητον inimicum, *Jul. n 330.* 22 Ἐγκληματικὴ δίκη, id est, accusatio criminalis. Qui aliquem de crimine accusat, testis in accusatum esse nullo modo potest, *ut hic*, & sic obstant accusatori inimicitiæ capitales, *l. 6 §. 17. ff. de excus.* Qui alias inimicus est, dicere quidem testimonium potest, sed præscriptio ei opponitur. *ut hic Jul. hic. n. 330.* adde *l. 3. ff. eod.* Qui cum aliquo litem non criminalem instituit, testimonium in eum ferre potest, nisi aliqua justa causa prohibeat *1. Harm. 6.* 23 Alia occasione *Jul.* 24 Τῶν γραφῶν, id est, exceptionum, *Jul n 330.* præscriptionem vertit. 25 *l. 16. l. 19. C. de testib.* 26 Olim *inviti* testes in criminalibus causis testimonium dicere cogebantur, exceptis certis personis, *l. 4. l. 19. ff. eod. Plin. 3. Ep.* In pecuniariis & criminalibus testes erant voluntarii, *Quint. 5.* inviti vero ex constitutione Justiniani, *l. 16 C. eod.* Quinam inviti non cogantur testimonium dicere, vid *Old. c. 2. de testib.* 27 *Jul. hic. n. 331.* μεσίται. *Ser.* & μεσίτους τοὺς ἐν πράγματι, ὁ μαρτυρᾷ αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει *1. Harm. 6. c. περὶ κακουργίων. §. 43.* vel hic locus ostendit sequestrem pacis & honorarium arbitrum intelligi potius, quam sequestrem depositarium.

1 Hinc sumpta est Authentica, *Sed & si quis C. de test.*

2 Ut testium productio apud judices vel defensores vel magistros census non aliter valeat, nisi præsente quoque adversaria parte vel contumaciter non veniente: scilicet ut & hic salva præscriptio ei competat, quam opponendam existimaverit, *Jul. n.* 322.

3 Testimonia eorum, qui non vocata parte recepti fuerunt, fide carent nulliusque momenti sunt. Interest enim adversarii personas testium, & utrum juraverint nosse.

4 Ne hinc colligas, Reum præsentem esse oportere quo tempore testes interrogantur: Interrogandi sunt enim in secreto judicis loco, *l.* 14. *C. eod.* ne testimonii libertas testibus adimatur, sed publicatas testationes legi parti adversæ. vid. *Oldend c.* 5. *de test. n.* 3. adde *l.* 27. §. 7. *ff. de adult.*

5 Parte absente per contumaciam testium productio fit μονομερῶς, *l.* 19. *in fin. c. eod.* alias aliter fieri non potest productio testium, nisi parte præsente.

6 Contumaciter non videtur abesse, qui ex necessitate abfuit, forte enim intra septa sanctorum fuerat. Julianus ita hunc locum interpretari videtur.

7 Ut si intra septa sanctorum fuerit. Is non videtur contumaciter abfuisse, qui ex necessitate abfuit, *Jul. hic.*

8 Absens contumax habetur pro præsente.

9 Ex delicto suo nemo juvatur.

10 Μονομερῶς ἀνυ.

11 Ἰδρύτατον temeritatem.

12 Confirmatio antiquarum legum.

13 *l.* 2. *Cod. de jurejur. propter calum.*

14 Græcus textus ita habet, ἵνα διὰ πάντων τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃτε καὶ παρουσίᾳ μαθηταὶ τῶν δικαίων, καὶ ἀνθυποπτοὶ τοῖς δικαζομένοις γένωνται. hoc est, ut per omnia lites Dei memoria & præsentia, puras & litigantibus à suspicione reddamus liberas.

15 Id est, anno 539.

16 Ut dos prioris uxoris præferatur doti secundæ, sive ipsa, sive liberi ejus agentibus, *Jul const.* 84. De duarum dotium debito, & de eo, qui dotem accipere non vult, *Index Regimæ.*

17 Mortuæ scilicet. *Goth.* Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *part.* 5. *c.* 7. *Ans.*

18 *l. ult. Cod. qui potior.*

19 Id est, quoties debitori res aliquæ supersunt, cui jus hypothecæ antiquius est, præferri debet.

20 Hinc sumpta est Auth. *Si quid C. qui potior.*

21 Sensus est, Si duę sunt mulieres, quæ de dote sua agant, suas quæque mulier res extantes vindicabit *l.* 30. *Cod. de jur. dot.*

nio nolunt uti: sancimus, si utraque pars consentiat quod & mediator eorum fiat testificator, (componantur enim ea quæ ab eo dicuntur) compellere eum etiam nolentem testimonium perhibere: prohibitione propter quam eum nolentem testificari penitus nostra voluit lex, propter consensum utriusque partis sublata.

Cap. IX.

Ut testium productio non nisi præsente siat adversario: & quo tempore testes in testimonium admittantur.

ET[1] hoc[2] vero quia multoties actum scimus, quod quidam aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos provinciarum præsides, aut forte (ut assolet) hic apud virum clarissimum magistrum census ingrediuntur, & queruntur tanquam ab aliquo sustinentes aliquid contra leges, aut aliter læsi, aut damnificati, testes volentes producere, ut non in posterum opponantur eis, quæ ab una parte gesta sunt: oportet etiam illum in ea civitate constitutum, in qua testationes dantur, admonitum à judice, sive à defensore, præsentem[3] esse, & audire[4] attestationes. Si vero noluerit advenire, sed respuerit, ut ex hoc ab una[5] parte testimonia dentur, ut secundum hoc ipsum inutilia essent: sancimus hujusmodi attestationes ita tenere, ac si non ex una parte constitutæ sint, sed tanquam eo præsente factæ sint. Si enim recusaverit, & advenire noluerit, & audire depositiones, (etenim publicabuntur) & nisi per inexcusabilem aliquam necessitatem[6] deduci non possit[7], similis[8] advenienti erit: & nullum juvamen ex sua protervitate[9] ei efficietur: sed videantur quidem probationes factæ: quæcunque vero competierint ei ad disputandum de eis, licebit his uti solummodo quod videntur esse ex una parte[10]: propter ejus proterviam[11], propterque audaciam minime advenientis, testationibus opponere non valente. Omnibus[12] aliis quæ de testibus & ab iis qui ante nos & à nobis ipsis dicta sunt & sancita, fixis manentibus, & à nostris judicibus observandis: sive majores, sive minores sint: & sive in hac magna civitate, sive foris in provinciis: ut ea quæ de testibus sunt, quantum possibile nobis est, corrigentes, adhuc purius & sanctius lites agi præparemus: propter quas & cognitiones fieri à judicibus omnibus divinis[13] propositis Euangeliis sancimus, & jusjurandum subire & pulsantes & pulsatos & advocatos præcipimus, ubique Deum inspectorem & eorum qui judicant & quibus judicatur, & qui testimonium præbent animabus: ut perennis Dei commemoratio & præsentia, mundalitium[14] & citra suspicionem litigantibus fiat, quam legem tenere volumus de cætero omni tempore.

Epilogus,

seu promulgatio.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, tua eminentia operi effectuique tradere festinet. Dat. v. Kal. Octob. Imp. D.N. Justin. PP. Aug. Anno xiii.[15] Apione V. C. Consule.

Tit. III.

UT[16] EXACTIONE INSTANTE DOTIS PRIMÆ[17] ET SECUNDÆ, VIRO AD SECUNDA VOTA MIGRANTI PRÆPONATUR UXOR PRIMA, VEL EX PRIORI MATRIMONIO FILII: ET SI VOLUERIT UXOR, AUT IS QUI PRO EA DOTEM SCRIPSERIT, DARE VIRO QUÆ SCRIPTA SUNT, DISTULERIT AUTEM VIR SUSCIPERE: SOLUTO MATRIMONIO EXIGI EUM AB EA ETIAM CONSCRIPTAM ANTENUPTIALEM DONATIONEM.

Novella Constit. XCI.

Imperator Justin. August. Joanni glorioſiſſ. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconſuli ordinario & patricio.

Ut dos primæ uxoris præferatur doti ſecundæ uxoris, ſive ipſa ſive liberi ejus agant.

PRÆFATIO.

DUdum judicantibus nobis in dubitationem venit causa multa correctione digna, & legislatione clariori non indigna. Etenim quidam prioris factus uxoris vir, cum eam extulisset, deinde secundæ dotem suscipiens, & filios ex priore relinquens, obiit adhuc secunda superstite. volebat igitur secunda uxor dotem à se datam exigere, privilegio utens à nobis dato: contradicebant autem ex priori matrimonio filii, & ipsi maternam objicientes dotem. Et dubium erat, utrum etiam non superstite uxore priori, oporteret suscipi filios contra secundæ dotem litigantes. Non enim aliis dedimus[18] dudum & damus hoc privilegium, aut heredibus, aut creditoribus, sed solis filiis. Plurimæ liquidem dubitationes extiterunt in hac causa, dicente secunda, quoniam expendisset antequam ad ejus veniſſet matrimonium prioris uxoris dotem: & non esse justum, suam quidem, quod tantum inventus est reliquisse vir, quantum sufficeret soli secundæ, dotem eam perdere: illos autem expensam jam dotem percipere. Sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus[19] morienti hypothecæ seniores potiores quam secundæ essent.

Cap. I.

HIs[20] igitur in dubitationem venientibus, illud certum etiam à nobis sancitum est, quia si[21] aliquid appareat rerum prioris[22] aut secundæ dotis hoc necessarium filios prioris aut secundæ habere: aut si moriatur etiam illa, filios ejus singulos, quod proprie habendum suum ostenderint. Hinc enim & in rem quæ de proprietate est, competit pure, & unumquemque quod suum est habere, nullo privilegio indigens. Si vero nihil appareat utriusque rerum, aut aliqua quidem appareant, aliqua vero desint: sive superstites sint mulieres, repudio forsan prior matrimonio dissoluto: competere mulieri dotem: sive defunctæ sint filiis existentibus ambæ, aut etiam una harum: in iis quæ desunt, superiorem esse priorem, & filios ex ea, antiquiorem dotem præponentes, id est dicere nepotes & pronepotes, & deinceps successores, cujuscunque naturæ fuerint. Sicut enim si duo[23] debita publica[24] fuissent, necessario antiquum præponeretur posteriori: ita & hic privilegia necessarium est priori doti dare priora: & ita secundæ: & dotem non præponere doti, nec hypothecam hypothecis: sed quod antiquius[25] est tempore, amplius manere proprium robur habens & privilegium. Tempora namque hypothecarum permutare, aut interimere vel minuere, nullo modo patimur. Et hoc dicimus non ignorantes, quoniam jam & in alia quadam nostra legislatione hoc decrevimus, sed quoniam omnino motum est apud nos, & quasdam habuit diversas causa quæstiones: & propterea ad præsentis legis opus accessimus: ut non nunc aliquid prius sanciremus, sed ut clariorem eam omnibus constitueremus.

Si non extant, antiquior causa dotis præfertur, *l. ult. C. qui potior.* & ita prima uxor ejusve liberi, secundæ præferentur. Præfertur socrus nurui *in declamat. Quint.* 360. 22 *IV. Harm.* 6. §. 19. 23 *Subaudi*, ex duabus stationibus, ut in *l.* 2. *Cod. de solutionibus.* 24 Ex duabus fisci stationibus, ea præfertur quæ prærogativam habet temporis. 25 Prior tempore, prior jure, *l.* 11. *ff. qui potiores.*

μεν· ἠαπίζομεν, εἴωθ· ἐκάτερον μέρ⊙ συναινοῖη τ μαρτύρων αὐτὴν χρῆσθαι μόνον μαρτυρήσαι, κ) δοκεῖ θήσεσθ⊙ τοῖς παρ' αὐτῆ λεγομένοις ἀναγκάζεσθ⊙ αὐτὸν κ) ἄκοντ⊙ τὴν μαρτυρίαν νέμειν· ⊙ καλούμεθ⊙ (διόπερ αὐτὸν ἄκοντα μαρτυρεῖν ὁ νομοθέτ⊙ ἡμῶν σὺν ἡδέως νόμ⊙) διὰ τ συναινέσεως ἐκατέρων τ μερῶν ἀνῃρημένην.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ⊙ μὴ χρὴ ἐᾶσθαι τὴν τ μαρτύρων ⊙δηγεῖσθαι· εἰ μὴ παρόντ⊙ ἀντιδίκου· κ) ποτε οἱ μάρτυρες εἰς τὴν μαρτυρίαν ἴσαι δυνηθῶσι.

ΚΑὶ τοῦτ⊙ ἡ πολλάκις πραττόμενον ἴσμεν, ὡς τινες ἢ ⊙δ⊙ τοῖς τ τόπων οἰκήσεις, ἢ ⊙δ⊙ τοῖς λαμπροτάτοις τ ἐπαρχιῶν ἀρχουσιν, ἢ κ), ὡς εἰκὸς, ⊙ντεῦθεν ⊙δ⊙ τὸν λαμπροτάτ⊙ μαγίστρ⊙ τ κλίνων εἰσιόντες, κ) μεμφόμενοι ὡς παρὰ τὸν τόπ⊙ πεπονθότες τὴν ⊙δ⊙νομεῖν, ἢ ἄλλως ἠδικῆσθαι ἢ ἐζημιῶσθαι, μάρτυρας βάλλ⊙ντ· παρασκευάζουσ· ἢ ἵνα μὴ ὕστερον ἀντιτιθῶνται αὐτοῖς ὡς κ) μίαν μοῖραν τὸ πραχθὲν συνιόντ· δεῖν κἀκεῖνον ἐν αὐτῇ τῇ πόλῃ κεῖσθαι ἵνα αἱ μαρτυρίαι δίδων), ὑπομνηθέντ⊙ παρ' ⊙ ἀρχοῦσ⊙ ἢ ⊙ ἐνδίκου, παραγίνεσθαι κ) ἀκούειν τ μαρτυριῶν· εἰ ὁ μὴ βουληθεὶς παραγενέσθαι, ἀλλὰ ἀμελήσειεν, ὥστ· ὁπ⊙ ⊙ κ) μίαν μοῖραν δίδοσθαι τὰς μαρτυρίας, κ) αὐτὸ τοῦτ⊙ ἀρρήτους εἶναι· ἠαπίζομεν, τὰς τοιαύτας μαρτυρίας ὕστ⊙ κρατεῖν, ὡς ὅτ⊙ εἰ μὴ μονομερεῖς, ἐπιζήσαιν ὕσαι, ἀλλὰ κ) αὐτὸ παρὸν ⊙ ἐγένοντο. εἰ γ⊙ παρεγένοντο, κ) ἤλθεν μὴ βουληθείς, κ) ἀκούσας τ κρίσεως πεθεμένων, καίτοι δημοσίων τινῶν σὺν ἐξ ἀπαραιτήτ⊙ τινος ἀνάγκης ἀφικέσθαι μὴ δυναμέν⊙ν, ὁ ἴσ⊙ τοῖς παραγινομένοις ἴσται, κ) ἴδιόν ⊙φελ⊙ ὁπ⊙ τ αὐτὸ πεπείσεται αὐτῷ γένησεσθ· ἀλλὰ δοκείτωσαν μὲ συσταῖναι μεγανοΐαι, ὅστε ἢ ἂν ἁρμόσειν αὐτῷ παραγνῶσθαι δεῖ αὐτὸν, ἐξεῖναι τούτοις ζῆσθαι, μόνοις δ' δοκεῖν αὐτοὺς εἶναι μονομερεῖς (λέγ⊙ τὸν αὐτὸν πεπίστευκα, οἷα δὴ κ)' αὐθάδειαν μὴ παραγινόμενον) ταῖς ἐμβυλείαις ἀντιβάσεσθαι μὴ δυναμένοις· τ ἅπαντα ὁπόσοις ὀφεῖ μαρτύρων παρὸν τ ⊙ ἡμῶν ἢ κ) παρ' ἡμῶν αὐτοῖς εἰρημένων τε κ) νενομοθέτηται), κυρίων μόνων, κ) παρὸν τ ἡμετέρων δικαίων φυλακτόρων· εἴτε μοίζας, εἴτε ἐλάττας εἶεν· εἴτε ἐπὶ τοιούτοις τ μεγάλης πόλεως, εἴτε σὺν τοῖς ἔξω χώρης· ἵνα κ) τὰ τ μαρτύρων, ὁπόσον δυνατὸν κρίνωμεν, ἐπανορθώσωντες, ἔτι καθαρώτερόν τε κ) ὁσιώτερον τοῖς δίκαις πρᾶττοιμεν παρασκευάσωμεν· δι' ὧς κ) τὰς ἀκριβώσεις γένοιτ' παρὸν τοῖς δικασταῖς ἄπασι τ θείων ⊙φελημάτων λογισμὸν ἐνομοθετήσαμεν, κ) ὄρκου ὑπόληψιν κ) τὰς ἐναγώνιμ⊙ς κ) τὰς συνηγόρους, κ) τὰς συωηγόρους παρεκκλησιάσεις, πανταχοῦ τ θεὸν ἐφιστάντες ταῖς τ δικαζομένων τε κ) δικαζόντων κ) τ μαρτυρόντων ψυχαῖς· ἵνα ἀφ' πάντων τῇ θεᾷ μνήμῃ τὰ παρουσία καθαρὸν πᾶν τ δικαίου κ) ἀνύποπτ⊙ τοῖς δικαζομένοις γίνοιτ⊙. ὧν δὴ νόμων κρατεῖν βουλόμεθα εἰς τ ἰφιξῆς ἄπαντα χρόνον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, κ) ἀφ' ἁγίας τ θείας ὀπτασίας νόμου, ἡ σὴ ὑπερογκία ἔργῳ κ) πράξει πιστωθῆναι σπουδάτω. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinop.*

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Ὥστε ἀπαιτήσεως ὕσης πρώτης τ δευτέρας, ὡς ⊙ ἀνδρὸς δόντος ⊙φελ⊙ν, πρωτοκλῆς τὴν πρώτην γαμοῦσαν, ἢ τὰς ἐκ ⊙ πρώτου γάμου παῖδας. κ) ὥστ· εἰ βουληθείσης τ γυναικὸς, ἢ τοι ⊙ κληρονόμ⊙ν ὑπὲρ αὐτῆς, τὴν πρώτην δῶναι τῷ ἀνδρὶ, τὰ κληρονομηθέντα ἀναδάλλ⊙· ὁ ἀνὴρ ὑποδεξάσθω, λυθέντ⊙ ⊙ γάμου ἀπαιτεῖσθαι αὐτὸν τὴν ὑπ' αὐτῆ κληρονομηθεῖσαν προγαμιαίαν δωρεὰν μὴ ὑποδεξάμενον ἢ πρώτην, μηδὲ προγαμιαίαν διδῶναι δωρεάν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιά'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστ⊙ Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ, κ) πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡάγμα δικαζόντων ἡμῶν ἠμφισβητήθη πρόσφατ⊙ πολλάκις, ἄξιον ἐπιτροφῆς, κ) σαφεστέρας νομοθεσίας σὺν ἀνάγκης. κ) γάρ τις πρώτης γήμαντ⊙ γαμετῆς ἀνὴρ, κ) ταύτην ἐκφέρας, εἶτα δεύτερον, ἀσπασάμενος τε ὑποδεξάμεν⊙ παῖ' ἐκατέρας, κ) παῖδας ἐκ τ πρώτης κεκλοικὼς, ἀπήλλετ· δευτέρας ἐπὶ τέλεσιν. ἠόελετο τοίνυν ἡ δευτέρα γαμετὴ τὴν πρώτην τὴν παρ' αὐτῆς δεδομένην ἀπαιτεῖν, τῷ πρώτῳ γαμοῦντι χαριζομένη τῷ περὶ ἡμῶν δεδομένῳ. ἀντέλεγον ὑ οἱ ἐκ τ πρώτων γάμων παῖδες, κ) αὐτοὶ μητέρων ἀσφαλούμενοι πρώτην, κ) ἀμφισβητήσιμον ὦ, εἰ, κ) μὴ πάσης τ πρώτης γαμετῆς, δεῖ δίκαιόν τὰς ἐκείνης παῖδας κ) τ δευτέρας πρώτης ἀγωνίζεσθαι. ἐ γὰρ ἑτέρας δεδώκαμέν τε ἤδη κ) δίδομεν τὸν τ πρώτου νόμον, ἢ κληρονόμοις, ἢ δανεισταῖς, ἀλλὰ μόνοις παισί. πολλαχῇ μὲν ἐν ἀμφισβητήσεις γενέσθαι σὺν τῷ προφανεῖ, λεγούσης τ δευτέρας γαμετῆς, ὡς ἐξαναλώσας ἴφθη, κ) πρὸ ἐπὶ τ πρώτ⊙ αὐτὴν ἔλθη γάμον, ὁ ἀνὴρ τὴν τ πρώτης γαμετῆς πρώτην. κ) δίκαιόν ἐστι τὴν μὲ αὐτῆς πρώτην, διότι τοσοῦτον δόντ⊙ κ) ἀναλώσαντ⊙ ὁ ἀνὴρ ὅσον δρκεῖ μόνη τῇ δευτέρας πρώτῃ, αὐτὴν ὑποδέξασθαι· τὰς δ' τῶν ἐξωναλωθέντων ἤδη πρώτην λαβεῖν. ἀλλ' οἱ παῖδες τὰς ὑποθήκας πρώτας ἔχοντ⊙, ὅτι ⊙ ὅλως πραγμάτων ὄντων τῷ τελευτήσαντι, αἱ τ τελευτησάσης ὑποθῆκαι πρεσβύτεραι τ δευτέρας εἰσί.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟύτων τοίνυν ἀμφισβητουμένων, ἐκεῖνο τ ἀναμολογημένων τε ἤδη κ) νενομοθετημένων παρ' ἡμῶν ἐστιν, ὡς εἰ μὴ τι φαίνοιτο σὺν τ πραγμάτων τ πρώτρας ἢ τ δευτέρας πρώτης, τὴν ἀνάγκη ἢ τὰς παῖδας τ πρώτρας ἢ τῶν δευτέρων ἔχειν· ἢ, εἰ τελευτήσοι κἀκείνη, τὰς παῖδας αὐτῆς ἔκφυσιν ⊙ὡ ὅπῃ ἂν οἰκείως ἔχῃν ἑαυτὸν ὑποδείξειεν. τοῦτο δὲ κ) ἡ ἐν rem ἀ⊙ εἰσὶ διαφορότειας ἁρμόζει κρίνεσθαι, κ) ἔκφυσιν δεῖ τὸ οἰκεῖον ἔχειν, μηδὲν προνομίᾳ δόμενον. εἰ γ⊙ φαίνοιτο τ ἑκατέρας πραγμάτων ὑδέν, ἢ πᾶσι μὲ φαίνοιτο, πᾶσι ἐλείποι, εἴτε ὀλείσιν αἱ γυναῖκες, (ῥᾳδίως τυχὸν ⊙ πρώτρα γαμοῦσα ἀφλυθέντ⊙, κ) ἁρμοσάσης τῇ γυναικὶ τ πρώτης) εἴτ' πεπλουτήκασι ἢ ἐπὶ πᾶσιν ἄμφω, ἢ κ) μία τούτων, ἐπὶ τοῖς ἐλείπεσι κυριώτρων εἶναι τὴν πρώτραν, κ) τὰς ἐξ αὐτῆς παῖδας πρεσβυτέρων πρώτης προτετιμῆσθαι τῶν ὀπίσω ἐν ἐπίσης κ) ἐζήνυς κ) ἀπεζήνυς, κ) τὴν ἐφεξῆς ἀφ' ἑαυτῆς, ὁπωσοῦν ποτε φύσεως εἶεν. ὥσπερ γὰρ εἰ δύο δημόσια ὀφλήματα ὦ, ἀναίσχυ τὸ πρεσβύτερον κυριώτερον ⊙ μετεχυέστερα καθεστάναι· ὕτω κἀντεῦθεν τὰ προνόμια ἀναίσχυ τῇ πρώτῃ περικὶ δοθῆναι πρώτρᾳ, ὕτω τὴν δευτέραν· κ) πρώτης μὴ προκείνειν πρώτης, μηδὲ ὑποθήκην ὑποθήκῃ, ἀλλὰ τὸ πρεσβύτερον κ) χρόνου πολέον μέρειν τὴν οἰκείαν ἔχειν ἰσχὺν τε κ) προνομίαν. τὰς γὰρ χρόνους τ ὑστέρων ἀμείψαι κ) ἀνελεῖν κ)' ἑδένα τρόπον αἱρόμεθα. κ) ταῦτα φαμὲν, ὡς ἀγνοοῦντες ὡς δίπτυς κ) ἑτέρωθι τ ἡμετέρας νομοθεσίας ταῦτας διαίσεσιν. ἀλλ' ἐπειδήπερ ὅλως κεκίνηται παρ' ἡμῖν κ)' τινας ἔχειν ἀλλοιοτέρας τὸ πρᾶγμα ζητήσεις, ἀφ' ὧν κ) εἰς τὴν τ παρόντ⊙ νόμου χρείαν ἀφικνούμεθα. ὄφ ἵνα νῦν τι πρῶτον νομοθετήσωμεν, ἀλλ' ἵνα σαφέστερ⊙ αὐτὸν πᾶσι κρίνωσωμεν.

ΚΕΦ. β'.

ΚΕΦ. β'.

Εαν ὁ γαμῶν πολλοὺς παῖδας τῷ αὐτῷ πολιτεύεται πρᾶξιν.

Κἀκεῖνο χαλεπὸν προσδοκῶμεν τῷ νόμῳ κριθὲν, ὥστε κινηθῆναι ζήτησιν ὀμφίας ἀναγκαίων ἡμῖν εἰς τὸ νομοθετῆσαι ἐπαύσατο. εἰ γὰρ ἐπιφέρῃ τις πρᾶξιν γυνὴ, καὶ μὲν δώρας βεβληθείη, αὐτὴ τυγὸν, ἢ ὁ ὑπὲρ αὐτῆς παρεγκρίνων αὐτῷ, ὃς ποτὲ ἂν εἴη ἢ τῷ ἰσχύειν ἢ τῷ ἐξεῖναι· (ὥστε ἢ profecticias ἢ adventitias εἶναι τὰς πρᾶξιν, τούτου δὲ τοῦ νόμου ῥηκέντος) ὁ ἢ αὐτὴ, ἢ ὁ τότε πατὴρ αὐτῆς ἢ ὁ παῖς αὐτῆς ὑποδέξασθαι τοῦτο μὴ βεβληθεῖσι· τὸ ἢ τῷ γυναικὶ σύμμορφον μιρῶ, καὶ ἐπιμένειν ἐχρὴ τούτῳ κρίσθαλεῖν, ἢ καί τι μεῖζον πράξει, καὶ προσκαίρει τυγὸν· καὶ, εἰ γε κινητὴ κρίσις ἦν, σφραγῖδας ἐπιθεῖν, καὶ τῷ νόμῳ λύθειν. ἢ κτῆμα μέρων, εἰσάκλητον εἰς δικηγόριον, ἀξίοι τοῦτο χρῆσθαι· καὶ ἀληθεύοντες οὐ ἢ δικηγόρις τινὲς ἀπαγγείλειαν τοῦτο πρὸς τὸ ἢ ἀνδρὸς μέρῳ, ἐπιμένοι ἢ καὶ ἅπαξ ἀναβακλόμενον· μὴ δυνάσθαι ἀμελυθέτῳ ἢ γάμου τῷ προγαμιαίας δωρεᾶς ἔκπειν ἐκκλίνειν, ὡς δὴ στοιχὴς οὖσι ἐπιδόσεως. ὁ γὰρ δῶναι βεβληθεὶς, οὐ ὦ τῷ λῆψαι ὁ λαμβάνειν ἀξιώμῳ ὠφελεῖται, παρεκπλησίῳ ἐστὶ τῷ δεδωκότι. καὶ τοῦτο μὴ ἢ ἄλλων ἐπὶ ἢ στοιχὴς κρατεῖται. ὥσπερ γὰρ εἰ μὴ δῶναι καθ' ὑπόρθησιν τῷ προῖκα, ἀρνηθεὶς αὐτῆ ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς ἐπηκολούθει· ὅτε καὶ εἰ βεβληθεὶη δῶναι, ἀλλὰ ἐπιτηδὲς ὠφελεῖται τῷ λῆψαι, δίδωμι αὐτῆ τῷ ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἢ συνοικεσίῳ λυθέντῳ, ἀπαίτησιν, καίτοι τῷ προῖκα ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ ἀνδρὸς αἰτίαν οὐκ εἰσενηνεγκόσῃ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὠφελησάντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ θεῖα δηλήμματα νόμου, ἢ σὺ ὑπερογκὴ ἔργῳ καὶ πίστει ὠφελῆναι ἀποδώσεις.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ ἢ εἰς τοὺς παῖδας ἀμίστων δωρεῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιϛ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ ἢ ἱερῶν ἢ ἓω πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων ὁρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ηδη τοῦ ἢ φαλκιδίου καὶ ἢ ἐκείνης μοίρας διωρίσαμεν αὐξῆσαντες αὐτὸν οὐκ ἀγνώτως ὠφελήκη. τὸ γὰρ λίαν ἄνισον ἐν σφόδρα ἡμᾶς ἠρέτερε· ἀλλὰ δεῖν μὴ προκρινεῖσθαι ἢ παῖδων ὡς ἂν ὁ πατὴρ βεληθείη, ἐ τοσοῦτον ἢ ἐλαττῶν τὰς ἄλλας, ὥστε αὐτοὺς ἀφόρητον εἶναι τῷ ἐλαττῶσιν.

ΚΕΦ. α'.

Τοῦτοίνυν παρ' ἡμῶν τεθέντος νόμου μένοντος ἐπὶ ἢ ἰδίας ἰσχύος, ἐκεῖνο βελόμεθα, ὥστε εἴ τις δωρεὰν ἀμίστου εἰς τινας ἢ παῖδων ποιήσαιτο, ἀναίσκλητον ἔχειν αὐτὴν τῇ ἀφιρομῇ ἢ κλήρᾳ, τοσοῦτον ἐκφέρειν τὸ ὃν ἢ νόμος μέρος, ὅσον ἓω πρὸ τῶν δωρεὰν ὁ πατὴρ εἰς τ παῖδα ἢ τὰς παῖδας τὰς τούτῳ τετιμημένης ποιήσαιτο. ὕστερον γὰρ ἐδόθη ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς ἐγκαλέσειν, ἐχρῆτες μὲ ἐπὶ πάσῃ τῇ οὐσίᾳ ἢ πατρὸς τὸ ὀκτ ἢ νόμων· καὶ τοσοῦτον ἢ αὐξομένῃ τότε ἢ μέρος καθ' ὅσον καὶ τὰ πραίσκια εἶχε ἢ πατρὸς, πρὶν ταῖς δωρεαῖς ἐξαντλῆσαι. ἐ δυναμένων ἢ ταῖς δωρεαῖς τετιμημένων παίδων φάσκειν ἀρκεῖσθαι μὲ ταῖς ἀμίστοις ταύταις δωρεαῖς, δοκεῖν ἢ ἀφίστασθαι ἢ πατρῴᾳ κλήρᾳ· ἀλλ' οὐκ ἀναγκαζομένων μὲ, εἰ δοκεῖν ταῖς δωρεαῖς, κρίνεσθαι ἢ κλήρου, ἀναίσκλητον ἢ ἐχόντων πᾶσι πρόσοδος ἐπανιέναι τοῖς ἀδελφοῖς τὸ ὀφειλόμενον ἀφέρειν, καθ' ὅσον εἰρήκαμεν μέτρον· ὥστε μὴ ἔλαττον αὐτὸς ἔχειν τὸ ὀκτ ἢ νόμων αὐτοῖς ὀφειλόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ ἡμομένου ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς ἀμιστείαν. ὅπερ γὰ ἔξεστι τῷ πατρὶ μέτρια φρονήσαντι θεῖ τοῖς πᾶσιν ὁμοίως, καὶ τοῖς παῖ' αὐτὸ μᾶλλον ἀγαπωμένοις χαρίσασθαί τι τολμῶν, καὶ μὴ τοῖς λοιποῖς παῖδας ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκείνης ἡμομένης ἀμιστείας βλάψαι, καὶ τ ἡμέτερον παραβῆναι σκοπόν. καὶ τοῦτο ἐφίεται μὲ ἡμῶν ἐξ ὀρχῆς ἐνθύμιον· ἀναβακλόμενοι ἢ αὐτὸ πολλοὶ, καὶ τ ἀνθρωπίνων πειρώμενοι ψυχῶν, ἐπειδὴπερ ἐωράμεν αὐτοὺς εἰς τοιαύτας παραβάσεις ἐξολισθάνοντάς τε καὶ κακοφερομένους, ἀφ' οὗπερ καὶ παρῳδήκαμεν ἐκείνῳ τῷ νόμῳ τοιοῦτον ποιήσαντι. §. α'. Τοῦτο μέντοι φαμὲν θεῖ παίδων κεχαλασμένων ὄντων αὐτοῖς, ἢ μᾶλλον θεῖ τ ἀγνωμόνων, καὶ οἷς ὁ πατὴρ δικαίαν τὴν νόμιμον ἀχαριστίαν ἐπάγῃ. εἰ γὰρ τοῦτο ἔπος ἔχειν φανείη, καὶ ἀποδεκτεῖσθαι αἱ τ ἀχαριστίας αἰτίαι, ἔστω τε τῷ νόμων τ ἐπὶ τοῖς ἀχαρίστοις κειμένων κύρια, ἐδεῖ ὀκ τῆσδε ἡμῶν τ νομοθεσίας ἐλαττώμενα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεσταθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ δηλήμματα θείᾳ ἡμῶν νόμου, ἢ σὴ ὑπερογκὴ ἔργῳ καὶ πίστει ὠφελῆναι ἀποδώσεις.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Περὶ ἐφέσεως. ὥστε εἰ κινηθῆναι δίκης παρὰ ἐφέτῃ, ἐπὶ αἱρητὰς ἐλθῶσιν οἱ litigatores, καὶ ὀκ τοσοῦτον ἀφαιρῶμεν ἢ διατίας, καὶ συμβῇ ἐπὶ τ ἐφέτου αὐθις τὴν δίκην ἐπανελθεῖν, μὴ ἀνπίθεσθαι τῷ τ διατίας ὠφελημένῳ ὑπὸ ἢ νικήσαντος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιγ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ ἢ τ ἓω πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων ὁρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Αἱ τ ὑπηκόων ἢ ἡμετέρων ὠφελησελείαι νόμων ἡμῖν παρέχουσιν ἀφορμὰς, ἐπὶ σωτηρίᾳ τ ὑποτελῶν συνέχεσθαι φορδῶν. ὠφεσθέλουσιν γὰρ ἡμῖν πίστις ἐπαύσαντο, ὡς ἢ νόμος βελομένῳ τ ἐφέτλω ἐπὶ διατίαν σιγήσαντα, ἢ καὶ ἀγωνισάμενον μὲ, ὀκ ἐπεξελθόντα ἢ, ἢ ἐφεπικὼν ἐκπίπτειν ἀγώνων καὶ βεβαιωθέντος τ ψήφῳ, μηκέτι δυνάσθαι περιτέρω ὠφέλειαν, ἀλλὰ κυρίαν χάσαι ὑπτέρ τῶν κείσιν· ὠὸν ἢ καὶ τ ἀντίδικον τ αὐτ τ δίκης ὁ τῷ δικηγορίᾳ τ σῆς ὑπερογῆς ἀγωνιζομένης, λοιπὸν μὲ τ ἀγώνων ἢ παρ' σοι, ἀφηνάμενος ἢ ἐλεῦθ κοινῆς ἐκλεφθῶς, καὶ παρ' ἐκείνοις σωσελθεῖν, καί τινα καὶ ἀγωνισεσθ· ὕστερον ἀθυμῆσαι μὲ τ αἱρετὸν δικηγόρ, ὀκ ἐπεξελθεῖν ἢ τῇ παρ' αὐτοῖς κινηθῇ δίκῃ, ἀλλὰ ἀφαιρεμένης τ διατίας, ὀπιζῆσθαι τῷ μηκέτι δυνάσθαι χρῆσθαι κτ', τὸ σὸν δικηγόριον τῇ τοιαύτῃ δίκῃ, ἀλλὰ δεῖν αὐτῷ βεβαιωθῆναι, ἅπαξ τ διατίας παρωχημένης. ἐκεῖνον ἢ ἀφ' οὗπερ ὀκ ἐπεξελθεῖν παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι, ἀφ' οὗ τῷ δίκλω παρὰ τοῖς αἱρεθεῖσι λέγεσθαι δικηταῖς.

ΚΕΦ. β'.

Si per maritum sterterit quo minus dos ei solvcretur.

Illud [1] quoque adjicere legi bonum est, quod mota quæstio similiter necessarium nobis ad legislationem fecit. Si [2] enim debeat dotem mulier, & illa quidem dare voluerit ipsa forsan, aut qui pro ea promisit illam, quicunque fuerit aut proximorum, aut extraneorum: aut *profecticia* aut *adventitia* sit dos: (hæc enim verba legis sunt) vir autem, aut ejus pater [3] forsan aut avus susципere eam nolit: pars autem mulieris contestetur [4], & parata sit hoc solvere, aut etiam aliquid majus peragere, & offerat forsan, & si mobilis sit, signacula [5] etiam imponat, & secundum leges recondat: aut secundum unam [6] partem ingrediens in judicium, perat hoc fieri: & pergentes ex judicio quidam denuncient hæc ad partem viri: at ille permaneat ita differens: non poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactionem declinare, tanquam dote non data. Qui enim dare voluit: dum perceptionem recusat is, qui susципere postulatur, proximus [7] est danti, & hoc cum aliis in dote valeat. Sicut enim nisi dederit, per dilationem dotis, negationem ei antenuptialis donationis inferimus: ita vel si voluerit dare, & percepturus est studio recusaverit perceptionem, damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem: licet [8] dotem propter viri causam non intulerit.

1 Hinc sumpta est Auth. *Dos data Cod. de donat. ante nupt.*

2 Vid. IV. *Harm.* 9. §. 12.

3 *Nov.* 2. *cap.* 5.

4 Debitor rei dotalis immobilis, testato eam offerre marito debet

5 Extra judicium dos quomodo sit offerenda marito recusanti eam recipere.

6 Quemadmodum in jure dos marito offerri possit.

7 Dedisse videtur, cujus adversarius fecit quominus daretur.

Paria sunt dedisse & obtulisse legitime. *l. acceptam* 19. *C. de usuris.*

8 Mulier interdum dotem petit, quam nunquam re vera numeravit, sufficit autem eo casu, legis fictione marito dotem numeratam: veluti si marito dotem legitimis modis obtulit & eam maritus accipere noluit.

9 Id est, anno 539.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, eminentia tua operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XIII. 9 Apione V. C. Cons.

Tit. IV.

DE IMMENSIS [10] DONATIONIBUS IN FILIOS FACTIS.

Novella Constit. XCII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Dudum [11] de Falcidia & illius parte decrevimus, augentes eam non [12] ignobili incremento, quod enim nimis inæquale est, non valde placet nobis, sed oportere quidem præponi filios, quos pater voluerit, non tamen in tantum minui aliis, ut [13] importabilis sit eis imminutio.

10 III. *Cod.* 29. de immodicis & inofficiosis donationibus, *Julian. const.* 85. de immensis donationibus collatis in lib. *Index Regiæ.*

11 Vid. *Nov.* 18. Goth. Adde Rittershus. *part.* 5. *cap.* 13. Ans.

12 Producta est enim ad trientem, & certis casibus ad semissem.

13 Legitimæ liberorum per leges non ita multum imminuendæ sunt ut sit enormis, &c, ut quidam loquuntur, importabilis earum diminutio.

Cap. I.

Posita [14] igitur à nobis lege in sua virtute manente, illud volumus, Ut si quis donationem immensam in aliquem aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat in distributione hereditatis, tantam [15] unicuique filiorum servare ex lege partem, quanta fuit priusquam donationem pater in filium aut filios, quos ea honoravit, faceret. Sic enim nihil ulterius in donationibus quærentur, qui habent quidem in omni substantia patris, quod legitimum est: in tantum [16] autem aucta quantitate, quantum habuit substantia patris antequam donationibus exhauriretur: non [17] valentibus filiis qui donationibus honorati sunt, dicere contentos se quidem esse immensis his donationibus, videri autem abstinere paterna hereditate: sed neque [18] cogendis quidem si contenti sunt donationibus, susципere hereditatem: necessitatem autem habentibus omnibus modis complere fratribus quod hæc defert secundum quam scripsimus mensuram, ut non minus habeant illi quam quod ex legibus eis debetur, propter factam in donationibus immensitatem: dum liceat patri mediocriter sapienti [19] circa omnem prolem, etiam iis qui ab eo potius diliguntur, donare aliquid amplius [20], & non cæteros filios per immensitatem in illos factam lædere, & nostram transcendere intentionem. Et hæc quidem nostra ab initio cogitatio fuit, differentes autem illud dudum, & humanarum experti animarum, quoniam videbamus eos in hujusmodi passionibus labefactari, atque descendere, propterea nunc augmentum illi legi hoc facimus.

§. 1. Hæc itaque dicimus de filiis gratis [21] existentibus eis, non de ingratis, & quibus pater justam & legitimam ingratitudinem infert. nam si hoc ita se habere apparuerit, & approbentur ingratitudinis causæ, sint ea quæ in lege de ingratis posita sunt, rata: nihil hac nostra legislatione minuenda.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram nostram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet.

Tit. V.

DE APPELLATIONIBUS.

Novella Constit. XCIII.

Ut si mota apud appellationis [22] judicem causa litigatores ad arbitros deveniant, intereaque temporis biennium [23] decurrat, & contingat denuo causam ad appellationis redire judicem, ne biennii decursus objiciatur.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

Subjectorum nostrorum interpellationes legum nobis præbent occasiones pro salute subditorum conscribendarum. Additionem namque nobis quidam [patronus] fecit: quia lege volente *appellantem* [24], *& per biennium tacentem, aut certe exercentem quidem, non tamen per exequentem appellationum cadere certaminibus, & confirmata sententia, non posse ulterius procedere, sed ratam* [25] *fieri utriusque sententiam.* Hesychium autem & adversarium ejus exercuisse quidem litem apud pedaneum judicem: addictum [26] autem eundem Hesychium appellasse: & causam contigit recurrere ad tuam cognitionem: & dum lis in judicio tuæ celsitudinis exerceretur, recessisse quidem à certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse communes ex conscripto, & apud illos concurrisse, & quædam exercuisse, postea vero neglexisse quidem electos arbitros, non autem persecutos apud eos motam litem, sed transacto biennio uti [27] adversarios ejus, quia non possit à condemnato [28] exerceri in tuo judicio talis lis, sed oportet eam confirmari semel biennio transacto: illum [29] vero propterea non persecutum apud tuam gloriam, eo quod litem apud electos diceret arbitros.

14 Hinc sumpta est Authentica, *Unde C. de inoff.*

15 Donationes fiunt à parentibus vel post liberos susceptos vel ante. Priore casu donationes factæ à parentibus vel extraneo, vel uni liberorum à reliquis liberis defuncti non rescinduntur, nisi pro modo eorum Falcidiæ tantum. Et ita parens pro numero liberorum semisset, vel etiam bessem donare poterit, *Novell.* 18. ut hinc colligas, liberos ex donationibus inter vivos factis à patre suam Falcidiam revocare, *ut hic*: extraneos vero non detrahere *l.* 17. 42. *in fin. ff. de mor. cau.* Itaque liberi legitimam suam petentes, res patris, uti tempore donationis ab eo factæ fuerunt, spectant, ut si eo tempore 1200 solidorum fuerint, parens non possit ultra semisse vel bessem donare, habita scil. ratione numeri liberorum *Nov.* 18. Quid si donavit 900 & postea 300. adquisivit? nihil habent liberi quod possint conqueri: cum lex summa reliquis bonis paternis addit 600. efficiat: id est, verum dimidium 1200. solidorum, quos parens tempore collatæ donationis habuit. *verf. sic enim.* ibi. *In tantum aucta*

Cap. I.

quantitate. J. eodem. Quoties vero donationes factæ sunt à patre ante susceptos liberos, revocatur tota donatio, de quo vid. *l.* 8. *C. de revoc. donat.* 16 Id ut intelligeandum esset, T. d'xi.

17 Ab inutilibus donatariis, detrahitur legitima liberorum. 18 Liberi donatarii patris, non coguntur hereditatem adire, *ut hic*, coguntur tamen supplere fratribus legitimam *S. eodem.*

19 Φρονήσαντι, id est, affecto. 20 Parens potest aliquid amplius donare prædilecto filio, quam reliquis: at non ita donare ut reliquos legitima defraudet. 21 Ingrati liberi non revocant donationes factas à parente. 22 Si appellatione introducta compromissarium arbitrium litigatores elegerint. 23 *Jul. const.* 86. 24 Appellans si per biennium tacuerit & appellationem suam per id tempus exequutus non fuerit, dicta adversus eum sententia in rem judicatam tranſierit. 25 Ἀλλὰ κυρίαν γίνεσθαι δικαίαν τὴν κρίσιν. *Scring.* id est, sententiam in suo robore durare *l. ult.* §. 4. *C. de temp. appell.* alii, abire in rem judicatam. Cujacius redire vertit: eo sensu, biennii cursu redire causam ad condemnationem hoc modo. Prioris judicis pronunciatione res transit in rem judicatam *l.* 16. §. 6. *ff. de pig. judicatum* extinguit appellatio *l.* 1. *in fin. ff. ad Turpill.* appellatione circumscripta (non prosecuta) redit causa ad condemnationem, sensus est itaque, Præscriptionem biennii non nocere appellationi, si interim dum de re transigenda cum adversario tractatur, vel componenda per arbitrium compromissarium, labatur biennium. Est igitur hæc Novell. exceptio *d. legis ult.* §. 4. *Cod. de temp. appellat.* 26 Condemnatum. 27 Dicere. 28 Hesychio. 29 Hesychium.

Cap. I.

Sancimus [1] igitur memoratum quidem negotium ex quo hæc nobis sunt nunciata, nihil lædi ex cursu temporis, neque ratam esse judicis sententiam semel appellatione data: sed & exerceri apud tuam gloriam, & terminum legitimum suscipere: etiamsi decies millies plusquam biennii tempus excesserit aut excedat. Deinceps autem in omni negotio in quo tale aliquid agitur, & in medio motæ causæ apud judicem appellationis, aut non motæ, si aliqui eligantur alii, & propterea biennium [2] transeat, intra quod oporteat appellationis judices litem decidere: & per quamlibet circumstantiam rursus revertatur ad judices appellationis causa: aliis quidem omnibus liceat uti partibus, tanquam si eos non contigisset deserere quidem appellationis judicium, ad electos autem venisse: non tamen posse uti, quod biennium præteriit. Nam qui semel judices alios elegit, non est justum ut taciturnitatem culpet ejus, qui propterea læsus est, quia iis quæ gesta sunt, de electione judicum credidit: & ideo non est executus, neque complevit litem illic, eo quod apud judices illos sit exercitum negotium.

Epilogus.

†. Hæc igitur in omni negotio servari apud tuum forum volumus, & in omni alio, ubi secundum appellationis judicatur schema: quatenus nihil injuste circa nostros subjectos agatur. Si vero etiam postquam deseruerint electos judices biennii transeat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundum constitutiones de hoc factas à nobis, quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotiis valere volumus. aliis omnibus quæ de appellativis certaminibus priscis dicta sunt legibus, & à nobis in legum conscripta sunt codicibus, in propria virtute manentibus.

Tit. VI.

UT SINE PROHIBITIONE MATRES [3] DEBITRICES [4] ET CREDITRICES TUTELAM [5] GERANT MINORUM NEQUE JUSJURANDUM PRÆSTENT, QUOD NON VENIENT AD SECUNDA VOTA.

Novella Constit. XCIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Nuper [6] scripsimus legem super cura minorum (malignitates quæ circa eos fiunt ex frequentibus litibus, quæ apud nos agitantur invenientes) quatenus nullus obligatus existens minoribus aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat: ne forsan in potestate rerum factus, agat aliquid circa minorem malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit, & ex præsenti firmata.

Cap. I.

Quia vero matribus volentibus curam habere minorum, & petentibus secundum veteres & nostras leges curam subire, objecta est contra nostram intentionem ab aliquibus non recte hujusmodi [7] constitutio: volumus in legem hoc dicentem, matrum excipi personas. Primum quidem causam introductam pro minoribus semper [8] prohibere, nunc ineptissimum existimavimus: deinde nullus eandem constitutionem objiciat matri & aliis, cum illam namque naturæ [9] amor pius circa filios, sine [10] suspicione faciat quamplurimum, illis nullam habentibus ad filios favoris necessitatem: recte non est matribus derogandum, ideoque licentia sit matribus secundum antiquam [11] observationem abrenunciantibus & obligantibus suas res, sicuti prius schema fuit, & tueri filios, & talem præscriptionem non formidare: sed ita super his esse ac si nec ab initio contigisset legem in hoc scribi. Quapropter sive dotes, sive sponsalitias largitates exiguntur, sive alia debita habeant sive matres ad minores, sive minores ad matres, ex paternis forsan occasionibus, aut etiam ex propriis: (multa namque quilibet cogitans & considerans adinveniet) sint hæc integra utrique, secundum priores constitutiones judicanda & tractanda, sive legitimorum sive naturalium mater filiorum tutelam gerat.

Cap. II.

Quia vero multam habemus formidinem, ne facile jusjurandum per magnum Deum detur, & hoc prævaricetur: propterea credimus oportere & hanc emendare [12] legem [13], quæ vult matres [14], dum suorum filiorum [15] curam gesturæ sunt, jusjurandum jurare, quod ad secundas nuptias non venient: & toties [16] scimus prævaricatam legem & jusjurandum perjurum datum, quoties pene datum est: ut peccatum apertissimum esset, quia hoc intulimus jusjurandum ad prævaricandum: non enim eo quod aliquæ [17] servaverunt jusjurandum, propterea oportet & eas quæ exhonorant eum, habere occasionem impietatis in Deum. Nam quod [18] rato fit (sicut etiam vetus sapientia docet) non observant legislatores: sed quod fit plerumque, & respiciunt & medentur. Propterea [19] igitur sancimus aliam quidem observationem quam in matribus observamus, valere secundum schema, & abrenunciare [20] eas & Vellejano [21] SC. & omni [22] auxilio, & omnia agere, quæ prius decreta sunt: jusjurandum vero non [23] præberi, sed sufficere abrenunciationem solam Vellejani, & aliorum omnium: & de secundis nuptiis nullo [24] jurejurando de hoc dando: mox tamen ut secundas contraxerit nuptias, repente expelli [25] à tutela, & ea agi, quæ si eam jurare contigisset, perferret, semel in judicium mentita, & præponens propriæ confessioni & depositioni secundas concupiscentias.

Epilogus.

†. Hæc igitur lex super pietate sit posita: ut enim non injurietur in aliquo honor in Deum, hæc à nobis sancita sunt: ut ex nunc valeant, tua celsitudine manifestam faciente hanc legem in provinciis omnibus. Hinc enim gloriosissimo præfecto hujus felicissimæ civitatis, cui hæc curæ sunt, de his transmisimus legem: ut providentia ejus, & viri clarissimi prætoris, cui hujus partis cura est omni tempore servari, & ex nunc teneat: quatenus in omni pupillari substantia omnis cautela [26] fiat circa res minorum custodiæ, & præcipue, ut cum subtilitate descriptiones [27] fiant, præsente [28] quoque clarissimo scriba, cui de talibus cura commissa est, & aliis qui consuete [29] talibus interveniunt: subtiliter & fidejussionibus dandis & omnibus agendis, sicut nostris decernitur legibus, providentia clarissimi prætoris, cui hujus partis cura est: proponatque eam ipse in hac regia civitate, ut omnibus sit manifesta, & nullum lateant quæ à nobis sancita sunt. De hoc enim legem sicut oportet in provinciis servari, gloriosissimis præfectis sacrorum nostrorum prætoriorum destinavimus. Dat. v. Idus Octob. DN. Justin. PP. A. Anno XIII. [30] Appione V. C. Cons.

1 Hinc sumpta est Auth. *Si tamen C. de tempor. appell.*
2 Si quis appellaverit: & appellatione introducta arbitrum compromissarium elegerit cum adversario suo, non excluditur venire iterum ad appellatorium judicium, quamvis biennium fuerit translactum. *Jul. hic.*
3 An & aviæ? utique. quod enim constitutum est de matre, id trahitur ad aviam *l. 2. §. 28. ff. ad Tert.*
4 Et ita restringe *Nov. 72. c. 1. 2. 3.*
5 Si mater filiorum suorum tutelam suscipere maluerit, *Jul. const. 87.* De tutela matrum *Index Reg.*
6 *Nov. 7. c. 1. 2. 3.*
7 Dicta Novel. 7. quæ vetat creditorem minoris ejus tutelam gerere vel curare.
8 In quibuscunque casibus.
9 Mater, ipsa natura liberos amat.
10 Liberi sine suspicione vivunt apud matrem: tollitur enim sinistra suspicio ob nimium amorem, qui matribus inesse præsumitur.
11 *l. 2. Cod. quando mulier tutel.*
12 Emendatur hic *d. lex 2.* ea scilicet parte, qua jusjurandum a matribus exigebat. *Gothofr.* Vid. in hanc Novell. Gudel. *de jure Noviss. lib. 1. c. 17.* Rittershul. *in exposit. Novell. part. 8. cas. 2. & 3.* Ans.
13 *d. l. 2.*
14 Et avias. *Authent. matri & aviæ. C. quando mulier.*
15 Liberorum.
16 Sensus est: Frustra exigi id juramentum, quod præstitum mox servari communiter non soleat.
17 Argumentum à quorundam hominum observantia recte non ducitur ad necessitatem & coactionem omnium.
18 Vid. *leg. 64. ff. de reg. jur.*
19 Hinc sumpta est Authentica, *Sacramentum. C. quando mulier tut.*
20 Matribus tutelam filiorum ambientibus suorum id est observandum, ut obligent res suas liberis, ut renuncient Velleiano, ut promittant in judicio se non venturas ad secundas nuptias: ut inventarium ab eisdem fiat. J. *eod. Jul. hic.*
21 Mulier, renunciare Velleiani privilegio certis casibus potest.
22 Renunciationem omni legum auxilio observa.
23 Hoc abrogatur *Novell. 118. c. 5.*
24 Et ita derogatur *d. l. 2.*
25 Mater privatur tutela filiorum ob secundas nuptias ab ea contractas.
26 Satisdatione rem pupilli salvam fore.
27 Inventarium.
28 Inventarium privatim factum non valet, debet enim præsentibus publicis personis fieri, vid *l. 24. C. de adminiſt. tut.*
29 Solennitates sumendæ sunt ex consuetudine loci, in quo res & actus geritur.
30 Id est, anno 539.

ΚΕΦ. α΄.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὴν μὲν εἰρημένην ὑπόθεσιν, ἐξ ἧς ταῦτα ἡμῖν προσήγγελται, μηδὲν βλαβῆναι τῇ τοῦ χρόνου παραδρομῇ, μηδὲ κυρίαν εἶναι τὴν τοῦ δικαστοῦ ψῆφον ἅπαξ ἐκκληθεῖσαν· ἀλλὰ καὶ προσεξετασθῆναι παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι, καὶ πέρας νόμιμον δέξασθαι, κἂν εἰ μυριάκις τὸν διετίας χρόνον παρέδραμεν, ἢ καὶ παραδράμοι. τοῦ λοιποῦ δὲ, ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως, ἐφ' ἧς τοιοῦτό τι γένηται, καὶ ἐν μέσῳ κινουμένης τῆς δίκης παρὰ τῷ ἐφέτῃ δικαστῇ, ἢ καὶ μὴ κινουμένης, τινὲς αἱρεθῶσιν ἕτεροι, καὶ διὰ τοῦτο ἡ διετία παρέλθοι ἧς ἐντὸς ἐχρῆν τοὺς ἐφέτας τὴν δίκην τεμεῖν, καὶ καθ' οἱανδήποτε περίστασιν ἐπανέλθοι πάλιν ἐπὶ τοὺς ἐφέτας ἡ δίκη· τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσιν ἐξέστω χρῆσθαι τοῖς μέρεσιν, ὡς ἂν εἰ μὴ ἔτυχον ἀπολιπόντες μὲν τὸ ἐφετικὸν δικαστήριον, ἐπὶ δὲ τοὺς αἱρετοὺς ἐλθόντες· μὴ μέντοι δύνασθαι χρῆσθαι τῷ τὴν διετίαν παραδραμεῖν. ὁ γὰρ ἅπαξ δικαστὰς ἄλλους ἑλόμενος, οὐκ ἂν εἴη δίκαιος σιωπὴν ἐγκαλεῖν τῷ διὰ τοῦτο ἀδικηθέντι. διότι τοῖς παρὰ τῆς αἱρέσεως τῶν δικαστῶν γενομένοις ἐπίστευσε, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξῆλθεν, οὐδὲ ἐπλήρωσε τὴν δίκην ἐκεῖσε, διὰ τὸ παρὰ τοῖς δικασταῖς ἐκείνοις ἀγωνισθῆναι τὴν ὑπόθεσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως φυλάττεσθαι παρὰ τοῦ σοῦ δικαστηρίου βουλόμεθα, καὶ παρὰ παντὸς ἑτέρου κατὰ τὸ ἐφετικὸν δικάζοντος σχῆμα· ὥστε μηδὲν ἄχαρι περὶ τοὺς ὑπηκόους τοὺς ἡμετέρους πράττεσθαι. Εἰ μέντοι καὶ μετὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τῶν αἱρετῶν δικαστῶν διετὴς παρέλθοι χρόνος, τηνικαῦτα ἐρρῶσθαι τὴν ψῆφον, κατὰ τὰς περὶ τούτου γενομένας παρ' ἡμῶν διατάξεις, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς συμβαινουσῶν τοιουτοτρόπων ὑποθέσεων κρατεῖν βουλόμεθα, τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσα περὶ τῶν ἐφετικῶν ἀγώνων τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται νόμοις, καὶ παρ' ἡμῶν ἐν τοῖς τῶν νόμων ἀναγέγραπται βιβλίοις, ἐπὶ τῆς οἰκείας μενόντων ἰσχύος.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ΄.

Ὥστε ἀκωλύτως ἐπιτροπεύειν τὰς μητέρας τῶν παίδων, εἰ καὶ ὑπευθύνους αὐτοὺς ἔχοιεν, ἢ καὶ εἶεν αὐτοῖς ὑπεύθυνοι· καὶ μηδὲ ὅρκον ὑπεχούσας ὡς οὐ δευτερογαμοῦσι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϙδ΄.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἔναγχος ἐγράψαμεν νόμον ἐπὶ τῇ τῶν νέων κηδεμονίᾳ, (τὰ περὶ αὐτοὺς γινόμενα κακουργήματα ἐκ τοῦ συχνοῦ τῶν δικῶν τῶν παρ' ἡμῖν κρινομένων εὑρίσκοντες) ὅπως ἂν μηδεὶς τῶν ὑπευθύνων ὄντων τοῖς νέοις, ἢ ἔχειν αὐτοὺς ὑπευθύνους λεγόντων κηδεμονεύῃ· μήποτε ἐπὶ τῆς ἐξουσίας τῶν πραγμάτων γενόμενος, πράξειέ τι περὶ τὸν νέον κακούργημα. καὶ ὅγε νόμος αὐτὸς κύριος ἡμῖν ἔστω, καὶ ἐκ τοῦ παρόντος βεβαιούμενος.

ΚΕΦ. α΄.

Ἐπειδὴ δὲ μητράσι βουλομέναις κήδεσθαι τῶν παίδων, καὶ αἰτούσαις, κατὰ τοὺς παλαιούς τε καὶ ἡμετέρους νόμους, τὴν κηδεμονίαν ὑπελθεῖν, ἀντιτίθεται παρὰ τὸν ἡμέτερον σκοπὸν ὑπό τινων οὐκ ὀρθῶς ἡ τοιαύτη διάταξις· βουλόμεθα τοῦ νόμου τοῦ ταῦτα λέγοντος τῶν μητέρων ἐξαιρεῖσθαι τὰ πρόσωπα. πρότερον μὲν γὰρ πρᾶγμα εἰσενηνεγμένον ὑπὲρ τῶν νέων ἀεὶ, κωλῦσαι νῦν, τῶν ἀτοπωτάτων ἡγούμεθα. ἔπειτα οὐκ ἄν τις τὴν αὐτὴν θείη τάξιν τῇ τε μητρὶ τοῖς τε ἄλλοις. τὴν μὲν γὰρ φύσεως ἔρως εὐσεβὴς περὶ τοὺς παῖδας ἀνύποπτον ἀποτελεῖ τὰ πολλὰ, τοῖς δὲ οὐδεμίαν ἔχουσι πρὸς τοὺς παῖδας ἀνάγκην εὐνοίας, εἰκότως οὐ παραβλητέα τὰ τῶν μητέρων ἐστίν. ὥστε ἄδεια ἔστω ταῖς μητράσι, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παρατήρησιν, ἀποταττομέναις, καὶ ὑποτιθεμέναις τὰ ἑαυτῶν πράγματα, καθάπερ πρότερον σχῆμα τὸ ἦν, καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν παίδων, καὶ τὴν τοιαύτην παραγραφὴν μὴ δεδιέναι, ἀλλ' οὕτω τὰ ἐπ' αὐταῖς εἶναι, ὡς ἂν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐτύγχανεν ὁ νόμος ἐπὶ τούτῳ γεγραμμένος. ὥστε εἴτε προῖκας, εἴτε προγαμιαίας ἀπαιτοῦσι δωρεάς, εἴτε ἕτερα ὀφλήματα ἔχουσιν, εἴτε αἱ μητέρες πρὸς τοὺς νέους εἴτε οἱ νέοι πρὸς τὰς μητέρας, ἐκ πατρῴων ἴσως προφάσεων, ἢ καὶ ἐξ οἰκείων, (πολλὰ δ' ἄν τις μεριμνῶν καὶ περισκοπῶν εὑρήσειεν) εἶναι ταῦτα ἑκατέρωθεν ἀκέραια, κατὰ τὰς ἔμπροσθεν διατάξεις κρινόμενά τε καὶ πολιτευόμενα, εἴτε γνησίων, εἴτε φυσικῶν ἡ μήτηρ παίδων ἐπιτροπεύοι.

ΚΕΦ. β΄.

Ἐπειδὴ δὲ πολλὴν ἔχομεν εὐλάβειαν τοῦ μὴ προχείρους ὅρκους κατὰ τοῦ μεγάλου θεοῦ δίδοσθαι, καὶ τούτους παραβαίνεσθαι· διὰ τοῦτο ᾠήθημεν χρῆναι καὶ τοῦτον ἐπανορθῶσαι τὸν νόμον, ὃς βούλεται τὰς μητέρας, ἐπειδὰν τῶν οἰκείων παίδων κηδεμονεύειν μέλλοιεν, ὅρκον ὀμνύναι ὡς ἐπὶ δευτέρους οὐκ ἀφίξονται γάμους. καὶ τοσαυτάκις ἴσμεν παραβαθέντα τὸν νόμον, καὶ ὅρκον ἐπὶ ὅρκῳ δεδομένον, ὁσάκις σχεδὸν καὶ δέδοται· ὥστε ἁμάρτημα σαφέστατον εἶναι, ὅτι τοῦτον ἐπήγομεν τὸν ὅρκον, ὃς, ἐπειδὰν δοθῇ, παραβαθήσεται. οὐ γὰρ ἐπειδή τινες ἐφύλαξαν τὸν ὅρκον, διὰ τοῦτο δεῖ καὶ τὰς ἀτιμαζούσας αὐτὸν ἔχειν πρόφασιν τῆς εἰς θεὸν ἀσεβείας. τὸ γὰρ σπανίως γινόμενον (καθὰ καὶ ἡ παλαιὰ λέγει σοφία) οὐ τηροῦσιν οἱ νομοθέται, ἀλλὰ τὸ γινόμενον ὡς ἐπίπαν καὶ ὁρῶσι καὶ θεραπεύουσι. Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν παρατήρησιν, ἣν ἐπὶ τῶν μητέρων φυλάττομεν, κρατεῖν κατὰ τὸ πρότερον σχῆμα, καὶ ἀποτάττεσθαι αὐτὰς καὶ τῷ Βελλιανείῳ δόγματι, καὶ ἁπάσῃ βοηθείᾳ, καὶ ἅπαντα πράττειν ὁπόσα ἔμπροσθεν διώρισται· τὸν δὲ ὅρκον μὴ παρέχεσθαι, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῇ ἀποτάξει μόνῃ τῶν τε ἄλλων ἁπάντων καὶ τῇ περὶ τῶν δευτέρων γάμων, οὐδενὸς ὅρκου περὶ τούτου διδομένου· ἅμα μέντοι τῷ δευτέροις αὐτὴν ὁμιλῆσαι γάμοις, εὐθὺς ἐξωθεῖσθαι τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ταῦτα πράττεσθαι ἅπερ, εἰ καὶ ἔτυχεν ὀμωμοκυῖα, ὑπέμενεν, ἅπαξ ἐν δικαστηρίῳ ψευσαμένη, καὶ προτιμήσασα τῆς οἰκείας ὁμολογίας τε καὶ καταθέσεως τὰς δευτέρας ἐπιθυμίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Οὗτος τοίνυν ὁ νόμος ἐπ' εὐσεβείᾳ κείσθω. διὰ γὰρ τὸ μὴ ὑβρίζεσθαι κατά τι τὴν εἰς θεὸν τιμὴν, ταῦτα ἡμῖν νενομοθέτηται, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κρατείτω, τῆς σῆς ὑπεροχῆς φανερὸν ποιούσης τοῦτον τὸν νόμον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἁπάσαις. ἐνταῦθα γὰρ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ᾧ τὰ τοιαῦτα μέλει, τὸν περὶ τούτων κατεπέμψαμεν νόμον· ὥστε προνοίᾳ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ λαμπροτάτου πραίτωρος, ᾧ τούτου μέλει τοῦ μέρους, εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον φυλάττεσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κρατείτω. ὥστε ἐπὶ πάσης ὀρφανικῆς οὐσίας πᾶσαν ἀσφάλειαν γίνεσθαι περὶ τὰ πράγματα τῆς τῶν νέων φυλακῆς, καὶ μάλιστα τοῦ σὺν ἀκριβείᾳ τὰς ἀπογραφὰς γίνεσθαι. παρόντος καὶ τοῦ λαμπροτάτου σκρίβα, ᾧπερ περὶ τῶν τοιούτων φροντὶς ἐπιτέτραπται, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐξ ἔθους τοῖς τοιούτοις παραγινομένων· ἀκριβῶς τῶν τε ἐγγυῶν διδομένων, καὶ πάντων πραττομένων καθὰ τοῖς ἡμετέροις διηγόρευται νόμοις, προνοίᾳ τοῦ λαμπροτάτου πραίτωρος, ᾧ τούτου μέλει τοῦ μέρους. προθήσεις τε αὐτὸν αὐτὸς ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι φανερὸν, καὶ μηδένα διαλαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα. τὸν γὰρ περὶ τούτου νόμον, καθάπερ δεῖ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φυλάττεσθαι, τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων κατεπέμψαμεν.

ΤΙΤΛΟΣ ζ΄.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Ὡσ τοὺς ἀσχόλως πιτήδειως ἡμῖρας μὴ τῶν δρόμων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀφιτέλεσιν, ἢτι στρωτικὸν ἢτι πολιτικὸν ἔχειν δρόμον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιʹ.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτων ὀρδινατρίᾳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔΗ μὲν ἴσμεν πολλοὺς νόμους τῶν βιβλίων τοὺς ἐν δρόμοις ῥιθεμένους εἴτε πολιτικοὺς, εἴτε στρωτικοὺς, μηδὲ εἰ πώποτε τῶν ἀρχῶν, ἀναχωρεῖν ἐκεῖθεν διώκοντας, πρὶν ἂν ἡμέρας πεντήκοντα ἐπὶ τῆς μητροπόλεως διατρίψωσι δημοσίᾳ φανόρμοις, καὶ τοῖς ἐναγεῖς βιβλίοις ἀπολογήσωσι· καὶ οὐ μηδὲ κατ' ὄψιν τῶν ἐνδόξων κλήσεως διώκοντας τὰς ἐπαρχίας ἀναχωρεῖν· ἀλλὰ κἂν εἴ τι πράξειαν τοιοῦτον, οἷόν τις ἐπὶ τῶν χώρων ἐκπίμπουσι, δίκαιον δέ τινας ὑπὸν ὑπὸν θεσμοὺς, οὐ τούτῳ κεκμῆκε δὲ νόμος, πρὶν πωσοῦν τὸ πλημμὲν ἀπολιμπάνειν τὰς χώρας, καὶ εἰς τοὺς ἀφικνεῖσθαι τῶν δικαίων πάλιν, δίχα τῶν παρ' αὐτῶν πιπραγμένων, καὶ ἵνα μὴ δίκας ὑποσχοῦσιν ἀπλημμέλησιν.

ΚΕΦ. αʹ.

Θεσπίζομεν τοίνυν μηδένι παντελῶς ἐξεῖναι τὴν οἰκείαν ἐπαρχίας ἀρχὴν, ἢ τι ἰδίων, ἢ τι ἐπιτηδείων, ἢ τι ἐκπέμπειν, τοῦτον ἀπολιμπάνειν, πρὶν ἂν κατάθωσι τὴν ἀρχὴν. ἀλλὰ καὶ μὴ τοῦτο (ἐκκαίεσθαι γὰρ τὸ παλαιὸν) τοὺς πεντήκοντα ἀφιτέλεσιν ἡμέρας δημοσίας φανόρμου κατὰ τὴν χώραν ἐν ἕδρᾳ, πρέπειν τὸ ὑπομνήματον συνιστάναι, καθ' ὃ ἂν ἀποφαίτα τὴν χώραν ἐν ἡμέραν· ἵνα καθεσθῇ δηλονότι εἴτε χρῄζει τοῖς ἑαυτοῦ πιπραγμένοις, εἴτε μή.

§. αʹ. Εἰ δέ τις ἢ ἀρχὴν ἔχων τινὰ στρωτικὸν, ἢ πολιτικὸν, ἢ καὶ πωσοῦν τούτοις, ἀπολιποι τὴν χώραν, ὁ δὲ ἄρχων ὁ τοῦτον ἀπολιπὼν χωρὶς ἡμερῶν καλόσεως, αὐτὸς μὲν καθεστάσεως ἐνοχὸς ἔσω· εἰς δὲ τὸν ἐπαρχίαν αὖθις ἐκπιμφθείς, μὴ τὸ τοῖς ἐγκαλοῦσι ἀπολογήσεσθαι, πλικαῦτα τῶν ἡμιοσίων τοὺς εἰς ἑκατὸν ὑπεχέτω ποινάς. Εἰ δὲ καταθέμενον τὸν ἀρχὴν, εἶτα μὴ ἀφιτέλεσι τὰς νενομισμένας ἡμέρας δημοσίᾳ πᾶσιν ἑαυτὸν ἐπιδεικνύς, ἀλλὰ διαπτοῦσι τὴν χώρας τὰ πόλ παρ' ἡμῶν ὠφελήματα κερδᾶναι.

§. βʹ. Ἐκεῖνο δὲ πᾶσιν ὠφελήσομεν, ὥστε, ἐπειδάν τινα ὠφελάσωσιν ἀρχὴν, ἀντίγραφα τοῦτος τοὺς ἐν ἀρχῇς αὐτῆς τῆς ἀρχῆς μνήμας, μὴ ὑστερεῖας πέμπειν τὰ κελεύσματα ἀφιτέλεσται, μηδὲ πωσὶν μὲ τὰς ἡγεμόνας, αὐτὰς δὲ κατ' χαλᾶν ἢ τὰς οἰδιτορείας ποιεῖσθαι, ἢ αὐτοῦθαι ἀφιτέλεσιν, ἢ ἐπὶ τινας ἑτέρας ὠφελήσειν ἰδίαν χώρας, παλαιὸν τὸ ὀφειλόμενος, καὶ ὅσα τοῖς αὐτοχεῖρ τῆς κωλακυσμοῦ ἀνθρώπους σωφρὸν καθεστήκει· ἀλλὰ χαῖρον ἐπὶ τοῦ δρόμου ἰδίαν ἢς τὰς ἰδίας παραλαβόν· ὥστε μὴ τὰς μὲ πωσοῦν, τὰς δὲ σὺν εἶναι, καὶ τοῦ χώραν ἀναρχον μένειν. ἀλλὰ ὡσὲ δύο μόνων ἡμερῶν ἢ ἐπαρχίας ἐπιβῶναι, καθ' ἓν ὁ τοῦ ἀρχοῦ ἔχων ἐπὶ, τέλειον ὡσὲ αὐτὸν φίλιαν ἐπιστολὴν, βουλόμενον τοῦ τάξιν ἀκαπνοθῶναι ὡσὲ ὑπάντησιν αὐτῷ· καὶ μέχρι τότε τὰς στήσεις κομιζέσθαι ἢ ἐπὶ τὸ ἀρχῆς οἷα, καὶ οἱονεὶ τοῦτον καὶ μὴ τοῖς συμβόλοις τὸ ἀρχῆς κρίνεσθαι ἢ χρόνον, μηδὲ τοῖς ὠφελήσει ἢ δρόμῳ ἢ σῦ, ἀλλ' ἀφ' ἧσπερ ἂν, ὡς εἰρῆ, τὰ χώρας αὐτὸς ἐπιβαίη, τὲ σκεῖνα λαμβάνειν τὰς δημοσίας στήσεις μέχρις ὁ τοῦ ἐπὶ τὸ παραδόντος ὅτου τοῦτος κομιζέσθαι, καὶ ἕτερον μηδένα τὸ παντὸν. ὃ γὰρ ἀνεκτὸν ἐδὲ φορητὸν, ὅλως ἀναρχον καθεστάναι τὴν χώραν, ὠφελαδομένων μὲν τῶν ὄφθεν τοῦ ἢ παρ' ἡμῶν χειροθετηθέντος, ὃς αὐτὸν πληρόσει τὸ τόπον, ἀνδρὸς ἴσως παραδόντος ἀνεπιτήμονος. ἢ ὁ οὐ αὐτοῖς ὀπτῶν τοῖς ἔργοις, καὶ ἀποχωρεῖτῶν τὰ χώρας, πρὶν ἐπιδῶναι τὸ χρόνου, καὶ ἀποτερμόνι τὸ στήσεων ἃς αὐτὸν κομιζέσθαι χρὴ ἕως ἂν καταθῇ τὴν ἀρχὴν· καταθῇ δὲ ὁ αὐτὸν διὰ τοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιδόντος τῇ χώρᾳ, δύο μόνον ἡμέρας ἐμφανῶσιν ἢ τὰ ἐπαρχίας ἐκεῖνον ἐπιδιῶναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἀπὸ ἅπασιν ὠφελαπλεῖσθαι παρὰ ἢ ὁρᾶν τὰ σῆς ὑστερᾶς εἰς τὸ δίωκειν βιβλίμεθα, καὶ διὰ τοῦτο ἂν μάθοις ἐπιστάμενα αὐτὸν τῇ χώρᾳ, ἐξ ἐκείνα μεταβάντα τὰς στήσεις εἰς τὸ ἀφίκνον· ἐπείπερ χρηναῖν αὐτὰς τοῦ ὑστέρου ἀφ' ἧσπερ ἂν, ὡς εἰρῆ, τὰ χώρας αὐτὸς ἐπιβαίη, ἐξ ἐκείνα λαμβάνειν τὰς δημοσίας στήσεις μέχρις ὁ τοῦ ἐπὶ τὸ παραδόντος ὅτου τοῦτος κομιζέσθαι, καὶ ἕτερον μηδένα τὸ παντὸν. ὃ γὰρ ἀνεκτὸν ἐδὲ φορητὸν, ὅλως ἀναρχον καθεστάναι τὴν χώραν, ὠφελαδομένων μὲν τῶν ὄφθεν τοῦ ἢ παρ' ἡμῶν χειροθετηθέντος, ὃς αὐτὸν πληρόσει τὸ τόπον, ἀνδρὸς ἴσως παραδόντος ἀνεπιτήμονος. ἢ ὁ οὐ αὐτοῖς ὀπτῶν τοῖς ἔργοις, καὶ ἀποχωρεῖτῶν τὰ χώρας, πρὶν ἐπιδῶναι τὸ χρόνου, καὶ ἀποτερμόνι τὸ στήσεων ἃς αὐτὸν κομιζέσθαι χρὴ ἕως ἂν καταθῇ τὴν ἀρχὴν· καταθῇ δὲ ὁ αὐτὸν διὰ τοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιδόντος τῇ χώρᾳ, δύο μόνον ἡμέρας ἐμφανῶσιν ἢ τὰ ἐπαρχίας ἐκεῖνον ἐπιδιῶναι.

ΤΙΤΛΟΣ ηʹ.

Περὶ τῶν ἐκδικήσεων, καὶ τῶν αἰτησαμένων καὶ ἀντεκδικησάντων, καὶ δικαζομένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιʹ.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων ὀρδινατρίᾳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΠειδὴ τοὺς συκοφαντίας μισοῦμεν, καὶ πᾶσιν πολυπραγμοσύνῃ ἀποτρίπομεθα, ἀλλὰ τοῦτο τοὺς τοιαύτας πράξεις τῶν νόμων δεῖας θεραπείας ἠξιώμεν· ἐδιδάχθημεν γὰρ ὡς πίστις σὺν ἔχοντες παντελῶς ἀδείμιαν ἐκφωνῆσαι, ἀλλὰ μίαν ἐλόμβοι γνώμην μὴ τοῖς ὑποθέσεσι ταληρύντων, αἴτιόν τινες, εἶτα καὶ βιβλία τέλλουσι· καὶ ἐπειδὴν ζημίαν ὑποτιθέν οἱ φόβοντες, καθαλιμπάνουσιν αὐτὰς, καὶ ἐκδημοῦσιν, ἀθεράπευτον αὐτοῖς δέοντες τὴν βλάβην· καὶ τοῦτο εἰσέτι μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀμφιβάλλει, κοινωνίας τὸ κερδῶν αὐτοῖς τε τοῖς αἰτιωμένοις καὶ τοῖς τῶν ὑποθέσεων ταληρωσίς γινομένης.

ΚΕΦ. αʹ.

Περὶ τοῦ εἰς δίκην ἄγειν, ἢ ὡσὲ ἢ τὴν ἐναγὼν ὁρᾶν τὴν δίκην ὠφεληθῆναι ἀπὸ μιᾶς δύο.

ΙΝα μὴ τοίνυν ταῦτα μέχρι παντὸς ταλημμελῆται, θεσπίζομεν μὴ ἄλλως τὰς ἐναγὼν πέμπειν βιβλίον, καὶ ζημίας ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς ἐναγομένοις, πρὶν ἂν ἀσφάλειαν ἐκδοιτο εἰς τὸ φόβητὸν καὶ ἢ τῶν ὑποθέσεως ταληρωτὴν, ὡς μιᾶς ἕσω δύο πᾶσι τρόποις ὠφεληθήσων· παρὰ τὸ δίκαιον ἢ εἰ μὴ τῶν παρῇσαν, πᾶσαν ζημίαν ὠφεσβυομένην τὸ ἀπαθέντα δόπο δίδασι θνατὸν, ἀχ' ὑπερβαίνουσης ἢ ἀσφαλείας ἐξ καὶ τελάκοντα χρυσᾶς.

ΚΕΦ. βʹ.

Περὶ αἰτησαμένων τε καὶ ἀντεκδικησάντων.

ΚΑκεῖνο μάθοι τὸ ὠφεληκέναι τυχεῖν ἐπανορθώσεως δεῖ. πρὸσθλε γάρ τις διδάσκων ὡς ἐν αἰτίας ἐποιήσατο τὸ ἀδίκημα τὸ αὐτῷ παρά τινος τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν δρόντων, εἶτα ὁ ἐγκύμβο ἐν δίκαιος, ὡς δὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἐναγὼν ὑποδίκου ἔχων, παρ' ἑτέρα τῶν ἄλκυσε δίκαιος· καὶ τὰ παρόδδοξον ἐγίνετο. ἐπειδὴ γὰρ ἐκάτερον ἰδίαν τὴν ἐναγὼν ἐπεῖχε τάξιν, ἐλεεινὸν τὸ καὶ γελοῖον κατ' αὐτὸν συνέβαινεν. ἅμα γὰρ ἠδικῆθη τις τὴν οἰκείαν κινῆσαι δίκην, δίδους ὁ ἀντεκδικασάμενος παρὰ δικαίου τῶν δικαστῶν ἕλκει αὐτὸν, παρ' ὃν αὐτὸς ἐκληρώσατο δίκαιον. ἀλλήλας τὰ ὠφελήκοντες, ἀθάνατα διέμενον δικαζόμενοι. §. αʹ. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ τις ὑποδίδωσιν οἱέτῳ ἔχειν τὸ καθ' αὑτῷ τῆς αἰτίασιν ἀποθέμενον, μὴ παρ' ἑτέρῳ δικαστῇ ἀλλὰ παρ' αὐτῷ δίδους ἐξ δρόμου αἰτιᾶσθαι, καὶ τὸ αὐτὸν εἶναι δικαστὴν ἐφ' ἑκατέρας ὑποθέσεως.

ΤΙΤ. VII.

DE ADMINISTRATORIBUS[2].

NOVELLA CONSTIT. XCV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

JAm quidem novimus positam legem volentem eos qui in cingulis fuerint, sive civilibus, sive militaribus, neque si removeantur ab administratione, discedere inde non posse, antequam dies quinquaginta[3] in metropolibus commorentur, publice apparentes, & convenire volentibus satisfacientes: ut nec per occasionem hinc evocationis, possint à provincia discedere: & vel si quid egerint tale, rursus eos ad provinciam destinari. Invenimus autem aliquos sic existentes audaces, ut etiam hac posita lege, antequam discingerentur præsumerent derelinquere provincias, & ad hanc felicissimam civitatem venire timore à se gestorum, & ne justa perferrent horum quæ deliquerunt.

CAP. I.

SAncimus igitur nulli penitus licentiam esse cujuscunque provinciæ judici, & Orientalium, & Occidentalium, & ex utroque, eam relinquere antequam deponat cingulum: sed etiam postea (renovamus enim vetustatem) quinquaginta[4] commorari dies, publice apparentem in provincia in qua administravit: gesta quoque monumentorum conficere, secundum quæ advenit provinciæ: ut sit palam sive fiduciam habeat in suis actibus, sive etiam non. §. 1. Si quis autem administrationem administrans aliquam militarem, vel civilem, aut etiam remotus ab ea, relinquat provinciam: administrans quidem adhuc eam dum relinquit citra nostram jussionem, ipse quidem majestatis[5] reus sit: in provinciam vero denuo destinatus, postquam accusantibus satisfecerit, tunc majestatis novissimas sustineat pœnas. Si vero deponens cingulum, deinde non moretur, tunc legitimis diebus publice cunctis semetipsum ostendens, & fugiat de provincia: quæ dudum à nobis de hoc sancita sunt, valere. §. 2. Illud autem omnibus prædicimus, ut dum aliqui acceperint cingulum, tueantur illud: successores autem eis cinguli factos, solere non ultra terminos[6] mittere quæ vocantur interdicta[7], neque removere quidem præsides, ipsos autem aut morole iter agere: aut hic degere: aut [ad] aliquas alias prius ire provincias patriam visuros: & quæcunque fortuitis & blandientibus hominibus consuera sunt: sed velociter ad administrationem ire, cujus regimina susceperunt, ut non alii quidem removeantur, alii vero non sint, & provincia sine judice maneat: sed ante duos[8] solum dies quam ad provinciam accedant, in qua qui cingulum habet, est: mittere ad eum amicabilem epistolam volentem officium[9] destinari ad occursionem ejus: & usque tunc annonas accipere in cingulo existentem & gubernantem eum: & non ex codicillis cinguli judicare tempus, neque præceptis tuæ sedis: sed ex quo (sicuti dictum est) in provinciam ipsam accesserint, illius accipere reipublicæ emolumenta[10]: usque tunc eum qui in rebus extitit, ea percipere, & alium omnium nullum. Non enim possibile neque portabile est omnino, sine[11] judice relinqui provinciam, statuto quidem quasi aliquo ab eo qui à nobis ordinatus est, ut ejus impleat locum, homine forsan rerum non habente experimentum: illum vero qui in ipsis operibus est, & discedente de provincia antequam adveniat tempus, & fraudando emolumentis quæ eum accipere oportet, donec deponat cingulum. Deponet autem id, dum successor accesserit in provinciam, ante duos solum dies quam provinciam ille ingrediatur.

EPILOGUS.

†. Quæ omnia custodiri à sede tuæ celsitudinis in perpetuum volumus: & mox, ut cognoveris adstitisse eum provinciæ, ex illo transponere emolumenta in successorem: alioqui ministrare ea priori, secundum quod à nobis dispositum est, donec in provinciam successor veniens semetipsum subjectis ostendat. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Novemb. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIV.[12] APPIONE V. C. Cons.

TIT. VIII.

DE EXECUTORIBUS[13], ET DE[14] IIS QUI CONVENIUNTUR[15] ET RECONVENIUNTUR.[16]

NOVELLA CONSTIT. XCVI.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

QUoniam calumniam odimus[17], & omnem tergiversationem aversamur, propterea hujusmodi actus egere legitimis medelis existimavimus. Didicimus enim quia quidam non habentes ullam obligationem, sed unam statuentes vôluntatem[17] cum iis qui causas exequuntur, conveniunt quosdam: deinde libellos dirigunt, & dum damnum pertulerint fugientes, deserunt eos, & proficiscuntur: incurabile eis dantes dispendium: & hoc adhuc amplius in provinciis committitur, communione lucrorum ipsis convenientibus, & causarum executoribus proficiente.

CAP. I.

De[18] *injus vocando: vel ut actor caveat de contestanda lite intra duos menses.*

NE[19] igitur hæc jugiter committantur: sancimus non aliter actores libellos[20] dirigere[21] & damni occasionem præbere conventis, antequam cautionem exponant & in fugientem, & in negotii executorem, *quia intra duos menses omnibus modis litis contestationem facient apud judicem: aut si non egerint, omne*[22] *damnum eveniens convento restituent duplum,* non transcendente cautione triginta & sex aureos.

CAP. II.

De his qui conveniuntur & reconveniuntur[23].

ILlud quoque promereri competentem correctionem decet. Adiit nos quidam docens, quia in conventionem fecit obligatum sibi apud quendam glotiosissimorum nostrorum judicum: deinde qui factus est in conventione[24] tanquam & ipse actorem obligatum habens, eum apud alium traxit[25] judicem: & aliquid inopinabile fiebat: quia enim uterque seorsum actoris obtinet officium[26], miserandum quiddam & risibile inde veniebat: mox enim cum voluisset aliquis propriam movere litem: repente qui ex diverso convenerat, apud alium judicem trahebat eum, apud quem ipse sortitus fuerat judicem: & alterutros protrahentes, immortaliter permanserunt litigantes. §. 1. Sancimus[27] igitur si quis obnoxium arbitratur habere[28] eum qui contra se conventionem exposuit, non apud alium judi-

1 De officio omnium magistratuum provinciarum, & de 50. diebus, *Jul. const.* 88. De præsidibus & ut depositi magistratu 50. dies in provincia maneant, sive militarem hic civilem gesserunt administrationem, *Index Regine.*

2 Ἀρχοντῖς vocant Græci hoc loco: magistratus provinciales, *Jul. const.* 88.

3 Vid. *c.* 1. *J. eod. Nov.* 8. *c.* 9. 11. *Cod. ut omnes judices.*

4 *In pr. J. eod.*

5 Magistratus relinquens provinciam injussu principis, reus fit majestatis, *ut hic*, novissimas pœnas sustinet. *J. eod.* id est, ultimo supplicio punitur, *Jul. hic*; vide tamen, *l.* 15. *ff. de offic. præfid.*

6 Id est, fines provinciæ.

7 Διατάσσεις Ser. olim edicta ante adventum suum mittere præsides solebant, & ita abrogatur lex 4. § 3. *ff. de offic. proconf.*

8 De biduo, vid. *Cujac.* 4. *de prascript.*

9 Idest, officiales. Solebant enim in provinciis esse perpetui, vid. *l.* 34. *ff. de reb. cred.* & singulis præsidibus obtemperare, *l.* 59 *Cod. Theod. de appell.*

10 Id est, annonas, *l.* 11. *C. de annonis.*

11 Præsidi, antequam successor mittatur, decedere e provincia non licet, adde *l.* 15. *ff. de off. præfid. l.* 12 *ff. de off. proconf. Lucic. ff. de off. præfect. Aug. Dion.* 39.

12 XIV. id est, anno 539.

13 Περὶ τῶν ἐκδίκων, *Græci hoc loco.* Ita quoque appellantur executores apud Harmenopulum 1. *tit.* 4. § 55. & 7. *Eclog.* 4. *cap. περὶ ἐκδίκων* quibus adjunguntur ἐπίκλητοι συμβουλόροι 9. *Eclog.* 3. *cap.* 10. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 9. *cap.* 11.

14 Et de mutuis petitionibus. *Index Regine:* quod proprie pertinet ad *cap.* 1. *J. eod.* de in jus vocando, *Jul. const.* 88. quod præcipue pertinet ad *cap.* 1. *J. eod.*

15 Hi ἀντεκδικοῦντες.

16 Hi ἀντεκδικούμενοι.

17 Id est, sed colludentes cum executore.

18 *Jul Constit.* 89.

19 Hinc sumpta est Authentica, *Libellum Cod. de litis contestatione.* Goth. Non observantur hæc in praxi. vid. Bart. *ad d. auth. libellum* & confer. § 6. *Instit. de satisdat.* poreſt etiam dici abrogata, *d. auth. per Nov.* 112. *cap.* 2. Quæ tamen canonizata est in *c.* 4. *verſ. libellum q.* 3. *causa* 3. ANS.

20 Accusatores fil. *Jul. hic.*

21 Adversus reum.

22 *Nov.* 112. *c.* 2.

23 Et de mutuis petitionibus adde *leg.* 1. 2. *ff. de quib. rebus ad eundem judicem eatur.*

24 Id est, deinde reus.

25 Et ita actorem reconvenit.

26 In diversis tamen judiciis.

27 Hinc sumpta est Authentica, *Et consequenter Cod. de sent. & interlocution.*

28 Id est, reconvenire.

cem, sed apud eum mox à principio convenire: & eundem [1] esse judicem in utroque negotio. Si vero forsan displicuerit apud quem litem sortitus est judex, licet ei etiam hoc emendare, viginti [2] enim dierum inducias dantibus nobis post libelli transmissionem, postquam oportet litem contestari: licet intra prædictam suspensionem refutare quidem illum: alium vero mereri, apud quem iterum similiter utramque exerceri competit litem: & ejusmodi artes in nullo fieri, sed unumquemque proprio jure uti. Si itaque tacuerit, deinde postea voluerit causam apud alium judicem movere: necessitatem eum habere sustinere terminum ejus litis illatæ sibi ab eo qui eum in judicium traxit: & dum finem lis acceperit, tunc eum suam causam apud alium judicem proponere: ut ita tales eorum auferamus artes, & in alterutros calumnias.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Novemb. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIII. [3] APPIONE V. C. CONSULE.

TIT. IX.

DE ÆQUALITATE [4] DOTIS, ET PROPTER NUPTIAS DONATIONIS: ET AUGMENTO DOTIS, ET ANTE NUPTIAS DONATIONIS: ET DE PRIVILEGIO DOTIS, QUIA ALIIS PRÆPONETUR PRIVILEGIIS: ET UT EXCIPIANTUR HOC PRIVILEGIO CREDITORES IN EMPTIONE MILITIÆ: ET DE DOTE REMEANTE AD PATREM, ET RURSUS DATA PRO EADEM FILIO SECUNDO VIRO: ET DE DOTIS COLLATIONE, INOPE MARITO MORIENTE.

NOVELLA CONSTIT. XCVII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Quoniam plurimas in legibus quæstiones videmus & circa primas [5] nostras nativitates, (id est nuptias, & filiorum procreationes) motas, & circa novissima [6], quale est aliquid voluntatum & testamentorum: cogitatio facta est nobis nuper perscrutari & agnoscere, quid volens nobis antiqua lex super dotis instrumentis, mensuram quidem pactionum nuptialium inter alterutros æquam esse & masculos & fœminas vult, & æqualitatem pensat eorum, qui ad invicem copulantur: non alii quidem mediam forte dat stipulari partem, alteri vero tertiam, aut quartam: sed ex medio trahens, æquale utrinque exigit fieri pactum, aut mediam, dicimus, in utroque constituens, aut tertiam, aut quartam, aut quantamcunque contrahentes voluerint: hoc autem non multo prius quæsivit, ut & ipsorum quæ dantur, æquæ sint mensuræ: sed aliis quidem permisit in mille forsan, aut in duobus millibus aureis facere rationem, aut in quantuncunque voluerint: aliis autem non [in] tantum, sed in minus: ut æqualitas in verbis solis, & literis puris, sed non in rebus ipsis quæreretur.

CAP. I.

De exequatione dotis & propter nuptias donationis.

Hoc [7] igitur ante alia universa corrigimus [8], æqualia [9] in dotibus esse & propter nuptias donationibus, & ea quæ offeruntur, & ea quæ in stipulationem deducuntur pacta, & tantam quidem quantitatem conscribere virum, quantam & mulierem: tantum quoque lucrum stipulari, & ex tanta parte, ex quanta voluerit, æqualis tamen mensuræ. Non enim aliter justitiæ & æquitatis servabitur ratio, si *negotiative* [10] alterutros circumveniant [11], & videantur quidem æquas facere stipulationes, pro [12] vero autem inæqualis maneat effectus, non prius quantitate datorum eadem consistente. Irrideri videatur undique lex, si ille quidem conscribat duo millia aureos: mulier autem sex millia forte in dotem offerat: & stipulentur alterutros quartam conscriptæ in lucro percipere, proinde illo eveniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur, nisi quingentos aureos ex quarta: ille autem quingentos & mille ex eadem quarta: & tanquam in [13] ænigmate multo videbitur quarta unius alterius quarta minor: ex suspecta namque vel æqualitate, quanta inæqualitas ex hoc ipso procedit. Quæ igitur prius exposita sunt dotalia, secundum quem constituta sunt modum habeantur: quod enim factum [14] est, infectum manere impossibile est. De cætero autem, in omni datione sancimus [15] æquas quidem esse oblationes [16]: ipsos antem mediocria [17] lucra pacisci; ut per omnia justitiam æquitatemque honoremus. Si enim aliquis amplius alio dives est, licet ei per alium modum, legitimum tamen & agnitum nostris legibus, clementiam præbere alii: non per inæqualitatem [18] redigens ad æqualitatem, lucrum majus alteri acquirere: & hæc quidem de hoc lex ita quodammodo habeat, suam justitiam universis ostendens.

CAP. II.

De augmento dotis & donationis propter nuptias. [19]

Aliud [20] quoque quod circa nuptiales oblationes fit, inspeximus atque consideravimus: dicimus autem de augmento. Quia etiam & ab ante nos legislatoribus, & à nobis ipsis, de augmentis dictum [21] est: plurima autem à nobis & non facile enumeranda, etiam in his super [22] antiquitate philosophata sunt, adinventas ab aliquibus circumscriptiones perimentes, & puram justitiam servari volentes, etiam illud corrigimus. Privilegium enim dedimus dotibus, ut contra [23] antiquiores hypothecas habeant honorabiliora [24] jura, utpote dum contrahentes cum viris eorum credant substantiis, & non mulierum: & quæ forte tunc neque competebant iis qui prius contraxerunt. Dedimus autem licentiam (hoc videlicet quod antiquitus) & augmenta facere permittentes & viro & mulieri, sive ambo voluerint, sive etiam horum alter celebrare augmentum. Primum quidem illud sancimus, ne [25] aliqua fiat circumscriptio: sive augere voluerit dotem aut propter nuptias donationem, non [26] licere alii quidem facere, alii autem in prioribus manere: sed utrumque [27] celebrare omnino augmentum: & non in electione, sicuti prius, sed in necessitate causam consistere, omnino tamen quantitate æquali: hoc quod etiam nostri patris dicit constitutio [28]. Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate, sed schematicum [29], & maxime in parte mulieris, & ne viri creditores circumscribat, privilegio utens: si [30] quidem habuerit uterque immobiles res, melius est in immobilibus fieri oblationem [31]: quatenus sit palam & indubitatum: quod quidem ab initio fuit, quod autem postea additum est. Si autem non utrinque immobiles res fuerint: mulierem omnino per immobiles res celebrare augmentum, ut & dos & augmentum similiter habeat adversus antiquiores creditores privilegium, undique indubitato augmento existente: vir autem in rebus immobilibus faciat augmentum; nulla enim hinc orietur læsio: si autem mulier immobilium habens rerum substantiam, in rebus mobilibus scribat augmentum: sciat privilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in figurato existente augmento. Quod enim

---

εἰ δέ γε τυχὸν ἀπαρέσειεν αὐτῷ ὁ παρ' ᾧ τὴν δίκην ἀπεκληρώσατο δικαστής, ἔξεστιν αὐτῷ καὶ τοῦτο ἐπανορθῶσαι. εἴκοσι γὰρ ἡμερῶν προθεσμίαν ἐνδόντων ἡμῶν μετὰ τὴν τοῦ βιβλίου πομπὴν, μεθ' ἣν δεῖ προκατάρχεσθαι, ἔξεστιν εἴσω τῆς εἰρημένης ἀνακωχῆς παραιτήσασθαι μὲν ἐκεῖνον, ἑτέρου δὲ τυχεῖν, παρ' ᾧ πάλιν ὁμοίως ἑκατέραν ἀγωνίζεσθαι προσήκει δίκην, καὶ τὰς τοιαύτας τέχνας κατὰ μηδὲν γίνεσθαι· ἀλλ' ἕκαστον τοῖς οἰκείοις χρῆσθαι δικαίοις. εἰ μέντοι σιγήσειεν, εἶτα ὕστερον βουληθείη τὴν δίκην παρ' ἑτέρῳ δικαστῇ κινεῖν, ἀνάγκην ἔχειν αὐτὸν ἀναμένειν τὸ πέρας τῆς δίκης τῆς ἐπενεχθείσης αὐτῷ παρὰ τοῦ εἰς δικαστήριον αὐτὸν ἑλκύσαντος· καὶ ἐπειδὰν πέρας ἡ δίκη λάβοι, τηνικαῦτα αὐτὸν οἰκείαν δίκην παρ' ἑτέρῳ δικαστῇ προτιθέναι. ἵνα οὕτω τὰς τοιαύτας αὐτῶν ἀνέλωμεν τέχνας τε καὶ κατ' ἀλλήλων ἐπηρείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Περὶ ἰσότητος προικὸς τε καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς. ἔχει δὲ καὶ ἄλλα κεφάλαια.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟζ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐπειδὴ τὰ πολλὰ τῶν ἐν τοῖς νόμοις ζητήσεων ὁρῶμεν περί τε τὰς πρώτας ἡμῶν γενέσεις, τουτέστι γάμους τε καὶ παιδοποιΐας, κινούμενα, περί τε τὰ τελευταῖα, (ὁποῖον δή τι τὸ τῶν βουλήσεών τε καὶ διαθηκῶν ἐστιν) ἔννοια γέγονεν ἡμῖν ἔναγχος πολυπραγμονῆσαι καὶ μαθεῖν τι δήποτε βουλόμενος ἡμῖν ὁ παλαιὸς νόμος, ἐπὶ τῶν τῆς προικὸς συμβολαίων τὸ μὲν μέτρον τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐν τοῖς γάμοις συμφώνων ἴσον εἶναι τοῖς τε ἄρρεσι ταῖς τε θηλείαις βούλεται, καὶ τὴν ἰσότητα ταλαντεύει τῶν ἀλλήλοις συμβαλλόντων· (καὶ οὐχὶ τῷ μὲν τυχὸν τὴν ἡμίσειαν δίδωσιν ἐπερωτᾶν μοῖραν, θατέρῳ δὲ τὴν τρίτην ἢ τετάρτην· ἀλλ' ἐκ μέσης ἑλκύσας, ἰσόρροπον ἑκατέρωθεν ἀπαιτεῖ γενέσθαι τὸ σύμφωνον, ἢ τὴν ἡμίσειαν, φαμὲν, ἐφ' ἑκατέρῳ πάντων, ἢ τὴν τρίτην, ἢ τὴν τετάρτην, ὁπόσον ἂν οἱ συμβάλλοντες βουληθεῖεν) τοῦτο δὲ οὐ πολλῷ πρότερον ἐπεζήτησε, τὸ καὶ αὐτῶν τῶν διδομένων ἴσον εἶναι τὸ μέτρον· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐφίησιν ἐν χιλίοις τυχὸν ἢ δισχιλίοις χρυσοῖς ποιήσασθαι τὴν ἐπίδοσιν, ἢ ἐφ' ὁπόσοις ἂν βουληθεῖεν, τοῖς δὲ οὐ τοσοῦτον, ἀλλ' ἐπ' ἔλαττον· ὥσπερ τῆς ἰσότητος ἐν ῥηματίοις μόνοις καὶ γράμμασι ψιλοῖς, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς ἐπιζητουμένης.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῆς ἰσότητος τῆς προικὸς, καὶ τῆς διὰ γάμον δωρεᾶς.

Τοῦτο τοίνυν πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐπανορθοῦμεν, ὥστε ἴσα τὰ ἐν ταῖς προιξὶν εἶναι καὶ ταῖς περὶ τὰς γάμον δωρεαῖς τά τε τῶν ἐπιδιδομένων τά τε τῶν ἐπερωτήσεων σύμφωνα· καὶ τοσοῦτον μὲν πόσον καταγράφειν τὸν ἄνδρα, ὁπόσον καὶ τὴν γυναῖκα, τοσοῦτον δὲ καὶ τὸ κέρδος ἐπερωτᾶν, καὶ ἐκ τοσούτου μέρους, ἐξ ὁπόσου βουληθεῖεν· ἰσομερῶς μέντοι. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ὁ τῆς δικαιοσύνης τε καὶ ἰσότητος φυλαχθείη λόγος, εἴπερ ἐμπορικῶς ἀλλήλους περιγράφοιεν, καὶ δοκοῖεν μὲν ἴσα ποιεῖσθαι τὰ ἐπερωτήματα, ταῖς δὲ ἀληθείαις ἄνισα μένοι τὰ ἀποτελέσματα, μὴ πρότερον τῆς ποσότητος τῶν ἐπιδεδομένων τῆς αὐτῆς καθεστώσης. ἢ καταγέλαστος ἂν εἴη πανταχόθεν ὁ νόμος, εἰ ὁ μὲν γράψειε δισχιλίους χρυσοὺς, ἡ δὲ γυνὴ τυχὸν ἑξακισχιλίους εἰς προῖκα ἐπιδοίη· καὶ ἐπερωτήσαιεν ἀλλήλους τὸ τέταρτον τοῦ γραφέντος εἰς κέρδος λαβεῖν· εἶτα ἀποβάντος τοῦ κέρδους, ὁ μὲν οὐδὲν ἕτερον κερδανεῖ πλὴν ἢ πεντακοσίους χρυσοὺς ἐκ τοῦ τετάρτου, ὁ δὲ χιλίους πεντακοσίους ἐκ τοῦ αὐτοῦ τετάρτου· καὶ ὡς ἐν αἰνίγματι πολλῷ φαίνοιτο τὸ τέταρτον θατέρου μεῖζον. ἐκ γὰρ ὑπόπτου δῆθεν ἰσότητος ἄτοπος ἀνισότης αὐτόθεν ἀποτελεσθήσεται). Τὰ μὲν οὖν ἔμπροσθεν τεθειμένα προικῷα, καθ' ὃν συμπεφώνηται τρόπον ἐχέτω. καὶ γὰρ τὸ γενόμενον ἀγένητον μένειν, τῶν οὐκ ἐγχωρούντων ἐστί. τοῦ δὲ λοιποῦ ἐν πάσῃ τῇ ὑπηκόῳ θεσπίζομεν ἴσας μὲν εἶναι τὰς ἐπιδόσεις, ἴσα δὲ τὰ μέτρα τῶν κερδῶν συμφωνεῖσθαι· ἵνα διὰ πάντων δικαιοσύνην τε καὶ ἰσότητα τιμήσωμεν. εἰ γάρ τις μᾶλλον θατέρου πλουτοίη, ἔξεστιν αὐτῷ δι' ἑτέρου τρόπου νομίμου καὶ ἐγνωσμένου τοῖς ἡμετέροις νόμοις φιλανθρωπεύεσθαι περὶ τὸν ἕτερον, ἀλλ' οὐ διὰ τῆς ἀνισότητος ὑποδυομένης ἰσότητα, τὸ κέρδος μεῖζον θατέρῳ περιποιεῖν. Καὶ ὁ μὲν περὶ τούτου νόμος οὕτω πως ἐχέτω, τὴν ἑαυτοῦ δικαιοσύνην ἅπασιν ἐνδεικνύμενος.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ αὐξήσεως τῆς προικὸς, καὶ τῆς διὰ γάμον δωρεᾶς.

Καὶ ἕτερον δέ τι τῶν περὶ τὰς γαμικὰς ἐπιδόσεις γινομένων ἐθεωρήσαμέν τε καὶ κατεσκεψάμεθα· φαμὲν δὲ τὸ περὶ τῆς ἐπαυξήσεως· ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν νομοθέταις, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ περὶ τῶν ἐπαυξήσεων εἴρηται. πολλὰ δὲ παρ' ἡμῶν περὶ τῶν τοιούτων, καὶ οὐδὲ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδια, κἂν τούτοις πρὸς τὸ παλαιὸν πεφιλοσόφηται· τὰς ἐπινοουμένας παρά τινων περιγραφὰς ἀναιροῦντες καὶ καθαρὰν τὴν δικαιοσύνην φυλάττεσθαι βουλόμενοι, κἀκεῖνο ἐπανορθοῦμεν, προνόμιον γὰρ δεδώκαμεν ταῖς προιξὶν, ὥστε κατὰ τῶν πρεσβυτέρων ὑποθηκῶν ἔχειν τιμιώτερα δίκαια, οἷα τῶν συμβαλλόντων τοῖς ἀνδράσι, ταῖς αὐτῶν πιστευσάντων περιουσίαις, ἀλλ' οὐ ταῖς τῶν γυναικῶν, τῶν γε ἴσως τότε μηδὲ ἡρμοσμένων τοῖς ἔμπροσθεν συμβάλλουσι· δεδώκαμεν δὲ ἄδειαν (τοῦτο δὴ τὸ παλαιὸν) καὶ ἐπαυξήσεις ποιεῖν ἀφέντες καὶ τῷ ἀνδρὶ καὶ τῇ γυναικὶ, εἴτε ἀμφότεροι βουληθεῖεν, εἴτε ἐκ τούτων ἕτερος ποιεῖσθαι τὴν ἐπαύξησιν. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο θεσπίζομεν, διὰ τὸ μή τινα γίνεσθαι περιγραφὴν, εἴπερ ἐπαυξῆσαι βουληθείη τὴν προῖκα, ἢ τὴν διὰ τὸν γάμον δωρεὰν, μὴ ἐξεῖναι τῷ μὲν τοῦτο ποιεῖν, τῷ δὲ ἐπὶ τῶν προτέρων μένειν, ἀλλ' ἑκάτερον ποιεῖσθαι πάντως τὴν ἐπαύξησιν· καὶ μὴ ἐν αἱρέσει καθὰ πρότερον, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ τὸ πρᾶγμα καθεστάναι· πάντως μέντοι ποσότητος ἴσης, τοῦτο ὅπερ καὶ ἡ τοῦ ἡμετέρου λέγει πατρὸς διάταξις· καὶ ἵνα μὴ συμβαίη τὴν ἐπαύξησιν οὐκ αὐταῖς γίνεσθαι ταῖς ἀληθείαις, ἀλλ' ἐσχηματισμένην, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς γυναικὸς, ἵνα μὴ τοὺς τοῦ ἀνδρὸς δανειστὰς περιγράψειε, τῷ προνομίῳ χρωμένη· εἰ μὲν ἔχοιεν ἑκατέρωθεν ἀκίνητα πράγματα, κάλλιον ἐν τοῖς ἀκινήτοις γίνεσθαι τὴν ἐπίδοσιν, ὅπως ἂν εἴη δῆλόν τε καὶ ἀναμφισβήτητον, τί μὲν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἦν, τί δὲ ὕστερον προσγέγονεν· εἰ δὲ οὐχ ἑκατέρωθεν ἀκίνητα πράγματα εἴη, τὴν μὲν γυναῖκα πάντως διὰ ἀκινήτων πραγμάτων ποιεῖσθαι τὴν ἐπαύξησιν, ἵνα καὶ ἡ προὶξ καὶ ἡ ἐπαύξησις ὁμοίως ἔχοι κατὰ τῶν προτέρων δανειστῶν τὸ προνόμιον, πανταχόθεν ἀναμφισβήτητον τῆς προσθήκης οὔσης· ὁ δὲ ἀνὴρ καὶ ἐν κινητοῖς ποιείσθω τὴν ἐπαύξησιν· οὐδὲν γὰρ ἐντεῦθεν ἀναφύεται βλάβος. εἰ δὲ ἡ γυνὴ ἀκίνητον οὐκ ἔχουσα περιουσίαν, ἐν κινητοῖς γράψειε τὴν ἐπαύξησιν, ἴστω τὸ προνόμιον οὐχ ἕξουσα εἰ μὴ ἐπὶ τῆς ἐπαρχαίας μόνης προικὸς, οὐ μὴν ἐπὶ τῆς ἐσχηματισμένης οὔσης ἐπαυξήσεως.

τὸ γὰρ

---

1 *Novell.* 123. *cap.* 25. *l.* 22. *ff. de judiciis*, *l.* 4. *Cod. de sent. & interlocutionibus*.
2 Vid. *Novell.* 53. *cap.* 3. §. 1.
3 Id est, anno 539.
4 De exæquatione dotis & propter nuptias donationis, *Jul. const.* 90. huc pertinet *cap.* 1. ℑ. *eod.* De jure dotis *Index Reginæ*, adde *Novell. Leonis* 20.
5 Procreandi hominis modus, nuptiæ: dissolvendi, mors. *Novell.* 22. *cap.* 20.
6 Mors ultima linea rerum est.
7 Hinc sumpta est Authentica, *Æqualitas Cod. de pactis convent.*
8 *Lex* 9. *Cod. de pactis convent. Novell.* 22. *cap.* 20. *in princip. cap.* 23. 24. 25. 26.
9 Æqualis ut esse debet qualitas dotis & donationis propter nuptias: ita æqualia quoque esse debent pacta.
10 Ἐμπορικῶς, ut in promerciis solet fieri.
11 Circumscriptio, (modica tamen,) in contractibus permissa. vid. *l.* 8. *in fin. C. de rescindenda vendit.* hic nimirum est animus omnium (ut Mimus quidam dicebat) ut velint vili emere, caro vendere.
12 Id est, re ipsa.
13 In ænigmate dicis causa.
14 Facta infecta esse non possunt, vid. *l. un. in princ. Cod. de raptu virg.*
15 Nota regulam.
16 Ἐπίδοσις, hoc est, Doti mulieris par quantitate donatio propter nuptias esse debet. Quin & facta & stipulatio in dote & propter nuptias donatione, modo pari componi debent. *Jul. const.* 90.
17 Ἴσα, hoc est, æqualia.
18 Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀνισότητος ὑποδυομένης ἰσότητα, id est, sed per inæqualitatem quæ occultet æqualitatem.
19 *Subandi*, in fraudem creditorum non faciendo.
20 Hinc sumpta est Authentica, *Sed jam necesse*, & Authentica, *Nunc inhibetur. C. de donat. ante nupt.*
21 Vid. §. 1. *Institut. quibus alien. licet, vel non.*
22 Id est, olim philosophati sumus.
23 Dos præfertur antiquioribus hypothecis. vid. *l.* 12. *Cod. qui potior.* dixi ad *Novell.* 109. *cap.* 1.
24 Potiora.
25 Dos quidem augeri potest matrimonio constante, non tamen in creditorum fraudem.
26 Quando licet mulieri dotem suam augere, *Jul. num.* 342.
27 Et ita tollitur lex 19. *C. de donat. ante nupt.*
28 *l.* 19. *C. de donat. ante.*
29 Id est, coloratum.
30 Si quo tempore maritus dotem auget, ære alieno non laborat, dotem potest augere: si laborat, dotem augere potest immobilibus, datis est enim immobilium ἀκίνητα ἐστία; mobilium, ἀφανῆς) non mobilibus.
31 Incrementum.

τὸ μ᾽ ὃ δὲ ἐξ ἀρχῆς γεγράφθαι, ὡς ἐπιπαν γίνεται τοῦτο· ἐὰν δὲ ἡ ὕστερον ἐπιτροχάσαι, τοῦ κτ᾽ τὰ δανειστὴν αὐτοῦ ἐκπαγῆναι μελετῶν. καὶ βλαπτόμενος τὰς αὐθρώπους ὅτι δ᾽ παρ᾽ ἐκείνοις ταῖς ἀρχαῖς δεδόμθαι φανερὸν ἐστὶ καὶ ἐξὸν τρόπον βλάπτεσθαι. Εἰ δ᾽ ὁ ὁπ᾽ ἀνδρὸς χρεῶν ὤφλε, μὴ ὑπάλλαξε τὴς κτ᾽ τὰ δανειστὴν ἀφεγγοῦς, τοτε καὶ ὁ χρεωφειλέτης κ᾽ ὡς βέλτιστ᾽ τὰ τ᾽ ἐπαυξήσεως ἀπὸ γενομένης, καὶ τὰ ἴσου ἰχθύσης, ἵνα τὴν ἰσότητα φυλαξώμεν. ποῖα δ᾽ ἂν εἴη τὰ φανερὰ ὑπόθεσις, ἢ ἀνδρὸς ὑποδυομένου μαθεῖν πάντως δεῖ.

ΚΕΦ. γ΄.

Περὶ τῶν ὁμολογιῶν τῶν κατὰ τὰ δανειστὰ τὰ στρατείας ἕνεκα.

Τοῦτο μὲν ἀναγκαῖον ἐστι, καὶ κεῖται διορίσασθαι ἐπὶ ἡμῖν τοῖς ἀμφισβητήσει. ἴσμεν γὰρ τὰ πρὸ τοῦτο δανειστὰ πολλὰ ὑποθήκας ἐκκλησίας νεωτέρας ὄσας, ὧν τῶν ὁμολογιῶν ὑπὸ τὰ νόμων αὐτοῖς δεδομένων. οἷον ὁπόταν τις οἰκείας χρήματα κατασκευάσῃ ναῦν ἢ ἀνηθλῶσαι, ἢ κατασκευάσῃ ἢ ἐπιμελήσῃ, ἢ οἰκίαν τινὰ οἰκοδομήσῃ ἢ ἀγρὸν κληθῶσαι, ἢ τὰ ἄλλων. ἐπὶ δὲ τούτων ἁπάντων κυρώτερον καθεστήκασιν οἱ μεταχειρίσαντες δανειστὰ ὧν τοῖς χρήμασιν ἐκτήθη ἢ ἀνεστάθη τὰ πράγματα τὰ πολλὰ πρὸ τούτων. Ἐζητήθη τοίνυν εἰ γυνὴ στρατευομένῳ τὸ στρῶμα τὸ ἐπὶ τὰ δοχαίας στρωτὰς, ἢ τὰ στρωτὰς ἐκτήσατο, ἐν ᾧ τῷ αὐτῷ φυλάττεται τὸ στρῶμα, καθάπερ ἔμπροσθεν ἐῤῥήθη, μεταχειρίσασθαι τὰ πρὸ τούτων βλάπτοντα κρατεῖν δανειστῶν· ἔλθοι δ᾽ ἂν ἕτερον δανειστὴς, μεταχειρίσασθαι, στρατευομένῳ δ᾽ τὸ τοῖς χρήμασι τοῖς αὐτὸ ἐωνῆσθαι ἢ οἰκίαν, ἢ οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, καὶ στρῶσαι αὐτὸν ἐπὶ τούτοις τοῖς στρώμασι τοῖς ἀφ᾽ τὰ αὐτὸ χρημάτων κληθεῖσι ἢ ἀνεστοιβέσι ἔχειν τὸ εἰρημένον στρῶμα. πότερον δὲ τῶν στρώτων καὶ τὰ τοιούτων στρωμάτων, ἢ τὰ μὲν ἄλλων κρατεῖν δανειστὰ ἔστι μὴ τοιοῦτα στρῶσαι, τούτοις ὁ παρεσκευάσε· ἐπειδὴ δὲ τὰ αὐτῶν ἀνάγκη τὸ πρῶτον στρῶσαι. πολλὰ τοίνυν ἐπὶ τούτοις βλαπτόμενοι, ἔχ δίκαιον τῶν γυναικὸς οἰκείων ἔσται παραχωρῆσαί τινι τοιούτῳ στρώματι. ἐνόμισεν γὰρ τὸ ἐν τῷ πράγματι ἄτοπον, ὅτι τοῖς μὲν ἔστι δὲ γλυκύτερον γυναικῶν ἐν τῷ οἰκείᾳ σώματι στρώτερα πόρτ᾽, καὶ λαπάζοιν ἐκπεδεῖν· τοῖς δὲ πεφρικυῖαις, καὶ ἑαυτὰς τὴ τῶν ἐσίαν εἰς ἀνδρὸς ἀγαγέσθαι ἐμόνον ἐδὲ εἰς γένε· πόρτ᾽ παρὰ τὰ κακῶς ἀλλογνωμόνων ἀνδρῶν, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ ἐλαττόντων, καὶ ἔστι αὐτοῖς ἐλπὶς ἐδεμία. ὥστε κτ᾽ τοῦτα βλάπτεσθαι, κἂν εἰ τις ἀγρὸν δέξεις δῆτα ἄλλα χρήματ᾽ ὠνήσασθαι, κἂν εἰ τις οἰκίαν αἰτανεῶσαι, ἢ κῆ χωρίον· μὴ δυνάσθαι τὰ τοιαῦτα στρώματα ταῖς γυναιξὶν ἀντιτίθεσθαι. τὸ μὲ γὰρ ἀσθενὲς τ᾽ γυναικείας φύσεως κ᾽ σφοδρᾶ ἐπισπέρεσθαι, κ᾽ ὡς δύκολος θεραπεῦσθαι γίνεσ) καὶ αὐτῶν· ἐλαττόσθαι δ᾽ αὐτοῖς τὸ στρῶμα καὶ ἥδιστα συγχωρῆσαι τρόπον· ἱκανὸν ὃ ὅτι τ᾽ κερδῶν ὀπαπίλυσιν, εἴγα στρώτερα τ᾽ στρώματα δώρεᾶς δύρεθείη· κ᾽ ἱκανόν τι κωθέσηκεν αὐτοῖς ἡ σύπεθεν ζημία, ἃ μὴν αὐτοῖς βλαπτόμεθα κ᾽ θεὶ αὐτῶν τῶν στρώτων κινδυνεύειν.

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ τ᾽ ἐξαιρεῖσθαι ταυτᾶ τ᾽ στρωτομίᾳ τὰς δανειστὰς ἐπὶ τ᾽ ὀνόμ᾽ στρατείας.

Ἐπειδὴ ὁ κῆ τοιαῦτα πρὲς στρατελδύσης ἡμῖν χαρόντα, ὡς πρὲς τοῖς ἑτέρων ἐστρατδύοντα χρήματ. κ᾽ δεῖ τὰς εἰς ταύτας δανείσεσθαι τὰς αἰτίας στρωτμῶσθαι· ἰδαυζόμεθ, εἰ τις ταῖς ἀληθείαις δὲιη χρυσίον στρῶσθαι στρατείας, ἢ ζωτὸν γλυκὺ τ᾽ παῖδα, ἢ κῶ ἄλλας πνὰς τοιαύτας αἰτίας, κ᾽ ῥητὸν αὐτὸ τὸν ἐγγεγραῖν τῷ συμβολαίῳ, ἢ ἐπὶ τότ᾽ χρίνται σύμφωνον, ὥστ᾽ ἔμ κάτω χειρόμβι, κυριώτερον εἶναι μόνον τ᾽ ἐπὶ τότ᾽ δανείσασθαι· τότ᾽ μόνῳ τῷ ἥμισυ παρεχωρεῖν τῶν γυναικῶν· μηδὲ αὐτῷ στρεχείρως πιστόμβρῳ, μηδὲ ἀφ᾽ μαρτύρων, ἀλλὰ ἔ πράγματ᾽ κ᾽ ἐγκάφως πεστόμβρῳ, κ᾽ μαρτύρων ἔχειν᾽ τ᾽ στρογράφας, κ᾽ αὐτῷ τῷ ἔργα στεβαίνοντ᾽. τότε γὰ εἰ ἀφ᾽ πάσης τ᾽ τοιαύτης ὁδὸς τὸ πρᾶγμα στρέλθοι, τὸ ἀνύποπτον ἔχ᾽, κ᾽ στρωτικὴ κ᾽ τὰς ἴστω συμβαλλούσης μὴ τ᾽ οἰκείων ἀποστρεῖσθαι· τ᾽ ἀλλων ἁπάντων κρατεῖν τῶν γυναικῶν, κ᾽ τὸ ἤδη παρ᾽ ἡμῶν αὐταῖς δεδόμβον στρωτόμιον.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ στρωικῆς ἐπανελθούσης εἰς τ᾽ πατέρα, κ᾽ πάλιν ὑπὲρ ἑαυτῆς ζυγαλεῖς τῷ δύτέρῳ γήμαντι δοθείσης.

Ἐπειδὴ ὁ ἤδη νόμον ἐγεγράψαμεν, ὥστ᾽ τ᾽ πατέρα ἅπαξ ἐπιδόντα στρῶμα ὑπὲρ ἡυγατρὸς ὑπεξουσίας, ἢ αὐτεξουσίας μ᾽, τῶν ὁ ἐπαναδόσιν εἰς ἑαυτὸν ἀπαιτήσ᾽ ἐζητήθη πολλά πτν εἰ στρωτικὴ ἐστι τελδυτήσαν᾽ ἔ γαμεῖρε, κ᾽ ἐπανελθούσης εἰς τ᾽ πατέρα τ᾽ παῖ αὐτ᾽ δεδομβης στρωικῆς, ταύτῃ τ᾽ πατέρα τ᾽ ἅπαξ ἐπιδεδωκότα δωάσθαι, εἰς δύτέρας ἀφικνουμβης τ᾽ παιδὸς γάμους, ἐλαττῶν ἢ τὸν μὴ ποιεῖν, συνωμόμβον ὡς ἅπαξ συμπεποιητκὶ τ᾽ αὐτ᾽ στρωσίας, ἀλλ᾽ αὐτῷ τῷ μέτρῳ αὐτὴ γαμοβμβῃ πάλιν ὀλόκλ. ὥσπερ ἐν εἰ μηδὲ ἔτυχε χορδώσασα. τὸν γὰ νῦν ἡμῖν στρεσηγέλθη, ὅτι τελάκοντα χρυσία λιτῶν πατὴρ τὴς ἐπίδωκε στρῶκα, εἶτα τ᾽ ὑγαλεῖς χαροθείσης, κ᾽ δύτέρῳς ὁμιλησάσης γάμοις, σὺν ἐπ᾽ πᾶς τελάκοντα τούτοις ἐπιδέδωκεν, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα μόνον· ἐπειδήπερ ἔτυχεν ἡ γυνὴ κερδάνασα τὸ ἥμισυ τ᾽ πρεμειαίας δωρεᾶς μέρ᾽, ὃν πεντεκαίδεκα χρυσία λίτρας ὄν, κ᾽ ὁ πατὴρ σὺν ἐπ᾽ ὧν τ᾽ ἑαυτ᾽ πᾶς τελάκοντα ἐπιδέδωκε λίτρας, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα μ᾽ αὐτὸς, πεντεκαίδεκα ὁ ὧν ἔ κέρδες τ᾽ γυναικὸς, ἃ δίκαιον τοίνυν ἡγησάμεθα τὸν κρῆσθαι, ἀλ᾽ ὁμοίως ὧν τῇ ἀμοιρὴ ἔχειν μ᾽ αὐτῷ ἐξαιρετον τὸ τ᾽ πρεμειαίας δωρᾶς κέρδ᾽. σὺν ᾧ τ᾽ πατρῴων πᾶς πεντεκαίδεκα λαβεῖν πᾶς λειπομβας, ὡς ἀπόσωτ᾽ ἔ πᾶσης ἀδικήσαι τῶν ὑγατέρα. τί δ᾽ ἂν ἔπραξεν εἰ μὴ σωιέδη δύτέρῳς αὐτῶν ὁμιλήσαι γάμῳς, ἀλλὰ μείναι τ᾽ αὐτὰ χαιδρᾳ στρεῖσθαι; ἢ πῶς ἔμελλεν ἐλαττῶν τῶν στρῶκα τῶν ἤδη παρ᾽ αὐτὰ δεδομβῶν, ἢ τὸ ἴδιον αὐτῆς κέρδ᾽ οἰκείσθαι, κ᾽ εἰς πρᾶγμα ἔ δύτέρα ἀνδρὸς ἄγειν; καίτοι δέον αὐτῶν σὺ παραφέρειν παῦτα ἔχειν, καὶ ἴσως ἀφ᾽ παύτων τῶν αἰτίαν δύπορτέρα στωοικεῖν ἀνδρὶ, ἢ μόνον τελάκοντα λιτρῶν κυρίαν γινομβῶν, τ᾽ πεντεκαίδεκα τ᾽ πρεμειαίας δωρᾶς, κ᾽ τ᾽ πεντεκαίδεκα τ᾽ ἀφ᾽ ἔ πατρὸς ἐπιδεδομβῶν, ἀλλὰ ἔ μὲ σὺ παραφέρειν αὐτῇ καθεστῶτ᾽, ἔ πατρὸ τ᾽ τύχης αὐτῇ δεδομβῶς κέρδος, ἔ ὁ σὺ φιλοτιμίας πατρώας ἐπιδεδομβῶς, καὶ μβροντ᾽ ἀκεραίᾳ. παῦτα δὲ νομοθετῆμεν, εἴπερ κ᾽ ἡ ἔ πατρὸς στρωσία μείνοι ἐπὶ ἔ αὐτὲ χήματ᾽ ἐφ᾽ ἅπερ στρότερον ὢν· εἰ γὰ τυχαῖ τις στρέσεως ἐλαττώσεων αὐτῷ τῶν ὑσίων, ὥστ μηδὲ βλαπτόμβρῳ χαιδρᾳ δωατὸν ἰσόμοιρον τῇ πρότερα ab initio factum est, in toto sine suspicione est: quod autem postea machinatum est contra creditores, hoc ipso introducit meditationem: & lædi homines ex dato à nobis dotibus privilegio, nullo volumus modo. Si vero non fuerit debitum contra vitium ullum, neque suspicio contra creditores circumventionis, tunc & pecuniis, & ut volunt, augmentum fiat ab eis: utrique tamen augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, ut æquitatem servemus. Quæ enim erit circumventionis suspicio, viro obligato nulli existente, & præterea augmentis sine tergiversatione factis?

1 Hinc sumpta est Authentica, *Quo jure*, C. *qui potior.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 5. *c.* 3. Ans.

2 Posteriores hypothecæ interdum prioribus præferuntur, *ut* ℨ. *cod. l.* 5 *l.* 6 *ff. qui potior.*

3 *Ut l.* 5 *l.* 6 *ff. qui potior. in prin.*

4 Creditor, cujus pecunia, navis, domus, ager emitur, anterioribus creditoribus præfertur.

5 Qui credit pecuniam ut navis fabricetur, licet tempore posterior, in ea tamen navi priorem habet hypothecam

6 Privilegium nota credentis ad reparationem navis.

7 Nota de privilegio credentis in ædificationem domus.

8 Nota de privilegio credentis in emptionem agri.

9 Nota de privilegio credentis in emptionem aut renovationem rei.

10 Privilegium dotis ab initio constitutum, porrigitur ad augmentum dotis postea factum; licet privilegia stricti juris sint: quinimo porrigitur quoque cum jure prælationis, vid. *Novellant. 2. de pignor. 4. n. 46 & seq.*

11 Quid si prior? Antonius Mercator 3. *mor.* 14. negat mulierem ei præferri, sed eo casu inter ejusmodi creditores & mulierem ordinem servari.

12 Qui pecuniam credidit in emptionem vel reparationem navis, domus, vel agri, prioribus creditoribus est potior, *ut hic*, si modo nominatim in eum casum vel finem pecunia numerata, & si in eas causas conversa est, vid. *Mynsinger 1. obs. 60.*

13 Dos præfertur ei, qui credidit marito ad rem aliquam comparandam, vel renovandam, vel aliquid faciendum. adde *Harm. 8. §. 27.*

14 Quoties alicujus pecunia res empta est, is in ea privilegium ante priores creditores habet.

15 Sustinam non est ut dos mulieris illis creditoribus cedat, quorum pecunia res empta est aut reparata, etiam si ex eorum substantia res marito adquisita est vel ab eo reparata: cum possit ita fraus fieri dotibus mulierum & ex consequentia dos minui.

16 Qui credidit pecuniam ut domus renovaretur, *ut hic*, vel emeretur, ℨ. *cod.* ibi, *emi agrum aut aliquid horum*: & ibi, *emptam domum*: vel ædificaretur, ℨ. *eod.* ibi, *ædificare*: vel repararetur, *ibi, reparata sunt.* Item qui pecuniam credidit ut navis compararetur, vel

CAP. III.

De privilegio dotis, & creditorum ex causa militia emptæ.

His[1] consequens est illud decernere, quod in casibus hujusmodi dubitatum est. Novimus & antiquioribus creditoribus aliquas hypothecas præponere juniores[2] existentes, ex privilegiis à legibus datis: quale est quando aliquis propriis pecuniis procuraverit navem[3] comparare[4], aut fabricare[5], aut reparare[6], aut domum[7] forsan ædificare, aut etiam emi[8] agrum, aut aliquid horum: in his enim omnibus priores existunt posteriores creditores, quorum pecuniis empta[9] aut renovata res est, iis qui etiam multo antiquiores sunt. Quæritur igitur, si mulier prætendens privilegium super antiqua dote, & augmentum, in[10] quo etiam hoc servatur privilegium, (sicuti prædictum est) prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat autem & alter creditor posterior[11] quidem, prætendens autem pecuniis suis emptam[12] aut reparatam navem, aut domum, aut agrum, aut competere, eum in his rebus quæ ejus pecuniis emptæ aut reparatæ sunt, habere prædictum privilegium: utrum[13] oporteat dotem etiam talibus prætendunt: his autem cedere, quoniam[14] ex eorum substantia res acquisita est. Plurimum igitur super his cogitantes, non invenimus mulierem juste existentem[15] cedere alicui tali privilegio. Videbamus enim (quæ causæ absurditas est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore advenit quæstus, & vivunt ex hoc quæstu: adversantibus autem, & quæ semetipsas atque substantiam ad virum introducunt, non solum nullus sit quæstus à viris male degentibus, sed etiam minuantur, & spes eis nulla sit. Volumus igitur secundum hoc, ut si quis domum renovasset[16], aut etiam agrum emisset, non possit talia privilegia mulieribus opponere. infirmitatem namque muliebris naturæ satis novimus, & quia facile circumventiones fiunt adversus eas. minui autem eis dotem nullo finimus modo. sufficit enim quod à lucris cadunt, si priora antenuptiali donatione inveniantur, & sufficiens quoddam extet eis ex hoc damnum: non etiam eas volumus & circa ipsam dotem periculum sustinere.

CAP. IV.

Ut[17] *excipiantur hoc privilegio creditores in emptione militiæ.*

Quia vero & huiusmodi quædam aditiones nobis factæ sunt, eo quod quidam aliorum militant pecuniis, & oportet eos qui in has crediderunt causas[18] præponi: sancimus, si quis crediderit aurum occasione militiæ, sive statutum fieri, vel pro aliis quibusdam talibus causis: & expressim[19] hoc ipsum scribatur in instrumento: & in hoc fiat pactum, *ut casu proveniente, prior sit solus, qui ad hoc credidit*; [&] huic solo[20] casui cedere mulierem: neque facile credendum, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto, & testium habente subscriptiones, & ipso opere procedente: tunc enim, si per omnem hujusmodi viam causa procedat, suspicionem non habeat, & competit contrahentes propriis non privari: aliis omnibus prævalere mulierem, secundum quod jam à nobis eis datum est privilegium.

CAP. V.

De dote remeante ad patrem, & rursus data pro eadem filia secundo nubenti.[21]

Quia[22] vero jam legem scripsimus, ut patres semel offerentes dotem pro filia sub potestate, aut suæ quidem potestatis, reversionem autem in semetipsos facientes: quæritum est apud aliquos, si competens est moriente genero, & remeante ad patrem dote, quæ ab eo data est, hanc patrem semel offerentem, posse ad secundas veniente nuptias filia, minuere, aut hoc non facere, cogitantem, quia semel alienata est ab ejus substantia: sed ipsa mensura ei nubenti rursus dare, tanquam si nec contigisset viduatam: hoc[23] enim nobis nunciatum est, quia triginta libratum auri quidem pater existens obtulit dotem: deinde filia viduata, & ad secundas veniente nuptias, non jam triginta libras ipse obtulit, sed quinque & decem solas: quoniam contigerat mulierem, lucratam mediam antenuptialis donationis partem, in quinque & decem auri libras existentem: & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinque quidem & decem ipse, quindecim vero ex lucro mulieris. Non justum igitur existimavimus hoc esse: sed similiter in divisione habere quidem eam præcipuum antenuptialis donationis lucrum, ex paternis autem quinque & decem percipere reliquas: tanquam studuerit pater lædere filiam. Quid enim egisset, si non contigisset secundis eam nuptiis copulari, sed manere eundem generum vivum? Aut quomodo futurus erat minuere dotem jam à se datam, aut proprium illius lucrum, suum facere, & in dotem secundi viri deducere? cum utique oporteret eam in paraphernis hæc habere, & forsan propter hanc causam ditiori nubere viro: non solum triginta librarum auri dominam factam, scilicet quindecim antenuptialis donationis, & quindecim à patre oblatis: sed quadraginta & quinque, lucrum quidem in paraphernis ei constitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatum est, manente integro. Hæc ibi: autem sancimus, si & patris substantia manserit in ipsa figura in qua prius fuit. Sin autem fortuita quædam clades imminuerit ejus substantiam, ut neque volenti sit possibile æquæ mensuræ qua prius dare rursus dotem,

fabricaretur, vel repararetur, §. *cod.* armaretur, reficeretur, *l.* 5. *ff. qui potior.* Item qui pecuniam credidit, ut ager ℨ. *cod.* vel prædium emeretur, *l.* 7. *C. qui potior.* in ea re, & ad concurrentem quantitatem sui crediti, cæteris aliis creditoribus licet anterioribus expressam vel tacitam, generalem vel specialem hypothecam habentibus, præfertur. Si talis creditor anteriores excludit, multo magis & sequentes, minus enim habent privilegii sequentes, quam anteriores. Demus post pecuniam ita creditam mulierem marito dotem afferre, num præferetur hujusmodi creditor mulieri? præferri quibusdam videtur, quia, singulari privilegio dos præfertur creditoribus anterioribus. Singulari, inquam, contra regulam generalem, Qui prior est tempore, prior est jure, *l.* 2. *Cod. qui potior. l.* 11. *ff. qui potiores.* Non tamen ita est hoc casu: ut hujus constitutionis sententia à contrario sensu arguit, his ex verbis desumpta, *veniat autem & alter creditor posterior*, ℨ. *cod.* Quid si post dotem mulieri constitutam, in causas superiores sit creditum? mulier præferetur: ne alioquin marito dolo malo minuere dotem uxoris liceat. Quid si creditor post dotem mulieri constituram pecuniam marito credidit, ut ipsi emeretur militia? Hic utique muliere potior fungitur jure, ℨ. *cod.* An mulier præferatur omnibus creditoribus anteriorem hypothecam etiam expressam habentibus, dicam ad Novellam 109. *cap.* 1 & 1 12. *Cod. qui potior.* 17 Nov. 53. *cap.* 5. §. 1. Goth. Adde Novell 35. & Rittershus. *part.* 2. *cap.* 8. & *part.* 5. *cap.* 3. 4. 5. Ans. 18 Emendæ scilicet militiæ.

19 Id est, specialiter. Nov. 53. *c.* 5. Nov. 136. *c.* 3. *l.* 12. *C. de pign. l.* 7. *C. qui potior.* 20 *l.* 3. *C. de primicio* & ita mulier licet tempore prior, cedit ei, qui posterior tempore credidit ad emendæ militiæ casum & sibi specialiter *ibi expressim* jus pignoris & privilegi in eum finem facto ibi, *ut prior sit solus*: instrumento in eum finem facto ibi, *neque facile credendum neque per testes, sed negotio ex scripto gesto.* ℨ. *eodem Novell.* 136. *cap.* 3. non quidem leviter aut tumultuario, sed habente testium subscriptiones, *ibi, testium habente subscriptiones*, ℨ. *cod.* ut eo pacto nemo præferatur mulieri antiquiori, eo excepto, qui credidit militiæ emendæ causa, quique in eam jus hypothecæ stipulatus est, & instrumentum de ea re confecit, subscriptum à testibus, quod Galli possunt ad eum referre qui emendæ officii regii causa mutuum dedit. 21 Et ut dos eadem quantitate filiæ a patre constituatur secundo nubenti, quæ primis in nuptiis ei constituta fuerit, adde *Scholiastem Harmen. 4. tit.* 8. § 50. & 51.

22 Hinc sumpta est Authentica, *Sed quamvis C. de rei uxor. act.* 23 Hoc mandatur, ut eadem quantitas dotis, filiæ in secundis nuptiis a patre serveturr, nisi pater probaverit fortuito quodam casu substantiam suam diminutam esse. Quid si 30. solidorum dos fuerit & filia 15 ex antenuptiali donatione lucrata fuerit, utrumque summæ filiæ sunt relinquendæ, *Julian. hic num.* 345. sed eo casu filia lucrum in paraphernis habet non in dote, vid. *Cujac. hic.* Quo jure superiora sic constituta sunt? quod dos mulieris sit patrimonium, licet in patris sui potestate sit, *l.* 3. §. 5. *in fin. ff. de minorib. l.* 16. *ff. de religiosis. l.* 14. *ff. ad leg. Falc. l.* 4. *ff. de collationibus.*

dotem, & probetur à patre fortuita deminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dare secundo filiam jungentem nisi in quantum substantiæ virtus est: sed lucrum quidem prioris antenuptialis donationis habere integrum, tantam vero percipere à patre in secundo ordine dotem, quantum substantiæ ejus mensura susceperit. palam enim est, quia hoc lucrum quod ex antenuptiali dicimus donatione, (cujus solum ei usum damus) ex omni necessitate moriens restituet filiæ, proprietatis antenuptialis donationis dominæ omnibus modis factæ.

1 Nov. 18. c. 6.
2 Hinc sumpta est Authentica, *Donation. Cod. de jure dot* & Authentica, *Quod locum. Cod. de collat.*

Cap. VI.

De [1] *collatione dotis inope moriente marito.*

3 Η παρὰ τοσοῦτον λαβεῖν. *J. cod.* ἐν τῷ παρὰ τοσοῦτον τὴν συνεισφορὰν ποιεῖσθαι. hinc illud Gallis usitatum, *Rapporter ou moins prendre l. 5. Cod. de collat.* adde 4. *Harmenop.* 9. §. 13.

ILlud [2] quoque sancire necessarium existimavimus, in plurimis videlicet & innumeris rebus quæsitum: obtulit enim pater dotem, aut forte mater pro filia sua. hanc autem illa obtulit marito: & defunctus est vir inops, deinde patre & matre mortuis, exigitur quæ nupsit, conferre suam dotem, aut minus [3] tanto accipere. Si [4] quidem vir idoneus est: causa undique absoluta est. Si vero nullius alterius domina consistit illa, nisi actionum quæ contra maritum sunt, at illæ minus idoneæ sunt: & objiciatur mulieri: quod jam data sit dos pro ea: illa vero actionem conferat, nullum habentem effectum legis: causa nobis digna putata est. Et novimus quidem jam in plurimis judiciis duritiam postea sic judicatam, & mulierem coactam conferre dotem: aut certe reputare pro se datam, ex qua nullum ei omnino contigit effectum in ipsis rebus recipere. Nos autem ex aliis nostris legibus juvamus causam. Quia enim dedimus [5] mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si male res maritus gubernet, & accipere eas, & gubernare, & secundum decentem modum, & sicuti nostra constitutio [6] dicit: si [7] quidem suæ potestatis, & perfectæ ætatis mulier est, sibimet [8] culpam inferat, cur mox viro inchoante male substantia uti non percepit, & non auxiliata est sibi: (sic enim habitura erat in collationis ratione proprias res undique, & sine deminutione, & in ea minus tanto collationem facere.) §. 1. Sin autem sub potestate est, & sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit, & contestata est ut consentiret ei, & res percipere etiam constante adhuc matrimonio, & secundis temporibus eas servare, & hoc egit pater, etiam rursus hic integra habebit sua jura, rebus ei suis servatis: cum etiam antenuptialis donationis res vindicare etiam constante matrimonio dederimus ei, & posteriori periculo omni liberari. Sin autem illa quidem hæc contestata [9] est patrem, ille autem, neque movit, neque consensit, & neque dedit licentiam filiæ hoc agere, non eam periculum pati, sed & conferri nudam actionem contra inopis mariti res, & fortunam esse communem, & ipsi, & ejus fratribus: non tamen ex collatione damnificari: sed competentem ei partem dari ex paternis rebus: actionem illa quidem conferente: ab omnibus autem movendam fratribus, & hoc proficiendo universis ipsis, quod fortunæ eventus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, & de ejus substantia sperari futura est collatio, hoc valere. Si vero major forte oblatio fuerit, & collatio circa illam vertitur spem [10] ex patris inobedientia neque movere voluntas, neque permittentis ei movere: tunc etiam per semetipsam filiam movere, & non habere occasionem, eo quod non potuerit movere, & sibimet auxiliari, & futuræ lætionis ex inopia viri adimere metum. Et novimus Ulpianum [11] sapientissimum talia quæsisse: & inope viro comperto, juvisse mulierem, & in [12] quantum vir idoneus est collationem ei fieri voluisse. §. 2. Sed quoniam in multitudine legum existentium antequam eas constituere mus, & ad conspicuum perduceremus ordinem, plurima & necessaria ignorabantur: & decreta quæ contraria vellent, à judicibus posita sunt: ne ulla seductio circa hoc fiat, propterea necessarium putavimus: proinde etiam in medio nostræ positæ constitutionis [13], quæ etiam constantibus matrimoniis mulieri auxiliatur, ad meliorem & magis consequentem viam venientes præsentem ponere legem. Ut autem non per partes enumeremus personas, in quibus valere eam oportet, generali sermone decernimus. Quapropter in quibus est collationis ratio, in his & constitutionem valere, sive pater, sive avus, sive mater, sive avia, aut ascendentium aliqua sit persona.

3 Hinc sumpta est Authentica, *Quod locum. Cod. de collat.* adde 4. *Harmenop.* 9. §. 13.
4 Filia quæ se rebus patris immiscet, conferre fratribus dotem debet, aut tantum de bonis paternis remittere, *l. 5. C. de collat.* Quid si filia dotem integram à suo marito recuperare non potuit, eo sc. non existente solvendo? ne dicas id tantum conferre, quod à marito potuit consequi, ut jure veteri, *l. 1. §. 6. l. 2. ff. de dotis collat.* sed ita, si sui juris fuit, aut si cum excessisset 25. annum in potestate posita, dotem amplam habuit, potuitque viro ad inopiam vergente, dotem repetere, nec repetiit, tunc enim integram dotem conferet, nec liberabitur inanem actionem coherentibus suis conferendo. Si non ampla fuit dos, id est, si minor centum, liberabitur, *Novell.* 22. quod eo casu sine voluntate patris agere non poterit utique si pater ejus dotem non petierit, liberabitur nudam actionem dotis conferendo.
5 *l. 24. ff. solut. l. 29. l. 30. in fin. C. de jure dot.*
6 *d. l. 29. l. 30. in fin.*
7 Hæc distinctio per hanc Novellam inventa est.
8 Negligentia admittenti nocet.
9 Contestatio moram purgat.
10 Non paternorum bonorum, sed collationis, vide *l. 1. §. 21. ff. de collat.*
11 In *l. 1. §. 6. ff. de collat.*
12 *d. §. 6.*
13 *d. l. 29. C. de jure dot.*
14 Id est, anno 519.
15 Appione.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo per programmata propria, manifesta facere universis solenniter procuret, & in perpetuum servare festinet. Dat. xv. Kal. Decemb. CP. DN. Justin. PP. Aug. Anno xiii. [14] Arione [15] V. C. Cons.

Tit. X.

NEQUE VIRUM QUOD EX DOTE EST, NEQUE MULIEREM EX SPONSALITIA LARGITATE LUCRUM PROPRIUM HABERE: SED SERVARE DOMINIUM [16] SUIS FILIIS, VEL SI AD SECUNDAS NUPTIAS NON VENIANT, USU SOLO IN LUCRO [17] CONSISTENTE: ET UT EX REPUDIO TRANSIGENTES NUPTIAS, LUCRANTES AUT DOTEM, AUT ANTE NUPTIAS DONATIONEM, ETIPSIS SIMILITER DOMINIUM SERVENT FILIIS: USUM HABENTE PERSONA COGENDA FILIOS ALERE. SI VERO BONA [18] GRATIA SOLVANTUR NUPTIÆ: ET VIDEANTUR OCCASIONE DAMNI DETINERI QUÆDAM: ET HAC ARTE PERIMENDA QUÆ DETINENTUR, ET FILIIS SERVENTUR.

16 Ut proprietas dotis vel antenuptialis donationis filiis communibus conservetur, mortua alterutra persona, *Jul. Constit. 9.* huc refer *cap. 1. Goth.* Adde *Nov. 127. cap. 3.* Rittershuf. *part. 5. cap. 14.* Ans.
17 De lucris nuptialibus, *Index Regin.*
18 Huc refer *c. 2. J. cod.*

Novella Constit. XCVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, sterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

EA quidem quæ semper idem se habent, legibus non egent variis, & simplicitatem, & quod sine ullius diversitatis mixtura est, continue possidentia, & utentia legibus sempiternis ac sacris nulla correctione egentibus. Quod autem secundum nos est in redundationis comprehensum tumultu, *gubernativa* [19] indiget sapientia, ex legibus superveniente negotiis. Unde quoniam nos neque ad judicia segnes, multisinterpellantium causis, singulis quidem medemur: comprehendentes autem unamquamque quæstionem dubitatam à nobis & judicibus nostris, per legislationem quæ oporteat agi, generaliter in unaquaque quæstione exponimus. Itaque illud ante omnia visum quidem est forsan esse priscis legislatoribus non sine quadam divisione: nobis autem putatum est bene se habere temperata lege ad simplicitatem causam transponere, & nunc inchoante, & nihil perscrutante horum quæ prius terminata sunt: quoniam & nobis ipsis pridem non displicentibus de hoc ipso legibus, visa sunt meliora secunda. Nuptialibus namque lucris si quidem aliquis conjunctorum servaverit pudicitiam manentibus apud ipsos valide, & eorum substantiis infixis: si vero veniat ad alterius personæ conjunctionem ex prioribus nuptiis

19 Quæ hæc κυβερνητικὴ σοφία? Jurisprudentia quæ legibus constitit, ab Aristotele sic appellatur, à Jurisconsultis vero Vera sapientia.

δῶναι πάλιν φησὶν, καὶ ἀποδεικνύουσι σωφρὸς τὸ τ τυχηρᾶς ἐλαττώσεως ἡ οὐσία ℨ παίδες· πλικαῦτα μὴ πλέον ἀναγκάζεσθαι διδόναι, ὁἷς τῇ ψυχῇ τάρμ ζυγωτὰ· εἰ μὴ καθ' ὅσον ἡ τ οὐσιας αὐτῇ δυνάμις. ἀλλὰ τὸ μὲ κέρδ⊙ τ φερνῆρας προγαμιαίας δωρεᾶς ἔχειν ἀκέραιον, τοσοῦτον ℨ λαμβάνειν παρὰ ℨ παίδων κℨ διατήραν πέρι φησὶν, ὁπόσων ἂν τὸ τ οὐσίας αὐτῇ μέτρον ὑπογράψειε. φαῖνόλον γὰρ ὡς τῆρ τ κέρδ⊙ (τὸ ὂν τ προγαμιαίας δωρεᾶς φαμὲν, ἀφ' ᾗς μόνῳ αὐτῇ τῶν χρήσιν δίδομεν) ὂν πάσης ἀναγκης τελούτων ἀποκαθιστήσῃ τῇ παιδὶ, τῇ κ τ διαθέσεως τ προγαμιαίας δωρεᾶς κυρίᾳ πᾶσι τρόποις γινομ℩.

Κεφ. ϛ'.

Περὶ φερνικῆς ἐπιδόσεως ὑπὲρ πλουτοῦντ⊙ ἀνδρός.

ΚΑκεῖνο ℨ νομοθετῆσαι τ ἀναγκαιοτάτων ἡγούμεθα, ὃν πολλοῖς κ ὁμοῦ ἡμῖν προφέρεσθαι ζητούμενον. ἐπιδέδωκε γὰρ πατὴρ φερνῆς ἢ μήτηρ τυχὸν ὑὲ παιδὸς οἰκείας, ἡ ℨ πωλοῦσα ἐπιδέδωκε τῷ ἀνδρὶ, κ ἐπελύσησεν ὁ ἀνὴρ ἄπορ⊙· εἶτα ℨ παῖδες ἢ τ μητρὸς τελευτησάντων, ἀπαιτοῦσι κ ἡ γήμασα συνεισενεγκεῖν τῶν ἑαυτῆς φερνῆς, ἢ παρὰ τοσοῦτον λαβεῖν. εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ δύπορος ἔχοι, τὸ πρᾶγμα παντελῶς δύλυτον ἐστιν· εἰ ℨ ἕτερος κυρία καθέστηκεν ἐκεῖνα πλὴν ἢ τ ἀγώνων τ κℨ ℨ ἀνδρὸς, αἱ ℨ ἄπορος κ℩ξήσησι, κ ἀνέπιφθεῖρ τῇ γυναικὶ ὡς ἤδη ἐπιδόσει φερνῆς ὑπὲρ αὐτῆς, ἡ ℨ τῶν ἀγώνων συνεισφέρει μηδὲν ἔχουσα παντελῶς ἀποτέλεσμα. νόμι τὸ πρᾶγμα ἡμῖν ἄξιον σκοπιᾶ. κ ἴσμεν ἤδη ἐν πολλαῖς κρίσεσιν ἀπολύσαντα αὐτὸ κελεῦσαι, κ τῷ γυναῖκα ἀναμφιβόλως συνεισενεγκεῖν τῷ φερνῇ, ὅτι λογίσασθαι τῶν ὑπὲρ αὐτῆς δεδομένων, εἰς ἃς ἤδη αὐτῇ χάριν παντελῶς ἀποτέλεσμα, ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἀπολαβεῖν. ἡμεῖς ℨ ἐξ ἑτέρων νόμων βοηθήσαμεν τῷ πράγματι. ἐπειδὴ γὰρ δεδώκαμεν πᾶσι γυναιξὶν ἄρσεσι, κ σπουδῶτ⊙ ℨ γάμοις, εἰ κακῶς τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ διοικῇ, λαμβάνειν αὐτὰς, κ διοικεῖν κ℩ τ πρέποντ⊙ τρόπον, κ καθαιρεῖ ἡμετέρα λέξ λέγουσα· εἰ μὲ αὐτεξουσία κ πλεία τῶν ἡλικίαν ἡ γυνὴ καθεσταμένη, ἑαυτῆ μέμφηται· τί δήποτε, ἀρὰ ℨ ἀνδρὸς δεξαμένη κακὰς τῇ ἀξιωσε χρεῶδες, μὴ κ ἀνεπλάσσετο κ ὑσυνήθησεν ἑαυτῇ (ὅτου γὰρ ἂν ἐμελλεν ἔχειν ὡ τῇ τ συνεισφορᾶς λόγῳ τὰ οἰκεῖα πράγματα παντελῶς ἀμοίως, κ ὡ τῇ παρὰ τοσοῦτον τῶν συνεισφορᾶν ποιεῖσθαι.) §. α'. Εἰ ℨ αὐτεξουσία καθεσταμένη, κ γνώμης ℨ παῖδες χωρὶς τῶν πράξεων ἃ δύναιτο, εἰ ὦ φερνελθοῦσα τῇ πατρὶ τοῦτο εἶπε κ ἐξημαρτύρατο, ὥστε συναινέσαι αὐτὴ κ τὰ πράγματα λαβεῖν κ συνεισφ⊙ ἐπ ℨ γάμοις, κ τοῖς δύπορις αὐτὸ καλῶς φυλάξαι· κ τῶρ ἐπρεξεν ὁ πατὴρ πάλιν κἀντεῦθεν ἀκέραια τὰ οἰκεῖα ἔξει δίκαια, τ προῖκῶν αὐτῇ πεφυλαγμένων. ὅτα γε κ τὰ τ φερνῆς προγαμιαίας δωρεᾶς πράγματα ὁλόκλην κ ὁν συνεισφ⊙ τῷ γάμῳ δεδώκαμεν αὐτῇ, κ ℨ μ᾽ τοῦτα κινδυνεύειν πάντ᾽ ἀπολέσθαι. εἰ ℨ ἡ μὲ ταῦτα ἐξεμαρτύρατο τ πατρὸς, ὁ ℨ ὅτε ὁλόκλην, ἵππ σώσειεν, κ ἐδὲ ἐδέδωκεν αὐτὰ τῇ ψυχαλεῖ πρᾶξαι τῶρ· μὴ κινδυνεύειν αὐτὰ, ἀλλὰ ℨ συνεισφέρειν χωρὶς τῶν ἀγώνων τῶν κ℩ τ ℨ ἀνὴρ ἀνδρὸς πραγμάτων, κ τῶν τυχῶν εἶναι κοινῶν αὐτῇ τε κ τοῖς αὐτῆς ἀδελφοῖς. μὴ μέντοι ὁ τ συνεισφορᾶς ζημιᾶσθαι, ἀλλὰ τῶν ἐπικάρσιων αὐτῇ μοῖραν δίδοσθαι ὧν τ πατρῴων πραγμάτων τ ἀγώνων ἐκείνης συνεισφερομένης μ᾽, παρὰ πάντων ℨ κινημάτων τ ἀδελφῶν· κ τοῦτο παρεγινομ℩ ἁπασιν αὐτοῖς, ὅπῃ ἂν ἡ τ τύχης ἐκβασις δοίη. ἀλλ᾽ εἰ μὲ ὁ πατὴρ ἐπὶ τ τοιούτων ℨεμένων ἐπιδοίη τῶν φερνῶν, κ ὡδὶ τ αὐτὰ οὐσίας ἐλπίζοιτ᾽ τὰ τ συνεισφορᾶς μέλλει, τῶρ κρατεῖν· εἰ ℨ μείζον τυχὸν ἡ ἐπίδοσις εἴη, κ ἡ συνεισφορὰ ὡδὲ ἐκείνῳ φέροι τῶν ἐλπίδα, οὐ ℨ τ ℨ παῖδες ἀπειθείας, ℨ μήτε κινῆσαι βουληθέντ⊙ μήτε ἐπιτρέψαι αὐτῇ κίνησιν. τὰ μὲν αὐτῶν τῷ ψυχατέρᾳ κινεῖν, κ μὴ ἔχειν ὡσφαση τὸ μὴ δύνηθῆναι κινῆσαι, ἀλλ᾽ ἑαυτῇ τι βοηθῆσαι, κ τὸ ἐσόμενον ἐπὶ τῇ ἐπιφορᾷ ℨ ἀνδρὸς ἀποπέμψασθαι δῆ⊙, κ ὕσμεν κ Οὐλπιανὸν τ σοφώτατ᾽ τῶν τοιαῦτα ζητήσαντα, κ ὑπὲρ ℨ ἀνδρὸς εὑρεθέντ⊙, βοηθήσαντα τῇ γυναικὶ, κ εἰς ὅσον ὁ ἀνὴρ δύπορεῖ, τῶν συνεισφορᾶν αὐτῇ ἠθέλησε βουλόμεσθ.

§. β'. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὡ᾽ ὁ τοῦπῆ τ νόμων ὄντων, περὶ αὐτῆς καθεσήσαμεν, κ εἰς δύσκολ᾽ ἀγαλγίμων πέζιν, πολλὰ κ τ ἀναγκαίων ἡγούεῖτ᾽, κ ψῆφοι πάνυπλα βελόμεθα πυρᾷ τ δικαστῶν ἐτέθησαν, ἵνα μὴ τῆς ἐξαπάτης ὡδὲ τούτου ἡθέσεως ἀμφιβολίας ὑπομένωμεν, ἀλλως τε κ ὧν μέσῳ τ ἡμετέρας πεθείσης ἀμφιβολίας, τ κ συνεστώτων τ γάμων τῇ γυναικὶ βοηθήσῃ, ἐπὶ καλλίονα κ μᾶλλον ἀκόλουθον ὁδὸν ἐλθόντες, τ παρῆκε ζήτ᾽ κόμεν. ὅπω ℨ μὴ τ κ℩ μέρ⊙ ἐξαιρεμένη τὰ σῴσωπα ἐφ᾽ ὧν κρεῖττ᾽ αὐτὸν δῇ, χρώμεθ᾽ λόγῳ διορίζομεν ὥστε ἐφ᾽ ὧν ἐσὶν ὁ τ συνεισφορᾶς λόγ⊙, ἐπὶ τούτων κ τὴν ἀμφιβολίαν κρεῖττ᾽, εἴτε πατὴρ, εἴτε πάππ⊙, εἴτε μήτηρ, εἴτε μάμμη, εἴτε τ ἀνωτέρω τις κληθῆναι ὠφειλόντων.

Επιλογος.

†. Τὰ τοίνυν ὡρισμένα ἡμῖν, κ ἀφ᾽ ἑᾶς ℨ θείας δηλήθρα νόμου, ἃ σὺ ὑπεροχῇ ἀφ᾽ ὧν τε τμάτων οἰκείων φανερᾷ πᾶσι χρῆσθαι κ℩ τὸ συνήθες παρασκευάσεται, κ εἰς τὸ διὰ παντὸς μὴ ἀφίκνεισθαι γάμους.

Διαταξις πιη'.

Ἐγράφη Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, κ παλλαδίῳ.

Προοιμιον.

ΤΑ μὲ ἀεὶ κ ὡσαύτως ἔχοντα, νόμων ὑ δεῖται ποικίλων, τὸ ἁπλῶν τε κ πάσης ποικιλίας ἀμοιρᾶς διλογικῆς κεκληρωμένα, κ χρόμενα νόμοις ἀπαθέσι τε κ θείοις, κ ἀδεμιᾶς ἐπανορθώσεως δεομένοις· τὸ ℨ καθ᾽ ἡμᾶς ὧν τῇ τ πυλιρρόιας ἀπεκλημμένων πεφυχῇ, κυβερνητικῆς δεῖται σοφίας, ὃν τ νόμων ἐπιγινομένης τοῖς πράγμασιν. ὥστε ἐπειδὴ καθ᾽ ἑᾶς διαλέγειν ὀκνῶν πολλαχῇ ἀσφάσει δίκης, τὸ μὲ καθ᾽ ἕκαστον ἰώμεθα, ὀλαλαμβάνοντες ℨ ἐκάστων ζητησιν, ἀμφισβητημένων ἑαυτοῖς τε κ τοῖς δικασταῖς τοῖς ἡμετέροις, ἀφ᾽ νομοθετικῆς, ἃ χρὴ πρᾶξαι χρώτας ἐφ᾽ ἑκάστῃ ζητήσεων ἀποπέμπεσθαι. τοιαρᾶν ὀκεῖν ὠφ᾽ ἄλλων ἑδρᾶς μὲ ὄντες εἶναι τοῖς πάλαι νενομοθετημένοις ὀδὲ αὖθι τινὸς ἀμφιρέσεως· ἡμῖν ℨ ὁνομιδὴν καλῶς ἔχειν σώζεσθαι νόμον ὡδὲ ἀπολόγῳ τὸ πρᾶγμα μεθαγαγεῖν, ὀκ ℨ πω δοκιμῶν, κ ὡδὲ ἀπεργαζόμενον τ ἐμπεσόντων πεπραγμάτων· διὸπ κ ἡμῖν αὐτοῖς ὠφελῶν ὀδὲ ἀπαγορεκομένοις τοῖς ὠφελ᾽ τάτε νόμοις ἑδρᾶς τὰ δεύτερα κρίνειν. τ γὰρ χαμικῶν κερδῶν, εἰ μόν τις τ σωσικήντων φυλάξειε τῶν δύλω, μόνον παρ᾽ αὐτοῖς ἰσχυρᾶς, κ παῖς ἑαυτῶν ὠφελησίας ἐμπεπυσμένων· εἰ ℨ κ ἔλθοιεν εἰς ἕτερα ὠφελήσεις σωφέειαν, τοῖς ὀκ ℨ ὠφέλιμα χάμια παισὶ φυλαττομένων, ἀπολ τινὶ κ κρίνειν νόμῳ τῶν διπλόλιθ τούτων ἑδρᾶς ἀνελεῖν. εἰ γὰρ δεύτερος ὁμιλήσασι γάμοις

γαμικὴ γυνὴ, ἢ κ̓ αὐτὴ τυχὸν, εἰς δεύτερον ἐλθὼν σωοικέσιον, πῶς ὀκ πολλοῖς παρέσχηται κ̓ τοῦ ὀκ ῥητὰ φυλάττ̓ τοῖς παισὶ, (κ̓ ἑτέρων λαβόντ̓ κερδῶν κ̓ τοῦ ὀκ ῥητὰ φυλάττ̓ τοῖς παισὶ τοῖς ἐκ τ̃ ἑτέρ̃α γαμ̃ων) ὃ δίκαιον ἐστ τὰς ἐπὶ ἴσης ἰσοψήφου αὐτοῖς παίδων ὀκ τ̃ νόμῳ σαλεύσας, μὴ φυλάττειν αὐτοῖς τὰ μέρη τοῖς παισὶ τοῖς ὀκ τ̃ νόμῳ σαλεύσασι, μὴ φυλάττειν αὐτοῖς τὰ κέρδη τοῦ ὀκ τ̃ πλουτηκότ̃ αὐτῶν γονέως, ἀλλ̓ ἑτέρῳ αὐτὰ παρεσκιμμένον; καίτοι π ἂν γθύοιμι πιεινώτερον παίδων παρὰ γονέων ὀκ αἰκαίως μόνων;

ΚΕΦ. ἀ.

Περὶ τ̃ φυλάττειν παισὶν τὸν σωοικ̃ὸν π κ̓ τ̓ ἀφ̓ γάμου ὥρας κυρίαν.

Διὰ τοῦτ̓ τοίνυν ψηφιζόμεθα, εἰ γυνὴ τελευτήσῃ, κ̓ συμβαίη κέρδ̃ος γενέσθαι τῷ ἀνδρὶ, τὸν σοῦτον τοιοῦτον πάντως φυλάττειν τοῖς παισὶν, εἴπ̓ δεύτερος ὁμιλήσῃ γάμοις, εἴπ̓ κ̓ μὴ· κ̓ τοῦτο, εἰ πλουτήσειεν ὁ ἀνὴρ, ἢ γυνὴ ἢ τ̃ σοῦ γαμ̃ου ὥρας ἀπολαύσῃ, κ̓ αὐτὸν πᾶσι τρόποις ζημιοῦσθαι τὰ ὀκ τ̃ σοῦ γαμ̃ου ὥρας κέρδη τοῖς οἰκείοις παισὶ πᾶσι, τ̃ μὲ χρήσεως τ̃ ὀκ τ̃ γάμου κερδῶν παῤ αὐτοῖς κρίνεσθαι, τ̃ ἢ διαστολείας τοῖς αὐτοῦ παισὶν ὀκ τρόπῳ παντὶ φυλαττομένης· τ̃ ἐπὶ τοῖς γονεῦσι τοῖς εἰς δεύτερους ἰόντ̓ γάμους γενομθέντ̓ μ̃ων, ἐπὶ τ̃ ἑαυτῶν τάξεως φυλαττομένων. κ̓ τοῦτ̓ οἰονδήποτε τρόπου ἀφ̓ ὑμῶν, τοῦ ἑνὸς γῦν ὠφελείας. εἰ γὰρ ἔφθησαν ἄμφω τετελευτηκότες, τοῦτ̓ κληρονόμοις ἢ δίδωμι, ἀλλ̓ ὡς ἅπαξ πεπρασμένῳ τοῖς παλαιοῖς κατελιμπάνομεν νόμοις· σκεῦος ἄλλο ὀντ̓, ὡς ἐπειδὰν ἅπαξ γθύσωμεν τ̃ παιδὸν, κ̓ τὸν διαστολέων ὁ νόμ̃ος ἄμων αὐτοῖς δοίη, τὸν ἐπὶ τ̃ ἀφ̓ ὁδοχῶν κ̓ τ̃ ἄλλων σεβασμάτων ἐπὶ κ̓ ἐπ̓ αὐτοῖς ἴσης ὡς ἐπὶ τ̃ σοῦ τέρων γενομθέντ̓ παίδων, τ̃ ἀφ̓ τὰς δεύτερας γάμους τ̃ γονέων κέρδος πάσης παρὰ τ̃ νόμων ἠξιωμένων.

ΚΕΦ. β̓.

Ὡστε τὴν ῥητὴν δίαν, ἢ bona gratia λυθέντ̓ γάμου, τὸ ἐκστῆραι φυλαττομένου, τ̃ παιδὶ φυλάττειν, κ̓ οὐδὲ τ̃ πρίασθαι παίδας ἀνεῦθεν τ̃ γονέων.

Κἀκεῖνο μήποτ̓, ἔκ τιν̓ δίκης σοφισμελθείσης ἡμῖν, εἰς νομοθεσίαν ἀφαγεῖν ἀφίκηται χρέων. ἐπειδὴ γὰρ διελύομεν μ̃ σοῦς ἀλλήλους ὁ, τι ἀνὴρ ἢ τ̃ σωοικέσιε, παῖδες ἦσαν αὐτοῖς ὀκ τ̃ γάμου, οὐκοῦν αὐτὸς οἱ γονεῖς ἄμφω, κ̓ σβεννύοιτο ἐρωτιζόμενοι. ἀφ̓ τοῦτ̓ ἀφήκαμεν σφοδρότερα μ̃ ἰέναι, ἐπτραφόντ̓ ἢ σοῦς τὸ κρατ̃ὸς ἔχον χρήσασθαι νόμῳ· ἵνα δὴ γῦν τ̃ πειθῶν παίσων) ἢ κέρδων ἕνεκεν ἀείκιον τὰ σωοικέσια ἀφαιρῶνται, ἢ κ̓ τ̃ ἰδίων ἀμελ̃ῶσι παίδων. §. ἀ. Εἰ γὰρ ὅλως ἢ κ̓ᾳ̃ ἀφλυσιν ἢ κ̓ᾳ̃ τρόπον ἄλλον ἀφαιροῖτο σωοικέσιον, εἰ μ̃ μηδὲν̃ες ὦσι παῖδες, μόνοι τε ἐμπεσοῦσιν ἐπὶ τ̃ ἑαυτῶν τάξεως· εἰ γ̓ παίδων τούντων γθύοιτο τοῦτ̓, κ̓ μηδ̓ τὰς παίδας ἐρυθριῶντες, δοῖεν ὁμως ἀφορμὴν ἐκυσίας ἀφλύσεως κ̓ κ̓ᾳ̃ σωαίνεσιν γινομθένης, ἢ κ̓ ἀκκισία τυχὸν, ἢ ἅ̓ ἀνδρὸς πλαίσαντ̓ ἀξία τ̃ ἀπωλείας τ̃ σοῦ γάμου ὥρας ἢ τ̃ γωναικὸς ἀξία τ̃ ὀκπλώσεως τ̃ σοῦ. μήτε ὁ ἀνὴρ τῶν σοῦ κερδαπήτω, μήτε ἡ γυνὴ τῶν σοῦ γαμ̃ου ὥρεαι, ἀλλ̓ αὐτὸς τ̃ ὀκπλώσεως γινομένης ἢ τ̃ σοῦ τ̃ σοῦ γαμ̃ου ὥρας, τὸ ἐπὶ τῇ διαστολῇ κέρδ̃ος δύθυς εἰς τὰς κοινὰς ἐρχέσθω παίδας, κ̓ αὐτῶν γθύοιτο, τ̃ χρήσεως μήτης σοῦ τοῖς ἀφλυλυμένοις μ̃σης. ἀναγκοζόμεθα μ̃ήτοι ἔ τῶν χρήσιν κερδαινόντ̃ων, τὰς παίδας τὰς ὀκ τ̃ γάμου κ̓ ὀνησίφορον, κ̓ τὰ ἄλλα πάντα χορηγεῖν αὐτοῖς κ̓ τὸ τ̃ κερδανθείσης οὐσίας μέτρον.

§. β̓. Ἰσμεν δὲ π κ̓ τοιοῦτον γθύσμον, ὅτι bona gratia δύξαντ̃ ἀφλελυδ̃ᾳ ἔ γάμου, κ̓ ἀναχωρήσαι τῶν μ̃ σοῦ γάμου ὥρεαι εἰς τ̃ γράψαντα, τῷ τ̃ σοῦ τὸ ἐπιδόσθαι· ὁμως σοῦ φύσ̃ δηθεν ζημίας κ̓ ἄλλων αἰτ̃ῶν, χρυσὶς ποσότης ἢ μείζων ἢ ἐλάττων δέδοται μέρη, ὥστ̓ μὴ δεκεῖν εἶναι τοῦτο γαμικὸν κέρδ̃ος, μήτε φυλάττειν τοῖς παισὶ, κ̓ τὰς σοῦ τοῦτ̓ νόμους, ἀλλ̓ ἐξωθεῖν σοῦ σωμθέντ̓ας, ὡς ἐξ ἑτέρ̃ης οὐσίας, κέρδ̃ος γίνεσθαι κ̓ λαβεῖν αὐτὸ κατὰ πᾶσαν ἀμφ̓. ὥστε κ̓ τῶν ὀκ τ̃ τοιαύτης τύχης γνομθέντ̃ων ἢ σοῦ ἀπούοντες βλάβωμεν, ἡσυχίζομεν, κἂν εἴ τι πεῖσον γθύοιτο, κ̓ σοῦ στέλτοι τὶ θατέρῳ κέρδ̃ος, κ̓ τοῦτ̓ ὁμοίως φυλάττειν τοῖς παισί. τ̃ μὲ διαστολείας δύθυς ἀφικνουμθένης εἰς αὐτὰς, τ̃ χρήσεως δὲ μήτης σοῦ τ̃ κερδάναντι κρίνεσθαι· ὅτ̃ως ἂν ἐθέλοντ̃ες ἐκ τῶν ἑαυτῶν βλάψωσι παῖδας· ἀλλ̓ ἴσον) μᾶλλον τερον, μάλιστα μὲ σοῦ τῶν ἑαυτῶν σωφρονοῦσιν, ἔπειτα κ̓ σοῦ τὸν γαμικὸν ἀφ̓ησιν, ὧν σοῦσθαι μὲν ἔστιν ἔχειν τὰς ἅπαξ σωκροθέντας σοῦς ἀλλήλους, πεᾶξαι κ̓ σωφρονεῖν μᾶλλον, κ̓ τοῖς ἀγαθοῖς ἤθεσι συμβαῖνον, κ̓ παιδευκὴς π κ̓ μητρῴας ἀφιδέσεως πλήρες. ἵνα ὅσῳ αὐτοῖς οἱ γονεῖς ἐκόντες ἢ φυλάττωσι, τοῦτ̓ ὁ μ̃ᾶλλον ἅπασι παντὶ τρόπῳ (ἁμεῖς δὲ ὁ τῶν βασιλέων ἔχων) ἀφ̓ ἔ νόμος τοῖς παρὰ τ̃ γονέων ἡδικημένοις πρήσῃ. καὶ πᾶσθα δὲ π σοῦ τ̃ κερδῶν, κ̓ τ̃ ἀφ̓ὁδοχῶν τ̃ ἐμπεσόντ̃ων ἀφαιρεμένων κρεῖττον. εὖδεν γ̓ αὐτῶν καινίζομεν, πλὴν ἢ ὁπόσον μόνον ὅσῳ ῥητῶς ἐν τούτῳ τ̃ νόμῳ χαράξαμεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν σοφισθέντα ἡμῖν, κ̓ ἀφ̓ ἑνὸς ἔ θείᾳ δηλήμματα νόμου, ἢ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ κ̓ πέρᾳ σοφισθέντ̃α καθαίρετω. Dat. xv. Kal. Januar. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno xii, Justin. V.C.Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιἀ.

ΠΕΡΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιθ̓.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτων, κ̓ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἴσμεν σοφίλω τεθεικότες νόμον σοῦ ἐπιλογῆς μανδατούρων τε κ̓ ἐγλυπτῶν κ̓ ἀσπιφωντῶν, πολλὰς ἐχούσ̃ κ̓ κοινοφελεῖς τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι νομοθεσίας. ἐπὶ δὲ ἔ παρόντ̃ος, κ̓ ἑτέρας ἡμῖν ἔδοξε δεῖσθαι τινὸς ἐπεξεργασίας τε κ̓ σοῦσθήκης σοῦκ ἀλλοτρίᾶς, ἀσὲ τ̃ῷ κοινῷ ἔ πολιτεύματ̃ος ἀλυσιτελ̃ῆς κυβεύσεως.

ΚΕΦ. ἀ.

ΕΙ γάρ τις ἀλληλεγγύως ὑποδυθυύσῃ λάβοι τινὰς, εἰ μὲ μὴ σοῦσθείη τὸ δεῖν κ̓ ἕνα τούτων εἰς ὁλόκληρον ἐνέχεσθ̃, πάντες ἐξ ἴσου τῷ ὀχυρῷ ὑφίστασθ̃. εἰ δ̓ κ̓ᾳ̃ τι πεῖσον σοῦστεθείη, φυλάττεσθ̃ τὸ σύμφωνον, οὐκ ἀσθυς μᾶλλον τῷ τῶν ὀρκῶν ἔκαστον ὁλόκληρον ἀπαιτεῖσθ̃, ἀλλὰ τίνας μὲ κ̓ τῶν μείζονα κινδ̃ῶν ὑπομένειν ὀκπαληθῶσιν (ἕκαστον εἰς τὸ οἰκεῖον μέρ̃ος) τὰ ἀλληλεγγύως δανεισθέν, ἐξ ἅπαξ ὅλως ἐνοχοὶ γεγόνασι, κ̓ μὴ τὸ κοινὸν χρέ̃ος ἴδιος πνὸς γενέσθω βάρ̃ος· εἰ γ̓ λοίπος ἔρρητος οἱ λοιποὶ φανεῖεν, (εἴτε πάντες, εἴτε πνὲς· εἴτε εἰς μέρ̃ος, εἴτε εἰς ὁλόκληρον) ἢ κ̓ᾳ̃ πάντες τυχὸν· κ̓ εἰς ἑαυτὸν ὑπέχειν ὅσῳ λαβεῖν παρὰ τ̃ ἄλλων ὀκ ἠδυνήθη. ὅτω γὰρ καὶ κεῖνῳ φυλαχθήσ̃ ὁ ἔ συμφώνᾳ τρόπ̃ος, κ̓ ἐδεμίαν ὑποστήσ̃ ζημίαν ὁ σῴζων.

filiis servandis, simplici quadam & meliori lege duplicem hanc placuit interimere. Si enim secundis mixta nuptiis mulier, aut etiam vir forte ad secundam respiciens conjugem: quæ ex morte lucrata sunt aut etiam ex repudio forte servat filiis, (cum utique forsan & alii erunt eis filii ex nuptiis sequentibus) quomodo justum est eos, qui in solis filiis legitimis moriuntur, non servare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius filiis parentibus non ingratis?

Cap. I.

Ut proprietas dotis & propter nuptias donationis servetur filiis.

PRopterea[1] igitur sancimus, si mulier moriatur, & eveniat lucrum fieri viro, dotem hanc omnino servare[2] filiis, sive ad (secundas veniat nuptias, sive etiam non. Et ex diverso si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra propriis filiis servare: usum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutum, proprietatem vero eorum filiis omnino servandam: his quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancita sunt, in suo ordine servandis: & hoc valere, matrimonia quocunque modo solutis, ab hodierna die, & in omne quod sequitur: & his matrimoniis quæ jam soluta sunt quidem sive morte, sive quolibet alio modo, adhuc autem pendente, eo quod unus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint, hoc heredibus non damus: sed tanquam semel terminatum, veteribus relinquimus legibus: illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in successionibus & aliis accessionibus, ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt potiti.

1 Hinc sumpta est Authentica, *Uxore Cod. de secund. nupt.*

2 Ita habet usumfructum. olim jure proprietatis, quam & alienare poterat. & ita abrogatur *Novell.* 22. *cap.* 20. § 1. *l.* 5. *in fin. l.* 6. *in fin. l.* 8. *in fin. Cod. de secund. nuptiis.* Hodie proprietatis jure virilem tantum habet. *Novell.* 127. *cap.* 3.

3 Id quod ab alterutra persona lucrata est, filiis suis conferat, &c. vid. *Jnst. constit* 91. *num.* 348.

4 Ut qui usum lucri nuptialis lucratur, divortio facto, liberos alat. Goth. Vid. Gudelin. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 3. Ans.

5 Parens qui propter nuptias donationis usumfructum habet, liberos alere tenetur. *Novell.* 117. *cap.* 7.

6 Si bona gratia matrimonium solvitur, & quasi transactionis nomine alterutra persona aliquid acceperit: nihilominus ejus proprietatem liberi habent: parens autem usumfructum. Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Novissimo lib.* 1. *cap.* 11. Ans.

7 Deus communis omnium pater.

Cap. II.

Ut repudio vel bona gratia soluto matrimonio, id[3] *quod alterutri persona cautum est, filio suo conservet, & de alendis liberis à parentibus.*

ILlud quoque ex quadam causa denunciatum nobis ad legislationem deducere existimavimus oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutros & vir & uxor, filios autem qui eis erant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, & circumibant mendicantes: propterea judicavimus vehementiori quidem forte, sed convertenti ad melius se habens, uti lege: ut timore scilicet pœnarum quiescant, aut lucrorum causa injustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. §. 1. Si enim omnino aut per transactionem, aut per modum alium separetur matrimonium: si quidem non sunt filii, maneant priora in suo ordine. Si vero filiis existentibus fiat hoc: & neque filios erubescentes, dent tamen occasionem spontaneam & transactionis, & per consensum factæ, aut etiam invitæ, furtum peccante viro, aut committente digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis: neque vir dotem lucretur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repente casu procedente aut dotis, aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, & eorum fiat: usu solo apud transigentes manente: cogendo tamen eo qui usum[4] lucretur, filios ex eo matrimonio & alere[5], & alia omnia ministrare eis secundum lucratæ substantiæ mensuram. §. 2. Novimus autem aliquid etiam tale factum, & quia *bona gratia*[6] viso dissolvi matrimonio, & recedere quidem antenuptialem donationem ad eum qui conscripsit, dotem vero ad eam quæ obtulit: tamen occasione quasi damni, & aliarum causarum, auri quantitas non mediocris utrique data est, parti, ut non videretur hoc nuptiale lucrum, neque servaretur filiis secundum de hoc leges: sed extrinsecus accedens, quasi ex alia causa lucrum fieret ejus qui accipere hoc egit. Ideoque ex hac arte factam curantes lædionem, sancimus, ut vel si quid tale fiat, & adveniat alteri aliquod lucrum: & hoc similiter servari filiis: proprietate quidem mox veniente ad eos, usu vero solo apud lucrantem constituto. Sic abstinebunt omni vitio, sic omni desiderio irrationabili: sic nec inviti, nec sponte, suis nocebunt filiis: sed erunt temperati, maxime quidem circa suam castitatem: deinde etiam circa matrimonii affectum, quem competens est habere eos qui semel conjuncti sunt alterutris. Res enim est & castitate plena, & bonis moribus congrua, & paterno, maternoque affectu plena, ut quod eis parentes sponte non servant, hoc post Deum (qui est communis[7] omnibus pater, dicimus autem qui imperium habet) per legem iis, qui à parentibus læsi sunt, servet: ut hic quoque ea quæ de lucris & successionibus pridem dispositæ sunt, teneant: nihil enim eorum innovamus, præter illa sola quæ expressim in hac lege conscripsimus.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. xv. Kal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. Justinian. PP. Aug. Anno xii.[8] Just. V. C. Cons.

8 Illis

9 Περὶ ἀλληλεγγύων. Græci hic & 7. *Eclog. ex lib.* 26. *tit.* 2. *cap.* 2. Sunt autem mutua vice fidejussores. Sic ἀλληλεγγύας δανιζομένη μετὰ τινῶν γονέως. apud Harmenop. 3. *tit.* 6. § 11. dicitur, quæ cum aliquo alio mutuum accipit, & vicissim pro eodem fidejubet. Eadem ratione in agris ἀλληλεγγύων constitutione Basilii Porphyrogenetæ, *cap.* 2. cujus meminit quoque Cedrenus. Goth. Appendix hæc est *Novell.* 4. & est quinquennio posterior. *d. Novell.* 4. vid. Goedd. *de contrab. stipulat. c.* 5. *num.* 160. & *cap.* 9. *num.* 131. & 133. Rittershus. *part.* 3. *cap.* 6. Ans.

10 De duobus reis, *Index Regina:* de duobus reis promittendi *Julianus const.* 92. dixi xlv. D. 11.

11 *Novell.* 4.

12 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc ita, Cod. de duobus reis.*

13 Duobus simul obligatis, si non fuerit adjectum ut in solidum teneantur, tacite intelliguntur teneri ex æquo, *l.* 11. *in fin. ff. eod.*

14 Qui in solidum cum alio obligatus est, correo idoneo & præsente in solidum conveniri non potest: non idoneo vel absente conveniri potest, *leg.* 26. *l.* 28. *ff. de fidejuss. l.* 10. *Cod. de fidejuss.* §. 3. *Instit. de fidejuss.* & ita abrogatur lex 47. *in fin. ff. locati, l.* 2. 3. § 1. *ff. de duob. reis, l.* 2. 3. *Cod. eod.*

15 Beneficium est epistolæ D. Adriani, quod hic extenditur ad correos principales, de quo vid. *l. ult. C. de constit. l.* 26. *ff. de fidejuss.* §. 4. *Instit. de fidejussor.* adde Paulum 1. *tit.* 20. *cap. unic.*

& illis ſervabitur pactionis modus, & nullum ſuſtinebit damnum actor, licet aliquid inter ſe illi pepigerint ignorante iſto qui habet eos obligatos: & unuſquiſque tenebitur in id quod ab initio ſcripſerit, artibus aut dolis, aut tranſactionibus prævaricari quæ conſtituta ſunt, non ſinendus. §. 1. Sin autem in iiſdem commorentur utrique aut omnes locis: ſancimus negotii judicem deducere illos mox, & communiter examinare negotium, communiter autem inferre ſententiam. Sic enim & rei omnes obligabuntur: & ſubſtantiæ eorum qualitas examinabitur: & debitum ſimiliter quidem ſecundum juſtitiæ, ſimiliter autem ſecundum legum ordinem procedet. §. 2. Si autem non adminiſtrator ſit cauſæ judex, ſed alter aliquis, damus licentiam aut hic competenti judici interpellationem ſuſcipienti, aut in provinciis, his denunciatis clariſſimo præſidi, aut competenti judici cogere per ſuum officium & illos intereſſe liti, & partem ejus fieri: ut nullum impedimentum huic noſtræ legi fiat. his omnibus incipientibus in contractibus ſequentis temporis, & ab hujus legis diſpoſitione: quod autem ante eam præterit, poſitis pro his relinquimus legibus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, tua quoque celſitudo operi effectuique contradere feſtinet. Dat. XV. Kal. Jan. CP. Dom. JUSTIN. PP. Auguſt. Anno XIII. ARIONE V. C. CONS.

καὶ εἴ τι ποτὲ ἀλλήλοις συνῆνοι συμφωνήσειεν, ἀγνοοῦντος τοῦ τὰς ὑποθήκας κεκτημένου, ἢ ἄκυρος ὑπάρχειν, ἢ ἔκπτωτον εἶναι, ὥστε εἰς δρᾶσιν σωιζομένων, τὸν ἀγνοοῦντα μὴ συγχωρεῖσθαι δόλοις ἢ ἀβελτερίαις ὑποβεβάναι τὸ συγκείμενα μὴ συγχωρεῖσθαι.

§. α'. Εἰ μέντοι τοῖς αὐτοῖς ἐνδημοῦσιν ἐνάγοιτο ἢ κἂν ἄπαυστος τόπος, ἐναγόμενος, τὸν ὑπόθεσιν ἀκριβῶσαι δεῖν, κἀκεῖνος εἴθυς, κἂν ἀγνοῦν μὲν ἐξετάζειν τὴν ὑπόθεσιν, κοινῇ δ' ἐπάγειν ψῆφον. ὅπου γὰρ κἂν οἱ ἔνοχοι πάντες δίδωσιν, κἂν ἡ τοῦ πράγματος αὐτοῦ ποιότης ἐξετασθήσεται· κἂν τὸ χρῖμα ὁμοίως κατὰ τὴν δικαίαν, ὁμοίως ἂν κατὰ τὸν νόμον τάξιν φανήσεται. §. β'. Εἰ δὲ ὁ ἄρχων εἴη ὁ τὰ δίκης ἀκριβοῦμενος, ἀλλ' ἕτερός τις, δίδομεν ἀδειαν, ἢ ἐνταῦθα τὴν προσφορὰν δίκαιον προσπαλοῦσιν ἐκτελεῖν, ἢ ἐν ἐπαρχίαις, τῶν προσηκόντων τὸν λαμπροτάτον ἀρχοντα, ἢ κατὰ τὸν ἁρμόδιον δικαστὴν, ἀναγκάζειν ἀμφὶ τοῦτο τοῖς κἀκείνης παρεγκλήτοις τὴν δίκην, κατὰ μάρτυρα αὐτῆς γενέσθαι. ὥστε μηδὲν ἐμποδίσαι πρὸς ἡμῶν τὸν θεῖον νόμον χθεσθῆναι. τούτων ἁπάντων κρατούντων ἐπὶ τῶν συναλλαγμάτων ἐφ' ὅσον μὴ τούτοις χρόνος, καὶ λοιπὸν τῆδε τῷ νόμῳ θέσεως. τὸ γὰρ παρῳχηκὸς τοῖς πρὸ αὐτοῦ πιθεμένοις ὡσὰν τὰ καταλιμπάνομεν νόμοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν θεσπισθέντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε τῆς θείας δηλήματα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πίστει παραδόναι ταχυνάτω. Dat. XV. Kal. Januar. *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. ARIONE V.C. CONS.

COLLATIO OCTAVA.

1 *Nov. 2. cap. 5.*
2 De non numerata dote, *Index Regine.* de dote cauta vel adſcripta, non numerata, *Juſtian. conſt. 95.* adde *5. C. 15.*
3 Exceptiones.
4 Quæ proponebantur & allegabantur.
5 Lege, non *inexaminatæ*, id eſt, non inexcuſſas.
6 Id eſt, minus negotiatione fruantur homines.
7 Hoc abrogatur *J. cod. cap. 1.*
8 Hoc etiam abrogatur. *J. cod.*
9 Περὶ ἀναργυρίας γαμικῆς. *23. Eclog. ex lib. 29. tit. 3. c. 1. §. 3. & 3. Harmenop. 5 §. 11.*
10 Id eſt, ſi duobus annis durat matrimonium.
11 Si biennio tantum duravit matrimonium exceptio non numeratæ dotis anno poſt finietur, *l. ult. Cod. de dot. caut.* ſi plus biennio, non plus tamen decennii tempore, tribus poſt menſibus infra. Si plus decennio, maritus nunquam queri poteſt de dote.
12 Decennio præſcribitur omnis querela dotis non numeratæ, ut ſit ſenſus: Poteſt vir defuncta uxore exigere ſibi promiſſam dotem: intra decennium duntaxat. 4. *Harmenop. 9 §. 7.*
13 Decennium prolixum tempus.
14 Querelam non numeratæ dotis conteſtandam eſſe non nuda denunciatione, ſed literis: in judicium vocata muliere, vel eo qui pro ea dotem cupit. *l. 14. §. 4. C. de non num. pecun.* Conteſtatio perpetuat exceptionem & tranſfert onus probandi in actorem *l. 3. C. de non num.* niſi ex chirographo in quo ſit adſcripta debiti cauſa, agatur, *l. 13. Cod. de non num.*
15 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Si minor. C. de tempor. in integr. reſtitut.* & Authent. *Quod locum. C. de dote cauta & non num.*
16 Nota regulam.
17 De tribus menſibus vid. Cujac. *c. 14. de diverſ. temp.*
18 Id eſt, initio 25. annorum. Ætas enim id ſignificat, & Græci, ἡ μὴν ἐν ἡλικίᾳ.
19 Pubertas in nuptiis contrahendis finitur anno 14. in maſculis: 12. in fœminis, non affecto, ſed expleto, vid. *Novell. Leon. 74.*

TIT. I.

DE[1] TEMPORE NON SOLUTÆ PECUNIÆ SUPER DOTE.[2]

NOVELLA CONSTIT. C.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Joanni gloriosiſſ. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

OMnes pecuniæ non numeratæ replicationes[3] ſubjectas[4] in aliquibus caſibus non[5] examinatas noſtræ reliquerunt leges: ſed prolixitatem earum & effuſionem abbreviavimus, ne ſua negligentia aut calliditate forſan negotiis[6] fruantur homines, & cauſas præbeant aliis: non enim ſub æqualitate ſemper probationes erunt eas exhibere volentibus: multa quoque tempus refutat. Quapropter benefacientes abbreviavimus in quibuſdam caſibus pecuniæ non numeratæ querelas, quas licet ex iis quæ à nobis jam ſancita ſunt, colligere. Quia enim omne[7] tempus matrimonii dabatur viris, donec matrimonium conſtaret, queri de non data dote: interpoſitio quoque major facta eſt etiam poſt mortem virorum, ut & poſt repudium intra[8] annum daretur querela: ideo exiſtimavimus brevi & compendioſa lege velocem facere & pecuniæ non numeratæ ſuper dote querelam, & liberare à probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

CAP. I.

De[9] dote non numerata.

SI ergo annis duobus[10] ſolummodo habeat aliquis uxorem, aut etiam his temporibus minus, & non accipiat dotem: nihil ex taciturnitate vir lædatur: neque heredes viri, licet tacuerit ille, ſed intra[11] annum alium querela moveatur. brevitas enim matrimonii ad hanc nos legiſlationem vocat. Si vero majus biennio tempus, minus autem decennio matrimonium protendatur: damus marito queri, & dicere non illatam ſibi dotem aut in partem aut in ſolidum: & ſi hoc fecerit tranſmittere querelam, ſemel marito querente, & muliere quia dedit non probante. Si autem neque intra decennium[12] queratur, taciturnitate mariti auferimus querelam: neque ei poſt decennium hoc agere ſinemus, nec annum dantes ulterius heredibus ejus. ſirque in hoc non noſtra adverſus aliquos pœna, ſed libertatis ſubjectorum diligentia. Ubi enim licet in prolixo[13] ſic tempore (decennii dicimus) proponere querelam: ſi tacere elegerit, palam eſt voluiſſe, vel ſi non accepit dotem, omnino eum, aut ſuos reddere heredes: his valentibus & ſi repudio ſolvi contingat matrimonium: in nullo diſcernentibus nobis, ſive mulier tanquam dotem offerens conſcribat, ſive pater, ſive alter quiſpiam pro ea: tempore in omni caſu tali, ſicuti prædiximus, extendente ſuos effectus, & dante vel perimente querelam. Conteſtationem[14] vero dicimus non in ſermonibus ſolum: (ſæpe enim indignationis, aut alterius incidens occaſio, talia quædam virum præparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, teſtes autem redempti hoc mentiuntur) ſed oportet conteſtationem[15] in literis eſſe. Si autem etiam in judicio eam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino innoteſcere mulieri, aut ei qui dotem omnino offerre conſcripſit. nam nihil eſt quod prohibeat maritum in ſemetipſum hoc agere, & queri, & quaſi partem quidem mulieris quod agitur, ignorare: providentiam vero ſui etiam ponere nullo valere modo: & quia vel ab eo querela facta eſt, neſcire.

CAP. II.

GEneraliter[16] igitur dicendum eſt, intra biennium quidem matrimonio ſoluto ſive morte, ſive repudio, & ipſi marito, de non numerata pecunia licere queri & heredi ejus intra alium annum. Si vero ultra biennium uſque ad decem annos matrimonium extendatur, marito damus querelam & heredi ejus intra menſes tres[17]. Si vero tranſcurrerit decennium: tunc neque marito, neque heredibus ejus querela erit, tempore ad omnia ſufficiente mulieri. Et ſi quidem intra ætatem[18] maritus ſit, & non queratur: tantum ad in integrum reſtitutionem ei damus tempus, ut non tranſcendat duodecim annos à tempore nuptiarum. Novimus enim eos qui vehementer citius contrahunt nuptias, non[19] minus quindecim annorum ad hoc procedentes. qua de re tranſit quintum & viceſimum annum: & erit poſſibile intra viceſimum ſeptimum annum queri de non numerata pecunia dotis: moriente quoque eo intra prædictum tempus, heredes habere annum ad querelam. §. 1. Si autem minores ſint non querentis heredes, ſive majoris, ſive minoris: quinquennium habeant ſolummodo ad movendam querelam non numeratæ pecuniæ, ſufficiente tempore, & non expectante exitum omnium minorum temporum: quod nos ad præſentem legem movit. muliere namque conjuncta quarto & decimo anno poſt viceſimum annum mortis patris, abutens minori ætate, movebat quidem contra matrem non numeratæ pecuniæ objiciens rationem poſt quartum & viceſimum nuptiarum annum, quod nos judicantes curavimus: & propter has circumſtantias, & ætatem minorum in

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ χρόνου τοῦ ὅτι τῇ γαμικῇ ἀναργυρίᾳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τοῦ θαυμασιωτάτου, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑὶ τὰς ἀναργυρίας τὰς ἀντιπιθεμένας ἐπί τινων ζημιῶν οὐκ ἀνέξεται ὁ ἡμέτερος κραταιὸς νόμος· ἀλλὰ τὸ μακρὸν αὐτῶν καὶ συγκεχυμένον σωιεῖλαμεν, ἵνα μὴ τῇ ἑαυτῶν ῥᾳθυμίας ἢ κακουργίας ἴσως ἐμποδικώτερον ὀκνηλαίοιεν ἀῤῥῶσαι, καὶ πρόφασιν παρίχοιεν ἑτέροις. ὁ γὰρ σὺν ἴσῳ ἀμφ' παντὸς τοῦ ἀποδείξειν ἐστὶ τοῖς δίκαι τούτοις βαλομένοις· πολλὰς ὁ χρόνος παρωτίτται. διὸ ἄκρᾳ εὐποιΐᾳ σωιεσείλαμεν ἐπὶ τινων ζημιῶν τὰς ὑπὲρ τῶν ἀναργυρίων μίμψεις, ἄκρᾳ ἔξεσιν οὖσ τῷ ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων λαβεῖν, ὁποῖον δή τι καὶ τὸ παρὸν καὶ ἐπὶ τῶν γαμικῶν πρόσκαιρον. ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ χρόνος τοῖς συνοικεσίοις ἐδίδοτο τοῖς ἀνδράσιν, ἕως ὁ γάμος συνίστατο, μέμφεσθαι τὴ μὴ δεδωκέναι τὴν προῖκα, παρεισῆκτο τὸ μὴ τὴν πλουτίζουσ ἄνδρων, ὥστε καὶ μετὰ θάνατον ἀνδρῶν· ἔτι δὲ καὶ μετὰ τὸν ἀποπεμπτικὸν ἐπιδοῦναι τὴν μίμψιν. διὸ ἄκρᾳ τῷ ὠφεληθέντι βραχεῖ καὶ συντόμῳ νόμῳ τοιοῦτον ποιήσαντες καὶ τὴν ἐπὶ τῇ τῆς γαμικῆς ἀναργυρίας μέμψιν, καὶ ἀπαλλάξαι τοὺς γυναῖκας τῆς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις μακρὰς χρόνους ἀποδείξεως.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἀναργυρίας γαμικῆς.

ΕΙ μέν τινες συνιστῶσι δύο μόνοι συνοικησείᾳ τινὶ γαμετῇ, καὶ τούτων τὸ χρόνων ἐλάττω, καὶ μὴ λάβοι τὴν γαμικὴν, μηδὲν ὀκνεῖ τὸ σιγᾶν ὁ ἀνὴρ ἀδικεῖσθαι, μηδὲ κληρονόμοι δ' ἀνδρὸς, κἂν εἰ σιγήσειεν ὀκεῖν· ἀλλ' εἰσὶν ἔτιγε συνιστῶσι τὰ τῆς μίμψεως κινεῖσθαι. τὸ γὰρ βραχὺ δ' συνοικεσίᾳ ἀπὸ τούτων ἡμᾶς τὴν νομοθεσίαν καλεῖ. Εἰ δ' εἰς πλείονα τὸ διεπὰς χρόνον, ἐλάττονα δ' δεκαετίας, τὸ συνοικέσιον σκηπτεῖν, δίδομεν τῷ ἀνδρὶ μεμφεσθαι, καὶ λέγειν ὅτι εἰσκεκριμένας αὐτῷ τὴν γαμικὴν, εἰς μέρος ἢ εἰς ὁλόκληρον· καὶ, εἰ τὸν ποιησαι, παραπέμπεσθαι τὴν μίμψιν, ἅπαξ δ' ἀνδρὸς μεμψαμένου, καὶ τ' γυναικὸς ὅτι δεδωκεν ὅσα ἀποδείξασα. §. α'. Εἰ δὲ μὴ τὰ δέκα συνιστῶν εἶσαι μέμψηται, τῇ σιωπῇ δ' ἀνδρὸς ἀναργῦσαι τὴν μέμψιν, ἐὰν αὐτῇ μὴ τὴν δεκαετίαν τὸν πράξειεν συζῶντες, ἐὰν τ' συνιστῶν δίδοντες ἐπὶ τοῖς αὐτὰ κληρονόμοις. καὶ ἔτω καὶ τὸν ἐξ ἡμετέρας καλῶς τινων ποιητὴ, ἀλλὰ ἀπραξιμοσύνης τ' ὑπηκόων ἐπιμέλεια. ὃ γὰρ ἔξεσιν ἐπὶ μακρὸν ὅτω χρόνον (τ' δεκαετίας φαμὲν) φθονεῖν τὴν μέμψιν, εἰ τὸ σιγᾶν ἔλοιτο, φθόνων· ἐπὶ βλάβῃ δ', κἂν εἰ μὴ λάβοι τὴν γαμικὴν, ταύτην πάντως τὸν αὐτὸν κληρονόμος διδόναι. τ' αὐτῶν κρατούσης καὶ εἰ ῥᾳθυμίᾳ ἀβελτερίᾳ συμβαίη τ' γάμου. μηδὲν ἀμφιβαλλέσθω ἡμῶν εἶναι ἡ γνώμη ὡς τὴν γαμικὴν ἐπενεγκαμένη κἀξαγράψασα, εἶτα παντὸς, εἶτα ἑτέρας τις ὑπὲρ αὐτῆς δ' χρόνα ἐπὶ πάντος ζημιοῦσθαι τοιοῦτος τοιοῦτα τινα τ' ἀνδρὸς ὠφελησάσης λέγειν· ἢ κὰν ὁ μὲ εἶπεν ἁδὴν, μάρτυρες δ' ἐωνημένοι ταῦτα καταψεύδονται) ἀλλὰ δεῖ τὴν ἀναργυρίαν σὺν γεγραμμένην εἶναι. Εἰ δὲ καὶ σὺν ὁμολογίᾳ τινὶ ποιησαμένη τις αὐτὴν βεβαιωθεῖν, δεῖ πάντως γνωσθῆναι τῇ γυναικὶ, ἢ τοῦ τὴν γαμικὴν ὅλως ἐπιδοῦναι κἀξαγράψαντ. ἐπειτοιγε ἀδὴν ἐστὶ τὸ κωλύον τ' ἀνδρὸς αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῷ καὶ τάττε πράξειμ, κὰ μεμψαμένης δῶναι· καὶ τὸ μὲ μέρος τ' γυναικὸς τὸ πραξιμόμον ἀγνοεῖν, φθόνειαν δ' ἑαυτῷ ἴσως καὶ μηδένα δύναθαι τρόπον, τῷ γε καὶ ὅτι μέμψις αὐτῇ γέγονεν ἀγνοεῖν.

ΚΕΦ. β'.

Συνελόντα τοίνυν εἰπεῖν, εἴτε μὲ διετίας δ' γάμος διαλυθέντος, εἴτε ζωάττω, εἴτε ῥεπουδίῳ, καὶ αὐτῷ τοῦ ἀνδρὸς τὰ δεῖ τ' ἀναργυρίας ἔξεσι μεμφεσθαι, καὶ τῷ γε αὐτῷ κληρονόμῳ εἶσαι ἑτέρᾳ συνιστῶν· εἰ δ' ὑπὲρ διετίαν ἀχρὶ δέκα συνιστῶν ὁ γάμος σκηπτεῖν, τῷ ἀνδρὶ δίδομεν τῷ μέμψιν καὶ τῷ γε αὐτῷ κληρονόμων μόνων εἶσαι τελῶν. εἰ δ' παρθοῦμεν ἡ δεκαετία, τότε δὲ τῷ ἀνδρὶ δὲ κληρονόμοις αὐτῷ τὰ τ' μέμψεως ἔσαι, δ' χρόνα ἀποσπασθέντος ἐξαρκοῦντ. τῇ γυναικὶ. Εἰ μὲ ἐν ἀφηλικίᾳ ἡ ὁ ἀνὴρ, καὶ μὴ μεμψαμένη, τοσοῦτον εἰς ἀποκαλύψαιεν αὐτῷ δίδομεν χρόνον, ὥστ μὴ ὑπερβῆναι δωδεκαετίαν ἀπ' δ' καιρὸ τ' γάμων. ἴσμεν γὰρ, τὰς σφόδρα τάχιστα γαμικὰς γάμῳ, οὐκ ἐλάττως τ' πενταεικάδων συνιστῶν. ὥστε τοῦτ' ἴσως ὥστ κὰ ὑπερβῆναι τ' πέμπτον καὶ εἰκοστὸν συνιστὸν, καὶ ἔσαι δυνατὸς εἶσαι δ' εἰκοσιεβδόμης μεμψαμένη τ' ἀφηλικιότητι συνῆναι τῆς κ' τ' μηδενὸς, τ' τ' ἀναργυρίας ἀνύπτοις λόγῳ, μὴ τεταρτὸν καὶ τελευταῖον δ' συνοικεσίᾳ χρόνον. ὅπερ ἡμεῖς δικαζοντες ἐθεσπίσαμεν, καὶ διὰ ταύτας τὰς περιστάσεις καὶ τ' τ' ἀφηλικιωτὸν χρόνον εἰς τὴν πίστε-

πτ, ϖαϊτίων ἐπὶ ϖᾶσιν ϖαρόντ ἀναγκαίων νόμων· οἷς ἐνοῖν δηλαδὴ τῷ ἀναγραφείαν αὐτὴν ϖοιεῖσθαι, ὃς ἂν γεγραμμένην ἐν τῷ ϖρώτῳ ὑποδέχεσθαι, καὶ τὰς οἰκείας χρείας, εἴτε ϖλείονος ἐνὸς, εἴτε ἁπλῆς, ἢ ϖερίσματος καταμέρους, καθ ἕνα νόμον ἐπὶ τῷ ὑπερον ἰσοῦσθαι χαίμων. ἐπὶ μὲν τῶν σωιζομένων, οἷς μὴ ὑπάλοιπος ἐστι ἡ δίκαιος, ἢ ὅσα ἐλαττον διαιτίας, τοῦτον ἐχέτω τὸν χρόνον ἐπὶ τῇ ἀναγραφείᾳ, ἧτις αὐτοῦ καὶ τῶν ϖαρεγκαιρούντων δίδωσιν· εἰ δ ἡ ἐλάττων αὐτοῦ ἢ διαιτίας ὑπολείπει χρόνον, ἡ καὶ ἐξήκοντα ὁ σύμπας ἢ δίκαιος καιρός, τῶν καὶ οὕτω ἢ διαιτίας δίδωμεν οἷς τὸ μέμψασθαι τῇ ἀναγραφείᾳ, τοῖς δ αὐτῶν κληρονόμοις κ ἀφ ὅλυσιν ἢ χάμαι εἶναι τ ϖερμένων· ἵνα ἀφ ϖάντων αὐτοῖς τὸ δίκαιον φυλαξώμεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ϖαρεχθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ ἑτέρ ἢ θείᾳ δηλόμενα νόμῳ, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ ϖράξει ϖαραδέξεται ἀσφαλεστάτῃ. Dat. XIII. Kal. Januar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ ϖραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ ϖατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καλῆς ἡμῖν νομοθεσίας ἀφορμὴν ϖαρεσχήκασιν ἅπαντες οἱ βουλευτικοὶ ἀναβαθμοὶ, καὶ τόνδε ϖοιούμεθα τὸν νόμον ϖερὶ ἐπὶ ϖᾶσι βουλευτῶν, ἀλλ ἐπὶ τῇ ὑπηκόῳ ϖείσῃ. λέγομεν δ ὅσον τὸ ϖρὸς ἑῴαν ἐστὶν, καὶ ὅσον δυσμῶν ἥλιος ἐφορᾷ, καὶ ὅσον ϖρὸς ἑσπέραν ἐκτέτραπται ἕκαστον. ἐπειδὴ γὰρ ἐκ ϖάλαι διέφθαρται τοῖς ϖρὸς ἡμῶν τὰ ϖερὶ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἐπιδόσεων τῶν εἰς τὰς βουλὰς, καὶ ϖᾶσι μὲν ἄλλοις ὡς τύχοι βουλευτικοῖς, τίνες δ ἐλεύθεροι· ϖρὸς ἐκεῖνο ϖροσέξομεν, τὸ ἀδεῖαν εἶναι τοῖς βουλευτικοῖς, ἢ μόνοι τῶν αὐτῆς ϖόλεως βουλευτὰς ϖοιεῖσθαι κληρονόμους, (τοῦτο δὲ τὸ μέχρι νῦν ἐφιλήμενον) ἀλλὰ καὶ εἴ ϖινας βουλῆς ἐλευθέρους ὑπάρχοντας βούλοιτο κληρονόμους, τοῦτο ϖροήσεται ἐπὶ τούτῳ μόνῳ τοῦ ἄρρα ἐφ ᾧτε ϖαραχωρεῖν ϖάντως ἑαυτὸν τ κληρονόμου ἢ τοὺς κληρονόμους τῇ βουλευτικῇ τύχῃ ἢ ἀφαιρεῖσθαι, (τυγχάνει ἐξ ἧς ϖοιεῖν ἄρμηται) καὶ τὰ βουλευτικὰ μηδένα λειτουργήσαι, καὶ τ κληρου λαμβάνειν, ἐμποδιζόντων ἑκόντος. ἐπισήμομεν γὰρ ὡς ἢ ϖροήματος ἕνεκα ἢ παρόντ ἐπανόρθωσις ϖοιεῖσθαι) τῇ βουλῇ οὐ τ ϖοιούτων τρόπων ἢ σὺν χρήμασιν ὠφέλεια, οὐ γὰρ ἐπαρθῆναι νομοθετήσας καὶ ὁ βουλευτὴς, καὶ ἡ οὐσία ἀζημίους, καὶ αὐθήκης τὰ βουλευτέλεια σώμασί τε ϖλείοσι, καὶ ταῖς οὐσίαις ἔχοιεν τοὺς αὐτοὺς.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τοῦτο βουλόμεθα, ἄδειαν εἶναι τοῖς οὐ τ βουλευτηρίων ἀφαιρεθεῖσι χρεῶν κληρονόμοις, εἴτε βουλευτοῖς τ αὐτῆς ϖόλεως βούλοιτο, (τοῦτο δὲ τὸ δ νόμου) εἴτε ϖᾶσι τ οὐ χρύσου, εἴτε τ ἑξωθεν· εἴτε βουλευτοῖ εἴη, εἴτε καὶ μὴ εἴτε εἰς μέρος ἐὰν ἐλαττον τ οὐσίας ἐχώσιν, εἴτε εἰς ὁλόκληρον· ἐπιδεδομένοις μόνοις τῇ βουλῇ καὶ ἐνεγκοῖς τῷ τοιούτῳ σώματι, καὶ ϖληρώσαι ἀμέμπτως τα λειτουργήματα. Τοῦτο κρατεῖν τ ἐπ' αὐτῶν τε καὶ ϖαίδων καὶ ἐγγόνων, καὶ εἰς τὰς ἀφέξεις ἀφιξόμενος· ὁ μὲν γὰρ τὸ χρῆμα καθ' ὅσῳ ἢ μικρᾷ ϖροῦσθαι τεθῆται ἀφαιρεῖς ἐπὶ τ ἑαυτὸς ἐπιδόντων τοῖς βουλευτηρίοις ϖαρακελεύει), τῶν γοῦν τ ἐπιδιδομένων ἐκ ὑπάγουσα τύχη· ἀλλ' ὥσπερ εἰ τῶν δρχῶν ἰσχυρὸν ὄντες βουλευταὶ, ἔστε καὶ αὐτοὶ σὺν τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ τ ἢ βουλῆς ἐνεγκοῖ λαβόμενοι τ καὶ σώματι. ὁ γὰρ ἀν τ ἀφαίρεσιν ἢ τ ὅτου βουλευτὴν τ αὐτῆς ϖόλεως γράψαι κληρονόμον, ἢ τ αὐτικα ἐσόμενον.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δ καί τις συγγενὴς βουλευτὴς ὢν, ἢ κἂν ἄλλως τ ϖοιούτης τύχης ἐλεύθερος, ἐπὶ τ κλήρου κεκλοῖτο ἢ τελευτήσαντ βουλευτ, οἷα ἀφθήκας ἐγγράψαντ, βέλοιτο δ κἀκεῖν ἑαυτὸν ἐπιδῶναι τῇ βουλῇ· ἐξέσται αὐτῷ τοῦτο ϖροήσει, καὶ τῶν ἑαυτ γνώμῃ ἐν ὑποκειμένοις δηλαδὴ εἴσω μυρίων ἕξ· καὶ ἄμα μὲ βουλεύειν σὺν τῇ οἰκείᾳ ἀφιξόχῃ καὶ ϖαιδίοις, ἄμεμ δ γένεσθαι κληρονόμον. ἐάν ϖαντελῶς τ ϖᾶσιν οὐσίας ἀπαστεμῆς ϖαφάσῃ ϖεφορτισμένοις ἡ συναγκίαι· ἄπαξ τὲ ἀφιξεχομένῳ τ κλήρου ἢ βουλευτὲ κριθεῖσῶν ἤδη, ἢ αὐτίκα χρησομένῳ καὶ ἢ ϖροήματ τ αὐτῶν εἰς τῶν βουλῶν ἀφικνουμένῳ. Εἰ δ καί τις δωρησαμένῳ καὶ ἢ ϖροήματ τ αὐτῷ ϖᾶσιν οὐσίας, ἢ τὲ ὅλως, ἢ ϖάντων οὗ ἐλάττονα τ οὐσίαν ἔχοντι, ἢ τῷ τ ϖολιτευομένων τ αὐτῆς ϖόλεως ὄντι, ἢ κ ἕτέρῳ τινὶ, (ϖροσάγουσι μόνοι ἑαυτὸν τε καὶ τῶν οἰκείων τῷ γονεῖ, τῷ εἴτε ὄντων εἴτε ἐσομένῳ, καὶ τῷ ἐφεξῆς ἀφαδόχλῳ τῇ βουλῇ, ἧς ἐστὶν ὁ τῷ δωρεὰν ποιήσαντι) θεσπίζομεν τῷ ἐπὶ ϖαύτῃ τῇ αἱρέσει χρονοβρίῳ ἐρρῶσθαι δωρεὰν ϖαντὸς γὰρ ἡμῖν ϖαρθύσαντ ἄξιον εἶναι δοκεῖ τὸ τὰς ὑσίας τ βουλευτῶν, καὶ ἀδεῖαν τρόπον ἀλλοιεῖσθαι τ βουλῆς τ ϖόλεως ἐκείνης ἧς εἰσὶ βουλευτοί.

ΚΕΦ. γ'.

Ὅπως δ ἂν μὴ ἐξαπάτῃ ταῦτα δέξεις γένεσθ, καὶ ϖινες κύριοι χρόνοι τ βουλευτικῶν κλήρων ἢ κτ' δωρεὰς τρόπον, ἢ κτ' ἀφθήκης, (καθάϖερ εἰπόντες ἔφθημεν) ἢ κὰ ἐξ αἰδιαθέτου, ἀφαιρεθήσονται καὶ ϖερέληται τῷ ἐπιδοῦναι, καὶ τ μὲ ϖεφεισμένων ἐθέλοιεν ἀποκωλύειν, τῷ δ' ἐπιδοῦσι ἑαυτῶν μὴ ϖοιοῦντ. θεσπίζομεν, εἰ μὲ κτ' δωρεὰν (τοῦτο δὲ τὸ ϖερὶ ἐνεγκόντων) ἐπιδιδοῖτ, μὴ ϖρότερον τῷ ϖροδόσιν γένεσθ τ ϖεφεισμένων, ἀλλ' ἐπ μόνοις ϖροδότ τῷ δωρησαμένῳ, ἕως ἂν ὁ τῷ δωρεὰν λαμβάνων, ἐπὶ ϖρᾴξεως ϖαρεμηνεύτων, ϖεφεισμένης παρὰ τῷ τ ἐπαρχίας ἡγεμόνι, ϖρῶτα μὲν ϖάσης δόσεως, (κτ' τ εἰρημένον τρόπον) ἐπιδυθείη τῇ βουλῇ, καὶ ἐγγραφείη τῷ λαμπρᾷ. τῷ αὐτῷ δὲ καὶ τὸ ϖερὶ μισθοῦ δίδοσθαι βουλομένῳ. Εἰ δ ὁ δωρησάμενος ϖεφεισμένος τὸ ϖράγματος, καὶ μήπω τ κεκαθέσεως γεγονυίας τ ἢ λαβόντα ὑπαγώσης τῇ βουλῇ καὶ ἤτοι ἐκδικεῖσθαι τὸ δωρηθέντος ὑπὸ δ βουλευτηρίου, μέχρι τ οὐσίαν ἐγκιῶν, ἐφ' ἃς ϖάντως τὸ βουλευτήριον κελεύσθαι βουλόμεθα. §. α'. Εἰ δ ὁ ἀφθήκης ἢ κλήσεως νόμῳ ἐπὶ τ κλήρου ἀφίκοιτο δ βουλευτὲ ὁ μὴ βουλευτὴς ὤν, τῷ τοιαῦτα δύθος ἄμφω τῇ τελευτῇ δ βουλευτὲ φωνέσαι τὸ βουλευτήριον, καὶ ἄμφω τῷ τ ϖόλεως ἐκδίκῳ, ϖάσης χρείας ἐπισθολῆς κτ' δ τελευτήσαντ ϖεφεισμένων ἐσομένης, καὶ δόσεως ἀναγεφθεὶ ϖοιεῖσθαι τ ϖεφεισμένων, (ϖαρόντ ἀυτῷ δ ϖᾶσι τῶν ἀναγεφθέντων ϖεφεισμένων, ϖαρὰ τῷ τ ἐπαρχίας ἡγεμόνι, ϖᾶσιν καὶ χρείᾳ ϖάσης δόσεως, (κτ' τ εἰρημένον τρόπον) ἐπιδυθείη τῇ βουλῇ, καὶ ἐγγραφείη τῷ λαμπρᾷ. τῷ αὐτῷ

dem uncias accipere eum vel eos qui se dederint curiæ, tres autem uncias residuos, qui ex lege vocantur, accipere heredes. Studium enim nobis est omnimodo novem uncias ad curiales ejusdem civitatis pervenire.

CAP. IV.

1 Vid *Julian. hic num.* 330.

SIn autem defunctus fuerit quidam superstite filia, si nupta[1] quidem fuerit curiali ejusdem civitatis, dubium non est, quin præter calumniam habebit paternas res, aut in integro, aut omnimodo novem uncias, si forte ad alium quendam pater voluerit tres uncias pervenire: sed & si non ab initio existenti curiali nupta fuerit, accesserit autem quidam ad ejus nuptias, volens eam ad hoc accipere, ut sit curialis & dare se curiæ, & stabiles ei nuptiæ fuerint: etiam sic habere novem uncias sine calumnia occasione bonæ circa curiam voluntates: & qui curialis offertur rebus & gubernabit eas, propter quod & omnimodo mulieri dari eas volumus. Quod si plures fuerint filiæ, & quædam ex his nuptæ fuerint curialibus aut existentibus aut per oblationem factis, novem unciæ quidem inter eas dividendæ sunt: ad residuas autem tres unciæ quidem venient, illi autem qui uxores eas acceperint, usuri sunt rebus ipsis ad curiales causas, licet in dominio sint uxoris. propterea enim eis dedimus res patris, ut exinde conjuges earum impleant curiæ functiones. Quod si contigerit deficere eam quæ nupta fuerit illi, qui se curiæ tradidit, si quidem filios masculos de eo habuerit, apud filios erunt res, & ipsi erunt in curia, & nulla tergiversatione res indigebit.

2 Legitimam liberorum statuto minui posse hunc colligas, qua de re inemini me alias dixisse. Et breviter, quantitas legitimæ augeri vel minui potest, tolli non potest, nisi certis parentum criminibus, *l. 5. C. ad legem Juliam majestat.*

§. 1. Quod si fœminæ fuerint quæ natæ sunt, & si ipsæ quibusdam nuptæ fuerint, aut curialibus ejusdem civitatis, aut qui se ipsos dederint curiæ ejusdem civitatis, similiter & ipsæ eas habebunt sine ulla molestia, subjectas curiæ functionibus per proprios viros. Quod si non nuptæ fuerint, curialibus, aut qui sunt aut fuerint, tunc secundum datam olim divisionem, nuptæ quidem curialibus noverit uncias habebunt, propter quas functiones curiæ compleantur, residuis autem sufficient[2] tres unciæ. Quod si neque masculi neque fœminæ eis erunt, quousque vir superest, habeat earum usum, explens in eis curiæ functiones, & si quidem ad secundas venerit nuptias & filiorum fuerit effectus pater masculorum seu fœminarum, & has conjunxerit curialibus, rursus similiter curiæ servabuntur corpori: quod si mortuus fuerit aut ad secundas nuptias non venerit, aut filias non procreans, eas non sociaverit curialibus vel qui sunt vel qui fuerint, tunc recto ordine curia has res accipiet, neque enim unquam hanc partem curialium copiarum & functionum alienari concedimus: vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes, hac linea descendentes, sive per masculos liberos curialium, sive per generos dantes se curiis, novem unciæ curiæ salvæ sint. Quam legem valere volumus in omni deinceps tempore, & in causis adhuc etiam nunc pendentibus, & quæ consecutæ non sunt judiciali sententia aut amicabili interventu ablutionem.

2 Legitimam liberorum statuto minui posse hunc colligas, qua de re inemini me alias dixisse. Et breviter, quantitas legitimæ augeri vel minui potest, tollere non potest, nisi certis parentum criminibus, *l. 5. C. ad legem Juliam majestat.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur visa nobis sunt, & hac sacra lege declarata, tua excellentia custodire festinet, maxime omnium utilitatis publicæ providentiam omnem faciens. Dat. Kal. Aprilis, CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS.

TIT. III.

DE [3] MODERATORE ARABIÆ.[4]

NOVELLA CONSTIT. CII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

CUm plerosque alios provinciarum magistratus ad meliorem jam formam traduximus, qui humiles abjectique prius existentes, neque ulli rei convenienter agendæ idonei, postquam in ampliorem constituimus ordinem, & valentiores per omnia facti sunt, & ita rerum administrationem capessere cœperunt ut universa in melius commutarentur: tum vero a nobis etiam proconsules & prætores, & moderatores, & veterum horum nominum amplitudo inventa est, auctæque ipsis annonæ, & summa[5] potestas data, & ante omnia interdictum illis fuit, ne perniciem inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos utantur manibus, juramentis quoque rem munivimus omnium horrendissimis[6]: neque aliter eis officia tradimus, quam præstitis juramentis, ita vodicillis magistratus digni sunt habiti. Convertimus igitur & ad Arabum regionem oculos, & requisita causa, quamobrem & publicum laboret inopia, quamquam regio florentissima 7 sit, & tam magnus nos interpellantium numerus iis locis excedat, & omnes lamententur, alii furta & rapinas, alii injurias, alii alia damna in querelam deferentes: occasionem & causam hujus mali ex imbecillitate & impotentia eorum qui magistratum ibi gerunt, provenire deprehendimus. Erat ita enim tenui potestate prædituς is qui civili magistratu defungebatur, ut[8] ei qui præsset armis, servili propemodum more manciparetur, & in illius arbitrio hujus salus esset posita, aut ut ne esset quidem omnino hic magistratus. Inde adeo & longum tempus est, ex quo is desierit, & militaris ea quæ civilem magistratum concernunt, peragat. *Cum tamen neque sibi, neque ipsi per omnia sufficiat. In hoc enim est, non ut utilitatem aliquam subditis adferat, sed ut utrinque lucrum capiat.*

3 VI. *Eclog.* 15. de officio moderatoris Arabiæ, *Julian. const.* 95.

4 Quam Trajanus obtemperare Regibus Romanis compulit, provinciæ nomine impositio, rectorisque attributo. *Ammian.* 14.

5 Καὶ ἐξουσία δίδοῦ πᾶσα.

6 Φοβερωτάτοις.

7 Arabiæ locus. vid. *Ammian. lib.* 14.

8 Civiles magistratus regionum non ita sunt negligendi, ut eorum dignitas præ militaribus vilescat, & sint militarium veluti servi.

9 S. *de moderatore Helenoponti Novell.* 28.

10 Id est, duci militari, *Jul. hic.*

11 Ducianus dignitas magistratus civilis Arabiæ.

12 Objecta moderatoris Arabiæ.

13 Julianus ita præsert, si Justiniam secum habeat, non timeat neque ducem, neque *Phylarchum*, id est, Saracenorum ducem, neque potentium domus, &c. *hæc ille.* Phylarchi ergo, Justiniano teste, Saracenorum duces seu optionum. Procopius 1. *de bello Persico*, ἀδιάφθ. ὄντ. Ῥωμαίων φρατιωτῶν ἄρχων ἐς δυοῖν καλοῦσιν Σαρακηνῶν Ῥωμαίων τυσπόνδων ἡγέμων· οἱ Φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται, & post, καὶ ὧν τὸν βασιλέως Φύλαρχον τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Σαρακηνῶν κατέστησατο. Theodorus Anagnostes 2. Ἀκακιὸς ἦρε τὸ Φυλάρχου Σαρακηνῶν. vid. *Cujac Ad l. 17. Cod. de exact. tribut.* Sextus Rufus Phylarchi Saracenorum in Osroënam cessere superati. Fornandes, in Osroëne, Saracenorum Phylarchi devicti Romanis se dediderunt. *Idem ad Novell.* 22. adde & illud ex Ammiano 24. Malechus Podolaces nomine, Phylarchus Saracenorum Assanitarum, famosi nominis latro. De Phylarchis Arabiæ & Emesenorum dixi 15. *Epistolarum familiarium Ciceronis* 1. adde Strabonem 16.

14 *Nov.* 8. *tit.* 3.

CAP. I.

HÆc nos ad suscipiendum præsens consilium excitarunt: & præsenti utentes lege, magistratuum ad pulchriorem formam transponimus, benigneque & ipsi Moderatoris appellationem largimur, (id quod etiam in Ponto fecimus 9) & spectabilium magistratuum jus concedimus, ut in nullo sit Duciano 10 inferior 11. Sed & publicis 12 exactionibus cum summa vehementia adhærescito, adhærescito etiam privatorum utilitati, neque committito, ut vel spectabilis dux, vel tribunus, vel aliqua potentiorum domuum, vel etiam sacrum patrimonium, vel sacræ nostræ res privatæ, vel ipsa sacra nostra domus, qualecunque subditis nostris damnum irroget: neque facile succumbito, neque formidinem 13 contrahito: sed viriliter subditis præito, & ante omnia Deo pariter ac nobis, & legi puras conservato manus. si quidem iisdem juramentis 14 & hunc subjungimus volumus, quibus & cæteros magistratus submisimus. Deinde cum codicillis percipito etiam Imperialia mandata: quæ tam ante nos legumlatores, quam vetus illa reipublicæ forma novit, & nos cum pene obsolevissent, denuo reparavimus, & in rempublicam reduximus: ut ea semper adhibeat veluti in colloquium, & jussiones nostras custodiat. Nam si illas sane secutus fuerit, non est causa, quamobrem non omnia illi præclare & ex animi sententia occurrant, & legum beneficio ad summam ipse in rebus gerendis facilitatem & justam facultatem perveniat.

CAP. II.

PRincipio igitur (ut diximus) studio sit illi publicorum tributorum exactio, devoris quidem humano paternoque se affectu exhibens,

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΟΔΕΡΑΤΩΡΟΣ ΑΡΑΒΙΑΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπαρχῳ πραιτωρείων, τῷ δόξῃ καὶ ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλὰς μὲ καὶ ἑτέρας ἀρχὰς ἐπαρχιῶν ἤδη ὡς τὸ κρεῖττον μετεσχήκαμεν, χθαμαλάς τε καὶ ὑψηλὰς ἐμπεφοβεῖσθαι ἔσας, καὶ ὡς ἐδὲν ἀρχὴς ὑπὸ δόξαν ἐπειδὴ γ ἡμεῖς αὐτὰς εἰς μείζω κατεσκευάσαμεν τάξιν, ἐφάμιλλες ἑστέρας τῆς παντὶ ἠλορμίας, καὶ ὕστως ἀνταλλαττομένας τὸ πρεσβεύειν, ὡς ἀπὸ τὸ κρεῖττον μεταβαλλάς. ἀνθυπάτοι γὰρ ἡμῖν καὶ πραίτωρες καὶ μοδερατῶρες, καὶ ἡ τῶν παλαιῶν τούτων ὀνομάτων σεμνότης ἐξηύρη), καὶ ἡυξήται καὶ τὰ τῶν σιτησέων αὐτοῖς, καὶ ἐξουσία δέδοται πᾶσα, καὶ ὡς πάντων ἀπηγόρευται τὸ τοὺς ὑπηκόους λυμαίνεσθαι, καὶ χρεῖ πολλαῖς καὶ αὐτῶν χρῆσθαι. ὁρκοις τε τὸ πρᾶγμα κατησφαλίσμεθα τοῖς πάντων φοβερωτάτοις· καὶ οὐκ ἄλλως αὐτοῖς παραδεδώκαμεν τὰς ἀρχὰς, εἰ μὴ τὰς ὁρκους ὑποστάντες, ὥστε τὸ συμβολὸν ἀξιωθῆναι τῆς ὀρκῆς. Εὕδομεν ἂν καὶ ἐπὶ τῶν Ἀράβων χώραν, ἐν τῷ αὐτῶν ἀναζητοῦντες διὰ λῶ τὸ δημόσιον ἀπρεῖ, (καίτοιγε τῆς χώρας εὐθαλεστάτης ὔσης) καὶ πλήθ· ἡμῖν τῶν ὑποτόντων ὀφειλετῶν, καὶ ὀδύρων) πάντες, οἱ μὲ κλαπέντες, οἱ δ' ἀδικίας, οἱ δ' ἄλλως ὑποπεσόντες ζημίαις τὴν ὑφ' ἡμῶν τῷ αὐτῶν τῆς κακίας εὑρεῖν ὀλ τῆς ἐν τῷ τῆς ὀρκῆς ἀσθενείας ὠφελούμεν. Διὸ δὴ ὕστως ὁ τῶν πολιτείας κεκλημέν· ὀρκῶ, ὥστε κωδεδεδιλῶσθαι τὸ ὅπλων ἠγωμένῳ, καὶ ἐπὶ ταῖς ὀκείαις βιλαῖς κεῖσθ τῷ σκηνείαν αὐτὸ, ἢ μηδ' ὅλως εἶναι τῷ ὀρκῶ τοιοῦτον. τοιαῦτ' καὶ ὁ χρόν· ἤδη συχνὸς ἐξ ὃ καὶ ἐκλέλοιπε, καὶ τὸ τ' πολιτικῆς ὀρκῆς ἡ σχολικωτικὴ πρᾶξις, μηδ' ἑαυτὴ μηδ' ὀκείην παντελῶς ὀρκῶσα. ἡκ' ὁλῆ δ' ὀχ ὅπως ἀν τ τὰς ὑπηκόους ὠφελήσῃ, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐκατέρωθεν ὀκκερδάνοι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα ἡμῖς ὡς τῷ παρῶν ἀνέγνε βυλῷ, καὶ τῷ παρῶσι νόμω χρώμενοι, μεζοτέρμεν τῷ ὀρκῶ ἐπὶ κάλλιον χρῆμα. Ὃ φιλοτιμήμεθα καὶ αὐτὴ τῷ δ' μοδερατῶρ·, ἤτοι ἁρμοδε, ὡς σημηγείαν, (τῶν ὅπῃ καὶ ὁ Πόντῳ πεποιήκαμεν) καὶ τὸ τ' spectabilium αὐτὴ δίκαιον δίδομεν ὀρκῶν· ὥστε καὶ μηδὲν ἐλάττονα τ' δικικῆς κεβεζούσας, ἀλλ' ἀντίκαζ μὲ καὶ τ' δημοσίων εἰσπράξεων σῳ σφοδρότητι, πάσῃ, ἀντίκαζ δὲ καὶ τ' τ' ἰδιωτῶν ὠφελείας· καὶ μὴ συζῶρεῖν μήτε τῷ ὠφελολέπ·ν δικὶ, μήτε τῷ φυλάρχῳ, μήτε τινὶ τ' δυναστῶν οἴκων, ἀλλὰ μήτε τῷ θείῳ παλλαμηνίῳ, ἢ τοῖς θείοις ἡμῶν πενθεράτοις, ἢ αὐτῷ τῷ θείῳ ἡμῶν οἴκῳ, τῶν οἰανῶν ἐπαναγαλῶ τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι ζημίαν· μηδὲ κωλακίνζ ῥᾳδίως, μηδὲ τρέμειν, ἀλλ' ἀνδρείως τ' ὑπηκόων ἐξηγεῖσθ· καὶ ὡς πάντων μὲ καθαρὰς φυλάττειν ὑφ' τε καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας, (ὑπὸ γὰ τοῖς αὐτοῖς ὁρκοις, ὑφ' οἷς τοὺς ἄλλως ὀρχὰς, καὶ ταῦτ' ἐν ἑνὶ βυλόμεθα) ἔπειθ' ἡμιζέσθαι μ' τ' συμβόλων καὶ τὰ βασιλικὰ παρασχήλμηται, ὥσπ' οἱ μὲ ὡς ἡμῶν νομοθέται, καὶ τὸ παλαιὸν τ' πολιτείας ὑπῆσχτο χρῆμα· ἡμεῖς δὲ καὶ ἐκλελοιπότα πάλιν ἀνεκλησάμεθα, καὶ εἰς πολιτείαν κατηχάζομεν, ὥστε καὶ τούτοις σύντροφον εἶναι ἀεί, καὶ τοῖς ἡμετέροις φυλάττειν κελεύσεις. εἰ γὰ δὴ τούτοις κωλυηλαθήσεται, σὺκ ἔστι ὅπως μὴ πάντα κακὰ ἀπαντήσῃ αὐτῷ, καὶ μ' τ' νόμων ὡς δικαίων καὶ δικαίαν ῥαστώνην ἀφίκνιντο.

ΚΕΦ. β'.

ΠΡῶτον μὲ ἓν αὐτῷ αὐθάσμαν χθύπτειν (καθάπ' εἰπόντι ἔφθημεν) ἡ τ' δημοσίων εἰσπραξις, τοῖς μὲ δύγνώμοσι φιλάνθρωπός τε καὶ παλλακὰ χενομένη,

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὠφελιμώτατα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἁγίδ τ' θείᾳ δηλούμενα νόμῳ, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φυλάξαι σπουδαίτω, μάλιστα πάντων τ' ὠφελείας τ' δημοσίᾳ πᾶσαν ποιουμένη πρόνοιαν. Dat. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS.

χειρίζειν, τοῖς ἧ ἀγχωμοσύνοις σφοδρὰ π᾽ ἀνίσταται. Ἔτι δὲ ἐπιμελήσεσθαι καὶ τῆς δημοσίας, καὶ τὰ δύτικα τὰ αὐτὰ καὶ ἐν μὴ ὑφιεῖσθαι καὶ ταῖς ἀσεβείαις μητὲ Βοσσανῶν, μητὲ τῶν ἄλλων μητὲ τῶν ἐκεῖ πόλεων ἀνεκτὰ ποιεῖν τὰ καὶ φόνους πρᾶττειν. Εἶτ᾽ ἧ ὑπακούειν αὐτῇ καὶ σεβάζεσθαι, κ᾽ τὰ ἐκείνου πάντα ὡς ἐμὰ νομίζειν· καὶ γὰρ ἂν καὶ τῦτο ἐκείνου ἐπὶ λαβεῖν) ἀδύνατα τ᾽ ἀκολουθεῖν παντελῶς τῷ διοικοῦντι. καὶ ταῦτ᾽ γὰρ ἐν Πόντῳ πεπαιδεύμεθα κοσμεῖν τοὺς ἐκείνου, ὅτε καὶ αὐτοὶ τοῖς αὐτοῖς τὰ δρχὰς τοιαύτας πάντας ἐκδεδέγμεθα ἔχειν· καὶ ἐσμὲν καὶ αὐτοὶ spectabilios. ὁμοίως ἧ καὶ τὰ ἐκεῖ τὰ ἐκείνων καὶ τὰ ἐνθάδε τὰ ἄλλων αὐτῷ διοικήσεται). καὶ δὴ μισεῖ τ᾽ πλεονεξίαν καὶ τὰ ἐκείνου φιλοκερδῆ μᾶλλον ἢ βουλόμεθα χαίρειν αὐτὸν ἀφαίρεσιν σιτήσεων καὶ τὰ quindecim χρυσίου λιτρῶν, τὰ δὲ τὰ πάρεδρα αὐτῷ τὰ δρχὴν duas λιτρῶν, καὶ τῶν τε αὖτε ταξίν duas χρυσίου λιτρῶν. Εἰ δὲ καὶ τὰ βασιλικῶν ἀναθημάτων (καθάπερ εἰσπεπτεῖ ἐφθήμεν) ἤδη τοῖς ἐρχομένοις ἐφίεσθαι, ἀλλ᾽ μὲν ἴσμεν φρονῆς ἡμῖν τὰ καλούμενα τὰ ἱδρυμένων ἐκεῖσε πού τῶν τοιούτων ἔχειν τὴν δρχὴν τοσαῦτα, ἐφ᾽ ὅτι αὖτε τοσαῦτα κεῖσθαι μόνον καὶ παῖς αὐτὰ ἀξιοπαθοῦσιν εἰκῆ τε καὶ πεῖθεσθαι. ὅσα ἐπικοινωνοῦ ὁ παντελῶς ὅτι ὁ ἀδιόλειπτ᾽ δὲ ἐς ὅτι οἷς ἂν ῥητῶς αὐτὰ διαιμεῖν ἐρχομένοις, ἀσὶ ἰδιώτῃ ἄδικα, ἀδὲ ταῖς οἰκείαν δίκαις, ὅταν ἔχειν ἐκεῖ ἄλλας ἢ τὰ ἰδιωτᾶν τις ὁ συναγωγῶν εἰη ἀδὲ τὴν οἰανῶν ἐξὸ μισίαν ἐκεῖ ἰδιωτικὰς αἰτίας. ἐπεὶ πολὺ τὸ μεῖζον ἐσὶ ἐρχομένοις τε φρονεῖν καὶ πολιτικῆς διοικήσεως. καὶ ἀμελεκλύσαν ταῦτα καθάπερ οἱ πατέρες ἡμῖν τ᾽ πολιτείας ἐπεξῆν τε καὶ κατεσκεύασαν. εἰδὲτ᾽ ἧ ἀδιόλειπτ᾽ δικῆς, ὡς εἰ ἐμβαλεῖν ἑαυτὸν βαρέσης περίμεσον πολιτικῆς, ἀδὲ τ᾽ ἐρχομένων ἀπλῆ ψεται, ἀλλὰ καὶ κἀκείνων ἀφαιρεθεῖς, ἰδιώτης ἔσῃ, καὶ τῶν τῶν ἀρχῶν ταύτων γένοιο).

ΚΕΦ. γ΄.

Ταῦτα καὶ ἡμῖν γεγραμμένα καὶ ἐπὶ τ᾽ κ᾽ τῶν τ᾽ Ἀραβίων χώραν ἀρχῆς. πεπείσμεθα γὰρ καὶ βελτίω ἢ ὅτι τὸ παρεγκλῆμα ἐπιδεῖσθαι ἐφεῖ τὸ κακόηθες· εἰ δὲ ὅσα ἐφεσιάμεθα χρημάτων, ἀλλ᾽ αὐξήσαμεν αὐτὰ ταῖς σιτήσεις, ἀλλ᾽ ἂν ἴσμεν ὡς καὶ ὁ τοιοῦτος ἔχων τὴν ἀρχὴν ἀσφαλῶς τοιοῦτ᾽ φαίνεται δεῖ τὰς ἀληθὲς τ᾽ δημοσίων φόρων εἰσπράξεις, ὡς μὴ ζημίαν ὑπομένειν, ἀλλὰ δίκαιον πέρδος τῷ δημοσίῳ προσγενέσθαι. Ἐκεῖνο μέντοι γίνεσθαί τε καὶ κρατεῖν βελόμεθα, τὰ τοὺς σιτηθέντας ἐς ἀδιόλειπτ᾽ δικῆς ἐκεῖθεν αὐτὸν κομιζέσθαι, ὁπόσον ἂν ὁ τ᾽ ἐπιτροπὴς ἠγεμὼν ἐκπέμψει. προσῆλθον δὲ ὡς ἡμῖν τοσοῦτος αἰδεσθέντες προσελθεῖν τοῖς περὶ μισθὸν, ὡς μηδὲ τὰς οἰκείας σιτήσεις ἀπαιτεῖν ἐφ᾽ ὑστέροις εἰδέναι ὡς ἐκ παρὰ ταῦτα τὰ περίεσται quinque χρυσίου λιτρῶν ζημιωθήσεσθαι). Dat. VI. Kal. Jun. *Constantinop.* DN. BELIS. V. C CONS.

ΤΙΤΛΟΣ δ΄.

Περὶ τ᾽ ἀνθυπάτου Παλαιστίνης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ΄.

Ἐγγράφῳ Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ᾽ ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δόγτεργ ὑπὸ χάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἤδη μὲν καὶ ἄλλας ἐθνῶν ἡγεμονίας μείζως κεκτησάμεθα, χθαμαλάς τε καὶ ἀστεγεστέρας ὄσας, καὶ πρᾴτειν ἐδὲ ὁπόσῃ τ᾽ ἐρχομένστερον διωκάμεθα· καὶ τάχ᾽ μὲν spectabilias κατεσκευάσαμεν τοὺς σιτηθέντας, παρίεσθαι τε καὶ ταῖς ἐξ. καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐφιλοτιμησάμεθα, ἐφίεσθαι τε ἀκμὴν ἐδεδώκαμεν· καὶ τοὺς μὲ ταῖς τ᾽ ἀνθυπάτων ἐπικοσμησάμεθα πικοῖς, τοὺς ἧ τ᾽ κεκλημένων κομιστῶν, καὶ ἑτέρας πραιτώρων, καὶ μεθεκτεύρων ἄλλας· καὶ ἀεί τι προσεξευρίσκοντες λαμπρὸν, τῇ κεθ᾽ ἡμᾶς πολιτείᾳ νέον δεδώκαμεν αὔξειν. Εἰς νῦν ἧ ἡμῖν ἦλθε καὶ ἡ Καισαρέων μητρόπολις ἡ Παλαιστίνης ἡγεμονίη τ᾽ πρώτης, ὡς ἐρχῶν καὶ τῶν τ᾽ ἄλλων μείζων καὶ ἀπολαύσης τιμῆς, διότι καὶ πρῶτον ἀνθυπατ᾽ αὐτῶν εἶχε, καὶ ἐφιεμένῃ τῇ αὐτῇ τοιαύτη τῆς δρχῆς καὶ ὁπόσα σεμνοτέρας εἰς ἐλάττω μετέβαλε, μιᾶς μόνου ἐμποδὼν τ᾽ ὅλης ὅσης Παλαιστίνης, εἰς τρεῖς ἧ ἀμφιβεῖσης μοίρας· καὶ ὅτε τ᾽ ἀνθυπατείας αὐτῆς μειούσης, ἀλλ᾽ εἰς δρχῶν τούτων δὴ τῶν ὁρίνεσθαι καὶ ἐμβλῆσθαι κατεσκεύασε. καίτοιγε δρχαία τέ ἐσι, καὶ ἀεὶ σεμνὴ· λώιπε τε αὐτῶν Στρατὼν ἱδρύσατο πρῶτ᾽, ὃς ἐξ ἐκκλησίᾳ ἀναστὰς, γέγονεν αὐτῆς οἰκιστὴς· λώιπε τὸ Οὐεσπασιανὸς, ὁ τ᾽ Θείας μνήμης, ὁ τ᾽ αὐτοκρατόρων δοκιμώτατ᾽, ὁ Τίτε πατὴρ ἧ τ᾽ δόσεως μνήμης (ὥσῃ αὐτῷ καὶ μόνῳ κρικὴ πρὸς ἅπασιν δόξειεν) εἰς τὸν τ᾽ Καισάρων αὐτῷ ἀνόμασε πρόσηγορίαν, (πρώτεργ Στρατὼν πύργων κολισθέν) τοῦτον αὐτὴ χαλεσάμενον τῷ πολῖ, διότι καὶ αὐτῷ ἐπὶ τοῖς Ἰουδαικοῖς νίκαις εἰς αὐτοκράτορας ἀνεγράφη. §. α΄ Ὁρῶμεν ἧ αὐτῷ χώρας ἀρχούσαν μεγάλης τε καὶ βαυμασῆς, καὶ αἰσθησιν ὅτι μάλιστα πολεῖς τῇ καθ᾽ ἡμᾶς παρεσχημένην πολιτείαν, φόρων τε μεγέθῃ καὶ δύγνωμοσύνης ὑπερβολῇ, καὶ παρεσχημένην πόλεις σεμνὰς, καὶ πολίτας ὑπερφέροντα ἀγαθὸς καὶ λόγων μείσεις καὶ σὺ ἱερέσιν διδασκαλικῶς· καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον, ὅτι δὴ καὶ αὐτῷ ὁ ἓ παντὸς δημιεργὸς, ὁ ὄντως ὑμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἓ θεὸς λόγ᾽, καὶ ἓ παντὸς ἀνθρώπων σωτηρία γλῆνος, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ ἠξίωσεν οἰκειώσασθαι τὰ ἡμέτερα.

ΚΕΦ. α΄.

Ταύτῳ τοίνυν πῶς οὐκ ἂν τιμήσαιμεν, καὶ ἐπαναξάμεθα αὐτῷ πρὸς τὸ τ᾽ ἀνθυπατείας αὐτῆς ἀρχῆς· καὶ δώσομεν τῷ τῷ δρχῷ ἔχοντι τοιοῦτον, ἀνθυπάτου τε εἶναι καὶ καλεῖσθαι; ὅπερ προῖτόμεν ἀφ᾽ τόδε ἓ θείας πραγματικῆς τύχης. Καλεῖσθαι ἧ αὐτὸν καὶ ἰδικῶν βελόμεθα Καισαρέων νομῷν. ἀνθυπατὸν τε ἀποκαλοῦμεν τ᾽ τῷ δρχῷ ἔχοντα, καὶ δίδομεν αὐτῷ τε τοῖς ἀδιολείπτοις ἐγγράφεσθαι, καὶ ἔχειν ἀπαρῶν ὁπόσα ἴδια τ᾽ τοιαύτης ἐσὶν δρχῆς· ἀκέναι τε ἓξ ἐφεσίμων δικῶν ἀχρι decem librarum auri, ἐξ ἑκατέρας Παλαιστίνης εἰς αὐτὸν φερομένων. ἰσχυράν τε τῷ παντὶ κεκθεσθαι, ὥστε καὶ τοὺς ἡμετέρους ἀοσταξέρους δικαιοδοσίαν κρίνειν ἐρχομένου σκοπεῖν. Χρηστὸν ἧ καὶ τῇ σεμνῇ καὶ δρχαίᾳ πατρίδι (φαμὲν ἧ τῇ ἀσπορφύρῳ στολῇ) ἐν τοῖς ἱερομήνιας αὐτῷ ἀστιβέμβῳ καὶ ἐγκαλλωπιζέσθω τοσούτῳ ἀξιτιθεὶς τιμῇ· καὶ πολέμων ἐξαρχίτω, σραλιωτῶν τε τοσούτων· καὶ πᾶν εἴ τι συμφέρον ἐσὶ καὶ τῷ δημοσίῳ καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι, πραττέτω. κἓ σιτήσεων ἧ viginti duas libras auri αὐτῷ δίδυμεν, ὥστε εἰς ἑαυτὸν τε καὶ τ᾽ αὐτὸ πάρεδρον καὶ τῷ πειθομένῳ αὐτῷ ταῖς ταύτῃ διελεῖν, καθ᾽ ὃν ἂν αὐτὸς βουληθεὶη τρόπον. καὶ ταύτῃ εἰς ἡμᾶς μόνους, ὥστε ὁ θείας πραγματικὰ τύπε καὶ τῷ ἐπὶ τούτοις ἀμφιρεσιν ἡμᾶς ἐπικυρῶσαι. ὑδὲ γὰρ ὑπομένομεν αὐτὸν τε καὶ τ᾽ πάρεδρον ἐπὶ τῷ παλαιὰν δύτέλειαν τ᾽ σιτήσεων ὁρᾶν τες κρινιζομένους· ὑδὲ τῷ αὐτῷ ταῖς παντελῶς ἀδοκήτων ὄσων, καίτοιγε ἐπὶ τοσούταις εἰσφοραῖς κάμνουσάν τε καὶ κινδυνεύουσαν. ὥστε αὐτῷ δίνοικῶς τε ὑπαργεῖν αὐτὰ, καὶ τὰς δημοσίας εἰσπράττειν φόρους, καὶ ἀπίτειαν λημμάτων ἀδίκων.

ΚΕΦ. β΄.

Ἐπιγινωσκήσ᾽ δὲ ἐδὲ ὅπῶν τοῖς πολίκναις αὐτὰς, καὶ ταῖς τ᾽ δημοσίων φόρων εἰσπράξεσιν ὁ κἓ καιρὸν ἀδιόλειπτ᾽ τ᾽ τόπων δόξ, ἀλλ᾽ αὐτὸς indevotis vero vehementem & severum. Deinde curam geret etiam reipublicæ, & ut recte in ea atque ordine omnia fiant, neve tumultibus & ne seditionibus dediti sint vel Bostreni [1], vel alii, & quæ à vetustate permissa sunt ad delectationem, ea convertant in furorem & cædes. Habebit item secundum mandata nostra dicto suo audientes milites (siquidem & hoc inde licebit desumere) neque ullam omnino rem negliget quæ commoditatem aliquam in se habeat. Quemadmodum enim in Ponto [2] cum Moderatore egimus, ita & ipsum per ea dem ejus magistratus vestigia ingredi facimus. Eritque & ipse spectabilis, & continuliter cum alia multa, tum etiam ea quæ appellationes concernunt, administrabit. Sed neque ad modum prioris, duntaxat solatii relictemus. Volumus enim, ut ipse quidem per causam annonarum & reliqui solatii percipiat quindecim auri libras, adtestor vero ejus magistratus duas libras, & cohors ejus novem auri libras habeat. Et quamquam (ut diximus) ex Imperialibus mandatis jam etiam militibus præst: erit tamen vobis curæ, ut nonnullos illic stativa agentes militares numeros & ei subdamus qui in hos magistratum gerit, ut illi soli obediant, ejusque formulis ac præceptis cedant & obtemperent. Non igitur communionem omnino habebit aliquam spectabilis Dux, neque cum militibus quos expresse huic assignabimus, neque cum pagano aliquo, neque cum illorum litibus, si quas inter se habent: neque si paganorum aliquis in jus producatur. Nullum denique habeat cum paganicis causis commercium: quandoquidem magnum [3] in medio intervallum est inter civilem & militarem administrationem: discernuntorque ea inter se, quemadmodum patres nostri in republica ista ordinarunt & instituerunt, sciturо spectabili duce, quod si rebus se civilibus immittere aufit: neque militaria retinebit, sed & illis spoliatus privatum aget, & hujus magistratus imperio subditus erit.

Cap. III.

Atque hæc nobis item de magistratu regionis Arabicæ sancita sunto. Perluasum enim habemus voluntate Dei, quod ea res ad melius profectura sit. Ex quo enim neque pecuniis pepercimus, & annonas illi auximus, inde adeo certo scimus, quod & is qui hunc magistratum gerit, talem se circa vere publicorum tributorum exactiones præbere studebit, ut non damnum exinde, sed justum lucrum fisco adducat. Illud sane fieri obtinereque volumus, ut spectabilis dux inde annonas suas percipiat, unde provinciæ præses jusserit, cum manifestarium sit, non cum tanta eum ignavia his rebus admoturum animum, ut suas ipse annonas exigere nequeat: sciens, quod si quis hæc contra fecerit, quindecim librarum auri pœna multabitur. Datum VI. Kalend. Jun. CP. DN. BELIS. V. C. CONS. [4]

Tit. IV.

DE PROCONSULE PALÆSTINÆ. [5]

Novella Constit. CIII.

Scripta Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

Jam quidem & alios gentium præsidatus majores reddidimus, qui prius humiles pariter erant, & ad aliquid fortiter agendum impotentes: & tam inter spectabiles ipsos constituimus, quam etiam annonas ipsis, adtessoriosque & cohorti auximus: & inter alia omnia, quæ benigne illis elargiti sumus, ut item de appellationibus cognoscerent, præbuimus, alioque honore proconsulum exornavimus, alios (ut appellant) comitum, alios prætorum, alios denique moderatorum: & semper præclaro aliquo adinveniendo, novum veluti florem nostræ addimus reipubicæ. Venit autem nobis in mentem & metropolis [6] Cæsarea, quæ in prima Palæstina principatum tenet, quam præ cæteris majore etiam honore perfrui oportebat: propterea quod & quondam proconsul ipsam tenuit, & præfectus illi talis magistratus fuit, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem transierit: nimirum cum una prius tota Palæstina esset, ea deinde in tres divisa partes, & neque proconsulatum retinente, sed ad magistratum hunc (ut appellant) ordinarium delata. Quanquam sane & vetusta urbs sit, & semper ampli nominis fuerit, tam cum Strato [7] primus eam in formam urbis redegit, qui mutatis sedibus excedens Græcia hujus conditor extitit: quam quum divæ memoriæ Vespasianus [8] celebratissimus ille Imperator, qui piæ memoriæ Titi pater fuit, quod illi ad summam gloriam vel solum potuit sufficere, ipsorum Cæsarum appellatione eam nominavit, cum antea *Stratonis* [9] *turris* vocaretur: hoc illi honore impenso, eo quod in ea post [10] Judaicas victorias inter Imperatores adscriptus esset. §. 1. Cernimus autem, quod & magnæ admirandæque regionis imperium habeat ea provincia, & quam maximam reipublicæ nostræ gratiam & sensum exhibeat, tam tributorum magnitudine, quam devotionis exuperantia, præbeatque ampli [11] nominis civitates, ac bonos cives enutriat, & omni doctrinarum genere refertos, neque non inter sacerdotes celebres, & (quod omnium maximum est) quia universi conditor dominus noster Jesus Christus [12], verum illud Dei, & totius humani generis salus, in ea [13] comparuerit, dignatusque sit assumere nostra.

Cap. I.

Hanc igitur quomodo non honore afficiemus, & provehamus ad formam proconsularem, concedamusque illi qui in ea defungitur magistratu, ut proconsul pariter sit & vocetur? id quod facimus per hanc pragmaticam formam. Appellari autem eam volumus & Cæsariensium [14] privilegium. Et qui eum magistratum gerit, proconsulem [15] efficimus: præbemusque ei, ut inter spectabiles adscribatur: & omnia habeat quæ ejusmodi magistratus sunt propria: audiat etiam provocatione suspensas lites usque ad decem auri libras, quæ ex utraque ad ipsum Palæstina devolvuntur: valeatque omnino tales exsistere, ut jussiones nostras præclarius & majoribus cum viribus queat ad effectum deducere. Utetur autem & veneranda illa atque antiqua Veneta [16], (de purpurea plane stola loquimur) in [17] sacris eam mensium festis indueus, venustumque se præbeto tanto redimitus honore, & multis imperato militibus ac tantis: & quicquid denique vel publico, vel nostris utile est subjectis, facito. Cæterum per occasionem annonarum [18] præbemus illi viginti [19] libras auri, quas tam inter se, quam adsessorem suum & obtemperantem sibi cohortem dividat, quo ipse voluerit modo, per suggestionem nos de iis certiores reddens, ut sacra pragmatica forma eam divisionem corroboremus. Neque enim sustinuerimus videre, aut ut ipse adtessorque ejus sub pristina tenuitate annonas percipiant, aut ut cohortem ejus, quanquam circa tot tributorum illationes laborantem periclitantemque, omni destitutam auxilio non sublevemus, quo majore cum benevolentia, & illi appareant, & publica tributa exigant, & injustis rapinis abstineant.

Cap. II.

Insuper nullam omnino cum civilibus causis publicorumque tributorum profligationibus communionem habebit pro tempore spectabilis

1 Bostra civitas Arabiæ, de qua alias dixi. Ammianus 14 præcipuas Arabiæ civitates facit Bostram, Gerazam atque Philadelphiam.

2 Seu Helenoponto.

3 Magnum intervallum est inter civilem & militarem administrationem.

4 Id est, anno 535.

5 VI *Eclog. 16. de off. proconsul. Palæstinæ*, *Jul. const. 96.* quam Pompejus Judæis domitis & Hierosolymis captis in provinciæ speciem rectori delata jurisdictione firmavit *Ammian. 14.* Ea olim terra Chanaam Scripturis cognita.

6 Cæsarea, metropolis Palæstinæ primæ, colonia Vespasiani, *l. 1 §. 6. l ult §. 7. ff de censibus.* a qua Cæsariensis advocatio, *l. ult Cod. de past.* id est Palatina. *l. pen. Cod. de fidejuss.* Cæsarienses quondam supra 20000. Judæorum apud se habitantium una die trucidarunt. *Joseph. 19.*

7 Strato fundator Cæsareæ.

8 Id tamen communiter ab omnibus historicis tribuitur Herodi regi Judææ qui in honorem Augusti Cæsaream nuncupavit, *Ammian. lib. 14. Joseph. 19. Antiquit 7.*

9 Turris Stratonis, Cæsarea: *Ptolomæus.* Hieronymus refert vocatam etiam fuisse Acaron.

10 Vid. Ammianum, *d. loco.*

11 Et quasi ad perpendiculum æmulas, ita ut nulla alii cedat. Præter Cæsaream autem enumerat Eleutheropolim, Nicopolim, Ascalonem, Gazam. Ammianus *d. loco.*

12 Ejusque Apostoli & quidem Cæsareæ fit mentio *Act. 8. Act. 9. 11. 18. 21.*

13 Id est, Palæstina, quæ terra Chanaam, *ut dixi*, eam occuparunt Israëlitæ, annis 1399. ante Christi adventum: ante Titi tempora 1469. In eadem Palæstina, fuit Judæa, cujus metropolis Hierosolymæ, fuerunt etiam, Galilæa, Samaria, præsentia Christi illustratæ.

14 Cæsariensium privilegium, id est, forma pragmatica ad Cæsarienses.

15 Proconsul Palæstinæ.

16 Ἀρχώᾳ τήβεννῷ. *Scr.* induatur tebennium *Jul. hist.* τήβεννος / cujus fit etiam mentio à Plutarcho: est trabea Romuli, Poluci & Themistio τήβεννος, cujus inventor Timenus Arcas. Stola proconsularis *Novell. 31.* Eunapius τὴν περὶ πόρφυρον ἐσθῆτα τήβεννον Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Dionysius Halicarnas. 6. τήβεννος τῆς καλλιμένης πλατείας. Polyb. 10. λάμπραν τήβεννον, λάμπραν ἐσθῆτα. vide *Cujac. hic.*

17 Ἐν τοῖς ἱερομηνίοις. Helychio, ἱερομηνία est ἑορτασμὸς ἡμέρα. Eidem ἱερὰ, ἑορτὴ κατὰ μῆνα. Glossis *ἱερομηνία* sacri mensis.

18 Annonæ proconsularis Palæstinæ.

19 Id est, 732. aureos.

bilis eorum locorum Dux: sed ipse omnes [1] publicas privatasque causas (prout dictum est) discceptabit, & maxime omnium providebit, ut publica tributa sine retardatione detrimentoque inferantur, & puris ipse utatur manibus. Qua quidem re diligenter observata, cum & spectabilis vir Stephanus, qui nunc primus in ea versatur, magnam laudem consecutus sit: prorsus in eam opinionem venimus, sumpta [2] videlicet ex antecedentibus conjectura, quod rursus hoc faciet. Maxime omnium vero curam geret, ut quæque suo ordine fiant in civitatibus, neque popularis aliquis tumultus exciterur in urbibus. Si quidem & hoc ejus, cum in magistratu esset, proprium fuit: qui cum provinciam tum ex aliis occasionibus, tum vero maxime ex diversitate [3] religionum seditionibus laborantem suscepisset: evidenter pacatam eam reddidit, & omni motu ac turba liberavit: quod sane nunc illi quoque, ut faciat, injungimus. Et si quando res ita ferat, ut etiam in secundam [4] Palæstinam excurrat, & ibi tumultus sedet, neque committat ut incommode aliquid in illa geratur, & præsertim in illa: quandoquidem & multos illic tumultus existere cernimus, neque leves horum eventus.

1 Objecta Proconsulis Palæstinæ.

2 Præfumitur diligens in aliqua re futurus, qui semel in ea diligens fuerit.

3 Regiones seditionibus obnoxiæ propter diversitatem religionum, adde *Nov.* 17. *c.* 11. *Edictum* 2. *Justin.* 4 *Nov.* 8. *c.* 15. §. 7.

5 Dux militum Palæstinæ distinctus à proconsule Palæstinæ.

6 Duo solent præcipue commendari præsidibus provinciarum, quies regionis *cap.* 2. & tributorum exactio, *ut hic.*

7 Palæstinæ duæ, Prima & secunda, *Nov.* 8. *c.* 14. §. 6. & 7. quin & tertia *d. Nov.* 8. *c.* 14. §. 38.

8 VI. *Eclog.* 12. De officio quæstoris, *Jul. constit* 97. adde *Nov.* 75. §. *cod.* quæ est de appellationibus Siciliæ.

9 Comes patrimonii Italiæ, Comes largitionum Italicarum.

10 *Jul. hic.* vid. *Novell.* 75. alii legunt, primorum.

11 II. *Cod.* III. *Jul. const.* 98. adde *Nov. Leon.* 94. Goth. Intellectum hujus Novell. vid. apud Joann. Zang. *de Except. part.* 2. *c.* 1. *n.* 166. Ans.

12 Consul a consulendo dictus. Hinc illud, Consul fiat qui recte consulet.

13 Ob tyrannidem Tarquinii.

14 Sed tamen post reges exactos, *l.* 2. §. *exactis* 16. *ff. de orig. jur. Liv.* 1. *& alii.* ut mirum mihi videatur, quod Harm. *lib.* 1. *rit.* 1. §. 1. scripserit, Romæ initio non fuisse dominationem regiam, sed per consules, eosque binos & annuos Rempubl. fuisse administratam, verum, ut opinor, satis illo loco ostendi, Harmenopulum in historia lapsum vel corruptum esse.

‡ Γράφε ἐν παλ. ἀντιγρ. κατὰ τέτου τὸ τόπον, ζήτει ταύτην ὡς τὸ κατὰ χειρόν.

15 Id ita ne intelligas, quasi consules tantum electi fuerint cum bellum futurum esset: ne rursus intelligas, bella solis à consulibus gesta. Nam eo fine plerunque dictator creabatur, *l.* 2. §. 18. *ff. de origine jur.* §. 6. *Inst. de jure naturali l.* 1. §. 7. *C. de veteri jure.* sed quod consularis potestas adversus tyrannidem Regum sit inventa, & videtur Justinianus *hostium* vocabulo, Reges tyrannos intelligere. De consulum potestate, vid. *l.* 2. §. 16. *ff. de origine juris. Cic.* 3. *de legib.*

16 Duodecim. *Halicarn.* 4.

17 Lex Regia, quæ principi & in principem jus omne suum transtulit, *l.* 2. *ff. de constit. princip.*

18 *Nov.* 47. *l.* 2. §. 11. *ff. de orig. jur. Ammian. lib.* 14.

19 Princeps jus belli & pacis habet

20 *l.* 2. *C. de consulibus & non spargend. ab hic pecun.*

21 Virtus est, medium vitiorum utrinque reductum, *Horat.* 1. *Epist* 18.

22 Ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον. In mediocritate optimum consistit.

Cap. III.

Quod si etiam militibus indigeat, qui in provincia stationes habent: adjungimus & hos illi ex quo militarium numerorum strenuitatem compertam habemus, tam in tuenda dignitate urbium, quam conservanda moderatione in iis qui ruri habitant, & exigendis tributis publicis. Sacra pragmatica forma, quæ ad eam illi rem prius data est, nunc quoque rata manente, quæ non vult, ut vel spectabilis dux, vel gloriosissimus magister militum licentiam habeat, militum præsidia quæ apud illum constituta sunt, ab illo abstrahendi, ne quis exinde in civitatibus oriatur motus ac turba: id quod nunquam eventurum est, si ille & civilem magistratum gubernet, & inter publicorum tributorum collatores rectæ disciplinæ providentiam accommodet, tam in auxilium paratos habens milites, quam si quid indecore vel ab ipsis, vel ab aliis per ipsos geratur corripiens. §. 1. Eruntque omnino inter se distincti [5] officiis spectabilis locorum Dux, & is qui proconsularem gerit magistratum. Nam ille quidem militibus, & limiraneis, ac fœderatis, & quicquid omnino in provincia armatæ militiæ adscriptum est, præbit, exceptis his militibus qui proconsuli deputati sunt: hic vero tam pro civilibus personis, quam rebus, & præsidiis militum illi adhærentibus providentiam adhibebit & custodiam. Certe publicorum [6] tributorum nomine, aut per causam motæ in populo seditionis nemo prorsus à spectabilis proconsulis jurisdictione eximetur. Sed omnibus imperabit, omnibus præcipiet, neque quisquam ejus resistet formulis ac dispositionibus, aut ullum habebit prætextum vel defraudandi publicum, vel civibus inferendæ injuriæ, publicæ seditionis auctor factus: aut etiam utetur vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotii, vel cujusliber alterius causæ prærogativa: sed eo solo seipsum noxa liberabit & supplicio, si nullam noxam contrahat. §. 2. Hæc igitur (ut diximus) & huic magistratui concedimus, & conservare perpetuo per hanc sacram pragmaticam legem volumus. Sed & ut excellentia tua perpetuo ipsam conservet, & eo modo particularibus thronorum tuorum dispositionibus ac formulis adscribat, sancimus: neque non ut omnes Palæstini, qui in sequenti futuri sunt tempore, cognoscant, quod denuo proconsulare ipsis jus restitutum sit, summulque in prima [7] Palæstina magistratus proconsul rursum sit, ut olim qui liberatus pristino fastu, nunc in honore quam qui civitati debeatur, futurus sit majore, & priore liberata supercilio, in majore nunc honore erit, nempe civitati debito.

3 Regiones seditionibus obnoxiæ propter diversitatem religionum, adde *Nov.* 17. *c.* 11. *Edictum* 2. *Justin.* 4 *Nov.* 8. *c.* 15. §. 7.

4 Palæstinæ duæ, Prima & secunda, *Nov.* 8. *c.* 14. §. 6. & 7. quin & tertia *d. Nov.* 8. *c.* 14. §. 38.

5 VI. *Eclog.* 12. De officio quæstoris, *Jul. constit* 97. adde *Nov.* 75. §. *cod.* quæ est de appellationibus Siciliæ.

6 Duo solent præcipue commendari præsidibus provinciarum, quies regionis *cap.* 2. & tributorum exactio, *ut hic.*

7 Palæstinæ duæ, Prima & secunda, *Nov.* 8. *c.* 14. §. 6. & 7. quin & tertia *d. Nov.* 8. *c.* 14. §. 38.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

Novella 104. *(quæ Latina fuit) epitome partim ex Haloandro, partim ex Juliano.*

Tit. V.

DE PRÆTORE [8] SICILIÆ.

Novella Constit. CIV.

HAbeto Sicilia Prætorem, qui & res civiles tractet, & curam gerat militaris impensæ. §. 2. Publita tributa Siciliæ non pertinent ad solicitudinem prætoris, sed censentur sub comite patrimonii Italiæ [9]. §. 3. Provocationes à Sicilia in hanc civitatem venientes apud excellentissimum Quæstorem ventilentur. Et si defensorem civitatis vel patrum [10] creandorum decreta opus sit celebrari, apud eundem illustrissimum virum celebrentur.

Tit. VI.

DE CONSULIBUS. [11]

Novella Constit. CV.

Idem Augustus Strategio comiti sacrarum largitionum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

COnsulatus nomen [12] & causa [13] prisciis [14] quidem Romanis adversus [15] hostium adinventum est utilitatem: & in decretis quæ eis ordinatio communis dabat reipublicæ figura, sortiebantur repente provincias, in quibus Romani bellum habebant: & secundum has sortiebantur fasces [16], sequens [17] vero tempus in [18] imperatorum piissimorum transponens bellandi & [19] pacificandi potestatem, ad largitatem solam causam consulibus mutavit, & hanc temperatam & ordinatam, mensuramque non excedentem, paulatim vero quidam ita sumptuose causam aggressi sunt, ut suam quidem ederent magnanimitatem, non tamen cogitarent, quia exemplum aliud non haberent, non enim ad plurimos venit substantiæ magnitudo, transcendens etiam magnificentiam animæ, non mensura rei, sed propria magnitudine proveniens. Quia igitur videmus periclitari consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis, & ad millesimum prope annum veniens, cum Romanorum republica pullulavit: propterea credimus oportere causam comprehendere, & immensitatem ejus recidentes, ad beneplacitas consulares statuere expensas, quatenus continua sit Romanis, omnibus autem bonis viris existat accessibilis quoscunque hujusmodi nos dignos esse honore decreverimus. Cuncta siquidem perscrutantes, perspeximus quantum esse conveniat quod datur. A Marciano [20] itaque imperatore eximio scripta lex est, quæ volebat *non spargere pecunias consules*, & ipsa ejus constitutionum prima fuit. Igitur & post prædictam constitutionem, quoniam invenimus quod quidam hanc sequentes, nihil spargere populo passi sunt, alii autem & ultra legem agere hæc petentes: & promerentes quæ petiverunt, deinde ad sui animi respicientes mensuram circa asperfionem largitatem ultra terminum celebraverunt: quidam vero medium [21] bene eligentes mediocribus pro pluribus contenti fuerunt: quoniam etiam nos præcedentibus, quod [22] medium est, optimum visum est esse, tanquam ex utroque summis periclitantibus, mox ad immensitatem procedere: propterea existimavimus & nos de hoc definire quod decet: ut nihil nec immensum nec inordinatum sit, neque nostrorum temporum indignum.

8 Tit. 6. *Basil.* 1. *Cod.* 1. *Nov.* 105. *Edict.* 13. *Justin.* 9 *Nov.* 8. *c.* 14. §. 6. & 7. quin & tertia *d. Nov.* 8. *c.* 14. §. 38.

10 *Jul. hic.* vid. *Novell.* 75. alii legunt, primorum.

11 II. *Cod.* III. *Jul. const.* 98. adde *Nov. Leon.* 94. Goth. Intellectum hujus Novell. vid. apud Joann. Zang. *de Except. part.* 2. *c.* 1. *n.* 166. Ans.

12 Consul a consulendo dictus. Hinc illud, Consul fiat qui recte consulet.

13 Ob tyrannidem Tarquinii.

14 Sed tamen post reges exactos, *l.* 2. §. *exactis* 16. *ff. de orig. jur. Liv.* 1. *& alii.* ut mirum mihi videatur, quod Harm. *lib.* 1. *rit.* 1. §. 1. scripserit, Romæ initio non fuisse dominationem regiam, sed per consules, eosque binos & annuos Rempubl. fuisse administratam, verum, ut opinor, satis illo loco ostendi, Harmenopulum in historia lapsum vel corruptum esse.

15 Id ita ne intelligas, quasi consules tantum electi fuerint cum bellum futurum esset: ne rursus intelligas, bella solis à consulibus gesta. Nam eo fine plerunque dictator creabatur, *l.* 2. §. 18. *ff. de origine jur.* §. 6. *Inst. de jure naturali l.* 1. §. 7. *C. de veteri jure.* sed quod consularis potestas adversus tyrannidem Regum sit inventa, & videtur Justinianus *hostium* vocabulo, Reges tyrannos intelligere. De consulum potestate, vid. *l.* 2. §. 16. *ff. de origine juris. Cic.* 3. *de legib.*

16 Duodecim. *Halicarn.* 4.

17 Lex Regia, quæ principi & in principem jus omne suum transtulit, *l.* 2. *ff. de constit. princip.*

18 *Nov.* 47. *l.* 2. §. 11. *ff. de orig. jur. Ammian. lib.* 14.

19 Princeps jus belli & pacis habet

20 *l.* 2. *C. de consulibus & non spargend. ab hic pecun.*

21 Virtus est, medium vitiorum utrinque reductum, *Horat.* 1. *Epist* 18.

22 Ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον. In mediocritate optimum consistit.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΙ ὁ ἀληθείᾳ καὶ στρατιωτῶν τῆ ἐγκαθημένων τῇ χώρᾳ, καὶ τέτοις αὐτὸ παρέχομεν ἐξ ὧν ἂν ἡμεῖς συνίδωμεν γνησιώτατα στρατιωτικῶ κολλάγιον, ὡσὲ τε τὸ τῶν πόλεων δύνασθαι, καὶ ἀσυλίαν τῶν τοις ἀγροις οἰκέντων, ὡσὲ τε τὸ τῶν δημοσίων εἰσπραξιν. ὧν ἕνεκα προγραφικῶ τέτῳ τῷ ἐπὶ τέτοις αὐτῷ δεδομένῳ τρόπῳ, κυρίᾳ καὶ νῦν μένοντος· ὃς ἡ βάλῃ ἐν τοις ἐλαττῶν δέκα, ἐξὸν τὸν ἐνδοξότατον στρατηγὸν ἀδειαν ἔχειν ἀφέλεσθαι τὸν ἀσεβοῦντας αὐτῷ στρατιώτας. ἵνα μὴ τις ἐντεῦθεν γένηται ταῖς πόλεσι πλάνη. τὸ ὅσῳ οὖν ἂν ποτε πραχθῇ, διοικεῖτω μὲ αὐτὸ τὸ παλαικὸν δίκαιον, ἀσφαλοῦντος ἢ καὶ τὸ δημοσίων ὑποπλῶν ἀσυλίας, τὸν τε ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἔχοντος συμμαχίαν, καὶ τὸ ἀκόσμων ἔν τι αὐτοις τῆς στρατείας ἐν τε τοις ἄλλοις δι' ἐκείνων παιδεύοντος. §. α'. Ἐσαῦ ὁ ἀληθῶς κεκλημένος τοῖς ὅλοις ὁ, τε ἀθελοτεπὴς τὸν τόπων δῆξ καὶ ὁ τῶν ἀνθρώπων ἔχων ἀρχὴν· καὶ ὁ μὴ ἡγήσε στρατιῶτάν τε καὶ λιμιτανέων καὶ φοιδεράτων, καὶ ἐν τῇ καθ' ὅλου τῆς χώρας ὁπλίσει ὅλως ἐσὶ, πολλῷ δὲ ἀφωρισμένον τῷ ἀνθυπάτῳ στρατιῶν· ὁ δὲ τῶν ὑπερ τὸ πολίκων ἀσφαλῶν τὸ καὶ πεζαμένων καὶ ἀσφαλοῦντων αὐτῷ στρατιωτῶν ἐξέ ἀσφαλοῦ τε καὶ φυλακῆ. δημοσίων μὴν φόρων ἕνεκεν ἢ τάσεως δημοσίης ἀδεὶς ἐξαιρεθήσε· παντελῶς τε δὲ βλαπτε ἀνθυπάτε δικαιοδοσίας, ἀλλὰ πάντων ἀρξέ, πᾶσιν ἐπικεῖ. καὶ ἀδεὶς ἀνήσε τοῖς ἀφορισμοῖς τοῖς αὐτῷ. ἀδὲ ἔξ ἀσφαλοῦ ἀδικεῖν ἢ τὸ δημόσιον λυμαίνεῖν, ἢ τοὺς πολίτας ἀδικεῖν, δημοσίας τάσεις ἐξαίρων· ἀδὲ χρήσε ἕτε ζώνης, ἕτε ἀξίας, ἕτε ἱερωσύνης, ἕτε ἑτέρας τινὸς αἰτίας ἀφενομίω· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐξαρπάσῃ μόνον τῆ ἀνθρωπίνῃ τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι.

§. β'. Ταῦτα τοίνυν δίδομεν καὶ πάντη (καθάπερ εἰπόντες ἐφθημεν) τῇ ἀρχῇ, καὶ φυλάτειν διλωτέον ἀφ' ἧδε ἡμῖν προγεγραμμένα βελόμεθα νόμα. καὶ τῷ σῷ ὑπερεχῇ φυλάτειν αὐτῷ διλωτέον θεατίζομεν· καὶ τῆ τέτε ἐγκράφαζ τὸ τρόπον ταῖς μελλησῖς ἀφιτυπώσει τῆ θείων τῶν σῶν. καὶ γινώσκειν ἁπάντας εἰς τὸ ἑφεξῆς χρόνον Παλαισίνης, ὅτι πάλιν αὐτοῖς τὸ τῆ ἀνθυπατείας ἀποδίδοται δίκαιον, καὶ ὁ τῆ πρώτης Παλαισίνης ἐξάρχων, ἀνθύπατος ἔσιν αὐτοῖς ὡς ὕστερον· καὶ ἐν ἐμπροσθεν ἀπηλαγμένῳ ὀφρῦ, καὶ ἐπὶ μείζονος ἔσῃ τιμῆς ὀφειλομένης τῇ πόλῃ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεσάντες ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἧδε τῆ θείᾳ προγεγραμμένῃ ἰδικῆ δηλέμματι νόμε, ἡ σὴ ὑπερεχὴ ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ πρᾶξι σπεδάσει ἀποδότω. Dat. Kal. Junii *Constantinop.* DN. Justin. PP. Auguſt. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΑΙΤΩΡΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΣ.‡

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλ'.

* * *

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΠΑΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ'.

Ἐγράφη Στρατηγίῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶ θείων largitionum, καὶ ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ τῆ ὑπατείας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα τοῖς μὲ πάλαι Ρωμαίοις ἀφ' τῶν τῆ πολέμων ἐπενοήθη χρείαν, καὶ ταῖς ψήφοις ἂς αὐτοῖς ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τὸ κοινὸν ἐδίδε τῆ πολιτείας χήμω· (διελάγχανον γὰρ δύο τὰς ἐπαρχίας ἐν αἷς Ρωμαίοις πόλεμος ἦν, καὶ καθ' αὐτοὺς συλλήπτορας μεβαίνοντες ῥάδιως) ὕστερον ὁ χρόνος εἰς τὰς δυσπεδεστάτας αὐτοκράτορας μεβαπθεὶς τῶν τε πολεμίων καὶ εἰρήνης ἄγειν ἐξουσίαν, εἰς φιλοτιμίαν μόνων τὸ πρᾶγμα τοῖς ὑπάτοις μετέγκε, καὶ ταύτην σώφρονα καὶ τεταγμένην, καὶ τὸ μέτρον σὺκ ὑπερβαίνουσαν. κατ' μικρὸν δὲ πίνες ἤτοι ἀνεπλάθ τῇ πρᾶγματι ἀσυνήθειαν ἦσαν, ὥστε τῶν ἑαυτῶν μὲ ὑπερβαίνειν μεγαλοφροσύνῳ. ἐ μὴν ἀγνοεῖν ὅτι παρεῖδεν ἔτερον ἔτερος ἔξεσιν. ἐ γὰρ εἰς πολλὰς συνέβαινε ἀδικίας τὸ ὑπερβαθ ὑπερβαίνον, καὶ φιλοτιμία ψυχῆς, ἐ τῷ μέτρῳ ᾧ πράγματος, τῷ ὃ οἰκείῳ συμπαραγινομένη μεγάθι. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁρῶμεν κινδυνεύον ἀφ' ἑτέρῳ ἔτῳ ἐλθὸν, τῇ τῆ Ρωμαίων σωμήκμαζε πολιτείᾳ· ἀφ' τῶν ἀθέμιτον χρῆσαι τὸ πρᾶγμα πεισεῖλαι, καὶ τῷ ἀμείλικτα τάτε πελεμῶντες, εἰς δυσωπόπλον τῷ ὑπατικῷ πρεσεῖλαι δυνάμιν· ὅπως ἂν διλωσεις μείνοι Ρωμαίοις, ἀπαυ ὃ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ὑπάρχῃ βατὸ, ἐς τ τοιαύτης ἡμεῖς ἀξίας εἶναι πειῆς ἐκρίναμεν. καὶ δὴ πάντα ἀνερευνησάμενοι, σκεψάμενοι ὁπόσον εἶναι σωτήκε τὸ διδόμενον. Μαρκιανὸς μὲ ἐν τῷ τῆ αὐτοκρατόρων ἀρίστῳ γάρᾳ νόμον, ὃς ἠδέλετο μὴ ἀφορίζειν χρήμα τοὺς ὑπατεύοντας· καὶ αὐτὸ γὰ αὐτῷ τῆ ἀφαιρέων σωτὴν καθέσηκε. τοιγαροῦν τῷ μὲ τῷ εἰρημένῳ ἀφαιρεῖν δύσομεν ὡς τινες μὲ ταύτῃ κατακληθήσονται, ἐφ' ὅπερ ῥίψαι τῷ δήμῳ σωφείλοντο· οἱ ὃ καὶ ὑπὲρ τ νόμον πεζᾶσι τὸν αὐτοσατές τε, καὶ τυχόντες ὧν ᾔτησαν, εἶτα σωθ τὸ τ ἑαυτῶν μέτρον ὑπέβαντες ψυχῆς, τῷ σφᾶς τὸ ὀίπλεον φιλοτιμίαν ὑπερβάλλον ἐποιήσαντο· ἔνιοι ὃ τῷ μεσότητος καλῶς ἐλόμενοι, μελίοις αὐτὶ πολλῶν ἠρκέθησαν. καὶ ἐπειδὴ τοῖς σφᾶ ἡμῶν εὖ μεσότητι τὸ βέλτιστον ἔδοξεν εἶναι, ὡς τ ἐφ' ἑκατέρων ἄκρων κινδυνεύοντων δίθυς εἰς ἀμιλείαν ἐκβάλλειν ἀνθημεν ἢ ἡμεῖς σφᾶ τάτε διορίσασθαι τὸ πρέπον, ὥστε μηδὲ ἀμέλητον μηδὲ ἄπαυστον εἶναι, μηδὲ τ ἡμετέρων νόμων ἀνάξιον.

ΚΕΦ. α'.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἐπῶν προόδων ἰταλικῶν.

Ὅσα μὲν οὖν σφοδρὸν ἐπὶ δόξαν ἢ παρ' ἡμῖν σπουδαζόμενα καὶ ἐπὶ τῷ ἰσότιμα σωφρόνως σπουδάζεσθαι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀπασιν ἀγομένοις τὸ διαπεπραγμένον, πάντα παῖζα σωθέντος λόγου φαίη· πρὸ δὲ ἡμῶν ὑποπεσόντα τοῦ θείου νόμου παρεκελευσάμεθα. εἰ νόμῳ γὰρ αὐτὸ τίθεμεν χαίροιμεν, ἵνα τῇ ἀναγκαίᾳ καὶ ποινῇ τῆς οἰκ σφοδρᾶς. Ταῖς γὰρ σφόδραις αὐτῶν ἐπὶ πᾶσι τοῖς σώμασι οἵαις βουλόμεθα. εἰ γὰρ τοῦτ' ἐπιτηδεύοι ἀφ' ἑαυτοῦ τοῖς ἴσοις σφοδρὸς ψυχαγωγίαν ἄγειν ἢ δῆμος, αὐτὸς ἂν ἡμῖν ἀρέσκοι εἰς τὰ ἐπισπουδάσματα, οἷς τὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἴσοις τὰ κῆ ἀναιρέσεις, κῆ τοῖς ἐπὶ τῷ σκληρῷ τε κῆ ψυχικῷ ἡδυπαθείας· κλῆδες τινων ὁ ἡμέτερος ἀποτροπιάσει δῆμος. ἀλλ' ἴσως μὲ αὐτὸς σφοδρὸν ἡ σωφροσύνη, καθ' ὃν ἀφαλήψεται τῶν ἰταλείων κῆ τοιούτης κλήσεως τὰ συμβόλαια, καλλιόδους ἰαυαφείας. μεῖζ' ἐκείνῳ ἂν δύοιτο ἂν ἄξιος ἴσον τῶν ἐπ' ἀμφιθεάτροις ἐπάτων, ὧν δὴ μάστιγι σφοδρὸν ἐπιτηδεύσει. κῆ τρίτῳ, τῷ δ' καλυμμένῳ ἴσως τὸ ἀναιρεῖν, ἐν ὅσοις ἀκμὰ σωσίπαξ πλουθησομένοις. μεῖζ' ἐκείνῳ, τῷ δ' ληξαμένῳ μηνιαίῳ, ἐνθα πανὸς ἡδυπαθείας ἰμαλίσσῃ τὸ δῆμον τό, τι καλυμμένον παίγνιον ἡσθῆναι, κῆ ἴσοις σφοδρακμένοις αὐθράσεις, κῆ δύοιτο κιμιθῆς τῇ τάλμῃ, κῆ σφὸς γε ἀναμιμνήσκοι τὰ ἴσοις. κῆ πίμπτῳ τὸ ποιησόμενον σφόδρα τῷ ἐπὶ τὸ ἱππόδρομον ἄγωσιν, ὧν δὴ πόρρας καλοῦσιν ἐνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτοποιοῖς ἴσης χώρας, τραγῳδοῦς τε κῆ τοῖς ἐπὶ τῇ ὑμνέλης χορηγοῖς. θαύμασί γε πανδαπασῖς κῆ ἀκαταπαύστοις ἀνειωγμένοις ἐπὶ τὸ ἱππόδρομον· πολὺ δὲ θέαν ἴσχων ἀμιλλητηρίων ἐπιτελοῦσ, ἤτοι τῶν καλυμμένων μίσσεων, ἢ τῶν ἀγῶνα τούτων πανηγύρει. εἶτα σὺ τύβδην κατιβήσῃ τῷ σκιαυσιάσαι τούτῳ πιμῷ, τῷ ἐπὶ τ' καλυμμένῳ λαθρίστατος, κῆ τὸ σωνεθισμένον, ἀζων πανήγυριν. κῆ ὅτως ὁ ἐπ' ἐνιαυτῷ τε κῆ σφόδρα ἐπιτηδειότατος θρόμος, ἐδάδι εἰδ' ἐξ ἀρχῆς νομισθέντων παρειλημμένων. τὸ δὲ μίαν μὲ ἄλλῳ μίσσεων σφοδρὸν εἶναι, ἵνα ὁ σωσπάρτων τὰ καλύμματα ἡσθῆ ἀγωνίσια, ἀλλὰ μὴ τῷ σφόδρα τῶν δρόμων, σφόδρα ὡς ἐδὲν καινοποιητὸς τι σφὸς τὸ σφόδρα ἔχει σφοσκορὶς μὲν εἰκότως ἂν τὸ πρῶτον νομισθὲν· ἀλλ' ἔκαστον μὲ ἐπιδεχόμενος] λαμπρῶς, ἐ μᾶλλ εἰς τοσοῦτον, ὥστ ἤδη τὸ πλῆθός μισηθῶσαι. εἰ γὰρ τοῖς ἰταλικοῖς χιονόμοις τὸ χιονιζόμενον εἶ. Ταῦτα μὲν οὖν σφοδρὰ τ' ἰταλικῆς ἡμῖν γέγραπ] κῆ ἐξελέχθω δι' ὀλίγων.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ γαμετῆς κῆ μητρὸς Ϝ ὑπάτ.

Εἰ ὁ κῆ γαμετὴ ὁ ὑπατεύων ἔχοι, διώρισται παρ' ἡμῶν κῆ τὸ τ' ἐξ αὐτῷ μήτρῳ δικαίωμ. δεῖ γὰρ σωμακαλούσης κῆ τοιούτης τ' Ϝ σωοικοῦντ' ἀναγκαῖον. εἰ ὁ κῆ ὁ σωοικῶν γυναικὶ, ἐξετὸ τὸ σύνεδρον. πολλοὶ εἰ μητρὸς αὐτῷ κηδεστῆναι, ἤδη τῇ τ' ὑπατείας ἀξίᾳ κῆ σφόδρα τιμωμένῃ, κῆ βάλοιτ' ἂ αὐτῷ σωμακαλοῦσαν αὐτῷ Ϝ χρήματ'. κῆ τοῦτ' ἂν ἐπὶ μᾶλλον μᾶλλ' ἴδοι). ἐπεὶ ὁ κηδεστὴς γυνὴ παντελῶς, πολλοὶ σ' σωοικήσης, ἢ τ' μᾶλλ'ς. τὴν μὲ, πάντως, (ἐπειδὴ δ' αἱ γαμετῇ σωεκλάμπεσ' τοῖς τ' σωοικοῦσιν ἀκμῇ, τοῦτ' αὐταῖς Ϝ νόμῳ δεδώκατ') τῇ μητρὶ ὁ, εἰσᾷ ὁ ὑπατεύων τοῦτ' βουλεύη. ἐ ζυγάτηρ ὁ, οὐκ ἀδελφῇ τυχόν, ἐ γαμετὴ παιδὸς κῆ παλαὶ μᾶλλον εἰ μηδ' σωσήκασα κ' γόνου εἴη. τοῦτ' γὰρ δὴ κῆ καθαρὰς ἀπο τὸν ἐπίσχανεν. §. α'. Τὰ δὲ ἀμφίπλευρ σὺ ταῖς ἐπὶ τούτοις σφοδρὸς πᾶσθαι τῷ δήμῳ τ' ὑπατεύοντα, κῷλιον ἡμεῖς διορίζομεν ἢ καθάπαξ ἡ Μαρκιανὸς Ϝ τ' θείας λήξεως ἀξιώσεις λέγ. ἡ μὲ γὰρ ἀπεῖπε παῖζειν φιλοτιμίας· ἡμεῖς ὁ αὐτῷ ἐπαγορεύομεν, τὸ πρᾶγμα τῇ γνώμῃ Ϝ τῷ ὑπαῖζειν ἔχοντ' ἀναπείροντες τιμῷ. εἶτε γὰρ μηδ' ὁπῶν βουληθεὶ ῥίπτειν, οὐκ ἀναγκάζομεν· εἶτε αὖτις ἐλθεῖν εἰς τοῦτ' βουλήσεται, κῆ τοῖς ἐξ ὀρχήστρας δώσεις τιμῶσαι τ' δῆμον, ὧδέ τοῦτ' ἀπαγορεύομεν. ἐ μὲν χρυσίον ῥίπτειν ἐρίσομεν, ἐ μικροτέρᾳ τινὸς, ὧδέ μείζονος ὅλως ἢ μόσῃ χαράγματος, ἢ σταθμῷ· ἀλλὰ ἀργυρον, καθάπαξ εἰσπότε ἐρθήμεν, μόνον. τὸ μὲν γὰρ κῆ χρυσίον ἀμφίπλευρ αἰσιόδω τῇ βασιλείᾳ, ἡσθῆ μόνῃ κῆ χρυσὶς ἀφορεῖν ὁ τ' τυχὸς δίδωσι ὅρκ· ἀργυρῷ· ὁ μὴ χρυσὸν δύβος τιμιώτατ', ἤδιστ' ἂν τῷ ἄλλοις ἰταίτος φιλοτιμία σχέτεσθαι. τοῦτον ἐφίεμεν αὐτὸς ῥίπτειν ἐν τι τοῖς καλυμμένοις μιλιαρησίοις κῆ μήλοις κῆ καυκίοις κῆ τραγωνίοις, κῆ τοῖς τοιούτοις. ὅσῳ γὰρ ἂν μικρότερον εἴη τὸ ῥιπτούμενον, τοσοῦτῳ πλείης οἱ λαμπάσοντες. τῷ δὲ πρᾶγμα μήτρῳ ἡ Ϝ δίδοντ' ἀναιμοὶς τε κῆ σφαίρεσις, ὥστ ἢ μισθ' ὁπῶν, ἢ μίτρλον, ἢ ὑπερφαίνον διδένας τῷ δήμῳ. τοῦτ' γὰρ ἐπὶ τοῖς ἰταλείαις ὁρίζομεν, ἐπ' ἄκρῳ ῥίπτειν ἀναγκάζοντες, ἐπ' βελομένῳς τῷ δὲ φιλοτιμοῦμένῳς καλύοντες. ἀλλὰ τὰ δὲ σθὲν Ϝ τ' ἀργυρῷ ῥίπτειν, ἵνα ἡμῖν νεωμοθετήσῳ· κῆ εἰσᾷ ὅλως ἐπὶ τοῦτο ὁρμήσῃς, παῖζησίαν ἐχέτω Ϝ ἀμφίπλευρ τῷ Ϝ ὀργύρῳ φιλοτιμίαν σὺ τοῖς αὐτὸ σφοδρὸς, καθάπαξ αὐτὸς ὀρθῶς σύσμισεν ἔχειν. μόνῳ κεκωλυμένῳ Ϝ χρυσὶς ὅλως ἀκρίσιος, τὸ τῇ βασιλείᾳ μόνῃ παρ' ἡμῶν ἀφωρισμένον, ἢ πρασιάζ. Τῶν μὲν ἰδιωτικῶν ἄλλων Ϝ παρ' ἡμῶν διωρισμένων, ἐ ἐλευθερωμένων τῇ ἀπογραφῇ τῇ τοῦ ἐπογραφῇ τῇ τοῦ ἀπογραφῇ τῇ τοῦδε σφεπρεμένῃ τῷ νόμῳ. Ϝ δηλοῦσαί τ παντελῶς, ἢ αὐξεῖν ἢ μειοῦν, οὐδὲν συλλαμβάνομεν τοῦτον. τὸ μὲν γὰρ ἀόριστον (φαμὲν) ὁ τὸ ῥίπτειν) ἐπὶ τῇ Ϝ δίδοντ' ὑπόμενον ἡμῶν γνώμῃ παῖζιως, ὡς αὐτεξουσίου αὐτῷ τοῦ δόντι ποιοῦντος τὸ παρ' ἡμῶν ἀφωρισμένον τι ἁπαξ κῆ ἀμετάγραμμον ὑπερφαίνειν οὐδὲ ἡμῶν ὁ νόμος κωλυφ. ἀλλ' εἴ τις τολμήσῃε τὸ διωρισμένον ἐκδιῶαι, centum librarum auri κατιβήσῃ ποιῶ, ὡς τὰς ἡμετέρας παρεδοὰς πρεσάξεις, κῆ τ' ἄπαντ' ἐδὲ Ϝ νόμῳ

CAP. I.

De septem processionibus consulum.

QUantumcunque ergo competens est dari ab eo qui à [1] nobis eligitur per annum [2] consul, occasione sportularum omnium, & distributionum & expensarum: hæc omnia competenti scriptione huic nostræ interponi sacræ jussimus legi. In legis enim hoc ponimus schemate, transcendenti etiam pœna quædam inferatur competens. Processiones [3] autem eorum esse volumus septem. Si enim ad hoc adinventum est, ut spectacula ad [4] animi voluptatem [5] agantur populo, hæc autem à nobis determinantur in Circensibus [6], & bestiarum [7] spectaculis, & thymeles [8] delectatione, nullo horum noster privabitur populus: sed erit quidem ei processus primus [9] quo suscipiet consularum, & hujus possidebit codicillos, Kalendis [10] Januariis. Post [11] illum vero secundum aget spectaculum certantium equorum, (quam mappam [12] vocant.) Et tertium [13] qui theatroquinegium [14] dicitur, non bis, sed semel exhibendum, & post [15] illud, quod dicitur totius [16] dici, multa delectatione implebit populum: hoc quod vocatur Græce *παγκράτιον* [17], & cum bestiis pugnantes homines, & vincentes audacia, insuper & interemptæ bestiæ. Quintum [18] quoque faciet processum, qui ad theatrum ducit, quem [19] adorna vocant: ubi in scena ridiculorum [20] est locus, tragœdis & thymelicis choris, & spectaculis universis, & audibilibus [21] apertum est theatrum. Rursus [22] quidem spectaculum equorum certantium edit, seu quæ vocatur [23] hippomachia [24]. Sextum agens hunc conventum. Ex [25] hoc deponit annalem hunc honorem, in depositione agens solemnem editionem [26]. Et ita septem noctium [27] & processuum complebitur cursus: nullam speciem antiquitus statutarum derelinquens. Unam si quidem aliam adinvenire mappam [28], duoque continuare, quæ vocantur theatroquinegia [29], & non priorum horum contentos esse: palam est, quia nihil novi ultra id quod prius agitur, habet. Sufficere itaque rite causa putabitur: & singulæ dantur clare & non in tantum, ut jam populo edibile sit: in iis enim quæ raro [30] fiunt, miraculum est. Hæc itaque de consularibus à nobis scripta & determinata sunt expensis.

CAP. II.

De uxore & matre Consulis.

SI autem etiam uxorem consul habeat: definita est à nobis & circa illam expensarum mensura [31], decet enim frui [32] eas & conjugis claritate. Si vero non copulatus est uxori, his satis est, nisi mater ejus consistat jam consulatu digna & prius honorata, & velit eam una frui secum schemate, & hoc in sola [33] matre præbemus: alia vero non decorabitur mulier penitus, præter conjugem [34] & mattrem, & istæ quidem omnibus modis: quoniam uxores [35] coruscant radiis maritorum, hoc lege dante: matres vero, si consul hoc voluerit, nam neque filia, neque soror forte neque uxor filii: & multo magis si nec pertinens ad genus sit: hoc enim pure illicitum existebat. §. 1. Quid autem oporteat spargere [36] in septem his processionibus populo consulem, melius nos designavimus, quam sicut Marciani divæ memoriæ constitutio [37] dicit. Illa quidem abnegavit omnino munificentiam: nos autem corrigimus eam causam, voluntate ejus, qui consulatus habet honorem, disponentes, sive enim nihil voluerit, spargere, non cogimus: sive rursus venire ad hoc voluerit, & ex argento muneribus honorare populum, nec hoc interdicimus, non tamen aurum spargere sinimus, non minoris alicujus, non majoris omnino, non medii characteris aut ponderis: sed argentum, sicut prædiximus. Soli [38] enim aurum spargere damus imperio, cui soli [39] etiam aurum contemnere præstat fortunæ fastigium, argentum vero quod inox post [40] aurum [41] pretiosissimum fiet, & aliis consulibus largimur decens: & hæc sinimus eos spargere [42] in his quæ vocantur missilia [43], thymelicis [44], & caveis [45], & in quadrangulis [46] & talibus. Quanto enim minora sunt quæ spargunturi, tanto plures suscipientes erunt, sitque rei mensura dantis virtus [47], & voluntas, sive nihil, sive mediocre, aut transcendens populo erogandi, hoc enim in consulatu definimus, neque invitos spargere cogentes, neque volentes prohibentes. Sed de argento quidem spargendo ita à nobis sancitum sit, & si omnino ad hoc accesserit, licentiam habeat distribuendi argenti munificentiam in suis processionibus, sicut ipse recte se habere putaverit: solo prohibito aurum omnino jaculari: quod imperatori tantum tributum est contingere. §. 2. Aliorum autem quæ à nobis decreta sunt & conscripta in descriptione quæ hac continetur lege, transcendi [48] aliquid omnino aut addi nos nullo permittimus modo. Quod itaqne infinitum est (dicimus autem spargere) in dantis ponimus voluntate, omnino propriæ potestatis hoc ejus qui dat, facientes, quod vero à nobis definitum est semel & ordinatum, transcendi hoc nostra lex prohibet. Sed si quis præsumpserit, quod definitum est, egredi, centum [49] librarum auri persolvet pœnam, utpote nostra

1 Consules olim eligebantur à populo, postea ab Imperatore. Augustus *in Gratiarum actione.* Nunc autem quod dici hujus proprium, de consulatu gratias agam, *& post*, obnoxiam tibi uni sinas fieri mei consulatus dignitatem, quem omnibus præstitisti. Quod quidem & ipse sibi invenit gradus, cum clarissimo viro collega meo honore conjunctus, nunc cupatione prælatus Consul ego, imperator Auguste, munere tuo, non passus septa, neque campum, non sustfragia, non puncta, non loculos: qui non prensaverim manus, nec consultantium (sic enim lege, non *cum salutantium*) consulus occurfu, aut sua amicis nomina non reddiderim, aut aliena non imposuerim: qui tribus non circumivi, centurias non advocavi, vocatis classibus non intremui, nihil cum sequestre deposui: cum diribitore nihil pepigi. Romanus populus, Martius campus, equester ordo, rostra, ovilia, Senatus, Curia, unus mihi omnia Gratianus, *& post*, Fecisti autem & facies alios quoque consules, pulcherrime Gratiane, sed non & causa pari.

2 Consulatus erat olim magistratus annuus, qui, ni decem interfuissent anni, nemini deferebatur: Cicero 3. *de legib.* Eundem magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito, civitatem annali lege servanto. Lege annali intelligit, ut opinor, imperium annuum. Hæc postea vel necessitate vel ambitione, vel vi defueta, id enim ostendunt sex Valerii Corvini, septem Cajî Marii, tredecim Augusti, septemdecim Domitiani consulatus, vid. *Auson. in gratiar. actione.*

3 Παρόδους. *Græci hoc loco*, Theophilo προσελεύσεις καὶ διέξ. §. 46. *Inst. de rer. divis.* ubi perperam interpres *adventus* vertit, ut ibidem notavi. Non licet pronunciatione hujusmodi processionum, sex plus nummis accipere, *l.* 26. §. 2. *C. de episcop. audien.* Constitutum est etiam, ut uxor marito ad istiusmodi processum donare possit, *l.* 41. *ff. de donat. inter virum.* Puto hujusmodi processionem vocari transitum: eoque sensu tradi, servum manumitti posse in transitu, dum ludorum gratia procedit prætor, aut proconsul, legatusve Cæsaris, *l.* 7. *ff. de manum. vind.* 4 Spectaculorum finis. 5 Ψυχαγωγίαν vocat, ut & *Harmen.* 2. *tit.* 4. §. 60. 6 Εἰς τὰ ἱπποδρόμιον. 7 Εἰς τὰ τῶν θηρίων θεάς τε καὶ ἀναιρέσεις, καὶ τὰς ἐπὶ τῇ σκηνῇ τε καὶ ὑμνέλης, ἡδυπαθείας. 8 De thymelicis alias dixi ad *l.* 10. *ff. de policit.* 9 Primus consulum processus Kalend. Januariis fiebat. 10 Kal. Januariis consules inire solebant magistratum, *l.* 36. *ff. de cond. & demonstr.* & prætores *arg. l.* 5 *ff de ferits.* 11 Secundus consulum processus. 12 Mappa, Circensis ludus, cujus rationem Cedrenus exposuit, & Cassiodor. 3. *epist.* 51. ad Faustum præfectum prætorio. De mappa hoc addendum. *Quintil.* 1. *cap.* 5. Mappam usitatum Circo nomen Pœni sibi vendicant. Martial. 12. *Epigr.* 19. Cretatam prætor vellet cum mittere mappam, Prætori mappam furripit Hermogenes. Tertull. *cap.* 16. *de Spectaculis.* Cognoscite dementiam de vanitate: *Missi* dicunt, & mittunt invicem, quod simul omnibus visum est. Teneo testimonium cæcitatis: non vident missum quid sit, & *mappam* putant: sed est diaboli ab alto præcipitati figura. His adde quæ de mappa notat ex Græcis Josephus Scaliger ad 2. Manilii *ibi*, Mittunt in tempore signum. Sed & his adjice Juvenalem, *Satyr.* 22. Interea Megalesiacæ spectacula mappæ. Suetonius *in Nigron. cap.* 12. universorum se oculis in circo maximo præbuit, aliquo libero mittente *mappam* unde magistratus solent. Hinc apud Tertullianum *libro adversus Valentinianum*, mappa missa est, ut hinc conflet mappam initio judicem & promissionem Circensium futurorum fuisse. Post vero, Θέαν τῶν ἀμιλλητηρίων ἴσαιων, *ut hic*, vocatam. 13 Tertius Consulum processus. 14 Θεάτρου κυνηγετικοῦ. *Scrimg.* Venatio est theatrica. 15 Quartus Consulum processus. 16 Τὸ λεγόμενος μουμιερίου. extat epigramma Leonis philosophi, ἐς τὸ μουμιέριον. 17 Pancarpum *Jul. hic.* πάγκαρπον. *Scrimg.* Πάγκαρπος sylva, vetus interpres, & ideo sylvam apellat Capitolinus Gordian. Sylva est quæ ex variis generibus arborum conflat, & Augustinus ad *Secundinum*, testatur pancarpum dici propter omnium generum, quæ inerant, herbas. Hinc Festo pancarpiæ coronæ, ex vario genere florum. sic Neleus jussus statuam erigere, ἀπὸ παγκάρπων ξύλων, erexit e querci in qua offenderat multos variosque suspensos fructus, ut interpres Callimachi scribit. Appellatur & à Sophocle *in OEdipo.* laurus πάγκαρπος. Reliqua vide apud Cujacium. hic addatur & hoc ex Tertulliano *adversus Valentinian.* Igitur ex ære collatitio quod ajunt, in honorem & gloriam patris pulcherrimum Pleromatis sydus, fructumque perfectum compingunt Jesum. Eum cognominant Soteram, & Christum, & Sermonem, de patruitis, jam & omnia jam, ut ex omnium defloratione constructum græculum Æsopi, Pandoram Hesiodi, Aeci patinam, Nestoris Cocetum, *Miscellaneam Ptolemæi.* Quam propius fuit de Atticis historiis, Pancarpiam vocari à tam otiosis authoribus nominum. Quod si cusam lectionem defendes, adde quæ de Pancratio scripsi ad *l.* 7. §. 4. *ff. ad l. Aquil.* 18 Quintus processus Consulum. 19 Ἣν δὲ πόρνας καλοῦσιν *Scrimgerus.* In quinta id faciat consul quod porna dicitur. *Jul. hic:* πόρνας *hic*, productio meretricum. Seneca *primo epistolarum* 98. adde Isidorum 18. Florales jocos nudandarum meretricum, Tertullianus *cap.* 10. *de Spectac.* Ipsa prostibula publicæ libidinis in scenam proferunt. Verum Alciatus vulgatam lectionem retinet, aut hac potius vera lectione non cognita, eam quam solam noverat, cujusmodi incrustare nititur. Putat enim in *l. unica de Athletis*, Adorna locum fuisse quod in eo Cantores spectarentur, πρὸς τὸ δόα quod est cano, & ὁράω quod est cerno. 20 Ridiculos γελαστοποιοὺς vocavit, vide Severum *Epist.* 122. Atellanas videtur intelligere. Galli *Farces*. ut & Atellanium gesticulatorem, *l. hadrianus* farcetur: sicut Italorum *Zani.* 21 Ἀκόσμασιν. id est, ubi nihil, nisi risu dignum, neque videtur, neque auditur. 22 Sextus Consulum processus. 23 Ἡ τὴν καλουμένην μάχαιραν, *Scrimger.* superius dixi de mappa. 24 Hic duplex est error, nec enim legendum hippomachia *ut T. dixi.* & alter finienda est hæc sententia, hoc scilicet modo, seu quæ vocatur mappa. sextum agens hunc conventum. Ex hoc, &c. 25 Septimus processus Consulum. 26 Πανήγυριν. *Scrimg.* 27 Sic Germani, non dierum numerum, sed noctium computabant, vid. Tacitum. 28 De qua dixi superius. 29 De venatione theatrali supra dixi. 30 Ἐν τοῖς σπανίως γιγνόμενος τὸ θαυμαζόμενον ἐστί. Raro quæ accidunt magis miramur: quotidiana negligimus. Juvenalis *Satyr.* 11. *in fin.* facere hoc non possis quinque diebus continuis, quia sunt talis quoque tædia vitæ, Magna voluptates commendat rarior usus. 31 Notitia: quæ tamen perit. 32 Consularis fœmina, uxor consularis viri. *leg.* 1. *in fin. ff. de senatorib.* 33 Vide quæ scripsi in epitome Feudorum, titulo de his quibus ut indignis. 34 Id enim deboit videtur, nonnisi magnis affectionibus. 35 *l.* 10. *C. de nupt.* vid. *l. ult. C. de incolis*: *l.* 8. *ff. de senator.* Quid vidue? idem jus ei competit *Novell.* 22. *c.* 36. 36 Moris fuit Consulibus missilia in vulgus jactare, §. 46. *Inst. de rer. divis.* 37 *l.* 2. *Cod. de consulibus.* 38 Aurum spargere soli principi permissum. 39 Soli principi aurum contemnere licet. 40 Horatius, Vilius argentum est auro, virtutibus aurum, 1. *epist.* 1. *versf.* 52. 41 Pindarus 1. *stroph.* 1. ὁ χρυσὸς ὡσθόμενον πῦρ, Ἅτε διαπρέπει νύκτι μαχανόπτου ὕβρι κεκριμένος. adde de auro *Plin.* 33. *cap.* 1. 2. 3. 4. 5. 42 Enumerat Imperator, quæ missilium genera permittat Consulibus. 43 Ἐν τοῖς κεκλιμένοις μελικηρείοις καὶ μύλοις καὶ κανδίοις καὶ τετραγωνίοις καὶ τοιούτοις. *Scrimg.* Eadem pene leguntur *J. cod.* §. 3. Locus est perelegans & tamen neglectus ab interprete, vertit enim satis generaliter *missilia*, pro miliarensibus. Miliarenses porro nummorum genus est, qui militibus erogabantur. Epiphanius, *libro de mensuris & ponderibus* τὸ λεγόμενον τέτρ ἐξὸν ἢ οἱ Ῥωμαῖοι μιλιαρήσιον καλοῦσιν, ἢ ὁρμενιοῦν τραπεζιτικὸν δόμα. Idem Cedrenus scripsit, & Miliarenses dici quali militares, & hi quidem decimam solidi partem faciunt authore Suida, à Miliarensibus dicitur, Scrinium à miliarensibus, *l.* 7. *Cod. de Palatin. sacr. larg.* ubi vide Cujac. adde *Nowell. Leonis Iconomachic. cap.* 3. 44 Καὶ μήλοις, ut Ϝ. μήλοι dicuntur quod rotundi ut inserpres perperam ex his verbis καὶ μήλοις, fecerit, thymelicis. 45 Καὶ καυκίοις ut Ϝ. *cod.* καυκίσι dicuntur à forma quod sint paululum cavi, cujusmodi numinos minutos Germania habet. 46 Τετραγωνίοις. τετραγώνιοι nummi dicti qui quadrati. 47 Δύναμις, id est, facultas. id est, Cuique consuli tantum spargere licebit, quantum voluerit, quantum denique facultas ejus patietur. 48 Παραβαίνω, id est, transcendendi. 49 Multa consulum spargentium missilia in vulgus præter leges.

nostra prævaricatus præcepta, & omnem hujus legis corrumpens, quantum in se est, intentionem. Si enim pro hac tantummodo posita est lex occasione, ne dandorum immensitate consulatus desint, & propterea nos superfluas illas donationes [4] & expensas abbreviavimus, & in populum effusas processiones, & spectacula ad bene se habentem deduximus mensuram: rite aliquid decentius de numeris considerantes, id est spargere argentum, & neque quicquam dare, eorundem consulum dimittentes voluntatibus, ut nobis sint amplius [2] & semper ex suo vocabulo [3] tempus adornent: qui quod dispositum est, transcendit, rite, utpote nostram prævaricatus legem, dignus est pœna: sic enim nobis erunt jugiter consules, cautæ immensitatem non formidantes: nec tanquam certissimum periculum consulatum refugientes & aversantes. & propterea sancimus legem hanc sub firmitate servari.

§. 1. Nullus igitur eam egredi præsumat, nec si vehementer idoneus sit, nec si nostrorum sit judicum, nec si maximæ curiæ: aut nulli administrationi præsit. Hæc enim omnia nos considerantes, omnibus proposuimus super donationibus æqualitatem, nulli penitus licentiam dantes exire mensuram quæ hac continetur lege, nisi in solo argento in processionibus spargendo, aut neque hoc faciendo: quod in eorundem consulum posuimus (sicut sæpe diximus) voluntatibus. Ipsis quoque qui hoc accipere consueverunt, maximæ gratiæ in hac nostra repositæ sunt lege: si enim periculum erat deficientibus consulibus, neque quicquam accipere, nunc autem accipient mediocriter, multam habebunt rite huic legi gratiam, quod sufficiat pro nihil offerente: & hoc enim ipsum non permittere nos gloriosissimis consulibus aut aurum spargere, aut [4] vasa majora, sed in miliaresiis [5], & melis [6] & caveis [7] & quadrangulis mediocribus & hujusmodi facere donationem: sanctio ad humanitatem à nobis adinventa est, & populo medelam præbens. Si enim hoc egerint, qui consularem edent munificentiam, & his solis concilient populares, nequaquam de maximis lucris decertantes seditiones exercebunt ad invicem, & venient usque ad alternas plagas, quas per [8] fustes, & gladios, & lapides egerant frequenter, rem omnino nobis odibilem. Videbamus enim eos contendentes quidem, & malis innumeris implentes alterutros occasione sparsorum, & ab eis arreptorum, domum vero referentes omnino nihil: sed ea die in ebrietatibus [9] & potationibus omnia expendentes. Si vero forsitan spe lucri majoris etiam præexpendisse contigerit, postea vero aut nihil aut minus accipiat: etiam damnum & debitum habebit, & plagis & vulneribus & ex hoc malis incurrere cogetur. Si autem mediocre sit quod spargitur, nec [10] vehementer contendent: nec quæstus expectantes, abundantia vulnera aut plagas alterutris ultra mensuram dabunt. Ideoque communem providentiam introduximus ex hac lege & communi reipublicæ figura, quatenus tempus habeat post [11] imperium, & consulis jugem memoriam, atque vocabulum in gloriosissimis nostris judicibus, & qui ex maxima curia sunt (eo quod honorare nobis placet dignos non expendentes immense) decentem damus consolationem & nostro populo, & aliis omnibus, licet desperantibus jam causam: propterea quod superfluum est offerentes, ut consulatum immortalem reipublicæ statuamus. §. 4. Subjaceat igitur (sicuti prædiximus) nostra dispositio huic legi: cujus exemplaria recondentur in foro tuæ celsitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus. Per tempora tamen gloriosissimos consules sancimus ex solo tuo foro exemplar descriptionis accipere huic subditæ legi, ut secundum eam omnia dentur. Descriptionem namque ideo à sede tua dari volumus, ut nec ipsis liceat prævaricari, nec his qui vocantur breviatores [12], adulterati aliquid horum quæ à nobis disposita sunt: sed periculo custodientium hanc descriptionem in foro tuæ gloriæ, dari exemplar ejus cum subscriptione cingulum habentis hoc, cui nunc ipse præsides: ut per omnia inadulterata maneant quæ à nobis disposita sunt. Difficultatem vero nullus habebit horum qui ad consulatus veniunt honorem, si mediocrem ita faciens expensam in omni tempore fiet: Etenim omne quicquid hactenus consulatus habentes honorem, & ex foro tuæ celsitudinis, & ex gloriosissimis præfectis nostris, aut etiam aliunde per munificentiam nostram percipiebant, & nunc eis dabimus: ab eis quidem faciendas expensas abbreviantes: à nobis autem largitatem non minorantes. Omnibus autem à nobis dictis, imperatoris excipiatur fortuna: *cui & ipsum Deus leges* [13] *subjecit* [14], *legem animatam* [15] *eum mittens hominibus*, eo quod imperatori quidem jugis [16] & indesinens consulatus omnibus civitatibus & populis, & gentibus, in singulis quæ placent distribuenti [17], advenit: aut cum ipse [18] annuerit trabea: ideoque & imperii consulatus per omnia sit sequens [19] sceptra.

Epilogus.

†. Tua igitur celsitudo hanc nostram suscipiens legem perpetuo eam in sua manere fortitudine procuret secundum omnem quæ in ea continetur virtutem. Lege: Scriptum exemplum Joanni gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio. Scriptum exemplar Longino prudentissimo & gloriosissimo præfecto hujus almæ urbis. Dat. v. Kal. Jul. *Constantinop.* post [20] Conf. Belis. V. C.

Tit. VII.

DE [21] USURIS NAUTICIS [22].

Novella Constit. CVI.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum.

PRÆFATIO.

NUntium audivimus à tua celsitudine, cui occasionem nos ipsi præbuimus. Duos enim istos Petrum & Eulogium supplicasse nostræ sacræ potestati, & per se explanasse dicentes quod consueverunt naucleris seu negotiatoribus mutuare, & maxime in mari negotia facientibus, & hanc vitæ habere occasionem. Ipsa vero marina credita vocare nostra consuevit lex trajectitia [23] & metuere eos, utpote dubitationibus hinc eis extortis, oportere propterea fieri manifestum quæ valeat super his consuetudo, ut & sacra nostra in hæc procederet jussio,

1 Largitiones.
2 πλείους, plures.
3 Καὶ τῇ παρὰ ἑαυτῶν προσηγορίᾳ χρόνον ποιῶμεν, id est, ex sua appellatione tempus exornent, §. 3. §. eod. vide Nov. 47. c. 1. ut anni per Consules numerentur.
4 Η καὶ μᾶζον. Scrimg. aut majorem monetam, Hal.
5 Vide §. 1. §. eod.
6 Vid. d. §. 1.
7 Καυκίον. Scrimg. ut §. eod. §. 1. Haloander his verbis intelligit monetam ove ac cyatho signatam.
8 Rixæ ob missilia colligenda.
9 Eadem de causa apud Gallos edicto Regis Francisci, collegia artificum (*confrariæ* vocant) sublata sunt.
10 Vilium rerum causa raro plerumque certatur.
11 §. 2. §. eod. Novell. 47. cap. 1.
12 Breviatores βρεβιάτορες, id est, brevium proscriptores, breves, brevia, brevicula, chartæ sive libelli breves. Zonaras in Cartag. concil. βρεβίων ἢ ἐπιδομὴ λίγνη), καὶ σύντομος γραφή.
13 Principi Deus leges subjecit, *ut hic*, & corpora subditorum, *Theophil. ad §. 7. Instit. de jur. naturalib.* eorumque bona omnia, *l. 3. Cod. de quadrien. præscript.* sed ea tantum imperio possidet, non dominio, *Seneca* 7. *de benef. 5.* ideoque vel sine justa causa, verbi gratia, delicti, bona subditis Princeps auferre non potest, *l. 5. C. ad l. Jul. majest. & titul. de bonis damn.* vel sine pretio. *l. 13. ff. com. præd.* adde quæ dixi ad *l. 15. §. 2. ff. de rei vindic. l. 11. ff. de evictionib.* adde 3. *Reg.* 21. *ubi de vinea Nabothi.* Notandum est, quod a Gregorio Papa *Reg.* 10. *epistl.* 4. refertur jus regium, cujus fit in libris regum mentio, non ad historiam præcipi, sed ostendi quid acturi sint reges reprobi, quid vitaturi sint boni. Alioquin si permissa sunt omnia principi, quid erit Dei? *Tertull. in lib. de Idololatria*: & recte pieque Jason ad *l. 5. in princ. num.* 12. 13. *ff. de condict. causa data.* Licet Deus (inquit) subjecerit leges principibus, non tamen subjecit contractus, qui sunt juris gentium, alias nemo cum principe contraheret. Placet etiam quod Baldus *cap. 1. de pace Constantiæ, versf si vero*, scribit, omnes contractus qui alioqui sua natura stricti juris sunt, bonæ fidei existere si cum principe initi fuerint.
14 §. 6. *Instit. de jur. nat. l. 31. ff. de legib. l. 2. §. 3. ff. de orig. jur. l. 3. Cod. de testam. l. 34. Cod. de donat.* Principes λέλυνται τῶν νόμων. *Dion.* 53. τῶν νόμων ἐκτὸς, *Chrysostomus*, κατὰ νόμους δὲ εὐθύνεσθαι. *Plato.* Jura negant sibi data: alius nata *Horatius lib. de arte Poëtica*. sic lex regia apud Persas (teste Herodoto in Thalia) regi id quod facere vellet, permittebat. Hinc Julia noverca & uxor Antonini Caracallæ, An nescis te imperatorem esse, & leges dare, non accipere? *Spartian. in Antonino Caracalla.* Superiora si Judaice & ad literam intelligemus, nihil principe ferocius fuerit: In id itaque magis propendeamus, Principem legibus solutum non esse, sed eis subesse potius, *l. 4. Cod. de legibus*: magis solutum legibus videri quam esse, *leg. 23. ff. de leg. 3.* Hoc etiam Gentiles passi sunt sibi dici. Apollonius Thyaneus ad Domitianum, teste *Philostrato* 8. Hæc mihi dicta sint de legibus, quas si tibi imperare non putaveris, ipse non imperabis. Plinius *in Panegyrico ad Trajanum.* In nostris simili in religione ipse te legibus subjecisti, Cæsar, quas nemo principi scripsit, sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis. Quod nunc primum audio, nunc primum disco, Non est princeps supra leges, *sed leges supra principem.* adde Plutarchum in τῷ πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδευτον. Agapetum diaconum, in admonitionibus ad Justinianum: adde exempla duo Leviniі Consulis ex Livio 26. & Gelonis regis Syracusii ex Diodoro 11. Inde fit ut multis casibus eodem cum cæteris jure princeps utatur, Nov. 89. c. 11. *l. 31. ff. qui testam. l. pen. ff. de hered. Inst. l. 15. ff. de condit. Instit. l. 23. ff. de legat. 3. l. 60. ff. de conditionibus & demonstrationibus: l. 6. 22. §. 2. ff. de jure fisci: l. 8. 3. Cod. ne fiscus vel Respubl.* utut sit, Nihil potest princeps contra pietatem vel bonos mores, *l. 15. ff. de conditionibus instit. Novell. 9. l. 1. Cod. si adversus vend. l. 3. C. si minor sit major & Cod. si contra jus.* & in dubio errare non dicitur, qui respondet contra fiscum, *l. 10. ff. de jure fisci.* Fruitur tamen princeps singularibus privilegiis, puta ut censeatur major ante alios, vide quæ notavi ad *l. 8. §. fin. de minoribus*. ut in contrahendis nuptiis non sit observet gradus prohibitos (exceptis tamen ascendentibus, descendentibus, & collateralibus proximi gradus, *vide constitutionem Isaaci Angeli c. 2.* facit etiam gratiam jurisjurandi, *l. ultim. ff. ad municipalem*, ubi tamen agitur de jure suo, & ubi manifesta deceptio jurantis, non ubi legitime juratum *Novella 9. l. 1. Cod. si adversus vendit. l. 3. Cod. si minor. §. major.* Indulgent etiam nonnunquam pœnas legibus constitutas, vide *Cod. de abolitionibus & de gener. abolit.* His adde Bossium *in tractatu de Principe & privilegiis ejus tit.* 100. *Cujac. 15. obs.* 13. 15 Princeps, νόμος ἔμψυχος, lex animata: lex, mutus princeps. 16 Imperatoris munus est, perpetuo subditis consulere: vel statim atque Princeps sceptra stolamque imperii. id est, regia ornamenta insignia que sumpsit, perpetuum init gerit que consulatum: quia Reipublicæ indesinenter consulit. 17 Προσέρχεται ἡ νίκη αὐτοῖς νεύουσι ἡ τύχη. *Scrimger.* sensus est, Voluntatem eam esse principis, ut interdum privatis, nutu quodam conferat stolam, id est dignitatem consularem. 18 Cujacius, post Petrum Fabrum legit, αὐτός. 19 Sensus est, Consulatum imperatorium dignitatem sequi.
20 Id est, anno 536. 21 Dixi ad *l. 22. ff. de naut. fœnore. Jul. const* 99. 22 Hæc Novella abrogatur per Novellam centesimam decimam. 23 Creditum maritimum, trajectitium.

ἀληθεύειν, τό γε ἐφ' ἑαυτῷ, σκοπόν. εἰ γὰρ κἀ τούτου δὴ μόνου τύχοι τῆς ἐφέσεως, ἵνα μὴ τῇ τῶν διδόντων ἀμελείᾳ τὸ τῶν λαμβανόντων συλλίποιτο, καὶ ἀφ' ὧν ἡμεῖς τὰς ἐπιτιθεμένας οἰκείας δόσεις τοῖς δυνάμενα συμφέλλουσι, καὶ ὡς εἰς κεκλιμένους ἐκκεχυμένως ἐφέρομεν τὰ τῆς ἡδονῆς ἐπιχορηγήματα, μὴ τοῖς ἐπὶ τῷ ἔθει πλείοσι μέτροις, ἀλλ' ἴσως τὰ τῆς γλαφυρωτέρας ἐκείνης ἀμελείας συνοίσοντας ἐκ τοῦ ῥᾳστέρου ἀρμόσει, ἢ μηδ' ὅπωσοῦν διδόναι, ταῖς αὐτοῦ τῶν λαμβανόντων ἀναπτοήσεσι γνώμαις, ὅπερ ἡμῖν ἔσον] πέλοιτο, καὶ τῇ παρ' ἑαυτῶν ἐκποιήσει τὸ ζῆν ὅσον μόνον ἐπιτρέπειν, ἢ μηδὲ τοῦτο ποιεῖν· ἃ ταῖς αὐτῶν τῶν λαμβανόντων ἀνεθήκαμεν (καθὰ πολλάκις εἴρηται) γνώμαις. Καὶ αὐτοῖς ἢ τοῖς τοῦτο λαμβάνειν εἰωθόσι μεγίστη χάρις ἐν τῷδε ἡμῶν ἀποκείσθω τῷ νόμῳ. εἰ γὰρ ὁ κίνδυνος ἦν, ἐπιλειπόντων τῶν διδόντων, μηδ' ὁσίως λαμβάνειν, νῦν ἢ πλεῖστον μὲν ἂν εἰδεῖεν εἰκότως τῷδε τῷ νόμῳ χάριν, τὸ αὐτάρκως ἀπὸ μηδενὸς κομιζόμενοι. καὶ αὐτὸ γὰρ δὴ τὸ μὴ συζητεῖν ἡμᾶς τοῖς ἐνδεδεγμένοις τὰ τοῦ ζῆν ἀτοῦς χρυσίου ῥίπτειν, ἢ καὶ μεῖζον, ἀλλ' ἐν μιλιαρησίοις τε καὶ μηλίοις καὶ κωλίοις καὶ τετραγωνίοις συμμέτροις καὶ τοῖς τοιούτοις πωλεῖσθαι τῇ δόσει, τοιμαρτήσας, ὡσεὶ φιλανθρωπίαν ἡμῖν ἔξηυρη], καὶ ἰατροπείαν τῷ δήμῳ. εἰ γὰρ τὸν προϊόντα εἰ τὰ τοῦ ζῆν δόσιν φιλοπιμήμενοι, καὶ τούτοις δὴ μόνοις κεκαπιτωκότας τοὺς δημότας, σὺκέτι, ὥσπερ ὑπὲρ μεγάλων κερδῶν ἀγωνιοῦντες, τοσαύτας πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐλάσεις] μέχρι τοῦ κατ' ἀλλήλων τολμᾶν, ἃς δὴ καὶ ἀφ' ὁρατῶν καὶ ξύλων καὶ λίθων ἐποιήσαντο πολλάκις· πρᾶγμα ἡμῖν παντελῶς ἀποθύμιον. ἐωρῶμεν γὰρ αὐτοὺς τοσαυταχοῦσε μὲν καὶ κακῶν ἀμυθήτων ἐμπιπλαμένους ἀλλήλοις, ἀφθόνως τῶν ῥιπτουμένων τε καὶ τοῖς αὐτῶν ἀφαπαζομένους, οἴκοι δὲ εἰσπέμποντας παντελῶς ἠδὲ, ἀλλ' αὐθημερὸν ἐκ μιᾶς καὶ πότοις ἀπειρίᾳ δαπανῶντας. εἰ δὲ τι πολλάκις ἐλπὶς κέρδους μείζους καὶ ἀφθονωτέρας ἐπαναγκάσαιτο ἔσχον, ὕστερον ἢ ἡ ἡδονὴ ἢ ἐλαττον λαβόντας, καὶ ζημίαν ἀφόρητον ἀπενεγκαμένους, καὶ πληγαῖς τε καὶ τραύμασι καὶ τοῖς ἐντεῦθεν ἀπειπλεῖν κακοῖς ἀναπηδίζειν. εἰ δὲ μέτριον ἢ τὸ ῥιπτούμενον, καὶ τῶν διδόντων φιλονεικήσαντων, ἠδὲ, τό γε παρὰ ἀφόρητον ἀφθονον πρᾶγμα, πληγαὶς ἀλλήλοις ἐπάξειν μέτρου παρίξιουσι. ὥστε καιρίως προνοίαις ἐσχήκαμεν ἐκ τῷδε τῷ νόμῳ καὶ τῇ κοινῇ τῆς πολιτείας σχήμασι, ὅπως ἂν ὁ χρόνος ἔχοι, μὴ τῶν βασιλείων, καὶ τῶν ὑπάτου διδομένων μνήμων τε καὶ ἐπωνυμίαν ἐν τοῖς ἐνδόξοις ἡμῶν ἄρχουσι καὶ τοῖς ἐκ τῆς μεγάλης βυλῆς διὰ τιμῶν ἐξ αὐτῶν πείρεσι τὰς ἀξίους, μὴ δαπανῶντας ἀμέτρως· πρὸς ὃ τι δίδυμον περιφυσιᾶν τῇ ἡμετέρᾳ δίκῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ τοῖς ἀπογνῶσι ἤδη τὸ πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο τὸν εὐσεβῆ ἀφελόντες, ἵνα τῶν βασιλείων ἀθιάσωτον τῇ πολιτεύματι κεκοσμήσωμεν. §. οἱ. Υποκείσθω τοίνυν (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) ἡ ἡμετέρα διάτυπωσις τῷ δε ἡμῶν τῷ νόμῳ. ἧς τὸ ἰσότυπον ἀποκείσθω ἐν τῷ δικαιοπρᾶτι τῆς ὑπερογῆς, ἅμα δὲ τῷ νόμῳ ὡς αὐτὸν καθαπτυπτόμενον. Τὰς μὲν τοῦ κτ' καιρὸν ἐνδεξοπέτεις ὑπάτους ἡμεῖς ὁμοῦ ἐν μόνῳ δ' σὺ δικαιοπρᾶτι τὸ ἰσότυπον τῆ ἀπογραφῆς λαμβάνειν τῇδε ὑπαγόμενος τῷ νόμῳ, ὥστε καθ' αὐτὸν ἀπαῖξε διδόναι. τῷ δὲ ἀπογραφῇ ἀφ' ἑκάστου ἐν δ' ἑφθῶν δ' σὺ δίδοσθαι βαλόμενα, ἵνα μηδὲ αὐτοῖς ἔξῃ παρεδόντα, μηδὲ τοῖς καλαμίοις βρεβιάτορσι νοθεύειν τι τῶν παρ' ἡμῶν ἀφαιτιαγμένων· ἀλλὰ κινδυνῷ τῆ φυλαττόντων ταύτην τὴν ἀπογραφὴν ἐν τῷ δικαιοπρᾶτι τὸ ἰσότυπον· δίδοσθαι τὸ ἰσότυπον αὐτῆς μεθ' ὑποσημειώσεως ᾗ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος ταύτην ἥπερ νῦν αὐτὸς ἐφίστηκας· ἵνα ἀφ' πάντων ἀνόθευτα ἡμῖν ἡ τὰ παρ' ἡμῶν ἀφαιτιαγμένα. Δυαχρανάτω δὲ μηδ' εἰς τὴν ὑπερογὴν παλαιόντων πιμὴ, εἰ μεμετρημένῳ ὥσπερ πεποιήμεθα δικαίῳ, ὅσῳπερ τοῦ χρόνου χθυσοῦ. καὶ δὴ πᾶν ὅσον μέχρι δ' νῦν οἱ τὴν ὑπερογὴν ἐκτισμένοι τιμὴν, ἐκ τῆ δικαιοπρᾶτι τῆς ὑπερογῆς, ἐκ τῶν ἐνδεξοπέτων ἡμῶν ὑπαρχων, καὶ ἀλλαχόθεν ποθὲν κτ' φιλοτιμίαν ἡμετέραν ὁμολόγουν, τῷ καὶ νῦν αὐτοῖς ἐπιδοῦσαν· τὴν μὲν παρ' αὐτῶν χαιροβόλιον δαπάνην συγείλαντες, τὴν δὲ παρ' ἡμῶν φιλοτιμίαν σὺκ ἐλαττώσαντες. Πάντων δὲ δὴ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἡ βασιλέως ἐξαιρέσθω τύχη. ἦ γὰρ αὐτὸς ὁ θεὸς τοὺς νόμους ὑποτίθεται, νόμου αὐτὸν ἔμψυχον καθαπίμψας ἀνθρώποις. διότι τοῦ μὲ βασιλεῖ δίωσιν ὕπεστι ὑγιείαν, πᾶσι πολλοῖ τε καὶ δήμοις καὶ ἔθνεσι καὶ ἑφ' ἑκάστῃ τῇ δυκεῖσα ἀφορμὴ σωτηρίαν], καὶ ἰώμενα αὐτοῖς νοῦσεων ἡ φλή. ὡς καὶ ἡ τῆ βασιλείας ὑπαρτεία ἀφ' πάντων ἴσῃ ἀκλαθεῦσα τοῖς σκήπτροις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπερογὴ τύνδε ἡμῶν ἀφαλαβοῦσα τὸν νόμον, διὰσωσᾶς αὐτὸν ἐπὶ τῷ ἑαυτῆ μένειν ἰσχύν ἀφαπαζαζέτω, κτ' πᾶσαν τὴν αὐτοῦ περιεχομένην δύναμιν. Legatur: Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Ἰωάννῃ τῷ ἐνδεξοπέτῃ ὑπάρχῳ τῆ ἱερῶν πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτων. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Λογγίνῳ τῷ λογιωτάτῳ, καὶ ἐνδεξοπέτῃ ἐπάρχῳ τῆ διδαμίου τῆσδε πόλεως.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρς'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μηνύσεως ἠκούσαμεν τῆς ὑπερογῆς, ἧς τῶν ἀφθασαν ἡμεῖς αὐτὸς παρεχόμεθα. ἐδίδαξαν γὰρ, Πέτρος τε Εὐλογιὸν ἐκτεῖσθαι τὸ θεῖον ἡμῶν κράτος, καὶ τὰ καθ' αὐτὸς ἀφηγημένους, εἰπεῖν ὡς εἰώθασι ναυκληρεῖν, ἤτοι ἐμπορεῖς, δανείζειν χρυσίον, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν θαλάττῃ τὰς πραγματείας ποιουμένοις· καὶ ταύτην ἔχειν δ' βιβ τῶν ἀφθασαν, τὸ τοῖς θαλαττίοις ταῦτα δανείσασθαι, ἃ καλεῖν ὁ καθ' ἡμᾶς εἰωθὼς νόμος trajectitia. δεδικέναι δ' αὐτὸς, ὡς ἀμφισβητήσων σὺντεθθαι αὐτοῖς ἀνεισφόρων, καὶ θείας ἀφ' τῆς ῥητὰς φανερὸν τὸ κρατοῦν ἐπὶ τούτοις ἔθος· ὥστε καὶ θείαν ἡμῶν ἐπὶ τούτῳ

ἐπὶ τούτῳ σφαλῆναι πίλασπι, τὴν τ' ἐπ' εἰς σπάρτα ἀγῶνα τύπον. τοιγαροῦν ἡμᾶς, ἡ καλλιόδαφ σοι τὴν τ' ἀκριβοῦντησας φύσιν μαθεῖν, καὶ τῶν τῶν εἰς μηδὲ ὠφελεῖν· ὥστ' φανερὸς ἦσαν ψυχόμενος, τὸ δοκεῖν νόμῳ πελαθῆναι δίωκεν. καὶ τὴν σὺν ἐκδέξεσθαι τῶν πρᾶξιν παρ' ἡμῶν κίλαδιν θέσιν, σωφρονεῖν τοὺς ναυκλήρους οἷς δὴ τὰ τοιαῦτα τ' διανεμηθέντων μίλη, καὶ πυθέσθαι πολὺ πρὸ τὸ δίκαιον ἐσθ' ὧν. τοὺς γὰρ καὶ ἔτ' δίκης χρύσους ἐνα κομιζέσθαι μόνον ὑπὲρ τόκων, καὶ' ἐκείνων δίκαιόν χρύσιν. αὐτοὺς γὰρ τοὺς δανειστὰς ὁρᾶν τ' ὠφελοῦντας πίνδυνον. εἰ γὰρ ἕλκιστ' τῶν ὧδε τοιοῦτοι οἱ δανίζοντες, τὰ ὀγδοὸν μοῖραν λαμβάνειν ὑπὲρ ἑκάστου νομίσματος ὀνόματα τόκων, ὅσα εἰς χρόνου πινὰ ῥητὸν ἀφεθμένων, ἀλλ' ἕως ἂν ἡ ναῦς ἐπανέλθοι σεσωσμένη. καὶ τοῦτ' ἦ τὸ φῆμα συνιόντι ἴσως καὶ εἰς σύνασιν τὸν ὀκταετῆ τ' χρόνου, ἀφ' οὗ τοῦτο ἔξω ἀφεστέλλειν ἡ ναῦς, ὡς καὶ τ' σύνασιν τὸν ἡ πρᾶξις λαβοῦν ἡ καὶ ὑπερβῆναι. ἴσως γὰρ μᾶλλον ἐπασιώσης αὐτῆς, τ' χρόνου εἰς ἐνα μόνον ἢ δύο παρελκυσθῆναι μοῦσας, καὶ σὰν τ' τελῶν κερδῶν ὠφέλειαν ἔχειν· καὶ ἔτους βραχὺς ἀφῆκται χρόνος, καὶ εἰ ὠφελοῦμεν ἐπὶ τοσοῦτον μέρει τὸ χρέος. τοῦτο γὰρ κρεῖττον, ἑτέρων πάλιν τ' ἐμπορούμενων ἀποδημίαν αἱρεῖσθαι. ὥστε καθ' ἕκαστον φόρτον ὀφείλοιτ' τὸ φῆμα καθ' ὃ σεσηκὸς τὸ δάνεισμα ἢ μέρει ἢ σὰν μάθεσι, καὶ τὸ αὖτε τότε σωθὸν τοῖς μέρεσι σύμφωνον. εἰ μέντοι μὴ τὴν ἐπάνοδον, τ' νηὸς σωθείσης καὶ μηκέτι τελεῖν ἀφ' τ' καιρὸν διναμένης, ἐπανέλθοιεν, εἴκοσι καθ' ἑκάστου ἐνιαυτὸν ἀποδοῦναι ὧδε τ' δανεισάντων τοῖς δανειζομένοις καὶ μηδὲν ὑπὲρ τ' ὀφλημάτων τόκον ἔνεκεν ἀπαιτεῖν, ἕως πραθῶσι συμβαίνῃ τ' φόρτον. εἰ δὲ μείνοι ἀφ' ἑτέρου τὸ χρέος· σὺν ἀποδιδόμενον, τ' σὺν δημόσιος τ' ἐκκόπτοις τοῖς κυρίοις τ' χρημάτων διδόναι τόκον, καὶ μεταπιέζειν δύνος τὸ δάνεισμα, καὶ εἰς τ' τ' ἐγκύκλιον μεθιστορεῖν τρόπον· σόκει τ' ἁλατικὸν κινδύνου τ' δανειζόν σνοχλοῦντα καὶ ταῦτα ἀπαιτῆς εἰπεῖν, ἕνορκον ποιησαμένους τὸν μαρτυρίαν· ἀφ' οὗ εἰς ἡμᾶς ἐμπλύσασι, ὥστε ἡμᾶς νομοθετῆσαι τὸ κοινὸν δοκοῦν καὶ ἐπὶ τούτοις ἔφασκες ταῦτα τῷ ἡμετέρῳ σεσαλεῖλαι κράτει.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν καὶ αὐτοῖς συτυχίντες τοῖς πεπραγμένοις, καὶ τὸ πρᾶγμα διδαχθέντες, θαυμάζομεν, καὶ τὸ μεμαρτυρημένον ἐπὶ τ' σὴς ὑπεροχῆς, ὅτου ταῦτ' τε καὶ εἰς τ' ἔξης ἀπαύξα χρεῖον τε τοιαῦτα κρᾶσθαι, διότι μηδὲ τοῖς ἤδη τεθνεμένοις μάχῃ νόμοις. ὥστ' δεῖν σὲ ἓν λοιπὸν καὶ πνα ἰδίκην νόμον σὺ ταῖς ναυκληρικαῖς ἤτοι ἐμποσικαῖς δίκαις, ἐπὶ τ' τοιούτων αἰτιῶν τοῦτο φυλάσσεσθαι, καὶ κ' τ' τρόπον τ' εἰρημένων συμφώνων ὕπνος γίνεσθαι τὰς ἀποφάσεις, καὶ τὰ ἄλλα πανταχῆ ὁποσα σὺ τοῖς ἔμπροσθεν μεμαρτύρηται παρὰ τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ. ὥστ' κ' ἰδικὸν νόμον τοῦτο κρᾶσθαι ἐπὶ τ' ναυκληρικῶν ἤτοι ἐμπορῶν. τὸ γὰρ σὺ μακρᾶς ὕπω πολιτεύσθαι χρόνοις, καὶ κράτησον ἀπαραλλάκτως, (καθάπερ αἱ μαρτυρίαι παρὰ τῆ σῆ εὐδεξότητι διόμοσαν) πῶς σὸν ἔσι δίκαιον καὶ ἐπὶ τ' ἄλλων ἁπάντων κρᾶσθαι τ' μὴ τοῦτα ἐσομένων. καὶ εἶναι τοῦτον αὐτοῖς τ' πραγμάτων τῶν ἀφλυσιν ἐξ ἰδικοῦ νόμου κρατῆσαι, καὶ ἑτέρας πινὸς ἀφαυπόστους μὴ δεομένου ἀλλ' ἐπὶ τ' ναυκλήρικον (ἤτοι ἐμποσικῶν) ἀφορμῶν, εἰς τ' ἅπαυξα χρόνον κρατῆσαι· ὡς ἡμικλῶ ἔσαι νομοθεσίαν, καὶ ἐπὶ τ' ναυκληρικῶν (ἤτοι ἐμποσικῶν) σωκκαθαμάτων κράϊσαι, ὀφείλοντί τε καὶ μάρτυρι ἡμεῖς τ' ἤδη παρ' ἡμῶν τεθνεμένων νόμων· ὥστ' καὶ τὰς δικαζούσας ἀποδιδόντας τοιαῦτα ἐπιτρέπειν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ βουλήσεων τ' γονέων σὺ τῇ ἑαυτῶν εὐσεβείᾳ ἀφιδόσι.

Ἡμεῖς τοίνυν πάντα σαφῆ τε καὶ ἀναπεφωνημένα καὶ τεταγμένα βουλόμενοι (εἴδεν ἤδη ἔτους ἴδιον νόμον ὡς σαφήνεια, μᾶλιστα ἐπὶ ταῖς τ' τοιούτων ἀφαυποστέσι) βουλόμεθα, εἴ τις γράμμασιν ἐπιστέλλοιτο, μεταξὺ τ' αὐτῷ παίδων βούλοιτο ποιήσασθαι ἀφαυπωσίν, ἐξεῖναι μὲ αὐτοῖς περγράφειν τ' χρόνον, εἴτε καὶ τε τ' παίδων ὀνόμασι οἰκείᾳ χειρὶ καὶ ἐξ ἀνάγκης, εἴς τε γραφὴ κληρονόμους αὐτοὺς, μὴ τοῖς συμβόλοις τ' ἀγάλμων σημαινομένους, ἀλλὰ δι' ὅλων γράμμασιν δηλουμένους, ὥστε παντὰχθεν σαφεῖς τε καὶ ἀναμφισβητήτους καθεστάναι. εἰ δὲ καὶ πραγμάτων βούλοιτο ποιήσασθαι διαίρεσιν, ἢ τισι πράγμασι ἢ τοῖς πάσαις ἢ πνας τ' οὐσίσεων ἀξιώσαι, καὶ τὰ τούτων ἐγγραφέσθω γνωσίμως, ὥστε τοῖς αὐτὸ γράμμασι πάντα δηλοῦσθαι μηδεμίαν ἐπ' φιλονεικίαν τοῖς παισὶ καταλιμπάνειν. εἰ μέντοιγε ἢ γαμετὴ ἢ ἐξωπικῆς τισι προσώποις βάλοι καταλιπεῖν legata ἢ fideicommissa, ἢ καὶ ἐλεύθερίας, καὶ τοῦτα οἰκεία χειρὶ γραφόμενα, λεγόμενά τε παρὰ τ' ἀγαπητῶν ἐπὶ τ' μαρτύρων, ὡς ἀπαύξα ἐφίξεις τὰ σὺ τῇ ἀφαυπώσῃ κείμενα αὐτοῖς καὶ ἐγκύρειν καὶ βάλου κρατεῖν. ἔστω ἰσχυρὰ, μηδὲν ἐλαττόμενα σὰν ᾧ δοκεῖν σὺ χαίρειας γεγράφθαι, τῶν λοιπῶν παρατηρουμένων τ' ἀγαθῶν μὴ διξάμενα· ἀλλὰ τότε μόνον ἀφαλατότατα, τῷ τῶν αὐτὸ δεξιάν τε καὶ γλῶτταν ἔχειν τῶν πάσων ἰσχὺν τῷ χάρτῃ παρεγομένων.

quæ consuetudinem ad certissimam duceret formam. Itaque nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere, & hanc ad nos deducere: quatenus manifesta nobis facta, quod videretur, lege comprehenderetur perpetua, tuamque gloriam hoc a nobis agere justam, convocasse naucleros quibus hæc mutua cura sunt, & interrogasse quæ aliquando antiqua consuetudo fuit. Illos autem & jusjurandum adjicientes testimonio, perhibuisse modos esse varios talium mutuorum: & si quidem placuerit creditoribus in singulis solidis pecuniarum quas dederint, unum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis præberent teloniariis, sed quantum ad ipsos sine telonio navigare naves, & hunc habere fructum & harum quas crediderint pecuniarum, & insuper etiam pro [1] decem aureis unum percipere solidum pro usuris: in ipsos autem creditores respicere ex eventibus periculum. Si vero non erumpant hanc viam creditores: octavam partem percipere pro singulis solidis nomine usurarum, non in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naves revertantur salvæ. Secundum hoc autem schema contingit forsan & in annum extendi tempus, si tantum foris moretur navis, ut annum aut terminos suos sumat, aut etiam transcendat: citius autem ea remeante, tempus in unum solum aut duos trahi menses: & ex tribus [2] siliquis utilitatem habere: vel si ita breve sit tempus, vel si apud alterum extra debitorem maneat debitum, hoc idem valere: aliam rursus negotiatoribus professionem assumentibus, & per unumquodque onus definiri schema, secundum quod competit mutuum aut manere aut permutare secundum pactum quod ob hoc convenerit partibus. Si tamen post reversionem navis salvæ nequaquam navigare propter tempus valentes revertantur: triginta solum dierum inducias dari a creditoribus debitoribus, & nihil pro debitis usurarum causa exigere, donec vendi contingat onus, parcentes apud alium esse debitum non reddendum, duas partes centesimæ dominis pecuniarum dare usuras, & mutuare [3], & mox mutuum in terrenum transponere modum: nequaquam maritimis periculis creditorious molestandis: & hæc omnes dixisse cum jurejurando perhibentes testimonium quæ ad nos nuntiasti, ut nos sanciremus quod nobis videretur, & super his dicebas hæc nostræ nuntiare potestati.

CAP. I.

NOs igitur & ipsa legentes gesta, & causam edocti, sancimus, secundum quod testatum est coram tua celsitudine, ita nunc & deinceps in omne tempus tenere, eo quod neque jam positis repugnet legibus, ut oporteat nunc & de cetero secundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super talium causarum hæc servari litibus, & secundum dictum modum prædictarum pactionum ita fieri etiam eventus, & alia omnia, quæcunque in prioribus testata sunt apud sedem tuam, unde secundum propriam legem teneant in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis [4] ita servatum est temporibus & tenuit immutabiliter, sicut testimonia apud tuam gloriam definierunt: quomodo non est justum & in aliis omnibus valere, quæ postea erunt, & esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege valentem, & altera quadam dispositione non egentem: sed in naucleriis seu negotiatoriis occasionibus in omne tempus valentem, ut puta generalem existentem legislationem, & naucleris seu negotiatoribus & eorum contractibus expositam? Quæ debet etiam pars fieri jam à nobis positarum legum, & judicantes ad hanc respicientes proferre sententiam.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo jugiter servare festinet.

TIT. VIII.

DE TESTAMENTIS [5] IMPERFECTIS A [6] PARENTIBUS IN FILIOS FACTIS: ET DE DIVISIONE RERUM A FILIIS CORAM PARENTE, ET DE EJUS FACULTATIBUS FACTA ET SUBSCRIPTA.

NOVELLA CONSTIT. CVII.

Imperator Justinianus Augustus Basso magnificentissimo comiti devotiss. domesticorum locum obtinenti Joannis gloriosiss. prætoriorum præfecti, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

A Constantino [7] divæ memoriæ lex scripta est per antiquæ conjecturæ simplicitatem: porro causarum varietas & natura eas frequenter mutans, egere leges illas emendatione nostra præparavit. Dicit itaque lex, oportere morientium voluntates, quando sunt parentes omnibus modis inter filios tenere, & tamen eos erubescit parentes existentes, quia eis & clatam rerum concedit significationem, dicens & si non manifestæ sint eorum dispositiones, apparuerint autem ex quibusdam indiciis [8] & conjecturis, & qualibet scriptura: & sic eas valere & hoc in suis & emancipatis filiis. Insuper & Theodosius [9] decrevit non in patribus solum hoc disponens, sed etiam in matribus & ascendentibus utriusque naturæ [10]. Hanc apprehendentes licentiam homines in tantam ingressi sunt obscuritatem ut divinantibus [11] magis quam interpretantibus hæc egerent. Itaque neque personas scribentes, neque rerum dicentes notitiam, & forte nec quantitatem, tamen dignantur conjecturis & verisimilium ratione talia permittere.

CAP. I.

De voluntatibus parentum in distributione patrimonii facienda.

NOs [12] igitur omnia clara & aperta consistere volentes, (quid enim sic proprium [13] est legum, sicut claritas maxime super defunctorum dispositionibus) volumus siquis literas sciens, inter suos filios voluerit facere dispositionem, primum [14] quidem ejus subscriptione tempus [15] declaret: deinde quoque filiorum nomina propria [16] manu [17]: ad hoc uncias in quibus scripsit eos heredes, non signis [18] numerorum significandas, sed per totas [19] literas declarandas: ut undique claræ & indubitatæ consistant. Si vero etiam rerum voluerit facere divisionem, aut in quibusdam rebus certis aut omnes aut quasdam institutiones statuere, & harum inscribat significationes: ut ejus literis omnia declarata, nullam ulterius contentionem filius derelinquant. Si tamen aut uxori aut extraneis [20] personis aliquibus voluerit relinquere legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hæc propria scripta manu, dictaque à testatoribus coram testibus, quoniam omnia consequenter in dispositione posita ipsi & scripserunt, & volunt valere, sint firma: nihilo minuenda eo quod videantur in charta scripta, reliquam observationem testamentorum non [21] suscipientia: sed hoc solum immutetur, quod ejus manus & lingua habet omnem virtutem chartæ præbitam.

CAP. II.

1 Usura dextans est, dixi ad *l. 101 §. 1. C. de usuris. Add. Danter dix.*

2 Comprobatur hic conventio recepta, Ut creditor in singulos solidos capiat tres siliquas, quæ ubira est centesima.

3 Lege, mutare.

4 Argumentum à more diu recepto licet fumere. vide Everardum, Topicis, loco ab usitato seu solita 104.

5 De testamentis inter liberos factis, *Index Reg.* De voluntatibus parentum in distributione patrimonii facienda *Jul. const.* 100. περὶ βουλήσεων τῶν ἐξ τὰς πάσας γινομένων, *Græci hoc loco.*

6 Vid. *l. 21. §. 1. C. de testam.* Goth. Ad hanc Nov. vid. Gudelin. *de jure nov. lib. 2. c. 6.* Rittershus. *in expos. Nov. part. 6. cap. 2.* ANS.

7 *l. 26. C. fam. ercisc. l. 1. Cod. Theod. fam. ercisc.*

8 Lege Constantini parentum voluntates, quibuscunque indiciis, conjecturis, quacunque scriptura manifestæ, inter liberos valent, adde *l. 21. §. 1. Cod. de testam.*

9 *l. 21. §. 1. C. de testam.*

10 Sexus.

11 Divinare & interpretari differunt.

12 Hinc sumpta est Authent. *Quod sine C. de testam.*

13 Obscuritas legibus inimica: perspicuitas contra, eis amica.

14 Nota formam, secundum quam parentes literas scientes, scripto testari debent inter liberos.

15 Facti sc. testamenti.

16 Hinc nonnulli colligunt, non valere testamentum inter liberos, nisi sua manu fuisque liberis parens scripserit nomina liberorum, tempus & unciarum modum, cum potius mens Justiniani hæc sit, Ut sive scribat testamentum parens, sive alius pro eo, illud literis perscribatur non notis: aliquin, testamentum non valere.

17 Vid. *Nov. 66. c. 1. §. 4 & 119 c. 9.*

18 Μὴ τοῖς σωκκαλοις τῶν ἀριθμῶν σημαινομένους. *Scr.* σὺμβολα τῶν ἀριθμῶν numerorum notæ. Galli, *Chiffres*, vocant, vide *Cujac. 3 obs. 3. & 12. obs. ult.* vide *l. 6. in fin. ff. de bonor. possess.* Goth. Adde Panciroll. *rer. memorabil. lib. 2. tit. 14.* ANS.

19 Δι' ὅλων γραμμάτων, *Scriptis* inter liberos testatio mentis nostræ, debet esse ἐκγράμματος, adde *Novell. Basilic. c. 2.* plenis atque prorsus integris literis perscripta.

20 Extranei sunt, non liberi, hinc colligunt, Testamentum imperfectum inter liberos favore extraneorum non sustineri *l. 21 §. 1 C. de testam.* vide *Clar. 3. sent. §. testam. quæst* 10 id est, extraneos nihil ex eo capere posse, & ita utile non vitiari per inutile. Goth. Vid. Gudelin. *de jure novis. lib. 2. c. 4. n. 11.* ANS.

21 Extraneis legari aut fideicommitti potest in testamento inter liberos minus solenni. Minus solenne hic intellige non qualecunque sed tamen scriptum à testatore lectumque testibus, S. *conf.* ibi, *coram testib.* licet nullæ aliæ solennitates fuerint servatæ. Testibus, inquam, saltem duobus. Numero enim plurium duo saltem intelliguntur, *l. 12. ff. de testib.* Cum dicimus legari vel fideicommitti posse, satis intelligitur aliud dicendum fore si instituantur heredes. Nec enim possunt extranei in imperfecto testamento heredes scribi. sic itaque, Ex imperfecto testamento extraneis liberi relicta legata vel fideicommissa præstabunt, si modo holographum & testibus ipsis nuncupatum fuerit testamentum.

Cap. II.

Et [1] si quidem usque ad mortem maneat hoc schema, nullus postea deducit testes, quia voluit forte talem voluntatem commutare, aut convertere, aut aliquid tale facere, cui licuit rumpere quod factum est, & aliam facere voluntatem, declarantem perfectam ejus sententiam quam competit valere, hoc enim concedimus ei agere, hoc ipsum expressim significantem sub præsentia testium septem [2], quia & si fecerit quandam talem voluntatem, non tamen eam valere ulterius vult, sed rursus vult aliam facere: & hanc aut in testamento perfecto [3] faciat, omnia testamentorum habente signa, aut in non scripta perfecta voluntate: videri eum defunctum esse prioribus infirmis factis ex secunda ejus secundum perfectum testamentum aut voluntatem dispositione.

Cap. III.

Quia vero novimus aliquos divisiones facientes inter proprios filios, & præparantes eos his subscribere: & hoc schema suscepimus. Si quis enim dividat proprias res, & ipsos filios evocans faciat [4] subscribere divisionibus ipsis, & ratas eas judicare, & profiteri filios hoc secundum hunc habere modum: sit & hoc firmum in hujusmodi rerum divisione [5] secundum nostram constitutionem quam ob hoc posuimus: quam in omnibus, quæ in ea continentur, firmam esse per hanc legem sancimus. Si autem & in divisione ipse subscripserit, & clara omnia per subscriptionem suam fecerit, sit & hoc ratum: quoniam & hoc jam nostra legislatione continetur. Palam vero est, quia in talibus casibus valebit hæc lex, quoscunque postea moveri contigerit.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua gloria cognoscens, omnibus faciat manifesta: ut nullum lateant quæ recte & providenter pro nostris subjectis sancita sunt. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* Dom. Justin. PP. Aug. Imperii Anno XIII. Basilio, V. C. Cons.

Tit. IX.

De [6] Restitutionibus. [7]

Novella Constit. CVIII.

Imp. Justin. Aug. Basso magnificentiss. comiti devotiss. domesticorum, locum tenenti Joannis gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecti.

Præfatio.

Negotium audivimus pro testamento dubitato, quod etiam interpretari justum existimavimus, & lege comprehendere certissima: hoc quod nostræ consuetudinis est, in negotiis motis ex legibus optimis accipere occasiones. §. 1. Filios enim quidam suos instituens heredes, deinde alterutris eos, filiis non existentibus, substituere volens, jussit, *si contigerit aliquem ejus filiorum, & heredem futurum, sive filius humanam solvere vitam post exceptionem horum quæ ex lege debentur ei, ex eis quæ ab eo relinquebantur ei rebus, reliquas omnes res, & jura quæcumque apud eum in tempore mortis invenirentur, venire & restitui ex his superstiti, aut ejus filiis, si etiam ipse moreretur: omni cessante inter eos propter memoratam substitutionem cautione & fidejussione in his.* Eo moriente, & uno quidem ejus filiorum & heredum filios habente, alio vero manente sine filiis, prohibet eum qui sine filiis est, is qui filios habet, uti rebus, utpote eas deterentem. at ille utens verbis testamenti, quia quidquid inveniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum restituere jussit: secundum hoc vult schema licentiam habere uti rebus sicut voluerit, nulla prohibitione de eorum gubernatione illata ei. §. 2. Nos igitur sumentes ex hoc occasionem, existimavimus oportere & antiquam definitionem, & deinceps discretionem hanc quidem definire, hanc autem putam hominibus reponere, & propterea lege causam comprehendere, ut discant homines omnem legis ordinem, cum quo competit talia & discere, & judicare. Novimus igitur apud Papinianum sapientissimum, dictum in decimo nono [8] libro ejus quæstionum, ubi permittit alienationes in tali casu: illud solum velut ex studio in ænigmate proponens, ut tunc oporteret prohiberi alienationes, cum ad solvendum fideicommissum, ex studio [9] qui hoc oneratus est, ad alienationem venit. Et tanquam philosophatus inter Imperatores Marcus, tali quodam proposito casu, viri boni arbitratum videri inesse talibus verbis disposuit.

Cap. I.

Nobis [10] ergo recte visum est, hanc ita disponere legislationem, ut si quidem universaliter aliquis dicat restitutionem fideicommissi: hæc tenere quæ in talibus decreta sunt & à nobis jam sancita. Sin vero tale sit, fideicommissum, quale subjacet: & ea quæ inveniuntur seu remanent in tempore mortis, testator submittat sola in fideicommissum: tunc indefinite dictum prioribus, sub quadam legitima deducere divisione & ordine. Si quis enim hæc, aut etiam aliquid aliud tale dixerit: sancimus usque [11] ad Falcidiam solum suæ institutionis necessitatem habere servare eum qui oneratus est fideicommissi restitutione, & non posse aliquid penitus ex illa minuere sufficiens existens: sed heredi quidem supersint tres partes, illi autem quartæ solius relinquatur ratio. Non enim concedimus ei qui gravatus est, etiam donationibus [12] uti aliquibus, & forsan ex studio (quod Papinianus [13] dicebat) intervertendi fideicommissi causa, ut etiam quarta minuatur institutionis ejus: sed hoc omnino relinquere fideicommissum: aliis omnibus in eis positis potestate: & licentiam habere eum his sicut voluerit uti, quemadmodum perfectis dominis competit. Si vero & ipsam quartam is qui gravatus est, contingat: necessarium est perscrutari causam secundum quam hoc egit: & si quidem aut dotem [14] voluerit dare, aut sponsalitiam largitatem, aliam non habens substantiam: oportet ei hoc permitti agere, hoc videlicet quod nostra continetur jam lege, in qua ei omnino non negavimus talem deminutionem. Si vero & in captivorum redemptionem (hanc enim excipimus, & dicamus Deo causam) & hoc licentiam eum habere facere, & minuere etiam quartam pietatis ratione: quod omnium nobis pretiosius videtur.

Cap. II.

Si vero contigerit neque ipsum habere ex aliquibus causis unde faciat expensas, ex tali restitutione, etiam has facere: damus ei licentiam (hoc quod & testator permisit) quod relinquetur, omnino hoc volens ad restitutionem trahi, & quasi aliquis dicat, ex hoc quod remaneret, ei restitutionem fieri. Si autem nulla talis subjacet occasio, necessitatem habere omnino quartam partem propriæ institutionis servare,

1 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc inter C. de testam.*

2 Ἑπτὰ ἢ καὶ πέντε, *Hal. edit. Græca Harmen. 5. tit. 1. §. 97.* quæ verba ἢ καὶ πέντε vetus interpres hic non agnoscit, nec Scrimgeri editio Græca, nec Julianus interpres, hoc igitur innuit, Testamentum imperfectum, quod inter liberos valere potest, alio testamento imperfecto revocari aut rumpi non posse: sed ut coram septem testibus testamentum revocetur exigi. Ratio dubitandi nasci videbatur ex eo quod naturale sit, unumquodque eo genere dissolvi, quo ligatum est, *l. 35. ff. de regulis.* Possumus & hoc adjicere, sufficere præsentiam quinque testium in revocando eo testamento, quod quinque testibus perfici potest, *l. ult. C. de testam.* vid. *Cujac. 3. observ. 3. in fin.* Aliud est in testamento militis, cujus imperfectum testamentum alio imperfecto, intra annum tamen missionis revocari potest, *l. 34. in fin. ff. de testam. milit.* & ita facilius imperfectum militis testamentum, quam patris inter liberos rumpitur.

3 Imperfecta inter liberos dispositio non potest, nisi solenniter revocari, 35. *Eclog. 3. ex tit. 20. cap. 2. & 5. Harmenop. 1. §. 37.*

4 *Nov. 18. cap. 7.*

5 Divisio bonorum facta à patre confirmatur, vel ejus subscriptione, ✝ *eod. ibi, Sin autem & in divisione subscripserit*, vel liberorum ejus, *ut hic.* unde colligunt interpretes teste Claro 3. *sentent. §. testament. quæst. 14 vers. sed pone.* Schedulam à patre non scriptam vel subscriptam, sed tamen subscriptam à liberis, valere. Valere, inquam, non jure testamenti, sed contractus.

6 De fideicommissariis hereditatibus *Jul. const. 101.*

7 Huc redit constitutionis hujusce quæstio, An & quatenus jussus restituere, quod ex bonis superfuerit, possit deminuere. adde *Novell. 39.* ✝.

8 *l. 54. ff. ad Treb.* vicesimo, *l. 3. §. 2. ff. de usuris.* Goth. Ad hanc Nov. vid. Rittershus. *part. 6. cap. 9. & seq. & Novell. 39.* Ans.

9 Ultro non coactus.

10 Hinc sumpta est Authentica, *Contra C. ad Senatusconf. Trebell.*

11 Rogatus restituere quod ex hereditate defuncti ei supererit, potest diminuere ad novem usque uncias, triuncio servato fideicommissario generali. Numquam igitur deminuere poterit ex tribus illis unciis? Imo poterit, certis tamen casibus *versic. si vero* ✝. *eod.*

12 Rogatus restituere, quidquid ei supererit ex hereditate defuncti, donare quicquam ex iis bonis non potest: excipe tamen quædam genera donationum, de quibus dictum est *Novell. 39.*

13 *l. 3. §. 2. ff. de usuris.* adde *l. 25. §. 16. ff. de hered. petit. l. 14. in fin. l. 15. l. 16. ff. ad Treb.*

14 Rogatus restituere *quicquid ei supererit ex hereditate defuncti*, non tantum novem uncias ex quavis causa, sed ex tribus reliquis unciis, certis de causis, diminuere potest.

ΚΕΦ. β'.

Καὶ εἰ ὅσπερ μέχρι τελευτῆς μένοι τοῦτο τὸ σχῆμα, οὐδεὶς ὕστερον παρέξει μαρτυρίας ὡς ἠβουλήθη τυχὸν τὴν τοιαύτην γνώμην ἀμεῖψαι ἢ ἐναλλάξαι, ἢ τι τοιοῦτο ποιῆσαι, ᾧ γε ἐξῆν διαρρῆξαι τὸ γενόμενον, καὶ ἑτέραν ποιήσασθαι βούλησιν, δηλοῦσαν τὴν τελευταίαν αὐτοῦ γνώμην ἣν προσήκει κρατεῖν. τοῦτο γὰρ ἐφίεμεν αὐτῷ πράττειν, αὐτὸ τοῦτο ῥητῶς ἐπισημαινομένῳ ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων ἑπτά, ὡς καὶ πεποίηται τινὰ τοιαύτην βούλησιν, οὐ μὴν κρατεῖν αὐτὴν ἔτι βούλεται, ἀλλ' ἑτέραν ποιήσασθαι. καὶ ταύτην ἢ ἐν πλείᾳ διαθήκῃ ποιείτω, πάντα τὰ τῶν διαθηκῶν ἐχούσῃ σύμβολα, ἢ ἐν ἀγράφῳ πλείᾳ βουλήσει. ὥστε ἐπ' ἐγγράφῳ ἢ ἀγράφῳ βουλήσει δοκεῖν αὐτὸν τελευτῆσαι, τῶν προτέρων ἀκύρων ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ κατὰ τὴν πλείαν διαθήκην ἢ βούλησιν διατυπώσεως γενομένων.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐπειδὴ δὲ ἴσμεν τινὰς νεμήσεις ποιουμένους μεταξὺ τῶν οἰκείων παίδων, καὶ παρασκευάζοντας αὐτοὺς ταύταις ὑπογράφειν, καὶ τὸ τοιοῦτο σχῆμα προσιέμεθα. εἰ γὰρ διανέμοι τις τὰ οἰκεῖα πράγματα, καὶ αὐτοὺς τοὺς παῖδας προσκαλεσάμενος, ποιήσειεν ὑπογράψαι ταῖς νεμήσεσιν αὐταῖς, καὶ κυρίας ταύτας ἡγήσασθαι, καὶ ὁμολογῆσαι ταῦτα κατὰ τοῦτον ἔχειν τὸν τρόπον· ἔστω καὶ τοῦτο κύριον ἐπὶ τοιαύτης πραγμάτων διαιρέσεως, κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν, ἣν περὶ τούτου τεθείκαμεν· ἣν ἐπὶ πᾶσι τοῖς αὐτῇ περιεχομένοις κυρίαν εἶναι καὶ διὰ τοῦδε τοῦ νόμου θεσπίζομεν. εἰ μέντοιγε καὶ ἐπὶ διανεμήσεων αὐτὸς ὑπογράψει, καὶ σαφῆ πάντα διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς αὐτοῦ ποιήσεται, ἔστω καὶ τοῦτο κύριον· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἤδη τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ περιέχεται· πρόδηλον δὲ ὡς ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων ὅδε ὁ νόμος κρατήσει, ὁπόταν μετ' αὐτὸν κινηθῆναι συμβαίη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης γινώσκουσα, ἅπασι ποιησάτω φανερά· ὥστε μηδὲν διαλαθεῖν τῶν ὀρθῶς καὶ προνοητικῶς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων νενομοθετημένων. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Belis. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρη'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ κόμητι τῶν καθωσιωμένων δομεστίκων, ἐπέχοντι τὸν τόπον Ἰωάννου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὑποθέσεως ἠκούσαμεν περὶ διαθήκης ἀμφισβητουμένης, ἣν καὶ ἑρμηνεῦσαι δίκαιον ἡγησάμεθα, καὶ νόμῳ περιλαβεῖν ἀκριβεῖ. τοῦτο δὴ τὸ ἡμῖν εἰωθός, ἐκ τῶν ἐν ταῖς ὑποθέσεσι κινουμένων ζητήσεων, νόμων χρηστῶν λαμβάνειν ἀφορμάς. §. α'. Παῖδας γάρ τις οἰκείους ἐνστησάμενος κληρονόμους, εἶτα καὶ ἀλλήλοις αὐτοὺς ἐξ ἀπαιδίας ὑποκαταστῆσαι βουλόμενος, ἐκέλευσεν, εἰ συμβῇ τινα τῶν αὐτοῦ παίδων καὶ κληρονόμων μέλλειν ἄπαιδα τὸν ἀνθρώπινον καταλύειν βίον, μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ἐκ τοῦ νόμου ὀφειλομένων αὐτῷ, ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ καταλιμπανομένων αὐτῷ πραγμάτων, τὰ λοιπὰ πάντα πράγματα καὶ δίκαια, ὅσα παρ' αὐτῷ ἐν καιρῷ τελευτῆς εὑρεθείη, ἔρχεσθαι καὶ ἀποκαθίστασθαι τῷ ἐξ αὐτῶν περιόντι, ἢ τοῖς αὐτοῦ παισίν, εἴγε αὐτὸς τελευτήσει· πάσης ἐγγύσης μεταξὺ αὐτῶν διὰ τὴν εἰρημένην ἀποκατάστασιν ἀσφαλείας τε καὶ ἐγγύης. ἐπὶ τούτοις αὐτοῦ τελευτήσαντος, καὶ τοῦ μὲν ἑνὸς τῶν αὐτοῦ παίδων καὶ κληρονόμων παῖδας ἔχοντος, τοῦ δὲ μείναντος ἄπαιδος· κωλύει τὸν ἄπαιδα ὁ τοὺς παῖδας ἔχων κεχρῆσθαι τοῖς πράγμασιν, ὡς ταῦτα ἐλαττοῦντα. ὁ δέ, ἀποκεχρημένος τοῖς ῥήμασι τῆς διαθήκης, καὶ ὅτι εἴ τι εὑρεθείη ἐν καιρῷ τελευτῆς παρ' αὐτῷ, τοῦτο αὐτὸν ἀποκαθιστᾶν ἐκέλευσε· κατὰ τοῦτο βούλεται τὸ σχῆμα παρρησίαν ἔχειν χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὡς ἂν βουληθείη, μηδεμιᾶς κωλύσεως περὶ τῆς αὐτῶν διοικήσεως ἐπαγομένης αὐτῷ. §. β'. Ἡμεῖς τοίνυν λαβόντες ἐκ τούτου πρόφασιν, ᾠήθημεν χρῆναι καὶ τὴν παλαιὰν ἀοριστίαν, καὶ τὴν ἐφεξῆς διάκρισιν, τὴν μὲν ὁρίσαι, τὴν δὲ καθαρὰν ἐν ἀνθρώποις ἀποθέσθαι· καὶ διὰ τοῦτο νόμῳ τὸ πρᾶγμα περιλαβεῖν, ὅπως ἂν μάθοιεν ἄνθρωποι τὴν πᾶσαν τοῦ νόμου τάξιν, μεθ' ἧς προσήκει τὰ τοιαῦτα καὶ μανθάνειν καὶ κρίνειν, Παπιανῷ τῷ σοφωτάτῳ ῥηθέντα ἐν τῷ ιθ' τῶν ἑαυτοῦ quæstionων, ἔνθα ἐπιτρέπει τὰς ἐκποιήσεις ἐπὶ τοιούτου θέματος· ἐκεῖνο μόνον ὥσπερ ἐξεπίτηδες ἐν αἰνίγματι προθείς, τὸ τηνικαῦτα δεῖν κεκωλῦσθαι τὰς ἐκποιήσεις, ἡνίκα ἐπὶ τῷ καταλῦσαι τὸ φιδεϊκόμμισσον ἐξεπίτηδες ὁ τούτῳ βεβαρημένος ἐπὶ τὴν ἐκποίησιν ἦλθε. καὶ ὁ φιλόσοφος ἐν βασιλεῦσι Μάρκος, τοιούτου τινὸς ὑποτεθέντος θέματος, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μεσιτείαν δοκεῖν εἶναι τοῖς τοιούτοις ῥήμασι διετύπωσεν.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμῖν οὖν ὀρθῶς ἔδοξεν ἔχειν, οὕτω τυπῶσαι τὴν νομοθεσίαν, ὥστε εἰ μὲν καθόλου τις εἴποι ἀποκατάστασιν τοῦ φιδεϊκομμίσσου, ταῦτα κρατεῖν ἅπερ ἐπὶ τῶν τοιούτων διώρισται, καὶ παρ' ἡμῶν ἤδη νενομοθέτηται· εἰ δὲ τοιοῦτον ἡ τὸ φιδεϊκόμμισσον ὁποῖον ὑπόκειται, καὶ τὰ εὑρισκόμενα ἤτοι παραλιμπανόμενα ἐν καιρῷ τελευτῆς, ὁ διαθέμενος ὑπαγάγῃ μόνα τῷ φιδεϊκομμίσσῳ· τηνικαῦτα τὸ ἀορίστως εἰρημένον τοῖς ἔμπροσθεν ὑπό τινα νενομισμένην ἀγαγεῖν διαίρεσίν τε καὶ τάξιν. εἰ γάρ τις ταῦτα ἢ καί τι τοιοῦτον ἕτερον φήσει, θεσπίζομεν ὥστε μέχρι τοῦ Φαλκιδίου μόνου τῆς οἰκείας ἐνστάσεως ἀνάγκην ἔχειν φυλάττειν τὸν βεβαρημένον τοῦ φιδεϊκομμίσσου τῇ ἀποκαταστάσει, καὶ μὴ δύνασθαί τι παντελῶς ἐξ ἐκείνου ἐλαττοῦν. ἱκανὸν γὰρ εἰ τῷ μὲν κληρονόμῳ περιέσονται τὰ τρία μέρη, τῷ δὲ ὁ τοῦ τετάρτου μόνου παραλειφθήσεται λόγος. οὐδὲ γὰρ ἐφήσομεν τῷ βεβαρημένῳ καὶ δωρεαῖς χρῆσθαί τισι, καὶ ἴσως ἐξεπίτηδες, ὅπερ ὁ Παπιανὸς ἔλεγεν intervertendi fideicommissi causa, ὥστε καὶ τὸ τέταρτον ἀπομειοῦν τῆς ἐνστάσεως τῆς αὐτοῦ. ἀλλὰ τοῦτο πάντως καταλιμπάνειν τὸ φιδεϊκόμμισσον, τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐπὶ τῇ αὐτοῦ κειμένων ἐξουσίᾳ· ὥστε ἄδειαν ἔχειν αὐτὸν τούτοις ὡς βούλεται χρήσασθαι, καθὰ τελείοις δεσπόταις προσήκει. Εἰ μέντοι καὶ αὐτοῦ τοῦ τετάρτου ὁ βεβαρημένος προσάψεται, ἀναγκαῖον ἐστι πολυπραγμονεῖσθαι τὴν αἰτίαν καθ' ἣν τοῦτο πέπραχε. καὶ εἴπερ ἢ προῖκα βούλοιτο δοῦναι ἢ προγαμιαίαν δωρεάν, ἑτέραν οὐκ ἔχων οὐσίαν, δεῖν αὐτῷ τοῦτο συγχωρεῖσθαι πράττειν, κατὰ τοῦτο δὴ τὸ τῷ ἡμετέρῳ περιεχόμενον ἤδη νόμῳ, εἰς ὅσπερ αὐτῷ παντελῶς οὐκ ἠρνησάμεθα τὴν τοιαύτην ἀπομείωσιν. Εἰ δὲ καὶ εἰς αἰχμαλώτων λύσιν, (ταύτην γὰρ ἐξαιρούμενοί τε καὶ ἀνατίθεμεν τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν) καὶ τοῦτο ἄδειαν αὐτὸν ἔχειν ποιεῖν, καὶ ἐλαττοῦν καὶ τὸ τέταρτον τοῦ τῆς εὐσεβείας λόγου πάντων ἡμῖν τιμιωτέρου φαινομένου.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δὲ συμβαίη μηδὲ αὐτὸν ἔκ τινων αἰτιῶν ἔχειν ὅθεν ποιοῖτο δαπάνας, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποκαταστάσεως καὶ ταύτας ποιεῖσθαι δίδομεν αὐτῷ παρρησίαν τοῦτο ὅπερ καὶ ὁ διαθέμενος ἐπέτρεψε, τὸ παραλιμπανόμενον ὅλως τοῦτο βουλόμενος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἕλκεσθαι, καὶ (ὡς ἄν τις εἴποι) ἐκ τοῦ περιττεύοντος αὐτῷ τὴν ἀποκατάστασιν γίνεσθαι. Εἰ δὲ μηδεμία τοιαύτη τις ὑπόκειται πρόφασις, ἀνάγκην ἔχειν πάντως τὸ τέταρτον μέρος τῆς οἰκείας ἐνστάσεως φυλάττειν, καὶ τῇ τοιαύτῃ ἀποκαταστάσει χαρίζεσθαι. Εἰ μέντοι τι δαπανοίη, ἔχων ὅθεν τὴν ἀποπλή-

δύνασθαι φανεῖσι πειθοῖ), ἢ ὁπόσον ἢ ἀναπληρῶσαι τὸ πᾶν μέρος, ἢ κτ᾽ μηδὲν μέσον αὐτῶν μενῶσαι. Εἰ δ᾽ ὑποστείλαι ἢ πᾶν μέρος, ἢ ὅσον ἐχεῖ πρὸς ἀναπλήρωσιν ἑνὸς μέρους, τοσοῦτον διδόναι· ἢ κτ᾽ ἢ ἀγοραζόμενον ἢ ἄλλως λαβόντα πρᾶγμα, in rem, ἢ ὑποθήκας, ἢ τ᾽ αὐθεντίας τῶδε ᾧ νόμος, οὕτ ἐξόντος αὐτοπλήρου τὸ φιλοκερδὲς ἐλαττῶσαι ἑαυτὸν ὅλ᾽ ἢ τῶν περιόντων ἀναλώσεως. τοῦτο δ᾽ ἢ ἐπὶ τῷ λεχθέντι μὴν διδόσκομεν, ἢ τῷ ὅλ᾽ ἢ ἀληθείας in rem αὐτοῖς χωρεσπάρμοι ἢ τῷ ᾧ φιλοκερδείας persecutione. ὥστ ἢ ἀσφάλειαν ὁ φιλοκερδὴς μέλῳ εἶναι ᾧ μὴ ἔλαττον ᾧ τὸ πᾶν φυλάττειν, εἰ μὴ ἢ αὐτῷ ὁ ἀληθεμῷ συλλογισμὸν ὡσαύτ᾽ ἐπὶ ᾧ ὑποκλαίμενα ἡμῶν πειθοῖ φανῆι. αὐτῷ γὰρ ᾧ ἀληθεμῷ πᾶσιν ὅσα ἰχνῶν μόνον, ἀλλὰ ἢ ἀσφάλειαν συλλογισμὸν, ἡμῶν ἀλλοίοτερον αὐτὸ ἀληθείαν ὅσα ἂν εἴη, ᾧ ᾧ πλούτισμὸν ἐσχατεμένης γνώμης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Καὶ τοῦτοι τοίνυν ἴσα τοῖς πρᾶξθεῖσι τιμὴ, αὐτῷ τε τούτῳ τῷ παρεγνωμένῳ τῶν ζήτησιν, ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐφ᾽ οἷς ἠρτῆσθ᾽ συμβαίνῃ τὰ ἡμέρα· ᾧ ἀληθῶν ὕτω γενομένων, ἢ τ᾽ ἀληθεμένων ἴσως τελουτησάντων, ὅπου ᾧ τοιαῦτα χώραν λαβόντ᾽ φιλοκερδείας, ἀλλ᾽ ὅπ ᾧ βεβαρημένα φείδοντ᾽. ἢ τοιοῦτα φαινὰ ὅσα ἐπὶ παιδῶν μόνον, ἀλλὰ ἢ τ᾽ ἄλλων συζῆν, ἢ τ᾽ ἔξω ᾧ χρῆσ, ἐφ᾽ ὧν ἅλως τοιᾶτ᾽ φιλοκερδείαν κωλυσαλείφθαι συμβαίνῃ. Η τοίνυν σὺ σύνδεσμος ἅπασι τοῦτα φανερὰ ποιοῦσ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις, ὥστ εἰδέναι κ᾽ πᾶν τρόπον φυσικὴ ἢ ζῆν αὐτὰς ἢ τελοῦτάν ἢ ἀληθεῖας, φιλοκερδείαν τε κωλαλιμπάνειν, ἢ τὰ ἄλλα περιτίειν ὅσαβ᾽ ἐπὶ τοιούτων γενόμενα. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ι΄.

Περὶ αἱρετικῶν τῆ πίστ γυναικῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ΄.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ τ᾽ ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτοις, ἢ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

MIAN ἡμῖν εἶναι βοήθειαν ἐπὶ παντὶ τῷ τ᾽ ἡμετέρας πολιτείας τὲ ἢ βασιλείας βίῳ, τῶν εἰς θεὸν ἐλπίδα πιεζόμεν· εἰδότες ὅτι τοῦτο ἡμῖν ἢ τῶν τ᾽ ψυχὴς ἢ τῶν τ᾽ βασιλείας δέδοται σωτηρίαν. ὥστε ἢ τοὺς νομοθετίσας τοὺς ἡμετέρους σκεδὸν ἠρτῆσθ᾽ πᾶσιν, ἢ εἰς αὐτῶν ἀφορᾶν, ἢ ταῦτ᾽ αὐτῶν ἀρχὴν εἶναι ἢ μέσα ἢ πέρας. Ισασι τοίνυν ἅπαντες ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν βασιλεύσαντες, ἢ μάλισα Λέων ὁ τ᾽ εὐσεβοῦς μνήμης, ἢ Ισῶν ὁ τ᾽ θείας λήξεως ἡμῶν πατὴρ, σὺν ταῖς ἑαυτῶν ἀρετήσι, τοῖς αἱρεσιῶταις ἅπασιν ἀπηχθήσαν ὥστε μηδεμίαν αὐτοῖς μετεῖναι σεφείαν, μήτε ᾧ τῶν οἰκιῶν ἐπὶ δημοσίας φερητίσι μοίσιον ἔχειν· ὅπως ἂν μὴ σεφάσῃ τ᾽ σεφείων τ᾽ τὸ δημοσίων ἐπιτιμήτων, τῷ τ᾽ ἁγίας ᾧ θεῖ καθολικῆς ᾧ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας μέρη φανεῖεν λυμεωτόμροι, ἢ ἡμεῖς ᾧ αὐτὸ τοῦτο πεποιήκαμεν, ἡμετέρας ἀρετήσει τοῦτα κυρώσαντες. Αἱρετικὸς ᾧ ὁπόσοι εἰρήκασι ἢ ἡμεῖς λέγομεν τοὺς ἀλφόρων ὕσῳ αἱρέσεων· οἷς συναπτόμεθ τε ἢ συναπελθόμεν ἢ τοὺς τῇ Νεσθρέῳ ἰουδαϊκῇ ἀνοηλυθότας μανίᾳ, ἢ Εὐτυχιανιστὰς, ἢ Ακεφάλους, ἢ οἱ πνες τῶν Διοσκόρων, ἢ Σεβῆρι κακοδόξειαν νοσοῦσι, τ᾽ τῶν Μανιχαίων ἢ Απολιναρίῳ ἀπατεωσαμένων δυσσέβειαν ἢ ὡσ᾽ γε πάντων, τοὺς μὴ ὄντας μέλῳ τ᾽ ἁγίας ᾧ θεῖ καθολικῆς ᾧ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, σὺν ᾗ πάντες ὁμοφώνως οἱ ἀληθεῖοι πάσης τ᾽ οἰκουμένης πολεμάρχαι, ὁ, τε τ᾽ ἑωσφόρας Ρώμης ἢ ὁ ταύτης τ᾽ βασιλίδ᾽ πόλεως, ἢ Αλεξανδρείας ἢ Θεισπόλεως ἢ Ιεροσολύμων, ἢ πάντες οἱ ὑπ᾽ αὐτὰς τεθρυμμένοι ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῶν ἀποστολικῶν κηρυττῆσαι πίστι τε ἢ ὁμόδοσιν. Τὰς τοίνυν τ᾽ ἀκρήτ᾽ κοινωνίας κτ᾽ τῶν καθολικῶν ἐκκλησίαν ᾗ μετειλαμβάνοντας ὅλ᾽ τ᾽ τούτοις θεοφιλεστάτων ἱερέων, αἱρετικὰς δικαίως καλοῦμεν. καὶ γὰρ ὁ ἅγιος Χελκηδὼν ἑαυτοῖς ἐκτεθεᾶσι, τ᾽ ἀληθινῆς ἑαυτὰς τ᾽ Χελκηδὼν πίστεως τε ἢ κοινωνίας χωριζόντες, τῷ ᾧ θεῖ κελεμῷ ἑαυτὰς ὑπάγειν γινώσκον.

ΚΕΦ. α΄.

ΟΙ μὲν πρὸ τ᾽ αἱρετικῶν φοιτήσαντες νόμοι, πᾶσιν εἰσὶ φανεροί. ἡμεῖς ᾗ βελόμοι τὰς τῶν ὀρθοδόξων ἀπαζομένους πίστι ᾗ ταυτὴς ἀντεχομένους, ἔχειν τι πλέον σεφόμιον τ᾽ ἀλλοτελεστῶν ἑαυτὰς τ᾽ ᾧ θεῖ ποιμνης, (ἐπειδὴ μήτε δίκαιόν ἐστι ἴσων τοῖς ὀρθοδόξοις τὰς αἱρετικὰς ἀξιοῦσθ᾽ σεφομιῶν) ἀλλ᾽ τῷ κ᾽ ἐνὶ ἐπὶ τ᾽ παρόντ᾽ εἰδόμεν νόμον. ἐπειδὴ γὰρ δεδώκαμεν σεφομῶν ταῖς γυναιξὶ τ᾽ σεφικῶν, ὥστε κ᾽ πρεσβυτέρων δωρεῶν περκεῖναζ, ἢ βελτίω τιθεῖν ἔχειν αὐτὰς, ἢ παῦτα ὑπὸ ᾧ χρόνῳ νικωμένας. ἐπὶ γὰρ ᾧ ἀληθεῖς γάμους δωρεῶν, κτ᾽ τὰς χρόνος καθ᾽ ὃς ἂν γένοιντο, τὰς ὑποθήκας ἔχειν πᾶσιν ἐπὶ ᾧ παρόντ᾽ ποιεῖσθαι φανερὸν ἀλλ᾽ τοῦτ ᾧ θεῖα ἡμῶν νόμοι, ὅπ κ᾽ παῦτα τῶν σεφομιῶν ἢ τὰς σωπηρὰς ὑποθήκας, ἢ τὰ ἄλλα πάντα ὁπόσα ταῖς γυναιξὶν ὑπ᾽ ἀληθείας σεφομίοις ἀλλ᾽ τ᾽ ἡμετέρων δίδοται νόμων, σκείσας δίδομεν μόναις (ἐφ᾽ ᾧ τ᾽ τῶν ὁπλαίων τὶ ἢ χρῆσθ᾽ ταῖς ἐξ αὐτῶν διαγνάσαις) αἷς ἐπιμελὲς ἐσι τῶν ὀρθῶν ἢ προσκυνημάτων ἡμῶν πίστι κρεῖν, (τῶν τ᾽ καθολικῆς φαμεν ἢ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας) ἢ μετέχειν τ᾽ ὑπ᾽ αὐτῇ σωτηριώδους κοινωνίας. τὰς γὰρ χωριζόσας ἑαυτὰς τ᾽ ἁγίας ᾧ θεῖ καθολικῆς ᾗ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἢ τ᾽ ἀκρήτ᾽ κοῖ᾽ αὐτῶν κοινωνίας μεταλαμβάνειν σὺν αἱρεσιάρχαις ᾧ τούτοις θεοφιλεστάτων ἱερέων, ὁ βελόμεθα παντελῶς τ᾽ τοιούτων ἀπολαύειν προνομίων. εἰ γὰρ ἑαυτὰς χωρίζεσι τ᾽ ᾧ θεῖ δωρεῶν, ἢ τ᾽ ἁγίας ᾗ ἀκρήτ᾽ κοινωνίας ἀλλοίας ποιῶσι, πολλῷ μᾶλλον ἢ ἡμεῖς σὺν ἂν αὐτὰς ἀξιώσαμεν προνομίων, ἢ τ᾽ σὺν τ᾽ ἡμετέρων νόμων ἀπολαύσαι συζωρήσαμεν συγκρητήσεως· ἀλλ᾽ ἔσωσαν αὐτὰς ἅσατοι παιδίαις αἱ ᾧ θεῖ τ᾽ νόμων δύσρασίαι, ἢ παντὸς προνομίᾳ σὺν τ᾽ ἡμετέρων ἀξιτίξεων αὐταῖς δεδομένα τερπήσον.

ΚΕΦ. β΄.

Εξεσι ᾗ αὐταῖς, ᾗ βελτίον ᾧ γινομένας γνώμης, ἢ τῷ ὀρθῷ ἢ ἀληθινῷ ἀπαζομένας πίστι, ἢ ταυτὴς μᾶλλον ἢ πάντ᾽ ἀντεχομένας, τ᾽ τοιούτων ἀπολαύειν δωρεῶν τε ἢ σεφομίων. τούτων σὺν ἀπάσῃ τῇ ὑπηκόῳ κρατούντων, ἢ παραφυλαττομένων, σεφοῦτο τὸ ᾧ θεῖ τ᾽ θεοφιλεστάτων ἱερέων, ἐπὶ τ᾽ ᾗ παρὰ τ᾽ ἡμετέρων δεχόντων ἢ δικαίων, εἴτε μείζως εἴτε ἐλάττως ἢ τοῦ τοιούτου ἐπιτιμήσαι. Ει δ᾽ ἀναπλήρωσιν ἢ τοῦ τοιούτου ἐπιτιμήσαι, ἢ ὅσον ἐχεῖ πρὸς ἀναπλήρωσιν ἑνὸς μέρους, τοσοῦτον διδόναι· ἢ κτ᾽ ἢ ἀγοραζόμενον ἢ ἄλλως λαβόντα πρᾶγμα, in rem, ἢ ὑποθήκας, ἢ τ᾽ αὐθεντίας τῶδε ᾧ νόμος, οὕτ ἐξόντος αὐτοπλήρου τὸ φιλοκερδὲς ἐλαττῶσαι ἑαυτὸν ὅλ᾽ ἢ τῶν περιόντων ἀναλώσεως. τοῦτο δ᾽ ἢ ἐπὶ τῷ λεχθέντι μὴν διδόσκομεν, ἢ τῷ ὅλ᾽ ἢ ἀληθείας in rem αὐτοῖς χωρεσπάρμοι ἢ τῷ ᾧ φιλοκερδείας persecutione. ὥστ ἢ ἀσφάλειαν ὁ φιλοκερδὴς μέλῳ εἶναι ᾧ μὴ ἔλαττον ᾧ τὸ πᾶν φυλάττειν, εἰ μὴ ἢ αὐτῷ ὁ ἀληθεμῷ συλλογισμὸν ὡσαύτ᾽ ἐπὶ ᾧ ὑποκλαίμενα ἡμῶν πειθοῖ φανῆι. αὐτῷ γὰρ ᾧ ἀληθεμῷ πᾶσιν ὅσα ἰχνῶν μόνον, ἀλλὰ ἢ ἀσφάλειαν συλλογισμὸν, ἡμῶν ἀλλοίοτερον αὐτὸ ἀληθείαν σὺν ἂν εἴη, ᾧ ᾧ πλούτισμὸν ἐσχατεμένης γνώμης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Καὶ τοῦτοι τοίνυν ἴσα τοῖς πρᾶξθεῖσι τιμὴ, αὐτῷ τε τούτῳ τῷ παρεγνωμένῳ τῶν ζήτησιν, ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐφ᾽ οἷς ἠρτῆσθ᾽ συμβαίνῃ τὰ ἡμέρα· ᾧ ἀληθῶν ὕτω γενομένων, ἢ τ᾽ ἀληθεμένων ἴσως τελουτησάντων, ὅπου ᾧ τοιαῦτα χώραν λαβόντ᾽ φιλοκερδείας, ἀλλ᾽ ὅπ ᾧ βεβαρημένα φείδοντ᾽. ἢ τοιοῦτα φαινὰ ὅσα ἐπὶ παιδῶν μόνον, ἀλλὰ ἢ τ᾽ ἄλλων συζῆν, ἢ τ᾽ ἔξω ᾧ χρῆσ, ἐφ᾽ ὧν ἅλως τοιᾶτ᾽ φιλοκερδείαν κωλαλιμπάνειν, ἢ τὰ ἄλλα περιτίειν ὅσαβ᾽ ἐπὶ τοιούτων γενόμενα. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

TITLE X.

DE PRIVILEGIIS DOTIS ꝫ HÆRETICIS ꝯ MULIERIBUS NON PRÆSTANDIS.

NOVELLA CONSTIT. CIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. Orientalium prætorium præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

UNam nobis esse in omni nostræ reipublicæ & imperii vita, in Deo spem credimus, scientes quia hæc nobis & animæ & imperii dat salutem, unde & legislationes nostras inde pendere competit, & in eam respicere: & hoc eis principium [7] esse, & medium, & terminum. Sciunt igitur universi qui ante nos imperantes, & maxime Leo [8] piæ memoriæ, & Justinus [9] piæ memoriæ noster pater in suis constitutionibus, hæreticis omnibus interdixerunt, ut neque ulla ipsi participarentur militia [10], neque quodlibet in publicis curis participium haberent, uti ne occasione militarium & publicorum collegiorum sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra viderentur vastare: ita & nos ipsi hoc egimus, nostris constitutionibus hoc roborantes. Hæreticos [11] vero & illi dixerunt, & nos dicimus eos qui diversarum sunt hæresium: quibus conjungimus & connumeramus & qui Nestorii Judaicam [12] sequuntur vesaniam, & Eutychianistas [13], & Acephalos [14] qui Dioscori [15] & Severi [16] mala secta languent, & Manichæi [17] & Apollinaris renovantium impietatem: & ad hoc omnes qui non sunt membrum sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, in qua omnes concorditer sanctissimi episcopi, & totius orbis terrarum patriarchæ [18], & Hesperiæ [19], & Romæ, & hujus regiæ civitatis, & Alexandriæ, & Theopoleos [20], & Hierosolymorum, & omnes qui sub eis constituti sunt sanctissimi episcopi, Apostolicam prædicant fidem, atque traditionem. Igitur sacram [21] communionem [22] in Catholica Ecclesia non percipientes à Deo amabilibus sacerdotibus hæreticos juste vocamus. Nam licet nomen [23] Christianorum sibimet imposuerint: attamen à Christianorum se fide & communione separant, Dei judicio semetipsos subdi agnoscentes.

CAP. I.

QUæ igitur de hæreticis prolata sunt lege omnibus sunt manifesta. Nos autem volentes orthodoxam amplectentes fidem, & eam defendentes, habere aliquod amplius privilegium iis qui alienant semetipsos à Dei ovili (quoniam neque [24] justum est æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri privilegiis) propterea & nunc ad præsentem respeximus legem. Quia [25] enim dedimus privilegium mulieribus dotium, ut etiam prioribus [26] creditoribus præponantur, & meliorem ordinem eas habere, & nec à tempore superatas: in donationibus autem propter nuptias secundum tempora per quæ sunt, hypothecas [27] habere omnibus in præsenti facimus manifestum per hanc sacram nostram legem, quia & hoc privilegium & tacitas hypothecas, & omnia alia quæ mulieribus omnibus in diversis privilegiis à nostris legibus data sunt, illis damus solis quatenus his fruantur, & utrantur, & quæ diligentiam habent rectam, & adorandam nostram fidem tenere (Catholicæ dicimus & [28] Apostolicæ Ecclesiæ) & participare in ejus salutari communione. Quæ enim separant se à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & sacrosanctam in ea communionem percipere non patiuntur à Deo amabilibus sacerdotibus, nolumus omnino talibus frui privilegiis. Si enim se separant à Dei muneribus, & à sacra communione alienas faciunt: multo potius & nos non eas dignas fieri privilegiis, neque ex nostris legibus frui permittimus continentia: sed sint eis inaggressibilia [29] omnino ex legibus beneficia: & omni privilegio ex nostris constitutionibus eis dato privabuntur.

CAP. II.

LIcebit autem eis melioris [30] sententiæ factis, & rectam veramque amplectentibus fidem, & hac semper contentas talibus perfrui muneribus & privilegiis: his in omni ditione valentibus, atque servandis, principaliter quidem à Deo amabilibus episcopis & sacerdotibus, deinde à nostris administratoribus & judicibus, sive sint majores sive minores: & omni privilegio ex nostris constitutionibus eis dato privabuntur.

1 Nota remedia fideicommissario generali competentia, si minuantur ejus dotis minutum fuit citra causam ab herede. & in alia bona habeat. eo enim casu fideicommissarius agat in ejus bona, ad supplementum trunci, *ut hic*: si non habet, res alienata possidentibus condicetur. *vers. si vero contigerit* ℨ. *cod.*

2 Id est, hæres, ut in *l. 51 ff. de judic.*

3 *l. 54 in fin ff ad Treb.* Imo, non dabit, *l. 6. C. ad Treb.* Res ita est: dabit si restituere jussus est fratri, non si liberis suis: nisi jussus sit cavere, vel ad secundas nuptias transierit, vid. *Cujac. ad Novell* 37.

4 XV. ut sit annus Christi 541.

5 Quorum sit mentio 7. *Cod.* 74.

6 De hæreticis, vid. *Jul. const.* 102. περὶ αἱρετικῶν τῆ πίστ γυναικῶν. *Scrimg.* id est, de mulieribus fide hæreticis.

7 Orpheus de Deo loquens, ἀρχὴ πάντων τελευτή.

8 *l. 9. C. de div. off.*

9 Hæc desiderantur in titulo Codicis *de episcopali audientia*, sed extant in lib. 57. Basilicon. *Cujac. hic.* possis tamen dicere hic intelligi legem 12. *C. de hæret.* Hæc & potest referri *l.* 20. *Cod. de episc. aud.*

10 *d. l.* 20. *d. l.* 12.

11 Quinam hæretici, vid. *l.* 2. *in fin. Cod. de hæreticis.*

12 Id est, rebellem.

13 Eutyches Constantinopolitanus monachus senex, heresim suam inchoavit, *Leo epist.* 10. 11. 19. 70.

14 Acephali dicti fuerunt, quod qui factionis eorum author fuerit, ignoretur. *Marian.* vel quod præsectos ecclesiasticos non admiserint, vid. *Rufinum Diaconum adversus Acephalos*, & nullos conventus, nullos presbyteros, nullos Episcopos habuerint, dixi in *Auth. Idem est, C. de hæret.*

15 Dioscorus D. Cyrilli Alexandriæ episcopi, *l* 8. *C. de hæret* de quo vide 1. *Euagrii* 10. & 2. c 2 4. *Libertum in Breviario cap.* 10. damnatus fuit in concilio Chalcedonensi.

16 Severus fuit episcopus Antiochenus, fautor Acephalorum 3. *Euagr.* 33. & 4. c. 4.

17 Manes genere Persa, ut doctrina infamis, ita & morte. Nam cum filio regis Persarum liberationem morbi fuisset pollicitus, ifque postmodum moreretur, in carcerem Manes conjicitur: ex quo cum evasisset, retractus, arundine vivus excoriatus est, ejusque utrem excoriatum paleis exinanitum Persæ multis annis adservarunt, vide Suidam & Epiphanium. 18 Patriarchæ qui dicantur: nota & speciatim de Romano, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano, adde, de episcopo Justinianeæ Primæ *Novell.* 131. *cap.* 3. Justinianeæ Carthaginis *cap* 4 quibus idem jus suis in provinciis fuit quod superioribus. 19 Id est, Italiæ. 20 Id est, Antiochiæ. 21 Hæretici qui dicantur *l.* 2. *l.* 12. *C. de hæret.* 22 Fidei fil. 23 Augustinus *tom* 4. *de fide.* Nullum genus exortum est errorum, quod ita sit repertum Christianæ religioni adversari, quod non affectaverit atque maluerit Christi nomine gloriari. 24 Privilegia Christianorum non extenduntur ad hæreticos. vid. *l.* 1. *C. de hæret. Nov* 45. ℨ *cod.* 25 Hinc sumpta est Authentica, *Item privilig. C. de hæret.* 26 Dotis privilegia duo hic enumerantur: Unum, tacitæ hypothecæ, *ibi, & tacit hypothec* ℨ *cod.* Alterum, ut ex hac tacita hypotheca dos prioribus creditoribus omnibus præferatur, *ut hic, Nov.* 97 *c.* 3. *l.* 12. *C. qui potior l.* 30. *C. de jure dot.* An expressam habentibus? Bulgarus, cujus opinio communiter est recepta, negat mulierem hypothecam expressam habentibus præferri. Putat enim Bulgarus mulierem præferri tantum creditoribus actionem personalem & tacitam tantum hypothecam, non etiam expressam habentibus, etiamsi mulier expressam habeat hypothecam, vid. *Hartman* 2. *præl.* 17. *Mynsing.* 4. *obs.* 13. Contra Martinus, (cujus opinionem veteres Galli sunt sequuti) existimat mulierem tacitæ suæ hypothecæ privilegio antiquioribus, expressam etiam habentibus præferri. Eandem opinionem Robertus defendit ut Justiniani verbis & menti magis consentaneam. 3. *animadv.* 14. Movetur, quod jus privilegii datum sit mulieri adversus omnes mariti creditores, licet anteriores sint temporis privilegio vallati, *l.* 12. §. 1. *C. qui potior.* Ergo & contra expressam habentes: lex enim non distinguit. Movetur etiam quod mulier præferatur creditori, cujus pecunia res empta est, cuique nominatim expressa hypotheca competit. *Nov.* 97. *c.* 3. Qui Bulgari opinionem tuentur, volunt mulieri competere privilegium contra omnes creditores mariti anteriores. Omnes, inquam, tacitam tantum hypothecam habentes. Moventur autem his rationibus: quod fiscus creditor cedat anterioribus creditoribus expressam habentibus *l.* 3. *ff. qui potior. l.* 4. *C. qui potior.* ergo & mulier cum sit in causa pignoris eadem. fisci & mulieris ratio. *l.* 2. *Cod. de privil. fisci.* Ad hæc, Privilegio tacitæ hypothecæ mulier dicitur præferri creditoribus posterioribus expressam habentibus, *l.* 29. *C. de jure dotium.* Ergo à contrario, non præfertur anterioribus. Moventur quoque quod privilegio Principis jus alteri semel quæsitum minui non possit, *l.* 2. §. 10. §. 16. *ff. ne quid in loco publ.* 2. *C. de precib. imper. l.* 4. *C. de emancip. liber.* ergo nec anteriorum creditorum expressam habentium jus, posteriore mulieris hypotheca minui potest. Postremo, non obstare *Novell* 97. *cap.* 3 quæ non id dicit mulierem præferri creditoribus anterioribus in emptionem agri mutuam pecuniam dantibus, sed posterioribus tantum. *d. cap.* 3. *ibi, veniat creditor posterior quidem.* Causam autem, de qua hic agitur, diversam esse, cum in ea quæstio sit: An mulier præferatur anterioribus creditoribus expressam habentibus. 27 Tacita sc. Tacita dotis hypotheca tacitis prioribus & posterioribus præfertur: sed & posterioribus expressis, eo excepto, qui militiæ emendæ causa credidit. *Novell.* 97. *cap* 4. Expressa, ut posteriores tacitas & expressas excludit (est enim prior tempore) ita cedit anterioribus expressis. *Novell.* 97 *cap.* 3. & interdum fori tacitæ puta uxoris anterioris hypothecæ, vid. *Novell* 91. *cap.* 1. 28 Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ epitheta observa. 29 Ἀξιτιτίξεις, *Scrimg.* id est, ad privilegia orthodoxæ ecclesiæ, hæretici aspirare non possunt. 30 Pœnitentibus hæreticis indulgetur, addé *Novell.* 17. *cap.* 8. *l. ult. in fin. Cod. de fum. trin.*

1 XV. ut sit annus 541.

2 De nautico fœnore. *Jul. const.* 103. περὶ τῶν τόκων. Græci hic.

3 Hæc constitutio abrogat Novellam 106. Vult enim in nauticis pecuniis non licere centesimam excedere. Per Novellam centesimam sextam, licebat in singulos solidos denos capere, quæ usura erat dextans, & hoc amplius imponere in singulos solidos modios tritici vel hordei, pro quibus vectigal debitor navicularius sive negotiator expendebat: quo adjecto excedebatur ea conventione legitimæ usuræ modus.

4 Id est, *Nov.* 106.

5 Ἀναληφθήναι. quidam vertunt *resumi*. Haloander vertit *recipi*. Cujacius *revocari*.

6 Id est, an. 541.

7 De tempore actionum sacris locis competentium. *Index Regine.* de præscriptione centum annorum sublata, quæ sanctis ecclesiis locisve aliis venerabilibus competebat. *Jul. const.* 103. competebat inquam ut *Novell* 9. §. & *l. ult. C. de sacrosanctis ecclesiis*, hoc modo abrogentur reducto veteri jure *l. ult. C. de fundis patrimon.* In antiquis legibus Caroli & Ludovici ita est scriptum. Ne X. anni vel XX. vel XXX. annorum præscriptio religiosis domibus opponatur, sed sola XL. annorum curricula: & non solum in cæteris rebus, sed etiam in legatis & hereditatibus. Porro hæc Novella extat inter edicta Justiniani quinto loco, Harmenopulus eam *lib.* 1. *tit.* 3. appellat Novellam non Edictum.

8 Actiones ecclesiis competentes 40. annis præscribuntur, ut *Novell.* 131. *cap.* 6. adversus ecclesias autem ad summum 40. annis excluduntur, vid. *Cujac. hic*: & 5. *obs.* 5. & *cap.* 31. *de præscript.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *part.* 11. *c.* 1. Ans.

9 Negotia, morbi: jura, medicamenta & remedia. *Leo in proœmio Novell* 9.

10 Ab opinione, spe, existimatione, conjectura.

11 Bona intentio & religiosum propositum, interdum nocet. Bona intentio peccatum non excusat.

12 Id est, *Nov.* 9.

13 Sæculum à tempore separandum.

14 Locis religiosis & ecclesiis actiones pereunt annis 40. Quacunque actione experiatur ecclesia, excluditur quadraginta annorum præscriptione & ita revocatur jus antiquum *l. ult. C. de fund. patrimon.*

15 Quæ privatis competunt in ecclesiam actiones, excluduntur præscriptione annorum 30. vid. *Cujac.* 5. *obs.* 5.

16 Id est, *Nov.* 9.

17 Id est, quadraginta annorum. Lustrum enim annos quinque continet.

18 Id est, anno 541.

19 *Jul. const.* 105. & 44. *ff.* 6 & 8. *C.* 39. Hodie hic titulus parum est in usu; cum cuivis litigiosa res cedi possit, & cessione facta, cessionarii possint agere: si tamen à rege literas impetraverint, judici mandantes, cessionarium admitti ad litis persecutionem & in locum cedentis subrogari, vitio litigii cessionario remisso, vid. *Imbert. in Enchirid.*

20 *C.* 2. *J. Goth.* Adde Georg. de Cabedo *de decima litis decis.* 18. & conciliationem hujus Novell. cum *auth. hoc si debitor. C. de pignor.* & cum *Nov.* 4. vid. Rittershus. *part.* 3. *cap* 2. *num.* 34. & *part.* 9. *cap.* 11. Ans.

21 *Subaudi* præstanda à temere litigantibus.

22 *l.* 3. *ff. cod. l.* 4. *C. eod.*

minores: & insuper à tua celsitudine, apud quam & præsentem facimus legem. Unde competens est, & judices apud quos aliquæ moveburtur contra mulieres causæ, aut à mulieribus quædam privilegia sibi vindicare volentibus, respicere ad præsentis nostræ legis subtilitatem: & si non invenerint eas orthoxæ fidei existentes, & percipientes sacrosanctam, & adorabilem communionem in sanctissima catholica ecclesia & apostolica à venerandissimis ejus sacerdotibus, non permittere frui ex nostris constitutionibus privilegiis.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, causis apud eam motis servare, & operi effectuique tradere curet, & per solennia edicta & præcepta propria omnibus faciat manifesta, & in hac felicissima civitate, & in provinciis ut cognoscant omnes quanta & quæ nobis cura est & veræ circa dominum Christum verum Deum fidei, & nostrorum subjectorum salutis. Dat. II. Kal. Maji, *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno XIV. [1] BASILIO V. C. CONS.

TIT. XI.

DE NAUTICIS [2] USURIS. [3]

NOVELLA CONSTIT. CX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus ex denuntiatione tuæ celsitudinis, legem feciſſe jam [4] nos de trajectitiis pecuniis, quæ manifesta facta est foro tuo.

CAP. I.

SEd quoniam postea additionibus nobis factis, percepimus legem illam non valere, rescindi [5] eam sperantes ex foro tuo: cognovimus autem eam & in quibuslibet provinciis, jam insinuatam: propterea sancimus talem legem omnino vacare, & si contigerit etiam per provincias eam destinari, nec ibi valere, sed invalidam esse. Sicque non volumus causam procedere, tanquam si nec scripta fuisset memorata lex: sed secundum de talibus positas leges à nobis negotia & æstimatione & sententia potiantur.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. VI. Kal. Maji, CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. BELISARIO V. C. CONS. [6]

TIT. XII.

HÆC CONSTITUTIO INNOVAT [7] CONSTITUTIONEM, QUÆ PRÆSCRIPTIONEM CENTUM [8] ANNORUM VENERABILIBUS LOCIS DEDERAT.

NOVELLA CONSTIT. CXI.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Quod medicamenta [9] *morbis, hoc exhibent jura negotiis.* Unde consequitur, ut nonnunquam à judicio [10] discordet effectus, & quod credebat conjectura prodesse, experimento inveniatur inutile. Probat igitur hoc præsentis etiam necessitas sanctionis, in qua privilegium ex religioso [11] proposito sacrosanctis ecclesiis Dei, & monasteriis, aliisque religiosis locis constitutione nostra nuper indultum, necessaria correctione distinguimus. Dudum [12] siquidem jusseramus ad centum illis annos exceptionis propagari curricula, per cujus licentiam sanctionis negotia quidem multa commota sunt, & velut antiquorum vulnerum obductæ patuerunt iterum cicatrices: sed eorum sanitas provenire non potuit, probationum scilicet difficultatibus impedita: quoniam *per tantum seculi* [13] *magis quam temporis spatium, nec documentis integritas, nec actis fides, nec ætas valet testibus suffragari.*

CAP. I.

UNde quia largitati nostræ causarum non occurrit angustia: cum ratione simul ac religione tractantes prædictum privilegium, usque ad possibilem modum deducere experimento retraximus & jubemus in negotiis quæ antehac triginta annorum removebat exceptio, nunc venerabilibus ecclesiis, monasteriis, & xenodochiis, nec non orphanotrophiis, & brephotrophiis, & prochotrophiis quadraginta [14] annorum protelatio conferatur: salva scilicet circa alias personas & causas virtute, quam semper tricennalis [15] sibi præscriptio vindicabat: quoniam hanc decem annorum adjectionem solis (ut dictum est) religiosis locis, eorumque juri vel contractibus indulgemus: ut sopitæ hoc temporis spatio tam personales quam hypothecariæ actiones in perpetuum conquiescant: nihil penitus aliis exceptionibus derogantes: sed tam in aliis quam triennio vim roburque tenentibus, in illis namque (ut dictum est) negotiis religiosos contractus memorato quadraginta annorum privilegio volumus perfrui, in quibus eis centum annorum prærogativam constitutio [16] nostra contulerat. Si quas plane causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesiis cæterisque sacris locis ubicunque commotas, judicialis sententia aut transactionum conventio terminavit, nolumus refricari, sed in reliquum illis hanc objici sanctionem, quas antehac sopitas octo [17] lustrorum silentio moveri hactenus, aut motas terminari non contigit.

EPILOGUS.

†. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, quæ per hanc generalem legem nostra statuit æternitas, edictis propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Kal. Jun. CP. imperii DN. JUSTIN. perpetuo Aug. Anno XV. BASILIO V. C. CONS. [18]

TIT. XIII.

DE LITIGIOSIS [19] ET DE DECIMA [20] PARTE LITIS [21] ABACTORE CAUTELA PRÆSTANDA.

NOVELLA CONSTIT. CXII.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

MUlta quidem de litigiosis tam antiqua [22] legislatorum prudentia quam imperialis dispositio promulgavit, sed in præsenti quidem judices à nostra clementia petierunt, ut dubietatem discernamus, quæ adhuc pro hujusmodi causis in judiciis commovetur, & leges nec non constitutiones super his positas apertius explanemus: ut jam manifestissimum sit quas res vocari litigiosas oporteat.

κφθησόμεν· ἢ πρὸς μὲν τὰ τῆς ὑπερορίας, ὡς ἰδίᾳ τ παρόντα ποιήσαντες νόμον. Ὡσπερ ἀποδήμων ἐπὶ τὰς δίκησεις, παρ' οἷς τινες κινῶνται χρηματικαῖς, ἢ περὶ γυναικῶν τινὰ ἀφορμὴν ἐπὶ τὸ δικάζειν ἐκείνοις ἐπιτρέπειν εἰς τὴν τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου διώκαμεν· ἢ εἰ μὴ δύοιεν αὐτοὺς τὴ ἀφορμὴν πίστεως ὕσας, ἢ μεταλαμβανόντας τ ἀγαθῶν τῆ ἀφθάρτου καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησίας παρὰ τ θεοσημείωτον τούτης ἱερέων, τούτοις μὴ συζυγρεῖν ἀπολαύειν τ ὧν τ ἡμετέρων ἀφορμῶν.

EPILOGOS.

†. Τὰ τοίνυν παρεσταλμένα ἡμῖν, ἢ ἀφ' ἁγίας τοῦ θεοῦ δηλήματα νόμου, ἡ σὴ ὑπερογὴ γινώσκουσα, σὺν τοῖς παρ' αὐτοῦ κινημάτων δίκαις παρεφυλάττειν, ἢ ἔργῳ ἢ πᾶσιν παραδοῦναι φροντιστῆ, ἀφ' τε τ ἐναβότων ἰδίκλων ἢ ἀφορμῶν οἰκείων πᾶσι ποιητοῦσθαι φανερὰ, ἐντὶ τῇ βιβαίμῃ ταύτῃ πόλῃ ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πάσαις. ὥστε γινώσκειν πάντας ὁπόση τις ἡμῖν ἐστ φροντὶς ἢ τ ἀληθῆς περὶ τ θεανθρώπου Χριστοῦ τ ἀληθινοῦ θεοῦ πίστεως ἢ τ τ ἡμετέρων ὑπηκόων σωτηρίας. Dat. II. Kal. Maji *Constantinop.* DN. JUSTIN. P. F. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιά'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΚΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρί'

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ὑπάρχῳ πραιτωρίων, τῷ ἐνδόξῳ ὑπάτῳ, ἢ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΣμεν ὃν μελώσεως τ σῆς ὑπερογῆς νόμον ἤδη πεποιημένης περὶ τ trajectitiων χρημάτων, ὃς ἐμφανὴς γέγονε τῷ δικαστηρίῳ τῇ σῇ.

ΚΕΦ. α'.

ΑΛλ' ἐπειδήπερ ὕστερον πρεσβεύσαν ἡμῖν ἡγούμενοι, πρεσπέμψαμεν τ νόμον ὑμῖν ἀνεῖναι μὴ κρατεῖν, ἀναληφθῆναι αὐτὸν προστάξαντες ὑπ' ἐν δικαστηρίῳ ὑ σῷ· ἴγνωμεν ὑ αὐτὸν ἢ ἐν ταῖς τ ἐπαρχίαις ἤδη κατεφανῆ γενόμενος. Ἀφ' τοῦτο θεασόμεθα, τ τοιοῦτον νόμον παυθῆναι δρᾶν, ἢ εἰ σωιέναι τ χάριν αὐτὸν πεπιθῶμεν, μηδὲ ὠφέλειαν κρατεῖν, ἀλλ' ἀνίσχυρον εἶναι ἢ ὥστε βαλόμεθα τὸ πρᾶγμα πρότερον ὡς εἰ μηδ' γραφεὶς ἐτύγχανεν ὁ εἰρημένος νόμος, ἀλλὰ ἢ τὰς ἤδη περὶ τ τοιούτων τεθείσας νόμους παρ' ἡμῶν, τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι ἢ κρίσεως λαμβάνειν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεσταλμένα ἡμῖν, ἢ ἀφ' ἁγίας τοῦ θεοῦ δηλήματα νόμου, ἡ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ ἢ πᾶσιν παραδοῦναι φροντιστῆ. Dat. VI. Kal. Maji *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

Περὶ τ χρόνου τ ἀπορριπτῶν ἀγωγῶν τοῖς διαφόροις τόποις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριά'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὅπερ τὰ φάρμακα τοῖς νόσοις, τοῦτο περίοικε τὰ νόμιμα τοῖς πράγμασιν. ὅθεν ἀληθῶς ἐστι γινώσκειν ὅτι πολλάκις τὸ δικαιωθὲν παρά τινῶν, σύμφορον ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα· ἢ ὥσῳ ἐκίνησε τοιοῦτο σύμπεσεν ὑποφελὴς εἶναι, ἐξ αὐτῆς τ πείρας δῆλόν ἄρρητον. Θεσπίζομεν τοίνυν ἢ τ παρόντος νομοθεσίας ἀναίρη, ἐφ' ᾗς τὸ ὡς βραχὺ χρόνῳ ὡρίσθαι τὸ ὡρισμένον ἐναγκῶν ἐξ δυσεβοῦς σκοπῆ τοῖς ἀγωνιστικοῖς ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς μοναστηρίοις, ἢ τοῖς ἁγίοις θεοσεβισμίοις τόποις, σὺν τ ἡμετέρᾳ ἀφορμῇ, ἀναγκαίᾳ τινὶ διορθώσῃ ἀφορμαλιζομένῃ. Εἰ γὰρ ἢ ἤδη πάλαι ἐκκεκλικέναι ἐπὶ ἐκρατῶν ἐνιαυτῶν τοῖς θεοσεβισμίοις τόποις τὰς τ ὠφελουμένης δρόμως ἐπικλείσας, καθ' ἣν αἰδέᾳ τ τοιαύτης νομοθεσίας, πολλοὶ μὲ ἤδη κεκινῶν ὑποθέσεις, ἢ ὥσπερ δρεπίων τραυμάτων αἱ ἐπικαλυφθεῖσαι ὠτειλαὶ πάλιν ἠκολούθησαν, ἢ ἡ τῶν ἑρεπεῖα θεσελθεῖν σὺν ἠδυνήθη, δηλαδὴ τῆς δυσκολίας τ ἀποδείξεων ἐμποδιοθείσης. ἐπειδὴ ὑ ἀφ' τοσοῦτο ἀφεστηκότ ἐσ αἰῶνος μᾶλλον ἢ ἀφ' χρόνῳ, ὥτε ἡ ἀκεραιότης τ ἀποδείξεων ὥτε ἡ πίστις τ πεπραγμένων, ἀδύ ἡ ἡλικία ἰσχύῃ βοηθῆσαι τοῖς μάρτυσιν.

ΚΕΦ. α'.

Ὅταν ἐπειδὴ τῇ ἡμετέρᾳ φιλολιμίᾳ ἡ σωιέρδημεν ἡ τ ὑποθέσεων τοιότης, μὴ λογισμὸν ἄμοιρ ἢ ὡσότητ τ τοιαλαιζόντες τὸ εἰρημένον πρόσωπον μέχρι ἔ δυνατὰ μέτρᾳ ἀγαγεῖν σὺν τ πείρας αὐτῆς εἰλικύσαμεν. ἢ κελεύομεν ὥστ ἐπὶ τ ὑποθέσεων ὡς ὡς τάτε ἡ τ τελάκοντ ἐνιαυτῶν ἀπραγῆ παρεφερόμενοι, νεῦ ταῖς ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἢ μοναστηρίοις ἢ ξενῶσιν, ἢ πτωχεῖ ἢ ὀρφανοτροφείοις ἢ βρεφοτροφείοις ἢ πτωχείοις, ἡ τ τοιαφερόντων ἐνιαυτῶν ἐπέκδοσ. ὑγιὲς γὰρ δηλαδὴ ὡς τὸ ἄπαν φρόνιμόν τι ἢ περίσμασι ἢ ἰχνῶν μήνυσις, ἢ ἵνα δὴ ἢ τ τελάκοντ ἐνιαυτῶν ἐξεδίκησε παροφερόμενοι. ἐπειδὴ τοῦτο τῷ τ δέκα ἐνιαυτῶν ὡροθήκῃ μόνοις, οἷς εἴρηται, τοῖς θεοσεβισμίοις τόποις ἢ τῇ δικαίᾳ αὐτῶν, ἢ τοῖς σωματιδίοις χαριζόμεθα· ἵνα ἀκολάσωσι δ χρονικὸ τάτε ἀφῃρημένοι, τάτε μὲ αἰῶνος ἀλίαις, τάτ ἢ αἱ τοιοθηκήσεις ἀγωγαὶ εἰς τὸ ἀδικεῖς ἐφιστάμενοι· ὀδὲν πιστεῦσαι τ ἄλλων ὠφελουμένων ὑπομείναντες. ἀλλὰ τάτε μὲ τῇ ἐνιαυσιαίᾳ ἢ τῇ τ τελεταίας παραγραφῇ, ἢ τοῖς ἄλλοις, αἷ πίστεις εἰς μείζονας ἢ ἐλάττονας ἔλκειν χρόνους, τῶν ἰδίων διώκαμεν ἢ τὸ κράτ· ἰσχύειν. ἢ γὰρ, ὡς εἴρηται, σὺν μάτας ταῖς τοιοθέσεσι τ σεπτῶν τόπων τῆ θείᾳ σωματιδίωτος μνημονευθέντ ἐκρονομίᾳ τ μ' ἐνιαυτῶν βαλόμεθα σωπαλαύειν, ἐφ' ὧν αὐτοῖς τ τ ρ' ἐνιαυτῶν ἐκρονόμιον ἡ ἀφέτεις ἡμῖν ἐδίδα. ἐφολογηθέντ ἔν, εἴ τινας τοιοθέσεις ἐκ τούτης ἡμῶν τ ἀφαιρέσεως, τοῦ τ σκληρῶν ἢ τ λοιπῶν ἱερῶν τόπων ὁπηδήποτε κινηθείσας δικαστικὴ ψῆφ· ἢ σύμφωνος ἀφελύσεως ἐπρώσεν, ἢ βαλόμεθα ἀνακαινίζεσθαι, ἀλλ' εἰς τὸν ὑπόλοιπον χρόνον αὐτοῖς τούτοις ἐπιτίθεσθαι τῷ νομοθεσίαν, ἃς τινας ἐκ τάτε παυθείσας τῇ σωτῇ τ ὁκτὼ πενταετηρίδων, κινηθῆναι μέχρι ἔ τοῦ, ἢ κινηθείσας περαιωθῆναι ἡ σωιέρη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ ἔνδοξ τοίνυν ἢ μεγαλοπρεπὴς σὴ αὐθεντία, ἅ τινα ἀφ' τάτε ἔ χρικὲ νόμου ἐκρεσεν ἡ ἡμετέρα χαλλιώτης, ἐδίκτων ἐκτεθέντων εἰς τοῦ πάντων γνῶσιν ἐλθεῖν ποιησάτω.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

Περὶ τ litigiosων. ἢ Περὶ τ ὀφειλόσης χρόνῳ παρὰ τ ἐναγόντων ἀσφαλείας, ἐκ τ τ ἐναγομένων ὑπομνήσεως. ἢ Πλοίκα ἡ δώκᾳ ὁ actor ὑποχρήσαι τῇ ἐκρονομίᾳ ἔ μὴ ἐνάγειν αὐτὸν μὴ βαλόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριβ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟΛΛΑ μὲ ἐκ τ litigiosων τοῖς τε σοφοῖς τ παλαιῶν νομοθέταις τοῖς τε βασιλικοῖς εἰρῆ ἀφῃρέσεν· ἐπὶ ὑ ἔ παρόντ πᾶς ἢ διαφερόντων τῶν ἡμετέραν ἡτησαν χαλιώτητα ὥστ τῶν ἀμφισβήτησιν ἀφαιρεθῆναι, τῶν ἐπ ἢ νῦν ὑπὲρ τ τοιούτων αἰτίων σὺν τοῖς δικαστηρίοις κινημάτων, ἢ τὰς τε νόμως τάς τε διατάξεις τὰς ἐκ τούτων κεμῆμας φανερώτερον σαφηνίσαι· ὥστ λοιπὸν ἀναμφίσολον εἶναι οἷα ἐκρονικὴ περῆγμα τὰ litigiosa κρατεῖσθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΚΕΦ. α'.

Τί τὸ λειπόσυν πρᾶγμα.

ΔΙΑ τοι τῆτ' ἡμεῖζομεν, litigiosον λέγεσθαι τὸ μὴ νοεῖσθαι πρᾶγμα (κίνημά, ἢ ἀκίνητον, ἢ αὐτοκίνητον) ἢ τὸν ἐπὶ τῇ διαιτησίας ζήτησις μεταξὺ τῶν ἀγωνιζομένων μὴ ἐναγομένων κίνησιν, ἢ δι' ἀρχικῆς ὑπομνήσεως, ἢ ἀλλ' ὁτουσανβασιλεῖ ἐφεστηκότος τοῦ δικαστῆ ἐμφανισθέντων, καὶ δι' αὐτῶ τῆ αὐτοῦ ἐφεσταότος γνωσθέντων. ἐπὶ τοῦτον γὰρ ἢ ἡμῶτον καὶ τῶν ἐφεστώτων ἡμετέρας ἐμφερότητος ἀληθείαι μὴ ταῦτα περιέχει, βελόμεθα, εἰ ἢ τὰς εἰδότας καὶ ἀγνοοῦσας ἀγράφτας διειλέγμεθα. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐφεσθέντων σωνέβημεν, ὥστ ἐνοχὴ δίκης ἐφεῖ litigiosῶ ἐρτηθήσης, συμβῆ τ' ἐναγόμενον πολλάκις πρᾶγμα, τὰς ἢ αὐτῶ κληρονόμους βιάζεσθαι διελεῖν τὰ πράγματα, ἀνεμποδίστως ἐξεῖναι αὐτοῖς τῶν ἀληθρεσθαι. διόπερ γὰρ litigiosa πράγματα καὶ ἀβέβαιον εἰς κληρονόμους ἐρχεται), ὁπόταν ὀφειλὴ ὑπόπτωσις νοεῖσθαι ἢ τῶτον μεταξὺ τ' συγκληρόνομον διαίρεσις. Καὶ τῶν ἢ ἀληθρεσθαι ἡμῶν νόμων ἡμεῖζομεν, ὥστ εἰ συμβαίη ἕνα τ' ἐφεῖ τοιούτων πραγμάτων δικαζομένων, τ' ἀνθρώπινον ἀπόντα πράσκοντα, ἀληθρεσθαι τελευταίας βιάλησεως πράγματα πινὰ ἐφεῖ ὧν διαιτησίας ἀμφισβήτησις κινεῖται, ὀνόμασι λεγάτα πινὶ κατελιπῶν εἰ μὲ ὁ κληρονόμος καὶ δικαιικῶ ψήφον διατάσης αὐτῶ ἀποδεχθείη, τὸν ἀκοῦσαι τ' λεγατάριον ἀφεῖ αὐτοῦ καταλέλειπ') πᾶσι τρόποις κωλύσθαι. εἰ ἢ ὁ κληρονόμος ὁ δικαιοκρίτης τῶ ἥττονα ψῆφον ἀπενέγκαιτο, μὴ ἔχειν χώραν τ' λεγατάριον ἔτερον πρᾶγμα ὑπὲρ ἢ αὐτῶ λεγάτα τ' κληρονόμου εἰσπράττειν. ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ἀληθμὸς τὸ πρᾶγμα litigiosον εἶναι, τῶτ' τ' δίκης ἐκβασιν τοῦ λεγατάριον κατέλιπεν. ὅθεν δίδομεν ἀδειαν τοῦ λεγατάριον, εἰ τῦτο συμφέρει ἑαυτῶ ἡγήσαιτο, μάντυρα γένεσθαι τ' δίκης· ὥστ μὴ πινὰ τυχὸν ἀμέλειαν ἢ ἀγνοιάν αὐτοῦ διωθεῖσθαι τοῦ κληρονόμου ἀντιπάθειαν. ὁκ τοιούτης ἢ τ' ἢ litigiosῶ σφοδρότητος τὰς ὑποθήκας κεχωρίσθαι ἡμεῖζομεν, καὶ ὁ τούτους παύτων κρείττον τῶ ἀληθεῖν, ὥστ εἰ μὲ ἰδικὰ πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα ὀνόμασι ταῖς ὑποθήκαις ἐμφέροιτο, ἐξεῖναι μὲ τῶ χρεώφ τοῦτα ὧ ὀφείλεται πωλεῖν καὶ ὅτι ἄφρ βελθοῖη πιπράσκειν· ὅτου μόνου ὥστ ὁκ ἢ πωλήματ' τοῦτων, μέχρι τ' ἢ χρέως ποσότητ' τὸ ἱκανὸν αὐτὸν ποιῆσαι τοῦ δανειῶ. εἰ ἢ τῶν μὴ πράξειεν ὁ χρεώφης, δίδομεν ἀδειαν τοῦ δανειῶ τῆ ἐχούσῃ τῶν ὑποθηκῶν ἢ ἀληπτεσμβῶν πρᾶσιν ἢ τῶν χρέως χρῆσθαι). Τωῦτα ἢ φυλαττόμενοι παραφυλάττοσιν εἰ μὴ τυχὸν ὑστέρου τ' ἀληθ ἰδιωτὴς ὑποθήκης τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔτυχεν ἄλλοις δανεισθὲς ὑποτεθειμένον. τότε γὰρ, κ' τῶν τ' ἡμετέρων νόμων διώκομεν, τὰ πρεσβύτερα τ' χρόνων ἐπὶ ἐκείνῳ τ' δανειῶν φυλαχθῆναι ἡμεῖζομεν. ὅθεν σαφὲς καθέστηκεν ὅτι τὰς χωρὶς ὑποθήκας πολλῶ μᾶλλον τῆ litigiosῶ πρᾶσιν ἢ βελόμεθα ἀβλαβῆ φυλάττεσθαι, ἀλλὰ πεῖσθέντων ἑαυτοῖς καὶ τῆς τ' παλαιῶν νόμων ὁρμῆς ἐξεπίζεσθαι, καὶ τῶν ἰδίων δυνάμιν ἔχειν παρακελευόμεθα. Καὶ τοῦτα μὲ ἀφεῖ τ' litigiosῶν, καὶ τ' ἰδικῆς ἢ μόνῃ ἀλλὰ καὶ χωρικῆς ὑποθήκης διετυπώσεμεν· ὥστ λοιπὸν μηδεμίαν ἀφεῖ τούτων ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀμφισβήτησιν τίκτειν, ἀλλὰ κ' τῶν εἰρημένων διαίρεσιν τῆς τοιῦτος ἀγῶνας περαίνεσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ἢ παρέχειν συνάγειν τῶν διλάδειαν ἐφεῖ τ' ῥέων κλήσεως.

ΠΡὸς ἢ τὸ ἀπκλείσαι τὰς τ' κατὰ συκοφαντίαν κινήτων συναγωγὰς, καὶ τὰς τ' ἐκδίκων ὄβλας, καὶ ἀλλως ἐφεύρεν ἡ ἡμετέρα σοφοία θεραπείαν. Θεσπίζομεν γὰρ, πῶσας τὰς δικαστὰς, ἑπότε πινὰς συχνεῖων ἢ γῆν ὑπομηδεῖων βιληθεῖεν, ταυτὸν τῶν αἴρεσιν ταῖς ἑαυτῶν ἀληθλαιάις ἐφεσιβεύειν, ὥστ μὴ ἄλλως πὲ τ' αἰτιάσεων βιβλία τοῖς συναγωγοὺς ἐπιδίδοσθαι, ἢ ἀπόρρηλα τοῖς ἐκδίκοις παρέχειν, εἰ μὴ ἐφεσταῖν καὶ τ' τοῦ βιβλίῳ ὁ συνάγων ἢ δι' ἑαυτῶ ἢ ἀληθλαιάις ὑπογράφοι, καὶ πρᾶξεις ὑπομνήματον σωνεταμβῆς, ἐγγυητὰς ἀξιόπιστον παρέχοι, κινδύνῳ τ' ἀρμοδίας πάξεως, ὁμολογοῦσα ὅτι ἐφ' ᾧ καὶ μέχρι πέρατ' τ' δίκης ἐφεσταῖν καὶ τ' τοῦ βιβλίῳ ὁ συνάγων ἢ δι' ἑαυτῶ ἢ ἀληθλαιάις ὑπογράφοι, καὶ πρᾶξεις ὑπομνήματον σωνεταμβῆς, ἐγγυητὰς ἀξιόπιστον παρέχοι, κινδύνῳ τ' ἁρμοδίας πάξεως, ὁμολογοῦσα ὅτι ἐφ' ᾧ καὶ μέχρι πέρατ' τ' δίκης ἐφεσταῖν καὶ τ' τοῦ βιβλίῳ ὁ συνάγων ἢ δι' ἑαυτῶ ἢ ἀληθλαιάις ὑπογράφοι, καὶ τὰς ἰδίας συναγωγὰς, ἢ δι' ἑαυτῶ ὁρμῆς ἐξεπίζεσθαι, καὶ τῶν ἰδίαν δυνάμιν ἔχειν παρακελευόμεθα. Καὶ τοῦτα μὲ ἀφεῖ τ' litigiosῶν, καὶ τ' ἰδικῆς ἢ μόνῃ ἀλλὰ καὶ χωρικῆς ὑποθήκης διετυπώσεμεν· ὥστ λοιπὸν μηδεμίαν ἀφεῖ τούτων ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀμφισβήτησιν τίκτειν, ἀλλὰ κ' τῶν εἰρημένων διαίρεσιν τῆς τοιῦτος ἀγῶνας περαίνεσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἢ λέγεσθαι γνώμῃ κ' ἢ συνάγειν αὐθάδως μ' τὸ ἔτος καὶ τελεῖν ἐδικτα.

ΠΑσῶν ἢ τ' ὑποθέσεων τὸ πέρας βιλόμενοι σωντόμως ἐφεῖνεν, καὶ ταῖς ἐκείνων πανηγυρίαις συναυλισμένα, οἵαπερ συναγωγὰς μόνον ἐφεσπένασιν, ἢ βέλον') ἢ μέχρι πέρατ' τ' δίκης ταύτας ἐπιξίενεν, λέγοντες νόμον εἶναι τ' Ἀθηναίων τὸν, μηδένα τὰς οἰκείας συναγωγὰς ἀναπκίζεσθαι ἀκηράς ἐγγυητάζειν. καὶ ταύτῃ τοίνυν τῶν πανηγύρεων ἀποσβέσαι σπουδάζοντες, κελεύομεν, τῇ ἢ μνημοσυνεύτ' νόμῳ βοηθείᾳ μὴ κεχρῆσθαι τὰς κατὰ τινος τὰς

CAP. I.

Quæ res litigiosa sit.

IDeoque[1] sancimus litigiosam dici & intelligi[2] rem mobilem, & immobilem, seseque moventem, de cujus dominio causa inter petitorem & possidentem movetur, aut per judiciariam[3] conventionem, aut per preces principi oblatas, & insinuatas[4] judici, ac per eum adversarios interpellatoris cognitas: in his enim casibus etiam præteritam constitutionem mansuetudinis nostræ posthac volumus obtinere: in qua scientes & ignorantes emptores differevimus. Et hoc adjiciendum esse perspeximus, ut si lite de re litigiosa pendente, pulsatum contigerit ab hac luce recedere, heredes autem ejus velle divisionem[6] rerum facere, sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quando enim res litigiosæ per successionem ad heredes perveniunt, non[7] debet alienatio intelligi earum inter coheredes divisio. Et[8] hoc autem præsenti nostra lege decernimus, ut si contigerit unum pro tali causa litigantem, ab humano consortio recedentem, per ultimam voluntatem res aliquas de quibus dominii dubitatio vertitur, legati[9] nomine cuicunque relinquere: si quidem heres judiciali sententia dominus earum fuerit demonstratus, tunc legatarius quod ei relictum est, modis omnibus consequatur. Si vero heres in judicio victus[10] extiterit, non[11] habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato heredem exigere: quoniam sciens testator rem litigiosam esse, litis eventum[12] legatario dereliquit. Unde damus licentiam legatario (si hoc prodesse sibi putaverit) litis participem fieri: ut ne aliquam forte negligentiam seu proditionem heredi possit objicere. Ab[13] hoc autem litigiosi vocabulo hypothecas separari[14] decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: ut siquidem speciales res mobiles, vel immobiles, aut se moventes nominatim[15] fuerint hypothecæ suppositæ[16], liceat quidem debitori eas, cui & quando voluerit vendere: sic tamen ut ex pretio earum usque ad debiti quantitatem satisfaciat creditori. Si[17] autem hoc debitor non fecerit: damus licentiam creditori, qui rem venditam suppositam habet, eandem rem vindicare, donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem præcipimus observari, si[18] non forte ante, aut per generalem aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus obligata: tunc enim secundum sacratum nostrarum legum tenorem temporum[19] privilegia unicuique creditorum servari decernimus. Ex quo jam claret quod generales hypothecas multo[20] magis litigiosi vocabulo nolumus contineri: sed earum actiones secundum veterum legum constituta examinari, & inde vim præcipimus obtinere. Et hæc quidem de litigiosis, & speciali nec non generali hypotheca dispositimus, ut jam nulla de his in judiciis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem hujusmodi certamina terminentur.

1 Hinc sumpta est Authentica *litigiosa Cod. de litigiosis.*

2 Litigiosa res quando dicatur vid. *l. 1. ff. eod. l. 1. Cod. eod.*

3 Seu judicialem admonitionem. *Jul. hic.*

4 Intimatas. *Jul.* ἐμφανισθέντας τῷ δικαστῇ *Græci hic*, sic ἐμφανισμὸς, διάλεξις. *Nov. 131. cap. 12.* insinuatio testamenti & ἐμφανιστικὰ insinuativa. *Novell. 50. & 123.* hoc est honoraria pro insinuatione dari solita.

5 Id est, reo.

6 Litigiosæ res dividi possunt inter heredes, *l. 4. in fin. Cod eod.*

7 Divisio inter coheredes, alienatio proprie non est, nec enim alienat qui dividit, *Jul. hic.* Nam qui alienat, rem suam transfert: is autem qui accipit, rem quæ fuit alterius accipit. At qui ex divisione accipit, rem suam recipere videtur.

8 Hinc sumpta est Authentica, *Nunc si hæres. C. de litigiosis.*

9 Litigiosa res legari potest.

10 Ordo litigandi hic esse potest, Re litigiosa legata (dic idem si donata est aut si titulo aliquo lucrativo translata est,) si nondum ea legatario tradita est, sed penes heredem extat, heres conveniendus est, potest tamen legatarius adesse judicio, ut nulla negligentia vel colluso ab herede committatur, *ut hic.* Si jam tradita est & heres & legatarius sint actori præsentes, æquum videtur discutiendum primo heredem *Auth. hoc si debitor. C. de pignorib.* multo magis si litem cum eo actor fuerit contestatus: adeo ut iniquum videatur dimisso aut relicto herede, in legatarium experiri, *l. 30 ff. de judic.* nisi forte actori rei vindicatio, *l. 9. in fin. ff. de rei vind.* aut hypotheca specialis competat, *vers. si autem hoc debitor. J. eod.* Quid si possidens ex causa legati convenitur? auctoris sui heredes laudare non poterit, *l. 2. Cod. de evictionib.* & sententia secundum actorem lata, jus non habebit rem aliam ab heredibus petendi, *ut hic*, quod olim non fuit ut *J. dicam.*

11 Olim litis æstimatio prætanda erat legatario, *l. 3. 4. Cod eod.*

12 Litigiosam rem qui scienter legat, litis eventum legare intelligitur, non autem id velle, ut ea evicta ab heredibus, res

CAP. II.

De cautione quæ ante reorum citationem præstari debet ab actore.

AD excludendas autem calumniose moventium intentiones, & executorum fraudes, aliud invenit providentia nostra remedium. Sancimus[21] enim omnes judices, si quando aliquos teneri[22] vel[23] amoveri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus[24] adjicere, *ut non aliter conventionales libelli pulsatu porrigantur, aut sportula*[25] *executoribus dentur, nisi prius & in libello actor per se, aut per*[26] *tabularios subscripserit*[27]*: & actu intervenientibus fidejussorem*[28] *idoneum periculo competenti officii præstiterit, constitenquod*[29] *usque ad finem litis permaneat, & suas intensiones aut per se aut per legitimum procuratorem exerceat: & si postea fuerit approbatus injuste litem movisse sumptuum, & expensarum nomine decimam*[30] *partem ejus quantitatis, quæ in libello continetur, pulsato restituat.* Si[31] autem dixerit non valere fidejussorem dare: tunc apud judicem à quo causa examinanda est sanctis propositis Euangeliis per sacramentum hoc ipsum affirmet, & sic[32] juratoriam[33] cautionem exponat, & per eam hæc quæ superius dicta sunt, profiteatur. §. 1. Si vero non hæc omnia quæ prædiximus, secundum ante latum modum processerint, nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. nam si citra memoratam dispositionem, aut aliquis judicum, aut officium ejus, vel quilibet executor negotii aliquem convenire præsumpserit: judex quidem & officium ejus denarum[34] librarum auri pœnam sustinebit: ipse autem executor negotii & consisticationem suæ substantiæ patietur, & exilio quinquennali damnabitur: pœna videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnifici pro tempore comitis rerum privatarum exigenda, & nostri fisci juribus[35] inferenda. Omne autem dispendium quod pulsatus ex hac conventione præter tenorem nostræ legis factum perpessus fuerit, ex petitoris substantia pulsato refarciatur periculo judicis, cujus ab executore detentus est, necnon & officii, quod ejus justionibus obsecundat, ut undique nostro imperio superna majestate ac divinitate crediti, pro sua indemnitate lætentur. Causas vero quæ ex consensu utriusque partis in judicio moventur, à pœna hujus constitutionis liberas esse decernimus: & sicut alias nostris continetur constitutionibus terminari.

CAP. III.

Ut[36] *post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur.*[37]

OMnem vero causarum finem volentes celeriter pervenire, illorum malignitatibus obviamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem usque ad finem exercere judicium, dicentes legem[38] esse, quæ decernit *neminem*[39] *actiones suas exercere nolentem compelli.* Et hanc igitur pravitatem extinguere festinantes, jubemus me-

moratæ

alia legatorio præstetur. 13 Nec cogitur eo casu actor aut heres denuntiare litem legatario, potest etiam legatarius eo casu condemnato herede appellare. 14 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc ita C. de pignorib.* 15 Ονομασί. Nominatim res obligari dicitur, quæ specialiter obligatur, non quæ traditur. 16 Pignus speciale debitor potest vendere, *l. 6. ff. de pign.* Si tamen ex ejus pretio non satisfit creditori, non cogitur creditor debitorem discutere, licet enim ei pignus vindicare à possessore, & hunc sensum puto veriorem esse, quanquam alii hæc verba alio referant, ad eum scilicet casum quo discussis bonis debitoris creditori non fuerit satisfactum, & male: cum hic permittatur creditori hypothecaria, quo casu res specialiter ei obligatæ venditæ alteri fuerint, nec earum ex pretio satisfactum ei fuerit, non dicitur autem ex aliarum pretio. Et in eo differre specialem hypothecam à generali dixeris, quod certis casibus, jure prioris ac specialis hypothecæ, protinus possessorem sequi possis, etiam non discusso principali, ex generali autem semper sit discutiendus principalis prius quam possessor: idque non tantum natura specialis hypothecæ, sed & superiora illa verba à Triboniano intercisa & detruncata *in hu hanc distinctionem tenere* Σ. *cod.* evidenter ostendunt. 17 Specialis hypotheca prior tempore alii speciali, tempore posteriori, præfertur *ut hic*: ut & specialis prior tempore, generali posteriori, *ut hic.* Generalis vero anterior, generali vel speciali posteriori præfertur. *leg. 2. ff. qui potior. l. 6. Cod. qui potior.* etiam si res specialiter post constitutionem generalis hypothecæ obligata, à debitore fuerit adquisita, producitur enim ad res futuras jus generalis hypothecæ, *l. ult. C. quæ res pign.* Quid si generalis creditor anterior tempore, pignus speciale creditori speciali evincat? Generalis creditor cogetur antea discutere cætera bona debitoris, *Authent. hoc si debitor. Cod. de pign.* nec beneficium pignoris specialis speciali creditori auferendum, ut illud vel non persequatur, vel non retineat. Pignoris specialis utilitas in eo maxime versatur: Quinimo rei specialiter mihi obligatæ emptor, discussionis beneficium creditoribus generalem hypothecam habentibus objicere poterit. Eodem quoque jure posteriores creditores pignus speciale vel possidentes vel persequentes utentur. Beneficium denique discussionis, emptoribus & creditoribus (quibus jus est specialis hypothecæ) competet: nunquam tamen in anteriorum creditorum fraudem vel damnum quibus hæc subsidiaria, discusso reo principali datur. 18 *leg. 3. C. qui potior.* 19 Specialis hypotheca si rem litigiosam non facit, multo minus generalis faciet.

20 Hinc sumpta est Authentica, *Generaliter, C. de episc. & cler* 21 Συχνεῖων, vel comprehendi. 22 Ἢ ὑπομνησθῆναι, vel admoneri, citari. *Hal.* 23 Διαλαλεῖς, Græci hic & 7. *Ecl. 4. c. 2.* Græci vocant interlocutiones. 24 Συνηθέως, *Eclog. d. loco σποριλά.* Græci *hic.* 25 Subscribere per tabularium actor potest. 26 Libello accusationis scilicet, vide *Jul. hic num* 369.

27 *Novell. 53. c. 2. §. 2. Inst. de satisdat.* 28 Cautio de lite prosequenda & permanendo ad finem usque litis. 29 Pœna temere litigantis *§. 1. Inst. de pœna tem litig. Nov. 53. c. 1. Nov 69. c. 1.* adde *Cujac. 7. obs. 5.* adde quæ scripsi de decima ad *l. 2. §. 2. ff. de pollicitationibus.* 30 Libellus in causa criminali, antea reo dari non debet, quam accusator ei se subscripserit, quam fidejussorem de lite prosequenda dederit & decima quantitatis in libello comprehensa præstanda, quo casu litem male moviste dictus fuerit. Si fidejussorem dare non poterit, juratoriæ cautioni committetur.

31 Ἐνώμοτος ὁμολογίαν. Juratoriam cautionem hic appellant, de qua dixi ad Harmenopulum, *l. 1. tit. 2. §. 26. & 27.* quæ eidem ἐξωμοσία, adde *Novell 22. cap 44. Novell. 53. & 134. cap. 9.* Dicitur quoque διωμοσία. *Novell. 112. cap. 2.* 32 Juratoriæ cautioni committitur, qui fidejussorem reperire non potest, vid. *l. 26. C. de episc. & cleric. l. 12. C. de prox. sacr. scrin.* 33 Pœna denarum librarum injusto executori imposita. 34 *Al.* viribus, vid. quæ scripsi *Novell. 144. in fin.* 35 Si admonito reo, judicium deserueritactor. 36 Vide Novell. Leon. 108. 37 Hinc sumpta est Authentica, *Qui semel, C. quomodo & quando judex.* 38 *l. un. C. ut nemo invitus agere.* 39 Invitus nemo agere cogitur; *ut hic.* vid tamen finem hujus capitis & *l. ult. §. un. C. de ingenuis manumiss.*

1 Qui semel adversus alium egit, actionem continuare cogitur, ideoque regula, *ut nemo invitus agere cogatur*, non pertinet ad eum qui agere cœpit: adde *l. 5. Cod. de ingen. manumiss.*

2 Est enim in arbitrio actoris agere, velit, necne: Necessitatis vero, in reo excipere.

3 Actor cœptum, negotium ad finem usque litis exercere debet.

4 Olim x. dierum *l. 69. ff. de judiciis: l. 2. Cod. de judiciis.*

5 Ὀρδινάριος δικαστὴς, ἤγουν τῆς ἐμβάδος. Græci hic, & *Eclog. dict. loco*, sunt igitur ἐμβαδοφοροι δικασταὶ judices ordinarii.

6 Absentes vocantur in jus aut præconis voce ℣. aut per edicta publice proposita. Præconis voce τῶν κηρύκων φωνῇ, *ut hic*: & quidem dupliciter, vel in ipso judicio per præconem, id est, apparitorem *leg. 7. ff. de in integ. rest. Par un huissier* vel extra, νομίμως κηρύσσει *Novell. 134. c. 5.* Galli, *A son de trompe & cry public.* adde *leg. 10. ff. de public. l. 2. §. 3. l. 15. §. 2. l. 42. §. 1. ff. de jure fisci.* Per edicta vocantur, id est, programmata, προγράμματος περιτεθέντος διὰ γραμμάτων, vide quæ notavi ad *l. 1. §. 2. ff. de requirendis reis*: sive libellis affixis ad domicilium absentium, *l. 4. §. 6. ff. de damno. l. 2. Cod. de annali præsc.* vel ad judicii locum *per affiches*. Porro citatio quæ fit *per buccinam* raro fieri solet, sed certis tantum casibus: puta, quoties reus efficit, ne citatio ad se perveniat: quando in eo loco est, ubi tuto conveniri non potest: quoties reus habet incertum & vagum domicilium: quoties contradictor est incertus, tunc enim omnes citandi sunt quorum interesse potest, puta creditores defuncti, *l. 6. C. de remiss. pignor.* vide *Gaillum 1. obser. 57.*

7 Quæ Græcis προγράμματα.

8 Contestata non fuerat. Initium litis, contestatio.

9 Si lis nondum est contestata, tribus edictis reus fit contumax, ab his, anni spatium etiam habet, intra quod comparere potest, solutis tamen prius adversario expensis, *ver. Si vero ℣. eod.* Si comparuerit, & rursus in parem contumaciam incidit, repellendus est, *ver. Nam si tantummodo. ℣. eod.*

10 Definitivam.

11 Non erat pater Justiniani, sed honoris causa cum ita appellat. Pupurat. *in l. final. C. de edendo.* ANS.

12 Nemo invitus agere compellitur re integra *l. unica Cod. ut nemo invitus agere.* Res non est integra lite cum adversario contestata aut eo prehenso. vid. *Jul. hic num.* 370.

13 Id est, an. 541.

moratæ legis auxilio non [1] eos uti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones: sive per judiciariam conventionem, sive per preces principi oblatas, & judici insinuatas, & per eum ad scientiam adversarii deductas, vel sub legitimi judicis cœptas examine. Injuste enim agere recusat, qui paratus [2] adversarium suum ad judicium vocavit: cum excusatio hæc pulsato magis quam actori conveniat. Quamobrem sancimus *actorem* [3] *cœptum negotium usque ad finem litis exercere.* Si vero causam prosequi distulerit: damus pulsato licentiam, judicem apud quem lis cœpta est postulandi: ut ab eodem judice actor ad judicium aut per se aut per legitimum procuratorem venire moneatur: & si hoc minime fecerit propositis tribus vocetur edictis: unaquaque cautione non minus quam triginta [4] dierum spatio concludenda. Jubemus enim ordinarios [5] judices non solum præconum [6] vocibus, sed etiam edictis [7] propositis quamcunque litigatorum partem absentem in judicium vocare. Vocem enim præconum pauci possunt qui præsentes inveniuntur, audire: edicta vero per multos dies sic posita possunt pene omnes agnoscere. Aliis autem omnibus judicibus qui per imperialem jussionem causas examinant, ex præsenti lege permittimus partes quæ in judicio non permanent, propositis edictis vocare, ne causæ infinitæ permaneant. §. 1. Si vero apud judicem initium [8] lis non acceperit, sed tantum conventionali libello quicunque pulsatus est, aut precibus nostræ oblatis clementiæ: jussio nostra super hoc prolata, sive scriptis, sive per mandata judici fuerit intimata, & ea adversario per eum cognita: etiam sic licebit pulsato ire ad comparentem judicem & per eum suum adversarium simili modo vocare: ut siquidem sui præsentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata finem legitimum sortiatur. §. 2. Si vero propositis edictis vocatus ad judicium venire, & suas intentiones aut per le aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem proponere noluerit: tunc & aliud unius [9] anni spatium ei concedimus: intra quod, nisi suam intentionem fuerit prosecutus, damus licentiam judici, & ablente adversario, partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare: & veritate subtilius requisita, legitimam [10] proferre sententiam. Si vero intra prædictum anni spatium venerit: & suas intentiones exercere voluerit: jubemus judicem modis omnibus expensas vel sumptus quas propter litem pulsatus permanens in judicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, & pulsato dare: & sic actorem permanere: donec causa finem secundum leges accipiat. Nam si tantummodo venerit, & expensis sive sumptibus datis solum annale tempus interrumpere voluerit, & iterum à judicio recedens, usque ad exitum causæ non permanserit: jubemus eum post prædictas edictorum & annalis spatii observationes ab omni cadere actione, quam sibi competere contra pulsatum existimabat. *Deterior namque dolus ejus agnoscitur, qui interruptam iterum litem deserit, quam qui semel acceptam dereliquit.* Legis autem privilegio, quæ nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones movere: illis [11] tantummodo uti concedimus, qui nullam secundum prædictos modos adversario moverint quæstionem.

EPILOGUS.

†. Hæc autem omnia obtinere decernimus in causis quæ necdum vel judiciali sententia, vel amicabili conventione, vel alia juri cognita decisione finitæ sunt, Theodote [12] parens charissime atque amantissime. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua præsentem nostri numinis legem in perpetuo valituram edictis in hac regia urbe propositis, & præceptionibus in universis provinciis sub tua constitutis jurisdictione directis faciat manifestam: ut omnes ea quæ pro utilitate eorum sancimus, à se custodienda cognoscant. Dat. IV. Idus Septemb. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [13] BASILIO V. C. CONS.

TIT. XIV.

IN [14] MEDIO [15] LITIS NON FIERI [16] SACRAS [17] FORMAS AUT SACRAS JUSSIONES: SED SECUNDUM ANTIQUAS LEGES GENERALES LITES DECIDI.

NOVELLA CONSTIT. CXIII.

Imp. Justin. Aug. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

OMnia secundum [18] nostras leges agi volentes, & harum virtutem servari studentes, perspeximus præsentem scribere legem, ad ipsarum legum observationem. Agnovimus enim quoniam quidam judicum volentes eis qui causas dicunt, tergiversari, & celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes quod sacræ formæ aut sacræ jussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum infinuatæ eis sunt, tanquam disponentes; quemadmodum oporteat negotium examinari aut judicari.

CAP. I.

ET propterea sancimus, ut dum lis examinatur, sive in pecuniariis, sive in criminalibus, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud judices, sive hic, sive in provinciis, neque [19] pragmaticum typum, neque aliam præscriptionem, neque sacram nostram quamlibet ex scripto aut non scripto jussionem aut dispositionem in hac regia civitate spectabilium nostrorum referendariorum [20], aut alterius cujuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatum examinare aut judicare negotium: insinuare judicantibus, aut insinuatam valere: sed secundum generales [21] nostras leges causas examinari & decidi. Quod [22] enim in legum positum [23] est potestate, non egebit aliqua extrinsecus [24] dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud judicem jam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum judicium disponere & dicere: hoc nequaquam alterius judicis egebit judicio. Sicut enim à nobis per sacrum (sicut dictum est) judicium disposita aut decisa, non [25] egebunt aliorum examinatione, aut judicio, aut retractatione [26] aliqua: sic nos (quibus Deus sanciendi, potestatem donavit) si aliquod judicium in quolibet negotio protulerimus, non alii judici hoc committimus sive per formas, sive per dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujuslibet, quomodo convenit hoc negotium examinari aut judicari: utpote quia à nobis semel judicatum est, quod retractari à nullo valeat: his videlicet tenentibus, quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si [27] vero aliqua dubitatio judici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & à nobis expectet causæ scriptam declarationem aut interpretationem, & secundum eam decidat litem. §. 1. Si vero dum causa dicitur, pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujuslibet, aut aliud aliquid horum quæ dicta sunt omnium, judi-

14 De pragmaticis sanctionibus & diversis jussionibus principis & officio judicum & ordine *Jul. const.* 106. 15 *l. C. 21. Nov* 82. *c. 13. l. 13. C. de appell.* 16 Exceptio novatorum hinc oritur, de qua vide Oldend. *c. 4. de except.* 17 Ne sacræ formæ fiant in medio litis *Index Regiæ*, adde *Julian. constit.* 105. adde 2. *Eclog. 6. cap. 23.* Δίκης τύπος, Græci hic appellant, quas interpres vertit sacras formas. 18 Ex legibus judicandum est. *Novella 15. cap. in fin. & 82. cap. 13. l. 2. C. de pœna judicis l. 40. ff. de judiciis & Instit. de offic. judic.* 19 Non ex jussione principis, pendente lite, impetrata, judicandum est. 20 Referendarii interdum nunciabant judicibus quemadmodum litem finiri vellet princeps. 21 Γενικὸς νόμος appellant Græci. Sic & *d. l. Eclog. ut & Harmenop. l. tit. 1. §. 47.* τὸ κοινὸν καὶ ἐν γένει καὶ ἐπὶ πάντων ὠφελοῦν νομοθετημένον, adde *Novell. 82. & l. ult. Cod. si contra jus vel utilitatem publicam.* ubi dixi. 22 *l. 1. §. 4. ff. ad Turpill.* 23 Κεφάλαιον *Synops. ibid.* quod ex legum authoritate decretum est. 24 Id est, aliunde petita. 25 Appellari à sententia principis non potest nec ab ea fit retractatio, interdum tamen princeps minoribus indulget restitutionem adversus eam sententiam, quam ipse dixit *l. 18. ff. de minoribus* Potest & quod vulgo dici consuevit, A principe dormiente ad ipsum vigilantem appellari, qua de re vide exemplum, apud Plutarch. in Apophtheg. ubi de Philippo rege. 26 Ἀναψηλαφήσεως, *Novell. 82. cap. 12. in fin.* 27 Hoc abrogatur *Novell. 125.*

οἰκείας ἀναγωγὰς προσπθέντας, εἴτε διὰ δέησιν μεθοδίας εἴτε ἀφ' ἑτέρου βασιλεῖ προσφερομένων, καὶ τῆς δίκης ἢ ἐμφανιζομένων, καὶ δι' αὐτῶν εἰς γνῶσιν τοῦ ἀντιδίκου φερομένων, καὶ τοῦ νομίμου τῆς δίκης τὴν ἐξουσίαν ἀφαιροῦντας. ἐπειδὴ καίως ἡμῖν συνάγειν παρασκεύασται ὅτι ὡς ἑτοίμως τοῦτο ἀντιδίκου εἰς δίκην συλλεγῆναι ἀρμόζει. διὸ ἡμεῖς ὁμεν, τὴν συναγωγὴν τῆς ἀναγωγῆς μᾶλλον ἢ τὴν τῆς δίκης ἐξυπνεύζειν. Εἰ δὲ ἐπιξελθὼν τῷ πράγματι ὑπάρχῃ), δίδομεν ἄδειαν τῷ συναγθέντι τὴν δίκην ἐπὶ αὐτὸν παρ' οὗ ἡ δίκη προσκαλεῖται, ὥστε δι' αὐτῆς τὴν συναγωγὴν ὑπομιμνήσκειν εἰς τὸ δικαστήριον ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ ἀφ' νομίμου συτολέως παραγίνεσθαι. καὶ εἰ τὸν μηδαμῶς ποιήσαι, προσπεμφθῶν τρισὶν ἐδίκτων, αὐτὸν καλείσθω, μιᾶς ἑκάστης κλήσεως ὁσῶν ἕκαστον ἡμερῶν ἀφορισμὸν προσκλεισμῆς. καλέσθωσαν δὲ τὰς ὁρδινάριας δίκας, ἤγουν τὰς ἐμβάδας, μὴ μόνον ταῖς τῶν κηρύκων φωναῖς, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐδίκτοις προσπεμφθῶν, οἱονδήποτε τὸ δικαζομένων μέρος ἀπολιμπανόμενον καλεῖν εἰς τὸ δικαστήριον. τὸ γὰρ τῶν κηρύκων φωνῆς ὀλίγοι παρόντες διακούομεν ἀκόσαι δυνῶν), τὰ μέντοι ἐδίκτα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας προτίθεται πάντες σχεδὸν γινώσκειν δυνῶν) παση τοῖς ἄλλοις δικασταῖς τοῖς τῶν βασιλικῶν κελεύσιν τοὺς ὑποθέσεις ἐξετάζεσιν, ὅν δὲ παρόντος νόμου ἐπιτρέπομεν τὸ μέρη τὸ μὴ τοῦ δικαστηρίου προσεδρεύοντα προσπεμφθῆναι ἐδίκτοις καλεῖν, ἵνα μὴ ἀπέρχηται ἀμελήσῃ τὸ πράγματος. §. ιʹ. Εἰ δὲ παρὸν δικαστὴ προσῆμιον ἡ δίκη ὁσῶν ἐδέξατο, ἀλλὰ μόνον ἀφ' βιβλίου ὑπομνήσεως συνεχθῆ τοῖς, ἢ, δεήσεων τὴν ἡμετέρα γαλήνοτητα προσενεχθεισῶν, κέλευσεν ἡμῖν ὡς τάτα ἀκοῦσθαι, εἴτε ἐξεμφρος, εἴτε ἀφ' μανδάτου, ἢ τοῦ δικαστὴ γένοιτο ἐμφανὴς, καὶ τοῦ ἀντιδίκου ἐγνωσθῆ καὶ ἄτοις ἐξέσῃ τὴν συνεχθεῖσαν τοῦ ἀρμόδιον εἶναι δικαστὴν, οὗ ἑαυτὸ τὸ ἴδιον ἀντιδίκου καὶ τὸ ὁμοίως καλεῖν τρόπον. ὥστε εἰ μὲ τὸν ἑαυτὸν παρουσίαν ὁ συνάγων ποιήσαιτο, τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν νόμων τοῖς ἐξετάζομεν, πέρας νομιμῶν δίκασθ. §. βʹ. Εἰ δὲ προσπεμφθέντων τῶν ἐδίκτων κληθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον, ἐλθεῖν, καὶ τοῖς ἰδίαις συναγωγαῖς ἢ δι' ἑαυτὸ ἢ ἀφ' νομίμου (καθάπερ εἴρηται) ἐντολέως προθεῖναι, μὴ βλαθεῖν τὸν τοιαῦτα ἕτερον ἑνὸς ἑκάστου προσεδρεύοντα αὐτὸ συχωροῦμεν· ἡς ἑστὶς εἰ μὴ τῇ ἰδίᾳ ἐπιξελθοι συναγωγῇ, δίδομεν ἄδειαν τῷ δίκαιον ἢ ἀπὸ τῶν ἀντιδίκου, τοῖς δὲ προσεδρεύοντος μέρος δικαιολογίας καὶ τὰς ἡμετέρας νόμους ἐξετάζειν, καὶ τὰ ἀληθείας ἀκριβῶς ζητεμένης, νομιμον προφέρειν ψῆφον. Εἰ δὲ ἐντὸς τὰ εἰρημένος δὲ ἑνὸς ἑκάστου προσεδρεύοντος παρεμβάντων, καὶ τοῖς ἰδίαις συναγωγαῖς ἐξυπνεύσας βουλθείαν, κελεύομεν, τὰ δικαίως παστρεπτοῖς τὰ ἀναλώμασιν, ἅπερ ἀφ' τῶν δίκαιον ὁ ἐναντίος προσεδρεύων τὴν δικαστηρίῳ ὑπέμεινε, πρὸ πάντων εἰσπράξαι τὸ ἐναντίον, καὶ τῷ αἰπαθέντι παρασχεῖν. καὶ ἔτι τὸ συνάγων προσεδρεύσαι μέχρις οὗ τὸ πρᾶγμα πέρας δέξηται κατὰ τοὺς νόμους. εἰ δὲ μόνον παρεμβάλοι), καὶ τὰ ἀπαναμμάτων εἴτε ζημιωμάτων διδομένων, μόνον τὸ ἐναυσιακὸν χρόνον ἀφαιρεῖσθαι βουλθεὶν, καὶ πάλιν ἀναχωρῶν δὲ δικαστηρίῳ, μέχρις πέρατος τὸ ὑποθέσεως μὴ παραμένοι· κελεύομεν αὐτὸν μὴ τοὺς εἰρημένους τὸ ἐδίκτων καὶ δὲ ἐναυσιακὸν ἀφαιρήματος παρατηρήσῃς, πάσης ἀμωνῆς ἐκπίπτειν, ἵνα ἁρμόζειν αὐτῷ καὶ δὲ ἐναχθέντος ὑπελάμβανε. χείρων δὲ ὁ σκέπτων ὅλον μανόσκοι) ὅσις ἐξηγπίσων ἀῶδις τῶν δίκιων κατελέλοιπεν, ἢ ὡς σκέπτω ὅσις ἀπὸς τὸ πρωτοκαθεζομένης δίκης ἀπέσῃ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τοῦ δὲ νόμου προνομίῳ δὲ μὴ ἐπιτιθέντος ἀναίτιον τοῖς μὴ βλαμένοις τὰς ἰδίας συναγωγὰς κινεῖν, σκέπτοις δὲ μόνοις συζυμῶμεν κεχρῆσθαι, τοῖς ὀδυμίαν ζήτησιν, καὶ τὰς εἰρημένας τρόπος, καὶ τὸ ἀντιδίκων κίνδυ. Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν θεσπίζομεν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τὸ μήπω ἢ τὸ δικαστικὴ ψῆφον ἢ τὸ φιλικὴ σύμβασιν, ἢ κὸ καθ' ἑτέραν τοῦ νόμου ἐγνωσμένην τομὴν πέρας δεξαμένων.

ΤΙΤΛΟΣ ιδʹ.

Ὡστε οὐ μέσῳ δίκης μὴ γίνεσθαι θείας τύπους, ἢ θείας κελεύσεις· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους τιμωμένους τοῖς ὑποθέσεις. καὶ Ὡστε τὴν παρόντα ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῶν τῶν ἀποστόλων βεβαιώσεως ὑπαίτιον τοῖς προσῆμοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριγʹ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΑΝΤΑ καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους προθέσεσθαι βουλόμενοι, καὶ τῶν τάτων διώκαμεν φυλάττεσθαι ἀποδίδοντες, σωτείδομεν τὸν παρόντα γράφειν νόμον εἰς τὸ αὐτὸν τῶν νόμων τήρησιν. ἔγνωμεν γὰρ ὡς τινες τῶν δικαστῶν βουλόμενοι τοὺς τὰς δίκας λέγοντας ἀμφιβάλλειν, καὶ ἐπικρύπτειν τοὺς ἑαυτῶν ἀποδιδύζοντας ἀναδολὰς, ἀποφασίζουσι) πολλάκις λέγοντες ὅτι θεῖοι τύποι ἢ θέσις κελεύσεις ἢ κατηθέσεις τῶν βασιλέων ἡμῶν ῥηφερενδαρίων ἐμφανεῖς αὐτοῖς γένοιτο), ὡς δὴ ἀφατυπώσαι ὅπως δέοι τοὺς τοιούτους αὐτοὺς ἐξετάζειν, ἢ κελεύειν.

ΚΕΦ. αʹ.

ΚΑΙ ἀφ' τοῦτο βουλόμεθα, ὥστε δίκης ἐξεταζομένης, εἴτε ἐπὶ χρημάτων ἢ ἐγκληματικὰς ἢ ἑτέρας οἱασοῦν ἀναφυομένας αἰτίας παρὰ δικασταῖς, εἴτε σὺ ἐπαρχίας, μήτε πραγματικὸν τύπον, μήτε ἑτέραν ἀνέκγραφον, μήτε θείαν ἡμῶν τινὰ ἔγγραφον ἢ ἄγγραφον κέλευσιν ἢ κατάθεσιν ὧν τοιοῦτῃ τῇ βασιλείᾳ πόλῃ, παρὰ τὸ βεβαίων ἡμῶν ῥηφερενδαρίων ἢ ἑτέρ τινὸς, ἀφατυπῶσαι αὐτοὺς ὅπως δέοι τῶν ἀρχθέσιν ἐξετάζειν ἢ κελεύειν ὑποθεσιν, καὶ φανῆ γένεσθ τοῖς δικάζουσιν, ἢ καταφανῆ γνωμένων κρατεῖν· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἡμῶν ἡμῶν νόμους τοὺς δίκαιος ἐξετάζεσθαι τὴν τιμιότητος. τὸ γὰρ ἐπὶ τῷ τῶν νόμων κελεύσθαι ἐξουσία, σθαι ἀν δηθεὶν τοὺς ἔχοθεν ἀφατυπώσεως εἰ γάρ τις εἰς ἡμᾶς ὑπόθεσις ἔλθοι, ἢ ὧνδε δικαστὴ ἢ ἀπὸ λεχθείσης, ἢ ὡς ἢ τοιούτων ἀφοίμιον λαβεῖν, ἢ συνιδόμενον τοιοῦτο ἡμεῖς δι' οἰκείας ἡμῶν κελεύσεως ἀφατυπῶσαι τὴν τιμεῖν, τὸν σὸν ἐπὶ τ ἑτέρ δικαστὴ δεῖ) κέλεσεως. τὸ γὰρ παρ' ἡμῶν ἀφ' θείας, ὡς εἴρη), κέλευσις ἀφατυπώμενα, ἢ τιμονόρμα, ἢ σφοδρέστερα τ ἑτέρων ἐξετάσεως ἢ κέλευσις, ἢ ἀναπλαφήσεως τινός. ἡμεῖς γὰρ, οἷς ὁ θεὸς τὴν τῷ νομοθετεῖν ἐξουσίαν ἐδωρήσατο, εἴ τινα κέλσιν ἐπὶ τινι ὑποθέσῃ σφοδρεστέρωμεν, ἔχ ἑτέρῳ δίκασθ τοῦτων ἐπιτρέπομεν, εἴτε ἀφ' τύπων, εἴτε ἀφ' καταθέσεων τῶν βεβαίων ἡμῶν ῥηφερενδαρίων, ἢ ἑτέρ τινὸς, ὅπως δέοι ταῦτα τὴν ὑποθεσιν ἐξετάζειν ἢ κελεύειν, οἷα παρ' ἡμῶν ἀπαῖς κεκελευσμένου, κὸ ἀναπλαφάσθαι παρ' ἑδενὸς δυναμένων. τάτων δηλονότι κρατούντων ὅταν ἐγγεφάμενος τοιοῦτο τὴς ἡμῶν σωτείλθη κέλσις. εἰ μέντοι γε τις ἀμφισβήτησις τοῦ δικαστὴ σθαι τινῶν ῥηθέντων νόμων, μᾶλλον σθαι τὸ ἡμέτερον κράτος, καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν σκεδιάσθαι ὃ πράγματος ἔγγραφον σωφλείσεων ἢ ἐρωτήσεων, καὶ καὶ' αὐτὴν τεμνέτω τὴν δίκαν. §. αʹ. Εἰ δὲ δίκης λεχθείσης, ἢ πραγματικὸς ἡμῶν τύπος, ἢ κατάθεσις τῶν βεβαίων ἡμῶν ῥηφερενδαρίων ἢ ἑτέρ τινὸς, ἢ ἄλλο τι τῶν εἰρημένων πάντων τοῦ δικάζοντι ἐμφανεῖσθαι

φωνιθείη, Δ§πιτίθητι τῶν αὐτῶ ἐξέτασιν ἢ κέλευσιν κελεύομεν τ δικαίως τυχεῖν πάντας μὴ φθονοῦντι, ἀλλὰ ἐκτὸς ἀγώνων, κ μηδεμίαν παντελῶς ἰσχύειν ἐμὲ, κ τοὺς ἡμετέρους ἡμῶν νόμους τὸ πρᾶγμα ἐξετάζειν τ κ ποσότητα χρυσοῦ παραφυλάξαι. Εἰ ὁ τοιοῦτος μὴ παραφυλάξῃ ὁ δικαστὴς, δεκάλιτρα χρυσίου αὐτοῦ ὑποκείσθω ποινῇ, μέρ ᾧ κ ἑτέρας ἡμῶν μείζονος ἀγανακτήσεως ὑποκείσθω. τῇ αὐτῇ ποινῇ ὑποκειμένῳ κ ᾧ τολμῶντι τοιοῦτόν τινα ὑπογράψαι τύπον, κ τ ὑπεργόντων αὐτῶ, κ τ τοιαύτην τινὰ κατάθεσιν ποιεμένων ἀξιολόγων ἡμῶν ῥιφερενδαρίων. κ τοῦτο φαμὲν εἴτε ὁ θεῖος ἡμῶν βασιλεὺς δικάζειν τις ἐπιχθη, εἴτε ὁ τῶν ἀπάντων δικαστὴς κ τῆς ἡμῶν ἡσυχίας ἀρχικὸς, εἴτε κ ὁ τῶν ἀνατολῶν ἔπαρχος, εἴτε κ τὸ τ ἀμπελίτου ἢ κομμερκιαρείων ἀξίωμα ἢ ὁποιονοῦν ζητήσας ἀκροᾶσθαι, εἴτε ἐγκλήματα, εἴτε γραμμάτων χάριες. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις τ δικαστῶν τ ἰδίας ἀσφαλείας ἕνεκα πυνθάνηται τοῦτο τολμήσῃ ψῆφον ἀνοῖξαι, πιστὸν ἔστω ἡμῖν ἀναγκαῖον εἶναι βουλόμεθα ὡς μηδὲ ὄκνον τινὰ ἐνδοιαζόντων, μηδὲ τῶν ἐκ τ κομμερκιαρίων ἐπάγειν ποιεῖν. ἡμεῖς γὰρ ἁπάντως τοὺς δικαστὰς κ τοὺς ἡμετέρους ἡμῶν νόμους πάντα τὰ κείμενα ποιεῖσθαι βουλόμεθα. Ἐκεῖνο δὲ τ ὁμολογούμενόν ἐστιν, ὡς ὑπὸ ἀρχικὴν τὴν κρατοῦσαν κέλευσιν παρὰ τ Δ§πατηγήσαντος τῶνδε ἡμῶν τοῦ νόμου.

ΚΕΦ. β'.

Πρὸς τούτοις ὁ αὐτὸς τοὺς δικαζόντας εἰδέναι χρεών, ὡς σφοδρὸν ἐστιν αὐτοὺς κ τοὺς ἐπ κ νοῦ κινήματα ζητήσεις κ τοὺς ἡμετέρους ἡμῶν τιμῆσαι νόμους· καὶ εἴ τις ἤδη θεῖον ἐφάσκειν παρεσκευάσθω ἀπάτισμα, Δ§πιτίθητι τῶν ἐξέτασιν ἢ κέλευσιν. τ γὰρ τοιοῦτο παρεσκευάσθω ἤδη, ψῆφόν τε αὐτοπαθῶς κ᾽ ἂν τυγχάνοτε, ἐνδὸν ὂν τ αὐτῷ πιστοῦσθαι ἀφελείας βουλόμεθα. εἰ γὰρ ἅπαξ ἐφάπτε ψήφου αὐτοπαθῶς δοθείσης, ἀδιαλύτως ταύτῃ ὂν τὸν ἡμῶν πολιτευσάμενον ᾧ νόμῳ κελεύομεν· καὶ ἡ ἐκκλητὸς ἐπικολάθησεν, ἢ κ ἀναψηλαφήσεως ἐσί τις ἐλπὶς κ᾽ τ ψήφου. τῶν ὁ μὴ τυπῶσαν μ᾽ τ δικαζόντα ἢ δικάζειν μέλοντα κέλευσιν, ὅπως θεοῖ τῶν ζητήσιν ποιεῖσθαι, ἢ κέλευσιν ἐπαγγεῖλαι, τῶν ὁ δίκαιον ἀπὸ ἀδῆ παραδοθεῖσαν νομίμων βιβλίων, ἢ τῶν τ πεπραγμένων ἐπάγουσαν ἔκδοσιν, ἢ τ δικαζόντων ἀναγκάζουσαν νόμιμον ἐνεγκεῖν ψῆφον, ἢ σωφρονιζόντων κ᾽ τὰς ἡμετέρας περιεχομένων νόμους, γίνεσθαί τι κ κρεῖττον ἐγγράφως τε κ ἀγράφως ὑ κωλυόμεν.

ΚΕΦ. γ'.

Ὥστε ὁ παῦλος τὰς ἡμετέρας ὑπονοίας, κ μάλιστα τὰς δίκαιας ἐπιτελουμένας, τῶν ἡμετέραν ὑπὲρ αὐτῶν εἰδέναι σπουδὴν, κ μηδένα τόνδε ἡμῶν τ θεῖον παραφρονοποιεῖσθαι νόμον, μηδὲ ἀγνοιαν ἐπ᾽ αὐτῷ σπουδάζειν ἰσχύειν, ἐφ᾽ ἑκάστης ὑποθέσεως ἀρχῶν παρὰ δικαίαν λαμβανούσης, ὃν σφοδρῶν δοῦς κ σοῦ αὐτῆς τ τ σφοδρῶν βεβαιώσεως, ἐγγεγράφθαί τε αὐτὸν κ τ ὑπομνημάτων γίνεσθαι μέρ. ὅτω γὰρ ἂν τ πραττομένων σφάλμα τι, κωλύσῃ τὸ παρὰ τῶν αὐτὸ δύνασθαι ἐγκεκριμένα σοῦ τε τὰ ἄλλα, σοῦ τε αὐτῶν, ὡς εἰκὸς, τῶν τ σφοδρῶν βεβαίωσιν κ τοῖς παρεμβαίνειν αὐτὸν ἐπιχειροῦσι Δ§πὸ τ ἐπιλοίπων ἀπειλῶν, ἀναχωρήσαι τε τ τοιούτων αὐτὸς τολμημάτων, κ ταῖς οἰκείαις καιρῷ σὸν ἐάσῃ γίνεσθαι πονηῖς. ἵνα γὰρ παρανομίαν ὁμοῦ κ ἀδικίαν Δ§φ᾽ πάντων σκεδάσωμεν, Δ§φ᾽ τῷ τ παρῶν τεθείσῃ νόμῳ, παυσχόθεν αὐτὸν τε κ δι᾽ αὐτὸ τὰς ἄλλας ἀσφαλεῖς τε κ ἀνεπιζημιώδεις φυλάττοντες τῇ πολιτείᾳ νόμους· καθ᾽ ὃς ἡμεῖς τε αὐτοὶ τῶν βασιλείων θεῷ δόντ᾽ παρελαύσομεν, φυλαττέσθαί τε τῶν ἡμετέραν πολιτείαν κ ὑπ᾽ αὐτῶν φρουρεῖσθαι Δ§φ᾽ παντὸς εὐχόμεθα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεσταθέντα ἡμῖν, κ Δ§φ᾽ τῶνδε ᾧ θεία δηλέθρια νόμου, ἃ σὴ ὑπερεχὴ παραφυλάξαι μὲ ἀπασύστω, πάσῃ ὁ δῆλα κελεύσητε ἀσφαλίσασθαι μὲ αὐτὸν κρ᾽ αὐτὸν τῶν δίδαιμονα πόλιν, ἀσφαλίσαι ὁ τοῖς ἐξ ἔθους χρωμένοις ἀσφ᾽ τὰς τ ἐπαρχῶν ἐγκλήσεις. ὥστε πάντας ἀνθρώπους γνῶναι κ᾽ δι᾽ αὐτῶ ἐπ᾽ αὐτοῖς ἔχομεν ἀσφάλειαν. Dat. x. Kal. Decemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XV. BASIL. V.C. CONS.

cantibus insinuetur, ordinans in his examinationem, aut sententiam, jubemus judicem quidem omnino non respicere: sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem secundum generales nostras leges cautam examinare, & legitimo fini contradere. Si autem hoc non custodierit judex, decem librarum auri eum subjacere pœnæ: ut etiam aliam nostram majorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subjecto & eo, qui præsumet talem aliquam dictare formam, & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referendariis. Et hæc dicimus sive [1] ex sacra nostra sanctione judicare quispiam deputatus est, sive ex præcepto judiciali, sive secundum arbitrium, aut compromissariorum schema quæstionem audit: sive scripto, sive sine literis. Sed vel si quis judicum propriam despiciens salutem ex aliquo tali præsumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam [2] esse volumus, ut neque appellatione indigeat, neque ex compromisso inferatur pœna. Nos enim omnes judices secundum generales nostras leges examinationes & sententias ferre volumus. Illud quoque indubitatum erit, quia neque judicialis quælibet valebit jussio extra quod ordinatum est hac nostra lege.

1 Judices dantur, vel a principe vel a magistratu: eliguntur a litigatoribus.

2 Sententia ex rescripto lata non ex legibus, ipso jure nulla est: & ex compromisso, pœnæ promissio non est, *l.* 10. 11. *C. de judiciis.*

3 Leges interdum formam dant pendentibus negotiis.

CAP. II.

Super hoc autem & illud judices nosse opus est, quia competens est eos, & quæ [3] adhuc & nunc moventur quæstiones, secundum generales determinare leges, vel si quispiam præcessit impetrans [4] sanctionem, disponentem judicantis examinationem, aut sententiam. Ei enim qui tale aliquid impetravit jam, sententiamque definitivam nondum promeruit, nihil ex iis quæ impetravit, prodesse volumus. Si enim semel pervenit sententia definitiva [5] data: nequaquam hanc ex nostra hac perscrutari lege jubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractationis est aliqua species contra sententiam. Eam autem jussionem, quæ non dispositi quidem judicantem, aut judicare futurum, quomodo oporteat quæstionem fieri, aut judicium inferri: causam vero fini [6] studiose tradi legitimo vult: aut actorum imponet editionem, aut judicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul [7] alium judicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto & sine scriptura non prohibemus.

3 Adhuc & nunc moventur quæstiones, secundum generales determinare leges, vel si quispiam præcessit impetrans sanctionem, disponentem judicantis examinationem, aut sententiam. Ei enim qui tale aliquid impetravit jam, sententiamque definitivam nondum promeruit, nihil ex iis quæ impetravit, prodesse volumus.

4 Etiamsi hæc lex vetet rescripta a principe impetrari: non tamen vetat id genus rescripti, quo jubentur judices sine dilatione vel mora causas dirimere, vel secundum leges judicare, vel acta litigatoribus edere, vel cum alio judicare, *l. un C. de mand. princ. l.* 2. *C. ut lite pendente.*

5 *d. l.* 2.

6 Id est, ab initio.

7 Id est, an. 541.

CAP. III.

Ut autem omnes nostri subjecti & maxime qui litibus atteruntur, nostram pro se noverint providentiam, & nullus hanc sacram nostram circumveniat legem, neque ignorantiam in ea proponat: sancimus in unoquoque negotio initium apud judicem accipere ex proœmiis [8] mox, & ante ipsam personarum firmationem [9] inscribi eam, & monumentorum fieri partem: sic enim gestis præfulgens prohibebit ea quæ præter ejus virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsan personarum firmationem [10]: & prævaricari eam nitentibus per multa interminata refrenabit a talibus eos præsumptionibus, & propriis tempus non sinet fieri pœnis. Ut enim iniquitatem simul & injustitiam per omnia expellamus, propterea præsentem posuimus legem, undique eam, & per eam alias cautas & incircumveniendas custodientes reipublicæ leges, secundum quas & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire, nostramque rempublicam ab his legibus muniri semper optamus.

8 Mox & studiose tradi legitimo vult: aut actorum imponet editionem, aut judicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul alium judicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto & sine scriptura non prohibemus.

9 Firmatio personarum, satisdatio, § 3. *Inst. de satisd.*

10 Id est, satisdationem, *ff. eod.*

11 Id est, an. 541.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo servare quidem studeat, omnibus autem palam faciat, proponens quidem eam in hac felicissima civitate, præceptis autem solennibus utens ad provinciarum præsides, ut omnes homines sciant eam quam super eos habemus providentiam. Dat. x. Kal. Decemb. CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [11] BASILIO V. C. CONS.

TIT. XV.

UT [12] DIVINÆ [13] JUSSIONES SUBSCRIPTIONEM [14] HABEANT GLORIOSISSIMI QUÆSTORIS.

NOVELLA CONSTIT. CXIV.

Imperator Justinianus Augustus Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Nostræ serenitatis solicitudo remediis invigilat subjectorum, nec cessamus inquirere, si quid sit in nostra republica corrigendum. ideo namque voluntarios labores appetimus, ut quietem aliis præparemus. Unde ad universorum utilitatem pertinere perspeximus, si sacras etiam jussiones cum competenti jubeamus cautela procedere, ne aliquibus liceat eas pro sua voluntate profiteri.

CAP. I.

Nam [15] præsenti lege decernimus, nullam divinam jussionem neque per viri magnifici quæstoris adjutores, neque per aliam cujuslibet militiæ aut dignitatis aut officii personam, cuicunque juleri confectam, à quolibet suscipi cognitore, cui magnifici viri quæstoris [16] annotatio subjecta non fuerit, qua contineatur *& inter quos, & ad quem judicem* [17], *vel per quam fuerit directa personam:* quatenus omni posthac ambiguitate submota, nulla cuilibet excusationis relinquatur occasio: scientibus judicibus vel administratoribus universis, quod si in quolibet negotio sacram susceperint jussionem, nisi cui quæstoris viri magnificentissimi fuerit subjecta annotatio, mulcta viginti librarum auri, & officium eorum simili pœna plectetur: quibus jubemus si qua talis jussio ad eos pervenerit, mox ad prædictum virum magnificum quæstorem referre, aut cum illo qui hæc ingetit, destinare: ut in eum vindicta procedat, quam in falsarios jura nostra constituerunt, Theodote, parens [18] charissime, atque amantissime.

EPILOGUS.

†. Quam legem perpetuo valituram celsitudo tua ad universorum faciat pervenire notitiam.

Ejusdem breve argumentum.

Omnis sacra jussio quæstoris subscriptionem [19] habeto: & quibus de rebus publicetur qualemque judicem det, manifestator. Non repugnat quod jubetur, omne principis rescriptum principis manu omnino subsignari debere. Nam præsens constitutio non tollit & abrogat quod in Cod. [20] dictum est, sed addit quod hic statuitur, videlicet quæ à principe subsignari non oportet [21].

12 Fuit hæc constitutio Latina, ut & *Nov* 65. & 143.

13 De sacri jussionibus, *Index Regine.* divinas, intelligite imperatorias, hoc enim titulo Justinianus sibi blanditur, ut & quidam Episcopi, sanctitatis nomine. Sic divina beneficia *l.* 5 *in fin. C. de divers. rescr.* sacri affatus: *leg.* 6. *d. tit.* oracula *l.* 7. *d. tit.*

14 De his verbis *Quæstor legi*, vide constitutionem Justini de filiis liberorum, *ff. eod.*

15 Hinc sumpta est Auth. *Gloriosissimis, C. de div. rescr.*

16 Cancellarius apud Gallos appellatur.

17 Forma divinæ seu Imperatoriæ jussionis.

18 Solent Galliæ reges hac formula uti ad judices, *A nostre aimé & feal*, vid. *l.* 17. *ff. de jure patron.* adde *Papon.* 3. *Notar.* 5. *des termes en rescripts d'aimé & feal.*

19 Subscriptio quæstoris his verbis fiebat, *Quæstor legi. ut §. dixi.*

20 *l.* 3. *l. pen. C. de divers. rescript.*

21 Cujacius hanc subscriptionem addit, Dat. Kal. Novell. C.P. Just. P.P. Augusti. anno XVI Basil. V. Cos. Is est annus 542. 22 *Just. const.* 107.

TIT. XVI.

UT [22] CUM DE APPELLATIONE COGNOSCITUR, SECUNDUM ILLAS LEGES DEBEAT JUDICARI, QUÆ TEMPORE [23] LATÆ SENTENTIÆ OBTINEBANT: NON SECUNDUM EAS QUÆ POSTEA PROMULGATÆ SUNT: ET DE ALIIS CAPITULIS.

NOVELLA CONSTIT. CXV.

1. Ut cum de appellationibus, & retractationibus, & relationibus judicum cognoscitur, secundum illas leges controversiæ decidantur, quæ tempore latæ sententiæ & luggestionis obtinebant, non quæ postea promulgatæ sunt. 2. Si altera litigantium partium renunciet se allegationibus contentam fore, altera vero differat, quasi non contenta, judex dato unius, & item alterius, & tertii mensis dilationem, his autem præteritis non amplius expectato, sed proferto sententiam. 3. Quæ causæ ingratitudinis rationabiliter filiis objici possint à parentibus. 4. Quæ rursum causæ ingratitudinis, rationabiliter possint parentibus objici à filiis. 5. Ut lugentes, & qui genere illis proximi sunt, nulla de causa intra nonum diem prehendantur vocenturque in jus. 6. De constitutæ pecuniæ obligatione & sponsionibus, si quis ita pecuniam constituat aut spondeat, satis tibi facio, aut satis tibi fiet à me, & hoc & illo: aut satis tibi fiet à me, aut hoc aut illo.

Imp. Justin. Aug. Theodoto Orientalium sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Pervenit ad scientiam nostræ serenitatis, quod cum inter Eustathium virum reverendissimum Tholonæ [24] civitatis Episcopum, & Pistum,

22 Τῶν πόλεως, est autem Tlos civitas Lyciæ 5. Plin. 23 & Ptol. à Tlo Tremili & Praxidicis Nymphæ filio vid *Steph. in v. de urbibus in* τλως.

1 Telmessus urbs maritima Lyciæ. *Plin. & Ptol.* Strabo. aliis Cariæ. *Stephanus in τελμησός.*

2 *Sub.* prioris.

3 De appellationibus, *Index Reg.* Si qua nova lex per porrectam provocationem promulgetur, *Jul. ibid.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 10. *cap.* 5. Ans.

4 Retractiones vocat. *Jul. hic.* ubi tamen perperam legitur retractationes. Est vero retractatio ἀνακλήσεως. Græcis.

5 Relationes vertit Julianus: quas Græci hic ἀναφορὰς appellant.

6 Renunciatio hæc notanda præticis usitata: in qua litigatores renunciant omnibus allegationibus suis: δικαιολογίας Græci hic appellant.

7 Qui διαγνώμονες.

8 *Novell.* 73. *c.* 4. *l.* 7. *C. de legib. l.* 27. *C. de usur.*

9 Lex quotiescunque ad prætera ita negotia porrigitur, negotium jam finitum, transactione vel sententia non comprehendit *l.* 22. §. 3. *C. de sacros. eccles. l.* 1. *in fin. Cod. de contr. jud.*

10 *Jul. const.* 107. *num.* 373.

11 Hinc sumpta est Authentica *jubemus C. de judiciis.*

12 Διαγνωστικὰς ἀγῶνας.

13 Dilationes, novas allegationes causantibus, dantur, causa cognita.

14 Tempora probationum.

15 Nota regulam.

16 Probationis & instrumentorum proferendorum causa, dilatio danda est, *l.* 99. *in fin. ff. de verb. sign.*

17 *l.* 9. *C. de jud.*

18 5. *Harm.* 9. §. 31. *& seq.*

19 *Jul. hic. n.* 374.

20 Hinc sumpta est Authentica, *Non licet* & Authentica, *Ex causa. Cod. de lib. præt.* Goth. Intellectum hujus *cap.* 3. vid. apud Dekher. *lib.* 1. *differt.* 8. *num.* 23. 24. 25. Ans.

21 Nemo ascendentium, descendentium aliquem præterire, vel sine causa exheredare potest, *l.* 30. *ff. de liber & posthum. l.* 3. *ff. de injusto: Instit. de exhered. lib.*

22 Quarta liberis relinquenda est institutionis, non donationis, legati, vel fideicommissi titulo. Jus ita vetus abrogatur, cujus fit mentio in §. 6. *Instit. de inoff.* quo supplementum quartæ jure legati relinqui poterat. Pone, Pater reliquit filiæ centum pro sua legitima vel pro sua Falcidia. quæro uterum his verbis filia censeatur instituta? Bartolus *in Auth. si parens C. de inoff.* ita putat, Mathesilanus autem

& Pistum diaconum ecclesiæ Thelmissensis [1] fuisset causa commota, processit à rectore provinciæ definitiva sententia, contra quam appellatio est porrecta. Judices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes, ad nostram clementiam retulerunt, an secundum leges quæ obtinebant, quando processit definitiva sententia, an secundum tenorem illius legis, quæ post definitivam sententiam à nobis promulgata est, eandem causam examinare deberent. Nos itaque justum esse perspeximus, secundum leges quæ obtinebant tempore latæ sententiæ prædictam appellationis causam examinari, & terminum secundum ipsas accipere. Prævidimus autem & post hanc si quandocunque dubitatio talis emerserit, eam simili ordine terminare.

Cap. I.[2]

Ut causæ appellationum dirimantur ex iis legibus quæ tempore latæ sententiæ 3 *obtinebant.*

IDeoque sancimus, Si quando de aliqua causa processerit definitiva sententia, & provocatio fuerit subsequuta: appellationis examinatores secundum leges quæ tempore definitivæ sententiæ obtinebant, terminum dare negotio: hoc eodem videlicet observando & in retractandis [4] amplissimæ prætorianæ sententiis, & in suggestionibus [5] judicum, quando [6] utræque partes *omnibus allegationibus suis renuntiaverint*, & judices per suas relationes, quid disponi debeat, interrogaverint. In omnibus enim prædictis casibus illas leges à cognitoribus [7] servari decernimus, quæ [8] tempore sententiæ, aut certæ relationis obtinebunt: tametsi contigerit postea legem promulgari novi aliquid disponentem, & tenorem suum ad [9] præterita quoque negotia referentem.

Cap. II.

De his qui post renunciationem adversariorum se allegationes habere dicunt. [10]

SEd [11] & hoc præsenti addimus sanctioni. Quia inter litigatores aliquando contingit unam quidem partem suis allegationibus renunciare, aliam vero scientem se malas causas habere, post cognitionalia [12] certamina, & dilationes [13], quas [14] probationum causa leges concedunt, nolle confiteri allegationes sibi sufficere, ne cito causæ qualitas agnoscatur: jubemus [15], ut quando una pars *allegationibus renuntiaverit*, alia vero pars dixerit *se habere aliquid quod proponat*: judex negotii modis omnibus eam partem quæ utitur dilatione [16], compellat *intra triginta dies postquam altera pars renuntiaverit, quidquid velit, sine aliqua intermissione proponere*: quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam convincendam alius unus mensis indulgeatur à judice. Si vero & sic distulerit, alterius unius mensis ei dilatio præbeatur: ita ut si usque ad prædictos tres menses quos litigatoribus protrahentibus concessimus, suas non proposuerit allegationes: tunc cognitor causæ non [17] amplius expectans modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit, referat, ne litigatoribus male certantibus liceat causarum exitum ultra protrahere.

Cap. III.

Quæ [18] *sunt justæ exheredationi liberorum causæ.* [19]

ALiud [20] quoque capitulum præsenti legi addendum esse perspeximus. Sancimus igitur non [21] licere penitus patri vel matri, avo, vel aviæ, proavo vel proaviæ suum filium vel filiam, vel cæteros liberos præterire, aut exheredes in suo facere testamento, nec [22] si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicommissum, vel alium quemcunque modum eis dederit legibus, debitam portionem: nisi forsan probaverint ingrati: & ipsas nominatim [23] ingratitudinis causas [24] parentes suo inseruerint testamento. Sed quia causas ex quibus ingrati liberi debeant judicari, in diversis legibus dispersas, & non aperte declaratas invenimus: quarum aliquæ nec *dignæ* nobis ad ingratitudinem vitæ sunt: aliquæ vero cum essent dignæ, prætermissæ sunt: ideo necessarium esse perspeximus eas nominatim præsenti lege comprehendere: ut præter [25] ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in hujus constitutionis serie continentur. Causas autem justas ingratitudinis has esse decernimus. §. 1. Si quis parentibus suis manus [26] intulerit. §. 2. Si gravem [27] & inhonestam injuriam [28] eis ingesserit. §. 3. Si eos in criminalibus causis accusaverit, quæ non sunt adversus [29] principem, sive rempublicam.

§. 4. Si cum maleficis hominibus ut [30] maleficus conversatur.

§. 5. Vel vitæ [31] parentum suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit. §. 6. Si novercæ [32] suæ, aut concubinæ [33] patris, filius sese immiscuerit. §. 7. Si delator [34] contra parentes filius extiterit, & per suam dilationem gravia eos dispendia fecerit sustinere.

§. 8. Si quemlibet de prædictis parentibus [35] inclusum [36] esse contigerit, & liberi qui possunt ab intestato ad ejus successionem venire, petiti ab eo vel unus ex his in sua eum noluerit fidejussione suscipere, vel [37] pro persona, vel pro debito, in quantum esse qui petitur, probatur idoneus. hoc tamen quod de fidejussione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere. §. 9. Si convictus fuerit aliquis liberorum ex eo quia prohibuerit [38] parentes suos condere [39] testamentum: ut si quidem postea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exheredandi licentia [40]. Si autem in ipsa prohibitione, sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & alii sive qui ab intestato ad hereditatem defuncti, aut cum ipso filio qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, sive illi quos heredes, aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbaverint: secundum alias leges super hoc positas talia negotia terminentur. §. 10. Si præter voluntatem parentum intra [41] arenarios vel mimos sese filius sociaverit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes ejusdem professionis [42] fuerint. §. 11. Si alicui ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non [43] consenserit, sed luxuriosam

Τελμισσέων ἐκκλησίας, ψῆφος αὐτοτιλὴς προῆλθε ὧδε· ἧς ἡ ὑπαρχίας ἠγεμὼν, καθ' ἧς ἔκλητος ἐπεδίδη. οἱ δικασταὶ τοίνυν παρ' οἷς ἡ ἔκλητος ἐξητάζετο, ἀμφιδάλλοντες, πότερον ἡμέτερον ἀνήκειεν ἠμεγηθέν, πότερον ἄρα κατὰ τοὺς κρατοῦντας νόμους λοίπον προῆλθεν ἡ αὐτοτιλὴς ψῆφος, ἢ κατὰ τὸν δυάμενον ἐν νόμοις ἐν τῷ αὐτοτιλῆ ψήφου παρ' ἡμῶν φοιτήσαντος, τῷ αὐτῷ τυπθέσιν ὤφελον ἐξετάσαι. Ἡμεῖς τοίνυν δίκαιον εἶναι σωνοίδαμεν, κατὰ τοὺς νόμους τὰς ἐν τῷ καιρῷ τῆς διδομήσης ψήφου κρατούσας, τῷ σχολαζόσαν τῆ ἐκκλήτῳ αἰτίαν ἐξετασθῆναι, καὶ καθ' αὐτὰς πέρας λαβεῖν. σωνοίδαμεν ἡ καὶ εἰς τὸ μὴ πεῦσται, λοίπον τοιαύτη τις ἀμφισβήτησις ἀναφυῆ, κατὰ τῷ ὁμοίαν πάξιν τυύτῳ περαιῶσαι.

Κεφ. α'.

Περὶ τῆς σωπτελείας τὰς ἐκκλήτων δίκας ἀφ' νόμων τῆ κατ' χρόνον ψήφου κρατούσης.

ΚΑΙ ἀφ' τῦτο θεωρήσομεν, εἰ ποτε ἐπὶ τῷ ὑποθέσεως προῆλθεν ψῆφος αὐτοτιλὴς, καὶ ἔκλητος ἐπακολυθήσοι, τὰς τῷ ἐκκλήτου ἐξετάζοντας, κατὰς νόμους οἱ τηνες κατὰ καιρὸν τῆ αὐτοτιλῆς ψήφου ὑπάρχοντες, πέρας δίδοναι τῷ πράγματος. τῦτο αὖτε δηλονότι παρεφυλαττόμεθα καὶ ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ τῆς τῆ ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ψήφυς, καὶ ἐπὶ ταῖς ἀναφοραῖς τῆ δικαστῶν, ὅτε ἀμφότερα τὰ μέρη πάσας ταῖς ἰδίαις ἀποτάξωνται δικαιολογίας, καὶ οἱ δικασταὶ δι' οἰκείων ἀναφορῶν ἐρωτήσωσι τὸ ἄρα ὤφελε ἀφ' ἑτέρου ἀγωνίσασθαι. ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς εἰρημένοις ἤθεμεν ὑπὲνας τὰς νόμους ὧδε τῆ ἀφ' ἑκάστων φυλάττεσθαι ἡμᾶς, οἵπερ κατὰ τὸν χρόνον τῆ ψήφου ἡ δηλαδὴ τῆ ἀναφορᾶς ἐκράτουν· κἂν εἰ συμβαίη μὴ ταύτας νόμους φοιτῆσαι νέους τι ἀφ' ἑτέρου, ἐκ τῷ ἑαυτὸ δυάμενον ἐκ τὰς παρελθυθότας περὶ ἑκάστων ἀναφέρεσθαι.

Κεφ. β'.

Περὶ τῆς μεθ' ἁπάρτησιν τῆ ἀντιδίκων δικαιολογίας ἔχειν λεγόντων.

ΑΛλὰ ἐκ τῦτο τῷ παρόντι προσθέμεν νόμῳ. ἐπειδὴ γὰρ μετεξὺ τῆ δικαζομένων ἐδόθη ὅτε συμβαίνῃ θάτερον μὲ τῆ μερῶν ταῖς ἰδίαις ἀποτάξασθαι δικαιολογίας, τὸ δὲ ἄλλο γνώσκον ἑαυτὸ κατὰ ἔχειν πρᾶγμα, μὴ τὰς ἀγωνιστικὰς ἀγῶνας, καὶ τὰς προθεσμίας ἃς οἱ νόμοι τῆ ἀναδείξεων ἕνεκεν συγχωρῶσι, μὴ βυλέσθαι ὁμολογεῖν ἀρκεῖν ἑαυτῷ τὰς δικαιολογίας, ἵνα τὸ μὴ ταχέως τὴν ἧτταν πράγματος γνωσθῇ ποιοῦντα κελεύομεν ὥστε λοίπον τὸ ἓν τῆ μερῶν ταῖς ἰδίαις ἀποτάξεσθαι δικαιολογίαις, τὸ δὲ ἄλλο μέρος εἰπεῖν ἔχειν ἃ ὤφελε προθεῖναι, τὸ δὲ πρᾶγμα δικαστὴν πᾶσι τρόποις τὸ μέρος τὸ χρώμενον τῇ ὑστερήσει καθιστάναι, ἕως τελέσῃ τὰ ἡμερῶν μὴ τὸ ἀποτέσσαρα τῆ ἑτέρου μέρους, ὅπερ ἂν βάλῃ) δίχα πνος ὑστερήσεως προθεῖναι. ὅπερ εἰ μὴ ποιήσοι, τῳνικαῦτα, ἕως τὸ νικᾶσθαι τῷ αὐτὸ πονηρέαν, ἄλλον ἵνα μῖλλα ὧδε τῆ δικαστῆ φιλοτιμεῖσθαι. εἰ δὲ μὴ ὅπως ὑπέρθηται, ἑνὸς ἑτέρυ μῖλλος ἀφίεσθαι αὐτῷ παρέχεσθαι. ὅπως μᾶλλον ἐν τοῖς ἡμερῶν τελῶν μῖλλον, ἃς τοῖς ὑστερηθεῖσιν ἐπιτρέπομεν τῆ εἰρημένων litigatorsι σωνχωρῆσαι, τὰς ἰδίας δικαιολογίας μὴ προθῆσθ' τῳνικαῦτα τὴ δικαστὴν μὴ πλέον ἀναβρύπτειν, πᾶσι τρόποις ψῆφον προφέρειν τοῖς νόμοις συμβαίνουσαν, ἢ, εἴπερ βάλοιτο, ἀναφέρειν· ἕως τὸ μὴ τοῖς δικαζομένοις κακῶς φιλονεικῆσαι ἐξέτασιν τὰς τῆ δικαίου ἐκβάσεως πραιτέρω παρέλκειν.

Κεφ. γ'.

Τίνες εἰσὶν αἰτίαι δίκαιαι τῆ τῶν παίδων ἀποκληρονομίας.

ΑΛλο ἕως τῦτοις κεφάλαιον τῷ παρόντι νόμῳ προσθεῖναι σωνοίδαμεν. θεωρήσομεν τοίνυν μὴ ἐξεῖναι παντελῶς παῖδα ἢ μητέρα, ἢ πάππον ἢ μάμμην, ἢ προπάππον ἢ προμάμμην, τὸν ἴδιον υἱὸν ἢ θυγατέρα ἢ τοὺς λοιποὺς παῖδας παρεῖναι τῆς κοινῆς παύσεως, ἢ ἀποκληρονόμων τὸν τῆ ἰδίας ποιεῖν ἀβρήκη, (κἂν εἰ δι' οἱασδήποτε ῥιφείας, ἢ λεγάτῳ, ἢ φιδεικομμίσσῳ, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ τῷ ἐκ τῆ νόμων αὐτοῖς ὀφειλομένῳ μέρει παραχωρεῖν) εἰ μὴ τυχὸν αἰτίαν ἐπενέγκασι δικαίαν τοιαύτην, ἣ αὐτοὺς ὀνομασὶ τοὺς τῆ αἰτιατέας αἰτίας οἱ γονεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράψαντες ἀβρήκῃ. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰς αἰτίας ἐξ ὧν οἱ παῖδες αἰτιατέοι ὤφελον κελεύσῃ, σὺν ἀβρόῤῥοις νόμοις διεσταρμόρας καὶ ἐ φανερὰς εἰρημένας ὑπάρχειν, (ὧν αἱ μὲ ὀδὲ ἀξίαι ἡμῖν ἕως αἰτιατέσιαν ἔδοξαν, ἄλλαι δ', καίτοι ἀξίαι ὄσαι, παρελείφθησαν) ἀφ' τῦτο ἀναγκαῖον εἶναι σωνείδομεν τοῦτας ὀνομασὶ τῷ παρόντι νόμῳ σχολαζεῖν, ὥστε παρὰ ταύτας μηδενὶ ἐξεῖναι ἐξ ἑτέρυ νόμυ αἰτιατέσιας αἰτίαν ἀνυπονθέναι, εἰ μὴ τὰς τῷ ὑφ' τῆ παρόντος ἀφεστέσας ἀβρεχομένας. αἰτίας δὲ δικαίας τῆ αἰτιατέσιας ταύτας εἶναι ὑφορίζομεθα.

§. α'. Εἴτις τοῖς ἰδίοις γονεῦσι χεῖρας ἐπιβάλοι. § β'. Εἰ βαρεῖαν καὶ ἀσπεπῆ ὕβριν αὐτοῖς ἐπαγάγοι. §. γ'. Εἰ ἐπὶ ἐγκληματικαῖς αἰτίαις αὐτῶν κατηγορήσοι, πλὴν μὴ ὑπὲρ βασιλέως ἢ πολιτείας. §. δ'. Εἰ μὴ φαρμακῶν ὡς φαρμακὸς σωναναστρέφοι. §. ε'. Εἰ τῇ ζωῇ τῆ γονέων ἀφ' φαρμακείας ἢ ἄλλῳ τρόπῳ ἐπιβουλεύσοι περιφθεῖν. §. ς'. Εἰ τῇ ἰδίᾳ μητρυιᾷ ἢ τῇ τῆ πατρὸς παλλακιδὶ ὁ υἱὸς ἑαυτὸν συμμείξοι. §. ζ'. Εἰ συκοφάντης τῆ γονέων ὁ υἱὸς χθόντι, καὶ ἀφ' τῆ ἰδίας κατακριθεὶς ὑπέσας βαρείας αὐτὸς ζημίας ὑπομεῖναι παρασκευάσοι. §. η'. Εἰ συμβῇ τινα τῆ ἰδίων γονέων ἐγκλεῖσαι, οἱ δὲ παῖδες οἱ δυνάμενοι ἐξ ἀδιαθέτου ἐπὶ τῷ τότε ἀφεῖχθαι ἐλθεῖν, αἰτησάμενος παρ' αὐτὸ, ἢ γῦν ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν, μὴ βυληθεὶς εἰς τὸν ἑαυτῆ ἐγγόνυ τότου ἀναδέξασθαι, ἢ ὑστερ ωφοσῶτος ἢ ἓν χρέος, εἰς ὅσον ἐπιτηδεῖον εἶναι ὁ αὐτάμερος ἀποδείκνυ. τότε ῥᾳθυμήσαντα ὑπὲρ αὐτὸ τῆ ἐζῆσθαι ἐθεσπίσαμεν, εἰς τὰς ἀρρώστας καὶ μόνον ἀνήκειν παῖδας βυλόμεθα. §. ϑ'. Εἰ ἐλεγχθείη τὶς τῆ παίδων ὅτι σκώλυσε τὰς ἰδίας γονεῖς ποιήσασθαι ἀβρήκην· ὥστε εἰ μὲ μὴ τοῦτα ἀβρήκην ποιήσασθαι δυνηθεῖεν, ἀθέσιον αὐτοῖς εἶναι ὑστερ τοιαύτης αἰτίας τῆ παῖδα ἀποκληρονόμων ποιεῖν. εἰ δὲ μὴ κὰν αὐτῇ τῇ κωλύσῃ δίχα ἀβρήκης τῆ γονέων τὰς τελευτήσοι, καὶ ἄλλοι εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν ἢ τελευτήσαντ' ἐκ κληρονόμων, ἢ μεθ' αὐτὸ ἢ παιδὸς ἢ τῆ ἀβρήκην γνόντος κωλύσαντ', ἢ μεθ' αὐτὸν κληθέντοι, εἴτε ὡς κληρονόμους ἢ ληξάμενοις ἔχειν ἠθέλετο· εἴτε οἱ βάσκοντα πιὰ ὄν τῆ κωλύσεως τῆ ἀβρήκης ὑπομείναντες, τῷ αὐτὸ ἀποδείξαιεν, κατὰς ἄλλως νόμους τὰς ὠφελ τότε κεμένας τὸ τοιοῦτο πραγματ ἀβαιῶσθαι.

§. ι'. Εἰ ὧδε γνώμῃ τῆ γονέων μεταξὺ κωνηχὼ ἢ μίμων ἑαυτὸν ὁ υἱὸς ἐγκαταλέξοι, καὶ ὄν τότῳ τῷ ἐπιπηδεύματι ἀβρεθείη· εἰ μὴ τυχὸν καὶ οἱ γονεῖς τοιαύτης ἐπιπηδεύσεως χαίροιεν. § ια'. Εἰ τινι ὄν τῆ εἰρημένων γονέων βαλεμβρίῳ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἢ ἐγγόνῃ ἄνδρα δόναι, καὶ ἀφ' τῷ καὶ τῷ δυνάμει τῆ ἰδίας ὑπάρξεως ὑπὲρ αὐτῆς παρασκεύη, οἰκείνη μὴ συναινέσῃ, ἀλλ' αἰρεῖται βίον ἐπιλέξασθαι.

singul. 159. non admittit his verbis institutionem, etiam implicitam includi *arg. l. cogi.* 16. *ff. ad Trebell.* Cur? Hæc enim verba nimis generalia esse præsumi quidem in omni actu solennitatem intrinsecam, modo verba per se, suaque vi ad solennitatem hujusmodi arguendam vel demonstrandam apta sint. Cujusmodi verba in contractibus quædam solemnia occurrunt, ut *ut fidejubeo, promitto, l. fciendum* 30. *ff. de verb. oblig.* minus autem solemne esse verbum, Convenit. *l. lecta* 40. *ff. de rebus creditis.* Item quæro, An testamentum in quo liberis legitima titulo legati sit relicta, valeat saltem favore Ecclesiæ & piæ causæ? Tiraquellus ita putat 14. *privil. piæ causæ.* 23 Viglius *ad* §. *ut. Inst. de exhered. lib.* ait, Exheredationem valere interdum non expressa causa exheredationis, veluti si bona mente facta fuerit exheredatio, ut exheredato prodesset, *l.* 18. *ff. de liber. & posth.* si voluntate ejus qui exheredatur fiat, *leg.* 8. §. 6. *ff. de bon. possess. contra tabul.* vel si milite si filia quæ ab intestato non potest succedere exheredatur, vid. Vigl. *ibid.* 24 Hinc possumus colligere Posthumum exheredari non posse, *l.* 33. *C. de inoff. l.* 5. *in fin. ff. de fidecom. libert.* & ita abrogari videntur *l.* 2. 4. *C. de præt. lib.* §. 2. *Inst. de exher. lib.* adde *l. ult. C. de lib. præterit.* 25 Præter quatuordecim causas, J. enumeratas, exheredationis justæ causæ nullæ sunt. Interpretes tamen similes graviores que communi opinione admiserunt, ut hodie non sint tantum 14. causæ, sed infinitæ prope ac innumerabiles: quod tamen Viglio displicet, *d. l.* 26 *l.* 1. §. 2. *ff. de obs.* 27 Ut si sine patris consensu inhonestam uxorem duxerit. Plerique hæc verba ad quamcunque injuriam gravem extendunt. 28 *d. l. in fin.* 2. *Feudo* 2. §. *ver. porro.* 29 Liberi parentes accusare possunt læsæ majestatis 1. *Harm.* 6. *cap. περὶ κακολογίων*, ut & uxor maritum. *Harm. ibid.* servus dominum, libertus patronum, *l.* 7. §. 2. *ff. ad l. Jul. majest.* 30 Non continuo damnandus est, qui inter maleficos in itinere vel hospitio repertus fuerit, cum eo nomine, nisi societas latrocinii sit, puniri nemo debeat. *Novell.* 22. *cap.* 15. *l.* 39. §. 4. *ff. de adult.* 31 Vid. *tit. de leg. Pomp. de patricì.* 32 Privigni cum noverca consuetudo incestuosa *l.* 17. *C. de nupt.* adde *l.* 5. *ff. de parricid.* 33 Concubina patris ejusque consuetudine filius abstinere debet, etiamsi eam uxorem velit ducere *l.* 4. *C. de nupt.* 34 Si calumniator *Jul. hic*, ὁ συκοφάντης κατὰ τῶν γονέων. *Scrimg.* 35 Idem in patrono 2. *Feud.* 24. §. 2. vid. *item si.* 36 Ingratus in parentem censetur qui pro eo carcere incluso fidejubere noluit. Alias filius non cogitur æs alienum patris exsolvere, *l.* 5. §. 16. *ff. de agn. & alend. l.* 1. 2. 3. *C. ne filius pro patre.* Illud de Cimone fertur, eum patrem ob crimen peculatus in carcerem conjectum, ibique defunctum, translatis in se vinculis ad sepulturam redemisse *Justin.* 2. *Valer.* 5. *cap.* 3. qui & hæc de cujusdam filiæ erga patrem pietate refert, Filiam quandam extitisse, quæ patrem suum consimili fortuna cum Cimone affectum, & pari custodiæ traditum, jam ultimæ senectutis infantem, pectori suo admotum uberibus aluerit, adde *Festum in verb. pietatis.* 37 Fidejubetur vel pro persona, vel pro debito.

38 *l.* 23. *C. de inoff.* 39 Condere, id est, facere. 40 Quid si non exheredaverit? potest hereditas ei velut ingrato auferri, *l.* 1. *ff. si quis aliquem l.* 2. *C. si quis aliquem Paul.* 5. *sent.* 12. §. 3. 41 Daturne filio arenarii querela inofficiosi? vid. *l.* 11. *C. de inoff.* 42 Pater non potest improbare mores quos ipse liberis præfert *l. in arenam. ff. de inoffic. testam.* Ans. 43 Potest quidem filia impune, justa tamen de causa detrectare nuptias sibi à parente oblatas, *arg. l.* 18. *l.* 20. *C. de inoff.* Si tamen eas detrectaverit, ut luxuriosam vitam eligeret, velut ingrata à parente potest exheredari, *l.* 19. *C. de inoff.* Goth. Videtur improbari jure Canonico *cap.* 1. *De despons. impub.* Ans.

λείστων· εἰ ὃ μέχρι εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν ἡλικίας ἡ ὑγιαίνουσα φρίνη), καὶ οἱ γονεῖς ὑπερθῶνται τούτων αὐθεντικὰ συναγαγεῖν· καὶ ἵνα μὲ τὰ τοιαῦτα συμβαίνῃ εἰς τὸ ἑαυτῆς πάντως ἀκριτον ἔσται, ἢ ὅλως συναναιρεῖσθαι τῶν γονέων αὐθεντικὸν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ ἀναγκαῖον ἐστὶν, ἵνα ἐξ ἀνάγκης τὴν ὑγιαίνουσαν λογίζωνται ἡ βλάπτουσα. ἐπειδὴ δὲ τὴ ἑαυτῆς, ἀλλὰ τῇ τῶν γονέων αὐτῶν τῶν μισούντων· πλημμελήσουσι.

§. 18. Εἴπερ οὖν τῶν ἐφημένων γονέων μανίᾳ. καὶ οἱ παῖδες αὐτῶν ἢ τινες ἐξ αὐτῶν, ἢ, παῖδων αὐτῶν μὴ ὑπάρχοντων, οἱ ἄλλοι αὐτῶν συγγενεῖς οἱ ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὸ αὐτῶν κλῆρον κληθέντες, ὑπερίσχυσι καὶ φρονήσουσι αὐτοῦ μὴ παρόντος· εἰ μὲν τοιαύτης ἀπειλὰς εἶχεν ἴσως, ἵνα αὐτῷ ἄδεια πόσον βάλῃ τὸ παῖδα ἢ τῶν παίδων ἢ συγγενοῦς τὸν ἡμιλλημένος ἀχαίνεσθαι ἢ ἀχαείσθαι σὺν τῇ ἰδίᾳ γνώμῃ ἀμβλύνειν. εἰ ὃ σὺν τῇ νόσῳ τῆς μανίας αὐτὸν κατεχόμενον ἐξαπίνης ἴδοι ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀμιλλώμενον παιδῶν, ἢ συγγενῶν, ἢ ἄλλων τῶν αὐτῷ γνησίων κληρονόμων, καὶ ἀμβλύνειν αὐτὸν ἄδειαν ἀμφισβητεῖν τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἀπὸ ἀμβλύνης ὕδη γεγονόμενος εἰς τὴν ἐμιλλώτου κλῆρον κληρονομίας ἐγκρίνειν τάξεως, ὥστε αὐτοὺς τότε φρονεῖν. εἰδὲ μὲ τὸν τοιαῦτα ἀμφισβητεῖν ἀναστέφοντας τῶν αὐτῶν ἀδικεῖν ἐκείνους ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου τὸν μισούντα ὑποδεξάμενον, διὰ τὴν οἰκείους ἀγρεῖν τὸ τελούτης αὐτὸν φρονῆσαι δεήσεσθαι. τὸν ὑπηρεσίαν καὶ τὸν ἐπιμέλειαν τοῦ μισούντα παρεχόμενον, καὶ τὰ μάλιστα ἐξαπίνης εἰς, εἰς τὸν τότε ἀμβλύνειν ἐρχομένῳ ἀναστέφοντας τῶν αὐτῶν συζήσεως, ἄπο δὲ ἀναξίων ὄντων, τὸν μισούντα (καθάπερ εἰρήκαμεν) φρονεῖν παρεσκευὴν ἀμελησάντων· ὅτου μόνου ὥστε τὰ λοιπὰ τὸν ἀμβλύνης κεφάλαια σὺν τῇ ἰδίᾳ μόνῃ ἰσχύϊ. §. ιγ'. Εἰ ἄνα τὸν αἰχμαλωσίας γονέων σὺν αἰχμαλωσίᾳ κρατεῖσθαι συμβαίνῃ, καὶ οἱ τότε παῖδες, εἴτε πάντες, εἴτε εἷς μὴν σπουδάσωσι τὸν ἀναρρύσασθαι, ὥστε εἰ μὲ δωνηθεῖη τὸν τὸ αἰχμαλωσίας συμφορᾶν σκυθρωπὸν, σὺν τῇ αὐτῷ εἶναι ἐξουσίᾳ πότερον τοῦτον ἀχαειάσας αἰτίαν τῇ ἰδίᾳ βλάπτειν ἐγκρίνειν ἀμβλύνη· εἰ ὃ ἀμβλύνης τὸν παίδων ἀμελείας ἢ κατοφρονήσεως μὴ ἐλυθερωθεῖη, ἀλλὰ σὺν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελούτησει, σκοίνης εἰς τὸν αὐτῷ ἀμβλύνη ἐλθεῖν σὸν ἀνεχόμενα, οἱ πνες σὸν ἐσπούδασαν τὸν ἀναρρύσεως αὐτῷ φρονῆσαι. ἀλλὰ πάντων τῶν παίδων ἐπὶ τῷ ἀμελησάντων, πάντα τὸν πρᾶγμα τοῦ πατρὸς αὐτῷ κεβαλιμπανόμενα, τῇ σκλησίᾳ τὸν πόλεως ἐξ ἧς ὥρμη) φρονεῖν ἀναρρύσεσθαι. inventaris δηλαδὴ ἐπὶ δημοσίᾳ σὺν μαρτυρίᾳ γενομένῳ, ὥστε μηδὲν σὺν τῷ αὐτῷ φθορᾶς ἀποπολέσαι. ἐφ' ᾧ πᾶν ὅσῳ σπουδὲν εἰς τὸν σκλησίαν φθορᾶν, εἰς αἰχμαλώτων ἀναρρύσεν φρονεῖν. ἀλλὰ τοῦτο μὲ ὅσον ἐπὶ τοῖς φρονοῦσιν εἶρη) ἄπαξ λαπληρονόμων ποιεῖν σὸν ἔξεσιν, εἰ μὴ τοὺς ἐν αἰχμαλωσίας αἰτίας γεγραφῶσιν καὶ ἀποδειχθῶσιν συμβαίη. φρονεῖν ὁ ἡμῶν φρονεῖ τὸ χριστὸν ποιήσασθαι νόμον ἢ παρέσει τοῦτο δέδωκε. καὶ ἀφ' ὧν χριστὸν κελεύομεν, ὥστε εἶναι σκοῖν σὸν αἰχμαλωσίας ληφθείν. καὶ παῖδας μὴ ἔχοι, καὶ, τὸ ἄλλων εἰς τὸν τότε κληρονομίαν ἐξ ἀδιαθέτου καλεῖσθαι ἀναρρύσασθαι αὐτὸν μὴ σπεύδοντων, σὺν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελούτησι, μηδένα σὺν τῷ ἀμελησάντων εἰς τὸν τότε κληρονομίαν ἔρχεσθαι· εἰ καὶ φρονεῖ τὸ αἰχμαλωσίας ἀφθήκη τυχὸν παρ' αὐτῷ ἐγεγένῃ, σὺν ἡ τὰ μνημονεύειν φρονεῖν τὸ προσωπα ἐγγράψε κληρονόμως. ἀλλὰ καὶ σὺν τοῦτο τὸ σύστασις τὸν κληρονόμων ἀκυρωθῆναι, καὶ τὸν λοιπὸν τὸ ἀφθήκης κεφαλαίων σὺν τῇ ἰδίᾳ μόνῃ ἰσχύϊ, οἷ μὲν ἐξουσίᾳ τὸ τοιούτων φρονεῖν καὶ τὸ ὅμοιον τρόπον τοῖς σκλησίαις τὸ πόλεων ἐξ ὧν ὥρμη) φρονεῖν ἀναρρύσασθαι. καὶ μὴν σὺν ἄλλας οἱασοῦν αἰτίαις, ἀλλ' σὺν τοῖς τὸ αἰχμαλώτων ἀναρρύσεσι δεσπανάσθαι· ὥστ' ὄφει σκέπει τὸν ὅλων σὸν ἀνεῤῥύσθησαν, τοὺς ἄλλων ἀναρρύσας φρονεῖσθαι, καὶ τοὺς σκείνων ὁμοίως ψυχὰς σὺν ταύτης τὸ σύστοῦς πεᾶξεως ἐπικυφίζεσθαι. αὐτὸ τοῦτο παραφυλατέον, καὶ εἰ ἄλλο ἐξωτικὸν φρονεῖν φρονεῖ τὸ αἰχμαλωσίας χρεῖψη κληρονόμον· κακεῖνο εἰδὼς ἑαυτὸν τὸν σκείνῃ χρεάφθαι κληρονόμον, ἀναῤῥύσασθαι τοῦτον σὺν τὸ αἰχμαλωσίας ἀμελήσῃ. ταύτῃ ὃ τῇ ποινῇ καθ' σκείνων κεχρῆσθαι θεσπίζομεν, οἵ πνες ὁκλωκαιδέκατον τὸ ἑαυτῶν ἡλικίας ἐπλήρωσαν σὺν αὐτόν. σὺν ὃ ταῖς τοιαύταις αἰτίαις, ἰδίᾳ δὲ ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως αἰχμαλώτων ἀναγκαῖον εἶη χρήματα δοθῆναι, εἴπε ἰδία μὴ ἔχοι χρήματα, ἀδεῖαν ἐχέτω, εἰ ὧς τὸ εἰρημένης ὑπάρχῃ ἡλικίας, δανείζεσθαι χρήματα, καὶ πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ὑποτίθεσθαι· εἴτε ἰδία ἔχῃ, εἴτε τὰ ὃ σὺν αἰχμαλωσίᾳ κρατηθῇς. ἐπειδὴ σὺν τοῖς εἰρημένοις ἅπασι τοῖς ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως αἰχμαλώτων δίδοσθαι ἢ ἀναλίσκεσθαι δεκτυθῆναι τὰ τοιαῦτα συναλλάγματα, ὡς παρὰ φρονῶσι αὐτεξουσίᾳ καὶ τελείας ἡλικίας ὄντα μνήμῃ, βέβαια εἶναι φρονεῖσθαι δεήσομεθα· μηδενὸς τοῖς μὴ τὸ τοιούτων φρονῶσιν ἐπὶ παῖς μνημονεύθεσαις αἰτίαις (καθάπερ εἴρηται) συναλλάττειν φρονεῖν μνήμῃ. ἀναγκαῖον δηλαδὴ ἔχειν δ' σὺν τὸ αἰχμαλωσίας ἐπαυξηθῆναι τὰ τοιαῦτα συναλλάγματα βέβαια ἡγεῖσθαι, καὶ τούτοις ὡς ἰδίοις ὀφλήμασιν σὺνέχεσθαι. §. ιδ'. Εἰ τις σὺν τῷ μνημονεύθεντων γονέων ὀρθοδόξων ὑπάρχων, αὐθέντας τὸ ἰδίων παῖδας ἢ παῖδας μὴ εἶναι τὸ καθολικῆς πίστεως, μηδὲ σὺν τῇ ἀγωγίτῃ σκλησίᾳ κοινωνεῖν, σὺ ἡ πάντες οἱ μακαριώτατοι πατριάρχαι μιᾷ συμπνοίᾳ καὶ ὁμογνοίᾳ τῶν ὀρθοτάτων πίστιν κηρύσσετε καὶ τὰς ἁγίας τέσσαρας συνόδους (τῶν σὺν Νικαίᾳ καὶ τῶν σὺν Κωνσταντινουπόλῃ, τῶν τε σὺν Ἐφέσῳ φρονῆτων, καὶ τῶν σὺν Χαλκηδόνι) φρονεπίστεσθαι, ἥγιον ἀπαφέρειν, γινώσκων), καὶ ἀμμείνασιν οἱ τοιοῦτοι παῖδες σὺν τῇ αὐτῇ ἀπιστίᾳ δίδομεν τοῖς αὐτῶν γονεῦσιν ἀδεῖαν ὑπὲρ τούτης μᾶλιστα τὸ αἰτίας ἀχαείσης αὐτὰς καὶ ἀπκληρονόμων σὺν τῇ ἰδίᾳ χεάφειν ἀφθήκην. καὶ τότε μὲ ἐπὶ ἀχαειάσας αἰτίᾳ διατυπώσαμεν. Γενικῶ ὃ φρονοῖαν τοῖς πιστοῖς τοῖς ὀρθοδόξοις παρέχοντες, κελεύομεν, σῶων φυλαττομένων τὸ νόμων τὸ ἤδη φρεῖ τὸ ἄλλων αἱρετικῶν φρονεγκρθέντων, καὶ φρεῖ τὰς Νεστοριανὰς, καὶ τὰς Ακεφάλας τοῦτα φυλάττεσθαι, ὥστ' εἴποτε γονεῖς δύρεθείεν ἐν τῇ Ιουδαϊκῇ Νεστορίᾳ μανίᾳ ἐκδεδομῶσι, εἴτε τῶν τὸ Ακεφάλων ἀνοίαν φρεπστασόμενοι, καὶ ἀφ' τούτῳ σὺν τὸ κοινωνίας τὸ καθολικῆς σκλησίας κεχωρισμένοι· μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἄλλας κληρονόμους ἑαυτοῖς σύσασιν εἰ μὴ παῖδας ὀρθοδόξους καὶ τῇ καθολικῇ σκλησίᾳ κοινωνοῦσας· ἢ, παῖδων μὴ ὑπόντων, τοὺς ἐξ ἀῤῥενογονίας καὶ σὺν ἠλυγονίας συγγενεῖς, καθολικοὺς δηλαδὴ τυγχάνοντας. Εἰ ὃ, ὡς εἴπῃς, σὺν τὸ παῖδων πνες μὲ εἰσὶν ὀρθόδοξοι, καὶ τῇ καθολικῇ σκλησίᾳ κοινωνοῦντες, ἀλλοι ὃ σὺν τούτης κεχωρισμένοι. πάσαν τὴν τὸ γονέων φρεισίαν εἰς τοὺς παῖδας καὶ μόνον τοὺς καθολικοὺς φρεῖρεσθαι χριστίζομεν· εἰ καὶ τελευταίας βλάπτῃ τὸ τοιαῦτα φρονῶσι ποιήσωσιν, παρὰ τὸν δυνάμιν τούτης ἡμῶν τὸ ἀμπεῖξεως ἀμφιτύπους. Εἰ ὃ μὴ τοῦτα οἱ ἀδελφοὶ οἱ τὸ σκλησίας κεχωρισμένοι ἐπὶ τοῦτον ἀναστρέψωσι, τὸ ἁρμόζον αὐτοῖς μέρος, σὺν τὸν χήμῳ σὺν ὦ δύρεθείη κῦ τὸ χρόνον καθ' ὃν ἀποδίδοτο, τούτοις παρέχεσθαι· ὥστε μηδεμίαν φρεῖ τὸ κφρπὸν ἢ τὸ διοικήσεως ἓ μέσῳ χρόνῳ ὄχλησιν ἢ ἐπιχρεῖαν τοὺς καθολικοὺς ὑποφέρειν, τοὺς φρονῶν τὸ μηδὲν φθορᾶς ἀφικνουμένους. ἐπειδὴ τὸ τοιούτων φρονεγκρμένων, ἵνα σὺν τὸ μέρας τὸ ἀδελφῶν τὸ μὴ κοινωνούντων οἱ ὀρθόδοξοι σκήνωσιν, ὥσπερ τῶν σκηνῶν κωλύομεν, ἵνα μὴ τὸ παρελθόντων χρόνων τὰς κφρπὰς ἢ τῶν διοικησιν ὑδαμῶς παρὰ τάττω ὑφ' ὧν διεκρατήθη, εἰασαφείται ἢ ἀναψηλαφᾶσθαι κελεύομεν. Εἰ ὃ μέχρι ἓ πέρατος τὸ ἰδίας ζωῆς σὺν τῇ αὐτῇ πλάνῃ οἱ μὴ κοινωνοῦντες ἀμμείνοιεν, τότε τὰς ὀρθοδόξους ἀδελφὰς ἢ κληρονόμους αὐτῶν πληρεστάτω δεῖσι οὐσίας δικαίῳ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κεκτῆσθαι φρονεῖν. Εἰ ὃ οἱ παῖδες μὲ διεφθαρμένοι, καὶ τὸ κοινωνίας τὸ καθολικῆς σκλησίας ἀλλότριοι δύρεθείεν, ἀλλοι ὃ ἐκ τούτου συγγενεῖς ἐξ ἀῤῥενογονίας ἢ σὺν ἠλυγονίας τῶν ὀρθόδοξον πίστιν πιῶντες καὶ κοινωνοῦ εἶναι δοκιμασθείεν, τότε τῶν παίδων τὸ αἱρετικῶν φρονεπιβῆς, καὶ τὸν αὐτῶν ἀμφισβητεῖν κληρονομίαν. εἰ ὃ καὶ οἱ παῖδες καὶ οἱ ἐκ τούτου

degero vitam elegerit. Si [1] vero usque [2] ad vigintiquinque annorum ætatem pervenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc contigerit in suum [3] corpus eam peccare, aut sine [4] consensu parentum marito se libero [5] tamen, conjungere: hoc ad ingratitudinem filiæ nolumus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id commissile cognoscitur. §. 12. Si [6] quis de prædictis parentibus furiosus [7] fuerit, & ejus liberi vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alii ejus cognati, qui ab intestato [8] ad ejus hereditatem vocantur, obsequium ei & curam competentem non præbuerint: siquidem à tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas utrum velit negligentem filium vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit à suis neglectum liberis vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis heredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestationem eis qui ab intestato, vel ex testamento jam facto ad furiosi hereditatem vocantur, scriptis dirigere, ut cum procurare festinent. Si autem post hujusmodi attestationem neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitæ ipsius procuraſſe monstratus fuerit: eum qui obsequium ac diligentiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad ejus successionem pervenire decernimus, evacuata institutione eorum, utpote indignorum, qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: ita tamen ut cætera testamenti capitula in sua maneant firmitate.

§. 13. Si unum de prædictis parentibus *in captivitate 9 detineri contigerit*, & ejus liberi, sive omnes, sive unus, non [10] festinaverint eum redimere: siquidem valuerit calamitatem captivitatis evadere: in ejus sit potestate: utrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam [11] vel contemptum non fuerit liberatus, & in captivitate decesserit, illos ad successionem ejus venire non patimur, quia non festinaverunt ejus redemptionem citius procurare: sed omnibus liberis in hoc negligentibus res universas ab eodem relictas, ecclesiæ civitatis ex qua oritur, applicari, inventario scilicet sub publica attestatione celebrando, ne quid ex ejus facultatibus pereat: ita ut quicquid exinde ad ecclesiam pervenerit, captivorum redemptioni proficiat. Sed hæc quidem quantum ad personas dicta sunt, quas exheredare non licet, nisi ingratitudinis causas ubique approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtulisse. Sed universaliter jubemus, ut si ille qui in captivitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & aliis qui ad ejus hereditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captivitate defunctus fuerit: nullus ex iis qui neglexerit, ad hereditatem ejus perveniat, licet ante captivitatem testamentum forsan ab eo fuiſſet conscriptum, in quo memoratas personas scripsit heredes: sed hac quoque institutione heredum infirmata, & cæteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus subſtantiæ talium personarum simili modo ecclesiis civitatum ex quibus orti sunt, applicentur, & nullis aliis causis, quam in captivorum redemptionibus expendantur: ut unde [12] illi à suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa piissima subleventur. Hoc eodem observando & si aliam extraneam personam ante captivitatem scripsit heredem: & illa sciens se ab eo heredem scriptam, eum redimere à captivitate neglexerit. Hanc autem pœnam contra illos valere jubemus, qui octavum [13] & decimum suæ ætatis annum compleverint. In hujusmodi [14] vero causis quando pro captivorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias, si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memoratæ sit ætatis, mutuandi pecunias, & res mobiles vel immobiles supponendi, sive propriæ ipsius sint, sive illius [15] qui in captivitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro [16] captivorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus hujusmodi tanquam à persona suæ potestatis & legitimæ ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis qui cum hujusmodi personis in memoratis causis quo prædictum est modo contraxerint, præjudicio generando: neceſſitatem scilicet habente eo qui ex captivitate redjerit, tales contractus ratos habere, & eis tanquam suis debitis obligari. §. 14. Si quis [17] de prædictis parentibus orthodoxus constitutus senserit suum filium vel liberos [18] non esse catholicæ fidei, nec in sacrosancta ecclesia communicare, in qua omnes [19] beatissimi patriarchæ una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor [20] synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur: licentiam habeant pro hac maxime causa ingratos eos & exheredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem autem [21] providentiam liberis catholicis deferentes, jubemus salvis legibus quæ jam de aliis hæreticis sunt prolatæ & circa Nestorianos & Acephalos, hæc observari, ut si quando parentes inventi fuerint sive Judaico Nestorii furori dediti, sive Acephalorum ampleſtentes insaniam, & ideo ab Ecclesiæ catholicæ communione separati, non liceat eis alios heredes sibi instituere [22] nisi [23] liberos orthodoxos [24] & Ecclesiæ catholicæ communicantes, vel liberis non existentibus agnatos, vel cognatos, qui scilicet catholici sint. Quod si forte ex filiis alii quidem sunt orthodoxi, & Ecclesiæ catholicæ communicantes, alii vero ab ea separati, omnem parentum subſtantiam ad [25] filios tantum catholicos pervenire sancimus: licet ultimas voluntates hujusmodi personæ fecerint contra tenorem hujus nostræ constitutionis aliquid disponentes. Si vero posthac fratres ab ecclesia separari, ad eam converſi [26] fuerint, pars eis competens, in statu in quo inventa fuerit tempore quo redditur, eis præbeatur, ut nullam de fructibus aut gubernatione medii temporis inquietudinem vel molestiam catholici patiantur qui ante prædictas res detinebant: quoniam hujusmodi rerum, quas ex fratrum parte non communicantium catholici possidebant, sicut alienationem vetamus, ita præteritorum temporum fructus aut gubernationem nullatenus ab his à quibus detenti sunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem usque ad finem vitæ suæ in eodem errore non communicantes permanserint: tunc catholicos fratres, vel heredes ipsorum, pleniſſimo jure dominii easdem res possidere decernimus: quod si filii quidem omnes perverſi, & ab Ecclesiæ catholicæ communione alieni inventi fuerint, alii autem propinqui

1 Hinc sumpta est Authentica, *vel si post. C. de inoff.*

2 Aliud itaque in minorem 25 annis.

3 *In corpus peccare* hic, aliud nihil esse puto, quam meretricio more vivere. Eo igitur adducor, ut credam filiam majorem 25. an. patre cessante ei conditionem quærere, non ob id exheredari posse, quod in corpus suum peccaverit, forte semel, aut aliquoties, clam tamen, nihil vero fore, si palam turpiter vivat & flagitiose. *l. 19. Cod. de inoff.*

4 Hic quæri merito potest, An filia ob nuptias sine consensu parentum contractas exheredari possit? filia minor 25. annis nuptias contrahere sine patris consensu non potest, *ut hic*, sino consensu etiam matris, idque metu ingrati, *l. 18. l. 20. Cod. de inof. l. 1. l. 18. l. 20. C. de nupt.* major 25. annis potest, *ut hic*. Masculi emancipati sine consensu possunt uxorem ducere, *l. 25. ff. de ritu.* non tamen propudiosam: possunt alioquin exheredari, *l. 3. §. 5. ff. de bon. possess. contra tab.* In potestate positi, tum demum possunt, cum eis conditio à patre de ea re interpellato, non quæritur, *l. 19. ff. de ritu.*

5 Utcunque filia major 25. annis possit sine consensu patris nuptias contrahere, non potest tamen servi nuptias eligere, *ut hic.*

6 Hinc sumpta est Authentica, *Liberi C. de episc. aud.*

7 Furiosi parentes à liberis impune non negliguntur; retinent enim matrimonium & potestatem patriam furiosi, *l. 8. ff. de his qui sunt sui.* Etiamsi propter furorem in curæ liberorum suorum esse possint, vid. *l. 1. l. 2. l 4. ff. de curat. furios.*

8 Vel ex testamento, *l. 3. ff. de his quib. ut indig.*

9 Hinc sumpta est Authent. *Si captivi Cod. de episc. & cler.*

10 Hac impietate laboravit Gallienus Imperator, de quo vid. Treb. Pollionem *in Gall.*

11 Pœna liberorum parentem captivum non liberantium.

12 Qui major 18. annis ignoscitur enim ætati minoris, seu non exephebi qui redemptionem patris non procuravit) parentem captivum redimere neglexit, quod ab eo alioquin potuit testamento capere, id amittit & captivis redimendis cedit. Est hoc in pœnis irrogandis, quoad ejus fieri potest, servandum ut pœna delicto similis imponatur, quæ delinquentis

animo speciem delicti maxime repræsentet, ut per ea quisque puniatur, per quæ vel in quibus peccaverit.

13 Hæc est plena puberras. 14 Minor 25. annis, major 18. possunt mutuo accipere pecuniam reſque suas pignori dare liberandi patris captivi causa. 15 Filius res parentis obligare potest ejus ab hostibus redimendi causa. 16 Redemptio captivorum favotabilis, adde *Nov. 120. c. 10.* dixi ad *l sancimus 21. in fin. C. de sacr. eccl.* 17 *5. Harm. §. 12. περὶ αἱρετικῶν.* 18 Liberi hæretici non succedunt patri vel ex testamento vel ab intestato, *l. 19. C. de hæreticis.* 19 Non dicit omnes homines, sed omnes patriarchas beatissimos, nec enim omnes homines in veram & orthodoxam fidem conspirant. 20 Vid. *l. 7. §. 4 Cod. de summa trinit.* 21 Hinc sumpta est Authentica, *Idem est C. de hæret.* 22 Hæretici parentes testari inter liberos possunt. 23 *Novell. 118. cap. 6. Novell. 144. cap. 1. l. 18. Cod. de hæret.*

24 Hoc quidam volunt, abrogari *per Authenticam Gazaros C. de hæret.* quæ jubet bona hæreticorum publicari, & consequenter vetat orthodoxos liberos hæreticis parentibus succedere. 25 Hæreticis quod non defertur, fratribus orthodoxis adcreſcit. 26 Hæreticorum liberorum jus in suſpenſo est: Quandiu sunt hæretici, fratres eorum orthodoxi vel cognati eis præferuntur, fructus etiam lucrantur: non tamen proprietatem fratri hæretico delatam alienare possunt. Hæretico namque relinquente, proprietatem ei restituere coguntur, non tamen fructus.

pinqui agnati vel cognati religionem catholicam colentes, & communicatores esse fuerint approbati eos liberis [1] hæreticis anteponi, & eorum hereditati succedere. Si vero liberi & propinqui agnati vel cognati ab orthodoxæ religionis communione sunt extranei: tunc liquidem schema clericorum parentes eorum habuerint: ad [2] ecclesiam civitatis ubi [3] domicilium habebant, res eorum volumus pertinere: ita ut si ecclesiastici intra annale spacium hujusmodi personarum vindicare res neglexerint: earum dominium nostri fisci juribus vindicetur. Si autem laici sunt, sine aliqua distinctione subſtantias eorum ad res privatas nostras similiter pervenire sancimus. Quæ obtinere decernimus etiamsi testamento non facto tales personæ decesserint: omnibus quæ contra cæteros hæreticos in aliis constitutionibus disposita sunt, & contra Nestorianos & Acephalos, & alios [4] omnes qui catholicæ ecclesiæ (in qua prædictæ quatuor synodi, & patriarchæ recitantur) non communicant, & successiones eorum, similiter observandis. Si enim pro causis corporalibus cogitamus: quanto [5] magis pro animarum salute providentia est nostræ solicitudinis adhibenda? Sive [6] igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, sive certas ex his, sive unam [7] quamlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti heredes nominatam, vel nominatas causas, vel unam ex his veram esse monstraverint [8], testamentum suam habere firmitatem decernimus. Si autem hæc observata [9] non fuerint, nullum exheredatis liberis præjudicium generari: sed quantum [10] ad institutionem heredum pertinet, testamento evacuato, ad parentum hereditatem liberos tanquam ab intestato ex æqua parte pervenire, ne liberi falsis [11] accusationibus condemnentur, vel aliquam circumscriptionem in parentum subſtantiis patiantur. Si vero contigerit in quibuldam talibus testamentis quædam legata [12] vel fideicommissa, aut libertates, aut tutorum donationes relinqui, vel quælibet alia capitula concessa legibus nominari: ea omnia jubemus adimpleri, & dari illis quibus fuerint derelicta, & tanquam in hoc non rescissum obtineat testamentum. Et hæc quidem de parentum ordinavimus testamentis.

1 Observa casum, in quo agnati & cognati defuncti excludunt defuncti liberos. hinc interea notandum, Jure Romano non tantum orthodoxos liberos hæretici parentis fiscum excludere, sed & ejus agnatos.

2 Ecclesia in bonis clerici hæretici fiscum excludit *J. cod. ibi, ita ut si*, &c. quod hodie non servatur. Clarus 5. *sent.* § *Hæresis, vers. item bona*, refert, in ducatu Mediolanensi bona dividi æquis portionibus inter fiscum ducalem & episcopos & inquisitores. In Hispania, omnia bona hæretici, etiam clerici, vel beneficium ecclesiasticum habentis fisco Regio cedunt, quantumvis hæretici parentis liberi sint orthodoxi, *arg Authenticæ Generos, C. de hæret.* cujus sententia prævaluit quod vehementer repugnat huic Novellæ *J. cod.* ibi, *non liceat iis alios heredes instituere, nisi liberos orthodoxos.*

3 Non ecclesiam quandam generalem.

4 Pœnæ hæreticorum ad similes extenduntur.

5 Animarum major quam corporum habenda est ratio. Animas etiam quibuscunque rebus præferri oportet, *l.* 21. *in fin. Cod de sacr. eccl*

6 De inofficioso testamento, *Jul. hic const.* 107. *cap.* 375. *ad* 5. *Harm.* 9 § 15.

7 Ingratitudinis vel unica causa ad exheredandos liberos sufficit.

8 Præsumuntur alioqui liberi ipsi meriti, nisi probentur immeriti.

9 Id est, probata.

10 Hinc sumpta est Authentica, *ex causa. Cod de liberis præteritis.*

11 Falsis parentum accusationibus temere non credendum, *l.* 4. *ff. de inoff.*

12 Injusta exheredatio liberorum testamento adscripta testamentum non vitiat, sed solas institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates: quod olim non fuit, *l.* 8. § 16. *l.* 25. *ff. de inoff.*

13 v. *Harm.* 9. § 56. 57. *& seq.*

14 *Jul const.* 107. *num.* 376.

15 Hinc sumpta est Authentica, *In testam. C. ad Tert.*

16 *Novell.* 1. adde *l.* 15. *ff de inoff l.* 7. *ff. unde liberi* Goth. Etiam ante hanc Novell. non licuit filiis parentes præterire *l* 17 *C. de inoff. testam. l.* 14. *l.* 15. *& l.* 15 *ff cod.* Donell. 6. *comment.* 14. Cujac. 8. *obs.* 23. Ans.

17 *l.* 4. *ff. de agnosc.*

18 Vitæ liberorum insidiari permissum in causa majestatis. id est, Permissum est parenti liberos majestatis accusare, adde *c.* 3. § 3. adde *l.* 35. *ff. de religiosis.*

19 *d. c.* 3. § 5.

20 *d. c.* 3. § 6.

21 *d. c.* 3. § 9.

22 *d* § 9.

23 Interfectorem matris exheredare possumus, etiam parentem, dissimulatam, ideo pœnam ejus legimus quæ pro vindicta liberorum matrem suam interfecit, cum illa nepotes suos veneno sustulisset. vid. quæ notavi. adde 5. *ff. de parricid.*

24 Εἰς ἔκφασιν διανοίας.

25 *c.* 3. § 12. *J. cod*

26 *d.* § 12.

27 *d. c.* 3. § 13.

28 *d.* § 13.

29 *d c.* 3. § 14.

30 *d.* § 14.

31 *d.c.* 14. *in fin.*

32 Præter exheredationem.

33 Ut non liceat creditori ante luctuosos novem dies, debitore suo mortuo, aliquem molestare, propter hoc quod defunctus debet. *Jul. const.* 107. *n.* 377.

34 *Nov.* 50. *c.* 1.

35 Exheredatio injuriæ species.

36 Institutus alias in re certa pro legatario habetur, *l.* 13. *Cod. de hæret. instituend.*

37 Adde *Novell.* 15. 5. *Harm.* 9. § 17. *l.* 14. *l.* 15. *ff. de inoff. testam.*

38 Actionem ad supplementum legitimæ observa, de quo vide *l.* 30. *C. de inoff.*

39 Senes alioqui parentes, ex fua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit. *Terent. in Heautont. act.* 3 *scen.* 1.

40 Laudat quisque facile quod optat.

Cap. IV.

Qua sint justa causa parentum [13] *exheredationis* [14].

JUstum autem perspeximus, & è contrario de liberorum testamentis hæc eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus [15] itaque non [16] licere liberis parentes suos præterire, aut quolibet modo à rebus propriis, in quibus habent testandi licentiam, eos omnino alienare: nisi causas quas enumeravimus, in suis testamentis specialiter nominaverint. Has autem esse decernimus. §. 1. Si parentes ad interitum [17] vitæ liberos suos tradiderint: citra causam tamen quæ ad [18] majestatem pertinere cognoscitur. § 2. Si venehis [19] aut maleficiis, aut alio modo parentes filiorum vitæ insidiatæ probaburtur.

§. 3. Si pater nurui [20] suæ, aut concubinæ filii sui sese immiscuerit.

§. 4. Si parentes filios suos testamentum [21] condere prohibuerint in rebus, in quibus habent testandi licentiam: omnibus videlicet, in hujusmodi testamentorum prohibitione servandis quæ in parentum persona distinximus [22]. §. 5. Si contigerit autem virum [23] uxori suæ ad interitum, aut alienationem [24] mentis dare venenum, aut uxorem marito, vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari: tale quidem utpote publicum crimen constitutum, secundum leges examinari, & vindictam legitimam promereri decernimus: liberis autem esse licentiam, nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere, quæ tale scelus noscitur commisisse. §. 6. Si liberis, vel uno ex his in furore [25] constituto, parentes eos curare neglexerint: omnia & hic observari præcipimus, quæ de parentibus furiosis superius disposuimus [26].

§. 7. His casibus etiam cladem captivitatis [27] adjungimus: in qua si liberos detineri, & per parentum contemptum vel negligentiam non redemptos ab hac luce transire contigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates perveniant liberorum, de quibus filii testari poterant: sed omnia in hoc quoque capitulo serventur, quæ & de parentibus vel cognatis atque agnatis qui ab intestato ad talium personarum jura vocantur, aut de extraneis scriptis heredibus supra censuimus [28].

§. 8. Si quis de prædictis liberis orthodoxis constitutus senserit suum parentem vel parentes non [29] esse catholicæ fidei: hæc & in eorum persona tenere, quæ supra de parentibus jussimus [30]. Si tales igitur causas, vel certas, aut unam ex his liberi suis testamentis inscripserint, & scripti ab eisdem heredes, aut omnes, aut certas, aut unam ex his probaverint, testamentum in sua firmitate manere præcipimus. Si autem hæc omnia non fuerint observata, nullam vim hujusmodi testamentum quantum ad institutionem heredum habere sancimus: sed rescisso testamento, eis qui ab intestato ad hereditatem defuncti vocantur, res ejus dari disponimus: legatis videlicet vel fideicommissis & libertatibus & tutorum dationibus, seu aliis capitulis, sicut superius [31] dictum est, suam obtinentibus firmitatem. Si quid autem pro legatis sive fideicommissis & libertatibus, & tutorum dationibus, aut quibuslibet aliis capitulis, in aliis legibus inventum fuerit huic constitutioni contrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. Et hæc quidem exheredationis aut præteritionis pœnæ, quantum ad ingratitudinis causas contra prædictas personas statuendæ sunt: si quæ autem ex his inter crimina reputantur, earum authores etiam alias [32] pœnas sentiant legibus definitas.

Cap. V.

Ut 33 *non liceat creditori heredes defuncti pro debito molestare ante novem* 34 *dies.*

HÆc autem disposuimus, ut & parentes & filios à testamentorum injuria [35] liberos reddamus. Cæterum si qui heredes fuerint nominati: etiam [36] si certis rebus jussi fuerint esse contenti, hoc casu testamentum quidem nullatenus solvi præcipimus: quicquid autem minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias [37] leges ab heredibus impleri [38]. Sola enim est nostræ serenitatis intentio, à parentibus & liberis injuriam præteritionis, & exheredationis auferre: *Considerare namque debent parentes, quia* 39 *& ipsi filii fuerunt, & eadem à suis parentibus sperare debuerunt. Et similiter qui nunc filii sunt debent studere parentum animos sanare: quia* 40 *& ipsi parentes fieri desiderant, & à suis filiis optant honorari.* Unde & constat ad utriusque partis utilitatem atque cautelam præsentem legem fuisse prolatam: quam ex hac occasione promulgandam esse perspeximus. In aliquo autem negotio disceptantes, invenimus Pulcheriam filiam gratam quidem a sua genetrice fuisse dictam, exheredatam autem testamento nominatam tam in paternis, quam in maternis facultatibus: & talem quidem scripturam, quia dolo eam, & adgnati ἢ cognati τῆ κοινωνίας τῆ ὀρθοδόξῳ πίστεως ξένοι τυγχάνοιεν, τιμωρεῖσθαι εἰ μὴ χρῆμα κληρικῶν οἱ γονεῖς αὐτῶν ἔχοιεν, τῇ ἐκκλησίᾳ τῆ πόλεως, ὅπου τὴν οἴκησιν εἶχον, τὰ αὐτὰ προσήκοντα βουλόμεθα διαφέρειν. ὅτου μέντοι ὥστε εἰ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἀφορίσειαν τὰ τῶν τοιούτων φευγόντων πράγματα διεκδικῆσαι ἀμελήσαιεν, τὸν αὐτῶν δεσποτείαν τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ ἐκδικεῖσθαι· εἰ δ' λαϊκοί εἰσι, δίχα πάσης ἀμελείας τὰς αὐτῶν οὐσίας εἰς τὰ ἴδια ἡμῶν πελεύσαμεν ὁμοίως ἐπανέρχεσθαι. Ἅπερ κεφαλαίων ἕνεκα ἐπιτάξομεν, κἂν εἰ χωρὶς ἀληθείας τὰ τοιαῦτα φευσωσιν πεπλάσθαι. πάντων δ' τῶν λοιπῶν αἱρετικῶν οὐ ταῖς ἄλλαις ἀμαρτάδεσι ἀμαρτυθέντων, ἢ δ' τῶν Νεστοριανῶν ἢ Ἀκεφάλων ἢ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν μὴ κοινωνούντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, (ἐν ᾗ αἱ πεπαχθεῖσαι ἅγιαι τέσσαρες συνόδοι καὶ πεπιστάρχαι ἀναφέρονται) καὶ δ' τῶν κληρονόμων αὐτῶν ὁμοίως φυλαττομένων. εἰ γὰρ ὑπὲρ κοσμικῶν αἰτιῶν μεριμνῶμεν, πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ψυχῶν σωτηρίας φευσοπληκτοτάτην φρενῖτιν δεῖ σωκοφέρειν; Εἴ τι τοίνυν πάσας τὰς εἰρημένας τῶν αἰτιάσεως αἰτίας, εἴτε φανερὰς ἐξ αὐτῶν, εἴτε μίαν οἱανδήποτε οἱ γονεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράψαιεν διαθήκῃ· ἢ οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι τὸν ὀνομασθεῖσαν ἢ ὀνομασθείσας αἰτίας ἢ μίαν ἐξ αὐτῶν ἀληθῆ εἶναι δείξειεν, τὴν διαθήκην τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν ὑποκειμένου. εἰ δ' τοῦτο μὴ ὑποφαινοίη, μηδὲν γίνεσθαι φεύσεγμα τοῖς ἀποκληρονόμοις γεγραμμένοις παισὶν, ἀλλ' ὅσον εἰς τὴν ὕπεκσιν τῶν κληρονόμων ἀνήκει, τὴν διαθήκης ἀκυρωμένης, εἰς τὸν τῶν γονέων κληρονομίαν τοὺς παῖδας ἐξ ἀδιαθέτου ἐξ ἴσης μοίρας ἔρχεσθαι. ὥστε μὴ τοὺς παῖδας πτοᾶσθαι κατηγορίας κατηγορεῖσθαι, ἢ πνα ἀδεγγράφου τῶν ταῖς τῶν γονέων οὐσίαις ἐπορμῶσιν. Εἰ μέντοι γε συμβαίη ἔν τισι τοιαύτῃς διαθήκαις λήξαι πινὰ ἢ φιδιξιμμισσα ἢ ἐλαθυέρας ἢ ἐπιτρόπων πνὰς δόσεις καταλειφθεῖσαι, ἢ ἄλλα οἱαδήποτε κεφάλαια τοῖς νόμοις ἐγγεγραμμένα ὀνομασθῆναι· ταῦτα πάντα κελεύομεν πληρωθῆναι, καὶ δίδεσθαι ἐκείνοις οἷς κατελείφθη, ὡς εἰ κατὰ τὸ μέρος μὴ ἀνατραπείσης ἡ διαθήκη σκεφτῆ. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν διαθηκῶν τῶν γονέων διατυπώσαμεν.

Κεφ. δ'.

Τίνες εἰσὶν αἰτίαι δίκαιαι τῆ τῶν γονέων ἀποκληρονομίας.

Δίκαιον ἡ εἶναι σωκοίσομεν, καὶ οὐκ ἐξ ἐναντίας ἀφεῖναι τὰ διαθηκῶν τὰ παίδων ἀπὸ τῆς ἀξιώσεως ἀφιστάσθαι. Θεσπίζομεν τοίνυν μὴ ἐξεῖναι τοῖς παισὶ τὰς ἰδίας γονεῖς παρεκβαίνειν, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον τῶν ἰδίων πραγμάτων, ἐν οἷς ἐξουσίαν ἔχουσι διατίθεσθαι, τύτας παντελῶς ἀλλοτρίας ποιεῖσθαι· εἰ μὴ τὰς αἰτίας ἃς ἀριθμοῦμεν, ἐν ταῖς ἰδίαις διαθήκαις ἐγγράψειαν διαθέμενοι· ταύτας δ' εἶναι κελεύομεν.

§. α'. Εἰ οἱ γονεῖς εἰς ἀναίρεσιν ζωῆς τὰς ἰδίας παίδας ἐπιβάλλοιεν, δίκαιον αἰτίας εἰς καθοσίωσιν ἀναφερομένης. §. β'. Εἰ φαρμακείαις, ἢ ἐπιβουλαῖς, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ οἱ γονεῖς τῇ τῶν παίδων ζωῇ ἐπιβουλεύσαντες δεδειγμένοι εἶεν. §. γ'. Εἰ ὁ πατὴρ τῇ ἰδίᾳ νύμφῃ, ἢ τῇ παλλακίδι τῆ οἰκείᾳ παιδὸς συμμιγείη. §. δ'. Εἰ οἱ γονεῖς τὰς ἰδίας παίδας ἀβλήκας ποιήσῃ κωλύσειαν ἐν τοῖς περίσμασιν ἐν οἷς ἔχουσιν ἀδείαν τῆ ἀβλήτου. πάντων δηλαδὴ τῶν ἐπὶ τῇ κωλύσῃ τῆ τοιούτων ἀβλήκων φυλαττομένων, ἀπὸ ἐπὶ τῷ τῶν γονέων προσώπῳ διεξέρχεσθαι. §. ε'. Εἰ συμβαίη τὴ ἀνδρὸς τῇ ἑαυτῆς γαμετῇ εἰς ἀναίρεσιν ἢ ἔκστασιν τῆ ἀμοιβαίας δίκης φάρμακον, ἢ τῷ γαμετῇ τῷ ἀνδρὶ, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ τὸ ἕτερον τῆ τῆ ζωῆ ἐπιβουλεύσαι. τὰ δὲ τοιοῦτον ἐγκλήματα, οἷα publicum ὑπάρχει, κατὰ τοὺς νόμους ἐξετάζεσθαι κελεύομεν· τοὺς δὲ παισὶν ἀδείαν εἶναι ἐν ταῖς ἰδίαις διαθήκαις μηδὲν ὅλον τῆ ἰδίων οὐσιῶν ἐκεῖνο τῷ προσώπῳ καταλιμπάνειν, τῷ τοιοῦτο μόσῳ πεπραχέναι γνωσκομένῳ. §. ς'. Εἰ τὰ παιδὸν ἢ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἐν μανίᾳ τυγχάνοντος οἱ γονεῖς φρενῖτιν αὐτῶν ἀμελήσαι, πάντα καὶ ἐνταῦθα περιφυλάττεσθαι προστάττομεν ἅπερ καὶ περὶ γονέων ἀναπήρων ἐθεσπίσαμεν. §. ζ'. Τύτοις τοῖς ὑμῖν καὶ τῶν ἀμελησάντων συμφορᾶν προσθέμεν, ἐν ᾗ εἰ τὰς παῖδας κρατεῖσθαι, καὶ ἀβλ' τῶν γονέων καταφρονήσεως ἢ ἀμελείας μὴ ἀναβραδύσῃ, πελάτησαι συμβαίη, μηδαμῶς τὰς τύτων γονεῖς εἰς τὰς θείσιας ἔρχεσθαι παίδων ἐφ' αἷς ἀβλήθησαν οἱ παῖδες ἠδικήκασιν· ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν τύτῳ τῷ κεφαλαίῳ φυλάττεσθαι, ἅπερ καὶ περὶ γονέων καὶ κηγενάτων καὶ ἀδελφῶν τῶν ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὰ τῶν δίκαια κληρονόμων, ἢ περὶ τῶν ἐξωπικῶν γεγραμμένων κληρονόμων ἀνωτέρω διετυπώσαμεν. §. η'. Εἴ τις οὖν τῶν μνημονευθέντων παίδων ὀρθοδόξῳ τυγχάνων, αὐθὴ τὸν ἴδιον γονέα ἢ γονεῖς μὴ εἶναι καθολικὰς, πεῖσαι καὶ ἐπὶ τῷ οἰκείων προσώπων κρεῖσσον, ἀπὸ ἀνωτέρω περὶ τῶν γονέων διετυπώσαμεν. §. θ'. Εἰ τὰς τοιαύτας τοίνυν αἰτίας, ἢ φανερὰς ἐξ αὐτῶν, ἢ μίαν οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἰδίαις γεγράψαιεν διαθήκαις, καὶ οἱ γεγραμμένοι παρ' αὐτῶν κληρονόμοι, ἢ πάσας φανερὰς ἢ μίαν ἐκ τύτων ἀποδείξειαν τὴν διαθήκην ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ ὑφεστάμεν προστάτομεν. εἰ δ' ταῦτα μὴ παραφυλαχθείη μηδέποτε δύνασθαι τὴν διαθήκην, τὰ μὲ εἰς τὴν ὕπεκσιν τῶν κληρονόμων, ἔχειν διατίθεσθαι· ἀλλὰ ἀνατετραμμένης τῆ διαθήκης, τὰς ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν τῶν πελευτήσαντος κληρονομίαν καλεῖσθαι, καὶ ὅσα αὐτὰς τὰ σκεύη πράγματα δίδοσθαι ἀξιωτέμεν· ἢ λοιπὸν δηλονότι εἴτε φιδιξιμμισσων ἢ ἐλαθυερῶν, ἢ τῶν δόσεων τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἄλλων κεφαλαίων (καθάπερ ἀνωτέρω εἰρηται) τὴν ἰδίαν ἰσχύειν ἰσχύειν. εἴ τι δ' ἢ ἀβλ ληχάτε ἢ φιδιξιμμισσε ἢ ἐλαθυερῶν, ἢ ἄλλων οἰωνδήποτε κεφαλαίων, ὧν ἄλλοις νόμοις δύρεθείη ταύτῃ τῇ διατάξει ἐναντίον, τύτο κρατεῖν καὶ σθένειν βελόμεθα τρόπον. Καὶ αὐτὰ μὲ τὰ exhæredationes ἢ præteritiones αἱ ποιναί, τὰ μὲ εἰς τὰς τῶν ἀχαριστίας αἰτίας, καὶ τῶν εἰρημένων προσώπων διετυπώσαμεν· εἰ πινες ἐξ αὐτῶν εἰς ἐγκλήματα ἀναφέροιεν, τὰς τύτων ποινὰς καὶ τὰς ἄλλας ὑποκειμένας ποινὰς τοῖς τῆς νόμοις ὁλοσελόμενα.

Κεφ. ε'.

Περὶ δ' μὴ ἐξεῖναι τῷ δανειστῇ δ' πελευτήσαντος κληρονόμους δ' χρέως ἕνεκα πρὸ τῶν ἐννέα ἡμερῶν λυπηθῆναι.

Τὰ αὐτὰ ἡ διετυπώσαμεν ἵνα καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὰς παῖδας ἀπὸ τῶν ἀβλητικῶν ὕβρεως ἐλαθυεροῦσωμεν. Εἰ δὲ πινες κληρονόμοι ὀνομασθεῖεν, καθ' εἰ ῥητοῖς προσήκασιν ὁρκωθῆναι προσταχθεῖεν, ἐν τύτῳ τῷ μὲ ἀβλητικῷ μὴ ἀνατρέπεσθαι προστάτομεν, ὅπῳ δ' ἂν ὑπόλαιπον αὐτοῖς τῶν τῆ νόμων μέρας κατελειφθῇ, τύτῳ καὶ τὰς ἄλλας ἡμῶν νόμους περὶ τῶν κληρονομῶν ἀποπληρῶσθαι. μία γὰρ ἐσι τῶν ἡμετέρας χαλιώσης φρενῖτις, τὸ τῷ ὕβρει τῶν prætereritiones καὶ exhæredationes τῶν γονέων καὶ τῶν παίδων ἀνιαλῶν. σκοπεῖν δ' ὀφείλασιν οἱ γονεῖς ὅτι καὶ αὐτοὶ παῖδες γεγόνασι, καὶ τὰ αὐτὰ παρὰ τῶν οἰκείων γονέων ἐχήκασι· καὶ ὡσαύτως οἱ νῦν ὄντες υἱοὶ ἀπροθύμως τὰς τῶν γονέων λογισμὸς ἀναφοβοῦσιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ γονεῖς ἐπιθυμῶσι γενέσθαι, καὶ τοῦτ' ἴδιον ἄξιον) προσηθῶσι παίδων. ὄθεν δῆλον καθέστηκεν, ὡς τῶν ἀμαρτόντων ὠφέλειαν καὶ ἀσφάλειαν τὰ παρόντα ἀφορᾶν νόμῳ. ὃν ἐ χωρὶς αἰτίας, ἀλλὰ σωφάσεως χρυσῆς, σωκείδμεν σωγενεῖσθαι. Θρέμμει γὰ Πυλχερίαν δικαίως μὲ θυγατέρα ὠφελὲ τὸ ἰδίας μητρὸς λειχθεῖσαν ἀποκληρονόμον ὃ καὶ τῶν Ἀβλητικῶν ὀνομασθεῖσαν, τύτῳ μὲ ἐπὶ τοῖς πατρώοις, τύτῳ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς μητρῴοις πεφίσμασιν. καὶ τὰ ὧν τοιῦτον χάρτην, ἐπειδὴ δῆλα καὶ μηχανῆ

μελανῆ σωτηρίαν ἔχωμεν, καὶ ἀδεᾶ τρόπον κρηδεῖν σωιζωρήσαμεν. τῶν ὑγιαινόντων, πληροῦμεν δὲ πτίλεος ἡμῶν τὰ μέρη περικαλοῦσιν μεθα, καθαιρεῖ ἡ ὑγίεια, καὶ ἀναλθόσα ἀδεᾶ δὲ αὐτὰ πεφύκασι ἡμεῖς τέρα κρίνις δηλοῖ. §. α'. Μεμινήμεθα ὡς τινες, νόμῳ πατρὶ ἡμῶν φοίτησαν, εἰ ἢ παρεκδυσάμενα, μηδεὶ παντελῶς ἐξεῖναι τὰ τῶν πλουτούντων σωμάτα χρίσις οἰκειακὰ κρηδεῖν, ἢ ἐμποδισμὸν τῇ τεκνοποιείᾳ παρῇ. ἀλλ' ἐπὶ δὲ παρόντος ἡμεῖς πάσης, πλουτοῦντος πάσης, τὰ πατρικὰ σὺν τῇ παρῇ δὲ οἰκεῖα παιδὶ ἀναλαμβάνειν ἀσφαλῶς κρατῆσαι. καὶ ἀλλ' ὅτι δὲ δύσεσις καὶ φιλάνθρωπον εἶναι σωιζόμενον, τῷ τοιούτῳ ἀμφοῖν τὰ παρῇ δὲ δύσεσθαι τὸν νόμον καλοῦσι. Θέσπιζομεν τοίνυν, μηδεὶ παντελῶς ἐξεῖναι τοὺς κληρονόμους δὲ πλουτοῦντος, ἢ τοὺς γονεῖς, ἢ τοὺς παῖδας, ἢ γαμετῶν, ἢ adgnatus, ἢ cognatus, ἢ ἄλλης αὐτὸς ἀφορμὴν ἔχειν, ἢ ἐγγυητὰς, ἀπὸ τῶν ἐνεκα ἡμερῶν ἀφορισμοῦ, οὐ αἷς πιθεὶν δοκεῖν, αἰτιαθῇ, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον παρεγχλεῖν, ἢ πνα τοιοῦτον ἢ αὐτοῖς ἐπιφέρειν, ἢ οὐ δικαιηθῆναι αὐτοὺς καλεῖν· ἐπὶ ὀνόματι χρέως ὧδε δὲ πλουτήσαντος καὶ ζημιῶσθαι, ἐκτὸς ἄλλης οἰκείας αἰτίας χρέαν εἰς τὰ μνημονεύοντα ἰδίκως ὁρίσης ἀφώνητα. εἰ δέ τινος ἢ σύνεσις ἡμῶν τολμήσει τὶς πνα ἢ ἀρπάζων κρατήσας ἀφοσώπων, ἢ μισθοδότου, ἢ πνα ὁμολογίαν ἢ ὑπόχεσιν ἢ ἐγγύου παρ' αὐτὸ κομισεσθαι, ταῦτα πάντα ἀνίκυρα εἶναι βουλόμεθα. μὴ γὰρ τῶν δὲ σύνεσι ἡμερῶν ὧδε δὲ ἀφορισμοῦ, εἴτις καὶ δὲ τοιαῦτα τολμήσει τὶς πνα ἔχειν νομίσειεν ἀσφαλῶς, ταύτας καὶ τὰς τῶν νόμους ἐξυβρικὰς τὸν μηδενὸς δηλαδὴ τοῖς σώμασι ἀφελεμένου. ὃν ταύτης δὲ ἀφορισμοῦς ἀδεᾶ χρείαν ὧδε δὲ ἀφαιρεῖσθαι, ἢ ὃν ἄλλη οἱαδήποτε νομίμῳ δικαιολογίᾳ παντελῶς γινομένῳ.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ δὲ κρήματος ἀπορφανίσεως.

Πρὸς τούτοις καὶ ἄλλο κεφάλαιον, ὡς τὰς ἀπορφανίσεις, ἤγουν ὑποθήκας, ἀπολείπον, τῇ παρῇ δὲ νόμῳ σωιζόμενα Δημοσθένους. θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ ποτέ τις ἢ ὑπὲρ ἑαυτὸ ἢ ὑπὲρ ἄλλα ὡσοῦν πα ἀπορφανίσοι, λέγων τυχὸν πνί, τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ τοῦτον ἐπὶ τῇ ποσότητι ὧν ἂν εἴποι τρόπος ἀπαιτεῖν ὑποκείσθαι, καὶ τῶν ἀπορφάνησιν τῶν ἰδίαν πληρῶν καὶ τὸ χρέος ἀναγκάζεσθαι κατακάλειν. Εἴτις ὃ εἴποι, τὸ ἱκανόν σοι ἔχω δὲ τοῦτον (οἷα δὲ τοιοῦτα λόγια ἀσφαλῶς εἰρημένα) ὥστε μηδὲν εἰσπράττειν, ἕτως ὃν πάσης εἰσπράξεως ἐλεύθερον φυλάττεσθαι. Εἰ δέ τις εἴποι, ἔχω δὲ τοῦτον παρ' ἐμοῦ, καὶ ὧδε δὲ τόδε σκεύους μὲ δὲ ἂν ὁμόσῃ δὲ, εἰ μὴ σωιανεσθεῖ, μηδὲν ὃν τοιαύτης φωνῆς γίνεσθαι ἀφέλεμα· ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸν τοῦτον εἰσπράττειν, ὑπὲρ σκεύων τῶν ἀφοσώπων ἃ ὧδε ὁμόσῃ δὲ, ἀπαιτήσει πνα ὑποθήκην· ὑπὲρ ἑαυτὸ ὃ ὠφελῆσαι ὃν ὅλως ὃν καὶ τὰς νόμους δὲ δεδεικνυμένας χρέως ἐποφείλων φανεῖν, καὶ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος μόνον καταβάλλειν. Εἰ δ' εἴποι, ἔχω δὲ τοῦτον παρ' ἐμοῦ, καὶ ὧδε δὲ τόδε ἢ τόδε. τοιαῦτα τοῖς μὲ ὁμολογοῦσι ἀφοσώποις καὶ τὰ ὁμοίοις τρόπον μὴ σωιανεῖσι μηδὲ ἐν γένεσθαι ἀφέλεμα, αὐτὸν ὃ τὰ τῶν ἀπορφανισμῶν, ἀκέραιον δὲ καὶ ἀναφαίρετον κατακάλειν· εἰ πνα ὃ καὶ τὰ ὁμολογόντων ἀφοσώπων νομίσοι ἑαυτῷ ἀμφίβολα ἀγωγὴν, τούτων καὶ τὰς νόμους καὶ αὐτῶν ἀφορίσας, καὶ τὰ τῶν νόμων βοηθείας δηλαδὴ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἀπαντᾷ ὃ ταῦτα κρηδεῖν θεσπίζομεν ἐπὶ πᾶς ὑποθέσεσιν ἀπίσαις, ὅσαις μήπω δίκησιν ψῆφον ἢ φιλικὴν συμβάσεσι πέρας ἔλαβον. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τῶν παρόντων ἡμῶν θεσπισμάτων μὲ καὶ τούτων τὴν βασιλίδα πόλιν, καὶ τὸ σώμβιος ἀφορίσαι ἀφορίσεσιν, ἀφοτάξεων ὃ ὡς τὰς τὰ ἐπαρχῶν ἀρχαῖς κελεύσθων, εἰς τὸν ἅπαντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευάσατε. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριϛ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μετὰ τὸν δὲ δεσπότην θεὸν δύμφειαν ἀσφάλειαν τὰ ἡμετέρων ὑπηκόων ἢ τὰ τραικωτικῶν πραγμάτων δρχὴ καὶ κρίσις. τούτων γὰρ ἀφορμὴ θεῖ σωιστεμένων, ἢ μὲ τὰ βαρβάρων ἀφοπίτα χαλινῆται, τὰ ὃ τὰ πολιτείας αὖξῃ πράγματα. Ἐπεὶ ἐν πᾶς τὰ ἑαυτῶν σωτηρίας ὑδέτα ποιεῖσθαι λόγον, τὰς τραικὰς καὶ φοιδεράτους, ὀφείλοντας ὑπὲρ τὰ ἐλευθερίας τὰ πολιτείας καὶ τὰ ἐχθρῶν ἀγωνίζεσθαι, τολμῶσιν ὑποσύρειν καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἀπασχολεῖν χρείας. σωιεῖσθαι δὲ δὲ παρόντα ἡμῶν νόμῳ πᾶσι ἀφαιρεῖσθαι, ὥστε δὲ λοιπὸν μηδένα τολμήσαι τοιοῦτον, ὃν οἱαδήποτε ἀναφερόμενον ἀφορμὴν, ἢ φοιδεράτον ὑποσύρειν, ἢ εἰς τὰ ἑαυτὸ ἔχειν, οἶκον ἢ εἰς τὰς ἰδίας ἔχειν κήσεις· ἀδεᾶ δὲ ἡμεῖς πολλὰς ὑφιστάμενα πόνους, γυμνάζοντες καὶ τραπεύοντες, ὥστε τοῖς κοινοῖς αὐτὰς χρησιμεύειν πράγμασιν.

ΚΕΦ. α'.

Ἐστωσαν τοίνυν πάντες εἰδότες, ὅσοι τραπεῦται ἢ φοιδεράτους πνὰς ὃν τοῖς ἑαυτῶν ἔχειν ἔαν δύσιν οἶκοις ἢ κλήσεσιν ὁπωσδὲ ἀφοσεδρεύοντες, καὶ πινας αὐτοῖς ἰδιωτικὰς πληρῶντας χρείας· ὥστε εἰ μὴ ἐντὸς triginta dierum ἀφοθεσμίας (ἀφελημμένων δὲ τὰ καὶ τὸν ἐμφανείας τὰ παρόντος ἡμῶν ἀδιατυπώσεως) τάτας ὑποδιάξεσιν, εἰ μὲ αὐτῶν τὰ ἐχόντων αὐτὰς ἢ κρατούντων ὑσίας δημοσίᾳ ὑποβληθεῖσιν, τῷ δημοσίῳ ἀφοκυρωθήσονται· αὐτοὶ ὃ καὶ τὰ ἀξιωμάτων καὶ τὰ στρατείων ὀπτίας ἔχοντες ἐξωθήσονται. οἱ ὃ τραικῶται καὶ φοιδεράτοι οἱ τάτοις μὴ τῶν ἀφοθεσμίαν παρεμβάντες, ἃ μόνον τὰ ζώνης ἀφαιρεθήσονται, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς ἐχαίαν ὑποπλῆσαι πημελίας. εἰδότων καὶ τὰ ἐκ ἡσίας ἐπαρχίας δεχόντων, ὡς εἴ τινες δύρεθείεν ἐν τοῖς τόποις τοῖς παρ' αὐτῶν ἰθωμόμοις, ἢ ἐπὶ τόποις πσὶν, ἢ ἀφοσώποις, ἢ οἴκοις, ἢ δεκατόταις, ἢ κλήσεσιν, ἢ ταῖς οἰασοῦν ἰδιωτικαῖς χρείαις ἀφοσεδρεύοντες, καὶ μὴ ἀφδαίως τάτας συμβάσι τε καὶ πημελίας ὑποβάλωσι, καὶ τὰς μὲ τραικῶτας εἰς τὰς ἀεμθεὶς συμπεμψωσιν ἐν οἷς στρατεύουσι), τὰς ὃ φοιδεράτους ἀφὸς τὰς ἰδίας ὀπτίονας. καὶ αὐτοὶ ἀνὰ decem librarum auri ποινὴν εἰσαγαγχθήσονται), καὶ ἀφὸς τάτοις, ἐξορίας ὠφληθήσονται), ὡς τὰ ἡμετέρων κελεύσεων τολμήσαντες ἀμελῆσαι. Μηδεὶς τοίνυν μηδὲ θείᾳ πνὶ τύπῳ ὧδε τάτα, ὡς εἰκὸς, γένοιτο μηδὲ ἀφοτάξεσιν δρχόντων χρῆται, μηδὲ τοιάτας πνὰς τύπας ἢ ἀφοτάξεις δρχικὰς ἀφοσδέξεται· ἀλλὰ μὴ πάσης παντὸς οἱ μὲ τραικῶται εἰς τὰς ἰδίας ἀεμθεὶς, οἱ ὃ φοιδεράτοι ἀφὸς τὰς ἑαυτῶν ὀπλίονας ἐπανέλθωσι, καὶ ὑπὲρ τὰ κοινῶν ἀγωνίσωνται πραγμάτων. καὶ ἐδένα δὲ τρόπον δὲ λοιπὸν συλχωρήσει τὰς ἡμετέρας στρατώτας ἢ φοιδεράτους ἐν τισι παντελῶς ἰδιωτικῆς ἀπασχολείας χρείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεγτανθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφὸ δὲ παρόντος δηλήματα νόμου, ἢ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, καὶ μὲ τῶν δυδαίμονα τούτων πόλιν, ἐδίκτων καὶ τὸ σώμβιος ἀφοσεδρῶν, ὃν ὃ ταῖς ἐπαρχίαις, πρεσταίξειν κελεύσων, πᾶσι δῆλα κρίσησιν ἀσφαλοῦται. Dat. v. Idib. Aprilis, BELIS. Viro Clarissimo CONS.

machinatione quorundam compositam fuisse comperimus, nullo modo permissimus obtinere: filiam autem hæredem patris ac matris jussimus fieri: sicut & in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. §. 1. Meminimus [1] insuper legem [2] à nobis fuisse prolatam, per quam jussimus *nullis penitus esse licentiam corpora defunctorum debiti gratia detinere, aut impedimentum eorum facere sepulturæ.* Sed in præsenti quendam cognovimus cujusdam mortui genitorem a sepultura sui filii redeuntem, nomine debiti tenuisse: ideoque pium, & humanum esse perspeximus talem crudelitatem hac lege piissima coërcere. Sancimus itaque nulli penitus esse licentiam, aut heredes, aut parentes, aut liberos, aut conjugem, aut agnatos, vel cognatos, aut alios affines ejus, aut fidejussores, ante [3] novem dierum spatium, in quibus videntur lugere, conveniendi, aut quocunque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis offerendi, aut in judicium [4] eos vocandi, sive debiti gratia quod à defuncto descendit, sive alterius cujuscunque causæ nomine ad memoratas personas specialiter pertinentis. Si vero intra novem dierum spatium aliquis aufus fuerit quamlibet de prædictis personis aut aliquam cautionem seu promissionem vel fidejussionem exigere ab ea: hæc omnia invalida esse decernimus. Post novem autem dierum excursum, si quis contra tales personas aliquas habere putaverit actiones, eas secundum leges exerceat, nullo vidclicet præjudicio actoribus ex hoc intervallo circa temporalem præscriptionem, aut in alia quacunque legitima allegatione penitus generando.

1 Hinc sumpta est Authent. *Sed neque C. de jejunt. violato.*

2 *Novell.* 60. c. 1. adde *l. ult. Cod. de sepulchro violato. l.* 2. *ff. de injur. vocando.* Goth. Vid. Pecc. *de Jure fisendi cap.* 5. *n.* 23. S. I.

3 Solebant enim in nonum usque diem justa defunctis & μνημόσυνα persolvi, *Nov.* 133. *cap.* 3. *in fin.* Gregor. 8. ἐννάτην μὲν ἡμέρᾳ παρὰν τὴν τελευτὴν τὰ βασιλέως καὶ ἄπαντα τῶν εὐπόρων γυναικῶν τὰ νομιζόμενον τελεῦσαι, πένθος, καὶ τὰ μνημόσυνα, qui mox ex paganis manavit: Dion. *in Adriano.* Πλωτῖνον ἀπὸ θανάτου ἐτίμησαν ὡς καὶ ἐπὶ ἡμέραν ἐν ἕνδεκα μελαμψυχήσαι. Augusti, *in qu. super Gen.* Nescio, utrum inveniatur, alicui sanctorum in scriptura celebratum esse luctum 9. dierum, quod apud Latinos Novendial. appellant, unde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum servent, qui magis est in Gentilium consuetudine, Donatus *in Phormione.* In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere novem dies, qui parentalia concludunt, vid. *Cujac. hic & cap.* 6 *de præscript.* Hinc Novendialis cœna apud Tacitum 6. *Annalium.* Virg. 5. *Æneidos.* Præterea si nona dies mortalibus almum Aurora extulerit. Statius Thebaïdos 6. *ver.* 238. in Archemori funere, Roscida jam novies cœlo demiserat astra Lucifer. Glossis Novendialia Ἐννάζε νίκης ἀγῶνα. Eodem die cœnæ funebres & epulæ fiebant. *Julius Obsequens.* adde *Festum in Novendiales ferias.*

4 *l.* 2. *l.* 3. *ff. de in jus vocando.*

5 Actio de constituta pecunia de qua vid. §. 9. *Instit. de actionib.*) Græcis, ἐπὶ τῇ ἀνιζωνήτῳ ἀγωγῇ. 3. *Harmen.* 6. §. 5.

6 Vid. *Jul. constit.* 107. *num.* 378.

CAP. VI.

De 5 *constituta pecunia* 6.

AD 7 hoc, aliud capitulum ad pecuniæ constitutionem seu promissionem respiciens, hac lege prævidimus definire. Sancimus igitur, si quando aliquis aut pro [8] se, aut pro alia persona pecuniam constituerit, vel sponderit, dicens forte cuicunque; *Satis* 9 *tibi facio:* eum in quantitatem quam dicit, modis omnibus obligari, atque promissionem seu sponsionem suam adimplere, & debitum compelli persolvere. Si quis autem dixerit, *Fiet tibi satis a me, & ab illo, & illo:* illis quidem quos nominaverit, non consentientibus, nullum ex tali voce fieri præjudicium: sed nec ipsum qui hoc dixerit, pro illis personis quas nominavit, aliquam exactionem sustinere: pro se autem, quod secundum leges debere monstratus fuerit, pro rata tantum portione persolvere. Si autem dixerit, *Fiet tibi satis aut a me aut ab illo & illo.* tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri præjudicium: ipsum autem qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persolvere. Si quis autem dixerit, *Fiet tibi satis*, cum tali verbo, ut impersonaliter [10] dicto, tanquam si nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum servari. Si quam autem contra nominatas personas putaverit sibi actionem competere, eam secundum leges adversus eos proponere, & legis auxilio perpetiri.

EPILOGUS.

†. Hæc autem obtinere sancimus in causis omnibus quæ nondum judiciali sententia, vel amicabili conventione sopitæ sunt, parens charissime atque amantissime. Celsitudo itaque tua præsentem nostri numinis generalem constitutionem edictis quidem in hac regia civitate more solito proponendis, præceptionibus autem ad provinciarum rectores dirigendis, ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [11] BASIL. V.C. CONS.

7 Hinc sumpta est Authentica, *Si quando, Cod. de constituta.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 2. *cap.* 5. Ans.

8 Constituimus aut pro nobis, aut pro alio.

9 Formulas quatuor constituendi hic observa. Satis tibi facio, Fiet tibi satis à me & ab illo, & illo. Fiet tibi satis aut à me, aut ab illo & illo, Fiet tibi satis. Priore & tertia formula constituentem, in solidum obligari, secunda viriliter tantum: Quarta nullo modo obligari.

10 Impersonalis enunciatio non obligat loquentem.

11 Id est, anno 541.

TIT. XVII.

UT NEQUE MILES [12], NEQUE FOEDERATUS [13] OBSERVETUR [14] DOMUI PRIVATÆ [15] AUT POSSESSIONI ALICUJUS.

NOVELLA CONSTIT. CXVI.

Imp. Justin. August. Theodoro Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

CUm domini Dei benevolentia ad custodiam nostrorum subjectorum militarium rerum incipit ordinatio. His enim providentia Dei dispositis, Barbarorum quidem incontinentia refrenatur, reipublicæ vero res augetur. Et quoniam aliqui propriæ salutis pro nihilo facientes rationem, milites & fœderatos, qui debent pro libertate reipublicæ contra inimicos certare, præsumunt subtrahere, & in privatas suas occupare utilitates: prævidimus per præsentem legem nostram omnibus interdicere, ut nullum de cætero præsumat militem in quocunque relatum numero, aut fœderatum subtrahere, & in sua domo aut in propriis habere possessionibus, pro quibus nos multos sustinemus labores: exercentur enim & militant, ut communibus utiles sint rebus.

12 Περὶ στρατιωτῶν Scrimg. de militibus *Index Reg.*

13 Fœderati qui

CAP. I.

SInt igitur omnes scientes, qui milites aut fœderatos aliquos in suis habent domibus [16] aut possessionibus, aut qualitercunque observantes, & quasdam eis proprias implentes utilitates: quod nisi intra triginta dierum dilationem, computandorum ab insinuatione de loca præsentis nostræ dispositionis, eos expulerint: substantiæ quidem habentium eos, aut retinentium publicationi subjectæ, fisco applicabuntur: ipsi vero & dignitatibus & militiis, quas habent, expellentur: milites vero & fœderati qui eis post dilationem observaverint, non solum militia spoliabuntur, sed etiam ultima [17] sustinebunt supplicia: scientibus etiam uniuscujusque provinciæ judicibus, quia si aliqui inveniantur in locis [18] quæ sub his sunt exactoribus, aut convictoribus, aut personis aliquibus aut [19] dominiis, aut possessionibus, aut quibuslibet propriis utilitatibus permanentes, & non celeriter istos comprehenderint, & suppliciis subdiderint, & milites quidem ad numeros suos transmittant in quibus militant, fœderatos [20] vero ad proprias [21] optiones: ipsi decem librarum auri pœnam exigentur, & insuper exilio tradentur, utpote nostras jussiones præsumentes negligere. Nemo igitur neque divino quodam typo de hoc forsan facto, neque præceptis judicum utatur, neque aliquis nostrorum judicum hujusmodi aliquos typos aut præceptiones judicum suscipiat, sed cum omni celeritate militantes quidem ad proprios numeros [22], fœderati vero ad suas optiones revertantur, & pro communibus certent rebus: nullo enim modo de cætero concedimus nostros milites aut fœderatos in quibusdam omnino privatis utilitatibus occupari.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem manifestata sunt legem, tua eminentia præcognoscens, in hac quidem felicissima civitate edictis secundum morem propositis, in provinciis vero præceptionibus destinatis [23], omnibus manifesta constituere festinet. Dat. Id. Apr. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [24] BASIL. V.C. CONS.

TIT. XVIII.

sint, vid. *cap.* 1. *J. eod.* 14 Id est, recipiatur in domo vel possessione alicujus privati. 15 Τῶν μή τινα στρατιώτην ἢ φοιδέραλον ἐν τισιν ἰδιωτικῆς χρείας ἀποχολεῖσθαι 57. *Kel.* 8. tis negotiis occupari non debent, vid. *l.* 31. *Cod. de locat.* 17 Id est, mortem. 18 Ἔθνος, ἢ δεσπότας *Scrimger.* 19 Hæc verba *quæ sub his sunt exactoribus, aut convictoribus*, desunt in Scrimger editione. 20 Fœderati. *l. ult. Cod. de locat. Julian. const.* 108. *num* 388. sub optionibus sive Phylarchis erant, ut scholares sub primiceriis scholarum, milites sub magistris militum, vel ducibus, vel tribunis. Duces optionum, Phylarchi appellantur. vide quæ notavi ad *Novell.* 102. *cap.* 1. Hic ergo fœderati adoptiones suas; milites, ad numeros suos, relictis privatorum negotiis redire jubentur, his adde quæ dixi ad *l.* 31. *Cod. de locat.* 21 Ἰδίως ὀπτίονας. *Scrimger.* 22 Numeri militum, optiones fœderatorum. 23 Ad præsides. 24 Id est, anno 541.

1 De divortiis & aliis capitulis, *Index Regin.* adde *Jul. const.* 208.
2 Huc refer *c.* 1. *Ţ. eod.*
3 *Jul. hic, n.* 379.
4 Hinc sumpta est Authent. *Excipitur. Cod. de bonis quæ liberis.* Goth. Vid. God. *de verb. stipulat. cap.* 7. *num.* 44. Rittershus. *in expos. Novell part.* 4. *cap.* 7. *& part.* 5. *cap.* 15. ANS.
5 Liberis relinquenda est, ut minimum, legitima.
6 Potest parens uni liberorum plus aliis relinquere.
7 Ea lege ascendentes & extranei bona alicui relinquere possunt, ne ususfructus eorum patri adquiratur.
8 Id est, 25. annorum.
9 Vid. quæ scripsi ad *l.* 3. *C. qui testam.*
10 *l.* 3. §. 3. *ff. de usur. l.* 4. *C. de confirmando tutore: l* 32. *verf. similis, ff. de excuf. tut.*
11 Id est, 25. annorum.
12 Vid. *tit. ff. de tutoribus datis.*
13 Rem pupilli salvam fore scil.
14 Major 25. ann. incura esse desinit.
15 Usumfructum *Jul. hic.*
16 *Jul. hic, n.* 380.
17 Hinc sumpta est Auth. *Si quis liber. C. de natur. lib.*
18 Instrumentum patris manu scriptum, subscriptionem trium testium habens, pro filio fidem facit.
19 Justa uxor videtur, cujus liberos in instrumento publico, vel privato tribus testibus munito, vel in testamento, vel apud acta, filios tuos nominaveris: unde possis colligere, Adoptione filios suos fieri, nisi plus aliquanto dare libuerit nominationi quam adoptioni. vide quæ dixi ad *Nyvell.* 89. *c.* 10. adde *l.* 6. *l.* 7. *C. de nat lib. Novell.* 72. *cap.* 2. *in fin.*
20 Et de filiis ex tali matrimonio natis, *Jul. con.*? 381.
21 Indotatæ uxoris liberi cum dotatæ liberis æqualiter succedunt, ut ita exæquenter liberi primarum & secundarum nuptiarum, licet non in utrisque intervenerint dotalia instrumenta.
22 *Jul. hic. n.* 382.
23 Hinc sumpta est Auth. *Maximus C. De nupt.* & Auth. *Sed novo jure Cod. de nat. lib.*
24 *Nov.* 89. *c.* 8.
25 Nota quando, & quorum in nuptiis, exigantur nuptialia instrumenta.
26 Μίσχει ἰλλυρίοων Γραικοῖς *hic*, μίσχει καὶ τῶ προτοσπαθαρίω 4. *Harm.* 4. §. 16. περὶ ἀξιωματικῶν.
27 Sine instrumentis.
28 Extranei melius tractantur. Non ita exacte agitur cum extraneis incolis: quam cum civibus ac vere subditis.
‡ Μετὰ τὸ κελεύομεν, γρ. Ἐπειδὴ ὁ πρὸς φιλανθρ. ἀπ. καὶ τὰ ἑξῆς, ἅπερ ἔχεις ἄνω.
29 Puta Gothis, Vandalis & similibus, qui frequentes in comitatu & aula Justiniani fuere.
30 Sine titulo scil.
31 Citra instrumenta scil. & ita hac constitutione confirmantur leges, quæ sanciunt nuptias contrahi solo affectu, juxta *Nov.* 22. solos illustres Romanos excipit ut & *Novell* 74. Emendatur hic quoque *Novell.* 74. *cap.* 4. qua non illustres cogebantur profiteri nuptias apud episcopum, exceptis servis, militibus, agricolis & abjectis personis.
32 *Nov.* 53. *c.* 6. *Novell Leo.* 106. *& Harm.* 8. §. 94. 95.
33 Hinc sumpta est Auth. *præterea C unde vir & uxor.*
34 *Nov.* 53. *c.* 6.
35 Id est, ab ea diverterit.
36 Vid. *Jul. hic. n.* 382. *Nov.* 22. *c.* 18. *Novell.* 53. *cap.* 6. *Novell.* 74. *cap.* 5. *Novell.* 134. *in fin. l.* 11. *Cod. de repud.*
37 *Novell.* 74.
38 Dotis maximæ quantitas quæ fuerit veteribus, *Novell.* 22. *cap.* 18.

Tit. XVIII.

UT LICEAT MATRI ET AVIÆ, ET ALIIS PARENTIBUS POST LEGITIMAM PARTEM LIBERIS DERELICTAM, QUOMODO VOLUERINT RESIDUAM FACULTATEM SUAM DISPONERE, ET ALIA CAPITULA PLURA.

Novella Constit. CXVII.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætorium præfecto.

PRÆFATIO.

Diversis capitulis ad nos relatis, necessarium esse perspeximus generali hac lege disponere.

Cap. I.

Si quis filiumfamilias heredem instituerit, ut pater ipsius usumfructum hereditatu non habeat. 3

Sancimus 4 igitur licentiam esse & matri & aviæ, aliisque parentibus, postquam reliquerint filiis partem, quæ lege 5 debetur: quod reliquum 6 est suæ substantiæ sive in solidum voluerint, sive in partem, filio vel filiæ, nepoti vel nepti, & deinceps descendentibus donare, aut etiam per ultimam relinquere voluntatem, sub hac definitione atque conditione, si voluerint 7 *ut pater aut qui omnino eos habent in potestate, in his rebus neque usumfructum, neque quodlibet penitus habeant participium.* Hæc enim, & extraneis relinquere poterant, unde nulla parentibus utilitas nasceretur. Hoc itaque non solum parentibus, sed etiam omni personæ licere præcipimus. §. 1. Res autem ita relictas sive donatas positis sub potestate personis, si quidem perfectæ 8 sint ætatis: licet 9 sub potestate sint, licentiam habeant quo volunt modo disponere. Si vero ætate minores sint: per quem perspexerit testator, aut donator, hæc gubernentur, donec illi quibus donata sunt aut relicta, ad perfectam ætatem veniant: licentiam 10 habente testatore, vel donatore, & matri & aviæ horum quibus res collatæ sunt, ipsarum rerum si voluerint gubernationem committere, licet maritis junctæ sint memoratæ mulieres: ita tamen, si & ipsæ hujusmodi gubernationem suscipere voluerint. Si vero forsan is qui relinquit, aut donat, nullum his dispensatorem ordinaverit, aut ab eo datus hujusmodi gubernationem subire noluerit, aut non potuerit, aut moriatur antequam illi perfectæ 11 fiant ætatis, tunc jubemus judicem 12 comperentem curatorem fide dignum cum legitima fidejussione 13 rebus talibus ordinare, qui debeat relictam talibus personis substantiam gubernare atque custodire, donec 14 illi ad perfectam (sicut dictum est) ætatem perveniant. In illis enim casibus legem quæ usum 15 parentibus præbet, volumus custoditi, quibus non inest specialiter hujusmodi conditio.

Cap. II.

De eo qui in aliquo instrumento nominatus est filius. 16

Ad 17 hoc autem & illud sancire perspeximus: ut si quis filium aut filiam habens de libera muliere cum qua nuptiæ consistere possunt, dicat in instrumento, sive publica sive propria manu conscripto, & habente subscriptionem trium 18 testium fide dignorum, sive in testamento sive in gestis monumentorum, *hunc aut hanc filium suum esse* 19, *aut filiam*, & non adjecerit naturalem: hujusmodi filios esse legitimos, & nullam aliam probationem ab iis quæri, sed omni frui eos jure quod legitimis filiis nostræ conferunt leges: utpote ipso patre (sicut dictum est) filios proprios eos vocante, ex hoc enim & cum eorum matre monstratur legitimum habuisse matrimonium: ut neque ab ea pro nuptiarum fide alia probatio requiratur. Si autem pater ex ipsa muliere multos filios habens, uni ex eis testimonium quolibet ex prædictis præbuerit modis: sufficere ex eadem muliere natis, ad legitimorum jura patris testimonium uni datum.

Cap. III.

De muliere quæ sine dotalibus instrumentis nupsit. 20

Hoc quoque præsenti constitutioni perspeximus adjiciendum: ut si quis ex non scripto per affectum nuptialem uxorem acceperit, & ex ea filios procreaverit: soluto autem matrimonio contingat eum etiam aliam ducere conjugem cum dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procreare nullum circa paternam hereditatem aliis filiis ex indotata 21 conjuge natis præjudicium fieri: sed cum aliis filiis ex secunda natis uxore, quæ cum dotalibus instrumentis copulata est, ad patris etiam illos hereditatem vocari, cum etiam ex solo affectu possit consistere matrimonium: quod similiter valere volumus, etiam si prius quidem cum dotalibus instrumentis jungatur aliquis uxori, post illam vero alteram ducat solo nuptiali affectu.

Cap. IV.

De nuptiis 22 *illustrium, ut cum dotalibus instrumentis fiant.*

Quia 23 vero legem 24 dudum protulimus jubentem aut dotalia fieri documenta, aut alias probationes procedere factas apud ecclesiæ defensores, per quas nuptias competat confirmari, aut certe sacramenta præberi: in præsenti perspeximus melius disponere ea quæ de his pridem sancita sunt. Et propterea jubemus eos 25 qui maximis dignitatibus decorati sunt, usque 26 ad illustres, non aliter nuptias celebrare, nisi dotalia scribantur instrumenta: nisi tamen aliquis antequam mereretur hujusmodi dignitates, ex affectu solo duxit uxorem. Tales 27 enim nuptias ante dignitares factas, & post dignitates, legitimas manere præcipimus, & ex his natos legitimos esse filios. Postquam vero honorati fuerint aliqui hujusmodi dignitatibus: non aliter ducere uxores, nisi cum dotalibus instrumentis. Hanc autem legis subtilitatem concedimus 28 subjectis nostræ reipublicæ Barbaris 29, licet dignitatibus hujusmodi decorati sint, ut etiam sub affectu 30 possint ipsi volentes contrahere nuptias. Reliquos autem omnes præter eos qui maximis (sicut dictum est) dignitatibus decorati sunt, cujuslibet sint dignitatis, aut militiæ, aut studii, si quidem voluerint, aut potuerint, non prohibemus eos cum dotalibus instrumentis ducere uxores. Si autem etiam hoc non custodierint, & ex solo 31 affectu celebratas nuptias firmas esse sancimus, & ex eis natos, legitimos esse filios jubemus.

Cap. V.

Ut cum matrimonium est sine dote, & conjunx superstes inops, mortui quartam 32 *partem accipiat.*

Quia 33 vero legem 34 dudum posuimus præcipientem, *Ut si quis uxorem aliquando sine dotalibus acceperit, cum affectu solum nuptiali, & hanc sine causa legibus ognita projecerit* 35: *accipere eam quartam* 36 *partem substantiæ ejus.* & aliam 37 post hanc fecimus legem decernentem: *si quis indotatam uxorem per affectum solum acceperit, & usque ad mortem cum ea vivens, præmoriatur, accipere similiter & eam quartam illius substantiæ portionem: ita tamen, ut non transcendat hoc centum* 38 *librarum auri quantitatem.*

ΤΙΤΛΟΣ ιή.

Περὶ διαφόρων κεφαλαίων, καὶ λύσεως γάμου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριζ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωαν. Αὐγ. Θεοδότῳ τῷ πραιποσίτῳ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Διαφόρων κεφαλαίων εἰς ἡμᾶς ἀνενεχθέντων, ἀναγκαῖον εἶναι σωτήριόν μοι νομοθετῆσαι τούτοις διαταττόμενον νόμον.

ΚΕΦ. α'.

Εἴ τις παῖδα familias κληρονόμον ποιήσῃ, ἵνα μὴ ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὴν κληρονομίας ἀσύφορον ἔχῃ.

Ἐπανίζομεν τοίνυν ἀδείαν εἶναι τῇ μητρὶ καὶ μάμμῃ καὶ τοῖς ἄλλοις γονεῦσι, μὴ τὸ κωλυτὸν τοῖς παισὶ τὸ ἐκ τῶν νόμων ὀφειλόμενον μέρος, τὸ ἀναλοιπὸν τῶν αὐτῶν οὐσιῶν, εἴτε εἰς ὁλόκληρον βουληθεῖεν, εἴτε εἰς μέρος, τῇ ἰδίᾳ ἢ τῇ θυγατρὶ, ἢ ἐξ ἐγγόνου, ἢ ἐξ ἐγγόνης, ἢ τοῖς ἐφεξῆς καλοῦσι, δωρεᾶς, ἢ καὶ ἐν τελευταίᾳ βουλήσεως κεφαλαίῳ καταλιμπάνειν· ἐπὶ τούτῳ ὅρῳ τε καὶ αἱρέσῃ, ὥστε βουληθεῖεν, ὥστε τὸ πατέρα ἢ τὸ ὅλως ἔχοντα τύτης ἐξουσίας, ἢ τύτοις τοῖς πράγμασι μηδὲ usumfructum, μηδὲ τὶν οἱανδὴν πανπλῶς μοῖραν ἔχειν. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐξαιτικῆς ἡδυώνυμον κεφάλαιον πάντων, ὅθεν εὐέλπιδα τοῖς γονεῦσι ἀφέλειαν περιστήσειν. τὸ δὲ μόνον τοῖς γονεῦσιν, ἀλλὰ παντὶ τῷ σπέρματι ἐξαιρεσιμαῖον παρακελεύομεθα. §. α'. Τὰ γὰρ πράγματα τὰ ἅτε κωλυμπανόμενα ἢ δωρεμένα τοῖς ὑπεξουσίοις τοιούτοις, εἰ μὲ τελείας εἰσὶν ἡλικίας, κἂν ὑπεξούσιοι ὦσιν, ἄδειαν ἐπίτουσιν κατ' ὃν βούλοντ) τρόπον διοικεῖν· εἰ δὲ τὴν ἡλικίαν ὧσιν ἀτελεῖς, οἷ ἂν παρ' ᾧ συνοίδει ὁ τεστάτορ ἢ ὁ δωρεμένος οὗτοι διοικεῖσθαι, μέχρις ὅτου οἱ εἰς ἰδωρήθη ἢ καταλειφθῇ, εἰς τελείαν ἔλθωσιν ἡλικίαν. ἄδειαν ἔχοντος δὲ ἀμφοτέρους ἢ δωρεμένους, καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν μάμμαν τῶν οἷς τὰ πράγματα παρεῖχεθη, τῶν δὲ αὐτῶν πραγμάτων, εἰ βούλοιτο, διοίκησιν κεφαπτέσθαι· καὶ συνοικῶσιν ἀνδράσιν αἷ εἰρημέναι γυναῖκες, ὅτε μόνοι εἴησαν ἢ αὐτοῖ τῶν τοιούτων διοικησίων κεφαδέχεσθαι βουληθεῖεν. Εἰ δ', ὡς εἰκός, ὁ καταλιμπάνων ἢ δωρεμένος μηδένα τούτοις διοικητὴν ὁρίσοι, ἢ ὁ παρ' αὐτὸ δεδομένος τῶν τοιούτων διοικησίων ἐκπεσεῖν ἢ μὴ βεληθείη, ἢ μὴ δυνηθείη, ἢ τελευτήσῃ πρὶν οἷς εἰρήνης τελείας ἡλικίας χρόνος. τοιούτοις κελεύομεν τὸ ἁρμόδιον ἄρχοντας κηρύττειν ἀξιώπιστον μὲ νομίσαι ἐχθρὸς τοῖς τοιούτοις πράγμασι σφαλέσθαι, ὀφειλόντα τῶν καταλειφθέντων τοῖς τοιούτοις σφοδρὸς ἀλεσίαν διοικῆσαί τε καὶ φυλάξαι, μέχρις ὅτου οἱ εἰρήνης) εἰς τελείαν ἡλικίαν ἔλθωσιν. ὧν οἷς εἰρήνης τοῖς γονεῦσι παρέχοντα βουλόμεθα παραφυλάττειν, εἰς οὓς ἔγκειται ἰδίκως τοιαύτη αἵρεσις.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ ἔν τινι συμβολαίῳ παιδὸς τοιαύτη αἵρεσις.

Πρὸς τούτοις ὁ κἀκεῖνο νομοθετῆσαι σωτήριόν μοι, ὥστε εἴ τις ἀφ' ἡμῶν ἐξ ἐλευθέρας γυναικὸς, μεθ' ἧς γάμῳ συνίστασθαι δοκεῖ, εἴποτε ἐν συμβολαίῳ, εἴτε ἀγραφῳ, εἴτε ἰδίᾳ χειρὶ συγγεγραμμένῳ, καὶ ἐχούσῃ ἐπισφαρῶς τελῶν μαρτύρων ἀξιοπίστων, εἴτε ἐν ἀβδήκῃ, εἴτε ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, τοῦτον ἢ τοιοῦτον ὑὸν αὐτοῦ εἶναι ἢ θυγατέρα, καὶ μὴ προσθῆ καὶ φυσικὸν ἢ φυσικὴν· τοὺς τοιούτους παῖδας γνησίους εἶναι, καὶ μηδεμίαν ἑτέραν ἀπόδειξιν παρ' αὐτῶν ζητεῖσθαι, ἀλλὰ πάντων ἀπολαύειν αὐτοὺς τῶν δικαίων ὅσα τοῖς γνησίοις παισὶν οἱ ἡμέτεροι παρέχουσι νόμοι· οἷα δὴ παῖδες αὐτοῦ, ὡς εἰρήνης, παῖδας ἰδίας αὐτοὺς ἀναγκαλίσαντος. συντίθεμεν δὲ καὶ μὴ τῶν αὐτῶν μητρὸς δεῖκνυ) νόμιμον ἐγκεκεῖναι γάμον· ὥστε μηδὲ παρ' αὐτοῖς φῶς τὴν δὲ γάμου πίστιν ἑτέραν ἀπαιτεῖσθαι ἐπιζητεῖσθαι. Εἰ δ' ὁ πατὴρ ἐκ τῶν αὐτῆς γυναικὸς πολλοὺς παῖδας ἔχων ἐνὶ ἐξ αὐτῶν μαρτυρίαν καὶ οἱονδήποτε τὸ εἰρημένον παράσχοι τρόπον, δρκεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ τῶν αὐτῆς γυναικὸς τεχθεῖσι ὡς πρὸς τὸ νομίμων δίκαια τὸν τῆς ἐνὶ δεδομένου δὲ παῖδος μαρτυρίαν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν γυναικὸς χωρὶς φωνικῶν συμβολαίων συνοικησίας.

Καὶ τοῦτο δὴ τὴν παρὸν διατάξει σωτήριόν μοι κεφαδέχεσθαι, ὥστε εἴτις ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀβδήκῃ γαμικῶ γυναῖκα λάβοι, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς ποιήσαιτο, λυθέντος δὲ τοῦ φωνικοῦ γάμου, συμβῆ αὐτὸν καὶ ἕτερον ἀγαγέσθαι γυναῖκα μὴ φωνικῶν συμβολαίων, καὶ ἐξ αὐτῆς ὁμοίως ποιήσασθαι παῖδας· μηδὲν ἧττον τοὺς παῖδας κληρονομίαν τῶν ἐκ τῆ ἀφωνίκε γαμετῆς πεχθέντων πασῶν κεφκελμκ γίνεσθαι, ἀλλὰ μὴ τῶν παίδων τὸν ἐκ τῆ δύτερας γαμετῆς πεχθέντων τὸ μὴ φωνικῶν συμβολαίων συνοικησίας, εἰς τὸ δὲ πατρὸς κακείνῳ κεκλῆσθαι κλῆρον, οἷα καὶ ἐκ μόνης ἀβδήκεως ὁμωνύμῳ δὲ γάμῳ συνιστᾶσθαι. ἐπεὶ δὲ ὁμοίως κρεῖττον βουλόμεθα, εἰ καὶ φωνικῶν συμβολαίων συνκφθεὶς τις γαμετῆ, μεῖ' ἐκείνην), ἑτέραν ἀγαγέσθαι μόνῃ γαμικῇ ἀβδήκῃ.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ γίνεσθαι τὰ ἰδιωτεύειν γάμον μὴ φωνικῶν συμβολαίων.

Ἐπειδὴ ὁ νόμον φωνὸν ἐξεφωνήσαμεν, κελεύοντα ἢ φωνικῶν γίνεσθαι συμβόλαια, ἢ ἄλλας συστάσεις φωνείσας, γνωρίμας παρὰ τοῖς σκληροῖς ἀνθρώποις, δι' ὧν τὰς γάμους φωνικῶ βεβαιοῦσθαι, ἤγουν ὅρκους παρέχεσθαι ἐπὶ δὲ παρόντων σωτέρδομεν κωλύον ἀβδητοῦσθαι τὰ ἀπὸ τύτων φωνὸν τοιμηθησόμενα. καὶ δὴ τοῦτο κελεύομεν, τοὺς μεγάλους ἀξιώματα κεκτημένους, μόχλεις ἰλλυρίων, μὴ ἄλλως γάμοις φωνικῶν συμπλακῆναι εἰ μὴ φωνικῶν συγκροθοιεν συμβόλαια πλὴν εἰ μή τις ἐκ τῆ δὲ τυχεῖν τοιούτων ἀξιωμάτων, ἐκ μόνης ἀβδήκεως ἠγάγετο γαμετῆ. τοὺς δὲ τοιούτους γάμους ἐκ τῆ ἀξίας ἠλαττώσεις, καὶ μὴ τὴν ἀξίαν νομίσας μόνον κελεύομεν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν τεχθέντας νομίμους εἶναι παῖδας. μὴ μόνον τὸ τιμηθῆναι πολὺ τοιούτους ἀξίαις, μὴ ἄλλως ἀλλοθεν γαμετὴς πλὴν εἰ μὴ μὲ φωνικῶν συμβολαίων. Τοιούτου δὲ τὴν ἐ. νόμε ἀκολέσεων συγχωρῆσαι τοῖς ὑποτεταγμένοις τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ βαρβάροις, κἂν ἀξιώμασι τοιούτοις ὑπάρχειν κεκτημένοι· ὥστε καὶ ἀβδήκῃ ψιλῇ δωκόθαι αὐτοὺς βουλόμενος συναλλάσσειν γάμους. τοὺς δὲ λοιποὺς ἁπάντως (παρὰ τοὺς ταῖς μεγάλαις, ὡς εἴρηται, ἀξίαις κεκτημένους) οἱασδήποτε εἰσὶν ἀξίας, ἢ τροφείας, ἢ ἐπιτηδεύσεως, εἰ μὴ βεληθεῖεν, ἢ δυνηθεῖεν, ἃ κωλύομεν μὴ φωνικῶν συμβολαίων ἀβδήκῃ γαμετὴς. εἰ δὲ τὰ μὴ φυλάξειεν, τοὺς ἐκ μόνης ἀβδήκεως λεγομένους γάμους, βεβαίως εἶναι θεσπίζομεν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν παῖδας νομίμους εἶναι παῖδας κελεύομεν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ γαμετὴν ἄπορον φωνεῖσθαι, ὅτι γάμος ἄφωνικός ἐστι, καὶ τελευτήσαντος τὸν πλοῦτον μέρος λαβεῖν.

Ἐπειδὴ ὁ νόμον ἤδη τεθείκαμεν, φωτεύοντα ὥστε, εἴποτε τις γυναῖκα ἕλοιτο φωνικῶν λαβοὶ μὴ ἀβδήκεως γαμικῆς, καὶ τοιοῦτος χρεὼς αὐτὰς γνωρίζοιμι τοῖς νόμοις ἐκβαλεῖν, λαμβάνειν αὐτὸν τὸ πλοῦτον μέρος τῆ αὐτοῦ φωνείσας· καὶ ἕτερον μὴ τῶν πεπαυκότων νόμον, ἢ διορίζοντα, εἰ τις ἄπορον γυναῖκα καὶ ἀβδήκεν μόνον λαβοι, καὶ μίσχει πλουτῆς σὺν αὐτῇ ζήσας φωτελεύτησεν, λαμβάνειν ὁμοίως καὶ αὐτὸν τὸ πλοῦτον μέρος τῆ ἐκείνης φωνείσας· (ἅτε μήτιγε ὥστε μὴ ὑπερβαίνειν αὐτὸ τὸ πλοῦτον μέρος τῆ ἐκατὸν λιτρῶν

χρυσᾶ λιτρῶν πεντήκοντα) ὁ τῷ πατρὶ καλῶν ἐκείνῳ νόμων ἀφιστάμενος, ἐφ' ἑκάστῃ ζημίᾳ· τοὺς δὲ τὰ πατρῷα σωζοικίσαντας τυχεῖν τῶν πατρικῶν νομίμων εἶναι, καὶ εἰς τὴν πατρῴαν κληρονομίαν, τήν τε γυναῖκα ἐφ' ἑκάστῳ τούτων τῷ ζημιοῦσθαι, εἰ μὴ ἄχρι τελοῦς ἐχοι παῖδαν ὁ αὐτὸς αὖθις, εἴτε ἐξ αὐτῆς εἴτε ἐξ ἑτέρας συνοικεσίας, τὸ τρίτον μέρος τῆς οὐσίας ἢ ἀνδρὸς λαμβάνειν· εἰ δὲ πλείονες εἶεν οἱ παῖδες, τοσοῦτον ἐφ' ἑκάστῳ ἀρχίοις ἥμισυ λαμβάνειν κελεύομεν τὴν γυναῖκα, ὅσον ἂν ἕν τῶν παίδων ἀριθμῷ λάχοι· δηλονότι ὡς ζημίαν μόνων ἐπὶ τοῖς τοιούτοις προφέρεσθαι τῶν γάμων ἔχειν, τὴν διαπόλεσιν ὁμοίως τοῖς πρώτοις φυλαττομένους ἐξ ἧς αὐτὴν ἢ γάμος ἔφυ. εἰ δὲ μὴ τοιαύτη γυνὴ παίδων ἐξ αὐτοῦ μὴ ἔχοι, κελεύομεν καὶ διαπόλεσιν δικαίαν ἔχειν αὐτὴν τὰ προφέρεσθαι, ἀπὸ ὧν ἢ ἀνδρὸς οὐσίας εἰς αὐτὴν ἐλήλυθεν ἀφ' ἧς ἢ παροῦσα κελεύσαμεν νόμῳ. τὸν μέντοι ἀλόγως ἀπολιπόντα, ἢ αὐτὸν τῆς καιρίας τῆς σκηνῆς τὸ μέρος κελεύομεν λαβεῖν τὸ πλειόνων τοῦδε τοῦ νόμου. τὰ ἀνδρὸς γὰρ, ἐπὶ τοιούτων ζημιῶται, τὸ τέταρτον μέρος, καὶ τὰ αὐτοῦ ἡμῶν νόμῳ, ὃν τὰ οὐσίας λαμβάνειν τὰ γυναικὸς πᾶσι τρόποις κωλύομεν.

ΚΕΦ. ϛ.

Περὶ τῆς Λεόντος καὶ Κωνσταντίνου διατάξεως.

‡ Ἐκεῖνο ἀναμφιβόλως παραφυλαττόμεθα, ὅτι τῷ Λεοντείῳ καὶ τῇ εὐσεβεῖ ἡμῶν διατάξει ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἄλλοις ἡμετέροις τοῖς μὴ ἐξειλεγμένοις τῷ παρόντι νόμῳ, τῷ ἰδίαν ἔχειν ἰσχύν. τὰ δὲ Κωνσταντίνου καὶ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως νόμου τὰ ἐπὶ Γρηγορίου μεγεθυμήθη, καὶ τῷ ἐπ' αὐτῷ ἠκριβωμένῳ ἱερωτείαν τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τῇ εὐσεβεῖ λήξει (ὃν ὧν εἰ τὰ γυναικῶν συζυγίαι, ἃς ὁ Κωνσταντίνου νόμος διτταῖς ὠκείωσεν, ὡσεὶ πᾶσαι ἀξιώμασι κεκοσμημέναις κεκλύουσι) ὑδεὶ παντελῶς τρόπῳ κεκλεῖσθαι συγχωρεῖμεν· ἀλλ' ἀδείαν τοῖς βουλομένοις παρίεμεν, εἰ μὴ οἱοισδήποτε μεγάλοις ἀξιώμασι κεκοσμημένοις, τοῖς τοιούτοις γυναῖξιν μὴ ἀρχαίων συμβολαίων ἰσωτοῖς συνάπτειν. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τοῖς μεγάλοις ἀξιώμασι κεκοσμημένοις, ἄδειαν ἐχέτωσαν τοῖς τοιούτοις γυναῖξιν λαμβάνειν, εἴτε ἐγγράφως βουλεύειν, εἴτε μὴν ἀφθόνῳ γάμῳ· εἰ μάρτυσιν ἐλευθέραις εἴησαν, μὴ μεθ' ὧν ἔξεσι γάμου ἐπιπλοκῆς.

ΚΕΦ. ζ'.

Πῶς μὴ παρὰ τὰς παῖδας τρίτον ἀφαλυθέντος ἀφ' ἑτέρου γάμος.

Κ Ακεῖνο ἀφαιρεθῆναι σωφρόνως, ἵνα εἴποτε τὰ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γάμου λυθέντος συμβαίη, οἱ ἐκ τοιούτου γάμου γεγενημένοι παῖδες μηδεμιᾷ τρόπῳ βλαπτῶσιν ἐκ τοῦ ἀφαιρεθέντος γάμου, ἀλλὰ πρὸς τῷ τὴν γονικὴν κληρονομίαν κομίζεσθαι, ἐκ τοῦ πατρὸς οὐσίας ἀναμφισβητήτως ἀποτρέφεσθαι. καὶ εἰ μὲν ὁ πατὴρ τῷ σωφρονεῖν τοῦ ἀφαιρεθέντος παρέχοι, καὶ ἡ μήτηρ εἰς δεύτερον ἔσχηκε γάμον, παρὰ τὴν μητρὸς τροφὴν, τὰς θρεπτικὰς τοῦ πατρὸς παρεχέτω· εἰ δὲ παρ' αἰτίαν τοῦ μητρὸς δεήσει, λελυσθαι τὸν γάμον, τότε παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ οἰκείτωσαν οἱ παῖδες καὶ τρεφέσθωσαν. Εἰ δὲ συμβῇ τὸν μὲν πατέρα ἄπορον εἶναι, τὴν δὲ μητέρα εὔπορον, παρ' αὐτῆς τυγχάνειν τὰς παίδας μόνον, καὶ παρ' αὐτῆς τρέφεσθαι παρακελευόμεθα· ὃν εἰ τρόπον οἱ παῖδες εὐπορῶσιν ἀναγκάζοντο τὴν μητέρα διορθοῦν τρέφειν, ὅπου δίκαιον κρίνομεν καὶ παρὰ τοῦ μέλλοντος εὐπορήσειν τὰς παίδας λαμβάνειν τροφάς. Οπως δὲ τὸ τρέφεσθαι τὴν μητέρα καὶ τὰς παίδας διωρίσαμεν πτωχῶς, τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ παίδων τῶν ἀπόντων ἢ κεκλεγότων ὡσαύτως ἑκατέρας φύσεως κεκλεῖσθαι κελεύομεν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ δικαίων τῶν κληρονόμων αἰτιῶν τοῦ ἀνδρὶ συγχωρηθέντος.

Ἐπειδὴ ὁ πολλὰς ἐν τοῖς παλαιοῖς καὶ ἡμετέροις εὑρομεν νόμοις αἰτίας, εἰς ἃς ἐν ὀλιγαρκοῦς αἱ τῶν γάμων ἀφλύσεις γίνονται· τούτων ἕνεκα σωφρόνως ἐκ τούτων ὠφελεῖν πολλοὺς, αἰσθόμενοι ἡμῶν ἀναίρεσιν ὡσεὶ τὸ ἀφλύειν γάμους ἐφάπτεσθαι καὶ ταύτας μόνον ὁμοίως τοῦ παρόντος συντάξαι νόμου, ὡσεὶ ἂν ὀλόγως δοκοῦσαι εἶπε ἀνὴρ εἴπε γυνὴ ῥητόριον πέμπειν. Τοὺς τοίνυν αἰτίας ἐξ ὧν ὁ ἀνὴρ ῥητόριον ἀκινδύνως σίλλειν δοκοῦσι, καὶ τῷ ὡσεῖσθαι τὴν γυναῖκα ἀποκηρύσσειν, (φυλαττομένης τὰ ἐπ' αὐτῇ διατολείας τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισὶν ἢ, παίδων ὄντων, ἀπολαύειν αὐτὸν καὶ τῆς διατολείας) ταύτας εἶναι ἀφανίζομεν.

§. α'. Εἰ τὰ τῆς βασιλείας βουλευομένοις ποτὲ συμβαίνει ἡ γυνὴ, καὶ τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ μὴ φανερώσῃ· εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ τῶν ὡσεῖσθαι τὴν γυναῖκα ἀπαγγελθέν σιωπήσῃ, ἐξέστω τῇ γυναικὶ δι' οἱασδήποτε ὡσεώσεως τοῦτο ὡσαγγεῖλαι τῇ βασιλείᾳ· ὥστε τὸν ἀνδρὸς μηδεμίαν ἐκ τούτου τὰ αἰτίας ῥητορικὰς δίκην ὡσεῖσθαι.

§. β'. Εἰ ὡς μοιχείας ὁ ἀνὴρ νομίσει δικάσαι τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν ἁλῆναι, ὡσοῦτος τὰ ἀνδρὸς ὡσεῖσθαι τὴν γυναῖκα, ἢ τὴν μοιχὸν καὶ εἰσὶ τοιαύτη κρίσεως ἀληθὴς ἀποδειχθῇ, πλειόνων ῥητορικῶν πεμπόντων, ἔχειν τὰ ἀνδρὸς ὡσεῖ τῇ πρὸ γάμου δωρεᾷ καὶ τὴν ὡσεῖσθαι. καὶ ὅσος τύπος, εἰ παῖδας μὴ ἔχοι, τοσοῦτον λαμβάνειν αὐτὰ τὰ ἄλλης τὰ γυναικὸς ὡσεικίας ὅσον τὸ ὡσεῖσθαι τὸ τέταρτον μέρος εἶναι γινώσκει. ὥστε τῇ αὐτῇ διατολείᾳ καὶ τὴν ὡσεῖσθαι καὶ τὴν παρ' ἡμῶν ὁρισθεῖσαν ποινὴν ὑποφέρεσθαι· εἰ μὲν παῖδας ἔχοι ἐκ τῆς αὐτῆς συνοικεσίας, κελεύομεν καὶ τὴν ὡσεῖσθαι, καὶ τοὺς ὡσεῖ τούτου νόμους, καὶ τὴν ἄλλην τὰ γυναικὸς ὡσεικίαν τοῖς παισὶ φυλαττέσθαι· ὡσεὶ δὲ παῖδας μὴ ἔχοι, τὰ μὲν ἡμίσεα τοῖς αὐτῆς παισὶν ἐξ ἡμισείας φιλοτιμίας δωρεῖσθαι. παίδων δὲ μὴ ὄντων, τὰ μὲν ἡμίσεα τὰ ἀνδρὸς ἐξ ἡμισείας φιλοτιμίας δωρεᾶς τὴν διατολείαν τῇ γυναικὶ ἀφαίρειν δεήσομεν, τὴν δὲ ἄλλην τὰ ἀνδρὸς πᾶσαν ὡσεικίαν τοῖς ἀπὸ τῆς γάμους

Cap. IX.

De justu [1] divortii caussi mulieri [2] concessis.

CAussas [3] autem pro quibus rationabiliter potest viro à muliere mitti repudium, ex quibus potest & dotem recipere, & propter nuptias donationem exigere, similiter filiis servanda donationis proprietate, aut, filiis non extantibus, habere etiam hujusmodi dominium, has esse solas disponimus. §. 1. Si contra [4] imperium aut ipse cogitaverit aliquid, aut cogitantibus conscius non [5] indicaverit imperio, aut per se aut per quancunque personam. §. 2. Si quolibet modo vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut aliis hoc volentibus sciens non manifestaverit uxori, & studuerit secundum leges ulcisci [6]. §. 3. Si maritus uxoris castitati insidiatus [7], aliis etiam eam adulterandam tentaverit tradere. §. 4. Si vir de adulterio inscripserit uxorem & adulterium non [8] probaverit, licere mulieri volenti, etiam pro hac causa repudium destinare viro, & recipere quidem propriam dotem, lucrari autem & antenuptialem donationem: & pro hujusmodi calumnia, si filios non habuerit ex eodem matrimonio, tantum secundum proprietatem accipere mulierem ex alia viri substantia, quantum antenuptialis donationis tertia pars esse cognoscitur. Si autem filios habuerit, jubemus omnem viri substantiam filiis conservari: firmis manentibus, quæ de antenuptiali donatione aliis legibus continentur; ita tamen, ut etiam propter illatam adulterii accusationem & non probatam, illis quoque maritus subdatur suppliciis, quæ esset passura mulier, si hujusmodi fuisset accusatio comprobata. §. 5. Si quis in ea domo in qua cum sua conjuge commanet, contemnens eam, cum alia inveniatur [9] in ea domo manens: aut in eadem civitate degens, in alia domo cum alia muliere frequenter manere convincitur, & semel & secundo [10] culpatus, aut per suos, aut per mulieris parentes. aut per alias aliquas fide dignas personas hujusmodi luxuria non abstinuerit: licere mulieri pro hac causa solvere matrimonium, & recipere datam dotem, & antenuptialem donationem, & pro tali injuria tertiam partem æstimationis, quam antenuptialis facit donatio, ex ejus substantia percipere: ita tamen ut si filios habuerit, usu solo mulier potiatur rerum, quas ex antenuptiali donatione, & pœna tertiæ portionis, mariti substantiæ acceperit, dominio communibus filiis conservando. Si autem filios non habuerit ex eodem matrimonio, habere eam talium rerum etiam proprietatem præcipimus.

Cap. X.

Ut non liceat consensu matrimonium dissolvere, nisi ex caussa probabili. [11]

QUia [12] vero ex consensu aliqui [13] usque ad præsens alterna matrimonia solvebant, hoc de cætero fieri nullo finimus modo, nisi forte quidam castitatis concupiscentia hoc fecerint. Si autem hujusmodi personæ filios habuerint: tam dotem quam antenuptialem donationem eorum filiis conservari disponimus. Si quis autem horum aut maritus forsan aut uxor, postquam propter castitatem ex consensu solverit matrimonium, inveniatur alias contrahens nuptias, aut luxuriose vivens: jubemus, si quidem (sicuti dictum est [14]) filii fuerint ex memorato conjugio, super dotem & propter nuptias donationem, eis tradi & proprietatem pene substantiæ illius quæ convincitur deliquisse personæ. Si vero filii minoris sint ætatis: gubernari eos & pacisci ab illo parente præcipimus, qui nihil præsenti legi contrarium egerit. Si autem ambo parentes in hujusmodi vitium [15] incidant, tunc utriusque parentis substantiam filiis applicari: dispensatorem [16] autem eis, qui in minori sunt ætate constituti ordinati providentia competentis judicis & aliorum quibus hæc ex nostris legibus sunt commissa. Si autem filii non sint, utriusque personæ substantiam fisci rationibus applicari [17], & eos qui talia deliquerunt legitimis subdi suppliciis. Aliter enim separationem matrimoniorum fieri ex consensu, nulla tatione permittimus.

Cap. XI.

Quod tempus exspectare maritum in expeditione [18] degentem debeat mulier.

QUod [19] autem à nobis sancitum est [20] de iis qui in expeditionibus sunt & in militiis constituti, sive milites sint, sive fœderati [21], sive scholares, sive alii quidam sub alia quacunque militia armata constituti: melius ordinare perspeximus, & jubemus, quantoscunque [22] annos in expeditione manserint, sustinere eorum uxores: licet nec literas nec responsum aliquod à suis maritis susceperint. Si qua vero ex hujusmodi mulieribus suum maritum audierit [23] esse mortuum, neque tunc ad alias eam venire nuptias finimus, nisi prius accesserit mulier aut per se aut per suos parentes, aut per aliam quamcunque personam, ad priores numeri [24] chartularios, in quo hujusmodi maritus militabat: & eos, seu tribunum (si tamen adest) interrogaverit, si pro veritate mortuus est ejus conjux: ut illi sacris Euangeliis propositis sub gestis monumentorum deponant, si pro veritate vir mortuus est. Et postquam hæc gesta monumentorum confecta mulier pro suo testimonio perceperit, etiam post hoc jubemus manere eam per unius anni spatium, ut etiam post hunc decursum liceat legitimas contrahere nuptias. Si autem præter hanc observationem mulier præsumpserit ad aliud venire matrimonium: & ipsa, & qui ducit eam uxorem, velut adulteri puniantur. Si autem qui sub gestis monumentorum cum jurejurando testati sunt, convincantur etiam falsum postea depositisse testimonium: ipsi quidem militia denudati, decem auri librarum pœnam compellantur exolvere illi quem mentiti [25] sunt mortuum esse: ipse vero licentiam habeat, si voluerit, suam [26] uxorem recipere. Si vero scholaris fuerit ille de cujus morte dubitatio est, à primis scholæ & actuario: si autem fœderatus, ab optione ejus memoratam depositionem accipere ejus uxorem, his observandis, & circa alios omnes, qui in armata militia referuntur.

Κεφ. θ'.

Περὶ δικαίων δ' divortii αἰτιῶν τῇ γυναικὶ συγχωρηθέντων.

ΤΑΣ ὁ αἰτίας ὑπὲρ ὧν δύλοχος δυνατὸ τῷ ἀνδρὶ παρὰ τ γυναικὸς πέμπας ρητόδιον, κ ἐξ ὧν δυνατὸ τὴν τ προῖκα λαμβάνειν κ τὴν ἀξίαν τ γάμος ἀπωλείαν δωρεὰν, (ὁμοίως τοῖς παισὶ φυλαχθησομένης τ ἐπὶ τῇ δωρᾷ διατολείας· ἢ, παίδων μὴ ὑπόντων, ἔχειν κ τὴν τοιάυτης διατολείαν) τούτοις εἶναι μόνας ἀξιτυπώμεν. § α'. Ἐὰν κ' τ βασιλέως ἢ αὐτὸς βυλόσηται τι, ἢ τὸν περὶ βασιλοσόμοις σωνειδὼς, μὴ φανερώσῃ τῇ βασιλεία, ἢ δι' ἑαυτῦ, ἢ δι' οἱῳδήποτι προσώπε. § β'. Ἡ ἐὰν οἱῳδήποτι τρόπῳ ὁ ἀνὴρ ἐπιβυλόσῃ τῇ ζωῇ τ γυναικὸς· ἢ ἄλλων τὸν βυλομένων εἰδὼς, μὴ φανερώσῃ τῇ γυναικὶ κ' αὐτὴ ἐξῇ κ' τὸς νόμος ἐκδικήσαι. § γ'. Ἐαν ὁ ἀνὴρ τῇ τ γυναικὸς σωφροσύνῃ ἐπιβυλόσων, ἄλλοις ταύτην εἰς τὸ μοιχοβυλεῖν ἐπιχειρήσῃ προδῶναι. § δ'. Ἡ ἐὰν ὁ ἀνὴρ δεῖ μοιχείας ἐγκρύψῃ τῇ γυναῖκα, κ τὴ μοιχείαν μὴ ἀποδείξῃ, ἐξεῖναι τῇ γυναικὶ βυλομένῃ, ὦ ὑπὲρ ταύτης τ αἰτίας ρητόδιον πέμπειν τῷ ἀνδρὶ, κ ἀπολαμβάνειν τ' τὴν ἰδίαν προῖκα, νομίζομένῃ κ τὴν τῶ προγαμιαίαν δωρεὰν. κ ὑπὲρ τ τοιαύτης συνηφαντίας, εἰ παίδας μὴ ἔχοι ἐκ τ' αὐτὸ συνοικεσίε, τοσοῦτον κατὰ διατολείαν λαμβάνειν τὸν γυναῖκα ἐκ τ' ἄλλης δ' ἀνδρὸς οὐσίας, ὅσον τ' προγαμιαίας δωρεᾶς τὸ τέταρτο μέρο· εἶναι γινώσκει· εἰ δ' παίδας ἔχοι, κελεύομεν πᾶσιν τὸν δ' ἀνδρὸς πρεσβυτέραν τοῖς παισὶ φυλαττέσθαι βεβαίων μθόντων τ' περὶ τ προγαμιαίας δωρεᾶς, τ' τοῖς ἄλλοις περιεχομένων νόμοις. ὑπὸ μθτοια, ὥστ κ' ἐλέγχεσθαι τ μοιχείας κρεινομένην κ μὴ ἀποδειχθείσαν, κάκείναις τ' ἀνδρὸς τὰς πρωτείας ὑποβληθῆναι, ἃς ἐμελλεν ὑποφέρειν ἡ γυνὴ εἰ ἐφ' ἁν ἡ τοιαυτη ἀπεδείχθη κατηγορία. § ε'. Ἐαν ὁ ἀνὴρ σὺν τῇ αὐτῇ οἴκῳ καθ' ὃν μ' τ' αὐτὸ γυναικὸς σωνοικεῖ, περιφρονῶν αὐτῆς μεθ' ἑτέρας διέτριβ· ἐν τῇ αὐτῇ πόλει μθόν· ἢ κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν ἀλλάχοι, ὃν ἑτέρῳ οἴκῳ μ' ἄλλης γυναικὸς σωνοχὸς μθρὸν ἐλέγχῃ· κ ἀπιξ κ δὶς ἐγκληθεὶς ὑπ' ἀλλ' τ' ἐωυτὸ γονέως ἢ ἀλλ' τ' γυναικὸς, ἢ δι' ἑτέρων τῶν ἀξιοπίστων προσώπων, τ τοιαύτης ἀσελγείας μὴ ἀπέχῃ· ἐξεῖναι τῇ γυναικὶ κ ὑπὲρ τούτης τ αἰτίας ἀλλύειν τ' γάμον, κ ἀναλαμβάνειν τὸν δεδομθύν προῖκα κ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν, κ ὑπὲρ τ τοιαύτης ὑπερον τέλτον μέρο· τ' ἀλλαπώσεως, ἵνα ἡ προγαμιαία ποιεῖ δωρεὰ, ὦν τ' ἄλλης αὐτῷ οὐσίας λαμβάνειν, ὅτε μθτοι γε ὦσι, εἰ παίδας ἔχοι, τ' χρόνον μθνῆς ὑπολαύειν τὸν γυναῖκα τ' προῖκός, ὡσπὲ ὧν τ' προγαμιαίας δωρεᾶς κ τ' ποινῆς δ' τέτε μέρες τ' δ' ἀνδρὸς φερούσης λαῶσι, τ' διατολείας τοῖς κοινοῖς παισὶ φυλαττομθνης· εἰ δ' παίδας μὴ ἔχοι ἐκ τ' αὐτὸ συνοικεσίε, ἔχειν αὐτὸν τ' τοιούτων προσόδων κ τὴν διατολείαν κελεύομεν.

Κεφ. ι'.

Περὶ δ μὴ ἐξεῖναι συναινέσει ἀφαλύσαι γάμον, εἰ μὴ ὧν τ' ἀποδεικτικὴν αἰτίας.

ΕΠειδὴ ὁ κ' ἀπὸ συναινέσεως τινὲς μέχρι δ' παρόντο τὰς περὶ ἀλλήλους διέλυον γάμους, τὸν δ' λοιπὸν χρόνον ἐδύνατ συζῆν ὁμοῦ τρόπῳ εἰ μὴ τινὲς σωφροσύνης ἐπιθυμίᾳ τὸν ποιησαιτο. εἰ δ κ τὰ τοιαῦτα προσώπατα παῖδας ἔχοιεν, τὸν μ' τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν τοῖς αὐτῶν φυλάττεσθαι παισὶ ἀφαιτυπώμεν· Εἰ δέ τις τέτων, ἀνὴρ τυχὸν ἢ γυνὴ, μ' τὰ ἀφ' σωφροσύνης ὀνόματος συναινέσεως τ γάμον λυθῆναι, δόρηθείη ἄλλως συναλλαγὴν γάμος, ἢ ἀσώτως ζῶν· κελεύομεν, εἰ μὲ, ὡς εἰρηται. παῖδές ὦσιν ὧν δ' εἰρημθνος συνοικεσίε, τοῦς τῇ φύσικῇ κ τ' ἀφ' τὰς γάμους δωρεᾶς, αὐτοῖς παραδίδοσθαι κ τὴν διατολείαν τ λοιπὸς προσόδος δ' τοῦτο ἐλαγχμθνε πλημμελοῦσι προσώπε. Εἰ δὲ οἱ παῖδες ἀπελῆς ὦσιν ἡλικίας, διοικεῖσθαι τούτους κ' ἀναγέρεσθαι παρ' οἷσινι προσήκομεν δ' γονέως, ὃς κὸν τῷ παρὼν νόμῳ συναυτῶν ἔπραξεν. Εἰ δὲ ἀμφότεροι οἱ γονεῖς τῶ τοιάτω βλασφήσωσι πλημμελοῦσι, τηνικαῦτα τὴν ἑκατέρᾳ τ γονέων οὐσίαν τοῖς παισὶ προσκυρᾶσθαι διοικητὴν δὲ αὐτοῖς ἐπὶ τ' ἀπελῆς ὄντι ἡλικίας προσληπτέον προσηκὸς δ' ἀμφοῖν ἀρχόντο·, ἢ κ' τ' ἄλλων οἷς τοῦτο παρὰ τ' ἡμετέρων ἐπιτέτραπ·αι νόμων. Εἰ δὲ παῖδες μὴ ὦσιν, τὸν δ' ἑτέρᾳ προσώπε οὐσίαν τοῖς δημοσίοις λογισμοῖς προσκυρᾶσθαι, κ τὰς παῦτα πλημμελήσαντας τομίμοις ὑποδίκεσθαι τιμωρίαις. ἄλλως γὰ ἀφίζύζιν γάμον γινέσθαι σὺν συναινέσεσι δόδεν λόγῳ συζυγόμενον.

Κεφ. ια'.

Οσον χρόνον ἡ γυνὴ τ' ἀνδρὸς σὺ ἐξεπέστω ἀγωνίζ προσδοκᾶσι ὀφειλή.

ΤΟ μθτοι παρ' ἡμῶν νομοθετηθὲν περὶ τ' σὺ ἐξεπέστω ὄντων, κ' σὺ στρατείαις καταλεγομθνων (εἴτε στρατιῶται εἶεν, εἴτε φοιδερᾶτοι, εἴτε σχολάρεοι, εἴτε ἄλλοι τινὲς ὑφ' ἑτέραν οἱανδ' στρατείαν ὄντων καταλεγόμενοι) κράλιον ἀφαιτυπῶσαι σωνέδομεν. κ κελεύομεν ὅσους δήποτε σύνιστες σὺν ἐξεπέστω μείνωσι, τοσούτους μένειν τὰς τότων γαμετὰς, κὰν μὴ γράμματός τ ἀποκρίσιν παρὰ τ' ἰδίων ἀνδρῶν δέξων. Εἰ δέ τις σὺν τ' τοιούτων γυναικῶν τ' ἰδίου ἀνδρὸς ἀκούσῃ πεπλυδυτηκέναι, ἐδὲ τότε εἰς ἑτέρας αὐτὴν ἐλθεῖν γάμους ἐπιτρέπομεν· εἰ μὴ πρότερον παραχθήντες ἡ γυνὴ δ' ἑαυτῆς, ἢ ἀφ' τ ἰδίων γονέων, ἢ εἴ ἄλλε οἱοδήποτε προσώπε περὶ τὰς τελόρας δ' ἀσλυμθ, κ τὰς χρεβλακρίσεις, ὧ ὧ ὁ τούτης ἀνὴρ ἱσρατεύετ· κ τέτες (ὅτοι τ τελεῦνον, εἴγε πεμφθεὶν) ἐρωτήσοι εἰ περὶ τῆς ἀληθείας ἐπελύτησεν ὁ αὐτὴ συνοικήσας. ὥστ εἰκότως, τ' σχίσει διαγελίων προκειμένων, ἐπὶ πρόξεως ὑπομνηθέντων κριθῆσθαι εἰ τοῖς ἀληθείαις ὁ ἀνὴρ πεπλύτηκε. κ μεθ' ὁ τοῦτο πρᾶξαι, τὸ ὑπομνηθὲν ἀναληφθέντα ἡ γυνὴ ὑπὲρ τ' ἰδίας μαρτυρίας σκλαβῆ· κ μ' τοῦτο κελεύομεν μένειν αὐτὴν ἑνὸς σύνιστ' τ' ἀφ' σημα, ὥστε μ' τῶ αὐτὸ παραδραμεῖν ἐξεῖναι τοῦτη νόμιμον συναλλάττειν γάμον. εἰ δὲ παρὰ ταῦτα τὸν παρατρέψῃ ἡ γυνὴ τολμήσει εἰς ἕτερον ἐλθεῖν γάμον, κ αὐτὴ κ ὁ ἀρτίγαμο· αὐτῶ ὡς γάμον ὡς μοιχοὶ πρωρεθήσονται. Εἰ δὲ οἱ ἐπὶ πρόξεως ὑπομνήματον μεθ' ὅρκε κατατεθέντες, ἐλεγχθῶσι μ' ταῦτα πάντως κατατεθέντες, αὐτοὶ μ' τ' στρατείας ζημιούμενοι, δέκα χρυσᾶ λιτρῶν ποινῶ συνεκτίσουσι τὸν ἐπ' ἐκείνου ὃν ἐψεύσαντο πεπλυδυτηκέναι· αὐτὸς δ' ἀδεῶν ἐχέτω, εἰ βεληθεὶη, τῶν ἰδίων γαμετῶν ἀναλαμβάνειν. Εἰ δὲ φολάξαι τὸν ἐκείνου δ' τὸν τὰ τελευτὴν ἡ ἀμφισβητησις ἐσὶ, πρὸ μ' τοῦτον τ' χρόνο τ' δ' ἀκριβείας· εἰ δ' φοιδεροῦτο, παρὰ δ' ὁπλίον· οὗτε τῶν εἰρημθνων κατιδεῖν κωλύεσθαι τῶν ἐκείνε γαμετῶν. τούτων παρεφυλαγμένων κ' τὰ τὰς ἄλλας ἅπαντας τὰς εἰς ἕνωσιν στρατείαν ἀναφερομένας.

Κεφ. ιβ'.

[1] De repudiis, vid. Nov. 22. c. 15. [2] Nov. 22. c. 15. §. 1. & 4. Harm. 12. cap. ὡ ἀνίαι τὸ ἀνδρὸς. & Jul. epit. 158. num. 386. [3] Hinc sumpta est Authentica, *Sed nunc Cod. de repud.* [4] Uxor virum majestatis reum deferre potest, & in eum testis esse, 2. Harm. 6. cap. περὶ κακώσεως. [5] d. c. 15. §. eod. [6] Maritus injuriam uxoris tenetur propulsare: uxores enim à maritis defendi jus est §. 2. *in fin. Inst. de injur.* [7] Si maritus lenocinium uxoris procuravit, divertere ab eo uxor potest. [8] Maritus falso uxorem de adulterio impune non accusat. [9] Quod maxime castas uxores exasperat. *Novell.* 22. cap. 15. §. 1. [10] Non temere à marito scortatore uxor potest discedere & ideo bina saltem admonitio prius requiritur. Ex hoc loco posse colligi puto eum proprie non esse adulterum, qui cum muliere soluta rem habet, *ut hic*, sed eum tantum qui cum alterius uxore, *ut cap.* 8. §. eod. Priori respicienti pœna non infertur, *ut hic*. sed neque capitalis pœna hic statuitur. Posteriori pœna capitalis est *Novell.* 134. cap. 10. [11] *Julian. hic. num.* 387. [12] Hinc sumpta est Authent. *Quod hodie C. de repud.* [13] Et ita abrogatur lex 60. *ff. de donationibus inter virum*, lex 9. *Cod. de repud.* & *Novell* 22. cap. 4. quibus licuit mutuo consensu matrimonium dissolvere. Verum hæc Novella postea abrogatur per Novellam 140. qua repudium fieri mutuo consensu permittitur. [14] *Cap.* 8. *cap.* 9. §. *eod.* ‡ Μετὰ τὸ συίχωρῆσαι γε. Ἐκδο ὃ ἄξιον. καὶ τὰ ἑξῆς, ὥσπερ καὶ ἄνω ἐτίθη. [15] Ut scilicet scortentur. Quid si nuptias redintegrant? aliud dixeris. [16] Casum observa quo parentibus adimuntur bona, ut eorum liberis dentur, ipsis liberis dispensatore seu curatore constituto. [17] Pœnam scortantium post matrimonium castitatis causa solutum observa. [18] De uxoribus militum, vid. *Jul. num.* 388. [19] Hinc sumpta est Authentica, *Hodie, Cod. de repud.* [20] *Nov* 22. c. 14. [21] Fœderati & scholares qui essent diximus *Novell.* 116. *cap.* 1. [22] Lege Constantini, uxor si quadriennio nullum sospitatis mariti indicium accepisset, certa solennitate præeunte poterat impune nubere *l.* 7. *C. de repud.* lege Justiniani, quadriennium Constantini ad decennium prorogatum fuit, *Novell.* 22. *cap.* 14. quod decennium hic in incertum tempus mutatur. [23] Ob quantumvis longam absentiam mariti, uxor alteri nubere non potest, nisi audiverit eum certo mortuum, *ut hic.* unde, vel qua causse cognitione habita, petenda sit hujusmodi certitudo, *ut* §. *eod.* [24] Chartularii numerorum militum in acta referebant nomina militantium, & qui eorum essent mortui, *ut hic.* [25] Pœna mentientis aliquem mortuum esse. [26] Eadem verba leguntur in Auth. *Hodie uxor C. de repud. Nov. Leon.* 33. Porro cum hæc quæritur, de redintegratione matrimonii sit utilis his, qui in foro Ecclesiastico & consistoriis versantur, & de paucis abhinc annis fuerim rogatus, cum forte Titius aliquis post xxx. annum ad uxorem rediisset, visum est ea de re aliquid hic dicere. Primum illud sit hodie non licere uxori (dic idem in marito) propter quantumvis longam mariti absentiam (rejecto quadriennio Constantini *l.* 7. *Cod. de repud.* & biennio Justiniani *Nov.* 22. c. 6.) alteri prius nubere quam de morte penitus certior facta fuerit, *ut hic.* Secundum ex *cap.* 44. *extra de sent. excommun.* Mulierem vere comperta prioris mariti absentis sospitate mariti secundo præsenti debitam conjugii fidem præstare impune posse, præsertim si maritus secundus eam exigat: fore aliud si rumor incertus sospitatis prioris mariti fuerit, ne alioquin vel contra legem conjugii, vel contra conscientiam offensæ committantur. Tertium, priori mariti reverso jus esse uxorem suam recipiendi, *ut hic.* Quam sententiam usus antiquus & Leo Pontifex 34. *quæst.* 1. *cap. per bellicam*, confirmavit, dignitate nuptiarum motus quæ Deum authorem & vitam individuam continent. Movetur eo amplius, quod res absentium & captivorum usucaptæ vel non utendo amissæ, postea reversis, magistratus beneficio, restituantur *l.* 1. *ff. ex quib. caus. major.* Æquissimum esse, ut si jus id in rebus inanimatis admittatur, idem quoque inter animata & quidem ratione prædita, probetur. Jubet itaque uxorem marito restitui, idque fidem olim datam exposcere; ad opprobrium enim malæ voluntatis contrahendum quod conditio necessitatis & captivitatis extorserit. Id ipsum (usu invalescente) confirmavit Innoc. *c. ursse.* 9. 34. *c.* 12. Lucius Tertius quoque *in epist. ad capitros fed in c. dominus extra de secundis nuptiis.* in eadem etiam sententia est, adeo ut si mulier posteriorem præferat, adulterium committat. Sic error verum matrimonium vitiare non poterit *arg. l.* 6. §. 1. *ff. de off præsid.* Est & illud elegans quod Alexander 3. *in c. Lator* 7. *extra de sent. & rejudicata.* & ibidem interpretes docent, sententiam latam adversus matrimonium nunquam in rem judicatam transire: ideoque semper revocandam, quoties de errore constiterit. Dices si jus ita sit, consequens esse, ut intermedio tempore uxor adulterium commiserit, & susceptі ex hujusmodi copulatione liberi sint illegitimi? Sed collectio hæc vitiosa est, *l.* 11. §. 12. *ff. de adult.* Putativum enim matrimonium ad legitimationem filiorum prodesse dicitur / 4. *C. de incestis*: & errori communi, opinioni, / 2. *C. si servus aut libertus* 10. *tit.* 32. necessitati, & utilitati publicæ aliquid indulgeri æquum est, & usitatum, ut ex iis causis gesta bona fide ac simplicitate summa teneant, vid. quæ notavi ad *l.* 1. *ff. de off. prætor. l.* 3. *ff. de SC. Macedon.* etiam si status posterioris mariti redeat ad causam extranei & non mariti *arg. l.* 11. *l.* 38. *C. de liberali.*

ΚΕΦ. ιβ'.

Τίνων ἐξ αἰτιῶν ὁ γάμος δίχα ποινῆς λύεται.

ΤΑῖς ἢ σὺν ἁρμόσαι αἰτίαις συγκλείουσι καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ νόμου ὁρισθεῖσαι, ἐξ ὧν τὰς γαμικὰς δίχα ποινῆς ἔξεστιν Ἀβλούσιν τυγχάνειν τῶν τε ἀπὸ τοῦ μὴ δυναμένων ἐξ ὑγιοῦς ἢ γάμου μίσγεσθαι παῖς ἐσομένους γαμετῶν, καὶ τὰ παρὰ τὰ φύσεως ἀνδρῶν διεσταλμένα πρόσωπα· καὶ ἀπὸ μὲ τῶν ἀπὸ τοῦ ἐν σωφρονεῖν πεφυκότων διώκεσθαι δίκαι καὶ τῶν ἐν μοναστηρίοις οἰκούντων ἐπιλεγομένων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν· καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἴτι τινα χρόνον Ἀβλουθομένων ἀποστῆναι. ἐπὶ τούτοις γὰρ τοῖς τρισὶ ζήμιον καὶ ἀπὸ αὐτῶν τοῖς ἀποτέρεις ἡμῶν νόμοις ἀποκεχρῆσθαι, βέβαια εἶναι βουλόμεθα. Τὰς εἰρημένας τοίνυν ἁπάσας αἰτίας, ἃς τῷ παρόντι ἡμῶν νόμῳ ἀποκεχρήμεθα, μόνας ὁρκεῖν κελεύομεν ἀπὸ τῶν Ἀβλουσῶν τὰ νομίμων συνοικεσίων. τὰς δὲ λοιπὰς ἁπάσας ὀργεῖν παραιτεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν ἀλλὰν αἰτίαν πλὴν τῶν ὀνομασθεισῶν ἐκτεμνῶν τοῦτο τοῦ νόμου διώκειν Ἀβλούσιν νόμιμον γάμον εἴτε ἡμετέρας, εἴτε παλαιοτέρας ἀπέλυε νόμος.

ΚΕΦ. ιγ'.

Εἰ γυνὴ χωρὶς αἰτίας δικαίας τοῦ ἀνδρὸς ἐκβάλλοιτο πάλιν.

ΕΠειδὴ δέ τινες γυναῖκες ἢ ἄνδρες ἀσέμνως βιαλόμενοι ζῶσι, καταδίζεσθαι τὰς ἰδίας Ἀβλούσι γάμους· ἐπαιτοῦμεν, εἴ ποτέ τις γυνὴ δίχα τινὸς τῶν ἐκφερομένων ἡμῶν αἰτιῶν βιαληθείη τὸν ἀπὸ τοῦ συνοικεῖν Ἀβλοῦσαν γάμον, ἀδεῖαν μὲ αὐτὴν μὴ ἔχειν τὸν πρᾶξιν· εἰ ἢ ἐπιμείνη τῇ τοιαύτῃ ἀσεβείᾳ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἐκβάλλοιτο πάλιν τοῦ ἀνδρὸς, κελεύομεν τὴν μὲ ἀπὸ τοῦ ἐκβαλόντος ἀνδρὸς ἐκβληθεῖσαν, τοῖς κοινοῖς παισὶ, καὶ τοῖς νόμοις, φυλαχθησομένοις (εἰ ἢ παῖδας μὴ ἔχοιεν, κέρδος γίνεσθαι τοῦ ἀνδρὸς) τὸν ἢ γυναῖκα κινδυνῶ ἢ δίκης ἢ τοῦ ὑποβιβασθῆναι ἀκροασαμένην, παρακαλοῦσθαι τὸν ἐπισκόπον τῆς πόλεως, καὶ ἐν τοῖς τοῦ οἴκου εἶναι. ὥστε τὴν σκεῦος ἀφορίζειν αὐτὴν ἐμοῦληθῆναι Ἀβλοῦσαν, ὀφείλουσαν μίσχειν τὸν ἰδίας ζωῆς σκέσιν ἀφοσιαρξεῖν. καὶ εἰ ἢ παῖδας ἔχοι ἡ τοιαύτη γυνὴ, τὸ δίμοιρον μέρος τὸν ἰδικῆς αὐτῆς οὐσιῶν δοθῆναι τοῖς παισὶ, τὸ ἢ τέταρτον μέρος τὸν μοναστηρίου ὃν ἀ ἐμοῦλε ἀποκυρωθῆναι, διαπολείας δίκαιον· εἰ ἢ παῖδας μὴ ἔχοι, εἰσὶ ἢ αὐτὴ γονεῖς, τὸ μὲ δίμοιρον μέρος τὸν ἴσης αὐτῆ οὐσιῶν τῷ μοναστηρίῳ ἀφορίζειν· τὸ ἢ τέταρτον μέρος τοῖς σκείνης γονεῦσι δίδοσθαι. πάλιν εἰ μὴ ὑπάρξειεν αὐτῷ ἔχοντες, τῷ ὅλῳ σωμήσεων ρεπούσῃ. τέτρῳ δὲ σωματείοις ἐδὲν αὐτὸς πωτελῶς σὺν τὸν οὐσίας τὸν ἢ γαλεπῶς ἔχειν συχαρέμεν. ἀλλὰ παῖδα τὸ δύναγεῖ μοναστηρίῳ ἀφοσιαρξᾶς βιαλόμεθα. μήτε ἢ παίδων, μήτε γονέων ὄντων αὐτῇ, παῖδα ὁμοίως τῷ αὐτῆς οὐσιῶν τῷ μοναστηρίῳ ἀφοσιοῦν. Εἰ ἢ ὁ ἐγκρίνων ὁ τῶν ὑποθέσεων ἐξετάσας, τὸν μὴ ποιοῦν, δὲ παραδώσῃ τῷ εἰς τὸν κριθησομένῳ τοῦ τὸν πόλεως ἐπισκόπον, ὀφείλουσα ἐμοῦληθῆναι τοῦ τὸν πόλεως ἐπισκόπον, ὡς μὴ περῖξη τὸ ἡμῶν ἐπὶ τὸν τὸν ὠφελησάντων, δίκης χρυσοῦ λιτρῶν πουνῶν ἀπαιτηθησομένῳ, καὶ ἢ τοῖς αὐτὸν ἑτέρου δίκης· εἰ ἢ κ' χωρὶς εἴη ὁ τοιοῦτον ἄρχων, καὶ μὴ περῖξη τὸ ἡμῶν ἐπὶ τὸν τὸν ὠφελησάντων, δίκης χρυσοῦ λιτρῶν κατεπειγόμενον ποιοῦν, καὶ ἢ τοῖς αὐτὸν ἑτέρων πίστ. εἰ ἢ οἰκοφυὴς εἴη μὴ ἔχων δρχικὸν, αὐτὸς ἢ δέκα χρυσοῦ λιτρῶν ποιοῦν ἀπαιτηθησομένῳ, οἱ ἢ ὑπαρχόντες αὐτοῦ, πίστ. ὥστε τὸ ὑποδεῖν ἀμφίζον ἀφοσιμοῦν κ' τῶν εἰρημένων προσώπων Ἀβλοῦσαν ἡμῶν τὸν πρίσεων καὶ τὸν παλατίνων χολῆς ἀπαιτεῖσθαι, καὶ τοῦ ἡμετέρου φισκυρικοῦ ταμιείου. Εἰ ἢ καὶ ὁ αὐτὸς τὸν ἀφοσιοῦν γάμον καταδύσῃ, καὶ ἄλλος ρεπούσῃ πέμψῃ, κελεύομεν ἀποδοῦναι μὲ αὐτὸν ὧν ὑποδέξατο ἀφοσιαρξᾶς, ἄμοιρον τῆς τοῦ γάμου δωρεᾶς· καὶ τοσοῦτον ὃν τὸ ἄλλης αὐτὸν ἀφοσιαρξᾶς παρέχοιεν τῇ γυναικί, ὅσον τὸ τέταρτον μέρος τὸν προγαμιαίας δωρεᾶς ποιεῖ. καὶ εἰ μὲ εἰσὶν αὐτῇ παῖδες, μόνων τῶν χρήσιν τὸν προγαμιαίας δωρεᾶς καὶ ἓν παρ' ἡμῶν προσθέντον τέταρτον μέρος ἔχειν τὴν γυναῖκα, τὸν ἢ διαπολείαν τοῖς παισὶ φυλαττέσθω. παίδων ἢ μὴ ὄντων, ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ τῆς χρήσεως, καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προῆμεν διαπολείαν. ‡ Καὶ τοῖς εἰρημένοις μὲ Ἀβλουτοῦσιν τοῖς τὸ δόλους ἢ ἄλλους Ἀβλουσθῆναι γάμων διεπωσαμεν, κ' πάλιν τὰ τοῖς τὸ εἰρημένων ζημίων καὶ τῶν τῶν ἡμῶν τῶν Ἀβλοῦσιν κελεύσαι τὸ κ' τίμησεν διορίζομεν.

ΚΕΦ. ιδ'.

Εἴ τις τῶν ἰδίων γαμετῶν μάσιξι τυπτήσῃ.

ΕΙ δέ τις τῶν ἰδίων γαμετῶν μάσιξιν ἢ ξύλοις τυπτήσῃ, χωρὶς τινὸς τὸ αὐτῶν ὃς κ' τὸ γυναικῶν τοῦ τῶν ἰδίων γάμων Ἀβλουσθῆναι δόκειν παρεκελεύσαμεθα· γάμον μὲ Ἀβλουσιν ὁν τότε γίνεσθαι ὁ βιαλόμενος, τὸ ἢ ἀνδρὸς τὸ δεικνύμενον χωρὶς τοιούτης αἰτίας μάσιξιν ἢ ξύλοις τυπτήσῃ τὴν ἑαυτὸ γαμετῶν, τοσοῦτον ὑπὲρ τοιαύτης ὕβρεως ὁν τὸ ἄλλης αὐτὸ διδόναι σὺν οὐσίας τῇ γυναικί, καὶ σωσεῖσθαι ἐν γάμῳ, ὅσον τὸ τέταρτον τὸ τοῦ γάμου ποιεῖ δωρεάς.

ΚΕΦ. ιε'.

Εἴ τι ὑποβλύσῃ τινὰ βέλεσθαι τῇ τὸ ἰδίας γαμετῆς συμπαίξαι σωφρονοῦν.

ΠΡὸς τούτοις δὲ καὶ κεῖτο ἀφοσίβειν, ὥστε εἴ τις, ὡς εἰκὸς, ὑποπτεύσῃ τινὰ βέλεσθαι τῇ τὸ ἰδίας γαμετῆς συμπαίξαι σωφρονοῦν, καὶ ἀβλεφελίαις αὐτὸ ἐγκρίψας τρεῖς ὀπίπνψῃ, ἐχάσας μαρτυρίας ἀνδρῶν ἀξιοπίστων, καὶ μὴ ταύτας τὰς τρεῖς ἐγκρίψας Ἀβμαρτυρίας δύρῃ αὐτὸν σωυτυχάνοντα τῇ ἑαυτὸ γαμετῇ· εἰ μὲ εἰς τὸ ἴδιον οἶκον, ἢ τ' αὐτὸς τὸ γυναικὸς, ἢ ὃ μοιχὸ, ἢ ὃν φρονίμας, ἢ ὃν πραγσείοις, εἶναι ἄδειαν τὸ ἀνδρὶ τοῖς οἰκείαις χρῆσι τὸ τοιοῦτον ἀνελεῖν, ἀδένα κίνδυνον ὑπεύθυνον δίλαβεμβῶν· εἰ δὲ ὃν ἄλλῳ τινὶ τὸ τοιοῦτον ὄψῃ μὴ τὸ ἑαυτὸ γαμετῆς Ἀβλεγχθῆναι, ὅσι ἔλαττον τελῶν μαρτύρων ἀξιοπίστων συγκλειθέντων, (δι' ὧν ἀποδεῖξαι δυνᾶ) ὅτι ταῦ αὐτὸν μὴ τὸ ἑαυτὸ γαμετῆς δύρε) τῷ ἀρχοντὶ παραδίδοναι τὸ τὰ ἐγκλήματα ἐξετάζοντι, ἐκεῖνον δὲ τοῖς ἀληθείας γινώσκοντα, μὴ τὰς τρεῖς ἐγκρίψας Ἀβμαρτυρίας τὴ τοιαύτη γυναικὶ τοῦτον σωσυρεθέντα· τὸ μὲ τοιοῦτον ὡς ὃν μόνα τοῦτα τὸ τὸ μοιχείας ἐγκλήμασι ὑποπεσόντα, μηδεμιᾶς ἄλλης ζητουμένης ὑποδείξεως, πρωρεᾶς· ἄδειαν δὲ εἶναι τῷ ἀνδρὶ ὡς ἂν βέλητον τὸ ἰδίας γαμετῆς κατηγορεῖν, καὶ κ' τοὺς νόμους τὸ ἐγκλήμασι ἐπιζένειν. §. α'. Ἐπειδὴ δὲ ἔτος δυσκοντοι τινες ἀσεβεῖς, ὥστε καὶ σὺν σεβασμίοις οἴκοις τολμᾶν εἰς τοιοῦτα ἑαυτὸς ἐμμιγνύειν μύσει, κἀκεῖ ταῦ ἁμαρτημάτων βιαλεύεσθαι ὅπα εἰάθασιν οἱ τὸ θεὸν φοβούμενοι τῶν τὸ ἁμαρτημάτων συγχώρησιν ἐξαιτεῖν, κελεύομεν ὥστε εἴ τις τοιοῦτο δύρεθείη ἐν τόποις διωκήσιν ἀποστολᾶς γαμετῆς, εἰς ὃ τοιοῦτον, μὴ τρεῖς, ὡς εἴρη, Ἀβμαρτυρίας Ἀβλεγχθῆναι, ἄδειαν εἶναι τῷ τούτης ἀνδρὶ ἐκάστοθεν τοῦ σώματος τὸ ἐκκλησίας ἢ τοῖς ἄλλοις κληρικοῖς παραδίδοναι, ὥστε τῷ αὐτῶν κινδυνῷ κεχωρισμένους τούτους φυλάττεσθαι, μήτοις ὅτι ὁ ἐν τόπῳ ἄρχων τοῦτο μνώσκων πέμψῃ τοῦ τὸν ἐπίσκοπον τὸ πόλεως ὥστε αὐτῷ τούτους παραδοθῆναι, πιμωρίας ὀφειλούσας ὑποκεῖσθαι, κ' τοὺς νόμους οἱ ἀπαγορεύσι τοὺς μοιχοὺς ὄν τὸ ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἐνδίκειος. μηδεμίαν μηδὲ ἐντεῦθεν ἑτέραν ὃ δίκης ζητεῖν τοῦ τὸ

Cap. XII.

Ex quibus 1 *causis matrimonium sine pœna solvatur.* 2

PRædictis itaque causis prospeximus etiam has nominatim adjicere, ex quibus matrimonia sine pœna licet transigere: hoc est, de iis qui 3 non portuerunt 4 ab initio nuptiarum misceri suis uxoribus, & quæ per naturam viris concessa sunt, agere: insuper de iis viris ac feminis, qui consistente matrimonio sanctimonialem 5 conversationem & monasterii habitationem elegerint, & de iis personis quæ in captivitate 6 aliquanto tempore detinentur: in his enim tribus casibus quæ de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur omnes causas, quæ in præsenti nostra lege continentur, solas sufficere jubemus ad translationem legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare præcipimus, nullamque aliam causam citra eas quæ nominatim inserta sunt huic legi posse solvere legitimum matrimonium, sive nostris sive veteribus legibus continentur.

1 Die ex tribus.
2 Vid. *Jul. const.* 108. *cap.* 189.
3 Vid. *Nov* 22. *c.* 6. *l.* 10. *C. de repud.*
4 Impedimentum potest esse vel in viro, *ut hic*; vel in uxore *l.* 14. § 7. *ff. de adilitio.*
5 *Novell.* 22. *cap.* 5. *Nov.* 123 *cap.* 39. *l.* 50. *ff. de donat. int. vir. l.* 53. *in fin. l.* 56. *C. de episc.*
6 Vid. *c. dominus extra de secund. nupt. Novell* 22 *c.* 7.
7 *Nov.* 22. *cap.* 16. 19.
8 Vid. *Jul. hic num.* 330.
9 Pœna conjugis injuste repudium mittentis.
10 *l.* 1. *l.* 2. *Cod. Th. de repud.* adde *verf. Si vero judex, C. eod.* Pœna ecclesiastica, detrudi in monasterium perpetuum ob injustam repudii causam, *ut hic*: ob adulterium, *Novell.* 134. *cap.* 10. *de detrusione in carcerem*, vid. Petrum Gregorium 31. *Syntag.* 32. De perpetua carcere is pœna dixi ad *l.* 8. § 9. *ff. de pœnis.* dicam & ad Novellam Emanuelis *cap.* 8.
11 Tertia bonorum ingredientis monasterium mulieris, hic aspergitur monasterio. ut hoc, *verfic. si vero* ‡. & as *Instruct. verf. vero.* ‡. *cod.*
12 Pœna consentientis illegitimo matrimonio.
13 Vid. *verfic. si autem*, ‡. *eodem.*
14 Id est, non magistratus, *Jul. hic.*
15 Vide *tit. Cod. de offic. comit. vor. privatar.*
16 Hinc sumpta est Authentica, *sed novo. C. de repudiis.*
17 Dissolvere, est enim transactio litigiosæ rei solutio.
‡ Μετὰ τὸ διαποτέων γε'. Ἐπειδὴ δέ τινες τ' ἡμεῖ. νόμ. ὧδε δὲ σπουδ. καὶ τὰ ἑξῆς, μέχρι τὸ παραγίνεσθαι. ἀπὸ ἐχομένου τῆ ρ. δ' διατάξει, συναπτόμενα τοῖς ἄνω κῆν ἐν σελίδι 296. *y* ἐν τῆς αὐτῆς σημειώσεσι.
18 Pœna mariti injuste repudium mittentis.
19 Id est, præter usum.
20 *Jul. hic. num.* 391. De conditione ex hac lege pro honestis uxoribus adversus maritos, vide Oldendorpium *class. 7. act.* 12. agitur autem hic de pœna mariti flagello verberantis uxorem.
21 Fagellis cædi injuria, *l.* 11. § 7. *ff. de injuriis.*
22 Ligius. *Jul. hic.*
23 Et ita restringitur lex 8. §. 2. *C. de repud.*
24 In quibus casibus vir potest uxorem repudiare, in illis omnibus potest uxorem acriter verberare & domo exigere. In aliis calibus volunt interpretes, mariti modicam uxoris castigationem permitti *arg. l.* 17. § 1. *ff. de ritu nupt. l.* 5. *in fin. l.* 6. *ff. ad leg. Agull. l.* 13. § 4. *ff. locati: l.* 2. *in fin. ff. de obsequiis. l.* 1. *Cod. de emendat. propinq.* si tamen id acciderit, volunt eo casu jurari vel cautionem à marito præstari, nunquam uxorem in posterum sic verberatum iri, *arg.*

Cap. XIII.

Si 7 *mulier sine justa causa marito suo repudium miserit.* 8

QUia vero quædam mulieres inhoneste volentes vivere festinant propria matrimonia solvere: sancimus si quando mulier citra aliquam prædictarum à nobis causarum voluerit matrimonium solvere, licentiam quidem eam non habere hoc agere: si vero permanserit in hujusmodi impia voluntate, & repudium marito transmiserit: jubemus 9 dotem quidem viro dari, communibus filiis secundum legem servandam: si autem filios non habuerit, lucrum fieri marito, mulierem vero periculo judicis negotium audientis tradi episcopo civitatis, in qua communiter domicilium habuerint, quatenus illius providentia in 10 monasterium ipsa mittatur, ut quoad vixerit, debeat ibi consistere: & si quidem filios habuerit hujusmodi mulier, duas partes propriæ ejus substantiæ dare filiis: tertiam vero monasterio 11 in quod mittitur, applicare jure proprietatis. Si vero filios non habuerit, sint autem ei parentes: duas partes quidem ipsius substantiæ monasterio præberi ubi mittitur, tertiam vero partem illius parentibus dari: nihil tamen sub potestate eam habentes, irrationabili repudio consenserunt 12: in hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiæ habere permittimus: sed hæc omnia venerabili monasterio volumus applicari. Porro neque filiis, neque parentibus existentibus ei omnem similiter ejus substantiam competere monasterio. Si vero judex qui negotium examinat, hoc non fecerit, id est, tradiderit in hoc deprehensam civitatis episcopo, ut debeat in 13 monasterium mitti: siquidem in hac felicissima civitate sit judex, ipse quidem viginti quinque librarum auri pœnam exigatur: officium autem ejus alias decem. Si vero in provincia sit hujusmodi judex, & non egerit quæ à nobis in hac jussa sunt, decem librarum auri persolvat pœnam, & officium ejus alias quinque. Si vero judex fuerit non 14 habens cingulum, ipse quidem pœnam decem librarum auri exigatur, ministrantes autem ei quinque, quatenus multa quæ hinc accidit à memoratis personis, per comitem 15 rerum privatarum, & palatinorum scholam exigatur: & nostro assignetur ærario. Si 16 autem & vir circa mulierem transigere 17 studuerit matrimonium, & irrationabiliter 18 repudium destinarit: jubemus reddere quidem eum, quam susceperit dotem una cum sponsalitia largitate, & tantum ex alia ejus substantia præberi mulieri, quantum tertiam partem sponsalitiæ faciat largitatis, & si quidem ei filii sunt: solum usum & antenuptialis donationis, & à nobis additæ tertiæ partis mulierem habere: proprietatem vero filiis conservare, filiis autem non existentibus, habere mulierem super 19 usum in ipsis rebus etiam proprietatem, & prædictas quidem dispositiones dissolutis rationabiliter aut etiam irrationabiliter nuptiis ordinamus: & omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram constitutionem judicari & decidi decernimus.

7 Non licet marito adulterum in templo occidere: licet tamen adprehendere. 8 Id est, locis & diætis separatis. 9 Episcopi jus est ex causa reos deprehensos custodire. 10 Adulteri jure asyli non fruuntur, vid. *l.* 6. *in fin. Cod. de his qui ad Eccles. confug.* adde *Bellovisan.* 1. *præt.* 9. *n.* 16. 17. 11 Vid. *Jul. hic n.* 392. 12 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis C. de adult.* adde 6 *Harm* 2. 13 Eodem modo sacerdotes, presbyteri, diaconi, subdiaconi, & similes, si post primam, secundam & tertiam denunciationem perrexerint cum alterius uxore confabulari, & conversari, excommunicentur *cap.* 2. *extra de cohibit. clericor.* 14 Adulterum uxoris quemadmodum maritus possit occidere. Goth. Vid. *Censur. forens. nostram lib.* 1. *cap* 1 *num.* 9. S.L. 15 Vid. *l.* 24. *ff. de adult.* 16 Testes in quibus causis rogandi sint *Novell.* 90. *cap.* 2. 17 Præsumitur adulter, qui ter & solenniter monitus non desiit cum uxore alterius loqui. 18 *Prop.* 2. *Eclog* 14. Illicite id est, male: te multi potefunt corrumpere ludi, Fanaque peccatis plurima causa tuis. 19 Magnum scelus ibi de peccatis tractare, ubi Deum timentes confueverunt peccatorum veniam postulare. Crescit delictum qualitate loci. Hinc Juvenalis 9. vers. 24. quo non prostat fœmina templo. 20 Protestatio fieri potest in Ecclesia, vide *l.* 2. *Cod. de sacrosanct. eccles.* 21 Non licet marito adulterum in templo occidere: licet tamen adprehendere. 22 Id est, locis & diætis separatis. 23 Episcopi jus est ex causa reos deprehensos custodire. 24 Adulteri jure asyli non fruuntur, vid. *l.* 6. *in fin. Cod. de his qui ad Eccles.* 25 Ἐκδικάσθω *Scrimg.* immunitatem sperare *Hal.*

Cap. XIV.

Si quis uxorem suam flagellis castigaverit. 20

SI quis autem propriam uxorem flagellis 21 aut fustibus 22 cæciderit sine aliqua causarum, quas contra uxores ad matrimonii solutionem sufficere jussimus, matrimonii quidem solutionem ex hoc fieri nolumus 23: vitium autem qui monstratur sine hujusmodi causa vel flagellis vel fustibus cæcidisse uxorem suam, tantum 24 pro hujusmodi injuria ex alia sua dare substantia uxori eriam constante matrimonio, quantum tertia pars antenuptialis facit largitatis.

Cap. XV.

Si quis suspicatus fuerit de aliquo, velle eum pudori uxoris suæ illudere. 25

HIs 26 quoque etiam illud adjicimus, ut si quis forsan suspicatur aliquem velle suæ uxoris illudere castitati, & *contestationes ei ex scripto* 27 *tres destinaverit*, habentes testimonia trium virorum fide dignorum, & post has tres ex scripto contestationes invenerit eum convenientem suæ uxori: siquidem in sua 28 domo, aut ipsius uxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse licentiam marito propriis manibus talem perimere 29 nullum periculum ex hoc formidanti. Si vero in alio loco talem invenerit cum sua uxore loquentem: non minus tribus testibus fide dignis convocatis 30 per quos probare possit, quod eum cum sua uxore comperit: judici tradere crimina examinanti. Illum vero pro veritate cognoscentem post tres ex scripto contestationes cum tali muliere eum inventum: talem quidem tanquam ex 31 hoc solo adulterii crimini subjacentem, nulla alia ratione quæsita punire: licentiam autem exequi crimen. §. 1. Quia vero ira comperiuntur aliqui impii, ut etiam in 32 venerandis domibus præfumant in talibus se miscere sceleribus, & ibi 33 de peccatis tractare, ubi consueverunt Deum timentes, peccatorum veniam postulare: jubemus, ut si quis talis inveniatur in 34 locis venerabilibus alienæ uxori, de qua in suspicione est, post tres (sicut dictum est) contestationes loqui, licentiam esse ejus marito utrasque personas defensori ecclesiæ aut aliis clericis tradere 35: ut ad eorum periculum divisim 36 isti serventur 37, donec judex hoc cognoscens mittat ad episcopum civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeant sustinere tormentum secundum leges quæ interdicunt adulteros 38 à sanctissimis ecclesiis vindicari 39: nullam neque in hoc aliam judice quærente de adulterio probationem, nisi tres (sicuti jam supra diximus) contestationes, his enim tribus contestationibus ostensis, omnibus modis illi sicuti adulteri punientur.

25 Pœna mariti injuste repudium mittentis. 26 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis C. de adult.* adde 6 *Harm* 2. 27 Eodem modo sacerdotes, presbyteri, diaconi, subdiaconi, & similes, si post primam, secundam & tertiam denunciationem perrexerint cum alterius uxore confabulari, & conversari, excommunicentur *cap.* 2. *extra de cohibit. clericor.* 28 Adulterum uxoris quemadmodum maritus possit occidere. Goth. Vid. *Censur. forens. nostram lib.* 1. *cap* 1 *num.* 9. S.L. 29 Vid. *l.* 24. *ff. de adult.* 30 Testes in quibus causis rogandi sint *Novell.* 90. *cap.* 2. 31 Præsumitur adulter, qui ter & solenniter monitus non desiit cum uxore alterius loqui. 32 *Prop.* 2. *Eclog* 14. Illicite id est, male: te multi potefunt corrumpere ludi, Fanaque peccatis plurima causa tuis. 33 Magnum scelus ibi de peccatis tractare, ubi Deum timentes confueverunt peccatorum veniam postulare. Crescit delictum qualitate loci. Hinc Juvenalis 9. vers. 24. quo non prostat fœmina templo. 34 Protestatio fieri potest in Ecclesia, vide *l.* 2. *Cod. de sacrosanct. eccles.* 35 Non licet marito adulterum in templo occidere: licet tamen adprehendere. 36 Id est, locis & diætis separatis. 37 Episcopi jus est ex causa reos deprehensos custodire. 38 Adulteri jure asyli non fruuntur, vid. *l.* 6. *in fin. Cod. de his qui ad Eccles.* 39 Ἐκδικάσθω *Scrimg.* immunitatem sperare *Hal.*

Non enim debent hujusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quem [1] ipsi per scelus proprium despexerunt: nam si eos qui alibi rapinas mulierum, aut adulteria committunt, & ad orationum domos confugiunt, ab eis vindicari [2] nostræ leges non sinunt: quomodo [3] illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studuerint perpetrare, permittimus aliquod auxilium ex ecclesiasticis terminis invenire? sed omnibus modis judicibus eos tradi, & pœnam sustinere qua digni sunt, qui sanctissima loca violare præsumunt. Quis enim [4] ibi delinquit, ubi salutem petat? Et generaliter disponimus, ut si quis invenerit suam uxorem aut filiam aut neptem, aut sponsam [5] in venerandis locis cum aliquo loquentem, & suspicatus [6] fuerit turpis gratia causæ eos colloqui: tradat eos defensori, aut aliis sanctissimæ ejus ecclesiæ clericis, ut ipsi suo periculo utrasque personas divisim tandiu custodiant, donec judex eos accipiat, & secundum leges causas decernat.

1 Quod quis deficit eo non juvatur.

2 Id est, excusari.

3 Argumentum à minori ad majus: Asyli jure non fruitur adulter qui ad Ecclesiam confugit: multo minus, qui in ipsa ecclesia de adulterio tractavit.

4 Inversa videtur oratio, ut sit sensus. Ne quis ibi salutem speret, ubi deliquit.

5 Quod de uxore dicitur, interdum ad sponsam extenditur, *ut hic.*

6 De sola suspicione potest quis adulterii causa prehendi.

7 Leges non porriguntur ad casus sententia vel transactione decisos.

8 Id est, anno 541.

Epilogus.

†. Quæ igitur per præsentem & in perpetuum valituram legem nostra definivit tranquillitas, in omnibus prædictis casibus valere volumus: nisi tamen nondum [7] aut judiciali decreto, aut amicabili conventione decisa sunt: quæ suum robur habere sancimus. Gloriosa igitur & eminentissima auctoritas tua in hac quidem inclyta civitate edictis propositis ad notitiam perducat universorum: in provinciis autem per præcepta ad clarissimos provinciarum judices destinata hæc omnibus facere manifesta festinet: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamen, ut omnibus per propria præcepta pronuntiet: quatenus sine quolibet injusto dispendio nostris collatoribus præsentis legis fiat insinuatio. Dat. xv. Kal. Jan. Dom. Just. PP. Augst. Anno xv. [8] Basil. V. C. Cons.

Μηχείας ἀπόδειξιν, οἱ μὴ τὰς πρᾶξις, ἃς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ἀβλαβεῖς τούτων ὧν ὁ τέλεως ἀβλαβεύσεων ἀπόδειξιν, πᾶσι τρόποις σώζοι ὡς μηδὲν πεπονθέναι. ὃ δὴ ὀφείλει τὸ τοιαῦτα πρόσωπα σώζεσθαι πάντα ἔχειν ἀσφάλειαν, ὅπως αὐτοὶ ἀβλ. ὃ ἰδίᾳ μόσις καταφρόνησιν (εἰ γὰρ τὰς ἁλλαχόσε ἁρπαγὰς γυναικῶν καὶ μοιχείας πλημμελήσεις, εἰς ἐκκλησίας σπεῦσι φεύγοντας, τὰ αὐτῶν ἀδικήσας οἱ ἡμέτεροι νόμοι ἐ συγχωροῦσι· πῶς οὖνοι τοῖς ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοιαῦτα μόσιν ἀπεδάζοντι ἀβλαβεῖς συγχωρήσομεν πινα βοήθειαν ὁπ τ ἐκκλησιαστικῶν διζόμενοι ἁρμάτων;) ἀλλὰ πᾶσα τρόπος τούτοις τοῖς ἀρχυσὶ παραδίδωσ, καὶ πιμωλαν ὑποβάλλειν ἡς ἄξιοι καὶ ὑπὲρ σὲ τὰς ἁγίας τόπους μολύνειν τολμῶντες. ὁ γὰρ ἁμάρτων ἀμαρτάνων, πᾶσι καὶ τῶν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν ὑπολαμβάνομεν. Ἡ ὑπόδ. τοίνυν καὶ μεγαλοφυὴς σὺ καὶ γενναία ὦ τούτῳ μὲ τῇ σύνδ. πόλει ἰδίκτων ἐπιβάλλων, πᾶσι οὗτοι πάντων ἀμέμπτων ὦ ἢ πᾶσι ἐπαρχίας ἀβλ. ἀπαλλαγῶν πᾶσι τὰς λαμπρότατος ἐπαρχιῶν ἀρχοντας πεμπομένων, τοῦτο πᾶσι κατεδήλωσ ἡμῖν ἀπόδοτον. ὥσπ μηδένα παντελῶς ἀγνοεῖν τὰ ὑπὲρ τ λυσιτελείας τ ἡμετέρων ὑποτελῶν παρ' ἡμῶν ἀβλαπτόντα. ὅτου μάλιστα ὥσπ πᾶσιν ἀπαραίτητον δ' οἰκείων ἀποστέρεων, ἵφ' ᾧ δίχα τινὸς παρανόμου ζημίας τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι τὴν ἰμφάνειαν ἐ παρέχ. νόμων χρείας. Dat. xv. Kal. Januar. DN. Justin. Aug. Ann. xv. Basil. V. C. Cons.

COLLATIO NONA.

Tit. I.

DE HEREDIBUS AB INTESTATO [1] VENIENTIBUS [2], ET DE AGNATORUM [3] JURE SUBLATO.

Novella Constit. CXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum Orientu.

PRÆFATIO.

PLurimas & diversas leges veteribus temporibus prolatas invenientes, per quas non juste differentia [4] ab intestato successionis inter cognatos ex masculis & fœminis introducta est, necessarium esse perspeximus, omnes simul ab intestato cognationum successiones per præsentem legem clara compendiosaque divisione disponere: itaque prioribus legibus pro hac causa positis vacantibus, de cætero ea sola servari, quæ nunc constituimus. Quia igitur omnis generis ab intestato successio tribus [5] cognoscitur gradibus, hoc est, ascendentium, & descendentium, & ex latere: (quæ in agnatos cognatosque dividitur) primam [6] esse disponimus descendentium successionem.

Cap. I.

De descendentium [7] successione.

SI [8] quis igitur descendentium [9] fuerit ei qui intestatus moritur, cujuslibet naturæ [10] aut gradus, sive ex masculorum genere, sive ex fœminarum [11] descendens, & sive suæ potestatis, sive sub potestate sit: omnibus ascendentibus & ex latere cognatis præponatur [12]. Licet enim defunctus sub alterius potestate fuerit: tamen ejus filii, cujusliberi sexus sint aut gradus, etiam ipsis [13] parentibus præponi præcipimus quorum sub potestate fuerit, qui defunctus est, in illis [14] videlicet rebus, quæ secundum nostras alias leges patribus non acquiruntur. Nam in usu [15] harum rerum qui debet acquiri, aut servari nostras de his omnibus leges parentibus custodimus: sic tamen, ut si quem horum descendentium filios relinquentem mori contigerit, illius filios aut filias, aut alios descendentes, in [16] proprii parentis locum succedere, sive sub potestate defuncti, sive suæ potestatis inveniantur: tantam de hereditate morientis accipientes partem, quanticumque sint, quantam [17] eorum parens si viveret, habuisset: quam successionem in [18] stirpes vocavit antiquitas. In hoc enim ordine gradum quæri nolumus: sed cum filiis & filiabus ex præmortuo filio aut filia, nepotes vocari sancimus: nulla introducenda differentia sive masculi, sive fœminæ sint, & seu ex masculorum seu [19] fœminarum prole descendant, sive suæ potestatis sive [20] sub potestate sint constituti. Et hæc quidem de successionibus descendentium disposuimus. Consequens [21] autem esse perspeximus & de ascendentibus constituere, quomodo ad descendentium successionem vocentur.

Cap. II.

De ascendentium [22] successione.

SI igitur defunctus descendentes quidem non relinquat heredes, pater [23] autem aut mater, aut alii parentes, ei superstint, omnibus ex latere cognatis hos præponi sancimus, exceptis solis fratribus ex utroque [24] parente conjunctis defuncto, sicut per subsequentia declarabitur. Si autem plurimi ascendentium [25] vivunt, hos præponi jubemus, qui [26] proximi gradu reperiuntur, masculos & fœminas, sive paterni, sive materni sint. Si autem eundem [27] habeant gradum, ex [28] æquo [29] inter eos hereditas dividatur: ut medietatem [30] quidem accipiant omnes à patre ascendentes quanticunque fuerint: medietatem vero reliquam à matre ascendentes, quantoscunque eos inveniri contigerit. Si [31] vero cum ascendentibus inveniantur fratres aut sorores ex utrisque [32] parentibus conjuncti defuncto: cum proximis gradu ascendentibus vocabuntur: si & pater aut mater fuerint, dividenda inter eos quippe hereditate secundum [33] personarum numerum, uti & ascendentium & fratrum singuli æqualem habeant portionem: nullum [34] usum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare, quoniam pro hac usus portione, hereditatem ex bonis filiorum aut filiarum, quæ ad patrem pervenit, habet lucrativa successione, & ad fratres ejus, vel sorores, aut eorum filios, vel filias, ex transmissione pervenit.

1 *Vip. 26. Paul. 4. sent. 8. & 3. Inst. 1. ad fin. 13. & 38. ff. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 16. 17. & 6. Cod. 54. 55. 56. 57. ad 61. & 45. Ecl. 1. & 4. Harm. 7.* Porro hæc constitutio definit τὰς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεις. *Scrimg.*

2 *Jul. const. 109.*

3 Διάταξις ἀνωφανὴς τὰ adgnatica δίκαια, *Scrimg.* De æqualitate agnatici & cognatici juris. *Index Regiæ apud Cujacium.* Jus agnatitium dicitur in lege ultima *Cod. de legit. hered.*

4 Olim differentia fuit: quoad jus succedendi inter cognatos & agnatos §. 3. *Inst. de legit. agnat. success. l. 4. §. 2 ff. de gradib.*

5 Tres gradus successionum ab intestato, Ascendentium, descendentium, cognatorum ex latere.

6 *Julian. d. const. num. 109.*

7 Hinc sumpta est Auth. *In successionem C. de suis.*

8 *l. 1. ff. unde lib.*

9 Descendentes (sive masculi, sive fœminæ sint) præferuntur in successionibus parentum, ascendentibus defuncti omnibus ejusque cognatis ex transverso.

10 Φύσεως, id est, sexus.

11 *l. 3. Cod. unde legit. l. 4. C. de legit. heredib.*

12 Dixi ad *l. 11. C. de suis.*

13 Liberi, patri suo (etiam in potestate posito) succedunt, & avum cæterosque ascendentes excludunt, quod proprietatem bonorum defuncti attinet: salvo jure usus fructus ascendentibus defuncti, si quod eis lege competit.

14 *l. ult. C. de collat. l. 6. Cod. de bonis quæ liberis §. 2. Inst. per quas personas.*

15 Usufructu.

16 Nepos patrem repræsentat.

17 Id est, in stirpes concurrunt cum suis patruis aut amitis, non in capita.

18 Successio in stirpes, de qua vide §. 6. *Inst. de hæredit. ab intestato: 2. Gajum* 8. §. 7. eadem ex stirpibus dicitur *l. 2. C. de suis.*

19 *Novell. 18. cap. 4. l. ult. C. de suis:* & ita abrogatur lex 9. *C. de suis.* §. 13. *Inst. de heredit. ab intestato. l. 4. Cod. Theod. de legitimis heredibus.*

20 Emancipati à suis bodie non distinguntur in successendo.

21 Hinc sumpta est Authentica, *Defuncto C. ad Tert.*

22 *Jul. d. l. num. 305.*

23 Liberis defuncto non extantibus parentes defuncti succedunt.

24 Hi Græcis ὁμοθαλεῖς ἀδελφοὶ 5. *Harm. 8. §. 15 & 17.* ut ὁμομήτριοι uterini: ὁμοπάτριοι germani & consanguinei apud eundem authorem.

25 Potest enim defuncto pater esse avus, proavus, abavus, &c. paternus vel maternus.

26 Ascendentes proximiores excludunt ulteriores.

27 Potest enim esse defuncto pater, avus, &c. cum paternus tum maternus, ait, paterna paternis, materna maternis ascendentibus deferri? ut in lege 13. *Cod. de legit. hered.* Aliud est enim accipere medietatem bonorum, aliud materna maternis, paterna paternis deferri, vid. *d. l. 13.* & adquisita æqualiter postea dividi.

28 Ascendentes qui sunt æquo gradu constituti æqualiter succedunt.

29 Æquali gradu positi æqualiter succedunt, facit *l. 8. ff. de legit. tutoris.* Pari gradu paritet succedunt.

30 Cur non fuerit sumpta Authentica, *Idem hered. C. de bon. quæ liber.* Aliud est enim accipere medietatem bonorum, aliud materna maternis, paterna paternis deferri, vid. *d. l. 13.* & adquisita æqualiter postea dividi.

31 Hinc sumpta est Authentica, *Idem hered. C. de bon. quæ liber.*

32 Fratres consanguinei defuncti, concurrunt in ejus successionem cum defunctis parentibus propinquioribus.

33 Inter ascendentes proximos & fratres defuncti, dividetur hereditas in capita.

34 Olim parentes defuncti solidum usumfructum bonorum consequebantur: fratres defuncti, proprietatem: hodie parentes & fratres defuncti viriliter succedunt: & ita abrogatur lex 13. *C. de legitim. hered.* lex ultima *in fin. C. com. success.*

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Διάταξις ἀναιροῦσα τὰ adgnatica δίκαια, καὶ τυπῶσα τὰς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριή.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τ ἱερῶν τ ἐν πραιδωλείοις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλὰς καὶ ἀβρόρους νόμους ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις ἐκφοιτησάντας διϊσχυντας δι' ὧν ἡ δικαίως ἀβλαβὴς ἀφορὰ τ ἐξ ἀδιαθέτου ἀβλαβείας μεταξὺ τ συγγενῶν ἐξ ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν αὐτοπήκτου, ἀναγκαῖον εἶναι σκοπεῖσθαι πάντες· ὁμοῦ πᾶς ἐξ ἀδιαθέτου τ συγγενείας ἀβλαβὴς ἀβλ. ἃ παρὰ τ ἀνόμου τούτῳ διαιρέσει ἀβλαπτῶσιν. ὥστε τ ἑκατέρων νόμων τ ὑπὲρ ταύτης τ αἰτίας τεθειμένων, δέοντας, ἃ λοιπὰ τούτοις μόνα παραφυλάττεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀβλαπτέμεν. Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσι ἡ ἐκ γένους ἐξ ἀδιαθέτου ἀβλαβὴς τρισσαῖς τάξεσι, τυτέσι τε τῇ τ ἀνιόντων καὶ τῇ τ καθιόντων καὶ τῇ τ ἐκ πλαγίου, ἢ τις εἰς adgnatus καὶ cognatus διαιρέσεις· ἐκείνην εἶναι ἀβλαπτέμεν τὴν τ κατόντων ἀβλαβεῖαν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἀβλαβείας τ καθιόντων.

ΕΙ τις τοίνυν τ καθιόντων ὑπείη τῷ ἀδιαθέτῳ τελευτήσαντι, εἰασθήσεται φύσεως ἢ βαθμῷ, εἴτε ἐξ ἀρρενογονίας, εἴτε ἐκ θηλυγονίας καθεζόμενος, καὶ εἴτε αὐτεξουσίου εἴτε ὑπεξουσίου εἴη· πάντων τ ἀνιόντων καὶ τ ἐκ πλαγίου συγγενῶν προτιμήσω. κἂν ᾖ ὁ τελευτήσας ἑτέρῳ ὑπεξουσίου ὤν, ὁμως τοῖς αὐτοῦ παισὶν, οἱασδήποτε ἂν ὦσι φύσεως ἢ βαθμῷ, καὶ αὐτῶν τ γονέων προτιμᾶσθαι κελεύομεν, ὧν ὑπεξούσιον ὢν ὁ τελευτήσας ἐπ' ἐκείνοις δηλαδὴ τοῖς πράγμασι, ἅπινα καὶ τοῖς ἄλλοις ἡμῶν νόμοις τοῖς παλαιοῖς ἐ προσαποζέσται· ἐπὶ γὰρ τῇ χρήσει τ προφερόντων τὰ τοιαῦτα προσαποζέσθαι ἡ φυλάττεσθαι τοῖς ἐκ τούτων ἡμῶν νόμοις τοῖς γονεῦσι φυλαττόμενον. ὅτου μάτιν ὥσπ εἶπα τούτων τ καθιόντων παῖδας καθελιπόντα τελευτήσαι συμβαίη, τοὺς ἐκείνα ὑπὸ ἡ θυγατέρας ἢ τοὺς ἄλλους καθιόντας εἰς τ ἑ ἰδίαν γονέως τόπον ὑπεισιέναι, εἴτε ὑπεξούσιοι τῷ τελευτήσαντι εἴτε αὐτεξούσιοι δίρεθεῖεν· τοσοῦτον ἐκ τ κληρονομίας ἑ τελευτήσαντος λαμβάνοντας μέρος, ὅσοι δ' ἂν ποτε ὦσιν, ὅσου ὁ αὐτῶν γονεὺς, εἰ ἐβιοῦ, ἐκομίζετο· ὧν τινα ἀβλαβεῖαν in stirpes ἡ δρεμένης ἐκέλευεν. ἐπὶ τούτης γὰρ τ τάξεως τ βαθμὸν ζητεῖαζ ἐ θελομεθα· ἀλλὰ μᾶ τ ἡμῶν καὶ τ θυγατέρων τὰς ἐκ τ ἀποτελευτήσαντος ὑπὸ ἡ θυγατέρας ἐγγύτης κελεύαζ θεωρίζομεν· ἐδέμιαζ εἰσαγομένης ἀβλαβοῦς εἴτε ἀρρένες εἴτε θηλείαι ὦσι, καὶ εἴτε ἐξ ἀρρενογονίας εἴτε ἐκ θηλυγονίας καθέζωνται), εἴτε ὑπεξούσιοι εἴτε καὶ αὐτεξούσιοι εἴησαν. καὶ τοῦτο μὲ οὐδεὶ τ ἐ καθιόντων ἀβλαβεῖαν ἐνυπάσαμεν. Ἀκόλουθον ᾖ εἶναι σκοπεῖσθαι καὶ οὕτω τ ἀνιόντων ἀβλαβεῖαν ἐκ τ ἀποτελευτήσαντος, ὅπως ἂν εἰς τὸν τ καθιόντων κληθείεν ἀβλαβεῖαν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τ ἀνιόντων ἀβλαβείας.

ΕΙ τοίνυν ὁ τελευτήσας καταλίποις ἐ μὴ καθελίποι κληρονόμους, πατὴρ ᾖ μήτηρ ἢ ἄλλοι γονεῖς αὐτοῦ ἐπιζήσοσι, πάντων τ ἐκ πλαγίου συγγενῶν τούτους προτιμᾶσθαι ζητοῦμεν, ἐξηρημένων μόνων ἀδελφῶν ἐξ ἑκατέρου γονέως συναποτρόπων τοῦ τελευτήσαντος, ὡς ἀβλ. τ ἐξῆς δηλωθησε). Εἰ ᾖ πάλιν οἱ ἀνιόντων ἐθέλοισι, τούτοις προτιμᾶσθαι κελεύομεν οἱ πνες ἐγγύτεροι τοῦ βαθμοῦ δίρεθεῖεν, ἀρρένες τε καὶ θηλείαι, εἴτε ἐκ μητρὸς εἴτε ἐκ πατρὸς εἶεν. Εἰ ᾖ τ αὐτὸν ἔχοι βαθμὸν, ἐξ ἴσης εἰς αὐτοὺς ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται. ὥστ τὸ ἐ ἥμισυ λαμβάνειν πάντας τοὺς ἐκ πατρὸς ἀνιόντας, ὅσοι δήποτε ἂν ὦσι· τὸ ᾗ λοιπὸν ἥμισυ, τοὺς ἐκ μητρὸς ἀνιόντας, ὅσης δήποτε ἂν αὐτοὺς δίρεθεῖεν συμβαίη. Εἰ ᾖ μᾶ τ ἀνιόντων δίρεθεῖεν ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφαὶ ἐξ ἑκατέρων γονέων συναποτρόπου τοῦ τελευτήσαντος, μᾶ τ ἐκτοτέρων τοῦ βαθμοῦ ἀνιόντων κληθήσοντες, εἰ καὶ πατὴρ ἢ μήτηρ εἴησαν· ἀφαιρεθήσεται εἰς αὐτοὺς δηλαδὴ τ κληρονομιᾶς κατ' τ ἑ ἀριθμὸν ἐφελόντων· ἵνα καὶ τ ἀνιόντων καὶ τ ἀδελφῶν ἴσης ὁ ἴσου ἔχοι μέρος. ἀδέμιαν ζημίαν ἐκ τ ἰδίων ἢ θυγατέρων μέρους οὐ τούτου τοῦ ζημιοῦσθαι δυναμένου ἐ πατέρες κληρονο-

κληρονομίας τῆς κτ᾽ δικαιοσύνης δίκαιος λόγος ἔστω θεσπίζοντος δεδικαιωμένον νόμου. ἀδελφικὰς φυλακτέον λόγους μεταξὺ τῶν ἀγχιστείων τύπων, εἴτε ἡλικίας εἴτε αἱρέσεως οὔσης τοῦ τῆς κληρονομίας καλέσαντος, εἴτε δὲ ἄρρενος ἢ ἡλικίας φύσεως σωματικῆς), καὶ εἴτε αὐτάρκους εἴτε ὑστερουμένου ὧν ὁ λόγος ἀξιοῖ). Ὑπολοιπον ἐστὶν ἵνα καὶ τῶν τεττάρων ὁ χωρισμὸς τάξιν, ἧπερ ὁ κανὼν καλεῖται, καὶ εἰς adgnatus καὶ cognatus διαιρῆται. ἵνα καὶ τοῦτο ἐν μέρει λόγου παιδεύσῃ, πειρώμενον ὁ τοῦ λόγου τέλειος σύρισκος.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἀδελφῆς τῆς ὁμογνίου καλουμένης.

Εἰ τοίνυν ὁ τελευτήσας μηδὲ κρατούσας μηδὲ ἀνιούσας καταλείψῃ, ἀφόρητος ἔσῃ τοῦ τὴν κληρονομίαν καλοῦντος τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς ἀδελφὰς, τοὺς ὁμοπατρίους καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς τεχθέντας· ἃς καὶ μὴ τῆς πατρὸς ἔσῃ τοῦ τὴν κληρονομίαν συναλίσαντος. τούτων ἡ μὴ ὑστέρων, ὃν δευτέρα τάξις ὀνόματος τὰς ἀδελφὰς ἔσῃ τοῦ τὴν κληρονομίαν καλοῦντος, οἵ πρὸς ἑνὸς γονέως συναπτόντες τῷ τελευτήσαντι, εἴτε μὴ ἐκ πηγῆς μόνης, εἴτε μὴ τῆς μητρός. Εἰ δὲ τῷ τελευτήσαντι ἀδελφοὶ ὑπάρχουσι, καὶ ἕτερα ἀδελφὰ ἢ ἀδελφῆς ἔσῃ τελευτησάντων παῖδες, καθήσουσι) ἔσῃ τοῦ τὴν κληρονομίαν ἅτοι μὴ ἔσῃ πηγῆς καὶ ἔσῃ μητρὸς θείων. ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν· καὶ ὅσοι δὴ ποτε ἂν ὦσι, τοσοῦτον ἔσῃ τῆς κληρονομίας λήψονται μέρος, ὅσου ὁ αὐτῶν γονέως ἤμελλε λαμβάνειν εἰ ἐπίζησεν. Οὗτος ἀκόλουθον ἐστὶν ἵνα εἰ τυχὸν ὁ ἔσῃ τελευτήσας ἀδελφὸς, ἢ οἱ παῖδες αὐτοῦ, δι᾽ ἑκατέρου γονέως τοῦ νῦν τελευτήσαντος ἔσῃ τοῦ συνήπτοντο. ἐσθιμωθῶσιν οἱ τούτων παῖδες τῆς ἰδίων θείων, εἰ καὶ τέτταρα εἶσι βαθμοὶ, (εἴτε ἔσῃ πηγῆς εἴτε ἔσῃ μητρὸς εἶσαν οἱ θεῖοι, εἰ καὶ εἴτε ἄρρενες εἴτε θήλειαι) ὥσπερ ἑνὸς αὐτῶν γονέως ἔσῃλθομεν, εἰ ἔζων. Καὶ ὅτε τῶν ἀναλίων, εἰ ὁ μὲν ἀδελφὸς ἐξ ἑκατέρου γονέως συνάπτῃ τῷ τελευτήσαντι, ὁ δὲ ἔσῃ τελευτήσας, δι᾽ ἑνὸς γονέως συνάπτοντος· τοὺς τούτου παῖδας ὅτε τῆς κληρονομίας ἀποκλείσομεν, ὥσπερ καὶ αὐτὸς, εἰ ἔζη, ἐξεκλείετο. Τὸ δὲ τοιοῦτον θεσμόμιον ὃν τοιαύτῃ τῇ τάξει τῆς συγγενείας μέρους περιέχομεν τοῖς τῆς ἀδελφῶν ἀρρένων ἢ θηλειῶν υἱοῖς ἢ θυγατράσιν, ἵνα εἰς τὸ ἴδιον γονέων δίκαια ὑποστρέψωσιν. ἐδεῖτο γὰρ πάντως ἔσῃ τοῦτο ἐπὶ τούτης τῆς τάξεως ἐρχομένης τοῦτο τὸ δίκαιον συγχωρεῖν. ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς ἀδελφῶν πασὶ τοῖς τῶν τοῦ ὑπεργασίαν παρέχουσι, ὅτε μὴ τῆς ἰδίων κρίνοι) θείων, ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν, εἴτε ἔσῃ πηγῆς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶεν. Εἰ δὲ μὴ τῆς ἀδελφῶν ἔσῃ τελευτήσαντος, καὶ ἀνιοῦσιν, ὡς ἤδη ἔσῃπομεν, πρὸς τὴν κληρονομίαν καλεῖ), δεῖσι τοῦτο πρὸς τὸ ἐξ ἀδιαθέτου ἀξιοῦσθαι τοὺς ἔσῃ ἀδελφῆς ἢ τῆς ἀδελφῆς παῖδας καλεῖσθαι συζυγείας μόνοις ἐσομένους. ἐδεῖ δὲ καὶ ἐξ ἑκατέρου γονέως ὁ αὐτοῦ παππῆς ἢ μητρὸς συνήπτειν τῷ τελευτήσαντι. Οπόταν τοίνυν τοῖς ἔσῃ ἀδελφῆς καὶ τῆς ἀδελφῆς πασὶ τοῖδε τοῖς ἔσῃ τοιούτοις δεδίκασμεν, ἵνα τὸ τῆς γονέων ὑποστάντες τύπου, μόνοι τελέσωσι τὸν βαθμὸν μέχρι τοῦ καὶ αὐτοὶ καὶ δεύτερα βαθμοῦ πρὸς τὸν κληρονομίαν καλοῦντα) ὁμοίως ἔσῃ πρόδηλον ἐστὶν, ὅτι τῶν ἔσῃ θείων ἔσῃ τελευτησάντων ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶσαν, ἔσῃ τοιούτων), εἰ καὶ ὁμοίως τέτταρα ὁμοίως συζυγείας βαθμοὶ ἔχοιεν. §. α'. Εἰ δὲ μήτε ἀδελφὸς μήτε παῖδας ἀδελφῶν, ὡς εἰρήκαμεν, ὁ τελευτήσας καταλείψῃ, πάντας τοὺς ἐφεξῆς ὁμογνίους καὶ ὁμαγνίους πρὸς τὴν κληρονομίαν καλοῦμεν, κτ᾽ τῶν ἑνὸς ἑκάστου βαθμοῦ ἔσῃ τιμῆς, ἵνα οἱ ἐγγύτεροι τοῦ βαθμοῦ, αὐτοὶ τῶν λοιπῶν ἔσῃ τοῦ βαθμοῦ) εἰ δὲ πλείους ἔσῃ αὐτοῦ βαθμοῦ ὑπάρχοιεν, πλειόνων ὁ τοῦ λόγου τέλειος ὑφήνειε.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἀδελφῆς τῆς ὁμοπατρίου καλουμένης.

Ἐπὶ τῶν ἔσῃ τοῦ κληρονομίας ἐρηκόμεθά τε καὶ διετυπώσαμεν, καὶ τὸν ἔσῃ τοῦ ἐπιζήσαντος δῆλα καθέστηκε. Θεωρήσομεν δὲ ἔγκυρον κτ᾽ ἔσῃ βαθμὸν καὶ τὴν τάξιν καθ᾽ ἣν πρὸς τὴν κληρονομίαν καλεῖται, ἢ μόνον ἢ μεθ᾽ ἑτέρων, καὶ τὸ λειπόμενον ἔσῃ τοῦ ἐπιζήσαντος ὑποληφθεῖν, ἐδεήσεως δὲ ἂν τούτου τοῦ μέρους ἀξιοῦσθαι ὁμοίως ἔσῃ τοῦ adgnatῶν ἢ cognatικῶν δικαίων, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως εἰς τὴν ἐπίδοσιν καλουμένων ἔσῃ τοῦ δι᾽ ἀρρενογονίας ἔσῃ τοῦ δι᾽ ἠλικιογονίας τοῦ ἀνήκοντος σωματοειδῶν. Ταῦτα δὲ λέγομεν εἰ ἄρρενες καὶ τέλειοι τὴν ἡλικίαν εἶησαν, καὶ ὑπὸ μηδενὸς νόμου κωλύοιτο τὴν ἐπίδοσιν ὑποληφθεῖν, μηδὲ ἐξεναντίωσιν τοῦ τὴν ἐπίδοσιν ἐνδεδωκότος. ἐπὶ δὲ τῶν θηλειῶν ἔσῃ τοῦ ἐπιζήσαντος ἐπὶ τῶν ἐν ἡλικίᾳ ὄντων

nulla lege prohibeantur tutelam suscipere, neque excusatione competente sibimet utantur. Mulieribus enim etiam nos interdicimus tutelæ subire officium, nisi [1] mater aut avia fuerit. His enim solis secundum hereditatis ordinem & tutelam subire permittimus, si [2] inter gesta & nuptiis [3] aliis & auxilio Vellejani senatusconsulti renuntiant. Hæc enim servantes, omnibus à latere cognatis quo ad tutelam præponuntur, testamentariis [4] solis tutoribus præcedentibus eas. defuncti namque voluntatem & electionem præponi [5] volumus. Si autem plurimi eundem cognationis gradum habentes ad tutelam vocântur: jubemus communiter [6] convenientibus apud judicem, cui [7] hujus partis solicitudo est, unum [8] aut plures, quanti ad gubernationem substantiæ sufficiant, ex ipsis eligi, & denunciari, & eum vel eos minoris res gubernare: tutelæ periculo [9] omnibus imminente qui ad tutelam vocantur, & substantiis eorum minori ætate tacitæ [10] subjacentibus pro hujusmodi gubernatione.

1 Mulieres (excepta matre vel avia) removentur à tutela alicujus gerenda.

2 Tutela filiorum, vel nepotum quibus conditionibus matri vel aviæ deferatur, nota. Addatur Nov. 22. c. 40. Nov. 94. cap. 1. l. 2. l. 3. Cod. quando mulier tutela.

3 Nov. 155 ſ. abrogatur Novell 94. cap. 2.

4 Legitimo tutori non est locus, existente testamentario.

5 Causa testati, quam intestati potior.

6 Id est, proximi; Pupillis proximus cognatus petere tutorem à judice tenetur, vid. ff. & Cod. qui petant aut.

7 Id est, apud judicem domicilii, pupilli, l. 1. in fin. ff. de tutoribus datis.

8 Quid si pupillus in urbe & provincia facultates habeat? urbanus prætor, urbicis; provincialibus, præses tutorem dabit, l 27. ff. de tutorib. datis. & ita habenti tutorem tutor datur, non earundem, sed aliarum rerum ratione, l. 21. in fin. ff. de excusationibus.

8 Adde l. 3. §. 8. ff. de administr. tut.

9 Vid. Cod. de periculo tut.

10 Pupillus in bonis tutoris tacitam habet hypothecam, ut hic, & l. 20. Cod. de administr. tut.

11 Vid. Nov. 115. cap. 3.

12 Indictio sexta de decima, vid. Novell. 142. cap. 2.

13 De septimiliario, ac septimo miliario dixi ad l. 22. in fin. Cod. de sacr. eccl.

14 Id est, anno 544.

15 Aut legendum est anno VII. aut supra legendum est XIV. non XVIII. id est, anno 540. Error nasci potuit ex affinitate duorum illorum numerorum XIV & XXIII.

TIT. II.

UT SPONSALITIA [16] LARGITAS SPECIALIS [17] SIT CONTRACTUS: ET DE DIVERSIS CAPITULIS.

NOVELLA CONSTIT. CXIX.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo Orientalium prætoriorum præfecto.

CAP. I.

Donatio propter nuptias insinuanda non est.

SPonsalitium [18] largitatem contractum specialem [19] esse, & judicari, & non [20] aliis donationibus eam connumerari per præsentem sancimus legem: quoniam pro ea æqualitas dotis offertur. Sive igitur fiat sub gestis monumentorum ejus insinuatio, sive etiam non: jubemus eam per omnia suum robur habere tam apud mulierem, quam [21] apud virum sive ab ipso viro, sive ab altero aliquo mulieri detur seu conscribatur, vel in viri personam donatio fiat quatenus ipsas res in nuptialem donationem conscribat. Et hoc valere præcipimus cujuscunque sit donatio quantitatis, vel [22] si non [23] (sicuti dictum est) insinuetur.

16 Donatio propter nuptias, Jul. constit. 110. & Index Reg. quam Græci, διὰ τὰς γάμους δωρεὰν appellant, hic.

17 29. Eclog. 1. cap. περὶ γαμικῶν.

18 Hinc sumpta est Authentica, Eo accursum. C. de donat. ante nupt.

19 Adde Nov. 61. c. 1. l. 20. C de donat. ante nupt §. 3. vers. sed nos. Inst. de don.

20 Et ita non indiget insinuatione, quamvis summam quingentorum aureorum excedat, quod in aliis donationibus non est: hoc tamen ut obtineat, dicam ad Novell. 121. cap. 1.

21 Hoc immutatur d. cap. 2.

22 Id est, etiamsi non.

23 Insinuatione non indiget donatio propter nuptias.

CAP. II.

Minor in testamento servos manumittere potest. [24]

ET [25] hoc quoque præsenti constitutione sancimus: ut licentia sit minoribus in ipso tempore, in quo [26] licet eis testari de alia substantia, etiam [27] suos servos in ultimis voluntatibus manumittere, nullo eis impedimento ætatis [28] faciendo: sed vacante lege quæ hoc primitus [29] prohibebat.

24 Id est, anno 544.

25 Hinc sumpta est Authent. Sed hodie C. qui manum.

26 Quo tempore quis testari potest, eo potest manumittere, & ita abrogatur §. 7. vers. sed cum libertas Inst. quibus ex causis manumit. quo permittebatur manumissio, anno 18. incipiente. Lex etiam Ælia Sentia vetuerat quemquam ante 20. annum manumittere posse. dict. vers. Hodie XIV. anno ætatis impleto masculus testari potest: femina XII. ergo & eodem tempore manumittere. 27 Argumentum nota, ab ultima voluntate ad actum inter vivos: seu à manumissione testamentaria, ad eam quæ fit inter vivos. 28 Adde l. 102. ff. de legat. 1. l. 4. Cod. qui manumit. 29 Primus. 30 Jul. num. 401. 31 Hinc sumpta est Authent. Si quis in aliquo Cod. de edendo. 32 22. Eclog. 4. in fin. 1. Harmen. 8. cap. 5.

CAP. III.

Ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento facienti mentionem, quam si idipsum proferatur [30].

ET [31] hoc insuper jubemus, ut [32] si quis in aliquo documento alterius faciat [33] mentionem documenti: nullam [34] ex hac memoria fieri exactionem, nisi [35] aliud documentum cujus memoria in secundo facta est, proferatur: aut alia secundum leges probatio exhibeatur: quia & quantitas cujus memoria facta est, pro veritate debetur: hoc enim etiam in veteribus legibus invenitur.

33 Id accidere potest sæpius, ut l. 5. ff. fam. l. 2. C. de fid. instr. l. 7. Cod. de edendo. 34 Imo aliud est. l. 37. §. 5. ff. de leg. 3. 35 l. ult. ff. de probat. 36 Vid. Jul. num. 402. 37 Hinc sumpta est Authentica, Si appellatione. C. de temporibus & reparationibus. 38 Ἐμπρόθεσμον ἡμέρα. ultimo fatali die, Jul. hic. 39 Ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐμπροθέσμῳ ἡμέρᾳ Græci hoc loco: in novissima induciarum die, vetus interpres hic. in ultimo fatali die Jul. hic. cap. 402. Diem novissimum exeuntium inducias vertit Haloander. 40 Jul. hic. num. 403. 41 Hinc sumpta est Authent. Quæ supplicatio, Cod. de precibus imperatori off. 42 Appellatio nulla est à sententia præfecti prætorio, l. unic ff. de off. præfecti prætorio: l. 17. ff. de minoribus, l. un. C. de sent. præf. prat. l. 16. C. Theod. de appellat.

CAP. IV.

De appellationibus. [36]

HOc [37] quoque sancimus: ut si quando appellatione sequuta, in novissima [38] induciarum [39] die, aut pars utraque, aut solus qui appellatione usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit judici, futuro appellationis examinare judicium, aut consiliariis ejus, aut qui lites intromittunt, & judex eum in definitis diebus suscipere differat: nullum præjudicium partibus aut uni earum ex hoc penitus fieri, sed & post hoc examinari appellationes hujusmodi, & sententia legitima terminari.

43 Libellos Jul. hic admonitorium, Hal. διδασκαλικὸν Scring. hic. Novell. 22. διδασκαλια. Requeste civile & proposition d'erreur: vid. Cujac. c. 7. de præscript. adde l. 5. C. de precib. imperat.

CAP. V.

De retractationibus sententiarum P. Prætorio. [40]

ALiud [41] ad hoc capitulum nostra indigens providentia prospeximus emendare. quia enim nostræ leges decernunt, *si quando gloriosissimi præfecti sacrorum prætoriorum sententiam protulerint, nullam* [42] *appellationem adversus eam offerri:* sancimus, quoties sententia gloriosissimorum præfectorum cujuscunque regionis proferatur, & unus forsan litigantium putaverit se gravari, habere eum licentiam petitionem [43] offerre gloriosissimis præfectis qui sententiam protulerunt, aut eorum consiliariis, aut causas introducentibus, intra decem dierum inducias post prolatam sententiam: ut hoc subsecuto, non aliter executioni sententia contradatur, nisi prius fidejussiones dignas præbuerit victrix pars, *tantæ quantitatis, quantæ fuit condemnatio: ut si post hanc retractationem modo*

ἀμοιβῆσαι αὐτοῖς κίνδυνον). παῖς ἢ γυναικὶ ἢ ἡμεῖς ἀπαγορεύομεν τὸ ἐπίτροπὸν γενέσθαι λειτουργήματος, εἰ μὴ μητρὶ ἢ μάμμῃ εἴη. τοῦτο μὲν μάνας καὶ τῶν τῆ κληρονομίας τάξιν, καὶ τῶν ἐπιτροπῶν γενέσθαι ἐάν σὺ τοιαύτη ᾖ, καὶ γάμοις ἐπέρχῃ καὶ τῇ βοηθείᾳ ᾧ βουλόμεθα δύνασθαι ἀπαγορεύσωσι. τοῦτο γὰρ φυλάττοντα, πάντων ἧττον ἂν πλημμέλειαν συγχωροῦμεν εἰς τὸ ἐπίτροπὸν αἱρεθῆναι), τὸ testamentarium μᾶλλον ἐπίτροπον ἀναλαμβανόντων αὐτούς. τῶν δὲ τελευτήσαντος βούλησιν τὴν ἐπιλογὴν ἀναπεμφθῆναι βουλόμεθα. Εἰ δὲ πολλοὶ τὸ αὐτὸν τὸ συγγένειας ἔχοντες βαθμὸν κληθεῖεν) ἀθρόους τὸ ἐπίτροπὸν, κελεύομεν αὐτοὺς κοινῇ συμβούλους, παρὰ τῆ ἀρχοντι ᾧ τάττει μάλιστα μέρους, ἕνα ἢ καὶ πλείονας, ὅσοι ἀρκοῦσι τὰς τῆς διοικήσεως τῆς οὐσίας δεκτοῦσιν, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι καὶ ὀνομάσαι, καὶ τοῦτον ἢ τοῦτους τὴν ἀνῆκον διοικεῖν, καὶ τὸ ἐπίτροπὸν κινδυνεύειν πᾶσιν ἐπικειμένου τοῦ ἀθρόους τὸν ἐπίτροπὸν ἀναλαμβάνοις, καὶ τὸ ὑπὸν αὐτοῦ σωτηρίως ὑποκειμένων τῆ ἀνῆκον, ὑπερασπίσης τὸ διοικήσεως.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ δωνάμεως τούτης τὸ ἀναπέζεως ἐν πραγμάτοις καὶ πράγμασι.

ΤΑῦτα [39] πάντα ὅσα περὶ ἀναβάσεων καὶ χάρις βεβαιώσαμεν, ἐπ' ἐκείνοις βουλόμεθα κρατεῖν ὅσοι τὸ καθολικὸν ὑπάρχειν πίστεως. ἐπὶ μὲν τοῖς αἱρετικοῖς τοῖς ἤδη παρ' ἡμῶν πεφευγόσι νόμοις βεβαίοις εἶναι κελεύομεν, μηδεμίαν καινισμὸν ἢ ἐλάττωσιν ἐκ τῶ παρόντος ὑφιστεμένοις νόμοις. Ἀκόμη τοίνυν ἀναβάσεως τὸ ἀναπέζεως τὸ εἰς τὸ διώκειν φυλαχθησομένης ἢ ἡμετέρᾳ βεβαιωτικῇ χαλκοῦτος, ἐπ' ἐκείνοις βουλόμεθα κρατεῖν τοὺς ζήσοντα, ἃ πρὸ ὀλίγων καὶ Ἰουλίᾳ μηνὸς τὸ παρόντος ἕκτης ἐπινεμήσεως σωτῆρι, ἢ καὶ μὴ τοῦτα συμβῆσαι). τὰ δὲ παλαιότερα ζήσαντα, τὰ μέχρι τῆ μνησθέντος χρόνου ἀποδάντα, καὶ τοὺς παλαιοὺς νόμους τηρεῖσθαι κελεύομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ εὐδοξότης τοίνυν ἡ σὴ τὰ ἀναβάσεως τὸ παρόντος νόμου παρ' ἡμῶν ἀναπεμφθέντα εἰς τὸ ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν φροντιστήριον· ἐπὶ ταυτὶς μὲν τὸ βαπλιδῶν πόλεως, ἰδίκτων καὶ τὸ σωτῆρες ἀναπεμφθέντων, ἐν ᾗ πεῖς ἐπαρχίαις, φροντίδων πεμπομένων φῶς τὰς λαμπρότητας τούτων ἡγεμόνας. ὥστε μαθεῖν τὴ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ ὑποκειμένων ἀγνοεῖν ἡμᾶς τὴν ἡμετέρας ἡμερότητον ὡς τάττες φρονεῖν. ὅτω μὲν οὖν ὥσε εἶχε πάσης ζημίας ἢ πολιτικὴ καὶ ἐπαρχιωτῶν σὺ παντὶ τόπῳ τῶν ᾧ παρόντος νόμος ἐμφάνειαν χρείας. Dat. ** Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Ὡσε τὴν ἀμφὶ τὰς γάμους δωρεὰν ἰδίκην συνάλλαγμα εἶναι. καὶ Περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριθ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ᾧ μὴ ἐμφανῶν χρείας τῶν ἀμφὶ γάμων δωρεάν.

ΤΗΝ ἀμφὶ τὰς γάμους δωρεὰν συνάλλαγμα ἰδικὴν εἶναί τε καὶ κελεύομεν, καὶ μὴ πεῖς ἄλλως δωρεὰς αὐτῶν συναλλαγμένας, ἀμφὶ ᾧ παρόντος νόμου ἡμετέρου· ἐπειδὴ αἵ τ' αὐτῆς ἰσότης φροντὶς ἐπιδίδωται. εἴτε τοίνυν χρήσεται ἐπὶ πράξεως ὑπομνηματίων ἐμφανῆς, εἴτε καὶ μὴ, κελεύομεν αὐτῶν ἀμφὶ τῶν τῶν ἰδίων ἔχειν ἰσχύν, τάχα μὲ φῶς τῶν γυναικὸς, τάχα ᾗ φῶς τὸ ἀνδρός· εἴτε παρ' αὐτὰ ᾧ ἀνδρὸς φῶς τὸ τῶν γυναικὸς, τάχα ᾗ φῶς τὸ ἀνδρός· εἴτε παρ' ἑτέρᾳ τινὸς τῇ γυναικὶ ἐπιδίδοται, ἤτοι καταγραφεῖ· ἤγουν εἰς τὸ ᾧ ἀνδρὸς φῶς τὸ πατρὸς ἢ δωρεὰ γίνεται), ἵφ' ᾧ τὰ αὐτὰ πράξεται εἰς γαμικὴν καταγραφὴν δωρεάν. καὶ τοῦτο κρατεῖν κελεύομεν, ὅσης ἂν εἴη ποσότητος ἡ δωρεὰ κἂν μὴ γένηται, καθὼς εἴρηται, ἐμφανὴς.

ΚΕΦ. β'.

Ο νέος ἐν τῇ ἀληθινῇ τὰς δόλως ἐλευθερῦν δυνάμει.

ΚΑΙ τάχα ᾗ ἀληθινὴ τὰς δόλως ἐλευθερῦν δυνάμει παρούσης ἡμετέρου ἀναπέζεως, ὥστ' εἶναι εἶναι τοῖς νέοις, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἐν ᾧ ἔξεσι αὐτοῖς ἀναπίθεσθαι φῶς τὰ ἄλλης αὐτῶν φροντίδος, καὶ τὰς ἰδίας οἰκέτας τελευταίας βουλήσεις ἐλευθερῶν. μηδένα τούτοις ἐμποδὼν μόν τὸ ἡλικίας ποιόσης, ἀλλὰ χολεύοντος ᾧ νόμος ᾧ φροντὶς κωλύοντος.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ᾧ μὴ ἄλλως πιστοῦσθαι τῷ συμβολαίῳ ᾧ ἄλλῃ συμβολαίᾳ τῶν μνήμῃ ποιῆται, ᾗ εἰ ταυτὶ φρονεῖσθαι.

ΚΑΙ τάχα φῶς τούτοις παρακελευόμεθα, ὥστε εἴπερ πεῖέ τινι συμβολαίᾳ ἑτέρᾳ ποιήσῃ μνήμῃ συμβολαίᾳ, μηδεμίαν ἐκ τούτης τὸ μνήμης ἀπαίτησιν γίνεσθαι· πλὴν εἰ μὴ ἢ τὸ ἕτερον συμβόλαιον, ᾧ τινὸς μνήμη καὶ τὸ δεύτερον γέγονε, φρονεῖσθαι, ἢ ἑτέρᾳ ἀναγκαίᾳ καὶ τὰς νόμους ἀπόδειξις, ὅπως καὶ ἡ ποσότης, ἧς μνήμη γέγονε, ταῖς ἀληθείαις ὑποφέλεται. τάχα γὰρ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀξίσκομεν νόμοις.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ σκλήτων.

ΚΑΙ τάχα ᾗ ἰσότης ζόμεν, ὥστε εἴπερ τὶ σκλήτη παρακαλεθησάσης, ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐμφανεσθέσιμον ἡμέρᾳ ἢ μέρᾳ ἐκάστου ἢ μέρᾳ ἐν τῇ σκλήτῳ χρήσεσθαι φθάσοι, καὶ τὸν ἑαυτὸ παρουσίαν φανερώσοι τῷ ἀρχοντὶ, τὰ μέλλοντα τὸ σκλήτη ὑποθέσιν ἐξετάζειν, ἢ τοῖς αὐτῷ συνέδροις, ἢ τοῖς τὰς δίκας εἰσάγουσι, καὶ ὁ δικασὴς τάχου ἐν ταῖς ἀρασκάμεσις ἡμέρας δέξασθαι ἀναβάλληται· μηδὲν ἀφέκειμα τοῖς μέρεσιν ἢ ἐνὶ τάχιον ἐκ τάχα παντελῶς γένεσθαι· ἀλλὰ καὶ μὴ ταῦτα ἐξετάζεσθαι τὰς τοιαύτας σκλήτας, καὶ ψῆφα πραιθῆναι νομίμως.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τὸ ἀναψηλαφήσεων τὸ ἐπάρχου πραιτωρίου.

ΕΤερον φῶς τούτοις κεφάλαιον τὰ ἡμετέρας θεσπίσμου νομοθεσίας συνείδεμεν ἐπανορθώσασθαι. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἡμέτεροι νόμοι ὁρίζεσιν, εἴπερ οἱ ἐνδοξότατοι ἔπαρχοι τὸ ἱερῶν πραιτωρίων ψῆφον φρονεῖσθαι, μηδεμίαν ἔκκλητον καὶ αὐτῆς ἐπιδίδοσθαι ἡμεῖς ὁμεν, ὁπόκεις ψῆφον τὸ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου οἱαδήποτε κλίματος φρονεγκθεῖη, καὶ εἴς, ὡς εἰκὸς, τὸ δικαζομένων νομίσοι ἑαυτὸν βεβαρῆσθαι, ἔχειν τὸ τοιοῦτον αἴθειαν ὁλοσκαλικὴν φρονεῖσθαι τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις τοῖς τὸν ψῆφον φρονεγκθεῖσιν, ἢ τοῖς τούτων συμπονοῖς, ἢ τοῖς πὰς δίκας εἰσάγουσιν, ἐντὸς δέκα ἡμερῶν φρονεσθησίας μὴ τὸ φρονεγκθῆναι τὸν ψῆφον· ὥστε τάχα ᾧ δικαιολαθῆσθαι, μὴ ἄλλως ἐκδίδοσθαι παρεμβόλλοντας τὸν ψῆφον, εἰ μὴ ὥσπερ ἐρῶμες αἰτιοπίσης παρόχοι τὸ νικῆσαι μέρος, τοσαύτης ποσότητος ὅσης ἂν εἴη ἡ κατάκρισις· ὡς εἰ μὲ τοῦτο ἀναψη-

ἀναψηλαφήσεως τοιούτων τρόπω οὐδεὶς ἢ ὑφ' ὧν ἀναλαμβάνει, τὰ πρᾶγματα αὐτῆς μὴ τῶν τοιούτων ὑποκειμένων ἀπορρήτων. εἰ δὲ ὄντες τῆς μνησικάκου διαθέσεως ἢ δίκῃ ἡμῶν ἀποθνήσκοιεν μὴ τὸν ψῆφον περιεχθαίνας, μὴ ὑπολάβῃ τις ἡδέως ὁ νομίζων βιαιοθάνατον κελεύειν ἢ πρᾶγμα· ἐκπλήσσομαι μὲν δίχα ἴσως περαίνειν, ὃ τῶν ἀναψηλαφήσεως δικαίᾳ φυλακὴ ὁμοίως ἐπὶ ἑαυτῶν βεβαιοῦσθαι νομίσει.

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ πατὴρ τῷ οἰκοι πάντι ἐπὶ κληρονόμοις καὶ τὰ προῖδε κληρονομίας αὐτῶν ἀπεῖπε.

Πρὸς τούτοις ἀπαιτήσομεν, ὥστε εἴ τις συμβαίη τοὺς υἱοὺς βιάιως ἀποθνήσκειν ἢ εἰς αὐτοὺς ἀφικέσθαι ἢ κατεπείγεσθαι παρ' αὐτῶν κληρονομίας, εἰ μὲ πάντες οἱ δανεισταὶ παρόντες ἀκούσειαν, οὐ ἐκείνοις τοῖς τόποις οὐ οἷς ἡ εἰς ἀκίνητον ἀποκατάστασις αἰτεῖται, κελεύομεν παρὰ τῷ ἄρχοντι τοὺς δανειστὰς, ἢ παρόντων πάντων ἀφίστασθαι τοὺς υἱοὺς τοιαύτης κληρονομίας. εἰ δὲ πάντες ἢ τινες τῶν δανειστῶν ἀπόντες εἶεν, κελεύομεν τοὺς υἱοὺς βιαιομένους τῶν προῖδειν, τοῦτ' ἔστι τῶν ἀρχαίων οὐ οἷς αὐτοὶ ἀφίκοντο, περσίναι· ἐκείνου ἢ ἀφ' ὧν σπουδασθέντων κηρυγμάτων καλεῖν τοὺς δανειστάς. καὶ εἰ αὐτὸς τελῶν μίαν περιστάσεως ἐπιδημῶν παραφθείη) οἱ δανεισταὶ, ἐξέναι τούτοις δίχα κινδύνου τῆς τοιαύτης ἀναληψέως κληρονομίας. προσοῦτος δ' ἄρχοντος παρ' ὧ ἡ εἰς ἀκίνητον ἀποκατάστασις περίστηται, τὰ ὀφειλὰ τὰ κληρονομιαῖα πράγματα κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα φυλάττειν. τὰ ποσοῦτος δηλαδὴ τούτων ἀφ' ἡμισείας ἀποτιμήσεως καὶ περιέχειν ὑπομνημάτων φανερούμενα.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ ὠφελεγγύων· ἢ εἰ κακῆς πίστεως τὰ ἐν ἐνεχύροις πράγματα ὑπεσύρετο.

Ἔτι δὲ ἀπαιτήσομεν, ὥστε εἰ τις κακῇ πίστει πράγματα ἐνεχύρου ἢ κτᾶται ἀδρεὰν ἢ ἄλλως ταῦτα ὑπεσύρετο, ὁ τὰ νομίζων τὰ αὐτὰ πράγματα πρότερον ἑαυτοῦ, τοῦτ' ἐνώσκων, οὐτὸς δίκῃ ἐνιαυτῶν μεταξὺ τῶν πάντων, καὶ εἴκοσι μεταξὺ τῶν ἀπόντων, μὴ ἀφιμαρτυρῇ κτᾶται τοὺς νόμους τῆς ἀπογραφῆς, ἢ τὸν ἀδρεὰν δεχόμενον, ἢ ὑπείρου εἰς ὃν τὰ πράγματα ἄλλως αἰσθάνεται τρόπῳ μετειληφέναι· τὰ τοιαῦτα πράγματα κομιζόμενον, βεβαίως ταῦτα ἔχειν, μὴ τὴν τῶν δεκαετίας διλογίαν ἐπὶ τῶν παρόντων, καὶ τὰ εἰκοσαετίας ἐπὶ τῶν ἀπόντων παραφυλάττειν. Εἰ δὲ ἀγνοεῖ ὁ ἀληθὴς τῶν ὑπεσυρμένων πραγμάτων διαθέσεως καὶ ὅτι τὰ πράγματα αὐτοῦ παρείκει, καὶ τὰ τριάκοντα ἐτῶν παραφυλάττειν τὰ δεκαετίας ἀπὸν χάσκει. Ταῦτα δὲ πάντα ὡσαύτως καὶ χερσικῆς οὐσίας μὴν ὠφελεγγύης, οὐκ ἐν ταῖς πραλαβούσαις, ἀλλ' ἐν ταῖς μελλούσαις καὶ μόνον μὴ τὰ παρόντα νόμον ὑποθέσεσι τε καὶ πράγμασι κρατεῖν ὠφελούμεθα.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ ἀπόντων καὶ παρόντων ἐν τῇ τῶν δεκαετίας ὠφελεγγύης.

Περὶ δὲ τῶν παραγραφῆς δεκαετίας καὶ εἰκοσαετίας ὠφελεγγύης ἐπὶ τινας μὲ ἐνιαυτὸς τῆς ἐν ἐρημίᾳ τῶν δεκαετίας χρονικῆ ὠφελεγγύης ἐπὶ τινας μὲ ἐνιαυτὸς παρὼν εἴη, ἐπὶ τινας δὲ ἄπων, ἄλλως τοσοῦτος ὢν τῷ ἐνιαυτὸς ὡσὲ τῇ δεκαετίᾳ προσθεῖναι, ὅσους ἐξ αὐτῆς τῶν δεκαετίας ἀπὸν χάσκει. Ταῦτα δὲ πάντα ἃ τινα ὡσὲ τῶν χερσικῆς ὠφελεγγύων ὠφελεγγύης, οὐκ ἐν ταῖς προλαβούσαις, ἀλλ' ἐν ταῖς μελλούσαις καὶ μόνον μὴ τῶν παρόντα νόμον ὑποθέσεσί τε καὶ πράγμασι κρατεῖν ὠφελούμεθα.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τὸν ἀμφιβόλων τοὺς τῶν κληρονόμων ὀνόματα ἰδίᾳ χειρὶ ὑπογράφειν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τούτοις νόμοις ἐφηκάμεθα, ὥστε τὰς ἀμφιβολίας, ἢ χειρὶ ἰδίᾳ ἢ ἀφ' ὧν μαρτύρων τὰ ὀνόματα τῶν κληρονόμων ἐγγράφειν ταῖς ἀμφιλήκαις, ἐγνώκαμεν ἢ σὺν τῷ τοιαύτης ἀκριβείας πολλὰς ἀμφιβήκας ἀναζητεῖσθαι (οἷα δὴ ἀμφιβόλων μὴ δυναμένων τὴν τοιαύτην ἀκρίβειαν παραφυλάξαι, ἢ, ὡς εἰκὸς, μὴ βουλομένων γνῶναι τινὰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν βουλὴν) κελεύομεν ἀθέσει μὲν εἶναι τοῖς βουλομένοις ταῦτα φυλάττειν ὑπὸ ταῖς αὐτῶν ἀμφιβήκαις· εἰ δὲ μὴ τοῦτο μὴ φυλάξειαν, ἀλλὰ κτᾶται τὴν παλαιὰν συνήθειαν ἀμφιβῶν), καὶ ὕτω βεβαίαν εἶναι τὴν ἀμφιβήκην ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, εἴτε δι' ἑαυτοῦ τις εἴτε δι' ἑτέρου ἀποῖτο τὸ ὄνομα τῶν κληρονόμων ἐγγράψῃ· εἰπὲ ὅλως τὴν λοιπὴν νόμιμον παραφυλακὴν ὑπὸ τῇ ἀμφιβήκῃ ὁ testator ὠφελούμενος.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ πραγμάτων ἀκινήτων τῶν εἰς διαγὰς οἴκους ἀποτερχομένων.

Τὸν δὲ νόμον δι' ὃ ἐθεσπίσαμεν μὴ μεταφέρεσθαι εἰς ἑτέρους τὰ εἰς τὴν ἡμέτερον οἶκον ἀπὸ διαγῶν ἐκκλησίας ἀποτερχόμενα πράγματα, χρονίζειν ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῖς ἤδη εἰς τὸν ἡμέτερον οἶκον νομίμως ἀποτελεσθεῖσι, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς μὴ πάντα μέλλουσι ἀποτέρχεσθαι.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τῶν φαλκιδίου νόμου τῶν ὑπὸ πραγμάτων τοῖς ὑποθεσθεῖσι κεκωλυμένοις ποιεῖσθαι.

Εἴποτε δέ τις ἀμφίθητον, καί τι πρᾶγμα ἀκίνητον τῇ ἰδίᾳ φαμιλίᾳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ προσώπῳ ὀνόματι λησάτω καταλείψῃ, καὶ ἰδίως εἴπη, μηδεὶ χρόνου τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὑποθεσθαι, ἀλλὰ τοῖς τοῖς κληρονόμοις ἢ ἀμφιδόχοις σώζειν ὃ τινι κελεύεσθαι ἀμφιέναι· ἐπὶ τούτῳ δὲ λησάτῳ κελεύομεν τὸν φαλκιδίου νόμον χώραν παντελῶς μὴ ἔχειν. ἐπειδὴ τὸν ὑποθήκην τοῦτο αὐτὸς σώλυσεν ὁ ἀμφιέμενος. Ταῦτα δὲ κρατεῖν κελεύομεν ἐπ' ἐκείνοις τοῖς ζήμασι τοῖς μήπω κτᾶται δικαιικὸν ψῆφον, ἢ κτᾶται φιλικὴν σύμβασιν, ἢ καθ' οἱονδήποτε νόμιμον τρόπον τεθεῖσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ ὑπεροχὴ τοίνυν ἡ σὴ ἃ ἀφ' ὧν παρόντων νόμων, εἰς τὸ διλωκὲς κρατήσουσιν, ἡ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαλήνωσις, ἐδίκτων μὲν σὺν ταύτῃ τῇ βασιλικῇ πολλῇ προτιθεμένων, προτάξεων δὲ ὡσὲ τὰς πασῶν ἐπαρχῶν ἡγεμόνας καθεπομπομένων, εἰς τὸ τῶν πάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκιάσαι. Dat. XIII. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ ὑποθήσεως καὶ ἐμφυτεύσεως ὑποκλησιαστικῶν πραγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ὑπάρχῳ τῶν ἀναβολικῶν παλατίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλῶν καὶ διαφόρων νόμων ἐπὶ τοῖς ὑποθήσεσι καὶ ἐμφυτεύσεσι καὶ μισθώσεσι καὶ τῇ λοιπῇ διοικήσει τῶν ὑποκλησιαστικῶν πραγμάτων φοιτησάντων, συνοίδαμεν πολλὰ τῷ παρόντι διελαβεῖν νόμῳ. *legitimo procedente sententia resolvatur* [1], *res ei cum augmentis legitimis restituatur.* Si vero intra memoratas decem dierum inducias post prolatam sententiam non obtulerit libellum is qui putat se læsum: jubemus causæ executionem sine fidejussore procedere, retractationis jure servando illi qui se gravatum putaverit.

CAP. VI.

Si minor vigintiquinque annis restitutionem adversus additionem hereditatis petere voluerit [2].

AD [3] hæc quoque sancimus: ut si contigerit minores velle se abstinere [4] ab hereditate in se devoluta, & à se suscepta: si quidem omnes creditores præsentes fuerint in illis locis, in quibus in integrum restitutio postulatur, vocentur [5] à judice creditores: & præsentibus omnibus, ab hujusmodi hereditate se minores abstineant. Si vero omnes aut aliqui creditorum absentes fuerint: jubemus minores volentes hoc agere, locorum judicem, in quibus ipsi degunt, adire: illum vero per consuetas [6] citationes vocare creditores: & si intra spatium trium mensium nusquam appareant creditores, licere minoribus sine periculo ab hujusmodi hereditate abscedere: judice providente, apud quem agitur in integrum restitutio, ubi debeant hereditariæ res mobiles & immobiles custodiri [7]: quantitate quippe harum, publica [8] descriptione sub gestis monumentorum manifestanda.

CAP. VII.

De præscriptionibus, aliter, De mala [9] *fide possessoris rei alienantis.*

RUrsus [10] sancimus ut si quis mala fide rem possidens, aut per venditionem, aut per donationem, aut aliter hanc rem alienet: qui vero putat easdem res competere sibi, hoc agnoscens, intra decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes, non contestatus fuerit secundum leges emptorem, aut donationem accipientem, aut illum ad quem res alio quolibet modo translatæ sunt: eum qui tales res habet, firme eas habere, post decennii videlicet inter præsentes, & vicennii inter absentes decursum: Si autem ignorat vetus alienatarum rerum dominus, & quia res ei competunt, & quia alienatio facta est: non aliter hunc excludi, nisi per tricennalem [11] præscriptionem: non valente dicere eo qui res hoc modo possidet, quia ipse bona fide possidet, quando ipse à [12] mala fide possidente hoc accepit.

CAP. VIII.

De absentibus & præsentibus in decennii præscriptione. [13]

DE [14] præscriptione vero decennii hoc ordinare prospeximus, ut si quando quispiam in prædicta decennii temporali præscriptione in quibusdam quidem annis præsens sit, in quibusdam vero absens: alios tantos ei annos super decennium adjici, quantos ex ipso decennio absens fuit. Hæc autem omnia quæ de temporali præscriptione decrevimus, non in præteritis, sed in futuris, & tantum post præsentem legem negotiis atque causis valere præcipimus.

CAP. IX.

De testatore non cogendo propria manu nomina heredum scribere. [15]

QUia [16] vero ante [17] hanc legem protulimus, *ut testator aut manu* [18] *propria, aut per testes, nomina heredum scribat in testamento*: agnovimus autem ex hujusmodi subtilitate plurima testamenta destructa, testatoribus non valentibus [19] hujusmodi custodire subtiliratem aut forsan nolentibus [20] scire aliquos suam voluntatem: jubemus licentiam quidem esse volentibus hoc servare in propriis testamentis: si enim hoc non observant, sed secundum priscam consuetudinem testentur, etiam sic firmum testamentum esse sancimus, sive per se aliquis, sive per [21] alterius [22] personam nomen heredis inscripserit: si omnino reliquam legitimam observationem [23] in testamento testator observaverit.

CAP. X.

De rebus immobilibus quæ locis venerabilibus pertinent. [24]

LEgem [25] vero per quam sanximus non transferri ad alios res quæ ad nostram domum ex venerabili ecclesia pervenerunt, vacare [26] sancimus tam in iis, quæ jam ad nostram domum legitime pervenerunt, quam quæ postea pervenire futura sunt.

CAP. XI.

De lege Falcidia in rebus alienari prohibitu cessante. [27]

SI [28] quando autem aliquis testamentum faciat, & aliquam rem immobilem suæ familiæ aut alteri cuicunque personæ nomine legati reliquerit, & specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed aut apud heredes, aut apud successores illius cui relicta est, permanere: in hoc legato jubemus Falcidiam legem locum penitus non [29] habere: quoniam alienationem ejus testator ipse prohibuit. Hæc autem obtinere præcipimus in illis casibus, qui nondum judiciali decreto aut per amicabilem conventum, aut quoliber modo legitimo decisi sunt.

EPILOGUS.

†. Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquilitas, edictis quidem in hac regia civitate propositis, præceptis autem ad omnium provinciarum judices destinatis, ad omnium notitiam venire procuret. Dat. XIII. Kal. Febr. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno * [30] BASIL. CONS.

TIT. III.

DE ALIENATIONE, ET EMPHYTEUSI [31] ET LOCATIONE, ET HYPOTHECIS, ET ALIIS [32] DIVERSIS CONTRACTIBUS IN UNIVERSIS LOCIS RERUM [33] SACRARUM. [34]

NOVELLA CONSTIT. CXX.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

MUltis & diversis legibus super alienationibus, & emphyteusibus, & locationibus, & reliquis administrationibus ecclesiasticarum rerum plantantibus [35] prævidimus omnes præsenti comprehendere lege.

CAP. I.

---

1 *l. 1. ff. de appellationib.*

2 *Jul. num. 403.*

3 Hinc sumpta est Authentica, *Si omnes, C. si minor ab hered.*

4 *l. 7. §. 5. l. 29. §. 2. ff. de minorib. l. 57. ff. de acquir. hered.*

5 Edictis publicis scil.

6 Citandi seu citationum modi varii sunt.

7 Deponi, sequestrari.

8 Publico inventario.

9 *Jul. hic, n. 405.*

10 Hinc sumpta est Authentica, *Mala fides. Cod. de præscript. long. temp.*

11 Usuras non præscribi, nonnulli hinc colligunt, quod tamen Molinæus negat, *q. 17. de usur. num. 190.*

12 Quandiu mala fides est in authore, non procedit usucapio in successore, nisi dominus sciverit rem suam esse venditam, & multis annis tacuerit, nisi primus emptor rem alteri vendiderit, nisi res sit præscripta 40. annis, nisi heres vitia defuncti purgaverit: nisi defuncti fides fuerit non omnino mala: nisi res mala fide comparata sit ab antistite, tunc enim Zasius negat malam fidem authoris nocere sequenti antistiti, vid. *Zas. ad l. Pomp.*

13 *§. cum quis 1. ff. de acq. poss.*

13 *Jul. hic n. 406.*

14 Hinc sumpta est Authent. *Quod si quis Cod. de præscript. long. temp.*

15 *Jul. hic num. 407.*

16 Hinc sumpta est Authent. *Et non obs. C. de testam.*

17 *l. 29. l. 30. C. de testam.* adde *Novell. 60. c. 1. §. 4. Inst. de testam. Novell. 107. cap. 1.*

18 Nemo cogitur in testamento propria manu, vel testis, nomina heredum scribere. *Jul. const. 110. num. 407.*

19 Quod cæcis accidit, *Novell. Leonis 69.* & ignaris scribis.

20 Tunc sufficit scribi nomen heredis, non nuncupari.

21 Nomen heredis, vel per testatorem, vel per testes adhibitos testamento scribi olim erat necesse, hodie per qualemcunque personam nomen heredis potest scribi & ita abrogatur *d. lex 9. d. lex 30. Nov. 66. cap. 1. §. 2. §. 4. Inst. de testam.*

22 Quam testatoris aut testium.

23 Testamentum non valet si suis solennibus destitutum.

24 *Jul. hic. num. 408.*

25 Vid. *Nov. 55. cap. 1.*

26 Abrogatur *d. cap. 1.*

27 Julianus ita hoc caput contrahit *num. 409.* Si quis familiæ suæ legaverit, vel alii personæ aut rei legatæ alienationem prohibuerit. Huic referenda est etiam lex ultima *C. de al. reb. non alienand.*

28 Hinc sumpta est Authent. *Sed & in ea. C. ad l. Falcid.*

29 Falcidia multis casibus cessat: nec enim detrahitur ex re, ea conditione legata, ne alienetur, *ut hic*: non detrahitur ex legatis ad pias causas *Novell. 131. cap. 12.* vid. *Mich. Graffum §. Falcid. quæst. 3. num. 5.* quoties heres solida legata quibusdam solvit *Novell. 1. cap. 3.* Si inventarium heres non fecit. *Novell. 1. cap. 2. §. 2.* quoties testator expressim vetuit detrahi, *Novell. 1. cap. 2. in fin.* Potestne etiam tacite prohiberi Falcidia? *Mich. Graffius §. Falcidia. quæst. 10. num. 2. 3. 4.* refert ex communi opinione, tacite prohiberi posse, veluti si testator legatum solvi vel præstari jusserit integrum, sine diminutione, vel si executores jussi fuerint distribuere usque ad integram summam legatorum. Idem fore, si pleno jure restitui testator jusserit, quamvis & hunc casum ab omnibus non approbari scribat, alias generaliter haberet locum lex 2. *Cod. ad l. Falc.* 30 Id est, anno 541. 31 *Cap. 1. cap. 8. J. cod.* 32 *Jul. const. 111.* usi *cap. 2. J. pig. cap. 4. J.* hypotheca *cap 5. J.* permutatione *cap. 7. J. cod.* 33 Puta immobilium, annonarum civilium, rusticorum mancipiorum, *Jul. ib.* adde *l. 14. C. de sacr. eccl.* 34 Constantinopoli existentium, *cap. 1. 2. 3. 4. 5. J.* & extra Constantinopolim *cap. 6.* 35 Φυτευόντων. *Scrimg.* id est, cum nullæ leges promulgentur de rebus ecclesiasticis.

Cap. I.

De alienatione [1] & emphyteusi rerum ecclesiæ.

Sancimus itaque nullam habere licentiam ordinatores rerum hujus regiæ civitatis, sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut xenodochii, aut ptochotrophii, aut alterius venerabilis domus in hac regia civitate, sive in ejus finibus constitutæ exceptis venerabilibus monasteriis, aut vendere, aut donare, aut commutare, aut [2] subalterno dono dare, aut alio quolibet modo alienare rem immobilem, aut civilem [3] annonam, aut rusticum [4] mancipium: nisi [5] ad imperialem domum commutatio sola facta est: Sed neque (de [6] colonis juste) dari quidem concedimus. Emphyteuses [7] vero à prædicta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, & commemoratorum locorum fieri jubemus in personam ejus, qui accepit, & aliis duobus deinceps heredibus, & non amplius de sexta parte instantis canonis dimittimus ei qui emphyteusis jure acceperit. De competentibus vero proastiis [8] ipsi sanctissimæ majori ecclesiæ, & nominatis venerabilibus domibus in hac regia civitate, aut in ejus regione [9] aut mansione constitutis: jubemus, siquidem hæc reditus habeant integro canone, ab iis ordinatoribus, qui regunt ipsa venerabilia loca, in emphyteusim secundum prædictum modum accipienti, & aliis duabus successionibus dari, & nullam omnino relevationem, sed augmentum fieri. Si vero non habeant ipsa proastia aliquos omnino reditus: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum in alia quantitate [10] hoc (sicut prædictum est) in emphyteusim dare. §. 1. Si vero contigerit quamlibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphyteutico jure datam, aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum ærarium, aut in civitatem alienam, aut in curiam, aut in aliquam venerabilem aliam domum pervenire: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum à quibus à principio emphyteusis facta est, mox ut pervenerit in unam prædictarum personarum ipsa emphyteusis, manifestare suam voluntatem intra biennium [11], & aut ab iis derelinqui eandem rem ad quos pervenit, & annuam pensionem, quæ pacto continetur, inferri, aut hoc recipere emphyteusi soluta, eo quod hoc sibi prodesse existimant. §. 2. Si [12] vero quædam sunt loca aut ipsi sanctissimæ ecclesiæ majori, aut alicui venerabilium domorum competentia, in quibus antiquæ habitationes depositæ sunt, & ex quibus [13] nullus præbetur reditus: prædictæ vero venerabiles domus quibus competunt hæc loca, reædificare non possunt, licentiam damus ipsis ordinatoribus earum in emphyteuses perpetuo jure tradere ipsa loca: ita tamen ut emphyteusis in tertia parte pensionum quæ ex habitationibus adhuc stantibus colligebantur, ex principiis temporis emphyteuseos procedat: aut si emphyteuta maluerit, magis sub isto pacto accipiat loca, ut primitus ædificet, & ex adjectis illic per æstimationem pensionibus medietatem partis dari venerabili domui, à qua ipsa loca accepit: & hoc fieri concedimus: utatur ergo hujusmodi emphyteuta, & illic inventa de depositis habitationibus materia.

Cap. II.

Si quis usus nomine rem ecclesiæ habere voluerit.

Si [14] vero aliquis voluerit quamlibet rem immobilem nomine [15] usus accipere à sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, aut unius memoratarum venerabilium domorum, non aliter hoc accipiat, nisi aliam rem mox dominii jure præbuerit, ex quo eandem rem accepit, tantum habentem reditum, quantum habeat res quæ ei datur: & non majoribus fisci præstationibus prægravatam: & post ejus mortem, aut post tempus in quo datio usus convenit, non transcendentem videlicet accipientis vitam, utraque res integra & in dominium & in usum in eandem venerabilem domum perveniat.

Cap. III.

Ut liceat usque ad xxx. [16] *annos res ecclesiasticas locare.*

Locationes vero ab ipsis venerabilibus domibus fieri concedimus in quantoscunque contrahentibus annos placuerit, non transcendentibus videlicet xxx. [17] annorum temporibus.

Cap. IV.

Ut liceat res ecclesiæ immobiles pignori obligare.

Si vero contigerit aliquam prædictarum venerabilium domorum nomine fiscalium [18] tributorum, aut alterius cujuslibet supervenientis necessitatis venerabili domui, pecuniis egere: liceat ejus ordinatoribus immobilem rem aut supponere aut dare in speciale pignus, & creditor possideat eandem rem, & [19] ejus fructus colligat, & reputet sibi tam in his creditis pecuniis quam in usuris, non autem majoribus quam quartam partem centesimæ. Si vero persolverint debitum præpositi ejusdem venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleatur creditum: redeat iterum res ad venerabilem domum ex qua data est.

Cap. V.

De emphyteusi & hypotheca rerum ecclesiæ.

Emphyteuseis vero & hypothecas, & ultra quinquennium volumus [20] fieri à sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, conscientia & consensu beatissimi hujus civitatis episcopi & patriarchæ: jurantibus præsentibus Deo amabilibus œconomis & chartulariis [21] ejusdem sanctissimæ majoris ecclesiæ, quod non ad præscriptionem juris ejus contractus efficiatur. In aliis vero venerabilibus domibus, siquidem sint chartularii, ipsos æquali modo jurare præsente eo qui præest venerabili domui. Si vero non sint chartularii, ab his qui præsunt venerabilibus domibus, propositis sanctis euangeliis contractum fieri in scriptis cum jurejurando addito hujusmodi instrumentis, quod non ad læsionem aut præscriptionem venerabilis domus contractus efficitur.

§. 1. Oeconomis [22] vero & Orphanotrophis, & reliquis venerabilium domorum ordinatoribus [23], nec non omnibus chartulariis, & parentibus eorum, & filiis, & aliis qui per genus eis, vel nuptiarum jure conjuncti sunt, interdicimus [24] emphyteusim & locationes sive hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere: scientibus eis, quod si tale aliquid fiat, & hoc invalidum erit: & omnem substantiam tam eorum qui accipiunt, quam œconomorum & chartulariorum & ordinatorum, quibus secundum prædictum modum conjuncti sunt, in venerabilem domum, de qua rem accipiunt, post obitum eorum pervenire jubemus.

Cap. VI.

De rebus aliarum ecclesiarum extra civitatem [25] Constantinopolitanam.

Et hoc quidem super iis qui majoris ecclesiæ sunt, & prædictarum venerabilium domorum, quæ sunt in hac regia civitate, vel ejus cir-

1 *Jul.* c. 410. & 3. *Eclog.* 1. *ex lib.* 5. *tit.* 2. *cap.* 2.
2 Ἢ ἐπὶ ἀντιδώρῳ διδόναι. *Scrimg.* id est, vel in pari donatione, *Jul. hic*, remunerandæ donationis gratia dare, *Hal.*
3 Πολιτικὴν σίτησιν. *Scrimg.*
4 Γεωργικὸν ἀνδράποδον. *Scrimg.*
5 *Nov.* 7. *cap.* 2.
6 Ἀλλ' οὔτε παροικικῷ δικαίῳ δίδοσθαι. *Scrimg.* Sed neque paræcirco jure dare *Jul.* & male, lege paræcico. Jus παροικικὸν colonarium seu libellaria, de quo dixi ad *Novell.* 7. *circa fin. princ.* & *l.* 24. §. 1. *Cod. de sacr. eccles.*
7 3. *Harm.* 4. §. 5.
8 Suburbanis ædificiis.
9 Regio, mansio, περιοικία.
10 Ἐπί τινι ποσότητι. *Scrimger.* sub quadam quantitate, de hac quantitate, vid. *Novell.* 7.
11 Nota jus singulare adtributum ecclesiæ: ut scilicet, post contractam emphyteusim cum fisco, vel imperatore, vel repub. vel Curia, vel cum alio venerabili loco pœnitere intra biennium possit. De biennio vid. Cujacium *cap.* 21. *de præscr.*
12 Hinc sumpta est Authentica, *Si quas C. de sacr. eccl.*
13 *Novell.* 7. *c.* 3.
14 Hinc sumpta est Authent. *Hæc usus C. de sacr. eccl.*
15 *Nov.* 7. *cap.* 4.
16 3. *Eclog.* 1. *ex lib.* 5. *tit.* 2. *cap.* 6.
17 Locationes rerum majoris ecclesiæ Constantinopolitanæ, non excedunt annos triginta, licet privatarum & publicarum fiat in centenos, ut Hyginus scribit *lib. de limitib.* alias in plures annos *l.* 24. *in fin. l.* 32. *l.* 60. *ff. locati.* plures inquam, quam quinque. Siculus Flaccus. Alii per singula lustra locare soliti: alii in plures annos.
18 Major ecclesia Constantinopolitana hoc habet præceptum, ne possessionem inutilem & publicis oneribus prægravatam alienare possit, pignori tamen dare possit creditore fructus in sortem imputante.
19 Hæc pignorum lex vocatur ἀντίχρησις.
20 *Nov.* 67. *c.* 4.
21 Chartularii ecclesiæ.
22 Hinc sumpta est Auth. *quibuscunque C. de sacros. eccles.*
23 OEconomi, administratores Ecclesiæ eorumque cognati vel adfines, non possunt conducere vel in emphyteusim vel ἀντίχρησιν res ecclesiasticas capere.
24 Præsumitur enim hujusmodi alienatio nocere ecclesiæ, de qua præsumpt. vid. Alciat. 1. *præsumpt.* 29. & *Wurmser.* 1. *pract.* 39. *cap.* 6.
25 Vid. *Jul. hic. num.* 411.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἐκποιήσεως καὶ ἐμφυτεύσεως τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

Θεσπίζομεν τοίνυν, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς διοικοῦντας τὰ πράγματα τῆς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, ἢ ὀρφανοτροφείου, ἢ ξενοδοχείου, ἢ πτωχοτροφείου, ἢ νοσοκομείου, ἢ ἄλλου εὐαγοῦς οἴκου ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἤτοι τῇ ταύτης ἐνορίᾳ τυγχάνοντος (ἐξῃρημένων μόνων τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων) πιπράσκειν ἢ δωρεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττειν ἢ ἐπὶ ἀντιδώρῳ διδόναι, ἢ οἱῳδήποτε ἄλλῳ τρόπῳ ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον, ἢ πολιτικὴν σίτησιν, ἢ γεωργικὸν ἀνδράποδον· εἰ μὴ πρὸς βασιλικὸν οἶκον ἡ ἀνταλλαγὴ γίνοιτο μόνον· ἀλλ' οὔτε παροικικῷ δικαίῳ δίδοσθαί τι συγχωροῦμεν. Τὰς δὲ ἐμφυτεύσεις παρὰ τῆς εἰρημένης ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι κελεύομεν ἐπί τε τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τοῦ λαμβάνοντος, καὶ ἄλλων δύο ἐφεξῆς κληρονόμων· μὴ πλέον ἕκτης μοίρας τοῦ ὑφεστῶτος κανόνος συγχωρουμένου τῷ τὴν ἐμφύτευσιν κομιζομένῳ. Περὶ δὲ διαφερόντων προαστείων τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ, καὶ τοῖς εἰρημένοις εὐαγέσιν οἴκοις τοῖς ἐπὶ τῆς βασιλίδος πόλεως ἢ τῆς αὐτῆς περιοικίδος οὖσι, κελεύομεν, εἰ μὲν τὰ τοιαῦτα προάστεια πρόσοδον ἔχει ἐπὶ ὁλοκλήρῳ τῷ κανόνι, παρὰ τῶν διοικούντων τοὺς αὐτοὺς εὐαγεῖς τόπους, εἰς ἐμφύτευσιν ταῦτα, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τῷ λαμβάνοντι καὶ ἄλλαις δύο διαδοχαῖς δίδοσθαι· καὶ μηδένα παντελῶς κουφισμόν, ἀλλὰ καὶ προσθήκην γίνεσθαι. Εἰ δὲ μὴ ἔχει ταῦτα τὰ προάστειά τινα παντελῶς πρόσοδον, ἄδειαν παρέχομεν τοῖς διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν τόπων ἐπί τινι ποσότητι ταῦτα, ὡς προείρηται, εἰς ἐμφύτευσιν διδόναι.

§. α'. Εἰ δὲ συμβαίη οἱονδήποτε πρᾶγμα ἔκ τινος τῶν εἰρημένων εὐαγῶν τόπων ἐμφυτευτικῷ δικαίῳ διδόμενον, ἢ εἰς βασιλικὸν οἶκον, ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν ταμιεῖον, ἢ εἰς πόλιν τινά, ἢ βουλευτήριον, ἢ εἰς ἄλλον τινὰ εὐαγῆ οἶκον περιελθεῖν. ἄδειαν παρέχομεν τοῖς διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν τόπων, ὑφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐμφύτευσις γέγονεν, ἡνίκα περιέλθῃ εἰς ἓν τῶν εἰρημένων προσώπων ἡ τοιαύτη ἐμφύτευσις, φανεροῦν τὴν ἑαυτῶν γνώμην εἴσω διετίας, καὶ ἢ παρ' ἐκείνοις καταλιμπάνειν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα εἰς οὓς περιῆλθε, καὶ τὴν ἐνιαυσιαίαν πρόσοδον τὴν τῷ πάκτῳ περιεχομένην κομίζεσθαι· ἢ τοῦτο ἀναλαμβάνειν, τῆς ἐμφυτεύσεως λυομένης, εἴπερ τοῦτο λυσιτελὲς αὐτοῖς εἶναι νομίσαιεν. §. β'. Εἰ δέ τινες εἰσὶ τόποι ἢ τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἤ τινι τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων προσήκοντες, ἐν οἷς παλαιαὶ οἰκήσεις τυγχάνουσι κατενεχθεῖσαι, καὶ ἐξ ὧν οὐδεμία παρέχεται πρόσοδος, οἱ δὲ μνημονευθέντες εὐαγεῖς οἶκοι, οἷς διαφέρουσιν οἱ τόποι, τούτους ἀνοικοδομῆσαι μὴ δύνανται· ἄδειαν δίδομεν τοῖς τούτων διοικηταῖς, τῷ τῆς ἐμφυτεύσεως διηνεκεῖ δικαίῳ ἐκδιδόναι τοὺς αὐτοὺς τόπους. οὕτω μέντοιγε ὥστε τὴν ἐμφύτευσιν ἢ ἐπὶ τρίτῃ μοίρᾳ τῆς στεγονομίας, ἣν ἐκ τῶν οἰκημάτων ἔτι ἑστώτων συνῆγον, ἐκ προοιμίων τοῦ χρόνου τῆς ἐμφυτεύσεως προϊέναι· ἤ, εἴπερ ὁ ἐμφυτευτὴς βουληθείη μᾶλλον ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ λαβεῖν τοὺς τόπους, ὥστε πρότερον οἰκοδομῆσαι, καὶ ἐκ τῶν προσγινομένων ἐκεῖσε κατὰ διατίμησιν στεγονομιῶν τὸ ἥμισυ μέρος διδόναι τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ τοὺς αὐτοὺς τόπους λαμβάνει· καὶ τοῦτο γίνεσθαι συγχωροῦμεν· κεχρῆσθαι δὲ τὸν τοιοῦτον ἐμφυτευτὴν καὶ ταῖς ἐκεῖσε εὑρισκομέναις ἐκ τῶν κατενεχθέντων οἰκημάτων ὕλαις.

ΚΕΦ. β'.

Εἴ τις ὀνόματι χρήσεως τὸ τῆς ἐκκλησίας πρᾶγμα βουληθείη λαβεῖν.

Εἰ δέ τις βουληθείη οἱονδήποτε πρᾶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν παρὰ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, ἢ ἑνὸς τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων, μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβανέτω, εἰ μὴ ἕτερον εὐθὺς πρᾶγμα δεσποτείας δικαίῳ παράσχῃ τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λαμβάνει, τοσαύτην ἔχον πρόσοδον, ὁπόσην ἔχει τὸ πρᾶγμα ὅπερ αὐτῷ δίδοται, καὶ μὴ πλείοσι δημοσίοις τελέσμασι βεβαρημένον. ὥστε, μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτήν, ἢ μετὰ τὸν χρόνον ἐφ' ὃν ἡ δόσις τῆς χρήσεως συνήρεσε, μὴ ὑπερβαίνοντα δηλαδὴ τὴν τοῦ λαμβάνοντος ζωήν, ἑκάτερον πρᾶγμα ἐπ' ἀκεραίῳ καὶ κατὰ δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν εἰς τὸν αὐτὸν εὐαγῆ οἶκον περιελθεῖν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τὸν τριακονταέτη χρόνον τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα μισθοῦν.

Τὰς μισθώσεις δὲ παρ' αὐτῶν τῶν εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι συγχωροῦμεν, εἰς οὓς ἂν τοῖς συναλλάττουσιν ἐνιαυτοῖς συναρέσοι, μὴ ὑπερβαινούσας δηλαδὴ τὸν τριακονταέτη χρόνον.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀκίνητα πράγματα εἰς ἐνέχυρον δοῦναι.

Εἰ δὲ συμβαίη τινὰ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, ὀνόματι δημοσίων συντελειῶν ἢ ἄλλης οἱασοῦν συμβαινούσης ἀνάγκης τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, χρημάτων δεηθῆναι· ἐξεῖναι τοῖς τούτων διοικηταῖς ἀκίνητον πρᾶγμα ὑποτίθεσθαι, καὶ δοῦναι εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον, ἵνα ὁ δανειστὴς νέμηται τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, καὶ τοὺς τούτου καρποὺς ἀναλέγηται, καὶ λογίζηται ἑαυτῷ τὰ μὲν εἰς αὐτὰ τὰ δανεισθέντα χρήματα, τὰ δὲ εἰς τόκους, μὴ πλείους τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἑκατοστῆς. εἰ δὲ καταβάλωσι τὸ χρέος οἱ προεστῶτες τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου, ἢ ἐκ τῶν καρπῶν πληρωθῇ ὁ δανειστής, ἐπανελθεῖν πάλιν τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τὸν εὐαγῆ οἶκον ἐξ οὗ καὶ δέδοται.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ ἐμφυτεύσεως καὶ ὑποθήκης τῶν ἐκκλησίας πραγμάτων.

Τὰς δὲ ἐμφυτεύσεις καὶ ὑποθήκας, καὶ τὰς ὑπὲρ πενταετίαν μισθώσεις βουλόμεθα γίνεσθαι παρὰ μὲν τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, γνώμῃ καὶ συναινέσει τοῦ μακαριωτάτου ταύτης ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου· ὀμνυόντων, παρόντος αὐτοῦ, τῶν τε θεοφιλεστάτων οἰκονόμων καὶ τῶν χαρτουλαρίων τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς οὐ πρὸς περιγραφὴν τῶν ταύτης δικαίων τὸ συνάλλαγμα γίνεται· ἐπὶ δὲ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις, εἰ μὲν εἰσὶ χαρτουλάριοι, αὐτοὺς τὸν ἴσον τρόπον ὀμνύναι, παρόντος τοῦ προεστῶτος τοῦ εὐαγοῦς οἴκου· εἰ δὲ μὴ εἰσὶ χαρτουλάριοι, αὐτοὺς τοὺς προεστῶτας τῶν εὐαγῶν οἴκων, προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, τὸ συνάλλαγμα ποιεῖσθαι, ἐγγραφομένους μεθ' ὅρκου τοῖς τοιούτοις συμβολαίοις, ὡς οὐ πρὸς βλάβην ἢ περιγραφὴν τοῦ εὐαγοῦς οἴκου γίνεται τὸ συνάλλαγμα. §. α'. Τοῖς δὲ οἰκονόμοις καὶ ὀρφανοτρόφοις καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἴκων διοικηταῖς, ἔτι γε μὴν καὶ τοῖς πάντων χαρτουλαρίοις, καὶ τοῖς τούτων γονεῦσί τε καὶ παισὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ γένος αὐτοῖς ἢ ἐκ γαμικοῦ δικαίου συναπτομένοις, ἀπαγορεύομεν ἐμφυτεύσεις τε καὶ μισθώσεις (ἤγουν ὑποθήκας) πραγμάτων τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις προσηκόντων, δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτου προσώπου λαμβάνειν. γινωσκόντων αὐτῶν ὡς εἰ τοιοῦτό τι γένηται, καὶ τοῦτο ἀνίσχυρον ἔσται, καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν τε τῶν λαμβανόντων καὶ τῶν οἰκονόμων καὶ χαρτουλαρίων καὶ διοικητῶν, οἷς κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον συνάπτονται, εἰς τὸν εὐαγῆ οἶκον, ἐξ οὗ τὸ πρᾶγμα λαμβάνουσι, μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν περιελθεῖν κελεύομεν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τῶν ἔξω Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς περιοικίδι τυγχανόντων,

νόντων, διετυπώσαμεν. Ἐπὶ δὲ ταῖς ἄλλαις ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ μοναστηρίοις, καὶ ξενῶσι, καὶ νοσοκομείοις, καὶ λοιποῖς εὐαγέσιν οἴκοις τοῖς ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστηρίοις ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς περιοικίδι τυγχάνουσιν, ἀκολούθως διορίσαι σπουδάζομεν. §. α'. Ἄδειαν τοίνυν δίδομεν τοῖς εἰρημένοις εὐαγέσιν οἴκοις, μὴ μόνον πρόσκαιρον ἐμφύτευσιν γίνεσθαι τῶν ἀκινήτων πραγμάτων τῶν αὐτοῖς προσηκόντων, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς ταῦτα ἐμφυτευτικῷ δικαίῳ τοῖς βουλομένοις διδόναι. καὶ εἰ μὲν ἁγιώταται ὦσιν ἐκκλησίαι, ἢ ἕτεροι εὐαγεῖς οἶκοι, ὧν τὴν διοίκησιν ὁ κατὰ τόπον ὁσιώτατος ἐπίσκοπος, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τοῦ εὐαγοῦς αὐτοῦ κλήρου ποιεῖται, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ συναίνεσιν γίνεσθαι τὸ τοιοῦτο συνάλλαγμα, ὀμνύντων παρόντος αὐτοῦ τῶν οἰκονόμων καὶ διοικητῶν καὶ χαρτουλαρίων τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου, ὡς ἐκ ταύτης τῆς ἐμφυτεύσεως οὐδεμία ζημία τῷ αὐτῷ εὐαγεῖ οἴκῳ ἐπάγεται. εἰ δὲ πτωχεῖα, ἢ ξενῶνες, ἢ νοσοκομεῖα, ἢ ἕτεροι εὐαγεῖς οἶκοι ὦσιν, ἰδίαν διοίκησιν ἔχοντες· εἰ μὲν ἁγίους εὐκτηρίους οἴκους εἶναι συμβαίνει, κατὰ γνώμην τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων κληρικῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ οἰκονόμου· εἰ δὲ ξενὼν, ἢ πτωχεῖον, ἢ νοσοκομεῖον, ἢ ἕτερος εὐαγὴς οἶκος εἴη, τοῦ προεστῶτος τούτων τὸ συνάλλαγμα ποιεῖσθαι, ὀμνύντων τῶν διοικητῶν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, παρ' οὗ προβάλλονται ἢ χειροτονοῦνται, ὡς οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ περιγραφὴν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων ἐπὶ τῷ τοιούτῳ συναλλάγματι γίνεται.

§. β'. Ἐπὶ δὲ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων, τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν μετὰ τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων μοναχῶν τὸ συνάλλαγμα ποιεῖσθαι. καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων δὲ πάντων κελεύομεν ἐγγράφεσθαι τῷ συμβολαίῳ μεθ' ὅρκου, ὡς οὐ πρὸς βλάβην ἢ περιγραφὴν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων τὸ πρᾶγμα πράττεται. καὶ ταύτης δὲ τῆς παραφυλακῆς οὕτω προϊούσης, κουφισμὸν μὴ πλείονα γίνεσθαι τοῦ ἕκτου μέρους τῆς προσόδου, ἣν ἔχει τὸ εἰς ἐμφύτευσιν διδόμενον πρᾶγμα. Ὅσα δὲ περὶ τῶν καταπεπτωκότων οἴκων τῶν προσηκόντων τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις τοῖς ἐν τῇ βασιλίδι πόλει κειμένοις, ἀνωτέρω διετυπώσαμεν, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων κρατεῖν παρακελευόμεθα. Καὶ τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων διατυπῶσαι συνείδομεν, ὥστε εἴ τινες ἐξ αὐτῶν, εἴτε ὑπὲρ δημοσίων συντελειῶν, εἴτε ὑπὲρ ἄλλης ἀναγκαίας αἰτίας τοῦ αὐτοῦ οἴκου, χρεῶσιν ἔνοχοι γένωνται, καὶ οὐκ ἔστι δυνατὸν ἐκ πραγμάτων κινητῶν τὰ αὐτὰ διαλυθῆναι χρέα· κατὰ πρώτην μὲν τάξιν εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον δίδοσθαι ἀκίνητον πρᾶγμα τῷ δανειστῇ, ἵνα τοὺς τούτου καρποὺς ἀναλεγόμενος, καταλογίζηται ἑαυτῷ, τὰ μὲν εἰς αὐτὰ τὰ δανεισθέντα χρήματα, τὰ δὲ εἰς τόκους, οὐ πλείονας τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἑκατοστῆς· εἰ δὲ μὴ δυνηθῶσι τούτῳ τῷ τρόπῳ διαλῦσαι τὸ χρέος, κελεύομεν τοὺς μὲν ὑπὸ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν χειροτονουμένους, (εἴτε μητροπολῖται, εἴτε ἐπίσκοποι ὦσιν, εἴτε ἀρχιμανδρῖται, εἴτε ὀρφανοτρόφοι, ἢ πτωχοτρόφοι, ἢ ξενοδόχοι, ἢ νοσοκόμοι, ἢ ἄλλων εὐαγῶν οἴκων διοικηταί) παρ' αὐτοῖς τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις ὑφ' ὧν χειροτονοῦνται ἢ προβάλλονται, ὑπομνήματα ποιεῖσθαι, καὶ μεθ' ὅρκου τῶν διοικητῶν, καὶ συναινέσεως τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς λειτουργούντων, τὸ χρέος γίνεσθαι φανερὸν, καὶ ὅτι οὐκ ἔστι δυνατὸν ἐκ πράγματος κινητοῦ τοῦτο διαλυθῆναι· τοὺς δὲ ὑπὸ μητροπολιτῶν ἢ ἐπισκόπων χειροτονουμένους (εἴτε ἐπίσκοποι ὦσιν, εἴτε ἀρχιμανδρῖται, εἴτε ὀρφανοτρόφοι, εἴτε πτωχοτρόφοι, ἢ ἄλλων εὐαγῶν οἴκων διοικηταί) παρ' αὐτοῖς ὁμοίως τοῖς μητροπολίταις ἢ ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα συγγράφειν. παρ' ἐκείνοις δὲ τοῖς ἐπισκόποις, οἵτινες ἢ παρὰ πατριαρχῶν ἢ παρὰ μητροπολιτῶν ἐπίσκοποι χειροτονοῦνται, καὶ ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἰδίαν δικαιοδοσίαν, ἢ μοναστήρια, ἢ πτωχεῖα ἢ ξενῶνας, ἢ νοσοκομεῖα, ἢ ἄλλους εὐαγεῖς οἴκους, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὰ ὑπομνήματα γίνεσθαι. οὕτω μέντοιγε, ὥστε εἴτε παρὰ πατριάρχαις, εἴτε παρὰ μητροπολίταις, εἴτε παρ' ἄλλοις ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα πράττεται, μηδεμίαν ὑπὲρ αὐτῶν ζημίαν ἢ δαπάνην τοὺς εὐαγεῖς οἴκους ὑφίστασθαι. διὰ τοῦτο γὰρ οὐ βουλόμεθα τοῦ λοιποῦ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν ἢ τοῖς ἐκδίκοις τῶν τόπων τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα παρὰ τῶν μνημονευθέντων προσώπων, ἤγουν οἴκων, πράττεσθαι, ἵνα μηδεμίαν ζημίαν ὑφίστωνται. μετὰ δὲ τὸ οὕτως ταῦτα παρακολουθῆσαι παρὰ τοῖς μνημονευθεῖσιν ἁγιωτάτοις πατριάρχαις, ἢ μητροπολίταις, ἢ ἄλλοις ἐπισκόποις· τηνικαῦτα τοὺς εἰρημένους διοικητὰς τοὺς ἐπ' ὠφελείᾳ ὄντας τοῦ οἴκου ἐγγράφως ἐν δημοσίῳ τῆς πόλεως τόπῳ προτιθέναι ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ προτρέπειν τοὺς ἀγοράσαι βουλομένους τὸ ἀκίνητον πρᾶγμα, ἵνα ὁ τὸ πλεῖον παρέχων τῶν ἄλλων προτιμηθῇ. τούτων δὲ πάντων προϊόντων, τὴν πρᾶσιν γίνεσθαι τοῦ τιμήματος πᾶσι τρόποις ὑπὲρ τοῦ ὀφλήματος διδομένου· ἵνα μὴ ἄλλως ἔχοι ὁ ἀγοραστὴς τὸ ἀσφαλὲς, εἰ μὴ τὸ τίμημα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ χρέους καταβάλῃ, καὶ τοῦτο ῥητῶς ἐγγραφῇ μεθ' ὅρκου τῇ ὠνιακῇ συγγραφῇ, καὶ ὅτι οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ περιγραφὴν τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου γίνεται. Εἰ δὲ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ἀγοραστὴς τοιούτου πράγματος μὴ εὑρεθῇ, κελεύομεν τὸν ὀφειλόμενον ἔκ τινος τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, τῷ δικαίῳ ὅπερ pro soluto λέγεται, τὴν αὐτὴν λαμβάνειν κτῆσιν, δικαίας καὶ ἀκριβοῦς διατιμήσεως γινομένης, καὶ προστιθεμένης τῷ τιμήματι τῆς δεκάτης μοίρας τοῦ παντὸς τιμήματος εἰς αὐτὴν τὴν ποσότητα· καὶ λαμβάνειν τὸ πρᾶγμα τὸν δανειστὴν ἀντὶ καταβολῆς βεβαίᾳ δεσποτείᾳ κτησόμενον. οὕτω μέντοιγε ὥστε τοὺς διοικητὰς τοῦ ὑποφείλοντος εὐαγοῦς οἴκου, καὶ τὸ πλέον μέρος τῶν ἐν αὐτῷ λειτουργούντων, ταῖς τοιαύταις πράσεσι συναινεῖν. τὸ δὲ παρεχόμενον ἐπὶ τούτῳ ἀκίνητον πρᾶγμα, μὴ κατ' ἐπιλογὴν τοῦ δανειστοῦ δίδοσθαι ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰσότητα τοῦτο μὲν, τῶν εὐπόρων, τοῦτο δὲ, καὶ ἀπόρων κτήσεων τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου, καὶ τῆς τούτων προσόδου, καὶ δημοσίων, καὶ τῆς λοιπῆς καταστάσεως. §. γ'. Εἰ δέ τις ἢ ἐπίσκοπος, ἢ οἰκονόμος, ἢ διοικητὴς οἱουδήποτε εὐαγοῦς οἴκου, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένου, χρήματα ἐδάνεισεν, ἢ μετὰ ταῦτα δανείσει· κελεύομεν μηδὲ αὐτοῖς ταῦτα καταλογίζεσθαι ὑπὸ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου, εἰ μὴ πρότερον δείξουσιν ὅτι εἰς χρείας τοῦ εἰρημένου εὐαγοῦς οἴκου ταῦτα προεχώρησε· μήτε αὐτὸν τὸν δανειστὴν ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ κατὰ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου ἔχειν τινὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωγὴν, εἰ μὴ δείξουσιν ὡς εἰς αἰτίας τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ προσηκούσας τὰ χρήματα προεχώρησαν· ἀλλὰ κατὰ τοῦ δανεισαμένου τὰ χρήματα καὶ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων τὰς ἰδίας κινεῖν ἐναγωγάς.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ μεταλλάξεως πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν.

ΚΑΙ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε ἐξῃρημένης τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ τοῦ εὐαγοῦς ὀρφανοτροφείου, καὶ ξενώνων καὶ πτωχείων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτῆς ὄντων ἐνορίαν, ἐξεῖναι πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστηρίοις ἔν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις κειμένοις, ἀνταλλαγὰς πρὸς ἀλλήλους ποιεῖσθαι, ὅταν ἑκατέρῳ εὐαγεῖ οἴκῳ φυλάττηται τὸ ἀζήμιον· συναινούντων ἐγγράφως ἢ διὰ καταθέσεως τῷ τοιούτῳ συναλλάγματι οὐ μόνον τῶν διοικητῶν ἑκατέρου εὐαγοῦς οἴκου, ἀλλὰ καὶ τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς λειτουργούντων. Τὰ δὲ ἀπὸ βασιλικοῦ οἴκου εἰς οἱονδήποτε εὐαγῆ τόπον περιελθόντα, ἢ μετὰ ταῦτα περιελευσόμενα, κατ' οὐδένα τρόπον πιπράσκεσθαι,

cuitu adhærentium disposuimus. In aliis vero sanctissimis ecclesiis, & monasteriis, & xenodochiis, & nosocomiis, seu reliquis venerabilibus domibus, quæ in omnibus provinciis nostræ reipublicæ positæ sunt, verum etiam monasteriis in hac regia civitate, & ejus circuitu adhærentibus, consequenter definire prævidimus. §. 1. Licentiam [1] igitur damus prædictis venerabilibus domibus non solum ad tempus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetue hæc eis emphyteutico jure volentibus dari. Et si quidem sanctissimæ ecclesiæ sint, vel aliæ venerabiles domus, quarum gubernationem loci sanctissimus episcopus aut per se, aut per venerabilem [2] chorum clericorum faceret, cum voluntate eorum & consensu fieri hujusmodi contractum jurantibus præsentibus [3] œconomis & administratoribus, & chartulariis ipsius venerabilis domus, quod ex hac emphyteusi nullum damnum eidem venerabili domui infertur. Si vero ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut reliquæ venerabiles domus sint propriam administrationem habentes: si quidem venerabilia oratoria esse contigerit, cum voluntate majoris [4] partis ibidem ordinantium [5] clericorum, necnon & œconomi. Si vero xenones, aut ptochium, aut nosocomium, aut alia sit venerabilis domus, apud [6] præpositum ipsius fieri contractum, jurantibus ordinatoribus earundem venerabilium domorum in præsentia Deo amabilis episcopi, à quo præponuntur aut ordinantur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem ipsarum venerabilium domorum de hujusmodi contractu efficitur. §. 2. In venerabilibus vero monasteriis primates [7] eorum cum ampliore & majore [8] parte ibidem deservientium [9] monachorum contractum efficiant. In prædictis vero omnibus jubemus inscribi instrumentum cum jurejurando, quod non ad læsionem aut præscriptionem earundem res agitur. Hac vero observatione, hujusmodi præcedente, relevationem non amplius fieri à sexta parte reditus quem habet res quæ in emphyteusim datur. Quæcunque vero de lapsis domibus competentibus venerabilibus domibus quæ in regia sunt positæ civitate, superius, disposuimus: hæc in his venerabilibus domibus valere præcipimus. Hoc [10] etiam super ipsis venerabilibus domibus definire prævidimus, ut si quædam ex eis sive pro publicis collationibus, sive pro alia necessaria causa ejusdem domus debitis obnoxiæ fiant, & non est possibile de rebus mobilibus eadem persolvi debita: primo [11] quidem ordine in speciali pignore dari rem immobilem creditori, ut ejus fructus colligens, reputet sibi tam in [12] ipsis debitis mutuis pecuniis, quam in usuris non amplius quarta parte centesimæ. Si vero noluerit isto modo debitum transigere, jubemus per eos quidem qui a sanctissimo patriarcha ordinantur, sive metropolitæ, sive alii episcopi sint, sive archimandritæ, sive orphanotrophi, aut nosocomi, aut xenodochi, aut aliarum venerabilium domorum ordinatores, apud sanctissimos patriarchas, à quibus ordinantur, aut præponuntur, monumenta fieri, & cum jurejurando ordinatorum, & consensu amplioris [13] partis in eis deservientium debitum manifestari, & quia non est possibile de rebus mobilibus istud persolvi: per eos vero qui à metropolitis ordinantur, sive episcopi sint, sive archimandritæ, sive orphanotrophi, sive ptochotrophi, aut aliorum venerabilium locorum ordinatores apud eos similiter metropolitas episcopos hujusmodi monumenta conscribi, ab illis vero episcopis qui aut à patriarchis, aut à metropolitis episcopis ordinantur, & habent sub propria jurisdictione aut monasteria, aut ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut alias venerabiles domos, sub similem modum fieri gesta: ita tamen, ut sive apud patriarchas, sive apud metropolitas, sive apud episcopos alios hujusmodi gesta fiant, nullum [14] pro his dispendium aut expensam venerabiles domos sustinere. Propterea enim volumus de cætero apud judices provinciarum, aut defensores locorum hujusmodi monumenta à memoratis personis sive domibus agi, ut nullum dispendium sentiant [15]. Postquam vero ista subsecuta fuerint apud memoratos sanctissimos patriarchas, apud metropolitas, aut alios episcopos, tunc per prædictos ordinatores debitricis domus venerabilis in scriptis in [16] publico civitatis loco proponantur per viginti [17] dies: & isto modo hortentur eos qui emere voluerint immobilem rem: ut qui plus [18] præbet, aliis præponatur. His vero omnibus præcedentibus, venditionem fieri, pretio modis omnibus pro debito dando: ut non aliter habeat emptor munitionem [19], nisi pretium pro ipso debito persolvatur, & hoc evidenter inscribatur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem ejusdem venerabilis domus efficitur. Si vero secundum prædictum modum emptor hujusmodi rei non inveniatur: jubemus creditorem ex jure prædictarum venerabilium domorum, quod pro [20] soluto dicitur, eandem accipere possessionem, justa & districta [21] æstimatione facta: & addita in pretio decima parte universæ æstimationis, in ipsa quantitate accipere rem creditorem pro solutione, certo [22] dominio possessurum: ita tamen, ut ordinatores [23] debitricis venerabilis domus, & amplior [24] pars deservientium, hujusmodi venditionibus consentiant. Quod autem præbetur in hoc immobilis res, non per electionem creditoris detur, sed secundum æquitatem: aliud quidem fructiferarum, aliud vero possessionum sterilium [25] ejusdem venerabilis domus, & in reditu [26] earum, & in fiscali solutione & reliquæ ordinationis. §. 3. Si vero quis aut episcopo, aut œconomo, aut ordinatori cujuslibet venerabilis domus, sive in regia civitate, sive in provinciis constitutæ pecunias credidit, aut posthac crediderit: jubemus neque eis hoc reputari [27] pro venerabili domo, nisi primitus ostenderint, quod in utilitates prædictæ venerabilis domus ista profecerunt, neque ipsum creditorem, aut heredes ejus contra venerabilem domum habere aliquam pro ipsis actionem, nisi [28] monstraverint quod in utilitatibus venerabilis domus competentibus pecuniæ profecerunt: sed contra mutuas accipientem pecunias, aut heredes ejus, proprias moveant actiones.

CAP. VII.

De permutatione rerum ecclesiasticarum.

HOc [29] vero jubemus, ut excepta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, & venerabilibus orphanotrophiis, xenonibus, & ptochiis, quæ sunt in regia civitate sub ejus constitutis ordinatione, licentiam esse omnibus sanctissimis ecclesiis, & venerabilibus domibus, necnon & monasteriis, tam in hac regia civitate, quam in diversis provinciis constitutis permutationes [30] ad invicem facere, quando utrique venerabili domui servatur indemnitas, consentientibus in scriptis aut per depositiones hujusmodi contractui non solum ordinatoribus utriusque venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis deservientium. Ea vero quæ ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum pervenerunt, aut postea pervenerint, nullo modo vendi, aut pignori supponi, aut permutari,

1 Hinc sumpta est Auth. *Perpetua, C. de sacros. eccl.*

2 Ἢ διὰ τοῦ εὐαγοῦς αὐτοῦ κλήρου. *Scrimg.* per clericum *Jul. hic.* adde *Novell.* 67, *cap.* 4.

3 Ὀμνύντων παρόντος αὐτοῦ τῶν οἰκονόμων. *Græci hic.* hoc est jurantibus eo (id est, episcopo) præsente, œconomis, &c.

4 Majori parti consentientium multum defertur.

5 Ἐκεῖσε λειτουργούντων.

6 Τὸν προεστῶτα. *Scrimg.* hoc est propositum ipsius contractum facere. Verum hæc interpretatio in idem recidit.

7 Ἡγουμένους. *Scr.* certe male, namque apud Julianum hic legumenos.

8 Major pars quod facit, cæteri omnes facere videntur.

9 Λειτουργούντων. *Scrimg.* qui ibi ministerium faciunt debitum. *Jul. hic.*

10 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc jus. C. de sacr. eccl.* 3. *Eclog.* 1. *ex lib.* 5. *tit.* 2. *cap.* 10.

11 Quo ordine, quibus ex causis immobilia ecclesiastica vendi possunt. *Nov.* 46. *c.* 1. *Nov.* 54. *c.* 2. *Nov.* 67. *cap.* 4.

12 Hoc est in sortem seu capitale & ut author Eclogæ illo loco scribit, εἰς τὸ κεφάλαιον.

13 Majoris partis consensus universitatem integram repræsentat, ideoque cum consensum sequi solent judices. *eod.* adde *l.* 7. *in fin ff. de pact.* *l.* 3. *ff. quod cujusque* *l.* 14. *ff. deposit.* *l.* 3. §. 7. *ff. de admin. tut.* *l.* 15. *ff. de rebus author. jud.* *l.* 2. *ff. de curat. bon. dand.* *l.* 3. *ff. de decretis ab ordin.* *l.* 45. *C. de decurionib.* §. 1. *Inst. satisdat. tut.*

14 Ita ut gratuito & nulla mercede accepta acta ecclesiastica fiant.

15 Emptores præsertim.

16 *Affiches & prononceaux se doivent mettre en lieux les plus apparens de la ville*, adde *l. penult. ff. de bon. proscript.* vid. *l. pen. C. de defensor. civit.* *l.* 2. *Cod. de annali.*

17 De xx. diebus vide *Cujac. c.* 9. *de præscr.*

18 *Au plus offrant & dernier encherisseur*, hinc possis colligere, Formam auctionum eam fuisse apud veteres, ut à minima quantitate ad majorem, plures licitantes pervenirent, *l.* 35. *ff. de minor.* Audio quibusdam in locis, rem quam plurimo subhastari: eumque, qui primus ex ea quantitate aliquid deducens emptioni seu emptorem se obtulerit, licitatione vincere & rem obtinere.

19 Τὸ ἀσφαλές. *Scrimg.* ut non aliter habeant cautionem, *Jul. hic.*

20 Jus pro soluto, Ita Græcis hic & apud Julianum *cap.* 411 appellatur Author Eclogæ 3. *tit.* 1. *ex lib.* 5. *tit.* 2. *cap.* 10. λαμβάνειν κατὰ δεσποτείαν dixit, hoc est, accipere jure dominii. Res ecclesiasticæ in solutum dari possunt, prius tamen exacte æstimandæ, & ultra æstimationem adjicere debet creditor decimam pretii: ut ita raro vel nunquam ecclesia lædatur. *Bald. tamen ad Authentic. Hoc jus porrectum, Cod. de sacros. eccles.* negat hoc servandum esse jure etiam poli & conscientiæ: adde *Novell.* 46. Verum Accursius in d. glossa Authenticæ. *Hoc jus porrectum* τὸ *addita* accipit, pro remissa, ut scilicet decima pars pretii remittatur emptori: ut cum in uno gravetur, quod scilicet invitus rem ecclesiasticam in solutum accipiat, in alio relevetur.

21 Subtili. *Julian.* ἀκριβοῦς. *Scrimg.* 22 Firmo. *Julian.* βεβαίᾳ δεσποτείᾳ. *Scrimger.* 23 Διοικητὰς: *Scrimger.* administratores. *Julian. hic.* 24 De quo dixi ꝟ. 25 Quænam res ecclesiasticæ in solutum dari debent creditori: mediæ inter fertiles & steriles, vid. *Julian. hic.* 26 Æstimatio rei ex ejus reditu, & publicarum tributionum functione & reliquo statu facienda est. *Julian. hic.* 27 Non omne quod mutuo accipit administrator ecclesiæ, imputatur rationibus ecclesiasticis, sed id tantum quod mutuum in utilitatem ecclesiæ versum est. *Novell.* 123. *cap.* 6. *in fin.*
28 Creditor ecclesiasticus probare tenetur pecunias mutuo datas in usum & utilitatem ecclesiæ conversas fuisse. 29 Hinc etiam sumpta est Authentica, *Hoc jus. Cod. de sacrosanct. eccles.*
30 Ecclesiæ permutationes ad invicem facere possunt. *Novell.* 54. *cap.* 2.

permutari, aut omnino alienari concedimus, neque si ad alteras venerabiles domos tale aliquid egerint. §. 1. Et quoniam cognovimus ab aliquibus fieri alienationes [1] monasteriorum, ut hæc à sacra figura in prophanorum conversationem transferantur, & hoc omnibus modis prohibemus. Si vero tale aliquid factum deprehendatur: licentiam præbemus sanctissimo loci episcopo hoc monasteriis vindicare, & in antiquam figuram reducere. Si[2] vero quis de prædictis venerabilibus domibus quæ in hac regia civitate, sive in aliis provinciis, sunt, (excepta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis) prædium habeat plurimis fiscalibus tributis gravatum, ex quo nullus inferatur reditus venerabili domui: licentiam [3] præbemus ejusdem venerabilis domus ordinatoribus tale prædium alienare quolibet modo voluerint, ad perfectam securitatem ejusdem venerabilis domus, gestis monumentorum videlicet in hujusmodi alienatione conficiendis ab illis à quibus ordinatores talium locorum præponuntur sive ordinantur, & jurantibus in sanctis scripturis præsente antistite ejusdem venerabilis domus, & ampliore parte in ea deservientium, quod neque per proditionem, neque per gratiam, aut quamlibet præscriptionem alienatio fiat, sed ut fervetur immunitas eidem venerabili domui. Oeconomis vero & ordinatoribus clericorum, & chartulariis ubicumque venerabilium domorum constitutarum, aut parentibus eorum & filiis, & quibus secundum genus aut secundum matrimonii jura conjunguntur, locationes, aut emphyteuseis, aut emptiones, aut hypothecas rerum immobilium ipsis venerabilibus domibus competentium subire aut per se, aut per interpositam personam, secundum quod & iis qui in regia civitate sunt, prohibemus.

Cap. VIII. [4]

Si emphyteuta ecclesiæ per biennium in solvendo canone cessaverit.

SI [5] vero quis aut locator aut emphyteuta alicujus rei competentis aut sanctissimæ majori ecclesiæ, aut alteri venerabili domui in quolibet loco nostræ reipublicæ constitutæ, aut deteriorem faciat rem, quam quidem aut accepit, aut post hoc acceperit, aut per biennium [6] non intulerit quod ab eo promissum est emphyteuticum aut locationis canonem: damus licentiam venerabili domui ex qua locatio aut emphyteusis facta est, & quæ debentur solum pro præcedente tempore, & antiquum statum locatæ sive emphyteuticæ rei exigere, & ejicere de emphyteusi, sive de locatione, non [7] valentem de emponematis actionem aliquam contra venerabiles domos movere. Si vero noluerint prædicti ordinatores expellere eum, exigi quidem eum præcipimus quæ pro locatione sive emphyteusi debere cognoscitur: usque ad definitum vero tempus completum, sibi datam rem tenere eum, & quæ placita sunt dare. Si vero refugiat, licentiam præbemus præpositis eorundem venerabilium locorum indemnitatem venerabilibus domibus de ejusdem rebus fieri, non valente neque hic de emponematis [8] aliquid prætendere.

Cap. IX.

Ut liceat pro redemptione captivorum res immobiles ecclesiæ alienare.

SAnctissimas vero ecclesias [9] [omnes seu œconomos] civitatum præcipimus alienare res immobiles pro captivorum [10] redemptione: nisi [11] sub hac conditione possessiones aliqui eis dederint: ut nullo modo has alienent. Hoc autem concedimus, ut Hierosolymorum [12] sanctissima ecclesia licentiam habeat domos comperentes ei non positas in eadem sancta civitate vendere, non minori pretio quam de pensionibus ejus in quinquaginta [13] annis colligitur: ut ex earum pretio reditus meliores emat. Si vero quidam cuilibet venerabili domui, sive in hac regia civitate, sive in provinciis positæ steriles [14] possessiones donaverint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint, aut derelinquerint: jubemus pro talibus rebus nullam læsionem sustinere venerabilem domum in quam hujusmodi possessiones pervenerunt: aut fiscalium nomine, aut alterius cujusliber caulæ gratia prægravari: sed omne hujusmodi onus in dantes & eorum heredes recurrere: necessitatem habentibus recipere datas hujulmodi possessiones, & restituere de propria facultate venerabili domui omne damnum quod ex hujusmodi occasione ei contigerit. Si vero [15] etiam talis dolus in re subsecutus est, ut aliquæ pecuniæ pro hoc venerabili domui darentur, & eas jubemus in proprium lucrum venerabilem domum habere, steriles vero res ei, qui dedit & heredibus eis omnino restitui. §. 1. Ad hæc jubemus, ut nulla [16] necessitas sanctissimis ecclesiis, vel aliis venerabilibus locis tam in regia civitate, quam in omnibus reipublicæ nostræ provinciis positis inferatur, possessiones steriles aut frugiferas ubilibet constitutas emere: ut non inveniantur per hanc occasionem, & quas habent perdere, aut debitis obnoxiare. Si vero quis voluerit rem immobilem nomine [17] usus accipere ab aliqua prædictarum venerabilium domorum (secundum [18] quod superius de venerabilibus domibus, quæ in regia civitate sunt positæ dispositum) non aliter hoc accipiat, nisi aliam mox rem dominii jure præstiterit venerabili domui, à qua eandem rem acceperit, tantum habentem reditum, quantum habet res quæ ei datur, & non majoribus tributis gravatam: quatenus post ejus transitum, aut tempus in quo dario usus est placita, non transcendens scilicet ejus qui acceperit vitæ tempus: utramque rem integro jure, & secundum dominium & secundum usum in ipsam venerabilem domum pervenire. Et hoc quidem de immobilibus rebus jubemus.

Cap. X.

De sacris vasis cujusque ecclesiæ vel oratorii.

DE sacris autem [19] vasis competentibus sanctissimæ majori ecclesiæ regiæ civitatis, aut aliis venerabilibus oratorii domibus, in qualicunque loco nostræ reipublicæ positis, generaliter constituimus, ut non aliter hæc vendantur, aut supponantur, nisi pro captivorum redemptione. Si [20] vero sunt plura vasa in aliqua memoratarum venerabilium domorum, nullum necessarium usum facientia, & contigerit hujusmodi venerabilem locum debitis aggravari, & non sint aliæ manifestæ res immobiles de quibus debeant debita reddi: licentiam ei damus gestis monumentorum (sicuti superius dictum est) constitutis prædicta superflua vasa [21] aut aliis venerabilibus locis necessaria [non [22]] habentibus vendere, aut conflare, & similiter vendere, & eorum pretium in debitum præbere: ut [23] non immobiles res alienentur.

Cap. XI.

Quibus pœnis subjiciantur qui præsentem constitutionem violaverint. [24]

SI [25] vero præter hæc quæ inserta sunt præsenti legi, contractus fiat super comperentibus rebus mobilibus & immobilibus uni memoratarum venerabilium domorum reddi quidem eidem sanctissimæ ecclesiæ sive venerabili domui rem super quam tale aliquid subsecutum

1 Hinc sumpta est Authent. *Multo magis. C. de sacr. eccles.* vid. *Jul. in. hic. num.* 412. *Novell.* 7. *cap.* 10.

2 Hinc sumpta est Authent. *Item prædium. C. de sacr. eccles.*

3 Res ecclesiæ (non tamen majoris quæ est Constantinopoli) onerosa distrahi potest, vid. *cap.* 4. §. *end.*

4 Vid. *Julian. hic num.* 413.

5 Hinc sumpta est Authentica, *Qui rem, C. de sacr. eccl.*

6 Vid. *l.* 2. *Cod. de jure emph.*

7 *Nov.* 7. *cap.* 3.

8 Emponemata, meliorationes.

9 Pro his inclusis ita legito ex Græcis τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας οἰκουμενίους Οδησσοῦ, καὶ Θωμέως τῶν πόλεων ἀποτίκτομεν. *Scrimg.* ecclesiis Odessi & Thomeos. *Jul hic*, *n.* 414. Utramque Tomos, scil. & Odessos Ptolemæus ponit in Mysia inferiori. Claudianus *in Epithalamio Palladii*, vetereſque Tomi, Mavortia matris Nobilitas.

10 *Novell.* 65.

11 Quid si possessiones eas tantum habeat? Archidiaconus negat prohiberi alienationem captivorum redimendorum causa: & recte: quia videtur testator hunc casum non prævidisse, cum sub ea conditione, *Ne alienaretur*, rem ecclesiæ legaret.

12 Vid. *Nov.* 40.

13 Adde quæ scripsi ad *l.* 35. §. 3. *C. de don. Quæ.* 131. *c.* 12. *in fin.* Goth. In locis tamen ubi fundi viliores sunt propter incommoditatem limitaneorum & periculum incursionum non minoris æstimantur fundi quam sit cumulus fructuum 20. annorum. vid. Gloss. *in l fin. verb. juxta. Cod. de sacros. eccles.* Tiraquel. *de retract. lib.* 1. §. 1. *gloss.* 6. *n.* 19. Garf. *de expens. c.* 9. *n.* 79. Covarruv. *lib.* 3. *var. resolut. n.* 5. Joann. Baptist. Lup. *de Usur. Commentar.* 2. *n.* 77. alibi ad rationem 30. alibi ad rationem 25. pro uno, alibi quantum cumulus fructuum in 40. annos adscendit. Ans.

14 Ἄπορες penuria laborantes. *Jul. hic. num.* 415.

15 Non est rata traditio prædiorum sterilium & defectorum facta ecclesiæ, etiamsi ut illa acciperet ecclesia, eidem fuerit certa pecunia adnumerata, quod etiam cautum est, *Novell.* 7.

16 Ecclesia non cogitur ex pecunia, quam in numerato habet possessiones, quantumvis steriles ei occurrentes, emere.

17 Οὐσιατι χρήσεως.

18 Quo jure accipitur res urbana ecclesiastici usus nomine, eodem & provincialis. adde *Jul. hic n.* 416. ut videatur duci argumentum ab urbanis rebus ad provinciales.

19 Transit à venditione rerum immobilium, ad mobiles, adde *Jul. hic: n.* 417. & hoc interim paucis traditur.

ἢ ὑποτίθεσθαι, ἢ ἀντιδανίζεσθαι, ἢ ὅλως ὑποκεῖσθαι συγχωροῦμεν· εἰδὲ εἰ ποῖς ἀλλήλοις οἱ δυναταὶ οἶκοι τοιοῦτό τι πράξαιεν. §. 4. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωμεν πολλὰ πάνυ γίνεσθαι καὶ σκοπιάσεις μοναστηρίων, ἐπὶ τῷ τοῦτα ὑπὸ ἱερωτάτης χρήματα εἰς ἰδιωτικὸν ἀφηγεῖσθαι μισθαρνηματίζεσθαι· καὶ τῇ τοιᾷ πάσῃ τρόπου κωλύομεν. εἰ δέ τι τοιοῦτο γλυφόμενον εὑρεθείη, ἄδειαν παρέχομεν τῷ κτίτορι τόπου ἐπισκόπῳ τὸ τοιοῦτον μοναστήριον ἀνελκύειν, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα ἐπανάγειν. Εἰ δέ τις ὁπῶ τῶν εἰρημένων δυναῖων οἴκων, ἢ τι ὧν τῇ βασιλίδι πόλῃ τῶν τῶν ἐπαρχίαις ὄντων, (ἐξαιρημένης τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως) κῆσιν ἔχοι παλαιὸς δημοσίους πλέθρων (ἓ βεβαρημένου, ἐξ ἧς ἡδέμια εἰσάγῃ) πρόσοδον τῷ δυναῖ οἴκῳ· ἄδειαν παρέχομεν τοῖς αὐτῶ δυναῖς οἴκοις διοικηταῖς τῶν τοιούτων κτήσιν ὑποτιθῆναι, ὡς οἰωδήποτε πρόπῳ βαλεῖν, πρὸς τὸ λυσιτελὲς τῷ αὐτῷ δυναῖς οἴκῳ· ὑπομνημάτων δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὑποθήκῃ πραγτομένων παρ' ἐκείνοις ἐφ' ὧν οἱ διοικηταὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων), ἢ χειρόγραφον)· καὶ ὁμνύντων ἐπὶ τῶ ἁγίων γραφῶν τῶν πρωτοτύπων τῷ τοιούτῳ δυναῖς οἴκῳ, καὶ τῷ πλείονος μέρους τῶν αὐτοῦ λειτουργούντων, ὡς ὠδὲ κατὰ προδοσίαν, ὠδὲ πρὸς χείρων, ἢ οἱαοῦδήποτε ἀφορμῆς, ἢ ὑποθήκης γένῃ), ἀλλὰ διὰ τὸ φυλαχθῆναι τὸ ἀσφαλὲς τῇ αὐτῷ δυναῖ οἴκῳ. Τοῖς δὲ οἰκονόμοις καὶ διοικηταῖς καὶ χαρτουλαρίοις τῶν ὑποδηκότων δυναῖων οἴκων, καὶ τοῖς αὐτῶν γονεῦσί τε καὶ παισί, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἢ κατ' ἀγχιστείαν ἢ κατὰ γαμικὴν δίκαιον αὐτοῖς συναπτομένοις, μισθώσεις, ἢ ἐμφυτεύσεις, ἢ ἀγορασίας, ἢ ὑποθήκας πραγμάτων ἀκινήτων τοῖς αὐτοῖς δυναῖοις οἴκοις ἀφορισθεῖσιν ὑποδέσθαι, καθὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ βασιλίδι πόλῃ ὄσιν, ἐπὶ ταῖς αὐτοῖς ποιναῖς ἀπαγορεύομεν.

Κεφ. η'.

Εἰ τὸ ὀκκλησίας ἐμφυτεύτης ἐπὶ διετίαν τὸν κανόνα ἀφαιρεῖται ποιοῦτο.

Εἰ δέ τις ἢ μισθωτὸς ἢ ἐμφυτεύτης πραγματος ἀφαιρεῖται ἢ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ὀκκλησίᾳ, ἢ ἑτέρῳ δυναῖ οἴκῳ, ἐν οἱωδήποτε τόπῳ ἢ ἡμετέρας πολιτείας κειμένῳ, ἢ χείρονα ποιήσῃ τὸ πρᾶγμα ὅσῳ ἢ ἐλάσσων ἢ μὴ τιμᾶται λαῖοι, ἢ ἐπὶ διετίαν μὴ κατεβάλῃ τὸν παρ' αὐτὸ ὁμολογηθέντα ἐμφυτευτικὸν ἢ μισθωτικὸν κανόνα· δίδομεν ἄδειαν τῷ δυναῖ οἴκῳ, ἐξ ὧ ἡ μισθώσεις ἢ ἐμφύτευσις γέγονε, καὶ τὰ ὀφειλόμενα τότε ὑπὲρ ἕ ἀναλωθέντ' χρόνου, καὶ τὸν ἀρχαῖον κανόνα ἀφαιρεῖσθαι ἕ μισθωθέντ' ὅτου ἐμφυτευθέντ' πρᾶγμα ἀπαιτεῖν, καὶ ἀκόλουθον τὸ ἐμφυτεύσεως, ὅτου μισθώσεως, μὴ δυναμένου αὐτὸ ἐμποιεῖν ἀγωγὴν τινα κατ' αὐτοῦ δυναῖων οἴκων κινεῖν. Εἰ δὲ μὴ βούλοιτο οἱ τῶν διοικηταὶ ἀκόλουθον τοῦτον, ἀπαιτεῖσθαι μὲ αὐτὸν ἀφαιρεθέντα κατὰ τὸ μισθώσεως, ὅτου ἐμφυτεύσεως, ἐπιφείλειν χιλιοστὸν μέχρι ἧ τὸ ἐφεξῆς χρόνου περιόδου, τὸ δεδομένον αὐτῷ πρᾶγμα κρατεῖν αὐτὸν, καὶ τὰ συνήθη παρέχειν αὐτὸν, ὠδὲν παρέχειν τοῖς φεισῶσι τὸ αὐτοῦ δυναῖων τόπων, τὸ ἀζήμιον τοῖς δικαίοις οἴκοις ὃν τὸ ὑπείρ πραγμάτων περποιεῖν· μὴ δυναμένῳ μηδὲ συνῶσθαι ὠδὲ ἐμποιεῖν μισθώσεων τὰ φερόμενα.

Κεφ. θ'.

Περὶ ἕ ἐξεῖναι ὑπὲρ τὸ τῶ αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεως τὰ τῆ ὀκκλησίας ἀκίνητα πραγματα ἀκοινώνητα.

ΤΑΙΣ ἧ ἁγιωτάταις ὀκκλησίαις Οδήσσῳ καὶ Τομέως τῶν πόλεων ἐπιτρέπομεν σκοπιὰν πράγματα ἀκίνητα, ὑπὲρ τὸ τῶ αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεως· πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τῇ αἱρέσῃ κτήσεις τινὲς αὐτοῖς ἐδόθησαν, ἐφ' ᾧ κτ' μηδένα τρόπον τούτοις σκοπιάς. Καὶ τῷ ἧ συζυγέσθαι, ὥστε τῶν κτ' τῶν ἱεροσολυμιτῶν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἀδείαν ἔχειν τὰς οἰκίας τὰς αὐτῇ προσηκούσας καὶ κειμένας ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ πόλῃ πιπράσκειν, μὴ ἐπ' ἐλάττονι τιμήματι ἢπερ ἐκ τῶ ἐνοικίων αὐτῶν ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτὰς συναγῇ). ὥστε ἐκ τῶ τοῦτων τιμῆς ἄλλας προσόδους καλλίονα ἀνεύρῃ. Εἰ δέ τινες οἰωδήποτε δυναῖ οἴκῳ, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλῃ, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένῳ, δόσεις κλήσεις δωρηταὶ) ἢ πωλήσεις, ἢ ἀλλῳ τρόπῳ παραχωροῦσι, ἢ κωλείψωσι· κελεύομεν ὑπὲρ τῶ τοιούτων πραγμάτων μηδεμίαν βλάβην ὑποφέρειν τὸ δυναῖ οἴκῳ, εἰς ὃν ἡ τοιαύτη κλῆσις ἀφῆλθεν, ἢ δημοσίου ὀνόματι, ἢ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας χάριν βαρυνέσθαι, ἀλλ' ἅπαν τὸ τοιοῦτον βάρος εἰς τοὺς δεδωκότας καὶ τοὺς αὐτῶν κληρονόμους ἐπανιέναι, ἀναγκαζομένους ἀναλαμβάνειν τοὺς δεδομένους τοιούτους κλήσεις, καὶ ἀποκαθιστᾶν ἐκ τῶ ἰδίας οὐσιακοῦ τῷ δυναῖ οἴκῳ πᾶσαν ζημίαν, ἐκ τοιαύτης αἰτίας αὐτῷ συμβαίνουσαν. Εἰ δὲ καὶ τοιοῦτόν δόλον συνῇ τῷ πραγματι παρακολουθῆσαι, ὥστε καί τινα χρήματα ὑπὲρ τούτου τῷ δυναῖ οἴκῳ δοθῆναι, καὶ τοῦτο κελεύομεν εἰς ἴδιον κέρδος αὐτοῦ τῷ δυναῖ οἴκῳ ἔχειν· τὰ ἄπορα ἧ πράγματα τῷ δεδωκότι καὶ τοῖς αὐτῶ κληρονόμοις παντὶ τρόπῳ ἀποκαθίστασθαι. §. 2. Πρὸς τούτοις κελεύομεν ὥστε μηδεμίαν τῶν ἁγιωτάτας ἐκκλησίας, ἢ τοῖς ἄλλοις δυναῖσι τύποις (ἢ τῇ βασιλίδι πόλῃ καὶ συ πάσας ταῖς τῆ ἡμέτερας πολιτείας ἐπαρχίαις κειμένοις) ἀναγκαίως ἐπάγειν κλήσεις ἀπόρους ἢ δυσπόρους ὁπωδήποτε κειμένας ὠνεῖσθαι, ἵνα μὴ εὑρεθῶσι διὰ τοῦτων τῶν πρόφασιν καὶ ἃς ἔχωσιν ἀποβάλωσιν, ἢ χρείαν ὑπομένωσι. Εἰ δὲ τις βαληθείη πρᾶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν παρά τινων τῶν εἰρημένων δυναῖων οἴκων, (καθὰ καὶ ἀνωτέρω ὥρισται τῶν δυναῖων οἴκων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλῃ κειμένων διετυπώσαμεν) μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβάνοντα, εἰ μὴ ἕτερον δύθεν πρᾶγμα δεσποτείας δικαίου παρέχοι τῷ δυναῖ οἴκῳ, ἐξ ὃ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λαμβάνῃ, τοσοῦτον ἔχον σφόδρα ὑπόθεσιν ἐχῇ τὸ πρᾶγμα ὅπως αὐτῶ δίδοται, καὶ μὴ πλείοσι τελέσι μηδὲ βεβαρημένον ὥστε μὴ τῶν ἐκείνῳ τελοῦσιν, ἢ τὸ χρέος ἐφ' ὃν ἡ δόσις τῶ χρέους συμπέρασε, (μὴ ὑπερβαίνοντος δηλαδὴ τῶν ἓ λαμβάνοντος ἐκάστου πράγματος ἐπ' ἀκραιρὲς κτ' δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν εἰς τὸ αὐτὸν δυναῖ οἴκῳ ἀφελεθεῖν· καὶ τοῦτο μὲ ἐπὶ τῶ ἀκινήτων πραγμάτων ἐκελεύσαμεν.

Κεφ. ι'.

Περὶ ἱερῶν σκευῶν τῶ ὁσίων ἐκκλησίας ἢ τύπῳ δυκλήρων.

ΠΕΡΙ ἧ τῶ ἱερῶν σκευῶν τῶ ἀφορισθέντων τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῇ βασιλίδι πόλεως, ἢ τοῖς ἄλλοις δυκλησίοις οἰκίοις ἐν οἱωδήποτε τόπῳ τῆ ἡμετέρας πολιτείας κειμένοις, χρωικῶς διατυπώμεν, ὥστε μὴ ἄλλως τοῦτο πιπράσκεσθαί τι ὑποτίθεσθαι, εἰ μὴ ὑπὲρ τῶ αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεως. εἰ δὲ πλείονα σκεύη ἓν πινὶ τῶ μνημονευθέντων δυναῖων οἴκων εἴη, εἰς μηδεμίαν ἀναγκαίαν χρῆσιν ποιεῖσθαι, καὶ συμβῇ τῶ τοιούτου δυναῖ τόπου χρέεσι βαρυνέσθαι, καὶ ὅθ' ἕτερα ἄλλα κινητὰ πράγματα ἐξ ὧν ὀφείλῃ τὰ χρέα ἀποδοθῆναι· ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν, πράξεως ὑπομνημάτων (ὡς ἀνωτέρω εἴρηται) συνιστωμένης, τὰ δυσχρήματα ταῦτα σκεύη ἢ ἄλλοις δυναῖοις τόποις χρείαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωνεύειν, καὶ ὁμοίως πιπράσκειν, καὶ τῇ αὐτῶν πρώην εἰς τὸ χρέος παρίχειν· ὥστε μὴ τὰ ἀκίνητα πράγματα σκοπιάζεσθαι.

Κεφ. ια'.

Τίσι ποιναῖς ὑπόκειν οἱ τὰ παρόντα διατάξεως παραβάται.

ΕΙ τις παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν τῷ παρόντι νόμῳ σωφάλματά τι γένῃ) ἐπὶ τοῖς ἀφορῶσι πράγμασι κινηθῆς τι καὶ ἀκινήτοις ἐν τῶ εἰρημένων δυναῖων οἴκων, ἀναδιδόσθαι μὲ τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἤτοι τῷ δυναῖ οἴκῳ, τὸ πρᾶγμα ἐφ' ᾧ τοιοῦτό τι παρηκολούθησε, μὴ τὸ ἓ μέσου χρόνου κεκρατη-

κερδῶν· μενέτω δὲ παρ' αὐτῷ καὶ τὸ τίμημα, ἢ τὸ ἀντίδωρον, ἢ τὸ ὑπὲρ ἀμείψεως ἢ ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας αὐτῷ διδόμενον. Εἰ δὲ ἐμφυτεύσις πραχθείη παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν, ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τοῖς εὐαγέσι τόποις τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κελεύομεν, καὶ τὸν ἐμφυτευτὴν τὸ πάκτον τελεῖν κατὰ τὴν δύναμιν τῶν ἐμφυτευτικῶν συμβολαίων. Εἰ δὲ δωρηθείη πρᾶγμα ἐκκλησιαστικόν, ἢ ἑτέρου εὐαγοῦς οἴκου, καὶ αὐτὸ ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσι τόποις, μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν, καὶ τοσοῦτον ἕτερον ὅσου ἄξιόν ἐστι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Εἰ δὲ ὑποθήκη παρὰ ταῦτα δοθείη, ὁ δανειστὴς τὸ ὀφειλόμενον ἀπολλύτω, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τῷ εὐαγεῖ τόπῳ ἀποδιδόσθω. τῶν συμβολαιογράφων τῶν θαρρούντων παρὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον τοῖς τοιούτοις ὑπουργεῖν συμβολαίοις, διηνεκεῖ ἐξορίᾳ καταδικαζομένων. Εἰ δέ τι πρὸ τούτου τοῦ νόμου κατὰ τὰς παλαιὰς διατάξεις γέγονε, κελεύομεν τοῦτο πᾶσι τρόποις τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἔχειν. πάντα δὲ ὅσα παρὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους γέγονεν, ἀνατρέπεσθαι θεσπίζομεν, καὶ τὰ πράγματα τὰ παρὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν δεδομένα, τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις ἀναδίδοσθαι, τοῦ δὲ λοιποῦ κατὰ τὸν παρόντα νόμον πάντα γίνεσθαι διατυποῦμεν. σχολαζουσῶν μετὰ ταῦτα πασῶν τῶν ἄλλων διατάξεων τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις θέμασι πρώην φοιτησασῶν.

est, cum medii temporis fructibus: maneat autem apud eum, & pretium aut antidorum [1], aut quod pro permutatione, aut alia qualibet occasione datum est ei. Si vero emphyteusis agatur præter hæc quæ disposita sunt à nobis, reddi sanctissimæ ecclesiæ, sive venerabilibus domibus vel locis eandem rem jubemus & emphyteuticum, secundum quod [2] placitum est, dare, & pactum finiri secundum virtutem emphyteuticalium instrumentorum. Si vero donetur res ecclesiastica, aut alterius venerabilis domus, & hanc reddi sanctissimæ majori ecclesiæ, aut aliis venerabilibus domibus cum medii temporis fructibus, & tantum aliud quantum valebat ipsa res. Si vero hypothecæ contra hæc dentur, creditor quod ei debetur, perdat, & res venerabili loco reddatur: tabellionibus [3] præsumentibus præter hanc nostram legem talibus ministrare instrumentis, perpetuo [4] exilio condemnandis. Si vero aliquid ante hanc nostram legem secundum antiquas constitutiones factum est: hoc jubemus omnibus modis propriam virtutem habere. Omnia vero quæ contra antiquas leges facta sunt, revocari sancimus, & res quæ contra virtutem earum data est, venerabilibus domibus redditur, & de cætero secundum præsentem legem omnia fieri disponimus: vacantibus posthac aliis omnibus constitutionibus quæ super talibus casibus dudum loquebantur.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η ὑπεροχὴ τοίνυν ἡ σή, ἅπερ διὰ τοῦ παρόντος νόμου εἰς τὸ διηνεκὲς κρατοῦντος ἡ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληνότης, ἀτρέπτως παραφυλάξαι σπουδασάτω, ἐδίκτων ἐν τοῖς συνήθεσι καὶ νομίμοις μόνοις τόποις ἐπὶ δέκα ἡμέρας προτιθεμένων, καὶ μηδενὸς ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις στελλομένου. ἡμεῖς γὰρ προνοοῦμεν ποίῳ τρόπῳ δίχα τῆς τῶν ὑπηκόων συντελεστῶν βλάβης πᾶσιν ἡ παροῦσα ἡμῶν γενικὴ διάταξις ἐμφανὴς καταστῇ. Dat. VII. Idib. Maji, *Constantinop.* JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V.C. CONS.

EPILOGUS.

†. Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, inconvulsa observare festinet: edicto in solennibus & legitimis locis per decem dies proposito: & nullo pro tali occasione in provincias destinando. Nos enim providemus quali modo sine collatorum læsione omnibus præsens nostra generalis constitutio manifesta fiat. Dat. VII. Id. Maji, *Constantinop.* D. N. JUSTINIAN. P.P. Aug. [5] BASILIO [6] V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τοῦ τὰς μερικὰς καταβολὰς τῶν τόκων εἰς τὸ διπλάσιον λογίζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκα'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἀρσιλίῳ ἄρχοντι Ταρσοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Βουλευτὰς δεομένους ὁρῶντες, φειδόμενοί τε αὐτῶν, εἰκότως τὰς κατὰ τῶν ἡμετέρων νόμων τέχνας καὶ σεσοφισμένας ὁμολογίας κρατεῖν οὐ συγχωροῦμεν.

ΚΕΦ. α'.

Εδίδαξαν γὰρ Εὐσέβιος καὶ Ἀφθόνιος τὸ ἡμέτερον κράτος, ἔγγονοι Δημητρίου γενόμενοι, τεχθέντες ὑπὸ Παλλαδίου τοῦ Δημητρίου παιδός· ὀφλῆσαι δὲ Δημήτριον Ἀρτεμιδώρῳ πεντακοσίους χρυσοῦς κατὰ δανείσματος πρόφασιν· ἐπερωτηθῆναι καὶ τόκον, καὶ ἔναγχος θεῖον προελθεῖν τύπον, τὸν βουλόμενον, εἰ διπλάσιον κατεβλήθη τὸ ὄφλημα, μηδεμίαν εἶναι κατ' αὐτῶν εἴσπραξιν, κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους. τοὺς δὲ Ἀρτεμιδώρου τοῦ δανειστοῦ διαδόχους Ἐπίμαχόν τε καὶ Ἀρτέμωνα φῆσαι ψεύσασθαι αὐτοὺς ἐν τῇ δεήσει, καὶ μὴ δεῖν τῆς ἡμετέρας τυχεῖν βοηθείας· οὐδὲ γὰρ πεπληρῶσθαι τὸ ὄφλημα, ἀλλὰ μόνους 949. καταβεβλῆσθαι χρυσοῦς. Παλλάδιον γὰρ οἱ ἱκέται φασὶ τὸν αὐτῶν πατέρα ἅμα Παύλῳ καὶ Δημητρίῳ τῷ αὐτοῦ πατρὶ ωξζ' καταβαλεῖν χρυσοῦς· Ἀρτέμωνα δὲ καὶ Πρισκιανὴν τοὺς Ἀρτεμιδώρου παῖδας, προγόνους τε Ἐπιμάχου καὶ Ἀρτέμωνος, φῆσαι τὴν κατὰ μέρος καταβολὴν μὴ προσάψασθαι τοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ πάντα εἰς τόκον λογίζεσθαι βούλεσθαι. ταῦτα δὲ καὶ ψῆφον τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος λέγειν. καὶ διὰ τοῦτο ἀπαιτῆσαι Παλλάδιον ἀντὶ τῆς προτέρας τῶν πεντακοσίων νομισμ. δανειακῆς συγγραφῆς ἑτέραν χρυσῶν ἑξακοσίων. καταβαλεῖν δὲ καὶ αὐτοί φασι διαφόρως Παλλάδιον μὲν οβ' χρυσοῦς, Εὐσέβιον δὲ καὶ Ἀφθόνιον δέκα· ὡς ἐντεῦθεν συνάγεσθαι τὴν τῶν 949. νομισμ. ποσότητα. τὸν δὲ τὴν ὑποθέσεως ἀκροασάμενον, οὐκ ἐνθυμηθέντα μίαν εἶναι τοῦ παντὸς ἐγκλήματος αἰτίαν, μὴ προσδέξασθαι αὐτούς, ἀλλὰ βουληθῆναι καταδικάσαι αὐτοὺς τοὺς ἑξακοσίους χρυσοὺς τοῦ κεφαλαίου. καὶ ᾔτησαν ταύτης ἐκβληθῆναι τῆς ἀνάγκης. καὶ συλλογιζομένου τοῦ παντὸς ὀφλήματος τῶν πεντακοσίων χρυσῶν, εἰ καταβάλλοιεν τοὺς πεντήκοντα καὶ ἕνα, τοὺς λειπομένους εἰς τὴν τῶν χιλίων νομισμ. ποσότητα, τοῦ τε παντὸς ὀφλήματος ἀπηλλάχθαι, ἀναλαβεῖν τε τὴν δανειακὴν συγγραφὴν τῶν χ' χρυσῶν.

ΚΕΦ. β'.

Τῶν τοίνυν ἡμετέρων νόμων μηδὲν ὑπὲρ τὸ διπλάσιον καταβάλλεσθαι βουλομένων, καὶ ταύτην ἐχόντων πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν διαφοράν, ὅτι οἱ μὲν ἴσων μέχρι τοῦ διπλασίονος τὰ χρέα, εἰ μηδεμία γέγονε καταβολή· ἡμῶν δὲ καὶ τὰς μερικὰς καταβολὰς λύειν τὰ ὀφλήματα δεξαμένων, ἅπερ ἄχρι τοῦ διπλασίονος γένοιτο· θεσπίζομεν κατὰ τοῦτον γίνεσθαι τὸν συλλογισμόν, καὶ ὅσον ἂν εἰς τοὺς χιλίους ἐλλείποι χρυσούς, τοὺς αὐτοὺς καταβάλλοντας, ἀναλαβεῖν καὶ τὴν τῶν χ' νομισμάτων δανειακὴν συγγραφήν, ὥστε μὴ πολλαπλάσιον ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας εὑρεθῆναι τὸ χρέος ἀπαιτούμενον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ μεγαλοπρέπεια τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ δηλούμενα τύπου, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω· τῆς τε παρὰ ταῦτα γενομένης ἑρμηνείας, ἐν ταῖς ψήφοις ὧν οἱ ἱκέται μέμνηνται, σχολαζούσης, πάντων τε τῶν κατὰ συναρπαγὴν καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας παρὰ τὸν νόμον πεπραγμένων ἢ πραχθησομένων, ἀργούντων. Divinitas te servet per multos annos, frater jucundissime. Dat. XVII. Kal. Maji, *Constantinop.* BELIS. V.C. CONS.

TIT. IV.

UT PARTICULARES [7] USURARUM SOLUTIONES IN [8] DUPLUM COMPUTENTUR.

NOVELLA CONSTIT. CXXI.

Imp. Justin. August. Basilio præsidi Tarsi.

PRÆFATIO.

Cum decuriones videamus nobis instare precibus, & libenter iis indulgeamus: merito sane legibus contrarias artes, & per fraudem excogitatas confessiones valere non concedimus.

CAP. I.

Docuerunt enim potentiam nostram Eusebius, & Aphthonius, qui Demetrio nepotes extiterunt, nati ex Palladio Demetrii filio: quod is Demetrius Artemidoro per causam mutui quingentos aureos debuerit, in quam summam etiam usuras stipulatus sit. Nuper [9] vero sacram prodiisse formam, quæ voluerit, *si duplum debiti solvatur, ut nulla contra ipsos secundum leges nostras supersit exactio.* Artemidori autem creditoris successores Epimachum, & Artemonem dixisse, *mentitos [10] ipsos in precibus neque nostro dignandos auxilio: cum debito plene satisfactum non fuerit, sed soli [11] nongenti quadraginta novem aurei persoluti sint.* Ajunt enim supplices, patrem suum Palladium una cum Demetrio patre ejus & Paulo octingentos sexaginta septem solvisse aureos. Sed Artemonem & Priscianam Artemidori filios, qui Epimachi & Artemonis illius alterius avus fuit, dixisse *particularem se solutionem sorti non adjungere, sed omnia velle reputari in usuras, hæc item innuere sententiam provinciæ præsidis, & propterea exegisse Palladium pro priore quingentorum aureorum fœneratitia syngrapha alteram aureorum sexingentorum.* Solvisse autem ipsi (inquiunt) diversis temporibus, & Palladium aureos septuaginta duos, & Eusebium atque Aphthonium decem, ut inde colligatur nongentorum quadraginta novem aureorum summa. Eum vero qui controversiæ audientiam præbuerat, cum in animo non revolveret, quod totius accusationis eadem causa esset: non admisisse ipsos, sed voluisse in sexingentos eos aureos sortis condemnare. Petieruntque, ut hac necessitate eximerentur: & collecto universo debito quingentorum aureorum, si quinquaginta unum adhuc solverent, qui reliqui essent ad mille solidorum quantitatem, tam universo debito liberarentur, quam fœneratitiam sexingentorum aureorum syngrapham reciperent.

CAP. II.

Cum igitur leges [12] nostræ nihil ultra [13] duplum solvi velint: & nos in hoc tantum differentiam habeamus cum prioribus, quod illæ quidem debita constituant usque ad duplum, si nulla particularis facta fuisset solutio: nos vero recipiamus, ut particulares etiam solutiones debita dissolvant, si usque ad duplum pertingant: sancimus ut secundum hoc fiat computatio: & si tantum hi persolverint, quantum adhuc ad mille aureos deest, recuperent etiam fœneratitiam sexingentorum aureorum syngrapham, ne debitum ex hac causa multipliciter exigi deprehendatur.

EPILOGUS.

†. Quæ itaque nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, ea studeto magnificentia tua effectui & fini tradere, tam ea interpretatione, quæ de hac causa in sententiis, quorum supplices meminerunt, facta est, abolita: quam omnibus quæ per obreptionem & ex una tantum parte confecta sunt, aut conficientur, vacantibus. Divinitas te servet per multos annos, frater jucundissime. Dat. XVII. Kal. Maji, *Constantinop.* BELIS. V. [14] C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Ἐδίκτον τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότου Ἰουστινιανοῦ.

Περὶ διατυπώσεως τεχνιτῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκβ'

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εγνωμεν ὡς μετὰ τὴν παίδευσιν τὴν κατὰ φιλανθρωπίαν τοῦ δεσπότου θεοῦ γενομένην, οἱ τὰς πραγματείας, καὶ τὰς μεθοδείας μετερχόμενοι, καὶ οἱ διαφόρων τεχνῶν καὶ οἱ περὶ τὴν γῆν ἐργάται, ἔτι γε μὴν καὶ οἱ ναῦται, ὀφείλοντες μᾶλλον καλλίονες γίνεσθαι, εἰς πλεονεξίαν δεδώκασι, καὶ διπλασίονας καὶ τριπλασίονας τιμάς τε καὶ μισθοὺς παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐπιζητοῦσι.

ΚΕΦ. α'.

Συνείδομεν τοίνυν διὰ θείου ἐδίκτου πᾶσιν ἀπαγορεῦσαι τὴν τοιαύτην πλεονεξίαν, καὶ μηδένα τοῦ λοιποῦ τολμᾶν πραγματευτήν, ἢ ἐργάτην ἢ τεχνίτην ἐξ οἱασδήποτε μεθόδου, ἢ ἐμπορείας, ἢ γεωπονίας, πλείονα τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἐπιζητεῖν τιμήματα, ἢ μισθούς. κελεύομεν δὲ καὶ τοὺς τὰς μετρήσεις τῶν οἰκοδομικῶν καὶ γεωπονικῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ποιοῦντας, μηδὲν πλέον λογίζεσθαι τοῖς ἐργαζομένοις ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν φυλάττειν. Ταῦτα δὲ παραφυλάττειν κελεύομεν, καὶ τοὺς ἐπιτάττοντας οἱαδήποτε ἔργα, ἢ καί τινα ἤδη ὠνουμένους. οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς ἐξεῖναι πλέον τοῦ ἔθους τοῦ διατεταγμένου παρέχειν συγχωροῦμεν· γινωσκόντων τῶν πλέον τι τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἐπιζητούντων, ὡς τριπλασίονα ποσότητα εἰσκομίσαι τῷ δημοσίῳ ἀναγκασθήσονται, εἰ παρὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς διατεταγμένον λαβόντες ἢ δεδωκότες φανείησαν.

TIT. V.

EDICTUM [15] PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI JUSTINIANI DE FORMULA [16] ARTIFICUM.

NOVELLA CONSTIT. CXXII.

PRÆFATIO.

Cognovimus, quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes & ludos literarios [17] exercent, diversi etiam generis artifices & agricolæ, insuper & nautæ, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, & duplicia tripliciaque ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

Visum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam istiusmodi avaritiam, & ne quis in posterum cujuscunque disciplinæ aut artis magister, qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agriculturæ agricola, quam vetus consuetudo ferat, plus pretii mercedisve nomine exigat, jubemus vero etiam ut [18] ædificiorum, & colendæ terræ, aliorumque onerum mensores nihil amplius onerariis imputent, & illis antiquam consuetudinem conservent. Hæc autem observare jubemus & eos qui qualicunque opera demandant, & eos qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero qui quicquam amplius, quam pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscum inferre cogentur, si supra id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit.

EPILO-

1 Ἀντίδωρον id quod remunerationis gratia datum est, vid. *Nov.* 7. *in princ. l.* 14. §. 1. *C. de sacros. eccl. l.* 10. §. 11. *ff. de hered. pet.*

2 Καὶ τὸν ἐμφυτευτὴν τὸ πάκτον τελεῖν. *Scring.* pactum, canonem, vid. *l.* 3. *C. de obsequiis.* pactionem & apud *Jul. hic.* pactio emphyteuticaria. & alibi sæpe suffragium, & μίσθωμα sumitur pro eo quod datur suffragii & locationis causa.

3 Pœna tabellionis vetitum instrumentum, ecclesiæ causa, facientis.

4 Διηνεκεῖ ἐξορίᾳ, *Scring.*

5 Id est, anno 19. *Jul. hic.* anno Christi 545.

6 Id est, anno 541.

7 Μερικαὶ καταβολαὶ τῶν τόκων appellantur a Græcis hic. Author *Eclog.* 23. *tit.* 3. *c.* 72. & 73. κατὰ μικρὸν ἢ κατὰ μέρος καταβαλλομένους τόκους, vocat.

8 Adde *Nov.* 138. & *Nov.* 160. *l.* 10. *l. pen. Cod. de usur. l.* 20. §. 1. *ff. de cond. indeb. l.* 4. *in fin. ff. de nautico fœnore. Edict. Justiniani* 9. idque fuit etiam receptum apud Ægyptios certa lege, de qua vide Diodorum Siculum 1. & *Cujac.* 5. *obs.* 38.

9 *l. pen. Cod. de usur.*

10 Mendax postulator non juvatur rescripto, *l.* 7. *C. de divers. rescr.*

11 Hypothesim hujus Novellæ vid *hic apud Cujac.*

12 Vid. *l. pen C. de usuris: Eclog. d. cap.* 72. & 73.

13 Id uti fieret, vide apud Molinæum *tractat. de usur. n.* 47. ibi, Ex prædictis generaliter sequitur, quod quanquam usuræ lapsu temporis sortem æquaverint, quod tunc sive fuerint solutæ, sive non, statim ipso jure desinunt currere. Et si de facto continuetur solutio, quidquid deinceps solvitur, sorti imputatur, & cum iterum summam sortis, & sic ejus duplum æquaverint, ipso jure liberatur debitor & à sorte & ab usuris. Idem, si postquam supra sortis quantitatem solvi cœperint, debitor sortis residuam repræsentare & offerre velit. Hæc ille.

14 Id est, anno 541.

15 Vide 6. *Edict. Justinian.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *part.* 3. *c.* 12. ANS.

16 De dispositione artificum, *Index Reginæ.*

17 Μεθοδείας, quo nomine intellige, conventus hominum, & mercatus.

18 Vetat Justinianus, agricolas, nautas, artifices, negotiatores, pretii mercedisve nomine plus more veteri exigere; quin imo vetat ut locent operas κατὰ τὴν [illegible] διατύπωσιν. sic enim legendum, non ut Haloander ex *epitome Theodori* κατὰ τὴν πράσεως διατύπωσιν. id est, secundum actionis formulam.

* Epilogus.

†. Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab excellentia tua & à gloriosiſſ. felicis hujus urbis præfecto. Volumus enim per vos ab hujus noſtri edicti tranſgreſſoribus conſtitutam multam exigi, pœniſque illos ſubdi: ita ut quæ vobis parent cohortibus, quinque librarum auri multa incubitura ſit, ſi quid ex iis quæ à nobis conſtituta ſunt, neglectum fuerit. Dat. II. Kal. Apr. *Conſtantinop.* D.N. Justin. PP. Aug. poſt [1] Belis. V. C. Cons.

Tit. VI.

DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS [2] ET DEO AMABILIBUS ET REVERENDISSIMIS CLERICIS, ET MONACHIS.

Novella Constit. CXXIII.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Petro gloriosiſſ. magiſtro ſacrorum noſtrorum officiorum.

PRÆFATIO.

De gubernatione, & privilegiis, aliiſque diverſis capitulis ad ſanctiſſimas eccleſias, & alias venerabiles domos pertinentibus, jam quædam diſpoſuimus: [3] ſuper ſanctiſſimis autem epiſcopis, & clericis, & monachis dudum in diverſis conſtitutionibus diſpoſita cum competenti correctione hac comprehendere lege proſpeximus.

In editionibus Haloandrinis duæ hic paginæ inſarciuntur, quæ nec in Scrimgeriana editione, nec in meis manuſcriptis reperiuntur. Contra.

Cap. I.

De ordinatione epiſcoporum. [4]

Sancimus igitur quoties opus fuerit epiſcopum ordinari, clericos & [5] primates civitatis cujus futurus eſt epiſcopus ordinari, mox in tribus [6] perſonis decreta facere, propoſitis eis ſacroſanctis euangeliis, *periculo ſuarum animarum* dicentes in ipſis decretis: *quia neque propter aliquam donationem* [7], *neque propter aliquam promiſſionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet cauſam, ſed ſcientes eos rectæ & catholicæ fidei* [8], *& honeſtæ* [9] *eſſe vitæ, & literas* [10] *noſſe, hos elegerunt: & quia neque* [11] *uxorem, neque* [12] *filios* [13] *aliquem eorum habent, neque concubinam* [14] *aut filios naturales* [15] *cognoſcunt eos habuiſſe* [16], *aut habere:* ſed & ſi prius *uxorem aliquam ex eis habuit ipſam & unam* [17], *& primam* [18], *& neque viduam* [19], *neque viro conjunctam* [20], *neque legibus* [21] *aut ſacru conſtitutionibus* [22] *interdictam, ſed & quod neque curialem* [23] *aut officialem hunc eſſe cognoſcunt, aut ſi curialis vel officiali ſubjacet fortuna, ſciunt eum in monaſterio non minus quindecim* [24] *annis monaſticam converſationem impleviſſe.* §. 1. Hoc quoque decretis oportet inſeri, *quia non minus quam triginta quinque* [25] *ætatis annos habet is, qui eligitur ab eu qui cognoſcunt perſonam:* ut ex trium perſonarum pro quibus talia decreta facta ſunt, melior ordinetur electione & periculo ordinantis. Curialem vero vel officialem, qui, ſicut dictum eſt, quindecim [26] annis in monaſterio converſatus eſt, & ad epiſcopatum provocatus, liberum eſſe propria fortuna: ita tamen, ut liberatus à curia, quartam partem ſuæ ſubſtantiæ ſibi retineat: reliquis ejus rebus ſecundum noſtram legem curiæ & fiſco vindicandis. §. 2. Damus autem licentiam decreta facientibus, ſi quempiam laicorum præter curialem & officialem [27], dignum memorata electione eſſe putent: hunc cum aliis duobus clericis aut monachis eligere: ut ſi laicus [28] hoc modo ad epiſcopatum eligatur, non repente epiſcopus ordinetur, ſed primo clericis non minus tribus menſibus connumeretur, & [29] ita ſanctas regulas & cotidianum eccleſiæ miniſterium edoctus, epiſcopus ordinetur. qui enim alios debet docere [30], poſt ordinationem ab aliis doceri non debet. Si vero (ut evenit in quibuſdam locis) non inveniantur tres perſonæ ad talem electionem opportunæ, liceat decreta facientibus in duabus & in una perſona decretum facere: eos tamen omnes jam dictas à nobis habentes teſtationes. Si vero qui debent epiſcopum eligere, citius ipſa decreta intra [31] ſex menſes non faciant: tunc periculo propriæ animæ ille, quem competit ordinare epiſcopum, ordinet, omnibus aliis quæ diximus obſervandis. Si quis autem citra memoratam obſervationem epiſcopus ordinetur, jubemus hunc omnibus modis epiſcopatu depelli [32]. Sed etiam illum qui præter hoc præſumpſerit ordinare, ſegregari [33] uno anno à ſacro miniſterio, & omnem ejus ſubſtantiam, quæ quolibet tempore aut modo in ejus dominium deducta eſt, propter culpam quam fecit, dominio eccleſiæ cujus epiſcopus eſt, vindicari.

Cap. II.

De accuſatoribus epiſcoporum. [34]

Si quis autem electum ad ordinationem epiſcopatus accuſaverit in qualiber cauſa quæ poſſit ſecundum leges [35] aut canones ejus impedire ordinationem, differatur hujuſmodi ordinatio: & prius contra eum propoſitam cauſam ſive præſente accuſatore [36], & ab eo propoſitam cauſam exequente, ſive etiam deficiente per tres menſes ſuam accuſationem implere: diligenter examinari ab illo à quo futurus erat epiſcopus ordinari: & ſi quidem obnoxium eum accuſator invenerit, prohibeatur ordinatio. Si vero obnoxius non oſtendatur, ordinatio quidem non impediatur: accuſator autem, ſive non probaverit, ſive etiam fugit propoſitam à ſe accuſationem, à provincia in qua habitat abjiciatur. Si quis autem ante examinationem accuſatum ordinaverit, ordinatus quidem à ſacerdotio repellatur: qui vero talem ordinare feſtinaverit, ſuperius dictæ ſubjaceat pœnæ, tam annali [37] prohibitioni ſacri miniſterii, quam etiam ut omnes ejus res eccleſiæ vindicentur.

§. 1. Præ [38] omnibus illud ſervari ſancimus, ut nullus per ſuffragium [39] auri, aut aliarum rerum, epiſcopus ordinetur. Si quid autem tale committatur, ipſi ſemetipſos, & [40] dantes [41] & accipientes [42], & mediatores [43] eorum, ſecundum ſacras ſcripturas & ſanctas regulas damnationi ſubjiciunt: & propterea qui dat, & qui accipit, & mediator ejus factus, ſacerdotii aut cleri honore removeatur: quod autem pro hac cauſa datum eſt, eccleſiæ illi vindicetur, cujus voluit ſacerdotium comparare. Si vero laicus [44] forte pro hac cauſa aliquid accipiat, aut

1 Id eſt, anno 541.

2 De epiſcopis & clericis. *Index Regine*, vid. *l. 1. Cod. Theod.* 3. Hæc conſtitutio de eccleſiaſticis diverſis capitulis loquitur. *Jul. conſt.* 115. περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφόρων κεφαλέων. *Scrimg.* Goth. In cap. Eccleſia Sanctæ Mariæ 10. *extr. de conſtit.* aufertur laicis omnis facultas diſponendi de rebus Eccleſiaſticis. Quapropter quæ in hac *Nov.* 123. & *tit. Cod. de ſumm. Trinit. Epiſcop. & clericis.* Rurſus quæ ſub *tit. de Epiſcop. aud.* ſtatuuntur ſunt contra Jus Canonicum. Ans.

3 *Nyrell.* 6.

4 De epiſcopi conſecratione. *Jul. hic. num.* 429. adde *Nov.* 137. J. Goth. Diverſa circa electionem epiſcopi forma præſcribitur *cap. quia propter. extr. de elect.* Ans.

5 Καὶ τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως. Laici proinde jus habent ſuffragii in nominandis ſeu eligendis epiſcopis, adde quæ ſcripſi ad *l. 1. C. de tutorib. & curatoribus illuſtrium.* vid. Sidon. 4. Epiſt. 25.

7 Teſtis eo nomine poteſt recuſari, ſi dicatur ad teſtimonium dicendum donatione, promiſſione, amicitia, aut cauſa non abſimili perductus.

8 Hoc abrogatur Novella Leonis. Doctrina fidei orthodoxæ in epiſcopo eſſe debet & ut apoſtolus jubet, Epiſcopum oportet ἀντιχόμενον τῆ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστῆ λόγου. *ad Tit. 1. verſ.* 9. διδακτικὸν 1. *ad Tim.* 3. *verſ.* 2. *in fin.* & idem diaconos vult ἔχειν τὸ μυστήριον τῆς πίστεως. *ibid. verſ.* 9.

9 Oportet eundem habere teſtimonium ab extraneis fidei. 1. *Tim. cap.* 7. adde *l.* 42. *Cod. de epiſc.*

10 Ἐμμελῆ, ita ut non ſit ignarus. *d.* 38. *Novell.* 63. *verſ.* 1. §. 2. Linguarum cognitione inſtructos eſſe oportet beneficiarios, vid. *Duar.* 1. *de ſacris.* 2.

11 Uxorem habens vetatur hic Epiſcopus fieri.

12 Liberos habens Epiſcopus eligi non debet, vid. *epiſt.* 1. *ad Tim.* 3. *verſ* 4. *cap. & tit.* 1. *verſi.* 6. *Novell.* 6. *cap.* 1. §. 4.

13 Concubina eſt quaſi uxor, vide quæ dixi ad *l.* 3. *in fin. ff. de concubinis.* 14 Naſcuntur enim illi ex concupiſcentia. *Nov.* 74. *c.* 1. 15 Nota eſt, non tantum habere, ſed habuiſſe concubinam aut liberos naturales. *Nov* 6. *c.* 1. §. 4.

16 Loquitur de primo bigamiæ genere, quoties uno eodemque tempore duas vel plures quis habet uxores, vid. *epiſt.* 1. *ad Tim.* 3. *verſ.* 2. *ad Titum* 1. *verſic.* 6. adde 26. *diſt. Nov.* 6 *c.* 1. §. 3.

17 Loquitur de ſecundo genere bigamiæ, quoties mortua priore uxore, alteram quis ducit. 18 Cur primam dixit? forte minus honeſta exiſtimatur, quæ ſecundo nubit. Hæc tamen ratio ſive inſpectio, minus honeſta eſt. 19 Separatam à viro. 20 Vid. *Cod. de inceſt. nupt.* 21 Canonibus, forte ſecularem intelligit. *Jul. hic.* 22 Vid. *diſt.* 51. 52. 53. 23 Curialis 15. annis purgatus monaſtica converſatione ſ. fieri poteſt epiſcopus, *ut hic*, & §. 1. J. alias epiſcopatus eſt incapax *l.* 4. *l.* 12. *Cod. de epiſc.* 24 *l.* 2. *Cod. de epiſc.* 25 Anno 35. ætatis ordinari quis epiſcopus poteſt, hodie 30. ut *Nov.* 137. *cap.* 2. adde *diſt.* 78. 26 Dixi 8. 27 Taxeotam, *Jul. hic.* 28 Ex laico fieri quis epiſcopus poteſt, ſi tamen trimeſtre prius inter clericos fecerit.

29 Nota, ignarum ſanctarum regularum quotidianique miniſterii, epiſcopum eligi poſſe, ſi modo ſpes in eo ſit, ut brevi Canones & regulas Eccleſiaſticas addiſcat. 30 Inſtituendus ab alio inſtituere non poteſt alios. 31 Sedes epiſcopalis ultra ſex menſes vacare non debet. De collegio eccleſiaſtico, vacante ſede epiſcopali, vid. *Duar.* 5. *de ſacr.* 6. Viglium 3. *method. juris Pontif.* 2.

32 Illegitime electus non fruitur epiſcopatu. 33 Pœna epiſcopi, alium illegitime ordinantis. 34 Vid. *Jul. hic. n.* 430. & 3. *Eclog.* 1. *c.* 2. *Nov.* 137. *cap.* 3. 35 Removetur quis ab adipiſcendo epiſcopatu legibus, aut canonibus. 36 *Nov.* 6. *cap.* 1. §. 10. Forte petitum eſt ex illo loco 1. *Tim.* 5. *verſic.* 19. κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ δέχεσθαι. ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων.

37 Τῆ ἐνιαυσίᾳ κωλύσει τῆς θείας λειτουργίας. *Scrimg.* 38 *Jul. hic. num.* 241. ut nulla pecunia data epiſcopi conſecrentur. 39 Vid. *Nyrell.* 6. *cap.* 1. *dicam de eo plenius ad cap.* 16. J. *cod.*

40 Relatorum eadem natura, vetatur aliquis dare, ergo & accipere, vid. *l. ult. in fin. C. ad l. Jul. repet.* prohibitum eſt docere ergo & diſcere *l.* 8. *C. de maleſic.* 41 Pœna mentis epiſcopatum.

42 Pœna vendentis epiſcopatum. 43 Καὶ ὁ μέσ@. Pœna proxenetæ epiſcopatus venditi. Et hoc quidem notandum eſt adverſus proxenetas rerum turpium. Proxeneta ſacerdotiorum Galli *courratiers & maquignons de benefices.* de proxenetis rerum illicitarum, adde *l. ult. ff. de proxeneti* 44 Κοσμικὸς, id eſt, mundanus: perinde ac ſi diceret, clericorum vitam cœleſtem eſſe. Iidem mundani, laici *Nov.* 6. *cap.* 1. quaſi ex plebe, ut eorum intuitu, clerici quaſi patricii quidam vel ſenatores eſſe videantur: unde & laicorum vita ſecularis converſatio dicitur *l.* 36. *C. de epiſc.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα ἡ ζητῆσθαι καὶ ἐκδικᾶσθαι κελεύομεν τῇ σῇ ὑπεροχῇ, καὶ τῇ σὺν δόξῃ πάτρᾳ ἐπάρχῳ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως. βουλόμεθα γὰρ διὰ ὑμῶν τὰς παραβαίνοντας ταῦτα τῷ ἡμῶν τῷ Δεσπότῃ, ἀπαιτεῖσθαι τὸ ὡρισθὲν πρόστιμον, καὶ πιμωρίας ὑποβάλλεσθαι. πενῆς ἐπικειμένης πέντε χρυσίου λιτρῶν ταῖς πειθομέναις ὑμῖν ταξέσιν, εἴ τι τῶν παρ' ἡμῶν διατεταμένων ἀμεληθείη. Dat. II. Kal. April. *Conſtantinop.* DN. Justin. PP. Aug. poſt Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφόρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ καὶ θείων ὀφφικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Περὶ διοικήσεως, καὶ προνομίων, καὶ ἄλλων διαφόρων κεφαλαίων εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας καὶ τὰς ἄλλας θειοτάτας οἴκους ἀνηκόντων, ἤδη πνὰ διετυπώσαμεν· ἐπὶ ᾧ δὲ παρόντι τὰ περὶ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν προῖμεν εἰς διαφόρεις διατάξεις διατυπώσειν, μὴ τὰ προσηκόντα ἐπανορθώσεως τυχεῖν τῷ νόμῳ σωιόμενα.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ὁσάκις ἂν χρεία γένηται ἐπισκόπων χειροτονηθῆναι, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς πρώτους τῆ πόλεως ἧς μέλλει ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι, ἐπὶ τέλει προτιθέναι ψηφισμάτα ποιεῖν, κινδυνεύοντα τῶν ἰδίων ψυχῶν, καὶ ἕνεκεν αὐτῶν ὁμολογίαν καὶ τὰ θεῖα λογίων, καὶ ἐγγράφειν ἐν αὐτοῖς, λέγοντας ἐν αὐτοῖς τοῖς ψηφίσμασιν, ὅτι οὔτε Δῶρα δόσιν, οὔτε Δῶρ ὑπόσχεσιν, ἢ φιλίαν, ἢ δι' ἄλλου οἱασδήποτε αἰτίαν, ἀλλ' εἰδότες αὐτὰς τὰ ὁρθὰς καὶ κανονικὰς πίστεως καὶ σεμνῶς ἔναγ βίᾳ, καὶ ὑπὲρ τὸ τελακτὸν ἔτος, καὶ γεγαμηκέναι εἰδέναι, τέτταρα ἐπελεξαντο. καὶ ὅτι δὲ γαμετὴν οὐδὲ παῖδας τὰς ἐξ αὐτῆς ἔχει, οὐδὲ πιλακίδα, ἢ παῖδας φυσικὰς γνόσιος ἐν αὐτοῖς ἐχούσας ἢ ἐχεν· ἀλ' εἰ καὶ ἐσχέτερον γαμετὴν τὰς ἐξ αὐτῆς ἔχει, καὶ αὐτὴν μίαν καὶ πρώτην, καὶ οὐδὲ χήραν, οὐδὲ ἀνδρὸς ἀποζυχθέσαν, οὐδὲ τοῖς νόμοις, οὐδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσι ἀπηγορευμένην. ἀλ' οὐδὲ βιαλυτὴν ἢ παξεώτην τὰ τοῦτο εἶναι γινώσκειν, ἢ, εἴπερ βιαλυτικὴ ἢ παξεωτικὴ ὑπάκειτο τύχῃ, ὅσαν αὐτὸν ἐν μοναστηρίῳ ἐξ ἧττον δεκαπέντε ἐνιαυτοὺς μοναχικὸν βίον σκπελέσασθαι. §. α'. Καὶ τὰρ ἡ τοῖς ψηφίσμασι δεῖ ὑπάρχειν, ὅτι πᾶν ἐξ ἧττον ἡ τεσσάρων πέντε ἢ κλικίας ἐνιαυτὰς ἔχειν τὸ ἐπιλεγὰν παρ' αὐτῶν ἐνιαυτὸν γινώσκειν. ἵνα ἐκ τῶν τριῶν προσώπων, ὑπὲρ ὧν τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα γένηται, ὁ βελόμενος χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπος καὶ τοῦ κεφάλου ὑπεύθυνος γένηται. τὰ μὲν βιαλυτικὰ καὶ παξεώτην, ἐπὶ δεκαπέντε ἐνιαυτοὺς ὑπομονὴν ἀσκήσαντες ἐν μοναστηρίῳ ἀφιέναι, ἐλεύθερον εἶναι τὰ ἰδίας τύχης· ἔτι μὴν ἵνα ἐλεύθερωθεὶς τὰ βιαλῆς, τὸ τέταρτον μέρος τὰ ἰδίας οὐσίας ἐαυτῷ παραφυλάξῃ, τὰ ὑπολοίπων αὐτὰ προσῆκόντων κατὰ τὰ μέτρον νόμον τῇ βιαλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ ἀνδικωμένων. §. β'. Δίδομεν δὲ ἄδειαν τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιεῖν μέλλουσι, εἴ τινα κοσμικὸν, δίχα βιαλυτῆς ἢ παξεώτης, ἄξιον τὰ σεμνηρίας ἐπιλογῆς εἶναι νομίσαι, τὰ τοιοῦτον ἄμα ἄλλοις δυσὶ κληρικοῖς ἢ μοναχοῖς ἐπιλέξασθαι· ἵνα μόνος ἵνα ὁ κοσμικὸς ὁ τοῦτο τὰ τέρμα εἰς ἐπισκοπὰν ἐπιλεγείς, μὴ εὐθέως ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, ἀλλὰ πρῶτον τοῖς κληρικοῖς σὺν ἐλαχίστοι τελῶν μηνῶν συναριθμηθῇ, καὶ ὅτω τὰς ἁγίας κανόνας καὶ τὰν ἱερὰν τῆ ἐκκλησίας λειτουργίαν διδαχθείς, ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ. ὁ γὰρ ἄλλως ὀφείλων διδάσκειν, πῶς ἑτέρων μὴ τὰν χειροτονίαν διδίσκεσθαι σὺν ὀφειλῇ. Εἰ δ', ὡς εἰκὸς, ἐν τισι τόποις μὴ εὑρεθεῖεν τρία πρόσωπα πρὸς τὰν πιαυτὰν ἐπιλογὰν ἐπιτήδεια, ἐξεῖναι τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιεμένοις, ἐπὶ δύο ἢ καὶ ἐπὶ πρόσωπα ψηφίσματα ποιεῖσθαι, πάσας μάρτυρας ἡμῖν ἐχούσι περὶ μαρτυρίας. Εἰ δ' οἱ ὀφείλοντες τὰ ἐπίσκοπον ἐπιλέξασθαι, τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα σὺν τῇ μιᾷ μὴ ποιήσωσι, τὼνικαῦτα τὰν κινδυνὸν τὰ ἰδίας ψυχῆς σκεῖν ἃ ἁρμόζει χειροτονῆσαι τὰ ἐπίσκοπον, χειροτονείτω, πάντων τὰ ἄλλων ἐν εἰρήνῃ μενόντων παραφυλαττομένων. Εἰ δὲ τις παρὰ τὰν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὰν ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, κελεύομεν τοῦτον πᾶσι τρόποις τὰ ἐπισκοπῆς σκδιάζεσθαι· ἀλλὰ κἀκεῖνον ὅστις παρὰ ταῦτα ἐτόλμησε χειροτονῆσαι, χωρίζεσθαι ἐπὶ ἴσα ἐαυτὸν τὰ ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ πᾶσαν αὐτὰ τὴν οὐσίαν, ἢ τις καὶ οἱονδήποτε χρόνον ἢ τρόπον εἰς τὰν αὐτὰ δεσποτείαν περῆλθε, ἀφ' ὃ πλεῖσμα ὁ ἐποίησε, τῇ δεσποτείᾳ τὰ ἐκκλησίας ἧς ἐπίσκοπος ἐστὶν σκδικεῖσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ κατηγόρων τῶν ἐπισκόπων.

Εἰ δέ τις τῶν τὰν χειροτονίαν ἐπιλεχθέντων ἐπισκόπων κατηγορήσῃ, ἐφ' οἱαιδήποτε αἰτίας δυναμένῃ κρίνεσθαι τὰς νόμους ἢ τὰς κανόνας τῇ αὐτῇ ἐμποδίσαι χειροτονίαι, ὑπερτιθέσθω ἡ τότε χειροτονία· καὶ πρότερον τὸν καὶ αὐτὸν προτεθείσαν αἰτίαν, (εἴτε παρόντος τὰ κατηγόρου, καὶ τῇ παρ' αὐτὰ προτεθείσῃ αἰτίᾳ ἐπεξιόντος, εἴτε καὶ ἀναβαλομένου ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὸν ἰδίαν κατηγορίαν σπουδάσαι) ἐπιμελῶς ἐξετιζέσθω σκεῖν· ὑφ' ἃ ἔμελλεν ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι· καὶ εἰ μὲ ὑπόδικον αὐτὸν τῇ κατηγορίᾳ εὕρῃ, κωλυέσθω ἡ χειροτονία· εἰ δὲ ὑπόδικον μὴ φανείη, ἡ μὲ χειροτονία μὴ ἐμποδιζέσθω, ὁ δὲ κατηγόρου εἴτε μὴ ἀπόδειξεν, εἴτε καὶ ἀπέφυγεν τὰν προτεθεῖσαν παρ' αὐτὰ κατηγορίαν, σὺν τῇ ἐπαρχίας σὺν ᾗ οἰκεῖ σκδαλλέσθω. Εἰ δὲ τις πρὸ ἐξετάσεως τὰ κατηγορηθέντα χειροτονήσῃ, ὁ μὲ χειροτονηθεὶς τὰ ἱερωσυνῆς ἐξωθείσθω, ὁ δὲ τοιοῦτον τολμήσας χειροτονῆσαι τῇ ἀνωτέρω εἰρημένῃ ὑποκείσθω ποινῇ τὰν μὲν ἐπὶ τῇ ἐνιαυσιαίᾳ κωλύσει τὰ θείας λειτουργίας· τὰν δὲ, καὶ ἐπὶ τοῦ πλείονα αὐτὰ τὰ προῄρημένα τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικεῖσθαι. §. α'. Πρὸ δὲ πάντων ἐκεῖνο φυλαχθῆναι βουλόμεθα, ἵνα μηδεὶς ἀμφὶ δόσεσι χρυσὸς ἢ ἄλλων πραγμάτων ἐπίσκοπος χειροτονῆται. εἰ δὲ τι τοιοῦτο ἁμαρτηθῇ, αὐτοὶ ἑαυτοὺς οἱ διδόντες, καὶ οἱ λαμβάνοντες, καὶ οἱ μέσοι αὐτῶν, καὶ τὰς θείας γραφὰς ἢ τὰς ἱερὰς κανόνας, κεκλεισμένοι ὑποδάλλεσθω· καὶ ἀμφὶ τούτῳ καὶ ὁ διδοὺς καὶ ὁ λαμβάνων, καὶ ὁ μέσ@ μνώμενος, τὰ ἱερωσυνῆς ἢ τὰ ἧς κλήρα πιμῆς ἀποκινείσθω. τὸ δὲ ὑπὲρ τούτης τὰ αἰτίας ὀφθὲν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ ἐκδικεῖσθαι ἧς ἠδικήθη τῶν ἱερωσυνίων ἀνήκεσθαι. Εἰ δὲ κοσμικὸς εἴη ὁ ὑπὲρ τούτης τὰ αἰτίας τι λαμβάνων, ἢ μέσ@

ἢ μίσθ· τῷ περίκριλι χινόμβ· τὰ δεδόξ· πρᾶγμ᾽ ὦ δικαῖ᾽ αὐτὸ ἀπαιτεῖσθαι κελεύομεν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἀδικεῖσθαι κωλύομεν. Οὐ μόνον δὲ τὰ κτ᾽ τοῦτο δίδυμα τ᾽ τοιούτου ἀδικείσθαι τροπὸν ἀπαγορεύομεν, ἀλλὰ κ᾽ πᾶσαν ἀσφάλειαν ὑπὲρ τούτ᾽ καὶ οἱουδήποτε τρόπου ἀπαιτοῦσαν κ᾽ τῷ τ᾽ ὑποχέρου ἢ τῷ ἐγγυητ᾽ ἐκοχῶ, κ᾽ πᾶσαν ἄλλην οἱασοῦν ἀπαίτησιν κ᾽ τῷ τ᾽ ὑποχέρου ἢ τῷ ἐγγυητ᾽ ἐκοχῶ, κ᾽ πᾶσαν ἄλλην οἱασοῦν ἀπαίτησιν κ᾽ ὅσ᾽ τινες, ὁ τῶν ὑπόχρεων λαμβάνων, μὴ μόνον τῷ ὁμολογίαν ἀποδῶτε, ἀλλὰ κ᾽ ἄλλο τι ὅτου ἡ ὁμολογία φύσει, ἀπαιτησάτω, ὀφείλων τῇ ἐκκλησίᾳ δοῦναι.

ΚΕΦ. γ'.

Εἴ τις τ᾽ ἐπισκόπων ἐκ τ᾽ ἰδίας χειροτονίας, εἰ μὴ χειροτονίαν τὰ ἰδία πρᾶγμ᾽ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκποιήσαιτο βεβαίαν, κ᾽ τ᾽ ὠνίᾳ ἢ κυβερνητικὰ δίδοιτο ἐκποίᾳ.

EI τις μόνος ὢν τ᾽ ἐπισκόπων, εἴτ᾽ ἐκ τ᾽ ἰδίας χειροτονίας, εἴτε μὴ τῶν χειροτονίαν, βεβαίαν τὰ ἰδία πρᾶγμ᾽ ἢ μέρ᾽ ἐξ αὐτῶν ἐκποιήσαιτο τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ τῶν ἱερωσυνίων λαμβάνῃ, ἢ μόνον ἢ κωλύοιμεν, κ᾽ πᾶσης κρατούσης κ᾽ νομῆς ἢ παρεγ᾽ νόμ᾽ ἐλαύνεσθαι αὐτὸν εἶναι θεσπίζομεν, ἀλλὰ κ᾽ παντὸς ἐπαίνου ἄξιον κρίνομεν ἐπειδὴ τὰ τοῦ ἴδιου οἰκονομίαν ἐκποιεῖται. Ὑπὲρ σωμηθεῶν δὲ ἐκείνα μόνα συγχωροῦμεν παρέχεσθαι παρὰ τ᾽ χειροτονημένων ἐπισκόπων, ἅπερ ἐφεξῆς τῷ παρόντι νόμῳ ἐμφέρ᾽. κελεύομεν τοίνυν τοὺς μὲ μακαριωτάτους ἀρχιεπισκόπους κ᾽ πατριάρχας, τουτέστ᾽ πρεσβυτέρους Ρώμης κ᾽ Κωνσταντινουπόλεως κ᾽ Ἀλεξανδρείας κ᾽ Θεουπόλεως κ᾽ Ἱεροσολύμων, εἰ μὲ ἡ σωμηθεια ἔχῃ ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ὑπ᾽ τῇ αὐτῶν χειροτονίᾳ ἐλαττον ἢ ὡσεὶ κ᾽ χρυσίου λιτρῶν διδόναι, τοῦτο μόνα παρέχῃ αὐτῷ ἡ σωμηθεια μενόντ᾽ εἰ ὃ πλεον ἐστὶ τούτ᾽ τ᾽ νόμ᾽ παρείχετο, μηδὲν ὑπὲρ τὰς κ᾽ τ᾽ χρυσίου λιτρὰς δίδοναι. τὰς ὃ μητροπολίτας τοὺς ὑπὸ τ᾽ ἰδίας συνόδῳ ἢ ὑπὸ τ᾽ μακαριωτάτου πατριάρχου χειροτονημένους, κ᾽ τὰς ἄλλας ἁπάσης ἐπισκόπους τὰς ἢ ὑπὸ πατριάρχῃ ἢ ὑπὸ μητροπολίτου χειροτονημένους, εἰ μὲ μὴ ἐλάττονα λ᾽ χρυσίου λιτρῶν σφόδρα ἔχῃ ἡ ἐκκλησία ἢ χειροτονημένος, δίδοναι ὑπὲρ εὐθρονιαστικῶν μὲ νομισ. ρ'. τοπαρείοις ὃ ἢ χειροτονοῦντ᾽ κ᾽ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπηρετοῦσι αὐτῷ, κ᾽ ἐξ ἔθους λαμβάνουσι, νομισ. τ'. εἰ ὃ αἱ τ᾽ ἐκκλησίας σφόδρα ἔλαττον μὲ ἢ λ᾽ χρυσίου λιτρῶν κρῖ σώματον σωπλέουσι, ἐκ ἡττον ἢ ἡ δίκη, ὑπὲρ μὲ εὐθρονιαστικῶν δίδοναι νομισ. ρ'. τοῖς ὃ ἄλλοις ἁπασι τοῖς ὑπ᾽ συνεδρίας λαμβάνουσι, νομισ. σ'. Εἰ ὃ ἔλαττον μὲ ἢ λ᾽ δίκη, οὐκ ἔλαττον ὃ ἢ πέντε χρυσίου λιτρῶν τὰς τ᾽ ἐκκλησίας εἶναι σφόδρα συμφῶν· δίδοναι ὑπὲρ εὐθρονιαστικῶν μὲ νομ. ν'. πᾶσι ὃ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι, νομ. ο'. Εἰ ὃ ἔλαττον μὲ τ᾽ πέντε, οὐκ ἔλαττον ὃ τ᾽ τεσσάρων χρυσίου λιτρῶν σφόδρα ὁ ἐκκλησία ἔχῃ. παρέχῃ ὑπὲρ μὲ εὐθρονιαστικῶν νομισ. ιη'. πᾶσι ὃ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι, νομ. κδ'. Εἰ ὃ ἔλαττον μὲ τ᾽ τεσσάρων, οὐκ ἔλαττον ὃ τ᾽ δύο χρυσίου λιτρῶν ἡ ποσότης τ᾽ σφόδρα τ᾽ ἐκκλησίας δύρεθεῖ· δίδοναι ὑπὲρ εὐθρονιαστικῶν μὲ νομ. ιϐ'. ὑπὲρ ὃ πάσης ἄλλης σωμηθείας, νομ. ς'. ἐπισκόπου δ᾽ ἐκκλησίας ἔλαττον δύο χρυσίου λιτρῶν σφόδρα ἐχούσης, ὕπ᾽ ὑπὲρ εὐθρονιαστικῶν, ὕπ᾽ ὑπὲρ ἄλλης οἱασδήποτ᾽ σωμηθείας δύναμ᾽ τι συζυγοῦμεν. τοῦτο ὃ ἄνωθ᾽ περίεργα διετυπώσαμεν, ὁ σφόδρα πρεσβύτερ᾽ κ᾽ χειροτονητ᾽ ἐπισκόπ᾽ κ᾽ ὁ δοχειδιάκων᾽ ὑποδεχόμενοι, τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι ἀφαιρέσεσιν. Ταῦτα τοίνυν κελεύομεν πᾶσι τοῦ πιὸς παραφυλάττεσθ᾽, ἵνα μὴν ὁ τ᾽ τοιούτων σφοφάσεων ἢ αἱ ἐκκλησίαι χρέσι βαρυνῶσ᾽), κ᾽ αἱ ἱερωσύναι πρόσιμοι γίνων᾽). Εἰ δέ τις ὑπὲρ τῶν παρ᾽ ἡμῶν ὁρισθέντων ποσοτήτ᾽ ὑπὲρ εὐθρονιαστικῶν ἢ σωμηθειῶν καθ᾽ οἱονδήποτε τρόπον τολμήσ᾽ λαθεῖν, κελεύομεν, εἰ μὲν ὠλέσν λαβοῦ, τελαλάσιον ὁπ᾽ τ᾽ πραγμάτων αὐτὸ ἐκδικεῖσθ᾽ τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ δεδωκότ᾽. κ᾽ τοῦτο μὲ ὑπὲρ τ᾽ τ᾽ ἐπισκόπων χειροτονίας εἰρῆ᾽).

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἢ ἐλευθερᾶς τ᾽ ἐπισκόπων τ᾽ ὀλικῆς τε κ᾽ ὁλοπερφόρ᾽ τύχης.

ΜΕπὲ ὃ τῶν χειροτονίαν, κ᾽ ὀλικῆς κ᾽ ὁλοπερφόρ᾽ τύχης τὰς ἐπισκόπους ἐλευθέρους εἶναι κελεύομεν, εἰ μὴ βλαδυτὴς ἢ παξεώτης παρὰ τῶν σφοφημμένων παρατήρησιν χειροτονηθεῖη. τὴς ἢ τοιούτης ἢ ἐπισκοπῆς ἀπεκρίμενος, τῇ βλαβῆ ἥτοι τῇ παξεῖ ἀποκριθίσας κελεύομεν, ἵνα μὴν ὁκ ἢ τοιαύτης τύχης τῇ ἱερωσύνῃ ὕσερος χρήσ᾽). Ἐκείνους ὃ οἱ πρεσ σφὸ τῶδε ἡμῶν ἢ νόμου λόπ βλαδυτικῆς τύχης δύρηθέντ᾽ ἐπίσκοποι χειροτονηθέντες, τ᾽ μὲ τοιαύτης τύχης ἐλευθέρους εἶναι θεσπίζομεν, τὸ ὃ νόμιμον μέρ᾽, τουτέστ᾽ ὄγον, ὁκ τ᾽ αὐτὸ πρᾶγμάτων τῇ βλαβῇ κ᾽ τῷ δημοσίῳ διδόναι. ὅτου μόνοις ὧσι μηδὲμίαν ἐλαττωσιν τὰ ὁκκλησιαστικὰ δίκαια ὑποσώσαι ἐπὶ τοῖς πράγμασιν αὐτῷ μὲ τῷ ἐπισκόπῳ ἐπικτηθέντα, τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν ἀφαίρεσιν διετυπώσαμεν. εἰ δὲ συμβῇ τ᾽ χειροτονήμενον ἐπίσκοπον ὑπὸ τῶν ἰδίᾳ γονέως ἐξουσίαν εἶναι, ἐξ αὐτῆς τ᾽ χειροτονίας αὐτεξούσ᾽ ἔσω.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ πρεσβυτέρων, ἀδιακόνων, κ᾽ ὑποδιακόνων τῷ συζυγείας δικαίᾳ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ἢ κυριατρείαν καλεμένων.

ΤΟὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους κ᾽ μοναχοὺς ὁκ μηδενὸς νόμου ἐπιτρόπους ἢ κυριάτορας οἰκηθῆναι ποτὲ σφόδρα γίνεσθαι συγχωροῦμεν. τοὺς δὲ πρεσβυτέρους κ᾽ ἀδιακόνους κ᾽ ὑποδιακόνους τῷ δικαίᾳ κ᾽ μόνῳ τ᾽ συγγενείας εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κυριατρείαν καλεμένους, τὴν τοιαύτην λειτουργίαν ὑπὸ δέχεσθαι συγχωροῦμεν· εἰ μὴ ὀλίγα ἔσω ποτὲ ἀφαν μόνων ἀξιωμένων ἐξ ἢ ὀλιθήσαι, παρὰ τῶ ἁρμοδίω δικαιῳ ἐγκράφως φανερώσαι τὸ τοιοῦτον λειτούργημα οἰκείᾳ σφαιρέσῃ κατιδέξασθαι. κ᾽ εἴ τις, ὡς εἰκός, αὐτὸν τοῦτ᾽ ποιήσῃ, μηδὲν ὁκ τότε ἄλλο ἐπιτροπὴν ἢ κυριατρείαν σφόκελμα ὑποδύσεται.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ ἢ κληρικὸς ἀπέχειν τ᾽ σφοσωπικῶν σωπτελειῶν κ᾽ χρονικῶν πραγμάτων.

ΑΛλ᾽ ἀδὲ ὁκλήσ᾽ ἢ ἀπαιτητὴν δημοσίων σωπτελειῶν, ἢ μισθωτὴν πελῶν, ἢ ἀλλοτρίων κλήσεων, ἢ κυριάτορ᾽ οἴκων, ἢ διοικητὴν, ἢ σύτολέα mediator rerum factus est: datas res in duplum eum exigi jubemus, ecclesiæ vindicandas. Non solum autem quæ secundum hunc modum dantur, vindicari præcipimus: sed etiam omnem cautionem [1] pro hoc quolibet modo expositam, & pignorum vel fidejussorum dationem, vel oblationem, & omnem quamlibet aliam cautionem vacare sancimus. Et qui super hoc promissionem accepit, non solum professionem [2] reddat: sed etiam aliud tantum quantum professio continet, exigatur, quod debet ecclesiæ dari.

Cap. III.

Si quis episcopus ante ordinationem [3] vel postea ecclesiæ rei suæ obtulerit: & quid pro cathedratico dari conveniat.

SI quis autem episcoporum sive ante suam ordinationem, sive post ordinationem voluerit proprias res, aut partem earum ecclesiæ offerre cujus sacerdotium accepit, non prohibemus, & omni condemnatione & pœna præsentis legis liberum eum esse sancimus: sed etiam omni laude dignum judicamus: quoniam hoc non est emptio, sed oblatio [4]. Pro consuetudinibus autem illa sola permittimus præberi ab ordinatis episcopis, quæ subsequenter præsenti legi inserta sunt. Jubemus igitur beatissimos archiepiscopos & patriarchas, hoc est [5] seniores Romæ, & Constantinopoleos, & Alexandriæ, & Theopoleos [6], & Hierosolymorum, siquidem consuetudo [7] habet episcopis [8] & clericis [9] in eorum ordinatione, non minus quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo præberi, quæ consuetudo [10] recognoscit: plus autem ab hac quantitate nihil supra viginti auri libras præberi, metropolitas autem à [11] propria synodo [12], aut à beatissimis patriarchis ordinatos, & alios omnes episcopos, qui aut à [13] patriarchis aut à metropolitis ordinantur dare [14] pro inthronisticis [15] quidem solidos centum: notariis autem ordinantis, & aliis ministrantibus ei, & solenniter accipientibus solidos trecentos. Si vero ecclesiæ reditus minus quidem quam triginta [16] auri libras per annum [17] reddant, non minus autem quam decem: dari pro inthronisticis [18] solidos centum: aliis autem omnibus, qui ex more capiunt, solidos cc. Si vero minus quidem quam decem, non minus autem quinque auri libras ecclesiæ reditus esse contigerit: pro inthronisticis [19] quidem dari solidos quinquaginta: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus, solidos ducentos. Si autem minus quam quinque, non minus autem duas auri libras ecclesiæ reditus habeat, pro inthronisticis [20] solidos decem & octo: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus solidos xxiv. Si autem minus tres, non autem quam duas auri libras quantitas redituum ecclesiæ comperiatur, dare pro inthronisticis [21] quidem solidos duodecim, pro omni vero alia consuetudine solidos sex. Episcopum enim ecclesiæ minus [22] duas, auri libras reditus habentem, neque pro inthronisticis [23], neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permittimus. Hæc autem quæ præberi disposuimus [24], primus presbyter [25] ordinantis episcopi & archidiaconus [26] suscipientes, ex consuetudine percipientibus dividant hæc. Igitur jubemus hæc omnibus modis observari: ut non ex talibus occasionibus ecclesiæ debitis prægraventur, & sacerdotia venalia [27] fiant. Si quis autem ultra quantitatem à nobis definitam pro inthronisticis [28] aut consuetudinibus quolibet modo præsumat accipere: jubemus quicquid plus acceperit, triplum [29] ex rebus ejus vindicari ecclesiæ dantis. Sed hæc quidem pro episcoporum ordinatione dicta sint.

1 Vendere prohibitus, in eadem venditionis conditionem, fidejussorem vel pignus, jure accipere non potest, fraus enim fit legibus, quoties ab uno contractu prohibito, ad alium pervenitur, dict. ad l. 5. C. de legibus.

2 Ὁμολογίαν Scr. cautionem, Jul. hic.

3 Consecrationem. vid. Jul. hic num. 431.

4 Cur ita? quia quod datur ab eligendo vel electo episcopo, datur ipsi ecclesiæ, non alicui privato.

5 Ita legitur apud Julian. hic, id est, Papam Romanum, & Constantinopolitanum, & Alexandrinum, Theopolitanum, id est, Antiochenum & Hierosolymitanum, ut hinc possis colligere, Papæ appellationem Episcopis primarum sedium tributam fuisse, adde quæ dixi ad l. 7. C. de sum. trin.

6 Id est, Antiochiæ, Jul. hic. dixi ad l. 6. in fin. C. de sum. trin.

7 Notitia hæc diligenter est servanda continens ea quæ dantur à Papis seu patriarchis, à metropolitanis, ab episcopo, & à clericis pro suæ promotionis vel ordinationis gratia. Papæ seu Patriarchæ episcopis & clericis à quibus eliguntur consuetudinis nomine, id est consecrationis quasi remunerandæ causa, dant non plus 20. auri libris, ut hic, id est, 1440. dant aureos. Metropolitani non dant Patriarchæ solidis plus centum: ejus notariis, non plus 300. J. Episcopi totidem suo metropolitano præstant, nisi reditus eorum ecclesiæ minor sit tribus libris auri, J. eodem. Clerici quantum præstent vid. c. 16. J.

8 Papæ ordinantur & consecrantur à clericis & episcopis.

9 Res est notanda, Papam ne quidem excipi à consuetudinibus præstandis pro sua consecratione.

10 Opinor hujusmodi dationes pecuniæ magis niti consuetudine, quam ulla lege divina expressa, ac si diceret: Quæ dantur ab ordinato episcopo, dantur potius ex consuetudine, quam lege: ut hinc possis colligere, *Annatas* esse juris positivi non divini.

11 Nota à quibus ordinentur metropolitani.

12 Nota à quibus ordinentur episcopi.

13 Synodus potest ordinare metropolitanum & episcopum. An concilium œcumenicum benefi-

cia conferat, & an subsit ei Romanus Pontifex. vide *Duarenum 3. de sacris 2.* 14 Tota res eo redit. Papas seu patriarchas inthronistica dare iis episcopis à quibus eliguntur: metropolitanos, patriarchis aut Synodo: episcopos metropolitanis. Et ita, non ad unam & eandem personam defertur jus inthronistici, aut cathedratici. puto tamen ea potius omnia distributa a primo presbytero vel archidiacono. *in fin. J. eod.* distributa, inquam, in usum ecclesiasticum & pauperum, id enim erat munus diaconi. 15 Ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν. *Scrimg.* pro cathedratico *Jul. hic*, & passim, *J. eod.*

16 Id est, 4320. aureorum. 17 Quantitas cathedratici in divitibus admodum ecclesiis ad annuum reditum non redigitur, in aliis redigitur, ut hic. 18 Pro cathedratico. *Jul. hic.* 19 Cathedratico. *Jul. hic.* 20 Cathedratico. *Jul. hic.* 21 Id est, pro cathedratico, *Jul. d. loco.* 22 Duæ auri librælæ 144. aurei, & hic quidem erat episcopatuum minimus reditus. 23 Cathedraticis.

24 Id est, inthronistica, cathedratica, consuetudines, adde & insinuativa & ἰμφονιστικὰ ex *Nov. 56.* 25 Πρῶτ᾽ πρισβύτερ᾽ de archipresbytero, vide Petrum Gregorium *15. syntag. 21. & præsertim num. 13.* ubi ex Capitulari Caroli Magni, *de pace const. 25.* refert, ad archipresbyterum notionem de incantatoribus & maleficis pertinuisse, adde quæ de primo presbytero dicam, *J. eod.* & *Viglium 3. meth. juris Pontif. 11. fol. 616. c. de archipresbytero, &c.* 26 Ἀρχιδιάκον᾽. Primi presbyteri & archidiaconi officium inter cætera fuit, in ecclesia pecuniam distribuere, & ob id Novella Majoriani de episcopali judicio. Archidiaconus multam jubet ei inferre, quem fecerit clericum invitum episcopus. & Prudentius Laurentium, quem primum è septem viris vocat, & archidiaconum (nam septem tantum diaconi initio fuerunt) votas opes dispensasse ait, & ideo industriam in Archidiacono Hieronymus & Sidonius requirunt. Hieronymus Euagrio: Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, & archidiaconum vocent. Sidonius Dominulo 4. Epist. 25. Joannes Archidiaconus in quo sc. gradu, seu ministerio retentus propter industriam, vid *hic Cujac.* De aliis muneribus archidiaconi, vide extra de offic. archidiaconi Petrum Gregorium *15. syntag. 20.* Viglium *3. meth. juris Pont. 11. C. de archidiaconis fol. 612.* 27 Res divini juris emi non possunt. §. 8. *Inst. de rer. divis. & §. 2. Inst. de inutil. stip. l. 6. ff. de contrahend. empt. l. 85. §. 2. ff. de verb. obl. l. 1. ff. de ambitu.* 28 Pro cathedratico. 29 Pœna plus æquo accipientis cathedratici nomine.

30 Patria potestate dignitas episcopatus filium liberat. *Nov. 81.* 31 Et patria potestate, *in fin. J. eod.* non tamen curia, *J. eod.* adde *Jul. hic num. 433.* 32 Hinc sumpta est Authentica, *Episcopalis. Cod. de episc. & clero* 33 *Jul. hic num 434. 3. Eccl. 1. c. 2.* 34 Hinc sumpta est Authentica, *Presbyteros. C. de episc.* 35 Episcopi & monachi totores esse non possunt. *Goth. Vid. Gudelin. de Jure Novissi. lib. 1. cap. 17. num. 9. & de tutel. cleric.* Rittershus. *part. 8. cap. 2.* ANS. 36 Presbyteri, diaconi, subdiaconi unam legitimam tutelam suscipere possunt, non invito tamen, *J. eod. l. 51. C. de episc.* 37 Clerici legitima tutela fungi possunt. Testamento tutores possuntne dari? Concilia id vetant ut scribit Cyprianus *1. epist.* 38 Non invitos *d. l 22. 3. Eccl. 1. c. 2.* adde *l. 17. C. de episc.* 39 Id est, unam tantum legitimam tutelam administrare possunt. 40 Puta ne exceptores, vel exactores publicarum tributionum fiant, aut adjutores vectigalium aut alienarum possessionum, vel curatores aut sidejussores in talibus causis fiant, *Julian. hic num. 435.* adde *Nov. Leonis 68.* 41 Ἐκλήπτορα ἢ ἀπαιτητήν. *3. Eccleg. 2. cap. 1.*

42 Μισθωτὴν τελῶν conductorem vectigalium. *Jul. num. 435.*

curatorem [1] domus, aut procuratorem litis, aut fidejussorem [2] pro talibus causis episcopum, aut œconomum [3], aut alium clericum cujusliber gradus, aut monachum proprio nomine, aut ecclesiæ, aut monasterii finimus: ut non per hanc occasionem & sanctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impediantur [4]. Si autem ecclesiis aut monasteriis possessiones quædam adjacentes [5] inveniantur, & voluerint dispensatores ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut emphyteusim has accipere: tunc omnibus clericis & monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumentorum consentientibus & manifestantibus pro utilitate venerabilium domorum hoc fieri: talem conductionem & emphyteusim procedere finimus. Sed etiam ipsis sanctissimis ecclesiis & aliis venerabilibus domibus damus licentiam conductiones & emphyteuses facere ad [6] invicem: & clericis [7] similiter propriarum [8] ecclesiarum possessiones conducere & gubernare, cum voluntate [9] tamen episcopi & œconomi permittimus: exceptis personis quas per aliam legem hoc facere prohibuimus. Si quis autem contra ea quæ dicta sunt, aliquid fecerit si quidem episcopus fuerit, omnes ejus res ex qualibet causa vel persona sive ante episcopatum, sive post hoc fuerint ad eum venientes, ejus ecclesiæ [10] vindicari sancimus. Si autem œconomi, aut alii clerici fuerint hoc delinquentes: pecuniariam eos pœnam, qualem episcopus eorum probaverit, exigi ecclesiæ vindicandam: cum etiam conductionem teloniorum, aut cujuslibet possessionis, aut publicarum collationum perceptionem, aut exactionem, aut solicitudinem domus eis credentes, aut fidejussores eos pro memoratis causis susscipientes: nullam contra ecclesiam, aut monasterium, aut res ejus, aut gubernantium, aut contra illas personas quibus crediderint, aut contra facultates aut fidejussores eorum habeant actionem. Illi vero qui publicarum collationum aut tributorum susceptionem, aut conductionem, aut exactionem memoratis personis crediderint, aut fidejussores eos acceperint: si quod publico damnum contingat, hoc ex [11] propria facultate restituere compelluntur.

1 Κυράτωρ οἶκου, id est, actorem aut procuratorem, idque congruit capitulo 3. Chalcedonensis synodi, & cap. 6. Carthaginiensis synodi & Novellæ Leon. 86. forte militum exemplo. Ngv. 116. sacris enim rebus militant clerici.
2 Ngv. Leonis 86. Canon. Apost. 19.
3 Œconomi, dispensatores pauperum.
4 Quod est iniquum, decet enim sacerdotes sacris vacare, l. 32. § 4. ff. de arbitris: l. 52. §. 1. in fin. C. de episc.
5 Ecclesiæ conducere possunt possessiones sibi adjacentes.
6 Ecclesia conductionem aut emphyteusim facere cum alia ecclesia potest.
7 Clericis propriarum ecclesiarum possessiones conducere licet.
8 Singulis ecclesiis clerici certo numero adtributi.
9 Clericus conducere possessionem ecclesiæ non potest, nisi voluntate episcopi vel œconomi.
10 Pœna episcopi tutelam gerentis, prædiave publica & privata conducentis.
11 Pœna judicis, qui clericum fidejussorem vel creditorem vectigalium publicorum adprobaverit.
12 Jul. bic n. 436.
13 Hinc sumpta est Authentica, Sed judex C. de episc.
14 Episcopus dicit etiam invitus testimonium: id itaque cum cæteris commune habet, l. ult. vers. nonissimi. Cod. de fide instr. l. 4. l. 5. ff. de testib. l. 7. Cod. de testib. id tamen ut dicat, in judicium trahi non potest: & consequenter hoc speciale à reliquis habet l. 7. l. 8. C. de episc.
15 Vid. l. 2. §. 1. Cod. de jurisjur. propter calum. 30. Eclog. 4. l. 13.
16 De episcopis in judicium non vocandis. Jul. bic num. 437.
17 Hinc sumpta est Authentica, Nullus episcopus. C. de episc. & cler. d. loc.
18 Rescripto Principis episcopus evocari potest litis causa ad judicem civilem vel militarem, ut bic, & hoc quidem receptum est posse justa de causa rescripto Principis causam evocari ab actore. Nov. 53. c. 2. vel reo. Novell. 69. cap. 4.

‡ Μετὰ τὸ ὑπηρσίας γε. Ἐπειδὴ ἢ τὰ τοῖς κων. ἐφ. περὶ τῶν σην. τῶν ἀοχ. ἐπ'. τῶν ἀφιελ. καὶ τὸ ἐξῆς μέχρι τῦ, ἐσχ. ὑπέλ. τιμωρίας ὥστε ἔχειν ἐν τῇ φλζ. διατάξ. ἧς καὶ τὸ πρῶτα ῥήμασιν ταῦτα. Εἰ τὰς σολ. νόμως, καὶ τὰ ἐξῆς γε. ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτης τῆς ρκγ. πρὸ τῦ Θεσπίσωμεν τ. σ.

19 De episcopo um profectione. Jul. bic num. 438. die melius de episcopis vagantibus, & deserentibus suas

Cap. VII.

Ne episcopus dicendi testimonii causa evocetur. [12]

NUlli vero judicum [13] licebit, Deo amabiles episcopos cogere ad judicium venire pro exhibendo testimonio [14]: sed judex mittat [15] ad eos quosdam ex personis ministrantium sibi: ut propositis sanctis euangeliis secundum quod decet sacerdotes, dicant quæ noverint.

Cap. VIII.

Ne propter quamlibet causam episcopus ad secularem judicem trahatur [16].

SEd [17] neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminali episcopum ad judicem civilem aut militarem, invitum producere aut exhibere citra [18] imperialem jussionem permittimus: sed judicem qui tale aliquid sive ex scripto sive ex non scripto præsumpserit imperare, post cinguli privationem, viginti librarum auri pœnam exsolvere jubemus ecclesiæ, cujus episcopus produci aut exhiberi jussus est: executorem similiter post cinguli privationem, & verberibus subdendum, & in exilium deportandum.

Cap. IX.

Ne episcopi proprias ecclesias relinquant [19].

INterdicimus autem Deo amabilibus episcopis proprias relinquere [20] ecclesias, & ad alias regiones venire. Si vero necessitas faciendi hoc contigerit: non aliter, nisi cum literis [21] beatissimorum patriarchæ aut metropolitæ, aut per imperialem videlicet jussionem hoc faciant: ita tamen ut nec illis episcopis qui sub beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos & patriarcha fuerint, liceat citra permissionem ejus, aut nostræ jussionis, ad regiam civitatem venire. Si vero etiam secundum hunc modum episcopus cujuscunque loci profectus fuerit, non amplius uno [22] anno suam relinquat ecclesiam. Episcopos autem in regiam civitatem, sicut dictum est, venientes, cujuslibet fuerint diœcesis, præ omnibus ire ad beatissimum archiepiscopum Constantinopoleos, & ad patriarcham, & ita per [23] eum ad nostram introire tranquillitatem. Citra autem hanc nostram dispositionem aut proficiscentibus moram, primum quidem non [24] ministrari ab œconomis propriæ ecclesiæ expensas: deinde admonere eos per literas [25] sacerdotum sub quibus agunt, ut revertantur ad suas ecclesias: differentes autem reverti secundum sanctas revocari regulas: & nisi intra definitum à sacris canonibus tempus revertantur ad suas ecclesias, ipsos quidem ab episcopatu expelli [26], alios autem pro eis meliores ordinari secundum præsentis legis virtutem: hoc ipso & super clericis valituro cujuscunque ordinis fuerint aut ministerii.

Cap. X.

Ut archiepiscopi & patriarchæ sapius in annis [27] *singulis concilia & synodos celebrent.*

UT autem omnis ecclesiasticus status, & sacræ regulæ diligenter custodiantur: jubemus unumquemque beatum archiepiscopum [28], & patriarcham & metropolitam sanctissimos episcopos sub [29] se constitutos in eadem provincia semel [30] aut secundo per singulos annos ad se convocare, & omnes causas subtiliter examinare, quas [31] episcopi aut clerici aut monachi adinvicem habeant: easque disponere: & super hoc quidquid extra regulas à quacunque persona delinquitur, emendare. Interdicimus [32] autem sanctissimis episcopis, presbyteris, & diaconis, & subdiaconis, lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet venerandi collegii aut schematis constitutis, ad tabulas [33] ludere [34], aut aliis ludentibus participes ac inspectatores [35] fieri, aut ad quodlibet [36] spectaculorum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit, jubemus hunc in tribus [37] annis à venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi. Si autem in medio tempore ostenderit dignam sui vitii pœnitentiam [38], liceat & sacerdoti sub quo constitutus est minuere tempus & hunc rursus proprio reddere [39] minidiκης, ἢ ἐχυρωτὴν ὑπὲρ τύτων τῦ αὐτῶν ἐπίσκοπον, ἢ οἰκονόμον, ἢ ἄλλον κληρικὸν οἱαδήποτε βαθμῦ, ἢ μοναχὸν ἰδίᾳ ὀνόματι ἢ τῦ ἁγιωτάτου ἐκκλησίας ἢ μοναστηρίου ὑπεισιόντας συγχωρῆσαι· ἵνα μὴ ἀφ' τούτης τῆς προφάσεως τὰ τοιαῦτα οἴκοις ζημία γένῃ, καὶ αἱ θεῖαι ὑπηρεσίαι ἐμποδίζωνται. Εἰ μέντοι ἐκκλησίας ἢ μοναστηρίοις κλῆρός τινες παρακεκλημένας δύνοιεν, ἢ βελήθειεν οἱ διοικηταὶ τῦ αὐτῶν δίκαιῶν οἴκων εἰς μίσθωσιν ἢ ἐμφύτευσιν τούτοις λαβεῖν· τὸν μὲν κωδικα πάντων τῦ κληρικῶν καὶ τῦ μοναχῶν ὑπὲρ τῦ τοιούτων αἰτῶν, ἢ ὧν αὐτῷ τῦ συμβολαίῳ, ἢ ἐπὶ πρόξενος ὑπομνημάτων, καὶ σωμωμήτων, καὶ φωνηέντων ὑπὲρ ἧς συμφέροντος τοῖς δίκαιοις οἴκοις τὸν γίνεσθαι, τὸν τοιαῦτον μίσθωσιν καὶ ἐμφύτευσιν ποιεῖσθαι συγχωρῆμεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἁγιωτάτοις ἐκκλησίας, καὶ τοῖς ἁπλοῖς σεπτοῖς οἴκοις δίδομεν ἄδειαν μισθώσεις, καὶ ἐμφυτεύσεις ποιεῖς ἀλλήλοις ποιεῖν· καὶ τοῖς κληρικοῖς ὁμοίως τὰ οἰκεῖα ἐκκλησιῶν τὰς κλήσεις μισθοῦσθαι καὶ διοικεῖν (γνώμῃ μέντοι ἧ ἐπισκόπε καὶ τῦ οἰκονόμε) συγχωρῆμεν. ἐξαιρημένων τῶν προσώπων οἷσινα δι' ἑτέρα νόμε τοῦτο ποιεῖν ἐκωλύσαμεν. Εἰ δέ τις παρὰ τὸ εἰρημένα τι ποιοῖ, εἰ μὲ ἐπίσκοπος εἴη, πάντως αὐτὸ τὸ παράπτωμα τὸ ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας ἢ προσώπε, εἴτε αὐτῷ τῦ ἐπισκοπῆς, εἴτε μὴ τοῦτο εἰς αὐτὸν ἀφελεθῆναι, τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶ ἐκδικᾶσθαι γνησίως. Εἰ δὲ οἰκονόμοι ἢ ἄλλοι κληρικοὶ εἶεν οἱ τὸν μνημονεύσαντες, ποιεῖν αὐτὸς χρηματικὸν, ὃ ἂν ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸν δικαιώσει, εἰσαγεσθαι, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικηθησόμενον, ὁπότε καὶ οἱ τὸ μίσθωσιν ἢ ταλάντων ἢ οἱασδήποτε κλήσεως, ἢ δημοσίων φόρων ἐκλῦσαι, ἢ ἀπαίτησιν, ἢ φροντίδα οἴκε αὐτοῖς πιστεύσαντες, ἢ ἐχυρωτὴς αὐτὸς ὑπὲρ τῦ μνησθησομένων αὐτῶν δεξάμενοι, μηδεμίαν κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ἢ τῦ μοναστηρίε, ἢ τῦ πραγμάτων αὐτῶ, ἢ διοικητῦ, ἢ κατὰ ὀφείλων τῦ προσώπων οἷς πιστεύσουσι, ἢ κατὰ τῦ ὑστέρων, ἢ ἐχυρωτῶν αὐτῶν ἐχέτωσαν ἀγωγὴν. Οἱονεὶ ὁ οἱ τινες δημοσίων συντελεῶν ἢ τελῶν ἐκλῦσαν ἢ μίσθωσιν ἢ ἀπαίτησιν τοῖς μνησθησομένοις προσώποις πιστεύσουσιν, ἢ ἐχυρωτὴς αὐτὸς δέξοιντο, εἴτις τῦ δημοσίε ζημία συμβαίη, τοῦτο ὃν τῦ οἰκείας ὑποστάσεως ἀποκαθιστήσουσι ἀναγκασθήσονται).

ΚΕΦ. ζ'.

Ἵνα μὴ ὑπὲρ τῦ νέμων μαρτυρίαν ὁ ἐπίσκοπος ἀναγκασθῇ.

ΟΥδενὶ ὃ τῶν δρχόντων ἐξέστω τὸς θεοφιλεστάτος ἐπισκόπος ἀναγκάζειν εἰς δήλωσιν ὧν ἐφωράθησαν ὑπὲρ τῦ νέμων μαρτυρίαν. ἀλλ' ὁ δήλωσις πεμπέτω πρὸς αὐτὸς πινὰς ὃν τῶν προσώπων τῦ ὑπηρετῶντων αὐτῷ, ἵνα προκειμένων τῶν ἁγίων διαγελίων, καὶ τὰ πρέπον ἱερεῦσι, εἴπωσι πρὸς γνῶσιν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῦ μὴ ἄκοντα ἀφέλας τὸ ἐπίσκοπον ὑπέρ τινος αἰτίας πρὸς ἀρχοντα πολιτικόν.

ΑΛλ' ἐδὲ ὑπέρ τινος χρηματικῆς ἢ ἐκλησιαστικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα ἢ ἀφέλεσθαι ἢ παρέσεσθαι, δίχα βασιλικῆς κελεύσεως, συγχωρῆμεν· ἀλλὰ τὸ ἀρχοντα τὸ τότε εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως πρωτεύειν τολμήσαντα, μὴ τῶν τῦ ζώνης ἀφαίρεσιν καὶ χρυσὶς λιτρῶν ποινὴν κατυπαλεῖν κελεύομεν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἧς ὁ ἐπίσκοπος· ἀφελθεῖσα ἢ παρεσθεῖσα πρωτεπέχθη, δοθησομένων· καὶ ἐξ ἐκδίκεσθαι ὁμοίως, μὴ τῶν τῦ ζώνης ἀφαίρεσιν, καὶ βασάνοις ὑποβαλομένων, καὶ ὧν ἐξορίας πιμπομένων.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τῦ μὴ καθαλιμπάνειν ἐπισκόπους τὰς ἰδίας ἐκκλησίας.

ΑΠαγορεύομεν ὃ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰς οἰκείας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ἀποδημεῖσθαι. εἰ ὃ ἀνάγκη τις ἐξ ποιήσαι τὸ τοιοῦτο, μὴ ἄλλως εἰ μὴ μὲ γράμμασιν ἢ μακαριωτάτε αὐτῶν πατριάρχε, ἢ μητροπολίτε, ἢ τῦ βασιλικῶ δηλαδὴ κελεύσαντος τὸ ποιῆσαι· ὅτω μέντοι ἵνα μηδὲ ἐκείνοις τοῖς ἐπισκόποις, οἵτινες ὑπὸ τὸ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχε εἰσὶν, ἐξεῖν, δίχα ἐπιτροπῆς αὐτὸ ἢ ἡμετέρας κελεύσεως, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν ἐλθεῖν. Εἰ ὃ καὶ τῦτον τὸ τρόπον ἐπίσκοπον οἰαδήποτε τόπε ἀποδημήσῃ, μὴ πλέον ἑνὸς ἐνιαυτὸ τὴν ἰδίαν καταλιμπανέτω ἐκκλησίαν. τὸς ὃ ἐπισκόπους τὸς κτ' τὴν βασιλίδα πόλιν, ὡς εἴρηται, παρακαλοῦμεν, οἱασδήποτε εἶεν διοικήσεως, ὡσὶ πάντων ἀπόντων ὡσὶς ἢ μακαριωτάτε ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχε, καὶ ὅπως δι' αὐτὸ ὡσὶς τὴν ἡμετέραν εἰσίνεγ χαλεπότητα. Τοῖς ὃ παρὰ ταῦτην ἡμῶν τὴν διάταξιν ἢ ἀποδημοῦσιν, ἢ ὑπὲρ τὸ ὀφειλόμενον ἓξ ἐνιαυτὸ χρόνον ἔξω τὸ ἰδίας ἐκκλησίας ποιῶσι διατρίβειν, ἀφαιρεῖσθαι, ἀφ' ὅτου μὲν χειροτονίας τὸ οἰκονόμων τὸ ἰδίας ἐκκλησίας δαπάνας, ἔπειθεν ὃ ὑπομιμνησκέσθω αὐτὸς διὰ γραμμάτων τὸ ἱερέων ὑφ' ἓς πλέξιν, ὥστε ἐπανελθεῖν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας· ὑπηρετήσειας ὃ ὑποτρέψαι, κατὰ τὰς ἱερὰς καθέδρας κανόνας. καὶ εἰ μὴ ἐντὸς ἓξ ὀφείλοιμεν ἀφ' ὅτε γράμματα τὸ ἱερέων χρόνε ὑποτρέψωσιν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας, αὐτὰς μὲ τὸ ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, ἑτέρας ὃ ἀντ' αὐτῶν καθίσοντας χειροτονεῖσθαι, κατὰ τὸ ἓξ πεφρόντε νόμε διώκαμεν. τότε αὐτὸς καὶ ἐπὶ τοῖς κληρικοῖς κρατήσοντε, οἱαδήποτε βαθμῦ εἶεν ἢ ὑπηρεσίας.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ ἓξ ἀρχιεπισκόπως ἢ πατριάρχας ἅπαξ ἢ δὶς καθ' ἕκασον ἔτε τὰς συνόδους τελεῖν.

‡ ΙΝα ὃ πάσα ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις καὶ οἱ θεῖοι κανόνες ἐπιμελῶς φυλάτοιντο, κελεύομεν ἕνα ἕκασον μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχε καὶ μητροπολίτην, τὰς ὑπ' αὐτὸς πλέξεις κτ' τὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν ἅπαξ ἢ δὶς καθ' ἕκασον ἔτος συγκαλεῖν, καὶ πάσας τὰς αἰτίας ἀκριβῶς ἐξετάζειν, ἅς τινας οἱ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ πρὸς ἀλλήλας ἔχωσι. καὶ ταύτας ἀφαιρεῖν κτ' τὰς ἐκκλησιαστικὰς κανόνας. καὶ πρὸς τούτοις, εἴ τι παρὰ τὸς κανόνας ἐξ οἱασδήποτε προσώπε ἁμάρτη, διορθοῦσθαι. Ἀπαγορεύομεν ὃ τοῖς ὑπὸ τοῦτο ἐπισκόποις ἢ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ ὑποδιακόνοις καὶ ἀναγνώστοις, μηδὲ ἄλλοι οἱαδήποτε δύναγε τάγματ῀ ἢ χήματ῀ καθεζῶσι, πολλίζειν, ἢ ἓξ τὰ τοιαῦτα πολλῶν κοινωνὸς ἢ γεωργοὺς γίνεσθαι, ἢ εἰς οἰανδήποτε ἕξιν ἢ ὑπόθεσιν χάριν ἀφέλειας ἐμπίπτειν. εἰ δέ τις ἐξ αὐτῶν τῦτο ἁμάρτοι, κελεύομεν τῦτον ἐπὶ πρεῖς ὑπατικὰς ἀπὸ πάσης διάγε ὑπηρεσίας κωλύειν, καὶ μηνασηρίε ἐμβάλλεσθαι. εἰ ὃ ἐν τῷ μέσῳ χρόνῳ δείξῃ ἀξίαν ἓξ ἰδίε πλημμέλε μετάνοιαν, ἀφίεσθαι

21 Episcopi literis Imperatoris aut patriarchæ, possunt in omnes regiones excurrere necessitatis causa, solis literis metropolitani in vicinas tantum possunt, excepta regia urbe. Nullibi vero sine literis metropolitani, vel patriarchæ, vel imperatoris. 22 Episcopis supra annum abesse extra episcopen suam non licet, ut bic: & Nov. 6. c. 2. adde Ngv. 67. c. 3. 23 Episcopi intromittebantur ad imperatorem per patriarcham Constantinopolitanum, Nov. 6. c. 3. 24 Redditus ecclesiasticis episcopales Justiniani tempore adminis trati fuerant ab œconomo non tab episcopo.
25 Sacerdotes literis monere possunt suum episcopum diu oberrantem, ut redeat. 26 Synesius χρῆναι τύτοις θέσι τὰς οἰκείας ἐκκλησίας ἀκτίνωλος ἀπέστωλαν ἐκκλησίαν ἀποπλανᾶσθαι. 27 Vid Jul bic n. 430.
28 Synodos annuas cogere, quibus olim jus fuerit. Goth. Antiquitus Impp. id sibi adroga verant, ut patet ex l 4. Cod. de summ. trinit. Ans. 29 Quinam cogebantur ad synodos annuas.
30 Nota de synodis annuis. 31 Quibus de rebus ageretur in synodis annuis. 32 Hinc sumpta est Authentica, Interdicimus. C. de episc. & cler. 33 Vid. 3. Ecl. 1. c. περὶ ταβλιζόντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων. de episcopis & aliis religiosis viris tablizantibus. Jul. bic num. 440. adde l. 34. §. 1. Cod. de episc. aud. aleatorum susceptor ταβλοδόξης. Moschopulus περὶ χιδδν Κύβος τὰ ἐνσήμως ὀστᾶ ὡς χρῶνται ταβλιζοντες. Suidas Πίστη ταβλία ἐν οἷς ταβλίζουσι. vid. Cujac. bic. adde Ngvell. Leonis 87. 34 Adde Ecl. d. Tib. tit. 2. περὶ κοτλῶν ἤτοι κυβίων, possis & huc referre titulum de clerico venatore extra, & capitulum Esau 86. dist. & cap. Episcopus. dist. 34. dist. 86. cap. qui venatoribus, cum sequent. Clem. & §. Porro. §. Si quis autem, ver. si quis vero, de statu monac. 35 Spectare otiose res inanes & vetitas, peccatum l. 34. §. 1. C. de episc. aud. 3. Ecl. 1. c. περὶ ταβλιζόντων. 36 Spectacula præsertim alearum interdicta episcopis dist. 23. c. Illa igitur dist. 35. c. 1. dist. 44. 6. nullus presbyterorum in fine. 11. c. 15. §. minus §. ad alcas de vita & honestate clericorum de consecratione dist. 5. c. non oportet. c. 41. Apost. 37 Pœna episcopi & clerici tabulis ludentium.
38 Pœnitenti ignoscitur. 39 Ministerium culpa amissum pœnitenti potest restitui.

ἄλλων εἶναι τῷ ἱερεῖ ὑφ' ὃν πέπτωκε), καὶ ἐλαττῶν τὸ χρέος, καὶ τοῦτον πείθειν τῇ ἰδίᾳ λυπηθέντα ὑπομονῇ εὐδοκεῖν καὶ τὸ σωτήριον ἐπισκοπῶν τὸ ὀφειλόντων τοῦτα διακρίνειν, ὡς εἰ μὴ τοιοῦτος γένοιτο μὴ ἀκόλουθος εἶναι, αὐτοὶ λόγον τοῦ ἴσως τούτου τὸ αἴτιος ὑφέξειν. Μηδεὶς δὲ ἐπισκοπὸν ἄκυρον καταναγκαζέσθω οἱασδήποτε κλήσεως ὑπ' αὐτὸν ὄντας τοῦ ἰδίου κλήρου ἀπολύειν.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τοῦ μηδένα ἀνευ τοῦ τὰ αἰτίας τίλυς λαμβάνειν ἀφίεσθαι.

Παντὶ δὲ τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις ἀπειρηκόμεν ἀφορίζειν τινὰ τῆς ἁγίας κοινωνίας, πρὶν ἡ αἰτία ἐνεχθῇ δι' ὧν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τοῦτο κωλύουσιν. εἰ δέ τις ἀφορίζοι τοῦτοις τὰ ἁγίας κοινωνίας τινὰ χωρίσει, εἰκῆ δὲ ὡς ἀδίκως λαὸ τὰ κοινωνίας ἐχωρίσθη, λυσάτω δὲ χωρισμὸν ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως, τὰ ἁγίας ἀξιούσθω κοινωνίας· ὁ δὲ ἀδίκως τινὰ τὰ ἁγίας κοινωνίας χωρίσας τολμήσας, πάσι τρόποις ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὑφ' ὃν πέπτωκε), χωρισθήσεται τὰ κοινωνίας, ἐφ' ὅσον χρόνον εἰκεῖνος σωιδεῖ· ἵνα ὥσπερ ἀδίκως ἐποίησε, δικαίως ὑπομείνῃ. Λαὸ δὲ οἰκείας χαρὰν ἔξεστιν ἐπισκόπῳ τινὰ πλήττειν τῶν τὸ ἀκότελον ἐπὶ ἱερέων. Εἰ τις ἐπίσκοπος τὰς ἐκκλησιαστικὰς κανόνας τὰ ἱεροσυνίας ἐκδοθείς, τολμήσει ἐπισθῆσαι τὰ πόλεως ἐξ ἧς ἐξεβλήθη, ἢ καταλιπὼν τὸ τόπον εἰ ᾧ ἐκελεύσθη ἀφίχθαι· κελεύομεν τοῦτον μηκέτι εἰς ἄκλην ἐπαρχίαν καθεσθῆναι παραδέχεσθαι· ἵνα ἄπρεπὲς τῇ ἱεροσυνῇ ἦκαρτε, ἀφίχων εἰς τὰ μοναστήρια διορθώσῃ.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ ἡλικίας πρεσβυτέρων καὶ τὰ ἄλλων κληρικῶν.

Πρεσβύτερον δὲ ἐλάττονα τὰ τριάκοντα εἰκοσιτῶν γένεσθαι οὐκ ἐπιτρέπομεν. ἀλλ' εἰ δέ ἀξιόχρεον ἡ ὑποδιάκονον, ἥτινα τὰ εἰκοσιπέντε. ὅτε δὲ ἀναγνώσῃ, ἐλάττονα τὰ ὀκτὼ καὶ δέκα εἰκοσιτῶν. Διακόνισσαν δὲ εἰς ἁγίας ἐκκλησίας μὴ χειροτονεῖσθαι, ἢ τὰς ἐλάττων ἐτῶν τὰ μ' εἰκοσιτῶν, ἢ εἰς δεύτερος ἔλθῃ γάμος.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ γαμετῶν τὰ κληρικῶν.

Εἰ ὁ ἐν τῷ καιρῷ τὰ χειροτονίας τὰ κληρικὸς οἱασδήποτε πάσμα ἡ βαθμοῦ, κατηγορὰς τὰς ἀναφανῇ, λέγων αὐτὸν ἀνάξιον εἶναι τὰ χειροτονίας, ὑπερπιθέσθω ἡ χειροτονίας, καὶ πάντως φανερώτατα (τὰ μὲ ὑπὲρ τὰ ἐξετάσεως, τὰ δὲ ὑπὲρ τὰ ἐπιτιμίων) ἄπτεσθαι τῆς τὰ ἐπισκόπων χειροτονίας ἀνατρέπειν ἐθελήσαμεν. Εἰ δὲ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι λέγοιτο μὴ ἔχειν γυναῖκα (κἀκεῖνα ἀνατρέπειν εἴρηται)) ζευχθεῖσαν αὐτῷ, μὴ ἄλλως χειροτονείσθω εἰ μὴ φανερὸν ὑπὸ τὰ χειροτονοῦντος αὐτὸν ἐρωτηθείς, ἐπαγγείλῃ) δωιάσθαι, μίαν τὴν χειροτονίαν, καὶ χωρὶς νομίμης γαμετῆς σεμνῶς βιῶσαι. ὁ δὲ ἀμαρτὼν τὰ χειροτονοῦντος σὺν τῷ καιρῷ τὰ χειροτονίας ἐπιτρέπειν τῷ λέγοντι μίαν τὴν χειροτονίαν γαμετὴν λαμβάνειν. εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο), ὁ ἐπιτρέψας ἐπίσκοπος τὰ ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω. Εἰ δὲ μίαν τὴν χειροτονίαν πρεσβύτερος ἢ λέγων ἢ ὑποδιάκονος ἀγάμην) γαμετὴν, ἐκβαλλέσθω τὰ κλήρα, καὶ τῇ βυλῇ καὶ ταῖς τὰ πόλεως ὧν ἦ κληρικὸς ἵνα, μίαν τὰ ἰδίαν πραξάμενον παραδίδοσθαι. Εἰ δὲ ἀναγνώσης δευτέραν γαμετὴν ἀγάγῃ), ἢ παρατὸν μὲ, χήραν δὲ), ἢ ἀβεβλωμένην ἀνδρὸς, ἢ τοῖς νόμοις ἢ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορεύμενα, μηκέτι εἰς ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν παρέσθω εἰ δὲ οἱαδήποτε τρόπῳ εἰς μείζονα βαθμὸν παραχθείη, ἐκβαλλέσθω αὐτὸς, καὶ τῇ παρὰ τοῦ λόγου ἀποκαθιστάσθω.

ΚΕΦ. ιε'.

Τίσιν οὐ θέμισ οἱ βυλευταὶ κληρικοὶ χειροτονεῖσθαι δωιάν).

Αλλὰ μηδὲ βυλευτὰς ἢ ταξεώτας, κληρικὰς γίνεσθαι· ἵνα μὴ τις ὑπ' τοῦτο τῇ διαγεῖ οἶκον ἢ κλῆρον ὕβρεως παρασχῇ). εἰ δὲ τοιαῦτα παρόντα οὐ κλῆρον καταλάγῃ, ὡς μὴ χλωρίμης τὰ χειροτονίας, τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποκαθιστάσθωσαν. πλὴν εἰ μὴ, ὡς εἰκὸς, μοναχικὸν βίον τις ἐξ αὐτῶν σὺν ἐλάττοσι δέκα πάντε σωιαυτῶν διώιστε τοὺς τοιούτους τὰ χειροτονεῖσθαι κελεύομεν, τὰ νομίμης θλιβόσι μέρους λαὸ τὰ βυλευτὰ τῇ βυλῇ καὶ τοῦ δημοσίου διδόμενης. ἀλλὰ καὶ οἱ σὺν τὸ κλῆρον καταλεγόμενοι μοναχοὶ πέρισσον βίον ἐκπελείτωσαν. εἰ γὰ μὲ τὸν τὰ κλήρου πιμὸν γυναῖκά τις ἐξ αὐτῶν ἀγάγῃ), ἢ παιδαγωγὸν φοίη, τῇ βυλῇ ἢ τῇ ταξεῖ ἢ τῇ τύχῃ ἡ ὑπάκειρε λαοδιδόσθω. εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοιοῦτο ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν ἐγκαταλεγῇ, σὺ ὧ τις πεζεμόν ἐ κωλύει) λαὸ τὰ ἱερῶν κανόνων καὶ τὰ νόμων γαμετὴν λαμβάνειν. Ταῦτα γὰ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι μοναχοῖς κρατεῖν βεβαίζομεν τοῖς λαὸ μοναστηρίων εἰς οἱονδήποτε ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν μεταφερομένοις, εἰ καὶ μηδεμιᾶ τύχῃ ὑποβάλλοιτο εἰπεῖν. Καὶ χλωικῶς νομοθετοῦμεν, μηδενὶ ἐξεῖναι σὺν οἱασδήποτε ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν καθεστῶτι, ἀναχωρεῖν ἐξ αὐτοῦ, καὶ κοσμικὸν γίνεσθαι· ἐπισκοπὸν τὰ ἄτυ ποιήσαντων, ὅπ καὶ τὰ, ὡς εἰκὸς, ἐπικειμένης αὐτοῖς ζώσης ἢ ἀξίας ἢ σχετείας χωρισθῆναι τοῖς τοῦ χειροτονοῦντος ὑπηρετοῦσι, καὶ ἐξ ἴσου κοινωνοῦσιν· καὶ τῇ βυλευτικῇ τύχῃ καὶ ταξεῖ τὰ ἰδίας πόλεως παραδοθήσον). τοὺς γὰ παρὰ τοῦ ἡμετέρου νόμου κληρικοὺς χειροτονηθέντας λαὸ βυλευτικῆς τύχης, ἀφ' ὑποκειμένου τὰ τοιούτων τὰς χρηματικὰς λειτουργίας πληρεῖν, λαὸ τοῦ τὰ σωματικῶν ἐλευθέρους φυλάττεσθαι.

ΚΕΦ. ις'.

Περὶ τοῦ χώραν γίνεσθαι χειροτονίας.

Αλλ' ἐὰν κληρικὸν οἱασδήποτε βαθμοῦ οὐδένα τι σκένος ὑφ' ὃ χειροτονεῖται, ἢ ἄλλο οἱωδήποτε πρόσπαμα συζυγοῦμεν, μάνας γὰ παρέχει αὐτὸν τὰς συνηθείας τοῖς τοῦ χειροτονοῦντος ὑπηρετοῦσιν, ἢ ἐξ ἴσου κομιζομένους, ἐκὸς σωιαυτῶ ἀφέλειαν μὴ ὑπορρανύσας. Ὃν γὰ τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν ὁ τῆ

sterio: scientibus quoque sanctissimis episcopis debentibus hoc vindicare, quia si tale aliquid agnoscentes non vindicaverint, ipsi rationem Deo pro tali causa persolvent. Nullum autem episcopum invitum cogi quemlibet clericum sub se constitutum de proprio clero dimittere [1].

Cap. XI.

Ne quis ante [2] causa exitum excommunicetur.

Omnibus autem episcopis & presbyteris interdicimus segregare aliquem à sacra communione, antequam causa monstretur propter quam sanctæ regulæ hoc fieri jubent. Si quis autem præter hoc à sancta communione quemquam segregaverit: ille quidem qui injuste à communione segregatus est, solutus [3] excommunicatione à majore sacerdote, sanctam mereatur communionem. Qui vero aliquem à sancta communione segregare præsumpserit: modis omnibus à sacerdote, sub [4] quo constitutus est separabitur [5] à communione quanto tempore ille perspexerit: ut quod injuste fecit, juste sustineat. Sed neque propriis manibus liceat episcopum aliquem percutere [6], hoc enim extraneum sacerdoti est. Si 7 quis autem episcopus secundum ecclesiasticas regulas sacerdotio pulsus, præsumpserit [8] ingredi civitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum in quo jussus est degere: jubemus hunc in 9 monasterio in alia regione constituto tradi: ut quod in sacerdotio deliquit, degens in monasterio corrigat.

Cap. XII.

Quales [10] esse debent qui in clericos ordinantur.

Clericos autem non aliter ordinari permittimus, nisi literas [11] sciant, & rectam [12] fidem, vitamque habeant honestam: & neque concubinam [13] aut naturales habuerint aut habeant filios, sed caste [14] viventes, aut uxorem [15] legitimam, & ipsam unam & primam habentes, neque viduam, neque separatam à viro, neque aliter legibus aut sacris canonibus interdictam.

Cap. XIII.

De ætate [16] presbyterorum [17] & cæterorum clericorum.

Presbyterum autem minorem [18] trigintaquinque [19] annorum fieri non permittimus. Sed neque diaconum aut subdiaconum minorem [20] vigintiquinque, aut neque minorem lectorem decem & octo annorum. Diaconissam [21] vero non ordinari in sancta ecclesia, quæ minor [22] est annorum quadraginta, aut ad secundas [23] venerit nuptias.

Cap. XIV.

De uxoribus [24] clericorum.

Si autem tempore ordinationis clerici cujuscunque collegii aut ordinis, accusator [25] aliquis apparuerit, dicens *eum indignum ordinatione esse*: differatur ordinatio, & universa procedant tam pro examinatione, quam pro multis causis, quas in episcoporum ordinationibus sancivimus. Si vero futurus ordinari diaconus non [26] habuerit uxorem (sicut prius dictum est) conjunctam sibi: non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit *posse post ordinationem & sine legitima uxore honeste vivere*: non valente eo qui ordinat, in tempore ordinationis permittere diaconum aut subdiaconum post [27] ordinationem uxorem accipere. Is autem qui permittit [28] episcopus, expellatur ab episcopatu. Si vero post ordinationem presbyter aut diaconus aut subdiaconus uxorem duxerit: expellatur [29] à clero, & curiæ civitatis illius in qua clericus erat, cum propriis rebus tradatur. Si vero lector secundum [30] ducat uxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut legibus vel sacris canonibus interdictam [31], non prohibetur sacris canonibus & legibus uxorem accipere. Hoc autem & super aliis omnibus monachis [35] tenere sancimus, qui de monasteriis ad quemlibet ecclesiasticum transferuntur gradum, etiam si nulli fortunæ subjecti fuerint. Et generaliter sancimus, nulli [36] licere in quolibet ecclesiastico gradu constituto, discedere ab eo, & secularem fieri, scientibus tale aliquid facientibus, quia & quasi apposito sibi cingulo aut dignitate aut militia nudabuntur, & curiali fortunæ propriæ civitatis tradentur. Qui autem ante 37 nostram legem clerici ordinati sunt ex [38] curiali fortuna: per subjectitas personas pecuniaria munera complere, à corporalibus autem liberos servari.

Cap. XVI.

Ut ordinationes gratis [39] fiant.

Sed neque clericum cujuscunque gradus dare aliquid ei à quo ordinatur, aut alii cuilibet personæ permittimus: solas autem præbere eum consuetudines [40] iis, qui ordinantium ministrantes sunt, ex consuetudine accipientibus, unius [41] anni emolumenta [42] non transcendentem. *l. 9.*

1 *Jul. hic n.* 441.
2 De his qui sine causa excommunicantur. *Jul. hic num.* 441. Goth. Vid. Ritterhusium *in exposit. nov. part.* 13. *cap.* 7. Ans.
3 Major magistratus restituit adversus ea, quæ gesta sunt à minore.
4 Injusta excommunicatio non tenet, sed rescinditur.
5 Pœna injuste excommunicantis sumpta de lege talionis; adde *Novell. Leonis* 61.
6 Vid. *Jul. hic num.* 443. De episcopo percutiente, vid. 3. *Eclog. t. c.* 23. An liceat prælato verberibus corrigere clericos: vid. *cap. cum beatus. dist.* 45. *c. ante omnia dist.* 38. & *c. cis cumcellionum &* 23. *quæst.* 5. *c.* 1. & 24. *quæst.* 5. de clerico percussore, vide *c. sane percussor.* 45. *dist. & c. rector* 44. *dist.*
7 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis episcopum C. de episc.*
8 Exulis deportati & relegati refugæ pœna, facit *l.* 8. §. 7. *ff. de pœnis. l.* 4. *C. de episc.* adde *Jul. hic n.* 444.
9 Pœna ecclesiastica, in monasterium detrudi.
10 *Jul. hic n.* 445. 3. *Eclog.* Goth. Vid. *tit. de ætat. & qualit. præfic. in* 6. *& in Clement.* Ans.
11 Clericos literas scientes esse oportet *Jul. c.* 429. & 3. *Ecl. t. c.* 21. Vid. *Nov.* 6. *cap.* 4. *Nov.* 137. *c.* 1. *versf. exigimus*, & *distinct.* 37. & 38. An jurisprudentias vel medicinæ? vide titulum, *Ne clerici vel monachi seculares se immisceant. extra. & in sexto.*
12 De hæreticis non ordinandis in clerum vid *Viglium* 3 *method.* 4. *n.* 18. 19. 20. 21. de officiis clericorum, vide omnino eundem 3. *Methodo juris Pontificii* 5.
13 Ne concubinas alant *Vigl. ibi n.* 60. ne cum mulieribus conversentur vel confabulentur *n.* 57. ne eas osculentur 58. ne secum habeant mulieres 59. ne uxores ducant 61. 62. ne soli ad fœminæ tabernaculum accedant 63. ne cum mulieribus lavacra habeant communia 65. ne monialium monasteria ingrediantur 65. ad num. 69.
14 Vid. *Vigl. ibi num.* 56.
15 Vid. *Vigl. ibid. num.* 61. 62.
16 *Jul. hic n.* 446. *tit. de testib. ordin.* apud *Viglium.* 3. *method. juris Pontificii* 4. *num.* 37.
17 Adde *cap.* 14. *Synodi sextæ in Trullo.*
18 Hinc sumpta est Authentica, *Presbyterum, de episcop. & cler. quæ subjecta est l.* 9.

19 Hæc omnia Clemens immutavit *c. ult. de ætate & qualitate & ordine*, anno quippe 25. ætatis presbyterum ordinari posse permittit. 20 Id mutatum, *Novell. Leonis* 16. 75. *& c.* 15. *sextæ Synodi in Trullo.* 21 Hinc sumpta est Authentica *Diaconissam, C. de episcopis.* 22 Magna quoque hic diversitas occurrit, nam præcepto Apostoli 1. *Tim.* 5. Diaconissæ jubentur eligi non minores annis 60. postea ut anno 50. eligi possent indultum fuit, *l.* 9. *C. de episc. Nov.* 6. *cap.* 6. 23 Diaconissa fieri non potest, quæ secundas nuptias contraxit.
24 Clerici conjuges esse potuerunt, *c.* 12. §. *cod.* 25 De accusatoribus clericorum *Jul. hic num.* 447. 26 Quid si habuerit: potest ordinari ut & quivis clericus *c* 12. §. *cod.* ibi, *aut unicam uxorem legitimam*, quo nomine non episcopos, sed presbyteros, diaconos aut subdiaconos intellige. 27 Post ordinationem diaconus uxorem ducere hic vetatur. Si tamen duxerit, uxorem non dimittit, privatur tamen diaconatu. 28 *Novell. Leonis* 3. & ita derogatur *c.* 10. Ancyranæ Synodi. 29 Notandum est hoc, Non retrahi ab uxore ad clerum, presbyterum, diaconum, vel subdiaconum, qui post ordinationem susceptam uxorem duxerit. *Nov.* 6 qua de re dixi ad *Nov.* 22. *c.* 42. 30 Vid. *d. c.* 42. 31 *Nov.* 6. *c.* 5. 32 De curialibus & taxeotis ad clericatus honorem venientibus, *Jul. hic n.* 449. 33 Hinc sumpta est Authentica, *Sed neque C. de epis.* 34 *l.* 53. *C. de episc.* 35 Vid. *Jul. hic n.* 410. 36 *Nov.* 5. *c* 7. 37 Vid. *Jul. hic n.* 452.
38 Vid. *l.* 21. *C. de episc. & cler.* 39 *Jul. hic num.* 452. *in fin.* adde *Nov.* 56. *c.* 1. *Nov.* 137. *c.* 2. *l* 1. *ff. de ambitu. c* 28. *Apost. &* 3. *Ecl* 1. *c.* 31. 40 Vid *cap.* 3. §. *cod* 41 Et si quædam ejus pene generis dicta sint, *cap.* 3. §. *cod.* non puto tamen alibi jure civili manifestius Annatarum originem, quam ex hoc loco ostendi: quum tamen nonnulli referunt ad Bonifacium IX. alii ad Joannem XXII. *teste Platina.* Id genus vectigalis Concilio Basiliensi *Sessione* 21. & in Gallia, damnatum fuit, ut ex edicto Caroli VI. & Parisiensi senatusconsulto anni 1406. 1407. apparet, cui Notus suas Molinæus addidit. videbis itaque Tractatum ejus de *Annatis.* Movebantur autem Galli loco illo scripturæ & Samuelis 1 *Reg.* 12. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus: utrum bovem alicujus tulerim vel asinum: si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi: & restituam vobis. sic dixerant. Non ex calumniatus, neque oppressisti nos, &c. Movebantur etiam dicto Pauli *Actor.* 20. Argentum & aurum nullius concupivi, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt, ministrarunt manus istæ. Ego scio (inquit Apostolus) quoniam post discessum meum intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi Movebantur & illo Ezechielis 34. Facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem, eo quod non erat pastor Neque enim quæsierunt pastores gregem meum: sed pascebant pastores semetipsos, &c. Moveri etiam poterant aurea lege 31. *C. de episc.* Movebantur quoque constitutione D. Ludovici, lata anno 1267. qua cavebatur beneficiarios eligi tribuloque dari electionis causa. Superiora edicta Galli confirmarunt Pragmatica sanctione quam constitutionem per eminentiam vocant Galli, *La pragmatique sanction*, lata sub Carolo VII. anno 1438. Biturigibus, authoritate Synodi Constantiensis & Basiliensis permoti. vide *Duarenum in Desinsione libertatis Gallicæ, num.* 14. 15. Cui sanctissimæ constitutioni multum derogatum est a Francisco, concordia quadam his in rebus inita cum Leone X. Pontifice Romano, quam constitutionem Galli *Concordat* nuncupant. De annatis adde Duarenum §. *de benefic.* 1. 42 Διάφορα, *Scrimg. hic* 3. *Ecl.* 1. *c.* 31. dona *Jul. hic n.* 452. ut videatur legisse δῶρα.

tem. In ſancta vero eccleſia in qua conſtituitur, ſacrum complere miniſterium, & nulla penitus propriis clericis [1] dare pro ſua inſinuatione: nec ob hanc cauſam propriis emolumentis aut aliis portionibus hunc privari. Sed neque [2] xenodochum, aut noſocomum, aut ptochotrophum, aut alium quemlibet venerabilis domus gubernatorem, aut quamcunque eccleſiaſticam ſolicitudinem agentem, dare aliquid illi à quo conſtituitur, aut alii cuicunque perſonæ pro commiſſa ſibi gubernatione. Qui vero præter hæc quæ diſpoſuimus, aut dat, aut accipit, aut mediator [3] fit, ſacerdotio aut clero hujuſmodi commiſſæ ſibi cujuſcunque gubernationis [4] nudabitur, iis quæ accipiuntur vindicandis venerabili loco, cujus talis perſona ordinationem aut ſolicitudinem aut gubernationem accipit. Si autem ſecularis [5] ſit qui accipit, aut mediator factus eſt: quod datum eſt, duplum repetitur, & venerabili loco in quo talis perſona ordinationem aut gubernationem aut ſolicitudinem ſuſceperit, præbeatur. Si quis autem clericus cujuſlibet gradus, ſive gubernator cujuſlibet venerabilis domus, aut ante ordinationem commiſſam ſibi cujuſcunque gubernationis aut ſolicitudinis, aut poſtea aliquid voluerit ſuarum rerum offerre [6] eccleſiæ in qua ordinatur, aut loco cujus gubernationem aut ſolicitudinem ſuſcepit, non ſolum non prohibemus hoc fieri, ſed etiam magis invitamus eos talia pro ſalute animæ ſuæ facere. Nos enim illa ſolum dari prohibemus, quæ propriis perſonis quibuſdam præbentur, non [7] quæ ſanctis eccleſiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur.

Cap. XVII.

Quomodo ſervus [8] ordinari poſſit, aut adſcriptitius.

SI ſervus [9] ſciente [10] & non contradicente domino in clero ordinatus fuerit: ex hoc ipſo quod conſtitutus eſt, liber & ingenuus erit. Si vero ignorante domino ordinatio fiat: licet domino intra [11] ſpatium unius anni & ſervilem fortunam probare, & ſuum ſervum recipere [12]. Si vero ſervus ſciente domino ſive inſciente (ſicut diximus) eo quod in clero conſtitutus eſt, liber factus eccleſiaſticum miniſterium reliquerit, & ad ſecularem tranſierit vitam: ſuo domino ad ſervitium tradatur. Adſcriptitios [13] autem in ipſis poſſeſſionibus, quarum ſunt adſcriptitii, clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, ut clerici facti impoſitam ſibi agriculturam adimpleant.

Cap. XVIII.

De adificatoribus eccleſiarum [14].

SI quis oratorii domum fabricaverit, & voluerit in ea clericos ordinare aut ipſe, aut ejus heredes: ſi expenſas ipſis clericis miniſtrant, & dignos denominant [15], denominatos ordinari. Si vero qui ab eis eliguntur, tanquam indignos prohibent ſacræ regulæ ordinari: tunc ſanctiſſimus epiſcopus quoſcunque putaverit meliores, ordinari procuret. Sancimus autem reverendiſſimos clericos ſuis eccleſiiis obſecundare, & omne eis competens eccleſiaſticum miniſterium [16] adimplere: hoc requirente uniuſcujuſque civitatis ſanctiſſimo epiſcopo, & cujuſcunque ordinis eccleſiaſtici primatibus, eos qui hoc non cuſtodiunt regulari multæ ſubdentibus.

Cap. XIX.

Ut omnes Clerici res ſuas in ſua poteſtate habeant.

PResbyteros [17] autem & diaconos & ſubdiaconos, cantores & lectores, quos omnes [18] *clericos* appellamus, res quolibet modo ad eorum dominium venientes habere ſub ſua poteſtate præcipimus, ad ſimilitudinem caſtrenſium peculiorum [19] & donare ſecundum leges, & in his teſtari, licet ſub parentum ſint poteſtate: ſic tamen, ut horum filii, aut his non exiſtentibus, parentes eorum legitimam partem ferant.

Cap. XX.

Quibus pœnis ſubjiciantur Clerici, qui falſum tulerint teſtimonium.

REverendiſſimis [20] autem presbyteris aut diaconis etiam ſi inventi fuerint pro [21] pecuniaria cauſa falſum [22] perhibuiſſe teſtimonium: ſufficiat pro verberibus, tribus [23] annis ſeparati à ſacro miniſterio, & monaſteriis [24] tradi. Pro criminalibus autem cauſis ſi falſum teſtimonium dixerint: clero nudatos, legitimis ſubdi pœnis præcipimus: reliquos autem omnes in aliis etiam eccleſiaſticis ordinibus conſtitutos, ſi falſum teſtimonium cujuſlibet cauſæ, ſive pecuniariæ, ſive criminalis dixiſſe convincantur, non ſolum eccleſiaſtico officio repelli, ſed etiam verberibus ſubdi.

Cap. XXI.

Ut Clerici [25] apud proprium conveniantur epiſcopum [26].

SI quis contra aliquem clericum aut monachum, aut diaconiſſam, aut monaſtriam, aut aſcetriam habeat aliquam actionem, adeat prius ſanctiſſimum epiſcopum, cui horum unuſquiſque ſubjaceat: ille vero cauſam inter eos judicet: & ſi quidem utraque pars iis quæ judicata ſunt, acquieverit: jubemus per [27] loci judicem hoc executioni perfectæ contradi [28]. Si quis autem litigantium intra decem dies contradicat [29] iis quæ judicata ſunt, tunc locorum judex cauſam examinet: & ſi invenerit judicium recte factum, etiam per ſententiam propriam hoc confirmet, & executioni propriæ tradat, quæ judicata ſunt: & non liceat ſecundo [30] in tali cauſa victo appellare. Si vero judicis ſententia contraria [31] fuerit iis, quæ à Deo amabili epiſcopo judicata ſunt: tunc locum habere appellationem contra ſententiam judicis, & hanc ſecundum legum ordinem referri & exerceri. Si tamen ex imperiali juſſione [32], aut judiciali præcepto epſcopus judicat inter quaſcunque perſonas: appellatio ad imperium, aut ad eum qui tranſmiſit negotium, referatur. §. 1. Si vero crimen fuerit quod adverſus quamlibet memoratarum reverendiſſimarum perſonarum inferatur, ſi quidem apud epiſcopum aliquis accuſatur, & ipſe veritatem invenire potuerit: ab honore aut gradu [33] hunc ſecundum eccleſiaſticas regulas dejiciat, & tunc [34] competens judex hunc comprehendat, & ſecundum leges litem examinans cauſæ finem imponat. Si vero prius civilem judicem adeat accuſator, & crimen per legitimam examinationem potuerit approbare, tunc epiſcopo locorum geſta monumentorum palam faciat: &

κατηξιῶσθαι), τῶν θείων τελετῶν λειτουργίαν κ) μηδεὶ παρέλκως τοῖς ἰδίοις συγκληρονόμοις διδόναι ὑπὲρ τ ἰδίας ἐμφανείας, μηδὲ ἀφ' ὧν τοιοῦτον τῶν αἰτίων, τ ἰδίων παραμυθιῶν ἢ τ ἄλλων μεγαλείων αὐτὸν ἀποστερεῖσθαι. Ἀλλὰ μηδὲ ξενοδόχον, ἢ πτωχοτρόφον, ἢ νοσοκόμον, ἢ ἄλλω οἱῳδήποτε διαγῆς οἴκου διοικητῆ, ἢ οἱῳδήποτε ἐκκλησιαστικ φροντιστῆ χειρίζοντα, δίδοναί τι ἐκείνων ὑφ' ὧν φοβᾶσθαι, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε φροντιστῇ, ὑπὲρ τ ἐμπιστευθείσης αὐτῷ διοικήσεως. Ὁ δὲ παρ' αὐτῶν τούτων ἢ διὰ πιπράσκων, ἢ διδοὺς, ἢ λαμβάνων, ἢ μεσίτης γινόμενος τ ἱερωσύνης, ἤτοι τ κλήρου, ἢ τ ἐμπιστευθείσης αὐτῷ οἰασδήποτε διοικήσεως χωρὶς ἀθῳότητος τ δεδομένων ἐκδικηθήσεται τῷ διαφόρῳ τόπῳ, ἢ τινος τοιούτου φοβουμένου τὴν χειροτονίαν ἢ φροντίσματος ἢ διοικήσεως ἕλαττον. εἰ δὲ κρατικὸς εἴη ὁ λαμβάνων ἢ μεσίτης γινόμενος, τὸ διπλοῦν ἀπαιτηθήσεται, κ) τῷ διαφόρῳ τόπῳ ὧ τὸ τοιοῦτο φοβούμενον τὴν χειροτονίαν ἢ τὴν φροντίδα ἔλαβε, παρεχόμενον. Εἰ δέ τις κληρικὸς οἱῳδήποτε βαθμοῦ, ἢ διοικητὴς οἱῳδήποτε διαγοῦς οἴκου, ἢ ὡσῶς χειροτονίας, ἢ τ ἐμπιστευθείσης αὐτῷ οἱασδήποτε διοικήσεως ἢ φροντίδος, ἢ μὴ ταῦτα βιαληθῇ τῇ ἰδίων προαιρέσει ὑποστιγαλῇ τὴ ἐκκλησίᾳ ἢ ἑαυτὸν ἐκ τ χειροτονήσαντος, ἢ τῇ τόπῳ ὧ τὸν τῆς διοικήσεως ἢ τῆς φροντίδος ἀναδέξατο· ὁ μόνον ὁ κωλύομεν τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλὰ κ) μᾶλλον φοβηζόμεθα αὐτὸς τὸ τοιοῦτο ὑπὲρ τ συντηρίας τ ἰδίας ψυχῆς ποιεῖν. ἡμεῖς γὰρ ἐκεῖνα μόνον δίδοσθαι κωλύομεν, ἅπερα ἰδίοις προσώποις παρέχεται, ὁ μὴ τὰ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις κ) τοῖς ἄλλοις διαγίνουσι θεοφιλέσι.

ΚΕΦ. ιζ'.

Πῶς ὁ δοῦλος ἢ ἀναπόγραφος χειροτονεῖσθαι δύναται.

ΕΑν δοῦλος εἰδότος κ) σὺν ἀντιλέγοντος τ δεσπότου ὑπὸ κλῆρον καταλεγῇ, ἐξ αὐτοῦ τ καταλεγῆναι ἐλεύθερος κ) ἄζυγος ἔσται. εἰ γὰρ ἀγνοοῦντος τ δεσπότου ἡ χειροτονία γένηται, ἐξέσται τῷ δεσπότῃ εἴτουν προφάσεως σώσασθαι τὸ μὲν τῷ τοίχῳ ἀποδεικνῦσαι, κ) τ ἴδιον δοῦλον ἀναλαμβάνειν. Εἰ δὲ δοῦλος, εἴτε εἰδότος, εἴτε ἀγνοοῦντος τ δεσπότου (καθάπερ εἰρήκαμεν) ὑπ' αὐτ καταλεγῆναι τῷ κλήρῳ ἐλεύθερος γεγόνῃ, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπηρεσιῶν καπηλίσαι, κ) εἰς τ κοσμικὴν μετέλθοι βίον, τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ εἰς δουλείαν παραδίδοσθω. Τοὺς δὲ ἀναπογράφους, ὧν αὐτοῖς μόνας τὰς κτήσεις ὧν ἂν ὦσιν ἀναπόγραφοι, κληρικὸς κ) παρὰ γνώμην τ δεσπότου γενέσθαι συγχωροῦμεν· ἐφ' ᾧ μηδέποτε ὦσι κληρικὸς αὐτὸς γεγονότες τῷ ἐπικειμένῳ αὐτοῖς γλωρίῳ τελῶν.

ΚΕΦ. ιη'.

Περὶ τ ἐκκλησίας οἰκοδομούντων.

ΕΙ τις σύκτήσεων οἶκον κατασκευάσοι, κ) βουληθείη ὧν αὐτῷ κληρικὸς ἀποδεῖξαι, ἢ αὐτὸς ἢ οἱ τούτ κληρονόμοι· εἰ τοὺς δαπάνας αὐτοὶ τοῖς κληρικοῖς χορηγήσωσι, κ) ἀξίους ὀνομάσωσι, τοὺς ὀνομασθέντας χειροτονεῖσθαι. εἰ δὲ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπιλεχθέντας, ὡς ἀναξίους κωλύσωσιν οἱ θεῖοι κανόνες χειροτονηθῆναι, τὸν κτίσαντα ὁ τ τόπων θεῖοτατ ἐπίσκοπος, ὃς ἂν νομίσοι κωλύσας, ἀποδόκιμος φροντιζέτω. Θεσπίζομεν ἡ, τοὺς διαβεβαιοῦντας κληρικὸς τοῖς ἰδίοις οἰκοδομήσεσι παρεμβῆναι, κ) πάσαν αὐτοῖς ἀρμόζουσαν οἰκοδομητικὴν ὑπηρεσίαν καπηλεῦσαι· τὸν πάντως ζητεῖσθαι τ ἐκείνης πόλεως ὀσιώτατον ἐπίσκοπον, κ) τ ὧν ἐκείνῳ βαθμοῦ οἰκοδομητικῷ ἀποστοδύντων, κ) τοὺς ταῦτα μὴ ἀποδεξαμένους ἐφ' ᾧ μὴ ὑποτιμᾶν ὥστε κληρικὸς αὐτὸς γεγονότας τῷ ἐπικειμένῳ αὐτοῖς γλωρίῳ τελεῖν.

ΚΕΦ. ιθ'.

Περὶ τ κληρικὰς ἁπάντως τὰ αὐτῶν περάσματα ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐξουσίαν ἔχειν.

ΤΟὺς ἡ πρεσβυτέρους κ) ἀρχιερεῖς, κ) ἀναγνώστας, κ) ψάλτας, (οὓς πάντας κληρικὰς καλοῦμεν) τὰ πράσματα τὰ αὐτ οἱῳδήποτε τρόπῳ εἰς τῶν αὐτῶν δεσποτείαν ἀφιελθόντα, ἔχειν ὑπὸ τῶν ἰδίαν ἐξουσίαν ἀποστέλλομεν, καθ' ὁμοιότητα τ κατρικίων πελλίων, ἃ δωρεᾶσθαι κ) τοῖς νόμοις, κ) ἐπ' αὐτοῖς ἀφιᾶσθαι· εἰ κ) ὑπὸ τῶν τ γονέων εἰσὶν ἐξουσίαν. ὅτω μέντοι γε ὥστε τοὺς τούτων παῖδας, ἢ τ τέκνων μὴ ὄντων, τοὺς γονεῖς αὐτῶν τ νόμιμον μέρος κομίζεσθαι.

ΚΕΦ. κ'.

Τίσι ποιναῖς ὑποκειμένη κληρικοὶ οἱ ψευδομαρτυρήσαντες.

ΤΟῖς δικαιοτάτοις πρεσβυτέροις κ) ἀρχιερεῦσι, εἰ δυρεθεῖεν ὑπὲρ χρημάτικῆς αἰτίας ψευδομαρτυρήσαντες, δρκίσαι αὐτὰ βασάνων ἐπὶ τρεῖς ὁμοιωτὰς χωρὶς ἕξεως τ θείας ὑπηρεσίας, κ) μυναγηείοις θεσπίζομεν· ὑπὲρ ἡ ἐγκλημάτικῶν αἰτιῶν εἰ ψευδομαρτυρεῖεν εἴποιεν, τ ὧν τῷ κλήρῳ ἀξίας γινομένας, ταῖς νομίμοις ὑποδικαίοις ποιναῖς πρεσκείσθαι. Τὰς ἡ λοιπὰς τῆς ὧν τοῖς ἄλλως ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἀναφερομένας, εἰ πλησθῇ μαρτυρίων ὧν οἱῳδήποτε πράσματι, εἴτε χρηματικῷ εἴτε ἐγκληματικῷ, ἀρηκόνῃ διαλεγχθείσης, μὴ μόνον τ κλήρου κ) τ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως σφάλλεσθαι, ἀλλὰ κ) βασάνοις ὑποδάλλεσθαι.

ΚΕΦ. κα'.

Περὶ τ κληρικὰς εἰς ἴδιον ἀνάγεσθαι ἐπίσκοπον.

ΕΙ τις κατά τινος κληρικὸς ἢ μοναχὸς ἢ ἀβάσκητος ἢ μοναστρίας ἢ ἀσκητρίας ἔχοι τινὰ ἀγωγὴν, διδασκέτω πρότερον τ οἰκείου ἐπίσκοπον, ἢ παρ' ἐκείνου ἐκδικείσθω· ὁ ἡ τὸ πρᾶγμα μεταξὺ αὐτῶν διακρινέτω. κ) εἰ μὲ ἐκείνου μέρος τοῖς κριναμένοις ἐφησυχάσῃ, κελεύομεν ἀφ' ἑ τ τόπου ἀρχοντος ταῦτα οἰκοδιασμὸν τελείως παραδίδοσθαι. εἰ δὲ τις τ δικαζομένων ὑπὸς δίκης ἡμερῶν ἀντείποι τοῖς κεκριμένοις, τιμάσθω ὁ τ τόπου ἄρχων τὸ πρᾶγμα ἐξετάζεσθαι κ) εἰ εὕρῃ τὸν κρίναντα ὀρθῶς χρυσδίλλιν, κ) ἀφ' ὑψηλ ἰδίας τοῦτον βεβαιῶσαι, κ) ἐκοῖσασμὸν παραδίδοσθαι τὸ κριθέν, κ) μὴ ἐξεῖναι τὸ δεύτερον ὧν τῷ τοιούτῳ πράγματι ἠτιῆσθαι ἐκκλησίᾳ. Εἰ δὲ ἡ ἄρχων ὑφ' ἑαυτὸν εἴη τοῖς παρ' ἡ θεοφιλεστάτ ἐπισκόπ κεκριμένοις, τιμάσθω χρυσὸν ἔχειν τῶν ἐκκλησιῶν τ, τ ὑφ' ἡ ἄρχων, κ) τοῦτον τ νόμων τάξιν ἀναφέρεσθαί τε κ) γυμνάζεσθαι. Εἰ μήποτε ὧν βασιλικῆς κελεύσεως ἢ δικαστικῆς ἀφορμῆς ἐπίσκοπ κλίνῃ μεταξὺ οἱῳδήποτε ἀφορώντων, ἢ ἐκκλησ ἐπὶ τῶν βασιλείων ἢ ἐπὶ τ παρεπιμένων τῶν ὑπάθεσιν ἀναφερέσθω. §. α'. Εἰ δέ ἐγκλημα εἴη τ καθ' οἱονδήποτε τ μναμονευθέντων θλασφήμων ἀφορώντων ἐπιφερόμενον, εἰ μὲ ἀφ' ἑ ἐπισκόπ τὸν κατηγορηθῇ, κ) αὐτὸς τῶν ἀληθειῶν διρεῖν δύνηθῇ· ἀπὸ τ τιμῆς, ἤτοι τ βαθμοῦ, τοῦτον τ τὰς ἐκκλησιαστικὰς κανόνας ἀκδαλέτω, κ) τοιοῦτος ὁ ἀφορῶν δικασὴς τὸν συνεχέτω, κ) τ πέρας αὐτῷ ἐπιτιθέτω. Εἰ δὲ ἀφ' ἑτέρου τ πολιτικὸ ἄρχοντος ἀφορμὴ ὁ κατηγορῶν, κ) τὸ ἐγκλημα ἀφ' νομίμων ἐξετάσεως δυνηθείη ἀποδειχθῆναι τότε τῷ ἐπισκόπῳ τ τόπων τὰ ὑπομνήματα φανερόσθω· κ) εἰ ἐξ αὐτῶν γνωσθῇ

1 Συλλεκτικοῖς, *Graeci hic*, conclericis, *Jul. hic.*
2 Ut locorum venerabilium adminiſtratores ſine pecunia fiant, vid. *Jul. hic n.* 453.
3 Dixi ad *c.* 2. *ff. eod.*
4 Διοικήσεως *Graeci hic.* Inde nomen diœceſis uſitatum.
5 Κοσμικὸς, *Scr.* laicus *Jul. c.* 453.
6 De adminiſtratoribus venerabilium locorum res ſuas offerentibus, vid. *Jul. hic num.* 454.
7 Adde *d. c.* 3. *in pr.*
8 Si ſervus clericus fiat, *Jul. hic num.* 454. Goth. Vid Petr. Gudelin. *de jure novissimo lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 2. & 6. ANS.
9 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Si ſervis*, *C. de epiſcopis.*
10 Adde *l.* 4. *C. de præpoſ. ſacri cubiculi*, *l.* 6. *l.* 7. *C. qui militare.*
11 Novella Leonis non fit liber, ſi epiſcopatum adipiſcitur ignorante domino: retrahitur enim in ſervitutem *Novell. Leonis* 11. adde *Nov. ejuſdem* 9. & 10.
12 Paulus eodem modo Oneſimum ad Philemonem remittit, vide epiſtolam Pauli ad Philemonem. Clementem *c.* 82. adde *Cujac.* 20. *de præſcript. ibi. Decimum.*
13 Si adſcriptitius clericus fiat, *Jul. hic num.* 456. adde *l.* 16. *Cod. de epiſcopis.* hinc ſumpta eſt Authentica, *Adſcriptitios Cod. de epiſc.*
14 De clericis electis ab ædificatoribus venerabilium locorum vel heredibus eorum, *Jul. hic n.* 457.
15 De jure patronatus eccleſiaſtici dictum *Novell.* 57. *c.* 2. quibus adde Duarenum 5. *de ſacris eccleſiæ miniſteriis*, ubi fuſius docet, quale ſit nominationis aut præſentationis jus & ut competat iis, qui patroni eccleſiarum dicuntur, adde *Vigilium* 5. *methodi juris Pontificii* 14. ubi tradit quæ juris patronatus cauſæ ſint, quibus competat, quod ſit jus patronatus. Poſſis & ejuſdem Duareni tractatum de nominatione Regia in ordinandis antiſtitibus adjungere 5. *de benefic.* 12. Poſſis etiam ex eodem addere, de ſcholaſtica nominatione in Galliis admodum uſitata *c.* 13. quis nominari poſſit 14. quomodo ſit concipienda nominatio 15. apud quos nominari oporteat 16. de prohibitione ac denunciatione quam inſinuationem vocant 5. de effectu nominationis 6. ſed nemo fuſius de Nominationibus ſcripſit Rebuffo in ſuo nominationum tractatu, quem vide. adde *Socin. reg.* 217.
16 De clericis miniſterium adimplentibus. *Jul. hic num.* 458.
17 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Presbyteri. C. de epiſc.* 18 Clericorum nomen generale, *l.* 34. *C. de epiſc. & cleric.* 19 De peculio quaſi caſtrenſi, & ſignificatione clericatus *Jul. hic n.* 459.
20 Hinc ſumpta eſt Authentica, *presbyteri*, *C. de epiſc.* 21 Hujus conſtitutionis meminit Leo *Novell.* 76.
22 De teſtimoniis clericorum *Jul. hic num.* 460. 3. *Eclog. t. c.* περὶ ψευδομαρτύρων, id eſt, qua pœna puniendi ſint clerici, ſi falſum teſtimonium dixerint, & ita hoc capite de foro eccleſiaſtico tractatur. 23 Nota de triennali privatione miniſterii, ſeu potius ſuſpenſione miniſterii. De pœna ſuſpenſionis beneficii, vide *Clar.* 5. *ſent.* §. *ult. quæſt.* 75. *l.* 8 *ff. de pœn.* 24 De detrudione in monaſterium alibi dicam. 25 Adde, & Monachi, & diaconi, & aſcetriæ. *Jul. hic num.* 461. Forum itaque Clericorum obſerva. 26 Cum in civili, tum criminali cauſa, *Jul. ibid.*
27 Judex civilis mandat executioni ſententias probatas ab epiſcopo. 28 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Si quis litiganium. C. de epiſc. aud.* 29 Et appellet. Nota, Juſtiniani tempore appellationes à ſententia epiſcopi ad judicem civilem receptas fuiſſe. 30 Nota caſum in quo ſecundo appellari non poteſt. 31 Judex civilis cognoſcens de ſententia epiſcopi, poteſt eam confirmare. 32 A delegato Principis, Princeps ipſe appellatur. 33 Clericus criminum reus degradatur ab epiſcopo. Eodem modo criminum cauſa, degradari poſſunt ſenatores & ducenarii, non a quovis tamen, *l.* 1. *C. de privileg. ſchol.* & miles etiam degradatur, cum gradu movetur. vide quæ notavi ad *l.* 12. *in fin. pr. ff. de cuſtod.* adde *Nov.* 47. *quæ eſt ex indice Reginæ.* De epiſcopis degradatis, adde *Clar.* 5. *ſent.* §. *ult. quæſt.* 74. *ubi de fœnæ forma & aliis adjunctis degradationis tractat. & Petrum Gregor. in* 31. *ſyntagm.* 30. 34 Clericus degradatus, id eſt, ſpoliatus honore clericali, mox traditur judici civili.

γνωσθῇ τὰ ἀφορμοῦντα ἐγκλήματα τὸν μητροπολίτην αὐτοῦ, τότε αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος τοῦτον κρίνει τοὺς κανόνας ἀπὸ τῆς πρώτης, ἤτοι ἐν βαθμῷ ὢν ἴσῃ, χειροτέρᾳ τιμῇ ἀλλοτρίᾳ ὑποκείμενος· αὐτὸς ὑπεύθυνος τοῖς νόμοις ἀφορμᾶται· εἰ δὲ νομίσει ὁ ἐπίσκοπος τὰ πεπραγμένα μὴ δικαίως συνεῖναι, τότε ἐξέστω αὐτῷ ὑπερβαλεῖν τὸ γνώμισμα τῆς πρώτης, ἄγειν ἐν βαθμῷ, τὸ κατηγορηθὲν σχῆμα· ἵνα ῥᾳθυμήσῃ ἐν τοῦτο τὸν νόμιμον ἀσφάλειαν χωρῇ, καὶ ἵνα ἐπὶ πᾶσι καὶ ὑποψίᾳ τῇ τοῦ ἐπισκόπου, τάττω καὶ ὑπὸ ἐπίσκοπον ἐν δίκαις ἀνανεχθῇ. ἵνα κρισις τοῦτο μενόσωσιν, τὰ φανούμενα ἡμῖν κελεύσομεν. §. β. Εἰ δὲ τις ὑπὲρ χρημάτων αἰτίας κατὰ τοῦ μητροπολίτου αὐτοῦ δίκασιν ἐγκαλῶν ἔχει παρ᾽ ὁ ἐπίσκοπος ὑπέρβῃ μετὰ αὐτοῦ δίκασιν· ἀβίαιον ὁ ἐναγόμενος ἔστω τοῦ πολιτικοῦ ἄρχοντος πρόσωπον· ἵνα μὴ τοῦτο ἵνα τὸ αἰτιαθὲν πρόσωπον μηδενὶ τρόπῳ ἀναγκαῖον ἐξυπηρετῶν διδόναι, ἀλλὰ μόνον ὁμολογίαν αὐτοῦ ὅρκου μὴ πάσης ὑποθήκης τῆς ἰδίων ὑπαθείας πραγματεύσασθαι· εἰ δὲ ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας κατὰ τοῦ μητροπολίτου πρόσωπον ἀναπορεία, ὑπὸ τὸν νόμιμον ἀσφάλειαν τὸ κατηγορηθὲν πρόσωπον. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὴ εἰς τὸ πρᾶγμα, μηδεμίαν κοινωνίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες πρὸς τὸν πρωτοθρόνου ἐξέτασιν, ἀλλ᾽ οἱ ὁπωσοῦν ἐπίσκοποι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῷ πράγματι πάσας ἐπιτιθέτωσαν.

ΚΕΦ. κγ΄.

Περὶ δὲ ὑπάρχων ἐπισκόπων πρὸς τὸν μητροπολίτην, καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ τοῦ δίκας ἐγκλῆσιν ἀπαιτεῖσθαι.

Εἴ τινες ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῶν αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησίν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν, εἴτε ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῆς δικαίας, εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν, μεθ᾽ ἑτέρων δύο τῶν ἰδίας συνόδου ἐπισκόπων, τὸ πρᾶγμα κρινέτω. καὶ εἰ μὲν ὁμοιοτρόπως ἐκφέροιτο μέρη τοῖς πεκριμένοις, τάχιστα ὁ μητροπολίτης παλαίαρχος σκείνης τῆς διοικήσεως μεταξὺ αὐτοῦ ἀκροάσθω, κἀκεῖνα ὁριζέτω ἅπερ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κρίνοσι καὶ τοῖς νόμοις συνάδει· ἐλεύσῃ μέρης καὶ ψῆφος αὐτῶ ἀπλεγὴν δωσαμένη. Εἰ δὲ μὴ παρὰ κληρικῶν ἢ ἄλλῃ οἱᾳδήποτε προσελεύσεις καὶ ἐπισκόπου γένῃ, ἀλλ᾽ οἱανδήποτε αἰτίαν, πρῶτον ὁ ὁσιώτατος αὐτῶν μητροπολίτης καὶ τοὺς ἁγίους κανόνας, καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους τὸ πρᾶγμα ἀκροασέτω· εἶτα τοῖς πεκριμένοις αὐτέσι, ἐπὶ τὸ μακαριώτατον παλαίαρχον τῆς διοικήσεως σκείνης ἀναφερέσθω τὸ πρᾶγμα, κἀκεῖνος καὶ τοὺς κανόνας καὶ τοὺς νόμους τούτω παρεχέτω πέρας. Εἰ δὲ μητροπολίτου τοιαύτη προσέλευσις γένῃ, εἴτε παρὰ ἐπισκόπε, εἴτε παρὰ κληρικῶ, ἢ ἄλλῃ οἱᾳδήποτε προσώπῳ ὁ τῆς διοικήσεως σκείνης μακαριώτατος παλαίαρχος καὶ τὸ ὁμοιοτρόπον τὸ πρᾶγμα κρινέτω. Ὑπὲρ δὲ παντὸς τοῦ αἰτιαθέντος, εἴτε παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου, εἴτε παρὰ παλαίαρχον, εἴτε παρ᾽ ἄλλους οἱουσδήποτε δικαιοῦς ἐπισκόπους σκαζόντος, μηδεμίαν ἐγκλῆσιν ἢ ὁμολογίαν ὑπὲρ τοῦ δίκας ἀπαιτείσθω ὑπὸ ῥητοῦ ἵνα καὶ αὐτοὶ μηδὲ αὐτοὶ τοῖς ἐπαιτηθεῖσιν αὐτοὺς αἰτίαν ἑαυτὸς διδόντες.

ΚΕΦ. κγ΄.

Περὶ δὲ οἰκονόμων καὶ ὁμοίως τῶν ἰδίου ἐπισκόπου σκάλας.

Τοὺς δὲ οἰκονόμους καὶ πλωτοτρόφους καὶ ξενοδόχους καὶ νοσοκόμους, καὶ τοὺς τῶν ἄλλων δυνατῶν οἴκων διοικητὰς, καὶ τοὺς ἁπλῶς κληρικοὺς, κελεύομεν ὑπὲρ τῶν ἐμπιπτόντων αὐτοῖς διοικητῶν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τῶν τόκων ἀποκαλεῖσθαι, καὶ τοὺς λογισμοὺς τῶν ἰδίας διοικήσεως ποιεῖσθαι· καὶ εἰσπράττεσθαι ὅσα ἐξ αὐτοῦ ὀφείλοντες ἀποδεχθείησαν, ἀκείνῳ τῷ δυναμένῳ ἀποδιδόναι ὅσα, ἢ πρὸς ὃν τῆς διοικήσεως τὸ χρέος φανείη. Εἰ δὲ νομίσοιεν ἑαυτοὺς βεβαρῆσθαι μὴ τῇ ἀπαιτήσει, ὁ μητροπολίτης τὸ πρᾶγμα ἐξετάζετω. Εἰ δὲ μητροπολίτης εἰη ὁ κατὰ τοῦ τῶν εἰρημένων προσώπων τοιούτους αἰτίας ἐξετάσεως, καὶ τὸ χρέος εἰσπραχθείς, καὶ ὁ εἰσπραχθεὶς νομίσοι ἑαυτὸν βεβλάφθαι· ὁ τῆς διοικήσεως σκείνης μακαριώτατος παλαίαρχος τὸ πρᾶγμα ἀκροασέσθω. ἐὰν δὲ συχωρῶμεν τοῖς προειρημένοις προσώποις ἐπὶ τῷ μνημονεύσεσιν αἰτιῶν, πρὸς τὰ ἐξετάσεως καὶ τὰ ἀπαιτήσεως δὲ χρέος, τὰς ἰδίας ἐπισκόπους ὑποφύγῃ καὶ εἰς ἄλλα παρεγένεζ δικασήρια. Εἰ τις δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τινα τοιαύτην διοίκησιν ἐμπιστεύθεις, πρὸς τὰ τῶν λογισμῶν παραθέσεως, καὶ τὰ τῆς ἐπαφειλομένων καθολικῆς πλαδωσεως, κελεύομεν τὰς αὐτὰ κληρονόμους καὶ τὰ ὁμοιοτρόπον καὶ τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν ὑποκείσθαι.

ΚΕΦ. κδ΄.

Περὶ δὲ σκάλας ἐπισκόπων ὅπως ἥμαρτον.

Εἴ τις ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸς ἐξ οἱασδήποτε ἐπαρχίας, ἐν Κωνσταντινουπόλει δίκης, καὶ τις βλαβὴν σκαζόντων κατ᾽ αὐτὸ παθόντων, εἰ μὲ ἀφορμώμενος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ὑπὲρ τοῦ αὐτῆς ὑποθέσεως γένοιτο, σκεῖ τῶν δίκων πλησθῇ. εἰ δὲ μήπω ἤρχθη, ὥσπερ μάθοις τοῖς ἐνδόξοτάτοις ἐπάρχοις τῶν ἀναπολῆς πραιτωρίων, ἢ τοῖς παρ᾽ ἡμῶν ἀφορίζομένοις τοῖς θείοις δικασταῖς τοῖς σκάγκαι αὐτὸν ὑποκείσθω.

ΚΕΦ. κε΄.

Περὶ ὑποκρισιαρίων.

Οἱ δὲ βιλασβέστατοι ὑποκρισιάριοι οἱασδήποτε ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, οἱ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει διατρίβοντες, ἢ ὅσοι τὰς μακαριωτάτης πατριάρχας ἢ μητροπολίτας παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἐκκλήσθωσι, μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, μηδὲ ὑπὲρ πρᾶγμα τῶν ἰδίας ἐκκλησίας, ἢ χρείας δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς, πικὰ σκαγωγὴν ἢ ἀπαίτησιν ὑποβαλέτωσαν, εἰ μὴ σύτολάς ἔχοιεν παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἢ οἰκονόμων ὥστε πᾶν σκάγκαι. πλωτοτρόφοι γὰρ μόνοις τοῖς παρ᾽ αὐτῶν σκαγραφίοις δίδομεν ἄδειαν, ἐὰν τινα ἀγωγὴν ἔχωσι κατὰ τῶν ἐκκλησίας, ἢ τῶν ἐπισκόπων, κατ᾽ αὐτῶν ἀφορμᾶσθαι. εἰ δὲ καὶ ἐπί τισι πράγμασιν ἢ ἀγωγὴ ἑαυτὸς σκόχης ποιήσωσιν ἐν τῷ καιρῷ ἐν ᾧ τοῖς ὑποκείσθαι ποιᾶν), καὶ τοῖς ὑπὲρ τούτων σκαγωγὰς αὐτὸς ὑποδεχέσθω.

ΚΕΦ. κς΄.

Περὶ δὲ μὴ σκάγκαι ἐπισκόπους τῷ τῆς πρεσβείας χρόνῳ.

Εἴ τις ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἢ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἢ ἄλλῃ πρεσβείαν τινὰ ἢ χειροτονίαν ἐπισκόπου, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν ἢ ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε τόπῳ συδημήσοι, κελεύομεν αὐτὸς μηδεμίαν ἐπάχθειαν ἢ ὄχλησιν ἀπὸ οἱασδήποτε σκαγῆς ἢ ἀσκηλείας οἱασδήποτε μαγησείας, καὶ μάλιστα γυναικῶν ὕδρεις χωρὶς καὶ μὴ τῆς σκαγῆς τιμῆς κελεύομεν τῶν ὑπομνόντων καὶ τῆς ἐκδίκασμὸν γίνεζ. μηδεμίαν δὲ μαγήρειαν ἢ ἀσκήτειαν δὲ μαγασείας ἀφέλκεσθαι, ἀλλ᾽ σύτολίαι ἐξ αὐτῶν σκαδαλισθεῖσι τῆς ὑπὲρ δὲ πρᾶγμα δὲ ἀποκελεύομεν. Τοῖς δὲ μαγαχοῖς ἐξέστω εἴτε δι᾽ ἑαυτῶν, εἴτε δι᾽ σύτολέων, εἰ ἐκ his agnoscatur proposita crimina commisisse eum, tunc ipse episcopus hunc secundum regulas ab honore sive gradu quem habet, separet: judex autem ultionem ei inferat legibus congruentem. Si vero episcopus putaverit gesta non juste confecta: tunc liceat ei deferre [1], & nudare honore seu gradu accusatam personam: ita tamen, ut hujusmodi persona sub legitima cautela fiat [2], & ita ad nos negotium tam ab episcopo quam à judice, referatur, ut nos hoc cognoscentes, quæ nobis videntur, jubeamus. §. 2. Si quis autem pro pecuniaria causa contra aliquem omnium memoratarum personarum habuerit actionem aliquam, & episcopus distulerit inter eas judicare: licentiam habeat actor [3] civilem judicem adire: ita tamen ut acculata persona nullo modo cogatur fidejussorem dare, sed solam [4] cautionem sine jurejurando cum hypotheca suarum rerum exponere. Si vero pro criminali causa acculatio contra aliquam memoratarum personarum proponatur, sub legitima cautela accusata fiat persona. Si autem [5] ecclesiastica [6] causa est, nullam communionem habeant judices civiles circa talem examinationem, sed sanctissimus episcopus secundum sacras regulas causæ finem imponat.

1 Honoris spoliationem feil. *Jul. hic.*

2 Ut ita tamen ut legitime custoditur.

3 Legis de foro clericorum nonnihil variant. Quapropter fciendum imperium potestatem habere clericum coram Episcopo fuo judice feculari in jus vocare. *l. 25. Cod. de Episcop. & cleric. l. 13. Cod. de Episcop. aud.* Huc autem Imp. correxit *l. 51. Cod. de Episcop. & cleric. l. 29. Cod. de pact. Nov. 79. & auth. causa quæ Cod. de Episcop. & Cleric. Novell. 83. Ans.*

4 *l. 25. l. 23 Cod. de Episc. & Cleric.*

5 Causarum mere ecclesiasticarum notio, non pertinet ad judicem civilem.

6 Canonica causa, *Jul. hic n. 462.* negotium ecclesiasticum, *ibid.*

CAP. XXII.

Ut Episcopi apud proprium conveniantur metropolitanum: & ut cavere pro lite non teneantur.

Si quis vero sanctissimorum episcoporum ejusdem synodi dubitationem [7] aliquam adinvicem habeat, sive pro ecclesiastico jure, sive pro aliis quibusdam rebus: prius metropolita [8] eorum cum aliis de sua synodo episcopis causam examinet & judicet: & si non rata habuerit utraque pars quæ judicata sunt, tunc [9] beatissimus patriarcha diœceseos illius inter eos audiat, & illa determinet quæ ecclesiasticis canonibus & legibus consonant: nulla parte ejus sententiæ contradicere valente. Si autem & à clero, aut alio quocunque aditio contra [10] episcopum fiat propter quamlibet causam: apud sanctissimum ejus metropolitam secundum sacras regulas & nostras leges causa judicetur: & si quis judicatis contradixerit, ad [11] beatissimum archiepiscopum & patriarcham diœceseos illius referatur causa, & ille secundum canones & leges huic præbeat finem. Si vero contra metropolitam [12] talis aditio fiat ab episcopo, aut clero, aut alia quacunque persona: diœceseos illius beatissimus patriarcha simili modo causam judicet. Pro omnibus autem causis, pro quibus apud proprium metropolitam, aut patriarcham, sive apud alios quoscunque [13] judices episcopi conveniantur, nullam fidejussionem aut cautionem pro lite exigantur: sic tamen, ut isti studeant illatis sibi causis semetipsos absolvere.

7 Honoris spoliationem feil. *Jul. hic.*

8 Synodum observa ex metropolitano & episcopis ei subjectis.

9 Appellari potest a synodo provinciali ad patriarcham.

10 Forum episcopi observa. Episcopus conveniendus est apud metropolitanum, addo *Jul. hic n. 464.*

11 A metropolitano appellatur ad patriarcham.

12 Forum metropolitani nota. Metropolitanus conveniendus est apud suum Patriarcham. addo *Jul. hic num. 465.*

13 De episcopis ad judicem vocatis, *Jul. hic n. 466.*

14 Forum nota eorum qui administrant venerabilia loca. Huc refer *Jul. hic n. 467.*

15 Administratores venerabilium locorum conveniendi apud suos episcopos. Atqui orphanotrophi non sunt obnoxii reddendis rationibus, *Nov. 131. c. 5. l. 32. C. episc.* vide quæ dixi ibid.

16 Μετὰ τὴν ἀπαίτησιν, post exactionem, *Jul. hic.* in exigendo. *Hal.*

17 Ab episcopo ad metropolitanum appellatur.

18 Appellatur à metropolitano ad patriarcham seu archiepiscopum.

19 Heredes rationibus obnoxiorum, de iis reddendis etiam tenentur, adde *Jul. hic num 468.*

20 Dic potius, si reperti fuerint Constantinopoli. ut sit sensus, Episcopos & clericos (si lis nondum contestata est in provincia) Constantinopoli repertos ibi conveniri posse, adde *Jul. hic num. 469.*

CAP. XXIII.

Ut Oeconomi & similes apud proprium episcopum conveniantur.

Oeconomos [14] autem, & xenodochos, nosocomos, ptochotrophos, & aliorum venerabilium locorum gubernatores, & alios omnes clericos, jubemus pro creditis sibi gubernationibus apud [15] proprium episcopum cui subjacent, conveniri, & rationem suæ gubernationis facere, & exigi quod ex ipsis debentes ostenduntur illi venerabili reddendum domui, ex cujus ordinatione debitum apparuerit. Si vero putaverint se gravari: post repetitionem [16] metropolita [17] causam examinet. Si vero metropolita fuerit contra quampiam prædictarum personarum hujusmodi causas examinans, & debitum exegerit, & exactus putaverit se gravatum [18]: diœceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet: non enim concedimus prædictis personis pro memoratis causis ante examinationem & exactionem debiti proprios episcopos declinare, & ad alia venire judicia. Si quis autem ex ecclesiasticis cui aliqua talis dispensatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem moriatur, jubemus ejus heredes [19] simili modo & rationibus & exactionibus subjacere.

14 Oeconomi, & xenodochos, nosocomos, ptochotrophos, & aliorum venerabilium locorum gubernatores, & alios. Hæc verba ex *Nov. 120. c. 6.* desumpta sunt.

15 Administratores venerabilium locorum conveniendi apud suos episcopos. Atqui orphanotrophi non sunt obnoxii reddendis rationibus, *Nov. 131. c. 5. l. 32. C. episc.* vide quæ dixi ibid.

CAP. XXIV.

Ut episcopi illic ubi deliquerint [20], conveniantur.

Si quis episcopus aut clericus ex quacunque provincia in Constantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis adversus eum actionem proponere: si quidem litis contestatio in provincia pro ipso negotio facta est, ibi litem compleri. Si vero nondum inchoata est: apud gloriosissimum præfectum Orientis prætoriorum, aut apud eos qui à nobis fuerint deputati judices, convenientibus eum respondere.

20 Dic potius, si reperti fuerint Constantinopoli. ut sit sensus, Episcopos & clericos (si lis nondum contestata est in provincia) Constantinopoli repertos ibi conveniri posse, adde *Jul. hic num. 469.*

CAP. XXV.

De Apocrisariis. [21]

Reverendissimi vero apocrisarii [22] cujuscunque sanctissimæ ecclesiæ, qui in regia civitate degunt, aut ad beatissimos patriarchas, aut ad metropolitas à suis episcopis ordinati & destinati, neque pro suis episcopis, neque pro causa ecclesiæ, aut pro debito publico aut private aliquam conventionem sustineant, nisi mandatum habuerint à suis episcopis, aut œconomis, ut aliquos conveniant. Tunc enim solis illis, qui ab eis conveniuntur, damus licentiam si quam obligationem habent contra ecclesiam aut contra episcopos eorum, proponere. Si vero & in quibusdam causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint, in tempore in quo responsa faciunt, pro his conventiones [23] susciplant.

21 *Jul. hic n. 470.*

22 *Jul. hic n. 471.* Apocrisarii, qui res agunt Ecclesiarum, *Nov. 6. c. 2.* responsales, vini responsarii *cap. 42. §. 5. Nov. 133. c. 2. 4. 5.* Unde & iidem apocrisæon causa exire ex monasteriis possunt *l. 29. C. de episc.* & qui dicitur apocrisarius, *Nov. 25. c. 1. in fin.* responsarius nuncupatur a Juliano *ibid.* id est, dans responsum vice monasterii *c. 36 §.* seu monachorum *c. 42 §. cod.* ut & alias vice magistratus, *Nov. 24. c. 4.* & ita judicibus, monasteriis, & episcopis fuerunt sui apocrisarii, de apocrisariis adde *c. conveniantibus 1. q. 7 c. significasti de elect.* ubi apocrisarii fidei Apostolicæ legati, Suidas in voce διοσημος· δι᾽ ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἀποκρισιαρίων. qui fuit à responsis seu divinis libellis, adde *Petr. Greg. 49. synt. 5. n. 4.*

23 *Nov. 96. c. 2.* 24 Episcopi officio legati fungi possunt: legati, inquam, vel pro suis ecclesiis, vel pro ordinando Episcopo, *§. cod.* 25 Vid. *l. 3. ff. de judiciis.* 26 De executione religiosæ personæ, *Jul. hic num. 42.* 27 *Nov. 134. cap. 9.*

Monachis autem liceat sive per se, sive per procuratorem monasterii causas agere: sciente qui hoc prævaricatur judice, vel executore, quia & cingulo spoliabitur, & pœnam quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum comitem privatarum rerum: executore videlicet super hoc verberando, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis episcopis provisuris, ut nihil his contrarium fiat: aut si aliquid committatur, memorata ultio procedat. judicem vero vindictam differentem imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

Cap. XXVIII.

De modo sportularum [1] in persona clericorum.

SPortularum [2] vero nomine omnem personam in quocumque ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc diaconissam & monacham, aut ascetriam aut monastriam pro omni criminali, & pecuniaria causa, cujuscunque sanctitatis sit, sive à clerico: sive à quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant aut in regia civitate, aut in provinciis quibus degunt: nec amplius quatuor siliquis dare permittimus. Si vero ex nostra jussione aut ad judicem, aut ad beatissimum patriarcham missus executor in alias provincias, admonitionem offerat alicui memoratarum personarum: non ultra unum solidum accipiat. Si vero pro una eademque causa multas ex memoratis personis admoneri contingat, unam & solam personam pro omnibus sportulas dare sancimus. Episcopus vero pro [3] rebus ecclesiæ suæ nullam exactionem molestiamque sustineat sportularum, si pro talibus causis admoveatur exactio: actiones videlicet contra ecclesiam propositas œconomis suscipientibus, aut illis qui in eam causam ordinati sunt. Qui vero contra hæc exigere [4] sportulas præsumpserit: in duplum quod accepit, exactæ personæ reddere compellatur: &, si quidem militat, cingulum perdat: si vero clericus fuerit, à clero removeatur.

Cap. XXIX.

Ne clerici mulieres superinductas in [5] propriis domibus habeant, episcopi vero nullas.

PResbyteris autem & diaconis, & subdiaconis, & omnibus in clero conscriptis, non [6] habentibus uxores secundum sacros canones, interdicimus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo superinductam [7] habere: tamen citra matrem, aut sororem [8], aut filiam, & alias personas quæ omnem suspicionem [9] effugiunt. Si quis autem absque hac observatione mulierem in sua domo habet quæ poterit ei suspicionem inferre, & semel & secundo à suo episcopo aut à suis clericis admonitus ne cum tali muliere habitaret, ejicere eam de sua domo noluerit: aut accusatore apparente approbetur inhoneste cum muliere conversari: tunc episcopus ejus secundum ecclesiasticos canones de clero eum amoveat, curiæ civitatis cujus clericus erat, tradendo. Episcopum [10] vero nullam penitus mulierem habere, aut eum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc custodiens, episcopatu projiciatur, ipse enim se ostendit indignum sacerdotio.

Cap. XXX.

De Diaconissis. [11]

DIaconissam vero nullo modo cum viro ex quo poterit inhonestæ vitæ emergere suspicio, habitare permittimus. Si vero hæc non observet: sacerdos sub quo subjacet, admoneat eam, ut omnibus modis talem virum ejiciat è sua domo, si vero hoc distulerit agere, ecclesiastico ministerio, & propriis [12] emolumentis alienata, monasterio tradatur [13], & ibi omni suæ vitæ tempore degat: rebus [14] ejus, si quidem filios habeat, inter se & illos secundum numerum personarum dividendis: ut competentem ipsi mulieri partem monasterium accipiens, eam alat, & regat. Si autem non habuerit filios, omnis ejus substantia inter monasterium ubi mittitur, & ecclesiam [15] in qua prius erat constituta, æqua portione dividatur.

Cap. XXXI.

De his qui in ecclesia episcopo aut aliis clericis injuriam inferunt. [16]

SI [17] quis cum sacra ministeria celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens, episcopo aut clericis, aut ministris aliis ecclesiæ [18] injuriam aliquam inferat: jubemus hunc verbera sustinere, & in exilium mitti. Si vero hæc sacra [19] ministeria conturbaverit, aut celebrare prohibuerit: capitaliter puniatur: hoc ipso & [20] in litaniis [21], in quibus episcopi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem injuriam solum fecerit, is verberibus exilioque tradatur. Si vero etiam litaniam [22] concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare jubemus non solum civiles, sed etiam militares judices.

Cap. XXXII.

Ne laici [23] faciant litanias sine episcopo & clericis, & crucibus.

OMnibus autem laicis interdicimus litanias [24] facere sine sanctis episcopis, & qui sub eis sunt reverendissimis clericis. Qualis enim est litania [25], in qua sacerdotes non inveniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas [26] cruces (cum quibus & in litaniis ingrediuntur) non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi: & si quando opus vocaverit ad litanias celebrandas, tunc solum ipsas sanctas cruces accipere eos qui consuete eas portare solent, & cum episcopo & clericis litanias celebrare: hoc custodientibus sanctissimis locorum episcopis, aut etiam eorum clericis, & per loca judicibus. Si quis autem in hoc capitulo præsentis nostræ legis virtutem aut transcenderit, aut non vindicaverit: prædictas pœnas patietur, monasteriorum & reverendissimorum monachorum dispositione.

Cap. XXXIII.

RElinquum nobis est & de venerabilibus monasteriis & reverendissimis monachis formam dare. Illud igitur ante cætera dicendum, &c.

Transcribitur hic in Græco totum primum caput Novellæ quintæ supra [27].

Cap. XXXIV.

Ut abbas non tam antiquitate quam bona existimatione censendus sit & eligendus.

JUbemus igitur, abbatem [28] aut archimandritam in unoquoque monasterio ordinari, non [29] omnino secundum gradum [30] monachorum: sed omnes [31] monachi melioris opinionis existentes eum eligant propositis sacrosanctis euangeliis: dicentes quia neque propter amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eum & fide [32] rectum, & vita castum, & gubernatione dignum, & qui possit monachorum disciplinam, & omnem monasterii statum utiliter custodire, eum elegerunt: & sanctissimum episcopum sub quo monasterium constitutum est, eum qui ita electus est, modis omnibus abbatem ordinare. Hæc autem omnia quæ à nobis disposita sunt pro ordinatione abbatum, valere præcipimus & [33] in venerabilibus fœminarum monasteriis & ascetriis.

τὰς ἰδίας, ἢ τὰς ⸗ μοναστηρίῳ δίκας παρέχειν. εἰδέτω ⸗ τοῦτο ⸗ ⸗ ⸗ νοντ⸗ δικαστὴ, σπείσασῶ, ὡς κ τ ζώνης χωνευθήσ⸗), κ ποινὴν ἐγχυσθή ⸗ τῶν εἰσαγομένων βίσ⸗) παρὰ ⸗ μεγαλοπρεπεστάτ κόμητ ⸗ τ πελάτων. ⸗ σπείσασῶ δηλονότι ὡς τοῦτο κ βασάνους ὑποβληθήσοντ ⸗, κ εἰς ἐξορίαν πεμπομένῳ. τ κτ' τύπον ὁσιωτάτων ἀνδρογόνων ἵνα μηδὲν τῶν ἐναντίον γθῇ), ἢ εἴπερ τι ἁμαρτηθῇ, ἵνα ἡ εἰρηνικὴ ἐνδίκησις φερέσθω. ⸗ ὁ ἄρχοντ⸗ τῶν ἐνδίκησιν ἀναδεξαμένῳ ἐπιθείναι, εἰς ἡμετέραν ἐπίσκοπ⸗ ἀναφερέτω.

ΚΕΦ. κή'.

Περὶ μέτρου σπορτύλων ἐν προσώπῳ κληρικῶν.

Σπορτύλων ὁ ὀνόματι πᾶν πρόσωπον ἐν οἱαδήποτε ἐκκλησιαστικῇ τάξει κωλελεγμένον, κ πρὸς τοῦτο ἀρχήσασαν κ μοναχὸν κ ἀσκητρίαν ⸗ μονάζοντα, ὑπὲρ πάσης ἐγκληματικῆς κ χρηματικῆς αἰτίας, ὁσηςἂν εἴη ποσότη⸗, (εἴτε ἀπὸ κληρικῶ, εἴτε ἀπὸ πν⸗ ἐν προστασίᾳ κωλελεγμένου ὑπομένοντ δίκ⸗). ἢ ἐν τῇ βασιλικῇ πόλῃ, ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐν αἷς ἀρχόντ⸗ ἢ πλέον τεσσάρων κεφαλαίων διδύναι συγχωρεῖ. Εἰ δέ τις ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως, ἢ ἀρχόντ⸗, ἢ ⸗ μακαριωτάτ πατριάρχου, σταλεὶς σπείσασῆς εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, ὑπόμνησιν προσαγάγοι τινὶ ⸗ μνημονευθέντων προσώπων μὴ ἀφαιτέρου ἑνὸς νομισμ⸗ κομιζέσθω. εἰ δ κ ὑπὲρ μιᾶς κ τ αὐτῆς αἰτίας πολλ⸗. ἐκ ⸗ μνημονευθέντων προσώπων ὑπομνηθῆναι συμβαίη, ἑνὸς κ μόνου προσώπου ὑπὲρ πάντων ἀπαίτησιν κομίζεσθαι χρηίζομεν. Ἐπίσκοπ⸗ δ ὑπὲρ ⸗ προσφερομένων ἐν ἰδίαις ἐκκλησίαις μηδεμίαν μεθοδείαν ἢ ὄκλησιν ὑφιστάσθω. ἀπαίτησιν δ μηδὲ εἰ ὑπὲρ ⸗ ἰδίων προσφερομένων ὑπομνηθείη, ἀπαιτείσθω· τὰς συκοφαντικὰς δηλαδὴ τὰς κ ⸗ ἐκκλησίας παραπεμφθείσας ⸗ οἰκονόμους ὑποδεχομένους, ἢ οἷς εἰναι οἵ τινες ἐπὶ τοιούτῃ τῇ αἰτίᾳ προσληθέντες. ὁ δ παρὰ τοῦτα εἰσπράξας ἀπαίτησιν ἀπὸ τριπλοῦ ἅπερ ἔλαβε παραπεμφθήσεται προσώπῳ ἀποδώσων σωσωθείσθω. κ εἰ μὲ γένοιτο), κ τῷ ζώνῃ ὑποβληθήσεται ⸗ κληρικὸς εἶη, ⸗ κλήρου ἐκβαλλέσθω.

ΚΕΦ. κθ'.

Περὶ ⸗ μὴ ἐν ἰδίοις οἴκοις ἐπεισάκτους ἔχειν γυναῖκας κληρικὰς μὲ, ἐπισκόπους δὲ ἃ πνας.

Τοῖς δὲ περισσοτέροις κ ἀβρήνοις κ ὑποδιακόνοις, κ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν κλήρῳ τεταγμένοις, μὴ ἔχεσι γαμετὰς, κ' τὰς θείας κανόνας, ἀπαγορεύομεν κ ἡμεῖς, κ' τῷ τ ἀγίων κανόνων δυνάμει, γυναῖκα πινα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπεισακτὸν ἔχειν· δίχα μόνου τοῦ μητρὸς κ θυγατρὸς κ ἀδελφῆς, κ τ ἄλλων προσώπων ἅπινα πᾶσαν ὑποψίαν ἐκφύγῃ. Εἰ τις δὲ παρὰ ταῦτα τῷ ⸗ ⸗ φυλακὴν γυναῖκα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἀχθ, ἧτις δυνάμ⸗) αὐτῷ ὑποψίαν ἐπάγῃ, κ ἅπαξ κ δὶς ἢ ὑπὸ ⸗ ἰδίᾳ ἐπισκόπῳ ἢ ὑπὸ τ ἰδίων συγκληρικῶν ὑπομνηθεὶς ὥστε μὴ τοιαύτης γυναικὸς μὴ οἰκεῖν, σκωλεῖν αὐτῷ ἐν ⸗ ἰδίᾳ οἴκῳ μὴ θελήσει, ἢ κατηγόρου φανερῶς ἀποδειχθῇ ἀσέμνως μὴ τοιαύτης γυναικὸς ἀναιρέσεως τῷ εἰκότι ὁ ἐπίσκοπ⸗ αὐτῷ, κ' τῆς κληρικατικῆς κανόνας, ⸗ κλήρου αὐτὸν σκωλέτω, τῇ βυλῇ τ πόλεως ἢ κληρικὸς ὢν παραδοθησόμενον. Ἐπίσκοπον δὲ μηδεμίαν παντελῶς γυναῖκα ἔχειν ἢ μεθ' αὑτῆς οἰκεῖν συγχωρεῖν. εἰ δὲ ἀποδειχθείη τὸν μηδαμῶς ⸗ φυλακὴν, τ ἐπισκοπῆς σκωλέσθω. αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἀνάξιον δείκνυσι τ ἱερωσύνης.

ΚΕΦ. λ'.

Περὶ ἀβρηνίσσων.

Διακόνισσαν δὲ ἑδενὶ τρόπῳ μετ' ἀνδρὸς ἐξ ἧς ὑπάρ⸗) ἀσέμνου βίου ἀναφύεσθαι ὑποψία, οἰκεῖν συγχωρεῖμεν. εἰ δὲ ταῦτα μὴ ⸗ φυλάξῃ, ὁ ἱερωσύνῃ ὑφ' ὃν τέτακ⸗), ὑπομιμνησκέτω ταύτην ἵνα πᾶσι τρόποις τ τοιοῦτον ἀνδρα σκωλάκῃ ⸗ ἰδίᾳ οἴκῳ. εἰ δὲ τῶν ὑπαρόντ⸗) τρόξας, τ ὀκκλησιαστικῆς ὑπηρεσίας, κ τ ἰδίων ἀφελῶν ἀλλοτριωμένην, ὡς μοναστηρίῳ παραδιδόσθω, κἀκεῖ πάντα τ ἰδίας ζωῆς χρόνον ἀφιερούσθω. τ προσφερομένων αὐτῇ, εἰ μὲ παῖδας ἔχοι, μεταξὺ αὐτῆς κἀκείνων κ' ἀριθμὸν τ προσώπων ἀφιερωμένων (ἵνα τὸ ἁρμόζον τῇ αὐτῇ γυναικὶ μέρ⸗ τὸ μοναστηρίῳ λαμβάνοντ, τούτῳ ὑποτρέφοι) εἰ δὲ μὴ ἔχοι παῖδας, πᾶσα ἡ αὐτῆς οὐσία μεταξὺ ⸗ μοναστηρίῳ ὅτε ἐμβάλλ⸗), κ τ ἐκκλησίας ὧν ἡ προτέρα ἐτέτακτο, ἐξ ἴσης μοίρας ἀφιρείσθω.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ τ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπισκοπ⸗ ἢ κληρικὸν ἀδικούντων.

Εἴ τις τ θείων μυστηρίων, ἢ τ ἄλλων ἁγίων λειτουργιῶν ἐπιτελουμένων, ἐν ἁγίᾳ εἰσελθὼν ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ τοῖς κληρικοῖς, ἢ τοῖς ἄλλοις ὑπηρέταις τ ἐκκλησίας ὑβρεως τι ἐπαιτιάσῃ· κελεύομεν τοῦτον βασάνοις ὑποπεσεῖν, κ εἰς ἐξορίαν πεμφθῆναι. εἰ δὲ κ αὐτὸ τὰ θεῖα μυστήρια κ τὰς θείας λειτουργίας παρῴδοι, ἢ ἐπιτηδεῖος κωλύσοι, ἐφαλικῶς τιμωρεῖσθ. Ταυτὸ τάττ κ ἐπὶ τοῖς λιταῖς ἐν αἷς οἱ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ διέρχονται), φυλαττομένων μὴ ὕβριν μόνον ποιῆσαι, βασάνοις κ ἐξορίᾳ ⸗ ζημιοῦσθ· εἰ δὲ κ τῶν λιτῶν ἀφιστάσθαι, κεφαλικὸν κίνδυνον ὑπομένῃ. κ ταῦτα διακελεύομεν ἐ μόνον τὰς πολιτικὰς, ἀλλὰ κ τὰς στρατιωτικὰς ἀρχοντας.

ΚΕΦ. λβ'.

Περὶ ⸗ μὴ ἐξεῖναι λαϊκοῖς λιτὰς ποιεῖν χωρὶς ἐπισκόπ⸗ κ κληρικῶν κ σταυρῶν.

ΠΑσι δὲ τοῖς λαϊκοῖς ἀπαγορεύομεν λιτὰς ποιεῖν δίχα τ ὁσιωτάτων τ τόπων ἐπισκόπων, κ τ ὑπ' αὐτὸς δυλαβεστάτων κληρικῶν. πρέπει γὰρ ἐστὶ λιτὴ ἐν ἢ ἱερεῖς ἐκ θυμέλου), κ τὰς σεμνὰς ποιῶσιν δυνάς; ἀλλὰ κ τὰς μιᾶς σταυρὸς, μεθ' ὧν ἐν τοῖς λιτοῖς ἐξέρχον), μὴ ἀλλαχόθε ἄλλου εἰ μὴ ἐν διαφόροις τόποις ἀποτίθεσθ. κ εἴποτε χρεία καλέσει ⸗ λιτὰς ἐπιτελέσθ, τότε μόνον τὰς αὐτὰς ἁγίας σταυρὸς λαμβάνειν τὰς εἰωθότας ὑπὸ τ ⸗ βασιλέως, κ μ' ⸗ ἐπισκόπ⸗ κ τ κληρικῶν τὰς λιτὰς ἐπιτελεῖσθ. ταυτὸν ⸗ φυλακτέον τῶν ὁσιωτάτων τ τόπων ἐπισκόπων, κ τ αὐτῶν κληρικῶν, κ τ κ' τούτου δεχόντων. Εἰ δέ τις ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ τῶν ⸗ παρόντ⸗ ἡμῶν νόμου διάταγμα ἢ μὴ ἐκδικήσῃ, τὰς εἰρημένας ποινὰς ὑποσήσει).

ΚΕΦ. λγ'.

ΥΠόλοιπον ἡμῖν ἐστι κ περὶ τ διαφόρων μοναστηρίων κ τ διαφερωτάτων μοναχῶν ἀφιερώσεως. ‡

ΚΕΦ. λδ'.

Περὶ ⸗ μὴ προβάλλεσθαι ἀββᾶν κατὰ βαθμὸν, ἀλλὰ καλλίονος ὑπολήψεως ὄντα.

ΚΕλεύομεν τοίνυν τ ἀββᾶν ἢ τ ἀρχιμανδρίτην τὸν ἐκάστου μοναστηρίου προβάλλεσθαι μὴ πάντως κατὰ τὰς βαθμοὺς τ μοναχῶν, ἀλλ' ὃν πάντες οἱ μοναχοὶ ἢ οἱ καλλίονος ὑπολήψεως ὄντες ἐπιλέξονται) προκειμένων τ ἁγίων διαγλίων, λέγοντες ὡς ὀφείλ ἀφ' ἑαυτῶν οἱαδήποτε χαρᾶν, ἀλλὰ μᾶλλον συνάγοντες αὐτὸν κ τῇ πίστ ὀρθὸν κ τῷ βίῳ σώφρονα, κ τ διοικήσεως ἄξιον, κ δυνάμενον τῶν τ μοναχῶν ἐπισκήπτειν κ πᾶσιν τοῖς ⸗ μοναστηρίῳ κατάστασιν χρησίμως φυλάξαι, αὐτὸν ἐπελέξασθαι. ⸗ ὁσιωτάτ ἀρχιμανδρίτ, ὑφ' ὃν τὸ μοναστήριον τέτακ⸗), τ ἴσως ἐπιλειφθέντων πάντα τρόπον ἠγυθρωμένων προβαλλομένου. Ταῦτα δὲ πάντα τὰ παρ' ἡμῶν ἀφιστυπωθέντα ἀφ' τῶν προβολῶν τ ἠγυμένων, κρατεῖν ⸗ φυλακελεύομεν κ ἐπὶ τοῖς διαγλίοις τ γυναικῶν μοναστηρίοις κ ἀσκητηρίοις.

ΚΕΦ. λε'.

---

1 De sportulis religiosæ personæ *Jul. hic num.* 473.

2 Hinc sumpta est Authentica, *Sed hodie C. de episc. & cler.*

3 De episcopis, pro rebus Ecclesiæ non conveniendis *Jul. hic n.* 474.

4 De his qui sportulas exigunt ultra modum statutum *Jul. hic n.* 475.

5 *Jul. hic numer*, 476. Goth. Vid. *decis. Cur. Ultrajectl.* 58. *n.* 13. *& seq.* Adde *Novell.* 137. *cap.* 1. *in fin. & l.* 19. *Cod. de Episcop. & Cleric.* ANS.

6 Vid. *Novell.* 3. *cap.* 8.

7 Ἐπίσαυλον.

8 Vid. tamen *l.* 19. *C. de episc.*

9 Mater cum filiis, soror cum fratre, filia cum parente clerico (non Episcopo) citra suspicionem potest habitare.

10 Episcopi cum ulla muliere vetantur hic habitare. *Jul. n.* 477.

11 Quæ scil. cum masculis habitant, & de liberis earum *Jul. hic num.* 478. *Ecl. l. c.* 42.

12 Quæ διάεται hic Græci appellant, Julianus, beneficia & salaria.

13 Diaconissas alias fuisse à monialibus hinc deprehenditur, quod pœnæ nomine diaconissa in monasterium detrudatur.

14 Diaconissæ retinebant administrationem bonorum suorum.

15 Diaconissæ certo numero ecclesiis adsignabantur.

16 Si quis inter celebranda mysteria, ministris Dei injuriam fecerit. *Jul. hic n.* 475.

17 Hinc sumpta est Authentica, *Sed novo jure Cod. de episc. & cler.*

18 *l.* 19. *Cod. de episc. l.* 8. *C. de his qui ad ecclesiæ confugiunt.*

19 Αὐτὰ τὰ μυστήρια καὶ τὰς θείας λειτουργίας παράξει. *Scrimg.* Julianus videtur legisse αὐτὰ τὰ εὐκλῆεια καὶ λειτουργίας; dum vertit, *sed si ipsa sancta oratoria.*

20 Argumentum à perturbatore mysterii sacri, ad eum qui litanias perturbat.

21 Litaniæ, supplicationes.

22 Λιτήν.

23 Λιτάς. *Scrim.* quas Νον. 67. vocat δημοσίων πρόσοδον *une procession publique.*

24 De litaniis laicorum *Jul. hic n.* 480.

25 Litaniæ sine sacerdotibus non fiebant. In iisdem fiebant orationes & cruces præferebantur, *ut hic*, nocte & die celebratæ *l.* 3. §. 1. *C. de hæreticis.*

26 Vide quæ scripsi ad Novellam Leonis 72.

27 Jul. etiam hoc caput ignorat.

‡ Μετὰ τὸ διατυπῶσαι. γρ ἐκεῖνο τοίνυν πρὸ τῶν ἄλλων βιετέον, ὥστε *n. πρ.* χρ. κωὶ τὰ ἑξῆς μέχρι τῆ μονῇ. ποιήσωσ ἔσω. ἅπερ ὄφες ἐν ἀρχῇ τῆς ε διατάξεως.

28 Τὸν ἀββᾶν ἢ τ ἀρχιμανδρίτην *Scr.* ἡγούμενον vocat *Ecleg.* 4. *tit* 1. *cap.* 2.

29 *Jul. hic n.* 481.

30 Οὐ κατὰ βαθμὸν. id est, non ejus qui ordine primus, secundus, tertius, &c sic dejenceps: sed qui optimus.

31 Abbates eligebantur à monachis.

32 Abbatis dotes.

33 Ut scil. Abbatissæ eligantur à monialibus.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ τῶ μὴ ἐξωθεῖσθαι μοναχὸν ἐκ μοναστηρίου.

ΕΙ τις ἢ ὑπὸ μοναχῶν βίου ἀλλοῖος βουληθείη, κελεύομεν ἵνα εἰ μὲν γνήσιόν ἐστιν ὅπ αὐθαίρετος ἀλλοίωσις τοῦ τρόπου τοῦτον ἐπιφέρει), ὁ ἡγούμενος τῶ μοναστηρίου ὅτι σπουδὴ, τὸ ζητούμενον αὐτῷ παρέχειν εἰ μὴ γνησίως) οἰασδήποτε ὑποκειμένης τύχης, οὗτος τελῶν σὺν αὐτοῦ μὴ λαμβάνειν αὐτὸν τὸ χῆμα τὸ μοναχικὸν ἀλλ' εὐτρεπῆ τὸν ἐνδυσάμενον χεῖρα ἀποτιθέσθω τ τοῦτο ἀναγράφῃς ὁ τῶ μοναστηρίου ἡγούμενος. καὶ εἰ οὗτος τελεσθῆς ἀναφυὴ τις λόγου ἢ ἄλλου ἢ κακοποιὸν ἢ συκοφαντικὸν ἴδιον τοῦτον εἶναι, ἢ ἢ ὡς φούρναρα τῶν μαγειρίων, ἢ ὡς πλανῶν, ἢ ἀφ' ἑτέρου τρόπου εἰς τὸ μοναστήριον αὐτὸν εἰσελευθέναι, ἢ τοῦτο ἀποδεικνύειν τοῦ ἰδίου διαστάτη τοῦτον ἀποκηρύττεσθαι, μὴ τῆ προφάσει ἀπὸ δικαίου εἰς τὸ μοναστήριον εἰσαγαγὼν λόγον φοβεῖσθαι ὡς ἐδεῖ δεινὸν τοῦ μέρει παρὰ τοῦ ἰδίου διαστάτου λαμβάνοντα. Εἰ δ οὗτος τελεσθῆς μηδὲς ἀναζητῆ πεῖ τ ἀναφορῶν φοβούμενον, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τῶ παραδεχομένω τελεσθῆς χρόνω, εἰ τ τοιοῦτον ἄνδρα ἄξιον κρίνοι, τότε δίδοτω αὐτῷ τὸ χῆμα· καὶ μηδεὶς αὐτῷ μὴ τοῦτο ὀχλήσῃ ὑπὲρ τούτῳ ἐπιφέρετω, εἰ ὅσον μέντοιγε ἐν τῶ μοναστηρίω ἀφῇ. τὸ δ τρόπον ἀφῇς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσαγαγὼν φασὶν, τοῦ ἀνωνύμου διαστάτου ἀποδίδοσθαι. Εἰ δέ τις τ εἰρημένων φοβοῖτο κωλυέσθω τὸ μοναστήριον, καὶ εἰς κοσμικὴν ἄλθοι βίον, ἢ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ ἐν ἀγροῖς φοβείσθω), τῆ ἰδίᾳ τύχῃ παραδιδόσθω.

ΚΕΦ. λβ'.

Περὶ τῶ μοναχὸς ἐν ἑνὶ κοινοβίῳ μένειν.

ΕΝ πᾶσι δ τοῖς μοναστηρίοις, ἄνωθ κοινόβια καλεῖ), κελεύομεν, κ τὰς μοναχικὰς κοινάς, ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας οἰκεῖν, καὶ κοινὸς τρέφεσθαι, καὶ κ τ ὅμοιον τρόπον ἑνὶ οἴκῳ πάντας κεχωρισμένους καθεύδειν. ὥστ ἀμφισβητοῦν ἀλλήλοις μαρτυρίαν τ σώφρονα ἀφαιρεῖν αὐτῆς πολλοὶ εἰ μὴ πυκνὸς ἐξ αὐτῶν ἢ ἀφ' τῶν χρονίαν ἐν μοναστηρίῳ ἄσκησιν ἡσύχως βεβιωμένοι ζῶν, ἢ χήρας ἢ σωματικῆς ἀσθενείας χάριν, ἐν ἰδιάζουσι κελλίοις ἐνδον τ μοναστηρίου τυγχάνουσι ἀφιεῖσθαι). τῶν δ μὴ εἰδήσεως καὶ γνώμης τ ἡγουμένου γινομένων ἀπάντων τῶ θεῖ τὰ μοναστήρια καὶ ἀσκητήρια τ ψευδωνύμων τ αἱρετικῶν παρεμπλοκὰς ἀποφυλαττόμεθα. Κατ' ἐδέτια δ τόπον τ ἡμετέρας πολιτείας, ἐν οἷς μοναστήρια μοναχῶν καὶ μοναστρίας οἰκεῖν, ἢ τὰ λειπόμενα διαλαβόντα εἶναι μοναστήρια συγχωροῦμεν. ὁπόταν δ τοιοῦτον μοναστήριον διρυθεὶν πάσι τύποις κελεύομεν τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ τ γυναικῶν χωρίζεσθαι. καὶ πᾶς μ γυναῖκας ἐν ᾧπερ εἰσὶ μοναστηρίῳ οἰκεῖν, τὰς δ ἀνδρὰς ἄλλο μοναστήριον ἑαυτοῖς ποιεῖν. εἰ δ πλείονα εἴη τὰ τοιαῦτα μοναστήρια, ἵνα μηδὲ ἀναίσκη ἦθος) νέα μοναστήρια οἰκοδομεῖσθαι, ὁ τ τόπων οσιώτατος ἐπίσκοπος τῶν μοναχῶν μ τ μοναχῶν, τὰς γυναῖκας μ τ γυναικῶν, κεχωρισμένως ἐν ἄλλοις καὶ ἄλλοις μοναστηρίοις σωμαχεῖν φροντισάτω. τὰ δ προφάσεως ὅσα ἔχουσι κοινὰ, μεταξὺ αὐτῶν, κ τὸ ἀρμόζον αὐτοῖς δίκαιον, ἀφιερεσθω· ταῖς δ γυναιξὶν, ὃν ἀν αὐτοὶ ἐπιλέξωνται) εἴτε πρεσβυτέρου εἴτε ἀβήκοον, εἰς τὸ ποιεῖν αὐταῖς τὰς ἀποκρίσεις, ἢ τῶν ἀγίων αὐταῖς κοινωνίαν φέρειν, ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος, ὑφ' ὃν εἰσὶ, ἀποκληρῶτω, εἰ ὁρθῆς πίστεως καὶ βίου καλῶ τοῦτον εἶναι γνοίη. Εἰ δ ὁ παρ' αὐτῶν ἐπιλεγεὶς, μὴ εἴη σχεδοῦτερον ἢ ἀβήκοον, ἄξιον δ αὐτὸν τ τοιαύτης ὑποκρίσεως ὁ ἐπίσκοπος πρὸς χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτηδεῖς ἢ ἄξιον εἶναι φανεῖη, ταῖς ἀποκρίσεσιν (ὡς εἴρη)) ἢ μοναστηρίῳ ἀποτιμήτω. ὅταν μήτοι ἵνα μηδὲ ὁ ὅτως ἐπιλεγεὶς ὡς τὰς ἀποκρίσεις τ γυναικῶν σὺν τῷ μοναστηρίῳ μείνῃ.

ΚΕΦ. λγ'.

Περὶ τῶ μὴ ὑπεῖναι αἵρεσιν τ γάμων τ παίδων, εἴ τις εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ.

ΕΙ τις ἐπὶ αἱρέσῃ γάμου τ παιδοποιίας, ἢ χήρᾳ ἀσθενοῦς ἢ γαμικῆς δωρεᾶς, ἢ διορισμοῦ τ ἢ κωλείψῃ τοῖς ἰδίοις παισὶν, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε ἀσθενῶν, ἢ κληρονομίαν ἢ λεγάτον ἐξ ὀρχῆς ἡφιερῶς κωλιμπάνων αὐτοῖς, βαρῆσῃ, αὐτὸς ὑποκειμενούσῃ, ἢ ἀποκατεστάσῃ, τοῦ μίαν τ μνημονευθεισῶν αἱρέσεων κελεύομεν, ἐν ᾧ οἱ παῖς τοιαύταις αἱρέσεσιν ὑποκείμενοι, ἀρρένες ἢ θήλειαι, εἰς μοναστήρια εἰσέλθωσιν, ἢ κληρονόμοι ἢ ἀβήκοιοσαν ἢ ἀσκητέαν χθόνα), τοῖς τοιαυτοις αἱρέσεις ἀνισχύρους κ ἀνυπομβάτους εἶναι. τοιοῦτος δ τ βουθείας κ κληρονόμοι κ διακόνησαν τ ἐκκλησιῶν ἀπολαυέτωσαν, εἰ μέχρι τ ἰδίας ζωῆς τοῖς αὐτοῖς ἐπιμόνοιεν, κ τὰ προφάσεως τὰ ὑπὸ τῶν τοιούτων αἱρέσεσι δεδωρημένα ἢ κωλελειμμένα εἰς δύτεβαίας χρείας διαπονήσωσιν, ἢ κωλείψωσιν. ἐπὶ δ τοῖς ἀσθενοῦσι ἄπινα εἰς μοναστήριον ἢ ἀσκητήριον εἰσέλθωσι, κ κωλείψωσι τῶν τοιούτων σώφρονα ἀναγράφω, τῷ μοναστηρίῳ ἢ τῷ ἀσκητηρίῳ ὅπῃ τῶν ὀχλῶ ἰδ εἰσελθόντα, τὰ προφάσεως τὰ ὑπὸ τῶν τοιούτων αἱρέσεσι διορθεύεσθω ἢ κωλελειφθεύσθω, μ τ ἄλλης αὐτοῖς ὑποστάσεως ἀφαίρεσιν κελεύομεν. Εἰ μήτοι ἐπὶ ἀναῤῥύσῃ αἰχμαλώτων, ἢ πλωχῶν ἀποτροφῆ, ὑπὸ τοὺς εἰρημένας αἱρέσεις ὑποκωλύσασις ἢ ἀποκατάστασις γένηται. ἐξ ἑδένος τ εἰρημένων τρόπων τούτων ἀποκλείεσθαι συγχωρῶμεν.

ΚΕΦ. λδ'.

Ὡς τοὺς εἰς μοναστήρια εἰσελθόντας ἑαυτούς τε κ τὰ ἑαυτῶν τῷ μοναστηρίῳ ἀποφέρειν.

ΕΙ γυνὴ ἢ ἀνὴρ τ μοναχικὸν ἐπιλέξῃ) βίον, κ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον, παίδων ἔχ ὑπάντων, τῷ μοναστηρίῳ σὺν ᾧ εἰσῆλθε τὰ προφάσεως αὐτὸν ἀφαίρεσιν κελεύομεν· εἰ δ τοιοῦτον ἀποσωστοῦ παῖδας ἔχοι, κ μὴ πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον, ἀβέι τ οἰκείων προφάσεων ποιησῇ ἀφαίτωσιν, κ τὸ νόμιμον μέρος τοῖς παισὶν ἀφορίσῃ· κ ὅπως ἐξείσω αὐτῷ κ μ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον, τῶν ἰδίαν ὄσιαν εἰς τοὺς ἰδίους διελεῖν παῖδας ὅταν βούληται ὥστε μηδὲ ἐπὶ ἐνὶ τ ἑαυτοῦ παίδων ἐλαττῶσθαι τὸ νόμιμον μέρος. τὸ δ μὴ διδόμενον τοῖς παισὶ μέρος τῷ μοναστηρίῳ ἀφέρεται. Εἰ δ πᾶσιν τοῖς ἰδίαν ὄσίαν μεταξὺ τ παίδων διελεῖν βουληθείη, ἐξ οἰκείας αὐτοῦ σωσώστω τοῖς παισὶ συναπελθωμένοις, ἐν ἑαυτοῦ μέρος· πᾶσι τρόποις ὠφελοκρατείτω, ὀφείλον τῷ δικαίῳ ἢ μοναστηρίῳ ἀφέρειν. Εἰ δ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἀφῶν τελευτήσοι, πρὸ μεταξὺ τ οἰκείων παίδων τὰ ἴδια ἀφανέμῃ προφάσεα, τὸ μὲ νόμιμον μέρος οἱ παῖδες λήψονται), τὸ δ λοιπὸν τ ὄσίας τῷ μοναστηρίῳ ἀφέρεσθω.

ΚΕΦ. λε'.

Περὶ τῶ ἀφαλυθεισῶν τ μνησείων ἀφ' τ εἰς μοναστήριον εἰσόδῳ μόνης ἀῤῥαβῶνας δίδοσθαι.

ΜΝησείας δ μεταξὺ τινῶν κ' τ νόμου γινομένης, εἴτε ὁ μνησθεὶς εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ, ἀναλαμβανέτω τὰ ὑπὲρ τ μνησείας ἀῤῥαβῶνα ὀνόματι δεδομένα εἴτε ἡ μνησθεῖσα τ μοναχικὸν βίον ἐπιλέξῃ), οἰκεῖνα μόνον ἀποδιδόσθω ἅπινα ὁμοίως ἀῤῥαβῶνα ὀνόματι ἐλαβε τ ποινῆς ἑκατέρῳ μέρει συγχωρουμένης.

ΚΕΦ. μ'.

Ἐὰν ἀνὴρ ἢ γαμετὴ εἰς τὸ μοναστήριον εἰσέλθῃ.

ΕΙ σωζέσθω ἐπ ᾧ γάμῳ ὁ ἀνὴρ μόνος ἢ ἡ γυνὴ μόνη εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον, ἀβαλυέσθω ὁ γάμος κ δίχα ἐπιτιθείς, μεθ' ὃ μέντοι τὸ σῶσωσθαι τὸ εἰσερχόμενον εἰς μοναστήριον τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαβοι. κ εἰ μὲ ὁ ἀνὴρ τ μοναχικὸν ἐπιλέξῃ) βίον, ἀποκαθιστάτω τῇ γυναικὶ κ τῷ σώματι, κ ἐπ ἄλλο ἀπ' αὐτῆς ἔλαβε κ ὅσης τυτοις ὁπ τ γαμικῆς δωρεᾶς τοσοῦτον μέρος, ὅσον ὁπ τ τελευτῆς ᾧ ἀνδρὸς ἤρμοσε τῇ γυναικὶ, κ' τὸ σύμφωνον τοῖς σωτικοῖς συμβολαίοις ἐμφερόμενον εἰ ἡ γυνὴ εἴη ἡ εἰς τὸ μοναστήριον εἰσελθοῦσα, τ ὅμοιον τρόπον παρακρατείτω ὁ ἀνὴρ τὰ γαμικὰ δωρεάν,

Cap. XXXV.

De monachu non[1] statim vestiendo.

SI quis autem ad monasticam vitam venire voluerit: jubemus, si quidem notus est quia nulli fortunæ subjacet, abbas monasterii si perspexerit, schema ei præbeat. si vero non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subjaceat: intra tres[2] annos non accipere eum schema[3] monasticum: ut intra memoratum tempus experiatur[4] hujus hominis conversationem monasterii præsul. Et si intra triennium aliquis emerserit dicens aut servum, aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut etiam tanquam fugientem agriculturam, aut quasi aliquid rapientem, aut propter aliquam culpam in monasterium eum ingressum: proprio domino hunc restitui cum rebus quas probatur in monasterium introduxisse: jurando[5] primum, quia[6] nihil patietur a suo domino percipiente. Si autem intra triennium nullus convenerit, aut inquietaverit, aut contra aliquam memoratarum personarum quæstionem fecerit, abbas monasterii post transcursionem triennalis temporis, si talem virum dignum judicaverit: tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem quas in monasterium introduxisse videtur, illæsæ domino reddantur. Si quis autem memoratarum personarum reliquerit monasterium, & ad sæcularem venerit vitam, aut in civitatibus, aut in agris circumiens, propriæ fortunæ reddatur.

1 *Nov. 5. c. 2. Jul. hic n. 483. 4. Ecl. 1. c. 3.*

2 *d. c. 2. d. c. 3.*

3 Schema seu habitum monachi observa: erant autem diversi a laicis habitu: diversi, inquam vestæ & tonsura. *Novell. 5. c. 2. in pr.*

4 Triennium præfinitum probandis iis, qui ad monachicum afficiantur.

5 Λόγον λαμβάνουσι *Græci hic, lity ayant baillé la parolle.* vid. *Nov. 5. c. 2. §. 1.*

6 *Novell. 5. c. 2. Novell. 17. c. 14. l. 6. §. 5. C. de his qui ad eccl. confug.*

7 Hoc verbo intelligunt Græci τὸ οἰκεῖν, τὸ καθυδεῖν, τὸ κείσθαι *d. Ec. 8. c. 4.* adde *Jul. hic num. 483.*

8 Monasteria videntur quædam fuisse, non κοινόβια, in quibus in communione non vivebatur.

9 Of *Nov. 5. c. 3.*

10 Κελλίοις. adde *4. Ecl. 1. cap. 18.* de cellulis monachorum dicam ad *Novell. 133. c. 1.*

11 Τῷ ἡγουμένῳ. *Scr.* Egumeni *Jul. hic.*

12 Ita Græci legunt, καὶ ἐδίνε ἢ τόπον τῆς ἡμέρας πολλάκις ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ μοναχὸς καὶ μοναστρίας οἰκεῖν ἢ τὰ λεγόμενα δίκαια ἵνα μοναστήρια συγχωρῶμεν *Scrimg* id est, In nullo nostræ reipublicæ loco concedimus, ut in uno monasterio monachi sint, & monastriæ habitent: & ut appellantur, duplicia sint monasteria. *Hal.* sed nec ea quæ duplicia vocantur. *Julian. hic.* Id etiam constitutum fuit Nicen. synodo 2. c. 20. & epistola quadam Cypriani. adde *l. 44. C. de episc.*

13 *Jul. hic n. 484.*

14 Monastriæ sibi eligebant unum diaconum vel presbyterum, quo utebantur diribitore sacræ communionis, & ad responsa.

15 Εἰς τὸ ποιῶν αὐτοῖς τὰς ἀποκρίσεις. *d. l. 44.* apocrisiarium intelligit. *Julian. hic.* de quo dixi ad *c. 25. S. eod.*

16 Αὐταῖς ἁγίων κοινωνίαν φέρειν. *Scr.* videtur ergo communio sacra interdum ad communicaturos deportata.

17 Hinc sumpta est Authentica, *Nisi Cod. ad Trebell.* adde *Jul. hic n. 485. 4. Ecl. 1. c. 5.*

18 Conditio legati, institutionis, donationis ita factæ, *Si sine liberis decesserit*, vel, *Si nuptiæ non contraxerit*, sacerdotio vel clericatu impletur aut potius remittitur

19 *l. 49. C. de episc.*

20 *Jul. hic n. 486.*

21 Alaudia scil. *ni hic, & Novell. 76.* Quid feuda? vide *2. Feudorum 21.*

22 Hinc sumpta est Authentica, *Si qua C. de sacr. eccl.*

23 Ipso scilicet ingressu *Nov. 5. c. 5.*

24 Parens etiam post ingressum monasterii, testari potest & hereditatem dividere inter filios. adde quæ dicam ad *Novell. Leonis 5.*

25 Parens, quantumvis monasterium ingressus legitimam tamen cogitur liberis relinquere.

26 *Jul. hic n. 487. & 4. Ecl. g. 1. c. 8. ad 11.*

27 *Jul. hic n. 488.*

Cap. XXXVI.

Ut monachi in uno conclavi habitent.[7]

IN omnibus autem monasteriis, quæ[8] cœnobia dicuntur, jubemus secundum canones monachos in uno habitaculo[9] omnes separatim dormire, ut mutuum alterutris testimonium castæ conversationis præbeant: nisi quidam tamen ex eis aut propter longævam in monasterio conversationem quiete volentes vivere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis[10] intra monasterium constitutis degant: & hoc cum conscientia & voluntate Abbatis[11] fieri. Hæc omnia in monasteriis & asceteriis fœminarum servantibus, in nullo loco nostræ reipublicæ esse[12] monasteria permittimus aliter. Ubi autem monasterium invenitur, omnibus modis jubemus viros à fœminis separari, & fœminas quidem in quo sunt monasterio remanere: viros autem aliud monasterium sibimet facere Si vero plura sunt monasteria, ut necesse non sit nova monasteria ædificare: locorum sanctissimus Episcopus monachos cum monachis, & fœminas cum fœminis separare[13], & in aliis monasteriis congregare procuret. quæcunque vero habentur communia, inter eos secundum competens eis jus dividere. Fœminis autem quemcunque ipsæ elegerint[14] sive presbyterum, sive diaconum ad faciendum eis responsum[15], sat sanctam eis communionem portandam[16]: sanctissimus episcopus sub quo sunt, deputet, quem rectæ fidei, & vitæ bonæ esse cognoverit. Si vero qui ab eis electus est, non sit presbyter aut diaconus, dignum tamen eum hujusmodi ministerio episcopus judicaverit: ordinationem ei imponat, qui dignus esse videbitur, ut responsa (sicut dictum est) monasteriis distribuat: ita tamen, ut neque sic electus ad responsa fœminarum, in monasterio maneat.

Cap. XXXVII.

Conditionem nuptiarum vel liberorum non extare si quis monasterium ingrediatur.

SI quis sub[17] conditione nuptiarum sive liberorum, sive dotis causa, sive antenuptialis donationis donaverit sive reliquerit suis liberis, sive alii cuicunque personæ hereditatem, sive legatum, aut ab initio pure relinquens eis, oneret eos subtitutione, aut restitutione, aut sub una prædictarum conditionum reliquerit, vel donaverit: substitutiones vero vel restitutiones eis fecerit adjectis conditionibus quibuscunque ex iis quæ superius enumeratæ sunt: sancimus, si personæ talibus conditionibus subjectæ, sive masculi, sive fœminæ, monasteria ingrediantur, aut clerici, aut diaconissæ, aut ascetriæ fiant: tales conditiones[18] invalidas & pro non scriptis esse, hoc autem solatio & clerici & diaconissæ ecclesiarum fruantur, si usque ad suam vitam in his perseveraverint, ut res sub tali conditione donatas aut relictas, ad pia opera expendant aut relinquant. In personis enim quæ in monasterium vel asceterium ingrediuntur & relinquunt hujusmodi conversationem castam: monasterio aut asceterio ubi à principio ingrediuntur, res sub tali conditione donatas aut relictas, cum alia eorum substantia competere volumus. Si tamen in redemptionem[19] captivorum, aut egentium alimenta sub prædictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat: ex nullo memoratorum modo eam excludi permittimus[20].

Cap. XXXVIII.

Ut qui monasteria ingrediuntur, se suaque[21] *dedicent monasterio.*

SI[22] qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, & intraverit monasterium: filiis non extantibus, monasterio quod ingreditur, res ejus competere[23] jubemus. Si vero talis persona filios habeat, & non antequam intret monasterium, de suis rebus fecerit dispositionem, & legitimam partem filiis deputaverit: etiam sic liceat ei postquam monasterium[24] ingreditur, suam facultatem in proprios dividere filios: ita tamen, ut nulli filiorum suorum minuat[25] legitimam partem, quam vero non dederit filiis partem, monasterio competat. Si vero omnem substantiam inter filios dividere voluerit, propria sua persona filiis connumerata, unam sibi partem omnibus modis retineat, quæ debeat juri monasterii competere. Si vero in monasterio degens moriatur antequam inter filios suos proprias distribuat res, legitimam partem filii percipiant: reliqua vero substantiæ pars monasterio competat.

Cap. XXXIX.

Ut solutu sponsalibus per monasterii ingressum simplæ tantum arrhæ reddantur.

SPonsalibus[26] quoque secundum leges factis inter aliquos, sive sponsus monasterium ingrediatur, recipiat quæ pro sponsalibus arrharum nomine sunt data: sive sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat quæ similiter arrharum nomine accepit: pœna utrique parti concedenda.

Cap. XL.

Si vir aut uxor ingrediatur monasterium.

SI vero constante[27] adhuc matrimonio, aut vir solus, aut uxor sola intraverit monasterium, solvatur matrimonium, & citra repudium, postquam tamen persona pergens ad monasterium schema perceperit. Et si quidem vir elegerit monasticam vitam, restituat prius mulieri dotem, & si quid aliud ab ea receperit, & super hoc ex nuptiali donatione tantam partem quanta ex morte viri competebat mulieri, secundum pactum dotalibus instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit monasterium ingressa, simili modo retineat vir nuptialem donatio-

nem [1], & casum dotis ex morte mulieris placitum: reliquum vero dotis mulieri restitui præcipimus, & si quid aliud ex rebus mulieris apud eum inveniatur. Ambobus autem monasticam vitam eligentibus, jubemus vacantibus dotalibus placitis, virum retinere donationem antenuptialem, & mulierem propriam accipere dotem, & quicquid aliud viro dedisse probetur: ut unusquisque citra damnum suis fruatur rebus: nisi forte sponsus sponsæ, aut sponsa sponso, aut maritus uxori, aut uxor marito aliquid donare aut cedere voluerit: quoniam neque ex pactis nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

1 Vid. Roland. à Valle *de lucro dotis. quæst.* 95. Boer. *dec.* 2. *num.* 39. Jas. *cons.* 135. *vol.* 1. Nicol. vand. Hoog *sing.* 7. *n.* 7. ANA.

2 Monachi non possunt exheredari, quamvis dum laici essent, in causam ingratitudinis incidissent *l.* 55. 56. §. 1. *C. de episcop.* forte militum exemplo, jure namque antiquo non potuerunt exheredari, *l.* 26. *ff. de lib.* ut certissimum sit, monachum non posse exheredari ex causa ingratitudinis, quæ monachisimum antecesserit. vid. *Cujac.* 12. *obser.* 26. *in fin.* quod & à Gratiano relatum 19. *quæst.* 3. *c. ult.* 23. *q. c. non licet.* Idem omnino extat apud *Harmenop.* 5. *tit.* 9. *in fin.* Atque ita fallitur Accurs. *Nov.* 5. & *Alciat.* 4. *parerg.* 23. negans hoc jure civili constitutum. His adde quæ scripsi ad *l.* 56. §. 1. *C. de episc.* Idem adversus Alciatum tenet Emanuel à Costa *in repetitione l. Gallus Aquilius* 29. §. & *quid si tantum* 5. *num.* 195. 196. 197. 198. *ff. de lib. & posth.* Et ita monachismo deletur ingratitudo erga parentes: & è contrario.

3 *d. l.* 56. §. 1. *Jul. hic n.* 490.

4 *Novell.* 5. *c.* 4. *Jul. hic mm.* 491.

4. *Ecl.* 1. *c.* 13.

5 Vid. *Jul. hic num.* 492.

6 Διὰ τῶν ἀποκεκριμένων. *Scr.* per apocrisiarios *Jul. hic.*

7 *Jul. num.* 493. *Eclog. cap.* 15.

8 Videtur legendum, *connumeret.* Nam hic Græci legunt, συναριθμεῖται ut pœna desertoris, de qua *Nov.* 5. *c.* 2. sit & in secundo desertore.

9 *Jul. hic n.* 494.

10 Stuprum vel incestum cum moniali pœna capitis puniri hinc colligunt. vid. *Clar.* 5. *fenest.* 5. §. *fornicatio, vers. cum moniali.* & tamen idem *ibid. ver cum presbytero.* sentit mulieri non esse sacrilegium aut capitale, si cum presbytero rem habuerit.

11 Vid. *C. de off. comm. ver. privat.*

12 Τοῖς τὰ σκευικὰ μετερχομένοις. *Scrimg. & 4. Ecl.* 1. *cap.* 17. adde *Jul. num.* 495.

13 *l.* 4. *Cod. de episcop. aud. l.* 9. *ff. de injur. & d. c.* 17. *Jul. hic.*

14 Id est, Januo 54.

‡ Μετὰ τὸ καλούμεν. γρ. Βαβαὶ μὴ καὶ διὰ τὸ παρ. καὶ τὰ ἑξῆς εὑρήσεις ἐν τέλει τῆς ρλϛ. διατάξεως, ἢ ἐν ταύτῃ ἐστὶ τῇ ἐκδόσει, ὡχὶ δ' καὶ ἐν ταῖς πρότ.

15 *Jul. const.* 122. de litigatoribus *Index Regine. περὶ τῶν δικαζόντων* Græci hic.

16 Huc refer c. 9.

17 Hinc sumpta est Authent. *Principales, C. de jurejur. propter calumn.*

18 Quinimo & hoc in consistorio Principis fit. *J. eod.*

19 Id est, ante omnia.

20 Vid. *Plin.* 5. *epist.* 7. *Eclog.* 307. *tit.* 4. *cap.* 6.

21 Προσωπεῖα χάρεν.

22 Id est, exceptis honorariis advocatorum.

23 Id est, qui in forum non venerunt.

CAP. XLI.

Ne liceat parentibus exheredare filios qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos.

NUllam vero licentiam damus aut parentibus filios aut filiis parentes, secularem vitam relinquentes, velut ingratos [2] à sua excludere hereditate, monasterium aut monasticam vitam subsequutos. Interdicimus autem parentibus filios suos monasticam vitam eligentes, ex venerabilibus monasteriis abstrahere [3].

CAP. XLII.

De monacho monasterium deserente.

SI monachus reliquerit suum monasterium, & in aliud [4] ingrediatur: quascunque res tempore quo monasterium dereliquerit habere videbitur: proprio monasterio in quod ab initio ingressus est, eas competere jubemus. Providere autem sanctissimi locorum episcopos, ut neque monachi neque monachæ circumeant [5] civitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios responsarios [6] hoc agant in suis manentes monasteriis. Si monachus reliquerit [7] monasterium, & ad secularem vitam migraverit: hunc militia, & honore, si quem habet, prius spoliatum, ab episcopo locorum & provinciæ judice in monasterium mitti, & res quas postea habuisse probatus fuerit, monasterio, in quod mittitur, competere. Si vero rursus reliquerit monasterium: tunc eum judex provinciæ in qua inventus fuerit, teneat, & subdito sibi officio commoneat [8].

CAP. XLIII.

De raptoribus sanctimonialium.

SI quis rapuerit [9] aut solicitaverit, aut corruperit ascetriam, aut diaconissam, aut monastriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, hujus res ex talis sceleris participio jubemus venerabili loco in quo talis fœmina habitat, per locorum sanctissimos episcopos & œconomos eorum, nec non etiam cujusliibet provinciæ judices & eorum officia vindicari. Eos autem qui talia deliquerint, & participes eorum sceleris fuerint, capitale [10] periculum sustinere: talem vero mulierem ubicunque est, cum propriis rebus in monasterio recondi, in quo cautius custodiri possit, ut non rursus in eodem crimine reperiatur. Si vero diaconissa fuerit, & filios, habuerit legitimos: legitimam partem dari filiis. Si autem intra unum annum postquam cognoscitur tale facinus commississe, tales res juri venerabilium domorum non vindicentur: jubemus omnibus modis comitem [11] privatarum fisco nostro has assignare, locorum judice qui neglexerit easdem res vindicare, cingulo privando, & mulctam quinque librarum auri à comite privatarum exigendo.

CAP. XLIV.

Ne liceat laicis & scenicis uti monachi schemate.

OMnibus itaque generaliter in seculari vita conversantibus, & maxime theatralia [12] exercentibus viris ac mulieribus, nec non & prostantibus interdicimus uti [13] schemate monachi, aut monastriæ, aut ascetriæ, aut cujuscunque personæ hujusmodi imitari schema: scientibus universis præsumentibus aut uti tali schemate, aut imitari, aut illudere in quacunque ecclesiastica disciplina: quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur: providentibus huic rei non solum locorum episcopis, & qui sub eis sunt clericis, sed etiam militaribus civilibusque judicibus, & quæ sub eis sunt officiis, & locorum defensoribus. Pœnas autem præsenti legi insertas, quæ etiam ex prioribus legibus sunt notæ, non solum in futuris, sed etiam in præcedentibus casibus seu delictis valere, & omnibus modis vindicari sancimus. Per præsentem enim legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus servari jubemus.

EPILOGUS.

†. Tua igitur gloria, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, per omnia custodiri provideat. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* JUSTIN. PP. Aug. BASIL. [14] V. C. CONS. missa Petro præfecto prætorio.

TIT. VII.

UT LITIGANTES [15] JURENT IN EXORDIO LITIS, QUIA NEQUE PROMISERUNT DARE JUDICIBUS, NEQUE DABUNT: ET DE SPORTULIS [16], ET UT QUÆ JUBENTUR, REFERENDARII COMPLEANT, ET NON MISCEANT SEMETIPSOS CAUSÆ, ET PER SE EXEQUANTUR.

NOVELLA CONSTIT. CXXIV.

Imp. Just. Aug. Petro glorioss. sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

PRæsentem legem proferimus, ut & judicum puritas appareat, & non valeat litigantium suffragium circumvenire leges.

CAP. I.

JUbemus [17] igitur, quoties apud quoscunque judicantes [18] aut administratores, lites aut appellationes examinantur: præ omnibus principales [19] litigantium personas, aut illos ad quos in medium negotium forte migraverit, in præsentia judicum tangentes sancta euangelia, jurare [20], quod nihil penitus judicibus, aut patrocinii [21] causa ipsis vel alii cuicunque personæ pro hac causa quolibet modo dederunt, aut promiserunt, aut postea dabunt vel per se, vel per aliam quamcunque mediam personam: exceptis iis quæ propriis advocatis pro patrocinio [22] præstant, aliisque personis quibus nostræ leges dari disposuerunt. Hæc autem servari præcipimus & in sacro nostro consistorio, quando consultationes intromittuntur, ut sub præsentia sacri senatus memorata sacramenta præstentur. Si autem (ut contingit) aliqui litigantium nequeunt ad judices venire, tunc jubemus præsentes quidem jurare prædictum jusjurandum: ad absentes [23] autem dirigi ex officiis ministrantibus aliquos cum adversa parte, ut eis præsentibus memorata sacramenta similiter præbeantur. Si vero mulier fuerit, quæ propter honestatem vitæ extraneis viris se monstrare non consuevit: tunc & absente adversario, ex officio missos memorata susscipere sacra-

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΖΟΜΕΝΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκϛ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟΝ παρόντα νόμον προφέρομεν, ἵνα καὶ ἡ τῶν δικαστῶν καθαρότης φανερωθῇ, καὶ οἱ δικαζόμενοι μὴ ἰχνώσι λαβεῖν δόσεως τοὺς νόμους ἀποκρούσαντες.

ΚΕΦ. α'.

ΚΕλεύομεν τοίνυν, ὁσάκις παρ' οἱουσδήποτε δικαστὰς ἡ ἀρχὴν ἡ δίκη, ἢ ἐκκλητοι ἐξετάζωνται, πρὸ πάντων τὰ προκείμενα τῶν δικαζομένων πρόσωπα, ἢ οἰκείνης εἰς ἃς, ὡς εἰκὸς, ἐν μέσῳ ἡ ὑπόθεσις μετενεχθῇ, ἐν παρουσίᾳ τῶν δικαστῶν, ἀποβλέπειν τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, ὁμνύειν ὅτι οὐδὲν παντελῶς τοῖς δικασταῖς προέστασιας χάριν, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε προσώπῳ, ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας καθ' οἱονδήποτε τρόπον δεδώκασιν, ἢ ὑπέσχοντο, ἢ μὴ ταῦτα δώσουσιν, ἢ δι' ἑαυτῶν, ἢ δι' ἄλλα οἱῳδήποτε μέσα προσώπου. ἐξαιρημένων τούτων ἁπλᾶ τοῖς ἰδίοις συνηγόροις ὑπὲρ τῶν συνηγορίας παρεχόντων, ἢ τοῖς ἄλλοις προσώποις ἁπλῶς οἱ ἡμέτεροι νόμοι δίδοσθαι διετύπωσαν. τοῦτο δὲ προφυλαττόμεθα παρεστάτομεν καὶ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν consistorio, ὅταν consultationes εἰσάγωνται· ὥστε ἐν παρουσίᾳ τῆς ἱερᾶς συγκλήτου τὰς μνημονευθείσας ὁρκους παρέχεσθαι. Εἰ δέ, ὡς εἰκὸς, πινες τῶν δικαζομένων μὴ δύνωνται παραγίνεσθαι, τότε κελεύομεν τοὺς παρόντας τὸν ὁμνύειν τὸν προειρημένον ὅρκον, πέμπεσθαι δὲ παρὰ τοὺς ἀπόντας ἐκ τῶν ὑπηρετούντων τινὰς μετὰ τῆς ἐξουσίας μόνης, ὥστε παρόντων αὐτῶν τοὺς εἰρημένους ὅρκους ὁμοίως παρέχεσθαι. εἰ δὲ γυνὴ εἴη ἢ τις, ἀφ' ἑαυτῆς σεμνότητος τῆς βίου ἐξωτικῆς ἀνδράσιν, ἐοικυῖα δεκαπλασίως σὺν ἑαυτῇ, πλειοσιν

1 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

2 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

3 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

4 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

5 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

6 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

7 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

8 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

9 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

10 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

11 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

12 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

13 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

14 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

15 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

16 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

17 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

18 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

19 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

20 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

21 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

22 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

23 Ἐπὶ τοῖς τὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου ἐπιτρεπομένοις. *Scr.* ad præfectum prætorio.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γονεῦσι παῖδας ὡς ἀχαρίστους εἰς τὰ μοναστήρια εἰσελθόντας, τὰ ἴδια κληρονομίας ἀποκλείειν.

ΟΡθρίαν δὲ ἄδειαν δίδομεν ἢ τοῖς γονεῦσι τοὺς παῖδας, ἢ τοῖς παισὶ τοὺς γονέας, τῷ ἰσχυρικῷ ἀφορμῷ καταλιμπάνοντας, ὡς ἀχαρίστους ἀποκλείειν τὰ ἴδιας κληρονομίας, ὑπὲρ αἰτίας ταύτης τοῦ μοναχικοῦ βίου παρεκολουθησάσης. Ἀπαγορεύομεν δὲ μὴ τοῖς γονεῦσι τοὺς ἰδίους παῖδας μοναχικὸν βίον ἐπιλεγομένους τῶν ἁγίων μοναστηρίων ἀφέλκειν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ μοναχοῦ τὸ ἴδιον μοναστήριον καταλείποντος.

ΕΑν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ ἴδιον μοναστήριον, καὶ εἰς ἄλλο εἰσέλθῃ, ἤ που περιστάσεώς τινος καιρὸν κωλύσῃ τὸν μοναστήριον καταλείποντα, ἔχειν φανεὶς, τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐξ ἀρχῆς εἰσήλθε, τῶν τε ἀφιέρων κελεύομεν. Προνοεῖν δὲ τοὺς ὁσιωτάτους τῶν τόπων ἐπισκόπους ἵνα μήτε μοναχοὶ μήτε μοναστρίαι εἰς τὰς πόλεις περιέρχωνται· ἀλλ' εἴ που ἀναγκαίαν ἀπόκρισιν ἔχωσι, διὰ τῶν ἰδίων ἀποκρισιαρίων ταῦτα πραττέτωσαν, ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοὶ μένοντες μοναστηρίοις. Ἐὰν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ μοναστήριον, καὶ εἰς κοσμικὸν βίον μεταλθῇ, τοῦτον τὰ στρατείας καὶ τιμῆς, εἴτε ἂν ἔχῃ, πρῶτον ἀμυνθέντα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων καὶ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, εἰς μοναστήριον βάλλεσθαι, καὶ τὰ προσήκοντα ὅσα μὴ τούτου ἔχῃ δείκνυσθαι, τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ ἐμβάλλεται ἀφιέρωσιν. Εἰ δὲ πάλιν καταλείψῃ τὸ μοναστήριον, τότε αὐτὸν ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας ἐν ᾗ ἂν εὑρεθῇ κρατεῖτω, καὶ τῇ ὑποκειμένῃ αὐτοῦ τάξει συναναθρεμμένῃ.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἁρπακτήρων τῶν μοναστριῶν.

ΕΙ τις ἁρπάσῃ, ἢ ὑποποιήσῃ, ἢ ἀφθορίαν ἀσκητρίαν, ἢ ἀφιερώσαν, ἢ μοναζούσαν, ἢ ἄλλου οἱασοῦν γυναῖκα βίου ἢ σχῆμα ἔχουσαν τὰ τοιαῦτα προσήκοντα καὶ τοιαύτης μύσεως αὐτῷ μεζόνων, κελεύομεν τῷ δικαίῳ τόπῳ, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη γυνὴ ᾠκεῖ, ἀφ' ἧς τὸν τόπον ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτῶν, ἐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκείσης ἐπαρχίας ἄρχοντα καὶ τῶν αὐτοῦ τάξεων σκοπεῖσθαι. τοὺς γὰρ τοιαῦτα πλημμελήσαντας, καὶ τὰς μετὰ χόλου αὐτῶν, τὰ εἰς κεφαλὴν κίνδυνον ὑποβάλλειν. τῶν δὲ τοιαύτων γυναικῶν παντὸς ἀναζητεῖσθαι, καὶ μὴ τῶν ἰδίων προσήκοντων ἐν μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι, ἐν ᾧ ἀσφαλέστερον φυλάττεσθαι δύνανται· ἵνα μὴ καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι ὀφλήσῃ. εἰ ῥᾳθυμήσαι ἀφηγήσασθαι εἴη, καὶ παῖδας ἔχει νομίμους, τὸ νόμιμον μέρος δίδοσθαι τοῖς παισὶν· εἰ δὲ ἕτερα ἐνὸς σκαιοῦ μὴ τὸ γνωσθὲν τοῦτο μύσος, τὰ τοιαῦτα προσήκοντα ὑπὸ τῶν δικαίων οἴκων μὴ ἀνδηθῆναι, κελεύομεν πᾶσι τρόποις τὰ κόμιζε τῶν πρώτων τῆς ἡμετέρας φίσκου ταῦτα ὑποκρυβῆναι· ὑπὸ τῶν τόπων ἀρχόντων καὶ ἀμελήσαντων τὰ αὐτὰ προσήκοντα σκοπεῖσθαι, τὰ ζώντος ἀφαιρεθέντα, καὶ θεσίμου χρυσίου λιτρῶν ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πρώτων ἑκατοντάδα.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι κοσμικῆς καὶ σκηνικῆς μοναχικῇ χρήσασθαι σχήματι.

ΠΑσι δὲ καθάπαξ τοῖς ἐν κοσμικῷ βίῳ ἀναστρεφομένοις, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ σκηνικὰ μετερχομένοις, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ, καὶ μίμοις καὶ ταῖς θεατρίσαις, ἀπαγορεύομεν κεχρῆσθαι σχήματι μοναχῶν ἢ ἀσκητῶν, ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ τῶν μιμεῖσθαι. ἐπιτιμίοις πάντων τῶν τολμώντων ἢ χρήσασθαι τῷ τοιούτῳ σχήματι, ἢ μιμήσασθαι, ἢ ἐμπαίξαι εἰς οἱασδήποτε ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ὅπου καὶ σωματικῆς τιμωρίας ὑποτεθήσονται, καὶ ἐξορίας παραβληθήσονται· φανησόμενοι δὲ μόνον τοῦτο ἢ μόνον τῶν καθ' ὑπόπτων ἐπισκόπων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν, ἔτι τραπεζικῶν δρόντων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν πέλεων, καὶ τῶν κατὰ τόπον σκόλικων. Τὰς δὲ ποινὰς τὰς τῷ παρόντι νόμῳ ἐσκειμένας, αἵτινες καὶ τοῖς σεσιτερεῖς νόμοις εἰσὶν ἐγγεγραμμένας, ἐ μόνον ἐν τοῖς μέλλουσιν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς σεσκαλωθεῖσι ἤδη κρατεῖν, καὶ πᾶσι τρόποις σκόλικεῖσθαι βεβαιοῦμεν. τὰ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ παρόντος νόμου νεωστὶ ἀφτυπωθέντα, ἐπὶ μόνοις τοῖς μέλλουσι χρόνοις παραφυλάττεσθαι κελεύομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. ‡ Ἡ σὴ τοίνυν εὐδοξότης ἅπαντα ἀφ' ἑαυτοῦ παρόντα νόμον, ἐν εἰς τὸ ἀλιωσικὲς ἰχνύσῃ, καὶ ἡμετέρᾳ ἐβέαπτος χαλκουτης, κ' πᾶσι φυλαχθῆναι παρακελεύσῃ, καὶ εἰς τὴν ἀπάντων γνῶσιν, κ' ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν σφραγισθῆναι ἐδίκτων, ἀράγιε. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* JUSTIN. P. P. Aug. BASIL. V. C. CONS. κατεπέμφθη Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

τὴν ἐκείνου καὶ λόγῳ δ' αἰτήσεις, τὰς οὐκ ἐπὶ πᾶσιν πεπιστωμένας, τὰς μνημονευθείσας ὀλιγωθῆναι ὁρκους. Εἰ δὲ ἀπαίτοιεν τὰ μέρη ἐν ἄλλοις τόποις συμβαίη, ἢ ἐξ αὐτῶν, κελεύομεν τὸ λόγῳ, οὐ τὴν ἐπαρχίαν οὐ ἡ ἀξία, τὰς ὅρκους, καὶ τὸ ἀριθμὸν παρ' ἡμῶν τεθεῖσαν, ἐπὶ πρᾶξεως ὑπομνήματος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαρχίας, ἢ παρὰ τοῦ τὸν τόπον ἐκδίκου, παρέχειν, ἐκείνην δηλονότι ἠμῶν παρεφυλατταμένων, ἵνα εἰ τις τὸ δικαζομένων ἀπὸ ἢ παρὰ τὸ τοιοῦτον ὅρκου παραβαίνειν μὴ θέλοιεν, καὶ τοῦτο φανερὸν τοῦ δικαστοῦ. καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, ὁ μὲν ἐναγὼν τῶν ἐκπίπτειν τὸ ἀγωγῆς, ὁ δὲ ἐναγόμενον κατακλίνειν ὑπομένειν.

ΚΕΦ. β.

Εἰ μαθόντες δικάζειν ἀγράμματον τὸ ἀφαιρεῖσθαι ἢ τι δέδωκε πραγμάτων.

Εἰ δὲ τις ὢν τῶν δικαζομένων εἶπε δεδωκέναι τι ἢ ὑποφέρεσθαι, καὶ τοῦτο ἀποδεῖξαι· αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῇ τῆς δίκης σκέψασθαι συζυγομένης ἀξιοῦμεν· ὁ δὲ ἢ δόντι ἢ ὑποφέρεσθαι κελεύσθαι δικαιοῦμεν, εἰ μὲ χρημάτων εἶη ἡ ὑπόθεσις, τὸ μὲ διπλοῦν, πρὸς ἀλλ', τὸ δὲ ὑποφερόν, διπλοῦν ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς πρὸς ἀπαιτεῖσθαι εἰσπραττέσθω, καὶ τῷ ἀξίαν, ἤτοι ἀρχῷ, ὧν ἦγε, ἐφ' ἧς τέρμα φέρεσθαι. εἰ δὲ ἐγκλήματικὴ εἶη ἡ κατηγορία, δημόσιον τὸ ἰδίας οὐσίας ὑπομένειν, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμπέσθω, ὅστις ἀφ' ἑαυτοῦ ἀμάρτυρον ἔγκλημα εἰς ἑαυτὸν ἐπιφέρεσθαι μαρτυρίσκειν. Εἰ δὲ τῷ δόσει ἢ τῷ ὑποφέρεσθαι ὁ λιπαίνειν μὴ ὁμωμοσθῆ δοῦναι, ὁμοίως τὸ αὐτὸν τῷ δόσει ἤτοι ὑποφέρεσθαι λιπαίνειν κωλυέσθω, ὅτι ἐδὲ δι' ἑαυτὸν ἐδὲ δι' ἄλλου αὐτὸν ἢ ἔλαβέ τι, ἢ ὑποφέρεσθαι ἔφη καὶ τοιοῦτον ὅρκον παρεχόμενος, αὐτὸς μὲ ἐλεύθερον εἶναι· ὁ δὲ λιπαίνειν ὁ μὴ ὁμωμοσθεὶς δοῦναι, ἐπὶ μὲ ταῖς χρημάτων κρίσεις αἰτίαις, τῷ ἀπαιτεῖσθαι τὸ δίκης ὑπὸ τοῦ κρίνοντος τὸ πρὸς ἀπαιτεῖσθαι εἰσπραττέσθω, τὸ δὲ διπλοῦν ὁ μὴ ὁμωμοσθεὶς δοῦναι, ἐπὶ δὲ ταῖς ἐγκληματικαῖς αἰτίαις, δῆλον ὅτι τῷ ἰδίων ἔκδοσιν ἀναμένεσθαι ἐπὶ δὲ ταῖς ἐγκληματικαῖς, δῆλον ὅτι τῷ τῶν οἰκείων περιουσιῶν ὁρκον, καὶ τὸ περισσὸν παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις δικασταῖς, καὶ τῷ τὸ νόμων ταξιν, ἀφαιρεῖσθαι. Εἰ δὲ τὸ δικαζομένων φανερῶς ἀφαιρεῖσθαι τὸ μεμηνυθὲν ἢ ἀφαιτεῖσθαι ὁρκον, τοῦτο μὲ ἐπὶ ταῖς ἐγκληματικαῖς, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ ταῖς χρημάτων αἰτίαις ταῖς μεμηνυθείσαις ὑποκείσθω ποιναῖς. Εἰ δέ τις τὸ δικαζομένων ὁμόσαι μὴ δεδωκέναι, ἢ ἐπιορκεῖσθαι, οὐτὸς ὃ ποσάκις μέλλων, μὲ τὸ ἀφαιρεῖσθαι τῷ ψῆφον ἀριθμουμένων, δεικνῦσθαι δεῖν τι ἢ ὑποφέρειν· αἱ εἰρημέναι ποιναὶ κατὰ τὸ τῶν διδόντων κατά τε τὸ λαμβανόντων χώραν ἔξεστι. Ἐν δὲ ταῖς δίκαις ταῖς δι' ἐπιτρόπων ἢ κυρωτόρων πρόσωπα, τὰς μὲ ὅρκους οἱ ἐπίτροποι ἤτοι κυρωτόρων παρεχέτωσαν· εἰ τις δὲ οὐ τὸ εἰρημένων ποιῶν χώραν λάβοι ἀφ' ἑαυτοῦ τοιοῦτον ὅρκων, ταύτῃ οἱ ἐπίτροποι ἤτοι κυρωτόρες ὑπομένετωσαν, μηδενὸς ὠφελεῖσθαι τούτῳ ἀφαιρεῖσθαι χινομένῳ τοῖς ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἤτοι κυρωτόρων ἐίναι χινοσκορδίοις.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ κωλύειν τοὺς ἀθέμιτα ἀπόρτυλα.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν ἀφ' ἑαυτοῦ πάντων τῶν δικαστῶν, τοῦτο μὲ στρατιωτικῶν, τοῦτο δὲ πολιτικῶν, ὧν παντὶ τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας παραβαλάττοις, ἵνα μηδὲ τοῖς μακελαιοῖς, μηδὲ τοῖς ἐπαρχικοῖς, μηδὲ ἄλλῳ οἱῳδήποτε σκοῦσαι συζυγοῦσι πλέον τι παρ' οἱῳδήποτε ἀφαιτεῖν ἀπορτύλων ὀνόματι λαμβάνειν, τοῖς τῆς ἡμετέρας διηγορεύμενον νόμοις· ἀρὲ εἰ θέλοιεν ἡμετέρᾳ κράτει ἀφαιρεῖσθαι κέλευσιν. ἀλλ' εἴ τινα εὑρεῖεν πλέον τι ἀπαιτοῦντα, ἀδίκως ἐχέτωσαν καὶ σωιχὴν καὶ ἐγκλείειν τοῦτον, καὶ πτερωτὰ πλάστρα ἀπαιτεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ πλέον λαβόσι, ἵνα τὸ μὲ ἀπλοῦν τῷ τῶν ζημίαν ὑπομείναντα λαβόντος, τὸ δὲ τετραπλοῦν τῷ φίσκῳ εἰσφέρῃ. Εἰ δὲ ὁ πολιτικὸς ἢ στρατιωτικὸς ἄρχων, εἴτε ἀφαιρεῖσθαι, εἴτε οἱῳδήποτε τρόπῳ, χινόσκων τοῦτο, ἀμελήσῃ τὸ βλαπτόμενον, καθὼς εἰρῆ, σκολήσαι, ὃν τὸ ἰδίας οὐσίας τὸ πτερωτὰ πλάστρα καὶ τὸ εἰρημένον τρόπον εἰσαρχθήσεσθαι. Τῷ δὲ αὐτῷ ποινῷ εἰσαρχθήσεσθαι κελεύομεν ἀφ' ἑαυτοῦ κόμητα τῆς ἡμετέρων πρειδίων καὶ τὰς ἁρμοδίας ἀρχοῦσας, εἰ γνοῖεν πινὲς ὃν τὸ ἰδίων ταξέων σκοῦδαστὰς ἀπορτύλων ὀνόματι παρὰ τὰς ἡμετέρας νόμους εἰσαρχθῆναί τι, καὶ τοῦτο ἀμελήσουσιν σκολήσαι. Δίδομεν δὲ ἄδειαν καὶ τοῖς μαθοδοσομένοις, μηδὲν πλέον τοῖς σκοῦδαστὰς διδόναι τὸ διδόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ ἡμετέρας ἀφαιτέσεως καὶ εἴ τι πλέον αὐτὰς εἰσαρχθῆναι βιαληθείεν, ἐχέτωσαν ἄδειαν αὐτοῖς αἰτησῶσαι.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ μὴ δικαστὴν ἀναπηδᾶν πινὰς πρὸς τὸ συμβολαιογράφειν.

Ἐπειδὴ ὁ νόμος, τοῦτο μὲ τὸ δύσοδος λήξεως παντὸς ἡμῶν, τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἡμετέρας γαλιώτητα, διετύπωσε, μηδένι τρόπῳ τὰς δικαστὰς ταῖς ἰδίαις ψήφοις ἐγγράφειν, ὥστε βασιλικὴ ῥήμασιν ἀγράφως πρόσωπα κελευσθῆναι πινὰς ἀφαιρεθῆναι, ἤτοι παρέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰς πολεμίας ῥιφιρενδαρείας ταῖς ἡμετέρας κελεύσεις καὶ τὸ πρόσωπον ποιεῖν φανερὸς τὸ αὐτὸν νόμον βεβαιοῦντας, κελεύομεν τὰς πολεμίας ῥιφερενδαρείας ἐπὶ ταῖς αἰτίαις αἷς διδάσκουσιν, ἤτοι ἀναφέρεσθαι πρὸς τῶν ἡμετέρων γαληνότητα, μηδεμίαν ἔχειν ἄδειαν ἢ αὐτὰς ἢ τὰς αὐτῶν βουλάς, διὰ ἑαυτῶν ἢ δι' ἄλλου οἱῳδήποτε πρόσωπα, κρατεῖν τινά, ἢ τὸ ἐγγόνου ποιεῖν, ἢ τι εἰσαρχθῆναι, ἢ ἀναπηδᾶν ἀφαλύσας ἢ σύμφωνα τινὰ μὲ τὸ ἰδίων ἀντιδίκων τίθεσθαι, ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἢ οἱῳδήποτε πρᾶγμα ἑαυτὰς ἐμμιγνύειν. εἰδὲν γὰρ ἄλλο ποιεῖν αὐτὰς συζυγοῦμεν, εἰ μὴ μόνον ταὶς ἡμετέρας κελεύσεις ἢ· οἱαδήποτε ὑποθέσεις ἐγγράφως ἢ ἀγράφως πρόφερομένας, τοῖς ἁρμοδίοις ἢ τοῖς ἀφωσιωμένοις δικασταῖς ἐμφανίζειν. Εἰ δέ τι τῶ παρόντι νόμῳ ἐναντίον τὶς ἐξ αὐτῶν τολμήσοι ἀφαιρεῖσθαι, ὁ μὲ ζημίαν τινὰ ἢ ἀδιγγραφὴν ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πράγμασιν ὑπομενέτω· ἐδὲν πρόσκεμαι παντελῶς πρὸ τὸ ἰδίου δίκαιον ὑποστῆναι· ὁ δέ τι τοιοῦτο πράξας, ὃν τὸ ἰδίας οὐσίας τῶν ζημίαν τῷ τῆς βλαβέντι πρόσωπα ἐπιτελεῖσθαι ἀφ' ἑαυτοῦ ἁρμοδίᾳ ἀρχοῦσι ἀναγκασθῆναι, καὶ πρὸς τούτοις τῷ τῆς ζώνης καὶ ἀξίας ἀποβολὴν ὑποστῆναι. Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν κελεύομεν μὴ μόνον ὃν τοῖς μέλλουσι πράσσεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὃν τοῖς ἤδη ἀρχθεῖσιν, ὅπου δὲ περιωθεῖσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ σὴ τοίνυν ὑπεροχὴ τὸ παρόντα νόμον εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύσουσα, ἐδίκτοις καὶ τὸ εἴωθος ὃν τῇ βασιλίδι πρὸ πεπιθεμένοις, εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκεύασάτω. ὥστε πάσης γνώμης τὸ ὑπὲρ τοῦτων κρίσις ὑστεραίας παρ' ἡμῶν ἀφαιτωθείσης. Dat. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΣΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκέ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Γαβριήλῳ τῷ ὑπερδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐπειδὴ πινὲς τῶ δικαστῶν, μὴ πολλὰς τῶ δίκης ἀγῶνας, καὶ πολείσας ζημίας τοῖς δικαζομένοις γινομένας ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς κινηθείσαις ὑποθέσεσι, μιλιούσεις (κεφάλαιον) ὥσεις τῷ ἡμετέρῳ γαληνότητι· καὶ τοῦτο τῷ παρόντι ψηφικῷ νόμῳ σωιρίσομεν διορθώσασθαι, ὥστε μὴ ὑπάρθειν ταῖς ὑποθέσεσιν ὃν τούτῳ χινοῖς, καὶ ἄλλο πάλιν πρόσοιμιον τοῖς ἐξετάσοις λαμβάνειν.

ΚΕΦ. α'.

Κελεύομεν τοίνυν, μηδένα τῶ δικαστῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς πρόφερομένας δίκαις, μιλιούειν ὥσεις τῷ ἡμετέρων menta. Si autem abesse partes in aliis locis contingat [1], aut unam earum: præcipimus absentem in provincia in qua degit, jusjurandum modo à nobis dicto sub gestis monumentorum apud judicem provinciæ, aut apud locorum defensorem præbere. Illo videlicet generaliter observando, ut si quis litigantium absens vel præsens hujusmodi jusjurandum præbere noluerit, & hoc manifestetur judici: per sententiam ejus actor quidem calum actionis, reus autem condemnationem sustineat.

1 Mittitur nonnunquam ad dominum litigatoris ut juret, vid. *l. 15 ff. de jurejur. propter calum.* vide *Nov. 137. c. 1.*

Cap. II.

Si pœnitentia duellus litigator personam cui aliquid dedit, proferat.

Si [2] quis autem ex litigatoribus dixerit se dedisse alicui aut promisisse, & personam declaraverit, & hoc probaverit: ipse quidem in eventu litis veniam mereatur: qui vero accepit, aut promissionem susceperit, aut ei probetur: si quidem pecuniaria sit causa, quicquid datur, triplum [3]: quod vero promittitur, duplum à comite rerum privatarum exigatur, & dignitatem seu cingulum quod habet, in utroque casu amittat. Si autem criminalis sit accusatio, confiscationem propriæ substantiæ patiatur, & mittatur in exilium, qui propter acceptionem alienum crimen in se transponi festinavit. Si autem datum aut promissum litigator probare nequiverit: juret persona, quæ datum aut promissum dicitur suscepisse, quia neque per se, neque per aliam personam aut accepit aut promissionem habuit: & hoc præbito sacramento, ipse quidem liber sit, litigator autem qui non potuit ostendere, in pecuniariis quidem causis æstimationem litis à comite rerum privatarum exigatur: lite quippe eventum proprium sustinente, in criminalibus autem causis confiscationem suarum rerum sustineat, & causæ apud competentes judices secundum ordinem legum terminentur. Si autem à litigatore manifestetur persona, quæ memoratum refutaverit jusjurandum, tam in criminalibus quam in pecuniariis causis, memoratis subjaceat pœnis. Si quis autem litigantium juraverit non dedisse, aut non promisisse, intra decem [4] vero menses post prolatam sententiam numerandos ostendatur dedisse: memoratæ pœnæ & contra dantes [5] & contra accipientes habeant locum. In causis autem quæ per tutores aut curatores aguntur, sacramenta [6] quidem tutores aut curatores præstent. Si qua vero memoratarum pœnarum locum habuerit per talia sacramenta, hanc tutores aut curatores sustineant, nullo [7] ex hoc prædicio generando iis, qui sub tutela aut cura esse noscuntur.

2 Hinc sumpta est Authentica, *Novo jur. C. de pan. judices qui male judicant.*

3 Pœnam judicum observa qui quid judicandi causa accipiunt.

4 Ἐντὸς ἢ τεσσάρων μηνῶν. *Scrimg.* intra 4. menses, vid. *Cujac. c. 6. de præscr. in fin.*

5 Dantes & accipientes æque puniuntur *l. 31. C. de episcop.*

6 Tutores & curatores jurare possunt pupillorum & adolescentum nomine *l. 2. §. 1. C. de jurejur. propter calum* Jurant autem de calumnia, de non data pecunia judicibus, id est, de conscientia sua. Possuntne pupillorum nomine jurare in litem? possunt, vid *l. 4 ff. de in litem jur.*

7 Pejeratio tutoris aut curatoris, non nocet pupillo vel adolescenti.

Cap. III.

De [8] illicitis sportulis prohibendis.

Et hoc quoque præcipimus ab omnibus judicibus tam militaribus [9] quam civilibus in omni loco nostræ reipublicæ custodiri, ut neque magisterianis, neque præfectianis, neque alii cuicunque executori concedant aliquid amplius à quacunque persona sportularum nomine percipere quam nostris legibus declaratum est, nec si sacram nostræ tranquillitatis proferant jussionem. Sed si quidem invenerint aliquid amplius exigentem: licentiam habeant & comprehendere hunc, & includere, & quadruplum exigere quod plus acceperit: ut simplum quidem damnum passo reddatur, triplum vero inferatur ærario. Si autem civilis aut militaris judex sive interpelletur, seu quolibet modo neglexerit læsum (sicut diximus) vindicare: ex sua substantia quadruplum secundum prædictum exigetur modum. Ipsam vero pœnam exigi jubemus per comitem [10] nostrarum rerum privatarum. Et competentes judices si cognoverint aliquos ex suis officiis executores sportularum nomine contra nostras leges aliquid exigere: & hoc neglexerint vindicare, damus licentiam exactis nihil amplius exigentibus quam ex nostra constitutione definitum est, dare: & si quid amplius exigere eos voluerint, licentiam habeant eis resistendi [11].

8 Ut inhibeant judices supra dictum modum sportulas exigi. *Jul. c. 529.*

9 VII. *Ecl 4. c. 6. §. 4. Jul. hic n. 529.*

10 Vid. *Cod. de off. com. rer. privat.*

11 Executori injusto licet resistere, adde *Jul. hic n 530.* adde *Nov 8. 17. 86.*

Cap. IV.

Ne judex [12] aliquos ad transigendum compellat.

Quia vero lex tam piæ memoriæ patris nostri, quam etiam nostræ tranquillitatis disposuit nullo modo judices suis sententiis inscribere, tanquam ex imperiali verbo ex non scripto procedente jussum sit aliquos adhiberi, aut præsentari, sed etiam spectabiles referendarios nostras jussiones secundum quod comperit, facere manifestas, easdem leges firmantes, jubemus spectabiles referendarios [14], in causis quas docent, seu referunt ad nostram tranquillitatem, nullam [15] habere licentiam eos, aut adjutores eorum, vel per se, vel per aliam quamcunque personam tenere aliquem, aut sub fidejussoribus facere, aut aliquid exigere, aut cogere transactiones, aut pacta quædam cum suis adversariis exponere, aut quolibet modo in quacunque causa se permiscere. Nihil enim aliud facere eos concedimus, nisi solas nostras jussiones in quocunque negotio, aut ex scripto aut non scripto prolatas, competentibus aut deputatis insinuare judicibus. Si quid autem præsenti legi contrarium aliquis eorum præsumpserit agere: is quidem qui damnum aliquod aut circumventionem in suis rebus pertulerit, nullum præjudicium penitus circa jus proprium sustinebit. Qui vero tale aliquid egerit, ex sua substantia damnum læsæ personæ dessatum, per competentem judicem restituere compelletur: & super hoc cinguli & dignitatis sustinebit amissionem. Hæc autem omnia jubemus non solum in futuris causis, sed etiam in his quæ jam inchoatæ, nondum tamen sunt terminatæ, servari.

12 Referendarius scil. *ff. eod.*

13 *l. 2. C. de mandat. principum.*

14 *Jul. hic n. 532.*

15 Referendarii munus est, referre desideria supplicantium ad Principem, & inferre judicibus sacram jussionem, non immiscere se causis, multo minus prehendere, satisfactionem exigere, adigere eos ad pactionem aut transactionem aliquam: si ita est, Referendarii similes erunt, quos Galli vocant, *Maistres des requestes de l'hostel du Roy.* huc refer *Nov. 10. quæ est de referendar. Palat. Novell. 113. c. 1.*

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia præsentem legem in perpetuum valituram edictis solemnibus in regia civitate propositis, ad omnium notitiam venire procuret: ut omnes agnoscant quæ pro communi eorum beneficio à nobis disposita sunt. Datum * BASILIO [16] CONS.

16 Id est, anno 541.

Tit. VIII.

UT JUDICES [17] NON EXPECTENT SACRAS JUSSIONES, SED QUÆ VIDENTUR EIS DECERNANT.

Novella Constit. CXXV.

Imp. Justin. Aug. Gabrieli gloriosiss. prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Quoniam quidem judicantium, post multa litis certamina, & plurima à litigantibus facta dispendia in negotiis apud eos motis, suggestionibus uturntur ad nostram tranquillitatem: præsenti generali lege hoc perspeximus emendare, ne dilationes negotiis ex hoc fiant, & aliud rursus principium examinationis accipiant.

17 Ut judices nulla relatione utantur ad Principem, *Jul. const. 112.* de Judicibus. *Index Regine.* Goth. Vid. Rittershus. *expos. nov part. 9. cap. 7.* ANS.

Cap. I.

Jubemus [18] igitur nulli [19] judicantium quolibet modo vel tempore pro causis apud se propositis nuntiate ad nostram tranquillitatem, sed

18 Hinc sumpta est Authentica, *Novo jure. C. de relat.*

19 Hac Novella tolluntur relationes judicum, quæ superioribus comprobatæ sunt *Novell. 82. c. 14. Novell. 113. c. 1. Novell. 115.*

sed examinare perfecte causam: & quod eis justum legitimumque videtur, decernere: & si quidem partes cessaverint in iis, quæ decreta sunt, executioni tradi sententiam secundum legum virtutem. Si autem aliquis puraverit ex prolata novissima sententia se læsum, appellatione utatur legitima: & hoc secundum ordinem legibus definitum examinetur, & perfectum suscipiat terminum. Si autem duo vel amplius fuerint cognitores litis, & aliqua inter eos emergat dissonantia: etiam sic jubemus unumquemque eorum secundum quod videtur ei, dare suam sententiam.

1 Id est, anno 541.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra tranquillitas definivit, tam tua cellsitudo, quam omnes alii judices majores & minores custodire festinent: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis dispositа sunt: ita tamen, ut universis interdicatis proprio præcepto, quatenus sine ullo injusto dispendio nostris collatoribus insinuatio legis præsentis fiat. Dat. Id. Octobr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASILIO[1] V.C. CONS.

2 Græci ἴσον appellant.

3 Julianus hanc hujus Novell. inscriptionem habet. Quomodo sacrum auditorium celebrari oportet & post *cap* 42. *de appellationibus*. Goth. Vide ad hanc Nov. Rittershus. *in expos. Nov. part.* 10. *cap.* 6. ANS.

4 Vid. *Jul. constit.* 113. adde *Novell.* 20. & 23. *c.* 2.

5 *l.* 52. *C. de appell.*

6 Id est, servata forma & observatione, & iisdem temporibus, quibus in sacro consistorio lites finiuntur.

7 Id est, vestitu eodem omnes utebantur, quo tantum apud principem uti licet.

8 Id est, *campagis*, ut Julianus interpres ait, qua voce utuntur Capitolinus & Pollio, pro calceamento regio, de qua re vide hic Cujacium, Petrum Pithœum *adversar.* 26. ubi etiam monet legi *Compages*. his adde quæ scripsi de calceis senatorum ad *l.* 100. *ff. de verb. sign.* nulloi dioebantur, quibus primi reges Albanorum utebantur. *Fistus in mulleos*: Cœterum ut de Campagis hoc addam, vox Campagi in Decretis reperitur apud Greg. *epist. ad Joannem Syracusanum in cap. provenit & cap. Illud distinct.* 93. ubi vetat, diaconos absque Apostolica licentia uti campagis & mappulis.

9 Præfecti prætorio & quæstores ita pronunciabant, *Nostra serenitas, nostra pietas, nostra mansuetudo* & advocati iisdem vocibus ad eos utebantur. *Julian. const.* 113. Qui mos hodie nimis in usu promiscuo, his appellationibus repertis, *Alteſſe, Excellence, Grace*, & similibus.

10 Vid. *Julian. num* 422. 9 *Ecl.* 1. *ex tit.* 2. *c.* 13.

11 *Ecloga. dict. loco cap.* 12.

12 Vid. *Cujac.* 18. *obſ.* 36.

13 *Jul. hic n* 422.

14 *Nov* 82 *c.* 13.

15 *Nov.* 134. *c.* 3. *l.* 34. *Cod. de appell.*

16 Cum sua relatione *l.* 24. *C. de appellat.* Subscriptiones non erant nudæ nominis appositiones: sed qui subscribebant adnotabant cui rei subscriberent.

17 De successione, quæ ab intestato defertur fratribus & parentibus & filiis fratrum, *Jul. const* 114.

18 *Et ita abrogatur lex* 3. *l.* 14. *in fin. C. de legitimis.*

19 *c.* 1. §.

20 *c.* 2. §.

21 *c.* 3 §.

22 *c.* 4 §.

23 Variare interdum Principi licet: sed tamen in melius. *Goth.* Vid. in hanc Nov. Rittershus *part.* 5. *cap* 10 *& part.* 17. *cap.* 17. ANS.

24 *Nov.* 118.

TIT. IX.

EXEMPLUM[2] SACRÆ[3] FORMÆ DE APPELLATIONIBUS.[4]

NOVELLA CONSTIT. CXXVI.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

MAnifeste Theodosius & Valentinianus sacratissimi principes lege[5] expresserunt, ut causas appellationum quæstor sacri palatii una cum præfecto Orientalium prætoriorum, qui pro tempore thronum regat excellentiæ tuæ, secundum formam[6] sacrarum consultationum examinaret. Invenimus autem in hujusmodi examinationibus aliquid evenire, quod & repub. & nostro indignum sit imperio. Litigatores enim & procuratores, & horum advocati, & omnes, qui in hujusmodi causis ministerium suum adhibent, quasi nobis ipsis præsidentibus & audientiam præbentibus, tam veste[7], quam calceamentis[8], & verbis[9] apud nostros magistratus utuntur, quibus solummodo uti convenit eos qui ad majestatem ingrediuntur Imperatoriam. Quin & ipsi judices non ex propria persona, sed quasi nobis ipsis præsentibus & interloquentibus, ita suas proferunt sententias.

CAP. I.

QUod de cætero in quocunque judicio fieri prohibemus, sancientes, ut sacri quidem nostri palatii pro tempore quæstor quidem una cum tua excellentia, sive pro tempore sacrorum prætoriorum præfecto hujusmodi causas examinet: non autem ex nostra, sed ex propriis personis interlocutorias proferant, & legibus cognitam edant sententiam: solitis videlicet scriniis in hujusmodi cognitionibus suum adhibentibus ministerium: scientibus quoque magistratibus, qui id genus causas dijudicant, quod si quid hæc contra quocunque modo de cætero delicti fuerit admissum, crimini perduellionis subjacebunt.

CAP. II.

IN[10] omnibus præterea appellationibus hoc valere jubemus, ut quotiescunque appellatione interposita, intra præfinitum tempus utraque pars fatalem diem observaverit, absque omni dilatione judices tum acta causæ, tum judicata examinare studeant, & legi ac juri consentaneam depromere sententiam. Sin vero solus is qui provocavit fatali die ingressus fuerit: jubemus, ut judices sub extremum fatalem diem, si vel requisitus victor non inventus fuerit, examinatis actis causæ legitimum adsignent terminum. Si solus is qui victricem retulit sententiam, ingrediatur: qui vero provocavit, requisitus inventus non fuerit: præstolentur judices non solum ad extremum usque fatalem diem, sed etiam per tempus reparationis, hoc est, tres menses. Quod si ne tunc quidem inventus fuerit, qui provocavit, non amplius decursu temporis corroboretur sententia, sed vel una tantum parte præsente judices actitata in causa, & judicata examinent. Et si quidem recte prolatam sententiam invenerint, eam confirment. Si quid in ea per negligentiam omissum est: id corrigant, & legitimam edant sententiam. Simulatque[11] vero semel appellationis causa inter eos dies, qui dilationis causa præfiniti sunt, sive ab utraque parte, sive ab una tantum introducta fuerit: non amplius biennii decursu firmitatem de cætero capiat sententia, sed attentis oculis veritate ac jure considerato, terminum hujusmodi causis legitimum adhibeant, sive una, sive utraque parte præsente. Ac propterea[12] jubemus, ut in hoc genere causarum non amplius, quemadmodum in præsentem usque diem obtinuit, in primam appellationem omnes cognitiones conferantur, sed unaquæque cognitio suum diem præscriptum habeat.

CAP. III.

AD hæc sancimus, ut omnes judices appellationem quidem, quæ intra deputatos dies offertur, neque interdicta[13] est legibus, omnibus modis suscipiant[14]. Intra triginta vero dies quam oblata fuit appellatio, actitata[15] in causa cum propria[16] subscriptione præbeant litigatoribus, ut illi pro suo hæc auxilio competentipossint insinuare magistratui. Quod si quis judicum hoc facere superfederit: sententia quidem temporis decursu confirmabitur, ipse vero judex, qui ista non observavit, quique huic apparent, omne damnum, quod per causam non editorum actorum litigator sustinuerit, ex propriis facultatibus ei resarcire compellentur, & denarum librarum auri pœnam nostris infe-rendam rebus privatis persolvent.

EPILOGUS.

†. Glorioſa igitur, & magnis rebus gerendis nata auctoritas tua præsentem legem & in regia urbe proponere studeto, *& alibi manifestam facere procurato*, ut omnes cognoscant, quid observare debeant.

TIT. X.

UT FRATRUM[17] FILII SUCCEDANT[18] PARITER AD[19] IMITATIONEM FRATRUM ETIAM ASCENDENTIBUS EXTANTIBUS. ET UT MULIERES NON INSINUATA[20] ANTENUPTIALI DONATIONE NON LÆDANTUR: NON INSINUANS AUTEM VIR, VEL SI COMPETAT NUPTIALE LUCRUM, EO NON FRUATUR. ET RURSUS UT MULIERES NON SECUNDO NUBENTES, DOMINÆ SINT PARTIS SPONSALITIÆ LARGITATIS, QUANTUM[21] PARS FACIT UNIUS FILII. ET UT SIMILES SINT POENÆ UTRIUSQUE SEXUS, DUM SINE[22] CAUSA RATIONABILI REPUDIUM MITTITUR.

NOVELLA CONSTIT. CXXVII.

Idem Augustus. Basso præfecto prætoriorum.

PRÆFATIO.

NOstras leges emendare[23] nos non piget, ubique utilitatem subjectis invenire volentes. Meminimus igitur scripsisse legem[24], per quam jussimus, ut si quis moriatur relinquens fratres, & alte-

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ἀφ' ἧς παρ' ἐμοῦ νόμου, ἧς εἰς τὸ βιωσιμώτατον ἰσχύσοντος, παρὰ τῆς ὑμετέρας μεγαλωσύνης ὁρισθέντα, τοῦτο μὲν ἡ σὴ ὑπεροχὴ, τοῦτο δὲ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι δικασταὶ, μείζονές τε καὶ ἐλάττονες, παραφυλάξαι σπουδάσουσιν· ἰδίκτων μὲν ὑπ' οὐδενὸς τῆ βασιλείᾳ πόλει, καὶ τὸ σωμβὸς, παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἀφορισθέντων, ἀφειδέσει δὲ τῶν ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν λαμπροτάτης ἀρχῆς τοῖς κρατίστοις νόμοις· ὥστε πάντως γνῶναι τὰ παρ' ἧς τῆς δικαζομένοις ὠφελείας παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα. Dat. Idib. Octobr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Ἰσον θείᾳ νόμῳ περὶ ἐκκλήτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκς'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πίτρῳ τῷ ὑπερενδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τοῦ πραιτωρίου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΘΕοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς, οἱ τῆ θείας λήξεως, νόμῳ διατάπουσι, φανερῶς ἐκκλήτων ὑποθέσεις τὰ κριτήρια θείᾳ παλατίᾳ, ἅπερ τῷ ὑπάρχῳ τῆς ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῆς κατὰ καιρὸν τὸν τρόπον τῆς σῆς ὑπεροχῆς διέποντι, καὶ τὸ σχῆμα τῶν σάκρων ἐξετάζειν. εὑρέσθαι δὲ ἐν ταῖς τοιαύταις ἐξετάσεσι πράγμα γίνεσθαι καὶ τῆ πολιτείᾳ καὶ αὐτῆς τῆ βασιλείας ἀνάξιον, οἱ γὰρ δικαζόμενοι, καὶ οἱ σύντολεῖς καὶ οἱ τούτων συνήγοροι, καὶ πάντες οἱ σὺν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ὑπηρετοῦντες, ὡς ἡμῶν αὐτῶν καθημένων καὶ ἀκροωμένων, τοῦτο μὲν ἐσθῆτι, τοῦτο δὲ ὑποδήμασι καὶ ῥήμασι χρῶνται τοῖς ἡμετέροις ἀρχυσὶν ἐκέχρηντο, οἷς μόνοις κεχρῆσθαι προσῆκε τοὺς ἐπὶ τὰς ἀκροάσεις τῶν βασιλείων εἰσιόντας· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δικασταὶ σὺν ἐξ ἰδίᾳ προσώπῳ, ἀλλ' ὡς ἡμῶν αὐτῶν παρόντων, καὶ ἀφαλλόντων, τὰς οἰκείας προφέρουσι ψήφους.

ΚΕΦ. α'.

ΟΠερ ἐν λοιπὸν ἐν οἱῳδήποτε δικαστηρίῳ γίνεσθαι κωλύομεν, ἀπαιτοῦντες τὸν μὲν κατὰ καιρὸν κριαίτορα ἐν θείᾳ ἡμῶν παλατίᾳ, ἅμα τῆ αὐτῆ ὑπεροχῆ, ἤτοι τῷ κατὰ καιρὸν ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ἐξετάζειν μὴ ἐξ ἡμετέρας δὲ, ἀλλ' ἐξ ἰδίων προσώπων τὰς ἀφαλλαλὰς προφέρειν, καὶ νόμοις ἐγνωσμένοις διδόναι ψῆφον. Τὰ εἰωθότων ἀρχυσὶν ἐκέχρηντο σὺν ταῖς τοιαύταις διατάσεις τῶν ἰδίων παρεχόντων ὑπηρεσίαν, καὶ εἰδότων τὰ δεχόντων τὰς τοιαύτας δίκας κελεύοντων, ὡς εἴ τι παρὰ ταῦτα ἓν λοιπὸν καθ' οἱονδήποτε τρόπον πλημμεληθείη, τῷ τὰ καθεστώσης ἐγκλήματι ὑποκείσεται.

ΚΕΦ. β'.

ΕΝ πάσαις δὲ ταῖς ἐκκλήτοις τῶν κριτῶν κελεύομεν, ἵνα ὁσάκις ἐκκλήτου γινομένης, σὺν τοῖς ἐκπροθέσμου χρόνου ἐκφέρουσι μέρος τῶν κυρίων ἡμερῶν παραφυλαττῆ, ἀνυπερθέτως οἱ δικασταὶ τῶν μὲν τὰ πραγμάτων, τῶν δὲ τὰ κεκλημένα ἐξετάζειν ἀναδέχεσθαι, καὶ μὴ ἓν νόμοις καὶ ἓν δικαίᾳ ψῆφον διδόναι. Εἰ δὲ μόνος ὁ ἐκκαλεσάμενος εἰσέλθοι, κελεύομεν τὸν δικαστὴν ἀναμένειν μέχρι τῆ πολυτασίας κυρίας, καὶ εἰ ἀναζητηθεὶς ὁ νικήσας μὴ δύρθειεν, ἐξεπεσόμενον τὰ πεπραγμένων, νόμιμον δίκαιον πέρας. Εἰ δὲ μόνος ὁ τῶν νικητικῶν ψήφων λαβὼν εἰσέλθοι, καὶ ἐπιζητηθεὶς ὁ ἐκκαλέμενος μὴ δύρθειεν, ἀναμένειν τὸν δικαστὴν μὴ μόνον τῶν πλουτασίαν κυρίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆ reparat on χρόνον, τουτέστι τὸν τρεῖς μῆνας. καὶ εἰ μηδὲ τῶν κεκλημένου ὁ ἐκκαλέμενος δύρθειεν, μηκέτι τῆ χρόνῳ ἐπιμένειν κυρίαν τῶν ψήφων, ἀλλὰ καὶ ἐκ μιᾶς μέρους τὰς δίκαιας ἐξετάζειν, τοῦτο μὲν τὰ πεπραγμένα, τοῦτο δὲ τὰ κεκλημένα. καὶ εἰ μὲν ὀρθῶς τῶν ψήφων διδόμενον εὕρωσιν, τοιοῦτον βεβαιοῦν· εἰ δὲ τι παρῶπται, τοῦτο διορθοῦν, καὶ νόμιμον διδόναι ψῆφον. ἅπαξ δὲ τὰ ἐφεσίμου δίκης σὺν ταῖς ἐμπροθέσμοις ἡμέρας, εἴτε παρ' ἑκατέρας μέρους, εἴτε παρὰ ἑνὸς εἰσπχθείσης, μηκέτι τῆ διετὴς χρόνου παραδρομῆ ἓν λοιπὸν βεβαιοῦσθαι τῶν ψήφων· ἀλλὰ τὰ ἀληθείας καὶ δικαίᾳ σκοπουμένου, πέρας ταῖς τοιαύταις ὑποθέσει δίδοσθαι νόμιμον, εἴτε ἑνὸς, εἴτε ἑκατέρας μέρους παρόντος. καὶ ἀφ' ἧς κελεύομεν, σὺν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσι, μηκέτι (καθὰ μέχρι τοῦ παρόντος ἐκράτει) εἰς τὸν ὑστατὸν ἔκκλητον πάσας τὰς ἀφαιρέσθαι, ἀλλὰ μίαν ἐκφέρειν τῶν ἰδίων ἡμέραν ἔχειν προσηκούσαν.

ΚΕΦ. γ'.

ΠΡὸς τούτοις χαρίζομεν, ὥστε πάντας τοὺς δικαστὰς τῶν μὲ ἐκκλήτων ταῖς διωρισμέναις ἡμέραις προσαγορεύειν, καὶ τοῖς νόμοις σὺν ἀπηρεμήτοις, πάντι τρόπῳ δέχεσθαι· οὗτος δὲ λ' ἡμεραῖ μὴ τὸ ἐπιδοθῆναι τῶν ἐκκλήτων, τὰ πεπραγμένα μὴ τῶν ἰδίας ὑπογραφῆς παρέχῃ τοῖς δικαζομένοις, ἵνα ἐκεῖνοι ὑπὲρ τῶν ἰδίας βοηθείας τῆ ἀρμοδίᾳ ἀρχοντι τοῦτο δηλώσωσι· ἐμφανίζειν. Εἰ δέ τις τῶν δικαστῶν τὸν ποιήσας ὑπέρθοιτο, ἡ μὴ ψῆφον τῆ διετοῦς χρόνου παραδρομῆ βεβαιωθῆσε, αὐτὸς δὲ ὁ δικαστὴς ὁ τοῦτο μὴ ποιήσας φυλάξας, καὶ οἱ τούτου ὑπηρετοῦντες, πᾶσαν ζημίαν ὧν ὑπομένει ὁ δικαζόμενος ἀφ' τὸ μὴ δοθῆναι αὐτῷ τὰ πεπραγμένα, ἐκ τῶν ἰδίων ὑστῶν ἀποδώσειν καὶ αὐτῷ ἀναγκασθήσονται, καὶ ἀνὰ δέκα χρυσοῦς λιτρῶν ποιεῖν κατακλάσει, τοῖς ἡμετέροις εἰσκομιδῆσομένοις πεφωάτοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ ἔνδεξις τοίνυν καὶ μεγαλοφυὴς αὐθεντία σου τὰ παρόντα νόμου, καὶ σὺν τοῦτῃ τῆ βασιλείᾳ πόλει σεσθείσαν ἀσφαλείᾳ τοῦτο, ἵνα πάντες γινώσκωσι τὰ ὀφείλουσι παραφυλάττειν.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Περὶ ἀδελφοπαίδων κληρονομούντων μετὰ τοῖς θείοις, καὶ ἄλλων τινῶν κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκζ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ ὑπερενδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟΥΣ ἡμετέρους νόμους ἐπανορθοῦν ἡμεῖς σπουδάζομεν, πανταχοῦ τὸ συμφέρον τοῖς ὑπηκόοις εἰσκομιζοντες βυλόμενοι. μεμνήμεθα τοίνυν γράψαντες νόμον δι' οὗ παρεκελεύσαμεθα ἵνα εἴ τις πλουτήσει κατὰ λοιπὸν

λεπὼ ἀδελφοὺς ϗ παῖδας, ἑτέρω φωτὶ πλουτήσαντι ἀδελφοῦ παῖδες φῶς τῶν κληρονομίαν κτᾶσθαι). τῶν πατέρων ὑποπιπτόντων τάξει, ϗ τῶν ἐκείνῳ συναριθμουμένων. εἰ δέ τις ὁ πλουτήσας κατελίπετο τὰ αὐτοῦ πατρὸς ϗ ἀδελφοὺς ἐξ ἑτέρων γονέων σωσαπτόμενος αὐτῷ, ϗ παῖδας ἐκ φωτὸς πλουτήσαντος ἀδελφοῦ παῖδες ϗ τοὺς μὲ ἀδελφοὺς τοὺς μὲ ἀδελφοὺς ἐκκλήσεσιν ἄχρι τῶν ἐξ ὁμοπατρίας ϗ ὁμομητρίας ἀδελφῶν, ϗ τοὺς ἐκ τούτων νόμῳ μὴ τῶν γονέων καλεῖσθαι, τοὺς δὲ ἀδελφοποιοὺς ἀποκλείσαμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῆς κληρονομίας λαβεῖν ἀδελφῶν παῖδας, ὑπάρτων ϗ τῶν φωτὸς βαθμῷ αὐτοῖς ὄντων.

ΤΑῦτα τοίνυν διακρίσεως ἐπιτυχόντα, ψηφίζομεν, ἵνα, εἴ τις πλουτήσας κτᾶσθαι τὰ αὐτοῦ πατρὸς ϗ ἀδελφοὺς διαιρήσας μὴ τῶν γονέων κοινὸν) ϗ οἱ τοῦ φωτὸς πλουτήσαντος ἀδελφοῦ παῖδες, ϗ τοσοῦτον λαμβάνωσι μέρος οὗπερ ἐμείλαν ὁ αὐτῶν πατὴρ κομίζεσθαι εἰ ἐζήλω. τοῦτο δὲ ψηφίζομεν οὐκ ἐπὶ ἐκείνων τῶν ἀδελφοπαίδων, ὧν ὁ πατὴρ ἐξ ἑκατέρας γονέως συνῆπτεν τῷ πλουτήσαντι ϗ ἁπλῶς εἰπεῖν, οἷαι αὐτοῖς δεδώκαμεν τάξεις ὅτε μὴ μόνον καλεῖ) τῶν ἀδελφῶν, τοιούτων αὐτοὺς ἔχειν κελεύομεν ϗ ὅτε μὴ τῶν ἀδελφῶν καλεῖ) τῶν αὐτοῦ πατρὸς ϗ τῶν γονέων καλεῖσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Πότε ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ δωρεὰ ἐμφανὴς ὑπόκειται).

ΚΑκεῖνο χωρὶς ἄξιον ἐπιπροθώσεως ποιεῖσθαι νομίζοντες, μέρος αὐτὸ τῶν παρόντων ποιούμεθα νόμων. ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς πραγμάτων δύρίσκοντες πεῖρας ἀναγκαῖον εἶναι ταῖς γυναιξὶ, πραττομένων τοιουτοτρόπων, τοὺς φῶς τῶν γάμων δωρεὰς ἐμφανίζεσθαι, ἵνα κἂν εἰ τῆς φωτοτύπων συμβολαίων ἐκπέσωσι, φῶς χειρὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τοιουτοτρόπων αὐτοῖς αἱ φῶς τῶν γάμων συσκοῦς ὑπάρχειν ψηφιζόμεν ἀναγκαῖον ἔχειν τὰς ἀνδρας αὐτὰς, ἢ τὰς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ φῶς γάμῳ, ἤτοι ἀφ' ἑαυτοῦ γάμου, δωρεὰν καταγράφοντας, ἐὰν φ χρυσοῦν ὑπερβαίνῃ ποσότητα, ἐμφανίζειν τούτῳ, πρωτομένων τοιουτοτρόπων. ἐπὶ μὲ τῆς βασιλίδος πόλεως, πρωτοῦ μαγίστρου τῶν κλίσεων· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, πρωτοῦ τῆς πόλεως ἐκείσης ἐκδίκου, ἢ παρ' οἷς ὅλως τὰ τοιαῦτα τοιουτοτρόπων σωίζεσθαι δυνάμ). Εἰ δὲ μὴ ἐμφανίσοιτο τοιοῦτος, ὅσον μὲ φῶς τὸ μέρος τῆς γυναικὸς, ὅτως αὐτὰς ἐρρῶσθαι κελεύομεν· ἐὰ καὶ ἐκ τοῦ μέρους αὐτῆς ἀπαιτήσεως ὁμοῖ δωρεᾶς, ἢ κ μέρους αὐτῆς, μὴ ἀντικεῖσθαι τῇ γυναικὶ τὸ μὴ ἐμφανισθῆναι τῶν δωρεῶν. Εἰ δὲ τὰ τῆς προικὸς σύμφωνα ϗ αἱ τούτων ἀποδόσεις τοῦ μέρους τοῦ ἀνδρὸς δοῦ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς προικὸς, ἢ ἐκ μέρους αὐτῆς, ἐξέτασίαν αὐτοῦ ἔχειν κελεύομεν ἀρμοζόν· ἐὰν μὴ τῶν δωρεῶν συσφάνισε, πραττομένων τοιουτοτρόπων, ὡς εἴρη). τὸ γὰρ, τῆς ἀνδρῶν ἐχόντων ἐξουσίαν ἐμφανίζειν τὰς δωρεὰς, τὸ ὑπὲρ ἐκ μὴ ἐμφανισθῆναι κίνδυνον ταῖς γυναιξὶν ἐπικεῖσθαι, ἀστοχον ἡμῖν εἶναι δοκεῖ.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἐκ γυναῖκα εἰς δεύτερον γάμον μὴ ἐρχομένου, τόσον ἔχειν, ὅσον εἰς τὰ παίδων.

ΕΠειδὴ δὲ αἱ γυναῖκες τὰς εἰς δεύτερον γάμον οὐκ ἐρχομένας, πραττομένους τινὰς αἰτίας παρὰ τοὺς δευτερογαμήσας εἶναι νομίζομεν, ψηφιζόμεν, εἴ τις ἀποκαλομένη τὸν ἄνδρα, ἑτέρων ἀποχοτο γάμων, ἔχειν μὲ αὐτοῦ τῷ χρῆσιν τῆ φῶς γάμῳ δωρεᾶς, (καθὰ ϗ φῶς τοῦτο ἐθεσπίσαμεν) ἔχειν δὲ αὐτοῦ ϗ * διαστείας λόγῳ ἑνὸς ϗ αὐτῆ παιδὸς φῶσωποτ ἔχειν δοκεῖ. Ταῦτα δὲ κρατεῖν οὐκ ἐπὶ μητέρων μόνων κελεύομεν, ἀλλὰ ϗ ἐπὶ πατέρων τῆ τῶν ἄλλων ἀνιόντων βουλόμεθα, τῆ εἰς δεύτερας γάμους οὐκ ἐρχομένων.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν μὴ χωρὶς αἰτίας ἀφιέναι γάμον.

ΕΠειδὴ ἡ ἀπηρθρώσαμεν φῶσθαι δι' ἡμετέρου νόμου τοὺς τε ἀνδρώσι ϗ ταῖς γυναιξὶ ῥᾳδίως πέμπειν, ϗ ἀφιέναι τοὺς γάμους, τολμῶ εἰ μὴ τις ἐσὶν αἰτία τοῦ ἡμετέρου νόμου γνωρίζομένη, ϗ ποινὰς τοὺς τῶν τολμῶσι ποιεῖν ἀνθρώσι τε ϗ γυναιξὶν ἐπιθήκαμεν, παραγκαγὼν πινα φῶσι τὰς ποινὰς ἢ τε ἀνδρὸς ἢ τῆ γυναικὸς ποιησάμενον φῶς τὸ κρίνειν τῶν μετανοιῶντες, ψηφιζόμεν μηδεμίαν εἶναι ἀφορμὴν, τοῦ ἐπὶ ταῖς ποιναῖς, μεταξὺ ἀνδρὸς τε ϗ γυναικὸς τῶν τολμώντων· ἀλλὰ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς ταῖς ϗ τῆ γυναικῶν παρ' ἡμῶν ὁρισθείσαις, ἐπειδὰν χωρὶς αἰτίας τοῦ ἡμετέρου νόμου γνωρίζομένης τα συνοικέσια λύσωσι, τοὺς ἀνδρας ὑπάγεσθαι τοὺς τῶν τολμῶντας, ϗ ὁμοίας εἶναι τὰς ποινὰς ἐπί τε ἀνδρὸς ϗ γυναικός. ἐπὶ γὰρ ἁμαρτήματος ἴσης ἴσην ψηφισθῆναι αὐτοῖς ἐπικεῖσθαι ϗ τὰς ποινὰς δίκαιον συνομισθέντας εἶναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὸν παρόντα τοίνυν γλυκὺν ἡμῶν νόμον, δηλον ὅτι σὺν δόξῃ τοῦ ποιοῦντος ἀφ' ἑαυτοῦ συνεθισμένων ἐθίκτων, τοῖς τε τῆδε μεγάλοις τούτῳ οἰκῆσι πόλιν τοῖς τε τὰς ἐπαρχίας οἰκοῦσι, ὥστε μηδένα τῶν πάντων τὰ ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ νενομοθετημένα παρ' ἡμῶν ἀγνοῆσαι. Dat. v. Kal. Septembr. *Constantinop* DN. JUSTIN. P.P. Aug. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Περὶ τῶν δημοσίων ἀνύσεως ϗ κατεδολῆς, ϗ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκη'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ὑπεροχοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρείων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΕΦ. α'.

ΟΣΑ φῶς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ὁρᾶ ἀποβαίνοντα ἀφορμένα, ϗ τὰ παρόντα τίθεμεν νόμον· δι' ὃ ψηφιζόμεν, ϗ τὸ ἐκλειον ἤτοι αὔγουστον μῆνα, μιᾶς ἐκείσης ἐπινεμήσεως, τὰς μεγάλης ἀφορτυπώσεις τῶν σωτελεῶν τῶν μελλούσης ἐπινεμήσεως, ὧν τοῦ δικαιοκρίτου τῶν ἐκείσης διοικήσεως ὑποδοχοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων, πραττομένων τοιουτοτρόπων, φανερῶσαι, σημανοῦσας τὸ ὁπόσον ὧν ἐκείσῃ ἐπαρχίᾳ, ἤτοι πόλῃ, ὑπὲρ ἐκείσης ἰσχύς, ἢ βιλίων, ἢ κινταρίων, ἢ ἄλλων οἱωνδήποτε ὀνόματα, τῶν μὲ ὧν εἰδῇ, τῶν δὲ ὧν χρυσίῳ, δημοσίων ἕνεκεν ἐπίκειται· φανερώσας δὲ ϗ τῶν εἰδῶν τοῦ ἀποτίμησιν, ϗ τοῦ τρόπους ϗ τοῦ τὸν ἐκείσῃ τόπῳ κρατοῦσαν συνήθειαν· ϗ τί ἕξ αὐτῶν εἰς τὰ ἄρκαια εἰσφέρεται, ἢ ὧν ἐκείσῃ ἐπαρχίᾳ δίδοται, ἢ δαπανᾶται φῶσηκ. ὅτου ὧν συνηθειῶν τοὺς τοιούτους ἀφορτυπώσεις τοῖς τε ἐπαρχιῶν ἀρχῆσιν δύθεως πίμπεσθαι, ὧν φῶσιμοίοις ἐκείσης ἐπινεμήσεως, ϗ δι' αὐτῶν φῶσιβεσθαι ὧν ταῖς ὑπ' αὐτὸς κρίνεσιν πόλεσιν ὄντες ἢ σπεύδοντες μᾶλλον ἢ ὀκνοῦντες. ἀλλὰ ϗ τοῖς βουλομένοις τὰ ἴσα τούτων ὧν ἢ δικαιοκρίτης τῶν ὑποδοχοτάτων ὑπάρχων ἀνυπερθέτως δίδοσθαι, ὥστε τὰς σωτελεστὰς γινόσκειν κρὸ ὧν τρόπου ὀφείλεται τὰς σωτελείας εἰσφέρειν. Εἰ ὧν φῶ τῶν ἐμφανείας εἰς ἑτέρας πίτλας παρὰ τὰς

rius fratris filios præmortui: ad similitudinem fratrum, & præmortui fratris filii [1] ad hereditatem vocentur, paternum adingredientes gradum, & illius ferentes portionem. Si vero moriens relinquat ascendentium aliquos, & fratres ex utrisque parentibus conjunctos sibi, & filios ex præmortuo fratre: fratres quidem jussimus per ipsam legem cum parentibus vocari: fratris vero filios exclusimus.

CAP. I.

Ut fratrum filii succedant etiam ascendentibus primi gradus extantibus.

HOc [2] itaque juste corrigentes [3], sancimus, ut si quis moriens relinquat ascendentium aliquem, & fratres qui possint cum parentibus vocari, & alterius præmortui fratris filios: cum ascendentibus & fratribus vocentur etiam præmortui fratris filii: & tantam accipiant portionem, quantam eorum futurus erat pater accipere si vixisset. Hoc vero sancimus de illis filiis fratris, quorum pater ex utroque parente jungebatur defuncto, & absolute dicimus: ordinem, quando cum fratribus vocantur aliqui ascendentium ad hereditatem, [hoc [4] jubentes ex Kal. Jan. præsentis indictionis undecimæ.]

CAP. II.

Quando donatio propter [5] nuptias insinuationi [6] subjaceat.

ILlud [7] quoque dignum correctione aliqua esse judicantes, partem hoc præsentis facimus legis: ex ipso enim rerum invenientes experimento, necessarium esse mulieribus, actis monumentorum antenuptiales donationes insinuari, ut [8] vel si principalia instrumenta [9] pereant, (quod facile est,) per monumenta matrimonii ejus probatio maneat: sanctimus necessitatem habere viros ipsos, aut etiam qui pro eis antenuptiales donationes scribunt, si quingentorum [10] solidorum transcendit quantitatem, insinuare eam in actis monumentorum, in regia [11] quidem civitate apud [12] magistrum census: in provinciis autem apud uniuscujusque civitatis defensorem, aut apud quos omnino talia documenta confici possunt. Si vero non insinuent eas: quantum [13] quidem ad partem mulieris, etiam sic eas valere jubemus, & si tempus fiat exactionis, donationis, & partis ejus: non opponi mulieri non insinuatam fuisse donationem. Si vero doralium pacta & horum eventus parti [14] viri concedunt actionem dotis, aut etiam ejus partis: nullam eum habere jubemus actionem, si non donationem insinuavit in actis monumentorum, sicut dictum est, viris enim habentibus potestatem insinuare donationes, pro non insinuatis periculum mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur.

CAP. III.

Ut mulier quæ ad secundas [15] non transit nuptias, tantum habeat, quantum unus filiorum

QUia [16] vero mulieres ad secundas nuptias non venientes, portione aliqua dignas ultra eas quæ secundo nubunt esse putamus: si qua amisso viro, alterius abstineat nuptiis, habere quidem eam usum antenuptialis donationis, sicut prius sancimus: habere vero eam & proprietatis [17] tantum, quantum filiorum quantitas faciat: ut secundum proprietatis rationem unius & ipsa filii personam obtinere videatur. Hæc vero valere non in matribus solis jubemus, sed etiam in patribus, & aliis ascendentibus volumus, ad secundas nuptias non venientibus.

CAP. IV.

Matrimonium sine [18] causa dissolvendum non esse.

QUia vero interdiximus dudum per nostram legem & viris & mulieribus repudia mittere, & transigere matrimonia, (nisi tamen quædam sit causa nostræ legi cognita) & pœnas hoc facientibus & viris & mulieribus imposuimus: mutationem quandam circa pœnas viri ac mulieris facientes, & ad melius hoc transformantes, sancimus nullam esse differentiam quantum ad pœnam inter virum & mulierem hoc præsumentes: sed iisdem [19] pœnis quæ contra mulieres à nobis definitæ sunt, si sine causa nostræ legi cognita matrimonia distrahant, etiam viros subdi hoc præsumentes, & similes pœnas esse in viro, & in muliere, in delicto [20] enim æquali similes eis imminere pœnas justum esse putamus.

EPILOGUS.

†. Præsentem igitur generalem legem nostram manifestam tua gloria faciat per edicta solennia & iis qui hanc maximam civitatem, & qui provincias habitant: ut nullus hominum quæ ad salutem communem sancita sunt à nobis, ignoret. Dat. v. Kal. Septemb. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XXII. [21] post Conf. BASILII V.C. Anno VII.

TIT. XI.

DE [22] COLLATORIBUS, ET ALIIS CAPITULIS.

NOVELLA CONSTIT. CXXVIII.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

CAP. I.

QUæcunque ad utilitatem nostrorum collatorum respiciunt, studentes adimplere, & hanc præsentem ponimus legem: per quam sancimus per Julium vel Augustum mensem uniuscujusque indictionis, particulares dispositiones collationum futuræ indictionis in foro uniuscujusque diœcesis gloriosissimorum nostrorum præfectorum sub confectione monumentorum manifestari: declarantes quantum unicuique provinciæ sive civitati pro unoquoque jugo [23], aut villis, aut centuriis [24], aut alio quolibet, tam in specie quam in auro, fiscalium causa imminet: indicantes quoque specierum æstimationem secundum mensuram in unoquoque loco tenentem, & quicquid ex his in arcam inferri, aut in unaquaque dari aut expendi oportet. Sic igitur compositas tales dispositiones provinciarum judicibus mox destinari in prœmiis [25] uniuscujusque indictionis, & per eos proponi in civitatibus sub eis constitutis intra Septembrem aut Octobrem menses. Sed & volumus exemplaria eorum ex foro gloriosissimorum præfectorum sine dilatione dari: ut collatores cognoscant quemadmodum debent collationes inferre. Si vero ante insinuationem in alios titulos, præter

1 Hoc prohibitum erat *Nov.* 118. *cap.* 3. *vers. Si autem.* Quod tamen non extenditur ad prædictum fratris Nepotes. *Auth. post fratres Cod. de legit. hered.* Vide Gudelin. *de Jure Novissl. lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 8. ANS.

2 Hinc sumpta est Authentica, *Cessante, C. de legit. hereditibus.*

3 Cum parentibus & fratribus defuncti concurrunt ejusdem defuncti nepotes ex fratre vel sorore, quod postremum vetabat, *Nov.* 118. *c.* 3. *versic. sed & ipsis fratrum filiis.*

4 Inclusa desunt in Scrimgeri editione, leguntur autem apud Haloandrum.

5 Quid dos? nunquam insinuanda. *l. ult. C. de jure dot.* licet à veteribus nominata inter donationes *l. ult. §. 1. C. de donationibus ante nupt.* Et constitutionibus regni Galliæ, & dos & omnes contractus insinuantur, ut falsitatis nulla sit occasio: longe melius, quam Leonis Novell. 50. quæ donationibus scriptis insinuationem remittit.

6 Intimationi *Julianus hic n* 425.

7 Hinc sumpta est Authentica, *Eo decursum Cod. de donationibus ante nupt.*

8 Utilitas insinuationis.

9 *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff. de dendo.*

10 Quotæ quantitatis donationes insinuandæ sint.

11 Qua in urbe, seu quo in loco donationes propter nuptias insinuandæ.

12 Apud quem judicem donationes propter nuptias insinuandæ.

13 Insinuatio donationis propter nuptias, valet ex parte uxoris: ex parte viri, non valet, cum donatio non insinuata ei non pariat æqualem lucrum ex dote in casum mortis uxoris, vel injusti repudii.

14 Et ita abrogatur *Nov.* 119. *c.* 1. quæ remittebat viro insinuationis necessitatem, abrogantur eodem modo leges aliæ, quæ volebant donationes propter nuptias omnimodo insinuandas, etiam ex parte mulieris, nisi donatio collata fuisset in matrem familias minorem vigintiquinque annis, vid. *l.* 17. *C. de donat. ante nupt.*

15 De his qui secundas contrahunt nuptias, *Jul. bis num.* 406. Goth. Adde *Novell.* 98 & Rittershus. *part.* 5. *cap.* 14. ANS.

16 Hinc sumpta est Authent. *Si tamen. C. de secund. nupt.*

17 Abstinens secundis nuptiis donationis antenuptialis usu fruitur: in virilem vero proprietatis bonorumconcurrit cum liberis mariti defuncti, adde *Novell.* 22. *c.* 30. & abrogatur ita *Novell.* 98. *c.* 1. quæ vult, ut proprietas propter nuptias donationis

fervetur filiis. Sed huic Novellæ derogatur per *Novellam Leonis* 22. 18 *Jul. num.* 427. 19 Pœna quæ mulieribus, eadem maritis dissidium ac divortium facientibus est imposita, abrogantur itaque leges, quæ gravioribus pœnis mulieres coërcebant, vid. *Julianum hic num.* 427. hic enim uterque sine causa repudium mittens, in monasterium detruditur. adde *Nov.* 134. *c.* 11. vide *Cujac. ad Nov.* 22. *fol.* 76. 20 Paribus delictis, par inponenda est pœna. 21 Id est, anno 548. 22 De exactionibus sive delegationibus tributorum, *Julianus const.* 124. de exactione publicorum tributorum, *Index Regine:* περὶ τῆς τῶν δημοσίων ἀνύσεως καὶ κατεδολῆς καὶ ἑτέρων κεφαλαίων. *Scrimg.* de publicis tributis exigendis, & solvendis neque non aliis capitulis *Haloand.*

23 Τοῦ ἑκάστου ἰούγου ἢ ἰουλίων ἢ κενσιμίων. *Scrimg. & c.* 3. *J. eod.* ut *Nov.* 17. *in Basilicis*, ἰουλίων legit *Cujac. ad l. pen. C. ut nemini liceat in emption.* ἰουγαλίων vocabulo intelligit ζυγοφόρον, id est, jugationem & capitationem simul, quam nonnulli præstant: aliis solam jugationem præstantibus. *Goth.* Vid. Rittershus. *part.* 2. *cap.* 1. *num.* 22. adde *Nov.* 17 95. & 130. ANS. 24 Centenarius. *Jul. bis:* Centuria *hic, ut in l.* 1. *C. Theod. de annonis & tributis lib.* 11. ducenta jugera, *Varro* 4. *de lingua: Siculus Flaccus de cond. agr. Hyginus lib. de limitib.* hinc centuriatio apud eundem Flaccum.

25 Indictionum initia erant mense Septembri ut *J. cod. & l. ult. C. de annonis & tributis: l.* 1. *C. de milit. veste.*

præter eos, qui continentur particulari disposítione anni, collatores fiscalia exolvant, aut in provincia expendant: jubemus eis in ejusdem indictionis collationes hoc reputari: ut nullum ipsi patiantur damnum. Si vero secundum à nobis definitum tempus non dirigantur hujusmodi particulares dispositiones: qui quidem per tempus gubernant nostrum prætorium, triginta librarum auri pœnam persolvant: uniuscujusque vero provinciæ contractæ quinque & viginti librarum auri pœnam exigantur. Si autem judex missus easdem particulares dispositiones, in provinciis non proposuerit, decem librarum auri pœna damnabitur, & spoliationem cinguli sustinebit: ejus quoque officium quinque libras auri exigetur.

1 Id est, initio ex ordine cujusque indictionis *Jul. hic num.* 543.

2 De apochis publicis *Jul. n.* 544.

3 Ἀποχὰς ἢ ἀπεραμίας.

4 Πληνερίας. *Scr.* Plenariæ apochæ, sunt totius debiti apochæ generales. Eodem forte sensu dicuntur in edicto de Alexandrinis *cap.* 23. §. 1. Gregorius, plenariam minutionem dixit 4. *epist.*

5 *En quelle espece de payemen à esté fait.*

6 Τῶν λόγων ἤτοι τῶν ἰυγίων. *Scrimg. hic ut* §. *eod. in pr.*

7 Dixi §. *in pr.*

8 Ἀποχὰς ἤγουν ἀπεραμίας. *Scrimg.*

9 *Jul. hic n.* 545.

10 Τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας. *Scrimg.* id est, censuales Ng. 17. *cap.* 8.

11 Sic legunt Græci, ὡς τὸ μὴ ἀνάλκην ἐπαγαγεῖν τοῖς κλήροις ὑποδίκους ὀνομάζειν τὰς ἐν χρυσῷ συντελεσάς. *Scrimg.* id est, ne qua possessoribus inducatur necessitas, ut auraríæ contributionis susceptores nominent.

12 Græci ita legunt, ἄτε ἄρχοντες ὄντ, ἄ τε πολιτευόμενοι, ἄτε ἐξάκτωρες, ἄτε βίνδικες, ἄτε καυονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινές. *Scrimg.*

13 Vindices ab Anastasio creati *Nicephor.* 16. *c.* 44. ita dicti, quod iniquis exactionibus curialium essent oppositi & adempta curialibus exigendi facultate, ut Euagrius scribit, de quibus *Nov.* 38. *in pr. &* 134. *c.* 2. ubi plenius dicam de vindicibus.

14 Vid. *c.* 6.

15 Canonicarii Palatini mittuntur in provincias ex scrinio canonum ad exigendos solemnes titulos fiscales seu canones: mittuntur autem vel à comite domorum vel præposito sacri cubiculi *Novell.* 30. vel à comite privatarum, ut est in formula Cassiodori, Canonicarios dirige. Iidem, scriniarii dicuntur *Novell.* 134. *cap.* 2. 147. Novella Majoriani *de indulg. rel.* Canonicarios autoritate terribiles & in provincialium viscera & damna fœvientes. *post.* Canonicariorum venalis improbitas, ut differam à vindicibus, vide quæ dicam ad *Novell* 134. *cap.* 2. adde *Cujac. hic*, his adde *Julian. hic num.* 547.

16 Nominatorum. *Jul. d. loco.*

17 Et ita abrogatur lex ultima *Cod. de exact. trib.*

18 Ἐπιβάτην. *Hal.* ἐξ περιουσίαν. *Scrimg.* expellentem. *Jul. hic.* expulsorem. *Agyleus.*

19 Impulsoris sc. seu compulsoris.

20 Solatiis. *Jul. hic.*

21 Quando steriles agri fertilibus imponuntur. *Jul. hic num.* 548. περὶ ἐπιβολῶν quod onus fuisse τῶν ἐρήμων καὶ ἀπόρων χωρίων, & Justiniani tempore invaluisse scribit Suidas. qua de causa multæ constitutiones Justiniani novæ latæ sunt, ut 17. 166. 168.

22 Ἐπιβολὴν, ἐπιβολὴ, est superindictio, sive superindictum §. hic intelligisùr, fieri, quoties defecti agri onus fertili imponitur.

23 Οἱασδήποτε κλήσεως ὁμοβλίων ἢ ὁμοκήνσων. *Scrimg.* agri ὁμόβλιοι sunt in censum relati cum aliis, qui postea facti sunt deserti ὁμοκήνσοι, simul censiti quidem, sed quorum pars veterum defectorum & desertorum onus ad ὁμοχώρους, id est, ejusdem territorii possessores, pertinet. *Nov.* 17.

24 Τὰ δημόσια.

25 Sive superindictio §. *eod.*

26 *Julian. hic num.* 549.

27 Ομόβλια ἢ ὁμόκηνσα. *Scrimg.*

28 Καὶ ἀνθηκῶν enthecædotes prædiorum *Hal.* instructum *Jul. hic. l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 2. *ff. de instructo.* Dotes prædiorum, sunt instrumenta & ferramenta agri causa reposita *l.* 92. *in fin. ff. de leg.* 3. & 1. *Columell.* 8.

29 Superindictum quid esset dixi §. *c.* 7.

30 Græci ita legunt. οἱ πολιτευόμενοι ἢ βίνδικες ἢ ταξεῶται.

31 Παρασημικὰ *Scrimg. Jul. hic n.* 550. *l. ult. C. de dilfuffori.* eadem ἀγωγικά. Sunt autem species à provincialibus illatæ & eorundem sumptibus transmitti solitæ.

32 *l. ult. Cod. de executoribus & exactoribus, Jul. hic n.* 551.

33 Fuit hæc Placentini sententia. de qua disputat Accurs. in *l.* 39. §. 1. *ff. de procur.* Procuratorem scil. creatum exigendi debiti causa, non prius admitti quam si judici mandatum insinuaverit: nisi reus contentus sit cautione de rato: vel nisi procurator ex proximis personis sit. *l.* 12. *C. de procuratoribus.*

34 *Jul. hic num.* 552.

Cap. II.

JUbemus vero specierum quidem illationem mox ex principiis [1] uniuscujusque indictionis incipere: argenti vero illationis titulum secundum definita tempora.

1 Dixi §. *in pr.*

Cap. III. [2]

PRo fiscalibus autem collationibus de suscepta [3] sive securitates particulares aut plenarias [4], omnibus ab iis qui fiscalia suscipiunt, fieri definivimus, manifestantes & solidorum qualitatem [5], & specierum, necnon & jugorum [6], sive villarum, sive centuriarum [7] & nomina possessionum, pro quibus functiones suscipiunt. Si vero secundum prædictum modum desuscepta [8] sive securitates non fecerint: jubemus eos & pœnam x. librarum auri exigi, & tormentis subdi: similiter judicem provinciæ decem librarum auri exigi pœnam, si de hoc interpellatus non judicaverit, & compulerit desuscepta sive securitates secundum quem definivimus ordinem scribi.

2 Ἀποχὰς ἤγουν ἀπεραμίας. *Scrimg.*

3 *Jul. hic n.* 545.

4 Πληνερίας. *Scrimg.*

5 Τῶν δημοσίων σωματικῶν φύλακας. *Scrimg.* id est, censuales Ng. 17. *cap.* 8.

6 Τῶν λόγων ἤτοι τῶν ἰυγίων. *Scrimg. hic ut* §. *eod. in pr.*

7 Dixi §. *in pr.*

8 Ἀποχὰς ἤγουν ἀπεραμίας. *Scrimg.*

9 *Jul. hic n.* 545.

10 Τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας. *Scrimg.* id est, censuales Ng. 17. *cap.* 8.

11 Sic legunt Græci, ὡς τὸ μὴ ἀνάλκην ἐπαγαγεῖν τοῖς κλήροις ὑποδίκους ὀνομάζειν τὰς ἐν χρυσῷ συντελεσάς. *Scrimg.* id est, ne qua possessoribus inducatur necessitas, ut auraríæ contributionis susceptores nominent.

12 Græci ita legunt, ἄτε ἄρχοντες ὄντ, ἄ τε πολιτευόμενοι, ἄτε ἐξάκτωρες, ἄτε βίνδικες, ἄτε καυονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινές. *Scrimg.*

13 Vindices ab Anastasio creati *Nicephor.* 16. *c.* 44. ita dicti, quod iniquis exactionibus curialium essent oppositi & adempta curialibus exigendi facultate, ut Euagrius scribit, de quibus *Nov.* 38. *in pr. &* 134. *c.* 2. ubi plenius dicam de vindicibus.

14 Vid. *c.* 6.

15 Canonicarii Palatini mittuntur in provincias ex scrinio canonum ad exigendos solemnes titulos fiscales seu canones: mittuntur autem vel à comite domorum vel præposito sacri cubiculi *Novell.* 30. vel à comite privatarum, ut est in formula Cassiodori, Canonicarios dirige. Iidem, scriniarii dicuntur *Novell.* 134. *cap.* 2. 147. Novella Majoriani *de indulg. rel.* Canonicarios autoritate terribiles & in provincialium viscera & damna fœvientes. *post.* Canonicariorum venalis improbitas, ut differam à vindicibus, vide quæ dicam ad *Novell* 134. *cap.* 2. adde *Cujac. hic.* his adde *Julian. hic num.* 547.

16 Nominatorum. *Jul. d. loco.*

17 Et ita abrogatur lex ultima *Cod. de exact. trib.*

18 Ἐπιβάτην. *Hal.* ἐξ περιουσίαν. *Scrimg.* expellentem. *Jul. hic.* expulsorem. *Agyleus.*

19 Impulsoris sc. seu compulsoris.

20 Solatiis. *Jul. hic.*

21 Quando steriles agri fertilibus imponuntur. *Jul. hic num.* 548. περὶ ἐπιβολῶν quod onus fuisse τῶν ἐρήμων καὶ ἀπόρων χωρίων, & Justiniani tempore invaluisse scribit Suidas. qua de causa multæ constitutiones Justiniani novæ latæ sunt, ut 17. 166. 168.

Cap. IV.

HOc autem jubemus observari, si quis forsan collatorum dubitat [9] de possessione pro qua fiscalia exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitate: omnibus modis fiscalium [10] descriptionum custodes cogi à provinciæ judice, aut illo negligente à locorum sanctiss. episcopo eas proferre & fiscalium ostendere quantitatem, & servitutem publicæ descriptionis exigi possessorem.

9 *Jul. hic n.* 545.

10 Τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας. *Scrimg.* id est, censuales Ng. 17. *cap.* 8.

Cap, V.

ET in hoc quoque adjuvare nostros collatores perspeximus, ut non necessitas inferatur possessoribus [11] sub hypotheciis decimationes nominare in auro collationis, ut non aliquam ex hoc ipsi patiantur læsionem, sed eos quibus in unaquaque provincia aut civitate periculum fiscalium exactionum imminet, sive [12] vindices [13] sint, sive curiales, sive exactores, aut canonicarii [14]: aut alii quidam: proprio periculo & suscipere pecunias & transmittere, & expendere in quibus deputatæ sunt utilitatibus.

11 Ἀνάλκην ἐπαγαγεῖν τοῖς κλήροις ὑποδίκους ὀνομάζειν τὰς ἐν χρυσῷ συντελεσάς. *Scrimg.* id est, ne qua possessoribus inducatur necessitas, ut auraríæ contributionis susceptores nominent.

12 Ἄτε ἄρχοντες ὄντ, ἄ τε πολιτευόμενοι, ἄτε ἐξάκτωρες, ἄτε βίνδικες, ἄτε καυονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινές. *Scrimg.*

13 Vindices ab Anastasio creati *Nicephor.* 16. *c.* 44. ita dicti, quod iniquis exactionibus curialium essent oppositi & adempta curialibus exigendi facultate, ut Euagrius scribit, de quibus *Nov.* 38. *in pr. &* 134. *c.* 2. ubi plenius dicam de vindicibus.

14 Vid. *c.* 6.

Cap. VI.

ET hoc custodiri jubemus, canonicarium [15] talem in provinciam destinari, qui possit periculo ordinantium [16] eum exigere fiscalia tributa, & per nullam [17] occasionem impulsorem [18] post eum mitti, & damnum subjectis inferri impulsionis: & ipsum vocabulum [19] de cætero perimimus. Si vero non opportunus inveniatur canonicarius: non impulsor mittatur, sed illo remoto alter dirigatur canonicarius. Ipsum quoque canonicarium contentum esse jubemus deputatis consuetudinibus [20], & nullam subjectis infere læsionem.

15 Canonicarii Palatini mittuntur in provincias ex scrinio canonum ad exigendos solemnes titulos fiscales seu canones: mittuntur autem vel à comite domorum vel præposito sacri cubiculi *Novell.* 30. vel à comite privatarum, ut est in formula Cassiodori, Canonicarios dirige. Iidem, scriniarii dicuntur *Novell.* 134. *cap.* 2. 147. Novella Majoriani *de indulg. rel.* Canonicarios autoritate terribiles & in provincialium viscera & damna fœvientes. *post.* Canonicariorum venalis improbitas, ut differam à vindicibus, vide quæ dicam ad *Novell* 134. *cap.* 2. adde *Cujac. hic.* his adde *Julian. hic num.* 547.

16 Nominatorum. *Jul. d. loco.*

17 Et ita abrogatur lex ultima *Cod. de exact. trib.*

18 Ἐπιβάτην. *Hal.* ἐξ περιουσίαν. *Scrimg.* expellentem. *Jul. hic.* expulsorem. *Agyleus.*

19 Impulsoris sc. seu compulsoris.

20 Solatiis. *Jul. hic.*

Cap. VII. [21]

SIn autem aliquando contigerit superindictionem [22] cujuslibet possessionis conservæ [23] aut contributariæ fieri: ex illo tempore jubemus superindictum suscipientem, exigi pro eo fiscali [24] ex quo tradita est ei superindicta possessio. Non aliter autem superindictum [25] fieri: nisi ex rescripto de hoc examinatio fiat apud provinciæ judicem, & sententia ejus procedat, definiens eum qui debet superindictum suscipere. Si quis autem putaverit se lædi, liceat ei provocare: ut in foro gloriosiss. præfectorum appellatio examinetur, & secundum leges terminum suscipiat.

21 Quando steriles agri fertilibus imponuntur. *Jul. hic num.* 548. περὶ ἐπιβολῶν quod onus fuisse τῶν ἐρήμων καὶ ἀπόρων χωρίων, & Justiniani tempore invaluisse scribit Suidas. qua de causa multæ constitutiones Justiniani novæ latæ sunt, ut 17. 166. 168.

22 Ἐπιβολὴν, ἐπιβολὴ, est superindictio, sive superindictum §. hic intelligisùr, fieri, quoties defecti agri onus fertili imponitur.

23 Οἱασδήποτε κλήσεως ὁμοβλίων ἢ ὁμοκήνσων. *Scrimg.* agri ὁμόβλιοι sunt in censum relati cum aliis, qui postea facti sunt deserti ὁμοκήνσοι, simul censiti quidem, sed quorum pars veterum defectorum & desertorum onus ad ὁμοχώρους, id est, ejusdem territorii possessores, pertinet. *Nov.* 17.

24 Τὰ δημόσια.

25 Sive superindictio §. *eod.*

Cap. VIII.

SI vero aliquando contigerit dominum cujuscunque possessionis aut [26] non apparere, aut ad fiscalium solutionem non sufficere, ut ex hoc superindictionis necessitas suscipiatur: jubemus hanc repente tradi iis qui conserva [27] aut contributaria prædia possident, cum omnibus, qui in ea inveniuntur agricolis, & peculiis eorum, & enthecis [28], & fructibus, & animalibus, & omni alio instrumento ibi invento. Si vero aut persona quæ debeat eam secundum legem suscipere, non inveniatur, aut alio quocunque modo differri superindictum [29] contigerit, jubemus gesta confici apud provinciæ judicem, significantia & qualitatem & statum ejus possessionis, & omnia in ea inventa, ut sic eam curiales aut exactores [30] aut officiales suscipiant: & si postea inveniatur, qui debeat eam secundum leges suscipere, non aliter fieri, nisi ut quod per occasionem exactorum, aut curialium, aut judicum, aut officialium ejus pejus aut minus factum est, ei qui suscipit, restituatur.

26 *Julian. hic num.* 549.

27 Ομόβλια ἢ ὁμόκηνσα. *Scrimg.*

28 Καὶ ἀνθηκῶν enthecædotes prædiorum *Hal.* instructum *Jul. hic. l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 2. *ff. de instructo.* Dotes prædiorum, sunt instrumenta & ferramenta agri causa reposita *l.* 92. *in fin. ff. de leg.* 3. & 1. *Columell.* 8.

29 Superindictum quid esset dixi §. *c.* 7.

30 Græci ita legunt. οἱ πολιτευόμενοι ἢ βίνδικες ἢ ταξεῶται.

Cap. IX.

HOc quoque jubemus, ut pro pecuniis aut speciebus in provinciis expensis non exigantur collatores ea quæ dicuntur transmissoria [31]: pro iis autem quæ transmittuntur, non amplius præberi horum, quæ ex initio in unaquaque provincia deputata sunt.

31 Παρασημικὰ *Scrimg. Jul. hic n.* 550. *l. ult. C. de dilfuffori.* eadem ἀγωγικά. Sunt autem species à provincialibus illatæ & eorundem sumptibus transmitti solitæ.

Cap. X.

EOs quidem qui in in provincias pro quibuscunque publicis exactionibus diriguntur, non aliter inchoare exactionem, nisi prius provinciali judicio insinuaverint [32] impositas sibi de hoc jussiones: ut exolventes fiscalia tributa; nulli pro his periculo aut damno subjiciantur, hoc ipso & super privatis negotiis observando [33].

32 *l. ult. Cod. de executoribus & exactoribus, Jul. hic n.* 551.

33 Fuit hæc Placentini sententia. de qua disputat Accurs. in *l.* 39. §. 1. *ff. de procur.* Procuratorem scil. creatum exigendi debiti causa, non prius admitti quam si judici mandatum insinuaverit: nisi reus contentus sit cautione de rato: vel nisi procurator ex proximis personis sit. *l.* 12. *C. de procuratoribus.*

Cap. XI.

HOc quoque jubemus eis quibus fiscalium exactio injungitur, nullam [34] privatarum causarum executionem committi: sed & si quid eis tale injungatur, nullo modo præfumere eos hoc agere: ne occasione publicarum functionum nostri subjecti lædantur.

34 *Jul. hic num.* 552.

Κεφ. α'.

Ἀφαιρεθήσεται ἡ ἐξουσία τοῖς ἐκδίκοις τῶν ἐπαρχιῶν τὰ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκπεμπόμενα ἀργύρια ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχείων ἀπαιτεῖν.

Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐκδίκους ἔχειν ἐθίσθη τοὺς ἐκπεμπομένους ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχείων τὰ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκπεμπόμενα ἀργύρια ἀπαιτεῖν, καὶ ἐκ τούτου πολλὰ τοὺς ὑποτελεῖς ἐνοχλεῖν, ἐκέλευσεν ἡ ἡμετέρα γαλήνη μηκέτι τοιούτους ἐκδίκους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ γίνεσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἐκπεμπομένους ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχείων τὰ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκπεμπόμενα ἀργύρια ἀπαιτεῖν.

Κεφ. β'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἐκδίκοις τῶν ἐπαρχιῶν ἐκπεμπομένοις ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχείων ἐπὶ τὰ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκπεμπόμενα ἀργύρια ἀπαιτεῖν.

Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐκδίκους ἔχειν ἐθίσθη τοὺς ἐκπεμπομένους ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχείων τὰ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκπεμπόμενα ἀργύρια ἀπαιτεῖν, καὶ ἐκ τούτου πολλὰ τοὺς ὑποτελεῖς ἐνοχλεῖν, ἐκέλευσεν ἡ ἡμετέρα γαλήνη μηκέτι τοιούτους ἐκδίκους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ γίνεσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἐκπεμπομένους ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχείων τὰ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκπεμπόμενα ἀργύρια ἀπαιτεῖν.

Κεφ. γ'.

Ὑπὲρ τῶν δημοσίων σωματικῶν τὰς ἀποχὰς, ἤτοι ἀπεραμίας, μεγάλης τε καὶ πολλωπλείας, πᾶσι τρόποις παρὰ τῶν τὰ δημόσια ὑποδεχομένων γίνεσθαι διορίζομεν· σημαινόντων τὸν τῆς χρεμάτων ποσότητα, καὶ τὸ εἶδος, ἤγουν κανθηλίων, ἤτοι χιλίων, ἤγουν κεντηναρίων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κλήσεων ὑπὲρ ὧν τὰς σωματικὰς ὑποδέχονται. Εἰ δέ τι παρὰ τοῦτο γένοιτο τὰς ἀποχὰς, ἤγουν ἀπεραμίας, μὴ ποιήσωσι, κελεύομεν αὐτοὺς καὶ πολλῷ πλέον χρυσίου λιτρῶν ἀπαιτεῖσθαι, καὶ βασάνοις ὑποβάλλειν· ὃ ἄρχοντος ὁμοίως τὰ ἐπαρχίας ἑκατὸν χρυσίου λιτρῶν πολλῷ εἰσαργυρολογήσει, εἰ ὑπὲρ τούτου παρασταθεὶς μὴ ἐκδικήσῃ, καὶ σωτηλάσῃ τὰς ἀποχὰς, ἤτοι ἀπεραμίας καθ' ὧν διωρίσαμεν τάξιν συγγραφῶν.

Κεφ. δ'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν φυλαχθῆναι, ὥστε εἴ τις, ὡς εἰκὸς, τῶν σωτηλείων ἀμφιβάλοι περὶ κτήσεως ὑπὲρ ἧς δημόσια εἰσαγεῖται, ἢ ὑπὲρ τῶν δημοσίων ποσότητος· πᾶσι τρόποις τὰς τῶν δημοσίων ἀπογραφὰς φυλακῆς ἀναγκαίας ὑπὸ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος (ἢ, ὁπόταν ἀμελήσῃ, παρὰ τοῦ τόπου ὁσιωτάτης ἐπισκόπου) τυπῶσαι προφέρειν, καὶ τὴν τῶν δημοσίων ἀποδεικνύειν ποσότητα, καὶ τὴν δυνάμιν τῆς δημοσίας ἀπογραφῆς καὶ ὅτως εἰσαγεῖσθαι τὰ κεκτημένα.

Κεφ. ε'.

Καὶ ἐν τούτῳ τοῖς ἡμετέροις σωτηλατεῖς βοηθῆσαι σωεύδομεν, ὥστε μὴ ἀνάγκην ἐπάγειν τοῖς κτήτορσιν ὑποδέχεσθαι ὀνομάζειν τὰς ἐν χρυσῷ σωτηλείας, ὡς τὸ μὴ ἐναι σὺν τούτῳ ἀπορεῖν αὐτοὺς βλάβην· ἀλλὰ τάττειν οἷς ἐν ἐκάστῃ ἐπαρχίᾳ τὸ πολὺ ὁ κίνδυνος τῆς δημοσίων ἀπαιτήσεως ἐπίκειται, (εἴτε ἄρχοντες εἶεν, εἴτε πολιτεύόμενοι, εἴτε ἐξάκτωρες, εἴτε βίνδικες, εἴτε καυονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινες) τῆς ἰδίας κτήσεως ὑποδέχεσθαι τὰς χρεμάτων, καὶ ἐκπέμπειν, ἢ καταλίσκειν εἰς ὧν ἀφωρίσθησαν χρείας.

Κεφ. ς'.

Καὶ τοῦτο δὲ φυλαχθῆναι κελεύομεν, ὥστε καυονικάριον τοιοῦτον ἐν τῇ ἐπαρχίας πέμπεσθαι, ὃς τὴν δυνατὸν τοῦ κινδύνου τοῦ ἐπιβολὴν ἐκπεμπόντων αὐτὸν εἰσπράττειν τὰ δημόσια πᾶν· ὥστε μηδεμίαν ἀφορμὴν ἐκπεμπόντων μετ' αὐτὸν ἐκπέμπεσθαι, καὶ ζημίαν τοῖς ὑποτελέσιν ἐπάγειν. Ὃ δὲ ἐξεπεμπόντο καὶ αὐτὸν τὴν ἀφορμὴν ἀναιρεῖσθαι. Εἰ δὲ ἀνεπιτήδειον εὑρεθῇ ὁ καυονικάριος, μὴ ἐξεπεμπόντος πεμπέσθω, ἀλλ' ἑκείνου ἀπομακρυνθέντος, ἄλλου καυονικαρίου. καὶ αὐτὸν ἢ τὸν καυονικάριον δρκεῖσθαι κελεύομεν παῖς ἀφορμὰς σωηθείας, καὶ μηδεμίαν τοῖς ὑποτελέσιν ἐπάγειν βλάβην.

Κεφ. ζ'.

Εἴ ποτε ἢ συμβαίη ἐπιβολὴν οἱασδήποτε κλήσεως ὁμοβλίων ἢ ὁμοκλίσεων γενέσθαι, ἐξ ἑκείνου ὃ χρόνος κελεύομεν ἐν τῇ ἐπιβολῇ δημόσιον ἀπαιτεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῆς τὰ δημόσια, ἐξ ὃ παρεδόθη αὐτῷ ἡ ἐπιβαλομένη κτῆσις. μὴ ἄλλως ἢ τῆς ἐπιβολῆς γενέσθαι εἰ μὴ ἐγγράφως πρὸ τούτου ἐξετασις γένοιτο παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, καὶ ψήφῳ αὐτὸν σωέλθοι, διορίζουσα τὸν ὀφείλοντα δέξασθαι τὴν ἐπιβολήν. Εἰ δέ τις νομίσοι βεβλάφθαι, ἔξεστι αὐτῷ ἐκκαλέσασθαι· ἵνα ἐν τῇ διοικήσει τοῦ εὐδοξοτάτου ἐπάρχου ἡ ἐκκλητὸς ἐγκυμονάζῃ), καὶ τὰς νόμους πέρας δέχηται.

Κεφ. η'.

Εἴ ποτε ἢ συμβαίη διαστόλου οἱασδήποτε κλήσεως ἢ μὴ φαίνεσθαι ἢ ὅσα ἐστὶ τοῦ τῆς δημοσίων κτησεολόγου μὴ δρκεῖν, ὥστε ἀφ' τότε τοῦ τῆς ἐπιβολῆς ἀναίσκλυς χρόνος. κελεύομεν παραχρῆμα τούτου παραδίδοσθαι τοῖς ὀφθεῖσι ἢ ὁμόκλωσι χωρία κεκτημένοις, ᾧ πάντων τὸ αὐτῷ διεσκομμένων γαωρῶν, καὶ πεκλίων αὐτῶν καὶ σὺν ἀνθηκῶν καὶ καρπῶν καὶ ζώων, καὶ παντὸς ἄλλου ἐνόντος, καὶ instrumenti τοῦ οἰκείου διεσκομμένου. Εἰ δέ τι τὸ σωσταται τὸ ὀφεῖλον αὐτῷ καὶ τὰς νόμους ὑποδέξασθαι μὴ βούλεσθαι, ἢ ἄλλως οἱαδήποτε τρόπῳ ὑπερτεθῆναι τὴν ἐπιβολὴν συμβαίη· κελεύομεν ὑπομνήματα χωρὶς παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, δηλοῦντα τὴν ποσότητα καὶ κρατῆσαι τὸ αὐτὸ κλήσεως, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ διεσκομμένα· καὶ ὅτως αὐτὸν οἱ πολιτεύόμενοι, ἤγουν ἐξάκτωρες, ἢ βίνδικες ἢ ταξεῶται, παραλαμβάνουσιν. ὥστε εἰ μὴ τοῦτο εὑρεθεῖεν οἱ ὀφείλοντες αὐτῷ καὶ τὰς νόμους δέξασθαι, μὴ ἄλλως τοῦτο γίνεσθαι εἰ μὴ τὸ ἀφ' τοῦ σωφάσεως τοῦ ἐξακτόρων ἢ βιλδυτὸν ἢ βινδίκων ἢ ταξεωτῶν, χεῖρον ἢ ἧττον γένοιτο, τοῦ πεφαλαιωδέντος ἀπολαμβάνειν.

Κεφ. θ'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε ὑπὲρ τοῦ χρεμάτων ἢ εἰδῶν τοῦ ὧν παῖς ἐπαρχίας διαπαναμμάτων μὴ εἰσαγεῖσθαι τοὺς σωτηλατεῖς τὸ λεγόμενον σωδαπομπικὸν καὶ ὑπὲρ τοῦ σπιμπομμάτων δὲ μὴ πλέον παρέχειν τοῦ ἐξ ἑκατὸν χρυσίου λιτρῶν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἀφαιρουμένων.

Κεφ. ι'.

Τοὺς δὲ ὧν παῖς ἐπαρχίας ὑπὲρ οἱασδήποτε δημοσίων εἰσαγεῖσθαι χρεμάτων, μὴ ἄλλως ἀρχεῖσθαι τοῦ ἀπαιτήσεως, εἰ μὴ σωτέρεσθαι ὧν τοῦ τῆς χρέων διοικήσεως ἐμφανίσωσι τοὺς ἐπιτεθείσας αὐτοῖς πρὸ τούτου κελεύσεις· ὥστε τοὺς κατεδαλλόντας τὰ δημόσια τέλη, μηδενὶ ὑπὲρ τούτων κινδύνῳ ἢ ζημίᾳ ὑποκεῖσθαι. τοῦτο αὐτὸν καὶ ἐπὶ παῖς ἰδιωτικαῖς ὑποθέσεσι φυλαττόμενον.

Κεφ. ια'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε παῖς δημοσίων ἀπαίτησιν ἐγκεχειρισμένοις μηδένα ἰδιωτικῶν πραγμάτων ὀνόδασμὸν κατεπείγειν δύνασθαι· ἀλλὰ καὶ εἴ τι αὐτοῖς τοιοῦτον ἐγκεχείρισται, μηδενὶ τρόπῳ τολμᾶν ὅτως τοῦτο πράττειν· ὥστε μὴ τῇ ἀφορμῇ τῆ δημοσίων σωτηλειῶν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς κατεδολάπτεσθαι.

Κεφ. ιβ'.

ΚΕΦ. ιγ'.

Εἰ δέ τις τῶν τῆς ἀληθείας δημοσίας ὑποφείλων σωτηλείας, εἶπερ πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν εἴτε αὐτῷ ἕτερον χρεώστην, μὴ ἐξεῖναι τῷ σκεύωρῳ ὀχλῆσαι τινα τῷ ὀναμοδοτι ἐπιόχαι, εἰ μὴ ὁ αὐτὸς χρεώστης ἀπόδηχθῇ κ' μηδὲν τοῦτον παιτηλῶς δωσώμεθα τοῖς δημοσίοις σωτηλείαις κρίσιν ἔχειν κ' τῶν μόνοις αὐτοῖς ζητεῖσθαι παρὰ τῆς ἀρχῆς τ' ἐπαρχίας, εἰ ταῖς ἀληθείαις χρείαις ἴσα ὁ ὀνομοδοτις κ' ἀτὰ νομίμως γείσθαι ἢ εἰσπραξις αὐ ἑτέρῳ γένοιτο. Εἰ δέ τις σκεύωρος ἢ ἀπαίτησις παρὰ τὰ παρ' ἡμῶν ἀφορισθέντα τολμήσει, κ' τ' ζώνης χωρισθήσεται), κ' δημόσιος ἐξοσίας παραδοθήσεται) ὁ ἰσχυρίσας ἢ ἐπιτρέψας ἀρχων, δέκα χρυσία λιτρῶν εἰσπραχθέντα ταμείῳ, κ' ἡ ταξις αὐτῶ πέντε χρυσία λιτρῶν ὑποκείσθω ποινῇ.

ΚΕΦ. ιγ'.

Μηδενὶ ὁ παιτηλῶς ἐξεῖναι τ' τὰ δημόσια τέλη εἰσπραττόντων, μήτε ὁ κλωσκαλίοις ἢ λογοχαφοις, ἢ ἄλλοις τισὶ τῷ δημοσίῳ ὑπηρετουμένοις, λόγῳ ἀναλίας κεχρῆσθαι ὡσὶ τοὺς λέγοντας βιβλάφθαι παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ τ' δημοσίων εἰσπραξεί.

ΚΕΦ. ιδ'.

Μηδεὶς ὁ τὸ σιτῶλον ὑποχλοῦσθαι ὑπὲρ σωτηλείας γηδίων ἄλλῃ ἢ κίπτῃ· ἀλλὰ κ' εἰ συμβαίη γαιργυς τινι ὡσοῦν ἢ ἀναπορέφυς ἰδίαν ἔχειν κλῆσιν, σκεύους ὑπὲρ αὐτῆς τοῖς δημοσίαις εἰσπραξεσθαι σωτηλείας ἢ διατοτε αὐτῶν μηδεμίαν ὀχλησιν ὑπὲρ αὐτῶν ὑποφέρειν· εἰ μὴ, ὡς εἰκός, αὐτὸς ἰδίᾳ ὡσαιρεῖ τῇ τοιαυτῃ σωτηλείᾳ ἑαυτὸν ἐποίησεν ἔνοχον.

ΚΕΦ. ιε'.

Τοὺς ὁ τὰ δημόσια τέλη εἰσπράττοντας, δικαίοις σεβμοῖς τῇ μίτρῃ χεχρῆσθαι κελεύομεν· ἵνα μηδὲν ὑ τούτων τοὺς μιετέρους ὑποτελεῖς ἀδικῶσιν. εἰ ὁ οἱ σωτηλεταὶ νομίσωσι βαρεῖσθαι εἴτε ὑ σεβμοῖς εἴτε ὑ μίτρῃ, ἐχέτωσαν ἀδειαν τὰ μ' τ' εἰδῶν μίτρᾳ τὰ κ' σεβμῷ παρὰ τ' ὑνδεξοτάτων ὑπαρχων, τὰ δ' χρυσία κ' δ' ἀργυρία κ' τ' λοιπῶν μετάλλων σεβμῷ παρὰ δ' κ' καιρῷ ὑνδεξοτάτῳ κόμητι τ' θείων λαρχιτών λαμβάνειν. κ' τὰ αὐτὰ μίτρᾳ κ' σεβμῷ ὑ τῇ ἀγκυτάτῃ ἐκδίκῃ πόλεως σκκλησία φυλάττεσθ· ἵνα κ' τοῦτο δίχα βάρις τ' σωτηλειῶν, κ' ἡ τ' δημοσίων εἰσκομιδὴ, κ' αἱ γραπωτικαὶ κ' αἱ ἄλλαι δικαιώσεις γίνωνται).

ΚΕΦ. ις'.

Τῶν δὲ πόλεων τ' ἡμετέρας πολιτείας κ' τ' οἰκήντων αὐτὰς τελείας ὡσεβοῦντες, κελεύομεν μηδεμίαν παιτηλῶς εἶναι ἀδειαν τοῖς τ' δημοσίων ἀπαιτηταῖς· ἐπικοινωνεῖν τοῖς χρεμασὶν αὐτῶν τοῖς ἔργοις κ' σιτωνικοῖς τ' πόλεων, ἤτοι ἀγορανόμοις, ἢ ἄλλοις οἱοισδήποτε σολεκνίοις ἢ σαλαρίοις ἀφωρίσθησαν· ἢ παρακαθέζεσθαι, ἢ τι ἐξ αὐτῶν εἰς ἴδιον κέρδος ἀποφέρεσθ· ἀλλὰ δίχα πιος ἀνεβολῆς ἢ μειώσεως τοῦ τε παρέχειν, ὥσπ ὡσχωρεῖν εἰς ἃς ἐξ ἀρχῆς ἀφωρίσθησαν χρείας. ἀλλὰ μηδὲ τοὺς κλήτορας τ' πόλεων ἢ οἰκήτορας τολμᾶν οἱανδήποτε· τρόπῳ ἀφαιρεῖσθαί τι ἐξ αὐτῶν τ' χρημάτων ὀνομαλῆ ἀγγραφῶν, ἢ ὑπὲρ ἀποστόλων δίδεσθαί τι σκ τούτων, ἢ ἀναλίσκειν. Εἰ δέ τις ἢ δύναμ ἢ λαβεῖν ἐξ αὐτῶν τολμήσει, κελεύομεν αὐτὸν οἰκοθεν σὺν διπλῇ ποσότητι τούτῳ τῇ πόλῃ ἀποδιδύναι, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς τ' ἐπαρχῶν ἄρχοντας, ἢ τοὺς τούτων πάξεις, ἢ ἄλλον οἱονδήποτε, παιτελῶς μετεῖσθαι ἐχεῖν τινα ὡσεβῆ τὰ εἰρημένα χρήματα, ἢ τῇ τούτων διοικήσῃ ἑαυτὸν παρεμβάλλειν· ἀλλὰ τ' ἐκάστης πόλεως ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, κ' τοὺς ὡσεβεστάτους τ' πόλεως, ὑ μὲν ἀλλὰ κ' τοὺς αὐτῆς κλήτορας, ὡσεβαίως μ' τ' πατέρα τ' τ' πόλεως κ' τ' σιτῶλα, κ' ἄλλως τοιούτους διοικητὰς· ἐκάστῃ δὲ σιωστῷ πληρωθέντι, τ' ὁσιώτατον ἐπίσκοπον μ' πέντε ὡσεβεστάτων τ' πόλεως τοὺς λογισμοὺς ἀπαιτεῖν τοὺς παρ' αὐτῶν ὡσβληθέντας. κ' εἴ τι ὁ τοιούτων λογισμῶν φανείη ἐποφελόμενον ἢ λαμβάνοντα, εἰσπραχθέντα τοὺς τοιούτους διοικητὰς, τῷ κινδύνῳ τ' αὐτοὺς ὡσβαλομένους, κ' ταῖς χρείαις ὡς ἀφώλειαν φυλάττεσθ. Εἰ δέ τις ὁ τ' εἰρημένων διοικητῶν ἀνεπιτήδειον· σύρεθείη, παραχρῆμα τοῦτον ἀποκινεῖσθ κελεύομεν, κ' ἄλλον αὐτ' αὐτῷ τὸν π' ὅσιωτάτ τ' πόλεως ἐπίσκοπ, ὑπὸ τι τ' λοιπῶν κτητόρων (κρίνως εἰρη) ὡσβαλόμενον. εἰδότων τ' ὀνομαζόντων αὐτὸν, ὡς εἴ τις ζημία τῇ πόλῃ συμβαίη, σὺν τ' ἰδίων ὑσιῶν τοιοῦτον θεραπεύσουσι.

ΚΕΦ. ιζ'.

Μηδενὶ ὁ ἐξέσω ἢ σὺν τῇ πάξῃ τ' σὺνδεξοτάτων ἐπάρχων, ἢ σὺν ἄλλῃ πάξῃ ἢ σὺν χρόνῃ ἀναφερομένων, τὸ τοιοῦτον λογηθέσια ἐπιτρέπεσθ, μηδὲ σὺν ὡσταξέσω τ' αὐτῆς δρόμῳ, ἢ ἄλλῃ ἀρχοῦσ· μηδὲ εἰ πραγματικῷ ἢ ἄλλου τύπου, ἢ θείου κομμονιτορίου λαβοῦσι, ἐπιτρέπον αὐτῷ τι τοιοῦτον. ἀλλ' εἴ τι τοιοῦτον χρὴ), ἄδειαν ἐχέτ' ἐκάστης πόλεως ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, κ' τοὺς τούτου τ' ὡσεβεστάτους, μὴ ἀποκρίνεσθαι ὑπὲρ τ' εἰρημένων κεφαλαίων τοῖς τοιούτοις ὡσεβέσι, ἀναφέρειν ὑ αἷς ἡμᾶς· ἵνα τὸν χειρόσοφες, κ' τῷ ἐπιχθεῖσα ταῖς πόλεσι ζημίαν σὺν τ' αὐτῶν ὑσίας ἀποκλῶσι ὧν κελεύσωμεν, κ' τῷ ὡσεβήσαν ὑπόκρισιν τοῖς τοιούτοις ἐπαχάρωμεν.

ΚΕΦ. ιη'.

Πρὸς τούτοις κελεύομεν, τοὺς σκευαρίους τ' ἔργων τοὺς ὑπὸ τοὺς ἐπάρχους τ' ἱερῶν πραιτωρίων τελοῦντας, μηδεμίαν μετουσίαν ὡσὸς τὸ τοιοῦτον λογηθέσια παιτηλῶς ἔχειν ἔργων ἁπάντων δι' ὧν αὐτοὺς εἴτε χρωικῶς εἴτε ἰδιωτικῶς τι τοιοῦτ ὡσῶλον ἐπιτίτρεπ), ἢ μ' ταῦτα πορεύειν. τοὺς γὰρ ὑπὸ τ' εἰρημένων αὐτῶν λογισμοὺς ἑδέκα ἐπιτρέπεσθ βυλόμεθα, εἰ μὴ ἡμεῖς συμφέρειν τοῖς πόλεσιν ἡγησάμενοι, ἄνδρα διϋπολῆτ', κ' ἀξίαν κεκοσμημένον ἐπιλεξόμεθα, τ' ὀφειλομένα παρ' ἡμῶν ἔνεγφον θείαν κέλευσιν λαβόν, ὡσελήσουσι ἀφ' ἡμετέρας δύσεβοῦς ὑποσημειώσεως κ' τὸ ὀλεννῆ ὄνομ' τε κ' ἀξίαν, κ' τὰς αὐτὰς κ' τὰς χρόνους ὧν αὐτῷ τὰς λογισμὰς ἐπιτρέπομεν. τοὺς δ' ὑπὸ τ' τούτων ὡσεβεστάτων λογηθετικμοὺς, πᾶσαν ἔχειν ἀσφάλειαν ὡσβαλομελεύομεθα, ἑτέραν ζητησιν μηδαμῶς ὑποφέρουσας.

ΚΕΦ. ιθ'.

Πρὸς τούτοις θεσπίζομεν, μηδενὶ τ' ἡμετέρας πολιτείας τόπῳ τ' αὐτὸν κ' ἀρχοῦσ εἶναι κ' τοποτηρητὴν τ' σὺνδεξοτάτων ἐπάρχων, ἢ στρατηλάτ· ἀλλὰ μηδὲ τινα εἰσαγωγὴν δημοσίων σωτελειῶν χειρίζοντα, τοποτηρητὴν εἶναι τ' σὺνδεξοτάτων ἐπάρχων, κ' στρατηλάτ· κ', ἁπλῶς εἰπεῖν, μηδένα σὺν ταῖς ἐπαρχίαις γίνεσθαι τοποτηρητὴν ἐπάρχων, εἰ μὴ ἐξ ἡμετέρας ἐσγραφῆς κελεύσεως σὺν τοῖς ἐξεπεδίτοις, ὅπερ χρεία ἐστὶ κ' τοποτηρητὴν ἐπάρχου πέμπειν τ' αὐτῆς ἐπαρχοτήτ· ὃν, τ' ὀφειλομένα ὡσφυοῦν τ' στρατιωτικῶν δικαιωμάτων. Εἰ δέ τι παρὰ ταῦτα παλημμεληθείη, ὁ μὲν τοποτηρητὴν ἑαυτὸν ποιήσας, λ' λιτρῶν χρυσίου ποινὴν εἰσαγέσθω), δεσποτικῷ κ' πάσῃ δικαίνῃ ἢ ζημίᾳ, ὧν ἂν ἀφ' ὧν παρ' αὐτῷ σωλέντ· πινὲς ὑπομείνειν· ὁ δ' χρυσὸς χαρήσεται, κ' τ' ἰδίας ὀρχῆς κ' ἐξουσίας κ' στρατείας ἐξαιρεθήσ), κ' δέκα χρυσία λιτρῶν ποινὴν ζημιωθήσ).

ΚΕΦ. κ'.

Κωλύομεν δὲ ὡσὸς τούτοις, κ' τὰς σὺν ταῖς ἐπαρχίαις ὄντας ἀρχοῦσι πολιτικὰς τε κ' στραπωλικὰς, σὺν ταῖς πόλεσιν, ἤτοι κώροις, τοποτηρητὰς σὺ ταῖς κατωτισθυθείσαις αὐτοῖς ἐπαρχίαις ποιεῖν, ἐξ ὧ δηλαδὴ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὡδρίνον), κ' σὺ ὅσω σὺ αὐτῇ ἀρχυσι πέντε χρυσία λιτρῶν ποινῆς ἐπικειμένης, τοῦτο μὲ τῷ ποιεῖν τοποτηρητὴν ἀρχυλι, τοῦτο ὑ τῷ χρεύσαι

Cap. XII.

SI autem aliquis pro veritate publica debens tributa dicat executori esse sibi alium debitorem: non licere executori molestiam aliquam denominato inferre, nisi [1] prius debitor probetur nullo omnino modo posse publica tributa persolvere. Hoc tamen prius requiri apud judicem provinciæ si pro veritate debitor est is, qui denominatus est, & ita fiat exactio: in utroque vero casu si quis aut exequi aut exigere citra ea quæ à nobis disposita sunt præsumpserit: & cingulo nudabitur & confiscabitur, & exilio tradetur. Qui autem injunxerit aut præceperit judex: decem librarum auri exigatur pœnam, & officium ejus quinque librarum auri subjaceat pœnæ.

1 Exactor publicorum tributorum debitores seu debitoris aliter convenire prius non potest, quam si debitor publicus solvendo non sit. *Jul. hic n. 553. l. 3. §. 8. ff de Jur. fisc. l. 4. Cod. quando fiscus vel privatus.*

Cap. XIII.

NUlli vero penitus liceat publica tributa exigentium, neque censualibus, aut rationum scriptoribus, aut aliis quibusdam publice ministrantibus, excusatione uti, *quod in* [2] *sacro loco resideant*, contra eos, qui dicunt se læsos ab eis in fiscalium exactione.

2 Λόγῳ ἀναλίας κεχρῆσθαι. *Nov. 17. c. 6.* Exactor tributorum, censualis, logographus, & similes personæ, si quem provinciatim fæserint, & postea confugerint in ecclesiam jure asyli non fruuntur: tributorum debitoribus jus asyli denegatur *Nov. 17. c. 17.*

Cap. XIV.

NUllus autem penitus molestetur pro [3] tributis terrarum quas non possidet, sed etiam si contingat agricultores alicui competentes, aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos molestiam sustinere, nisi forte [4] propria voluntate tali functioni se fecit obnoxium.

3 *Jul. hic n 555.* & ita prohibentur elargationes *l. 4. C. de execut. & exact. l 16. C. de omni agro, Nov. 52.*

4 Dominus scil. alias dominus pro colono adscriptitio non est convenendus *l. 4. C. de agricolis & censitis.*

Cap. XV.

EOs autem qui publica tributa exigunt, justis [5] ponderibus & [6] mensuris [7] uti præcipimus: ut neque in hoc nostros tributarios lædant. Si autem collatores putant gravari se sive in mensuris, sive in ponderibus: habeant licentiam specierum [8] quidem mensuras & pondera à gloriosissimis præfectis: auri [9] vero & argenti & reliquorum metallorum pondera à gloriosissimo per tempora comite sacratum largitionum accipere: & has mensuras & pondera in sanctissima uniuscujusque civitatis ecclesia [10] servari, ut secundum ea & gravamen collatorum, & fiscalium illatio, & militares & aliæ expensæ fiant.

5 *Jul. hic n 556. l. 9. C. de fusceptor. l. pen. C. de defensoribus civitat.*

6 De ponderibus falsis. vid. *l. 52. §. 22. ff. de furtis. l 6. §. 1 ff. de extraord. crim. l. penult. in fin. ff. de falsis.* Goth. Vid. Rittershus. *part. 3. c. 13.* Ans.

7 De falsis mensuris vid. *l. 6. in fin. ff. de extraord. crimin.*

8 Mensuræ specierum tradebantur à præfecto prætorio.

9 Pondera auri, argenti & æris à largitionum Comite tradebantur.

10 Deponi. vide *l. leg. pen.*

Cap. XVI.

CIvitatum vero nostræ reipublicæ & habitantium eas perfecte prospicientes, jubemus nullam omnino esse licentiam fiscalium [11] exactoribus communicare pecuniis, quæ [12] operibus [13] & frumentariis civitatum, & aquæductibus, aut aliis quibuslibet solemnitatibus, aut salariis [14] deputatæ sunt: aut retinere aliquid ex iis, aut ad proprium lucrum redigere: sed sine [15] aliqua dilatione aut imminutione has præbere, ut proficiant ab initio in quibus deputatæ sunt operibus: sed neque possessores aut habitatores civitatum præsumere quolibet modo auferre aliquid ex ipsis pecuniis aut nomine descriptionum, aut pro sportulis dare aliquid ex his aut expendere. Si quis autem dare aut accipere ex his præsumpserit: jubemus eum de suo in duplici quantitate hoc civitati reddere. Sed neque provinciarum judices, aut eorum officia, aut alium quemlibet omnino participium habere aliquod ad prædictas pecunias, aut eorum dispensationi semetipsum miscere, sed civitatis sanctissimum episcopum & primates [16], nec non & ejus possessores constituere quidem patrem [17] civitatis, & frumentarios, & alios hujusmodi dispensatores. Singulis autem annis impletis, sanctissimum episcopum cum quinque primatibus civitatis rationes exigere eos qui ab ipsis ordinati sunt: & si quid ex talibus ratiociniis apparuerit debitum, aut remansisse: exigi hujusmodi dispensatores periculo eos constituentium: & utilitatibus quibus deputata sunt, reservari. Si quis autem ex prædictis dispensatoribus inefficax inveniatur: repente hunc removeri jubemus, aliumque pro eo à sanctissimo civitatis episcopo, & reliquis possessoribus (sicut prædictum est) ordinari: scientibus iis qui denominant eos, quia si quod damnum civitati contigerit, ex propriis subtantiis hoc medebuntur.

11 *Jul. hic num. 557.*

12 Exactores tributorum tractabant pecunias civiles destinatas annonis civilibus operibus publicis, vel salariis professorum. Nam principes eas quodammodo sibi vindicabant *l 2. C. de militar. bon.* sed non boni.

13 Possis huic executori comparare, quem Galli vocant *Receveur des fortifications ou bastimens.*

14 Puta professorum.

15 *l. ult. C. de publicæ lætitiæ.*

16 Τὸς πρωθύοντας τῆς πόλεως, id est, locupletiores, *l. ult. C. ut nemini liceat in empt.*

17 Πατέρων. Pater civitatis, curator reipublicæ.

Cap. XVII.

NUlli vero liceat eorum qui in officio sunt gloriosissimorum præfectorum [18] aut in alio officio, aut in schola constitutorum talia ratiocinia committi, neque ex præcepto cujusdam administratoris, aut alterius judicis scriptis, nec si pragmaticam, aut aliam sanctionem, aut sacrum commonitorium accipiat, præcipiens ei aliquid tale. Sed si quid fiat hujusmodi. licentiam habere uniuscujusque civitatis sanctissimum episcopum, & ejus primates, non respondere pro memoratis capitulis talibus personis: referre autem ad nos, ut hoc agnoscentes, & illarum civitatibus damnum ex eorum substantia restitui jubeamus, & competentem vindictam talibus inferamus.

18 Id est, nulli præfectiano neque scriniario, *Jul. hic num. 558.*

Cap. XVIII.

SUper hoc jubemus, scriniarios [19] operum sub præfecto sacrorum prætoriorum constituros, nullum participium ad [20] talia ratiocinia omnino habere: vacantibus omnibus, per quæ eis sive generaliter, sive specialiter aliquid tale pridem concessum est, aut postea impetretur, pro prædictis enim causis rationes nulli committi volumus nisi nos prodesse civitatibus existimantes virum opinionis bonæ, & dignitate ornatum elegerimus, qui debeat à nobis in scriptura divinam jussionem percipere continentem nostram piam subscriptionem, & illius nomen & dignitatem, & causas & tempora, quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem qui à talibus personis rationes exiguntur, omnem habere tutelam jubemus, aliquam quæstionem nullatenus sustinentes.

19 Scriniarii operum qui, adde *l. ult. C. de num.*

20 Περὶ τὰ τοιαῦτα λογοθέσια.

Cap. XIX.

AD hæc sancimus in [21] nullo nostræ reipublicæ loco eundem [22] episcopum [23] & judicem esse, & loci servatorem gloriosissimorum præfectorum aut magistrorum militaris cinguli: sed nec aliquam exactionem fiscalium tributorum agentem loci servatorem esse gloriosissimorum præfectorum aut magistrorum militum, & simpliciter dicendum est nullum in provinciis fieri loci servatorem præfectorum, nisi per nostram jussionem in expeditionibus, ubi utilitas exigit loci servatorem mitti ejusdem præfecturæ qui debeat providere militaribus expensis. Si quid autem extra hoc delinquatur & committatur: qui quidem loci servatorem suum fecit, triginta librarum auri pœnam exigetur. restituturus omne damnum quod per eum qui ab eo directus est, aliquis pertulerit: qui vero fieri præsumpserit, proprio cingulo & dignitate & militia privabitur, & decem librarum auri pœna multabitur.

21 Ut idem non sit judex & loci servator.

22 *Jul. hic n. 559.*

23 Hæc vox, *episcopum*, superest, nec legitur à Græcis, vult itaque ut nullo Reipublicæ Romanæ loco idem & præses & vicarius sit præfecti prætorio vel militaris cujuscunque magistratus.

Cap. XX.

AD hæc prohibemus [24] & in provinciis existentes judices civiles & militares, in civitatibus aut castris *loci servatores* [25] in commissis sibi provinciis facere, ex quo videlicet in provinciam accesserint, & in quantum in ea administrant: quinque auri librarum pœna imminente tam facienti loci servatorem judici, quam fieri præsumenti. Antequam

24 *Jul. hic n. 560.*

25 Τοποτηρητὰς, de quibus vid. *Novell. 8. c. 4.* Agylæus vertit *vicarios.*

vero in provinciis veniant judices damus eis licentiam vices agentes suos instituere, qui debeant omnia usque ad ad sui præsentiam agere, quæ possunt ipsi judices facere: citra tamen novissimum supplicium, aut membri incisionem. Sed si quis ex judicibus secundum jussionem nostram in aliam regionem mittatur, liceat ei per similem modum loci servatorem suum facere.

Cap. XXI.

1 *Jul. hic n.* 561. JUbemus[1] autem omnes judices tam militares, quam civiles per se requirere eos, qui latrocinia, aut violentias, aut rapinas rerum, aut fœminarum, aut alia quælibet in provinciis illicita committunt, & supplicia eis legitima inferre, neque pro his causis accipere aliquid consuetudinis nomine: ut omnes undique nostri collatores illæsi serventur, non enim permittimus cuilibet majori aut minori militari judici, aut latronum insecutores[2], aut violentiarum inhibitores, aut tribunos pro talibus causis in provinciis ordinare, aut qui debeant aliquos examinare[3]: ut non per tales occasiones ampliores violentiæ inferantur provincialibus. Si quis autem judicum hoc non custodierit: cognoscat non solum se commisso sibi cingulo spoliandum, sed decem librarum auri pœnam exolvere, eo quod præsumpserit talem caulam assumere: post tormenta vero & confiscationem substantiæ in exilium redigendum & relegandum.

2 Ἀρχοδιώκτης ἢ βιοκωλύτης. de quibus vid. *Novell.* 8. *cap.* 13.

3 Exarmare ἀφοπλίζων. *Scring* de aphoplitis vide *d. c.* 13.

Cap. XXII.

4 *Jul. hic n.* 562. 5 *Nov.* 17. AD hoc jubemus provinciarum judices, & officia eorum, si quando[4] de civitate ad civitatem veniunt, neque[5] angariis neque descriptionibus, aut aliis expensis collatores gravare: sed ex deputatis sibi de fisco annonis expensas facere.

Cap. XXIII.

6 *Jul. hic n.* 563. vid. *Novell* 8. *Novell* 95. *Novell* 161. *l.* 1. *C. ut omnes judices. l.* 3. *Cod. de assessorib.* de diebus 50. vid. *Cujac. c.* 12. *de præscript.*

7 *Jul. hic n.* 560.

8 Τραπεζιτῶν trapezitarum. *Jul. hic.* de quibus dixi ad *Nov.* 30 *c.* 2.

9 De multis & pœnis exigendis per Comitem rerum privatarum.

10 Comes privatarum rerum pœnam hujus legis exigit. *Julian. hic n.* 365.

11 Id est, anno 541.

SUper hoc sanctmus provinciarum judices omnibus modis post depositionem cinguli quinquaginta[6] dies in provinciis commorari, & conventiones aliquas contra se moventibus respondere. Si vero contigerit aliquem ex eis ante completos quinquaginta dies deserere provinciam: jubemus omnes ab eo damnum aliquod passos simul ingredi apud sanctissimum metropoleos episcopum ejusdem provinciæ & sub gestis monumentorum unumquemque tangentem sancta euangelia palam facere illata dispendia: & ex illius substantia, contra quem talia facta sunt monumenta omne damnum læsis restitui providentia & periculo per tempus præfectorum ejusdem provinciæ: scientibus quia si hoc complere neglexerint, ipsi de propriis facultatibus omnia damna læsis restituere compellentur.

Cap. XXIV.

SI quis autem ex judicibus provinciarum aut evocetur ad aliam administrationem, aut opus ad aliam provinciam ei credatur: jubemus eum legitimo[7] procuratore constituto conventiones pro damnis proponentibus respondere: quod nisi fecerit, sancimus monumenta apud sanctissimum episcopum (sicut superius dictum est) agi, & pro damnis illatis eis jurantibus secundum gestorum virtutem omne damnum reddi: provincia similiter & periculo per tempus præfectorum & uniuscujusque provinciæ tractatorum[8].

Cap. XXVI.

OMnes[9] autem pecuniarias pœnas, quæ præsenti lege continentur, à comite[10] per tempus privatarum exigi eos qui præsentem legem non servant, & nostro fisco vindicari sancimus: qui nisi eas vindicaverit, ipse cum ministrante sibi schola ex propria facultate hujusmodi quantitatem solvere cogatur.

Epilogus.

†. Quæ igitur per præsentem legem nostram salutarem, in perpetuum valituram, pro utilitate & statu nostrorum collatorum disposuimus, tua gloria inviolata & immota per omnia servare festinet, & ad omnium notitiam pervenire faciat: edictis quidem in hac regia civitate solenniter propositis: præceptis autem ad clarissimos provinciarum judices directis, ut per eos omnibus collatoribus manifesta fiant. Dat. Id. Jun. Dom. JUSTIN. PP. Aug. * BASIL. V.[11] C. CONS.

12 Samaritæ, *Nov.* 144. *Julian. const.* 4 16. *l.* 12. *l.* 17. *l.* 21. *C. de hæret. l.* 2. *C. ne Christian. mancip. Edict.* 9. *Justinian.* 2. & 3. *Eclog. c.* 1. περὶ αἱρέσεων. *Epiphan.* 1. *tom.* 1. *hæres* 9. qui & Samaritani.

13 Id est, tempus hoc medendi præsentibus captantes, & convenienti modo castigatis iis qui deliquerunt.

14 Samaritæ, paganis dicuntur non absimiles in *l.* 21. *C. de hæret.* unde & exprobrantur ei sabbatha *Nov.* 124.

15 *l.* 17. *C. de hæretic.*

16 Ἐφ' ἑκατέρῳ δίκαιῳ, id est, ex utroque themate, id est, ab intestato vel testato. ut *l.* 17. *C. de hæret.*

17 Exequutione.

18 Legibus.

19 Hæreticos punientes leges, non semper strictè observatæ fuerunt ab Imperatoribus.

20 Hæreticos quietos tolerari & pœnis legum solvi, sanctissimi interdum episcopi à Christianis Imperatoribus petierunt.

21 Hæreticis Samaritis licentia datur testari, & ab intestato hereditates deferre: ut & donare, *ut hic. Julianus const.* 116. mentionem tantum facit juris inter se donandi, contrahendi, & ab intestato successionis deferendæ.

22 Et ita abrogatur *d. lex* 17. sed hæc constitutio mox abrogatur *Nov.* 144.

23 Argumentum nota, qui testamentum facere potest idem & donare vel legare potest. est autem à testamento & ultima voluntate ad contractum & donationem.

NOVELLA CONSTIT. CXXIX.

Idem Augustus Areobindo PP.

PRÆFATIO.

NUllum ita magnum subjectorum nostrorum delictum est, quod non nostra clementia medeatur. Licet enim eorum facta odio habentes ad vindictam pro eis insurgamus, tamen tempus medentes[13] & commonentes modis competentibus delinquentes, rursus ad nostram clementiam remeamus justitiam iracundiæ, benignitates reconciliantes rationibus, quale quiddam & præsens nostra celebrat lex. Samaritas[14] enim pridem atroces & elatos contra Christianos & in omnium velut novissimam superbiam excedentes plurimis quidem pœnis affliximus, una[15] vero maxime, *quod neque testamenta ipsi possunt conscribere, neque hi defuncti absque testamento, cognatu qui ab intestato vocantur, hereditatem transmittere, nisi ad hereditatem ex utraque causa*[16] *vocatos recta Christianorum fides esse contingeret.* Interdiximus autem eis *& legata dare & donationes scribere, aut aliquas omnino alienationes in suis ponere rebus, nisi forsan orthodoxa fide percipiens persona esset.* Licet autem lege generali hæc comprehendentes tunc meminerimus, tamen non eandem in operibus[17] quam in literis[18] subtilitatem reservavimus. Nam neque[19] nostrum fiscum, nec aliquam publici partem ex his quicquam accipere passi sumus, licet hoc expressim lex daret.

Cap. I.

NUnc itaque ad moderationem reductos videntes eos, & nobis ipsis indignum esse putantes in eisdem permanere terminis, contra eos qui non similia prioribus languent, præstantes maxime omnium Sergii sanctiss. Cæsariensium metropolis episcopi justis petitionibus[20], quas pro eis facit, testimonium quidem perhibentis meliores eos factos: quietem vero eorum futuro tempore promittentis, ad præsentem sacram nostram venimus legem, per[21] quam sancimus, licentiam[22] esse Samaritis jam scribere testamenta, & suas proprias dispensare substantias, sicut & aliæ præbent leges, & per præsentem nos decernimus, & sine testamentis morientes, ab intestato vocatos secundum imitationem aliorum hominum heredes habere eos præter ea quæ per præsentem nostram transponimus legem. Sed & donationes eis permittimus scribere & legata dare & accipere, & hujusmodi contractus facere cum omni licentia. Qui enim testari[23] dedimus eis & omnem dispensare substantiam, quomodo de particulari dispensatione negabimus.

τολμήσωσι. Πλὴν δὲ ὧν τοῖς ἐπαρχίας παραχθῶσιν οἱ ἄρχοντες, δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν τοποτηρητὰς ἑαυτῶν καταλιπεῖν, πλὴν ὀφειλόντως μέχρι τῆς αὐτῶν παρουσίας ἀμεταθέτους εἶναι, ἅπαν δυνάμενοι οἱ αὐτοὶ ἄρχοντες ποιεῖν. ὅσα μόνοις ἐφάπτοις πυωφείας ἢ μείζους ἀπόκρισις. Ἀλλ' εἴ καί τις ὢν τῶν ἀρχόντων κελεύσειν ἡμέτερον εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν ἀπιμεῖναι, ἐξέστω αὐτῷ καὶ τὸν ὅμοιον τρόπον τοποτηρητὴν ἑαυτοῦ ποιεῖν.

ΚΕΦ. κά'.

ΚΕλεύομεν δὲ πάντως τοπάρχας, τοῦτ' ἔστι γραπτώκτας, τοῦτο δὲ καὶ πολιτικούς, δι' ἑαυτῶν ἀναζητεῖν τὰς λῃστείας ἢ βίας, ἢ ἁρπαγὰς πραγμάτων ἢ γυναικῶν, ἢ ἄλλα οἱαδήποτε αὐτοπήμασι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πραττόμενα ἢ γινόμενα, καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς τοιούτους ἐπιζήμιον καὶ μηδὲ ὑπὲρ τούτων τῶν αἰτιῶν κομιζεσθαί τι συνηθειῶν ὀνόματι· ὥστε μὴν ἐξέστω τοῖς ἡμετέροις ὑποτελεῖς ἀπλᾶσθαι φυλαχθέντας. ἐάν γὰρ συζυγῶμεν οἱαδήποτε μείζονι ἢ ἐλαττόνι φαντικῇ ἢ πολιτικῇ ἀρχοντὶ, ἢ λῃστοδιώκτῃ ἢ βιοκωλύτῃ ἢ τελώνῃ ὑπὲρ τοιούτων αἰτιῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις παρεδάλεσθαι, ἢ τοὺς ὀφείλοντας τινὰς ἀφαιρεῖσθαι, ὥστε μὴ ἀφ' ἑνὸς τοιούτων παρόντων τελείους βίας ἐπάγεσθαι τοῖς ἐπαρχιώταις. Εἰ δέ τις τῶν ἀρχόντων τοῦτο μὴ φυλάξοι, γινωσκέτω μὴ μόνον τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ δέκα λίτρας χρυσίου λιτρῶν ποιεῖν καταδάλλειν τὸν τολμῶντα παρεμπεσεῖν, μηδὲ βασάνοις καὶ τῷ τῆς ὕσιας δήμοσιον, εἰς ἔξοδον πεμπόμενον.

ΚΕΦ. κβ'.

ΠΡὸς τούτοις κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ τοὺς αὐτῶν πάσεις, ἔπειτα ὁπόταν πόλεως εἰς πόλιν παραχθῶσιν), μηδὲ ἀγγαρείας, μηδὲ ἀμφοδαφὰς, ἢ ἄλλους δαπανήματα τοὺς καταπέλεις βαρύνειν, ἀλλ' ὧν τῶν ἀφορισμάνων αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἀννόνων τὰς δαπάνας ποιεῖν.

ΚΕΦ. κγ'.

ΠΡὸς τούτοις θεσπίζομεν, τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας πᾶσι τρόποις μὴ τὸ δοθὲν αὐτῷ τοῦ ἄρχειν, πντὸς ἐνιαυτοῦ ἡμέρας ὧν ταῖς ἐπαρχίαις ἀμεταθέτους, καὶ τοῖς συναγωγὰς τινας κατ' αὐτῶν κινῆσιν ὑποκρίνεσθαι. Εἴ τις συμβαίη τινὰς ἐξ αὐτῶν, ὡς τοῦ πληρῶσαι τὰς ν' ἡμέρας, καταλιπεῖν τοῦ χώραν, κελεύομεν πάντως τὰς παρ' αὐτῶν ζημίαν τινὰ ὑποκεῖναι τοῦ χώραν, καὶ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως τοῦ αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ ἐπὶ πράξεως ὑπομνήσκειν ἵνα ἔκδοτον ἀποστεῖλαι τὸν ἀρίθμον τῶν ἀφειρεθέντων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦτο ζημίας, καὶ ὧν τὰ οἰκεῖα σεβασίας, καθ' ἃ καὶ ποιαῦτα γήγραπται ὑπομνήματα, πᾶσιν ζημίαις τοῖς βλαδεῖσιν ἀποκαθίστασθαι, σφοδρὰ καὶ κινδυνώδη τὸν καιρὸν ἐπάρχων καὶ τραπεζιτῶν τῶν αὐτῆς ἐπαρχίας. εἰδότων ὡς εἰ τῶν παρὼν ἀμελήσειεν, αὐτοὶ ἐκ τῶν ἰδίων σεβασιῶν πάντες τοῖς ζημίας τοῖς βλαδεῖσιν ἀποκαθιστήσει ἀναγκασθήσονται).

ΚΕΦ. κδ'.

ΕΙ δέ τις τῶν ἀρχόντων τὴν ἐπαρχῶν ἢ μεταλλαθείη, ἢ ἄλλου ἀρχὴν ἢ χρείαν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν κελεύσειν δύθεῖ, κελεύομεν αὐτὸν, νομίμως συζάλεως σεβασθομένου, τοῖς τοῖς συναγωγὰς ὑπὲρ ζημιῶν σεβαθεῖσιν ὑποκεῖναι ὅσῳ εἰ μὴ πρόξοι, θεσπίζομεν καὶ ὑπομνήσκειν πάντα τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, (καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται) πράξεως, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῶν ζημιῶν τῶν ἐπαχθεισῶν αὐτοῖς ὁμόσασι κτλ. τῶν τῶν πεπραγμένων δωύσειν πᾶσιν ζημίαις ἀποδίδοσθαι, σφοδρὰ ὁμοίως καὶ κινδυνώδη τὸν καιρὸν ἐπάρχων, καὶ τῶν ἐκείνης ἐπαρχίας τραπεζιτῶν.

ΚΕΦ. κε'.

ΠΑσας ἢ τὰς χρηματικὰς ποινὰς τὰς τοῦ παρόντος νόμου σεβεκμήρας ὑπὸ τῶν κτλ. καιρὸν κρίνομεν τῶν τελωτῶν τοῦτο παραχθεῖσας τοῦ τὸ παρὸν νόμον μὴ φυλάττοντας, καὶ τοῦ ἡμετέρου φίσκου ἐνδικεῖσθαι θεσπίζομεν ὅσις εἰ μὴ τοῦτο ἐνδικηθεῖ, αὐτὸς μὴν τῶν ὑπηρετησίας αὐτοῦ σχολῆς, ἐκ τῶν ἰδίας αὐτῶν σεβασιῶν τῶν τοῦτον ποσότητα καταδαλεῖν ἀναγκασθήσεται).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἅπινα τοίνυν ἀφ' ὧν παρόντι σωτηρώδες νόμον ὧν εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύσον ὑπὲρ τῶν ἀφελείας καὶ κρατύσεως τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν διετυπώσαμεν, καὶ ἡ εὐδοξότης αὕτη καὶ ἀσπάλυτος ἀφ' ἁπάντων παραφυλαχθῆναι σπουδασθῆ καὶ εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν ποιησάτω, ἐδίκτων κτλ. ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν φθεγγόμενον, ἵνα δι' αὐτῶν πᾶσι δῆλα χθῇ). Dat. Id. Jun. DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκθ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΥδὲν ὕτω μέγα τῶν ὑπηκόων πόδς τῶν ἡμετέρων ἐστὶν ἀμάρτημα, ὡς μὴ τὴν ἐξῆς ἀξιωθῆσαι φιλανθρωπίας. καὶ γὰρ εἰ τὰ παρ' αὐτῶν γεγονότα μισήσαντες ὡσεὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν ἀμαρτανόντων ἐκδίκησιν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἱεραπόδοντες, καὶ τοῖς σεσηκόσι τὰς ἁμαρτίνοις ἐκθετήσαντες τροπαίς, πάλιν ὡσεὶ τῶν ἡμῶν αὐτῶν φιλανθρωπίαν ἐπάγομεν, τὸ δίκαιον τὴν ὀργὴν ἀγαθότητι καταλεαίνοντες λογισμῷ. ὁποῖον δή τι καὶ ὁ παρὼν ἡμῶν σεφσμα τοῦδε) νόμος. Σαμαρείτας γὰρ ὡσεῖλε θρασυστομίας καὶ κατάπαρομίας Χριστιανῶν, καὶ ὡσεὶ τῶν ἁπάντων ὥστε ἐφάπτων ὀπίσω ἐξεπείλαυσε. πολλοῖς μὲν ἐπιτιμίοις ἐσωφρόνισεμεν, ἑνὶ δ' μάλιστα, τῷ μήτε ἀφθήκας αὐτὸς δώσασθ' γράφειν, μήτε, τούτων τελευτώντων ἀφθήκης χωρὶς, τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένοις συγγένεσι παραπέμπειν τὸν κλῆρον· τῶν εἰ μὴ τοῖς ὡσεὶ τοῖς κλήρους ἐφ' ἑκατέρῳ δέκατῳ καλουμένους τὸ ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν εἶναι πίστεως συμβῆ. Ἀπηγορδύσαμεν δὲ αὐτοῖς καὶ ληγάτα δίδόναι, καὶ δωρεὰς γράφειν, καὶ τὰς ὅλως συμπίπτοις ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πάθεσι πραγμασιν, ἐπειδὴ μὴ τὸ ὀρθοδόξῳ πίστεως τὸ λαμδάνον τοῦτο εἴη. Τοῦτο μὲν ἐν νόμῳ γράφοντες τὴν μνήμην μεμνήμεθα· τῶν δὲ τῶν αὐτῶν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀκριδείαν ἐφυλάξαμεν. ἐάν γὰρ τὸ ἡμέτερον φίσκον ἐδέ τινα τῷ δημοσίῳ μείζονα ἕτερον τοῦ οἰκεῖον πλαδεῖν ὠφελήσειν, κἂν εἰ τοῦτο ῥητῶς ὁ νόμος ἐδίδου.

ΚΕΦ. κ'.

ΝΥν δὴ ὡσεὶ τὸ μέτριον ἐπαναχθέντες αὐτὸς ἰδόντες, ἡμῶν τε αὐτῶν ἀνάξιον εἶναι νομίσαντες ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς μένειν ὁρίοις κτλ. ἃ νοσούντων τὸ ὠφελῆσαι, εὐδόντες τὸ μᾶλιστα πάντων τοῖς Σεργίῳ ὧν ὁσιωτάτῳ τῆς Καισαρέων μητροπόλεως ἐπισκόπῳ δικαίως αἰτήσεσιν, ὡς ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιστάντος, (μαρτυρῶν μὲν τοῖς καλλίονας αὐτὸς γενομένους, τοῖς ἡσυχίαν δὲ τοῖς ὡσεὶ τὸ ἔπειτα χρόνου αὐτῶν ἐγγυώμενον) ἐπὶ τῷ παρόντι θεῖον ἡμῶν ἐκπλεύσαμεν νόμον· οὗ δὴ θεσπίζομεν ἀδείαν εἶναι Σαμαρείταις λοιπὸν γράφειν διαθήκας, καὶ τὰς σφῶν αὐτῶν διοικεῖν ὕσιας, ὡσεῖτε ἄλλοις παρέχειν νόμοις. ἀφ' ὧν δὲ παρόντι διοείζομεν, ἀφθηκῶν τελευτώντων χωρὶς, οὐ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρουμένοις ἀλλὰ ἀνδράσιν αὐτοῖς· πλὴν ὅσα ἀφ' ὧν παρόντι ἡμεῖς μεθαρμόσομεν νόμῳ. καὶ δωρεὰς ὧν αὐτοῖς ἐπιτρέπομεν γράφειν, καὶ ληγάτα δίδόναι τε καὶ λαμδάνειν, καὶ τὰ τοιαῦτα συναλλάττειν ἐπ' ἀδείας ἀπάσης. οἱ γὰρ ἀφ' ἑαυτῶν δεδωκότες καὶ πᾶσαν διοικεῖσθαι τῶν ὕσιαν αὐτοῖς, πῶς ἂν τοῦ μερικῆς διοικήσεως ἀνεχόμεναμεν.

ΚΕΦ. β'.

Πλὼ δὲ τὸ αὐτὸ ἀποδίδωμι τάξιν Χριστιανοῖς τε Δεβδέοις καὶ Σαμαρείταις, πολλῷ γε μᾶλλον τοῖς τὰ κρείττω ἡρημένοις τῶν φανερῶς ἀλλοτρίων· ὅθεν εἴ τις αὐτῶν Δεβδαίων πλούτῳ χαίρει, ἢ καὶ παῖδας τοὺς αὐτοῦ ἀνεμποδίστους καταλίποι, μετοι κληθήσεται τοῦτο τὸ τῆς ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν πεισθόντος πίστεως, τῶν ἄλλων συγκληρονόμων ὅσοι τῶν αὐτῆς ἔχειν τὴν τελευτησάντα τολμήσουσι. τοιοῦτο γὰρ φαμὲν οὐκ ἐπὶ παισὶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν, ἐξ ὁποίας ἂν εἶεν στειρᾶς ὥστε τὰς ὀρθὰ θρησκεύοντας ἢ καὶ ὁμολογήσαι προώντων ἀσεβείαν ἴσχυ· τολμῶ δὲ τὰ αὐτὰ πάντες οἱ κεκλημένοι βαθμοῦ ἐπιχωρίου, ἢ μείων ἀσεβὲς τὴν κλῆρον ἔχοιεν τάξιν. ἐπεὶ γὰρ δὴ τοῖς σὺν μακροτέρᾳ βαθμῷ καὶ ὑπὸ τῆς ἐξουσίαν συγκλεομένοις, κἂν εἰ τὰ κοινὰ θρησκεύοιεν, τῶν τῆς ἐξουσίαν ἀσεβείαν δίδομεν καὶ ἀσεβομεν.

ΚΕΦ. γ'.

Πλὼ δὲ ἀχ ὥστε καὶ ἀμαυρωθῆναι ἐάναι τὸ πρᾶγμα τοῖς ἀποκλεομένοις ἐκ τούτου. εἰ γὰρ δὴ βουληθεῖεν καὶ μὴ τοῦτοι ἀποκλεισθέντες, τοῖς οἰκείοις ἀποκλήψοι μέρας ἔτω κεκλημένοι ἀσεβὲς τὸν κλῆρον ὡς ἂν εἰ ἐκ τῶν ὀρθῶν τοῦτης θρησκείας ὄντες ἐτύγχανον, μόνον τηρήσοι τὸ μέσον χρόνον κατρῶν. Εἰ δὲ καὶ ἀβαθμοὶ τὰς αὐτῶν, ἐρῶσαι τὰ τοιοῦτος, πόλεσον ἐπὶ τὴν θρησκείαν, κελεύομεν· εἰ δὲ γε πατὴρ, ἢ καὶ τῆς τὰ ἀνιόντων ἕτερον ἢ καὶ τὰ κεκτῆσθαι, ὁ τὰς Δεβδαίας γραφὰν ὑπάρχοι εἰ μὲ πάντες ἐφεξῆς οἱ ἀσεβὲς τὸν κλῆρον κεκλημένοι τὸ αὐτὸ αὐτὸ πλάτης ὑπάρχοιεν, διοικησᾷ τὰ ἀβεῖ τὰ ἀσέβεια ὡς ἂν ἐθέλησοι· εἰ δὲ γε τὸν ἐκ τοῦ βαθμοῦ κεκλημένων πινὲς τὸ αὐτὸ τῆς πλάτης ὑπάρχοιεν, τούτοις ἡ ἀξιωτέρα κεκτελεύσῃ τὰ δύο τὰ ἀσεβείας ὑσκιῶν. δὲ λειπομένοις ἀσεβὲς τοὺς τὰ ὀρθὰ θρησκεύοντας ἀφορίζομεν. τολμῶ εἰ μή τις τυχὸν Χριστιανοῖς ἐξ αὐτῶν κεκτελεύσῃ πεισθεῖσα. φυλαττόμεθα κανόσιθα τοῖς μισανθρώποις βουλομένοις, δὲ διώκαζε τὰ ἰσότητα ἀπολαύειν ἀσεβὲς τοὺς ἐξ ὀρχῆς Χριστιανοὺς, ἀσαιρε ἐπὶ τὰ ἐξ ἀδιαθέτου φθάσαντες διωρίσαμεν. ἀσεβὲς τοίνυν ἡ τῶν τάξιν τὲ καὶ τὸν μέρων καὶ de inofficioso δίδομεν ἀνιῶσί τε καὶ κατιῶσι, τοῖς τὰ ὀρθὰ θρησκεύουσι δίκαιον, καὶ ἴσους ἀδικηθῆσι καὶ τοὺς ἡμομένας ἐπὶ ταῖς Δεβδαίοις τὰ σεβασμάτων Δεβδαίων.

ΚΕΦ. δ'.

Δίδομεν ἡ αὐτοῖς καὶ δῶρεὰς δίδοσθαι τὲ καὶ σεισθεῖα κωλυμπάνειν, ἐλευθερίας τὲ οἰκέτας ποιεῖν, σωματάτιον τὲ καὶ ὠφὲ ἀλλοις, ὠδὲν ἧττον ἀσεβὲς παρ' ἡμῶν τεθεμένοις κωλύσι· τὸ γὰρ ἡμέτερον φίσκον καὶ πάσαν ἀλλὰ καὶ δημοσίαν μέρων ἀποκλείομεν παντελῶς, ὠδέποτε ἐξ οἰκείας καὶ νόμῳ ὠφὲ τὰς αὐτῶν κληρους, ἢ τὰς αὐτῶν ὑσίας, ἢ τὰ συμβόλαια μετὰ ὑσίας ἔχει διωάμενον. Ταῦτα ἡ φαμὲν οὐκ ἐπὶ τοῖς μίλλουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἤδη τῷ ἐπὶ τῷ φθάσαντι· ὥστε μηδὲ ὑπὲρ τὰ τῶν καὶ τὰ γενομένα γεγενότων, ἢ τὰ ἡμέτερον φίσκον, ἢ ἕτερον τὰ πάντων τινὰ τὰς ὑσίας πολυσταλμοῦν τὰς αὐτῶν· οἱ γὰρ τὰ μέλλοντα φιλανθρωπότερον, πῶς ἂν ὠφὲ τὰ παρελθόντων ἀκριβολογησαίμεθα; ὥστε αὐτὰς τὰ παρόντος ἡμῶν ἡξιωμένους φιλανθρωπίας χαίρειν ὁμολογεῖν θεῷ τε καὶ ἡμῖν, καὶ Σεργίῳ γαμιλῷ τῷ ὁσιωτάτῳ, τῷ σεβὲς τοιοῦτος ἡμᾶς ὡς μάλιστα πλὼ ὠφὲ αὐτὰς εκκαλεσαμένῳ φιλανθρωπίαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τίνων σὴ ὑδεξότης τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτὰς ἐπιδεδειγμένων φιλανθρωπίαν ἀφ' ᾧ παρῆλθ' ἡμῶν νόμῳ γνῶσκεσα, δῆλα ταῖς ἐπαρχίαις ἀφ' ὧν σωνεθισμένων ἐδίκτων τὰ νῦν ἡμῖν ὠφελησιν ποιησ. ὥστε διὰνεκὲς τοιοῦτος αὐτὰς ἀπολαῦσαι τὰ βοηθείας. Dat. XVII. Kal. Jul. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XXV. BASIL. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

ΠΕΡΙ ΠΑΡΟΔΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πετρῳ τῷ ὑδεξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρῶτὰ καὶ μεγίσλω ἡγώμεθα σύστασιν εἶναι τὰ ἡμετέρας πολιτείας, τὸ καὶ ἀμείμπτως τὸ ἡμέτερον ὀρθότομα ἐν ταῖς παρῳδείς ἀποτείφεσθαι, καὶ τὸ ἀσάλειος καὶ ἀζήμιον τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι φυλάττεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Κελεύομεν τοίνυν, ὁσάκις παρόδῳ χθῆ τὰ ἡμετέρων ἀρχόντων τὰ καὶ ὀρθοτομήσαντων delegatoras σωιέναι αὐτοῖς, τὰς τῶν φρουρίδα ποιεμένους καὶ αὐτῶν ἀποτροφῆς· τὰς ἡ ἐκάστης ἐπαρχίας ἀρχοῦσας, δι' ὧν πόρῳ γίνε], ἐτοιμάσιαν ποιεῖσθαι τὰ ὀφειλομένων γίναι δαπανημάτων· ὥστε τὰς ἡμετέρα ὀρθοτομήσαντα ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ πυρόντας, ἀπέμπεσθαι ἀποτείφεσθαι, καὶ τὰς μὲ ἑκάστα ταξιμῷ ὁπλίτας ὑποδέχεσθαι τὰ εἰδη δίχα πινὸς Δεβδαφῆς, καὶ ῥογδύειν τοῖς ἐξάρχοις καὶ τοῖς στρατιώτας τὰς ἐν εἴδει χορηγείμασι ἀννόνας· ἐγὼ ἡ τὰς αὐτὰς ὁπλίτας καὶ τῶν ἀφωρισμένων αὐτοῖς ὠφελάσθαι παρεμενθίας πιστεκαδεκάτῳ μέρᾳ. τὰ ἡ ἐξ ἕβδος recauta γίνεσθαι παρὰ τὰ ὁπλίτων τοῖς ὑποτελέσιν ὑπὲρ τὰ παρ' αὐτῶν δαπανημάτων, κινδυνίῳ τὰ σὺν αὐτοῖς ὄντων ἐξάρχων, καὶ τελεσθέντων καὶ κομήτων καὶ Δεβδαίων καὶ delegatorum, καὶ τὰ ἑκάστα ταξιμῷ σπουδόντων καὶ κτ' μηδένα πρόπτον δῶρεὰν ἀναλίσκειν τὰς στρατιώτας παρὰ τὰ σωστέλεσιν, εἴτε ὠφελάσθαι ἡ μὴ γίνεσθαι, ὡς εἰκός, ἐτοιμασίαν, εἴτε introitan ὀνόμοσιν ὧν καὶ αὐτὸ τῷ ὠφελησιμένῳ παντελῶς ἀναρῦμεν, ἐφ' ᾧ παντάχοθεν ἀσάλειάς καὶ ἀζήμιος φυλάττεσθαι τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς.

ΚΕΦ. β'.

Τὰ ἡ εἴδη τὰ δύρεσιόμενα ἐν ἑκάστῳ τόπῳ, αὐτὰ λαμβάνειν τὰς στρατιώτας, καὶ μὴ ἕτερα ἐπιζητεῖν ἄνωθ' ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ ἐκ δύεσκεῖ. καὶ ἐκ τούτου Δεβδαφοῖς ἢ ζημίαν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι.

ΚΕΦ. γ'.

Τὴν ἡ μυριάδων ὠφὲ τὰ κλητόρων δαπάνην, καὶ δηλαδὴ Δεβδαίων τὰ recautan, κελεύομεν λογίζεσθαι αὐτοῖς ὠφὲ ἐν χρόνῳ τῆς ὑπαρχίας, χωρὶς τὰ οἰασῶν Δεβδαφῆς ἢ ζημίας ἢ ἐπινοίας, εἰς τὸν σωστέλειαν τῶν παρ' αὐτῶν τῷ δημοσίῳ διδομένων, ὑπὲρ τὰ ἐπινεμήσεως ἐκείνης καθ' ἣν ἡ δαπάνη γίνε]. Εἰ ἡ πλείονα τὰ σωστελεμένων παρὰ τὰ δεδομένα τὰ εἴδη σύρεθῃ τὰ ἀναλισκόμενα, κελεύομεν ἐκ ἐν παντὸς σώματος τὰ δημοσίων τὰ αὐτῆς ἐπαρχίας πληρᾶσθαι τὰς ὑπὲρ τῶν ἰδίων σωστέλεσιν δαπανηθείσας. Εἰ ἡ μὴ ἔχοι ἐν αὐτῇ ἐπαρχίᾳ δημόσια δρέκειν εἰς τὸν γεωμένων δαπάνην, πληρῶσθαι τὰς τῶν αὐτῶν δαπάνην ποιησαμένους ἐκ τὰ γεωκῆς τραπέζης, τὰ διοικημένης ὠφὲ τὰ σῆς ὑδεξότητος· ἤγουν ὠφὲκρατῶν αὐτὰς παῦσε ἐκ τὰ παρ' αὐτὰ σωστελεμένων καὶ τῶν ἐφεξῆς ἐπιμένοσιν, ἐν τοῦτοις λογίζεσθαι αὐτοῖς ἐκ πρόπτα παντὸς ἀφ' ὧν τὰ δημόσια ἀνύοντων, τούτων ἀπάντων ἀφαίρεσιν τε καὶ ὠφελαστόρων κινδυνίῳ τὰ τε σῆς ὑδεξότητος, καὶ τὰ ἑκάστης ἐπαρχίας τραπεζιτῶν, καὶ ἀρχόντων, καὶ τὰ πεισθέντων αὐτοῖς τάξεων, καὶ σκληρῶν, καὶ πολιτευομένων, καὶ πάντων τὰ τὰ δημόσια χειρίζοντων.

CAP. II.

SEd tamen non eundem reddimus ordinem & Christianis succeſſoribus & Samaritis. Iterum vero & merito, meliora [1] ſectantibus privilegium præſtamus. Unde ſi quis eorum ſine teſtamentis moriatur, & filios ad Deum diſcretos reliquerit, ſoli vocabuntur ad hujuſmodi hereditatem, qui rectam Chriſtianorum allegant fidem aliis excluſis, quicunque ipſo detinentur quo defunctus errore. Hæc autem dicimus non ſuper filiis ſolis, ſed etiam aliis cognatis ex quacunque ſint linea, ut recta ſectantes, illis qui non proxima colunt, præponantur, tamen ſi eundem, qui vocantur, omnes gradum accipiant, aut unam ad hereditatem habeant vocationem [2]. Non enim his qui ex longiore gradu ſunt, & à vicinioribus excluduntur, licet meliora ſectantibus, proximorum damus prælationem aut privilegium.

1 Adde *Nov.* 115.
2 Id eſt, eundem ordinem habent.

CAP. III.

NEc tamen pœnitentiæ [3] locum in cauſa excluſis, auferimus & ex hoc. Nam ſi voluerint & poſtea ad rectam fidem Chriſtianorum reverti, qui pro hoc hereditate excluſi ſunt, ſuas recipient portiones, ita vocandi ad hereditatem tanquam ſi rectæ hujus religionis extitiſſent, ſolis fraudati medii temporis fructibus. Si vero & teſtamenta ſcripſerit aliquis eorum, valere quidem ea quantum ad religionem jubemus. Si autem pater aut etiam aliquis deſcendentium [aut etiam aſcendentium] ſit, qui teſtamenta conſcribit, ſi quidem omnes ex ordine qui ad hereditatem vocantur, ejuſdem quo pater erroris ſint, his non relinquat ultra [4] duas ſubſtantiæ uncias, reliquis ad eos qui recte colunt deferendis. Tamen niſi aliquis forte Chriſtianus ex ipſis reliquerit legata, ſervanda etiam hic pœnitendi loco volentibus, ut poſſint æqualitate frui cum eis qui ab initio Chriſtiani fuerint, ſicut ab inteſtato decrevimus. Ad hunc itaque ordinem & partem, & de inofficioſo damus aſcendentibus & deſcendentibus & recta ſectantibus dogmata, & forte læſis per celebratas in teſtamentis rerum diviſiones.

3 Pœnitentibus hæreticis ignoſcendum, *ut hic.* Samaritæ in ſucceſſione quæ ex teſtamento venit, ſi pœnitentiam egerint, nullam patiuntur læſionem.
4 Ut Chriſtiani de inofficioſo querelam habeant contra Samaritanorum teſtamenta ad duas uſque uncias.
5 *l. 17. C. de hæreticis.*
6 Hodie non excluditur *Nov.* 144.
7 Lex extenditur ad præteritos interdum caſus, ſi nominatim eorum facta eſt mentio. vid. *l. 7. C. de legibus.*
8 Retrorſum vires ſuas extendit hæc conſtitutio, id eſt, etiam in præteritum. *Jul. conſtit.* 116. *in fin.*
9 Quod in futurum indulgetur, videtur non indulgeri præteritione (quod tamen hic ceſſat) E contrario, quod lex indulget in præteritum, in futurum vetat *l.* 22. *ff. de legibus.*
10 Epiſcopo Cæſarienſi ſcil. *c.* 1. *T. cod.*
11 Legend. XV, id eſt, anno 541.

CAP. IV.

COncedimus autem eis & donationes dare, & accipere, & legata relinquere, & libertatibus ſervos honorare, contrahere quoque ad invicem, nihil ea quæ à nobis pridem [5] poſita eſt, prohibente lege: noſtrum enim fiſcum & aliam omnem publici partem excludimus [6] omnino nullum ex illa lege ad eorum hereditates eorumque ſubſtantias aut documenta participium habere valentibus. Hæc autem dicimus non in futuris ſolum, ſed etiam in [7] præteritis [8], ut neque pro his quæ tunc facta ſunt, aut noſter fiſcus aut alter omnium, ſubſtantias perſcrutetur. Qui enim in [9] futuris clementiam dedimus, quomodo de præteritis ſubtilem tractatum haberemus? ut omni modo præſentem noſtram clementiam promerentes, gratias Deo profiteantur, & nobis & Sergio [10] ſanctiſſimo ad hanc nos quam maxime circa eos provocanti clementiam.

EPILOGUS.

†. Tua igitur gloria noſtram in eis declararam humanitatem per præſentem noſtram legem cognoſcens, manifeſta per provincias ſolennibus edictis, quæ nunc nobis placuerunt, faciat, ut perpetuo hoc ipſi fruantur auxilio. Dat. XVII. Kal. Jul. *Conſtantinop.* DN. JUSTIN. FP. Anno XXV. [11] BASILIO V. C. CONS.

12 Περὶ παρόδου στρατιωτῶν. *Scrimg.* de tranſitu militum *Index Regine.* adde *Jul. conſt* 123. adde quæ ſcripſi ad *l.* 27 §. 3. *ff. de uſufruct.* Goth. Vid. Rittershuſ. *part.* 1. *cap.* 2 *n.* 23. & *part.* 14. *cap.* 6.
13 Delegatores qui & legatarii *Harmenop. l.* 1. *tit.* 14. *ad finem quarti lib.* & Eparchicon libris providentes annonæ militari. *Commiſſaires de vivres.* Annonæ per optiones exigebantur *l.* 9. *C. de exact. trib.*
14 Optiones erogant annonam *d. l.* 9 *l.* 3. *C. de corporibus publ.* & in Baſilicis ad *l.* 1. *ff. de muneribus & honoribus.* optio militum pro diviſione annonæ ſumitur. vid. *Cujacium hic.*
15 Plerumque ſuſceptoribus certa patur rerum ſuſceptarum pro ſalario. *ut hic.* & *l.* 9. *C. de ſuſcept.*
16 Ita quoque Græci legunt & *c.* 3. *T. cod. Jul. hic.* apochas ſive recauta facientes. Porro recautum idem eſt quod deſuſceptum *l.* 4. *Cod. de collat. fund. patrimon.* ſpecies apochæ *Suidæ*, ubi eſſet recautum. Auguſtinus *de curâ pro mortuis.* Recavere eſt cautionem diſſolvere, Recautio diſſolutio. Eſt enim cautio, obligatio. Recavere eadem forma dicitur, qua repignorare, pignus diſſolvere.
17 Διασωστῶν. vide *c.* 6. *T. cod.*
18 Προστούντων: præpoſitorum.
19 Id eſt, accipere.
20 Id eſt, etiamſi eis apparatæ non ſint annonæ
21 Ἰσπρατῶν. *Scr.*
22 *Jul hic n.* 354.
23 Dixi *T. cap* 5. adde *Jul. n.* 535.
24 Penſitationes annonæ vocat *Julianus hic.*
25 Τραπεζιτῶν.
26 Ἐκλητόρων. *Scrimg.* exceptorum *Jul. his.*

Cap. IV.

Hoc quoque jubemus servari, nullum judicum aut militum occasione transitus, aut à civitatibus aut prædiis in [1] minimo aliquid accipere. Si autem inventus fuerit quis pro transitu annonam [2] accipere, jubemus tale aliquid agentem exigi duplum totum, quod accipere pro hoc præsumpserit.

Cap. V.

Si [3] quis vero nostrorum judicum aut militum aut optionum ipsorum non recauta fecerit factæ ab iis expensæ, jubemus expensas facientes collatores gesta monumentorum conficere, siquidem inveniatur judex in illis locis, apud eum & sanctissimum civitatis episcopum. Si vero non inveniatur judex in locis illis, apud sanctissimum civitatis episcopum, aut defensores locorum, sub quibus possessio jacet, ex qua facta est expensa, & per talia gesta palam facere qui nostrorum judicum & cum quali exercitu transitum facientes non fecerunt recauta [4], & quantam quantitatem expenderunt, & talia gesta mitti ad tuam gloriam: tuam vero celsitudinem utpote recautis factis, collatoribus quidem præbere aut etiam reputare quæ ab eis facta expensa, sicuti superius diximus: retinere autem hanc quantitatem quæ ex gestis declaratur, ex his quæ delegata sunt de fisco principalibus militiæ, & militibus qui expensam fecerunt.

Cap. VI.

Ad hæc jubemus principes militiæ nostros, sive eos *qui deducunt* [5] *exercitum*, & delegatores, in transitibus *præmittere* [6] ad illum locum in quo futurus est noster exercitus applicare, & præparationem facere expensarum, & non mittere ad alias civitates aut possessiones, aut prædia quasi debeat exercitus ibi manere, & ex hoc pecunias accipere de possessionibus & villis. Si autem accipere aliquid pro hoc præsumpserint, jubemus etiam sic quidem gesta fieri, significantia & unde & cui datum est, & reputari damnificatis à tua gloria, aut præberi secundum prædictum modum omnia, quæ ex talibus gestis significantur, principes autem militiæ, & quocunque modo diasostas [7] nostri exercitus & delegatores & in duplici quantitate date quæ accipere præsumpserint: prometatorex vero etiam supplicium & exilium sustinere.

Cap. VII.

Si qui vero judicium provinciarum colludentes [8] forte cum diasostis [9] nostri exercitus, non præparaverint expensas, & ex hoc per diversas civitates & villas eos perducant, jubemus eos cingulo remotos confiscationi & exilio cum obedientibus eis officiis subdi: nostros autem collatores & ita indemnes servari ex recautorum datione aut ex gestis, quæ secundum prædictum modum debent fieri.

Cap. VIII.

Hæc autem ipsa servari præcipimus non solum in transitibus nostrorum judicum & militum, sed etiam aliorum, qui [10] ex qualiber gente in auxilium nostræ reipubliçæ nobis mittuntur.

Cap. IX.

Ut autem non occasione metatorum [11] damnationis injurietur nostrorum collatorum libertas, jubemus nulli penitus licere nostrorum militum in *authenticas* [12] habitationes, in quibus domini domuum inveniuntur manentes accipere, sibi metata, sed illas quidem sine molestia servare propriis dominis, accipere autem milites in aliis diætis metata.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem declarata sunt legem, tua gloria in regia civitate & per loca sanctissimis episcopis, clarissimisque judicibus & omnibus nostris subjectis in unaquaque provincia & civitate palam faciet, ut sciant nostri subjecti quæ à nobis pro eorum indemnitate disposita sunt, & agnoscant, quia si contra hæc aliquid agatur, & qui læduntur taciturnitati causam tradiderint, ipsi hujusmodi læsionis sibi auctores fient. Dat. Kal. Mart. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Anno xix. [13] Post consulatum Basil. V.C. Anno quarto, indictione octava. Proposita in civitate Constantinopolitana.

1 Ἐν ὑπαρχυσεμῷ, *ut F. eod.* adde *Jul. num.* 536.

2 Ἐν ὑπαρχυσεμῷ, *ut F. eodem & Nov.* 43. ἐν ὑπαρχυσεμῷ λαμβάνειν non est simpliciter per concussionem exigere pecuniam, sed pretium pro annonis. *l.* 7. *Cod. de exact. milit. ann.* ea est adæratio.

3 *Jul. hic n.* 537.

4 Recautum est species Apochæ, & inter se opponuntur *cautum* & *recautum*, quemadmodum *pignorare*, & *repignorare*, id est pignus luere. Ans.

5 Τὰς διασώζοντας τὸ στράτευμα. Ii sunt διάσωσις exercitus *c.* 7. *J. Jul. n.* 538. *de quib. J. eod. & F. c.* 2. *in fin.*

6 Qui ita præmittuntur. Julian. vocat prometatores. *Fourriers, marechaux des logis.*

7 Διασώζοντας τὸ ἡμέτερον στράτευμα, *ut F. eod.*

8 *Jul. num.* 539.

9 Dixi *F. cap.* 6.

10 *Jul. num.* 540.

11 Metata sunt hospitia militibus destinata. vid. *l.* 2. *C. de metat.* Ans.

12 Εἰς τὰς αὐθεντικὰς οἰκήσεις. *Scr.* Authentica habitatio, in qua paterfamilias habitare solet. *Jul. hic n.* 541. pars principalis ædium, *l.* 2. *C. de metatis.* primaria habitatio: adde *l.* 6. §. 5. *ff. de off. præfid.* adde *Novell* 134. *cap.* 1. *Novell.* 17. *cap.* 10. dominica.

13 Anno 545.

Tit. XIV.

De ecclesiasticis titulis [14], et privilegiis, aliisque capitulis. [15]

Novella Constit. CXXXI.

Imp. Justin. Aug. Petro glorioſiſſ. præfecto ſacrorum prætoriorum.

Præfatio.

De regulis ecclesiasticis & privilegiis, aliisque capitulis ad sacrosanctas ecclesias & reliquas venerabiles domos pertinentibus, præsentem proferimus legem.

Cap. I.

De quatuor ſanctis Eccleſiis.

Sancimus igitur vicem [16] legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor conciliis expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in Nicæna trecentorum decem & octo & in Constantinopolitana sanctorum centum quinquaginta patrum, & in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, & in Chalcedonia in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus.

Cap. II.

De ordine [17] *ſedendi patriarcharum.*

Deoque sancimus secundum earum definitiones sanctissimum senioris Romæ papam [18], primum [19] esse omnium sacerdotum: beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos novæ Romæ, secundum habere locum [20] post sanctam Apostolicam senioris Romæ sedem: aliis [21] autem omnibus sedibus præponatur.

Cap. III.

De archiepiſcopo primæ Juſtiniana. [22]

Per tempus autem beatissimum primæ [23] Justinianæ, nostræ patriæ archiepiscopum habere semper sub sua jurisdictione episcopos provinciarum Daciæ mediterranæ, & Daciæ Ripensis, & Privalis [24], & Dardaniæ, & Mysiæ superioris, atque Pannoniæ, & ab eo hos ordinari: ipsum vero à proprio [25] ordinari concilio, & in subjectis sibi provinciis locum [26] obtinere eum sedis [27] Apostolicæ Romæ, secundum ea quæ definita sunt à sanctissimo Papa Vigilio.

14 Canonibus *Index Regiæ.* adde *Jul. conſt.* 119.

15 De fideicommissis & orphanotrophis *Index Regiæ.*

16 Canones quatuor sanctorum conciliorum pro legibus habentur, *Jul. hic num.* 507. adde *l.* 4. *l.* 12. §. 1. *C. de ſacroſ. eccleſiis*, addei. *Harm.* 2. §. 3. *ubi dixi.*

17 *Jul. hic n.* 507. *de patriarchis.*

18 Vid. quæ not. ad *l.* 26. *C. de ſacr. eccl.* Goth. Vid. A. Barbos. de patriarch. erect. *tit.* 3. *cap.* 1. *verſ. de primatu.* Rittershus. *expoſ. nov. part.* 11. *cap.* 1. Ans.

19 Id est, priorem sedere, *Jul. hic.*

20 Τάξιν appellant Græci hic post τόνον.

21 Hierosolymitano, (de quo *Novell.* 40. & 120. *c.* 9.) Antiocheno, Alexandrino, primæ Justinianæ, (*ut hic c.* 3. & *Nov.* 11. *ubi patriarchatum ſe erigere dicit prætextu & imitatione præſeſſuræ.*) Carthaginensi episcopo. ut & *Nov.* 137.

22 *Jul. hic n.* 509. adde *Nov.* 11.

23 *Nov.* 11.

24 Τριβαλλίας *d. Nov.* 11. Triballeæ *Jul. hic.*

25 Id est, ab ipsis episcopis provinciarum, adde *Greg.* 4. *regiſtr.* 59.

26 Hoc est ut eadem super eas jura habeat, quæ Romanus supra episcopos sibi supposito *Jul. hic n.* 509.

27 Θρόνου appellant Græci.

Κεφ. δ'.

Καὶ τῶν ἡ κελεύομεν παρεφυλάττεσθαι, ὥστε μηδένα τῶν ἐξάρχων ἢ τῶν στρατιωτῶν, παρέφασιν παρόδου, ἢ ὅλως τῶν πόλεων ἢ χωρίων εἰς ἀπαρχυσεμὸν τι λαμβάνειν. Εἰ ἡ εὑρεθείη τις ὑπὲρ παρόδου εἰς ἀπαρχυσεμὸν λαμβάνων, κελεύομεν τὸ τοιοῦτο τι πεφάσθαι, ἀπαιτούσης διπλάσιον πᾶν ὅσῳ λαβεῖν ὑπὲρ τούτου τολμήσῃ.

Κεφ. ε'.

Εἰ δέ τινες τῶν ἡμετέρων ἐξάρχων, ἢ τῶν στρατιωτῶν, ἢ τῶν ὀπλιτῶν αὐτῶν, μὴν recauta ποιήσωσι τὰ γλωσσήματα παρ' αὐτῶν δαπάνης, κελεύομεν τοὺς τῶν δαπανῶν χρεηστὰς συντελεστὰς παρέχειν ὑπομνημάτων συνιστάν, (οἱ δὲ εὑρεθῇ ὁ ἄρχων ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, παρ' αὐτὸ ἢ τῇ ὁσιωτάτῃ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ· εἰ ἡ μὴ εὑρεθῇ ὁ ἄρχων ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, παρὰ τῇ ὁσιωτάτῃ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, ἢ τῷ ἐνδίκῳ τοῦ τόπων ὑφ' ἃς ἡ κλῆσις ἀφήκει) ἐξ ἧς γέγονεν ἡ δαπάνη) καὶ ἀφ' ὧν τοιαύτης παρέξειν δῆλα ποιεῖν πάσης τῆς ἡμετέρων δρόμων ἢ μὴ πόλις στρατεύματος τῶν παρόδων ποιεμβροι, οὓς ἐπείσηκτο recauta, καὶ πόσων ποσότητα ἐδαπάνησαν· καὶ τῶν τοιαύτων παρέξειν πέμπειν ἀφεῖς τῶν σῶν ἐνδεξότητα. τῶν ἡ σῶν ὑπεροχῶν, ὥσαυτοι recautων γλωσσήμων, τοῖς μὲν ὑποτελέσι παρέχειν ἢ καὶ λογίζεσθαι τῶν παρ' αὐτῶν γλωσσήμων δαπάνων, (καθάπερ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν) παρεκφερῶν ἡ αὐτῶν τῶν ποσότητα τῶν ἀφ' ἃ παρέξεως δηλωθέντων ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγατοῦρδων· ἀπὸ δὲ δημοσίου τοῖς ἐξάρχοις καὶ τοῖς στρατιώταις τοῖς τῶν δαπανῶν ποιησαμβροις.

Κεφ. ς'.

Πρὸς τούτοις κελεύομεν, τοὺς ἡμετέρους ἐξάρχους, εἴτε καὶ τοὺς ἀφασσίζοντας τὸ στράτευμα, καὶ delegatores ἐν ταῖς παρόδοις ἀποπέμπειν εἰς ἐκείνων τὸν τόπον ἐν ᾧ μέλλει τὸ ἡμέτερον στράτευμα καταντᾶν, καὶ ἑτοιμασίαν ποιεῖν τῶν δαπανημάτων καὶ μὴ πέμπειν εἰς ἑτέρας πόλεις, ἢ κλήσεις, ἢ χωρία, ὡς δὴ ὀφειλόντων τῶν ἐν στρατεύματος οἰκεῖσε μένειν, καὶ ἐκ τούτου δρογγολογῶν πρὸς κλήσεις καὶ τὰ χωρία, εἰ ἡ λαοῖεν ἢ ὑπὲρ τούτου τολμήσωσι, κελεύομεν καὶ αὐτὰ μὲν τῶν εἰρημένων παρέξειν χάριν, δηλώσαι τό, τε δοθὲν καὶ τίνι δίδοῦ· λογίζεσθαι ἡ τοῖς ζημιωθεῖσι παρὰ τῆς ἐνδεξότητος, ἢ παρέχοις (κἂν ὑπὲρ ἀνωτέρω ἡμῖν εἰρημένων τρόπων) πάντα ὅσα ἀφ' ἃ τοιαύτης παρέξεως δηλωθείη. τοὺς ἡ ἐξάρχους καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀφασσίζοντας τὸ ἡμέτερον στράτευμα, καὶ τοὺς delegatores ἐν δηλαδὴ ὁσίοις ποσότητι δίκαιον ἀπὸ λαβεῖν τολμήσαντας ὑπὲρ τούτου τοὺς ἡ μεταστήσεως καὶ τιμωρίας καὶ ἐξορίαν ὑποβρέξειν.

Κεφ. ζ'.

Εἰ δέ τινες τῶν ὀχούντων τὰ ἐπαρχεῖα σωζόμενοι παλάκαις τοῖς ἀφασίζουσι τὸ ἡμέτερον στράτευμα, μὴ ἑτοιμάσωσι τὰς δαπάνας, καὶ ἐκ τούτου εἰς ἀφορμὰς πόλεις τὰ χωρία τούτους παρεμβάλωσι κελεύομεν τοὺς τοιούτους τῶν ὀχούντων πεισθῆναι ἐκ τῶν αὐθεντικῶν οἰκήσεις, ἐν αἷς οἱ διάσωστοι τῶν οἰκημάτων δωρεθέντες μόνοντες, λαμβάνειν ἑαυτοῖς μετάτας· ἀπὸ ἐκείνης δὲ αὐτοκλήτους φυλάττεσθαι τοῖς ἰδίοις δεσπόταις, λαμβάνειν ἡ τὰς στρατώτας ἐν ἑτέραις ἀφασίαις μετάτας.

Επιλογος.

†. Τὰ τοίνυν βεβουλευμένα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἧς παρόδου δηλήμασι νόμοι, ἡ σὺ ἐνδεξότης ἐν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τοῖς κτ' τόποις ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις, τοῖς τε λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχῶν ἄρχουσι, καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει δῆλα ποιησάτω. ὥστε εἰδέναι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς τὰ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἀδιαβείας ἀφασπαθεῖν, καὶ χαίρουσιν ὡς εἰκὸς παρὰ τοῦτό τι πεφυκθεῖν, καὶ οἱ ἀδικηθέντες σωτῆ τὸ σφέτερον βεβουλεῦσθαι, αὐτοὶ τῶν τοιούτων βλάβης ἑαυτοῖς αἴτιοι γινόμενοι). Dat. Kal. Mart. *Conſtantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons.

Τιτλος ιδ'.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ θεσμοθεσίων τῶν εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας.

Διαταξις ρλα'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδεξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

Προοιμιον.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ θεσμοθεσιῶν καὶ ἄλλων κεφαλαίων εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας καὶ τὰς λοιπὰς σεβασμίους τόπους καὶ οἴκους ὁρώντων, τὰ παρόντα νόμῳ θεσφέρομεν.

Κεφ. α'.

Περὶ τεσσάρων ἁγίων συνόδων.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τάξιν νόμων ἐπέχειν τὰς ἁγίας ἐκκλησιαστικὰς κανόνας, τὰς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας, τυτέστι τῶν Νικαέων τῶν τιν', καὶ τῶν Κωνσταντινοπόλεως τῶν ἁγίων ρν' πατέρων· καὶ τῶν Ἐφέσου πρώτης, ἐν ᾗ Νεστόριος κατεκρίθη· καὶ τῶν Χαλκηδόνος, καθ' ὃν Εὐτύχης μετ' Νεστορίου ἀνεθεματίσθη. τῶν δὲ θεοφιλεστάτων ἁγίων συνόδων καὶ τὰ δόγματα, καθάπερ τὰς θείας γραφὰς, δεχόμεθα, καὶ τὰς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν.

Κεφ. β'.

Περὶ τάξεως θρόνων τῶν πατριαρχῶν.

Καὶ ἀφ' ὧν ἡμεῖς ἱστάμεθα, κτ' τὰς αὐτῶν ὄρους τῶν ἁγιωτάτων πρεσβυτέρων Ῥώμης πάντων πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν ἡ κωνσταντινουπόλεως δεσποτικὸν Κωνσταντινοπόλεως τῆς νέας Ῥώμης δεύτερον τάξιν ἐπέχειν, μετὰ τὸν ἁγιωτάτου ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν ἡ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι.

Κεφ. γ'.

Περὶ ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ιουστινιανῆς.

Τὸν ἡ κτ' καιρὸν μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ιουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ἔχειν ἀεὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαιοδοσίαν τὰς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας μεδιτερρανέας καὶ Δακίας ριπησίας, Τριβαλλίας, Δαρδανίας, καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας, καὶ Παιονίας· καὶ παρ' αὐτὸ τοῦτο χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν ἡ ὑπὸ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι· καὶ τὸν αὐτοῦ ἐπαρχίας τῆς τόπον ἐπέχειν αὐτὸν ἢ ἀποστολικῆς Ῥώμης θρόνῳ, κτ' τὸ ὀρθόδοξον δόγμα ἢ ἁγίᾳ πάσῃ Βιγιλίῳ.

Κεφ. δ'.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἐπισκόπου Καρχηδόνος.

ΚΑὶ ἐ ὅμοιον πρέπον τὸ δίκαιον τ χριστιανωτάτης, ὅσῳ τῆ ἐπισκόπου Χριστιανῆς Καρχηδόνος τ Αφρικῆς διοικήσεως διδόκαμεν, ἐξ ὧσῃ ὁ Θεὸς τοσοῦτον ἡμῶν ὑποτάξησεν, φυλαττέσθω κελεύομεν. Καὶ αἱ ἄλλαι ἡ πόλεις, αἳ οἱ τοῦτον ἐπίσκοποι, οἷς οὐ διαφόρως τύποις μητροπολιτικὴν δίκαιον παρεχθέν, ἔ τούτῳ συγχωρεῖν εἰς τὸ διωκητικὰς διαλαμπτύσεων. πολὺ ἡ τὸ συγκόμισα ἢ αἱ πραγματείαν, ἀφῃρῆσθαι ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἢ ἐ καθ' ἕτερον οἱουδήποτε τρόπον ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ἢ ἑτέραις σεβασμίοις τόποις παρεχθέν, βεβαίως αὐτοῖς διὰ πάντων φυλαττέσθω.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ εὐαγῶν κτήσεων ἐκκλησιαστικῶν.

ΠΡὸς τούτοις διατίζομεν, ἢ πάσῃ τ ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἢ τ ἄλλων σεβασμίων οἴκων ταῖς κτήσις, μηδεὶ ῥυπαρὰς λειτουργίας μήτε extraordinarias διαφορὰς ὑποφέρειν. Εἰ μήτοι ὁδοποιΐας, ἢ γεφυρῶν οἰκοδομῆς, ἢ ἀναστάσεως χρεία γένῃ), καὶ μείμησιν τ ἄλλων κτητόρων, τὸ τοιοῦτον ἔργον ἢ ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ἢ τὰς ἄλλας σεβασμίοις οἴκοις ταληρὲν ὡίωκα ὑπ' ἐκείνων κεκτῆσθ) τῇ πόλιν, ὑφ' ὧ τὸ τοιοῦτον γίνεῖ) ἔργον. Εἴ πινα ἡ περιέρχεσθε λάθ βιβλιοθηκῶν ὑποστάσεων εἰς οἰαδήποτ ἀγιωτάτῳ ἐκκλησίαν ἢ ἄλλον σεβάσμιον οἶκον κ τὰς νόμους ἐληλύθασιν, ἢ μ τοῦτο ἀφείλομεν· ἐλεύθερα εἶναι τοῦτα διατίζομεν τ τ lucrativon διαφορῆς.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ διαφορῆς ποταμίκου ἔτους εἰς τὰς διαιτῆς οἴκους ἐρχομένης.

ΑΝτὶ τ χρονίων διαφορῶν τ δίκης ἢ εἴκοσι ἢ τελάκοντα ενιαυτῶν, ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις τόποις μόνῳ τῷ τ ποταμίκου ἐνιαυτοῦ παραγραφῷ ἀντιπάθεται ἀφαιτίζομεν· τοῦτο αὐτὸ φυλαττομένοις ἢ ἐν τῇ ἀπαιτήσῃ τ λυσάτων, ἢ τ κληρονομιῶν τ εἰς δύσοιες αἰτίας κατελελειμμένων.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ οἰκοδομήσεως τ ἐκκλησιῶν.

ΕΙ τις δὲ βιβλιθήκη οἰκοδομήσῃ σεβάσμιον δίκτηλον, ἢ μοναστήριον, μὴ ἄλλως δρίζοθω ἔ οἰκοδομήκατ, εἰ μὴ ὁ τ τόπων ὁσιώτατ ἐπίσκοπ δίκῳ ἐκεῖσε πέμψῃ, ἢ τ τίμιον πῆξι σταυρόν. ὁ δὲ ἀπαρχόμενος ἢ νέαν κτίζειν δίκτηλον, ἢ παλαιὸν ἀνανεῦν, τρόπος ἅπασιν ἀναγκαζέσθω θεῖν ἔ μακρειστάτῳ τ τόπων ἐπισκόπ, ἢ τ οἰκονόμων αὐτῶ ἢ ἔ πολιτικῆ ἄρχοντος (ἢ αὐτὸς, εἰ θέλειν, ἢ, τύτε πλουτῶντος, οἱ κληρονόμοι αὐτῶ) τὸ δρεῖον ἔργον ταληρῶν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ ἔ μὴ σωπλείας τὰς ἱερουργίας ἐπὶ τ θυσιαστείων, ἢ οἴκων, ἢ χωρίων, ἢ οἰκίων τόπων.

ΕΙ τις σὺ τῇ ἰδίῳ οἴκῳ, ἢ θυσιαστείῳ, ἢ χωρίῳ ἐκκλησιαστικῶ λειτουργίαν τολμήσει ἐπιτελέσαι, ἢ ἀλλοις ἐπιτελέσαι συγχωρήσει, δίχα κληρικῶν τοῦ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τ τόπων ὑποκειμένων· κελεύομεν τ οἶκον τοῦτον, ἢ θυσιαστειον, ἢ χωρίον, ὅπῃ τοιοῦτό π ἁμαρτηθείη, τῇ κ' τ τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐκδικεῖσθ διὰ ἔ θεοφιλεστάτ ἐπισκόπ, κ ἔ οἰκονόμου αὐτῶ, ἐ ἔ πολιτικῆ τ τόπων ἄρχοντος. Εἰ δὲ ἀγνοῦντος ἔ τ τόπων διαστῆ, οἱ αὐτῶ φροντιστὴ ἢ μισθωτοὶ ἢ ἐμφυτευταὶ ἐναντίον τ ποιήσωσιν, ἢ χθοὰς συγχώρεσιν. τ μὲ διαστῶτων ἔ τύπε μηδὲν θεσκεμμα ἢ ζημίαν ὑπομένειν τὸς ὑ τῶν ποιησάντας ἢ χθοὰς συγχωρησάντας, ἐκ τ ἐπαρχίας ὅπῃ τῶν ἁμαρτηθείη, ἐκβάλλεσθ, τ προσήκοντα αὐτῶν τῇ κ' τ τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐκδικεμβίων.

ΚΕΦ. θ'.

Ὅτε τὸ ληχάτον θεῶ καταλειφθὲν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ δίδοσθ οὐ ἡ διαθέμθ ἔμεινε.

ΕΙ τις εἰς ὄνομα ἔ μεγάλα θεὸ κ σωτῆρ ἡμῶν Ιησῦ Χριστῦ κληρονομιὸν ἢ ληχάτον καταλείψῃ, κελεύομεν τῇ ἐκκλησίαν ἔ τύπε οὗ ὢ ὁ διαθέμθ τοῦ οἴκησιν εἶχε, λαῦεῖν τὸ καταλελειμμένον. Εἰ δέ τις ἕτα τ ἁγίων κληρονόμων γεγένοι, ἢ ληχάτον αὐτῶ καταλίποι, κ μὴ ἰδικῶς ὀνομάσει τ τόπον οὗ ὥσῳ ἦσιν ὁ σεβάσμιος οἶκος, ἀμφεθέσθω ἡ σὺ τῇ αὐτῶ τόπῳ ἢ τῇ πόλῃ τελεία δίκτηλα ἔ αὐτῦ ἁγίᾳ· ἐκείνῳ μᾶλλον τῷ οἴκῳ τῷ πενεχοτέρῳ τὸ καταλειφθὲν παρεχέσθω. Εἰ ἡ μή ἐσιν σὺ τῇ πόλῃ οἶκος ἔ ὀνομαζόμενος ἁγίᾳ, ἀδείσκε) ἡ σὺ τῇ ὑποδείᾳ αὐτῆς ἐκείνῳ διδόσθω. Εἰ ἡ μήτε σὺ τῇ ὑποδείᾳ ἀδείσκε) τοιοῦτο οἶκος, τότε τῇ ἐκκλησίᾳ τ πόλεως σὺ ἡ ὁ διαθέμθ τοῦ οἴκησιν εἶχε, τὸ καταλειφθὲν παρεχέσθω.

ΚΕΦ. ι'.

Εἰς τις δίκτηλον οἰκοδομεῖας κελεύσῃς.

ΕΙ τις κατασκεύῃ σεβάσμιᾳ δίκτηείᾳ, ἢ ξενῶν, ἢ πλωχείᾳ, ἢ ὀρφανοτροφείᾳ, ἢ νοσοκομείᾳ, ἢ ἄλλῳ σεβάσμιᾳ οἴκῳ, σὺ τελοῦσίᾳ βιβλήσῃ χθοίᾳ διατυπώσῃ· τὸ δίκτηλον μ ἔστω πέντε σώκωτων τολμῆσαι κελεύομεν, σεχολᾷ ἔ τ τόπων ἐπισκόπ κ ἔ πολιτικῆ ἄρχοντος· τ ἡ ξενῶνα, ἢ τὸ πλωχεῖον, ἢ ἄλλον σεβάσμιον οἶκον, εἴσω ἐνὸς σώκωτ γίνεσθ. Εἰ ἡ σὺ τοῦς ἔ σώκωτ μὴ ποιήσασι οἱ κληρονόμοι τ ξενῶνα, ἢ οἱονδήποτε σεβάσμιον οἶκον τοῦ ἔ διαθέμθ διατυπωθέντ χθοίᾳ· κελεύομεν τοῦτες οἶκον ἢ ἀγοράζειν ἢ μισθοῦσθαι, ὅπῃ δύωνται) τὸ κελευσθέντ τοῦτον πληρῶσαι, ἕως ἂν ὁ τοιοῦτος σεβασμιώτατος οἶκος πληρωθείη. Καὶ εἰ μ αὐτὸς ὁ διαθέμθ ὁρίσῃ τὸν ὀφειλοῦσθαι ξενοδόχους χθοίᾳ ἢ πλωχοτρόφους ἢ ἄλλους τοιούτους διοικητὰς, εἶτα τοῖς ἰδίοις κληρονόμοις τῶν τοιούτων ἐπιλοιπῶν διαφόρων κελεύομεν τόποις ἅπασι τὰς κληρονόμους αὐτῶ τὰ παρ' αὐτῶ διατυπωθέντα πληροῦν. τ δὲ κ' τ τόπον μακρειστάτων ἐπισκόπων ἐποπτευόντων εἰ καλῶς ἡ διοίκησις φυλάττῃ, κ, εἰ εὑρωσι μὴ χρησίμως οὖσας τὰς διοικητὰς, ἀδείαν ἐχόντων ἄνδρ ζημίας ἄλλας ἀντὶ τούτων ἐπιτηδείας ποιεῖν.

ΚΕΦ. ια'.

Ὅτε τὰ ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως λειφθέντα λήγατα παρ' ἐπισκόπων παρέχεσθαι.

ΕΙ δὲ καί τις ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως αἰχμαλώτων, ἢ ἀποτεφθῆς πενήτων, κληρονομίαν ἢ ληχάτον καταλίποι, σὺ προήγμασι κινητοῖς ἢ ἀκινήτοις, εἴτε ἅπαξ εἴτε ἐτήσιον κ' τοῦτο τρόποις ὅπωσι κ' τῷ ἔ διαθέμθ γνώμῃ δοθῇ τ κελευσθέντων τοῦτο ποιῆσαι ταληρῶσθαι. Εἰ ἡ μὴ ἰδικῶς εἴποι ποῖς τόποις πέμψαι τοῦτα καταλίπε, κελεύομεν τ ὁσιώτατον ἐπίσκοπον τ πόλεως σὺ ἡ τῷ οἴκησιν ὁ διαθέμθ εἶχε, διαδιαμοιάσειν τὰ αὐτὰ προήγματα, κ τοῖς τ αὐτῆς πόλεως πένησι διανέμειν. Εἰ ἡ καὶ ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως τ αἰχμαλώτων τὰ προήγματα τὰ ἐπὶ τούτῳ καταλειφθέντα τ τ τόπων ἐπίσκοπον κ τ τότε οἰκονόμῳ λαβεῖν,

CAP. IV.

De episcopo Carthaginensi [1].

SImili quoque modo jus [2] pontificis quod episcopo Justinianæ Carthaginis [3] Africanæ civitatis [4] dedimus ex quo Deus hanc nobis restituit, servari jubemus. Sed & aliæ civitates, & earum episcopi, quibus in diversis locis mettopoliticum [5] jus præstitum est, hujusmodi privilegio in perpetuum potiantur. Omnia autem privilegia [6] vel sanctissimis ecclesiis aut aliis venerabilibus domibus & locis collata sunt, firme eis per omnia conserventur.

1 *Jul. hic n. 510.*
2 Ἀρχιεροσύνης δίκαιον appellant hic Græci.
3 *Nov. 37.*
4 Διοικήτεως Græci hic.
5 Μητροπολιτικὸν δίκαιον.
6 *l. 22. §. 1. C. de episcop.*

CAP. V.

De privilegiis possessionum ecclesiasticarum [7].

AD hæc sancimus omnium sanctarum ecclesiarum & omnium venerabilium domorum possessiones, neque [8] sordidas functiones, neque extraordinarias descriptiones sustinere. Si tamen itineris [9] sternendi, aut pontium ædificii, vel reparationis opus fuerit, ad instar aliorum possessorum: hujusmodi opus & sanctas ecclesias & venerabiles domos complere, dum sub illa possident civitate, sub qua tale fit opus. Si quæ vero res ex curialium substantiis ad quamlibet sacrosanctam ecclesiam, aut aliam venerabilem domum secundum leges venerunt, aut postea venerint: liberas eas esse sancimus descriptione [10] lucrativorum.

7 *l. 7. C. de sacrosanct. eccl. l. pen. C. de priv. dom. Aug.*
8 *l. 22. C. de sacrosanct. eccl. l. un. C. de impon. lucrativæ descriptione.*
9 *Jul. num 512. l. 3. Ecl. 3. ex tit. 2. c. 23. & 1. Harm. 3. §. πόσα κυγκλη.*
10 *l. Har 3. §. 53.*

CAP. VI.

De [11] *præscriptione 40. annorum ad venerabilia loca pertinente.*

PRO [12] temporalibus [13] autem præscriptionibus decem & viginti, & triginta annorum, sacrosanctis ecclesiis & aliis universis venerabilibus locis solam quadraginta [14] annorum præscriptionem opponi præcipimus: hoc ipso servando & in exactione legatorum & hereditatum, quæ ad pias causas relicta sunt.

11 Hinc sumpta est Auth. *Quas actiones. C. de sacr. eccl.*
12 *l. Har 3. §. 53.*
13 *Nov. 11. c. 1.* & ita videtur abrogari centum annorum præscriptio, *Nov. 10.* & *123. C. de sacr eccl.*
14 *Nov. 5. c. 1. Nov. 57. c. 1. in fin. Nov. 123. c. 34.*

CAP. VII.

De [15] *ædificatione ecclesiarum.* [16]

SI quis autem voluerit fabricare venerabile oratorium aut monasterium, præcipimus non [17] aliter inchoandam fabricam, nisi locorum sanctissimus episcopus orationem ibi fecerit, & venerabilem fixerit crucem [18]. Si vero semel [19] cœperit aut novam ædificare basilicam, aut veterem renovare: modis omnibus compellatur à beatissimo locorum episcopo, & œconomis ejus, & civili judice, eam explere, & si is distulerit, hoc moriente heredes ejus opus inchoatum adimpleant.

15 *Novell. 58. Novell. Leon. 4.*
16 Venerabilium *Jul. n. 513.*
17 Loca ecclesiastica quomodo consecranda. *Nov. 5 c. 1. Nov. 67. c. 1. in fin. Nov. 123. c. 34.*
18 De Cruce alibi diximus.
19 Ædificationem ecclesiæ nemo potest inchoare, quin cogatur eam perficere.

CAP. VIII.

Ne in [20] *proastiis vel domibus, vel fundo, vel privatis locis sacra ministeria fiant:*

SI quis in sua domo, aut in [21] suburbano ecclesiasticum [22] ministerium ministrare præsumpserit, aut aliis celebrare concesserit sine clericis sanctissimo locorum episcopo subjacentibus: jubemus hanc domum, aut suburbanum, aut prædium, ubi tale aliquid delinquitur, loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicari [23] per Deo amabilem episcopum, & œconomum ejus, & civilem judicem locorum. Si vero nesciente locorum domino, ejus curatores [24], aut conductores, aut emphyteutæ contrarium aliquid exercerit permiserint: dominum quidem loci nullum præjudicium aut dispendium sustinere: eos autem qui hoc fecerint, aut fieri permiserint, ex provincia ubi hoc commissum est, expelli, rebus eorum loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicandis.

20 Νεῖν προαστίοις ἢ οἴκοις, ἢ χωρίοις, ἢ οἰκίαις τόποις.
21 Ἡ περιοικίᾳ ἢ χωρίῳ.
22 Ecclesiastica munera facere: *Jul. n. 514.* ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν ἐπιτελέσαι. *Scrimg.* vid. *Nov. 8.*
23 Domus privatæ Ecclesiæ vindicantur in quibus sacra ministeria fiunt. vid. *Nov. 58.* adde *l. 3. l. 8. §. 3. Cod. de hæretic.*
24 Pœna eorum qui quid illicitum faciunt in domo aliena, ignoraute domino proprietario, quod si eo sciente factum fuisset, domus confiscaretur.

CAP. IX.

Ut legatum Deo relictum, illi ecclesiæ deputetur, ubi testator domicilium [25] *habet.*

SI quis in nomine magni Dei [26], & salvatoris nostri Jesu Christi hereditatem aut legatum reliquerit, jubemus ecclesiam loci [27] illius in quo testator domicilium habuerit accipere, quod dimissum [28] est. Si quis autem *unum sanctorum* [29] heredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominaverit locum in quo est venerabilis domus, inveniantur autem in eodem loco aut civitate plura oratoria ejusdem sancti: illi magis domui quæ pauperior [30] est, quod relictum est, præbeatur. Si [31] autem non est in civitate basilica nominati sancti, inveniatur autem in territorio ejus, illi derur. Si autem neque in territorio ejus reperitur hujusmodi domus, tunc ecclesiæ civitatis in qua testator domicilium habuerit, quod dimissum est, præbeatur.

25 Ἐν τῇ ὑποδείᾳ αὐτῆς ἐκείνῳ διδόσθω. Εἰ ἡ μήτε σὺ τῇ ὑποδείᾳ ἀδείσκε τοιοῦτο οἶκος, τότε τῇ ἐκκλησίᾳ τ πόλεως σὺ ἡ ὁ διαθέμθ τοῦ οἴκησιν εἶχε, τὸ καταλειφθὲν παρεχέσθω.
26 *Jul. hic n. 515. Goth. Vid. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 2. c. 12. n 7.* & Rittershus. *exp. nov. part. 6 cap. 14.* Ans.
27 *l. 39. §. ult. ff. de cond. & demonst. l. 49. C. de episc.*
28 Relictum aut legatum.
29 Si quis in nomine sancti Martyris. *Jul. n. 116.*
30 In dubio faciendum pauperiori. *l. d. l. 27. in fin. l. 49. §. 5. C. de episc.* & pauperiori ecclesiæ.
31 Res ita habet: Legatur D. Petro urbano: primum Petri templo legatum debebitur: si alia sint ejus cognominis templa, pauperiori præstabitur: quod si nullum urbanum fuerit, extraurbano debebitur. Si nullum extraurbanum, ecclesiæ in qua domicilium testator habuit, legatum præstabitur, etiamsi Petri nomine nuncupata non fuerit.

CAP. X.

Si quis [32] *oratorium ædificari* [33] *jusserit.*

SI quis ædificationem [34] venerabilis oratorii, aut xenodochii, aut ptochii, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut alterius reverendæ domus, in novissima voluntate fieri disposuerit: oratorium quidem intra quinque [35] annos compleri jubemus providentia locorum episcopi, & civilis judicis: xenodochium [36] autem aut ptochium, aut aliam venerabilem domum intra unum [37] fieri annum. Si autem intra annum non fecerint heredes xenodochium, aut quamlibet venerabilem domum à testatore dispositam fieri: jubemus eos domum aut comparare aut locare, ubi possint quæ jussa sunt adimplere, donec hujusmodi domus venerabilis expleatur. Et si quidem ipse testator decreverit qui debeant xenodochi fieri, aut ptochotrophi, aut alteri tales gubernatores, sive suis heredibus hujusmodi electionem commiserit: jubemus modis omnibus heredes ejus, quæ ab eo definita sunt, adimplere, locorum beatissimis episcopis inspicientibus si gubernatio recte procedit: & si invenerint non utiles existentes rectores, licentiam habentibus fine damno alios pro eis importunos efficere.

32 Ὅτε τὰ ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως λειφθέντα λήγατα παρ' ἐπισκόπων παρέχεσθαι.
33 *Jul. n. 515. Goth. Vid. Gudelin. de Jure Novis. lib. 2. c. 12. n. 7.* & Rittersh. *exp. nov. part. 6. c. 14.* Ans.
34 Domum religiosam *Jul. n. 519.* εὐκτήριον vocant Græci hic.
35 Intra quod tempus heredes defuncti gravati, ædificare domos sacras debent.
36 Ξενῶνα. *Scr.* Xenones. *Jul.*
37 De anno, vid. *Cujac. 20. de præs.*

CAP. XI.

Ut [38] *legata pro redemptione captivorum relicta, præstentur ab episcopis, &c.*

SI quis autem pro [39] redemptione captivorum aut alimentis pauperum hereditatem aut legatum reliquerit in rebus mobilibus, aut immobilibus, sive semel, sive annale, & hoc modis omnibus secundum testatoris voluntatem ab iis quibus [40] jussum est hoc facere, compleri. Si autem specialiter dixerit quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus sanctissimum episcopum civitatis in qua testator habuit domicilium, percipere ea[ī]dem res, & ejus civitatis pauperibus erogare. Si autem pro redemptione captivorum aliquid relinquatur, & non nominatim testator dixerit per quem opportet fieri redemptionem captivorum, etiam sic jubemus res ad hoc relictas, locorum

38 *v. Ecl. 1. c. 8. & 9.* Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Novis. lib. 2. c. 12. n. 8.* & Rittersh. *part. 3. c. 12.* Ans.
39 *l. 28. C. de episc.* adde *Julian. num. 318.*
40 Id est, ab executoribus, licet enim defuncto eligere ministrum executorem seu dispensatorem quem voluerit. Id sæpenumero testamenti exequendi causa fieri consuevit. *Nov. Leonis 68.*

domum *Paul. 3. sent. 5. §. 10.* oratorium, xenodochium, templum & his simile quid, *ut hic.*

1 Executore redemptionis captivorum non expresso à testatore, onus redimendi debitur ad episcopos & eorum œconomos.

2 Hinc sumpta est Auth. *Licet C. de episc.* Hujus autem loci sententia hæc est: Episcoporum interesse omnia ad pietatem pertinentia fieri, quamvis testator vel donator verba contrariæ voluntatis expresserit. *Jul. hic.*

3 Heredes si piamdispositionem implere noluerint quemadmodum puniendi sint, *Jul. hic num.* 519.

4 Etiam Falcidiam. Alias quidam volunt heredem non fruſtratorem voluntatis defuncti, deducere Falcidiam ex piis legatis, *l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falc.* Cujac. eam sententiam Balſamonis fuisse refert ad *c.* 12. J. adde quæ scripsi ad *Nov.* 119. *c. ult.*

5 *l.* 46. §. 4. *Cod. de episc.*

6 Dormiente Episcopo, vigilat ejus Metropolitanus.

7 v. *Ecl.* 1. *c.* 8. & 9. de quo dixi ad *Authent. ſimiliter C. ad leg. Falcid.*

8 Hinc ſumpta est Autent. *ſimiliter C. ad l. Falc.*

9 Si heredes testatoris subſtantiam non ſufficere dixerunt. *Jul. hic num.* 520.

10 *l.* 49. *C. de epiſc.* vid. *c.* 11. J. *eod. Nov.* 119. *cap. ult.* Falcidia privatur heres hic, nonquivis, ſed morosus: ut ita Falcidia locum etiam habeat in legatis ad pias causas *l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falc. Paul.* 4. *ſent.* 3. §. 3. Cæterum an & quo modo Falcidia locum habeat in legatis ad pias causas, vid. *Tiraq. 26. privilegio piæ cauſæ*, ubi notat quinque casibus Falcidiam detrahi ex legato, ad pias causas. & 27. ubi notat, Trebellianicam non deduci ex fideicommiſſo universali ad pias causas, adde *Graſſium* §. *Falc. q.* 3. & §. *Treb. q.* 6. Goth. Adde Ant. Merend. *contr. lib.* 2. *c.* 32. & 33. Ans.

11 Si ſex intra menſes pia voluntas defuncti impleta non fuerit. *Jul. num.* 521. de ſex menſibus vide *Cujac. c.* 18. *de præſ.*

12 De legatis annalibus ad loca religioſa relictis *numer.* 523.

13 Ita legit Julianus hic, Græci vero, 35. vide quæ notavi ad *l.* 35. §. 3. *C. de donationibus. Nov.* 120. *c.* 9. adde *Molinæum tractatu de uſuris q.* 1. *n.* 119.

14 Hinc ſumpta est auth. *Licentiam Cod. de epiſc.* adde *Jul. num.* 523. hoc interim vult, Episcopum res adquisitas (ſucceſſiones à cognatis ad quartum usque gradum ei delatas excipe, *verſ. in illis in fin.* J. *eodem. l.* 42. §. 2. *Cod. de epiſc.*) post adeptum Episcopatum, nemini donare testamento posse: quod res hujusmodi præsumantur ex bonis Eccleſiæ & occaſione eccleſiæ ei quæsitæ.

15 *d. l.* 42. §. 2. *C. de epiſc.* 16 Eccleſiaſticis perſonis mortuis sine testamentariis aut legitimis heredibus eccleſia ſuccedit: olim fiſcus, *l.* 20. *C. de epiſc.* adde *Jul. hic. n.* 524. 17 *l.* 10. *C. de hæreticis.*

18 Vide quæ ſcripſi ad *l.* 16. *C. de hæreticis.* 19 Dixi de Samaritanis *Nov.* 129. 20 Olim fiſcus eam vindicabat *l.* 10. *C. hæreticis.* nec id mirum. Novæ ſiquidem conſtitutiones eccleſiæ plerumque tribuunt, id quod veteres fiſco dederunt, *ut hic & c.* 13. *in fin.* J. *eod.* 21 Templa hæreticorum, ſpeluncæ.

22 Vide quæ dixi *l.* 32. *C. de epiſc.* adde *ſ. Ecl.* 3. *c.* 12. *περὶ ὀρφανοτρόφων.*

locorum [1] episcopum & ejus œconomos accipere, & hujusmodi pium opus implere: in omnibus enim talibus piis voluntatibus sanctissimos locorum episcopos volumus providere, ut secundum defuncti voluntatem, universa procedant: licet [2] præcipue à testatoribus aut donatoribus interdictum sit eis habere ad hoc aliquod participium. Si [3] autem qui hoc facere jussi sunt, semel & secundo à beatissimo locorum episcopo aut ejus œconomis per publicas personas admoniti distulerint quæ disposita sunt, adimplere: jubemus eos omne lucrum [4] relictum eis ab eo qui hoc præceperit, amittere: & locorum episcopos omnes res cunctis (sicuti dictum est) piis causis distributas, cum [5] fructibus & augmentis medii temporis & memorato lucro vindicare: & quæ testator disposuit adimplere, scientes, quia si neglexerint, pro his omnibus rationem Deo persolvent. Si [6] autem sanctissimus locorum episcopus reliquerit aliquid horum quæ à nobis dicta sunt: liceat sanctissimo ejus metropolitæ hæc omnia exigere, & complere: & omni alii licentia sit hujusmodi movere quæstionem, & studere ut modis omnibus causæ piæ compleantur.

Cap. XII.

Ut 7 in piis legatis ceſſet Falcidia.

SI [8] autem heres quæ ad pias causas relicta sunt, non impleverit dicens relictam sibi subſtantiam non ſufficere [9] ad ista: præcipimus omni Falcidia [10] vacante, quicquid inventur in tali subſtantia, proficere provisione sanctissimi locorum episcopi ad causas quibus relictum est. Si autem legatum ab aliquo ad pias relinquitur causas: jubemus intra sex [11] menses ab insinuatione testamenti numerandos, hoc modis omnibus præberi quibus relictum est. Si autem distulerint qui in hoc onerati sunt, hujusmodi præbere legatum: & fructus, & usuræ, & omne legitimum exigatur augmentum à tempore mortis ejus qui hoc reliquit. Si autem annale [12] legatum cuilibet venerabili domui relinquatur: si quidem qui hoc dare jussi sunt, aut locus ex quo jussum est hoc præberi, in ipsa, aut vicina provincia fuerit: jubemus nullo modo legatum alienari. Si vero loca aut personæ ex quibus hoc dari præceptum est, longius fuerint: tunc liceat illis quibus hoc relictum est, si etiam pars obligata consentit, commutare legatum, & pro eo percipere reditus idoneos, & cum augmento non minus quartæ partis relictæ quantitatis, & neque plurimis tributis fiſcalibus prægravatos: aut vendere, si voluerint, hujusmodi legatum, & non minus pro pretio percipere, quam ex tali legato intra viginti quinque [13] annos colligitur: ita tamen, ut hujusmodi pretium ad utilitatem prædictæ venerabilis domus ubi relictum est, proficiat.

Cap. XIII.

Ut de iis quæ poſt episcopatum adquiſierint episcopi teſtari non possint.

INterdicimus autem sanctissimis episcopis res mobiles aut immobiles seſeque moventes, quæcunque post [14] episcopatum ad eos quoquo modo pervenerint, in proprios cognatos aut in alias quaſcunque transferri personas. In captivorum vero redemptionem, & egentium pabula, & alias pias causas, aut pro utilitate propriæ eccleſiæ, ex his expendere licentiam habeant: & quicquid ex hujusmodi rebus post obitum eorum in ipsorum facultate remanserit, jubemus hoc ad proprietatem eccleſiarum, quarum sacerdotium habuerunt, competere. In illis enim solummodo rebus licentiam eis alienandi aut relinquendi quibus voluerint, damus, quas ante episcopatum probantur habuisse: post episcopatum vero, quæ ex genere sibi conjuncto ad eos devolutæ sunt, quibus ab intestato usque ad quartum [15] gradum succedere poterunt. Hæc autem omnia quæ diximus de rebus quæ post episcopatum devolutæ sunt ad sanctissimos episcopos, & in reverendissimis orphanotrophis, & ptochotrophis, & nosocomis, & xenodochis, & gerontocomis, & omnibus aliis rectoribus venerabilium domorum, valere sancimus, in rebus quæ in tempore propriæ administrationis secundum prædictum modum ad eos pervenerunt. Si quis autem Episcopus, aut clericus aut cujuslibet eccleſiastici gradus minister aut eccleſiæ Diaconiſſæ moriantur sine testamentis & legitimis successoribus, horum succeſſio eccleſiæ [16] competat in qua constituti fuerint.

Cap. XIV.

Ne hæretici ab eccleſiis vel privatis res immobiles quoquo titulo accipiant: & ne ſpeluncam fidei ſuæ ædificent.

JUbemus autem nullum hæreticorum, neque [17] per conductionem, neque per emphyteuſim, neque per emptionem, aut alio quolibet modo res immobiles accipere à qualibet sancta eccleſia, aut alio venerabili loco. si quid vero hæreticus pro tali causa præbuerit, amittat: hujusmodi [18] vero res venerabili loco à quo etiam datæ sunt, vindicentur: rector autem domus qui ipsas res dedit hæretico, omni gubernatione removeatur, & in monaſterio recludatur, & uno anno à sancta communione segregetur: cum hæreticis prodiderit Christianos. Si autem orthodoxus possessionem habens in qua est & sancta eccleſia, alienaverit aut reliquerit, aut per emphyteuſim, aut per conductionem, aut quamlibet gubernationem hanc dederit Judæo, aut Samaritano [19], aut Ariano, aut alii hæretico: sancta [20] eccleſia ejusdem vici hujusmodi vindicet proprietatem alienationis. Si quis autem hæreticorum (quibus etiam connumeramus Neſtorianos, & Acephalos, & Eutychianiſtas) præsumpserit speluncam [21] suæ incredulitatis ædificare, aut Judæi novam synagogam conſtituere, locorum sancta eccleſia ædificia suæ proprietati defendat. Si vero quis per emphyteuſim, aut conductionem, aut etiam per quamcunque aliam gubernationem dederit possessionem hujusmodi personæ: si quidem sciebat dominus possessionis ejus, quia hæretico hanc commisit, omnes reditus illius temporis quod in contractu transiit, eccleſiæ civitatis, sub qua possessio constituta est, vindicari. si vero ignorabat dominus possessionis, quia hæreticus erat cui hæc commissa est, ipsum quidem dominum propter ignorantiam indemnem servari: hæreticum vero in utroque casu expelli de possessionibus, & ejus subſtantiam applicari fiſco.

Cap. XV.

Ut orphanotrophi sint tutoribus ſimiles & ad inſtar eorum inventarium conficiant.

ORphanotrophi [22] vero, tutorum & curatorum fungantur officio: ita tamen, ut etiam sine satisdatione & conveniant, & conveniantur de rebus orphanotrophiis, & ipsis propriis orphanis competentibus. Res autem competentes alicui orphanorum, publicis præsentibus tabulariis, aut sub gestis monumentorum in hac quidem regia civitate apud magiſtrum census habitis: in provinciis autem apud judices earum, aut defensores locorum, orphanotrophiis accipere & custodire: & si necessarium putaverint, etiam alienare, & pretia earum orphanis con-

τὸ τοιοῦτον δύσβατος ἔργον πληροῦν, ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοιαύταις διαθέσεσι βαλλόντων τὸν ὁσιωτάτους ἐπισκόπους τῶν τόπων βουλόμεθα σφοδρῶς, ὥστε πάσῃ τῇ τελευτησάσῃ βούλησιν ἀποδιδόναι· εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐν τῇ ἀφαιρέσει τῶν δωρηθέντων ἀπηνεχθῆναι αὐτοῖς ἔγκλημα συμβαίνει. Εἰ δὲ οἱ τοῦτο ποιήσαι κελεύσαντες, ἀπαξ καὶ δὶς ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου τόπων ἐπισκόπου καὶ τῶν τότε οἰκονόμων ἀφ' ὑπομνησθέντες, ὑπερβῶσι τὰ ἀφορισθέντα παρ' ἡμῶν κελεύσαντα, πᾶν τοῦτο ἄπαν κέρδος κομιεῖσθαι αὐτοὺς ἀφ' ὧν ἐκέλευσαν ἀφαιρεῖσθαι· καὶ ἀπαιτεῖσθαι τὰς ὀσιωτάτας τῶν τόπων ἐπισκόπους πάντα τὰ προσήκοντα τοῖς πάσαις (ὡς εἴρηται) ταῖς δύσβατοις αἰτίαις ἀφορισθέντα, μὴ κωλύειν καὶ ἐπαυξήσειν ἐν μέσῳ χρόνῳ καὶ ἐν μνημονεύειν κύριος, ὑπάρχειν, καὶ ἄλλῳ ὁ ἀφιέμενος διεξιτήσειν πλην εἰδότας ὡς εἰ ῥαβδυμήσαιεν, ὑπὲρ τούτων πάντων λόγον τοῦ θεοῦ παρέξουσιν. Εἰ μόνος ὁ ὁσιώτατος τῶν τόπων ἐπίσκοπος ἀφεληθείη τι τῶν ἡμῖν εἰρημένων, ἐξέστω καὶ τῷ ὁσιωτάτῳ αὐτὸς μητροπολίτῃ τούτου ἅπαντα, καὶ πανταχοῦ καὶ παντὶ δὲ ἑτέρῳ ἀδεια ἔστω τῶν τοιούτων ζητήσει κινεῖν, καὶ ἀναδέζειν ἵνα τεθῶσι ἅπασιν αἱ τοιαύτην δύσβατοι αἰτίαι πληρωθῶσιν.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τοῦ χολάζειν τὸ φαλκίδιον ἐν δύσβατοι ληγάτοις.

ΕΙ δὲ ὁ κληρονόμος τὰ εἰς δύσβατος αἰτίας καταλελειμμένα μὴ πληρώσῃ, ἀλλέγων τῶν καλεσθέντων αὐτῷ ἀφεῖσιαν μὴ δέχεσθαι εἰς τοῦτος κελεύομεν, πάντως δὲ ἐκ τοῦ φαλκιδίου κέρδος χολάζεσθαι, ὅσον δὴ ποτε ὑπερβαίνει τὴν αὐτὴν οὐσίαν, ἀφαιρεῖν, ἀφαιρεῖσθαι δὲ ἀγιωτάτου τοῦ τόπων ἐπισκόπου, εἰς τὰς αἰτίας εἰς ἃς καταλέλειπτο. Εἰ δὲ ληγάτον τοῦτο τινος εἰς δύσβατος αἰτίας καταλειφθείη, κελεύομεν εἴσω μιλίων ἓξ, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀριθμηθέντος ὁρίσματος, τὸν πᾶσι τρόπους παρέχεσθαι οἷς κελέλεικται. Εἰ δὲ ὑπερβαίνοι, οἱ τόκοι βεβαρημένοι, τὸ τοιοῦτον ληγάτον παρέχειν καὶ κεφαλὴν καὶ τόκους καὶ πᾶσαν νόμιμον ἐπαύξησιν ἀπαιτηθήσον· ἀπὸ δὲ καιροῦ τελευτῆς τοῦ τὸν καλέσαντος. Εἰ δὲ ληγάτον ἐτήσιον οἱαδήποτε σεβασμίου οἴκου καταλειφθῇ, εἰ μὲ οἱ παῖδες δῶναι κελεύσαντες, ἢ ὁ τόπος ἐξ οὗ ἐκελεύσθη τοῦτο παρέχεσθαι, ἐν τῇ αὐτῇ ἢ τῇ γείτονι ἐπαρχίᾳ εἴη κελεύομεν μηδενὶ τρόπῳ τὸ τοιοῦτον ληγάτον ἐκποιεῖσθαι. εἰ δὲ οἱ τόποι ἢ τὸ σεβασμιον ἐξ ὧν τοῦτο δοθῆναι σεβασπάχθω, πρόσωπον εἶναι τὴν ἀκούσι ἐξέσω ἐκείνοις οἷς τοῦτο καλέλειπτο. εἰ καὶ τὸ συγχώρημον μέρος σωζωνεῖ, ἀμείσεσθαι τὸ ληγάτον, καὶ πλησίον λαμβάνειν ὑπὲρ τούτου σεσόδον εὐπορῶν, καὶ μὴ σεσθήκης σὺν ἐλάττονι τοῦ τετάρτου μέρους τὴν καλεσθείσης πουστῆ, καὶ μηδὲ πωλοῖς δημοσίοις τελέσμασι βεβαρημένον. εἰ δὲ καὶ πωλῆσαι βάλοιτο τὸ τοιοῦτον ληγάτον, μὴ ἐλάττονι τιμήματι λαμβάνειν ἢ ὅσον ὑπὲρ τοῦτο ληγάτου ἐπὶ λέ ὀνωστῆς σωμάτη). ἵνα μάρτυρι ὦσι τὸ τοιοῦτον τίμημα εἰς τὸ συμφέρον τοῦ σεβεπηρθὲν σεβασμίου οἴκου, ὅπερ καλεσθῇ, σεσωρεῖν.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀφαίθεσθαι ἐπισκόπους τὰ μὴ ἐπισκοπῶν εἰς αὐτὸς σεκελεύσεις.

ΑΠαγορεύομεν δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις προσήκειν κινεῖν ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκινήτα, ὅσα μὴ τῶν ἐπισκοπῶν εἰς αὐτοὺς οἰκοθήκοτε τρόπῳ σεκέλεσθοι, εἰς ἰδίας συγγενεῖς ἢ ἄλλα οἰαδήποτε σεβόσματα οἰαδήποτε τρόπῳ μεταφέρειν. Εἰς αἰχμαλώτων ἢ ἀναῤῥύσιν, καὶ πλοχῶν ἀποτροφὰς, καὶ εἰς ἄλλας δύσβατος αἰτίας, ἢ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τὰ ἰδίας σκκλησίας, ὃν τύπῳ τοιούτῳ τὰ αὐτῶν σεβεσίου μείνῃ, κελεύομεν τοῦτο τῇ διαθέσεια τοῦ ἁγιωτάτου σκκλησιῶν, ὧν τῶν ἱερωσυνῶν εἶναι, ἀμφίρειν. ἐπ' ὀνείροις γὰρ μᾶλλον τοῖς προσήκουσι ἄδειαν αὐτοῖς ἢ ὑπεῖναι, ἢ καλαιμπάνειν οἷς ἂν βουληθήσωμεν, συγχωροῦμεν, ἀπὸ ὧν τὰ ἐπισκοπῆς λαμβανεχθῶσιν ἐγκλήσεις, ἢ, μὴ τῶν ἐπισκοπῶν, λαὶ τοῦ χῆ οἰκοῦσι αὐτοῖς σωμημόρων εἰς αὐτὰς σεκέλθοι· ὃς ἐξ ἀδιαθέτου δώσεως μέχρι τετάρτου βαθμοῦ ἀμφέχειν. Τοῦτο δὲ ἀπαγορεύομεν ἀπὸ εἰρήκαμεν περὶ τῶν προσήκοντων τοῦ μὴ τῶν ἐπισκοπῶν σεκεκριμένων εἰς τὰς ὁσιωτάτας ἐπισκόπους, καὶ ἐπὶ τῶν δυλαβεστάτων ὀρφανοτρόφων καὶ πλουσιοτρόφων καὶ νοσοκόμων καὶ γεροντοκόμων καὶ ξενοδόχων, καὶ πάντων τῶν ἄλλων διοικητῶν τοῦ σεβασμίων οἴκων κρατεῖν βουλόμεθα, ἐπὶ τοῖς προσήκουσι τοῖς σὺν τῷ καιρῷ τῆς ἰδίας διοικήσεως κατὰ τὸ εἰρημένον τρόπον εἰς αὐτὰς σεκεκριμένοις. Εἰ δὲ τις ἐπίσκοπος, ἢ κληρικὸς, ἢ οἱαδήποτε σκκλησιαστικὸ βαθμοῦ ὑπηρέτης, ἢ σκκλησίας ἀφηνίαστα, τελευτήσει ἄνευ ἀφαθηκῶν καὶ νομίμων ἀφεδόχων· ἡ τότων ἀφεδόχη τῇ σκκλησίᾳ ἀφερέσθω σὺν ᾗ ἔτυχον κεχερσοτονημένοι.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀπ' σκκλησιῶν ἢ δυσπρείων οἴκων ἀκίνητα προσήκοντα οἰαδήποτε τρόπῳ λαμβάνειν καὶ ἵνα μὴ ἀσήλαιον τὰ ἰδίας αἰτίσιας οἰκοδομῶσι.

ΚΕλεύομεν ἢ μηδένα αἱρετικὸν, μηδὲ κατ' μείωσιν, μηδὲ κατ' ἐμφύτευσιν, μηδὲ κατ' ἀγορασίαν, ἢ ἄλλῳ οἰαδήποτε τρόπῳ προσήκοντα ἀκίνητα λαμβάνειν ἀφ' οἱασδήποτε ἁγιωτάτης σκκλησίας, ἢ ἄλλα σεβασμίου τόπου. εἰ δέ τι τοιοῦτον ἁμαρτηθείη, ὁ μὲ αἱρετικὸς, εἴ τι ὑπὲρ τοιούτης τὰ αἰτίας προφάσει, τὸν ἀποδέσοι· τὸ δὲ τοιοῦτον προσήκοντα τοῦ σεβασμίου τόπου, ἀφ' ἧς ἐδόθησαν, ὑπολείσθω, ὁ δὲ διοικητὴς ἢ οἶκος ὁ τὰ αὐτὰ προσήκοντα τοῦ αἱρετικοῦ δεδώκως, πάσης ἀποκειέσθω διοικήσεως, καὶ εἰς μοναστήριον ἐμβαλλέσθω, καὶ ἐπὶ ἔτος ἀναυτὸν τῆς αἰτίας κοινωνίας χωρεζέσθω, ὅστις αἱρετικοῖς Χελσιανοῖς σεσοδώκειν. Εἰ δὲ ὀρθόδοξον κλῆσιν ἔχων σὺν ᾗ ἔστι αἰτία σκκλησίας, σκποιήσῃ, ἢ κωλύσῃ, καὶ ἐμφύτευσιν ἢ μείωσιν, ἢ κατ' οἱαδήποτε διοικησιν τοῦτο δεδωκὼς Ἰουδαίῳ, ἢ Σαμαρείτῃ, ἢ Ἕλλησι, ἢ Μοντανιστῇ, ἢ Ἀρειανῷ, ἢ ἄλλῳ αἱρετικῷ ἢ ἀχωλάστῃ σκκλησίᾳ τῶν αὐτῆς κώμης τοῦ τόπων ἀγίας ἐκκλησίας τὰς οἰκοδομὰς τῇ ἰδίᾳ διαθέσειαι ἐκδικείτω. Εἰ δὲ τις τῶν αἱρετικῶν (οἷς συναριθμοῦμεν καὶ τοὺς Νεστοριανοὺς, καὶ τοὺς Ἀκεφάλους, καὶ τοὺς Εὐτυχιανιστὰς) τολμήσῃ καταλαιον τὰ ἰδίας αἰτίσιας οἰκοδομῆσαι, ἢ Ἰουδαίοι σίαν συναγωγὴν καθιστηδώσιν, ἢ τὸν τόπων ἁγίας ἐκκλησίας τὰς οἰκοδομὰς τῇ ἰδίᾳ διαθέσειαι ἐκδικείτω. Εἰ δὲ τις καὶ ἐμφύτευσιν ἢ μείωσιν ἢ ἑτέραν οἱαδήποτε διοίκησιν τῶν ἰδίων δέδωκε κλῆσιν τοῦ τοιούτου σεσοῦτο, εἰ μὲ ἐγίνωσκεν ὁ διαστὼς τὸ κλήσεως ὅτι αἱρετικὸς τοιοῦτος κατεπίδυσεν, πάσας τὰς σεσοδώσεις ἐκείνῳ ἐν χρόνῳ ἐν ἀποκομίσῃ τοῦ σεσωκαλέσμου, τῶν ἐκκλησίων τὸ πάσης, ὑφ' ὧν ἡ κλῆσις ἀφῆκεν), ἐκδικείτω. εἰ δὲ ἠγνόῃ ὁ διαστὼς τὸ κλήσεως ὅτι αἱρετικὸς ἐστι καὶ ἐν τοῦτος ἐμπεσὼν ἐβλάβη, αὐτὸν μὲ τὸ ἀφορισθὲν ἀζήμιον φυλαχθῆναι, τὸ δὲ αἱρετικὸν σὺν ἑκατέρῳ ζημιᾷ καὶ ἐκλεηλάσῃ τοῦ κλήσεων, καὶ τῶν ὑσίαν αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ ἀποσκυραθῆναι.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τοῦ ὀρφανοτρόφους τούτοις εἶναι ὁμοίους, καὶ δίκλω αὐτὸς σωόποιον αὐτῶν σωτελεῖσθαι.

ΟΙ δὲ ὀρφανοτρόφοι ἐπιτρόποις, καὶ κυρατόρων τάξιν ἐχέτωσαν· ὅτου μόνου ἵνα καὶ χωρὶς ἐκνοδοσίας καὶ ὑπάγωσι καὶ ὑπάγων) ἀφεῖται τοῦ προσήκοντα τοῖς ὀρφανοῖς κυρίοις, καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀρφανοτροφείους ἀπαιτεῖν. τὰ δὲ προσήκοντα ἁπλῶς ἔτυχον πινὶ τοῦ ὀρφανῶν ἀφορεῖν, δημοσίων τοῦ λαείων παρόντων, καὶ ὑπομνημάτων προτιθομένων (σὺν μὲ τῇ βασιλικῇ πόλῃ, ὅπου τοῦ μεγίστου τοῦ κλίσεων· σὺν δὲ τοῖς ἐπαρχίαις, παρὰ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, ἢ τοῖς ἐκδίκοις τοῦ τόπων) λαμβάνειν τὰς ὀρφανοτρόφους καὶ φυλάττειν· καὶ, εἰ ἀναγκαῖον νομίσωσι, καὶ ἐκποιεῖν, καὶ τὸ τούτων τίμημα τοῖς ὀρφανοῖς φυλάττειν, ἢ ἕτερα κτλ.

τῆς καθ' ἡμᾶς ἰσοτίμου ἀγορᾶζουσι· μὴ ἐνοχλοῦντος ὑμῶν τοῦ ἐπιτροπικοῦ ἢ κυριακοῦ λογισμοῦ. Φυλάττεσθαι γὰρ καλλιόμεν τὴν δύναμιν ὀρφανοτροφίαν ταύτης τῆς βασιλικῆς πόλεως, καὶ τοῦ ξενῶνος τοῦ καλουμένου †. τῆς οὐσίας μνήμης Σαμψών, καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν αὐτὸν διακονοῦσιν κελεύσαντα δύνασθαι ἢ ξενοδοχίοις, καὶ ἄλλοις εὐαγέσι οἴκοις, πάντων τῶν ὀφειλόντων ἄνωθεν ἔχειν ἢ ἀκαταπάυστα μεγάλη ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἅπερ τοίνυν ἀφ' ἧς παρέστω νόμος εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος ἡ ἡμετέρα ἱδίαστος γαλήνοτης, ἡ σὴ ὑπεροχὴ, ἐδίκτων καὶ τὸ σωήνθες καὶ τῶν βασιλέων τούτων πάλαι φερομένων, εἰς τὸν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν ἀπόδυσάτω. ἡμεῖς γὰρ φροντίσομεν ὅπως ἄνευ πάσης τῆς ὑποπτιλῶν ζημίας ἡ σὴ παρὰ τοῖς ὑπαρχίοις φοιτησούσι. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιϝ'.

Εἰδικῶν περὶ πίστεως, Κωνσταντινοπολίτας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλβ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡῶτον εἶναι τῷ μέγιστον ἀγαθὸν πᾶσιν ἀνθρώποις πιστεύομεν τὴν τῆ ἀληθῆ καὶ ἀμώμητον τῶν Χριστιανῶν πίστιν ὀρθῶ ὁμολογίαν, εἰς τὸ ἁπάντων αὐτὴν κρατυνίσαι, καὶ πάντας τοὺς τῆ οἰκουμένης ὁσιωτάτους ἱερέας εἰς ὁμόνοιαν συναφθῆναι, καὶ ὁμοφώνως τῇ ὀρθῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει ὁμολογεῖν τε καὶ κηρύττειν, καὶ πᾶσιν ἀσφαλῆ τὴν ὀρθῆ τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἀμφιβλήτως ἀφαιρεθῆναι. ὅσαις δείκνυ) ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν ἁμαρτάνοντων λόγων τε καὶ ἐδίκτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ αἱρετικοὶ μηδὲν τῆ θεῖ συνοῦντες φόβου, μηδὲ τὰς ἀπειλημένας τοῖς τοιούτοις ποιναῖς ἐν τῷ νόμων αὐσηρίας σὺνυμνῆσθαι, ἢ ἁμαρτάνειν ἔρχεσθαι πληρῶσι, καὶ πᾶσαν τῶν ἀπωλεστέρων ἀπατῶντες, τὴν ἁγίας ἢ θεῖ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας παρασκιάζειν καὶ παραβαπίσματα λαθραίως ποιεῖσιν· δύσεβεῖς ἠγησάμεθα ἁμαρτάνειν τῆ παρ' ἡμῶν ἐδίκτα παρημέσας τοῖς τοιούτοις ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὰς ἀποστῶσιν τῆ αἱρετικῆς μανίας, καὶ μηδὲ τὰς ἑτέρων ψυχὰς διὰ ἀπάτης ἀπολλύειν, ἀλλὰ μᾶλλον τῆ σῳζομένῃ τῆ ἁγίᾳ ἢ θεῖ ἐκκλησίᾳ, σὺν ᾗ τὰ ὀρθὰ πεφρόνηκε) δέξασθαι, καὶ πᾶσιν αἱ αἱρέσεις μὴ ἔχειν αὐτῶν ἀναβεβηκέναι. γινώσκειν γὰρ ἀπαντας βουλόμεθα ὡς εἰ ἄρα τινὲς ὑμῶν ἐπιτρέψαντες ἢ παρασυνάγοντες ἢ ἐπὶ αὐτὰς συναγόμενοι, σὺν ἐπὶ παντελῶς τούτων ἀπεχόμεθα, ἀλλὰ τὰς μὲ οἴκους ἴσθε τοιούτων ἁμαρτάνειν), τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ· τοῖς ὑπὸ παρασυνάγουσιν ἢ ἐπὶ αὐτὰς συναγόμενοις τὰς ἐκ τῶν ἀποτάξεων ποιὰς ἐπαχθῆναι πᾶσι τρόποις κελεύομεν. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιϛ'.

Περὶ μοναχῶν, καὶ ἀσκητελῶν, καὶ ἀφιερωτῆς αὐτῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὁ Μονήρης βίος καὶ ἡ καθ' αὐτὸν θεωρία πεφύκασιν ἱερὰ, καὶ ἀναγόντας αὐτόθεν τὰς ψυχὰς εἰς θεόν· καὶ ὃ μόνον ὠφελῶν αὐτὰς τὰς εἰς τὸν παρελόντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ἀφ' ἑαυτῶν καθορᾶσθαι, καὶ τοῖς θεοῖς ἱκεσίαις παρεχόμενον τῷ πρέπουσαν ὠφέλειαν. ὀθεν τοῖς τε πρώην αὐτοκράτορσι τῶν διαπρεπόντων, καὶ ἡμῖν ἐ μάτελα νενομοθετῆ) ὡσεὶ τὰ αὐτῶν σεμνότητι. ἀκολουθοῦμεν γὰρ τοῖς θείοις κανόσι, καὶ τοῖς ἀγιωτάτοις πατράσιν, οὕσαις ταῦτα ὑπομνήσαι. ἐπειδὴ μηδὲν ἄδατον ἔσαν εἰς ζήτησιν τῆ βασιλείᾳ, κοινῶν πάντων ἀνθρώπων ἐπισασίαν σὺν θεῖ παρακαλοῦσῃ. Ἡδὴ μὲ ἐν ἐρᾴμεν ἀφάπτειν βουλομένους τὰς εἰς καθῆ ὅσας μοναχὰς ἐν κοινῷ ἀφιπτάσθαι, καὶ τὸ τῶν καλυμμένων κοινοβίων ζῆμα· ἢ μὴτε ἰδίας ἔχειν κλήσεις, μήτε ἀσκεῖσαν ἀθροίζειν, μήτε βίον ἔχειν ἀμάρτυρον· ἀλλὰ κοινῇ μὲ αὐτὰς σιτεῖσθαι, καθεύδειν δὲ αὐτὰς σὺ κοινῷ, καὶ τὸ διάκημα μεταδιώκειν βίον, καὶ μάρτυρας εἶναι τῶν ἀλλήλων κοσμιότητα, καὶ τὰς νεωτέρας αἰδέεσθαι τὰς πολιὰς τῶν τοιούτων· ὅσον εἰς ἕνα οἶκον χωρεῖσθαι· ἐπείτοιγε τυχὸν δύο ἢ τρεῖς οἴκους εἶναι τὰς διαφόρους αὐτάς. Μηδένα δὲ παντελῶς ἰδίου ἔχειν μηδὲν, ἀλλ' ὑπὸ κοινῷ ζῆν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν· ἵνα αἱ νύκτες αὐτοῖς τῶν αὐτῶν τοῖς ἡμέραις ἔχωσιν παρατήρησιν. ἐν ᾧ καθεύδεσιν ἅπαντες ἀεὶ, ἀλλὰ σφόδρα ὡς οἱ μὲ ὑπὸ κοσθεύδειν εἰσὶν, οἱ δὲ ἐγρηγόρησιν καὶ πάντως ὕσαι) τινὲς οἱ τῆς καθεύδουσιν ἐποπτεύοντες. Εἰ δέ πνα οἰκήμασι ἐστὶν ὑπὸ οἰφυδήποτε μοναστηρίῳ τῶν ὑπὸ τὴν οἰκουμένην πατριάρχων ταύτης τῆ μεγάλης πόλεως, ἢ τῶν ὑπὸ τὸν σὸν ὄντων ἀγιωσυνίαν, εἴτε ἐπὶ τῶν ἀβελοικίδων, εἴτε παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἀνηθυμημένα, εἴτε παρ' ἑτέρων· ταῦτα πάντα καθαιρήσῃς τροπαίοις ἅπασιν, ἀνοίξεις τὰ αὐτοῖς τῶν ἀλλήλων θέαν, καὶ ὄψον) πάντες τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. τί γὰρ δὴ κρύλαθησόν) τῶν πραττειν, ἅπαξ ἑωυτὸς ἀναβέντες θεῷ, καὶ ἀπεκπόντες ἀφῆς πᾶσαν δημώδη δίαιταν; Καὶ τῶν μὲ ταύτῃ κρατεῖν νῦν τε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντα βιλόμεθα χρόνον, ὑδένος, ὡς εἰρη), ἔχοντος οἰκησιν ἰδίαν, ἀλλὰ σωαθροιζομένων ἁπάντων καὶ θεωρίων τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. ἀφῆλον γὰρ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀπόδυσιν αὐτοὶ καθιστάναι οἷα παντελῶς ἀνεπίληπτα ὄμεν. Εἰ δὲ τις ὀφθείη τοσοῦτον ἀναιδὴς, ὥσε τολμᾶν ἐπιχειρεῖν παραβαίνειν τὰ τῶν νενομοθετημένων, ὁ τῆ μονῆς ἡγέμων τοῦτε ἐξελαυνέτω. βιλόμεθα γὰρ τὴν νεῶν σφοδρότερον χωλεᾶς παραστήσαι, καὶ ἀφ' ὅτου μὲ μὴ πολλὰς ἔχῃ τὰς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσόδους, ἀλλὰ μίαν ἢ δύο τυχὸν· ἐφεστάναι τὲ τῇ πυλίδι ἄνδρας γεγηρακότας, καὶ σώφρονας, καὶ μεμαρτυρημένους ἐξ ἀπάντων, οἵσαις ὅτε τοῖς διλαβεστάτοις μοναχοῖς συλλήψασι χωρὶς τῶν ἡγεμόνα γνώμης σὺν ἑτοῖς ἐν τῷ μοναστηρίῳ (ἀλλ' εἶσιν τότες καθέζοσι, τὰ ἀφῆς θεὸν ζητοῦσας, καὶ μὴ ἀφιστῶσας ἑαυτὲς, μήτε τοὺς πρώτους, μήτε τοὺς ἐπιτηδύοντας) ὅτε ἑτέρας πινὰς χρείας κῆ τὸ μοναστήριον νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐάσασιν, οἵαις σὺν ὀρθῷ τῶν τῷ διλαβεστάτων μοναχῶν παρεσκισάσασι δόξαν. Ἐσω δὲ ἀκελεῦσθαι θεμελίῳ ἀφιερωμένον τὸ μοναστήριον ὥστε μηδεμίαν ἔξοδον ἀλλαχόθεν πλὴν ἢ ἀφ' ἑνὸς τῶν πυλίδων εἶναι.

servare, aut alias res pro illis emere: non autem subjacere tutelaribus aut curatoriis rationibus: servari autem jubemus venerabili orphanotrophio hujus regiæ urbis, & xenodochio quod vocatur sanctæ Mariæ Sanso [1], & sub ejus gubernatione constitutis oratoriis aut xenonibus, aut venerabilibus domibus omnia privilegia quæcunque habet major sanctissima ecclesia Constantinopolitana.

1 v. *Fel.* 3. *c.* 17. §. 2. περὶ τῶ ξενῶνος τῶ ὁσίου Σαμψῶν. hujus memimit *Nyc.* 59. *c.* 3. & *Procopius l.* 1. περὶ τῶ ἐκτισμένων κτισμάτων. adde *Cujac. l. obs.* 12.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, tua celsitudo edictis solenniter in hac regia urbe propositis, ad omnium studeat pervenire notitiam. Nos enim providebimus quatenus sine collatorum dispendio fiat etiam in provinciis manifesta. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. * BASILIO V. [2] C. CONS.

2 Id est, 541.

TIT. XV.

DE INTERDICTIS COLLEGIIS HÆRETICORUM [4].

NOVELLA CONSTIT. CXXXII.

Imperator Flavius Justinianus, felix, inclytus, victor ac triumphator semper Augustus, Episcopo Constantanopolitano.

PRÆFATIO.

PRimum esse & maximum bonum omnibus hominibus credimus, veræ & immaculatæ Christianorum fidei rectam confessionem: ut per omnia hæc roboretur, & omnis orbis terrarum sanctissimi sacerdotes ad concordiam copulentur, & consone immaculatam Christianorum confessionem prædicent, & omnem occasionem, quæ ab hæreticis invenitur, auferant, quod ostenditur ex diversis conscriptis à nobis libris & edictis. Sed quoniam hæretici neque Dei cogitant timorem, neque interminatas talibus pœnas ex legum severitate considerantes, diaboli opus implent, & quosdam simplicium seducentes sanctæ fidei catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, adulteras [5] collectas, & [6] adultera baptismata latenter faciunt: pietatis existimavimus, per præceptionem nostrum edictum monere eos, qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant ab hæretica vesania, & nec aliorum animas per simplicitatem perdant, sed magis concurrant ad sanctam Dei ecclesiam, in qua recta prædicantur dogmata, & omnes hæreses cum principibus suis anathematizantur. Nosse enim volumus omnes, quia si de cætero aliqui inveniantur aut [7] contrarias collectas facientes, aut apud semetipsos collectionem: nequaquam omnino eos ferimus, sed domos [8] quidem ubi aliquid delinquitur, sanctæ assignamus ecclesiæ: his autem qui colligunt, aut apud se colliguntur, ex constitutionibus pœnas inferri omnibus modis jubemus. Dat. Ptid. Non. April. *Constantinop.* Dom. JUST. PP. Aug. * BASIL. CONS.

4 De hæreticis *Index Regiæ* ἔδικτον περὶ πίστεως Κωνσταντινοπολίτας. *Scrimg.* adde *Nyc.* 45. 109.

5 Η ἀξυνωνύμως. *Scrimg.* vid. *l.* 8. §. 3. *leg.* 14. *C. de hæreticis.*

6 Παραβαπίσματα. *d. l.* 14.

7 Η ἀξυνωνύμους ἢ πρὸς αὐτὰς συναγομένους. *Scr.*

8 Quas ob causas domus confiscentur, dixi ad *Novella* 14. §. 1.

TIT. XVI.

QUOMODO OPORTEAT MONACHOS [9] VIVERE.

NOVELLA CONSTIT. CXXXIII.

Idem August. Mennæ beatissimo Archiepiscopo.

PRÆFATIO.

SIngularis [10] vita hujusque contemplatio res [11] est sacra, & ex hoc devehens animas ad Deum, & non solum juvans eos qui ad hanc accedunt, sed etiam aliis omnibus pro ejus puritate & supplicatione ad Deum, præbens inspectam utilitatem. Unde & priscis imperatoribus studii fuit & à nobis non pauca sancita sunt de eorum honestate & ornatu. Sequimur etenim sacras regulas & antiquos patres qui hæc sanxerunt, quia *nihil* [12] *sine via ad quæstionem est imperio*, communem omnium hominum solicitudinem ex Deo accipienti. Dudum [13] quidem scripsimus constitutionem volentem *in multitudine existentes monachos in commune* [14] *degere secundum quod vocatur cœnobiorum schema: & neque propria habere habitacula* [15], *neque substantias* [16] *congregare, neque vitam* [17] *habere sine testimonio: sed communiter quidem ipsos comedere* [18]: *dormire* [19] *vero omnes in commune, & honestam sectari vitam, & testes esse ornatus alterutrum, & juvenes* [20] *quidem vereri canicium hæc respicientium, & ex studio etiam vigilias* [21] *assumere*, ut ne quid facinoris velut per somnum fiat, neque turpis videatur aliis, sed unusquisque suam honestatem etiam dormiendo custodiat.

9 De monachis & asceteriis & eorum conversatione, *Scr. Hal.* de vita monachorum. *Index Reg.* vid. *Novella* 5.

10 Ὁ μοναχὸς βίος.

11 Laus vitæ monachalis, de qua vide plura apud Cedrenum in vita Claudii.

12 Princeps omnium solicitudinem gerit, id est, nihil quidquam est, de quo princeps non sit solicitus. *Leg. d. l.* 3. *ff. de off. præf. vigilum* μηδὲν ἄδατὸν ἐστιν εἰς ζήτησιν τῇ βασιλέᾳ.

13 *Nov.* 5. *cap.* 3. *Nov.* 123. *cap.* 36.

14 Monachi in commune degunt.

15 Κτήσας. *Scr.* possessiones: eo sensu, vetari scil. monachos proprias habere possessiones.

16 De bonis.

17 De vita.

18 De victu.

19 De somno.

20 De mutuo inter se honore.

21 De vigiliis & otio vitando.

22 Μηδὲ τὸ καλύμενον κέλλιον, *Scr.* κέλλιον latibulum monachi: quod & Laura. *Nyc. Nicephor.* κελλάτα καὶ τὰς καλυμένας λαύρας ἐν ἁγίοις οἰκοδομῶν. & Suidæ λαύρα ἡ σὺν κελλαῖς τῶν μοναχῶν. secretum *l.* 26. *Cod. de decur. leg. ult. C. de metallariis.* adde *Novella* 123. *c.* 41. 36.

23 Victum & somnum intelligit.

24 Ædificia illicita possunt deponi.

25 Plures ad monasterium ingressus esse non debent.

26 Janitores monasteriorum quales esse debeant.

27 *cap.* 6. J. *Novell.* 134. *cap.* 41.

1 Quemadmodum monachi in templum se conferant.

2 Monachorum opus est, sacris scripturis incumbere.

3 Bibliothecas suas monachi habuerunt.

4 Scripturarum sacrarum utilitas.

5 Responsarii Monachorum sunt velut eorum procuratores & professores, de quibus vid. *cap. 5. §. eod.* eorum muneris inter cætera fuit, rudiores instituere, & cum eis conferre ac disputare de rebus sacris. Erant ergo reliquis quasi lectores & professores.

6 Disputationes & disputationum præsides monachi in suis monasteriis habuerunt.

7 *Nov.* 123. *c.* 29. *& 19. C. de episc.* Goth. Facit *l.* 44. *Cod. de episc. & cler.* ANS.

8 Hoc enim prætextu & colore lex potest circumveniri.

9 *d. l.* 19.

10 Principiis obsta. Principia delinquendi abscindenda. adde *l.* 6. §. 9. *ff. de injuste.*

11 Agonistæ sacri, monachi, velut in sacro certamine currentes, alludit autem ad veterum sacra certamina (de quibus vide *l.* 4. *in pr. ff. de his qui notantur infamia.*) Olympia, Isthmia, Pythia, Nemæa.

12 Mulierum studia viris indecora: ut & virorum mulieribus.

13 Τροφῶν.

14 Id est, & maxime eos qui feretra deportant, quique defodiunt.

15 Μόνην ἢ τὰς Συροφοῖνας καὶ τὴν ἡγεμόνην, *Græci hic.* Janitrices & ostiariæ fuerunt quædam monialium. de qua *c.* 5. §. *eod.*

16 Vid. *Tertul. lib. de velandis virg.*

17 Ας δὴ καλοῦσι μνήμας. Memorias & preces solennes defunctorum nomine tunc fieri solitas intelligit.

18 Novendiale sacrum mortuorum quid esset dixi ad *Novell.* 115. *c.* 5. §. 1.

19 Parum est leges promulgari, nisi aliquis earum vindex & custos constituatur. *Novell.* 26. *cap.* 1. *l.* 2. §. 13. *ff. de orig. jur.*

20 Προεστῶτα.

21 Ἐξάρχοι μοναστηρίων. Exarchi monasteriorum: *les Prieurs.*

22 De quibus vide *c.* 5. §. *eod.*

23 Vicinus enim præsumitur scire factum vicini, *l.* 9. *C. de nuptiis.*

24 Episcopis cura monasteriorum incumbit.

25 Ὑπὸ ἡγούμενον τελοῦν. *Græci hic.*

26 Τὰς λεγομένας ἀποκρισιαρίας. *c.* 2. *c.* 4. §. *eod.* de apocrisiariis dixi ad *Nov.* 123. *c.* 35.

27 Minus enim suspicionis est in eunucho, quam in alio. Ideoque regio cubiculo ut sæpius ministrabant Eunuchi, unde & Eunuchi dicti: quod κοινὴν sit cubile: Ἔχω custodio. Ea re factum, ut Eunuchi servi pretium vereribus inter omnia mancipia summum esset. *l.* 1. §. 5. *vers. Sin vero C. de communi servo manumisso.*

28 Τῶν ἱερήτων αὐτοῖς διαδόσεσι κοινωνίαν. *Scr. ἀγίων. l.* 44. §. 1. *C. de episc. Nov.* 125. *c.* 36. Sacram itaque communionem moniales sumebant ut plurimum a fenibus & Eunuchis monachis.

29 Janitrices monialium, ingressus & egressus monasterii observabant, & cum adventantibus loquebantur. *l.* 3. §. 1. 8.

30 Nihil est omni ex parte beatum, vid. *constitutionem de conceptione Digest.* §. 14.

31 Gradus delictorum monachorum.

Cap. II.

DEinde vel si ulla ecclesia in monasterio sit, neque sic occasione ecclesiarum, ingredi[1] & deambulationes licite illic facere, & confabulari cum quibus non convenit, sed venire quidem tempore sacri ministerii, cum Abba suisque prioribus & senibus, sacrificioque completo omnes monachi rursus ad cœnobium revertantur, ibique sedeant, magnumque Deum honorent, & sacris[2] scripturis incumbant. Plurimus itaque est horum librorum chorus[3], & possibile est unicuique animum corrigere, atque rigare sacris scripturis, quas si[4] frequenter legent, nunquam decipientur, nec ad humanas descendent solicitudines. Quatuor autem vel quinque seniores[5] ex ipso monasterio esse in constituta ecclesia, quibus jam omnis exercitatio est expleta in continentia, & qui ordinationem habere meruerunt in clero presbyterorum forsan aut diaconorum aut deinceps habentium schema. Dicti enim & supervenientes alloquentur, & de divinis eloquiis disputabunt[6], & putari omnes esse tales procurabunt, & custodient sacram domum, juventutem autem exardescentem, & suos terminos exilire volentem in continentia detinebunt.

Cap. III.

NOn ingredientur autem neque mulieres in[7] virile monasterium, neque viri in fœmineum occasione[8] mortui, & ibi sepulti memoriam, vel per aliam causam. & maxime si quis fratrem forte vel sororem aut aliquem ex genere habere in monasterio dicat: cognatio enim monachis in terra non est, cœlestem zelantibus vitam: quid enim volentes tales ingressus faciant, nisi voluerint aliquid agere interdictorum? cum liceat & viris convenientia in monasteriis virilibus celebrare, & mulieribus similiter distributa in muliebribus monasteriis facere mulieres, nullo permixto alterutri, neque si forte frater esse dicatur: aut soror[9] aut cognatus alter. Neque enim per hanc occasionem ingredi finemus aliquem. Si enim ipsa principia[10] abscindamus, & per ipsum aspectum insitam animabus delinitionem, & ex hoc lapsum prohibeamus, erit multo possibilis ac facilior sacris[11] decertatoribus melioris vitæ status. Omnes ergo huic legi obediant, & neque viri recondant in muliebri monasterio sepulchra, neque mulieres in virilibus ascteriis fodiant. *Neque enim viros mulierum*[12] *studia decent, neque rursus virilia mulierum collegia conveniunt.* Neque ex hoc propter defunctos turpes & mali principii tales permixtiones agi volumus, ut non iter ex hoc fiat naturæ apud se inhonestæ grassari[13], & ludere, & divinas confundere causas, & pietatis quasi velamine, & cognationis schemate hæc agere, quæ neque dicere neque cogitare singularem vitam eligentibus est bonum. Illo existente manifesto, quia necessarium est sepulturæ ministrantes & maxime lectis[14], & fodientes non ingredi monasteria, sed in virilibus quidem monasteriis causa facilis est: in muliebribus autem non ita, propter memoratam interdictionem. §. 1. Sancimus igitur, si quando aliquid futurum sit tale fieri, & sepeliri mulier in muliebri monasterio, (virum namque non sinimus) reverendissimas quidem fœminas in suo manere habitaculo, solam vero ostiariam[15] & abbatissam forte ipsam, si voluerit interesse his quæ aguntur: & ipsos celerius illa agentes, quæ circa funus solennia sunt, & sepulchrum fodientes, & corpus obvelantes[16] repente discedere, neque videntes aliquas reverendissimarum mulierum, neque ab aliqua earum visos. Sed neque aliquam excogitent occasionem aut viri ad muliebria monasteria ingrediendi, aut mulieres viris deputata occasione horum quæ circa funus aguntur (quas utique memorias[17] vocant) in tertiam & nonam[18] convenientes diem, aut dum quadraginta compleantur, aut etiam annus, cum liceat, siquidem muliebre sit monasterium, mulieres omnia agere: si vero virorum viros: & non occasione talium observationum inhonestatem quandam venerabilibus monasteriis imponere.

Cap. IV.

QUia vero nihil quod sancitur, nisi[19] custodiam habeat competentem, poterit servari decenter, sancimus per tempus uniuscujusque monasterii præsulem[20] frequenter inspicere & perscrutari uniuscujusque conversationem & disciplinam: & sicubi aliquid parvum fiat contra quam decet, hoc repente corrigere, & non sinere majus fieri lapsum, & perire animam ad salutem conversationis confugientem. Monasteriorum autem exarchus[21], si quis fuerit per loca, sicut in hac felicissima civitate hæc solicite curet, & mittat eos qui appellantur responsarii[22] ejus per monasteria, & requirat etiam vicinos[23], ne forte aliquid nequam in aliquo monasteriorum proximo fiat, & hæc universa castiget, & competenti digna faciat providentia. Sed etiam uniuscujusque civitatis episcopus[24] hujus rei providentiam habeat sive patriarcha, sive metropolita sive singuli sunt episcoporum, & reverendissimos defensores, qui mittant hæc requirentes & servantes, & non sinentes, quicquam fieri extra quam decet: sed & si quid fiat, velociter hoc emendare. Sanctissimus autem patriarcha felicissimæ hujus urbis de monasteriis hic positis similiter examinet & custodes rei Deo amabiles ecclesiæ defensores sanctissimæ majoris ecclesiæ, & quos putaverit præfectos & honestissimos esse, constituat, ut per plures custodia facta, adhuc amplior observatio & super peccatis vindicta fiat.

Cap. V.

OPortet autem unumquodque monasterium sub abbate[25] constitutum habere (sicut prædiximus) eos, qui vocantur *Responsarii*[26], viros senes & monachicum certamen superantes, & non facile corporales injurias passuros, qui eorum rebus & eorum occupentur utilitatibus, & non solum si virorum sit monasterium, sed etiam si mulierum contingant, esse duos aut tres viros, aut vel eunuchos[27], si possibile est, esse, aut senes & castitatis testimonium habentes, qui causas agant, & ineffabilem eis præbeant communionem[28], cum hujus tempus fuerit. Si vero de alia monasterii utilitate, aut ad unam reverendissimarum ascetriarum pertinente, dicere aliquid necessariorum voluerint, loquentur abbatissæ, & alteri penitus nulli fœminarum quæ in monasterio sunt hæc per reverendissimas[29] ostiarias agentes. Oportet enim tales aliquas ad januas ordinari, quæ similiter ingressus & egressus in monasterium inspiciant & egressus prohibeant, & inaccessibiles viris ingressus præterquam apocrisiariis constituant. Illi vero ad ostiariam loquentur, & dicent suum adventum: abbatissæ vero per eas agnoscentes & descendentes his loquentur, & illi referent ad illas de earum gubernatione aut utilitate pro qua venerint, & ita & quæ humana sunt, agentur bene, & castitas permanebit undique à nullo tentata malo. Si quis autem deliquerit, (nam multa sunt humana: & nullus[30] potest naturam sic retinere, ut non peccet nihil, hoc enim proprium est solum Dei) hunc, si[31] quidem mediocre peccatum est, & monere &

Κεφ. β'.

Εἰσίω καὶ εἰ τις ἐκκλησία κτ' τὸ μοναστήριον εἴη, μηδ' ὅπως προφάσει τῆς ἐκκλησιῶν ἐκφοιτᾷν ἀδέως, ἢ τὰς ἀσπάτους ἐκεῖσε ποιεῖσθαι, μὴ συντυγχάνειν ποτὲ οἷς οὐδὲ προσῆκον. ἀλλὰ παρεμπίπτειν μὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆ ἱερᾶς λειτουργίας, ἅμα τῷ ἡγουμένῳ, ἢ τοῖς αὐτῷ πρωτοδρύσι τε καὶ γεγηραικόσι· τὰ δὲ λειτουργικὰ πληρωθέντος, τὸ μὲ μοναχικὸν ἅπαν ἀθεῖς εἰς το κοινόβιον χωρεῖν, κἀκεῖσε καθέδαν. καὶ τὸν τε μέγαν ἐκτενέσιν ἐκεῖ, τοῖς τε θείοις συντυγχάνειν γραφαῖς. πολὺς γὰρ ὁ ἱερὸς τε τοιούτων βιβλίων χορὸς, καὶ δυνατὸς ἐστιν ἑκάστε τῆ ψυχῆ ἐπανορθῶσ, καὶ ἐπάρδειν τοῖς ἱεροῖς λογίοις· ἄκρᾳ δὲ σωτηρίᾳ ἀναγιγνώσκειν, ὁσάκις ἂν ποτε σφαλεῖεν, ἐδέ εἰς ἀνθρωπίνας πατηχθεῖεν μερίμνας. Τέσσαρας ἢ πέντε πρεσβύτας ἐκ τῶν αὐτῆς μονῆς εἶναι, κτ' τὸν ἐν τῆ μοναστηρίῳ καθεστῶτων ἀγωνιστῶν ἐκκλησίαν, εἰς ἤδη πᾶς ἀγὼν λύσιν κτ' τὸν ἄσκησιν, καὶ οἵπερ χειροτονίας ἠξίωνται ἢ ἐν τῷ κλήρῳ, πρεσβυτέρων τυχὸν ἢ διακόνων ἢ ἔτ ἐφεξῆς ἔχοντες σχῆμα. ὅτοι γὰρ καὶ τοῖς ἀφικνουμένοις συνόδοις), καὶ τὰ ἐκ τῶ θείων διαλέξουσι) γραφῶν. καὶ νομιζέσθω πάντως εἶναι τοιούτους παρασκευάσειν, καὶ φυλάξειν τὸ ἱερὸν οἶκον τῶν νεοτήκτων ὁ ἡγουμενόμενος, καὶ τὰ οἰκείων ὅρων ἐξιέναι βουλομένου, ἐπὶ τὸ καρτερεῖαι ἐπίσχοντες.

Κεφ. γ'.

Οὐκ εἰσελθοῦσι ὁ ὅτε γυνὴ παντελῶς εἰς ἀνδρικὸν μοναστήριον, οὐδὲ ἀνὴρ εἰς γυναικεῖον, ἢ προφάσει τελευτήσαντ ἀκείσε κειμένου μνήμης, ἢ κατ' ἄλλην αἰτίαν. καὶ μάλιστα εἴ τις ἀδελφὸν τυχὸν, ἢ ἀδελφὴν, ἢ πινα τ ἐκ γ' γένους ἔχειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ φήσῃ. συγχώρεια γὰ τοῖς μοναχοῖς ἐπὶ γῆς οὐκ ἔστι, τοῖς γε τ ἐν ἀέρανῳ ζηλώσασι βίον. τί γὰ δὴ καὶ βουλόμενοι τὰς τοιαύτας εἰσόδους ποιήσωσ, εἰ μὴ βάλοντες τι παρίτιον τῶν ἀπηγορευμένων; ἐχον καὶ τὰ ἀνδρῶν πρόσωπα ἐν τοῖς ἀνδρείοις μοναστηρίοις ἀνδρας ποιεῖν, καὶ τὰ γυναικῶν ὁμοίως ἀπανευθυμηρίᾳ ἐν τοῖς γυναικείοις μοναστηρίοις πρέπειν γυναῖκας· ἐδένος ἐπιμιγνυμένου θατέρων. ἐδὲ εἴ τις τυχὸν ἀδελφὸς εἴναι λέγοιτ, ἢ ἀδελφὴ, ἢ συγγένης ἄλλ@. ἐδὲ γὰ κτ' τοῦτο τῶ προφάσει εἰσιτητὸν εἶναί πσι συγχωρήσειν. εἰ γὰ αὖτὸς τὰς δρχὰς σκηψόμεν, καὶ τῶ δι' αὐτῆς τ ὁρμῆσεως εἰσκεκινημένω ταῖς ψυχαῖς ἀπάτῳ, καὶ τ' ἐντεῦθεν ὀλισθον κωλύσομεν, ἴσῃ ποκ' πρὸς τ καὶ δίκῃ λωτέρᾳ τοῖς ἱεροῖς ἀγωνισταῖς ἡ ἔ κρείττον@ βίᾳ κατόρθωσις· πάλες τοίνυν τῶδε τῷ νόμῳ πειθεσθωσαν, καὶ μήτε ἄνδρες ἀσπηδεῖσθωσαν εἰ γυναικείων μοναστηρίων πέροις, μήτε γυναῖκες εἰ ἀνδρικῶν ἀσκητηρίοις κατορυτεῖσθωσαν. ἐδὲ γὰ ἀνδρῶσι γυναικωνίτιδες πρέπουσι, ὅτε αὖθις ἀνδρῶνες τοῖς τ γυναικῶν κοιλώμασι· ἐδὲ ἐντεῦθεν ἀφ' τὰς τελεστὰς σωθῆς τοῖς ἀθλοῦσι τὰς ἀχήμασας τοιούτας ἐπιμιξίας γίνεσθαι βουλόμεθα· ἵνα μὴ πάροδ@ ἐντεῦθεν γίνοιτο τῇ φύσῃ πρὸς ἑαυτὴν ἀ μὴ θέμις ψευδᾶσ τι τῷ παίζειν, καὶ τὰ θεῖα καταισχύνειν πρόφασιν καὶ δύσεβείας δῆθεν προκαλύμματι καὶ τῷ τ ὁσίας σχήματι, ταῦτα προεῖπεν ἄπαξ ἐδὲ λέγὼ ἐδὲ ἐντεῦθεν τοῖς τ μοναχὸν βίον ἀσκοῦσι καλόν. ἐκεῖνο δὴ ὀρθ@ φανερὸν, ὅτι ἀνάγκη κρίνεσθαι, τὰς ταῖς ταφαῖς ὑπηρετούσας, καὶ μάλιστα τὰς τῶν κλινῶν φέρουσας, τὰς τε ὀρύττοντας, εἰσφοιτᾶν εἰς τὰ μοναστήρια. καὶ γὰ μὲ τοῖς ἀνδράσιν οἷς μοναστηρίοις τὸ παρίτιον εὔκολον ἐστιν· ἐπὶ τοῖς γυναικείοις ἐχ ὅτως, ἀλλ' τῶν εἰρημένων ἀπαγορεύσει.

§ α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴποτε μόλοι τοιόντί τι γίνοιτ, καὶ διαπεσοῦσα τις γυνὴ σὺν γυναικείῳ μοναστηρίῳ, (ἀνδρὶ γὰ σὺν ἐφίεμεν, τοῖς μὲ ὑλαβεστάτοις γυναίκας σὺν τῷ οἰκείῳ μέρει καταγωγὰ, μᾶλλ ὃ τῶν γυραικῶν ἢ τοῖς γυραικῶν ἡγουμένῳ ὅσας αὐτῶ, εἰ βουληθείη, παρεῖναι τοῖς γινομένοις· καὶ διὰτὸν ἐκείνης προέξασθαι τὰ θεῖ τῶν ὁσίων τεκμηρίωμάτα, καὶ τ' πάσαν ὁρμὴν ἐξασκεῖν τοῖς τ σῶμα καλυψάμενος, δύθυς ἀποχωρεῖσ, μὴ πεμπόμβρος πνὰς τ' ὑλαβεστάτων γυναικῶν, μήτε παρά πινων αὐτῶν ἀναβάντος. Ἀλλὰ μηδ' ἄλλω ἐπινοεῖτωσαν προφάσει ἡ ἀνδρες τ' εἰς γυναικεῖα μοναστήρια παρεῖναι, ἢ γυναῖκες τ' ἀνδρείων ἀφωρισμένων, καὶ προφάσ τ' τὰ τῶν ὁσίων περτομένων, (ἃς δὴ μνήμας καλοῦσιν) εἰς τελεῖν καὶ ἐνάτην συνιόντες ἡμέραν, καὶ ἑκατεσσαρακοστὴν ἐξάγειν, ἢ καὶ ἐνιαυτὸς, ἐξὸν, εἰ μὲ γυναικεῖον εἴη τὸ μοναστήριον, γυναῖκας ἅπαντα περᾶτειν εἰ ὁ ἀνδρεῖον, ἀνδρας. καὶ μὴ προφάσ τ' τοῦτων παραπαρήσειν ἀδεξιαν πνὰ τοῖς δικαίοις μοναστηρίοις προσῆκόσαν.

Κεφ. δ'.

Ἐπειδὴ ὁ ὧδέν τ' νομοθετημένων, εἰ μὴ φυλακὴν ἔχοι τῶ προσήκοντα, ἰδωσᾶ) τηρεῖσθ προσηκόντως· θαπίζομεν τ' κτ' καιρὸν ἑκάστε μοναστηρίου προϊστῶτα, σπουδαίως ἐποπτεύειν αὐτὰς, καὶ ἐξερευνᾶσθαι τῶν ἑκάστε πολιτείαν τ καὶ κατάστασιν· καὶ εἴ πε τι βραχὺ χεῖρον παρὰ τὸ πρέπον, τοῦτο διδὺς ἐπανορθοῦν, καὶ μὴ συγχωρεῖν μείζω γίνεσθαι τ' ὀλισθον, μηδὲ ἁπλοῦς ψυχὴν ὡς τῶν ἐκ τ' ἀσκήσεως σωτηρίαν καλαφθόμενον. Ὁ ὃ τ' μοναστηρίων ἐξαρχ@ (εἰ γε εἴη κτ' τ' τόπον, ὥσπερ ἐπὶ ταύτης ἐστὶ τ' διδασκάλου πόλεως) πασῶν ἐπεξεργαζέσθω, καὶ σκοπείτω τὰς καλυβώρυξ ἀπασκευασίας τὰς αὖτε κτ' τὰ μοναστήρια, καὶ πιστωσάσθω ἐκ τ' γειτόνων ὡς κατ τ ποιηθὲν ἐπὶ αὐ@ τ' μοναστηρίων τ' ἐγλύθεν γίνεσθαι), καὶ ταῦτα ἀπειθῆ σωφρονιζέτω, καὶ τ' ἀσωτηκότα ἀξιούτω σωτηρίου. Ἀλλὰ καὶ ὁ πόλεως ἐκείνης ἐπίσκοπ@ τὰ τοιαῦτα ἐπιτρέπετω ἐάντε, εἴτε πατελάρχης, εἴτε μητροπολίτης, εἴπε τις τ' κρὰ ἔκεινον εἴη· καὶ τὰς ὑλαβεστάτας ἐκδίκους τ' ἐκκλησίας τ' αὐτῆς σκοπέτω ταῦτα ἀναζητοῦσας, καὶ παραφυλάττουσας, καὶ μὴ συγχωροῦσας, μηδ' ὁπῶν γίνεσθαι ἄξιον ἀπαθῆ σωτηρίου. Ἀλλὰ καὶ εἴ τι χρῄοιτο, θᾶττον τῶν ἐπανορθοῦν. Ὁ ὃ ἀγιώτατ@ πατελάρχης παύσῃ τ' ὑδαίμονα πόλεως τὰ θεῖ τ' εὐζωΐα μοναστηρίων ὁμοίως ἐξιτασζέτω, καὶ φύλακας ἔ προῄμεν@ τὰς θεοφιλεστάτας ἐκκλησιεδίκας τ' ἀμωπήτης μεγαλίας ἐκκλησίας, καὶ ἃς ἂν νομίσειεν ἀκριβεῖς καὶ σεμνοτάτας εἶναι, κατασησάσθω ἵνα, ἀφ' ὁλοένων τ' φυλακὴς γινομένης, ἔπ μείζων ἡ τήρησις, καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐκδίκησις ῥᾴνῃ).

Κεφ. ε'.

Δεῖ δὲ ἔκεισθ μοναστήριον, ὑπὸ ἡγούμενον τελῶν ἔχοι (καθάπερ εἰπόντες ὑφθημεν) τὰς λεγομένας ἀποκρισιαρίας, ἄνδρας γεγηρακότας, ἐδὲ ἧττ τὸ μοναχικὸν ἀγωνισμένους, καὶ ἀρεῖως τοῖς συμβαίνουσι ἐπηρείας ὑφισταμένους, οἳ τοῖς προῆμένοις καὶ ταῖς αὐτῶν ἀπηχόλιας) χρείαις καὶ μὲ μόνον εἴπερ ἀνάγκη εἴη τὸ μοναστήριον, ἀλλ' εἰ καὶ γυναικῶν τυχὸν, εἶναι δύο πινὰς ἢ τρεῖς ἀνδρας, ἢ δύνηχος, ἢ, εἰ δυνατὸν, μαρτυρημένους· οἵπερ τὰ προῆμένα αὐτοῖς προῆξωσι, καὶ τῷ ἀρρήτῳ αὐτοῖς ἀξιοῦσι κοινωνίαν, ἰδίᾳ τότε καμέρᾳ. Εἰ δὲ ἀφ' τὸν ἔ μοναστηρίῳ χρείας, καὶ εἰς μίαν τ' ὑλαβεστάτων ἀσκητριῶν ἀναφερομένης, εἰπεῖν τι τ' ἀναγκαίων βέλοιτο, σὺν δύο) τῇ ἡγουμένῃ μόνῃ, καὶ ἑτέρᾳ παντελῶς ἐδεμιᾷ τ' γυναικῶν τ' εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο, ἀλλὰ ἀφ' ὑλαβεστάτων θυρωρῶν προϊόντες. δεῖ γὰ τοιαύτας πνὰς καὶ ἐπὶ ταῖς ὑφημις πεπίχθαι, αὐτὰς ὁμοίως τοὺς εἰσόδους καὶ ἐξόδους τοὺς εἰς τὸ μοναστήριον ἐπισκοπεῖσθαι, καὶ τοὺς ἐξόδους κωλύσουσι, καὶ αὖθις τὰς ἀνθρώπους τοὺς εἰσόδους, πλὴν τ' ἀναγκαίων· οἱ ὃ ταῖς θυρωρείαις τ' αὐτῶν), καὶ ἐρῶσι τῶν ἑαυτῶν ἀφιξιν· ἡ ὃ ἡγουμένη μοναθάνετω μὲ καὶ κατιδεῖν τούτοις σύνοδον), αὐτὴ ὃ ἀνοίσουσιν ἐπ' ἐκείνῳ τὰ θεῖ τ' ἑαυτῶν διοικήσεως ἢ τ' χρείας ἐφ' ἢ παραγγέλασι. καὶ ὅτως ἡ τὰ ἀνθρώπινα προχέησε) κωλῶς, καὶ ἡ σωφροσύνη ἀμωμεῖ πανταχόθεν ὑπ' ὀδένος περισκοπῆν κακῶ. Εἰ δὲ τις ἁμάρτοι (καὶ γὰ πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα· καὶ σὺν ἀν τις δύναιτο τῶν φύσιν ὅτως ἐπισχεῖν ὡς ἀμαρτάνειν μηδέν. τοῦτο γὰρ ἐστι μόνῳ θεῖ) τοῦτον, μετελᾶ μ' ὀντ@ ἔ προῆμεν@, καὶ νουθετεῖν καὶ καθαίρειν, καὶ μετανοίας αὐτῷ διδόναι καιρὸν· ἵνα καὶλίαν τοῦτ λαβών,

λεῶν, σωζοις ἐ τοιούλθοι τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ μὴ τὰς ἰδίᾳ κεφαλὰς ἐπιλήσῃς ἀπολέσῃς σπουδ. εἰ ἢ μειζων ὁ ἓν πολίσματος ἐν τῷ τρόπῳ, ὅσῳ τῶν ἁμαρτιῶν ἢ τῶν ἐπιμελείαν τ ἐπαυρεθῆναι εἶναι, ἢ αὐθις ἐυθεῖαν σφοδροτέραν, ἢ μετάνοιαν ἐχυρὰν ἀπεπιτ. κ εἰ μὴ ἰσχυσά τις τοῖς τρόποις σώσαι τ ὁλιθάνειν ἀγκάλαιον, (τὸ αὐτὸ ἢ ἐπὶ γυναικῶν αἰσχυνῶν κ ἀνδρῶν φαμεν) χαίρει εἰδὼς τῷ μεγάλῳ θεῷ, τοῦ κ σὺ ἀφαγὴ γένεσθ χαρᾷ τοῖς ἀγγέλοις ἐπὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ μετανοοῦντι, ἢ νικᾷ τὸ σωθεὶν τ ἀμαρτωλὸν ἢ κρείττον ἢ κ' ἀναγκαίαν τὸ περιστέαν ἢ ἐκβαλεῖν αὐτὸν τ ἐκ τοῦ μοναστηρίου, ἵνα μὴ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς πολλοὶ σκανδαλισθῶσι, ἢ ἐτέρους ἀφορμὴν ἐκ τοῦ ἁμαρτάνειν λάβωσι, τοῦτον ἢ ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἐκβαλεῖν, ἢ ἐκεῖσε ἀπελθεῖν, ὅπου ἢ ἐκ τοῦ ἁμαρτάνειν ἀφορμὴν μὴ λάβωσιν, ἢ ἐκεῖ μετανοῆσαι, ἢ ἐξομολογήσασθαι τῷ θεῷ, ἢ ἐκεῖ τὸν ἐπιτίμιον ἐπιτελέσαι. εἰ γὰρ ἐκείνοις καθαρεῖς τοῖς χερσὶ κ γνωσαῖς τὰς ὑπὲρ ἢ πολιτεύμεθα δίκας ἀναπέμπειν τῷ θεῷ, ἀσθένειαν ἂς ἢ τοῦ τροπὸν ἐξῆ κριθῆς, κ αἱ πόλις δύνασθήσεται θεῷ ἵλεω ἢ δίκαιος καθεστῶν, πῶς οὐκ ἔσῃ πάντα μᾶλλον πάσης εἰρήνης τ κ δύναμιν; κ ἡ γῆ τ ἡμεῖν σῖτοῦ καρπὸς, κ γαλαθὰ τὰ οἰκεῖα βλύσῃ, τ οἰκείων δίκης δικαιοσύνη θεῷ ἀπαντῶν τῶν πολιτεύων σωτῆρος. ἀλλὰ κ αὐτὸ τὸ κοινὸν χῆμα τ ἀνθρώπων αἰδέσιμώτερον ἔσῃ, κ ζῆσθ κρίνειν, τῶν οἰκείων αἰχμαλώτων καθαρεύσῃ. ὥστε μία συμφωνία χρήσει, πάντων ὁμοῦ ἀπὸ τῶν σωτηρίων κ τῶν ὁσιωτέρων ἐπιτηδευμάτων εἰσαγομένων τ κ ἐμπεσόντων τοῖς πταίσμασιν. ὁσῳ ἡμεῖς ἐπιζητοῦντες, πταίσμασι πταίσομεν, ὥσπερ κτπις δίκαιοι, χρεῶν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Κ Ακεῖνο χαμιλῶ πᾶσι φυλάττεσθ βελόμεθα τρόπος, ὥστ, εἰ φανείη τις τ δύλαξιστῶν μοναχῶν εἰς τ κοινηλείαν ἀναφερόμενον, τοῦτον δίδειν ἀφορίζεσθαι τοῖς τ πόλεων ἐκδίκοις, ἢ ἐνζωῦσθαι τῷ δικαιοσηίᾳ τ σῆς ὑπαρχῆς σωφρονίζεσθαί τε διελεγχόμενον, κ μὴ ὑπὸ τῷ ἡγεμόνι ὥστε αὐτὸν ἐξελαυνειν ἢ μοναστηρίᾳ τ τοῦτο πληλυθότα, κ τ ἐν αἰχμὴν βίον τ ἀγελαιότης τοῦτης κατατάσσεσθαι ἀλλαξάμενον. δεῖ γὰρ ἐν τοῖς τῆς ἔργον τοῖς μοναχοῖς καθίστασθαι, ἢ ταῖς θείαις ἐναγκαλέσθαι γραφαῖς, ἢ τὰ μοναχοῖς πρέπουσι, (ἅπερ καλεῖν εἰώθασιν ἐργάσεσθαι) μελετᾶν τι κ ἐργάζεσθαι. Δῆθεν γὰρ μᾶλλον χαλάζοντα ἐδὲν ἂν τ ἀγαθῶν λάπτειν. Ὑπὲρ τούτων τοίνυν πάντων μεν τ νόμον, ἐπὶ τ τούτης τ βασιλίδ ᾽ πόλεως κρατοῦσι, ἐπὶ τ τ ἐθνῶν ἁπάντων. κ γὰρ δὴ ὡς ἔκαστον ὁσιώτατον πατριάρχῳ καθεπέμψομεν αὐτὸν, ἐπ' ἀσφαλείᾳ τ κ φυλακῇ τοιαύτῃ. οἱ δὲ ὡς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸς πατριάρχους μητροπολίτας σκοπεμψουσιν. σκέψει δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπασι λαβεῖν παραβάλλειν μητροπολίτης σκοπεμψουσιν. σκέψει δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπασι λαβεῖν ἐπισκόπους κ λαβεῖν τ ἐπισκόπων τοῦτα τοῖς δύλαξεστάτοις μοναχοῖς κ τοῖς ἡγεμόσι αὐτῶν ἡνωσε) φανερά. Δίδομεν ἢ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ παρατήρησιν τ μόνον τῷ ἡγεμόνι μοναῖς ἐκφάσις, ἀλλὰ μόνα τῷ θεοφιλεστάτῳ τ τόπων ἐπισκόπῳ, ἐδὲ τοῖς ὁσιωτάτοις μητροπολίταις, ἐδὲ τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις· ἀλλ' εὐζωῦσθαι χρὴ, κ τῇ σῇ ὑπαρχῇ, ἴνα εἰ πνὸς τὸ πταίσμα δεηθείη σφοδροτέρας ἐπανορθώσεως, μανθάνοντες ὧδε τ θεοφιλεστάτου ἀνδρῶν ἐπιζήσειν· εἰ δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, τοῖς οἰκείων ἄρχουσι φέρεσθ ὧδε τ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τὸ πταίσμα μανθάνειν κ εἰη λαβεῖν πάντων κ τοῖς ἀφωσιωμένοις τοῖς ἱεραῖς χρεῶν ἀνδυθμα τὰ ὡς θεὸν, κ ὡσῳα πάντων τῇ βασιλείᾳ· ὡς ἑδένος τ θειοτέρων, κ τ φυλάττεσθαι δικαίων ἁμαλμῶν παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ λαβεῖν πάντων ἀσυδσάτων τῶν κοινῶν πολιτείαν τ ἁμαρτάλη θεῷ, κ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ φιλανθρωπίας ὀπολαύειν, λαβεῖν τ τ δύλαξεστάτων ἀνδρῶν καθαρεύσῃ. ἰδὲ φυλάξειν κ κληρικῶν κ μοναχῶν κ ἐπισκόπων, μείζους τὸ κ ἐλάττους, τ τε ἱερῶν μιμηταὶ κανόνων, τ τε ἡμετέρων νόμων κ λαβεῖν τ ὧδε τότε χαραμμάρων. ὡς κ κρατεῖν κ κυρίως εἶναι κ λαβεῖν ἁπάντων θεσίζομεν νόμον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ εὐδοξότης τὰ παρεσταλμένα ἡμῖν, κ λαβεῖν τῶδε τ θείᾳ δηλήμματα νόμῳ γνώσεται, ἔργῳ κ πέρατι ὧδε φέρειν ἀσυδσάτως. Dat. XVII. Kalend. April. *Constantinop.* ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ τοποτηρητῶν, κ μοιχοδουλίων γυναικῶν, κ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλϛ'.

Περὶ τοποτηρητῶν.

Ἐν ὀνόματι τ δεσπότ Ἰησοῦ Χριστοῦ τ θεοῦ ἡμῶν, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, δύτυχὴς, δύσεβὴς, ἐνδοξότ, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὐγουστος, Μυσονίᾳ ἐπάρχῳ πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΑ ὡς ὠφέλειαν τ ἡμετέρων ὑπηκόων σκοπεῖν ἀεί, εὐθυμεν λαφόρως βλέπας τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν ἐπαγάλλεσθαι ὅτ τ θεοφιλεστάτων τοποτηρητῶν σὺ ταῖς ἐπαρχίαις παρά τε τ πολιτικῶν κ τ φραπιλικῶν ὀρχόντων, κ ὧδε τότε ἤδη νόμον ἐγράψαμεν, μεγελικὸ πνὰ πεισθμοι τ πταίγματος ἐπανόρθωσιν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τ μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἄρχουσι τοποτηρητὰς καταστῆσαι.

ΝΥν δὲ τελειότερον βοηθῆσαι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι συμβάλλοντες, διαπεμψόμεθα μηδεμίαν ἀδειαν ἔχειν τοὺς κ καθ' ἑπάρχους τ τε ἀναδολικοῦ τ τε πυραῖ Ἰλλυρικοῦ πραιτωρίων, ἢ κόμιτος largitionum, ἢ κόμιτος privatorum, τοποτηρητὰς σκπεμπὴν σὺ ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ αὐτὰς τὰς τ ἐπαρχιῶν ἀρχὰς ποιεῖν κ τ ἰδίας δοχὰς τοποτηρητὰς· ἀλλὰ μηδὲ τὰς ἐπιχωρίους ἀρχὰς σὺ ταῖς ἐμπεσθυθείσαις αὐτοῖς ἐπαρχίαις τοποτηρητὰς ποιεῖσθαι σὺ οἱασδήποτε πόλῃ· μόνοι δὲ κελεύομεν εἶναι τοποτηρητὰ τ ἐπαρχότ τ σὺ Οσρηνῇ κ Μεσοποταμίᾳ, κ, εἰ χρεία καλέσοι, εἰς ἑτέρους τόπους καιρῷ σπαρεὶς μῶ τ ὑπὲρ δποτροφῆς αὐτὸ στελλῶσι πνα· κ τὰς μὲν τ κέλευσιν ἡμετέραν. Περὶ τούτοις κελεύομεν ὡστε μηδὲ στρατηλάτας, μηδὲ δύκας σὺ ταῖς ἐπαρχίαις σὺ αἷς ἀρχὰ σκελεύθησαν, ἔχειν τοποτηρητὰς, ἢ βιοκλύτας, ἢ ληϊσθολόγους. εἰ δὲ συμῶῃ χρείας καλέσοι, εἴτε στρατηλάτας, εἴτε δύκας παρεθῶσι καθ' ἡμετέραν κέλευσιν σὺ ἑτέρους τόπους, τότε γνώσθαι τοποτηρητὰ ᾧ δόντ· κ τότε κατ' ἐπιτροπὴν ἡμετέραν. Μηδενὶ δὲ ἐξέσω πολιτικῆ ἢ στρατιωτικῆ ἀρχὴν ἀπειένειν τῶ ἐπαρχίαν αἰτίας ἀναξήσας χρεός. εἰ δέ τις ἀνάγκη κωλύσῃ τοιοῦτό τι γένεσθαι, διακόναιος οἰκείας τότε ποιεῖν κελεύομεν τὰς τε ἀρχούσας κ τὰς φροσηκούσας αὐτοῖς, ἢ τῷ πεθομένῳ αὐτοῖς πάξιν. Μήτε δὲ ἀχλαρείας, ἢ τοῖς κωλυθρίοις ἐπιδημητικοῖς, ἢ ἑτέρᾳ οἱαδήποτε ζημίᾳ βαρυνῶν τὰς ἡμετέρας τοποτελεῖς. Μήτε δὲ στωηθείας ὁρμᾶζειν, ἢ ζητεῖν, ὥσῳ τυχὸν τινὲς τ φροηγησαμένων εἰς οἰκεῖον κέρδος ἀδίκως ἐπενόησαν. τὰ γὰρ κακῶς ἐπινοήθεντα ὑδὲ μακρᾶ στωηθεία βεβαιοῦσθαι βελόμεθα. εἰδότων ἁπάντων τ φροειρημένων ὀρχόντων, τ πολιτικῶν τε κ

suspendere & pœnitentiæ ei dare tempus, ut meliorem ordinem sumens mox revertatur ad semetipsum, & non quos jam posuit, amittat labores. Si vero major culpæ sit modus secundum commissum & medelam correctionis esse & rursus admonitionem vehementiorem & pœnitentiam fortem exigere: & si quidem valuerit istis modis amovere lapsum, & corrumpi cœptum (hoc autem & in mulieribus conversis & viris dicimus) grates agere magno Deo, cum & in cœlo fiat magnum gaudium angelicis virtutibus, quando aliquis salvus fit peccatorum. Si vero potiores ultra medicinam causæ fiant, tunc etiam expelli[1] eum à monasterio quatenus dans semetipsum ex melioribus ad pejora, ipse suis malis potiatur solus, & non per ejus malum etiam alii violentur, sicut morbosorum[2] & inexcusabiliter languentium jumentorum. Neque enim imperium desiciet hos negligi, neque retinebit indignationem adversus abbatem, neque contra loci episcopum & sub eo positos defensores ecclesiæ, si non hæc observaverint tanquam necessaria sit etiam imperio rei diligentia. Si[3] enim illi puris manibus & nudis animabus pro republica supplicent Deo, manifestum quod & exercitus habebunt bene, & civitates bene disponentur. Deo quoque placato & propitio existente, quomodo non universa plena totius pacis & devotionis[3] sed & terra nobis feret fructus, & mare quæ sua sunt dabit, illorum oratione propitiationem Dei ad omnem rempublicam deducente. Sed & ipsum commune schema hominum reverentius erit, & vivet melius, illorum erubescens *perduratonem*[4], ideoque una pariter conspiratio erit, omnibus simul ad hoc concurrentibus, & in exilium missa quantum possibile est, malitia omni & melioribus & sanctioribus studiis introductis, & rebus ipsis decentibus, quod nos requirentes, causam agimus, ut putamus, utilem.

Cap. VI.

ILlud quoque omnibus servari volumus modis. Si visus fuerit aliquis reverendissimorum monachorum & in aliqua tabernarum[5] conversari, hunc repente dari locorum defensoribus, aut hic *gloriosissimu præfectu sacrorum Pratoriorum*, & castigari convictum, & nuntiari hoc *Abbe*, quatenus eum expellat[6] monasterio qui talia deliquit, utpote in confusionem vitæ angelicam hanc conversationem mutantem. Oportet enim duplex[7] hoc opus monachis esse, aut divinis vacare scripturis, aut quæ monachos decent (quæ vocant manuum[8] opera) meditari & operari. Mens enim frustra[9] vacans nihil bonorum parit, Pro his hanc ponimus legem & in hac regia civitate valentem & in gentibus omnibus. Utique ad singulos patriarcharum dirigimus eam ad cautelam observationemque competentem: illi vero sub se constitutis metropolitis mittent. Illi quoque aliis omnibus innotescent episcopis & per episcopos omnia hæc reverendissimis monachis & abbatibus eorum sient manifesta. Damus autem causæ observationem non solum abbatibus monasteriorum singulorum, nec solum Deo amabilibus episcopis, nec sanctissimis metropolitanis, neque sanctissimis patriarchis, sed hic quidem & tuæ[10] excellentiæ, ut si cujus causa egeat vehementioris correctionis, discentes à Deo amabilibus viris exequantur. In provinciis autem earum judicibus, primitus à Deo amabilibus episcopis quod agitur agnoscentibus, & ut sint per omnia & personis sacratis & magistratibus innoxia ea quæ ad Deum & præ cunctis imperio, tanquam nihil sit sanctius custodiri rempublicam magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi clementia frui per reverendissimorum virorum puritatem. quam custodient quoque clerici & monachi & episcopi majores & minores, sacrorum memores canonum sacrarumque legum & constitutionum de hoc scriptarum, quas & valere & gratas esse etiam per præsentem sancimus legem.

Epilogus.

†. Tua igitur beatitudo quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem cognoscens, operi effectuique tradere festinet. Dat. XVII. Kal. April. *Constantinop.* ARIONE[11] V.C. CONS.

Tit. XVII.

UT NULLI JUDICUM LICEAT HABERE LOCI[12] SERVATOREM[13], NISI CERTIS EX CAUSIS DIVINA CONCESSERIT JUSSIO.[14]

Novella Constit. CXXXIV.

De Vicariis.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri, Imperator Cæsar, Flavius, Justinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, felix, pius, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus Augustus, Musonio præfecto urbi.

PRÆFATIO.

QUæcunque ad utilitatem nostrorum subjectorum, intentionem habentes semper, invenimus diversas læsiones nostris subjectis inferri ab emissis vicariis in provincias ab aliquibus civilibus & militaribus judicibus: & de hoc dudum legem scripsimus, particularem aliquam facientes rei emendationem.

Cap. I.

Ne ulli magistratuum liceat constituere vicarios.

NUnc vero perfecte juvare nostros subjectos studentes, sancimus nullam licentiam habere pro tempore præfectos tam Orientis quam Illyrici prætoriorum aut comitem largitionum, aut comitem privatorum, locorum[15] servatores destinare in provincias, aut ipsos provinciarum judices facere, & propriis cinguli loci servatores emittere. Sed neque vicaneos judices in creditis eis provinciis loci servatores emittere in qualibet civitate. Solum vero jubemus esse loci servatores præfecturæ in Hosdruma[16], & in Mesopotamia, & si necessitas vocaverit: in aliis locis tempore expeditionis pro nutrimento eis destinato: & hoc quidem per nostram jussionem. His insuper jubemus, ut neque magistri militum, neque duces in provinciis, in quibus administrare jussi sunt, loci servatores, aut biocolitas[17], aut latronum expultores habeant. Si vero contigerit, necessitate faciente, sive magistros militum, sive duces destinari per nostram jussionem in aliis locis, tunc fieri loci servatores absentes, & hoc secundum nostram præceptionem. Nulli vero liceat civili aut militari judici circumire provinciam sine causa necessaria. Si vero aliqua necessitas vocaverit tale aliquid fieri: expensis propriis hoc facere jubemus tam judices quam competens & obediens eis officium. Neque vero angariis[18], aut iis quæ vocantur epidemiticis[19], aut alio quolibet dispendio gravare nostros subjectos: neque consuetudines nominare, aut quærere, quas forsitan aliqui prædictorum in proprium lucrum injuste adinvenerunt. *Male enim adinventa, malaque consuetudines, neque ex longo tempore, neque ex longa*[20] *consuetudine confirmantur:* scientibus omnibus prædictis judicibus civilibus & militaribus,

1 Pœna monachica, expelli à monasterio, ut *c.6. J. eod.*

2 Morbosi monachi pœna, ab aliis separari, Cato c.2. ferramenta vetera, fervum morbosum, & si quid superest, vendat.

3 Operæ Dei ministrorum quænam sint, *l.42. Cod. de episc.*

4 Καθαρότητα, id est, puritatem.

5 Εἰς τὸ καπηλεῖον ἀναφερόμενον. *Scr.* in cauponam, frustra hoc non dicit, nam & tabernariæ inter abjectas personas numerantur *l.7. C. de incestis.* solentque vulgo prostituti *l.4. §.2. ff. de his qui notantur.* In tabernis etiam adsolent quæstuaria mancipia esse, *l.43. §.9. ff. de ritu nupt.*

6 Expelluntur interdum monasterio monachi, *ut hic. & c.5. E. eod.* tantum abest ut illic perpetua custodia detineantur.

7 Duplicia monachorum opera *c.2. E. l.34. Cod. de episc. audient.*

8 Ἐργόχειρα. *Aug. in Psalm.99. & lib. de opere monach. c.20. vers. 341.* dicuntur Euchitæ opinari, monachis non licere sustentandæ suæ vitæ causa aliquid operari, atque ita ipsos monachos profiteri, ut omnino ab operibus vacent. *August. ad Quod vult deum de hæresib.* hujusmodi ignaviæ sectatores leges detestantur atque puniunt, *l.26. C. de decur.*

9 Id est, otio.

10 *l.44. §.3. Cod. de episc.*

11 Apione, id est, anno 539.

12 Et vicarios *Nov. 8. c.4.*

13 Περὶ τοποτηρητῶν. *Scrimg.* de vicariis, seu locum tenentibus, *Jul. const. 126.* de quibus dictum plenius *c.2. J.*

14 Sunt & alia capita de quibus hic tractatur.

15 De ea re dixit ad *Nov. 8.17.18. 130.*

16 Ὀσδροηνῆ Osdrocna.

17 Vid. *Nov. 8. c.13.*

18 *Nov. 17.*

19 Ἐπιδημητικοῖς. sunt pretia, quibus se provinciales ab onere hospitum suscipiendorum redimunt. *l.ult. C. de metallis & epidemit.* adde *Nov. 129.*

20 Consuetudo prava non est toleranda, & ita argumentum à prava consuetudine non subsistit.

militaribus, quod si aliquid præter hoc fiat, & qui facit, si loci servator est, viginti librarum auri inferet pœnam, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquievit, cadens propria substantia exilio subjicietur.

1 Νομ. 8. c. 13.
2 Τοποτηρητὰς. Ser. τοποτηρητὴς sunt loci servatores. Novell. 8. c. 4. & 17. c. 10. & 128. c. 20. defensores civitatum seu plebis, l. 1. C. de off. judic. Alexand. non sunt vindices ut J. dicesur, τοποτηρητὰς ἀδίκων ἀχειμάτων. Suidas. loci servator Paulo Monacho 6. hist. Longobard. & in l. 27. de furtis, C Longobard. loci judex l. 2. C. de exhib. reis, vicarius & locum tenens Jul. hic const. 126. mittebatur autem à præfectis Prætorio, vel Comitibus, vel præsidibus juris dicendi causa. vid. Cujac. 3. obs. 14. adde quæ de iis notavi ad Nov. 8. c. 4.

CAP. II.

AD majorem autem nostræ dispositionis cautelam, jubemus per loca episcopos, & provinciarum rectores, & eos qui civitates habitant, nullum contra præsentem nostram dispositionem suscipere biocolytam [1], aut latronum persecutores: omnino enim nullum judicum civilium aut militarium constitutum in provincia, habere loci servatorem concedimus. Præcipue quidem jubemus provinciarum rectores sic recte conversari, aut res gubernare, ut non necessitas fiat de qualibet re debente queri, aut gubernari, ad provincias aliquem destinari. Si vero opus fuerit transmitti aliquos in provincias occasione publicarum exactionum, aut quarumlibet emergentium querelarum, neque ordinem, neque nomen habere loci servatoris. Destinatus vero in provinciam nullum subjectis inferat dispendium: creditum vero sibi opus adimpleat, jubemus provinciæ eum & ejus officium adjuvante. Si vero contra ipsum judicem forte accusatum transmittatur; tunc jubemus & provinciale officium obedire ei. Quemadmodum enim prohibemus loci [2] servatores fieri: ita omne periculum jubemus habere judices provinciarum, & eorum officium: ut solicitudinem faciant tam publicarum exactionum, quam locorum quietem: & ut omnis injustitia & læsio suspendatur. In quibus vero provinciis aut judices [3], aut exactores sunt fiscalium, & opus habuerint aliquo adjutorio: jubemus judices provinciarum & officia eorum omne solatium & studium eis conferre, ut sine impedimento fiscalium exactio procedat. Et omnes quæ motæ fuerint sive civiles sive criminales causæ, & competentes provinciarum judices ipsos jubemus inquirere, ut illi proprio periculo has discutiant, & legitimum finem eis imponant. Super hoc autem jubemus provinciarum judices mox qui futuri sunt cingula suscipere, sive præsentes, sive absentes sint, cautelam impendere, tam præfecturæ, quam nostris largitionibus, & comiti privatarum pro inferendis pecuniis unicuique prædictarum dignitatum: cum esti non caveant, tanquam facientes cautelam, ita jubemus eos & eorum officia subjacere prædictis dignitatibus. In illis vero civitatibus & provinciis volumus judices periclitari pro fiscalibus, & exigi, in quibus neque scriniarii [4], neque judices [5], neque alii quidam proprio periculo exactionem faciunt.

1 Βιοκολύτης ἢ ἐκλήπτορες. Scrimg. ist est, vindices. de vindicibus quædam dixi ad Novell. 128. c. 8. in fin. Sunt exactores tributorum instituti in singulis civitatibus ab Anastasio teste Nicephoro 16. cap. 44. ita dicti, quod opposiți sint decurionum iniquis exactionibus. His sunt affines canonicarii, de quibus dixi Nov. 128. c. 6. ita dicti exigendis canonibus præfecti, differunt tamen ab iis, qui hic dicuntur τοποτηρηταὶ, de quib. T. dixi. Vindices, alia significatione sunt defensores civitatum, l. 1. C. Theod. si quavis præditus potest.
2 Idem qui & canonicarii, dixi ad Nov. 128. c. 6.
3 Μηδὲ βίνδικες.
4 Testamentum inter liberos actus numeratur l. 1. C. de sacr. eccles.
5 Ἐμφανίσεσθαι. Testamenta infirmantur.
6 Nuptiæ inter liberos actus referuntur l. 134. ff. de verb. oblig. l. 14. C. de nuptiis.
7 Τεκνώσεως συντάττεσθαι donationem insinuare ante nuptias, Jul. indulget enim ex parte viri insinuationes Nov. 117.
8 Vid. Nov. 60.
9 Ἀναγκαῖον inventarium fieri Jul. hic.
10 Nov. 82. c. 13.
11 Et apocham tribuere Jul. hic.
12 Frustratoria scil. l. 1. C. de relationib. l. 6. in fin. C. de appell. alias 30. dies dantur in vadendis actibus, Nov. 126 c. 3. adde l. 24. C. de appell.
13 Interposita appellatione, nihil innovandum. l. 3. C. quando provoc. non est necesse. l. 7. in fin. ff. de muneribus & bon. leg. 1. ff. nihil innovari.
14 Id est, interposita appellatione sententiæ executio & translatio possessionis suspenditur. Idem fit postulata restitutione in integrum leg. 1. C. in integ. postulat. non etiam postulata retractatione.
15 Vid. Rittershus. part. 3. cap. 7. Ans.
16 Ex causa criminali alius pro alio teneri non potest, licet sit concivis, aut contribulis, ut hic: licet propinquus l. 22. C. de pœnis. Idem est in causa civili. Nov. 52. 128.

CAP. III.

ET hoc pervenit ad nos, quod quidam provinciarum judices ita inique agunt, occasione vilium lucrorum, ut neque testamenta [6] concedant facere, neque facta infinuare [7], neque nuptias [8] aliquas facere, aut super nuptialibus donationibus monumenta [9] componere, neque defunctorum [10] corpora sepulturæ tradi: neque rerum descriptionem [11] concedunt fieri, aut aliud quid hujusmodi agi aut ex gestis aut ex testimoniis. Propterea interdicimus omnibus judicibus tam civilibus quam militaribus & eorum officiis aut alii cuilibet tale aliquid præsumere. Si vero quidam hujusmodi odibilem rem in quolibet loco nostræ reipublicæ præsumpserit agere, aut ministrare ei qui hoc præsumpserit facere: jubemus hujusmodi extra cingulum factos in exilium destinari: & de substantia eorum eveniens dispendium, læsis in duplum restitui: non sublato ab eis neque alio quidem ex legibus adjutorio. Omnem vero damus licentiam locorum sanctissimis episcopis, & primatibus civitatum, hujusmodi præsumptiones prohibere: & studere, ut hæc omnia sine impedimento & sine dispendio secundum legum virtutem procedant, & de his nobis nuntiare. Illas vero quæ secundum leges offeruntur appellationes [12] suscipere volumus omnino judices, & eos qui secundum nostram jussionem specialiter (quia & à divinis licet appellare judicibus) audiunt, sive majores, sive minores sint: & edere gesta [13] sine aliqua dilatione [14] litigantibus, ut quæstio legitima de his procedat. Super hoc jubemus appellatione [15] porrecta secundum leges, neque exactionem fieri [16], neque possessiones rerum transferri, usque ad definitum super ea judicium.

6 Vid. Ritters. part. 3. cap. 7. Ans.
7 Ex causa criminali alius pro alio teneri non potest, licet sit concivis, aut contribulis, ut hic: licet propinquus l. 22. C. de pœnis. Idem est in causa civili. Nov. 52. 128.
8 Nuptiæ inter liberos actus referuntur l. 134. ff. de verb. oblig. l. 14. C. de nuptiis.
9 Τεκνώσεως συντάττεσθαι donationem insinuare ante nuptias, Jul. indulget enim ex parte viri insinuationes Nov. 117.
10 Nov. 82. c. 13.
11 Et apocham tribuere Jul. hic.
12 Frustratoria scil. l. 1. C. de relationib. l. 6. in fin. C. de appell. alias 30. dies dantur in vadendis actibus, Nov. 126 c. 3. adde l. 24. C. de appell.
13 Interposita appellatione, nihil innovandum. l. 3. C. quando provoc. non est necesse. l. 7. in fin. ff. de muneribus & bon. leg. 1. ff. nihil innovari.
14 Id est, interposita appellatione sententiæ executio & translatio possessionis suspenditur. Idem fit postulata restitutione in integrum leg. 1. C. in integ. postulat. non etiam postulata retractatione.
15 Vid. Rittershus. part. 3. cap. 7. Ans.
16 Ex causa criminali alius pro alio teneri non potest, licet sit concivis, aut contribulis, ut hic: licet propinquus l. 22. C. de pœnis. Idem est in causa civili. Nov. 52. 128.

CAP. IV.

QUoniam vero [17] contingit adulteria, aut raptus mulierum, aut homicidia, aut alia quælibet crimina in provinciis committi: jubemus provinciarum judices omnia secundum leges vindicare, & peccantes tenere, & non alios pro aliis, aut ex quibus nati sunt vicis qui crimina præsumserunt, alium pro [18] alio comprehendere, aut damnum eorum inferre vicis, sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprii lucri causa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex legibus pœnas sustinere volumus: damna vero subjectis nostris, aut lucrum ex hoc judicibus aut eorum hominibus sive officialibus fieri nullatenus concedimus, ut ne propter rerum desiderium inveniantur injuste aliquos castigantes, aut peccantes vendere. Si enim præter hæc fiat: ipse provinciæ judex omne ex hoc accidens damnum læsis medebitur: & suppliciis subjectus, exilio tradetur: & consiliarius eis simile sustinebit supplicium, si factis à judice contra leges, in scriptis consentiat. Officium vero ejus, & alii qui circa hoc propter lucrum proprium ei obsecundant: non solum damna læsis compellentur restituere: sed culpabiliores eorum legalibus suppliciis subjecti, exilio tradentur.

17 Hinc sumpta est Authentica, Si vero C. de adulter. Goth. Ad intellectum hujus loci vid. Zanger. de Except. part. 2. cap. 1. num. 201. Ans.
18 Et in ea forum sortitur. Novella 60. cap. 1. l. 1. C. ubi de criminib.

CAP. V.

Ut rei criminum edictis legitimis evocentur.

SI [19] vero quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit provinciam illam [20] in qua crimina deliquit, jubemus legitimis [21] edictis [22] à judice evocari [23] eum: & si non obediat, illa in eum procedere quæ nostris legibus definita sunt. Si vero cognoscatur quod in alia [24] provincia degit, jubemus provinciæ illius judicem in qua peccari quid hujusmodi contigerit, epistola publica [25] uti ad provinciæ illius judicem, in qua delinquens persona degit, illum vero qui publicas [26] susceperit literas, & periculo [27] suo & officii sui comprehendere hujusmodi & ad judicem provinciæ transmittere in qua peccavit, suppliciis legitimis subjiciendum. Si vero qui publicam epistolam susceperit, neglexerit hoc facere, aut officium ejus tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum judicem tres auri libras, & officium ejus alias tres pro pœna inferre jubemus. Si vero judex aut aliquis

19 Nomicis κηρύγματι. Scrimg. vid. l. 1. §. 2. ff. de requirend. reis. Galli adjourner à son de trompe & cri public.
20 Et in ea
21 Per triduum scil. vid. l. 10. ff. de publicis judiciis.
22 Nomicis κηρύγματι. Scrimg. vid. l. 1. §. 2. ff. de requirend. reis. Galli adjourner à son de trompe & cri public.
23 Adnotari leg. 6. Cod. de accusationibus. citari & l. 10. adde leg. 3. ff. de custod. reor.
24 Quid agendum sit judici, reo criminis agente in alia provincia, nec comparente ad edictum.
25 Epistola publica ἐπιστολὴ δημοσία. Scrimg. de hujusmodi litteris dixi ad Novell. 17. c. 14. vid. Edict. 13. c. 23. Judex criminis admissi, vel rei, literas mittere solet ad judicem alterius territorii, in quo citandus domicilium habet, ut futuram litem illi significet, & proinde admoneat citandum, ut responsurus veniat libello actoris, vid. Gayll. obs. 56. num. 5. Plura vide apud Rebuffum tom. 2. tract. de literis requisitoriis seu rogatoriis. Hujusmodi litteris utimur in sententiis extra territorium exequendis, l. 13. §. 3. Cod. de judiciis l. 15. §. 1. ff. de rejudicata. adde Hanemannum 2. obs. 1. n. 6. & in evocandis plerumque testibus l. 3. in fin. ff. de testibus.
26 Ἐπιστολὴν δημοσίαν.
27 Pœnam judicis non deferentis literis requisitoriis aut compulsoriis observa-

---

Πρὸς πλείονα [1] τὰ ἡμέτερα διατυπώσεις ἀσφάλειαν, κελεύομεν τοῖς κατὰ τόπον ἐπισκόποις, καὶ τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι, καὶ αὐτοὺς τοὺς κατὰ πόλεις οἰκοῦντας, μηδένα παρὰ τὴν παροῦσαν ἡμῶν διατύπωσιν δέχεσθαι ἢ βιοκολύτην ἢ ληστοδιώκτην. κωλύομεν γὰρ ἁπάντων τῶν ἀρχόντων πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν συνήθειαν τὴν τοιαύτην, ἔχειν τοποτηρητὴν συγχωροῦμεν. καὶ μᾶλιστα μὲ κελεύομεν τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν ὕπαρχον ὀρθῶς διαγινώσκειν, καὶ τὰ πραγματικὰ καλῶς διοικεῖν, ὡς μὴ χρείαν γίνεσθαι, τοῦ οἱασδήποτε προφάσεως ὀφείλοντος ζητηθῆναι, ἤγουν διοικηθῆναι, εἰς τοὺς ἐπαρχίας τινὰ πεμφθῆναι. εἰ δὲ καὶ χρεία κελεύσει πεμφθῆναί τινες ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας στρατιώτας ἢ ἄλλους τινὰς ἐπὶ χρείαις, ἢ ἕτερα οἱονδήποτε ἀναφυομένων ζητήσεων τοποτηρητὰς· μηδὲ στέγασιν μηδὲ ὄνομα ἐχέτω τοποτηρητοῦ. γινόμενον γὰρ τοῦ πεμπομένου κατὰ τὴν ἐπαρχίαν, μηδέποτε μὲ τοῖς τοποτελέσιν ἐπιγένηται ζημίαν, τὴν ὑποκειμένην αὐτῇ χρείαν πληρούσῃ. ὃ δὲ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας, καὶ ὁ αὐτοῦ πόλεως βοηθήσειν αὐτῷ. εἰ δὲ καὶ ὁ ἄρχων τυχὸν κατηγορηθείσῃ πεμφθῇ, τὴν ἀκόλουθον κελεύομεν καὶ τὴν ὑπαχόλεον τάξιν ὑπαρχεῖν αὐτῷ. Ὡσαύτως δὲ καὶ κωλύομεν τοποτηρητὰς φυλῆς, ἵνα τὸ πάντα κίνδυνον κελεύομεν ἔχειν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ τὴν αὐτῶν τάξιν ὥστε φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν τῆς δημοσίων ἀνύσεως, τὸ τε τόπον κρατήσεως, καὶ δὴ πάσαν ἀδικίαν καὶ βλάβον ἀναστέλειν. Εἰ δὲ τοὺς ἐπαρχίας ἢ βιάζηται ἢ συλλήβδην ἐρεῖ τῶν δημοσίων, καὶ δεηθῶσι τινὸς βοηθείας, κελεύομεν τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοὺς τάξεις αὐτῶν πάσαν συμαίρεσιν καὶ σπουδὴν αὐτοῖς σωνεισφέρειν, ὥστε ἀνεμποδίστως τὴν τῶν δημοσίων εἴσπραξιν φθάνειν. καὶ πάσας ὁ τοὺς κινηθείσας εἴτε χρεωκοπικὰς εἴτε ἐγκληματικὰς ὑποθέσεις, καὶ ἀμφοτέρους τοῖς ἐπαρχίαις ἐπὶ χρεωκοπικὰς, αὐτοὺς ἐπιτρέπομεν ζητεῖν ὥστε αὐτοὺς οἰκεῖν κινδύνῳ ταύτας ἐξετάζειν, καὶ νόμιμον πέρας αὐτοῖς ἐπιθεῖναι. Περὶ τούτου κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, λοίπον μέλλοιεν τοὺς ὀφειλὰς παραλαμβάνειν, εἴτε παρόντες ὦσιν, εἴτε ἀπόντες, ἀσφάλειαν ποιεῖσθαι ἐν τῇ τῆς ἐπαρχιώτης τοῖς ἡμετέροις λαμπρίσιοις, ἤγουν ὑπερεχαῖς, καὶ τοῦ κόμητος τῶν πραδότων, ὑπὲρ τῶν εἰσαγομένων χρεωκόπων ἐκείνῃ τῶν εἰρημένων ὀφλῶν. ὁπότε καὶ μὴ ἀσφάλισιν, ἢ ποιήσωσιν ἀσφάλειαν, ἤτοι κελεύομεν αὐτοὺς καὶ τοὺς αὐτῶν τάξεις ὑποκεῖσθαι τοῖς εἰρημένοις ἀρχαῖς. Ἐν ἐκείναις δὲ τοῖς ἐπαρχίαις ὁ πόλεις βιάλομεν τοὺς ἄρχοντας ἐξικυδικεύειν ὑπὲρ τῶν δημοσίων εἰσπραξέως, ὧν αἷς μηδὲ σκευαίρεσι, μηδὲ βίνδικες, μηδὲ ἑτερά τινες εἶεν ἰδίῳ κινδύνῳ τὴν ἀπαίτησιν ποιεῖσθαι.

1 Νομ. 8. c. 13.
2 Τοποτηρητὰς. Ser. τοποτηρητὴς sunt loci servatores. Novell. 8. c. 4. & 17. c. 10. & 128. c. 20. defensores civitatum seu plebis, l. 1. C. de off. judic. Alexand. non sunt vindices ut J. dicesur, τοποτηρητὰς ἀδίκων ἀχειμάτων. Suidas. loci servator Paulo Monacho 6. hist. Longobard. & in l. 27. de furtis, C Longobard. loci judex l. 2. C. de exhib. reis, vicarius & locum tenens Jul. hic const. 126. mittebatur autem à præfectis Prætorio, vel Comitibus, vel præsidibus juris dicendi causa. vid. Cujac. 3. obs. 14. adde quæ de iis notavi ad Nov. 8. c. 4.
3 Βίνδικες ἢ ἐκλήπτορες. Scrimg. ist est, vindices. de vindicibus quædam dixi ad Novell. 128. c. 8. in fin. Sunt exactores tributorum instituti in singulis civitatibus ab Anastasio teste Nicephoro 16. cap. 44. ita dicti, quod opposiți sint decurionum iniquis exactionibus. His sunt affines canonicarii, de quibus dixi Nov. 128. c. 6. ita dicti exigendis canonibus præfecti, differunt tamen ab iis, qui hic dicuntur τοποτηρηταὶ, de quib. T. dixi. Vindices, alia significatione sunt defensores civitatum, l. 1. C. Theod. si quavis præditus potest.
4 Idem qui & canonicarii, dixi ad Nov. 128. c. 6.
5 Μηδὲ βίνδικες.
6 Testamentum inter liberos actus numeratur l. 1. C. de sacr. eccles.
7 Ἐμφανίσεσθαι. Testamenta infirmantur.
8 Nuptiæ inter liberos actus referuntur l. 134. ff. de verb. oblig. l. 14. C. de nuptiis.
9 Τεκνώσεως συντάττεσθαι donationem insinuare ante nuptias, Jul. indulget enim ex parte viri insinuationes Nov. 117.
10 Vid. Nov. 60.
11 Ἀναγκαῖον inventarium fieri Jul. hic.
12 Nov. 82. c. 13.
13 Et apocham tribuere Jul. hic.
14 Frustratoria scil. l. 1. C. de relationib. l. 6. in fin. C. de appell. alias 30. dies dantur in vadendis actibus, Nov. 126 c. 3. adde l. 24. C. de appell.
15 Interposita appellatione, nihil innovandum. l. 3. C. quando provoc. non est necesse. l. 7. in fin. ff. de muneribus & bon. leg. 1. ff. nihil innovari.
16 Id est, interposita appellatione sententiæ executio & translatio possessionis suspenditur. Idem fit postulata restitutione in integrum leg. 1. C. in integ. postulat. non etiam postulata retractatione.
17 Vid. Rittershus. part. 3. cap. 7. Ans.
18 Ex causa criminali alius pro alio teneri non potest, licet sit concivis, aut contribulis, ut hic: licet propinquus l. 22. C. de pœnis. Idem est in causa civili. Nov. 52. 128.

ΚΕΦ. β'.

ΠΡὸς πλείονα τὰ ἡμετέρας διατυπώσεις ἀσφάλειαν, κελεύομεν τοῖς κατὰ τόπον ἐπισκόποις, καὶ τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι, καὶ αὐτοὺς τοὺς κατὰ πόλεις οἰκοῦντας, μηδένα παρὰ τὴν παροῦσαν ἡμῶν διατύπωσιν δέχεσθαι ἢ βιοκολύτην ἢ ληστοδιώκτην. κωλύομεν γὰρ ἁπάντων τῶν ἀρχόντων πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν συνήθειαν τὴν τοιαύτην, ἔχειν τοποτηρητὴν συγχωροῦμεν. καὶ μᾶλιστα μὲ κελεύομεν τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν ὕπαρχον ὀρθῶς διαγινώσκειν, καὶ τὰ πραγματικὰ καλῶς διοικεῖν, ὡς μὴ χρείαν γίνεσθαι, τοῦ οἱασδήποτε προφάσεως ὀφείλοντος ζητηθῆναι, ἤγουν διοικηθῆναι, εἰς τοὺς ἐπαρχίας τινὰ πεμφθῆναι. εἰ δὲ καὶ χρεία κελέσει πεμφθῆναί τινες ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας στρατιώτας ἢ ἄλλους τινὰς ἐπὶ χρείαις, ἢ ἕτερα οἱονδήποτε ἀναφυομένων ζητήσεων τοποτηρητὰς· μηδὲ στέγασιν μηδὲ ὄνομα ἐχέτω τοποτηρητοῦ. γινόμενον γὰρ τοῦ πεμπομένου κατὰ τὴν ἐπαρχίαν, μηδέποτε μὲ τοῖς τοποτελέσιν ἐπιγένηται ζημίαν, τὴν ὑποκειμένην αὐτῇ χρείαν πληρούσῃ. ὃ δὲ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας, καὶ ὁ αὐτοῦ πόλεως βοηθήσειν αὐτῷ. εἰ δὲ καὶ ὁ ἄρχων τυχὸν κατηγορηθείσῃ πεμφθῇ, τὴν ἀκόλουθον κελεύομεν καὶ τὴν ὑπαχόλεον τάξιν ὑπαρχεῖν αὐτῷ. Ὡσαύτως δὲ καὶ κωλύομεν τοποτηρητὰς φυλῆς, ἵνα τὸ πάντα κίνδυνον κελεύομεν ἔχειν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ τὴν αὐτῶν τάξιν ὥστε φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν τῆς δημοσίων ἀνύσεως, τὸ τε τόπον κρατήσεως, καὶ δὴ πάσαν ἀδικίαν καὶ βλάβον ἀναστέλειν. Εἰ δὲ τοὺς ἐπαρχίας ἢ βιάζηται ἢ συλλήβδην ἐρεῖ τῶν δημοσίων, καὶ δεηθῶσι τινὸς βοηθείας, κελεύομεν τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοὺς τάξεις αὐτῶν πάσαν συμαίρεσιν καὶ σπουδὴν αὐτοῖς σωνεισφέρειν, ὥστε ἀνεμποδίστως τὴν τῶν δημοσίων εἴσπραξιν φθάνειν. καὶ πάσας ὁ τοὺς κινηθείσας εἴτε χρεωκοπικὰς εἴτε ἐγκληματικὰς ὑποθέσεις, καὶ ἀμφοτέρους τοῖς ἐπαρχίαις ἐπὶ χρεωκοπικὰς, αὐτοὺς ἐπιτρέπομεν ζητεῖν ὥστε αὐτοὺς οἰκεῖν κινδύνῳ ταύτας ἐξετάζειν, καὶ νόμιμον πέρας αὐτοῖς ἐπιθεῖναι. Περὶ τούτου κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, λοίπον μέλλοιεν τοὺς ὀφειλὰς παραλαμβάνειν, εἴτε παρόντες ὦσιν, εἴτε ἀπόντες, ἀσφάλειαν ποιεῖσθαι ἐν τῇ τῆς ἐπαρχιώτης τοῖς ἡμετέροις λαμπρίσιοις, ἤγουν ὑπερεχαῖς, καὶ τοῦ κόμητος τῶν πραδότων, ὑπὲρ τῶν εἰσαγομένων χρεωκόπων ἐκείνῃ τῶν εἰρημένων ὀφλῶν. ὁπότε καὶ μὴ ἀσφάλισιν, ἢ ποιήσωσιν ἀσφάλειαν, ἤτοι κελεύομεν αὐτοὺς καὶ τοὺς αὐτῶν τάξεις ὑποκεῖσθαι τοῖς εἰρημένοις ἀρχαῖς. Ἐν ἐκείναις δὲ τοῖς ἐπαρχίας ὁ πόλεις βιάλομεν τοὺς ἄρχοντας ἐξικυδικεύειν ὑπὲρ τῶν δημοσίων εἰσπραξέως, ὧν αἷς μηδὲ σκευαίρεσι, μηδὲ βίνδικες, μηδὲ ἑτερά τινες εἶεν ἰδίῳ κινδύνῳ τὴν ἀπαίτησιν ποιεῖσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

ΚΑὶ τοῦτο ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινες τῶν ἐν ἐπαρχίαις δεχόντων, ὅτινας ἀπὸ ὧν φέρουσι, παραφασὶ αἰχμαλωσίας, ὡς μηδὲ διαθήκας συγχωρεῖν γίνεσθαι, μηδὲ γραμμάτια ἐμφανίζεσθαι, μηδὲ γάμους πρὰς παροσμιλεῖν, μηδὲ τὰ ἐπὶ τοῖς γαμικοῖς δωρεαῖς ὑπομνήματα συντάττεσθαι, μηδὲ τὰ τῶν τελευτώντων σώματα ταφαῖς παραδίδοσθαι, μηδὲ παρῆσιν ἀναγραφὴν συγχωρεῖν γίνεσθαι, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων προϋπτεῖσθαι, ἢ ὧν ὑπομνήσεσιν ἢ ὧν ὁμφορτελείας. Διὰ τοῦτο ἀπαγορεύομεν πᾶσι τοῖς ἄρχουσι πολίτοις τε καὶ στρατικοῖς, καὶ τοῖς αὐτῶν τάξεσιν, ἢ καὶ ἑτέρῳ οἱωδήποτε, τοιοῦτό τι τολμᾶν. εἰ δέ τις τοῦτο μόνον ὧν οἱωδήποτε τόπου τῶν ἡμετέρας πολιτείας ἐπιχειρήσῃ διαπράξασθαι, ἢ ὑπαρχήσας τῶν τοῦτο τολμώντων κελεύομεν τοὺς τοιούτους ἔξω τῶν ζώντων γινομένους ὧν ἐξορίας πέμπεσθαι, καὶ ὧν τῶν ὑπὸ αὐτῶν τῶν συμβαίνοντα ζημίαν τοῖς ἠδικημένοις καὶ τὸ δικαιότατον ἀποδίδοσθαι. ὧν ἀνηρημένης αὐτοῖς οὐδὲ τῶν ἄλλης τῶν νόμων βοηθείας. Πᾶσαν δὲ δίδομεν ἄδειαν τοῖς τῶν τόπον ὅσιωτάτοις ἐπισκόποις, καὶ τοῖς πρωτόσυσι τῶν πόλεων, τοὺς τοιούτους ἐσχερήσασθαι κωλύειν, καὶ φροντίζειν ὅπως πάντα ἀνεμποδίστως καὶ ἀζημίως καὶ τῶν τῶν νόμων δυνάμεων πρᾶττεσθαι. καὶ τὰ ὧν τούτων ἡμῖν μηνύειν. πᾶς μέντοι καὶ νόμος ἐπιδεδόμενος ὑπόκλητος καὶ δίκαιος βιάλομεν πάντας τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς καθ' ἡμετέραν κέλευσιν ἀκροασαμένους, εἴτε μείζονες εἴτε ἐλάττονες εἶεν, καὶ ὑπὸ δόσιν τὰ πεπραγμένα δίχα τινὸς ὑπερθέσεως τοῖς δικαζομένοις· ὡς ἔξεστιν νόμιμον ὧν τῶν τοῦτο πρᾶξαι. Περὶ τούτου κελεύομεν, ὑπόκλητος δὲ διδόσθαι καὶ τοῦτον πρᾶξαι, μηδὲ νομικὸς πραγματευόμενος μηδὲ ἀπαιτεῖν ἐξορίας ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ἀπὸ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τοιαῦτα ἐπιτρεπόντων, ἢ ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τοιαῦτα ἐπιτρεπόντων ἀμελήσαντα τὴν ἀπαίτησιν, ἢ ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τοιαῦτα ἐπιτρεπόντων ἀμελήσαντα τὴν ἀπαίτησιν ἐξορίας.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΠειδὴ συμβαίνει μοιχείας, ἢ ἁρπαγὰς γυναικῶν, ἢ φόνους, ἢ ἕτερα οἰαδήποτε ἐγκλήματα ἐν τῇ τῆς ἐπαρχίας ἁμαρτάνεσθαι· κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας καὶ ἡγεμόνας πάντα κατὰ νόμους διεκδικεῖν, καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας κρατεῖν, καὶ μὴ ἑτέρους ἀνθ' ἑτέρων, ἐξ ὧν ὡρμῶν χωρὶς οἱ τὰ ἐγκλήματα τολμήσαντες, ἀλλὰ ἀπ' ἄλλα σωίσχειν, ἢ ζημίαν τοῖς αὐτῶν ἐπαγαγεῖν χρέους· ἀλλὰ μηδὲ ὑπεχρεώσεις ποιεῖν ἀφ' ἧς ἡμέρας τὰ ἐγκλήματα, ἢ τὸν ἐγκλήματα· ἐκδίκησιν ἰδίᾳ κέρδος ἕνεκα καθελύειν, ἢ τὰ τῶν τολμησάντων περὶ τοῦ ἐγκλήματα οἰκεῖον κέρδος ποιεῖσθαι. ἡμεῖς γὰρ τοὺς μὲ αὐτοὺς τοὺς ὧν τῶν νόμων τοιαῦτα ὑπομένειν βιάλομεν. ζημίαν δὲ τοῖς ὑποτελέσιν ἡμῶν ἢ κέρδος ὧν τῶν τοῦτο τοῖς ἄρχουσιν ἢ τοῖς αὐτῶν ἀνθρώποις, ἤγουν τάξεσι, γίνεσθαι ἀδιαλῶς συγχωροῦμεν. ἵνα μὴ ἀφ' τὸν τῶν πραγμάτων ἐπιθυμίαν ἀφορῶσι ἀδίκως τινὰς πιεσμένους, καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας πιστοῦσθαι. Εἰ γὰρ δή τι παρὰ τοῦτο χθονὶ, αὐτὸς μὲ ὁ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχων τῶν ὑπτεθέν πραγμάτων τοὺς ἡδικημένους ἀφεστάναι ζημίαν, καὶ πιμωρίαν ὑποβληθεὶς ἐξορίᾳ πραδόθησε. καὶ ὁ τοῦτο πάρεδρος τῶν ὁμοίων ὑποφησε πιμωρίαν, ἐὰν τοῖς γναρδίοις παρὰ δὲ ἄρχοντος ὑπεναντίον τῶν νόμων ἐγκρῶσι συμαινόντι. καὶ οἱ πάντες ὁμοίως οἱ ἀφ' τὰ τοιοῦτα ἀφ' κέρδος ἴδιον αὐτῶν ὑπαρχόντες, ἢ μόνον τοὺς ζημίας τοῖς ἡδικημένοις ἀναπληρώσουσι· ὑπακουσθήσουσι, ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτοῦτοι αὐτῶν τοῖς ὑπ' τῶν νόμων πιμωρίαις ὑποβληθέντες, ἐξορίᾳ παραδόθησε.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ δὲ νομίμοις κωλύομεν κηρύσσεσθαι τὰς τοῖς ἐγκλήμασιν συγχωρήσεις.

ΕΙ δέ τις τῶν συγχωρήσεων ἐγκλήμασι ἀφελάθοι, ἢ κωλυλίποι τὸν ἐπαρχίαν ἐκείνου ἢ τὰ ἐγκλήματα ἐπιπιμελήσε, κελεύομεν νομίμοις κηρύσσεσθαι παρὰ δὲ ἄρχοντος κωλύεσθαι αὐτόν. καὶ εἰ μὴ ὑπακούσῃ, ὀκεῖνα ἐπ' αὐτῷ ἀφείσεις τὰ τοῖς ἡμετέροις νόμοις διωρισμένα. Εἰ δὲ γνωσθῇ ὡς καὶ ἕτερα ἐπαρχίαν ἀφάγῃ, κελεύομεν τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγεμόνα, καὶ δὴ ἐν ἁμαρτηθείσῃ τι τοιοῦτο συμβαίνῃ, ἐπιστολὴ δημοσίᾳ κεχρῆσθαι ὡς τὸν τῆς ἐπαρχίας ὀκείνης ἄρχοντα ὧν τὸ τοῦτο πραγμάτων ἐπιπιμελήσων ἀφάγῃ ὀκείνου ἢ τὰ δημόσια ἀνήκοντα ἀφάγῃ ὀκείνου ἢ τὰ τοῦτο ἐκφορὰν συμαινόντι. καὶ ἡ πᾶσις ὁ αὐτὸς ἢ οἱ ἄλλοι οἱ ἀφ' τὰ τοιοῦτα ἀφ' κέρδος ἴδιον αὐτῶν ὑπαρχόντες, ἢ μόνον τοὺς ζημίας τοῖς ἡδικημένοις ἀναπληρώσουσι· ὑπακουσθήσουσι, ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτοῦτοι αὐτῶν τοῖς ὑπ' τῶν νόμων πιμωρίαις ὑποβληθέντες, ἐξορίᾳ παραδόθησε.

1 Nomicis κηρύγματι. Scrimg. vid. l. 1. §. 2. ff. de requirend. reis. Galli adjourner à son de trompe & cri public.
2 Et in ea
3 Per triduum scil. vid. l. 10. ff. de publicis judiciis.
4 Nomicis κηρύγματι. Scrimg. vid. l. 1. §. 2. ff. de requirend. reis. Galli adjourner à son de trompe & cri public.
5 Adnotari leg. 6. Cod. de accusationibus. citari & l. 10. adde leg. 3. ff. de custod. reor.
6 Quid agendum sit judici, reo criminis agente in alia provincia, nec comparente ad edictum.
7 Epistola publica ἐπιστολὴ δημοσία. Scrimg. de hujusmodi litteris dixi ad Novell. 17. c. 14. vid. Edict. 13. c. 23. Judex criminis admissi, vel rei, literas mittere solet ad judicem alterius territorii, in quo citandus domicilium habet, ut futuram litem illi significet, & proinde admoneat citandum, ut responsurus veniat libello actoris, vid. Gayll. obs. 56. num. 5. Plura vide apud Rebuffum tom. 2. tract. de literis requisitoriis seu rogatoriis. Hujusmodi litteris utimur in sententiis extra territorium exequendis, l. 13. §. 3. Cod. de judiciis l. 15. §. 1. ff. de rejudicata. adde Hanemannum 2. obs. 1. n. 6. & in evocandis plerumque testibus l. 3. in fin. ff. de testibus.
8 Ἐπιστολὴν δημοσίαν.
9 Pœnam judicis non deferentis literis requisitoriis aut compulsoriis observa-

πρᾶξις ὑπὲρ πενίας κωλύσαι κελεύομεν. Εἰ δέ τι δὴ ὁ ἄρχων, ἢ τις τῶν τάξεως αὐτοῦ, ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ τοιοῦτον ἀσεβήσαντα μὴ συλλάβῃ, ἢ συλλαβὼν μὴ παραπέμψῃ, ἢ τῶν πραξέων ἐπιλίσηται χαριούμενος τῷ ζώντι, ἐξουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τοῦ πλήθους ἄρχοντος τὸ παυσάμενα κελεύσθαι.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν παραφυλάττεσθαι παρὰ πάσης ἀρχῆς, ἵνα, ἐὰν τυμβωρύχος ἁλῷ ἢ μητραλοίας κελεύσαι χθονίσθαι ὡς τάχος, πρὶν τὸ ἀρχοντικὸν τοῦτο πάθος τὴν ἀρχὴν, ἢ μοῦ ἐκείνου παραλαμβάνοντος τὴν ἀρχὴν, δίκαιόν τοῦτον ἐμφανίζειν· καὶ εἰ μὲ ἰδιωτικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, καὶ πλήθει αὐτὸ καὶ ἐπεξέναι ὡς ἂν εἰ ὡς αὐτὸν ἔντεχνα γεγραμμένον· εἰ δὲ ἢ τοῦ αὐτοῦ ἀρχοντικοῦ κέλευσις εἰς τὸ δημόσιον ὁρᾷ, ἐξέτασιν τούτων καὶ εἰ μὲ μὴ βλάπτει τὸ δημόσιον, τὰ ἐν αὐτῷ ἀνεγκλήμα πληρῶν· εἰ δὲ ὡς βλάπτον εἰς τὸ δημόσιον, μηδὲν ἐπ' αὐτῷ παυτελὲς πράττεσθαι, μέλλειν δὲ εἰς ἡμᾶς ἀνατίθεσθαι, ἵνα δόντες ἡμῶν τὸν τέτε γνῶσιν κέλευσιν. Εἰ δὲ καὶ ὑποστέλλει κἀκεῖνος ἀρχοντικὸν εἶναι, καὶ πτὶν ἐμφανισθῶσιν τοῦτοις, ἢ τὸ ὑποστέλλεσθαι ἢ ὡς ὁ τὰ ὑποστελλόμενα γεγενῆσθαι συμβὴν δοκιμηθῶσιν τὰ δίκαια· καὶ ἄτοις ὁ τοιοῦτος ἄρχων τοῦτος δείκνυτο, καὶ ἐκβάζεσθαι, εἰ νομίμως γεγένηται. Εἰ δὲ παρὰ τὸ νόμου ἢ τὸ δημοσίου ἰσχύοντος, τοῦτος αὐτὸ μηδὲ γεγραμμένον εἶναι κελεύομεν.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ μὴ τολμᾶν δανείζειν τὰ χρεωφείλοντα τέκνα κατέχειν.

Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτην αἴσθησιν ὁ Ἀλφάριος τέκνοις τὴν ἡμετέρας πολιτείας ἔγνωμεν ἀκριβοῦσθαι, ὅτι οἱ δανεισταὶ τὰ τέκνα τῶν χρεωφειλόντων τολμῶσι κατέχειν ἢ εἰς ἐνέχυρον ἢ εἰς ὀλικὴν ὑπηρεσίαν, ἢ μισθὸν τῶν πάσι τρόποις κωλύομεν, καὶ κελεύομεν, εἰ τις τοιοῦτό τι τολμήσειεν, μὴ μόνον ἐκπίπτειν αὐτὸν τῆς χρέως, ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ἄλλην ποσότητα καταβάλλειν ὀφείλοντα ἐπιδοθῆναι τῷ κεκτημένῳ παρ' αὐτοῦ, ἢ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ, καὶ μὴ τῶν τῆς σωματικῆς ποινικῆς αὐτὸν κινδυνεύειν παρὰ τὸν τόπου ἄρχοντων ἐπειδὴ ὡς ἔοικεν ἐλάττονος ὑπὲρ χρέως ἐτόλμησε κρατῆσαι, ἢ μισθώσαι, ἢ συνεχωλεύσαι.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ σωματίσεων τῶν γυναικῶν.

Κἀκεῖνο δὲ σωτείδομεν ὑπὲρ τῆς τῶν πλοίων ἀφελείας ἐπανορθῶσαι, ἵνα εἴ τις γυνὴ ἐν δανειακῷ γραμματείῳ σωματίσῃ τῷ οἰκείῳ ἀνδρὶ, ἢ ὑπὲρ ἀφ' ἑαυτῆς τῷ οἰκείῳ θελήσασα ἢ ἢ ἑαυτῷ ἴσχυσι ποιησῇ, κελεύομεν μηδὲν τοιοῦτον ἰσχύειν ἢ κρατεῖν, εἴτε ἅπαξ εἴτε πολλάκις τοιοῦτό τι ὑπὲρ τοῦ αὐτῆς πράγματος γένῃ, εἴτε ἰδιωτικὸν εἴτε δημόσιον εἴη τὸ ὄφλημα· ἀλλ' ὅτως εἶναι ὡς ἂν εἰ μηδὲ γεγραμμένον ἦν· εἰ μὴ ἄρα δοκιμάσειεν ἐπὶ τὰ χρήματα εἰς ἰδίας αὐτῆς τῆς γυναικὸς χρείας ἐδαπανήθη.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ μὴ φυλακῆ ἐγκλείειν τὰς γυναῖκας.

Ἀναπόδεικτον δὲ νομίζομεν κἀκεῖνο σωφρονίσαι βουλεύσασθαι, ἵνα μηδεμία γυνὴ ἐξ οἱασδήποτε πραγματικῆς ἐγκλήσεως ἐξ οἱασδήποτε ἀρχῆς ἐγκλεισθῇ ἢ φυλακῇ· ἀλλ' εἰ μὲ ὑπὲρ δημοσίων χρεῶν ἢ ἰδιωτικῶν συναλλαγῶν τῶν ἀνδρῶν ἢ οἱ ἐκείνης, ἢ δι' οἱασδήποτε ἀφορμῆς ἐγκλεισθῆναι βιάζεται, ἢ δι' ἑαυτῆς ἢ δι' ὧν ἂν βουληθείη, τὰ οἰκεῖα σωπίσεται δίκαια, καὶ τὸν νόμον. Τὸν δὲ ὄφλημα τοῦτο πλημμύρα πράξεως τῶν σωφρονισμένων, εἰ μὲ μείζων ἀρχὴν εἴη, ἐ χρυσίου λιτρῶν, εἰ δὲ ἥττων, δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινῇ ὑποκείσθαι. τὰς δὲ ὑπουργούσας αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς σωφρονισμένοις δεχαῖς, χωνευμένους ἢ ζώντας, βασανοις ὑποδείκνυσθαι καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ δὲ ἡ γυνὴ μὴ νομίσῃ ὑπομονὴν μὴ βλαβῆναι σωφρονίσθαι πινὰ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς δοκεσιλογήσαι, ἢ καὶ δικασαμένη κρατηθῇ μηδὲ ἥττως ἐγκλείσθαι ἢ φυλαττεσθαι αὐτὴν, ἀλλὰ τὰ νόμιμα ἐπὶ τοῖς σωφρονισθεῖσιν αὐτῇ πράγμασι σωσθέντα. Εἰ δὲ ἔγκλημα εἴη τι ἐπαγρύπνου τῇ γυναικὶ ἐφ' ᾧ ἀναίτιος εἶη αὐτὸν φυλαχθῆναι, εἰ μὲ ἐγγυητὴν σωσόμενος δυνηθείη παραχεῖν, αὐτὸς πισθῆναι· εἰ δὲ ὁμοίως μὴ δυνάσθαι δόναι ἐγγυητὴν, ἐξομοσίαν ποιησάμενος τὸν εἰς τὸ δικαστήριον σωσεδρεύειν. Εἰ δὲ βαρύτερόν εὑρεθείη τὸ ἔγκλημα ἐφ' ᾧ καταγρέεται, εἰς μοναστήριον ἢ εἰς ἀσκητήριον ἐμβάλλεσθαι, ἢ γυναικεῖ ὠφελήσαι αὐτὸν, δι' ὧν δυνατὸν σωφρόνως καὶ ἐλευθερίως αὐτὸν φυλαχθῆναι, ἕως τὸ πρᾶγμα αὐτῆς φανερωθῇ· τότε δὲ ἐκεῖνα σωθαίνειν ἐπ' αὐτῇ τε τοῖς νόμοις δικαζομένοις. ἐξέρχεται γὰρ γυναῖκα ὑπὲρ χρημάτων αἴτιας δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς, ἢ ὑπὲρ ἐγκλήματος οἱασδήποτε, ἢ εἰς φρέαρ βάλλεσθαι συζυγέρμεν, ἢ δι' ἀνδρῶν φυλάττεσθαι· ἵνα μὴ ἀφ' ἑτοίμων εὑρεθῶσι σωθέντα τῷ σωφρονιῶν ὑποελζόμενα. Μοναστήριον μόνοι ἢ ἀσκητήριον δι' ἐξέρχεται ἐναγωγὴν ἀφέλκεσθαι συζυγέρμεν ἐκ τῶν οἰκείων μοναστηρίων ἢ ἀσκητηρίων.

ΚΕΦ. ι'.

Τίνες αἱ τῶν μοιχευόντων γυναικῶν ποιναί.

Εἰ ποτὲ ἡ μοιχείας ἔγκλημα φανερῶς ἀποδεχθείη, κελεύομεν ἐκείνας τὰς ποινὰς τοῖς ἁμαρτήσουσιν ἐπάγεσθαι, ἃς Κωνσταντῖνος ὁ τῆ εὐσεβοῦς λήξεως διετύπωσε· κακείνων τὰς ὁμοίας ὑπομενόντων ποινὰς οἳ πίνες μέσοι ἢ ὑπουργοὶ τοῦ τοιούτου ἀσεβοῦς ἐγκλήματος γένωνται. ἐκ τῆ ἐσίας ἡ δῶ μοιχῷ, εἰ ἔχοι γαμετὴν, τῷ σεβίσῃ καὶ τῷ σεβ γάμῳ δωρεὰν αὐτῇ σεσωσμένῃ, ἢ τῷ δότι ἡ ἡμέτερα νόμος μέρων, εἰ σεβίκα συμβόλαια παρηκολούθησεν. τῷ ἡ λοιπῷ αὐτῆ σβλασίαν, εἰ μὲ εἰσὶ κατόντες ἢ ἀνιόντες ἕως τέτε βαθμῆ, λαμβάνειν αὐτὴς καὶ τὰς τάξεις κὴ τὰς βαθμάς· εἰ δὲ μὴ εἰσὶ τοιῆτοι τινες, τῷ φίσκῳ σεσωρυθῆναι τοιῆτων κελεύομεν. τῷ δὲ μοιχευθέντων γυναῖκα ταῖς σεσωσμέναις ποιναῖς ὑποβαλλομένην, εἰ μηναγηέω ἐμβάλλεσθαι· καὶ εἰ μὲ εἴσω διετίας ἀναλαβεῖν αὐτὴν ὁ ἀνὴρ βουληθείη, ἐξεῖναι αὐτῷ δίδομεν τὸ ποιεῖν, καὶ σωσοικεῖν αὐτῇ, μηδένα κίνδυνον ὑπεύθυνον ὑπάρχειν μήτε ἀφ' ἑαυτοῦ μέσου γενομένων κατεβλαπτόμενος δ' γάμου. Εἰ δὲ ὁ σεσειρημένος χρόνος παρέλθοι, ἢ ὁ ἀνὴρ πρὶν ἀναλαβεῖν τὴν γυναῖκα τελούτησοι, κελεύομεν κεροῦσθαι αὐτὴν, καὶ τὸ μηναγικὸν σχῆμα λαμβάνειν, καὶ οἰκεῖν ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ ἐπὶ ὅλον τὸ χρόνον τῆ οἰκείας ζωῆς καὶ εἰ μὲ ἔχοι κατόντας, τὰ δύο μέρη λαμβάνειν αὐτὴς τῆ σεβισίας αὐτῆς, καὶ τὴν τῆ νόμων ἀφιερώμενα τάξιν, officii ejus propter lucrum hujusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat, & hoc agens convincatur: spoliatus cingulo, exilio tradatur.

CAP. VI.

Ut judex compleat quod decessori mandatum est.

ET hoc vero jubemus observari ab omni administratore, ut si contigerit in scriptis nostram jussionem fieri ad aliquem judicem, & interea iste quiescat ab administratione: is qui post illum susceperit dignitatem, accipiat [1] eam, & insinuet, & siquidem privata est causa: & implere eam, & assequi quemadmodum ad eum prometuit rescriptum. Si vero hujusmodi in scriptis jussio publicum respicit, inquirat eam, & siquidem non lædatur fiscus, quæ in ea comprehensa sunt, adimpleat. Si vero ad læsionem est fisci, nihil super ea omnino agi: nuntiare vero nobis primum, ut secunda nostra fiat de hoc jussio. Si vero & præcepta cujusliber judicis sint, & priusquam insinuentur hæc, aut præcipientem, aut ad quem præcepta facta sunt, contigerit removeri de cingulo: sic qui factus fuerit judex, hæc suscipiat & exigat, si legitime facta sunt: si vero contra legem, aut contra publicum facta sunt, hæc pro non scriptis esse jubemus.

CAP. VII.

Ne quis creditor filium [2] debitoris pro debito retinere præsumat.

QUia [3] vero & hujusmodi iniquitatem in diversis locis nostræ reipublicæ cognovimus admitti, quia creditores filios debitorum præsumunt [4] retinere aut in pignus, aut in servile [5] ministerium, aut in [6] conductionem [7]: hoc modis omnibus prohibemus: & jubemus, ut si quis hujusmodi aliquid deliquerit, non [8] solum debito cadat, sed tantam aliam quantitatem adjiciat dandam ei qui retentus est ab eo, aut parentibus ejus, & post hoc etiam corporalibus [9] pœnis ipsum subdi à loci judice: quia personam liberam pro debito præsumpserit retinere, aut locare, aut pignorare.

CAP. VIII.

De intercessionibus mulierum.

ET illud vero prævidimus pro subjectorum utilitate corrigere, ut si [10] qua mulier crediti instrumento consentiat proprio viro, aut scribat, & propriam substantiam aut seipsam obligatam faciat: jubemus nullatenus [11] hujusmodi valere aut tenere, sive semel, sive multoties hujusmodi aliquid pro eadem re fiat: sive privatum sive publicum sit debitum: sed ita esse ac si neque scriptum esset: nisi manifeste probetur, quia pecuniæ in propriam ipsius mulieris utilitatem expensæ sunt.

CAP. IX.

Ne mulieres in carceribus includantur.

NEcessarium [12] vero credimus & illud competenti adjutorio emendare [13], ut nulla mulier [14] de [15] qualibet re [16] includatur [17], aut custodiatur: sed si quidem pro fiscalibus debitis aut privatis pulsetur, secundum legem mulier aut per [18] virum suum, aut per se, aut per quam voluerit personam legitime respondeat, & transigat rem. Si vero vidua sit, aut non [19] a principio viro conjuncta: liceat similiter mulieri aut per se aut per quos voluerit propria jura proponere secundum legem. Eum vero qui præter hæc præsumpserit agere aliquid prædictorum, jubemus siquidem majores judices sint, viginti auri librarum: si vero minores sint, decem librarum auri pœnæ subjacere: obedientes autem eis in prædictis causis, spoliatos cingulo, pœnis subjici, & in exilium destinari. Si vero mulier post legitimam admonitionem noluerit instituere aliquem, qui pro ea respondeat, aut litigans addicta sit, nec sic includi aut custodiri eam, sed legitima jura in competentibus ei rebus procedere. Si vero crimen sit quod infertur mulieri, in quo necessarium est ipsam custodiri: siquidem fidejussorem personæ præstare potest, ipsi credatur. Si vero juraverit *non posse se dare fidejussorem*, jurationem [20] cautionem faciat, de observatione judicii. Si vero gravissimum inveniatur crimen in quo accusatur, in monasterium [21] aut in ascetearium mittatur: aut mulieribus tradatur, per quas potest publice & libere custodiri, donec causa ejus manifestetur: tunc autem illa procedant in eam, quæ legibus definita sunt. Nullam enim mulierem pro pecunia fiscali sive privata causa, aut pro criminali quolibet modo, aut in carcerem mitti concedimus, aut à viris custodiri: ut non per hujusmodi occasiones inveniantur circa castitatem injuriatæ. Monastriam quidem aut ascetriam per nullam actionem trahi [22] concedimus de propriis monasteriis aut ascateriis.

CAP. X.

Quæ sit mulieris adulteræ pœna.

SI [23] quando vero adulterii crimen probetur; jubemus illas pœnas peccantibus inferri, quas Constantinus [24] divæ memoriæ disposuit [25]: & illis similibus subjiciendis pœnis, qui medii [26] ministri hujusmodi impio crimini facti sunt. De substantia vero adulteri, si habeat uxorem, dotem & propter nuptias donationem ei salvari: aut partem à nostra lege datam, si dotalia instrumenta non subsequuta sunt. resideam vero ejus substantiam, siquidem sint ascendentes aut descendentes usque ad tertium gradum, accipiant hi secundum ordines & gradus. Si vero non sunt hujusmodi aliqui, fisco [27] applicari hæc jubemus. Adulteram [28] vero mulierem competentibus vulneribus subactam, in [29] monasterium mitti: & si quidem intra biennium recipere [30] eam vir suus voluerit, potestatem ei damus hoc facere, & copulari ei nullum periculum ex hoc metuens: & nullatenus [31] propter ea quæ in medio tempore facta sunt, nuptias lædi. Si vero prædictum tempus transierit, aut vir, priusquam recipiat mulierem, moriatur, tonderi eam, & monachicum habitum accipere, & habitare in ipso monasterio in omni propriæ vitæ tempore: & si quidem habeat descendentes, duas partes [32] accipere eos substantiæ, secundum legum ordinem divisas, reliquam

---

1 Et magistratus licet mutetur præses, idem tamen judicium manet atque tribunal, *l. 10. ff. de off. proconf. leg. 76. ff. de jud.*

2 *Nov. 52.* adde *tit. C. ne filius pro patre & Eccl. ex l 23. tit. 2. c. 2. fol 76.*

3 Hinc sumpta est Authentica, *Imo à debito. C. de oblig.*

4 *l. 12. C. de oblig.*

5 *d. l. 12.*

6 Græci ita legunt μισθὸν, hoc est elocationem pro mercede.

7 Vid. quæ not. ad *leg. 1. ff. ad leg. Fab. de plag.*

8 d. Authentica, *Imo à debito.*

9 In exilium mittitur. Sic Julianus patricius *const. 125. c. 2.* adde *d. l. in pr. ibi; liberum hominem.*

10 Hinc sumpta est Authentica, *Si qua mulier C. ad Velleian.* Goth. Vid. Rittershus. *Expos. part. 2. c. 9. num. 12.* ANS.

11 Uxor pro viro obligari nullo modo potest, etiamsi intercessionem sæpius confirmet: nisi pecunia accepta in rem ejus propriam versa sit, *in fin. J. eod.* Nisi statuto, vel consuetudine aliud sit receptum. Hinc fit ut in Gallia mulier pro marito possit fidejubere, si prius tamen Velleiano renuntiaverit, vid. *Papon. lib. 12. Arrest. 3.* Gaylus *2. obs. 90.* refert in Germania receptum esse, ut uxores mercatorum quasi sociæ pro maritis teneantur. Quid si pro alio obligantur, juvantur tamen Velleiano, nisi post biennium obligationem confirmaverint, *leg. 22. C. ad Velleian.* adde *Nov. 6. c. 1. §. 2. l. 2. ff. ad Velleian.* An maritus pro uxore obligari possit, vid. *Gaylum d. loco.*

12 Hinc sumpta est Authentica: *Hodie, C. de custod. reor.* adde *6. Eccl. c.* περὶ γυναικῶν. *ibid. in fin.* καὶ περὶ τοῦ μὴ ἐγκλείεσθαι αὐτάς.

13 Et ita abrogatur *lex 3. C. de custod. reor.*

14 Aliud in maribus *l. 1. C. qui bon. cedere.*

15 Id est, ob quamlibet rem civilem vel fiscalem.

16 Etiam criminali *versf. si vero crimen J.*

17 Invitæ etiam, domo abstrahi non possunt, & in publicum educi, *l. 1. Cod. de off. diversf. jud.*

18 Uxor in jus vocata per maritum suum vel alium respondere & rem legitime transigere potest.

19 Id est, si virgo sit.

20 Juratoria cautio, subsidium fidejussionis, *Novell. 112. cap. 2.*

21 Utcunque causa sit criminalis, & quidem aliis, & quidem a-

---

trox, mulier tamen non conjicitur in carcerem jure civili, sed vel monasterio vel custodiæ mulierum datur, ne pudori ejus insidietur, quod hodie paucis vel etiam nullis locis servatur.

22 Monastriæ & ascetriæ ob quod vis delictum ex suis monasteriis non trahuntur. 23 Hinc sumpta est Authentica, *Sed hodie, C. de adult.* 24 Imo Constantinus & Constantius *l. 4. C. Theod. quorum appellationes non recipiantur.* 25 Nempe capitales *l 30. Cod. de adult.* 26 Οἱ τινες μέσοι ἢ ὑπουργοὶ, *ut hic. & Nov. 123. c. 2. §. 1.* Minister delicti punitur, Mediator sceleris existimatur, conscius quique scientiam delicti habet, nec indicat, *leg 16. ff. de pan. l. 2. l. 6. leg 7. ff. de parricid.* qui mandat, *l. 15. in fin. ff. de sicar. leg. 24. ff. de jure fisci.* vel jubet, *l. 157. ff. de reg jur.* qui delictum commissum ratum habet, *l 25. §. 5. ff. de petit. hered. leg. 5. Cod. de accus.* qui suadet, *leg. 16. ff. de pœn.* qui dat consilium, *leg. 50. §. 2. leg. 52. ff. de furtis.* opem, ministerium, adjutorium, *leg. 50. §. 1. 2. 3. 4. ff. de furtis* qui homines ad delictum cogit, *l. 2. §. 2. ff. ni bonor. raptor.* aut congregat, *l. 5. ff. de vi privat.* qui comitem se adjungit, *l. 5. ff. repetund.* ac socium, *l. 39 §. 4. de adult. l. 6. §. 2. ff. de plagiar.* qui recipit partem pretii rei furtivæ, *l. 1. ff. de receptatoribus*, qui furem domo recipit, *ff. de recept.* qui rem furtivam alio defert in gratiam furis, *l. 35. ff. de furtis.* qui sinum furanti præbuit, *l. 6. in fin. ff. peculatus.* qui domum locat ac concedit gratis, ad maleficium. vid. *Nov. 14. §. 1. Nov. 42. c. ult. §. 2. Nov. 38. l 8. 9. ff. de adult.* qui concedit ferramentum ad ostium alterius effringendum, & scalas ad ascendendum, *l. 54. §. 4. ff. de furtis.* & qui delictum administrat delictum commissuris, *l 7. ff. de sicariis.* qui conducit delinquentem, *l. 11. §. 4. ff. de injuriis.* qui concitat, qui submittit, *l. 11. l. 15. §. 8. ff. de injuriis.* qui in gratiam alterius scribit, qui componit, qui edit famosum libellum, *l. 5. §. 9. ff. de injuriis.* facit *Nov. 42. c. 1. §. 2. in fin.* Nonnunquam etiam delinquit, qui aures & oculos delicto præbet, *Nov. 123. c. 10.* veluti si quis prohibitas artes discat, *l. 8. C. de maleficiis.* non idem in eo qui fugitivo iter monstravit, *l. 62. ff. de furtis.* 27 Et ita maritus ex bonis adulteri nihil lucratur. 28 Vid. *4. Harm. 6 §. 56.* aut potius scholiastem Harmenopuli, quam ipsum Harmenopulum. 29 Res ita habet, Adulter olim deportatione, *l. 5. ff. de quæstionib.* post gladio punitus lege Constantini, *l. 30. in fin. C. de adult. de qua ibid. latius dicam.* Ex ejus bonis dos & donatio propter nuptias, aut quarta uxori ejus debita detrahitur. In reliquis ejus bonis descendentes & ascendentes succedunt ad tertium usque gradum: non extantibus iis, adultero succedit fiscus. Adultera vero hic, gladio non punitur, sed verberata in monasterium ad tempus mittitur: interdum in perpetuum, verbi gratia, si maritus intra biennium mortuus sit, aut si intra id tempus eam recipere noluerit: *ut hic.* adde *6. Harmenop. 2.* Et ita mitius hic saltem est in injusto repudio, nam mulier viro, quod ad pœnam, exæquatur *Nov. 117.)* agitur cum adultera, quam cum adultero. Sed Leo *const. 32.* voluit tum adultero tum adulteræ nasum præscindi, *l. ult. Cod. de adulteriis.* 30 Redintegrari potest matrimonium cum adultera, quod olim non licuit. *l. 37. in fin ff de minor.* maritum vero dotem lucrari *6 Harm. 1. de bonis adulteræ*, vid. *versf. si vero.* ibi *si quidem habeat J. eod.* 31 Redintegrati matrimonii effectus. 32 Hinc & ex sequentibus possis colligere, Maritum nihil lucrari ex bonis uxoris adulteræ: ut quæ descendentibus & ascendentibus & monasterio certo gradu atque ordine distribuantur; de ea re dixi ad *Nov. 117. c. 13.* adde *6. Harm. 2.* de jure in ea re veteri vide *Ulp. 6. §. 12.*

1 Hinc sumpta est Authentica, *Idem est C. de bon. quæ lib.* Goth. Vide Ritterah. *part.* 12. *cap.* 6. Ans.

2 *Nov.* 117. *c.* 9. 10.

3 Consensu mutuo nuptiæ non dissolvuntur, etiam si naturale sit, unumquodque eo genere dissolvi, quo contractum est, *l.* 35. *ff. de reg. jur.* & ita abrogatur *Nov.* 22. *c.* 4.

4 Pœna, injusti repudii *Nov.* 117. *c. ult.*

5 Pœna est in monasterium conjici vel ei addici.

6 Auth. *Idem est C. de bonis quæ liber.*

7 Pœna notarii conficientis instrumentum injusti repudii.

8 Redintegrari potest matrimonium.

9 Ne alterius delicto puniatur.

10 Cura episcopalis ad quæ porrigatur.

11 Nemo potest eam uxorem ducere cum qua adulterium commisserit. huc refer *tit. de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium* adde *leg.* 11. *ff. de adult. l* 28. *l.* 34. *C. de adult.* Martial. 1. *Epig.* 75. Mœchus erat, poteras tamen hoc tu Paula negare. Ecce vir est: nunquid, Paula, negare potes? & alio loco. 6. *Epigr.* 22. Quod nubis Proculina concubino. Et Mœchum modo, nunc facis maritum. Ne lex Julia te notare possit. Non nubis Proculina, sed fateris vid. *Cujac. hic.*

12 Hinc sumpta est Authentica, *Sed novo jure C. de servis fugit.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 13. *c.* 2. Ans.

13 Nemo potest ita damnari, ut utraque manus ei, vel uterque pes abscindatur, vel ut solvantur artus. Fugitivo pes unus amputatur, *l.* 3. *C. de servis fugit.* falsario manus una, *Nov.* 17. *Nov.* 42.

14 Pedis abscissio, de qua dicam ad *l.* 3. *C. de servis fugit.*

15 Τὰ ἄρθρα διαλύουσι. *Scrimger.* Nulli judici liceat exarthrare in quocunque delicto, *Jul. hic versic nulli.* Exarthrandi verbo, opinor, intelligit inscissionem nervorum, quo supplicii genere falsi reus punitus fuit Alexandri decreto, *teste Lampridio.* nec enim puto erurifragium, hic intelligi, cujus fit mentio apud Johann. 19. *v.* 32. 33. Apulejum 9. *Asini.* Ammianum 14. apud Gallicanum *in Cassio.* Suetonium *in Octavio c.* 67. à quo non multum differt rotæ supplicium, quo nunc passim judices utuntur adversus latrones seu grassatores: nam rota veterum dissimilis fuit: de qua vide Demosthenem 3. *in Alphebum.* Ciceronem 3. *Tusc.* Suidam, Lucianum *in epist. ad Stesichorum* 3. Apuleium 3. & 10. Nicephorum 3. *c.* 14. Cujacium 3. *obs.* 28. *in fin.*

reliquam vero tertiam partem monasterio, in quod mittitur, dari. Si vero descendentes non fuerint, sed adscendentes inveniantur non consentientes hujusmodi iniquitati: quatuor uncias eos secundum leges divisas accipere: octo vero uncias dari monasterio in quo includitur hujusmodi mulier. Si vero neque descendentes neque ascendentes habeat, aut ascendentes consenserint hujusmodi iniquitati: omnem ejus substantiam accipere monasterium illi confervandam: ut per omnes casus viro pacta dotalibus illata instrumentis ferventur.

Cap. XI.

Pœna injusti repudii.

QUia [1] vero aliqui nostram legem [2] transcendere student, in qua evidenter causas enumeravimus, ex quibus solum repudia possunt transmitti aut à viro, aut à muliere, jubemus præter illas causas nullo modo repudia fieri, aut per consensum [3] nuptias solvi, & concedere invicem delictis. Si [4] vero præter à nobis definitas causas præsumpserint aliqui solvere matrimonium: jubemus si quidem detecendentes habuerint sive ex ipso, sive ex alio matrimonio, substantiam eorum illis dari secundum legum ordinem, & tam virum quam mulierem in monasterium [5] mitti in omnibus vitæ suæ temporibus & de singulorum facultatibus quaternas uncias monasteriis, in quibus mittuntur, reparari: viro nihilominus neque [6] usum habente datæ partis filius: quoniam pater rerum filii in potestate positi non habet usumfructum. Si vero descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur: tertiam partem substantiæ accipere eos, si non iniquitati solutionis matrimonii consenserint, duas vero partes monasteriis, in quibus unus quisque mittitur, separari. Si vero neque descendentes neque ascendentes inveniantur, & ascendentes consenserint facto: jubemus omnem substantiam monasteriis, in quibus missi sunt, dari: ut non propter hunc contemptum, & Dei judicium contemnatur, & nostra lex transgrediatur. Sed & ministros talis solutionis nuptiarum, aut qui hujusmodi infanda instrumenta composuerint [7], corporalibus pœnis subjici jubemus, & in exilium destinari. Si vero ii qui matrimonium solvere præsumpserunt, voluerint iterum [8] sibi conjungi priusquam mittantur in monasterium: licentiam eis damus hoc facere, & prædictas pœnas concedimus eis, & proprias habere substantias, & ita advicem vivere, tanquam si nihil delictum fuisset. Uno vero volente matrimonium revocare: si non consentiat alia persona: contra [9] eum qui noluerit teneant pœnæ. Hæc vero omnia servari tam in regia hac civitate quam in provinciis, tam à comite privatarum, quam à Palatinorum schola, & provinciarum judicibus & officiis eorum: scientibus quod si negligerint hujusmodi alicujus delicti, & non omnia hæc custodierint, & exilium & proscriptionem bonorum sustinebunt. Hæc vero jubemus servare locorum sanctissimos episcopos [10], ut providentia eorum traditæ personæ in monasteriis mittantur: & de rebus earum quod à nobis definitum est, monasteriis vindicetur.

Cap. XII.

SI quis vero accusatus de adulterio, per proditionem judicum, aut alio quolibet modo à legibus pœnas effugerit, & post hoc inventus cum muliere, de qua accusatus est, turpiter conversatus, aut in matrimonium accipere eam, & hoc fiat vivente marito, aut post [11] ejus mortem: neque matrimonium valere jubemus: sed eum qui hoc delinquere præsumpserit: & si prius profugerit, attamen licentiam damus omni judici & comprehendere eum, & post tormenta ultimis supplicis subjicere: nulla alia excusatione aut probatione facienda: & mulierem castigatam, & detrusam monasterio immitti jubemus: & ibi manere in omne tempus propriæ vitæ: utriusque vero substantiam secundum prædictum ordinem dividi periculo (sicut prædiximus) tam comitis privatarum quam judicis loci.

Cap. XIII.

De pœnarum omnium moderatione.

QUia [12] vero nos oportet humani generis infirmitatem protegere: corporales pœnas secundum aliquas partes imminuentes, interdicimus alterutras [13] manus aut pedes [14] abscindi, aut hujusmodi quædam inferri supplicia, per quæ articuli [15] dissolvuntur: quia membrorum dissolutio gravior est utriusque manus abscissione. Propter quod jubemus, si quidem tale aliquid delinquatur, unde leges mortem delinquentibus inferunt secundum legum virtutem sustinere eum pœnas. Si vero tale fuerit crimen quod morte dignum non sit, ipse aut castigetur aut in exilium transmittatur. Si vero criminis qualitas memori abscissionem exigat fieri: unam solam [16] manum [17] abscindi. Pro furto [18] autem nolumus omnino quodlibet [19] membrum abscindi, aut mori, sed aliter eum castigari. Fures [20] autem vocamus, qui occulte & sine armis hujusmodi delinquunt. Eos vero qui violenter [21] aggrediuntur aut cum armis, aut sine armis, in domibus aut itineribus [22], aut in mari [23], pœnis eos legalibus subdi jubemus. Ut autem non solum corporales pœnæ, sed etiam pecuniariæ mediocres fiant, sancimus eos, qui in criminibus accusantur, in quibus leges mortem [24] aut proscriptionem definiunt: si convincantur, aut condemnentur, eorum substantias non fieri lucrum judicibus aut eorum officiis, sed neque secundum vetereres leges fisco [25] eas applicari, sed si quidem habeant descendentes & ascendentes usque ad tertium gradum, eos habere [26]. Si vero mulieres [27] habeant qui condemnati sunt: omnibus modis jubemus istas & dotem & antenuptialem donationem accipere. Si vero sine dote talibus personis conjunctæ fuerint: à legibus definitam [28] partem de tota substantia condemnati eas accipere: sive filios habeant, sive non. Si vero neminem prædictorum habeat qui deliquit: tunc fisco sociari ejus substantiam. In majestatis [29] vero crimine condemnatis, veteres leges servari jubemus.

Epilogus.

†. Providentiam igitur adhibeto gloria tua, ut præsentem sacram legem nostram, & in alma hac urbe proponat, & per provincias mittat insinuetque harum præsidibus, quo magis omnes subditi intelligant, quantam pro ipsis geramus providentiam. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Dom. Justin. PP. Aug. * Basil. [30] V. C. Cons.

τὸ δὲ λοιπὸν τέλτον μέρος τῷ μοναστηρίῳ εἰς ᾧ ἐμβάλλει δίδοσθαι. εἰ δὲ κατόντες μὴ εἶησαν, ἀλλὰ ἀνιόντες δύρεθῶσι, μὴ συμπραξάντων τῇ τοιαύτῃ ἀποξένωσι, τετραπλοῦν αὐτοὺς, κατὰ τὸν τῆς νόμου τάξιν ἀφορίζεσθαι, λαμβάνειν τὰς δὲ ὁκτὼ οὐγκίας δίδοσθαι τῷ μοναστηρίῳ εἰς ὃ ἔσχολεῖ· ἡ τοιαύτη γυνὴ, εἰ δὲ μήτε κατιόντας μήτε ἀνιόντας ἔχοι, ἢ κ ἀνιόντες συνεπράξαν τῇ τοιαύτῃ ἀποξένωσι, πᾶσαν αὐτῆς τὴν οὐσίαν λαμβάνειν τὸ μοναστήριον σὺν πᾶσῃ φυλαττομένῃ, ὅση δὲ ὅλων τῶν θεμάτων τῆς ἐνδικτιῶνος τὰ σύμφωνα, τὰ τῆς θείας κώνεως ἐμφερόμενα συμβολαίοις, φυλαττέσθω.

Κεφ. ια'.

Τὶς ἡ ἀδίκαιος ῥεπουδίου ποινή.

ΕΠειδὴ δέ τινες τῶν ἡμετέρων νόμων παρεβάνην τολμήσουσι, εἰς ὧν ἰδίας αἰτίας ἀπαγορευμένας ἐξ ὧν μόνων ῥεπούδια δίδοσθαι ἢ πέμπεσθαι ἢ ὑπ' ἀνδρὸς ἢ ὑπὸ τ' γυναικὸς· κελεύομεν παρ' ἑκάστης τὰς αἰτίας μηδὲν τρόπῳ ῥεπούδια γίνεσθαι, ἢ ἐρρῶσθαι τὸ γαμόμενα, ἢ κ' συνιέναι τὰς γάμους ἀφλύειν, κ' συζυγεῖν ἀλλήλοις τὸ ἀμαρτήμασι. εἰ δ' ὧδε τὰς ἀφ' ἡμῶν διωρισμένας αἰτίας τολμήσουσί τινες ἀφλύειν τ' γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲ κατόντες ἔχοιεν εἴτε ἐξ αὐτῆ εἴτε ἐξ ἄλλα γάμε, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἑκείνοις δίδεσθαι κ' τῷ τ' νόμων πεῖχιν, κ' τὸν τι ἀνδρα τῷ τι γυναῖκα εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι, ἐπὶ πάντα τ' τ' ζωῆς αὐτῶν χρόνον· κ' ὄκ τ' ἐπάρχε ἀφαιρεῖσθαι ἀπὸ τὰς πάσας οὐσίας τοῖς μοναστηρίοις ὧν οἷς ἐμβάλλον· ἀφορίζεσθαι, δ' ἀνδρὸς ἠλικόν μηδὲ χρῆσιν ἔχοντ· δ' διδομένω τοῖς παισὶ μέρως. Εἰ δ' κατονῶσι μὴ ἔχοιεν, ἀλλὰ ἀνιόντες δυρίσκοι), τὸ τέλτον μέρ· τ' οὐσίας λαμβάνειν αὐτὸς, εἰ μὴ τῇ ἀσεβείᾳ τ' λύσεως δ' γάμε συμήνισαν τῷ δ' δύο μέρη τοῖς μοναστηρίοις, σὺν οἷς ἔχοσ· ἐμβάλλε), ἀφορίζεσθαι. Εἰ δ' μήτι κατόντες μήτε ἀνιόντες εἶεν, ἢ κ' ἀνιόντες συμήνεσαν, τῷ γαμήσῃ, κελεύομεν πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς μοναστηρίοις, σὺν οἷς ἐνεβλήθησαν, δίδεσθαι, ἵνα μὴ ἀφ' τούτης τ' ἀθεσίας κ' τὸ δ' θεῖ κέρμα κωλυφρονηθῇ, κ' ὁ ἡμέτερ· νόμο· παραβαθῇ. Ἀλλὰ κ' τὰς ἀναργύρως ταῖς τοιαύτας λυθεῖ τ' γάμων, ἢ τὰ τοιαῦτα ἀβέβαια συμβόλαια σωτηθέντας, ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποδάλλεσθαι κελεύομεν, κ' εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ δ' οἱ τ' γάμον λύειν ἐπιχειρήσαντες βιληθῶσι πάλιν ἑαυτοῖς συζυχθῆναι, πρὶν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν τὸ ποιεῖν, κ' τὰς προειρημένας ποινὰς συζυγεῖσαι αὐτοῖς, κ' τὰς ἰδίας οὐσίας ἔχειν, κ' ὕτως ὡς ἀλλήλας ζῆν ὡς ἂν εἰ μηδὲν τοιοῦτον ἡμαρτηκότον ἐτύγχανον, δ' ἑνὸς δ βιλομένω τ' γάμον ἀνακαλεσάσθαι, εἰ μὴ συμφωνέσῃ τὸ ἕτερον πρόσωπον, κ' δ' μὴ βιλομένῳ κρατεῖν τὰς ποινάς. Ταῦτα δὲ πάντα φυλαττέσθαι κελεύομεν ἔν τε τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλῃ κ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἀφ' τε δ' κόμητ· τ' σχολατόρων κ' τ' τ' παλατίνων σχολῆς, κ' τ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων, κ' τ' τάξεων αὐτῶν. εἰδότες αὐτοὺς ὡς εἰ ῥᾳθυμήσωσι τούτοις τισὶ τῶν ἀμαρτωλῶν, κ' μὴ τοῦτα πάντα φυλάξωσι, κ' ἐξορίαν κ' δήμευσιν ὑποστήσον). τοῦτα δὲ αὐτὸς φυλάττειν κελεύομεν κ' τὸς κ' τόπον ὁσιωτάτης ἐπισκόπους, ὥστε φυγεῖν αὐτῶν τὸ φυλαχθὲν ῥέμμα παρὰ τῶν μοναστηρίοις ἐμβαλλέσθαι, κ' ὁπ' τ' πραγμάτων αὐτῶν τὰ παρ' ἡμῶν διορισθέντα τοῖς μοναστηρίοις παρεχέσθαι.

Κεφ. ιβ'.

ΕΙ τις δὲ κατηγορηθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ, παδόσιας τ' δικαστῶν ἢ ἄλλῳ οἱωδήποτε τρόπῳ τὰς ἀπ' δ νόμε ποινὰς ὑπόφυγοι, κ' μ' τοῦτα δύρεθεὶς τῇ γυναικὶ, ἀφ' ἧς κατηγορήθη, αἰχρῶς συμπαραφερόμεν·, ἢ εἰς γάμον λαμβάνειν αὐτῆ, κ' τὸν ἄνδρ· ζῶντ· δ' ἀνδρὸς, ἢ κ' μ' τῶν αὐτὸ τελούτων. ἐὰν δ' γάμον ἐρρῶσθαι κελεύομεν, ἀλλὰ κ' τοῦτ' τελημένων τελμήσαντες, εἰ κ' τὸ πρότερ· διέφυγεν, ὅμως ἀξίαν δίδομεν ποινὴν δικαιῶ κ' σωζῆν αὐτὸν, κ' μ' βασάνοις ταῖς ἐσχάταις πιμωρίαις ὑποπέσειν, μηδεμιᾶς ἄλλης κατηγορίας ἢ ἀποδείξεως δεομένων, ἐ τῶν γυναῖκα σι φρονισθέντα ἐκρεῖσαι μοναστηρίῳ ἐμβληθῆναι κελεύομεν, κἀκεῖ μέρει ἐπὶ ὅλον τ' χρόνον τ' ζωῆς αὐτῆς· τῶν ἐκείνης δὲ ἀφ' οὐσιῶν κ' τῶν προειρημένων τάξιν ἀφαιρεῖσθαι, κυδωνίᾳ, καθὼς προεῖπομεν, τότε κόμητ· τ' σχολατόρων κ' τ' κ' τόπον ἀρχόντων.

Κεφ. ιγ'.

Περὶ μάτρας πιμωλῶν.

ΕΠειδὴ δὲ δεῖ ἡμᾶς τῶν ἀνθρωπίνων ῥώμης αὐθένειαν σκοπεῖν, τὰς εἰς σῶμα ποινὰς κατὰ τι μέρ· ἐλαττῆσαι, ἀπαγορεύομεν ἑκάστας τὰς χεῖρας ἢ κ' πόδας τέμνεσθαι, ἢ τοιαύτας τισὶν ἐπάγεσθαι τιμωρίας, δι' ὧν τὰ ἄρθρα ἀφλύονται). ἐπειδὴ ἡ τ' ἄρθρων ἀφλυσις βαρυτέραν τ' ἐκδίκησιν τ' χειρῶν ἔχειν ὁμολογεῖται. διὸ κελεύομεν, εἰ μὲ τοιοῦτό τι ἁμαρτηθείη ἐξ ᾧ οἱ νόμοι διαλῦσι τὰς ἁμαρτάνοσιν ἐπάγεσθαι, κ' τῶν τ' νόμων διώκειν ὑπάρχειν αὐτὸν τὰς ποινὰς· εἰ δὲ τοιοῦτόν τι ἐγκλημα, ὥστε θανάτ· ἄξιον μὴ εἶναι. ἀλλως αὐτὸν σωφρονίζεσθαι, ἢ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. εἰ δὲ ἡ ἐγκλήματ· ποιότης μάλιστα ἀποδειμῦναι ἀπαιτήσῃ γίνεσθαι· μίαν μόνην χεῖρα τέμνεσθαι. Ὑπὲρ κλοπῆς δὲ ἃ βιλόμεθα παντελῶς οἰονδήποτε μέλ· τέμνεσθαι, ἢ λαθεῖν ἡσκεῖν, ἀλλ' ἑτέρως αὐτὸν σωφρονίζεσθαι. κλεπτὰς δὲ καλοῦμεν τὰς λαθρᾳ, κ' ἄνδρ· ὅταν τοιαῦτα ταλημμελοῦντας. τὰς γὰ βιαίως ἐπερχομένας, ἢ μ' ὅπλων ἢ χωρὶς ὅπλων, σὺν οἴκῳ ἢ σὺν ὁδῷ ἢ σὺν ἁλάσσῃ, τὰς ὑπὸ τ' νόμων κελεύομεν ὑπάρχειν ποινάς. Ὥστε ἡ μὴ μόνον τὰς εἰς σῶμα ποινας, ἀλλὰ κ' τὰς εἰς χρήματα μείζονας γίνεσθαι, θεωρίζομεν, τὰς ἐπὶ ἐγκλήμασι κατηγορουμένας ἐφ' ἂν οἱ νόμοι δήμευσιν ἢ ζημίαν ὁρίζεσθαι, ἐὰν ἐλεγχθῶσι ἢ κατακελεσθῶσι, τὰς αὐτὰς ἀθεσίας μὴ γίνεσθαι κέρδ· τοῖς ἄρχουσιν ἢ παῖς αὐτῶν τάξεσιν, ἀλλὰ μηδὲ κ' τὰς παλαιὰς νόμους τῷ δήμοσιῳ αὐτὰς ἀφαιρεῖσθαι· ἀλλ' εἰ μ' ἔχοιεν κρίνοντας, αὐτὰς ἔχειν τὸν οὐσιαν, χωρὶς τ' ἀφ' δ τοιότου ἁμαρτήμ· αὐτοῖς ἀφορισθέντων· εἰ δὲ μὴ ὑπεῖσι κρίνοντες, ἀλλ' ἀνιόντες ἄχρι τέλτα βαθμὸ, αὐτὰς ἔχειν. Εἰ δὲ χαμεύτας ἔχουσιν οἱ ὕστις κατακελεσθῆσε, πᾶσι τρόποις κελεύομεν τοῦτας κ' τῶν ἀφείκα κ' τῶν χαμικῶν δωρεὰν λαμβάνειν. εἰ δ' κ' δίχα ἀφικῆς τοῖς τοιούτοις ἀφοσώποις σωμάκησαν, τῶν ἀπ' τ' ἡμετέρων νόμων ὀφλεῖσαν μέρεαν σὺν τ' ὅλης οὐσίας δ κατακελεθῆ· πάντες λαμβάνειν, εἴτε τέκνα ἔχουσιν, εἴτε κ' μή. Εἰ δὲ μηδένα τ' ἀφειρημένων ἔχοι ὁ κληρονόμος, τότε τὸ φίσκω ἀφοκυρῶσθαι τῶν ἐκείνα οὐσιῶν βιλόμεθα. Επὶ μάρτυ τοῖς ἐπὶ καθοσιωσῇ κατακελευομένοις τὰς παλαιὰς νόμους φυλάττεσθαι κελεύομεν.

Επιλογος.

†. Προνοησάτω τοίνυν ἡ σὴ ἐνδοξότης τ' παρόντ· θεῖον ἡμῶν νόμον κ' πάντων τῶν διδάγματα πόλιν ἀφθέγγ, κ' στέλλ κωλῦ τὰς ἐπαρχίας, κ' καταφανῆ ποιῆσαι τοῖς τῶν ἡγεμόσι. ἐφ' ᾧ πάντες τὰς ὑπηκόους μαθεῖν ὅσῳ αὐτῶν ποιούμεθα ἀφόροιαν. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

12 Hinc sumpta est Authentica, *Sed novo jure C. de servis fugit.* vid. Nov. Leon. 32.) aures (quo supplicio Persarum reges affecerunt: quosdam captivos Græcorum *Diod. lib.* 17. *anno* 6. *Alexandri.*) oculos (de Excæcatione dicam ad *Nov Leonis* 92.) testes seu testiculos: die idem in castratione. vid. *Nov. Leonis* 60. 20 Fures qui dicantur. 21 Latrones hi dicuntur. 22 Ii sunt grassatores *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis* Nov. *Leonis* 70. 23 Ii sunt piratæ, de quibus *l.* 3. §. 1. *ff. de nautæ, caupon. l.* 18. *ff. commodati.* 24 Bona ad mortem damnati vel proscripti non confiscantur *Nov.* 17. *c.* 12. 25 Hinc sumpta est Authentica, *Bona damnatorum lege* 17. *Cod. de bonis proscript.* 26 *Confiscations n'ont point de lieu en pays de droict escrit. Nov.* 17. *c.* 12. & ita abrogatur *lex* 1. *ff. de bon. damn. l.* 4. *C. de bon proscript.* quosdam casus excipe, puta crimen majestatis *l* 5. *C. ad l. Jul. majest.* incestarum nuptiarum *Nov.* 112. Die idem si quis castitatem non servaverit, post solutum castitatis causa matrimonium *Nov.* 117. sed ea de re dicam plenius *ad tit. C. de bon. proscript.* 27 *l.* 9. *C. de bon. proscript.* Conciliationem hujus §. cum *Nov.* 17. *c.* 12. & *auth. bona damnatorum. Cod. de bon. proscript.* vid. apud Rittershus. *part.* 4. *cap.* 2. *num.* 35. Ans.

28 Id est, quartam *Nov.* 117. *c.* 5. 29 Vid. *l.* 5. *C. ad l. Jul. majestatis.* 30 Anno 30. post consulatum Basilii II V. C. anno 15. *Cujac. hic.* id est, anno 541.

ΤΙΤΛΟΣ ιη'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τινὰς ἐκτιθέσθαι χρέα τοῦ δημοσίου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλί.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΣΑ τὸ θεῖον ἐξεμβριζόμενα ὑφ' ἡμῶν εὐσεβείᾳ), ταῦτα ἐπὶ τοῖς ὑγιαινούσι αὐξανόμενα τῇ κ) ἀβλαβείᾳ τῇ κ) ἀλκίμῳ τῶν ὅπλων χαρακτῆρι, σαφῶς ἐπιδείκνυται τῆς Θεοῦ ἐπιμελείας τὸ ἀκατάπαυστον· ὃ δὴ καὶ ἐν τοῖς τῆς Μυσῶν ἐπαρχίας κατώρθωται, σαφῶς ἀμήχανον ἡμῶν, ἰδίᾳ δεξαμένων τὴν χρηματικὴν δημοσίου τε κ) ἰδιωτικοῦ μισθοδοσίαν ὑπομόνων ὑπὸ τῷ χώρας λαμπρότατε ἄρχοντος· ἐπὶ ὕδρει καὶ μόνῃ· ἡ γὰρ ἐπὶ τῷ χρημάτων πίστει εὐφυεστάτων· ἐπιδίδοσθαι λιβέλλους τῶν οἰκείων πραγμάτων αὐτῷ· ὅσοις ἀδικεῖσθαι δοκοῦσιν, κ) τοῦ κεφαλαίου λυπηρῶν καθίστησι. πᾶσι δὲ δίκαιον, τὰ ἅπαξ εἰς τὸ συμβιοῦν κρίνοντα· καὶ ἡ ῥᾳθυμία παρεδόθη μὴ ἐκτὸς τοῦ αὐτῷ χαρακτῆρος, αὐδὶς ἀχθηναι τὸ βίον ἑαυτοῦ ἀξιοπίστοις, ἢ τὸ ἐλάττωμα τροφῆς, ὡς εἰκὸς, τοῦ πλήθους· σκέπης ἔξω βιαίως κατασείσαι;

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα μαθόντες, κ) τῷ κρείττονι τὸ χρέος διορθώσεσθαι, θεῷ θεράπουμα ἐκ τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἁπάντων θεοῦ, κ) τοῦ μὴ τὴ θλιβερὰν παρ' ἡμῶν πολιτείαν καθυβρικέναι, θεραπεύοντι, μαθόντι ἐξεναι τὴν συνδεδομένην ἢ μεγαλοφρεστάτων ὀρκωτῶν, σκέπης πραγμάτων χρέαν ἀναγκαίως ἐπιφαινομένην τοῖς δίκαιως ἐπὶ ταῖς αἰφνιδίοις χρείαις ἐπὶ χρήμασι τυχὸν δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς ὑπομένουσιν, ἢ τοιοῦτο τρόπος αἰκισμῶν κεχρῆσθαι ἀσεβήσειν. ὡς ἂν αὐτὸς τὴν τοῦ σώματος φειδεμένης πιθανείας, αἰρεῖσθαι μᾶλλον τῶν ἰδίων στέρεσθαι δίκαιον, κ) μὴ σὺν τῷ τὰ ἀσπιδεῖας ζυγῷ, κ) τῷ τὰ ἀκτημοσύνης πίζεσθαι μίζει θνητὸς ὀνειδισμός. ὅρκον γὰρ θεῖς τὴν ἀσφαλισαμένων παρίχειν λογίαν ὡς ὑπὸ αὐτῷ σαφῆσαι πραγμάτων χάριν κακολαβείας), ἢ χρυσίον ὄφειλον τῶν ἰδίων χρέως ποιησε) πληρῶσιν. Εἰ δὲ δίκαια αὐτῷ πνὰ ὁ νόμος· ἢ ἀποκληρονομίας ἢ δωρεᾶς συγγνῶν δίδωσι, κινητῶν, ἢ ἀκινήτων πραγμάτων, κ) τούτων ἐπ' αὐτὸς μὴ κατέχη, ἁρμόζειν δὲ αὐτῷ φαίνῃ) κ) δυνατὸν μέρος ἐξ αὐτῶν ἢ κ) τὸ ὅλον τοῖς ὀφειλομένοις σωιάξαι, (δίκαι μᾶλλον τὰ χαμαιτὸς πραγμάτων τῇ ἀληθείᾳ, εἴτοῦ ἀμφίρῃ αὐτῇ) τοῦτο γίνεσθαι, κ) ἄδειαν εἶναι τοῖς ὀφειλομένοις οἰκείοθαι τοὺς τοιούτους ἀγῶνας, κ) εἰς σωτηρίαν ἔτι· ἐπαχθησε) τοῖς ἐῶς σὺν ὑμῖν ἐλλὴς παρεσκεύδειεν τὰ δικαίως παρ' ἡμῶν ἀμφ' τοῦτ ἔ θείᾳ νόμῳ τετυπωμένα ἐπιχειρῆσι. Dat. Kal. Junii, *Constantinop.* BELIS. Viro Clarissimo Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

Περὶ ὁμολογητικῶν συναλλαγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλς'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΙ σὺν ἔ συνήθειαν τοῦ ὁμολογεῖσθαι τοῦ δύδαμον τούτοις πόλεως, οἰκίτω γεγονότες ἔ ἡμέτερα κράτους, ἐδεῖ πολλῶν ἡμᾶς ἡγεῖσθαι κεφαλαίων, βοηθείας αὐτοῦς τυχεῖν, οἷα κ) αὐτοὶ πολλοὶς ἑαυτοὺς παρεχόμενοι χρησίμους, ἐξ ὧν ἀντιφώνησις κ) δανείσασθαι ὑπάρχῃ) παντὸς κινδύνου μεσὸς θείας τῷ ἡμῶν ἔσης ἀβεβαιώσεως βελομένης κ) ταῖς ἀπαιτήσεις, κ) σωτῆρα τοῦ τοὺς ὑποδυομένους δύδωσι τῷ αὐτοῦ πράσασθαι, ὥσπερ δὲ ἐγγυητὰς κ) μανδάτορας κ) ἀντιφωνητάς· ἐξηρῆσθαι τούτης τῷ νομοθεσίας τὸ καθ' αὐτὸς συνήθειαν, κ) πάσχειν τε πάντων δεινοτέρων, εἰ μέλλοιεν αὐτοὶ μὴ δυνάσθαι χρῆσθαι τῇ τοῦ ἀβεβαιώσεως βοηθείᾳ, ἀλλ' ὑδὲν ἀπαιτεῖσθαι. εἰ δὲ ἀντιφωνήσεις παρ' ἑτέρων λαβοιεν, μὴ ποιεῖν αὐτοὺς τὸ ἐκείνου τοῦ ἀντιφωνησαμένου, ἢ τοὺς τούτων μανδάτορας ἢ ἐγγυητάς. κ) σωθήκειν κ) αὐτοὺς ἢ μετεῖναι τοῦ κοινοῦ νόμου, ἢ μηδὲ αὐτοῖς ἀπιπεῖσθαι τῷ ἡμετέρᾳ ἀβεβαιώσει.

ΚΕΦ. α'.

ΕΑπίζομεν τοίνυν, ὥσπερ πνὲς τοῦ δρύσσειν τραπέζης σωσεσῶσαι δανείσειαν τινι, κ) ἢ ἀντιφώνησιν λαβοιεν ἢ ἐγγυητὰς ἢ μανδάτορας, ἀντιπάσχειν δὲ αὐτοῖς ἢ ἀβεβαιώσεις κ) ἢ ἐξ ὁκείνης ἐστοχασμένη πίζεις· τότε κρατεῖν κ) ἐπ' αὐτῶν τῷ ἀβεβαιώσεις εἰ μὴ σύμφωνον ἰδιωτὶ ποιήσοιντο ὥστε ἄδειαν εἶναι τῷ δανείσαντι χωρεῖν, ἢ κ) τοῦ σωσοτούτης κ) μανδάτορα κ) τοῦ ἐγγυητε, μὴ ἀναβιβρότι τοὺς τοῦ ἀβεβαιώσεως βαθμοὺς· ἀβ' ὧν τῷ τοῦ ὁμολογητικῶν ἀβεβαιώσεις τὰ τοιαῦτα σωσπίμενα σύμφωνα, ἃ δὲ κεῖνα σωζοῦ τοῦ νόμου εἶναι· διὸπ ἔξεστιν ἑκάστῳ τοῦ δεδομένων αὐτῷ παρὰ τοῦ νόμε κατασθρονεῖν· ἀλλ' εἰ τι ἴδιοιτο τοιοῦτο σύμφωνον, ἐξεῖναι αὐτοῖς κ) κ) τοῦ σωσοτούτου κ) κ) τοῦ ἐγγυητὲ κ) κ) τοῦ ἄλλων σωσοῶσαι χρεῖν. ὥστε, εἰ μὲ μὴ γένεσθαι σύμφωνον, πάντως κρατεῖν κ) ἐπ' αὐτοῖς τῷ ἀβεβαιώσεις· εἰ δὲ γένεσθαι τὸ σύμφωνον εἶναι τὸ κοινοῦζον τὸ σωσάλλαγμα, κἀκεῖθεν τοὺς εἰσπράξεις ὑπάγειν.

ΚΕΦ. β'.

ΔΕύτερον δὲ αὐτοῖς κεφάλαιον ὦ τὸ τοῦ ἄκλης ἐξαιρέσεως ὦ σεσῶσαι ἐποιησάμεθα, ὥσπερ τοῖς σεσεσῶς δρύσσει τραπέζης σρατιώτης, ἢ τοῦς οἰκείοις παισὶ σρατεύσειν, ὥστε μὴ δυνάσθαι ἀποχρῆσθαι τοὺς σρατευομένους

TIT. XVIII.

NE QUIS COGATUR BONIS CEDERE.

NOVELLA CONSTIT. CXXXV.

PRÆFATIO.

QUibus maxime rebus divinum à nobis numen placari perhibetur, ea sane inter subditos jugiter incrementum accipere, atque eluescere contendimus. Zosarius quispiam ex Mysis oriundus [2] cum [3] lacrymis porrectis precibus nos edocuit, quod cum pecuniarum publicarum pariter & privatarum nomine conveniretur à clarissimo provinciæ præside per contumeliam, & quidem solam. Neque enim credidit de iis pecuniis propriarum rerum suarum persecutionis libellos oblatum iri, id quod injustissimum habetur, & inter ea capitula quæ cum primis sdferunt molestiam. Ubi enim locorum justum est, ut is qui in universum ex accidenti [4], non supina negligentia res suas amisisse traditus esset, denuo per vim ad ignominiosam [5] vitam transponatur, & ad quotidiani victus, neque non (ut licet conjicere) amictus corporis inopiam adigatur?

CAP. I.

DE his edocti, alacriterque cupientes id, quod deterius est, per melius corrigere, quo magis ea re omnium optimus Deus concilietur neque [6] calamitosi aliquid nostris geratur, inque usu habeatur temporibus: sanctimus [7], ut nemini gloriosissimorum aut magnificentissimorum magistratuum liceat rei causa cessionis bonorum necessitatem alicui eorum inferre, qui de prædictis causis *propter* [8] *pecunias publicas forte, aut etiam privatas* judicium sustinent, aut hujusmodi contumeliis uti, ac prætextibus, perinde quasi dum corporis [9] supplicium ipsi remittitur, maluerit rerum suarum amissionem capessere potius, quam cum inopiæ jugo itidem ad mortem usque premi opprobrio ignominiæ [10]. Jusjurandum [11] tamen per adoranda præbeat eloquia, *quod nullam rerum causa occasionem aut aurum reliquum* [12] *habeat, unde aeris alieni supplementum faciat*. Præterea, si qua ipsi jura lex vel ex hereditate, vel cognatorum donatione in rebus mobilibus præstet, in quarum possessione nondum constitutus sit, competere tamen ipsi videantur, possintque [13] creditores vel partem ex iis, vel etiam totum colligere, extra tamen res uxoris, *siquidem revera ad illam pertineant*, hoc fiat, creditoribusque hujusmodi actionum vindicandi, & in personam ejus, qui aliquando jurium futurus sit dominus, actiones instituendi, sive præsens debitor est, sive non, & (ut simpliciter dicamus) quo ad actionem & vindicationem rerum consistendi in persona ejus, qui ita fuerit obnoxius, licentia sit.

EPILOGUS.

†. Diligens itaque & virtutis amans magnificentia tua, ea, quæ tam pie nobis placuerunt, observato: decem librarum auri multam ei, qui ex iis aliquid, quæ de his à nobis sancita sunt, transgredi præsumpserit, irrogans. Neque enim absque periculo erit, sed & vitæ periculum inferetur iis, qui vel sola cogitatione tenus ea quæ juste à nobis per hanc sacram exprimuntur legem, transilire attentaverint. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.*, BELIS. V. [14] C. CONS.

TIT. XIX.

DE ARGENTARIORUM [15] CONTRACTIBUS. [16]

NOVELLA CONSTIT. CXXXVI.

PRÆFATIO.

QUi in corpore ac collegio consistunt argentariorum hujus almæ urbis, hi supplices apud potentiam nostram facti, de multis nos capitulis petierunt, potiri cupientes auxilio, ut qui in multis [17] se utiles præbeant, *unde* [18] *ipsorum & mutui obligationes periculo plena accedunt*. Nam cum sacra nostra existat constitutio [19], quæ vult, *ut exactionis ordine fiant, ac primum quidem principales rei, & rei eorum excutiantur, deinde vero & fidejussores & mandatores neque non constitutæ pecuniæ rei*: ab hac legislatione ipsorum eximi consortium, & pati omnium gravissima, si ipsi quidem constitutionis auxilio uti nequeant, sed protinus exigantur: cum vero constitutæ pecuniæ obligationes ab aliis percipiant, non item ipsis satisfaciant, qui pecuniam constituerint mandatoresve in eam rem aut fidejussores extiterint, & convenire, ut ipsi communium legum participes sint, aut sibi constitutio nostra non adversetur.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut cum aliqui ex his qui argentariæ mensæ præpositi sunt, mutuam alicui pecuniam dederint [20], & vel constitutæ pecuniæ reos, vel fidejussores, vel mandatores in eam rem acceperint, opponaturque ipsis constitutio, & ordo per eam introductus: nihilominus & in ipsis constitutio obtineat, nisi [21] speciale pactum fecerint, *ut creditori licentia sit, tam principalem debitorem quam mandatorem atque fidejussorem, & constitutæ pecuniæ reum convenienda, non expectato* [22] *constitutionis gradu*. Propter ingens enim illud studium, quod argentarii circa publicos contractus adhibent, hujusmodi pacta conventa admittimus: cum non videantur contra legem esse, propterea quod *unicuique integrum est hu, quæ ipsi à lege data & concessa sunt, renunciare* [23]. Proinde licubi tale pactum fiat: licitum ipsis esto, tam principalem debitorem, quam mandatorem & fidejussorem, atque alias porro personas convenire. Ut quidem si nullum pactum adscriptum sit, penitus & in ipsis valeat constitutio [24]. Si pacta vero adscripta sint: simul formam ac regulam [25] addant contractui, simul exinde inferatur exactio.

CAP. II.

SEcundum vero ipsis capitulum de altera illa exceptione erat, quam pridem [26] fecimus, cum quis argentariæ mensæ præpositus militet, aut filios suos militare faciat, ut nequeant eo militantes ipsorum filii uti,

1 Cedere bonis nomo cipitur, ut hic de cessione bonorum adde 42. *ff.* 3. & 7. *Cod.* 71. vide Paponem 10. *Arr.* 10. *de cession de bien.* Petrum Gregorium 12. *Synt.* 8. ubi tractat de cessione bonorum c. 9. de personis & qui cedere bonis possint c. 10. quibus & pro quibus debitis, cessio fieri non possit c. 11. de præscripta cedendi bonis formula c. 12. cessionis bonorum auxilium non porrigi ad fidejussores cedentium c. 13. de fine præcipuo cessionis c. 14. de ratione inducendi beneficium cessionis c. 15. num hoc beneficium cessionis locum habeat, quoties quis debiti causa se carceribus teneri obstringit: & an expresse ei renunciare possit debitor: ubi tandem probat debitorem ad cessionem faciendam admitti, sive nude sive jurejurando cessionis beneficio renunciet, id confirmatum legimus Arresto cujus meminit Papo 10. *Arrest.* 10. *num.* 3.

2 Et ita ex territorio imperatoris, Legis Juliæ beneficium ad solos cives pertinebat, *Cæs. de bell. Gall. Suet. c.* 41. *in Jul. Tacit.* 5. *Annal.* postea indultum extraneis / 4. *Cod. qui bon ced.* In Gallia, extranei non fruuntur hoc beneficio. Pap. 10. *Arrest.* 10. *n.* 12. Contra, apud Flandros indigenæ non juvantur beneficio cessionis, nisi id beneficii à Principe magnis conditionibus impetraverint ex Caroli quinti sanctione lata anno 1541. vide Petrum Gregorium 22. *Arr* 9. *num.* 16.

3 Cedere bonis non potest, qui voluntate sua inopes facti sunt. *Butrigarius.* Cur? cessio non admittitur nisi urgentibus creditoribus. vide Petrum Greg. 22. *Syntagm.* 9. *n* 16.

4 Ex τὸ συμβιοῦν κόν@· ἢ, ἡ βιοῦμεν. recte, nam qui ex negligentia sua, non ex aliquo casu fortuito decoquunt, non procul ab infamia sunt, Lex Roscia cum caviſſet ut equites in XIV. ordinibus sederent, decoctores excepit. *Cicero Philip.* 2. *Plin.* 33. *cap.* 2. *Florus Epime* 99. Hujus etiam conditionis homines Adrianus in Amphitheatro catamidiari jussit, *Gali, Mitter, Spartianus in ejus vita*, ut plerisque locis hodie fit in foro: & Bœotis eadem lex fuit: *Nicolaus apud Stobæum c* 22. ut & Solonis, *Laertius* 1 alias, cessio bonorum non infamat ut *J. eodem.*

5 Αἰκίσμενα τὸ βίον ἑαυτῷ περιτίθεσθαι. dixi T. id genus infamiæ pertinere posse ad decoctores, non ad quosvis bonis cedentes *l.* 11. *C. ex quibus caus. infam. l* 3. *l.* 5. *ff. de cess. bonor. l.* 2. *l.* 4. *C. qui bon. cedere.* adde *Nov.* 4. *c.* 3. *in fin.* adde *Theophil. Inst. quibus ex causis manumittere.* . is utique cujus bona venduntur videtur infamia adfici. dixi *l.* 2. *ff. de obsequiis.* 6 Fuit hæc introducendæ bonorum cessionis ratio συναγόμενα, de qua vide Petrum Gregorium 22. *Syntagm.* 14. 7 Res ita habet, Qui suo vitio ad inopiam sunt redacti debitores, carcerem, vincula, & verbera patiuntur. *J. eod. ibi dum corporis supplicium ipsis remittitur. l.* 1. *& l. ult. C. qui bon. cedere, l.* 1. *C. Theod. eod. tit.* nisi maluerint cedendo bonis infamiam experiri, ut *J.* Qui vero non suo vitio, sed casu sunt ad id redacti, carcerem non patiuntur, non vincula, non verbera, non coguntur etiam bonis cedere, vel eam speciem infamiæ subire propositam iis, qui bonis cedunt: sed cum primum bonam copiam ejuraverint, id est, cum primum probaverint inopiam proprio vitio sibi non accidisse, sed casu, liberantur carcere, cruciatuque omni corporis. *Hotom.* 24. *Illust. in fin.* 8 Hinc constat, Debitoribus ad inopiam redactis non suo vitio, beneficium cessionis etiam adversus fiscum superfluum esse: Superfluum, inquam, quia non coguntur bonis cedere, & tamen carcerem evitant. Effectu quidem bonis cedunt: quia bonorum omnium venditionem patiuntur: sed ea formula (quæ speciem habeat ignominiæ) bonis cedere non coguntur. 9 Decoctores corporis supplicium evitasse bonis cedendo hinc colligunt. corporis, inquam, at non omnino famæ. *J. eod. & J. cod.* 10 Καὶ τῶν τῆς ἀκμιοσήνης πίζεσθαι μίκρα θανάτῳ ὀνειδισμῷ. 11 Cessionis bonorum faciendæ varias variarum gentium formas vide apud Petrum Gregorium 22. *Syntagm. c.* 12. *& cap.* 8. *n* 5. ubi notat inter cætera symbolum cessionis hoc usitatum veteribus fuisse, debitori zonam solvi ex 15. *Gelli* 12. *ex Horatio* 2. *epist.*

12 Quid si bonis cedens fidejussorem idoneum dederit? eo casu beneficium cessionis factæ reo non prodest fidejussori, vid. *Gregor. l.* 1. *c.* 12. admittit tamen ex sua persona, si forte contigerit eundem vitio aliquo non suo, factum fuisse non solvendo. 13 Cedens bonis non ipso jure omni debito liberatur: alioquin bona ab eo quæsita postea non essent creditoribus obnoxia, convenitur ergo in iis bonis, sed quatenus tantum facere potest *l.* 4. *ff. eod.* nec enim fraudandus alimentis quotidianis est *l.* 5. *d. tit.* Quid si debitori cessionem bonorum facienti, partem tamen debiti re præstanti, pactum fuerit à creditoribus de non petenda alia quota debiti, & is postea meliorem ad fortunam pervenerit? Si creditores dolo perducti quotam remiserint, negant interpretes debitorem exceptione pacti juvari. vide Petrum Gregor. 22. *Syntagm.* 13. *num.* 2. 14 Id est, anno 541. 15 Adde *Nov.* 4. *in fin. & l.* 2. *in fin. C. de consist. pecunia.* Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Novissimo lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 19. Auct. 16 *Edict.* 9. *Justiniani* 23. *Eclog.* 4. De argenti distractoribus qui & argyropratæ vocantur *Jul. const.* 117. 17 Argentariorum officium publicam causam habet *cap.* 2. *J. eod.* 18 Intercedunt enim pro aliis *Edict.* 9. *& l. pen. C. de const. pecun.* Intercedunt enim suo modo, recipiendo scilicet ut cæteri constituendo. 19 *Novell.* 4. *cap.* 3. *in fin.*

20 Per argentarios credebantur pecuniæ. 21 Argentariis stipulari licet, ut fidejussorem prius quam reum principalem convenire possint. 22 Id est, non servo ordine discussionis.

23 Vid. *l.* 29. *C. de pactis.* 24 Id est *Nov.* 4. 25 Τὸ κανονίζον τὸ συνάλλαγμα. Pacta informant contractum, & legem dant contractui *l.* 1. §. 6. *ff. depositi.* vid. *l.* 52. *ff. de verb. obl.*

26 Id est, anno 528. Ea est autem lex ultima *C. de pignorib.*

1 Quod emitur ab argentario, censetur ac præsumitur emptum eorum nomine, a quibus idem argentarius pecunias accepit, ideoque licet argentarius sibi, liberis vel cognatis suis (hæc enim postrema particula recte additur a *Jul. n. 502.*) militiam aliquam emerit, ea tamen militia, tacito jure hypothecæ, præsumitur creditori argentarii obligata. Vicissim si argentarius credidit alicui pecuniam, & is postea sibi, vel suis libertis vel cognatis militiam comparaverit, talis militia, tacito jure, argentario erit obligata. id autem privilegio singulari concessum est argentariis *ff. eod. ibi, hoc privilegii.*

2 Id est, *d. l. ult. C. de pignor.*

3 Privilegium argentariorum observa, de quo *ff.*

4 Nec enim quælibet militia vendi potest.

5 Æquitatis vis ea est, ut idem jus creditori argentario tribuatur, quod in eundem debitorem creditoribus datur. Eodem modo, si debitor Titio speciali beneficio cogere potest debitores suos ut solvant sine exceptione. Titio agenti debitor nullam poterit exceptionem opponere, *l. 3 §. 3. ff. quod quisque juris.* huc refer *l. 3. in fin ff. mandat l. 46. ff. de verb. sign. l. 7. C. de rescind.*

6 *leg. 10 §. 1. ff. de edendo* & necessarium usum *l. 8 ff. depositi*

7 Argentarii hoc commune habent cum reliquis creditoribus *Nov. 97 l. 7. C. qui potior.*

8 Præsumitur alioquin res non ex argentarii pecunia empta, nisi probetur: quod in militia tamen empta non servatur *c. 2. 3. eod.*

9 Id est, ut qui rem emit, nudum nomen emptioni accommodasse videatur, fructum vero omnem emptionis in creditorem ejus argentarium retulisse.

10 Argentarii.

11 Argentarii primum & extra omnem controversiam positum ordinem in rebus sua pecunia comparatis obtinent, si scriptura interveniente hypothecam sibi fuerint stipulati.

12 Qui jure principalis hypothecæ uti desiderat, creditum de scripto probare tenetur adde *Nov. 90. c. 3.* in quibus contractibus scriptura requiratur, dixi ad *l. 17. C. de pactis.*

13 Argentarius si loco pecuniæ credidit aut vendidit monilia, nec ei satisfiat, potest argentarius eo casu monilia vindicare: quod in reliquis venditoribus non est, quibus jus tantum retinendi pignoris. *l. 22. ff. de hered. vend. l. 13. §. 8. ff. de action. emp. l. 31. §. 8. ff. de ædilitio leg. 14. § 1. ff. de furtis.* non jus vindicandi competit.

14 Seu æstimationem earum. *Julian. hic n. 504.* id est, valoris rei æstimato datæ.

uti, quasi non ex paternis, aut aliunde quæsitis pecuniis militent, sed creditorum: & petierunt, ut aut neque in ipsis hujusmodi locum haberet præsumptio [1], aut ipsis quoque eadem supperetent, ut si quis mutuo ab ipsis sumpto militet, aut etiam ejus filii, neque debitum possit aliunde dissolvi, vel ex istiusmodi militiæ ejus, aut filiorum venditione, satis ipsis fiat. Nos igitur cum neque simpliciter legem [2] proposuerimus, sed cum convenienti observatione neque facile subverti ipsam sustineamus: sancimus, ut sacra constitutione valente, neque hac præsumptione, quæ secundum sacram constitutionem ipsos protenditur, sublata, quandoquidem multi, cum contrahunt, non suis omnia pecuniis facere videantur: habeant & ipsi hoc privilegii [3], ut si quis militet, aut ejus filii, ipsius quidem militia omnibus modis obnoxia teneatur, si de numero earum sit, quæ [4] vendi solent. Consimiliter autem & filiorum nisi manifestissime ab ipsis comprobetur, quod vel ex maternis filiorum bonis vel ex principali largitate militiæ ipsis accesserit. Nam si debitum aliunde dissolvere nequeant: tunc argentariæ mensæ præpositis etiam ex filiorum militia satisfiat: siquidem ipsorum gratia hanc legem proponimus, opponentes eam præsumptioni, quæ ex constitutione nata est. Et quemadmodum [5] illa prædictam contra ipsos præsumptionem effecit: ita & nos contrarium ipsi remedium addentes, his solummodo, qui de prædicto consortio sunt liberalitatem nostram explicamus propter communem [6] ipsorum utilitatem, quam in contractibus exhibent, dum multis se periculis immiscent, ut ingruentibus aliorum necessitatibus medeantur.

Cap. III.

POrro neque illud abs re dicere visi sunt, si cuipiam mutuentur, aut etiam præterito tempore mutuati sint ad nonnullarum [7] mobilium aut immobilium rerum emptionem, & certam auri summam dederint, *& mutuata pecunia res empta sit*, ut prorsus ipsi ea in re potiora jura habeant, neque distorsione aliqua tententur: sed simul ac ostenderint suis pecuniis eam rem comparatam [8] esse, neque possint debitores pecunia ipsis numerata satisfacere: res istiusmodi pecuniis empta perinde ipsis addicatur, quasi revera ab ipsis emptio celebrata foret, & nuda [9] emptoris appellatio fuisset apposita. Neque enim justum est, ut qui [10] tam largiter pecunias suas profundunt, non item primum [11] & extra omnem controversiam positum ordinem in rebus sua pecunia [12] comparatis teneant: dumtaxat si in contractibus scriptura interveniente celebratis hypothecæ aliqua facta sit mentio. hoc namque si observaverint: totum habituri sunt, quod à nobis petierunt: imo vero etiam amplius quam petierunt: si quidem omnibus præstantiora ipsis jura in iis rebus concedimus, quæ ipsorum pecuniis emptæ probantur. Si tamen contractus factus sit, aut fiat, nulla scriptura interveniente, ipsique vel pecuniam numeratam dederint, vel (quod maxime apud argentariæ mensæ præpositos fieri consuevit) species [13] aliquot mundi forte muliebris, aut argenti, quod ob ejusmodi datur venditurve, pro quo tamen pretium [14] nondum percepererint: tunc liceat ipsis hæc tanquam sua vindicare, etsi hypothecarum jus in iis non habeant. Neque enim illi possidebunt aliena: & cum aurum pro pretio non solverint, frustra detinebunt ea, quæ ipsis ab aliis tradita sunt: sed sive ad heredes transmiserint, heredes eorum pro ipsis, vel ipsa data reddent: sive ad heredes non pervenerint, licebit hæc ipsis vindicare, nulla contra ipsos hypotheca in eorum rebus, quæ per alios forte quæsitæ sunt, valitura.

Cap. IV.

QUia vero legem tulimus, ne argentariæ mensæ præpositi ultra [15] besses usuras fœnerarentur, docuerunt autem nos, quod cum sine scripto fœnerari soleant: hi deinde illiberales se circa usuras præbeant, propterea quod & mutuum sine scripto contractum, neque stipulatio interposita sit: scilicet juxta illud quod vulgo dicitur, *non convenire, ut usuræ vitra* [16] *interpositam currant stipulationem*: quamquam multi [17] casus sint, in quibus vel sine stipulatione & ex pacto nascatur usurarum obligatio: nonnunquam etiam hæ, tametsi non ex pactis, sed suapte [18] sponte introducantur, tamen exigantur: propterea sancimus, ut usuræ ipsis non solum ex stipulatione, sed etiam absque scripto præbeantur. nimirum tales quales ipsos lex stipulari permittit, hoc est usque ad bessem [19] centesimæ. Nam qui omnibus propemodum indigentibus opem ferre parati sunt, hos utique per hujusmodi minutias injuriam perpeti, justum non fuerit.

Cap. V.

INsuper de hoc [20] quoque nos instruxerunt, quod hi qui cum ipsis contrahunt, cum instrumenta contractus & ratiocinia conficiunt, partim publice ea in foro componunt, partim ipsi propria manu conscribunt, partim ab aliis conscriptis subscribunt: petieruntque, ut si quid ejus generis conscribant, ii qui cum ipsis contrahunt, teneantur obnoxii & ipsis satisfaciant, neque possint hoc in usum assumere & dicere, quod tametsi instrumenta, sive confessiones, sive ratiocinia omnia manu sua conscripserint, aut aliis scribentibus his subsignarint, aurum tamen, quod in iis comprehenditur, datum non sit: & ut exinde hypothecas habeant, & besses usuras, quamvis scriptæ non sint, tamen percipiant. Nos itaque, quoniam ejusmodi communia, ac publica sunt & majore consideratione indigent: respondemus ad hæc, uti conveniens est. Et quidem si quis publicum instrumentum confecerit, aut totum propria manu conscripserit, aut etiam instrumentis, vel ratiociniis ab aliis conscriptis subscripserit: ut omnibus modis tam ipse, quam heredes ejus personalibus scilicet actionibus teneantur obnoxii, sancimus. Neque enim temere hypothecam dederimus his qui de ea pactum non fecerint, nisi omnino in scriptura eorum quæ in bonis sint comprobetur facta esse mentio, aut ipsi bona sua pignori opposuerint, aut saltem hoc simpliciter adjecerint periculo eorum quæ in bonis habeant, aut denique aliquid proloquuti fuerint, aut conscripserint ejusmodi, quod intellectum quendam hypothecæ adferat. Tunc enim ipsis etiam hypothecam præbemus, ut neque legum nostrarum in universum naturam perturbemus, neque ipsos tolerabili detraudemus auxilio. Usuræ sane siquidem certas pepigerint, pactæ præstentur. Si vero dumtaxat scriptum fuit, quod fœneratitium creditum extiterit: nequeant contrahentes dicere, quod ex quo usuræ finitæ non sunt, propterea & debitum sterile haberi debeat, sed ex præsumptione [21] ita celebretur exactio, quasi besses usuræ expressis verbis nominatæ sint, atque hoc quidem de cætero observetur: in ratiociniis vero, quæ jam confecta sunt, & si nulla usurarum habita sit mentio: tamen quia manifestarium est, quod apud argentariæ mensæ propositum solummodo contractus sub usuris ineatur, cum non possit, qui ipse usuras dependit, sine usuris dare impendia: liceat ipsis besses usuras expetere, ut tamen de cætero observent ea, quæ præsens ipsis sacra lex largitur.

αὐτῶν παῖδας, ὡς μὴ ὂν πατρῴων πραγμάτων ἡ ἐτέρωθεν αὐτοῖς πεποιημένων, ἀλλ' ὂν τῶ δανειστήντων. καὶ ἵνα τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἢ μηδὲ ἐπ' αὐτοῖς χρέος ἔχῃ τὸ τοιοῦτον στρατιώτης, ἢ καὶ αὐτοῖς τὸ αὐτὸ ὑπάρξῃ· ὥστε εἴπερ δανειστὴς ὢν παρ' αὐτῶν στρατιώτης, ἢ καὶ αὐτῶ παῖδες, καὶ μὴ δυνηθεὶη ἑτέρωθεν λύσαι τὸ ὄφλημα, καὶ ὂν ἀξιοπιστώσεως ἢ αὐτῶ ἢ τῶ παίδων στρατείας τὸ ἱκανὸν αὐτοῖς γένεσθαι. Ἡμεῖς τοίνυν ἵνα ἁπλῶς τὸ νόμιμον τεθείκαμεν, ἀλλὰ μὴ τὸ στρατιώτου παραπήσεως, ἵνα ἀναπείσῃ, αὐτὸν ῥᾳδίως ὑπομένομεν· ἀλλὰ βεβαίζομεν, κρατοῦντα τῆς ἀξιοπιστώσεως, καὶ τὸ στρατιώτου τοιοῦτον ἢ οἱ αὐτῶ παῖδες, τὸν μὲ αὐτῶ στρατιώτου ὑποκείσθαι πάντως, εἴγε τὸ πιστωσόμενον εἰς ὑμᾶς ἢ δι' ἡμῶν ἢ καὶ τὸ τῶ παίδων· πλὴν εἰ μὴ δειχθείη καὶ στρατιώτας παρ' αὐτῶν ὡς ἢ ὂν μητρῴας τῶ παίδων ὑσίας, ἢ ὂν βασιλικῆς φιλοτιμίας ἢ στρατεία χαρίσηται αὐτοῖς. εἰ γὰρ ὅτι ἔχοιεν λύσει ἑτέρωθεν τὸ ὀφλήματος, τοιωσδήποτε ὂν τῶ στρατείας τῶ παίδων τὸ ἱκανὸν γένεσθαι τοῖς δρῶσι στρατιώτας ἀφ' ὧν δὴ τοῦτον τιθέμεν τὸν νόμον, ἀντιπάντες τοῦτο τῆ παρῤ τῶ ἀξιοπίστου στρατιώτου καὶ ὥστε ὀκείνη τῆ εἰρημένῃ στρατιώτου κατ' αὐτῶν ἐπιπήξαι, ὅτω καὶ ἡμεῖς τῆ ἀντίθετον αὐτῆς δεσπόται διδόντες, μέτοις τοῖς ὃ εἰρημένοις συνήματος φιλοτιμήμεθα· ἀφ' τὸ κοινὸν τῶ αὐτῶν λυσιτελείας, ὧ παρέχον τοῖς συναλλάγμασι, πολλοῖς ὁμιλοῦντες κινδύνοις, ἵνα τοῖς ἑτέρων δεσπόσωσιν χρείας.

ΚΕΦ. γ'.

ΚΑκεῖνο μέντοι σὺν ἄπο τρόπῳ λέγειν ἔδοξεν, ὡς, εἰ δανείσειέν τινι ἢ καὶ φθείσωσιν ἐδάνεισαν, εἰς ἀγορασίαν πραγμάτων τινῶν κινητῶν ἢ ἀκινήτων, ἢ ῥητὸν χρυσίου ὄδιεν, καὶ ὂν τῶ δανειοδότου χρεοκοπίαν κτισθείη τὸ πρᾶγμα, πάντων αὐτὸς ἐπὶ τῶ αὐτῶ πράγματι κυρίαν ἔχῃ δίκαιαν, καὶ μὴ πειρᾶσθαι μηδεμιᾶς ἀξιοφορίας ἀλλ' εἶναι δανείζεσθαι ὅλως ὂν τῶ χρημάτων αὐτῶν τὸ κτισθεῖν, καὶ μὴ διώασιν τὸ ἱκανὸν ἀξιοχρεωσίαν ποιήσαι αὐτοῖς οἱ δανειοσάμενοι, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ὂν τῶ χρημάτων αὐτῶν ὠνηθὲν προσυρίκαζ αὐτοῖς, ὥσπερ ταῖς μὲ ἀληθείαις παρ' αὐτῶν ἀγορασθὲν, ψιλὴς ἢ προσηγορίας ὑπτιθείσης τῶ ἐωνημένου· ὅδ' γὰρ δίκαιον ἐστὶ τοὺς τὰ οἰκεῖα χρήματα προεμένους, μὴ προτίθεσθαι καὶ ἀναμφισβήτητον πᾶξιν ἐπὶ τοῖς ὠνηθεῖσι πράγμασιν ἔχειν, μόνον ἐπὶ τοῦτο ὑποθήκης χρύσιον ὑπὸ τοῖς ἐγγράφοις συναλλάγμασι, μήτημ· τοῦτο γὰρ εἰ παρεφυλάξαιεν, ἅπαν ἔχοιεν ὅσον ἡμᾶς ἤτησαν· μᾶλλον ἢ ἐπὶ μείζον καὶ τῶ αὐτηθέντων, εἴγε πιστότερα δόξουσιν αὐτοῖς ἀπάντων δίκαια ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῖς δεικνυμένοις ὂν τῶ χρημάτων αὐτῶν ἐωνῆσθαι. Εἰ μέντοι ἄχαφον γένοιτο ἢ χρύσιον τὸ συναλλάγμα, καὶ αὐτοὶ δόξιν τὰ χρήματα, ἢ εἰδὴ πιά, (ὅπῳ μᾶλιστα εἴωθεν ἐπὶ τῶ στρατιώτου τραπίζης ὄργυρα γίνεσθαι, κόσμια πολλάκις ἢ ὄργυρα ἐπὶ τῶ τοιούτων ὀδόμβοι, ἢ καὶ πιπρασκομένου) μὴ μέντοι τὸ τίμημα λαβόντι τίνικάτε ἐξένευ αὐτοῖς ὡς οἰκεῖα ταῦτα ὀνήκειν, καὶ ὑποθήκας σὺν ἔχειν. ὃ γὰρ ὀκείνοι πιστοῦσι τὰ ἀλλότρια, χρυσίου μὲ ἐ κατεβάλοντες, τὰ παρ' ἑτέρων ἢ αὐτοῖς δεδόμενα κατέχοντες μέτου· ἀλλ' εἴτε κληρονομοῦσι, οἱ αὐτῶν κληρονόμοι ἢ ἀποδώσουσι τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἢ αὐτὰ τὰ δεδομένα· ἢ, κἂν εἰ μὴ κληρονομηθείεν, ἐξέσται αὐτοῖς τοῦτα ὀνήκειν, μηδενὸς ὑποθήκης κατ' αὐτῶν, ἐπὶ τοῖς αὐτῶν πράγμασι παρ' ἄλλων στρατιωμένοις, κρατοῦσης.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΠειδὴ ἢ νόμῳ ἐθέμεθα, μὴ περαιτέρω τὰς ὄργυρα τραπίζης στρατιώτας δημιουργὰς τόκος δανείζειν, ἐδίδαξαν ἢ ὅτι καὶ ἀγορᾶς δανείζουσι, ἀγνωμοῦσι ἢ ὠφελῆ τόκου, ὡς μὴ ἐγγράφῳ χρυσόμῳ ἢ δανείσματος, μηδὲ ἐπιρρητήσεως παρεντιθείσης (τοῦτο δὴ τὸ δημῶδες, τὸ μὴ στρατιώτου ἀσυγχώρητον τρίχα τόκου· καίτοιγε πολλῶν ὄντων ἡμᾶς ἐν ὧν καὶ ἀπεπρώτησε τόκοι καὶ ὂν συμφώνα μόνα πίκτου), ἔστι ἢ ὅτε ἄτε ὂν συμφώνου, ἀλλ' αὐτομάτως εἰσαγομένου ὁμοίως ἀπαιτῆ) καὶ ἀφ' τοῦτο ἡμεῖς, μὴ μόνον τὸ ἐξ ἐπιρρητόσεως αὐτοῖς δίδοσθαι τόκον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ ἀγγράφου τοιοῦτον ὁποῖον ὁ νόμος αὐτοῖς δίδωσιν ἐπιρρητὸν, τυτέστι τὸ ὂν δημοίρῳ τὸ ἐκατοστῆς. τοῖς γὰρ πᾶσι χρεῶν τοῖς δεομένοις ἑτοίμως ὄντος βοηθεῖν σὺν ἂν εἴη δίκαιον ὑπὸ τιαύτης ἀδικοῦς λεπτότητος.

ΚΕΦ. ε'.

ΚΑΙ τοῦτο ἢ ἡμῶν ἐδίδαξαν, ὡς πινες στρατιώτου τοῦς αὐτοὺς, γεγραμματεῖα καὶ λογαθέσια ποιοῦν), καὶ τὰ μὲ ἐπ' ἀγορᾶς τίθεν), τὰ ἢ αὐτοὶ συγγράφοσι τῆ οἰκείᾳ χειρὶ, ποτὲ ἢ ὑπογράφουσι, ἑτέρων τοῦτα κατεγραψάντων καὶ ἤτησαν· ὥστε εἶτα τοιοῦτο χρέωσιν οἱ τοῦς αὐτοὺς συναλλάττοντες, ὑπίχεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἱκανὸν αὐτοὺς παρ' αὐτῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ ἀποκηρύττεσθαι, καὶ λέγειν ὡς τὰ μὲ συμβόλαια ἢ τὰς ὁμολογίας ἢ τὰ λογαθέσια ἅπαντα συνεγράψαν τῆ αὐτῶν χειρὶ, ἢ ἑτέρων γράψαντων τούτοις ὑποσημήναντο, ὃ μέλλ τὸ ἀξιοχρέωμον αὐτοῖς χρυσίον δίδοῦ· ὥστ ὑπτιθέναι ὑποθήκας ἔχῃν καὶ τόκον, κἂν εἰ μὴ γέγραπται, δημοσίᾳ λαμβάνειν. Ἡμεῖς τοίνυν, ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα κοινὰ κακὰ ἦσαν καὶ πολλῶν τῶ ἐπισκέψεως δέομα, μὴ ἔτι στρατιώτου ἀπολελύμεθα τοῦς τοιοῦτο. εἰ μὲ γάρ τις συμβόλαιον ἀγορᾶσιον ποιησάμενος, καὶ ὅλον οἰκεῖα χειρὶ γράψειεν ἢ καὶ γράψειεν ὂν τοῖς παρ' ἑτέρων γραφεῖσιν ἢ χειρογραφίοις ἢ λογαθεσίοις, ὑπίχοιτο αὐτὸν καὶ κληρονόμους αὐτῶ πᾶσι στρατιώτου ἔσεσθαι τροπὸς δηλαδὴ ταῖς περὶ τοῦ ἀναίας. ὃ γὰρ ἂν στρατιώτας δόξιμον ὑποθήκαν τοῖς τῶ μὴ συμφώνοις τοῦτο, πλὴν εἰ μὴ δείχθειη ὂν τοῖς χρείαις ὅλως ὑπαρχόντων μνήμη χρεωμένου, ἢ ὑπόθοιντο τὰ ἑαυτῶν, ἢ τῶ γνῶ τὸ ἀπλῶς στρατιώτου, κινδύνῳ τῶ ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ἢ ὅλως τὸ φθέγξοιτ' ἢ χρεῶν τοῦτο τοῖς ἀποῖος εἰς ὑποθήκης ἔννοιαν φέρει τότε γὰρ καὶ τῶ ὑποθηκῶν αὐτοῖς παρίκμων· ὡς μήτε τῶν καθόλα φύσιν τῶν νόμων τῶ ἡμετέρων σωτηρεῖαν, μήτε αὐτῶν ἀποστρῆσαι τὸ δικαίως βοηθεῖν § α'. Τόκου ἢ εἰ μὲ ῥητὸν συμφωνήσειεν, τῶ συμπεφωνημένου εἶναι εἰ ἢ τῶν μόνον γέγραπ), ὡς ἐπὶ τόκῳ τὸ δανεισμῷ σωιέσῃ, μὴ διώασθαι τὰς συμβάλλοντας λεγεῖν, ὡς ἐπειδὴ ἠχ ὥρασαν τόκου, ἀλλ' τοῦτο ἄτοκον ἐστὶ τὸ χρυσίον· ἀλλὰ καὶ στρατιώτας, ὡς ἢ δημοσίου τόκου ῥητῶς ὀνομασθέντος, ἵνα τῶ εἴωθεν ἐξένευ γίνεσθαι· καὶ τοῦτο ἢ ἁπλῶς παρεφυλάξθαι. ἐπὶ ἢ τοῖς ἤδη χρεωμένοις λογαθεσίοις, εἰ καὶ μὴ μνήμη γέγονε τόκου, (ἐπειδὴ στρατιώτου ἐστὶ ὡς ἐπὶ παντὸς ὄργυρα τραπίζης στρατιώτου ἐπὶ τόκοις συμβάλλειν, καὶ αὐτὸς τόκους τελῶν σὺν ἂν διώασο τοῦς χρεὸς δανεῖσαι διδόναι) ἐξέσται τὸ τόκου αὐτοῖς τὸ δημοσίου ἀπαιτεῖν· ἢ μέτοι λοιπὸν τοῦτο παραστρεμμόνοις, ἀπῳ ὁ παρὰ θεῶ νόμῳ δίδοσιν αὐτοῖς.

ΚΕΦ. ς'.

[1] Argentarii besses usuras accipiunt. [2] *Eclog. 4. cap. 4. in fin.* [3] *l. 1. C. de usur.* [4] Usuras citra stipulationem non deberi, non perpetuo verum est. nam interdum usuræ sine stipulatione, etiam ex nudo pacto debentur, dixi ad *l. 30. ff. de usuris.* [5] Αὐτομάτως *l. 1. §. 2. in fin. ff. de usur. l. ult. §. 2. C. de jure dot.* [6] Argentariis stipulari besses usuras licet *l. 26. §. 1. C. de usuris.* Usuræ besses, *huitè pour cent.* [7] Vid. Rittershus. *part. 3. cap. 12.* Ans. [8] Usuræ modus licet ab argentario adhibitus non fuit, besses tamen usuras stipulatus præsumitur: alioqui non sufficit usuras stipulari, nisi & modum usuris adjecerit, *l. 31. ff. de usur.*

ΚΕΦ. ε'.

Εἰς οὐδὲν μέντοι τὴ σφέδρα αὐτοῖς βοηθῶμεν, ὥστε οἱ λογοθέται φοβηθέντες ἴσως τὴν ἐκείνου ἀπόφασιν μαγγανεύσωσιν εἰς τὸ δόξαι, ὁ ὑπερκλύψειν τὰ τοῖς αὐτοῖς λογοθετίοις· εἰ δὲ ἐκείνου αὐτοῖς οὐ πείσει χειρὶ τῶν αἰτῶν ἢ γράψει ἢ δὴ ὁμολογίαν τινὰ ὑπὲρ τούτου ποιήσεται, εἴτε ὁ δανείσμενος γνώσῃ, εἴτε ὁ ἀφλύσεως, εἴτε δὴ ἄλλως μαθεῖν δυνασθαι ἢ τὸν πράξαντα τὴ μέρος αἰτῶν ἀπαιτῆν τοὺς ὀφείλοντας, πλὴν εἰ μὴ τὴ ἀφανισμὸν ὁρκου ὑπαρχεῖν βούλοιτο ἢ αὐτῷ ἢ κληρονόμοις ἢ δανείσαντι. τοῦτο δὲ μόνον αὐτοῖς παρίχομεν, εἰσω μήτοι τὴ τῆ ἀναγραφῆς παρελθόντων χρόνων· εἰ δὲ δὴ αὐτοῖς φθάσει παρελθεῖν ὁ χρόνος, ἀδὲ ὁρκος βεβαιώσει αὐτούς· τοῦτο γὰρ δὴ ἐν τοῖς καθόλα νόμοις ἐφάψαμεν. καὶ τοιχα δὲ τοῦτο ἐγχρίνω. τὴ δὲ εἰκείας χειρὶ γράψαντα ἢ δόντα λογοθέσιον, τὸ δίκαιον ἐν ἅπασι σώμασιν καθεστάναι δὴ νομίζειν, ὡς τὰ μὴ διδόμενα χάρειν;

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστῶτα ἡμῖν, δὴ λαμπρὰ δὲ ἡμῖν καὶ ἀληθῶς θεῖα πραγματικὰ δηλώματα νῦν, ἢ τῆ σῆ ἐνδοξότης δὴ πᾶς ἕτερος τῶν ἡμετέρας πολιτείας ἀρχόντων ἀκριβῶς φυλάξειν εἰς τὸ διηνεκὲς ἀπόδοσθε. πενῆς librarum auri decem ἐπικειμένης τῷ ταῦτα παραβαινόντων ἢ παραβαινέσθαι συγχωρούντων. Dat. Kalend. Aprilis, *Constantinop.* DN. JUSTIN. P. P. Aug. BASIL. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κ'.

Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλζ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Πέτρῳ μαγίστρῳ ὀφφικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐι τὰς πολιτικὰς νόμους, ὧν τὴν ἐξουσίαν ἡμῖν ὁ θεὸς τῆν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπίστευσε, βεβαίας ἀφ' πάντων φυλαττόσθαι σπουδὴν ἐποιούμεθα τῶν ὑπηκόων ἀσφάλειαν ἀγαθὴν ἐργαζόμενοι, πόσῳ μᾶλλον πλείονα σπουδὴν ὀφείλομεν ἔχειν περὶ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θείων νόμων παραφυλακὴν, τῶν ὑπὲρ ἢ τῶν κρειττόνων ψυχῶν σωτηρίας ὁρισθέντων, οἱ δὴ τοὺς ἱεροὺς κανόνας φυλάττοντες, τοῦ δεσπότου θεοῦ βοηθείας ἀξιοῦσι· καὶ οἱ τούτους παραβαίνοντες, αὐτοὶ ἑαυτοὺς τῆ κριθησομένῃ ὑποβάλλουσι. μείζονι γὰρ ὑπόκεινται κατακρίσῃ οἱ ἀθέτηται ἐπίσκοποι, οἷς πεπίστευται καὶ ζητῶν τοὺς κανόνας, καὶ φυλάττειν εἰπέρ τι τούτων παραβαινόμενον, ἀνακόπτειν κατεκλείφθειν. Τῶν δὲ θείων κανόνων μὴ παραφυλαχθέντων, ἀμφίβολος ἀσφαλείας καὶ κλονισμὸς τοῖς πράγμασιν τῶν ἀνθρώπων ἐπεισέρχεται, ὡς μὴ κατὰ τοὺς θείους κανόνας βιοῦντων. καὶ ἄλλοι γὰρ ἄλλως μήτε αὐτοὶ τὴν τοῦ ἁγίας ἀναστασίας ἢ δὲ ἁγίας βαπτίσματος ἀσφαλῶς ἐπιστάμενοι

ΚΕΦ. α'.

Τὸ δὲ θεῖ τοίνυν συνοδικὸν κέλευμα, τὸν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἀποστολευθέντων ζητησιν τε καὶ διόρθωσιν ἐκκλίσεων κανονικὴν ἀσφαλεῖν. εἰ γὰρ καὶ τὰ παρὰ τῶν λαϊκῶν ἁμαρτανόμενα οἱ ἔγκυροι νόμοι ἐξ συλχρῶσι δίκαι ζητήσεως καὶ ἐπιδικήσεως κατακλιμπάνεσθαι, πῶς τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ πατέρων ὑπὲρ ἢ πάντων τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας κανονικῶς ἀφ' τυποθέντα ἀδιαφιλῆ ἀναγόμεθα; Πολλὰς γὰρ ἂν τότε μᾶλιστα τοῖς ἁμαρτήμασιν εὐθρμοι ἀδεσπότως, ἀφ' τὸ μὴ γίνεσθαι τὰς σωῳδὰς τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων καὶ τὰ ὀρθοδόξα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων. εἰ δὲ τοῦτο παρεφυλάχθη, ἔκστοτε ἀυλαβόμεθα τὰ ἐπὶ σωῳδὸν ἐλεῖσθαι, ἐπισθάζει ἂν καὶ τοῖς θείοις σκηρυθεῖσι λειτουργίας, καὶ σωφρόνως βιοῦντα μὴ τῆ κατακρίσῃ τῶν θείων κριθέντων ὑποζυγίαν. Κἀκεῖνο ὃ δεῖ ἦτον πᾶν ἁμαρτημάτων γίνεσθαι, ὅτι χωρὶς ἐξετάσεως καὶ τὰ ἐπὶ τῆ ὀρθῆ πίσῃ καὶ σεμνότητι βίᾳ μαρτυρίας, χειροτονεῖν ἐπίσκοποι τε καὶ πρεσβύτερα καὶ ἄλλοτοι καὶ λοιποὶ κληρικοί. εἰ γὰρ οἱ ἐκπεπτωκότες εὐχεσθαι ὑπὲρ ἢ λαοῦ, ἀνάξιοι τοῦ θεῦ ὑπηρεσίας δύρεθεν, πῶς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ πλημμεληθέντων ἐξιλεῦσθαι δυνήσονται τὸν θεόν; Οπὸ γὰρ τοὺς χειροτονίας τῶν ἱερέων μὴ πάσης ἀκριβείας φροντὶς γίνεσθαι, διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἁγίων Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ἐπόμβρος τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ θείοις κανόσι λεγῶ ὃν ὁ τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ ἔτους, Τίς γὰρ τοῖς δὲ Παῦλε κανοσι ἢ ὅρος ἑαυτὸν παρεκτείνων, ἐς ὧδε ἐπισκόπων ἵστεξε καὶ πρεσβυτέρων, ταφαλίης, σώφρονας εἶναι, μὴ πλήκτας. διδακτικὰς, ἀπεπλήκτους· ὦ ἄπαση, καὶ ἀπεπόδατους τοῖς πονηροῖς· ἐ πολὺ τὸ ἀμφίβολον ἀμφοῖ πρὸς τὸν τῶν κανόνων δύθυτηα; Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγῳ ἔτους, Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθάρυ· σοφισθῆναι, καὶ ἔτους σοφίσαι· γνῶσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι· ἐγγίσαι θεοῦ, καὶ προσαγαγεῖν ἄλλος· ἁγιασθῆναι, καὶ ἁγιάσαι· χειραγωγήσαι μὲν χειρῶν, συμβιβάσαι μὲν συνέσεως. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ὦ ἁγίοις Γρηγόριος ὦδε τὸ αὐτὸν ὦ τῷ αὐτῷ λόγῳ τὸν γραφῆ, Τίς ὁ πλάττων, καθαιρῶν αὐθημερὸν τοὺς πλίνους, τὸ ἀληθὲς λειτουργίας φροντίστω, τὸ μὴ ἀγνῶν ψηφόμενον, καὶ μὴ δοκιμαζόμενον δεξάσονται, καὶ χειροτονήσουσι τὸν ἐπίσκοπον; Καὶ ἀφ' τούτων μὲ δείκνυσιν ὁ θεολόγος ὁποῖος δεῖ πρὸς τὸν ἱερωσύνην προσβαίνειν· ὦδε ὃ τὸ ἀναξίως χειροτονηθέντων ὁ αὐτὸς τάδε λέγῳ ὦ τῷ αὐτῷ λόγῳ, Οἱ μηδὲν τῆ ἱερωσύνῃ προσεισενεγκόντες, μηδὲ δὲ καλὰ προπεπαιδευκότες, ὁμοῦ τε μαθητεῖ καὶ διδάσκαλοι τὸ δύσεβείας ἀναδείκνυσι), καὶ πρὶν καθαρθῆναι καθαίρσι· χθὲς ἱερόδουλοι, καὶ σήμερον ἱερεῖς· χθὲς τὸ ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον· παλαιοὶ τῶν κακιῶν, καὶ σχέδιοι τῶν δύσεβειαν· ὁ ἐργῳ χάριτ᾽ ἀνθρωπίνης, ἐ τὸ δὲ πνεύματος. Οπὸ γὰρ οἱ θεῖοι κανόνες κωλύσι κληρικὸς εἶναι τὰς δευτέραν γαμετῶν λαβόντας, καὶ ὁ τῶν ἁγίων Βασίλειος διδάσκων, ἔτως λέγῳ, Τὰς δευτερογάμους ὁ κανὼν τὸ ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε, καὶ τὰς πικτορίμους τῶν τότων. Καὶ ταῦτα μὲ ὁ τῶν ἁγίοις Βασίλειος· τοσοῦτον ὃ οἱ ἁγιοι πατέρες τὸ ἱερωσύνης ἐφρόντισαν, ὅτι οἱ τῶν Νικαίᾳ συνελθόντες, κανόνα ἐξέθεντο ἔτως ἔχοντα, Απηρόδυσε καθόλα ἡ μεγάλη συνόδος, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε ἄλλῳ τῷ ἐν τῷ κλήρῳ τινὶ ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ ἄρα ἡ θεῖαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα ὑπονόμιον ἀφορῷντ.

ΚΕΦ. β'.

Τοῖς δὲ ὑπὸ τῶν θείων κανόνων ὁρισθεῖσιν ἀκολουθοῦντες, τὸ περόντως ποιήσομεν νόμον, δι' ὃ θεσπίζομεν, ὁσάκις χρεία ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, συνιέναι τοὺς κληρικοὺς, καὶ τοὺς πρώτους τῆ πόλεως ἢν μάλιστα ἐπίσκοπ᾽ χειροτονεῖσθ᾽ καὶ προκεκρίθαι τῶν ἁγίων διαγγελίων, ἐπὶ τελοῦ προσώπου ψηφίσ-

Cap. VI.

IN illo utique casu nimis quam ipsis opem ferimus, ut si ratiocinia proferantur, quæ expresse quamque causam [1] hæbeant adscriptam, in quam aurum datum est, atque hic ratiociniis ipsis subscripserit: etsi [2] singulas in ipsis causas propria manu non scripserit, aut etiam confessionem de hoc aliquam sive sub specie mutui, sive ex acceptilatione, sive etiam aliter non confecerit: nequeat amplius ab eo qui hoc fecit, singularum causarum particulatim probationes exigere: nisi forte ex abundanti velit vel ipsi, vel creditoris heredibus jusjurandum [3] deferre. hoc enim solum ei concedimus: intra tamen ea tempora [4], quæ exceptioni non solutæ pecuniæ attributa sunt. Nam si id quoque tempus præterire contigerit, neque jurejurando ipsos gravamus: id quod etiam in generalibus legibus descripsimus, quamquam ne hoc quidem ex usu erat: nam cum qui propria manu vel scripsit, vel tradidit ratiocinia, quomodo justum fuerit putare ita dissolutum extitisse, ut quæ data non essent, pro datis scriberet?

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea tam gloria tua, quam quicunque præterea reipub. nostræ magistratus, inviolata custodire in perpetuum studeto: decem librarum auri pœna imminente his, qui hæc vel transgrediuntur, vel transgredi patiuntur. Dat. Kal. April. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Basil. V. C. 5 Cons.

1 *l. 4. ff. de pignor. l. 4. ff. de fide instr.*

2 Argentarii debitorem se esse qui scripsit, obligatur: etiamsi causam non expresserit: forte quia præsumitur mutuum accepisse, ducta præsumptione à consuetudine, statu, & officio creditoris, seu argentarii: non poterit itaque juris ob hanc præsumptionem, debitor argentario exceptionem non numeratæ pecuniæ objicere.

3 *l. 14 §. 3. Cod. de non num.*

4 Id est, intra biennium. *d. l. 14.*

5 Id est, anno 541.

Tit. XX.

DE ORDINATIONE [6] EPISCOPORUM [7] ET CLERICORUM.

Novella Constit. CXXXVII.

Antonio Contio Interprete.

Imperator Justinianus Augustus Petro magistro officiorum.

PRÆFATIO.

SI civiles leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum & divinarum legum custodiam, quæ super salute nostrarum animarum definitæ sunt? Qui enim sacros canones [8] custodiunt, domini Dei adjutorio digni sunt: qui autem eos transgrediuntur, qui semetipsos judicio reddunt obnoxios. Majori [9] igitur condemnationi subjacent sanctissimi episcopi, quibus concreditum & commissum est & canones inquirere & conservare, si quod eorum prætermissum fuerit, indemnatum atque impunitum reliquerint. Sane cum hactenus canones observati non recte fuerint, diversas ex eo passi sumus interpellationes contra clericos & monachos, & quosdam episcopos, ut qui secundum divinos canones non viverent, & quidam etiam inter eos invenirentur, qui nec ipsam quidem vel sanctæ oblationis [10] vel sancti baptismatis orationem tenerent aut scirent. [11]

Cap. I.

DEi igitur intelligentes & animo infigentes judicium, singulorum quæ nobis delata sunt, inquisitionem simul & correctionem jussimus canonice procedere. Si [12] enim illa quæ à laicis peccantur, generales leges non concedunt extra inquisitionem & vindictam manere, quomodo à sanctis apostolis & patribus super omnium hominum salute canonice statuta despici patiemur? Sane multos ex eo maxime deprehendimus in peccata fuisse prolapsos, quod [13] non sunt factæ synodi sanctissimorum sacerdotum, juxta ea quæ à sanctis apostolis & patribus definita sunt. Si enim hoc fuisset observatum, quilibet metuens gravem in synodo acculationem, studuisset utique, *& sacras ediscere* [14] *liturgias* [15], *& temperanter vivere*, ne condemnationi divinorum canonum subjaceret: illud quoque nihilominus quibusdam peccandi occasio fuit, quod absque [16] examinatione, & rectæ fidei atque honestatis vitæ testimonio ordinantur episcopi, presbyteri, diaconi, & cæteri clerici. Nam si ad orandum pro populo destinati, indigni divino ministerio inveniantur, quomodo pro transgressionibus & delictis populi Deum propitiare poterunt? Plane ordinationes sacerdotum *cum omni diligentia & rigore* [17] *fieri oportere*, docet nos & qui inter sanctos censetur Gregorius Theologus, sequutus sanctos Apostolos & divinos canones. Sic enim in magno Apologetico [18]: *Quis* autem (inquit) secundum Pauli canones & definitiones seipsum dirigens, quas de episcopis & presbyteris constituit ut ficci sive sobrii sint, modesti, non vinolenti, non percussores, ad docendum idonei, irreprehensibiles in omnibus non conversantes malis: non multum aberrare se inveniet ab illa canonum rectitudine? Idemque rursum loquitur [19] in hæc verba: *Mundari* (inquit) *oportet* [20] *primum, ac deinde mundare: sapere, ac deinde sapientiam docere: lucem fieri, & postea illuminare: propinquari Deo, tum alios adducere: sanctificari, tum sanctificare: manu ducere cum manibus, consultare cum consilio.* Et rursus idem sanctis connumeratus Gregorius, de iisdem in eadem oratione istud scribit: *Quis instar figuli uno ipso die fictilia sua tornantu, ita repente fingat veri cultus antistites, cum angelicus stantem, & cum archangelis laudes canentem, & Christo consacrificantem.* Et per hæc quidem indicat ille Theologus, qualesnam oporteat ad sacerdotium promoveri. De his autem qui ordinantur indigni, idem hæc dicit in eadem oratione. *Qui cum nihil* (inquit) *ad sacrum Dei altare & sacerdotium attulerint, nec in virtute & pulchro prius insudarint & elaborarint, simul* [21] *discipuli & præceptores pietatis ostenduntur: & prius quam purgati sint, purgant, heri* [22] *sacrilegi, hodie sacerdotes: heri extra sacra, hodie præsules mysteriorum: veteratores malitiæ, novitii pietate, qui sunt opus atque fabrica humanæ gratiæ, non Spiritus sancti.* Quod autem divini canones prohibent *clericos esse, qui secundam uxorem duxerunt*, & inter sanctos Basilius [23] docens, sic ait: Digamos canon ministerio excluit (inquit) & ex iis progenitos. Et hæc quidem sanctus Basilius. In tantum autem patribus sacerdotum cura fuit, ut qui Niceæ convenerunt, canonem [24] ediderint ita habentem: interdixit per omnia magna Synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam [25] habere mulierem, nisi forte aut matrem aut sororem aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt.

Cap. II.

HIs igitur quæ sacris canonibus definita sunt, insistentes, præsentem sancimus legem, per quam sancimus ut quoties usu venerit episcopum ordinari [26], conveniant clerici & primores [27] civitatis qui ordinandus est episcopus, & propositis [28] sanctis euangeliis super tribus

6 Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

7 De episcopis & clericis *Index Regine.*

8 Canones servandi.

9 Crescit delictum ex persona delinquentis.

10 Τῆς ἁγίας προσκομιδῆς.

11 Nota quosdam clericos, monachos, imo & episcopos Justiniani seculo, rudes & imperitos sic fuisse, ut orationem sanctæ oblationis & sancti baptismatis nescirent.

12 Habenda est ratio eorum quæ committuntur adversus leges humanas, multo magis & eorum, quæ in divinas committuntur. *Goth.* De Synodis Episcoporum provincialibus conferendis vid. *Novell. 123. cap. 10. can. 36. Can. Apostol. Can. Syn. Nycen. dist. 14.* Ans.

13 Synodorum intermissio causa malorum in ecclesia fuit. Synodus autem annuas intelligit, de quibus vide *Novell. 123. c. 10.* adde *c. 36. Canon. Apostol.*

14 Liturgiæ cognitio in clericis requiritur: hoc est, ut sciant saltem liturgias sacras legere adde *Novell. 123. c. 12. Julianus cap. 429.* vertit & *litteras scire.*

15 Λειτουργίας.

16 Corruptelas electionis episcopalis Justiniani observa: Nonnulli quippe tum eligebantur, sine examine, sine rectæ fidei vitæque honestatis testimonio

17 Episcoporum ordinationes cum omni rigore & diligentia fieri debent.

18 De fuga sua in Pontum.

19 In oratione funebri Athanasii Alexandrinæ episcopi.

20 Sed præstat Græca verba adscribi. Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθάρα, σοφισθῆναι, καὶ ἔτως σοφίσαι γνῶσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι ἐγγίσαι θεῷ καὶ προσκεκρίθαι ἄλλους, ἁγιασθῆναι, καὶ ἁγιάσαι, χειραγωγήσαι μετὰ χειρῶν, μετὰ συνέσεως.

21 Simul discipuli & præceptores.

22 Χθὲς ἱερόδουλοι καὶ σήμερον ἱερεῖς. Χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον. Sic Aristides in Encomio Romæ, οἱ χθὲς σκυλοφόροι, σήμερον ὁπλῖται. Cedrenus χθὲς δὲ ἀνθρωπ. σήμερον δὲ τύραννοι, heri servus hodie libertus, vid. *l. 7. §. 2. in fin. ff. de injuriis.* modo taxeota & buleuta, mox facerdos *l. 53. Cod. de episc.* Tertul. *lib. de præscr. adversus hæreticos*: Ante sunt præfecti catechumeni, quam edocti. *& post.* hodie diaconus qui erat lector: hodie presbyter, qui erat laicus: heri catechumenus, hodie pontifex: heri in amphitheatro, hodie in ecclesia: vesperi in circo, mane in altario. *Hieron. ad Oceanum*, ὧδε ἱερημαλισμένην λαμβάνων τὴν γυμνάσιον ὡς ἄρτι μὲν ἰδιώτης, εὐθὺς ὁ κλῆρος ὅλος βραχύτατ διακόνων ἐπίσκοπ᾽ ἀναφώνεσθαι, *Nyrell. 6. cap. 1. §. 2.* 23 *Canone* 12. ad Amphilochium: adde *c. 16. Apost.* 24 *Nicen. synod. c. 3.* 25 Συνείσακτον, *Serimg.* vid. *Nov. 123. c. 29. Nov. 133. c. 3.* vide quæ not. ad *l. 19. Cod. de episc.* 26 Χειροτονεῖσθαι. 27 Primates civitatis eligunt episcopum *ut hic & §.* ibi, *ipsi elegerint.* & ita, si non plebs tota, priores tamen plebis ad electionem episcoporum fuerunt admissi, *dist. Nov. 123. c. 1.* Goth. Male hinc colligunt laicos cum clericis habere jus eligendi seu nominandi episcopum, *primores* enim hic sunt primores ecclesiastici, uti sunt Archidiaconi, Archipresbyteri. *Gloss. in Nov. 123. cap. 1. in pr. & Nov. 123. cap. 8.* Ans. 28 Euangeliis sacrosanctis propositis multa in jure fieri jubentur, verbi gratia, electio episcopi, *ut hic & Nov. 123. cap. 1.* litis universæ disceptatio atque dijudicatio *l. 14. in fin. pr. C. de jud.* alienationes ecclesiasticæ & similes actus. *l. 17. §. 2. C. de sacr. eccl.*

tribus [1] personis psephismata fieri, & quemque ipsorum jurare secundum divina eloquia, & ipsis psephismatibus inscribi, *quod neque* [2] *per dationem, neque promissionem vel amicitiam vel gratiam, vel aliam qualemcunque affectionem, sed quod scientes ipsos recta* [3] *& catholica fidei, & honesta* [4] *vita* [5], *& excedere* [6] *trigesimum ætatis annum, ipsos elegerint, & quod* [7], *neque uxorem* [8], *neque liberos* [9] *sciunt aliquem ex ipsis habere, nec pelicem* [10] *aut filios naturales; sciunt ipsos habere vel habuisse, sed si quis eorum prius uxorem habuit, & illam solam* [11], *& neque* [12] *viduam* [13], *neque à viro separatam, neque sacris canonibus aut legibus interdictam, sed nec muneribus* [14] *publicis addictum, aut curialem aut taxeotam, sive cohortalem aliquem eorum qui electi sunt esse cognoscunt*, præterquam si in monasterio non minus quindecim [15] annis monachicam vitam sine ulla calumnia exegerit: ea sane observatione quæ antea à nobis dicta est, & in talibus personis earumque electione observanda, ut ex tribus ita electis personis melior [16] eligatur electione & judicio ordinantis. Exigi etiam ante omnia ab eo qui ordinandus est, libellum [17] ejus propria subscriptione complectentem quæ ad rectam ejus fidem pertinet. Enunciari [18] etiam ab ipso & sanctam oblationis formulam, quæ in sancta communione fit, & eam quæ in baptismate precationem, & reliquas deprecationes. Jusjurandum [19] autem suscipere eum qui ordinatur, per divinas scripturas, *quod neque* [20] *per seipsum neque per aliam personam dedit quid, aut promisit, neque posthac dabit vel ordinanti ipsum, vel huic qui sacra pro eo suffragia fecerunt, vel alii cuiquam ordinationis de ipso faciendæ nomine.* Si quis autem præter memoratam observationem episcopus ordinetur, jubemus & ipsum omnibus modis episcopatu dejici [21], & eum qui contra talem observationem eum ordinare ausus fuerit.

1 Tres praponebantur ex quibus eligeretur Episcopus. *Nov.* 123. *c.* 1. Tacitus 4. *Annalium anno* 770 *urbis.* refert, mortuo Flamine diali, moris fuisse patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex queis unus legeretur vetusto more. Hæc ille. Constat utique in locum Judæ Apostolos, duos tantum statuisse, ut in quem eorum fors cecidisset, is apostolatu fungeretur, *Actor.* 1. *vers.* 11. *& seq.*

2 *d. c.* 1.

3 Fides episcopi. 4 *Julianus c.* 428 honestæ vitæ esse, & literas scire, eos elegerunt: & author *Eclog.* 9. *tit.* 2. *c.* 25. *à μὴ γράμματα ἴσασι.*

5 Vita Episcopi.

6 Ætas episcopi, & ita abrogatur *Nov.* 123. *c.* 1. *§.* 1. qua vetatur episcopus eligi, nisi 35. annum excesserit.

7 Familia episcopi.

8 Cœlibatus episcopi.

9 *d. c.* 1. *d. l.* 42. *§* 1. *C. de Episc. &c.* 16. *Apostolicorum canonum.*

10 Castitas episcopi *canon apostolorum* 16.

11 Sic apud Gentiles, Fortunæ muliebri coronam non imponebant nisi univira: sicut nec matri Matutæ Pontifex Maximus, & Flaminica nubebant, semel. Cereris sacerdotes viventibus etiam viis & consentientibus amica separatione viduabantur. *Tertul. lib. de Monogamia.*

12 *Can. Apostolorum* 17.

13 Gradus observa: Removetur enim hic ab episcopatu adipiscendo is, qui justam uxorem habet, aut pellicem: quique semel viduam & à viro separatam aut sacris canonibus interdictam semel duxerit.

14 Quemadmodum muneribus publicis addicti curiæ, ordini & cohorti, eligi possint, adde *l.* 3. *C. de episc.*

15 Purgationis genus observa.

16 *Nov.* 123. *c.* 1. *§.* 1.

17 Ordinandus episcopus libellum fidei suæ de scripto offerre tenetur; ut hinc colligi possit, Episcopum scribendi peritum esse debere. facit *Novell.* 123. *c.* 12.

18 Ordinandus Episcopus recitat formulam sanctæ oblationis ac communionis, baptismi, & similes hujusmodi orationes.

19 111. *Eclog* 1. *c.* 9. *§* 2. Ordinandus jurat se nullo pretio dato aut promisso eligi.

20 Merito, cum non pretio, sed precibus ordinetur Antistes, quæratur cogendus, rogatus recedere debeat, invitatus effugere. *l.* 31. *C. de episc.* Sic Alexander Severus Imperator, Præfectum prætorio fecit, qui ne fieret, fugerat: dicens, *Invitos, non ambientes, in republica collocan los.*

21 Multi sunt igitur hoc tempore suo episcopatu dejiciendi. *Nov.* 123. *c.* 3. *Ecl.* 1. *c.* 7.

22 *Nov.* 123. *c.* 2. 23 Ad eundem modum Alex. Sever. rectores provinciis daturus præpositos facturus vel procuratores, id est, rationales ordinaturus, eorum nomina publice proponere solebat, monens populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, pœnam capitis subiret: dicebatque grave esse, cum id Christiani & Judæi faceremus in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi essent, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita, *Spartian. in Severo.* 24 *Novell.* 123. *cap.* 2

25 Synodi provinciales, quæ per singulas provincias habentur. 26 Synodi semestres, id est, semestribus singulis & sic bis annuatim olim, celebrari solitæ, vid. *cap.* 36. *Can. Apost.*

27 Synodi anniversariæ, seu annuæ quo tempore anni habendæ. 28 Quarta septimanæ, dies Mercurii, vid. *l.* 22. *§.* 1. *Cod de episc. aud.* 29 Vilescunt enim atque negliguntur, quæ fiunt sæpissime, contra, quæ rara chara. 30 Nota de synodis annuis, seu annuatim faciendis. 31 Quibus temporibus synodi annuæ coguntur. Vestigia hujus antiquitatis etiam durant. Galli synodos ejusmodi *Semnes* vocant. adde *Nov.* 123. *c.* 10. 32 Ut apud Patriarcham & Metropolitanum synodi anniversariæ cogantur. 33 Materia synodorum, seu quibus de rebus agebatur vel disceptabatur in synodis annuis. adde *c.* 5. *§.* 34 Nota ordinem, De presbyteris, diaconis, clericis, abbatibus, monachis cognoscit episcopus: de episcopo metropolitanus: de metropolitano archiepiscopus. 35 Secreto pronunciare, est apud se pronunciare, id autem vetatur. 36 Et intelligatur. Vulgari itaque lingua preces divinæ oblationis & baptismi olim factæ, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferrentur, *ut hic.* 37 Προσκομιδῆς oblatione. Justinianus superius dixerat ad se perlatum, episcopos quosdam electos fuisse qui sacræ communionis, seu oblationis, & sacri baptismatis, & similes orationes ignorent, *hac Nov. in fin. prin.* ideoque ut huic occurrat morbo, jubet, ordinandum episcopum eas orationes prius recitare *cap.* 2. *S. cod.* Jubet etiam, ut sive baptismus, sive communio celebretur, utraque oratio palam, & audiente & intelligente populo recitetur, eoque *c.* 14. *Epist.* 1. *ad Corinth.* refert.

Cap. III. [22]

SI quis autem accusationem [23] instituet contra ordinandos in episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel alium clericum, vel etiam abbatem ex quacunque causa, differatur talis ordinatio, & fiat [24] prius inquisitio accusationis præsente etiam acculatore, & ea quæ ab ipso delata sunt, usque ad finem prosequente. Si vero desistat & comperendinet accusator, nihilominus is qui ordinationem tacturus est, inquisitionem diligentissimam faciat intra tres menses: & si quidem obnoxium invenerit eum qui accusationem sustinet, sive contra divinos canones, sive secundum nostras leges, prohibeatur ordinatio, si vero accusator aut præsens non probaverit, aut se abstenaverit, siquidem clericus sit, proprio gradu depellitor; si vero laicus, competentem coërcitionem sustineat. Si autem quis ante examinationem causæ ordinaverit accusatum: tam ordinator quam ordinatus sacerdotio exuuntor.

Cap. IV.

QUando autem quod in canonibus cautum est de synodis sanctissimorum episcoporum per [25] singulas provincias congregandis, hucusque minime observatum est: illud in primis corrigere est necessarium. Sancti igitur Apostoli & patres definierunt, *ut* [26] *in unoquoque anno fieri debere synodos sanctissimorum sacerdotum in unaquaque provincia, & emergentes causas excuti, & competentem accipere correctionem*, hoc est, *unam quidem in* [27] *quarta* [28] *septimana sanctæ Pentecostes, alteram vero Octobrio mense.* Nos autem invenientes quod ex hujusmodi negligentia [29] multi diversis peccatis impliciti sunt, jubemus omnibus modis unam [30] synodum fieri singulis annis in singulis provinciis mente [31] vel Junio, vel Septembri: & convenire quidem apud [32] beatissimos patriarchas, illos qui ab ipsis ordinati sunt, & qui non habent jus alios episcopos ordinandi: at apud sanctissimos metropolitas cujusque provinciæ, eos qui ab eis sunt ordinati. Quo in loco moras lites & interpellationes vel pro [33] fide, vel canonicis quæstionibus vel administratione rerum ecclesiasticarum, vel de episcopis & presbyteris, vel diaconis aut aliis clericis, vel de abbatibus, vel monachis, vel de acculata vita, vel de aliarum rerum correctione, moveri quidem & agitari, & convenienter examinari, & eorum correctionem secundum sacros canones procedere, & secundum nostras leges.

Cap. V.

NOn solum autem in anniversariis synodis ista quæri volumus, sed etiam quories quidam sacerdotum vel clericorum, vel abbatum, vel monachorum accusabuntur, vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliquid aliud contra sacros canones admissum. Et si quidem episcopus est is qui accusatus est, ejus metropolitanus examinet ea quæ dicta sunt: si vero metropolitanus sit, ejus beatiss. archiepiscopus sub quo degit. Si [34] vero presbyter vel diaconus vel alius clericus vel abbas, vel monachus, tunc sanctissimus episcopus cui subsunt, examinet delatas hujusmodi querelas: & cum veritas probata fuerit, unusquisque pro qualitate delicti canonicis pœnis subdatur examinantis arbitrio. Hæc autem omnia obtinere volumus non solum in ordinandis posthac episcopis & clericis & abbatibus, sed etiam in his qui nunc sunt, & qui ex quibuscunque causis per canones, & nostras leges interdictis accusantur. Si enim hæc ita observata fuerint & laici maximum hinc & ad rectam fidem & ad vitæ honestatem profectum promerebuntur & percipient.

Cap. VI.

AD hæc jubemus *omnes episcopos & presbyteros non in secreto* [35], *sed cum ea voce quæ à fidelissimo populo exaudiatur* [36], *divinam oblationem* [37] *& precationem quæ fit in sancto baptismate, facere*, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferrantur. Sic enim & divinus Apostolus docet, dicens in priore ad Corinthios epistola [38]. *Caterum* (inquit) *si solum benedixeris spiritu, is qui idiotæ* [39] *locum implet, quomodo tuæ gratiarum actioni subjuciet Deo sanctum illud Amen? si quidem quid dicas, non novit: tu autem pulchre gratias agis, sed alius non ædificatur.* Et rursus in ea quæ est ad Romanos [40], sic dicit: *Corde quidem creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Idcirco igitur convenit, ut ea precatio quæ in sancta *allatione* [41] dicitur, & aliæ orationes cum voce à sanctissimis episcopis & presbyteris proferantur Domino nostro Jesu Christo Deo nostro cum Patre & Spiritu sancto, sciturus religiosissimis sacerdotibus, quod si quid horum contempserint, & horum ποιεῖν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ὁμωνύμως κατὰ τὰ θεῖον λογίων καὶ ἐξηκόφιον ἐν αὐτοῖς ὅπ ἂν δόξῃ δοσιν, ἔπ ἂν δοκῇ ὑπάρχειν, ἢ φιλίαν, ἢ χάριν, ἢ κατὰ δήποτε ἀπροπεσοῦσαν ἀπάτην, ἀλλ' εἰδότις αὐτὰς τὰ ὀρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως, καὶ σεμνῆ βίᾳ, καὶ ὑπὲρ τὰ τελεσκοπεῖν ἔτ' ἐν ἑαυτοῖς ἐπιλέξωντ καὶ ὅτι μὲν μαστὸν ἀδὲ παῖδας ἴσχυσι τινὰ ἐξ αὐτῶν ἔχειν ἢ παιδάκιν, ἢ παῖδας φυσικὰς γνώσκουσιν αὐτὰς ἐχωκέναι ἢ ἔχειν· ἀλλ' εἰ καὶ σεσπέρχ τις ἐξ αὐτῶν γαμετὴν εἶχε, καὶ αὐτὴν μίαν, καὶ ἀδὲ χήραν, ἀδὲ ἀνδρὸς ἀπεζευγμένην, ἀδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ νόμοις ἀπηγορευμένην. ἀλλ' ἀδὲ πολιτευόμενον, ἢ βελοντὴν ἢ ταξεώτην τινὰ ἔτ ψηφιζομένων εἶναι γινώσκουσι. πλὴν εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ ἓξ ἡτῆον δεκαπέντε σύνεσιν μοναχῶν ὁ πολιτευόμενος ἢ ὁ πυξάτης βίον ἀδιαλείπτως ἐξετέλεσε δηλαδὴ τ' ἐμνεσθεῖσιν ἡμῖν εἰρηκόμενος παρατηρήσεως, καὶ ἐπὶ τούτων ἔτ σεσοφισμένων ἐν τοῖς νομοθέταις ἀδὲ αὐτῶν ψηφίσμασι φυλαττομένης· ἵνα ἐκ τ ἔτους ψηφιζομένων τελῶν σεσοφῶν ὁ βελτίων χειροτονηθῇ τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κελεύσει δ' χειροτονέντ. Ἀπαιτείσθω δ σεσεργ τ μέλλοντα χειροτονεῖσθαι παρὰ δ' χειροτονέντ λίβελλον μιθ' ὑποχαφῆς ἰδίας, ἐξέχοντα τὰ ἀδὲ τ ὀρθῆς αὐτὸ πίστεως. ἀπαγγέλλειν δ τοῦτο καὶ τὴν θείαν σεσκομιδὴν τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ κοινωνίᾳ γινομένην, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπίσματι δύχλιν, καὶ τὰς λοιπὰς σεσδύχας. Ὁρκιζ δ ὑπάρχ ὁ αὐτὸς τ χειροτονηθέντ κατ' τ θείων γραφῶν, ὡς ἔτε δι' ἑαυτ ἔτε δι' ἑτέρ σεσόντος δέδωκέ τι ἢ ὑπάρχειν, ἔτι μὴ τοῦτο δώσῃ, ἢ αὐτῷ τῷ χειροτονέντι αὐτὸν, ἢ τοῖς τὰ ψηφισμένα εἰς αὐτὸν ποιησαμένοις, ἢ ἑτέρῳ τ παντὸν τινί, ὑπὲρ δ εἰς αὐτὸν χειροτονίας. Εἰ τις δ παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὴν ἐπίσκοπ χειροτονηθῇ, κελεύομεν καὶ οὗτον παντ τρόπον τ ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθ, καὶ τ ὃ ἔφη ταῦτα τολμήσαντα χειροτονήσαντ.

Κεφ. γ'.

Εἰ δέ τις κατηχέζειν τινὰ ποιήσῃ κ' ἕ μόνοντ χειροτονείσθ ἐπισκόπ, ἢ πρεσβύτερ, ἢ διάκονον, ἢ ἄλλον κληρικὸν, ἢ καὶ ἡγούμενον, ἐφ' οἱασδήποτε αἰτίᾳ· ἀναβαλλέσθω ἡ τοιαύτη χειροτονία, καὶ γινέσθω σεσεργ ἐξετασις τ κατηχέζειν, παρόντ κ' ἕ κατηχέζ καὶ ἐπεξιότ ὁ τοὺς παρ' αὐτὸ σεσαγαγόντ. Εἰ δ ἀπαλιμπανοντ ἢ ἀναβαλλοντ ὁ κατηχέζ, καὶ ἔτως ὁ τὴν χειροτονίαν μελλων ποιεῖσθ, ζητησιν ἀκριβεστάτην ποιέσθω μιᾶν ἐσω τελῶν· καὶ εἰ μὲ ὑσθέσειεν δ' ἐφ' ἑαυτ ἔτε διὰ κατηχέζειν ὑπομένειν, ἔτε κ' τοὺς θείους κανόνας, ἔτε κ' τοὺς ἡμετέρους νόμους, κωλυέσθω ἡ χειροτονία· εἰ δ' ἀνάσθειεν φανείη, ἔτε παρόντ ἕ κατηχέζ ἢ κ' ἀπόντ γινέσθω ἡ χειροτονία. ὁ δ κατηχέζ, εἴτε παρὼν μὴ ὑπακούσῃ, εἴτε ἀποφυγὼν, εἰ μὲ κληθεὶς εἴη, ἐξωθείσθω ἕ οἰκείᾳ βαθμοῦ· εἰ δ λαϊκὸς εἴη, τ σεσηκότα σωφρονισμὸν ὑπομένέτω. Εἰ δέ τις σὺ ἐξετάσεως τ κατηχηθέντα χειροτονήσῃ, ὁ, τε χειροτονήσας, καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τ ἱερωσυνης ἐξωθείσθω.

Κεφ. δ'.

Ἐπειδὴ δ τὸ τοῖς κανόσιν εἰρημένον σὺν τ συνόδων τ ὁσιωτάτων ἐπισκόπων, τ ὀφειλόντων κατ' ἐκκλησίαν γίνεσθ, μικρὸν ἕ πως παρεφυλαχθέν, τ ἀναγκαιοτάτην ἐστὶν ἐπανορθώσεως οἱ μὲν ἐν ἀγροῖς κατοικοῦντες οἱ πατέρες ὡς ἔπαν δόξειεν ἕτως ἐκ τ συνόδων τ ὁσιωτάτων ἱερέων, ἤτοι ἐπισκόπων, ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπαρχίᾳ, κ' τὰ ἀναφυόμενα ἐξετάζειν, καὶ τ σεσηκότα ἀξιοῦσθαι διορθώσεως τυγχάνειν μὲν τὴν πεπαγμένην ἐνδομυχὴν τ ἁγίας πεντηκοστῆς, τὴν δ ἑκάτην κ' τ ὀκτωβρίου μῆνα· ἡμεῖς δ δυσχερῶς ὡς ἂν τ τοιαύτης ἀμελείας πολλοὺς κ' ἀμαρτήμασι ποικίλοις ἐμπεπλεγμένους, κελεύομεν πᾶσι τρόποις μίαν συνοδον γίνεσθαι καθ' ἑκάστ ἔτος ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπαρχίᾳ, τ' ἐν ἰδίᾳ ἢ τ' σεπτεμβρίῳ μῆνι καὶ συνιόντας παρ' αὐτοῖς τοὺς μητροπολίτας ἑαυτῶν πατριάρχας ὁπόσους τ παρ' αὐτῶν μὲ χειροτονηθέντας, μὴ ἔχοντας δ δίκαιον ἄλλως ἐπισκόπους χειροτονεῖν, παρὰ δ τοῖς ὁσιωτάτοις, ὡσπερ πλέπαλαι ἐκρίθη ἐπαρχίας, τ' ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχιῶν· ἵν' ὦ τὰς κινηθείσας αἰτίας, ἢ τὰ παρὰ τινῶν σεσπεχθέντα (ἢ σεσθάσῃ πίστεως, ἢ κανονικῶν ζητήσεων, ἢ διοικήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἢ καὶ ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ ἄλλων κληρικῶν, ἢ καὶ ἡγουμένων, ἢ μοναχῶν, ἢ καὶ κατηγωσμένης βίᾳ, ἢ κ' ἄλλων τινῶν δεόντων ἐπανορθώσεως) κινεισθαι τὰ σεσηκότως ἐξετάζεσθαι, κ' τὴν ἐπ' αὐτοῖς διόρθωσιν σεσθῆναι τοῖς θείοις κανόσι κ' τοῖς ἡμετέροις νόμοις συμβαίνουσι.

Κεφ. ε'.

Μὴ μόνον δ ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον ἔτ' ἐνιαυσιμαίαις συνόδοις τοῦτο ζητεῖσθαι, ἀλλὰ κ' ὁσάκις ἂν τινες κατηχηθεῖεν τ ἱερέων ἢ κληρικῶν ἢ ἡγουμένων ἢ μοναχῶν, ἢ καὶ πίστεως ἢ καὶ αἱρετικῆ βίᾳ, ἢ ὡς παρὰ τοὺς θείους κανόνας τὰ ἀδιαφορεῖσθαι. κ' εἰ μὲ ἐπίσκοπ ἦν ὁ κατηχηθεὶς ἐν, τ τοῦτο μητροπολίτην ἐξετάζειν τὰ λεχθέντα εἰ δ μητροπολίτης εἴη, τ μακαριώτατον δεχειπίσκοπον ὑφ' ὃν τελεῖ· εἰ δ πρεσβύτερ, ἢ διάκονος, ἢ καὶ κληρικὸς ἢ ἡγούμενος, ἢ μοναχὸς, τ' ὁπωσοῦν ἐπίσκοπον ὑφ' ὃν ἔτυ παλαι, ἐξετάζειν τὰ σεσπεχθέντα· καὶ τ' ἀληθείας δοθείσης ἐνυβρίσ, ἔνθεν σεσῆς τὸ πλαίσιμα κανονικῆς ἐπιπλοίας ὑποτάσσεσθαι τὴν κεφαλὴν ἕ ἐξετάζοντος. Ταῦτα δ παντὶ κρατεῖν μὴ μόνον ἐπὶ τ μὴ τὰ τὰ χειροτονηθέντων ἐπισκόπων τὰ κληρικῶν καὶ ἡγουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τ νῦν ὄντων, καὶ ὕστερον, ὡς εἰκὸς, ἐπὶ πᾶσι κἀπασις ἀπηγορευμένοις τοῖς θείοις κανόσι καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις· κατηχηθεισῶν τ τῶν ὅτε φυλαττομένων καὶ οἱ λαϊκοὶ πολλὴς σὺν πόνῳ σὺν τὰ τῶν ὀρθῶν πίστεων καὶ τ' σεμνὸν βίον σεσκοπῆς τε καὶ ἐπανορθώσεως ἀξιωθήσονται.

Κεφ. ς'.

Πρὸς τούτοις κελεύομεν πάντως ἐπισκόπους τὰ κὴ πρεσβυτέρους, μὴ κ' τὸ σεσωπηλῶσον, ἀλλὰ μ' φωνῆς τῇ πιστοτάτῃ λαῷ ἐξακουομένῃ τῇ θείαν σεσκομιδὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπίσματι σεσόχλιν τοιαύτας σεσὶ τὸ κατεύθυν τὰς τ ἀκροάσιν ψυχὰς εἰς πλείονα κατάνυξιν ἐκ τῆς σεσῆς ἑαυτῶν θεοῦ ἀξιούσας δοξολογίαν. ὅταν γὰρ ὁ θεῖος ἀπόστολος διδασκ, λόγων σὺν τῇ σεσῆς Κορινθίοις σεσὶ τὴν ἐπιστολὴν, Ἐπεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τ τόπον ἔ ἰδιώτ τί πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ τί λέγεις σὺν οἶδε. σὺ μὲ γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερ σὺν οἰκοδομεῖται. Καὶ πάλιν σὺ τῇ σεσῆς Ρωμαίους ἔτως λεγέ, Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο τοίνυν σεσοφὴς τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ ἐκφοσκομιδῇ κ' τὰς ἄλλας σεσσόχλιας μ' φωνῆς παρὰ τ ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τὰ κ' πρεσβυτέρων σεσφρεσθαι τ' κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ θεῷ ἡμῶν, σὺν τῷ παῖδι κ' ἁγίῳ πνεύματι γινωσκόντων τ ὁσιωτάτων ἱερέων, ἃς ἐπὶ π

πῃ τι τούτων παραλείπειν, καὶ τῇ φοβερᾷ κρίσει τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγον ὑφέξοντι), καὶ οὐδὲ ἡμεῖς ταῦτα γινώσκοντες ἐφησυχάσομεν, ἢ ἀνεκδίκητα καταλείψομεν. §. α'. Κελεύομεν δὲ καὶ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, εἴπερ ἀμεληθέντα τι τῶν παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντων ἴδοιεν, πρῶτον μὲν καταναγκάζειν τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τὰς εἰρημένας συνόδους ποιεῖσθαι, καὶ πάντα πληροῦν ὅσα περὶ τῶν συνόδων διὰ τοῦ παρόντος παρεκελευσάμεθα νόμου· εἰ δὲ ἀναβαλλομένους αὐτοὺς ἴδοιεν, τηνικαῦτα μηνύειν ἡμῖν, πρὸς τὸ ἐξ ἡμῶν τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν προσάγειν, καὶ κατὰ τῶν ὑπερτιθεμένων τὰς συνόδους ποιεῖν. ἐπισταμένων αὐτῶν τε τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, ὡς εἴπερ μὴ ταῦτα παραφυλάξουσιν, ἐσχάταις ὑποβληθήσονται τιμωρίαις. Βεβαιοῦμεν δὲ καὶ διὰ τοῦ παρόντος νόμου ἅπαντα τὰ παρ' ἡμῶν ἐν διαφόροις διατάξεσι νενομοθετημένα περί τε ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ λοιπῶν κληρικῶν, καὶ πρός γε ξενοδόχων καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ τῶν λοιπῶν ὅσοι εὐαγῶν οἴκων προΐστανται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης διὰ προθεμάτων κατὰ τοὺς συνήθεις τόπους τῆς βασιλίδος πόλεως προτιθεμένων, εἰς γνῶσιν πάντων ἀγαγεῖν σπουδασάτω καὶ καταφανῆ ποιῆσαι τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένοις. Dat xv. Kal. Martii, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons.

rendo Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi judicio rationem reddituri sunt, & nos ista cognoscentes non relinquemus quieta, & inulta.

§. 1. Jubemus autem & provinciarum præsides [1] si quid neglectum ex his quæ statuimus invenerint, primum quidem cogant metropolitas & alios episcopos dictas synodos congregare, & omnia implere quæcunque de synodis per præsentem legem jussimus. si vero eos morantes noverint & remissos, tunc nobis indicent, ut ad competentem protinus correctionem procedamus contra detrectantes synodos celebrare: scituris vero ipsis præsidibus & obedientibus ipsis officiis, quod si quidem ista non servaverint, extremis subjicientur suppliciis. Confirmamus autem & per præsentem legem omnia à nobis diversis legibus sancita de episcopis & presbyteris & cæteris clericis, ad hæc & xenodochis & orphanotrophis, & cæteris quicunque venerabilibus locis præsunt.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem manifestata sunt legem, tua claritudo per prothemata in consuetis locis regiæ civitatis affixa in cognitionem omnium perducere festinet, & manifesta facere omnibus qui provinciis præsunt. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Basil. V. [2] C. Cons.

1 Provinciarum præsides, episcopos, metropolitanos & archiepiscopos negligentes, suum munus ut impleant possunt cogere.

2 Id est, anno 541.

Tit. XXI.
DE USURIS SUPRA DUPLUM NON COMPUTANDIS.
Novella Constit. CXXXVIII.

Imperator Justinianus PP. August. Hermogeni Magistro officiorum.

MAnifestissima ‡ est nostri nominis constitutio, quæ usque ad dupli quantitatem exactionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus consecuti sunt. Hi quidem qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus te inquietudinem proponere concedantur: alii autem si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compelluntur. Et si debita subsecuti fuerint, fœneratitias cautiones recuperare, vel si remanserint, suis viribus vacare, si preces veræ sunt, præsentis oraculi sanctione decernimus.

Tit. XXI.
DE [3] USURIS SUPRA [4] DUPLUM NON COMPUTANDIS.
Novella Constit. CXXXVIII.

Imp. Just. PP. Aug. Hermogeni Magistro officiorum.

MAnifestissima est nostri numinis constitutio [5] quæ usque ad dupli quantitatem & actionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus consecuti sunt: hi quidem qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus te inquietudinem proponere concedantur: alii autem si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compelluntur. Et si debita subsecuti fuerint, fœneratitias cautiones recuperare, vel si remanserint, suis viribus vacare, si [6] preces veræ sunt, præsentis oraculi sanctione decernimus.

3 Hanc constitutionem restituit P. Pithœus. Extat eadem, sed alia forma, apud Haloandrum, apud quem hoc secundum caput ita legitur, ὅτι πᾶσα δίκη καὶ βασιλικὴ ἑρμηνεία ἴσχυν ἔχει νόμου, quod convenit *l. 43. ff. de vulgari* Goth. Vid. Nov. 121. & 160. & Rittersh. *part.* 3. c. 9. Ans.

4 Adde Nov. 128.

‡ *Hanc constitutionem restituit P. Pithœus vir diligens & eruditus, quam Latinam editam fuisse scribit.*

5 *d. Nov.* 21.

6 Clausula, Si preces veritate nituntur, rescriptis solet inseri: de qua vid. *l. 7. Cod. de diver. rescript. prin.*

ΤΙΤΛΟΣ κβ'.

Συγχώρησις ποινῆς περὶ τῶν ἀθεμίτων γάμων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλθ'.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανός, Φλώρῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ΑΝήγαγεν ἡμῖν ἡ σὴ ἐνδοξότης τοὺς ἀπὸ Συνδίου κώμης, καὶ τοὺς Ἑβραίους τοὺς τῶν Τυρίων γάμους ἀθεμίτους συμβάλλοντας, ὑπὸ τὴν θείαν ἡμῶν γενέσθαι διάταξιν, καὶ οὐδὲ τὴν τετάρτην μοῖραν τῆς αὐτῶν διδόναι περιουσίας κατὰ τὰ περὶ τούτου προστεταγμένα, ἤδη δὲ καί τινας ἐξ αὐτῶν τρίτης ἡλικίας καθεστάναι, καὶ παίδων εἶναι πατέρας, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ δακρύων ἱκετεῦσαι, μὴ ἂν ἀναγκασθῆναι νῦν ἀποπέμψαι τὰς γαμετάς, ἀλλὰ καὶ ἔχειν αὐτάς, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν γενομένους ἢ γενησομένους παῖδας διαδόχους αὐτῶν καθεστάναι, καὶ μηδεμίαν αὐτοὺς ἐντεῦθεν εὐλαβεῖσθαι ποινήν.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης συγχωρήσεως αὐτοὺς δοῦναι ἀνὰ δέκα λίτρας χρυσίου διὰ τὰς ἔμπροσθεν εἰρημένας αἰτίας, αὐτοῖς δὲ καὶ μόνοις συγχωρεῖσθαι καὶ τὴν μείζονα ποινήν, ἔχειν τε αὐτούς, καὶ τὰς συνοικούσας καὶ τοὺς ἐντεῦθεν τεχθέντας τε καὶ τεχθησομένους (ὡς εἰκὸς) αὐτοῖς, καὶ διαδόχους, οὐκ εἰς παράδειγμα ἑτέρων τοῦτο παρ' ἡμῶν θεσπισθέν, ἀλλ' εἰδότος ἑτέρου παντός, ὡς εἴ τι τοιοῦτον αἰτήσαιτο, πρὸς τῷ μηδενὸς τυγχάνειν τῶν αἰτουμένων, τήν τε οὐσίαν ἀποβαλεῖ, καὶ πρός γε ταῖς εἰς τὸ σῶμα ποιναῖς ὑποστάς, ἐξορίᾳ οἰκήσει διηνεκεῖ. Οὐδεὶς δὲ παρενοχλήσει τοὺς παρ' ἡμῶν ἀξιωθέντας εἰδικῆς φιλοτιμίας, ἐπὶ γυναῖκας αὐτῶν, ἢ παῖδας ὄντας ἢ ἐσομένους, ἢ περιουσίας, οὔτε ἐκ ψήφου τῆς δικαστικῆς, οὔτε καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου ἡμῶν δηλούμενα πραγματικοῦ τύπου, δύναμιν ἔχοντος καὶ εἰδικῆς ἡμῶν φιλοτιμίας, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

Tit. XXII.
INDULGENTIA ILLICITE CONTRACTARUM NUPTIARUM.
Novella Constit. CXXXIX.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri. Imp. Cæsar, Flavius, Justin. August. Floro.

PRÆFATIO.

REtulit ad nos gloria tua incolas Syndios pagi, neque non Hebræos in Tyro insula, illicitis contractis nuptiis, in sacram nostram incidisse constitutionem [7], nec secundum ea quæ de hoc constituta sunt, quartam bonorum suorum partem inferre: jamque [8] ex iis nonnullos in tertia ætate consistere & filiorum patres esse, ac propterea cum lacrymis supplicasse, ne nunc tandem uxores à se dimittere [9] compellantur: sed ut tam ipsas retineant: quam qui [10] ex ipsis procreati sunt filii, aut procreabuntur, successores eorum existant, neque ullam exinde revereantur pœnam.

CAP. I.

SAncimus igitur ut pro hujusmodi indulgentia propter præfatas causas singuli denas auri libras præbeant, ipsisque vel solis major illa pœna remittatur, & tam uxores, quam qui exinde nati sunt, & (ut potest fieri) postea nascentur, successores habeant, neque id à nobis in exemplum [11] aliis sancitum intelligatur: sed quocunque alio scituro, quod si quid tale petierit: ultra hoc quod petiris non potietur, etiam facultates amittet [12] atque insuper corporalibus pœnis exceptus, perpetuum incolet exilium. Nemo autem his qui à nobis nostra dignati sunt indulgentia, aut eorum uxoribus existentibusve vel futuris filiis, aut bonis, sive ex judiciaria sententia, sive alio quocunque modo inquietudinem inferat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, quæ & vigorem habet specialis nostri indulti, ea studeto gloria tua effectui & fini tradere.

7 *Nov.* 12. *cap.* 1. Goth. Ad hanc Novell. vid. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 10. Ans.

8 Adde *l.* 57. *ff. de ritu.* & *Nov.* 154.

9 Separatio namque uxoris a marito dura est, *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pign.*

10 Multum tribuitur precibus parentum numerosam prolem habentium: adeo ut eorum nomine parentes nuptias suas retineant, illicitas alioquin. *d. l.* 57. bonorum etiam publicatio eis interdum prædictam ob causam remittitur. *l.* 7. §. 3. *ff. de bon. damnator.*

11 Indulgentiæ non trahuntur in exemplum. *l.* 1. *in fin. ff. de const princ.*

12 Pœna postulantis jus retinendi illiciti conjugii, quod multis locis hodie non servatur, cum dispensationes ad matrimonia contrahenda gradus intra prohibitos indulgeri vel etiam vendi soleant. Quod probari hac Nov. nullo modo potest. Nam si puniuntur qui rescripta postulant ad retinendas hujusmodi nuptias, multo magis puniendi qui ad contrahendas. Favetur enim semper magis retentioni, quam novis petitionibus.

ΤΙΤΛΟΣ κγ'.

Ὥστε δύνασθαι κατὰ συναίνεσιν λύειν τὸν γάμον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΓΑΜΟΥ σεμνότερον ἀνθρώποις οὐδέν ἐστιν, ἐξ οὗ παῖδες καὶ τῶν ἐφεξῆς γενῶν διαδοχαί, χωρίων τε καὶ πολέων οἰκήσεις, καὶ πολιτείας ἀρίστης σύστασις. διὸ τοὺς γάμους εὐτυχεῖς εἶναι τοῖς συμβάλλουσιν οὕτως εὐχόμεθα, ὡς μή ποτε σκαιοῦ δαίμονος ἔργον τούτους γενέσθαι, μηδὲ τοὺς γήμαντας ἀπ' ἀλλήλων χωρίζεσθαι, δικαίαν τὴν τοῦ γάμου λύσεως οὐκ ἔχοντας πρόφασιν· ἀλλ' ἐπειδήπερ δύσκολον εἰς πάντας ἀνθρώπους τοῦτο φυλάττεσθαι, (ἐν γὰρ πλήθει τοσούτῳ μὴ καί τινας παρεμπίπτειν ἀλόγους δυσμενείας, τῶν ἀμηχάνων καθέστηκε) προσήκειν ἐνομίσαμεν τούτου ἐξευρεῖν τινὰ θεραπείαν, καὶ μάλιστα ἔνθα τὸ τῆς μικροψυχίας εἰς τοσοῦτον ὀφθείη ὡς καὶ μῖσος ἀδιάλλακτον ἐγγενέσθαι τοῖς συνοικοῦσι. Τὸ μὲν οὖν παλαιὸν ἐξῆν ἀκινδύνως τοὺς τοιούτους ἀπ' ἀλλήλων χωρίζεσθαι, κατὰ κοινὴν γνώμην τε καὶ συναίνεσιν τοῦτο πράττοντας· ὥστε καὶ νόμους κεῖσθαι πολλοὺς τοῦτο λέγοντάς τε, καὶ διορίζοντας, καὶ bona gratia τὴν οὕτω προϊοῦσαν λύσιν τῶν γάμων τῇ πατρίῳ καλοῦντας φωνῇ. ὕστερον δὲ τῷ τῆς θείας λήξεως γενομένῳ ἡμῶν πατρί, εὐσεβείᾳ τε καὶ σωφροσύνῃ τοὺς πώποτε βεβασιλευκότας ἅπαντας ὑπερβαλλομένῳ, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ χρηστήν τε καὶ βεβαίαν ἀποβλέψαντι προαίρεσιν, οὐ μὴν τῆς τῶν ἄλλων ταλαιπώρου τε καὶ μικροψύχου γνώμης στοχασαμένῳ, γέγραπται νόμος, εἴργων κατὰ συναίνεσιν λύεσθαι τοὺς γάμους· ὃν ἠβουλόμεθα καὶ ἡμεῖς σφόδρα κρατεῖν, καὶ μένειν ἐφ' ἑαυτοῦ. πολλοὶ δὲ προσῆλθον ἡμῖν τῶν πρὸς ἀλλήλους γάμων μισοῦντές τε καὶ ἀποστρεφόμενοι, πολέμους τε καὶ μάχας οἴκοι διὰ τοῦτο γενομένους αἰτιώμενοι, (τοῦτο ὅπερ λίαν ἐπώδυνον καὶ ἄλλως ἀνιαρὸν καθέστηκε) διαλύειν τε τοῦτον δεόμενοι, κἂν αἰτίας οὐκ εἶχον λέγειν ἐξ ὧν ἀδεῶς ὁ νόμος ἐδίδου τοῦτο ποιεῖν αὐτοῖς. τὴν δὲ περὶ ταῦτα τούτων ἐπιθυμίαν τε καὶ σπουδὴν ἐπί τινα χρόνον ἀνεβαλλόμεθα, ποτὲ μὲν παραινοῦντες, ποτὲ δὲ καὶ ἀπειλοῦντες παύσασθαι τοῦ κατ' ἀλλήλων ἀλόγου μίσους, πρὸς ὁμόνοιάν τε χωρεῖν καὶ τῆς καλλίονος γίνεσθαι γνώμης. ἐπράττομεν δὲ πλέον οὐδέν· ἐπεὶ δύσκολον διαλλάξαι τοὺς ἅπαξ ἀλογίστῳ πάθει τε καὶ μίσει κεκρατημένους. ἐνίους γὰρ τούτων συμβέβηκε καὶ πρὸς ἐπιβουλὰς χω-

Tit. XXIII.
UT CONSENSU MATRIMONIUM SOLVI POSSIT. [13]
Novella Constit. CXL.

PRÆFATIO.

NIhil in rebus mortalium perinde [14] venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde denique optimæ reipublicæ coagmentatio fiat. Quocirca conjugibus matrimonia adeo fortunata optamus, ut nunquam adverso numine inita esse videri queant, neque illi citra justam dissolvendi matrimonii causam à se invicem recedant. Verum, quoniam ut in omnibus hoc servetur, perquam id difficile est, (ut enim in tanta multitudine non aliquæ atroces irreconciliabilesque inimicitiæ incidant, prorsus impossibile est) par esse putavimus, ut hujus rei remedium aliquod comminisceremur: præcipue vero, ubi pusillanimitas eo progressa sit, ut, quod odium inter conjuges obortum fuerit, mitigari & componi nequeat. Pro veteri [15] sane juris ratione fas atque licitum fuit, ut istiusmodi à se invicem recederent, dummodo id communi [16] voluntate atque consensu facerent. Adeo vero, ut multæ leges essent, quæ hac de re & agerent & constituerent: tum etiam talem matrimonii dissolutionem bona gratia [17] fieri patria [18] lingua dicerent. At postmodum à patre [19] nostro sacratissimo principe, (qui pietate atque sapientia omnes quotquot unquam imperarunt, superavit) dum ad benignum suum atque firmum propositum respiceret, nec non ad aliorum etiam miserum & pusillanime consilium oculos converteret, scripta lex [20] est, quæ consensu matrimonia solvi vetat. Quam sane nos etiam obtinere, atque in suo vigore manere magnopere velimus. Verum permulti nos adierunt, qui matrimonium quo inter se nexi essent, mutuo odissent atque aversarentur, & (id quod dolendum valde, ac alioqui molestia mœroreque plenum est) propterea belligeratum domi pugnatumque esse per criminationem exponerent, ideoque matrimonium solvi peterent, tametsi [21] causas, ob quas tuto id illis facere lex concederet, nullas afferre possent: nos vero alias monendo, alias minis terrendo, ut à mutuo inter se, coque citra causam suscepto odio desisterent, & ad concordiam proclinarent, animisque inter se pacatis essent, illorum in his desiderium festinatio-

13 Reducitur jus vetus legis 60. 61. 62. *ff. de donat. inter vir.* Nov. 22. c. 4. abrogata Nov. 117. c. 10. Est tamen hæc Novell. Justini, non Justiniani. Eadem extat J. inter constitutiones Justini, quam non possis nisi injustam & injustissimam dicere. *l.* 8. *C. de repudiis.*

14 Laus matrimonii.

15 Jus vetus repudiorum & divortiorum.

16 Non altero invito.

17 Bona gratia dicitur matrimonium dissolvi, quoties dissolvitur volentibus conjugibus. Titinnius, quanta stultitia cupidinis. petunt consilium bona gratia, ut parvifaciatur. Bona gratia, idem est quod apud Tertullianum *in libro de Monogamia*, amica separatione viduari. Ut ad rem redeam, dissolvitur matrimonium bona gratia, interdum ex causa, *ut d. l.* 60. 61. 62. interdum sine justa causa, *ut hic.*

18 Id est, Romana, Nov. 7. c. 1. Nov. 22. c. 2. Nov. 30. c. 5. Nov. 69.

19 Id est, Justiniano.

20 Nov. 22. c. 4.

21 Id est, etiam sine justa causa, mutuo tamen consensu potest matrimonium dissolvi.

1 *Nov.* 22.

2 Jure veteri inter volentes, quavis de causa, permissum repudium.

3 Id est, mutuo consensu matrimonia possunt dissolvi constitutione hac Justiniani.

4 Causa dubitandi sumitur ex his quæ dicuntur in *lege* 35. *ff. de reg. jur.*

5 Imo non recte *l.* 8. *C. de repud.*

6 Id est, anno 536.

7 Περὶ ἀσελγαινόντων. *Scrimg.* adde *Nov.* 77. 20. *Levit.* 13. *Exod.* 22. περὶ ἀσελγῶν ἢ τῶν ἀρσενοκοιτῶν. 60. *Ecl.* 39. §. 4. *Instit. de public. jud. l.* 31. *C. de adult.* Collatio legum Mosaicarum *titul.* 5. *de stupratoribus.* & ita quoque hic titulus conceptus est in Indice Reginæ. 6. *Harm.* 4. *c.* περὶ ἀσελγῶν, &c. περὶ ἀλογευομένων. *Clar.* 5. §. *Sodomia. Bossius* 23. 9. *Petrus Gregor.* 36. *syn.* 10. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 9. Ans.

8 Deus non vult mortem peccatorum. *Ezech.* 18. & 33. *Exech.* 33. *vers.* 11.

9 Ἀρσενες ἐν ἄρσεσι. *Scrimg.* ἄρσενες ἐν ἄρσεσι *Rom.* 1. *vers.* 27.

10 xix. *Genes.* 24. 29. *Deut.* 23. 13. *Esai.* 19. 40. *Jerem.* 56. 16. *Ezechiel.* 49. 4. *Amos* 11. 17. *Lucas* 29. 2. *Petr.* 2. *vers.* 6. *Idem vers.* 7. adde *Nov.* 77. *c.* 1.

11 *Rom.* 1. *vers.* 27. 28. 29.

12 De obbrutescentibus, vid. 6. *Harm.* 4. *c.* περὶ ἀλογευομένων. adde quæ dixi ad *Nov.* 77. *Petrum Gregorium* 36. *cap.* 14. *Lev.* 20. *Exod.* 23. *c. mulier.* 15. *q.* 1. *c. hoc ipsum* 33. *q.* 2. *Rolandum à Valle* 1. *cons.* 71. *Clar.* 5. *sent.* §. *fornicatio, vers. cum animali bruto.*

13 Vid. J. *eod.* Confessionis auricularis aut certe tacitæ quoddam genus innuit

14 Dic ut J. *eod.* Notari tamen hic obiter poterit; Magistratus supremos interdum jus commutandarum pœnarum in atrocissimis etiam delictis sibi vindicasse, *ut hic.* Commutandarum, inquam, cum remittant confitenti pœnam Sodomitis debitam, *ut hic.*

15 Quæ? morte puniuntur lege divina *Levit.* 20. gladio §. 4. *Inst. de publicis judiciis l.* 31. *C. de adulteriis*, quod etiam receptum apud Athenienses fuit *Æschin. contra Timarchum* apud Gothos castrabantur *leg.* 8. *G. Westgotti de incestu l.* 3. *tit.* 5. Valentinianus, Theodosius & Arcadius jubent comburi *l.* 6. *C. Theod. de adult.* ex qua emendandum est fragmentum collationis legum Mosaicarum *tit.* 5. Hanc pœnam usus tandem recepit, vid. *Clar.* 5. *sent.* §. *Sodomia vers. sed quæro.* In id genus delicti lex Scatiania vel Scantinia Romanis quondam fuit. Cœlius apud Ciceronem 8. *epist.* 12. insolentissimi homines, postulandum me lege Scantinia curant, Cicero 5. *Philippica.* hinc Scantiniæ leges, Suetonius *in Domitiano* c. 8. Quosdam ex utroque ordine lege Scatinia condemnavit. Tertullianus *lib. de monogamia.* Uticensis ille vester nec Scantiniam timuit. Juvenalis *Satyr.* 2. citari ante omnes debet Scatinia. Ausonius *Epigr.* 88. semivir ipse Scatiniam metuens non metuit Titiam. Tribuni plebis Caji Scantinii meminit Valerius 6. *c.* 1. cui diem à Marcello dictam refert, quod filium Marcelli de stupro appellasset: eumque tandem sub uno teste damnatum refert. Pœna legis Scantiniæ non erat capitalis, sed decem millium. *Quint.* 4. *c.* 2. 7. *c.* 5. *in fin.* de hac lege vide quædam apud Plutarchum *in Marcello*: nec mirum temporibus illis (utpote corruptis) hoc crimen pecunia multatum. Refert enim Seneca 4. *Controvers.* ex sententia cujusdam, impudicitiam illam in ingenuo crimen esse, in servo necessitatem, in liberto officium. 16 Id est, anno 544. 17 Fit mentio hujus Novellæ apud Scholiastem. 19. *Ecl.* 1. *ex lib.* 33. *tit.* 1. *cap.* 52. 18 iv. *C.* xlii. Domitianus castrari mares vetuit. Suetonius *in Domitian. c.* 7. coque Martialis illud pertinet *Epigr.* 6. ad Domitianum, Lusus erat sacræ connubia fallere tædæ; Lusus & immeritos execuisse mares, Utraque tu prohibes Cæsar. *Leo Novell.* 60. hanc pœnam abrogavit. *Goth.* Vid. Rittershus. *part.* 12. *c.* 12. Ans. 19 Extant etiam Senatusconsulta adversus castratores *l.* 3. §. 4. *l.* 6. *ff. de sicariis*, extant & edicta Domitiani. Suet. *in Domitiano c.* 7. *Dion. in Domitiano.* Nervæ. Adriani *l.* 4. §. 2. *l.* 5. *ff. de sicariis.* 20 Dicam de pœnis J.

nationemque ad tempus suspendimus. Sed nihil profecimus. *Eos siquidem qui violento affectu odioque semel correpti fuerint, perquam est difficile reconciliare.* Contigit enim ut ex his nonnulli ad mutuas insidias procederent, venenisque, & aliis quibusdam quæ lethalia essent, uterentur in tantum, ut sæpe neque liberi, qui ipsis communiter nati essent, illos in unam eandemque voluntatem conjungere potuerint.

CAP. I.

QUum itaque hæc à nostris temporibus aliena judicaremus, ad præsentem sacram legem respeximus, per quam statuimus, ut prout olim[2] juris fuit, matrimoniorum solutiones ex consensu fieri liceat[3], & ne amplius patris nostri sanctione in eos qui consensu matrimonia dirimunt, constitutæ pœnæ in usu sint. Si[4] namque mutua affectio matrimonia conficit, merito[5] diversa voluntas eadem per consensum dirimit, modo hanc missi repudii libelli satis declarent. Cæterum illud manifestum sit, quod alia omnia quæ legibus, & præcipue sacris nostris patris nostri constitutionibus de matrimoniis liberis, & causis per quas dirimere matrimonium permissum est, aut de iis etiam qui nulla de causa (non tamen ex communi voluntate, & consensu, quomodo præsens nostra lex constituit) matrimonium solvunt, & de constitutis in illos pœnis cauta sunt, ex præsenti etiam nostra lege obtinebunt, suamque per omnia vim habebunt.

EPILOGUS.

†. Proinde quæ à nobis in publicum usum producta sunt, & per præsentem sacram declarantur legem, gloria tua consueto modo per regiam hanc urbem omnibus manifesta reddi jubeto. Dat. XVII. Kal. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. Just. PP. Aug. Anno I.[6]

TIT. XXIV.

EDICTUM DE HIS QUI LUXURIANTUR CONTRA[7] NATURAM.

NOVELLA CONSTIT. CXLI.

Imp. Justin. August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CUm semper omnes benignitate, ac bonitate Dei indigeamus: tum vero maxime hoc tempore, cum propter peccatorum nostrorum multitudinem variis ipsum modis ad iracundiam provocavimus. Et quanquam minitatus est, & clare ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tempus rejecit, nostram expectans pœnitentiam *ut qui nolit*[8] *mortem nostram peccatorum, sed conversionem & vitam.* Quapropter justum non fuerit, ut omnes nos opulentiam bonitatis, ac tolerantiæ, & longanimitatis benigni Dei contemnamus, ne in obduratum & pœnitentiam refugiens cor nostrum, iram nobis in die iræ accumulemus, sed cum omnes improbis studiis, & actionibus abstineamus, tum vero maxime, qui abominabilia illa, & merito Deo exosa atque impia actione computruerunt. Loquimur autem de stupro masculorum, quod nulli mares sacrilego & impio ausu præsumunt, cum[9] masculis perpetrantes turpitudinem.

CAP. I.

SCimus etenim sacris scripturis edocti, quam justum Deus supplicium his, qui olim in Sodomis[10] habitabant, propter hunc ipsum in commissione furorem intulerit, ut in hunc usque diem ea terra igni conflagret inextinguibili: Deo per hoc nos erudiente, ut legibus contrariam hanc actionem aversemur. Rursum scimus, qualia de hujusmodi divus dicat Apostolus[11], qualiaque reipublicæ nostræ leges promulgent. Unde omnes, qui timori Dei intenti sunt, convenit, ut à tam impia & sceleste actione abstineant, quam ne[12] in brutis quidem animantibus admissam reperire est. Et qui quidem nihil tale sibi conscii sunt, hi & in posterum eo se pacto conservent. Qui vero hoc morbi genere contabuerunt: illi non solum de cætero peccare desinant, sed etiam rite agant pœnitentiam, & coram Deo procidant, & morbum beatissimo patriarchæ renuntient[13], rationemque curationis percipiant, & (prout scriptum est) fructus producant pœnitentiæ, ut benignus Deus pro opulentia miserationum suarum dignetur nos quoque benignitate: & omnes illi agamus gratias de pœnitentium salute, quos modo jussimus, ut etiam magistratus persequerentur, conciliantes sibi Deum, qui merito nobis irascitur. Et quidem scientes prudentesque ad sanctorum dierum reverentiam benignum Deum obsecramus, ut ita hi, qui impiæ hujus actionis cœno coinquinatr sunt, pœnitentiam capessant, ne alia nobis persequendi ejus flagitii præbeatur occasio. Prædicimus autem omnibus deinceps, qui hujusmodi alicujus sibi peccati conscii sunt, nisi peccare desierint: & seipsos renunciantes[14] beatissimo patriarchæ, salutis suæ curam gesserint, pro tam impiis actionibus Deum intra sanctum festum placantes: quod acerbiora[15] sibi accersent supplicia, nimirum qui nulla de cætero venia digni habebuntur. Neque enim de ejus rei inquisitione ac correctione quidquam relaxabitur, negligentiusve tractabitur contra eos, qui intra sanctum festum se non detulerint, aut in tam impia actione perstiterint: ne si omisso circa id animo simus, Deum contra nos irritemus: quod cæcutientibus oculis transmiserimus actionem tam impiam, ac prohibitam, & quæ maxime idonea sit, ut bonum illum Deum in omnium perniciem ad iram provocet. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. Id. Martii, *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Anno xxxii. post Basil. V. C. Cons. Anno xviii.[16]

TIT. XXV.

DE[17] HIS, QUI EUNUCHOS FACIUNT[18].

NOVELLA CONSTIT. CXLII.

Imp. Just. Aug. Marthanæ.

PRÆFATIO.

SUpplicia, quæ ab aliquot retro[19] principibus contra eos, qui eunuchos facere auderent, constituta sunt, omnia sane manifesta existunt. Ex quo enim nonnulli rationem salutis suæ non habentes, ante parvum admodum tempus ausi sunt tam impium in se delictum admittere: propterea & nonnulli meritas de se dederunt pœnas, alii post irrogata supplicia[20] etiam in exilium missi sunt. Verum enimvero quia ne sic quidem à tam impia actione temperatur, sed in tantam multitudinem hoc flagitii genus excurrit, ut sæpenumero è multis vix pauci evadant incolumes, usque adeo, ut quidam ex his, qui

ΚΕΦ. α'.

ΤΑὐτοι τοίνυν αἱ λιτότητες τῆ ἡμετέρᾳ εἶναι κελεύουσι χρόνῳ, ἐπὶ τὰ παρόντα θεῖον εἴδομεν νόμον· δι' ὃ ἀπαιτοῦμεν, ἐξεῖναι, κ τὸ παλαιὸν, τὰς ὑπ' συμφωνήσεως ἀβλαβοῦς ἐπὶ τοῖς γάμοις ποιεῖσθαι· πρωτοῦ ἢ μηκέτι τὰς παρ' ἡμῶν ποινὰς τῇ ἀβροτείᾳ ἢ ἡμετέρᾳ πατρῴᾳ ἐπὶ τοῖς κ' συμφώνοις τῆς γάμους ἀβλαβοῦντας. εἰ γὰρ ἀμφιβαλὼν ἡ ἀβέβαιος τὰς γάμους συμφησιν, οὕτως εὐαντία γνώμη τύτως κ' συμφώνοις ἀβλάβες, τοῦτον ἐπιλοιπὸν ἀβλαβῆ ἀβροζυγίαν. Περὶ δηλον ἢ ὡς τὰ ἀλλα πάντα ὁπόσα τοῖς νόμοις, κ ἀβροθέντως ταῖς θείαις ἡμῶν ἀβροτείαι ἢ ἡμετέρᾳ πατρὸς, διορίσθη περὶ τε τοὺς γάμους, κ τοὺς παῖδων, κ τὰς αἰτίας ἐξ ὧν ἐπιτίθεται ἀβλύειν τὰ γάμου, (ἢ κ λόγῳ χωρὶς, ἀ κ κοινῷ μόνοι γνώμῃ, καθάπερ ὁ παρὼν ἡμῶν ἀβροτείᾳ νόμος, τῶν παρόντων, κ τὰ διωρισμένα αὐταῖς ποινῶν) κρατεῖσθ κ ὑπ' τοῦ παρόντ ἡμῶν νόμου, κ ἀβρ' πάντων ἕξει τὴν ἰδίαν ἰσχύν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὠφεληθέντα ἡμῶν, κ ἀβρ' ἧ παρόντ θεῖα δηλήματα νόμος, ἡ σὴ ἐνδόξοτης τῇ σεμνοτάτῃ τροπῇ φανερὰ πᾶσι γενέσθαι κελεύσει τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν. Dat. XVII. Kal. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. I.

ΤΙΤΛΟΣ κδ'.

Ἐδίκτον Κωνσταντινοπολίτοις Ἰουστινιανῶ περὶ ἀσελγαινόντων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμα'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΣ ἧ θεῦ φιλανθρωπίας, κ ἀγαθότ ἀεὶ μὲ πάντες δεόμεθα, μάλιστα ὁ νῦν, ὅτι ἀβρ' τὸ πλῆθ τ ἡμαρτημένων ἡμῖν πολυτρόπως αὐτὸν παρωργίσαμεν· κ ἀπείλησε μὲ κ ἐδείξεν ὧν ἀξιοι κ' τοὺς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἐσμὲν, ἐφιλανθρωπήσατο ὁ ἀνεξίκακος τῇ ὀργῇ, ἀναμένων τὴν ἡμετέραν μετάνοιαν, ὡς μη βιαζόμ ὁ θεὸς ἡμῶν τ ἀναβολὴν ποιῶν, ἀλλὰ τῇ ἐπιτροφῇ κ τῇ ζωῇ. ἐ δίκαιον ἐν πάντας ἡμᾶς καταφρονῆσαι ἧ τοῦτο τ χρηστότ κ τ ἀνοχὴν, κ τ μακροθυμίαν ἧ φιλανθρώπ θεῦ ἵνα μὴ κ' τῇ σκληρᾷ κ ἀμετανοήτῳ ἡμῶν καρδίᾳ θησαυρίσωμεν ἑαυτοῖς ὀργῇ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς· ἀλλὰ πάντας μὲ τ πονηρὰν ἐπιτηδευμάτων κ πράξεων ἀπαλλάσσθαι, μάλιστα δὲ τὰς τῇ μυσαρᾷ κ θεῖ μισητῇ δικαίως ἀνοσίᾳ πράξει συσκαπτούσας· λέγωμι δὴ τὴν ἧ ἀῤῥένων φθορὰν, ἣν ἀθέως τολμῶσι τινες, ἀῤῥένες ἐν ἄῤῥεσι τὴν αἰσχημοσύνην κατεργαζόμενοι.

ΚΕΦ. α'.

ΙΣμεν γὰρ ὁπ τῆ θείων γραφῶν διδασκόμενοι πῶς ὁ θεὸς κόλασιν δικαίαν ἐπήγαγε τοῖς ἐν Σοδόμοις πρώην οἰκήσασι, ἀβρ' τὴν τοῦ πολιτείας ἀβροῤῥοῦσι νόμῳ· ὥστε πάντας ὀφείλειν, τῇ ἧ θεῦ προσεχόντας φόβῳ, ἀπεχέσθ τ τοιαύτης ἀσεβοῦς κ ἀνοσίας πράξεως, ἵνα μὴ ἐν ἀλογοις ἁμαρτανομένοις ἐπὶ σῦρεῖν κ τὰς ἧ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότας τοιοῦτον, φυλάττειν ἑαυτὰς κ ταύτῃ τ ἤδη συσταπέντας τότε τῇ πάθ, μὴ μόνον παύσασθ ἧ λοιπὸν, ἀλλὰ κ μετανοῆσαι δικαίως, κ τῷ θεῷ προσελθεῖν τῷ μακροθυμοτάτῳ πατελάρχῃ τῶν νόσων, κ τρόπον θεραπείας λαβεῖν, κ, κ' τὸ παγγραμμένων, καρπὸν εὐεργεσίας παρασχεῖν· ἵνα ὁ φιλάνθρωπ θεὸς κατὰ τ πλῆτον τ ἰδίων οἰκτιρμῶν ἀξιώσῃ φιλανθρωπίας κ ἡμᾶς, κ πάντες δίχα ἐλεγχησόμεθα ἐπὶ τῇ τ μετανοήτων σωτηρίᾳ· οἷς κ νῦν τὰς ἀρχοῦσι ἐπεξελθεῖν ἐκελεύσαμεν, τ θεῖον θεραπεύοντες τ δικαίως ἡμῖν ὀργιζόμενον. Καὶ νῦν μὲ σπεύδ τὸ τ ἁγίων ἡμερῶν σέβας ἰδόντες, ὠφελησόμεθα τ φιλάνθρωπον θεὸν ἵνα μετανοήσωμ τὰς τοῦ τοιούτ τ ἀσεβῶν ταύτης πράξεως ἐγκυλιόντες βορβόρῳ, ὡς μηδὲ ἕτερον ἡμῖν ἐπιξελάσεως δεθῶμ καιρὸν· σπεισησόμεθ ἡ πᾶσιν ἐφεῖσης τοῖς τοιοῦτ τι συνειδόσιν ἑαυτοῖς ἁμαρτῆσαι, ὡς εἰ κ μὴ παύσοιτ, κ σπουσελεύσαντες ἑαυτὰς τῷ μακροθυμοτάτῳ πατελάρχῃ, τ οἰκείας ἐπιμελήσον σωτηρίας, ἴσθ τ τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων τ θεὸν ἐξιλεούμενοι, εἶσα τ ἁγίας ἑορτὰς πικροτέρας ἑαυτοῖς ἐπάξουσι πρωελεύσ, ὡς ἐδέμιας ἧ λοιπὸν συγγνώμης ἀξίους. ἐδὲ γὰρ εὐδοθήσε) ἐδὲ ἀμεληθήσε) ἡ ἧ πράγματ ζήτησις κ διόρθωσις, εἰς τὰς μὴ σπουσελθόντας ἑαυτὰς εἶσα τ ἁγίας ἑορτὰς, ἢ κ ἐμμόρους αὐτῇ τῇ ἀσεβεῖ πράξει· ἵνα μὴ ἀβρ' τ αὐτ τῶν ῥαθυμίας καὶ ἡμῶν τ θεὸν παροργίσωμεν, πρᾶξ παροῤῥοντες ὕστις ἀσεβὴ κ ἀπηνῆ δυμβίλιε, κ ἱκανὸν ἐσω τ ἀγαθὸν παροργίσαι θεὸν εἰς τὸ ἀπάντων ἀπώλειαν. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris Dat. Idib. Martii, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Ann. xxxii. Post Basil. V.C. Cons. Ann. xviii.

ΤΙΤΛΟΣ κε'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΥΝΟΥΧΙΖΟΝΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμβ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγυς Μαρθάνῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΙ παρὰ τ πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων ὀλεθρίως τιμωρίαι κατὰ τ δυνηχίζειν τολμώντων, πᾶσι δῆλαι τυγχάνουσι. ἐπειδὴ δέ τινες καταφρονήντες τ ἑαυτῶν σωτηρίας, ἐτολμησαν ὅλως πρὸ φανερᾶ χρόνῳ τὸ τοιοῦτον ἀσεβὲς ἁμάρτημα ἀβρ' πράξαντ· ἀβρ' τῶν τινὲς μὲ ἐξ αὐτῶν ἀξίως δεδώκασι ποινὰς, ἕτεροι ἧ μ τὸ τιμωρηθῆναι κ ἐν ἐξορίᾳ ἐπιμφθησαν. Ἐπειδὴ τοίνυν δέδ ὕστις τ ἀνοσίας ἀπέχοντο πράξεως, ἀλλ' εἰς πλῆθ ἐξῆλθ τ τοιοῦτον μύσ, ὡς ἀβροφόρως λοὸ πολλὰν ὀλίγως ἀσεσωθῆναι κ τοσοῦτον ὅτι καὶ τινες ἐξ αὐτῶν τ ἀσεσωθέντων ἐπ' ὄψεσι ἡμετέρας κατέβεντο ὅπ λοὸ συνή-

ρῆσαι κατ' ἀλλήλων, διλητηρίοις τε καὶ ποιν ἄκοις εἰς θανάτου ἄγουσι χρήσασθαι· ὥστε μηδὲ παῖδας αὐτοῖς ἐγγράμμους παιδεύειν ἐξεῖναι εἰς μίαν κ τὴν αὐτὴν τέχνης γνῶσιν συναίρειν.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑὐτοι τοίνυν αἱ λιτότητες τῆ ἡμετέρᾳ εἶναι κελεύουσι χρόνῳ, ἐπὶ τὰ παρόντα θεῖον εἴδομεν νόμον· δι' ὃ ἀπαιτοῦμεν, ἐξεῖναι, κ τὸ παλαιὸν, τὰς ὑπ' συμφωνήσεως ἀβλαβοῦς ἐπὶ τοῖς γάμοις ποιεῖσθαι· πρωτοῦ ἢ μηκέτι τὰς παρ' ἡμῶν ποινὰς τῇ ἀβροτείᾳ ἢ ἡμετέρᾳ πατρῴᾳ ἐπὶ τοῖς κ' συμφώνοις τῆς γάμους ἀβλαβοῦντας. εἰ γὰρ ἀμφιβαλὼν ἡ ἀβέβαιος τὰς γάμους συμφησιν, οὕτως εὐαντία γνώμη τύτως κ' συμφώνοις ἀβλάβες, τοῦτον ἐπιλοιπὸν ἀβλαβῆ ἀβροζυγίαν. Περὶ δηλον ἢ ὡς τὰ ἀλλα πάντα ὁπόσα τοῖς νόμοις, κ ἀβροθέντως ταῖς θείαις ἡμῶν ἀβροτείαι ἢ ἡμετέρᾳ πατρὸς, διορίσθη περὶ τε τοὺς γάμους, κ τοὺς παῖδων, κ τὰς αἰτίας ἐξ ὧν ἐπιτίθεται ἀβλύειν τὰ γάμου, (ἢ κ λόγῳ χωρὶς, ἀ κ κοινῷ μόνοι γνώμῃ, καθάπερ ὁ παρὼν ἡμῶν ἀβροτείᾳ νόμος, τῶν παρόντων, κ τὰ διωρισμένα αὐταῖς ποινῶν) κρατεῖσθ κ ὑπ' τοῦ παρόντ ἡμῶν νόμου, κ ἀβρ' πάντων ἕξει τὴν ἰδίαν ἰσχύν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν ὠφεληθέντα ἡμῶν, κ ἀβρ' ἧ παρόντ θεῖα δηλήματα νόμος, ἡ σὴ ἐνδόξοτης τῇ σεμνοτάτῃ τροπῇ φανερὰ πᾶσι γενέσθαι κελεύσει τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν. Dat. XVII. Kal. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. I.

ΤΙΤΛΟΣ κδ'.

Ἐδίκτον Κωνσταντινοπολίτοις Ἰουστινιανῶ περὶ ἀσελγαινόντων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμα'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΣ ἧ θεῦ φιλανθρωπίας, κ ἀγαθότ ἀεὶ μὲ πάντες δεόμεθα, μάλιστα ὁ νῦν, ὅτι ἀβρ' τὸ πλῆθ τ ἡμαρτημένων ἡμῖν πολυτρόπως αὐτὸν παρωργίσαμεν· κ ἀπείλησε μὲ κ ἐδείξεν ὧν ἀξιοι κ' τοὺς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἐσμὲν, ἐφιλανθρωπήσατο ὁ ἀνεξίκακος τῇ ὀργῇ, ἀναμένων τὴν ἡμετέραν μετάνοιαν, ὡς μη βιαζόμ ὁ θεὸς ἡμῶν τ ἀναβολὴν ποιῶν, ἀλλὰ τῇ ἐπιτροφῇ κ τῇ ζωῇ. ἐ δίκαιον ἐν πάντας ἡμᾶς καταφρονῆσαι ἧ τοῦτο τ χρηστότ κ τ ἀνοχὴν, κ τ μακροθυμίαν ἧ φιλανθρώπ θεῦ ἵνα μὴ κ' τῇ σκληρᾷ κ ἀμετανοήτῳ ἡμῶν καρδίᾳ θησαυρίσωμεν ἑαυτοῖς ὀργῇ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς· ἀλλὰ πάντας μὲ τ πονηρὰν ἐπιτηδευμάτων κ πράξεων ἀπαλλάσσθαι, μάλιστα δὲ τὰς τῇ μυσαρᾷ κ θεῖ μισητῇ δικαίως ἀνοσίᾳ πράξει συσκαπτούσας· λέγωμι δὴ τὴν ἧ ἀῤῥένων φθορὰν, ἣν ἀθέως τολμῶσι τινες, ἀῤῥένες ἐν ἄῤῥεσι τὴν αἰσχημοσύνην κατεργαζόμενοι.

ΚΕΦ. α'.

ΙΣμεν γὰρ ὁπ τῆ θείων γραφῶν διδασκόμενοι πῶς ὁ θεὸς κόλασιν δικαίαν ἐπήγαγε τοῖς ἐν Σοδόμοις πρώην οἰκήσασι, ἀβρ' τὴν τοῦ πολιτείας ἀβροῤῥοῦσι νόμῳ· ὥστε πάντας ὀφείλειν, τῇ ἧ θεῦ προσεχόντας φόβῳ, ἀπεχέσθ τ τοιαύτης ἀσεβοῦς κ ἀνοσίας πράξεως, ἵνα μὴ ἐν ἀλογοις ἁμαρτανομένοις ἐπὶ σῦρεῖν κ τὰς ἧ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότας τοιοῦτον, φυλάττειν ἑαυτὰς κ ταύτῃ τ ἤδη συσταπέντας τότε τῇ πάθ, μὴ μόνον παύσασθ ἧ λοιπὸν, ἀλλὰ κ μετανοῆσαι δικαίως, κ τῷ θεῷ προσελθεῖν τῷ μακροθυμοτάτῳ πατελάρχῃ τῶν νόσων, κ τρόπον θεραπείας λαβεῖν, κ, κ' τὸ παγγραμμένων, καρπὸν εὐεργεσίας παρασχεῖν· ἵνα ὁ φιλάνθρωπ θεὸς κατὰ τ πλῆτον τ ἰδίων οἰκτιρμῶν ἀξιώσῃ φιλανθρωπίας κ ἡμᾶς, κ πάντες δίχα ἐλεγχησόμεθα ἐπὶ τῇ τ μετανοήτων σωτηρίᾳ· οἷς κ νῦν τὰς ἀρχοῦσι ἐπεξελθεῖν ἐκελεύσαμεν, τ θεῖον θεραπεύοντες τ δικαίως ἡμῖν ὀργιζόμενον. Καὶ νῦν μὲ σπεύδ τὸ τ ἁγίων ἡμερῶν σέβας ἰδόντες, ὠφελησόμεθα τ φιλάνθρωπον θεὸν ἵνα μετανοήσωμ τὰς τοῦ τοιούτ τ ἀσεβῶν ταύτης πράξεως ἐγκυλιόντες βορβόρῳ, ὡς μηδὲ ἕτερον ἡμῖν ἐπιξελάσεως δεθῶμ καιρὸν· σπεισησόμεθ ἡ πᾶσιν ἐφεῖσης τοῖς τοιοῦτ τι συνειδόσιν ἑαυτοῖς ἁμαρτῆσαι, ὡς εἰ κ μὴ παύσοιτ, κ σπουσελεύσαντες ἑαυτὰς τῷ μακροθυμοτάτῳ πατελάρχῃ, τ οἰκείας ἐπιμελήσον σωτηρίας, ἴσθ τ τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων τ θεὸν ἐξιλεούμενοι, εἶσα τ ἁγίας ἑορτὰς πικροτέρας ἑαυτοῖς ἐπάξουσι πρωελεύσ, ὡς ἐδέμιας ἧ λοιπὸν συγγνώμης ἀξίους. ἐδὲ γὰρ εὐδοθήσε) ἐδὲ ἀμεληθήσε) ἡ ἧ πράγματ ζήτησις κ διόρθωσις, εἰς τὰς μὴ σπουσελθόντας ἑαυτὰς εἶσα τ ἁγίας ἑορτὰς, ἢ κ ἐμμόρους αὐτῇ τῇ ἀσεβεῖ πράξει· ἵνα μὴ ἀβρ' τ αὐτ τῶν ῥαθυμίας καὶ ἡμῶν τ θεὸν παροργίσωμεν, πρᾶξ παροῤῥοντες ὕστις ἀσεβὴ κ ἀπηνῆ δυμβίλιε, κ ἱκανὸν ἐσω τ ἀγαθὸν παροργίσαι θεὸν εἰς τὸ ἀπάντων ἀπώλειαν. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris Dat. Idib. Martii, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Ann. xxxii. Post Basil. V.C. Cons. Ann. xviii.

ΤΙΤΛΟΣ κε'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΥΝΟΥΧΙΖΟΝΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμβ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγυς Μαρθάνῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΙ παρὰ τ πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων ὀλεθρίως τιμωρίαι κατὰ τ δυνηχίζειν τολμώντων, πᾶσι δῆλαι τυγχάνουσι. ἐπειδὴ δέ τινες καταφρονήντες τ ἑαυτῶν σωτηρίας, ἐτολμησαν ὅλως πρὸ φανερᾶ χρόνῳ τὸ τοιοῦτον ἀσεβὲς ἁμάρτημα ἀβρ' πράξαντ· ἀβρ' τῶν τινὲς μὲ ἐξ αὐτῶν ἀξίως δεδώκασι ποινὰς, ἕτεροι ἧ μ τὸ τιμωρηθῆναι κ ἐν ἐξορίᾳ ἐπιμφθησαν. Ἐπειδὴ τοίνυν δέδ ὕστις τ ἀνοσίας ἀπέχοντο πράξεως, ἀλλ' εἰς πλῆθ ἐξῆλθ τ τοιοῦτον μύσ, ὡς ἀβροφόρως λοὸ πολλὰν ὀλίγως ἀσεσωθῆναι κ τοσοῦτον ὅτι καὶ τινες ἐξ αὐτῶν τ ἀσεσωθέντων ἐπ' ὄψεσι ἡμετέρας κατέβεντο ὅπ λοὸ συνή-

σωμάτων μόλις τρίς ἐξετάσθησαν τὰς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὸ ἰδίας σωτηρίας ὄντι παραλόγῳ καὶ ἀνεκδικήτῳ τοῦτο κατηλιτεῖν; εἰ δὲ οἱ ἡμέτεροι νόμοι τὰς ξίφει καὶ πυρὶ συφοῦσας πυρείας ἀπολάβωσι, πῶς ἔχομεν παιδεῦσαι ἡμᾶς ἀδίκως χειρόμακτα φόνου, καὶ περίγραμμα χειρόμακτον σωτῆρα τὸ ἔθνους καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος; Ἀναγκαῖον ἂν ἡγησάμεθα τοῖς παρ' ἐκείνων τολμῶσι λέγειν ἀπὸ παρὰ τῶν νόμων ἀκολουθεῖν ἐπιξελθεῖν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὰς εἰ οἱονδήποτε τρόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας δυνηθῶσιν τολμῆσαι ἢ τολμήσουσας οἱονδήποτε σφετέρων, εἰ μὲ ἄνδρες εἶεν οἱ τοῦτο τολμήσαντες, ἢ καὶ τολμῶντες, τοῦτο τοῦτο παθεῖν ἢ πεποιήκασι καὶ εἰ ἐξεσωθεῖεν, τὰ περίγραμμα αὐτῶν τοῦ δημοσίου ἀποκυρεῖσθαι, ἀφ' ἧς καιροῦ τὸ τῆς ἐκδεξίτητος ἀνύοντος δέχεσθαι κάκεῖνος εἰ μὴ ψυχῆς πέρατος, ἀφελόμενος τὸ ἄπταιστον τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνου ὁποῖ εἶναι. εἰ δὲ γυναῖκες ἀπὸ αἱ τοῦτο ποιοῦσαι, καὶ τούτας ἡμωρεῖσθαι, καὶ τὰ περίγραμμα αὐτῶν ἀφ' ἧς καιροῦ τὸ αὐτὸ ἀνύοντος δέχεσθαι τοῦ δημοσίου ἀποκυρεῖσθαι, καὶ εἰς ἰδιοκτησίαν πέμπεσθαι ἵνα ἐξ ἧς ὑπόμνησιν ἢ νομίζουσιν αἰσχύνης κέρδος ἑαυτοῖς ἀφείσθαι, ἐξ αὐτῆς ἡμωρείας καὶ ἔκπτωσιν τῶν ἰδίων προγόνων ὑπάρξωσιν. Τοὺς μέντοι ἐπιτυχόντας, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀφέσεως ἀξιωθέντας ἢ καὶ εἴκοσι ἢ τέσσαρα πρὸ ἐπὶ τούτου παρεγχωρήσας ἢ καὶ παρέχοντας (εἴτε ἄνδρες εἶεν, εἴτε γυναῖκες, τοὺς αὐτοὺς κελεύομεν ὑποστῆναι τιμωρίας, ὡς σωτῆρας ἡμερόμους τῶν ἀδίκων τούτοις περιέσεως.

ΚΕΦ. β'.

Ἀγνοῦς ἢ τοὺς δυνηχθέντας ἐχρῶν μὲ ἀπὸ παλαιοτέρων χρόνων, πλὴν καλέσομεν ὧστε τοὺς ἀπὸ τῶν duodecimæ indictionis ἢ τοῦ παρελθόντος κύκλου δυνηχθέντας παρ' ὑπόνοιαν ἐν τόποις τῆς ἡμετέρας πολιτείας, ἐλεύθερους εἶναι, καὶ κατὰ μηδένα τρόπον οἱαδήποτε εἴδους σωματικῆς ἢ δουλείαν ὑποβληθῆναι, μηδὲ συμβόλαιον ἐπ' αὐτοῖς ἀγορασίου ἢ ἰδιοχειρίαν, καθ' οἱαδήποτε τρόπον ἢ κατὰ ἀβέβαιον γεγράφθαι ἢ καὶ γνησιόγραμμον, κρατεῖν· ἀλλὰ μηδὲ τοὺς λεγομένους ἀνακρίσεις ἐπὶ τοῖς τοιούτοις γινέσθαι πρόσωπος, ἢ γεγραμμένας κρατεῖν· ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τοιούτους σωματικῆς τὸ λοιπὸν ὑπαρχούσας τὰς ἀνωτέρω εἰρημένας κελεύομεν ὑποσῶναι πάσας. Εἰ μέντοι ἀφ' παθῶν συμβῆ δῆλον δυνηχθῆναι, κἀκεῖνον κελεύομεν τῆ ἐλευθερίας τυγχάνειν. οἱ δὲ ἐξ ἀρχῆς ὄντες ἐλεύθεροι, παθέ, ὡς εἰκὸς, τοιοῦτον πρόσκτηνται, ἑαυτῶν ἔχουσιν ἐξουσίαν, ὧ ἂν θέλωσι γεγραφέναι ἑαυτοῖς πρόσωπα. τοὺς δυνηχθέντας τοίνυν ἀπὸ τῆ μνημονευθέντος χρόνου, ὃν τῆ ἡμετέρα πολιτείαν παρ' οἱαδήποτε πρόσωπον ὄντας, κελεύομεν ἀναζητηθῆναι, καὶ ἐλευθέρους εἶναι, καὶ μηδένα εἰς δουλείαν τούτους καθέλκειν. Εἰ μέντοι ἀμφισβήτησιν τινες ἐξ αὐτῶν τῆ δυνηχθέντων τινὰς μὴ τῆ παρόντα ἡμῶν ἐπιφέρειν νόμον· δίδομεν ἄδειαν καὶ αὐτοῖς τοῖς δυνηχθεῖσιν, ὡς ἄπαξ ἐλευθέρας οὖσι τῆ παρόντος ἡμῶν τυχεῖν νόμου, εὐθέως μὲ τῆ τε βασιλείας πρεσβείαν, τῆ τε κατὰ καιρὸν ἀγωνιστὴν πατριάρχη καὶ τοῖς ἁγιωτάτοις ἡμῶν ἀρχιερεῖσι πρεσβεύσειν· εἰ δὲ τοῖς ἐπαρχίαις, τοῖς κατὰ τόπον ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις καὶ τοῖς τόπων ἄρχουσιν, ἐφ' ᾧ πρόνοια πάντων τῶν ἡμετέρων δρόμων καὶ κινδύνων τῆ πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε ἐν ἑτέρα οἱαδήποτε τόπῳ τῆ ἡμετέρας πολιτείας, τέτας ἁπλοικείας, καὶ φυλαπτέας τῶν ὧν ἢ παρόντων ἡμῶν νόμων διδομένων αὐτοῖς ἐλευθερίαν. παρέσται γὰρ φόνος τοσοῦτος χειρόμακτα κατὰ πρόσωπον τῆ τοιαῦτα τολμώντων ἐν τῆ ἡμετέρα πολιτείᾳ, ἐδαμῶς ἀνεχόμεθα. εἰ γὰρ βάρβαροι ἀκουσιοτῆς τῆ ἡμετέρων ἐθῶν τάττε παραγένοιτο, τοιάτας ἐφύλαξαν πῶς ἂν ἡμεῖς συγχωρήσαιμεν, μὴ τοσοῦτος τῆ ἐφ' ἡμῶν βεβασιλευκότων νομοθεσίας, τοιοῦτό τι ἁμαρτάνειν, ἢ ἀνεκδίκητον ἐν τῆ ἡμετέρα πολιτείᾳ κατελιμπάνεσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασχόντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' τῶν ἐν θείᾳ γνώσει δηλέμματα νόμων, ἢ σὴ εὐδόξοτης σώζεσθαί τε καὶ κατὰ χώραν περιέχειν καὶ παραφυλάσσειν. Dat. xv. Kalend. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P. P. Aug. BASIL. V. C. Cons.

servati fuerunt, sub nostro aspectu deposuerint è nonaginta ægre [1] tres servatos esse, quis obsecro in tantum salutis suæ contemptor existit, ut hæc despiciat, & inulta relinquat? Nam si leges nostræ eos etiam, qui gladium contra aliquem distringunt [2], suppliciis subdunt, quomodo impune conniventibus præterire oculis possimus tot perpetratas cædes, & factum contra Deum pariter, & leges nostras præsumptum? Inde adeo necessarium duximus eos, qui hujusmodi facere ausint, exquisitius per hanc legem persequi.

Cap. I.

SAncimus igitur, ut qui in quocunque [3] reipublicæ nostræ loco, quamcunque personam castrare præsumunt, aut etiam præsumpserint [4], siquidem viri sint, qui hoc facere præsumpserint, aut etiam præsumunt: idem [5] hoc, quod aliis fecerunt, & ipsi patiantur: & si incolumes evaserint, tam bona eorum addicantur [6] filco per eum qui pro tempore magistratum obit gloriæ tuæ: quam ipsi mittantur in Gypsum [7], ubi locorum per omne vitæ suæ tempus esse debebunt. Sin vero mulieres sint, quæ id egerint, afficiantur & ipsæ supplicio, & bona earum per eum qui pro tempore gerit magistratum tuum, addicantur fisco, mittanturque in exilium: ut [8] ex quo putaverint, aut putant impium se luctum assecuturas, ex eo supplicia simul & bonorum suorum amissionem sustineant Porro & eos qui ad hoc mandatum [9] dederint obtulerintve personas, aut etiam domos [10], vel locum aliquem ad hoc præbuerint, aut præbent, sive viri sint, sive mulieres, eadem subire supplicia jubemus, utpote qui injustæ hujus actionis testes facti sunt.

Cap. II.

VErum ipsos castratos tametsi à vetustioribus temporibus liberos esse oportebat: jubemus tamen, ut qui jam inde à decima [11] indictione nunc ineuntis mensis per quemcunque in locis nostris reipublicæ castrati fuerint, liberi [12] sint, neque ullo modo aut quovis genere contractus in servitutem retrahantur: neque [13] item instrumentum de ipsis vel publicum, vel privata manu conscriptum quocunque tandem modo aut per fraudem factum aut fiendum valeat. Sed neque inquirendi illorum status causa cognitiones, quæ anacrises [14] dicuntur, de istiusmodi personis interponantur, aut interpositæ valeant. Sed & omnes eos qui tali contractui in posterum ministerium [15] præbent, superius traditas subire pœnas jubemus. Præterea si usueniat, ut servus propter morbum [16] castretur: jubemus, ut & ille libertatem nancisca tur. Qui enim initio liberi erant, eos probabile est, cum in hoc genus morbi inciderint, sui potestatem habuisse, ut quod vellent, sibi remedium adhiberent. Jubemus igitur, ut in nostra republica castrati jam inde à memorato tempore apud quamcunque personam sint, liberali causa adserantur manu, & liberi sint, neque unquam in servitutem retrahantur. Cæterum si qui eorum post præsentem nostram legem aliquos detinere apud se castratos præsumpserint: damus etiam ipsis castratis licentiam, nimirum qui semel ex præsente nostra lege libertatem promeruerint: ut hic quidem majestatem Imperatoriam, & sanctissimum pro tempore patriarcham adeant, neque non apud gloriosissimos Imperii nostri proceres relationem ea de re instituant, in provinciis vero apud religiosissimos locorum episcopos & harum præsides: quo magis providentia omnium nostrorum magistratuum, & periculo obtemperantium ipsis cohortium (sive Constantinopoli, sive alibicunque locorum nostræ reipublicæ) his secundum libertatem dentur vindiciæ [17], libertasque ex præsente nostra lege ipsis largita conservetur. Nam tot cædes conniventibus oculis accipere per causam eorum, qui talia [18] in nostra præsumunt republica neutiquam sustinuerimus. Si enim *Barbari* [19], simulatque nostra de hoc audierunt mandata, hæc custodierunt: quomodo tandem permittemus, ut post tot retro principum sanctiones tale quid denuo delinquatur, & inultum relinquatur in nostra republica?

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram generalem declarantur legem, ea tam hic, quam in provinciis gloria tua manifesta pariter faciet & conservabit. Dat. xv. Kal. Decembr. Domino Just. PP. Aug. Basil. [20] V. C. Cons.

1 Periculum in quod conjiciuntur ii qui castrantur.

2 Nemo distringere gladium in aliquem impune potest.

3 Barbaria enim licebat suos Barbaros castrare, vide *l. Nomocanonis* 14.

4 Castrabant autem ut plurimum servos *d. l.* 6. idque libidinis aut promercii causa *d. l.* 3. § 1. *Paul. 5. sent.* 23. §. 24. faciebantque castrando pretiosiores *l.* 27. §. 28. *ff. ad l. Aquil.*

5 Castratur qui alium castravit, *ut hic*, hæc est talionis pœna. Sic Gallienus cum quidam gemmas vitreas ejus uxori pro veris vendidisset, furripi quasi ad leonem venditorem jussit, deinde cavea caponem emitti: mirantibus cunctis rem tam ridiculam, per curionem dici jussit, *Impostorum fecit & passus est.* His adde quæ scripsi de fraudem talione *Novell 60. c. 1. in fin.* locum elegantem ex Galeni 6. *de Hippocratis & Platonis Placitis* relatum a Cujacio 7. *obs.* 14. *in fin* Sed hanc pœnam castratorum sustulit *Leo Novella 60. ubi dicam de pœna castratorum.*

6 Vide quæ dicam ad *Novellam Leonis* 60.

7 Gypsus insula *Ngr. 22. c. 8.*

8 Avarus nimium spoliatione bonorum omnium hic privatur.

9 Mandator sceleris puniturl. 15. *ff. de sicariis. l.* 24. *ff. de jure fisci.*

10 Domum præbens ad delictum committendum, punitur. *l. 1. C. de Eunuchis l. 8. l. 9. ff. de adult. Nov.* 14. §. 1. *Nov.* 42. *c. ult. Ngr.* 58.

11 Indictio decima sexta, vide *Ngr.* 148. *in fin.* de prima, vid. *Ngr. 147. cap.* 2.

12 Huic vicinum est quod quæri solet, An castratus testari possit, de quo dicam ad *l.* 5. *C. qui testa.*

13 Quinimo Tabellio quoque qui hujusmodi instrumentum conscripsit, puniendus est, *l. 2. C. de Eunuchis.*

14 Anacrisis *hic & l.* 6. *ff. de custod.* Interrogatio reo vel de reo facta. *Interrogations, enquestes, informations.* Libellus rei dicitur in *lege* 6. §. 9. *ff. de injusto.* Sic Festus ad Agrippam *Actor.* 25. *vers.* 6. de quo (id est, de Paulo) quod scribam domino (id est Cæsari) non habeo, quapropter produxi eum ad vos & maxime ad te rex Agrippa, ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης χάρτι γράψω. Possis tamen dicere, *ἀνακρίσεις* hic esse cognitiones de statu.

15 Ministri delictorum puniuntur.

16 Qui servum castrat, liberum facit *hic.*

17 *Qu'ils soient maintenus en possession de leur liberté,* vindiciæ, *maintenus ou recreance.* Huic contrarium

Tit. XXVI.

DE MULIERE RAPTUM [21] PASSA.

Novella [22] Constit. CXLIII.

Imperator Justinianus Augustus Areobindo gloriosissimo prætoriorum præfecto, expræfecto almæ urbis, & exmagistro militum.

PRÆFATIO.

LEgis interpretationem [23] culmini tantum principali competere, nemini venit in dubium: cum promulgandæ quoque legis auctoritatem fortunæ sibi vindicet eminentia. Meminimus itaque pro raptu mulierum, sive jam desponsatæ fuerint, vel maritis conjunctæ, sive non, vel etiam si viduæ sint, legem antea posuisse: & capitis [24] subjecisse supplicio non tantum raptores, verum etiam comites eorum: nec non alios, qui eis auxilium tempore invasionis contulisse noscuntur: & non tantum parentibus mulierum, verum etiam consanguineis, & tutoribus & curatoribus hujusmodi dedisse per eandem legem vindictam & præscriptis pœnis locum dedisse, si jam nuptæ vel desponsatæ mulieres rapiantur: cum non solum raptus mulieris, verum etiam adulterium per hujusmodi temeritatem committitur. Et super alias pœnas raptoris etiam, necnon aliorum qui cum eo fuerint, patrimonium raptæ mulieri vindicari, per eandem legem præcipimus, ut dotis etiam marito legitimo dandæ copia per raptoris ei ministretur substantiam. Illo quoque specialiter adjecto: Ut [25] nulla sit mulieri vel virgini raptæ licentia, raptoris eligere [26] matrimonium, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptæ permissa, raptoris se conjungere matrimonio. Sed parentes etiam, si tali consenserint matrimonio, deportari [27] præcipimus. Sed mirati sumus, quod conati sunt aliqui dicere raptam mulierem sive volentem sive nolentem, & si raptoris matrimonium contra nostræ constitutionis tenorem amplexa sit, debere tamen eam raptoris habere substantiam, vel quasi legis præmium, vel ex testamento forte, si hoc etiam factum esse contigerit. Qui enim talia dicere præsumpserant, hi prædictæ legis seriem intelligere non potuerunt. Qui enim tale stare matrimonium, & si rapta voluerit, prohibuimus, & ob hoc parentes raptæ mulieris deportationis subjecimus pœnæ, si hujusmodi consenserint matrimonio: quomodo [28] raptas mulieres, raptorum eligentes connubium, præmiis honorassemus raptæ datis mulieri? Superfluam igitur eorum dubitationem vel in posterum resecantes, priorem per præsentem legem interpretari censuimus. Sancimus itaque si rapta mulier cujuscunque sit conditionis vel ætatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parentibus præsertim non consentientibus: nec [29] ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hereditatem suscipere, vel quocumque modo substantiam vindicare: sed præmium, quod per legem nostram raptæ mulieri datum est, ut raptoris, & eorum qui ei auxilium tempore invasionis præbuerint, bona [30] vindicet: hoc ad parentes, si ambo vel unus supersit, qui nuptiis specialiter non probantur consensisse, ex tempore raptus ipso jure transferri, & patrimonium raptoris non raptam jam habere mulierem, quæ conjugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri, quas superius nominavimus, ei non consentientes conjugio. Nam nefarios hujusmodi coitus pœnis corrigi, non [31] præmiis honorari convenit. Quod si parentes jam decesserunt, vel hujusmodi sceleri consenserunt: substantia raptoris, nec non & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fisci juribus [32] vindicetur. Quam interpretationem non in futuris tantummodo casibus, verum in præteritis etiam valere sancimus, tanquam si nostra lex ab initio tam interpretatione tali à nobis promulgata fuisset, præfecte charissime atque amantissime. §. 1. Quæ igitur per hanc legem nostra statuit æternitas, tua celsitudo effectui mancipari, observarique præcipiat [33].

Tit. XXVII.

vindicias abdicere, *l.* 2. §. 24. *ff. de origine juris.* 18 Qui alios castrant. 19 De Abasgis hoc intelligendum est, de quibus vide Euagrium 2. 20 Id est, anno 541.

21 Adde *Novell.* 150. de ea quæ raptori suo nubit, *l un. Cod. de raptu 9. lib.* 13. vide omnino *Novell Leonis* 35 Goth. Vid. Ritterhusi. *part.* 12. *cap* 11. Ans. 22 Hæc constitutio est Latina.

23 *l.* 1. *Cod. de legib.* 24 Pœna raptus, capitalis *d. l un* §. 2. adde *Clarum 5. sent.* §. *raptus* 15. 25 *l. unica Cod. de raptu virg* 4. *Harmenop.* 6. § 64. 26 Rapta raptori nubere prohibetur. addunt quidam exceptionem, nisi prior dissensus in secundum consensum transierit. *Cod. penult. cap. ult. extra de raptoribus. l.* 2. *Cod. de his quæ ui met.* vid. *Gayllum* 2. *obser.* 28.

27 Parens consensum præstans filiæ ut raptori nubat, deportatur. 28 Ex illicito matrimonio nullus conjugum potest fructum sperare, vid. *l.* 6. *Cod. de incestis.* 29 Pœna mulieris nubentis raptori. 30 Bona raptoria cui cedant, vid. *leg. unic C. de rapt.* 31 Delictis pœnæ, non præmia proponuntur. & contra virtuti præmia non pœnæ *l. ult. Cod. de statutis.* 32 *Al* viribus. ut *l.* 2. *Cod. ne fiscus vel resp. Novell* 112 *cap* 2. §. 1. *& Jul. antecessor constit.* 32. *&* 107. *l.* 2. *Cod. de Judiciis*, vid. *Cujac.* 18. *obser.* 2. 33 Dat. Kal. Jun. CP. Imper. DN. Just. P.P. August. anno 36. post Conf. Basil. V.C. anno 22. *Cujac. hic.* id est, anno 548.

Tit. XXVII.

DE SAMARITANIS. [1]

Novella Constit. [2] CXLIV.

Justinus Imperator Diomedi PP.

PRÆFATIO.

UT impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam ad meliorem frugem perduceremus, neque non ipsorum animas, quo detinentur morbo, liberaremus: sæpenumero tam pientissimus princeps pater [3] noster, quam etiam nos ipsi studio habuimus. Sed in plenisque horum non potuimus id, in quod longo studio incubuimus, effectui tradere. Evaserunt enim in tantam nonnulli eorum vesaniam, ut vel salutari baptismo dignati denuo ad id mali, unde discesserant, redierint, & eadem cum Samaritanis habere in pretio, eodem cum ipsis agitati furore dignoscantur. Præclarum igitur nobis visum est veterem illam & prius contra ipsos propositam patris nostri legem renovare.

Cap. I.

AC propterea sancimus, ut ipsi neque [4] ex testamenti tabulis, neque absque iis heredes fiant legatave capiant, aut donationis titulo rem aliquam nanciscantur. Sed neque Samaritani, aut in universum hæretici, quive rectam se Christianorum fidem amplecti simulant, cum revera neque ita sentiant, neque huic consentanea faciant: ad hereditatem abjudicatos vocati, successionem habeant. Item neque [5] testamenta conscribant, neque legata relinquant, aut donent: nisi qui ea percepturi sunt, & recte de fide sentiant, & fideles sint operibus. Nam si nemo horum sit: jubemus, ut post ipsorum mortem horum bona ad sacratissimum pertineant ærarium. Unde & sacra illa forma, per indulgentiam ipsis à patre nostro concessa, quæ legis vicem obtinens, largitur ipsis, ut [6] hereditatem pariter adire & transmittere, item legatis honorari & legata relinquere possint: in posterum vacabit, neque prorsus ullam firmitatem habebit. Nam si hujus se clementia indignos esse perhibuerint, qui Samaritanorum agitantur velania: neminem alium, quam seipsos accusabunt, cum à benignitate Dei, & Servatoris nostri Jesu Christi alieni sint: liberalitates autem ab Imperatoria olim majestate ipsis concessas amittunt in hoc, ut ad meliorem mentem redeant, non ut perpetuo in perversa hac opinione sua permaneant.

Cap. II.

EXcipimus autem à præsente lege rusticos, qui Samaritanorum opinionibus honorem habent: idque non ipsorum gratia, sed propter constitutionem prædiorum, quæ ab ipsis coluntur [7], propterque reditus & tributa, quæ exinde inferuntur publico, ut [8] qui rusticitate seducantur. His etenim permittimus, ut tam ascendentes, quam descendentes, & ex transverso cognatos suos heredes legatariosve scribant, tametsi Samaritanorum errore detineantur: ut tamen fundos recte colant, quo magis & uberior exinde proventus ad prædiorum dominos deferatur, & per ipsos ad fiscum. Sed & sine testamentis prædicti alter ad alterius hereditatem pervenient propter eandem causam. Quandoquidem & si nemo horum inveniatur: nihilominus tamen volumus, ut prædii dominus [9], in quo rusticus defunctus est, ab illo relicta capiat, & fisci locum teneat, utpote qui & pro illo publicis satisfacit tributis. Præterea Samaritanum omnino neque militiam [10] capescere concedimus, neque ad civilem administrationem accedere, neque postulare [11] in judicio, neque postremo in consortium disertissimorum assumi rhetorum [12], neque adolescentes instituere. Sed & si qui ex iis salutari dignati baptismo, ad pristinum denuo errorem reversi, observare [13] sabbata aut etiam alia quædam agere videantur, quæ coarguant per simulationem ipsos sanctum baptisma assumpsisse: eos proscribi jubemus, & in perpetuum tradi exilium. Iisdem quoque pœnis eos subdimus, qui contra rectam Christianorum fidem impium istis patrocinium præstiterint. Perpulchrum vero nobis videtur, ut ad in contaminatum accurrentes baptisma non remere suscipiantur, sed cum quadam observatione, & institutione, quæ initiationis tempore fieri soler. Dicimus autem, ut qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, per duos primum annos in [14] fide instituantur [15], & pro viribus scripturas ediscant: tunc demum sacro redemptionis offerantur baptismati, tam longi temporis pœnitentia prorsus redemptionis fructum assecuti. Pueros autem admodum, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac observatione sacro dignari baptismate admittimus. Porro nullus Samaritanus Christianum [16] habebit mancipium: sed simulatque emptum fuerit, protinus in libertatem [17] rapiatur [18]. Quod si æque perversa opinione mancipium, ut ipse dominus, fuerit, licitum esto, si [19] Christianorum de fide sententiam exosculetur, illico & Romana ipsum libertate potiri.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem declarantur legem: ea proponens gloria tua solennibus locis effectui, & fini contradi præcipito.

Tit. XXVIII.

UT DE CÆTERO NULLAM LICENTIAM HABEAT DUX AUT BIOCOLYTA [20] LYDIÆ ET LYCAONIÆ IN PHRYGIAM UTRAMQUE ET PISIDIAM ADVENIRE.

Novella Constit. CXLV.

Idem Augustus Ariobindo gloriosissimo PP.

PRÆFATIO.

HIs quæ semper incidunt, competentem singulis medicinam invenientes, postquam quæ utilitatis sunt præterierint, iterum prioris efficimur ordinis usque ad solum dolentem medicinam sustinentes. quod tale aliud præsens nostra sacra vult lex. Modice enim prius aliud quiddam indisciplinationes populares, aliud vero latronum incursus in Phrygiam atque Pisidiam fieri discentes, eo quod civilem gubernationem scindat rei solicitudo, tam his quam Lycaoniæ & Lydiæ militarem administrationem præposuimus, *Ducem* seu *Biocolytam* nominantes eum qui super hanc ordinatus est partem, sed nunc adiere nos, qui Phrygiam utramque & Pisidiam habitant, ut ea quæ pridem commissa sunt in eis, compescantur, dicentes neque latrocinia in locis illis compescita, neque enim in hominibus enutriri provincias [21], bonus vero non ferri à nobis inventi cinguli, quod ministrantes ei continuo invadant provincias & comprehendant aliquos & damnis afficiant, & quod turbis militaribus impleta sint loca illa, & omnino inhabitabiles esse eis provincias, etenim & ipsis per se civilibus judicibus copiose

---

1 Vid. *Nov.* 129. hæc constitutio est Justini non Justiniani ut J. dicemus.

2 Justiniani est hæc Novella successoris Justiniani, ut paulo post apparet.

3 Justinus scil. quæ verba ostendunt hanc constitutionem alterius esse, quam Justiniani.

4 *l.* 3. *C. de apostatis.*

5 Hæretici testari non possunt, nisi inter liberos orthodoxos. *l.* 17. *C. de hæret. & ita abrogatur Nov.* 129. *cap.* 1.

6 *Nov.* 129. *cap.* 1.

7 Id est, ne agrorum cultura cesset.

8 Rusticitas elevat pœnam hæreseos. adde aliquid tale de rusticitate ex *Nov.* 154. *c.* 1.

9 In successione coloni præfertur dominus fisco, ut qui pro eo soleat fisco tributa solvere. *l.* 4. *C. de agricolis & censit.*

10 Samaritani removentur ab omni militia, administratione civili, & jure postulandi, puerosque instituendi: quod commune est omnibus hæreticis. *Nov.* 109.

11 *l.* 8. *C. de postulando.*

12 Julianus eadem adversus Christianos constituerat. *Ammian.* 25. Inter quæ, inquit, erat inclemens, quod docere vetuit magistros, Rhetores & Grammaticos ne transirent à numinum cultu.

13 Samaritani sabbatha observabant. alibi dicuntur non absimiles paganis. *l.* 21. *Cod. de hæret.* vid. *l.* 9. *C. de diversi. off.*

14 Samaritani natu majores non admittuntur ad baptisma, nisi catechumeni fuerint per duos annos.

15 Catechumeni partes.

16 *l.* 1. *C. ne Christianum mancipium.*

17 Novus adipiscendæ libertatis modus.

18 Idem de vendito servo Christiano Judæis præsanciverat Constantinus, auctore Eusebio, Constantinus fisco vindicari voluerat, authore Hermia & Cedreno & extat utriusque lex in Codice Theodosiano. *lib.* 2. *C. Theod.* Ne Christianum mancipium Judæus habeat.

19 Nota alium modum adipiscendæ libertatis.

20 Vid. *Nov.* 8. Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittersh. *part* 12. *c.* 13. Ans.

21 Locus est corruptissimus, hoc vult tamen Phrygas & Pisidas conquestos apud Justinianum fuisse, utramque provinciam non sufficere alendis officialibus ducis, seu Biocolytæ, in illis regionibus jam pridem à Justiniano constitutis: eaque maxime de causa, quod homines, id est, officiales ac ministri ducis utriusque solebant hinc & inde grassari per provinciam, nunc hos nunc illos adprehendendo aut verberando: ita ut inde tumultus oriretur, & provincia utraque fieret deserta: ad hæc, politicos seu civiles utriusque provinciæ magistratus, latrociniis comprehendendis posse sufficere, & eo magis calamitati utriusque provinciæ succurrendum, quod non tantum ipsi Biocolytæ, eorumque ministri grassarentur, sed & nonnulli ex ipsis provincialibus ejusmodi ministris se admiscerent, iisque conductis persæpe privatas ad vindictas abuterentur.

ΤΙΤΛΟΣ κζ'.

ΠΕΡΙ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμδ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Διομήδει ἐπάρχῳ τ῀ ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

THN ἀσεβῆ τ῀ Σαμαρειτῶν αἵρεσιν κ῀ τὴν πιεχόλεγον τούτων μανίαν πολλάκις ὁ, τι τ῀ δύσεβοῦς λήξεως ἡμῶν πατὴρ, κ῀ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀφ' αὐτοῦ ἐβέβημεν ποῆς τὸ κράλιον μετακαλῶν, κ῀ πᾶς αὐτῶν ἐλεύθερώσειν ψυχὰς τ῀ ἐπικρατούσης αὐτοῖς νόσου. ἀλλ' οὐκ ἰφύσαμεν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις τούτων τὸ ἐπιθυμούμενον ἡμῖν κ῀ τ῀ τὸ πάλαι προῆκαν. κεχωρήκασι γὰρ εἰς τοσοῦτον τινὲς αὐτῶν μανίας, ὥστε δὴ κ῀ βαπτισμάτων ἀξιωθέντες τυχόντες βαπτίσματος, πάλιν ἐπεστρέψαν ὅθεν ἐξῆλθον κακά. ταῦτα Σαμαρεῖται πιεσθέντες κ῀ λυπηθέντες. Εὐδοξε τοίνυν ἡμῖν ὀρθῶς ἔχειν, τ῀ πάλαι, κ῀ ποτὲ μὲν κατ' αὐτῶν τεθεῖσαν ποῆξ῀ τ῀ ἡμετέρου πατρὸς νόμον ἀνανεώσασθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑὶ ἵνα τοῦτο ἀσφαλέστερον ἀπεργασώμεθα, μὴ κληρονομεῖν αὐτοὺς ὁπ' ἀβεβήκων, ἢ τούτων χωρὶς, μηδὲ πεισθείαν λαμβάνειν, ἢ κατὰ δωρεᾶς τρόπον ὑποκεῖσθαι προῆκα· ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν. * ἀδιαθέτους Σαμαρείτας ἢ ὅλως αἱρετικοὺς, μηδὲ χηματιζομένους τὴν ὀρθὴν τ῀ Χριστιανῶν θεοσέβειαν ὁμολογεῖν πίστιν, ταῖς ἢ ἀληθείαις ὄχ' ὅτω φρονοῦσας, ἢ πρὸς τοῦτοις συμβαίνοντας μηδὲ μέλει Διαθήκας εἰς αὐτοὺς γράφειν, ἢ ληξάτω καταλιμπάνειν, ἢ δωρεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ ὀρθόδοξοι εἶεν, κ῀ πίστ῀ κ῀ ἔργοις λυμόμενοι. εἰ δ' μηδεὶς τούτων ἢ, τὰ ἱερώτατα τιμιεῖν τὰς τῶν θείσιας μ῀ πλουτεῖν θεσπίζειν κελεύομεν ὥστε κ῀ ὁ θεῖος Φιλοπμηθεὶς τούτοις μερὶ ἡμετέρᾳ πατρὸς ζηῖ῀ τύπ῀, νόμοι τεῦχι ἐπίχων, διδὰς αὐτοῖς κληρονομεῖν τὰ κληρονομεύδιν, κ῀ πμᾶσθαι ληχάτοις, ἢ καλλιμπάνειν πεισθεῖα, χολάσας τὸ λοιπὸν καθάπαξ, ἰχνι ἐδμίαν ἔξ῀. τ῀ δ' ὁπ' τάτε φιλανθρωπίας ἀναξίως ἑαυτοὺς ἀποδείξαντες εἶναι οἱ τὰ Σαμαρειτῶν μανιόμενοι, ἀχ ἕτερον ἢ σφᾶς αὐτοὺς ἐπιμέμψον῀), ἀλλοτελέμοι μὲν ἢ ὁπ' τ῀ μεζάλα θεᾶ κ῀ σωτῆρ῀ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλανθρωπίας, ὁπάπτοντες ἢ κ῀ τ῀ θεῷ αὐτοῖς ὁπ' τ῀ ἡμετέρας δόθεισῶν βασιλείας φιλοπμιῶν, ποῆς τὸ τ῀ ἀμείνονον ῥιοῖσθαι γνώμης ἐμοὶ ἵνα μείζει πάντος ἐπὶ τ῀ οἰκείας ἀβαθμοίαν κακοδ῀ίας.

ΚΕΦ. β'.

ΕΞαιρᾶμεν ἢ ἓ παρόν῀ νόμου τὰς τὰ Σαμαρειτῶν πεισοδίους γαμβρείας, ὅσ' αὐτῶν χωρὶς, ἀλλὰ ἀφ' τῶν τ῀ παρ' αὐτῶν γαμβρυμμάνων χωρίων σύστασιν, κ῀ ἀφ' τῆς ὀκείθεν ἐισπεμπομένης φόρους τε κ῀ ποσόδους, ἐξ ἀρχαίας τε πολιτωμάνης. τούτοις γ῀ ὑπόκειται ἐφίεμεν κληρονόμους τε κ῀ λησπαιδείας τὰς αὐτῶν ἀνιόντας τε κ῀ κατιόντας, κ῀ τὰς ὁπ' πλαγίᾳ αὐτῶν συζυγούσας, κἂν ἡ Σαμαρειτικὴ πλάνη πρατῆ· τὰς γαμβρυμένας μέντοι τὰ γήδια, ὡς τ῀ ὑπεύθεν δύπορίας εἰς τὰς τὰ χωρία κεκτημένας φερομένης, κ῀ δι' αὐτὰς εἰς τὸ δημόσιον. κ῀ ἀβεβήκων ἢ χωρὶς οἱ θεοφρονούντες ἐπὶ τ῀ ἀμείνων ἡξιοῦ κλῆρον, ἀφ' τῶν αὐτῶν θεσφασιν. ἐπεὶ κ῀ μηδένος τούτων ὑπαρχόντος, τ῀ κύριον ἓ χωρία ὑπ' ᾧ γαμβρὸς ἰωὶ ὁ πλουτήσας, τὸν παρ' ὀκείνᾳ κατελειφθέντα λαμβάνειν βελόμενον, κ῀ τῶν ἓ περιοίᾳ τεῦχι ἔχειν αὐτὸν, εἶα δὲ κ῀ τὰς δημοσίας φόρους ὑπὲρ ὀκείνᾳ πληρῶν. Σαμαρείταν ἢ σρατιώτ῀ παντελῶς ἢ συζυγεῖμεν, ἀλλ' ἐὰν πολιτικὴν μετέχειν φρόντισμα. ἐὰν μὲν σωφρονεῖν, ἢ σωφρόνειν, ἢ τοῖς λογιωτάτοις σωιτεῖσθ῀ ῥήτορσιν ὅλως ἰωὶ ἓ παιδεύειν. Εἰ ἢ καί τινες ὁπ' τῶν τυχόντες ἓ σωτηλώδες βαπίσματο῀, φανεῖεν ἐπὶ τὰ θεῖα τρέφειν πάλιν ἐπανελθόντες, τὰ σπόδεσθαι ὠφελιμοβόροι, ἢ κ῀ περιέποντες τὰ διελείχοντα αὐτὸς ὑποκείσᾳ τὸ ἄχιον ὠφελαθεὶν βάπισμα, δημοσίοις τέτοις κελεύομεν, κ῀ θεῖς ἔχοεῖαν δίωξιν παρεμβάλλειν. Ταῖς ἢ αὐτοῖς ὑπάγομεν ποινὰς κ῀ τὰς ἀσεβῆ θεσεισίαν κ῀ τ῀ ὀρθὴς τ῀ Χριστιανῶν πίστεως τοῖς τοιούτοις λοπόμενοις. Καλῶς ἢ ἔχ῀ν δοκεῖ τὸ μηδὲ θεχειρᾶς αὐτὰς εἰσδέχεσθ τὰ ἁγράντω θεσρέχοντας βαπίσματα, ἀλλὰ ματὰ πο῀ παφυλακῆς κ῀ κατηχήσεως, σὺν δόκιμῳ χρόνῳ γινομένῳ. Φαμὲν δὲ τὰς μ῀ μὴ χρηστὰς διδασκαλίας ὅλως ἀσθωμόμους, ἐπὶ σωιατὰς δύο κατηχεῖσθ῀, μανθάνειν τὰ τὰς γραφὰς κ῀ τὸ δωατὸν, κ῀ τότε θεσφέρεσθ τὸ τ῀ ἀπολυτρώσεως βαπίσματος, τῇ μετανοίᾳ ἓ τοσῦτο χρόνῳ κεκρημένους τὴν ὡς ἀληθῶς ἀπολύτρωσιν. τὰς ἢ νέας σφόδρα κ῀ διδασκαλίας ὑ σωιεῖσθ῀, ἰφίεμεν κ῀ τ῀ πειρατηρήσεως ταύτης χωρὶς ἀξιοῦσθ ἓ ἁγίᾳ βαπίσματο῀. Σαμαρείτης ἢ ἓδεὶς οἰκέτ῀ν Χριστιανὸν ἔξ῀, ἀλλ' ἄμα τ῀ κτήσασθ τοῦτον, εὐθέως εἰς ἐλευθερίαν ἀπιέσθω. Εἰ ἢ κ῀ τ῀ ὁμοίας αὐτὴν κακοδοξίας ὁ οἰκέτης ἐσὶν, ἐξέσω αὐτῷ, τὴν τ῀ Χριστιανῶν ἀποζομίαν δόξαν, εὐθὺς κ῀ τ῀ Ῥωμαϊκὴς ἀπολαύειν ἐλευθερίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασπέντα ἡμῖν, κ῀ ἀφ' ἓ παρόντ῀ δηλήμματα νόμου, ἡ σὴ σύνδοξος θεσπιθεῖσα κ῀ τὰς σωήθεις τόπους, ἔργῳ κ῀ πέρατι παραβαλοῦσα θεσπεξάτω. Dat xv. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. VII. post Conſ. ejuſd. Ann. III.

ΤΙΤΛΟΣ κη'.

Ωστ ἓ λοιπὸν μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τ῀ δῆκα, ἤτοι βιοκωλύτ῀ν, κ῀ Φρυγίαν ἐκατέρων θεσφέρειν, ἢ πνας τ῀ αὐτοῖς θεσηκόντων σῖτον, κ῀ σωιεῖν τινὸς· ἀλλὰ μηδὲ τὰς τ῀ αὐτῶν ἐπαρχῶν ἀπείνᾳ θεσὸς τὰς τοιαύτας ὁρμὰς ἔχοντας ἐπὶ τε Λυκαονίᾳ κ῀ Λυδίᾳ, κ῀ πνας παρ' αὐτοῖς ὑπὸ μόμφων πρισεῖσθ῀ τ῀ παλιτικῶν ὁρχόντων ἰκανῶν καθεστώτων ταῖς ἀσφυομέναις ὑποθέσεσιν ἐπεξίναι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμα'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ ἐπάρχῳ θεσπωτείων, κ῀ ὑπὲρ ἐπάρχων τ῀ ὑδεείμονο῀ πολεως, κ῀ σρατηλάτ῀.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟΙΣ ἀεὶ πεμεμπίᾳσι τὰ θεσπίκασα ἐμίσητε ὑπερφεύγουσες, ἐπειδὴν τὰ τ῀ χρείας πεμέλθῃ, πάλιν τ῀ θεσπίρας γινόμενα πεῖσις, μᾶλλον μόνε ἓ πιτανικότ῀ν τὰ ἰατρείαν ἰσῶντες ὁποῖον δή τι κ῀ ὁ παρὼν ἡμῶν Θε῀ο῀ βάλε῀) νόμο῀. ὀλίγῳ γὰ θεσπερον τῶν μ῀ ἀπειρίας δημωδεῖς, τὸν ἢ λησῶν ἐπισθρεμμὰς κ῀ Φρυγίαν ἐκατέραν κ῀ Πισιδίαν γινεσθ῀ μαθόντες, ὡς πολιτικὴν διοίκησιν ὀκδαίνειν τὴν ἓ προῆκα῀ ἐπιμέλειαν, πεύσεις τὸ κ῀ ἐπὰς γὰ Λυκαονίᾳ κ῀ Λυδίᾳ σρατιωτικὸν ὄχλον ἐπεσπεμμένον, δῆκα, ἤτοι βιοκωλύτ῀ν, ὀνομάσαντες τ῀ ἐπὶ τούτῳ ἓ μέρους πταγμόν. Ἀλλὰ κ῀ νεῦ θεσηλθον ἡμῶν οἱ Φρυγίαν ἐκατέραν κ῀ Πισιδίαν οἰκοῦντες, τὰ μ῀ θεῖα ἀμαρτανόμενα κατ' αὐτὰς πεισεδεῖα λέγοντες, κ῀ ὁδὰ λησῶν κ῀ τὰς τόπως ὀκείνας σωιεῖσθαι, ὁδ' ἐς ἄνδρας σπερφιδεῖας ταῖς ἐπαρχίαις· τὸ ἢ βάρ῀ ἃ φέρειν τ῀ παρ' ἡμῶν ἐπινενεμημένης ὄχλος, τ῀ ὑπαρτερμένων αὐτὴν σωιεχῶς ἐπιφοιτώντων ταῖς ἐπαρχίαις, κ῀ συλλαμβανόντων πνας κ῀ ζημίαις ἐπιτελοῦντων, κ῀ σραπωικὰν ὄρυδων ἐμπτασησμένων ἓ τόπων ὀκείνων· κ῀ ὅλως ἀοικήτως αὐτοῖς ταῖς ἐπαρχίαις εἶναι, κωτιοῦμα κ῀ αὐτῶν κἀθ' ἑκατὸς τ῀ πολιτικῶν ὀχλόντων ἰκανῶν ὡσὲ τὸ ἓ πρόγματο῀ ἐπενόβωσιν

ὄντων.

ὑ.τῶν. κ) ὃ δὲ κ) αὐτῶν τ τὰς ἐπαρχίας οἰκούντων πολλὴν τὴν ἑτέραν ἐπιείκειαν εὑρόντα παρέχεσθαι, τῇ τ ἀγάπῃ τοιαύτης ἀπολαύσαι βεβούλῃται, κ) σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀδικίας σῴσαι αὐτοὺς κρατοῦντα θεοῦ.

ΚΕΦ. α'.

Τὰ μὲν πολλαχοῦ εἰ τοῖς αὐτοῖς ἐλεήσασι, ἐπὶ τ παρόντα θεῖον ἡμῶν νόμον· ὃ δὲ φιλοτιμούμεθα ἐξηρτᾶσθαι κ λοιπὰς τὰς εἰρηνικὰς ἡμῖν ἐπαρχίας (φαμὲν δὴ Φρυγίαν Σαλουταρίαν, κ) Φρυγίαν Πακατιανὴν, κ) Πισιδίαν) τ ἀρχὴν ἐκείνης ὡ αὐταῖς τι κ) σὺν τ τὴν Λυκάονιν κ) τὴν Λυδῶν ἐπιφέρεσθαι σφῶν· κ) μηδέπω ἀδείαν ὅλ ἔ παρόντ ⊙ εἶναι τοῖς σκείνων ἔχουσι τὸν ἀρχικὸν, ἢ σὺν αὐταῖς γένεσθαι ταῖς ἐπαρχίαις, ὡς ἀρχικὸν ἔχουσι πᾶσι ὡσαύτως αὐταῖς μετουσίαν, ἢ τέλειόν πινα τ πέρας τ αὐτῶν ἢ κ) τ ἄλλως αὐτοῖς ὠφεληκότων, κ) σωτήριά τινες. ἀλλὰ μηδὲ αὐτοῖς ἀδειαν εἶναι τοῖς ἐν τ ἐπαρχίαν σκείνων τυγχάνειν ὡσὲς τὰς ἐκφύσει τοιούτων ἔχοντας τὸν ἀρχικὸν, ἢ μὴ μᾶλλον δοκιμάσθεσθαι κατ' ἄλλων, εἴπε ὑστέρ χρημάτων, εἴπε ὑστέρ ἐγκλήσεων τὸ κινάβριον εἰς· ποιηλὸ ὑφοφωμβίους triginta librarum auri, ὡς ἐμῶν πᾶσιν παρόδων ὡσὲς τὰς εἰρηνικὰς ἡμῶν ἐπαρχίας ἀπεκλεισότων τοῖς κ) κατὰ τὴν ἀρχικὸν, ἢ τοῖς ὅλως εἰς τὸν πλεῖον τῶν αὐτῶν ἀναφερομένοις. ὥστε εἰ ὡσοῦτοι ἐπ' σκείνας ταῖς ἐπαρχίας, ἢ τοῖς κατ' αὐτὰς οἰκοῦσι ποιήσει), κ) ἀλλως οἰκεισότες τ τ εἰς αὐτὰς φερομένων· ἀλλ' δοκιμάσθεσθαι τῇ τε Λυκάονιν τῇ τε Λυδῶν, κατ' αὐτὰς κελεύσητε μόνας, ὡς ἂν εἰ τὸν ἀρχικὸν ταῖς δύο ταύταις ἐπαρχίαις ἀπεκλείσαμεν τὸν ἀρχικὸν τὸν αὐτῶν, κ) μέλλειν μετουσίαν εἰς Φρυγίαν ἐκατέραν ἢ Πισιδίαν δίδωσθαι αὐτῇ πάσῃ τὸ σπουδὲν δυσκολίας ἐλευθερίαν τοῖς ἐπιτρέπειν τοῖς ἐπιζητοῦσι, τ πολιτικῶν δρόμων ἐπιξύοντων ἅπασι τοῖς τε εἰς χρήματα τοῖς τε εἰς ἐγκλήματα βλέπουσιν· εἰδότων αὐτῶν ὡς εἰ πι⊙ ἐλευθερίας λαγεῖας ἢ ἐφόδ κατ' αὐτὰς τὰς τόπους, ἢ ἀφαιρέσεως πραγμάτων, εἰ μὴ ἐπεξελθοίεν, κ) τὸ ἀφαιρεθὲν σαλήσησιν, σὺν τ σφῶν αὐτῶν ἀδεισας τὸ σπουδὲν ζημίαν θεραπεύειν ἀναγκασθήσεσθαι), τὸ μὲν ἔχοντες τὸν ἀρχικὸν, τὸ δὲ κ) κατοικέμφοι τούτων· ὥστε καὶ εἰ πειρασθείη ὡσὲς τ ἔπειτα χρόνον ὁ τὸν ἐπὶ Λυκαονίας κ) Λυδίας σεφανικὸν ἔχων ἀρχικὸν, ἢ αὐτὸς γενέσθ τ τὰς εἰρηνικὰς ἡμῶν ἐπαρχίας, ἢ σείλας πικὰ τ ὁπ τ πέρους τ αὐτὸ παρρησίαν δίδωμεν τοῖς τ πόλεων ἐποσκόποις εἰρηνικὰς αὐτὰς, ἢ τὰς παρ' αὐτὸ σπουδὰς ἐποιῶσαι βελομένους, κ) ἀπελαύνειν τ τόπων αὐτὰς, ὡς ἀπρεπ ἀφ' ἑ παρόντ⊙ θείᾳ κεκωλυμένους νόμῳ. ὡσὲς τὸ κ) ποιηλὸ triginta librarum auri ἐπικεῖσθ τῷ τε κ) κατοικέμφοι ἔχοντι τὸν ἀρχικὸν τοῖς τε ὑπακόοις αὐτὸ πεταγμένοις, εἰ μ τοιοῦτον σκείν⊙ κελεύοι ἢ αὐτοὶ βαρήσειαν ὑπαρχεῖν· κ) ὡσὲς μ τ ἀρχὴς ἐκπεσοῦσι, κινδυνοι τε ὧδε τὸν ὑσίαν αὐτῶ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η σὴ τοίνυν ἐνδεξότης τὰ ἀφ' ἑ παρόντ⊙ ἡμῶν θείᾳ νόμῳ ἡσπασθέντα γνώσεσα, ποιήσ) μ ὑψηλὰς ἀληθὲς αὐτοῖς, εἰλικτοὺς ἢ χρήσεται, κ) ὡσαύτως ὡσὲς τὰς τὰς ἐπαρχίας ἐθιμένους, κ) τὰς τ πόλεων ἐποσκόπους εἰρήνην αὐτὰς, ἢ τὰς παρ' αὐτὸ σπουδὰς ἐποιῶσαι βελομένους, κ) ἀπελαύνειν τ τόπων αὐτὰς, ὡς ἀπρεπ ἀφ' ἑ παρόντ⊙ θείᾳ κεκωλυμένους νόμῳ. ὡσὲς τὸ κ) ποιηλὸ triginta librarum auri ἐπικεῖσθ τῷ τε κ) κατοικέμφοι ἔχοντι τὸν ἀρχικὸν τοῖς τε ὑπακόοις αὐτὸ πεταγμένοις, εἰ μ τοιοῦτον σκείν⊙ κελεύοι ἢ αὐτοὶ βαρήσειαν ὑπαρχεῖν· κ) ὡσὲς μ τ ἀρχὴς ἐκπεσοῦσι, κινδυνοι τε ὧδε τὸν ὑσίαν αὐτῶ.

Dat. VI. Idib. Septemb. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κθ'.

ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμς'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Αρεωΐνδῳ τῷ ὑνδεξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΧΡΗΝ μ Εβραίους τ ἱερῶν ἀκούσεις βιβλίων, μὴ ψιλοῖς ὡσεστηκέναι τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ ὡσὲς τὰς ἐναποκειμένας αὐτοῖς ὡσφητείας ὁρᾶν, δι' ὧν τ μέγαν θεὸν, κ) σωτῆρα ἑ μ ἀνθρώπων γένες Ἰησοῦν τ Χριστὸν κατειλήφασι· πολλὰ δὲ κ) ἀλογίας σφᾶς αὐτοὺς ἐρωλοείας ἐπιδίδοντες, τ ὀρθῆς ἄχρι κ) νῦν δοκιμασίας, ὁμοῦ ἀμφισβητοῦσιν ὡσὲς ἀλλήλους μαθόντες αὐτὸς οὐκ ἐκαρτέρησαμεν ἄκρατον αὐτοῖς κατολιπεῖν παρρησίαν. δι' αὐτῶν γὰρ τ ὡσεσενεγκαμένων ἡμῖν ὡσοσελούσεων ἐμάθομεν ὡς οἱ μ μόνης ἔχοντ τ Εβραίδ⊙ φωνῆς, κ) αὐτὴ κεχρῆσθαι ὡσὲ τὴν τ ἱερῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν βύλοντ), οἱ ὃ κ) τὴν Ελληνίδα ὡσεπαλαμβάνειν ἀξιοῦσι· καὶ πολλῷ ἤδη χρόνου ὕστερ τούτε ὡσὲς σφᾶς αὐτὸς ταπάζουσιν. Ημεῖς τοίνυν τὰ ὡσὲ τούτε μαθόντες, καλλίστ οἰκειάμενοι εἶναι τὰς κ) τὴν Ελληνίδα φωνὴν ὡσὲς τῶν τ ἱερῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν παραλαμβάνειν εὐέλοντας, κ) φωνὴν πᾶσιν αὐτὸς ὡσὸ τ τόπ⊙ ἐπιτηδειοτέραν κ) μᾶλλον γνώσεσθαι τοῖς ἀκούσιν εἶναι ποιεῖ.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ὥσπειαν εἶναι τοῖς βιβλιοφόροις Εβραίοις, κ) τὰς συναγωγὰς τὰς αὐτῶν, καθ' ὃν Εβραῖοι ὅλως τόπον εἰσὶ, ἀφ' ἑ Ελληνίδ⊙ φωνῆς τὰς ἱερὰς βίβλους ἀναγινώσκειν τοῖς σωιοῦσιν, ἢ κ) ἑ παρὰ τυχὸν (ἑ Ιταλῆς τοιούτης φαμὲν) ἢ κ) ἑ ἄλλων ἁπλῶς τῆς τόπους συμμετοιδαλομένους τ γλώττης, κ) ἑ δι' αὐτῶν ἀναγνώστεως. ἐφ' ᾧ σεφῆ τε εἶναι τὸ λεγόμενα τοῖς σωιοῦσιν ἅπασιν ἐφεξῆς, κ) κατὰ τὰ αὐτὰ ζῆν τε κ) πολιτεύεσθ. κ) μὴ παρρησίαν εἶναι τοῖς παρ' αὐτοῖς ἐξηγηταῖς, μᾶλλον τὴν Εβραΐδα παραλαμβάνουσι, κακεργεῖν τοιούτοις, ὡς ἂν ἐβελήσαιεν τῇ τ πολλὴν ἀγνοίᾳ τὸν σφῶν αὐτῶν ὡσεκαλύπτοντες κακηθείαν. Πλὴν οἱ ἀφ' ἑ Ελληνίδ⊙ ἀναγινώσκοντες, τῇ τ ἐσδομηκοντα χρήσει) παραδόσ, πάντων ἀκριβέστερος κ) ὠφελ τοὺς ἄλλας ἐγκεκριμένη. Ἀφ' τὸ μᾶλιστα ὡσὲ τὴν ἑρμηνείαν συμβεβηκὸς, ὅτι κατὰ δύο ἀφαιρεθέντες, κ) κατὰ ἀφοῖρες ἑρμηνεύσαντες τύπους, ὁμοῦ μίαν ἅπαντες ὑπεδείξησι σωίθεσιν.

§. α'. Προὸς δὲ γε τούτοις, τίς σὸν ἂν τ ἀνδρῶν κείνε ζηλωτὴς, ὅτι πολλῷ πρεσβύτεροι τ σωτηρίου ἐπιφανείας ἔ μεγάλε θεὸ, κ) σωτῆρ⊙ ἡμῶν Ιησοῦ Χριστὸ γεγενότες, ὅμως, οἷσίνπερ μέλλουσιν ὥσπερ ὁρῶντες, τὴν τ ἱερῶν βίβλων παράδοσιν ἐποιήσαντο, ὡσφητικῆς ὥσπερ χάριτ⊙ ὡσελαμψύσης αὐτὲς; κ) ταύτῃ μ χρήσον) μᾶλιστα πάντες· πολλοὶ ἀλλ' ὡς ἂν μὴ τοῖς λοιποῖς αὐτοῖς ἀποκλείειν νομισθείημεν ἑρμηνείαις, ἀδειαν δίδομεν κ) τῇ Ακύλᾳ κεχρῆσθ, κἂν εἰ ἀλλόφυλ⊙ οἰκείν⊙, κ) ἑ μετρίαν ἐπὶ τῶν λέξεων ἔχῃ ὡσὲς τὰς ἐδδομήκοντα τὴν Ἀφφωνίαν. τὴν ὃ παρ' αὐτοῖς λεγομένην δευτέρωσιν ἀπαγορεύομεν παντελῶς, ὡς παῖς μ ἑρμῆς ἑ σωμα-

1 Id est, facultatio, ope, adjumento.

2 Abrogatur imperium ducis aut Biocolytæ Lydiæ atque Lycaoniæ, eo videlicet vento in utramque Phrygiam & Pisidiam excurrere.

3 Duplex Phrygia.

4 Metropolis Phrygiæ Pacatianæ Laodicæa, vide subscriptionem epistolæ 1. *ad Tim.* quam Cujacius hic refert recentiorem esse ut Apostolicis temporibus possit tribui.

5 Id est, anno 549.

6 Abrogatur hæc constitutio, *Novella Leonis* 55.

7 Seu Judæis. Tertullian. 18 *Apologet. in fin.* Hebraï retro, qui nunc Judæi 1. *C* 9. adde constitutionem Leonis Iconomachi quæ Judæos ad baptismum adigit.

8 Non tantum Hebraica huc refer *c.* 1. & *c.* 3. *J.*

9 Id est, negantes.

10 Huc refer *c.* 2. *J.*

11 Vid. *c.* 2. *J.*

12 Quæ occidunt.

13 Δίξης, id est, sententia.

14 Interpellationum. προσλήψεις interpellatio.

15 Eos leif. qui Græcam etiam assumendam putarunt.

16 Synagogæ Hebræis permissæ.

17 De quo sæpius dixi *Novell.* 7. *c.* 1. *Novell.* 22. *cap.* 2. *Novell.* 30. *cap.* 5. *Nov.* 69. *Nov.* 140.

18 Translatio Bibliorum facta à 70. interpretibus de qua *J.* omnes alias Græcas facile antecedit. Cæterum brevitatis causa 70. interpretatio dicitur, cum 72. fuerint. *Epiphanius in libro de mensuris. Tertull.* 18. *Apologet.* eadem ratione qua Centumviri appellabantur, qui tamen erant 105. ex singulis tribubus terni. *Festus in voce Centumviralia judicia.*

19 Dicendum est aliquid de Græcis versionibus. Prima quæ dicitur 72. interpretum, ut *J.* eod. composita fuit a viris 72. Ptolemæo Philadelpho Ægypti regi missis ab Hierosolymitanis. Joseph. 12. *Antiq.* Tertull. *cap.* 18. 19. *Apologet.* Epiphan. *lib. de mensuris.* Euseb. 8. *de præparat.* 1. Philo *de vita Mosis & legibus divinis.* Composita, inquam, in Pharia insula, repositaque primum in Bibliotheca Bruchio: postremo in Serapio, idque longe ante Christum natum. vid. Epiphanium *libro de mensuris & ponderibus.* ubi inter cætera refert, septuaginta duos electos imitatione quadam Mosis cui præceperat, ut assumeret septuaginta viros, & adcenderet in montem. Hanc interpretationem sequuta est interpretatio Aquilæ, de qua hic, facta sub Hadriano Imperatore. *Epiphan. dicto loco.* Tertia est Symmachi Samaritæ. *Epiphan. d. loco*, vel Ebionei. *Euseb. 6. cap. 71.* Quarta Theodotionis Ephesii Marcionitæ sub Commodo, *Epiphan. d. loco.* Quinta editio interpretem certum non habet: fuit tamen reperta anno septimo Antonini Caracallæ in Hiericho doliis occultata cum aliis libris Hebraicis & Græcis. *Epiphan. d. loco.* Sexta authorem etiam non habet, utque superior reperta fuit doliis inclusa, in Nicopoli ad Orientem sita, seu in Actiaco littore, sub Alexandro Severo. *Epiph. d. loco.* Has interpretationes adeptus Origenes curavit sic integra Biblia describi ut Hebraico textui, literis Hebraïs in una columna descripto, columnam adjungeret alteram Hebraicam quidem: sed tamen literis & characteribus Græcis descriptam, ut Græci, literis suis etiam & characteribus Græcis Hebraicum textum legere possent. Duabus istis columnis quatuor alias adjecit ex opposito, interpretationem scilicet Aquilæ, Septuaginta, Symmachi, Theodotionis, eamque editionem Hexapla vocavit: quibus vero addidit quintam & sextam interpretationes anonymas (*de quibus superius diximus*) Octapla vocavit. vid. *Epiphan. d. loco.* Sed ut eo revertar unde sum digressus, Justinianus hic non probat quamlibet translationem Græcam, sed septuaginta tantum vel Aquilæ, quod maxime notandum, quod D. Hieronymus *in præfat. in lib. Iob.* hæreticos Judaizantes vocet Aquilam, Symmachum & Theodotionem, his adde Eusebium 6. *cap.* 16. ubi etiam de tetraplis. De Latinis versionibus alio dicemus loco. 20 Κἂν εἰ ἀλλόφυλ⊙ οἰκείν⊙, id est, tametsi etiam diversæ nationis fuerit. 21 Aquila ex Græco Christianus factus, cum Astronomiæ curiosus quæstionibus plus æquo deditus esset, ejectus ecclesia transit ad Judæos, utque Christianis noceret, coepit 70. interpretationem & testimonia de Christo in Scripturis probata corrumpere. vid. *Epiphan. d. loco.*

ΤΙΤ. XXIX.

UT[6] LICEAT HEBRÆIS[7] SECUNDUM TRADITAM LEGEM SACRAS SCRIPTURAS LATINE VEL GRÆCE VEL ALIA[8] LINGUA [LEGERE] ET, UT DE LOCIS SUIS EXPELLANTUR NON[9] CREDENTES JUDICIUM VEL RESURRECTIONEM[10] AUT DICENTES ANGELOS[11] SUBSISTERE CREATURAM DEI.

NOVELLA CONSTIT. CXLVI.

Idem Augustus Areobindo PP.

PRÆFATIO.

NEcessarium quidem Hebræos sacros audientes libros non solis literis[12] adhærere, sed ad recondita eis prophetias respicere, per quas magnum Deum & Salvatorem generis humani *Jesum Christum* annunciant. Sed etiam si insensatis semetipsos interpretationibus tradentes à recta usque nunc aberraverunt gloria[13], tamen certare ad invicem discentes ipsos, non sustinuimus sine judicio eis relinquere tumultum. Per has enim ipsorum quæ nobis adductæ sunt ὡσοσελούσεων[14] dicimus, quod quidem solam habentes Hebraicam vocem, & ipsa uti in sacrorum librorum lectione volunt, nec Græcam tradere dignantur, & multum dudum tempus pro hoc ad invicem commoventur. Nos igitur hujusmodi discentes meliores judicavimus esse[15] & Græcam vocem ad sacrorum librorum lectionem tradere volentes, & vocem omnem simpliciter, quam locus aptiorem & magis cognitam audientibus facit.

CAP. I.

SAncimus igitur licentiam esse volentibus Hebræis per Synagogas[16] suas in quocunque Hebraï omnino loco sunt per Græcam vocem sacros libros legere convenientibus, vel etiam patria[17] forte (Italica hac diximus) lingua, vel etiam aliorum simpliciter, una scilicet cum locis etiam lingua commutata, & per ipsorum lectionem, per quam clara sunt quæ dicuntur convenientibus omnibus deinceps, & secundum hæc vivere & conversari, neque fiduciam esse his qui apud eos sunt expositoribus, solam Hebraicam tradentibus, malignari hanc quemadmodum voluerint, multorum ignorantia suam ipsorum abscondentes malam consuetudinem. Verum tamen hi qui per Græcam legunt, *Septuaginta*[18] utantur traditione, quæ omnibus certior est, & præ aliis melior judicata, præcipue propter quod circa interpretationem contigit, quia & per duos divisi, & per diversa interpretantes loca, tamen unam tradiderunt omnes compositionem. §. 1. Ad hæc vero quis non horum virorum & illud admiretur, quia multo antiquiores salutari apparitione magni Dei & Salvatoris nostri *Jesu Christi* constituti, tamen illam futuram, tanquam videntes, sacrorum librorum traditionem fecerunt tanquam prophetiæ gratia circumfulgente eos? & hac quidem utuntur præcipue omnes. Sed, non tamen tanquam eis residuas excludere fanciverimus interpretationes, licentiam damus & *Aquilæ*[19] uti, etsi alienæ[20] tribus ille, & non competentem in aliquibus sermonibus habet cum Septuaginta interpretatione dissonantiam[21]. Eam vero

vero quæ ab eis dicitur *secunda editio* [1], interdicimus omnimodo, utpote sacris non conjunctam libris, neque desuper traditam de prophetis, sed inventionem [2] constitutam virorum ex sola loquentium terra, & divinum in ipsis habentium nihil. Et ipsas ergo sacras voces legant, codices ipsos *resipientes* [3], sed non absconentes quidem quæ per eos dicta sunt: exterioribus vero traditis sine scriptis vanæ vocis utentes, ad simpliciorum per ipsos excogitatis perditionem. Ut hac data à nobis licentia, neque damnis aliquibus subjiciantur omnino qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi qui ab eis majores omnibus *Archipherecita* [4] aut presbyteri [5], forsitan, vel magistri appellantur, perinœis [6] aliquibus aut anathematismis hoc prohibere, nisi velint propter hos castigari corporis pœnis, & insuper privationem facultatum nolentes sustinere, meliora vero & Deo amabiliora volentibus nobis & jubentibus.

Cap. II.

SI quidam vero apud eos [7] *atheos* vanæ novæ vocis eloquia inferre præsumpserint, aut *resurrectionem* [8] & *judicium* [9] negare, aut [10] *futuram Dei, & creaturam angelos subsistere*: hos & expelli volumus loco omni & non relinqui vocem blasphemiæ, & ita à Dei simul lapsam notitia: præsumentes enim eos affari aliquid hujusmodi ultimis subdantur suppliciis, illato errore ex hoc Judæorum emendantes gentem.

Cap. III.

ORamus vero eos, aut per istam [11] aut per illam linguam sacros libros audientes, servare quidem interpretantium malignitatem, non solas vero considerare literas, sed rebus refici, & divinum veraciter intellectum excipere, ut & redoceri quod melius est, & quiescere aliquando errantes, & in hoc ipso quod est omnium *κακελπίδων* [12] peccantes, in Deum spem dicimus. Propterea enim omnem eis vocem aperimus ad sacrorum librorum lectionem, *ut omnes de cætero eorum accipientes scientiam doctiores ad melius fiant*, re confessa constituta paratiorem multo ad discretionem esse, & ad melioris intentionem, sacris innutritum libris, & parum quod desit habentem ad emendationem, quam scientem quidem horum nihil, solo vero cultus inchoatum nomine, & tanquam anchora [13] retentum sacra, & doctrinam [14] piam, hæresis appellationem esse putantes.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc præsentem piam legem declarata sunt, custodiet quidem tua gloria, & quod tibi obtemperat officium. Servabit & pro tempore, qui in eodem cingulo ordinabitur, & non permittet omnino Hebræos præter hæc facere, sed insistentes & prohibere omnino nitentes, corporalibus primum pœnis subjiciens exilium incolere compellet, auferens & bona, ut non simul ipsi contra Deum, sed & imperium audaciter insurgant. utetur autem & præceptionibus ad provinciarum præsides, præcipiens ipsis nostram legem ut & ipsi hanc discentes, proponant per civitatem unamquamque: scientes, quod hæc observari utile erit his, qui nostram indignationem veriti fuerint. Dat. [15] VI. Id. Febr. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. Anno XXV. post BASIL. V. C. Consulatum Anno XII. [16]

Tit. XXX.

DE RELIQUIS [17] PUBLICIS NON EXIGENDIS [18], ET DE DISCUSSIONE DIVERSARUM ACTIONUM.

Novella Constit. CXLVII.

Idem Augustus Aristobindo PP.

PRÆFATIO.

ET si expensam multam nunc supra quam aliquando reipublicæ esse oportet, tantam magnitudinis præbitionem benignitate accipienti Dei, & ad augmenti rationem super impositos expugnanti barbaros, omnem tamen providemus viam, ut & expensarum non prohibita fiant, & nulla misericordiæ species circa subjectos nostros relinquatur. Quanta igitur singulis interpellantibus nobis & debita prætendentibus publica & inopiam redditionis, præparare remuneramus, & qualiter nullus misericordiam petens sine actu à nostra recessit facie, hoc dicere non nostrum est, his quæ pro his scripta sunt & ipsis qui remunerationes acceperunt, attestantibus nobis. Sed quia modicum & imperio indignum est de singulis interpellantibus proprias aliquorum muneratione facere, aut etiam usque ad villas aut civitates solas aut in solas provincias nostram extendere misericordiam, & non magnum aliquid & commune de omnibus subjectis facere.

Cap. I.

PRopter hoc ad præsentes nostras venimus donationes, per quas *sancimus* dimitti omnibus nostris subjectis reliqua omnino debita à præterito circulo primæ indictionis & ejus, & in quam præcedentes nostras conclusimus donationes usque adhuc currentem septimam [19] indictionem & ipsam: ut sint viginti duo anni continui in nostros subjectos à nobis factæ largitatis, & nulla reliqua exigi ex illo relata tempore. Hæc vero dicimus non in his quæ in auro solum, sed etiam si argentum aut triticum, aut quædam alia species debita sit, & hoc quidem sive quod à subjectis debitum sit, sive ab Illyrica præfectura aut sacrorum nostrorum thesaurorum, sive pro fructibus [20], sive pro residuis titulis quomodocunque inferendis ab eis. In commune enim omnibus nostris subjectis hanc nostram largitatem concedimus, ut nemo pro [21] temporibus illis super eos reliquum inducat, qualemcunque faciens reliquorum exactionem, sive ab ipsis destinatus cingulis, aut qualitercunque publicam personam sibi vindicans, sive aliqua inferens præcepta aut deputationes [22]: quoniam quidem & his qui hujusmodi quid acceperint, & tanto continue non exigere tempore, contra subjectos nostros auferimus exactionem. Insuper & contra ipsum publicum, qui enim debet continue tantum, vel negligens, vel sportulis magis & non principalibus factus, & neque ab eis neque à publico accipiens, non in tempore deinde memoratur deputationum, aut exinde exactionem inferre tentat. E contrario autem, eum qui hujusmodi aliquid facere se præsumpserit, tanquam nostris pestiferum repellimus donationibus, ut omnem de cætero repetitionis occasionem aut perductu naturæ, sive institutione Christianæ legi consentanea,' quale illud dixeris: Quæsivi, viveretne ipse pater Paulus, & alii quos nos extinctos arbitramur, Immo vero, inquit, vivit. Cicero *in Somnio*, & alibi Tusculan. Pherecydes Syrus primus dixit animos hominum esse sempiternos, vide libros Aureorum nostrorum ad Senecam in Tacitum, in quibus de animorum immortalitate, extremo judicio, fine mundi per ignem & resurrectione diximus. 9 Hæresim negantem judicium ultimum observa. 10 Η τὸ πούμενα τὸ Θεὸ καὶ κτίσμα τὰς ἀγγέλους ὑπάρχειν Huloander ita vertit, affirmare quod figmentum & creatura Dei per angelos subsistat: quasi diceret, Hæresim esse, si quis rerum ipsarum aspectabilium authores faciat angelos non Deum ipsum. Possumus etiam hac sententia relatum ad verbum ἀνύπαρκτον, colligere quosdam ex Judæis, eam opinionem habuisse, ut negarent Angelos à Deo creatos. 11 Græcam & Hebraicam. 12 Opportunissimum.

13 Anchora sacra retineri, id est, maxima & validissima. Hanc nautæ demittebant in magno periculo constituti, vid. *Lucianum in Jove Tragædo*, & *Trapezie Apologia*, *Euripidem in Helena*, & *Aristidem in Themistocle*. 14 Aliud est vera de Deo scientia, aliud secta. 15 Id est, anno 548. sed Scrimg. ita legit: Dat. Id. Feb. CP. DN. Just. PP. A. Basil. V. C. Cons. 16 Id est, anno 541.

17 Adde *Nov.* 148. *Nov.* 163. *l. 6. C. de jure fisci.* 18 De indulgentia reliquorum publicorum, *Index Regine.* Ammian. 16. loquens de Juliano id eum adusque imperii finem & vitæ scimus utiliter observasse, ne per indulgentias, quas appellant, tributariæ rei concederet aliqua, & *lib.* 25. loquens de eodem, libertatis hujus testimonia plurima sunt, & verissima, inter quæ indulta sunt tributa admodum lenia, coronarium indultum. 19 Id est, annum 7. indictionis, cui si 15. addideris, efficies 22. annos, ut *scod.* ut hinc possis colligere, Circulum indictionalem esse 15. annorum.

20 Τοὺς φόρους, id est, tributis. 21 Indulgentia dicitur quoties præterita tributa remittuntur: relevatio quoties futura. 22 Ἀρκαφίων. vid. *l.* 13. *C. de annon. l. ult. & antepen. C. de exact. trib.*

1 Τὴν λεγομένην δευτέρωσιν. Vocabulo δευτερώσεως, non intelligit prædictarum translationum aliquam, sed traditiones & observationes tantum Judaicas, quas Hebræi vocant *Misne Torah*, id est, legem secundariam in unum velut Corpus (ut nonnulli volunt) à Judæis post Christi adventum, partim ex Caballistis seu anagogicis, partim ex allegoricis quibusdam interpretationibus compositam, quarum originem & successum usque ad tempora Mosis & 70. ejus assessorum Judæi repetunt. Addunt Judæos deinceps ex superiori syntagmate & aliis postea natis opinionibus, *primum Talmud*, seu *Hierosolymitanum* (sic appellatum ob Judæos doctores undique Hierosolymis in eum finem coactos) composuisse anno Christi 300. Anno vero 70. post *secundum Talmud* edidisse, coactis in Babylone Judæis: eoque nunc Thalmud uti Cabalisticis somniis referto. vid. *Postel. c. 3. de orbis concordia n. 12.*

2 Ἐξηγήσιν, id est, commentum.

3 Ἀναπίδοντες, sensus, si Judæis est animus sacras scripturas legendi, sacros Codices evolvant, non eos in quibus meræ tantum fabulæ continentur.

4 Ἀρχιφερεκίται vox est hybrida, Græca partim, partim Hebræa. Horum munus erat legere & interpretari illas legis seu prophetarum sectiones, quas Hebræi *Parsiioth*, & *Perakim* appellant, & ad eas accommodare subdistinctiones tractatuum majorum Talmudis (quas iidem Judæi Perakim vocant.) Nam quod nostris, libri 50. Pandectarum sunt, hoc Talmudicis 60. tractatus majores fuere: quod tituli, hoc Perakim. Igitur ἀρχιφερεκίται, quasi particulares, quibus ad unguem noti Talmudis Tituli. id ita esse Cornelius Bertramus sacræ linguæ apud nostros professor dignissimus, nec minus Jurisconsultus quam Theologus amice commonuit.

5 Id est, seniores.

6 Περιττολογίαις τισὶν, id est, commentis quibusdam.

7 Apud eos καινοφωνίας ἀθέους, &c. id est, apud eos novas vocum novitates & impias. vid. 1. *Timoth.* 6. *vers.* 20.

8 Resurrectionem quidam hæretici negarunt, quam tamen ex gentilibus quidam agnovere, Plin. 7. *c.* 55. similis est, inquit, de asservandis corporibus hominum ac revivisendi promissa à Democrito vanitas, qui non revixit ipse. Agnoverunt multa, haud dubie Ethnici, sive

5 Ἐπιστολὴν τὴν λεγομένην δευτέραν ἐκδοσιν, ἢ τὰς μετὰ τὴν τῶν προφητῶν, ἐξ ὧν ἐστὶν ἡ ἡμῶν ἀνδρῶν ἐκ μόνης λαλιᾶς τῆς γῆς, καὶ θεῖον ἐν αὐτοῖς ἐχόντων οὐδέν. καὶ αὐτὰς ἢ δὴ τὰς ἱερὰς φωνὰς ἀναγιγνώσκειν, τὰς βίβλους αὐτὰς ἀναθεωρεῖν, ἀλλὰ μὴ κατακρύπτειν ἐν τοῖς κατ' αὐτὰς ἀφημένα, τοῖς ἔξωθεν ἢ ἀφελαμβάνοντας ἀγράφως κενοφωνίας, ἐφ' τῷ ἐπὶ πλείστοις αὐτῶν ἐπινοημάτων ἀπώλειαν. ὥστε ταύτης δεδομένης παρ' ἡμῶν τῆς ἀδείας, εἴτε ζημίαις ποιν ὑπάχθησονται πανταχῶς οἱ τῷ Ἑλληνίδι φωνῇ καὶ τὰς ἄλλας περιφερομένους, εἴτε παρ' ὑπνοσῶν κωλυθήσονται. εἴτε ἀδείαν ἕξουσιν οἱ παρ' αὐτοῖς δεχιφερεκίται, ἢ πρεσβύτεροι, τυχὸν ἢ διδάσκαλοι ἐφοπτροφόρμοι, τέλεσίοις ποιν ἀναβεβηκόσι μὴ τῆς κωλύειν· πλὴν οἱ μὴ βίβλοιντε, δι' αὐτῶν σωφρονιζόμενοι τῆ εἰς σῶμα ποινῶν, καὶ σῶσαι ἀφαιρέμενοι τῆ ὑσιῶν, ἀκοντες συνδίδναι κακίαν τε καὶ θεοφιλέστερα βουλομένοις τὰ ἡμῖν καὶ κελεύσιν.

ΚΕΦ. β'.

EI τινες ἢ παρ' αὐτοῖς κενοφωνίας ἀθέους ἐπεισάγειν ἰσχυρήσειεν, ἢ ἀνάστασιν ἢ κρίσιν ἀρνήσεται, ἢ τὸ ποίημα ἢ θεὸ καὶ κτίσμα τὰς ἀγγέλους ὑπάρχειν, τοῦτες καὶ ἀπελαύνεσθαι βουλόμεθα τόπε παντὸς, καὶ μὴ ἀφίεσθαι φωνὴν βλάσφημόν τινα, καὶ αὐτὸς τὸ ὡς θεὸ καθάπαξ ἐξολοθρεύσαντας γνώσεως ἐγχειρεῖσθαι γὰρ αὐτοὺς παραφθείρεσθαί τι τοιοῦτον, τοὺς παῖδας ἐκπαίειν ὑποβάλλομεν πιμωρίας, τὸ ἐπισαγόμενον πλάνης ὁπ τοῦτο τὸ τῶν Ἑβραίων ἀθεεπαθείας ἔθνος.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΥχόμεθα ἢ αὐτὸς διὰ ταύτης ἢ σοίνης τὸ γλώττης τὸ ἱερὸν βιβλίων ἀκούοντας, φυλάττεσθαι μὲν τῷ τὸ ἑρμηνεύοντων κακίαν, μὴ ψιλὸς ἢ σωζεσθαι τοῖς γράμμασιν· ἀλλὰ τὸ πραγμάτων νοῦσαι. Θ θειοτέρας ὄντως σύνοιας λαβεῖν· ὥστε καὶ μετεκμανθάνειν τὸ κρείσσον, καὶ παύσασθαι ποτὲ πλανωμένους, καὶ διὰ αὐτὸ τὸ πάντων κρειττόνων ἁμαρτάνοντας, τῷ εἰς θεὸν ἐλπίδα φαμὲν. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ πᾶσιν αὐτοῖς φωνὴν ἀνεῳγαμεν ἐφ' ἃς τῷ τὸ ἱερὰν βίβλων ἀνάγνωσιν, ὥστε πάντας ἐφιέσθαι τῷ αὐτῶν λαμβανόντας εἰδησιν, ἀμείνονας ἐφ' ἃς τὰ καλλίω ἡμοδέ. τὸ ὁμολογημένων ὑπάρχοντα, ἐτοιμότερον πολλῷ ἐφ' ἃς ἀμείνονα εἶναι καὶ ἐφ' ἃς τῷ ἐπὶ βελτίονα αἱρεῖσθαι τὸ ἐν ἱεροῖς συτραφέντα βίβλοις, καὶ μικρὸν τὸ λεῖπον ἔχοντα ἐφ' ἃς διόρθωσιν, ἢ τὸ εἰδότα μὲ τάυτων ὄλεθρον, μόνον ἢ ἐπὶ τὸ θρησκείας ἐξηρτημένον ὀνόματος, καὶ ὥσπερ ἀγκύραν ἀποτεθραμμένον ἱερᾶς· καὶ μάθημα θεῖον τῷ ψιλῷ τὸ αἱρέσεως ἀφοσιωθέντα εἶναι νομίζοντα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε ἐπαναβάντα θείᾳ νόμῳ θελήματα, παραφυλάξει μὲν ἡ σὴ ἐνδοξότης καὶ ἡ πειθομένη σοι τάξις, παραφυλάξει ἢ καὶ ὁ κατ' καιρὸν ἐπὶ τὸ αὐτῆς δεχθησόμενος, καὶ ὁ συζήσεσθαι πεπεισμένος Ἑβραίοις παρὰ τοῦτα ποιεῖν· ἀλλὰ τὰς συνεμβύσεις καὶ κωλύειν ὅλως ἐπιχειρῆσαι, πᾶσι εἰς σῶμα ἐπενεγκεῖν ποινὰς ὑποθεὶς, ἐξορίαν οἰκεῖν ἀναγκάσῃ, ἀφαιρεμένους καὶ τὰ ὑσιῶν· ὡς μὴ κατ' ταυτὸν αὐτὸς θεὸ τε καὶ βασιλείας κατεφρονηκότας. χρήσῃ ἢ καὶ παρασκέσει ἐφ' ἃς τὰς τὸ ἐπαρχῶν ἡγεμόνας, ἐπιτάττων αὐτοῖς τὰ ἡμέτερα νόμιμα· ὥστε καὶ αὐτὰς τὰτον μανθάνοντας, ἐπιθεῖναι κατὰ πόλιν ἐκάστην εἰδότας ὡς τοῦτα παραφυλάττειν χρεών, ἡμέτερον ἀκολουθοῦντας διδάσκαλον. Dat. Idib. Februar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ λ'.

Ὡστε τοὺς ἐποφειλομένους λοιπάδας τοῖς ἐπάρχοις, ἢ ταῖς λαμπρότησι, ἢ τοῖς πελαδάτοις, ἢ τῷ θειοτατεμφίῳ, συζητεῖσθαι ἐν παντὶ εἴδει, ἄχρι τὸ παρελθούσης ἐδδόμης ἐπινεμήσεως ἢ αὐτῆς ὀφειλεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμζ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ τῷ συνδοξοπάτῳ ἐπάρχῳ τὸ ἱερᾶν πραιτωρείων τὸ ἕω, καὶ ὑπὲ ἐπάρχων τὸ διδάσκαλον τούτης πόλεως καὶ ῥωμαλάτῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

EI καὶ θαυμάσιον ἡμῖν πολλῆς, εἰπεῖς ποτε, τῷ πολιτεύεσθαι δεῖ, τοσούτῳ μεγέθους ἐπιδοῦσι δίκαιοι λαβεῖν θεὸ, καὶ σοφῷ τῷ τὸ οἰκουμένης ἀπαλλοτρίων τοῖς ἐφεκειμένοις φρονήμασι βαρβάροις· πᾶσαν ὅμως ἐπινοῦμεν ὁδὸν ὡς ἂν ἢ τὰ τὸ χορηγίας ἀκώλυτα ῥέοιτε, καὶ μηδὲν φιλανθρωπίας εἰδὸν τοῖς ὑποτελέσι τοῖς ἡμετέροις φειδόμενοι τὸ ἐν ἐπαρχίαις ἡγεμόνας. ὅσα μὲ ἂν τοῖς ἑκάστοτε φορτίζοιν ἡμῖν, καὶ χρεία φορτιτοιμάσει δημόσια, καὶ ἐπηρείαν τὸ ἀποδόσεως, ἑτοίμως φιλοτιμεῖσθαι, καὶ ὡς ἐδεὶς φιλανθρωπίας ἀφθεὶς ἀπεραίνεσθαι τὸ ἡμετέρας ἀνεχώρησεν ὄψεως. τῷ λέγειν ἐχ ἡμέτερόν ἐστι, τὸ ἴσως τότε μεγεθυμένων γεγραμμένων, καὶ αὐτῶν τὸ τοὺς φιλοτιμίας λαβόντων ἐπιμαρτυρόντων ἡμῖν. Ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὸν καὶ βασιλείας ἀνάξιον εἶναι νομίζομεν, τὸ διὰ τὰς ἐκόντος φορτοῦσθαι ἰδικῆς τινας φιλοτιμίας ποιεῖσθαι, ἢ καὶ μέχρι χωλείων ἢ πόλεων μόνων ἢ καὶ ὅλων ἐπαρχιῶν τῷ ἡμετέρῳ σκέπειν ἐκτεῖναι φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ μὴ μίζα τί καὶ κοινὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις πεποιῆσθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟύτῳ χάριν ἐπὶ τὰς παρούσας θείας ἡμῶν ἤλθομεν δωρεὰς, δι' ὧν θεσπίζομεν ἀφειδῶς παύσας τὰς ἡμετέρας ὑποτελεῖς ἐλλειμμάτων παντοίων ὀφειλημένων παρ' αὐτῶν, ἀπὸ τῆ ἓ φορτίρα κύκλα φορτὸς ἐπινεύσεως καὶ αὐτῆς, εἰς ὃ τὰς φορτίρας ἡμῶν σωκλείσαμεν δωρεὰς, μέχρι τὸ ἀρτιθλεθούσης ζ'. ἐπινεύσεως καὶ αὐτῆς· ὡς εἶναι κβ'. ἐτῶν ἐφεξῆς τῷ εἰς τὰς ὑποκόσε παρ' ἡμῶν γνομβίων φιλοτιμίαν, καὶ μηδεμίαν ἐλλειμμάτων ἐπιγραφὴν εἶναι φορᾶς ὀφειλομένης τὰς χρόνας. τοῦτα ἢ φαμὲν ἢ διὰ τὸ ζημίας μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀργυρᾶ, ἢ σῖτᾶ ἢ ἕτερα εἰδᾶ τὸ χρεωστήματος εἴη. καὶ τῶν μὲ εἰ τὸ χρόνων τὸ σῶν τὸ παυσᾷ τὸ ὑποτελῶν ὀφειλόμενον εἴη, τῶν ἢ εἰ τὸ παυσᾷ Ἰλλυρικὸν ἐπαρχότητα, ἢ τὸ θείων ἡμῶν θησαυρῶν· εἴτε ὑπὲρ φόρων, εἴτε ὑπὲρ ἑτέρων τίτλων ὁπωσῦν ἐπιτεταγμένων αὐτοῖς. κοινὸν γὰ δὴ πᾶσιν ἐφεξῆς τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι τούτῳ ἡμῶν τῷ φιλοτιμίαν παρέχομεν· ὥστε ἑδεὶς ὑπὲρ τὸ χρόνων ἐκείνων ἐπ' αὐτοῖς λοιπὸν ἐνεχθησῇ, τῷ οἱανῶν ἐλλειμμάτων ποιεῖσθαι ἐπαγωγὴν, εἴτε παρ' αὐτῶν τελούμενον τὸ δεχῶν, ἢ καὶ ὁπωσῦν τὸ τὸ δημοσίᾳ φορτοπον οἰκειούμενον, εἴτε πινὰς ἐπιφερομένων φορτιζέσεις, ἢ ἐκπομπάς. ἐπείτοιγε καὶ τοῖς τοιοῦτό τι λαμβάνουσι, καὶ τοσοῦτον ἐφεξῆς ὅσα εἴωσ ἐφίεσθαι χρόνον, τῷ κζ'. τὸ ὑποτελῶν ἀναφέρεσθαι ἀπαίτησιν, καὶ φορᾶς γε τῷ κατ' αὐτὸ τὸ δημοσίᾳ. ὁ γὰ χρεωστούμενον ἐφεξῆς τοσοῦτον, ἢ ῥαθυμήσας, ἢ ἀπορτέλων μᾶλλον ἀλλ' ὁ τὸ φορτοτύπων ἡμούμενον, καὶ διὰ παρ' ἐκείνων, διὰ παρὰ τὸ δημοσίᾳ λαβὼν, ὅσα ἐν καιρῷ λοιπὸν μεμνῆσθαι τὸ ἐκπεσόν, ἢ τῷ ἐκείθεν ἀπαίτησιν ἐπαγαγεῖν πιεσθῆναι. τύναντίον μὲ ἐπὶ τοιοῦτόν τι ποιεῖν ἐχειρηθῇ, ὡς παῖς ἡμετέρους λυμαινόμενον ὑποστρέφεσθαι δωρεᾶς.

δημοσίῳ. ὥστε πάντα ἐφεξῆς ἀπαιτήσεως ἀνεφάπτου ἡ θείοτάτη αὐτοῦ βασιλεία κατὰ τὸ ὑποπλέον, καὶ τὰ ἐν δημοσίᾳ, καὶ μείζονα ἀνεγκλήτου καὶ πεπεισθαι ἀπεργασμένων τοὺς ὑμετέρους ὑποπλίστας. Οπ ἡ τῶν ἀπολαυσιῶν τῶν δωρεῶν, ἡ ὅσαι τοῖς θείοις ἡμῶν περιῴκασιν ἡ τοῦ θείου ἡμῶν πατρικίου ἀφορισμοῦ ἀφορμὴ ἐκείνοις διδόμενα, καὶ μισθωτῶν ἢ ἐμφυτευτῶν εἰσπράξεις δημοσίων ὑπὲρ τῶν ἐκφύτων ἡμῶν γενῶν χρέων, ἢ πάντα τὰ δημόσια εἴασα ἐφεῖται. ἢ παρὰ τὰ πλαστὰ αὐτῶν τὰ πάσιν ὁμολογημένα ἐστί. τοῦτο δὲ φαμὲν οὐδὲ τὰ ὀφειλόμενα ἔτη, καὶ παρὰ τοῖς ὑμετέροις οὖσιν ὑποπλίσιν. εἰ γάρ τι φλαύσαντες οἰκείοις διδάσκουσι, καὶ τῶν παρὰ βελτιόνων τυχὸν ἢ παξιώσαντες ἢ ὑποδιπλώσεις ἢ σκληρότητι, ἢ ἐκ παρὰ τοῖς τῆς ἐπαρχίας τραπεζίταις, ἔμενεν τοῦτο ἐ σωκαταλαμβάνομεν· οὐδὲ μέρος ποιούμεθα τὰ παρόντος ἡμῶν δωρεᾶς, ἀλλ' ἀποτιθεῖς τοῦ δημοσίου τὰ ἀποπεπτῶν ὑπάρχει, τὸ δὲ τῶν ὑποπλῶν διδόμενον μὴ τὸ δημόσιον λαβεῖν, ἀλλ' ἰδιωτικὸν ἕτερον κέρδος γένοιτο.

ΚΕΦ. β'.

Τούτοις ἡμῶν τὰ φιλοτιμίας σκηλείομεν καὶ τοῖς ὁμολογηθῆναι τυχὸν ἢ καὶ ἀντιπαρατιμῆσαι τοῦ δημοσίου παρὰ τραπεζίταις ἢ δρομείοις ἢ σκελιαρίοις, οὐδ' ἂν καὶ τοῦτοις ἴσης μετασχόντων δωρεᾶς, ἔπειτα ἀπαξ φκειώσατο τὴν χρείαν ἔχειν πάντα λαοῦν τὸ δημόσιον. Τῆς γὰρ θείας ταύτης φιλοτιμίας ἐξαιρεῖται τὰς τε τραπωλικὰς καὶ φοιδερατικὰς discussiones. αὗται γὰρ ἐ παρατίθενται τοῖς ἡμετέροις ὑποπλοῖς, δικαίαν ἢ τὴν εἴασαν ἐξεῖν καὶ ἐκείνων ἐπάγεσθαι τὰ ἐ παρακόντων ἐκ τῶν δημοσίᾳ λαβόντων· κἂν εἰ παρὰ φύσιν τραπωλικὰς ἢ φοιδερατικὰς δωπάνας ἔτυχεν εἰληφότες, ὅμως οἰκεῖον τοῦτο κέρδος ποιησαμένων. Καὶ πολλὰ γὰρ μᾶλλον τούτοις ἡμῶν ἐξαιρεῖται τὰ δωρεᾶς τὰς τῆς πολιτικῶν χρειῶν ζητήσεις, καὶ παρὰ γὰρ τοῖς τῆς ἀρχῆς discussionas, τὰ τε καὶ τοιοῦτον τὸ διδόμενα πόλιν, τὰ τε καὶ τοῖς ἐπαρχίας. ἐπεὶ γὰ μὴ δίκαιον ἐστί, τοσοῦτα παρ' ἡμῶν εὐφορηθέντα χρυσὶς παφάσει τὰ δημοσίου αὐτοφαλείας, τοῖς μὲ ὑπαρχήσασι κέρδος ἄδικον ἔχειν, περιέναι ἢ τοὺς τόπους ἢ ἐξ ἡμῶν φιλοτιμίας, ἢ τὰ ὀφειλόμενα αὐτοῖς ἀσφαλείας, ἢ καὶ τοὺς πόλεις τὰ εἰς ἐπιστασίαν αὐταῖς δοθεισημένων δοσοτρεῖας χρημάτων. Επειδὴ ἢ κἂν εἰ τοῖς καιρηγέτως παντοίως μισεῖται, πολὺ ἀλλὰ τὰ ἡμῶν αὐτῶν φιλανθρωπίας ἐπιλαβέσθαι καὶ ἀδίκως δυνάμεθα χρόνου· λοῦ τοῦτο θεωτέοντες, τῷ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τοσι κεφαλαίοις γενομένῳ ἐξαίρετον, χάρεν ἔχειν ἐπὶ τοῖς δὲ τὰ ἐναγχος λαμφθείσης ἐκτὸς ἐπινεμήσεως χρόνοις. τοιοῦτον ἢ φαμὲν τὸν sedecim annis γενομένῳ. ἐπὶ γὰ δὲ τοῖς ἐκτὸς ἐπινεμήσεως χρόνοις ἀπαλεῖν καὶ γενομένῳ πάσιν ἐφεξῆς τῶν ἡμετέραν φιλοτιμίαν παρίχομεν, ἐδενίαν ἐξαίρετον ἐπὶ τοιοῦτῳ τοιούτῳ, ὥστε κοινῇ πάντας ἀνθρώπους ἀπολαυσεν ἀμεριμνίας, καὶ μηδενίαν ἐλλειμμάτων εἴασα ἐφεξιν ἐξ εἰασῶν ἀφορισμὸς ἐξ ἐκείνων ἐκκίνεται τὰ χρόνων. Ταῦτα ἡμεῖς τοῖς μὲ ὑποπλοις φιλοτιμησάμεθα, θεῷ τε τῷ μεγάλῳ ἐκκλησιαζῶν τῶν πρᾶξιν ἡγησάμεθα δεῖν, ὡς ἂν πάντες τὰ ὑπτεθεν ἀπολαύοντες ἀγαθῶν, χάριτας ὑπὲρ τὰ ἡμετέρας βασιλείας ὁμολογεῖν τῷ μεγάλῳ θεῷ, τῷ τῶν τοιοῦτων ἡμῖν εἰς νεν βαλομένῳ τὴν πρᾶξιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ ἀλ' ἅπερ ἔδοξε τοῦ θείου δηλήματα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἀπασθάτω πρὸς ἔργον ἀχθῆναι, καὶ παραφυλαχθῆναι ἀκριβῶς. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ λα'.

Περὶ συγχωρήσεως λοιπάδων δημοσίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμη'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οσην δεῖ τὰ κοινὰ τῶν πραγμάτων διθῦς ἐκ παροιμίων τῶν ἡμετέρας βασιλείας ἐποιησάμεθα παρόντων τὰ καὶ πρώην, τὰ θεοφιλεστάτης ἡμῖν ὁπὸ θεοῦ πολιτείας κεδομένοι, ἐξ ὧν ἤδη πεπραίχαμεν, φανερὸν ἐποιήσαμεν ἅπασι τὸ μὲ δημόσιον χρέσει πολλοῖς καταπεφορτισμένον· δύρυντες, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀπορίαν ἐλάσσω εἰς ἑαυτὰς ἡμεῖς ἀνεδεξάμεθα τὸ βάρημα, βάρος τι ἐ δυσχερείας πολλὰς ἀπαλλάξαντες τέτε. καὶ τὸ τραπωλικὸν ἢ παρεφρύνει ἤδη τῇ τῶν ἀναγκαίων ἀπορίᾳ ὡς τὸ πολιτεύμα ταῖς τῶν βαρβάρων ἐφόδοις τε καὶ ἐπιδρομαῖς ἀμυντοις καταβλάπτεσθαι, καθ' ὅσον χάριν ἡμῖν δυνατὸν, τῶν δέσμης ἐπαυορθώσεως ἀξιώμεν. πολλὰ ἀλ' ὅσα ἄχρι τούτου καὶ μόνων δεῖν φήθημεν τῷ θεῷ τὰς ὑπαρχούσας φιλίας βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι ἄλλης μεταδοῦναι φιλανθρώπε γνώμης τοῖς ὑποτελέσι νενομίκαμεν χρῆσθαι, ἐλεύθερας αὐτοὺς τῶν παρ' αὐτῶν ἐλλειμμάτων ὀφειλομένων τῷ δημοσίῳ ποιήσαντες.

ΚΕΦ. α'.

Κοινὰ τοίνυν καὶ ταύτῃ ἡμῶν τὴν διέρχεσθαι εἰς ἅπαντας ἐπεκτείνοντες, συγχωροῦμεν τῶν παλαιὸν χρόνα, μέχρι τῶν octavas ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς τῶν ἐνεστῶτος κύκλου, τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τῶν ὑποτελῶν ἐλλείμματα τῷ δημοσίῳ καὶ θεσπίζομεν, μηδεμίαν εἶναι ἐφεξιν γένεσθαι τῶν οἱονδήποτε ὀφειλομένων, ἄχρι τῶν εἰρημένης ἐπινεμήσεως, εἴτε τὴν γενικὴν, εἴτε τὴν ἰδικὴν τράπεζαν τῆς σῆς ἐνδοξότητος πεῦσαι ὀρᾷ, ἢ τὴν ἐρχομένην τῶν παρὰ ἰλλυριοῖς ἱερῶν πραιτωρείων, ἢ τῶν ὑπάτου ἰουστινιανοῦ ἐπάρχου τῶν ἐπὶ Μυσίας καὶ Σκυθίας πραιτωλικῶν καταλόγων, ἢ καὶ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν, ἢ τῶν ἱερωτάτης ἡμῶν τιμείας, ἢ τῶν θείας πατρικιωνίας, ἢ τῶν μεγαλοπρεπεστάτης κυροφορίας τῶν οἰκείων· ἀλλὰ πᾶν ὅσον ἐν τε χρυσίῳ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἑτέρᾳ εἴδεσι κεχρεωστημένον ἐστὶ, τοῦτο πᾶσι τοῖς ὀφείλουσι συγχωρεῖσθω· ὥστε οὐδὲ γεωργοῖ, οὐδὲ μισθωτοῖ, οὐδὲ ἐμφυτεύταις, ὅτι μὲν οἱ κεκτημένοι εἰσπράχθησον) τὰ ὀφειλόμενα τῷ δημοσίῳ ἐλλείμματα, τῶν ἄχρι τῶν εἰρημένης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς χρόνων.

ΚΕΦ. β'.

Εξαιροῦμεν δὲ ταύτης ἡμῶν τὰ φιλοτιμίας τάς τε τραπωλικὰς καὶ φοιδερατικὰς διεκπεραίωσας. ταύτας γὰ τῶν ὑποτελῶν οὐδὲ ὅλως καθάπτεσθαι συμβαίνει, ἢ ὀκείνων καὶ μόνων τῶν οἷς τὸ δημόσιον χρήμασιν χορηγηθέντων, εἰς κέρδος τι οἰκεῖον ἀπενεγκαμένων τὰ τοῖς τραπωλικοῖς ταγμασιν ἢ φοιδερατικοῖς ἐπιδοθέντα. τοῦτο γὰ τὸ δημόσιον εἰρημένα, καί τινα παρὰ τοῖς λεγομένοις ὑποδέκτοις, ἢ ἀπαιτητοῖς, ἢ ὀκλήπτορσιν, ἢ ὠν χρυσίῳ ἢ ὠν ἀργύρῳ, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὧδε τελεμένων, δύρεθείεν παρὰ τῶν ὑποτελῶν καταβληθέντα, εἰσαγαγόντων καὶ αὐτὰ, καὶ καθοληθήσον) οἷς παρόντα τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἀργύρων. Τὸν δημόσιον τε τρόπον, καὶ τὰς ἄλλας ἅπαντας τὰς λαβούσας τῶν ἡμετέρων σιτωλῶν χρυσίον ἢ ἕτερόν τι ὧν τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἐπινεμήσεων, καὶ τὰ μὴ καπεβέντας εἰς τὸ δημόσιον, εἰ καθοβεῖναι παρόντων λύ, ἐξαιροῦμεν τῶν παρόντος ἡμῶν δωρεᾶς. ὥστε τὰ ἐπὶ τὸ δημόσιον, ἢ καὶ οἷς ἂν ἁρμόζῃ τὰ τοιαῦτα καταβαλεῖν. τὰς γὰ ὑποτελεῖς ἐλεῦντες, τῶν παρόντος ἡξιώσαμεν φιλανθρωπίας· ἐ μὴν τὰς παρ' αὐτῶν, τὰ δημόσια περιλαβόντας χρήμασι, ἀποστρέψαι τε τὸ δημόσιον βαλομένους, ἤγουν ὀκείνης ὅπᾳ ἂν ὀκτεθειμένοι τύχοιεν ὄντες. Περίδηλον δὲ ὡς εἴ τινες τούτης ἡμῶν παραδόξου τῶν φιλοτιμίας, ὑπὲρ τῶν συγχωρηθέντων ἐλλειμμάτων, κατά τινα πάντοιαν οὐ τῶν ὑποτελῶν ὁμολογίας ἢ ἀντιφωνήσεις ἐλήφασιν, ἢ καὶ εἰς ἰδιωτικὸ μεταστεθείκασι χρέα, ἢ ἄλλο τι πρὸς ἀσφαλῶς τοιοῦτό τι μελετήσαντες ἢ πράξαντες φανεῖεν, ἐδὲν ἐξ αὐτῶν ὠφελῶν ἔξουσιν· ἀναδώσουσι ἢ τὰς ὁμολογίας παρ' ὧν ὁμολόγησαν τούτους. ἅπαντες ἢ χάριτας θεῷ τε καὶ ἡμῖν ὁμολογήσουσιν· οἱ μὲ ὀφείλοντες τὰ ἐλλείμματα, τῶν τούτων συ-

nœam [1] auferri, tam contra subjectos [2], quam contra publicum & majorem prævalere, & ex hoc ἀπεργασμένοις nostris subjectis. Quoniam autem & his perfruentur donationibus, & quæ sacris nostris privatis aut divino nostro patrimonio competunt possessiones, & neque contra colonos neque contra locatores aut emphyteutas exactio fiscalium pro prædictis a nobis fiet temporibus, aut ab his qui publicum exigunt, aut palatinis ipsis manifestum est. Hæc vero dicimus de his quæ debentur adhuc, & apud nostros sunt subjectos. Si enim aliquid contigerit illis dare & hoc apud curiales forsan aut officiales aut hypodectas [3] aut delegatores, aut apud hos qui provinciarum sunt numerarii [4] remanfit, hoc non comprehendimus neque partem facimus præsentis nostræ donationis, sed servabitur publico. Inutilissimo [5] constituto, ut quod à subjectis datum est, non fiscus accipiat, sed proprium aliorum lucrum fiat.

1 Παρόντων, id est, commentum, Nov. 146. c. 1. *in fin.*
2 Id est, susceptores.
3 Τραπεζίταις.
4 Id est, cui sit mens absurdissima.
5 Παρὰ τραπεζίταις.
6 Ἐκδίκοις, Arcarii sunt præpositi his exigendis quæ in arcam præf. prætorio inferuntur ut *tit. de susceptorib. & arcariis.* Alias, arcarii sunt servi dispensatores & œconomi, Ideo vetus interpres Epist. ad *Romanos 16. vers* 23. œconomum vertit arcarium, quem alii civitatis procuratorem exponunt: alii, quæstorem ærarium civitatis.
7 Id est, canonicarius.
8 Nov. 148. c. 2.
9 Id est, si quid civilibus commodis deputatur, nec erogatum sit.
10 Nihil est quod Imperatores melius commendent gentibus quam, clementia, vide *Valentium Gallicanum in Cassio*: & Julia. apud *Ammianum* 16. Hactenus incusent jura clementiam. adde *Senecæ libros de Clementia.*
11 Indictio prima, *ut hic.* de sexta & decima, vide Nov. 142. c. 2. de octava, vid. *Novell.* 148. c. 1.
12 Dat. VII. Kal. Maji *Constant.* DN. Just. PP. August. Basil. V.C. Cons. 1. anno 541. & male ut J.
13 Id est, 544.
14 Contius legit XI.

Cap. II.

Hac vero nostra largitate excludimus, & quæ cauta sunt forsitan, aut fidejussa publico à numerariis [5] aut arcariis [6] aut scriniariis [7], nihil enim neque his de æqua conferimus donatione, quia semel propria fecit, & pene habet hæc accipiens fiscus. De sacra vero hac largitate excipimus tam militares, quam fœderaticas [8] discussiones: ipsæ enim non contingunt quidem nostros subjectos: justam vero exactionem contra illos inferunt, qui non competenter de publico acciperunt, quanquam si occasione militaris vel fœderaticæ expensæ contigerunt accipientes, tamen proprium hoc lucrum facientium: & multo magis hoc nostra excepimus donatione civilium pecuniarum inquisitiones, & insuper operum discussiones [9] tam quæ in hac felicissima civitate quam in aliis provinciis, quoniam non est justum tanto à nobis emisso auro pro occasione munitionis reipublicæ, administrantes quidem lucrum injustum habere, fraudari vero loca nostra largitate, aut debita eis munitione, aut civitates pecuniis quæ ad ornatum earum divisæ sunt, defraudari. Quia vero etsi malignantes omnino odimus, sed nostras tamen humanitates [10] obliviſci nullo possumus modo: propterea sancimus quæ à nobis in quibusdam capitulis facta exceptio est, locum habere super his quæ nuper transiit, primæ [11] indictionis temporibus, hanc vero dicimus sexdecim pridem annis factam. De his enim quæ præcedunt temporibus, simplicem & generalem omnibus continue nostram humanitatem concedimus, nullam exceptionem in ea facientes, ut communem omnes homines perfruantur securitatem, & nullam reliquorum exactionem ex qualibet occasione ex illis procedere temporibus. Hanc nos quidem subjectis humanitatem concedentes Deo magno offerre actum existimavimus oportere, ut omnes his perfruentes bonis, gratias pro imperio confiteantur magno Deo, qui & hunc nobis in mentem actum immiserit.

7 Id est, canonicarius.
8 Nov. 148. c. 2.
9 Id est, si quid civilibus commodis deputatur, nec erogatum sit.
10 Nihil est quod Imperatores melius commendent gentibus quam, clementia, vide *Valentium Gallicanum in Cassio*: & Julia. apud *Ammianum* 16. Hactenus incusent jura clementiam. adde *Senecæ libros de Clementia.*
11 Indictio prima, *ut hic.* de sexta & decima, vide Nov. 142. c. 2. de octava, vid. *Novell.* 148. c. 1.
12 Dat. VII. Kal. Maji *Constant.* DN. Just. PP. August. Basil. V.C. Cons. 1. anno 541. & male ut J.
13 Id est, 544.
14 Contius legit XI.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarantur legem, ea studero tua excellentia ad opus adduci, & servari festinet. Datum [12] prid. Kal. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Anno XXVIII. [13] post consulatum Basil. V.C. Anno III. [14]

Tit. XXXI.

DE INDULGENTIA [15] RELIQUORUM PUBLICORUM.

Novella Constit. CXLVIII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

Quantam circa communia rerum statum ex proœmiis [16] nostri imperii fecimus providentiam & studium, traditæ nobis ex Deo reipublicæ curam gerentes ex his quæ jam fecimus, manifestum fecimus universis. Nam publicum debitis multis prægravatum invenientes, & ad ultimam penuriam repulsum in nosmetipsos suscepimus debitum, onere simul & difficultate multa sublevantes illud & rem militarem diffluentem jam necessariorum penuria, ita ut respublica barbarorum insultibus & incursibus immensis pessum daretur, secundum quod nobis fuit possibile, competenti correctione sumus dignati: quin nec usque ad hæc & sola oportere existimavimus circa subjectos stare auxilium, sed & cujusdam alterius participes facere humanioris sententiæ subditos, lege jussimus opus esse, liberos ipsos his quæ ab ipsis debebantur debitis publicis facientes.

15 *Nov.* 147. An hæc constitutio sit Justini Curopalatæ dicam J.
16 Id est, initio.

Cap. I.

Communem igitur & hanc nostram beneficentiam in omnes subjectos extendentes, indulgemus superioris temporis usque ad octavam [17] indictionem, & ipsam præsentis cycli, debita à subjectis publico: & sancimus nullam exactionem fieri eorum quæ in reliquis debentur usque ad dictam indictionem, sive generalem, sive specialem mensam tuæ gloriæ hæc respiciant, sive cingulum sacrorum apud Illyricos prætoriorum, sive gloriosissimi Justiniani præfecti eorum, qui in Mysia & Scythia sunt militares numeri, sive sacrorum nostrorum thesaurorum, sive sacratissimi nostri ærarii, sive sacri patrimonii, sive magnificentissimi curatoris domorum [18]. Sed omne quicquid tam in auro quam argento & cæteris speciebus debitum sit, id omnibus debentibus indulgeatur, ita ut neque coloni neque conductores, neque emphyteutæ, neque etiam possessores exigantur debita publico reliqua eorum quæ à prædicta indictione fluxerunt & ipsa temporum.

17 De indictione prima, sexta, decima dixi *Nov.* 147. c. 2. J.
18 Rerum privatarum. *Hal.*

Cap. II.

Excipimus autem ab hac nostra largitate militares [19] & fœderaticas [20] discussiones. Ipsas enim subjectos neque omnino contingere accidit, præter eos & quidem solos, qui sibi ex publico pecunias erogatas, in lucrum proprium conferunt. Item ea quæ militaribus ordinibus vel fœderaticis deputata sunt à publico, & quæ apud dictos hypodectas [21] vel exactores aut delegatores, sive in auro sive in argento & in aliis quæ in specie conferuntur, inveniantur à subjectis soluta, exigentur & ipsa, & solventur quibus competens est prædictorum nostrorum cingulorum. Ad eundem vero modum & alios omnes qui acceperunt à nostris subjectis aurum vel aliud quid ex dictis à nobis indictionibus, & hoc non deposuerunt in publicum, (si deponi competens erat) excipimus à præsenti nostra donatione, ut illud in publicum aut his quibus congruit, solvatur. Subjectorum enim miserescentes, præsenti eos dignati sumus humanitate. Sed neque eos, qui apud se publicas susceperunt pecunias, privare vero publicum volunt, sive illos ad quos destinati erant. Perspicuum autem est, quod si quidam hanc nostram præsentientes munificentiam super indultis reliquis, per aliquam μηχανὴν [22], id est, machinationem, à subjectis cautiones aut fidejussiones acceperint, aut in propria transtulerint debita, vel aliud quid in fraudem hujusmodi meditati esse aut fecisse deprehendantur, nihil ex his utilitatis habebunt, reddent vero cautiones his à quibus receperunt ipsas. Omnes autem gratias Deo & nobis confitebuntur: alii quidem quia debentes reliqua, indulgentia & humanitate dignati sunt, alii

19 Id est, si quid commodis militiæ deputatum est nec erogatum.
20 De quibus *Nov.* 147. c. 2.
21 Id est, susceptores.
22 Ut *Nov.* 146. c. 1. *Nov.* 147.

vero

vero quia nihil reliquorum nomine debentes, liberati sunt solicitudine, susceptorum gratia custodiæ, ne his quibus accidit sæpe, pro iisdem inquietari temporibus, rursus tanquam quibus furto propria jugatio interciderit, ad solvendum præsto esse debeant, usque ad octavam indictionem habentes securitatem, ut in omnes revera præsens nostra distribuatur donatio.

1 Hæc verba indicant hanc constitutionem esse Justiniani, non Justini Curopalatæ.

2 Id est, anno 545.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur sancita sunt à nobis & per hanc nostram pragmaticam legem manifestata: tua gloria literis usa per hanc regiam urbem omnibus manifesta constituet. Dat. *Constantinop.* DN. N. JUSTIN. I P.P. Aug. Anno XIX. 2 post consulatum BASIL. V.C. Anno IV.

TIT. XXXII.

3 Cujacius notat hanc Novellam esse Justini.

4 Indigenæ ad præsidis officium promovendi.

5 De præsidibus, *Index Regina.*

UT 3 DEI AMANTISS. EPISCOPI CUM PROVINCIARUM INDIGENIS 4 ET INCOLIS, QUOSSIBI PRÆSIDES 5 ESSE VELINT, EOS SIBI A SACRATISSIMO PRINCIPE CONCEDI PETANT, IIQUE GRATIS PRÆSIDES FIANT: UT TAMEN QUI IN PRÆSIDEM PETITUR, IDONEE FISCO CAVEAT: SI VERO PRÆSIDEM PETERE DISTULERINT, UT TUM ADVERSUS EUM QUI IPSIS PRÆSES MISSUS FUERIT, QUODCUNQUE ETIAM OCCASIONE PUBLICORUM TRIBUTORUM FECERIT, QUERELAM INSTITUERE NEQUEANT.

NOVELLA CONSTIT. CXLIX.

PRÆFATIO.

DUm reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus, simulque ut subditi nostri in omnibus justitiæ bono fruantur, operam damus, hoc unum nobis inde ab initio proposuimus, ut quicquid antea imperfectum, & confusum fuisset, id & corrigeremus & undique perfectum exhiberemus. Anxia itaque reputatione habita, quomodo & fiscus & subditi illæsi & indemnes permaneant, animadvertimus nos facile id consecuturos, si efficeremus ut provinciarum præsides, ubi magistratu gratis 6 susceptо, rite fisco cavissent, in omnibus recte ac legitime magistratu fungerentur: ita ut ab omni injustitia, quæstu, alioquique turpitudine atque re vetita abstinerent.

6 *Nov.* 8.

7 Peregrini remoti ab adipiscendo provinciarum aliarum præsidatu. Huc refer regiam apud Gallos constitutionem, qua vetantur peregrini ad beneficia & eorum possessionem admitti, nisi naturalitatis (ut loquuntur) literas à Rege prius impetraverint: id est, nisi jure civitatis Gallicæ donati à Rege fuerint, *arg. l. sed si accepto 32. ff. de jure fisci.* vid. *Papon. 2. Arrest 3. arresto 14.*

CAP. I.

NE igitur peregrini 7 aliqui in provincias se ingerentes, illas injuria afficiant, nosque crebris adversus illos interpellationibus instituendis molestias sustineamus: hortamur cujusque provinciæ sanctissimos episcopos, eosque, qui ex indigenis & incolis primas tenent, ut per communem libellum supplicem de iis ad nostram potentiam referant, quos idoneos esse ad provinciæ suæ gubernationem existiment. His enim magistratus insignia gratis tradituri sumus: tamen ut publicum & fiscalem canonem se illaturos caveant, atque nihil contra leges se exacturos, neque cuiquam collatorum vim illaturos, illis datis sponsoribus promittant, se annonis contentos publicorum tributorum exactioni invigilaturos, iisque qui in sacris illationibus probi & prompti sint, mites simul & paterno affectu exhibituros, cum improbis vero atque refractariis acerbius in actionibus acturos, neque inde quidquam lucri ablaturos. Oportebit vero etiam nihilominus illos, conjectis 8 in leges oculis quibuscunque litigatoribus æqualitatem atque justitiam tribuere, &, ne sumptibus ac longinquitate temporis attterantur, cito 9 illos dirimere: tum & eos qui deliquerint, in jus rapere, & secundum legem pœnas illis infligere: denique in omnibus justitiam exhibere.

8 Judex secundum leges judicare debet. *Nov.* 24. *c.* 2. *Nov.* 82. *c.* 13. *& Instit. de eff. jud.*

9 Vid. *l.* 13. *C. de judiciis.*

CAP. II.

AC sane non hisce solis hæc præcipimus, verum etiam cujusque magistratus assessoribus, aliisque quicunque magistratibus subserviunt. Nam si quis illorum aut in publicorum tributorum exactione negligenter se gesserit, aut collatores nostros damnis contumeliosisve oblationibus involverit, simul bonis excidet, simul summo subjicietur supplicio. Etenim Deo auspice *hoc* unum *nobis studio est, ut provinciæ bonis legibus regantur, tutoque* 10 *habitentur, atque præsidum justitia fruantur: & vero publica tributa citra querelam inferantur. Impossibile enim est, ut sacru tributu non illatis, alioqui* 11 *respublica conservetur. Militares* 12 *namque copiæ* assignato sibi salario inde percepto, *hostibus resistunt, & collatores à barbarorum incursionibus & truculentia vindicant:* denique *agros atque civitates à latronum aliuque modo incompositam vitam sectantium, vi & irruptionibus, agendu excubiis defendunt:* ex illis etiam reliquæ cohortes ea quæ ipsis attributa sunt, accipiunt: muri atque civitates indidem instaurantur: publicarum balnearum hinc calefactiones procedunt: postremo spectacula, aliaque omnia quæ ad delectationem subditorum inventa sunt, ex iisdem curantur: ut quæ ab illis contribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos insumantur & impendantur: nobis autem prorsus nihil inde præter istarum rerum curas habere contingit, non tamen eas mercede vacuas, quum magnus ille Deus & Servator noster Jesus Christus, magnitudine clementiæ suæ permultis propter hoc nos bonis remuneretur.

10 Exceptio loci non tuti, de qua vide *Clementinam pastoralis 2. de sent. & rejudicat. c. 17. tractatus exception.* adde *l.* 10. *ff. de vi.*

11 Pecuniæ, nervi reipublicæ. *Novell.* 8. *c.* 10. §. 2.

12 Laus, necessitas atque utilitas rei militaris: maxime vero Tributorum.

CAP. III.

HIs itaque omnibus provincialibus hominibus velut præconio à nobis denunciatis, & quanta nostra sit erga subditos benevolentia & liberalitas per hoc ostenso, magis propitium ac benignum Deum habituri sumus, qui tantopere ne quid 13 detrimenti subditi capiant curemus. Si vero hoc nostrum beneficium consecuti, in præsidum electione, opinione atque spe frustrentur, neminem 14 præter seipsos culpare poterunt. Neque etiam, si hos eligere, & ad nos referre distulerint, ullo amplius jure de iis qui hinc in provincias emittentur, si propter publicorum tributorum collectionem nihil non fecerint, querimoniam instituent: neque vero nos ut de his nos adeant, eosque deferant, dehinc sustinemus. Qui enim facultatem eligendi præsides à nobis ceperunt, ut illi gratis magistratibus susceptis publica tributa inferrent, ipsique ab illis nulla injuria afficerentur, si hi in illorum electione negligenter versati fuerint, permittendum illis nullo modo erit ut de ipsis conquerantur, nosque illos delaturi adeant, atque molestiam exhibeant. Cæterum nullus omnino in persolvendis quæ ipsi incumbunt publicis tributis, ulla dilatione uti poterit, non 15 sacra domus, non sanctissima ecclesia, non pium pauperum receptaculum aut monasterium, non denique clarus aut obscurus quisquam. Neque vero eos qui rempublicam administrant, neque quos σκληπτορας 16 vocant, neque etiam alios, quibus publicarum contributionum cura incumbit, periculo, quod hinc existere possit, eximimus. Quæ enim in commune omnibus conducunt, illorum qui in fiscum improbi esse velint, injusto proposito anteferimus 17.

13 Legum omnium hic scopus est, Salus populi suprema lex esto. Erat & illa formula solennis in auspiciis magistratuum, *ut consulterent ne quid detrimenti Respublica pateretur.*

14 Electio mala eligenti imputanda.

15 Adde *Nov.* 38. *l.* 7. *C. de sacrosanct. eccles.*

16 Susceptores.

17 Publice utilia bonis Principis, & fiscalibus commodis anteponuntur, adde *l. non puto.* 10. *ff. de jure fisci.*

EPILOGUS.

†. Ut autem quæ pulchre à nobis proponuntur, omnibus manifesta fiant: jubemus, ut tua excellentia hoc præsens sacrum edictum per felicem hanc urbem & in provinciis, conspicuis in quaque civitate locis proponat, quo neminem ratio, qua fisci subditorumque indemnitati consulatur, à nobis serenissime adinventa lateat. Dat. XV. Kalend. Febr. *Constantinop.* Imp. DN. Just. PP. Aug. Anno VIII. post Conf. ejusdem Anno III. 18

18 Id est, anno 544.

ΤΙΤΛΟΣ λβ'.

Περὶ τῦ πεῖσαι τὰς τῦ ἐπαρχῶν ἄρχοντας γίνεσθαι ὑπὸ δήπουθεν τῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, καὶ κτητόρων, καὶ οἰκητόρων τῦ ἐπαρχίων, πρὸς τὸ δύνασθαι βασιλέα· ἐφ' ᾧ τὸ ὀνομαζόμενον τὸ δημόσιον ἀσφαλίζεσθαι, οἱ δὲ ὑπάρχοντες), τῦτο πεῖσαι, μηδένι πεῖσιν καὶ τῦ ἄρχοντος ὁπόσα πράττοντος, πεῖσαι τῦ δημοσίου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριθ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ΤΗΣ παρὰ τῦ θεῦ δεδομένης ἡμῖν πολιτείας κηδόμενοι, καὶ τὸ πάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους ἀνθρώπους ὑπαγόντες, ἵνα σκοπὸν ἐξ ἀρχῆς τῦτον ἐθέμεθα, ὅπως εἴ τι πεφύκει ἁπλῶς ἢ καὶ συγκεχυμένον ὑπάρχῃ, τῦτο καὶ ἐπανορθῶσαι καὶ πλέον ἀσφάλειαν. Μεριμνήσαντες τοίνυν ὅπως τό, τε δημόσιον τό, τε ὑπήκοον ἀβλαβὲς τε καὶ ἀζήμιον διατηρῶμεν ὅτι δὴ τῦτο ῥᾴδιως ἔχομεν εἰ τὰς ἡγεμονίας τῦ ἐπαρχῶν, πεῖσαι τὰς δρχὰς ὠθῆσαι βασκαίνοντες, καὶ τὸ δημόσιον ἀσφαλιζόμενος, ὀρθῶς τε καὶ νομίμως ἅπαν χρῆσθαι συνδιαζόμεν, πικτὸς ἀπεχθεῖν τῦτο μὲ ἀδικηματῶν, τῦτο ἢ καὶ λήμμασιν, αἰσχρῦ τε καὶ ἄκοσμε ἀπηρδυμένε.

ΚΕΦ. α'.

ΙΝΑ τοίνυν μὴ ξένοι τινὲς ἐπεισαγόμενοι τοῖς ἐπαρχίαις, ἀδικεῖν αὐτὰς, ἡμῶν τε συσχναῖς ταῖς καθ' αὐτῶν ὀχλοίμεθα πεῖσελθόντες, πεῖσπέμπομεν τοὺς ἐκείσης ἐπαρχίας ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, κτήτορας τε καὶ οἰκήτορας τῆς ἄρχοντος τὸ πεῖσατεῖα, ἀφ' καινῆς δήπουθεν ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον κράτος τοὺς αὐτοῖς ἐπιτηδείως ἔχοντας πεῖς τὴν ἀρχὴν τῦ αὐτῶν ἐπαρχίας νομιζομένους, τῦτοις τῆ τὰ σύμβολα τῦ ἀρχῆς δόσεως χαρίζομαι, ἀσφαλιζομένης τῦ δημοσίου εἰσάγειν καινόια, παρεχομένους αὐτοὺς τὸ νόμων σκοπὸν μηδὲν ἀφαιρεῖσθαι, ἢ μηδὲ τινα βιάζεσθαι πεῖσθαι τῦ ὑποτελῶν. * ἀριθμῷ στήσειν, ἐπαρχυπνεῖν τῇ τῦ δημοσίων φόρων εἰσαγωγῇ καὶ τοῖς μὲ πεῖσι τὰς δυστεθεῖς εἰσφορᾶς δίγνωμονοῦσι πράως τὸ ἄμφ καὶ πατρικῶς πεῖσφέρεσθαι, τὰς δ' ἀγνωμονούσας εἰσαγαγεῖν σφοδρότερον, μηδὲν ὑπὲρ τῦτο κέρδος οἰκεῖον παντοπαισιν ἀποφερόμενος. Δείσῃ δ' αὐτὸς δὲ ἕπερ καὶ τοῖς δικαζομένοις ἅπασι τὸ ἴσον τὸ καὶ δίκαιον νέμειν, σὺν τύχῃ τε τῦτος ἀπαλλάξειν, βλέποντας πεῖς τὰς νόμους· ὡς μὴ καὶ δυσπάνους, καὶ χρόνοις μακροῖς αὐτὰς ἐπιτρέλεσθαι. ἐπιξύναι δ' καὶ τοῖς ἁμαρτάνεσι, καὶ πεῖς τὸ νόμον ἐπαγαγεῖν τοὺς πρωσίας αὐτοῖς, καὶ πᾶσιν ἐπιδείκνυσθαι δικαιοσυνῶν.

ΚΕΦ. β'.

ΟΥ μόνον δ' αὐτοῖς ταῦτα πεῖσαγορεύομεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχὰς ἐκείσης παρέδροις, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπηρετημένοις αὐτοῖς, εἰ γάρ τις αὐτῶν ἢ πρὸς τῶν τῦ δημοσίων εἰσαγωγὴν ῥαθυμίᾳ χρήσῃ), ἢ ζημίαις ἢ ἐπηρείαις πρὸς ἄλλοις τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς, τῦ τε ὄσιας ἐκπεσεῖται, ἢ μαλίστοις ὑπαχθησῇ πρωσίαις. ἡμῖν γὰρ, ἡγεμόνι θεῦ, μία τις ἐστὶν αὐτὴ σπουδὴ, τὰς ἐπαρχίας δύνομεθαῖ τε καὶ ἀσφαλῶς οἰκεῖσθαι, καὶ τῦ μὲ ἀρχόντων ἀπλαϊσίων δικαιοσύνης, τύς τε δημοσίους ἀμέμπτως εἰσάγεσθαι φόρους. ἐκ γὰρ ἄλλως ἔστιν τὸ πολίτευμα ἀβλαβὲς εἶναι, μὴ τῦ δυστεθῆ εἰσαγωγὴν τελεσθῆναι, ἐξ ὧν τὸ μὲ ταραπωτικὸν, τὸ πεπραγμένα τύτῳ κομιζόμενον, τοῖς τε πολεμίοις ἀπαθεῖσθαι), καὶ ὁπόταν τῦ βαρβάρων ἐπιδρομὴς τε καὶ κακίας ἐξαιρεῖται τοὺς ὑποτελεῖς, φρυρεῖ δ' καὶ τὰς ἀγρὰς, καὶ τὰς πόλεις ὧν τῦ λῃστῶν καὶ τῦ ἄλλως ἅπαντον βίον ἐπαναγομένων ἐπηρείας τε καὶ ἐφόδε. ἀπολαύῃ δ' καὶ τὸ λοιπὸ τῦ πραγμάτων τῦ αὐτοῖς ἐπιτελεμενθέντων, τείχη τε καὶ πόλεις ἐπεσορθῶται, δημοσίων τε βαλανείων ἐκπυρώσεις πεῖσαι, θεάτρων τε ἐπιμέλειαν, καὶ τῦ ἄλλων ὁπόσα πεῖς θεραπείαν τῦ ὑπηκόων ἐξεύρη). ὥστε πᾶ παρ' αὐτῶν σωπελήμματα, τὰ μὲ εἰς αὐτὰς, τὰ δ' καὶ δι' αὐτὰς δωπανᾶσθαι τε καὶ ἐπιδίδοσθαι, ἡμῖν δ' καθάπαξ ὀδὲν ἐντεῦθεν ἢ τοῖς ὑπὲρ τύτων ἔχθι συμβαίνῃ φροντίδας. πλὴν ἀλλ' ὀδὲ τοῦτος ἀμελῶς, ᾧ μεγάλα θεὸς καὶ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησῦς Χριστὸς τῦ μεγάθει τ' αὐτῦ φιλανθρωπίας πολλοῖς ἡμᾶς καὶ ἀξίᾳ τύτῳ τοῖς ἀγαθοῖς ἀμειβόμενος.

ΚΕΦ. γ'.

ΤΑῦτα μὲ ἓν ἡμεῖς τοῖς σὺν ταῖς ἐπαρχίαις ἄπασιν πεῖσκηρύττοντες, καὶ τοῦτο δεικνύντες ὅση τὶς ἡμῖν ἐστὶ πεῖς τὰς ὑπηκόους φιλανθρωπία, ἵλεώ τε καὶ ὑμᾶς ἡμῖν θεὸν μᾶλλον ἕξομεν, τῦ τε ὑποτελῶν ἀβλαβείας τοσούτῳ πλέονας πεῖσθοιαν. Εἰ δ' τοῦτις ἡμῶν τ' καλοκαγαθίας ἐπιτυμήσῃ, ὑπὲρ τῶν τῦ δρχόντων αἴρεσιν ἀβασάνιστον, ἐδέν παντελῶς ἡσῦχος αὐτὸς αἰτιάσειν). εἰ δ' καὶ ἀναδαίλοιντο τύτοις ἐπιλέγεσθαι, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, σὺν ἐπ δικαίως τοὺς σύντεθεν σκεπτομένους σὺ ταῖς ἐπαρχίαις, ἀφ' τῶν τῦ δημοσίων συλλογὴν ἅπαντα πρωσῆκεν πεῖσαρκοῦσαν ἐπιμεμνῆσθαι, ᾧ λοιπὸν ἀνεξόμεθα πεῖσπόντων αὐτῶν, καὶ τύτοις αἰτιωμένων οἱ δ' τῶν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν λαβόντες τ' τῦ δρχόντων ἐπιλογῆς, ἵνα τοῖς δρχαῖς πεῖσιν λαμβάνοντες, τοὺς δημοσίους εἰσπράσσειν φόρους, αὐτοὶ τε παρ' αὐτῶν μαθημῶς ἀδικοῦντο, ῥαθυμοῦντες ὅτοι πεῖσι τῶν τύτων ἐπιλογῶν, ἀπεκτοὶ καθάπαξ σὺν ἔσονται, μεμφόμενοι τύτοις, καὶ ταῖς κατ' αὐτῶν πεῖσελεύσεσι ἡμῶν ὀχλοῦντες. Ἀναβολὴ δ' χρῆσθ' καθάπαξ ὑδεὶς πεῖς τῶν τ' ἐπικειμένων αὐτῷ δημοσίων φόρων κατεδολῶ, ᾧ θεῖον εἶναι, ἠμὶ ἀγιωτάτη ἐκκλησία, σὺν δύαρές πτωχεῖον ἢ μοναστήριον, ἀλλ' ὀδὲ μείζον ἢ ἔλαττον πεῖσωπον· ὅτε δ' πολιτευομένους, ὀδὲ τοὺς λειτυργῦντας σκληπτορας, ὅτε μὴν τοὺς ἄλλως οἷς ἐπίκειται) ἢ τ' δημοσίων φόρων φροντὶς, ἐξαιρεμένων τ' σύντεθεν κινδύνῳ. τὸ γὰρ κοινῇ πᾶσι λυσιτελῦντα πεῖσκελεύομεν τ' ἀδικα πεῖσαιρέσεως τ' εἰς τὸ δημόσιον ἀγνωμονεῖν ἐθελόντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὥστε δ' τὸ καλῶς ἡμῖν παρασκεύασται, φανερὸν πᾶσι γενέσθαι τῶν σὸν ὑπαγκῶν κατὰ τε τῶν διδασκόντα τοῦτον πόλιν, καὶ μὴν καὶ σὺ ταῖς ἐπαρχίαις, τὸ παρὸν θεῖον ἔλικτον πεῖσθεναι εἰς τὰς πεῖφανεῖς ἁπάσης πόλεως τόπους· ὥστ μηδένα ἀβλαβεῖν τῶν ἐξυπηρεμένων πεῖσθοιεν τοῖς καλλωπάτοις ἡμῶν ὑπὲρ τε τ' δημοσίᾳ, καὶ τ' τ' ὑποτελῶν ἀβλαβείας. Dat. XV. Kal. Februar. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. VIII. Post Consulat. ejusdem Anno III.

ΤΙΤΛΟΣ λγ'.

ΤΙΤΛΟΣ λγ'.

Περὶ γαμηθείσης τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ'.

Ἡ παρὼν ἀφάπιξις βεβαιοῖ τὰς ὑφηνημμένας ποινὰς οὐ τῇ ὑφ' αὐτῆς ἀφαιρέσει. κελεύει γὰρ, ἵνα μὴ ἡ ἁρπαγεῖσα κύρη γαμηθῇ τῷ τὴν αὐτὴν ἁρπάσαντι· εἰ γὰρ τοῦτο ποιήσῃ, ἡ ἁρπάσασα αὐτὴν, κἂν οἱασοῦδήποτε αἰρέσεως, ἢ ἡλικίας εἴη. Ἐὰν γὰρ μὴ σωαφθῇ αὐτῷ, ληψεται τὴν οὐσίαν αὐτῆς. Ἐὰν γοῦν σωωπήσῃ τῇ ἁρπαγείσῃ αὐτὴ κύρη, ἵνα σωαφθῇ τῷ ἁρπάσαντι αὐτὴν, ἐξοφίζεται. Εἰ γὰρ ἐπλαδύσατο, μὴ σωωπήσας, τότε φισκᾶται τὰ ἥμισυ τῆς ἁρπαγῆς περιγραπτα. δηλονότι σωαφθείσης πάλιν αὐτῆς τῆς κύρης ὁ τοιοῦτος γάμος ἀθέμιτος ἐστι.

ΤΙΤΛΟΣ λδ'.

Περὶ ἧς μὲν παρεσυβόλησαν ἢ ἀφαιρέσεως βελόντων ἢ ταξειώτων δίκα βασιλικῆς κελεύσεως, ἐμφανιζομένης τοῖς ὑπάρχοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρια'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

‡ Μηνυσις ἡμῖν ἐστάλη τῆς ὑπεροχῆς, λέγουσα μὴ χρῆσθαι τὸν ἀφαιρεθέντα βελόντας ἢ ταξειώτας ἢ θεῖα τούτων ἀναλώματα τῶν δυνάμεων πόλιν δικασαμένης, ἢ εἰς ἑτέραν πέμπειν πολλάκις ἢ κῶ θείας ἡμῶν προσκλήσεως τῶν βελομένων. κῶ ἠτήσατο θεῖον περγαμηνικὸν τύπον τοῦ καλυθῆναι, ὥστε μηδένα μητε ταξειώτην ἢ βελόντων μήτε ἐξ ἑτέρας εἰς ἑτέραν ἀγαλθαι χώραν, μηδὲ εἰς ταυτὸν ἀλκισθαι τῶν δυνάμεων πόλιν. εἰ γὰρ θείαν χρείαν συναθαι θέλ τοῦτο, πάντας ἐμφανῶς χρείσθαι τῆς δικασηρίου τῆς ὑπεροχῆς, κῶ ψήφους ἀναλάβους λαμβάνειν.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν πᾶσιν μὲ ἀρωγὸν κῶ παρέχουσιν ὑποσριφόμεθα, εἰ γὰρ ἀναίσκη χρείαν τοιοῦτό τι περιχθῆναι, ἐδεῖ τὴν ἡμετέραν δεχέντων, πάλιν ἢ τῆς θείου τοῦ σοῦ, συχωρεῖμεν ταξειώτην ἢ βελόντων εἰς τὸν τῶν ἀρώγιμον ποιεῖν τοῦ δυνάμεως πάλιν· πάλιν εἰ μὴ θεία κέλευσις ἐπιτρέψασα τοῦτο ῥητῶς χρείαν· διὸ ὡσαύτως κῶ τῶν σῶν μεγαθανεστάτων ὑπαρχῶν, κῶ μὴ ὧδε τῶν σῶν ἐνδόξων ἀρώγιμον γίνεσθαι αὐτὸν, ἀφ' τὸ λυσιτελὲς τῆς δημοσίας. μήποτε οὖν τολμᾶν οἱ τὰ δημόσια προσήκοντες ἀφελκόμενοι, τοῦτο λαθοῖεν ἁρπάσαντες τὴν τῆς δημοσίων ἐπηρείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ὑφηγημένα ἡμῖν ἀφ' οὗ θεῖα περάσματα ἡμῶν δηλώματα τύπῳ, ἔργῳ κῶ πίστει παραθέσθαι σπουδάτω.

ΤΙΤΛΟΣ λε'.

Περὶ τῶν ἐπὶ δημοσίοις ὑφηνημένων θείας τύπος, μὴ ἄλλως ἐρρῶσθαι, εἰ μὴ ἐγράφοιντο ἡ χρείαν κεκωφανεῖς τοῖς τῆς πραιτωρίων ὑνδοξοτάτοις ὑπάρχοις, κῶ σαφῶν κυρωθέντων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Σπεύδοντες μᾶλλον τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας σωὴ ἐπιμελείᾳ διοικεῖν τὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἡμῖν πολιτείας παρὰ τοῦ δεσπότου θεοῦ πράσματα. κελεύομεν μὴ ἄλλως ἰχύειν τόπον τοῖς δημοσίοις κειρόγραφοις ὡσὲ τὰ μεγαλοπρεπέστατα δῆκα, ἢ κῶ αὐγουστάλιον, ἢ ὡσὲ τοὺς τῆς ἐπαρχῶν λαμπροτάτους ἄρχοντας, εἰ μὴ ὡσπερεὶ ἐμφανισθῇ τοῦ δικασηρίου τῆς ὑπεροχῆς τοὺς μὴ χρωμένους καπνοφανεῖς μηδεμίαν ἰχὺν ἔχειν. ἄτοπον γὰρ, ὡσφαλῆ δημοσίων χειρόγραφον θεῖον τύπον, μὴ ὡσπερεὶ τοῦ θρόνου τῆς ὑπεροχῆς ἐμφανῆ τοῦτον κρίνασθαι, εἶτα ἔστω κωλοπίστους ὡσὲ τὰ μεγαλοπρεπέστατα δῆκα, ἢ αὐγουστάλιον, ἢ τοὺς λοιποὺς τῆς ἐπαρχῶν ἄρχοντας. δεῖ γὰρ ἐμφανεῖς χειρόγραφους τοὺς τοιούτους θείους τύπους τοῦ θρόνου τῆς ὑπεροχῆς, ἔστως κωλοπίπτοντας εἰς τὰς ἐπαρχίας, κῶ πίστει παραδίδοσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Ἐπὶ τοίνυν ὡσὲ βλάβει τῶν δημοσίων γίνεσθαι, τοῦτο ἀκυρον εἶναι κελεύομεν· ἀναπίζοντες, τῶν λοιπῶν ἐκτὸς θείου πράσματος τύπου (εἴτε ὡσὲ τὸ αὐγουστάλιον, εἴτε ὡσὲ τὸ δῆκα, εἴτε ὡσὲ τοὺς λοιποὺς τῆς ἐπαρχῶν ἄρχοντας) χρείαν, ὡσφαλῆ δημοσίων, καθὰ εἴρηται) πάντως ἐμφανίζεσθαι τοῦ δικασηρίου τῆς ὑπεροχῆς, κῶ ἔπως εἰς τὰς ἐπαρχίας πέμπεσθαι, ὡσπερεὶ τόμους μὴ ὡσταγμένων, καθὰ εἴρηται, τῆς ὑπεροχῆς. ὥστ ὅσοι μὲ μὴ ὡσὲ βλάβει χρείαν τῶν δημοσίων θείοι τύποι, τότε κῶ δέχεσθαι, κῶ ὡσπερεὶ ἐπὶ ὡσταγμένων, κῶ πέμπεσθαι ὡσὲ τὰ τῆς ὑπεροχῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐφ' οἷς περὶ παραδίδοσθαι ὅσοι γὰρ ὡσὲ βλάβει τῶν δημοσίων κῦ σωαρπαγῶν χρείαν, δέχεσθαι μὲ τῶν σῶν ὑπεροχῶν τοὺς τοιούτους θείους τύπους, μὴ προσθεῖναι ἢ τὰ ἐν αὐτοῖς ἐσκειμένα πολὺ ἢ ὡσπερεὶ εἰς ἡμᾶς ἀνενέγκαι· ἵνα εἴπ, ὡς εἰκὸς, ὡσὲ βλάβει τῶν δημοσίων γίνεσθαι, τοῦτο ἐπανορθωθῇ. Οἱοσδήποτε τοίνυν θεῖον πραγματικὸν τύπον ὡσφαλῆ δημοσίων χρείαν, μὴ ἐμφανὴς γένηται τοῦ θρόνου τῆς ὑπεροχῆς, τοῦτον οὐ βέβαιόν χρόνῳ κεκτῆσθαι βελόμενα. Dat. Kal. Junii, *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ λς'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΜΕΥΡΕΤΩΝ ΒΡΕΦΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μηνᾶ τῷ ὑνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆς Ἰλλυρικοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐγκλημα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης ἀλλότριον, κῶ ὅτε ὡσὲ πάντων βαρυβάρων ἀξιόπιστον Ἀνδρέας ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος κῶ ἀποκρισιάριος τῆς τῶν Θεσσαλονικέων ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ὡσοσήμειλαν. ὡς τινες τὸ ὡσῶν δύθυς ἐκκιλίας λοιπὸν βρέφη, κῶ ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ κωλυμπώντες ἐκκλησίαις, μᾶλλον τὸ ταύτας παρὰ τῶν δυσεβούντων ἀνθρώπων ἀναγωγῆς, κῶ τροφῆς ἀξιωθῆναι, ἐνδικᾶσαι, κῶ δίκης ὡσπαρεῖδωσι· κῶ ἐπιβυμῆσαι τῇ οἰκείᾳ ἀμότητι τὸν ὡσοθανεῖν, ὥστε ὃς ἐν αὐτοῖς τοῖς τῆ ζωῆς ὡσοιμίοις ἀναίτιος παραδεδώκασιν, αὐξήσαντες τερπνῶ τῆ ἀλυθερίας. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τοιοῦτον ἀπάτημα πολλὰ κῦ τοιοῦτον ὡσεκῆ ἐγκλήμασι, φόνου τε κῶ φυκοφαντίαν, κῶ ὅσα ἂν τις ἐν τῇ τοιαύτῃ περιξῇ δύκλας ἀπαιτλημάσιον ἐδῆ τὰς τοιαύτας ἀμπεχαμένους τὴν ὀνῆ νόμων μὴ ἀφοβούμενον ἐνδίκασιν, ἀλλ', ὥστ τὰς ἄλλας σωφρονεστέρας ῥηθῆναι, τοῖς ἐκείναις αὐτὰς ὑποδληθῆναι ποιναῖς, οἷα ὀνῆ τῆ ἀναιδείας τῆ συναγωγὴν ἰδίαι ἐγκλήμασι ὡσοτεκεῖλαμβάνει. ὅπως δὲ λοιπὸν φυλαχθῆναι χρατίζομεν.

ΚΕΦ. α'.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τῇ τῶν ἐνδόξων ἐπαρχικίων ἐξουσίᾳ ἐστὶ τὸ τὰς ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἐπιτροπὰς ἐκ τῶν ἐπιτηδείων ἐπιτρέπειν, ἐπιμελείᾳ χρῆσθαι τοὺς ἐπιτροπεύοντας τοῖς ἐπιτροπευομένοις, ἐπιμελείᾳ δὲ τὸ μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἐπιτροπεύουσι τὰ τῶν ἐπιτροπευομένων ἐκποιεῖν, ἢ ἐνεχυριάζειν, ἢ ἄλλως τινὰ τρόπον ἀλλοτριοῦν, ἢ ἐπιβαρεῖν, ἢ ἐκδίδοσθαι, ἢ ἐκμισθοῦν, ἢ ἐκφυτεύειν, ἢ ἐκδίκους ἐνίστασθαι, ἢ ἐκδικεῖ

1 Infantes expositi, ipsâ expositione liberi fiunt & liberi censentur.

2 Argumentum sumptum à domino servum exponente ad patrem infantem filium exponentem observa. Aliud in eo, qui servum capitali forte judicio exposuit. *l. 13. ff. de statu.*

3 Vide *l. 2. ff. qui sine manumiss.* adde *l. 3. §. 5. C. de bon. liber. l. un. §. 3. Cod. de Latina libert. tollend.*

4 Adde *l. 8. ff. pro derelicto.*

5 Infantem qui exponit, magis peccat quam qui grandem jam natu exponit.

Cap. I.

QUi itaque ad eum modum in ecclesia, aut vicis publicis, aut aliis locis projecti fuisse comprobati erunt: hos omnibus modis liberos [1] esse præcipimus, licet ei qui præjudicio contendit ad hoc, manifesta existat probatio, & possit ejusmodi personam ad suum pertinere dominium ostendere. Nam [2] si nostris præcipitur legibus, ut ægrotantes [3] servi à dominis suis pro derelicto [4] habiti, & quasi desperata jam valetudine, cura dominica non dignati, prorsus ad libertatem rapiantur, quanto [5] magis eos qui in ipso vitæ principio aliorum hominum pietati relicti, & ab ipsis enutriti fuerunt, non sustinebimus in injustam servitutem pertrahi? Quin sancimus, ut tam religiosissimus Thessalonicensium archiepiscopus, quam sancta Dei sub ipso constituta ecclesia, & gloria tua his opem ferat: neutiquam illis qui hæc patrant, legibus nostris constitutas pœnas effugientibus: nimirum qui omni inhumanitate & crudelitate referti sint, tanto deteriores homicidio pollutis, quanto calamitosioribus id inferunt.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, ea tam gloria tua, quam qui eundem pro tempore magistratum susceperit sunt, & obtemperans vobis cohors, effectui ac fini tradere & observare studento. Quinque etenim librarum auri pœna imminebit tam his qui hæc transgredi pertentaverint, quam qui alios transgredi permiserint.

Tit. XXXVII.

DE HIS QUI IN OSDROENA ILLICITAS [6] CONTRAHUNT NUPTIAS.

Novella Constit. CLIV.

Imperator Just. Augusti. Floro comiti sacrarum rerum privatarum.

PRÆFATIO.

PRæter opinionem incertus ad nos rumor pervenit: quod hi qui Mesopotamiam & Osdroenam provincias incolunt, illicitis se jungere ausint nuptiis: & Romanas leges, neque non interminatas in iis pœnas veteres simul & novas transgrediantur, in illicitas ac prohibitas incidentes nuptias, dum vicinis [7] & adjacentibus [8] populis morem gerunt. Cæterum nos nihil quicquam horum credidimus. neque enim arbitramur homines esse, qui quidem, cum portio sint nostræ reipublicæ, tale quid facere audeant, quo facto & progeniem suam dehonestent, & confundant [9] nomina.

6 Huc refer *Novell.* 139. de indulgentia illicite contractarum nuptiarum. *Goth.* Adde *Nov. 12. & Nov. 82. c. ult.* Rittershus. *part. 4. c. 2.* Ans.

7 Puta Persis.

8 Et mala vicini pecoris contagia lædunt, *Virgilius Ecloga 1.*

9 *Novell. 12.*

Cap. I.

UNde & pervestigare ea volumus, & si omnino hujus generis aliquid factum sit, extremum delinquentibus inferre supplicium. Sed quia & longum tempus est, neque credimus hujusmodi aliquid delicti admissum esse, ut maxime hujusmodi quid contigerit, tamen quod præteriit, quocunque se modo habeat, his qui Osdroenam & Mesoporamiam provincias incolunt, propter diversas hostium irruptiones, quæ quotidie in ipsis fiunt, indulgemus [10], maxime vero quia agrestis [11] ut plurimum multitudo hæc fertur delinquere: finimusque ea manere sub præsente forma, haud scrupulosius nimisque anxie hæc inquirentes, quæ usque ad novellam sacram de hoc nostram (ut potuit fieri) constitutionem perperam admissa fuerunt: sed omnem hujusmodi de hoc inquisitionem contra personas, & res ad earum provinciarum incolas pertinentes prohiberi sanctiones. Post [12] nostram vero legem quæ nuper [13] de hoc fuit proposita, si quis præsumpsit, aut etiam præsumpserit tale quid facere: volumus, ut is extremis subdatur pœnis, sciturus, quod non intra pecuniarias pœnas resistemus, sed tam ipsum, quam uxorem, & liberos ex illicitis procreatos nuptiis post nostram constitutionem digna animadversione persequemur, & periculum [14] capitis simul atque bonorum ademptionem irrogabimus: nulli parcentes, sive majoris, sive minoris status, aut conditionis, aut (quod multo etiam difficilius est) sacerdotii sit, sed omnibus plectendis solennem & Romanis legibus decentem ordinem conservabimus, non tantummodo partem bonorum ablaturi, sed & cum toto patrimonio partem corporis: & si importunius illicitas contractas nuptias deprehenderimus, ne ipsam etiam vitam quoquam salvare queunte: ut per omnia pœnæ consectaneæ sint delictis. Oportet enim recta pariter ac convenientia sapere, & alios ad earundem rerum æmulationem excitare: non vero ipsos perpetrare legibus contraria, & ex mutua [15] vitiorum imitatione refugium quærere. Hæc igitur conservari in prædictis provinciis volumus: tam civilibus, quam militaribus magistratibus idipsum custodientibus, & ut pœnæ delinquentibus imponantur procurantibus. Atque hoc mandatu tuo volumus ibi locorum programmatis per proprios magistratus manifestum fieri: nisi & ipsi extremis subdi velint suppliciis, simul & magistratuum ac bonorum amissionibus, si quid horum per negligentiam omiserint.

10 Principes justa nonnunquam de causa, indulgere possunt illicitas nuptias, adde *l. 57. ff. de ritu.*

11 Rusticis magis parcitur, quam aliis, in iis quæ fiunt ignorantia juris. adde *Nov. 144. c. 2.*

12 Lex quoties in præteritum aliquid indulget, in futurum vetat. *l. 22. ff. de legib. Nov. 127. c. 4.*

13 *Novell. 139.*

14 Pœna incestarum nuptiarum, alia fuit olim. *l. 6. C. de incestis.*

15 Exempla delictum non excusant.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, ea studeto gloria tua effectui & fini tradere.

Tit. XXXVIII.

UT [16] MATRES ETIAM TUTELÆ RATIONIBUS OBNOXIÆ [17] SINT.

Novella Constit. CLV.

Imperator Justin. Augusti. Belisario.

PRÆFATIO.

POrrexit potentiæ nostræ supplicationem Martha clarissima fœmina, qua continebatur, quod magnificæ memoriæ Sergius, qui pater ejus fuit, cum obiisset mortem, tenera admodum ætate ipsam reliquerit: quodque clarissima mater ejus Auxentia, testatione apud actorum monumenta deposita, non [18] se ad secundas perventuram nuptias, tutelam ejus subierit: & legibus nostris de hoc definito jurejurando [19] præstito, res administraverit. His ita ab ea gestis, quasi neque jusjurandum ab ipsa præstitum, & despicabile patrimonium relictum esset: paucula [20] quædam in inventario ab ea confecto designasse, postea etiam secundas elegisse nuptias, cum [21] tutorem ipsi nominasset Petrum. Item è secundo matrimonio duos habuisse filios, & cum recte erga ipsam [22] affecta non esset: institutum quidem ab ea tutorem administratione destitisse, cum ipsa vix decimum tertium apprehendisset annum: petiisseque, *ut secundæ ætatis curatorem quareret*, mox etiam persuasisse, ut pro se acceptilationes conscriberet. & omni actioni, quæ secundum leges ipsi posset competere per causam tutelarium rationum, in hujusmodi acceptilationibus renunciaret: cum in cubiculo per id tempus esset, neque quicquam sciret eorum quæ gererentur. Neque enim [23] possibile fuit, ut ea, quæ apud illam educaretur, neque in ullo contradicere posset his quæ adversus ipsam gererentur, ut maxime inferri sibi detrimentum sensisset: aliquid ageret eorum, quæ prohibere

16 Ne matres tutelæ rationibus obnoxiæ sint. *Index Regina.* Goth. Vide in hanc *Novell.* Rittershus. *part. 8. c. 7.* Ans.

17 Maxime si nubant. *Nov. 22.*

18 *Novell. 118. cap. 5.*

19 *Nov. 22. c. 40. l. 2. C. quando mul. tut. off.*

20 Et ita inventarium illegitimum fuit.

21 Mater ob secundas nuptias privatur tutela liberorum, potest tamen eis tutorem nominare: quod ut fiat, vid. *c 1. §.*

22 *Novell. 6. de qua §.*

23 Justum matri non contradicendi metum habet filia minor annis quæ matris in domo versatur.

Κεφ. α'.

ΟΣοι τοίνυν ὕπτιοι ὦν ἐκκλησίαις ἢ ῥύμαις ἢ ἄλλοις τόποις ἀπεριφρόνητοι δειχθῶσι, τούτους παῖδι τροφοὺς ἐλευθέρους εἶναι παρακελευόμεθα, καὶ εἰ ἀκολούθως τις ἐπιδείξει ὑπάρχοι τῷ ἐναγομένῳ εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τῇ αὐτῇ ἀφαίρειν διαθέσει. εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέροις προστάγμασι νόμοις ὧπτ τοὺς νοσοῦντας οἰκέτας παρὰ τῶν δεσποτῶν κατωφερομένους, καὶ τὸ αὐτῶν ὑγείας ἀπελπισθείσης, ὡς ὂν τῶν κεκληρωμένων ἐπιμελείας μὴ ἀξιομένης, πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀναπτάσθαι· πόσῳ μᾶλλον τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ τῶν ζωῆς δοχῇ τῇ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων κατελειφθέντας δύσοιστα, καὶ παρ' αὐτῶν ἀνατρεφομένους, ἀνεξόμεθα εἰς ἀδίκου δουλείαν καθέλκεσθαι; Ἀλλὰ τούτοις τὸν τε ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Θεσσαλονικέων καὶ τὴν τοῦ αὐτοῦ ἁγίαν καὶ θεῖαν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν σὴν ἐνδοξότητα βοηθεῖν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐκδικεῖν θεσπίζομεν. μήτε τοὺς ἐν τοῖς ἡμετέροις νόμοις τῶν τοιούτων προστόντων ἀφαιρουμένους ποινὰς, οἷαι πάσης ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος πανταχοῦ ἀμοιβαί, καὶ τοιούτων πάσης μιαιφονίας χείρονος, ὅσον τοιοῦτοι τοῖς ἀθλιωτέροις ἐπάγουσι.

Epilogus.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάναι ἡμῖν, καὶ ἀφ' ὧνδε τῆς θείας δηλήμματα τύπτει, ἡ τῆσδε ἐνδοξότης, καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν παρακληφόμενος ἀρχὴν, καὶ ἡ περιφανὴς ἡμῶν ταῖξις ἔργῳ ἐπιμελῆ παραδόναι καὶ παραφυλαχθῆναι ἀσφαλῶς. καὶ ποινὴ μὲν ἐπικείσει ἑ. χρυσίου λιτρῶν κατὰ τῶν τοῦτο παραβαίνειν ἐπιχειρούντων, ἢ παραβαίνειν συγχωρούντων. Dat. Prid. Id. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ λζ'.

Περὶ τῶν Οσρηνῶν ἀθεμίτως συναπτομένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνβ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Φλάβῃ νόμῳ τῷ θείων πελεβάτῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΑρήλθεν εἰς ἡμᾶς λόγος, ὡς οἱ κατὰ τὴν μεσόπ τῶν ποταμῶν καὶ τὴν Οσρηνὴν ἐπαρχίαν, τολμῶσι γάμοις ἀθεμίτοις ὁμιλεῖν, καὶ τοὺς Ρωμαϊκοὺς παραβαίνειν νόμους, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῖς ἠπειλημμένους ποιναῖς τοῖς τε παλαιαῖς καὶ νέαις· τοῖς μὲν ὑπ' ὄψιν γενέσθαι παρεληλυθόσι, εἰς ἀθεμίτους ἢ καὶ κεκωλυμένους ἐμπίπτοντες γάμους. Ημεῖς τοίνυν τούτων μὲν ἥδιστα παντελῶς ἐπισβέσαμεν. ἐ γὰρ ἡγούμεθα ἀνθρώπους, μέρος ὄντας τῆ ἡμετέρας πολιτείας, τοιοῦτό τι προσίεσθαι δαρεῖν, καὶ τὴν γενὼ τὴν ἑαυτῶν καθαιρεῖν, καὶ τὰ οἰκεῖα συγχέειν.

Κεφ. α'.

ΩΣπερ καὶ ἐξερευνᾶν ταῦτα ἠθελόμεθα, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ὅλως πέπραχε, τὰς ἀμαρτάνοντας ὡς ἐχάτλιν ἄγειν τιμωρίαν. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ χρόνος ἐστὶ μακρὸς, καὶ ὅδε πεπόδομεν τοιοῦτο τι γεγονὸς παλαιωθῆναι, εἰ μὲν ἡ τοιοῦτό τι συμβεβηκὸς, τὸ μὲ παραγνῶσαι, ὅπως δὴ ποτὲ ἂν ἔχοι, συγχωρεῖν τοῖς τῶν Οσρηνῶν καὶ τὴν μεσόπ τῶν ποταμῶν τοὺς ἐπαρχίας κατοικῶσι, παῦσαι κωλυθῶσι τοῦ τότε ζητῆσι τοιοῦτόν τι παρανομήσαι ἀφορῶντας ἀφορῶντων τοῖς ὑπ' αὐτοῖς ἐπαρχίαις οἰκῶσι. μὴ ἢ ἡμέτερον νόμον τ' ἐναγχ τοῦ τότε πθέντα, εἴ τις ἐτόλμησεν ἢ τολμήσῃ τοιοῦτό τι πρᾶξαι, βαλόμενα τοῦτον ὑπὸ ποινὰς ἐχαίτας κατασκῶσαι· εἰδότα ὡς ἐ μέχρι χρημάτων σησόμενα ποιναῖ, ἀλλ' αὐτὸν τε καὶ γνωσίμους, καὶ παῖδας ἐξ ἀθεμίτων γάμων, μετὰ τοῦ ἡμετέρου, ὡς εἰρῆ, θείων ἀφαίρεσιν, μεταλυσόμενα, καὶ τ' εἰς κεφαλὴν κίνδυνον, καὶ τοῦ εἰς βεβαίαν αὐτοῖς ποιοῦ ἐπισήσομεν· οὐδενὸς φειδόμενοι, ὅτε εἰ μείζονος ὄπτ εἰ ἐλάττονος ἐν κολάσεσσι, ἢ τύχῃ, ἢ ἱερωσύνης, (τοῦτο γὰρ ἔπ μᾶλλον ἐστὶ δυσκολάπαρτον) ἀλλὰ πᾶσιν ὁμοίως ἐπεξιόντες, τοῦ νενομισμένου καὶ τοῖς Ρωμαϊκοῖς πρέπουσιν νόμοις φυλάξομεν δύπεῖσαι· ἐ μέρος μόνον τ' ἀσίας ἀφαιρήμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀσίαν ὅλην, καὶ μέρος γε σώματος, καὶ (εἴπερ καὶ δυσκολώτερον δύρομεν τοῦ ἀθεμιτοχαμείαν) καὶ αὐτοῦ ἵνας τοῦ ζυγοῦ· ἀδένος ἀπαφυγεῖν δυναμένου ὃν γε τοῖς πίλας συ τοῖς πλημμελήμασιν ἀκολουθεῖν. χρὴ γὰρ τὸ ὀρθὰ τε καὶ εὐσεβοῦντα φρονεῖν, καὶ τὰς ἄλλας ἀνισότας εἰς τ' τοιοῦτο ζηλοῦν, ἀλλ' οὐκ αὐτὰς πρᾶξαι παρόντας, καὶ εἰς τοῦ θεοῦ ἀλλήλας κατασβέννυσθαι μίμησιν. Ταῦτα τοίνυν φυλάττεσθαι βουλόμεθα ἐπὶ τῇ εἰρηνάρων ἐπαρχίαν, καὶ τε πολιτικῶν τε τε στρατιωτικῶν δεχόντων τὴν φυλακὴν τούτων, καὶ τοὺς ποιοῦς ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἀμαρτάνουσι καὶ δικαιοδοτοῦντων. τῆτο ἢ αὐτὸ τοῖς τ' χώραις, καὶ τ' ἀπόστειλαι σὺν, ἀφ' ὧν ἀπεγραμμένοις, παρὰ τῶν οἰκείων δεχόντων ἡδονὰς βουλόμεθα φανερὸν. εἰ μὴ βούλοι καὶ αὐτοὶ ταῖς ἐχαίτοις ὑποβληθῆναι ποιναῖς, καὶ ταῖς ἐκπλώσεσι τ' δεχῶν, καὶ τ' ἀσιῶν, εἰ τι τῶν ἀμελήσαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ὧνδε τῆς θείας δηλήμματα πραγματικῆ τύπτει, ἡ τῆσδε ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πίστει θεσπίσαι ἀσφαλῶς.

ΤΙΤΛΟΣ λη'.

Περὶ τῶν δεῖν τὰς μητέρας ὑποκεῖσθαι ἐπιτροπικῆς λογισμοῖς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνγ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Βελισαρίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΚετηρίαν ἀνέτεινε Μάρθα ἡ λαμπροτάτη τῆ ἡμετέρᾳ κράτητ, θεοῦ χάριτι, Σεργίε, τ' μεγαλοπρεπῶς μνήμης, τ' αὐτῆς γνησίας παῖδες, τυπλουτηκότος, κατελειφθείσης μὲ αὐτοῦ κομιδῇ νέαν τὴν ἡλικίαν, τὴν τ' αὐτῆς κηδεμονίαν ὑπελθεῖν Αὐξεντίαν τὴν λαμπροτάτην μητέρα, κατατεθειμένης μὲ τὸ ὑπομνήμασιν, ὡς ἐ προσομιλήσει δευτέρᾳ γάμοις, καὶ τ' ὑπὲρ τούτ διωρισμένον τοῖς ἡμετέροις νόμοις ὅρκον παρεγκεκλικέναι, διοικήσασθαι τὰ πρόσφορα· τούτων τ' παρ' αὐτῆς πεπεσμένων, ὥσπερ καὶ πρὸ ὅρκε παρ' αὐτῆς δεδομένε, καὶ δύκαιοφορήτου τ' κοιλελειμμένης ὑπαρχούσης εὐσεβείας, καὶ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἠνυσμένην ἀποχαφὴν μέτεσι πια δηλωθείσῃ· μὴ ἢ ταῦτα χάριν ἐλάττ δεύτερα, κηδεμόνα Πέτρον αὐτῇ προβαλομένης· καὶ ὃν γε δεύτερα συνοικήσατε δύο μὲ ἐγκλήσεις παῖδας, ἐξ ὑγιοῦς ἢ ἐκ ἐγκυΐων, τ' μὲ κοιμηθέντος παρ' αὐτῆς ἐπίτροπον τ' διοικήσεως ἀποδῆναι, τελοσπαδεῖσθαι μήλις αὐτῆς ἐπιλαμβανομένης ἀνιαυτῷ· πείθειν ἢ κηδεμόνα τ' δευτέρας ἡλικίας αὐτῆσαι, καὶ παρακλῆσαι πείθειν ἀφλύσεις συμφέρουσαν ὡς αὐτὴ, καὶ παντὶ λόγῳ δυναμένην κατ' νόμους ἀφιέσθαι αὐτὴν προφάσει τ' τ' ἐπιτροπῆς λογισμῶν, κατ' τὰς τοιαύτας διατάξεσθαι ἀφλύσεις ὧν κριτὴνί τε ἀσυνεπῶν καὶ τ' πεπαιδομένων ἐδὲν ἐπισταμένων. ἐδὲ γὰ οἷόν τε ἐν τῷ παρ' αὐτῇ κοιθεστῶσαν, καὶ ὡς ἐδένα εἰπεῖν τι δυναμένην τῶν τ' κοσ' αὐτῆς γινομένων, εἰ καὶ τ' ἐπιγινομένης αὐτῇ βλάβης ἠθέλησε, προξεύειν τ' δυνα-

ἢ δωρεᾶς κωλύσει τὸ σὸς τῶν αὐτῆς ἐτῶν λαβεῖν μειλιτόμημα. ἢ ἵ χρόνῳ παρασκευάσασιν ὧν αὐτὴν καὶ αὐτὰς αὐθεντᾶς, σοὶ μὲν τῶν μητέρα πείσαι χρονικὰς ὑφαιρέσεσιν, ὥστε μηδεὶς τ καὶ αὐτὰς πραγθῆναι ἀναγκαίως, τοῖς δὲ παισὶν μητρὶ ἀδικηθείσαν ἐπιτρέψαι, καθὼς τῷ νόμῳ δοκεῖ. τῶν ἢ, τὶς ἂν ἢ βούλοιτο γάμοις χορηγῆσαι παισὶν ἑαυτῶν ἄλλοις ὀνόμασιν, ἐὰν τὰς τοιούτους λόγους τὸν αὐτὸν ἢ ἐν τῷ θείᾳ ἡμῶν ἀκριβείᾳ νομοθεσίαν, ἀδείᾳ κεκωλῦσθαι, μὴ δυναμένῳ καθ' αὐτὰς τοῖς τ ἀπεκδικήσασιν χρήσασθαι δικαίοις· ἐὰν μὲν τοῖς τ μητέρων τ ἀναδεξαμένων τῶν τ οἰκείων παίδων κηδεμονίαν τὸ ἀνύτερα γάμους ἀναζεύξασι, τῶν ἄλλοις δὲ ποτὲ ἄρρις τὶ τὴ τροφὴς παρὰ τ ἡμετέρας ἀκούσεσθαι. τὸ ἀλλ' τῶν τῶν ἱκετηρίαν ἡμῖν ἀνατεῖναι, ἵν' ἡμῖν τ τῶν Δμβροίαν τ θείας νομοθεσίας σαφῆ τ ἀναμφιδόκητον κρίσιν, ἐ μὴ τοῖς αὐτῇ ἐπεκεχειρήκασι λάνθανομένοις Αὐξεντίαν τῶν αὐτῆς μητέρα τὰ κωλυθῆναι εἰς ἵ παῖδες περιμεῖναι κέρδος οἰκείου πατρικοῦ.

ΚΕΦ. ε'.

Τὰ δὲ τοίνυν τ ἱκετηρίας ἰσχύσης, εἰκότως ἂν τὸν δὲ τ θεῖον πρασμάτων εἴδωμεν τύπον, ὃν ἢ θεσπίζομεν, τ θείας ἡμῶν νομοθεσίας ἐδείμιλον τοιούτοις μετέχειν τὸν ἀναδεξαμένων ἐπιτροπὸν τ οἰκείων παίδων, ἢ δόντος ἀπολαμβάνειν γάμου· μὴ ἐξεῖναι Αὐξεντίᾳ τῇ λαμπροτάτῃ κεχρῆσθαι τῇ αὐτῇ θείᾳ ἡμῶν νομοθεσίᾳ, Δμβροῖς αἰτίας, ἢ τῶν τ ὑποκειμένων πρᾶξιν, καθ' ὧν τῶν ἐπιτροπὸν Μάρθας τ αὐτῆς θυγατρὸς ἀνεδέξατο δικαιώσεως τί τ τοῖς νόμοις δικαιοδόσεσιν αὐτῶν ὡρισμένοις ἐν ὁρκῳ, ὡς δυτέρας ἐκ ὁμιλήσει γάμοις, ἢ οἷς τ ὅρκων ὠμόφρονα σωμένης μὲ ἀνδρὶ δοῦτέρῳ, ἢ παισὶν ἐξ αὐτὸ ποιησαμένη, Δμβλυνοῦς ὑπὸ τ τ πρασμάτων ἀπομαλύσεως παρεκδύσει εἰς ἑαυτὸν σκέδασμ Μάρθαν τῶν λαμπροτάτων αὐτῆς θυγατέρα. δικαίαν ἢ πάσαν ἔχειν ἄδειαν θεσπίζομεν Μάρθαν τῶν λαμπροτάτων τῶν δικαίων τ ἀποκαταστάσεως χρήσασθαι, φάσκουσαν ἐπ ἢ τοῦ ἴσου ἑαυτῶν ἐποιοῦμεν τ ὁρκωμοσίαν ἢ εἴκοσι τ ἡλικίας ἔτης. καὶ ἐδὲν ἀνάπικερμὸν αὐτῇ τ θείας νομοθεσίας τ παρ' ἡμῶν ἢ τιθείσης, θεσπίζοντος ἢ τὰς παῖδας μὴ δύνασθαι κ τ οἰκείων γονέων τῶν τ ἀποκαταστάσεως χρήσασθαι δικαίᾳ, μηδ' τὰς ἀπολύσεις κ τ οἰκείων πατρώων. Δμβ' τὸ ὡσὶ τ ἀναδεδεγμένων τῶν τ οἰκείων παίδων ἐπιτροπὸν τ νόμῳ μηδὲν Δμβλίζεσθαι. τοιαύτῃ ἢ κ ἑτέραν θείαν ἡμῶν νομοθεσίαν μ' ταῦτα φοιτήσαι, θεσπίζοντα, τὰς κατὰ τοιαῦτα ἐπιτρόπας μὴ ἄλλως τὰς τ νέων ἐπιτροπὰς ἀναδέχεσθαι, πρὶν ἂν ὦ τῷ κριτῇ τ ἑαυτῶν ἀσφάλῃς κατάθωσιν, μὴ τὰς νέας καταλιμπάνειν ἀδιφθόρους· κ εἰ συμβαίη κ μητέρα τ οἰκείων παίδων ἐπιτροπὸν ἀναδέχεσθαι, κ αὐτὸν τὸν πράττειν, κ πάσῃ εὐλάβειαν τοῖς ἐπιτροπικοῖς λόγοις· κ ἐπεῖ ἕτερος βουλθείη τοῖς ἑαυτῆς ἀσφαλίσεσθαι παισὶν, οἰκείᾳ κινδύνῳ κ τ ὑπαρχόντων αὐτῇ πραγμάτων τὸν πρῶτον. Ὡστ κἀκεῖνα τοῦτο ἀπᾶσι σαφηνίσει Μάρθαν τῶν λαμπροτάτων, (ἐπεῖ δείξῃ μὴ παρηκολουθηκέναι τὰς χρόνους ὧν οἷς οἱ ἀπὸ τ ἀποκαταστάσεως ἀρμόζουσιν αὐτῇ λόγοι) κ τῇ ἀποκαταστάσῃ χρήσασθαι, κ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οἷς οἱ ἡμέτεροι νόμοι τοῖς ἐπ' ἀπαλοῖς ἡλικίας ἔστ πᾶσι διδόασι παῤῥησίαν τὲ κ βοήθειαν. φυλάττεσθαι μ' ἢ κ τὴ ἡμετέραν θεσπίζῃ κράτ τῶν ὀφειλομένων τοῖς γονεῦσι ὑπὸ τ παίδων ἀπᾶσι, κ πᾶσαν πυθὸ τι κ θεραπείαν, ἐν ᾧ μηδεμίᾳ βλαβῆν παῤ αὐτῶν καὶ ἐκείνων χάριν τὰς ἢ τ ἐκ ἢ ἕτερας γάμου παίδων ὑστερᾶσι, ἅτι ὅσιον ἐσμὲν κρίνομεν, ἅτε ἄλλως σεσωκεναι τὰ ἐκ τ πατρῴων ὠφελείας εἰς αὐτὰς ἀφιερωμένα πράγματα τὰς τοιαύτας μητέρας δωρεᾶσθαι κέρδ οἰκεῖον, ἢ τῇ κ δοὐτέραν πεῖσαι αὐτὰς σωοικησάντων, κ τ ἐκ τ τοιούτων χορηγιῶν σωοικησίων παίδων, πειθεσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Τὰ τοίνυν παρεστάσει ἡμῖν, κ Δμβ' τοῦδ ἢ γῆς δηλήμμα πραγματικὸν τύπῳ, ἡ σὴ εὐδοξότης ἅμα τῷ μεγαλωτάτῳ δεκαπρώτῳ τ Θεοπολιτῶν, ἔργῳ κ πίστει παραδεθῆναι ἀποδοκάτω. Dat. Kal. Februar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ λθ'.

Περὶ τ μισελεύθρου γενῆς τ γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργς'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

‡ Οἱ τὰ πρόγμαθ' προφῆτοντες κ τ' Ἀπάμειαν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἐδίδαξαν, γεωργὺς πρὸν ἑτέρους σεσοφίσθαι γεωργίαν αὐτῶν σωσᾴθῆναι, κ παιδοποιησάσθαι· κ ἥτησαν ἀποδοθῆναι αὐτοῖς κ τὰς γεωργὰς κ τὰς τούτων παῖδας, τῇ μητρὶ δασεῖ κεκλῆσθαι δίκῃ. Ἀκούσασι, ταῦτα αὐτοῦντες, μὴ εἰδέναι τῶν ἡμετέραν Δμβ' ταξιν τῶν ἐναγχ φοιτήσασιν ὅ, π βούλ).

ΚΕΦ. α'.

Εἰ μ ἢ ἐλεύθεροί πνες ἐναπογράφοις σωοικήσασιν, κ' τὰς τῇ Δμβ' ταύτῃ πελεχρόμους λογισμὰς, ἀκληθεῖν τὰ βρέφη τῇ μητρὶ, ἔνθα εἰς ἐλευθερίαν ὧν ἔρχοντ· εἰ ἢ γεωργοὶ εἶεν, ὧν ἐπ τῇ Δμβ' ταύτῃ παντελῶς οἰκείᾳ χώρᾳ, ἀλλὰ (καθάπερ ἐναγχ ἐψηφισάμεθα κ σκοπωθετήσαμεν) ἡ γενῆ μερίζεται· κ εἰ μ ἴσον ἐστὶν ὁ τ πχθέντων ἀριθμὸς, εἰς δύο μερίζεται· εἰ ἢ ἀνίσων, ἢ κ εἰς μόνον ὁ πχθείς, τῶν πλειόντων ἡ χαρὴ ἔχῃ τὸ πλέον, διότι κ μᾶλλον ἐμόχθησε, κ εἰς μ ὧν ὁ παῖς ἀκληθεῖ τῇ μητρὶ, τελῶν ἢ ὄντων τ πχθέντων, οἱ δύο ἢ αἱ δύο τ μητρὸς ἴσον ἢ, ὁ εἷς ἢ τῇ ἢ δεσπότῃ ἢ παῖδος ἀκληθήσῃ δεσποσίαι· κ ὅτως ἀεὶ τὸ πλεῖον (καθάπερ εἴπομεν ἔφθημεν) ἡ χαρὴ ἕξῃ. Καὶ κ' τὰ κ οἱ Ἀπαμεῖς μερεσέων ἐσεθαι τῶν γονέων γνωσκύσαν, ἵνα τὸ ὂν πολλοῖς συσαζόμενοι χρόνοις μάθωσιν ὡς ὑφ' ἡμετέραν γίγνε νομοθεσίαν.

ΤΙΤΛΟΣ μ'.

Περὶ τ ἐν ἀλλοδαποῖς χωρίοις γαμούντων γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργζ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Λαζάρῳ ὑπάρχῳ τ ἑῴου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐκ τ εἰς ἡμᾶς Δμφόρως ἀνωμολογημένων, πλημμελεῖσθαί π κ' τῶν μέσων τ πολεμῶν κ σχεδὸν γε τῶν Οσροηνῶν ἐπαρχίαν ἐκράθομεν τ ἡμετέραν ἀνάξιον χορηγὸν. σωνεισθαι μ' γὰρ αὐτοὺς τὰς ἐκ Δμφόρων ὁρμηθῆναι χωρίων γάμους σχεδὸν ἀλλήλοις συμβαίνειν· καὶ ἢ δι πειρᾶσθαι τὰς δυστυχεῖς τὰς γάμους Δμβλύειν ἤδη πρεχθείσας, ἢ τὰς γλυκυθῆναι παῖδας τ γονέων ἀφέλκειν, κἀντεῦθεν ὅλον τὸ τ τόπων οἰκείων παλαιπορεῖσθαι γεωργικὴν, διαφθορὰν ἐκ βίας ἀνδρῶν τε κ γυναικῶν, ἀφελκυθῆναι ἢ γενῆς ἐκ τ παρεγενόντων εἰς φῶς· κ μήνης ἡμετέρας εἶναι τὸ πρᾶγμα σεσοφίας.

ΚΕΦ. α.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ἢ λοιπὸν μ τὰς τὰ χωρία κεκτημένους, ὡς ἂν ἐβούλοιεν παρεφυλάττειν τὰς γεωργὰς, ὅσοιπερ αὐτοῖς κ' τ νόμων σεσηκασιν, potuissent ad ipsius attentata jacturam. Postquam vero tempus effecerit, ut quæ adversus ipsam agitata essent consilia, perstrictiora esset: se quidem apud matrem usam exhortationibus, ne his, quæ in fraudem suam gesta essent perpetam meretur: sed uti matrem deceret, se ostenderet: & quas primum res in bonis habuisse noscerétur, sibi restitueret. Ipsam vero cum se totam filiis ex secundo matrimonio procreatis exposuisset [1], neutiquam istiusmodi rationes edidisse, quin g contratio factam nostram prætendisse sanctioni, qua continetur non posse restitutionis contra [2] ipsam jura in usum assumi: tametsi [3] ea nihil ejus generis de matribus, quæ filiorum tutelam susceperint, & secundas exosculatæ essent nuptias, sanciret. Atque ea de causa supplicationem nobis porrexit: quo magis & mentem sacræ constitutionis redderemus manifestam, & extra controversiam positam: neque si perperam in ea contentis utereturAuxentia mater ejus, res à patre relictas in lucrum proprium converteret.

1 Contra voluntatem legum *Novell.* 2.

2 Id est, negabatur filium posse restitui adversus matrem.

3 Lex quæ negat liberos adversus parentes restitui, non prodest illis parentibus, qui ad secundas nuptias convolarunt. *c.* 1. J.

4 Dic *ut C. cod.*

5 *leg.* 2. *Cod. quando mul. Novell.* 118. *cap.* 5.

6 Filia restitui adversus matrem secundo nubentem petest, & acceptilationem seu apocham rerum gestarum ab ea condicere.

7 *l.* 1. *l.* 2. *C. qui & adversus quos in integr. restit. non poss. l.* 11. *ff. de dolo l.* 17. *in fin. ff. de minoribus.*

8 *l. ult.* §. 2. *Cod. de Admin. tut.*

9 *d.* §. 2.

10 Et residuis solvendis.

11 *d.* §. 2.

12 Vide *Cod. de tempor. in integr. restit.*

13 Tria hic conjungit: αἰδῶ, τιμὴν, ὑπεροπτείαν. *l.* 1. *ff. de obsq. parentibus & patro. præst.*

14 Id est, Antiochiæ.

ΤΙΤ. XXXIX.

DE PROLE [15] PARTIENDA INTER RUSTICOS [16].

NOVELLA CONSTIT. CLVI.

PRÆFATIO.

Docuerunt nos, qui sacrosanctæ Apamiensis ecclesiæ negotia gerunt, quod ad alios quosdam pertinentes rusticos cum rusticanis mulieribus suis se conjunxerint, exindeque procreaverint filios: petierunteque, ut & rusticos ipsis adsignarent, & horum filios maternum [17] sequentes uterum. Sed qui hæc petunt, hi sane constitutionem nostram, quæ nuper prodiit, intelligere non videntur, quid ea sibi velit.

CAP. I.

NAm si liberi aliqui se adscriptitiis [18] conjungant: secundum rationes constitutione comprehensas, infantes matrem sequentur, unde ad libertatem non perveniunt. Si vero rustici sint, non amplius constitutioni illi per omnia locus sit: sed quemadmodum nuper [19] decrevimus, & lege cavimus, proles dividitur [20] in partes. Et si quidem æqualis sit [21] natorum numerus: in duas partes dividitur: si inæqualis, aut etiam unus tantum natus sit: tunc quod redundat, venter [22] habet, propterea quod & amplius laboraverit: & unus quidem si sit, matrem sequetur, si vero tres nati fuerint: duo quidem duæve matrem sequentur, unus autem ad proprietatem paterni dominii perventurus est, atque ita semper (ut prædiximus) id quod impar [23] est, habebit venter. Et secundum hæc Apamienses quoque prolem partiendam esse cognoscunto: ut quod multis retro temporibus in controversia fuit positum, intelligant denuo sub nostram redactum sanctionem.

15 De colonis, &c. *Index Regine.*

16 In Mesopotamia scil. & Osdroena. *Index Regine.*

17 Partus ventrem sequitur, vid. *l.* 19. *ff. de statu hominum.*

18 Mulieribus.

19 *Novell.* 164. quæ hac est posterior.

‡ Ἐνέστω γεγραμμένα τὰ δι' ἐχθὲ τὸ παλαιὸν ἀνέγνωμεν, Αὐτὴ ἐκ ἐτέθη εἰς τὰ βασιλικὰ, ἀλλὰ παρεπιπόνθη.

20 Dandum est enim aliquid matri propter puerperii difficultatem. vide *l.* 12. §. 1. *Cod. qui potior.*

21 Quid si duo simul nascuntur, quis eligat? sorte res dirimetur, ut & quibusdam in aliis casus fit. *leg. ult. in pr. Cod. comm. de legat.*

22 In pari jure, partus ventrem sequitur.

23 Inter conjuges adscriptitios, filii impares ventri cedunt, id est, conditionem, & dominium matris sequuntur.

ΤΙΤ. XL.

DE RUSTICIS [24] QUI IN ALIENIS PRÆDIIS NUPTIAS CONTRAHUNT [25].

NOVELLA CONSTIT. CLVII.

Imp. Just. Aug. Lazaro Comiti Orientis.

PRÆFATIO.

EX his quæ diverso modo ad nos relata sunt, didicimus in Mesopotamia & Osdroena provinciis quidpiam delinqui, nostris plane temporibus indignum. Consuetudinem [26] etenim apud ipsos esse, ut qui ex diversis [27] originem trahant prædiis, nuptias inter se contrahant. Inde sane conari [28] dominos, de facto jam contractas nuptias dissolvere, aut procreatos filios à parentibus abstrahere, exindeque totum illum locum misere affligi, dum & rusticani viri & mulieres ex una parte distrahuntur, & proles his adimitur, qui in lucem produxerunt, & sola nostra opus esse providentia.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut prædiorum domini de cætero rusticos suos, prout voluerint, conservent: neque quisquam eos qui jam conjuncti

24 De colonis, &c. *Index Regine.*

25 In Mesopotamia scil. & Osdroena. *Index Regine.*

26 Consuetudo in nuptiis attenditur.

27 Personæ adscriptitiæ diversorum dominorum inter se possunt nuptias contrahere.

28 Domini non possunt adscriptitiorum matrimonia dissolvere.

1 Est enim dura separatio parentum à liberis, vid. *l.* 8. *ff. de ponor. l.* 71. §. 3. *in fin. ff. de leg.* 1. *l.* 41. §. 2. *in fin. ff. de leg.* 3. *leg.* 3. *ff. de liberali caus. & sententia. &* §. *ult.*

2 Id est, anno 541.

3 Ut jus deliberandi etiam impuberes transmittant. *Index Regin.* Goth. Vid in hanc Novell. Rittershus. *part.* 7. *cap.* 21. ANS.

4 Moritur aliquis impubes non adita hereditate, quis illi succedat? num avunculus, num amita, num uterque?

5 Advocati sine consilio rei conventi, non temere actiones ullas excipiebant. & breviter, litem nunquam suscipiebant patrono, id est, advocato inconsulto, *l.* 17. §. 1. *ff. si servit. vindic.* ibi, *omnes consilium jurisperiti dederunt.* Testamenta etiam vix sine jurisperito faciebant, *l.* 88. *in fin. ff. de leg.* 2. Inde est quod non toleretur ignorantia in eo qui Jurisconsulti copiam habere potuit. *l.* 9. §. 3. *ff. de jur. & facti. ign.*

6 Advocati responsa sua in scriptis reddebant.

7 Compromissum in advocatum & scriniarium factum observa.

8 *l.* 19. *C. de jure delib.*

9 Id est, infantem.

10 Id est, effecisse ut sententiæ arbitrium confirmarent.

11 *l.* 1. *C. d. tit.*

12 *l.* 18. *Cod. de jure delib.*

13 *Nov.* 118 *c.* 3.

14 Adgnatici juris & cognatici nulla hodie differentia est in succedendo.

15 Id est, cum hic casus, qui nunc proponitur, sit antiquior *Nov.* 118. per quam sublata est differentia juris agnatici & cognatici & ita leges non trahuntur ad præteritos casus. *l.* 7. *C. de legib.*

16 Id est, si preces veritate nituntur, hæc enim conditio tacite rescriptis inest, vide *l.* 7. *C. de reverf. rescript.*

17 *d. l.* 18. *C. de jure delib.*

18 *d. l.* 19. *C. de jure delib.*

19 Infans per se adire hereditatem matris non potest, sed per tutorem: si per eum non intra annum adierit, ad suos eam non transmittit. *l.* 18. *C. de jure delib.* sin vero intra annum adierit, transmittit. *l.* 19. *Cod. de jure delib.*

sunt, possit secundum consuetudinem prius obtinentem divellere, aut compellere ut terram ad ipsos pertinentem colant, abstrahereve à [1] parentibus filios prætextu conditionis colonariæ. Sed & si quid hujusmodi forte jam factum est: corrigi hoc simul, & restitui efficies, sive filios abstrahi contigerit, sive etiam mulieres, nempe vel à parentibus, vel contubernii consortibus: eo, qui reliquo deinceps tempore hujusmodi aliquid facere præsumpserit, etiam de ipso prædio in periculum vocando. Quare libera sunto contubernia metu, qui dudum ipsis immittitur, & parentes habento ex hac jussione filios suos: nequeuntibus prædiorum dominis subtilibus contendere rationibus, & vel nuptias contrahentes, vel filios abstrahere. Qui enim tale quid facere præsumpserit: etiam de ipso prædio in periculum veniet, cui eos vindicare rusticos attentat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam, eam providentiam habeto magnificentia tua, tibique obtemperans cohors, & qui pro tempore eundem magistratum geret, ut ad effectum deducantur conserventurque, trium librarum auri pœna imminente ei, qui ullo unquam tempore hæc transgredi attentaverit. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BELIS. [2] V.C. CONS.

TIT. XLI.

UT [3] DELIBERANDI JUS ETIAM AD IMPUBERES TRANSMITTATUR.

NOVELLA CONSTIT. CLVIII.

PRÆFATIO.

OBlatæ nobis à Thecla, quæ & Manno appellatur, preces sunt, quæ declarant, Theclam quandam è vita decessisse, relicta Sergia filia impuberem ætatem agente: cumque vix sedecim dies matri supervixisset filia, obiisse & ipsam mortem in contagione illa, quæ nuperrime homines invaserat. Eam vero quæ nobis preces porrexerit, inquit Sergiæ patri [4] sororem extitisse. Cosmam autem Theclæ fratrem Sergiæ hereditatem vindicasse, dictasseque eo nomine judicium. Rursum hanc, ne non recte contentiones sereret, abiisse ad Joannem provincialis fori advocatum, percontatum [5] de legibus, quæ hanc causam concernerent. Illumque responsum in scriptis [6] edidisse eo ipso significantem, quod Sergiæ ad ipsam delata esset hereditas. Atque ea sane de causa controversiæ judicem delegisse [7] ipsum Joannem, Cosmæ partes agente Æsculapio quodam scriniario per Orientem magisterii militum. Sed Joannem contrariam edidisse sententiam his quæ in scriptis responderat, usurpata ad hoc in sententia lege [8] justissimi Principis Theodosii, quæ dicit non posse eum, qui nondum septem [9] annorum natus sit, maternam vindicare hereditatem, nisi tutorem habeat: sed ut ad illos ea deferatur, quibus competitura esset, & si defunctus impubes ad hereditatem legibus vocatus non esset. Neque hæc tantum protulisse in sententia, sed & effecisse [10], ut quæ nobis supplicaret, consequenter secundum sententiam pacta iniret, & eadem denuo dictaret Æsculapio, qui pro Cosma causam egerat. Petiitque nos ut ipsam tam misere affectam injuria respiceremus: & maxime cum lex [11] in Codice, qui de nostro nomine cognomen accepit, posita sit, quæ innuat recte maternam hereditatem vindicare eum, qui fari possit: & rursus alia [12] nobis lege proposita, quæ vult, ut si quis hereditate ad ipsum delata antequam eam vindicet, aut contrariam ea in re sententiam suam ostendat, ex hac vita emigret: super ea hereditate deliberandi jus ad heredes suos transmittat. Porro eam legem, quæ nuper [13] à nobis proposita sit, qua idem in hereditatibus ordo adgnatis [14] pariter & cognatis tribuitur, locum in hac controversia non habere, cum antiquior sit nostra [15], cujus occasione lex illa valere jussa est.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut gloria tua, si [16] hæc ita se habere compererit: opem ferat supplicanti, & legem nostram illi conserver, quæ deliberandi jus ei tribuit, nimirum Sergia ante excessum anni post matrem suam demortua, volentique maternam Sergiæ hereditatem vindicare, ejus agendi copiam præbeat. Neque enim pugnare inter se aliquis Theodosii pientissimi Principis [17] & nostram [18] legem dixerit: cum in eodem utraque volumine sit posita, & nos per constitutionem, quam pro eo posuimus, obfirmaverimus, nihil in eo residere contrarii. Sed obtineto quidem lex nostra in præsenti controversia, & omnibus casibus in quæstionem deducto assimilibus: obtineto autem Theodosii sacratissimi Principis lex, in quibus [19] annum præterire contigit, & deliberandi tempus elapsum est. Pacta enim post sententiam conscripta cum altero inita, qui obligationem adquirere non potuit: manifestum est, quod nullam actionem Cosmæ de his, quæ inibi confessa fuerunt, dederint. Datum pridie Idus Julii. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug.

TIT. XLII.

UT [20] RESTITUTIONES FIDEICOMMISSI USQUE AD UNUM [21] GRADUM CONSISTANT.

NOVELLA CONSTIT. CLIX.

Imperator Justinianus Augustus Petro glorioſissimo sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

TAntum nobis benignitatis adest, ut ne privatas quidem causas, quæ judicum nobis inquisitionem superare videntur, legibus nostris definire indignum putemus, ne si quando privata causa audientiam in judicium deferri solitam excedat, longa mora eos, qui in jure controverso hærent, atterat. Aliquoties igitur glorioſissimus vir Alexander ad nos retulit, glorioſæ memoriæ patrem suum Hierium, cum testamenti tabulas conscriberet, hisce verbis usum esse: *Volo* [22] *ac jubeo ut heredes mei, Constantinus quidem clarissimus vir deputatam sibi domum cum omnibus (ut præscriptum est) coherentibus illis juribus, & suburbium in Coparis appellatum, item cum omnibus (ut præscriptum est) juribus ad ipsum pertinentibus, & domum Antiochia sitam, emptam ab Ammiano: Anthemius vero dulcissimus suburbium in Blachernis* [23] *dictum, redemptum à gloriosæ memoriæ viris Eugenio & Juliano, & suburbium in promontorio sinus* [24] *Sosthenii,*

20 De substitutione facta in familia morientium, ut usque ad quartum gradum valeat. *Index Regiæ.*

21 Μέχρις ἑνὸς βαθμοῦ, ita legitur in editione Serimgeri & Haloandri Græca. Alciatus legit, *μέχρει ἐν ὃ.* & male, Græci enim ita non loquuntur *μέχρει ἐν ᾧ*, sed *μέχρι ὁ'*, & Justinianus constituit, si inter filios facta sit precaria substitutio, ut non porrigatur ultra filiorum gradum: licet autem postea adjiciat Justinianus prohibitionem alienationis extra familiam non valere ultra quartum gradum, debet tamen hic titulus a priore ejus parte concipi, & à quibusdam quoque legitur in vulgata, non *quartum*, sed *quatum*. vide *Cujac* 4. *obs.* 38. Goth. Prohibita alienatio a testatore quousque se extendat, vide Rittershus. *part.* 6. *cap.* 12. ANS. Adde censur. forens. nostram *lib.* 3. *c.* 7. *n.* 14. S.L.

22 Formulam testamenti observa.

23 Blachernense suburbium Constantinopolitanum, de quo alias dixi.

24 Hodie Stenia teste in Pandectis Turcicis Leunclavio.

ὡς μὴ γάμους ποιῆς τοὺς ἐξ ἑτέρων ἁρμοσθέντας χωρίων συμβαίνειν τοὺς ἐκ μόνης νεωστὶ ἡλιοφθόρου γάμους, εἶναι κυρίους, καὶ μηδένα δυνασθῆναι ἀφαιρεῖσθαι τοὺς ἐκ τοιούτου συνοικεσίου αὐτοῖς γεωργοὺς, ἀλλὰ μηδὲ τῶν γονέων ἀφαιρεῖσθαι τοὺς παῖδας ἀνασχιζούσης γῆς· ἀλλὰ μηδὲ τῶν γονέων ἀφαιρεῖσθαι τοὺς παῖδας ἀνασχιζούσης γῆς· ἀλλὰ καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἤδη ἡλιόφθορον ἔτυχεν, ἐπανορθοῦσθαί τι καὶ τοῦτο, καὶ ἀποδοθῆναι παρασκευάσαι, εἴτε παῖδας ἀφαιρεθῆναι συμβέβηκεν εἴτε καὶ γυναῖκας, τοῖς τε γονεῦσιν, ἢ καὶ τοῖς συνοικοῦσι φαμένη. Ἢ παῖσαί τι τοιοῦτον ποιῆς τὸ ἐπείγον χρόνου διαρρύντος, καὶ οὕτω αὐτὰ κινδυνεύσαντα τὸ χωρίον. Ἀλλ' ἀπαλλαττέσθω τὰ συνοικέσια ἢ καὶ ἐπιτρεμέτω ὅλως, καὶ οἱ γονεῖς τοὺς παῖδας ἐχέτωσαν ἐν ταύτῃ ἡμῶν τῇ καλούσῃ, ἢ δυναμένων ἀφαιρεθῆναι γαῖας τε καὶ χωρία κεκτημένων, καὶ ἀβλαβὴ ἢ τοὺς συνοικέσαντας, ἢ τοὺς παῖδας. ὁ γὰρ δὴ τοιοῦτό τι ποιήσας πειράσθω, καὶ οὕτω αὐτὰ κινδυνεύσαντα τὸ χωρίον ἢ δῆθεν πειθέτω τοὺς γεωργοὺς σαλεῦσαι.

EPILOGOS.

†. Τὰ τοίνυν ὑφηγησάμενα ἡμῖν καὶ ἁγίᾳ τῇδε τῇ θείᾳ πραγματείᾳ δηλώματα τύπῳ, ἢ σοὶ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ πειθομένη σοὶ τάξις, καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τῆς αὐτῆς ἀρχὴς ἡγησόμενος, εἰς ἔργον ἀχθέσθω, καὶ φυλαχθέσθω πανταχοῦ τὸν trium librarum auri (ἥτοι τελῶν λιτρῶν χρυσίου) ποινῆς ἐπικειμένης καὶ παντὸς τοῦ τοῦτο παραβαίνειν ἐπιχειρήσοντος. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ μαʹ.

Περὶ τοῦ ἀφαιρεῖσθαι τὸ τῆς ἀφοσιώσεως δίκαιον καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνϛʹ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΔΕησις ἡμῖν ἀνεγνώσθη Θέκλας τῆς Μαννᾶς, διδάσκουσα Θέκλαν πατὰ κατάλυσιν τοῦ βίου ἐπὶ Σεργίᾳ θυγατρὶ τῷ ἀνηβοῦ ἡλικίαν ἀγούσῃ, ἐκκαιδεκάτῃ τε μόλις ἡμέρᾳ ἐπιζήσασαν τῇ μητρὶ τὸν παῖδα τελευτῆσαι, ἐπὶ τῷ ἀναγκαίῳ συμφώσαντος τοῦ ἀνθρώπου φθορᾶς. καὶ ἀδελφὸν μὲν τὸν ἡμῶν δηθεῖσαν κεκτῆσθαι φησὶ τοῦ Σεργίας πατρὸς Κοσμᾶν· ἢ τὸν Θέκλας ἀδελφὸν αἰτησαμένην τοῦ Σεργίας κλῆρον, καὶ δίκην αὐτῇ ὑπὲρ τούτου λαχεῖν. τὸν δέ, ὡς ἂν γε μὴ καὶ τοῦ ὀρθοῦ ἐχόντων φιλονεικεῖν, χθιζὰ μὲν Ἰωάννου σιωπήσαντος τοῦ ἐπὶ χείρας ἀγομένου, καὶ συνθεμένου τοῦτο καὶ τοῦ νόμου τοῦ τὸν ὑπόθεσιν ταύτην ὁρῶντων. κακείνου συγχωρήσαντος ἀπικέσθαι αὐτῇ παρασχεῖν, δηλῶσαι δ' αὐτῇ ὡς ἐπ' αὐτὸν ὁ Σεργίας φέροιτο κλῆρος. Δι' ταῦτα τοίνυν Ἰωάννου αὐτὸν ἐλέσθαι τοῦ ὑποθέσεως δικαστὴν, πραξαντος Κοσμᾷ Ἀσκληπιᾶ τινὸς σκευαισίᾳ τοῦ κατ' τῷ ἐκ γραμμάτων ἀπικείσαντος, ἐξηγεῖσθαι δὲ Ἰωάννου παρασχεῖν συνατίαν οἷς ἐν γράμμασιν ἀπικείσατο, ἐξεστάλθαι εἰς τὸν ψῆφον τοῦ Θεοδοσίου τοῦ θείας λήξεως νόμον, τοῦ λέγοντα τὸν ὅπου συνατῶν ἐπτὰ ἡλιόφθορον, μὴ δύνασθαι τὸν μητέρα οἰκειοῦσθαι κλῆρον, εἰ μὴ ἐπίτροπον ἔχοι· ἀλλ' ἐπ' ἐκείνῃ φέρεσθαι τοῦτον, οἷς ἁρμόζειν ἐμπλέον εἰ μὴ ποῖς τὸν κλῆρον ὁ πηλοῦτήσας ἀνηβᾶν· ὑπὸ δὲ νόμων σκληρὰ, καὶ οὐκ εἰπεῖν ταῦτα μόνον ἐπὶ τοῦ ψήφου, ἀλλὰ καὶ παρασκευάσαι τοῦ ἡμῶν θεσμοῦ σωθῆναι ἀκλαθῶς θέσθαι τῇ ψήφῳ, καὶ ὑπαγορεῦσαι ταύτας αὐτὰς πάλιν ποῖς Ἀσκληπιὸν τὸν Κοσμᾶ τοῦ δίκαιον ἀγωνισάμενον. ἠτησέ τε ἡμᾶς μὴ φειδεῖν αὐτοῦ ὕστερ ἀδικημάτων, μάλιστα μὲν ὡς τὸν νόμον τὸν ἐπώνυμον ἡμῶν κώδικα κεισθαι, καλοῦντος τὸν λαλεῖν δυνάμενον, καὶ τὸν μητρῷον κλῆρον ἀκλᾶς οἰκειοῦσθαι· καὶ αὐθις ἕτερον ἡμῶν τεθεικότων νόμον, βαλόμενοι, ἐπειδή τις, κληρονομίας εἰς αὐτὸν κατυχηκότος, περὶ οἰκειώσεως αὐτοῦ, ἢ τοῦ συνατίαν ὑπὲρ αὐτῆς δοῦναι χρήματα, κατακλύσῃ τὸν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἀγῶνας ἐπὶ τὸ τοῦ παραπλησίου τοῖς αὐτοῦ ἐπὶ τούτου τοῦ κλήρου τὸ τοῦ ἀφοσιώσεως δίκαιον. τὸ γὰρ δὴ παρ' ἡμῶν ἀναγκαῖον τεθεμένον νόμον, μόνον ἐπὶ τοῦ κληρονομιῶν ἀδυνάτους τὸ καὶ κοινάτους παρέχοντα τάξιν, μὴ χώραν ἔχειν ἐπὶ ταύτης τοῦ ὑποθέσεως, πρεσβυτέρας ὕσης τοῦ ἡμετέρας, ἐξ ἧς ὁ νόμος σκαλεύθη κρατεῖν.

ΚΕΦ. αʹ.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, τῷ συνδόξῳ τῷ σῷ, οὗ παῖπα ὕπως ἔχοντα εὔοργις, βοηθήσαι τῇ δηθείσῃ, καὶ φυλάξαι τὸν νόμον αὐτὴ τὸ ἡμέτερον, τό τοῦ ἀφοσιώσεως αὐτῇ παρέχοντα δίκαιον, ὡς Σεργίας, πρὶν συνατῶν παρελθεῖν, ἐπιτελευτησάσης τῇ οἰκείᾳ μητρὶ, βυλομένῃ τι τοῦ μητρὸς Σεργίας οἰκειώσασθαι κλῆρον παρασχεῖν. ὁδὸ γὰρ ὡς πρὸς συνατίου εἶπον τὸν τοῦ Θεοδοσίου ἢ τοῦ δύσουσι λήξεως τοῦτε ἡμέτερον νόμον, κατ' αὐτὸ μὴ κειμένους τὸ βιβλίον ἡμῶν ὃ μηδὲν συνατίῳ ὃν αὐτοῦ κεῖσθαι, δι' ἧς ὕπερ αὐτῆς τεθείκαμεν ἀφοσιώσεως, ἰσχυσαμένων. Ἀλλὰ κρατεῖτω μὲν ὁ ἡμέτερος ὑπὲρ τοῦ παρούσης ὑποθέσεως ἐπὶ τε τοῦ παραπλησίων καὶ ζητημάτων ἡμετέρων νόμων, κρατεῖτω δὲ ὁ Θεοδοσίου καὶ τοῦ θείας λήξεως, ἐφ' ὧν συνατίῳ ὤφειλε παρελθεῖν, καὶ ὁ τοῦ ἀφοσιώσεως ἐξίστω χρόνος. εἰ γὰρ γεγραμμένων μὴ τῷ ψήφῳ σωθήναι, ὡς ἐλεύθερον γνώρισμα, τὸ μηδὲ ἀποτοξεύειν δυνάμενον, ἀσθενὲς ὡς ἀδήμιον ἀγωγὸν δηλοῦσι Κοσμᾶ καὶ τοῦ αὐτῷ ὁμολογημένων. Datum Prid. Idib. Jul. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ μβʹ.

Ὡσὶ τὰς ὑποκαταστάσεις μέχρι ἑνὸς βαθμοῦ ἴσχειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριθʹ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ συνδόξῳτάτῳ ὑπάρχῳ τοῦ ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟσοῦτον ἡμῖν φιλανθρωπίας ὤφλησιν, ὥστε μηδὲ τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις, ὅσαι δοκοῦσιν ἡμῖν ζήτησιν ὑπερβαίνειν δικαστικὴν, νόμοις ἡμετέροις διορίζειν ἀπαξιοῦν· ὡς μὴ ὑποθέσιν ὑποφαύσεσθαι ἀκριβῆ, εἰς δικασθήσιον φερομένην, μακρὰς τὰς ἀμφισβητήσεις παραδιδοῦσαν τελεῖν. Ἀλέξανδρον τοίνυν ὁ συνδόξοτατος ἀνὴρ πατὴρ ἐκείνου τοῦ συνδόξου μνήμης αὐτῷ πεπόμπε, γράφοντα ἀμφὶ τούτοις, ῥήμασι χρησάμενα τοῖσδε, Βούλομαι ἢ κελεύω τοὺς ἐμοὺς κληρονόμους, Κωνσταντῖνον μὲν τὸν λαμπρότατον τῶν ἀφοσιωθέντων αὐτῷ οἰκίαν καὶ πάντων τὰ, καθὰ προγέγραπται, σωμαφθέντων αὐτῇ δικαίων, καὶ τὸ προάστειον τὸ ἐν τοῖς Καισαρείοις, μὴ πάντων, καθὰ προγέγραπται, τὰ ἀφεοφύτων αὐτοῦ δικαίων, ἢ τῶν οἰκίαν τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῶν κτ' Ἀμμιανοῦ· Ἀνθέμιον ἢ τὸ γλυκύτατον τὸ προάστειον τὸ ἐν Βλαχέρναις τὸ κτ' Εὐγένιον καὶ Ἰουλιανὸν τοὺς τοῦ συνδόξου μνήμης, καὶ τὸ προάστειον τὸ ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ κόλπου τοῦ Σωσθενίου, τὸ ποτὲ κτ' Ἀρδαβούριον τοῦ συνδόξου μνήμης· Καλλιόπιον δὲ τὸν λαμπρότατον τὸ προάστειον τὸ Βυθάρειον, ἥτοι τοῦ Φιλοθέου καὶ Ἀλέξανδρον τὸν λαμπρότατον τὸ προάστειον τὸ ἐν τοῖς Βανέτοις, μὴ σκαπτήσῃ, μὴ κτ' πρᾶσιν, μὴ κτ' δόρεαν, μὴ κτ' ἀνταλλαγὴν, μὴ ἄλλως ὁπωσδήποτε, μηδὲ σκεδάλειν ἢ ἀλλοτριῶσαι τοὺς αὐτοῦ οἴκους, ἢ τὰ προγεγραμμένα πάντα προάστεια, ἢ ἐμοὺ

ἢ ἰωσὶ ὁ κατ' αὐτὸν καὶ τὴν ἐκείνης φιλίαν· ἀλλ' εἰ μὲν (ὅπερ εὔχομαι) χθὲς ἢ τῶν πρὸ τῆς, καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἡ ἐγγύτερον γενομένη τῆς φυσικῆς πολυτέκνου, κωλυόμενον ἔσεσθαι αὐτὸν τὸ ἀβέβαιον αὐτοῦ τοῦτο καὶ ἀσθενὲς τῶν τε ἀφιερωμάτων καὶ τῶν τῷ βασιλικῷ καὶ τῷ οἰκείῳ πολίτῃ, καὶ τοῖς γνησίοις ἐκγόνοις, τοῖς γνησίοις ἢ τῆς φυσικῆς. πεισθὲν γὰρ ὡς ὅσα αὐτὸς καὶ ἐπὶ φιλικῶν παίδων ἢ ἐγγόνων τῷ ἰδίῳ ἀβεβαιώσαι καὶ βεβαίωσι, οὐ μόνον πλείονα ἀτυχήσει πικρίας, ἢ πίστεως, ἢ εἰς ἐκ αὐτῶν πλοῦτος, (ὃ μὴ γένοιτο) βλέπομαι καὶ κινδύνους τοὺς ἀπανθρώπους, ἢ τ' ἀτυχὴς, μᾶλλον δὲ πλουτῶν, λυπήσεται τὸν ἐκείνου ἢ τοῦ ἐκείνῳ αὐτοῦ ἀδελφὸν τοὺς ἀναγεγραμμένους οἰκείους, τῷ τε σώματι καὶ τῷ οἰκείῳ ἀποχῇ, καὶ τοὺς ἀναγεγραμμένους πάντα ἀφαίρεσιν, καὶ πάντων αὐτῶν ἢ δικαίων καὶ ἢ καθόλου ἀξιώσεις ἀπαραλείπτως ἀργυρίου δηλαδὴ μοναχοῦ αὐτῶν ἢ ἐπὶ τοῖς φιδεικομμισσίοις ἢ λεγατοῖς ἰκανοδοσίας. βλέπομαι γὰρ καὶ κωλύω μὴ ἀκαιρεῖσθαι αὐτοὺς παρ' ἀλλήλων τοὺς πιστοὺς ἰκανοδοσίας ἢ ἐπιχειρεῖν, ἤτοι ἐπιχειροῦντα, παρὰ τ' ἐμὸν παρεγκλ καὶ φιλόστοργον τοῖς αὐτοὺς σκοπὸν, ἀπαιδεῖς τὰς ἀδελφὰς αὐτῶν ἢ τ' ἀδελφὸν αὐτῶν ἰκανοδοσίαν ἐπὶ τοῖς κωλυθεῖσιν σκοπιωθῆναι πρᾶγμασι, πανταπᾶσι αὐτὸ ἢ φιλόμμισσος ἐκκλησία τιμωμένου· ἤτοι τιμωμένου. Καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τ' Ἀθηναίης εἰπεῖν, γράψαι γὰρ καὶ δικαίως, τοιαῦτος κ καθ' αὐτὸ χρεοπάμπων ῥηκτῶν. Δῆλον τοίνυν ποιῶ ὅτι ὡς καὶ μὲ ἐγχείρησιν ἐθέμην Ἀθηναίων, καὶ τὰ σὺ αὐτῇ καὶ ὃν ἔδεξε μοι τρόπον διετύπωσε καὶ βέλομαι ἔκελόν πάντα ὅσα τῇ αὐτῇ Ἀθηναίῃ ἐμφερῆ, καὶ πάντες τρόπῳ ἰσχυεῖν μόνων ἐκείνων ἃ ἂν ὦ τῆτος μὲ τοῦ κοδικίλλου μαρτυρῶσι, ἢ καὶ ἀφίλομαι πᾶσι τ' κεκλεκτεμμένων λεγάτων. Βέλομαι πάντων καὶ κελεύω, τὰ σφᾶς ἐμὲ τὸ κωπάριον τὰ Κωπάριον, ὥσῳ σὺ τῇ ἀφιερημένῃ Ἀθηναίῃ Κωνσταντίνῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ μου υἱῷ καπιλίπτον, δοθῆναι καὶ Ἀφφάρει πολείας τομὰς καὶ δεσποίσιας δικαίῳ, Ἱερίῳ τῷ λαμπροτάτῳ καὶ ὑπάτῳ μου ἐγγόνῳ, υἱῷ Κωνσταντίνου τ' μεγαλοπρεπεστάτου μου υἱῷ, συμπάντα τὸ αὐτὸ σφαῖρον, ὅσῳ τ' ὄντων σὺ αὐτῷ πεδίων, καὶ σκαλῶν πασῶν, καὶ τ' μιοθυμάτων (εἴτε ἐντὸς τ' πύλης, εἴτε ἐξω τ' πύλης) οἰκημάτων καὶ ἐργασηλων, καὶ τ' λαυτρῶν, καὶ τ' κηπων τ' π ἐντὸς καὶ τ' ἐξω τ' τείχους, καὶ τ' ἱπποδρομε, καὶ τ' σὺ αὐτῷ κηπ, καὶ κιστέρνης, καὶ πάντῃ ἁπλῶς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἁρμόζοντος μοι δικαίῳ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σφαιρίῳ δεδῶσθαι μάτοι βέλομαι τὸ αὐτὸ σφαῖρον τῷ σφιερημένῳ λαμπροτάτῳ μου ἐγγόνῳ Ἱερίῳ, χωρὶς αὐτὸ ἐξαιρεῖσθαι καὶ ἐκποιεῖσθαι παρὰ τ' οἰκείας παίδος μ' τῷ ἰμῷ πελάτῃ. μηδεμιᾶς δὲ ἄλλης ἀξίας τῷ αὐτῷ δύνασται μου ἐγγόνῳ, ἀλλὰ μηδ' τοῖς εἴπε σὺ τοῦτος μου τ' Ἀθηναίης, εἴτε σὺ Ἀθηναίης τ' αὐτ' λαμπροτάτῳ μου ἐγγόνῳ Ἀθηναίῳ τὰ αὐτὰ δίκαια, τ' Ἀφπαλῆσαι ἢ ἀνταλλάξαι ἢ ἀλλοπροσαλλᾶσαί τινι, ἢ ἐκποιῆσαι ἐκποίησιν τῷ αὐτῷ σφαῖρον, ἢ μέρῳ τι ἐξ αὐτ', ἢ δίκαιον τῷ βλέποντί μου τὸ αὐτὸ σφαῖρον, ἤτοι οἰκίαν, Ἀφικείμου ἢ Ἀφικείμῳ ἔνδον τ' πύλης τ' συκῶν τείχους, τ' ἀπαγωγὴς ἐπὶ τὸ δῶμα μαρτύριον τ' ἁγίας Θέκλας μείναν Ἀφ' παντὸς τ' ὀλωσκὼς σὺ τῇ ἰμῇ φαμιλίᾳ, καὶ μηδέποτε ἐξελθεῖν τ' ἰμῆ ὀνόματος. Βέλομαι τ' κ κελεύω, εἴπερ συμβῇ τ' σφιερημένον δυγατρίσατόν μου ἔχοντα Ἱερίαν τελοῦσαν σὺ ἀνηβότητα, ἢ κ μὴ ἀνδρότητα, ὁπότε μᾶλλον παιδίου, ἐκ τοιμίων γάμων αὐτῇ πεπρωμένων, σφείρχεσθαι τ' Ἀφφάρει ἤτοι ἀπηρασπίσιαν τοῦ νομίμου τ' διατρέπειν τ' αὐτὸ σφαῖρον, ἤτοι οἰκίας, τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐτῷ παλαὶ Κωνσταντίνῳ· ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὅρῳ τ' μὴ ὑποπιπτούσιαν ποτε σὺ τ' ἰμῆς φαμιλίας, ἢ σὺ τ' ἰμῷ ὀνόματος. Ἐπὶ τούτοις μὲ ἓν αὐτὸ ἁπλοῦν. Ἱέρων τ' τ' σὺδεξ μνήμης, τῷ μὲ ἐπὶ τ' Θεοπολιτῶν Ἀφικειμίῳ οἰκίαν, ἢ τῆς σὺ τ' πατρῴας εἰς αὐτὸ περιελθὸς Ἀφ' ὅσας, ἐτέρῳς Ἀφπωλήσαι σφσυπρὸς· τῷ τ' κτ' ταύτῃ τῷ δύαμμα πολὺ οἰκίαν, καὶ σφᾶς μ κ τὸ κτ' κωδικιλλον αὐτῷ δεδομένον σφαῖρον, ἐφ' οἷς ἅπασιν ἡ σκοπὴς ἀπηρρόντας, Κωνσταντίνῳ τ' σὺδεξ μνήμης αὐτῷ παρεπίμψαι παιδί. Ἐκείνῳ τε αὖθις κύσαν κυκλικὸν τὸν γαμετὸν τελοῦσαν τ' βίον, γράψαντα Ἀθηνᾶς καθ' ἃς διετύπωσιν ὡς ἐὰν μὴ τεχθεὶς παιδίον, εἴτε τεχθεὶς ἀνῆλον τελοῦτησεν, τῷ τε μητρῷ τῷ αὐτῷ Μαρίαν τῷ σὺδεξοτάτῳ, τῷ τε αὐτῷ συνοικοῦσαν Μαρίαν τῷ διλεξτοτάτῳ ἐπὶ τῷ αὐτῷ κηδεῖσθαι Ἀφδεξίῳ. Ἐπειδὴ τ' τεχθεῖσα θυμάτης, καὶ αὐτὴ τηπίαν ἄγουσα καὶ ἀπαλῶ ἐπὶ τῷ ἡλικίαν, ἐξ ἀνθρώπων ἀπῆλθεν, εἰς τὰς ἐρημίας δικλεστάτας σφεαχθῶσαν γυναῖκας τε τε λοιπὰ τ' ὄσιας, καὶ τῷ ἐπὶ τοῦτος τ' μεγάλης πόλεως οἰκίαν, καὶ σφᾶς μ κ τὸ σφᾶσεον, τῦτο δὴ τὸ ῥητῶς ἐπὶ τ' κωδικίλλῳ Ἱερίῳ τῷ τ' σὺδεξ μνήμης καταλειφθὲν, χάρᾳ τε εἰκότως ἐκ τε τ' Ἀθηνᾶς ἐκ τε τ' τ' κωδικίλλῳ ὑπαρχόν ἔχειν φῶτος τῷ τε οἰκίαν καὶ τὸ σφᾶσεον σκάνιν, μάν· ὁν τ' Ἱερίᾳ τ' σὺδεξ μνήμης παίδων ὑπολελειμμένῳ τε νεῷ, καὶ σφᾶτον ἐπίχειν σὺ τῷ τ' φαμιλίας ἀσφαλὲ τ' βαθμόν. ἀλλ' οἱ τῆς ὑπὲρ Μαρίας καὶ Μαρίας τ' σὺδεξοτάτων πατέρων λόγῳ, τοῖς μ' τ' Ἀθηνᾶς ῥηκτὸν ἀδεμίαν ἐφασκον χάρᾳ γένεσθαι μηδὲ ἂν παίδων χωρὶς Κωνσταντίνου τ' τ' σὺδεξ μνήμης ἀπελθεῖν ἐξ ἀνθρώπων, ὡς χάρᾳ τῇ τ' οἰκίων ἑκατέρων ὑπακροσίσθαι. ἀλλ' ὧδε ὑπὲρ ἓ σφαῖρ μ' ἓ νόμῳ Ἀλέξανδρον τ' σὺδεξοτάτῳ χαρεῖν ἐπ' αὐτὸς, τὸν μὲ κ αὐτὸν σφσυποιήσασθαι τὸ σφᾶσεον, ὅπῳ αὐτῷ καταλέλειπτο, ἐφ' ᾧ τῷ ἐκποιῆσαι ἐν ὅσῳ τ' ἄλλων ὁ κρινὸς πατὴρ ἀπαγορεύσας ἐτύγχανε· κ τὰς ἄλλας ἢ δὴ τ' ἀδελφὰς τοῦτο τῦτο ποιῆσαι κ τὰς ἡμετέρας νόμους, ἐπειδὰν ἅπαντες ἐφεξῆς ἐφ' οἷς π τεῦχο διώρισεν, ἐξεδόμεν τῷ ἓ πλουτήσαντ· γνώμῃ, ἅπασιν ὁμοίως τῷ ὑπακούσασιν ἀναρεῖν· ὡς μὴ ἀμοιβαδὸν αὐτὰς ἀλλήλοις ὑπάγεσθαι, πολλοῖς ὕστερ μιᾶς ὑποθέσεως δικαστηρίοις ὑπάγεσθαι. Τ' π ὑστέρ τούτ κειμένων ἡμῖν ἀνεμιμνήσκον νόμων. Ἀλέξανδρ· ὁ σὺδεξόστ· κράτιστ μ κ ὡς τ' οἰκιῶν ἑκατέρων ὁρᾶσ ἔλεγεν ἐγκαλεῖν (ἐπὶ ᾧ ἓ κωδικίλλῳ σαφῆ κ τῷ ὡς τ' λοιπῶν πεφασμένων γνώμῳ αὐτῷ τ' ἀπελθόντα ποιήσαι) τῇ Φαμιλίᾳ τὰ πεφασμένα φυλαχθῆναι βελόμενον· τοῖς ἀλλ' ἐπὶ τῷ σφᾶσεῖῳ δικαιοτέρως λόγοις κεχρῆσθαι. μηδὲ γὰρ ὀρθῶς αὐτῷ τῷ ἐκποίησιν σφφέρειν ἐκείνας, ὃν βασιλικῆς τῦτο ποιεῖν σωωσθηθεντι κελεύσας, συχνοῖς τ ὑστέρ τούτων λόγοις ἐκέχρητο μέρῳ ἐκάστερ, πῇ τῷ μ ἓ τεττάρῳ ἐρωμένοις γνώμῃ, πῇ ἡ τοῖς ἡμετέροις χρῴμενοι νόμοις, ὃς αὐτοῖς συμφέρειν ἡγοῦντο.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν νόμων τὲ καὶ Ἀθηνᾶς ἐρωμένειαν σφσκεκμῴλιν εἰδότες, ἃ ψιλῇ κρίσῃ, νόμῳ ἢ σφελαυθεὶν τῷ τ' ὑποθέσεως τομῷ ἠγησάμεθα δεῖν, ὡς ἂν τῷ τε παρόντι ἐμφυσικήσαντι Ἀφκεκίνωμεν, τοῖς τε λοιποῖς σφαυξόμενον τῷ σφελ ἓ ποιοῦντι φιλονεικίαν. ὀφεν λεπτότερόν τι καὶ ἀκριβέστερον τοῖς τ' Ἀθηνᾶς ἐπισκήψαντες ὑμῖν, αὐτοῖς δύσμενοι τοῖς τ' κλῆρον Ἀφιδεξαμένοις παισὶν τῷ ὑποποιῆσ ἐπηρρόντι, ἐπειδὴν μέλλοιεν παῖδον χωρὶς καταλύειν τ' βίον, ὅσα ἐπ' ἢ κ τοῖς ἅπαξ αὐτὸς Ἀφιδεξαμένοις παισὶν· ἀλλ' ὡρικεῖῳ τ' ἀπελθόντα μέχρι τ' παίδων σῆσαι τῷ ἀπηρρόντι. εἰ γὰρ δὴ ὁ αὐτοῦ παῖδας καταλιπόντες ἀπέλθοιεν, ἢ πολυτεκνήσειν τὸ λειποῦμενον, ἐδὲ μακροτέραν τ' τ' παίδων ζωῆς τῷ τ' ὑποποιήσας κώλυσιν ἐθελῆσαι ποιήσασθ. τ' δὲ μὲ κωδικίλλον ἐπὶ τῷ σφᾶσείῳ μόνον γνώμῃ, ἀπηρρεῦσαι κ τοῖς σὺ Ἀθηνᾶς Ἱερίᾳ τ' σὺδεξ μνήμης (τ' νέᾳ Φαμιλίᾳ) τὰ πεφασμένα Ἀφιδεξαμένοις, τὸ σφᾶσθαι ὑποποιεῖν· κ ὡς γε τούτοις ἐπηγμῷοι, τῷ βληθεῖσᾳ τ' ἀπελθόντα φιλικῶς ἐπὶ τ' φαμιλίας μόνον αὐτὸ. τὰ μὲ ὧν ἀμφισβητηθέντα, τοιαῦτα.

quod olim in domino Ardaburii gloriosæ memoriæ fuit: Callipius autem clarissimus vir suburbium Bythariam sive Philothei nuncupatum: & Alexander clarissimus vir suburbium in Venetia, neque 1 *per venditionem neque donationem, neque permutationem, neque quocunque tandem titulo in alium transferant, neque cuiquam vel, aut eam domum seu præscripta quinque suburbia e meo nomine & mea familia alienent: sed si quidem (quod Deus faxit) nascantur filii, & relicti post se filium aut nepotibus, sive legitimis, sive etiam naturalibus nascantur: ut pro se quisque deputatum sibi suburbium aut domos tam in hac regia urbe quam Antiochiæ positas filiis ac nepotibus legitimis aut etiam naturalibus suis relinquant. Persuasum etenim habeto, quod neque in naturalibus liberis ac nepotibus dispositionem voluntatemque hanc meam neglegent. Si vero in universum omnes aut aliqui, aut unus ex iis (quod abominor) sine liberis decedat: volo & jubeo, ut qui liberi orbi, aut orbus mortem obierit, superstitibus aut superstiti ex ipsis fratri præferatur domus, tam quæ in hac urbe, quam quæ Antiochiæ est, & item prius declarata quinque suburbia cum omnibus eorum juribus, & omnibus dempta rebus ac personis quæ in continentur, extra ullam exceptionem restituat: cessante* 2 *videlicet inter eos fideicommissorum seu legatorum servandorum causa satisdatione. Volo etenim ac jubeo, ne quisquam ab alio hujus generis satisfactionem expetat: in vel eo, qui præter paternam & pietatis erga ipsos plenissimam intentionem meam a fratribus suis satisdationem in rebus abalienari prohibiti expetere pertentaverint, vel pertentaverit: omni modo ejus fideicommissi amissionem sustinentibus, vel sustinente.* Atque hæc quidem ipsum protulisse in testamento: conscripsisse autem & codicillum, in quo talibus propemodum verbis usus sit: *Manifestum* 3 *plane facio, quod prudem testamentum per scripturam fecerim, & quæ in eo conscripta sunt, ex animi mei sententia composuerim: volo que ac jubeo, ut omnia quæ in eo testamento continentur, omnimodo firmitatem obtineant: hu solu excepto, per quæ forte in hoc meo codicillo vel aliquid mutavero, vel relicta alicui legata ademero* 4. *Volo igitur ac jubeo, ut suburbium illud meum, quod Coparia appellitant, quod in proposito testamento magnificentissimo filio meo Constantino relictum, detur & pleno proprietatis atque possessionis jure ad clarissimum patrem & gloriosissimum nepotem meum, Constantinum magnificentissimum filii mei filium Hierium simul universum pertineat, cum omnibus prætoriis quæ in eo sunt, & omnibus scalis* 5, *& quæ vel intra urbem, vel extra urbem pro pensione elocantur, ædibus atque officinis, & balneo, & hortis tam intra quam extra muros existentibus, & hippodromo, neque non horto qui in ipso est, & cisterna, atque omni denique jure, quod ullo modo in eo mihi suburbio competit. Idipsum* 6 *vero suburbium tunc demum prædicto clarissimo nepoti meo Hierio dari volo, cum* 7 *primum post meam mortem patrui sui potestate solutus, per emancipationem sui juris factus erit: nulla licentia eidem genero sissimo nepoti meo concedenda, ut præfinitum tei terminum excedat: aut is, qui vel ex hoc meo, vel ejusdem clarissimi nepoti testamento in eadem jura successerint, ut idem suburbium, vel partem ejus aliquam, vel jus dirvendant, permutent ve, aut alicui donent, aut quocunque titulo denique abalienent: propterea quid hoc ipsum suburbium, & ades sium situsve intra portam mari Iiculnei, qua via ducit ad sacrosanctum Martyrium sanctæ Theclæ, per omnia & perpetuo velim permanere in familia mea, neque unquam de meo nomine egredi. Volo autem & jubeo, si quidem eveniat, ut gloriosissimus nepos meus Hierius vel intra pubertatem, vel etiam post pubertatem sine liberis tamen legitimo matrimonio procreatis moriatur: ut ejus suburbii sive edium possessio simul & proprietas perveniat, & deferatur, aut restituatur magnificentissimo patri ejus Constantino sub eadem conditione, ne* 8 *unquam de familia meoque nomine abalienentur.* His ita confectis ipsum quidem e rebus humanis abiisse, Hierium vero gloriosæ memoriæ domum quidem Theopoli sitam, quæ successione paterna ad ipsum pervenerat, aliis personis vendidisse: ipsam autem domum quæ in hac alma urbe est, & insuper suburbium, quod illi codicillo datum erat, in quibus omnibus interdicta fuerat alienatio, ad Constantem gloriosæ memoriæ filium suum transmisisse. Illumque rursus prægnante uxore relicta vitam finisse: scripto prius testamento, in quo disposuerit, *ut si puer vel natus non esset, vel natus ante pubertatem mortuus esset: tam gloriosissima ejus mater Maria, quam inclyta etiam uxor ejus altera Maria ad successionem ejus vocarentur.* Postea vero quam nata filia in ipsa infantia & teneram adhuc ætatem agens, humanis rebus excessit: cum reliquam substantiæ partem, tum etiam domum in ampla hac urbe, & insuper suburbium, quod expressis verbis Hierio gloriosæ memoriæ in codicillo relictum fuit, ad inclytas mulieres devoluta esse: meritoque tam ex testamento, quam ex verbis codicilli, domum juxta & suburbium vindicandi sibi locum datum, utpote qui solus hoc tempore ex Hieni gloriosæ memoriæ liberis superstes permanserit, & primum gradum in nomine familiæ obtineat. Verum qui pro Maria & Maria gloriosissimis fœminis faciebant verba, hi ajebant, neque testamenti verbis ullum locum factum esse. Neque enim Constantem gloriosæ memoriæ absque liberis ex rebus humanis abiisse, ut utrutumque ædium restitutioni locus sit. Sed neque suburbii nomine rite secundumque leges Alexandrum gloriosissimum virum hasce adoriri: cum & ipse suburbium, quod ipsi relictum fuerat, in quo communis pater æque, ut in cæteris, alienationem illi prohibuit, ante id tempus alienaverit: sed & alios fratres idem hoc feciffe. Et leges nostras, siquidem omnes ordine, in quibus hujusmodi aliquid definitum sit, defuncti voluntatem transgrediantur: ex æquo omnibus restitutionem adimere: ne si vicissim alter alterum mutua petitione in jus vocent, multis in una causa subdantur judiciis, legesque de hoc propositas nobis revocarunt in memoriam. Alexander autem gloriosissimus vir recte se actionem intentare ajebat, & maxime de utrisque ædibus: defunctum enim satis manifeste suam in codicillo sententiam de iis rebus declarasse, cum res familiæ conservari voluerit: sed multo justioribus se rationibus inniti in suburbio. Neque enim recte illas sibi alienationem exprobrare, cui ex imperiali jussione hoc facere indultum fuerit. Ac prolixis in ea causa disputationibus utraque pars usa est, nunc testatoris interpretando voluntatem, nunc nostras usurpando leges, quas in rem quæque suam facere arbitrabatur.

1 Potest testator rerum suarum alienationem prohibere, & heredes damnare ne vendant.

2 Testator remittere potest heredibus mutuam satisdationem, l. 2. C. ut in poss.

3 Codicillis testamentum, quibus verbis confirmari solitum fuerit, observa.

4 Testamento relicta, codicillis possunt admi. vid. Instit. de adimptione legatorum.

5 Scalæ, trajectus maritimi l. 7. C. de aquæduct. vel portus aut stationes navium, author Moschopulo περὶ τρόπων. Alexius perperam, cœnacula.

6 Facti species hæc est, Parens Constantino filio testamento adscribit tantum, postea codicillis eundem fundum Hierio nepoti suo (id est, filio Constantini) legat, *cum emancipatus esset*, interdicta ei omni alienatione extra familiam, tam ei quam ejus successoribus: eique, quo casu sine liberis moreretur, Constantinum patrem substituit. His ita confectis, moritur testator, moritur Constantinus. Moriens Hierius fundum ad filium transmittit, pronepotem scilicet testatoris. Is rursus abnepoti, eique si impubes decederet, substituit extraneos, matrem, & uxorem Quæritur, an fundus debeatur, Conditio legati ita concepti, *Ne fundus de familia discedat quisque nomine exuat*, videtur prima facie obstare, sed tamen quia fundus cucurrerat per quatuor gradus heredum, lex vetat testatoris prohibitionem ulterius extendi, & ita vult deberi fundum uxori.

7 Legari potest filio etiam in tempus emancipationis, vid. l. 46. ff. de legat. Instit.

8 Conditionem ne legatum de familia unquam exeat, legato adjectam observa l. 77. §. 27. l. 88. §. 15. ff. de legat. N. 119. cap. 11. Novell. 120. cap. 9.

CAP. I.

9 Lex enim ab Imperatore lata, evidentius decidit, quam sententia.

10 Id est, eo animo, ut quæ hic dicuntur, pertineant ad omnes casus similes.

11 Interdicta filiis alienatione, sub hac conditione, *si vero hu etiam qui ex filiis succederent*: sed contentum fuisse defunctum, *si inter filios duntaxat alienationis interdictum constituerit*: neque enim si & ipsi relictis filiis decederent, majore ipsum cura perquisisse, cui aut quomodo res relinquerentur: nec voluisse alienationis interdictum ultra 11 filiorum vitam extendere. Enimvero codicillum, qui de suburbio duntaxat factus fuit, interdixisse his etiam, qui ex testamento gloriosæ memoriæ Hierii (de juniore loquimur) res per successionem cepissent, ne suburbium alienarent, & quod consequenter inducitur, in his quoque defunctum voluisse, ut id perpetuo in familia permaneret. Et quidem quæ in controversiam deducta sunt, ejusmodi fuerunt.

CAP. II.

1 Cujacius putat hanc Novellam ex earum esse numero, quas Harmenopulus Tribonianum composuisse narrat obscure, & ambigue, pecuniaque corruptum, ut & *Nyrell.* 2. *Novell.* 106. ut & alias plerasque.

2 Νόμφας, id est, murus, *Novell.* 115. *cap.* 4. §. 3. & 117. *cap.* 15. & ita est. Nurus filii loco est. *Theophilus* §. *Adfinitatis Inst. de Nuptiis.* vide *Cujacium* 28. *obs.* 2.

3 Causa decidendi ex eo sumitur.

NOs[1] vero cum totam causam cum diligentia qua decet penitius intueremur: in aliis quidem rebus, quarum sane Constantinus gloriosæ memoriæ, Hierii senioris filius, ex paterni testamenti tabulis dominus factus fuit, præclare nullam quæstionem excitandam rati sumus, arcendumque in his actione, non solum Alexandrum gloriosissimum virum, sed etiam omnem reliquam familiam: cum & testamenti verba prohibitionem inter solos constituant filios: & ipsi gloriosæ memoriæ Hierii filii, per quos qui post eos illius familiæ portio extiterunt, Hierii sibi jura vindicant, nonnullas apud se constituras res alienaverint, perinde quasi ex una voluntate subst itutionem interdixerit: quod autem ad suburbium attinet, cujus dominum codicillus ostendit esse gloriosæ memoriæ Hierium, præter modum scrupulosa nobis diligentia plenum visum est, si post quatuor demum generationes hujusmodi quæstionem produceremus in medium. Nunc certe cum Maria & Maria gloriosissimæ fœminæ etiamnum supersint, quas alicubi & ipsas nostræ leges in familiam reponunt, ut quæ sponsas[2] quoque hac appellatione dignentur: neque recte, neque ordine Alexander gloriosissimus vir litem à se prætensam instituit. Quin ut maxime hæ decessissent: tamen quod quatuor[3] jam generationes præteriisse viderentur, haud sustineremus tam obsoletam causam denuo tradi judiciis, & maxime cum Constantis filia in pupillari adhuc ætate vitam finierit. Unde tametsi testamentum ille non confecisset, suburbium tamen ad matrem ejus pervenisset: non ipsa pupilla, sed ipsa quodammodo lege horum causa existente: quamvis nemo successorum gloriosæ memoriæ Hierii circa voluntatem ejus deliquisset. Licet enim Constans, cum testamenti tabulas conscriberet, substitutiones quasdam fecerit, filia intra pubertatem mortua: nihil tamen inde excellens introducitur: cum & ipsa lex pupillæ substantiam matri, quasi ea sine testamenti tabulis decessisset, per se præbitura esset.

CAP. III.

4 Et ita excluduntur gentiles in hac hypothesi.

SAncimus igitur, ut neque gloriosissimus vir Alexander, aut ejus filii, neque reliqui senioris Hierii gloriosæ memoriæ liberi, neque[4] alius quisquam omnium qui genus suum in eorum familiam referunt, vel Mariam & Mariam gloriosissimas fœminas occasione rerum apud ipsas consistentium, vel alios apud quos aut hoc tempore res existant, aut ad quos sequente tempore perventuræ sint, in[5] quibus alienationem forte Hierius gloriosæ memoriæ prohibuit, adoriantur judicio, aut omnino mentionem de cætero prohibitionis & familiæ nominis faciant, & aliquod sibi exinde jus adquirant: utpote cum & alii Hierii gloriosæ memoriæ filii res suas abalienaverint, & reliquorum quodammodo alienationibus consenserint[6], ac per has, neque non alias, quas prædiximus rationes, quæ ad hujusmodi judicationem & legislationem abunde nobis sufficiunt, sibi pariter, & successoribus suis actiones, quæ ipsis potuissent competere, sustulerint. Atque hæc non tantum præsentis causæ decisio esto, sed & reliquarum in quibus hujusmodi prohibitione facta, tot successiones præterierint, & ultimis heredum per[7] intervenientem aliquem in medio impuberem hereditatem capessat. Tunc enim his etiam, qui sunt extra familiam ejus, qui primus prohibuit, per præsentem nostram legem transmittendarum rerum licentiam habebit. Si quidem in commune hanc legem, tam de præsenti casu, quam de omnibus post hac futuris ad eum modum prohibitionibus protulimus, simul contentionem componentes, quæ hoc tempore evenerat, simul (ut probabile est) futuras præcidentes.

5 Adde *l.* 62. *ff. de adquir. rer.*

6 Alienatione prohibita extra familiam, omnibus vendentibus, vel pacto consentientibus, fideicommissum remittitur, *l.* 77. §. 27. *ff. de leg.* 2. vid. *l.* 11. *Cod. de fideicommiss.*

7 Ut mater per abnepotem in pupillari ætate decedentem. An ad alios casus id extendi potest? non temere. vid. *Cujac. ibi in fin.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea proponere gloria tua in alma hac urbe, & effectui ac fini tradere studeto, atque observari præcipito.

TIT. XLIII.

8 De pecuniis & & usuris civitatum. *Index Regine*, adde. *l. si bene collocata* 33. *ff. de usuris.* Goth. Vide *Novell.* 138. & *Novell.* 121. ANS.

EXEMPLUM[8] SACRÆ PRAGMATICÆ FORMÆ DE USURIS.

NOVELLA CONSTI. CLX.

Imperator Justin. August. Papio.

PRÆFATIO.

ARistocrates prudentissimus Aphrodisiensis reipublicæ pater, quique immobilia in ea possident, supplices nobis facti sunt, ajentes prædictam civitatem, &c. Ac principio quidem illud cognoscimus, quod plerique leges nostras ita accipiant atque intelligant, ut unde minime conveniat, inde[9] injustarum ipsis actionum ansas præbeant. Si quidem à patre reipublicæ edocti fuimus, quod cum bene magna auri summa Aphrodiensium reipublicæ ex legatis à nonnullis civitati relictis collecta esset, ne quando ea deperiret: quidam eorum qui in republica cum potestate erant, eam auri summam collocaverint, ut quamdiu id auri apud ipsum resideret, tamdiu qui susceptisset, quoquo anno pro eo civitati dependeret (sive[10] quis id pactum, sive reditum, sive etiam usuram[11] appellare velit) quantum ferre civitatem æquum esset. Eos vero, qui aurum susceperunt, postquam constitutionem protulimus, ne creditoribus permittatur, ut debitum ultra[12] duplum exigere, sed hoc ipso duplo contenti sint, sane legatum civitati deperire, & tam calefactiones balnearum publicarum, quæ exinde fieri soleant, injuria affici, quam opera publica per legem nostram labefactari, & illorum interpretationem vitium adferre reipublicæ.

9 Calumnia non inde sumenda, sinceritas unde manat.

10 Dubitatum itaque fuit de contractus sive actus nomine.

11 Idque rectius; nihil est enim aliud reditus pecuniæ quam usura, *leg.* 24. *ff. de præscript. l.* 30. *ff. de adimend.*

12 Usuræ supra duplum non debentur, *Nov.* 121. *Nov.* 138.

13 De reditu in pecunia constituto vid. *Molinæum de usur. num.* 69.

14 Annui reditus & usurarum subtilem differentiam observa.

CAP. I.

UT igitur omnia hæc è nostra expellamus republica, sancimus, ut qui id auri perceperunt in hoc, ut pensionem[13] aliquam pro eo persolvant reipublicæ singulis annis, quo ad illud penes se aurum habuerint, inferre compellantur id quod pro eo se illaturos constituerint, haudquaquam sacra nostra ad hoc constitutione usurpata. Illam etenim de creditoribus conscripsimus, & qui in ea comprehenduntur, casibus. Præsens vero species illam non attingit: siquidem hoc magis annuo[14] reditui, quam usurarum præstationi simile videtur. nos autem ex æquo civitatum curam gerere oportet, ut rerum fiscalium. Quod si quis post hanc præsentem nostram formam aliter ea quæ à nobis lege promulgata sunt acceperit, & defraudare civitatem dato auro voluerit: & pro universo tempore, quantum debet, civitati persolvet, & præterea reddet duplum: ut malitiosæ interpretationis justam retributionem percipiat: propterea quod cum in manu illi esset, ut bonum se perhiberet civem, ita improbus est, ut quæ illum in lucem protulerit, eam non dubitet afficere injuria.

TIT. XLIV.

15 De præsidibus, *Index Regine*; adde *Novell.* 95. *Novell.* 128.

16 Hæc Novella est Tiberii.

17 Parum est, leges sanciri, nisi custodiantur. *Nyrell* 26. *cap.* 1. *Novell.* 133. *cap.* 4 *l.* 2. §. 13. *ff. de orig.*

DE[15] PROVINCIARUM PRÆSIDIBUS.

NOVELLA[16] CONSTI. CLXI.

PRÆFATIO.

NOn tantum decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accurate custodire[17], & ad effectum deducere transgressoresque competentibus pœnis subjicere. Quæ enim legum erit

ΚΕΦ. β'.

ΚΑτασκευάζομεν ὑ τῶν ὅλων ἡμεῖς μιᾷ' ὅσης ἐχρῆν ἀκριβείας ὑπόθεσιν, ἐπὶ μὲ τοῖς ἄλλοις πράγμασιν ὧν δηπ Κωνσταντῖν ὁ τ εὐδόξ μνήμης ὁ Ἱερίε ὑ πρεσβύτερ παῖς σὸ τ ὑ πατρὸς Ἀλεξάνδρ γήρᾳ κύεσ, ἐδὲ τῶ τυχόσω ᾠήθημεν καλῶς σύστασζ ζητητ. εὑρομζ ὑ τ ἐπὶ τύτ συναγωγὴς σὸν Ἀλεξάνδρον μόνον τ εὐδοξότατον, ἀλλὰ ϗ τῶ λοιπῶ πάσω φαμιλίαν τ τι τ Ἀθηνᾶς ῥηκτῶν μάχε μόνω παίδω ἴσωτω τῶ κώλυσιν, ϗ αὐτῶν τ Ἱερίε ὑ τ εὐδξε μνήμης ὑῶν, ὁἱ ὰν εἰσποιῆσι σφᾶς αὐτὸς τοῖς Ἱερίε δικαίοις οἱ μετ' ἐκείνε τ φαμιλίας ὑπάρχοντ μέρ, ἐκποιησάντων τινὰ ἢ παρ' αὐτοῖς, ϗ ὅλως ἅπερ εἰς τῶ ὑποκειτέσυσιν ὀν γνώμης ἀπαγορδυσάντων μιᾶς. ἐπὶ δ' γε τῆ ὠφελείᾳ, ὃ δὴ κυρίλλ Ἱερίον δείκνυσι τ ἐνδεξον τῇ μνήμῃ, ποσῶς ἡμῖν ἔδοξεν ἀνάμεσον εἶναι ἀβεβαιρίας, πίσαρσιν ὕστερ χρείας τῶ τοιωτῶ εἰς μάσω ἀρκοῦς ζήτησιν. νυνὶ γὰ Μαρίας ϗ Μαρίας τ εὐδοξοτάτων ὑπ ἀβενῶν (ἃς δή πε ϗ αὐτὰς ὀν τῇ φαμιλίᾳ θετέον, τ ἡμετέρων νόμων ϗ τὰς τύμφας τύτ ᾗ ἀσφηκότ ἀξιόντων) σὸν ὀρθῶς ἂν ἀσφαλῶς ὁ εὐδόξοτ τῶ παρ' αὐτῶν ἀστειομμένω σὐσήσατο δίκῃ. ἀπιστῶν ϗ ϗ τύτων, ὡς πίσαρας ἤδη χρείας παρελυλυθέναι δοκεῖν, σὸν ἂν ὑποπτεύσαμεν δρᾶσαι ἅτω δικαιηγόρος ὑπόθεσιν παρηλθέναζ, μᾶλλσι τ Κωνσταντίνε παιδὸς ἐπὶ νέας ἅτω τ ἡλικίας κατελυσούσης τ βίον· ὥσ κἂν εἰ μὴ Ἀθηνᾶν ἐκείνω ἐτύγχανεν, εἰς τῶ μητέρα τῶ αὐτῆς ἀσελθεῖν τὸ ἀσφάλ, σὸν αὐτῆς τ νέας, ᾧ νόμῳ ϗ ὥσπερ χορηγίᾳ τύπου αἰτία, ϗ ᾗ τῶ Ἱερίε ᾧ τ εὐδξε μνήμης Ἀθηνᾶν ἀμφοτέροιν τ τῶ αὐτᾶ. ϗ γὰ εἰ Ἀθηνᾶς ὁ Κωνσταντῖν γράφων ὑποκατάστησε πνας ἐποιήσατο, τ παιδὸς τελευτώσης ἀνήβε, πλὴν ἀλλ' ᾗδὲ σὐπάθειν εἰσιέναζ μέλλε ϗ αὐτῆ καθ' αὐτὸν ᾧ νόμῳ τῇ τ νέας μητρὶ τῶ ἀσίκω παριεῖσθαι, Ἀθηνᾶν χωρὶς ἀπιθήσης αὐτῆς.

ΚΕΦ. γ'.

ΘΕασάμεθα τοίνυν, μηδὲ Ἀλέξανδρον τ εὐδοξότατον, ἢ τὰς αὐτῶ παῖδας, μηδὲ τὰς Ἀθηνᾶς τ λοιπῶν Ἱερίε ᾧ τ εὐδξε μνήμης ᾧ πρεσβυτέρε παίδων, μηδὲ ἄλλον πινὰ τ πάντων εἰς τῶ αὐτῶ ἀναφερομένων φαμιλίαν, ἢ ϗ Μαρίας ϗ Μαρίας τ εὐδοξοτάτων, σφραγὶ τ παρ' αὐταῖς κεκτεσότων πραγμάτων, ἢ ϗ τ ἄλλων χορεῖν, παρ' οἷς τι πράγματ κεκτῆσθαι νομ, ἢ ϗ εἰς ὃς ϗ τ ἐξῆς ἀσελθοιεν χρόνοι, ἐφ' οἷς Ἱερέω ὁ τ εὐδξε μνήμης κωλύσας ἐτύγχανε τῶ σκποιησι ἢ ὅλως μισηθῆναζ λοιπὸν τ κωλύσεως ϗ ᾧ τ φαμιλίας ὀνόματ, καί π δίκαιον κατασκιάζειν ὀν τύτ, ὡς ϗ τ ἄλλων Ἱερίε ᾧ τ εὐδξε μνήμης ὑῶν τὰ αὐτῶν σκποιησάντων πράγματα, ϗ συμφωνησάντων ὥσπερ ϗ τοῖς τ λοιπῶν σκποιήσεσι, ϗ ἀσφαλεσαμένων σφίσι τ αὐτοῖς ϗ τοῖς Ἀθηνᾶς τῆς δικαιώμασι ἀρκούσαις ἀγωγὰς ὀν τύτ· ϗ τ ἄλλων ᾗς φθάσαντες ἴφημι λογισμῶν, ὥσ τῶ τοιαύτῃ ἡμῶν δόκησιν κλίνι τ ϗ νομοθεσίαν. Καὶ τοίνυν εἶναι τομὸν ᾗ τ παρόντ ἀσθένεσ μόνον, ἀλλὰ ϗ τ λοιπὸν, ἐφ' ὧν κωλύσεως χωρομένης τοιαύτης Ἀθηνᾶς τοσαύτης παρέλθοιεν, ϗ τ κληρονόμων ὁ τελευτῶν Ἀθ μέσε πνὸς ἀνήβε Ἀθηνᾶς τ κλήρ. τωνικοῦτο ϗ ϗ τοῖς ἔξω τ φαμιλίας ᾧ ᾗδὲ τῶ κωλύσοτ ᾖδεσι σὲ ᾧ παρόντ ἡμῶν νόμ ᾗδεπεπτ εἶξί τι πράγμασι. κοινὸν γὰ δὴ τύτ ἐπαισσάμεθα τ νόμ τ παρόντ ἀσθένεσ, τ μὴ ταῦτα χορηγεσθέντ ὕστ κωλύσεων τῶν τ συμβάσων νῦν Ἀθηνᾶς φιλοτεκίαν πάς π, ὡς εἰκός, ἐσομένας ᾗδεσανκόπτοντ.

EPILOGOS.

†. Τὰ τοίνυν ᾗδοξότατε ἡμῖν, ϗ Ἀθ ᾧ παρόντ δηλήμασι νόμ, ἡ σὴ εὐδόξοτης ᾗδεῖναζ ϗ τ τῶν τῶ παυδαιμονία πόλιν ϗ ἔργα ϗ πίστι ᾗδοβοηθῶσαζ ϗ παραφυλαχθῆναζ ᾗδεσπεύσατω. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Johannes & Curius subditis obtulimus.

ΤΙΤΛΟΣ μγ'.

ΙΣΟΝ ΘΕΙΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξ'.[1]

Αὐτοκράτορ Ἰυστινιανὸς Αὔγυσ Παπίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΡιστοκράτης ὁ ἐλλογιωτατ πατὴρ τ Ἀφροδισιέων πόλεως, ϗ οἱ κατ' αὐτὸν κεκτημένοι, ἱκέται γεγόνασιν ἡμῶν, φάσκοντες τῶ εἰρημένω πόλιν. Καὶ μετά τινα, Πρῶτον μ ὀκεῖτο νομίζομεν, τὸ τὰς ἡμετέρας νόμους ὅτω πνὰς σκλαμβάνειν τὸ ϗ ᾗδεῖν ὡς σὐπάθειν ἐσιτῆς καθ' ὃν ἤκιστα ἐχρῆν ἀδικημάτων περιέχειν ἀφορμάς. ἐδιδάχθημεν γὰ ᾗδὲ ᾧ τ πόλεως πατρὸς, χρυσίον συχνὸν ἠθροῖζε τῇ πόλῃ σὺν πρεσβείαις κατελελειμμένων παρ' ἑκάστων τῇ Ἀφροδισίων πολ· ϗ ὅπως ἂν μὴ τᾶρ ἐξαπόλοιτο, πνὰς ᾗ σὺ δωσόμῳ τ πόλεως νείμασζ τ χρυσίον τᾶρ, ἐφ' ᾧ τι τοῖς αὐτᾶ τῇ πόλῃ σωτελεῖν ἔτως ἐκάστ, (ὅπῳ εἴτε τῆς νομῶ, εἴτε πάρχ, εἴτε ϗ τοκον καλεῖν βελητέον) τᾶρ ὃ ᾗδεσπῆσον ἐσι φέρεσθαι τῇ πόλῃ, ἕως ἂν τὸ χρυσίον παρᾷ τῶ λαβόντ μένῃ. τὰς μέντοι τὸ χρυσίον εἰληφότας, ἐπειδὴ Ἀθήκαμεν ἐθήκαμεν, ὑπὲρ τὸ διπλάσιον μὴ συζημοῦσθαι τοῖς δανεισταῖς ἀτοπὸν τὸ χρέ, ἀλλ' δοκεῖσθαι τᾶτ ϗ μόνῳ, φάσκειν ὡς ἐπειδὴ κατεσκόλκασιν ὑπὲρ τὸ διπλάσιον, δεῖ τὸ πρεσβεῖον ἀποδοῦναι τῇ πόλῃ, ϗ ἀδικεῖσθαι μᾶς σκπυράσεις τ δημοσίων βαλανείων σὐπεθεῖσι χιονόμφας, ἐλατικὰ ϗ τὰ ἔργα τὰ δημόσια, ϗ τ ἡμετέρων νόμων ϗ τῶν σκείνων ἁμιλλίαν τῇ πόλῃ λυμαίνεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα ἅπαντ πόρρω τ ἡμετέρας ἐλαύνοντες πολιτείας, ᾠηπίζομεν, τὰς τὸ χρυσίον εἰληφότας ἐφ' ᾧ τε αὐτ αὐτᾶ ὀφείλειν τὸ τέλ τῇ πόλῃ, τύτας ἀναγκαιδίωμαι μηχαν ᾗδὲ ἂν ἔχειν τὸ χρυσίον, εἰσφέρειν τὸ ὑπὲρ αὐτᾶ ἀνπιφωνημένον ἔτως ἐκάστῳ, μὴ κεχρημένας παντελῶς ᾗδεῖ τύτ τῇ θείᾳ ἡμῶν Ἀθ τέξ. ἐκείνῳ μὲ γὰ ἐπὶ δυνειτῶν ἐγραψάμεν, ϗ ᾧ ῥητεῖς αὐτῇ παλεχρόνων θεμάτων· τὸ ὃ παρᾷ ἐδὲν ἐκείνης ἀπῆστε, εἴτε ᾗδεσόδῳ μᾶλλον ἐτησίᾳ ἢ τόκων ἔοικε κατασολῇ· ἡμᾶς τε σὺν ἴσῳ τοῖς δημοσίοις κινδυ χρὴ ϗ τ πόλεων. Εἰ δ' τις ϗ μᾶ τοῦδε ἡμῶν τ παρόντ τύπου ἑτέρας κατεπάλαι τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα, ϗ ἀποστρήσας βαλητῶν τῶν πόλιν ᾧ δεδομένης χρυσίν, ϗ ᾧ χρόνῳ παντὸς ὁπόσου τῇ πόλῃ ἐποφείλῃ, κατατεῖσ ϗ ἀποδῶσ τὸ διπλάσιον· ἵνα τ κακούργ βαλανείων δίκαιαν ἀμοιβὴν ἀπολάβοι. διὸ τὰ παρὸν αὐτῷ πολίτῃ φαίνεσθαι χρησῷ, ἅτως ἐσὶ πονηρὸς ὡς τῶ συξήσασ αὐτὸν ἀδίκεῖν.

ΤΙΤΛΟΣ μεῖ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξα'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΥ τὸ νομοθετῆν τὰ πρέποντα, μόνον ἐσὶν ἀγαθὸν μόγον, ἀλλὰ ϗ τὸ τὰ ῥηπιδόντα φυλάτειν ἀκριβῶς, ϗ ὡς ἔργον ᾄγειν, ᾗ τὰς ᾗδεβαίοντας τοῖς ἀρμοδίοις ὑποβάλλειν πονηρὸς. τί γὰ ὄφελ ᾖσιν

ἕνα τῶν νόμων, οἱ μάχεσθαι γεγραμμένοι εἰσὶ, ἢ τοῖς, οἷς μὴ τὸ χρήσιμον ἀφῃρῆται τῶν προγεγραμμένων αὐτοῖς καὶ τῶν ἔργων τοῖς ἐγγεγραμμένοις παρέχεται· ἰσομοιρεῖν τοίνυν τῷ βασιλείῳ σφέδρα τῶν ὑποπλῶν κελεύομεν, σῴζειν τὰς ἀρχὰς τὰς τῶν ἱπαρχικῶν ἐγγράφων λαμπόντων πανδήκτας διορίσαντας, ἵνα καὶ αὐτοὶ καθαρῶς χρώμενοι τούτοις, τοῖς ἐγγράφοις τὸ δίκαιόν τε καὶ ἴσον νέμωσιν, τὸ δὲ δημόσιον δύσοφρυς τῇ τῶν ὑποπλῶν ἀβλαβείᾳ. ἀλλὰ ταῦτα μὲ κατ' μικρὸν εἰς λῆθην ἦλθε, τῇ πλεονεξίᾳ τῶν τὰς ἀρχὰς πεπαμένων μᾶλλον ἢ παρεληφότων πικρότητι.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν τὰς ὑπὲρ τούτων ἀναπεμφθείσας νόμους, ἀποζόμενοι ἀρχεῖν μὲ σκέπτους τοῖς ἐξ ἀρχαίας γνωρίζομένης δόξης, καὶ πλείστῳ δὲ δικαίᾳ φορτίδα πεμφθείσας, εὗρε τε καὶ πάσης δόσεως χωρὶς ἀναβαλομένους τὰς ἀρχάς. καὶ ἐκ μὲ ὑποτελεῖς ἀβλαβεῖς τε καὶ ἀζημίους ἀφυλάττειν· τὰς δὲ δημοσίας ἐπιμελῶς ἀφαίνειν φόρους, μήτε δι' αὐτοῦς, ἢ τοὺς αὐτῶν παρέδρους, ἢ κανδηλατρίους, ἢ δημοσικοὺς, ἢ τινα τῶν αὐτοῖς ὑποσημαίνοντων λαμβάνειν τι παρὰ τῆς ἀρχομένων, πλὴν εἰ μὴ κατὰ τὸ πλεονάσιον (ὡς οἱ νόμοι φασὶ) τὸ παρ' αὐτῶν λαφθὲν σκίσαι βέλοι), ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τοῖς ὑπὸ τῆς δημοσίας καὶ τῆς νόμου δικαιστηρίοις. Παυσομένης τῆς ἀρχῆς τὰς νενομισμένας πεντήκοντα ὑποσβολὰς αὐτοῖς ἡμέρας δημοσιώσας, καὶ τοῖς ὑπάγειν βουλομένοις ἀπολογεῖσθαι. μὴ βραδυθείσης δὲ δίκης εἴτε τῆς πεντήκοντα ἡμερῶν, χρημάτων μὲ ὄσης, διδόντι ὑποκριθέντος, ἐγκαλημάτων δὲ, μέχρι πράγτου μενέτω τὰ ὑποβάσεως τῶν δικαζόντων, εἴτε ἀρχοντὸς εἰσὶν, εἴτε παρὰ τῆς ὑπαρχόντων ἐδόθησαν, εἰ μὴ ὑπὸς ἡμερῶν εἴκοσι δὲ ἀρχθῶσι τῶν δίκων τούτων περιόσας, δέκα χρυσὶς λιτρῶν ὑποτιμωμένων, τῶν δίκας καὶ τὰ ὑποερημένα ὑποίσους. Εἰ γάρ τινες τούτων κακῶν τῷ συνειδότι βαλόμενοι λαβόντες φύγοιεν, ἢ καὶ ἱερεῖς ὑποδεδράκοιεν οἰκίας, τῶν ὑσίας ὑπάτων), τοῖς ἡδικημένοις ἐκ τῆς νόμου καὶ τῶν ἀδικημάτων μέτρον τούτοις διαριθμησαμένης. καὶ κεφάλαιόν ἐν ἡ ἐξ τούτων ὑποίσους Δίκαιος καὶ † ὁν μιᾶς μοίρας κατὰ τὸ πρῶτον νενομισθέντος παρασχέσθαι, τὰ εἰσαχθέντα ὑπὲρ τῶν ὑποτελῶν ἀφαιρέτω βέβαια, μόνοις ὑπὸ τῶν ἄλλων βεβαίοις, ὅσα ἐκ τῶν ὑποτελῶν λυσιτέλειαν ἐξ τῆς ἀρχόντων καλῶς παρὰ τῆς βασιλείας νενομισθέντ). Ὡσαύτως δὲ τῶν τοῦτα πολυμεμελῆσθαι κελεύομεν, ὅτου καὶ τῶν ἐκ τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀφαιρέτου νοητὸς ἢ τῶν ἐκκλυομένων παρ' αὐτῶν, ἓν τε πλεονάσιον κεκινδυνεύσθαι δοκοῦμεν ἀποδοσ.

ΚΕΦ. β'.

ΚΑΙ ταῦτα νομοθετῶν ὑπῆλθεν ἡμῶν τὸν τῆς ὑπηκόων δύσοιαν τὸ καὶ ἱκεσίαν ἐξ πολλῷ ποιεῖσθαι, ἐ μόνον ἐν ὑπτίθεν εἰσηγμένων τὴ βασιλείας πόρων. Συναιρεῖσθαι δὲ τοῖς τῆς ὀρχόντων δόσεσι καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ἀποτελούμενα τῷ βασιλικῷ λόγῳ συμφοίτα εἰς πλῆσιν ὅσην ἀναφερόμενα ζημιῶν, ἵνα καὶ ταύτῃ πως τὸ δημόσιον † δύσοιαν ἔχοι, καὶ πρὸς δύπορα τόπα τάξιν ἐπιτελέσθαι, ἀπηλλαγμένων τῆς ἐπενεχθέντων ποτὲ ὑπὸ χρόνου πνος ἀπὸς βλάβης τότε τελῶν. τῷ δὲ ἡμετέρῳ κράτει μία τῆς ἐστι αὐτὴ σπουδὴ, τοῖς ἱπαρχίαις δύνασθαι τε καὶ ἀσφαλῶς οἰκεῖσθαι, καὶ τῆς ὀρχόντων ἀπολαύειν δικαιοσύνης, τοῖς τε δημοσίας ἀμείμπτως εἰσπράξαι φόρας. ἐ γὰρ ἄλλως ἔνεστι τὸ πολίτευμα ἀσφαλίζεσθαι, μὴ τῆς εὐσεβῶν εἰσπραγμάτων τελεσμότων, ἐξ ὧν τε τῷ στρατιωτικῷ τρεφόμενον τοῖς πολεμίοις ἀνθίστα), φρυρεῖ τε τοῖς τε ἀγροῖς καὶ τοῖς πόλεις, ἀπολαυῶ τε καὶ τοιπαὶ πέγματα τῆ ἀπονεμηθέντων αὐτοῖς, πίπρι τε καὶ πόλεις ἐπανορθοῦνται καὶ τὰ ἄλλα πάντα σῴζεται, ὅσα βλέπ' σῴζει τὸ κοινῇ συνοῖσον τοῖς ὑπηκόοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἁδὲ ἓ θεία δηλήμματα νόμων, ἡ σὴ ἐνδοξότης κτ' τῶν εὐθάμιστα πόλιν σὺν τοῖς εἰωθόσι τόποις σῴζηθῆναι, σελεῖ ἡ καὶ κτ' τὰς ἐπαρχίας τοῖς σεσῆφθαι χρεμένη σωσσάγμασιν. ἵνα πάντες ἴδωσιν, ὅση τὶς ἡμῖν ἐστὶ ἓ τε δημοσίᾳ, τ' τε τῶν ὑπηκόων ἡμῶν ἀσυλαβείας φροντίς.

ΤΙΤΛΟΣ μα'.

Θείῳ τύπῳ κωνσταντινουπόλεως Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ, περὶ διαφόρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξβ'.

Ἐπύθετο ἡμῶν ἡ σὴ ἐνδοξότης περὶ πνων ἀμφισβητημάτων ἀφορμὴ τῆ ἐλομαιωζόντων τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς ἀγερεῖς τῶν δίκης ἀγωνιῶν, ἅπερ ἔφησεν ἡμετέρας διακελεύσεως δεῖσθαι, ὥστε μὴ διλυκῶς τοσαύζεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δωρεῶν.

Τὸ τοίνυν πρῶτον κεφάλαιον τοιοῦτον λῦ· γνωρίζεις ἐπὶ τοῖς παρὰ ἓ σωνοικήσαντος δωρηθεῖσιν αὐτῇ πρόσωπον, ἐ μὴν παραδεδομένοις, ἐδέλετο, πλουτήσαντος ἓ ἀνδρὸς καὶ ἡσυχίαν ἀγαγόντος ἐπὶ τῇ δωρεᾷ, τὰ πρόσωπα διοικεῖν, ὡς κυρία τούτων τῇ τε δωρεᾷ τῇ τε σωπῇ ἓ ἀνδρὸς χρυσῆρη. ἀντεῖπεν πρὸς τὰ κατηχοῦσιν παρεγράφη, αὐτὴ μόνῃ ἔχειν ἐναγωνίζεσθαι, εἰ κατίχοι, ἐ μὴν καὶ παρ' ἑτέρᾳ δωρεᾷ ταῦτα ὑπόκεῖσθαι. Τὸ μὲν ἀμφισβητηθὲν, τοιοῦτον λῦ· ἡμεῖς ἀνερωτήσαμεν ἀφορμὴν ἡμετέρας, λεγούσης, τ' δωρησάμενον, εἰ ᾧ μὴ ἐπερωτήθη τῶν παρεδόσαν, ἀναζητεῖν ἔχειν παραδιδόναι τὰ δωρηθέν. ἐ γὰρ ἐπ' ἐξαπάτῃ, ἀδὲ ἵνα γεγραμμένα εἴη γυμνά, τὸ νενόμενον σῴσῃ πρᾶξιν συμβόλαιον. σωσευεσήσαμεν ἡ καὶ τῶν ἓ Σεπτὶς νόμων ἓ παλαιῶν νομοθεσίαν, ὃν δὲ ποιῆται τὸ οἰκείας νομοθεσίας ἀπεπέμψαμεν σῴζειν ἡ πολιτεία, τοιαῦτα νομοθετῆσαι ὁποῖα κτ' τὸ παρὸν ἡμφισβήτη). §. α'. Καὶ ἡσαύζομεν, εἰ (κτ' τὸ ἐμισθοδοσθαι ἡμῖν εἰρημένον) πλείως ἄπαντα φοίη τὰ τοιαύτης δωρεᾶς, καθὰ τε τὸ μέτρον καθά τε τῶν ἐμφάνειαν, ἐῤῥῶσθαι ταῦτα σὺν τρόπῳ παντός, τῇ ἓ ἀνδρὸς σωπῇ δῆθις ἐξ ἀρχῆς, κτ' τῶν ἡμετέρων ἀφάξιν, ἐξ ἓ γίγνεν. ὥστε κἂν εἰ μὴ ταῦτα ὁ ἀνὴρ εἰς ὑποθήκην δοίη τὸ πρᾶγμα, ἢ εἰς ὑπέχυρον ὠδόσαιο, ἀλλ' ἐ σωσκεπασμένην δοκεῖν τὸν γε μέχρι θελῶ ἡσυχάσαι, καὶ τῶν παρόντων, εἴτε γίγνε, διδόναι αὐτὴ παραγραφόν· εἴτε ἐ γίγνε, παρέχειν ἡ ἀπαίτησιν, εἰ μὲ ἐπερώτησις γδοιτο, ἀφ' τ' ἐξ stipulato· εἰ ἡ μὴ τάσι, ἀφ' ἓ ex lege condictitia. ὥστε παρῳλαζεῖν τὸ δεδωρημένον. §. β'. Κἀκεῖνο ἡ ἀφαίρεσιν δίκαιον ἡγησόμεθα, τό, εἰ μὲ ἐμφανεῖς γδοιντο τῶν ἀρχῶν αἱ δωρεαὶ σὺν ὑποσημήμασι, πᾶσι τρόποις αὐτὰς τῇ σωπῇ βεβαιώσθαι· εἰ ἡ ἀνεμφάνιστοι μείνοιεν, ὑπερβαίνοιεν ἡ τὸ μέτρον τὸ δεδομένον ἐμφανίσεως, μέχρι τοσούτου μόνῳ αὐτὰς ἐῤῥῶσθαι, μέχρις ἐ κἠ ἀνεμφάνιστος τὰς δωρεὰς ἰσχυρὰς εἶναι παρ' ἡμῶν νενομισθέντ). τοῦτο γὰρ σὺν ὑστέρῳ νομοθετήσαντες, κρεῖττόν αὐτὸ βουλόμεθα, κὴ μὴ ἀφ' τῶν ἀφορμῶν τ' ποσότητον ἀφαιρεῖσθαι κὴ τὸ ὀρθῶς ἔχειν δωρεάματον. ὅσῳ κὴ ἐπὶ τ' κριθόλης δωρεῶν ἤδη νόμῳ ἡμέτερῳ λέγ. τούτων κρατούντων ἐ μόνον ἐπὶ γυναικὸς κὴ ἀνδρὸς, ἀλλὰ κὴ ἐπὶ τ' ἄλλων ἀφορώντων, ἐφ' ὧν αἱ σὺν χάρισι δωρεαὶ κεκώλυνται).

utilitas, si in literis [1] duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? Ac scimus, quidem, quam vehementer majestas Imperatoria collatorum curam gesserit, cum aliquoties definierit, ut provinciarum præsides officia gratis [2] suscipiant: quo magis & ipsi, cum pure his utuntur, æquum & bonum subditis impertiantur, & ex collatorum incolumitate omnium rerum copia abundet respublica. Sed hæc quidem per immodicam avaritiam eorum, qui officia redimunt [3] potius, quam suscipiunt, devicta paulatim in oblivionem devenerunt.

1 Legum utilitas non in earum scriptura consistit, sed observatione.

2 *Novell.* 8.

3 Aliud est suscipere magistratum, aliud eum redimere.

Cap. I.

NOs autem de his propositas leges renovantes, sancimus, ut illi magistratum gerant, qui & bona existimatione noti sunt [4], & in exercenda justitia plurimum reposuerunt solicitudinis. Sed & ut citra ullum munus & largitionem magistratus suscipiant. Item ut tam collatores incolumes indemnesque conserventur, quam publica [5] tributa diligenter expediant. Præterea ut neque per se, neque per adsessores suos, aut cancellarios [6], domesticosve aut quempiam eorum, qui [7] ad ipsos pertineant, quidquam à subditis accipiant, nisi in quadruplum velint, (ut leges loquuntur) quod ab ipsis acceptum est, dependere: sed contenti his sint, quæ lege ipsis deputata sunt & publico. Simulatque magistratu abierint, ut per solennes quinquaginta [8] dies in provincia assideant, sub publico versantes conspectu, & omnibus actionem intentare volentibus respondeant. Lite vero intra quinquaginta dies non finita, si quidem pecuniaria sit, procuratorem dato: sin vero criminalis ad terminum usque causæ permaneto his, qui in causa dijudicant (sive magistratus sint, sive à præfectis dati) nisi intra viginti dies, quam initium cœperit, eam litem finierint, decem libras auri mulctandis: lite nihilominus secundum prædicta procedente. Si qui enim mala conscientia stimulati, vel clam aufugerint [9], vel ad sacras [10] ædes decurrerint: substantia excident, secundum legem pro modo admissorum inter injuria affectos dividenda. Et quemadmodum procedens de hoc constitutio & ex una parte, prout antea lege [11] comprehensum est, statuerit: quæ pro collatoribus [12] introducta sunt, ea firma permanento, permanentibus videlicet & aliis firmis, quæ ad collatorum utilitatem de præsidibus pulchre à majestate sancita sunt Imperatoria. Quemadmodum autem eos, qui hæc perperam in se admittunt, punimus: ita & eos, qui per hanc causam contra interdictum aliquid ab ipsis accipiunt [13], restitutioni quadrupli subjicimus.

4 Nota, quos promoveri oporteat ad magistratum.

5 *Novell.* 8. *c.* 8.

6 Cancellarii sunt à secretis judicum, dixi ad *l.* 8. *C. de adsessoribus.*

7 Fuas alioquin fieret legi, quotics per interpositam personam id fit quod lex vetat fieri. vid. *l.* 5. *Cod. de legibus:* adde *l.* 5. *ff. de repetund.*

8 *Novell.* 8. *c.* 8.

9 Fuga suspectum reddit. *Novell.* 53. *cap.* 4. *l.* 15. *Cod. de probationib.* adde *leg.* 25. *ff. de Senatusconsulto Silaniano. Bald. in l. admonendi* 31. *ff. de jurejur.* Exceptiones vero hujus regulæ, vide *apud Socin. regula* 163.

10 Facit *Nov.* 17. *cap.* 7. *Novell.* 128. *cap.* 13.

11 *Novell.* 128.

12 *d. Novell* 128.

13 Vid. *l.* 1. *l.* 2. *& toto tit. ff. repet.*

Cap. II.

ATque ut hæc ita caveremus lege, ex eo nobis in mentem venit, quod pluris [14] à nobis sit subditorum opulentia & medela, quam reditus qui exinde inferuntur Imperio. Contrahimus enim una cum largitionibus præsidum in arctum ipsa etiam suffragia [15], quæ Imperialibus inferebantur rationibus, & magnum reddebant pecuniarum cumulum: quo magis hac causa & respublica meliore successu potiatur, & locupletior redeat, aliquot retro temporibus à nonnullis excogitatis præstationibus liberata. Una enim hæc res potentiæ nostræ studio [16] est, *ut provinciæ & bonu gubernentur legibus, & tuto inhabitentur, neque non ex præsidum justitia fructum capiant, & tributa publica sine querela inferantur:* neque enim aliter conservare licet rempublicam nisi [17] pientissimæ præstationes importentur in publicum, ex quibus & militares nutriuntur copiæ, ut resistatur hostibus, & per agros ac urbes agantur excubiæ: perfruuntur item reliqui ordines adtributis sibi salariis, reparantur quoque muri & urbes, denique omnia alia proveniunt, quæ communem subditorum utilitatem concernunt.

14 Commoda subditorum, suis commodis optimus Princeps anteponit. Notandum illud sane est, Marcum Antoninum Imperatorem fisco, in causis compendii nunquam faviſſe. *Capitolinus in ejus vita*, quod ad *leg.* 10. *ff. de jure fisci*, facit optime.

15 Suffragia hujusmodi διασκοπὰ dicuntur. vid. quæ notavi ad *Novell.* 8.

16 Vita & studia optimorum Principum.

17 Pecunia nervus reipublicæ. *Novell.* 8. *cap.* 10. §. 2. *Novell.* 149. *cap.* 2.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem: ea gloria tua in alma hac urbe consuetis locis proponet, sed & solitis usa jussionibus mittet per provincias: ut omnes intelligant, quantum nobis respublica simul & subditorum nostrorum incolumitas curæ sit.

Tit. XLV.

SACRA [18] FORMA TRANSMISSA DOMINICO GLORIOSISSIMO PRÆFECTO, DE DIVERSIS CAPITULIS.

18 De donationibus sacra forma, & de adscriptitiis, *Index Regin.*

Novella Constit. CLXII.

Antonio Contio Interprete.

PErcontata nos est tua gloria de quibusdam controversiis apud disertissimos ejus quod apud Illyrios est fori causarum certatores, quæ quidem dixisti nostra dijudicatione egere, ut non perpetuo dissentiant.

Cap. I.

De donationibus.

PRimum [19] igitur capitulum tale erat: Muliet quædam super his quæ ei à conjuge donatæ fuerant rebus, non tamen traditæ, volebat mortuo viro & qui silentium egerat super donatione, res persequi, ut domina harum tam donatione quam silentio viri facta. Opponebatur à detentoribus, exceptionem ipsam solam habere conventam, si detineret, non tamen & ab alio posse ipsa vindicare. Quod igitur controversum fuit, tale erat. Nos vero recordati sumus constitutionis [20] nostræ, dicentis, donantem, & si non sit stipulatus [21] traditionem, necessitatem habere tradere donatum. Non enim ad defraudationem, neque ut literæ sint nudæ, interpositum convenit conficere instrumentum. Animum quoque advertimus & ad Cintiæ [22] legis veteris legislationem (quam benefaciens à sua legislatione removit dudum respublica) talia lege includentem seu tractantem, qualia in præsenti controversia fuerunt. §. 1. Et sancimus: Si quemadmodum prius à nobis dictum est, perfecte omnia se habeant ea quæ ad talem donationem pertinent: tam secundum [23] mensuram, quam secundum [24] insinuationem, valere ipsam ex modo omni, per viri silentium illico ab initio, (secundum nostram constitutionem) ex quo facta fuit, ita [26] ut quamvis postea vir in hypothecam dederit [25] rem, vel in pignus tradiderit, non tamen prælienasse videri ipsum, quamdiu superstes erat, silentem, & traditionem ipsam (sive intervenit) dare ipsi exceptionem, sive non intervenit, præbere & exactionem, si [27] quidem stipulatio intervenit, per ex stipulato: sin minus per ex lege condictitiam ad consequendum id quod donatum est. §. 2. Et illud etiam constituere justum duximus: Ut si quidem insinuatæ fuerint ab initio donationes in gestis, omnibus modis ipsas silentio confirmari. Si vero minime insinuatæ manserint, excesserint autem mensuram indigentem insinuatione, usque ad tantum duntaxat ipsas valere usque ad quantum & non insinuatas donationes validas esse à nobis constitutum est. Hoc enim in extremo constituentes, obtinere idem volumus, & non propter adjectionem quantitatis, excidere & id quod recte se habere poterat. Quod quidem & super universitatis donationibus jam lex [29] nostra dicit. His obtinentibus non solum in viro & uxore, sed etiam in aliis personis, inter quas quæ in matrimonio fiunt donationes, prohibentur.

19 Extat primum caput hujus Novellæ in *lib.* 47. *Basilic. tit.* 1. *c.* 78. Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Novissimo lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 10. Rittershus. *part.* 5. *cap.* 11. Ans.

20 *l.* 35. *C. de donationib.* §. 2. *Instit. de donat.*

21 Id est, etsi non promiserit.

22 Tit. *Cantii Scr.* Æliæ Sentiæ: *Hal.* & male. Lex enim Ælia Sentia de manumissionibus fuit, non donationibus. Goth. De lege *cintia* sive *cynthia* de donationibus meminit. Tacit. *Annal.* IX. Vid. etiam Ranchin. *var. lect. lib.* 2. *cap.* 7. S. L.

23 Ut non sit immodica.

24 Ut sit insinuata.

25 Abrogatur lex 12. *C. de donat. inter virum & uxorem. l.* 32. §. 5. *ff. de donat. inter virum.*

26 Ut si donator rem à se donatam alienaverit vel pignueraverit, donationem revocasse non intelligatur.

27 *l.* 35. *Cod. de donationib.*

28 Utile per inutile non vitiatur. *l.* 21. *in fin. ff. de donat. l.* 34. *Cod. de donat.*

29 *d. l.* 35.

Cap. II.

SEcundum etiam insuper capitulum à tua excellentia interrogati sumus, An post constitutionem [1] nostram volentem ex libera & inscriptitio [2] natos quospiam postea libros propter matris conditionem existentes, oportere existimare, rametsi nec adscriptitii facti sint secundum [jus] antiquum, tamen omnino [3] colonos factos esse: propterea quod alia nostra constitutio etiam colonorum liberos non permittit relinquere [4] terram, sed manere colonos, & multo magis hoc esse oporteat, quandoquidem est in his personis prorsus inscriptitiorum prosapia. Hæc igitur in interrogatione erant tua, & hoc erat dictum capitulum. Oportet enim nostram considerantes mentem, nosse quia nunquam nos liberum [5] ventrem parere inscriptitium [6] concessimus, sed symbolum sane hoc & signum superponi oportet genito, post statim positam legem, hoc ipsum scilicet, nempe libertatem convenire ex libera natis matre. Si igitur ex [7] libera quis & inscriptitio nascatur, manet quidem liber, & maternam non abjicit ullo modo ingenuitatem. Indicat autem à nobis posita constitutio [8], quæ vult tales habitatores regionum manere, & agrorum cultores, tanquam ibi natos. Hoc enim coloni [9] vult appellatio. Non concedimus igitur ipsis licentiam relinquere quidem regionem, ad alia vero se recipere: sed si quidem omnino nati fuerint quidam in aliquo prædio, si quidem ex adscriptitia matre, manifestum est eos omnino inscriptitios fore: si [10] vero ex libera, manent quidem liberi: & [11] quæ ab his adquisita sunt, sub illis erunt, neque peculium fient dominorum, non [12] egredientur vero ex eo prædio, sed illud colent, neque erit eis licentia hoc quidem relinquere, alia vero circumire aliena, nisi si domini fiant possessionis cujusdam propriæ, sufficientis eos ibi occupatos alere circa seipsam, & non concedentis, & alia colere, & in ea migrare: quandoquidem omnibus modis ipsos manere sancimus in prædio, liberos quidem constitutos, habitatione [13] tamen detentos, & hoc quidem hactenus constitutum esto.

1 *l. ult. C. de agricolis.*
2 Adscriptitio.
3 *Novell 54. c. 1.* vide *Cujac. lib. 4. obs. 28.*
4 Adscriptitiis non licet a gleba discedere.
5 Ex ventre libero adscriptitius non nascitur.
6 Adscriptitium.
7 Ex libera & adscriptitio nascitur liber, *l. ult. C. de agricol. & censit. Novell 22. Nov 54.* vide *Novellam Justini de filiis liberorum in Africa* olim placebat adscriptitium nasci.
8 *d. l. ult. Cod. de agricolis.*
9 Colonus quid.
10 Ex adscriptitio ventre, adscripti, ex libera liberi nascuntur.
11 Effectus ingenuitatis.
12 Effectus adscriptitii juris.
13 Statu quis interdum liber est: habitatione vero & domicilio servus.
14 Dixi *Novell.* 156. 157.

Cap. III.

SEd neque extra modum visum est nobis, & illud quæsitum nostra dijudicatione dignari. Si enim inscriptitia mulier ad [14] inscriptitium alicujus prædii ad alium pertinentem venerit conjugium, quæsitum est de prole, si liberi ex his nascantur, utrum deceat ad dominum viri an dominum mulieris pertinere prolem. *Sancimus* igitur si quid tale fiat, & conveniant ad invicem diversorum dominorum adscriptitii, quandoquidem ea quæ ad fortunam eorum pertinent non sint in controversia posita, ventre non libero existente, sint quidem progeniti, adscriptitii: non tamen omne dabimus matri neque ejus domino, sed si quidem unus genitus fuerit filius, venter [15] semini præferior, sitque domini matris id quod erit progenitum. Sin duo forte contigerint filii, dividantur ambo, electione per [16] sortem dirimenda. Sin impar [17] sit liberorum numerus: majorem obtineat matris sinus, ita ut si tribus existentibus, duo quidem sint matris, unus vero patris, & rursum si quinque, tres quidem ex genitis sint domini matris, duo vero patris: & secundum hoc incrementum, numerus progrediatur, id quidem quod in æqualitatem dividi potest, dividens ex æquo, quod vero exsuperat, tanquam gratiosius illud distribuens matri. Oportet enim ipsam dignari majore studio, ut quæ & parturierit [18] & pepererit, & nutrierit, supra eum qui voluptatis superfluum, pueri fecerit originem.

14 Inscriptitia mulier ad inscriptitium.
15 Semini venter præfertur: id est, patri mater.
16 Sortibus jactis, *l. ult. C. com. de legatis.* hoc enim fit multis aliis causis *l. 2. C quando & quibus quarta pars: leg. 14 ff. de judic. l 24. §. 17. ff. de fideicom. §. optionis 23. in fin. Inst. de legatis.*
17 Ex duobus adscriptitiis natus, impar matris: par patris conditionem & dominium sequitur.
18 *l. ult. Cod. qui potior.*

Epilogus.

†. Quæ igitur hac sacra pragmatica forma comprehensa sunt, tua gloria in similibus casibus custodire festinet. Etenim & communem de hoc scribimus legem, ipsa quidem & alia quædam reformantes, quæ quidem necessariæ legislationis esse credimus. Dat. v. Idus Septemb. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Arione [19] V.C. Cons.

19 Id est, anno 539.

Tit. XLVI.

DE [20] RELEVATIONE [21] TRIBUTORUM PUBLICORUM.

Novella Constit. CLXIII.

PRÆFATIO.

PRæstantissima inter homines bona sunt *justitia* [22] & *benignitas*: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque Imperium, hæc conservare rempublicam, hæc pulchre humanam noverunt gubernare vitam. Unde & nobis ex quo divinitus Imperii sceptra suscepimus, magno affectatum est studio, ut undique tam bonis actionibus conspicui simus; quo magis si utiles nos præbeamus subditis, ex virtute & gloria remunerationem habeamus. Ac scimus quidem mutua illa, & omnimoda hominum exitia ad tantam inopiam possessiones redegisse, ut neque reditus possint suis producere possessoribus, neque satis idonee publica inferre tributa. Atque hæc militari & alio necessario sumptu imminente, vehementerque nos impellente, dum multis undequaque bellis alluimur, ut crebriores pecuniarum collationes faciamus. Inde adeo non semel curas in eam rem impendimus, quanam ratione fieri possit, ut & necessitati faceremus satis, & subditorum egestati afferremus remedium: cumque in multas nostra circa hæc distraheretur sententia, magis tamen obtinuit, ut ad benignitatem respiceremus, & Deo placentem collatoribus impertiremur medelam, & quod communibus deesset sumptibus, hoc in ejus vicem introduceretur ex thesauris principalibus.

20 Hæc Novella est Tiberii.
21 De relevatione futurorum *Index Reginæ.* Relevatio ita distat ab indulgentia. vid. *cap. 2 J cod.*
22 Laus Justitiæ.

Cap. I.

ACceptam igitur & hanc nostram curam ferentes domino Christo, & salutaris passionis, neque non sanctæ resurrectionis ejus præsentibus [23] magni festi [24] diebus condigna facientes, merito & ipsi in præsentia hanc pro republica largitionem offerimus, per quam concedimus in universum omnibus agricolis pariter & collatoribus, (idem autem dicere licet & de prædiorum dominis) integrum unum canonem publicorum tributorum, in quadriennium partiendum: hoc est quartam [25] quidem ejus portionem pro nova indictione proxime insitura, tandem vero alteram & pro decima, quæ hanc secutura est, con similiter, & pro undecima & *duodecima*, unicuique quartam portionem, una eademque opera diminuentes & consuetudines, quæ quocunque modo aliquibus hoc nomine præbentur.

23 Magistratus attentiores ad munus suum esse solent, instante festo aliquo insigni. adde *l. 22. l. 23. C. de episc. aud. l. 6. l. 7. in fin. l. 8. C. de feriis, l. 6. C. de custod. reor.*
24 Paschatis.
25 Relevatio hæc tributorum Constantinianæ pene similis est, qua relevantur possessiones quarta parte tributorum in quadriennium. *Eusebius 4. de vita Constantini.*
26 Indulgentia in eo differt a relevatione Relevatio est futuri: indulgentia, præteriti.

Cap. II.

REmittimus autem his & præteriti [26] temporis reliquationes, usque ad finem proximæ præteritæ quintæ indictionis. Ac sancimus ne qua fiat exactio pientissimarum nobis condonatarum præstationum, sive maximam præfecturam respiciant sacrorum orientalium prætoriorum, sive præfecturam Illyricianam, sive præsidatum insularum, atque præfecturam militarium in Scythia & Mysia ordinum, aut sacras nostras largitiones, aut denique alium magistratum: interdicentes decurionibus, & exceptoribus scriniariis, & cohortalibus, palatinis, & exactoribus, neque non susceptoribus, & quicunque vel exactionem vel

Κεφ. β'.

ΔΕύτερον ὴ ἔτι κεφάλαιον παρὰ τ σῆς ὑπεροχῆς ἠρωτήθημεν, εἰ μ τὴν ἀφαίρεσιν τὴν ἠμετέραν τὴν βελομένην ἐξ ἐλευθέρας κ ἐναπογράφου πικτοράδος πινὸς, εἶτα ἐλευθέρας ἀφὶ τὴν τ μητρὸς αἱρεσιν ὄσης, θεὶν νομίζειν ὡς εἰ κ μὴ γεγόασιν ἐναπόγραφοι κ τὸ παλαιὸν· ἀλλ' ὑπ ὅλως κωλυτέον; ἀφ' τὸ τὴν ἄκλω ἡμῶν ἀφαίρεσιν κ τὰς τ κωλυόντων πειθοὰς ὑ συχνῶν ἀπολιμπάνειν τὴν γῆν, ἀλλὰ μένειν κωλυτέον. κ πολλ μᾶλλον τῶτο δεῖν εἶναι, ἐπείσαθ' ἑαυτ ἐν τ τοιούτοις τοῖς πρωσώποις ὅλως ἐναπογράφων ἀπορᾶ. Τοῦτα μ ὧν ἐπὶ τ ἐρωτήσεως ἰὼ τ σῆς, κ τὸ ῥηθὲν κεφάλαιον. χρὴ ὴ τ ἡμέτερον ἀναπεπτῶσθαι νοῦν, γινώσκειν ὡς ὑδεπώποτ ἡμεῖς ἐλευθέραν γαστέρα τίκτειν ἐναπόγραφον συγχωροῦμεν, ἀλλὰ τὸ σύμβολον δὲ τῶτο κ σημεῖον ἐπικεῖσθαι δεῖ τ γεννηθέντ, μ τ τυχοῦσαν τεθέντ νόμ, τὸ πάντως τὴν ἐλευθερίαν ἐμπεφυτεῦσαι τοῖς ἐξ ἐλευθέρας γενομένοις μέρεσι. εἰ τοίνυν ἐξ ἐλευθέρας τις κ ἐναπογράφ τυχοῦσα, μεμ μ ἐλεύθερ, κ τὴν μητρικὴν οὐκ ἀποβάλλ κατ' ἀδίκια τρόπου σύγκρισιν· δείκνυσι ὴ παρ' ἡμῶν τεθεῖσα ἀφαίρεσις, ὡς βάλλ τὺς τοιούτους οἰκήτορας τ χωρίων ἀφαιρεῖσθαι κ τ ἀρῶν ἐργάτας, οἷα σκεῖσθ γίνεσθαι τ τῶν δὴ τὸ ἔγγονον βάλλ ὑποτρέμειν. τοίνυν εἰ μὴ κύριοι γένοιντο κλήσεως τινὸς ἰδίας, ἐκείνης ἧσης ἀρκούσης αὐτοῖς εἰς αὐτοὺς, κ μὴ συγχωρέσης κ ἑτέρᾳ μεταβαίνειν εἰς σκεῦνο τὸ μεῖζον αἵρεσιν. ἐπείτοιγε πάσαις τρόποις αὐτοὺς μένειν θεσπίζομεν ἐπὶ τ χωρίᾳ, ἐλευθέρους μ κρατοῦντας, ἀλλ' ὑ τ οἰκήσεως κατεχομένους. κ τοῦτο μ τῆδε ἀφαπτέχθω.

Κεφ. γ'.

ΟΥΚ ἀλλ' ὑ τρόπ ἔδοξεν ἡμῖν κἀκεῖνο ζητῆσαι ἠμετέρᾳ ἀφαιρέσεως ἀξιώσει. εἰ γ ἐναπόγραφ γυνὴ ἀπὸ ἐναπογράφου τινὸς ἑτέρου πρωσηκοντ ἔλθοι συζυγίαν, ἐζητήθη ἆρα τ γόνου, εἰ πειδὴ ἐξ αὐτῶν γένοιντο, πότερον πρωσήκειν τῇ δεσπότῃ ἢ ἀνδρὶ τ δεσπότῃ τ γυναικὸς ἀφαιρεῖσθαι τὸν γόνον. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἰ μ τοῦτο γένοιτο, κ σωέλθοιεν πρὸς ἀλλήλας ἀφαίρων δεσποτῶν ἐναπόγραφοι, ἐπειδήπερ τὰ τ τέκνων ὧν ἔστιν ἀμφισβητήσιμα, τ μ ἐξ ἀπὸ ἐλευθέρας κεκτῆσθαι, ἔγκυσιν μ οἱ τεχθέντες ἐναπόγραφοι τ μὴν τὸ πᾶν δώσομεν τῇ μητρὶ, ἐὰν τῷ κοινῷ δεσπότῃ τ μητρὸς τὸ τεχθέν· εἰ ὴ δύο τυχὸν οἱ παῖδες, μεριζέσθωσαν ἄμφω, κλήρῳ τ ἐπιλογῆς γινομένης εἰ ὴ ἄνισ· ἐπὶ τ παιδὸν ὁ ἀριθμὸς, τὸ πλεῖον ὁ τ μητρὸς κεκτήσθω κλῆρ. ὥστε τελῶν ὄντων τῶν δύο μ εἶναι τ μητρὸς, τ ἵνα ὴ τ πατρὸς· κ αὖθις ἐὰν πέντε, τῶν μ τρεῖς τ τεχθέντων, τ δεσπότ τ μητρὸς, κ τῶν δύο τ πατρός. κ κτ' ταύτην τὴν παραλλαγὴν ὁ ἀριθμὸς χωρείτω, τὸ μ εἰς ἰσότητα διαιρεῖσθ διωάμενον τρεσνέμειν ἑξῆς τὸ ὑπεῖδον, ὥσπ κ χαλέσθω, τὸν τρεσνέμειν τῇ μητρὶ. δεῖ γ ταύτην ἀξίωσιν πλεῖον ἀποδῦναι τὸν μᾶλλον, τοῦ τε ὠδίνασαν κ τεκοῦσαν κ θρέψασαν, τοῦτ τ τ ἡδονῆς παρεργον τῷ τ παιδὸς ποιησάμενον γόνιστον.

Ἐπίλογος.

†. Τὰ τοίνυν τοῦδε τῇ θείᾳ πραγματικῇ τύπῳ διειλημμένα, ἐσ σὺ εὐδοξότης ἐπὶ τ ὁμοίων ὑποθέσεων παραφυλάττειν ἀσφαλῶς. κ γὰρ δὴ κ ἡμεῖς τοῦτ γράψομεν νόμον, αὐτά τε κ ἕτερα ἅπερ ἀναγκαιότατα κρίνει ἀπὸ ἀναγκαίας νομοθεσίας εἶναι πεπόμεθα. Dat. v. Id. Septemb. *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Arione V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ μς'.

ΠΕΡΙ ΚΟΥΦΙΣΜΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξγ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΕγιστα τ σὺν ἀνθρώποις ἐστὶν ἀγαθὰ δικαιοσύνη τε κ φιλανθρωπία, ἃ μ τὸ ἴσον ἑκάστῳ νέμουσα, κ τ ἀλλοτρίων οὐκ ἐφιεμένη, ἀ ὴ κοινὸν ἀεὶ ἔλεον τρέχουσα, κ χρεῶν τὰς δεομένας ἐλευθερῶσα δυσκόλων. τοῦτα τῶν βασιλείων οἶδε κοσμεῖν, κ ἀσφαλεῖν, κ τὸ πολίτευμα ἀφαιρεῖσθαι, κ τ ἀνθρώπινον κοινῶς ἀφαιρεσυσεραῖν βίον· ὅθεν κ ἡμῖν σὺν θεῷ τὰ σκῆπτρα λαβοῦσι μέλ' ἀπ' ἀρχῆς, σὺν τούτων δὴ τ ἀρετῶν ἀφαιρεῖσθαι πρᾶξεσιν, ἵνα τὸ ζητούμενον τοῖς ὑπηκόοις παρέχωμεν, τῶν ἐξ ἀρετῆς τὸ κ δόξης ἔχειν ἀμοιβάς. Ἴσμεν τοίνυν τὰς ἐπ' ἀλλήλας τ κρατούσης τ ἀνθρώπων φθορὰς εἰς τοσοῦτον τὰς κλήσεις κεκλικυίας κακίας, ὡς μηδὲ πρωσώπου εἰσάγειν δυνάσθαι τοῖς κεκτημένοις, μηδὲ μὴν τὰς τ δημοσίων αὐτάρκως εἰσκομίζειν φόρους κ τοῦτο τρεφικωτικῆς τε κ τ ἄλλης κτ' τὸ ἀναλωτικὸν πρείσεως ἐπικειμένης δαπάνης, κ σφόδρα σπωδούσης ἡμᾶς πολλοῖς πρεσβρεσμένους πολέμοις συχνὰς ποιεῖσθαι χρημάτων τὰς ἐπιδόσεις. Ἐμεμελετήσαμεν ὧν ἐκ τοῦ πῶς ἂν γένοιτο κ τὴν χρείαν σληρῶσαι, κ τ ὑπηκόων τὴν ἄδειαν θρεψαπύσαι, πρὸς πολλὰ τε μεμελετήμεθα ἡμῖν τ περὶ τούτου γνώμης, ἐπερήσησε ὁμοῦ τε μᾶλλον πρὸς φιλανθρωπίαν ἰδεῖν, κ τ δρεπούσης ἡμῖ μετιδόναι τοῖς ὑποπλέσι βοηθείας, τὸ ὴ λοιπὸν τοῖς κοινοῖς δαπανήμασιν, σὺν τ βασιλικῶν ἀνῆσαι χαγεῖα ῥησεωρῶν.

Κεφ. α'.

ΑΝαβέντες τοιγαροῦν κ τούτῳ ἡμῶν τὴν φροντίδα τ δεσπότ Χριστ, κ πρέπον πρᾶξαι τοῖς παρούσιις τ μεγάλης ἑορτῆς ἡμέραις ὑ σωτηριώδεις πράξεσι κ τ ἀγίας αὐτ ἀναστάσεως, σωσάζομεν ὑπὲρ καθόλου τ κόσμου τὸ τῇ ἐπὶ τ παρόντ δωρεὰν, ἐξ ἧς concedimus γεωργοῖς τε κ σωτελεσῶσι πᾶσι (τοῦτον δ' ἔστιν ἑπτὰ, τοῖς τ χωρίων κυρίοις) integrum unum canonem τ δημοσίων φόρων, αὐτῆς εἰς quadriennium διαιρεθῆναι μέρη, τὸ' ἔστι τ μ εἰσελευσομένης συνάπτης ἐπινεμήσεως πεμπτὸν τότε μέρος, τ ὴ μ τούτου δεκάτης πορτέον ἕτερον μέρ. ὁμοίως κ τ ἐνδεκάτης ἐπινεμήσεως ἀνὰ πεμπτὸν μέρος σωναποτιθέντες κ τὰς ὁποσδήτινας τούτων παρεχρήσεις πασῶν σωηθείας.

Κεφ. β'.

ΕΦίεμεν ὴ τούτοις κ τὰ ἐλλείμματα τ φθάσαντ χρόνου μέχρι πέρατ τ ἀρὰ ἐπελεύσης quintæ ἐπινεμήσεως, κ ἐκποιούμεν μηδεμίαν ἐσπραξιν χρεοῦς τ παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντων δύσεσθαι τελεσμάτων, εἶτε τὸν μεγίστων ὄχλων ὁρᾶ τοῦτα τ ἀναβολικῶν ἱερῶν πραιλοείων, εἴτε τὸν παρ' Ἰλλυρίοις ἐπαρχότητα, ἢ τὸν ὄχλον τ νήσων κ τ ἐπὶ Σκυθίας τὸ κ Μυσίας στρατιωτικῶν πραγμάτων, ἢ τὰς θείας ἡμῶν λαρχιδίους, ἢ κ ἄλλον ὄχλον, ἀπαγορεύοντες βιλουπαῖς τε κ σκληπτροφόροις, σκολιαρίοις τε κ πεξαίτοις, πυλατίνοις τε κ αὐγουσταῖς, ἔτ γε μὴν κ ὑποδεκτοῖς, κ παντὶ δημοσίων ἀπαιτησίν

susceptionem publicorum expedivit, aut expedit tributorum, ne per vafritiem excogitatis contra agricolas & collatores utantur aribus: aut etiam prædiorum dominos, ut diversos ex reliquis indultis pro se instituant, aut constitutæ pecuniæ obligationes, aut fidejussiones, aut confessiones dolo malo suscipiant. Constituimus etenim omnem contra munificentiam nostram factam aut futuram circumscriptionem irritam: cum illud constet, quod si qui nostram antevertentes largitionem ex reliquationibus jam inde à quinta indictione factis aliquid exegerint, neque id persolvisse videbuntur: omnibus modis publicis id rationibus inferent. Nam ut collatores beneficio afficeremus, præsentem ipsis benignitatem impartiti sumus, non autem his [1] qui publica tributa suscipiunt, & in suum lucrum conferre ea volurint, præsentis ad tempus canonis indulgentiam instituimus: nullo modo embola [2] (hoc est annua specierum transmissione, ut in condito & ad militares sumptus habeantur) diminuenda. Oportet enim universum frumenti aliarumque specierum modum consueto ac solito more & contribui, & importari: pretiis quartæ partis per singulos annos à nobis usque in quadriennium collatoribus indultæ ad mensam publicam cum aliis, quæ in auro ab ipsis contribuuntur, æstimandis solvendisque è publico. Idemque hoc in Osroena & Mesopotamia petagetur eorum gratia, quæ pro reconditis & militari sumptu in speciebus conferuntur. Consimiliter & in speciebus, quæ ploimæ [3], quasi navibus transportandæ dicuntur, quæ proveniunt in Lazica, & Bosphoro, & Chersoneso, percipient enim harum pretia ex publico, prout in mensis præfectorum ordinatum fuerit, unde hæ importantur, ut & ipsi nostra in hoc perfruantur benignitate. Earum enim specierum illationem negligere, haudquaquam tutum est: cum & inevitabilis existat impensa, & publicas (ut ita dicamus) res in unum conciliet. Credimus autem & ex hac nostra largitione magna reipublicæ incrementa futura, Deo omnia nobis fausta per hujusmodi actiones præbente: ea quæ pro subditorum utilitate à nobis disposita sunt, transcendere præsumentibus, tam de substantia, quam de ipsa periclitandis salute.

1 Indulgentia hæc non pertinet ad publicos tributorum exactores.

2 Embola, mox ut ait, est publica & annua solemnisque specierum transmissio. *l. 10, C. de fuer. eccl.*

3 Ploimæ species navibus transportandæ.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem sacram declarantur legem: ea programmatis usa gloria tua, tam in alma urbe, quam etiam per provincias omnibus manifesta faciet, ut neminem nostra lateat munificentia.

Tit. XLVII.

DE [4] HEREDIBUS. [5]

Novella Constit. CLXIV.

PRÆFATIO.

4 Hæc etiam Novella est Tiberii.

5 Et eorum jure confirmato.

6 Vide Ngv.163.

Deo simul & justitiæ [6] nihil majus existit: absque his enim nihil unquam commode geri poterit, & præcipue nostra in hac republica. Exinde enim & recte regnare & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem. Ea propter cum & nos divinitus, perque justitiam imperii sceptra susceperimus, tametsi multis undique curis implicamur, quo magis & Romani quotidie virtutibus reddantur auctiores, & Barbari devicti succumbant: non tamen penitus à solicitudine nostra secludimus, ne non in his, quæ privatim usui esse possint subditis, competens accommodetur providentia. Ac cum multa, quæ prius confusa erant, ad meliorem statum erexerimus: conveniens esse putavimus & id, quod longo jam tempore in successionibus neglectui fuit habitum, ad actionem Deo placentem reducere. Cognovimus enim, quod quidam oberrantes defunctorum perturbant patrimonia, sed [7] neque testamenta valere sinunt, neque item ab intestato successiones locum capere, mobilibus quidem rebus immittentes signacula [8], immobilibus vero imponentes titulos: ut hac ratione ipsis illorum successio adcrescat, inque ea decentem aliquem ordinem occupent. Quoniam vero impossibile est in tanta multitudine exacte ea quæ singulatim in talibus eveniunt perdiscere: perpulchrum nobis visum est, si generali hæc lege ad certam redigeremus formulam.

7 *Novell.* 134. *cap.* 3.

8 Signacula mobilibus: Tituli immobilibus imponebantur. Signaculum *le seel ou le seau*: Tituli, *affiches & pannonceaux*.

Cap. I.

PRopterea sancimus, ut universi citra invidiam & rebus juribusque suis perfruantur, & ad suos ista transmittant heredes. Penitus autem nemo omnium illorum invadat patrimonia, aut horum successores damnis implicet, aut titulos [9] sive signacula rebus præter legum nostrarum placitum imponat. Nam & successiones ab intestato, quo quisque vocatur ordine, confirmamus: & ultimas horum voluntates legitime consistentes non subvertimus. Si enim sedulo advigilamus, sumusque solliciti, ut collatores bonis gubernentur legibus, & de eorum incolumitate multo maximam potentia nostra curam sustinet: quomodo non in hanc quoque partem providentiam ipsis accommodaverimus, & alacriter nostrum ipsis impertiamur beneficium? hæc etenim placere Deo persuasissimum habemus, & hoc justitiæ munus esse asserimus: persuasissimum quoque est Imperium per hæc nobis undique munitum & quietum futurum. Connumerator itaque & hæc nostra lex cæteris præclaris nostris facinoribus: & subditi pristinis liberati molestiis, & tanta à potentia nostra dignati providentia, Deo simul & post illum nobis gratias agant: divinum numen placantes precibus, ut devictis hostibus, aliam insuper & majorem ipsis securitatem impertiamur.

9 *Novell.* 17. *c.* 15. *l.* 2. *C. ut omnia licent. vide quæ ibidem notavi.*

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt & per hanc sacram declarantur legem, ea conservanto tam gloriosissimi sacrarum domuum curatores, quam quibus vel maximorum, vel etiam minorum gerendorum magistratuum cura sive in alma hac urbe, sive item in provinciis commissa est, publicationem bonorum juxta & supplicium formidantes capitis, si sancita nostra transgressi fuerint. Præsentem itaque sacram nostram legem gloria tua in insignioribus [10] locis hujus almæ urbis proponet, sed & usa ad hoc jussionibus transmittet in provincias.

10 Edicta solent in insignioribus locis civitatum publicari. facit *Novell.* 120. *cap.* 6. §. 2. *l. pen. C. de defensoribus civit. l.* 2. *C. de annali. l.* 7. *C. de bon. proscr.*

Tit. XLVIII.

GENERALIS FORMA [11] DE PROSPECTU [12] IN MARE, SCRIPTA DOMINICO GLORIOSISSIMO PRÆTORIORUM PRÆFECTO.

Novella Constit. CLXV.

11 Videtur esse ἐπαρχικὸν, nam & de eadem re extant quædam apud Harm. *lib.* 2. de eparchicis dicam *Novell.* 166 §.

DOcuit nos mater, &c. Prospectus [13] in mare, qui intra centum esse pedes solet, non solum per directum, sed ne per transversum quidem, impediri novo debet opere, hoc enim præsens forma adjicit, tum Zenonis constitutionem custodiens, tum Novellam interpretans.

12 Hæc *Novell.* pertinet ad Ngv*ell.* 63.

13 De prospectu in mare, vide Ngv. 63 & Gudelin. *de jur. Novissl. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 8. Ans.

Hactenus editæ Novellæ extant, aut apud veterem interpretem, aut Haloand. aut Scrimg. aut Julianum. Trium sequentium titulos ex Haloandro aut Augustino, verba vero, ac quid sibi singula breviter velint, quando à nullo adhuc conversa certum est, ex doctissimo Cujacio hic excudi curavimus.

Forma

ἀντιστοίχου τῆς ὑποδοχῆς ποιησαμένην τὴν κοιμηθεῖσαν, οὐσίαις χρῆσαι καὶ ἐμφορτίοις τοῖς τῆς ὑποπλοΐας, ἢ καὶ τοῖς ἐκ χειρὸς διαφόροις ἐπὶ τῶν κατοίκων ἐπιβαλλομένοις ἐπιτελεῖν ὑπὸ ἀπαιτητόρων ἢ ἄλλων τινῶν, ἢ καὶ ἀντιφωνήσεις, ἢ ἐγγύας καὶ ὁμολογίας λαμβάνειν δόλερὰς. ἀκυρίζομεν γὰρ πάσαν καὶ τὴν νεωτέραν φιλοτιμίαν χορηγίαν ἢ καὶ γλυκυσμὸν ἐπιγραφὴν ἐπείγουσαν ἄλλην δίκην, ὡς εἴ τι φθάσαντες πρὸς τὴν ἡμετέραν θείαν εἰσπηξαν ἢ μικρὸν τὴν ἐπιτομώτερον ἐπιλεξάμενοι, καὶ τοῦτο μὴ καταβάλητε φανείσῃσιν, τοῖς δημοσίοις αὐτὸ τέρπεσι ἅπασιν εἰσκομιδῆσι λογισμοῖς· τοὺς γὰρ ὑποτελεῖς χαριζόμενοι, τὴν παρούσης αὐτοῖς μεταδιδόναι φιλανθρωπίας, ἡμῖν καὶ τοῖς τὰ δημόσια τέλη λαβοῦσι εἰς κέρδος οἰκεῖον ἀπενεγκαῖς βλαβερίοις τῶν δι' ἡμῶν ἐκάστοις καιρὸν συλλογίζεσθαι ποιησάμενα, τὴν ἐπισίας ἐμβολὴν καὶ ὕδατα τέρπον ἐλαττώμην. Δεῖ γὰρ τὸ μίτερον ἅπαν καὶ τι σῖτα καὶ ἄλλων εἰδῶν καὶ σωπλειθῶσαι καὶ εἰσκομιδῆσαι καὶ τὸ εἰωθὸς τὴν νομισμάτων, τὴν πεμπτὸν τὴν συσχωρηθείσης παρ' ἡμῶν καὶ ἕκαστον ἔτος τεσσάρτης μείζονος ἐπὶ τὴν πέμπτην χρόνον καὶ τῶν δημοσίων τροφῶν λογιζομένων τοῖς ὑποπλέοις, τοῖς ἄλλοις τοῖς παρ' αὐτῶν εἰς χρυσίον σωπλαθείσης ἤτοι κατασκαλομένοις ἐκ τοῦ δημοσίου. Τοιοῦτο γὰρ οὐ Θεσπεσίῳ καὶ τῇ μεσῃ τὴν ποδαμῶν περιχθέσῃ), χαίρει τὴν οὐ εἰδέσι σωπλαθείσης ὑπὲρ τὴν λοιπόντων καὶ τὴν τροφωπικὴς δαπάνης. Ὁμοίως γὰρ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τὴν εἰδῶν πλοϊμικῆς χορηγίοις, ἐπὶ τε τὴν Λαζῶν χώρας, καὶ Βόσφορον, καὶ Χερσόνησον. λήψονται γὰρ τὰ τοῦτων ἐκ τοῦ δημοσίου προμήθια καὶ τὸ τεταγμένον ἐπὶ ταῖς τροφαῖς τὴν ὑπαρχον, ὅθεν εἰσάγη) ταῦτα, ὥστε καὶ αὐτὰς τὰ ἡμέτερα ἀπολαύσει καὶ τὴν φιλανθρωπίας. τῶν γὰρ τοιῶν εἰδῶν εἰσκομιδὴν ἀναβαλλεῖν παντελῶς οὐκ ἔστι ἀσφαλές, τὴν δαπάνης ἀπαραιτήτου κεκλεισμένης; τὰ κοινὰ συμφώνως (ὡς εἶπεῖν) πράγματα. Πιεζόμεθα γὰρ καὶ ταύτης ἡμῶν τὰ δωρεᾶς, μεγάλας ἴσας τῇ πολιτείᾳ ἀποδόσεις, ᾧ θεῷ πάντα αἴσια ἡμῖν ἀφ' ὧν τοιούτων παρεσκευάσθη πράξεων. Τὰ παραβαίνειν τολμῶντων τὰ περ' ἡμῶν ὑπὲρ τὴν ἀκριβείας ἀφελείας ἀφ' ὑπαιθείσθαι, ἀδεῖ τε τὴν ὑσίαν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν κινδυνεύοντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν θεσπισθέντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ὧν παρόντα δηλήμματα θείᾳ νόμῳ, ἡ σὴ εὐδοξότης, ἀποτυπώμασι χρωμένη, καθὰ τε τὴν εὐδαίμονα πόλιν, καὶ μᾶλλον καὶ τὰς ὑπ' αὐτὴν ἐπαρχίας, φανερὰ πᾶσι ποιήσει), ὡς μηδένα τὴν ἡμετέρας ἀφελαβεῖν φιλοτιμίας.

ΤΙΤΛΟΣ κζ'.

ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξθ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΘΕῶ τε καὶ δικαιοσύνης μεῖζον ἐστὶ οὐδέν. τούτων γὰρ χωρὶς οὐκ ἂν τι τῶν δεόντων περιχθείη ποτέ, καὶ ἀφορμώντας οὐ τῷ καθ' ἡμᾶς πολιτεύματι συντυθεὶς καὶ βασιλεύειν ἐστὶ ὀρθῶς, καὶ τὰς ὑπηκόους εἰς δύναιάν τε καὶ πᾶσαν σύγκρισιν ἐφέλκεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς σὺν θεῷ τε καὶ δικαιοσύνης τὰ σκῆπτρα παραλαβόντες, εἰ καὶ πολλαὶς ἀσχολούμεθα ταῖς φροντίσιν, ὅπως Ῥωμαίοι μὲ ταῖς ὀρθαῖς αὐξηθείεν, βάρβαροι δὲ νικηθέντες ὑπὸ κλιθείεν, ἡμῶν σὺν ἕξει φροντίδος γενόμεναι, ὡς ἂν καὶ ἀδεῖ τὰ ἰδίας λυσιτελοῦντων τοῖς ὑπηκόοις ἡ δέησις ἡμῖν τυγχάνοι. Πολλὰ μὲν ἐν τῷ μεσῷ συγκεχυμένων διορθώσασθαι, φθάσηκεν ἠνησάμεθα καὶ τὰ ἀδεῖ τὰ ἀφ' ὧν ἡμελημένων οὐ πλείσι φῶς τὴν ὁρίσκουσι θεῷ πρόξιν ἐπαναγαγεῖν. Ἐγνωμεν γὰρ, ὡς τινες φθάνοντες τὰς τὰ τελευτώντων φθάσεις ἀφαιρῶσιν, ἀλλ' ὅτε ἀφιᾶσι ἐᾶσι κρεῖσι, ὅτε μὴν τὰς ἐξ ἀδιαθέτου ἀφ' ὧν δοχὰς χώρας λαμβάνειν, τοῖς μὲ κινητοῖς πράγμασι σφραγῖδας ἐπιβάλοντες, τοῖς δ' ἀκινήτοις σανίδας ἐπιτιθέντες, ὡς ταύτῃ τὰ οἰκείων ἀφ' ὧν δοχὴς ἐπαύξειν τὴν τὴν πρέπουσιν λαβεῖν πάξιν. Ἐπειδὴ δ' ἐχ' οἷον τε τὰ καθ' ἕκαστον ἐπὶ τοῖς τοιούτοις συμβαινόντων σὺν πλήθ' τοσοῦτο μιμηθάνειν ἀκριβῶς, ᾗ μικρὰ ταῦτα ἀφ' τυπώσαι νόμῳ, καλῶς ἔδοξεν ἡμῖν ἔχειν.

ΚΕΦ. α'.

ΔΙΟ θεσπίζομεν, ἅπαντας ἀβλαβῶς τὰ οἰκείων ἀπολαύειν πράγματα τὴν δικαίων, καὶ ταῦτα ἀφ' ἑπάστην ἐπὶ τὰς σφῶν κληρονόμους· ἐπείαν δὲ τὰ πάντων μηδὲν καθάπαξ τοῖς οἰκείων ἀφ' ὑσίας, ἢ τὰς τούτων ἀφ' δοχὰς ζημίαις ἀφαλλέιν, ἢ πίτλας ἢ σφραγῖδας ἐπιθέναι τοῖς πράγμασι παρὰ τὸ τοῖς ἡμετέροις νόμοις δοκεῖ. Καὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου δὲ κλήσεις ἐπὶ τοῖς τούτων ἀφ' δοχαῖς βεβαιοῦμεν, καὶ τὰς τελουτάσεις τούτων βουλῆσις νομίμως ἀφ' ὑσίας σὺν ἀναρῥῦμεν. Εἰ γὰρ ἀγρυπνοῦμεν ἀεὶ καὶ μεριμνῶμεν ἀφ' τῶν τὰ ὑποπλοῦν ὁμοίως τε, καὶ τὰ αὐτῶν θεραπείας πολλῇ τῆς τὴν ἡμετέρᾳ κράτει καθέσηκε φροντίς. πῶς σὺν ἂν καὶ ἀδεῖ τοῦτο τὸ μέρος ἀφορνοήσαιμεν αὐτῶν, καὶ τὰ ἡμετέρας ἀφθόμους μεταδιδόναι ὑπεργασίας; τοῦτο γὰρ θεῷ δρόσοφ πεποίσμεθα, καὶ τοῦτῳ δικαιοσυνῶν εἶναι φαμὲν, καὶ τῷ βασιλείαν ἡμῖν σὺν τούτων ἀσφαλῆ τε καὶ ἀπέρεχτον ἔσεσθαι πεπείσμεθα. Σωμαλεμένοι δὲ τοῦτον καὶ ὅτε ἡμῖν ὁ νόμος τοῖς ἄλλοις ἡμῶν κατορθώμασι, καὶ τὸ ὑπήκοον τὰ ἀφ' ὑσίαν λυπηρὰν ἀπηλλαγμένον καὶ τοσοῦτος ἡδιμόρον ἀφθόμενον τὰ ἡμετέρᾳ κράτει ἀφορνοῦσι, θεῷ τε καὶ μετ' ἐκείνου ἡμῖν χάριτος ὁμολογῶν, τὸ θεῖον δίκαιος ἐξελεύθερον, ἵνα καὶ τὰ πολεμίων κρατήσαντες πολλῶν αὐτῶν ἄλλης μεταθείμεν ἀσφαλείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραγγέλθεντα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἅπερ τὸ θείᾳ νόμῳ δηλήμμα, φυλαξάτωσαν οἵτε εὐδοξότατοι κυρήτορες τὰ θείων οἴκων, οἵτε τοὺς μεγίστας ἢ καὶ ἐλάττας δρόμους ἐπιτετραμμένοι, καθὰ τε τὴν εὐδαίμονα πόλιν ταύτην, καὶ μᾶλλον καὶ τὰ ἐπαρχίας, δημοσίᾳ τε καὶ κεφαλικῷ ὑφορώμενοι πρωμεέσαι, εἰ παραβαίνει τὰ περ' ἡμῶν θεσπισθέντα. Ἡ σὴ τοίνυν εὐδοξότης τὰ παρόντα θείου ἡμῶν νόμου ἐν τοῖς ἐπισήμοις τόποις τὰ εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ἀφθέσῃ. στελεῖ δὲ καὶ κατ' τὰς ἐπαρχίας ταῖς σωνήθεσι χρωμένη ἀδεῖ τάττε ἀφεστέλλεσι.

ΤΙΤΛΟΣ μή.

Γενικὸς τύπος ἀδείᾳ ἀδείᾳ ἀδείας ἀλλοτρίας, γραφεὶς τῷ Δομινικῷ τῷ εὐδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τὰ πραιτωρίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξέ'.

ΕΔίδαξεν ἡμᾶς ἡ μήτηρ. ἡ ἐπὶ θαλάσσης σύτος ἑκατὸν ποδῶν ὄστε ἄποψις, ἡ μόνον κατ' ὄψεσιν, ἀλλὰ καὶ πλαγίας ὀφειλὲ εἶναι ἀκαινοτόμητος. τοῦτο γὰρ ἀφεστήσειν ὁ περῶν τύπος, φυλάττων τῶν Ζώων ἀφάπαξιν, καὶ τῶν νεαρῶν ἐρμιλοδύων.

Forma præfectorum [1] prima.

TIT. XLIX.

DE ADJECTIONIBUS [2], ID EST, DE PRÆDIORUM STERILIUM AD FERTILES IMPOSITIONIBUS.

NOVELLA CONSTIT. CLXVI.

Hæc est fere sententia hujus constitutionis.

SI defunctus justa ex causa fundum aut territorium aut compossessionem [3] alienaverit, & moriens residua bona liberis vel extraneis heredibus reliquerit, qui ex eis similiter prædia quædam alienaverint, ex quibus possidente emptore aliquot forte postea defecerit, ita ut locus sit ἐπιβολῇ [4], quam prædia sustinent, quæ sunt ex eadem substantia & origine, *l.* 10. & 12. *C. de omni agro deser.* ut ne defecti vel deserti prædii onus irrogetur simul ejusdem substantiæ prædiis omnibus, sed cæteris primum prædiis quæ possidet is qui ea emit à liberis vel extraneis heredibus defuncti: vel, si hic idoneus non sit, heredibus defuncti, id est, prædiis quæ possident heredes defuncti ex eadem substantia: aut si forte hæc etiam non sufficiant publicæ collationi, tum ut onus transferatur ad alia defuncti bona, quæ ad alios quam ad heredes pervenerunt. Ad eum igitur qui fundum aut compossessionem à defuncto emit, ut posuimus initio. Idemque dicendum est, si ea prædia per plures successiones transierint. Quamdiu enim proximiores sive posteriores possessores idonei sunt, ἐπιβολὴ antiquioribus non irrogatur, id est, defecta prædia eorumque tributa antiquiores possessores non agnoscunt: quod si ejusdem gradus & ordinis plures sint possessores quibus injungi ἐπιβολὴ oporteat, ut inter eos oneris divisio non fiat ex æquo, sed pro rata fertilium bonorum quæ possident ex eadem substantia.

Forma PP. vicesima quarta.

TIT. L.

GENERALIS FORMA [5] DE POSSESSIONE, QUOMODO OPORTEAT MITTI IN EAM, BISSI GLORIOSISSIMI PRÆFECTI.

NOVELLA CONSTIT. CLXVII.

Hæc est hujus constitutionis sententia.

EX sententia judicis non recte apprehenditur nisi possessio vacua, & quam in urbe quidem vacuam esse exequutorum testimonia adseverent, in provinciis acta defensorum plebis vicinorum testimonio confirmata. Et similiter ex contractu in provinciis quoties quis ingredi possessionem desideret, acta apud defensores civitatum fieri debent traditæ possessionis, simul ac consentientium voluntati tradentis, novoque domino colonorum vel actorum possessionis. Si non sit copia defensoris, apud præsidem: vel etiam, si hic longe absit ab eo loco quo traditio fit, apud episcopum.

Forma PP. secunda.

TIT. LI.

DE HOMINIBUS QUI EIDEM DOMINO SUBJECTA [6] PRÆDIA POSSIDENT.

NOVELLA CONSTIT. CLXVIII.

HÆc est περὶ ὁμοδούλων, id est de prædiis hominibusve prædiorum ratione eidem domino servientibus. His solent accrescere invitis defecta desertave prædia ejusdem substantiæ ut diximus *Novell.* 128. & 166. denique ἐπιβολή, onus est, ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνων, & irrogatur rusticis, prædiis tantum. Nam & hæc sola referuntur in censum, non annonæ civiles, non ædes. Et ideo in tit. Dig. *de censibus*, agrorum tantum censendorum mentio fit: ac quod est de servis, *l.* 4. §. *in servis*, id de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, ut dixi supra *Novell.* 7. Sed & quod dicitur de tributo capitis *l.* 3. id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut metrocomiis, *l.* 1. *C. de cap. civ. l.* 8. *C. de exact. trib.* Prædiis igitur urbanis aut annonis civilibus non irrogatur agrorum ἐπιβολή, quia nec sunt ὁμόκωσα, nec satis est si sint ejusdem originis.

Τύπος τῶν ἐπάρχων πρώτος.

ΤΙΤΛΟΣ μθ'.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΒΟΛΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξϛ'.

ΕΙ ποτὲ τοίνυν τῆς κατὰ τινα τῶν νόμων γνώσεως αὐτὸν ἐκποιήσειν ἀρχὸν, ἢ χωρίον, ἢ γήδιον, ἢ σύκητον ὅλον, εἶτα τελευτήσας ὕστερον παρεπιμψῃ τῷ αὐτῷ πρᾶσιν εἰς ἐξωτικὸς ἢ παῖδας, κἀκεῖνοι τ' ἴσον τρόπον ἐκποιήσαν τ' πρᾶσιν ἧς διεδέξαντο, χωρίον, ἢ ἀρχὸν, ἢ γήδια, ἢ σύκητόν τινα, κ' τὸ παρὰ τ' Δημοσίων ὑπολειφθὲν εἰς ὀπτερέαν ἐλάσῃ, ὥστε χώραν γενέσθαι τῇ τ' ὀπέρων ἐπιβολῇ. ὅτε ἅμα πᾶσι τοῖς ἀφικνουμένοις, ὅτι παρὰ τῶν τ' Δημοσίων πέζης ἐπάναγκ τὸ βάρος τ' τῶν ὁμοδούλων ὀπερίας καλεῖσθαι, ἀλλὰ ὥσπερ μ' τῶν παρὰ τ' ἰδίων παίδων ἢ Δημοσίων ἐξωτικῶν τὸν κτησάμενον ὁ νεῦς εἰς ὀπερίαν ἤλασεν, κ' τῶν ἀκίνητον αὐτὸν πρᾶσιν τῷ ἐπιβολῇ δέχεσθ. ὁπόταν ἡ τούτων φανήσῃ, κ' τ' ἴσης αὐτῷ κλήσεως, ἐπὶ τὰς εἰς αὐτὸν παρεπιμψάσας φέρειν τὸ βάρος. εἰ δ' μήτε αἱ τούτων κλήσεις ἐσῇς τῷ ἐπιφερόντων σωτηρίας δρκέσωσι, τότε τοῦτο ἐπὶ τ' πρῶτον κύκλον τ' εἰς τοὺς παῖδας ἢ τὰς ἐξωτικὰς τῶν παρεπιμψάντα, τῷ δρχῷ κ' τῷ ἀκίνητον κῆσιν (εἰ τύχοι ἕτερα ἡ ἰδίαι πρᾶσις) ἐπανιέναι, ὅτῳ τί ὂν τ' ἀπάντων ὀπερίας εἰς τ' παρὰ τ' πρώτου διαστὰν τὸ χωρίον, ἢ τ' ἀρχὸν, ἢ τὰ γήδια ἀνασεμψαι τῷ δρχῷ, ἢ καθ' οἱονδήποτε νόμιμον αἰτίαν παρελήφοτα. τοῦτο γ' ἂν εἴη λεγόμ, καὶ εἰ πολλαὶ μεταξὺ τυγχάνοιεν Δημόσιαι ὕσαι. ἕως γ' ἂν ὁ πρωτεύων εὕπορ' εἴη, ὑδὲν ἐνοχλεῖσθαι τοὺς ἐν πρεσβυτέρᾳ χρόνοις τὰς κλήσεις ἐφηκότας, ἢ τοὺς ἐκείνων ὑσίας, πρόφασιν κ' τοῦτο μ' ὄντως Δημοσιεύθαι. τὰς δ' ἐν τ' λόγων ἐπιβολὰς, οἷς ὅλως ὑπαχθεῖσι πολλοῖς ἔσι, κ' τῷ αὐτῷ ἐπίχυσιν πέζης, ἢ κ' ὀλίγοις, ἀναλόγως τ' ὕσης παρ' αὐτῶν ἑκ τ' αὐτῆς ὑσίας δύπορ κλήσεως, καθ' οἱονδήποτε τρόπον γίνεσθαι, κ' τῷ ἀκριβῶς τ' τ' σωτηρίων βάρος ὑπὲρ τούτων αὐτοῖς ἐπιγραφῆναι, διόπερ ἡ ἄπορον αὐτοῖς κῆσιν ἀναλόγως παραδοθῆναι συμβαίνῃ, ἢ ὅτε ὡς τὸ παραλαβεῖν τοῦτον αὐτὸς ἀπαρρησίασεν. ὡς τὸν ὑδὲν δίκαιον ἐστι πανὸς τοῖς ὑπὲρ τούτων σωτηρίοις βαρυνθῆναι, ὥστε ὡσαύτως τῷ σῷ λαμπρότητι ποιήσασθαι δεῖ πάντα κ' τοῦτον τ' τρόπον ἐξετάζεσθαί τε κ' πρείνειν. εἰ δ' μὴ ταῦτα παρεφυλαχθείη καθ' ἃ διωρίσαμεν, ἴσθι σοι νῦν ἅμα τῇ πειθομήνῃ σοι πέζῃ ἀνὰ δέκα χρυσία λιτρῶν κινδυνεύσοντα, ἢ κ' ἑτέρᾳ, ὡς εἰκὸς, ἐπιμηνὶ μείζονι ἀζημιωθήσ., ὑδὲν ἧττον τ' παρ' ἡμῶν διωρισμένων κ' ὕτως κρατεῖν ὀρειλόντων. πιστὸς γὰρ ἔσκεν τ' αἰτίας κ' Νικομήδης ὢν τ' ἡμετέρας ἀπίστελτ πέζεως.

Τύπος τῶν ἐπάρχων εἰκοστὸς πέμπτος.

ΤΙΤΛΟΣ ν'.

Γενικὸς τύπος περὶ νομῆς, πῶς δεῖ γίνεσθαι εἰς αὐτὸν, βίᾳ δ' ἐνδεχόμενα ὑπάτῳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξζ'.

ΕΙ τις ἀκινήτου τινὸς αὐτοπαθείας ἀμφιδάζων, δρχικῆς ψήφου ποιήσαιτο, ἐπὶ μὲν τ' διδάσκοντος ταύτης πόλεως δρκίσαι τυχὸν ἢ τάξις τῶν σχολῶν μαρτυρῆσαι τ' τ' πραγμάτων νομῆς τούτων, ἢ ὁ τ' γλύπτων ἢ αὐτὴ τάξις λίθῳ μαρθεῖν, ὡς ἀδέλς τ' πραγμάτων ἐπιλελοιπ'. ἐπὶ δ' τ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κεκριμένων τοῖς τ' τόπων ἐκδίκοις ὑπομνήμασιν ἃ παραγωλησίως ταῦτα τῶν πράξεσι, δεῖ σωίσασθαι, μαρτυρίαν μ' ἔχοντα τ' γειτόνων. τίνι κινδυνεύσει δ' ἄδειαν παρέχομεν τὰς ψήφους ἡτήσασι τὰ πράγματα κατασχεῖν. κ' τοῖς μέλλουσι δ' ὁν σπουδάζειν τῶν τινῶν πρᾶγμα λαμβάνειν, κ' νομῷ τοιούτων ἢ διαδοχὴν ὑπὸ τῷ ἑαυτῶν ποιεῖσθαι κατέχειν, ἀναγκαίας τὰς τ' ἐνδίκων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μαρτυρίας νομίζομεν, ὥστε ὑπομνημάτων σωισθέντων ὑπ' αὐτοῖς, δηλαδὴ τῷ παρόδοσιν, εἴτε ἐπισάλμασι τυχοῦσι γραφέντα φερνιστικὰ, εἴτε ἐπισαλμάτων χωρὶς ἢ παρόδοσις μέλλοι γίνεσθαι, ὡσαύτως συνοῦσθαι δ', κ' τὰς γραφὰς ἅπαι φερνιστικὰς χρείαν συμμαθησαίων ἐπὶ τ' ὑπομνήμασιν, ὡς τ' πρότερον εἰδοῖεν νομίσαι κ' διαστῆναι κ' τῇ δ' παρόδοσι ἀκολουθήσειν γνώμην, τῶν αὐτῷ ἐπιτρέψαι δ'. ἔνθα γ' ἂν ἐκδικ' μὴ παρῇ, τ' λαμπρότατον τ' ἐπαρχίας ἄρχοντα τὰ τοιαῦτα σωισθῆναι ὑπομνήματα κελεύομεν, ἢ τ' ὁσιώτατον τ' πόλεως ἱερέα ὑφ' ἧς ἡ κλῆσις ἔσιν, ὑπὲρ ἧς τὰ τοιαῦτα πράττ'), εἰ πολλῷ τυχὸν ὁ τ' ἐπαρχίας ἡγεμὼν ἀπολείποιτο τ' τόπων ἐν οἷς ἡ παρόδοσις γίνεται· ἐν γὰρ τῇ βασιλίδι ταύτῃ πολλ', κ' τὰς καλαμήσεις ἐκδίδασκούς, κ' τὰ ὑπὲρ τ' παρόδοσεως σωισθέντα ὑπομνήματα ῥοπὴν ἱκανὴν διδόναι τοῖς παρειλημμένοις ἡγεμόσι.

Τύπος ἐπάρχων δεύτερος.

ΤΙΤΛΟΣ να'.

Γενικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξή'.

ΠΡΟσετάξομεν κελεύσαι, ἤγουν ἀποχειρῆσαι, χωρία φέροντα μέτρον, ἢ ἐν οἰκίαις, ἢ ἄλλα πράγματα· ἢ ἐπιφορὰ ὁμοκλίσεις γίνεσθαι. φυλάξαι δ' τὸν ὁ ἔθνους ἡγεμόνα, κ' ἢ πειθομένη αὐτῷ τάξις, κ' οἱ πρακτῆρες τ' δημοσίων εἰσφορῶν, ἀνὰ τεσσαράκοντα χρυσία λιτρῶν ὑφορώμενοι ποιεῖν. ταύτην τὴν ψῆφον κ' νεῦν ἀκολουθοῦντες, χθονικὸς ποιήσεσθε τύπους, ὥστε μηδένα διδόναι ὑπὲρ ὁμοδούλων ἢ ὁμοκλίσεων ἐπιβολὴν ἐπὶ οἰκίαις, ἢ ἄρτοις πολιτικοῖς, ἢ ἑτέρᾳ τινὶ μὴ ἐγγεγραμμένῳ τῷ κλίσῳ. ταύτας φυλαττέσθω, ταύτας πέρᾳ παραδιδόσθω, τ' παρασαινόντων αὐτὰ ποιεῖν δέκα χρυσία λιτρῶν καταβάντων, κ' κ' τ' ἐαυτῶν ὑσίας ἐ μετρίαν ἐπιφορόντων ζημίαν. οἱ γὰρ Δημόσιοι ἀδικήσουσι, ἔξεσι κ' τ' παρασαινόντων κ' τ' ἐκείνης κληρονομήσαντων κ' πραγμάτων αὐτῶν ἀγωγὴν, ὑπὲρ ὧν ἐδὲ τ' νόμον ὑπομείνειν ζημίαν τ' λαμπροτάτων ὀρχόντων κ' τ' ὑπηρετημένων αὐτοῖς πέζεων, κ' τ' ἀπαντηχὸς ἐν γῆς ἐκδίκων, τὰ παρ' ἡμῶν ἠθικῶς Δημοσιευόμενα φυλαττόντων, κ' ὑφορωμένων τὰ ἀσεβημένα κ' τοῦτον ἐπιτίμια.

[1] Sicut Basilica sunt libri complectentes leges promulgatas ab imperatoribus: sic *Eparchica* sunt libri continentes formas sive edicta præfectorum prætorio, quæ constat vim legis habere. *l.* 2. *C. de offic. præf. prat. l.* 16. *C. de judic. l. pen. C. de fidejussoribus.*

[2] Περὶ ἐπιβολῶν. ἐπιβολὴ hic non sunt adjectiones quæ fiunt in auctionibus & licitationibus publicis, ut in *l.* 21. *in fin. ff. ad municipalem.* ἐπιβολὴ, hic *veste Harm.* est *inidosis* ὑπὲρ κλήσεως πρὸς κληρονόμους, ἢ συνδιαιτᾶσθαι ἢ ὁμοκήνους, legendum ὁμοκήνους. vide *Cujac.* 4. *observ.* 30.

[3] Σύνληψις. σύνληψις est universa possessio multorum prædiorum. *l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 30. §. 1. *ff. de alimen. legat.* Græci μίσθωσιν appellant *d. l.* 34. *in fin.* id est, universam prædiorum una clausula conceptionem. Massa dicitur à Leone & Antheinio, *Novell. de bon. vacantibus.* massa terræ, *Mansteries*, & quod septis firmata *ferme* dicitur.

[4] Ἐπιβολὴ est ἐπίδοσις ὑπὲρ κλήσεως πρὸς κληρονόμους ἢ συνδιαιτᾶσθαι ἢ ὁμοκήνους. *Harm. l.* 6. *tit. de verb. signif.* §. 29. 56. Et. 18. *cap.* 6. Est igitur onus συνδιαιτᾶσθαι, ὁμοκήνων καὶ ὁμοκήνους, quod rusticis tantum prædiis irrogatur non urbanis aut annonis civilibus, hæc *Novell.* & *Novell.* 6. & 128. ἐπιβολὴ est licitatio quæ fit in auctionibus.

[5] Vide *Cujac.* 8. *observ.* 10.

[6] Γενικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων. vide *Cujac. d. l. ad Nov.* 128. 166.

FINIS NOVELLARUM D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS.

JUSTINIANI IMP.

EDICTA.

ITEM,

NOVELLÆ CONSTITUTIONES

Imperatoris Leonis Auguſti, Heraclii, Leonis Iconomachi, Conſtantini Caballini, Nicephori, &c.

CANONES APOSTOLORUM.

His acceſſerunt D. G. H. Notæ: Novellarum Leonis Epitome, Canonum Apoſtolicorum Index.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΔΙΚΤΩΝ ΑΡΧΗ.

JUSTINIANI IMP. EDICTA.[1]

1 Edicta sunt generales leges, quæ omnes populos & provincias tenent, *l.* 3. *Cod. de legibus.*

Henrico Agylæo Interprete.

ΕΔΙΚΤΟΝ α'.

Τοῖς ἀπανταχῆ χῆς ἡσυφιλεστάτοις ἐπισκόποις, καὶ ὁσιωτάτοις πυλεμάρχαις.

ΤΗΣ παρεδοθείσης ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, καὶ σὺν ἀκριβείᾳ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἀσπαζόμενοι, τὸ ὑποτεταγμένον νόμῳ εὐαγὲς φυλάττειν· ὃν δὴ τῇ ὁσιότητι καὶ δι' αὐτῆς ἅπασι τοῖς τε ἐπαρχίας τὸ σῆς ποιήσεως φανερὸν, καθὼς ἔχει συνομίσαμεν· τὸ ὂν σῆς ἡσυφιλίας καὶ τοῦ λοιποῦ ἐπισκόπων ἔσεσθαι. τοιγαροῦν παρεδρεύειν, καὶ εἴ τι παρεργοίνοιτο παρὰ τὸ δρῶντων, εἰς ἡμᾶς μηνύειν. ὅπως ἂν μή τι παρεργοῖτο τῆ ὁσίως τε καὶ δικαίως ὑφ' ἡμῶν νομοθετηθέντων.

ΕΔΙΚΤΟΝ β'.

Περὶ τοῦ μὴ παρέχειν τοὺς ἀρχοῦσι ἀσυλίας λόγον ἐπὶ δημοσίαις ὠφελείαις.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΚ τῶν ἀνενεχθέντων ἡμῖν ἀγράφως περὶ τῆς εὐδοξότητος, ἔγνωμεν ἐκ μικρᾶς ἐπιφερείας δυσκολίαν τῇ τοῦ δημοσίου φόρου εἰσπομιδῇ τοὺς τῆς ἐπαρχίων ἄρχοντας, οἷς ἂν ἐθέλοιεν λόγον ἀσυλίας παρέχοντας. τὸν δὲ αὐτοὺς μὴ τοὺς ὑπεύθυνους τοὺς δημοσίους φόρους ὠφελοῦντας ἀσφάλειαν, μὴ ἐκπεμπὴν τὸ ἐπ' αὐτοὺς καταβαλλόμενον χρυσίον, τολμῆσαι ἢ μισθοῦ αὐτοὺς παρακατέχειν καὶ ἐπειδὴν ὀφλήσειαν χρυσίον, ἀπεκτῆσθαι τῷ κακῶς αὐτοῖς τὸ ἀσυλίας παρεχομένῳ λόγῳ. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, τοῦτο τῷ θείῳ πραγματικῷ χρωμένοι τύπῳ ὠφελεῖν τὸν σὸν ὑπερογκὸν, ἀφ' ὧν ὠφελεῖται πάσι τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχουσι, τοῖς δεομένοις παρέχειν τὸ ἀσυλίας λόγον, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ χρόνον· ὃ δυναμένοις διδοκεῖν αὐτὸν, περαιωθῆναι τὸ ὠφελεσμίας, αὐθις ἀσυλεῖν. εἰδότων ἁπάντων ὡς ἐδὲν ὠφεληθήσει τὸ τοιοῦτον παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες λόγον, ἀλλ' ἀδεια ἔσαι πᾶσι συνέχειν αὐτοὺς ὠφελοτοῦσθαι, τοὺς ἐποφειλομένους παρ' αὐτῶν δημοσίους φόρους κατατιθέναι· ᾧ διδομένῳ κύριον αὐτοῖς λόγον ὠφελεῖν αὐτοὺς συνοίσοντος. ἐκείνου μόνου ἐχόντων ἀσφάλειαν, τὸ κύριον θείαν ἡμῶν κέλευσιν λόγον ἀσυλίας κομιζομένων, ἢ καὶ ὠφελοῦσης τὸ σῆς ὑπερογκῆς.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ ἢ παρὰ τῆς εὐδοξότητος ἐδιδάχθημεν, ὡς τινες ἐπὶ ζητήσει κατελθόντες εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τὸ ἑαυτῶν τῇ τοῦ αἰρετικῶν ἐνδεδυκότων τολμήμῃ, καὶ πολλὰς ὑπὲρ τοιαύτης αἰτίας τὸ ὑπαρχόντων συμφόρτες, λόγῳ ἀποστόλων τολεῖσθαι παρ' αὐτῶν χρυσίον εἰλήφασι· θεσπίζομεν τοὺς τοιοῦτο πιτολμήσοντας, καὶ συκεθῶσι καὶ ὠφεσταχθῶσι τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι, καὶ μεῖ' ἐλέγχους τὸ ληφθὲν κατατθεῖναι καὶ τὸ μὲν simplum τοῖς ζημιωθεῖσιν αὐτοῖς ἀποδοῦναι, τὸ δὲ duplum εἰσκομισθῶσαι τῷ δημοσίῳ.

§. α'. Τὰς δὲ πεπεγμένας εἰς τοῦτο βικαριανοῦ τάξιν, τοῦτ' ὑπαρτικεμένου τῷ ὠφελείᾳ βικαρίῳ τῆς Ασιανῆς διοικήσεως, κινδυνῷ οἰκείῳ καὶ τῶν ἐνδεδυκότων αὐτοῖς πραγμάτων, τοῦτο εἰσκομισθῶσι τὸ δημοσίων ποιείας φόρων· ἐκλελοιπότων μὲν (καθάπερ ἡ σὴ ὑπερογκὴ τῆδε εἰς τοῦτο ἡμετέραν ἀνήκαγεν διάθεσιν) τῶν εἰς τοῦτο ἐπιχώριον ἀναφερομένων τάξιν, καὶ εἰς ὀλίγας σφόδρα ὠφεστάντων αὐτῶν· ἐκ πολλῶν δὲ χρόνων τὸ βικαρίου καὶ τὸ τῆς λαμπροτάτης τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος τῆς Φρυγῶν Πακαϊκανῶν ἔθνους παρειληφότος δεκάδι. διάθεσις ἔσης τοῦς εἰς τοῦτο βικαριανοῦ ἀναφερομένοις τάξιν, κατ' ὠφεστάξιν τῆς τοῦ τε καὶ τῆς καιρῶν βικαρίου τὰς δημοσίας εἰσπραττεῖν σωτηλείας, καὶ παρεσκευάζειν αὐτὰς εἰσφέρειν τῷ δημοσίῳ. §. β'. Τὰς δὲ ὅλως ἐθνικὰς ἀποδείξεις καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, θεσπίζομεν ὃν τοῖς παρ' αὐτῶν γινομένας ἀποδείξεσι διαφανεμένως τὸ ἐπ' αὐτὰς καταβαλλόμενον χρυσίον εἰσγράφειν, καὶ διαφέρειν τοῦτο τε καταβαλλομένου ἐπ' αὐτὰς ποσοτῆτος, ὠφεφάσει τῆς ἀνηκόντων τῇ τῆς ὑπερογκῆς τραπέζῃ, καὶ τοῦ ἀνήκουσι τοῖς θείαις ἡμῶν λαργιτίοσι, καὶ διὰ τὸ τοιούτων ἀποδείξεων δηλαδὴ τοῦ καταβαλλομένου ποσοτῆτος, καὶ μὴ τὰ ἐξ ἑτέρων τίτλων ἄδεια ἔχειν πινὰς εἰς ἑτέρας μεταπίθεναι. §. γ'. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῶδε τῆς θείας πραγματικῆς δηλόμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπερογκὴ εἰς ἔργον ἀχθοῦσαι ὠφειλήσει.

ΕΔΙΚΤΟΝ γ'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΔΙΑΔΟΧΗΣ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ Αρμενίας βουλόμενα τὸ ὠφελεῖν ἀπαλλάξαντες ἀδικίας, ἐπὶ τὰς ἡμετέρας διὰ πάντων ἀγαγεῖν νόμους, καὶ δῶναι αὐτοῖς ἰσότητα τοῦ πείθεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑΙ ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν ἐνεχθὲν βαρβαρικήν τινα καὶ θρασυτὴν εἶναι παρ' αὐτοῖς νόμον, ὃ Ρωμαίοις οὐδὲ τῇ δικαιοσύνῃ τὸ ἡμετέρας πείσονται πολιτείας, ὅπως ἂν ἄρρενες τὰ κληρονομεῖν τὸ γονέων, θήλεια δὲ μηκέτι. διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, τοῦ παυσθῆναι θείῳ χρώμενοι νόμῳ ὠφελεῖν τοῦ σοῦ μεγαλοπρέπειαν, ὁμοίας εἶναι τὰς διαθήκας, καὶ ὅσαι τοῖς Ρωμαίων διατάξεσι νόμοις ἐπί τε ἀνδρῶν ἐπί τε γυναικῶν, τοιοῦτον καὶ ὑπ' Αρμενίοις κρατεῖν. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ τὰς ἡμετέρας ὑπείσε κατεπείγομεν νόμους, ἵνα εἰς αὐτὰς ἀφορῶντες, οὕτω πολιτεύοιντο. §. α'. Επειδὴ δὲ πολλὴ ὠφειλήσει ἀπαυθένειν ἀνακινεῖν τὰ ἀποπεπόνται ἐπὶ, διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, τόνδε τὸν νόμον κρατεῖν ἀπὸ καιροῦ τὸ δύσεβεστέρας ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀρσακίου τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως, καὶ τοῦ ἐκ τούτου διαδεξαμένου τὸν πατρῷον θρόνον Τιριδάτου, καὶ τῶν ἐκ τούτου διαδεξαμένων

1 Τῶν γενεαρχικῶν κτημάτων. *Scrimg.* Genearchica prædia, progenitoralia prædia vertit interpres *Novell.* 21. c. 2. *in fin.* propria cujusque patrimonia, quæ nihil pensitant, nec fidem vel hominum investituram, vel ἀνδικτικὰ debent: eaque vulgo Allodia: & *lib* 2. Feud. 48. dum ait, si datum sit ad proprium sive ad libellum allodium intelligit, ut *tit.* 28. allodium sive libellarium, Gallis *franc aleu.*

2 Id est, anno 535.

3 Λιβανησίας. *Scr.* Phœnicia Libanica, ad Libanum montem sita, de Libano, vid. *Plin.* 20. Libani fit etiam mentio læpissime in scripturis.

4 *Novell.* 8.

5 Hinc prætor Lycaoniæ, *Novell.* 25. Paphlagoniæ, *Novell.* 29. Pisidiæ, *Novell.* 24. Siciliæ, *Novell.* 104. Thraciæ, *Novell.* 26. Populi, *Novell.* 13.

6 Hinc proconsul Cappadociæ, *Novell.* 30. Palæstinæ, *Novell.* 103.

7 Hinc moderatores Arabiæ, *Novell.* 102. Helenoponti, *Novell.* 28.

8 Hinc comes Isauriæ. *Novell.* 27.

9 Βενεφίκιον. *Scr.* 10 Excipe esculenta, potulenta, quæ ad paucos dies prodiguntur, *l.* 18. *ff. de off. præfid.* excipe ξένια, de quibus dictum est: ut nec omnia, nec quovis tempore, nec ab omnibus accipiantur, *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconf.*

11 Τριτιοδελματῶν. *Scrimger.* sic *Cod.*

12 Res ita est, Vectigalium exactionem commendari præsidibus *Novell.* 8. *c.* 8. *Novell.* 161. *cap.* 2. quanquam in dubiis causis fisco favendum esse neget, *l.* 10. *ff. de jure fisci.*

13 Τριτιοδελματῶν. vid. *Scod.* officiales ac domestici moderatoris Phœniciæ Libanicæ fuisse videntur, audivi, qui diceret, Syriaca lingua *Tersita dalmin*, significari stipatores, à *Tersita*, id est, clypeis & *Almin*, id est, grassatoribus: ut Tertiodalmati milites fuisse videantur, grassatoribus prehendendis destinati. Idque colligi ex 1. *Reg.* 10. *v.* 17. & 14. *v.* 26. ubi fit mentio Clypeorum in domo Libani repositorum: quod huic Edicto alludit: quod est de Magistratu Phœniciæ Libanicæ.

14 Vid. *l.* 1. *C. de off. magist. milit. l.* 1. *C. de off. milit. Jud.* est enim absurdum jurisdictiones miscери.

15 §. 1. *ff. eod.*

16 Militum scil.

17 Περὶ λιτιγιῶν καὶ περὶ ἀσφαλείας ἣν δᾶ ποιᾶν τὰς ἐνάγοντες περὶ τῆς τῶν ἀναγομένων ὑπομνήσεως. *Scrimg.* vitiosa est hæc inscriptio, nec titulo convenit. quod etiam observavit Cujacius 5. *obs.* 5. *in fin.*

18 Hæc constitutio inter Justiniani constitutiones est 111.

19 *Novell.* 111.

vim & vigorem habeat: ut ab eo tempore hucusque defunctorum successiones hunc ad modum fiant, præterquam si qui jam transegerint, aliove modo se invicem liberarint. Si enim tale quippiam factum sit, id in suo robore permaneat, nulloque modo commoveatur, jubemus.

§. 2. Porro *mulieres* à prædicto tempore eorum etiam prædiorum quæ genearchica [1] vocantur, participes esse volumus. Si vero inveniri nonnullos contingat, qui filias quanquam non vocarentur ab intestato ad successionem, heredes tamen scripserint, illæ similiter, quique ex illis nati fuerint, in res genearchicas successionis participes sint.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua & custodire & fini tradere studeat: ut leges nostræ per omnia obtineant, authoritatemque habeant. Ac præsens quidem lex ab initio imperii nostri (ut jam diximus) incipiat, & simul in omne tempus extensa, in posterum omnibus modis in republica vim habeat, atque ab omnibus observetur. Dat. x. Kal. Augusti. BELIS. [2] V. C. CONS.

EDICTUM IV.

DE MAGISTRATU PHOENICIÆ LIBANICÆ [3].

Idem Imperator Joh. gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

MAgistratus creari oportere gratuito jam lex nostra [4] præcipit, quam sane & authoritatem per omnia obtinere volumus.

CAP. I.

POsteaquam vero omnia ad subditorum benevolentiam *demerendam*, locorumque custodiam & munitionem undique indagantes, magistratus partim conjunximus, partim divisimus, alios in aliam atque aliam formam transmutavimus, nonnullos vero sublimiores fecimus, nominibusque majoribus quam quæ tunc essent, decoravimus, prætores [5], proconsules [6], moderatores [7], & comites [8] præter pristinam consuetudinem in rempublicam introducentes, omniaque ad ipsius utilitatem facientes: oportere etiam putamus, ut magistratum Phœniciæ ad Libanum ex ducalibus in spectabilem transferamus, & moderatoris formam illi demus, tum etiam annonas ad decem auri libras assignemus: ipse vero istius proventus occasione fisco nihil præbere debeat. Interim apud Phœnices scrinii tractator, pro nuper attributo illi munere, quod & beneficium [9] nuncupatur, ex canone ejusdem provinciæ clarissimo pro tempore spectabilium tribunorum notariorum primicerio denas auri libras in singulos annos dabit, quibus ille solis contentus esse debebit. Moderator porro à muneribus [10] omnia pura conservet, & quatenus ipsi sacra nostra constitutio permittit, militum ministerio utatur.

CAP. II.

VErumtamen eximium illi fortissimorum Tertiodelmatorum [11] numerum, ut in Phœnicum regione est, assignamus, qui præcepta ipsius exaudiant, qui ipsum insequantur: qui denique jussis ipsius, quæ aut de vectigalium exactionibus aut de reipublicæ statu, aut de civitatum incolumitate procedent, pareant. Qua de re cum instrumenta etiam confici jusserimus, statuimus ut excellentia tua hæc omnia cognoscens, hujus magistratus præfecto decem libras auri in annonas assignatas, ex provinciæ tributis persolvendas constituat. Interim quæ constituta sunt, ut quotannis à publicarum rationum procuratore spectabili clarissimo tribunorum notariorum primicerio darentur, imminuenda non sunt: neque vero præterea quicquam illi est addendum. §. 1. In primis autem *moderatoris* studio sit, ut fisco faveat [12]: dehinc, ut disciplina & conveniens ordo in civitatibus conservetur: tertio, ut justitiam inter plebeios exerceat. Quæ vero (ut dictum est) scripta sunt à nobis de moderatorum reliquorumque magistratuum statu in sacra nostra constitutione, ea omnia & in illo locum habeant. §. 2. Sane si dictus devotorum Tertiodelmatorum [13] numerus nostro jussu in alia transferatur loca, alterum illi *in ejus locum* surrogatum & subjiciendum curabimus: ut ne quid ex solenni plenoque auxilio omnino illi desit. In his porro jam dictis rebus spectabilis dux nihil communionis habebit. Nolumus enim, quicquam illi commercii esse aut cum militibus spectabili moderatori certo assignatis, aut cum plebeiorum quoquam, aut cum illorum controversiis quas inter se habuerint: aut si cui plebeiorum, in quos illi nullum jus concessimus, dica impingatur: propterea quod inter rei militaris curam & civilem administrationem permultum interfit, ac discerni hæc oporteat, quemadmodum patres reipublicæ id nobis ordinarunt, & constituerunt. Ac sciant spectabiles duces, quod si rebus civilibus se ingerere [14] audeant, militarem magistratum non retinebunt, & huic magistratui subjiciendi erunt. In nulla namque re inferiorem hunc magistratum ducis magistratu esse volumus. Volumus insuper ut (quomodo dictum est [15]) quam vehementissime publicarum contributionum exactioni incumbat, plebisque incolumitati invigilet, & ne spectabilibus ducibus, neque clarissimis tribunis, neque cuiquam potentium domuum, imo ne sacro quidem nostro patrimonio, aut sacris nostris privatis, aut sacræ nostræ domui, qualecunque tributariis nostris damnum inferre permittat: ut ne etiam demisso animo neque pavidus sit, sed virilem in modum subditis præsit, omniaque faciat quibus alii moderatores ex præscripto obstricti sunt. Atque ita *quidem* rerum summa ab ipso administretur.

CAP. III.

ILlud sane etiam fieri & obtinere volumus, ut spectabiles duces [16] inde annonas auferant, unde spectabilis provinciæ moderator eas auferendas constituerit: propterea quod manifestum sit eos non tam socorditer ad res animum adversuros esse, ut quæ sibi comperant, petere non possint. Sciant vero, quod si præter hæc quidpiam fecerint, viginti librarum auri multam perfundent.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua effectui & fini tradere studeto.

EDICTUM V.

DE [17] TEMPORE [18] ACTIONUM QUÆ SACRIS LOCIS COMPETUNT.

PRÆFATIO.

QUod [19] medicamenta morbis, hoc jus præstat controversiis, &c cætera.

βῶς ἡμῶν βασιλείας· ὥστε τὰς τῶ ἐνθάδε τελουτησάντων μάχας καὶ ἀμφιδοχὰς κ τῶτον πολιτεύεσθαι τ τρόπον. πάλιν εἰ μὲν τύχοι ἀβλωσυμένοι, ἢ ἄλλως πῶς ἀλλήλας ἀπαλλαγότες. εἰ γάρ τι τοιῶτον γένοιτο, τῶτο ἐπὶ τ οἰκείας μένειν ἰσχύω, κ μηδεμιᾶς ἀνακινεῖσθαι διαπέζομεν. §. β. Μετέτω ἡ αὐτὰς κ τ κεκλημένων χιλιαρχικῶν χιλίων ὀνὸ τ ἁρμονίᾳ χρόνο βυλόμεθα. Εἰ μέντοι συμβαίη τινὰς ὑρεθῆναι, οἵτινες καίτοι μὴ κεκλημένας τὰς γυναῖκας εἰς τὸν ἐξέτασιν ἀδιαβῆτε ἀφεθέντας, ἔχραψαν ὅμως κληρονόμους· μετοίκους κἀκείνους κ τοὺς ἐξ αὐτῶν γνησίους τ τ χιλιαρχικῶν πραγμάτων ἀφέσεως.

EPILOGUS.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάντα ἡμῖν, κ ἀφ' τῶδε τ θείᾳ δηλήματα νόμῳ, ἡ σὴ ὑπερογὴ κ παραφυλάξει κ πέρᾳ παραδόναι ἀπόστω. ὥστε τὰς ἡμετέρας νόμους ἀφ' πάντων κρατεῖν κ εἶναι κυρίας, ἀρξομένᾳ μὲ τ παρόντ νόμε (καθάπαξ εἰπόντες ἔρθημεν) ὃν τ αὐτοῖς ὁμοίων τ ἡμετέρας βασιλείας, τῇ παντὶ τ συμπαραταθησομένᾳ χρόνῳ, κ εἰς τὰ λοιπὸν ἅπασι πολιτευσομένᾳ τρόπις, κ παρὰ πάντων φυλαχθησομένᾳ. Dat. x. Kal. Aug. BELIS. V.C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ δ'.

Περὶ ἀρχῆς τ Φοινίκης Λιβανησίας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ὑπερτίμῳ ἐπάρχῳ τ ἱερῶν τ ἑῴων πραιτωρείων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳν, κ μετὰ πατρίκιον.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΜίδιος μὲ χειρῶν γίνεται τὰς ἀρχὰς ἡδὺ νόμῳ ἡμέτερῳ λέγειν, ὡ δὴ κ κύριον εἶναι ἀφ' πάντων τίθεμεν.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ ἡ πάντων εὐλαβεστάτη μᾶς τε τῶ τ ὑποπλῶν ἀσυγκωμιστίαν, ὡσῆς τε τῶ τ τόπων φυλακῆς, τὰς ἀρχὰς τὰς μὲ συνιψάμεν, πᾶς ἡ διείλομεν, πᾶς ἡ εἰς ἄλλο κ ἄλλο μετεσήσαμεν σχῆμα, πολλὰς ἐξ αὐτῶν ὑψηλοτέρας τὲ ἄρχας ποιήσαντες, κ ὀνόμασι μείζοσι τ νῦν ὄντων κοσμησάσης, κ πρωτήρους τε κ ἀνθυπάτους κ μοδεξάτορας κ κόμητας, παρὰ τὸ πάλαι κεκρεμμένος, εἰς τῶ πολιτείαν εἰσαγαγόντες, κ πάντα ἐπ' ὠφελείᾳ τούτης πρᾶξαντες· ἀφ' τῶτο οὐθήμεν χρεὼν κ τῶ ἀρχῶ τ ὡσῆς τῇ Λιβάνῳ Φοινίκης ὃν τ ἡγεμονικῶν εἰς ἀπεκτησιβιλίαν ὑσγκεῖσθαι, κ τὸ δ μοδεξάτορ αὐτῇ δέκᾳ χρήσῃ, κ στιχὰς αὐτῇ ἀχρὶ δέκᾳ λιτρῶν ἀφεσίσῃ χρυσίν. αὐτὸς μὲ μηδὲν τῇ δημοσίᾳ παρέχειν ὀφείλοντ ὡσφάσῃ τ τοιαύτης ὡσσαγωγῆς· δ ὁ τὸ Φοινίκης σκρίνιον τρακτεύοντ, δέκᾳ μέναις χρυσῖς λίτραις ἑτησίοις διδότ, ὃν δ κρινὸν τ αὐτῆς ἐπαρχίας, τῇ κ καιρῷ λαμπροτάτῳ τελεικηρίῳ τ ἀβενδίκτων τελούντων νοθείαν, ὑπὲρ τ πρώτου αὐτῷ δεδεμένης δωρεᾶς, ὅπῃ κ βενεφίκιον ὀνομάζ. κ ταύτας δὲ κ μέναις ἀρκείᾳ αὐτόν. δ μοδεράτωρ καθαρὰ δόσεως πάσης φυλαττέσθω, κ ἔχοντ μὲ κ τῶ τ ἄλλων σεβιλιωτῶν ὑπηρεσίαν, καθ' ὅσον αὐτῷ δίδωσιν ἡ θεία ἡμῶν ἀφίερωσις.

ΚΕΦ. β'.

ΠΑλὶν αὖ ἐξαίρετον αὐτῷ δίδομεν τ ἀσυλίαν τ ἀνδρειοτάτων περιοδευομένων, ὡς ἐπὶ τ Φοινίκων χώρας ἐσῖν, ὥστε αὐτὸν κωλύειν, ἐπειδὰν τὰ αὐτῷ, κ παῖς αὐτῷ πείθεσθαι κελεύσειν, ὁπόσην ὠφέλειαν ἐπί τε ταῖς τ δημοσίων εἰσπράξεσι, ἐπί τε ταῖς τ δημοσίων κωλύσεσιν, ἐπί τε ταῖς τ πύλεων ἀπαιτήσεσι. Ταῦτα τοίνυν ἁπάντ διαπέζομεν τῶ αὐτὸν ὑπερογικὸν ἐπισταμένου, διότι κ σύμβολα παρ' ἡμῶν γίνεσθαι ὠφελητέχθη, ὥστε τ ἀρχὰς τούτης ἡγεμόνων, τὰς decem librarum auri, πᾶς ὑπὲρ στήσεων εἰς τ τ ἐπαρχίας φόρων ἐκτάττειν, ὑδὲν ἐλαττωμένων τ ἀβατινπαμένων δίδοσθ. ἔτως ἐκέκτητο τῶ ἀειδελέπλω πεμπικηρίῳ τ λαμπροτάτων τελούντων νοθείων, παρὰ δ τῆς δημοσίοις ἑρέστ λογισμῆς, ἀλλ' ὑδὲ πλείονός τινος χρυσοῦς ἀποθήκης αὐτῷ. §. α'. Ἐχειν ἡ αὐτὸν ὑπέτειραν μὲ ἀπυδὲν τῶ ἀεὶ τὸ δημόσιον δίκαιον, δεύτερᾳ ἡ τῶ ἀεὶ τ δίκαιος τ πόλεων, κ τρίτῳ τῶ ὡσῆς τοὺς ἰδιώτας δικαιοσύνῳ πάντων, ὡς εἴρη, τ μεγαλωμένων παρ' ἡμῶν ὃν τῇ θείᾳ ἡμῶν ἀβατικῇ ὠφελίᾳ κ νομοθέσεσι τ μοδεξατώρων, κ τ λοιπῶν ἀρχόντων, ἡ ἐπ' αὐτῷ χώρᾳ λαμβανόντων.

§. β'. Εἰ μάρτυρα ὁ ῥηθεὶς ἀειλμὸς τ καθωσπωμένων περιοδελματῶν κ' κελεύσῃ ἡμετέραν εἰς ἑτέρας μεταβασαι τόπους, φερυπέμεν ἡμεῖς ἕτερον αὐτῷ ἀντικαθιστᾶσιν· ὥστε μηδὲν αὐτῷ παντελὼς ἐλλείπειν τ νεομισμένων τε κ ἀρκούσης βοηθείας. δ ἀειδελέπλω δικὴς ὡσῆς τ εἰρημένου λόγῳ ἐξέσιαν ἔχοντ μείζοσιν. ὑδὲ γὰ ἐπιχειρωνήσαι αὐτὸν βυλόμεθα ὑδὲ τοῖς ῥηθεῖς δεδομένοις ὀφελήσεις τῷ ἀειδελέπλω μοδεράτορι, ὑδὲ ἰδίαν τινὰ ὑδὲν, ὑδὲ ταῖς ἐκείνων δίκαις, ὅταν ἔχειν ὡσῆς ἀλλήλας, ἤτε εἰ δ ἰδιωτῶν τις ἐκόμιζε, ὡσῆς ἂς ὑδέμιαν δεδώκαμεν αὐτῷ μείζοσιαν. ἐπεὶ πολὺ τὸ μέσον ἰσῶ σεβιλιωτικῆς τε φρονήσεως κ πολιτικῆς διοικήσεως· κ δεῖ ἀβικεκλεῖσθαι τούτῳ, κεκλῶσθαι οἱ πατρίες τ πολιτείας ἡμῖν ἐπιζῆν τε κ κατεσήσατο. εἰδότων δ ἀειδελέπλων δικῶν ὡς εἰσὶ ἐμοὶ ἐκλελεῖν ἑαυτὰς ἀμφοτέρων πολιτικῆς, ὑδὲ δ σεβιλιωτικῶν ἀντιλήψονται, κ ὑπὸ τῶ ἀρχῶ τούτῳ τεταξῆ. βυλόμεθα γὰ κ' μηδὲν ἐλάττονα τῶ ἀρχῶ τούτῳ τ δ δικῆς ἀρχῆς κεκλεσθαι, ἀλλ' ἀντίτεχνα ὦ, ὡς εἴρηται, τ δ δημοσίων εἰσπράξεως σῶ σφοδρότητι πάσῃ, ἀντίτεχνα ὃ κ τ δ ἰδιωτῶν ἀπαιθείας· κ μὰ συζημιοῦν μηδὲ τοὺς ἀειδελέπλους δικῆ, μηδὲ τοὺς λαμπροτάτους φυλάρχους, μηδὲ πινὶ τ δωματῶν οἴκων, ἀλλὰ μήτε τῇ θείᾳ ἡμῶν πυελεμωνίᾳ, ἢ τοῖς θείοις ἡμῶν πελάτοις, ἢ τῇ θείᾳ ἡμῶν οἴκῳ, τῶν οἰκιῶν ἐπαναχωῆ τοῖς ἡμετέροις ὑποπλέοις ζημίαν· ὑδὲ κατακλίνεσθαι, ὑδὲ τρέμειν, ἀλλ' ἀνδρικῶς τ ὑπαρχόντων ἡγεῖσθαι, κ πάντα πράττειν ὁπόσα ἐπὶ τοῖς ἄλλοις μοδεράτορι νενόμισται· κ ἔτω τὰ ὡσῆ τ ὅλων αὐτῷ διοικεῖσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΚεῖνο μέντοι γίνεσθαί τε κ κρατεῖν βυλόμεθα, τὰ τὰς αἰτήσεις τ ἀειδελέπλων δικῶν ἐκεῖθεν αὐτὰς κρινίζεσθαι, ὁπόθεν ὧν ὁ ἀειδέλεπτ τ ἐπαρχίας μοδηράτωρ ἐκπέμπει. ἀσφάλεστον δὲ ὡς ἐ μᾶλλον τοσοῦτος ἀδρανίας ἀφορμὰς ὑπάρχειν τοῖς πράγμασιν, ὡς μηδὲ τὰς οἰκείας αἰτήσεις ἰσχύειν ἀπαιτῆσαι· εἰδότες ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξειαν, ποινὴν viginti librarum auri κατεθήσουσι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάντα ἡμῖν, κ ἀφ' τῶδε τ θείᾳ δηλήματα νόμῳ, ἡ σὴ ὑπερογὴ ἔργῳ κ πέρᾳ παραδόναι ἀπόστω.

ΕΔΙΚΤΟΝ ε'.

Περὶ τ χρόνου τ ἀρμοζόντων ἀγώνων τοῖς ἁγίαις τόποις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΠΕΡ τὰ φάρμακα τοῖς νόσοις, τῶτο παρέχειν τὰ νόμιμα τοῖς πράγμασι, κ τὰ ἑξῆς.

ΕΔΙΚΤΟΝ ς'.

ΕΔΙΚΤΟΝ ε'.

Ἐλίκτου ϗ δυσεβεστάτ᾽ ἡμῶν διατόπ᾽ Ἰωσηνιακοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐγνωμεν ὡς μ᾽ τῶν παιδόντων τὸν κ᾽ φιλανθρωπίαν ϗ διατόπ᾽ ἡμῶν ἐγκωμιάζωμεν, οἱ τὰς πραγματείας κ᾽ τὰς μισθοδοσίας μετερχόμενοι, κ᾽ οἱ λοιποὶ τυχὸν κ᾽ οἱ ἐπὶ τῶν γάμων ἐρχόμενοι, ὅτι γαμοῦσι κ᾽ οἱ κωμῳδοὶ, ἀφελοῦσι μᾶλλον κωμῳδίαν γίνεσθαι, εἰς παροιμίαν διδόασι, κ᾽ διαπλασίονας κ᾽ τετραπλασίονας πράξεις π κ᾽ μισθοὺς ἐκ τῶν δρεπανων σωτηρίαν ἐπιζητοῦσι.

ΚΕΦ. α'.

Συνείδομεν τοίνυν ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἰδίᾳ πᾶσιν ἀπαγορεύσαι τῶν τοιούτων πλεονεξίαν, κ᾽ μηδένα ϗ λοιπὸν τολμᾶν πραγματεύτην, ἢ ἐρχάτην, ἢ τεχνίτην ἐξ οἱασοῦποτ᾽ μισθοῦ, ἢ ἐμπορίας, ἢ γεηπονίας, πλείονα τ᾽ παλαιᾶς συνηθείας ἐπιζητῶν πρᾶξιν, ἢ μισθὸν, καλοῦμεν ϗ κ᾽ τοὺς πάσ᾽ μισητὴς τ᾽ οἰκοδομικῶν κ᾽ γεηπονικῶν κ᾽ τ᾽ ἄλλων ἔργων ποιητὰς, μηδὲν πλέον λογίζεσθαι τοῖς ἐργαζομένοις, ἀλλὰ κ᾽ αὐτοῖς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν φυλάττειν. Τοῦτο ϗ παραφυλάττειν κελεύομεν κ᾽ τοὺς ἐπιτροπεύοντας οἰασδήποτ᾽ ἔργα, ἢ καί τινα ἄλλη ἀνάγκην. ἐὰν ϗ αὐτοὺς ἐξεῖναι πλέον ἢ ἔθος ϗ ἀφτιπεγράφειν παρέχειν συγχωρῶμεν. γινωσκόντων τ᾽ πλέον τι τ᾽ παλαιᾶς συνηθείας ἐπιζητοῦντων, ὡς τελπλασίονα ποσότητ᾽ εἰσκομίσειν τὴν δημοσίαν ἀναγκαιότητα), εἰ παρὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀφτιπεγραμμένον λαβόντες ἢ δεδώκητε φανήσεσθαι. Ταῦτα ϗ ζητοῦσθαι κ᾽ σκολιάζειν κελεύομεν ὥσθ᾽ π τ᾽ σῆς ὑπεροχῆς, κ᾽ ϗ ἐνδοξοτάτ᾽ ἐπαρχ᾽ ταύτης τ᾽ δυσαιμονοῦσης πόλεως. βουλόμεθα γὰρ δι᾽ ὑμῶν τὰς παρθαίνοις ταύτην ἡμῶν τὴν ἀφτιπαιδα, ἁπαντεῖσθαι τὴν ὀφειλομένην παιδείαν, κ᾽ πρωτείαν ὑποδιδάσκειν. πολὺ γὰρ ἐπικεμβρίᾳ πίστ᾽ χρυσὸν λιτρῶν πεντακοσίων ὑμῖν τάξεται, εἰ π᾽ τ᾽ παρ᾽ ἡμῶν ἀφτιπεγραμμένων ἀμελήσειεν. Dat. II. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. post BELIS. V. C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ ζ'.

Τύπ᾽ πραγματικὸς περὶ ὀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

Ἐν ὀνόματι ϗ διατόπ᾽ Ἰησ᾽ Χριστ᾽ ϗ θε᾽ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβι᾽ Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Οὐανδαλικὸς, Ἀφρικὸς, δυσεβὴς, δύτυχὴς, ἐνδοξ᾽, νικητὴς, τροπαιοῦχ᾽, ἀεισέβαστ᾽, ἀγγυστ᾽, Ἰλιανός.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὥσπερ ἀεὶ ἡ τ᾽ θρησκ᾽ δωάμις σὺν τοῖς σωτηρίοις ἀφ᾽ φαίνε), ὕτω κ᾽ ἡ βασιλικὴ φροντὶς π κ᾽ οἰκήσεις σὺν ταῖς τ᾽ ὑπηκόων συστάσεσι φανερᾶται. καὶ δικαίως μὲ ἡμῖν μηδὲν ποτε τὴ ἡμετέρα πολιτεία συμβαίνειν· εἰ ϗ ἡ τ᾽ θ᾽ ἀνθρωπίνοις σφαλμάτων δυμπεδάληπτον, ἢ ἡ ϗ θεία ἐνδυκατ᾽ κίνησις τοῖς ἀνθρωπίνοις σφκηπτ᾽ κακοῖς· ἡ ἐπαγγελμένη ἀναθὴ μ᾽ φιλανθρωπίας παιδεία, τ᾽ βασιλικὴ φροντὶς τ᾽ φιλανθρωπίας ὑπόθεσις γίνε)· ὅσαπ κ᾽ σὺν τῷ παρόντι συμβέβηκε χρόνῳ, ὁ δόμβρος δηλήματ᾽. ἡ γὰ εἰς πᾶσαν τὴν τόπος διελθοῦσα ϗ βαπάτη φάσασις, ἐδόκει ἀναμφιλόγως εἶναι ποιεῖ σκεῖνο ἀκόμεν ὅσαπ ἔχομ᾽ ὑπόμενεν. πολλῶν τοίνυν, οἷς ἐξαπόστλε, χρημάτων ἄσαπ δυσκόλως ἂν ἄλλ᾽ ἐπήγαγε χρόν᾽, οἱ σὺν τῇ τ᾽ ὀργυροπρατῶν σωμᾶτείᾳ κατελεγμένοι, σεσωπᾶλοι ἡμῖν, φάσκοντες πάσ᾽ κληρονόμους κ᾽ ἀφ᾽δίκως πιὼν ἀγορᾶσθαι παρὰ τ᾽ ὀργυροπρατῶν χρυσίον ἢ κ᾽ ἄργυρον ἢ κ᾽ ἕτερα εἴδη κεκτισμένων, εἰς ἀγνωμοσυνὴν ὁρᾶν· ἐπὶ μηδὲ τ᾽ λαβόντων σβέσαι τὸν, μηδὲ αὐτῶν τ᾽ κληρονόμων ἢ ἀφ᾽δίκων δανειμάτων ἐξ ἀγορᾶν ἐλέγχους.

ΚΕΦ. α'.

Τοῦτο τοίνυν θεραπεῦσαι σπουδάζοντες, θεσπίζομεν, τὰς κ᾽ τὰ τῶν δύβολομβίας τ᾽ τρόπον, σεσῶ πάντων σεσῆς τὸ ὀρθὸν σωνεδὸς ἀποδιδόντας, ἀναπόδραστ᾽ ὁμολογεῖν τὰ δυθέντα παρὰ τ᾽ ὀργυροπρατῶν ὀκείνοις ὧν αὐτοὶ ὑπῆλθον τὰ δίκαια. τοιοῦτ᾽ ϗ τῶν κατ᾽ πάσας σεσοίους σεσὶ τὰς σὺν ϗ κ᾽ αὐτὰς συσήμαν᾽ περίπλεον. ὅσαπ κ᾽ παρὰ τ᾽ οἰκετῶν δύβολομβίων παρὰ τ᾽ αὐτῶν ἀφ᾽δίκων γίνεσθαι σεσπόμεθα. εἰδέν᾽ ἑκατέρα μέρις ὡς εἰ ἐλεγχθείη ἡ ἀφ᾽ τ᾽ ὑπερησιτῶν φωνῆς, ἢ ἀφ᾽ τ᾽ ἡμερησίων καταγραφῶν μεθ᾽ ὅρκ᾽ χειρῶν σεσαγωγῆς, ἢ δι᾽ ἄλλης τινὸς ἐκανῆς ἀποδείξεως· ἐν διαφ᾽ οἱ ἀγνωμονοῦντες κατεθησεσθαι ἄσαπ δόλιος κ᾽ κ᾽ ἀγνωμοσύνῃ ὑπῆρξαν, ἢ κρύψαντες, ἢ γνῶναι τὸ ϗ πρᾶγματ᾽ ἀληθὲς ἀμελήσαντες.

ΚΕΦ. β'.

Δεύτερον ἡμῖν παρὰ τ᾽ ὧν ϗ αὐτὸ τ᾽ ὀργυροπρατῶν σωμᾶτείᾳ ἀνελέχθη κεφάλαιον, ὥστ μὴ ἀναγκάζειν αὐτὸς ταῖς σεσφερομέναις παρ᾽ αὐτῶν τ᾽ σωμᾶτικῶν ὁμολογίαις, ἢ πτῆκίοις, ἢ λογθεσίοις τῇ ὀκείνων κατεγραφεῖσι χειρὶ, εἶτα ἀμφισβητουμένοις, ἀφ᾽ τ᾽ τ᾽ ἀγοραίων συμβολαίων σωγκρίσεως, τῷ πίστι ἐπιτρέπειν· ἀφ᾽ τὸ τὸ κφ᾽ αὐτὸς σύσημα πολλοῖς μὲ, μᾶλιστ᾽ ϗ τοῖς δυγενέσι ἀνθρώποις πιστεύειν, μὴ ἀνεγκρμένοις τὲ ἑαυτῶν δημοσιεύειν σωμᾶτικᾶ γράμμα, ἢ τῷ τ᾽ οἰκείων ἀβεσιῶν φανερὰν κατάστασιν, κ᾽ βουλομένοις, ὡς εἰκὸς, τοῖς ἔξωθεν μείζονας ἢ ἐλάττονας φαίνεσθαι· ἀλλὰ χρῆσθαι τὰ χρυσόμματα εἰς αὐτὰ ἰδιόχειρα, καθὰ εἴρη), γράμμασι, τῶν ἴσων τ᾽ ἀγοραίων συμβολαίων δωάμιν ἔχειν. §. α'. Καὶ σὺν τούτῳ τοίνυν ἡμεῖς οὐδέ τινα μέσον βαδίζοντες, ἁπλῶς κ᾽ τὰς ὀργυροπράτας κελεύ᾽ τ᾽ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις κεφαλαίοις ἀφ᾽δίκων, κ᾽ αὐτὸς ὀκείνης κφ᾽ αὐτῶν βουλόμεθα χρῆσθαι. ἐπεζόμεν, εἰ τοιαῦτα σεσφέρουσι ἰδιόχειρα τ᾽ σωμᾶκται γράμματα, ἁπλῶς ἢ αὐτὸς ἔ τιν᾽ εἶναι λέγειν, ἢ οἱ αὐτ᾽ κληρονόμοι τὲ κ᾽ ἀφ᾽δοχοι ἐ δύνασ) μεθ᾽ ὅρκ᾽ δόσεως ἀπαρνήσασθαι, οἷα παρ᾽ ὀκείνῃ γεγράφθαι ἁπλῶς ὅτομα φέρει, τῶν ἀναγκαίων μὴ σεσβαλλόντων. ἀλλὰ κἂν δυνηθείη σεσῆς τούτοις ὁ ὀργυροπράτης ἐξ ἀγοραίων γράμματείων τὰ ἄρραφον πιστώσασθαι, ἢ αὐτὸς μ᾽ τοῦτ᾽ κατολιγωρήσῃ, ὁ ϗ ἀντίδικ᾽ μὴ δυνηθείη σὺν τ᾽ ἄλλαις ἀγοραίαις συγκρίσεσι ἐλέγξαι τὸ ψεῦδ᾽· τὰ γὰ σκαῦτε σὺν τ᾽ ὁμολογημένων κ᾽ ἀναμφιβόλων κ᾽ τῇ τ᾽ μαρτύρων ὑπογραφῇ βεβαίων ἰδιοχείρων συμβολαίων, σεσὶ τὰ παρὰ τ᾽ ὀργυροπρατῶν ἢ κφ᾽ αὐτῶν σεσφερόμενα τ᾽ σωμᾶκται ἰδιόχειρα γράμματα τῷ συγκρίσιν γίνεσθαι· κ᾽ εἶναι αὐτὰ βέβαια, σὺν ἐλάττονα τ᾽ ἀγοραίων συμβολαίων ἔχοντα δωάμιν, οἷα σὺν ἀσφαλείας αὐτοῖς σύσης, ἀλλὰ μόνῃ ϗ χρήματ᾽. ἐδένος τοίς ἱκετεύσι χορηγὸν σεσκείμεθ᾽ ὃν ϗ μὴ ἐγκεῖσθαι ὑποθήκης ἢ κληρονόμων ἢ ἀφ᾽δόχων ὅρομα τοῖς παρ᾽ αὐτῶν σωμᾶκταῖς εἰς αὐτὰς ἐγγεγραμμένοις χρυσόμμασι.

ΚΕΦ. γ'.

Ἔξεστ ϗ οἱ σὺν ϗ αὐτῷ τ᾽ ὀργυροπρατῶν σωμᾶτείᾳ, ἐξ ἴσου ϗ κ᾽ οἱ σωμᾶλλήλῳ, τὰς ὁμαίας κφ᾽ αὐτῶν ἀγωγὰς κινοῦντες, ἀδείαν, εἴπ᾽ πινες τ᾽ πεπλουτηκότων δ᾽ ὑπερίαν κληρονόμους μ᾽ σὺν ἔχον. χρεώσας ϗ κατέλιπον, ἢ κ᾽ πρόγμᾶσί τινα σκείνοις διενεγκόντα σὺ παρθήκην ἢ ὑποθήκην παρ᾽ πιν᾽ δύσιος· κινεῖν κφ᾽ σκείνων τὰς ἀρμοζούσας αὐτοῖς ἀγωγὰς, κ᾽ τὸ ἀμῶν ἐξ αὐτῶν ἑαυτοῖς σεσπουδεῖν. τὰ ὁμοία ϗ αὐτοῖς φυλαχθήσε) καὶ

EDICTUM VI.

EDICTUM PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI JUSTINIANI 1.

PRÆFATIO.

COgnovimus, quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes & ludos 2 literarios exercent; diversi etiam generis artifices & agricolæ, insuper & nautæ, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, & duplicia tripliciaque pretia ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

1 De formula artificum, idque edictum reperitur inter Novellas Justin. *Novell.* 122.

2 Τὰς μισθοδοσίας id est, conventus hominum, mercatus, ut Nov. 122.

CAP. I.

VIsum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam istiusmodi avaritiam, & ne quis in posterum cujuscunque disciplinæ aut artis magister qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agricolturæ agricola, quam vetus consuetudo ferat 3 plus precii mercedisve nomine exigat. Jubemus vero etiam, ut ædificiorum, & colendæ terræ, aliorumque operum mensores nihil amplius operariis imputent, & illis antiquam consuetudinem conservent. Hæc autem observare jubemus, & eos qui qualiacunque opera demandant, & eos qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero qui quicquam amplius quam pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscum inferre cogentur, si supra id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit. Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab excellentia tua, & à gloriosissimo fœlicis hujus urbis præfecto. Volumus enim per vos ab hujus nostri edicti transgressoribus constitutam mulctam exigi pœnisque illos subdi: ita ut quæ nobis parent cohortibus, quinque librarum auri mulcta incubitura sit, si quid ex iis quæ à nobis constituta sunt, neglectum fuerit. Dat. II. Kal. Apr. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. post 4 BELIS. V. C. CONS.

3 *d. Novell.* 122, *cap.* 1.

4 Id est, anno 536.

EDICTUM VII.

FORMA PRAGMATICA DE ARGENTARIORUM 5 CONTRACTIBUS.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo adorabilis, Augustus.

PRÆFATIO.

QUemadmodum virtutis vis in rebus adversis semper elucet, ita etiam imperatoria cura & gubernatio in subditorum controversiis manifesta fit. Et optandum 6 quidem nobis est, ne quid unquam reipublicæ nostræ adversi eveniat: verum si aut rerum humanarum mutabilitas, aut commota ad id divina voluntas mortalibus mala immittat, desuper benigne inducta castigatio Imperatoriæ curæ benignitatisque occasio sit. Quod sane hoc tempore *ita evidenter* accidit, ut opus expositione non sit. Cum enim mortis aculeus & periculum omnia loca pervagata sint, quod quisque sensit, nemini audire necesse est. Quando itaque multa ex improviso inciderunt, quæ non temere tempus aliud induxisset, qui in corpore ac collegio argentariorum recensentur, nos accesserunt, dicentes 7 heredes nonnullos ac successores quorundam, qui scriptura non interveniente ab argentariis aurum, aut argentum etiam, aut alias species accepissent, ad perfidiam improbitatemque spectare: quod videlicet neque qui ceperunt, superessent, neque ipsi heredes sive successores, cum contractus conscripti non sint, convinci possint.

5 Argyropraliκῶν συναλλαγμάτων, *Scrimger.* adde *Edictum* 9. J. *eodem & Novell.* 136.

6 Justinianus in hoc Caligulæ dissimilis est. Is enim solebat queri de conditione suorum temporum, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur: Augusti principatum clade Variana: Tiberii, ruina spectaculorum apud Fidenas memorabilem factum: sui oblivionem immitere, prosperitate rerum. Ideoque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat. *Sueton. In Calig. cap.* 31.

7 Occasio hujus Edicti.

CAP. I.

HUic igitur rei mederi conantes, statuimus, ut qui ad hunc modum judicium subeunt, oculis in conscientiam 8 defixis, expresse ac plene quæ illis, in quorum bona & jus successerunt, ab argentariis data sint, confiteantur: ut etiam *qui adhuc* superstites *sunt*, ejus collegii 9 quod ipsis actionem intendit, argentariis idipsum faciant. Idem etiam à servis, qui ab iisdem judicibus examinantur, fieri jubemus. Sciat vero utraque pars, si ministrorum testimonio, aut quæ cum jurejurando fiat, diariorum productione, aut alia etiam aliqua sufficienti probatione res convincetur, quod qui improbe egerint, quæ fraudulenter & per improbitatem negaverint, in duplum 10 dependent, sive rei veritatem occultaverint, sive illam cognoscere neglexerint.

8 Et merito, nullum enim maleficium sine formidine est: quia nec sine conscientia sui. *Tertull. adverss.* Marcionem. Conscientia mille testes. *Quintil. 5. Instit.* 11.

9 Collegia argentarii habuere *hic & cap.* 5. J. *cod. edict.* 9. J. *cod. & passim.* quod omnibus non licuit, *l.* 1. *ff. quod cujusque.*

10 Inficiator proprii chirographi dupli pœna punitur.

CAP. II.

ALterum ad nos ab ejusdem corporis argentariis relatum caput est, ut ne teneantur quæ ab illis cum quibus contraxerunt, confessiones, tabulæ, aut ratiocinia ipsorum manu conscripta, sibi exhibita sunt, posteaque in dubium devocantur, ista ipsi per publicorum instrumentorum collationem probare: propterea quod ipsorum collegium multis, & præcipue nobilibus credat, qui contractus suos publicari 12, aut statum 13 rerum suarum manifestum fieri non sustinent, malunt-que (ut consentaneum est) divites quam obærati aliis videri: sed ut propria manu (ut dictum est) in se conceptæ literæ eandem cum publicis instrumentis vim obtineant. §. 1. Et in hoc mediam 13 quandam nos viam ingressi, qua & argentarios adversus eos qui de talibus capitulis litem movebunt, & rursus hos adversus illos uti volumus, statuimus, ut si istiusmodi illorum qui contraxerunt propria manu scriptas literas argentarii proferant, quas aut ipse cujus esse dicuntur, aut ipsius heredes successoresve non possunt cum jurejurando abnegare, tanquam *procul dubio* ab illo cujus præ se nomen ferunt, scriptæ sint, numeratam pecuniam 14 non esse opponi nequeat. Insuper vero si argentarius ex 16 publico instrumento propriæ manus 15 scripturam confirmare possit, aut ipse quidem id negligat, adversarius vero ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam ut falsam redarguere nequeat: tunc ex instrumentis, quæ illorum manu *de quibus agitur*, conscripta esse certo constat, & testium subscriptione stabilita sunt, ad ea *eorundem* scripta quæ ab argentariis, aut adversus eos ab iis quæ contraxerunt, proferuntur, comparatio fiat, firmaque sint, nec minorem quam publica instrumenta vim & authoritatem habeant, non ex firmitate & vigore qui illis insit, sed ex sola forma. Nihil etiam prædicii in hoc supplicibus sit, quod in scripto ab iis qui contraxerunt ipsis dato, hypothecæ, aut heredum successorumve nomina non 17 insint.

11 Δημοσιεύεσθαι. *Scrimg.* Plerunque honestiores viri, licet ipsi contrahant, servorum quam sua nomina malunt instrumentis publicis inscribi, *l.* 5. §. 4. *ff. de auctor. tutor.* Ideoque recte constitutum est, ut si scriptum sit, servum feciſse stipulationem, adversus eam scripturam testes non admittantur *l. pen. Cod. de contrab. stipulat.*

12 Vide *l.* 2. *Cod. de alimentis pupillo præstandis.*

13 Medium tenendum *l.* 6. §. 3. *ff. de off. præsid. l.* 3. *ff. si pars hered.* §. 25. *vers. & post multa, Inst. de verum divis.*

14 Exceptionem non numeratæ pecuniæ Græci vocant ἀναργυρίαν *hic.* adde *Nov.* 136. *cap.* 5.

15 *Nov.* 49. *c.* 2. *Novell* 73.

16 Τὰ ὑγιαίνοντα. *Scrimger.* interpres hic legisse videtur ὑπάρχοντα, de quo in *l.* 11. *Cod. qui potior.*

17 Hoc enim contractibus solet inscribi, ut debitoris ejusdemque heredum bona creditoribus fiant obnoxia.

bent, dum illi adhuc vivunt, servabitur, ut ipsis, sive actores, sive rei sint, si velint, tametsi in instrumentis hypothecæ nulla mentio insit, hypothecarias tamen actiones movere liceat: quasi ex naturaliter[1] argentariorum, eorumque qui cum ipsis contrahunt, contractus comitentur. Habebunt vero id etiam, ut tempore posterioribus creditoribus præferantur. Non æquum enim est, à nostrorumque temporum justitia alienum, eos qui bene de aliis merentur, rebus suis privari: qui vero debent, superbire de alieno.

1 Φύσει Argentarii, crediti nomine tacitam habent hypothecam.

Cap. IV.

Illud sane etiam in illorum subsidium adjicimus. Quoniam enim quæ ab ipsis ineuntur contractibus, vehementer novella nostra[2] lex repugnat, quæ jubet ne creditores adversus eos qui aliquid à debitoribus emerint, prius judicio agant quam principales debitores per cessionem bonorum non solvendo esse constet, (id quod admodum illis grave & molestum fuit, propterea quod qui emunt, velut ex consuetudine quadam & *ob evictionem*[3] fidejussores quærant, & aliam[4] sibi omnem securitatem parent: ipsis vero id neque consuetudo, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat) per præsentem sacram pragmaticam formam, eam speciali munificentia ipsis elargimur, quæque alteri personæ, collegio, corpori, aut officio nullo modo competat, statuimus, ut & ipsi & qui cum ipsis contrahunt, quando adversus ipsos actiones instituunt, in inquirendis persequendisque rebus, in quibus ipsis tempus prærogativam præbet, tali privilegio[5] utantur, quale ante legis nostræ lationem habuerunt: ut probatione debitores bonis cessisse non gravati, siquidem satisfactionem à principalibus consequi nequeant, adversus res ab illis abalienatas, & ex speciali generalive hypotheca ipsis obnoxias, in quibus (ut dictum est) antiquius quam alii creditores jus habent, actionem movere possint. Existimamus enim, quæ prædicto argentariorum corpori, & qui cum ipsis contrahunt, conceduntur, in communem[6] se beneficentiam extendere: ideo quod illi non paucis quibuspiam, sed omnibus ferme quæ in universa republica fiunt contractibus ministerium præstent.

2 *Novell.* 4.

3 Evictionis causa fidejussores accipere solemus, *l.* 4. *l.* 37. *ff. de evict.*

4 Puta pignora.

5 Argentariis datum hoc fuit, ut inexcusso reo convenirentur: fidejussores vero inexcusso reo non convenirent: quod inæquale admodum fuit. Hodie licet argentariis pacto in ea re sibi prospicere. *Novell.* 136. *cap.* 2.

6 Argentariorum officium publicam causam habere dicitur, *l.* 10. §. 1. *ff. de edendo, Nov.* 136.

Cap. V.

Hoc quoque illis ad petitionem ipsorum concedere visum est: Ut quando dicam aliquibus impingunt, & ad promissionem decimæ[7] partis adiguntur, ne ab illis fidejussiones exigantur, sed sufficiat ipsorum hac de re factum promissum: quippe qui digni sint quibus per[8] se credatur, cum ipsorum fides & pro aliis sufficere existimetur. Illud manifestum sit, quod si legi succubuerint, nihil illis proderit fidejussorem non dedisse: sed nihilominus decimæ partis pœnam dependsuri sunt, quemadmodum & qui illos in jus vocant, ipsis. Insuper & qui ab illis in jus vocantur, similibus pœnis subjicientur. Hoc unum discrimen in hoc capite fuerit, quod (quemadmodum jamjam dictum est) qui è collegio argentariorum actiones instituunt, fidejussorum datio in decima parte per speciale nostrum beneficium his condonata & remissa sit.

7 Decimam, cujus fit hic mentio, solvebant, qui calumnioſe agebant, §. 1. *versic. hæc autem Inst. de pœna temere litigantium.* eaque fuit ex stipulatu actio. Nam initio litis cavebat actor, *Ni vicisset, reo decimam præstantiri*, & erat repromissio, non satisdatio, ut ex C. Hermogeniano *tit. de calumniatoribus* constat. Eam actionem decimariam non utendo amissam, restituit Justin. eo addito, ut decimæ cautio satisdationem habeat *Nov.* 112. *c.* 2. qua lege hic eximit argentarios, quibus agentibus rei repromissione citra satisdationem contenti esse debent.

8 Idoneis creditur.

9 Forum competens argentariorum observa.

10 Præfectum urbis intellige *arg. edict.* 9. *ff.*

Cap. VII.

Porro postquam & aliam nobis dolosorum hominum fraudem exposuerunt, denuntiantes quomodo quidam à dicti collegii argentariis pecunias mutuati aut mutuantes emerint aut emant possessiones immobiles suarum uxorum aliorumve quorumpiam familiarium nomine, quo videlicet generalem illam acquisitorum acquirendorumque bonorum oppignerationem circumscribant: nonnulli etiam quæ sibi debentur, à debitoribus aut in pecuniis, aut omnino in immobilibus rebus recepturi, non in suam personam, sed (quemadmodum dictum est) aut uxorum, aut cognatorum istiusmodi solutionem, cessionem, aut venditionem faciendam curent, quo per istiusmodi rationem inopiam prætendere possint: ipsi vero qui ex dicto argentariorum corpore de illis benemeriti essent, hos quibuscum contractum iniisse non videantur, in jus vocare nequeant: in hoc quoque capite parem munificentiam argentariis, & qui adversus ipsos similes controversias movent, exhibentes jubemus, ut[11] si debitorum quempiam dolo fecisse quominus res suas possideat, aut jus suum clam in alium transtulisse demonstretur, licet actoribus in rem, aliave legitima actione id factum esse ostendere, adversusque dictas res, quasi debitoris sint, procedere, & undique technis pulsis, indemnitati suæ & in debito & in hoc factis expensis consulere. Eam autem prudentiæ tuæ memoratique gloriosissimi viri diligentiam esse scimus, ut jam motas, nondum autem finitas, aut in posterum etiam movendas controversias ita dijudicaturi sitis, ut neque supplices ex debitorum improbitate aut fallacia injustum dispendium subeant: neque innoxii ex iniquis obliquisque commentis importunas eversiones sustineant. Ita vero etiam, ut quæ nuper ipsis petentibus præbita sunt, rata & inconcussa maneant, & quæ per præsentem sacram nostram pragmaticam formam liberaliter concedantur, ad mentis voluntatisque nostræ scopum perficiantur, qui hoc agimus, ut omnes subditi recte & non captiose in negotiis versentur, & quibus[12] debetur, quod ministerium reipublicæ negotiis præbeant, quieta vita fruantur, ac neutiquam per improborum machinationes judiciis, quæque inde manant difficultatibus, & dispendiis implicentur.

11 Vid. *Nov.* 136. *cap.* 3.

12 Ὀφειλομένοις, sed familiare est Justiniano hoc verbo uti pro ὀφλημένοις.

Cap. VIII.

Cæterum quod in quoque dictorum capitum specialiter posuimus, id in orationis obsignatione & fine generaliter ponere visum est: ut in omnibus prædictis, his qui in prædicto argentariorum corpore recensentur, eorumque heredibus & successoribus[13], *tum etiam illis qui cum ipsis contrahunt, ac eorum heredibus & successoribus*, in quibus *rebus* adversus argentarios actiones movent, æqualia[14] privilegia sint. Convenit enim, ut utraque pars eam simplicitatem integritatemque in contractibus ac negotiis suis servet, quam sibi ab altera servari velit.

§. 1. His demum per præsentem sacram nostram pragmaticam formam jussis & hoc addimus, ut prudentia tua[15] omnesque magni ma-

13 *l.* 3. §. 5. *ff. quod quisque jur.*

14 Quod quisque juris in alium statuerit, eodem utatur, *l.* 1. *l.* 3. *ff. quod quisque ju. l.* 3. *in fin. ff. mandati: l.* 7. *Cod. de rescindenda.*

15 Præfectum urbi alloquitur *arg. edict.* 9. *ff.*

Κακεῖνο ὀ τῇ ἡμετέρᾳ θείᾳ αὐτὸς ἐπικυρᾶσαι πρέσβευμεν. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς παρ' αὐτῶν χρυσοβούλοις συναλλάγμασι σφόδρα ὁ ναυαρχὸς ἡμῶν νόμος ἀνθίσταται), ὁ παρακελευόμεθα τοὺς δυσχεραίνοντας μὴ χρεῶν κ τὰ πεπραμένα πρὸ τῶν χρεωστόντων, πλὴν ἂν οἱ πρωτεύοντες χρεώσεις ἀπορῶσι λόγῳ τῆς ἐκπτώσεως δοθείσης αὐτοῖς· (ὅπερ αὐτοῖς πάντα πεποίηκε φορτικὸν, λόγῳ τοῦ τοὺς ἀγοραίους, ὡς ἔκ τινος ἔθους, κ βιαίως τὰ ζητεῖν, κ τὴν ἄκλιτον ἀσφάλειαν προτείνεσθαι, αὐτοὺς ὀ τοῦτο μὴ ποιῆσαι μήτε τὴν τυχαίαν τῶν συναλλαγμάτων ἕκαστον συζυγεῖν.) ψηφιζόμεθα λόγῳ δὲ παρόντος θείου πραγματικοῦ τύπου, καθ' ἰδικὴν αὐτοῖς δίδομεν φιλοτιμίαν, μὴ δυναμένην ἑτέρῳ προσώπῳ, ἢ μεθόδῳ, ἢ συμβολαίῳ, ἢ ἐπιτηδεύματι παντελῶς ἀρμόζειν, τοιαύτης αὐτοῖς τε κ τοῖς αὐτῶν συναλλάκτοις, ἵνα καθ' αὐτῶν ἀγορὰς κινῶσι, προνομίας ἐπαλλάττειν, ἐν τῷ ἐπιζητεῖν τε κ διάκειν τὰ πράγματα, ἐφ' οἷς αὐτοῖς ὁ χρόνος περίεστι προτίμησιν, ὁποῖα πρὸ τοῦ ἡμετέρας ἐχόντα νομοθεσίας. ὥστε αὐτοὺς μὴ βαρυμόρους τῇ ἀποδείξει τῶν χρεωστόντων ὑπάρχειν, εἴ τις μὴ δυνηθῇ παρὰ τοῦ προτύπου τὸ ἱκανὸν ὑπομεῖναι, χωρὶς κ τῶν ἐκποιηθέντων ὑπ' ἐκείνων πραγμάτων, κ ἐξ ἰδικῆς ἢ χθονικῆς ὑποθήκης αὐτοῖς ὑποκειμένων, ἐφ' οἷς, καθὰ εἴρηται, προηγοῦνται τῶν ἄλλων δανειστῶν ἔχουσι δίκαια. οἰόμεθα γὰρ τὰ τῷ προειρημένῳ συμβαίνοντα κ τοῖς αὐτῶν συναλλάκταις παρεμπίπτειν, εἰς τὸ κοινῇ συμφέρειν δύσκριτα· οἷα αὐτῶν οὐκ ὀλίγοις ποτὲ, ἀλλὰ τοῖς ἐν πόσῃ χρεῶν τῇ πολιτείᾳ γινομένοις συναλλάγμασιν ὑπάρχουσι.

Κεφ. ε'.

Καὶ τῶρ ὁ αὐτοῖς παρέχειν αὐτοῖς συγχώρησιν, ὥστε ἑκάστῳ ἂν πιν ἐπιζητῆσαι δίκας, κ εἰς τὸ τῆς δικαιοπραξίας ὁμολογίαν συναλλαγῶν), μὴ ἀπαιτεῖσθαι ἐξ ὑγιοῦς, ἀλλὰ δρᾶν τὸ αὐτῶν ἐπὶ τῷ χωρὶς ἐκπλήξεως ἑκάστου οἷα ἀξίων ὄντων ὑπὲρ ἑαυτῶν πιστεύειν, ὧν ἡ πίστις κ ὑπὲρ ἑτέρων δρᾶσιν νομίζεσθαι. πρόδηλον δ' ὡς εἰ τῷ νόμῳ ὑποπεσῶν), κδὲν αὐτοὺς ἀφελήσῃ τὸ ἐγκαλεῖν μὴ παρεῖναι· ἀλλὰ κ ἅπαξ κατεφθάρη τὸ τῆς δικαιοπραξίας ποιεῖν, ὥσπερ κ οἱ συναγωνιστὲς αὐτοῖς· κ πρὸς γε οἱ παρ' αὐτῶν συναχθέντες, ταῖς ὁμοίαις ὑποτεθήσονται ποιναῖς, πλὴν κ μήτης τῆς ἀληθοφορίας ἐπὶ τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ ὕσης, ὥστε, καθάπερ ἠμφεσθὲν εἰρηται, τοῖς ἐκ θεσυημοσύνης τῶν δρώντων συναγωνίζεσθαι τῷ τὸ ἐγκαλοῦντων δεῖν ἐπὶ τῇ δικαιοπραξίᾳ καὶ ἰδικῷ ἡμῶν τινα φιλοτιμίαν συγκεχωρῆσθαι.

Κεφ. ς'.

Επειδὴ ὁ τὸ εἰς ἀληθοφορίας ἱκέτας ἕλκειν δικαιοπράξεις, (καὶ μάλιστα πολίτας ὄντας συναλλάκτας, κ, οἷα συμβαίνει, ὀλίγους δυνάμενος) ἐ μόνον αὐτοῖς βλάπτει, ἀλλὰ κ τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἐμποδὼν τὰ φέρειν δύσκολος· κ οὐ τοῦτο τῷ μέρει τῶν πολιτῶν ἡμῶν δεῖ αὐτὸς μεμνῆσθαι προμήθειαν, κ παρακελεύομεθα αὐτοῖς εἶναι ἰδικὰς δικαστὰς, εἴτε συναγωνιστὰς, εἴτε συναγωγὸν, τῷ τε σὺν λογιότητι, κ Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι, τῷ θείων ἡμῶν λαρηλίων, ἀπὸ ὑπάτων κ πάλαι ἐπὶ τοῦτο ἀπὸ πατρὸς τούτων, τοῖς κινηθησομένοις μεταξὺ αὐτῶν τε κ ἑτέρων οἱασῶν δίκας, ἢ κ ἤδη παρὰ τοῖς πρώτοις αὐτοῖς παρ' ἡμῶν δεδομένοις δικασταῖς, εἴτε λαθεδιάσασιν ἐναργείας, σκοπίας, κ σωτηρίαν κ τοῖς ἡμετέροις νόμοις συμβαίνον δίκαιόν πέρας κ τὰς ἐκίτας τῶν πεφιλωμένων τέλους ἀπαλλαττομένοις χολάζειν τῷ οἰκείῳ ἐπιτηδεύματι, τοσοῦτόν τε δύνωμι ἔτερα φέρειν πρὸς τὴν τῶν συναλλαγμάτων, ὅσον οἱ αὐτοὶ κακοῦργοι ἀνωμοσύνης πειρῶντες, ἢ ἀνωμαγεῖν ἐπιχειροῦντες, ἐ συγχωροῦσι ἀδίκως αὐτοῖς ἐπιφέρειν βλάβας.

Κεφ. ζ'.

Αλλ' ἐπείπερ ἡμῖν κ ἄλλον τινὰ τῶν ἀλλοτρίων ἀνθρώπων ἐφαπτόμενον δόλον, ἀπαυξήσαντες ὡς τινες τῶν διανεσταλμένων ἢ διανεσταλμένοι πρὸς τὴν τῶν ἐμπεφορημένων συσήματος χρήματα, ἠνέῳξαν ἢ ἀγοράζουσι κτῆσιν ἀκίνητον, ὑπόκλητα τῶν οἰκείων γαμετῶν ἢ ἄλλων τινῶν περὶ αὐτὰς ὄντων ὥσπερ ἐπιγραφὴν τῷ γυναικὸς ὑποθήκης τῶν ὄντων αὐτοῖς κ ἐσομένων πραγμάτων· πλὴν ὁ τὰ ἑαυτοῦ κεχρεωκοπημένα πρὸς τῶν ὑποδυομένων ἀναλαμβάνοντες, ἢ οὐ χρήμασιν ἢ οὐ ἀκινήτοις ὑπόσολα τοῖς πράγμασιν, ὅσα εἰς ἴδιον ὑπόστατον, ἀλλὰ, καθὰ εἴρηται, ἢ εἰς τὸ τῶν συμβολαίων ἢ συγγενῶν τῷ τοιαύτῳ καταβολὴν ἢ ἐκχώρησιν ἢ πρᾶσιν γένεσθαι πρὸς τῶν ἐποφειλομένων παρασκευάζοντι· ὥστε λόγῳ τοιαύτης μεθόδου ἐκείνους μὲ ἀπολαῦσαι ὑποθέσεως, αὐτοὺς ὁ ὧν δεῖ εἰρημένα τῶν χρεωφειλετῶν συμβολαίοις διέρχεσθαι τυγχάνοντας, μὴ δυνάσθαι ἐκείνοις ἐνάγειν ἰσότιμα ὧν ἐκ δόλου πεποιηκέναι συναλλαγμάτων· κ οὐ τάχα τῷ κεφαλαίῳ ἰσότιμα φιλοτιμίαν τοῖς τε ἀργυροπρεπέσι, τοῖς τε καθ' αὐτῶν ὁμοίως ὑποθέσεσι κινῆσαι παρέχοντες, κελεύομεν ὥστε εἰ δείχθείη τὶ ἐποφειλόντων τις ἄλλα τε μὴ νέμεσθαι τὰ αὐτῷ προσήκοντα ποιησάμενον, ἓ εἰς ἕτερον σωτηρίως τὰ οἰκεῖα μεθαρμοττόμενα δίκαια, ἐξεῖναι τοῖς ἐναγῶσι λόγῳ τῆς in rem ἢ δι' ἄλλης νομίμης ἀγωγῆς, κ ἐλέγχειν τὸ γενόμενον, κ χωρεῖν κ τοῖς εἰρημένοις προλήμμασιν, ὡς δὲ χρεώσει τυγχανόντων· κ πειρᾶσθαι τῇ μηχανῆς ἀπελαυνομένης, τὸ ἀζήμιον αὐτοῖς ἐπί τε τῇ χρεῖ ἐπί τε τοῖς ἐπὶ τούτῳ γινομένοις δαπανημάτοις φυλαττομένοις. ἴσμεν γὰρ τὴν τῆς λογιότητος κ δὲ μνημονεύοντος εὐδοξότητος ἀνδρὸς ἀκριβείαν τοιαύτην ὑπάρχειν, ὥστε ἅπαν τὰς κινηθείσας κ ἅπαξ πέρας δεξαμένας, ἢ κ ὕστερον κινηθησομένας κατὰ θέσεις ἀληθῆναι, ἐφ' ᾧ τε μηδὲ τὰς ἱκέτας ἐκ τῆς χρεώσεως ἀγνωμοσύνῃ ῥᾳδιουργίας αὖθις ὑπομεῖναι βλάβην, μήτε ὁ τὰς αὐθις ἀληθοφορίας ἐπιλάσεσιν ἀκαίρως ὑποβάλλειν ἀληθοφορᾶς· ἀλλὰ κ τὰ σφῶν τοῖς δεηθεῖσι παρεσχεθέντα, κυρίαν κ ἀσάλευτον μένειν, κ τὸ λόγῳ δὲ παρόντος θείου φιλοτιμηθέντος πραγματικοῦ τύπου, κ τῆς ἡμετέρας ὑπτελεσθείσης σκοπῆς· οἵσπερ ἀποδίδομεν τὰς ὑποκειμένας ἀπασῶν ὀρθὰς κ δραστηριότητας τοῖς πράγμασι σφίσιν, κ τὰς ὀφειλούσας, λόγῳ τοῦ τοῖς τὰ πολιτείας πράγμασιν ὑπάρχειν, ἡσύχως ἀπαλλάττειν βίᾳ· μὴ λόγῳ τοῦ τοὺς ἀγνωμοσύνταν μηχανὰς δικαζομένους κ ταῖς ἐξ αὐτῶν ἀποσυμπλοκαῖς δυχερείαις τε κ ζημίαις.

Κεφ. η'.

Οπερ ὁ ὧν ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων κεφαλαίων ἰδικῶς ἐθήκαμεν, τοῦτο γοικὼς ὧν τῷ τοῦ λόγου ἐπιφερομένῳ θείᾳ συνεθέμεν, ἐφ' ᾧ τε ὧν ἅπασι τοῖς ἀπολεχθεῖσιν ἴσα ἀποκόμια τοῖς ὧν τῷ ἀποειρημένῳ τοῦ δρωμένου ἀγορᾶς

ἄρχοντος συμβεβῆναι τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐγκλήμασι πραχθεῖσιν· ὥστε εἴτε ἀφ' ἑαυτοῦ γένοιτο, εἴτε ἀφ' ἑτέρου αἰτηθείη παρά τινος, μηδὲν ἧττον ἐξέστω τῷ ἐπάρχῳ τοῦ ἀδικήματος ἐπιγνῶναι, καὶ τὸν ἔνοχον τῇ προσηκούσῃ τιμωρίᾳ ὑποβαλεῖν· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν ἐξουσία δέδοται τοὺς ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῶν ἁμαρτάνοντας κολάζειν, καὶ μὴ ἀναγκαῖον εἶναι τοῖς ἀδικουμένοις ἐπὶ τὸν ἡμέτερον ἀκροατήριον παραγίνεσθαι· ἐπεὶ καὶ τοῦτο πολλοῖς τῶν ὑποτεταγμένων ἐπαχθὲς ἦν, καὶ τὴν τοῦ ἐπάρχου ἀρχὴν ἐλαττοῦσθαι δοκοῦσαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν παρασταθέντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου προγματικοῦ δηλούμενα τύπου, ἡ σὴ λαμπρότης καὶ πᾶς ὁ τῆσδε δικαιοδοσίας τὰ ἡμέτερα πολιτεύματα βέβαια φυλαξάτω, αὐθέντας ὄντας τοὺς ἐκείνοις ὑποκειμένους τόνδε τὸν θεῖον προγματικὸν τύπον, καὶ τοῦτον αἰωνίως διαμένειν· καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ τυγχάνειν βοηθείας, τοσοῦτον οὐ τῇ παρούσῃ ὑποθέσει καὶ τοῖς φοιτηταῖς ἡμῶν οἱ γλυκεῖς ἡμῶν ἔχωσι νόμοι. Dat. v. Kal. Mart. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. xv. post BASIL. V.C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ ϑ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΚΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΚΗΣ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ ὑπερενδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΜΕΙΣ μὲν ὁρκωμοσίαις τοὺς πολιτικοὺς ὅρκους τοῖς κατὰ τὴν Ποντικὴν διοίκησιν ἐπαρχίαις νομίσαντες, τὰ ἀνωθεν ἐπιτεταγμένα καὶ ἐκείνης τὸν τόπον βικαρίου κατὰ τὸν μέσον τούτων ἐπίχαμαι χρόνον, ὠδίνι τὸ ὕστερον γνησιώτερον παρ' αὐτῶν ἀμφαρτηθήσεσθαι προσδοκῶντες. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἔγνωμεν τὸ πραγμάτων ὡς ἄνδρες οἰκεῖοι τὰς ἐπαρχίας ταύτας λυγείαις τε καὶ φόνοις συντεθραμμένοι, καὶ ἀνδράσι * φορδίοις ἀεὶ * θηρίζουσι καὶ * λαγχάνουσι, ** καὶ τύποις, ἀμφοῦγκί τι τοῖς ὑπὲρ τούτων ποιεῖσθαι, τοῦ τὰς ἐπαρχίας ἀμείνους ἐν αἷς ἀμαρτήσειν, ὠδένος τὸ ἐπιχωρίων δρόντων τῶν ἐπιδεδραμένων χώραν ἐκβαίνειν τολμῶντος· ὡς πολλάκις μὲν ἡμᾶς αὐθεντας ἐκπέμψαι καὶ τὸν χώραν, καὶ βαρυτάτῃ μισθοῖς τὸ δημόσιον, πρᾶξαι δὲ ὀλίγα ὠδίν, μὴ παρόντος ἀρχῆς τὸ ἐξ ἐτίμου βουθύσης, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀποπεμπόντων ἀναστάσεως.

ΚΕΦ. α'.

Συνεδόμεν ἀνακαλέσασθαι τῶν δι' βικαρείας πάλιν ἀρχῶν, καὶ τὸ μὲν τῆς Γαλατίας πρώτης ἀρχεῖον, μηδὲν ἧττον τὸν βικαρείου ἀρχεῖον, καθὰ πρότερον ἦν, περὶ ἡμεῖς τῶν δι' βικαρείας σχολάζοντες ἀρχῶν, ἀξίας τε καὶ τιμῆς μείζονος τὸ ἐπὶ τὸ πρώτης Γαλατίας ἐτιμήσαμεν ἀρχεῖον· τὸ βικάριον δὲ πάλιν ἐπιτρέψαι πάσαις ταῖς τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαις, ὥστε αὐτὸν μὴ τὸ τύπον πληρεῖν τὸ ἐπαρχότητος μόνης, ἀλλὰ καὶ δι' ὑπερτάτης μοίρης τὰ θείων ἡμῶν ὀφφικίων, καὶ πρὸς μὲ τὸ συνδεδοκότων τρατηγῶν· ἔτι γε καὶ τὸ μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων, οἳ τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, καὶ τοῦ ταμιείου χαρτοῦ, καὶ πρὸς γε δημοσίοις καὶ πραιτωρίοις ἐφεσῶσι· καὶ τοιαύτην ἔχειν ἀξίαν τε καὶ ἐξουσίαν, ὁποίαν αὐτὸς τὰς ἀρχοῦσας δι' ἑαυτῶν χειρίδιος ἐπὶ τὸ τύπων ἔχειν σωιδόασιν· ὥστε μηδὲ ἀξίαν, μηδὲ ἱερωσύνῃ, μηδὲ ζώνῃ, μηδὲ φαλείᾳ, μηδὲ πιὶ τὸ πάντων ἑτέρῳ τὸ δικαιοδοσίας ταύτης ἐξηρῆσθαι πινά· ἀλλὰ πάσης ὑποκειᾶς καὶ τὸ ὄμβριον τρόπον, εἴτε ὑπὸ ἰδιώτας τελοῖεν, εἴτε πινὰ φιλοδόλων) ζώνῃ, ἢ ἀξίαν, ἢ σχολήν, ἢ καὶ ἱερωσύνῃ. καὶ σὺν ἐπὶ μόνοις ἐγκλήμασιν, (ἃ δὴ μόνον σχολαστικὸν τὸ ἄρχοντα τοῦτον ποιεῖται) ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὑπὲρ ἐγκλημάτων ἐβελήσοι μεμψασθαι, καινὸν δὲ τὸ μέρος τοῦτον πᾶσί τε ἀσφαλὲς καὶ πανδήμοις πρόγμασι ποιεῖται. §. α'. Ἀποδίδομεν δὲ αὐτῇ καὶ ὁ σοφὸν εἰς θεῖον ἀκροατήριον, ὥστε τὰς ἀχέα πεζικασίων χρυσοῦς ὑποθέσεις ἀναστρέφειν σκηλήτῳ κρῖσε πινὰ τὸ Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαν, μὴ δὲ ταύτην ἄλλῃ τὸ διδάσκαλα πόλει, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ δὲ τὸ τὸ σάκρον ἐξετάζεσθαι κῆμα, εἴτε ἐξ αὐτῆς τὸ τὸ πολιτικῶν ἀρχόντων σκηνήσασα δικαιολογίας, εἴτε σὺν ψήφων πινὸς τὸ ἐπὶ ταύτης τὸ μεγάλης πόλεως ἀρχόντων, ἢ καὶ ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως· ὧδενὶ παῤῥησίαν οἰόδοτες, ἐπειδὰν σκληθέσα δίκη κινοῖτο, ἐφίσῃ δευτέρᾳ κεχρῆσθαι. εἰ μὴ τοιγὰ δίκη παῤ αὐτῷ κινηθείη φερότυπον, ἐφεσίς τε καὶ ταύτης ἐπιδοθείη, φερόντος τὰ τὸ ἐφέσεων, καθὰ σοφὸν ἡμᾶς σῴζειν τὸν ἀρχεῖον, μηδενὸς σὺν μέσῳ γεγονότος καινοῦ. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Γαλατίας ἡγεμόνος κελεύομεν, ὃν μὲ γε ψιλὸν ἀπεδειδόκαμεν ἄρχοντα, ὡς δὴ μηδενὸς ἐπ' αὐτῷ κοινωνοῦντος σὺν μέσῳ.

ΚΕΦ. β'.

Ἀδειάν τε τῷ βικαρίῳ τούτῳ παρέχομεν, καθ' ὧν ἂν ἐπαρχίαν ἐθέλοι τῆς Ποντικῆς διοικήσεως γνώσεσθαι, ἀπὸ τὸ γείτονος ταύτης ἀρξαμένῳ Βιθυνίας, μέχρις Ἀρμενίων αὐτῶν, καὶ Τραπεζοῦντος, καὶ τὸ ἡμετέρας πολιτείας τοῦ Περσῶν ὁρίων· ὥστε αὐτὸν σοφοτύπως μὲ τὰ μέχρι νῦν ἡμαρτημένα ταῖς σοφοπρόσοις μετελθεῖν τιμωρίαις· (καὶ γὰρ δὴ καὶ ξίφος αὐτῷ παρέχομεν ἄδειαν) μᾶλιστα δ' τοῖς σφολιάταις ἐπιξελθεῖν, εἴ πινες αὐτῶν τὰς οἰκείας ἀποδιλεσκότες τάπητας, τοῖς τοιούτοις ἑαυτὸς σκιδεδώκασιν ἀτοπήμασιν. εἰ πινα δ' ἐν ἐγκλήμασιν ὑποκειμένον ὄργι, τοῦτον γνωνοῦσ τ' ζώνης, ὁπόταν ὧδ' ἂν ἔχων τυγχάνοι· ὅσα ἀναγκαῖον τοῦτο δῆλον ποῆσαι τῇ ἐφεσούσῃ ταῖς τοιαύταις σφαλείαις ἀρχῇ, ὡς ἄπαξ καὶ τὸ ἐκείνης τόπον πληρῶν, καὶ τὸ πάντων ἐφεξῆς ἄδειαν ἔχων. Ἐφίσεσθαί τε αὐτῷ παρέχομεν ἄδειαν πᾶσι τίποις τὸ καινοίοις, εἴτε ἀγκωῶτων σκλησιῶν ἢ καὶ διαγῶν εἶεν μοναστηρίων, ἢ τὸ θείων ἡμῶν πελατίων, ἢ καὶ θείας παλεμωνίας, ἢ καὶ τὸ ἡμετέρας οἰκίας· καὶ, ἀπαλῶς εἰπεῖν, ἑνὸς τόπου τὸ αὐτὸ δικαιοδοσίας κατελιμπάνων.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐποπτοῦσά τε καὶ τοὺς σφαπωλικοὺς παῤῥόδους, εἰ μὴ τὸ σοφοπρόσου δύπαξίας σοφερέρχοιτο· καὶ εἴπ καὶ αὐτὸς ἁμαρτανόμενον ὄργι, τοῦτο ἐπανορθοῦσά, τούς τε σφαλιώτας σωφρονίζων αὐτούς, τοῦς τε ἡμετέρους ὑποτελέσι τὸ ἱκανὸν ἐφ' οἷς ἂν ἠδικημένοι τύχοιεν παρασκευάζουσα χρῆσθαι. Παῤῥησίαν τε αὐτῷ παρέχομεν, καὶ ὅπλων χωνεῦν τοῖς μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ σφαλείαις ἀναγκαῖον τοῦτο κλωσθῆναι, καὶ πάντως εἰσάγειν ταῖς δημοσίαις τὸ μεγάλης τούτης πόλεως ὁπλοθήκαις. §. α'. Ἀνακόψαι τὸ μοιχείας καὶ ἀνδροφονίας καὶ ληστείας, μᾶλιστα πάντων γυναικῶν ἁρπαγάς, καὶ πραξικοπήματα ἀφαιρέσεις, ἐφόδους τε ὁ βίας, καὶ πάντα τὸ τοιούτων ἀμαρτημάτων κατάλογον, ὡς τοῦτο μᾶλιστα τὸ δεδομένης αὐτῷ παρ' ἡμῶν δρόμος κεφάλαιον. Ἀναστελεῖ καὶ τὰς ἀδικούσας, εἴτε ἱερεῖς, εἴτε ἀρχοντες εἶεν, εἴτε καὶ κλήτορες, ἢ καὶ ἰδιῶται τυχόν· καὶ ὠδενὶ συζημιοῦσ περιζωμένη τοῖς ἡμετέροις μὴ γνωσζόμενον νόμοις. §. β'. Ἐφίξει δὲ καὶ τοὺς τῶν δικῶν ἐξετάσεις τὸ κελεύσ. ἔξει δὲ ἰδίαν μὲ τάξιν, ἀνδρῶν μὲ βικαρειανῶν septuaginta, στρατοσυμβόλων ἀφ' θείων ἡμῶν πελατιανῶν, ἐξ οὗπερ καὶ ἐκείνης παρεχομένων ἐξ ὧν καὶ σοφότερον ὄ, τι βικαρείου ἦν. Ἀποδίδομεν δὲ καὶ τοῖς ἡμίονος, ὅσους σοφότερον τοῦ βικαρείου δεδομένους, νεῦ ὁ τὸ ἐπαρχίας ἡγεμὼν ἔλαβε σοφὸς τὸν αὐτὸν ὑπηρεσίαν· ἐπειτα οὗπερ μὲ ὠδὲν ἕτερον ἢ ἀρχοῦ μόνον ὄντι πολιτικοῦ, σοφεῖλε τὸ τοιούτων ἡ χρεία, τοῦ βικαρείου, gistratus eos qui *in* prædicto collegio recenſentur, juvent, ut ſive per edicta, ſive per literas, ſive per alium quemcunque conſuetum modum ſervato juris ordine competens ſubſidium conſequantur, poſſitque illis adverſus improbos ſuccurri, neque cogantur & ipſi adverſus alios improbi eſſe, ſed æquos atque bonos ſe illis, qui cum ipſis contrahunt, exhibeant: quippe quum id noſtrorum temporum bonitati univerſæque reipublicæ contractibus, quorum præcipui quique & maxime neceſſarii ſemper per prædictum collegium fiunt, conveniat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram pragmaticam declarantur formam, prudentia tua, & quicunque alius reipublicæ noſtræ judex, firma ſervato. Supplicibus vero hanc ſacram pragmaticam formam in quocunque judicio, & majori & minori, producendi, illamque recipiendi, ac inde ſubſidium conſequendi facultas eſto: utpote quæ tantam in præſenti propoſito & in prædictis tractatulis vim habeat, quantam in aliis negotiis generales noſtræ leges obtinent. Dat. v. Kal. Mart. *Conſtantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XVI. poſt [1] BASIL. V.C. CONS.

[1] Id eſt, anno 542.

EDICTUM VIII.

DE PONTICI TRACTUS VICARIO [2].

Idem Imperator Baſſo glorioſiſſimo ſacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

SUffecturos *civiles magiſtratus* Pontici tractus provinciis exiſtimantes, præpoſitum quondam illis locis *Vicarium* medio poſt tempore inhibuimus [3]: nihil eorum quæ poſtmodum ab illis facta ſunt, commiſſum iri expectantes. Atqui poſteaquam ex rerum experientia cognovimus, in provinciis hiſce homines habitare *latrociniis* & cædibus innutritos, & homines * ferentes ſemper * congregantes & * armis utentes ** & his, effugiuntque in has res conſtitutas pœnas, dum provincias in quibus deliquerint, deſerunt, neque *provincialium* magiſtratuum quiſquam ex attributa ſibi provincia egredi audet: ut nos etiam, quanquam perſæpe homines in provinciam eminſerimus, fiſcumque ſtipendiis gravaverimus, nihil tamen amplius effecerimus, quod ad manum is magiſtratus non eſſet, qui auxilium ferre, & iſtiuſmodi inſolentiam reprimere poſſet.

[2] Reſtituto ſcil quemque antea ſuſtulerat. Juſtinianus: eo in Comitem Galatiæ mutato. *Novell.* 8. *cap.* 3. Vicarius ergo Pontici hic reſtituitur, cui datur juriſdictio *in* univerſum tractum Ponticæ diœceſeos. Quot Vicarii in Oriente fuerint, vide *l. ult. Cod. de div. off.*

[3] Et ita abrogatur *Novell.* 8. *c.* 2.

CAP. I.

REvocare *Vicarii* magiſtratum viſum eſt, & Galatiæ [4] primæ magiſtratu *ad priſtinum ſtatum redacto*, ut non niſi civilis ſit, quemadmodum ante erat, quam nos illum, ſublato vicarii magiſtratu, dignitate annonaque majore decoravimus: vicarium denuo omnibus Pontici tractus provinciis præficere: *ita* [5] *vero* ut non ſolius præfecti locum adimpleat, verum etiam glorioſiſſimi magiſtri ſacrorum noſtrorum officiorum glorioſiſſimorum etiam ducum, magnificentiſſ. denique *eorum* magiſtratuum, qui ſacro noſtro patrimonio, cubiculo etiam, & domeſticis, protectoribuſque præfecti ſunt: deinde iſtiuſmodi poteſtatem habeat qualem cujuſque provinciæ magiſtratus in ſua provincia habere ſolet: ut neque per dignitatem, neque per ſacerdotium [6], neque per cingulum, neque per militiam, neque demum per quodcunque aliud quiſquam hujus juriſdictioni eximatur: ſed ad conſimilem modum omnes illi ſubſint, ſive plebeii ſint, ſive etiam cingulo, dignitate, militia aut ſacerdotio etiam decorati fuerint, idque non in criminibus ſolum: (non enim militarem tantum hunc magiſtratum facimus) verumetiam ſi quis de re pecuniaria litem inſtituere velit. Omnibus etenim hominibus, omnimodiſque rebus magiſtratum hunc communem facimus. §. 1. Reddimus autem illi, quod & antea habuit, ſacrum [7] auditorium, ut controverſiæ in aliqua Pontici tractus provincia provocatione ſuſpenſæ, dummodo quingentos aureos non exuperent, non in felicem hanc urbem deduci, ſed apud ſeipſum ad ſacrarum formam examinari debeant, ſive ex ipſa civilium magiſtratuum juriſdictione *provenerint*, ſive etiam ex ſententiis cujuſpiam magnæ hujus urbis magiſtratuum, aut ex noſtra juſſione motæ ſint. Nemini vero poteſtatem facimus, ut poſtquam provocatione ſuſpenſa [8] controverſia mota fuerit, altera [9] provocatione utatur. At ſane ſi qua controverſia ab initio apud illum cœpta ſit, eamque provocatio conſecuta fuerit, procedet provocatio quemadmodum ſolebat, antequam magiſtratum muniſſemus, tanquam ſi medio tempore nihil novi intervenisſet. Quod ſane & in Galatiæ præſide jubemus: quem ſimplicem [10] denuo magiſtratum facimus, quaſi in illo nihil medio tempore innovatum eſſet.

[4] Galatiæ primæ ſuus redditus Conſularis civilis magiſtratus.

[5] Vicarius Pontici tractus, civili & militari magiſtratu fungitur, vicem agens plurium magiſtratuum.

[6] Sacerdotes ſubeunt forum civile. adde *c.* 2. §.

[7] Θεῖον ἀκροατήριον.

[8] Appellationis proprium eſt, item ſuſpendere.

[9] Vide *l. un. ff. nihil novari appellatione interpoſita.*

[10] Ac civilem.

CAP. II.

FAcultatem etiam huic [11] vicario damus, ut [12] à vicina hac Bithynia incipiens, uſque ad Armenios ipſos, Trapezunta etiam, & noſtræ reipublicæ Perſas verſus fines in quamcunque Pontici tractus provinciam velit, proficiſcatur: ut velut ab initio ac primario quæ hucuſque commiſſa ſunt, competentibus pœnis perſequatur, (quorſum ſane & gladii jus illi concedimus) præcipue vero milites adoriatur ſi qui *deſertu* [13] *ſtationibus* ſuis iſtiuſmodi ſe nequitiæ dediderint. Et ſi quidem criminibus obnoxium quempiam invenerit; hunc cingulo privet, qualecunque etiam habeat: non expectans donec eum magiſtratum ſub quo is militat, ea de re certiorem fecerit, tanquam qui iſtius magiſtratus locum adimpleat, & in omnes omnino jus & poteſtatem habeat. In quævis etiam loca & latifundia, ſive ad ſanctiſſ. [14] eccleſias, aut ad religioſa pertineant monaſteria, ſive etiam ad *ſacra noſtra privata*, aut ad ſacrum patrimonium, aut etiam ad noſtram domum, aditum illi & introitum concedimus: & (ut ſimpliciter loquamur) nullum omnino locum ipſius juriſdictioni eximimus.

[11] Pontico.

[12] Tractus Ponticus qualis.

[13] De deſertoribus vid *l.* 3 *l.* 4. *l.* 5. *ff. de re militari.*

[14] Eccleſiæ non ſunt immunes a juriſdictione civili, adde *c.* 1. *C. cod.*

CAP. III.

INſpectabit vero etiam militares tranſitus, an ſatis ordinatim [15] procedant: & ſi quicquam in illis committi inveniat, id corriget tum milites ipſos caſtigando, tum etiam ſubditis noſtris in quibus injuria affecti fuerint, ſatisfactionem curando. Poteſtatem item concedimus, ut armis [16] privet, qui illa ad nullam militiæ neceſſitatem habent, illaque omnia in publica magnæ hujus urbis armamentaria inferat. §. 1. Inhibebit etiam adulteria, homicidia, latrocinia, præcipue vero mulierum raptus, rerum ereptiones, infeſtationes etiam & vim, denique univerſum iſtiuſmodi delictorum cumulum, ranquam id præcipuum à nobis illi aſſignati magiſtratus caput ſit. Refrænabit quoque injurias, ſive ſacerdotes, ſive magiſtratus ſint, ſive etiam nobiles, ſive plebeji: neque cuiquam quod leges noſtræ non probent, facere permittet. §. 2. Suſtinebit autem controverſiarum & examinationes & dijudicationes, habebitque propriam cohortem virorum vicarianorum ſeptuaginta [17], qui per ſacra noſtra probatoria ſtipendia facient, quæ ex illo ſcrinio præbebuntur, ex quo & olim ſolebant quum vicarius eſſet. Reddimus illi mulas [18] etiam, quot quondam vicario aſſignatas, nunc provinciæ præſes in uſus ſuos & miniſterium percepit. Quum enim hic aliud nihil quam civilis magiſtratus ſit, ſuperfluus ipſi illarum uſus eſt: ſpectabili vero vicario, ut qui hacillac circumcurſare debeat,

[15] *Novell.* 130.

[16] Adde *Nov.* 85. *cap.* 4.

[17] Cohors vicarii Pontici.

[18] Quibus ſurte utebantur ad curſum publicum.

necessarium illarum ministerium est. §. 3. Obediet [1] vero ipsi universus in illis locis constitutus exercitus, dictoque illi audientes erunt domestici & protectores, scholares etiam & milites: ita ut præsidali mandato nostrove jussu non indigeant, sed ipsi jure magistratus obedientiam ministeriumque præstent. Præstabunt autem ministerium quo loco degunt, extra quam si qua justa inevitabilisque necessitas, majoris auxilii indiga, ipsum huc adigat, ut ex uno loco in alium transferre *ipsos* necesse habeat. §. 4. Utetur porro præconis voce [2], & lampadibus 3 quatuor, quippe cum in hanc rem sumptus à nobis constitutus sit: quin & aliis omnibus, quæcunque civilis simul & militaris magistratus sunt, insigniis. Unde ad gloriosissimorum nostrorum ducum imitationem, & ad responsum 4 ministrare illi jubemus: per quos milites, si quando ita tempus postulabit, compescet, & in necessariis rerum ministeriis ac officio continebit. Quantum vero illi, assessori quoque ejus, & cohorti annonarum nomine assignaverimus: quantum etiam de reliquo Galatiæ primæ præsidem pro se, assessore suo, & obediente ipsi cohorte habere oporteat: item quantum ipsum aut in sacro nostro palatio, aut in religiosissimorum præfectorum prætorio pro magistratus codicillis dare conveniat, per subjectam descriptionem omnibus fiet manifestum. Hunc autem nos magistratum illis locis reddimus, ut iis qui injuria afficiuntur in promptu auxilium esset, omnesque qui in illis locis habitant, quibus hactenus pressi sunt difficultatibus liberarentur: & vero quiete ac recta legum moderatione fruerentur, magistratuum opera, quos tales illis locis præfecimus, ut ad omnem injuriam, ac aliena invadendi cupiditatem reprimendam sufficere queant.

1 Obedientia magistratibus debetur *Novell.* 69.

2 Κηρυκ@ φωνὴ, *Scrimg.* id est, præconem intelligit. Præco, vox legum, ut & carnifex, manus legum. qua de re dixi ad *Nov.* 69. *cap.* 3.

3 Λαμπάσι. *Scr.* Lampadariorum meminit *Novell.* 41. *& Julian. const.* 38. *n.* 171. Lampadarii forte hic dicuntur, quod ignem præferrent. Dicuntur & Lampadarii qui in sacris feriniis faces sive lampades accendebant, *l. ult. C. de diversis offic.* De lampadariis edidit Theodosius Novellam quam amisimus. Ignis certe præferendi ante Reges Persarum mos antiquus fuit. Xenophon 8. mos deinde ad Romanos promanavit, Herodianus enim *in Commodo*, refert Commodum fratri suæ Lucillæ honores servasse. Nam & in theatris sella imperatoria ipsa fedebat καὶ τὰ πῦρ προπομπεύων ὠντῆς, id est, & ignis eam præcedebat. Idem de Marcia Commodi concubina, omnia ut Augustæ adfuisse πλὴν τὰ πυρὸς præter ignem, & de Pertinace. Venit in Senatum (inquit) ὕτε τὸ πῦρ ἐκάστε ὡυτῷ προπομπεύον. & in Marci Antonini vita dicitur Aulicum μήτε διὰ χρυσωρύχων χρῆσιν, μήτε διὰ θήκας σημειωτάτων, μήτε λαμπάδων, id est, aulicum ita comparatum esse ut stipatoribus non utatur aut veste insigni aut lampadibus. Lucernas quoque à Gentilibus accendi solitas in Cæsarum solennitatibus, Tertull. scribit *cap.* 34 *Apologetic.* Grande videlicet officium, inquit, focos & choros in publicum educere: & *post*: Cur die læto non laureos postes obumbremus, nec lucernis diem infringimus, *& 2. ad uxorem*, procedit de janua laureata & lucernata.

4 De adresponso sæpe alias dixi.

5 Id est, 551.

6 Vide *Edict.* 7. *C. eod.*

7 Collegii argentariorum sit mentio *Edict.* 7. *cap.* 2. *C. eod.*

8 Cautio hæc argentariis utilis ficubi pro alio spondere velint.

9 Θεραπεῶν. *Scr.* Utcunque sponsio gratuita esse debeat, possunt tamen argentarii suis à debitoribus aliquod officium exigere.

10 Probationes fiunt, vel scripto vel testibus.

11 Ratio dubitandi ex eo nascitur. Sponsionis officium gratuitum est: vitiatur itaque mercedis adjectione.

12 Argentariorum vita quæstuaria.

13 Αντισυγράφως.

14 Αὐτογράφως.

Epilogus.

†. Hæc igitur gloriæ tuæ manifesta facere visum est, quo ipsa cognoscens quid hac de re nobis nunc placuerit, id in omne deinceps tempus observet: & quemadmodum in subjecta à nobis descriptione comprehenditur, annonas illi præbeat. Dat. xv. Kal. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. Justr. PP. Aug. anno xxv. 5 post Basil. V. C. Cons. Anno vi.

Edictum IX.

DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS [6].

Imperator Justin. Aug. Triboniano præfecto urbis.

PRÆFATIO.

COmmune collegii [7] argentariorum qui in hac magna urbe sunt, libello supplici à potentia nostra petiit, ut supra alia omnia quæ ipsis munifice largiti sumus, alio nunc etiam modo sibi opitulari velimus. Exposuerunt autem quomodo nonnulli, quum debuerint, aut etiam debeant, quando pecuniæ aut res ab ipsis repetuntur, quod solvendo non sint, à se petant ut puras sponsiones pro ipsis subeant: & alias quidem hoc ipsum in obligatoriis schedulis conscribant, alias vero, propter contrahentis fidem, & sine scripto hoc facere sibi mandent: ipsi autem, illorum petitionibus cedentes, iis qui illis molesti sunt, certum tempus constituant, intra quod sponsor omnino debitum transfundat: se *itaque ad hunc modum* illis spondere, ac deinde ad diem liberaliter iis qui sponsiones susceperunt satisfacere: debitores *autem interea*, quasi per sponsiones satis caverint, aut mutui forte syngraphas obligationisque suæ schedulas recipere, aut apochas capere. *quomodo item* multi quum parare sibi rem aliquam voluerint aut velint, sibi mandent, ut pro ipsis pecuniam aut rem aliquam se daturos spondeant: & illis quidem quod affectarint, obtingat: ipsi vero prompte pecunias aut res transfundant: *denique quomodo quum* ita simpliciter mandantibus illis sponsiones fiant, pecunias tamen aut res non aliter solvere velint quam qui sponsionem accepit, pecunias aut res ostendat, aut eas *se* accepisse probet. *unde quum* ipsi pecunias aut res dederint, quod illi probationes, pecunias aut res datas esse deposcant, postmodum contentionibus ac controversiis irretiantur. Quæ res simul in præteritis, simul in futuris sane quam perplexa illis est & formidabilis, imo & impossibilis. Quisnam eorum enim, pro quibus aut pecuniæ aut res sponsæ fuerint, vel spondentur, *quando is cui sponsæ fuerint*, quæ data sunt ostendere, aut ea se accepisse, apud acta probare *debeat*: ad eam *tergiversationem* devenire non velit? *Ac idcirco* persæpe se fatigatos aliis cedere actiones: neque hæc sibi actionem intendentibus opponi solum, verum etiam quibus actiones cessæ sunt aut ceduntur. Ac *vero* petierunt, ut ab hac difficultate liberentur: ut etiam si quidem *nulla* omnino *apposita conditione* pure mandatum factum sit, aut fiat, ut pecunias aut res intra certum tempus transfundant, simulatque præfinitum tempus elapsum sit, mandator sibi, & quibus à se actiones cessæ sunt, aut etiam ceduntur, ad debiti persolutionem teneatur: idque non solum si hoc interveniente scriptura mandaverit, verumetiam si sine scripto totum negotium confectum sit.

Cap. I.

NOs ergo succurrere isti rei volentes (cum omni æquitate tamen & justitia, atque ut in posterum omnibus citra periculum hæc procedant) statuimus, ne aliter [8] ipsi sponsiones subire velint quam scripto comprehensum de his mandatum ipsis detur, quod quomodo quamque rem fieri oporteat, luculenter explicet: ne ex bona *scilicet* fide in evidens exitium manifeste incidant. Verum si quo modo scriptura non interveniente mandatum factum sit, tempus autem determinatum sit, & racuerit per omne tempus ille pro quo sponsio facta est, neque querelam moverit: decurrat vero etiam constitutum tempus, neque tum demum intra alios duos menses hoc ipsum in querelam deduxerit: omnibus modis mandator solvat sponsori debitum, quod ex ipsius voluntate ab aliquo eorum qui argentariæ mensæ præpositi sunt, sponsum esse constiterit: & neque ipsis, neque ipsorum heredibus, aut quibus cessæ ab ipsis sunt vel ceduntur actiones, istiusmodi quiddam opponi queat: sed illud obtineat quod mandati ostenderit tenor: qui quidem si literis comprehensus sit, literas judex sequetur: sin in literas contractus relatus non sit, probationibus ea de re secundum leges probatis insistet. Atque hæc quidem teneant, & in jam factis ad hunc modum, & in faciendis etiamnum sponsionibus.

Cap. II.

SI quis vero ipsis interveniente scriptura, aut sine ea, famulatus [9] promissus fuerit, aut promittatur, probatio vero aut ex scripto [10], aut ex testium fide sufficiens & legitima producatur, hunc suam vim obtinere volumus, & ut quod pacto convenerit, exigi possit, ita ut nulla prorsus lex obsistere queat, quasi [11] id gratis & non pro mercede fieri oporteat: propterea quod omnis [12] illis ex eo vivendi facultas pendeat, quod usuras pendant, quod mercedem pro habitatione dent, & velut propugnaculum communis utilitatis sint: ut ne damnum sentiant, neque alimonia destituantur, sed hanc habeant suorum laborum consolationem. §. 1. Sane si vel rationes, vel mutuas [13] syngraphas, vel propriæ [14] manus scripta quæpiam ediderint, edantve, aut ipsi illis qui

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν δῆλα τῇ σῇ ἐνδόξοτητι κελεύομεν σημαίνεσθαι, ὥστε αὐτὴν γινώσκουσαν τὰ περὶ τούτε καθ' ἡμῶν ὡρισμένα, παρεφυλάττειν εἰς τὸ ἑπόμενον χρόνον, καὶ τὰς σιτήσεις αὐτῷ χορηγεῖν, καθὰ τῇ ὑποθέσει παρ' ἡμῶν ἀπογεγραφῇ σαφέστερον. Dat. xv. Kal. Oct. *Constantinop.* Imp. DN. PP. Aug. Ann. xxv. post Basil. V. C. Cons. Ann. vi.

ΕΔΙΚΤΟΝ Θ'.

Περὶ ἀργυροπραξιακῶν συναλλαγμάτων.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστ@ Τριβωνιανῷ ὑπάρχῳ πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ κοινὸν τ@ συνήματ@ τ@ ἀργυροπρατῶν τ@ ἐπὶ τούτης τ@ μεγάλης πόλεως ὄντων ἱκέτευσε τὸ ἡμέτερον κράτ@, ὡς τοῖς ἄλλοις ἁπασιν οἷς αὐτοῖς πιφιλοτιμήμεθα, καὶ νῦν καθ' ἕτερον αὐτοῖς βοηθῆσαι τρόπον. ἐδεδώκειν γὰρ, πολλὰς ἐποφλισούσης ἡ κὴ ἐποφειλούσης, κὴ ἀπαιτουμένης χρυσίου ἢ πρᾴγματος, κὴ σὺν ἔχουσι ὄθεν τὰς ἀφλούσεται, αἰτεῖν αὐτὰς καθαρὰς ἀντιφωνήσας ὑπὲρ αὐτῶν ὑπεισίτευ· κὴ ποτὲ μὲ αὐτὸ τὸτο σὺν ὁμολογίας συγγράφειν, ποτὲ δὲ ἀφ' ἑαυτῶν ὑπεισίτευ· κὴ ἀπλῶς ὅτι γένοιτο τὰς ἀντιφωνήσεις ποιεῖν. ἑαυτὰς δὲ ταῖς ὀφείλουσιν αὐτὰς ἐπιδιδόντας, ἐφίεσθαι χρόνον ὁπόσον ἂν αὐταῖς δόξῃ τὰς ὀφλούσας αὐτὰς, ὥστε εἶτα τὰς πάντως τ@ ἀντιφωνητὸν κομισθῆναι τὸ ὅφλημα· ἑαυτὸν δὲ τοῖς ὀφείλουσιν ἀντιφωνεῖν, εἶτα τ@ ἀσφαλισμένας ἀφ' ἑαυτῶν ὑπεισίτευ· καὶ τὰς ἀφλούσεται λαμβανούσας, ὡς τὸ ἀσφαλὲς ἀφ' ἑαυτῶν ἀντιφωνήσεως ποιουμένους. πολλὰς δὲ κὴ ἐπιτυχεῖν τινὸς βληθείσης ἢ κὴ βλομένους πρᾴγματ@, συνέλαβεν αὐτοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιφωνῆσαι χρημάτων τινῶν ἢ πραγμάτων δόσεως· κὴ τοῖς μὲ κατορθῶσαι τὰ ἀγωνίσματα, αὐτὰς δὲ ἀμελητὶ καθυπθέναι τὸ χρυσίον ἢ τὰ πρᾴγματα· κὴ ἁπλῶς ὅτι γένοιτο τὰς ἀντιφωνήσεις, σὺν συνελόμενον αὐτῶν· κὴ μὴ ἄλλως τὸ χρυσίον ἢ τὰ πρᾴγματα κομισθῆναι, πλὴν ἂν ὁ τὴν ἀντιφώνησιν λαμβάνων, ἀποδείξῃ τ@ χρημάτων ἢ τ@ πραγμάτων ποίησιν, ἢ κατὰ θέσιν τινὰ τοῦτο ἀληθέσθαι. κὴ αὖτας μὲ παρεῖχεν τὸ χρυσίον ἢ τὰ πρᾴγματα, ὕστερον δὲ ἀμφισβήτησιν ἔχειν, ὀφείλειν λαβόντας ζητοῦντας τὸ χρυσίον ἢ τὰ πρᾴγματα δεδόσθαι. πρᾶγμα πανδεινὸν ἀμήχανόν τε φόβερὸν αὐτοῖς ὑπάρχειν, ὁμοίως μὲ τὸ παρ' ἐκείνοις ἢ τὸ ἐλπιζόμενον. ὅπερ τ@ αἰδωσάτων ἐσί. τίς γὰρ ἂν τ@ τὸ χρυσίον ἢ πρᾴγματα ἀντιφωνηθέντων ἢ ἀντιφωνημένων, μὴ ἐπὶ τὸ ποιήσεσθαι τ@ διδόμενον δοκοῦντος, ἢ κατασθῆναι ὑπὸ τ@ ὁμολογησάντ@ ὡς τοῦτο ἐν λαβεῖν, ἕλοιτο ἂν ὥστε τὸν ἐλθεῖν; πολλάκις δὲ αὐτὰς τελεσπορημένας κὴ ἐκχωρεῖν ἑτέροις τὰς ἀμοιβὰς, κὴ ἀντιπίθεσθαι τοῦτο τὸν αὐτοῖς μόνοις συμβῆναι, ἀλλὰ κὴ τοῖς πᾶς ἀμοιβὰς ἐκχωρηθῆσαι ἢ ἐκχωρεῖσθαι. κὴ ἦπασαν ταύτης ἀπαλλαγῆναι τ@ δυσκολίας, κὴ εἶναι ὅλων καθαρὰ γένεσθαι ἢ ἀγώνισ@ ἢ σύντολη, ὡς τὸ χρυσίον ἢ τὰ πρᾴγματα ῥητῆς εἶσα τεθεσμίσας κατεδάλειν, αἱρέσεως ἀδεμιᾶς παρεκπίπτ@· ἄμφω τ@ παρελθεῖν τὴν τεθεσμίσαν, ἔτοιχον τ@ συντελάσμενον κεκθεσθαι τῇ δ' χρείᾳ ὀπίσω, αὐτοῖς τε κὴ τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκχωρηθεῖσιν ἢ κὴ ἐκχωρεῖσθαι· μὴ μόνον εἰ τὰς ἐγγράφως συντελάσμενοι τύχοιεν, ἀλλὰ κὴ εἰ ἀγράφως ἅπαν τὸ πρᾶγμα πραχθείη.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς τοίνυν βοηθῆσαι τῷ πράγματι βελόμενοι, (μ@ μήποτε πάσης ἰσότητ@ κὴ δικαιοσύνης, κὴ ὥστ δ' λοιπὸν τὰ τοῦτο ἀσφαλῶς φυλάττεσθαι τοῦτο) ἰσαπίζομεν μὴ ἄλλως αὐτὰς αἱρεῖσθαι τὰς ἀντιφωνήσεις ὑπεισίτευ, πλὴν ἂν ἐγγράφ@ αὐτοῖς περὶ τούτων γένηται σύντολη, ἅπαν τὸ πρᾶγμα ὅπως ποτὲ πραχθῆναι δέοι σαφῶς διορίζουσα, μηδὲ ὁπ' τ@ καλῶν τούτων πίστεων εἰς ὄλεθρον ἀσφαλῶς καθαρῶς ἐμπίπτειν. Εἰ δέ γε καὶ πνα τρόπον ἐγγράφ@ μὲ μὴ γένοιτο, χρόν@ δ' ὀφείλοιτο, κὴ σωπήσειεν ὁ ἀπαιτῶν τ@ χρόνον ὑπὲρ ὃ τὰ τ@ ἀντιφωνήσεως γένοιτο, κὴ μὴ μέμψοιτο, ἀφ' ἁπαξ μὲν ἢ κὸ χρόν@· εἶτα μηδὲ μ@ ἄλλο δίμηνον αὐτὸ τοῦτο σὺν μέμψῃ ποιήσῃ· πάντως τ@ συντελάσμενον κεκθαλεῖν τῇ ἀντιφώνησαντι τὸ χρέο· ὅπως ἂν δοθείησαν κ@ γνώμῃσιν αὐτοῖς παρὰ τιν@ τ@ δρόμ@ πραπίζης σεσεσώτων ἀντιπιφωνημένων, κὴ μὴ δυνάσθαι μηδὲ αὐτοῖς, μηδὲ τοῖς αὐτῶν κληρονόμοις, ἢ τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκχωρηθεῖσιν ἢ ἐκχωρεῖσθαι τ@ τοιοῦτον ἀντιπίθεσθαι λόγῳ, ἀλλ' ἐκεῖνο κρατεῖν ὅπερ ἂν ἡ τ@ σύντολη δείξειε πίστις· εἰ δὲ σὺ γράμμασιν αὐτὰ σεφελοῖεν, τ@ δικάζοντ@ τοῖς γράμμασιν ἀκολυθεῖν· εἰ δ' ἀγράφ@ εἴη τὸ σύμφωνον, τοῖς ἐπὶ τούτ@ ὀλοφύροις κ@ τ@ νόμ@ δεδειγμένοις ἐπορίζειν. τῶν κρατούντων ἐπί τε τ@ ἤδη γεγονότων κ@ τούτ@ τ@ τρόπ@, ἐπί τε τ@ ἐσομένων ἀντιφωνήσεων.

ΚΕΦ. β'.

ΕΙ δ' καί τις αὐτοῖς ὑπαρχέθη ἢ ὑποκεῖσθαι ἀφ' γραμμάτων, ἢ κὴ γραμμάτων χωρὶς, δεδειγμένης δ' αὐτάρκης κ@ νόμιμ@ δοθεὶς ἢ ἀφ' τ@ γραμμάτων ἀναγνώσεως, ἢ ἀφ' τ@ ὁμολογῆσαι πίστεως· κὴ τούτων ἔχειν τὴν οἰκείαν ἰσχὺν βελόμεθα, ὃ ἀπαιτεῖσθαι τὸ συμπιφωνημένον· παντελῶς μηδένος ἀντικειμένῳ νόμῳ, ὡς ἐγγὺς ποῖκα τούτοις, ἀλλὰ μὴ ἐπιδοῦναί τινι. ἀφ' τὸ τ@ πάντ@ βίον αὐτὸν ὁπ' τούτ@ σωίσασθαι, κὴ τίνας αὐτὲς τελεῖν, κὴ κληρονόμους διδόναι, κὴ τ@ κοινῆς λυσιτελείας ἀποβεβλῆσθαι· σὺν ἵνα ζημιοῦτο, ἀδίκως ἵνα πλοῦτος αὐτῷ ἐκ τοιούτ@ ἐπορίζετο· ἀλλ' ἵνα τοιοῦτον ἔχοιεν τ@ οἰκείων πόνων παρεμυθίαν. §. α'. Εἰ μήποτε λογισμὸς ἢ ἀντισυγράφως ἢ αὐτογράφως πιποίλ@ ἢ ποιήσοιτο, ἢ αὐτὸ ἀφ' τίνας τ@ αὐτοῖς συμβαλόντων, ἢ σκεῖνος ἀφ'

ουδὲ αὐτὸς, οὐ εἰς ἡ οἰκουμενικὴν ἢ χρησιμότητα καὶ δικαίαν κυβέρνησιν), καὶ χαμηλοῦ φέρει αὐτὸ ἓν τῶν πραγμάτων ἀποτυχόν, ἓν γὰρ τοιαῦτα φύσις αὐτὸ, ὡς Σαμαρίτης κωλύει, καὶ αὐδεὶς ἓν συμβαλόντων ἀδίκως αὐτὸς, ἢ ἀλλ' πάντως τῶν ἓν συμβαλόντων χρεῶν χαμηλοῦται, ἢ ὑποχρεοῦν ἄρχειν· μὴ δικαιοῦ τὰς συμβαλλούσας τῶν μὴ οἰκουμενικὸν χρεμάτων, ἵνα οἱ δέχονται κακοχρέωσιν οὐ τοῖς αὐτηγορικοῖς ἢ αὐτοκράτωρ βασίλεις, δίκαιος, καὶ πεῖθεν αὐτὰς ἀπαιτῆσαι, ἀφεῖς ἡ τὸν ἐξόδου κακοχρεοῦν ἀπολύσεων, ὡς ἡ χαμηλοῦν μοιδὲ αὐδὲς τὰς δεκαεφταετίας ἀφεστῶτας τὸν μὴ δικαιοῦν ἀπαιτῆσαι, τὸν ἡ οἰκουμενικὸν μὴ δέχεσθαι. § β'. Αλλ' εἰπεῖν ὅτι ἓν ἐκκατέσθαι ἀφεκομιζομένων ἀνεπισχέτων ἢ λογισθεσίων ἢ αὐτοκράτωρ μαρτυρηθεὶς ἢ τι ἓν οἰκουμενικὸς ἢ τι ἓν δικαιώσης ἓν χαμηλοῦντων πίστις, πάντως ἐκκατέσθαι εἶναι πιστὸν, καὶ μὴ τὸ μὲν αὐτῶν κρατεῖν, τὸ ἡ ὑπὲρ αὐτὸν ἀκυρον εἶναι, ἀλλὰ ἀκαιρότατος ὅσα τὰ λογισθέντα δείξει· πολὺ οἱ μὴ διάφορον ἢ ἐκκάτερον μέρος πλείων ψῆφον ἢ ἀδὲ τὸκον βλαβῶν ὑποκειμένην δείξει. εἰ γὰρ τι πεῖθον ἀφανὲς δεικνύειν, τὸ κ' νόμον διορθώσεως τῶν ἀξιοῦσ θαυμάζομεν, ὥστ ἄκαιρον ἓν δικαιοκ καὶ τὸ ἐστὸν ἀπολαύειν.

ΚΕΦ. γ'.

ΚΑΙ τῶν ἡ ἰδιόδακτον, ὡς τινες ἐξ αὐτῶν ὁμολογίας παρὰ πολειόνων κομισάμενοι, καὶ ταύτας ἀλληλοῖς ἢ κ' μωαδάτων, εἶτα τὸ πλεῖσον ἓν χρέως εἰληφότες, ἢ ὀλίγα τινὸς ὄντ ἓν ὑποκλειομβῶν, ἐπὶ τῷ ἓν χρέως ἐκκαίρακα, ἐξωθεν παρ' ἐκείνου αὐτῶν ἢ δύο λαβόντες ὁμολογίας ὡς εἶσω ῥητὸν χρέως τοῦτο κατεβάσ ζιν, ἀφλύσεις τυχὸν ἢ ὁμολογίας ἴδιον ὡς ἀπεικὸς συμβῆναι ἢ ἓν τ ἔνα ἢ κ' πλειονας τ' πιστοκότων τῶν τ λοιπῶν ὁμολογίων, τελευτήσαι, καὶ τὰς κληρονόμους μὴ αἱρεῖσθαι τὸ παρ' αὐτῶ ἢ αὐτῶν ὁμολογηθὲν χρυσίον δίκαι. Θεατίζομεν ἂν, εἰ ταῦτα ἴσως ἔχῃ, τὸ πεῖς ὁμολογίας ἐκκεκλημένον χρυσίον, καὶ παρὰ ἓν τελευτήσαντ ἢ τ' τελευτησάντων ὁμολογηθὲν οὐ χρέμματα, τὰς αὐτῶν εἰ ἀπορρίπτεσθαι κληρονόμους, μὴ ἓν συμπιφωνημένα τόκου.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΙ δέ τινες ἐδανείσαντο, ἢ δανείσαντο παρ' αὐτῶν ἐνέχυρα δόντες, εἶτα οὐ πεῖς δανειακῆς συγγραφὰς ἐπίτρεψαν ἢ ἐπιτρέψαιεν, τ' οὐ ἀφεσεως τ' ἐνέχυρων πίστ αὐτῶν γνωρίμης, τὸ τοῦτον πίπτειν εἰς τὸ χρέ ἓν λογίζεσθαι, οἱ ἡ τοῦτο πρᾶξαι· μὴ πολυπραγμονεῖσθαι αὐτὸς, μηδὲ περίεργα τοῦτο τοῦτον ἔχειν, ἀλλ' ὁμοιωτῶς ὁπόσης τιμῆς τὰ ἐνέχυρα πιπράκασι, πεῖσθαι, ἓ ὀρεῖν τοῦτο αὐτοῖς ὡς πᾶσιν ἀγνωμοσύνης ἀναιρεῖν. Εἰ δὲ τις ἀγοράσας δανεῖζόμβ, ἐνέχυρα δόλῳ, ἢ σφραγίσας αὐτὰ, ἢ κ σφαζίδων χαλεῖ, ἀνάγκλω ἔχειν τ' δανειστάμενον ἢ λαμβάνειν τὰ ἐνέχυρα, ἐπιγνώσκοντα πῶς σφραγίδας, ἢ κ αὐτὰ μὴ ῥᾳδιεργηθέντα, κ δοκιμηρὰν τὸ, τι κεφάλαιον τὸν τι συμφωνηθέντα τόκου· ἢ, εἴπερ ὅσι ἔχῃ χρυσίον ὁ ὀφειλέτης, εἰς τὸ ἀξίαν ἀφαίρεσιν τοῦτα καταλιμπάνειν, κ τὸ ὑπόλοιπον σληρὸν. ὁ δυνάμβρος λέγειν ὡς δεῖ αὐτὸν ὀρεκτοῦσθαι τοῖς ἐνέχυροις, κεῖ εἰ ἐλάσσον ἓν πεσόντ, ἀλλ' οὐ τρόπε παντὸς σληρὸν πᾶν τὸ χρέον, ὅσον ἂν μὴ ἓν συμφωνηθέντ λογισθεῖν τόκου. Εἰ ἡ κ ὁρισθεῖη χρόν ἐπὶ τῷ δανείσματι, ἐνέχυρον ἀπαξ δεδομένον, ἢ ἐσφραγισμένον ἢ ἀσφραγίστον, εἶσω ἡ ἓν χρόνου μὴ λήψεται τὸ ἴκανὸν, ἀλλ' ἡ τοσοῦτ παρέλθῃ χρόν ἐξεῖναι αὐτῆς, ἀκεκλεῖσθαι ἀφαιρήσεως ῥηομένης, παρόντων κ παλαιείων, κ τ' ἄλλων ἀναγκαίων λογίων, κ ἀφαιρετῶν παρελαμβανομένων, ἀφαιρεῖσθαι τοῦτα, κ ἑαυτοῖς λογίζεσθαι, εἴτε ἐξαρκεῖ εἰς τὸ χρέ, εἴτε κ εἰς μέρ ἓ χρέως.

ΚΕΦ. ε'.

ΚΑΙ τῶν μόνοι ἰάσασθαι ἦταν, ὥστε, ἀφ' τὸ τ βίου αὐτοῖς σὺν τῷ δανείζειν κ δανείζεσθαι κωλυσάναι, κ ἀντιφωνεῖν ὑπὲρ ἑτέρων, κ τόκως τελεῖν, μὴ ἀντιβάσθαι αὐτοῖς τῶν ἡμετέρων ἀφαίρεσιν σὺν τοῖς δανείσμασιν, ἵνα ἐγράψαμεν, μηδὲν συζητοῦντες ὑπὲρ τὸ δικαίσιον κομίζεσθαι π, εἰπεῖ τοσοῦτων κατεβάλοι ποσότ ὅσον τό, τε ὀρθὸν οἱ τε τόκοι σληροῦσιν. Ημεῖς τοίνυν τῶν ἓν ἀφαίρεσιν εἰς τὸ ἑξῆς παρεκβαθμίαν παντελῶς ἡ βουλόμεθα· τὸ ἡ παρελθὸν, ὅσαβ σοκεῖ δίκη) παντελῶς ἐπιβουλὴ ἀδεμίαν, τοῦτ αὐτοῖς ἀναγκαῖον, θεατίζομεν, ἐπὶ τ' τοῖς ἀληθείαις δέρμα σχαλικῶν συναλλαγμάτων, τ' μέχρι τήμερον πεπραχθέντων, ἀσφαλῆ αὐτοῖς εἶναι, κ εἰ τύχοιεν τόκοι ὑπὲρ τὸ δικαίσιον ἐπὶ τούτοις τοῖς χρέεσι δεδομένοι, εἰ ἀσφαλεῖσι αὐτὰς τὸ ὀφειλόμενα μ' ἓ ἀσφαλῶν τόκοι, σὺν ἀναγκαιοκρόνων κομιζόμενοι ἓ ἐπὶ εἰς τόκου ἔστε εἰς ὀρθὸν ὀφλημα τὰ ἤδη ὑπὲρ τὸ κεφάλαιον καταβεβλημένα, κ μὴ ἀντιβάσθαι αὐτοῖς ἐπὶ τούτ κ μόνῳ τῶν ἡμετέρων ἀφαίρεσιν τῶν ἓ δικαίσιον· ἀλλὰ κ' τῶν φύσιν τ' συμβολαίων τοῦτα αὐτὰς ἀπαιτεῖν. ἀλλ' ἤδη αὐτῶν ἀποχρῆναι δικαιωμάτων ὡς τὰς ἤδη συμβεβληκότας αὐτοῖς τῶν παρ' ἡμῶν τεθείσῃ ἀφαίρεσιν, ἤδη δικαιωμάτων λογίζεσθαι τὰς ἤδη καταβεβλημένας τόκους ἢ εἰς τὸ δικαίσιον ἓ τόκος, ἢ εἰς τὸ ἀρχαῖον ὄφλημα.

ΚΕΦ. ς'.

ΕΠειδὴ ἡ συνεχωρήσαμεν χρεῖς σὺν τῶν εὐσεβείας τοῖς ἀρχὴν τραπέζης σωθεῖσιν, ἐπὶ τούτης τ' δυνάμβρ πόλεως τὰς ἄλλας πάσας μεῖναι εὐσεβείας, εἶτα οἱκεῖοι δανείσμασι πεῖσθαντες ἢ κ πεῖσθοντες, τόκον ἐπιρώτησαν τ' σὺν δημόσιον μέρος, ὁποῖον τοῖς ἀρχαιοτραφίαις ἐφήκαμεν· οἱ δὲ ἀγνώμονες τοῦτα πῶν ἀνυπεθεῖν αὐτοῖς τὰς εὐσεβείας, λέγοντες σωσήκειν αὐτὰς ὑ τ' ἀρχαιοτραφίας ἀλλὰ τ' εὐσεβουμβρίοις πρέπον τόκον κομίζεσθαι· ταύτην αὐτῶν τὸ ἄλογον κ ἀγνωμονέστατον ἀντίθεσιν παντελῶς χολάζειν θεατίζομεν, κ τὸ συμπιφωνημβρα ἢ κ συμβωνήμβρα κρατεῖν. §. α'. Αλλ' ἤδη ἡμῖν ἀρέσκει τοῖς τ' ἀρχαιοτραφικῶν συναλλαγμάτων αὐτοῖς πιπὰς, ἢ παντελῶς μὴ διδύναι κεφάλαια, ἢ τόκους, ἢ, τὸ ἐπ τούτων χεῖσθαι λόγω, ὥστε νομίμων τόκων διδομβρῶν εἰς τὸ ἀρχαῖον λογίζεσθαι. κ τοῦτ ἡδ ἐπὶ τ' συναλλαγμάτων τ' πρὸς ἀρχαιοτράτας ῥηομένων ἢ γινομένων κρατεῖν βουλόμεθα.

ΚΕΦ. ζ'.

ΕΝ δὲ δὴ κ τοῦτ τ' αὐτεμένων ἐσὶ παρ' αὐτῶν, ὅπ πρὸ πολλάκις τινὲς τ' ὑποδυθυῶν αὐτοῖς κρυβεσάντων, εἶτα ἑτέρας ἔχοντες ὑποδυθυῶς, οὐχ ἑαυτὰς σκέπειν σληροῦσιν, ἀλλὰ παρασκευάζεσι ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς, πρόφασιν πρὸ αὐτῶν, ἢ παραφέρειν, ἢ χρεῶν δῆθεν ἄλλων, τοῦτο κατασκάπτειν, κ ἀφλύσεις παρ' αὐτῶν, ἢ γνῶ ἀποδείξεις, κομιζεσθαι. σκείνων δὲ εἰς ἐλαττωσιν ἐλθόντων ἢ ἐρχομένων, ἢ κ τελευτησάντων, ἢ κ μ' τοῦτα τελευτόντων, εἶτα αὐτῶν βουλομένων τὸ χρέ ἀποπλαμβάνειν τοῦτ, τ' γαμετῶν σκείνα μ' λεληθότας κομισαμένων ἢ κ μ' ταῦτα κομιζομένων, ὁλόκληρα δὲ ἀντιπθεσῶν αὐτοῖς τὰ ὀφλήματα, ὥστ σντελθεῖ αὐτοῖς ἀφαιρεῖσθαι τὰ τ' ἐλπίδ. κ ἢ γένηται εἴ τι τοιοῦτ γένηται, ἢ μ' ταῦτα, ὡς εἰκὸς, γένηται), ἀνάγκλω ἔχειν τὰς τὰς ἀφλύσεις παρὰ τ' γυναικῶν κομιζομένας, ἢ τὰς ἀπαιτούσας, ἢ εἴ τι συμβόλαιον γένηται ἢ γένηται) ὅλως, τοῦτ κατακομίζειν, κ κληρονόμων αὐτῶν εἰς ἔλεγχον τ' γενομένων· ὥστε μὴ τὰς τ' γαμετὰς κ μὴ ὀφειλομένας λαβεῖν, κ αὐτὰς δὲ κ ὀφειλομένας ἀποστρηβῶσαι. θεατίζομεν, εἴ τι τοιοῦτον γένηται ἢ γένηται), ἀνάγκλω τ' ἔχειν αὐτὰς κατακομίζειν τὰ συμβόλαια, βλάβης μένοι πάσης χωρὶς, κ ἃ δυναμένων αὐτῶν σὺν τ' κατακομιδῆς εὐθέμιλον ὑπομένειν ζημίαν· (μεμνήμεθα γὰρ τ' ἡμετέρας ἀφαιρέσεως, ἵνα τὰς

cum ipsis contrahunt, aut illi ipsis, in quibus pecuniarum illatio & solutio descripta sunt, quæque ipsius mensæ præpositi, ipsius etiam amanuensis, (quos Samaritanos [1] vocant) & eorum rursum qui cum ipsis contraxerunt, liberas præierunt, aut per omnia illius qui cum ipsis contraxit, manu scripta sunt, subscriptionemve habent: non poterunt qui cum ipsis contraxerunt, pecuniarum quidem illationem, quam argentarii in commentariis aut à se scriptis brevibus descripserunt, agnoscere, atque inde in ipsos exactionem constituere: expeditionis vero solutionisque, tanquam facta non sit, descriptionem refellere: neque rursum poterunt argentariæ mensæ præpositi solutionem quidem exigere, illationem vero non agnoscere. §. 2. Verum si aut ex antisyngraphis, aut ex ratiociniis, aut ex propriæ manus [2] scriptis probetur, & de illatione & de solutione, literarum veritas, utrunque omnino firmum & ratum erit: neque unum quidem adversus ipsos obtinebit: alterum vero pro ipsis irritum fuerit. exigetur autem quantum ratiocinia perhibebunt: nisi altera aut utraque pars in calculo [2] se errasse, aut in usuris [3] dispendium sustinuisse demonstret. Si enim tale quiddam evidenter commonstretur, id, quo quisque justitia & æquitate fruatur, correctione dignandum esse statuimus.

1 Σαμαρίτης. Extat Novell. Justiniani de Samaritis 129. 144. ut & inter Novell. Just. 5. sit etiam Samaritanorum mentio, l. 12, l. 17. l. 18. 19. 21. Cod. de hæret. Sed nihil ad argentarios superiora pertinent. Verisimile est autem Samaritanos usuras exercendæ peritos fuisse, utque industrios, argentariis operam navasse.

2 Error calculi veritati non affert præjudicium l. un. Cod. de errore calculi.

3 In usuris dispendium sustinet, qui lege majores usuras persolvit, l. 26. §. 1. l. 27. C. de usur.

CAP. III.

HOc vero etiam nos docuerunt, quomodo quidam illorum, postquam à pluribus aut vice mutua inter se fidejubentibus, aut aliis pro aliis mandantibus, obligationis confessiones abstulissent, deinde debiti longe maximam partem percepissent, ut reliqua perquam jam exigua esset, reliquorum nomine extrinsecus ab uno aut duobus illorum obligatione capta, quod intra certum tempus isthæc persolvent, apochas forte aut liberationis confessiones omnibus ediderint: & quum aut unum aut plures eorum qui reliquorum obligationem subiissent, mori contigisset, heredes quæ ab illo aut ab illis pecuniæ pacto promissæ essent, eas exolvere noluerint. Statuimus igitur, ut si hæc ita sese habeant, quæ pecuniæ in obligationibus comprehensæ sunt, & quas defunctus aut defuncti scripto pacti fuerint, hæ ab heredibus [4] cum pactis usuris exigantur.

4 Heredes debitoris usurarii tenentur ad usuras, l. 6. ff. de usur.

CAP. IV.

QUod si qui datis pignoribus ab illis mutuati fuerint, aut mutuentur, deinde etiam in mutui syngraphis permiserint aut permittant [5], ut pignoribus pro ipsorum bona fide divenditis, eorum pretium in debiti solutionem imputaretur [6]: ipsi vero hoc fecerint: ne molestiis illi implicentur, neque propter hoc negotia sustineant: sed juratis quanti pignora venderint, credatur: idque ipsis ad omnis improbitatis abolitionem suppediret. At si quis non interveniente scriptura mutuatus, pignora obsignata aut non obsignata det, necesse habebit qui mutuatus est, ut aut pignora recipiat, agnoscens [7] sigilla: vel ipsa etiam pignora non obsignata, & adimpleat sortem pactasque usuras: aut si pecunias non habet, ad justam æstimationem illa relinquat, & reliqua expleat. neque dicere poterit, pignoribus, quanquam minus [8] valeant creditorem contentum esse oportere: sed omne debitum quod cum pactis usuris in rationem deductum fuerit, omnibus modis adimplebit. Si vero datis pignoribus, sive obsignatis, sive non obsignatis, mutuationi tempus præfinitum sit, ac intra id non satisfiat, tantumque elabatur alterum: liceat ipsis, præsentibus [9] tabulariis, sacrisque eloquiis in medium propositis, & æstimatoribus adhibitis, diligenti æstimatione facta illorum pretium constituere, ac sive ad plenum debitum, sive ad ejus aliquam partem sufficiant, sibi imputare atque assignare.

5 Permittere argentario debitor potest ut pignora citra solemnitatem vendat, pretiumque venditionis redactum sorti imputet.

6 Quod ex pretio pignoris venditi creditor capit, in debitum imputare tenetur. Pretium pignoris acceptum, sorti imputatur, vide l. 12. C. de partu pignoris & omni causa.

7 Actionis genus observa: ut debitor sigillum suum agnoscat.

8 Ad justam quantitatem sortis & usurarum sæpe debitores pignus dare solent: interdum pignus sortem exuperat, interdum non exuperat. Quemadmodum ergo quod superest, non cedit lucro creditoris: ita quod deficit, non cedit in ejus detrimentum. l. 8. in fin. Cod. de pignoratit. l. 28. ff. Si certum pet.

9 Conjunge l. 1. §. 36. ff. depositi.

CAP. V.

HUic sane etiam medicinam adhiberi cupierunt, ut quoniam [10] mutuo & dando & accipiendo, pro aliis etiam spondendo, & denique usuras pendendo vitam tolerent, ne ipsis in mutuationibus nostra opponatur constitutio [11], qua nemini ultra duplum accipere quicquam permittimus, si quidem quantum sors & usuræ faciant, persolutum sit. Nos igitur in posterum eam legem omnino violari nolumus: quod vero præcessit, quia nondum insidiis obnoxium sit, huic ipsis medentes sancimus ut in contractibus, qui revera argentariorum sunt, ad hodiernum diem factis, facultas ipsis sit, ut licet in iis debitis usuræ supra duplum datæ sint, nihilominus tamen quæ debentur cum constitutis usuris exigant: ita ut neque in usuras, neque in primitivum debitum quæ supra sortem jam soluta sunt, imputare compellantur: & ne ipsis in hac specie & quidem sola nostra de duplo constitutio obstet, quominus secundum contractuum naturam hæc exigant. Verum neque ipsi adversus eos qui cum ipsis jam contraxerunt, nostra constitutione abuti, neque imputare poterunt solutas jam usuras aut duplo usurarum, aut primitivo debito.

10 Vita argentariorum in quibus consistat.

11 Novell. 138.

CAP. VI.

QUandoquidem vero postquam argentariæ mensæ Præpositis excepta [12] armata militia, cum omnibus aliis militiis in hac alma urbe commercium instituere permisimus: illique deinde quum mutuum dedissent, aut etiam darent, Bessales [13] usuras (quantas argentariis concessimus) stipulati sint: hi liberaliter hoc ipsis opponant, quod dicant, ipsos non quæ argentariis, sed quæ militantibus conveniant, usuras capere oportere: hanc eorum iniquam & improbissimam objectionem vacare nulliusque momenti esse, & quæ pacto convenerint, aut etiam conveniant, obtinere volumus. §. 1. Neque vero id nobis placet, quod de argentariorum contractibus nonnulli petunt, ut omnino non dentur aut sortes aut usuræ, vel id (quod iis etiam pejus est) ut quæ legitimæ usuræ dantur, sorti imputentur. Etenim hoc quoque in contractibus qui cum argentariis initi sunt aut ineuntur, obtinere volumus.

12 Argentariis urbanis interdictum commercium cum militibus armatæ militiæ.

13 Argentariorum usuræ sunt besses seu bessales, à huitt pour cent.

CAP. VII.

UNum certe & hoc eorum est, quæ illi inter supplicandum proposuerunt, quod persæpe nonnulli qui ipsis obnoxii sunt, quum illi alios obnoxios habeant, ab ipsis sibi non satisfaciant: sed id suis uxoribus [14] solvendum prætextu dotis, eorumve quæ præter dotem data essent, aut aliorum etiam debitorum, ab iisque apochas sive solutionis probationes ferendas curent: & quod quum illi ad inopiam devenerint aut deveniant, vel mortui sint etiam, aut postmodum moriantur: ipsi vero tum debitum accipere velint: uxores, licet latenter illa acceperint, aut postea accepturæ sint, integra tamen ipsis debita opponant, ut ipsorum prorsus omnis spes concidat: petierunt autem, ut si quid istiusmodi factum sit, aut posthac (ut consentaneum est) fiat, necesse habeant qui apochas liberationemve à mulieribus acceperint, aut etiamsi quis contractus factus sit, aut omnino faciendus est, heredibus ad probationem eorum quæ gesta sunt *devocatis, eas eumve* proferant, ne uxores quibus nihil debetur, emolumentum sentiant: ipsi vero quibus debetur, defraudentur. Statuimus *nos vero*, ut si tale quidpiam factum sit, aut fiet, necessario illi instrumenta proferant: attamen absque omni suo incommodo, & ut nullum damnum ex prolatione sustineant: (memores enim sumus nostræ [15] constitutionis, quæ adactas literarum, ex

14 Edict. 7. c. 7. §. cod.

15 l. ult. C. de fide instrumentorum.

quibus quis jus quodpiam suum tueatur, prolationes innoxias [1] iis qui proferunt, esse vult) sed proferant illi quidem instrumenta, & recipiant. Et si quidem inde aliquam utilitatem, qui adversus mulieres prolationem fieri coëgerint, habere possint, hanc secundum legem ex ipsis sentiant, nulloque prorsus damno, qui protulerint, ob lationem afficiantur. §. 1. Quod si mutuis syngraphis cum aliquo pacta, liberationes, aut etiam qualescunque conventiones instituerint, aut posthac etiam instituant, & quæ apud ipsos manserint modo aliquo (quod facile est) perierint: volumus, ut qui adversarias syngraphas habent, eas proferre, aut si nihil ifiusmodi habere vel proferre posse, jusjurandum dare cogantur. Quod jusjurandum ubi apud acta monumentorum præstitum fuerit, non ulterius illos molestia affici oportet. Nemo vero in *exigendis* sportulis [2], judicialibusque expensis, pœnam, quæ talia committentibus imminet, reveritus, constitutionis nostræ modum transcedat.

Cap. VIII.

QUoniam deinceps quando petere semel cœpissent, hoc etiam peterunt, ut tua [3] excellentia curam ipsorum suscipiat, quibusque ipsi controversiis impetuntur, eas audiat: & si quos obligatos habeant, aut alii ipsos, his velut peculiaris [4] judex audientiam præbeat (propterea quod exacta cura quæ ad leges pertinent tractes, ac cuique suum jus tribuas, & facile rationem invenias qua quæ valde difficilia videntur, quæque alii non assequuntur nec intelligunt, dissolvi queant) sancimus ut secundum ea quæ à nobis constituta sunt, & ipsos, sive actores sive reos, in peculiaris judicis modum audias, & præterita secundum hanc legem componas, & quomodo æquum esse videbitur, futuris curam adhibeas: ut legitimum quoddam ipsis ac decens à nobis accedat auxilium, Convenit [5] enim, ut qui pro omnibus se obstringunt, ac cuique utiles se exhibere studeant, eximio etiam aliquo fruantur auxilio. Et certe quæcunque & hoc tempore & olim, aut ex nostris legibus, aut ex sacris pragmaticis formis concessa ipsis sunt, illæsa rataque conservantor: ac in speciebus rerum jam gestarum atque etiam gerendarum, locum habento.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, ac per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea gloria tua, & quicunque alius reipublicæ nostræ judex, firma servato.

Edictum X.

DE [6] APPARITORIBUS PRÆSIDUM.

PRÆFATIO.

CUjusmodi insidias provinciales apparitores [7] seu cohortales fisco struant, persæpe ex ipsis rebus didicimus.

Cap. I.

POsteaquam autem & hoc unum ipsorum audaciæ caput esse edocti sumus, quod fiscalia involent, ac deinde in sacris [8] locis se occultent, hac ratione meritas pœnas se effugituros existimantes: statuimus (id quod & Dei amantissimis provinciarum episcopis scripsimus) ut si qui illorum in sacra septa confugiant, in potestate tuæ excellentiæ sit, ut hos ex illa provincia exire, & in quocunque velis loco esse jubeas: hoc adjecto, ut Dei amantissimi episcopi necesse habeant, ut illos ex sacris locis producant: ubi tamen fidem publicam acceperint, se ex illis locis unde discedunt, sine aliqua distorsione à publicis ministris ad constituta loca ducendos esse. Ad hunc igitur modum in cohortales excellentia tua imperio utitor. Illud sane etiam Dei amantissimis *episcopu & religiosissimu* ipsorum clericis interminati sumus, ne è provincia data [9] fide publica illos ejicere, & in constituta loca cum fide publica ducere velint: *ob* sacrorum autem fortasse locorum *privilegium illos* illic morari *sinant*: ipsos de suo, minime vero de ecclesiasticis proventibus fisco indemnitatem præstituros, neque à sacerdotii ademptione liberos futuros.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia, quæ nobis placuerunt, quæque per hanc sacram pragmaticam exprimuntur formam, effectui simul & fini tradere studeto.

Edictum XI.

UT PONDERATORES [10] ET MONETARII [11] APUD ÆGYPTIOS QUICQUAM PRO OBRYZO [12] EXIGENDI NULLAM DE RELIQUO FACULTATEM HABEANT: SED QUEMADMODUM IN MAGNA HAC URBE, ITA ILLIC QUOQUE SIGNATUM AURUM ÆSTIMETUR: ET ILLI SIGNA PRO PONDERE, QUOD IN SIGNATURA SERVATUM EST, IMPONANT.

Idem Imperator Petro gloriosissimo sacrorum Orientalium prætoriorum iterum præfecto, iterum etiam sacrarum largitionum comiti, & exconsuli.

PRÆFATIO.

QUod obryzum [13] apud Ægyptios sermone hominum celebre est, quod idem, superioribus seculis, cum prorsus incognitum fuisset, admodum nuper in Ægypto contractus involvere & turbare cœpit: ad tantamque absurditatem processit, ut in unamquamque libram noveni aurei dentur, in posterum reprimi, ac ex communi usu tolli oportere putavimus. Ideo id autem, ne rempublicam oblædat, neu subditorum contractus obturbet, ac involvat: præcipue vero quod hujus absurditatis longe maxima pars (quantum cognoscere potuimus) in ipsa Alexandria solum consederit, neque similiter per Ægyptum aut illius tractus alias civitates in publicum usum pervenerit.

Cap. I.

SAncimus itaque, ut secundum id quod olim obtinuit, tametsi mediis postmodum temporibus in signatura quæ apud Alexandrinos absoluta dicitur, vitiatum sit, in Ægyptiaco tractu de auri tractatione & valore statuatur: ita ut non possit à quoquam pro male adinvento atque excogitato obryzo quicquam exigi. §. 1. Item, ut quod aurum per Ægyptum ratum & receptum est, sic in contractibus computetur, quomodo quod in hac magna signatum est urbe: idque periculo pro tempore præfecti apud Alexandrinos Augustalis, & quæ ipsi parent cohortium, servetur.

Cap. II.

QUoniam vero fraudulenti hujus facinoris ponderatores monetariique authores sunt, injuximus illi qui illos magistratus nunc obtinet, ut ad dandam idoneam cautionem se per absolutam signaturam [14] contractibus ministraturos, &, si quando signare oporteat, tantum solummodo se inscripturos, quantum revera quod signaverint aurum pendeat, ipsos adigat: ut pro eo more qui perperam hactenus obtinuit, non liceat illis amplius quam revera signati auri pondus sit, signaturæ inscribere. Si namque tale quippiam ausi fuerint, & bona illorum publicamus, & corporalibus pœnis ipsos subjicimus, ut qui seliò ἀναγκασμένους τὸ δικαιωμάτων ἀφαιρεῖσθαι βιάζεται γίνεσθαι τοῖς ἀφαιρουμένοις (ἀλλ' ἐκείνους μὲν τὰ συμβόλαια ἀφαιρεῖσθαι, τοὺς δὲ αὖθις ἀντιλαμβάνειν· εἰ δέ τινα ἐντύχοι ὄνησιν ἔχειν δυναθείσαν οἱ τῶν ἀφαιρουμένων ἀναγκάσαντες χρεώσται πρὸς τοὺς γνωρίμους, τούτου παρ' αὐτῶν κτᾶσθαι τὸν ὅρκον διέλκοιεν, εἰδὲν παντελῶς τὰ ἀφαιρουμένων βλαβῶσιν ἀφ' ὧν ἀφαιροῦνται δίκαι συζωμένων. §. α'. Εἰ δὲ ἀμφισβήτησις ἔσται περὶ τοῦ ἀφαιρουμένου, ἢ ἀμφίλυσις, ἢ ἃ οἰκοῦν συνθήκας, ἃ ἢ μὴ τοῦτο ποιήσειεν, ἢ αἱ παρ' αὐτοῖς κείμενα κτᾶσθαι τρόπος ἀπόλοιτο· ἀναγκάζεσθαι τοὺς ἔχοντας τὰ ἀντισυγγράφα ἀφαιρουμένων, ἢ ὅρκον παρέχειν ὡς ἐδὲν τούτων ἔχουσιν, ἔστε ἀφαιρουμένου δυνατὸν καθυπήκοον. εἰ δὲ τοῦτον τὸν ὅρκον οἱ ὑπομνήμονες παρέχοιεν, αὐτὸς ὁ χρὴ περαιτέρω πολυπραγμονεῖσθαι. ἐδεὶς ὁ ὑστερήσων τὸ μίτερον τὰ ἡμετέρας ἀμφιλύσεως, ἀσφαλοῦς ἀποτέλεσιν, ἢ δικαιικῶν δικαιωμάτων, τῷ ποιῷ δύνασθαι τῶν ἐπικειμένων τοῖς τὰ τοιαῦτα πεφύτευσιν.

Κεφ. η'.

ΕΠεὶ ὁ χρόνοι τὰ δίκαιον, ἤτησαν ὥστε κὴ τῶν σῶν ὑπεροχῶν ἀφαιρεῖσθαι αὐτῶν, κὴ ἀκριβῶσαι τὰ ὑποθέσεων τὰ ὑπαιτίων αὐτοῖς, κὴ εἴ τινας ἐνόχους ἔχουσιν, ἢ ἕτερα ἀφ' οἷς αὐτοὺς, τούτων ἀκροᾶσθαι κὴ τὰ ἰδίκα δίκαια χρῆμα· ἀφ' τῶν ἐκεῖ τὰς νόμους ἀκριβείαν, κὴ τῶν ἐκ δικαίᾳ τύχησιν, κὴ τὰ τοιούτους ἐξουσίασιν ῥᾳδίως δι ὧν ἔξεστι κὴ τὰ σφόδρα δυσεῦρετα δυσκολα τε κὴ ἑτέρως σὺν ἐφικτὰ ἀφλύειν. Ἡσαίζομεν, κὴ τὰ παρ' ἡμῶν ἡσυχάσαντα, κὴ ἀκριβῶσαι αὐτῶν κὴ τὰ ἐδ ἰδικὰ δίκαια χρῆμα, συναχθέντων τὰ κὴ συναχθέντων, κὴ τὰ παραγκόπτα ἀφλυθῆναι κὴ τόνδε τὰ νόμον, κὴ κελεύσαι ἀν ὀρθῶς ἔχειν σωιδίς, κὴ ἐδ μείζονι τῶν ἀφαιρουμένων τύπων, ἀκεραίων φυλαττομένων, κὴ χώρᾳ ἐχόντων ἐπὶ τὰ τῶν ἀφαιρουμένων φάσιν, ἐπὶ τὰ τῶν τοῦτα χρησομένων.

Επιλογος.

†. Τὰ τοίνυν παρεστάναι ἡμῖν, κὴ ἀφ' τῶδε ἐ θεία πραγματικὴ δηλέμμα νόμου, ἢ τι σὴ ἐνδέχοιτο κὴ πᾶς δικαιῆς ἕτερον τὰ ἡμετέρας πολιτείας βέβαια φυλαξάτω.

ΕΔΙΚΤΟΝ ί.

ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΤΩΝ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ τῶν ἐπιχωρίων βυλόντων ἐπιβυλὴν, ὧν ἐδεὶ τὸ δημόσιον ἔχυσιν, ἐξ αὐτῶν πολλάκις ἔγνωμεν τὰ πραγμάτων.

Κεφ. α'.

ΕΠειδὴ τοίνυν ἐδιδάχθημεν κὴ τῶν ἐν εἴναι τὰ αὐτῶν θρασύτητον, τὸ τὰ δημόσια μὲ ὃν χρεὶ λαμβάνειν, ἴσως ὃ τῶν ἱερῶν χωρίων ἑαυτοῖς κεφαλαιῶται, κὴ οἰόσθαι τοῦτον ἀφλυθρίσειν τοὺς ἐφ' οἷς δίβυβλῶσαι δίκαιοι κφεῖσθαι ποινάς· Ἡσαίζομεν τὸν σὸν ὑπεργόν, τῶτ' ὄφελ δὲ κὴ τοῖς ἡφιλεστάτοις τὰ ἐπαρχῶν ἐπισκόποις ἐγράψαμεν, ὥστε εἴ τινες αὐτῶν φεύγοιεν εἰς τὰς θείας ἀσυλίας, ἀδείαν εἶναι τῇ σῇ ὑπεργῇ τούτους φεστείλειν ἔξω γίνεσθαι τὰ ἐπαρχίας ἐκείνης, εἶναί τε σὺ ἄνωθεν ἀν βελτείης τόπα. τοῦτο ὃ φεστεχθέντων, ἀνάγκλιν ἔχειν τοὺς ἡφιλεστάτους ἐπισκόπους ἔξω καθιέναι αὐτοὺς τὰ ἱερῶν χωρίων, τὰ καλέμβρον λαμβάνοντας λόγῳ, ὅτι ἀφ' οὗ ἐκείνοις τοῖς τόποις, ὃν οἷς ἀπελθεῖν αὐτοὺς τὰς δημοσιεύσεις ἄγειν ἐπὶ τὰς εἰρημένους τόπους χωρὶς τὰ οἰασῶν δυσκολίας. Καπὶ τοῦτον τοίνυν ἡ σὴ ὑπεργὴ τοῖς κὴ τὰ τεθέντων χρήσθαι φεστεῖσθαι. κἀκεῖνο γὰρ ἠκούσαμεν τοῖς τὴ ἡφιλεστάτοις αὐτῶν κληρικοῖς, ὡς εἰσὶ μὴ βιαζεῖσθαι αὐτοὺς μὲ ἔξω καλεμβρον λόγῳ τὰ ἐπαρχίας ἐκθαλεῖν, κὴ εἰς τὰς τόπους εἰς ἃς ἀπιστέλλεσθαι, ἀγεῖν μὲ ἔξω λόγῳ πίστεως, κὴ τοῦ ἴσα τὰ ἱερῶν χωρίων ἐκεῖσε ἀφαιρεῖσθαι· οἰκοῦν, ἀλλ' ἐχὶ ὧν τὰ ἐκκλησιαστικῶν πόρων, ὅτου τὸ ἀζήμιον τοῖς δημοσίοις φεισαμένους ἐδὲ αὐτὸς ἔξω τοῦ τῶν ἱερωσυλίων ἐξορμῆσαι κινδύνῳ.

Επιλογος.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεργὴ τὰ παρεστάναι ἡμῖν, κὴ ἀφ' τῶδε ἐ θεία πραγματικὴ δηλέμμα νόμου, ἔργῳ κὴ πίστει παραδόναι αὐτοῦσιν.

ΕΔΙΚΤΟΝ ια'.

Ὥστε μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς παρ' Αἰγυπτίοις ζυγοστάτας τὸ κὴ χρυσῶναι ἐ λοιπὸν ὑπὲρ ὀβρύζης τι ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ καθ' ὁμολογίαν τὰ μεγάλης τοιότητος πόλεως τὸ χαραχθέντος ὅρου σκέπτε χρυσίον γίνεσθαι, τοὺς ὃ σφραγῖδας ἐντεθέναι αὐτοὺς κὴ τὸ σωζόμενον ἐν τῷ χαράγματι σεθμόν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, κὴ ὑπὲρ κομήτων τῶν θείων λαρνικῶν τὸ δεύτερον, κὴ ὑπατικῶν.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ παρ' Αἰγυπτίοις λεγομένου ὄβρυζον τοῖς ἄνωθεν μὲ χρόνοις σὺκ ἐγνωσμένου, ὀλίγῳ ὃ σφόδρα ἐναρξαμένου τοῖς ἐπ' Αἰγύπτῳ σπανικαλάγμασιν ἐνοχλεῖν, κὴ εἰς τοσοῦτον ἀποπίας ὑλθάσαι, ὡς σπάνι χρυσὸς ἐν ἑκάστῃ περίχωρᾳ λίτρα, φεῖς τὸ λοιπὸν ἀναπεῖλαι κὴ πιῶσαι δεῖν ἡγησάμεθα· ὡς ἂν μὴ μᾶλλον κὴ τῷ δημοσίᾳ λυμαίνοιτο, κὴ τοῖς τὰ ὑποπιλῶν παρεσχολεῖν σπανικαλάσμασι. μάλιστα ὅτι κὴ τὸ πλεῖστον, ὡς ἔγνωμεν, ἐπ' αὐτῆς μόνης τὰ τῶν Αλεξανδρίων ἐξετάθη τὸ ἐδ πρόγμασ ἄποπον, ἐχ ὕστερον κατ' Αἰγυπτίων κὴ τὰς ἄλλας πόλεις τὰ διοικήσεως σκείνης τὰ ἐπαρχίας πολιτευόμενον.

Κεφ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, κὴ τὸ πάλαι πολιτευόμενον, κἂν εἰ παρὰ τὸς σὺ μέσῳ περιφθαρ) χρόνους, σὺν τῷ παρὰ Αλεξανδρεῦσιν ἀπολύτῳ κεκλημένῳ χαράγματι, τὸ κὴ τῶν Αἰγυπτιακῶν διοίκησιν πολιτευόμενον χρυσίον· ἐ δυναμένῳ τινὸς ὑπὲρ τὸ κακῶς ἐπινενοημένης ὀβρύζης ἀπαίτησιν ποιεῖσθαι πνά.

§. α'. Ἀλλὰ κὴ τὸ κφ' Αἰγύπτῳ πολιτευόμενον χρυσίον, ὅτως σὺν τοῖς σπανικαλάγμασι συλλογίζεσθαι ὡς τὸ κὴ τοῦτων τῶν μεγάλων χαραττόμενον πόλιν. παραφυλαττομένῳ τῶτο κινδυνῳ ἔ τι κὴ καιρῷ παρὰ Αλεξανδρεῦσιν αὐγουσταλίᾳ, κὴ τὸ ὑπηρετουμένων αὐτοῦ τάξεων.

Κεφ. β'.

ΕΠειδὴ ὁ κεφάλαιον ἔ κακοχρήματον οὔτε ζυγοστάτας κὴ οἱ χρυσῶναι τυγχάνωσιν, ἐπιτρέψαμεν τῷ νῦν ἐκείνος ἔχοντι τὰς δρόμος, ὑπὸ τῶν φεσπήκεσαν αὐτὸς ἀσφάλειαν κφαιρήσεσθαι, ὡς δ' ἁπλούστ χαράγματον ὑπαρχήσαι τοῖς σπανικαλάγμασι· κὴ, εἴμα κὴ σφραγῖσαι δέοι ποτὲ, τοσοῦτον ἐπιγράψαι μόνον ὅσον τοῖς ἀληθείας ἐστὶν ὁ ἔ τοῖς σφραγῖσιν ἐμβεβλημένον ἔ χρυσὸς σεθμός· ὁ δυναμένῳ πλέον ἔ τοῖς ἀληθείας ἐμβεβλημένῳ σεθμῷ τοῖς σφραγῖσιν ἐγχαράξειν, κὴ τὸν δὲ τὸ κακὸς ἄχρι τῶδε πολιτευσόμενον. εἰ γάρ τι τοιοῦτ τολμήσειε, κὴ δημόσιος αὐτοῦ τὰς ὑσίας ποιεῖσθαι, κὴ τοῖς

1 Qui coactus instrumentum protulit, non est eo onerandus.

2 Vide *l. 1. l. ult. C. de sportul.*

3 Præfectum urbis alloquitur.

4 Judex argentariorum competens, præfectus prætorio *Edict. 7. cap. 6. 8. eod.*

5 Περὶ τακτέων. *Scrimg.*

6 Βηλιτῶν. *Scr.* id est, provinciales decuriones.

7 Iniqui apparitores judicis non fruuntur jure asyli, facit *Nov. 17. c 7. §. 1. Nov. 128. c. 13. l. 6. §. 4. C. de his qui ad eccles.*

8 Τὰν καλεμένον λαμβάνουσι λόγον. *Scr.* ut alibi, λόγου λαμβάνουσι. *Novell. 123. cap. 35.* διδόναι τὰν καλεμένην πίστιν. *Nov. 5. cap. 2. §. 1.* sacramenti intervention *l. 6. §. 4. C. de his qui ad favor. eccles. apres luy avoir donné parole.* facit *Edict. 2. T. eod.*

9 Μετὰ τὸ λόγῳ πίστως. *Scrimg.*

10 Græci ζυγοστάτας. *Scrimg. hic. l. ult C. de pond.* adde *Cod. Theod. de ponderatorib.* de quib. *J. eod.* dicam.

11 Græci χρυσῶναι. *Scring.*

12 Τπὲρ ὀβρύζης. *Scr. de quo. J. dic.*

13 Ὀβρυζον. *Scr.* Sic in quadam lege Caroli Magni Aurum ad obrussam. Dicitur etiam ὄβρυζον in neutro, ut in Basilicis. capitaliter punitur qui τὸ παλαιὸν ὄβρυζον dixerit viliora. Obryzum Hieronymus quasi ophirisum *ex Ophira* (quam nonnulli putant hodie vocari *la Peru*) *Isai. 16. c. 17.* quod obradiet splendore. Est enim coloris optimi, quod Hebræi *Ophax* Græci cairon (lege *καθαρὸν*) vocant, aliis, obryzum quasi ἄβρυζον, id est, purum & sincerum. Ab obryzo obryziati foliti ex auro excoctissimo *l. 1. C. Th. de ponderatoribus. l. 2. C. ut nemini liceat in empt. l. ult. Cod. de veterie numism. potest. l. un C. de oblation. votor. Suet. in Ner. 44. in fin.* Obryzæ incrementum, *l. 4. C. Th. de auro coron.*

14 Ζυγοστάτα, de quibus hoc edicto & *l. ult. C. de ponderator.* libripendes, seu ponderatores, signa ponderibus imprimebant, *ut hic:* eorum judicio singulis in civitatibus nummi probabantur, ut ex his appareat, quanta nummis in explorandis veteribus fuerit diligentia. Synesius Asclepiodoro ὡς ἀπηρθμησαν, ὡς ἐζυγοστάθησαν, ὡς κατεσημάνατο τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸ χρυσίον. Pseudo Plautus in *Querula.* Quid tam simile quam solidus solido? etiam hic distantia quæritur, in auro vultus ætas & color, nobilitas, literatura, patria, gravitas atque adscriptio, quæritur in auro plusquam in homine. *Cujac.* adde *d. l. ult.* Ut ad Zygostatas revertar, non dabatur iis excusatio tutelæ quantumvis in publica re occupatis, ut ad *l. 6. ff. de excus. tut.* notat Cujac. Ζυγοστασίας fit mentio in *l. 1. C. de frumento Alexandr.* Verum eo loco Ζυγοστὴς est, quo frumentum admetitur.

καὶ τοῖς ἰδίοις σώμασι κινουμένοις ὑποπίπτειν, ὡς μηδὲ τὸν κύλινδρον ἡμιστέρων τῶν συνήθων αὐτοῖς κακουργίας ὑπάρχειν. ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖα πᾶσιν ἔξωσται χρήματα χρυσοῦ τοῦτο μὲν, καὶ τὸ παρὰ Ἀλεξανδρείοις αὐγυστάλιον καὶ τοῖς κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῖς συνηθισμένοις ὑπομνήμασι ὑπὸ τοῦ, καὶ τὸ νῦν τοῦ καιροῦ ἀλλαχόθι, καὶ τὸ πρωτοσύτιον τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν· ἔδει Ἀλεξάνδρου ὑπὲρ ὁρυζῶν πεντάπλοῦς κομιζόμενοι.

ΚΕΦ. γ'.

Ὅτου δὴ οὖν τὸν ἐπιτρέψαμεν καὶ περίγματος ὠφελεῖν, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν τὸν ἀρχὸν παραληψομένους, καὶ τοῖς πειθομένοις αὐτοῖς τάξεις, ὡς εἰδέναι ὅτι ἐὰν φανεῖεν ὑπὲρ ὁρυζῆς ἀπαιτηθέντες, ἢ οἱ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν ἀλεξανδρείας, ἢ ὁ τῶν θείων ἡμῶν λαμπρίλιων πραιπόσιτος, οἰκοθεν καταθήσουσι, τοῦτο μὲν, ὧν τῶν χρυσιμμένων αὐτοῖς τὰ τῆς τάξεσιν ἀνήνεον, τοῦτο δὲ, τῶν ὑπὲρ αὐτοῖς ὠφελισθέντων· ἐὰν μόνον ἐφ' ὅσον ἔχει τὰ ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ εἰ τινος καταβέβληται τύχοιεν· καὶ, εἰπὲ γεφύωσης ὁμολογίας, τοῦτο δὲ μὴ ἀπολλύοντος τὰ ἀρχῆς, εἰπὲ καὶ τοιοῦτο μηδὲν ὁμολογηθέντος. ἐπείγα μᾶλλον μηδὲ ἀρχαῖον τὸ τῆ ὁρυζῆς εἶναι, ἀλλ' ὂν νεωτέρων ἀρξάμενον χρόνων.

§. α'. Καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ὅσοι τῆς ἐμπορίας ποιοῦνται, καὶ μάλιστα τοῦ λαμβάνειν τὰ Ἀλεξάνδρου εἰδέναι, ὠφελησόμενοι ὁμοίως ὡς εἰπὲ φανεῖεν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ὑπὲρ ὁρυζῆς λαμβάνοντες ἢ ὑπολογιζόμενοι, καὶ ὑσίας ἐκπλώσιν καὶ τοῖς εἰς σῶμα ποιηταῖς ὑποφήσουσι). περὶσμα κακῶς ἀρξάμενον, εἰς τοσοῦτον ὃ προελθεῖν, καὶ ὅλαι τοῦ πολιτεύματι λυμαινόμενον, ἀναστελλοῦμεν ὀφεῖς τὰ ἔπτα χρόνου Ἀλεξάνδρειοι αὐγυστάλιν, καὶ τὰ μὴ παρεισχεῖν λοιπὸν τοῖς συναλλάγμασιν· ἀλλ' ὅπως αὐτὸ παραφυλαχθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο περὶ Ἀλεξανδρείοις αὐγυστάλιν, καὶ τὰ τῆ καιρῷ τῶν αὐτῶν διοικησόντων ἀρχῶν, καὶ τοῖς ἑκατέροις· ὥστε καὶ αὐτὸ αὐτὰ τῶν μονήμων ἀναιρεθῆναι, καὶ ζημίας τοσαύτας ἐλεύθερα εἶναι πὲ τῆ Αἰγυπτιακῶν διοίκησιν συναλλάγματα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρεστῶτα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ὧν δὲ θείᾳ δηλήμματα νόμων, ὑπὸ σοὶ δόξοντος ἔργῳ καὶ πέρᾳ παρεδεθῆναι καὶ παραφυλαχθῆναι φωτεινῶς. Dat. VI. Kal. Januar. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XVII. post BASIL. V. C. CONS. Ann. XVIII.

ΕΔΙΚΤΟΝ ιβ'.

ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΥ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἐδιδάχθη τὸ ἡμέτερον κράτος, Ἰωάννου σκρινιάριον καὶ τῶν Ἑλλήσποντον, ὡς δὴ τύπος τινὰς ἐγκεχειρισμένον, φαίνεσθαι λογοθεσίων πολιτικῶν πόρων, ἤτοι τῶν καλλιμμένων σολεμνίων· ὃς ὡς ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν, ἐδένος ἀπέχειν παντελῶς τῶν εἰς ἁρπαγὴν ἐκάστων ἡκόντων, τὰς τε πόλεις λειτέρμενον, καὶ ἐπανελθὼν εἰς ταύτην τὴν διδάσκαλον πόλιν, αὐτὸς μὲν χρυσὸν μεγὸς, τῇ Ἑλλησποντίων χώρᾳ πᾶσαν δόπλιπεν πενίαν. τὰ μὲν ἐν κοῖ σκεῖνον, ὑπόδικα φανερᾷ Δίκῃ θέλουσα τρόπου, καὶ περιφανείας τὰς ἡδικημένας, δίκαιον παρ' ἡμῶν.

ΚΕΦ. α'.

Ἐπειδὴ δὲ φήθημεν χρεὼν, Δίκῃ τὸν τὰ τοιαῦτα ἐσχειρισμένων ἀπάντησιν, τύπῳ χρηϊκῷ τὸ πᾶν θεραπεύσαι θεωρίσομεν, εἴπις χρήσιμα καὶ τῶν χώραν φανερὰ τοιαύτης πηγὸς ζητήσεως, ἢ ἐπὶ τῶν Ἑλλησποντίων, ἢ ἐφ' ἑτέρας οἱασδήποτε χώρας, εἰ μὲ δρᾶκλον ἔχοι φανερεῖν, μηδὲν παντελῶς αὐτὸν φανερεῖν, ἀλλ' ἀκινδύνως δοσείεσθαι τὸ σκίασμον τὸ παρ' αὐτὸν εἰ δὲ μὴ θείᾳ πραγματικῇ χρήσῃ τύπῳ, εἰ μὲ κομιζόντερον εἴη τὸ δεικνύμενον, ἢ γεφύωσις ἐπὶ τούτῳ χρήσιμα, μηδὲ τύπος φανερεῖν, οἷα καὶ συναπαγὼ καὶ παρὰ γνώμην ἡμετέραν φωτεινῶν· εἰ δὲ πραγματικὸς εἴη τὸ δεικνύμενον τύπος, μηδὲ ὅπως ἐξ αὐτῶν τι περίπλεος φανερᾶς, τὸ δὲ τοιοῦτον περιγματικὸν τύπον λαμβάνειν, καὶ μᾶλλον τὰ ἐπαρχίας ἡγεμόνι εἰς ἡμᾶς τὸ φανερεῖν τοῦτο, καὶ ἀναμένειν ἡμῶν δεύτερον κέλευσιν· ὥστε εἰ μὲ ἐπιγνοίημεν αὐτὸν καὶ τὰ ἐγχειρεῖσθαι τὰ τοιοῦτον τύπον, δεύτερον ἡμῶν ἰδρύειν περιγματικὸν τύπον, ἐπιτρέποντα ἰδρύειν τῶν ζήτησιν· εἰ δὲ ἀποδοκιμάσαιμεν ἢ τὸ περίσμα, ἢ τὸ φανερὸν, μηδὲν ὑπεύθυν γίνειν, ἀλλ' ἀναπίμπτειν τὰ Δίκῃ τύπον παρὰ δὲ τὰ ἐπαρχίας ἀρχοντα· γινώσκοντα ὡς εἰ ῥαθυμήσοι τοῦτο, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις φανερὸν ζημίαν, τοῦτον αὐτὸς οἴσθεν ἐπιγνώσει).

ΚΕΦ. β'.

Δίκαιον δὲ δίδομεν καὶ τοῖς ἐπισκόποις, εἰ ῥαθυμήσειεν ὁ τὰ ἐπαρχίας ἡγεμόνα, καὶ μὴ τὸ περιγματικὸν ἐπιχοίη τύπον, ἀλλ' ὑπὲρ τῶ τῶτον μεταχειρίζομένῳ, αὐτὸς τοῦτο μιμνύειν εἰς ἡμᾶς. εἰ γὰ ταῦτα μάθοιμεν, ὡς χρὴ ναὸν τὰ αἰτίας κωλύσαντας καὶ τὰ ἀρχὰς παραλύσομεν, καὶ τὰ ζώνης αὐτὸν καὶ τὰ ὑσίας τηρήσομεν, καὶ τοῖς καθ' οἱανδὲν ἠδικημένοις αἰτίαν τὸ ἀβλαβὲς φερεπισήσομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρεστῶτα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ὧν παρόντων θείᾳ περιγματικὰ μαθάνουσα τύπῳ, ἔργῳ καὶ πέρᾳ παραδόναι ἀσυσάτῳ. Dat. XV. Kal. Sept. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ ιγ'.

Νόμῳ φέρει τὰ Ἀλεξανδρέων καὶ τὰ Αἰγυπτιακῶν ἐπαρχιῶν.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εἰ καὶ τὰ σμικρότατα τὰ περασμάτων τὰ ἑαυτῶν ἀξιώμεν φροντίσας, πολλῷ μᾶλλον τὰ μέγιστά τε καὶ σωτήρια τῶν ἡμετέραν πολιτείαν σὺν ἐγκολαλείψομεν, ὑδὲ ἀφροντίστως ὑδὲ ῥᾳθυμήσειν χαρίζοντας κόσμῳ ἐάσομεν. καὶ μάλιστα τὰ σῆς ἡμῖν ὑπερηφάνου ὑπεροχῆς, ἥτοι μελὰ τὰ τε ἡμετέρας Δίκῃ πάντων θεραπείας, τὰ τε αὐξήσεως τὰ δημοσίων, τὰ τε τὰ ὑποτελῶν τὰ ἡμετέραν φροντίδα. ὑπονοήσαντες τοίνυν ὡς ἐπὶ τὰ ἐμφανεῖν χρόνων, εἰ καὶ τὰ ἄλλα τὰ δημοσίων εἰσπραξέων ἐδόκει πως τετάχθαι, ἀλλ' ὂν κῦ τῶν Αἰγυπτιακῶν διοίκησιν ὅπως ἰῶ συσκευχμένα, ὥστε μηδὲ ὅ, τι προῖτεται κῦ χώραν σύτοθεν γινώσκειν, καὶ ἐξαναμάσαμεν τῶν μέχρι νῦν ἃ πράγματα ἀπαξίαν. ἀλλ' ἔδοκεν ὁ θεὸς καὶ τῦτο τοῖς ἡμετέροις φυλαχθῆναι καιροῖς καὶ παῖς σοῖς ὑπάρχοις. ὥσπερ γὰ ἡμῖν τὰ σῖτον τὰ οἰκεῖθεν φερεληφθέντες, ὅπως ἐδὲν ἕτερον ἡξίων εἰσφέρειν. ἀλλ' οἱ μὲ σπουδαῖς καθάπαξ ἰφυλάττοντο πάντα εἰς ὁλόκληρον ἀπαιτεῖσθαι, οἱ πάχαρχοι δὲ καὶ οἱ πολιτεύομοι καὶ οἱ πεμπόμενοι τὰ δημοσίων, καὶ Δίκῃφερόντως κατὰ καιρὸν ἄρχοντες, ὅπου τὸ περίσμα μόχεν νῦν διετίθεσαν, ὡς μηδενὶ δώσαι χρείαν γνώσεων, αὐτοῖς δὲ μόνοις ἐπιπερδές. ἐπειδὴ τοίνυν εἰσῆλθε καταλοιπεῖν σκοπόν τὸ περίσμα διοικήμον, σὺν ἂν ποτε ἰφύσαμεν αὐτὸ Δίκαιον ἄρᾳ καὶ πέζαν φερεπισήσαντες, Δίκῃ τὸν σωνείδειμεν τῶν ἀρχῶν ἥπερ ἐφέσηκεν τοῖς Αἰγύπτοις πράγμασιν (φαμὲν δὲ τῶν τὰ αὐγυστάλιον) μελεωτέρας ἐπισήσαι φροντίσιν. ὃ γὰ ἂν δώσατο ῥᾳδίως εἰς ἀνθρώπους τοσούτοις ἀρκέσαι μερίμνας, καὶ τὸ πρᾶγμα ὅπως Δίκαιον ἂν ὥστε ἀλλήσιν ἡμῖν ἀγαθὸν σὺν αὐτῷ κωλῦσῆσαι.

cundum jussa nostra ab usitato sibi & consueto scelere non desiterint. Sed & necesse omnino habebunt, ut tum præfecto apud Alexandrinos Augustali, quippe pro tempore eum magistratum habebunt, in consuetis trumenti emissionibus, tum vero etiam alabarchæ [1] qui nunc est, quique pro tempore futurus est, & sacrorum nostrorum thesaurorum præposito, nullo prorsus accepto lucro aurum suppeditent.

1 Καὶ καιρὸν ἀλαβάρχῃ. *Scrimg.* de Alabarchis dixi ad *l.* 9. *Cod. de vectigalib. & commiss.*

CAP. III.

Ita vero illi hujus rei curam injunximus, iisque qui magistratum post ipsum susceperi sunt & cohortibus quæ ipsis parent, ut sciant, si pro obryzo aut à sacrarum nostrarum alabarchiarum [2] præfectis, aut a sacrarum nostrarum largitionum præposito quicquam exactum esse manifestum fiat, sibi id de suorum ex suppeditaris ipsis, & cohortibus annonis tum etiam ex facultatibus suis dependendum fore: idque non solum donecin magistratu fuerint, verum etiam postquam magistratum deposuerint: deinde etiam, sive initis ab initio pactis (vetus enim illud de obryzo [3] non est, cœpitque temporibus admodum nuperis & recentibus) participes istius lucri fuerint, sive etiam nihil istiusmodi pacti sint.

2 Προεσῶτες ἀλαβαρχίων.

3 Obryzon quid esset, superius dixi.

§. 1. Aliis porro qui mercaturam faciunt, & hactenus lucri aliquid capere consueverunt [4], interdicto similiter denunciabis, quod si quid in contractibus capere pro obryzo, aut in computationem deducere comperiantur, & bonis excasuri, & corporales [5] pœnas subituri sunt. Rem perverse cœptam, tantoque progressu facto universam rempublicam dispendiis involventem, per præsentem legem in reliquum tempus tolli jubemus, ne de cætero contractus afficiat & obturbet: idque ita observari periculo prætecti apud Alexandrinos Augustalis, quique pro tempore eundem magistratum gesturi sunt, & utrorumque cohortium. *Adeo autem id jubemus*, ut vel ejus memoriam aboleri *velimus*, quo à tanto incommodo & damno per Ægyptiacum tractum contractus *aliquando* liberi fiant.

4 Obryzæ pro incremento solet aliquid exigi, si forte nummi, qui inferuntur, non sint ex hujusmodi auro: verum hic prætextus illationi solidorum, qui sunt speciei probæ minime obtendi debet.

5 Sic in Basilicis, κεφαλικῶς τιμωρηθήσῃ βλαπτὰ τὰ σαλικὰ θέρυζα ὄντα τύτοις ὑπόκειται.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, gloria tua effectui finique tradi & observari jubeto. Dat. VI. Kal. Januar. *Constantinop.* Imp. DN. JUST. PP. Aug. Anno XVII. [6] post BASIL. V. C. CONS. Anno XVIII.

6 Id est, anno 545.

EPILOGUS.

EDICTUM XII.

DE HELLESPONTO.

PRÆFATIO.

Edocta nostra est potentia, quomodo Joannes scriniarius per Hellespontum, ut cui nomine ratiociniorum civilium, sive (ut vocantur) solennium proventuum commissæ formæ essent, quum in regionem illam venisset, à nulla re, quæ ad summam deprædationem spectaret, abstinuerit, civitates populatus sit, & reversus in almam hanc urbem, ipse quidem auro abundaverit, Hellespontiorum vero regioni omnem summamque paupertatem reliquerit. Ac sane quomodo *idcirco* cum illo agi oporteat, & injuria affectis resarciti damnum possit, *jam* à nobis definitum est.

CAP. I.

At quoniam, propter eorum, quibus istiusmodi demandantur, insatiabilem avaritiam, generali [7] *lege* forma universale isti rei remedium adhiberi debere putavimus, sancimus, ut si quis istiusmodi rei causa in provinciam quampiam sive Hellespontiorum, sive aliam quamlibet profectus, pra fidale jussum habeat, ne quisquam illi obtemperet citraque periculum ipsius exactio propulsetur: si vero cum sacra pragmatica forma venerit, & quod profert commonitorium sit, aut literæ de hoc conceptæ, neque iis obtemperetur, uti quæ ad deprædationem, præterque nostram notitiam & voluntatem prodierint: sin quod ostenditur, pragmatica forma sit, ut [8] ne sic quidem ex eo confestim aliquid fiat, sed talem pragmaticam formam provinciæ præses apprehendat, de eaque ad nos referat, & alteram à nobis jussionem expectet: ut si illam, cuique talis forma commissa est, agnoscamus, altera nostra pragmatica forma, quæ exactionem fieri demandet, procedat: sin aut rem, aut personam reprobemus, nihil istinc fiat, sed sacra forma à provinciæ præside remittatur. qui sciat, quod si hanc rem neglexerit, indeque damnum aliquod subditis nostris proveniat, istud ipse de suo resarciet.

7 Edictorum hæc definitio est, *l.* 3. *C. de legibus.*

8 Vetat imperator temere credi edictorum principalium latoribus, præsertim si in his de vectigalibus imponendis agatur.

CAP. II.

Facultatem vero etiam episcopis [9] damus, ut si provinciæ præses pragmaticam formam inhibere negligat, cuique illa demandata est, concedat & conniveat, eam rem nobis significent. Ac si hoc didiceri-mus, illum tanquam criminis socium, de magistratu dejiciemus, cingulo quoque & facultatibus privabimus, & qui quacunque in re injuriam passi fuerint, iis indemnitatem recuperabimus.

9 Episcopi præsidibus negligentibus imminere possunt, facit *l.* 26. *C. de episc. aud.*

10 Minima licet Imperatori quoque curæ esse oportet.

EPILOGUS.

†. Tua igitur excellentia, quæ nobis placuerunt, ex præsenti sacra pragmatica forma discens effectui simul & fini tradere studeto. Dat. XV. Kal. Septemb. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

EDICTUM XIII.

LEX DE ALEXANDRINIS ET ÆGYPTIACIS PROVINCIIS.

PRÆFATIO.

Quum vel minima [10] quæque nostra cura dignemur, certe multo minus quæ maximi ponderis & momenti sunt, ac rempublicam nostram continent & conservant, pro derelicto habere, aut neglecta competentique ornatu vidua esse debemus sinere: præsertim cum tua excellentia ministerio nobis sit, cui per omnia nostra incolumitas rerum publicarum incrementum & subditorum nostrorum gubernaculum curæ est. Considerantes itaque, quomodo superioribus temporibus, tametsi aliis locis publicæ exactiones sic satis constitutæ viderentur, in Ægyptiaco tamen tractu adeo confusæ fuerint, ut quid in provincia ageretur, hic cognosci non posset: ejus rei conturbatum modum atque ordinem, qui hucusque duravit, valde admirati sumus. Sed Deus hoc etiam temporibus nostris, tuoque officio servatum voluit. Ut enim nobis frumentum inde adjiciebant, sic nihil aliud contribuere volebant. verum subditi omnia plene à se exigi omnino affirmabant: pagorum [11] autem præfecti, & reipublicæ administratores, publici exactores etiam, & præcipue pro tempore præsides hactenus eam rem ita administrarunt, ut nemini innotescere posset ac ipsis solis lucrosa esset. Quoniam igitur si rem in [12] genere ac promiscue administrari sinamus, haud unquam illam perpurgare decenterque constituere possimus: ideo magistratum qui Ægypti rebus præest (*Præfectorum* [13] *Augustalium*) nempe moderatioribus curis præficere visum est. Non temere enim unius [14] hominis industria tantis [15] curis par sit, nec ita rem administrare valeat, ut inde cujuspiam boni sensus ad nos resultet.

10 Vid. *l. 1. ff. & Cod. de off. præfecti Aug.*

11 Unus plurium vicem sustinere non potest, unius hominis industria curis infinitis sufficere non potest.

12 Potestas & jurisdictio præfecti Augustalis.

CAP. I.

Cap. I.

PRopterea igitur ſtatuimus, ut excellentia tua hanc noſtram ea de re legem ad ſe receptam ſic formet atque ordinet, ut illam nos tuliſſe, tuam vero excellentiam miniſterium habuiſſe dignum ſit. In primis autem ſpectabilem *præfectum* Auguſtalem ipſi Alexandriæ [1] præeſſe, & omnium ejus rerum curam habere volumus, & inſuper duabus [2] Ægyptis, ac iis ſolis, excepto oppido Menelaita [3] dicto, quod Ægypto præjacet, & præterea Mareota [4]. De illis enim qui videbuntur, conſtituturi ſumus. §. 1. Volumus autem ipſum (ut dictum eſt) non uni Alexandriæ, verum etiam duabus Ægyptis, dictis Mareota Menelaitaque exceptis, *ita* præeſſe, ut magiſtratus provinciales dictarum duarum provinciarum (quomodo etiam hucuſque obtinuit) ipſi ſoli ſubſit. Et (quod in idem recidit) *volumus* ſpectabilem *præfectum* Auguſtalem propter dictæ maximæ urbis [5] populoſitatem, magiſtratus militaris jus habere: non ut res dividatur, in duoſve magiſtratus diſtrahatur: (id enim conducibile eſſe omnino non putamus) ſed ut unus homo dicto ſolio præſit, & in omnes qui illic ſunt milites, five in ipſa magna Alexandrinorum urbe, five in duabus (ut dictum eſt) Ægyptis ſtationes habeant, jus & poteſtatem habeat.

Cap. II.

CUrare enim etiam te oportet, ut decorum in civitate ſervetur, neque tumultus quiſpiam in dicto populo oboriatur: & quum dicti magiſtratus præfectus, & civilis magiſtratus, vim & militum robur in ſubſidium habeat, (quod quantum ad ipſos milites, tum qui in Alexandria, tum qui in utraque Ægypto ſunt, vicarius ſit) ille Deo duce & auſpice dicti decori per civitatem ſervandi curam gerat: illique glorioſiſſimus generoſiſſimuſque dux præſentalium [6], Orientalis etiam *[7] & adreſponſum [8] præſto ſint, & quæ is jubeat, in iis obſequioſi ſint. Eſt autem ipſi cohors & Auguſtaliana & Ducalis, militum plus minus ſexcentorum: non ut ſeorſum Ducales ſint, ſeorſum etiam Auguſtaliani: ſed ut una cohors, unaque recenſio ſit, in qua centum primates ſint, quinquaginta in Auguſtaliana cohorte, totidem inter Ducales: quorum inter ipſos ordo alternet, ut priores partes Auguſtalianus, alteras Ducalis habeat, quam centum inter ipſos primatum formam deinceps conſervari volumus. Cætera, ut ei qui magiſtratum obtinet videbitur, conſtituantur: ut tamen cohortis mixtim ex Auguſtalianis & Ducalibus conſtantis numerum ſexcentorum militum ſcilicet, non excedat.

Cap. III.

OMnia vero quæ ſub illo fiunt, & ad tuum ſolium, & per excellentiam tuam ad nos referuntur: ut quod à vobis ſit, ſi rectum & bonum ſit, authoritatem accipiat: & ubi cohors conſtituta fuerit, abſque probatoriis, quibus noſtra manu ſubſcriptum ſit, ut hactenus obtinuit, nemo Auguſtalianus fiat. Ipſa autem univerſa cohors Auguſtaliana appellabitur. Enimvero qui ab Imperatore deſignatus, Imperatorioque judicio dignus habitus, magiſtratum aſſumet, & puras [9] manus conſervabit, & ſe in omnibus Imperatorio judicio dignum exhibebit. Neque enim nos tantam ſolummodo conſolationem, quantam uſque ad hunc diem ſpectabilis Auguſtalis habet (quinquaginta annonas, & quinquaginta capita [10] videlicet) ex publico illi dabimus: ſed magno auctario adjecto, quadraginta auri libras pro annonis, conſuetudinibus, & calandicis [11] quotannis ipſum accipere volumus: idque à vindice [12], & ex ſubjectis huic formæ locis & cauſis.

Cap. IV.

ADſeſſores autem ejus ex eiſdem quinque libras auri accipient, quæque ipſis paret cohors, mille ſolidos: quanquam antehac tertiam ejus ſummæ partem ſolummodo habere ſolet. Ita res iſta per ſe ſplendida erit, proque noſtrorum temporum dignitate adminiſtrabitur.

§. 1. Ut porro ſolennis ſtataque frumenti illatio [13] recte procedat, id ejus qui iſtiuſmodi magiſtratum tenebit, primam curam eſſe volumus: ut ipſe ſpectabilis *præfectus* Auguſtalis, & quæ illi cohors apparet, ſuo bonorumque ſuorum quæ in præſentia habet, quæque aliquando habiturus eſt periculo: cohortis vero etiam tanto periculo, ut non de his modo, verumetiam de ſalute & vita judicium ſubitura ſit, omnem curam & diligentiam ſubire debeat, ut dictum felicis [14] ſolennisque illationis frumentum & exigatur, & conſuetis temporibus emittatur.

§. 2. Atque hoc quidem, quod ex utraque Ægypto contribui debet, exiget: aliud vero citra dilationem ſuſcipiet, aut etiam navibus injiciet: quantumque canon ejuſdem ſolennis illationis, quæ in hanc almam urbem advehi ſolet, poſtulat, huc emittendum curabit.

§. 3. Volumus inſuper ut ſimiliter quod à nobis magnæ Alexandrinorum urbi donatum eſt, quantum quidem ex utraque Ægypto pendi debet, exigat ſuo cohortiſque ſuæ periculo: quantum vero ex utriſque locis provenit, ſuſcipiat: quod tradatur modo, quam qui hactenus obtinuit longe explicatiore, qui in ſequentibus declarabitur: & (quomodo conſuevit) in ejuſdem urbis alimoniam expendat, quo illi Deo propitio per omnia ſatis ſit. Quo autem huic rei nullum omnino impedimentum adferatur, cum ipſo ſpectabili Auguſtali eidem periculo ſubjici placet, quotcunque in militum ſub ipſo conſtitutorum, clariſſimorum etiam tribunorum, & cujuſcunque civilis publicique auxilii officium atque numerum adſcripti ſunt.

Cap. V.

CÆterum quod *frumentum* ex locis ipſius juriſdictioni non ſubjectis exportatur, id eatenus inducere ipſi periculum & neceſſitatem volumus, ut poſtquam exportatum ſit, ipſe ſine ulla mora id ſuſcipere, & quæ ipſi paret cohors ad hanc almam urbem ſuo periculo devehere debeat. Summa etiam cum diligentia curabit, ne ex ſubjectis ipſi civitatibus, provinciis, quibuſcunque locis, portubus etiam aut oſtiis, prius frumenti quicquam exportetur, quam ſtata [15] illatio Alexandria ſolverit: ac vero ut ne tum quidem extra quam ſi id à nobis per ſacras noſtras formas, aut ſoliorum tuorum juſſa permiſſum fuerit aut permittendum ſit. In omnibus autem cohortales quæ ipſis injunxerit (quomodo prius dictum eſt) ipſi miniſterium præſtent: navicularii vero frumentum ſuſcipiant, navibuſque imponant, atque Deo duce ad hanc almam urbem navigent.

Κεφ. α'.

ΔΙΑ τῶν τοίνυν ἡηθέντων ἡμῖν, τὸν σὸν ὑπερέχειν τόνδε ἡμῶν τὸ ἐπὶ τούτῳ νόμον παρειληφέναι, ὅπως αὐτὸν ἀβλαβέστερ ὡς ἐξὸν ἦναι ἡμᾶς μὴ θεσπίσαι, τὸν σὸν ὑπερέχειν ὑπεροχὴν. Τέως μὲν τὸ ἀξιόλογον αὐγουσταλίων βουλόμεθα αὐτὸς τε Αλεξανδρείας ἄρχειν, καὶ ἁπάντων ὅ, καθ' αὐτὸν φερητίζειν, καὶ πρὸς μὲ δύο Αἰγύπτων καὶ μόνων· ἐξηρημένης δ' ἀπὸ ταύτης Μενελαΐτης τῆς πόλεως, ἥτις ἐστὶ πρὸ τῆ Αἰγύπτῳ, καὶ πρὸς μὲ δ' Μαρεώτε. ἐπ' ἐκείνοις γὰρ τὸ εἰκότα ἀβρυπώσομεν. §. α'. Βουλόμεθα δ' αὐτὸν, ὡς εἴρηται, μὴ μόνης Αλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ τῶ δύο Αἰγύπτων (μὴ τῶν εἰρημένων ἐξαιρέσει δ' τι Μαρεώτε καὶ δ' Μενελαΐτε) ἀρχοντα καθεστάναι. ὥστε τὸ ἀρχοῦν τὸ ἐπιχώριον τῶν εἰρημένων δύο ἐπαρχιῶν ἐπ' αὐτῶ τεπάχθαι καὶ μόνῳ, καθάπερ καὶ μέχρι νυῦ χρημάτω ἔχει. τουτὸν δ' εἰπεῖν, τὸ ἀξιόλογον αὐγουσταλίων, ἀφ' τὸ ἐξηρημένης μοιρίσης πόλεως πολυάνθρωπον, ἔχειν τι δίκαια καὶ τὸ ἐραλιωτικῆς ἀρχῆς· ἐ διηρημένε δ' πράγματω, ἐδὲ εἰς ἀρχοῦσε δύο καθιστᾶτω· τῶτο γὰρ ἡγώμεθα τῶ παντὶ συμφέρειν· ἀλλ' ὥστε ἕνα μὲ ἄνδρα ὑπερτάναι δ' εἰρημένων Θρόνῳ, ἔχειν δ' ἐξουσίαν κατὰ πάντων τῶν ἐκεῖσε ἐραλιωτῶν, τῶ ἱδρυμένων εἴτε ἐπ' αὐτῆς τῆ Αλεξανδρέων μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐπὶ τῶ δύο Αἰγύπτων, καθάπερ εἴρηται.

Κεφ. β'.

ΔΕΙ γὰρ καὶ τῆ δικαιοσύνης τῆ πόλεως ὑπερνοεῖν σε, καὶ δ' μηδὲν παρακινδυνεύοντα γίνεσθαι κατὰ τὸ εἰρημένον δῆμον· ἀλλ' ἔχοντα τὸ ἐπὶ τ εἰρηνίης ἀρχῆς πεφυγμένον τῶ τε ὠκ τῆ πολιτικῆς ἀρχῆς δυώαμιν, τῶ τε ὠκ τῆ ἐραλιωτῶν ἰσχυῖ, θεῖ πρὸ πάντων ἡγεμένε, τῆ εἰρηνίης δύτυξίας τῆ πόλεως ὑπερνοεῖν, ἐπίχοντα τὸ τόπον ὅσον ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἐραλιώταις, τοῖς τε ὠν Αλεξανδρείαι, τοῖς τε ἐφ' ἑκατέρας Αἰγύπτε· καὶ τὸ ὑνδεξόμενον καὶ αὐδρειότατον ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιφέρειν τῆ πρασσομένοιλιον, τὸν τε τῆ ἐώας τε * καὶ ad respondum παρεῖναι αὐτὸ, καὶ ὑπακροᾶν οἷς ἂν ἐπιτάξειεν. Εσὶ δ' αὐτῶ ἡ τάξις ἥτε αὐγουσταλιανὴ, ναὶ μὲν καὶ ἡ δυκικὴ, ἀχρὶ μυρίοι ἑξακοσίων· ὐχ ὥστε ἰδίαν μὲ εἶναι τὴν δυκικὴν, ἰδίαν δ' τὴς αὐγουσταλιανῆς, ἀλλ' ὥστε μίαν γλῶσσ τάξιν, καὶ κατάλογον ἕνα, ἐν ᾧ ἀνδρες ἑκατὸν πρωτεύωσι, πεντήκοντα μὲ τῆ αὐγουσταλιανῆς τάξεως, πεντήκοντα δὲ οἱ πρῶτοι τῆ δακικῶν, ἀμοιβαδὸν ὧν ἀλλήλοις πεπομένων· ὥστε πρῶτον μὲ εἶναι τὸν αὐγουσταλιανὸν, δεύτερον δὲ τὸν δυκικὸν· καὶ τὴν ἰδέζης παραφυλαχθῆναι τὸ κρῖμα τῆ ἑκατὸν τῆ ὧν αὐτοῖς πρωτευόντων· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν ὡς ὧν ὁ τῆς ἀρχῆς ἔχων σωνίδοι ἵνα κατασῶσ. μηδὲν μέντοι ὑπεροᾶσθαι τῶν πᾶσαν τάξιν, τῶν ἀναμιξ ἓκ τῆ αὐγουσταλιανῶν ἓκ τῆ δακικῶν συσκειμένων, ἄνδρας ἑξακοσίους.

Κεφ. γ'.

ΠΑντων τῆ ἐπὶ τούτῳ πρεσβομένων, εἰς τε τὸ θρόνον τὸ σὸν, εἰς τε ἡμᾶς ἀφ' τῆς ὑπερεχῆς ἀναφερομένων· ὥστε καὶ τὸ παρ' ἡμῶν, εἴ μὲ ὀρθῶς γένοι, πρασσόμενον κυρῶ· καὶ ἐπεισόν ἡ τάξις καθιστῆ, μηδένα τῆ αὐγουσταλιανῶν γίνεσθ χωρὶς τῆ πρωτοτρόων, ὧν τῆ ἡμετέρας χειρὸς ὑποφαινούσης, καθάπερ μέχρι νυῦ. ἔσω δ' αὐτῆ πίστη τῆ πάξη τὸ τῆ αὐγουσταλιανῶν σφρηγίς. Αρχων δ' ὁ πρῶτ τῆ βασιλείας πρεσβευόμενος, βασιλικῆς ἀξίως κέλευσ. ὃς πρασκλήσεται τὸν ὄχλον, καὶ καθαρὸς φυλάξῃ τὰς χεῖρας, καὶ παιζόμενον ἐσωτὸν ἄξιον τῆ βασιλικῆς δείξῃ κέλευσ. ἰδὲ γὰρ ἡμεῖς ὧν ἐν δημοσίᾳ αὐτῶ τούτων μόνων δώσομεν τὸν πρεσβυχλιν ὧ μέχρι νυῦ ὁ ἀβλεπτὸς αὐγουσταλίων ἔχει, τὰς πεντήκοντα μὲ κιτώνας καὶ τὰς πεντήκοντα κρίσεις· ἀλλὰ μεγάλη τῆ παραυξήσῃ χρησόμενοι, quadraginta librarum auri ἔτως ἑκάστε λαμβάνειν ὑπὲρ στρήσεων βουλόμεθα. καὶ ὑπὲρ συνηθειῶν, καὶ καλανδικῶν, παρὰ βίνδικος, ὧν τῆ ὑποτελεσμάτων τῶδε τῶ τόπω τόπων τῆ αἰτιῶν.

Κεφ. δ'.

ΟΙ δὲ μὲ αὐτῶ παρεδρεύοντες quinque librarum auri λήψον ὧν τῆ αὐτῶν, καὶ ἑτέρας mille ſolidos, καὶ ἡ καθ' αὐτῶν τάξις, καίτοιγε πρότερον τῶν τρίτων αὐτῶν ἔχουσα ποσότητα, καὶ ἴσως τὸ πρῶτμα λαμβάνειν τε καὶ τῆ ἡμετέρων ἀξίως διακηθμένη χρόνων. §. α'. Πρῶτον τὲ εἶναι φροντίδα τῶ τῶν τοιούτων δρόμων ἔχοντι βουλόμεθα τὸν ἀξιόλογον ἐμβολῆς διοίκησιν· ὥστε αὐτὸν μὲ τὸ ἀβλεπτὸν αὐγουσταλίων καὶ τῶ πεισθομβίων αὐτῶ τάξιν, κινδυνῶ οἰκείῳ καὶ τῆ ὄντων αὐτῶ καὶ ἐσομένων πραγμάτων, καὶ κινδυνῶ τῆ αὐτῆ τάξεως, ὡ θεῖ τούτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶ σωτηρίαν αὐτῶ αἰωνιότης, πᾶσαν γίνεσθ φροντίδα δ' τὸ εἰρημένον τῆ αἰσίας ἐμοδολῆς σῖτον καὶ ἀπαιτῆσ καὶ τῆ τῶν νεομισμένων καιρὸς ἐκπίμπεσθ. §. β'. Αλλὰ τοῦτον μὲ εἰσπράττειν ὅσης ἐξ ἑκατέρας ἔσιν Αἰγύπτε, τὸ ἄλλον ἀνυπερθέτως ὑποδέχεσθ, ἢ ἐν ἐμοδαίνεσθ τοῖς πλοίοις· παρεσκευάζειν τὸ εἰς ταύτην ἐκπίμπεσθ τῶν διδομένων πάντων ὅσῳ δ' κανόνῳ τῆ αὐτῆς αἰσίας ἐμοδολῆς ἔτι, τὸ σῖτον πλωϊζόμενος.

§. γ'. Ομοίως δὲ καὶ τὸν παρ' ἡμῶν φιλοτιμήμενον τῆ μεγάλης τῆ Αλεξανδρέων πόλεως, τὸ μὲ ἀπαιτεῖν ὅσῳ ἐξ Αἰγύπτε καθέστηκεν ἑκατέρας, οἰκείῳ κινδυνῳ καὶ τῆ αὐτῆ τάξεως· τὸ δ' ὑποδέχεσθ ὑπὸσῳ ἐξ ἑκατέρων ἀφίκοιτο τόπων· ἐ αὐτὸ περιδυθεῖν, καὶ τὸ κράδιον ἐπὶ σαφέστερον ὧν τοῖς ἐφεξῆς δηλωθησόμενον· καὶ δικαιωθὲν, καθάπερ εἴρηται, θεῖ τὸ τροφιμον τῆ αὐτῆς πόλεως, ὥστε τὸ ἄφθονον αὐτῶ βυλῆσθ θεῖ ἀφ' πάντων ἔχειν. συγκινδυνεύοντων τῶ αὐτῶ βλαβερῶ αὐγουσταλίῳ ὅσων εἰς τὸν πρεῖον καὶ τῆ ἐφεξῆς τῶν τὰ αὐτῶν τεπαγμένων, καὶ τῆ λαμπροτάτων τελεσίων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίᾳ βοηθείας, ὥστε πανωχθὲν ἀνεμποδίσιον τὸ πρῶγμα γίνεσθ.

Κεφ. ε'.

ΤΟΝ δ' ὧν τῆ τόπων τῆ μὴ ὑπ' αὐτὸν ὄντων ὠκημιζόμενον, ἡαπίζομεν καὶ τοσοῦτον ἐπάγειν αὐτῶ τὸ κινδυνον, ὥστε, ἐπειδὰν ὠκημοδοσία, αὐτόν τε ὑποδέχεσθαι πάσης μελλήσεως χωρὶς, καὶ τῶ πεισθομβίων αὐτῶ τάξιν οἰκείῳ κινδυνῳ πολωΐζειν ἐφεξῆς τούτων τῶν δύο εἰμένων πόλιν· πανωχθὲν ἐναντίον ποιεῖσθαι μὲ μηδὲν ὑφόλιον γίνεσθαι ὧν τῆ ὑποτεταγμένων αὐτῶ πόλεών τε καὶ ἐπειρχῶν, καὶ τόπων, καὶ ὁρμίων, καὶ ὁρμίων, καὶ ἐμπολίων ἀποπλεούσης τῆ Αλεξανδρέων πόλεως· μηδὲ μὴν πρῶτα· πόλιν εἰ μὴ κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν ἐπιτεθραμμένον ἢ ἐπεβραπησθμένον, ὧν θεῖαν μὲ ἡμῶν τύπων, ἐφεξῆς δὲ τὸ θρόνον τῆ σῶν· ἐφεξῆς ἀπαιτεῖν καὶ τῆ ἐφεξῆς τῶν ὑπαγόντων αὐτῶ (καθάπερ ἔμπροσθεν εἰρηται) οἷς ἂν αὐτοῖς ἐφεξῆς, καὶ τῆ ναυκλήρων ὑποδεχομένων ὧν τοῦτον, καὶ ἐμβαλλόντων τοῖς ναυσὶ κἀκεῖθεν ὑφ' ἡμῶν θεῖ ἐφεξῆς τούτων τῶν δύο εἰμένων ναυτιλομένων πόλιν.

---

1 Iunuit opulentiam Ægypti.

2 Ægyptus (quæ Mizraim ſacris ſcripturis & Chus Ariæ Montano) duplex. Superior, olim Thebais: hodie Sabid Joanni Leoni: Inferior, quæ & Delta antiquitus, poſtea Auguſtanica, vel Αὐγουσταμνικὴ dicta eſt. Idem Leo refert Ægyptum hodie duas in partes diviſam & Orientalem *Bethria*: Occidentalem, *Errif* vocari. Ammianus 22. paulo aliter refert, Tres inquit, provincias fertur habuiſſe temporibus priſcis: Ægyptum ipſam, Thebaidam, & Lybiam: quibus duas adjecit poſteritas ab Ægypto Auguſtanicam & Pentapolim à Lybia ſicciore diſparatam. De Ægypto vid. *Herodotum* 2.

3 Menelaita oppidum olim Canopus, de quo ſic Ammianus *lib.* 22. *in fin.* Hactenus, inquit, impendio locus fanis & diverſoriis lætis extructus, auris & ſalutari temperamento perflabilis, ita ut extra mundum noſtrum morari ſe quiſquam arbitretur in illis tractibus agens, cum ſæpe aprico ſpiritu immurmurantes audierit ventos.

4 Mareia (μάρεια πόλις καὶ λίμνη τῆ Αλεξανδρίᾳ παρακειμένη, ἡ καὶ μαρεώτις λίμνη). *Stephanus*. hinc Mareotis nomos apud Ptolomæum, & Mareoticum vinum Stephanus. Mareotidos fit mentio apud Plinium 5. *cap.* 9.

5 Alexandriæ ſc. de qua vide *Ammianum* 22. *in fin.*

6 Στρατηγὸν τῶν στρατοπεδαλίων. *Scr.* Præſentales, qui præſentes adſunt Præfecto Auguſtali, ut & præſentiales domeſtici, *l.* 6. *C. de advocat. diverſ. jud.* ſed præſentales, *l. ult. C. de domeſt.* (ubi Græci præſentales Ὑφεστακοὺς vertunt) *l.* 12. *C. de re milit.* præſentes milites, vel numeri *l. ult. in fin. Cod. de re militari.* præſentalis curioſus curſus publici, *Notitia imperii.* præſentium ordines 17. *Nicephor.* 1. Hinc magiſter præſentalium militum, *l. ult.* C. *de re militari l.* 12. *l. ult. C. de offic. magiſt. milit.* qui ſunt in ſacro comitatu Principis, vel ut Arcadius loquitur, in præſenti *l.* 21. §. 1. *ff. de teſtibus*. Præſentale magiſterium, Marianus dicit fuiſſe duos comites militum præſentalium.

7 Τὸ * καὶ.

8 Adreſponſus ἀντικελεύσεις, quaſi legatus & vicarius ducis præſentalium militum. De apocriſiariis alias diximus.

9 *Ngv.* 17. *c.* 2.

10 Τὰ πεντήκοντα κάπιτα. *Scrimg.* Capita, pabula equorum dixi ad *l. unic. C. de annonis & capitat.*

11 Καὶ καλανδικῶν. *Scrimg.* de calanticis, ſeu calauticis ornamento capitis, dixi ad *l.* 25. §. 10. *ff. de auro.* Sed nihil id ad hæc Calandica pertinet. *Calandica* videntur fuiſſe capiti genus aliquod, vel idem quod capitum, cujus paulo ante facta mentio eſt. In eaque opinione firmavit me Cornelii Bertrami ſacræ linguæ profeſſoris authoritas, poſtquam indicavit mihi *Kaladukka* Arabibus ſignificare gramen & paleam: quæ duo Capiti ſive pabuli definitioni conveniunt optime. Eſt enim κάπιτον πρόβλημα τῶν ἀλόγων, ut dixi ad *tit. Cod. de annon. & capit.* ac niſi capitum id eſſet, fore genus pallii magnifici ac tenuiſſimi e lino, quale erat Ægyptium: voce deducta ex Chaldaico *Kalandakka*, quod etiam male non abludit ab iis quæ refert Herodotus *libro ſecundo*, Ægyptios ſolere veſtiri lineis circa crura fimbriatis, quas *Calaſiris* appellant. Cæterum fuiſſe inter cætera Ægyptum lino celebrem conſtat ex Plinio 19. *cap.* 1. Ægyptio, inquit, linо minimum firmitatis, plurium lucri: quatuor ibi genera Taniticum, & Peluſiacum, Buticum & Tentiriticum. *& poſt*: Veſtes inde ſacerdotibus Ægypti gratiſſimæ, &c. Quod de ſacerdotibus ſcripſit, id ita eſſe indicat proverbium à Plutarcho relatum, ὅτι φιλοσόφως πογωνοφορίας καὶ τελεωνοφορίας ποιοῦσιν, ὅτι ἰσιάκης ὦ λινοσολίας. Juvenalis loquens de Iſiacis: Qui grege linigero circundatus & grege calvo. Non tantum autem (ut hoc obiter moneam) linigeri Iſiaci, ſed & raſo capite. Lampridius *in Commodo*. Sacra Iſidis coluit, ut & caput radere & Anubim portaret. Quem morem Ægyptiaci monachi retinuiſſe videntur. Ab his ad alios tranſlatum veriſimile eſt.

12 Παρὰ βίνδικος. *Scrimger.* de vindicibus, dixi ad *Novell.* 128. *cap.* 5. & 8. *Novell.* 134. *cap.* 2.

13 Quam Græci hic appellant, ἐσίας ἐμβολὴς διοίκησιν. vide quæ dixi ad *l.* 4. *C. de epiſcop. aud.*

14 Τῆς ἐσίας ἐμβολῆς σῖτος. Eadem & ſacra embola. vid. *l.* 10. *C. de ſacroſanct. eccl. l. ult. C. de navibus non excuſand. Novell.* 163. Solennis & annua ſpecierum & annonarum tranſmiſſio fiebat ex Ægypto Conſtantinopolim. Ab Embola, *Embolicæ ſpecies* apud Vopiſcum. Alciatus *in d. l. ult.* interpretatur ſimpliciter, Embolum itineris ingreſſum: qui & alias notat Embola, ſignificare noſtra navium, & alia præterea de quibus Hermolaus Barbarus in corollario Plinii, ἐκβολὴν vero ejectum eſſe *in l.* 3. §. 6. *ff. de incendio.* quæ omnia parum vel nihil conferunt ad ſinceram hujus loci interpretationem.

15 Πρὶν ὥσιαν ἐμβολὴν ἀπαιτεῖσθαι. *Scrimg.*

LEX DE ALEXANDRINIS ET ÆGYPTIACIS PROVINCIIS.

ΚΕΦ. ε'.

ΕΙ μὲν τοίνυν τὴν ἐξ ἐκπτίσεως Αἰγύπτιος μὴ ἐπιφερέτω σῖτον, κ᾽ τὸν ἐντεῦθεν ἐπιτασσόμενον αἰσίας ἐμβολὴν εἰσπομιδῶν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει, κ᾽ πλοιοδοσίαν τοῦ τοιούτου τέλους διδάσκοντος πόλιν κ᾽ βασιλίδα, τοῦ πίστου δ᾽ αὐγούστου μέλους, τὸ δ᾽ ἐφέρμιον δ᾽ παρ᾽ ἡμῶν φιλοτιμηθέν, ἀφ᾽ δ᾽ ἑπτακοσίας μὴ εἰσκομίσῃ τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν ὑπὲρ ὧν κατὰ τελῶν ἀρτάβων ὑπὲρ ἐκφορᾶς νομίσματος ἀπαιτηθήσῃ) παρὰ δ᾽ σῦ Σεβήρου τὸ λεῖπον ἐν τῇ ἐμβολῇ, ἢ τὴν τεφρίμου δ᾽ παρ᾽ ἡμῶν φιλοτιμηθέν, ἐν τῇ εἰσπεμφθέντι, αὐτὸς π᾽ ἀρχὴν, κ᾽ ἰδιώτης γνώμῳ, κληρονόμοι τὰ αὐτὰ κ᾽ ἀξιώσει, κ᾽ τὰ αὐτὰ τέρματα κ᾽ ὑδάτων ἐκβολήματα, ἕως ἂν τὸ ὑπερθὲν ὕφαλμα κ᾽ τελῶν ὀρταίων ἀποπεμφθέντων εἰσκομισθῇ τοῖς τεφρίμοις τοῖς σοῖς. ἀλλὰ φροντὶς πάντως αὐτὸν κ᾽ τὸ ἐξ ἐκπτίσεως Αἰγύπτιος πολλαπλάσιον πρᾶξαι, κ᾽ τὰς εἰρημένας κουφάς.

ΚΕΦ. ϛ'.

ΕΠειδὴ δ᾽ ἡ ἐπὶ τὰ αἰσίας ἐμβολῆς φερομένη σιτωνημένον τὸ κ᾽ ἀχύρεσιν ἔχει τὸ τῶν πλοίων πίλον, βελόμεθα κ᾽ τὰ ἐκεῖ τούτῳ Δέφτυπόσαι, ὥστε ὁλοκλήρου τοῦ σχήματος κ᾽ φροντίσεως ὑπὲρ εὐναγείας τῶν φορτίων. πόσις δὲ τὸ τῶν πλοίων δοκεῖν βελόμεθα μὴ ἀδείαν ἔχειν πάσιν ἑαυτὸν ἐπιπολάζειν τοῖς δημοσίοις πίλοις, κ᾽ πρὸ μὲν τὸ ὑποδυθῶναι ὑπόλιθον, κ᾽ τὰ κολύμβια ὑποδημοτικὰ κομίζειν, κ᾽ ὑπερθεν δ᾽ δημοσίᾳ ῥαθυμεῖν· ἵνα δ᾽ πορρὸ τὸ φροντίσειν ἑαυτοῦ, κ᾽ πλοίοις ὡς βιάσεται, κ᾽ παρὰ τὰς νενομισμένας κ᾽ ὑπερθεν λαμβάνειν ἀφορμὴν τὸ κ᾽ ὀχλεῖν τὸ δ᾽ πράγματος συζητοῦσας, τὸ μὲ ἀπαραίτητον τῶν πλοίων ἀεὶ φροντιστὴν, τῷ δ᾽ συγκεχυμένῳ τῶν ἑαυτῶν θεραπείαν ὀφρῶν κ᾽ ὑπερφρονοῦντα μὲ τὸ τραπέζιον δ᾽ δικαστηρίῳ δ᾽ σῷ, ὁμοίως δ᾽ ἀπειλῇ κέρδος χάλα ὑφ᾽ ἑαυτὸν ποιεῖσθαι ἀποδύνται.

ΚΕΦ. η'.

ΕΠειδὴ τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ πάσῃ ἀρετῇ διοικεῖται, εὐδοξεῖν ἡμᾶς ἔσο συνεχίζεται τὸ τῶν πλοίων καινὸν ὁ σὸς τῆ Ἀλεξανδρίων χορηγίᾳ, εἰς νομισμάτων μυριάδας ὀκτὼ, οἷα κ᾽ τὸ δύνυχος σίτου πομπείας εἰς ὀκτακοσίας μυριάδας σπουδῆς, βελόμεθα τὰς ὀκτὼ ταύτας μυριάδας τὸ νομισμάτων δίδοσθαι τοῦ τῶν πλοίων λόγου· ὧν τὸ ὑποτεταγμένων ἐπαρχῶν, κ᾽ πόλεων κ᾽ τόπων κ᾽ φροντίδων. ἀφ᾽ τούτου δ᾽ ὧν δύνῃς ἐπιτρέπεσθαι τῷ τοιούτῳ ὑπαγωγὴ, ὥστε μηδὲν παντελῶς μήτε ἐξ ἀναδολῆς μήτε ἐξ ἐκλείψεως τὸ αἰσίας σίτου πομπείας χωρὶς. ὁ μὲν τοι περίδειπνος αὐγουστέλιος, κ᾽ ἡ πεισομένη τάξις αὐτοῦ, κ᾽ μίαν, ὡς εἴρηται, χλωρίδιον συνεορτὴν τῇ κ᾽ ὄψεσιν ἐκ τὸ δ᾽ αὐγουστελιανῶν ἐκ τὸ δ᾽ φροντῶν δικαίων, πρὸς εἰσπορᾶσεις ἐσώσεν δ᾽ τὸ πόλεων κ᾽ τὸ τόπων, κ᾽ τὸ φροντῶν τὸ ἀφορεσμένων ἐκ τὸ δ᾽ Ἀλεξανδρίων κ᾽ ἐκπτίσεως Αἰγύπτιος, τῷ μὲν ἐπιδέκτῃ τὸ τῶν πλοίων ὁμοίως κ᾽ αὐτὸ δ᾽ τὸ πλοίων ἐπιδεῖξαι τῷ τοιούτῳ εἰσπορᾶσει ποιεμένῳ· ἐφ᾽ ὅτι οἰκείᾳ κινδύνῳ τὸν τε αὐγουστάλιον, ὡς εἴρηται, τῷ τε αὐτὸ τάξιν ταύτας ἀπαλεῖν, ἅμα τῷ ἐπιδέκτῃ τὸ πλοίων. κ᾽ αὐτὰ κινδύνῳ ἐπίσῃ τὸ τούτου εἰσπορᾶσεως, ὥστε ἀμέμπτως κ᾽ ἀπαστῆν τὸ χρυσίον, κ᾽ ἐπιδόσεων τῇ εἰρημένῃ χρείᾳ, κ᾽ διαγένεσιν τῆς ναυκλήρους κ᾽ τὸ μίσθου τῶν εἰδισμένων συναινοῦσιν· καὶ συζυγίνδυσιν τὸ αὐτὸ ἐπιδέκτῃ τὸ πλοίων ὡς ἁπαξ δ᾽ ἐπιδόλιβε αὐγουστελίᾳ, τὸ τε πεισθρώπης αὐτοῦ τάξεως, κ᾽ τὸ ἀνδρεισταίων ταγμάτων τὸ ἐν τοῖς τόποις ὄντων, σὺν τοῖς αὐτῶν τελώνοις. οἷα φροντὶς ἐκ τρόπου πάντες τὸ τῶν πλοίων ἀποκληρώσαι λόγῳ, κ᾽ διδόσθαι τοῦτον τῷ ἐπιδέκτῃ, κ᾽ δι᾽ αὐτὸ κ᾽ τὸ φροντὶς κ᾽ νενομισμένοι διοικεῖσθαι τὸ ἐφοδίου τρόπον, κ᾽ παρίχεσθαι τοῖς ναυκλήροις ὑπὲρ πάσης τὸ αἰσίας ἐμβολῆς. κ᾽ αὐτὸ μὲ φροντὶς φερόντις κ᾽ διοίκησις ἑαυτῆ συμπεμφθὲν γνώσῃ), ἢ πὸ τὸ αἰσίας ἐμβολῆς, ἢ πὸ τὸ πλοίων.

ΚΕΦ. θ'.

ΕΝ δευτέρᾳ δ᾽ τάξῃ βελόμεθα τῷ πεσὼ ὑπερογλῷ κ᾽ τὸ κ᾽ καιρὸν ἄρχοντα τοῦτο τ᾽ ἄρχῆς, κ᾽ τὰς τε σκελετείρεις κ᾽ τραπεζίτας, δύο τὸ ἀπ᾽ Αἰγύπτου κ᾽ Ἀλεξανδρείας, φροντεῖν τὸ εἰσπορᾶσεως τὸ δημοσίων φόρων, τὸ εἰς ἐκπτίσεων τραπέζαν εἰσφερομένων δ᾽ δικαστηρίᾳ τὸ σῆς ὑπερογλῆς, τῇ τε ἰδιωτῇ τῇ τε χρυσικῇ. δηλαδὴ ἐξ οἰκείων τὸ πόλεων κ᾽ τὸ φροντῶν, κ᾽ τὸ τούτου εἰσγινομένῳ, κ᾽ τὸ τόπων τὸ εἰς τὰς τὸ μέρ᾽ ἀφορισθέντων, ὑποτεταγμένων κ᾽ αὐτὸν τῇδε τῇ θείᾳ νομοθεσίᾳ. ὁ δὲ καμένων παντελῶς, ὁδὸν δ᾽ ἀδελφὸς αὐγουστάλις, ὁδὸν τὸ πεισθρώπης αὐτοῦ τάξεως, ὁδὸν δ᾽ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τὸ Ἀλεξανδρέων, λόγῳ παρίχειν ἢ ἐξαιτεῖσθαι τὸ εἰσπορᾶσεως τὸ δημοσίας πρᾶξις, ἢ ἐπιχωριαστὴν καθ᾽ οἱανοῦν αἰτίαν τῇ εἰρημένῃ εἰσπράξῃ, τῇ ἀνηκούσῃ ταῖς τραπέζαις τὸ σῆς ὑπερογλῆς, ἢ τοῖς φροντῶν τοῖς ἀφορεσμένοις αὐτῷ. ὁπόταν δὲ βοηθείας ἕνεκα τὸν αἰτήσεων χρείαν οἱ τραπεζίτου, κ᾽ οἱ τὸ αὐτῶν πληρῶντες τόπον κ᾽ χώραν. §. α'. Εἰ δ᾽ τὸν αἰτήσεων, ἢ εἰ δ᾽ φροντράπεζαν ἢ σὴ ὑπόληψις, κ᾽ οἱ κατὰ καιρὸν τῷ αὐτῷ ἔχοντες ἀρχῇ, ἀναγκῶν ἔχῃ, ὅ, τι κατὰ καιρὸν αὐγουστάλιον, κ᾽ οἱ ὑπ᾽ αὐτὸν καθωσπερῶμοι τραπῶντες, κ᾽ οἱ τὸν τελοῦντες, κ᾽ ἡ πεισομένη τάξις τοῦ αὐτοῦ μεγαλοπρεπεστάτου αὐγουστελίου, κ᾽ πᾶσα πολιτικὴ κ᾽ δημοσία βοήθεια, κ᾽ ἐπαμυνεῖν τοῖς σκελετείοις τοῖς σοῖς, κ᾽ παραπεμπόμενον ἀπαυθεῖς τὰς ὑποκειμένας ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς, ταῖς ἀρμοζούσαις ἐκπτίσεως τραπέζῃ δ᾽ δικαστηρίᾳ τὸ σῆς ὑπερογλῆς, δίχα τὸ οἱασῶν ἀναδολῆς τὰς ἐπικειμένας αὐτοῖς εἰσφέρειν δημοσίας φόρους, κ᾽ μὴ τολμᾶν ἀπολείπειν. §. β'. Εἰ γὰρ τὸ ἐξ ἐκπτίσεως Αἰγύπτιος, ἢ τὸ κατὰ τὸν Ἀλεξάνδρειαν οἰκοῦντων, κ᾽ ὑποκειμένων ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς, (ἐξηρημένης δ᾽ Μαρεώτου κ᾽ δ᾽ Μενελαΐτου τὸ πόλεως, ἃ δὲ ὧν ὁν τοῖς ἐφεξῆς τὸ φροντήκῃ τὸ Ἀλεξανδρέων) τολμήσῃ ἀπιθολέγειν φροντὶ τὸν δύνυν, ἢ κωλύειν τὸν αὐτοπωλοῦσαν, κ᾽ μὴ ὁ ἐφεδρεύειν ὁ αὐγουστάλιος, ἔχων κ᾽ τὸν ῥαβδοφορικὸν κ᾽ τὸν πολιτικὸν

---

1 Αἰσίας ἐμβολῆς.
2 Constantinopolim fol.
3 Artaba *hic & cap.* 22. *in fin. c.* 23. *in fin.* genius mensuræ Ægyptiacæ, modios quinque accipiens. Hieronym. 2. *in Esai.* 5. Artiophianis interpres in Achamenidibus. Ἄχαιμενίδων ἐγὼ πέρσικὸν ὄνομα ἢ ἀρτάβη παρ᾽ Αἰγυπτίοις. adde Suidam in ἀρτάβη. Atticum tamen medimnum facit Hesychius qui & Medicam mensuram appellat.
4 Ἐνδημικὰ sunt quæ dat collector exactori, ut aliquid de exigendi severitate remittat, vid. *l. ult.* §. 1. *Cod. de exactionibus.* Eadem autem ratione dicuntur ἐνδηματικὰ, qua ἐφημεριτικὰ, id est, insinuativa, quæ clerici dant pro introitu, vid. *Novell.* 56. ἐνθρονιστικὰ, seu inthronistica, seu Cathedratica, quæ ab episcopis vel Archiepiscopis, thronum, id est, sedem adipiscentibus, *Novell.* 123. *cap.* 3. δικαστικὰ, quæ à litigatoribus dantur judici, *Novell.* 89. *cap.* 9. διατακτικὰ, quæ Principi rerum domino, *Novell.* 8. ἐπιδεικτικὰ, quæ à novo emphyteuta, *Novell. Leon.* 13. ἀσυλητικὰ, quæ athleta pro corona, vid. *l.* 5. *Cod. quæ res pignori.* ἑρμηνευτικὰ, interpretatitia quæ interpreti, *l.* 3. *ff. de proxenet.* ὑποσημοτικὰ, *Novell.* 128. *cap.* 9. & ἀγωνικὰ, *l. ult. Cod. de discussorib.* τακτικὰ, ἀσπαστικὰ, *Novell.* 30. *cap.* 3. ἐπιλημπτικὰ, pretia quibus se redimebant ab onere recipiendorum hospitum, *C. de metatis & epidemeticis lib.* 12. *Novell.* 134. *cap.* 1. ut & chartiatica, *l.* 6. *ff. de bonis damnatorum.* pulveraticum, *constit. Theod. & Valentin. apud Frontinum: Novell. Leon. & Majoriani de Curialib. Cassiodor.* 12. *Variar. l.* 16. *Cod. Theod. de tyronib. c. Cujac.* 4. *observ.* 18. *in fin.* κοπτικὸν τέλος. *apud Æschinem γναμπτὸν ὄβολον*, 17. *Ecl. περὶ τὸ πρῶτον λόγος, &c. cap.* 2. Viaticum, *l.* 79. *ff. de judiciis, l.* 1. §. 9. *ff. de tutelæ & rationib.* Addamus & reliqua mercedum genera, legatis legativa, vid. *l.* 2. *ff. de legationib.* nutricibus Nutricia, *l.* 1. §. 14. *ff. de extraord. cogn.* quæ Græci τροφεῖα, obstetricibus μαιώφρα: servatoribus σωτῆρα: liberatoribus λύτρα, sive ἄφεσις: præceptoribus διδακτρα, huc facit *l.* 12. §. 3. *ff. de adm. tut.* Judici fugitivi μίνητρα. 10. *Eclog.* 2. περὶ τῶν δεδομένων. *ex lib.* 20. *cap.* 8. & 9. §. 2. *item tit.* 4. *cap.* 14. & *ibi ex tit.* 2. *cap.* 2. (Latini judicium, *l.* 4. §. 4. *ff. de cond. ob turp. l.* 15. *ff. de præscr. Paul.* 2. *sent.* 31. §. 10. Indicinam appellat, Apulejus 7. de Asino. τέρματα inventori rei *l.* 43. §. 9. *ff. de furtis.* κὐκλήλιον fiusto nuntio, vid. *Cod. publ. Latinæ* 2. *ad Attic.* 8. Cerarium pro cera dabatur, *Cic. Verr.* 3. philantropon proxenetæ, *l.* 2. *de proxen.* honorarium advocato. *l.* 10. §. 10. *ff. de extraor.* & mensori. 1. *ff. si mensor.* salarium Comitibus judicum, *l.* 4. *ff. de off. assessor. l.* 1. §. 8. *de extr. cognitionum*, pensio infulæ, 3. *Harm.* 8. dixi ad *l.* 56. *ff. locati.* Xenia judicibus etiam dabantur, *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconf.* Quid ἀναγκαιωτήλιον, ὀνήλιον, προσδικτήριον dixi ad *tit. C. de sport.* βραβεῖον alumno dabantur, Dotarium quod & ὑπόδοσιον & dotalitium, vid. 4 *Harm.* 10. & morgengeba, uxori, dixi ad *tit. C. de donat. antenupt.* Palmarium, *l.* 1. §. 12. *ff. de extraord.* symbolum à convivis *Terent. in Andria.* quod & symbola à Tertulliano *lib. adversf. Valent.* naulum *l.* 6. *ff. qui potior. l.* 39. §. 1. *ff. de leg.* 1. Vectura, pensio, *l. ult. ff. de jure fisci.* salgamum quid, vid. *C. de salgamo.* sportulæ, vid. *C. de sportul.* de præmio manumissionis & emancipationis, vid. *l.* 3. *Cod. de bon. matern.* introitus, vid. *l.* 102 §. 2. *ff. de leg* 3. natalitium, nuptialitium, *l.* 194. *in fin. ff. de ver. sig.* merces hortorum *l.* 30. §. 1. *ff. de leg.* 3. ἀπαρχυεσμὸς, 56. *Eccl.* 17. *cap.* 43. quæ & adœratio. Solatium seu πρόσοψιον κέρδος. *Novell. Leon.* 56. 104. *l.* 15. *in fin. ff. qui potior. l.* 39. §. 5. *ff. de leg.* 1. cloacarium *l.* 27. §. 3. *ff. de usufructu accresc. leg.* 39. §. 5. *ff. de legatis* 1. quod & τέλα τῶ κανάλι. 6. *Eclog.* 1. *cap.* 27. τὸ τέλος τῆ ὑδραγωγίῳ. *Eclog. d. loco.* id est, quod ob formam aquæductus penditur, *l.* 27. §. 3. *ff. de usufructu l.* 39. §. 5. *ff. de leg.* 1. τὸ τέλος τῆς ὁδοροσίας. *Eclog. d. loco.* καὶ τῆς χρυσοτικῆς σκαφίδι καὶ τὸ πολιτικὸ καὶ τὸ δημόσιο τέλη. *Eclog. d. loco.* σκαπανικὸν. *Nov. Tiberii*, c. 4. Emeritum *l.* 3. §. 8. §. 12. *l.* 5. §. 7. *ff. de re militari.* Est & τὸ κανονικὸν in Novella Isaaci Comneni quod datur, τῆς χοροτοιίας ἕνεκα, pro ordinatione, de quo adi Νοvell. *Justin.* 56. & 123. *cap.* 3. Est & minerval, quod & Glossis minervalitium καὶ συχνικὸν. Placet & hæc quoque addi: Naulum est navium, vectura jumentorum *l.* 30. §. 1. *ff. de legat.* 1. Donativum quod militi ultra stipendia datur ab imperatore. *l.* 1. *Cod. de re militari.* πέτσιμα & ὄψωνιτικὰ, congiarium quoddam quod plebi dabatur. *l.* 2. *Cod. de annonis civilibus lib. XI.* Xenia & Xeniola quæ hospitibus *l.* 6. *in fin. ff. de off. proconsulis.* linguarium quod pro lingua *Seneca* 4. *de benef.* Stipendium tributum salarium quod dabatur pro victu: in quo principem locum tribuebant sali. Unguentarium *Plin.* 2. *epist.* quod Marius Priscus à provincialibus quasi pro unguento exegerat, sic vinum honorarium quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cujus meminit Cato orat. de innocentia sua. Fusiones quoque fisco præstari solitæ, *l.* 27. §. 3. *ff. de usufr.* vasarium vero, quod pro vasis & utensilibus ex ærario tribuebatur magistratibus in provinciam ituris: ut legativum, quod legatis, *l.* 18. §. 12. *ff. de muneribus. l.* 2. *ff. de legation.* Balneaticum quod Glossis βαλανικὸν, quod pro balneo. ἐπικεφάλαιον Ciceroni ad Atticum capitatio. Accessiones nummorum *eidem* 3. *Verrina*, id quod in locationes decimarum unius agri præter solitam mercedem exigebant, puta bina vel terna millia H.S. Equestre æs Festo quod equiti dabatur. ut & uxorium æs *eidem.* pœnæ quæ publice exigebantur ab iis qui uxores non habebant. unde ἀγαμίου δίκη. Sic eidem, Hordearium æs, quod pro hordeo equiti Romano dabatur. ut & *eidem authori* Curionium æs, quod dabatur Curioni ob sacerdotium. Columnarium vero, vectigal erat columnis impositum à Cæsare, ut ea ratione ædificandi insaniam coërceret. *Cic.* 13. *ad Attic.* 6. συζύγιον, sive συζυγικὸν, præmia publicæ lætitiæ nuntiatæ, 56. *Eclog.* 17. *cap.* 65. Velatura, plaustrorum merces *Varroni* 4. *de lingua.* Clavarium quod in Caligatorum clavos impenditur *Tacit.* 3. *Hist.* ϛιλικὸν quod datur amicæ, *l.* 6. *in fin. Cod. de navicularis.* puto id esse, quod nostri vocant, *Don gratuit.* Calcearii meminit Suetonius in Vespasiano *cap.* 8. Camelaria quod pro Camelis alendis datur, *l.* 1. *l. ult. ff. de muneribus.* Nuptiale vero munus quid, vide *l.* 13. §. 2. *ff. de adm. tut. l.* 1. §. 5. *ff. de tutelæ & rationib. distrahendis.* Cœnatica vero, quæ quasi pro cœna à provincialibus milites exigebant, *l. cænaticorum* 3. *Cod. de erogatione militaris annonæ.* Salgamum vero quod ad escularia condienda erogabatur, *l. un. Cod. de salgamo hospitib. non præstandis &* 7. *Cod. Theod.* 9. Potest & in hunc locum referri stellatura, hoc est annonæ dierum septem aut earum pretium ex *l.* 12. *Cod. de erogatione militaris annonæ*: ubi Cujacius meminit sportularum & eulogiarum. Quid autem Gleba, globalis functio, descriptio, collatio, præstatio, munus, Canon, pensio, Aurum glebale, oblatitium, coronarium, aut argentum, follis senatorius, & septem solidorum præstatio, vide apud Cujacium titulo Codicis de prætoribus & honore Prætoræ & gleba & folli & septem solidorum functione sublata libro duodecimo, ἀκμὴν, seu tributum pro cœlo & Spiritu aëreo inventum à Michaële Paphlagone, teste Cedreno & Procopio, φορὰ ἡ τεταγμένη ἀλλὰ τύχῃ τινὶ ἢ πνεύματι ἐξ ἀέρος φερομένη. Equimentum quod pro equi in equam admissione datur, vid. *Nonium cap.* 2. *num.* 9. nuptiale munus, *l.* 13. §. 2. *ff. de admin. tut. l.* 1. §. 5. *ff. de tutelæ & rat. distrah.* His conferri cupio Petrum Gregorium 27. syntagm. 2. quibus & alia longe plura in meis ad hunc locum Commentariis addam aliquando.

5 Portorii frumentarii Alexandrini summa 80000. solidi. Transmissio frumenti annua 8000000. 6 Ἀποδέκτου τῶν πλοίων. 7 Ναυκλήρους. 8 Τραπεζίτας. 9 Vid. *cap.* 17. & *seq.*

Cap. VI.

SAne si ex utraque Ægypto frumentum non exegerit, neque illud huc mittendæ felicis [1] solitæque illationis Alexandriam importandum, neque ante finem mensis Augusti ad almam hanc regiamque urbem [2] vehendum curarit: si etiam frumentum Alexandrinis à nobis in alimoniam elargitum, mense Septembri in ipsorum urbem non importarit: sciat, quod quantum illationis alimoniæve frumento, pro eo modo qui ex utraque Ægypto inferri consuevit, deest, in ternas artabas [3] pro singulis solidis à solio tuo & ipse sive magistratum adhuc obtineat, sive privatus factus sit, & heredes successoresque ipsius exigentut: nulloque modo bona ipsius libera erunt, antequam quicquid inde debet, ad ternas æstimatum artabas tuis mensis intulerit. Interim convenit omnino ut ad prædicta tempora ipse ex utraque Ægypto plenariam etiam exigat.

Cap. VII.

QUandoquidem vero de solenni illatione tractatus connexum & inseparabilem habet portoriorum titulum, volumus etiam, quæ ad ipsum pertinent (quo isti negotio plene convenienterque prospiciatur) certa juris forma comprehendere. Volumus igitur, ne in posterum portoriorum susceptor facultatem habeat, ut se quibuscunque publicis vectigalibus immiscat, ac nonnullis solvendo vectigali obnoxiis illud remittat: itaque quæ *indulgentiam & gratuito data dixerit*) accipiat, & publica inde negligat: ab aliis vero plus quam par sit exigat, & plures ut violentius & supra consuetos, ac hinc confundendæ rei occasionem initiumque capiat, portoria quidem recusari non posse prætendens, ex rei vero confusione suum commodum captans: & mensas quidem tui tribunalis despiciens, simul autem lucri causa cuncta ad se trahere conans.

Cap. VIII.

QUoniam etiam tua excellentia vigilanter cuncta gubernans, nos docuit quantum [5] portoriorum canon qui ex Alexandria suppeditatur, subducta ratione conficiat, solidorum *videlicet octoginta* millia, (quippe quum quod frumentum transmittitur, in octogies centena millia exurgat) volumus, ex subjectis provinciis, locis & proventibus portoriorum susceptori octoginta hæc solidorum millia dari. Quam largam liberalitatem ideo fecimus, ut ne quid omnino ex dilatione defectuve solennis frumenti transmissionis conficeretur. Spectabilis autem *præfectus* Augustalis, & quæ ipsi cohors ex Augustalianis, prioribusque Ducalibus (ut dictum est) in unam coitionem conjunctionemque conflata paret, portoriorum susceptori per civitates atque loca, & ab hominibus ex Alexandria & utraque Ægypto in hoc delectis exactiones facient. Cujusmodi exactionem ipse etiam portoriorum susceptor similiter facier. Ut suo periculo (quomodo dictum est) *præfectus* Augustalis ac ipsius cohors una cum portoriorum [6] susceptore hæc exigant. Ipsi vero harum rerum exactionis periculum etiam incumbit, ut irreprehensibiliter aurum exigat, & in dictum usum expendat, & prout hactenus moris fuit, navicularius [7] distribuat: una cum ipso portoriorum susceptore in omnibus labores & pericula sustinente spectabili *præfecto* Augustali, cum ipsi parente cohorte, & fortissimis per illa loca constitutis cohortibus cum suis tribunis: quippe quia conveniens sit, ut omnibus modis portoriorum ratio per contributionem suppleatur, hæcque susceptori dentur, qui convenienti confuetoque modo illa dispenset, ac pro omni solenni illatione navicularii præbeat. Atque hæc quidem prima illi cura administratioque applicanda est solennis illationis & portoriorum.

Cap. IX.

SEcundo deinde loco excellentiam tuam & pro tempore hujus magistratus præfectum, scriniarios etiam & tractatores [8] & duos ex Ægypto & Alexandria curam habere volumus exactionis publicorum tributorum, in tribunalis tuæ excellentiæ utramque mensam, & privatam & publicam inferendorum, ex illis scilicet civitatibus, & ab illis personis horumque fidejussoribus & è locis quæ in hoc selecta sunt, & sacræ huic legislationi subjecta: ut nullo modo neque spectabilis *præfectus* Augustalis: neque quæ ipsi paret cohors, neque Dei amantissimus Alexandrinus Episcopus cujuspiam publicæ exactionis rationem reddere vel exigere, aut etiam per qualemcunque causam indicta exactione, quæ ad excellentiæ tuæ mensas, aut ad homines ab illa delectos pertinet, communionem habere possit: præterquam si tractatores, quique in provincia illorum locum supplent, auxilii causa id fieri petierint.

§. 1. Si enim hoc petant, aut si gloria tua, quique pro tempore eundem magistratum obtinebunt, id jubeant, necesse habebit *præfectus* pro tempore Augustalis, quique sub ipso sacramento obstricti milites sunt, & horum tribuni, cohors etiam quæ eidem magnificentissimo Augustali apparet, & quodcunque civile publicumque auxilium, ut scriniariis tuis suppetias veniat: & ut omnes istiusmodi illationibus utrique excellentiæ tribunalis tuæ mensæ competentibus obnoxii, citra omnem dilationem imposita sibi publica tributa inferant, neque contradicere audeant, faciat. §. 2. Si enim qui in utraque Ægypto (excepta Mareota [9] & Menelaita urbe, de quibus in sequentibus convenientia statuemus) aut Alexandriæ habitant, istiusque modi illationibus obnoxii sunt, ad dationem vultum obvertere, in aliquove adversari audeant: & spectabilis *præfectus* Augustalis militarem simul & civilem magistratum obti-

---

8 Τραπεζίτας. 9 Vid. *cap.* 17. & *seq.*

tum obtinens cohortiumque primores & tribuni illum aut illos qui debent, inferre, atque in fiscum benevolos esse non coëgerint: sciant, & ipse magnificentissimus *præfectus* Augustalis, & quodcunque auxilium cujus paulo ante mentionem fecimus, se in singulis fisco in partem eorum quæ debentur adjudicandis periclitaturos: qui vero contradicere ausi fuerint, bona sua publicanda, seque è provincia ejiciendos esse. Manifestum vero sit, quod in omnibus quæ ab excellentia tua decernentur, *præfectus* pro tempore Augustalis tuæ excellentiæ potestati ac imperio, prout hactenus moris fuit, subfuturus est.

Cap. X.

CÆterum si gloria tua, aut scriniarii, aut tractatores, aut qui illorum locum supplent, in provincia fidem publicam nonnulliş dari voluerint, pro illis ipsi periclitabuntur. Dabat tamen illam Dei amantiss. patriarcha [1] in tot dies atque in hunc modum, in quem excellentiæ tuæ magistratu jussum, aut à tractatoribus peritum fuerit. Et si præter hæc publica [2] fides detur, erit illa omnino irrita. Non enim quemquam præter hæc hominibus in quamque causam delectis fidem publicam dare concedimus, præterquam, si quis in hoc fidem publicam capiat, ut in publico versetur, & intra certos dies quicquid debet omnino fisco persolvat aut sufficientem tractatoribus scriniariisve cautionem præstet. Ad hoc, qui præter hæc fidem publicam quocunque modo ceperit, æqualis cum iis qui non acceperunt conditionis sit, intraque sacra etiam septa exactionem sustineat. §. 1. Verum si Dei amantissimus archiepiscopus extra dictum modum fidem publicam dederit, necessario Dei amantissimi œconomi, & sanctissimæ ecclesiæ defensores, quod damnum fisco hinc obortum fuerit, id agnitum de suo & de facultatibus suis resarcient. Qui si sat divites non fuerint, ex [3] sanctissimæ ecclesiæ pecuniis & rebus fisco satisfiet. §. 2. Quod si præter notitiam & voluntatem Dei amantissimi episcopi fidem publicam ipsi dare ausi fuerint, non modo ea omnino irrita erit: verumetiam ipsi fisco damnum rependent: & beatissimus patriarcha, si quid præter voluntatem ipsius fecerint, omnino ipsos & ab officiis quæ habent removebit, & è sacerdotio ejiciet. §. 3. Si vero magistratus quispiam contra vetita, cuipiam qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, sive *præfectus* Augustalis, sive clarissimi tribuni qui cohortibus præsunt, sint, & à dignitate magistratuque removebitur, & fisco privatus factus damnum resarciet: idque non modo quum adhuc supererit, verum etiam [4] ubi mortuus fuerit. Obnoxii enim ipsi heredesque & facultates ipsorum hujusmodi exactionibus erunt, ut *videlicet* pœnarum metu istiusmodi nihil committatur, neque *quisquam*, priusquam omne debitum persolutum sit, pœnam effugiat. §. 4. Item si quis ex iisdem civitatibus locisve in jus vocatum exemerit [5], aut exactioni impedimento sit, oportet, & hunc in quantum exemptus tenebatur, obnoxium esse, ejusque exactionem cum heredibus, successoribusque suis & in bonis sustinere. Cæterum quibus (ut dictum est) omne periculum incumbit, (tractatoribus nempe & scriniariis) omnem ipsi potestatem procurationemque hujus rei habeant, totumque canonem qui ex dictis civitatibus, provinciis, atque locis mensis tuis infertur, ad mensas tuæ excellentiæ, tum publicam, tum privatam emittant, & quibus tu dari constituëris, tradant.

1 Πατριάρχης.

2 Γίνεται τὴς λόγω ἔκδοσις. vid. *Edict.* 2. §. *cod.*

3 Privati culpa nocet interdum ecclesiæ, facit *l.* 10. *in fin. C. de sacr. eccl.* adde *cap.* 76. *de reg. in* 6.

4 Delicti nomine, in bona defuncti ad pœnam agere possumus, licet alias regulariter crimen morte finiatur. dixi ad *Novell.* 22. *cap.* 20.

5 *l.* 1. *ff. ne quis eum qui in jus vocat. Novell.* 30. *c.* 12. *in fin. princ.*

Cap. XI.

STatuimus porro, ut spectabilis *Præfectus* Augustalis iis qui à solio tuo in hoc mittuntur, sive tractatoribus, sive scriniariis, sive [6] qui ipsorum locum supplent, in exactionibus ipsos respicientibus, & in publicam privatamque mensam inferendis, necessario opem ferant.

§. 1. Et si quem ex dictis locis in fiscum improbum esse, atque ut exactionem effugiat, tumultum [7] ciere contingat, volumus tractatori, sive scriniario, sive qui illorum locum obtinet, facultatem esse, ut hoc magnificentissimo *præfecto* Augustali manifestum faciat: qui suo cohortisque sibi apparentis periculo milites succurrere rei inhibereque improbos, & quæ mensis debentur, exigere cogat: ut dum hæc per civilem militaremque manum perficiuntur, citra dilationem exigi, & in magnam hanc urbem [8] importari possint. Sciant autem clarissimi tribuni fortissimique milites, & maxime qui inter illos principatum obtinent, quod si hoc neglexerint, neque ut illa omnia quæ diximus facerent, curarint, de [9] annonis etiam periclitabuntur. Retinebuntur enim illæ à *præfecto* pro tempore Augustali, ipsiusque periculo mensis tuis inferentur. Tum & bonorum publicationem sustinebunt clarissimi ipsorum tribuni, quique inter ipsos primas tenent, qui sane & capitale supplicium metuant: & universum agmen è provincia motum ultra Istrum flumen [10] sive Danubium transferetur, ut in illorum locorum limitibus custodiæ causa perseveret. §. 2. Illi vero qui in fiscum improbi fuerint, atque istiusmodi necessitatem expectarint, publicationem ac perpetuum exilium Sebastiam [11] & in Pityusam (quæ in extremis * Euxini Ponti finibus est) deportati sustinebunt. Eandem vero similemque curam & occasione largitionalium titulorum, omniumque quæ ad sacras nostras largitiones pertinent, spectabili *præfecto* Augustali imponimus, quæ quidem ab ipso atque etiam ejus cohorte & Alexandriæ & per utramque Ægyptum debeant expediri. Etenim harum rerum hæc à nobis constituta procuratio est. Et conveniens est, ut ipse ejusque cohors suo periculo largitionalium tributorum, omniumque causarum ad sacras nostras largitiones pertinentium exactionem curet: ut hujusmodi publicæ illationes, quæ sacris nostris thesauris applicantur, omni periculo spectabilem *præfectum* Augustalem ipsique obsecundantem cohortem concernente, & exigantur, & sacris nostris largitionibus inferantur. Si enim horum quicquam neglectum fuerit, periculum illi & de magistratu & de bonis imminebit: idque non solum dum in magistratu erit, sed postmodum etiam quando magistratum deposuerit: adeo ut illud periculum ad successores quoque ejus, & heredes transiturum sit. Donec enim quæcunque ex locis ipsi subjectis sacris nostris largitionibus debentur, expleta fuerint: non ipse tantum hujusmodi exactionibus obstrictus erit, verum [12] heredes etiam ejus & successores. §. 3. Sed neque asylum [13] dabit quisquam iis qui ipsius jurisdictioni subsunt, præterquam ii qui exactionis periculum (ut dictum est) *sustinent*, quæ fit periculo spectabilis pro tempore præfecti Augustalis, & obsecundantis ipsi cohortis. Pecuniæ autem devotis sacrarum largitionum palatinis transfundendæ sunt, quorum hæc res curæ incumbit, aut qui alioqui ad hoc à gloriosissimo præfecto inclyto huic magistratui præposito emittuntur. Neque contra ea quæ ante excepta sunt, fidem publicam dare quisquam, aut in exactionibus impedimento esse poterit. §. 4. Devoti autem milites, & qui in agris, & qui in urbibus illis sunt, passuri eadem sunt, nisi ipsi quoque opem tulerint: omnibusque modis largitionales pecuniæ collectæ, ac iis qui in hoc missi fuerint, transfusæ sint, & denique tanta cum alacritate exactionem exercuerint, quantam in ea ab arcariis exhiberi præcepimus.

6 Eadem fides in successore requiritur, quæ in auctore.

7 Coërcitio tumultum cientis ob frumenta.

8 Constantinopolim scilicet.

9 *Un prince peut arrester les gages de ses officiers, & se payer sur iceux de son dû.*

10 Ister sive Danubius.

11 Σεβαστοπολιτῶν καὶ Πιτυούντων. Sebastopolis & Pityusa ad Pontum Euxinum sitæ fuerunt.

12 Heres facto defuncti tenetur. *l. cum à matre* 14. *Cod. de rei vindicat.*

13 Λόγου ἀσυλίας, vid. *Edict.* 2. §. *cod.*

ΚΕΦ. ε'.

ΕΙ μήτοι βουληθῇ ἡ σὴ σύνδεξότης, ἢ οἱ σκεπαιάρεοι, ἢ οἱ τραπεζῖται, ἢ οἱ τὸ σκείνων πληρῶντες τόπον, καὶ χώραν λόγου πσὶ δεδώκαμ παρασπσεις, ὑπὲρ αὐτῶν αὐτοὶ κινδυνεύσουσι, δῶσις μήτοι τοῦτον ὁ θεοφιλέστατος παγελάρχης, ἐπὶ τοσούτοις ἡμέρας ὀκτὼ νόμους, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ὅρσις ἐφ' οἷς ἂν παρὰ τῆς ἐνδόξου τῆς ὑπαρχήσης παρασχεθείη, ἢ παρὰ τοῦ τραπεζιτῶν αὐτηθείη. εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένοιτο τις λόγος δόσις, αὐτὴ παντελῶς ἴσης κυρία. ὥστε μὴ δίδομεν δή ποτε γῶν αἰτίας λόγου τινὰ παρὰ ταῦτα παρέχειν τοῖς παρασπσεις, τοῖς ἐκάστη ἀφωρισμένοις αἰτίαις συγχωρήμεν. καλῶ εἰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τ λόγῳ λαβόντες, ἐφ' ᾧτε δημοσίαι φανεραῖς, καὶ πάντως εἴσω ῥητῶν ἡμερῶν πσὶν ὅσον ὀφείλησι τὸ δημόσιον σκληρῶσαι, ἢ τὰ δοτροῶσαι τοῖς τραπεζίταις ἢ σκεπαιαρέοις παρέχειν ἀσφάλειαν. ὡσῆς τὸ τ παρὰ πᾶσι εἰλημφότες λόγου παρ' οἱαδήποτε τρόπε ἴσως τοῖς ἀπολαμβάνουσιν εἶναι, καὶ ὑποβρέειν τῷ εἰσπραξιν κ ἐνδυ τ ἁγίων ἐκκλησιῶν. §. α'. Εἰ δ ὁ θεοφιλέστατος δεχειπσκοπος παρὰ τὰ εἰρημένα δοίη λόγον, ἀνάγκλω ἔξειν οἱ θεοφιλέσταῖοι οἰκονόμοι καὶ οἱ σκκλησιέκδικοι τ ἁγιωτάτης σκκλησίας, τῷ σὺτεύθεν συμφώνησαν τῷ δημοσίῳ ζημίαν ἐπιγώνεσ οἰκοθεν, καὶ σὺ τ ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως. εἰ δ μὴ δύποησείειεν, σὺ τ ἁγιωτάτης σκκλησίας χρημάτων τὰ κ πραγμάτων τὸ ἱκανὸν τῷ δημοσίῳ γλυσῆ). §. β'. Εἰ δ τολμήσοι παρὰ γνώμλν τ θεοφιλεστάτε ἐπισκόπε αὐτοῦ δῶναι λόγον, ὁ μήτοι ἔσαι τὸ ληφθέμλον παντελῶς ἀκυρον, ἀλλ' αὐτοὶ τῷ ζημίαν ὑφαρπάσουσι τοῦ δημοσίε, τ μακεδονίαν παγελάρχαν, εἴπ τὸ παρὰ γνώμλν αὐτ πρᾶξειαν, πάντως αὐτὸς κ ἀπαιτησέτω τ φορτίσεων ὧν ἔχεσι, κ τ ἱερωσυνῆς σκεδάσοντο. §. γ'. Εἰ δ ἄρχων παρὰ τὰ δηλωθέντα δοίη τινὰ λόγον, ὀφείλοντα δημόσια ταῖς σαῖς τραπέζαις ἀφαιρεσθῆναι, τυτέσιν ἢ ὁ αὐγουσταλις, ἢ οἱ λαμπρότατοι τελεσῶσι, οἱ παγελάσοντες τ παγμάτων τ τε ἀξίας κ τ δοχῆς παραλυθήσον), κ τραπέσυσι τῷ δημοσίῳ τῷ αὐτῷ ζημίαν, Ϛ ἰδιῶται χρόμενοι, κ ὃ σκέπτις μόνον, ἀλλὰ δ κ τελσθήσαντες. σκέξον) γὰρ αὐτοὶ κ κληρονόμοι παντὸς τοιαύτας ἀπαιτήσεσ, κ τὰ αὐτῶν πράγματα, ὥστε δικαίας τ ποινῶν μηδὲν ἀμφιβαλλ τινὶ τῶν, μηδὲ ἀφοβύγειν τῷ ποινὴν, ἀχρεὲς ὢν τὸ πᾶν ὄφλημα ἀφλυθεν.

§. δ'. Εἰ δέ τις ἐναγέμονι ἀφείλοιτο ἀσσπορ σὺ τ αὐτῶν πόλεων, ἢ τόπων, ἢ κ ἐμπορῶν τῆ ἀπαιτήσ ἴσης, δεῖ κ τοῦτον ὁμοίως πάντως, ὥσῆ ὁ ἀφαιρεθεὶς ὑποβυθῶν γένεσι, ἔσοχν εἶναι, καὶ ἀπαιτεῖσ σὺν κληρονόμοις ἰδίοις κ ἀφλθέχοις, κ τοὺς αὐτὸ πράξοντας. ἀλλ' αὐτὸς, ὡς εἴρη), τοὺς κ τ πάντα κίνδυνον ἐχέτω, κ τοῦτο, φαμεν δὴ τὰς τραπεζίτας κ σκεπαιαρίους αὐτοὺς, κ τῶν πάσων ἐξουσίων κ τῶν διοικησίν Ϛ πράγματ ἔχειν, κ πάντα τ κανόνα τοῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς σὺν τ εἰρημένων ἀφιδρύσθαι πάλαι τε κ ἐπαρχῶν κ τόπων, σκοπεῖν τοῖς τραπέζαις τ σῆς ὑπαρχῆς, τῇ γλυκῇ τῇ τε ἰδικῇ, κ τοῖς ἄλλοις ἐπιδιδόναι οἷς ἂν αὐτὸς ἀφαιρέσεως.

ΚΕΦ. ιά'.

ΗΜεῖς ᾖ θεσπίζομεν, ἀνάγκλω ἔχειν τ θεσπεσιώτατον αὐγουσταλιον, κ ἐπαμυνειν τοῖς τε παρὰ Ϛ σὺ θρόνῳ σταλομένοις εἰς τόπ, κ τοῖς τραπεζίταις, κ σκεπαιαρέοις, ἤτοι τῷ πληρῶντι τ αὐτῶν τόπον, ἐπὶ τοῖς εἰσπραξέσι τοῖς ὁρώσεις αὐτ, Ϛ εἰς τῷ γλυκῷ Ϛ ἰδικῷ ἀναφερομένων πράξεων.

§. α'. Εἰ δέ τινα συμβαίη τ σὺ τ εἰρημένων χρῶν ἀγνωμονεῖν θέλ τ δημόσιον, καί τινα παρεχλῖ πειθῶ προϊέν, ἵνα ἀφεύγειν τῷ εἰσπραξιν θεσπίζομεν ἀδεειαν ἔχειν τ πραιτωρίλ ἤτοι τὰς σκεπαιαρέας, ἤτοι τ ἐπίγνωσ τῷ πᾶξιν αὐτῶν, δῆλα τοῦτο καθιῶν τῇ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ. τ δ οἰκείῳ κινδυνῳ κ τ πειθομένης αὐτῷ πᾶξεως κωλυσαγκάζειν τὰς τοιαύτας ἀμυνειν τῷ προφερμλν, κ σωσέχν τὰς ἀγνωμοσύνας, κ ἀπαλεῖν τὰ τοιᾶς τραπέζας ὀφειλόμενα, οἰκείῳ κινδυνῳ. ὥστε ἀφλ τε τ πολιτικῆς ἀφλ τε τ σρατιωτικῆς χειρὸς τοῦτο ἀνυόμενα ἀνυπέρθετον ἔχειν τῷ εἰσαγωγῷ, τῷ τε ἐπὶ τῷ μεγάλλω τούτῳ πόλιν εἰσφορῶν. εἰδότων Ϛ λαμπροτάτων τελεσῶν, Ϛ τ ἀνδρειοτάτων σρατιωτῶν, κ μάλιστα Ϛ σὺ αὐτοῖς θεσπεσιότητα, ὅτι τότε εἰ βαυλόμεθα, κ μὴ παρεσκευάσαμεν αὐτὰς ἀπαντᾶν σπάδαι ὁπόσα εἰρήκαμεν, κ ἐπὶ Ϛ σὺτέσεων κινδυνεύσοσι. παρεσκευάσεθησον) γὰρ αὐτοὶ παρὰ Ϛ κ καιρῶν αὐγουσταλίε, κ εἰσκομιδήσον) τοῖς σαῖς τραπέζαις οἰκείῳ κινδυνῳ, κ δημοσίαν ὑποστήσον). οἵτε λαμπρότατοι αὐτῶν τελεσῶσι, Ϛ οἱ σὺ αὐτοῖς θεσπεσιότητες (οἱαπὲρ κ κεφαλικῶ πιμωρίαν δικαιοδότησαν) κ τὸ πᾶν πάλαμα μετασὺν σὺν τ χώρας σὺν τοῖς παρόντεσι Ϛ ἴσῃ ἤτοι διαγνῶσι ποτε μοῦ τόποις μετατεθήσε), τοῖς οἰκεῖσε λιμίτεις τ Ϛ ἀφλφυλακῆς ἕνεκα θεσπαρτερήσον. §. β'. Αὐτοί τε οἱ σὺ τῷ δημόσιον ἀγνωμοσύνασιν, κ τῶν τοιούτων ἀναισχυσίαν ἀναμείνασιν, δήμοσιόν τε κ ἐξοφλεῖαν ὑποσήσον) ἀπωκῆ, τῇ Σεβαστοπολιτῶν κ Πιτυούντων, ἤτοι εἰς ἐπ' ἐσχάτε τ * Ϛ Εὐξείνε Πόντε, κατοικήσοντες. τῶν ᾖ αὐτῶν κ ὁμοίαν φρονῖδα τῷ ἀφλέπτῳ αὐγουσταλίῳ ἐπιτίθεμεν, κ θεσφάσ τ largitionalicῶν τίτλων κ πάντων τ θεσπιζόντων εἰς τὰς θείας ἡμῶν λαμπρότητας, ἀνυομένων παρ' αὐτὸ κ τ αὐτὸ τάξεως, εἴτε κ τῶν Ἀλεξανδρέων αὐτῶν, εἴτε κ Αἰγύπ]ε ἁπάσ]ε κ ὅ τ τοῦτον ἡμῶν αὐτῶ καθέσηκε φρονῖς. κ θεσπίζομεν ἐσὶν αὐτὸν τ κ τῶν αὐτὸ τάξιν κινδυνῳ οἰκείῳ θεσπεσεῖν τ εἰσαγωγέως τ λαμπρωναλικῶν τελῶν, κ τ αἰτιῶν ἁπάσων τ εἰς τὰς θείας ἡμῶν ἀπηκόσων λαμπρότητας. ὥστε τὰς τοιαύτας δημοσίας εἰσφορὰς, πᾶς τοῖς θείοις ἡμῶν ἁρμοσθέσας ἡνιοχοῖς, κ εἰσαγαγέσας κ τοῖς θείοις ἡμῶν εἰσφέρεσ largitionσι, μ]ε πωσοῦς κινδυνῳ Ϛ ἀφλέπτε αὐγουσταλίε κ τ πειθομένης αὐτῷ τάξεως. εὐ γὰρ τ τοῦτον ἀμελησέτε, κίνδυνῳ αὐτὸν θεσήσε) ἐπί τε τῇ δοχῇ, ἐπί τε τῇ θείᾳ οὐσίᾳ τῇ οἰκείᾳ. κ ὃ μόνον ἴσως ἐπὶ τ δοχῆς ἔσιν, ἀλλὰ κ ὕσερον, κ ἐπειδὴν τοῦτο ἀνθόῃσε, κ τ ἀφλέξων αὐτὸ κ κληρονόμων. σκέξε) γὰρ τοῖς τοιαύτοις εἰσπράξεσιν σὺν αὐτοῖς μόν, ἀλλὰ κ κληρονόμοι αὐτὸ κ ἀφλέξοχοι, ἕως ἂν πάντ ἀποπληρώσωσι τὰ τοῖς θείοις ἡμῶν largitionσιν σὺν τ ὑποτεθειμένων αὐτῷ τόποις ὀφειλόμενα.

§. γ'. Καὶ ὅτε λόγον ἀσυλίας τὶς παρέξῃ τοῖς ὑποκειμένοις αὐτῷ, πλὴν σκείνων οἷς κ τ κινδύνων τ εἰσπράξεως, καθάπερ εἴρη), γινομένης κινδυνῳ Ϛ κ καιρῶν ἀφελέπ]ε αὐγουσταλίε κ τ πειθομένης αὐτῷ τάξεως τ ὑ χρεμένων μετασκομιδῶν ἐπὶ τοὺς καθωσιωμένους τ θείων λαμπτόνων παλατίνης, οἷς τότε μάλ Ϛ μέρος, κ τοὺς ἄλλως σταλομένους ἐπὶ τότε ἀφλ Ϛ θεσπεσιότ]ε τ αὐτῆς σύκλεῦς ἀρχῆς ἐνδοξοτάτε ὕρχον]ε, κ ὅτε λόγον συγχωρήσεως δῶναι τινὰ παρὰ τὰ ἐμπεσόντα διηγορυμένα, ὅτε μόνον τ γλυκὺ ἀφλ τοὺς εἰσπράξεις. §. δ'. Οἵτε καθεσιωμένοι τραπῆται, ἢ οἱ σὺ τοῖς χώραις σκείνοις κ σὺ τοῖς πόλεσιν ὄντες, τὰ αὐτὰ πείσον), εἰ μὴ κατὰ κείνοι ἀμυνοῖεν, κ σὺ τῷ σπ πάντος ἀνυσθείη τὰ λαμπρωναλικὰ χρήματα, κ ἐπὶ τὰς εἰς τὸν σταλομένας κωλυλθείη, κ γλυκὺ) ἐπ' αὐτοῖς πᾶσι θεσθυμία κ εἰσαγωγίς, ὅσῖν κ ἐπὶ τοῖς ἀρκαρέοις γλυκὺ διεπεξήμεν.

ΚΕΦ. ιβ'.

ΚΕΦ. ιβ'.

Ἀλλὰ γὰρ ἡμεῖς τὸ τοιοῦτον τῷ φιλτάτῳ αὐγουσταλίῳ, ὥστε ἀφ' ἁπάσης ἀφορμῆς καὶ τροφαῖς καὶ πολυτελείαις καὶ τοῖς τοῦ δημοσίου πράγμασι τοῖς ὑπὸ τὸν σὸν ἀριθμὸν καὶ τάξιν οἰκοῦσι τὴν ἐξουσίαν ἐμοῦ δόντος τοὺς ἀποστατοῦντας παρεμποδίζειν καὶ ἀφαιρεῖσθαι τοὺς ἀπὸ τῶν ἐπιτηδείων ἀναμορτίους καὶ φίλους ἡμῶν ὄντας, ἢ τοῖς τὰ δημόσια πράγματα ἀφορῶσιν ἢ τοῖς τὰ ναύλια, ἢ τοῖς τὰ ἄλλα δημόσια τὰ ἀνήκοντα ταῖς εἰρημέναις αἰτίαις, ἢ ταῖς καθ' ὑμᾶς ἀναπαύσεσι, λαμβάνειν καὶ ἐξωθεῖσθαι. ἀλλ' εἴτε πραγματεύεσθαι κακόν, οὗτος ἀπεκινήσει μὲ αὐτούς, ὡς ἀσφαλείᾳ ἡ κατάστασις, καὶ φύλακος πάντες τὰς τοῦ πράγματος χρείας ὁρῶσιν καὶ ἁπλῶς μᾶλλον οὕτω τοῦτο τῷ θρόνῳ τῷ σῷ, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τῇ βασιλείᾳ. οὐ γὰρ πάντα γινώσκοιμι, τὰ φυσικῶς πραττόμενα ἐπὶ τῇ σῇ ὀρθῇ τοῦ πράγματος χρείᾳ ἐπιτηδείων ὄντων, εἴτε συνιδόντες ἐγκαλοῦσιν καὶ παραδιδοῦσί σοι τὰ εἰς τὰς παρεμβάσεις ἀνήκοντα, σὺ τὰ εἰς τὰς ὑσίας τὰς αὐτῶν. §. α'. Ἀλλὰ καὶ πολιτευομένων, εἴτε καὶ Ἀλεξάνδρειαν, εἴτε καὶ τοὺς δύο Αἰγύπτους ὑποκειμένους) αὐτῷ, καὶ πάντες ἐσαὶ δημόσια χρεώζουσιν ὧν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ χώραις ταῖς ἐπαρχίαις ἀπενεγκημένα ταῖς αὐτῶν. ἀδεῶς ἔχοτω καὶ εἰς ἕτερας πόλεις εἰ ὦν χρεῶς ταῖς μὴ ὑποκειμέναις αὐτῷ, καὶ ἄγειν ὡς ἑαυτόν, καὶ εἰσπράττειν τὰ δημόσια. καὶ εἴ τινες τῶν κεκτημένων ἐπὶ Ἀλεξανδρείας ἢ ἐν Αἰγύπτῳ δύο, ἑτέρωθι ἀφήρηνται, ἢ οἰκοῦσιν ἐπαρχίας ἐχ ὑποκειμένων αὐτῷ, καὶ τούτες ἐπαναγκάζω εἰς ὧν ἀπέλιπον χώρων· ὥστε μηδὲν ἐμποδίσμα τοῖς δημοσίοις φοιδᾶν τοῖς ὑποκειμένοις τοῖς αὐτῶν. ταυτὰ τάττε πραπόμην, εἰ καί τινες φοίλοιν δημόσια ἀνήκοντα ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς, καὶ οἱ τραπεζοῦται, καὶ οἱ τῶν ἀλλοτρίων πληρῶντες τόπον, καὶ ἐπικείμενοι ταῖς ἐσαγωγέσι ταῖς χρυσικαῖς καὶ ἰδιακαῖς τραπέζαις, τοιοῦτό τι ὄφλον αὐτοῖς κρίσησθαι καὶ ἐπὶ τάττε μὲ ὑμᾶς καὶ ἀπεμψῆ καὶ ἀζῆ τάττες, ὥστε καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν τραπεζοῦται τῶν σῶν ὑποφέρειν τὸν εἰσαγωγέα. ὁ δυναμένων τῶν ὀφειλόντων καὶ ἐν ἑτέροις ὄντων τόποις, διαγεγράφεσθαι τῷ αὐγουσταλίῳ ἐπὶ τῇ τῶν δημοσίων αἰτίᾳ, ὡς μὴ ἀσύμφορον αὐτοῖς δίκαιον ἀπὸ τοῦ ἐνταῦθα καθεστάναι. ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν λαμπροτάτων ἀπαιτήσεων χρεὼς βελόμεθα.

ΚΕΦ. ιγ'.

Πόλεις τὸν ἐν ταῖς εἰσαγωγέσιν ἔσαι φροντὶς τῷ φιλτάτῳ αὐγουσταλίῳ καὶ τῇ πεποιθήσει αὐτοῦ ταύτῃ, ἧτις ὑπάρχει τε τῆς εὐφημοτάτης ἔσαι διαπόνης, ἥ τε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τό τε ἐπὶ τῶν δύο Αἰγύπτων, τῶν τε ἐπὶ πολιτικῶν καὶ στολιμίων πλῶν τῶν μεγάλης τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ τῶν ἐκατέρας Αἰγύπτου· εἰ τοίνυν ταῦτα κινδυνεύω ἐν φιλτάτῳ αὐγουσταλίῳ καὶ τῇ πεποιθήσει αὐτοῦ ταύτῃ, εἰ καί τινες φοίλοιεν δημόσια ἀνήκοντα ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς, καὶ οἱ τραπεζοῦται, καὶ οἱ τῶν ἀλλοτρίων πληρῶντες τόπον, καὶ ἐπικείμενοι ταῖς εἰσαγωγέσι ταῖς χρυσικαῖς καὶ ἰδιακαῖς τραπέζαις, τοιοῦτό τι ὄφλον αὐτοῖς κρίσησθαι καὶ ἐπὶ τάττε μὲ ὑμᾶς καὶ ἀπεμψῆ καὶ ἀζῆ τάττες, ὥστε καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν τραπεζοῦται τῶν σῶν ὑποφέρειν τὸν εἰσαγωγέα. ὁ δυναμένων τῶν ὀφειλόντων καὶ ἐν ἑτέροις ὄντων τόποις, διαγεγράφεσθαι τῷ αὐγουσταλίῳ ἐπὶ τῇ τῶν δημοσίων αἰτίᾳ, ὡς μὴ ἀσύμφορον αὐτοῖς δίκαιον ἀπὸ τοῦ ἐνταῦθα καθεστάναι. ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν λαμπροτάτων ἀπαιτήσεων χρεὼς βελόμεθα.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ἀναληψόμεθα καὶ ἐν καιρῷ βίνδικα τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν, πάντα τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα δαπανήματα ποιοῦσαι ἐπί τε τῶν σκηνῶν τῶν δημοσίων βαλανείων, ἐπί τε τοῖς ἄλλοις σολεμνίοις ἅπασι τοῖς πολιτικοῖς, ἅπερ πάντα ὑπάρχει ῥητῶς τοῦδε ἡμῶν τοῦ θείου νόμου. ἧτις ἀπογραφὴν δηλώσῃ σαφῶς ὁπόσων καὶ ποίων τε καὶ πόσα συμάχῃ) τόπων καὶ τίτλων, ἥτοι φορέσεων καὶ φορτώσεων, καὶ πόσα ἐστί, καὶ ὅν τινα φορτικὴ διοικεῖται τρόπον, δηλαδὴ τὰ σολεμνίων, καὶ ὅσα πολιτικὰ καθέστηκε δαπανήματα, ἐπὶ δύο Αἰγύπτων, κινδυνεύω ἐπιχωρεῖν τὰ ἐπαρχῶν τούτων δρόντων ἐπισιδομένοις ταῖς αὐτοῖς πόλεσιν. ἐπὶ δὲ γε τοῖς ὑπὸ τὸν φιλτάτῳ αὐγουσταλίῳ κινδυνεύω οἰκείῳ καὶ τὰ αὐτῷ τάξεως διοικηθησομένοις, ἀδεᾶσαν ἔξ καὶ λόγῳ διδύναι, καὶ πάντα πρᾶξιν ἄνωθ' ἂν λυσιτελεῖν τοῦ πράγματι νομισθείεν· οἷα τὸν κινδυνεύω παντὸς εἰς αὐτὸν τε καὶ τῶν αὐτῶν τάξιν φερόμενα. δηλαδὴ τὰ δαπανημάτων τὰ γινομένων ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ τὸ σταθὲν γινομένων δι' ἐκείνων οὐ μέχρι νῦν τούτου πράττεσθαι.

§. α'. Μηδενὸς καὶ ἀφέρασιν, ἢ δῆθεν μὴ ὑποκεῖσθαι τοῦ φιλτάτῳ αὐγουσταλίῳ, μηδὲ αὐτὸν ἢ φιλτάτῳ αὐγουσταλίῳ καὶ αὐτῷ τάξεως ἐθελοκακήσαντων, καί τινα δόλον ἢ ἐν τοῖς εἰσκομιδαῖς ἢ ἐν τοῖς ταλαίσεσι τὰ αἰσίας ἐμβολὰς ποιήμενοι, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα καθαρῶς πραπόντων, καὶ ὑπὲρ τὰ ἢ χρεὼ φορτιδῶν τε καὶ λυσιτελείας εἰδότων τὸ ἢ πράγματος ἀπαραιτήτων, καὶ γινωσκόντων ὡς ὑπὸ τῷ ἐφάτλῳ ἔσονῃ πιμωρίαν, ἃ μόνον εἴ τι κακουργήσαν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινα φθόνοιαν φθέ τὸ πρᾶγμα πρόξεται.

ΚΕΦ. ιε'.

Κἀκεῖνο ἦν ἀνενεχθὲν ἡμῖν ὡδῇ τῆς ὑπερογῆς δεῖν ὡήθημεν ἐγκρίναι τοῦδε τοῦ νόμου. ἅπαν γὰρ ἀνερδυναμίαν ἡ σὴ εὐδοξότης τῷ εἰρηνάρχῃ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, ὄφρεν ἐν τῇ πυκτῇ τῇ ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀναστασίου καὶ τοῦ θεοδόξου λήξεως, ἰώνης Μαρκιανὸς ὁ τῆ ἐνδέξῃ ἐπ' αὐτῷ τοῦ πράγματος ἔκραξε, κατεγράφη δημοσίαν πυκτῷ, Ποταμῶνος τοπικαῖς τῆς δημοσίων τῆς Ἀλεξανδρέων φορεστῶν, καὶ τὸ βίνδικον χρῆμα. ἐν ᾗ πυκτῇ ἀπεγράψατο τὰ ἐξαγωγὰς τίτλον σκάφορον ἀφορέσεις αἰτίας χιλίας χρυσοῦς, ἤτοι τετρακοσίας μὲ συνεπήκοντα δύο χρυσοῦς τοῖς δημοσίοις βαλανείοις τῆς αὐτῆς πόλεως, τεθρακοσίας ἦ συνεακαίδεκα τοῦ κολυμβήρου ἀντικαυσάρου, καὶ πενθακοσίας πεντήκοντα ὀκτὼ χρυσοῦς ὡσὸς τοῦ ἡμίσυ, τοῦ ἀποδέκτῃ τῶ ναύλων ὡς εἶναι τὸ ὁπόσα γραμμάτων, ἐν χιλίοις τεθρακοσίοις ἑξήκοντα ἑνὶ χρυσοῖς. ἡμίσυ δοῦτερον καὶ φιλτάτῳ παρὰ τῶ πολιτευομένων τῇ αὐτῇ αἰτίᾳ ἐξαγωγὰς νν. ρ'. τῶ ἦ κγ' καιρῷ αὐγουσταλίου τελακοσίας εἴκοσι χρυσοῦς κομίζεσθαι τὰ ἐν πόλων τελακοσίων ἐξ. ὡσαύτως περιέχειν τῇ ἐπαποδομίᾳ τῶ ἐρημιέτης τῶ Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ τάττε τὸ χρῆμα εἶναι ἐμόνον ἢ φορτηγίᾳ ἢ ἐνδεξοπάτῃ δοχῇ, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶ δούτερας ἐπινεμήσεως ἢ παραχρῆστῳ κύκλῳ, τῶ ὡς ἐτῶν πεντεκαίδεκα. ἐξ ὧνπερ ἦν, πινῶν μὲ ῥαθυμίας, πινῶν ἦ κακουργίας, τῶ ἦ πλείσων κλοπῆ, τὸ πρᾶγμα καὶ μικρῷ ἐλαττωθῶμεν, καὶ ἐπιστρέψαν καὶ τὰ δημόσια βαλανεῖα τῶ τεθρακοσίων συνενήκοντα δύο νν. ποσοτητῶ, καὶ τὰ ναύλια τῶ τῶ πενθακοσίων πεντήκοντα ὀκτὼ ἡμίσυ νομισμάτων εἰσφορᾶς. φθοράσεως αὐτοῖς δοθείσης ὧν ἢ πνὰς τάττε μὲ ὧν τῶ αὐλῆς, τάττε ἦ ὧν τῶ φόρων τῶ σῶν, ἀδεᾶσαν ἑαυτοῖς κατασκευάσῃ, καὶ φθῆκε σκάφορεν κερδμιεῖς τῶ εἰρηνάρχῃ τῶ Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ ἕτερα εἴδη ἄνωθ' ὑποκειμένῳ τῷ τοιούτῳ τέλει· καὶ ὅπως ἐλαττωθῶμεν καὶ μικρῷ τῶ εἰρηνάρχῳ πόλιν.

ΚΕΦ. ις'.

Ἀποδεχόμεθα τοίνυν τὴν σὴν ὑπερογὴν, καὶ τούτοις ἐπιτρέπομεν, χαιρίζομεν, μήτε τῶν πεπορισμένων πασὶ παντελῶς τοιοῦτον θεῖον δρόμον τύπον ὀφείλοις τι καθεστάναι, ἀλλὰ πάντως ἐπιγινώσκειν τάττε ὁ μέχρι τῶν χρόνων φροντηγίᾳ ἢ εὐδοξοπάτῃ ἐδίδοσαν. μηδὲ τῶ φιλτάτῳ αὐγουσταλίου τοιοῦτον δανείσῃ τινὰ ποιεῖν πυρὸ τῶ ἔμπροσθεν ἢ ἐπὶ τῶν χρόνων φροντηγίᾳ ἢ εὐδοξοπάτῃ πολιτευσαμένῳ, μηδὲ καὶ κομιδῇ τινὰ φθοράν ἢ τῶν

CAP. XII.

ILlud idem spectabili præfecto Augustali tribuimus, ut ipsi & militibus, & regionis primoribus [1], & rerum fiscalium sub ipsius jurisdictione & potestate constitutarum exactoribus, in omnibus imperare licitum sit: ut tamen regionis [2] primores, si aut circa frumentum, aut circa portoria [3] aut alias fiscales res, quæ vel dictas causas vel sumptus per provinciam faciendos concernant, improbuli atque refractarii sint, pro imperio removere non possit. Si quid autem mali fecerint, non removebit quidem illos, sed in custodia constituet: delectúsque circumspecte aliis qui recte in negotio versentur, omnia huc solio tuo, & per hoc porro imperatori nunciabit, quo nos omnia cognoscentes, & de illorum qui recte in negotio versati non sunt ejectione, & delectorum regionis primorum [4] (si videbitur) insitione, eorumque quæ ad regionis [5] primatum ac primorum bona pertinent traditione, quod æquum & conveniens sit, statuamus. §. 1. Sed & qui Alexandriæ & per utramque Ægyptum rempublicam administrant, omnesque etiam qui tributa ipsius exactionibus assignata in locis ipsis subjectis tractant, ipsius imperio luberunt. Quin & in alias quascunque provincias ipsi non subjectas, ut & *debitores* ad se adducat, & fiscalia exigat concedere: & si qui, quum Alexandriæ aut in duabus Ægyptis possessiones habeant, alibi degant, aut in provinciis ipsi non subjectis habitent, hos in provinciam quam deseruerunt (quo rebus fiscalibus ipsi subjectis nihil impedimenti obveniat) reducere illi liberum fuerit. Quod idem faciet, si qui ad mensas tuas pertinentia debeant, & tractatores, quive illorum locum supplent, aut qui exactionibus publicis privativè tuis mensis inferendis incumbunt, tale quippiam ipsi significarint. Nam & tunc ad eundem modum & emittere & adducere hos debebit, ut à tractatoribus tuis exactionem sustineant. Non poterunt autem debitores, quum in aliis locis sunt, in fiscalium rerum causa præfectum Augustalem exceptione submovere, quasi competens ipsorum judex non sit, quod sane & in largitionalibus exactionibus fieri volumus.

1 Παλατίρχαι.

2 Παπάρχαι.

3 Ναυλα.

4 Παπάρχων.

5 Παπαρχίας.

CAP. XIII.

REstat ea exactionum cura quam spectabilis præfectus Augustalis ipsique obsecundans cohors militaribus impensurus est sumptibus, iis qui Alexandriæ, quique in duabus [6] *subsistuntur* Ægyptis, tum etiam civilibus solennibusque magnæ [7] Alexandrinorum urbis & utriusque Ægypti tributis. Erit igitur spectabilis præfecti Augustalis ipsique obsecundantis cohortis, ut hæc suo periculo & exigant, & tradant, neque eam rem amplius tuæ excellentiæ scriniarius exequatur, quem quod res militares administret, ῥαλιωτὸν [8] Ægypti nuncupant. Atque hic quidem in universum desinet: spectabilis autem præfectus Augustalis, ipsique obsecundans cohors, quibuscunque devotis militibus qui Alexandriæ stationem habent, sumptus suppeditabit, eos suo periculo à subjectis locis & civitatibus exigens.

6 De utraque Ægypto dixi *cap.* 1. §. *cod.*

7 Alexandriam vocat Ammianus 22. verticem omnium civitatum Ægypti, inter cætera aër Alexandrinus laudatur ab eodem. Nullo, inquit, pene die incolentes hanc civitatem solem serenum non vident. adde 5. *Plinium* 10.

8 Stratiota Ægypti, quem & στρατήγιον videtur appellare, *cap.* 15. 16. §. *cod.*

CAP. XIV.

COges porro pro tempore Alexandrinum vindicem [9], ut quos sumptus facit, eos omnes in accendendis calefaciendisque publicis balneis, ac aliis omnibus civilibus solennibus faciat: qui quidem *sumptus* sacræ huic nostræ legi expresse omnes subjecti sunt, quæ descriptio hoc quoque evidenter declarabit, ex cujusmodi locis, atque titulis, sive causis, & personis hi colligantur, deinde quanti sint, quemque ad modum dispensari debeant: solennes sumptus videlicet, & quotquot in duabus Ægyptis civiles [10] sunt, qui civitatibus periculo peculiaris harum provinciarum magistratus porriguntur. In iis vero qui à spectabili præfecto Augustali ipsius cohortisque periculo dispensabuntur, fidem [11] publicam dandi, & quæcunque negotio conducere putaverit, faciendi facultatem habebit: quippe cum periculum in ipsum ejusque cohortem omne concedat, ut tamen qui sumptus Alexandriæ fiunt, per illos qui hactenus eos faciunt, servata consuetudine fiant.

9 Βίνδικα, de vindicibus alias dixi.

10 Civiles sumptus πολιτικὰ δαπανήματα.

11 Λόγον.

§. 1. Nullus autem hoc prætextu, quod spectabili præfecto Augustali non subsit, neque vero etiam ipse spectabilis Augustalis, neque ejus cohors improbitatem aliquam inceptent, fraudemve quampiam aut in illationibus aut in frumenti solenniter illati transvectionibus committant: sed pure rem tractent, eoque modo quo quam maxime reipublicæ & profpiciant & commodent: expendentes quam ea res necessaria atque inevitabilis sit: & scientes etiam quod extremo [12] supplicio obnoxii erunt, si quid hac in re non solum maleficiose perpetrarint, verumetiam vafre quicquam & per commentum egerint.

12 Id est, morte, vid. *l.* 11. *ff. de pœnis.*

CAP. XV.

ENimvero illud etiam quod ab excellentia tua ad nos relatum est, in hac lege inscribendum esse duximus. Gloria enim tua, in dicta civitate Alexandria omnia perscrutata invenit in tabula, quæ temporibus Anastasii pientissimi principis confecta fuit, quando Marianus vir inclytus sub ipso res administrabat, extitisse tabulam publicam, quum vindicis [13] in modum Potamon fiscalibus Alexandrinis præesset, qua in tabula [14] descriptus esset rerum exportandarum titulus, qui diversis causis mille * aureos ita expensos ferret: quadringentos nonaginta duos publicis ejusdem civitatis balneis: quadringentos item & undeviginti anticantharo [15], ut vocant: quingentos postremo & quinquaginta octo cum dimidio, portoriorum [16] susceptori: ut descripta summa in mille quadringentos sexaginta novem aureos exurgat. Deinde vero ab iis qui rempublicam administrant, in eandem rerum exportandarum causam aureos centum perceptos esse. Præfectum autem pro tempore Augustalem pro triginta sex pullis equinis trecentos & viginti aureos accepisse. Similiter præbere dictæ Alexandriæ civitatis equestribus [17] ludis. Atque hanc quidem formam esse non solum magistratus illustrissimi Strategii [18], verum etiam usque ad secundam indictionem præteriti circuli (quæ fuit ante annos quindecim) durasse. Ex eo autem tempore quorundam negligentia, aliorum autem dolo malo, plurimorum vero etiam furto eam rem paulatim imminutam, & publicas balneas illas quadringentorum nonaginta duorum aureorum summa, portoria autem quingentorum quinquaginta octo, & semissis aureorum illatione defraudata esse: idque occasione illis data, quod nonnulli partim ex Principis aula, partim ex soliis tuis facultatem sibi pararent, ut gratis è dicta civitate Alexandria tegulas [19] aliasque species, quæ istiusmodi tributo obnoxiæ sunt, exportarent. Atque ita quidem memoratam civitatem paulatim esse depauperatam.

13 Κατὰ τὴν βίνδικα χρῆμα.

14 Tabula rerum exponendarum, vid. *l.* 1. *l.* 2. *C. quæ res exportari non debeant.*

15 Τῶν καλουμένων ἀντικαυσάρων. Ἀντικάνθαρος, ut καυσῶρος. Anticantharii fit mentio, §. *c.* 16. *in fin.*

16 Ἀποδέκτη τῶν ναύλων.

17 Τῶν ἱππικῶν.

18 Τῶν στρατηγίων.

CAP. XVI.

EXcellentiam itaque tuam & in his animum intendentem amplexati, statuimus, ne aliquibus istiusmodi sacra Principalis forma data quicquam utilitatis adferat, sed omnes agnoscant, quod usque ad illustrissimi illius Strategii [20] tempora dare consueverunt: ne etiam spectabilis præfectus Augustalis majores sumptus faciat, quam antea & temporibus illustrissimi Strategii fieri soliti sunt: neque novo aliquo

19 Tegulæ Alexandriæ Constantinopolim adportari solitæ.

20 Στρατηγίου.

commento tributa illa attingat, sibique vindicet: sed vetus forma quæ usque ad Strategium illustrillimum illum & ipsum obtinuit, custodiatur. ne denique pro tempore Augustali contentionis occasio detur, ut hic quod nihil ceperit: ille vero quod minùs ceperit, dicat: sed ex universa summa mille octingentorum & undenonaginta aureorum aurei trecenti & undeseptuaginta leventur & demantur. Aliquanto enim benignius quam pro exactiore jure agere, & ob copias præfecto pro tempore Augustali colligendas, alios mille quingentos & viginti aureos solos ex titulo inferri volumus: quibus ex aureis trecentos illos & viginti aureos occasione triginta sex pullorum, quos ex antiqua consuetudine Alexandrinis equestribus ludis suppeditare tenetur, spectabilis præfectus Augustalis sibi imputabit. Reliquos vero mille ducentos aureos, eidem in annonas ipsius annumerari volumus. Atque ita quidem ea res non difficilis solutu fuerit, & pristinam rationem servabit, neque ulli prorsus ad dolum malum fenestra aperietur. †. De publicarum autem balnearum calefactione, & anticantharo [1], & publicis portoriis, ex aliis causis descriptio in hac sacra lege adhuc instituetur.

1 Ἀντικανθάρῳ dixi ad *cap.* 15. §. *eod.*

Cap. XVII.

2 Vid. *cap.* 1. 9. §. 2. §. *eod.*

3 Libycus tractus, provinciæ Ægypti, exquodu plex Libya siccior & Pentapolis, cujus urbes præcipuæ Cyrenæ, Ptolemais, Arsinoë (quæ & Teuchira) Dornis, & Berenice. Illius Paretonion, Cherecia & Neapolis vid. *Ammianum* 22. *in fin.*

4 Κομμεντάριστον.

5 Κατὰ δημοσίας ἐπιστολὰς. De literis requisitoriis & earum negotiis in criminalibus usu, alias dixi.

QUoniam vero Mareotam [2] Libyco [3] tractui subjecimus & nonnullos Alexandrinos in popularibus seditionibus deprehensos, quo sibi inferendas à spectabili præfecto Augustali pœnas effugiant, illuc profugere constat: statuimus, ut pro tempore spectabili Augustali facultas sit, ut ob hanc causam, & quidem solam, commentariensem [4] illuc mittat, qui ad eum qui clarissimi provinciæ Libyæ præsidis locum obtinebit, cum publicis [5] literis proficiscatur: quo illos & comprehendat, & per cohortes militesque qui sub ipso sunt, tradat: ut nemo qui Alexandriæ publicos tumultus moverit, illuc confugiat, & spectabilis præfecti Augustalis pœnas evitet. Insuper & illi ipsi qui istis partibus præfuerit, facultas erit, ut si quos tales inveniat, eos & comprehendat, & castiget, atque etiam ** publice manu emittat, & liberet. In his itaque dictum magistratum circumscribimus, quæque in hac lege explicavimus, hæc illi facienda injungimus. Sic enim cura ipsi rei facile par, contracta etiam undique neque confusa fuerit, nullamque ad confusionem furtumque propensis maleficii occasionem præbebit.

Cap. XVIII.

6 Quæ & Paretonium Ptolomæo *in Africa*: & Plinio 5. *cap.* 6 Paretonium *Ammian.* 22.

HInc nos cura Libycorum limitum vocat, quos ad Paratonium [6] constituimus, collocata inibi militari manu, quæ in illis locis barbaros compescat. Spectabilem enim Libyæ ducem (ut dictum est) per Paratonium, & per subjectas illi civitates (in quibus qui sub ipso sunt milites, ipsius jussis obsequentur) velut stativa castra obtinere volumus. Percipiet autem ipse attributas sibi annonas, ut pro annonis, quæ in speciebus sunt, nonaginta, proque capitibus centum & viginti aureos consequatur supra mille quinque & quadrantem: pro annonis autem, quæ in auro consistunt, quinquaginta: ac pro totidem capitibus, aureos quadringentos. Ipsi item obsecundans cohors habebit aureos centum octoginta septem. Et milites qui videlicet ex his Libybus [7] Justinianeis, quique apud aliquam Justinianearum cohortium dictis locis assignatarum sunt, suas annonas, quemadmodum respublica ipsis constituit, percepturi sunt. Manifestum *interim sit*, quod & omnia solennia quæ civitatibus ipsis assignatis *dari solent*, quo modo hactenus data sunt, deinceps *ipsis* dabuntur. Similiter vero & provincialis magistratus, obsecundansque ipsi cohors, suas annonas habebit. §. 1. Verum quoniam, si quis omnes hosce sumptus supputet, non paria neque sufficientia futura sint quæ ex locis ipsi subjectis, sive ex Libyum provincia inferuntur: idcirco necessarium esse duximus, ut Mareotam [8] (quomodo dicitur) & Menelaitam urbem [9] (quæ ante Ægyptiacam provinciam sita est) ipsi adjiceremus. Efficere enim alioqui nequeat ut è publico militibus sub ipso constitutis salarium suppeditetur, si, quæ danda sunt, aliunde pendeant, ac sub alio magistratu contribuantur: tum etiam hinc ex diversitate magistratuum innumeræ solicitudines atque tumultus essent exorituri. Atque ille quidem dictis locis præerit, tu vero tuo periculo, tibique obsecundans cohors, & civilis magistratus, una cum cohorte, exactionem perficietis, & quod colligeritis, militibus vobisque ipsis distribuetis, ut ipsorum & sumptus, & annonæ hinc conficiantur, proprio periculo exactione illorum facienda.

7 Λιβύων Ἰουστινιανῶν.

8 De Libya Mareotide, dixi *c.* 1. §. 2. §. *eodem.* vid. 5. *Plin.* 6.

9 De qua dixi *cap.* 5. §. *eod.* fuit cognominata à Menelao, cum antea Canopus diceretur. *Ammian.* 22. *in fin.*

Cap. XIX.

NE vero hic cuiquam excogitandi, quomodo aut majores sumptus faciat, aut minorem illationem colligat, occasionem demus: hac etiam re decenter constituta, per subjectam huic sacræ legi descriptionem manifestum fecimus, quantus sit canon qui & ex dictis provinciis locisque, & ex Libya ipsa, Mareota etiam, Menelaitaque urbe illatus, ad tribunal tuæ excellentiæ defertur: tum etiam quanti sint sumptus quos circa magistratus cohortes, solennia, & devotorum militum alimoniam fieri conveniret. Spectabilis autem præfectus Augustalis, ipsiusve cohors, aut quicunque alius provincialis magistratus cum dicto duce in subjectis ipsi provinciis, civitatibus & locis nullam omnino cujusquam rei communitatem habebit. Verum ipse spectabilis dux & civilis Libyæ magistratus in dictis locis, tum in pecuniariis & criminalibus causis, tum etiam in publicis exactionibus omnem potestatem obtinebit, ut quæcunque in Libya sunt, & omnes qui illa loca possident, in suis quisque possessionibus, & qui incolæ sunt etiam spectabili duci subjecti sint. Adeo ut tametsi qui sub dictis civitatibus aut locis quibus spectabilis dux præest, possessiones habent, in aliis provinciis habitent, similiter tamen in publicis exactionibus ipsi subjici velimus: ut poreſtatem habeat, ut ad ipsos exactores emittat, omniaque quæ exactionis ratio postulat, faciat.

10 De duce Libyæ Mareotæ, & Menelaitæ urbis.

Cap. XX.

POrro quia etiam sacræ nostræ largitiones ex his provinciis atque locis, quæ dicto Libycorum limitum duci parent, nonnulla recipiunt, nosque æqualem atque similem illis curam impendimus: sancimus, ut dictus Libyæ, & Mareotæ, Menelaitæque urbis (hæc enim illi adjecimus) spectabilis dux [10], & provinciæ præses cum obsecundante ipsi cohorte suo periculo largitionalium pecuniarum, quæ ex omnibus dictis debentur locis, exactionem faciat: ita ut plenæ illæ, citraque ullum defectum quotannis exigantur, & ab ipsis Alexandriam emittantur: porroque cui pro tempore ex devotis palatinis, ut illic præpositi officium adimpleat, commissum fuerit, tradantur: qui ipsis auxilium ferre debebit, sciens quod nisi has res omnibus modis curaverit, in idem cum duce, præside, & obsecundantibus ipsis cohortibus periculum incidet. In hoc etiam milites suppetias venient: & nisi id fecerint, in periculo erunt, ne easdem pœnas subeant quas Alexandriæ, & in utraque Ægypto constitutis militibus, nisi & ipsi eam rem æquali

πλῶν οἰκείων, καὶ ἑαυτῷ σκοπεῖν. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρχαῖον φυλαχθῆναι χρὴ καὶ τὸ μέχρι τριστηλίου, ὃ συνδυάσαντες καὶ αὐτὸ. μηδὲ φιλονεικίας ἀφορμὴν δοθῆναι τῷ τῆς καθ' ἡμᾶς αὐγουσταλίου, καὶ τὸ μὲ ὡς ἐλάττων λαὸν, ἀλλ' ὃν τὸ ὅλης ποστήτου τῶν χιλίων ὀκτακοσίων ὀγδοήκοντα συνήθων νομισμάτων κυβιστῶν τελικησίως ἐξηκοντα συνήθ χρυσᾶς. βουλόμεθα γὰρ καὶ τὸ φιλανθρωπότερον τῷ ἀκριβεῖ παρεῖναι, καὶ ἀφ' ὧν τῷ τῆς καθ' ἡμᾶς αὐγουσταλίου συγκωμήσιν ἅπασι χιλίοις πεντακοσίοις εἶναι χρυσᾶς μόνας ἐκ τῶν πέντε εἰσφέρεσθαι, ἐξ ὧν τὰς τελικησίους εἶναι χρυσᾶς ἑαυτῷ λογιζέσθω ὁ θεοδόλεπτος αὐγουσταλίου· φερέσθω δὲ τελέσαντα ἐξ πυλῶν, ὃς ἀνάγκη παρακεῖν αὐτῷ ἐπὶ τὴ ἱπποδρομίᾳ τ' Ἀλεξανδρίων, κ' τὰ ἄνωθεν κρατῦν θῶ· τὰς δ' ὑπολοίπους χιλίας διακοσίας κωλογίζεσθαι αὐδὲ αὐτῷ εἰς τὰς σιτήσεις τὰς ἑαυτῷ· ἴσως τι τὸ πρόσωμα δύλυτον εἶναι, καὶ τῷ ἀρχαίαν φυλάττειν ὁδὸν, καὶ μηδὲν παντελῶς ἀθέσιμα κακοτρίας παρεισρέμειν. †. Τῇ δὲ τῶν δημοσίων βαλανείων ἐγκαύσει, καὶ τῷ ἀντικανθάρᾳ τοῖς δημοσίοις ναύλοις, ἐξ ἑτέρων αἰτίων διαγραφὴ τάδε τῷ θείῳ νόμῳ δηλῶται.

ΚΕΦ. ιζ'.

ΕΠειδὴ δ' τ' Μαρεώτῶν ὑποτέθηκεν τῷ Λιβυκῷ κλίματι, καὶ εἰσὶ πολλοὶ τῶν ἐν τ' Ἀλεξανδρίων ἐπὶ δημοθοινίαις τάσεσιν ἀλισκόμενοι, φεύγειν ἐκεῖσε, ἀφιδιδράσκοντες τὰς ἐπαγομένας αὐτοῖς παρὰ τ' θεοδόλεπτ αὐγουσταλίου ποινάς· ἡμεῖζομεν, ἀδέειαν εἶναι τῷ κ' καιρῷ θεοδόλεπτ αὐγουσταλίου πέμπειν ἐκεῖσε, ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῃ τῇ αἰτίᾳ, κομιμπαρήσιον, καὶ δημοσίας ἐπιστολὰς γινόμενον, ὡς τὸ ἐφίξοντα τ' τόπον δ' λαμπροτάτου ἀρχοντ· τ' Λιβύων ἐπαρχίας. ὥστ καὶ σωιέχειν αὐτὸς καὶ παρεδίδοναι ἀφ' τ' ὑφ' ἑαυτῶν πεζεωτῶν τε καὶ σχολιωτῶν. ἵνα μηδεὶς τ' δημοσίας θορύβους κ' τῶν Ἀλεξανδρέων ποιήνται, ἐκεῖσε ἀφιδιδράσκοι κ' τὰς δ' θεοδόλεπτ αὐγουσταλίου ἀφοβοῦσι ποινάς. ὡσὲ τῷ καὶ αὐτῷ τῷ τοὺς ἐκεῖσε μίσεσιν ἐφεστῶτ, ἀδέειαν εἶναι, εἴ τινας δόξει τοιάτους, καὶ σωιέχειν καὶ κολάζειν, καὶ κρατῦν τῶν χρεῶν ἐλαθερᾶν αὐτούς. Ἐπὶ τούτοις τέλειον τῶν εἰρημένων ἀρχῶν ὁρίζομεν, καὶ σωιεισάμενον τοῦτο πρόξενον ἀπὸ οὐ τῶν τῷ νόμῳ διωρίσμεν. ἔσαι δ' ὕστερ καὶ αὐτερικὴς ἡ φρεσπὶς τῷ προγεγραμμένῳ, καὶ παντελῶν ἀδιακλήμπτ καὶ διάκλειστον, καὶ μηδεμίαν περίχυσιν τοῖς βουλομένοις συζύσεως καὶ κλοπῆς ἀφορμὴν.

ΚΕΦ. ιη'.

ΕΝτεῦθεν ἡμᾶς καλεῖ ἡ δ' Λιβυκὲ λιμιτὲ φοφτὶς, ὃν ἀφ' ἑπὶ δ' Παρατονίᾳ ἱδρυσάμεθα, δόντες αὐτῷ καὶ σχολιωτικὸν χέρος τ' καθ' ἑκεῖνα βαρβάρων ἄρχοσαν. βουλόμεθα δὲ καὶ τ' Λιβύης θεοδόλεπτ δάκα ἱδρύσαι μ', ὡς εἰρῆ, κ' τὸ Παραιτόνιον, καὶ τὰς ὑποτεταγμένας αὐτῷ πόλεις, ὡς ἂν ἔσοι ὑπ' αὐτὸν σχολιῶται τοῖς αὐτὸ κιλιδίεσιν ὑπαρετάξμενοι· λήψε δ' καὶ αὐτὸς τὰς ἀφωρισμένας αὐτῷ σιτήσεις, ὑπὲρ μὲ τ' οὐ εἰδῆ ἀνώνων συνεήκοντα, καὶ κεφαλὴν ἑκατὸν εἴκοσι, νομισμάτων χίλια πέντε τριακόσι. ὑπὲρ δ' τ' οὐ χρυσᾶ ἀνώνων, πεντήκοντα, καὶ κεφαλῶν πεντήκοντα, νομισμάτων τετρακόσια. καὶ ὥσὲ γε ἡ πεθομένη τάξις αὐτῷ, νομίσμασι ρπζ'. καὶ οἱ σχολιῶται χιλιὼ, τουτέστιν οἱ ὑπὸ τῶν Λιβύων Ἰουστινιανῶν, καὶ παρὰ πᾶι τ' Ἰουστινιανῶν τ' παγμάτων ἀφωρισμένων τοῖς εἰρημένοις τόποις, τὰς οἰκείας σιτήσεις, καθάπερ αὐτοῖς ὡρίσε τὸ δημόσιον, λήψονσ· δῆλον δ' ὅτι κἄπειζε τὰ σολέμνια τὰ ὑπὸ τὰς πόλεσι τὰς αὐτῶν ἐπιδώσησ), καθάπερ καὶ μέχρι νῦν ἐπιδίδοτο. ὁμοίως δ' καὶ ὁ ἐπιχώριος ἄρχων καὶ ἡ πεθομένη τάξις αὐτῷ τὰς οἰκείας ἔξεσι σιτήσεις. §. α'. Ἀλλ' ἐπειδήπερ εἶπε ἅπασιν τούτῳ συλλογίσῃ) τῷ διατάξῳ, ὅσα ἂν αὐτέρκης εἴη ἡ οὐ τὸ πόσον τῶν τοιαύτων πραγμάτων, ἤτοι τ' Λιβύων ἐπαρχίας, εἰσομισθῆ· ἀφ' ὧν ἀναγκαῖον ἀθέμιτον παρεῖναι αὐτῷ καὶ τ' καλούμενον Μαρεώτην, καὶ τῶν Μενελαΐτην πόλιν, ἥ τις ἐσὶ τ' Αἰγυπτίων ἐπαρχίας ἐσίν. ἵδὲ δ' ἄλλως ἰαύσῃ τοῖς σχολιώταις τοῖς ὑπ' αὐτὸν πραγμάτοις οὐ δ' δημοσίᾳ παρεσκευάζειν χρηζίαζ, εἰσὶ ἑτέρωθεν τὰ δόσεως ἤρτη), καὶ ὑφ' ὑπερ ἀρχοντα τελοίη· καὶ μυρίαι ἂν τοῦτο ἀνακήσει) φορτίδες ἂν παρέχαι οὐ τ' Ἀφροδίτης τ' ὀρχόντων. ἀλλ' αὐτὸς μ' ἀρξὲ τ' εἰρημένων τόπων, αὐτὸς δ' κινδυνῶ οἰκείᾳ καὶ ἡ πεθομένη σοι τάξις, καὶ ὁ πολίτης ἄρχων ἅμα τῇ οἰκείᾳ πάξῃ, καὶ εἰσπράξεσι καὶ ἐπιδώσεσι τὸ σεσιαγμένον τοῖς τε σχολιώταις καὶ ἑαυτοῖς, ὥστε καὶ τοὺς δυσπείας αὐτῶν καὶ πᾶς σιτήσεις ἐκπίπτειν γίνεσθ, οἰκείᾳ κινδυνῶ τ' εἰσπράξεως αὐτῶν γινομένης.

ΚΕΦ. ιθ'.

ΟΠως δ' ἂν μηδὲ ἐντεῦθεν δοίημεν τινὶ τεχνάζειν, μηδὲ πολείονα διατάλλειν βάλεσθ ποιεῖν, ἢ ἐλάττονα λέγειν τῶν εἰσομισθόντ καὶ τῶν διοικήμων ἀφορισθέντως, τῇ ὑποκειμένῃ διαγραφῇ τάδε τῷ θείῳ νόμῳ σαφῶς κατεσήσαμεν, δηλώσαντες πόσ· μὲν ἔσιν ὁ κανὼν ὁπόσ· ὁ αἰῶνιον εἰς τὸ διηνεκὲς τ' σῆς ὑπαρχῆς, καὶ οὐ τ' εἰρημένων ἐπαρχιῶν τε καὶ τόπων εἰσκομιζόμεν· οὐ τ' Λιβύης αὐτῆς καὶ δ' Μαρεώτ καὶ δ' Μενελαΐτ τ' πόλεως· ποτὲ δ' τὸ διαπεπλημμέλ, ἅπαξ ἀφορισθῆ ἔσιν ὑπὲρ γίνεσθ ἀφεί τε ἀρχοντες καὶ τὰς τάξεις καὶ τὸ σολέμνια, ἀφεί τε τῶν τροφίμ τ' καθαρισμένων σχολιωτῶν. δ' θεοδόλεπτ αὐγουσταλίᾳ παντελῶς ἐδέμιαν ἔχοντ· μέλησιαν, ἐδὲ τ' αὐτὸ τάξεως ἀφεῖς τ' εἰρημένον δάκα, τ' τὰς ὑποτεταγμένας αὐτῷ ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις καὶ τόπους, ἐδὲ ἄλλα τ' ἐπιχωρίων ἀρχοντ· πάσ· ἀλλ' αὐτὸ δ' πεθομένῃ δακὸς, καὶ τ' δ' Λιβύων πολιτικὰ ἀρχοντ·, ἔχοντ· πᾶσαν ἐξουσίαν τοῖς εἰρημένοις τόποις, χρημάτων τ' ἐνέκας καὶ ἐγκλημάτων καὶ δημοσίων εἰσπράξεων· ὥστ μόνοι τ' τὸ τ' ἐπὶ Λιβύης ὑποκείσ τῷ θεοδόλεπτ δικὴ, καὶ πάντας τὰς τοιαύτας χώρας οἰκήσεως κλήτορας, ὑφ' οἷς κέκτηνται, καὶ τὰς τούτων οἰκήτορας. εἰ δὲ καὶ οὐ ἄλλας ἐπαρχίας οἰκᾶσι, κέκτηνται δ' ὑπὸ τοὺς εἰρημένους πόλεις ἢ τόπους, οἷς ἐφίσηκεν ὁ θεοδόλεπτ δάξ, καὶ τούτους ὁμοίως ἐπὶ τοῖς δημοσίοις εἰσπράξεσιν ὑποκεῖσθ αὐτῷ βουλόμεθα, ὡς παρρησίαν ἔχειν καὶ ἐκπέμπειν αὐτοὺς καὶ ἀπαιτεῖν, καὶ πάντα προῖέναι ὁπόσα ὁ τ' εἰσπράξεως βάλεται τρόπ·.

ΚΕΦ. κ'.

ΕΠειδὴ δ' καὶ ἡμῖν λαρχιτίονες οὐ τ' ἐπαρχιῶν τούτων, καὶ τούτων τ' ὑπακουόντων τῷ εἰρημένῳ δ' Λιβυκὲ λιμιτὲ δικικὰ πολλὰ κρίνοντ), ἡμεῖς δ' τῷ ἴσῳ καὶ ὁμοίως καὶ ἐπ' αὐτοῖς φορτίδα ποιήμεθα· βουλόμεθ, τ' εἰρημένον τ' Λιβύης καὶ δ' Μαρεώτ καὶ δ' Μενελαΐτ τ' πόλεως, καὶ τοῦτο παρ' αὐτῷ σεσοσθήκαμεν, τ' θεοδόλεπτ δάκα, καὶ δ' τ' ἐπαρχίας ἄρχοντα, καὶ τῷ αὐτῷ πεθομένῃ τάξιν, κινδυνῶ οἰκείᾳ τῷ τ' λαρχιλιανικῶν χρημάτων εἰσπράξει ποιεῖσθ, τ' οὐ πάντων τ' εἰρημένων τόπων ὀφελομένων· ὥστ καὶ μηδεμίαν ἐλλεῖψιν τούτοις καθ' ἕκαστον ὕτ· εἰσπράξεσθ, καὶ σκέπεσθ παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῷ Ἀλεξανδρίων, καὶ παραδίδοσθαι τῷ κ' καιρῷ οὐ τ' καθωσιωμένων πυλατίνων ἐπιτρεπομένῳ τῷ δ' πραιποσίτῳ τηλαρὼν σμεῖσε λειάν· ἐπαμυνεῖν τὸ αὐτὸς, εἰδότας ὡς εἰ τ' αὐτὸν ἐλθοῦσ) κίνδυνον, τυτίσῃ δ' τε ἀὲ δικὴς, δ' τὸ ἀρχοντ·, τ' τε πεθομένων αὐτοῖς τάξεων, εἰ μὴ τάντων πᾶσι φανησόμεθ τρόπος, ἀμωιόντων εἰς τὸν κ' τ' σχολιωτῶν, καὶ τ' κινδυνοδούντων, εἰ μὴ ἐπαμυνοῖεν, τοιούτοις ὑποσῶσαι τὰς ποινὰς, ἃς τε ἐπεθήκαμεν καὶ τοῖς ἐπὶ τ' Ἀλεξανδρέων καὶ ἑκατέρας Αἰγύπτ καθημμοῖς σχολιωτικοῖς,

πώσεις, εἰ μὴ ϗ αὐτοὶ τὸ πρῶγμα τ ἴσης αἰξιώσεως φροντίδ. εἰδὲ λόγε τινὸς ἐπὶ ταῖς λαμπρωτάταις αὐτῶν πομπαῖς τοῦ τῶν ὑπατικῶν ἀνηρῆσθαι δυνησόμενος ἐπὶ τοσαύτην ἀναιδείαν προῆλθεν, ὡς πρεσβυτέρων ϗ κριθησομένων παλατίνων τ αἰγιλλων τε ϗ ὅλως τελουμένων ἐπὶ τῇ τ λαμπρωτάτων δημοσίων εἰσαγωγῇ πάντα ϗ κ' καιρὸν αὐτῶν ἀρχαιτ. ἀλλὰ ϗ ἵνδων ἁπάντων ὁμοίως ἐπὶ Λιβύης ϗ τ Μαρεώτης ϗ τ Μενελαΐτης τ Αἰγυπτιακῆς πόλεως, εἰσαγομένων ἐπὶ ταῖς λαμπρωτάταις εἰσαγωγέσι, καθάπερ εἰρήκαμεν διὸ χρεὼν ἐπὶ τ Αλεξανδρέων, ϗ ἐκατέρας Αἰγύπτε, σαφῆ τ δηλωσιν ποιήσασθαι τῶν τοιούτων ἀφορμῶν, ἃς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀναγκαίως ἐκπορίζεσθαι συμβαίνει.

ΚΕΦ. κα'.

Ὅτι μὲν οὖν τ τῶν ἴδιων λόγων, ἅπερ τ τ ἰδιωτικῆς ϗ χρηματικῆς τραπέζης ϗ διοικήσεως τ σῆς ὑπεροχῆς ἔχειν πᾶσι μέλλουσιν παντελῶς ὡς τῶν εἰρημένων ϗ Λιβυκῶν λιμιτῶν δηλῶ τε ϗ εἰσαγωγὴν ὅσας, πάς τε πρῶτον ὑποτεθείμεθα, ϗ τ Μαρεώτου ϗ τ Μενελαΐτου τῆς πόλεως, τ Αἰγυπτίων ἐπαρχίας. διόπερ φανερὸν ἤδη διῳκηκότι μεθα, ϗ δι' πάντων τ κρινόντα τὸν τε ὁν Λιβύης ϗ τ Μαρεώτου ϗ τ Μενελαΐτου τ πόλεως στοιχεῖν, ϗ εἰσοδήποτε τρόπου ἐξ οἱασδήποτε πηγῆς τ αἰνηχότων εἰς τῶν δηλῶ τ σῆς ὑπεροχῆς, εἰς πάντας ὑποχωρεῖν τοὺς ἐκπαίους ὡς ἐμπροσθεν εἰρήκαμεν, τυτίσι πᾶς τε ἀποτροφὰς τ δηλουμένων ϗ τ ταξεων, ταῖς τε ϛρατιωτικαῖς, ταῖς τε τ σολεμίων πασῶν τ ἀποφάσεσι τ λαμπροτάτων εἰσφορῶν εἰρημένων ἡμῖν, ὧν τρόπος πάντος κρατεῖν τοῦτον. §. α'. Ἐπειδὴ δὲ ϗ τύτε πεφροντίκασι θεοὶ σωτῆρες ϗ μὴ τὰς ἡμετέρας ὑπηκόους πολλὰ ἀφεστηκότας ϗ τῶν ὑπὸ τὸν σωτερικὸν ὑπομένειν ἀδικήματος, ἀλλ' ὅτι μάλιστα τ Μαρεώτου ϗ γείτονα εἶναι τ Αλεξανδρέων, καὶ πᾶσαν τ οἰκείαν παραστάσεων ἀφικνεῖσθαι ἀνάγκη πρόθυμον τ θλιβῆναι τὴν τ δηλῶ χρείαν, ἐπιδεδήκαμεν ϗ αὐτοὶ λόγῳ παραμυθίας χρεῶν ἐκπορίζειν. Ταῦτα μὲ ἡμῖν πέρας ἐχέτω, ϗ τὰ περὶ τ Λιβύης διοικήσεως ἀφαιρεθέντα.

ΚΕΦ. κβ'.

Ἀκόλουθον τοίνυν ἐστὶν ὑποτίθεσθαι ἡμᾶς ἐπὶ τὸ Θηβαϊκὸν λιμιτὸν, τυτέστι δύο Θηβαΐδας, αἷσπερ ἐπῆσι μ ὁ φερόλεπτ. δὲ, ὁ ταύτῃς παρεγλαμπόμενον παρ' ἡμῶν τῶν διοικησιν, ἐπακήκοεν ϗ τύτε ϗ οἱ τύτων τ ἐπαρχῶν ἐπιχώριοι ἀρχοντες ϗ ἔσω ϗ αὐτὸς ἐπὶ τ ϗ αὐγυσταλίᾳ πομπῆς, ἅπερ ἂν εἴη ϗ εἰ αὐγυσταλίω ἦν, ὑποκεισόμενον ταῖς ἀφανυπόσεσι τ σῆς ὑπεροχῆς, ϗ τῷ διηκησηρίῳ τ ἐν κ' πάντα, ὅπως ϗ νεῖ ὁ φερόλεπτ. αὐγυσταλιω ἐστι. §. α'. Διὸ μὲν ϗ πᾶσιν εἰκαιοδοσίαν τε ϗ ἐξουσίαν, ἣν ὁ φερόλεπτ. αὐγυσταλιω ἔχει, * τοῖς ταῖς ἄνωθεν ἀφωρισμέναις αὐτῷ, τυτέστι ἑπτακοσίοις δύο. ἔστι ϗ αὐτῷ φροντὶς τε ϗ κίνδυνον, ὥστε ὑπέρογ μ πάντων εἰσπράττειν τ σῖτον τ αἰσίας ἐμβολῆς, ϗ ἐκπέμπειν ϗ παραδιδόναι τῷ φερόλεπτ. αὐγυσταλίῳ τ Αλεξανδρέων, ϗ παραπομπεύειν ἀνελλιπῶς κ' τὰς εἰρημένας ὑποθεσμίαις ϗ αὐτῷ τῷ ἔργῳ, οἰκείᾳ κινδύνῳ ἀπαγγέλλειν τ σῖτον ἐπιβάλλοντα ταῖς αὐτοῦ ἐπαρχίαις τε ϗ πόλεσι ϗ τόποις, ϗ ἀνήκοντα τῇ τε ἐμβολῇ ϗ διδάσκοντα ταύτης πόλεως, ϗ τῷ παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντι τροφίμῳ τ Αλεξανδρέων· ἐξαιρέσεις ἀναβολῆς ὑποθεσμίας, οἷα ϗ παντὸς ϗ τῶν πεποιημένων αὐτῷ ταξεων· κινδυνεύοντων ϗ τ ϛρατιωτῶν τ ἐπὶ τοῖς τόποις ὄντων, ϗ τ τελούντων, ϗ πάσης πολιτικῆς ϗ δημοσίας βοηθείας, εἰ μὴ ὑπὸ τούτοις αἰωνίοις εἶεν δέον τὸ μ τ σύνταξιν ἐκπεμπομένης αἰσίας ἐμβολῆς μέτρον ἐμβαθῆναι μ παρ' αὐτὸ ταῖς ποδαμίαις ναυσὶν, αὐτῷ τῷ ἔργῳ, μήτε τ σπάτης ϗ αὐγύστε μείωσις, ϗ τῷ ὑπ' αὐτῷ πλωτείαν παρ' αὐτὸ προχθῆναι. ϗ κατακομιδὴν ϗ αὐτὸν τ σῖτον εἰς τῶν Αλεξανδρέων, μήτε τ δεκάτης ϗ σεπτεμβρίᾳ μείωσις, ϗ παραδίδοσιν τῷ φερόλεπτῳ αὐγυσταλίῳ, ἣ τοῖς παρ' αὐτὸ εἰς τύτο ὑποδεδομένοις· ϗ ὑ παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντι τῇ μεγάλῃ τ Αλεξανδρέων πόλῃ τροφίμῳ, μήτε τ πεντεκαιδεκάτης ϗ ὀκτωβρίᾳ μείωσις. §. β'. Ἐκεῖνο γὰρ τ ἀναμολογημένων ἐστὶν, ὡς εἰ μὴ κ' τὰς εἰρημένας ὑποθεσμίας πᾶς ὁ σῖτος τ τε αἰσίας ἐμβολῆς, τ τε ὑπὲρ τὰ ἐλλείποντα ϗ μὴ παραδοθεὶς μέτρον ὁ ϗ κίνδυνος ἔτ' ἀ ὑπέχει τ αὐτὸ ϛήσει ζωῆς, ἤδη μήτε ϗ δρυῆς, ἀλλὰ ϗ ἰδιώτης χρήματος ϗ τελευτήσας ϗ κατάστασις τ αὐτὸ τελευτῆς ἐξῇ τῷ ἀπαίτησιν, κληρονόμοις τε ϗ αὐτὸ ϗ τὰ αὐτὸ προγεγραμμένα ταῖς τοιαύταις ὑπέχουσι δυσκολίαις. τ ὑπείνοις ῥαθυμίας δίδωκεν ἀφορμὴν ϗ αὐτὸν κίνδυνόν τε ϗ φροντίδα ϗ εἰσαγωγὴν, ἕως ἡ ϗ παντὸς χρέους κ' τ εἰρημένον τρόπον χρόνου διάλυσις.

ΚΕΦ. κγ'.

Καὶ δὴ καταίζομέν τι τ μὴ μιχθέντων ἤδη χρωμένων ἐπιζητῆσαι. ἴσμεν γὰρ ὡς ϗ Ιωάννης ὁ ὁσιώτατ. κόμης ϗ τ μεγαλοπρεπὴς μνήμης χάριν, ὡς τ συμπληρώσεως ϗ αὐτὸ μῆνος τ ἄρτι παρελθόντος ὡς τῶν ἐπιμελήσεως, τ πάντα σῖτον εἰσδεξάμενον εἰς τῶν Αλεξανδρέων, ϗ τὸ τῶν ἐπιπαῦτα τῷ τῶν αὐγυσταλίων ἔχοντα παρέδωκεν ὀχλῷ εἰς τ Μαρεώτου. μηκέτι δὲ διέτριβεν τ τ Αλεξανδρέων φιλοτιμίαν αὐγυστέλιον, ἀναπέμπομεν ὥστε τ κ' καιρὸν λαμπρύνεσθαι τ Λιβύων πολιτικὴν ἀρχοντ., ἀνάγκη ἐπιπλέκεσθαι οἰκείᾳ κινδυνίᾳ ἀσφαλῶν, ϗ τόπον ὑπέμπομεν τ αὐτὸ τόπον ὑφέξοντα, ὃς καθεστήκει μ ὑ τῷ Μαρεώτῃ ϗ τῷ Μενελαΐτῃ τῇ πόλει, τ τε δικῶν χρημάτων ϗ ἐγκληματικῶν ϗ τ ἄλλων ἁπάντων τ ὑ τῇ φιλοικιδι ϗ Μαρεώτῃ ϗ ϗ Μενελαΐτῃ τ πόλεως πραθησομένων ἀκροάσει), ϗ τὰ φερόμενα πράξεσι· ϗ εἴ τινες τ Αλεξανδρέων ϛασιάσεις φύγοιεν, τύτους ϗ συλλήψεται, ϗ τελεῖ ὡς τ φιλόλεπτ. αὐγυσταλίου, δημοσίαν ἐπιστολὴν ὡς ὑπείνου ποιήσαμ. ὥστε μηδὲν ἀνεκδίκητον τ ὕπερ πραθησομένων παρελιμπάνεσθ. Εἰ μέντοι φυγόντων τινῶν ϛασιωδῶν εἰς τ Μαρεώτου, ὁ φερόλεπτ. αὐγυσταλίου βεληθείη τύτους συρρεῖν, ἀδείαν ἔξεστ ἑνὸς τ ὑπ' αὐτὸ κομμπαρησίου ὑπεμπτ., ἅμα δημοσίᾳ ἐπιστολῇ, ὡς τ πληρῶντα τ τόπον ϗ λαμπρυνθησόμενα τ Λιβύων ἐπαρχίας ἄρχοντ. ὥστε φερομένοις αὐτὸ ϗ κινδύνῳ συμπάσχεσθαι ϗ παραδίδοσθαι τὰς ἀπαιτησομένας, ϗ ἐπὶ τῶν Αλεξανδρέων ὑπέμπεσθαι. ἀφορίζομεν γὰρ τῷ εἰρημένῳ τοποτηρητῇ ϗ εἴκοσι ταξεώτας τ ταξεως τ πεισθομένης τῷ ἐπιχωρίῳ τ Λιβύων ἀρχοντι, ϗ ϛρατιώτας τ ὑπείσε ἱδρυμένων, ἄχρι πεντηκονθ. τ θερισμ. ὥστε αὐτὸν ἔχειν ϗ τὰς ὑπακούοντας ϗ τὰς ὑπαργούσας, ϗ ἱκανὸν εἶναι τὸ φερόμενον εἰσπράττειν. §. β'. Ὑπεργήσασι ϗ αὐτῷ οἱ εἰρημένοι ταξεῶται ϗ τροφιῶται, ἐπί τε τῇ κριθαστάσει, ἐπί τε τοῖς ἄλλοις ἁπασιν ἅπερ ἡ τοῖς παρ' αὐτὸ φερομένοις εἰς τύτο, ὅπερ ϗ φθάσαντες διετυπώσαμεν. περὶ δὲ τῶν πλωτείων ϗ τ ναύλων (φαμὲν δὴ τὸ τ ναύλων) συνπεγμένον. ἔπρεπε, ὅπερ ἐπορίσθη ἐπὶ τῷ πράγματι (φαμὲν δὴ τὸ τ ναύλων) ϗ φροντίδι ϗ κινδύνῳ παυτὶ αὐτῷ τε ϗ τοῖς ἐπιχωρίοις ἀρχουσι ϗ ταῖς πεισθομένοις αὐτῷ ταξεσι εἶναι, ὥστε τοὺς πόλεις ϗ τοὺς τόπους ϗ τὰ φερόμενα ὅσα ὑπεθήκαμεν τῇ ὑποτεθειμένῃ τῷδε τῷ νόμῳ ὑπογραφῇ, ϗ ἀφωρίσαμεν τῷ τ ναύλων πίπλῳ εἰσφορεῖσθαι, πάσης μειώσεως χωρὶς, ϗ ἀπαιτεῖν τὸ συτεῦθεν χρυσίον ἅπαν, ϗ διδόναι τῷ τ ναύλων ἀποδέκτῃ, εἴσω τ πεθειμένων καιρῶν, καθ' ἃθεν αὐτοῖς ὑπερβαίνοντα. ὥστε μὴ ἐμποδίσαι τῷ τ ναύλων λόγῳ, ὅπερ ἐπὶ αὐδὶς ἐμπόδισμα τ αἰσίας ἐμβολῆς. ϗ γὰρ δὴ ϗ ὁ συτεῦθεν κίνδυνος

cura dignarentur, imposuimus. Neque vero præter causas superius exceptas præterque devotorum dicti magistratus palatinorum voluntatem, qui à suo pro tempore præfecto ad exactionem publicorum largitionalium omnino emittuntur, aliquæ securitatis promissiones in largitionalibus causis dari poterunt: sed è diverso, in iis etiam locis quæ asyla appellantur, exactio exercebitur, omniaque alia similiter per Libyam, Marcotam, Menelaitamque Ægyptiacam civitatem in largitionalibus exactionibus exigentur, quemadmodum Alexandriæ atque in utraque Ægypto arcatiarum exactionum occasione fieri oportere diximus.

1 Ἔνδον τῶν ἐπ- λων χωρίων.

Cap. XXI.

Cæterum neque portoriorum, neque privatæ publicæve tribunalis excellentiæ tuæ mensæ rationes cum dicto Libycorum limitum magistratu & exactione (*eo autem magistratu, eaque exactione qui quæque hactenus* fuit & qui quæque jam adjicitur, Marcotæ nempe, & Menelaitæ civitatis, quæ Ægyptiacæ provinciæ sunt) nihil prorsus commune habeant: propterea quod jam ante constituimus, ut universus canon qui ex Libya, Marcota, Menelaitaque urbe quocunque modo, & ex quocunque eorum quæ ad excellentiæ tuæ magistratum referuntur, titulo contribuitur, ad hos sumptus quos supra diximus procedat, nempe ad alimoniam magistratuum, cohortium & militum, ac denique ad solennia. Quæcunque autem occasione largitionalium illationum dicta nobis sunt, omnibus modis observentur. §. 1. Quoniam vero hoc etiam in curam nostram suscipimus, ne subditi nostri ex magnis locorum intervallis collisionem subeant, itaque injuria afficiantur, sed ut quia Mareota Alexandriæ vicina[2] sit, & nonnulli qui illic turbant, veniant necesse est facere adimplentem magistratus officium *, tradentur autem ipsi consolationis causa aureicentum. Atque hic quidem etiam quæ à nobis de Libyæ administratione constituta sunt, finem habento.

2 Vide Ptolom æum.

Cap. XXII.

Sequitur dehinc, ut transeamus ad limites Thebaicos, hoc est, duas Thebaidas, quibus præest spectabilis dux[3] qui à nobis hanc administrationem accipit: cui etiam harum provinciarum peculiares magistratus obedient, quique in eodem honore in quo præfectus Augustalis est, tanquam si is ipse esset, futurus est: ac per omnia tuæ excellentiæ statutis tribunalique Orientali suberit, quemadmodum nunc etiam spectabilis præfectus Augustalis subest. §. 1. Damus enim illi omnem jurisdictionem & potestatem quam spectabilis Augustalis habet * jam olim ipsi attributis, hoc est duabus Thebaidis 4. Hoc ipsius curæ suo periculo incumbet, ut primum summa diligentia frumentum solennis illationis exigat: dein emittat, tradatque spectabili Alexandrino Augustali: & omne frumentum quod ad ipsius provincias, civitates atque loca pertiner, quodque etiam ad illationem felicis hujus urbis, & ad alimoniam à nobis Alexandriæ benigne donatam refertur, ut ad jam dictas constitutas dies citra defectum & cum effectu paratum sit, suo periculo operam det: ita ut nulla in his dilatio fiat: quippe cum omne * etiam obsecundantem ipsi cohortem. * Periclitabuntur etiam milites qui in illis locis sunt, & tribuni, omneque civile atque publicum auxilium, nisi in his suppetias ferant. Oportebit autem solennis illationis quæ huc emittitur, mensuram ante[5] diem nonum mensis Augusti ab ipso cum effectu fluvialibus navibus imponi, & quæ sub ipso est plenariam ab ipso exigi: deinde idem frumentum ante decimum mensis Septembris Alexandriam deportari, atque spectabili præfecto Augustali, aut qui ab illo in hoc designati sunt, tradi: alimoniam autem à nobis per liberalitatem magnæ urbi Alexandriæ donatam, ante decimum quintum mensis Octobris. §. 2. Illud enim in confesso est, quod nisi ad dictas dies omne solennis illationis huc mittendæ, atque Alexandrinis in alimoniam datum frumentum Alexandriam emissum, spectabilique præfecto Augustali traditum fuerit, ipse quod frumenti mensuræ deest, quodque traditum non est, id omne in ternas artabas[6] singulis solidis apponere debebit. Hoc autem periculum, non ad vitam, neque ad magistratum ipsius modo durabit, verum etiam privatus factus, & mortuus productiorem vita sua exactionem sentiet. Heredes si quidem & res ipsius istiusmodi difficultatibus obnoxiæ erunt: cum negligentia illius continenter adversus ipsius periculum, curam, & exactionem dabit, quoad omnis debiti ad dictum modum dissolutio fiat.

3 De duce Thebaidos.

4 Thebais, provincia Ægypti, in ea Thebæ portarum centum 5. *Plin.* 9. seu hecatompylos *Ammian.* 22. Illud mirabile, 20000. urbes in Ægypto foisse temporibus Amasis *Plin. d. l.*

5 Illationis seu embolæ Thebaicæ tempus.

6 Dixi ad *cap.* 6. *F. cod.*

Cap. XXIII.

Neque vero eorum quicquam quæ hactenus facta sunt, conquisitis aliis innovamus. Scimus enim, quomodo Joannes gloriosissimus comes illius magnificæ memoriæ filius, ante completum eundem mensem primæ indictionis jam nunc præteritæ, omne frumentum Alexandriam intulerit, eique qui eo tempore Augustalem magistratum obtinebat tradiderit Mareotæ. Ne autem spectabilis Alexandrinus Augustalis amplius metuat, statuimus, ut clarissimus pro tempore Libyæ civilis magistratus suo periculo hominem industrium eligat, atque emittat huic vicarium, qui Mareotæ & Menelaitæ residebit, pecuniariasque atque criminales causas, necnon alia omnia quæ in vicinis circa Mareotam & Menelaitam civitatem locis aguntur, audiet, ac quæ deceant faciet: tum etiam si qui Alexandrini seditiosi fugerint, hos comprehendet, & ut eorum quæ ita committuntur nihil inultum relinquatur, ad spectabilem præfectum Augustalem, scriptis ad illum publicis literis, mittet. Sane, si quum seditiosi aliqui Mareotam fugerint, hos spectabilis præfectus Augustalis prehendere velit, facultatem habebit, ut unum aliquem ex commentariensibus suis cum publicis[8] literis ad eum qui clarissi. Libycæ provinciæ præsidis locum supplet, emittat: quo ipsius cura & periculo ordinis honestatisque turbatores comprehendantur, tradantur, & Alexandriam emittantur. Assignamus enim dicto vicario viginti cohortales, ex ea cohorte quæ provinciali Libyæ præsidi paret: & milites ex illis qui illic stativa habent, numero ad quinquaginta, ut & qui pareant & ministrent habeat, & ad exigenda ea quæ competunt, par sit. §. 1. Ministerium autem ipsi præbebunt dicti cohortales & milites, tum in conservatione ordinis, tum in aliis omnibus, quæ illorum officii essent, qui ab ipso in hoc quod jam constituimus, designari solent. Exiget etiam plenariam[9], prout quondam à nobis constitutum est. Deinde quod huic rei annexum est (de portoriis loquimur) omnino ipsius provincialiumque magistratuum, & obsecundantium ipsi cohortium curæ atque periculo subjacebit: ut quotcunque civitates, loca atque homines supposita huic legi descriptioni subjecimus, portoriorumque titulo assignavimus, ab his citra ullam imminutionem omne aurum quod inde provenit, & exigat, & portoriorum[10] susceptori tradat: idque intra constitutas tempora, in nulloque prorsus illa transgressus: ne videlicet portoriorum rationi impedimentum inferat, quod rursum solennem illationem impediat.

7 Forma mittendarum litterarum quæ requisitoriæ dicuntur.

8 Δημοσίαν ἐπιστολὴν πρὸς ἐκεῖνον ποιήσαμεν. dixi ad *Nyvell.* 17. *cap.* 14. *Nyvell.* 134. *cap.* 5. adde *l.* 15. §. 1. *ff. de rejudicata.*

9 Πληρώσας. Plenaria *hic & ff.* §. 2. apochæ totius debiti, apochæ generales, dixi ad *Nyvell.* 128. *cap.* 3. *in prine.*

10 Τῶν ναύλων ἀποδέκτῃ. Naulum ergo, idem quod portorium.

Certe enim ita ipsum hujus rei periculum respiciet, ut quodcunque portoriorum susceptori ad diem persolutum non fuerit, hujus duplum ab ipso ejusque cohorte deposcendum sit. §. 2. Quæcunque vero ex provincia ipsi à nobis tradita excellentiæ tuæ mensis [1] inferuntur, hæc per excellentiæ tuæ cohortem & scriniarios, dictarumque provinciarum tractatores [2] à locis, civitatibus, & personis huic sacræ nostræ legi subjectis evidentioremque exactionis facilitatem facientibus proprio ipsius periculo exigi volumus. Illi enim hæc exigent, atque huc transmittent. Neque securitatis [3] promissiones dabit quisquam, sive magistratum gerat, sive civitatis episcopus sit, ne spectabilis quidem Alexandrinus Augustalis, nisi jussio à solio tuo procedat, quæ id velit, aut etiam ipsi tractatores. Hoc ipsum etiam fecit qui in præsentia eundem magistratum obtinet, Orion videlicet gloriosiss. urbicas plenarias [4], & quæ sub Joanne, & quæ sub Orione collecta emissa est, tua excellentia nosque inspeximus. Socordiæ igitur solummodo fuerit & proditionis, eos qui tanti fuerint, nolle imitari: præsertim quum majorem potentioremque illum fecerimus, & Augustalis dignitatem atque jurisdictionem ipsi dederimus. Et profecto tolerabile non esset, si qui majorem potestatem indeptus sit, superioribus se inferiorem exhibeat, universamque rempublicam periculo subjiciat: se vero perpetuo exitio implicet, dum magistratu excidit, atque in judicium protrahitur: dum in privata vita, & post mortem per suos heredes debitum dissolvit, donec internas artabas [5] frumenti omnis mensura quæ exportata non fuerit, per solium excellentiæ tuæ exacta, fisco plene admensa sit.

1 Τραπέζαις.

2 Τρακτευτῶν, &c.

3 Λόγον ἀσυλίας. vid. *Edict.* 2. §.

4 Ἀστικὰς πληναρίας, dixi ad §. 1. §. *eod.* & *ad Novell.* 128. *cap.* 3.

5 Dixi ad *cap.* 6. *in fin.* §. *eod.*

Cap. XXIV.

Imperium vero habebit & in milites & in [6] paganos: in illos quidem pro jure militaris magistratus: in hos autem, pro ratione jurisdictionis Augustalis: insuper in subjectos ipsi (quemadmodum antea diximus) provinciales magistratus, quibus dictæ provinciæ curæ sunt, atque in obsecundantes illis cohortes: in omne item civile publicumque auxilium, & in omnem magistratum, quique rempublicam tractat: breviter, in omnes qui in illis provinciis aut sunt, aut habitant, aut pagos gubernant, aut quoquo modo rempublicam administrant. Quos facultatem habebit, ut ad se adducat, quanquam in aliis provinciis ipsi non subjectis habitent, in solis tamen publicis exactionibus. Quod faciet, tametsi qui in ipsius locis sunt, aufugerint. Ita enim in publicorum tributorum exactione undique excusationes atque prætextus excludentur. §. 1. Quod si quos illorum qui pagos [7] gubernant (pro quibus etiam periclitatur) circa solennem frumenti transmissionem, aut circa ea quæ portoriorum provincialiumque sumptuum nomine dantur, refractarios experiatur, non hos removebit, sed in custodia constituet, aliosque ad eam rem idoneos quæret, atque hæc tuæ excellentiæ solio indicabit: quo res per te, & qui in posterum eundem quem tu magistratum obtinebunt, ad aulam Imperatoriam relata, inde dispositionem dijudicationemque suscipiat: ita ut improbitatis accusati, si sic nobis videbitur, repellantur: qui vero in horum locum delecti sunt, si idoneos esse judicabimus, sufficiantur, & divina sacraque nostra atque solii tui de hoc jussione facta, in illorum pagarchias [8] atque bona subeant. §. 2. Ante omnia itaque curare ipsum volumus solennem illationem atque alimoniam Alexandrinorum, ut suo provincialiumque magistratuum & obsecundantium ipsius cohortium periculo illam Alexandriam emittat, quatenus sub ipso constitutæ provinciæ & civitates, periclitaturis etiam cla[illegible]issimis tribunis cum omni civili publicoque auxilio circa cingulum, bona, & salutem ipsam, nisi auxiliati fuerint. Verum huc felicis frumenti transmissionis [9] usque ad decimum mensis Septembris, uniuscujusque indictionis, nisi Alexandriam emiserit, & hujus Augustali, quive ab ipso designati sunt, tradiderit. §. 3. Donatam autem à nobis Alexandrinæ urbi alimoniam usque ad decimumquintum mensis Octobris mittet, tradetque spectabili præfecto Augustali aut scriniarii, aut qui ipsorum locum obtinent, hoc petierint: verumtamen ad eandem diem, & in hos terminos, quos solium tuum præstituerit, si & ipsi hæc fieri velint: extra quam si nonnullis in hoc fidem publicam dent, ut è sacris locis egressi res suas inspiciant, omnibusque modis explendum fiscum, illive satisfaciendum, curent: quo hoc tribunalis tui scriniarii, qui hujus rei periculum in se receperunt, accipiant. Nam quæ præter hæc fides publica datur, eam nullam esse: atque ubicunque [10], in sacris etiam locis, cum qui eo modo frustra fidem publicam acceperit, exactionem sustinere volumus. Insuper & qui ita fidem dederit, quæ hinc exactiones & damna obvenient, iis ipse & heredes ipsius atque successores & bona subjacebunt. §. 4. Quod si quis Dei amantissimorum episcoporum contra jam dicta fidem publicam dederit, necesse habebunt Dei amantissimi ecclesiæ ipsi subjectæ œconomi & defensores, ut inde proveniens damnum fisco resarciant: ac primum quidem de suo & ex bonis suis: deinde vero, si inopes sint, ex [11] ipsis etiam sanctissimæ ecclesiæ rebus. Verum si præter voluntatem Dei amantissimi episcopi aliquo modo ipsi dare fidem publicam ausi fuerint, non modo quod factum est, omnino irritum erit, verum etiam ipsi damnum fisco resarcient. Ad hoc etiam, si tale quippiam præter episcopi sui voluntatem fecerint, & ab officiis quæ habent removebuntur, & è sacerdotio ejicientur. §. 5. Ac si præses contra vetitum modum cuipiam, qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, aut tribuni, aut primores. * * *

6 Ἀρξει δὲ καὶ στρατιωτῶν καὶ ἰδιωτῶν. Idiotæ itaque hic sunt pagani, & quicunque milites non sunt.

7 Τῶν παγάρχων. Pagorum sunt præfecti, dixi ad initium hujus edicti.

8 Παγαρχίας.

9 Adde *cap.* 22. §. *eod.*

10 Asyli jure nemo adversus fiscum fruitur, adde *l.* 6. §. 4. *C. de his qui ad ecclesias. Novell.* 17. *cap.* 7. §. 1.

11 Ecclesia facto œconomi & defensoris sui, in subsidium tenetur, vid. *cap.* 10. §. *eod.* vid. *cap.* 76. *de regul. in* 6.

οὕτως αὐτὸν ὄψεται), ὥστε ἀναγκασθῆναι πᾶν ὅπερ ἂν μὴ ἐμπροθέσμως καταβάλοι τῷ τῶν ναύλων ὑποδέκτῃ, τοῦτο διπλάσιον ἀπαιτῆσαι αὐτόν τε καὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν. §. β΄. Τὰ δὲ ὅσα ἐκ τῆς παραδιδομένης αὐτῷ παρ᾽ ἡμῶν χώρας εἰσφέρεται ταῖς τραπέζαις τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ταῦτα διά τε τῆς τάξεως τῆς σῆς ὑπεροχῆς, διά τε τῶν σκρινιαρίων καὶ τρακτευτῶν τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν, οἰκείῳ αὐτοῦ κινδύνῳ ἀπαιτεῖσθαι βουλόμεθα, ἐκ τῶν τόπων καὶ τῶν πόλεων καὶ προσώπων τῶν ὑποκειμένων τῷδε ἡμῶν τῷ θείῳ νόμῳ, καὶ σαφεστέραν ποιούντων τὴν τῆς εἰσπράξεως εὐκολίαν. αὐτοὶ γὰρ ταῦτα πράξουσι, καὶ ἐνταῦθα πέμψουσι. καὶ οὔτε λόγον ἀσυλίας δώσει τις, εἴτε ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων, εἴτε πόλεως ἐπίσκοπος, εἴτε ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων περίβλεπτος αὐγουστάλιος· εἰ μὴ πρόσταξις γένηται τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ ταῦτα βουλομένη, ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ τρακτευταί. τοῦτο δὲ τοῦτο ἔπραξε καὶ ὁ νῦν τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἀντεχόμενος, τουτέστιν Ὠρίων ὁ ἐνδοξότατος ἀστικὰς πληναρίας, τήν τε ἐπὶ Ἰωάννου τήν τε ἐπὶ Ὠρίωνος γενομένην ἐκπεμφθεῖσαν, ἣν ἡ σὴ ὑπεροχὴ καὶ ἡμεῖς ἐφείδομεν. ῥᾳθυμίας οὖν ἔσται μόνης καὶ προδοσίας, τὸ μὴ καὶ τοσούτοις γενομένοις ἀκολουθῆσαι. ὥστε καὶ μείζονα καὶ ἰσχυρότερον αὐτὸν ἐποιήσαμεν, καὶ τὴν τοῦ αὐγουσταλίου δεδώκαμεν αὐτῷ τάξιν τε καὶ δικαιοδοσίαν. οὐ γὰρ ἂν εἴη φορητὸν τὸ μείζονος μὲν ἐξουσίας δράξασθαι, ἐλάττονα δὲ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ καθεστάναι, καὶ ὑποθεῖναι τήν τε ὅλην πολιτείαν κινδύνῳ, ἑαυτόν τε ὀλέθρῳ διηνεκεῖ, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτοντα καὶ ἐναγόμενον, καὶ ἰδιώτην βίον, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν διὰ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων καὶ τὸ χρέος ἐκλύοντα, ἕως κατὰ τελῶν ἀρταβῶν σίτου ἅπαν τὸ μέτρον τὸ μὴ ἐκνημισθὲν, ἀποσωθείη τῷ δημοσίῳ διὰ τοῦ θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς εἰσπραχθέν.

ΚΕΦ. κδ΄.

Ἄρξει δὲ καὶ στρατιωτῶν καὶ ἰδιωτῶν, τῶν μὲν κατὰ τὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς δίκαιον, τῶν δὲ κατὰ τὴν τοῦ αὐγουσταλίου δικαιοδοσίαν, δηλαδὴ ὑποκειμένων αὐτῷ (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων, οἷς τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν μέλει, καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας, καὶ πᾶς ἄρχων καὶ πολιτευόμενος, καὶ ἁπλῶς ἁπάντων κατὰ τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας ἢ ὄντων, ἢ οἰκούντων ἢ παγαρχούντων, ἢ δημόσια καθ᾽ οἱονοῦν τρόπον χειριζόντων. οὓς ἕξει παρρησίαν καὶ ἄγειν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ εἰς ἑτέρας ἐπαρχίας οἰκοῦσιν ὑποκειμένας αὐτῷ. ἐπὶ μόναις μέντοι ταῖς δημοσίαις εἰσπράξεσιν. ὅπερ ποιήσει, κἂν οἱ ἐν τοῖς αὐτοῦ τόποις ὄντες, εἶτα ἀποφύγωσιν. οὕτω γὰρ ἔσται πανταχόθεν ἡ τῶν δημοσίων εἴσπραξις ἀπροφάσιστος. §. α΄. Εἰ δέ τινας τῶν παγάρχων, ὑπὲρ ὧν καὶ κινδυνεύει, ἀγνώμονας περὶ τὴν αἰσίαν σιτοπομπείαν, ἢ περί τε τοῖς ναύλοις καὶ ταῖς κατὰ χώραν δαπάναις, καὶ διδόμενα εὕροι, τούτους οὐκ ἀποκινήσει μὲν, ὑπὸ ἀσφάλειαν δὲ καταστήσει, καὶ ἑτέρας ἀναζητήσεις πρὸς τὸ πρᾶγμα ἐπιτηδείους· καὶ μηνύσει ταῦτα τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ὥστε παρὰ σοῦ καὶ τῶν ἀεί σοι καὶ τὴν αὐτὴν ἐχόντων ἀρχὴν εἰς τὴν βασιλείαν τὸ πρᾶγμα φερόμενον, δέξασθαι τὴν ἐκεῖθεν διοίκησιν· τῶν μὲν ἐπ᾽ ἀγνωμοσύνῃ καταγινωσκομένων, εἰ συνίδοιμεν, ἀπελαυνομένων, τῶν δὲ ἐπιλεγέντων ἐν τῇ χώρᾳ τούτου, εἰ δὲ ἡμεῖς ἐπιτηδείους εἶναι κρίναιμεν, ἀντικαθισταμένων, καὶ εἰς τὰς ἐκείνων παγαρχίας τε καὶ οὐσίας ἐμβαινόντων, θείας τε ἡμῶν καὶ εὐσεβοῦς προστάξεως τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ περὶ τούτου γινομένης. §. β΄. Βουλόμεθα τοίνυν κατὰ πρώτην τάξιν αὐτὸν προνοεῖν τῆς αἰσίας ἐμβολῆς καὶ τοῦ τροφίμου τῶν Ἀλεξανδρέων, ὥστε ἐκπέμπειν αὐτὸν οἰκείῳ κινδύνῳ, καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων, καθ᾽ ὅσον ἐπ᾽ αὐτὸν τεταγμέναι χῶραί τε καὶ πόλεις· κινδυνευόντων καὶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας περί τε τὴν ζώνην καὶ τὴν περιουσίαν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν, εἰ μὴ ἐπαμύνοιεν. ἀλλὰ τῆς μὲν ἐνταῦθα εὐτυχοῦς σιτοπομπείας, μέχρι δεκάτης τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς ἑκάστης ἐπινεμήσεως, εἰ μὴ ἐκπέμψει καὶ παραδώσει κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν, τῷ ταύτης αὐγουσταλίῳ, ἢ τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ προβαλλομένοις. §. γ΄. Τὸν δὲ φιλοτιμούμενον παρ᾽ ἡμῶν τῷ τροφίμῳ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, μέχρι πεντεκαιδεκάτης τοῦ ὀκτωβρίου μηνὸς, στέλλειν, καὶ παραδώσειν τῷ αὐτῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ, ἢ οἱ σκρινιάριοι, ἢ οἱ τὸν τόπον αὐτῶν ἐπέχοντες τοῦτο αἰτήσουσιν· ἐπὶ τῆς αὐτῆς μέντοι προθεσμίας, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ὅροις ἐφ᾽ οἷς ἂν ὁ θρόνος ὁ σὸς προστάξειεν, εἰ καὶ αὐτοὶ βουληθεῖεν ταῦτα γενέσθαι. πλὴν εἰ μὴ τὸν λόγον ἐπὶ τούτῳ δοῖεν, ἐφ᾽ οἷς εἰσορῶντες ἐξελθόντας αὐτοὺς ἐκτὸς τῶν ἱερῶν χωρίων, πρόνοιαν θέσθαι τοῦ πᾶσι τρόποις πληρῶσαι τὸ δημόσιον, ἢ τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ποιῆσαι· ὡς ἂν τοῦτο λάβοιεν σκρινιάριοι τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ, οἱ περὶ τούτου κινδυνεύοντες ἕλοιντο. τὸν γὰρ παρὰ ταῦτα διδόμενον λόγον, οὐδὲ λόγον εἶναι βουλόμεθα, ἀλλὰ πανταχόθεν τὴν εἴσπραξιν καὶ ἔνδον τῶν ἱερῶν χωρίων ὑπομένειν τὸν λαβόντα μάτην τὸν τοιοῦτον λόγον. πρὸς τῷ καὶ τὸν παρασχόντα τοῦτον, ὑποκεῖσθαι ταῖς ἐντεῦθεν εἰσπράξεσί τε καὶ μεθοδείαις, καὶ κληρονόμους τε αὐτοῦ καὶ διαδόχους καὶ πράγματα. §. δ΄. Εἰ δέ τις τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων παρὰ τὰ εἰρημένα δοίη λόγον, ἀνάγκην ἕξουσιν οἱ τῆς ὑπ᾽ αὐτὸν ἐκκλησίας θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι τε καὶ ἔκδικοι τὴν ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν θεραπεῦσαι τῷ δημοσίῳ ζημίαν, πρότερον μὲν οἴκοθεν, καὶ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως. εἰ δὲ ἀποροῖεν, καὶ ἐκ τῶν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πραγμάτων. Εἰ δὲ τολμήσοιεν παρὰ γνώμην τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου δοῦναί τινα λόγον, οὐ μόνον ἄκυρον παντελῶς ἔσται τὸ γενόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ζημίαν θεραπεύσουσι τῷ δημοσίῳ. πρὸς τῷ, εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν παρὰ γνώμην τοῦ αὐτῶν ἐπισκόπου, πάντως αὐτοὺς καὶ ἀποκινεῖσθαι τῶν φροντισμάτων ὧν ἔχουσι, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλεσθαι. §. ε΄. Εἰ δὲ ἄρχων παρὰ τὰ διηγορευμένα δοίη τινὶ λόγον, ὀφείλοντι δημόσια ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς ἀφωρισμένα, ἢ οἱ τριβοῦνοι, ἢ οἱ προστατεύοντες ὄντες. * * *

ΑΥΤΟ-

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

JUSTINI[1] IMP. AUGUSTI NOVELLÆ CONSTITUTIONES.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

1 Justinus hic fuit ſucceſſor Juſtiniani, cognomento Curopalates. Paulus Aquilegienſis nepotem Juſtiniani fuiſſe ſcribit: Zonaras, conſobrinum: Cedrenus, ſorore Juſtiniani natum: Paulus Diaconus Juſtiniani minorem appellat.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α'.

Περὶ συζυγήσεως λοιπαίδων δημοσίων.

ΟΣΗΝ ὡδὲ τὰ κοινὰ τῆ προαιρέσεως εὐθὺς ὁπ ἀφορμείοις τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἐποιησάμεθα προνοίαν τε καὶ σπουδὴν, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Ὡσε δικαίως καὶ σωφρονίζειν λύειν τὸ γάμου.

ΓΑμικὸν σεμνότερον ἀνθρώποις οὐδὲν ἐστιν, ἐξ οὗ παῖδες καὶ τὸ ἐφεξῆς γένους ἀλφάδηχαί. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

Περὶ τῶν ἐν Οσροηνῆ καὶ Μεσοποταμίᾳ γάμους ἀθεμίτους συναλλαξάντων.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ κόμητι τῶν θείων πραικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗ τῶν νόμων ἀκριβείᾳ καὶ βασιλικῇ ἐγκρατείᾳ φιλανθρωπίαν, ἔστιν ὅτε τὸ συμφυὲς τοῖς ἀνθρώποις κακὸν, καὶ μάλιστα λύπας τὰς ὑπηκόων πολλὰς ζημίας τε καὶ βλάβας ἐξαιρεῖται τῷ προτιθέμενον· ὁποῖον καὶ τὸ παρὸν τῆ ἡμετέρᾳ ποιεῖ δόξῃ κρατεῖ. τῆ γὰρ ἡμετέρᾳ παλαιᾷ τῶν ἀλλων ἀγαθῶν καὶ σωφροσύνης ἀντιτιθεμένη πολιτείᾳ νόμῳ γάμου τὰς ἀθεμίτους ὁμιλίας γάμους καλοῦσιν τε καὶ ζημιοῦσιν, καὶ ὡς τὸ θεῖον ἐπανάγουσι, ὡς μὴ τῆ φύσεως αὐτῆς ἐπιθυμοῦν ὑπερβαίνειν. καὶ καλὸς ὁ νόμος καὶ σφόδρα ἡμῖν ἀρέσκων· ὥστε καὶ κύριον ἡγούμεθα τοῦτον, καὶ κρατεῖν κελεύομεν πάντως. ἀλλὰ συμβαίνει ἡμῖν πολλοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ τε καὶ Οσροηνῆ καὶ Εὐφρατησίᾳ τῆ ἐπαρχίᾳ, (ἃ πολὺ ἦ τῶν Περσῶν ταύτας διεστῶσα) διάγοντας, πολλοὺς μὲν ἀγνοίᾳ τοῦ νόμου, πολλοὺς ἢ νικηθέντας τῆ παθῆ τῆ ἐπιθυμίας, τῆ τῶν Περσῶν ἐπιμιξίᾳ καὶ τῆ ἐπ' αὐτοῖς Σαρακηνῶν, παρανόμως συναφθῆναι γάμοις, ὥστε τοῦτων υἱοις παῖδάς τε καὶ ἐγγόνους γένεσθαι· τούτων τὸ συμφανὲς πᾶσι τῆ σφῶν αὐτῶν αἰσχυντίᾳ λαθόντας, βραχύ τι καταβάλλειν καθ' ἑκάστου ἑτοῦ ἐπὶ τῷ τῆ σῆς εὐδεξότητος δρόμῳ, καὶ συστέλλειν κομιδῆ, ἀναζητεῖν τὰ τοιαῦτα καὶ σκληρὸν βιαλομένους τὰς ἦ ἐπιτρεπομένας ταῦτα ποιεῖν, αὐχρᾶ κέρδους ἕνεκα συκοφαντίας τὰς πολλὰς ἀδικεῖν, ἐπηρεάζειν, καὶ περίεργα τοῖς ἀνδυθυίοις παρέχειν. καὶ τελευτησάντων πολλάκις τῶν ἀθεμίτως συναφθέντων ἀλλήλοις, τὰς οἰκείων παῖδάς τε καὶ ἐγγόνους καὶ ἐπεζήτησε δόξειν ἡνωρτηκότας εἰσπράττειν δίκας ὑπὲρ ὧν οἱ τοῦτων γονεῖς καὶ προγονοι σωτηλθον εἰς γάμου ἀλλήλοις. καὶ, ταῦτα λέγοντες, τῆ ἡμετέρᾳ κράτους ἠξίουν φιλανθρωπίας τυχεῖν.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς τοίνυν τὰς τούτων δεήσεις προσπέμψοι, ἡσυχίζομεν, μηδένα καθήκοντος ἐν τοῖς τελεῖν ἐπαρχίαις τῶν ἀθεμιτογαμίας ὠφελησόντων, ἄχρι τοῦ ἡμέρας καθ' ἣν ὁ θεὸς τὸν τῆ Ρωμαίων ἡμῖν ἐχαρίσατο βασιλείαν, πολυπραγμονεῖσθαι, ἢ ἀλφῆ τῆ δυσκολίας τὸ καὶ ζημίαις ὑπάγεσθαι. τὸ γὰρ παρελθὸν ἄχρι τότε συζυγῆσαι ex ſpeciali beneficio, καὶ τὸ ἱερώτατον ἡμῶν ταμεῖον ζημιοῦσθαι, καὶ ἑρῆται τῶν ἐκ τῆ νόμου τῶν τοῦτο αὐτῷ διδομένων τῷ σωφρονεῖν τῆ ἡσύχαιμεν, ἐχ ὡς ἀμελοῦντες τῆ σωφρονεῖν, ἢ τῆ ὠφελοῦντος τοῦτο νόμου, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ μικροῖς σκλαμβάνουσιν ὧν τῆ φύσεως τὰ τοιαῦτα, βίαις τε καὶ ὑσίας πολλῶν ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐπαρχίαις ἀναστέλλουσι, καὶ κοινὰς ἀπεργαζομένοις συμφορᾶς, πᾶσαν τελεουμένας ἀναιρεῖσθαι τὸ ὠφελοῦσιν. ὅθεν τῆ νόμου κελεύομεν, καὶ τὰ διωρισμένα τούτου κρατεῖν τῆ ἀθεμιτογαμούντων ἐπιτίμια πανταχόσε τῆ ἡμετέρας πολιτείας, ἔν τε τοῖς μικροῖ ὠφελῆσθαι εἰρημένοις ἐπαρχίαις, ἐξ ὧν τῆς ἡμετέρας βασιλείας φιλανθρωπίας ἦ ἄλλοις καὶ συγγνώμης ὑπὲρ ἦ φθάσαντος οἰκείαις μεταδεδώκαμεν, ὡς τῆ ἐν αὐτοῖς οἰκούντων, Πέρσαις πλησιάζοντων καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὰς τελοῦσι βαρβάροις Σαρακηνοῖς, καί τι καὶ παθόντων ἀνθρώπινον, καὶ μιμησαμένων ἐκείνους, καὶ τῆ τῆ φύσεως κρατῆσαι παθῶν ἐ δυνηθέντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ ἀλφῆ τόδε ἦ θείᾳ πραγματικῇ δηλόμενα τύπῳ, ἡ σὴ εὐδεξότης καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τῆ αὐτῆς ἡγησόμενον δρόμος, ἔργῳ καὶ πέρασι παραδόναι καὶ παραφυλάξαι σπουδάτω. Dat. Kal. Jan. *Conſtantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno I.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ'.

Περὶ ἦ σωτῆρος τῆς τῆ ἐπαρχῶν ἀρχοντος γένεσθαι. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΤΗΣ παρὰ ἦ θεῦ δεδομένης ἡμῖν πολιτείας κηδόμενοι, καὶ ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους σπουδάζοντες ὑπηκόους. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

ΠΕΡΙ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Διομήδει ἐπάρχῳ τῆ ἱερῶν πραιτωρίων.

ΤΗΝ ἀσεβῆ τῆ Σαμαρειτῶν αἵρεσιν καὶ τῶν παρόντων τούτων μανίαν πολλάκις ὅ, τε τῆ δυσεβοῦς λήξεως ἡμῶν πατρὸς, καὶ ἡμεῖς. καὶ τὰ ἑξῆς.

Constit. I.

DE INDULGENTIA[2] TRIBUTARIORUM RELIQUORUM.

2 Extat hæc Novell. inter cæteras Juſtiniani ordine 148.

QUantum ſtudii & providentiæ jam inde ab imperii noſtri primordiis in commoda publica contulerimus: & quæ ſequuntur.

Constit. II.

UT CONSENSU[3] MATRIMONIUM SOLVI POSSIT. 4

3 Vid. *Nov.* 22. *cap.* 4. *Nov.* 139.

4 Vide quæ notavi ad *Nov.* 139.

NIhil[5] in rebus mortalium perinde venerandum eſt, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omniſque deinceps ſobolis ſeries exiſtat: & quæ ſequuntur.

5 Laus matrimonii.

Constit. III.

DE IIS QUI IN OSROENA[6] ET MESOPOTAMIA ILLICITAS NUPTIAS CONTRAXERUNT.

6 Conjunge *Novellam Juſtiniani* 154.

Idem Imperator Petro ſacri erarii comiti.

PRÆFATIO.

LEgum ſeveritati interdum Imperatoriam clementiam immiſceri[7] convenit, præcipue vero quando ſubditos multis damnis atque incommodis ea res eximit: quale profecto quiddam in præſentia noſtræ potentiæ facere viſum eſt. A patre enim noſtro qui una cum aliis virtutibus pudicitiam mirifice amplexatus eſt, conſcripta lex[8] eſt, quæ eos qui illicita matrimonia ineunt, & punit, & mulctat, & ad honeſtatem reducit, ut ne quæ extra ipſius naturæ fines poſita ſunt, concupiſcant. Ac ſane perpulchra ea lex eſt, mirumque in modum nobis placet: adeo ut eam & ratam habeamus, & omnibus modis vigorem ſuum obtinere jubeamus. Verum multi ex Meſopotamia, Oſroena quoque & Euphratica provincia nos adierunt, qui docerent, quomodo nonnulli, dum conſuetudinem cum Perſis, (à quibus hæ provinciæ non[9] multum diſtant) & qui inter illos ſunt Saracenis[10] habent, partim per ignorantiam legis, partim amoris affectu victi *illorum imitatione* illegitimis matrimoniis conjuncti fuerint, ita ut nonnullis horum liberi atque nepotes nati ſint: *quomodo item* nonnulli, hac cupiditatis ſuæ occaſione capta, quod paululum quiddam pro acceptis juſſionibus quæ iſtiuſmodi inveſtigari atque vindicari velint, gloriæ tuæ magiſtratui quotannis depenſuri ſint, poſt hujus rei faciendæ commiſſionem turpis lucri cauſa per calumniam multos injuria afficiant, vexent, ac innocentibus negotium faceſſant: adeo ut ſæpe mortuis illis qui illicite inter ſe juncti fuerant, ab horum filiis, nepotibus, & ulteriori ſeriei liberis, qui nihil deliquerint, quod parentes majoreſque ipſorum illicite in matrimonium coierint, pœnas exigant. Atque hæc quidem quum dicerent, ſimul à potentia noſtra clementiam petierunt.

7 Severitati clementia miſcenda.

8 *d. Novell.* 154.

9 De qua ſæpius ideo certatum inter reges Perſarum & Romanos. vide *Amm.* 17.

10 Sarracenorum nomen ſatis antiquum. Eorum enim meminit Sextus Rufus *in Trajano*, Sarracenorum, inquit, & Arabum loca occupavit. Sed nemo fidelius id expreſſit Ammiano *lib.* 14. *& lib.* 23. ibi & Scenitas Arabas, quos Sarracenos poſteritas appellavit. Hæc ille. Inde Mahumetis genus, cujus poſteri Sarraceni: poſtmodum Turcæ. Ne putes alioquin cum idiotis ab Agare, Agarenos: aut à Sara Abrahami uxore, Sarracenos appellari. De phylarcis Sarracenorum alias dixi.

Cap. I.

NOs igitur horum precibus admiſſis, ſtatuimus, ut nullus[11] omnino eorum in tribus *iſtis* provinciis, qui ante eum diem quo Deus nobis Romanorum Imperium eſt largitus, in illicitas nuptias inciderit, ob id negotiis irretiatur, vel difficultatibus ac diſpendiis ſubdatur. Quamquam enim ſacratiſſimum noſtrum ærarium ita damno afficiatur, & iis quæ ex lege per hanc occaſionem ipſi dabantur privetur, nihilominus tamen quod præteriit, ex ſpeciali beneficio uſque ad id tempus condonamus. Quod profecto facimus, non quaſi pudicitiam aut quæ de hac lata lex eſt negligamus: ſed quo iis qui parvo redempta talia ex fiſco ſubtrahunt, multorumque facultates ac ſubſtantias in dictis provinciis quaſſant, & communes calamitates cient, omnem quæſtus occaſionem ſuccidamus. Quocirca ſane legem illam, & quæ in illa adverſus eos qui illicite nuptias contrahunt, pœnæ conſtitutæ ſunt, ubique per noſtram rempublicam, & in paulo ante dictis provinciis inde ab initio Imperii noſtri *vim & authoritatem habere* jubemus. Provinciis autem iſtis ideo benignitatem ſimul & veniam elargiti ſumus, quod qui in illis habitant, Perſis, & qui ſub ipſis agunt barbaris Saracenis finitimi[12] & vicini ſint: itaque humanis affectibus tacti, illos imitati ſint, neque naturæ motum atque vim ſuperare valuerint.

11 Indulgentur nuptiæ illicitæ Oſroënis. de indulgentia illicitarum nuptiarum, adde *l.* 57. *in fin. ff.* de jure dotium.

12 Ab occidua ſcil. plaga, Ammianus 23. loquens de Perſide. Ab occidua plaga contingit Armenios & Niphatem, & in Aſia ſitos Albanos, mare rubrum & Scenitas Arabas quos Sarracenos poſteritas appellavit.

Epilogus.

†. Proinde quod nobis viſum eſt, & per hanc ſacram pragmaticam declaratur formam, gloria tua, quique pro tempore eidem magiſtratui præerit, effectui atque fini tradere & obſervare ſtudeto. Dat. Kal. Jan. *Conſtantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno I.

Constit. IV.

UT[13] DEI AMANTISS. EPISCOPI CUM PROVINCIARUM INDIGENIS, ET QUÆ SEQUUNTUR.

13 Extat hæc Novella inter reliquas Juſtiniani, ordine 144.

DUm reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus ſimulque ut ſubditi noſtri in omnibus juſtitiæ bono fruantur, operam damus, & quæ ſequuntur.

Constit. V.

DE SAMARITANIS.[14]

Idem Imp. Diomedi ſacrorum prætoriorum præfecto.

14 Extat hæc Novell. apud Juſtinianum 144. cui adde *Nov.* 129.

UT impiam Samaritanorum hæreſim, & omni ratione carentem horum veſaniam, ad meliorem frugem perducemus: & quæ ſequuntur.

ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΟΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ.

TIBERII[1] IMP. DE DIVINIS DOMIBUS CONSTITUTIO.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

1 Hic successor fuit Justini, *de quo* S. sub quo palatium regebat, teste Paulo Diacono. Cedrenus & Zonaras fuisse κληθῆναι τῶν ἡγεμονικῶν γράφουσιν.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Tiberius Constantinus, fidelis in Christo clementiss. beneficentiss. pacificus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, Triumphator, semper colendus, Aug. Sacratiss. Senatui.

PRÆFATIO.

CUM opera sint, quæ Deo conveniant, simulque eundem cum humano genere ortum habeant, in supplices beneficum esse, maleficia extirpare, & quæcunque subditis utilia sunt, ea & meditari & facere: tum ea ipsa nos præcipuum Imperatoriæ Majestatis insigne esse arbitrati, ex quo Deus nobis reipublicæ imperium atque gubernacula dedit, nulla (ut ita loqui liceat) neque die neque nocte quicquam earum rerum studio antiquius cariusque habuimus. Hinc certe quum permulti qui partim in inclyta hac urbe habitarent, partim ex omnibus ferme subditorum nostrorum provinciis *alii alunde prodirent*, diversimode nos adierint: *qui idem* quum prope possessiones domusque quaspiam Imperatorias prædia & bona sua haberent, aliisque rebus & controversiis involuti essent, variis injuriarum modis à procuratoribus, chartulariis, conductoribus, & qui alioqui ad Imperatorias domus attinent, in se peccari annunciarent, *atque* res mobiles, interdum etiam possessiones, agros & agricolas sibi ereptos lamentarentur: *ea autem ratione, quod* illi aliquid faciendum conducere ab ipsis alienis prædiis & agris defensionem quæ illis non competat, tribuant, tabulasque Imperatorias ac signacula [2] affigant, & (ut uno verbo dicamus) quæ ad ipsos non pertinent, suo dominio subjiciant: *quod* aliorum adversus alios nulla ratione nitentes lites suscipiant, itaque & actores rebus sibi debitis potiri non sinant, & reis citra judicium indictaque causa debiti exactionem vi inducant: *ad extremum vero, quod* ut nonnulli fraude inducti, rerum debitarum syngraphas in ipsas divinas domus concipiant & conscribant, efficiant, alienisque emptionum, aut fortasse donationum contractibus, in eorum qui aliis debent circumscriptionem immisceant: *unde (inquam) factum est, ut* quæcunque ad nostras aures pervenerint, de iis recte & competenter statuerimus, quum iis quidem restitui ablata jusserimus, ac incompetentes defensiones interdixerimus [3]: illos vero à judiciis liberaverimus, debitorumque syngraphas irritas judicaverimus, & fraudes [4] in contractibus fieri solitas prohibuerimus: quum denique Imperatoriarum domuum procuratores leges justumque pietatis nostræ propositum sequi jusserimus. Verum quoniam impossibile est, ut extranei, quique procul hinc habitant, pariter omnes huc conveniant, utque nos singulatim omnia quæ ad hunc modum fiunt, ubique manifesta faciamus: quæ ad hæc attinent, evidenti lege explicare visum est, quo non solum nostræ ætatis, verumetiam omnis futuri ævi hominibus nostrum æquitatis justitiæque studium innotescat. *Innotescat vero* etiam quam Imperatoriis nostris ædibus, quive illis præsunt, si quid delinquant, non parcamus: *quomodoque* si [5] subditis bene sit, id nostram esse opulentiam felicitatemque, & (quia non solum divinarum domuum negotia, verum etiam communia præsentis reipublicæ nos cognoscere par est) subditorum facultates, quantum ad curam, nihil [6] ab Imperatoriis differre existimemus.

2 Vid. *l. 2. Cod. ut nemo privatus titulos prod. suis vel alien. impon. &c.*

3 Facit *2. C. 14. 15. 16. 17. 18.*

4 Vid. *leg. 5. Cod. de legibus.*

5 Interest enim Principis locupletes habere subditos. *Novell. 8. §. 1. l. 3. Cod. de Naturalib. liberis.*

6 Hinc illud Plinii ad Trajanum, Tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis. adde *Novell. 149. cap. 3. in fin.*

CAP. I.

STatuimus igitur, ut nulli gloriosissimorum, magnificentissimorumve divinarum nostrarum, aut pientiss. Augustæ domuum (quibus & patrimonialis & regia domus, quæ ante novas ecclesias sita est, annumeranda est) curatores, aut chartularii, aut provisores [7], aut conductores, aut quicunque alii ad easdem divinas domus pertinent, vel tabulas quæ nostram appellationem contineant, vel effigies [8] insigniave Imperatoria alienis ædibus aut prædiis vel mobilibus defunctorum, aut etiamnum superstitum rebus signacula [9] imponere, vel aliorum rusticos suscipere, vel solutiones aliquas quæ ipsos aut etiam ipsorum proventus transferant, in Augustalem domum faciendas curare in posterum ausint: neque si etiam earundem domuum, prædiorum, rerum, aut rusticorum partem aliquam ad Augustas ædes pertinere contingat, hinc adversus eos qui una cum ipsis possident, fraudis læsionisque occasionem capiant.

7 Προνοητῶν.

8 Εἰκόνας καὶ χαρακτῆρας βασιλικὰς. adde *Nov. 17. c. 15.*

9 Σημάτια.

CAP. II.

QUin & si quos rusticos, qui in aliorum mancipio sunt in præsenti ipsos habere, aut quales diximus solutiones accepisse constet, simul ipsos rusticos restitui, simul ipsas solutiones irritas esse jubemus. Quod si de his rebus aut etiam de aliquibus contractibus actionem se habere adversus alios dicant, nequaquam reum ad se trahant [10], neque (id quod & absurdissimum & iniquissimum putamus) suarum [11] controversiarum judices sedeant, liceat autem ipsis ut coram competente judice, sub quo sunt qui actiones sustineant, litem moveant, simulque jus suum obtineant. At si ipsos gloriosissimos magnificentissimosque curatores, divinarum domuum, quarum curam gerunt, nomine ab aliis in jus vocari contingat, tum quidem si hic actio instituatur communi & actoris & Augustalis domus curatoris consensu, unus ex gloriosissimis nostris præfectis ad rei examinationem dijudicationemque eligatur: & si (ut fieri assolet) contentio huc insurgat, libellus supplex Principi offeratur, datusque ab ipso judex suscipiatur: si vero in provincia aliqua, ejus præses controversiam sibi audiendam sumat. Cæterum si quis chartularius, emphyteuta, conductor, aut colonus Augustalium rerum occasione in jus vocetur, facultas sit actori, si velit, ut coram ipso Augustalis domus curatore, aut (si suspectum illum habeat) in alio foro coram eo coram quo communiter visum sit, aut etiam quem ex imperiali jussu hic nacti fuerint, actionem instituat. Quæ vero ita ejusmodi controversiæ in provinciis moveburtur, eas cujusque provinciæ præses audiens-

10 De evocationibus alias dixi.

11 *l. 10. ff. de jurisd.*

12 Vid. *tit. C. de privileg. domus Augusti.*

das assumet. Sane quæ iisdem divinis domibus privilegia [12] jam concessa sunt, ea non in his, sed in litium sumptibus observentur, pro inducendis *nempe* (quomodo dicitur) legendis & edendis, atque in aliis quæ circa lites fiunt sumptibus, ut nemo constitutum horum modum transgredi audeat, judiciorumque ministri eo contenti esse debeant. Illis vero etiam qui adversus ipsas Augustas ædes, earum curatores, provisores, conductores, chartularios aut colonos actionem dictant, ut iisdem utantur privilegiis facultas fuerit: ut ne in hoc quidem (quo tamen legibus nostris constitutum est modo) illis esse inferiores videantur.

CAP. III.

PORRO quia nonnullos esse scimus, qui quum creditores suos debitis defraudare volunt [13], res suas illis oppigneratas alicui nostrarum ædium aut vendunt aut donant, aut alio quocunque contractu perscribunt, & per illas medias [14] in alios vel cognatos vel familiares aliquo contractus modo transferendas curant: ut hac ratione hypothecæ jus miserum in modum iis qui pecunias suas erogarint, fere dispereat: dum divinæ domus præfectus (per quem hæc facta esse dicuntur) propter potestatem quam habet movendam de his rebus actionem non

13 Adde *l. 1. ff. de alienatione judicii.*

14 Fraus fit à persona ad aliam, *l. 5. ff. donat. int. vir. l. 5. §. 3. ff. de author. tut. l. 26. in fin. C. de usur. Nov. 12. cap. 17. Novell. 123. cap. 2.*

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Τιβέριος Κωνστάντινος, πιστὸς ἐν Χριστῷ, ἡμερώτατος, μάχιμος, εὐεργέτης, εἰρηνικός, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Φραγγικός, Γερμανικός, Ἀλανικός, Οὐανδαλικός, Ἀφρικανός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἔνδοξος, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, ὠγύστος, Τῇ ἱερωτάτῃ συγκλήτῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΒΑσιλείας γνώρισμα θεοῦ τε πρέπον, ἀνθρώποις τὸ συγγενὲς ἡγεμόνι, τὰς δεομένας εὖ ποιεῖν, τὰς ἀδικίας τὰ οἰκήματα, ὅσα τε τοῖς ὑπηκόοις βοηθήσιμα βουλεύεσθαί τε καὶ πράττειν ἡμέρας, ὡς εἰπεῖν, ἀπόπους καὶ νυκτὸς, ἐδὲν ἡμᾶς παρὲξ τοῦ τὰ τοιαῦτα πιστοποιήσασθαι σπουδῆς, ἐξ ὧν ὁ πολίτειας ἡμῖν τὸ κράτος δέδωκεν ὁ θεός. ἔνθεν τοι πολλῶν ἡμῖν ἀμφόρως φροντιζομένων, τά τε ἐπὶ τῇ σύνδεξι τοῦτης πόλεως οἰκοῦντων, τά τε ἐξ ἁπασῶν γενῶν τῶν ὑπηκόων ἐπιρρεόντων, κλήσεις τινὰς ἡ οἰκήσεις βασιλικὰς καὶ τὰ ὅσας ἐχόντων, πρόγματά τε ἑτέρων καὶ δίκαιας ἀξιολόγους, ποικίλων ἀδικημάτων φροντιζομένων τρόπους ὡρᾶτε τῶν ἀγνοητῶν καὶ χαρτουλαρίων καὶ μισθωτῶν, καὶ τὰ ἄλλως φροντιζόντων τοὺς βασιλικοὺς οἴκους, καὶ αὐτῶν ἁρπαγὰς ποιουμένων, τά φέροντας δικαιωμάτων προφάσεων, ἔστι δ' ὅτε κλήσεως, καὶ γνδίων, καὶ χωρῶν ἀφαιρέσεις ὀδυρομένων· τὰ δ' ἐνεργαλεῖα θεῖα παρ' αὐτῶν φροντιστέα ἄλλοις τοῖς ἀδελφοῖς χωρίοις τε καὶ ἀγορᾶς ὁπωσημήντων, συνίδας τε βασιλικὰς ἢ σημαντρεῖα ἐπιτιθέντων, καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, τὰ μὴ φροντιστέα οἰκειημάτων· τοὺς τε φροντιστὰς ἑτέρας ἀμφισβητήσεις παρακλήσεως ἀπαιτοῦντας, καὶ τοὺς τε ἐναγεῖν βουλομένους μηδὲ τὰ οἰκείων ὀφλημάτων ἀπολαύειν συγχωροῦντας, τοῖς τε ἐναγομένοις δίκης χορεῖς καὶ σιτοβίους τὰς ἀπαιτήσεις ἐπιπαγόντων ἀκούοντες, πολλὰ δ' ἂν χρεῶν συγγραφὰς εἰς τὰς αὐτὰς θείας οἰκίας σωνθεῖναι, χρεωλαμβάνοντας ἐπὶ τῷ τὰ ἑτέρου ὀφειλομένων ἀπεργάζεσθαι, τὰ μὲ ὅσα εἰς ἡμετέρας ἦλθεν ἀκοὰς, δι' διαπιθέσκομεν, τοῖς μὲ ἀποδοθῆναι τὰ ἀφορμήματα κελεύσαντες, τοῖς τε ἀλόγως φροντίσασι εἰρξαντες, τοῖς δ' τὰς δίκαιας ἀφέντες, καὶ τὰ γραμματεῖα τῶν χρεῶν ἀκύρως κωλύσαντες, τοῖς τε ἐπὶ τοῖς σωναλλάγμασι γινομένας φροντίσεις κεκωλυκότες, τοῖς νόμοις καὶ τῇ δικαίᾳ τῆς ἡμετέρας δυσσεβείας σκοπῷ καὶ τὰς τῶν δικαίων οἴκων φροντιστὰς ἀκηλεθηκότες. Ἐπειδὴ δ' ἐχ οἷόν τε ἦν καὶ τὰς ἔξω καὶ πορρωθεν ἀπαντᾶς εἰς τωυτὸν συνάγειν, ἡμῖν τε ἅπασι ἀπιθανχὲ κρῖναι τὰ τοιαῦτα πεπραγμένα τὸ τρόπον φανερῷ κωλύσωμεν, νόμῳ σαφεῖ τὰ περὶ τούτων διορίσαι βουλόμεθα, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐς ὕστερον ἀνθρώποις τὰ τῆς ἡμετέρας δικαιοσύνης γνῶσθαι κατάδηλα, καὶ ὡς ἐάν τι βασιλικῶν ἡμῶν οἴκων ἢ τῶν τούτοις ἐφεστώτων, εἴ τι ὠφ ἀδικοῖεν, φανερὰ εὐθυμία καὶ ἡμετέρα ἀγέμεθα τῶν ὑπηκόων δύπαθείαν, ἐάν τε τοὺς αὐτῶν φροντιστὰς, ὅσα γε εἰς φροντίσεις, τὰ βασιλικῶν διεστάναι. ἐπεὶ μηδὲ τὰ τῆς θείων οἴκων προγωμβα μόνοις ἡμῖν, κοινὰ δ' ὧν καὶ ἅπᾶς πολιτεύματος συνοικεῖσθαι φροντιστέ.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, μηδένα τῶν σύνδεξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων κεκραιπάρων τῆς θείων ἡμῶν ἢ τῆς εὐσεβεστάτης βασιλίδος οἴκων (οἷς σωνελθμηνίων τιμᾶ τε πανδημοναλικὰ, τιμᾶ τε τῶν νέων σκκλησιῶν φροντιστὰς βασιλικὰ οἰκίας) ἢ χαρτουλαρίων αὐτῶν, ἢ φροντιστῶν, ἢ μισθωτῶν, ἢ ἄλλων τῶν τῆς θείας αὐτοῖς φροντιστῶν οἰκίας, ἰμᾶρτεῖν δ' λοιπὰ σωίδας τιμᾶ ἡμετέραν φροντηρίαν φερούσας, ἢ εἰκόνας, ἢ χαρακτῆρας βασιλικὰς ἀλλοτρίοις οἰκοις ἢ χωρίοις ἐπιτιθέναι, ἢ σημαντρεῖα κινεῖσθαι τολμήσωσιν, ἢ γεωργὰς ἑτέρων ὑποδέχεσθαι, ἢ καταθέσεις πιὰς παρασκευάζειν ποιεῖσθαι εἰς τιμᾶ βασιλικῶν οἰκίαν, αὐτὰς ἢ κῆ τὰς αὐτῶν φροσόδους μεταφερούσας. μηδὲ εἰ μεῖζόν τινα συμβαίη τῶν αὐτῶν οἰκήσεων, ἢ χωρίων, ἢ πραγμάτων, ἢ γεωργῶν, τοῖς τῶν θείων οἴκων φροντίκειν δικαίοις· ὡς ἂν μὴ ταύτῃ ἔχοιεν τὰ κῆ τῶν συγκεκτημένων ἐπιρείας τιμᾶ φροσφυσιν.

ΚΕΦ. β'.

ΑΛλὰ κῆ εἴ τινας γεωργὰς ὑπὸ τιμᾶ ἑτέραν τυχόντως τολμῶ πιὰ ἔχοντες φανεῖεν, ἢ καταθέσεις οἷας ἔφαμεν εἰληφότες, κῆ αὐτὰς ἀποδοθῆναι τοὺς γεωργοὺς, κῆ τὰς καταθέσεις αὐτῶν ἀκύρως κατασκῆναι κελεύομεν. Εἰ δ' ὑπὸ τούτων ἢ καί τινων συμβολαίων ὡς ἑτέρας ἐναγωγῆν ἔχειν λέγοιεν, μηδαμῶς τὰ ἐναγόμενα παρ' αὐτοῖς ἔλκειν, δικαστὰς τε τῶν οἰκείων ὑποθέσεων καθεδεῖσθαι, (τοῦτο ὅσα τῶν ἀποπωλοῦντων τὰ κῆ πεπραγομένων ἡγέμεθα) ἐξῆναι δ' αὐτοῖς ὑπὸ τῷ φροσφόρῳ δίκαιῳ, ὑφ' ὃν ἂν οἱ τὰς δύπαιας ὑφιστάμενοι τελεῖν, τιμᾶ δίκαιν κινεῖν, κῆ τὰ δικαίων τυγχάνειν. εἰ δ' κῆ αὐτοὺς τὰς σύνδεξοτάτους κῆ μεγαλοπρεπεστάτους κεφάτορας ὀνόματι τῶν παρ' αὐτῶν φροτιθεμένων θείων οἴκων ὑφ' ἑτέρων ἐνάγεσθαι συμβαίη, εἰ μὲ σὺθάδη τὰ τῆ ἐναγωγῆς κίνησιν, κρίσιν γνώμῃ δ' τε ἐγκαλεῖντος καὶ δ' τῶ θείας οἰκίας κεφάτορος, ἐνα τῶν σύνδεξοτάτων ἡμῶν δεχόντων ἐπιλεγῆναι φροτιθεμένων τιμᾶ δ' πρόγματος ἐξέτασιν τε καὶ κρίσιν· κῆ ἀμφισβητήσεως, οἵα εἰκὸς, εἰς τῶν νομῶν, τῶν βασιλείας θείας, κῆ τῶν ἐκεῖθεν διδομένων φροσδεχέσθαι δικαστῶν· εἰ δ' ἐπὶ χώρας, τῶν τοῦτης ἡγεμόνων τιμᾶ τῶν ὑποθέσεων παρακλαμβάνειν ἀκρόασιν. εἰ δέ γε τῆ τῶν βασιλικῶν προσῆκόντων φροφάσῃ τῶν χαρτουλαρίων τὶς, ἢ ἐμφυτευτῶν, ἢ μισθωτῶν, ἢ κῆ γεωργὸς ἐνάγοιτο, ἐξεῖναι ἔχειν τὸν ἐγκαλοῦντα, εἴτα βούλοιτο, ἵνα αὐτὸς τῶν τῆς θείας οἰκίας προσώπων, ἢ, εἴπᾶς ὑπάτου ἔχῃ φροσῶν αὐτῶν, ἐν γῦν ἑτέρῳ δικαστηρίῳ τιμᾶ κοινῆ δοκοῦντι, ἢ κῆ τῶν θείας κελεύσῃ αὐτῶν κατὰ τοῦτο κρατοῦντων, εἰπᾶς ἐν ἑπαρχίαις τὰ τῶν ἀμφισβητήσεων τούτων κινεῖσθαι· τὰ κῆ χώραν δηλοῖς τῶν ἀκρώσεων παρακλαμβανούσης· τὰ μὲν πεποιημένων τοῖς αὐτοῖς θείαις οἰκίαις φροσμίοις ὧσι ἐπὶ τούτοις, ἐπὶ δέ γε τοῖς τῶν δικῶν διαπεπηγόσι φυλακτηρίοις, ὑπερ τε τῶν λεγομένων ὑδέν ἀνεγνωσίμων τὰ σκδύσιμον, κῆ τῶν ἄλλων τῶν τοῦ τὰς δίκαιας διαπεπηγόσιν. ὡς μηδένα ῥᾳδίᾳ τὸ τῆς ἀγορᾶς τούτων ὑπερβαίνειν μέτρον, δοκοῦσᾳ δ' τούτων τοῖς τῶν δικαστηρίων ὑπηκόοις ἀδείας ἕσης κῆ τοῖς τοὺς δίκαιας φροῦς τοὺς αὐτοὺς θείας οἰκίας, ἢ τοὺς αὐτῶν κεφάτορας, ἢ φροντιστὰς, ἢ μισθωτὰς, ἢ χαρτουλαρίους, ἢ γεωργοὺς λέγοντας, τοῖς αὐτοῖς φροσμίοις χρῆσθαι· ὡς μηδὲ εἰς τὸν γῦν πλεονεκτημένοι φαίνοιντο, κῆ τοῦτο δὴ τὸ τοῖς ἡμετέροις διωρισμένοις νόμοις.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΠειδὴ δ' σμεν καί τινας ἀπατεῶνας τῶν οἰκείων ὀφλημάτων βουλομένους ἀπεργάσασθαι οἰκείων τοῖς χρεώσαις ὑποκειμένων ἀνὰς ἢ ὑδρεὰς ἢ ἕτερα συμβόλαια φροῦς οὐσίας τῶν ἡμετέρων οἰκιῶν ποιεῖσθαι, κῆ ἀφ' μέσου αὐτῶν εἰς ἑτέρας τῶν συγγενῶν ἢ σωνήθων παρασκευάζοντας καὶ ἅττα σωναλλάγματος μεταφέρειν τρόπον, ὡς ταύτῃ τὰς ὑποθήκας ἐλεεινὰς τοῖς τὰ οἰκεῖα φροτιθεμένοις χρήσασθαι φεῦδον ἀναμφιβόλᾳ· μηδὲ τὲ φροσῆτῶν τῶν τῆς θείας οἰκίας, δι' ὧ ταῦτα παρῆχθαι λέγᾳ, ἀφ' τῷ ὕσαν αὐτῷ δωλαμιν, τιμᾶ ὑπὲρ τούτων συναγωγὴν

συναγωγὴν τοῦ δεσπότου, καὶ ἓν τι περίεργον πλησίον τῷ τοῦ θείου οἰκίαν συναναγκάζῃ φορτίον, καὶ κτῆμα τῷ δεδομένῳ αὐτῇ συνομίλει ἐγκαλεῖσθαι παρ' ἑνὸς, ἐξέστω. πανὶ γὰρ οἶκος, ἢ τόπος, ἢ κρίσεως μίσις ἓν θείου οἰκίου ἐπὶ μεῖζον ἢ καὶ τῷ τυχόντι μισθωτὰ παραλαμβανόντος, τῇ οἰκείᾳ χρῆσθαι, τοῖς χρήσεσι ἢ καὶ τοῖς τοῖς δύνασις αὐτοῖς ἐπάγουσιν ἐπηρεάζειν ἐρχόμενα. καὶ τοιοῦτη καλδύομεν μηδένα ἓν λοιπὸν τῇ κτῆσει οἰκείων ἑαυτῶν οἴκοις χρηνῶν τολμᾶν, καὶ ἀφ' μίσους θείας οἰκίας ὅσος ἕτερον δωρεὰ ἢ συναλλαγὴν περιτίθεν· ὡς κδεῖν τὸ οἰκείας πονηρίας ἀφελληθησόμενον, ἢ τοῦ μισθοῦ· ἐνδὲ ἂν τύχοι καθεστῶτος, εἴτε παρὰ τῇ θείᾳ οἰκίᾳ, εἴτε παρ' ἕτερα τινί, κδὲν ἧττον ἀναλωμένης, πάντων τε ἐπ' ἀκραιφνὲς τοῦ τοῖς δύνασις ἢ καὶ τοῦθηκας ἐμοὶ φυλαττομένων, ὡς κδένος ἐπ' αὐτοῦ μετεξὺ σφαλησόμενον τοῦ. ὅσος τοῦ καὶ εἴ τι τοῦτης ἕνεκα τὸ περιοίσας τῇ αὐτῇ θείᾳ οἰκίᾳ ἢ τῇ τοῦτης σεσωσμένῃ ἡγεμονίᾳ τρόπου δεδόσθαι συμβαίη, ὁπωσοῦν τοῦτο τὸ δῶρον, καὶ τὸ παρανομίας τοῦτου, εἰ καὶ τὸ ἀξίας ἦτον, λαβεῖν ἀμφιβολῶ.

ΚΕΦ. δ'.

Ἀλλ' ἀεὶ σοίκους τοῦ παῖς βασιλικοῖς οἰκίαις σεσοικημένους οἰκημάτων, ἀδεῖ γεωργὸς ἀκολέτους, ἢ ἕτερόν τινα τοῦ πάντων, συεργολαβεῖν τὰς τοῦ θείων οἰκων σεσιῶτας, καὶ σεσησιαν αὐτοῖς δανείμειν, ἢ τὸ λειτόμμον παρχιτίκιον ἀπὸ χωρίων τινῶν ἐλευθερικῶν, ἢ ἐξακτικῶν, ἢ βυλευτικῶν, ἢ ἑτέρων ὅλως σεσοικημένων, λαμβάνειν, δανεῖζειν ἢ τούτων ἀπάντων. καὶ εἴ τινες κδὴ σωιδες ἢ χαρακτῆρες βασιλικοὶ τοιοῦτος ἐπιτίθεν χωρίοις ἢ οἰκοις, ἢ ἐργασηρίοις, ἢ τισιν, τοῦτο κωλυέσθω, ἢ καὶ ὑφ' ἑτέρων κωλυμμάτων μηδαμῶς ἀνπλεγεῖν, ὡς καὶ ἡμετέραν τοῦτε κέλευσιν γνομδμ. τοὺς ἢ ἡγουμένας ἄγειν, καὶ συγχωρεῖν τοὺς κτ' τοῦ οἰκων τοῦ τι ὁπωσοῦν τοῦ δυνάμεων ἐναγωγὰς εἰ τοῦ σεσφορᾶς κινεῖσθαι δικαιηρίοις, μηδεμίαν τι παρόδον ἔχειν σεσὶ τοὺς ἀλλοτρίας δίκας, ἢ πραξήματα, ἢ δίκασα, ἢ χωρία, ἢ τοὺς τούτων γεωργοὺς, μηδὲ ἐκκινεῖσθαι κατὰ πινα ἀγωγὰς· τοῦτος τὸ οἰκειδοῦς, καὶ ἐγκαλεῖν ἑτέρους ὡς δὴ τοῦδυνάμεις τοῦς τοιαύτοις ἀγωγαῖς κωλυσῶσι. καὶ τοῦτον ἢ τὸ τρόπον τὸ αἰδικίας παντὸς ἀναιρεθῆναι κελδύομεν, εἰ καὶ ὥραιος τρόπω τοὺς τοιαύτοις ἀγωγὰς ὁ τούτων κύριος εἰς ἡμᾶς καὶ τοὺς θείας ἡμῶν οἰκίας ποιήσθω φαίνοιτο, εἰκαιὰς τε νενομισμένας ὀφλήκοτα ἔχειν λέγειν· ὡς ἂν μὴ τῇ σκηψῇ τοιοῦτη, καὶπὶ παρανομίας ἐγκλήμου καὶ' ἑτέραν ἀπαντήσῃ· ἡμῖν γὰρ ἐδὲ ὠρεῶν τοιούτων μελῇ, ἐπὶ συκφαντίας δόξαν ἀποφέρειδ τοὺς τοῦ θείων ἡμῶν οἴκων σεσοικητὰς βυλόμεθα, οἷα καὶ τὰ ἡμέτερα τοῖς τοιούτοις ὑπόκειται δωρεῖσθαι μέροι ἡμέρας, ὡς εἰπεῖν, ἐκφύσης, κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων πολλῶν πραγμάτων χρημάτων τε πλήθει· χρεὼν ἀπεῖπε φιλοῦμεν μόνοι· αἰδείας ἕσης τοῦ βυλομένου, ἃς ἔχειν φησὶν ἀγωγὰς τοῖς τοῦδυνάμεις, κτ' τὸν ἐπὶ τούτῳ κρατοῦσιν ἀκόλυθον κινεῖν τάξιν, μηδένος τοῦ παῖς βασιλικοῖς οἰκίαις ἐφεστῶτων παρεμβάλλοντος. ἰσίνας δὲ τὸ οἰκεῖα κτ' τὸ νόμῳ δοκλαῖοι, τοῦτα καθ' ὃν ἂν ἐθέλοι ἀμαθέναι τρόπον. αὐτοὺς γὰρ τοὺς τοῦ ἀγωγῶν ὑκεχωρήσεις, εὐχερείας τε καὶ συκφαντίας αἰτίαν ἐχούσας μισεῖμεν τι ἄκρα καὶ ἀπορεφόμενοι. ὥστε καὶ εἴ τινες τοιαῦτα εἰς τοὺς αὐτοὺς θείας οἴκους ἤδη συγγεγράφαι, τοῦτος ἀκύρους καθεστῶμεν. ἐδὲμίαν ἀπαίτησιν ἔχειν αὐτοὺς συγχωρῆντες, ἐλευθερὰντές τε τοῦ σπουδεῖν ἀγωγὰν τοὺς καθ' ὧς γεγόναστ, ποιεῖν τι τοιοῦτον ἐπιτρέπτες τοῖς τοὺς ὑκεχωρήσεις τοιοῦτος πεποικέναι πεφαρμάκοις.

ΚΕΦ. ε'.

Εἴ τις ἢ καὶ αὐτῶν τοῦ βασιλικῶν οἴκων οἱ σεσεσῶτες, ἢ χαρτιλαλέοι, ἢ ἐμφυτεύται, ἢ μισθωταὶ, ἢ οἰοικηταὶ, ἢ ἄλλως αὐτοῖς ἀμφέρωντες, ὑπὲρ πραγμάτων ἰδίας σεσοικήσεων αὐτοῖς, ὑπό τινων ἐγκαλεῖντο τοῖς σεσφορᾶς ἀρχουσιν· αὐτοὺς ἑτοίμους ὑπακούειν κελδύομεν, τοὺς τε δίδωσας παρ' αὐτοῖς ὑποδέχεσθαι, κτ' τὸν ἢ νόμον σεσίεσαν τάξιν, καὶ τοῖς οἰκείοις οἰκοδεσπόταις εἶκειν, ὡς ἐδὲν τοῖς θείας οἰκίας σεσοικήσεως· ὡς μὴ τῇ δωνάμει τοῦτη τοῖς καθ' αὐτῶν ἔχεσι τοὺς ἐναγωγὰς ἐπηρεάζειν δοκεῖν, ἀποτρεῖν τε τοῦ παρ' αὐτῶν ὀφειλόμενα. Οὕτω γὰρ τοῦ τοιούτων ἀδικημάτων τοὺς θείας ἡμῶν οἰκίας ἀλλοτρίωσιν σωσορῶμεν, ὅπ ἐδὲ τοὺς ἤδη παρὰ τοῖς τούτων μεγαλοσεπεστάτοις ἢ ἐνδόξοτάτοις κεκριμένοις ὑποβάσεις, εἴτε ἐν γεγράμμασιν, εἴτε καὶ χραμμάτων χωρὶς, ἐπὶ πορρωτάτω σεσοάνειν συγχρῆσθαι, εἰ μὴ μέρος ἑκάτερον ἑκάστῃ τοῦ πράττειν ἔλοιτο. ἰατέρα ἢ μὴ βλαπτέσθω, ἕνα τοῦ ἡμετέρων δεχόντων, ἐφ' ὥσῳ ἂν τὸ μέρη συμβαίνει, ἢ καὶ ὃν ἂν ἡμεῖς ὑποτείμεθα. κτ' τοῦτο δὴ τὸ παρ' ἡμῶν ὀρθῶς ἀφεστερημένον, τῷ παρ' ἑτέρων τοῦτων ἐξετασθέντος ὑπόθεσιν παρελαβεῖν τό τε, οἷα εἰκὸς, ἐπ' αὐτῇ πεφαρμένα, τοῦ ἐφεξῆς τε ἀκροᾶσθαι, καὶ τὸ νενομισμένα τυπώσαι.

ΚΕΦ. ς'.

Κανεῖνο χαμὶν διορίσαι σωιείδομεν, τοῦ τοῦ σωναῶν τε καὶ μεζόνων, καὶ ἀγχαρείων, καὶ ὁδοῤῥωσῶν, καὶ χθρυῶν, καὶ ἀφρεαφῶν, καὶ ἐπιβολῶν· ὡς ἂν μὴ καὶ τοῦτα ἀδιάκριτα μείνοι, ἀκόλυθον δὲ τις τῷ ἡμετέρῳ δικαιοπάτῳ σωσπᾶ καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἀφαντίπωσις σεσέλεται. τοῦ γὰρ σεσομίων τοῦ οὐ παλαιὰς τοῖς βασιλικοῖς οἰκίαις πεποιεσμένων, τούτων αὐτοὺς ἐξαιρεμένων ὀρθῶς ἡμῖν παρίσῃ χρεισόδη τε καὶ ἀναγκαίαν ἐπιθεῖναι τῷ πράγματι τάξιν· εἰ μὲ γὰρ βασιλέως σφατδυμένον τοῦ ἐπὶ βαρβάρες σκπιμπομένων πάροδον, ἢ καὶ ἡμετέραν κέλδυσιν, δύτησέας ἕνεκα τοῦ σνόδῳ τοιούτης πόλεως, ἢ καὶ ἑτέραν σεσφάσεων χάριν, σπωνοῦν τινα εἰδῶν χρείαν συμβαίη, τούτοις ἀπασιν ἀμέτρων τοὺς ἀλλοις ὑποτελεῖς, ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ τοὺς τοῦ βασιλικῶν οἴκων κλήσεις καὶ οἰκήσεις ὑποκείσας βυλόμεθα. τοῦ ἢ αὐτῶν τούτων χωρὶς ἐδὲ τοὺς θείας οἰκίας, ἐδὲ ἕτερόν τινα τοῦ ὑποτελῶν σνοχλεῖσαι κελδύομεν, ἐδὲ σπὼ ἀναίσχη τοιοῦτό τι χρύσος συγχωρέμεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.
ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ.

Θεῶ τε καὶ δικαιοσύνης μεῖζόν ἐσιν ἐδέν. τούτων γὰρ χωρὶς σὸκ ἂν τι τοῦ δεόντων πραχθείη ποτέ, καὶ ἀφ' ὧν ἡμῖν πολιτεύματι σύτεθθεν καὶ βασιλεύειν ἐσὶ ὀρθῶς, καὶ τοὺς ὑπηκόους εἰς δύνοιάν τε καὶ πᾶσιν δίχνωμοσυνῶν ἐφέλκεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς σὺν θεῷ τε καὶ δικαιοσύνης τὸ σκῆπτρον παραλαβόντες, καὶ τοὺς ἐξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ.

Ο τὸ νομοθετεῖν τοῦ πρέπον, μόνον ἐσὶν ἀγαθὸν μέλησον, ἀλλὰ καὶ τὸ τοὺς θεσπισθέντας φυλάττειν ἀκριβῶς, καὶ ὡς ἔργῳ ἄγειν καὶ τοὺς παρεβαίνοντας τοῖς ἁρμοδίοις ὑποδάλειν ποιναῖς· τί γὰρ ὄφελος ἴσως τοῦ νόμων, εἰ μέχρι γραμμάτων εἶεν ἀτοι, καὶ μὴ τὸ χρήσιμον ἀφ' τοῦ πραγμάτων αὐτῶν, καὶ τοῦ ἔργων τοῖς ὀρθμοῖς παρέχοιεν; καὶ τοὺς ἐξῆς.

Διαπίπτει δ'. ἐλλείπει ὅλη. * *

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.
ΠΕΡΙ ΚΟΥΦΙΣΜΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ.

Μέγιστα τοῦ ὦ ἄνθρωποι ἐσὶν ἀγαθὰ δικαιοσύνη τε καὶ φιλανθρωπία, καὶ μὲ τὸ ἴσον ἐκάστῳ νέμουσα, καὶ, τοῦ ἀδικουμένων σὸκ ἐφιεμένη, καὶ ὡς ἔλεον πρέχουσα, καὶ χρεῶν τὰς δεομένους ἐλευθέρους δυσκόλων πολέμων τῷ βασιλείαν οἴδε κσομεῖν καὶ ἀσφαλεῖν, καὶ τὸ πολίτευμα ἀβασώζειν, καὶ τοῦ ἀνθρώπινον κολῶς ἀβιωσεργάζ βίον, καὶ τὰ ἐξῆς.

susceptit: & qui rem percepit contractum cum divina domo initum prætendit, per datumque domui privilegium a nemine actione conveniri sustinet: *insuper etiam quia esse scimus*, qui domibus, locis, aut aliquibus unius cujuspiam Augustarum ædium officinis majore aut quacunque mercede conductis illarum rerum prærogativa utantur: itaque creditores, aut etiam qui ipsis actiones intentant, & arceant & oblædant: idcirco jubemus ne quis de reliquo subdolis commentis adversus creditores suos uti audeat, neque per divinam domum mediam cum alio donationem aut contractum instituat: *sciens* quod nullum [1] fructum ex versutia sua percepturus est, quum res alienata ubicumque fuerit, sive penes divinam domum, sive penes alium quempiam, nihilominus vindicari poterit, & omnia ei qui actiones aut etiam hypothecæ jus habet, integra atque illæsa, perinde ac si nihil intervenisset, servabuntur. Ad hoc etiam, si quid hujus commenti causa ipsi divinæ domui ejusve procuratori captandæ benevolentiæ ratione datum esse contingat, eo qui dedit excidet, hancque (quamquam minorem quam pro merito) remunerationem feret.

1 *l. 10. in fin. ff. solut. matrim.*

Cap. IV.

Cæterum neque per earum ædium quæ ad Imperatorias domus pertinent inquilinos, neque per alienos colonos, aut alium quempiam omnium, divinarum ædium præfecti aliquid faciendum conducant [2], neque illis patrocinium tribuant, aut quod παλεγγένιον [3] dicitur, ex liberis aliquibus, exactionibusve obnoxiis, aut decurionum etiam, quæve in universum ad alios pertinent, prædiis capiant: ac vero ab his omnibus desistant. Et si tabulæ aut insignia Imperatoria istiusmodi prædiis, domibus, officinis aut locis jam affixa sint [4], hæc detrahant [5], aliisque qui illa detrahunt, quasi nostro jussu id faciant, nequaquam contradicant. Ad hæc quietem agant, adversusque inquilinos, & qui quocunque modo tenentur, coram competentibus tribunalibus moveri actiones sinant: ac nullum ad alienas controversias, aut res, aut jus, aut prædia, horumve colonos accessum habeant, neque adversus aliquos actiones cedant, aut has *ab alio* assumant: itaque alios, ut istiusmodi actionibus obnoxios, in jus vocent. Etenim hanc injuriæ rationem omnino tolli jubemus, etiamsi donationis modo istiusmodi actiones ipsarum dominus in nos divinasque nostras ædes transferat, & quæ justa videantur, debita se habere dicat: ne *videlicet* hoc commento aliis iniquitatis quicquam obveniat. Istiusmodi [6] si quidem donationes nobis curæ non sunt, neque calumniæ opinionem auferre & subire nostrarum divinarum domuum procuratores volumus: utpote qui singulis (ut dicitur) diebus nostra subditis donemus, magnamque rerum mobiliam immobiliumque & pecuniarum vim prope omnibus elargiamur. Facultas vero cuique sit, ut quas se habere actiones dicit eas adversus obnoxios secundum consentanee in hoc obtinentem modum, nullo Augustarum domuum præfecto interposito, moveat: & quando sua per legem recuperarit, de his quocunque velit modo statuat. Ipsas enim actionum cessiones, quod fraudis & calumniæ ansam complectantur, & odimus & aversamur. Quapropter etiamsi quæ hujusmodi in ipsas divinas domus jam conscriptæ sunt, has irritas constituimus, & [7] nullam illas petitionem exactionemque habere concedimus, ut hi adversus quos factæ sunt, inde provenientibus actionibus liberentur, hancque pœnam iis qui has cessiones facere ausi fuerint, imponimus.

2 *Συνεργολαβῶν*, id est, mercede accepta defendere, sic in *Novell. 17. cap. 14. τὰς ἑτέρων βίας συεργολαβῶν.*

3 Ἱλαρχικὸν, merces patrocinii.

4 Dixi ad *l. 2. C. ut nemo privatus.*

5 Adde *Nov. 28. cap. 5.*

6 Adde *l. pen. ff. de hared. instit.*

7 Adde *l. ult. C. ne liceat potentioribus.*

Cap. V.

Si vero etiam ipsarum Augustarum domuum præfecti, aut chartularii, aut emphyteutæ, aut conductores, aut dispensatores [8], aut qui aliquid ad illas pertinent, ob res privatim ad ipsos pertinentes ab aliquibus coram competentibus magistratibus in jus vocentur, ipsos prompte obedire jubemus, & secundum procedendi ex lege ordinem actiones susciperе, indeque manantibus exactionibus cedere, idque perinde ac si ad divinas domus nihil pertinerent: ne hac potestate eos qui adversus ipsos actiones habent oblædere, iisque quæ debent fraudare videantur. Adeo autem ab istiusmodi injuriis divinas nostras domus alienare cogitamus, ut controversias apud illarum magnificentissimos gloriosissimosve curatores sive in scriptis, sive sine scriptis jam motas, ulterius procedere non sinamus, extra quam [9] si utraque pars sponte id facere velit. Quod sane si utraque pars non velit, *volumus* ut unus aliquis nostrorum magistratuum, in quem partes consenserint, quemve etiam nos assignaverimus, secundum hoc quod recens à nobis constitutum est, controversiam à quocumque horum examinatam, quæque in illa forte acta sunt, suscipiat, ac deinceps audiat, quæque legibus conveniant, de ea statuat.

8 Ἡ διοικητά.

9 Licet enim cuique renuntiare iis, quæ pro se introducta sunt, *l. 5. Cod. de pact. Novell. 136. cap. 1.*

Cap. VI.

De oneribus [10] profecto etiam, & metatis & angariis, & viarum [11] pontiumque instaurationibus, de descriptionibus quoque & indictionibus tractare nobis visum est: ac ne hæc indistincta maneant, consentanea quædam justissimo nostro proposito de illis præscriptio procedat. Quum enim privilegia jam olim Augustalibus domibus data ab his illas eximant, recte animum nostrum subiit, ut rei utilem & necessarium ordinem imponeremus. Si etenim ob Imperatoriorum exercituum, qui in barbaros emittuntur, transitum, aut etiam nostro jussu, quo abunde huic inclytæ civitati annonæ sit, aliarumve occasionum causa, specierum quandam contributionem [12] fieri contingat: his omnibus non modo alios subditos [13], verum Augustarum domuum possessiones & habitacula profecto etiam obnoxia esse volumus. Ac sane citra has causas, ne divinæ domus, neque alius subditorum quisquam molestia afficiantur, jubemus: neque ut tale aliquid illata necessitate fiat permittimus.

10 Τῶν συναναῶν, vid. *J. cod.*

11 Vid. *l. 17. §. 1. Cod. de sacrosanct. eccl. l. 4. Cod. de privilegiis domus Augustæ.*

12 Συναναὴν, ut & supra συναναῶν, συναναὴ, coëmptio, *l. 2. Cod. de frumento urbis Constant.* Boëthius *de consolation.* indicta coëmptio. Cassiodor. 12. *variar.* Laridi atque tritici specierum nullis temporibus coëmptionis nomine inde decernimus postulari. Coëmptio dicitur quoties quis forensi pretio fisco vendere cogitur, ideoque ἀναγκαία, id est, onus dicitur, *Suidas in* Συναναὴ, à quo nemini licere excusare. *Cod. ut nemini liceat in coëmpt. specierum*, dicitur etiam συναναὴ τῶν. *l. 1. C. Theod. de publ. comparat.* Specierum emendarum cura, sitonium & sitonia, *tit. ut nemini liceat in coëmptione spec. & de munere siton.*

13 Ut *l. 2. C. de privil. domus Aug.*

Constit. II.
DE HEREDIBUS.

Deo [14] simul & justitia nihil majus existit: absque his enim nihil unquam commode geri potest, & præcipue in nostra hac republica. Exinde enim & recte regnare, & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem. Ea propter cum & nos divinitus, perque justitiam, imperii sceptra susceperimus: & quæ sequuntur.

14 Extat inter *Novell. 164.*

Constit. III.
DE PROVINCIARUM PRÆSIDIBUS.

Non tantum decenter leges ferre summo bono est: sed etiam sancita accurate custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus pœnis subjicere. Quæ enim [16] legum erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? & quæ sequuntur.

15 Extat inter *Novell. 161.*

16 *l. 2. §. 13. ff. de orig. jur.*

Novella quarta deest integra. * *

Constit. V.
DE RELEVATIONE TRIBUTORUM PUBLICORUM.

Præstantissima inter homines bona sunt justitia [18] & benignitas: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque imperium, hæc conservare rempublicam, hæc pulchre humanam noverunt gubernare vitam, & quæ sequuntur.

17 Extat inter *Novell. 163.*

18 Hinc illud apud Ciceronem 6. *de republica, seu in somnio.* Justitiam cole & pietatem.

ALIÆ ALIQUOT CONSTITUTIONES JUSTINIANI, JUSTINI, ET TIBERII,

Ex libro Juliani anteceſſoris.

PRAGMATICA SANCTIO JUSTINIANI IMP. COMPLECTENS VARIA CAPITULA.

I. *Imper. Juſtinian. Auguſt. ut omnia firma ſint, quæ Amalaſiunta, vel Atalaricus, vel Theodatus conceſſerunt.*

PRo petitione Vigilii [1] venerabilis antiquioris Romæ Epiſcopi quædam diſponenda eſſe cenſuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per Occidentales partes habitare noſcuntur. In primis itaque jubemus, ut omnia quæ Atalaricus vel Amalaſiunta [2] regia mater ejus vel etiam Theodatus [3] Romanis vel Senatu poſcente conceſſa ſunt, inviolabiter conſerventur: ſed & ea quæ à nobis vel à piæ memoriæ Theodora Auguſta quondam conjuge noſtra collata ſunt, volumus illibata ſervare, nulla cuicunque danda licentia contra ea venire, quæ à prædictis perſonis, pro quibuſcunque rebus vel titulis data vel conceſſa eſſe noſcuntur, excepta videlicet donatione à Theodato in Maximum pro rebus abita Marciani: ex quibus dimidiam portionem Liberio viro glorioſiſſimo dediſſe meminimus, reliquam dimidiam Maximo viro magnifico relictam, quas apud utrumque firmiter manere cenſuimus.

1 Scripſit adverſus Eutychen.

2 Amalaſiunta, vel ut Paul. Aquilegienſis ſcribit, Amalaſiuntha, alii Amalaſuntha, regina mater Atalarici Gothorum regis: quo extincto ipſamet regnavit, vid. *Paulum Aquilegienſem in Juſtiniano: Procopium 1. de bello Vandalico. & 1. de bello Gothico.*

3 Theodatus ab Amalaſiunta particeps regni aſſumptus, poſt dies aliquot eam in balneo ſtrangulare juſſit. *Paul. Diaconus l. 1.*

II. *Ut per Totilanem facta donationes irrita ſint.*

SI quid à Totilane [4] tyranno [5] factum vel donatum eſſe invenitur cuicunque Romano ſeu cuique alio, ſervare vel in ſua firmitate manere nullo modo concedimus: ſed res ablatas ab hujuſmodi detentatoribus antiquis dominis reformari præcipimus. quod enim per illum tyrannidis ejus tempore factum eſſe invenitur, hoc legitima noſtra notare tempora non concedimus.

4 Totilas vel Totilanes rex Gothorum, à quo Roma quondam capta eſt, qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere buccina juſſit, ut qui ſe à Gothorum gladiis tutos eſſe vellent, aut in eccleſiis ſe tuerentur, aut quibuſcunque modis occultarent, quique decimo poſt anno victus & interfectus à Narſete, *Paul. Aquileg. ibi.* vid. *Procop 3. de bello Gothor.*

5 Facit Paul. *Cod. Theod. de infirmandis eis, quæ ſub tyrannis ac barbaris geſta ſunt. Dixi ea de re nonnulla in l. 16. C. de ſacroſ. eccl.*

III. *Nemini noceat in captivitate gentium amiſſio inſtrumentorum.*

LIcet enim generali lege proſpectum eſt [6] ne inſtrumentorum amiſſio dominis, pro quibus inſtrumenta conſcripta ſunt, quodcunque præjudicium rerum poſſit inferri: tamen ſpecialiter etiam per illa loca hoc renovare cenſuimus, cum ſciamus per diverſas calamitates & hoſtiles pervaſiones tam in ipſa civitate Romana, quam in aliis locis hominibus inſtrumenta periſſe. Nequaquam igitur ex hoc quicunque patiantur calumniam, aut aliquod ſuſtineant detrimentum, ſancimus, ut inſtrumentorum quidem amiſſionem [7] vel corruptionem nullum præjudicium pro dominio vel poſſeſſione, pro credito, dominis rerum, vel poſſeſſoribus, aut creditoribus pro quibus inſtrumenta conſcripta fuiſſe inferre pragmatum.

6 *l 4. l. 5. Cod. de fide inſtrum.*

7 Inſtrumenti amiſſio facta tyrannidis tempore, non nocet creditoribus, dominis aut poſſeſſoribus. Nam & alias amiſſio inſtrumenti cæteras probationes non excludit *l. 4. Cod. de fide inſtrum.*

8 Vid. *cap. 13. J.*

9 Facit *Nov. 36.*

IV.

SEd & ſi quis res abſentis vel etiam capti, forſitan greges [8], per ſuam aut cujuſlibet auctoritatem invaſit, vel petendo eas tenuit, reverſo eo vel liberato, ſine ulla dilatione jubemus reſtitui ipſi vel etiam heredibus ejus. Et ſi forte ille fatale munus ſubiit, etiam heredibus ejus reſtituatur, legis auctoritas ſuggerit.

V. *Non præſumat quis alienum.*

QUia autem veriſimile putamus diverſos tyrannidis tempore res ſuas per metum alienaſſe hominibus vel officium quodcunque gerentibus, vel aliam à Totila commiſſam actionem vel potentiam vel gratiam apud eum habentibus, ſive venditione, ſive aliis quibuſcunque contracti titulis, modo vero quod factum eſt prius reſcindi [9] deſiderare, utpote per violentiam vel per metum tyrannici temporis factum: ſancimus omnibus eſſe licentiam ſui recipiendi ſive vindicandi, vel poſſeſſionis à judice adipiſcendæ, prædiis tantummodo videlicet reſtitutis, qui tamen eo qui ſe dediſſe perhibet adprobante veraciter conſtiterit exſoluta, nec aliquo poſtea modo vel fraude ſubtracta, vel ab eo recepta: cum non abſque ratione eſſe putamus multa tunc tempore per metum vel violentiam facta eſſe, quæ noſtris temporibus reſcindi expoſcit juſtitia, pœna videlicet inſtrumentis inſerta propter prædictas ſanctiones modis omnibus quieſcente.

8 Vid. *cap. 13. J.*

9 Facit *Nov. 36.*

VI. *De tempore poſtliminii, id eſt, poſt captivitatem.*

CUm autem Deo propitio noſtro imperio ſint omnes reſtituti, ſancimus pro noſtrarum legum auctoritate triginta [10] necnon & quadraginta annorum præſcriptionem, alias inſuper, legibus locum habere, & ſuam tenere per omnia firmitatem: his duntaxat temporibus, quæ ab adventu tyrannorum bellica confuſio comprehendit, nullatenus in præſcriptionum curriculis imputandis.

10 Idque etiam continetur *d. Novell. 36.* res ereptas, tyrannidis tempore auferri poſſeſſoribus, niſi actores excludantur legitimis præſcriptionibus.

VII. *Ut inſtrumenta irrita revocentur.*

COgnovimus, dum hoſtilis ferocitas Romanam civitatem vel alias obſideret, diverſos contractus eſſe factos inter Romanos qui obſidebantur, vel etiam inſtrumenta conſcripta: in præſenti vero quoſdam prædictos contractus reſcindere vel etiam inſtrumenta irrita revocare: ſancimus, & ſi poſtea per hoſtilem incuſſionem hujuſmodi documenta perierunt, nullam eſſe licentiam quæ facta ſunt, infirmandi, ſed omnes [11] contractus obſidionis tempore factos in ſua firmitate durare inſtrumenti etiam competentem vim habituri, ſed nullum per eorum amiſſionem dominis præjudicium generandum. quod enim rite perfectum eſt, per fortuitos belli caſus verti ſubtilitatis non patitur ratio.

11 Contractus non ideo reſcinduntur, quod obſidionis tempore facti. Obſeſſus itaque contrahere poteſt: nam & captus poteſt. *l. Nam & Servius 21. ff. de negotiis.*

VIII. *De rebus mobilibus vel immobilibus.*

REs inſuper mobiles vel immobiles ſeſeque moventes, quas à Theodorici regis [12] temporibus uſque ad nefandiſſimi Totilæ ſuperventum quocunque jure vel titulo Romani poſſediſſe noſcuntur per ſe vel uſufructuarias vel alias perſonas, per quas unumquemque præcepit poſſidere, in poſterum ſine aliqua concuſſione apud eos ſervamus, eo videlicet ordine quo per prædicta tempora eaſdem res poſſediſſe noſcuntur.

12 Theodoricus hic eſt à quo Odoacer (rex Turcilinguorum & Ruggorum, ſi credimus Paulo Diacono *in Zenone* rex Italiæ ſuperatus eſt. vid. *Procopium de bello Gothor.* vide *Paul. Diaconum in Odoacro.*

IX. *Pro immunitate tributorum.*

NE autem tributorum exactionis intuitu habitatores patiantur moleſtias quarumcumque provinciarum, ſancimus nullius majoris dignitatis officia pro exigendis functionibus dirigi, ſed per provinciarum judices & eorum officia quodcunque damnum collatores ſuſtinere pro tributorum videantur exactione, licentia non deneganda majoribus judicibus, & eorum Officiis, ſi minus inlatæ fuerint functiones, ipſos judices & eorum Officia convenire, & quod minus eſt illatum exigere, & tam publicæ rationes, quam collatoris utilitas procuretur. Dat. anno, die, & Conſ. SS.

X. *De confirmatione abſolutionis tributorum.*

IPſarum etiam functionum ſolutionem per conſueta loca vel tempora ſolenniter præcipimus fieri, nulla innovatione per hoſtilem adventum ſolutioni tributorum penitus inferenda, ſed pro ſua conſuetudine vel noſtrorum beneficiorum tenore ſive ad arcam ſive in provincia, unumquemque ſolutionem in poſterum etiam celebrare.

XI. *Ut leges Impp. per provincias ipſorum dilatentur.*

JUra inſuper vel leges [13] Codicibus noſtris inſertas, quas jam ſub edictali programmate in Italiam dudum miſimus, obtinere ſancimus: & eas quas poſtea promulgavimus conſtitutiones, jubemus ſub edictali propoſitione vulgari ex eo tempore quo ſub edictali programmate evulgatæ fuerint, etiam per partes Italiæ obtinere, ut una, Deo volente, facta republica, legum etiam noſtrarum ubique prolatetur auctoritas.

13 Facit *Novell. 3. in fin.*

XII. *De ſuffragio collatorum.*

PRovinciarum etiam judices ab [14] epiſcopis & primatibus uniuſcujuſque regionis idoneos eligendos [15] & ſufficientes ad locorum adminiſtrationem, ex ipſis videlicet jubemus fieri provinciis, quas adminiſtraturi ſunt ſine ſuffragio: litis etiam codicillis per competentem judicem eis præſtandis: ita videlicet, ut ſi aliquam collatoribus læſionem intuliſſe inveniantur: aut ſupra ſtatuta tributa aliquid exegiſſe, vel in coemptionibus [17] menuris [16] enormibus, aliiſque præjudiciis vel gravaminibus, aut iniquis [18] ſolidorum ponderibus poſſeſſores damnificaſſe, ex ſuis ſatisfaciant facultatibus. Quod etiam ſi quis de adminiſtratoribus aut *actionariis* de præteritorum nefandorum tyrannorum tempore feciſſe invenitur, ex ſuis facultatibus ei à quo abſtulit, reſtituere jubemus, cum nos indemnitatem ſubjectorum undique volumus procurari.

14 Epiſcopi in provincialium judicum electione ſuffragium habuerunt.

15 Nota à quibus olim eligerentur provinciarum judices.

16 De quib. dixi ad *Novell. Tiberii cap. 6. in fin. T.*

17 Vid. *l. 6. in fin. ff. de extraord. criminibus.*

18 Facit *Edictum 11. cap. 1.*

XIII. *Ut proprietas unicuique reſtituatur.*

CUm autem cognovimus inimicis Deo propitio diverſis expulſis provinciis quoſdam greges [19] invenientes ab illis relictas [20], & ſuo vindicare eas dominio, licet ad alios antea pertinebant: ſancimus cauſſa diſcuſſa, quantum quidem ad eos pertinet, eis præſtari. Si quid vero ab aliis agnoſcetur, dominum ſua recipere: quod vero excepto domino non cognoſcitur, inter illos diſtribui, qui per eandem provinciam greges amiſiſſe inveniuntur, diviſione pro rata portione ſcilicet facienda.

19 *Cap. 4. T. ead.*

20 Greges etiam fœminino genere dixerunt veteres. Lucretius 4. Bucerique greges. vid. *Nonium in Graces.*

XIV. *De eo cui aliquid ablatum eſt, ut reſtituatur.*

SI qui etiam collatorum per occaſionem tributorum exactiones vel cujuſlibet oneris prætextu, aut alio irrationabili modo à quibuſdam in auro [21] vel in ſpeciebus læſi eſſe noſcuntur: hoc etiam competenter, ei cui ablatum eſt, jubemus ſine ambiguitate reſtitui, ut undique provinciarum habitatores legitime ſua recipiant & noſtri temporis poſſint felicitatem ſentire.

21 Facit *Edict. 11. T. cod.*

22 Quibus Gothi Italiam tenuerunt.

XV. *De ſervis qui tyrannorum tempore liberas duxerunt uxores.*

ILlud etiam præteritis capitulis inſerendum eſſe cenſuimus: Ut ſi qui per Gotthicæ [22] ferocitatis nefandiſſima tempora ſervi conſtituti liberas uxores inveniantur duxiſſe, vel etiam libertis hominibus ancillæ conjunctæ licentiam [23] quidem liberæ perſonæ diſcedendi per præſentes noſtros mereantur affectus, ancilla, videlicet vel ſervo in dominorum ſuorum jure remanentibus, nullo præjudicio dominis ſervorum vel ancillarum ex præterito tempore generando. Si vero in poſterum etiam conjugia tenenda eſſe putaverint, nullum [24] præjudicium circa libertatem propriam patiantur, filii vero maternam [25] conditionem ſequantur, quod etiam in illis, qui ex tali conjugio nati ſunt, obtinere jubemus.

23 Matrimonia tempore tyrannidis contracta cum ancillis diſſolvi poſſunt.

24 Obſerva caſum, quo libera ſervi uxor eſſe poteſt etiamſi libertatem non amitat.

25 Partus ventrem ſequitur quoad ingenuitatem. *l. 24. ff. de ſtat. hom.*

XVI. *De ſervis & colonis ab alio detentis.*

SErvos etiam vel colonos, quos ab aliquo contigerit detineri, ſuis reſtitui dominis una [26] cum medii temporis prole jubemus.

26 Parentis reſtitutionem ſequitur partus. Cauſa conjici poteſt *ex l. 6. 7. 8. ff. de pignor. & hypothec. l. 71. §. 3. ff. de leget. 1. l. 41 §. 2. in fin ff. de leg. 3. l. 11. ff. de manumiſſ. vind. l. 3. ff. de liberali.* Sic Seneca 9. *controv. 3.* In auctione, inquit, fratres quamvis hoſtilis haſta non dividit.

XVII. *De Deo dicatis virginibus.*

CUm autem tyrannicæ ferocitatis præſumptionem res etiam illicitas quaſi permiſſas egiſſe ſine dubio ſit: ſancimus, ut ſi qui mulieres Deo ſacratas vel habitum religioſum habentes ſibi conjunxiſſe inveniantur, nullam eis tenendi, vel dotes forte conſcriptas iterum [27] monaſteriis vel eccleſiis, aut ſancto propoſito cui dedicatæ ſunt, reſtituantur.

27 Matrimonium cum moniali contractum, dirimi jubet lex Juſtiniani.

XVIII. *Ne pro comparatione ſpecierum collatores graventur.*

NE vero per coemptiones [28] etiam quodcunque collatores detrimentum ſuſtinere inveniantur, ſancimus per unamquamque provinciam illarum fieri ſpecierum coemptionem, quæ per eandem provinciam abundare noſcuntur: neque enim ejus quod

28 *Cap. 12. T. cod.*

quod ibi non abunde nascitur, coemptionem non fieri patimur: pretiis videlicet pro specierum venalitate, quæ tunc temporis in foro [1] rerum venalium obtinere noscuntur, statuendis, ipsis tamen pretiis specierum unicuique collatorum in tributorum imputandis exactionem, commerciis videlicet navium nullo modo prohibendis, ut & noster felicissimus exercitus possit nutriri, & collatores aurarias [2] functiones ex abundantium specierum commercio infundere valeant, distributione coemptionis pro arbitrio tam locorum antistitis quam primatum uniuscujusque celebranda, ne collatores ex Officiorum [3] avaritia per quemcumque modum opprimi videantur.

1 Privatus species hinc vendere vetat, potest tamen accipio. dict. ad *l.* 13 § 1. *ff. comm. præd.* id est, pretio quod communiter fungitur dixi ad *l.* 63. § *ad l. Falc.* forensi pretio alias nemo invitus cogitur vendere. *l.* 9. *Cod. de Judæis.*

2 De auraria functione, vid. *l.* 13. *l.* 18. *C. Theod. de lustrali collatione.* Dicitur autem eo modo, quo auraria pensio apud Cassiodorum 2. *variar.* auraria pensitatio *l.* 2 *C. de fund. patrimon.* auraria præstatio. *l. un. C. Theod. qui à præst. tit. non.* hinc aurarius canon. *l.* 10. *C. de exact. tribut.* aurarius susceptor. *l.* 1. *C. de apochis publicis.*

3 Id est, officialium, hoc enim inter cætera officium significat. *l.* 6. § 5. *ff. de offic. præsid.* inde officium censuale *l.* 18. *C. de testam.* & apud *Symmachum* 1. *epist.* 46. Cohortale. *l* 33. *C de appell.* comitianum, *l* 2. *C. de off. milit. jud.* comitum *l.* 3. *C. de canon. largit. tit.* præfecti prætorio *l. unic. C. de collat. donat.* Præfidis *l.* 54. *in pr. C. de decurion.* præsidiale *l.* 1. *C. de præscript* 30. procuratoris fisci. *l* 3. *C. quando fiscus vel privat.* proconsulis præfecti Augustalis. *l.* 3. § 1. *C. de Canon. largit. tit.* rectoris provinciæ *l* 2. *in fin C. de Canon. largit. tit.* vicarii *d.* § 1.

4 Principis est pondera & mensuras tradere. facit *Edict.* 11. *c.* 2. facit *L.* 1. *c.* 2. *C. Theod. de pondera tor. l.* 15. *C. cod. de fuscept.*

5 Multam observa dispendium permutationi solidorum inferentis.

6 Adde *l.* 38. *in fin. ff. de rei vind.*

7 Vid. *tit. de tab. exhib.*

8 Interdum duo contractus authentici esse possunt.

9 Id est, contractibus. Idem plerumque fit in testamentis, vid. *l.* 14. *ff. qui testamenta.*

10 Adde *l.* 23. *ff. de falsis.*

11 De quo *Tac.* 8.

12 Judex militaris causarum civilium notionem non habet. vid. *l.* 1. *& seq. Cod. de off. milit. jud.*

13 Forte legendum, *condictiones*, argumento eorum quæ dicuntur in *l.* 9. *C. Theod. de infirm. hic qua sub tyrannis.* ibi, *locatio & conductio immutabilem obtinuerunt firmitatem.*

14 De quo *cap.* 5. 8. *ff. eod.*

15 Adde *l. un. C. de naufr. Tiberinis.*

16 Intelligit, ut opinor, aquæductus. *l.* 27. § 3. *ff. de usufruct. & quemadmod. l.* 39. § 5. *ff. de leg.* 1.

17 Superindictum, est augmentum indictionis. vid. *tit. Cod. de superindicto*, Galli, *le taillon.*

18 Quenam tantæ ubertatis causa erat ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (ut fas est credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore: sive illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eademque diligentia arva disponebant, qua castra: sive honestis manibus omnia lætius proveniunt, quoniam & curiosius fiunt. *Plin.* 18. *cap.* 3. *&c.* quæ ibidem vide, de senatoribus ab aratro ad honores vocatis.

19 Id est, anno 554.

20 *Xarsi urbi*: ita legitur apud Julianum.

XIX. *De mensuris & ponderibus.*

UT autem nulla fraudis vel læsionis provinciarum nascatur occasio, jubemus in illis mensuris vel ponderibus species vel pecunias dari vel suscipi, quæ beatissimo Papæ vel amplissimo senatui nostra [4] pietas in præsenti contradidit.

4 Principes fecerunt multa ad publicum commodum pertinentia, quæ ad privatum non pertinent.

XX. *De mutatione solidorum, id est, monetæ.*

CUm autem scimus *veterum* Romanorum principum solidos per illa loca facile inveniri, comperimus autem negotiatores vel alios quosdam propter mutationem solidorum dispendium aliquod collatoribus nostris inferre: sancimus, solidos Romanorum principum forma signatos sine permutationis dispendio per omnes provincias ambulare, & per eos celebrari contractus: eum, qui dispendium aliquod permutationi solidorum inferre præsumpserit, pro [5] unoquoque solido alterum tantum ei cum quo contraxerit, inferat.

5 Id est, officialium, hoc enim inter cætera officium significat. *l.* 6. § 5. *ff. de offic. præsid.* inde officium censuale *l.* 18. *C. de testam.* & apud *Symmachum* 1. *epist.* 46. Cohortale. *l* 33. *C de appell* comitianum, *l* 2. *C. de off. milit. jud.* comitum *l.* 3. *C. de canon. largit. tit.* præfecti prætorio *l. unic. C. de collat. donat.* Præfidis *l.* 54. *in pr. C. de decurion.* præsidiale *l.* 1. *C. de præscript* 30. procuratoris fisci. *l* 3. *C. quando fiscus vel privat.* proconsulis præfecti Augustalis. *l.* 3. § 1. *C. de Canon. largit. tit.* rectoris provinciæ *l* 2. *in fin C. de Canon. largit. tit.* vicarii *d.* § 1.

XXI. *Ut pretium satisfaciat & quod tulit quis.*

SI quis etiam de rebus immobilibus ad alium pertinentibus aliquem ornatum vel materiam abstulisse inveniatur modis omnibus restituere: vel si jam [6] alicui injuncti sint ædificio, pretio satisfacere coarctetur, ut undique nostrarum legum conservetur auctoritas. Instrumenta [7] etiam quæ ad alios pertinentia, forte ab aliis detinentur, prioribus dominis jubemus restitui, ut omnes undique nostrarum legum adjutorio potiantur. Si vero instrumentum periisse inveniatur, cujus exemplar apud alterum invenitur, utpote duobus [8] scriptis authenticis, prout in contractis [9] solitum est, ex eo quod apud partem alteram invenitur, aliud conscribi jubemus, & parti dari, cujus jam instrumenta perierunt, ut competentem possit habere cautelam. Sed & si quis instrumentum alienum sive ipse tollendo, sive quocunque casu inveniendum malignitate vel incendit [10] vel abscondit, aut corrupit, aut quocunque modo habere desierit, tunc quanti interest ejus, ad cujus jura instrumenta pertinebunt, is qui dolum fecit, satisfacere compellitur. Dat. die, anno, & Conss. SS.

6 Vid. *Nov.* 162. *cap.* 2.

XXII. *Ut annona ministretur Medicis & diversis.*

ANnonam etiam quam & Theodoricus [11] dare solitus erat, & nos etiam Romanis indulsimus, in posterum etiam dari præcipimus, sicut etiam annonas, quæ grammaticis ac oratoribus vel etiam medicis, vel jurisperitis antea dari solitum erat, & in posterum suam professionem scilicet exercentibus erogari præcipimus, quatenus juvenes liberalibus studiis eruditi per nostram rempublicam floreant.

XXIII. *Ut civiliter inter se causas audiant.*

LItes etiam inter duos procedentes Romanos, vel ubi Romana persona pulsatur, per civiles judices exercere jubemus, cum talibus negotiis vel causis judices militares [12] immiscere se ordo non patitur.

XXIV. *Ut mutationes in suo statu stent.*

REipublicæ permutationes etiam vel comparationes sive competitiones [13] cum publico factas usque ad adventum sceleratæ memoriæ Totilæ [14] in sua firmitate firmamus, si tamen nulli aliquid alio possidente competit.

XXV. *Ut fabricæ publicæ serventur.*

CONsuetudines etiam & privilegia Romanæ civitatis vel publicarum fabricarum reparationi, vel alveo [15] Tiberino, vel foro aut portui Romano sive reparationi formarum [16] concessa servari præcipimus: ita videlicet, ut ex iisdem tantummodo titulis, ex quibus delegata fuerunt, præstentur.

XXVI. *Ut per negotiatores coemptiones fiant.*

SUper hæc cognovimus Calabriæ vel Apuliæ provinciæ possessoribus pro coemptionibus non inferendis superindictitium [17] titulum impositum esse pro unaquaque millena, unde coemptiones per negotiatores annis singulis exerceri, in præsenti vero negotiatoribus specierum coemptiones recusare tentantes tam superindictitium titulum, quam coemptionis onus provinciæ possessoribus imminere, cum abunde mercatores sint, per quos possit exerceri coemptio: sancimus magnitudinem tuam hæc examinantem, si possibile sit, per negotiatores species comparatas inferri, collatores provinciæ nullatenus prægravari, cum superindictio titulo semel eis imposito, coemptionis etiam onus inferre sit impossibile. Dat. die, anno, Conss. SS.

XXVII. *Ut qui voluerit ad præsentiam Imp. navigare, non impediatur.*

VIros etiam gloriosissimos ac magnificos Senatores ad nostrum accedere comitatum volentibus, sine quocunque impedimento venire concedimus, nemine prohibendi eos habituro licentiam, ne Senatoribus nostris vel collatoribus debitus introitus quodammodo videatur excludi, sed etiam ad Italiam provinciam eundi eis, & ibi quantum voluerint tempus commorandi pro reparandis possessionibus aperimus licentiam, cum dominis absentibus recreari [18] possessiones aut competentem mereri culturam difficile sit. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam sanctionem nostra statuit æternitas, magnitudo tua modis omnibus effectui mancipare observareque procuret, pœna decem librarum auri imminente contra temeratores nostrarum jussionum. *Pragmatica data Idib. Augusti. Const. Imper. DN. Justiniano PP. Aug. Anno* XXVIII. [19] *P. C. Basilii VC. Anno* XIII. *Narsiur* [20]. *Ill. præposito sacri cubiculi: Antiocho Vr. magnifico præfecto per Italiam.*

DE ADSCRIPTITIIS ET COLONIS.

Imp. Justin. Augusti. Dominico præfecto.

DOcuerunt nostram serenitatem Lygdunenses [21] habitatores, & hoc nos docuerunt, quia ante propositum legem per quam jussimus adscriptitios vel colonos commissentibus se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, & ex hoc detrimentari fundos & eorum functiones, recedentibus agricolis, velut ex utero libero procedentes: ex hoc corrigentes sancimus, secundum veterem legem *de adscriptitiis & colonis constitutis agricolis, quod nascitur adscriptitium & colonum fieri.* sed si sola fuerit mulier libera constituta cum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur lædi ex hoc penitus liberum uterum, utque talis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscriptitio, neque colono, in hoc tantummodo casu obtemperante lege. Sancimus ergo generalem legem, *ut qui ex adscriptitio & colono natus est, patru naturam sequatur.* Sic ergo & indemnitas fisco collatoribus erit P. C. In hoc ergo medentes, præsentem dispositionem disposuimus, quam observare tuam celsitudinem sancimus in omnibus Illyricanis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur. Tua igitur gloria quæ nobis visa sunt per hanc legem divinam significantem effectui mancipare festinet, multa imminente decem librarum auri, qui eam violaverit, aut concesserit violandam. *Dat. Sub. Id. April. Constantinopoli, Imp. DN. Justiniano Aug. Anno* XIV. [22] *Justino Conss.*

21 Lugdunensium, ita legitur apud Julianum, alii Lygdinensium. extat rescriptum Hadriani ad Bittasium Pollionem legatum Lygdonensem. *l.* 15. *In fin. ff. de excus. tut.* ubi Haloander legit Lugdunensem. Fit etiam mentio Lugdunensium Gallorum in *l. ult.* § 1. *ff. de censib.* Non potest autem hic locus referri ad Lugdunenses Gallos, ut qui Clodoveo Regi tunc temporis obtemperarent, soluti potestate & jurisdictione Imperatoria: ut colligere possis ex Gregorio Turonensi 2. *num.* 36. eo magis quod hæc constitutio ad Illyricanos pertineat. J. *cod.* puto itaque hanc Lugdunensium civitatem Illyrici fuisse.

22 Id est, 540.

CONSTITUTIO JUSTINI IMPER. DE FILIIS LIBERARUM, IN AFRICAM DIRECTA.

Imperator Cæsar Fl. Justinus, fidelis in Christo, mansuetus, maximus, benefactor, Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus: Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, ac Triumphator, semper Aug. Theodoro.

DIe noctuque pro utilitate reipublicæ subtiliter cogitantes, illa properamus renovare quanta in locis opportunis sunt necessaria, & maxime pro tributis atque reditibus, sine quibus impossibile est aliquid agere prosperum. Suggessit autem tua magnitudo maximam partem possessorum Africanæ provinciæ precibus suis intimare desolatos agros remansisse, cum divina lex promulgata fuisset constituens creatos ex libera matre & adscriptitio marito, liberos esse, quod contrarium est legibus antiquis: cum illæ manifeste decreverunt talem sobolem adscriptiam esse, ex hac enim licentia filii adscriptitiorum, prædia in quibus nati sunt, dimittentes, & in aliis habitantes locis, tam fiscum quam dominos prædiorum minuere, & hæc dicentes supplicaverunt corrigere hoc capitulum apud illam provinciam, sicut & pater noster prædictæ legislator in Illyricanam provinciam fecit constituens *filios, qui nascuntur ex libera matre atque adscriptitio patre, liberos esse cum suis rebus* [23], *sed tamen colonos ut non liceat terulas ubi nati sunt relinquere, & alienæ colere.* His igitur nostræ serenitati suggestione tua relatis, necessarium esse perspeximus possessores subjectos nostros atque functiones publicas adjuvare. Unde * sancimus in Africana provincia filios ex libera matre & adscriptitio patre productos, liberos quidem esse, & res proprias habere, in ordine tamen colonorum esse, & non posse eos dimittere prædia, in quibus nati sunt, & excolere aliena, sed vicos ipsos in quibus orti sunt, cum libertate colere: sic etenim nec fiscus nec possessor læditur, neque prædicti imminuuntur, terras ubi nati sunt excolentes, Theodore parens [24] carissime atque amantissime. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam sanctionem nostra sanxit æternitas, tam tua magnitudo, quam qui post te eandem administrationem adepti fuerint, una cum officio suo effectui mancipare observareque procurent. *Dat. Kal. Mart. Constantinop. Imper. DN. PP. Augusti. Justini an.* v. *Indict.* III. Et subscriptio [25] imperialis, *Vale Theodore parens carissime atque amantiss.* &, Quæstor legi [26]. *Dat. Kal. Mart. CP. Imp. DN. Justin. PP. Augusti. Anno* v. *post. Conss. ejusdem DN. Anno* II.

23 Vid. *Nov.* 162. *cap.* 2.

24 Antiquum est viros graves ab Imperatoribus *parentum* nomine appellari.

25 Subscriptionem Principis, rescriptis & constitutionibus addi observa. adde *l.* 6. *Cod. de diversis rescriptis.* sed & subscriptionem quæstoris præcedere.

26 Moris fuit quæstores ita subscribere: Quæstor legi: vid. *Pragmaticam proxim.* J. adde *Novell.* 114. *in princ. & fin.* Eadem forma subscribebant patriarchæ. *l.* 25. § 6. *Cod. de sacros. eccl.*

SACRUM PRAGMATICUM TIBERII [27] AUGUSTI, DE CONFIRMATIONE CONSTITUTIONUM JUSTINI IMPERATORIS DE FILIIS COLONORUM ET LIBERARUM.

In nomine Domini Jesu Christi.

Imperator Cæsar Fl. Tiberius Constantinus, in Christo mansuetus, maximus, benefactor, & Fl. Nob. Tiberius, Mauritius, Felicissimus Cæsar, Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor & Triumphator, semper Augusti. Theodoro.

CONsuetum & peculiare nostræ mansuetudinis remedium necessitatibus subjectorum nostrorum imponere cupientes, suggestionem viri beatissimi Publicani [28], antistitis Cathaginensium civitatis & possessorum ejusdem Africanæ proconsularis provinciæ libenter suscepimus, per quas pragmaticam sanctionem Justini divæ memoriæ patris nostri pro conditione subolis ab adscriptitio patre & ingenua matre ad Theodorum tunc præfecturam tuam agentem ante tempus emissam firmam inlibatamque nostris etiam adfatibus constitui supplicaverunt, ut cultura terrarum permaneat nulla lege vel machinatione ab ea separari valitura. Consulentes itaque conlatoribus Africani tractus, sancimus eandem pragmaticam sanctionem, & ejus dispositionem omnibus mo dis ex quo data est, suas vires habere, & incertam ei auctoritatem universis dominis terrarum opitulari, ut liberi procreati à matre ingenua & parte adscriptitio vel colono rusticitatem paternam cognoscant, & operibus suis consuetos reditus his quibus suppositi sunt, subministrent, deterioris quidem conditionis alieni, ipsius autem cespitis ubi nati sunt, recedere, & in aliis quibuscunque locis degere non permissuri, Theodore parens carissime atque amantissime. Illustris igitur & magnifica autoritas tua hanc pragmaticam sanctionem in æternum valituram edictis propositis omnibus habitatoribus Africanarum partium innotescat, ut omnibus pateat, qualem pro utilitate eorum providentiam gerimus.

27 Hic fuit successor Justini 2. *de quo* S.

28 Publicanus Episcopus Carthaginis.

29 Præcedebant, interdum illa: *Et manu divina divinitas te servet, per multos annos.* Nov. Valentiniani de homicidiis casu factis, *& manu divina optamus vos felicissimos. Novell. de indeb. relig.*

30 Subscriptiones rescriptorum varias observa. addebant interdum rescriptis & constitutionibus diem, quo is ad quem dirigebantur rescripta vel constitutiones accepisset, & quo fuissent ante latæ. id est, programmate propositæ. *l.* 27. *C. Theod. de iis quæ* S. *relat. contra.* Ideoque in una & eadem constitutione interdum quatuor dies subnotabantur. Data, Subscripta, Accepta, Antelata, vel Lecta, vel Allegata.

Et subscriptio Imperialis.

Divinitas te servet per multos annos, parens carissime atque amantissime, & Quæstor legi. *Dat.* III. *Id. Augusti. CPL. Imp. DN. Tiberii Constant. PP. Aug. Anno oct. & PCL. ejus Anno tertio. & RS. Nob. Tiberii Mauc. felicissi. Cæsar. Anno primo* [29].

AYTO-

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.
Η
ΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΑΙ ΚΑΘΑΡΣΕΙΣ.

IMPERATORIS[1] LEONIS AUGUSTI
NOVELLÆ CONSTITUTIONES:[2]
AUT,
CORRECTORIÆ LEGUM REPURGATIONES.[3]

Henrico Agylæo Interprete.

PROOEMIUM.

REtum humanarum vicissitudo, vitæque inconstans atque multiformis status, permultis ac omne genus legibus ortum[4] præbuere: quæ *leges* quia sua multitudine ad quascunque se facile res protendunt, quum illas sibi admovent, quidquid recte aut secus sese habeat, dijudicant. Sunt itaque tanquam[5] custodes quidam vitæ nostræ & medici[6], dum mala, partim ne oriantur ac in communem vitam promanent, impediunt[7]: partim vero, quæ mala occulta sunt, insinuanterque irrepserunt, eorum noxam corrigunt[8], ac velut radicitus vitiositatem evellunt, eamque non sinunt corroborari. Atqui *earumdem* humanarum rerum cursus[9] velutique reciprocus quidam æstus, dum sursum deorsum omnia vertit ac volvit, & multa quæ recte constituta essent in pejus commutat, permulta item oblivione obruit, ut perinde ac si in rerum natura visa nunquam essent, incognita sint: non mediocrem illis labem intulit, has profundo silentio tegendo, in illis vero ut inter sese dissentiant efficiendo: idque alias dum illi ipsi qui illas tulerunt, in priore sententia ac voluntate non persistunt, verum sibi ipsi contradicunt: alias etiam, dum posteriores modo consuetudine, modo lege illis contraria sustinent, ut hinc confundi leges, nec exiguum rebus mortalium inferri detrimentum contingat, aliis cum aliis commutatis, talorumque[10] instar huc illuc temere volventibus. Illas itaque res, ex quarum tranquillo & imperturbato statu salus reipublicæ dependet, in tanta confusione perturbationeque versari, indignum neglectu rati, quam accuratissima legis inspectione ac consideratione dignati sumus: & quas obtinere conducibile fore animadvertimus illis selectis, scripto[11] Imperatoriæ nostræ majestatis decreto in republica authoritatem confirmavimus: utque controversias dijudicarent, insuper etiam scivimus: quas vero inutiles judicavimus, harum nonnullas in perpetuum silentium conjectas, decreto & ipsas à legum honore atque ordine exulare jussimus: quarum autem nullam prorsus mentionem fecimus, has etiam, hoc ipso quod earum non meminerimus, juxta atque illas in exilium ejecimus. Denique quoniam & inter receptas consuetudines[12] nonnullas ratione non destitui, talesque quales prudens aliquis non contemnat, vidimus, has quoque legis prærogativa honestantes, ex inscriptæ[13] consuetudinis statu ad legis imperium atque honorem eveximus. Quum ergo hæc ita à nobis comparata sint, sciat quisque quod quæ leges per scriptum Imperatoriæ nostræ majestatis decretum authoritatem nactæ, aut quæ consuetudines legis dignitate honoratæ fuerint: hæ & in republica obtinebunt, & controversias in se suspensas habebunt, quæ autem ab illis in contrarium vergunt, aut mentione sempiternam illis taciturnitatem injungente, citrave hanc etiam ut quæ cum despectis ejusdem conditionis sint, eodem decore dignæ habitæ sunt: hæ vero dehinc & rejectæ & à republica exules atque extorres erunt.

CONSTIT. I.

QUOD UNUMQUEMQUE, QUI JUDICANDI PRÆROGATIVAM ACCEPERIT, QUEMADMODUM LEGALIUM CAPITULORUM A NOBIS HABITUS DELECTUS[14] STATUERIT, DIRIMERE CONTROVERSIAS OPORTEAT: QUÆ VERO INTER REPROBATA[15] HABITA SUNT, UTI EX ILLIS NULLA LITIS AMBIGUITAS DIJUDICETUR.

In nomine ejus qui universo humano generi salutares leges tulit, Christi veri Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Leo, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo venerabilis, Augustus, fidelis Rex: Styliano Illustrissimo sacrorum nostrorum officiorum magistro.

CEleberrimi ille inter imperatores nominis Justinianus quum animo esset erga rempublicam & optimo, & ejus utilitatum studiosiss. velut sylvam[16] quandam, constitutiones in Romano Imperio inde ab initio usque ad suam ætatem diversis temporibus editas accipiens, quo bene de subditis mereretur, industria & laboribus suis opus admiratione dignum, universarum nempe legum illam incorporationem[17], summa cum contentione efficere est conatus. Si quid contrarium aut inconveniens appareret, repurgavit: ex quibus vero compositum reipublicæ ac decorum statum exiturum crederet, hæc in unum contexuit, atque velut in artem[18] aliquam informavit, quasique in una justitiæ libra[19], à qua justum à diverso & injusto discerneretur, constituit & collocavit. Atqui (ut constat) ubique est pulcherrimum,

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ ποικίλον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τὸ πολύτροπον τῆς τοῦ βίου καταστάσεως, πολλοῖς καὶ παντοδαποῖς νόμοις παρέσχε λαβεῖν γένεσιν, οἳ τῷ πλήθει τοῖς πράγμασι συνεκτεινόμενοι, τῇ πρὸς ἑαυτοὺς παραθέσει, πᾶν ὅ, τι τι καλῶς ἔχει καὶ ὃ μή, διακρίνουσιν. εἰσὶ τοιγαροῦν ὥσπερ τινὲς φύλακες τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ ἰατροί, ἃ μὲν κωλύοντες παντελῶς εἰς τὸν βίον ἐλθεῖν τῶν κακῶν, ὧν δὲ λαθόντων καὶ παρεισδεδυκότων τὴν βλάβην ἐπανορθούμενοι, καὶ οἷον ῥιζοτομοῦντες τὴν κακίαν, καὶ οὐκ ἐῶντες ταύτην κρατύνεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φορὰ καὶ παλίρροια ἄνω τε καὶ κάτω πάντα στρέφουσά τε καὶ μεταφέρουσα, καὶ πολλὰ μὲν εὖ κείμενα κακῶς μετατιθεῖσα, πολλῶν δὲ λήθην κατασκευάζουσα, ὥστε εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὤφθησαν λαχόντα γένεσιν, καὶ ἐπίγνωστα εἶναι, οὐ μικρὰ τούτους ἐλυμήνατο, οὓς μὲν σιγῇ κρύψασα βαθείᾳ, οὓς δὲ ἀλλήλοις ἀντιφθέγγεσθαι παρασκευάσασα· τοῦτο μέν, αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐκτεθεικότων αὐτοὺς, οὐ μενόντων ἐπὶ ταῖς προτέραις διανοίαις, ἀλλὰ σφίσιν αὐτοῖς ἀντειπόντων· τοῦτο δέ, καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὅπου μὲν ἔθει, ὅπου δὲ δόγματι τούτοις ἐναντιωθέντων· κἀντεῦθεν συμβῆναι μὲν πολλὴν τοῖς νόμοις τὴν σύγχυσιν, οὐκ ὀλίγην δὲ βλάβην τοῖς πράγμασιν, ἄλλων πρὸς ἄλλας μετατιθέντων, καὶ κατὰ κύβους πιπτόντων. Τοιγαροῦν οὐκ ἄξιον παρελθεῖν κρίναντες, ἐν τοσαύτῃ συγχύσει καὶ ταραχῇ φέρεσθαι ὧν ἡ γαλήνη καὶ ἀπραξία τῆς πολιτείας ἐξήρτηται, ἐπισκέψεώς τε ὡς ἔνι μάλιστα ἐπιμελεστάτης τοὺς νόμους ἠξιώσαμεν, καὶ ὧν λυσιτελὲς ὑπάρχειν τὸ κράτος κατενοήσαμεν, τούτων ἐκλογὴν ποιησάμενοι, δόγματι ἐγγράφῳ τῆς βασιλείας ἡμῶν τὴν εἰς τὴν πολιτείαν αὐτοῖς παρρησίαν ἐβεβαιώσαμεν, καὶ τοῖς πράγμασι διαιτᾶν ἐπεψηφισάμεθα. οὓς δ᾽ ἔγνωμεν ἀσυμφόρους, τούτων δὲ ἄρα ἐνίους μὲν καὶ αὐτοὶ δόγματι, τῆς τῶν νόμων τιμῆς καὶ τάξεως ἐξωστρακίσαμεν, εἰς σιγὴν διηνεκῆ συνελάσαντες, ὧν δ᾽ οὐδ᾽ εἰς μνήμην ὅλως κατέστημεν, διὰ τῆς ἀμνηστίας καὶ αὐτοὺς παραπλησίως ἐκείνοις συνεξωστρακίσαμεν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν ταῖς κρατούσαις συνηθείαις ἐφάνησάν τινες οὐ παράλογοι, οὐδὲ τοιαῦται οἵας ἂν νοῦς συνετὸς ἀτιμάσοι, καὶ ταύτας νόμου προνομίᾳ τιμήσαντες, ἀντὶ δὲ συνηθείας ἀλόγου, εἰς νόμου πρόσταξιν καὶ τιμὴν ἀνηγάγομεν. Τούτων ἡμῖν οὕτως διακειμένων, ἴστω πᾶς τις ὡς ὅσοι μὲν διὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς βασιλείας ἡμῶν δόγματος ἔλαβον κῦρος νόμοι, ἢ τετίμηνται ἀξιώματι νόμου συνήθειαι, οὗτοι καὶ πολιτεύσονται, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀνηρτημένα τὰ πράγματα ἕξουσιν· ὅσοι δὲ πρὸς ἐναντίωσιν αὐτοῖς ἀποφερόμενοι, ἢ μνήμης τὴν ἀφανίαν αὐτοῖς ἀΐδιον ἐπιβαλούσης ἠξίωνται, ἢ καὶ χωρὶς ταύτης ὡς ὁμότιμοι τῶν ἠτιμωμένων συνητίμωνται, οὗτοι δὴ καὶ ἀπόβλητοι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ τοῦ πολιτεύματος εἰσὶν ὑπερόριοι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α΄.

Ὅτι χρὴ πάντα τὸν κρίνειν λαβόντα προνόμιον, καθὼς ἡ ἐγκεκριμένη τῶν νομίμων κεφαλαίων ὑφ᾽ ἡμῶν ἐκλογὴ διατέτακται, διαλύειν τὰ ἀμφίβολα· ἃ δὲ τῆς ἀποκρίτου τάξεως ἠξίωται, κατὰ ταῦτα μηδεμίαν διοικεῖσθαι δίκης ἀμφιβολίαν.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις νομοθετήσαντος τὰ σωτήρια Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Λέων, εὐσεβής, εὐτυχής, ἔνδοξος, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, πιστὸς βασιλεύς, Στυλιανῷ τῷ περιφανεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων ἡμῶν.

ΟΜΕΝ δὴ περιώνυμος ἐν βασιλεῦσιν Ἰουστινιανός, ἀρίστης καὶ λυσιτελεστάτης τῇ πολιτείᾳ γνώμης γενόμενος, ὥσπερ τινὰ ὕλην λαβὼν τὰς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρις ἐκείνου κατὰ διαφόρους χρόνους τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐπικρατείᾳ διατάξεις τεθεσπισμένας, οἰκείαις φροντίσι καὶ πόνοις ἔργον ἀξιοθαύμαστον, τὴν τῶν νόμων ὅλην σωματοποιΐαν εἰς εὐεργεσίαν τῶν ὑπηκόων ἐφιλοτιμήσατο κατασκευάσασθαι· καὶ εἴ τι μὲν ὑπεναντίον καὶ ἀνάρμοστον διεφαίνετο, ἀνακαθάρας, δι᾽ ὧν δὲ τὴν εὐαρμοστίαν ἐμπολιτευομένην ἔγνω, ταῦτα εἰς ἓν συνυφηνάμενος καὶ στοιχειώσας, καὶ ὥσπερ εἰς στάθμην δίκης μίαν καταστησάμενος, ὑφ᾽ ἧς τό, τε δίκαιον καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ὂν διεκρίνετο· ἀλλὰ γάρ, ὡς ἔοικε, πανταχοῦ κάλλιστον τὸ μηδὲν ἄγαν· καὶ γὰρ οὕτω καλῶς εἰς ἓν σῶμά τι ποιησάμενος

1 Originem Græcarum constitutionum, quæ multorum manibus hodie teruntur, hic referre, non inutile fortassis fuerit. Basilius Macedo cum filio Constantino & Leone Philosopho (cujus Novellas hic interpretor) πρόχειρον juris edidit, distinctum titulis 60. adde *Novell.* 1. *in fine. Novell.* 71. §. *de nupt.* Hunc consequutus Leo filius, collatis omnibus quæ de jure civili extabant voluminibus, Digestis, Codicibus, Institutis, Novellis, novum opus libris 60. complexus est: quod ideo ἑξηκοντάβιβλον, & quia Principum leges continet τὰ βασιλικὰ nuncupavit, & ἐκλογὴν *Novell.* 1. §. *eod.* hoc itaque constet Leonem βασιλικῶν authorem esse 1. *Harmenopul.* 1. *in princ. Balsamon in versibus Heroicis.* Eodem tempore Photius patriarcha Constantinopolitanus νομοκανόνα edidit, quasi breviarium & indicem Canonum usu receptorum distinctum titulis 14. quem & προκανόνα appellarunt, forte quod is Photii liber velut Index præponeretur canonibus. Idem enim pene præstiterunt Photius & Balsamon, Græcis, quod Latinis postea Burchardus Wormatiensis anno 1020. Ivo Carnotensis anno 1090. & Gratianus anno 1120. Postea Constantinus Leonis filius, cognomento Porphyrogenneta, libros Basilicῶn repurgavit, fuitque author ἀνακαθάρσεως, id est, Basilicῶn repetitæ prælectionis, & ita Balsamon intelligendus est in præfatione, ne alioquin sibi contrarius Constantinum Porphyrogennetã authorem faciat τῶν βασιλικῶν. Neque tantum à Constantino Porphyrogenneta libri Basilicῶn repurgati: sed & Photii Procanon seu Nomocanon. A Constantino, Romanus Lecapenus junior, Constantini Porphyrogennetæ nepos edidit (ut quidam putant) librum qui inscribitur μικρὸν κατὰ στοιχεῖον quod sit parvum manuale, ordine alphabetico titulos dispositos habens, quo libro multis locis utitur Constantinus Harmenopulus, ut & aliis nuncupatis Ῥωμαϊκὰ Magistri sive Patricii, titulis & capitibus distinctis. de utroque dixi in Nomenclatore Græcarum juris dictionum ad Harmenopulum. Hos omnes insecutus est Balsamon interpres Photii, ex Diacono magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ Nomophylace, & Chartophylace, & præfecto Blachernensi Antiochiæ, totiusque Orientis Patriarcha. De eparchicis alias dixi, quibus addi cupio Cujacium 6. *observat.* 9. & 10. de synopsi βασιλικῶν seu Ecloga hoc visum est addere: βασιλικῶν majorum quasi epitomen esse. vide *Leunclavium in præfatione Eclogæ.* quam multis erroribus occasionem dedisse scribit Cujacius 18. *observat.* 36. Quod ad Novellas Leonis, quas nunc interpretor, attinet, verisimile est editas fuisse post libros βασιλικῶν, ut & fuerunt Novellæ Justiniani, post editionem Codicis. 2 Hæ Novellæ editæ à Leone post libros βασιλικῶν, multa corrigunt ex Justinianeo jure, nullius tamen apud nos authoritatis sunt *Cujac.* 17. *observatione* 31. quin ne Leonis quidem ætate unquam obtinuisse videntur, nisi, ut Græci apud eundem Cujacium notant in iis, de quibus antea nihil constitutum fuerat. ut *Novell.* 57. 71. 89. 102. 103. 104. vel quæ jus vetus explicant, ut *Novell.* 77. aut supplent, ut *Novell.* 5. 3 Ἐπανορθωτικαὶ καθάρσεις. Hjs verbis verisimile est repetitam legum prælectionem factam à Leone philosopho prætendi, non has Novellas, ut hoc videlicet proœmio de authoritate legum a Leone philosopho emendatarum agatur.

4 Ex corruptis moribus civium optimæ leges nascuntur. 5 Ad salutem civium, civitatisque incolumitatem, vitamque hominum & quietem conditæ sunt leges. *Cicero* 2. *de legibus.*

6 Quod medicamenta morbis, hoc exhibent jura negotiis. *Novell. Justiniani* 111. *in princ.* 7 Prohibendo scilicet, *lege septima, ff. de legibus.* 8 Hinc pœnæ constitutæ. 9 Legum desuetudinis causæ. 10 Κατὰ κύβους species est proverbii. 11 Has Novellas non intelligit, sed βασιλικῶν libros, de quibus supra diximus. alioquin, quid est in his Novellis, quod omnibus litibus finiendis satis esse possit. 12 Ex consuetudinibus leges fiunt. 13 Consuetudo scripta. 14 Ἐκλογή. Intelligit haud dubie libros βασιλικῶν, in quibus, quod à seculo Justiniani ad sua tempora desuetum erat, abrogatur: his tantum selectis, quæ in usu quotidiano erant posita. 15 Lites non ex legibus abrogatis dirimendæ. Idem à Juliano constitutum §. 3. *constit. de Justinianeo Cod. & §. 5. de emendat. Cod.* 16 Ὕλην. 17 Σωματοποιΐαν. 18 Ars aliqua juris. 19 Justitiæ libra.

μῶ τῶν κοσμικωτέρων νόμων ὑπόκειται, καὶ τὰ ἐξ ὧν τὸ σύναρμόσιον τῆ πολιτικῆ οἰκονομίᾳ πολλάκις παρεκτείνει, ἐξεπισταμένῳ, καὶ ὅσης μέσον συμφωνίας, καὶ ὅ τῶς ἑκάστοις μέτρον τῶν πάντων ἀποδοθείσας ψῆφον, τὰς ἐλευθέρας κρίσεις, καὶ ἀμήχανος κρίνειν συμβιβάσας, τῇ εἰρηνικῇ καὶ ἀκραιφνεῖ τῶν νόμων ἀσφαλείᾳ κρίσεσιν· ὁ τέρεμνος ἐπὶ τούτοις, ἀλλὰ ἀμείνων τῇ Δικαιοσύνῃ τῇ πολιτικῇ μὴ τοῦτο χαλεπόν, ἄλλοθι οἷς ὕστερον ὁμοθέτησε καὶ τῷ αὐτῷ λυμεῶσαμένῳ ἔργῳ, καὶ τὸ δίκτηρον σὺν ἱεροσυλίᾳ· ἀμείμπτῳ, αὐτολεξίᾳ καὶ ἴσῃ· σὺν τὸ ὕστερον αὖτις πεπαγμένης ταυτότητος, σὺν ὀλίγῳ τῶν πρότερον ἀνακεκινημένων. τοῦ μὲ ὑπ οἰκείᾳ κρίσεσι ἅπας αὐτὸς δι ἑαυτῆ ὁ Ιουστινιανὸς ἐλαύνεται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ ἐξ οὗπερ, ἀρτι μὲ νεωτέρων ἤκουσμένων, ἀρτι ὃ νεο σεωνθεῶν αἰσιασμῶν, καὶ μόνον σεσεσκευασμένον ἰσχυὸ τῶν τῆ ὄχλων ὁρίσκεται, πολλῆς ἐπιχορηγήσεως καινοτομίας, μικρὰ τὰ τῆ νόμων συμπίπτ), καὶ ἄνω καὶ κάτω πτεροῦμενα τὰ περίσσεια φέρει). Διὰ τῦτο, εἴτέρ τι ἄλλο, καὶ τῦτο ἡμῖν τῆ αἰσχιστοτάτων εἰς τὸ σεβούσιαι αἰτιλαμβάνεσθαι ὑσεως τυχεῖν ἀξίοι ** περίσσεσθαι. ἴσῃ ὃ καὶ ταῖς εἰς τῶν τῆ περίσσεσθαι διοίκησιν παραλήψεσι σεωνθείας ἐπισκεψαμένοις, τῆ μὲ νόμων τῶν ἁπλοΐων ἀκριβεσθαμένοις, πάν ἀντίπαλον, καὶ σεσὲ τῶν φέρεσθαι ἀγωγῶν τῆ περίσσεσθαι ἀδέμιτον, τῆ νομικῆς ἀξίας ἀπεχρεωβιώσαντες, τὰς δ' ὅσης σεωνθείας ἐ φανῶσας ἐδίκαν, ἤδ' ἐπιλαθῶς ῥυθμίζειν τὰ περίσσεσθαι, τοιῦτας μηκέτι σεωνθείας ἀλόγως εἶναι καθαλιπόντες, ἀλλ' εἰς ἐξουσίαν θεσπίσασθαι καθεσταμένοις, ἴσῃ δ' ὅπερ καὶ σεσὲ τὸ ἀπόνως καὶ ἀσυβωμύτερον ὁρᾶσθαι τῆ νόμον, καὶ ὥσπερ ἐξεπιλήπτον τῆ δίκης, εἰς τὸ οἰκεῖον καὶ σχίνον συσκίλωσις χάλασμα, καὶ τῆ ὀφειλομένῃ τοῖς νόμοις δικαιοσύνῃ. Τάχιον δὲ ἡμῖν ἄτυ διακεκριμένον, λιὸ ἔ νεῶ καὶ εἰς τῆ ἑκάστοις ἅπασιν χρόνον, ἅπασι, εἰς ὃς ἀνήρτη) τὰ τῆ δίκης ζυγὰ, ἀρχιτὸ καὶ δικασταῖς σύντελλόμενα, τὰς μὲ ὅσοι νόμοι παρὰ τῆ βασιλείας ἡμῶν ἔ νομίμως ἐδόθησαν τῶν ἀκαιροτέρων καταψηφισθῆναι, τάτας ἀχρήσους ἡγεμόνας ἐᾶν ἐρίφθαι· κἂν τὰς λοιπὰς ἐκλεφθεῖς τὰς δέκαιος, καὶ τὰς μικρὰ μὲ σεσὲθεν παρὰ ἔ ἀσυμφέρα πόλεσι ἡμῶν, νεῶ ὃ παρ' ἡμῶν ἐγκεκελεμένας ἢ τεθεσπισμένας, παῖς δίκαις βεβοδίσειν τοὺς Δικαίους. ἐδένος συζυγμένης ἔτι σεσὲ τινα τῆ ὑπαρξείων τῆ νομικῆς ἀξίας κεφαλαίων ἀποδύσει, ἀλὰ ἤδ' εἰς σεωνθείαν ἀπτρέχειν, ἥτις ἐχὶ παρὰ ἔ ἡμέτερη κρίσεις λαβοῦσα τὸ ἔπεκεῖθ, ἀπὸ ἔ σεωνθεία εἶναι καὶ λέγειν σεσὲ νόμων δόξαν καὶ πειθὼ ἀνδυσίχθη.

Ut ne quid [1] *nimis.* Quum namque in multas partes divisam legum substantiam ac materiam in unum Corpus [2] tanta cum laude coagmentasset, præterea etiam quæ legalis regiminis ordinem & convenientiam sæpenumero labefactarent, in concordiam redegisset: itaque quod ad hæc sola omnes sententiæ serendæ essent, in unum consensum judices compulisset, eosque ad pacifice judicandum, legalibus capitulis in tranquillo & ab omni contentione libero statu constitutis, inter se conciliasset: his ille non contentus, sed præstantius [3] quippiam in reipublicæ gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens iis quæ postea statuit primum opus evertit: neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, cum ex posteriore ipsius instituto non paucæ adversus prius susceptæ contradictiones & controversiæ sint. Atque ad hunc sane modum ipse Justinianus à seipso vitium passus est. Certe quidem cum usque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc ex inscriptis, & non aliunde quam [4] quod multitudini placeant authoritatem præ se ferentibus consuetudinibus, permulta ab illo tempore innovata sint: parum abest, quin res legalis prorsus turbata confusaque sit, & communis vitæ negotia sursum deorsum subsultim ferantur. Quapropter [5] quum si quid aliud, hoc certe quod opitulatrice nostra industria & cura necessario potiatur, dignum sit ** tractatum insuper & consuetudinibus quæ ad rerum gubernationem devenissent, diligenter excussis legum inter se contradictionem sustulimus: quicquid adversarium & ad præsentem rerum constitutionem rationemque illicitum esset, huic legalem authoritatem abrogantes: quæcunque vetero consuetudines non male neque noxie de rebus constituere viderentur, has non amplius inscriptas & neglectas consuetudines manere sivimus, sed ad legis vim ac potestatem extulimus: alicubi autem & ad sævitiam quiddamque præfractius spectantem, ac ceu justitiæ penitus oblitam legem, ad suum decentemque modum legibus debita cum æquabilitate contraximus. His itaque hoc pacto dispositis & constitutis, omnibus quibus justitiæ trutinæ commissæ sunt, & magistratibus & judicibus mandamus, *ut* [6] *quæ leges* ab imperatoria nostra majestate à legali solo exulare jussæ sunt, has inutiles judicantes, dehinc in omne ævum rejici sinant: secundum reliquas vero scriptas atque veteres, & quæ haud ita pridem à sempiternæ memoriæ patre? nostro, atque nunc à nobis selectæ aut latæ sunt, controversiis dijudicationes suppeditent, neminique posthac ad aliquam à legali authoritate exterminatam juris speciem declinare, neque ad consuetudinem quampiam, quæ accepta prærogativa pro eo quod consuetudo esset ac diceretur, ad legis majestatem & honorem à potentia nostra subvecta non sit, recurrere permittatur.

1 Τὰ μὴ ἐγκε. Terentius in Andria *act.* 1. *scen.* 1. Id arbitror adprime in vita esse utile, ut *Ne quid nimis.*

2 Σῶμα, sic corpus Homeri dicitur, *l.* 52. §. 2. *ff. de legat.* 3.

3 Codicem Justinianeum repetitæ prælectionis intelligit.

4 *l.* 32. §. 1. *ff. de legibus.*

5 Quid à Leone præstitum fuerit in emendatione juris.

6 Observa sententiam hujus Novellæ, facit § 3. *de Justinianeo Cod.* §. 5. *C. emend. C.*

7 Basilio sc. Macedone. nam antea dixi Basilium Macedonem cum filiis Constantino & Leone edidisse πρόχειρον distinctum titulis sexaginta.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Περὶ ἔ, κῆ τὰς ἱερὰς καὶ θείας κανόνας τῆ ἐπισκοπικῆ ἀξιώματος μαρτυρημένον ἀξίαν τῆ ἀλλῃ ἔ βίᾳ δρετῆ, μηδὲν εἰς τὸ πρᾶξαι ἐμποδίζεσθαι ἕνεκα τῆ ὃν νομίμως γάμων παίδων σεωνφοίας, εἰ παῖδες πάρεισιν αὐτῷ.

Αλλως.

Περὶ ἔ μὴ ἐμποδίζεσθαι τῆ ἄξιον ἀρχιερωσύνης, εἰ παῖδες νόμιμοι αὐτῷ πάρεισι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

CONSTIT. II.

UT QUI CÆTERA SECUNDUM SACROS DIVINOSQUE CANONES EPISCOPALI DIGNITATE DIGNUS ESSE PROBATUR, SI LIBERI EX LEGITIMO MATRIMONIO ILLI SINT, OB ILLOS IN CONSEQUENDO HONORE NULLUM IMPEDIMENTUM SENTIAT.

Aliter.

UT QUI ALIOQUI PRINCIPE [8] SACERDOTIO DIGNUS EST, SI LEGITIMI ILLI LIBERI SINT, NON IMPEDIATUR ILLUM CONSEQUI.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constant. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

ΤΩΝ ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, ἅ τι ἄλλων καὶ ὅσοι ὧδέ τε ἱερωσύνης καὶ χειροθεσίας ἐπισκόπων ἐθέσπισαν, εἰς τὸ ἄριστόν τι, καὶ ἀκριβέστατον σκοπουμένων· (πῶς δ' οὐκ ἐμελλον ἀκριβῶς σκοπουμένων, θείας ἐπιπνοίας σὺν τοῖς φερομένοις συεργούσης;) ἰσωμένειν ἐπεισι μοι πῶς σὺν δίκαι ἐβήσαν τινὲς, ὥστε σὐδεῖς σκείνων ἐρίπτει, τολμᾶν, ἑτέρων σὐδενὸς νόμων, τῶς ἱερὰς καὶ θείας ἀθετεῖν νόμους. καὶ ἡ σὺ οἷς τὰ ὧδε χειροθεσίας ἐπισκόποις Δεσπότησι, τῶ ἱερῶν θεσπιζόντων κανόνων, ἅ ὃς ὃν νομίμως γάμων παίδας ἔχῃ, εἰ γε ἡ ἄλλη ἔ βίᾳ ἀρετὴ ἐμποδῶν ἐχ ἵστε), εἰς ἀρχιερωσύνιν σεσφάλλ. ἅτοι ἀντιβαίζοντες φασὶ, μὴ εἶναι σεσὲς ἐπισκόπε ἀξίωμα τοῖς ἔχουσι παῖδας, κἂν δίδυμοι ὦσι γάμων νομίμων, ἀναβαίνειν ἀκώλυτον· ἴσως μὲ (τί γὰρ ἂν πῖς ἄλλο εἴποι;) σκεῖνο ἐπὶ τῶν λαβόντες, ὡς τῇ σεσὲς τέκνα Δεβαίοῦ τοῖς ἱεροῖς ὑπάρξεσι λυμαινεῖται ὁ χειροτονούμενος· τῶνδε σὺκ ἔχῃ καλῶς ἡ αἰτία. ὅτυ γὰρ ἂν κ ἀδελφῶν ἢ συγγενῶν ἑτέρων σεσσόντων, ἐχ ἕξῃ τῆς χώρας σεσὲς ἐπισκοπε χειροτονίαν. ἡ γὰ συγγένης Δεβαίωσις κ σεσὲς τάτες ὁρᾶ. ἀλλὰ σεσειδὲτες τῶν οἱ θεῖοι κανόνες, ἔδοσαν τοῖς ἐπισκόποις ἐξουσίαν, εἰ συγγενεῖς εἶεν ἀποργι, σὺ τῆ ἱερᾶς ὑπάρξεως τύπον παραμυθεῖσθαι τῶν ἀπελαν. Η ἔν σὺ θεῖ βασιλεία ἡμῶν τῶν ἁρμοδιώτερον κρίνουσα τοῖς θείοις ἐπαγγέλμασι, σύμφωνον σκείνοις σώζειν νόμον, ὥσπερ ἐ αὐτοῖς δακεῖ τὸ σεσὲς ἀρχιερωσύνιν ἀναβαίνειν τὸ ἄξιον τῆ πρώτης, κἂν ὦσι γονεῖς νόμῳ πτοιημένοι· ἅτινος ὀρίζουσα, τὸ ἀκατάβεβλητος θεσσωθέντα νόμῳ, δίκαιον τῆ θεσσώτητος τῶν εἰς τὸ ἔπειτα χρόνον διλωτικὴ ἀφορίαν εἰσαγάγεσθαι.

[8] Αρχιερωσύνης. intelligit sacerdotium episcopale.

9 Leges divinæ abrogari non possunt.

10 1. *ad Tim.* 4. *ad Tit.* 1. *vers.* 6.

11 Nemo removetur ab episcopatu adipiscendo propter liberos quos habet.

12 Αρχιερωσύνην.

13 Vid. *l.* 42. §. 1. *Cod. de epis. Novell.* 123. *cap.* 1. *Nov.* 137. *cap.* 2.

14 Adde & alias ex *d.* §. 1. *dist.* 28. *c. priusquam c. de Syracusana.* hinc dubitandi ratio sumitur.

15 Eversa ratio dubitandi ab absurdo.

16 Et ita abrogatur *d.* §. 1. *d Novell. c.* 1. §. 4. *Nov.* 123. *c.* 1. *Nov.* 137. *c.* 2. adde *c. priusquam c. de Syracusana.*

17 Traditio fuit ecclesiastica.

18 Traditio fuit Ecclesiastica, ut qui creandi sacerdotes essent, vel cœlibatum vovarent, vel si cum vovere non possent, uxorem prius ducerent, & ita ministerium susciperent.

CONSTIT. III.

UT QUI SACERDOTES CREANDI SUNT SECUNDUM ECCLESIÆ RITUS, EA LEGE CREENTUR, UT OMNEM DEINCEPS VITAM COELIBEM AGANT, AUT SI MATRIMONIUM CONTRAHERE VELINT, PRIUS ID FACIANT, AC DEINDE AD CREATIONEM PROCEDANT.

Aliter.

QUOD ANTE INEUNDUM SACERDOTIUM MATRIMONIUM CONTRAHI DEBEAT.

Idem Imper. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

ΚΑΛΩΣ ἐξ δρχῆς τὰ ὧδε τῆ ἱερᾶς ἀξίων θεῶ τῆ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ὁρισαμένης, σὺν ὀρθῶς, καλῶς γε ἐμὲ, τῇ νεῶ κρατύσῃ ἐπόμενοι σωνθείᾳ, εὑρίσκε καθιλιγωρῆσι ἔ ἱερατικῆ παρεγκλήματος. καὶ γὰ ἐκείνῳ σεσάσονται τοῖς μέλλουσι περιγκλείειν εἰς ἱερέας, εἴτε ἄλλ βίᾳ παντὸς (εἴτε τι βαρύηκοι τῶν ἐπαγγελιῶν μὴ ψεύσασθαι) ἀγαμείαν ἐπαγγείλασθαι, ἢ (εἰ μὴ τῦτο δυνατὸν αὐτοῖς φαίνεται) νομίμοις γάμοις ἁρμόζεσθαι, καὶ ὅτυ τῆ θείας λειτουργίας ἁπτιλαμβάνεσθαι. ἡ ἐπὶ ἔ παρόντ κρατῦσα σωνθεια, τοῖς σεσὲς γάμοῦ σωνάπτεσθαι λογισμὸν ἔχουσι, δίδωσιν εἰς ἱερέας σεσὲ τῆ μνηστείας τελεῖν, εἴτε μέχρις ἐτῶν δύο τῆ βλαμβίῳ γήμασαι περαίνειν ὀφείλῃ τὸ βέλημα. τῦτο τοίνυν ἐπεὶ μὴ πρέπον ὁρᾶμεν, κελεύομεν, κ' τὸ ἀγωθεν κράτος ἐκκλησίας Δέσποινα τοῖς χειροτονίας σεσβαίνειν. ὑδὲ γὰ ἄξιον, τῆς μ' τὸ ἀνυψωθῆναι τῆ σωματικῆς ταπεινώσεως ὑσὲ τῆ πνευματικῆς ἀναβάσεως, τάτυς πάλιν ἐπὶ τῶ σαρκικῶ ταπεινοῦσθαι καθιστάναι. τἀναντίον ἢ μᾶλλον χρὴ ὡς εἰς ἀνάβασιν ὑψηλὴν, τῶ θείαν λειτουργίαν, ὧν τῆ σωματικῆς ταπεινότητος ἀναβαίνειν.

Constit. IV.

Constit. IV.

UT NON MODO UNIVERSALIS[1] ECCLESIÆ SACERDOTES, VERUM ETIAM QUI AD QUAMCUMQUE SACRAM ÆDEM PERTINENT, SI IN HOC VOCENTUR, LICITE SACRA MYSTERIA[2] EXPONERE DIVINUMQUE CULTUM CELEBRARE DOMI PRIVATÆ POSSINT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

PLacuit veteribus, ut quæ sacrificia & communiones in privatis ædibus fiunt, ab illis sacerdotibus, qui ad generales[3] ecclesias pertinent, solis celebrentur: ab aliis vero qui alicui alii sacræ ædi addicti deserviunt, privatoque vitæ in statu sunt, ut nullum neque officium neque sacrificium perficiatur. Atque hoc quidem ut statuerent, religionis conservandæ causa in mentem illis venisse videtur, quo videlicet (ut conjicere est) dum nonnulli sacerdotii prætextu lethale defectionis malum tegunt, usu non veniat, uti qui profanati sacrificii participes fuerint, longe magis contaminentur quam expientur. Qui profecto eorum qui istiusmodi religioni cautionem excogitarunt, propositus finis hoc ipso nomine quod sacrosanctæ fidei stabilimentum adinvenerint, simul laudabilis, simul commendatione dignus est. Verumtamen quatenus se firmitatem allaturos existimarunt, eatenus illam ex lege promanasse atque se extendisse non videas. E diverso vero subinde illam ipsam legem religiosis & divinis ministerijs operam navantibus etiam adversari conspicitur. Ut autem pollutus sacerdos, qui notus non est, pollutæ suæ inquinationis aliquem participem faciat, verisimile fortasse est aliquando id evenire: verum non ita ut semper & omnino tale quiddam contingat. Quis enim animo tam facili est, tamque omnia promiscua habet, ut quem non norit sacerdotem, neque cujus religionis, neque quibus moribus sit, hunc ad sacrificandum advocet? Rursum vero qui defectionem moliuntur, remque sacram profananter faciunt, ne illi cum alienis ab impietate conventus agere non velint. Ut unde stabiliri lex videtur, non inde quemadmodum existimatum sit, stabiliatur. Tum & religiosis in multis utilitatibus consequendis eandem impedimento esse comperitur. Siquidem cum divina gratia in omnibus vero omnium non modo potentiorum, verumetiam tenuiorum domibus sacraria[4] Deo erecta sint, & vero sumptus reliquaque ad rem familiarem necessaria sacerdotibus ab omnibus similiter suppeditari non possint: evenit propter legem, ut (quemadmodum dixi) qui tenuiores sunt quam ut privatim sacerdotes suscipere possint, perſæpe divinorum mysteriorum expertes maneant, & sacra[5] delubra, quæ in illis sacrificia fieri debeant, his defraudentur. Quin verisimile etiam est, nonnunquam defunctorum[6] memoria instante ob defectum sacerdotis præsentem memoriæ diem nullo facto sacrificio[7] elabi, ut inde & qui hic vivunt, & quos altera vita tenet, utrisque non exiguum damnum obveniat. Statuimus igitur, *ut non solum* generalis ecclesiæ sacerdotes, sed etiam qui ad quamcumque aliam sacerdotum domum pertinent, quibuscumque cujusque domus dominis accessitis accessum ad sacra oratoria, & sacrarum rerum functionem[8] dare voluerit, in quibuslibet ædibus sacrificandi[9], Deique arcana enarrandi facultatem[10] habeant[11].

[1] Καθολικῆς.
[2] Ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας. si ita est, Novella Justiniani 58. abrogatur, Interim hoc videtur innuere sacerdoti privatis in domibus permitti ἱερώσθαι καὶ μυσταγωγεῖν, ut hæc Novella pertineat ad sacrificia & administrationem verbi. *cap. clericos diſt. 1. de consecrat.* ut & *Novell. 15. §. ad baptiſmum.*
[3] Καθολικάς.
[4] Quæ Græcis εὐκλήσια. *Theophil. §. 8. Inſt. de rer. diviſ.*
[5] Ἱερὰ τεμενίσματα.
[6] Κοιμωμένων.
[7] Sacrificia pro mortuis & defunctis fieri solita.
[8] Ἱερατεῖον.
[9] Ἱερώσθαι, intelligit ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν. ut *Novell. 131. cap. 8.* actum sacrificandi.
[10] Μυσταγωγίαν.
[11] Et ita abrogatur *Novell. §8. Novell. 131. c. 8.* Olim sine consensu episcopi, qui in privata domo vel possessione sacrificasset, Canones notabant, ut συγκυμαγγον. *Balſamon ad cap. 31. Synodi 6. in Trullo:* adde *cap. clericos. diſt. 1. de conſecrat.*

Constit. V.

NE, QUIBUS, POSTQUAM MONASTICÆ VITÆ INSTITUTUM SUBIERINT, FACULTATES SUPPETUNT, IN UNIVERSUM HI DE ILLIS TESTARI PROHIBEANTUR: SED UT SI, QUO TEMPORE MONASTERIUM ADIERUNT, IN ID QUIPPIAM CONTULERINT, IN ILLORUM POTESTATE SIT, UT QUEMADMODUM VELINT, DE IIS QUÆ SIBI POSTMODUM PARARUNT, IN PLENUM ASSEM ETIAM TESTAMENTUM CONDANT. SI VERO NIHIL AB INITIO INTULERINT, TUM UT DE BESSE STATUENDI FACULTATEM HABEANT, MONASTERIUM AUTEM ALTERAM PARTEM SIVE TRIENTEM ACCIPIAT.

Aliter.

UT MONACHUS[12] DE ACQUISITIS TESTARI POSSIT.

Idem Imperator Stephano[13] sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUoniam de monachorum bonis quæ post susceptam vitam monasticam coacervassent, perſæpe nobis una cum Dei amantissimis sub te primariis sacerdotibus dubitare te (ὁ divinum, &, ut mundo præluceas, in magno ecclesiæ firmamento à principe lumine collocatum lumen) dixisti, an constitutione facta monachos istiusmodi bonorum dominos designari oporteret, an vero ipsos ab illorum dominio arceri conveniret: nimirum quod tanquam nubes, quæ istinc ambiguitas existit, rationis radios, quo minus perspicue ea res dijudicari possit, subeat & offuscet: quoniam (inquam) de hoc dubitantes variis nos postulationibus ad hujus rei considerationem una vobiscum suscipiendam hortati estis: nos, ut in aliis, ita & hic sacerdotalem tuam dignitatem venerantes, ad satisfactionem petitionis tuæ accingimur. Ac illa quidem primum à nobis dicantur, quæ à veteribus[14] de illis qui se jam in monasticam rempublicam[15] adscribi volunt, constituta sunt: illis nempe de rebus suis prius testandum esse, ac deinde ad concupitum vitæ institutum procedendum, nec dispositionem rerum suarum vitæ mutatione anticipandam. Nam si hoc ita evenisse constet, non amplius ipsis jam tonsis, ut de rebus suis quicquam statuant permittendum esse: omnemque substantiam, in qua ecclesia tonsi sunt, illi cessuram. Quod sane de iis qui vitam monasticam jam subierunt, decretum (extra quam si liberi qui hereditatem petant, supersint) & optimum, & ita ut nemo possit melius, constitutum est: tum nec addi nec adimi illi quicquam queat. Etenim qui ante mutatam vitæ rationem, quum bonorum dispositionem in arbitrio suo positam haberet, de iis statuere noluerit: merito postmodum id facere prohibetur, ut qui se ipse in has angustias conjecerit. Propterea enim quod quum licitum ipsi esset prædisponere res suas testamento noluerit, ejus postea faciendi facultatem, tanquam ab ipso damnatam, sibi adimi, id vero jure longe optimo sustinet. Cæteroquin etiam, quomodo non absurdum fuerit, si qui se ab hujus vitæ curis sejunxerit, illarum adhuc onus sufferat, indeque promanante molestia prematur? Liberos igitur qui in monachorum numerum adscriptus est (quemadmodum dixi) quando non habet, non profecto hoc decretum decreto alteri cedat. At si liberi supersint (non enim tunc illos propter parentis silentium damno affici fas esset) non omnino testamenti ordinationem monachicus habitus impediat: sed manifestum est quod[16] de liberorum portionibus testari poterit, quæ illis æquabili legitimaque divisione attribuentur. Quæ vero pars ad ipsum respicit, in ea testamenti factio deficiat: quippe quæ integra ad monasterium pertineat. Cæterum si mors etiam (ut multi sunt rerum humanarum casus) subito superveniens rerum distributionem intercipiat, neque tunc quidem quæ liberis succurrat dispositio omnino conticebit: sed secundum dictum modum, quæ ad illos pertinent legitimo ipsis jure separabuntur: reſi-

[12] Περὶ τῶ διατίθεσθαι τ μοναζοντ&. &c. extat alias hujus Novellæ Epitome apud Harmenopulum 5. *tit. 1. §. 3. Goth.* Ne quidem Papa potest concedere Monacho ut aliqua bona retineat, vid. *cap. 6. extr. de ſtat. homin.* quo posito non poterit testari vid. Covarruv. *rubr. de Teſtam. num. 47.* Ans.
[13] Quem Cedrenus in Leone vocat Στέφανον σύκελλον, Leonis ἀδελφον, cui mortuo successit Antonius cognomento Cauleas. Porro σύκελλος, idem quibusdam, quod contubernalis. Zonaræ vero in Monomacho id in Ecclesia τσύκελλος, quod Agarenis Seriph, hoc est Caliphæ successor. Apud alios est suffraganeus. Plura dixi in Nomenclatore meo Græcarum jurisdictionum in voce πρωτοσύκελλος. & in voce σύκελλος.
[14] Jure veteri monachi testari non poterant. *Novell. 5. cap. 5. Novell. 76. Nov. 123. cap. 38.*
[15] Τῶ μοναστικῶ βίω.
[16] Vid. *Novell. 76. in fin. Novell. 123. cap. 38.*

Διαταξις δ'.

Περὶ δ' δεῖν μὴ μόνον τὰς τ καθολικῆς ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ κ τὰς ἐν ἐκείνῃ οἰκίᾳ ἀφιερωθείσας προσκαλεμένους, ἀδεῶς τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας κ λατρείας οἴκοι ἐπιτελεῖν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, κ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΤΟΙΣ μ' ἀρχιερατικῆς ἤδεσε τὰς περὶ οἴκους ἱερουργίας κ σωμάτων ἐν μόνοις ἐκτελεῖσθ τ παῖς καθολικαῖς ἐκκλησίαις ἀφιερώσαι ἱερεῖσι, ὑφ' ἑτέρων δ', οἷ τῷ οἴκῳ προσπαικέσι), κ ἰδιαζούσης τυχόντων βίβ κοσμιότητος, μήτε λειτουργίαν, μήτε πνα ἱερατείαν ἐπιτελεῖν. τὸν δ' οἰκεῖον ἕνεκά γε τ περὶ τῶν πίστιν ἀσφαλείας εἰς σύμπλουν αὐτοῖς ἐπιλεῖν ἐνδεδόσθαι ὡς ἂν μὴ, ὡς εἰκὸς, πνὰν ἐπικρυπτόντων ὑπόστασίς ὁλεθρον ἐν τῇ τ ἱερεσύνης χήμαθι, συμβαίνοι, αὐτὰ δ' ἀκριβοῦσθαι, μᾶλλον πλείοσι βεβηλῶσθαι τὰς τ ὀφείλ μετιχοῦσι ἀνίερα τελετὰς. Ο μ' ἂν σκοπὸν τ ἐπινεῦσαι βαλομένων τῶν τοιαύτην ἀσφάλειαν, ἐπιεικῆ μὲν τ κ ἀποδεχῆς ἀξῶν κ τοῦτ' ὀπ τὸ ἀσφαλὲς τ εὐσεβοῦς περιόντος πίστως. πλὴν ὅ καθ' ὅσον νόμιμα παρέχειν τῶν ἀσφαλειαν, ἐπὶ τοσοῦτόν ἐσιν ἰδεῖν ἐν τ νόμῳ πεφυκότ μὴ ἐκλειομένων. τἀναντίον γ ἔσιν ὅτε κ τοῖς δυσσεβέσι κ πρὸς τὰς θείας λατρείας ἀπαιδεύτ κεκτημένοις ἐναντιόμενον ὁ νόμος ὁρᾶται· τὸ μ οὖ τ ἀνίερον ἱερέα, μὴ γνώσμον καθιστάμενον, μεταδίωκ πνι ποτὲ τ ἑαυτὸ ἀνίερα βεβηλώσεως, εἰκὸς συμβαίνειν ἂν ἴσως· πλὴν ἐχ ὕτως, ὥστ πρὸς παντὶ τῶν τοιούτων γίνεσθ σύμβασιν. τίς γ ἔστιν ὅλως τῶν γνήμων κ ἀδιάφορον, ὡς ἱερωσ προσκαλεῖν ὃν σὺν οἶδεν ἱερέα, κ ᾧ ἕ σεβάσματ κ τ πολιτείας καθέστηκεν ἄκριβής; πάλιν γ κ οἱ τῶν ἀποστόλων ζηλωταὶ, κ ἀνίερος ἱερατεύοντες, σὺν ἂν μὴ πρὸς τὰς οἰκείας τ δυσσεβείας βελτίστην σωτηρίαν. ὥστ ὁ μ ἀσφαλίζεσθαι ὁ νόμ δοκεῖ, ἡ καθ' ὅλου ἔδρευε ἀσφαλίζεται· ἄλλως γ τοῖς δυσσεβέσι πολλῆς ὠφελείας διείργει) γονορρύτης ἐμπεσών. θεία γ χαρὰ μικρὸν κ' πάντα οἴκον ἡ μόνον τ ἀεφωτίσαι, ἀλλὰ κ τ ὑπλεστέρων, δικτηείων οἴκων ἀνεγηγερμένων ἱερῷ, τ γ ἀεὶ τοῖς ἱερεῖς χορηγίας κ ἱερατείας ἐχ οἰκείως παυσῇ πάντων οἷας τε ὕσης γίνεσθ, συμβαίνῃ, λᾷ τ νόμον, τὴς, ὥσπερ εἶπον, ὑπορρύτους ἀεὶ ἰδιάζουσα ἱερέων ἀνάλυψιν, ἀμυστόχους μ αὐτὰς πλειστάκις λαμβάνειν τ θείων μυστηρίων, ὑποστρέφεσθαι γ κ τὰ ἱερὰ πεμπόμενα τ ἐπ' αὐτοῖς ἐφειλόντων ἀγκαλιῶν ἐπιτελεῖσθαι. ἡ μὲν οὖν εἰκὼς κ μνείας ἐφισταμένης σύλοπ κεκτημένων, ὑποφέρ ἱερέως, τῶν παρασιων τ μνήμης παραδραμεῖν ἀνιέρως ἐκ χάτε ἡ μικρὰν τοῖς τε βίοις συνταῦθα κ τοῖς θ' ὑπὲρ ἐκείθεν ἐχ βίῳ, συμβαίνειν ζημίαν. Οφείλομεν δν, ἡ μόνον τὰς ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλα κ τὰς οἰκείας τ ἱερῶν ἐκ τῆς οἰκίας, ἀδεῶς ἔχειν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις ἱερουργεῖν τ κ μυσταγωγεῖν ὃς ἂν προσκαλεῖν αἰρῆτε ὁ ἐκ τῆς δεσποζων οἰκίας, κ διδόναι τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς δικτηείοις παιδεύειν κ ἱερατείαν.

Διαταξις ε'.

Περὶ δ', τὰς μ τ ὑπελθεῖν τὸν μοναδικὸν πολιτείαν, περιγμάτων διαπρασσόντας, μὴ καθόλα ἀπειρῆσθαι τοῖς αὐτῶν ἀφιεῖσθαι· ἀλλ' εἰ μ ὥφθησάν τ προκατεσκευασμένοι τῷ μοναστηρίῳ κ τ καιρὸν ὅτε τάτῳ προσήρχοντο, εἶναι αὐτὰς τοῖς τ ὕστερον προσεκτημένων κυρίας, καθὼς προσῆκον πάντα διοικεῖν· εἰ δ' ἐδὲν προσκατεβάλοντο, αὐτὰς μ τοῖς δ' ἡμίσεσι ἔχειν ὁρίζειν ἄδειαν, τὸ μοναστήριον γ τὸ ἄλλο μέρος, ὅταν τὸ τέλτον, ἀναλαμβάνειν.

Ἄλλως.

Περὶ δ' ἀφιεῖσθαι τ μοναζουσῶν εἰς τὸ ἐπικτηθέντος.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, κ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΕΠΕΙΔΗ περὶ μοναζόντων ὑπάρξεως, οἳ μ τ μοναδὰ βίον προεκρίναντο, πολλάκις ἡμῖν σοὶ τοῖς ὑπὸ σε θεοφιλεστάτοις ἀρχιερεῦσιν (ὦ θεῖον φῶς, κ καθαρπυροῦσιν τ κόσμον ὑπὸ δ' ἀνατολ φωτὸς ὡς τῷ μεγάλῳ τ ἐκκλησίας πρεσβυτέρῳ πεθεμένοι) ἐπορεύ ἔρης, οἷα δὴ νέφος τ ἐκείθεν ἀμφίβολίας ὑποτεχόμενος τῷ ἀκτῖνα δ' λογισμοῦ, ἀφὸς τὸ φανὸν ἐκφῶσαι ἀβλεψίαν, εἴτε δέησοι τ τοιαύτης ἀφιερώσεως κυρίας εἶναι τὰς μοναστὰς, ποιεῖσθαι ἀβλεψιν, εἴτε κωλύειν ἄξιον αὐτὰς τ ἐπ' αὐτῇ κυρίαν τ. Επεὶ ἐν δεῖ τάτε ἀμφιβαλλόντας, ἀμφόρως ἡμᾶς ἐξαπίστειν ἀφὸς τῶν ἐπίσκεψιν συμφαντιλαμβάνειν πεφιλόσοφε, πρωΐτερ ὡς σὺ τοῖς ἄλλοις, ὕτω κἀντεῦθα τῶν ὑμῶν ἱερότητα, ἀφὸς τῶν ἐκκλήρωσιν καθιστάμεθα δ' αὐτῇ μᾶλλον· ἐκείνα γ ἀφὸν εἰρήθω ἡμῖν, ὅτε γε τοῖς πάλαι διώρισθαι ἀφεῖ τ ἄρτι βεβληθέντων ἀφὸς τῶν μοναχῶν μεταπεφάσθαι πολιτείαν. φημὶ δὴ δ' ἀφ' ὑστέρου αὐτὰς τὸ οἰκεῖα προγεγράφθαι, ὅταν τε ἀφὸς τῶν ἐπιθυμούντων ἀφιέναι πολιτείαν, ἀλλὰ μὴ ἀφαιρεῖσθαι τῶν μεταβολῶν δ' βίᾳ τῶν ἀφεῖ τ πεφασμένων ἀφάπτειν. ὡς εἰ γε τάτῳ ὅτω συμβαίνον ὀφθείη, ὁσιέτ δοκιμασμένοις αὐτοῖς ἐπιτραπῆσ) ἡ ἀφαίρεσις, ἀλλὰ χωρὶς πάσης ἡ ὑπαρξις εἰς τῶν σὺν ἡ ἀπεκείραντο ἐκκλησίαν. τοῦτο δ' ἡμῖν ἀφεῖ τ ἀρὰ ἀφίσταται τῶν μοναδικῶν βίῳ διωσμένων (εἰ μὴ πεῖδες παρεισι τῶν κληρονομίαν καλέντες) ἀέλεσέ τε κ ὡς σὺν αὐτοῖς ἐσίν. κ' ὅτε τι ἀφοδεύναι τάτοις, ὅτ' ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν ἐσίν. κ' ὃν ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀφαιρεῖψαι τῶν πολιτείαν σὺν τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ κεμβρίῳ ἔχων τῶν τ ὑπαρχόντων διοίκησιν, τὸν μὴ βεληθεὶς ἀφαπεφάσθαι, εἰκότως μ' τούτοις ἀπείργ) τ ἐπίτροπῆς, ὡσὰς ἑαυτὸν εἰς τὸν καθίστησας. δ' ἂν γάρ σὺν ἐβουλήθη, ἔξον αὐτῷ, ἀφοδιοκηκέναι τὰ πράγματα, τῶν μ' τοῦτο τ ἐξουσίας ἀφαίρεσιν δ' ἑαυτὸ καταψηφιζομένου δύλοπ φέρ. ἄλλως τ γ πῶς σὺν ἄπορον, τ ἀπτεξάκλωνον τοῖς δ' βίᾳ φορτίον, ἐπ τὸ φρονίδων φέρειν φορτίον, κ τοῦ σκεῖνεν βαρὺ πιέζεσθαι; ἀπειρὸν μ ἂν, ὥσπερ ἔφθ, ὀντ δ' ἀφὸς μοναχὸς μεταπεξάκλωσ, αὖτη ἡ ὑφὸν σὺν ἂν ὑπεκφαίη ὑφ' ἑτέρᾳ· εἰ γ πάρεσ, πειδὲς (τότε γὰρ ἐχ ὅσον ζημιοῦν σκείνας ἀφ' τῶν δ' γονέως στυγεῖ) ἡ κωλύσῃ παντελῶς τῶν ἀφαίρεσιν τ μοναδικὸν χήμα, ἀλλὰ δῆλον ὡς ἀφαιρεῖσται μ' ἀφεῖ τ μερῶν ἃ τοῖς παισὶν ἐσίν κ νομίμως ἀφαιρεμῆ ἀποκληρωθησ). δ' γ μέρος δ' ἀφὸς σκείνου ὁρίζ ἀποσῆσ) ἡ ἀφαίρεις, ὡς ὁλοκλήρως αὐτὸ τοῦ μοναστηρίῳ ἀνήκοντ. ἀλλὰ κ εἰ ἀναγκ (οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα) συμπεσῇ ἐπιτρὸς τῶν τ πραγμάτων μεσολαβῆσθ διανομῶν, ἀσ' ὅτως παντελῶς ἀπαρέρτασ. ἡ τ πραγμάτων τοῖς παισὶ βοηθῶσα διοίκησις· ἀλλὰ, κ' τ ἐρημίαν τοῦτον, τὰ τῆτος ἀφοσήκοντα νομίμως δικαίως ἀφορισθήσ). τὰ δ' ἐπίλοιπον τ ὑπαρξεως οἰκειώσε)

οἰκειώσητ) ἡ μονή. ἀλλὰ γὰρ ταῦτα περὶ τῶν πρὸ τοῦ μοναδικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου προσγινομένης οὐσίας. Ἐφ' ᾧ δὲ ἡ ὑμῶν πατρικὴ μακαριότης ἠξίωσε τὸ θεσπίσαι προσελθεῖν (φημὶ δὴ ἐπὶ τοῖς ὕστερον τοῦ μοναδικοῦ βίου προσγινομένοις πράγμασι) τοῦτο θεσπίζομεν, τὸ, ἐκ τοῦ καιροῦ τοῦ καθ' ὃν εἵλετο τὴν μονήρη πολιτείαν, προϊούσης τῆς διασκέψεως, γίνεσθαι περὶ τῶν μετὰ ταῦτα προσκτηθέντων αὐτοῦ τὴν διάκρισιν. οὐ γὰρ διότι ἐκ τῆς λαϊκῆς ἀγωγῆς πρὸς τὴν μοναδικὴν μεθίσταμαι, εἰ μὴ πρότερον διατίθοιτο, τὴν τοῦ μετὰ ταῦτα διατίθεσθαι ἀφαιρεῖται ἄδειαν, διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῶν ὕστερον γενομένων ὁρίζειν καθόλου κωλυθείη. ἐκεῖ μὲν γὰρ εὐλόγως ἀφῃρεῖτο τὴν ἐξουσίαν, ἐπεὶ ἐν αὐτοῦ ἦν βουλεύσασθαι ἔτι χρηματίζοντι λαϊκῷ, τοῦ μὴ τοῦτο πρᾶξαι, αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο περιέστησεν. ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστιν ὅμοιον, ὥστε αὐτόν τινα ὑφ' ἑαυτοῦ ἢ ὑφ' ἑτέρου ἀπείργεσθαι. Εἰ δέ τις λέγοι ὅτι διὰ τοῦτο μόνον ὅτι μονάζων ἐστὶν, ἅπαντα λήψεται ἡ μονὴ, οὐκ οἶδα εἰ πρέποντα μονασταῖς ὁ τοιοῦτος νομοθετεῖ. πρῶτον μὲν, εἰ οὕτω δεῖ κτημάτων ἀντέχεσθαι ἀνθρώπους οἳ τὴν ὑπεροψίαν αὐτῶν ἐπηγγείλαντο· ἔπειτα δὲ καὶ συγγενεῖς τινὲς πένητες ἢ ἄλλως γνώριμοι τυγχάνουσι τοῦ ἀνθρώπου, χρῄζοντες παραμυθουμένης χειρός. πῶς οὐκ ἀπάνθρωπον, μηδεμιᾶς ἐκείνους ἐκ τῶν τοῦ συγγενοῦς πραγμάτων ἀξιοῦσθαι παραμυθίας, ὥσπερ οὐχὶ ξενηλασίαν, ἀλλὰ συγγενικῶν καὶ φίλων ἐλασίαν ἴδιον ποιεῖν τοὺς μονάζοντας, καὶ πάντα πρὸς ἑαυτοὺς ἕλκειν; καθάπερ τοὺς πολυφάγους ἐστὶν ὁρᾶν οὐ βουλομένους ἀπομοιράν τινα τῶν παρακειμένων τοῖς ἄλλοις καταλιμπάνειν. οὔτε γὰρ δοῦλος ἐλευθεροῦται δουλείας δεσμῶν, οὐ πένης οἴκτου μεταλαγχάνει, οὐκ ἄλλος τις ἀνάγκαις πιεζόμενος παραμυθίας εὑρίσκει ἀπόλαυσιν, πάσης τῆς τοῦ μονάζοντος περιουσίας τῷ μοναστηρίῳ διδομένης. Διὰ τοῦτο δὴ θεσπίζομεν, εἰ μὲν ἀφθῇ κατὰ τὸν καιρὸν ὅτε τὸν μοναστικὸν εἵλετο βίον ὁ ἄνθρωπος ἀφιερωμένος τι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἶναι αὐτοῦ περὶ τῶν ὕστερον προσεκτημένων ἀδιάστροφον καὶ κυρίαν τὴν γνώμην, καθὼς ἂν προαιροῖτο ταῦτα διοικεῖν, εἰ δὲ μηδὲν ὅλως κατ' ἀρχὰς τῷ μοναστηρίῳ προσεισενήνεκται, τότε διχῇ τὴν ὕπαρξιν τέμνεσθαι, τῆς μείζονος τῆς μὲν διμοιρίας συγκεφαλαιουμένης, τῆς δὲ τρίτης μέτρῳ. καὶ διατίθεσθαι μὲν ὡς ἂν ποτε δόξειεν αὐτῷ περὶ τοῦ διμοίρου τμήματος τὸν μονάζοντα, τὸ τρίτον δὲ ἀποκληροῦσθαι τῷ μοναστηρίῳ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ὧν ἐζητήσατε τὸ ἡμέτερον ἀπεθέσπισε κράτος. δέησει δὲ τὴν ὑμετέραν μακαριότητα τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἅπασι θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις ἔκδηλα καταστῆσαι τὰ τεθεσπισμένα, αὐτούς τε παραπλησίως τοῖς ὑπ' ἐκείνους ἐπισκόποις ἐμφανίσαι, κἀκείνους ταῖς ὧν ἔλαχον τὴν ἐπιτροπὴν ἐκκλησίαις· ὥστε καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ταῦτα καὶ διαγινώσκεσθαι πᾶσι, καὶ οὕτως πράττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ς'.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι ἑκάτερον τὸν καιρὸν ἐπὶ τῶν μονάζειν ἐγνωκότων, ὅν τε ἡ ἁγία ἕκτη σύνοδος ἐξεφώνησε, καὶ ὃν ὁ θεῖος ἀποθεσπίζει Βασίλειος· τὴν δὲ τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν τοῦ κατὰ τὸν χρόνον μονάσαντος ὃν ἡ σύνοδος ἐπέκρινε, κατὰ τὸν ὑφ' ἡμῶν ἐκτιθέμενον τύπον προέρχεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ μονάζειν δεκαετ[●] παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὁ Καιρὸς καθ' ὃν δεῖ τοὺς τῷ μονάζοντι βίῳ προσιέναι ἐφιεμένους, τυγχάνειν τῆς ἐπιθυμίας, οὐχ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς, ἀλλ' ἕτερος καὶ ἕτερος τοῖς θείοις ἡμῶν πατράσι διωρισμένος, εἰς τὸ καὶ τοῦτο διαιτῆσαι τῷ μέρει, καὶ συμβιβάσαι τὴν δοκοῦσαν ἐναντιότητα, καταστῆναι παρεσκεύασε. τοιγαροῦν σύν τε τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις, ἅ τε ὁ μέγας καὶ θαυμαστὸς ἀποθεσπίζει Βασίλειος, (φημὶ δὴ κατὰ τὸ ἑκκαιδέκατον τῆς ἡλικίας ἔτος ἢ τὸ ἑπτακαιδέκατον ἀξιοῦσθαι τοῦ μονήρους σχήματος τοὺς ἀσπαζομένους αὐτὸ) καὶ ἅπερ ἡ ἁγία ἕκτη ἐντέλλεται σύνοδος, (δεκάτῳ ἔτει προτρεπομένη τὴν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον τῶν προσιόντων παραδοχὴν) ταῦτα διασκοπήσαντες, οὐδέτερον τῶν ἱερῶν νόμων συνείδομεν καταλιγωρεῖν, ἀλλὰ ἀξιοῦσθαι μὲν τοῦ σεβασμίου προστάσσομεν σχήματος καθ' ἑκάτερον τὸν χρόνον τοὺς βουλομένους αὐτὸ ἐπανῃρῆσθαι, ἕνεκα δὲ τῆς τῶν ὑπαρχόντων διοικήσεως γνώμην ἰδίαν ἀποφαινόμεθα, τῷ μὲν ἑκκαιδεκάτῳ ἢ ἑπτακαιδεκάτῳ ἀποκείρασθαι τινὰ βουληθέντα, περὶ τῶν οἰκείων ὡς ἂν βούληται διατίθεσθαι. (οἶμαι γὰρ διὰ τοῦτο καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον τοῦτον ἀποδοῦναι τὸν χρόνον τῇ τοιαύτῃ πράξει, ὡς κατ' ἐκεῖνον τῆς νομίμου ἡλικίας μηδὲν ἐμποδὼν οὔσης εἰς τὸ περὶ τῶν οἰκείων βουλεύσασθαι) τῷ δέ γε τῷ δεκάτῳ ἔτει πρὸς τὸ σεμνὸν τῆς μοναδικῆς πολιτείας μεταπάξασθαι διανοηθέντι, μηδὲ τούτῳ κωλύμην ἀπαντᾶν τοῦ σωτηρίου ἐπιχειρήματος (τοῦτο γὰρ, ὡς ἔοικε, συνιδοῦσα καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος, συστεῖλαι τὸν χρόνον τῆς εἰς τὸν μονάζοντα βίον προσαγωγῆς) μὴ μέντοι καὶ λαμβάνειν αὐτὸν ὥσπερ τὴν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον εἴσοδον, οὕτω καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ περὶ τῶν οἰκείων διατίθεσθαι, ἀλλ' ἐπίσχεσθαι τοῦ τὰ ὑπάρχοντα διοικεῖν, μέχρις ἂν ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ἐπιστῇ καθ' ὃν τὴν νομίμην συμπλήρωσιν ἡ ἡλικία λαμβάνει τοῦ διατίθεσθαι. εἰ δ' (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) πρὸ τῆς συμπληρώσεως ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐξ ἀνθρώπων ἄπεισι, οἰκέται μὲν αὐτοῦ πάντες ἀφείσθωσαν τῆς δουλείας, ἡ δὲ λοιπὴ διχῇ διαιρείσθω περιουσία, διμοιρίᾳ τε καὶ τρίτῳ μέρει· καὶ τὴν μὲν ἡ μονὴ κομιζέσθω, τὸ δὲ τρίτον τοῖς συγγενέσι διδόσθω τοῦ πλουτήσαντος. εἰ δ' οὗτοι μὴ πάρεισι, ἀπερχέσθω καὶ τοῦτο ἔνθα τὸ δίμοιρον προεχώρησεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ'.

Περὶ τοῦ, ὁσάκις ἄν τις ἐκ τοῦ κληρικοῦ σχήματος πρὸς τὸ λαϊκὸν ἀπονοηθείη μεταβαλεῖν, τοῦτον καὶ ἄκοντα πρὸς αὐτὸ πάλιν ἀποκαθίστασθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ κληρικὸν μὴ γίνεσθαι αὖθις λαϊκόν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΩΣΠΕΡ ἡμῖν ἔμπροσθεν σκοπουμένοις τὴν ἀσφαλεστέραν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἐπειδὴ ἐφαίνετο τῆς πολιτείας ὁ νόμος μᾶλλον τοῦ ἱεροῦ νόμου τὸ ἀσφαλὲς τοῖς πράγμασι παρεχόμενος, ἐκείνῳ παρέσχομεν τὴν προτίμησιν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ ἱερὸν ὁρῶντες διάταγμα λυσιτελέστερον τῇ εὐταξίᾳ τῶν πραγμάτων ὑπάρχον τοῦ πολιτικοῦ διατάγματος, προστιθέμενοι αὐτῷ, σύμφωνον γνώμην δίδαμεν· καὶ θεσπίζομεν, κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας θεσμὸν, τὸν ὅστις τοῦ κληρικοῦ σχήματος ἀπονενόηται τὸ λαϊκὸν διαμείψασθαι, τοῦτον, ὁσάκις ἂν πρὸς τοιαύτην ἐξενεχθείη ἀπόνοιαν, καὶ ἄκοντα πάλιν εἰς τὸ κληρικὸν ἀποκαθίστασθαι, κἂν μὴ τὴν τοῦ βαθμοῦ τὴν τάξιν δίκαιός ἐστιν ἀπολαμβάνειν· διὰ τὸ αὐτὸν ἑαυτὸν, ἐξ ὧν ἔδρασεν, ἀνάξιον τῆς τοιαύτης τάξεως καταστῆσαι.

dum autem involabit monasterium. Atque hæc quidem de hisce facultatibus, quas ante susceptam vitam monasticam habuerit quisquam. Verum de quo paterna vestra beatitudo prodire decretum petiit (de iis nimirum rebus quæ post monasticæ vitæ susceptionem accesserunt) de eo hoc statuimus, ut inde ab eo tempore ex quo monasticæ vitæ rationem susceperit, consideratione procedente, quæ postmodum ab ipso comparata sunt, discernantur. Non enim quod qui à profana vita ad monasticam transit, nisi prius testetur: testandi postmodum facultate privatur: ideo & de iis quæ postmodum conquisierit, quicquam statuere in universum prohibeatur. Illic namque jure testamenti factione privatur: quia quum ipsi in profano statu res adhuc tractant, aliquid constituere integrum esset, eo ipso quod id non fecerit, se ipse in[1] has angustias circumcluserit, hic vero nihil simile est ut quisquam aut a seipso, aut ab alio prohibeatur. Quod si quis dicat, hoc solo nomine quod monachus sit, monasterium omnia esse percepturum: haud scio, si istiusmodi, quæ monachos deceant, statuat. Primum enim an qui homines opum contemptum professi sunt, hos ita illas amplecti, ac quacunque ratione retinere convenit? Deinde sint alicui cognati pauperes, alioquive noti, qui consolatrice manu indigeant: quomodo non ab omni humanitate alienum, nullo illos ex cognati rebus sublevamine dignari, tanquam non modo peregrinos, sed & cognatos amicosque propellere, atque omnia ad se trahere monachis decorum sit? quemadmodum helluones[2] voracesque homines nullam omnino partem aliis qui una accumbunt relinquere velle videmus. Neque enim servus servitutis vinculis liberatur, neque egenus commiseratione potitur, non alius quisquam necessitatibus pressus consolationis fructum invenit, quum omnes monachi facultates monasterio dantur. Ac propter hoc sane statuimus, *ut si quis*, *quo tempore* monasticam vitam suscepit, ecclesiæ quidpiam consecrarit, illi circa res postmodum comparatas liberum ratumque judicium sit[3], quomodocunque de illis statuere velit: sin nihil omnino ab initio in monasterium allatum sit: tum ut bifariam substantia dividatur, ita ut una pars in bessem, altera vero in trientem circumscribatur, ac monachus quomodocunque ipsi visum fuerit de besse testamento statuat: triens autem applicetur monasterio. Atque hæc quidem, de quibus requisitis nostra decrevit potentia. Oportebit autem tuam beatitudinem, quæ decreta sunt, omnibus sub ipsa Dei amantiss. metropolitanis facere manifesta, & hos similiter sub se constitutis Episcopis, illosque quarum curam sortiti sunt ecclesiis ista indicare: quo videlicet & in præsens & in futurum hæc ab omnibus tum cognoscantur, tum hunc ad modum fiant.

1 Adde *l. 7. §. 1. ff. qui satisdare l. 1. §. 8. ff. si quis cautionibus.*

2 Helluonis natura.

3 Et ita abrogatur *Novella 5. c. 5. Nov. 123. c. 38.*

Constit. VI.

UT UTRUMQUE TEMPUS TUM QUOD SANCTA SEXTA CONSTITUIT SYNODUS, TUM QUOD DECERNIT DIVUS BASILIUS, IN IIS QUI MONACHI FIERI STATUUNT, OBSERVETUR: ET BONORUM EJUS QUI A SYNODO PRÆSTITUTO TEMPORE MONACHUS FIT, DISPOSITIO SECUNDUM EDITAM A NOBIS FORMAM PROCEDAT.

Aliter.

UT DECENNIS[4] PUER IN MONACHORUM NUMERUM ASSUMATUR.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUo tempore eos qui monasticam vitam subire desiderant, re concupita potiri oporteat, id quia non unum atque idem, sed aliud atque aliud à divinis nostris patribus præstitum sit, ut ad hunc etiam tractatum dijudicandum, & quæ subesse videtur contrarietatem conciliandam me componerem, effectum est. Itaque quæ magnus ille ac admirandus decernit[5] Basilius (ut videlicet qui monachicum habitum ambiunt, decimo sexto primum aut decimo septimo ætatis anno digni illo habeantur) quæque sancta sexta[6] mandat[7] synodus, anno decimo, qui istiusmodi vitam capesserent, suscipiendos esse monens: hæc cum sanctiss. Patriarcha Deique amantissimis metropolitanis diligenter expendentes, neutram sacrarum legum diximus esse contemnendam: sed contra ad utrumcunque tempus religioso habitu qui illum sumere cupiunt dignos habere jubemus. De bonorum autem dispositione peculiarem sententiam pronunciavimus, *ut nempe qui* sexto decimo aut decimo septimo tonderi voluerit, de rebus suis quomodo velit, statuere[8] possit. Existimo enim propterea etiam magnum illum Basilium hoc tempus hujusmodi actioni tribuisse, quod ad id legitimæ ætatis requisitio ad statuendum de rebus suis impedimento non sit. Qui vero decimo anno in monasticæ vitæ sanctimoniam mutato statu transire in animo habeat, ut neque huic salutaris conatus impedimentum aliquod obviet (hoc enim, ut videtur, & sacra synodus intelligens, ac volens, tempus quo vitam monasticam adire esset, ampliavit) *ne tamen is* quo modo istiusmodi vitam ineundi, sic etiam de rebus suis testandi[9] facultatem accipiat: sed donec illud tempus, quo legitimam plenamque ad testandum ætas potestatem capit, advenerit, à disponendis rebus inhibeatur. Quod si (ut sunt res humanæ) ante illius temporis completionem è vita excesserit, servi ejus omnes à servitute liberentur: reliqua vero bona bifariam dividantur in bessem & trientem: ac bessem quidem monasterium auferat, triens autem defuncti cognatis detur. Quorum si nulli supererunt, quo bes processit, eo triens quoque abeat.

4 Vid. in Corpore Canonico c. 14. extra de temporibus ordinationum & qualitate ordinandorum. Clementinam de ætate, qualitate præficiendorum, & c. 1. 8. 11. *de regularib. cap. ult. de temporib. ordinat. in 6. & distinct. 77. cap. subdiaconus, & distinct. 78. c. quid est & 1. q. 1. c. estote.* adde Viglium 3. *methodi juris Pontificii 4. num. 37.* Ab infantia potuisse monachos fieri constat ex lege 53. *C. de episcop.*

5 In epistola ad Amphilochium canone 18.

6 In Trullo.

7 *Canone 40. ubi vid. Balsamonem.*

8 Id est, testari adde *Nov. 6. T. eod.*

9 Videtur abrogari lex Constantini, qua permittebatur impuberi cœlibatum profitenti ac voventi, in ipso monasterii ingressu testamenti factio. de quo vid. *Sozomenum 1. cap. 9.* vide quæ scripsi ad *l. ult. C. de test. milit.*

Constit. VII.

UT QUOTIESCUNQUE A CLERICORUM HABITU AD PROFANORUM TRANSIRE PER VECORDIAM ALIQUIS TENTARIT, IN ILLUM IS INVITUS ETIAM RESTITUATUR.

Aliter.

NE CLERICUS DENUO PROFANUS[10] FIAT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUemadmodum antehac, quando certiorem firmioremque rerum constitutionem investigaremus, si civilis lex plus roboris ac firmitatis, quam ecclesiastica præbere videretur, illi prærogativam dedimus: eo modo & hic decretum sacrum rectæ rerum moderationi, quam civile fit, conducibilius fore intelligentes, illi per assensionem consona præscriptione edita, statuimus, *ut quicunque clericorum* habitum mutare profanorum habitu improbe instituerit, is quotiescunque actus fuerit in istiusmodi vecordiam, secundum ecclesiasticum decretum, quantumvis invitus in clericorum habitum[11] restituatur: tametsi qui ecclesiastici ordinis statum recipiat, dignus non sit, uti qui se ipse illo indignum transfugio constituerit.

10 Περὶ τοῦ κληρικὸν μὴ γίνεσθαι αὖθις λαϊκόν. *Scrimg.* id est, ne clericus denuo fiat laicus.

11 Vid. *Nov. 8. T. eod.*

Constit. VIII.

UT QUI REJICERE VENERANDUM MONASTICÆ VITÆ [1] HABITUM IN ANIMUM INDUXERIT, AC PRO ILLO PROFANORUM [2] HABITUM SUSCEPERIT, QUOTIESCUNQUE HOC FACERE AUSUS FUERIT, ETIAM INVITUS IN ILLUM RESTITUATUR: ET EX QUO MONASTERIO IMPROBE AUFUGERIT EIDEM REDDATUR.

Alitor.

DE EO [3] QUI VITAM MONASTICAM DESERIT, QUI PRÆSIDUM COHORTIBUS [4] ASCRIBI SOLET.

Idem Imper. Stephano sanctissimo Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

CUm alioqui, qui incomposite vivere instituunt, ac præ laudatis moribus sectantur vitiosos, quotiescunque flagitii quicquam designasse deprehensi sint, malum ipsorum institutum multifariam coerceatur, nec improbam, sceleſtamque voluntatem ac molitionem correctione vacare toleretur: subit mirari, quomodo lex vetus iis qui monasticæ vitæ exercitationi se mancipassent, deinde vero stationem suam & ordinem deseruissent, quomodoque sacræ [5] literæ habent, tanquam [6] canes ad suum ipsorum vomitum, aut suos ad priſtinæ vitæ cœnosam cloacam reversi essent, ac profanorum in habitu statuque se ipsi collocassent: improbum hoc scelus tentari omninoque perficiperniserit. Jubet enim, ut qui semel monasticæ vitæ institutum reliquerint, unde flagitioſe exissent, reverterentur: qui vero iterum [7] id ausi essent, ex eo tempore pulsi monachatu, inter cohortales provincialis cohortis recenserentur [8]. Atqui si ut desertor ordinis profanorum habitu induretur, id illi statutu pulchrum visum fuit, quid causæ est cur ipsum ab initio ita non vestierit: sed ut qui monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam quamlibet invitus denuo cogeretur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putavit, quare in eodem decreto non consistit, sed tanquam ipsum placiti sui pœniteat, miserum illum monachum ad militarem vitam protrahit? Nequaquam vero id nobis esse fas videtur, *neque* [9] qui in divinæ militiæ [10] legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At contra, quod ecclesiastico ordini observari debere visum est, ut si quis sæpius vitam monasticam aspernatus vagetur, huic profanum habitum récipere non concedatur, id per legem etiam nos jubemus. Si enim qui vitam monasticam exuit, mundanæ voluptatis velut asylo concitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibitus sit, quum si rursum ad hoc faciendum animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducturum, ac in profanorum statum recipiendum esse sciat, ut is non omnibus modis monasticæ vitæ institutum iterum communi vivendi modo mutet?

[1] Τῆς μονήρους πολιτείας.
[2] Τὰ λαϊκὰ.
[3] Græci ita loquunt περὶ τοῦ συνεξελθόντος καὶ ἀθετήσαντος τὸ ἅγιον μοναχικὸν σχῆμα καὶ μονήρη βίον.
[4] Arcadius & Honorius in *l. 53. §. 1. C. de episcopis.* sed & postea Justinianus monachum desertorem addici voluerat cohorti prætoriæ provinciæ *Novell. 5. cap. 6.* postea idem Justinianus monasterio reddi jusserat, non cohorti addici: nisi plus semel monasterium deseruisset *Nov. 123. c. 42. 4. Edict. 1. c. 15.* Hac autem Novella cohorti addici prohibetur.
[5] *Proverb. 26. vers. 12 & 2 Pet. 2.*
[6] Proverbii genus observa.
[7] *Nov. 123. c. 42.*
[8] Sic solebant clerici desertores cohortibus addici. *Nov. 6.* ut apparitores præfecti urbi, corpori pistorum, *l. 2. C. de apparitorib. præfecti urbi*: dissimiliter cohortales addicebantur Curiæ. *l. 38. C. de decurionibus.* vel suarii pistrino, *l. 19 C. de pan.* Nam hujusmodi mutatione cohortalium aut suariorum conditio deterior non fiebat.
[9] Et ita abrogatur *d. Nov. 5. c. 6. Nov. 123. cap. 42. l. 53. §. 1 C. de episcopis. l. ult. §. 4. §. 5. in fin. C. de episcop. aud.*
[10] Monachismus divina militia. vide *Nov. 4. Justin. Cedrenum in vita Claudii Imperatoris Suidam in μοναχὸς.*

[11] Adde *Nov. 123. c. 17.*

[12] Adde *epist. ad Philemon.*
[13] Vid. *d. c. 17.*
[14] Ἀνυίργητόν τι καθησῶμεν καὶ ἀπαρρήσιαστον.

Constit. IX.

DE SERVO QUI IGNORANTE [11] DOMINO CLERICUS FACTUS EST.

Idem Imperator Stephano sanctiss. universalique Constantinopolitano Archiepiscopo.

EIdem rectæ rerum ecclesiasticarum constitutionis curæ insistentes, quæque sacrosanctis canonibus placuerunt, hisce nos etiam album calculum adjicientes, ab adversariis civilibus legibus hanc contradictionis pœnam, ut ex legitimis constitutionibus subtrahantur, exigimus. *Ut enim qui*, cum servilis conditionis esset, ignorante domino venerandam sacerdotii dignitatem assumpserit, nudatus istinc promanante honore, in priſtinum servitutis restitueretur statum, secundum [12] ecclesiæ Dei voluntatem & nos constituimus [13]. Legem autem, quæ servum ignorante domino sacerdotem factum servitute liberat, huc ut neque effectum [14], neque fandi facultatem habeat, rediginus.

[15] Ut à domino possit ex monasterio in servitutem retrahi, quantocunque tempore in monasterio deliturerit.

Constit. X.

DE SERVO QUI INSCIO DOMINO MONACHISMUM SUSCEPIT. [15]

Idem Imperat. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUam præstans monasticæ vitæ professio sit; quique suave illud & beatum jugum suscipiunt, quanta illi reverentia & honore digni sint, scimus quidem & ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperatione eximamus, hæc statuere visum est, & censemus. Quanto enim illa admirabilior diviniorque est, tanto majore & quidem quanta maxima attingi cum veneratione, nequaquam vero ingratitudinis & improbitatis velamen ac prætextum monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet. Et certe quomodo improbitas dicenda non est, si homo servus, dominum suum fugiens, ad illud vitæ institutum deveniat. Quoniam igitur de servis fugitivis ad vitam monasticam devenientibus, statutum à superioribus [16] est, ut si intra tres annos fugitivus manifestus fiat, illum habitu nudatum recipiendi facultatem dominus habeat: si vero usque in tertium annum incognitus manserit, tametsi postmodum agnoscatur, ut domini potestati non obnoxius sit, præterque illius voluntatem liber nuncupetur: & vero inde multos fugiendi dominos suos occasionem cepisse, ac re honesta monasticæ vitæ professione, ad tegendam malitiam abuti videmus (cuilibet enim servo perfacile est, ut ad triennium se occultet, deindeque libertatem consequatur) jubemus, *ut quantocunque* tempore servus tali consilio monachus factus deliturerit, si ipsum aliquando dominus inveniat, nihilominus is quem malo proposito habitum sumpsit, hoc exuatur [17], rursumque in domini potestatem subigatur. Nam quod pio affectu habitum illum sumpserit, quantumvis id verbis ipse fingat, ne dici quidem potest. Sive enim cum benevolo placidoque domino uteretur, pro amore, odio concepto, fugere decreverit, extremæ ingratitudinis & improbitatis argumentum habes: sive (ut sunt res humanæ) molestiis & injuria affectus non toleraverit, ac idcirco dominum deseruerit, quomodo eam rempublicam magnificiet, quæ cives suos in *Christi* crucem [18] & mortem continenter respicere vult?

[16] *Novell. 5. c. 2. §. 1. versic.* triennii vel semel expleto tempore.

[17] Ne ex sua fuga & improbitate commodum consequatur.
[18] Servitutis jugum aspernari non debet, qui in crucem Christi continenter respicere jubetur.

Constit. XI.

DE SERVO QUI IGNORANTE DOMINO EPISCOPUS FACTUS EST.

Idem Imp. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUod de servo [19] qui venerandam sacerdotii dignitatem furatus sit, idem & de illis servis quibus nesciente domino ad primarii sacerdotii honores conscendere visum est, statuimus: ut videlicet

[19] *Nov. 91. 3. eod.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η'.

Περὶ τῶ, τὸ ἀθετῆσαι ὑποτοηθίζει τὸ σεβάσμιον τῆς μονήρους πολιτείας σχῆμα, καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ λαϊκὸν ὑποδυόμενον, ὁσάκις ἂν τῶν φασιωθέντων τοῦτο, καὶ ἄκοντα αὐτὸν εἰς ἐκεῖνο ἀποκαθίστασθαι, καὶ ἧς κακῶς ἀπέβη μονῆς, ἐν αὐτῇ ἀποδίδοσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ σωταξαμένου καὶ ἀθετήσαντος τὸν μονήρη βίον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΤΩΝ ἀτάκτως ζῆν αἱρεσιλογούντων, καὶ αὐτὸ τοῦτο βίᾳ τὸ φαῦλον μετιτροχαζόντων, ὁσάκις ἂν πονηρᾶς πράξεως ἐργάτου φωραθῶσι, τὸ κακίστης γνώμης πολυτρόπως ἀνακαπτόμενον, καὶ τὸ μοχθηρὸς καὶ ἐξαγίστου βουλήσεως καὶ ὁρμῆς ἐ συγχωρεῖσθαι ἀνεπιτρέπομεν, ἴσαμεν μέζω τοῦτο δρᾶν τοὺς εἰς τὸ ἀγῶνα τῆ μοναχικῆς πολιτείας ἐμβεβηκότας, εἴπερ λειποτακτήσαιμεν, καὶ, κατὰ τὸ λόγιον, ὥσπερ κυνὰς πρὸς τὸ ἴδιον ἔμετον, ἢ σῦας πρὸς τὸ ἓν πηλῷ βόρβορον ἐπισφρίγοιεν, καὶ πρὸς τὸ λαικὸν καὶ πάγκακον σκυβάλων ἑαυτοὺς, ἀφῆκεν εἰς τέλος τὸ αὐσταρὸν ἐπιχείρημα ἄγαν. πρωτοτύπῳ γὰρ, αὐτὸς ἄπαξ μὲ τῶν μονήρη πολιτείαν λιπόντας, ὀπίσω καὶ πάγκακα ἐξερπύσαντας ἐκείνης κωμῳδεῖ ἐπαρχικῆς τάξεως ὠφελησόμενος, καὶ τοὶ ἐ τῶν κοινῶν αὐτῇ δοκιζόντων ἐφάνη, τὸ ὡς λαϊκῷ μεταμφιεννύσθαι σχῆμα τὸ λειποτακτῶν, τὶ μὴ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὸν ἔστως ἀμφιεννύῃ, ἀλλ' ὁρίζειν τὸ ἄπαξ ἀθετήσαντα τὸ οἰκεῖον ἐπαγγελμα μοναχῶν, καὶ ἄκοντα τοῦτο σκεῦνο σωωθεῖσθαι; εἰ δ' ὡς ἔστως πρέπον σκάλυσε, τὶ μὴ φυλάττῃ τῶν ψῆφον, ἀλλ' ὥσπερ ὁκ μεταμελείας εἰς τὸ ἁρπαστικὸν ἀγὰ βίον τὸ ἄθλιον σκεῦνον μοναχῶν; Οὐδαμῶς ἂν ἡμῖν τοῦτο θεμιτὸν κριθείη), ἀδὲ τὸ ἐπαγγελθὲν τῆ θείας ἁρπαλογίας τῶν τάξιν εἰς κοσμικὴν ἁρπαλογίας δρόμῳ τετράχθαι· ἀλλ' ὅπῃ ἡ ὁκκλησιαστικὴ φυλάττειν οἶδε κατάστασις, ἡ συζυγοῦσα λαϊκὴν ἀναλαμβάνειν σχῆμα, καὶ πολλάκις ἀλύῃ τις τῆ μονήρη βίον ἀθετῶν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς νόμῳ κελεύομεν. εἰ γὰρ ὁ τῆ μοναύδα βίον ἀποδυόμενος, ὁσῳ κοσμικὴς ὑδονῆς ἀνακινήσεως τοῦ πράττῃ, πῶς, καὶ ἅπαξ ἐπιχειθῇ τῆ ὁρμῆς, εἰδὼς ὅτι πάλιν ἐπὶ τοῦτο ὁρμήσας, τὸ ἄτοπον βούλημα εἰς πέρας ἐξαγάγοιμον, τὸ λαϊκῆς αὐτὸν ὑποχωρῆσαι κατοχῆς, καὶ πάντα τρόπον καὶ πάλιν τοῖς λαϊκῶν αὐτὸ μοναδικῆς πολιτείας ἀλλάξαι);

ΔΙΑΤΑΞΙΣ θ'.

Περὶ δούλου γενομένου κληρικοῦ ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

ΤΗ αὐτῇ σοὶ τὸ ὁκκλησιαστικῶν πραγμάτων διπλοῦς σπουδὴ ἐπιμόνοι, ἃ τοῖς ἱερεῖς ἔδοξε κανόσι καὶ ἡμεῖς σωφρονίζομεν, τοὺς ἀπλήστους πολιτικὰς νόμους δίκλω τῆ ἀπλοίας τῶν ἐπὶ τοῖς νομίμων ἀφορίζειν ὑποξαγωγὴν αὐτῶν εἰσαγόμεθα. τὸ γὰρ δούλικῆς μὲ ὄντος τύχης, καὶ σωωθέντος ὑπὸ τοῦ δεσπότου τὸ τῆ ἱερωσύνης σεμνὸν ἀξίωμα ἀφελομένου, καὶ τὸ σκοπεῖν τοῦ θεοῦ ὁκκλησίας καὶ ἡμεῖς διορίζομεν, πάλιν εἰς τῶν ὑπέρων τῆ δούλειας ἀποκαθίστασθαι τάξιν, ἀπομιμούμενοι τὸ ἐκείνου σεμνότητος καὶ τὸ ἀπολύοντος νόμου δούλειας τὸ εἰς ἱερέας ὑποχρεώσαντας δοῦλον ἐ σωεγκωκότος τοῦ δεσπότου, ἀνενέργητον τὸ καθιστῶμεν καὶ ἀπαρρήσιαστον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ι'.

Περὶ δούλου μοναύσαντος ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΟΣΟΝ τίμιον τὸ τῆ μοναύδος βίᾳ ἐπαίρεσθαι, καὶ οἱ τὸ χρεὼν ἐκείνον καὶ μακάριον ζυγὸν ἀναλαμβάνοντες, ὁσάκις εἰσὶν αὐδὲς ἄξιοι καὶ τιμῆς, ἴσμεν καὶ αὐτοί. ὅκως ὁδὲ ἐπ' ἀθετήσῃ αὐτὸ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀθετήσεως ξαυρέμενοι, τοῦτο ἀφαιρεσίζειν διίγωμεν, καὶ ἀποφαινόμεθα. ὅσον γὰρ ἴσωμεν καὶ θεῖον, τοσοῦτον δεῖ τοῦτο μὴ ἴσωμεν ὅσης οὐλαβείας ἐφάπλεσθαι, ἀλλὰ μὴ κακογνωμοσύνης σκῆμα τὸ τῆ μοναδικῆς πολιτείας ποιεῖσθαι σεβάσμιον. πῶς γὰρ οὐκ ἔστι κακογνωμοσύνης, ὁραισμὸς τοῦ οἰκείᾳ δεσπότῃ, ὡς ἐκείνῳ τῷ πολιτείαν ἔρχεσθαι τὸ ἀνέτου; Ἐπεὶ ἂν τοῖς σκοπεῖν γενομβέντες τοῦ δούλων ἀποδιορασκόντων, καὶ ὅπῃ σκῆς τὸ μοναύδα βίον ἐρχόμων, μέχρι μὲ τέλους χρόνῳ, ὅλῃ χαρᾷ τοῦ φυλάσσειν, ἐξουσίαν ἔχῃ τὸ δεσπότου τοῦ χάριτος ἀπομισθώσαι ἀναλαμβάνειν αὐτὸν· τέλος ὃ παρελάσαντος χρόνου, ἐν τῷ ἀφανεῖ ἀφέντου, εἰ μὴ ταῦτα σκῆς ἐμφάνειαν κατασταίη, κρείττω αὐτὸν ὑπάρχῃ τὸ δεσποτικῆς ἐξουσίας. καὶ παρὰ τῶν ἐκείνου γνώμῃ χαρισθέντος ἐλεύθερον ἐπεὶ ἂν ἐκ τούτου πολλοῖς ὁράμων ἀφορμὴν ἐγκυμονεῖν εἰς τὸ τοῦ οἰκείων δεσποτῶν ἀποδιδράσκειν, καὶ πεφύκασι σεμνῶ τῶ μοναδικῶ ἐπαγγέλματι εἰς πρόφασιν ἀπρεπῶν κακουργίας (ῥᾴδιον γὰρ παντὶ βουλομένῳ οἰκέτῃ μέχρι τριετίας κρυπτεῖν ἑαυτὸν, εἶτα τὸ ἐλευθερίας ἀντιποιεῖσθαι) κελεύομεν, ὅσον ἐν καὶ ἀφιλαθοῖ ὁ γνώμῃ τοιαύτῃ μοναύσας οἰκέτης, ἐὰν ὁ δεσπότης οὐ οἰφδήποτε κυρῷ τῶν ἀνδρῶν, ὅπῃ κακουργῷ σκεμμένῳ σωεβεβλαπτηκὸς ἀποδώσεται σχῆμα, καὶ ὑπὸ τῶ δεσποτικῶ ἐξουσίαν πάλιν αὐτὸν κατασταθήσεται· ἐδὲ γὰρ ἔσῃ ἐπιτήδειος ὡς δούλειαν ἀφιέσθαι τῆ σκεβάλατος, καὶ τῆ λέγειν αὐτὸς πολάπτοιτο. ἂν τι γὰρ, σὺν οἰκείας δεσποτικῆς ὑποκλαύσαι, αὐτὶ δ' ἐργάτ, μίσθ ἀπολαβεῖν, φθόνῳ ἔγνω, ἰκάτης κακίας ὑπόδειξις· ἂν τι (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) λυπηρὸν πάθῃ εἰς πῖρας κατασταθείς, σὸν λύσγκει, ἀλλὰ λιμῷ τῆ τοῦ δεσπότου ἀπέλιπε, πῶς ἐκείνῳ τιμήσῃ τῶ πολιτείαν, ἧς τὰς πολίτας ἀφαπαντὸς ἀφορμὴν πᾶσι τοῦ χρεὼν σωφρονῆ καὶ τὸ ῥάιστον βάλεται;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ια'.

Περὶ δούλου γενομένου ἐπισκόπου ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΟΠΕΡ ἐπὶ τοῦ κλέψαντος οἰκέτου τὸ τῆ ἱερωσύνης σεμνὸν ἀξίωμα, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ εἰς ἀρχιερατικὸν δοξάντων ἀναβεβηκέναι πρῶτον οἰκέτῳ ὡσαύτως τῶν γνώμῃ τοῦ οἰκείᾳ δεσπότου, ὁρίζομεν. τὸ, κατὰ τὸ βάλημα

βολικοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, λογοθετικῆς δὲ τάξεως τοῦ σὺν ἡμῖν κανστηνσιανοῦ λαβόντος τιμάς, ὅσας ἡ τοῦ οἰκείου καὶ ἰδίου χρήματος ὑπαλλαγὴ ἐν ᾧ δὴ τοῖς μὲ ἄλλοις ὠφελήμασι τὴ κλοσὴ καὶ αἰσπάτη, ἐ μόνον ὑ συζυγοῦσι δὲ ὑφέλοντο ἔχει ἀναφαίρετα, ἀλλ' οὐσιῶ καὶ ὡς κυριεύοντα πιωρητέον τοὺς ἡ τολμῶντας ὅτω μειζόνων πραγμάτων κλοπὰς, τούτοις ἑαυτοῖς σημεῖα ὡς ἔ πλέψαι ἀφέλη, καὶ ἐνὸς ἄθλα κρείττω ἡ αἰσπάτη δυὸ παρέσχον τὰ πρωτοτόκα ἐλευθερίαν καὶ ἀμνηστίαν ἀσυνόμιον. τοιγαροῦν καὶ οἱ τῆς δίκης ὦν, ἀγροῖκα ἔ οἰκεῖα διανοοῦ ἱσχυσοτόκα κεχυμένοντες, καὶ ὅτ' μαθὼν ὡς τ τοιούτης βουθοίνα χυμένοντες, εἰς ἀσφυγὼ τ δουλείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιβ'.

Περὶ τ τῆς ἱερασυνείων χρείας τ μεγάλης ἐκκλησίας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Κωνσταντῖν ὁ αὐγοῦστ τῇ ἔ χρισῇ κλήσῃ τ σέφ τ βασιλείας βασιλικώτερον λαμφώνας, τ ἄλλων αὐτὸ κατορθωμάτων καὶ τ βασιλικῆς αὐγουσίας ἐπαίνοις καὶ τῶν αὐγουστοφόρων, τὸ σοφὸ τ ἐκκλησιῶν πανσοφὸς, ἕως ἡ ἀπερία μέχρι καὶ τότε σωνέχει, ἱερασύνεια τῇ ἀρίᾳ ἔ θεῖ ἐπιτυχὲν ἐκκλησίας ὧν οὐ ἔ πάλαι διάκρισε τῶν χρείων τ παφὼ χρηναίδαν πωτῶν ἡ ἄσφ τῶν αὐγούσων ὕστερον δύσβυτον ἀνδρῶν φιλοτιμία ἀφελεξαμβάνει, αὐτὴ τε τοῖς ἀπέρασι εἰς παφὼ ἐπαρκοῦσα, τῶν οἷς τοιούτων τῶν χρείαν χορηγίαν αὐτέτιλεν, καὶ νῦν τὸ ὠθόμαν ὠδὲν ἐκεῖθεν ὀρᾶσθαι καθ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ἔθετο φροντίδα ὁ τελσμακάρεσ βασιλεύς, οἰκουμενικῶν. Λλλ' ἡ οἶδεν ἡμεῖς ὡς ἅπασ ἡ ἐκκλησία τὰ τ ἱερασυνείων οἰκουμένη τέλη, εἰ μὴ ἀφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ἀφώδη ἱερατεῖαι ἔ θεῖ αὐτὰ κατεσκάκασ), ἀφ' τ μὴ τῶν χρείαν ἐπιζητῶ, ἀλλὰ ἀφ' ἑτέρων πινὰ πάντως λειτουργίαν, καὶ αὐτῶν ἱερατεύοντα τὸ κρεῖττον, τοῦτα οἰκουμενικὸν ὁρίζομεν, τῶν ἀντικειμένων ἀφ' τούτων ἀφαιρέσεν, ἀκίνητον ἀφαίρεσιν. εἰ δ' ἄρα πάντων τ εἰς τοιοῦτων ἀποτελεσμάτων τῶν λειτουργίαν ἱερασυνείων ἑκατὸν ἐπὶ χιλίοις ἡ ἀπαριθμησις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ'.

Περὶ τ δημοσίων ἐμφυτεύσεων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Πραγμα πλεονεκτικὸν τι καὶ ἀθεσμον, καὶ ὑπὸ τ ἀφιεσθαι λαχόντων τ ἀναπεθεμένων οἴκων θεῷ (φημὶ δὴ ἐκκλησιῶν, καὶ ξενοκομείων, καὶ γηροτροφείων, καὶ ὀρφανοτροφείων) πιῶς ἡμετέρας ἀκραὶς ἀνοχῇ τολμᾶσθαι. Τ γὰρ ἐκδιδόμων ἔφασαν οἰκημάτων, ἤδη ἔ συμπεφωνημένων χρόνῳ ἐμμετρηθέντ, καὶ ἀφειόδῳ ἐνστάσει δοχῆς, καὶ ἀναπεύσεως τ τότε λαμβανούσης, ὑ γίνεσθαι τῷ κατασολῷ ἀελεμένῳ πινὰ, ἵν' καὶ ἰδίως εἰσδεκτικὸν καλέσειν· ἀλλ' ὡς ἂν παρεσῇ τῇ πλειοτείᾳ τ λαχόντων τῷ αὐγουσίῳ, ὥστε βαρυύεσθαι τοῖς τοιούτοις εἰσφορέσι τοὺς τ οἰκημάτων λαμβανούσης. Τῶν γὰρ καὶ ἄλλως μὲ χαλεπὸν ἄπασιν ὑπάρχον συνόντες, μᾶλιστα ἂ γνόμῳν χαλεπώτερον ἐν τοῖς λατρεύσεις, οἷ ὧν αὐτοῖς βαρυτέρᾳ ἡ τ ἀπερίας ἀνάγκη καθίστα), ὅσ' ἐπ' ὥτω γίνεσθαι νόμῳ πιθέμενοι, ἀλλ' ὠφελίμῳ ποσότητι ἐξελεύζεσθαι τῷ καταβολῷ, ἐφ' τὸ διαπάσιον ἀελεμένῳ ἔ τέλος τ ἐμφυτεύσεως ἐφαρμόζεσθαι κλῆσιν· ἀλλ' ἐχὶ μόνον ἐξαρκεῖ τὸ ὄνομα τῆ τ πραγμάτων ἀπιλείᾳ παρίχειν τῷ σύσσιον ὅσῳ ἂν εἴη), καλῶς ἀπαγορεύ τό, τε ἱερὸν τό, τε πολιτικὸν θέσμιον ἐπιχειρεῖν οἰκοδομεῖν μοναστήριον τὰς ὅσ' ὅρους αὐτάρκεις πρὸς τῷ ἔ προήγματ τε λείπειν. Επεὶ μέν τοιγε ἄδηλον σκέπτο, τό, μέχρι τίν ὁ ἱκανὸς ἀπαριθμὸς εἰς μοναστήρια κατασκεύῳ (ἐ γὰρ διάφευγητὸς παρ' αὐτοῖς ὁ τοιοῦτ ἀπαρτισμὸς) ἔδοξε δῆλον εἶναι τάχα σαφῶσαι δόγμα. Φαμὲν ὅτ, ὡς ἐπεὶ τὸ θεῖον ἐπεῖπε τόκα, ὅπερ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν· χρῶμαι, τὸ ἐλάχιστον, τρισὶν ἐπαρκεῖν τὸ μοναστήριον κλῆναι ὑποδυόμενοι ἔργον. ὁ δηλονότι καὶ ὁδοδολογίαν ὁρᾷ συνυπαρχούσης τ δυσπορίας· τῇ μὲ ὃν πρὸς ἀνέπαυσιν μοναστηρίοις ἀκώλυτον ἔχοντι τῶν ἐπιχείρησιν, εἰς τοσοῦτον δέησ τὸ ἐλάχιστον τὸ ἀφίερωμα συστελεῖν. Οτι ἡ πολεῖσοι πρὸς τῶν τοιούτων ἐπιχείρησιν ἑαυτὴς ἐπιδιδοῦσις, σώοντε ὑπὸ βυλῆς ἀπολείπον), ἀσχολωμένοντ ἔ ἰδιωτῶν, καὶ τ σὺν ἀνθρώποις αὐτὲς σπουδαιοτέροις ἐξαφαιζόντ, οἰκείῳ ἡμῶν ἀπαιτοῦσι), ὡς ἀφ' ὑπομόνης ἀσφελεστέρας, τὸ σὺν τούτῳ διορισθέντα ἔσῳ τ ἐκκλησίας. εἰ δ' (ὁποῖα ποιῶ φέρ' τὸ ἄδηλον) πρὸ τ τῆ οἰκείων ἀναρπασθεὶν ἀφ' ὑπομόνεως, παίδων μὲ ὑπόντων ἄχρι τριῶν, τέταρτον μέρος τ ὑπαρξέως οἰκειώσεται ἡ μονὴ ἐπέκεινα ἡ ἔ τέτε ἀελεμοῦ ἀφοίστ ἔ τ γονῆς πλήθος, συγκωλυέσεται τὸ μοναστήριον τοῖς παισὶ, καὶ τὸ ἴσα ἐνὶ τούτων ἑκάστῳ λῆψεται ἐκ πάσης ἀφειοσίας ἡς ἰσχ ἄπλετος χρέα ἔ τεθνηκότ. ἄπαιδο ἡ ὑπάρχοντ ἔ τ βίον λιποντ, ἐπὶ γονέσι ἡ λιποντ, ὁμοῖ τ ἀφοσόντων ἀφαιρεμῶν, ἡ μὲ τοῖς γονεῦσι, ἡ σὺ ἑτέρᾳ μοῖρᾳ τῷ μοναστηρίῳ παραχωρήσῃ). Εἰ δ' ἐρημ ἐὴ κληρονόμων ἀνίοντων καὶ κρατούντων, τὰς ἐκ πλαγίᾳ ἡ εἰσόδους ὁ κλῆρ ἀφοσῖ), αὐτεὶ μὲ, ὅσοι ἀν καὶ ὦσι, τὸ τρίτον μέρ ἀφαιρεμόσυντες τῷ δίκαιρον ἡ ἀφωχρησῇ τῇ ἐκκλησίᾳ εἰ μὲν τοιγε ἡ δι' ἀγγοιαν, ἡ δι' ἑτέραν πινα αἰτίαν, εἰς σωσιν γνώμεθα τὰ ἀφαιρεμένα ἀποκλήπτειν τ νομίμᾳ ἀφαιρέσεως, ἡσσίζομεν, τ κῦ τ τόπον θεοφιλέστατον δρυσερέα. ὅσα μὲ δόμηρῶς εἰς διοίκησιν ἐκκλησίας, καὶ τ ἐν αὐτῇ μεμόνων παρεδρεύειν, ἀντιλαμβάνεσθαι, τοῖς ἡ λοιποῖς τῶν τ νόμων βυλῶ καὶ ἀβέβαιον ἀφιτῶν.

secundum ecclesiasticæ constitutionis voluntatem exauthorati, honore in quem clam irrepserint, priventur, & ad suum servilemque statum reducantur. Non enim profecto qui aliis in rebus furto vel fraude aliquid subtrahunt, his non modo ea quæ subtraxerint retinere non concedimus, sed interdum etiam ut maleficos puniemus: & qui tantarum rerum furta audent, hos inde honeste vivere, & ex uno fraudis pessimo exercitio duo omnium longe pretiosissima, libertatem & sacerdotii prærogativam, lucrari sinemus. Ergo si quis servus ignorante domino episcopus creatus sit, inde ad servitutis effugium nil juvatur.

Constit. XII.

DE OFFICINARUM [1] MAGNÆ ECCLESIÆ USU.

1 *Novell.* 41. *Nov.* 59.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constant. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

CONstantinus [2], his qui primus *Christi* nomine Imperii coronam splendidiorem ac augustiorem reddidit, ubi etiam dignum aliis suis præclaris facinoribus imperatoriaque cura fore prospexisset, de sepultura *nempe* eorum mortuorum quos in ea etiam re egestas premeret, officinas [3], ex quarum vectigali necessarios ad humandos mortuos sumptus suppeditandos ordinasset, sanctæ Dei ecclesiæ applicavit. Hanc igitur provisionem quum piorum hominum æmulatio postmodum excepisset, quæ & ipsa pauperibus ad sepeliendum sufficeret, permultum illa in hunc usum sumptus auxit. Verum nunc omnino nihil ea solicitudine, qua initio ter ille quaterque beatus princeps voluit, dispensari inde videas. At nos, & scientes quidem quod postquam ecclesia officinarum vectigalia occupavit, tametsi (quod usus non postulet) in quem ab intio constitutum est, Numinis cultum illa non expendat, in aliud tamen quodpiam ministerium, & ipsum ad numinis cultum pertinens, prorsus illa dispensetur: statuimus, *ut quæ de his* jam olim edita constitutio [4] est, immota & inviolata permaneat. Officinæ autem omnes, quæ in hoc ministerium attributæ sunt, supra mille numero sunt ad centum.

2 Vid. *Nov.* 43. *in prin. & Nov.* 59. *in princ.*

3 Officinarum magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ redditus sepulchrorum sumptibus deputati.

4 *Nov.* 43.

Constit. XIII.

DE PERPETUIS EMPHYTEUSIBUS [5].

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

REM fraudulentam simul & illicitam consecratarum Deo ædium (ecclesiarum videlicet, hospitiorum, & viduis pupillisque alendis destinatarum domuum) præfectos etiam audere ad nostras delatum est aures. Narratum est enim quum domus elocatæ sint, jamque tempus pacto constitutum decurrat, quando locationis terminus, ac possessionis renovatio [6] instat, non fieri certam aliquam & statutam solutionem quam peculiari nomine εισδεκτικὸν [7] vocant: sed quomodo præfectis pro ipsorum avaritia visum sit, ita exactionibus domuum possessores prægravari. Id igitur cum omnibus grave, tum pauperioribus (quod ita ipsis durior egestatis necessitas imponatur) longe esse acerbissimum videntes, ne id amplius fiat lege cavemus: sed *ut certa* quantitate ad [8] duplum emphyteutici vectigalis constituenda solutio definiatur: & insuper omnis illatio locationis instrumentis inscribatur, domuique nulla novatio adferatur: non vero in præfectorum quæstum intervertatur, dum illi non ut domuum utilitati consulant, sed sceleste sibi lucrum parent, hoc agunt.

5 Quidam legunt περὶ ἀνακλήσεως. vid. *Cuj.* 2. *Feud.* 5.

6 *Avanεώσεως Ser.* Cujacius *d. loco* videtur legisse, περὶ ἀνακλήσεως, qui & hunc locum de precaria accipiendum esse existimat. hinc illud Caroli magni 4. *leg. Francia*, Si quis in censibus reddendis & precariis novandis negligens fuerit. Precaria porro non est eadem cum libellaria, dixi ad *l.* 24 §. 1. *C. de sacrosanct.* eccl. feudo, cum usufructu, quin cum ipsa emphyteusi. quamvis illa omnia sint usufructus. Ideo perspicitur, quod is qui dat, proprietatem retineat ad instar pignoris, hypothecæ, fiduciæ, ἀντιχρήστως. quæ omnia non eadem sunt, etiamsi in hoc unum conveniant, quod sint pignora. Itaque Cujacius putat precariam esse cessionem usus fructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege ut ecclesiæ ministerium exhibeat, quod vix est ut huic loco conveniat; videtur enim pertinere ad omnes omnino homines, quibus jus est ab ecclesia emphyteusim accipere, non ad solos sacerdotes.

7 Εισδεκτικὸν, renovationis pretium de mercedibus. dixi ad *edicta* 13. *Justin* c. 7.

8 Quænam quantitas δεδικτικὸν esse debeat.

Constit. XIV. [9]

DE [10] IIS QUI MONASTERIUM IMPERFECTUM RELINQUUNT.

Eidem.

QUI præcipitanter ambitioseque ad faciendum aliquid fertur, ac ipso in initio viribus ac facultate destituitur, sive manifestum vitium, sive benignitatis speciem conatus præ se ferat, simul ille reprehensione dignus, simul aspernandus est. Hoc sane & qui similitudines ab initio proverbiaque loquitur, Dominus noster & servator in Euangeliis vult, ubi de ædificatione urbis & absolutione, ac de similibus sermocinatur. Merito igitur & sacræ leges [11] & civilia decreta similes edunt, ejusdemque sensus admoniones, ut quicunque monasterium construere instituerent, si ad perficiendum opus pares non essent, id aggredi prohiberentur. Oportet enim quascunque res, ubi ad perfectionem pervenerint, tum demum convenientem appellationem indipisci: nequaquam vero nomen rebus imperfectis, ut consummatæ constitutionis sint, præstare potest. Itaque (quod dictum est) recte sacra civilisque lex eos qui ad rem absolvendam pares non sint, fabricandi monasterii inceptione prohibet. Verum quoniam incognitum illud est, quando monasterium sufficienter absolutum judicari debeat (non enim expresse ab illis hujusmodi absolutio definita est) hac de re certum atque evidens edictum promulgare placuit. Dicimus igitur (quoniam divinum os loquutum [12] est: *Vbi duo aut tres in nomine meo congregati sunt, ibi in medio illorum sum*) *quod opus aliquod* monasterii appellationem subiturum, minimum [13] tribus sufficere oporteat: quod nimirum idem opus, si facultatibus quoque abunde instruatur, ad celebritatem nominis etiam valeat. Ut ergo quis liberam impedimentoque carentem ad dedicandum monasterium aggressionem habeat, in tot minimum monachos dedicationem conciplat necesse fuerit. Porro quia permulti, qui se istiusmodi incœpto dedunt præveniente morte, ipsosque hominum consortio eripiente, interdum proposito destituuntur: illud à nobis statuitur, *ut si testamentum conditum sit*, quæ in illo Ecclesiæ assignata sunt, ea illi cedant. Si vero (ut idemtidem ex mortis incertitudine contingit) *antequam de rebus suis statueret*, evectus fuerit, tum si ad tres numero liberi supersint, quadrantem bonorum involabit monasterium: sin ultra ternarium numerum sobolis multitudo procedet, liberis connumerabitur monasterium, & deducto ære alieno, ex universa substantia, quantum ipsorum quisque capiet. Quod si defunctus sine liberis decesserit, parentes autem superstites habeat, rebus bifariam divisis, una pars parentibus, altera monasterio applicabitur. At si neque parentes, neque liberos heredes habeat, & cognati ad hereditatem proveniant, ipsi quidem quotcumque fuerint, trientem inter se distribuent, hi vero ecclesiæ accedet. Verum enim vero si aut per oblivionem aut aliam quampiam causam, in contrariam laudabili legitimoque proposito testamentum sententiam conceptum sit, ut ejus loci antistes Dei amantissimus, quantum ad ecclesiæ, eorumque qui in illa assessuri sustentationem sufficerit, vendicet: de reliquis vero legum præscriptio & testamentum dijudicent.

9 Adde *Nov.* 77. *c.* 1. *Nov.* 131. *c.* 7.

10 Meminit hujus Novellæ Harmenopul. *5. tit.* 8. §. 108.

11 *d. c.* 1. *d. c.* 7.

12 *Matth.* 18. *vers.* 20.

13 Imo duo sufficere. *l.* 11. *ff. de testibus.* sed id forte receptum fuit, quod duo familiam non faciunt. *l* 40 *in fin.*

Constit. XV.

UT SALUTAREM BAPTISMUM [1] IN QUOCUNQUE SACRO ORATORIO PERAGI LICEAT. [2]

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiſco, & Patriarchæ universali.

ETiam hic venerandæ ſextæ ſynodi [3] ſacer canon [4], qui non in privatarum ædium oratoriis ſeorſum, ſed in ſolis in communem uſum conſecratis templis, divinam regenerationis lotionem perfici vult, quum ſimilia cum illis jubeat, qui ſacroſancta ſacrificia & myſteria in privatis domibus celebrari vetant [5]: ideoque à nobis jam pridem conſideratius expenſi ſunt: tanquam illorum germanus ſimiliter correctionem conſequetur. Statuimus igitur, *quemadmodum de ſacrificiis*, ſic quoque de ſalutifero baptiſmate, ut & ipſum in quocunque ſacro oratorio quibuſlibet peragere licitum ſit. Nam hæc tam ſtricte ſacrum ſynodi decretum conſtituiſſe mihi quidem videtur, propter eos qui quanquam ſacerdotum nomen gerant, profani tamen ſunt, & quos ad lavacrum adducunt, pollutos reddunt: qui (ut apparet) domos ejuſdem opinionis hominum ſubeuntes, non rem divinam faciunt, ſed cum iis qui conveniunt inauſpicati aliquid moliuntur. Hanc vero proviſionem tametſi & divinam eſſe, & multa ſalutaria continere conſtet: non tamen illa ad impietatis plenos à ſuis vitiis coercendos ſufficiat. Nam & res audax eſt malitia, omnique modo, clauſis etiam oratoriis, ad explendum propoſitum ſuum, ſuam inveniat viam. Verumtamen quum nunc divina gratia omnes perverſæ opiniones ſint profligatæ, etiam quantum ad hoc attinet, quamobrem reipublicæ hoc decretum ad prohibendam in privatarum ædium oratoriis regenerationis lotionem obtrudatur, nullam equidem eſſe neceſſariam cauſam video.

1 Superius dixit περὶ τοῦ μὴ τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας ἔξω ἐκκλησιῶν ἐπιτελεῖσθαι. *Nov.* 4. nunc de baptiſmo.

2 Ea ita abrogatur Canon 59. Synodi 6. in Trullo. adde *Nov.* 58.

3 *In Trullo* §. 17.

4 *Canon.* 59.

5 *Novell.* 4. §. *sed. Nov.* 58.

Constit. XVI.

UT QUI VIGINTI [6] ANNOS HABET, HYPODIACONUS CREARI POSSIT.

Eidem.

VEtus verbum, *quod 7 de rebus ſuis dicenti aures eſſe aperiendas monet*, cum in aliis omnibus perbelle ſeſe habeat, tum hic longe eſſe pulchrius apparet. At quorſum hoc? Civilis [8] lex ſtatuit, *ne minor* viginti quinque annis in divinis officiis creetur hypodiaconus. Decretum ſacrum contra ſtatuit, ut qui ad iſtiuſmodi miniſterium accedit, hunc vigeſimus annus ad ordinationem perducat. Dignum itaque ſacram legem de rebus ſuis præcipientem audire Imperatoria noſtra majeſtas rata, & in eandem cum illa ſententiam deſcendit, & ſtatuit, *ut qui* ad vigeſimum annum pervenit, modo anteactæ vitæ ratio obſtaculo non ſit, quantum ad ætatem, hypodiaconi officium ſuſcipere non impediatur.

6 *Nov* 75. *J. cod. cap.* 15. *ſyn.* 6. *in Trullo.*

7 Ne dicatur alioquin cum poëta: Dedecus illa domus ſiet ultimus.

8 Et ita abrogatur *Novella Juſtiniani* 123. *c.* 13.

Constit. XVII.

DE PUERPERIS, QUANDO DIVINORUM MYSTERIORUM PARTICIPES FIANT: ET QUANDO INFANTES BAPTIZENTUR, POST QUADRAGINTA VIDELICET DIES, EXTRA QUAM SI NECESSITAS URGEAT.

Eidem.

ID quod beatitudo tua poſtulat, à vobis procedere, quam à nobis originem ſumere ac proficiſci, æquius fuerat. De re [9] enim ſacra ſanctitatem tuam ſancire oportebat. Verum quoniam ſuper uno duntaxat capite conſilium conſultare (quum de multis decernere concilii ſit) inconveniens eſſe, nos vero & citra concilium decretum facere poſſe dicitis: admonitionem ſuſcipientes, quibus de rebus poſtulationem inſtituiſtis, de iis conſtitutionem emittimus. Quum itaque Dominus & ſervator noſter, quo ſplendore gloriæ ipſius illuminarentur qui in tenebris ambulant, juxta atque nos carnis atque ſanguinis noſtri particeps factus fuerit: valde, mea quidem ſententia, à ſalutifera ipſius providentia diverſe ſentiunt, quotquot eam quæ ex recenti puerperio decumbit, & morte [10] præ [11] foribus conſiſtente, nec diem quem ipſi expectandum autumant (quadrageſimum nempe poſt partum) expectante, citiuſque obtorto velut collo protrahente, corripitur: illuminatione [12] indignam eſſe opinantur, & ut ob corporis immunditiem [13] revera illa è vita immunda excedat (quippe quæ in ſacris non inſtituatur [14], nec ſacri lavacri luſtrationis, regenerationiſque particeps fiat) efficiunt. Neque vero illi periculi damnique magnitudinem, quam inconſiderata ipſorum & pernicioſa religio adfert, præ oculis habent. Verum ea illa eſt abſurditas, ut orationem non indigeat. Talem enim mulierem incredulam reformationeque deſtitutam decedere & iſtiuſmodi ob cauſam pro eo quod inter ſervandos collocanda eſſet, in perditorum damnatorumque locum rejici: quomodo fas, Deove, qui per fidem in ipſum & in aqua Spiritu quæ regenerationem, ſalutem donat, non grave atque acerbum eſt? Vanam igitur iſtiuſmodi prudentiam dehinc in futurum è medio tollentes de mulieribus, quæ recens pepererunt, quæque naturali expurgatione occupatæ ſunt, ſtatuimus, *ut ſi quidem* alia quacunque affectione morbida ipſarum vita non tententur, uſque ad præfinitum quadraginta dierum tempus expertes maneant, nondum initiatæ illuminatione [15]: ad ſacra receptæ & initiatæ, ſacroſanctorum myſteriorum perceptione. at ſi quis ipſis morbus, qui vitæ internecionem minitetur, ſuperveniat & incumbat: ſacrarum rerum omnibus modis participes fiant. Etenim ſi illis [16] qui propter enormia flagitia multis annis vivifica communione arcentur, mors ad obruens præſcriptum tempus incidit, neque quiſquam hos ſacrorum participatione prohibere ſuſtinet, qua ratione hæ propter naturales carnis ſordes prohibebuntur? Quod profecto non tam propter muliebrem hanc immunditiem, quam ob alias cauſas in intima legis ratione reconditas, & veteri [17] prohibitum eſſe lege, & gratiæ tempus traditionis loco ſuſcepiſſe puto. Exiſtimo ſiquidem ſacram legem id præſcripſiſſe, quo protervam eorum qui intemperanter viverent, concupiſcentiam caſtigaret: quemadmodum & alia multa per alia præcepta ordinantur & præſcribuntur, quo indomitus quorundam in mulieres ſtimulus retundatur. Quin & hæc providentiæ quæ legem conſtituit voluntas eſt, ut partus à depravatione liberi ſint. Quia enim quicquid natura ſupervacaneum eſt, idem corruptivum & inutile eſt, quod hic ſanguis ſuperfluus ſit, quæ illi obnoxiæ eſſent, in immunditie ad id temporis vivere illas lex jubet: quo ipſo etiam nominis ſono laſciva concupiſcentia ad temperantiam redigatur, ne ex inutili & corrupta materia ipſum animans coagmentetur. Et ſane de infantibus eundem ad modum conſtituimus, *ut ſi non inquietentur*, inimicoſque naturæ caſus ſuperent, antequam gratiæ ſplendore illuſtrentur, quadrageſimus [18] dies expectetur. Conſentaneum namque eſt, ut quemadmodum fœtus quadraginta [19] diebus in naturæ maternoque receptaculo plene informantur, ſic etiam in æquali dierum numero in divinæ gloriæ æternique omnium Patris domum procedant. Si tamen

9 Cuique turpe eſt, jus in quo verſatur ignorare *l.* 2. §. 43. *ff. de origine juris* 12. *Quintil.* 3.

10 Puerpera præ foribus mortis poſita *l. ult.* §. 1. *C. qui potiores.*

11 Παρὰ πύλας. *Scrimg.*

12 Φωτισμῷ, id eſt, baptiſmo.

13 Puerperæ immundities.

14 Ἀμυσταγώγητον.

15 Id eſt, baptiſmo: hoc innuit; mulieres baptiſmo non initiatas intra diem 40. puerperii baptizari non poſſe: niſi caſus aliquis aliud exigat: baptiſmo initiatas non admitti intra eoſdem dies ad ſacram communionem. adde *Photium num.* 3. *c.* 18.

16 Excommunicatis, mortis tantum impendentis cauſa, communio datur.

17 Moſis lege, mulier ſi maſculum peperiſſet, ſeptem diebus immunda: 30. diebus præterea manebat in ſanguine purificationis ſuæ: ſi fœminam, duabus ſeptimanis immunda: 66. diebus in purificatione nullam rem ſacram attingere poterat. *Levit.* 12.

18 Leo monet, non tamen jubet, ad quadrageſimum uſque diem baptiſmum differri in infante, niſi mors infanti immineat.

19 Quadrageſimo die partus formatur, ut dixi ad *l.* 3. *in fin. ff. de ſuis.* adde *l.* 39. *ff. de jurejurando.* vel quadrageſimo nono, *Gell.* 10.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιδ'.

Περὶ τοῦ ἐξέναι τὸ σωτήριον βάπτισμα ἐν παντὶ δίκτυϊ εὐκτηρίῳ τελεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Σπιφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΚΑΙ ὅτι ὁ τῆ σεβασμίας ἧκεν συνόδου κανὼν ἱερὸς, ὃς τὸ θεῖον τῆ ἀναγεννήσεως λουτρὸν ἐν τοῖς κατ' οἶκον δίκτυοις τελεῖσθαι ἴδιᾳ ἐβάλετο, ἀλλὰ ἐν μόνοις τοῖς θεῷ τὸ κοινὸν ἀνιερωθεῖσι ναοῖς. ἀδελφὰ θυσιαστήρια τοῖς οἱ τῆς ἱερᾶς ὑσίας καὶ πλατεῖς κατ' οἶκους ἀποτρέπουτες γίνεται, ἴτυχον πᾶν ἡμῶν ἐπισκέψεως ἐμπεσόν· ὁμοίως καὶ ἀδελφῶς ὑκείνων ἐπανορθώσεως τύχῃ. Οὐλόμεθα δὲ, καθὼς περὶ ὑσιῶν, ὅτω καὶ περὶ σωτηρίου βαπτίσματος, τὸ ἐξέναι αὐτὸ ἐν παντὶ δίκτυϊ δικτηρίῳ τελεῖν, τῶν μὴ βουλομένοις τελεῖν, τῶν δὲ τοιαύτων ἀκεῖσθαι δικαίως μετὰ πτοπόησαν τὸ ἱερὸν τῆ σωόδου ἀβλαβὲς, ἀβλαβὲς τοὺς οἱ ἱερέων ὀνόματι αὐτῶν καὶ βεβήλους τοὺς ὑπ' αὐτῶν πεφωτισμένους τῆ λουτρῷ ποιῆσαι, οἳ, ὡς εἰκὸς, ἐν τοῖς τῆ ὀρθοδόξων οἴκοις ὑποδυόμενοι, ἐ τελοῦσιν, ἀλλὰ συμπλεῖσι τοῖς αὐτοῖς πεφερομένοις. αὐτὴ δὲ καὶ θεία κὴ πολὺ τὸ σωτήριον ἔχουσα ἀβλαβὲς πεφοίκασι, ὅμως ὅτε ἐξαρκεῖ τοὺς τῆ ἀσεβείας ἀναπλησμένους, τῆ ἑαυτῶν κακίας ἀναχωρεῖσαι. καὶ γὰρ τολμηρὴ ἡ κακία, καὶ παντὶ γε τρόπῳ χώραν οἰκείαν ὑρίσκ, καὶ τῆ δικτηρίων ἀποκλεισμόνων, οἷς ὑκπλήρωσιν τῆ οἰκείας πεφαιρέσεως. πλὴν ἀλλά γε νῦν θείας χάριτι πάσης κακοδοξίας ἀπεσκεδασμένης, ἐδὲν κὴ τοῦτο τὸ μέρος ὁρᾶν μοι τὸ δόγμα πεφοικόμενον ἀναγκαῖον, εἰς τὸ κωλύειν ὑν τοῖς κατ' οἶκον δικτηρίοις τὸ λουτρὸν τῆ ἀναγεννήσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιε'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι ὑποδιάκονον κ' ἐτῶν, ἀλλὰ κά.

Τῷ αὐτῷ.

ΟΠΑΛΑΙΟΣ λόγος, ὃς παρεγλυπτικὸς τοῦ περὶ τοῦ οἰκείου λόγου ἀναπεπαυμένου τῶν ἀκοῶν, καλῶς τὸ ἐν τοῖς ἄλλοις ἄπασιν ἔχων, σιωπᾶσθαι πολὺ ἀβλεβέστερον καλεῖν. τί δ' ἐστὶν ὁ φησι; πολιτικὸς θεσπίζει νόμος τὸν ἐλάττω πέντε καὶ εἴκοσι ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι εἰς λειτουργίαν ὑποδιάκονον ἱερᾶς ἀνυπευθύνου δόγμα, τῆ σοφὸς τῶν τοιούτων ἀβλαβείαν προνοούσης. ἀξιοῖ δ' ἡμῶν ἡ βασιλεία ἡγησαμένη τῆ ἱερᾶ ἀκόλουθον νόμου ὃν τῆ περὶ τοῦ οἰκείου ἀβλεπτεῖν, τοῦτο καὶ συμληφίζειν, καὶ ὁρίζειν, τὸν σοφὸς εἰκοσέτη ὄντα ἐλάσσονα, μὴ τὰ ἄλλης ἀβλαβείας καὶ βίᾳ ἐμποδὼν ἱσταμένης, ὅσα γε ὰν τῆ ἡλικίας, μανθάνειν εἰς τοῦ τῆ ὑποδιακόνου πεφχείρεσιν ἐμποδίζειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ις'.

Περὶ τῶν τεκνοῦν γυναικῶν, πότε λαμβάνῃ τὸν θείων μυστηρίων, καὶ πότε τὸ βρέφη βαπτίζοιτο· ἄχρι τοῦ μὲ ἡμερῶν χωρὶς ἀνάγκης.

Τῷ αὐτῷ.

ΗΜΕΝ ἀξίωσις τῆ ὑμετέρας μακαριότητος ὑφ' ὑμῶν μᾶλλον δικαίως πεφέρχεσθαι ἐμοὶ, ἢ παρ' ἡμῶν τοῦ χρίεσιν λαβεῖν, ἤδει γὰρ τῶν ὑμῶν ἱερῶν τὸν ἀκριβῆ λόγον ἐν τοῖς ἱεροῖς. ἐπεὶ δὲ φατὲ ὡς ἐ δεῖον ἐφ' ἑνὶ κεφαλαίῳ σωοδικῶν χρείας ἀβλεπεῖν, σωόδῳ δ' ἂν εἴη ἴργον πεφάγειν ψήφους, ἡμέτερον δὲ κὴ δίκαι σωόδῳ ὑπόθεσιν δὴν μοι· δεηθέντος τοῦ πεφεπόντος, ὧν ἀξιῶ τῆ ἀβλεπεῖν ὑφέρομεν. Τὰ κυρίᾳ τοίνυν κὴ σωτῆρι ἡμῶν, ὅτι τῆ φωτισμοῦ τῆ αὐτῆ δόξης ἐπιλαμφθῆναι τοὺς ἐν σκότει ἀβλεπορυμβρους, σωμικῆς ἡμῶν κὴ αἵματος πεφοπλησίως κεκοινωνηκότος, λίαν ἔμοιγε δοκοῦσι φρονεῖν ὑπεναντία τῆ οἰκείᾳ σωτηριώδει πεφοικί, ὅσοι μὴ δι' φωτισμοῦ ἀξίαν ὑπολαμβάνουσι τοῦ ἀρτὶ μὲ τεκνῶν κὴ ἐπίλοχον, πολλαπλασιασμένην ἢ ὑπὸ δι' γενάτης πεφὶ πόδας ἑστῶτος, κὴ τοῦ πεφεσμίων ἐν αὐτοῖ ἀναμένειν οἷον) (φημὶ ἢ τοῦ μὴ τοῦ λύσιν τῆ ὠδίνων πεσαφερκῆ ἡμέραι) σὺν ἀναμένουσι, ἀλλὰ βάπτισι πεφαρπάζουσι· κὴ ἀβλεπεῖ σωμφυσικῆ ἀκηδιαβρίᾳ, ἀκήδιαστον ὡς ἀληθῶς ἐξ αὐθρώπων ἀπέναντ κρίσεως τοιούτων, ἀμυσταγώγητον ὄντα, κὴ τῆ ἀβλεπεῖ δι' θείας λαυτρᾶς καθάρσεως κὴ ἀναζωπυρήσεως ἀμοίρους ὄντας. ἐσὶ γὰρ οὐ νοῆσαι τὸ μέγεθος τῆ κινδύνου κὴ τῆ ζημίας, ὧν τῆ αὐτῶν ἀβλαβείας τὸ ἀνδυλακὲς κὴ σφαλερὸν πεφχωνεῖ. καίτοιγε ἀβλεπεῖ τοῦ ὑπερβολῆ ἐδὲ λόγῳ δέοιτ' ἡ τοιαύτη ἀτοπία. πῶς δὴ ἔφημιτὸν, ἢ πῶς ἐ λυπηρὸν ἀβλεπεῖ (ὡς ἀβλεπεῖ τῆ εἰς αὐτὸν πίστεως κὴ τῆ σὺν τῷ ὕδατι κὴ πνεύματι ἀναζωπυρήσεως δωρεᾶτος τοῦ σωτῆρος) ἀπίστου κὴ τῆ ἀναπλάσεως ἱρήμου τοῦ αἴφνιον ἀπελθεῖν, κὴ αὐτὶ δ' μῦ τῆ σεσωσμένων τετίχθαι, εἰς τοῦ τῆ ἀπλανῶτων ἐρρῖφθαι χόρας, ἵνακὴ γε τοιαύτης πεφφάσεως; Τοῦ ἔν τοιαύτων μεταπεφερομένου λόγ τῆ νῦν κὴ εἰς τῆ ἔπειτα χρόνου ὑπεροδῶν ποιεμένοι, ἐφίζομεν θεῖα τεκνῶν γυναικῶν, κὴ ὅσα τῆ φυσικῆ καθάρσ κρίλαμόνοντα, ἀνεμοχλίτῳ μὲ ἐξ ἑτέρας πινὸς ἀβλεβέσεως νοσερᾶς τῆ ζωῆς αὐτῶν ἀβλελύσης, ἀμετόχως εἶναι, πρὸς μὲ ἀτελίτευτ, ἢ φωτισμοῦ, πρὸς ἢ μεμυσταγωγημένας, τῆ ἀχράντων μυσηρίων κ μεταλήψεως, μέχρις τῆ πεσσαρακοστῆς ἡμερῶν πεφθεσμίως νοσηκότ· δὲ πῶ κατελαβόντ· κὴ καταχρόντ·, κὴ τοῦ ἀβλεκτοῦ τῆ ζωῆς ἀπειλοῦντ·, παντὶ τρόπῳ μεταλαγχάνειν αὐτὰς ἢ αἱμάτ·. εἰ γὰρ ὀκείνοις ὅσοι δι' ὑπερβολὰς ἀνοσιουργημάτων ἀπείργ) μακρᾶς ἔτσι τῆ ζωσποιοῦ κοινωνίας, ὁ θεσπέσ· ἐπιτρέπ τὸ ἐμπεφθεσμον ἀβλεκτόπλ, κὴ ὑδεὶς ἀνέκτητα τότε κωλύει τῆ τῶν ἁγίων μυστοχῆς· ἦπε γὰ αὐτοὶ κωλυθήσονται ἀβλε ῥιπτισμοῦ σωμφυσικῆ φυσικῆ· καὶ ἄπαξ οἴμαι κὴ τῆ παλαιᾶ κεκωλύσθαι νόμῳ, κὴ τῆ γενέσθαι ἀβλεβέσθαι τοῦ παραδόσιν, ἐχὶ τοσοῦτον ἀβλε τῶν γυναικείων τούτων ἀκαθαρσίαν, ὅσον δι' ἑτέρας αἰτίας ἐν τῆ βαθῆ κρυπτομένας ῥ νομοθετήματ·. λογίζομαι γὰ, τὸ τῆ ἐπιθυμίας ἀκόλαστον τῆ ἀκρατοῦς ἐνέντων κηλάζον τὸ θεσπισμα τοῦτο ἀβλεπεῖν, ὥσπερ κὴ ἄλλα πολλὰ δι' ἑτέρων οἰκονομεῖται πεφσταγμάτων· ὡς ἂν ἀβλε τούτων τῶν τῆ ὕλη οἷον τῆ ὁρμῆς ἀκρατέστερον χαλινὸν μῶν ἀναπτεῖσθαι. ἐ μόνον ἦ, ἀλλὰ κὴ πεφοίσεις ἔσ, τὸ πικτόμενα λώβης καθαρεύειν, οἰκονομοῦσης τὸ θεσπισμα. ἐπεὶ γὰ ἅπαν τὸ τῆ φύσ πεφεπτὸν, φθορποιόν τι κὴ ἀχρηστον, πεφτὸ ἦ κὴ τοῦτο ὑπάρχῃ τὸ αἱμῶδες, τοῖς φερόσοις αὐτὸ, ἐν ἀκαθαρσίᾳ κατ' ὀκείνον τῆ κοιτῆ ἀβλεπεῖ ὁ νόμος ἐντέλλεται. ὅπῃ κὴ ἀπ' αὐτῆ μένε ῥ ῥιπτ· εἰς τὸ ἀκρατὲς συναλομένης τῆ ἀκλάστ ἐπιθυμίας, μὴ ἐξ ἀρχῆς κὴ διεφθαρμένης ὕλης λαμβάνῃ τὸ ζῶον τοῦ σύστ·. Καὶ ἀβλε τῆ βρέφων ἦ ὁμοῖ τοῦτο διοκίζομεν· εἰ μὴ ἀνυπόκλιτόν εἴη κὴ τῆ φύσ πολεμίων συμπλοκῶν πεφεῖσιν, πεφὸς φωτισμὸν τοῦ πεσαρακοστοῦ ἡμέραν σπεύδεσθαι. ἀκόλουθον γὰ, ὥσπερ ὁν ὅλαις ἡμέραις πεσαρακοντα τὸ πλήρης ἀπολαμβάνῃ τῆ μορφώσεως ὁν τῆ τῆ φύσεως κὴ μητρικῷ οἴκῳ, ὕτως ὁν ἴσῳ δρόμῳ ἡμεραν εἰς τὸ οἶκον τῆ θείας δόξης κὴ αἰδίω πάντων πατρὸς τὸ πικτὶ-

τὸ πατρῷον σφέτερον. Εἰ δὲ καὶ τῇ λοιπῇ τῆς ἀδίνων ὠδῖνι βάλοιτό τις ἀναβολὴν, ἀλλ' οὐ τὸν ἄπαντα· ὁ γὰρ διακόπτας ἡμῶν Χριστὸς οὐ τοιοῦτος ἐστὶν, ἢ τὸν λεχὼ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐπιθεὶς, παρέχειν αὐτὴ τοιοῦτος τοῦ ζωοποιοῦ πλυθῆναι βαπτίσματος. ἀλλὰ τοῦτο μὲν, εἰ μηδημιᾶς παρῇσκεν ἀνάγκης τὸ ὕδατος ἀπολῦσαι· εἰ δέ τι δεινὸν ἐπιτεῖν βιάζοιτο τῷ ζωῷ, πᾶσα σπουδὴ καὶ δυνάμει καὶ τῷ ὀψὲ τῆς ἀληθοῦς κοινωνίας ἀπολαῦσαι μηδὲ ὅλως λυπεῖν καὶ ἀμοιρεῖν τὸ πηγάζον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιη'.

Περὶ τῶν ἀπαιτήσεως τὸ γαμικὸν σφέτερον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

Τὴν τῶν κρείττονος συλλογὴν οὐ πάσι καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ποιεῖσθαι ἐνομοθέτουν, καὶ τότε μὴ σφᾶς τοὺς πραγματευομένους, ἢ λίγγοντας, σφᾶς ἢ τοὺς τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων κριτὰς εἶναι, ἢ τοὺς ἄγαν ἐπιμελῶν σφετερισμοῦ ἀπείργειν. Διὸ τοῦτο καὶ τῇ σωφροσύνῃ ὅρισον οὐ ταῖς τῶν μνηστῆρων ἀδικήσεσιν ἐπικεῖσθαι σφετερισμοῖς, τοῖς ὁρμῶσι σφᾶς τοῦ ἀθέτησιν, καὶ ταῦτα εἰς νόμου κωδικῶνων τιμὴν. εἰμαι γὰρ, ὃ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις πράξεσι κειμένῳ νόμῳ μὴ χεῖρα ἔχειν τὸ δεδομένον τῇ συνηθείᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἄμεινον ἀναφέρειν τὰ προγεγραμμένα. Ὃ γὰρ νόμος οὐ μόνῃ τῇ ἁρπαζόντων ἀπωλείᾳ ἢ διαλῦσαι δέδοται κολάζοντος τοὺς σφετέρους, αὐτὴ ῥητοῦ τινα καὶ σωφρονιστικοῦ βάλος) γίνεσθαι τοῦ ἐπὶ τῇ ἀναρμοσίᾳ τῶν μνηστείας ζημίαν. καὶ δικεῖ μοι, ὥσπερ εἶναι, τὰς παλαιὰς ἔχειν ἰσχὺν εἰς τὸ μὴ ὡς ἔτυχε πανδαλὸς τὰ μνηστρικὰ ἢ μὲν γὰρ ἁρπαζόντων ἀπώλεια, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ δόντι εἶτα μὴ τέρψαντι τοῦ μνηστείαν ὠφέλειαν, καὶ ἡ διαλῦσα ἢ λύσασα τοῦ μνηστείαν χρόνος). ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ὁρίσαμεν, τοῖς γαμηλίοις συναλλάγμασι μᾶλλον συμφέρειν εἰς νομίμους ἀφικέσθαι τὸ λύσαι συνηθείας πραττόμενον κωδικῶμεν. ὅπερ μὲν γὰρ ἁρπαζόντων ἀπωλείας ραδίως ὁρᾶν τὰ μνηστῶν τὰς ἀνατροπὰς, ὅπερ ἢ τὰ σφετέρους κατεδωλῆς, ὅδε ἔτι. τὸ γὰρ βαρύτερον τὰ ζημίας (βαρύτερον ἢ πάντως ἁρπαζόντων τὸ σώφρονα) καὶ ἄκαιρον ἐπίχειρον, τὸ τὰ γνώμης παλίμβολον σέργειν ἀναγκάσαι τὰ σφέτερα τὰ μνηστευσάντων σφεδεδεγμένα. ὥστως ἐν καὶ λύσῃ τινὰ καλάσμενα νόμῳ τὸ λύσαι τὰ συνηθείας βεβαιωθῆναι καὶ κρατεῖσθαι, καθάπερ ἄρτι ἔφη τὸ παρόντος, καὶ σώφρονα εἰσαγαγεῖν ὁ τῶν μνηστείαν ἀναταξόντων ζημιώδω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιθ'.

Περὶ συμφώνου πατρὸς τῆς ἐπίσης κληρονομεῖν τὰ παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

Ὅπερ καὶ σφόδρα ἡμῖν εἴρηται, ὁ φαυλίζειν ἑτέρους σφαιρόμενοι, εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν νόμων καθίστημεν, ἵνα δόξαν ἑαυτοῖς σφεκτησώμεθα, ἀλλ' ἵνα τὸ ἀσύμφορον ἐν τῷ ὑποχείρει, ἐφ' ὅσον δυνατὸν, ἀποσκευασώμεθα βίᾳ· ὀφείλει εἰδότες, ὡς πάντων σφεπιμότερον εἰς κατάστασιν τὰ πολιτείας ἡ τῶν νόμων κατάστασις· ὀφθαλμὸς γάρ τις εἶπον πολιτείας τοὺς νόμους, ὅθεν ἂν οἷμαι κηλοίη ἕξειν ὃ πρέποντος φάμενον. ὥσπερ γὰρ ζῶν ἀναγκαίοταθον ἐστὶ μάλιστα ὀφθαλμὸς ἢ σφαλόμενον, ἵνα καὶ πολιτεία νόμων δύθυτης. Διὸ τὰ τότων δύθυνητον ποιήμασι σφοιεῖσθαι, ἐπείπερ ἐγγυμνεῖ οὐ τῇ ὃ κώδικος ὀλογῇ κείμενον νόμον, ὃς ἀφὰ τὸ σφοφανὲς τὰ ἀτοπίας ἐδαμῶς ὅλως ἀποδοχῆς χώραν οὐ τῇ ὃ ἀνθρώπων σφαιρίσῃ, ἔκειτ ἐδὲ τὸ ἐνεργὸν καὶ ἔμπρακτον ἔχῃ. βάλε) μὲ σύαστια τὰ φυσικῆς παρὰ γονέων τέκνοις ὀφειλομένης ἰσονομίας, ἀδικίας ἢ ὑφαν ἀπολῇ κῦ ὃ παιδὸς τὰ πατρί. ἐ μόνον ἦ, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπαχθέντα πειστῶσαι γονέα, ψεύδης καὶ ἀπάτης συοχῇ σφεδάδε. ἀλλὰ ἢ ἐπεὶ τοιοῦτό τινα κατανοήσαιμεν νόμον, εἰ καὶ σφὲ ὃ ἡμέτερα ἰκανίσμετο ἀπίκλειστεν αὐτὰ τῶν σφοδοχῶν καὶ αὐτὴ τὰ ἀνθρώπων ἡ σφαίρεσις, ὅμως καὶ ἡμεῖς δόγματι εἰς παντελῆ αὐτὸν ἀπαξίαν σφεῖσθαμεν. τί γὰρ φησ; κἂν συμφωνήσῃ πατρὸς, ἀκδίδης σφὲς γάμου παῖδα, ὥστε μὴ τῶν ἑαυτῆς ἐξ ἀνθρώπου ἀναχώρησιν ἰσομοιρίας μὴ τὰ ἄλλων ἀδελφῶν τῶν πατρικῶν ἀφκληρᾶς σφίεσθαι, κύριον ἐστὶ βληθεὶς τὸ τοιοῦτον σύμφωνον ἀπηρίζειν, καὶ τοῖς μὲ ἄλλοις τὰ παίδων νέμειν τὸ σφέον, ὁπείνῳ ἦ ὧ τὸ ἴσον κληρᾶς ἐδίδε τὸ σύμφωνον, ἐλαίτω ποιῆσαι τῶν μοῖραν. Τάττομεν δὲ ἔγ, ὥσπερ ἔφημεν· καὶ ἄλλως ὁ πολιτευόμβρων, καὶ ἡμετέρῳ ἐξορακίζοντες δύγμαῖν, πατρὸς πάσιν αὐτὰ τῶν εἰς τὸν πολιτείαν κωλύομεν πάσθαι. ὑπαίζομεν ἦ, μηδένα τὰ γονέων ἐπιχειρεῖν τὰ δίκαια τὰ παίδων καιροτομεῖν, ὅσοις ἂν ὦ τοῖς γαμηλίοις κριθμολόγησαν συμβολαίοις τὸ ἴσον ἀφκληρωθῆναι ἢ κλῆρα σφὸς τὰς λοιπὰς τὰ παίδων. ὡς εἴ τις ὀφθείη τὰ ἰδίων σωθηκῶν ἀλογήσας, καὶ παρφωνῶν σφὸς τὸ ἔλαττον οἰκεῖνα τῶν μερίδα ᾧ κριθμολόγησεν εἰς τὸ ἴσον τοῖς ἄλλοις τὰ ἀδελφῶν ἔξειν, ἴσω ὡς ἀκυρὸν αὐτὸ καὶ ματαία ἡ σὰ μεταμελείας βάλησις. σὺ ἴσως χάρ ὁ πατὴς τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς κῦ τὸ σφελασθὸν σύμφωνον τῶν σφιεσίαν ἀφκληρώσῃ). ἐ γὰρ δὴ σφοτιμότερον τὰ ἀληθείας ποιεῖσθαι βούλομαι τὸ ψεῦδος, ἐδ' ἔνομον, ἐδ' ἀμάζον λογικὸ ζώου τὰς ἰδίας τὰ λόγων ὁμολογίας δι' ἀθετήσεως κιδδηλεύειν. ἀλλ' εἴπερ τι ἄλλο, τῶν πρέπον ἀνθρώπῳ, φυλάττειν λόγῳ ἀλήθειαν, εἴ γε μὴ μέλλοι σὺ τῷ ἀφθείρειν ψεῦδι τὸ ἀληθὲς, ἔρημο λόγῳ χιόμβῳ, ἀπὸ λογικῆς σπουδῆς πάζεως. ἢ μὲν ἐδ' ὁπείνο εἰκὸς, τὸ σφὲ τὰς ἴσως σκιφώτες μὴ ἴσον τὰς γονέας δείκνυσθαι σφοτοιαν, μηδὲ σφὲ τὰ σφείνων ζωῆς ὁμοίως φροντίζειν. ἀλλὰ τὰς μὲ ἐθέλειν δύποτέρῳ ἔχὰν βίον, τὰ ἦ μὴ φείδεσθαι, μηδ' οἰκτείρειν εἰ λοιπόν τὰ ἀφκλήμβροι, μέλλοιεν σὺ πολυπορία βιώσειν. ἀλλὰ δίκαιον, ὥσπερ πᾶσι τοῖς παισὶν ἐπίσης μετέδοσαν βίᾳ, ὕτω καὶ τὰ σφὸς τὰ δύποδίας μεταδιδόναι καὶ μὴ, ὥσπερ αἰνίσσω πολλάκις, τοῖς μὲ κρφοτέραν, τοῖς ἦ βαρυτέραν τῷ αἰνίσσῳ τὰ γνώμης τῶν τὰ σφοσόντων ποιεῖσθαι ἀφορμόν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ'.

Περὶ ὃ μὴ λαμβάνειν τὰ ἀνδρα, ὥσπερ τῶν γυναῖκα, εἰς τὰ σφέρος ἢ ὑποδολὴ, ἐκ σφετελούτης λαπίρας μόρης.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

Τοῖς πάλαι σφὶ συμφώνων γαμηλίων διοελίζουσι νόμοις τὸ ἴσον ἀνδρί τε καὶ γυναικὶ ἔν τε τῇ ἐξ ἀρχῆς ἢ γάμου συστάσῃ δεδομένῃ ἀπονέμειν, καὶ οὐ τῇ ἀφλούσῃ ὧ ἴσιατ ἐπαίνων ἐνὶ τὰ σφσώπων ποιεῖ, οὐκ οἶδα τὰ παύοντες οἱ μὴ τοῦτο νομοθετῶν σφσηρημένοι, ἀνίσοις ἀφιτέξεσι τάττες ὑπόδαλον. οἱ μὲ γὰρ ὀρχικότεροι νόμοι αὐτικα καὶ οὐ τῇ ἢ γάμου συστάσῃ ἴσως εἶναι πᾶς συνεισφοράς, τῷ τε γυναικείων καὶ τῶν ἀνδρώων, διέταξαν, & octavo[1] à partu die, baptizare, aliquis volet, neque id absurdum fuerit. Dominus enim noster *Christus* octavo die circumcisus, impositio circumcisioni fine, pro hac vivifico baptismate initiari concessit. Verum hæc obtineant, si nulla necessitas, quæ mortem minetur, existat. At si periculum aliquod emergens vim vitæ inferat, omni diligentia omnibusque viribus etiam intra octavum diem sacram lotionem peragi oportebit, ne non illuminatus, neque sacri lavacri, atque adeo summi boni expers partus decedat.

1 Octavo die baptismum infanti conferri posse.

Constit. XVIII.

UT[2] IN SPONSALIBUS CONSTITUTA POENA EXIGATUR.[3]

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

In omnibus rebus & dictis quod præstantius sit seligi, reprehendendum non est. Atque tunc quidem, ut aliquid sequare, aut declinandum censeas, non eorum qui aliquid aut faciunt aut dicunt, habenda ratio: sed eorum quæ fiunt ac dicuntur, cognoscendus status est. Idcirco quod consuetudini placuit *ut in sponsaliorum* reprobationibus pœnæ imminerent iis, qui reprobare instituerent, id in legis authoritatem collocamus. Arbitror enim, id quod consuetudini visum est, ea lege quæ de hujusmodi rebus lata est, nihil improbabilius esse, ac res ipsas referre in melius. Nam quum lex arrhæ perditione, aut in duplum[4] restitutione solum temeritatem puniat, hæc definitum pactoque constitutum in sponsaliorum rescissione subiri damnum vult. Ac sane[5], ne (ut fieri assolet) sponsalia sursum deorsum ferantur, hoc mihi (quemadmodum dixi) majorem obtinere vim videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde sponsalibus non acquiescit, constituta est: ejusque in duplum restitutio, quam mulctam is qui arrham cepit, deindeque in pacto convento non persistit, sustinet: ut propter pœnæ levitatem ad pactorum rescissionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ gravius damnum sibi obvenire videns inconstans ille tardior omnino ad divellenda sponsalia fiet. Quod sane nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animadvertentes, quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus *. Ex arrhæ siquidem[6] perditione faciles sponsaliorum eversiones video: ex pœnæ persolutione non item. Nam gravius dispendium (pacto enim constituta pœna arrha major prorsus atque gravior est) vel invitum inhibens, animi inconstantiam acquiescere illis, quæ antea de sponsalibus placuerunt, compellet. Sic igitur quod à consuetudine confirmatum est, quemadmodum hactenus, ita deinceps & obtineto, & causas dijudicato: tum etiam qui sponsalia evertit, pœnæ exactione feritor.

2 Extat Epitome apud Harmenopulum 4. *tit.* 1. §. 26.

3 Si ita est, abrogatur, *l.* 134. *ff. de verb. oblig.*

4 Vid. *l.* 5. *C. de sponsalib.*

5 Ratio decidendi.

6 Hoc innuit, dupli pœnam legibus constitutam non ita adstringere: quantum conventa atque pacta. adde 20. *Gell.* 1. ubi de pœna injuriæ legib. XII. tabularum constituta.

Constit. XIX.

DE PACTO[7] PATERNO, EX ÆQUO HEREDEM FUTURUM FILIUM.

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

Non contemnendi alios studio (ut & antea à nobis dictum est) neque ut gloriam nobis paremus, ad legum correctionem processimus: sed ut, quod conducibile non est, quoad ejus fieri potest, à subditorum consortio removeamus: id scientes, ad moderandam rempublicam legum rectam constitutionem omnium esse præstantissimam. Nam *qui leges*[8] *reipublicæ oculos esse dixerit*, is profecto mea sententia illas ita vocans, nihil indecens pronunciaverit. Quemadmodum enim res maxime necessaria est animali non titubans oculis, ita & reipublicæ legum æquus & rectus status. Hujus ergo nos curam gerentes, posteaquam in selecto[9] Codice legem esse cognovimus, (quæ propter evidentem absurditatem in hominum animis neutiquam locum invenit, ut susciperetur: nedum vim aliquam & efficaciam habet. Contraria enim statuit naturali, quæ à parentibus liberis debetur, æquabilitati, adversusque filium patri ad iniquitatem feneſtram aperit: quin & parentem ut illi morem gerat obstrictum, mendacio, doloque obnoxium facit) posteaquam, *inquam*, istiusmodi quandam esse legem animadvertimus, tametsi etiam ante nostram sanctionem ipsam ne susciperetur, excluserit communis hominum voluntas: tamen nos nihilominus omnem illi prorsus functionem & usum decreto adimimus. At quid dicit? Etiamsi, *inquit*, pater, quum in matrimonium collocaret filium, illum post decessum suum ex æqua parte cum aliis fratribus paternorum bonorum heredem fore pacto promiserit, in potestate tamen illius, si velit, erit, ut pactum ejusmodi negligat, aliisque liberis amplius attribuat: & illi cui æquam portionem in hereditate pactum concedebat, minorem assignet. Hoc itaque quanquam alioqui (quomodo diximus) in republica nullum locum habeat, nostro etiam decreto velut in exilium ejectum, omnibus modis in rempublicam ingressu prohibemus. Statuimus vero, *ut parentum*[10] nemo jura filiorum, quibus cum reliquis liberis æqualem hereditatis portionem servatum iri in nuptialibus contractibus spoponderint, innovare tentet. At si quis pactiones suas aspernari, & illius, cui tantundem, quantum alii fratres habituri sunt, promiserit, portioni detrahere compertus fuerit: sciat is, pœnitentia mutatam voluntatem invalidam atque vanam habendam. Ex æquo enim cum aliis fratribus secundum initum pactum filius in bona succedet. Neque vero mendacium veritati[11] præferri ulla ratio patitur, nec æquum est, neque rationabili animali convenit pacta[12] conventa per improbationem adulterari. Atqui si quid aliud, hoc certe hominem decet[13], ut verbis suis fidem præstet: nisi mendaciis veritatem corrumpendo destitutus ratione, eorum albo, quæ ratione prædita sunt excidere velit. Quinimo nec illud consentaneum est, ut parentes iis qui pariter[14] ex ipsis nati sunt, non parem curam exhibeant, neque æquabiliter ipsorum vitæ prospiciant: sed alios quidem uberiores facultates habere, aliis vero nihil parcere, neque illorum misereri, tametsi inopes in miseria victuri sint, velint. Cæterum æquum est ut quemadmodum omnibus liberis ex æquo vitam impertiti sunt, ita etiam ad hanc facultates imperiantur: nequaquam vero, velut ancipiti libra his levius quiddam, illis vero gravius, pro inæquabilitate animi sui attribuant.

7 Vid. *l.* 15. *C. de pactis.*

8 Oculi Reipublicæ leges: ὀφθαλμὸς πολιτείας, τοὺς νόμους qui dicit, non errat. Persis ὀφθαλμοὶ βασιλέως, oculi regis dicebantur Satrapæ, ut per quos Rex omnia spectaret: sicut Regis aures *delatores*, per quos Rex audiebat omnia quæ ab unoquoque gerebantur, *Suidæ* ὀφθαλμὸς βασιλέως.

9 Ἐν τῇ τῶ κωδίκος ἐκλογῇ, hoc est in Codice repetitæ prælectionis.

10 Dixi ad *l.* 15. *C. de pactis.*

11 Mendacium veritati postponendum.

12 *l.* 7. §. 7. *ff. de pactis.*

13 Est enim grave fidem fallere. *l.* 1. *ff. de constituta.*

14 Paria ejusdem juris censentur.

Constit. XX.

UT[15] NE MARITUS QUEMADMODUM UXOR, ILLA PRÆMORIENTE, PRÆTER[16] DONATIONEM PROPTER NUPTIAS QUICQUAM CAPIAT.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

Cum vetustis legibus[17], quæ de pactionibus nuptialibus tractant, tum in prima matrimonii coitione, tum in ejus dissolutione, quam mors in alterum conjugum irruens efficit, æquabilitatem[18] & viro & mulieri assignare visum sit: haud scio qua re moti, quibus postmodum leges condere studio fuit, diversis constitutionibus has subjecerint. Etenim vetustiores[19] leges mox à conjugii coitione æquales esse collationes, tum muliebrem, tum virilem, & ut altero

15 Addo *Novell. Justiniani.*

16 Ὑπόδολον Græci hic appellant: ut & Harmenop. 4. *tit.* 10. §. 10. apud quem extat hujus Novell. epitome.

17 *d. Nov.* 97.

18 *d. Nov.* 97. *de æquabilitate dotis & donationis propter nuptias.*

19 *Nov.* 97. *c.* 3.

vita defuncto, quum liberi nulli superessent, nec pactum in quo quippiam de lucro significaretur, subesset, ex æquo ad utrumque sua reverterentur, constituerunt. Si vero de lucro pactum initum esset, tunc ut utercunque vita excessisset, qui superstes esset, receptis rebus suis, insuper quantum pacto comprehensum esset lucraretur, & in ambobus lucri æqualitas servaretur: ita ut viro præmortuo mulier dotem, propterque nuptias donationis partem aliquam, eamve totam, si ita convenisset, asportaret: & si mulier ante virum in mortem incidisset: vir donationem propter nuptias conservaret, illumque lucrum, sive dos tota, sive ejus pars, prout pacta vellent, sequeretur. Atque hæc quidem quum vetustioribus placuissent, posterioribus [1] displicuerunt. Quapropter & contra statuunt: quanquam non recte: Statuunt autem, uti statim ab initio conjugii inæquales procedant collationes, & major dos sit, donatio vero propter nuptias contractior, ejusque uxor ab eo die quo matrimonium contractum est, sit domina, quanquam (ut fieri assolet) alterius viri consortio postmodum se mancipet. Et inique judicantes, ubi matrimonium morte distractum fuerit, mulieris mœstitiam lucro consolantur: viri vero supra amissionem uxoris, dispendio rerum ipsius mœrorem adaugent. Jubent enim, uti mulier superstes cum sua dote universam propter nuptias donationem auferat, & ad hæc ex reliqua mariti substantia tantum quantum dotis donationisque propter nuptias in unam summam contractarum quadrans conficit, ceu heres capiat. Quod si mulier ante maritum mortem obeat, tum ut illius heredes una cum dote donationem propter nuptias lucrentur: maritus autem nihil aliud quam quantum dotis donationisque propter nuptias quadrans facit, habeat: utique res eum ad modum procedat, sive subsit pactum, sive nihil hujusmodi inter ipsos convenerit. Sed hæc quo modo non iniqua? quomodo pro jure hæc non extrema injuria est? Quæ quidem præmortuo marito mulier accipit, in his fortasse aliqua ratio: quæ vero illa præmortua ad ejus heredes devolvuntur: in his quomodo non omnis injustitia & enormitas inest? Ea propter decenter valde sapienterque perpetuo ille memorandus Imperator, & qui ex ipsius lumbis natus post ipsum *rebus præfit*, fecit, qui veteribus legibus authoritatem conservandam, quæque perverse contra statuerent, eas e republica in exilium ejiciendas putavit. At enim refractaria contentiosaque consuetudo est, ac frequenter absurda aliqua opinio, ubi in hominum animis (eorum præsertim, quibus recto judicio illam expendere curæ non est) altas velut radices egit, haud facile extirpari quit. Qui homines anticiparam opinionem, quamvis frivola sit amplexantur, noluntque sequi meliora. Adeo ut ne nunc quidem in æternum commemorandi patris nostri constitutio, quæ ad veteres leges nuptialium pactionum rationem reducit, absurdam constitutionem missam esse faciendam persuaserit, atque in quæ ille exilium decreverat, in publico hæc etiamnum usu sint. Quid nos igitur? *Postquam semel* prævalere visum est, ne [2] in matrimonii coitione ex æquo collationes fiant, sed major donatione propter nuptias dos sit, hoc in republica obtineto. & si mors matrimonium dirimat, tum si [3] maritus sine liberis decedat, pactumque non subsit, uxor dotem donationemque propter nuptias, nihil autem amplius auferto: si vero mulierem mors abripiat, dotem heredes ejus capiunto: maritus autem suis rebus ne privator, neque quæ ipsius sunt alii, sed ipse habeto. Quomodo enim iniquum non est, alios ex illius rebus lucrum sentire: ipsum vero, supra amissionem conjugis, bonis etiam suis, sive donatione propter nuptias privari?

1 Id est, his, quæ Justiniani tempora secutæ sunt.

2 Inæqualis potest esse quantitas dotis & donationis propter nuptias *Nov. 22. c. 20.* Inæqualis inquam: Nam donatio propter nuptias dotis datione major esse potest.

3 Mulier morte mariti sive liberis mortui, donationem propter nuptias pleno jure lucratur, nisi pactum sit contrarium. Quid si mulier præmortua? ejus heredes dotem tantum auferunt rebus propter nuptias donatis penes maritum manentibus.

Constit. XXI.

UT [4] DOTIS PROMISSIO EX PATERNIS AUT MATERNIS BONIS FACTA PRÆSTETUR.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Quemadmodum in libra videmus, eam tum recte ad rerum earum quæ ponderantur, dijudicationem desumi, quando lances æquales [5] sunt, neque vel tantillum in alteram partem proclinant: ita quoque lex, quum ne tantillum quidem jus intorquet ac depravat, digna est quæ ad rerum dijudicationem procedat. Illius enim partes sunt, ut æquabilitatem: hujus autem, ut jus stabile conservet. At quorsum hæc? In Codicibus descripta [6] constitutio est, quæ dum à parentibus qui in matrimonium liberos collocarunt, promissa dotis donationisve propter nuptias nomine facta exigit, haud scio quomodo jus commisceat. Vult [7] namque, uti pater, qui pro liberis dotem donationemve propter nuptias promiserit, si promissionem indistincte fecerit, illam totam de suo expleat, suisque solis ex bonis persolvat: sin distinxerit, huncque ad modum locutus sit, Ex *meu filiique bonu promissa exhibebo*: tum si inops sit, nihil ille in promissum contribuat, sed filii facultates, quæ se una cum filio datorum pollicitus est parens, solæ expleant: sed si dives sit, contrarium statuatur, ut ipse solus de suo quæ pollicitus sit, expleat, filiusque nihil cum illo communicet: tametsi non se solum, sed cum filio promissum expleturum pollicitus sit: quod filium, qui ipse non promiserit, dare quippiam indignum putetur. Hoc itaque æquitatis subversionem esse rati sumus. Nam quantacumque inopia teneatur parens, si filius solus de suo promissa solvat, nulla justitia legis apparet: neque rursum quum satis affluens rerum patri copia est, filium contributionis omnino esse expertem, universumque promissum à parente exhiberi convenit. Quamobrem etiam statuimus [8] *ut 9 secundum* parentis verba promissorum solutio procedat, ab ipsoque solo quando se solum datorum pollicitus est, promissum exigatur: quando vero cum filio se daturum promisit, filius etiam solutioni obnoxius sit, eaque ex æqualibus partibus, quando illæ definitæ non sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, quum utrique certæ partes diverse assignatæ sunt. In hoc nulla æquitatis eversio est, insuperque id ad liberorum utilitatem spectat, quam in Codicibus edita constitutio non magnopere curat. Quid ita? Quoniam sæpenumero parens quum ad dispendium respicit, ideoque illud tempus quod filio efficaciter promittendi potestatem facit, ineundo nuptiali contractui expectat, quod conducibile filio sit, perdit. Ut igitur ea res ambobus commoda felixque sit, neque æquitas iniquo judicio involvatur, nec vero denique liberorum utilitati noceatur, Codicis decretum vacato: hoc vero jam etiam consuetudini cognitum in republica obtineto. Quum etenim pro decreto legis in republica habeatur, jam prælatum est, quæ in Codicibus est, constitutioni.

4 Extat hujus Novellæ Epitome apud Harmen. 4. *ult.* 8. §. 34.

5 Lances justitiæ æquales.

6 *l. ult. Cod. de dot. promiss.*

7 Sententia d. legis ultimæ.

8 Emendatio d. l. ultimæ.

9 Sensus est, patrem (si solus dotem promisit, vel donationem propter nuptias) solum exigi: si cum filio filiave promiserit, pro sua tantum parte conveniri, nisi ex parte inæquali specialiter promiserit, atque ita patrem, indefinite dotem promittentem, ac donantem propter nuptias, solum non exigi: quod d. lex ultima constituerat. Alii non male sentiunt spectandum esse, quoniam jure pater dotem dederit: ut si tantum tutor filiæ aut gestor non de suis bonis videatur filiam dotasse. vid. *Wurmss. 1. observ. 37. §. 2.* Interea videtur Leo secutus legem 22. §. 3. *in fin. ff. soluto.*

Constit. XXII.

UT MULIER QUÆ MATRIMONIUM NON [10] ITERAT, UNIUS LIBERORUM PORTIONEM PROPRIETATIS JURE CAPIAT: SIMILITER ET PATER.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Sicut in plerisque aliis, quando absurdi nihil incideret, neque rebus noxium quicquam inferretur, *consuetudini* [11] *cessimus: quin & legis prærogativam illi dedimus: quum jam plebs assuefacta illi esset, nec ab illa se avelli sineret:* ita etiam in parte donationis propter nuptias, quam mulier liberos habens, nec animo alteris nuptiis applicito sponsalem jo-

10 Adde *Nov. 85. J. cod. Nov. Justin. 127. c. 3.*

11 Consuetudini quando cedendum.

καὶ διαιτᾶν τὸ βίον λιπόντος, ἀπαιτεῖσθαι μαρτυδώσης, καὶ συμφώνου μὴ παρόντος ἐν ᾧ τι περὶ κέρδους ὑπεσημάνατο), ἐπίσης ἀκριβοῦν ἀναφερόμενα τὰ οἰκεῖα, συμφώνου ἢ ἀσυμβόλου, ὥστε ὁπότερα μέρος ἐξ ἀνδρῶν ἀπίοντος, τὰ ὑπολειφθέντα ἐπὶ τῇ τῶν ἰδίων ἀνακομιδῇ καὶ τοῦ ἐν τῷ κερδώου, ὁμοίως ἀμφοῖν τηρεῖσθαι δίκαιον τὸ κέρδος τὸ ἴσον. καὶ ἀνδρὸς μὲν ἀποφθαρέντος, ἀνακομιζέσθω ἡ γυνὴ τὴν προῖκα, καὶ ἓν πλεονάζον ὑπόλοιπον εἴτε τι μέρος, εἴ τι τὸ ὅλον, εἰ ἄπαις συμπροϊόντος γυναικὸς ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἀποθανόντος ἀπαις ἀπαιτείσθω, τὸ ὑπόλοιπον σωζέσθω, καὶ κερδῶ ὑπ' αὐτοῦ ἀναλίσκηται, εἴθ' ὅλη ἡ προῖξ εἴτε μέρος αὐτῆς, ὡς τοῦ συμφωνηθέντος αὐτοῖς ἐθέλειν. Ἀλλὰ πῶς μὲ τοῖς δεχαιοτέροις δόξαιμι, τοῖς μεταχθεστέροις ἀπήρεσεν. τοιγαροῦν καὶ ἀντιπροβάτεσιν, ὅσα ὀρθῶς ποιοῦντες, καὶ αὐτὸς καὶ ἐν τῇ ἔμῃ νόμων ἐπιδόσει ἐνομοθέτησα, ὅσα ἀνεπιτρόπευτα ἦν, ἐπὶ τῷ ἀναλώσαι τὰς σωφρονεστέρας, καὶ εἶναι μὲν ἐπὶ πλέον ἡ συνήρεσις ἢ γάμου καὶ, ὡς εἶπας, γνῶ δύστροπον ὁμιλίαν ἀνδρός. καὶ ἓν γάμῳ ἢ διαστάσει ἀμφοτέρωθεν, ἀνίσως διαστάντες, τῇ μὲν, τῷ κέρδει ἐφημυθεῖν τὸ ἄλγος, τοῦ ἧ, ἐπὶ τῇ ἀποβολῇ τῆς γυναικός, τῇ ζημίᾳ τῶν ἰδίων πραγμάτων τὸ ἄλγος ἐπαύξησι. καλύπτει γὰρ, τὸν γυναῖκα ἐπιοῦσα, μὴ τὰ ἰδίας φερνικὰς καὶ τὸ σύμπαν ὑπόβολον κομίζεσθαι, καὶ ὡς τάττοις, ὁπόσα τὰ λοιπῆς ἓν ἀνδρὸς ὑποστάσεως κληρονομῶν τοσοῦτον ὅσον τὰ τε φερνικὰς καὶ ἓν ὑποβόλῳ εἰς συγκεφαλαιωμένων ἀριθμεῖται τὸ τέταρτον φθανούσης ἢ γαμέτου ἢ γυναικὸς, τὰς ὁπόσης κληρονόμους κερδαίνειν σὺν τῇ φερνικῇ τὸ ὑπόβολον, τὰ ἓ ἀνδρὰ μηδὲν ἔχειν ἕτερα ἀλλ' ἢ ὅσον τὰ τε φερνικὰς καὶ ἓν ὑποβόλῳ τὸ τετάρτημόριον καὶ φερνάνειν ὅτου τὸ πρᾶγμα, ἂν τε παρῇ σύμφωνον, ἂν τε μηδὲν ὧσι τοιοῦτον συντεθειμένοι. πῶσι μὲ πῶς οὐκ ἄδικος; πῶς δ' αὖτι ἓ νόμῳ εἶναι, οὐκ ἐφάτη παρανομίαι ἐσίν; ἀμὲ γὰ φερναποφθαρέντος ἓ ἀνδρὸς ἡ γυνὴ λαμβάνῃ, ὅσως ἔχῃ τινὰ λόγον ἀ ἓ, τοιούτης φερνικῆς λύσεως τὸν βίον, εἰς τὰς κληρονόμους ἔρχῃ), πῶς ἓ παντελῶς ἐκδικῇ τὸ κὰ ἄθεσμον; Διὰ τοῦτο λίαν πρεπόντως καὶ σοφῶς σωιδὼν ὁ σὸ βασιλοῦσιν ἀείμνηστος, καὶ ὁ μετ' ἐκεῖνον τὰ οἰκείας ἀναλλαγήσας ἀσφαλῶς, ἐδικαίωσε τοῖς μὲ ἀρχαίοις νόμοις τὸν πρώην ἀνασώσασθαι, τὰς ἓ φαύλας ἀντιθεσπίζοντας ἐξορακισθῆναι ἓ πολιτεύματος. Ἀλλὰ γὰ φιλόνεικον ἡ συνήθεια, καὶ πολλάκις τῇ μακρᾷ ὁμιλίᾳ ὡς πηξὶν λαβοῦσ' ἐν ταῖς ἀνθρώπων γνώμαις ἄτοπον δόγμα (καὶ μάλιστα ὅσοις μὴ ὀρθῷ κριτηρίῳ ἐπιμέλεια τῶν σωμορῶν) σὺν ἐθέλῃ ῥᾳδίως ἐκμοχλεύεσθαι τὸν φθάσαντα σωθῆναι, καὶ ἄτοπ' ἦ, ἀχαπώντων, καὶ μὴ βιλομένων ἀκολουθεῖν τοῖς ἀμείνοσιν. ὡς καὶ νῦν ἡ ἓ ἀειμνήστου πατρὸς ἡμῶν Διοκλητιανοῦ, ὡς τὰς πάλαι νόμους ἓ γαμικῶν συμφώνων τῶν κατὰ τὴν σιν ἀναφέρουσι, σὺν ἔπεσθ' ἀτόπῳ μυθείᾳ Διοκλητιανοῦ, ἀλλ' ὧν κατεψηφίσατο ἐξορακισμῶν, τάττοις ἐπὶ καὶ τοῦ πολιτεύου). Τί ἓν ἡμεῖς φαμεν; ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ κρατῶν ἔδοξε μὴ ἐξ ἴσης τοῖς σὺν τῇ συστάσῃ τῶν γάμων γίνεσθαι σωτηρίας, ἀλλ' εἶναι ἓ ὑποβόλῳ ἐπιπλέον τῶν φερνικῶν, τάττ' ἔσω πολιτεύμενον. ἓ διαλύσῃ ἢ φέρητος λύσιν τοῦ γάμου, εἰ μὲ ὁ ἀνὴρ ἀτεκνίαν ἀπίοι, καὶ σύμφωνον μὴ παρείη, ἀνακομιζέσθω ἡ γυνὴ τῶν τε φερνικῶν καὶ τὸ ὑπόβολον, καὶ μηδὲν ἔπ' ἔλαττον· εἰ ἢ τῶν γυναικῶν ὁ διαλύσας ἓ διαλύσῃ, ἢ μὲ οἱ κληρονόμοι τῶν φερνικῶν λαμβανέτωσαν, τὰ ἀνδρὸς ἢ μὴ γινέσθω τῶν ἰδίων ἡ τέρψις, μηδὲ τὰ ἐκείνῳ ἕτερα, ἀλλ' αὐτὸς ἐχέτω. πῶς γὰ σὺν ἀδικῇ, τὰς ἐπ' ἀκοσίοις ἐκ τῶν ἐκείνῳ πραξίμενον κερδαίνειν, αὐτὸν ἢ, ὡς τῇ ἀποστρῆσθ' τὸ συζύγου, καὶ τῶν οἰκείων, ἤτοι ἓ ὑποβόλῳ, ἀποστερεῖσθαι;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κα'.

Περὶ ἓ φυλάττεσθαι τὸν ἐπιγελίαν τῶν φερνικῶν ἢ σὺν πατρὸς ἢ μητρῴας πελασίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

Ὥσπερ ἐπὶ τῶν πλασίων ὁρῶμεν, ὅταν ἐδὲ κῦ βραχὺ τυζώσωσι ἐπιῤῥέπεις, τότε ὡς τὸν τῶν ζυγομαχιῶν λόγον ἐπιπεδεῖς ὅσας παραλαμβάνεσθαι ὅτε καὶ νόμοι, ὅτε μηδὲ βραχὺ παρεκβαίνειν τὸ δίκαιον, τότε ὡς διαίτησιν τῶν πραγμάτων ὅλως ἀφορμὰς ἄξιον. αἰ μὲ γὰ τὸ ἴσον, ὁ ἓ τὸ δίκαιον αἰῤῥεπὶς, ὀφείλουσι Διοκλητιανοῦ. Τί τοῦτ' ἔφλις; ἐν τοῖς κώδιξι Διοκλητιανὸς ἀναγέγραπται, ἢ τὰς ὡς γάμῳ συνάπτοντας τέκνα γονέας, τὰς ὑπαρχούσης, ὅσαι ἀφορμὰς μὲ αὐτὸν καταχύσης, μηδὲν ἐκεῖνον εἰς τὸν ὑπάρχειν σωτηρεῖν, ἓ ὁ παιδὸς μόνον τὸν ὑπαρξιν ἐκπαιρῶν ἃ ὑπάρχετο κοινῇ συμπληρώσῃ ὁ γονεὺς. δύπορε. ἓ πατρὸς ὄντος τὸ ἀνάπαλιν γίνεσθαι, μόνε αὐτὸν ἐκ τῶν οἰκείων ἃ ὑπάρχετο πληροῦντος, καὶ ἓ παιδὸς ἢ κοινωνοῦντος. κἂν μὴ μόνον ἀλλὰ σὺν τοῦ παιδὸς τὸν ὑπάρχειν ἐκπληρώσῃ ἐπηγείλατο, σὺν ἄξιον οἶε) τὸ παῖδα παρέχειν, Διὸ τὸ μὴ κῦ αὐτὸν ὑπάρχεσθαι. Τοῦτ' ἐν ἡμῖν παραστροπὴ τις εἶναι ἓ δικαίᾳ νομίσαι, ὅτε γὰ, ὁποῖα ἂν κῦ φέρεσθαι ὁ γονεὺς ἀπορίᾳ, μόνον τὸ παῖδα καταβάλλειν τὰ ὑπαρχόντα ἐκ τῶν οἰκείων, δικαιοσύνη νόμῳ· ὅτε πάλιν, ὅσης δυνατὸς, ἄξιον δεῖ τὸ παῖδα παντελῶς εἶναι τῶν σωνεισφορᾶς, χορηγεμένης ἐκ τῶν ἓ γονέως τῶν ἄλλης ὑπαρχέσεως. διὸ κῦ διατίζομεν, καὶ τοὺς ἓ γονέας λόγους ὅτω φερναίνειν καὶ τῶν τῶν λόγων ἐκπληρωσιν, καὶ μόνον μὲ ἀπαιτεῖσθαι τῶν ὑπαρχόντων, ἐπειδὴ μόνον ὑπάρχῃ) παρεχεῖν, σὺν τοῦ παιδὸς ἢ, ἐπειδὰν οἰκείας εἴτε δ' ὅσα τῶν μεραῖν λαμβανομένων, ὅτε μὴ κῦ τῶν φερναποδοθῆναι εἴτε ἀνίσως, ὅτε μὴ ἀναφερόμενα ἢ ἃ τῶν ὑπάρχοντα μέρη ἐκπληροῦ. τοῦτο γὰ ἔτε δικαίᾳ ᾧ ἐξετέον, καὶ ὡς γε τοῖς πᾶσι τὸ συμφέρον ὁρᾶς. ὅπερ ἢ ἐν τοῖς κώδιξιν ἐκτεθειμένη Διοκλητιανὸς ἢ ποιεῖ τι ὡς πολλὰ. πῶς πολλάκις τῶν ζημίαν ὑφορώμενος ὁ γονεὺς, ἢ μόνον ὀκείνων ἓ χρόνον ἐν τῷ τὸ γαμηθῆναι σωναλλάγμα ὡς φερεληθεῖν, ὃς τὸ παῖδα κύριον ἓ ὑπαρχέᾳ ποιεῖ, ἀπόλυσι τοῦ παιδὸς τὸ λυσιτελές. ὧν ἓν ὡς ἀμφοτέρως διξῶς τὸ κινόμενον ἔχῃ, καὶ μήτε τὸ δίκαιον ὡς ἀδικεῖσθαι, μήτε τὸ συμφέρον τοῖς παισὶ παραβλάπτειν, τὰ μὲ ἓ κώδιξ ὁρᾶται δόγμα, τάττ' ἢ πολιτεύσθω ὡς τὸ σωηθείας γωνελζόμενον. ἤδη γὰ φερεπίμπῃ) τὸ ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπ' αὐτὸ Διοκλητιανοῦ. καὶ ὡς δόγματ' νόμου πολιτεύμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κβ'.

Περὶ ἓ μὴ δεύτερα γαμήσαντα γυναῖκα λαμβάνειν παιδὸς μείζονα κῦ ἑκατοστείαν, ὁμοίως καὶ πατρός.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

Ὥσπερ κῦ ἐπ' ἄλλων πολέων, ἐδένος ἀτόπῳ συμβαίνοντος, ἐδὲ τοῖς πράγμασι βλάβης, εἰξάμεν τῇ συνηθείᾳ, μᾶλλον ἢ, ὡς ὁμοίων αὐτῇ νόμῳ παρέχομεν, ἤδη ἓ πολήθως οἰκείας ὡς αὐτὸν ἔχοντος, ὦ τούτης ἀπασασθῆς σὺν ἀνεχαμὲν· ὥστε κῦ ἐπὶ ἓ μέρους τὸ δώρεας, ὧ παιδῶν ὅσα μήτης γυνὴ λαμβάνῃ, κῦ μὴ δευτέρῳ γάμῳ ἀναχωρῆσῃ τῷ νυμφίῳ

φιλίαν συμφορὰ κοίτου, ποιεῖν δυνάμενον. δίκαιον γὰρ νόμον τῶν τοιούτων δικῶν ἀσεβοῦμεν, ὃς δοθεὶς τῷ ὑπούλῳ εἰς χρῆσιν τῆ γυναικὶ, μοίρας παιδὸς ἑνὸς ἐξ αὐτοῦ τῷ ὑπούλῳ κατ' διαστολὴν ἰδίαν, μὴ τῶν ἄλλων χρήσεως, τῷ γυναικὶ λαμβάνουσιν, εἶτα δὲ μετακυκλήσεσθαι νόμοις πολλοῖς τοιούτοις δὲ τῶν ἐνὸς παιδὸς μοίραν οὐκ οἶδα ἔν ὑπούλῳ τῇ γυναικὶ τὸ κύριον· ἀλλὰ καὶ εἰς τῶν ἀλλων ἀνθρώπων ἀσεβείαν τοιούτων χωρεῖν τίνων δὲ ὑπὸ τῶν νόμων ἀλλαττομένων, ἢ σκυθρωπὸν μηδενὶ τῶν νόμων ὀρθῶς ἐπορθμῆ, ἀλλ' εἰ μοίρ μ, τέτρ, εἰς μοίρ ᾖ, εἰκοσιν, ἔτν οὐ μόνῳ δὲ ὑπούλῳ τῶν παιδικῶν μοίρων ἀξιοῖ διδόναι τῇ γυναικὶ, ἔτι τὸ ἔξω κεφαλῆς δὲ ὑπούλῳ ἄλλως ὑπάρξεως δὲ ἀνδρὸς· ἀλλ' ὁμοῦ πάσης αὐτῷ τῆς οὐσίας οἰκείου αὐτοκλασθαρθῆναι τῶν μοίρων χαρίζεσθαι. Ταῦτ ὧν τῶν σωμηθείων, ἐπεισθῆ ἡ λυσιτελῶν ὁρώμεν τοῖς πραγμασιν, ὥσπερ ἐπ' ἄλλων ἰδιωμάτων, νόμοις πειθώμεν ἀξιώμασιν ἡμῶν ἐν μὲν γὰ λόγῳ δοκεῖ νεῶν νόμοις ἰσχύειν, ἀλλ' ἐ σωμηθείας κακτηρᾶν. Εἰ μὲν τοίνυν μόνῳ τῷ ὑπούλῳ ἡ δὲ ἀνδρὸς διαθεσπίσαι τοῦτο παῦσε, μὴ δὲ παιδῶν ἐκτὸς σωμβακεκριθῆναι ἡ μήτηρ τῶν μὲ διαφέρουσι αὐτὴ μοίρων εἰς ὁλόκληρον ἀπολήψῃ) διαστοίαν, δὲ οἱ ἄλλα τῶν χρήσει ἐξῇ. εἰ δ μὴ ἐξαρκεῖ ἀπὸς συσκευὴ δὲ ὑπούλῳ ἡ οὐσία, τῶν μοίρων ἡ γυνὴ λήψῃ), ἐ κ τῶν διαφερομένων δὲ μεναθέντῳ ὑπούλῳ ποσοῦτῳ, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔχουσιν ὅσον ἂν ἔχῃ οἱ μηδὲν ἐλαττωμένου ἀλλὰ πλῆρες ὂν τὸ ὑπούλου ἐγωνείζετο. τοιαύτης δὲ διδομένης τῇ γυναικὶ μεσίδῳ, τὰ ἀδελφοπάμενα ἐστὶ δὲ παιδῶν· εἰ δ μηδὲν ὑπολείποιτο, ὡς κλῆρον τῶν ἀκληρίαν λάσιον). ἀλλὰ ταῦτα μὲ ἀδελ γυναικός. Ο αὐτὸς δ ἄπαις μ ὢν (καθάπ ἐν ἄλλοις διώρθωται ἡ Δ[ιάτ]αξει) ἐδὲν ἔπ λήψ), ἔπ ζημιωθήσ). παιδῶν δ πατὴρ γαμετὸς, ἢ μὴ δὲ τέρεις γάμοις τ ὄσις τῶν γυναῖκα πάθοι κερσόνας, ἢ αὐτὸς λήψ) μοίρων παιδὸς, τεκνοτροφίας τὸ ἕνεκα ἡ τ Δ[ιατά]σεως μένης αὐτῷ ἀφ' τ αὐτοῦ γάμου ἡ αἰδῦς ἡ τιμῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κγ'.

Περὶ δ μὴ μνησείας ποιεῖν ἰδίας τὰς κ τ τόπου ἀρχούσας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς τῇ αὐτῇ Στυλιάνῳ.

Ην μ ἔν ἄξιον ἡ ἀνθρωπίνης Δ[ι]ανοίας ἡ ὀρχικῆς ἀρετῆς, τὰς εἰς ὀρχεῖ σωβαλλομένας, ἀνὸ' ὧν ὑπὲρ πολλὰς τὰς ἄλλας δόξης ἀπέλαυσεν ἡ τιμῆς, δύλαβεῖς εἶναι ὡς τῶν σωτήρων ἡ φυλακεῖν τ δ' ἐκ σεσαγμένων, ἡ σωφρονικῶς ἀφεῖσθαι τὸ ὑποχείριον, ἀλλὰ μὴ συνβάλλεσθαι αὐτὰς χειρὶ βαρείᾳ· ἐπεὶ σ' ἐστὶν δ' ἡ βίαι ἡ ἀδικ γνώμη δ' δίκαιος σαφέρεται τρίτος τ' ὑπολῶν, ἀχρ εἰς τῶν διεσφαλμένου ἡ τυραννικὸν πλεονεξίαν, ἡ αὐτὶ σωφρόνως δρχικὰς ἐπιδείκνυσθ παρασκόψαι τῶν βιαίαν σφαίρεσιν· ὥσπερ ἀναχωτίζων πολλοὺς ἐθέσπισε νόμους, τὰς ὑ ἐκείνῃ ἐπαρχίαι ἡγεμονεύοντας μὴ ἔχειν ἄδειαν συναλλάγματός ἡ μνησείας ποιεῖν. ἡ τῶν ἀκριβείαν πειθῖν ἐπὶ ὑμῶν ἡ ἐσχάτων ἡ τ ἄλλων ὁρισμῶν· ἀρχόντων συσχόν, ὑγιατέρων ἔκδοσιν ὅσα σκόλυσε. Τῶτ ἐν ὡς ἐλεύθερον τῇ ἀληθείᾳ νομοθεσίᾳ σφοιβέντες ἡμεῖς, ἡσυχίζομεν, ὥσπερ τὰς ὑὰς ἡ τὰς ἄλλας ἀρχὰς συσχοῦς ἡ οἰκείας, ὥστ ἡ ὑγιατέρας ἡ τὰ ἄλλα ἐ ἦλεν· μέρας σφόσπαε τ' ὁ ἐκφῃ ἐπαρχίαι Δ[ι]αλαχόντων ἀρχὴν, εἰς μνησείαν διδύναμ καλύεσθαι. Δ[ι]ὰ τί γὰ ὡς μὲν, ἡ εἰ τις ἕτερ ἀρίζειεν σφοσπᾶσαι, ὑπακούσ] τῷ ψηφίσματι, ὑγιαίνης ἡ ἐ νόμῳ κρείττων Δ[ι]αλῦσαι; καίτοι πολλάκις ἐ ἄρρεν μέρας πολλοῖς ἡ τρόποις ἡ ἐπιτηδεύμασιν ἑαυτῷ τε ἡ τῇ μερμησδυμάνῃ, ἡ τοῖς ἄλλοις ἐς ἡ κηδεία σωνῆψε, δυναμένη χρῆσιμος ὀφιλεῖν. πάχα γὰ ἡ ἀξιώματ ἐπισκεδύσας, ἢ ἐμπορείαν πιν μεπών, ἢ ἄλλως ἐ οἰκεῖ βίᾳ ἐπιμέλειαν ἀναλαβών, ὥσπερ ἔφθη, δὲ ἑαυτῷ ἔτε τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἀχρήσιμός ἐστι. ὧν ὠδὲν τ' ἦλιν μετέχοις ὀφ ὡς τὰ πολλὰ ἐπιτηδείως ἔχῃ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κδ'.

Περὶ δ μὴ γαμεῖν τὰ τέκνα τὰ φυσικὰ τὰ ἰδετά.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς τῇ αὐτῇ Στυλιάνῳ.

Πολλοὶ τ πρεσβύτεροι χρόνοι λάσεσπουδάσαντες, βάλον) πρεσβεῖα νέμειν αὐτῷ τ τ πραγμάτων ταξεώς τ κ κατασκόσεως. ἐγὼ δ οἶδα μ αὐτὸν δ νεωτέρᾳ χρόνῳ κρατεῖν σ' πολείοις, ἃ μὴν ἀλλὰ ἐλαττόμενον ἔν πισ κριθρῶ. ὕστατ δ σὺν ὀλίγοις σ' οἷς τῶν δ νεωτέρᾳ παρδυναμένῃ χρόνῳ, μᾶλιστα σ' τῇ μέρᾳ τ ὑφειτῶν τῶν πάχων ὀρῶντα. ἃς παντάπασι μὴ κ πρέπον ἡσόμην ποιεῖ, αὐσὸν τελεῖν θείας ἡ ἱερῶν ὠδίνων ταύτης ποιήμ, ἀλλ' ἀπλῶς τοῖς βυλομένοις ὑφειτεῖσθ μᾶλλον ἡδύνασθ δ νόμος. εἴ δ συμβαίνῃ πολλάκις τὸν ἀδελφὸν κλῆσιν ἐς γαμικὴν μεσεπαίδευσιν ἀφῆμαι ἡ ἡ τέως ἐκ δυγατρὸς ὕσα κόρη εἰς τῶν συμφυΐαν μετεπίθετο, ἢ ὡς αὐτὴ δ εἶναι δ γαμόρρης ἐγωνείζετο· γαμικαῖς ὁμιλίαις ἁρμοζομένων τῶν φύσῃ παιδὸς, ἡ ὃν ἡ ὑφειτὰ εἰς τῶν τ παίδων ἴση πάξιν ἐδὲν ὑπολογιζομένης τ πράξεως. Δ[ι]ὰ τὸ μὴ τελεῖσθ ἱερᾶς μεσολαβόσης ἐκεῖθεν πινὰ κώλυσιν ἀπαντᾶν ὡς τὸ γαμικὸν συνοικέσιον. ἀλλὰ πάλαι μ κ' λόγων μὴ ὑφετεμένων σφοσήκειν, εἰ κ ὁ γάμ ἔχῃ ἡ τὸ ἀδελφὸν, ὅρως ἀχὶ ἡ ὠφελομένας ἀνέχῃ). νυῖ δ κ' ἤστ μὲ κεκομένης κ πρέπον ἐστὶν ἡ δίκαια τ ὑφειτήσεως, ἡ Δ[ι]ὰ τελεῖσθ ἱερᾶς τ μ εἰς γνήσιον τάξιν καθισαμένων, τ δ εἰς τὰ τ παίδων, σὺν ἔπ φελείπ) λόγ, εἰς γάμον συναπλεῖν τοῖς κ' φύσιν τοῖς ὑποκειμένοις παισὶ τῆς ἐκποιητοῖς παιδὸς. Τοιαῦτ ἡ γνώμη δοκεῖ μοι, μηδαμῶς ἐξεῖναι τὰς ὕτως ὑποδεδομένας τὸ τ ἀδελφῶν ὄνομ, ὥσπ τὸ τ συζυγίας αὐτὴ τ ἀδελφότητ μεθαρμόζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κε'.

Περὶ λύσεως ὑπεξουσότητ, ἡ ἀναδόσεως σφοικῆς.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς τῇ αὐτῇ Στυλιάνῳ.

Α τοῖς δεκαιοτέρᾳς τ αὐτοκρατόρων σφὲ λύσεως ὑπεξουσιῶν νενομοθέτηται), κρολάχ ἄνεσι κ ἀξία κρωτοτομίας ἀνώτερα σωυπρεῖσθαι, σὺν οἷσ' ὅπως σὺν ἔτυχε τ σφοσηκείης αἰδῦς, ἀλλ' ὀρᾶτωμ εἰ κ μὴ παντὶ μέρῃ, ἀλλ' ἐν ἀπηκριζόμενα, σὺν ὀρθῶς· δῆλοις ἡ δ ἐλευθερίας ἠξιωμένοις μὴ καθάπαξ ὀρίζονται ἀναφαίρετον εἶναι τὸ δώρημα, ἀλλ' ἡ γνώμη ποιηείας ἀλοίη τις μιᾷ τ ἀπηρθρωμένων αὐτῶν, ἡ τὸ τ ἐλευθερίας ἀξίωμα ἔχωμ ἔχῃ σφὸς χῆμα δυλείας μεταποιεῖν, πάλιν εἰς τ δῦλον τῶν χρόνων

rum commiſcens accipit, faciendum putavimus. Quum enim antiquior [1] lex id donum ita circumſcribat, ut donatione propter nuptias mulieri in uſumfructum data, illa præter uſumfructum ex eadem propter nuptias donatione, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: ac deinde poſterior [2] lex rurſum hanc unius liberorum portionem non ex donatione propter nuptias duntaxat lucrum mulieri afferre: ſed in alia etiam mariti bona procedere illam velit. His ita per leges conſtitutis, conſuetudo neutram legem directe, ſed partim hanc, partim illam ſequens neque ex ſola donatione propter nuptias, neque ex aliis extra donationem conſiſtentibus mariti facultatibus, unius liberorum portionem mulieri dari dignum putat: verum immutata illa portione, omnium [3] ſimul ipſius bonorum illi partem largitur. *Hanc [4] igitur conſuetudinem [5]* quoniam acerbam eſſe rebus mortalium non videmus, ut in aliis etiam faciendum putavimus, legis dignitare honeſtamus: illaque quidem dehinc [6] vim legis, non autem conſuetudinis obtineto. Ac ſi quidem omnes mariti facultates in ſola [7] donatione propter nuptias numerentur, cum hujus liberis ſuperſtes mater portionem quæ ad ipſam pertinet, pleno dominio accipiet, reſiduque uſumfructum habebit. At ſi ad donationem propter nuptias facultates non ſufficiant, non pro quantitate imminutæ donationis portionem mulier accipiet, ſed quæ tantumdem habeat quantum haberet, ſi nihil imminuta & plena donatio propter nuptias eſſet. Hujuſmodi igitur portione mulieri data, reliqua liberorum ſunto: &, ſi nihil ſuperfuerit, tanquam hereditatem ſucceſſionis privationem & egeſtatem illi auferunto. Atque hæc quidem de muliere. Vir autem ſi liberos non habeat (quo modo alibi correctum & conſtitutum eſt) nihil neque accipiet, neque perdet: ſi habeat neque alteris nuptiis uxoris deſiderium inaniat, liberorum educationis exhibitæque priori matrimonio reverentiæ & honoris gratia, & ipſe unius liberorum portionem capiet [8].

1 Mulier primis nuptiis contenta, donationis propter nuptias uſumfructum habet: & præterea virilem proprietatis, in eadem *Novell.* 127. *cap.* 3.

2 Mulier non tranſiens ad ſecundas nuptias non tantum uſumfructum & proprietatis virilem in rebus donatis propter nuptias conſequitur: ſed in aliis rebus mariti virilem etiam habet.

3 Res ita conſtituenda eſt: Conjunx ſuperſtes non contrahens ſecundas nuptias, lucra nuptialia poterat alienare. *l. 5. in fin. l. 6. in fin. l. 8. §. 1. C. de ſecund. nuptiis.* ut hinc colligas plenam proprietatem bonorum nuptialium veteri jure habuiſſe. Poſtea conſtitutum fuit ut earum rerum proprietas liberorum eſſet, id eſt, ne in præjudicium liberorum alienaretur. *Nov. 2. c. 2.* Cui conſtitutioni poſtea derogatum, alienandi facultate parentibus permiſſa *Nov. 22. c. 20. §. 1. ibi, omnem licentiam habebunt alienationis.* paulo poſt, facultas alienandi eiſdem fuit denegata *Nov. 98. c. 1. in prin.* abhinc cautum, ut rebus in illis mater uſumfructum & eo amplius virilem proprietatis conſequeretur. *Novell. 127. c. 3.* Poſt hanc legem alia ſucceſſit, quæ non modo uſumfructum, virilemque donationis propter nuptias indulſit, ſed & virilem in aliis mariti bonis *T. eod. ibi ac poſterior lex.* His ſucceſſit conſuetudo, qua matri abſtinenti ſecundis nuptiis conceſſa eſt virilis in omnibus mariti bonis, quamque Leo hic confirmat, ut hæc conſuetudo differat à lege de qua dictum eſt *T. eod. ibi, ac deinde poſterior lex*, non video. mihi non videntur diſſimilia, dari matri virilem in rebus donatis propter nuptias & aliis bonis mariti, *ut ibidem.* & eidem dari virilem in omnibus mariti bonis. Ut hinc notare liceat non eſſe de nihilo quod Harmenopulus operis ſui initio retulit, Tribonianum prætio leges fixiſſe & refixiſſe.

4 Extat *4. Harmenop. 10. §. 11.*

5 Hanc conſuetudinem probat Leo *verſ. hoc igitur. T. eod.*

6 Ex conſuetudine lex oritur.

7 Ὑποβόλῳ.

8 Plura vide ad hunc locum apud Harmenopulum ibi, §. 12.

Constit. XXIII.

NE PRÆSIDES IN PROVINCIIS SUIS DOMESTICA [9] SPONSALIA CONTRAHANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Dignum hercle humano ingenio magiſtratuumque virtute eſſet, ſi qui in magiſtratum aſſumuntur, eo quod ſupra multos alios gloria & honore fruuntur, religioſe præcepta Dei obſervarent, & cuſtodirent, provideque ſubditorum res curarent, nequaquam vero illos gravi manu opprimerent. At quia ſunt quos ferox iniquuſque animus e recta præceptorum ſemita exorbitans, in perverſam tyrannicamque cupiditatem ducit, & pro reipublicæ cura efferati animi propoſitum exhibere facit, tanquam illos refrenatura lex [10] vetus ſtatuit, ne præſides in ſuis provinciis contractus & ſponſalia ineundi facultatem haberent. Atque hanc quidem juris rationem quum in filiis, nepotibus, & aliis conſtituiſſet, filiarum elocationem non prohibuit. Hoc igitur nos tanquam quod deſit [11] optimæ legi adjicientes, ſtatuimus, *ut quibus præſidatus obvenit*, quemadmodum filios alioſque virilis ſexus cognatos & domeſticos, ita quoque filias aliaſque fœminini ſexus perſonas, in ſuis quique provinciis in matrimonium collocare prohibeantur. Quid enim cauſæ eſt quare filius, & ſi quis alius virilis ſexus eſt, decreto obnoxius ſit, filia vero à legis obſervatione libera permaneat? quum præſertim virilis ſexus ſæpenumero multis & modis & exercitiis ſibi, conjugi, aliiſque, quos affinitas conjunxit, utilis eſſe poſſit. Nam dignitates fortaſſe conſecutus, aut mercatura [12] aliqua inſtituta, aliave ſuſtentandæ vitæ cura ſuſcepta, neque ſibi (quomodo dixi) neque aliis propinquis inutilis fuerit. Quæ ut muliebris ſexus ſubeat, non fere idoneus eſt.

9 Id eſt, quod antea conſtitutum ne præſides eorumve filii ac domeſtici nuptias contrahèrent in provincia, id hac Novella extenditur ad filias præſidis, idque adjecit legi veteri. 10 *l. un. C. ſi rector provinciæ vel ad eum pertinent.* 11 Quod de filio conſtitutum fuerit in dicta lege unica, ad filias extenditur. 12 Mercaturæ utilitas.

Constit. XXIV.

NE FILII NATURALES CUM ADOPTIVIS MATRIMONIUM CONTRAHANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Multi, dum priſca [13] tempora laudibus celebrant, prima illis in ordinandis conſtituendiſque rebus tribuere volunt. Atque illa in pleriſque recentiora vincere, ſcio quidem & ego: veruntamen in nonnullis [14] vinci etiam video. Et cum non pauca ſint, in quibus à recentioribus temporibus illa ſuperentur, tum vero maxime in adoptionibus id fieri conſpicitur: quas illa adoptiones neutiquam decenti cum ritu & ornatu faciebant, dum citra [15] divinum ſacrificium divinoſque cantus faciebant: & qui adoptari vellent, id illis ſimpliciter fieri lex permittebat. Unde uſuveniebat perſæpe, ut [16] ſororis appellatio in uxoris tranſiret, & quæ puella paulo ante filia dicta eſſet, nurus nomine compellaretur, aut filius qui eſſet, pro eo gener agnoſceretur: quando videlicet naturalis, quemque adoptio in filiorum ordinem collocarat, matrimoniali commercio inter ſe jungerentur: ac ſuſque deque iſtæc actio haberetur: quod cum ſacrum miniſterium non interveniſſet, nullum inde ad matrimonialem conſuetudinem exiſteret obſtaculum. Cæterum olim quum decenti ratione non adoptaretur, quanquam matrimonium [17] infame quiddam complecteretur, non tamen nefarium aliquid continebat. Verum *nunc* quum adoptio ſecundum [18] ritus tum decoros tum juſtos fiat, & per ſacroſanctum [19] ſacrificium hi in parentum locum, illi vero in filiorum jus ſubeant, nulla amplius reliqua ratio eſt, ut filii adoptivi cum naturaliter genitis in matrimonium connectantur. Quocirca etiam ſtatuimus, ut qui eo modo fratrum nomen ſubierint, iis nequaquam mutato fraternitatis jure in matrimonium jungi liceat.

13 Antiquitas non omnis eſt melior novitate. Etiam poſt diſſolutam adoptionem: & ita lex 17. *ff. de ritu nuptiarum* abrogatur. 14 In nonnullis præſentia tempora antiquis potiora.

Constit. XXV.

DE EMANCIPATIONE, ET DOTIS RESTITUTIONE.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæ à veteribus Imperatoribus de emancipatione conſtituta ſunt, eximia illa quidem, dignaque quæ ab innovatione libera conſerventur, haud ſcio quomodo non decentem reverentiam obtinuerint: ſed, tametſi non omnino, at certe deſpici ramen cernantur. Non recte ſane. Quod enim ſtatuerunt, ſervis libertate donatis, non prorſus non offerri munificentiam poſſe, ſed ſi quis in unam aliquam vetitarum cauſarum, quæ libertatis dignitatem in ſervitutis habitum transformare poſſunt, malo animo commiſiſſe deprehenderetur, uti

15 Ανυ τελετῆς θείας, καὶ ἱερῶν ὕδεν. eſt enim ita legendum non ὀδίνων, adde *Nov. 89. T.* Veteres citra divinum ſacrificium & divinos cantus adoptionem faciebant. quod emendat Leo hac Novella.

16 Si inter adoptivos permittuntur nuptiæ, neceſſe erit ut quæ antea mihi ſoror fuerit, uxor eſſe poſſit: ut quæ mihi filia adoptiva fuerit, poſtmodum mihi nurus ſit, ſi filio meo adoptivo eam filiam uxorem ducere liceat, eveniet quoque, ut qui filius antea mihi fuerit, idem mihi ſit gener, ſi ſiliam meam adoptivam ducere ei permittatur. Eſt autem abſurda nominum confuſio: ergo & inter fratres adoptivos nuptiæ. 17 Matrimonium inter fratrem adoptivum & ſororem adoptivam infame veteribus fuit, non tamen nefarium. 18 Adoptio fieri debet ritu decoro, & ſacroſancto ſacrificio interpoſito. 19 Διὰ τελετῆς ἱερᾶς. hujus conſtitutionis meminit alicubi Theodorus Balſamon, quibus adde & illud genus adoptionis quod fiebat *per baptiſmum.* Huc etiam referri poteſt adoptio *per arma*, qua Theodoricus Herulorum regem filium ſibi fecit *Caſſiodor. 4. Variar.* & Juſtinianus Atalaricum *Caſſiodorus 8. variar.* Deſiderio concordiæ factus eſt per arma filius. Idem author *lib. 8.* Genſimundus armis filius factus eſt. Procopius *1. belli Perſici* refert, cum Cabades Perſarum rex Juſtino Imperatori pacem obtuliſſet, ſi Coſroem ex ſorore filium adoptaret, conſilio Procli Juſtinum reſpondiſſe, paratum ſe id facere, ſed ita ut barbarum deceret, id eſt, per arma, non per litterarum inſtrumenta: alioquin uſitata apud Romanos adoptione, jus ſui heredis Coſroi tribuiſſet. Erat & aliud genus adoptionis *per comam, ſive per capillos.* Paul. Monachus *6. de geſtis Longobardorum.* Circa hæc tempora Carolus Francorum princeps filium ſuum ad Luitprandum miſit, ut ejus juxta morem capillum ſuſciperet, qui ejus cæſariem incidens, ei pater effectus eſt. vid. *P. Pithœum 1. adv. 1.*

uti tum rursum [1] in servorum locum deduceretur: illos religiose omnes audiunt, legisque lationem venerantur. Quod vero liberis parentum potestate semel liberatis, libera animi voluntate per omnia plene uti permittunt [2]: non visum est audiendum, neque, quasi illi improbanda statuissent, decreto acquiescendum. Sed manifestum nunc est, nulla id ratione (neque enim lege noviter lata reprobatum est) authoritate privatum esse. Quidam *saltem* judex censuit (& miror quo pacto censuerit) ne, qui liberi sui juris facti essent, simpliciter potestatem quam cepissent, haberent, sed nili [3] ipsis liberi essent, liberum arbitrium abrogaretur, rursumque patriæ potestati subjicerentur. Neque vero *ille* hoc unum *censuit* [4], sed etiam si quis ex semine suo effloresc̃entem fœtum viderit, ac vero hunc mors torvis oculis inspexerit, itaque ad liberorum orbitatem redactus sit: uti ille pariter cum liberis liberam voluntatem amitteret, neque testamenti factionem haberet, neque quæ donata à parentibus essent, pro arbitrio administrare permitteretur. Atque hoc quidem ubi nonnullis placuisset, facileque à posterioribus susceptum esset, despecta veteri legislatione, in hodiernum usque diem in republica valere conspicitur. Nos itaque pristinam legum hac de re authoritatem renovantes, statuimus, *ne quu* illorum qui de dotis [5] restitutione disceptant, rejiciatur, infectaque re inanis dimittatur. At quid ajunt illæ? si filius liberis orbetur, donum quod illi à patre processerit, ad donatorem oportere reverti: quod vero aut à matre aut ab extraneo quopiam donatum filius habet, non item, nisi reverti debere id donatores pacto complexi sint. Sed [6] quæ filiis patres inter emancipandum dederunt, apud eos qui acceperunt, irrevocabiliter permanere, illosque de illis testari jubent: nisi pacti cujuspiam, quum pater donaret, initi, obstaculum subsit. Nos itaque in harum sententiam pedibus euntes, *scire omnes* jubemus, si filius sui juris factus, nullosque liberos habens testetur: parentes illa duntaxat quæ ex lege Falcidia ad ipsos manant, nisi pactum (quo modo supra dictum est) initum sit, percepturos: reliquos vero cognatos, quanquam ab intestato vocarentur, ut qui restitutione pactum interponere neglexerunt, omnino nihil. Illud porro annotatu dignum, solius [7] virilis personæ in potestate esse filium dici. Cæterum quoniam præter alios modos hic quoque sui juris filium esse ostendebat, si qui ipsum in potestate habebat, (sive is pater, sive avus esset) libertate ipsum suo [8] ore donasset: nos hoc insuper annectimus, ut [9] si pro suo *saltem* arbitratu vivere filius videatur (sive id ejus verbis cujus sub potestate degit, concessum fuerit, sive verbis quidem concessum non sit, sed consensus tacitus [10] filio vitæ rationes separatim instituenti non adversatus sit, verum ipsum suo modo seorsum vivere permiserit) tametsi [11] à conjugii commercio liber sit, jus tamen liberi arbitrii ratum illi & confirmatum sit. Etenim si servi semel jugo emissi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur: quomodo indignum non est, filios patria potestate liberatos, denuo sub jugum mittere, ipsosque perpetua libertate, qua, quomodo dixi, servi etiam fruuntur, expertes esse?

[1] *l. 2. C. de libertis.*

[2] Legibus solvuntur liberi patria potestate per emancipationem: revocantur tamen in patris potestatem ingratitudinis causa *l. unic. C. de ingratis liberis.* Quod cum ita sit, qui fit ut Leo dicat hoc non audiendum? Immo quo jure simpliciter dicitur legibus permitti plenam omnino potestatem emancipatis, nullamque mentionem facit ingratitudinis legibus damnatæ? Non modo hic locus est corruptus, sed integra Novella.

[3] Hoc ait, Emancipatos ingratos in patriam potestatem ob ingrati vitium revocari.

[4] Hoc caput existimo referendum ad emancipatos ingratos (de quibus agi satis constat hujus Novellæ principio) eo sensu, Emancipatos si liberos habeant non revocari in patriam potestatem: sed tamen testari de profectitiis non posse.

[5] Locus est corruptus.

[6] *l. 2. C. de emancipationib. liberorum l. 8. C. de bonis proscriptorum: l. 17. C. de collat.*

[7] Hoc ostendit filios non esse in potestate matrum aut aviæ. *leg. 13. ff. de suis: leg. 8. Cod. de præscription. longi temporis: l. 5. C. de adoptionibus.*

[8] Emancipatio non requirit scripturam. Imo requirit. *l. 2. C. de emancipationib. liberorum.*

[9] Hujus constitutionis meminit Harm. 1. *tit.* 17.

[10] Tacito consensu filius emancipatus dicitur, si patre non ignorante separatim rationes instituit, aut seorsim vivit, tametsi conjugem non habet. & ita abrogatur *l. 3. C. de emancipat.* quæ negat nudo consensu (citra solennitatem verborum) filios emancipari.

[11] An id videtur velle? Filios nuptiis contractis voluntate patrum tacite emancipatos videri? non arbitror, quantumvis id multis locis hodie sit receptum.

[12] Abrogatur §. 9. *Instit. de adopt. l. 2. §. 1. ff. de adopt.*

[13] XVII. dicitur 21. *Harm.* 8. 4.

[14] *Novell.* 22. *Novell.* 39.

[15] Laus matrimonii sumpta ab utilitate & voluptate.

[16] Per adoptionem scil.

[17] Ratio dubitandi sumitur ex §. 9. *Instit. de adopt. l. 2. §. 1. ff. de adopt.* Potest sic ea augeri: heredem instituere Eunuchis non licuit. *l. 6. §. 1. ff. de liber.* vel matrimonium contrahere, *l. 39. in fin. ff. de jure dot.* nam quod dicitur, pro morbosis haberi, id levius est. *l. 7. ff. de ædilit.* hodie testamentum facere possunt, *l. 5. C. qui testam.*

[18] Eunuchi non dixi ad *d. l.* 128.

[19] Olim castrati adoptare non poterant & ita abrogatur §. 9. *d. §. 1.*

[20] Ratio decidendi satis elegans, possis & à simili id etiam confirmare, licet Eunuchis testamentum facere. *l. 10. C. qui testamenta.* ergo adoptare.

[21] *l. 10. ff. qui testamenta.*

[22] Et è contra qui manus amisit, verbis testari potest, *l. 10, ff. qui testamenta.*

[23] 2. *Harm.* 8. §. 4.

[24] Etiam fœminis quæ nunquam liberos habuerunt. & ita abrogatur §. 10. *Inst. de adopt. & l. 5. C. de adopt.*

[25] Superflue uni aut paucis scribitur, ubi est causa eunuchorum *Fabrian. ad eccles.* adde *Nov. Just. 60. cap. 1. in fin.*

[26] Sensus est: Veteri jure fœminis (quæ matres fuissent) tantum licuisse adoptare in solatium liberorum amissorum, *l. 5. C. de adopt.*

[27] Eunuchi & mulieres improles, adoptare jure veteri non potuerunt. De Eunuchis dixi ad *Novell.* 26. S. *cod.*

CONSTIT. XXVI.

UT [12] EUNUCHI ADOPTARE POSSINT. [13]

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

MAgnum sane excellensque donum [14] à Deo creatore ad mortales promanavit, matrimonium. Non modo enim naturæ mortis [15] ingluviei obnoxiæ opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens: verumetiam per liberorum procreationem permagna aliorum hominum vitæ præstat. Nam quid ea quæ ex liberis percipitur voluptare ad oblectandos hominum animos suavius? aut vero quid in humanæ vitæ negotiis, cum aliis, tum quæ in senectute nobis se offerunt, utilius? Levari certe senectutis molestias liberorum ministerio videmus. Verum quoniam eam utilitatem per matrimonii commercium consequi non omnes valeant, voluit lex, & recte quidem, in eos, qui id donum à natura non accepissent, sua benignitate beneficium conferre. At id propositum non ita erga omnes servavit, ut omni defectu vacuum beneficium daret. Aliis enim etiam extra matrimonium [16] acquirendi liberos potestatem fecit, alios hujus beneficentiæ exortes reliquit. Quanquam ejus legis, quæ in hoc semel edita esset, ut liberorum orbitate qui nullos haberent, liberaret, ac sua ope patres, quibus ex matrimonio id esse non contigisset, efficeret, pertinere ad omnes beneficentiam conveniebat. Verum illa id ita non vult: sed rejicit illos qui lethalia passi sunt: quorum tamen quod injuria affecti, generandique facultate privati sint, misereri par erat. Repulsæ autem causam hanc ponit, quod dicat: Quos [17] natura ad generandum non idoneos noverit, hos neque legem hoc beneficio affecturam. At vero non [18] natura, sed hominum injuria his generandi vim ademit. Qui homines, si præter injuriam quam ab hominibus sustinuerunt, alteram per leges non subirent, dignum fore Imperatoria nostra majestas rata statuit, ut si adoptare vellent, liberam id faciendi potestatem haberent [19]. Existimo enim illic beneficium magis esse necessarium, ubi ejus impensius requiritur utilitas. Eunuchis autem præcipue liberorum acquisitio, quæ per legem fit, est necessaria, eoque magis, quod una hac ratione, ut patres sint, consequantur: itaque liberorum ministerio ipsis frui contingat: quo inhumanum esset, si, quod genitalibus privati sint, insuper etiam privarentur. Sed quemadmodum [20] cui [21] vocis usus ademptus est, quæ linguæ munia sunt per manum adimplere, & qui sermonem labris fundere nequit, per scripturam ad ordinandas res suas procedere non prohibetur [22]: ita neque qui, quod genitalibus privati sunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compensare vetandum est.

CONSTIT. XXVII.

UT PARITER [23] OMNIBUS [24] ADOPTARE LICEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM eos qui sua industria rem aliquam humanæ vitæ utilem adinvenire student, in commune illam proponere, quam [25] certis hominibus devovere aliosque ejus expertes relinquere decentius sit: tum vero longe magis legum beneficium commune esse convenit. Nam sicut sub principe, virtute: sic sub legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, illarum beneficio in commune frui debemus. At quid sibi vult hoc pro cœmium? Quod quum liberorum orbitate infelices liberare infortunio lex vellet, adoptare, & quod à natura accipi non posset, opinione comparare, jubendo, non erga omnes similiter servarit propositum: atque viros quidem & mulieres, quas natura postquam matres noviſſet [26], ademptione sobolis ad liberorum orbitatem redegisset, adoptandi jure donarit: eunuchos [27] vero & mulieres,

ἄγαθα, ἀκούσιον δύλωσιν ἢ τιμῶσιν τὸ γαμβρότητος· παῖδας ἢ ἄπαξ τῆς γονεϊκῆς ἀπολελυμένης ἐξουσίας ἐπιτρέπουσιν τῷ αὐτεξουσίῳ τ γνώμης ἀφ' παντὸς δουλεύειν, ἠν ὁμοίως ἔδοξεν ἀκύειν, ἀεὶ τὸ ἀβυσσος χρείαν ἡσυχάζοντων στέργειν τὸ δόγμα. ἀλλ' ὁρᾶτε σήμερον, ἀδεεῖ λόγῳ. ἤδη ἢ νόμῳ κεκωνοποιημένῳ ἠθέτη τὸ κύρ ἀφῃρημένον. ἔδεξε γάρ τις τ κελεύει λαχόντων (ἢ ἴσως ἀγνοῶ πῶς ἔδοξε) μὴ τὰς κατασκάψας αὐτεξουσίας τ παίδων, ὡσπερ ἔχει νῦ ἔλαττον ἐξουσίαν, ἀλλ', εἰ μὴ παίδων ὀφθεῖεν πατρίες, ἀποχειροτονεῖσθαι τὸ αὐτεξούσιον, ἢ πάλιν ὑπὸ τῶν ἢ γονέως ἐπιτροπῶν κωλύεσθαι. ὁ τοσοῦτον ἢ μόνον, ἀλλὰ ἢ καὶ ἀστοργίας ἑαυτῷ αὐθήσεσιν τὰς ἴδιας γονῶν, ἰδιωτ ὀλίγων ἐπειδὴ ὁρμεῖ ὀφθαλμῷ, ἢ εἰς ἀπαιδίαν ἐξέτησεν, ἀποδέλλειν μὴ τ παίδων τ γνώμης τὸ αὐτεξούσιον, ἢ μήτε ζημίαν ἀβοήκας, μήτε διοικεῖν ὡς ἂν δοκῇ τὰ περὶ τ γονέων διδομένα συσκεχωρῆσθαι. τοῦτο πασῶν εἰς δύζαν ἐλθὸν ἢ ῥᾳδίως παραδέχθη τοῖς ὕστερον, μάλιστ ἔ τοῦ ὁρᾶτε πολιτεύόμενον, τ παλαιὰς ἀπομιζούμενης νομοθεσίας. Ἀτενεύόμοι ὧν τῷ πάλαι περὶ τούτε κυρούσῃ τ νόμων, ὑδένα ἡσυχάζομεν τ ἐξ ἐκείνοις φασὶν; ἀπαιδίας αἰτιοκρίσεως τ παίδα, τῷ μὲ ἐκ ἔ πατρὸς ἤκουσεν αὐτῷ δωρεὰν ἀναιρεῖσθαι ἐξ τ δεδωκότα, μηκέτ ἢ κἀκείνῳ τῷ παιδὶ ἐξόστειν, ἢ παρὰ τ μητρὸς δεδομένη, ἢ παρὰ τ ὁ ἔξω· εἰ μὴ ἄρα ὅτω παρὰ τ δόντων συμπίφανη), ὥστ αὖτ ἀναιρεῖσθαι. ἀλλὰ κ ἀ τοῖς πασιν οἱ πατέρες δίδωσιν, ἄμεμ τῷ ἀφεῖσθαι τ αἰδίως κωλύτω, ὡς τε αὖτ τ ἀναδόσεως κατατρέφεσθαι. Καὶ τοῦτ ἢ ἀξίων ἐπισημειώσασθαι, ὡς μόνα ἀβρένι ἐξεσώπα ὑπεξούσιον χρηματίζῃ ὁ πάϊς ἐπειδὴ ἢ ἐξεῖς τοῖς ἄλλοις τρόποις κ ὅτ ἐδείκνυ τ παῖδα αὐτεξούσιον, εἴγε κ ὁ τῷ ἐπιτρέπῳ ἐξεκεχειρισμένον (εἴτε πατρὸς εἴη, εἴτε ἀφοπάτωρ) τὸ ἀπλοῦτον αὐτῷ οἰκείῳ τόμῳ ἐδωρεῖτο· ἡμεῖς κ τοῦτο ἐξεπεποιωκάθομεν, ὡς εἰ ἐξεῖς ἀβροντῶ ἰδιογνωμονήσασα ὀφθείη μόνον ὁ πάϊς κατατείς (ἀν τε γλώσσῃ τοῦτο ὁμολόγηται, ἢ ὑπ' ἐξουσίαν ἐπλ· εἴτε γλῶσα μ ἢ παρέχῃ τὸ ἄλλως, ἢ γοῦμα σιωπῶσα, κ ἰδίως ῥυθμιζομένῳ τῷ παιδὶ σὺν ἐναντιωθῇ, ἀλλὰ παρεχωρήσεις κατ' ἑαυτὸν ἀβροῦν) καὶ ἢ γαμικῆς ὁμιλίας ἔξω, εἶναι αὐτῷ κεκυρωμένον τὸ αὐτεξούσιον. εἰ γὰρ δοῦλοι ἅπαξ ἀφειμένοι ζυγῷ, μὴ πονηροὶ ὀφθέντες, ὀχ πάλιν ἕλκειν αὐτὸν ἀναγκάζουσ), πῶς σὺν ἄτοπον, ἀπλανωμένους τοὺς παῖδας, πάλιν ἀγεῖν ὑπὸ ζυγὸν, κ μὴ μετεῖναι αὐτοῖς αἰδίως ἐλευθερίας, ἧς, ὥσπερ ἴφλω, κ δοῦλοι ἀπολαύσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κϛ'.

Περὶ ἢ ἱποιείας δυνάχης κ γυναίκας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ὀφφικίων.

ΜΕΓΑ κ τίμιον ἀνθρώποις ὠφέλ ἢ πλάσματ θεῖ δῶρον ὁ γάμ. ἐ γὰ μόνον διαπαυομένῃ γενάτῳ βοηθεῖ τῇ φύσῃ, κ τῷ ἀβανομίῳ τῇ χρεί ζῇ), ὅσ ἐῶν ὑπ' ὀμένης κατευημένων παντελῶς ἀβρύλιαν, ἀλλὰ κ ἄλλως ἀφ' τ παιδοποίας μεγάλα τῷ ἀνθρώπῳ χαρίζόμ βίᾳ. τ γὰ ἡδύτερον εἰς ἰνμησίαν ἀνθρώπων, τ ὀκ παίδων ὀφρασύνης; τί δ' ὠφελιμώτερον ὀν τοῖς κ' τ βίοι πραγμασι, τοῖς τε ἄλλοις κ ἀφ' ἡμῶν γήρας ἡμῖν συμαυτᾶ; τῇ γὰ τ παίδων ἐπικειᾳ κυφότερον τὸ βαρύον ἔ γήρως ὁρᾶται. ἀλλὰ γὰ ταύτης ἢ ὠφελείας ἐπεὶ μὴ πᾶσιν ἐσὶ μεπελαχεῖν ἀφ' τ γάμ ὁμιλίας, ἐθελήθη νόμ (κ κακῶς ἐθελήθη) οἰκείᾳ φιλανθρωπίᾳ, τὰς μὴ πατρ τ φύσεως λαβούσας τὸ δῶρ, διορρύσῃσ. πλὴν ὅσ εἰς πάντας ἐφύλαξε τῷ ἀφαίρεσιν, ἀνεπιπτῆ τῷ διορρύσεων πεποιημένῳ. τοὺς μὲ γὰ παρέχειν ἐξεσίαν κ ὄῆκ γάμ ποιεῖσθαι παῖδας, τὰς ἢ ἀμετόχους τ χάρτ ἐᾶσε. καίτοιγε τ ἅπαξ εἰς τὰς κατασκάψας νόμῳ, ἐφ' ᾧ λύσῃ τῷ ἀπαιδίαν τοῖς σεραμβοῖς, δι' ἑαυτῆ δεικνύτε πατέρες οἷς ὁ γάμ τῶν εἶναι ἢ γένεσιν, εἰς πάντας ἐχέτω ἀβοήθειαν τῷ φιλοπαιδίας. ἀλλ' ἠχ' ὅτω βάλῃ), ἀποπέμπε) ἢ τούτους οἷ τε κακοήθεσιν ἐξαμίαν), κ ὃς ἰῶ εἰκῆς, ἠδικημένῃς κ τ παιδοποιᾶ ἀφορημένῃς δυνάμεως, οἰκείρειν. κ ἡ αἰτία τ ἀποπέμψεως, ὅτι, φησὶν, ἐς ἡ φύσις σὸκ οἶδ γονῆς κληρονόμους, τούτοις ἐσὶ ὁ νόμ τοιαύτης μεταδόσεως κληρονομίας. τὰς ἢ ἄρα ἠχ ἡ φύσις, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀδικία τῆς κληρονομίαν ἀφείλετ· ἐς ἡ βασιλεία ἡμῶν δ' ἐχθ ἱστολαμβάνεται μὴ ποῖς τῇ ζημίᾳ ἰῶ ἐξ ἀνθρώπων ὑπέσησεν, δ' ὑπέρων ὑπάρξ ἀφ' τ γάμ ζημίαν, θεατίζει, βελομένως ἡιοποιεῖσθ, ἀκώλυτον ἔχῃ τῷ βούλησιν. οἶμαι γὰ ὁπὶ μᾶλλον ἀναγκαίαν ὁρᾶσθ τῷ διορρύσεων, ἢ τὰ ἐξ αὐτῆς ὠφέλιμα χρεωδέστερα πέφυκεν. δύνῃοις ἢ μάλιστα ἡ ὀκ ἔ νόμ παιδοποίᾳ τοσοῦτον χρεωδέστερα, ὅσον κ μόνον τέτω λαμβάνεται τῷ τρόπῳ τ εἶναι πατέρας, κ τ παρὰ γῶν θεραπείας ὅτως αὐτοῖς ἀπολαύσῃ ὑπαίρξῃ. ἢ σὸκ ἔσι φιλάνθρωπον, ὅπ τ γονίμων ἀπεστέρηται) μοῖραν, σωματοστρεῖσθ. ἀλλ' ὥσπερ ὁ φωνῆς ἀποτέμνηται, ἢ κεκώλυ τὰ τ γλώττης ἀνασπαπρᾶν ἀφ' τ χειρός, ἐδ' ὃς δύνοεῖ λόγῳ ἀφ' χειλέων ἐρύξεσθ, τοῦτο ἀφ' τ χειρὸς εἰς τῷ ἴδι τ οἰκείων ἀβραξεν ὠφελῶν ἀπτέρπε) τ ὠφοῦσιν ἢ τὰς ἀφαιρεσ τ παιδοποιᾶς μελῶν τι κ μοῖραν γονῆς ἀπορύγας, μὴ κωλύει ἑτῷ τρόπῳ ὠφεμυθεῖσθ τῷ ἀπορίαν.

ἀφαι-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κζ'.

Περὶ ἢ ἐπίσης παύσης ἰφυτείας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ καλῶς πρέπον ὑπάρχ τῷ ὠφέλειαν ὑπ κοινῶν κατατίθεσθ τὰς ὄρους τ ἐξόμοιεῖν τῷ βίῳ ποιθοῦσι οἰκείας ἐσθυμηθέντας, ἢ τ βάλεσθ μέχρις σύλων ἐσθώπων ἀξιοεῖσθαι, τὰς δ' ἄλλας ἀμετόχους τούτης ἐᾶν· πολὺ ἢ πλέον ἐσθῆκε τῷ ὀκ ἔ νόμων δύσρασίαν εἶναι κωλύ. ὥσπερ γὰ ἐπὶ ἄρχοντ, ἀρετῆς, ὅταν τ ἐπὶ νόμων ὀφείλομεν κρινῆ ἢ σκέψαι ὅλου ἀπολαύειν καλῶς ἅπαν τ ὀχρήμων τε κ ὑποκείμενοι. Τί τοῦτ λέγ τ ἐσθοίμιον; ὅτι τοὺς ἀτυχῆσιν ἀπαιδίαν λύειν βελόμεθ· τ δυσχήκοι νόμ, ὃ τῇ ἡδετείᾳ ἐσθεσόσειν, κ ἐνώμη σκέπο κῶς ὁ μὴ δύσορος λαβεῖν ὠφέλ τ φύσεως, ἢ ἐσθὲς πάντας ὁμοίως διέσωσε τῷ ἐσθαίρεσιν· ἀλλ' ἀνδρὸς μ', κ γνωσαξιν ἀς ἐγνώσατ μ' ἡ φύσις μητέρας, εἰς ἀπαιδίαν ἢ ἀφαι-

ἀφωρισμένῳ τ χρόνῳ παρίεσθαι, τὸ ὑφ' ὑπερ ἐνδιαίτημα. ἀνίκητος ἡ τῇ γνώμῃ καὶ ὑπὲρ τὸν κλῆρον ὁ τῷ θείῳ ἐνδιατρίψας χρόνῳ, οὗτος αἴξιος ὑπάρχει τῆς ἀνικήτου προσηγορίας. ἐκ ἀφ' ὅτου τὸν τρόπον ἤτοι μακρολογεῖσθαι. ὁ γὰρ ὅτι ἐζημίωσεν τὸ εἶναι φασὶ πάντες ἀνίκητοι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν νόμων τῶν ζημίαν ἐπιτεθεικότων χρή· ἀλλὰ τούτου μᾶλλον τὸ καινὸν εὑρεῖν ἑτέρῳ τρόπῳ μὴ κωλύειν πειρᾶσθαι. κωλύει δὲ τοὺς ἄλλους κληδόνισμα τῆς φυσικῆς συμφορᾶς, οἷον ἐπὶ χωλῶν καὶ πηρῶν, καὶ εἴ τι ἄλλο ἀπεστράφη) αὐχμηροὺς, ἀκάλυπτον) τ δυνατὸν τρόπον παρεμποδίζειν τῶν κωλύσεων. καὶ μὲν δὴ γυναῖκας, διότι μὴ ἀφθόνου μητρὸς, δύλογόν ἐστιν ἀποτρέπειν ὑφειτέσθαι τὰς γὰρ ὁ λόγος τ παῖδας μὲν, τοὺς ἢ, ὅτι ἀφῆρηται τ παῖδων, φιλοπρόσθεσθαι πάλιν κύριος τ παίδων, τοὺς ἢ, ὅτι πανταλῶς ἄπαιδες τούτου γενέσθαι κέκριται. Δι' ἣν τοίνυν τὴν ἀπορίαν βάλλεται τοιοῦτος συζυγίαν; εἰ γὰρ τῶν μηδὲν τὸ λυπῆ τ παίδων χρήσιμον, λέγω δὴ γηροτροφίαν, πῶς ἐχὶ καὶ τοιούτοις κἀκείνοις ἐξ ἴσου μετέχειν τ δύσπραξίας ἐπιτιθεῖ παρεσκεύασ; ἔτω γὰρ ἂν καὶ ὅσοις ὁ βίος πένης καὶ ἄπορος, κεφαλὴν ὑπῆρξεν ἡ πτῶσις, τοῖς παισὶ βουθυμήσας· καὶ ὅσῳ τ βίου εὐ ἀφθονίας καὶ πλούτου φειδόμενοι ἔχωσι, καὶ τοιούτοις ὑφέσεται συμφέρουσα. ὁ γὰρ εἰς πλεῖον ἐᾶν ἀφειδόμενος εἰς ὀλίγα, καὶ ὑπηρετήσαντος τῇ μητρὶ, καὶ ὑπὲρ αὐτὸς ἀπαλλάξων ἄκρᾳ ἐσὶ εἰκὸς παῖδα φρονεῖν, τῶν τ φειδομένων εἰς τὸ ἀκριβοτομεῖν οἰκονομήσ, καὶ τὸ βάρος τ φροντίδων συμμεμεριζόμενον τῇ μητρὶ, διὰμόνου ἂν αὐτῷ βιῶναι παρασκευάσ. Τοιγαροῦν ἡμιτέρα βασιλεία τὰς μὲν ἐπιτρόπους νόμως ὑφειτῆσθαι ἄκρᾳ ἔφημεν ἀφεῶναι, τ ἐπιτροπῆς ἀπαχθεστοτάτην, πᾶσιν οἰκτίσθ) νόμῳ τοῖς βελτιόνοις ὑποπεῖσθαι, αὐτὴ τις τὰ ἀρρένων ἀφίρηται, ἀν τί που ἔπνι ἠλιθ· εἰδὲ μητέρας· ἀδίκως παρεκόμβρα, ἐ μόνον δὲ ἄκρᾳ εἶναι κελεύ ὡς τ ὑφειτέας χειρόμβρα, ἀλλ' ὅτι καὶ τ παρθενίας σεμνὸν καὶ οὐ τάττε πιμάμβρου κτήσ. αἱ γὰρ ὅσαι μόνον γαμικῆς ὁμιλίας πρώσι μὲ τὴν παρθενίαν, ἀσπιμῶσι ἢ ὅμως πολλὰν ἄρατ νύτης), τῶν δὲ γαμικῆς ὁμιλίας ἐκτὸς προσχώμβρον αὐταῖς ὀφθεῖσαι, τὸ σεμνὸν τ παρθενίας ἐ φθείψει· ἐ γὰρ δὴ ἄξιον, διότι ἤλιν ἀσώσαν ὑπεξουσίας ἔχειν παῖδας ὧν ἐφέτησ, Δι' ἣν μὴ ἐξεῖναι ὑφειτῆσθαι. ἀσφαλὲς μὲ, ὅτι εἰ τις τῶν συζυρήσ, ἐ μόνον τὰς ἀτόκους τ γυναικῶν τ ὑφειτέας ἀπενεγκ, ἀλλὰ καὶ τὰς ὀφθείσας μητέρας. ἤλιν γὰρ, ὡς φησι, ἀσώσαν ὑπεξουσίας ἐ δυνάμ) ἔχειν παῖδας. ἐπειδὴ ἢ ὁ τῶν Ἰουστίζων νόμ·, ἀφεὶ σαίνων λέγ· ὅσοι ἀσκελίνοι, τ μητέρων Δι' ἑαυτὰς, ἰδίως ῥυθμιζόμβρον ἔχειν βίον, ἀλλ' ἐ ἀφεῖ τάττων ὅσοι τῶν μητρικῶν ἐξουσίαν ἡδέως φέρουσι, καὶ Δι' ἣν τῶν ὑποτεγῶν αὐταῖς σώζειν ἐνώκασιν. ἔκνις ὁ νόμ· τῶν ἀπὸ γραμμῆς ὑποτεγῶν καὶ οἰκείων, ὅσῃ καὶ καθὰ συμβαίνῃ, ἀπεμβρύῃ, ἀλλ' οὐκεῖ τὸ ἦλυ ἀφέωκον ἀφαιρεῖται. τῶν ἐξουσίαν ἢ γνώμῃ πλησιόντας εἰς ὑποτεγῶν ἢ σωνέχεται. ἐπεὶ εἰ τέτ, πῶς πολλὰ τ μητέρων κεχημβρίᾳ παιδὰς τ συμβιώσας καὶ ὑποπεπλεμβρας μίχρι τ ἐχάτης ἔχουσι ἡμέρας, καὶ οὐ χαρὰν αὐτῶν τῶν ζωῶν κατολύουσι, τ τε μητρικῆς δύλογίας καὶ τ ἀφοσιοσιν κατελιμπάνουσι κληρονόμους; Καὶ τέτ ἢ ἡ βασιλεία ἡμῶν τὸ ὑποχείριον φιλοτιμεῖται, ὥστ μὴ μόνον παρὰ βασιλέως (καθὼς οἱ ἀρχαῖοι ἐπέτρεπον νόμοι) τ ὑφειτέσθαι βελόμβρον, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὸς τ καθ' ἑκάστου χρόνου τὸ ἄρχειν καὶ διέπειν λαχόντ· τῶν ἐξουσίαν λαμβάνειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κή.

* Περὶ τ κωφῶν, καθ' ὃν δεῖ τῶν παίδας τῶν τ οἰκείων διοίκησιν ἐγχειρίζεσθαι, ἢ ὡδέ πω.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τ θείων ὀφφικίων.

ΕΠΕΙΔΗ καὶ τῶν καλῶς τοῖς νομοθέταις ἔδοξε, τὸ παισὶν ἀφρόνως ἐμβρόεις ἐγκαθίζειν ἐπιτρόπους, δι' ὧν ἡ τ πατέρων ἀναπληρώμβρη αὐτοῖς φρόνησις, δι' ἐπιμελείας μὲ τὸ ἡλικίας ποιεῖται ἀπταιστον, τὰ ὑπάρχοντα ἢ ταῖς δεήσεσι φερούσιν ἀβλαβῶν σωτηρεῖ τῷ καλῶς Δι' ἀκριβῶν τ νομοθεσίας σωνείδηται ὁ λείπ πατ' ἐαυτὸν περοδεύειν τί ἂν τὸ ἐλλείπον ἰῷ; τὸ βέλτιστον παρὰ μόνῃ βασιλέως καλδίοντ· ἐξίστασθαι τῶν ἐπιτροπῶν τ τ πραγμάτων διοικήσεως, ἐγχειρίζεσθαι ἢ τοῖς παισὶν αὐτῶν, ἀπολαβόντας τ ἡλικίας τὸ μέτρον (ὃ τοῖς μὲ ἄρρεσιν ὁ εἰκοσὰς ἀπονέμ χρόν·, τοῖς ἢ ἡλείαις ὁ ὀγδό· καὶ δέκατ·) ὡς εἰς ὥρας ἐλθόντας φρονήσεως, καὶ δ' τε οἰκεῖα διώκασθαι καλῶς καὶ συμφερόντως οἰκονομεῖν, ἐπὶ δ' διαστοτείας καθίστασθαι. ἀλλ' ἐπεὶ ἐχ ὁμοίως πᾶσι τὸ φρονεῖν παρέρχε), ἴδοις μὴ ἀπολῶς ἔτω ἡλικίζειν, μηδὲ πάσῃς ὁμῶ τῷ μόνῳ δ' καιρὸ εἰς τὸ τ οἰκείων ἐξουσίαν προάγεσθαι, ἀλλὰ καθ' ὃν ἀπαιτεῖτ καιρὸν τ τῶν διαστοτείων προχειρίζομβρον κριτήσεως. τί γὰρ; εἰ ὁ μ, καὶ ὑπερβολάσας τ χρόνου, ἔπω εἰς τὸ φρονεῖν ἀφίκτο, δ' διαστόζειν κελβειν ἀξι·; ὁ ἢ, εἰ δ' καιρὸ ἔλαττον ἔχοι, σὺν ἐλαττώτῳ φρονήσεως, καὶ δ' ὀρθῶς τὰ πράγμασι μετιχειρίζεσθαι, ἀπειρηχθήσ) τ διοικήσεως; ἐπεὶ ἐν ἐχ ἥπτον πολ· νῦν ἡ τὸ σῶμα Δι' ἀσθένειαν ἀνάπηρον, καὶ οἱ μὲ δύσκωφότεροι τ λογισμὸν καὶ ὀξὺ δ' νενομισμβρα καιρὸ, οἱ δὲ καὶ ὑπερβάλλοντες αὐτοὶ, σὺν δύσκωφοι τῶν Δι' ἀκοὴν ἐ πεπήκασι, τῶ δὲ τούτοις βέλεσθαι, ἐλλιπῶς ἔχειν τῶν νομοθεσίαν ἐσολ· καὶ ἄλλως δὲ πως· φρόντον μὲ, ὅτι μὴ ῥάδιον, μᾶλλον δὲ, παντελῶς ἀδύνατον ὠδὶς πάσῃς Δι' ἀκοὴν δ' νομοθέτε τὸ βούλημα. πῶς γὰρ οἱ γῆς καὶ θαλάσσης μακρῆς διεγραμμένοι Δι' ἀπήμονα, ἵνα τὰ ἄλλα δυσχερῆ δ' βίᾳ ἐάσω, νόσως καὶ φόβους ἐξ ἐπιβολῆς ἔχθρῶν, καὶ μελῶν πηρώσ. ὁ παιδάκις ἀσ' ἐπὶ χώρας δίδωσι σχεῖναι, μὴ ὅτι γε ὑπερβολὴς τέκνων πορίας· πῶς ἐ, κωλυόμβροι τύτοις καὶ μυρίοις ἑτέρῃς, ἃ τῶν αὐθρωπίνων σωνέχῃ ζωῶν, παρὰ μόνης τ βασιλικῆς κρατησάσης τῶν οἰκείων πραγμάτων ἀξιωθήσονται τ ἐπιτροπῆς; Οὗ δ' ἕν, καθὼς ἔμπροσθεν ἔφημεν, ὑπόδειξιν τῆ νομοθεσίᾳ, πρόσωσα πληρῶντες τῶν, κελδίομεν τοῖς ἤδη Δι' ἐτῶν ἡκόσι τ παιδίων τ ἀτελῆ τ ἡλικίας καιρὸν (τυτέστι τοῖς μὲ ἀνδράσι τ εἰκοσὰν, τοῖς Ἰηλείαις δὲ τ ὀκτωκαιδέκατον καὶ γνώμης κεκτεσθαί ῥυθμιζομβρους, καὶ φρόνησιν συλλεξαμβρους, ὑφ' ἧς τὸ διαστόζον λωϊοχόμβρον ἐ λυμανεῖται τοῖς πράγμασιν, ὑσ' ἐπιβολαῖς αὐτοῖς τὸ διαστόζειν ὀφθεῖσι παραχθέν) τῶ τ οἰκείων ἐπιτροπῶ δίδωσι. τοίνυν ἔτοι τὸ λαβέσθαι, καὶ διαστόζεσθαι. οἱ δὲ ἐπ λογισμῶ δ' κυβερνήσοντ· ἐυδεεῖς, καὶ Δι' ἣν μέλλοντες (αὐτὰ δ' διαστόζειν, αὐτοὶ τὰ ἀνοίας διαστοζόμβροι) ἐπιζήμιοι ἑαυτοῖς ὑπάρξειν, καὶ πέρα δ' καιρὸ ἥκοντες ὁρᾶν), ἐ λήψον). εἰ γὰρ ὅσῳ λῷ σκοπὸς, τὸ τὰ πρόσηκοντα καλῶς οἰκονομεῖσθαι, τῶν ἐπ σὺν ἔσιν ἐπίδηλον, πῶς, καὶ ἐπίδηλ· ἡ ἡλικία, ἐπισφαλὴς αὐτοῖς ἐμπεσοῦσθαι ἐ τῇ οἰκείᾳ ἐπισασίᾳ ἐ καλῶς διοικηθήσεται; ἔτω δὲ ἄρα καὶ δυνατὸν ὄντες προάγεσθαι ἐπισυτῶν καὶ μὴ πρὸς τ καιρὸν ἔφθασαν τ ἐπισασίας, ἐ καλυθήσονται. ἓν γὰρ τὸ ζητούμβρον, τὸ μὴ λυμαίνεσθαι τοῖς ὑπάρχουσιν ἐ βλαβήσεσθ·, ἀφεῖσθαι ἔσι τὸ καιρὸν ἀναμβρόν. καὶ μὴ μόνον δὲ βασιλεύειν τῶν τ οἰκείων προάγεσθαι ἐπιτροπῶ καὶ διοίκησιν ἐγχειρίζειν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπὸ τῷ ἀρχειν λαχόντας τόπῳ, καὶ κελεύειν τὸ ἀκώλυτον ἔχειν τας, ὅταν γὰρ καὶ ἡ δ' νομοθέτε πρόνοια πάντας ὁπῆ τὰς χείζονας, καὶ ὁ νόμ· μᾶλλον τὸ οἰκεῖον ἐνεργήσ.

è quarum sinu nondum ullus fœtus effloruisset beneficio indignos censuerit, tam utiliter nescio quomodo ratiocinata. Non enim quia hoc incommodo, ut natura patres esse nequeant, eunuchi affecti sint, continuo, idem incommodum lege augeri [1] oportet: sed è diverso ejus rei defectum alio modo compensari non prohibere, longe magis par est: quemadmodum aliis membris, quæ ad actiones naturales requiruntur (ut manibus [2], pedibus) mutilatis, aut si qua alia parte privati sint homines, illi quocunque possunt modo, mutilationem sarcire non prohibentur. Jam vero neque mulieres quia matres non fuerint, ne adoptent, coerceri, rationi consentaneum est. Quæ enim ratio est, ut illis, quod liberis orbatæ sint, denuo acquirendorum liberorum jus largiare: has vero, quod istiusmodi possessionis prorsus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia vivere velis? Et certe si [3] hæc præcipua liberorum utilitas est, ut parentes in senio sustententur: quo pacto non tam his quam illis ex æquo ut beneficii participes essent concedere æquum fuit? Sic enim quibus tenues arctæque facultates sunt, filiorum ope & auxilio levior paupertas esset: quæ vero illas omni rerum copia affluentes habent, & his adoptio conduceret. Nam qui in filii locum assumptus esset, is & inserviens matri, & pro illa quæ par est filium facere sedulo exequens, quum bona illius, ita ut in suo statu manerent, administraret: tum cum matre curarum onus partitus ut illa tranquillius lætiusque viveret, efficeret. Nostra itaque Imperatoria Majestas, iis legibus quæ adoptare his quos diximus non permittunt, administrationem abrogans, evulgat legem, quæ *omnibus qui* adoptare velint, sive quispiam viri facultate orbatus sit, sive aliquam [4] necdum matrem Sol viderit, ejus faciendi potestatem facit: non solum autem ob commoditates quas ex adoptione manare dixi, sed etiam quod inde virginitatis decus cohonestari animadvertam. Si quidem quæ conjugali consuetudini virginitatem anteponunt, interimque liberorum desiderio punguntur, quum id extra matrimonii consuetudinem consequi se posse videbunt, virginitatis honestatem negligere non sustinebunt. Neque [5] porro verum est, ut quia mulieri liberos in potestate habere permissum non est, idcirco illi adoptare non liceat. Primum [6] enim, quia si quis hoc admittat, non modo mulieres, quæ nunquam pepererunt, verumetiam quæ matres extiterunt, ab adoptione arcet. *Fœmina* enim (ut lex [7] inquit) *habere in potestate non potest*. Deinde [8] quæ hoc sanxit lex, loquitur de illis qui à matribus recedentes seorsum suo arbitratu vivere malunt: non item vero de iis qui materna imperia libenter tolerant, ipsarumque præscriptis per omnem vitam parere propofuerunt. Non igitur obedientiam & famulatum voluntarium, quanquam is rarus sit, lex prohibet: sed illic fœmina potestate privatur, ubi voluntatis assensus ad obedientiam non coit. Nam si hoc ita sit, quomodo multæ matres jam viduæ liberos secum una viventes & subditos ad extremum usque diem habent & animam in illorum manibus expirantes maternæ benedictionis suarumque facultatum illos relinquunt heredes? Porro & illud etiam Imperatoria nostra Majestas benigne subditis largitur, *ut non modo ab Imperatore* (quemadmodum vetustiores [9] leges præcepere) sed etiam à quocumque, cui cujuscunque loci rectio injuncta erit, qui adoptare volet, id faciendo facultatem accipere possit.

1 Afflictio nullius augenda *Novell.* 40.). *rod.*

2 Qui manus amisit verbis restari potest. *d. Nov.* 26. & *l.* 10. *ff. qui testam.*

3 Ratio decidendi.

4 Sensus est: Fœminas (licet nunquam habuerint liberos) adoptare posse.

5 Ratio dubitandi.

6 Prima refutatio dubitationis.

7 Vid. *l.* 5. *C. de adopt.* §. 10.

8 Secunda refutatio *Inst. de adopt. Ulp.* 8. §. 9.

9 *d.* §. 10.

CONSTIT. XXVIII.

* QUO TEMPORE [10] ET A QUIBUS RERUM SUARUM ADMINISTRATIO ADULTIS CONCEDI DEBEAT.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

QUandoquidem hoc etiam legislatoribus recte placuit, ut [11] minoribus curatores præficerentur, qui parentum de illis curam supplentes, & ætatis imbecillitatem curæ haberent, & bona convenienti solicitudine illæsa conservarent: quod legislationi recte se habenti deesse, ex nobis addendum putavimus. At quis ille defectus est? Quod à solo Imperatore, jussis recedere curatoribus, rerum administrationem tradi minoribus: idque quum jam præfinitæ ætatis modum attigerint, (quem maribus vigesimus, fœminis vero decimus octavus annus tribuit) & tanquam ad hanc ætatem, qua sapere recteque atque utiliter res suas administrare possunt, jam pervenerint, in plenam rerum suarum potestatem collocari velit. Verum quoniam ut sapiant, omnibus non [12] eadem ætate contingit, non ita simpliciter statui, neque ex sola ætate ad rerum suarum gubernationem pariter omnes produci oportebat; sed erat quam ætatem cujusque eorum qui rerum suarum administrationem susceperi essent, status requireret, inspiciendum. Quid enim? an quum hic, postquam eam ætatem egressus fit, nondum autem satis sapere cœperit, administratione dignus judicatus fuerit: ille, quanquam etiamnum infra eam ætatem sit, prudentia tamen non destituatur, ut recte res suas administrandas suscipere non possit, ab administratione arcendus erit? Quando igitur non [13] minus animo quam corpore inter sese homines differunt, & alii etiam ante legitimum tempus rationem bene constitutam habent: aliis vero etiam id supergressis mens nondum stabilita est: quod lex hæc ita vellet, ut defectuosa eadem esset, factum est. Quin & alia hujus legislationis incommoda sunt. Ac primum quidem quod difficile, imo vero prorsus impossibile sit, ut ad omnes legislatoris voluntas pertingat. Quomodo namque qui longis terræ marisque distinentur intervallis (ut interim alias vitæ difficultates, ut morbos, insidiarum hostilium metus, membrorumque mutilationes omittam: quæ persæpe difficultates, ne in ipso quidem domicilii loco prodire, nedum longinquam profectionem suscipere permittunt) quomodo, inquam, hisce, fexcentisque, quæ mortalium vitam allidunt rebus aliis *adolescentes* impediti, rerum suarum administrationem ab unius Imperatoris nutu petent? Quod ergo (sicut superius diximus) legislationi deerat, id adimplentes, jubemus, ut [14] *qui puberes* imperfectæ ætatis tempus jam superarunt (mares nempe annum XX. fœminæ vero XVIII.) animumque ad res gerendas idoneum habent, ac prudentiam, quæ administratio refrenata res non labefactet, ut illa nocenter concessa non videatur, collegerunt his plena rerum suarum authoritas detur. Accipiunto itaque hi, justaque potestate res suas agunto. At quibus rerum recte gerendarum judicium adhuc deest, eo quod sibi ipsis (utpote qui quum gubernare debeant, imprudentiæ imperio regantur) damnosi futuri sint, etiamsi id tempus prætergressi fuerint, non percipient. Si quidem si, qui propositus finis erat, ut bona recte administrarentur, is necdum præsens sit, qua ratione, quanquam ætas advenerit, cum periculo ipsis committentur, quæ ipsius procuratione non recte administrabuntur? *Ad hunc* ergo modum qui rebus prudenter præsse poterunt, tametsi [15] ad administrationis tempus haud dum pervenerint, non prohibebuntur. Unum est enim quod requiritur, ne bona labefactentur. quod quum adsit, supervacaneum est ætatem expectare. *Et non tantum* Imperator rerum suarum procurationem administrationemque concedet, verum etiam [16] quibus cujusque loci magistratus obrigerit, plenamque jurisdictionem habent. Ita enim legislatoris providentia omnibus qui indigebunt, utilis erit, atque lex vim suam magis exeret.

10 Etiam ante XX. & XVIII. Qui non semper anno XX. aut XVIII. quod addi oportet legi 2. *C. de his qui veniam ætatis.*

11 *Inst. de curat.*

12 Non omnes eadem ætate sapiunt.

13 Non minus animo quam corpore, inter se homines differunt.

14 Vid. *C. de his qui veniam ætat. impet.*

15 Idque additur legi 2. *C. de his qui veniam ætatis.*

16 Idque additur legi 1. 2. 3. 4. *Cod. de his qui veniam ætatis.*

Constit. XXIX.

* UT ANCILLARUM PARTUS APUD ALIUM EDITUS, AD IPSIUS DOMINUM SEQUATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum hunc sermonem, qui nullam præ se fert mendacii perversitatem, verum esse atque rectum scimus: ita etiam veram legem, quæ iniquitate perverti non deprehenditur. Atque adeo si qua id non observat, ea lex non est, quamvis ea appellatione digna habita sit. Si enim hoc legis est [1], *ut cuique jus suum tribuat*, quomodo quæ hoc non præstat, lex erit? *At cum aliæ etiam* nomine tenus leges in id committere deprehensæ sunt, tum vero illa [2] maxime, quæ partum ancillæ, quæ non apud dominum, sed furto aliove modo subducta, apud alium quempiam peperit, postquam facinus innotuit, non cum matre ad suum dominum abire, sed ab hoc quem alieni mancipii dominum fuisse constat, detineri jubet. Hoc itaque quia non recte se habere visum est, convenienti medela nos dignati, uti suus matrem partus sequatur, jubemus. Non enim quia fur, quæ lex domino persolvi debere decernit, obrinet; idcirco etiam ille ancillæ suæ partu privari, eumque alius lucrari debet. Ad lucrum autem huic satis sit, quod [3] illa ad ministerium pro arbitrio usus est. At dixerit aliquis: Sed si quid in illam, dum possedit, impenderit, oportet & ipsum ex pretio lucrari: ideoque alienum non est partum apud ipsum permanere. Atqui si quisquam ad detinendum fœtum hoc rationem præbere putat, quomodo ut ille *matrem* sequi debeat, à domino persolutum pretium non majorem præbebit? Quin quomodo convenientius non est, si qui perdidit, indeque dolores in corde pertulit, ex accessione delinimentum sentiat: quam si ille eam habeat, qui præterquam quod nihil amisit (ab illo enim qui furto subductam ancillam ipsi vendidit, pretium recuperare licet) ancillæ etiam ministerium lucratus est? *Neutiquam ergo* (quomodo diximus) *detineatur partus*, sed quemadmodum matrem sic etiam filium prior dominus habeat. Sive enim qui furtum commisit, dives sit, tumque ipsi quod male accepit, ejus pretium reddat, nihil amplius negotii restet: sive mortuus aut vivus adhuc inopia laboret, ut quæ lex à furibus exigit, exolvere nequeat, tum vero quoque qui ancillam amisit, ejus calamitatem filii cum matre receptione deliniri æquius sit.

1 *l.*10. *ff. de justitia & jure.*

2 *l.*10. *in fin. l.*33. *ff. de usucap. l.*48. §. 5. *ff. de fur.*

3 Ex hoc loco potest defendi, Tutorem pupillæ plenam alimentorum pensionem imputare non posse, si pupillæ ministerio suum ad compendium usus fuerit.

Constit. XXX.

DE MULIERE QUÆ VIVO MARITO ALIOS DE MATRIMONIO COMPELLAT. 4

Idem Imperator eidem Styliano.

UT quum leges reipublicæ inutiles deprehenduntur necessario illas justa reipublicæ providentia in melius transformat: ita quoque ejusdem providentiæ munus sit, ut leges rectæ constitutas, nihilque subditos contristantes à male constitutis subditosque contristantibus seligat, hisque illas anteponat: præsertim vero quando eadem de re duæ inter [5] se pugnantes leges statuunt. Quomodo enim ratione fultum sit, si quum duces atque præfecti ex pejoribus præstantiores eligantur, & qui in gubernatione ad subditorum utilitatem omnia facturi putantur, præponantur: non item ex legibus, quibus donec respublica consistet, præesse datur, quum contra temporanea ducum præfectura sit, non præstantissimæ, sed pejoris notæ, quæque neque à principio innotuisse decuisset, ad gubernacula deducantur? At quorsum hæc à nobis dicta sunt? Justinianus ille, cujus diadema præter religionem subditorum, cura etiam decoravit, quum prius [6] de solutione matrimoniorum sanctionem edidisset: ut si mulier marito etiamnum superstite de matrimonio cum altero agat, non amplius illam, ut ipsius membrum ipsi jungi liceat, sed ceu insidiatrix ab ipso avellatur: postmodum [7] sibi ipse contradicens, ob hanc causam ditimi non permittit [8] matrimonium. Nos itaque priorem hominis voluntatem, ut quæ his ipsis quæ statuit roboretur, & adversus matrimonia insidias præcidat humanæ vitæ conducibiliorem esse intelligentes: eam lege lata in republica observari jubemus: quam vero cantata palinodia evulgavit, eam in reipublicæ nostræ theatro locum invenire non permittimus. *Si, qua* igitur marito adhuc vivo, de contrahendo matrimonio cum altero sermonem habuisse deprehendatur, ut quæ seipsa nefario proposito abruperit, & matrimonii solutione ab illo abstrahetur, & profecto etiam pecuniariis pœnis, quibus quæ aliis modis à maritis avelluntur, obnoxiæ sunt, subjicietur. Quæ enim matrimonii compage in unam [9] carnem cum marito coiit, non acquiescit autem, sed simul ad alium respiciendo creatorem qui illam conjunxit, contumelia afficit, simul in maritum hostili animo est: quomodo non juste hæc quum prius se ipsa à conjunctione prorsus abruperit, abscindetur? Et sane quando [10] mulier protervo proposito oculum [11] à membro suo avertens, in alienum respicere gestit: quæ alia signa & testimonia ipsam in maritum hostilia cogitare desideres?

4 Dimittenda, ex *Nov.* 22. *c.* 6. §. 1. neglecta *Nov.* 117. *c.* 8. & ita reducitur ad *Nov.* 22.

5 Ἀνθρωπίνη interdum in jure occurrunt.

6 *Nov.* 22. *c.* 16. §. 1.

7 *Nov.* 117. *c.* 8 *f.*

8 Saltem non numeratur inter causas repudiorum.

9 *Gen.* 2. *vers.* 24. *Mat.* 19. *vers.* 5. *Luc.* 16. [9] To Hostis est mariti, conjux, quæ proterve oculos à marito in alium conjicit.

11 Tertul. *lib. de velandis virginibus* ait, Nuptias de animo & affectu fieri, quemadmodum & stupritum. adde *Mat.* 5. *vers.* 28.

Constit. XXXI.

* UT [12] QUÆ MULIER MARITI ODIO ABORTAT, REPUDIARI AB ILLO POSSIT. [13]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI hominem è [14] terra creavit, costa ipsius in mulierem transformata, adjutricem [15] illi ex ipsius membris conjunxit, quo videlicet suæ creationis causam illa cognoscens, vel hinc discat, qua lege erga conjugem, benevolentiam atque amorem incontaminatum conservet. Quæ igitur ita animata est, benevolentiamque suam marito custodit, revera illa auxiliatrix est, neque conditoris promissum fallit: quæ vero diverso animo est, non amplius neque hoc esse cognoscitur: neque quanquam conjugium in unum illam cum marito cogere annisum fuerit, caro ex carne, membrumve ipsius est. Idcirco quum de muliere, quæ propter inimicitias quas cum marito habet, de industria abortando [16], neque in vitæ lucem fœtum producendo, seminis ipsius fructum opprimit, duæ leges latæ sint, quarum una [17] repudiare injuria affectum maritum jubeat, altera [18] vero non permittat: *nos*, legi divortium suadenti assentientes, illi ut multo utiliori authoritatem attribuimus. Alienum enim mihi à ratione, prorsusque iniquum videtur, ut quæ tam apertum in maritum odium suscepit, ut ipsius semen disperdat (ut interim omittam, quod communi naturæ infidiata sit) ipsi cohabitet. Nam si [19] qui alicui alii operi damnum inferunt, eos tanquam inimicos aversamur: quomodo eam quæ procreandorum liberorum operi, tum maxime necessario, tum præstantissimo noxam fecit, ipse qui damno affectus est, ut suam apud se habere potest, nec ut insidiatricem & hostem dimittet? Quod insuper evidentius signum requiras ut mulierem marito inimicam esse cognoscas? quomodo id inde manifestum non est, quod dum adversus illum hostilia cogitat, in vitam progressu fœtum privat? Quomodo igitur dictum est: lex quæ ipsos separat, obtincto, maritusque secedendi à muliere in hoc facinore deprehensa, facultatem habeto. Nam si quæ solum extra [20] ædes mansit, aut cum hominibus cum quibus non deceret convivata [21]

12 Extat apud 4. *Harm.* 12. §. 6.

13 Ut *Nov. Justin.* 22. *c.* 16. §. 1. fuerat constitutum: omissum vero in *Nov.* 117. *c.* 8. *in fin.*

14 *Genes.* 2.

15 Mulier ex viro & propter virum. *Tertull. 5. adverf. Marcionem. & lib. de veland. virginib.*

16 De abortu vide *l.* 8. *ff. de ſicar. l.* 39. *ff. de pœnis.*

17 *Nov.* 22. *c.* 16. §. 1.

18 *Nov.* 117. *c.* 8. *in fin.*

19 Exaggeratio criminis abortionis.

20 *d. Nov.* 117. *c.* 8. *verſ. ſi nolente viro foris domum manſerit.*

21 *Nov.* 22. *c.* 15. §. 2. *Nov.* 117. *c.* 8. §. 4. *c. ibi ſi cum viris extraneis nolente marito convivatur.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κθ'.

* Περὶ δ' δίκης, τικτούσης θεραπαίνης μὴ παρὰ τῆ οἰκείᾳ δεσπότῃ, ἀλλὰ παρ' ἑτέρᾳ, τ' τόκον ἅμα τῇ τικτούσῃ ὡσὰς τ οἰκεῖον δεσπότην ἀπέρχεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ ἀληθῆ κ ὀρθὸν λόγον ἴσμεν τ ψεύδους διαφορῶ ὄντα ἐμφαίνοντα, ὅτω κ ἀληθῆ νόμον, ὃς μὴ ἐλέγχῃ τῷ ἀδίκῳ παραστεπόμενον· ὡς εἴ τις τὸν ὁ διφασώζει, οὐκ ἂν εἴη νόμος, κἂν τ τιν αὐτῆς ἀφορητείας ἠξίω· εἰ γὰ τὸν νόμον τὸ νέμειν ὅσᾳ ἑκάστῳ ἁρμόττον, πῶς ὁ μὴ τὸν ποιῶν, νόμος ἔσῃ; πιφώσκοντες μὲν δὴ κ ἕτερα κωλύοντα νόμῳ τὸν παθόντος, ἐχ ἥττον δ' ἐκεῖν ὁ τῷ γονέως τ μὴ παρὰ τῇ οἰκείᾳ δεσπότῃ ἀλλὰ παρ' ἑτέρᾳ, ἢ συλήσεως τρόπῳ ἢ ἑτέρᾳ τινὶ τῶς ὠδίνας ἀπολυσαμένης θεραπαίνης. ἐπεισὲν τὸ κακούργημα εἰς γνῶσιν ἦλθε, παρακελεύομ μὴ σιωπῇ μηδὲ ὡσὲ τ οἰκεῖον δεσπότην, ἀλλ' ἅμα τῇ τικούσῃ τὸν τόκον τ οἰκείας θεραπαίνης, κερδῆσαί τ τόκον ἄλλο. ὀρκεῖ γὰ τοῦτο ὡσὲ κέρδος ὅσα εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῇ ἀπηρκέσαντο. κ φησὶν, ἀλ' εἴ τι μᾶλλ ὑπὲρ αὐτῆς κεκατεβλήμθ ὕτως ὑπάσαντο, δεῖ τι κ τοῦτον κερδαίνειν ὁν τ τιμήματος. κ ἀλλ' εἰ τοῦτο τὸ πεῖθει ὡσὲ ἄτοπον παρ' αὐτῷ ἀμφιβάλλειν. ἀλλ' εἰ τοῦτό τις δύλογον εἶναι νομίζῃ εἰς κατάχρεσιν τ κινήματος, πῶς οὐκ δίλογώτερον εἰς τὸ ἔπειτα, ἢ τ ὡσφλω διαφορᾶς τ τιμήματος ὠφελεῖσθαι κ ζημιοῦσθαι κ; πῶς δ' οὐκ ἴσῃ ἁρμοδιώτερον, τ ὑποτεθέντα τῷ ἀπάλεσαν, κ ταῖς ὀφείλουσι ἀληθοῦσι βεβληθέν τῷ κερδέων, τῷ κέρδει θεραπαίνας, ἀλλὰ μὴ ὀφείλον τοῦτο ἔχειν, ὃς, ὡσὲ τῷ μηδὲν ἀπολωλεκέναι (ἕξεστ γὰ αὐτῷ ἀναλαμβάνειν τὸ τίμημα παρ' ἃ πλασίου ἡ θεράπαινα ἀπημπολήθη),) ἐ τι ὅσα ὑπηρετήσατο κερδῆσαι ὀρᾶτε; ἑδαμῶς ἂν ἐν κατοχῇ ἔσῃ, κβιὰς ἔφυμεν, τὸ τχθὲν, ἀλλ' ὡσπερ τῷ μητέρᾳ ὕτω κ τὸ τόκον ὁ πρότερ ἔξῃ δεσπότης. ἄν τι γὰ ὁ τῷ κλοπῷ ἐργασάμθ τ δύπορων ἦ, ἀποδώσετ αὐτῷ ὡσὲ κακῶς ἔλαβε τιμῶν, ὑδὲν πλέον πολυπραγμονεῖν ὀφειλό· ἀν τε ζωνὸν μὲ, ἢ ζῶν μὲ, ἀπορῶν ἢ εἰς ἔκπτωσιν ἀτὲς κλέπτοντας ὁ νόμος εἰσπράττε)· κ ὕτως δικαιότερον, τ ἀπολωλεκότα τῷ θεράπαιναν τῇ δ παιδὸς σὺν τῇ μητρὶ ἀναλήψῃ ὠφεμυθήσασθ τῷ ἀπώλειαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λ'.

Περὶ γάμου, ζώντ δ' ἑτέρου ἀνδρός.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ τ πιφωσκομένων νόμων μὴ λυσιτελῶς ἔχειν τῇ πολιτείᾳ ἀναστροφὴν ἐποιῆ τῶν ἐπὶ τὸ ἄμεινον μετασκευὴ ἡ δικαία τ πολιτείας πρόνοια, ὕτω κ τὰς ὀρθῶς ἔχοντας τ νόμων, κ μηδὲν τὰς πειθομένας παραλυτέον, τ μὴ ὄντως ἐχόντων, μηδ' εἰς τὸ ἄλυπον τὰς ὑπηκόους ἀφελτέον τῶν, τ αὐτῆς ἂν εἴη ἀσφαλὲς ἔργον συλλέγεσθαι κ ἀφαιρεῖσθαι, ἐπεισὲν ὡσὲ ἐ αὐτὸ πράγματ δύο ἀλλήλοις μαχόμενοι ἀφίεσι νόμοι. πῶς γὰ ἂν εἴη λόγῳ ἔχον, στρατηγὸς μὲ κ ἄρχοντας τ χειρόνων συλλέγεσθαι τὰς ἀμείνους, κ ἀφαιρεῖσθαι τούτοις ὧν ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ συμφέρον ἀβλαβοῦς τ βίου τ ὑφ' ἡμῶν (καίτοιγε σὺν ἀεὶ μέλλουσιν ἀρχὴν) νόμων ἦ, οἷς, μᾶλλις ἂν ἡ πολιτεία σωίζωτ, τὸ ἄρχειν δίδοται, μὴ τὰς βελτίους πρίεσθαι εἰσάγῃ εἰς τὸ δεχθῆναι, ἀλλὰ τὰς τ χειρόν μᾶλλον; μηδὲ τὸ ἀφέτον εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν; τί δήποτε ταῦθ' ἡμῖν εἴρηται; Ἰουστινιανὸς ἐκεῖνον, ὃ, μ' τ δυσεβείας, κ ἡ ἀφὲ τὸ ὑπήκοον φροντὶς ἐσέμνωσε τὸ ἀβάθμα, πρότερον μὲν ἀβλαβοῦσαν γάμων ἡδοπομᾶ ἀπόρρησιν, ὡς εἰσᾶς γνωῆ, ἐπ δ' ἀνδρὸς οὐ ζῶσιν ὄντ, ἀφὲ γάμων αὐτῆς ἑτέρᾳ ἀβλαβοῦσθαι ὀφθεῖν, μηκέτ ἐξεῖναι αὐτῇ τῷ ἀνδρὶ συμπρᾶσθαι ὡς οἰκεῖον μέλ, ἀλ' ἧς ἐπίβουλον ἀβρήνυσθαι. ὕστερον αὐτὸς ἑαυτῷ ἀνέπλεμε, σὺν ἐπιτρέπῃ ἀβλαβῶν τῶν πρότερων δ' ἀνδρὸς γνώμῃ λυσιτελοῦσι ὁρῶντες τῷ βίᾳ, ὡς δ' ἂν παρακελεύεται ἀσφαλιζομένῳ, κ ἀφαναγκήτ ἴσοις τὰς κ' τ γάμων ἐπιβολάς, τοῦτῷ ἦ ἀφὲ πολιτεύσθαι νόμῳ ὠφέροντες, ὃν ἐπιτρέπεται φέρουσι παλαιοῦσι ὁ ἀπὸ ἡσαν, εἰς τὸ τ πολιτείας ἡμῶν ἤθαττον χώραν δύρίσκειν σὺν ἐπιτρέπομεν. Εἰπὲ δ', ἐπ δ' ἀνδρὸς παρόντ, πρὸς γάμους ἑτέρᾳ κοινολογημένῃ ὀφθεῖη, οἷα δὴ αὐτὴ ἑαυτῇ μεμαρ φρονήμασι ἀποῤῥηνοῦσα, κ τῇ δ' γάμῳ ἀβλαβοῦσῃ τάτε ἀποῤῥαγήσεται, καὶ δὴ κ ζημιωθῆς ὑποδηλοῦσα τοῦ ποινᾶς, ἃς ὑπέχοντες αἱ ἀβλ τὰς ἄλλας τρόπας τ ἀνδρῶν ἀβλαπτόμεθ. ἡ γὰ ἀβλ τ γαμικῆς ἁρμονίας εἰς μίαιν μ σαρκα τοῦ ἀνδρὸς ξεπλακωτόσεζ, ὃ τέρνησον ἦ, ἀλ' ὁμὼ μ ὑκ τῷ ὡσὲ ἑτέρου βλέπῃ, τ σεσαρκῶσθαι ταλάσλιν ὑβρίζουσα, ὁμῶ ἦ κ τῷ συζύγῳ ἐχθρᾷ φρόνημα φέρουσα, πῶς ἂ δικαίως αὐτὴ ἑαυτὸν ὡσαποτεμοῦσα παντελῶς τ ἐνώσεως, δικαιωθήσετ); τί γὰ ἂν ἔτι ὀφθεῖη ἐχέγγυον ἔχθρᾳ φρονεῖν τῷ ἀνδρὶ τῶν γυναῖκα, ὁπότε ἀσελγεῖ φρονήμᾳ τ οἰκείᾳ μοίρας τ ὀφθαλμῶν ἀποστρέψασα, ἀλλοτρίᾳ σωπιπλέζειν ἔρωτι φέρῃ;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λα'.

* Περὶ τ ἄνδρα χωρίζεσθ τ ἑαυτῆ γυναικὸς, ὅταν δι' ἀπέχθειαν τῶν ὡσὲ οὐτὸν ἀμολώσασα φαρμάκῳ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΠΑΣΑΣ ἄνθρωπον λόγῃς, ἐξ οἰκείων μελῶν βοηθὸν αὐτῷ συναπτῆ, τῶν πολυθρύλλων εἰς γυναῖκας ἀβλαπτόσεις, ἵνα τῶν ἑαυτῆς ἐπιτεμοῦσιν τ πλάσεως αἰτίαν, κ σύστειλεν πειθόμενοι), οἷον τιν νόμων, τ ὡσὲ τ ὁμόζυγον δύνω, κ σώζῃ αὐτῷ τὸ φίλτρον ἀνόθευτον· ἡ μὲ ὧν ὕσα φρονοῦσα, κ γνώμῃ οἰκείαν τῷ ἀνδρὶ πράσσα, βαθὸς τε ἐσὶ ἀληθὼς, κ τῶν δ' πλάσματ ὁ ψυδομένη ὑπόκρισιν· ἡ δ' ἐναντίον φρόνημα κτησαμένη, σὺν ἐπ ὧτε τὸν γνωσίζεζ), ὥτε σαρξ ὁν τ σαρκὸς, ἡ μέλ ὁ κοινὸν καθίσαν). κἂν ἡ συμάφεια ὡσὲ ἐν ἀγαγαῖν βασούσε. Διὰ τοῦτο ὡσὲ γαμικὸς δύο κειμένων νόμων, ἡ δι' ἀπέχθειαν τῶν ὡσὲ τ ἄνδρα, τῷ οἰκείᾳ τ ἀπορρῆς κηρᾷ λυμαίνῃ), ἀμοιλώσασα, κ ὡσὲ βίᾳ φάσ σὺν ἀγῶσι τῶν γονέων ἐκβῦσε· κ ἐ μὲ χωρίζεζθ τ ἀδικήμθων κελδοντ, ἐ γὰ σὺν ἐπιτρέποντ· ἡμεῖς ὡς λυσιτελέστερα κ' πολὺ ὠφελοῦντα τῷ χωρίζεσθ, οἰκείοις τὸ κύρ ὠφελοῦμεν. ἄτοπον γάρ μοι φαίνε) κ πανταχῶς ἀοίκητον, τῶν ὕστω ὠφελῶς τῶν ὡσὲ τ ἄνδρα δυσμένειαν ἐπαγηγμένων, δι' ὧν τῷ οἰκείᾳ λωβᾶσθαι κατάρκτον (ἀφίημι γὰ ὅτι κ τ κοινῆς ἐποίσθ φύσεως) συγκατοικίζειν αὐτῷ. εἰ γὰ τὰς εἰς τ ἕτερον ἔρωτα βλάσθαι ποιημένας, ὡς ἐχθρὰς ἀποτρεπόμεθα, πῶς ἂν τῶν εἰς τὸ πάντων ἀναγκαιότατον κ τιμιώτατον τ πειθοπαίας ἔργον ἐν ᾧ τῷ ζημίαν φέρουσιν, ὡς οἰκείαν ἕξῃ ὁ ζημιούμθ παρ' ἑαυτῷ, ἀλ' σὺν ἀποπέμψε) ὡς ἐπίβουλον κ πολεμίαν; τί γὰ ἂν σναργέστερον σημεῖον ἐπιζητήσῃ ἔτι, ὥστ ἰδεῖν ὅτι σύνεσις ἡ γνώμ τῷ ἀνδρί; πῶς δ' ἐχὶ φανερῶν ὅτι σὺ τῷ κατ' οἰκείᾳ φρονεῖν, τ ὡσὲ τ ζῆν κατρόθ ἀποστρεῖ τῶν γονέων; ὥσπερ ἐν εἰρῇ), ὁ διῶν αὐτὸς κρατέτω νόμος, κ ἀθέσεις ὁ γαμήτης ἐχέτω χωρίζεσθ τ ἐπὶ τοιούτῳ τολμήματι πιφωσκομένης γυναικός. εἰ γὰ κ μόνον ἔξω μείνασιν τ οἰκίας, ἢ συμπαρσὶ μαστιγώσιν φραστικοῖς οἷς ἢ νενόμικεν, τ γαμικῆς σωφρείας ὁ νόμ αὐτὸν διίστ (καίτοιγε σὺ τοιοῦτα

τοιοῦτα ἐκ ἔστι φανερὸς ἐφ' ὅτῳ μαρτυρίων τ' ἀφ' ἑτέρου ἀνδρὸς δυσμενείας, συκοφαντίας τῶν αὐτῶν τοιούτων οὖσης, ἢ μηδενὸς αὐθαιμάτου τῷ γάμῳ συναπαντῶντος) πῶς λόγῳ ἐξῇ, τὴν εἰς τοσοῦτον μῖσος ἐλάσασαν ἀνδρὶ καὶ τέκνοις ἀνδρὸς καὶ τέκνοις τῷ φύσει, μὴ ἀφιζύγουσιν, οἷς τῶν δικῶν τῷ πάθει, ἀλλ' ἐπιτρέπειν συνοικεῖν ἔχειν ἢ ἐφιεμένῃ τῇ συνεῖναι ζωῇ;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λβ'.

Περὶ τῶν ἐπιπτωφόρων ἐλάττων μοιχῶν, ἢ μοιχαλίδων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΟ τῆς μοιχείας ἄγος, εἴτέ τι ἄλλο τῶν ἀνοσιωργημάτων, βαρεῖαν καὶ φοβερὰν ἐπιπτώσει τῷ ποιοῦντι, καὶ, οἶμαι, μὴ ἀνθρωφονίας ἐλαττωμένην. ὁ μὲν γὰρ τῆς μιαιφονίας ἐργάτης ἑνὸς τινὸς πολλάκις τὴν μιαιφόνον χεῖρα ἀναστέλλει τοῦ βίου· ὁ δὲ μιαιφόνος τῆς μοιχείας ἐργάτης πλείων ὅσων ἀνέτρεψε βίος, ἀνδρὸς, παίδων, συζύγων, ἄκλων, μιᾷ πληγῇ πάντας τῇ τῆς γάμου ἀνατρέπων ἀφανισμοῦ. πολλὰ μὲν ἐπεὶ πάλαι φόνῳ τιμωρίας τῆς ἀνοσιωργίας, ἔδοξε τοῖς μὲν τοῦτο φιλανθρωποτέροις σκοπεῖν ψῆφον, ἀεί δέ τινες ἡμῶν ἢ φιλανθρωποτέρα ἐφίλκει γνώμη. ὧν οἱ μὲν ἔλεον τιμωρείαν (φημὶ δὲ τῶν οὐκ ἐπιμὴ ἀμφοτέρας τὰς συνεργεῖ τοῦ βλάπτειν) τῶν ἡμῖν ἀφίζουσιν. ἀλλὰ δὲ μὲ ἀνοσιωργήματ' ἴσα τῶν ποιῆ· ἐπειδὴ ὁ κτείνας ἀνδρα χρὴ αὐτὸ τοσοῦτος αὐθαίμας μὴ ἀπαρεμυθητον ἔχειν, ἐχάτω παραμυθίου οὐ δὲ τῷ σφοῦρα λαμβάνειν τ' ὀφείσης αὐτὸν τὸ γαμικὸ δίκαια γυναικός. οὕτω δὲ μηδαμῶς ἀφίεσθαι τ' γάμων κατορκείας μησὶ ἄπερ ἄθλον λαμβάνει ὁ τῆ τ' ῥιπῶν ἐκτομῇ, ἀδίκως τὸ λοιπὸν τοῖς ἀκολάστοις συμπλέκεσθαι· ἀλλ' ὁ μοιχεύων φθορεύεσθαι, ὑπὲρ ἧς παρανομίας πτόλασκεν, ὁ σωτηρίαν τ' ψυχῆς, δύμβρεσθαι ἐωτῇ τῷ σκέθει κηδεῦσαι δίκαι· καὶ σφῆς ἔρωτα μὲ δ' μοιχῆς βίᾳ καταστάσης αὐτῆς καὶ τέκνων ἐπαυλορμῆς, τῷ ἀβελουσίαν ὅση κεχώρεκεν τ' σφοικῆς, τέκνα τ παίδας καὶ τὸ μοιχεύειν συνδιανεμηκέναι εἰ ὁ μὴ παῖδες παρεῖεν, αὐτ' σκείνοι εἰς τῷ ἀφιορμὴν ἰσάζειαν τῆς γονέας· εἰ ὁ καὶ τέκνων ἔκη, τὰς ἄλλας τ' οὐσίας. σὺ λοιπὸν ὁ τοῦ χωρισμοῦ ἀφανισθέσης δ' βίᾳ, πάντας κυρίας ὄντας ἀφιέναι, καὶ κτ' τῷ σκείνης ἀφαιξιν τὰ σφοσόντα οἰκονομηθήσ), ὅτου τὰ ἐξώσφοικα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λγ'.

Περὶ τῶν μὴ ἐξεῖναι τοῖς τ' αἰχμαλώτων γαμετὰς ἑτέρῳ συνάπτειν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΙ μὲ τὰς πάλαι φθορὰς νόμων ἀφανεσθέντας τῶν φροντεῖν ὑπελάμβανον, μηδαμῶς βάλλειν τὰ οἰκεῖα ἐπαιρομένας, κἂν τι σὺ αὐτοῖς τοιοῦτον οἷον σφοσθῆναι διορθώσεως· ἴσως σὺκ ἂν ἐπὶ τοιούτῳ ἦλθον τῷ γνώμῳ. φημὶ δὲ πειρᾶσθαι τὰς μὴ τ' νόμων ὑμῶς ἔχοντας ἐπαιρομένων· (εἰ γὰρ κ ὕστως ἢ φθορὰ τὸ ὑπήκοον ἀναγκαία φοροντις τῶν πῶς ἂν δ' πολιτδίοιτο, ἀναγκαίως ἐπίσχεσε τῷ διορθωσιν, ἀλλ' ἵνα μη δόξωμεν τὰς ἐξ ἀρχῆς νομοθέτας λυπεῖν, κ' ἐπιχωμεν τῷ ἐπὶ τάχῳ ὁρμῇ.) ἐπεὶ ὁ κ' αὐτοῖς σκείνοις, ὥσαφ' ἔπ σὺ ἀνθρώπος ἐφιφοντο, σὺκ ἂν οἶμαι τῷ σφαίρεσιν ἀπαρέσκειν τ' διορθῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλα κ' χαρὰν ὁμολογήσειν τοῖς ἔπα διεγνωκόσιν (ἀ γὰρ φιλοπομίας ἔνεκεν, τὸ ὁ συμφέρον τῇ πολιτείᾳ σφοσόμβροι, τῷ τ' νόμων ἐκθεσιν ἐποιήσαν) φέρε δὴ κ' τῇ πολιτείᾳ συμφέρον ἂν αὐτοῖς σκείνοις τοῖς πάλαι νομοθέταις, σὺκ ἄπο γνώμης ποιοῦντες, κραδάσαι τινὶ παιωνίῳ φαρμάκῳ, τῇ παρούσῃ ἀμοιρίᾳ τῷ τ' νόμων ἀρρωστίαν σὺ θεᾷ ἠξιώμεθα. Ἐπὶ τοῖς ἄλλοις οἷς φθεῖ τ' αἰχμαλώτων γενομβθεῖσι, κἀκεῖνο τὸ μέρ' ὃν ὦ φθεῖ ἀμάλωτος ὠφέλησε, πάνυ δικεῖ ἀτόπως ἔχειν φασὶ ὅστως ἐπ' αὐτοῖς ῥήμασι, Εἴτε ἀνδρὶ συμβαίη τὸ τ' αἰχμαλωσίας ἀτύχημα, τ' γυναικὸς εὐ τῇ πολιτείᾳ μβμένης· εἴτε αὖθις γυνὴ μ' εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπίοι, μόνοι ὁ ἀνὴρ σὺ τῇ πολιτείᾳ, ὁ μ' ἀκελεδὴς κ' λεπτὸς λόγ' ἀμαλυθ' τ' γάμου. (δικαίως γὰρ ἄπαξ ἐπτηγυοφθῆς ἅπαξ, ἢ τ' τύχης ἀνιστόης τῷ σὰ ζ' γάμου ἀνισόπτα μθμένη ὁ συζυγεῖ) πολὺ δὲ φιλανθρωπότερον τὸ τοιοῦτο θεωρῆσαι, ἕως μ' φανερῶν ἢ τ' ἄνδρα φθεῖναι, ἢ τῷ γαμετῷ μθμένη, ἄλυπα τὸ συνοικέσια συζυγεῖν· κ' σὺκ ἐλάσσον) ὡς δὐτέρας γάμους ἅπερ γυναῖκες, ἅτε ἄνδρες, εἰ μὴ βάλοιτο δόκεῖν κ' ἐπιτείναν τῶν πρᾶξαι, κ' ὑποπτεῦν τοῖς ποιναῖς, ὁ μ' τ' φθ γάμος δύρεᾶς τῇ ὀκτίσῃ, ἢ τ' φθικῆς. Οἱ μὲν ὧν φθοβάπτες τοιούτῳ φθεῖ ζ' γάμου τ' αἰχμαλώτων ἐξέφυσαν γνώμῳ. ἡμῶν ὁ δ' ὑ αἰτία δύλογ', ἰῷ ὁ ἀκελεδὴς, ὡς αὐτοί φασι, κ' λεπτὸς λόγ' διδωσι, ἅτε ἡ φιλανθρωπία ἐσὶ κραβαρὰ, ἡ ἀδείαν λαλοῦσ' παρεχόμβη τ' γάμου, σὺ τῷ ὑποβαλεῖν αὐτὰς τῇ ζημίᾳ. εἰ γὰρ, ὥσαφ λέγουσι, τ' τύχης ἡ ἀνιστόης ὁ συζυγεῖ μθμένη τ' γάμου, πῶς, εἰ ἐκ ἐλεύθερᾶν ἐπανελθεῖη ὁ αἰχμάλωτ', μὴ τῷ ζ' γάμου ἀβλυσιν ἐκ τὸ ἴσον ἐπανελθόντος τ' τύχης, κ' ἀμφοτέρων ἐλευθερίως βιώντων, σὺκ εἰς τὸ ἴσον ὁ γάμος πάλιν ἐπανελεύσε); πῶ δ' τὸ φιλάνθρωπον κραβαρὸν, ζημιῶν μ' τῇ τ' οἰκειοπάτων μελῶν ἀφαιρῆσθ πειρᾶσθαι, τῷ ζημίαν ὁ παραμυθεῖσθαι ἀντεισαγωγῇ τ' ἄλλων κτημάτων; πῶς ὁ μᾶλλον κ' τ' φαυλοπάτων αὐτῆς ἀφειμένας τ' αἰχμαλώτων λογίζε), φυλαττομβμων αὐτοῖς τ' δικαίων, ἐχὶ πανδεινὸν τῷ μείζοσι μέρῃ (φημὶ δὴ τῇ ζ' οἰκείᾳ μέλας σωτηρήσῃ) κινδυνεύειν αὐτὰς μη ὁμοίας ἀξιοῦσθ τ' δικαίων, ἀλλ' εἶναι ἀνεπίχεῖρον τῷ ζημίαν, εἰ τῶν ἐπὶ γνώμῃ ἦκοι ἑκατέρᾳ μέρῃ, ἀλογήσαι ζ' οἰκείας μέλας; Τί ἂν φημὶ ἐγώ; ἑαυτῷ ζ' ἑνὸς μέρους σὺ αἰχμαλωσίᾳ ὄντ', τὸ ἀπείρατον ἀμφιμβμνηκὸς τ' αἰχμαλωσίας ἑτέρᾳ ὡς σωφέρειαν ἴδοι, ἐπανέλθοι ὁ τ' αἰχμαλωσίας τὸ σὺ τοιοῦτ' κατεσκημβρον, ἀδείαν εἶναι αὐτῷ τὸ οἰκεῖον, εἰ βάλοιτο, ἐπαναλαμβάνειν μέλ', κ' μηδαμῶς, διότι ἑτέρῳ σεσώφθη, τὰς ἐξ ἀρχῆς κοινοτομείας γάμους, εἰ γὰρ ἡ ἡλυμβη ὡς ἕτερον ὕστερον σωσάφεια δόξῃ τισὶν ἀδικάτ' ἂν ἀβμέτναι, πῶς ὁ δικαίστερον ἡ ἀρχῆθεν τ' γάμου σεσάφεια ὡς τῷ οἰκείαν κατάτασιν ἐπανελθόντ; κ' εἰ, διότι ἀλλοτρίῳ μέρῃ σεσῆπ), σὺκ ἐπιτρέπ τὶς ἀβμᾶν, πῶς σὺκ δύλογον, διότι ζ' οἰκείᾳ ἀπέρᾳγη μέρης, τῶν ὡς τῷ ἰδίαν οἰκειότητ σεσαρμόζειν; κ' φησὶν, ἀλλα κέρδ' γίνε) τ' αἰχμαλώτων σὺ τ' κτ' ὡσπίτειαν τ' δὐτέρων γάμων ὁμιλίας ἡ ἀντεισαγωγὴ τ' σκίσεως· ἀλλ' ὅτ' ὁ λόγ' ἀμεινον ὧ μὴ ὅτι γε χειλέων ὠφελεῖν, ἀλλα μησ' ἐπὶ ἀβίοιαν τ' τῶτα πιφρασκότων ἀναδεδῆσθαι. πῶς γὰρ σὺκ ἐχόντος εἰς φρένα δυσυχὴς κ' ἄπορ', ὃς ζ' οἰκείᾳ μέλας ἀλλότρ' χρῆσθαι; Θεασόμεθα δ', μηδαμῶς ἐπ ὡς σωσάφειαν ἑτέρᾳ τ' ἀπείρατον μεμβμνῆσθαι τ' αἰχμαλωσίας ἔρχοιτ, ἀλλ' ὅσοις ἂν δόκοτε χρόνοις σὺ αἰχμαλωσίᾳ ὧ τὸ σκεῖ ταλαιπωρούμβον, ὠφελμένον τὸ ἕτερον, κἂν μόνῃ ἤ χρεᾳ δηλῶσις μόνῃ ἀχρεᾳ σκείθεν κεπαλαμβάνη. Εἰ ὁ παρὰ τόνδε τ' νόμον βαλθεῖεν πινὲς τῷ ὡς δὐτέρας γάμους ὁμιλίας τ' ὡσπέρων ἀμφῆνυσδ, κ' ἔχῃ τ' τῷ παραστησιν τῶν σὺ τῇ ριζ'. νεαρὰ φθεῖ τ' γυναικῶν τ' σὺ ἐξεπόστοις ὄντων κειμβνων, ἴσασιν ὡς πινὶς ποιναὶς ὑποκείσον) τοῖς σὺ τῇ εἰρημβνῃ ἀβτάξει πεπαγδρίας. δηλονότι ἀδείας ὕσης, ὡς ἔφαμεν, εἰ ἀναῤῥυδείη τ' αἰχμαλωσίας τὸ σκεῖ ταλαιπωρούμβον, τὸ οἰκεῖον, εἰ βάλοιτο, ἐπαναλαμβάνειν μέλ'.

est, hanc lex à nexu matrimoniali separat (quum tamen hic in maritum odii nullum tam evidens testimonium sit, & accidisse id illi citra matrimonii injuriam videri etiam possit) cujus rationis erit, eam quæ tantum, tamque in maritum & naturam injurium odium conceperit, non disjungere, si ita marito videatur, & jubere ipsum uxorem habere, quæ ipsius vitæ insidietur?

1 Decimaneæ dicitur ab Harm. 6. tit 2.

2 Ἐπωτοφόρου. dixi ad l. 23. ff. de adult. in flagranti delicto deprehensis. Gal. trouvez sur le fait.

Constit. XXXII.[1]

DE ADULTERIS MANIFESTO[a] DEPREHENSIS.[3]

Idem Imperator eidem Styliano.

ADulterii scelus, si quod aliud gravem horrendamque pœnam exigit, & (ut puto) homicidii pœna non [4] minorem. Homicida enim periæpe unius tantum sanguinaria manu vitam evertit: scelestus vero adulterii perpetrator quam plurimos [5] fere de medio tollit, maritum, liberos, cognatos, aliosque, dum uno vulnere dilacerato matrimonio omnes prosternit. Veruntamen quia, cum olim id facinus morte [6] puniretur, visum est posterioribus mitiorem proferre sententiam: ac vero nos fere ad benigniora trahimur: quam illi constituerunt pœnam, ut nempe nasus [7] detestandis illis ambobus abscindatur, hanc & nos statuimus. atque hæc quidem nefarii istius sceleris esto pœna. Ac quoniam maritum pro tanta injuria citra consolationem relinqui non oportet, in matrimonii jus injuriæ mulieris [b] dotem percipiendo se consolator. Insuper mulieri ad alteras nuptias prosultare, neque, quasi in nasi abscissione præmium acceperit, libere in posterum secum libidinosis commiscere, nequaquam permittitor: sed ob scelus commissum, in monasterium (ubi in contritione animæ leviorem sibi pœnam faciat) velut in exilium detruditor. Et, si monasticæ vitæ desiderio correpta, illam susceperit, quæcunque ipsius bona a dote separata sunt, ea liberi & monasterium inter se distribuunto: si liberi nulli superstint, pro illis parentes, & si neque hi sint, alii cognati ad divisionem inducuntor. Quod si in prophano habitu e vita excedat, cum testamenti factionem omnino habeat, prout illa constituerit, quæ bona extra dotem habuit, dispensabuntur.

3 Et eorum nova pœna: quippe nasus præcidi adulteris jubetur hac constitutione, quod veteribus legibus non erat.

4 Adulterium pœnam homicidio non minorem meretur.

5 Exaggeratio criminis adulterii.

6 Adulterium olim morte puniebatur, vid. l. 30. in fin. ff. ad l. Jul. de adult

7 Harmenopulus d. loco. Sic manus furibus præciduntur in Longobard. l. de latrocinib. l. si quis latr. de furtis in Longobard. & in patriam conspiratibus l. de conspiratoribus, de aggressoribus in via factis in leg. Longob. adde quæ dixi ad Nov. 134. cap. 13. vers. si vero criminis qualitas, ubi de pedum, manus, aurium & narium amputatione dixi, & excæcatione.

8 Vid. quæ dixi ad Nov. 134. c. 10. & Nov. 117. c. 8.

Constit. XXXIII.

NE[9] CAPTIVORUM UXORIBUS ALIIS NUBERE LICEAT.[10]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI qui olim leges tractarunt, eo fuisse animo, ut prorsus sua quanquam in illis correctione nonnulla indigerent, corrigi tamen nollent, suspicatus essem: fortasse nunquam hoc consilium suscepissem, uti leges, quæ sese recte non haberent, corrigere tentarem, & tametsi arcta reipublicæ cura, quo videlicet recte illa administraretur, necessario correctionem injunxissem: ut ne tamen primos legislatores contristare videremur, qui nos in hoc impetus ferret, inhibuissemus. At quoniam illis quoque ipsis, si etiamnum in vivis essent, non modo illorum institutum, qui corrigere conantur, non displiciturum, sed eosdem etiam qui ita faciendum censerent, his gratias acturos arbitror, (non enim gloriæ causa, sed quod reipublicæ commoda curæ haberent, leges edidere) age quæ reipublicæ conducant, neque illis ipsis veteribus legislatoribus displiceant, iacientes, exactiore consideratione, seu medicamento quodam Pæonio [11], legum morbos propitio Deo curemus. Supra cætera etiam ubi de captivis sanxerunt, hoc caput, in quo de matrimonii dissolutione statuerunt, valde rationi esse dissentaneum videtur. Sic autem & in hæc verba ajunt [12], *sive* marito captivitatis infortunium accidat, manente uxore in civitate: sive quum uxor in jus captivitatis pervenit, maritus in civitate permaneat: exquisita quidem & subtilis ratio distrahit matrimonium. Semel enim servitute alteri superveniente, conditionis inæqualitas æqualitatem, quæ in nuptiis spectatur, permanere non patitur. Nos tamen humanius talia contemplantes, *donec certum* est superesse maritum vel uxorem, pro non solutis matrimonia haberi finimus: neque ad alias migrabunt nuptias vel mariti vel uxores nisi petulanter id egisse videri velint, & in pœnas incidere, ille quidem exactionis donationis ante nuptias, hæc vero dotis. Hi ergo istiusmodi de captivorum matrimonio pronuntiarunt sententiam. Nobis autem neque causa, quam exquisita (ut ipsi loquuntur) subtilisque ratio suppeditat, rationi esse consentanea: neque humanitas, quæ dirimendi matrimonii facultatem præbet, dum ipsos damno subjicit, sincera videtur. Si enim (quemadmodum inquiunt) durare matrimonium fortunæ non [13] permittit inæqualitas, quomodo si ad libertatem revocetur captivus, quum post matrimonii dissolutionem ad æquabilitatem fortuna redeat, amboque in libertate vivant, ad æqualitatem matrimonium non redibit? Quæ vero illa sincera humanitas, quæ amicissimorum membrorum subtractione damnum inferre, aliorumque substitutione id quasi sarcire conatur? Quomodo item, etsi usque ad vilissima quæque captivorum substantia jure statuque ipsorum integro taxetur, illos non ita præstantiore parte (sui nempe membri conservatione) atque rerum suarum jure periclitari velle, immensumque damnum fore, si altera pars membrum suum nègligere in animum inducat, non perquam est manifestum? Quid igitur ego? *Si quum altera pars* in captivitate sit, altera quæ à captivitate libera manſit, ad alterius conjugium respexerit: postliminio vero revertatur quæ in captivitate detenta fuit: ut illi [14] si velit, suum membrum recipiendi facultas sit, ac nequaquam quod alteri conjunctum fuerit, prius matrimonium innovetur. Si enim conjugium cum altero postmodum initum videbitur aliquibus dissolvi non oportere, quomodo non æquius fuerit, si primus matrimonii nexus in suum statum revertatur? Et si eo quod alienæ parti conjunctum sit, id quispiam avelli non permittat: quomodo quod à sua parte abruptum sit, id in suum locum restitui, rationi non fuerit consentaneum? At dixerit aliquis: Sed in lucrum captivis cedit quod propter alterum temeritate contractum matrimonium, per compensationem pœnæ nomine introductum est. Verum hunc sermonem non dico non labris exprimi, sed ne in mentem quidem authoribus ejus venire melius fuerit. Nam quomodo ille, qui membrum suum pecuniis commutat, non extrema mentis infelicitate & penuria laborat? Sancimus itaque, *ut nequaquam* amplius quæ pars à servitute intacta manſit, ad alterius conjugium procedat: sed quotcunque annis altera in servitutis miseria detinebitur, tametsi [15] inde nullam neque de scripto, neque citra scriptum significationem accipiat, illam expectet. Et quod si præter hanc legem alterius matrimonii commercio à priore abrumpi aliqui velint, idque non secundum obtervationem in Novella centesima decimaseptima de uxoribus eorum, qui in expeditione sunt relata, fiat: sciunto illi, quod positis in dicta constitutione pœnis subjacebunt. Intuper etiam (quemadmodum diximus) ut si qui servitutis ærumnas sustinet, liberetur, suum si velit membrum recipiat, licebit.

9 Extat 4. Harmenop. 12. §. 4.

10 Etiam post quinquennium, & ita abrogatur Novell. 22. c. 7. vers. si vero intertum. Nov. 117. c. 12.

11 Medicamentum Pæonium. fuit autem Pæon Medicus Deorum. Suidas in παίων.

12 Nov. 22. c. 7. in princ.

13 L. 45 ff. de ritu. l. 1. ff. de divor. l. 19. l. 56. ff. soluto. l. 12. §. 4. ff. de captivis.

14 Dixi ad Novell. 117. cap. 11.

15 Quid exigebatur d. c. 11.

Constit. XXXIV.

DE TUTORE QUI PUPILLAM SUAM[1] VITIAT.[2]

Idem Imperator eidem Styliano.

NEfaria res est, si illi, de quibus ea expectatio fuerat quasi probi futuri essent, quum ab illis qui talem de ipsis opinionem conceperant, jam aliqua fide digni habiti sint, pro bonis atque fidis inimicos & infidos se exhibeant. In illis autem quibus pupillorum obvenit cura, si, cum pupillis salutariter prospicere debeant, ipsorum eversores existant, tanto id scelus gravius[3] est, quanto illorum fides ab iis, qui id ipsis injunxerunt, major judicata est. Constat enim, quod parens persuasum habens, quos pupillaris ætatis relinquit liberos, ab eo cui cura committenda est, paternum patrocinium sensuros, eam cui ita fidit, demandat. Recte igitur superiores fecere, qui pro patre conservatoreque pupillæ deprehensum vitiatorem punierunt. Deportationi[4] enim hunc subjiciunt, ac bonorum privatione multant. Verum in decora specie decorum non servarunt, neque ullam injuria affectæ graviaque passæ puellæ, ut illius infortunio succurrerent, suscepisse curam videntur, dum vitiatoris bona in fiscum statuunt esse inferenda: non animadvertentes hinc fieri, ut ulcisci quidem injuriam velle, sed in proposito non persistere existimentur. Ubi enim injuriæ ultio quando injuria affecto damnum injuria datum non resarcitur, neque qua tenetur calamitatem legis auxilio effugit? Quale autem calamitatis puellæ est effugium, quando non modo infortunii compensationem non invenit, sed lucrum[5] etiam progressu ætatis ex suo dedecore atque infamia paratum esse videt? Ut igitur hoc lege, tanquam[6] probrum aliquod reprehensione afficatum purgemus, *ut vitiatoru* bona in fiscum deferantur, abrogamus: jubemus autem, ut eo concedant, quo ipsorum dominus injuriam & infortunium projecerit.

1 Id est, cujus tutelam vel curam gerit, vel gessit, & ita communiter intelligi tradit Clarus *5. sent.* §. *fornicatio. versf. cum pupillus.*

2 Ejusque bonis pupillæ vim passæ addecendis, non fisco, ut olim *leg. un. C. si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit.*

3 Duci proditori comparatur violator pupillæ tutor. Quintilianus *declamat.* 284.

4 *d. l. un.*

5 Ποιεζόμενον ὕστερον ὕστιον κέρδος. *Scrimg.* ποιεζόμενον ὕστερον κέρδος. *Cujac. 17. observ. 32.*

6 Ὡσπερ κηλίδα μόλυβ. *Scrimger.* Ὡσπερ κηλίδα μῶμον. *Cujac. d. l.*

Constit. XXXV.

DE RAPTORIS VIRGINIS, EORUMQUE QUI IN RAPTU ADFUERUNT, POENA.[7]

Idem Imperator eidem Styliano.

NEque quod ecclesiasticæ legi rebellemus, neque quod civilem simpliciter collidamus, hanc adversus virginis raptorem sententiam proferimus: sed posteaquam velut via quadam rebus humanis conducibili investigata, commiseratione sacræ legis id malum quasi insolescere, civilis vero legis austeritate suppremi, cognovimus: in eam sententiam, unde rerum statui plus subsidii esset, inclinavimus. Vult autem civilis lex[8], ut non solum qui per raptum & vim virginem ingenuam stupravit, morti addicatur, insuperque supra mortis adjudicationem bonis privetur, verum etiam qui in scelere adjumento fuerunt, eandem & pœnam & multam sustineant: idque tum etiam, quum voluntarie se mulier raptori dedidit. Quin & ejus patrem, si facti conscius fuerit, deportatione punit. Neque vero tunc solum, sed etiam, si quum quo tempore raptus committeretur, ejus rei ignarus fuerit, filiolæ vitiationem postmodum parvi pendat, reoque judicium remittat, aut iftiusmodi matrimonium approbet, in incuriæ pœnam deportationem sustinet. Atque hæc quidem veteribus placuere. Verum sempiternæ memoriæ pater noster non tantum in mulieris raptum, verum etiam in circunstantias oculos dirigens, ad illam sententiam accommodat ac sancit, *ut si cum armis*[9], sive gladiis, aliisve nonnullis præter gladium lethalibus raptus commissus sit; qui raptum fecit, gladio puniatur: utpote qui eo quod cum armis ad id factum processerit, neque ab homicidio immunis sit: qui vero suppetias[10] tulerint, factive perpetratores suscepcerint, naso mutilentur, verberentur, & cute tenus tondeantur. Quando autem arma violentiæ adhibita non[11] essent, ut mortem sententia non spectet, quod nempe tunc homicidium locum non habuerit: sed raptus auctor manus[12] mutilatione periclitetur. qui vero ministerium[13] præbuerint; aliosquive se ifti rei immiscuerint, verberibus, tonsura & deportatione pœnas pendant. Ac sane corporalis pœnæ hæc est descriptio: Quod vero ad pecuniariam attinet, ne à primitiva legislatione mutetur, ejusque effectum retineat, permittitur[14]. Atque hæc quidem pater noster sancit, quorum & nos approbatricem sententiam suscipientes, legislationem illam & in præsens & in futurum auctoritate & effectu obsignavimus.

7 Mutatur lex unica *C. de raptu virgin.* adde *Novell.* 143. & 150. *de ea quæ raptori suo nubit. 6. Harm. 7. Clar. 5. sent.* §. *raptus.*

8 *d. l. un.*

9 De eo qui cum armis virginem rapuit.

10 De eo qui suppetias raptori cum armis tulit.

11 De eo qui sine armis virginem rapuit.

12 De manus mutilatione dixi ad *Nov. 134. c. 13.*

13 De eo qui opem tulit raptori sine armis.

14 Eaque in re nihil mutatur *d. l. unica.*

Constit. XXXVI.

UT CAPTIVI FILIUS[15] HERES SIT.[16]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI reipubl. sustentaculum[17] atque fundamentum sunt leges, certe ut illa in tuto sit, sanitatem leges conservent oportet. Legis autem sanitatem quid aliud quam æquitatem quis dicat? Circa hanc itaque, quo leges, quæ rempublicam nostram gubernant, æquabiliter sese habeant, cogitationes nostras obvertentes legem[18] illam, quæ eum qui ex duobus *captivis natus est* heredem bonorum ejus parentis qui apud hostes mansit, fieri non vult: hanc (inquam) legem, ne legum sanitate (quæ æquitas est) privetur, periclitari animadvertentes, illam ad sanitatem transformare voluimus. Nam quod injuste istud statuat, non difficile cognitu est. Quam enim vim locorum natura ad adscribendam filio hereditatem habet? Neque vero hoc quisquam objiciat, quod quum parens servus sit, propter servilem conditionem filius exheres erit. Quomodo enim civilis lex, quæ, si captivum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex eo natum liberum heredem esse non permittet: sed qui apud hostes est, servo bonorum administrationem dabit, tum etiam ad quem captivi bona aliquis pertinere putabit? Ad cognatosne? At quomodo servitus obsistens his ad hereditatem introitum non præcludit? Aut quomodo, quibus permissum est, non longe prius heredes esse licebit? An vero fisco danda erunt? Verum quomodo manifesta illa injuria non est? Si etenim rationi consonum est, ut[19] captivorum liberi è publico subsidium sentiant: quomodo captivi filium bonis privari, illaque fisco attribui, non perquam evidens injuria est? Quod si sæpenumero, quum nonnulli parentes graviter conscientia abusi, atque ideo pœnis subjecti, acerbeque è vivis sublati sunt, liberi eorum substantiæ domini esse lege non[20] prohibentur: quæ ratio est, quamobrem quando pium propositum parentes decorat (& quidem in fidei testimonium effusus sanguis, ut eximius ipsorum animus magnusque spiritus ipsis etiam impiis miraculo esset, persæpe effecit) liberi facultatem ipsorum domini esse non permittantur? Nequaquam itaque constitutio[21] illa sana esse nostræ Majestati videtur: eaque propter sancimus, uti deinceps, sive quum captivitatis caligine circumfusi parentes essent, in lucem prodiit filius, sive etiam in libertatis splendore ipsum mater peperit, parentum substantiæ heres sit: idque sive ambobus parentibus è captivitatis vinculis liberati contingat, aut non: sive[22] quum unus eorum libertatem nactus sit, alter in calamitatis vinculis vitam finiet: sive denique uterque parens in captivitate moriatur, extra quam si mortem testamento condendo præveniant. Tunc enim illi quos testator voluerit, heredes erunt: tamen ut trientis legitimum subsidium filio servetur.

15 Id est, captivo natus.

16 Olim heres non erat nisi ambo parentes postliminio rediissent & ita abrogatur *l. 1. C. de postl. rever.*

17 Legum commendatio. adde *l. 2. ff. de legib. Novell. Just.* 163.

18 *d. l. 2.*

19 Captivorum liberi è publico alendi.

20 Vid. *l. 6. ff. de bon. damnat.*

21 *l. 1.*

22 Et hoc adjicitur *d. l. 1. Cod. de postlim. rever.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λθ'.

Περὶ ἐπιτροπῆς φθείροντος τὴν ἐπιτροπευομένην παῖδα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Δεινὸν μέν, τοὺς ὅσοι χρηστοῦ πατρὸς διαδοκηθέντες ἔσεσθαι, καὶ τῆς πατρικῆς ἀξιωμάτων πίστεως ἀξιωθέντες, ἀντὶ τοῦ πατρικοὺς κηδεμόνας ἀληθῶς καὶ πίστεως ὀφθαλμοὺς, ἐχθροὺς ἀποφανθῆναι καὶ ἀπίστους. τοσοῦτον δὲ ὑπερέβαινεν τὸ κακὸν ἐπὶ τῶν λαχόντων ὀρφανικῶν παίδων ἐπιτρέπειν, ἀντὶ τοῦ σωτῆρας παρασχεῖν τοῖς ἐπιτροπευομένοις τὴν ἐπιτροπὴν, ὁλέθρους τούτους αὐτοῖς. καλῶς ἂν οἱ πρὸ ἡμῶν νομοθέται τὰ ἀντὶ πατρὸς, ἀντὶ σωτῆρος παιδὸς ὀρφανικῆς, δεδεσμῶσθαι φθορέα ἐξουσίᾳ γὰρ τοῦτον ὑποδέδωκεν, καὶ τῷ σώσοντι ζημιοῦσι τὴν ἀδικίαν ἀμυναῖς, μὴ μόνοι σώζειν τὸ βλάπτειν. πῶς γὰρ ἀδικίας ἄμυνα, μὴ δὲ ἀδικηθέντος ἀπολαμβάνοντος τὸ ἀδίκημα, μηδὲ τῶν κατεχόντων αὐτὸν συμφορὰν λαβεῖν τοῦ νόμου ἐπικουρίας ἀπολυόντος; ποία δ' ἀπορυγὴ τῷ γινομένῳ τῆς συμφορᾶς, ὅτε μόνον παραμυθίου δίκαιος τὸ δυσχέρες, ἀλλὰ καὶ προεζόμενον ὕστερον ἕτοιμον κέρδος ὁρᾶ ἐκ τῆς ἰδίας ὕβρεως αἰσχύνης; Ἵνα δὲ ὥσπερ κηλίδα μώμου τινὰ τῷ νόμῳ περιορισθέντα καθάρωμεν, τοῦτο φέρεσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν ὑπαρξιν τοῦ φθορέως ἀποβεβαιοῦμεν. κελεύομεν γὰρ ὅλοι τοῦτο ἀπέναι, καὶ τῷ ἀδικίαν καὶ τὸ δυσχέρες ὁ τῆς ὑπάρξεως κύριος κομιζέσθω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λ'.

* Περὶ τοῦ κοινοῦ ἁρπαγος πυρφόρας, καὶ τῶν αὐτῷ συμπεπλεγμένων, ἢ συμπεδότων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Οὔτε ὡσὰν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀπωθεσθαι ζόμενοι νόμον, ὕπη τὴν πολιτείας ἀπαλῶς συγκεραῦντες, τῷ δοκεῖν δὲ κοινοῦ ἁρπαγος γνώμιμον ἐκφέρομεν. ἀλλ' οἶον ὁδὸν πινὰ δὲ βίᾳ τοῖς περίσωσιν τῷ συμφέρουσιν κεχωρηκόσιν, ἐπείσαξ εἰδόμεν τὴν δὲ ἱερὰ συμπαθείᾳ νόμῳ ὥσπερ ἀναδιδύμῳ τὸ κακὸν, τῇ δὲ πολιτικῇ νόμῳ αὐτηρείᾳ κρατεσκόμενον, ἀλλὰ τὸν τῷ μᾶλλον ἐπαμιωσης τῇ κεχωσίσθαι τὴν περισῶσιν ἐγλυόμενα ὠφελίας. βάλε) μὲν γὰρ ὁ πολιτικὸς νόμος ὁ μόνον τὸ δι' ἁρπαγῆς καὶ βίας φθορέα γεγονότα κόρης γαμετὴν ἀναγορεύθαι, ἔτι δὲ καὶ ὡς τῇ δὲ γαμέτῃ δίκῃ καὶ τῷ ὑπαρξιν ἀφαιρεῖσθαι, ὅταν δύσχρεῖς ὦσιν αἱ φθορήμματ· ἀλλὰ κἀκείνῃς δὲ συναπλήκτορες ὤφθησαν δὲ ἀνοσιουργήμασι, τῷ αὐτὰ ὑφίσεσθαι ποιοῦσι καὶ ζημίαν καὶ τὸν χρεῖσθαι ἄτυς, καὶ ἑαυτῷ ἐκεῖσα ἡ γυνὴ τῷ ἁρπαγῇ συσχείλεσεν. ὁ μὲν ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτης πατέρα, ὃν συνειδῆσαι κατεσκίνῃ τὴν πρᾶξεως, ὑπεργελᾶν κλάζῃ καὶ ὁ πρῶτον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ παρὼν τὴ καιρῷ καθ' ὃν ἡ ἁρπαγὴ τετέλεσται) συνειδῶς ἐλέγχῃ), ὁμως ὀλιγωρείᾳ διδοὺς τῷ δὲ ἡυχατείᾳ ἀφθορᾶν, καὶ ἀφιεὶς τὸ δίκης τὸ ἔγκλημα ὑπολαμβάνοντος· ποιῶν ὑπάρχῃ τὸ ὀλιγωρίας φυγὴν ὑπεργέλων. τοιοῦτε μὲ εἶδος τοῖς πάλαι. Ὁ δ' ἀείμνης ἡμῶν πατὴρ σὺν εἰς μόνον τῷ ἁρπαγῇ δὲ γυναῖκα ἀποκοπῆσαι, ἀλλὰ καὶ ὡς τὰ ἄλλα ὠφελιμάθημεν, ὡς ἐκεῖνα τῷ ψῆφον συναιρούζῃ· καὶ ἡεαῖζει, μᾶλλ' ἢ ὅλων, ἤτοι ξιφῶν, ἢ ἄλλων πινῶν ἀκόμη ξιφος ἀναιρετικῶν, τὸ ἁρπαγῆς χλοιμῆρης, ξιφὶ πυρφορεῖαζ τὸ βιαστέμβιον (ὡς δι' ὧν μεθ' ὅπλων ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἐχώρησεν, σὺν ὄντος αὐτῷ καὶ μιαιφονίας αἰθώς) τὰς ὑ συνειπελημμένους, ἢ συνειδότας, ἢ συνείσιζως ἀζημίῳ ἀσυδίλῳ, ῥινὸς ἐκτομῇ καὶ μάστιξι καὶ κυρείᾳ τῇ σὺ χρὶ πυρφορεῖαν· ὅπλων δὲ μὴ συμπαρόντων τῇ βίᾳ, μὴ μέχρι φόνε τῷ δίκῳ ὁρᾶσι, (ὡς ἤδη τὸ μιαιφονίας χώρᾳν ἐχούσης) ἀλλὰ τὸ αὐθέντῳ τὸ ἁρπαγῆς εἰς χεῖρας κινδυνεύειν δόκησι, τὰς ὑ συνεπερχησαμένας, ἢ κοινωνήσαντας ἄδικος, μάστιξι καὶ κυρείᾳ καὶ ὑπερορίᾳ τῷ δίκῳ εἰσπράττεσθαι. ὧδε δὲ ὅν τὸ εἰς τὸ σῶμα ζημίας ὅτε ὁρᾶ. ἃ δὲ γε ζημιῶσε ἀφορᾶ, ταῦτα τὸ ἀμετακοίητον καὶ σύναρχον συλλαμβάνῃ φέρειν τὸ δέχεσθαι νομοθεσίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ πάντερ ἀποβεβαιῶζε πατὴρ, οἷς σύνωφθον γνώμιμον καὶ ἡμεῖς ἀναδεχόμεθα, τῷ τὸ σὺ τῇ παρούσῃ καιρῷ καὶ τῷ εἰς ἔπειτα πιμῷ τε καὶ σύνεργὸν τὴ νομοθεσίᾳ ἐπισφραγιζόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λα'.

Περὶ τοῦ κληρονομεῖν τὸν τοῦ αἰχμαλώτου παῖδα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Εἰ τὸ πολιτείας ἐρεῖσμα καὶ κρηπῖδες οἱ νόμοι, εἰ γε μέλλοι αὐτὴ σὺ τοῦ ἀσφαλεῖ εἶναι, τὰς νόμους χρὴ τὸ ὑγιὲς διαζώζειν. νόμιμ γὰρ ὑγιεινὸ τί ἂν πὶς ἄλλο ἢ τὸ δίκαιον φαίη; ὧδε τέτε ὄν, ὥστε δικαίως διαλαβεῖν τὰς τοῦ ἡμετέρου αὐγοῦ πολιτείαν νόμους, ἀεὶ σπεύοντες τῷ διαλαβεῖν, καὶ τὸ νόμον ἐκεῖνον ὃς βέλε) τὸ ἐκ δύο αἰχμαλωσίαν, μηδὲ κληρονομεῖν τὸν διαφερόντων δὲ σὺ τοῖς πολεμίοις μεμφομένοις· τοῦτον δὲ κεκωνοποιηκότες κινδυνεύοντα τὸ τῶν νόμων ὑγείας (ἥπερ ἐστὶ τὸ δίκαιον) ἀποστερεῖζ, μεταποδιάζειν αὐτὸν πρὸς τὸ ὑγιὲς σφοδρυμήθημεν. ὅτι γὰρ σὺν ὠδῖνας τοιοῦτος ὁρίζῃ, ᾧ χαλεπὸν συνιδεῖν. πίνα γὰρ ἰχνιῷ τὸ τῶν ἰδιότης ἔχῃ ὁρίζειν τῶ παιδὶ τὸν κληρονομίαν; ἢ ὁ δὴ ἐκεῖνό τις ἀνθυποφέρῃ, ὡς δίκαι χρημάτιζοῦ δὲ γονέως, διὰ τὸ δικαίως κτᾶσθαι, ὁ παῖς ἀποκληρῶ ἔχει. πῶς γὰρ ὁ νόμος τὸ πολιτείας, ὃς, εἰ τῷ αἰχμαλώτῳ λύσις ἐγκύρῃ τὸ αἰχμαλωσίας, ἐλεύθερος τὸν ἐγνώκεσεν, ὁ συζυγικὸς τοῦ ἐξ ἐκείνε φωτὶ ἐλεύθερα κληρονομεῖν, ἀλλὰ τῇ σὺ τοῖς πολεμίοις δικαίᾳ τῷ δοκεῖ τούτων ἐπιτροπεῖσθαι; πίνι δὲ καὶ ἀφέρειν οἰκεστοῦ τις τὰ δὲ αἰχμαλώτε τοῖς συζύγοις; καὶ πῶς ὁ σὺν ἀπαντῶσα ἡ δικαία τούτοις εἰς τὸν κληρονομίαν τῷ εἰσόδον ἀποκλείῃ; ἢ πῶς ὁ πολὺ πρότερον ἐξίσης κληρονομεῖν συγκεχώρηται; ἀλλὰ τοῦ δημοσίου δοθήσε); καὶ πῶς ὁ φθαρεὶς καὶ ἀδίκημα; εἰ γὰρ σὺν δὲ δημοσίᾳ ὀλιγῶν ἐστὶ τοὺς αἰχμαλώτους σωθῆναι βοηθείας τυχόντας, πῶς ἐχὶ φθαρεὶς ἀδικία, ὃ δὲ αἰχμαλώτε μὲ παῖδα ἢ φθορίσας ἀποτρεῖν, φθορεύσεσθαι ὁ τοιοῦτον τοῦ δημοσίου; Εἰ δὲ καὶ πολλάκις σὺν γονέων ποινῶς λαμβανομένων σωσθῆναι, καὶ πικρῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀφαιρεμένων, οἱ παῖδες ὁ κωλύον) νόμῳ κύριοι φθορίσας καθίσασθαι· πινὰ λόγον ἔχῃ, διότι φθαίρεσις δύσεσθης σεμνωμῆ τοὺς γονέας (πολλάκις γὰρ καὶ μαρτυρίᾳ αἵματος τὸ λαμπρὸν δὲ φρονήματος αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτοῖς ἀναμφισβητήτως τοῖς ἀσεβέσι πεποίηκε) μὴ συγχωρεῖν τοῖς ἐξ ὧνπερ φυεῖσι, κυρίᾳς εἶναι τὰ ὑπαρχόντων; ἐδόμεθα γὰρ τῷ τελοῦντι φθορᾶσθαι ἀμφιβόλου. τότε γὰρ ἐκεῖνα κληρονομήσῃ ἃ σὺ τῇ βυλῇ δὲ ἀμφιβόλως γονέως κεῖται, φυλαττομένης τῷ παιδὶ τὰ σὺν δὲ νόμῳ πεπεισμένοις βοηθείας.

ΔΙΑΤΑ-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λζ'.

* Περὶ ᾧ τὸ ἐλεύθερον ὁ δεσπότης τῷ ἄκοντι χ' τοῦ ἄκοντος διάγειν ἐλεύθερον, ἀλλὰ μὴ ὡς τῶν οἰκείων ἐπ' ἀδείας ἔχειν διατίθεται.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τῷ παρόντι νόμῳ ἐκλείπουσι πᾶσις πλείους κατάστασιν, ὅπερ οὐδεὶς, τοῦτο τῇ σοφίᾳ τὸ πρέπον αὐτῷ ἀποδίδωμεν χρῆμα. Φησὶ τοίνυν ὁ οἰκέτης ὁ ἐκ διαστολῆς αὐτὸ διατυπώσῃ ὀφείλοντος ἐλευθερίας ἀξιοῦσθαι, ἀγνοοῦντος ᾖ τὸ διάταγμα, καὶ διὰ τοῦτο λογισμοῖς ἀμφιβόλοις ἐλευθερίας ἀντιποιῆται, τίνας δὲ μηδαμῶς αὐτοῦ, διὰ τὴν ἀγνοιαν, τῆς ἐλευθερίας δικαιοῦται, ἀλλὰ διαιρῶν αὐτὸν ἐλεύθερος, ἀμφιβάλῃ ᾖ αὐτὸν ὡς ἐλεύθερον ἐπ' ἀδείας μὴ ἔχειν· οἷον μεταιτεῖν μόχθοι τέλεος ὧν δίδωσιν ἐλευθερίαν αὐτοῦ παρόντων. μὴ γὰρ ὄντος ἐξουσίας ὡς ἐλεύθερον διατίθεσθαι τὰ οἰκεῖα, πῶς ἐχὶ πάλιν ὡς τῶν ὄντων ὑπάρξῃ δηλαδή; Ἡμεῖς δὲ φαμὲν, ἐπειδήπερ τάξιν τὴ διαγωγὴν ἐλεύθερον παρίχειν ὁ νόμος, καὶ τὰ ἄκοντα παρέξειν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ σωίπη). εἰ γὰρ κωλύει αὐτὸν ἄδειαν τὰ τῆς ἐλευθέρου πράττειν, οὐκ ὀφείλυσιν, ἀλλὰ τάττον ἄξιον κρίνει, πῶς ἐχὶ καὶκείνων ἀξιοῖ τῆς προφήτου, ἃ ποιεῖν κυρίας ἔχῃ τὸ τῆς ἐλευθερίας ἄξιωμα; Ἐσῳ τοιγαροῦν ὁ ἐλευθερωθεὶς, ἀληθῶς ἐλεύθερος, καὶ διατιθέσθω ὡς τὰ οἰκεῖα, ὅσα δίκαιος γνώμην ἔδωκεν αὐτῷ ἀναφαίρετα, ὡς ἂν βέλοις διατιθεῖσθαι ἃ ἂν σχέτοι, ὧν τῷ φανερῷ τιμῶν τὸ ἐλευθερίας λαῦσπα, δι' ὑπόληψιν ἀδηλον ἀπορίζεσθαι, καὶ ᾧ διατίθεσθαι ἀπειρίαθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λη'.

* Περὶ ᾧ τὰς βασιλέως οἰκέτας ὡς τὰ οἰκεῖα ὡς ἂν βέλωνται ὀφείλειν, ζώντας τε καὶ τὰ τῆς βίου καταλύοντας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΜΟΙ δοκεῖ καὶ τῶν πολιτείαν τὶς εἶναι, εἰ καὶ τὸ προφήμα χρῆμα δυσπρόσιτον ὑπάρχει, τῶν ὁπ ᾧ νόμος διάπειρι. λέγω δὲ, τὸ μὴ τοὺς οἰκέτας ὡς ἔχοντας ὡς τὰ οἰκεῖα προφήματα διατίθεσθαι, ἀλλὰ τὰ ἡμῶν αὐτῶν, ὡς εἰκὸς, πολυπόνων μόχθων τῶν κλῆσιν, τῶν ἐκάστῳ δεσποτικῶν χάριτος συλλήγη. καὶ ὅτωμεν τὸ ἐξ ὁρκῶν ὄμνυον τὸ νόμῳ, πῶς ἐδεῖ τι μίτιχιον καὶ ἐπικεκὶς τάττῳ ὡφοτέρωμε. Πλὴν ἀλλ' οἵτε πατέρες ᾧ τοιῦτα νόμος καὶ ὁ νόμος ἰχέτωσαν παρὰ τοῖς ἄλλοις τὸ ἀποδεκτὸν, ὡς ὑ ἐκάστῳ φέρῃ γνώμη. ἐγὼ ᾗ τάττοις εὐδαιμῶς ἀσπάσιμον χάριν ἀποδοχῆς, ἐσῖ ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς οἰκέταις συζυγήσῃ κεῖσθαι τὸ δέγμα, πῶσων ἀδείαν παρεχόμενον ὡς τὰ τῆς προφήτου διοικήσεως τάττοις παρέχομεν. Τοιγαροῦν ἀπὸ ᾧ νῦν καὶ ὡφὸς τὰ μετέπειτα βίου ἔσεσθαι οἱ βασιλέως οἰκέται τὰ οἰκεῖα προφήματα ἀληθῶς οἱ κεῖα κεκτημένοι, σὺν τῷ μὴ τῶν ἐξουσίαν ἀφαιρεῖσθαι ὡς ἂν βέλωνται ὡς αὐτῶν ὁρίζειν, ἂν τι πρὸς ἡλίκας αὐτοῖς ὠφεληθοῦ), ἂν τε τὸ βίου ὧσι καταλύοντες· μηδ' ἕνεκα τῆ δουλείας, ὧν ὑπῆρχον κύριοι προφήματων ἐξαυθέμενοι τῆ κυριότητος. Περὶ ᾧ ὧν βασιλέως οἰκετῶν ὅτ' ἂν κεκινῆσθαι καὶ κρατεῖτω νόμοις τοῖς δ' ἄρχουσι καὶ τῷ ἄλλα τῆ πολιτείας πληρώμασι, εἴτε μὴ βέλοιτο πρὸς τῶν ἡμετέρων γνώμων ἀφορᾶν, ἐξέσῃ πρὸς τὰ δρχαῖον ὡς τῆ δουλικῶν προφήματων νόμων ὁρᾶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λθ'.

Περὶ ᾧ τὰ ἄσωτον πὰ συμφέροντα διοικεῖν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥδεὶς σὺν ἀνθρώποις ὕστως εἰς ἄκρον κατελύπησε τελειότητος, ὡς μηδέποτε ἀσύμφορόν τι ἑαυτῷ προγματεύσειν· καὶ ᾗ οὐδεὶς ὕστως (οἶμαι) δυσχερὴς ἄκρως εἰς φρένας, ὡς μὴ πολλάκις ἑαυτοῦ χρήσιμον ᾖφεσθαι. ἔστι ᾗ τὰ πάντα τῇ ἑαυτῷ σωίσῃ βαρέντως πάσῃ προέτειν ἀνεμεσήτως ἐπὶ θεῖον, ὅτε τὸ σὺδεὰ σωιόντων (πλάσης αὐτὸν καὶ ᾗ ἰδίᾳ πλάσματος κηδεμὼν) ἀφ' παντὸς ἀφίησι τῇ ἀσωσεσίᾳ σφάλεως. Τῶν ἐπιφοιμιαστέμενον δ' ἐκείνου τὸ νόμου, ὃς παντάπασιν ἀπωκωλύῃ τὰ ἄσωτον ὡς τῶν οἰκεῖων ἢ βάλεσθαί τι ἢ ἀφαιρεῖσθαι. καίτοιγε ἐχρῆν, ὑποφαίνειν εἰς τὸ οἰκονομούμενα, ἐκεῖς τῶν ἐκείνων ἐπιτίζειν κρατέσειν, ἀλλὰ μὴ ὕστως ἀπλῶς καὶ μὴ ἀσύμφορόν τι διοικησόμενον, μὴ δέχεσθαι, εἰ ᾗ λυσιτελὲς, κρατεῖσθαι. νῦν ᾗ δὲν τοιοῦτον διορίζει, ἀλλὰ καθάπαξ ἀπωκλεῖσθαι τὸ ἀσώτου τῶν ὡς τῶν οἰκείων βαλίω. τῶν ἡμεῖς ὀρθῇ ψήφῳ μὴ ἐφοσήκειν τοῦναμα βάοντες, ἀφεσελαμβάνοντες, ἐπιτίζομεν, ἃ μὴ κρίσις ἐσφαλμένη καὶ τὰ ἄσωτον χαρακτηρίζουσα λέγῃ, μήτε δικαίοις μήτε κυρώσεως ἀξιώθωσαν. ἃ ᾗ ἐκεῖς τὸ λυσιτελὲς ὁρᾶ, μηδαμῶς ἀπαραδέκτως τυγχάνειν, μηδ' ἀβεπίδως. τι γὰρ εἰ ὁ ἄσωτος κλῆρον τοῖς οἰκείοις ἐβούλήθη καταλιπεῖν, ἢ πέπρηται τὰ ἑαυτῷ ἀμφίεσμα, ἢ οἰκετῶν τὰ βαρυσὶ τὰ δουλείας ἀπωχεῖσθαι κλοιόν; ἀρ' ὅτι ἄσωτος· ἀφ' τοῦτο μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ τοιαῦτα βάλλαξ; τί ᾗ, εἰ χωλέον ἔχων ἑαυτῷ ἐπιζήμιον, ἀλλὰ δὲ πε τῷ δυναμένῳ θεραπεῦσαι τῶν ζημίαν, βουληθεὶς αὐτὸ ὃν κλῆσαι ᾖφεσθαι, πλέον ᾗ ὧν ἄξιον τὸ χωλέον ἀπολέσας, ἐκείνῳ τῶν ζημίαν κυρίζῃ; ἀρ' ἡ ἀσωτεία τῶν ἐκείνῳ συμφέρουσαν καὶ βέλῳ καὶ προγματείαν κωλύῃ; ἀλλ' ἐχ ὁρᾶ τὸ πρέπον. ὅπερ ἐν ἔρῳ, τὰ προφήματων πρείσθωσαν αἱ κατασκοπαί. κἂν μὲ ἐκείνῳ δόξῃ τι ᾗ ἀσώτῳ τρόπῳ ὀφθείσαν ἔχουσι, εἶναι βεβαίως τὰς διαπράξεις· εἰ δ' ἁμαρτάνουσι ᾗ σώφρονος λογισμὲ φαίνοιντο, μήτ' ἀποδοχῆς, μήτε βεβαιώσεως ἀξιώθωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ'.

Περὶ ᾧ μὴ εἰσκομίζεσθαι τὰς οἰκέτας τὰ ἀδιαθέτων καὶ τὰ κληρονομησάντων πλουτῶντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΙ πάλαι τὰ τῶν νόμων ἐκθέσεως πεποιημένοι τῶν θεσίαν, πολλὰ τῆ βίᾳ ὡς κατάστασιν ἀγαγόντες, καὶ μαρτύρων ἐκόντων τὰ αὐτῶν φιλανθρώπε γνώμης, τὰς νόμους κατ' ἐξ ἡ παλαιτία διδυθεῖσαν, κωλυλαλοῦσιν, σὸν οἶδα ὅπως τὸ ὡς τῆ αἰχμαλώτων μέρος, οἷς ἐ διδόασι κυρίοτητα ὡς τὰ ἰδίων προφήματων ἀφαιθέσθαι, ἐχ ὁμοίως τῇ ἄλλῃ τάττων ὁμολογεῖν πεποιήκασι φιλανθρωπίας. ἃ μὲ γὰ ὡξὶ ἀφαθηκῶν αὐτοῖς ἡ νομοθεσία ὡς ἐλεύχῃ, λίαν φιλανθρώπως νενομοθέτη). τὸ γὰ, σώστε μαρτύρων κωλαμβανόμενον δεσπείας, ὁρίσαι, καὶ ἀελθεμῶ ἐλαττοῖ μαρτύρων ἐπισφραγίζεσθαι τὸ ἀφαιρεσιμωφία, ἐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἀμαρτύρως παλλάκις ὕσας κυρώσας τὰς ἀφαιρέσεις (ὥστε ἐπὶ τῆ σὺ παρατυξῆ πιπτόντων ὠφέλειαν) μειζόλη τῆ φιλανθρωπίας δοκοῦσιν. ἡ ᾗ ὡξὶ τῆ αἰχμαλώτων νομοθεσία σὸν ἔτι ἀδελφὴ ὕστε τῆ εἰρημένων ὁρᾶται, ὑδὲ τῆ αὐτῆς δεσκυνθείσα φιλανθρωπίας. οἷς γὰ ὁ πατρὸς ἀφῆσιν αὐτοῖς ὡξὶ τῆ οἰκείων ἀφαιρέσεως, ὁ μόνον ἐχὶ φιλάνθρωπόν τι ὡξὶ αὐτῶν ἐγνώκασιν, ἀλλὰ καὶ τρόπον ἕτερον τῶν αἰχμαλωσίων ἐπιτήνασι. πῶς ᾗ ἐχὶ τάττες πάλιν αἰχμαλωτίζεσιν; ἢ πῶς σὸν αὖξει τὸ δεινὸν, καὶ ἄλλῳ ἀπαρομιόθητον, καὶ ᾗ γυνάτε κέντρον ἐπωδυώτερον καὶ τὰ κηρδίας αἰχμάλωτον φέρων ἄπεσι τῆ ἀνθρωπίνων, ὅταν ὁ μόνον σὺ αἰχμαλωσίᾳ καταφθορᾷ τὸ βίου, ἀλλὰ καὶ, εἴ τινα σὺ τοῖς ὁμοφύλοις οἴδεν ἑαυτῷ ἀφοσῶσαν ὑπαρξιν, ὡξὶ τούτης σὸν ἔσι βαλόιεσθαι κυρίως· ἀλλ' ἐξωθεῖσιν τῆ οἰκείων, ὡς ἀλλοτρίων, καὶ τῆ πόνοις οἰκείοις κτηθέντων τὰ οἰκονομίας σὺδάλλεται, ἀν φόνῳ ἀφεκινδυνεύων εἰς τὰ τῆ δορυλήπλων κατέχη δεινά. πῶς ᾗ, εἰ πα-

Constit. XXXVII.

* UT DOMINI TESTAMENTO MANUMISSUS, SI ILLUM DECESSISSE ADITAMQUE EJUS HEREDITATEM ESSE IGNORET, TESTARI POSSIT. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæsenti etiam legi plena absolutione deficienti, ejus quod deest additione decoram formam imponimus. Ait autem [2], servum qui quum domini sui testamento liber esse jussus sit, id ignorat, ideoque in certis rationibus libertatem obtinet, interea nequaquam propter ignorantiam libertate privari, sed in libertate vivere: ut autem tanquam liber testetur, ipsum potestatem non habere: quasi videlicet illam pœniteat, quam libertatem dedit, hanc ipsi perpetuo competere. Quum enim illi ut libero de rebus suis testandi facultas non sit, quomodo non ad pristinam servitutem redit? Nos itaque dicimus, posteaquam gradum statumque vitæ liberum præbuit lex, illam etiam [3] alia quæ libertatem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere quæ hominibus liberis duntaxat licent, prohibere oportebat, ipsa vero id non prohibuit, sed dignum illum qui istæc faciat judicavit: quare item istis actionibus quæ proprie libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? *Esto igitur* libertate donatus, revera liber, statuitoque de rebus quas illi dominus eximias dedit, quomodocunque visum sit. Non decet enim, ut qui libertatis dignitatem manifeste accepit, ob [4] incertam suspicionem ignominia afficiatur, atque à testando arceatur.

1 Et ita abrogatur *l.14.ff. qui testam.*

2 *d. l. 1.*

3 Data libertate, quæ necessario consequuntur libertatem, data etiam videntur. *arg. l. 2. ff. de manumissis.*

4 Eo fuit ratio decedendi veteribus, de qua vid. *l. 4. in fin. l. 15. ff. qui testamenta: l. 1. ff. de legat. 3. Ulpian. 20. §. 11.*

Constit. XXXVIII.

* UT IMPERATORIS [5] SERVI DE REBUS SUIS QUOMODO VELINT, STATUERE POSSINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HOC quoque, quanquam plausibilem præ se speciem (legalem nempe ordinationem) ferat: æquitatem mihi tamen excedere videtur. Dico autem, quod servis de rebus suis statuere non permittitur: sed quæ laboribus suis arduisque (ut conjicere licet) molestiis quæsierint, ea cujusque domini manus colligunt. Ac sane mirari subit, quomodo ab initio lata lex nihil moderationis neque æquitatis huic rei attribuerit. Verumtamen ii e quibus nata ista lex est, atque adeo lex ipsa ab aliis, ut cujusque voluntas feret, adprobantor. *Ego autem* nequaquam illos probo, neque illud placitum in servis [6] meis obtinere finam: sed contra, plenam ipsis administrandarum rerum suarum potestatem facio. Ex hoc itaque tempore in omnem posteritatem Imperatoris servi rerum suarum revera domini sunto: ita sane, ut sive sani sint, sive ægroti mortem imminere putent, de rebus suis pro arbitrio statuendi potestate non priventur: neque servitutis nomine ex rerum quas possederint dominio expellantur. De Imperatoris igitur servis hæc noviter lata lex esto, vigoremque habeto. Magistratibus autem reliquæque promiscuæ plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad veterem de servilibus bonis legem respicere fas esto.

5 Tà συμφέροντα & ita abrogatur §. 2. *Inst. quib. non est permiss.* facit *l. 1. ff. de curatoribus.* vid. *l. 18. ff. qui testam.*

6 Lex est specialis, quæ ad omnes servos non pogritur: interdum tamen humaniores domini servis testari permittebant; sed inter domesticos tantum. vid. *Tim. 8. c. 16.* dixi ad *l. 4. ff. de manumiss. & ad Ulp. 5. §. 5.*

Constit. XXXIX.

UT PRODIGUS QUÆ EX RE IPSIUS SINT [7], FACERE [8] POSSIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

MOrtalium nemo ad eam absolutionem pervenit, ut non obnoxie aliquando res suas gerat: neque quisquam (ni fallor) ita desipit, quin crebro sibi utilis esse possit. Neque enim qui in omnibus prudentiæ suæ fidit, hunc omnia irreprehensibiliter facere sinit Deus: neque idem, cum creator creaturæque suæ curator sit, mentis inopem per omnia ex imprudentia frustrari permittit. Præfatus hoc sum propter illam legem [9], quæ prodigum de rebus suis quicquam aut velle aut statuere omnibus modis prohiber. Quam quidem legem, conjectis in res gestas oculis, pro illarum ratione, non autem ita simpliciter sancire: & si quid inutiliter gestum esset, non admittere: in quo vero aliqua utilitas verteretur, id suscipere oportebat. Nunc vero nihil istiusmodi præscribit, sed in universum prodigo de rebus suis consultandi potestatem adimit. id nos recto judicio non convenire suspicati, legem illam relaxantes, statuimus, *ut quæ judicium* erroneum quodque prodigum designet, dictet, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur: quæ vero ad utilitatem spectent, suscipiantur, atque nequaquam reprobentur. Quid enim, si [10] prodigus aut hereditatem necessariis suis relinquere, aut pauperibus sua distribuere, aut denique gravem servitutis torquem servorum cervicibus adimere velit? An ideo quod prodigus est, id illi non licere velle dicendum? Quid, si quum prædium damnosum habeat, alter quispiam, qui vitio mederi possit, majore pretio quam quanti prædium sit, id emere, ipsumque damno levare velit? An prodigalitas, quo minus ille sibi consulat, utiliterque negotietur, impedit? At rationem non video. Quod itaque dixi, rerum gestarum conditio observator: & si in ea prodigi [11] mores non conspiciantur, quod actum est ratum esto: si vero à prudenti rerum gestione aberratum esse appareat, id neque approbatione neque confirmatione dignum habetor.

7 Et ita abrogatur §. *ult. Inst. quibus non est permiss. l. 8. ff. qui testam. l. 10 ff. de testam. milit. Paul. 3. sentent. 4. §. 8.*

8 Tum inter vivos, tum mortis causa. *cod.*

9 *d. §. 2. d. l. 1. d. l. 18.*

10 Prodigus non censetur bonis male uti, quoties hereditatem necessariis perditis relinquit, & pauperibus sua distribuit, aut servos libertate donat. Sic Tuditarii notæ insaniæ hominis, & populo nummos spargentis, & togam, velut tragicam vestem, in foro trahentis testamentum (quo filiam instituit heredem,) centumviri probarunt. Magis enim quid scriptum in tabulis esset, quam quis eas scripsisset, considerandum existimaverunt. Tullius Philippic. 3. & *Academicar. & 7. Valer. 8. & 2. Lact. 23.*

11 Prodigi mores in eo non sunt, qui bonis suis recte utitur.

Constit. XL.

UT [12] CAPTIVI TESTAMENTI FACTIONEM HABEANT. [13]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI olim edendis legibus operam navavere, cum multa ad res humanas recte moderandas in medium protulerint, locupletesque benignitatis suæ testimonium (leges nempe, secundum quas respublica concinno in statu conservatur) reliquerint: tum haud scio qua ratione fecerint, ut de captivis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non faciunt, reliquæ ipsorum benignitati non responderet. Quæ enim de testamentis ipsorum legislatio complectitur, valde comiter ac benigne constituta sunt. Nam quod statuerunt, *ut interdum quando* [14] *inopia testium laboraretur, à minore etiam testium numero testamentum obsignaretur: quum & nullus* [15] *adhibitis testibus, persepe tamen testamentum haberetur, quemadmodum de* [16] *iis qui in acie occumbunt constitutum est:* permagnum sane benignitatis est argumentum. At de captivis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis constituere illis non permittunt: non solum non benignum aliquid de ipsis decrevere, verumetiam [17] ipsam captivitatem alio modo intendunt. Quomodo enim rursum illos in captivitatem non ducunt? aut quomodo malum irrecreabilisque tristitia non adaugetur, & morte acerbiorem in corde captivus non circumferens aculeum, rebus excedit humanis: quando non modo in captivitate vitam finit: verumetiam si qua apud contribules bona habet, de his illi constituendi potestas non est: sed suis rebus tanquam alienis expellitur: & quæ suis laboribus quæsierit, proque quibus susceptо periculo in captivorum infortunium incidit, ab horum

12 Extat epitome *5. Harmen. 1. §. 30.*

13 Et ita abrogatur §. *ult. Inst. quibus non est permiss. l. 8. ff. qui testam. l. 10 ff. de testam. milit. Paul. 3. sentent. 4. §. 8.*

14 *l. ult. vers. in illis vero locis C. de test.*

15 Imo milites convocatis ad hoc hominibus testari debent §. 1. *vers. fi. ergo miles Inst. de militari testamento. l. 24. ff. de testam. milit.* vid. *Nov 41.*

16 Puto intelligi *l. 15. in fin. C. de testam. milit.* vult enim valere militis voluntatem, si quid in vagina aut clypeo literis sanguine suo rutilantibus adnotaverit, aut in pulvere inscripserit gladio, sub ipso tempore quo in prælio vitæ sortem derelinquit.

17 Afflicti subleyandi sunt, non onerandi *Nov. 25. §. cod.*

horum dispensatione ejicitur? Quômodo item, si quos necessarios captivus habet, ut liberos, uxorem, fratres, aut alios, quos ad ipsius hereditatem lex vocat, ii non similiter omnes obversis in hereditatem ab intestato ad se devolvendam oculis, curam liberandi captivi, illius consequendæ spe non omittent? Novimus siquidem res humanas, ut pauci admodum verum amorem conservent, ejusque unius gratia ad opitulandum calamitate implicitis perpaucorum animus excitetur. Atqui spe nanciscendæ cujusdam remunerationis ad ferendum indigentibus auxilium procedant, horum sane longe maximus est numerus. Qua re itaque mori cognatus aliusque quispiam captivorum suscipiant curam? Si quidem statuendi facultas de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem damnosum sibi non futurum reputantes, non segniter illum suscepturi essent. Cogitarent etenim (ut verisimile est) si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, captivique libertatem consequerentur, se munus aliquod esse pro opera sua & labore accepturos, aut etiam si conatus finem mors præveniens, captivum de medio tolleret, illum in testamento suo eum qui ipsius curam habuisset, majore portione quam illos qui ipsum neglexissent dignaturum. Non enim immemorem fore ipsum, neque labores nihili facturum arbitrarentur. Hac igitur ratione (quemadmodum dixi) futurum esset, uti aliqui non indiligenter ad liberandorum captivorum curam sese erigerent. Nunc vero cum hi testari prohibeantur, illi autem ab intestato heredes in bona concedant: haud scio, si, qui pro liberatione labores suscipiat, quisquam inveniri possit. Successionis enim ab intestato spes metusque ne in vanum laboretur: si forte liberationem mors prævertat, captivumque rebus humanis eximat, *homines* tardiores (ut ne prorsus animo alienos dicam) ad id aggrediendum facit. Quod sane non itidem contingeret, si lex illorum testamenta irrita non faceret. Jam vero si liberandæ animæ pretium propriæ cujusque facultates sunt, quomodo non in hoc etiam captivi injuriam longe maximam sustinent, quod dum non sinuntur à lege de rebus suis statuere, etiamsi velint pro animabus suis nihil rerum suarum erogare possint? Ad hæc porro cum liberationis ratio hinc absurditatem contrahat, tum vero multo absurdissimum est, quod dum testandi facultas captivis non datur, frequenter illi qui inimicissimi [1] fuissent, quosque ipsi, si viverent, ne aspicere quidem sustinerent, illorum facultatum domini existant. Qua quæso re quid possit esse turpius? Hoc igitur quum hunc ad modum sese habeat, non negligi debere Majestati nostræ visum est: sed quemadmodum in aliis pro viribus divinitus nobis datis, ut recte respublica nostra gubernetur solicite egimus: sic & de captivis tractatum in melius corrigere decrevimus. Sancimus autem *ut dehinc captivi*, quæ ipsos à testando arcet, legi neutiquam obnoxii sint: sed ut ipsis (si possibile sit) quinque, sin minus, tribus testibus præsentibus [2], extremam voluntatem, sive litteris commendare, sive [3] sine scripto pronunciare liceat: tamen ut qui ad testimonium assumpti sunt, revera illam defuncti voluntatem esse jurejurando affirment: idque sive quum liberi subsint, illos bonorum suorum heredes relinquant, sive [4] quum liberos non habeant, alios in hereditatem introducant. Æquum enim non putamus ut qui communis reipublicæ nominis æqualiter participes sunt, ejusdemque esse gentis censentur: non æquabili ex lege jure honorentur: ut videlicet qui liberi à servitute sunt, statuendi de rebus suis, uti visum est, potestatem habeant: quibus vero illa manus intulit quasi culpam commiserint, quod pro tribulibus propugnando in captivitatis necessitatem devenerint, non item. Cæterum si captivorum quispiam aut sua sponte aut eorum quorum in potestate est, vi adactus, hoc in animum inducat, uti res suas ad hostes concedere testamento jubeat: nequaquam tunc placitum ipsius ratum sit: quasique non pro [5] decoro reipublicæ Christianæ testamentum factum sit, in irritum concidat. Atque hæc quidem de iis qui vitæ finem testamento anteverterunt sancita sunto. *Si vero ultimus* vitæ dies subito illi supervenerit, atque intestatus [6] de medio sublatus sit: tum si qui, ad quos hereditas pertinet, sive ascendentes, sive descendentes supersint, ad hos illa se conferet. si vero nulli sint ad quos bonorum defuncti captivi successio spectet (dico quos neque ascendentes neque descendentes defuncti familia agnoscit) primum considerari an aliquibus debeat, deindeque deducto ære alieno reliqua bifariam in trientem & bessem dividi, ac trientem demum in erogationem pro anima faciendam separari, alteram autem partem in fiscum recipi jubemus: tamen ut servi his non immisceantur. Hos enim, nisi æs alienum exolvi non possit, omnes libertate honorari volumus. Quæ eadem rerum disponendarum forma custodienda erit, quando nihil æris alieni fuerit, servitutique obnoxius (quemadmodum dictum est) sine heredibus, decesserit. Quæ itaque nobis ejus legislationis, quæ captivos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hanc exposita est legem. Tua autem magnificentia sanctionem subditis notam facito: quo cum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam quos captivitas detinet, quocumque modo velint, statuant.

CONSTIT. XLI.

* UT IN CIVITATIBUS QUINQUE [7], IN ITINERIBUS VERO ET AGRIS TRES [8] TESTES AD TESTAMENTORUM FIDEM SUFFICIANT [9].

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM omnibus humanæ vitæ negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde robur adesse oporteat: tunc vero maxime quæ ultimi vitæ nostræ diei contemplatione dispositiones fiunt, istiusmodi corroboratione indigent. Nullus enim reliquus modus est, qui recte ipsis jus dictet, nisi ipsis à testibus præsidium adsit. Oportebat itaque quo magis necesse est, statuta hominum è vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per testimonia stabiliri. Verum quoniam frequenter res propter eorum quæ strictius requiruntur penuriam, ad possibilem modum deduci videmus (cum namque stricto jure uti non datur, quemque quo modo potest uti necessitas est) de testium numero, quo testamentis adesse debeant, statuere non alienum à providentia nobis visum est. Atque hoc quidem etiam sempiternæ memoriæ patri nostro in mentem venit: verum quod statuit non valde id exacte statutum esse judicatum est. Quum enim superiorum legislatorum alius [10] septem, alius [11] vero quinque assumendos esse testes censuisset, (septem quidem in civitatibus, quippe ubi propter hominum multitudinem, ut consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agris vero & itineribus, quinque, quod magna illic plerumque hominum fide dignorum raritas [12] sit) cum hoc (inquam) ita de illis constitutum esset, pater noster [13] exuperantem numerum despiciens, simul in civitatibus, simul in agris & itineribus per quinque testes testamentis vigorem attribuit: idque ideo (mea quidem sententia) quod quanta nunc virtutis inopia humanam vitam occupet, consideraverit. Attamen (id quod

1 Durum videtur captivis adimi testandi potestatem, ne alioquin ad eorum inimicos eorum bona deferantur.
2 Captivi testamentum facere debent testibus præsentibus.
3 Captivi testamentum facere possunt scripto vel verbis coram quinque vel tribus testibus, nisi inviti sua bona ad hostes ipsos transmitti voluerint, 5. *Harmenop*. 1.
4 Captivi testari possunt, sive liberos habuerint, sine non habuerint.
5 Κατὰ τὸν πρέποντα. *Scrimger*. κατὰ τὸ πρέπον. *Cujacius* 7. *obs*. 32.
6 Ad quos hereditas intestati captivi pertineat.
7 Quinque in urbano: tres, in rustico testamento testes sufficiunt ex hac Novella. Quinarius numerus lege XII. tabularum videtur introductus §. 1. *Instit de testam. ordinand.* 20. *Ulp*. 2. & reductus a Basilio Macedone Leonis hujus parente *vers. quum enim* ꝸ. *eod*. Septem postea adhibiti ex constitutionibus. §. 3. *Instit. de test. ordin*. Specialius dicendum est. In militari testamento expeditionis tempore, *l*. 17. *C. de test. milit*. (miles enim citra tempus expeditionis domi testatus septem testes adhibet *arg. d. l*. 17.) testes requiruntur ad minimum duo *l*. 24. *l*. 40. *ff. de testam. milit*. § 1. *Inst. de milit. test*. vel ut *ibid. in princ*. 1. *tit*. scribit Theophilus, unus sufficit: & si Leoni credimus *Novell. quadragesima in princ*. ꝸ. *eod*. nullis testibus adhibitis miles testari potuit, quamvis Plutarchus in *Coriolano* scribat in testamento procincto tres aut quatuor adhibitos: & hæc de militari testamento. In pagani vero testamento variatur numerus. In testamento inter liberos duo vel tres *l*. 21. §. 1. *Cod. de testament*. cæci testamento vel octo requiruntur: vel septem testes & unus tabularius *l*. 8. *Cod qui testam*. In reliquis, septem: si testamentum in scriptis fiat §. 3. *Inst. de testament. ordinan*. Quid si nuncupativum fiat testamentum? ruri sufficiunt quinque testes *l. ult. Cod. de testam*. ut & in codicillis *leg ult. C. de codicillis l*. 28. *in fin. C. de testam*. In urbe septem requiruntur, si extranei instituantur heredes *l*. 21. §. 2. *C. de testam*. sin filii, duo sufficiunt *d. l* 21. § 1. si liberis mixti extranei, quod ad extraneos septem requiruntur: quod ad liberos duo sufficiunt *d*. §. 1. Hoc addendum est, unicum testem sufficere, si testamentum fiat coram principe, hoc est, ipsum principem pro omni alio teste sufficere *l*. 19. *in fin. Cod. de testam*. quod tamen non admitto, & alia videtur ejus legis 19. sententia ut ibidem scripsi. Sed & illud tenendum. Jure Canonico valere testamentum factum coram presbytero & duobus testibus, *c cum esses*. 10. *de testam*. Quin eodem jure ultimam voluntatem ad pias causas valere coram duobus testibus *c. relatum* 11. *de testam*. ad hæc jure civili plures quam septem adhibitos non nocere. Superflua namque prosunt, nunquam nocent. *Paul*. 3. *sent*. 4. §. 10. Quin sufficere ad bonorum possessiones omnibus locis petendas, ut solennis testium numerus adhibitus fuerit, quo loco testamentum factum esse dicetur *l. ult Cod. de testam*. Idque communiter observari refert Ferrariensis *in formula libelli quo petitur hereditas ex testamento* 48. *in verbo* Vallarum 6. *n*. 4. & 5. *Harm*. 1. §. 11. & 12. 8 *Nov*. 43. 9 Atque ita mutatur numerus testium Justinianeo jure requisitus *Instit. de test. ordinan. & C. de testam. ordin*. 10 Justinianus ꝸ. *l. ult. Cod. de testam*. 11 Jus vetus intelligit. de quo vid. §. 1. §. 2. §. 3. *Inst. de testam*. 12 *l. ult. C. de testam*. 13 Basilius Macedo.

νες εἰσὶ τοῦ αἰχμαλώτου κατὰ γένος διαφέροντες, ἢ τέκνα, ἢ γυνή, ἢ ἀδελφοί, ἢ ἕτεροι οὓς ἐπικλήρους οἶδεν ὁ νόμος, οὐχὶ πάντες ὁμοίως πρὸς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου ἐρχομένην αὐτοῖς κληρονομίαν ἀποβλέψαντες, τῇ ταύτης ἐλπίδι τὴν περὶ τοῦ συγγενοῦς αἰχμαλώτου τῆς ἐλευθερίας παρήσουσιν ἐπιμέλειαν; ἴσμεν γὰρ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς εὐαρίθμητοι λίαν φίλτρον ἀληθινὸν διασώσουσι, καὶ τούτου μόνου ἕνεκα πρὸς βοήθειαν τῶν ἀλγεινοῖς περιστοιχιζομένων ἡ γνώμη αὐτοῖς ἐπεγείρεται· οἱ πλεῖστοι δὲ προσδοκίᾳ τοῦ τυχεῖν τινὸς χάριτος, ἐπὶ βοήθειαν χωροῦσι τῶν χρηζόντων τῆς βοηθείας. πόθεν οὖν ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἢ τῶν συγγενῶν τις ἢ ἑταῖρος ἀναλάβοι φροντίδα; εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπ' ἀδείας αὐτοῖς περὶ τῶν οἰκείων βουλεύσασθαι, ἔμελλόν τινες, ἀναλογιζόμενοι ὡς οὐκ ἀκερδὴς αὐτοῖς ἔσται ὁ πόνος, μὴ ῥαθύμως αὐτὸν ἀναδέξασθαι. ἐνενόουν γάρ, ὡς εἰκός, ὡς ἢ τῆς σπουδῆς αὐτῶν εἰς πέρας διεξελθούσης, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερίας τυχόντων, ἕξουσι τινὰ χάριν ὑπὲρ ὧν διεσπούδασαν. ἢ, κἂν τὴν ἐκείνων σπουδὴν ὁ θάνατος προφθάσας ἐν δεσμοῖς ὄντα λάβοι τὸν ἄνθρωπον, ἐν τῇ περὶ τῶν οἰκείων διατάξει ἔσται τινὸς πλείονος ἀξιῶν μέρους τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πεφροντικότα τῶν ἄλλως ἠμεληκότων. οὐ γὰρ ἀμνημονήσειν αὐτὸν καὶ παρὰ φαῦλον τοὺς πόνους ποιήσασθαι ὑπελάμβανον. τούτοις οὖν, ὥσπερ ἔφην, τοῖς λογισμοῖς ἔμελλόν τινες οὐ ῥαθύμως εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν αἰχμαλώτων σπουδὴν διανίστασθαι. νῦν δέ, τῶν μὲν κωλυομένων διατίθεσθαι, τῶν δὲ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐμβαινόντων, οὐκ οἶδα εἴ τις εὑρεθείη τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀναρρύσεως πόνους ἀναδεξόμενος. ἥ τε γὰρ ἐλπὶς τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας, καὶ ἡ ἐνθύμησις τοῦ μή ποτε διακενῆς κάμοι, τὰς εἰς ἑαυτοῦ σπουδὰς τοῦ θανάτου προλαβόντος, καὶ τὸν αἰχμάλωτον ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίσαντος, ὀκνηρότερον (ἵνα μὴ λέγω παντελῶς ἀπρόθυμον) ποιεῖ πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν. ὅπερ οὐκ ἔτι ὁμοίως συνέβαινεν, εἰ μὴ ἄκυρον αὐτοῖς ἡ νομοθεσία εἰργάζετο τὴν διάταξιν. Εἰ δὲ καὶ λύτρον ψυχῆς ἡ ἰδία κτῆσις, πῶς οὐχὶ καὶ κατὰ τοῦτο ἀδικίαν ἀκροτάτην ὑπομένουσιν οἱ αἰχμάλωτοι, οὐκ ἐώμενοι παρὰ τοῦ νόμου περὶ τῶν προσόντων ὁρίζειν, ἂν τοῦτο βούλωνται, ὑπὲρ ψυχῆς αὐτῶν τινὰ διανενεμῆσθαι τῶν πραγμάτων; ἔτι γέμουσι καὶ τὰ περὶ ἐλευθερίας ἀτόπως ἐκ τούτου διακείμενα, καὶ τὸ μᾶλλον ἀτοπώτατον, ὅτι μὴ διδομένης ἀδείας τοῖς αἰχμαλώτοις διαθέσθαι, ἀνακύπτουσι πολλάκις τῆς ὑπάρξεως κτήτορες οὓς ἡ τῶν ἐχθίστων εἶχε μοῖρα, καὶ οὐδ' ἐνορᾶν αὐτοὺς ἐν ζῶσιν ὄντες ἠνείχοντο, οὗ τί ἂν εἴη φαυλότερον; Τοῦτο οὖν οὕτως ἔχον οὐκ ἔδοξε τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν δίκαιον παριδεῖν· ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, κατὰ δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ κρείττονος διδομένην, ὥστε τὴν ἡμετέραν πολιτείαν εὖ διοικονομεῖσθαι πεφροντίκαμεν, οὕτω πρὸς τὸ ἄμεινον καὶ τὰ περὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐπανορθοῦν διεγνώκαμεν. Θεσπίζομεν τοίνυν, ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδαμῶς τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ τῷ ἀπείργοντι αὐτοὺς διατίθεσθαι νόμῳ, ὥσπερ καὶ τὸ πρότερον, ὑποκεῖσθαι· ἀλλ' ἐξεῖναι τούτοις, εἰ μὲν οἷόν τε, παρουσίᾳ πέντε μαρτύρων, εἰ δὲ μή, τριῶν· εἴτε γραφῇ παραδοῦναι τὴν βούλησιν, εἴτε ἀγράφως διατάξει ἐκτίθεσθαι. δηλονότι ὅρκῳ βεβαιούντων τῶν εἰς τὴν μαρτυρίαν παραληφθέντων τὸ ἀπαραποίητον τῇ τοῦ τελευτήσαντος διατυπώσει. ἄν τε, παίδων ὄντων, ἐκείνους καταλείποιεν τῆς περιουσίας κυρίους, ἄν τε, μὴ παῖδας ἔχων, ἑτέρους εἰς τὸν κλῆρον εἰσάγῃ· οὐ γὰρ δίκαιον ἡγούμεθα, τοὺς ἐπίσης μετέχοντας τοῦ κοινοῦ τῆς πολιτείας ὀνόματος, μὴ ἴσῃ μοίρᾳ τῶν τοῦ νόμου δικαίων τιμᾶσθαι, καθ' οὓς τὸ ὁμόφυλον πολιτεύεται. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀπειράτους αἰχμαλωσίας, ἔχειν ἐξουσίαν ὡς αὐτοῖς δοκεῖ περὶ τῶν ἰδίων βουλεύεσθαι, τοὺς δέ, μή, ὥσπερ ἔγκλημα ἔχοντας ὅτι προπολεμοῦντες τῶν ὁμοφύλων εἰς πεῖραν ἁλώσεως ἦλθον. Εἰ μέντοι γέ τις τῶν δορυαλώτων, ἢ ἐθελοντής, ἢ ὑφ' ὧν κατέχεται βίαν ὑπομένων, ἐπὶ ταύτην ἔλθοι τὴν γνώμην, ὥστε τὰ αὐτοῦ πράγματα εἰς τοὺς πολεμίους χωρεῖν διατυπῶσαι, τότε οὐδαμῶς τὰ δεδογμένα βέβαια ἐστίν, ἀλλ', ὡς μὴ κατὰ τὸ πρέποντα Χριστιανῷ πολιτεύματι γεγενημένη, ἐκπιπτέτω ἡ διάθεσις. ταῦτα μὲν διωρίσθω περὶ τὴν διαθήκην τὸ τῆς ζωῆς τέλος προφθάσαι διανοηθέντων. Εἰ δ' ἡ τελευταία ἐπιστᾶσα τοῦ βίου ἡμέρα ἐξ ἀνθρώπων ἀδιάθετον ἀφανίσοι τὸν ἄνθρωπον, παρόντων μέν τινων οἷς ὁ κλῆρος διαφέρει, ἀνιόντων ἢ κατιόντων, πρὸς αὐτοὺς ἡ περιουσία πορευέσθω· μὴ ὄντων δέ τινων προσώπων πρὸς οὓς ἡ κληρονομία ὁρᾷ τῶν τοῦ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντος αἰχμαλώτου πραγμάτων (φημὶ δὴ μήτε οὓς ἀνιόντας μήτε οὓς κατιόντας οἰκειοῦται τὸ τοῦ τεθνηκότος γένος) πρότερον σκοπεῖν μὲν κελεύομεν εἴ τισιν ὑπόχρεως ἦν· καὶ, τῶν χρεῶν ὑπεξαιρουμένων, τὰ περιλειπόμενα πράγματα διχῇ διαιρεῖσθαι, εἴς τε τρίτον καὶ δίμοιρον· καὶ τὸ μὲν τρίτον εἰς τὴν ὑπὲρ ψυχῆς διανομὴν ἀφορίζειν, τοῦ δὲ ἑτέρου μέρους ἐν τοῖς βασιλείοις ταμείοις γίνεσθαι τὴν ἀνάληψιν. ἄνευ μέντοι γε τῶν οἰκετῶν. τούτους γάρ, εἰ μὴ τῶν χρεῶν ἡ ἐκπλήρωσις ἐκποδὼν σταίη, πάντας ἐλευθερίᾳ τετιμῆσθαι βουλόμεθα. τὸν αὐτὸν δὲ τύπον τηρεῖσθαι τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως καὶ ἐφ' ὧν οὐ πάρεισι χρέα, ὅταν, ὡς εἴρηται, κληρονόμων ἄπορος ἄπιοι τοῦ βίου ὁ τῇ αἰχμαλωσίᾳ κάτοχος. Ἡ μὲν οὖν εἰς ἐπίνοιαν ἡμῶν ἥκουσα περὶ τῆς νομοθεσίας ἣ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλύπει, διόρθωσις, διὰ τοῦδε τοῦ θείου ἡμῶν νόμου ἐκτέθειται. ἡ δὲ σὴ μεγαλοπρέπεια τὸ θέσπισμα τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἐγνωσμένον καταστησάτω· ὡς ἂν δήλου πᾶσι γενομένου, ἅπαντες περὶ τῶν οἰκείων, καὶ οὓς ἡ αἰχμαλωσία ἔχει, ὡς ἂν ἐθέλωσι, διορίζωνται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μα'.

* Περὶ τοῦ ἐν μὲν ταῖς πόλεσι διὰ πέντε μαρτύρων κυροῦσθαι τὰς διαθήκας, ἐν ὁδοιπορείαις δὲ καὶ ἀγροῖς εὐαπόδεκτον εἶναι καὶ τὴν διὰ τριῶν κύρωσιν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΝ πᾶσι μὲν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν, ὅσα τὴν διὰ μαρτύρων ἀπαιτεῖ πίστιν, ὀφειλόμενόν ἐστι προσεῖναι τὴν διὰ τούτου βεβαίωσιν· μάλιστα δὲ χρήζουσι διατάξεων αἳ γίνονται πρὸς τὴν τελείαν ἡμῶν τῆς ζωῆς ἡμέραν ἀποβλεπόντων, τῆς τοιαύτης βεβαιώσεως. οὐ γάρ ἐστι περιλειπόμενος τρόπος ὃς ὀρθῶς αὐταῖς διαιτήσει, εἰ μὴ τὸ ἐκ τῶν μαρτύρων πρόσεστιν ἀσφαλές. ἔδει οὖν, ὅσον ἀναγκαῖον τυγχάνει βεβαίας εἶναι τὰς ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ ζῆν ἀπιόντων ἀνθρώπων πραγματευομένων διατυπώσεις, τοσοῦτον αὐτὰς ἀσφαλίζεσθαι διὰ τῆς μαρτυρίας. ἀλλ' ἐπεὶ ὁρῶμεν πολλάκις ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῆς ἐπιζητουμένης ἀκριβείας τὰ πράγματα, πρὸς τὴν ἐνδεχομένην κατάστασιν καθιστάμενα (μὴ γὰρ παρόντος χρῆσθαι τῇ ἀκριβείᾳ, ἀνάγκη χρῆσθαι καθὼς ἄν τις εὔπορος ᾖ) οὐκ ἔξω προνοίας ἡμῖν ἐφάνη καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ταῖς διαθήκαις ὀφειλόντων μαρτύρων παρεῖναι διορίσασθαι. Τοῦτο μὲν οὖν εἰς νοῦν ἦλθε καὶ τῷ ἀειμνήστῳ ἡμῶν πατρὶ διαιτῆσαι, πλὴν ἔοικεν οὐ πάνυ τι ἀκριβῶς ἔχειν τὸ διορισθέν. τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ νομοθετῶν οὗ μὲν ἑπτὰ περιλαμβάνεσθαι μάρτυρας, οὗ δὲ πέντε, γνώμην ἐξενηνοχότων· (ἑπτὰ μὲν ἐν πόλεσιν ὡς εἰκὸς πολυανδρούμενας μὴ ἀποχωρεῖν, πέντε δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ὁδοιπορείαις, διὰ τὴν πολλάκις φθάνουσαν τῶν εἰς πίστιν ἀξίων περιτυγχανόντων ὀλιγότητα) τούτων οὕτως ἐπ' ἐκείνων διακελευθέντων, καὶ ὁ ἡμέτερος πατὴρ τὸν ὑπερέχοντα ἀριθμὸν παριδών, ἔν τε πόλεσιν ὁμοίως καὶ ἀγροῖς καὶ ὁδοιπορείαις ἀπένειμε τὴν διὰ πέντε μαρτύρων ταῖς διαθήκαις βεβαίωσιν, πρὸς τὴν νῦν κατασχοῦσαν τὸν βίον ἔνδειαν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, ἀπιδών. ὅμως, ὅπερ εἴρηται, οὐ πάνυ τις

πιστου τε ἀκριβῶσαι τὴν ἀληθειαν. τοῖς μὲν γὰρ περὶ ὀργὴν ὡς ὑπὸ ἔχθρας ἐλεγχθῆναι δυνατὸν εἶναι, καὶ ὡς τὸ βραχύτερον συνειλεγμένοις ὡς ἀκριβῶς καὶ ἀδιαφόρως ἐξενηνεγμένοις μαρτυρίαν. Ὁ δὲ κακῶς παρεδθὶς, τὸν ἡμεῖς ὁ παρεδθὶς φαμεν, ἵνα μὴ ὀμνύωμεν, ἐν μὲν ταῖς πολλαῖς τῶν ἀληθῶν μαρτύρων χορηγημάτων ταῖς ἀληθέσι κύρωσιν τυγχάνειν ἀποδεκτὴν· ὃν ἀδιαφορίας ἢ καὶ ἀκριβοῦς καὶ ταῖς ἀλλαις ἀλιγανδρωπίαις, χώρας, διαπεδάτον εἶναι καὶ τῶν ἀληθῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μβ'.

Περὶ ἀκριβοῦς ἀληθινώσεως, ἢ τ ἤδη χαραξείσης.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΟΙΚΕΝ ἡ πολλάκις ἐν τοῖς λόγοις ἐπιμνημονῦσθαι αἰσχύνη, δεινὴ τις εἶναι σφᾶλσιν τὰ πραγμάτα, ὥσπερ τὰς ἀχλὺς ἐφιπταμένη, καὶ τὸ νοερὸν συμφέρουσα τ ψυχῆς, καὶ τ ὀρθὴν τ πραγμάτων παραστρέφουσα διοικήσεως. τοιγάρτοι ἐν τῷ τ αἰσχρείας ἀχλῶ ἐπεὶ κατακεχυμένων ἐγκάκημα τ ἀληθείαν οἰκείαν αὐ τὰ ὦδε ἀληθικὰ ὀφείλεσι, καὶ βλάπτων ἃ τὴν τυχοῦσαν τοῖς πράγμασι φέρουσι κωλῦς ἔχει· ὑπολαβόμενοι τῶν ἀναγκαίαν, καὶ ὅπως δὶ κυρῶσθαι ἀληθικὰς, ἢ μὴ, ἀναμφισβητήτον διοίσειν νόμῳ, καὶ μὴ ἀπλαῶς ἐκπεπλῆχθαι ἔχειν. Ηδὴ γὰρ οἱ ὦδε ἡμῶν ὦδὶ ἀληθικὰν ἀληλακότες, διχῆ τὰ ὦδὶ τάττων διείλον, καὶ ὡς μὲ ἐλεγχθῆναι γένεσθαι, ἐὰς ἢ ἀκεραίως ὠφίσαντο, καὶ τόπον ὑποθέμενοι δι' ἃ ἂν ἐκρῆναι κυρωθεὶς τ ἀληθικὰν, ἢ π ἐλεγχθῆναι, φηναὶ, καὶ ἡ ἀκραφῆναι. καὶ μὲ τ ἐλεγχθῆναι κύρωσις, ἐν τῷ τῶν ἀληθικῶν ἀπαιτησθῆναι καὶ ταῖς μαρτύρων ὑποχραφαῖς καὶ τοῖς σφραγίσμασιν, ἔπ παρόντ ἐν αὐθρώποις τ ἀληθείᾳ· ἢ ἢ τ ἀκραφῆναι, ἐν τῷ πάντ ἀμφίσβητα εἰς ἀξιοπίστων ἐπ ἀμφοῖλας συνομολογῆσαι λαβεῖν ἀκραὰς τὰ ἀληθινώματα αὐτὰ οἰκείᾳ τῇ τ ἀληθείᾳ γλώσσῃ. τούτων ἢ ἕτερος ἐχόντων, ὥσπερ τῷ ἐλεγχθῆναι ἀληθικὰν, εἰ μὴ πάντα ὁμῶ συνῆλθε εἰς πλείωσιν τ χραφῶν ἢ μὴν τῷ βάλαπτ τ ἀληθείᾳ, καὶ μαρτύρων ὑποχραφαὶ ταύτῃ μαρτυρῦσαι τὸ γνήσιον, καὶ σφραγίδες ἀξιοπίστων παρεγράφαι ταῖς ὑποχραφαῖς· εἰ μὴ ταῦτα πάντα ὁμῶ συνδράμοι σχὶ ἢ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι τ ἢ ἀληθικὰ, ἀκυρῶσθαι αὐτὰ τῷ ἐλεγχθῆναι καὶ ἀγνῶσθαι. Εκ τούτων δὲ τ ὠφελιμωτάτων, πάνυ ἁπλῶς (ἐπεὶ μὴ λέγω κακῶς) ἔχοντ, σύγχυσις ἔχει καὶ ἀπορία τὰ ὦδὶ ἀληθικὰ πράγματα. οἷς μὲ γὰρ δοκεῖ πάντα λοιὰς ὥσπερ τὰ νόθα τ ἀτεκμάρτων ἐκείνων τῶν ἀληθικῶν. καὶ ἄλλοις μὲν ἐκ τ ὠφελείας ἐπιτήσιτ' ἀφελείαν, τῷ ἀκινδύνῳ ἢ ἐδὲ τὸ βραχύτατον ὠφελείας ἐκ τ οἰκείων μετεῖναι, εἰπέρ τις ἀκινδύνῳ ὠφέλεια γίνεται). γίνεται ἢ ἀναζώντων οἷον διερμηνείας ἐλεῖν ἐκ τ ἐκείνῳ ἀποδιώσεως. ἀλλὰ γὰρ, ὥσπερ εἶπον, οἱ μὲ ὕπας ἀξιῶσι παντελῶς ἐρημῶ τ ἀνθρώπων τ τ οἰκείων ὠφελείας. οἱ ἢ φιλανθρωπότεροι ἀληθεμένοις νέμωσι τῇ μὴ λαβόντι ἀληθικὴν τὸ τέλειον ἀφ' τ σφραγίδων, εἰ καὶ μὴ ἐλεγχθεῖεν, ἀλλ' ὁποίαν ἂν ἡ ἀκραφῆς κυρωθεῖσα ἀληθικὴ λαμβάνοι βεβαίωσιν. Οὕτως ὧν τῷ ἀμφισβητοῦντι τούτῳ ὡς βλάβῃ ὅσον ὁρῶντες τοῖς πράγμασι, τ φιλανθρωποτέρας τ δικαίων μεριδ' χιόμεθα, καὶ ἐ παλαιὸς νόμος τὸ ἀχλυώδες καὶ ἀμφίδεξον εἰς ἀπλοῦ καὶ τραχὺ μεταδάλλομεν εἴδησιν· τοιαύτῃ χαπίζομεν, τῷ, κ' τὸ ὀφείλοντα ταῖς ἐλεγχθείσις ἀληθικαῖς παρακληθεῖν, ἀπλῆ ἀληθικῷ, εἰ ἀφ' μαρτυρίας ἀγνῶσθαι πίστεως ὅσον ἀπορεῖ, βεβαίαν εἶναι κ' τῷ τ ἀκραφῶν ἀληθικῶν κύρωσιν· εἰ δ' ἀπορεῖ τ ἀφ' μαρτύρων πίστεως, τότε, ὡς μηδὲν ἔχουσα ἀληθείας ἐχέγγυον, ἀκυρῶσθαι. τίς γὰρ ἀκριβεία, μᾶλλον ἢ, πῶς ἃ παντάπασιν ἄλογον καὶ ἀνόητον, τιὰ μὲ τὰς μάρτυρας τοιαύτης ἀξιόαζ λαβούσης, ὡς κ τὰ μηδ' ὅλως χραφῆ δοθέντα κυρῦν; τιὰ δ' αὐτὰς παρὰ φαῦλον τίθεσθαι, ὡς μὴ ὄντας ἀξίους τὰ παρεγχραφῆς δηλήμασι βεβαῦν; καίτοι τρόπον τινὰ σώζωσθαι ἰσχυρότερα γίνεται πίστις. πῶς ἢ ἐχὶ μᾶ ταῦτα παράλογον καὶ ἀνανδῆ ἢ δικαίᾳ ἀποδοσιν ἔχει; τί γὰρ εἰ τ ἀληθικὲς δρχὸν μὲ λαβόσης χραφῆ δίδαζ, κ' τὰ ἀληθεμένου ἀκραὰς ἐπιχθησαν οἱ τότις τῷ ἀξιοπίστων χαλεζόμενοι μαρτυρεῖν, εἶτα ἢ τ χραφῆα τόσ' κατίσχει, ἢ κ' ἀνατ' αὐτὸν ἀποκαμψαται, μετ' ὀπτὸν ἢ κ' τ ἀληθέμενον; εἶτα πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀποφορᾶς συμπλάσσει ἄρχῃ). ἀφ' τῶν ἄδικα πείσον), στρέμενοι τ ἐν τῇ βιᾷ ἢ ἀνανόντ' κειμένης δύσρασίας, οἱ τοιότις ἀπολωλεν παρ' αὐτῇ ἠξιωμένοι. κ', τὰ μετὰ τοῦτο, ὡ μέχρι τ ζώντων ἐσχατ τὸ κακὸν, ἀλλὰ κ' τ ἀνόντα διανεῖ, κ' ἀποστερεῖ τῶν (ὅσον ἦκεν εἰς γνώμλον τ ἀκυρώσεων τῶν ἀληθικῶν) τ παρὰ ἢ οἰκτίρμον θεῦ συμπαθείας, ἧς μισθέζειν αὐτὸν ἐλπὶς ἐκ ἢ δὴ ἐτέρως ἠνίσθαι οἰκείᾳ τ ἀνθρωπίνων ἀποχθορᾶς. Διὰ τῶν, ταῦτα σωτηρικὸς τὸ ἡμέτερον κρότο, σαφῆ κ' ἀναμφίσολον ἐβέαιστε τύπον, ὡς ἐπὶ μόνοι οἱ μαρτυρῦντες φαῖεν οἰκειαν ἢ ἀνθρώπ τῶν ἀληθικῶν, μὴ ἀβεπίδαν αὐτῶ, ἀλλὰ βεδαίαν εἶναι· καὶ μὴ μόνον αἱ σφραγῖδες ἐπέδοσαν ἐπικεῖσθαι, ἀλλὰ κ' αἱ τ μαρτύρων ὑποχραφαὶ μ σφραγισμάτων ἐλλείπεσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μγ'.

Περὶ ἢ κυρῶσθαι ἀληθινώσεων τὰς ἀληθικὰς. κ' Περὶ ἢ εἰ κ' τρεῖς τυγχάνοιεν μάρτυρες.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΧ ὑπὲρ ὧν οἱ σφαλαδόντες ἡμᾶς τῶν ἀσφάλειαν τοῖς πράγμασιν εἰσπνέοντες, μεμφεζ τάττες ἔχοντες, νόμῳ εἰσάγομεν, ἀλλὰ κἀκείνῃς σ' ἀποδοχῆ ποιεμένοι τ ἀκριδείας, κ' τὰ πράγματα ὅπ μὴ οἷόν τε ὦδὲ τὸ τ γνώμης αὐτῶν ἀκριδοῦς ἴσεαζ, ἐφ' ὅσον ἐγχωρεῖ μὴ σκῆπτειν τ ὀφειλομένης ἀρίζομεν κατασάσεως. Τί ἐν ἔσιν ὁ φημι; σκοπὸν τοῖς πάλαι τῶν ἀληθικῶν ἐπισκεψαμένοις, ὑφ' ἑπῶ μάρτυσι, πέντε ἢ τὸ ἔλαττον, πᾶσι ἀληθικὰν ἐπισκεψαμένοις, τὸ κυρ. κ' ἐδὲ τάττ ἀπλῶς, ἀλλ' ὑπάρχειν κ' χραμμάτων μὴ ἀμαθεῖς τὰς τῶν μαρτύρων κατατιθεμένους, κ' σ' πόλεσιν εἰπόσιν αἱ ἀληθεῖες πεποιημένα, σ' αἷς ὅσι ἔσιν ἀποδεικτὰ χραμμάτων σ' ταῖς ἄλλαις ἢ χώρεις, ἃ μὴ πάνυ τὸ τ παιδείας κ' μαθήσεως ἐπιχειρεῖζ, οἷεῖ τὸ τ μαρτύρων μὴ ἀκριδολογεῖσθαι, μηδὲ μόνης οἰκείας ἐπιζητεῖν· οἱ ἀφ' παιδείας ἠχθησαν, ἀλλ' εἶναι ὦδε τὸ μαρτυρεῖν ἱκανὸν κ' χραμμάτων ἀμυημοσύνης. Τάττ μὲ ἐν ὅσῳ ὁ νόμ ὧδε διώρεζε μόναις γὰρ ταῖς χώραις, σ' αἷς ὅσι ἔσιν δίδωλα χραμμάτων, ἡ συνήθεια πεπαῖχε λαβεῖσι ἴδιόν τι χραῖζ κ' τόπος κ' πόλεσι, κἀν ἀφ' μαθήσεως πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ὦσι δύποθι. ὁ κ' τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν δρόσκον ὤφθη κ' νόμων ἀξιοῦζ τ βεβαιώσεως. Θεσπίζομεν τοίνυν, σ' πάσῃ χώρᾳ κ' πόλῃ κ' ὑπ' ἀμαθῶν κυρῶζ τὰς ἀληθικὰς, εἰ μόνον σὺν ἢ ἀρχῇ τ πέντε ἀξιοζήσουν οἱ μάρτυρες δοκιμοῦν). κ' τ ἀεὶ μὴν ἢ μόνον ἀρχῇ τ πέντε ἀξιοζήσουν, ἀλλ' σ' τόποις σ' οἷς, ὡς εἰκὸς, συμβαίνῃ πάνυ ἀνδρῶν εἰς μαρτυρίαν ἀξίων εἰσίναι, κ' μέχρι τελῶν φθάνοιμ, τὸ δικαιόδεκτον ἔχειν, κ' εἶναι ἀβεπίσεως κρείττω τῶν μαρτυρίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μδ'.

* Παρὰ τῶν ἐπισφραγίζεζ δεῖ τὰς ἀληθικὰς.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ πάνυ μὲ ἄλλα ὅσα χραφῆ πραγματεύον) ἄνθρωποι, ἀναγκαίως ἐπιζητεῖ τῶν ἀκριδῆ τ μαρτυρίας παραφύσιον, μάλιστα δὲ σκέπτα, dictum est non admodum exacta ratione placitum illud nititur. Dicat enim fortasse aliquis, æqualem numerum attribui non oportuisse, atque testimonium quod in agris & itineribus adhibetur, arctius contrahendum fuisse. Nos igitur quod ille neglexit, non negligendum putantes, sancimus, *ut in civitatibus* quinque testibus stabilitum testamentum approbetur: in itineribus vero & agris, aliisque inhabitatis locis trium testium confirmatio suscipiatur.

Constit. XLII.

UT [1] SUFFICIENS NUMERUS TESTIUM TESTAMENTUM RATUM FACIAT TAMETSI [2] ID NEQUE ILLORUM SUBSCRIPTIONES NEQUE SIGNACULA HABEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ in verbis resident obscuritas, multum quod tractatur involvere videtur: quippe quæ tanquam expansa quædam nubes, rerum intelligendi vim animo auferat, tum à recta rerum administratione avertat. Hanc igitur obscuritatis caliginem ubi illis constitutionibus quæ de testamentis agunt, neque mediocrem noxam rebus adferunt, circumfusam esse cognovimus: pulchrum fore rati sumus, si illas repurgaremus, quomodoque testamenta confirmati, aut non oporteat, lege non ambigua, neque quæ varie apprehendi possit, definiremus. Qui ante nos de testamentis tractarunt, bifariam illa diviserunt, & alia quidem scriptis, alia vero sine scriptis confici tradiderunt. Quin & modum quo utrumque testamentum, (& scriptum nempe, & non scriptum) ratum fiat, subjecerunt: ut scripta confirmatio in eo consistat, quod vivente etiamnum testatore testium subscriptione obsignationeque omnibus numeris absolutum sit: nuncupativi vero, sive non scripti, quod septem non indigni fide testes se audiviſſe, cum ita testator lingua sua de rebus suis pronuntiaret, confiteantur. Atque his hunc ad modum constitutis, annectunt scriptum testamentum, nisi [3] ad scripturæ, qua testatoris voluntas significatur, perfectionem simul omnia conveniant, & testium subscriptiones, nempe quæ illis de sinceritate testimonio sint, & signacula, quæ subscriptionibus fidem præbeant: nisi hæc simul omnia (inquam) priusquam is cujus id testamentum est, è vita excedat, concurrant, omnino id irritum esse, ut neque tanquam scriptum, neque tanquam nuncupativum valeat. Ex quo sane præoccupativo placito, quum non admodum caute (ne interim dicam male) conceptum sit, confusio atque ambiguitas rem testamentariam invadit. Aliis enim videtur testamentum velut adulterina semina, prorsus abjiciendum: ut aliis quidem ex bonis utilitatem capere permittatur, defunctis vero ne minimum quidem utilitatis ex rebus suis accedat: si tamen defuncti utilitatem aliquam sentiunt. Sentiunt autem quum ex ipsorum morte per beneficii erogationem nonnulli revivisc unt. Atque hi quidem (quomodo dixi) hunc in modum à rerum suarum utilitate hominem prorsus arcere volunt. Quibus vero benignior sententia animo resident, hi testamento, quod sigillorum impressione perfectionem non accepit, si non ut scriptum censeatur, certe tamen qualem non scriptum & nuncupativum accipit, talem vigorem tribuunt. Nos itaque perplexitatem hanc adeo rebus humanis esse nocumento videntes, in benigniorum judicum sententiam pedibus imus, veterisque legis caliginem & ambiguitatem in simplicem atque apertam cognitionem convertimus, ac sancimus, *ut* [4] *quod testamentum*, respectu eorum quæ scripto testamento adesse debent, imperfectum est: si tamen nuncupativi testamenti testimonio non indigeat, vigore nuncupativi testamenti firmum sit: sin testium fide indigeat, ut quod nihil ad faciendam fidem idoneum habeat, in irritum concidat. Quæ enim ratio est, imo quomodo non omnino absurdum nimisque crassum est, alias testes istiusmodi approbatione dignari, ut quæ nulla sui parte scripto mandata sunt, confirment? alias vero quasi qui per scripturam declarata confirment, indigni sint, ita illos vilipendere, præsertim vero, cum hic aliquo etiam modo fides corroboretur. Quomodo insuper id detestandam inverecundamque æquitatis proditionem non continet? Quid si testamentum scripto tradi cœperit, quodque constitutum est, dignorum fide testium auribus insonuerit, deinde vero aut scribam morbus corripuerit, aut mors etiam ipsum sustulerit, & mox testator quoque enectus sit: (ut multa hominibus ex improviso contingunt) num propterea quos is moriens beneficio dignos censuit, illi eo privati injuriam sustinebunt? Et vero, quod indignissimum est, non modo non cum vita id mali testatorem deserit, verum etiam mortuum insectatur, privatque (quantum quidem ad eorum qui testamentum irritum faciunt sententiam attinet) misericordis Dei commiseratione, cujus participem illum fore, ex eo quod ipso defuncto alii beneficiis fuit, speres est. Idcirco simulatque nostra potestas hæc animadvertit, evidentem atque indubitatam formam sanciit, *ut* [5] *si testes tantum* dicant illius hominis proprium id esse testamentum, id non improbetur, sed firmum atque ratum sit: tametsi non solum signacula, sed etiam cum illis testium subscriptiones desint.

1 Epitome exstat apud *s. Harm.* 1, §. 11.

2 Hoc vult: firmum ratumque testamentum esse, si testes una voce duntaxat pronunciaverint, id testamentum esse: nec amplius quidquam exigi: valere denique licet signacula non ei adposita, licet etiam testium subscriptiones cum signaculis desiderentur: & breviter in testamentis subscriptiones & signacula testium non requiri: quod olim requirebatur, & ita hæc constitutio abrogat §. 3. *Inst. de testam. ordinand. & similes.*

3 *d.* §. 3.

4 Sensus est à Leone nihil hic eorum immutari, quæ vel de scripto, vel nuncupativo testamento cauta sunt.

Constit. XLIII.

UT PER SCRIBENDI IGNAROS [6] TESTAMENTA ETIAM CONFIRMENTUR. [7]

Idem Imperator eidem Styliano.

NON quod superiores, quia communis vitæ negotiis diligentem cautionem attulerunt, reprehendere velimus, legem proferimus: sed potius, ut exacta ipsorum ratio in usum recipiatur, operam damus, resque ipsæ (quod illas exacto ipsorum præscripto respondere impossibile sit) ne, quoad ejus fieri potest, debito suo statu excidant, sanctione cavemus. At quid est quod dico? Decretum est à veteribus de testamentis tractantibus, ut per [8] septem testes, minimum autem per quinque defunctorum statutis authoritas accedat. Neque vero id simpliciter, sed ne [9] ignari literarum testes essent, si quidem in civitatibus, ubi non fere peritorum penuria est, testamenta facta sint: sed si aliis in locis in quibus literarum studia disp'icinæque non admodum usitatæ sunt, illic testium non exacte haberetur ratio: neque illi soli qui ad literarum studium educati sunt, quærerentur, sed ad testandum & literarum rudibus aditus esset. Quod itaque illis in locis, in quibus hominum scribendi peritorum abundantia non est, lex fieri statuit, id consuetudo omnibus ubique locis & civitatibus, quanquam magna doctorum hominum copia esset, ita facere volentibus concessit. Quod sane & Imperatoriæ nostræ Majestati legum authoritate dignandum esse placuit. Sancimus igitur *ut quocunque* in loco & civitate, etiam [10] ab imperitis testamenta confirmentur, dummodo mores testium fidem mercantur. Quin & numerum non solum ad quinque contrahimus, sed iis in locis in quibus raros fide dignos prodire constat, tres [11] quoque admitti, ac testimonium illorum non reprobari volumus.

5 Et ita jus vetus abrogatur, quo subscriptiones testium eorumque signacula requirebantur.

6 Olim constitutum, ut literati testes pro illiteratis subscriptionem interponerent, *l. ult. vers. si vero simul, aut duo vel plures literati. Cod. de testam* quod hæc Nov. remittitur.

7 Titulus ita formatus est apud Græcos, περὶ τῶ κυρῶσθαι διὰ ἰσογραφων τὰς διαθήκας, καὶ περὶ τῶ ἐὰν καὶ τρεῖς τυγχάνοιεν μάρτυρες. *Scrimg.*

8 §. 2. *Inst. de testam. ordin.*

9 *d. vers. si vero.*

10 Abrogatur *d. vers. si vero.*

11 *Novell.* 41. §. 5. *Harmen.* 1. §. 11.

12 Hujus constitutionis meminit *Harm* 5 *tit.* 1. §. 12. ait enim Novella Leonis constitutum ut testamenta à magistratu non signata valeant, etsi testium subscriptionem non habeant. Puto tamen locum illum Harmenopuli pertinere ad Novellam 42. §. *cod.*

13 Olim à magistro census, *l.* 23. *Cod. de rest.* hodie à Quæstore: & ita pars *d. l.* 23. abrogatur.

tum maxime id faciunt, quæ homines natura sua ad interitum vergente, discessuque è carne imminente litteris exponunt, his in ipso e vita excessu rationes suas & voluntatem committentes. Quæ enim inter vivos conscripta sunt, quanquam obsignata sint, nihilominus tamen illorum vitia ex verborum ejus qui scripsit, eorumque de quibus scriptum confectum est, examinatione deprehenduntur. Quæ vero à morientibus scripto constituuntur, ea se minus recte habere, si nullum certum testium suffragium adsit, impossibile discere est. Verumenimvero & hic tractatus longe optime à legislatore conscriptus est, dum

1 Nov. 44. c. 1. §. 4. l. 17. §. 2. Cod. de sacr. eccl. l. 23. C. de test.

sæpe testamentorum testes ad jusjurandum adigi nolens, illis census [1] magistri qui nunc generalis [2] appellatur, sigillo parari firmitatem jubet. Etenim quod tanquam levem promptumque ad jurandum aditum non præbet, insignique sigillo ambiguis testamentis vigorem tribuendo, ut juramenta reprimerentur, fecit: ea sane res & prudentissimi consilii, & præstantissima est. Atque hoc quidem obtinuit olim. Postmodum autem consuetudo id mutavit, ut supra testes ejus qui ad quæstoris dignitatem pervenisset, sigillum testamento testimonium ferret. Et quidem illa etiam confirmatio majoribus nostris optima visa est. Quos & nos sequentes, quo illa validior sit, jubemus, *ut* [3] *sigillo* magistri census (quod nunc ad illum neque legum cura, neque administratio pertineat) nihil prorsus in obsignatione testamentorum juris nec commercii sit (quemadmodum neque nunc id illa obsignat) sed pro [4] illo quæstoris sigillum obsignet. Neque vero hoc solum testamenta obsignet: verumetiam magnificentissimi nostri magistri & patricii, præfecti urbis etiam, aliique qui judiciis præsunt, sigillis suis illa fidei commendent. Verum hi in urbe: in aliis autem locis & civitatibus præfecti, & in quaque provincia præsides hoc sciunto & faciunto.

2 Ος νῦν τὴν γενικὴν ἀφοσιωσίαν ἀποφέρει.

3 *Harm. d. l.*

4 Apud magistrum census insinuari testamenta moris erat *d. l.* 23. hodie à Quæstore & aliis Magistratibus hic enumeratis.

Constit. XLV.

* UT SENTENTIAM JUDICES IN LITERAS REFERANT, SUAQUE [5] MANU OBSIGNENT.

Idem Imperator eidem Styliano.

DUM ut res judicatæ firmæ maneant, & ne qua suspicio atque controversia sententias insequatur, curam gerimus, hoc se nobis constituendum obtulit, *ut quibuscunque* dijudicare ac dirimere lites obtigisset, de quibus rebus judicium pronuntiaturi essent, de iis sententiam de scripto ferrent, eamque manibus suis [6] obsignarent: ut ne si remere judicatum esse postmodum deprehendatur, negare illi suam sententiam possint: neque alii quippiam supposititia adulterinaque sententiæ scriptura efficta, illam in judicum aliquem referre liceat. Quicunque igitur judicum dignitate honoratus est, dehinc ita facito: ac quibus de rebus judicavit, decretum scriptum, suaque manu obsignatum edito.

5 Poterant olim manu aliena, *l. ult. C. de sententiis ex periculo recitandis*: cui hoc additur à Leone.

6 Et ita supplet *d. l. ult.*

Constit. XLVI.

* ABROGATIO [7] QUARUNDAM DECURIIS ET DECURIONIBUS [8] LATARUM LEGUM.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum ut quæcunque aliæ res in communis vitæ usum assumantur, ipsarum commoditas facit, & quæ utiliratem aliquam adferunt magnificamus: quæ vero ad nihil conducunt, contemnimus: sic omnino & ad legalium capitum compositionem nos accommodari oportebit, ut quarum usus aliquis sit, qui bono quopiam rempublicam beet, hæ necessario & ferantur & honorentur: quarum vero usurpatio aut nullius momenti, aut mala sit, harum non modo non ratio habeatur, sed etiam è legum corpore exemptæ rejiciantur. Hæc idcirco dicimus, quod inter veteres de decurionibus & curiis latas leges quædam gravia intolerabiliaque decurionibus quæpiam munera injunxerint: curiis autem privilegium, ut quosdam magistratus constituerent, suaque authoritate civitates gubernarent, præbuerint. Quæ nunc, eo quod res civiles in alium statum transformatæ sint, omniaque ab una Imperatoriæ Majestatis solicitudine atque administratione pendeant, tanquam incassum circa legale solum oberrent, nostro decreto illinc submoventur.

7 Hac Novel. tolluntur ordines decurionum, ideoque hic titulus non est in Basilicis. vid. *Cujac. ad tit. C. de decur.*

8 L. D. 2. 10. *Cod.* 31. Nov. 38.

9 Abrogatur *l. 2. C. de off. prator.*

10 *d. l.* 2.

11 Nam quod Constantinopoli atque Romæ senatores, hoc decuriones in municipiis fuere.

12 Leges usu exigente promulgantur, usu contrario tolluntur.

13 Testis in contractu mulier esse prohibetur hac *Nov. Gall. 6. cap. 7.* feribit, nulli fœminæ dicendi testimonii jus fuisse, & Constantinus *l. 1. C. Theod. de rapt. virg.* mulieres removet à postulationibus & testimoniis, omnibusque rebus judiciariis: ut & antiquitus penitus removebantur. Harmenop. 1. *tit. 6.* refert mulieres admitti in testimonium ὑπὲρ ἢ τῶν ἀνδρῶν βίᾳ ἁπιλεγομένῃ, & post capite περὶ κεκωλυμένων. mulieres ait in testamentis non admitti ut & in aliis negotiis: iis exceptis, ἐν οἷς ἄνδρες ἢ προσκαλοῦνται. in quibus non advocantur vel adhibentur masculi. Idem paulo post negat mulierem admitti ἐν ταῖς συμβολικαῖς μαρτυρίαις, admitti vero ait ἐν ταῖς ἀποδεικτικαῖς, appellat autem συμβατικὰς, διαθήκην, κωδίκελλον, δωρεὰν αἰτίᾳ θανάτου. ἀποδεικτικὰς ἢ τὰς λοιπὰς, id est, judicialia, vid. *l. 18. ff. de testam. lege* 20. §. 6. *ff. qui testam.* His adde quæ scripsi 2. Feud. 31. *in fin.* ubi fœminæ removentur à testimonio investituræ, quamvis feudum habeant ab eodem domino.

14 *d. l.* 18. *d.* §. 6.

15 Mulieri dehonestamentum, frequenter viris occurrere.

16 Εἰς πράγματα. *Scrimp.*

17 Mulieres Scythicæ cum maritis ad bellum coarmari solitæ.

Constit. XLVII.

* ABROGATIO [9] LEGIS QUÆ SENATUI PRÆTORES, DECURIONIBUS VERO PRÆFECTOS CONSTITUERE CONCEDEBAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUOD alius olim reipublicæ status esset, rerum ordo similiter alius erat. Quum enim cuncta in Principis deliberationem non caderent, sed nonnulla essent, de quibus dispicere, & jubere senatus officium esset, ea ab illo etiam proferebantur. Prætores itaque tres [10] numero in urbe rebus administrandis ab eo præficiebantur, isque actus sanctione legis procedebat. Neque vero id in urbe solum, sed in aliis etiam civitatibus à decurionibus [11] ut vocabantur, præfecti quidam (non tamen quales hodie militaris præfectura novit, sed excellentiores quidam, quique aliam curam demandatam haberent) præficiebantur. Quum igitur aliter se se tunc res haberent, communis usus illam legem requirebat. Nunc autem quum omnia à principali cura pendeant, Deoque opitulante ipsius providentia discutiantur & dijudicenturiac vero illa lex nullum de se usum præbeat, cum aliis quæ de republica ejectæ sunt, hanc etiam ejiciendam esse statuimus. Quemadmodum enim legibus nondum enatis nascendi causam rerum usus [12] præstat: sic quando lex rerum utilirati non subservit, eam abolendam esse sequitur.

9 Abrogatur *l. 2. C. de off. prator.*

10 *d. l.* 2.

11 Nam quod Constantinopoli atque Romæ senatores, hoc decuriones in municipiis fuere.

12 Leges usu exigente promulgantur, usu contrario tolluntur.

Constit. XLVIII.

* NE MULIERES IN CONTRACTIBUS [13] TESTIMONIUM PRÆBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAUD scio quomodo, re non exactiore judicio disquisita, mulieribus ad dicendum testimonium procedendi facultatem dederint veteres [14]. Illud saltem vulgo notum, volutandum animo fuerat, crebrum nempe in virorum oculos occursum [15] mulieri dehonestamento esse: pudicam vero & honestam ejusdem rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas ad testimonium assumi permiserint, (unde fit persæpe, ut in magnis hominum turbis conversentur, irreverentiusque quam mulierum sermo ferat, lingua utantur) hoc quemadmodum dixi, mihi dubitare subiit. Quorsum enim hisce visum est, ut in [16] negotia publica mulierum prodiret testimonium, quibus juxta atque viris testari permiserunt, quemadmodum Scythicas [17] mulieres cum maritis ad bella coarmari audimus? Et sane quomodo præter absurditatem ingentem, hoc naturæ etiam finium, quibus virilis muliebrisque sexus disterminati sunt, tum confusionem, tum eversionem non continet? Quomodo item mulieribus quas etiam domi ob-

13 Testis in contractu mulier esse prohibetur hac *Nov. Gall. 6. cap. 7.* feribit, nulli fœminæ dicendi testimonii jus fuisse, & Constantinus *l. 1. C. Theod. de rapt. virg.* mulieres removet à postulationibus & testimoniis, omnibusque rebus judiciariis: ut & antiquitus penitus removebantur. Harmenop. 1. *tit. 6.* refert mulieres admitti in testimonium ὑπὲρ ἢ τῶν ἀνδρῶν βίᾳ ἁπιλεγομένῃ, & post capite περὶ κεκωλυμένων. mulieres ait in testamentis non admitti ut & in aliis negotiis: iis exceptis, ἐν οἷς ἄνδρες ἢ προσκαλοῦνται. in quibus non advocantur vel adhibentur masculi. Idem paulo post negat mulierem admitti ἐν ταῖς συμβολικαῖς μαρτυρίαις, admitti vero ait ἐν ταῖς ἀποδεικτικαῖς, appellat autem συμβατικὰς, διαθήκην, κωδίκελλον, δωρεὰν αἰτίᾳ θανάτου. ἀποδεικτικὰς ἢ τὰς λοιπὰς, id est, judicialia, vid. *l. 18. ff. de testam. lege* 20. §. 6. *ff. qui testam.* His adde quæ scripsi 2. Feud. 31. *in fin.* ubi fœminæ removentur à testimonio investituræ, quamvis feudum habeant ab eodem domino.

14 *d. l.* 18. *d.* §. 6.

15 Mulieri dehonestamentum, frequenter viris occurrere.

16 Εἰς πράγματα. *Scrimp.*

17 Mulieres Scythicæ cum maritis ad bellum coarmari solitæ.

ὅσα τῇ ἀνθρωπίνῃ πολλάσεως εἰς ἀμβλυωπίαν ὁρώσης, καὶ τῇ ἀπὸ τῆς σαρκὸς παραστομούσης ὀνθημίας, χαράσσειν ἐπιθέτοις, τούτοις τοὺς ἑαυτῶν λογισμοὺς, ἀναχαράττοντες τὸ ἀνθρωπίνων, καθαιρεθήσεται. ἃ μὲν γὰρ ἐπὶ παρόντων ἐγράφη, κἂν ἡ ἀσφάλεια μέμφηται, τούτων φερέτω τὸ σφάλμα ἐκ τῆς λόγων συμπλοκῆς αὐτὸ τὸ χεῖρον· καὶ τὸ ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπόντων ἀμαυτέτω, τοῦτο ἐσκ αὐτὴ φαύλως ἔχοντα κωλυσθεῖν, εἰ μὴ παρῇ ἢ ἐκ τῶν μαρτύρων ἀσφαλὴς ψῆφος. ἀλλὰ γὰρ ἄρεσκον καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς νομοθέτης ἀμφότερα, ἐν οἷς βυλόμεθα μὴ εἰς ἀνάγκην ὅρκων πολλάκις καθίσαντας τοὺς μαρτυρίους τοῖς ἀμβλυωπίαις, τὸ βέβαιον αὐτὰς καλδίᾳ σφραγῖδι ποιεῖσθαι καὶ λαχεῖν τῶν τῆς κλίσεως ἐπισυσίων, ὃς νεῦσι τῶν ἐν γυναικὶ φοσηγείαν ὀνφέρει. καὶ ἐπὶ τῶν μὴ ὄντως ὁμολῶσι καὶ ἑτοίμως ἐν τοῖς ὅρκοις πυρέχειν τῶν αὐσοδεῖ, ἀλλ' ἐπισήμῳ σφραγῖδι διηθῆσαι ἀμβλυώπεις δέντα τὸ βέβαιον, τῶν τῆς ὅρκων ἐπίτασιν φοσηκοθῆναι ποιήσασθαι, δύσκλότατον τὸ καθεστὼς τοῦτο μὴ ἐπὶ τῆς φοδῆσαι. Ἢ συμπέφυκε μὴ τοῦτο ἐπὶ τοῖς μάρτυσι τῶν σφραγῖδα τῇ ἀμβλυώπει φοδεῖσθαι μαρτύρων ὀνείρων, ὃς δὴ φοδεῖ τὸ ἢ κρατιστῆς ἀναδεδειγμένος ἀφεῖται ἀξίωμα ὕτω μὴ κῆ τοιοῦτο τοῖς φοδεῖ ἡμῶν δρίσῃ ἀσφάλεια ἔδοξεν. Οἷς ἐπιβάλλει κῆ ἡμεῖς, ἵνα μᾶλλον ἀμείνων ἡ, κελεύομεν τῇ μὲ σφραγῖδι ἢ ἐπὶ τῶν κλίσεων καθεστηκότ᾽ ἀνδρὸς, ὅπ μηδὲ μέτεσιν αὐτοῦ νῦν τὸ τῆ νόμων ἐπιμελείας καὶ διοικήσεως, μηδὲν τι φοδεῖ τὴν ἐπισήμωσιν τῆ ἀμβλυώπει μετέναι· ἄσπερ ἐδὲ ἐπισημαίνοντί γε τοιοῦτον· τὴν ἰγνῶ αὐτ᾽ ὀνείνης ἐπισημαινομένης αὐτοῦ ἢ κρατίστῳ σφραγῖδι· μηδὲ τοιοῦτον μόνον ἐπισφραγίζειν τὰ ἀμβλυωπήματα, ἀλλὰ καὶ τὰς μεγαλοπρεπεστάτας ἡμῶν μαγίστρους καὶ πατρικίους, καὶ τὸ τῆ πόλεως ἔπαρχον, καὶ τὰς ἄλλας οἱ ἐπὶ τῆ κελεύσει καθεζήμενοι, τοῖς ἑαυτῶν σφραγίσμασι τὰς ἀμβλυωπίας τῆ ἀξιοπιστίᾳ σεμνύνειν. ἀλλ᾽ ἐν μὲ τῇ φοδεῖ καθεσηκυίᾳ τῆ πόλεων ἔστω· ἐν ἢ ταῖς ἄλλαις χώραις καὶ πόλεσιν οἱ τὰ στρατηγὰ καὶ οἱ καθ᾽ ἑκάστων ἐπαρχίαν κελεύει τῶν ἴσασιν καὶ ποιεῖτωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μέ.

* Περὶ τῆ πάντα δικαίως ἔγγραφον ἀποδίδειν τῶν ψῆφον καὶ τῆ οἰκείᾳ χειρὶ ἀμβλυώπημα.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΗΣ ἀσφαλείας τῆ ἤδη φθασάντων κεκριδὸς πραγμάτων, καὶ ὥστε μήτινα ταυτόνιαν καὶ ἀμφισδήτησιν τοῖς κρίσεσι πυρκηλεῖν, σεμνοθεμένοις ἡμῖν, καὶ τῶν παρόντων διορίσαι, τὸ δίκαιον, οὗ κρίνει καὶ ἀμβλύειν δίκας ἔλαχον, ἐφεῖ ὧν ἂν ἐξενέγκοι κρίσιν, ἔγγραφον ἀποδίδειν τῶν ψῆφον, οἰκείᾳ αὐτὰ ἀμβλυωπεῖσθαι χειρί· ὥστ μήτε ἐκείνου ἔξαρνον ποτὲ, τοιοῦτης κρίσεως ἀμφιπτείας, διώλας γεγονέναι, μηδ᾽ ἑτέρα τινὶ ἐξεύρεσι, ὑποδολιμαίαν καὶ νόθον ἀμφιλεγόμενον κρίσεως γραφῆναι, εἰς τινα τῆ κεκρικότων ἀναφέρειν αὐτόν. Πᾶς τοίνυν δικαστικὴ τετιμημένος ἀξιώματι, ὅπως ἂν ἢ πυρόντος ποιεῖτω καιρὸν, ἄγγραφα ἀποδίδων καὶ ἐδίκασε, καὶ ἀμβλυωπήματα ὑπὸ τῆ οἰκείας χειρός.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μς΄.

* Περὶ τῆ σκδάλεως νόμους τινὰς, τοῖς ἐπὶ βαρείας ἐπιτρέποντας λειτουργίας, βυλευτηρίοις ἢ φερονίμων ἀρχῶν τινῶν φοδολῆς καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίας τῆ πόλεων παρέχοντας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ ἄλλων ἁπάντων τῆ κτ᾽ τὸ βίον πραγμάτων ἐκρίτε τῶν μετεχειρίσατο ἡ χρεία παρέχει, καὶ ἃ μὲ φέρ᾽ πρὸ δίζησίαν, τοῦτο ἐν λόγῳ ποιεμεῖται, ἃ ἢ μηδὲν σωτελεῖ, ἐν τῷ μηδὲν πρέμεται ὕτω πάντως καὶ φοδῆς τῶν σωτηρίων τῆ νομίμων κεφαλαίων δίκης ἀφαιρεῖσθαι· ὧν μὲ ἐν ἐστ τῆ * χρῆτις, δεῖόν τι φερέσης τῇ πολιτείᾳ, τούτων ἀναγκαίως καὶ κειμένων καὶ τιμωμένων· ὧν ἢ ἐδιαμᾶς ἢ φαύλη ἡ μετεχείσεως, τούτων ἡ μέτον ἀξιωμάτων λόγῳ τινὸς, ἀλλὰ καὶ τῆ τῶν νόμων ἴσως ἀφαιρεθομένων τὸ καὶ ἀποδολήτων γινομένων. Ταῦτα φαμὲν, ἐπεὶ τοῖς παλαιοῖς νόμοις τινὲς ὀντεθειμένοις φοδεῖ τι βυλευτῶν καὶ βυλευτηρίων, τοῖς μὲν βαρείας τινὰς καὶ δυσυποίσεις ἐπίτροπον λειτουργίας, φερονίμων δὲ τοῖς βυλευτηρίοις παρείχον ἀρχῶν τινῶν φοδολῆς καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίᾳ τῆ πόλεων οἱ νυῖ, ὅτι φοδεῖς ἑτέρων κρατίστων τὸ πολιτικὸ μετατετραπότητας πραγμάτων, ᾧ φοδεῖς μόνῳ τῷ βασίλειον φοδοιεῖν τι καὶ διοίκησιν ἀνήρτητον πώποτε, ὡς μᾶλλον φιλανθρωπίᾳ τῷ νομίμῳ ἰσάφῃ, ἐκείθεν τῷ ἡμετέρᾳ ὑπεξαίρεσιν) δόγμασι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μζ΄.

* Περὶ τῆ σκδολῆς καὶ διδάντ᾽ νόμου τοῖς βυλευτικῆς στρατηγῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχῶν φοδολῶ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΠΑΛΑΙ μὲ ἄλλων ἐκρίσης τῆ πολιτείας κρατίσασιν, ἄλλως καὶ τῆ πραγμάτων ἡ τάξις ἐπέτρεπ. μὴ γὰ πάντων ὑπὸ τῆ βασιλικῆς ἀξιοκτημάτων φοδοίας, ἀλλ᾽ ὄντων τινῶν ἃ τῆ συγκλήτῳ ὄργη ἰῶ ἀξιοκίνδυνα καὶ χειροτονείας, ὑπ᾽ ἐκείνης καὶ τῶν φοδολῶ ἐλαμδανον. περίττωρες γὰν ἐν τῇ φοδοκυθημένῃ τῆ πόλεων ἀρχὲς ὑπὸ τούτης εἰς τῶν τῆ πραγμάτων διοίκησιν καθίσαντο, καὶ ἡ τάξις ὥστε νόμῳ φοδῇ ἠκατίσμοτι. ἀλλὰ γὰ ἐ μόνον ἐν τῇ φερέσῃ πολῇ τὸ κρείτ᾽, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις, ὑπὸ τῆ ὄντων καλεμένων βυλόντων στρατηγοὶ πιες, (ἐχ᾽ οὕτως ἡ νῦν εἶδε στρατηκὸν ἀρχὴ, καὶ πρωτόπρεσι δὲ πιες, καὶ ἄλλων ἐγκεχειρισμένοι φερονίδα) φοδεῖλλον. Τότε μὲ ἐν ἄλλαις τῆ πραγμάτων ἀμφεμένων, ἡ χρεία τῆ νόμου ἐζήτ. νυῖ ἢ τῆ βασιλικῆς φερονίδων πάντων ἐξηρτημένων, καὶ, σεμὶ ἢ, τῆ τοιούτης φοδοίας καὶ σκοτεμένων, καὶ ἀμφιτεμένων, καὶ χρείαν ἐδέμενον σκείνῳ ἐ νόμος παρεχόμενος, μὴ τῆ ἄλλων οἱ τῆ πολιτείας σκοδαλλῶ), καὶ τοῦτον σωμκοδαλλαζῆ ὁρίζομεν. ὥσπερ γὰ ὅσα τοῖς νόμοις ἡ τῆ πραγμάτων χρεία παρέχῃ φοδεῖσθαι τῶν ἀρχῶν, ὕπως ἐ ποῖς τὸ χρήσιμον τοῖς πραγμασι δόγματ᾽ κειμένοις, ἀνήλυθον ἐξαλείφειν αὐτό.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μή.

* Περὶ ἐ μὴ ἔρχεσθ γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῆ συμφώνων μαρτύρια.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΚ οἶδ᾽ ὅπως, μὴ σκιᾳλάμενοι γνώμη ἀκριδεῖ, ταῖς γυναιξὶ ἔδοσαν αὐθεναν εἰς τὸ μαρτυρεῖν φοδεῖσαι οἱ παλαιοὶ, ἐδὲ τὸ φοδεῖσθαι εἰς σύνθυμησιν σύνθυμηθέντες, ὅτι γυναικὶ ἀκρισίαν φέρ᾽ ἡ ἀφεδὴς φοδεῖς τὰς ἀρρένων ὄψεις ἀπάντησις, σώφρονας ἢ κρισίας ἡ σκεῖθεν καθίσησιν δυσφυγή. πῶς ἐν ἐπίτρεψαν εἰς μαρτυρίαν παρελαμδάνεσθαι, ἐξ ἧς συμδαίνῃ πολλάκις ἐν δήμοις πολυανθρώποις αὐτὰς ἀναστρέφεσθαι, καὶ χρῆσθαι τῇ γλώσσῃ ἀσυλλογίστερον ἢ κτ᾽ γυναικὸς λαλιὰν τάττ, ἄσπερ εἶπον, ἐπῆλθέ μοι ἀπορεῖν. τί γὰρ ἡ γυναικῶν μαρτυρία τούτοις συμμίσθη φοδεῖσαι εἰς πράγματα, αἷς ὁμοίως τοῖς ἀνδράσι μαρτυρεῖν συγκεχωρήκασι; καθάπ᾽ τὰς σκυθικὰς γυναῖκας ἐκέλευον ὁμοῦ τοῖς χαμαίποις σκυεξοπλίζεσθαι. καὶ τάττ δὴ πῶς ἐχὶ μᾶ᾽ ἔδοξε καὶ πολλοῖς σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν ἔχειν τῶν ὁρίων τῆ φύσεως, οἷς τὸ τῶν θηλειῶν καὶ ἀρρένων χῶν διεχέλατε; πῶς δ᾽ ἐ φοδήσει τὸν γυναικεῖν ὀφειλομένων αὐτὰς τῇ

τι ἢ κοσμιότητι· ἀν ἢ τῶν οἴκοι εὐτυχίαν δεῖ πτοημένην εἶναι, ἢ μὴ πανταπλῶς ἀφεμένην τῆς αὐτῆς. ἡ γὰρ εἰς τὸν μαρτυρίαν αὐτὴν ἀναλυομένη χωρὶν τὴ αὐθεντικὴν γυναικὶ παῤῥησίαν, δι' ἣν οὐ πολυανθρώπους ἡμῖν ἐγκαταμίγνυμεν) ἢ τοῖς τῶ ἀνδρῶν συνεφόροις περίεργοις, τῶν κεκρυμμένων οὐ τὴ γυναικείαν φυσὶ ὑποπλέον τὴ ἢ αἰδοῖ ὑφαιρῆται, ἢ αἰσχύνῃ ὠμὴν ἐπιτιθεῖ αἰσχύνας ἀπαιδεύτους. ἐ μὲν ἄλλα ἢ ὕβρεν τρόπον πινὰ τοῖς ἀνδράσι φέρῃ τὸ κατόρθωμα. τὶ γὰρ ἂν ἕτερον τῶτο ἢ ὕβρεις (ἢ ὕβρεις ἡ βαρυτάτη) ἔσαι, εἰς οἰκεῖαν τὰ περίεργοις, ὧν συνελαυνάτη αὐθάδεσι ἡ μετεχείρισις, τὸ παρεῖναι τὴ ἥλιν ἡμῖν; ἀλὰ μᾶλλον τῶν σωμάτων ἢ τὰ πρῶτα ἢ νόμων διορθωμένη, ἀπέκλεισεν αὐτοῖς τῶν ἐπὶ τὸ μαρτυρεῖν ἐῶσαν ἢ ἡ βασιλεία ἡμῶν, ἀσχέτοις ὑφορ οἰκείαν πειθὼ τὸ τοιῶτος δέγμα, ἢ ἀπαραβάτῳ νόμῳ ὅλως γυναῖκας ἐπὶ τὰ ἢ συμφώνων μαρτυρεῖα ἴεσθαι. Ἐν περίεργοις ἡ γυναικεῖα ἰδιάζουσιν, ἃ μὴ ἡμιτὸν ἐντυγχάνειν ἀνδράσιν (ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὰ ἄδικα, ἢ ἀλ' ἢ ἕτερον ὁ μόνῳ ἥλιος ὁρᾷ) τὰ οἰκεῖα ἢ ἀῤῥήτων ὀφθαλμοῖς αἰδεῖται μαρτυρεύσαιμ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μθ'.

* Περὶ ἢ ἀσυσδίκτως εἰς τὸ μαρτυρεῖν καθίσασθαι ὅσοις ὁ βίος ἐλεύθερος ἢ γνωείζῃ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἡ μαρτυρία, μᾶζα τὶ ἢ ἀναγκαῖον ὂν εἰς τὸν ἢ πραγμάτων ἢ βίᾳ ἀσφάλειαν, ὅσα σὰ ἢ ἐπιτυχόντων ἀσυσίπων, ἀλ' ὧν ὅσα ἄπιμον ἡ πολιτεία, δίκαια ἐσὶ σωίσασθαι. καλῶς ἂν ἀκελεολογίτατ' ἂν τέτε τοῖς νόμοις, ἢ ἐχ ἁπλῶς παντὶ διδόσι παρόδον ἀσυσὶν τῶν εἰσόδων τῆ μαρτυρίας. πλὴ ἀλ' ἐπείσαθ' τῆς τὰ δηλικὰ τηλῶν τύχλων ὄντοι ἢ νόμων ἔδοσαν εἰς μαρτυρίαν ἂν τιν ἢ πραγμάτων αἰσίαν, ὀρθῶς ἡμῖν ἔχειν ἐφάνη ἢ τὰ ἂν τέτε παρεσημειώσαθ', ὥστ καθόλα τὰς μὴ μετεχούσας πολιτείας ἐλευθέρας, εἰς τὸ μαρτυρεῖν ἀσυσδίκτως καθίσασθ', ἢ ἢ ἐν τῇ πολιθεσίᾳ κρατῆν, ἢ ἂν τὰ πάσης ἀπλῶς μαρτυρίας ὁρίζειν, ἢ ἐν παντὶ πραγμάτι, ἂν τι ἀληθήκῃ αὐτοῖ, ἂν τι τῶν ἄλλων ἢ βίᾳ πραγμάτειαν πεπλεμπλασσόμβοι. εἰ γὰρ ἐσὶ ἔξεσι μαρτυρεῖν σκείοις, ὅσοι, κρί τοι πολιτείας ἐλευθέρᾳ ὄντες, μὴ ἢ βίοι ἐλευθερίας ἢ ἀξίας ἢ ἴλαρὸν ἐλευθερίας ἀφιζάνοι, ἀσ' ἐφ' ὅσοι δυνατὸν αὐθέλαστον ἢ τῦ σωτηρῖσι τὸ ἀξίωμα, ἀλὰ ἀφ' ὧν δηλείαν ὧν ἡ δὶ' περίξειαν ὑπαίρχ). ἀδὲ τέτοις παρεμβεβύσθ' μαρτυρεῖν, ὅσοις ὁ βίο ἐλεύθερο ἢ γνωείζ). εἰ γὰρ ἢ κῆ τῦτο ἐφύλαττε σὺ τῷ τρόπῳ δηλείας, ἀλ' ὅμως δηλεία ἰῶ μετέχειν ὅσα ἄξιον ἢ τ' ἐλευθερίας ἀξιώματο.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ν'.

Περὶ ἢ τὰς δωρεὰς τὰς μικρὰ φ' νομισμάτων ὕσας, ἐγγράφως γίνεθ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἴσιν ὅτε μὲ χάριτος ἁμειβόμβοι, ὅτε ἢ μόνῃ χρησῇ ἀφαιρέσεῖ κτεάτων, δωρεᾶς σφίσι δέξιν). ἢ ἂν τέτε ἢ μέρες ἀξιοείλαθ' ἔδοξεν, οἷας τὸ χρὴ ἀναγράπτες ἢ οἷας ἀκύρως εἶναι. οἱ μὲ ἐν παλαιοῖ ἂν τέτε ἀμφισβήτησε, γνώμῃ ἐξέφυναν, σκείνῳ τῷ δωρεὰν ἐκπίπλειν ἢ βεβαίαν, ἢ χρυσίον πεντακοσίων ὑπερτείνῃ πάσης· εἰ μὴ πρᾶξις δημόσιο ἐμφανὲς τὸ δῶρον ποιήσῃ, κἀν ἰδιαζήσῃ ἢ μυσικωτέρᾳ γραφῇ ἢ δωρησαμβύε ὁ λαβὼν ἀποφέρ) τ' ἀσφαλείας ἕνεκα οἶδα τί βελόμβοι τοιῦτ τῇ ἀρετῇ ἀκελεολογήσ. ἐγγράφως γὰρ ἀ περγαμηνοβύβης τ' δωρεὰς, ἢ μαρτυρίας ἢ δεχομβύης παρ' αὐτῆς τοιῦτ σωιακτόμβης, τί πλέον ἀκελεολογίας ἔδῃ; Ἡμῖν τοίνυν τῶν ἀσφάλειαν τοιῦτο ἀκελεολογίαν, ὧν ἀδὲ τῶν ῥηθέσων ἐπὶ δωρεᾶς ὅλως ἴσμεν, δόκει ἢ θεσμοθέτῃ καταπαύσαι, σκείνο σιβεῖναι, ἵνα δωρεὰ ἢ χρυσίου ὑπερίχνοι πεντακοσίων, ἄγραφο μὲ ἦσι, ἀναβέβηκο ἀμφιβῆ· ἐγγράφῳ ἡ συσάσεως ἁρμὴ γνωεζομβύη, ἀξίωσιν ἢ ἀπὸ τὸ ὑπερβάλλοντο μέτρου τ πεντακοσίων ν' κἂν ὑπὸ μάρτυσιν ὁ τ' δωρᾶς ἀντποιέμβο τοιῦτος, ἀντποιῆται. ἢ γὰρ ἡ μέχρι τ' πεντακοσίων πρωβμίη, εἰ ἢ ἀγραφο εἴη, τρισὶ μάρτυσι κυρωθέη, φέρῃ τὸ βέβαιον, ἢ δίον τέτ' τῷ πάπᾳ ἐξετεζομβύας ἰσχύειν ἢ ἀκυρῶσ τὰς δωρεάς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ναί.

* Περὶ ἢ ἀρεθέντο ἠσωρῦ, μῆ πίνο δεῖ τ' δεσπότ μεείζας αὐτόν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἦν μὲ ἀρᾶδον ἢ σωτήριον τοῖς θείοις ἡμῶς ἢ σωτηρίοις πίθεσθαι νόμοις. ὅπω γὰρ πολιτδύόμβοι, ἡκίσε ἀνθρωπίνων ἀσφεδήθημεν, ἢ τῷ σκείθει φυτὶ ἀσφαλᾶς ὀδηγύμβοι, σὸν ἂν τ' σὰ νόμων βοηθείας ἀνθρωπίνῃ εἰς χρείαν κατέσημεν. ἀλ' ἐπεὶ ἢ πηλὸ ἢ τ' ἰλύο χαλεπὸν ὑπορῶσι πάσῃ ψυχῇ, ἢ τοῖς ἀφ' ἑρμῶν ἐπαίρσι θείοις ἐπτέλεσιν ἐπαρθῶσι, ἐφεῦρε ἢ ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ἀφ' δυγμάτων οἰκείων σωτηρίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ. ἀφ' τῦτο ἢ νῦν ἢ δεσπότ ἢ σωτὴρ ἡμῶν οἰκτίρμοσιν εἶναι παρεξυσμβύε, ἢ τ' ἀσφαλῆ πιεζομβύων τὰς ὄσοι τ' σκείνῳ ὠρεῶν κτῆσιν ἀδικίοις ἀφεῖσθαι πεφωνυθεῖσθαι τῶν προσοφείλων· ἐπείσαθ' πιὲς ἀχάρισοι μὲ δεῖ τ' δεσπότ ὄντες, ἀσυμπαθεῖς ἢ δεῖ τὸ συζῆναι, ἢ μόνοι σὸν ὀρέγεσι χέρᾳ ἐλέᾳ τοῖς χρήζεσιν, ἀλ' ὥσπερ φθονῦντες ἢ αὐγαῖς ἡλίᾳ τὰς ἑαυτῶν σκυθρωπὰς ὁρᾶν ἠσωρὰς, γῇ τέτοις κατορύτθεσιν· ἰδίνσε ἢ δεῖ τοιῦτος τ' ἀπανθρώπᾳ ἐπνοίας νόμον εἰς βίον ἐλθεῖν· ὃς πάλαι μὲ ὀκτεθεμβύον, πολεονεκτηθεὶς ἢ παρ' ἧς πολλὰ τ' καλῶν ἀφαλυμαίνε) πολεονεξίας, ἢ τὸ αὐτῆς τὸ οἰκεῖον κρᾶτ ἀφῤῥημέν, νῦν παρῳ τ' ἡμετέρας βασιλείας τῶν πάλαι ἀνακμίζεται. σκέλους γὰρ ὁ νόμο τ' κατορωρυγμένον ἀνεστυχότα ἠσωρῶν, εἰ μὲ βασιλικὸν εἴη τὸ χωρίον, ἢ δημόσιον ἄλλως, ἀφικληθέσθαι τ' δῦρῆται ἢ τὸ δημόσιον τοιῦτο δῦρημα· εἰ δ' ὁ τότ ὃς τ' ἠσωρῶν εἰς φῶς ἐνέγκειν, ἔτε βασίλειο ἔτε δημόσιο, ἀλ' ἑτέρᾳ τινὸς ἀφοσώπε, ἀμοιτέρῳς ὁμοίως τῷ τε ἀνευτυχότι ἢ τῷ ἢ χωρίε δεσπότῃ τῶν ἐπίσης ἀμφιμέσθαι· εἰ ἢ ἢ δῦρῆτο τ' χωρίον, αὐτὸ ἢ τὸ πᾶν δῦρημα εἶναι· ταὐτὸ ὁ νόμο ἐβέβαισεν. Ἀλ' ἡ φαύλη πλεονεξία σὸν οἷσ' ὅπως τῶτον παρολισθήμῃ, κέρδο ἄδικον τῷ δημοσίῳ χαριζομβύη, σκείνῳ μᾶλλον ἢ τῷ τ' δύσκολόμβοι δίδυσι ἠσωρῶν, εἰς ἀπραξίαν τ' νόμοι ἀφεσήσασα· τί ἂν σὰ τῶτο συμβαίνῃ; γνῶσιν ἔχοντες ἠσωρῶν κατορωρυγμένων, σνοῶντες ὅτι τοῖς αὐτῶν πόνοις ἡδήσονται ἕτεροι, αὐτοὶ ἢ μᾶλλον ὑποθήσονται

servanter, nequaquam autem diſſolute atque indulgenter, conveniri oportet) debitam non produnt & verecundiam & honeſtatem? Si quidem ad ferendum teſtimonium progreſſio, quum eo (quod multorum illæ hominum commiſcentur conventibus, negotiiſque implicantur virilibus) ad liberius loquendum quam mulieribus decorum ſit, feneſtram aperiat: muliebris ſexus ſubmiſſos morem pudoremque adimit atque ipſas ad inverecundiam & procacitatem exercet. Jam vero ea illa contumelia aliquo modo etiam viris adfert. Quid enim hoc aliud niſi contumelia, & ea quidem graviſſima erit, ſi quarum rerum tractatio virorum maxime propria eſt, ad illas ſexus etiam fœmineus procederet? Quapropter non minus conſuetudinem, quam legis erratum Majeſtas noſtra corrigens, *illis* ad teſtandum præcludit aditum, ac propoſita ſententia ſua decernit, legeque prohibet, ne quo modo mulieres ad contractuum teſtimonia accedant. In rebus autem peculiariter ad ipſas [1] pertinentibus, quibus intereſſe viris fas non eſt (de partu [2] loquor, & ſi cui rei [3] alii ſola mulier adhibetur) ſua peculiaria viriſque occulta teſtantor.

1 In quibus negotiis mulieris teſtimonium admittatur.

2 Vid. *tit. de ventre inſpiciendo.*

3 Puta balneo mulebri, *l. Harmenop. 13.* admittitur etiam in quæſtionibus majeſtatis *l. 8. ff. ad l. Juliam majeſtatis.* & in doneticis factis *l. 8. §. 6. C. de repud.* adde quæ dixi ad *Nov. 90.* & *ad epigraphen hujus tit.*

Constit. XLIX.

* NE SERVI AD DICENDUM TESTIMONIUM ADMITTANTUR. 4

Idem Imperator eidem Styliano.

Teſtimonium cum magni momenti, neceſſariaque ad tuenda communis vitæ negotia res ſit, non à quibuſlibet, ſed ab iis qui extra ignominiam vivunt, ferri æquum eſt. Recte ergo exquiſita ratione de hoc diſceptant leges, & non ſimpliciter ad dicendum teſtimonium cuique aditum præbent. Verumtamen, quia nonnullæ leges ſervilis conditionis hominibus in quibuſdam [5] rebus teſtari conceſſerunt: viſum nobis eſt, hoc nota inducendum eſſe, ut qui liberæ vitæ participes non ſunt, in univerſum ad teſtandum non admittantur, lexque Novellarum [6] conſtitutionum obtineat, & de quocunque ſimpliciter teſtimonio ſtatuat, idque in quacunque re, ſive teſtamenta, ſive aliam humanæ vitæ actionem teſtimonium complectatur. Si enim illis qui cum liberæ vitæ ſint, vitam ingenue, eaque libertate quam nacti ſunt digne non degunt, neque quantum fieri poteſt animi magnitudinem à ſervitute liberam conſervant, ſed in illicitarum actionum ſervitutem ſubiguntur, teſtimonium dicere non licet: neque his quorum vitam non eſſe liberam conſtat, ferre teſtimonium contedetur. Nam tametſi alius hic ſervitutis modus ſit, attamen ea ſervitus eſt, quam libertatis dignitate participem eſſe indignum ſit.

4 Teſtis eſſe ullo modo non poteſt, qui ſervus eſt. *Nov. Juſt. 90. c. 6.* & ita abrogatur *l. 7. ff. de teſt.*

5 In iis ſcil. in quibus alia probatio ad eruendam veritatem non eſt, *l. 7. ff. de teſtib.*

6 Nov. Ic. Juſt. 90. c. 6.

Constit. L.

UT 7 DONATIONES QUÆ IN LITERAS RELATÆ NON SUNT AD QUINGENTOS USQUE AUREOS VALEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem multi alias gratias relaturi, alias benigno duntaxat propoſito moti, dona in nonnullos conferunt: & de hoc capite diſtincte tradendum eſſe viſum eſt, quales donationes non everti, qualeſque contra irritas eſſe oporteat. Atque veteres quidem hac de re tractantes pronuntiarunt, illam donationem concidere, ne firma ſit quæ quingentorum aureorum ſummam exuperat, niſi in acta publica relata ſit: quanquam etiam donatarius donationis certam probationem propria donatoris manu privatim ſcriptam abſtulerit. Ac neſcio quid ſibi illi ſuperflua hac ſubtilitate velint. Quando enim donatio ſcripto comprehenſa, eique juſtum teſtimonium adhibitum eſſet, quorſum amplius accurate finire oportebat? Nobis itaque exacta hac definitione, quam neque de donationibus dictam [8] eſſe omnino ſcimus, per ſanctionem conſopita, illud proponere viſum eſt, *ut 9 ſi* donatio quæ quingentos aureos excedit, in literas relata ſit, rata permaneat: quæ vero ſcripto comprehenſa non eſt, pro eo modo qui quingentos aureos excedit, irrita ſit: tametſi donatarius præſentibus teſtibus rem donatam adeptus ſit. Etenim donatio, cujus æſtimatio quingentos aureos non ſuperat, etſi conſcripta non ſit, dummodo tribus teſtibus confirmetur, rata judicatur. Ad hanc ergo formam examinatæ donationes, aut valeant, aut irritæ ſint.

7 Titulus aliter à Græcis accipitur his verbis, *περὶ τῶ τὰς δωρεὰς τὰς μέχρι φ. νομισμάτων ὕσας ἐγγράφως γίνεθαι. Scrimg.* Mihi ſic videtur hac Nov. non requiri inſinuationem in donatione 500. aureos excedente (ut ita abrogetur *l. 24. l. 36. in fin. C. de don.* §. 2. *Inſt. de don.*) etiamſi in ea requiratur ſcriptura: ſi tamen teſtibus probari poſſit. *Harm. 1. in fin.* ubi hujus *conſtitutionis meminit quam & pro 29. laudat.*

8 Ῥηθέσων. *Scrimg. Cujac. 17. obſerv. 32.*

9 Græci aliter legunt his verbis: *ἢ δωρεὰ ἡ χρυσίου ὑπερίχνοι πεντακοσίων, ἄγραφο μὲν ἦσι δοκεῖ ἀναβέβηκο ἰσχύειν, ἐγγράφῳ ἢ συσάσεως ἁρμὴ γνωεζομένη, ἀξίωσιν ἢ κατὰ τὸ ὑπερβαῖνον μέτρον τῶν πεντακοσίων. N. 8. c. Scrimg.* ut locum eſſe corruptum hinc colligamus.

Constit. LI.

* DE INVENTO THESAURO CUJUS ESSE DEBEAT. 10

Idem Imperator eidem Styliano.

Bonum ſane atque ſalutare eſſet, ſi divinis ſalutiferiſque morem gereremus legibus. minime enim tum humanis indigeremus, illarumque luce tutam viam commonſtrante, humano ex legibus auxilio nobis non eſſet opus. Verum quoniam cœno atque luto omnes emergere, divinique præceptis in cœlum tollentibus elevari difficile eſt: humano generi ſalutem etiam humana prudentia per leges ſuas adinvenit. Quapropter etiam nunc quum, quanquam Dominus & Servator noſter miſericordes eſſe eorumque qui inopia premuntur illos qui ipſius donis fruentes in affluenti rerum copia vivunt, anguſtiis ſuccurrere juſſerit, nonnulli tamen ita in Dominum ingrati, ergaque communem hominum cognationem commiſerationis expertes ſunt, ut non modo non benignam manum egentibus præbeant, verum etiam, tanquam ſolis quoque radiis tetricos theſauros ſuos aſpicere invideant, in terram illos defodiant: de inhumano hoc invento in medium legem prodire oportuit. Quæ quidem *lex* cum olim lata fuerit, victa autem poſtmodum à cupiditate, quæ multas egregias res labefactat, ab eademque ſuo vigore privata ſit: nunc ab Imperatoria noſtra Majeſtate in integrum reſtituitur. Jubebat autem illa [11], ut qui in defoſſum theſaurum incidiſſet, ſi prædium in quo inventus eſſet, ad Principem [12] pertineret, alioquive publicum eſſet, illum ex æquo cum fiſco partiretur, ſi vero locus unde theſaurus in lucem prodiiſſet, neque ad Principem pertineret, neque publicus, ſed alterius cujuſpiam eſſet, is æqualibus partibus inter inventorem prædiique dominum dividerentur: denique ſi inventoris prædium eſſet, ipſi res inventa univerſa cederet. Atque hæc quidem lex illa ſanciit. Verum [13] perverſa cupiditas haud ſcio quomodo illa circumſcripta, iniquoque lucro fiſco donato, illi in hunc uſque diem inventum theſaurum attribuit, legemque otioſam reddidit. At quid hinc contingit? Qui alicubi reconditos latere theſauros ſciunt, dum alios laboribus ſuis gaviſuros, ſe autem fruſtra illos

10 Theſaurus cujus eſſe debeat, breviter hic notemus: Theſaurum non eſſe, quod quivis vel lucri, vel metus, vel cuſtodiæ cauſa ſub terra condidit. *l. 31. §. 1. ff. de acquirendo rerum:* quod quis perdidit, aut per errorem à ſuo fundo non abſtulit, *l. 67. in fin. ff. de rei vind.* Theſaurus eſt vetus quædam diſpoſitio rei mobilis *l. un. C. de theſaur.* ſeu pecunia cujus non extat memoria, ut ea jam dominum non habeat, *d. l. 31.* ejuſque dominus ſit ignotus *d. l. un.* De invento hoc tenendum eſt, Eum qui theſaurum in ſuo caſu invenerit, omnimodo ſuum facere, *verſ. quæ quidem lex* J. idque ex naturali æquitate & D. Hadriani conſtitutione §. 39. *Inſtit. de rerum diviſ.* Non eſt idem in eo qui ſcienter ac puniendis ſacrificiis repererit. *d. l. unic.*.. nam & theſaurum inventum amittit, & eo amplius puniri poteſt. *arg. l. 13. ff. de ſicariis.* Eadem pene ſunt in eo qui in privati fundo & alieno, data opera, non volente invitove domino theſaurum perſcrutatur, aut certe principis permiſſu: quippe inventor fundi domino theſaurum reddere cogitur, *d. l. unic.* Quid ſi non itudio, ſed caſu, pura ab aratore vel colono, *d. l. un. in fin.* vel fabris ad domus refectionem adhibitis, *l. 67. ff. de rei vindic.* theſaurus ſit repertus? dividetur inter fundi dominum & inventorem *verſ. ſubemus. J. eod. d. l. unic. dict. §. 39.* Quid ſi in loco ſacro vel religioſo ſit repertus? Hadrianus totum conceſſit inventori *d. §. 39.* Divi vero fratres dimidium fiſco dederunt *l. 3. §. 3. de jure fiſci.* Jam hic opinionum turba naſcitur. Accurſius dictum §. trigeſimumnonum refert ad æquitatem: dictam lex tertia diſplicet, fiſci loco eccleſiam ſubſtituenti. Zoanerus in dicta lege tertia legit. *non etiam religioſis.* quo nomine reprehenditur à Roberto 1. *recept. 5. Cujac. 5. obſerv. 5.* refert dictam legem tertiam ad locum religioſum qui ſit publicus *d. §. 39.* ad religioſum, qui ſit nullius. Fornerius 2. *ſelectionum 26.* dictum §. 39. emendat, legitque *ac ſi quis* pro *at ſi quis*, eo ſenſu; Ei qui theſaurum in loco religioſo invenit dimidium cedere, ac ſi in alieno reperiſſet, ſic ſentio, Juſtinianum repudiata Divorum fratrum ſententia, D. Hadriani conſtitutionem amplecti. Quid ſi in Cæſaris fiſci, vel publico, vel civitatis loco theſaurus ſit repertus? inventor theſaurum cum fiſco ac civitate dividet ex conſtitutione Hadriani *d. §. 39.* Plura de inventione theſauri, & cui cedat vide apud Ferrandum 2. Explicationum 28.

11 *lex 3. §. 10. ff. de jur. fiſci. §. 39. Inſt. de rer. diviſ.*

12 *d. §. 10. dict. §. 9.* 13 Hoc innuit dictum §. *decimum*, & *dict. §. nonum*, certis temporibus non fuiſſe in uſu.

illos subitutos, quin & interdum acerbis examinationibus subjiciendos considerant, illos investigare negligunt: itaque in perpetuum recondita manent & pereunt, quæ in lucem producta magnam hominibus erant utilitatem allatura. Jubemus ergo, *uti* [1] *deinceps* secundum veteris legis æquitatem judicetur: & quando thesaurus aliquis inventus fuerit, si locus ubi inventus est, in publicis imperatoriisve fundis sit, inventor illum cum fisco partiatur: si vero alterius cujuspiam sit, simili modo ipsum & inventor, & loci in quo thesaurus inventus est dominus inter se dividant. Cæterum si improbus esse, neque quicquid repererit confiteri inventor omne velit, sed dolo mendaciisque ex re reperta nonnulla detineat: in vanum tunc ille laborarit, & tanquam malitiosus rerumque alienarum occultator & fur, nihil omnino accipiat, ac beneficium loci domino soli cedat.

1 Sententia *d.* §. 10. *d.* §. 9. in usum revocatur à Leone.

2 Vid. *l.* 1. *C. de veteris numism. pot.*

3 Nummi veterum etiam principum, modo justi ponderis, probæque materiæ sint, recipiendi. reducitur usus desuetus cui Nov. Nicephori Phocæ contraria *c.* 1. §.

4 Νεῦρα τῶν πραγμάτων. *Scrimger.* νεῦρα τῶν χρημάτων. Agyleus, & male. Plutar. in *Cleomene.* ὁ πρῶτος τὰ χρήματα νεῦρα τῶν πραγμάτων προσεπών. quod Diog. Laërtius *Zenoni* tribuit. Demosthenes ὑποτίθεται τὸ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Æschines ὑποτίθηται τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Nicetas in Emanuele Comneno, καὶ χρημάτων ἐπιτηδειότητι διαδώσειν ἃ νεῦρα τῶν πραγμάτων ἀρίστως τῶν πάλαι τις καθωνόμασε. Eustath. 2. *Iliados*, τὸ νεῦρα πραγμάτων εἶναι τὰ χρήματα ὅτε σκληρὸν ἄλλα καὶ ἀρχικώτερον. & 4. ὅτε δὲ τὰς ἀκολούθως παλαιὰς χρήσεις νεῦρα πραγμάτων ἐρεῖ τὰ χρήματα. Sic in *l.* 1. §. 20. *ff. de quæst.* In tributis dicuntur esse nervi reipub. & *alibi*: sic in pecunia robur omne patrimonii veteres posuere *l.* 22. *vers. huic acedit C. de admin. tut.* Plura vide apud *Cujac. 6. obs.* 19. ubi notat Portoria Reipub. nervos principaliter non esse, sed per consequentiam tantum. adde *Nov.* 149. *c.* 2. *Nov.* 161. *c.* 2.

5 *l.* 1. *C. de veteris numismat. potestat.*

6 Ἀσβηντίου τὸν μορφὴν ἔχον καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον ἢ τὴν ὄκκην τέλειον. *Scrim.*

7 Principum: quam imprimi numismatibus moris fuit, vid. *l.* 1. *C. de vet. numism. potest.*

8 Olim lege Cornelia plectebatur qui monetam vultu principum signatam (præter adulterinam) reprobassset *Paul. 5. sent.* 25. §. 1. *Arrian.* 3. *ad Epictetum.* τὸ τῶ Καίσαρος νόμισμα ὃν ἔξεις ἀποδοκιμάσω, &c. adde *Edictum.* 11. *Inst. c.* 3.

9 Pœnæ genus observa, cui simile est in *Nov.* 58. *in fin.*

10 Sepelire etiam in civitatibus mortuos licet & ita abrogatur *lex* 3. §. 7. *ff. de sepulchro violato. l.* 12. *C. de religiosis l.* 6. *C. Th. de sepulchro violato: Paul. 1. sent.* 21. §. 2. & is locus Ciceronis, hominem mortuum in urbe ne sepelito, de quo dixi ad leges XII. tabularum.

11 Vide dictas leges.

12 Solatium hoc est.

13 Dominicis diebus omnes ab operibus vacare debent, *ut hic.* Omnes inquam, licet rustici, quod olim non fuit: & ita abrogatur *lex* 3. *C. de feriis.* facit hujus constitutionis mentionem Harmen. 1. *tit.* 4. §. 7.

14 Vid. *l. ult.* §. 1. *C. de feriis.* adde *c.* 1. 2. 3. *extra de feriis*, ubi traditur quemadmodum etiam festis diebus haleces capere liceat. adde quæ dixi ad *leges* XII. *tab. ibi*: *feriis.*

15 *l.* 3. *C. de feriis.*

Constit. LII.

* UT TAM VETERUM [2] PRINCIPUM QUAM RECENTIORUM NUMISMATA MODO JUSTI PONDERIS, PROBÆQUE MATERIÆ SINT, VALEANT. [3]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI pecuniarum nervi [4] sufficiens & copiosa illarum materia est, remque publicam pecuniarum vis stabilit; recte profecto veteres defectum, velut morbum quendam ac tabem, inde profugarunt, dum omne genus numismatis, etsi, ad veteres & priscos Principes referretur, similiter valere voluerunt [5]. Verum egregium hoc institutum haud scio qua de causa posteriores Principes in eadem forma consistere non permiserint, ac, tanquam subditorum opulentiæ inviderent, quæ numismata superiorum Principum effigiem ferrent, iis publico usu interdixerint: sua vero sola in communi commercio esse voluerint. Næ illi, quantum hinc in communibus negotiis novitatis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum præcipue ad pauperiores, potiusque auxilio & defensione indigentes pertineat, existeret, intelligere noluerunt. Certe mercatorum vulgus, quique alioqui manibus victum quæritant, & demum universa rusticorum natio, dum, antiquata ea qua hactenus usi sunt pecunia, alio modo res necessarias sibi parare non possunt, in perquam angustas adiguntur angustias. Ea propter nos novo recentiorum placito non acquiescentes, veterum autem providentiam sequentes, sancimus, *ut secundum benignum* illorum reique publicæ commodissimum judicium, numismatis omne genus (quod [6] quidem formam [7] materiamque non adulteratam [8] & plenum pondus habeat) sive vetustioris cujuspiam Principis, sive recentioris sit, æqualiter & æstimetur, & in republica tractetur. Pœna vero eorum qui rebelli animo decretum hoc contemnent, fuerit, ut flagris cædantur, & cute [9] tenus tondeantur, insuperque libras auri tres dependant.

Constit. LIII.

* UT CUIQUE TAM INTRA CIVITATES QUAM EXTRA, MORTUOS SEPELIRE LICEAT. [10]

Idem Imperator eidem Styliano.

MEa quidem sententia, leges civiles non ea modo quæ communi subditorum vitæ prosint præscribere: verum de iis etiam qui jam vitam finierunt, humanæ commiserationi convenientia decernere decet. Quæ autem defunctorum corpora ignominiæ contumeliæque exponant, ac per quæ communi hominum naturæ dedecus atque turpitudo concilietur, nequaquam in leges sunt includenda. At quod lex [11] mortuos non nisi extra civitates humari vult, quomodo id humanam naturam dedecore afficere non est? Et quidem si hoc præcipiens, de iis humandis ageret, quibus facilem elationem facultates, quas vivi habuerant, suppeditarent, fortasse lex aliquam ad id jubendum rationem habuisset. Quanquam tunc etiam ad amicorum, cognatorum, necessariorumque defuncti commiserationem respicere oportebat. Quorum dolori atque orbitati magnum sane solatium est, si [12] amici sui sepulchrum amplexari, ac in id lachrymas profundere possint. Quæ officia extra civitatem sepulto non facile est exequi. Attamen si illos solum extra civitatem sepeliri vellet, quibus id ipso mortis die per facultates facile esset, ad eam inclementiam aliquam lex occasionem haberet. Verum nunc, cum inclementia illa simul ad omnes se extendat, quomodo non manifesta est absurditas? quomodo legem in naturæ opprobrium ferri non est evidens? Qui enim, dum adhuc viverent, inopes & deserti erant, quomodo mortui ipso mortis die humabuntur? Quomodo item, cum propter paupertatem sepultura non accelerabitur, multis diebus insepulti non miserabile simul & horrendum spectaculum jacebunt, tabescentemque hominum naturam dedecorabunt? Extra hæc autem, cum mortui interdum famuli Dei appellentur, propterque cœlestem gloriam colantur, ipsorum corpora inhumata abjici, quomodo id vero expiationi etiam obnoxium non est? Ne igitur ullo modo inter civiles leges hæc lex recenseatur, sancimus: quin potius, ut à consuetudine recte contemnitur, sic etiam decreto nostro prorsus reprobator. *Quicunque autem sive* extra muros sive intra civitatem sepelire mortuos volet, perficiendæ voluntatis facultatem habeto.

Constit. LIV.

* UT DOMINICIS DIEBUS OMNES [13] AB OPERIBUS VACENT. [14]

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæstantissimum illorum est studium qui se edendis quæ communi vitæ utilia sint, præceptis dedunt; dignique sunt, eo quod ad subditorum utilitatem omnes suas curas intendunt, quorum pius in rempublicam amor laudibus celebretur, ac præcepta sancte observentur. Interim vero multo æquius fuerit, illis potius istiusmodi reverentiam attribuere, quos majores pro humani generis salute, tanquam universi terrarum orbis legislatores, susceperisse solicitudines constat, quæsque leges tulerint, has aliis omnibus anteferre, idque non solum propter id quod dixi, quod *videlicet* ad hominum utilitatem, incomparabiliorem susceperint atque contulerint curam: sed quod etiam divini numinis virtute scripserint sua decreta. Quoniam itaque illorum inter discipulos procerum legi, quæ Dominicæ resurrectionis diem cessatione ab operibus omnes venerari mandat, legem aliam contradicere conspicitur, quæ non omnes simul operati prohibendos, nonnullisque uti operentur indulgendum esse censet: (ait [15] enim *omnes judices urbanaque plebes & cunctarum artium officia, venerabili die Solu quiescant: Rus tamen positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant*, cujus *istius* diei dehonestationis nulla ratione nititur causa. Nam quanquam fructuum conservatio prætendi posse videatur: nullius tamen illa momenti, reque vera futilis est: quum non agriculturæ diligentia, sed solis virtus, quando frugum largitori visum sit, fructuum abundantiam suppeditet:) Quoniam, inquam, istiusmodi lex in lucem prodiit, quæ Domini cultum vilipendat, diversumque ab illis, qui contra omnes adversarios à Spiritu sancto victoriam obtinuerunt, decretum præscribat: statuimus nos etiam

τὰ κρίματα, ἢ μᾶλλον ἡ, ἀλλ' οὐδὲν τῶ πικρῶς ἐξετάσεσι τὸν βάλησον, ἢ πυρὶ φαῦλον πεῖσον τῶν ἀρδυναν, καὶ λαμβάνῃ ἕτερος αἰώνιον ἀπόκειται λαμβ, ὧν ἡ φανέρωσις ὠφέλιμον ἀνθρώποις ἡμῶν πραγματείας. Κελεύομεν τοίνυν, κατὰ τὸν δικαιοσύνην ἢ ὀρθὸν νόμον καὶ ἀπὸ ἢ παρόντος γίνεσθαι, καὶ ἡσυχαρῦ ἀμφιβόλου, εἰ μὲ ὁ τῶτον ἐξαναγκάζων πένης, τὰ δημόσιον ἢ τὰ βασιλέων εἴη χρεῶν, μὴ ἢ δημοσίᾳ τὰ ἀξιόκοινον μισεῖσθαι· εἰ δ' ἑτέρῳ τινὸς ἀφορῶν τὰ τὰ ἀξιόκοινον μισεῖσθαι τὰ τὸ κύριον ἢ τὰ ἡσυχαρῦ ἀναδοθῆναι χωρὶς, τῶ ἀληθινῶν ποιεῖσθαι. εἰ μὲν τοίνυν ἀπὸ ἢ ἀγνοημοσύνῃ ἴδιόν ὁ τῶτον ἀφαν, καὶ μὴ πάντ τὸ ἀμηθὲν ἀπομολογῆσαι βιάλησε, ἀλλὰ παρακαλῶμεν δίλῳ καὶ ψυδεῖν ὁπ ἢ ἀμηθεῖ· τότε κοινὸς αὐτῷ γίνεσθαι τὰς πόνους, καὶ μηδὲν ὅλως αὐτὸν λαμβάνειν, ὡς κακοῦργον, καὶ τὰ ἀποτείων κλέπτειν, ἀλλ' εἶναι μόνε σκεῦνε τῶν ἀμφισβάσιον ὃς ἔχῃ ἢ χωρὶς τῶν κυριότητα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νβ'.

* Περὶ ἢ πᾶν εἶδο νομισμᾶ, ἀπαραγράπτον ὃν καὶ ἀκίβδηλον, καὶ ὁλικῶ τελείαν ἔχον, δι' ἴσα πολιτεύεσθαι, εἴτε τινὸς τὰ μετεγλυπτέραν βασιλέων εἴη.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

EI νεῦρα τὰ πραγμάτων αἱ τάτων ἀπορεῖ ἀφορμαὶ, δύτεθεια ἢ πολιτείας ὁπ τὰ τὰ πραγμάτων διωκόμενος, καλῶς ἄρα οἱ παλαιοὶ τῶν ἴσθειαν, ὡς νόσον καὶ φθορὰν, καντεῦθεν ἐδίωκον, ὁπ ἢ βλαβεῖς πάσαν ἰδέαν νομισμάτο, καὶ εἰς τὰς πάλαι καὶ ἀπὸ παλαιᾶς ἀναφέροντο βασιλεῦσιν, ὁμοίως ἐμποτιτεύεσθαι. ἀλλὰ τάτῳ τῷ καλῶ ὀδὲν οἶδα τὶ παθόντες οἱ ἀπὸ τὰ σκήπτρα ὕστερον κατασταθέντες, ὀδὲ ἤδεσαν ἐπὶ ἢ αὐτὰ μένειν χρήματο· ἀλλ' ὥσπερ τῇ ὑποροία τὰ ὑπηκόων ἀμφισκεύασαν τὸ ἀπολιτεύεσθαι μὲ τοῖς φέρουσι τὰ ἀπὸ αὐτῶν ὀρξάντων νομισμαῖς τῶν μορφῶν κατεψηφίσαντο, μόνοις ἢ τοῖς ἑαυτῶν ἀπενεμεῖσαν πολιτείας, ἃ βιαληθέντες συνιδεῖν τῶν ὁπ τάτε ἀξιεπεμφθέν κοινοτομίαν τὰ πράγματα, ἐδὲ τῶν βλαβέλιν ὅση χωρεῖ μὲ ἀφ' πάντων, μᾶλιστε ἢ κ' τὰ ὑποπτέρων, καὶ χρῆζόντων μείζονο βοηθείας καὶ ἀνταπήγεως. καὶ ἢ τὸ τὰ ἐμπορῶν πλῆθο, καὶ τὰς ἄλλας ὁπ χεῖρῶν βιάζας, καὶ ὅλως τὸ γεωργικὴν χθῦο εἰς μεγάλην ἀπορίας ἀνάγκλιν σωαλαωῖ, ὁδὲ ἐχόντων ἑτέρωθεν ἐρανίζειν τῶν τὰ πραγμάτων ὑπορέαν, ὁκείνης κωλυθείσης τὰ ἀφορμῆς ἢ τίνας αὐτοῖς σωαντλαμβάνεσθαι. Διὰ τᾶτο ἡμεῖς, τὰ νεωτέρων τῶν κοινοτομίαν ὁδὲν ἀγαπῶντες, τῇ ἢ παροῦσι τὰ ὀρχαίων ἐπόθμοι, ἡσυχάζομεν, κ' τῶν σκεῦνον φιλάνθρωπον καὶ πολιτικωτάτῳ γνώμῃ, πᾶν εἶδο νομισμάτο, ἀπαραγράπτῳ τῶν μορφῶν ἔχον, καὶ τῶν ὕλῃ ἀκίβδηλον, καὶ τῶν ὁλικῶν τέλῃον, ἀν τέ τινο ἢ τὰ παροῦσιν, ἂν τε τὰ ὀρχαίων, δι' ἴσα καὶ πωρὰ τὰ πολιτείας. ὁίκη ἢ τοῖς καθαρεύειν ὀπονοῆσαι τὰ ὀρίσματο· εἰ δέ τις τὸ σῶμα ἀφ' μισίων πληγαῖ, καὶ τειχῶν κυρεία ὁκ χρῇ, καὶ πατὴρ χρυσᾶ τριῶν λιτρῶν ἢ λάπησις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νγ'.

* Περὶ ἢ ἀθετεῖας τὰ καλδίνου νόμῳ ἔξωθεν τὰ πόλεως ποιεῖας τῶν πυρῶν, καὶ ἐξεῖναι τῷ βιαλομένῳ εἴτε ἔξω τὰ τειχῶν, εἴτε σὺν τοῖς ἄστεσιν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

EMOI φαίνε), μὴ μόνον ὅσα τῷ βίᾳ συμφέρῃ τὰ πολιτευομένων, ταῦτα πρέπον ὀρίζειν τὰς νόμους τὰ πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ὅσα τὰ ἤδη καταλυσάντων τὰ βίον τὰ πρέπον ἀνθρωπίνῃ σκέψεσθαι συμπαθείας· καὶ μὴ δι' ὧν ἀπιμίας ἢ καὶ ὕδρῃ τὰ μεθισταμένων τὰ σώματα παροδεύειν), ταῦτα νομοθετεῖν. πῶς γὰρ ὁκ ἔστι τῶν ἀνθρωπίνων φύσιν αἰσχυνῖν, ὅταν μὴ βάλῃ ὁ νόμο γῇ κρύπτεσθαι, εἰ μὴ ἔξω πόλεων φέροιτο τὸ βιαληθὲν ὑπὸ ἢ ζωτάτε σῶμα; εἰ μὲ γὰ τᾶτο διοζεῖαν, ἀδὲ σκεῖνον ἔλεγε τὰ ταφῆς, οἷς δύπορον τῶν ὀνομάτων ἐποιῆ ἢ ἔτι ὁ βίᾳ ἀξιόντων αὐτῶν δύποροία, ὅπως ἂν εἰ τὰ τινα πόφασιν περικαλέσθαι. καίτοιγε καὶ τότε ἐχρῆν ὡσὰς συμπάθειαν ὁρᾶν φίλων, συγγενῶν, οἰκείων τ' τεθνηκότο. οἷς μεγα εἰς παραμυθίων ἢ ἄλγος καὶ τὰ ἀποστρήσεως, ἢ ποθεμένῃ τάφῳ ἀσπάζεσθαι τὰ τύμβον ἀκρυα, ἢ ἔξω κειμένῃ τὰ πόλεως σὺν δάκρυσι ἐπιπλείσθαι πάφυκεν. ἀλλ' ὅμως εἰς σκεῦνες τὸν ταφὸν ἐκδημεῖν ἐποιῆ τὰ πόλεως, οἷς σὺν ὅσπορ ἀσθημερεῖν γίνεσθαι, ἵν' τὰς ἀφορμὴ ἢ δύγματο· τῇ ἀσυμπαθείᾳ. πῶς ἢ κ' πάντων ὁμοίως φερομένης τὰ ἀσυμπαθείας, πῶς ἢ ἀσθηλον τὸ ἄτοπον, καὶ ἢ κ' τὰ φύσεως νομοθεσίαν καὶ αἰσχύνη; ὧν γὰ ἔτι ζώντων ὅσπορ ἵν' ὁ βίᾳ καὶ ἐρημῶ, πῶς δυνάντες ἀσθημερεῖν ταφῆς ὁπορήσωσι; πῶς ἢ, τὰ ταφῆς ὅπορ τυγχανόσης, ἐχῇ ἐπὶ συχναῖς ἡμέραις ὕτω ἀμφιβόντες, ἐλεεινὸν ὁμοῦ καὶ φέλατὸν κείσον ἢ θέαμα, καὶ τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων φύσιν αἰσχυνόντες; χωρὶς ἢ τάτων, πῶς σὺν ἔστι δίκης ὑποδύθυον, σνίοτε τὰ ὁμιλησάντων τῶ δικαίᾳ, θρασυνόντων θεῖ χρηματιζόντων, καὶ ὑπὸ τὰ ἄνω δόξης κεκεισμένων, ἐβρίφθαι αὐτὸν ἀπεφόν τὸ σῶμα; Οὐδαμῶς ἔν νόμοις τὰ ἡμῶν πολιτείας συγκαλέλαβαι τάτων τὰ νόμων θεατίζομεν, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ τὰ σωνηθείας κακλῆς ἄφθη κωφερνήμεν· ὅτε καὶ ὑπὸ δύγματο· ἡμετέρᾳ ἔσα παντελῶς ἀθετήμεν. καὶ πᾶς ὃς ἂν βάλῃ), εἴτε τειχῶν ἔξωθεν, εἴτε τὰ πόλεως σὺν τοῖς τελωνίοις πιμᾶν τῇ ταφῇ, ἄδειαν ἐχέτω ποιεῖν τὸ βάλημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νδ'.

* Περὶ ἢ σὺ τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ παντελῶς ἀπαγορεύειν εἶναι, καὶ τὰς γεωργὰς ἐργαῖν σὺ αὐτῇ, παραγωνίοις ἄπασι τοῖς ἄλλοις ἐργάταις.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΑΡΙΣΤΗ μὲ ἡ σωδηκὰ τὰ θεὸς ἔνθεσιν ἐπιδεδωκότων ἑαυτὸς τὰ ὅσα τῷ βίῳ συμφέρῃ σὺπάλμοῦσι, καὶ ἄξιον αὐτὰς, σὺ οἷς ὁρᾶν) θεὸς τῶν ὠφέλιμα τὰ ὑποχειρίων ὅλων τῶν φρονήσεσι σωστέινοντες, ἀποδέχεσθαι τὰ φιλοσοφίας, καὶ τὰ τυθένδε πρεῖν δίκαιος. ἄξιον ἢ πολὺ πλέον σκείνοις μᾶλλον τῶν τοιούτων ἀποτέμειν δίκαίσεων, οἳ πλέον ὠφέλησαν τὰ τῶ ἀνθρώπων σωτηρίας, οἱ πάσης τῆς γῆς νομοθέτῃ, ἀναδεξάμῃοι μέλημναν, καὶ ὃς ἔθεντο νόμους, τάτους ἐπέσφεσθαι ἀγγὶ τὰ ἄλλων νόμων. ἢ μόνον ἢ δι' ὅσβε εἶπον, ὅτι πλέον εἰς τῶ τὰ ἀνθρώπων ὠφέλιαν, μᾶλλον ἢ ἀσύγκλητον ἀνεδέξαντο καὶ εἰσενέγκαντο θεσίσεων, ἀλλ' ὅτι καὶ θεία ἐχάρξαμεν τὰ δόγματα πατέρες. Επεὶ ἂν τῷ νόμῳ τὰ κορυφαίων μαθητῶν, ὃς πάντως ἐπιτρέπῃ δρόμε πιμᾶν τῶν ἡμέραν τὰ δεσποτικῆς ἀναστάσεως, ὁρᾶτε νόμο ἀντιφθεγόμενον, σὺν μὴ πάντως ὁμοίως κωλύειν ἐργάζεσθαι, ἀλλ' σκείνοις ἄνετον τῶν ἐργασίαν δίδοσθαι. Φησὶ γὰ, Εκαστὲ μὲ, καὶ δήμοι τὰ πόλεων, καὶ οἱ σὺ τεχνῶν βιάζητε δργείτωσαν σὺ κυριακῇ· μόνοι ἢ γεωργοὶ ἐργαζεσθωσαν. καὶ ἡ αἰτία τὰ λύσεως τὰ πιμῆς τὰ ἡμέρας ἄλλον. δικεῖ γὰρ σωτηρία εἶναι τὰ καρπῶν. ἔτι ἢ ἡ ἀληθῶς ὠδέν. ἐ γὰ τὸ ασωδαῖον τὰ γεωργίας, ἀλλὰ ἢ καρποδότε ὁ ἥλιο, ἐπειδὰν δοκῇ, τῶν δύθιλίων παρέχητε τὰ καρπῶν. Αλλὰ γὰ ἐπεὶ τοιῶτός τις εἰς χθῦσιν ἦλθε νόμο, ὀλιγῶν μὲ τὰ ἢ δεσπότε πιμῆς, ἀντιδηχρεῖζον ἢ τοῖς κ' πάντων ὑκουόων παρὰ ἢ ἀγίᾳ πνδύματο λαβόσι τὸ νικητήρια· ὀρίζομεν καὶ ἡμεῖς ἃ τῷ ἀγίῳ ἔδοξε πνδύματι καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸ μεμυημένοις ἀποστόλοις, ὥστε πάντως ὃν τῇ θείᾳ καὶ τῶν ἀφθαρ-

ἀφαιρούμεθα ἡμῶν ἐγκωμιαζομένην ἡμέραν τοῦ ἁλισθῆναι τὸν λόγον ἐν τοῖς ἔργοις ἐπιτελεῖν, καὶ μὴ μανθάνειν παρὰ τῶν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμέραν τὴν ἁγίαν καὶ ἀληθινὴν, ταύτης μὴ τιμᾶν τὸν ἡμέραν ἢ τὸ σάββατον, παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιλαμβάνεσθαι, καὶ ἡμᾶς ἀλλότριους τῆς ὄντως θεοσεβείας ἀπεργάζεσθαι; ἢ πῶς ἂν πιστεύοιτο, ἐπὶ ἡμέραν ἀνάπαυσιν, ἣν εἰς διαπρεπῆ τιμὴν ἀνέθετο τῷ δεσπότῃ ὁ ποιητὴς τοῦ κόσμου παρεῖν, ἀλλὰ καὶ ταύτην κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἡμετέραν ἔργων νομίζειν κωλύειν;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ'.

* Περὶ τοῦ τὸν Χριστιανῶν πίστιν Ἑβραίοις πολιτεύεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Οἱ ἐμπεσόντες εἰς τὰ σκῆπτρα κρατοῦντες, ἐξ οὗ πάλαι μὲ ἀφῖκτο τῶν θεῖς αὐτοὺς ἡσθεὶς ἐπισκοπῶ θεοσυνόμως τὸ Ἑβραίων γένος μεγάνοτο ἦ, ὡς τὸ θεῖς τὸ Χριστὸν καὶ θεὸν ἡμῶν ἀπονοίας, θεοκινήτως ὡς συμφορεῖς, ἀμφόρως ἐξέθεντο νόμους, οἳ ἐξ ἐκείνης κατασκόσεως τὸ ἀκείνων ζωῆς ἀμελαμβάνοντες, κελεύσει παῖς θείαις γραφαῖς συντυγχάνει αὐτοὺς, καὶ τὸ οἰκείων ἰδίμων μὴ εἰρηκέναι· ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας, θεῖς τῇ συγκλείσῃ ἐξ αἵματο, καὶ τοῦ ὡς τὸ ἐξιτιμῆς συγκλείειν θεσσινικεῖσθαι αὐτούς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲ οἱ ἐμπεσόντες, ὡς εἶπον, εἰς τὸν βασιλείων παρελθόντες. ὁ ἦ τὸ θείας λήξεως βασιλεὺς, ἐξ οὗ κατοικῆς ἡμῖν ἡ βλάβη, ἀπὸ δὴ πλέον τῶν ἄλλων χῶν ἔρασε τὸ αὐτῶν σωτηρίας, σὺν δεκαδεῖς κρατελαιπῖν τέτρες, καθὼς οἱ θεῖς οἰκείνης, οὐ μόνῃ τῇ ἐξ ἀθελαζόντων νόμων ἀμφῖξεν, ἀλλὰ τῆς μὲ τὸ ἱερῶν λογίων ἀναπλήξεσι, τῆς ἦ οὐ ταῖς αὐτῶν γεθετήσεσι. θεῖς τὸν σωτῆρον τὸ Χριστιανῶν μετασήσεως λαγείαν, τὸ ζωοποιὸ ἐξ βαπτίσματο ἐπελείσσεν ὕδατι. καὶ ἔργῳ μὲ, δ' ἀν αὐτὸς εἰς τὸ νέον κτ' Χριστὸν μορφωθῶσι ἄνδρωπον ἔπεσε, τὸ πολαιὸν λαθέσθαι παρεσκόμασεν, καὶ ὅσα τὸ πολαιότητο ἐγκωμένζετο, ἀβίτοτμόν, σάββατον, καὶ εἴ τι ἕτερον, ἐκείνῳ συναπωφίασεν. ἀλλ' ὕστο μὲ ἔργῳ ἐξ Ἰουδαϊκὸν φρονήματο μετατεῖξας αὐτὸς, σὺν ἐπ καὶ νόμῳ ψηφίσματι τοῖς θεοτέροις νόμοις, οἳ παρεῖχον ἄδειαν Ἰουδαϊκῶς ζῆν, καὶ τὸν ἀφανίσαν καὶ ἀρχαῖα ἐθεσπισεν. Ἡμεῖς ἔν, ὅσῳ ὁ ἡμέτερο παρεῖκε πατὴρ, δοῦλον κρίναντες ἀναπληρῶσαι, πατὶ νόμῳ ἀκολούθῳ, τοῖς θεῖ Ἑβραίων νομοθετοῦσι, σηκὸν ἐπιτρέπομεν, καὶ μὴ ἄλλως αὐτὸς τολμᾶν πολιτεύεσθαι ἢ ὡς ἡ καθαρὰ καὶ σωτηρία τῶν Χριστιανῶν πίστις βάλῃ). εἰ δέ τις ἀλοίη τῶν μὲ Χριστιανικῶν θεσμῶν ἀφιστάμενο, θεῖς ὁ τὸ Ἰουδαῖον ἐπαναστρέφοιτο ἔθη καὶ δυνάμενο, τοῦτο κτ' τὸν θεῖ λοιπῶν ἐγκεκριμένες νόμους εἰσαγόντεθαι τὸν πρωτεῖον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κε'.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΘΥΡΩΝ ΘΑΛΑΤΤΙΩΝ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Καὶ ἔτο ἡμῖν ὁ νόμο, ὃς ἀφαιρεῖται τὸ θαλαττίων χωρίων τὸν ἐξουσίαν τὸ ἑ παρὰ τοῖς θεοθύροις θάλασσα ὁρᾶται (ἀλλὰ γὰ ἐ μόνον τοῦτο, ὑπαύλῃ ἦ καὶ τῇ θεῖ τὸ ὕδρευς ἀγωγῇ καλούσῃ τὰς ἐκεῖ λιθοκλυζομένῃ ἀλιευτικῇ τέχνῃ θεοθυμεμφθῆς) ἐ δίκαια ἐπιτρέπειν ἐφάνη. πᾶν γὰ ὁ μὴ ἀδίκῳ λόγῳ θεὸς ἐξουσίαν τινὶ θεκήλθεν, εἴτε γονέων κλῆρο, εἴτε τῶνων ἰδίων κλῆμα, εἴθ' ἑτέρᾳ τινὶ μὴ ἀπηγορευμένῳ τρόπῳ· πῶς ἐχὶ καὶ θεῖς τὸν ἐπιτρεπτὸν ἦ τὸν ἐξουσίαν ἔχοντο ἀνακείσῃ), κἀκείνῳ τὰς ὠφελείας πολὺ πρέπειρον, ἀλλ' ἐχ ἑτέρᾳ παιρεῖχ; σὺν ἔσιν ἐν πρὸς τὸ δοῦν ἀφορῶντο νόμῳ, ἑτέρᾳ εἰσάγειν πρὸς τὸν ὠφέλειαν ἐ μηδὲν ὑποβάλοντα, καὶ δεσποτρεῖν ἐκείνης ταύτης, οἳ πάντως γα ἢ τίμημα, ἢ συγγένειας δίκαιον, ἢ ἄλλον πιὰ τρόπον σὺν ἀπηγορευμένον εἰς τὸν ἦ χωρὶς κατεδάλοντα κλῆσιν. τί ἦ καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτὸ ἔπησιν φόρους ἀπαιτεῖσθαι μ, ὡς αὐτῷ ἀμφέροντο ἦ τότε, ἀπιλαιώμην δ' ἐκείθεν ἢ ἔξω τ ἐκείνῃ γνώμης βιαλόμενον τῇ ὠφελείας χρῆσθαι μὴ δωάσθαι, ἀλλ', εἰ τὸν ποιεῖν ἐβελήσει, παῖς θεῖ ὑόρευς αἰτίας ἐπιζέσθαι· πῶς ἐχὶ μᾶ ἦ ἀδίκῳ παντελῶς κ παρέλογεν; τί ἦ, εἰ ὁ ἦ χωρὶς δεσπότης σὺν ἀμελῆς ἀλιεύτικῆς; ἆρα κρεβδύσεται μ' αὐτὸς δρᾶν, ἄλλοις δ' ἐπιτρέψῃ τὰ τ θεοθύρων κέρδη ὑηρᾶν; ἢ τὸν μὲ ἀργίαν σὺν ἀσπάσεται; ἑτέρων ἦ πρόθυρα ἁλιέων ἀξιονσήσ, σὺ δὲ τοῖς οἰκείοις ἐρκάζεσθαι αὐτὰ σὺν ἐξέσῃς; ἀλλ' ἐχ ὁρᾷ πάνα τέρπον ἢ πᾶς ἔσῃ. τοιγαροῦν θεσπίζομεν, τ ἰδίων θεθύρων ἔκαστον ἀπωλύτως δεσπόζειν κ κλείειν εἶναι, τὰς δ' εἰ πινες βιαλθεῖεν, χωρὶς τ αὐτῷ ἐπιτροπῆς, τ τ θεθύρων ὑπαλωέν ὠφελείας, ἐκδικεῖν ὡσαύτως ἀν ἐπὶ τ ξηρᾶς ἔχᾳ, κ πᾶς τ οἰκίας δεσπότης, μ τ χρήσεως ταύτης κ τ θεθύρων ἔχᾳ τὸν κλῆσίν τε κ αὐλὸν, ἔτις δ' λογεῖν κ ἐπὶ τ θαλάσσης ὑπολαμβάνομεν ἔχειν. κ ὡσαύτως ὃν τὴ ξηρᾷ ἐκ τ ἀλλοτρίων ὠδεῖ συγχωρεῖται παρὰ γνώμιλο ἐ κεκτημένῃ κομπίζεσθαι, ἀλλ' εἰ κμπτὸς ἐκεῖθέν τις σωαχάγοι, ἢ λαμβάνοι τὸν χάειν τῇ ἐ δεσπόζοντο φιλοφρόνησ, ἢ τὸν ὑπὲρ κατατεθέμβο περσσδον, ἔτω κ ἐν τῇ θαλάσσῃ εἶναι θελέζομεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κζ'.

* Περὶ μετρῶ τ λιθοτόσεως τ ἐποχῶν ὃν τῇ τ ἰχθύων θήρᾳ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ τελείσιν νόμοιν θεῖ ἰχθύων διορίζοντων θήρας, ἐκεῖτο τὸ μέρο ἀδιόριστον ὁρᾶσθαι νόμῳ, ὃ ἐποχῶν ὀνομάζειν ἐγνώκασιν (ὡς ἔοικεν, ὅπω τέτε ἐ ἐπιτηδεύμασ γνωρίμως τυγχάνοντο· καθ' ὃν καιρὸν εἰς γλῶσσαν οἱ νόμοι θεφήρχντο) βιαλόμεθα κ τῶν νόμων ἀμφῖξεν διαφέρεσθαι. ὡσαῦ ἔν αὐτὸ νομίμως ψηφίσματο γνώμιλο σὺν ἔχω ἐ πρέποντο φερομένῳ, ἔδοξεν σὺν τούτῳ τ θήρᾳς τῷ ἐπιτηδεύμασι ἀμφῖτᾶν τῇ σωηθείᾳ (φαμὲν δὲ τὸ μήκρι τριακοσίων ἐξήκοντα κ πέντε ὀργυῶν παρατεινόμενον μέτρον τ λιθοτόσεων) τῶν ἡμεῖς νόμῳ πιμώντες ἀξιώμασι, ὑπὸ ἐ παρόντο νόμῳ εἶναι δεσπόζομεν. εἰ γὰ κ χωρὶς ἐ τετιμῆσθαι τοῦτο δὴ τῷ σεμνομίῳ, καλῶς ἔχᾳ δοκεῖ τοῖς νεῦ τὸ ὡς ἐποχῶν τοῦτο τῇ γνώμῃ ῥυθμιζεσθαι· ἀλλ' ὅμως ἵνα μᾶλλον σὺ τῷ βεβαίᾳ ἦ, κ ἡ παῦ αὐτῶ διάλειπσις δηλωκῶς σώζοιτο, νόμο ἔστω, κ ἀλλήλων ἀφιστάτωσαν αἱ ἐποχαί τὸ νενομισμένον τῇ σωηθείᾳ τ τριακοσίων ἐξήκοντα κ πέντε ὀργυῶν ἀμφῖσμα, δηλονότι ἐξ ἑκατέρᾳ μέρους ἐ τοιοῦτο μέτρᾳ ἐ ἀμφῖσματο λαμβανομένου· ὡς εἶναι τὰς μὲ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δύο κ ἥμισυ, ὑπὸ τ ὀλέων ἐ ἑνὸς δηλούσας μέρης, τὸ δὲ λοιπὸν μέτρον διήκειν μέχρι ἐ γειτονδίοντο. ταῦτα δὲ φαμὲν θεῖ τ μετεγλυεστέρων ἐ παρόντο νόμῳ δεχομένων τὸν σύστασιν κ παρεχωγλύ· εἰ γὰ θεφθάσασαι τὸ νεῦ δεδογμένον ἐποχαί, κἂν μὴ τοῦ διορισθέντι ἀφεσήκασι ἀμφῖσμᾶι, ἐόδν ἐκ ἐ νόμῳ κεινοτομηθήσον), ἀλλὰ ἀμφῖβῶσιν ἐφ' ἧς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον τάσεως.

quod Spiritui Sancto, ab ipsoque institutis Apostolis placuit, ut omnes in die sacro, quoque nostra integritas instaurata est, à labore vacent: neque agricolæ, neque quiquam alii in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim, qui umbram quandam atque figuram observabant, tantopere Sabbati [1] diem venerabantur, ut ab omni [2] prorsus opere abstinerent: quomodo qui gratiæ lucem, ipsamque veritatem colunt, hos cum diem qui à Domino honore ditatus est, nosque ab exitii dedecore liberavit, non venerari par est? aut quomodo, cum ex septem [3] diebus unus in Domini honorem consecratus sit, nos aliorum ad opera usu contentos non esse, neque illum Domino eximium & inviolatum conservare: sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisque operibus applicandum putare, religionis non est prorsus dissolutæ?

1 Sabbathi observatio.

2 Juvenalis 14. loquens de Judæis: Sed pater in causa est, cui septima quæque fuit lux Ignava: & *Satyr.* 6. Observant ubi festa mero pede sabbata reges; cum dicit *mero pede*, iter fabbathi intelligere videtur, de quo Actor. 1. *vers.* 12. quod circiter 2000 passuum erat.

3 Unus ille ex septem diebus non est dies fabbathi; sed prima fabbathi.

Constit. LV.

* UT JUDÆI SECUNDUM CHRISTIANISMI RITUS VIVANT. 4

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui olim sceptris potiti sunt, de Hebræorum gente (quæ quondam quoad divino patrocinio foveretur, inclyta fuit, nunc autem ob contumaciam in *Christum* & Deum nostrum, in calamitatibus celebris est) diversas [5] promulgarunt leges, quæ de ipsorum vitæ statu tractantes, jubent, ut [6] sacras ipsi scripturas legant, & ne à suis ritibus arceantur: quinetiam ut liberos supra sanguinis cognationem circumcisionis etiam cognatione suo instituto accommodent. Atque hæc quidem, qui olim (ut dixi) imperium obtinuerunt. Verum sacratissimus Princeps, ille ex cujus semine nos nati sumus, ut qui majore quam cæteri salutis ipsorum desiderio teneretur, hos in sola superiorum legum observatione relinquere (quod ante illum alii fecerant) non contentus: sed partim sacrorum oraculorum explicatione, partim eorundem admonitionibus ad salutarem Christianorum cultum traducens, vivifica baptismi aqua initiavit. Atque quod ipsos in novum secundum *Christum* hominem transformari debere perfuasit ut veterem deponerent, plene effecit, & quæcunque vetustatem saperent, circumcisionem [7], sabbathum [8], & si quid aliud est, cum illo simul exuit. Atqui cum tanto cum effectu à Judaica pertinacia ipsos deduxisset, non etiam prioribus legibus, quæ Judaico ritu vivere permittebant, silentium, & vacationem alterius legis decreto imposuit. Quod igitur pater noster prætermisit, id nos adimplendum putantes, omni antiquiori, quæ de Hebræis statuit, legi silentium injungimus: *& ne illis aliter* quam pura salutarisque Christianorum fides vult, vivere audeant, jubemus. Quod si quis à Christianorum ritibus defectione facta ad Judæorum mores & placita reverti deprehendatur, hic secundum leges de apostatis [9] latas pœnas luat.

5 Vid. *Nov. Justin.* 37. adde quæ dixi ad *l.* 11. *ff. de judicaris.*

6 *l.* 2. *l.* 13. *Cod. de Judæis.*

9 Vid. *tit. Cod. de apostatis.*

Constit. LVI.

DE ORIS [10] MARITIMIS.

Idem Imperator eidem Styliano.

Hæc etiam lex quæ maritimorum prædiorum jus tollit, eorum unde apud [11] oras mare conspicitur: quæque insuper illorum dominum, si illic piscari volentes prohibeat, injuriarum actioni subjicit: nobis non æqua statuere visa est. Quicquid enim non iniquo titulo in cujuspiam dominium devenit, sive parentum hereditas laborumque emolumentum, sive alio quocunque non illegitimo modo paratum sit: quæ causa est, quamobrem id non ab eo qui in dominio habet administretur, & illi non longe potius quam alteri cuipiam utilitatem præbeat? Non est igitur legis, quæ quidem æquitatem spectet, ut alios ad utilitatem rei, in quam nihil juris habent, introducat: illos vero qui aut solutum pretium, aut cognationis jus, aut denique alium aliquem possidendæ rei non illegitimum titulum laudant, illa privet. Jam vero quod, quum ab illo tanquam loci illius domino, annuum tributum exigatur, expellere inde illum, qui præter ipsius voluntatem loci commodis uti velit, non possit: sed si hoc faciat, injuriarum actionibus tenetur: quomodo id, præterquam quod iniquum est, non omnibus modis absurdum est etiam? Quid si prædii dominus piscatoriæ artis non ignarus sit, num ipsi otioso dormiendum erit, aliisque oratorum [12] emolumenta venari permittere debebit? aut, si otium non amplectetur, in aliorum oris errabundus piscabitur, in suis autem id ipsi non licebit? At quare ita fieri debeat, nullam equidem rationem video. Sancimus itaque, *ut quisque oras* suas inconcusso jure possideat, illorumque dominus sit: etsi qui sine ipsius permissu illorum emolumento frui velint, hos propellere possit. Nam quemadmodum terrenis locis juris est, ut quicunque domus dominus sit, is præter illius usum, vestibulum [13] quoque atque atrium possideat: ut ita etiam in maritimis obtineat, rationi esse consentaneum putamus. Et sicut terrenis locis præter voluntatem domini ex alieno fructus percipere nemini conceditur: sed si quis fructus ex alieno colligit, eos vel benignitate domini percipiat, vel pro loci [14] usu vectigal solvat necesse est: sic etiam in maritimis observari præcipimus.

10 Περὶ προθύρων Θαλαττίων. *Scrimg.* πρόθυρον vestibulum ædium *l.* 19. §. 1. *ff. com. divid.* olim, qui alterum prohibebat ante Prætorium, seu prothyrum ædium suarum piscari, injuriarum tenebatur: *l.* 13. *in fin. ff. de injuriis.* adde 53. *Eclog.* 6. *c.* 3. Hac Novella non tenetur, & ita abrogatur *d. l.* 13. *in fin.* adde *l.* 14. *d. tit.* Nam ut ædium, ita & prothyri sui pleno dominio quemque frui oportet. Est enim prothyrum sequela ædium *d. l.* 13. *in fin.*

11 Παρὰ τοῖς κρασσίροις.

12 Τὰ τῶν προθύρων κέρδη ὑηρᾶν. *Scrimg.* τὰ τῶ προθυρίου κέρδη. *Cujacius* 14. *obs.* 1. quid esset προθύριον κέρδος, dixi ad *l.* 15. *in fin. ff. qui potior.*

13 *d. l.* 13. *in fin.*

14 Ὑπὲρ τῦ τόπου. *Scrimger.* hinc τοπικὸν, quod & solarium & locarium. vid. *d. l.* 15. *in fin.*

Constit. LVII.

* QUANTUM IN PISCATIBUS REMORÆ [15] PISCATORIÆ INTER SE DISTARE DEBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem quum plurimæ leges de piscatione statuant, illud quod ἐποχὴ [16] nominandum putarunt, adhuc lege definitum non est (quippe, quod, ut videtur, quo tempore leges illæ promulgabantur, nondum id institutum innotuisset) hoc quoque legis constitutionem auferre volumus. Quam itaque juris rationem in hoc piscationis instituto pro legitimo decreto obtinere consuetudini visum est (ut nempe interstitiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus prorendatur) hoc nos quod extra convenientem modum non feratur, legis dignitate honorantes, dehinc legem esse sancimus. Nam tamen si citra hoc privilegium, ut remoræ piscatoriæ ad hanc rationem disponantur, præsentis ævi hominibus bonum videatur: quo tamen id firmius sit, cautiusque in æternum observetur, lex esto, *remoraque illa trecentorum* sexaginta quinque passuum intervallo à consuetudine approbato inter se distanto: idque ita, ut ab utraque parte hic intervalli modus desumatur: ut videlicet centum octoginta duo, & semis [17] ab unius partis finibus exporrigantur, residuum vero ad vicinum usque pertingat. Atque hæc quidem de constituendis introducendisque post hanc legem remoratoriis dicimus. Quæ vero hoc decretum præverunt, tamen si præstituto hoc intervallo non distent, ex ejus præscripto tamen nihil novabitur: permanebuntque illa, ut initio constituta sunt.

15 Adde *Novell.* 102. 103. 104. T. *eod.* & his quidem de rebus ante hunc Leonem nihil constitutum.

16 In prothyris seu vestibulis ædium, de quibus superiore Nov. dictum est. maxime in angusto mari, ut in Bosphoro Thracico ut plurimum erant ἐποχαί, aut certe ἐποχῶν initia, quæ posteriores dixere Σράνας retia in mari extensa confixis palis. Phavorinus δίκτυον ἀναγεννώσης τὰς ἰχθύας: quam ob rem ἐποχὴ τὴν πῆξιν dicit Leo Novell. 83. & 104. T. *eod.* & ἐφάπλωμα interpres Novell. 102. vid. *Cujac.* 14. *obs.* 1.

17 Jubet Leo intermitti spatium 182. ulnarum à superiore vicina epocha & totidem ab inferiore.

1 Sanguis animalium cibus hominisesse prohibetur. Ita reducitur jus Mosaicum *Lev.*17. receptum etiam temporibus primitivæ ecclesiæ. *Act.*15. *vers.*19.

2 *Levit.* 17.

3 *Act.*15. *vers.*29. *Canon. Apost.* 62.

4 Pœnæ simile genus extat in *Novell.* 62. *in fin.*

Constit. LVIII.

* NE [1] EX SANGUINE CIBUS CONFICIATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

SImul olim legislatori Mosi [2] sanguine vescendum non esse mandavit Deus, simul ab istiusmodi cibo abstineri debere à præconibus gratiæ [3] est constitutum. Et quamquam tum veteris tum novæ gratiæ tempore illa res vilis habita sit, & nefaria: eo tamen contumaciæ, imo vecordiæ homines processere, ut neutri legi aurem præstent morigeram. At contra alii lucri, alii gulæ causa summa cum impudentia mandatum contemnunt, in escamque qua vesci vetitum est, sanguinem convertunt. Perlatum enim ad aures nostras est, quod intestinis tanquam tunicis illum infarctum, velut consuetum aliquem cibum ventri præbeant. Quod tolerari non debere Imperatoria nostra majestas rata, neque tam impio soli gulæ inhiantium hominum invento, nunc præcepta divina, nunc reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jubet, *ne quis id* scelus, neque ad suum usum, neque ut emptores detestando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. At sciat, quicunque dehinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subjiciendum, & ubi acerbum in modum flagris cæsus, ac cute tenus fœde tonsus erit [4], perpetuo patriæ exilio multandum esse. Quo quidem in judicio, neque civitatum magistratus citra criminationem dimittendos censemus: sed ut & ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate magistratum gessissent, id sceluş commissum esset) quod negligenter socorditerque subditis præfuerint, decem librarum auri multam sustineant.

Constit. LIX.

* ABROGATIO LEGIS [5] QUÆ HOMINEM LIBERUM SE VENDERE PERMITTIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ lex hominem liberum, qui tam ignavi atque abjecti animi est, ut libertatis dignitatem dedecore afficiens, quo execrabile pro servitute persolvendi pretii lucrum participet [6], suam servitutem mercetur, non castigat, neque lucrum illud corrigit: profecto & illa earum una est quæ rectum reipublicæ nostræ statum dedecent, ac approbatione indignæ sunt, neque auctoritatem & efficaciam accipere debent. *Illam* itaque de eo qui res suas ita gubernat, *latam* legem, quæ dementiam firmam esse permittit, neque eversa indigna illa mercatura, hos qui per insipientiam talia faciunt, competentibus pœnis subjicit, neque legis propositum scimus servare, neque quæ convenienti legibus reverentia potiatur, dignam putamus. Si enim quod [7] pater filiis est, id idem leges civibus esse oportet, ut in hoc unum quod illis conducat ac salutare sit, colliment: quomodo hanc legem qui tantum incommodum atque damnum incumbere iis qui per dementiam in id se conjecerunt, sinit, legibus annumerari æquum est? Hanc itaque nos legibus excerptam in exilium mittentes, sancimus, *ut si quis* ita demens sit, ut libertatem servitute commutans seipsum vendat, ne is contractus validus sit, sed everratur, & simul ipse libertatis suæ proditor, simul is qui cum ipso id facinus designavit, verberibus castigentur, nihiloque minus vesaniæ mancipio libertas in pristino suo statu servetur.

Constit. LX. [8]

* QUA POENA [9] CASTRATORES [10] AFFICI DEBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

VIrtutis [11] ad procreandum à Deo naturæ inditæ exactio non minore cum audacia identidem committitur, quam si apud Deum nulli pœnæ obnoxia esset, cum tamen vel maxime sit: & quamquam veteribus legislatoribus curæ fuerit, ut id malum ultrice lege excideretur, quo respublica ab istiusmodi invento munda esset: haud scio tamen, quum si cui alii, huic certe præscripto obtemperari, atque à naturæ mutilatione abstineri æquum sit, quamobrem non ita faciant homines: sed tanquam utilitatem quandam, istiusmodi adversus generandi vim insidias reputantes, membra quæ homini nascendi causam suppeditant, lancinent, & creaturam aliam quam qualis conditoris sapientiæ placuerit, in mundum introducere contendant. Hoc igitur cum inultum relinquendum non putemus, lege in id pœnam constituentes, quibus adeo divinam creaturam deformare religio non est, eorum audaciam, auxiliante Deo, reprimere conemur. Ac superiorum quidem legislatorum decretum eos qui id auderent ad [12] eandem mutilationem quam aliis intulerint adigit, quodque ipsi in aliis videre desiderarint, id ut itidem in se videant, conficit: idque me judice, non ita præter æquitatem: quanquam non valde decore. Non enim quia ille creaturam Dei *quasi* refingere ausus est, continuo vindicem id imitari, & pariter [13] refingere, æquum est. Veruntamen, quantum ad inventum attinet, non valde (quemadmodum dixi) id alienum est. Ad hoc autem alio etiam modo, qui impium hoc factum auderent, puniebat. Bona namque publicabat, perpetuoque ipsos exilio adjudicabat: & qui injuriam sustinuisset, si servus esset, libertate honorabat [14]. Atque superiorum quidem decretum istiusmodi erat. Nos vero de re illa sententiam pronuntiantes, naturæ insidiatores simili mutilatione vicissim mutilari prohibemus: aliis autem isti crimini constitutis pœnis, (tametsi hic etiam ad clementiorem sententiam respiciamus) subjacere ipsos non displicet. Sancimus itaque, *ut qui detestandæ* hujus artis artificem ad castrandum advocarit [15], si in albo [16] Imperatorii famulatus sit, primum albo eximatur: ac deinde decem auri libris in fiscum deferendis multatus in decennium relegetur. Malæ vero istius artis artifex [17], & ipse primum flagris cute que tenus tonsione deformetur, & deinde bonis privatus, eodem temporis spatio patria exulet [18]: qui autem injuriam sustinuit, si servilis conditionis sit reliquo vitæ suæ curriculo ab illa liber erit: sin liberæ, tanquam ipse, quod injuriam admisit, ejus sibi author sit, quod passus est, suo consensui acceptum feret [19]. Cæterum si qui exactionem sustinuit, ea illi (ut sæpe fit) remedium [20] attulerit, nihil neque nobis neque legi adversari videtur. Id enim naturam non mutilare, sed illi succurrere est.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νή.

* Περὶ τῦ μηδένα τὸ αἷμα βρῶμα ποιῆσαι, μὲ' αὐτὸ πιπράσκειν ἢ ὠνεῖσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ πάλαι τῷ νομοθέτῃ Μωσῇ Ἰησοῦ σύνταξε) αἷμα καὶ φάγεσθαι, καὶ παρὰ τῶ κυρίων τὸ χρηστὸν, ἀπέχεσθαι τὸ τοιαύτης νενομοθέτηται βρώσεως. καὶ ὅπου καὶ τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ νέᾳ χάριτι συμφώνως ἀθεμίτῳ δοκεῖτ' ἂν καὶ ἀποβλήτῳ τῦ πρώγματος, εἰς τοσῦτον αὐθαδείας μᾶλλον ἢ παρανοήσεως ἥκουσιν ἄνθρωποι, ὡς μηδὲ ἑτέρᾳ τῦ νομοθεσιῶν ὑπακοῇ δύήνασθαι ὡς. ἀλλ' ἀναιδῶς, οἱ μὲ κέρδος ἕνεκα, οἱ δὲ τὸ γαστρίμαργον θρεπτιδύοντες, καθυφορνῦσι μὲ τῦ παρεγλήματος, βρῶμα ἢ ποιῦντ) τὸ ἀπηγορευμένον εἰς βρῶσιν αἷμα. ἀνιώσι) ἂν τοῖς ἡμετέραις ἀκηκοῶς ὅτι πᾶς ὁς χρῶτο τοῖς ἑτέροις τῦτο ἀβλαμβάνοντες, καθάπερ τι τ' σωμάτων βρωμάτων διδόασι τῇ γαστρί. Τῦτο δὴ ἀναγκαῖον ἡ βασιλεία ἡμῶν ὑπολαμβάνουσα, ἐπ' ἴσης παρανόμων ἐπίνοιαν ἐπὶ μᾶλλον γαστέρα κεχλιώτων τ' ἀνδρῶν, ὑφελεῖν μὲ θεία συντέλμαθ', ὑφελεῖν ἢ τ' ἡμετέρας πολιτείας τὸ ἔντιμον ἀνεγκλήτως καλῦσά τὸ τοιῦτον ἀγῶ μηδ' ὅλως πνὰ εἰς τόλμαν ἐνθρέπεσθαι ἐπιτηδεύμ, μήτι ἐπὶ οἰκείαν χρῆσιν, μήθ' ὥστε ἄλλως ἀνημμένως ἐναγεῖ κατεμπαίπεσθαι βρώμασι. καὶ ἴσω πᾶς τις ὁ φιλοσεβὴς κατολισθήσας, λὸπ' ἂν πιπρᾶτ' ἢ ὠνῆτ' ἢ θείᾳ συντέλμαθ', καὶ τὸ αἷμα βρῶμα ποιήσθ' (κἂν τε πιπράσκων κἂν τε ὠνούμεν εἴη) τ' τε φοβόντων δημόσιᾳ τὸν ζημιῶσθαι), καὶ μὴ τὸ εἰς τὸ σῶμα πικρᾶς αἰκισθῆναι, καὶ ὁ χρὴ κυρεῖα ἀπομαθῆναι φυγῇ τ' παλαιόν αἰδίῳ ζημιωθῆσ). ἐπὶ τοῦτῳ δὲ τῇ δίκῃ καὶ τὰς ὁν ἐπάγειν πολὺ ἐπιπροσθεν μὴ ἀφειδῶμ ἀνεγκλήτως φερεσθησόμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς (ὅσ' ἂν ἢ τῦτο παρανομεῖτο, εἰ τῷ περὶ τὸν θρεπτηρίῳ ἀρχιερεῖ αὐθρώπ τῷ ἀρχῷ διενήσομεν) δέκα λιτρῶν χρυσῦ ζημίαν ὑπεχεῖν τ' ἀμελῆς καὶ βαθύμως τ' ὑποκειμένῳ ἐπιτασίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νϐ'.

* Περὶ τῦ ἐὰν τις ἐλεύθερ) πφυκὼς ἑαυτὸν εἰς δουλείαν ἀπεμπολοίη, μὴ συνεισηκέναι τῷ πρόσιν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΙΣ ὃν ἔτ) νόμ) ἐπὶ τ' μὴ πεπόντων τῇ δύπαξίᾳ τ' ἡμῶν πολιτείας, μήτε δόσδοῦς ἀξίων, μήτι χάρων ὀφειλόντων λαοῦ ἐν ἐργασίας. ὁς τ' ἐλεύθερον μὲ πφυκότα, φαυλότητι δ' γνώμης τὸ τίμιον τ' ἐλεύθερίας ὑφελίσθαι μὲ πιφυκότα, καὶ τῷ οἰκείαν ἐμπορδυόμεν δέλεσιν, ἐπὶ τὸ κερδ' μιαρᾷ αὐτὸ τ' δουλείας ἔ καταδεδληκότα πρόνοιαν) συμμιγείσθαι, αὐσφρόνησεν ἐῶν, ὅσ' ἐπιπορθοῖ τῷ παρανομίαν. Τοιγαροῦν ἔ τὰ οἰκεῖα ὕπω πεθεμένα τ' νόμ) ὃς παρεχωρεῖ τῷ παρεφθορσμίν βιόσιμον ἐπάρχῃ, ἀλλὰ μὴ, μ' ἔ ἀναστέπτ τῷ ἄπαρχ ἐμπορίαν, καὶ ποιεῖς ἁρμόζουσις κεθυποδάλλ τὰς τοιαύτας ποιεῖν ἀφροδυορμίας, ὕπ νόμος ἀφαίρετο ἐξουσίαν ἴσμεν, ὕπ τ' πεπόσης νόμοις αὐδὲς τι καὶ πιπῆς ἐπιτυγχάνειν νομιζόμεν εἶναι. εἰ γὰ ὅσοις πατὴρ τέκνοις, τῦτο δεῖ τοῖς πολίταις εἶναι τοὺς νόμους, ὡς ἐ μόνα τὸ σωφέρον καὶ σωτήριον τ' πολιτδυορμῶν ὁρῶντας, πᾶ δίκαιον ὕτ' νόμοις συναίτιόν ἐστι τοιαῦτα βλάβην καὶ ζημίαν συγχωρῶν ἐπικεῖσθαι τοῖς ἀνοήτως ἑαυτοὺς ὑποδεδληκόσι; τάρ ὧν ἐξοσφαλίζοντ', καὶ τ' νόμων σωφυλακοῦντες ἡμεῖς, θαυμάζομεν, εἰ πῆς ὕτως ὀρθείη δυσχερῶς εἰς φρέαρ, καὶ δουλείαν ἐλευθερίας ἀντηλλαγμένατ' ὁμῶ ἑαυτὸν ἀπεμπολοίη, μὴ συνεισηκέναι, ἀλλὰ ἀναστέπεσθαι τῷ πρόσιν, αὐτῷ τε ᾧ ἀφθέτ τ' ἰδίας ἐλευθερίας, καὶ ᾧ συγκινεργῦντ' αὐτῷ, πλημμείς τε εἰς τὸ σῶμα σωφρονιζομένων, καὶ τ' ἐλευθερίας ὧ τῷ οἰκείῳ τιμημένης χήμῳ τῷ τ' ἀνοίας ἀνάπαυσθ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.

* Περὶ τ' τ' δύσχιζόντων πιμελίας ἄλλως ἢ κτ' τ' ἀφθέτ νόμ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΠΡΑΓΜΑ τολμώμενον μὲ ἀφειδῶς, ὡς μηδεμιᾶς παρὰ θεῷ δικῆς ἔσεσθαι δίκης, μᾶλιστα ἢ ὂν ἄξιον δίκης, ἢ ὀκτωμὶ τ' συνθεμένης ὑπὸ θεῦ τῇ φυσῇ δωρεάμενος ἀφθέτως ἀμφοχλῶ ἔ χρῆσις, πάλαι μὲ ἠμωρῦτο νόμοις ἀμφ' αὐτοῦσις ἐγκεῖσθαι τοῖς νομοθέταις λαοῦ ἐπικρτῶ, ὥστ' τ' τοιαύτης ἐπινοίας καθαίρειν τῶν ἡμετέρων πολιτείαν· σὸκ οἶδα ἢ ὅπως, θέον, ἐνῇ τι ἄλλῳ, τῦτο πείθοδ τῷ παρεγλήματι, καὶ φείδεδ λαοῦ τῇ φύσῃ, ὃχ ὕτω ποιῦσιν, ἀλλ' ὥσπερ τ' τ' ὠφελίμων τῷ κτ' ἔ χρῆσις τοιαύτῃ ἐπιτυγχάνουσι λογιζόμενοι, τὰ δὲ ἐν χρῆσις ἀνθρώπ ὡς φῶς ἐρχῇ) ἀπεκείσοντες ἀνθράκας, ἕτερον αὐτοῖ πολάσμα, καὶ ὃχ οἷον οἶδεν ἡ ἔ χρῆσις σοφία, τῷ κόσμ παρεισάγειν φιλοτεκνῦσι. Τῦτο ἂν ἡμεῖς σὸκ ἰώκετοι ἡγεμόνες παιδεύειν, ἀλλὰ νόμοις τῶν ὧδε αὐτῷ ποιεῖν ὀρίζοντες, πυροίμεθα σὺν θεῷ τ' τέκνων ἐπιχεῖν τὸς ὕπω μὴ διολαθομένοις τῷ θείᾳ λυμαίνεσθ πολάσμαθ. Η μὲ ἐν τ' φυλαξόντων νομοθετῶν ψῆφ' τὸς τῦτο τολμῶντας εἰς τὸν αὐτὸν ἀντιθεσίησι λαῷ τοῖς ποθῦσι τὸς λωβησαμένους, καὶ ὅσῳ αὐτοῖς ἐπιβυμητὸν ἔδοξεν εἶν ἄλλοις ἰδεῖν, τῦτο καὶ σὺ αὐτοῖς ὁρᾶν κατεπρεσβεῦσ· ἀλλαι ἔμοιγε αἰδίως (εἰ καὶ μὴ λίαν πεπόντας) ὀρίζουσι. ἀδὲ γὰ ὅτι σὰν ἐπλημμελοῦν οἷον ἀντπλαγχρεῖν τῷ θεῷ, ἀμφ' τῦτο καὶ τ' ὀλοκλῆτα μιμεῖσθαι καὶ ἀντπλαγχρεῖν ἔχῃ κρλῶς. πολλὰ ἀλλὰ σοφὰ γε τὰ ἀνοίαν, ἀλλαι, ἀπαγε ἔφλω, ἄτοπον. ἐπὶ τύτῳ ἢ καὶ ἄλλως ἐπιμορεῖτο τὰς αἰσίνοι ἔργοι τολμῶντας· πά τε γὰ ἀφθόντε ἐδήμοσίε, καὶ αἰδίῳ φυγῇ κατεδίκασε, καὶ τ' ὑποστάντα τῷ αἰδίκιαν, δῆλον ὅντα ἐλευθερίᾳ ἐπίμφ. ἡ μὲν τ' ἀφθλαβόντων νομοθσία τοιαύτη. Ημεῖς ἢ ἐφ' ᾧ πρώγματ' ὑψοι ἐξάγοντες, τὸ μὲ ἀπιλαθόσας τὰς ἐπιβόλας τ' φύσεως παραπλησίῳ λαῷ ἀπατηρδόμεν, τοῖς σῖ ἄλλοις ἐπ' αὐτῷ ὠφελσμόροις, εἰ καὶ κακτεῦθε ἀφθς τὸ φιλωφρασπέρον ἡ δίκη ὁρᾷ, ἀλλ' ἐν ὑποκειθαν αὐτοῖς σὸκ ἀπειρόκ. Θεσπίζομεν ὧν, ἀφθντον μὲ τ' ἀφθκαλεσάμενον τ' συεργῦντα τῷ κακτηχίαι, ἵφ' ᾧ συεργήσῃ, εἰ μὲ τῷ κπαλόγῳ τ' βασιλείων ἀνθρώπων πλεῖ, ἐκκηπίσθαι ἔ κπαλόγῳ, ἔπειτα ἢ καὶ δέκα λιτρῶν χρυσίν, εἰς τὸ δημόσιον ἀναφερομένων, ζημίαν ὑπέχειν, καὶ μέχρι δέκα ἐτῶν ὑπερέρεον τ' πατρεῖόν γνόσθαι· τ' ἢ τ' κακητεχνίας ἐρᾶτλω, καὶ αὐτὸν ἀφθντον μὲ μόνῃ ταῖς εἰς τὸ σῶμα καὶ σὺν χρᾷ κυρεία ἀπομάξεσθαι, ἔπειτα ἢ καὶ τ' ὄντων ἀποστερεῖσθαι, καὶ ἴσω καιρὸ μόνῳ τ' συεγκόσης φθόγιν. ὁ ἢ τῶν αἰδίκων ὑποστάς, εἰ μὲ τ' ὑπὸ δουλείαν τελόντων εἴη, τ' ὑπόλοιπον χρόνον τ' αὐτῷ ζωῆς δουλικῆς τύχης ἀμείνων ἔσῃ· εἰ ἢ τ' ἐλεύθερων ἀφθσώπων, ὡς αὐτὸς ἑαυτῷ, δι' ὧν κατεδίξατο, σὸκ ὢν τ' αἰδικίας ἀνάπτ). ὁ οἰκείας γνώμης, ὥσπερ ἔπαθε, τῦτο κερδῶσ. Εἰ μόνοιγε (οἷα πολλὰ συμβαίνῃ) βλάβῶν ὑποστὰς τ' ζῶσ, ἡ ὀκτωμὶ τῷ θεραπείαν φέρῃ, τῦτο δ' ἡμῖν, ἅτε τῷ νόμῳ ὑπανοιγόντων δοκεῖ. ὃ γὰ λαῶν, ἀλλὰ βοήθειαν τ' πλάσματ) τὸ πρῶγμα ἐσί.

ΔΙΑΤΑ-

1 *Ad legem Aquil.* quod hominis liberi nulla sit æstimatio *l. ult. ff. de his qui dejecer.* quod iniquum sit minori viginti quinque annis in integrum restitutionem ad res suas alienatas revocandas concedi, nec tamen ad libertatem amissam seu venditam revocandam dari. 7 Lex id est civibus quod pater liberis: ideo dicitur lex κόλλως συνθήκη κοινή. *l. 2. ff. de legibus.* 8 Hujus Novellæ meminit Balsamon ad *c.* 21. 22. 23. *Apost.* 9 Castratores olim ad eandem pœnam adigebantur. *J. cod. & Novell.* 142. *c.* 1. quod hac constitutione abrogatur. 10 De castratoribus, adde *l* 27. §. 28. *ff. ad l. Aquil.* l. 3. §. 4. *l.* 4. §. 2. *l.* 6. *ff. de sicariis*: *Paul. 5. sent.* 23. §. 7. 11 Δυνάμεως πρὸς διαδοχὴν τὸ γένος δύναμις, natura *l.* 9. *ff. de liber. & posthum.* 12 Id est, ad eandem castrationem. 13 Talionis est pœna, ut tale quis patiatur quod fecit. de Talionis pœna dixi multis locis, quibus adjunge *Nov.* 93. *J. l. ult. Cod. ne fame. baptism. l. ult. C. de accusat. l. ult. C. de Calumniatorib. l.* 7. *C. ad l. Jul. de vi publica. l. ult. C. de his qui latrones. Nov.* 123. *c.* 11. *Exod.* 21. *Lev.* 24. *Deuter.* 19. *Matth.* 5. *Apocal.* 13. *c. quod debetur* 14. *q.* 1. *c. sex differentiæ* 23. *q.* 3. 4. *l.* 3. *de contumeliis & vulneribus l.* 6. *C. Visigoth. lib.* 4. *Quintil. decl.* 358. 273. *Isidor.* 5. *Etymol.* 27. *Diodor.* 13. Aristoteles tamen 5. *Ethic.* ut & apud Gellium 20. *c.* 1. τὸ ἀντιπεπονθὸν reprobat. Nec est etiam hodie in usu, vid. Petr. Greg. 31. *Syntagm.* 20.

14 *d. Nov.* 142. Qui publicabantur, id est, publici fiebant *l.* 1. *C. de Eunuchis.* 15 Pœnam observa jubentis castrari vel authoritatem castrationi hominis præbentis. 16 Τῷ καθόλῳ τῶν βασιλέων ἀνθρώπων. *Scring.* 17 De pœna ejus qui aliquem castravit. 18 Lege Ripuariorum si ingenuus ingenuum castrasset, 300. solidis multabatur *tit.* 6. §. 1. *legis Ripuariorum.* 19 Pœnis tamen ecclesiasticis subjicitur. nam si seipsum mutilavit ne fieret clericus ut sui homicida Deoque opifici hostis judicatur *c.* 22. *apost.* si jam clericus, deponitur. *c.* 23. Quid si laicus? tribus annis segregatur. *c.* 24. *ibid.* non idem est in eo qui vi hostium vel à tyranno persecutionis tempore castratus est, aut qui natus est Eunuchus *c.* 21. *apost.* 20 *c.* 1. *Nicænæ synod.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξα'.

* Περὶ ϑ πῶς δεῖ ζημιοῦσθαι τοὺς διοικητὰς ὑπαρκτὰ ἐντυγχάνοντας τοῖς πόλαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ωσ ἰῶ κομψότερον καὶ τῷ βίῳ συντεῖνον τὰ δίκαια ϑ δικαίᾳ τέλος βούλεσθαι τοὺς αὐθρώπους βαδίζειν, ἐ γὰ ὅτι τομβότιμος ἰδιώτης αὐτομάτου εὐδοξεῖσθαι, ὅτι πιμωρῷ νόμοις οἷς χαλεπώτερα κινδύνων πικὰς ὀφείλων. πῶ δ' ὑπαρχίσης λυσιτελῶς καὶ συντομίᾳ τῷ δικαίας πορείας, οὐκ ἰθέλουσι τ αὐθρωπίνων οἱ πλείονες τοιούτων παροδεύσαι, ἀλλ', ὡς ἐπίπονον ϑ ἐργαχόμενοι τὰ πολλαπλάσια φέρουσι τοῖς ὁδίταις, σκολίτουσιν. εἰσὶ γὰ, οἱσὶν οἷς δρόμος τὰ χαίρουσι, καὶ τούτοις μ' ἀποδύοντες, ὡσ ὁ τὰ, ἢς ἐπίτροπ' ἄκουσα συχνὰ, ἀδίκαιον, καὶ ὡς ὡσ ἀπολλύσας πραμοὺς ἐλαυνόντι οἱ ὁδίται, ὡσϑυμους βαδίζοντες. ὧν καὶ τὸ ἅπαντον ὕρμημα κολάζειν οἱ πάλαι δικασάμενοντες, ἀσπὶς πι χαλεπὸ, τοῦ νόμου, ἴδιστο γνώμῃ ἀναχαιτίζειν· ἀλλ' ὑπὲρ μ ϑ πανδὼ αὐτὸς αἰσχαλᾶσιν ἐξελαυνόντων ἀδίκιον, συνεισμῦμαι ϑ τῷ δικαίῳ. καὶ πῖς γὰ ἂν ὧν ἀποδέξατο καὶ τὸ ἡμέτερον ἀποδέχ' κρίτ· ; Οπ ϑ μὲ κατ' ἀξίωσ ϑ πλείσματ· ἢ πῖσι γνωρίζειν ἄγνωστον τῷ πανὶ, ὧν οὐ ἀποδεχῇ τῷ τοιούτῳ ψῆφον ἰδίμεθα. τ κείστων γὰ ἀπαντώσης καὶ λόγου ϑ ἁμαρτήματ· τοῖς ἐξαμαρτηκοῖσι, δίκης ὡς ἀληθῶς ἐσὶ ψῆφ·, καὶ δίκαιον τὰ τοῖσις ἐπιβάλλοντ πιμῆσϑ βαρυτέρᾳ ϑ κολάσεως ἢ ἐφ' ὅσον ἔδει καλοσθῶσιν τὸ πλεῖσμα ὠφέλησις, οὐκ ἐπ δίκης ἔργον, ἀλλ' ἀνίας ϑ μᾶλλον εἰς τὸ κοινόμυον. Διὰ τῦτ' ἄρα ϑ ὡσ ἡμῶν ὁκτεθεικότων νόμον, ὃς τὰς ἐπὶ συλλογὴ ϑ δημοσίων φόρων καθισταμένας (διοικητὰς δ' αὐτὰς ἢ σωνήθες ἐμαλία καλεῖν εἶδε) τολμῶντας ὑπαρκτεῖσθαι πλέον ϑ νενομισμένα τὰ τέλη, βαρυτάτῳ εἰσαγαγεῖν ἐκείνῳ (ὃκτάτῳ γὰ τὸ πλεῖσμα ἐμβαῖνον) ἐπεὶ μὴ κ' λόγον συγκινάσομεν ὑποδάλλοντες τὰς ἁμαρτάσεσι τῇ τοσαύτῃ ζημίᾳ, τάχα μ' χώραν λαδεῖν ἐ ὠφεσιμέμην μᾶ, τ εἰ τις τοιαῦτα αὖθ ὠφείλων ἐγκαλοῖ, ἁπαξ μ ϑ πράγματ· τολμηθέντ·, διαλῦ ἀπειλῆσαι ζημιῶσθαι ἃ ὑπαρκτεῖναν ἄφθη τέλεσ τῷ εἰσαγωγεῖν εἰσὶ ἐπιμῆσαι τῦτο περίπλων, πτεραπλάσιον ἀναφέρειν τὸ ἡδικημένον τὸ ληφθὲν, καὶ ἀτίμους τ ἐμπαιτεδύμεις φορτιδ· ἐξίστοσθαι. καὶ εἶναι, κἂν γε ϑ τῷ, ϑ τοιῦτο ἐγκλήματ· τοιῦτῳ τῷ ζημίαν, ἀλλὰ μὴ ὠφὲ ψυχῶ κινδυνεύειν τὰς αἰτίκας εἰς χρήματα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξβ'.

* Περὶ τ κολάσεως ϑ τὶ ἀπειπολησάντων ϑ δημοσίᾳ ὑπάρχοι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΑΞΙΟΝ μ τὰς δημοσίων αἰτιημάτων ὑπόχας κολάζειν, καὶ τοιαύτας ὑπαγὰ πιμωρίας, αἳ μάλισιν, ὅπ μάλισα ὠφὲς τὸ σῴφρον ἐπαυάγουσα τὰς δίκηλως ἐπὶ τῦτο ὁρμῶσας, ἀνακόπλειν τὰ αἰτικημαῖα· ἐ μὲν γὰ τῦτο πλέον ἢ ὅσον αἶρον πιμωρεῖν ὠφελῆσ, ὅσ' ὑπερβαῖνον αὐτὸ βιάζεσθ εἶναι τὸ δίκαιον, ἃ δ' ἀρήμασι τ αὐτῦ ἐκδικήσεως τῇ αἰτίκια σωίστασθ. τὸ μ γὰ κ' τρόπον ϑ ἁμαρτήματ· τ ἐξημαρτηκότα κολάζεσθ, τῦτο δικαίᾳ ἐκδικησις· τὸ δὲ μείζω ϑ πλείσματ· ἀπαιτεῖσθαι τῷ εἰσαγωγεῖν, οὐκ οἶμαι συζεῖν τῷ ὑπερ ϑ δικαίᾳ ὠφελοῦσι. Διὰ τῦτο τὸ ἡμίτεσον κρίτ·, ὃν τοῖς ὑπὸ τ ὠφελησάντων ἠνομοθετημένοις, ὃν οἷς ποιναῖς ὑποδάλλεσι τὰς τὰ ἀπειπολεῖν ϑ δημοσίᾳ ὑπάρχοι τολμήσαντας, ψῆφον οὖκ οἶκ ϑ δικαίᾳ ὠφελησάντων ἐπείσθ κατέμαθεν, οὐκ ἐπ διοικεῖσ') τοιοῦτον ἴσχυ ἔχὰν τὸ τοιαῦτα τ ἐγκλημάτων. πῶ γὰ δίκαιον, τῷ διότι ἀπειπολήσασ τι ὁ ζημίαν τῷ δημοσίῳ φέρει, ζημίαν ἀπεραμύθητον τῷ ἀφαίρεσιν τ ζωῆς ὑπάρχὰν; ἐδαιμὼς ἂν ἄξιον τὸ πλεῖσμα κολάζειν δικασάτω, ἐδὲ γε κελεύσθω τοῦτ' συγχωρεῖσεν ἡμεῖς τὰς ἀλισκομένας. ἀλλ' ὃς ἂν δημόσιον ἀπειπολῶν φωρᾶϑῇ, τὸ πτεραπλάσιον ἀποδιδὺς, ἀποχρῶσιν ἐχέτω τῷ πιμωρίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξγ'.

* Περὶ τ κολάσεως ϑ τοῖς ναυτίοις ϑ ἀπηγορδμῶν τὰ ἁλισκομισμένων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τῦτο τ αὐτῆς οὐ αἰτίας τὸ ἔγκλημα, καὶ ἴσ' δίκη παρὰ ϑ ὠφὲ ἡμῶν ὑποβεβλημένοι, ἡμεῖς ἐξαιρέντες αὐτὸ τ παρεμυθίων ἐ δεχόμεθα κολάσεως, (φημὶ δὲ τ δικαίᾳ ἔχόσης τὸ ἐπιτίμιον) φιλανθρωποτέρας, ὥσπερ καὶ τὰ ὠφειρημένα, ἀξιοῦμεν δίκης. γενομένοι γὰ μ ϑ τοῖς πάλαι ὠδὲ ϑ μὴ δεῖν ὠφὲς τὰς πολεμίας ἁλισκομένοις ἀπειλῆσθαι αὐτὰς μέχρι ϑ βιαιοτέρας ἀποπλεῖν καὶ τὰς κεφαλὰς ϑ δικαίᾳ ψῆφ· ϑ ζῆν ἐξενόμιζεν. Ημεῖς ϑ καὶ τῦτο, εἰ καὶ δριμείαν ἀπαιτεῖ τὸ ποιὸν, ὁμως φιλανθρωποτέρα οἰδόντες, τοιαῦτα διορίζόμεθα· εἰ μ εἴη κύριος ϑ νεὸς ὁ τ ἀπηγορδμῶν ἁλισκομίζοις τοῖς ναυτίοις τὸ εἰσκομίζειν ποιησάμενο·, γνώμῃ μ κοινωνήσας τοῖς ναύταις, μήτ· ὑφισάσθω τῷ ποιὸν, καὶ ἐπ παντὸς ϑ φόρτ·, καὶ εἴγα μὴ πάνυ ὀλίγα πίζοι, καὶ τρέπλω τ ἄκρας ὠφελείας τῷ δημοσίᾳ κομισαλέτω μέρος· εἰ ϑ ὠφὲς τοὺς ναύτας τὸ τολμηθὲν ἀφορᾶ (οἷα πολλὰ συμβαίνῃ, τῷ πονηρίαν ὀποκρυψαμένων) ὁ μ ἀμείνων ἔσω πόνης, οἱ ϑ τῷ δίκλω ὁ ἁλύσιτον, ἀλλὰ ϑ τῦτον μ πᾶς εἰς τὸ σῶμα ὠληχαῖς καὶ τῇ ὁ χρῷ πιμωρείσθωσαν κυρείᾳ· ἔπειτα ϑ, ὠφσύνης δίπορείας, τετραπλάσια ζημιωθῶσιν ὧν ἐσκομίσωσαν ἐποίησαντο. εἰ δ' εἶεν ἄπορ[οι] τι καὶ πίνητες, ἔστωσαν, ἐπὶ πᾶς μάστιξι καὶ τῇ ἀτίμῳ ϑ περιὼν ὀποδολῇ, καὶ τῷ ἐλευθερίαν ἀποδάλλοντες, ἀλλ' τῦτο ὠφὲς δουλείαν σκλῦτες χρυσᾷ· τὰς γὰ, ὅσον ἐπ' αὐτὰς ἦκεν, ἐ μόνον εἰς δουλείαν πλείστας ἀγαγόσ, ἀλλὰ καὶ βίον πικρῶς ἐξαγόντας, καὶ τῦτο φιλάνθρωπον καὶ μετρίως ἔχοντα εἰσπραξις, τὸ ζωῆς οἰκετῶν ἀξιῶσ. ἀλλὰ ταῦτα μ, γνώμης κοινῆς οὖκ οὔτ· ϑ αἰτήματ·· εἰ ϑ κοινὴ σκέψις καὶ πονηρία τῦτο κατέφερεν, ὥσπερ ὁμῶ ϑ κακὸ ἐργάτου, ὕτω καὶ τῷ δίκλω ἔσον ϑ ὑποχόντες, οἷς διωσιστόμεθα τρόποις ἑκατέρᾳ μέρος κολαζομένῳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξδ'.

* Περὶ τ κολάσεως ϑ ὀποκρυψαμένων τὰ ϑ ναυαγόντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΚΕΙΝΟ ϑ λίαν ϑαυμάζω, πῶς ὁ τὰ οἰκ ϑαλάττης κινδυνὼς ἀποκρυπτόμεν·, τοσῦτον ἔδοξεν ἁμαρτεῖν ὥστε ϑάνατον ἐπάγὰν αὐτῷ τῷ τοιαύτῳ ἁμαρτίαν. ὅτι μ γὰ ἁρμαρτίαν ὁ μετρίαν τολμᾷ, οἰκείνης ὀποτεῖσι τ ἰδίων, οἷς ἴσως κ παρ' ἑαυτῷ ἐπερκεῖν τὶς εἰς ἔλεον κρατοῖσ, οὐκ ἂν ἐπ τῷ ὠφελήσειν ἀφ' ϑ ἐγκλήτων ὀδυῖσι κρατηρῶνων ὀρθείη· (εἰκὸς γὰ πολλῷ ζημίαν καὶ ϑ ὄντων ἀποδολῷ ὑπομένειν) τῦτο ϑ φανερῶν ἐσὶν. ὅτι ϑ χρὴ ζωῆς ὀποστερεῖσθαι τὲς καθ' ὧν ἡ ἔκπληξις ἔχὰ τῷ χώρων, τῦτο σωιδεῖν οὖκ ἔχω τι γὰ τοσῦτον ἀφείλεο ὁ ἡλίοις ἂν ἰσοτίσιον ψυχῆς, ὡς τῷ εἰσαγωγεῖν κομίσεσθαι; κἀκεῖσ ϑ μ ἐν κ ἀλιτήρ ὁ τοιῦτο κέρδος ἐλάττων, τῦτο δὴ τὸ πεῖν οἰνων γινόμενον, ὠφεσυλῶν πεθνηκότες. ἐ μὲν ἡ πονηρία τοιαύτης αἰξία δίκης· ἐ γὰ δίκαιον ἀντὶ πράγματ· ὑλικὸ καὶ ῥέοντ· ἄϋλον καὶ ἀθάνατον πρᾶγμα τῷ ψυχῷ λαμδάνειν. εἰ γὰ πολλάκις ὑδὲ σὺ πράγμασιν ὑλης πιμωρῆν ἡ ζημία, πολλῷ τῷ ὑπερδολὴ ἔχὰ, ἵνα μὴ τῷ ὑπερδάλλοντι ὥσπερ πνα ὠφέλειαν ἡ ἀδικία λαμδάνῃ· πῶς ἔτως ἀσαθμητ· ζημία κεπυλαίοι τὸς ἀποκρυψαμένης τὰ ϑ ναυαγόν-

Constit. LXI.

* TRIBUTORUM EXACTORES, SI PLUS QUAM DEBANT EXEGERINT, QUA POENA AFFICIENDI SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI rectam æquitatis semitam mortales ingredi vellent, sane quam magna hinc communi vitæ tum beatitudo, tum salus accederet. Non enim aufferitatem præ se ferre legislatoribus opus esset, neque ultrices leges in periculorum difficultates aliquos conjicerent. Nunc vero quamquam & commoda & salutaris æquitatis via sit, plerique tamen illam ingredi nolunt: sed tanquam laboriosa [2] atque aspera sit, miseriasque vitatoribus adferat, declinant. Sunt enim, sunt, *iniquam*, quibus pessima [3] *quæque* placent: quique ab æquitatis itinere deflectentes, ad iniquitatis vlam densis spinis stratam (qua viatores in perditionis præcipitia aguntur) alacri avidoque animo se conferunt. Quorum etiam temerarium impetum veteres castigandum esse putantes, illum lege, tanquam freno, inhibere instituerunt. Sed quomodo illi iniquitatem profligare, atque è diverso æquitatem constituere studuerint. *** Et quis (quæso) quæ nostra majestas suscipit, non approbet? Quod vero in nonnullis non pro delicti merito pœnam statuere, istiusmodi decretum amplecti recusamus. Quando etenim pro commissi ratione reis judicium obvenit, æquum revera decretum est: quæque illis irrogatur pœna justa. At quando delictum gravius [4] quam oporteat punitur, non id justitiæ sed potius injustitiæ esse censendum est. Quocirca sane, cum superiores legem [5] promulgarint, quæ illis qui colligendis publicis tributis præfecti sunt (*διοικηταὶ* [6] promiscuum vulgus appellare consuevit) si supra legitimum modum tributa extendere audeant, gravissimam pœnam infligit (morte enim id delictum persequitur) & vero non omnino merito tantæ pœnæ illos subjici nos existimemus, admissionem illi denegamus: contraque statuimus, *ut si quis* in id crimen incidisse deprehendatur, semelque tantum id ausus sit, quod amplius exegerit, ejus duplum dependat: sin id facere pergat, in quadruplum, quod amplius captum est, ad injuria affectum redeat, illeque cum ignominia à concredito sibi officio decedat. Ac sit sane posthac delicti hujus hæc pœna, neque pecuniariæ fraudis reus de vita periclitetur.

1 Tributorum exactores injusti olim capitali supplicio adficiebantur, *l. un. C. de sepulcr. violat. lib. x.* Hac autem Novella pecuniaria dupli vel quadrupli multa puniuntur. & ita abrogatur *d. lex un.*

2 Virg. Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum spectantibus offert. Hesiodus *vers.* 288. 289. loquens de virtutis via: μάκρ@· ϑ καὶ ὄρϑ@ σὶ μ@· ἐπ' αὐτὴν καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον.

3 Hinc illud Medeæ: video meliora proboque, Deteriora sequor.

4 *l. 12. ff. de pœn. Novell. Justin. 82. cap. 10.*

5 *l. un. C. de superexactoribus lib. 10. tit. 20.*

6 Διοικῶ colligendis tributis præfecti.

Constit. LXII.

* DE POENA 7 EJUS QUI REM ALIQUAM PUBLICAM VENDIDERIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

PUblicarum injuriarum reos castigari, & hujusmodi pœnis quæ in illas pronos ad temperantiam adigentes, quam maxime injurias succidant, subjici justum est. At non idcirco amplius quam par est puniri, neque jus ut fines suos excedat, speciesque justæ vindictæ cum injustitia velut conspiret, cogi convenit. Si enim pro delicti modo qui deliquit, puniatur, justa ea juris ultio sit: at si quam pro eo pœna major infligatur, juris propositum servari non existimo. Ea propter nostra majestas, posteaquam in iis quæ à superioribus [8] constituta [9] sunt, ubi eos qui publicæ rei aliquid divendere ausi sunt pœnis subjiciant, non justam sententiam proferri dicit: ut ejus criminis persecutio non amplius hanc vim habeat, decernit. Quomodo enim justum est, ut cuiquam, quia quiddam quod detrimentum fisco adferat, vendidit, incurabile damnum vitæ nempe privatio obveniat? Nequaquam itaque delictum illud morte puniri dignum est, neque nos hoc judicio deprehensos feriri sinimus. *Quicumque autem* publicam rem divendere deprehensus fuerit, ubi quadruplum reddiderit, satis pœnarum sustinuisse putator.

7 Pœna ejus, qui rempublicam vendidit, quadrupli: ut hic, olim inorte affectus, & ita abrogatur *l. 3. l. 4. C. quæ res venni non poss.*

8 Arcadio, Honorio & Theod.

9 *d. l. 3. d. l. 4.*

Constit. LXIII.

* DE POENA ILLORUM QUI RES VETITAS AD HOSTES TRANSVEHUNT 10.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUIN & hoc crimen, cum ex eodem fonte manet, eidemque pœnæ à superioribus subjectum sit, insanabili nos castigationi (quippe quæ mortis pœnam contineat) eximentes, mitiore, quemadmodum & prædicta, dignamur pœna. A veteribus [11] enim statutum est, ne ad hostes transportentur, quibus illi instrui firmioresque reddi possint, ac sanctionis decretum contemptores de medio tollebat. Nos vero isti quoque crimini mitiorem pœnam (licet acerbam requirat) assignantes, talia constituimus: ut si navis dominus sit, qui res vetitas ad hostes transvexit, consiliumque suum cum nautis non communicarit, is solus pœnam subeat, & supra universum navis onus, ni ipsum inopia valde premat, reliquorum bonorum trientem etiam fisco dependat. Si vero soli nautæ (ut multa illis [12] malitiosum suum animum celantibus contingunt) id facinus ausi sint, ille quidem prorsus liber esto, hi vero pœnam non effugiunto: ac primum quidem flagris cæduntor, cuteque tenus tondentor: deinde vero, si divites sint, eorum quæ exportarunt, quadruplo multantor: si inopes & pauperes, supra verbera ignominiosamque tonsionem, quod alios in servitutem tradiderint, libertatem amittunto. Nam qui, quantum in se est, non modo quamplurimos in servitutem ducunt, sed etiam communi vitæ acerbitatem adferunt, tametsi ad servilis vitæ conditionem adigantur, mediocris jamen hæc atque mitis pœna est. Atque hæc quidem, quando communi consensu paratum est facinus. Si vero communi consilio & malitia res gesta fuerit, ut simul eam perpetrarunt, ita etiam utrisque ad præstitutum à nobis modum castigandis, simul pœnas sustinebunt.

10 Pœna res vetitas ad hostes transvehentis olim capitalis fuit, *l. 4. ff. ad l. Jul. majest. l. 1. 2. C. quæ res export.* alia pœna hic constituitur.

11 Gratiano, & Martiano.

12 Nautis malitia sæpe inesse solet.

Constit. LXIV.

*DE POENA EORUM, QUI NAUFRAGIUM SUPPRESSERINT. 13

Idem Imperator eidem Styliano.

ILlud etiam atque etiam admiror, quomodo qui naufragio ejectas res occultat, tantum delinquere videatur, ut id mortem ipsi inferre debeat [14]. Quod autem qui illos rebus suis defraudat, quibus aliquis misericordia circumferunt, leniat (cum præsertim graves cruciatus in bonorum amissione sustineri consentaneum sit) ille non mediocre flagitium audeat, id vero luce clarius est. Atqui quod hos, quos vecors cupiditas huc impulit, vita privari oporteat, hoc profecto intellectu assequi nequeo. Nam quid tantum ablatum est, ut cum anima conferri possit, qua privari debere ille condemnatur? Pessimus quidem certe est & sacrilegus, qui se istiusmodi lucro mancipat: ac sane ille (id quod ab aliquibus fit) mortuos spoliat. Verumtamen id facinus istiusmodi non meretur pœnam. Pro [15] re enim materiali & fluxa, materiæ expertem atque immortalem, animam nempe, capere haud est æquum. Nam si persæpe neque in rebus materialibus mulcta illatum damnum longe superat, quo videlicet velut circuitum aliquem iniquitas excessu non conficiat: quamobrem tam inæqualis pœna illos, qui naufragorum

13 Pœna naufragium suppriment is quadrupli hic constituitur, & ita abrogatur pœna mortis, qua olim affectus fuit, vid. *l. 3. in fin. ff. de incendio, l 3. §. 4. ff. de jaciaris.*

14 Ex *d. l. 3. de incendio, l. 3. §. 4. ff. de jaciaris.*

15 Observa hanc sententiam.

rum res occultant, percellat, ut excessus, quem ultio ad facinus refert, exprimi verbis nequeat? Jubemus igitur, *ut de hoc* non amplius ita vindicetur, sed pro re detenta, qui occuluit, quadruplum [1] dependat, eaque pœna id delictum defungatur.

1 Pœna naufragium supprimentis.

Constit. LXV.
*DE INCANTATORUM POENA. [2]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI propter [3] temulentorum incompositum malignumque animum reprobandum esse vinum, ejusque oblectamentum aversandum, dicit: næ ille propter perversum usum, rem per se non perversam suggillat. Ego vero promulgatam à veteribus legislatoribus legem [4] considerans, eam quæ modo incantamentum malum esse rata, id punit, modo vero admittit & approbat, *quanquam* id ex utentium proposito malum non fiat, sed sua natura vitiositate, tanquam sterquilinia graveolentia scaturiat: non *tamen* illos legislatores reprehendendos dixerim, sed ne quis legem (quod merito fiat) vituperet, eam ex legum quasi fundo tollendam puto. Vult autem puniri incantationes, eo quod modestia animi sublata, stimulis furioreque [5] amatorio rationem ad insaniam adigant: ac approbat [6] rursum illas, tanquam segetes [7], & fructus curent, aliaque bona (ut quidem videtur) suppeditent. Atque ita quod tanquam insidiosum puniisset, idem rursum tanquam beneficium honorat. Atqui nos istiusmodi incantationes perniciosas esse persuasum habemus: & ut boni quicquam inde manare credamus, induci non possumus. Ac sane etiam si boni quippiam producere illas appareat (quomodo *quidem* approbanti ipsas legi videtur) non *id* bonum esse, sed illecebram atque nassam, quæ illectos in malorum omnium extremum, ubi à summo bono excidant, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est illas, ut qui se ipsis dedunt, præ creatore & Domino infaustis dirisque dæmoniis adhærent, efficere: & qui illas assectantur, hos per externarum rerum lætam quandam speciem vulnera in animam excipere. Quale quiddam inter pugnandum meticulosis frequenter accidit: qui dum ictus in manus excipere nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sane vero *si quis aliquo* modo incantamentis usus esse deprehensus fuerit, sive id restituendæ conservandæve valetudinis, sive avertendæ à rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens, supremum supplicium sustineto. [8]

2 Incantatores, quorum opera olim grandines averterentur, minime puniebantur. vid. *l.* 4. *C. de maleficis.* Hac Novella jubentur supremum supplicium pati. adde Photium 9. Νόμοι. 25.

3 Usus rei propter abusum hominum non tollendus.

4 *d. l.* 4. *C. de maleficis.* 15. *& mathematicis.*

5 Vid. *l.* 15. *ff. de injuriis.*

6 *d. l.* 4.

7 Vide omnino quæ scripsi ad *d. l.* 4.

8 Pœna incantatorum supremum supplicium. adde *Deut.* 18. *Levit.* 20. 1. *Reg.* 28. *Platonem* 11. *de legibus. Cassiodor.* 9. *variarum* 18. *Dionem* 52. *Herodian.* 4. *Arrianum in Indicis c.* 25. *Capitularia Caroli Magni: Xiphilinum in Julian. Tacitum* 2. *Annal. Sueton. in Tiberio* 32. *Columell. de re rustic.* 8. *Suidam in verbo* ἐπῳδαί. vide Petr. Gregor. 34. *Syntag.* 14. 15.

Constit. LXVI.
DE PLAGIO. [9]

Idem Imperator eidem Styliano.

UT justitiæ libram non plus æquo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquentibus graviorem quam peccatum requirat, pœnam imponi, honestum est. Illud enim (intempestiva commiseratio nempe) in illis quibus decorum excedere religio non est, contemptum, & ad audenda mala ferventiorem promptitudinem gignat: & graviore quam pro merito delictum pœna ferire, id vero non justitiæ ultio, sed sub specie justitiæ rem injustam aggredi est. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, injuria afficere, nequaquam vero justitiam exercere est. At quem in finem hoc dictum est? Quod lex [10] quo nescio modo (est enim hoc constitutum) eum qui alienum servum abduxit, morte puniat. In quo illa pœnam ad delictum haud dubie non expendit. Quum enim quod recuperari nequeat, amissum nihil sit, mortis pœnam illi qui cepit inferri, irrecuperabilique ita damno subjici, non est æquum. Idcirco itaque ab iis qui digna morte non commiserunt, tam acerbas pœnas exigi, ubi iniquum esse animadvertimus, quam legem consuetudo contempsit (ut quæ vita plagiarium non privet, sed alio modo puniat) eandem nos etiam legalibus constitutionibus ejicientes, quod consuetudini placuit, lege confirmamus: ac jubemus, *ut si quis* alienum servum abduxisse deprehensus fit, is eundem, ejusdemque pretium, tum etiam quicquid ex industria ejus ipsi accessit, reddere, & quantum dominus non amisso servo ejus nomine percipere potuerit, tantundem [11] dependere, cogatur: atque ultra hæc delinquentibus pœna non aggravetur. Si quidem ita illi, qui servum amisit, sufficienter damnum relarcitur, furique satis magna pœna irrogatur: quippe quum ille servum cum accessione recipiat: & quam utilitatem ex servo non surrepto sensisset, illa non imminuatur, hic vero in duplum servum surreptum reddere debeat, nihilque ex ipsius servitute lucretur.

9 Περὶ ἀνδραποδισμοῦ. Plagii pœna fit hic pecuniaria, olim fuit capitalis. vid. *l.* 7. *C. ad l. Fab. de plag.*

10 *d. l.* 7.

11 De pœna plagiarii adde Petr. Gregorium 36. *Syntag. ms.*

Constit. LXVII.
DE IIS QUI AD HOSTES TRANSEUNT, SUAQUE SPONTE REVERTUNTUR. [12]

Idem Imperator eidem Styliano.

SImul nimia austeritas & severitas, simul immoderata lenitas & clementia, ex æquo utraque quod utile est intervertunt. Etenim & qui supra modum præfractus est, & qui lenitatem gravitate miscere nequit, uterque sive alicui uni, sive familiæ, sive civitati præsit, quibus præfectus est, cum illorum detrimento res administret. Oportet enim, ut qui recte præfuturus est, quemadmodum temperata salubriaque loca æquabiliter mixtas habent aëris qualitates: ita & ipse affectionum commistione ad rerum administrandarum utilitatem attemperata, se moderatum præbeat, & neque morositate gravis atque intolerabilis sit, neque indecora lenitate despicabilis, & ad gubernandum ineptus fiat. Quod autem de aëre dicimus, hoc certe & in legibus servari omnino convenit. Nam oportet leges, quum revera reipublicæ principes sint, quam dixi contemperaturam conservare, neque ad severitatem lenitatemve supra modum respicere: siquidem, qui ipsarum rectionem agnoscunt, incolumes futuri erunt. Atque hæc quidem respectu præfractæ illius legis, quæ adversus eos qui ad hostes transfugerent, lata est, à nobis dicuntur. Vult autem illa [13], uti transfuga, si quando pœnitudine ductus, redeundo ad suos commissum delictum obliterare velit, bestiis devorandus objiciatur, aut in furcam tollatur. Quod sane mihi reipublicæ magnopere documento esse, magnamque rationum ad salutem iter monstrantium contrarietatem gignere videtur. Necessitatem enim transfugis inducit, ne unquam recordentur suorum, neque revertendi in patriam concipiant desiderium. Nullus *est enim omnium*, qui quum se istiusmodi pœna excipiendum sciat, inter hostes vivere, quam tam acerbam in patria mortem subire non malit. Quapropter rigidam hanc severitatem, ut ne iniquitatem dicam (nam eum qui deliquit, deindeque suapte sponte ad medendum delicto resipiscit, tam acerbe puniri quomodo non est iniquum?) ex justissimis legibus profligamus, ac jubemus, *ut* [14] *si quis* transfuga in patriam recurrat, quum semel dumtaxat transfugerit, veniam consequatur: si iterum [15] id fecerit, in triennalem servitutem divendatur: si vero tertio transfugerit, reversus in perpetuam ac æternam servitutem addicatur. Tam incerti enim consilii homo, tamque inconstans, qui libertate fruatur indignus est. Cæterum si transfuga non ultro redierit, sed ab aliis comprehensus in patriam retractus sit, morte tum illum, tanquam hostem puniri, neque injustum, neque crudele fuerit: præsertim vero, si ante civili sanguine manus contaminaverit.

12 Transfugæ bestiis non objiciendi, ut olim ex lege 3. §. 10. *ff. de re milit.* quæ lex abrogatur hac constitutione. adde 6. *Harm.* 8. *in fin.*

13 *d.* §. 10.

14 De pœna transfugæ, adde *l.* 8. §. 2. 3. *l.* 38. §. 1. *ff. de pœnis: l.* 7. *ff. de re milit. l.* 2. *C. de desertorib. l.* 1. *C. de servis fugit.* vid. *l.* 3. *in fin. ff. de sicariis.*

15 Iterata delicta gravius puniuntur. *l.* 3. §. 9. *ff. de re militari.*

των, σὺν ὕσῃ τῇ ὑπερβολῇ λόγῳ ῥητῆς, ἀλλ' ὡσῇς τὸ ἀδίκημα ἡ εἰσαγγελία ἀποφέρῃ); Κελεύομεν οὖν κ τῷτο μηκέτι ἄτιμς διδωσίδαξ, ἀλλ' ἀντὶ τ πικρᾶς κατακεφαλαίᾳ εἴδως ἀποτιννύειν πτηκαπλῆν τ ἀποκρυψάμενον, κ τειαυτῃ δίκῃ ὑφίεσθαι τὸ ἀμάρτημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.
* Περὶ τ κηλήσεως τ μαγγανείας χρησαμένων.
Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

OMEN εἰπὼν μὴ μιᾶφθαι τῷ οἴνῳ κ τὸ τάτε δύθυμον ἀποφρίξας, Δι' ὃ τ μεθύσων κακηθυμον, ἔοικε, Διὰ φαῦλον χρῆσιν, τὸ μὴ κακὸν ἑαυτ φαῦλον ὂν Διαφύρην. ἐγὼ ὁ νόμων σκεπτόμενος ὑπὸ τ πάλαι νομοθετῶν Διασκεπτόμενον, ὡς γοητείαν μὲ, φαῦλόν ἀγκίμαχον, πωμφεῖται, πάλιν δ' αὐτὸν ἀποδέχῃ) (σὺν οἷς τ τ χρωμένων αὐτῷ σφαιρέσεως φαῦλον δεικνυμένου, ἀλλ' οἴσθεν πηλάζουσι τὴν κακίαν, ὥσπερ οἱ κρατοῦντες τὸν δυσωδίαν) μεμφόμενος τοῖς νενομοθετηκόσιν σὺν ἂν φαῦλοῖτα ὁ μὴ μεμφόμενος τὸ τῷ μέμφεσθαι ἔχον νομοθέτημα εἰ κρεῖττον δικαιῶ τ τ νόμων ἐσάρας βάλῃ) μὲ γὰρ δύσωδίαν γοητείαν, ὅτι τὸ σῶφρον τ νῆ ἀφαιρεμένη, ἀναβακχεύει τὰς λογισμὰς ὡσῇς οἴστρος κ μανίας ἐρωτικῆς· ὁπόδηλον ὁ πάλαι αὐτῷ, ὡς σπερμάτων κ κορῶν θρεπτίαν, κ ἄλλων δέ τινων κηλῶν, ὡς οἴεται, χρηστὸν· κ ὅσῳ ὡς ἐπίδηλον κηλάζει, τῷ πάλιν ὡς διεφθάρθαι πιθᾶ. Ἡμεῖς ὁ τῷ τοιαύτῳ μαγγανείαν, ὀλεθρίαν μὲ ὑπάρχειν πεισόμεθα, κηλᾶ δέ τινῶν αἰτίαν σὺν ὧν πειθείημεν· εἰ δὲ μὴ φαίνοιτό τι φέρειν τοιῦτον (ὡς δοκεῖ τῷ τοιῦτον ἀποθεραπεύοντι νόμῳ) ὃ χρηστὸν, ἀλλὰ δόλερ, κ πάγιον ὡσῇς τὸ τ κακῶν ἔχατον, τῷδ' ὅτι ἀγαθῷ ἐκπλῶσιν, ἀλίσκεσθαι, ἴσμεν τὰ ἔγνωμεν τὰς πειθοῦσας, δαιμονίοις σκαιοῖς, ἀντὶ δ' πλάσῃ κ διαπόρᾳ, ὡσπαιόζειν παρασπαδιάζοντας, κ τὰς βλάβας Διὰ τ τ ὀκτὼ ἀλυπίας εἰς τῷ ψυχῷ δέχεσθαι τὰς τοιῦτων ἀποδεχομένους. ὅσῳ πολλάκις οἱ ὡσῇς τινες πλανᾷ; δεινοὶ πάσχειν· ὁ βαλόμενος τιμᾶσθαι ἐπὶ τ χειρῶν δέξασθαι, κ τ' κεφαλῆς ἢ τ χαρᾶς ὑποδήσῃ). Εἴ τις δὲ ὅλως τοιαῦτα φαντασθείη μαγξυόμενον, εἴτε σφοδρὰ τ δ' σώματ θεραπείας, εἴτε ἀποτροπῆς τ τ κραιπάλων βλαβῆς, τῷ ἐχάτῳ εἰσαγγελτέσθω ποιεῖν, τῷ τ ἀποστατῶν κλασιν ὑφισάμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.
ΠΕΡΙ ΑΝΔΡΑΠΟΔΙΣΜΟΥ.
Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ σὺν ἔστι καλὸν τὰ τ δίκης ζυγὰ πλέον ἡ σφοδρὸν ἐπικλιθῆναι τῇ συμπαθείᾳ, ὕτως ὑδ' ὑπερβολὴ αὐσηρότητ τοῖς ἁμαρτάνουσι βαρυτέραν ἢ ὅσον αὐτοῖς τὸ ἁμάρτημα τῷ δίκῳ ἐπιτίθεσθαι. τὰ μὲ γὰρ, λέγω δὴ τὸ ἀκαίρως συμπαθὲς, τὰς ἓξω φέρεσθαι τ ἐπίσης σὺν ἀδιαφθόροις, ποιήσῃεν ἂν κλῶφθρόνσι, κ ὡσῇς τῷ τάλαν τ φαῦλων ἐξυπάρχειν τῷ σφοδρότερον· τὸ ὁ βαρυτέρα κολάζειν ποιῇ τὸ ἁμάρτημα, ἀλλ' ἐ κατ' ὄσον ἄξιον, σὺν ἔστ δικαίᾳ ἐπίκρισις, ἀλλ' ὑπ' ἀκμῆτι δίκης, ἀδίκλας ἄρχειν. τὸ γὰρ μὴ ὡσῇς μέτρον τ ἐπίσης μὲ πωμφεῖαν τ πλείοσιν, ἀδίκειν ἐστὶν, ἀλλ' τὰ δίκαια ποιεῖν· Τί δήποτε τάτε ἐβρύθη; ὅτι νόμος σὺκ οἶδ' ὅπως τάτο ἦν διερέσεσθαι; Διανάτῳ ζημιᾶσθαι τ ἰώδραποδισμένα δῶλον ἀλλότριον· ἡ τοιαῦτα ἀκμῆτος τῷ πρωτέλια τῷ ἁμαρτήματι, ὡσῇ ὅτι ἡ τ βίας ζημίας ἐπιφέρεσθαι ἄξιον, κ ἦν ὅτι κτῆματ ἐγκύτῃ τις ἀπώλεια, ἰὼ δυνατὸν ἐστι παραμυθήσασθαι, Διὰ τάτ ἀπαραμυθήτῳ ὑπάγειν ἀφωρίσθ τ ἐκλακήτε. Τοιγαρῶν Διὰ τάτ τὰς μὴ ἄξιας Διανάτῳ ἡμαρτηκότας, ἃ δίκαιον ἀναισκυθέμενοι πικρὰ ἅτε πρωτέλια ἐσταχείδεσθαι· ὅνπερ ἡ σωτηθεία παρὰ φαῦλον ἐποίησεν νόμῳ (σὺν ἀφωρίσθ τ ζωῆς τιμωρημένῃ, ἑτέρως ὁ κωλάζεσθαι τ ἀνδραποδίζω) κ ἡμεῖς τ νομίμων ὑπάκουσιν Διαπάξεων, τὸ ὁμοίᾳ δύξαν, νόμῳ κυρώσαμεν· κ κελεύομεν, εἴ τις ἀλλ' οἰκέτ ἀλλότριον ἀνδραποδιεῖται, τῇ τε ἀποδόσῃ ὃ οἰκέτ κ τῇ ἀποτιμήσῃ τάτε ζημιᾶσθαι, κ ἔτ δ' ἐπιτηδεύσαι τ ὠφεσθαι, κ ὅσα ἂν τῷ διαπόντῳ ὠφελαμβάνῃ, μὴ ἀναπωλάτ· ὃ οἰκέτ, ἰσαιρέθωμεν ὁμοῖῳ. τάτε δ' ἐπέκεινα μὴ βαρυνέτω τοὺς ἐξαμαρτάνοντι τῷ ποιεῖν. ἐχέτ γὰρ ἔτως ἀποχρώντως τῷ Διαπωλανῆσθαι ἡ ὠφέλεια, τῷ ἡ κλέψαντ ἡ πωμφεία, οἷα δὴ κλέπτ τ οἰκέτ ὢν ὠφοδήκη ἀπίχοντ, κ τ ἐξ αὐτ ὠφελείας, ἰὼ ἔχοι ἂν μὴ ἀνδραποδιζόμενος· κ τάτε ἀξίως τεπιωρημένῳ τῇ τι ὀνικῇ ἀποδόσῃ τ κλοπῆς, κ τῷ μηδὲν κερδαίνειν τ κλαπέντ ὀφλείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.
Περὶ τ αὐτομολησάντων ὡσῇς ἐχθρὰς, κ ἑκουσίως ἐπελθόντας.
Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τὸ ἄχαν αὐσηρὸν κ ἀπότομον, κ τὸ λίαν ὑπεῖκον κ ὠλέον ἡ σφοδρὸν φιλάνθρωπον, ὁμοίως ἀμφότερα ὑ' ἀφελίμως τὸ βλαβὲς ἔχ. ὁ, τι γὰρ τῷ ἀποτόμῳ ἀμείβεσθαι χρέμβω, κ ὁ τὸ ἐπιεικὲς ἀκρατον φέρων, ἐκάτερ· κεῖν τὸ ἑνὸς πνῶν, ἄν τε οἰκίας, ἄν τε πόλεως ἐπίστατῃ, εἰς τὸ ἀσύμφορον εἴη ἂν τοῖς ὑπ' αὐτὸ διοικημένοις ἐγκεχειρημένῳ τῷ ἐπισσίαν. χρὴ γὰρ τ κρᾶσιν ἐπίσταθαι, ὥσπερ τ χωρίων τὰ δύκρατα κ ὡσῇς ὑγιεῖαν ἐπιτήδεια μικτὰς ἔχ συμμίξεσιν τὰς δ' ἀέρ· Διαθέσεις, ὕτω κ αὐτὸν δύκρατον ἑαυτ παρέχειν τῇ οἰκέτρ ὡσῇς τῷ συμφέρουσαν ἐπισσίαν μιξέ τ Διαθέσεων· κ μήτε τῷ ἀποτόμῳ βαρυνῇ κ ἀφόρητον εἶναι, μήτε τῷ πέρᾳ δ' ὡσοῦν τ ἐπιεικὲς κωλαπεφορημένον κ ἀνημμένον. Ὅσῳ δ' ἐπὶ ἀέρ· φαμὲν, τάτε πάντως κ ἐπὶ νόμων ἀρμόζει σωζέσθαι· χρὴ γὰρ τὰς νόμως, (ἡγεμόνας ὡς ἀληθῶς τ πολιτείας ὄντας) ἰὼ ἔσον κρεῖσσον Διαφυλάττειν, κ ὡσῇς τε ἀποτομίαν κ φιλανθρωπίαν μὴ ὧδε μέτρον ὁρᾶν, εἰς ἃ μέλλοιεν οἱ ἐπ' οἰκείοις ὑγκαίτειν πολιτεδύομοι· τοῦτο ἡμῖν λέγετ ὡσῇς τῷ ἀποτομίαν ὁρᾶσιν ἰὼ ὁ κτ' τ εἰς πολεμίᾳς αὐτομολησάντων κείμ· νόμ· ἐνδείκνυται. βέλτιστ γὰρ τ νὺτομληκότα, ἔσται ὡσῇς γνώμῃν μετεμελείας ἴδοι, κ τὸ σφαλὲν ἁμάρτημα Δι' ὃ ὡσῇς τὰ οἰκεῖα ἐπαναστροφῆς ἰάσασθ βεληθῇ, ἐκδοτον εἰς βρῶσιν θηρίοις γίνεσθαι, ἢ ἀνασκολοπίζεσθ. Τάτε ἐμοὶ πολλῆς μὲ αὔπον βλάβης τῇ πολιτείᾳ δοκεῖ, πολλῷ ὁ κ τ ὡσῇς σωτηρίαν ὁδηγήσαν λογισμῶν ἀποφέρειν τῷ ἐναντιοτάτῳ· ἀνάγκλιν γὰρ ἐπάγ τοῖς ὡσῇς τὰς πολεμίᾳς αὐτομολήσασι μηδέποτε τ οἰκείαν μεμνῆσθ, μηδὲ τ ὡσῇς τῷ πατρίδα ἐπαναδρομῆς ἀναλαμβάνειν τ ἔρωτα. ὑδεὶς γὰρ ὅς τις τοιαῦτα ἀποθεραπεύει αὐτὸν πωμφεῖαν εἰδώς, ἀντὶ τ ὧν τοῖς πολεμίοις βιάσεως, ἅτε πικρῶς ὢν τῇ πατρίδι θανεῖν ὡσῇρήσεσθ). Διόπερ τοιαῦτα μὲ τῷ ἀποτομίαν, ἵνα μὴ λέγω ἀδικίαν (πῶς γὰρ σὺκ ἀδίκημ, τ ἁμαρτάνοντα, εἴτε ἐξ αὐτ ὡσῇς τῷ δ' ἁμαρτήματ ἀναφρήσασθαι ἰάσιν, κολάζειν ἅτω πικρῶς;) σὺ τ δικαιοτάτων κλωνομεν νόμων. κελεύομεν ὁ, εἴ τις αὐτόμολ· εἰς τῷ πατρίδα ἐπαναδρόμοι, ἅπαξ μὲ τάτο ποιήσας, συγγνώμης τυγχανέτω· δεύτερα ὁ, εἰς τριετῆ δουλείαν Διαπολείσθω· σὺ τρίτα ὁ ποιησάμενος τῷ αὐτομολίαν, εἶτα ἐπαναζεύξας, εἰς διωνικῆ κ ἀίδιον οἰκετείαν πιπρασκέσθω. Τ γὰρ ἔτως ἀδέσμων κ πολιωδέλον ἀνάξιον ἀπολαύσειν ἐλευθερίας. Εἰ μάντις ὁ ὡσῇς ἐχθρὸς αὐτόμολ·, σὺκ ἐξ οἰκείας γνώμης, ἀλλὰ ληφθεὶς ὑφ' ἑτέρων, εἰς τῷ πατρίδα ἐπαναχθῇ (κ μάλιστα εἰ ἀμφοτ· ἐμφυλίᾳ τῷ δεξιᾶν ἔχ μεμβλυσμένῳ) τ̃τον θανάτῳ κολάζειν, οἷα δὴ πολέμιον, ἅτε ἀδίκῳ ὑπ' ἀποτόμῳ.

ΔΙΑΤΑ-

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ξϐ'.

Περὶ ϑ ἐπιτροπῶν μοναχῶν ϗ κληρικῶν, ἀπαίρησις ϗ οἰκονομίας ϗ ϕυσιώσεως ὀρφανῶν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΟΙΣ μὲν πάλαι νομοθέταις (μονονοὺ, ὡς οἶκος, ὑπαρχούσης κατ' ἐκεῖνο καιρὸν τ ἐπιτροπῆς, ϗ μόνων λυπουμένων τὴν κλῆσιν οἱ ϕυσιῶσι ϑεοδύητοι ζηλῶται ἐρημῶν) ἔδοξεν ἀκριβώσασθαι, μὴ μετίχειν ϑ πραγματ ϑ μήτε μοναζούσας, μηδ' ὅσους ὁ ἱερὸς οἰκονόμος πλήρ ϑ. ϗ καλῶς ἔλεξε. σωφρόνει γὰρ ὃς τὰς ἀνακειμένας ϑεῷ λειτουργίαν δεῖ τ ἔξωθεν ἔχειν ϗ ϑέλειν ἀσπασμῶν ἀπομάχεσθαι. ὅσῳ ϗ πειθοτέρᾳ ϗ ἄλλως οἰκονομίᾳ οἷς τὸ ϕυσιῶσαι ἐδόκει. ὑπαρχούσης δὲ σὺν αὐτοῖς δικαίας τ πραγματ, μαλιστά γε ϗ ἀφ' τῶν ἐκ ϑ χρόνῳ παρόντων (ὅλον γὰρ ὡς τὸ πολλὰ βίον τῇ ἡ πάνυ φρονίδι τῶν ἐπιτροπῶν τοιούτων οἱ λαχόντες συνδιῆγον)) καὶ ἀεί, ἐφᾶ εἶπον, τὸ ἄγχιστα ϕυσιώσεσθαι. ἀλλ' ἐπεὶ τοῖς μετακλινεστέροις σὺν ἐτηρίᾳ μόνης ὑφ' ἧς ἐχθὲς ἐπιτυχίας ἡ κλῆσις, ἡδίωσιν ϗ κἀκείνης ἐπιτρόπους κωλεῦν τὰς ὁσίας οἱ τ βίου ἀπολιμπάνοντες, χρηναῖς ϖρὸς αὐτοῦ ὑπολήψεσι, ἐπὶ τὸν ϕυσιοπόρους, ἀφιπτέσϑαι αἱ ϖρὸς τ ὑπόπτων ἡρῶσαι στραγμάτων ἰσχνεύζεσι, ϗ τ μὴ τῶν οἰκήματα πιϑύσοι τῶν διοικησιν ἐπεὶ ϗ τούτων ἐπιτρόπων ἀνομοζόμενοι, ἀμφισβήτησις ϖρόϑεσιν οἱ ϗ μεγασιᾷ, τ ἱερὸν ὑπελϑόντες κλῆρον, τοιοῦτος μιβίζουσι τ ἐπιτροπῆς, ἀφ' τὸ δικεῖν τὰ ῥᾴδιον τοῦτο μὴ κατεδέχεσθαι ψῆφισμα. ϑεσπίζομεν ἡμεῖς ἀφεστελλόμενοι, οἱκείας μ τ ἐπιτροπῆς κωλύοντα, ϗ ἰδ' ὁ πρὸ ϑύπνου ἐσιὼν χρόν ϑ, παράγε, ψῆφον ἐξεγκχθῆναι τῶν μὴ διδόσϑαι εἰς τοιοῦτο παράδοσιν τοῖς εἰρημένοις ϖροσώποις. ἔ γὰ μετακλινεστέρᾳ τ ἐπιτροπῆς εἰδὼς ἐξεῖναι ϗ μονάζουσι ϗ κληρικοῖς κοινωνεῖν. ὅτε γὰρ αἱ ϕερνίδες ὕσαι βαρεῖαι ὑπαρξίας, ὥστ ϖᾶς ἰσωτὸς κατεδῆσαι ϗ τ ἱερᾶς ἀφιλκύσαι ὑπαιρεσίας ϗ ἄλλως ϗ, ὅσον μᾶλλον ὕσαι τ λαικαῖς ϖροσηλωμέναι ἀνάγκαις ϗ τῷ κάτω συμφυρμέναι ἰλυῖ ἀβλεζώσαι δίλαιόσερόν τε ϗ ὑγηλότερον, ἐλπὶς ἀμείνω ϗ δίλαιόστερον ἀχὸς τοὺς τ ἀποδημούντων ἀφιπτέσϑαι τῷ σκαλήρωσιν.

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ξϑ'.

* Περὶ ϑ ταῖς μυσικαῖς ἀφιπτέσι τυφλῶν ϗ ἑτέραν ϖροσώπων κύρ ϑ ϖροσεύχας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδὴ ἀμφισβητεῖται ϖῶς δεῖ ϑ πῶς δεῖ τυφλὸς ἀφιπέσϑαι, ϗ ἡ ἀμφιδολία ἐκ τ τ νομίμων ϖρόϑεσι τόπων ϗ ὧν ἀλλήλοις ϖῶς τοῦτο ἀντιϑεπίζωσι νόμοι, ϗ τ νεωτεριζόντων ϖολιτοδορίας συμηϑείας· ἐδὲ τοῦτο ἀκριβοῦ ἡμῶν σόφισμα τὸ μέρ ϑ εἰς ἐπίσκεψιν τε ϗ ἀνακρίβασιν. ϗ γὰ ὁ μὲν τῆς ἀπαγορεύσ τ νόμων τυφλὸν ἀφιπέζειν κ τ μυσηρίῳ ϖοιήσϑαι τρόπον, ϗ μὴ ἄλλως ϖροσεύχας τοιοῦτ ϗ κρ ϑ οὐλεζ), εἰ μὴ ϖαρῆσία μαρτύρων ἐγλυόντας ϗ ϖοιλβότητα γόμισ ϑ τυφλὸ πὲ ἀφιπταγμένα, ἢ τοὺς ὀκείνῳ ὠσὶν ὑπάρχ ϑ συνημμένα. ἔ γὰ ἀξιοῦ ὧν μόνα τ γραφεῖ τῶν τοιούτων πίστι ἐξαγκάζ ϑαι. ὁ δὲ πῆς τ νόμων δύρύχωρος ἀποίγ τῷ πάσοδον ϗ γνωαίοις ϗ ἀχραμμάτοις αὐθρώποις εἰς τὸ ϖρὸς μυσικωτέρας ἀφιπτέσεις καϑίσϑαι, μηδὲν ἕτερον ἀπελλολογήμ ϑ ἢ τὸ αὐτὸν ἀφιπτέμενοι, σὺν ὅτε μ ἀμαϑῆ γεγραμμάτων, οἰκείᾳ ὑποχαρῇ τῷ ἀφιπέζειν ἀσφαλίζεσϑαι. εἰ δ' ἐλάττων σκέψ ϑ παρίχη τῷ τοιούτῳ ἀσφάλειαν, ἄλλον ἀνὰ' ἑαυτὸ ϖρὸς τῷ ὑποχαρῷ παραλαμβάνειν. ὅτε μ ἓν ὂν τ νόμων ϖαπίζοι ἂν τὸ πεφυγμένα. ϖῶς γὰρ, εἰ γνώσεα ϗ γραμμάτων ἀδίδακτοι ἄγραφοι κ τ ἀναγκαίῳ τρόπον τ ϖολλῶν γνώσεως ἀφιπέζοι), σὺν μόνῳ τῷ γράφοντι σαλεύσης τ πίστεως, ᾗχὶ ϗ ὁ τυφλὸς σὺν τ αὐτῆς αἰτίας ἀκώλυτον ϗοίη τὸ ἀφιπέσϑαι; Ἀλλὰ γὰ τί τ σωηϑείας, ἢ μόνον τὸ σὺν ϑ νόμῳ, ϖρὸς τ νόμου ὀρϑοτομοῦντα μαχόμενα. ϗ γὰ οἶδεν αὖτη ϗ γνωαίων ϗ ἀνδρῶν ἡ ἀφ' γραμμάτων κειμένων τυφλῷ διατάξεις σὺ μυσηρίῳ κειμένας μὴ τῷ ἰχνὶ ἀφαμρᾶσϑαι. ἐπεὶ δ' ἔστιν, ϗ ἡμεῖς ταῖς μυσικαῖς διατυπώσεζιν, ἂν τε τυφλῶν ἄντε τινῶν ἑτέρων ὧσι ϖροσώπων, ϖροσεύχαι γενέσϑαι συζητοῦντ τὸν ϖροσπεϑαπεύζοντες, ὥστ ϖρὸ τ μαρτύρων ϛοιχίαν σκοπεῖσθαι ὑπογραφὰς τ ταῖς διατάξεις γραφόντων, ὡς εἴησαι ἀληϑῶς ὀκεῖνα γράψαντας ἄπαξ ἀκηκόεσαν, αὐτῆς ὀκείνης ὑποφϑεγξαμένης τ ϑ διαϑεμένου γλώσσης· ϗ ἐκ τῆς ἐλεγχ ϑ μὴ τῶν ψευδογραφίας ἀναφαίνοιτο. τίμημα ϖροσκεῖσθαι ϑ ἀμφοτήματ ϑ, δύπορεῖς μ ὅσοι αὐτοῖς, τῷ τ ἰδίων ὑπαρξεων ἀλλοτρίωσιν. ἐρήμοις τ ἐξευσίας, σφοδρᾷ μάστιγας, ϗ φυγὴ ὑπορρέζ ϑ, ἐπικείσε) ἡ ζημία. Επ τ ϗ τούτοις ϑεσπίζοιν ἐπισωκάζομεν ποῖον, εἴποτε ἡ ἀφιπτέξις δηϑεὶσ ὅρκων, οἷα πολλὰ, εἰς βεβαίωσιν, ϗ αὐτὲς τὲς γραφότας τῷ ἀφιπτέζειν, σὺν τοῖς μάρτυσιν ἐπομνυομένοις, σωεπιχύσειν τῇ πίσιν ϗ τῷ ἀληϑείαν.

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ο'.

ΠΕΡΙ ΕΦΟΔΩΝ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἀπαυτιχῶ τὸ κοινὸν τ γνώμης κατόψοιτ' ἂν τις ὃς ἡ κοινωνία συναπλῆ σὺ μιᾷ ϗ τοιαύτῃ μοίρᾳ τιϑέμενον. ὅτω γὰ ϗ σωέμπορος τὸ σὺν ϑ κέρδος ἢ τ ζημίας ἴσον διαλαχάνοσιν, ϗ σωοδίτης πολλάκις δύρημαπι ϖᾶς τυχάντες, εἰ ϗ μὴ κατ' ἴσον ἔβαλον ἐπ' αὐτὸ τὰς τ ὁμολήτων βολὰς, ὅμως, ἀφ' τῶ σὺν τ ὁδοιπορίας κοινωνίαν, κοινῶν τῶν ϑ δρήματ ϑ κῆσιν πεποίλω· ϗ συσχαπῶσαι ἦ, εἰ ϗ μὴ πάντες σωὶ ὁμοίῳ τόνῳ ἐπὶ τὰς ἐχθρὰς τοὺς χεῖρας ἐξέτειναν, ἀλλὰ ϖᾶς ἀρέσεων τῶν ἰσότητα φέρσι. καλῶς ἄρα ϗ τῷ πυλαιῷ ἔδοξε νομοθέτῃ, τῶν αὐτῶν ὑπαίχθ ποιῶν τὲς πονηρὰ γνώμη σωκατ ϑαρμὸς, ϗ κοινῇ πρὸς πινα πράξει πιμπρωμένων νόμῳ κωδεσμάρμος, ἀν τι γνωαίᾳ ἁρπαγὴ τὸ πεπραγμένον εἴη, ἂν τε παιδὸς, ἂν τε πινὸς ἑτέρᾳ ἀναίρεσις· εἰ ϗ μὴ πάντες ἐπίσης τῷ προχϑέντι παρεῖχον τῶν σύνεργίαν. Τοιαρῶν ϗ ἡμεῖς τοῖς ϖροπεϑαπτόμοις συμφϑεγξόμοι ϖᾶσι τ ἄμα ϗ κοινῶς ἔφοδον κ τ ζωῆς ἀνθρώπε πεποιημένων, ὁελζομεν ὥστ πάντας, ὁπόσοι σ' ἂν ϗ εἶεν, τῇ αὐτῇ καϑυποδεδικάσϑαι δίκῃ, εἰ ϗ μὴ ὡσαύτως σύηρχ) παρὰ πάντων ἡ πρᾶξις. ἐ γὰ ὅπ μὴ αὐτὸς τις τῶν χεῖρα ὑπαρχῇ σοι τῷ ϑανάτῳ περέχειν, διὰ τῦτο ἀϑῷ ϑ ἀπίνοιαν δωιήσῃ). τ γὰ εἰ ϗ μὴ τῶν ἰδίων δξιάν, ἀλλὰ τῶν ἑτέρᾳ ἑτάνωσε ϖρὸς τῶν ἀναίρεσιν; ὅτι γὰ ἡ τ ϑάνατον κϑαιρεϑξαμένη χεὶρ, ὑπὸ τ κοινῆς ϖονηρίας κινηϑῆν τῶν πρᾶξιν ἐτόλμησε, δῆλον· σὺν ἂν γαρ, εἰ μὴ συνεκρότ τοιῦτ τ ἄλλων ἡ σωδρομὴ, ἐτοίμη ὤφϑη τῷ φόνῳ ὑπηρετήσοσϑαι. διὰ τῦτο, κϑὼς εἴρη). πάντως τῶν αὐτῶν ὑφίστεσϑαι εἰσαρξιν τ δίκης ψηφιζόμεϑα, κἂν, ὡς εἰκὸς, ἐπί μιᾶς τινὸς ϖολιηῆς τὸ ϑανεῖν ἀπαντήσῃ, τ δ' ἄλλων αἱ χεῖρες ὑ σωιφήψαντο.

Constit. LXVIII.

UT MONACHI ET CLERICI TUTORES [1] ESSE POSSINT: SED AB ADMINISTRATIONE AC PUPILLORUM RECTIONE ARCEANTUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

VEteribus quidem legislatoribus [2] (quum ut simile veri est, uniformis & simplex tunc temporis tutela esset, iique soli qui pupillorum tuitionem susciperent, tutorum nomine censerentur) ediscere visum est, ne monachi aut quoscunque sacer ordo devinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certe quidem id recte edixere. Intellexerunt enim, qui divino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, utque Deum debite colere non possint, impediat, nemo ignorat. Cum itaque non exigua difficultas isti rei insit, ac præcipue propter temporis diuturnitatem (tota enim plerunque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur) recte (quomodo dixi) istud illi decretum promulgarunt. Verum quoniam posteriores illis dumtaxat qui tutelam administrarent, tutorum appellationem non servarunt: sed hos etiam quibus [3] testatores, bona illorum existimatione moti, testamentarias de rebus suis præscriptiones [4] committunt, ac post mortem earum executionem concredunt, tutores vocare cœperunt: ac vero inde dubitatio extitit, an monachi, quique sacrum ordinem subierint, quod dictum decretum id non admittere videatur, hanc demandatam curam suscipere possint: nos discrimine adhibito sancimus, ut ab illa tutela ad quam vetera tempora respicientia, promulgandi decreti, quod dictis personis ad illam aditum præcluderet, occasionem præbuere, penitus illi arceantur, natam autem postmodum tutelæ speciem subire ipsis licitum sit. Hujus namque muneris non ita graves curæ sunt, ut à divino ministerio aliquem abstrahant, sibique totum astringant. Tum alioqui quanto hi illis qui profanis rebus impure inhærent, ac in terrenis sordibus volutantur, cautius divinius que vivunt: tanto melius cautiusque defunctorum præscripta expedienda esse spes est.

1 Περὶ τῦ ἐπιτροπεύων, &c. *Scring.* Monachi & Clerici executores testamentorum esse possunt: Tutores dari vel curatores non possunt. & ita restringitur *Novell.* 123. *c.* 6 quæ de tutela simpliciter sumpta loqui videbatur.

2 Justiniani in *Nov.* 123. *c.* 6.

3 Vetustas executores testamentarios nonnunquam ἐπιτρόπους appellavit dixi ad *l.* 107. *ff. de legat.* 1. *l.* 21. §. 4. *ff. de annuis legatis.* adde *Nov.* 131. *c.* 12.

4 Præstationem *d. l.* 107. ministerium *l* 7. *ff. de legat.* 2. dationem *l.* 9. *ff. de a imentis.* distributionem *l.* 96. §. 3. *ff. de leg.* 1. *l.* 7. *ff. si cui plus quam per leg.* eis præstatur cautio legatorum, *d.* §. 3. & petitio competit *d.* §. 3. *d. l.* 107. *d. l.* 9. *l.* 28. §. 1. *C. de episc.*

Constit. LXIX.

* CÆCOS [5] SECRETO [6] TESTAMENTUM FACERE POSSE. [7]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem de eo, quomodo cæcos testari oporteat, dubitatur, eaque dubitatio ex locis legalibus (quod ea de re leges inter se diversa statuant) & ex ea quæ nunc obtinet consuetudine existit: neque hoc altius expendere atque repurgare inconveniens aut alienum putavi. Etenim alia lex [8] prohibet, ne cæcus arcano [9] modo testamentum condat: & ne aliter id vim habeat, staruit, quam si testes quæ constituta sunt, à cæci ore processisse, suisque auribus insonuisse asserant: atque per solum tabularium illorum fidem commuiri non vult. Alia [10] autem latam quandam ad arcanum [11] testandi modum mulieribus, & illiteratis hominibus viam aperit, dum nullam aliam observationem præscribit, quam, ut si testator literarum non omnino ignarus sit, sua subscriptione testamentum corroborare debeat: si vero id præstare non possit, pro se alium ad subscribendum assumat. Atque sic quidem ex legibus *illa inter* se res dissideant. Quomodo enim si mulieres rudesque literarum quam paucissimis voluntatis suæ consciis testamenta condent, quum fides in solo tabulario fluctuet, non ex eadem causa cæcus liberam testamenti factionem habeat? Jam vero & consuetudo, non solum autem alterius legis ratio, cum lege pugnat. Etenim placet huic, ne mulierum, & imperitorum literarum, cæcorumve testamenta arcane facta vigore priventur. Quod cum ita sit, nos quoque, ut secreto [12] confecta testamenta, sive cæcorum, sive aliorum [13] quorumvis sint, authotitatem obtineant, sancimus: illudque insuper statuendo addimus, ut antequam testes jurent, subscriptiones eorum qui testamenta conscripserunt, in medium proponantur, *quæ sonant*, quod revera illa scripserint quæ ipsa testatoris lingua dictante audiverunt. Et si quidem falsum commissum esse postmodum probetur, ipsos, si divites sint, bonorum ademptio: sin pauperes, vehementia verbera & exilium in delicti pœnam maneant. Quibus hoc insuper annectimus, ut si quando ad sui confirmationem (quod frequenter incidit) juramentis testamento opus sit: ipsi etiam qui testamentum conscripserunt, una cum juraturis testibus rei fidem & veritatem corroborent.

5 Cœci scripto testari possunt, *ut hic.* adde *Paul.* 3. *sent.* 4. §. 4. ut & adoptare & adoptari *l.* 9 *ff de adoptionibus.* tutelam gerere *l.* 16. *ff. de authoritat. tut.* multo magis bona sua administrare: ideo curator eæco dare non solet: quia & ipse sibi procuratorem potest instituere, *Paul.* 4. *sentent.* 2. §. *ult.* Potest etiam cæcus officio tungi, *l.* 6. *ff. de judiciis*: & quidem senatorio *l.* 1. §. 5. *in fin. ff. de postulando*, id est, retinere officium (Persæ ne luscum quidem ad regnum admittebant, *Procop.*) & testis esse in iis quæ ante cæcitatem vidit: post cæcitatem autem de his quæ à sibi notis hominibus audivit. *Accurs. Novell.* 1. *c.* 2. §. 1. *vers. si vero in verbo qui disse*: *Speculator tit. de testibus.* feudum etiam retinet 2. *Feud.* 14. non potest tamen postulare, *l.* 1. §. 5. *ff. de postulando.*

6 Id est, scripto, non tantum per nuncupationem, quod exigebat lex 8. *C. qui testamenta.* Olim dubitatum fuit, Num cæcus testamentum posset facere: sed in eam sententiam tandem itum fuit, posse: quia accire potest adhibitos testes, & audire sibi testimonium perhibentes, *Paul.* 3. *sentent* 4. Porro quod secretum testamentum hic dicitur, Græci μυστικὴν διαθήκην appellant, *Harmen.* 1. *c.* περὶ μυστικῆς διαθήκης, de quo plenius alias apud eundem Harmenopulum in Græcarum juris dictionum Nomenclatore, ut & locis aliis diximus.

7 Extat epitome hujus constitutionis 5. *Harmenop.* 1. §. 31. & 34. *l.* 8. *C. qui testamenta.*

8 *l.* 8. *C. qui testamenta.*

9 Κατὰ τὸν μυστικὸν τρόπον. *Scr.* id est, scripto, sed per solam nuncupationem. Nam μυστικὴν διαθήκην *Harmenop.* 5. *tit.* 1.

Constit. LXX.

DE GRASSATIONIBUS. [14]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUos communio [15] in unam aliquam eandemque conditionem conjungit, inter hos communes etiam animos esse ubique videas. Ita in negotiationibus socii [16] lucrum damnumque æqualiter inter se partiuntur; ita itinerum comites, quum fortuitu in rem aliquam incidunt [17], tametsi sæpe uno illam momento pariter non conspiciant, ejus tamen inter se jus communicant [18]. Ita vero & commilitones [19], licet omnes non pari studio & impetu in hostem ferantur, attamen victoriæ palmam ex æquo auferunt. Quapropter etiam, ut qui malitioso consensu coitione facta, rem aliquam in quam à lege pœna constituta est, incœptant (utpote si [20] raptus committatur, vel parricidium [21], alteriusve cujuspiam cædes perpetretur) quanquam non omnes tantundem momenti & operis re peragenda conferant, eandem tamen pœnam sustineant: sane quam recte veteri legislatori placuit. *Et nos quoque* idcirco, quæ de his qui simul & communiter latrocinandi [22] animo homines invadunt, jam olim sancita sunt, approbantes [23], statuimus, uti omnes, quotcunque fuerint [24], eodem [25] supplicio afficiantur: tametsi parem operam rei perpetrandæ non omnes adhibuerint. Non enim si quis ipse manus inferendæ neci non admoverit, continuo insons & à pœna immunis esse poterit. Quid enim si pressis ipse manibus, alterius tamen dextram ad cædem intenderit atque confirmarit? Sane quod manus homicida, à communi perversitate instigata, rem aggressa sit, constat. Nam nisi aliorum manus huic in subsidium præsto fuissent, non certe ita prompte homicidium perpetrasset. Ac propterea (quemadmodum dictum est) quamquam uno cujuspiam ictu (quod fieri potest) mors illata fuerit, aliorumque manus supperias non tulerint: ut eandem tamen omnes pœnam sustineant, decernimus.

vocat testamentum scriptum: & merito: testamentum enim non scriptum, testibus evulgatur necessario: quod & jure constituitur, ne fides alioquin testamenti pereat. 10 *Nov.* 119. *c.* 9.

11 Εἰς τὰ πρὸς τὰς μυστικὰ τάξεις διατάξεις καθίσεσθαι. *Scrimg.* 12 Διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένας. *Scrimg.* 13 Puta, mulierum, & imperitorum scribendi 5. *Harmenop.* 1. §. 34.

14 Περὶ ἐφόδων. *Scrimg.* Hac Novella confirmatur jus vetus pœnæ constitutæ adversus grassatores. 15 Communio animorum, ex communione conditionis præsumitur. 16 *l.* 29. *ff. pro socio.* §. 1. *Inst. de focietate.* 17 Adde *l.* 5 *ff pro derelicto*: *l* 42. §. 7. 8. 9. *ff. de furtis*: §. 47. *Inst. de rerum divis.* 18 Forte ex pacto. Potest & hoc referri vel ad rem pro derelicto habitam *d. l. c.* vel ad res eas quas dominus ignoravit *arg. d* §. 7 8. 9. *Nov.* 64 *C. eod.* 19 Συστρατιῶται commilitones qui simul militant. 20 De complicibus raptus *l. un.* §. 2. *C. de raptu.* 21 De complicibus parricidii *l.* 2. *l.* 6. 7. *ff. ad l. Pompeiam de parricidiis.* 22 Ἐφόδων Græci. Galli *guetteur de chemins*, facit *l.* 28. §. 10. *ff. de panis*: *Novell.* 134. *cap.* 13. *vers. Eos vero, ibi, aut itineribus.*

23 Nihil igitur hac lege innovatur. 24 Conscii, complices, ministri *l.* 2. §. 12. *ff. ad l. Jul. de vi bonor.* 25 Pœna ministerium præbentis grassationi faciendæ *d.* §. 12.

CONSTIT. LXXI.[1]

DE IIS QUI IN LOCIS ARABILIBUS[2] AUT VINEIS[3] ÆDIFICATURI SUNT.[4]

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæstantissimum illud æquissimumque patris nostri sempiternæ gloriæ Principis placitum, quanto[5] *videlicet* à vicini finibus spatio abstinere debeant, qui in locis, quos hactenus aratrum fecarit, invequibus vineæ constiterint, noviter domus *assignandas*[6] *muneribus publicis* ædificare velint: quoniam ab ipso in legum corpus[7] transscriptum[8] non est, legis[9] authoritate decorari oportere judicavimus. Statuimus itaque, ut qui in locis ad sementem excultis novas ædes construere volunt, si loci amplitudo ferat secundum illius[10] placitum à vicini finibus tanto spatio ædificent[11], in quantum arcus iterata[12] vice telum ejaculetur: sin tantum spatium interstitio loci angustia non præbeat, uno etiam arcus jactu hoc constituatur. Intra dictum autem spatium novam[13] domum extruendi nemini facultas sit. Cujus ratio evidentior est, quam ut exprimi opus sit. Quo enim ædificium propius vicini fruges ponitur, eo illi etiam noxa propinquior est.

CONSTIT. LXXII.[14]

UT PACTA ETIAM NON CONSTITUTA POENA[15] VALEANT.[16]

Idem Imperator eidem Styliano.

LEgali[17] decreto, quod nudum pactum non actionem, sed solum exceptionem parere tradit, nonnullos illudere videmus. Dum enim omne pactum quod pœna stabilitum non est, nudum esse volunt: etiamsi[18] scripto comprehensum sit pactum, etiamsi[19] qui pactum inierunt, sua manu sacrosanctæ[20] crucis[21] nota[22] scriptum signarint, etiamsi divini[23] ternionis appellationes adjectæ sint: si tamen pœna constituta non sit, id ut invalidum, contemnunt ac rejiciunt. Qui sane male sentiunt, minimeque judicium suum comprobant, ut qui rebus divinis communes res mortalium longe præferendas censeant. Quam enim tantam, recto quidem hominum judicio, adjectio pœnæ, pactis authoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta præbeat? Sancimus igitur, *ut omne* pactum, in quo ex divinis hisce adjumentis[24] idoneum aliquid ad faciendam fidem insit, quamvis de pœna nihil scriptum sit, firmum solidumque robur habeat.

CONSTIT. LXXIII.

* UT NEMO CUM[25] MULIERIBUS IN ECCLESIARUM COENACULIS HABITET.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ res etiam antequam jure prohibita esset, detestabiliter committebatur, ac vero post prohibitionem multo detestabilius auditur (quod nempe in[26] Ecclesiarum cœnaculis, quæ promiscuum vulgus κατηχέμενα[27] vocare solet, quidam cum mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non est: neque vero ita à nobis habebitur. Ac fuit hæc quidem res ad sextam[28] usque synodum, haud scio qua ratione, impune admissa, in ipsa autem sancta synodo, ubi penitius excussa esset, sacerdotibus ita habitantibus, remotionem[29] à sacro ordine, profanis vero à rerum sacrarum communione separationem[30] induxit. Verum, ut plene ab eo ausu ecclesias vindicaret, ad id sacerdorale decretum non par fuit. Nam cum ad id usque tempus, quo pater noster inclytus Princeps sceptra moderatus est, in republica constitisset, ut Principis decretum atque manus eam insolentiam sacris ædibus expelleret, oportuit. Quod nos quum dehinc obtinere velimus, statuimus, *ut omnino nullus* neque sacerdos, neque profanus, in[31] dictis cœnaculis cum mulieribus habitet: ac si quis sacram ædem hoc modo fœdare deprehendatur, hic illinc ignominioseprincipali manu exturbetur, qui vero illi eum locum habitandum præbuit (sive sacerdos sive aliquis alius qui templum procurat, sit) ipse quoque propter legis contemptum sacrorumque profanationem procuratione periclitetur.

CONSTIT. LXXIV.

* NE ANTE LEGITIMUM MATRIMONII TEMPUS FUTURIS CONJUGIBUS BENEDICATUR.[32]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam in iis quæ à sacra magnaque sexta synodo de nuptiis in duodecentesimo[33] canone præcipiuntur, quiddam civilis juris placitis contrarium existere videtur (synodus enim[34] ne sponsa, vivente adhuc sponso, in matrimonium alteri conjungatur, in universum prohibet, eamque rem pro adulterio[35] habet: civilis autem lex[36] nequaquam talem dissolutionem magnum aliquod esse crimen judicat: sed si maturius[37] quam pro connubiali tempore solennis nuptialis benedictio celebretur, in solis arrhis, & quicquid pœnæ nomine promissum fuerit, dependendis, pœnam circumcludit.) Quoniam itaque ipsum contrarietatis velut vulnus hinc acrior ratio conspicit, (quod enim post benedictionem dirimantur, in eo vera sponsaliorum dissolutio statuenda est) sancimus, ne prius benedictiones[38] celebrentur, quam legitimum matrimonii advenerit tempus, quod[39] in maribus decimumquintum[40], in fœminis decimumtertium expectat annum. Sic enim & benedictio tempestive fiet: & desponsatis à se invicem divertentibus, quod perfectum matrimonium dirimant, à civili lege judicium quod ecclesiæ placitis non adversetur, obveniet.

CONSTIT. LXXV.

* UT QUI VIGINTI[41] ANNORUM EST, HYPODIACONUS CREARI POSSIT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

SI sacrorum decretorum sanctio ad res civiles transiens, in illis sæpe plus authoritatis quam ipsæ civiles de iisdem rebus tractantes leges habeant, quanto magis sacra decreta in suis rebus civilibus legibus prævalebunt? At quid est quod dico? Sexta Synodus[42] vicennarium hypodiaconum ordinari posse sancit: huic vero civilis lex contradicens, viginti annis quinque admetiri jubet. Nos itaque *uti sacram* legem sacer ordo sequatur, convenire rati, ut ad hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis suæ vigesimo admittantur, sancimus.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οα'.

Περὶ μελλόντων κτίζειν ἐν ἀραισίμοις τόποις ἢ ὑπαμπίλοις.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΓΝόμιλον ὁρίσλω τι ἢ ἀνομοιωτάτλω, ὥ ἐδὲ ἀδιμήτλω γονέως ἡμῶν ἢ βασιλέως ἐξενίωσμένλω ἀξίαν τ κοινὰς πύας οἴκων κοσμοῦσας ἐν τόποις, ἐς τίνας ἀρότρον ἔτμνε ἢ ἀμπέλους εἶχον, εἰς ἀποκλήρωσιν βυλομένων κοσμοκτιάζειν (ἐν ὁπόσω τ γειτονεύοντων οἰκίων ἀβλαβὴς συσήσε) ἢ καινὴ αὐτῆ κοῖσις δῆν σκέλασμεν νόμω τιμὴ ἀξιώσας· ἐπεὶ μὴ παρὰ τ πατρὸς εἰς τὸν τ νόμων ἐγγέφησαν πολιτείαν. Οεἰζομεν ἂν, κ τῶν οἰκείων γνώμλω, τὰς ἐπὶ νῦν βαλομένας ἐν ἀραισίμοις τόποις καινᾶν οἰκήσεων κοσμοσκολιὰ, εἰ μὲ ἡ ἀφθονία παρέχ τ χώρας· δυσὶ τοῖς βολαῖς ἐν τ γειτόνων οἰκῶν ποιεῖσθαι τὸ διάσημα τ νέας κοσμοσκοῦς· εἰ δ' ὁ χαμαιζῆ) δι' ὑψηλὰν ἀφθονίας τοσᾶτον μέτρον ἡ χώρα τῶ ἀβασήμλω, μετρεῖσθαι κ μιᾶ τοῖς βολῆ. οὐτὸς ὁ ἐν ἐρημίᾳ οἰκίσματ ἐδένι παρέχ ἄδεια τ τοιαύτης τ οἰκήσεων νεωρχίας. κ ἡ αἰτία λόγ ὑπῶν συνεσχίζ γὰ κ ἡ βλαῶν τοῖς γειτονδύσι καρπῶς, μ τ πλησιαζόσης οἰκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οβ'.

Περὶ τ κυρῶσαι τὰ σύμφωνα τὰ ἄνευ σφεσίμου χαλκημάτων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΩ σφεσίσοντι νομίμως ψηφίσμλι λόγ ψιλὰ συμφώνα μὴ πίστεσθαι ἀγωγίλι, ἀλλὰ μᾶλλον παραγγεφθέι, ἐνίοις ὁρῶμεν σφεσαίοντας. ἀξιώντες ἢ ἅπαν σύμφωνον ἀσφεσίμητον, ψιλὸν ὑπάρχι, κᾶν τε γεγραφῆ σωτεθειμένον ᾖ, κἀν τ τ συμφωνούντων ἰδιόχειρ συγγραμ τ σπουδῆ τοῖς γεγράμμασι, κἂν τ τ θεαρχικῆς τιμιόν αἰ κλησίας σφσέοιντο, εἰ μὴ κ σφεσιμήσετ ζημίαι ὠφέρθρ, εἰς τὸ ἀσυσχετον τὸ συμφωνηθὲν λοπρίπλεσι κακῶς εἰδότες, κ κράτει τῶν ἰδίων κρίσιν κυρῶντες, οἵ γε πολλῆς τ θείων ἐπίσφεσθε τὰ κοινὰ κ ἀνθρώπινα τιμᾶς ἀξιῶσι. τ γὰ τοσᾶτον, κατὰ γε τῶν ὄντως ἀνθρώπω ἁρμόζουσα κρίσιν, ἢ σφεσίμω ζημίαι παρέχ τοῖς συμπιφωνημένοις ἀξίωμα, ὁπόσον θείων σὺ αὐτοῖς ὁρᾶμεν τύπ, κ κλῆσις τ μοναρχίας θειότητ; Θεσπίζομεν ἂν, ἐν πανὶ συμφώνῳ, σὺ ᾧ ἂν τὸ ὀν τ θείων τκτων σωσωπλήψεων ἐγίγνεσθαι τῶν ἀξιοπίστων σφσῆ, τῶν ἰσχυὸ παρεῖναι κραταιὰν τε κ ἄλυτον, κἂν μηδεὶς λόγ σφσιμήσεως συ[γέγραπ].

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ογ'.

* Περὶ μηδένα ἐν τοῖς τ ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις συνοικεῖν γυναῖκεν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΠΡᾶγμα κακῶς μὲ κ ὡς τ κωλυόντων αὐτὸ δικαίων γινόμλον, χέλεγον ὁ μ τὸ κωλυθλᾶν τολμώμλον (φημὶ δὴ, τὸ ἐν τοῖς τ ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις, ἅπᾶς ὁ πολὺς ἀνθρπ κατηχλμα κελεῖν ἔγγυα συνοικεῖν πινὰς γυναῖκεν) ὀκ ἄξιον παραλεῖν· ὀκῶν ἐδὲ παροφθήσεται ἡμῖν. Ην μὲ ἐν αὐτῆ ἡ τόλμα ὀκ οἶδ', ὅπως ἄχρι τ ἕκτης συνόδ ἀπεμείνατ· κ ταύτλι ὁ τλὶ ἱερῳ συνόδλ-τὸ πρᾶγμα ἐπισσίας ἀξιωθὲν, ἱερεῖς μ ὄντας τοὺς τοιούτς οἰκήτορας, σύοχλς ἐδείξε κραθαιρέσεως, ἀφορισμῷ σ' ἐπιθύγκε λαϊκοῖς. ἀλλα γὰ ὀκ ἀπέχησεν εἰς παντελὴ σκέδασιν τ ἐκκλησιῶν τὸ ἱερωσύης ψήφισμα· ἠδὴ γὰ τ αὐτῆς παραμβάσεις τόλμης κ καθ' ὃν τρόπον διεῖπε τὰ σκήπτρα ὁ φιλάνυμλς ἐν βασιλεῦσι πατὴρ ἡμῶν, ἐδίνησε βασιλικλῖ χείρ κ σφέσαγμα τλὶ τοιαύτλι ἀσυτίτευσιν τ ἱερῶν ἐξελαύνῃ οἴκων. Οὥς ἔν κ ἀπὸ τ παρόντ κραταῖν βυλόμλοι, σέλζομεν, μηδένα μηδαμῶς, μήτε ἱερέα, μήτε τ ὀκ τ λαϊ, γυναῖξί συνοικοῦντα, ἐν τοῖς λεχθεῖσι κατηχλμένοις οἰκεῖν, εἰ δέ τις διέλσοιτο τ ἄχνον οἴκοι ὥστε κοινοπολεῖν, τῶτον μ βασιλέως χειρὶ ἀπίμως ὀκεῖθεν ἐξωθεῖσθαι. τ ὁ παραχόρμον τλὶ κατοίκησιν (εἴτε ἱερὰς, εἴτε τις ἕτερ ὢν ὁ τλὶ ἐπιτρεπλὶ τ ναῶ ἔχων) κ αὐτὸν κινδυνεύειν, ἐπεκρίνα τ τοιαύτης καθαφθησεως κ τ ἱερῶν κοινοπολίας, τῇ τ ἐπιτροπῆς ἀφαιρέσ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οδ'.

* Περὶ μ μὴ πλεῖσι τὰς δύλογίας πρὶν ἂν ὁ νόμιμος μ γάμος συμφθάσῃ κριθείς.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδὴ ἐν τοῖς ὡρι γάμοις τῆ τε ἱερᾶ κ μεγάλη ἕκτῃ συνόδῳ ὑπτέλεσμένοις ἐν τῷ πιν κανόνι, τοῖς τῷ πολιτικῷ νόμῳ δοκῆσαι ὑπεναντίσης δοκεῖ ἀναφαίνεσθ. ἡ μὲ γὰ ἀπεγορδύ πανπελῶς τλὶ μεμνησθμένλι, ἔπ μ μνησθῆ ἐν ἀνθρώποις ὄντ, ὡς γαμικλὶ δηιλέαν ἐτέρα συνάπλεσθαι, μοιχείας τὸ πρᾶγμα οἰέζεσα ὁ ὁ πολιτικὸς νόμ ὠδὲ ἀξιοῖ τλὶ τοιαύτλι ἀβάλυσιν ὥτε μ μεγάλα ἐκλήμαται· ἀλλ' ἐπὶ μόνῃ τῇ τ ἀρραβώνων κ τ σφσιμήσεων ποιν τλὶ ὁμοχλὶ σέρεφθ, εἰ σφσίαιτρον μ γαμηλίᾳ κοιρᾷ ἢ ἐπ' αὐτῆς νενομισμένη τελεσθῆσε) δύλογία. Επεὶ ὃν τὸ καίριον τ ὐναντιόπλ ἀκελεῦσις λόγ ὑπεύθυν ὁρᾶ (τὸ γὰ μ τλὶ δύλογίαν δίσεως, τῶτ ἂν εἴη μνησείας ἀληθὴς λύσις) ἠαπίζομεν μὴ τελεῖσθ τὰς δύλογίας πρὶν ἂν ὁ νόμιμος μ γάμος συμφθάσῃ καιρῷ, ὃς ἐπὶ μ ἀνδρῶν, πενπεκαιδέκατον σφεμφέ ἔτ, ἐπὶ ὁ γυναικῶν τῷ τεσσκαιδεκάτῳ συμφσεγγράφ. ὅτω γὰ κ τὰ τ δύλογίας κ' λόγων ἔχει, κ ἡ τ σωεληθότων ἀβάλυσις τελεία γάμου τυγχάνοισα, ὀκ ὀναπαμβήσ τῇ ἐκκλησίᾳ κ ὡς μ πολιτικῷ νόμῳ τοῦτο) κέλσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οε'.

* Περὶ μ σφσάσθαι ὑποδιάκονον εἰκοσέμ ἔτ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, κ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΕΙ ὁ πολιτικοῖς πρόσγμασι δογμάτων ἱερῶν παρέλσαι ἀβάτεξις, πολλάκις πολιτικῶν δογμάτων ὡς τ αὐτῶν ἀβασεσόντων κυρωτέα καθίσει), πόσῳ μᾶλλον εἰ ἱεροῖ ψῆφοι ὁ πρόσγμασιν οἰκείοις τ πολιτικῶν ψηφισμάτων κρατήσωσι; Τί ἂν εἴη ὁ φημι; τ ὑποδιάκονον ἡ ἕκτη συνόδ ἐπέσπε ἔτ ἀπαθεσαίζ σφσάσθαι. ταύτῃ πολιτικὴς ἀντιλέγων νόμ, πέμπτῳ ἐπὶ τοῖς εἴκοσι χρόνον σωεπιμετρεῖσθαι παρακελεύει). Αξιον ἂν ὑπεληφότες εἶναι τῷ ἱερᾷ νόμῳ τλὶ ἱερῶν ἀκολαθεῖν ἀγαστείαν, ἠαπίζομεν κ ἡμεῖς, τῷ εἰκοσέμ ἔτ τ τοιαύτης τυγχάνειν τὰς ἀξίας χειροθεσίας.

ΔΙΑΤΑ-

1 Apud Harmenopulum nominatur 36. vid. 2. *Harmen.* 4. §. 151. *l. ult. ff. finium regund.*

2 Αραισίμοις.

3 Ὑπαμπίλοις.

4 Et de spatio quo domum ædificatam in agris abesse oportet ab arvo vicini. Spatium autem definitur, quantum unus vel duo teli jactus faciant: olim duorum pedum spatium videtur fuisse. *l. ult. ff. finium regundor.* quæ hoc modo videtur abrogari

5 *l. ult. ff. finium regundor.*

6 Εἰς ἀποκλήρωσιν. *Scrimg.* vetus liber habet, ὡς ἀποκλήρωσιν, quod est, ὡς ἀπόμοιραν, ut partem aliquam ab arvo aut vinea separabant. Nam & ἀποκληροῦσθαι dixit duobus locis *Novell.* 5. per partem alicui addere & supponere. vide *Cujac.* 17. *obs.* 31.

7 Εἰς τὴν τῶν νόμων πολλείαν. *Scr.* intelligit προχείρων Basilii, de quo dixi initio harum Novellarum.

8 Ἐγκράσησαν πολιτεῖαν. *Scrimger.* ἐγκράφη συμπολιτείαν. *Cujac.* 17. *observ.* 31. *ut* Ἐγκ. 78. τῆς ἐν τοῖς νόμοις συμπολιτείας.

9 Νόμων τιμῇ. *Scr.* νόμων τιμῆς. *Cujac.* 17. *obs.* 31.

10 Κατὰ τὴν ἐκείνων. *Scr.* κατὰ τὴν ἐκείνν. *Cujac. d. loco.*

11 Ποιεῖσθαι τὸ διάσημα. *Scrimg.* μετρεῖσθαι τὸ διάσημα, ut apud *Harm. Cujac. d. loco.*

12 Δυσὶ τόξε βολῆς, *a deux traicts ou jects d'arc.*

13 Τῆς τοιαύτης τῶν οἰκήσεων νεωρχίας. *Scrimg.*

14 Hæc Novella tricesima octava nominatur apud *Harm.* 1. *tit.* 9. §. 12.

15 Ἀνευ προσίμου.

16 Nudum pactum non parit actionem *l.* 7. §. 4. *ff. de pactis.* Nudum non confertur interposita divini nominis denominatione aut crucis signo. *ut hic.*

17 Hic locus valde suspectus. Nudum enim pactum non est quod litteris est munitum. *Inst. de literar. oblig.*

18 *d.* § 4.

19 Ratio abrogandæ legis hinc sumitur.

20 Τῶν θείων σαυβόν. *Scrimg.*

21 Crucis Christi signum, adeo sanctum veterum seculo fuit, ut in instrumentis pro fide & subscriptione cederet, *l. ult.* §. 2. *C. de jure deliber. Nov.* 73. *c.* 8. *Nov.* 90. & fixione ejus, profana loca expiari, Deoque consecrari credebantur *Nov.* 5. *c.* 1. & 67. *c.* 1. *Nov.* 131. *c.* 7. *l. ult. C. Theod. de pig. sacr.* Crux quoque præferebatur litaniis publicis, *Nov.* 123. *c.* 33. Ex contrario vetitum ne in locum publicum, vel privatum voluptatibus destinatum crux inferretur, *l.* 2. 6. *C. de episc.* aut ad contumeliam passionis Christi deferretur, *l.* 1. *C. de Judæis.* aut humi in silice vel marmore pingeretur, vel sculperetur *C. Nemini licere signum salvatoris Christi.*

22 Εντάξῃ, *Scrimger.* Signum etiam veteres appellarunt, *Cod. nemini licere signum salvatoris Christi.* Ratio à Chrysostomo affertur, ὅτι πάσας (inquit) τὰ θεῖ τὰς βασιλικὰς ὅσας ἐν λίθοιμεν τῦτο καθάπερ τίνι σημάντρῳ βασιλικῷ καὶ δακτυλίῳ σφραγίζομεν. hæc ille. Constat quoque veteres frontem eo signo præmunisse, vide *Protevangelium Jacobi, Tertullianum & Hieronymum in vita Pauli.*

23 Θεαρχικῆς τελεδ.

24 Crucem intelligit & Trinitatis denominationem.

25 Facit *Novell* 123 *cap.* 29. *Novell.* 133. *cap.* 3. *l.* 19. *l.* 44. *C. de episc canon.* 47. *Synod. in Trul Synod.* 7. *cap* 19. & 20. ubi de duplicibus monasteriis. *Novell.* 123 *cap* 36.

26 Εν τοῖς τῶν ἐκκλησίων ὑπερῴοις. Græci sic. est vero ὑπερῴων domus editiore loco posita 2. *Harmenop.* 4. §. 27 & 44. 46. 96.

27 Καληχέμενα, ut *Synod. cod.* Catechumenorum mansiones, 6. *Synod. cap.* 98.

28 In Trullo.

29 Quam Græci καθαιρεσιν. *Scrimg. hic.*

30 Ἀφέσεμον. *Scrimg.* Clericorum est, καθαίρεσις, de qua supra: monachorum & laicorum ἀφόρισμα.

31 Εν τοῖς λεχθεῖσι κατηχεμένοις οἰκεῖν. *Scrimg.* ut ἐν *cod.* καληχέμενοι.

32 Benedicendi conjugibus morem observa. adde *Novell.* 89. *cod.*

33 Ενῳ. *Scrimg.* legendum ενῆ. id est, 99.

34 Sexta scil. *d. c.* 99.

35 Adulterium sententiæ sextæ synodi committit, qui alterius sponsam ducit.

36 *l.* 1. 2. 3. *C. de sponsa.*

37 Vid. *d. l* 3.

38 Τῆς εὐλογίας.

39 Pubertas in nuptiis definitur anno 15. & 13. non affecto, sed plane expleto 2 adde Novellam Justiniani 100. *cap.* 1. *l. unicum C. Theod. de Carboniano edicto.* Sane Testamentum nemo facere potest nisi 14. anno expleto hoc est, 15 incepto 35. *Ecl.* 7. §. *Harmenopul.* 1. §. 3.

40 Legitimum nuptiarum tempus in masculis & fœminis.

41 Hypodiaconus creari potest, qui annorum est 20. dixi ad *Novell.* 16. *S. cod.* adde *Photium* 1. *can.* 9. *can.* 15. *fin.* 6. *in Trullo.*

42 *In Trullo can.* 15.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ος'.

* Περὶ τ῀ ψευδομαρτυρησάντων ἱερέων κολάσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΑ πρὸς τὰς θεοπρύμνους (λέγω δὴ πρὸς τὰς θείας ἀποστόλας) ἀναφερόμενα ἡμῖν διατάγματα, ἱερεῖς μὴ δύσκριτον ἐλεγχόμενος ἀπεγυμνῶσι τ῀ ἱερᾶς ἀξιώματος. τ῀ πολιτείας οἱ ἀξιοπίστατοι νόμοι, πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τ῀ πραγμάτων ἐγκύπτοντες, τοῖς ψευδομαρτυρίαις ὀλιγῶν ἀξιοῦσι, καὶ διὰ τὸ φανερῶς ἀσεβεῖσθαι ἐπὶ ἐγκλήμασι, καθαιροῦσι τ῀ ψευδομαρτυρησάντων ἱερέων τιμάς· τοῖς δ' ἐπὶ τοῖς χρηματικοῖς, ἀφορίζοντες ἐπί τινα χρόνον, ἀπὸ τ῀ καθαιρέτου τὰς ἁμαρτούσας, κολάζουσιν. Ημεῖς ὃν κελεύομεν, τ῀ ψευδομαρτυρησαντ῀ σωρικὰ μὲν μηδέν, εἴτε χρηματικὸν τὸ αὐτὸν, εἴτε ἐγκλημάτικὸν, καθαιρεῖσθαι τὰς αἰτίας ψευδομάρτυρας· οἱ δ' ὁρκ῀ σὺν ὀφθῇ τὸ ψευδομαρτύρημα συλλεγέντων, ἀφορίζεσθαι μὲν ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτοῖς τὰς ἀληθείας σεμνότητι τὸ ψεῦδ῀ συνδύσαι πειρασαμένους· (τ῀ δ' ἀφορισμὸν δῆλον ὅτι μοναστήριον, ὃν ὁ δηλῳ αὐτὸς σὺν ἀκριβεῖ πολιτείᾳ ἀξιῷ· ἐμπεσόντες)) καὶ τ῀ ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι σωφρονίσας μετανοίας γαλήνῃ, εἰς τὸν οἰκεῖον αὐτὸς τάξιν ἀποκαθίστασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οζ'.

* Περὶ τ῀ πλαστογραφήσαντ῀ πιμελείας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΝ πολλοῖς μὲ καὶ ἄλλοις, μάλιστα δὲ ὅτε τῷ νομίμῳ ἐδαφῇ, σὺν ἀνέκλητον ἡ ἀσύφηκα, διῆλθ῀, οὕτως, εἴ πῃ καὶ ἄλλοθί πῃ, σκολιᾶς ἀφαιρέσεως ἀμοιρεῖν τ῀ λόγου, καὶ πρὸς τὸ δίκαιον ἐναρμόζεσθαι. ἐ γὰρ μυηθέντα τ῀ νόμου τὸ θέσμιον, ὥστ' ἀναχωρεῖν αὐτὸ τ῀ τὸ πολλὰ κατελήλυθεν ἀλλ', εἰ μὲ οἷόν τε ἦν, ἐμβάλλειν μηδὲν λανθάνειν τοῦτο, μὴ ἀνδρα, μὴ παῖδα, μὴ γυναῖον. ὡς μάλιστα τούτῳ τῇ πρὸς τὸ ἄμεινον τ῀ ἀνθρώπων ἀγωγῇ καὶ τῇ τ῀ βίῳ λυσιτελείᾳ συνεπιλαμβάνοντ῀. Διὰ τοῦτο ἡμῖν κατ' ἐκεῖνο τὸ βάρ῀ τ῀ νομίων ἐπιῤῥῆσαι κεφαλαίων, ὃν ὧ λέξεσιν αὐτοῖς, ὥσπερ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τ῀ νομοθέτ῀ λαθεῖν ζητοῦντ῀ ὄ, τι καὶ λέγει, ὕστε διείληπ῀, ὁ πλαστογραφῶ῀ ἐπὶ μεγίστῳ ἁμαρτήματι ἀποτίμων. τοῦτο δὴ μειζόνα ἁμαρτάνοντ῀, ὁποῖόν ποτε καὶ ὑπείληφεν ὁ νομοθέτης αὐτὸς, ἀζήμιον ὀπτ῀, καὶ πρὸς τὸ ἀόριστον λαπτίμοντ῀ τ῀ νῦν, σωφέσθαι αὐτοὶ σαφῆ πνὰ καὶ ἀφορισμὸν τῷ λόγῳ δῆναι χρεών. Θεσπίζομεν τοίνυν, τ῀ τοιαῦτα πνὰ πλαστογραφήσαντ῀ δι' ὧν τὸ πλαστογράφημα ἰσχυὸ λαμβάνῃ θανάτου ὑπαγόν τ῀ καὶ ὃ σωματικὸν, αὐτὸν, παρασιδήμου τῇ πιμελείᾳ ὧ καθ' ἑπέρᾳ οἰκείᾳ τῷ παλαιῷ σωτηρίᾳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οη'.

* Περὶ τ῀ ἀθετοῦντ῀ τ῀ εἰσάγοντα νόμον ἐπὶ τῷ νομοθεσίαν τῶν σύγκλητον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ καὶ ἐφ' ἑτέρων, ὧν μὴ πρὸς χρείαν τὰ πρόγνωσιν κεῖσται τ῀ νόμου, ὥρθηται πεπιστηκότες, τοιοῦτ῀ καὶ νομίμως ἐδαφῶς τὸ ἐπιτίθον ὑπεξαιρεῖσθαι· ὅτου καὶ αὐτοῖς πειθόντες, τ῀ εἰσάγοντα νόμον ἐπὶ τοῦ νομοθεσίαν τῶν συγκλητον, τ῀ ὃ τοῖς νόμοις συμπολιτείας θεσπίζομεν ἀμοιρεῖσθαι. τ῀ γὰρ προσήκοντ῀ ἀρχησίαν αὐτῷ καὶ γινόντων, ἐξ ὧ τ῀ μέναρχον κρίν῀ τῶν τοιῶν αἰτῆ῀ διοίκησιν, καὶ ἁπαιρεῖν καὶ μέτειμι τ῀ ἄχρηστον μὴ τ῀ χρείαν παρεγκλίνων σωτηρίᾳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οθ'.

* Περὶ τ῀ δικῆς ὧ δίδοναι χρὴ πρεσβύτερον, ἢ ἀβάκτορον, ἢ ὑποδιάκονον, μὴ τῶν ἐπ' αὐτῷ χειροθεσίαν γυναικὶ συναψάμενον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΑ ἄπαξ ἀναστεθεμένα τῷ θεῷ, ἀναφώρητα, δεῖν εἶναι πεθέσπισεν καὶ τὰ μόνον ἐπὶ κειμηλίων ἀπερμάνων, ἀλλὰ πολὺ καὶ μᾶλλον ἐπ' ἀνθρώπων, οἷς ἀβ῀ κλῆρω ἀφώρισται· ἡ ὡς τὸ θεῖον ἀναθεσις· καὶ (οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα πλαίσμασι) τ῀ τάξεως σὺ ἡ ἀβάτερπε κατεκληρώθησαν, ἡ τύχαν῀ αὐτὰς ἐξωθησεν ἁμαρτία. Οὐκ ἀπελεγμένοι ὧν τ῀ ἀφωρισμένων τ῀ παλαιὸν νομοθέτ῀, ὃς βάλε πρεσβύτερον, ἢ ἀβάκτορον, ἢ ὑποδιάκονον, μὴ τῶν ἐπ' αὐτῷ χειροθεσίαν σωναψάμενον γυναικί, παντελῶς ἐ κληρικὸν ὑποξίστασθ῀ σχήματ῀, καὶ ὡς τ῀ λαϊκὸν βίον ἀπαναφοβ῀ ἀκυρῶσ῀ τὸ δόγμα. Θεσπίζομεν ἡ, μήτη τῇ ὑποχωρήσῃ τ῀ τάξεως ὧ ἡ ὡς ἐ γάμῳ ἐγκαλέζοντ῀, χρεὶσ῀ τῶν δίκλω αὐτοῖς· τῶν κληρικῶν σχημάτ῀ καὶ τ῀ ἄλλης σὺ ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας, ἧς ἐφάπλεσθαι σὺν αἰῶνι τοῦ, μὴ παντάπασι τῷ ἀλλοτρίωσιν καθελησίζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π'.

* Περὶ ἐ τῶν ἀλλοτρίων μέρη καὶ τιμήματα καὶ ἀπεμπολεῖσθαι καὶ ἀγοράζεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΚ οἶδα ὅπως οἱ ἄνω ἐ χρόνῳ τῶν ἀλλοτρίων ἁλισκόμενοι αὐτοκράτορες, εἰς τὸ τοιαῦτα νομοθετῖν κράτησησε, ὥστ' μηδαμῶς ἀλλοτρίου μέρ῀ ἄνιον γίνεσθαι, μήτε συγχωρεῖν τινὶ τοιοῦτον πιπράσκειν ἢ ἐξωνεῖσθαι χρῶμα. τὸ γὰρ ὁλόκληρον ὕφασμα ἀπεωπολεῖσθαι κωλύειν, πάχα φέρῃ πνα σὺν ὄλεθρον ἀσφαλοῦς τῷ νομοθετήσαν· τυμῆμα ἡ καὶ μέρος βραχεῖα ἀφέλειάν πνα καὶ χρείαν ἐχ ὑπερκειμένου τῷ τε πιπράσκοντι καὶ τῷ ἀγοράζοντι παρεχόμενα, ταῦτα δὴ κωλυόμενα, τίνα δίκαιος αἰτίαν καὶ φθόνῳ τ῀ ὑπηκόων καθαρεύσουσι τῇ τ῀ νομοθέτ῀ συστοὺς γνώμης; ποῖα γὰρ οὐκ τῶν ὡς τὸ ὑπερίχον τ῀ βασιλείᾳ δέξης ἢ ἐναντίωσις, ἡ κοινότης ἀπαντᾷ; Οὐκ ὀρεσκόμενοι τοίνυν τῷ δύγματι, διορίζομεθα ἡμεῖς, τὰ ἀλλοτρία μέρη καὶ τιμήματα, σεμνοπρεπείας μᾶλλον παρεγκλίνα τοῖς ὑπηκόοις, ἢ χρείαν ἄκλυσ῀ σὺν ἀπηνεγκυμένῳ, καὶ ἀπεμπολεῖσθαι καὶ ἀγοράζεσθαι· δεῖ γὰρ μὴ ἐ καὶ ἄλλως διέρχεσθαι τὸ ὑπήκοον, μηδὲ σεμνοπρεπείας φθονεῖν αὐτοῖς τῷ βασιλείαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πα'.

* Περὶ ἐ μὴ ποῖν τὸ ὲκ χρυσῦ καὶ λίθων ἔργῳ κωλύεσθαι ποιεῖν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τοῦτον δὴ τ῀ νόμον, ὃς ἀπλῶς ἀφαιρεῖται τῷ ἐξουσίαν ἐ ὲκ χρυσῦ καὶ λίθων ὅλων τι κοσμοποιήσασθαι, ἐπὶ μέντοι δὲ τοῖς γυναικείοις κοσμίοις, καὶ τῷ ἔτι καλεμβόλῳ δακτυλίων τῷ κατεσκευῷ ὀλίζῃ, τ῀ αὐτῆς ὄντα κατανοήσαντες σωφαίρεσιν τῷ τοῦδε ἀλλοτρίου ἀφελαμ-

Constit. LXXVI.

* DE POENA [1] FALSUM TESTIMONIUM DICENTIUM SACERDOTUM.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ præconibus Dei (sacrosanctis Apostolis nempe) sacræ [2] sanctiones adscribuntur, sacerdotes falso juraſſe deprehensos, sacra dignitate privant [3]. Civilis vero reipublicæ moderatrices leges [4] ubi hujus rei constituendo tractatui incumbunt, falsum testimonium bifariam dividunt: & quod falsum dictum in causa criminali deprehenderint, remotione à sacro ordine puniunt: qui vero in re pecuniaria falsum testimonium dixerint, hos ad tempus relegando, non autem penitus removendo puniunt. Nos igitur jubemus, *ut qui jurati* falsum testimonium, sive in causa criminali, sive pecuniaria tulerint, profani illi à sacerdotio abspellantur: at si ad falsum testimonium jusjurandum non accesserit, qui falsum veritatis specie obtegere conati sunt, in triennium [5] relegentur, (relegandi autem in monasterium aliquod erunt, ubi illos ad arctiorem vitæ quandam normam vivere oportebit) delictique convenienti pœnitentia facta, in pristinum suum restituantur statum.

1 Falsum testimonium dicentis sacerdotis pœnam observa. Distinctio *can.* 24. *apost. & Nov.* 123. *c.* 20. adhibetur: non quodvis ob falsum testimonium clericos privari dignitate, ut canon 24. voluit, non ob falsum testimonium in criminalibus ut *d. Novell.* Perjurio itaque solo privantur dignitate: non modo falso testimonio.

2 Θεσπίσματ῀, intelligit Canones, & quidem 24. qui Balsamoni est 25.

3 Ἀπογυμνοῦσι. *Scr.*

4 *Nov.* 123. *c.* 20.

5 Similis est pœna in *Nov.* 86. *in fin.*

Constit. LXXVII.

* DE FALSARIORUM POENA. [6]

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM in plerisque aliis, tum præcipue in legum tractatibus reprehendenda obscuritas [7] est. Nam sicubi alibi, illic certe distorto intricatoque dicendi genere vacare, rectèque informari oratione (ni fallor) oportet: non enim arcanæ quædam sanctiones legis sunt, ut à multitudinis intellectu remotæ esse debeant: sed potius, si fieri posset, neminem illa [8] latere, neque virum, neque puerum, neque mulierem oportebat. Quippe quod id ad hominum mores in melius convertendos, communisque vitæ utilitates vel maxime conduceret. Ob id cum ad difficilem illum legalium capitum locum subsistitissemus, ubi ipsis verbis, quasi legislator in eo quid diceret occultare voluisset, ita 9 comprehensum est, *Falsarius in maximo delicto supplicio capitali afficitur*: cum quale tandem maximum illud delictum esse legislator ipse existimarit, non constet, illeque ejus rei intellectum non definitum præcidat: evidenter & definite illam orationem explanare nobis visum fuit. Sancimus igitur, ut si ifiusmodi quædam falsarius conscripserit, ex [10] quibus is adversus quem falsum scriptum concinnatum est, mortis pœnæ subjiciendus sit: ipse falsarius pœnæ quam in alium machinari cogitarit, traditus decolletur.

6 *l.* 9. *C. de legib.*

7 *d. l.* 22.

8 Deponens falsum in causa capitali, capitaliter punitur, *Clarus* 5. *sent.* §. *falsum* 4 *v.* ex communi opinione refert falsum testimonium dicentem dolo, capite puniri: ad sui defensionem arbitraria pœna vel publicatione bonorum & deportatione, seu ad triremes damnatione: in pecuniariis causis, plerumque reo linguam amputari, aut reum fustigari: vid *eundem ibi. verſ. Sed quæro quæ sit pœna falſi.*

Constit. LXXVIII.

* NE AMPLIUS SENATUSCONSULTA FIANT. [11]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum & in aliis legibus, quæ ad communem rerum usum nihil conferrent, fecimus, ut eas tanquam supervacaneas e legum corpore subduceremus: ita hic quoque facientes, *eam* [12] *legem quæ Senatui* terendarum legum potestatem facit, à legum quasi republica secerni sancimus. Nam, cum, ex quo Senatoriam administrationem Imperatoria Majestas sibi vindicavit, inutilem illam esse judicari debeat: si cum utilibus conjungeretur, & ineptum & supervacuum esset.

11 Senatusconsulta fieri prohibentur: & ita abrogatur tit. *C. de senatuſc. l.* 9. *ff. de legib. & senatuſc.*

12 *d. l.* 9.

Constit. LXXIX.

* DE [13] POENA SACERDOTIS, DIACONI AUT HYPODIACONI [14], SI POST ASSUMPTUM ORDINEM MULIERI IN MATRIMONIUM JUNGATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ semel Deo dedicata sunt, ea deinceps auferri non oportere, sancitum est: idque non solum in donariis, verum multo etiam magis in hominibus qui per sacrum ordinem divinæ Majestati consecrati sunt, obtervandum est: tametsi (ut multi sunt hominum lapsus) è statu in quem tanquam honeste victuri, allecti erant, peccatum dominio in ipsos susceptio, exturbet. Non approbantes igitur veteris [15] legislatoris propositum, qui sacerdotem, diaconum aut hypodiaconum, si post assumptum ordinem mulieri in matrimonium jungatur, omnino à clericali habitu discedere, atque ad profanam vitam reverti vult: illud decretum irritum facimus, ac vero statuimus, *ut ab* ordine quem ante nuptias obtinuerint, solum recedentes, satis tamen pœnarum luere videantur, & nequaquam clericali habitu alioque ecclesiæ ministerio, cujus quidem usus illicitus non est, judicio priventur.

13 Vid. *Balſ. c* 6. *sextæ synodi in Trullo dist.* 32. *c. si quis eorum.*

14 Nuptias post adsumptum ordinem contrahentis sacerdotis, diaconi & hypodiaconi: Extenso est canonis 25. Apost. qui est 26. apud Photium quo soli lectores & cantores uxorem ducere vetabantur & abrogatio *Novell. Justiniani 6. c. 5. verſ. Si autem aliquis presbyter*, qua post assumptum ordinem presbyter, diaconus & hypodiaconus nuptias contrahens ordine privabatur, fiebatque idiota. Hac Novella post assumptum ordinem ducta uxore, hujusmodi homines ordine suo quidem privantur: non tamen & clericali habitu, vel alio in ecclesia ministerio.

15 *Nov. 6. C. 5.*

Constit. LXXX.

*UT PURPURÆ SEGMENTA [16] ET PARTICULÆ IN PUBLICIS MERCIMONIIS SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAUD scio qua ratione superioris ævi Imperatores, cum ipsi toti [17] purpura vestirentur, inducti fuerint, uti ne [18] qua omnino purpuræ [19] particula venundaretur, statuerent, neque cuiquam talem colorem vendere aut emere permitterent. Ac sane si integram [20] telam vænire illi prohibuissent, aliquam fortasse ejus faciendi non alienam à ratione occasionem habuisse videri possent: at quod segmenta [21] atque fruſtula, quæ utilitatem atque usum neque vendenti neque ementi inconvenientem præbeant, in mercimoniis esse prohibuerunt [22]: id vero quam honestam, & quæ subditorum invidentia vacet, illorum judicio prætendet causam? Nam quod aut Imperatoriæ Majestatis adverserur eminentiæ, aut eam in communem usum devocet, quid *quæso* hinc exiſtat? Nos itaque isti decreto non acquiescentes, constituimus *ut purpuræ* [23] fruſta atque segmina, quæ magnificentiæ speciem aliumve non prohibitum usum subditis præbeant, tam divendi quam emi possint. Decet enim Imperatoriam Majestatem, cum aliis multis modis subditos beneficiis afficiat, eorundem magnificentiæ ne invideat.

16 Purpuræ segmenta quæ τυήματ῀. *tod.* in publicis commerciis permissa videntur abrogari *l. ult. Cod. de veſtib. holober.*

17 Ἀλουργίδα ϛαλισάμενοι. *Scrimg.*

18 *l.* 1. *C. quæ res venire non poſſ. l. ult. C. de veſtib. holob.* & antea à Cæsare purpuræ usus interdictus prætereaquam Senatoribus qui in magistratu essent, *Dion.* 49. & Neronem quoquo matronam

purpura usam non veste tantum, sed bonis exuisse refert Sueton. 19 Ἀλουργὸν μέρ῀. 20 Ὁλόκληρον ὕφασμα. 21 Τμῆμα ἢ καὶ μίκρας βραχέα. *Scrimg.* Tiberium posteriorem Cedrenus scribit permisisse purpuræ διδακτύλιος ἔρυας ἐν ταῖς στολαῖς αὐτῶν κόσμου χάριν φέρειν. Ἔρυας dixit quasi oras & ornaturas. Isidorus segmenta, *ut hic.* Liv. 11. fimcitum mulieribus ut aureis segmentis uterentur. Arator loquens de pontificis habitu in Exodo à Mose præscripto Qui segmentatus mediis altaribus adstat segmenta, limbi seu instita, *l.* 23. §. 1. *ff. de aur.* adde *Cujac.* 12. *obſerv.* 24.

22 Intelligit, ut opinor, *l. pen. C. de veſtib. holober.* 23 Τὰ ἄλουργὰ μὲν μέρη καὶ τμήματα. 24 Ex auro vel pretiosis lapillis aliquid fieri prohibetur. videtur itaque revocare constitutionem Aureliani, qua permissum fuerat, ut aureis qui vellent & mensis uterentur & poculis, authore Vopisco. Abrogatur autem lex unica, *verſ. nulli. Cod. nulli licere in frænn.* 25 Lapilli pretiosi; margaritæ, smaragdi, & hyacinthi: aliis, enim gemmis frena, equestres sellas & balteos ornare permissum *d. l. un.* 26 *d. l. un. verſ. nulli præterea prænotorum licebat exceptis ornamentis matronalib. & C. nulli licere in frenis.*

quicquam in opificium præberi, sed species operum prohiberi oportebat. Quoniam ne quod omnino ex auro & gemmis opus confiat vetare, manifesta id se supra omnes offerendi cupiditas est. Jam vero, quod in quacumque re legem transgressus esse deprehensus, tam gravem pœnam sustinet (centum librarum auri mulctam quodque huic accedit, capitale supplicium dico) ut ea lex non summæ immanitatis esse putetur, qua ratione devitabitur? Quantam autem aliam absurditatem in sacris thesauris aliisque nonnullis rebus effectus pœnæ desiguet, non attingo. *Nos* itaque non simpliciter opus aliquod ex auro & gemmis confici, sed illa opera quæ solis Imperatoribus permittuntur, quorumque usus magnificentiæ Imperatoriæ Majestatis, ejusque necessitatibus destinatus est, prohibenda judicamus. Quare si quis vel monumentum sactum, vel aliud quiddam quod supra privatam dignitatem & honorem non sit, conficere poterit, liberam ejus faciendi voluntatem habeto.

1 Περὶ τῆς ἀσφραγίστου διαθήκης παρὰ τῷ ἄρχοντι. *Scr.* hoc innuit, Testamentum non ideo non valere, quod signa casu corrupta sint: si modo de testamenti fide testium subscriptionibus constare possit.

2 Vid. *tit. ff. de test. quemadmodum aperiantur.*

3 Scrimgerus ita legit, καὶ μὴ τῆς σφραγῖδος ἢ σωτηρίαν πείρᾳσι τῇ διαθήκῃ εἰς τὴν ἐξιοπιστίαν. εἰ ὑπογραφῇ δύναιτο μαρτυρῶν, μὴ διαμαρτυρῶν τὴν ἀνωβεβαίαν αὐτὴν, qui locus purior extat apud *Cujac. 17. observ.* 33. his verbis, διαθήκης, εἰς τὴν ἐξιοπιστίαν, &c. id est, Jubemus etiamsi sigilla testamenti non supersint, si idoneam fidem subscriptiones testamento adhibeant, ne quid ob eam rem fides testamenti infirmetur.

4 *l.* 30. *ff. qui testamenta facere.*

5 Usuræ trientes hic permittuntur, & ita abrogatur Basilii constitutio qua vetitę fuerunt in universum usuræ. *J. cod.*

6 *Exod.* 22. *Luc.* 6. adde *Clar. 5. sent.* §. *usuræ* 20.

7 Usuræ quomodo interdictæ à Basilio, cujus nomen videtur legendum apud *Harmenopulum* 3. *tit.* 7. §. 27. ubi tamen legitur Leo.

8 Hic fatis ostenditur, in hac hominum vita usuras vix prohiberi posse.

9 Observa ex hoc loco & ex Ammiano *l.* 2. *C. Theod. de usur.* & *Novella Justiniani* 32. *c.* 1. *ubi in singulos solidos annuas siliquas*: desinitionem usuræ trientis.

10 Ὅσιε ἐστὶ κεράτιον ἓν ἑφ' ἑνὶ ἑκάστῳ νομίσματι. *Scr.*

11 *Harmenopulus* 3. *tit. c.* 3. περὶ ἀρχόντων *in fin.* hanc constitut. facit 40.

12 Magistratibus urbanis hic permittitur, negotiari, ædificare, & munera accipere, & ita abrogatur Justiniani lex unica 60. *Cod. de contractib. judic.* distinctione adhibita inter urbanos & provinciales magistratus. Videtur tamen hæc Nov. abrogari à Romano seniore *cap.* 17. 3. *Harmenop.* 3. *c.* περὶ ἀρχόντων.

13 A Justiniano in *d. l. un.*

14 Vid. *l.* 11. *Cod. de his quæ vi.*

15 Urbani scil. ut indicat præter sequentia, inferitio. Idem tamen de provincialibus constitutum refert à Leone Harmenopulus 3. *tit.* 3. *cap.* 13. *in fin.* ubi & solum excipit στρατηγόν, qui Mercero dux exercitus: Reidano Harmenopuli interpreti Tribunus militum dicitur.

16 Adde *l.* 6. § 3. *ff. de offic. proconsul. l.* 18. *ff. de off. præsid.*

17 Scrimg. ita habet, ὡς ὑπ' ἀπορῶν τῶν ὑφισαμένων τὸ βίωσιν, ὁπόταν τι συμβαίη τοιοῦτον, εἰς ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιδόσεως, *Cujac.* vero 17. *obs.* 32. τῶν ὑφισαμένης τὸ βίωσιν ὑπ' ἀπορίαν ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιδόσεως, eo sensu, non deesse auxilium his quibus vis inferatur, cum possint principem invocare. 18 Secundas nuptias non contrahens pater portionem unius liberorum capit, *ut hic.* idem de matre constitutum fuit, *Nov.* 22. *J. cod.*

Constit. LXXXII.
DE TESTAMENTO RESIGNATO. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ fortuito quodam casu contingunt, eorum permulta nondum expensa criminis nomine notantur: quæ eadem accuratius postmodum perspecta, à nota absolvuntur. At quale est quod dico? Persæpe non de industria, sed fortuito aut ferri aut lapidis jactu aliquis læditur. Eo necdum discusso, qui jaculatus est, sons judicatur: diligenti autem de eodem examine habito, quare culpetur, nulla justa ratio invenitur. Quamobrem quæ casu eveniunt, ex circumstantiis magis quam è rei natura judicari convenit. Verum quorsum hæc dicuntur? Quoniam testamentum postulante necessitate apertum 2, quum interdum deinceps resignatum relinqui contingat, aut ipsum tempus (quod fieri assolet) sigillum consumat, fide quam signatum haberet destituatur, indeque incertitudo quædam istiusmodi testamento insidietur: testamentis alio modo ad fidem confirmatis subvenire visum est. ac jubemus, ut 3 *licet ad fidem faciendam illu sigillum saltuum non sit, subscriptiones tamen, ut rata maneant, testimonio præstent.* Quemadmodum enim testamenta nondum aperta, quanquam (ut fit facile) sigillum illæsum servatum non sit, subscriptiones confirmant 4: sic illa etiam quæ postmodum aperta sunt, aut negligentia non obsignata manserunt, aut quibus diuturnitate temporis sigilla perierunt, ne fide priventur, dummodo ex subscriptionibus fides illis supersit, justum putamus. Illud porro insuper sancimus, ut si judicis socordia, ne testamentum denuo obsignaretur factum sit, ipsi in socordiæ pœnam duodecim librarum multa imponatur.

Constit. LXXXIII.
UT ADTRIENTES USURAS PECUNIA LICITE MUTUETUR. 5

Idem Imperator eidem Styliano.

SI à Spiritus legibus ita se mortale genus regi sineret, ut humanis præceptis nihil indigeret, id vero & decorum & salutare esset: at quoniam se ad Spiritus sublimitatem elevare, divinæque Legis vocem amplecti non cujusque est: ac vero quos huc virtus ducat, numero valde pauci sunt: bene sese adhuc res haberet si saltem secundum leges humanas viveretur. Quæ vocantur pecuniæ creditæ usuræ, ubique à Spiritus decreto 6 condemnantur. Id sciens 7 pater noster æternæ memoriæ Princeps, usurarum solutionem sanctione sua prohibendam putavit. Atqui propter paupertatem res illa non in melius (quem tamen finem legislator proposuerat) sed contra in pejus vergit. Qui enim 8 antea usurarum spe ad mutuandam pecuniam prompti fuerant, post latam legem, quod nihil lucri ex mutuo percipere possint, in eos qui pecuniis indigent difficiles atque immites sunt. Quinetiam ad facile jurandum, quodque id fere consequitur ad jusjurandum abnegandum, id occasionem præbuit. Breviter, propter redundantem in humana vita perversitatem, non modo non profuit legis virtus, verumetiam obfuit. Quinquam *igitur* ex se legem culpare (quod quidem etiam absit) nequeamus: propterea *tamen* quod humana natura (quomodo diximus) ad illius sublimitatem non perveniat, egregium illud præscriptum abrogamus: ac in contrarium statuimus, ut æris alieni usus ad usuras procedat, idque quomodo veteribus legislatoribus placuit, ad trientes centesimæ nempe, quæ 9 quotannis in singulos solidos singulas fœneratoribus siliquas 10 pariunt.

Constit. LXXXIV. 11
UT NEGOTIARI, ÆDIFICARE, MUNERAQUE ACCIPERE URBIS MAGISTRATIBUS LICEAT. 12

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ à superioribus 13 de magistratibus regiæ urbis decreta sunt (*ne videlicet illi neque mobile aliquid, neque immobile emant, neque ad ædificandum accedant, nisi Principu permissu: insuper vero, ne, si qua magistratus tempore munificentia accedat, hæc rata fiat, extra quam si donator finito magistratu scripturæ auctoritate illam confirmet, aut post magistratum quinque anni elapsi sint*) hæc, quanquam hujus contemplatione, ne 14 vis locum inveniat, optima ratione constituta sint: quia tamen alio etiam modo violentiæ viam præcludere facile est, nobis non videntur esse necessaria. Quocirca etiam abrogata illa esse volumus: *idque ideo* præsertim, quod ex quo transgressione illorum in dies *magis atque magis* impunita relicta, pœna exerceri desiit, etiam ante nostrum decretum nullam vim habuerint. At qua de causa illa necessaria non sunt? Quod cuique tam pauperi quam diviti (cum iis qui apud hanc urbem *habitant*, compellare Principem, eique supplicare expeditissimum sit) liceat, si quam vim sustineat, ne omnino à violento magistratu conficiatur, precibus à Principe impetrare: adeo ut nulla necessitas sit, ut quemadmodum in provinciis omni auxilio vacuis, ita etiam in Urbe, ubi abunde auxilii est, hæc adeo exacte requirantur. Sancimus itaque, *ut secundum* præsentem rerum statum tum emere, tum ædificare magistratus 15 possint, & in suscipiendis quæ sponte offeruntur muneribus 16, crimination vacent, quippe 17 cum, qui vim sustineant, quandocunque tale aliquid incidat, his supplicando Principi illam effugere integrum sit. De provinciarum autem magistratibus illud insuper statuere visum est, ut præfectus magistratus sui tempore neque quicquam emat, neque in suum usum extruat, neque denique dona libere admittat. Alii vero minores magistratus, relata ad præfectum re, ipsius judicio aut removeantur, aut administrationem expleant.

Constit. LXXXV.
UT PATRES 18 QUI NUPTIAS NON ITERANT, UNIUS LIBERORUM PORTIONEM CAPIANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam maritis cum liberis ab uxoribus relictis, quid de donatione propter nuptias statui debeat, non præscripsimus: illam autem donante consuetudine præmorientes uxores capiunt, nihil

ξάνοντι, εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν χώραν πιθέμενον. ὁ γὰρ ἀπλῶς ἐκβιὸν τὸν ἐν ὕλῃ ᾖ χρυσὸν χρησίμων εἰς τὰ ἱερατεῖα κωλύων, ἀλλὰ τὸ εἰδὲν ἔργων, ἐπεὶ τὸ μὲν καθὸ ἐν χρυσῷ καὶ λίθῳ ἀπεργάζοιτο ἐργάζεσθαι, πλεονεξίαν σαφῶς. τὸ δὲ καθ' ἁρπάζειν ὕστερον ποιοῦν ὑπέχειν τὸ ἀδικοκάρδιον ἐφ' ὅτῳ παρεβάνετο τὸν νόμον (φημὶ δὴ τὸ τῶν ρ' λιτρῶν ἄκπτωσιν, ᾗ ἀποβολὴν ἐπὶ τούτῳ τῆς κεφαλῆς τὴν ἀφαίρεσιν) τῆς λόγου τὸ μὴ ὑπὲρ κεφαλῆς εἶναι βιαίως τὸν νόμον παραβιαζόμενον; ἐᾶν δὲ τῶν ἄλλων ἀτοπίαν ὁποσῶν καὶ καθ' ἱερῶν κεκινηλίων καὶ δώκευ; καὶ ἄλλων πολλῶν ἡ ἐργασία ποινῆς. * Ἡμεῖς δὲ γινώσκομεν ὑπὲρ ἁπλῶς καλύειν τὸ ἐν χρυσῷ καὶ λίθοις ἔργον ποιεῖν, ἀλλ' ἐκείνα τὰ κατασκευάσματα μόνοις ἀφεῖται βασιλεῦσι, καὶ ὧν ἡ χρῆσις ἐστὶ τοῦ ὄγκου τὸ βασιλικὸν καὶ τῶν τοιούτων χρείαν ὁρᾷ. Εἰ δέ τις ἢ κειμήλιον ἱερὸν, ἢ ἕτερόν τι οὖν ἰδιωτικῆς ἀξίας καὶ τιμῆς ὑποκείμενον, διώκοιτο ἐργάζεσθαι, ἀνεγκλήτου τοῦ ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἐχέτω ἐφαίρεσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πϛ'.
Περὶ τοῦ ἀσφραγίστου διαθήκης ἐν ᾗ ἄρχοντι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΠΟΛΛΑ τῶν προσημάτων κατὰ πύχας τύχης ἐπιτίθεται εἰς ἔλεγξιν ἥκοντα, ἀσαφεστέρῳ μὲν κρίσει ἀπὸν ἐγκλήματος ἀφορᾶται, τυγχάνει δὲ σωπισκέψεως, ἀφεῖται δὲ αἰτιάματος. οἷον τί λέγω; πυθάκις ὅτι ἐκ ἀφρονίας, ἀλλὰ τυχηρᾷ τις ἤλγεν βολὴ σιδήρου, ἢ λίθου, εἰ τύχοι, ἐπί τινα. αὖτη σὺν μὲ ἀσαφεστέρῳ κρίσει ὑπαίτιον τὸ βαλόντα ποιεῖ, ὑπ' ἐξέτασιν ἡ πεῖσα καὶ βάσανον, ἐκ δυσκρισῆ ἀσφαλῆ δύλογα εἰς αἰτίαν ἀβουλίας. ὡς τι ἐφ' ὧν ἡ σύμβασις τυχηρὸν, ὅτι τὸ ἔξωθεν εἰκότων λογισμῶν μᾶλλον ἢ ἐκ ἐξ ἀνάγκης ἄξιον τὸ ζητούμενον ἀφιτᾶν. Διὰ τί ὧν εἴρηται τοῦτο; ἐπειδή σύνοτε, χρείας καλούσης, ἀναπλυσομένη ἀβαθὴκη, καταλιμπάνει, ὥστε συμβαίνοντος, ἀσήμαντον εἰς τὸ ἔπειτα, ἢ κ' ἐν χρόνῳ, οἷα φιλεῖ, τὸν σφραγῖδα εἰς ἀφωνισμὸν ἀφεισήσωτο, ἐρήμη τὸ ἐκ ἐσφραγίδαι γένῃ πίστεως. ἐν τούτῳ ἡ ἀμφιβολία τῆς συνδρομῆς τοῖς τοιούτοις ἀβαπίζειν ἡμῖν ἔδοξεν ἑτέρῳ τρόπῳ βοηθεμένοις εἰς πίστιν αὐτοῖς συνεπιλαβέσθαι. ἀβ' ὧν κελεύομεν, κἂν μὴ τὸ σφραγῖδι ἡ σωτηρία ἀφείσει τῇ ἀβαθήκῃ εἰς τὸν ἀξιοπίστιαν, αἱ ὑπογραφαὶ διώκωνται ἀφωμαρτυρεῖν, μὴ ἀβαμαρτύρειν ἢ εἶναι βεβαίαν αὐτὴν. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἄπω ἀνεπτυγμένοις ἀβαπίζειν αἱ ὑπογραφαὶ κυρῶσι, καὶ, ὡς εἰκὸς, τῇ σφραγῖδι τὸ ἀδιάφθορον μὴ σώζοντι ὕπω κἀκείναις πίστευτ. κἂ τῶν σωιδῶν ὁ ἀείμνηστος ἡμῶν βασιλεὺς κ' γονεὺς, τὸν κατὰ τοῦ ὅλου τῶν τόκων οἰκείᾳ διέγνω κωλύειν ψεπισμῷ γένῃ) ὑπὲρ τῶν δι' ὅρου πενίαν ὑποθέσεις, ἐ ὥσπερ τὸ ἀμείνον (ὥσπερ ἐκ σκοπὸς τῆς νομοθέτης) ὡσὲ ἡ τὸ χεῖρον φέρουσα. οἱ γὰρ πένητες, ἐλπίδι τῶν τόκων, ὡσὲ τὸ δάνειον ἀσθυμοῦσι, ἀφιεντ' δὲ νόμῳ τὸ μηδὲν ὄνειδος κέρδος ἐξάγειν ἐκ ἐν δανείσμασι, ἀφιλάνθρωποι πινὲς κ' ἀμείλικτοι πρὸς τὰς δεομένους τοιούτης φιλανθρωπίας κφθίζουσ'). ἐ μὴν ἀλλὰ κ' ὅρκων ἀσφάλησις, κ', κ' τὸ εἶκος, ἀβιτησὶς ἐν πεῦθειν ὁρᾶντες αἰτίαν λαμβάνοντα· κ' ἀπλῶς, ἀβ' τοῦ ἐπιπολάζουσιν ἐν βίῳ κρίσιν, ἡ δρεπὶ δὲ νόμου ἐ μόνον ἐσκ ὤφελε, ἀλλὰ κ' ἀσφαλίσασθαι. Οὐκ ἤχοντες αἰτιᾶσθαι τὸ νόμου ἐν τῷ τοῦ οἰκείων (μὴ ἠθοῦντ) ἀβ' τὸ, ὥσπερ εἶπον, μὴ ἐφικνεῖσθαι δὲ ὕψος αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ κρεῖττον πεῦσμεν ὀρθρομ· ἀνθορίζοντες, ἐπὶ τοῦτο τοῦ χρῆσιν τῶν δανείων ἀσφαλείας, καθὼς τοῖς παλαιοτέροις ἔδοξε νομοθέταις· φημὶ δὴ τοῦ ληξάσης ἀπὸ τέλους ἐκατοστῆς, ὅσαπερ ἐστὶ κεφάλαιον ἐν ᾧ· ἐπὶ ἑκάστῳ νομίσματι, ἀνὰ πᾶν ἔτος τοῖς δανειστοῖς εἰς κέρδος γινόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πζ'.
Περὶ δὲ ἐπὶ τόκῳ τοῦ χρῆσιν τῶν δανείων ἀσφαλείας τοῦ ληξάσης ἀπὸ τέλους ἐκατοστῆς.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΛΟΝ μὲν ἦν κ' σωτήριον, τοῖς δὲ ἀνθρώποις νόμοις ῥυθμιζόμενον τὸ ἀνθρώπινον, μηδὲν ἀνθρωπίνης ἀσθενείας παρεκβολίας ἐπικοῦσης τοῖς ὑψηλοῖς δὲ ἀνθρώποις· σὺν ἓν πάντες ἐπαρθῶμεν, ἀβ' ὧν θείᾳ νόμῳ τὸ ἀπήχημα διέξεσθαι, ἀλλὰ διαλείμματοι πάνυ ὀλίγοι τῆς ἀρετῆς ἡ ἀνάδυσις, ἀγαπητὸν εἰ κ' κ' νόμους ἀνθρωπίνης βιώσῃς. Τὰς λιτρώσεις τῶν δανείων τόκους παντεχῇ δὲ ἀνθρώπων ἡ ψῆφος ἀποκαλεῖται πίστευτ. κ' τοῦτο σωιδὼν ὁ ἀείμνηστος ἡμῶν βασιλεὺς κ' γονεὺς, τὸν κατὰ τοῦ ὅλου τῶν τόκων οἰκείᾳ διέγνω κωλύειν ψεπισμῷ γένῃ) ὑπὲρ τῶν δι' ὅρου πενίαν ὑποθέσεις, ἐ ὥσπερ τὸ ἀμείνον (ὥσπερ ἐκ σκοπὸς τῆς νομοθέτης) ὡσὲ ἡ τὸ χεῖρον φέρουσα. οἱ γὰρ πένητες, ἐλπίδι τῶν τόκων, ὡσὲ τὸ δάνειον ἀσθυμοῦσι, ἀφιεντ' δὲ νόμῳ τὸ μηδὲν ὄνειδος κέρδος ἐξάγειν ἐκ ἐν δανείσμασι, ἀφιλάνθρωποι πινὲς κ' ἀμείλικτοι πρὸς τὰς δεομένους τοιούτης φιλανθρωπίας κφθίζουσ'). ἐ μὴν ἀλλὰ κ' ὅρκων ἀσφάλησις, κ', κ' τὸ εἶκος, ἀβιτησὶς ἐν πεῦθειν ὁρᾶντες αἰτίαν λαμβάνοντα· κ' ἀπλῶς, ἀβ' τοῦ ἐπιπολάζουσιν ἐν βίῳ κρίσιν, ἡ δρεπὶ δὲ νόμου ἐ μόνον ἐσκ ὤφελε, ἀλλὰ κ' ἀσφαλίσασθαι. Οὐκ ἤχοντες αἰτιᾶσθαι τὸ νόμου ἐν τῷ τοῦ οἰκείων (μὴ ἠθοῦντ) ἀβ' τὸ, ὥσπερ εἶπον, μὴ ἐφικνεῖσθαι δὲ ὕψος αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ κρεῖττον πεῦσμεν ὀρθρομ· ἀνθορίζοντες, ἐπὶ τοῦτο τοῦ χρῆσιν τῶν δανείων ἀσφαλείας, καθὼς τοῖς παλαιοτέροις ἔδοξε νομοθέταις· φημὶ δὴ τοῦ ληξάσης ἀπὸ τέλους ἐκατοστῆς, ὅσαπερ ἐστὶ κεφάλαιον ἐν ᾧ· ἐπὶ ἑκάστῳ νομίσματι, ἀνὰ πᾶν ἔτος τοῖς δανειστοῖς εἰς κέρδος γινόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πη'.
Περὶ δὲ τὰς μὴ διγαμούσας πατέρας λαμβάνειν μοῖραν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΕΠΕΙ ὡσὲ τοῦ ἐπὶ πᾶσιν ὀπίσω καταλειπομένων τοῦ ὀμαζύγων ὑδὲν ἐπισημαίνομεθα πατέρων ὡσὲ ἐ ὑποδόλε, τὸν ἡ κ' ἀφαιρεῖσθαι τὸ βίον οὐ γαμετὴ λαμβάνοντι, ἀμοιβαίως τοῦ σωτηρίας· ὑδὲν τι κ' τοῦτο κατὰ-

κοινωνικῶν ὑμεῖς τῶν σπουδαίων ἀφηνότες, ἐρίζομεν, καθαπερ ἢ μάχης τινὸς ἕνεκεν, δίδωσι τοῖς γνωσταῖς τὸ ἀσύμβολον, τοῖς δ' ἀνδράσι πρὸς μὲν δεκτικὰς ἐλθοῦσι γαμικῆς συζυγίας, μηδὲν ἐξαίτιας λαμβάνειν παρὰ τῶν ἀφορμὴν τοῦ σπουδάσαι, δῶρα τὰ τοιαῦτα πρὸς ἀφορίζεσθαι τάττοις μηδὲν ἀπαιτεῖν· τοῦτο γὰρ τῶν μισθῶν ἀλλοκότου καὶ ὑποβολιμαίου, ἢ ὑπερπιπτούσης, ἐξαρκεῖσθαι ἐπὶ τούτῳ τὰ λαμβανόντα, ἀφ' ὧν πάντως ἢ κερδαίνειν, ἢ μηδεμίαν ζημίαν ὑφίστασθαι· εἰ δ' οὖν ἐξαιτεῖται ἢ μᾶλλον, ἀλλ' οὐδὲ δ' ὑποδύεται, μηπὶ τὰ οἰκεῖα ὁ ἀνὴρ διδῶται, μηπὶ τὰ γυναικεῖα ὑπάρξεως ἀπηλαττωμένου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ τϛ'.

* Περὶ τῆς πομπείας τῆς σωτηρίας ἢ ἐζώνας ἢ μισθώσεων ἢ τοῖς ἄλλοις παραπλησίοις ὑφιστάμενον ἑαυτὸν ἐπισκόπων, ἢ ἱερέων ἢ κληρικῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΟΥΣ πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν βῆμα ὑπὸ τῆς θείας ἀγαθότητος ἐξελεγμένους, ἐ μόνον τῆς ἄλλης αἰσχρότητος τὰ ἀμφιτίας ἄξιον καθαρεύειν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὁπόσοι τοῖς κοινοῖς καὶ βιωτικῆς ἐπισωσίγκει περίεργοι πράγμασιν ἀπάσης. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔξεστι τὰ ἄλλα τῆς ἀγωγῆς καὶ ἱερᾶς αἰτίας κειμήλια ἀφ' ἧς κοινὸς καθυβρίζεσθαι χρήσεως, τὰ αὐτῶν τρόπον ἠδὲ δ' ἀγωγὴ ὑπεραγείας τὰ ἐμπύλια κειμήλια κοινοποιεῖσθαι σεβοπικῇ τῇ κοινῇ συλλήσει, ἀλλὰ μόνοις οὖν ἢ ἀφιέρωσι παῖζει, τῶν ἀφιέρωσιν ἄρχαντον σώζοντα. λίαν ἄρα ἱερατικῶς ὁ τῆ θεοκρύπτων δόκησιν ψηφῶ τῆς σωτηρίας ἢ ἐγγυᾶς ἢ μισθώσεσιν ἢ τοῖς ἄλλοις παραπλησίοις σεβοτίμως ἑαυτὸν ἐπισκόπως, ἢ ἱερεῖς, ἢ κληρικὸς, τὰ ἱερᾶς λειτουργικοῦ πάξεως. οἱ γὰρ τῶν παρὰ δ' πομπείᾳ πνεύματος διδομένων αὐτοῖς πιμὴν ὕστερ ἀξιωθείζοντες, κ', τὸ ἑαυτῶν μέρος, τὸ ὕψος παπιώντες τὰ χάρατος, δικαίως, οἷα τὰ δύσγρατίας αἰτίαν ἄξιοι, ἧς τὸ μείζον οὖν αἰσθάνοι), τῶν ἀφαίρεσιν κατακείνοι). Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τῶν ἀκρότητα δ' πολιτεύματος τῆ θείων ὀνείρων ῥυσμοῦτων ὁ παρὼν βίος συτείνεσθαι ἀτονώτερος, ἐν οἷς οὖν ἀγνοεῖ τὸ ἀμφίτημα, οἷμαι οὖν ἔσῃ αὐτοῖς ἀπαρίσκον μετρίαν τινὰ δῶναι συγγνώμην τοῖς σφαλωμένοις. Ἀφ' ὧν ὑμεῖς οὖν ἀνυπομβετῶντες (ἄπτυρα) ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ἱερῶν θεσπισμῶν σωσπόρμοι, κ' ὧν μηδὲ πρόφασιν λοιδορίας ἀβελείπεσθαι τοῖς τῶν αὐτῶν κρατεῖν καθυβρίσει, ὀφείλομεν, τὰς τῶν οἰκείων πάξιν δεχειρεῖς, ἢ ἱερεῖς, ἢ ὅλως τινὰ κληρικὸν, ἀφ' σωσηγείας, ἢ ἐζώνης, ἢ τ' τοιούτων τρόπων ἀβετῶσας, ἀφορίζεσθαι κ' σχολάζειν ἐπὶ πᾶσι χρόνον δ' τὰ θεῖα εὐσρεῖν· ὧ ὕστως ἀξίων δ' ἀμαρτημάτ· ἐπιδέδυγμένοι μετάνοιαν, εἰς τῶν τ' θείων μετασχείσιν εἰσαγέσθωσαν, ἀκοίνης ἑαυτὰς ὦ τ' βιωτικὰς συλλήσεσι πρὸς τὰ ἐπιῶν πᾶσιν δυνάμις σωτηρίᾳ καθομολογήσωσιν. Εἰ δ' πάλιν τοῖς αὐτοῖς φαυλοβέζει καταλαμβανόμενοι, τίλιον ὡς ἀνίερος κ' ἀνάξιοι τ' ἱερᾶς ἐνεργείας ἀπαπωίσθωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πζ'.

* Περὶ τ' τῶν κύνας χολαζόντων ἱερέων κολάσεως.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΔ' ὅσοι τ' ἱερᾶς πάξεως κύνας χολάζεσιν, ἀδ' ὅσοι πρᾶγμα τολμῶσι μετρίας τινὸς ἄξιον δίκης. πῶς γάρ; οἱ γε ὀφείλοντες σωτηρίαν ἀμφοίας κ' ἀμεπακίνητα νοεῖ τ' πρὸς τὸ θεῖον ἐναπνίσεως, ὅσον αἰσθητὸν δυνατὸν φυσῇ, ἀχλέγεσι δ' ἀκριβῶ ἀμαρτεῖν. οἱ δ' ἀπὸ τότε κ' μονεργικάδεις ἐπείρᾳ) παιδίας; κ' τότες ὧν, κ' τὸ τόκερτον τ' θείων λογίων ψεύσμα, ἐνδικοι τ' ἱερατείας λοτόμενοζ. Πλὴν ἐπειδὴ κάκεῖνο φιλανθρώπως κελεύῃ, σεσωδοσεσάμενον, μὴ πωμοῦσιν, ὑφίστασζ τῶ κοινῶ. ὀφείλομεν κ' ἡμεῖς, τὰς ὁ τῶ κυνδύεσι τῶν ἱερῶν λῆξιν κύνδυνλοσύσης, ὁ μοναστηρίοις σεσωρίζεσζ· (τῶν δ' τοιούτων σεζέσεσιν ὁ τελεστὴς ὁμολογείτω χρόνον) κ' ἀπηχρώσης τῶ πλείσμαζι ὀφθείσης τ' θεραπείας, ἀπολύδοζ κ' τότος τῶν σεζτέρων χώραν. Εἰ δ' αὖθις ὁ τῆς πακτοῖς ἀγαπρίᾳ ἐμμονωτιάζεσι, οἷα δὴ ἀθύρμαζα, τ' παναγῆς τ' ὁκκλησιαστικῆς κοζεσέσεως παντελῶς ἐξωθεῖαζ κ' ἀποδάκτοζ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πη'.

* Περὶ τ' τιμῶζ τῶν ἱερῶν τ' πελεώσεως ἡμέρας πιῶν τ' ὕστερον ὁ τῆ ὁκκλησίᾳ ἀβλαμψάντων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΤΩ σεβασμίῳ τ' σεπτῶν δοσούλων θεσπίσματι σοβὲς δέξαι κ' τιμῶ ὁκπεφωνημένῳ τ' τε ἱερωτάτων ἡμερῶν, ἃ τὸ ἑορτάζειν ἡμᾶν τῶ τ' ὅλων δεσπότῃ κομίζεσι, κάκείνων ὁ ὅσην τάς τε αὐτῶν τότων τ' ἀοιδίμων νομοθρέφων κ' τ' ἄλλων κανόνων ἀγωνιστῶν (οἳ σφαγὰς οἰκείας τῶ δυσεβείαν ἐτροπώσαντο) τὰς πλεώσεις μιλνύσιν, ἀξίᾳ τυζάνοντ· κ' τότε σωνεπισωῶφθαι, ὥστ κ' τ' μετ' ὀκείνες ὁ τῆ ὁκκλησίᾳ ἀβλαμψάντων ζηλήτορ ἀνδρῶν, κ' φωτήρων δίκλω τὸ τ' ὁκκλησίας στρέμμα περίεσι κ' διάγμασι κεκαπυρσδυσάντων, μὴ ἀγερσίας μηδ' ἀνίορτος εἶναι τὰς μνήμας· τὸ λοιπὸν σεσοκαταληρῆντις, ζηαπίζομεν κ' τότων τὰς ἱερᾶς τ' πελεώσεως ἡμέρας πιαῖς ἱερογρεσὶ πρὸ κεζοσεμνύσαζ, ὧν ἐσί μ' τὰ ὀνόματα, Ἀθανάσιος, ὁ ὁ δρχιερεὺς ζεῦ σεβάσμιος· Βασίλειος, ὁ βασίλειος τ' ὁκκλησίας σεμνότης· Γρηγόριος, ὁ τ' θεολογίας ἐπώνυμος· Γρηγόριος, ὁ γλυκὺς τ' ὁκκλησίας ποταμὸς κ' ὑπέρλαμπρος· Ἰωάννης, τὸ παίζουσον σόμα δ' πνεύματος· κ' σοὶ τότοις Κύριλλος κ' Ἐπιφάνιος, ὧν κ' τὰ κατορθώματα κ' τὸ κλέος τοῖς εἰρηνικοῖς ἐφάμιλλον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πθ'.

* Περὶ δ' τὰ σεμνοπρεπῆ ἄκρου τ' ἱερᾶς δόλογίας μὴ ἐρρῶζ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ τὰ τ' ἰδιοθετήσεως πρᾶγμα τὸ ἀδιάφορον ἀβλαβὲς παρεῖδεν ἡ δεχαιότης, ἵν' χωρὶς δίκης κ' τελετῆς ἱερᾶς τελεῖζ νομίζεσα ἐδὲν ἧσσον ὀλιγωρεῖν· ὕτως ἔοικε κ' τῶν ἀκριβῶν τ' σεμνοποιεῖσθαι παρεωρακέναι κατάστασιν, κ' δίκα τ' νενομισμένης δόλογίας αὐτὸ συγχωρεῖν. ἀλλὰ τοῖς μ' δεχαίοις ἴσως ἂν φαίνοιτο τις δύρεθεὶν σεσαιρέσεως, ἡμῖν δὲ θεία χαλεπὸ φαίνεται πολλῷ κ' ἱερατέραν ἐπίδοσιν δ' βίᾳ καθεστηκότων προγμάτων, ἐδ' ἕτερον ἄξιον τ' εἰρημένων παραφθλῶμεν. Τοιγαρῦν, καθαπὲρ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως, ἱερᾶς ἐπικλήσεσι τῶν εἰσποιησίν σεβοφαίνει διορισάμεθα, ὕτω δὴ κὰν τὰ σωνοικέσια

in hoc nos consuetudinem innovandam putantes, statuimus, ut *quemadmodum* hactenus comparatum legibus fuit, mulieribus donatio propter nuptias detur: viris autem, si iterum matrimonium contrahant, nihil accipere liceat: sin prius matrimonium venerentur, in remunerationem hujus honorificæ voluntatis, ipsis unius liberorum portio secernatur: idque hac ratione, ut si illa donationem propter nuptias vel æquet [1] vel exuperet, eo quod aut lucrum, aut *saltem* nullum damnum sentiatur, hac accepta illi contenti sint: si vero non exæquet atque minor sit, neque de suo quicquam dent, neque è *diverso* ex mulieris bonis quicquam accipiant.

1 Vid. *Nov.* 20. *§. ead.*

Constit. LXXXVI.

* DE POENA EPISCOPORUM, SACERDOTUM, ET CLERICORUM QUI SE ADVOCATIONIBUS, SPONSIONIBUS REDEMPTURIS, ALIISVE SIMILIBUS DEDUNT. 2

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI à divina bonitate ad divinum sacrosanctumque altare delecti sunt, hos non modo à peccati turpitudine mundos esse, verumetiam à communis vitæ negotiis & molestiis vacare decet. Sicut enim alia incontaminati sacrique cultus monumenta vulgari contrectatione profanari non licet: ad eundem modum neque animata immaculati sacrarii ornamenta communi usu dedecorari, sed in quem ordinem consecrata sunt, in eodem consecrationem puram conservare convenit. Admodum igitur decenter Apostolorum, præconum Dei, decretum, episcopos, sacerdotes, & clericos, qui se advocationibus [3], sponsionibus [4], redempturis [5] idve genus aliis [6] rebus dedunt, sacro ordine denudat. Qui enim attributam sibi à sacrosancto Spiritu dignitatem adeo dehonestant, & quantum in ipsis est, sublimitatem gratiæ deprimunt, merito cujus beneficii magnitudinem non sentiunt, eo, ut indigni, privandi judicantur. Veruntamen quia nunc temporis hominum genus, quam ut ad constitutæ à divinis istis legislatoribus vivendi rationis apicem pertingat, imbecillius est: non ipsis (ni fallor) displiceat, si quatenus id delictum omnino venia indignum non est, modicam quandam ipsi veniam impertiam. Certe idcirco, non quod contrarium (quod absit) statuere, sed potius quod sacram sanctionem sequi, nullasque illis qui ab illa condemnantur, excusationum tergiversationes relinqui velimus: decernimus, ut si aut primarii [7] inferioresve sacerdotes, aut omnino clericus quispiam, vel præstando [8] in litibus patrocinio, vel spondendo, vel alio simili modo de sui ordinis dignitate detrahant, excommunicentur, & ad aliquod tempus à celebrandis sacris supersedeant. atque ubi ita pro delicto dignam pœnitentiam egerint, promisso facto, se ab humanorum negotiorum commercio pro viribus deinceps mundos conservaturos, ad sacra tractanda denuo introducantur: & si iterum iisdem rebus se polluere deprehendantur, omnimodo ut profani & indigni à sactis functionibus abstineant.

2 *Nov. Just.* 123. *c.* 6. *l.* 17. *Cod. de episc. Can.* 6. 19. 80. *apost. Phot.* 8. *Nomocan.* 13.

3 Συνηγορίας. *Scr. Nov. Justin* 123. *c.* 6. prohibet episcopum ἢ διοικητὴν ἢ ἐντολέα δίκης εἶναι.

4 *Can.* 19. *apost. d. c.* 6.

5 Μισθώσεων. *Scr.* eodem modo *Justinianus Nov.* 123. *c.* 6. vetat episcopum & clericum μισθωτὸν τινῶν ἢ ἀλλοτίων κλήσεων εἶναι. *can.* 3. *can.* 4. *Synodi Chalcedonenses: c.* 16 *synod sept. Carthaginienses.*

6 Secularibus. *canon.* 6. *apost.* publicis administrationibus. *can.* 80. *apost.*

7 Ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς.

8 Διὰ συνηγορίας. Adde *Photium* 8. *Nomocan.* 13.

Constit. LXXXVII.

* DE ECCLESIASTICORUM ALEA 9 LUDENTIUM POENA 10.

Idem Imperator eidem Styliano.

JAM vero qui sacri ordinis homines aleæ [11] vacant, neque hi rem modica aliqua pœna dignam audent. Quid ita? Nam cum tranquilla mente animoque à contemplandis rebus divinis immoto, quantum humanæ naturæ possibile est, summo isti bono inhærescere deberent: è contrario ad juveniles lusus deproperant. Quos etiam à sacerdotio succidi, secundum divinum sacrosanctorum Apostolorum [12] decretum, par est. Verum quoniam id, ipsum etiam præscriptum mitigat, ut qui non desistunt, pœnam subituros addat: statuimus nos quoque, *ut qui* aleæ lusu sacram sortem contaminant, in monasteria relegentur: (quam tamen relegationem triennale [13] tempus finiat) *& quando* delictum satis expiatum videbitur, in pristinum statum restituantur. At si rursum in fritillo vane tempus terere instituant, tanquam piaculares ex sacrosancto ecclesiastico statu omnino exturbentur, ab eoque profligentur.

9 Dixi ad *l.* 25. *l. ult.* §. 1. §. 3. *ibi, aut cubicare. C. de episc. aud. l.* 3. *C. de aleatoribus. Novell. Justin.* 123. *c.* 10. adde 3. *Eccl.* 2. *c.* περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πρεσβύτερων. adde *Photium* 9. *Nomoc.* 27.

10 Emendæ *canonem* 41. *apostol.* quo aleatores episcopi, aut presbyteri penitus deponuntur. Depositionis enim loco triennalis infligitur in monasterium relegatio.

11 Κύβοις. *Scrimg.* adde *dict.* §. 3. *ibi aut cubicare.*

12 *Canon.* 41. 42. *apost.*

13 *Ut Nov.* 76. *§. ead.*

Constit. LXXXVIII.

* CELEBRIBUS QUIBUSDAM IN ECCLESIA VIRIS FESTI DIES CONSTITUUNTUR. 14

Idem Imperator eidem Styliano.

VEnerabili sacrosanctorum Apostolorum decreto [15] (quod promulgatum est ad gloriam & honorem sacratissimorum dierum, quibus omnium Domino feriamur, & illorum qui horum ipsorum celebrium legislatorum aliorumque victoriosorum pugilum, qui morte sua impietatem in fugam verterunt, consecrationem significant) quum hoc quod conjungatur dignum sit, ut nempe horum divinilorum virorum etiam, qui post illos in ecclesia claruerunt, luminariumque instar ecclesiæ firmamentum rebus gestis atque documentis illustrarunt, memoria solenniter celebretur: nos quod deest, adimplentes, sancimus: Ut horum etiam sacri consecrationis dies convenientibus honoribus colantur, quorum hæc sunt nomina: *Athanasius* [16], inclyti ille in principibus Dei sacerdotibus nominis: *Basilius* [17], regium illud ecclesiæ decus: *Gregorius*, cognomine Theologus [18]: *Gregorius* [19], dulcis ille & illustris ecclesiæ fons: *Joannes* prorsus illud spiritus aureum [20] os: unaque cum iis *Cyrillus* [21] & *Epiphanius* [22], qui præclaris facinoribus gloriaque illis pares sunt.

14 Adde *Nov. Emanuelis Comneni c.* 2. *J. Balsamonem ad* 7. *Photii* 1.

15 De die dominico vid. *can. apostol.* 65. Paschatis *c.* 7. Pentecostes *c.* 36. Festis *c.* 1. *num.* 52. 67. 70.

16 Alexandrinus, cujus extat symbolum.

17 Archiepiscopus Cæsareæ Cappadociæ.

18 Ὁ τῆς Θεολογίας ἐπώνυμος.

19 Nyssenus forte fuit & alius conomento Thaumaturgus, item & alius Damascenus.

20 Τὸ παίζουσον σῶμα. intelligit Chrysostomum.

21 Alexandrinus, *l.* 3. §. 3. *C. de summa trinitate.*

22 Episcopus Constantiæ, provinciæ Cypri.

Constit. LXXXIX.

* NE MATRIMONIA CITRA 23 SACRAM BENEDICTIONEM CONFIRMENTUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum adoptionem promiscue habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine 24 precibus sacrisque ceremoniis peragi lege permitteret, non tamen illam se parvi pendere putabat: ita & absolutam matrimonii constitutionem, dum id citra 25 jam receptam 26 benedictionem 27 iniri sineret, neglexisse videtur. Sed veteribus istius voluntaris fortasse ratio inveniri possit: à nobis vero, cum divina gratia ad honestius multo sanctiusque vitæ institutum jam res comparatæ sint, neutrum dictorum negligi convenit. Itaque *quemadmodum* adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici præcipimus [28]: sic sane etiam sacræ benedictionis [29] testimonio matrimonia con-

23 Adde 4. *Harmen.* 4. *Nov. Alexii Comneni c.* 9. *J.*

24 Χωρὶς ἱερῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς. *Scr.* adde *Nov.* 24. *J. ead. Nov.* 98. *in pr. J. ead.*

25 Imo, non citra benedictionem. vid. quæ dixi *Nov. Just.* 74. *c.* 4. §. 1. *ibi ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem conficiat, &c.*

26 Usu scilicet. 27 Νενομισμένης εὐλογίας. 28 *Nov.* 74. *§.* 29 Jubet Leo benedictionem nuptiis adhiberi: quem ritum probat ex adoptionis solennibus *d. Nov.* 24. illud constat, apud Ethnicos sacramenta ignis & aquæ nuptiis adhibita, *l. pen. in fin. ff. de don. inter virum.* Apud Christianos Deus nuptiarum conciliator creditur *Marc.* 10. conjugia precibus & benedictione confirmata fuisse apud veteres innuit historia Tobiæ 5 7. 8. & Euaristus refert 30. *q.* 5. *c.* 1. Non aliter legitimum conjugium esse, quam si suo tempore sacerdos taliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote factis benedicatur. & Tertull. 2. *ad uxorem* Unde sufficiam, inquit, ad enarrandam tantam felicitatem matrimonii, quod ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renuntiant? Concilio Carthaginiensi 4. *c.* 13. constitutum, ut sponsus & sponsa in templum deducantur ad benedictionem sacerdotis recipiendam. Ambrosius 9. *epist.* 70. Ipsum, inquit, conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oportet. Scholiast. *Harmenop.* 4. *tit.* 4. negat nudo consensu matrimonium contrahi: ita ut nisi sacrum Dei verbum fuerit recitatum, neque nuptiæ consistant, neque prohibeantur contrahentes a se mutuo separari. Idem probatur ab Innocentio III. *c.* 4. *extra de sponsalibus.* Illud notandum est, proclamationes (quas Banna Longobardico vocabulo appellat *c.* 27. *extra de sponsalib. c. ult. de clandestin. de sponsa c. ult. qui matrimonium accusare*) in ecclesiis fieri solitas. Pompam quidem non requirit in nuptiis *l.* 22. *C. de nupt.* sed tamen eodem *tit. l.* 24. dicitur, non aliter conditio nuptiarum evenisse, quam si nuptiarum accesserit festivitas. Tridentina synodus *sessione pen.* requirit præsentiam parochi & duorum vel trium testium. Rogerius Rex 111. Neapolit. *const.* 22. matrimonia sine sacerdotali benedictione publica (maxime inter nobiles) vult esse clandestina & illicita: nec illo casu testamento vel intestato, nuptias hujusmodi contrahentibus, succedi; mulieres ipsas dotes amittere; nisi viduæ sint & nubant. adde *de clandestinis matrimoniis Extr.* De clandestinis nuptiis dicam ad *l.* 7. *C. de nupt.*

confirmari jubemus. Adeo, ut, si qui citra [1] hanc matrimonium ineant, id ne [2] ab initio quidem ita dici, neque illos in vitæ illa consuetudine matrimonii jure potiri velimus. Nihil enim inter cœlibatum & matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Conjugalis vitæ desiderio teneris? Conjugii leges serves necesse est. Displicent matrimonii molestiæ? Cœlebs vivas, neque matrimonium adulteres, neque falso cœlibatus nomine culpam prætexas.

1 Ἱερᾶς εὐλογίας μυστηρίῳ. *Scrimg.* ut superius dixit χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς, & δίχα τῆς νενομισμένης εὐλογίας.

2 Non est matrimonium cui sacrorum benedictio defuit.

Constit. XC.

* UT QUI TERTIUM [3] MATRIMONIUM CONTRAHUNT, SACRI CANONIS [4] POENAE [5] OBNOXII SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Oportebat nos, cum divina manu formati menteque ac ratione præditi simus, quorumdam brutorum præstantiæ non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehensione vacat, neque à justis vituperationibus libera est: sed tanto obnoxior, quantum brutali naturæ rationabilis prudentia antecellit. Oportebat (inquam) homines, cum in aliis, tum præcipue in castitate matrimoniali à brutis [6] non vinci. Multa autem brutorum animantium genera [7], conjuge mortuo, perpetuam viduitatem amplectuntur, alteriusque nuptiis priores velut congesta terra obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non esse (quanquam turpissima sit) existimans natura, primo matrimonio contenta non est, sed nullo pudore tacta ad secundum etiam procedit: quin cum illam hic saltem sistere deberet, non tamen id facit: &, quanquam per sacram legem non liceat, à secundo matrimonio ad tertium prorumpit: haud dubie constituram in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemptui habens: idque eo etiam magis quod civilis lex, qua nescio de causa, Spiritus pœnam constituentis decreto non consentiat, sed hos à reprehensione porro liberat, qui post alterum matrimoniale consortium à matrimoniis abstinere nolint: idcirco nos quæ Spiritui placent sequentes, statuimus, *ut qui* ad tertium matrimonium pervenerint, pœnæ quam in ipsos sacer canon [8] promulgavit, obnoxii sint.

3 De tertiis nuptiis, vide constitutionem Porphyrogennetæ Τῶν. *l.* 1. *c.* 2. *vers. ni autem*].

4 *Idem.* sc. Neocæsariensis.

5 Tempus aliquod pœnitendi Bigamis & Trigamis imponitur. Illud adjiciendum *d. c.* 3. & *c.* 7. *ejusdem synodi*, vetari presbyteros interesse nuptiis ejus, quæ secundo nubit. privabant enim nonnulli benedictione secundas nuptias. vide *Augustin. ser.* 243. *Ambros. in cap.* 7. 1. *ad Corinth. & in* 3. *cap. primæ ad Corinth. concilium Lateranense sub Alexandro* 3. *tit de secund. nupt. c.* 1.

6 Hinc illud Nazianzeni, τὸ πρῶτον συνοικέσιον νόμου· τὸ δεύτερον, συγχώρησις· τὸ τρίτον παρανομία· τὸ τέτρατον, κοιρίδιος βίος.

7 Ut turtures.

8 *Canon* 3. 7. Neocæsariens. *Synod. l.* 31. *q.* 1. *c. de bis qui Basilius c.* 4. *ad Amphilochium, ubi vide Balsamonem.*

Constit. XCI.

* UT CONCUBINAM HABERE NON LICEAT. [9]

Idem Imperator eidem Styliano.

Neque minus ea lex [10], quæ probrose cum concubinis immisceri non erubescentibus id permittendum judicavit, honestatem susque deque habuit. Ne ergo hoc legislatoris erratum dedecore nostram rempublicam afficere sinamus. Itaque lex illa in æternum sileto. Ab illa enim non modo religionis [11], verumetiam naturæ injuria secundum divina Christianisque convenientia præcepta prohibemur. Et quidem si cum fontem habeas, sobrie inde haurire divino præcepto moneare: qua ratione, cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? Tum tametsi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes. Cæterum vitæ consortem invenire difficile non est.

9 Concubinam habere non licet, *ut hic.* & ita abrogatur *tit ff. & Cod. de concubinis.* lex 13. *ff. de adult. & similes.* Olim quidem constante matrimonio, concubinam habere non licuit. *Nov.* 18. *c* 5. *Nov.* 89. *c.* 12. §. 5. Cæterum concubina a meretrice discrepat: concubina unius tantum consuetudine utitur: meretrix vero plurium. Concubina cum uno tantum peccat, meretrix cum pluribus. *Balsamon ad canon.* 26. *episc. Basilii ad Amphilochium.* Goth. Vid. Goedd. *ad l.* 144. *ff. de V. Significat.* Ans.

10 *ff. & C. de concubinis.*

11 Concubinatus jure divino reprobatur. adde *Clar. 5 sent.* §. *fornicatio.* vid. *& in pr.*

Constit. XCII.

* DE POENA EJUS QUI ALIQUEM DEDITA OPERA EXCÆCAVIT. [12]

Idem Imperator eidem Styliano.

Tametsi aliter quam veteres leges [13] sanciant, de eo qui alteri violentis manibus oculos effodisset, cum ipse judicio interesset, à nobis sententia lata sit: numquam tamen in legem illam transformare animus fuit. Nonnihil enim misericordia moti (id quod ipsa res etiam indicat) tunc ita judicavimus: Quoniam oculi, ei qui illos amisisset, restitui non possent, eum qui id damni dedisset, quanquam qui idem patereturus, dignus esset, in eandem esse cæcitatem conjiciendum non putavi. Interim tamen tantam pœnam constitui, ut qui oculos eruit, ejus signa ferat: & cui eruti sunt, in tanta calamitate adeoque profunda cæcitate, ex laboribus ejus, qui illa ipsum affecit, aliquam consolationem habeat. Verumtamen, licet ita judicatum esset ex re judicata legem facere (quemadmodum dixi) non tamen animus erat. Sed quoniam qui [14] inter sacra nostra officia relatus est (cujus ego qua ratione postulationem rejiciam?) illam sententiam, quod mitis sit, inter leges collocari petit, quo deinceps, si quando tale quippiam incidat, qualiter in præsenti in injurium pœna constituta est, taliter ea res dijudicetur: postulato paremus, judicialeque decretum legis auctoritate donamus. Si quis ergo cujusquam visum læserit, hunc, si unum oculum ademerit, uno similiter eodemque privari, ac talionis pœnam subire jubemus. Si vero ambobus oculis maleficas manus injecerit, quoniam hic pœnæ æqualitas, neque cui nocitum est, prosit, (quæ [15] enim in hoc cæco utilitas est, si alius etiam cæcus sit) neque pœnæ obnoxio, tametsi non immerito, tamen acerbius quam par sit (cum cæcis nihil miserius sit) inferatur: jubemus, ne æquabiliter, sed diverso modo pœna procedat: ita ut & maleficus puniatur, & qui læsus est, utilitatis quiddam sentiat. Hunc autem in modum legem concipimus. Quicumque amborum [16] oculorum jacturam alicui intulerit, quo sceleris sui notam ferat, ipse uno [17] orbator. Et quoniam scelerata manu mutilari ipsum æquum esset, pro manus amissione bene bonorum suorum mulctator: eumque in acerbæ vitæ consolationem, cui eruti sunt oculi, accipito. Atque sic cæcus quidem inde quod ad sustentandam vitam sumptus accipiat, modicum quodpiam calamitatis lenimentum sentito: ille vero in facinoris sui pœnam, ut dictum est, tum altero oculo, tum bonis privator, pro manuum mutilatione. Et hunc quidem ad modum, si reus dives sit, pœna procedito. At si omnino pauper [18] sit, atque in angustiis vitam agitet, neque quicquam illi qui ipsius violentia in miseriam conjectus est, in compensationem dare possit: similis tum calamitatis & socius & particeps esto, orbatusque utroque [19] lumine cæcus vivito. Si qui vero in scelere maleficio opem [20] tulerint, si quidem manus rei admoverint, simulque oculos effoderint, eundem ad modum & ipsi puniuntor: at si ne una manus in oculos conjicerent, caverint, aliud autem quodpiam auxilium in facinus contulerint: his ad corporis verberationem, cute tenus tonsionem, trientisque bonorum mulctam pœna sistitor. Qui vero cæcitatis auctores sunt, prædictis pœnis subduntor.

12 Extat epitome apud *Harmenopulum* 6. *tit.* 1. §. 6. explicare videtur pœnam talionis, de qua *Exod.* 21.

13 Mosis forte, *Exod.* 21. aut XII. tabular. de qua ad easdem dixi.

14 Ὁ τῶν ἐν τοῖς θείοις ἡμῶν ἀποχρεμάτων. *Scr.* forte intelligit sacrorum officiorum magistrum.

15 Ut desit utilitas excæcato, interest tamen excæcantem alium, pœnam gravissimam talionis pati, ut cæteri ab hujusmodi petulantia, metu gravissimæ pœnæ deterreantur.

16 Qua pœna dives afficiatur, qui ambos oculos alteri effodit.

17 De pœna unum oculum alteri excæcantis. Sic unus oculus pro primo furto eruebatur apud Langobardos, *l. si quis latro de latronibus in legibus Langobardorum.*

Constit. XCIII.

* UT SI SPONSA EX ALIO GRAVIDA [21] DEPREHENDATUR, SPONSALIA RESCINDI POSSINT. [22]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem veteres qui de sponsalibus tractarunt, quo nescio modo ea de re non absolute præceperunt (sive quod hoc de quo nunc sanciturі sumus, inter causas dissolvendorum sponsaliorum

18 Qua pœna afficiatur pauper, qui ambos oculos alteri effodit.

19 De pœna excæcationis utriusque oculi. Eadem olim pœna plectebantur sacrilegi, *l.* 11. *in fin. ff. ad l. Jul. pec.* Wisigothorum lex statuerat, oculos erui patri, vel matri, qui ab ortu necem gestati uteri procurasset, *l. ult. de exc. bom. pa. l.* 6. *C. Wisigoth. tit.* 3. Locrensium quoque lege lata à Zaleuco adulterum utroque oculo privari oportebat 5. *Val.* 6. Exempla regum & principum excæcatorum pete ex historicis.

20 Qua pœna afficiatur, qui alteri excæcando vel manuum opem præbuit, vel consilium dedit.

21 Adde 4. *Harmenop.* 1. §. 27.

22 Videtur reduci quodammodo versiculus 13. 14. & seq. *Deut.* 22. Severior tamen fuit lex Mosis, ut quæ sponsam stupri compertam lapidibus vellet obrui: sed tamen hæc constitutio pertinet ad sponsam non tantum stupri, sed gravidam compertam, vid. *Harmenop.* 4. *tit.* 2. περὶ λύσεως μνηστείας. adde quæ scripsi ad *l.* 11. §. 1. *ff. de cens. emp. l.* 11. §. *si quis virginem* 5. *ff. de act. empt.*

τῇ μαρτυρίᾳ τ' ἱερᾶς εὐλογίας ἐρῤῥᾶσθαι κελεύομεν. ὡς ἔνθα γε μὴ ὁρῶν τοῦ συνοικεῖν βιαιομένους τοιούτῳ διαστῆσαι ἁρμοχῇ, ἐάν τῶν ἀγχίθι φθήσῃ συνοικίσιον, ἀσὶ ἐπιτρέψῃ τ' τοιοῦτο δίκαιον ἡ ἀσαμίας καὶ γάμου σὺν ἴσῃ δίρριν ἀκριτηρίστον τὸ κινόμενον. ἦσι σοι γαμικῆς πολιτείας ἔφεσις; ἀνάγκη τὶ γάμου πρεῖν. ἀλλὰ παρέχῃ γάμε τὸ πρόγματος; διοικείτω σε ἀσαμία· καὶ μήτε γάμου κιθδαλεύσῃς, μήτε ψεύδου τῶν ἀσαμίαν ὑπηκρίζοι σοι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πί'.

* Περὶ τ' τὰς εἰς τελεσμίαν κατεσκάνδας τῇ σὺν τ' ἱερᾷ κοινοπάθᾳ ποινῇ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Εἰ δὴ πλάσμα τ' θείας ἡμῖς παλάμης καὶ νοῒ καὶ λόγῳ πεπιμπλόμενοι μὴ τ' πρωτεύσης ἐν τισιν ἀλογίας δρατῆς ἡτιῶμεν, ἐ γ' ἔξω κατηγείας τὸ ἥτημα, ἀδὲ μώμων δικαίων ἐλεύθερον, ἀλλὰ τοσοῦτον ὑποδίκου ὅσον τ' ἀλόγου φύσεως ἡ λογικὴ ἐξεῖ τὸ ἀμείνων. ἴδει ἔν τε τὰ ἄκρα καὶ σὺν τοῖς γαμικοῖς μὴ τὸ ἔλαττον τ' σὺν αὐτοῖς σωφροσύνης πρωτεῖον ἀνῃρῆσθαι. πολλὰ γ' τ' ἀλόγων, ἔ ὁμοζύγῳ πρατοφθαρέντ', ἀβίῳ τὸν χηρεῖον ἀναπαύζ'), καὶ δὺ τέρρις σὺν ἐβέλῃ γάμοις τ' πρῶτον ἅπαξ κεκλιγκυῖαν. Ἐπεὶ γ' τὸ τοιοῦτον ἤτιαν ἡ φύσις ἀ βαρεῖαν νομίζουσα, κρίτοι βαρυτάτῳ, τῇ πρώτῃ σὺν δρκεῖται γαμικῇ ὁμιλίᾳ. ἀλλὰ καὶ πρὸς δὺ τέρρις ἀδὲ αἰδημόνη χωρεῖ· καὶ μέχρι τύτε τὸ ἑαυτῆς ὤφελεν ὀείλειν ἐλαττώμας ἀλλ' ὄχ ὅτε ποιεῖ, ἀλλ' ὅτε συγγνώμιλα ἐξ ἱερᾶ νόμε ἐπὶ τῷ ἐλαττώμᾳ λαμβάνῃ. καὶ πρὸς τέλτον γάμον σὺν γ' δὺ τέρρις πρὸς ἀγᾶ'), τῷ μὴ δίκιλο σὺ τύτε ἀπιτηθῆναι, καὶ τ' κειμήλιος ἐπὶ τῷ τρίτῳ ἐπιτιμήσεως κωλυθρογήσασε. μάλιστα γὰ καὶ πολιτικὰ νόμε σὺν οἶσί, ὅπως μὴ συμφωνεῖν ἐθελήσωσι· τὰ δὲ γάμε τ' ἀ πρόμασ', ἀλλὰ μέμψεως ἀφιέντ'· τὰς μὲν ἐξ δύτερας μανικῆς μὴ τερπάνδρας κοινωνίας. Τοιαρᾶν ἡμεῖς τοῖς τῷ πρόμῳ δικῆσι ἐποδμοι, ὀείζομεν, τὰς εἰς τριγαμίαν κωλυσάνδας, ὑποκεῖσθαι τῇ δίκῃ ἴσπερ αὐτὸν ὁ ἱερὸς κανὼν ἐξενίσοχεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιά'.

* Περὶ δ' μὴ συμφθείρεσθαι παλλακαῖς.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἀπὸ τ' αὐτῆς ἀδιαφορίας καὶ τὸν σὲν παλλακαῖς κείσιν ὀρᾶται παιδίῳ ὁ τοῖς ἤτοις ἐπιῤῥώνας συμφθείρεσθαι παλλακαῖς σὺν αἰδημόνοις συζυγῶν νόμῳ. σὺκῶν ἀδὲ ταύτῳ δ' νομοθέτᾳ τῷ ἁμαρτίαν ὑβείζειν τῶν ἡμετέρων πολιτείαν ἐῶμεν. Ἀλλ' ὁ μὲ αἴδιος ἐχέτω σιγλύ. Ἡμῖν δ' ἀπειρόδις') (κ' τὰ θεῖα κ' πρέποντ' ἐν χριστιανοῖς ἐπαλήμῳ) ἡ τοιαύτη ὕβρις ἀ μόνον τ' πίστεως, ἀλλὰ κ' τ' φύσεως. Εἰ μὲ γὰ, κ' τὰ λόγιον, οἰκεία ὑπάρχῃ πηγὴ, σὲ τ' οἰκείων ἀπαρύειν σωφρόνως (ὅθεν ἔξεσι καθαρῶν ἀπαρύεσθαι ναμάτων, σὺ πρεκλίνεις τ' βόρδορον) εἰ δ' ὄχ ὑπάρχῃ, ἀλλ' σὺκ ἔχῃ τ' ἀπορρήτων ἡ κτήσις· ἀ χαλεπὸν ἢ τῶν κοινῶν δ' βίᾳ δύρειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιβ'.

* Περὶ δ' σκτροφλόσεως ἐκοτί.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Εἰ κ' ἄλλως ἡμῖν ὠφεῖ δ' τὰς ὀφθαλμὰς χρσὶ βιαιοτάτοις ἐξορύξαντ' τῷ πρὸς ἀμφισβήτησιν αὐτῷ καθιστάμενον ἡ κρίσις ἐξέλθοιχθη, ἦ ὡς αἱ παλαιοὶ νόμοι ἰσαπίζουσιν· ἀλλ' ἐν σὸν πλῆθει κ' ἀφήσειαν εἰς νόμον τῶν τοιούτων ἀμφιτυπῶσιν κρίσιν. σκεῖθη μὲ γὰ ἡμῖν, ὥσπερ ἐν ὀκείᾳ, συμπαθέσερόν πως ἐπὶ τῷ πάθῃ ἀφατεθειμένοις. κ' ἐπειδήπερ σὺκ ἐνὼν ἀνακαλεῖσθαι τῶν ζημίαν τ' ὀφθαλμῶν τῷ τέτε ἀπολωλεκότι, ἴγνωμ μὴ τ' ζημιώσαντα, κἂν δίκαιο ὑπάρχειν τῶν αὐτῶν ζημίαν, τῷ ὁμοίᾳ σκότᾳ πρεθαλεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ὀείσαι τῶν εἰσπραχθαι, ὥστε κ' τ' πρέξεως φέρειν σημεῖα τ' πιμωρίας, κ' τ' παθόντ' παραμύθιόν τι, ὡς σὺ τοιαύτῃ συμφορᾷ κ' βαθεῖ ὕπνῳ σκότ', σὲ τ' πόνων κεκτῆσθαι δ' τὸ σκότ' αὐτῷ δημιεργήσαντ'. Ἀλλὰ γὰ εἰ κ' ὅτι κέκελ'), σὺν ὦ, ὥσπερ εἶπον, γνώμη τὸ κελθὲν ποιεῖν νομοθέτημα. ἐπειδὴ γ' ὁ τ' σὺ τοῖς θείοις ἡμῶν ἀποφερόμβρ', (ἔ ἐγὼ πῶς ἂν ἀποπίμψαιμι τῶν ἀξίωσιν;) εἰς νόμους ἀξιοῖ τῶν τοιούτων κρίσιν ἀφασκοδοβῆναι, ἀφ' τὸ τ' ἀμβλέπεσθαι φιλανθρώπων, ὡς ἂν λόγ' γ' δ' νοῦ, εἰκοτί τι συμπίσοι τοιούτων, τοιούτης ἐπιτρόπῃ) ἀφακρίσεως, οἷα κἂν τῷ παρρησίᾳ τῷ ἀδικήσαντι ὦρεται ἡ ζημία· πειθόμεθά τε τῇ φωτοσκῇ, κ' τὸ δόγμα ὀείζομεν. Τοιαρᾶν εἰ τις ποτὲ εἰς ὀφθαλμὸν ἐπένεγκοι τινὶ ζημίαν, τῶν κελδόμεν, εἰ μὲ ἕνα, τῷ ἐνὶ κ' αὐτῷ ζημιᾶσθ', τῶν ἴσῳ τοιαύτῳ δίκιλον· εἰ δ' κ' δύο τὰς κακέργως ἐπιβάλῃ χείρας, ἐπειδήπερ σύντομόν τὸ ἴσον τ' ζημίας ἄτε τῷ ἀδικηθέντι πρὸς ὄνησιν, (τίς γὰ ὄνησις τῷ σὺ σκότ' ζῶντι, εἰ κ' ἄλλον τὸ ἴσον ἔχοι σκότ';) κ' τῷ σκόχῳ τ' δίκης, εἰ κ' μὴ ἀδίκως, ἀλλ' ὁμως ὁ βίᾳ ἀδίκωτ'. ἐπειδὴ τοῦτο ἄτυ, κελδόμεν μὴ κ' τ' ἴσον λόγον, ἀλλ' ἑτέρως πρεφέρεσθαι τῶν ἐκδίκησιν, δι' ὧν ὁ, τε πεποτηδρμβρ' πμωρηθήσε'), κ' ὀνήσεταί τι ὃν ἡ πονηρία λελοίπκε. νομίζομεν γ' ἄτως, ὁ ἀμφοτέρων ὀφθαλμῶν τινὶ τῶν ζημίαν ἐπενεγκών, ἰατῆρε μὲ τ' ὀφθαλμῶν κ' αὐτὸς ἀποτρεῖσθαι, ὡς ἂν εἴη σημεῖον φέρων τ' οἰκείᾳ ποτηρδμβτ'. ἐπεὶ γ' κ' χειρὸς ὀφείλ' τ' ἀνοσίᾳ τῶν ἐκτομίαν, ἀντὶ τ' ζημίας τ' χειρὸς, τ' ὑπαρχόντων ζημιῶσθαι τῶν δημοσίαν, κ' ταύτῃ εἰς παραμυθιον δ' βίᾳ ὁ ὑπ' αὐτῷ σκηπὶς τὰς ὀφθαλμὰς λαμπαδεύτω. κ' ἴσῳ ὁ μὲ αὐτὸ δ' σὺ σκότ' βίᾳ, ἐξ ὧν τῶν πρὸς τ' βίον λαμπάδ' χορηγίαν, βρσκεῖάν τινα τ' συμφορᾶς ἀποφερόμβρ' ἄνεσιν· ὁ γ', ὥσπερ εἰρή'), δίκιλο τ' πονηρίας, τῶν τε ἰατρὸν ὀφθαλμῶν σκηπτῶ, κ' τῶν τ' πρόσθεν ἀφαίρεσιν αὐτὸ τ' τ' χειρῶν ὑπεχέτω ἀφαιρέσεως. ἀλλ' εἰ μὲ τ' δύπορον εἴη, ἄτως ἡ ζημία πρόσαντέτο εἰ σὶ, ὡς εἰκὸς, τ' λόπορον κ' σὺ τενῶ τ' βίον σκλάσων, κ' μηδέμιον δεδωκηκόν τ' συμφορᾶς ἀντισήκωσιν παρεχεῖν τῶ ἀφ' τ' σκείνε βιαιότητ' ὑπ' αὐτῆς πρεσεσιγισμένῳ, γινέσθω κ' ἄτως τ' παρεγκλησὶς συμφορᾶς κ' κοινωνὸς κ' μεσεγὴς, κ' τ' βίον ἐχέτω σὺ σκότ', τῇ ἀμοφοτέραν τ' ὀφθαλμὼν σκκοπῇ. Καὶ εἴ τινες ὁ τῷ κακεργήσαντι κακεργήσαιεν κ' πρὸς τῶν πρᾶξιν σωπήσαντες, εἰ μὲ αὐτόχειρες γένοιασι δ' κακὸς, συνεξορύξωντες τὰς ὀφθαλμὰς, παραπλησίως κ' αὐτοὶ κηλαζέσθωσαν· εἰ δ' ἀπέχοιντο μὲ δ' πὰς χεῖρας τοῖς ὀφθαλμοῖς συνεπιβαλεῖν, ἀλλὰ δέ τινα συνέργειαν παρέχοιν τῷ πανεργοδμβτι, τοῖς μὲ ὀείζεσθ' τῶν ποινῶν μέχρι τ' εἰς τὸ σῶμα πληγῶν κ' τ' σὺ χερὶ κυρείας, κ' τῷ τρίτῳ μέρει τ' τ' ὑπαρχόντων ζημίας· τὰς δ' αὐτεργὰς κ' τ' τυφλώσεως, τοῖς ἀσεμερημβροις ὑποκεῖσθ'.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιγ'.

* Περὶ δ' λύσεως τ' μνησείας τῶν τῶν μεμνησδμβρίων ἀσυνδιαφθαρέσιν ἑτέρῳ ἐλέγχεσθ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ τοῖς ὀρχείοις τὰ ὠφεῖ μνησείας διορισαμβρίοις σὺκ οἶσί' ὅτ' πνα τρόπον σὺν εἰς τὸ ἀκριβὲς ἔχῃ τὸ διωρισμβρα, εἴτε μὴ βιαληθέντων συμπαθεῖν κ' τότε ὠφεῖ δ' νῦν μέλλομεν ἰσαπίζειν, σὺν τοῖς ὠφεῖ μνησείας διαλύσεως.

ἀφανίσωσι· ἢ μὴ γεγονυῖάς φασι τοιαύτας ὑποθέσεις νῦν ὑπὸ τοῦ παρόντος φανῆναι; νόμου τῶν ἐκθέσει ἀπαιτεῖ ἡμᾶς καὶ ταύτην τὴν μόρᾳ τὸ λεῖπον ἀναπληροῦντας, οὐ τοῦ ἀκριβοῦς τῶν τοιούτων μνησικακοῦντας. Ἡ μὲν οὖν ἀρχαία ἀφαίρεσις λυθεῖσα τῶν μνηστευσάντων ἀφορίας αἰτίαις. φημὶ δὴ, τοῦ ἐπιγράψαντος καὶ σώσαντος· καὶ εἰ φρενῶν οὐκ ἀμαυρώσει πάθος ἀφανιστής. ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων πᾶσι τούτων ἡ αὐτὴ ἔρις ἐστὶν ἐκείνοις τοῖς τῶν μνηστευσαμένων, κελεύει τῶν ἐνότητα ῥήγνυσθαι. ὁ δὲ νῦν παρ' ἡμῖν ἐπικρίσεως ἀξιοῖ· (ἢ μὰ γεγονυῖάς φασιν, ὥσπερ ἐφημεν, κατ' οὐδένα καιρὸν, ἢ μὰ ἐν αἰσθήσεσιν ἔσται, ἢ ἀφ' ἑτέρων ἄλλων αἰτίαν) ἐκ τίθει μὴ τὴν μνήμην ἀξιωμάτων. ἔτι δὲ τοιοῦτον· μνησικακοῦμεν ἔλεγχον διδόντι, σφαλθέντος δὲ τῆς μνηστείας, ἀλλοτρίων ἁμαρτάτων ὑποκλοπὴν ὅσοι, τῶν συμφικλῶν ὑπευθύνομεν καθαρτῆναι. τὸ μὲν ἐν τοῖς ὑγκαίοις νόμοις ἀδελφὰς τοῦτο ἴσι. Ἡμεῖς δὲ, τὸ σώθεις φθονήσαντες, ψαφιζόμεθα, μὴ μόνον τῷ κῦ πίστιν ἑτέρᾳ, μηδὲ τῇ τῆς φρενῶν σάσει, ἢ παῖς ἄλλας αἰτίας, ἀλλὰ τῷ τότε, εἰ μηδὲν ἔλαττον, εἰ μὴ μᾶλλον, σώσαι συμβῆναι τὴ συνοικεσίᾳ. ἀφ' ὧν ἢ δοῦσα, μὴ ἧσσα δὲ, σωθῆναι μνηστεία. τὲ γὰρ μνηστεία ἀληθὴς ἦν τε τοιοῦτος ἀληθὴς ἐκ ὀφθαι; τὲ δὲ γαμικὴ ὁμόνοια; τὲ δὲ ἐργὴ καὶ ἀγαθὴ νυμφικὴ, ἦν τε ἐφιλικὸν ἀγῶν, καὶ ἀφιστάσεως ἀφορμὴ, καὶ μίσους ὑποθέσεις καὶ ἀλλοτριότης. πάντα γὰρ ταῦτα ἐσὶ σὺ τῇ τῆς νόθων καὶ ἀλλοτρίων ἀπορρήτων ἀποδοχῇ. ἐ μιᾶ ἐδὲ λόγῳ ἔχει, τῶν ἑτέρᾳ αὐτοῦ ἑαυτοῦ ὑποβαλόντας ἕτερον, ἐδὲ ἓν ἄξιον. τὲ μὲν γαμέτην, ἐλπίδι καθαρᾶς ἀπολαύσεως τῆ σὺ τῆς καθαρῶν παρεγγυομένης χαρίτων, ὧν ὑπέλαβεν νυμφίου αἰσχυνόμενος· τῶν δὲ, κατορχησαμένου τῆ γαμηλίων ἱσμῶν, καὶ τῶν ἐλπίδα ἢ διῤῥοσύνης δοξάσαν τόρρω αὐτοῦ, ὧν ἓν ἑτέρᾳ σωθλαφθαρῆναι, μῆ ἓν παρικὲ ἀγωγίμως γνωρίζοντας σώσιον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιθ'.

* Περὶ ἓν ἀθετηθέντων τῆ ἀδελφῆ τῆ ὑπατείας νόμων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδήπερ σκοπὸν ἡμῶν ἢ τῆ νόμων ἀναγκάιωσις ἔχει, ἐ μόνον σπεῦσαι ἓν τοιμίως ἐξαλεῖφειν ἐδάφως ὧν ἡ χρεὼ πολλάκις τῆ τῆ πραγμάτων καθεστῶτος διελυμαίνετο, ἀλλὰ καὶ ὅσα τοῦ μακρῷ καθεστῶτος ἐδέν χρόνῳ, λέρα παντελῶς καὶ ἄωτα ἀφ' παλείων ἄψαυστα ὑπὸ χρείας πολιτικῆς φέρτερα κείμενα· ἀκόλουθόν ἐστι καὶ τῆ σὺ τῆ ὑπατείας νόμῳ, ὡς κῦ μηδὲν σὺ τοῦ παρόντι τῆ πολιτείᾳ σφσηκότος, σωῒ τοῖς ἄλλοις ἀρχῆσις, τ' νομικῆς ἐξελεῖν καθεστῶτος. παλαῖ μὲ γὰρ τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα σεμνόν τι λῶ, καὶ τῶν ὑπερνυμφίων αὐτὸ σεμνὸς τι ἐδείκνυ καὶ τῷ μεγαλοπρεπεῖ ἀφορῶντες. ἀφ' ὧν ἄρα καὶ ὅστι εἰς τὸ ὑπαλθῦσι καθίστατο, ὧν ὁπ' ἓν ἀξιώμασι αὐτοῦ σφσελαθον φιλοπμίαν, ἀνταπωρέᾳ τῆ παλιείᾳ ἀξιώντες, φιλοτίμως ὡρεὰς τοῖς πλήθεσι καθυπάτευον. ἀλλὰ πρὸν μὲ τῇ ἐκρίσε σφαιρίσῃ αὐτὸν τὸ φιλοτιμίας τὸ μέγεθ' καὶ ἡ ἐλάτησις· ὕστερον ἦν δέξαι ἔστω ῥητὰ μᾶτρα ψήφισμα νόμε τὸ φιλότιμον σφσελᾷ. Ἀλλὰ γάρ τῶν μὲ, ἐως τὸ σεμνὸν ἓν ὑπατικὲ ἀξιώματος ὁ τῇ παλιείᾳ διέπειπτι, ὠρᾶτο χιτόμενον· νῦν ὁ τ' ποίων κινημάτων χρόνῳ φορᾷ, καὶ τοῦτων τῶ ὑπατικῶ μεγαλοπρεπεῖαν ὁν τ' πρὶν δόξης καὶ μεγαλότητ' σφσ παπεινὸν μεταιησαμβάνης σχῆμα, καὶ τ' εἰς τῦτο σχίοντων, ἐχ ὅπως ἑτέρᾳς ἐκρινῶν ὄντων, ἀλλὰ μησὶ ἑαυτοῖς εἰλοτι δρκεῖν δικαιωμάτων· ἐπεὶ ἀφ' τῦτο σχῆ βαθεῖα τ' φῶ τ' ὑπαλείας νόμῳ κατέχε, καὶ ἓ τ' ὕδη μὴ τ' ἄλλων ἀρχήτων, ὡς ἔφλιν, εἰκὴ παῖς νομικοῖς ἀφαιρέσεσιν ὑγκροῦμενον, δέδομεν ἓ ἡμέτερα κράτες σκέβει σκφέρμεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιέ'.

Περὶ ἓ λαπαναθέντ' ὑπερηλε τόπε.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τοῖς δεχαιοπρεπεῖς καὶ φθαλεῖσι τῶν χρέσει νόμοις αἱ τ' περιγιόντων χρείαι παρέχον ὑπόστασιν. φσὲς γὰ τὰ κῦ τ' βίον συμπάντων ἡ τ' ἐκάστοτε νομθετῶν ἀφελάίαται γνώμη, φσὲς τῶν τότε φύσιν καὶ τὰ νομθετήμασι πίθε). ἐπεὶ ἓν ὁπ τ' ὁ βίω περιγιόντων, ὥσπερ ἔφημεν, τοῖς νόμοις ἡ ἀφορμὴ τ' χρέσεως, χρείαν καὶ νῦν ὁρῶντες ἡμεῖς (ἀφ' ἡν καινότητ' περιγκῆ), καὶ ἓω ὅσε ἓν φσὲς δεχαίαν ὑπῆρε ἀναφαίνειν) νόμε χρέσεως, ὡς ἂν, εἰ ποτε κ ἄλλοτι τοιῦτό τι συμβαίη, ἔχῃ τὸ συμβὰν νομίμως γε ἀφελεῖσθαι, σαπθέμενα νόμῳ φσὲς τῶ τ' περιγιόντ' σύμβαση. Τίς ἓν ὁ νόμος; ἀρχαῖν ἀλλήλοις ἀφορᾶς διαστάσεις παρεκειμένων, καὶ ἓ μὲ ὑπερκειμένω ἔχοτ' χώρᾳ, ἓ ὑποκειμένε ὄντ', ὁν ἐπιπέδῳ ὁρίζομένε, ἐὰν ὁ ὑπερκείμενο ἀρχὸς μέρᾳ τινὶ συγκλυσταθείς, ἢ σωῒ φυτοῖς ἢ τέτων χωλῆς, τ' ὑποκείμενον τὸ ῥῆγμα δεξαμένου ἐπικλύζῃ, μη ἀπλῶς ἔχῃ ἀδεταν μένε τ' διαστῶτω ἓ ἀποδοῦναι τ' ἀρχῆ· ὡς ἰδίας ἀντποιεῖαζ τ' κλύσταθείσης ὕλης, ὅπ ὁν τοῖς αὐτὰ ὁρίοις ἐπίκειτ) μήτε μὴν τ' ἓ ὑπερκειμένε κύριον, καὶ τῶν ῥῆξιν πεποιθότα, καίκεῖνον φσὲ φιλονεικεῖν τ' ὁρίων κινεῖσιν ἀ τὸ ῥῆγμα ἐπιτελῶντος ὑποδέδεκ). ἀλλὰ τ' μὲ ἓ ὑποκειμένε ἀρχῆ κύριον παρεχωρεῖν τῆ ἓ ὑποτεθεμένε ἀρχῆ κυρίᾳ, εἰ βάλοιτο, τῶν συγκλυσταθείσαν ὕλαν, εἴτ' σύμφυ ἓν, εἴτ' φυτῶν ἐρήμη, ἀναλαβεῖν καὶ ἀνακομίζεσθαι· τ' δὲ δυο αἱρεῖσθαι τὸ ἕτερον, τῶν ὕλλιν λαβόντα, κρίνας ἐξ ἀρχῆς, διατόξειν αὐτῆς, κειμένης ὁν τοῖς ἰδίοις ὁρίοις· ἢ (εἰ τῦτο μὴ βάλοιτο) ἀπέχεσθαι παντελῶς αὐτὸν, μῆ τ' ὕλης, καὶ τ' δεξαμένου τοῦτο ὁρίων, καὶ μὴ παρίχῃ προῖσκε τῷ ἓ ὑποδεξαμένε ἀρχῆ τὲ συγκλυσταθέντ' διατόξοντι. ὥσπερ γὰ οἰκιῶν παρεκειμένων ἀλλήλαις, καὶ τ' μὲ ἐχόσης ὑπερανέχουσαν τῶν κλυσθοῦν, τ' ὑποκειμένου, εἰ συμβαίη, τ' ἀνωθεν κλιπεσούσης οἰκίας, ἢ τῶν κατενεχθέσαν ὕλαν λαβεῖν, ἢ, εἰ μὴ σφαιρεῖν λαβεῖν, ἐξίεσθαι καθάπαξ, καὶ μηδὲν ὕλας παρεκχλεῖν σκείνε τῷ μέρᾳ ὁ τὸ σύμπλεμα ὑποδέξαν· ἕτω δὴ καὶ ἐνθάδε σφσήκῃ τῶν αὐτῶν ἀκολυθίαν καὶ τηρεῖσθαι καὶ φυλάτεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιέ'.

* Περὶ τ' τ' διεφθαρμένων τὰς τ' ἀποδιδόντων ζήμιας κολάσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΣΤΙΝ ἀσύγνωστα τ' ἁμαρτημάτων καὶ εἰς ποινῆς ἐπιφορὰν ἀπαρρήτα, ὅσα μόνῳ κακίαι ἔχῃ τ' γνώμης, καὶ φυσικῆς ἀνάγκης λόγολογίας ἢ παρέξεις ἑτέρη). ἃ δ' μὴ ὁλοτελῶς ἐσὶ τ' πονηρίας, ἀλλ' ἔχῃ καί τινα μίξιν φυσικῆς τυραννίδ', τῦτο τοῖς κῦ μέτρον τ' σὺ τῇ φύσῃ δωσάμενος κελεύειν σφαιρεμβρίοις, συγγώμης δσι δποδίδυξε). σὺ τοίνυς ἐγὼ τ' γνώμης ζοχάζομαι τό, τε πολιτικῶν καὶ ἱερῶν ψηφισμάτ σφσὲς ἀνθρώπων ἀλλήλων ἐδεῖν, σὺ ὅσῳ φθ τ' διεφθαρμένων τὰς τ' ἀποδιδόντων ζήμιας ψηφίζον). ὁ μὲ γὰ πολιτικὸς νόμ' σφσὲς μόνων τῶν δύσροπον ἀποκοπήσας σφαίρεσιν, τῶν τοιαύτην μόρᾳ τοιαύτης κολάζει, συγγώμης ἀποστερῶν· ὁ δ' ἱερὸς (οἶμαι σφσὲς τῶν διοχλῆσαν τῶ βίῳ πενίαν ἰδίαν, ἢ τὰς ξυνοχωμένας πολλάκις τολμᾶν σφσὴ αὐτάλμησι) πιωσείαν τοῖς ἀλήσιν σὺν ἔπαιχεν. Ἡμεῖς δὲ σφσὲς τῶν ἑκάτερα ψηφισμάτων συγγώμην ἁρμοζόμενοι, καὶ κατ' ὀσον οἷόν τε ἐν δίκαιν τῇ συγχωρήσει εἰς ἓν σωάπτοντες, τὰς μὲ ἁπαξ τῦτο τολμήσαντας, ἡσυχίζομεν, δίμετρος καὶ μακροθυμήσας σφσὲς τὸ πιωρεῖσθαι τυχόντων τ' δίκης. τὰς δὲ τὸ συμπαθὲς ἀφορμὴν ποιησαμένας δὐτέρα τολμήσι· ἀλλὰ μὴ νῦν λαβόντας ἐν τύτῳ εἰς ἀναχώρησιν τ' πονηρίας, ἀπαρασίτητος τῶν πιωρείων ὑφίστασθαι. αὖτη μήτοι πῶς κῦ νότε τ' ἐχῶν ὁρισθῆσ) κυρεῖα.

comprehendere noluerint, sive quod tale quiddam quale impræsentiarum exortum legis promulgationem requirit, tum nondum inciderit) nos, quod hac in parte deest, adimplentes, sponsaliorum tractatum ad justam absolutionem deducimus. Vetus autem constitutio [1] sponsalia dirimit, aliis atque aliis de causis: ob diversam videlicet de religione opinionem, & si alter insaniæ morbo capiatur, ac insuper ob nonnullas alias, atque harum utramlibet uterecunque desponsatorum haberet, sponsalia divelli jubet. Quod vero nunc in considerationem nostram venit, sive tunc temporis, uti diximus, nondum [2] evenerit, sive legislatores non eventurum arbitrati sint, sive qua alia causa ejus silentio præterirendi fuerit, inter dictas causas non commemoratur. Est autem istiusmodi: sponsam quandam furtivis complexibus ab alio esse gravidatam, cum illa interim sponsalem præ se castimoniam ferret, sponsaliorum tempore compertum est. Atque hoc quidem illud est quod veteribus legibus comprehensum non est. Nos igitur quod desit adjicientes, decernimus, ut *non modo* propter diversitatem religionis, neque propter mentis emotionem, aut alias ob causas [3]: verum etiam propter hoc, quo nihil magis matrimonio adversatur, quos sponsaliorum opinio, non veritas copulavit, disjungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum neque genuinum conspicitur? ubi meretricium [4] se offert scelus, ubi caulæ sunt dissidiorum & odii, ubi animorum alienatio: (quæ mala acerratim omnia pariter cum peregrino, alienoque semine suscipiuntur) quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsalisque est amor? Quin ut quispiam alterius fœtum sibi subjiciat, id vero ratio non patitur. Neque item justum est, ut qui spe honestæ casti matrimonii oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonii legibus insultet, & cum [5] aliis lasciviendo, oblectationis spem evanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam uxorem agnoscere debeat.

Constit. XCIV.

* LEGIS [6] QUÆ DE CONSULATU [7] AGIT, ABROGATIO. [8]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam nostra legum repurgatio [9] hunc sibi propositum finem habet, ut non modo illa quæ subinde rerum statum labefactant, verumetiam quæ longo tempore silentio obruta, inutilia prorsus, & tanquam propter cariem publico usu non contrectata esse videntur, è legali solo deleat: consequens est, ut & quæ de consulatu tractat legem [10], tanquam nihil in præsenti ad rempublicam pertinentem, cum aliis inutilibus legali corpori eximat. Olim quidem consularis dignitas veneranda erat, venerandosque qui ipsam subirent, & magnificentia præstantes efficiebat. ac idcirco quibus consulatum gerere obtingeret, pro honore quem ex dignitate perciperent, remunerari rempublicam volentes, liberalia [11] promiscuæ plebi munera elargiebantur. Ac initio quidem, quantam munificentiam faceret, cujusque arbitrio permittebatur: postmodum autem ad certum modum decreto legali circumscribi illam placuit. Atque hoc quidem donec consularis dignitatis in republica majestas floruit, observatum esse apparet. Nunc vero, quum qui omnia [12] mutat, temporis cursus, hanc etiam consularem magnificentiam e pristina gloria & amplitudine in abjectam speciem transformarit: ac vero qui ad illam procedunt, interdum sibi non sufficere, nedum aliis erogare quicquam possint: illam de consulatu legem, quam propterea altum silentium occupavit, cum aliis inutilibus, ut dixi, fruftra legalibus constitutionibus immiftam, decreto majestatis nostræ illinc eximimus.

Constit. XCV. [13]

DE AVULSA TERRÆ CRUSTA. [14]

Idem Imperator eidem Styliano.

ANtiquioribus, quæque ante natæ sunt legibus ortus causam rerum usus præbuit. Legislatores enim quæ in communem vitam incidunt, singulatim accurate excutientes, pro illorum natura leges condunt. Quoniam ergo ex [15] communis vitæ negotiis (quemadmodum diximus) legibus nascendi occasio existit, & vero propter novam quampiam rem, quæ ad veterem aliquam legem referri non potest, lege [16] opus esse videmus, quo videlicet si alias quoque istiusmodi aliquid contingat, id legitime dijudicari possit: legem pro conditione rei in rerum naturam producimus. At quæ illa lex? Quando diversi dominii agri sibi invicem adjacent, & alter superiore loco [17], alter autem depresso [18] & campestri situs est, si [19] superioris & impendentis agri pars aliqua cum arboribus aut sine his prærupta, subjacentem [20] agrum, qui ruinam excepit, obtegat, ne simpliciter, neque inferioris agri dominus avulsam materiam tanquam suam vindicet: neque superioris dominus, qui avulsionem passus est, de finium qui ruinam incidentem exceperunt, dominio, illi litem moveat: sed inferioris agri dominus superioris [21] agri domino, si divulsam materiam (sive arboribus consita sit, sive [22] illis vacet) recipere & asportare velit, id permittat: ille autem optionem habeat utrum receptam, suisque finibus restitutam materiam, quemadmodum solet obtinere: an vero (si illam asportare nolit) prorsus tum à materia, tum à finibus qui illam exceperunt, abstinere, neque agri qui divulsa suscepit, domino negotium facessere velit. Quemadmodum enim quum domus sibi invicem adjacent, & alterius structura supereminet, alterius humilis & pressa est, si eminentiorem domum in humilem collabi contingat, dominus ejus aut [23] delapsam materiam recipere, aut, si id nolit, illa prorsus cadere: neque domus quæ casum excepit, dominum inquietare debet, ita hic quoque eo ad consequentiam & exemplum tracto, idem custodiri & observari convenit.

Constit. XCVI.

* DE SEPULCHRO VIOLATO. [24]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ delicta sola animi nequitia committuntur, nullaque naturali necessitate excusari possunt, his neque [25] venia tribuenda neque inferendæ pœnæ effugium concedendum est. Quæ vero non omnino à malitia procedunt, sed mixtam [26] naturæ violentiam habent, his utique ab illis, qui proposita sibi naturæ vi judicare volent, venia non denegabitur. Ex hac ego ratione civile, sacrumque decretum, dum de sepulchrorum perscrutatoribus statuunt, sibi mutuo non contradicere conjicio. Civilis namque lex [27], malam voluntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id delictum punit [28]: sacra [29] vero (ad paupertatem, quæ humanam vitam misere vexat, sæpeque pressos non audenda audere [30] cogit, ni fallor, respiciens) pœnam in deprehensos non constituit. Nos itaque ad utrumque decretum nos accommodantes, ac, quoad fieri potest, pœnam atque veniam inter sese conjungentes, sanctimus, ut qui semel duntaxat id ausi fuerint, leni misericordiæ sententia feriantur: qui vero ex clementia illa iterum peccandi occasionem rapiunt, nec inde prudentiores facti à malitia desistunt, nullis precibus admissis pœnam sustineant. Illa autem in dorsi verberatione [31] criniumque [32] tonsione consistet.

1 *l. 5. §. 1. C. de sponsalib.*

2 Hujus Novellæ casum admodum specialem esse colligo.

3 Quod erat constitutum *d. §. 1.*

4 Hinc colligere possis, cum meretrice, nisi respiscat, connubium non esse, *c. 1. c. nec est culpandum 32. q. 1. cap. Inter opera de sponsalibus c. ultim. de condit. apposit.*

5 Facit *Nov. 31. & cod. Nov Justin. 22. cap. 15. §. 2. Nov. 117. cap. 8.*

6 Χεν. *Just. 105.*

7 Et missilibus.

8 Adde *Nov. 47. & 78. C.*

9 Ἀνακάθαρσις. hoc satis ionuit, Leonem authorem esse τῶν βασιλικῶν repetitæ prælectionis seu ἀνακαθάρσεως, vid. *Cujac. 6. obs. 9.*

10 *d. Novell. 105. & similes.*

11 Φιλοτίμως δωρεὰς. missilia intelligit.

12 Tempus omnia mutat.

13 Hæc Novella laudatur ab *Harmenop. 46. Leonis.* vid. *Harm. 4. §. 152.*

14 Περὶ τῦ ἀποσπασθέντ' ὑπερῤῥύτε τόπε. *Scrimg.* Ὑπερῤῥύτον, ὃ καὶ ὑπερκείμενον χώρᾳ, καὶ ὑπερκείμενον ἀγρὸς, ὑπερτιθέμενον ἀγρὸς, locus est sive ager superior, cui ὑποκείμενον opponitur, de quo *lex 1. §. 22. §. 23. ff. de aqua & aqua pluvia.* Reducitur ergo dicta *lex 7. 8. & 9. in pr. §. 1. & §. 2. ff. de damno.*

15 Leges unde oriantur.

16 Videtur Leo ignorasse legem 9. §. 2. ibi: si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meum fundum *ff. de damno.*

17 Ὑπερκείμενον χώρᾳ.

18 Τὸ ὑποκείμενον.

19 Εἰν ὁ ὑπερκείμενος ἀγρός.

20 Τὸν ὑποκείμενον τὸ ῥῆγμα δεξάμενον ὑπικλύζῃ. *Scrimg.*

21 Τῦ ὑπερτεθέμενο ἀγρῦ.

22 Εἴτε φυτῶν ἐρήμη.

23 *l. 7. §. ult. l. 9. ff. de damno infect.*

24 Et ejus delicti pœna in tonsuram & fustuarium mutata, cum olim criminaliter & pecunialiter de eo agererur, *l. 8. l. 9 ff. de sepul. viol.*

25 Quæ consulto consilio fiunt delictis venia aut indulgentia dari non potest.

26 Ἀλλ' ἔχει καί τίνα μίξιν φυσικῆς τυραννίδ'.

27 *l. 8. l. 9. ff. de sep. viol.*

28 Criminaliter & pecuniaria pœna, *d. l. 9. Theod. Nomocan. 27. & 13. c. 23. ubi Balsamon hujus constitutionis mentionem facit.*

29 Vid. Petrum Greg. *33. Synt. 14. 15. 16.*

30 Magna paupertas opprobrium, jubet quidvis facere & pati.

31 Sepulchri violator per fustuarium & tonsuram punitur, *ut hic, Balsamon 13. Nomocan.*

32 *Basil. epist. ad Amphiloc. 66.* undecim annis privat communione; adde Nyssenum epist. ad Lytoium Episcopum Mytilenes, *c. 6. 7. 8.* Κὰ τεχνῶν δωδεκ' κειρᾶσ. ad *de Nov. 96. §. cod. & 105. §. cod.*

1 Ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης, eadem vocat, δίκης σύσεως. *Jcod.* vid. *Nov.* 49. *c.* 3.

2 Καὶ ὡς τὸ προβληθὲν. sic *J.* ἐν' ἀρχῶν προβολῆς.

3 Et ita conservatur titulus Codicis de jurejurando propter calumniam, *Nov.* 49. *c.* 3.

4 Ἐν' ἀρχῶν προβολῆς.

5 Δίκης συσάσεϊ.

6 *Matth.* 5. *v.* 34.

7 *d. verf.* 34.

8 Civilis fic.

9 Lex civilis de jurejurando non pugnat cum lege divina.

10 *Matt.* 6. *v.* 25.

11 *Cujac. ad Nov. Juftin.* 49. colligit ex hoc loco Juramentum de calumnia non esse de quacunque re, sed de litium contestatione tantum, & dari in causis civilibus tantum, non in criminalibus, ut hac Novella constat & 107. *J.* nam in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen *conftit. de pace tenenda*, & *de incendiariis*, id etiam exigit in causis criminalibus, non (ut plerique opinantur) etiam Henric. *l.* 2. legum Longobardorum, cujus constitutionem retulit Honorius *c.* 1. *de juramento calumniæ.* Neque enim hoc dicit Henricus, Clericos, neque in civili, neque in criminali causa jurare de calumnia, sed nullo eos modo, ulla in causa jurare. Hic adde *l.* 1. *l.* 2. *C. de juram. calumn.* in Spiritualibus de calumnia jurari non vult Eugenius *c.* 2. *extr. de juram. calumn. in* 6.

12 Οἷον ὑγιὴν ἱερὰν ἢ τελετὴν, &c. vid. *Nov.* 89. *J. cod.*

13 Ἡ ἀνθρωπίνην τίνα τέρψιν καὶ Συμπάθειαν.

14 Ritus conjugibus benedicendi ab institutione divina desumptus.

15 *Gen.* 1. *verf.* 28. & *c.* 9. *verf.* 1.

16 Εὐλογίας formulam divinam intelligit, *Crefcite & multiplicamini.*

17 Πρὸς τὸ τῆς γεωργίας τέλος ἀφορῶσα.

18 Καὶ τὴν γένεσιν ἐκάστην τὴν βλάβην. *Scrimg.* ἑκάστην τὴν βλαβήν. *Angl.*

19 Sincera voluptas conjunctionis matrimonialis in quibus consistat.

20 Eunuchi scil. spes procreandi deest eunucho. Ejus itaque conjunctio, præcipua conjunctionis voluptatedestituitur.

21 Quasi dicat, vana & irrita erit precatio & formula, Crescite & multiplicamini, si eunuchi nuptiis benedixeris.

22 Moris enim erat sacrificium fieri, vid. *Nov.* 89. *J. cod.*

23 Eunuchi matrimonium quasi nefarium est.

24 *Gen.* 1. *verf.* 28.

25 Isque matrimonii finis præcipuus.

26 Ratio prima dubitandi. Si propter sterilitatem eunuchi conjugio arcentur, ergo & steriles & senes.

Constit. XCVII.

UT IN CONTESTATIONE LITIS, ET MAGISTRATUUM INITIO JURETUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

TAmetsi lex, quæ in magistratuum initio, litiumque contestatione jurandum præcipit, divino jussui qui jusjurandum prorsus evitandum præscribit, aliquo modo contradicere videatur: tamen si quis verborum mentem perspiciat, non in contrarium illam rogatam esse, sed è diverso jurisjurandi susceptione idem quod ejus prohibitione sacra lex, efficere conari deprehendat. Etenim hæc quidem, quo mendacio prorsus viam præcludat, in universum jurare vetat: illa vero, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium jusjurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis non in verborum formam, sed propositum illorum finem cogitationes adigentibus, non aspernari civile decretum, tanquam cum divino & Domini nostri mandato pugnet: sed tanquam eodem vergat, illi honorem conservare visum est. Cæteroquin etiam hoc sentimus, Domini jussum non simpliciter ad moderanda communis vitæ negotia, sed ad constituendum illis, qui ad beatam illam sublimitatem alcendere desiderant, in perfectiorem rempublicam gradum esse promulgatum. Cujus sane generis nonnulla etiam alia sunt, ut hoc [10]: *Ne solicitus sis tu anima vestra, quid esuri ſitis, & ne reponatis theſauros in terra, &c.* quæ eodem dicta sunt. Hæc enim & similia seorsum perfectioribus demandantur. Ea propter nos civili legi suam vim (quomodo diximus) imminutam conservantes, sancimus, ut qui magistratum ineunt, litemve contestantur [11], severitatem mendacio prælaturos, nec ullo modo recta via declinata, in obliquam fraudis semitam concessuros, jurejurando affirment.

Constit. XCVIII.

*DE POENA EUNUCHORUM, SI UXORES DUCANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

LEgum ortus, tum ut respublica recte constituatur, hunc sibi finem proponit, tum interdum naturæ injuria affectæ auxilium offert. Justum est ergo, ut nunc etiam de hac specie, an eunuchos in matrimonium conjungi liceat, in quæstionem ducta, lex enascatur. Sed priusquam illa proponatur, rem examinare, & an istiusmodi conjunctio matrimonium appellari possit, imo an omnino quæ in matrimonio peraguntur, (quæ sunt sacræ [12] preces, sacrificium, carnalis [13] oblectatio ac voluptas, & quæcunque in matrimonio fiunt) fas sit in illa perfici. Sacerdos igitur ad imitationem [14] cœlestis à Conditore (qui sexus ad [15] multiplicationem copulavit) pronunciatæ benedictionis [16] verba sacra effatur. Humani autem ingenii voluptas & lætitia ad [17] geniales complexus, & [18] utriusque sexus fœtum respiciens, progressum facit. Sponsorum enim parentes [19], dum se viscerum suorum visuros fœtum, & sponsi ipsi, dum se in lucem edituros generis successores sperant, multiplici voluptate perfunduntur. At hic nihil tale subest. Quali enim cum oblectatione illi [20] conveniant? quale [21] sacrificium [22] eorum aggregationem stabiliat? Quum autem illorum conjunctio adeo omni oblectamento vacet, & consecrationis, sacrificiorum, benedictionisque adeo non capax sit, quomodo in ipsos matrimonii appellatio quadrabit? Imo quomodo non aliqua quæ nefariis [23] debetur, idque ex lege ipsos pœna sequetur? Atque quod ne ab initio quidem matrimonium vocari possit, breviter ita dictum sit. Sed magis exactiusque rei indignitatem oratio exploret. Rerum conditor quum initio marem & fœminam consociaret ad largum quod inde exiturum esset, incrementum respiciens, consociationem illam faciebat [24]. Quin & naturæ (quæ tanquam famula, quantum potest, à conditore tradita præcepta observat) ut in hoc matrimonii consuetudo ineatur, quo [25] sobolis procreatio procedat, quoad quidem ab ipsa tale ministerium Conditor præstari velit, propositum est. Si igitur vel hic quod naturæ Conditor, ipsaque natura voluit, apparet, quod prohibendum ducimus, ne prohibeatur: sin minus (ut certe nihil istiusmodi est, sed contraria omnia, & nulla ad implendam Domini voluntatem vis & ejus generis, quiddam quod natura non agnoscat) quare non omnibus modis prohibebitur? Quod [26] si quis contentionibus gaudens, dicat, si propter sterilitatem eunuchi à conjugio secluduntur, multis etiam aliis conjugium interdici debere, quum non omnes quicunque in conjugium coëunt fœtificos se præstent: ad contentionem in promptu est responsio [27], quod tametsi nullus ex iis fœtus gignatur, non tamen in hoc congregati sint, ne quam communi vitæ utilitatem conjugalis [28] copulæ adferant: quum potius contra procreandorum [29] liberorum desiderio congregatos constet, quos effectum desiderio respondurum opinantes in eventu spes fefellerit: hic vero ut tale aliquid dici possit, permultum absit, quum qui ad peregrinam [30] illam commistionem convenerunt, liquido scientes se steriles [31] ac ad gignendum inutiles convenire, naturæ quasi insidiati sint. Ac sane ob hoc duntaxat odio etiam ambo digni sunt: mulier, quod cum conjugalis consuetudinis cupida fœcundo se jungere potuisset, infœcundum & sterilem prætulerit: eunuchus vero, quod ut in vanum Dominus benediceret, impotentia sua effecerit. Si [32] quis porro fundum ex quo alius aliquis fructus metat, vastet, & incultum relinquat, an hunc tanquam malum, atque perniciosum odio habebimus, ejusque si fieri potest institutum reprimemus: illi vero qui fundum ex quo ratione præditum germen pullulet, desolat, & inutilem reddit, tanquam nihil indignitatis committat, id facere permittemus? Et sane quid quisquam dicat? Sed [33] Paulus, inquiunt, ait [34], *Matrimonium contrahere quam* [35] *uri* [36] *satius est*: quapropter naturalis fervoris contemplatione conjunctio prohiberi non debet. Sed [37] tu qui Paulum laudas, ad Pauli verba attende. Matrimonium contrahere [38], inquit, id est, per matrimoniale commercium cum muliere conjungi. Si igitur tua cum muliere commistio, consociatio matrimonialis, & benedictione quæ in matrimonium coëuntibus debetur, digna est, matrimonium illam nomina, & observa uxorem: sin ne tantillæ quidem benedictionis unquam capax fueris (quæ enim aut qualis consecratio in iis, qui simul contra Conditoris decretum, simul contra naturæ legem conjunguntur, locum habeat?) quid Paulum in approbationem cœlibis [39] tui & peregrini [40] matrimonii pertrahere audes? Ad hoc vero si qui [41] ipsis naturalem & propriam marium potentiam exsecant, hoc consilio id faciunt (tametsi vitiose ac quadam in Deum rebellione id faciant) ne amplius viros se exhibere queant, sed quantum ad libidinis stimulos attinet, prorsus elangueſcant, cubilisque [42] fidi, & in quos suspicio non cadat, custodes sint (quod sane ipse vocis [43] sonus pro-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πζ'.

Περὶ τῶ ὁμνύειν τὴ κρατοῦσι τὴν ἀρχὴν τῆ δίκης, καὶ ὡς τὰ ἀσφαλεστάτα ἐν τῆ ἀρχῆ τῶν ὑποθέσεων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Εἰ καὶ δοκεῖ πῶς ἐναντιολογεῖσθαι τὸ παντελῶς ἐκκλίνειν τὴν ἀσεβεστάτην θεῖαν κελεύσαμεν διὰ τὸ ὀμνύειν, ὁ ἐπ' ἀρχῇ ἀσφαλείας καὶ δίκης συσάσεϊ ὀφείλων ὀμνύειν νόμῳ· ἀλλ', εἰ τῷ γνώμῳ τῆ λόγων τις ἀβασκόψαντος, ὅσα εἰς εναντιότητα γνοίη τῶν ὑπηκεκελημένων, τὰναντία ποιεῖσθαι κωλυσόμενον· ἐπεὶ καὶ τὸ ὅρκου παραλήψεως, ὅπερ ὁ Θεῖος βάλλει νόμος, ἐν τῆ μὴ ὀμνύειν ἐπιτροπῆ ἐξανύειν. καὶ ἡδὲ μὲ τῆ ψεύδει καθάπαξ ἀποκλείων τὸ πάροδον, ἀπαγορεύῃ πάλιον ὀμνύειν· ὁ δὲ, τὸ αὐτὸ τῶ βαλλόμενον, εἰς δίαξιν ψεύδους τ ὅρκου σύμμαχον παραλαμβάνῃ. Ὥστε καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ τὸ ῥῆμα τῆ ῥημάτων, ἀλλὰ τοῦ τὴν σύμβασιν παρεμβάλλειν τῶν διανοιῶν, ἔδοξεν ἡμῖν ὡς μακρυθύμῳ τῆ Θείᾳ καὶ δικαιοπαθεῖ παραγαλμαῖα τῶ πολιτικῶ ἀπιμίζειν ψῆφον, ἀλλ' ὡς τοῦ τὸ αὐτὸ φερούσης σωτηρίαν αὐτῶ τῶ πιθεῖ· ἄλλως τε ἡ καὶ τῶν σωεύδομεν, ὡς τὸ δικαιοπαθῆ παρακάλεσμα ἡμῖν ἀπλῶς ἐδὲ τοῦς βιωτικῶν πραγμάτων ἐξικνεῖσθαι κελεύσεσι, ἀλλὰ τοῦς πλειοτέρους πολιτείας, τοῦς ἀνίκητα τοῦ μακαρίου σκέπου ὑψηλοῦ, ἀναθέσαι· ἅπαξ καὶ τὰ ἄλλα, οἷον τὸ, μὴ μεριμνήσητε τῆ ψυχῆ ὑμῶν τί φάγητε· καὶ μὴ ὑποσυλέζετε ὑποκριθεῖ ἐπὶ τῆ γῆς· ὅσα ὁμοθύματα· ταῦτα γὰ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀφωρισμένοις τοῦς πλειοτέρους φέρῃ τὸν γνώμιλον. Διὸ τῶν δὴ τὸν ἰσχὺν τῶν οἰκείων ἀμοίωτον, ἅπαξ ἐφῶν, τῆ πολλὴν σωτηρῆντις νόμῳ, ἀναίζομεν ὑμῖν ἡμεῖς, τάς τε κριθεισμένας εἰς δρχὴς ἀσφαλοῦ, καὶ εἰς κλῆσιν ἀμφισβητουμένῳ πράγματον· εἰσιόντας, δι' ὅρκων πιστῶσθαι ὡς τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τῆ ψεύδους τιμήσουσι, καὶ ὁδαμῶς τ δύκαίως ἐκτραπέντες ἐπὶ τῶν σκολιὸν τ ἀπάτης τρίσον χωρήσουσι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιή'.

* Περὶ τ τῶ ἀπὸ γάμου σωαφθέντων δύκων κλάσεως.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΗΤΩΝ νόμων χρῆσις καὶ κατάστασιν τὴ πολιτείας σκοπὸν ἀπολάμβανται, καὶ τῆ φύσῃ σύνοπι ἀδικημάτη βοηθεῖν ἐπαγγέλλεται. ἐνὸν δίκαιον καὶ νεῦ ἀφ' τ ζητημάτος ὑποθέσεως (ἡ δὲ ἔστιν εἰ ἔξεστι δύνασις ἀπὸ γάμου συναπλῆσθαι) νόμου τυχεῖν χρῆσεως. ἀλλὰ ἀφ' τ ὃ νόμος ἐνδίκεσεως, ἀξιοῦ ἀφ' ἑξέτασιν κατασχεῖν ὃ προγυμνατῶν, καὶ συνιδεῖν εἰ δυνατὸν τῶν τοιαύτων συναφειῶν ἀποφέρεσθαι γάμου κλῆσιν, μᾶλλον ἢ εἰ ὅλως ἐπ' αὐτῆ ἥμεις τελεῖσθαι τ τῆ γάμου τελέτου, οἷον δίχλιος ἱερεὺς, ἢ τελεστὴν, ἢ ἀνθρωπίνων τινὰ τέρψιν καὶ συμπάθειαν, ὃ ὅστις ἐπὶ μητρείᾳ γίνεται. ὁ μὲ γὰ ἱερεὺς, τῆ μίμησιν τ ἄνωθεν ὑποδεῖ ὃ πλάσαντ· δίλογιας, ὃ πρὸς αὐξησιν τε γένη συναρμόσαντ· ἐχρῆκεν ἱερολογῶν· ἡ δὲ ἐξ αὐγμάτων ὑμνῳδία καὶ ἀγαλλίασις, πρὸς τὸ τ γεωργίας τέλος ἀφορῶσα, καὶ ὃ χρὼς ἐκείθεν τὴ βλάβης, λαμβάνῃ τῶν πρόοδον. οἵ τε ὑπὸ τ νυμφίων γονήτορες, ὡ ἐλπίσιν ὄντες ὃ γενῶν ἐπόψεσθαι τ οἰκείων σπλάγχνων, οἵ τε νυμφαγωγήσαντες, ὃ δῶρα τῆ βίᾳ χρὼς ἀβλαβεῖς, τ ἀσεξασθεῖσης αὐτὸς ἀπολαύσεσι ἡδονῆς. ὧ ὃ μηδὲν ὑπεῖσι τοιοῦτον, ποίας μὲ ἀνθρωπίνῃ διφθορᾶσιν συνέλθοι; ποίας δ' ἱερᾶς συνεπλήγη; πλατὴ; ἢ τ συναφθείσας ὁραμόρος ἀνθυφαίνετ καὶ ἀνίερα καὶ ἀτελέσε καὶ ἀμυθήτε δίλογίας, πῶς ἡ γαμηλίου κλῆσις ἁρμόσῃ; μᾶλλον ὃ πῶς ἐκ οἷα καὶ ἐνθύμια κλάσεις ἔψεῖ; ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνθύμιοις ὀφειλομένη; ἀλλ' ὅτι μὲ ἐδὲ τὸν ὀρχὴν γάμου διώκειν ἂν λέγοιθαι, ὡς οὐ τύπῳ ὄντως. Θεωρεῖτω ὃ λόγου καὶ ἀκριβέστερον τῶν ἀδικιῶν ὃ προγυμνατοῦ. τὸ ἄρσεν καὶ θῆλυ συναρμόζων ἐξ ὀρχῆς ὁ πλάσης, πρὸς τ ἐκείθεν πληθυσμὸν ἀφορῶν διετέθη τῶν συναρμοσιῶν· καὶ μὲν καὶ τῆ φύσῃ, καθόσον δυνατὸν οἷα δέλη σώζειν τὰς δεδομένας παρὰ ὃ κτίσαντ λόγους, σκοπὸς ἐπὶ τούτῳ γαμικὴν ὁμιλίαν συνίστασθαι, ἵν' ὧ τ χρὼν ἡ ἀβλαβὴν σώοιτο μίγνις ἂν δι' αὐτῆς ὁ κτίσας βούλοιτο τῶν τοιούτων ὑπ' αὐτῆς λειτουργίαν ἀβλαπτεῖσθαι εἰ ἀν ἐσὶ καὶ τοῦτο ὃ καὶ τῆ πλάσῃ τ φύσεως καὶ τῆ φύσῃ νενόηται, μὴ κωλυόδε τὸ κωλυόμενον· εἰ δ' ὅσα ἔστιν (ἄστερ ὀδ' ἔστι, ἀλλὰ πᾶν τοὐναντίον, ἄπορον μὲ εἰς πλήρωσιν τ διαστοκῆς βυλῆς, ἐκφυλον ἡ καὶ οἷον μὴ ἐγνωκεν ἡ φύσις) πῶς ἐ πειτὶ κωλυθήσεϊ τρόπῳ; Εἰ δὲ πε λέγοι (τὸ φιλονεικεῖν ἤδὺ ποιεῖμὲν) ὡς εἴ γε ἀφ' τὸ ἄρσεν ἀποκλείεϊ γαμεῖν δύνηται, πολλῶν καὶ ἄλλων ἀπκωλύσεις γαμεῖν· ἃ γὰ πάντες ὅσοι ὡς κοινωνίαν ἄρχονται, τοιαύτῳ φύσιν ἐκ τ κοινωνίας ἐδεῖσαν· ὡς τὸν φιλονεικίαν ἐτοιμῶν ἡ ἀπόκλεισις, ὅτι ἐπ' ἐκείνων μὲ, εἰ καὶ μὴ κρατὸς φύει, ἀλλ' ἐν σπέρματι ἐπὶ τέκνῳ σωήλθον, ὁδ' ὥστε μὴ δύνᾳ τῆ βίᾳ τ γαμικῆς γεωργίας ὠφέλειαν, ἀλλὰ δῆλον ὡς πόθῳ μὲ παιδοποιίας, ὑπεκληφότις ἡ ὅτι ὡς ἔργον ὁ ποιθ' χωρήσει, εἰ καὶ ὡς ἔκβασιν ἠτύχησεν ἡ ἐλπίς· ἐντεῦθεν ἡ σὺκ ἔσι τοιοῦτον εἰπεῖν. (πολλὰ γὰ καὶ δεῖ) ἀλλ' ἀκριβῶς εἰδότες οἱ κ' τῶν ἐκφυλον σωιόντες μίξιν, ὡς ἄγονοι καὶ ἄκαρποι ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κ' σωήλθον, κ', καθάπαξ τῆ φύσῃ ἐπιβαλόντες. ἀμφότεροι τοίνυν κ' κ' τοῦτο φύσιν μισητοὶ, ἡ μὲ, ὅτι ἑξὸν αὐτῆ, εἰ τῶν ἀφ' γάμου ἐποθησεν ὁμιλίαν, γονιμὸν φυσῇ, τῶν ἄγονον ἠνάζαντο κ' τὸ ἄκαρπον· ὁ δ, ὡς τῆ ἑαυτοῦ ἀρχησίας ἀφεῖσαν εἰς τὸ ἄζηνον δύλογίας συεργεῖν τῶ ποιήσαντι. Εἶτα κ' χρέος μὲ ἐξ ἧς ἂν τις ἕτερον κρατὸν δρέψαντο, εἰ τις ὀφθεὶν ἀφλυμαινόμενον, κ' ὡς τὸ ἄκαρπον αὐτῆ χερώμενον, ὡς πονηρὸν κ' λυμεῶνα μισήσομεν, καὶ, εἰ δυνατὸν, ἐφιξόμεν αὐτοῦ τῶν ἀφαίρεσιν· τ δ' εἰ τις ἐξ ἧς ὁ λογικὸς ἀναδιαστὴς τοῦχος, χώραν ἐξερημοῖ, κ' ἄζηνον δείκνυσι, τοῦτο ὡς μηδὲν ἀδίκων δρᾶσι παρεγχωρήσομεν· κ' τίς ἂν φαίη; Ἀλλὰ (φασὶ) Παῦλος εἶπε, κρεῖττόν γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι. ὥστε ἀφ' τῶν πύρωσιν ἀκώλυτον ἡ σωαφθεια. Ὁ δ' Παῦλος εἰς μέσον ἀφοίσων, ἀφοχὲς δ' Παῦλε τοῖς ῥήμασι. γαμεῖν εἶπε, τυτέσι ἀφ' τ γαμικὴς ὁμιλίας σωαρμόζεσθαι γυναικί. εἰ μὲ ὧν κ' ἡ σὴ σὸς γυναικὸς μίξις, σωάρμοσις γαμικὴ, κ' ἀξία τυχεῖν δύλογίας ἧς ὀφειλε τοῖς νυμφαγωγηθεῖσι, γάμου αὐτῶ ἐξονόμαζε, κ' ἀξιοκόπτε νύμφιον· εἰ δ' δύλογίας σὸκ ἂν ὁδ' ὕναρ ποτ' μοιτέχοις. (τίς γὰ ἂν ἡ ποία ἱερολογία ἐπὶ τοῖς ἀπ' ἐναντίας δὲ συσαπτόμενοις τῶ δ' πλάσαντ· δύγμασι, ἀπ' ἐναντίας ἡ τῶ νόμου τ φύσεως, ὠφέλοι;) τί τ Παῦλον εἰς συμφωνίαν ἐλκεῖν τόλμας δ' σὺ ἀγάμῳ κ' ἀκφύλῳ γάμου; ἄλλως τε ἡ κ' τοῖς δοπτόμενοι τῶν τῶ ἀρρενοποιεῖν εἰ τοῦτο ἡ ἐπίνοια βάλλ), (εἰ κ' σφαλερᾶς κ' θεῶ ἀντιπορεύοντες ἥκασιν ἐπὶ τῶ πρέξει) ὥστ μηκέτι ὁρᾶν αὐτοὺς ἄνδρ' ἀνδρας, ἀλλ' ὅσα γε τῶ ὠφὸς τ ὕλην χρὼ ἐπιθυμίαν λαμβανόμενοι, κ' τ δύνῃς ἀνυποπτέλως φύλακας εἶναι (τοῦτο γὰ ἡ κλῆσις ἐχθωτεῖ,) πῶς κ' τοῦτο δικαίαν ἡ κακολόγησιν κατ' ἐκείνων ἀγαπήσεϊν, δ' ὧν ἐ

1. *Corinth.* 7. *verf.* 9. 35 Sententia notanda: mirum ut sit Tertullianum *lib. de Monogamia*, Didonem commendare, quod ne secundas nuptias experiretur, maluerit uri, quam nubere. Uri cum dicit, alludit ad fabulam Didonis. 36 Uruntur enim spadones & qui amatores sunt mulierum, etsi constet eos nihil potesse, ut Terentius loquitur in Eunucho *act.* 4. *scen.* 3. 37 Responsio ad secundam objectionem. 38 Matrimonium contrahere, seu γαμῆσαι, quid Paulo. 39 Ἀγάμου γάμου. 40 Ἐκφύλου γάμου. 41 De his qui seipsos castrant, 42 Καὶ τῆς εὐνῆς φύλακας. Alludere videtur ad veterem morem, quo castratis regii cubiculi cura demandabatur, *l.* 4. *C. de præp. sacri cubic.* Ambros. 5. *ep.* Gallicus præpositus cubiculi, eunuchus regius. Socrates 6. Εὐτύπιος ὁ εὐνοῦχος πρωτεύων τὰ βασιλικὰ κοιτῶνος. Eusgrius 4. οἱ τοῦς βασιλικοῖς ἐξαιρετόμενοι καὶ. *haresis.* Phavorin. παρὰ τὸ οὐ νῦν ἔχειν, quod mentis compotes esse existimentur, id est, quod venercis abstinent, quæ veteris ἀνήνησις dixerunt.

26 Ratio prima dubitandi. Si propter sterilitatem eunuchi conjugio arcentur, ergo & steriles & senes. 27 Responsio ad objectionem. 28 Τῆς γαμικῆς γεωργίας. 29 Παιδοποιίας. 30 Ἑκφυλον μίξιν. 31 Ὡς ἄκαροι καὶ ἄκαρπα. 32 Comparatio elegans. 33 Secunda dubitandi ratio. Præstat matrimonium contrahere, quam uri. Est igitur eunucho permittendum matrimonium. 34 1. *Corinth.* 7. *verf.* 9. 35 Sententia notanda: mirum ut sit Tertullianum *lib. de Monogamia*, Didonem commendare, quod ne secundas nuptias experiretur, maluerit uri, quam nubere. Uri cum dicit, alludit ad fabulam Didonis. 36 Uruntur enim spadones & qui amatores sunt mulierum, etsi constet eos nihil potesse, ut Terentius loquitur in Eunucho *act.* 4. *scen.* 3. 37 Responsio ad secundam objectionem. 38 Matrimonium contrahere, seu γαμῆσαι, quid Paulo. 39 Ἀγάμου γάμου. 40 Ἐκφύλου γάμου. 41 De his qui seipsos castrant, 42 Καὶ τῆς εὐνῆς φύλακας. Alludere videtur ad veterem morem, quo castratis regii cubiculi cura demandabatur, *l.* 4. *C. de præp. sacri cubic.* Ambros. 5. *ep.* Gallicus præpositus cubiculi, eunuchus regius. Socrates 6. Εὐτύπιος ὁ εὐνοῦχος πρωτεύων τὰ βασιλικὰ κοιτῶνος. Eusgrius 4. οἱ τοῦς βασιλικοῖς ἐξαιρετόμενοι καὶ. *haresis.* Phavorin. παρὰ τὸ οὐ νῦν ἔχειν, quod mentis compotes esse existimentur, id est, quod venercis abstinent, quæ veteris ἀνήνησις dixerunt.

δὲ ἐ μόνον τῇ φύσει ἐχθρὸν ϖϖαμϖολὺ κίκτωδ), ἀλλὰ κὴ ὡ ϖϖὸς ὠφέλειαν, οὐ κὴ ϖϖοσηκόντως, ἅμα ϖϖαθὼν ἀδικῆ ϖϖρὸς τὸ δέξαν αὐτοῖς χρησίμους ἐρᾶσθαι, ϖϖαντελῶς ἀπεδείχθησαν; κὴ ξένον τι γέγον ὑπάρχειν, ϖϖότε τὴ ἐξ ἀρχῆς ϖϖροσκλίσιν φυσῆ, μὴ τὴ μετ' ἐκείνων μετασκευὴν κακηπχίαν ϖϖοιουμένους; Διὸ τῶν ϖϖαντὸς ἀφαιρούμεθα, ϖϖ' οὐ τις δύνηται ϖϖρὸς γάμον ἦναι φανερῶδες, κὴ αὐτὸν μὲ τὴ τ' ϖϖαρανείας ὑποκειδῆ κολάσει, κὴ τ' ἀνάγκης ὑ τολμᾶν ἐπὶ τὴν τοιαύτην ϖϖαρανομίαν πλέσαι, τ' ἐσχατὰς ἀξίας ὑπομενόντας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πιθ.

Περὶ ϖϖ τ εἰς ἀνάγκλις ϖϖ ὀμνύειν ϖϖά ἐκβιάζονται, αὐτὸν ἐπομόσαντ ϖϖοιεῖσθαι ϖϖαρὸν ἢ μέλλ κακόεργον ἤδ' κακοῦργον ἢ ϖϖόρνον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΣΑ ϖϖὸς δίλαιόνειαν ὁρᾶ, ὅσα ϖϖὸς δεξιότηδ τρόπων, ταῦτα κὴ ἐνὶ ἐκράτει κὴ τῇ κοινῇ τ ϖολιτείας δίκῃ, κὴ ἀχάριτα μᾶλλον κὴ ϖϖαρ' ἐμαυτῷ ϖϖοτεξεύρεσκον, εἴ τι ϖϖωφελοῦμεν, κὴ ϖϖαρ' ἄλλων ἐξευρημένων τὸν οἰκεῖαν ϖϖαρέχειν ὠφέλειαν. Διὸ τῶν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις κὴ ὅτ' ἡμῖν ὁ νομοθέτ οἷον ληφθαρεὶς, τυχεῖν ἀνεδίωσεν ἐδέξει, ὃς κιλδύ τ εἰς ἀνάγκλιν ϖϖ ὀμνύειν ϖϖά ἐκβιάζονται, αὐτὸν ἐπομόσαντ ϖϖοιεῖσθαι ϖϖαρὸν ἢ μέλλ ἢ κακοῦργον τ ὅρκον αὐτῶν, ὕσ' ὑπ' γνώμης δηλονότ κινηθῆναι, ἀλλὰ ζητήσης ϖίστιν λαβεῖν ϖϖὲ ὧν ἡ ἀμφίβολία κυμαίνῃ τὰς λογισμούς. κρίνας γὰ τοιοῦτ ϖϖοσήκειν δέξασθ τοῖς δεχομένοις, οἱ νεώτεροι ϖαρὰ ϖάλαι δεσμὸν τὸ ὀκεῖθεν ἀσφαλὲς, ὁρκίων χρείας ϖϖοσεδομένους, τ μὲ ἀπαιτεῖν μόνον ἀξιῶσιν ὑποίχειν τ ὅρκον, ϖϖὶν ἢ τ ἀπαιτεῖν ἐγνωκότ' ἤδη ϖολυπραγμονῆσαι. Οὐείζ ὧν τὸ ϖϖότερον κρότ', κ τὸ δέσμα τ ϖάλαι νομοθετησάντων, τ νῦν τηρεῖαζ τ ὅρκων, κὴ τ λαβεῖν ἁρμόζον ϖᾶσι δ ἀμφισβητοῦσι ὅρκον μέρος, αὐτὸν ϖϖότερον ὁ ζητῆ ϖαρέχειν τ οἰκείαν τρόπων ἐχέγγυον, ὡς ἂ κακομηχάνως, ἀλλ' ἀναγκαίως κὴ σὺν ἀσφαλείᾳ χρεία ϖϖὸς τὴν τοιαύτην ἦλθεν ἀπαίτησιν. εἶμαι γὰ, ὅτ' ἂν ἀμφοτέρων ϖϖὸς τὸ ἐπομνύειν καθιζαμένων, ἢ ϖάντ' ἂν λαμϖρότερον ἐπὶ τ ὅρκων ϖϖοίτεν τὴν ἀλήθειαν, ἢ τούτοις ὑποτελῶν τινὰ δίκαζ, κὴ ἐχ ὅτ' ἂν ϖϖοχείρως κὴ μ' ϖϖοόδε ἑτοιμότερος, ὥσπερ νῦν ϖϖοῖόντες ὁρῶν), ϖϖοάγοζ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ'.

Περὶ ϖωμαπολημένων οἰκετικῶν ϖϖοσώπων ἐλευθερίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

Φιλανθρώπε γνώμης ὄντες οἱ νόμοι χθονήμοδα, τὴ ἑαυτῶν δύναξιν κὴ ἀληθινὴ κὴ ϖᾶσι τ μὴ ϖάνυ συχνὰς ἐπιχωμαζόντων αὐθράϖοις ἀμφισδητημάτων ϖϖοαίρεσιν ϖοιεῖ) σωτικὴν βοήθειαν. τοιαύτης δ' ὄντος φιλανθρωπίας, ϖῶς ἂ ϖολὺ ϖλέον εἴκοιτο ϖᾶσι τ σὺν βίᾳ ἀλ' ϖαντὸς ϖροφορᾶν τῶν μέρεμναν ἀναλήψ); ἀ γὰ τ ἐπιμελὲς ϖᾶσι τ ἔλαττον λυπεῖν εἰς φροντίδα φέρων; τ μᾶλλον ἀνιᾶν ϖαροῶν, ἢδ' τῶν ϖᾶσι δ' λυπεῖν ἔλαττον ἐπιμέλειαν δέξει ἀϖ' ὁκ τότε ϖϖοιμηθῆς ϖοιεῖσθαι. Διὸ τῶν δὴ τ' νόμων ἀξιώμασι πᾶλιν εἰς σεμνότητα νέμοντες, τ μέχρι νῦν ὑπὸ σωνηθείας διοικέμενον, φημὶ ὃ τ ϖᾶσι τ' εἰς ἀνίσε τύχης ἐλεύθερα τ κ δουλώσης, συμφωνοῦσι ἔρωι, ϖῶς συζυγίαν ἁρμόζειαζ φιλονεικήσαντ, τῇ νομίμῳ ϖλεληψῇ λαπιδάσωμεν. κὴ ϖαπάζομεν, ἐὰν ἐλευθερίᾳ ϖιμάμενον ϖϖόσωπον δουλικῆς ἕλκειν χάμου τύχης, ὑπὸ δυοῖν τούτοις τ χάμου ἔχεσι ϖερίσ-μασι σωιζαζ τὴν σωιάφειαν. ἢ γὰ κ τῶν ἴσων ἀπολαμϖόμενον τύχῃ ὁ τῆ δουλικῇ ϖϖοσώπῳ λῇ ἔρωι ϖωμαπόμενον, ἢ κὰ ὕβολῶι ϖϖοσομολογέσθω τιμήμασι, οἷ ἔ λαπελευθέροι τ δουλείας τὸ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενον μέρ, τ ἐλευθερίας ἡγουσ). ἀλλὰ ταῦτα μ' ἐ δῆσεν κὰ ἔλεγεν, οἷον ἀρραϐῶνα τιὰ ἔ ἀνίσε χάμε, τ εἰς κοινωνίαν ὑποεισόντα δουλικῆς ὁμιλίας. Τὰς δ' γ διατάσεις οὐείζομεν μηδ' αὐτὰς ἀφιλανθρωπότερα λῆσθαι, ἀλλὰ δουλεύειν μ' ϖϖοελόμενον τ' ϖϖόσωπον ὁ ἔ ἀνίσε κὴ μέρος ὑρίσειν εἰς σωιάφειαν, ὅσῳ κἂν τ δουλείας τὸν ἔ διατάτε ὑποπελάσῃ, ἧς ἀπαντώσης ἐλευθέρας ἀφίεζ μ' τ' οἰκείων παίδων, εἰ γε κ παῖδάς ὁ χάμ αὐτοῖς ἐχαρίσατο. εἰ ὃ μὴ συϐαίτε δουλεύειν, μήτε τῶν ὑποκληρώσιν τ ϖημῆς ὀκ ἔ ἐτίμως ῥᾴδ ἐὴ ϖαρεχεῖν, τ μ ἐλευθερίας κ' βίαν ἀζημιωθῆσε), ἡτιάσιν ὃ ϖαρὰ τὸ αὐτὸ διατάτε, ἐφ' ἑκάσῳ ἔτ' ἔ μιᾷ δυσὶ λογιζομένῳ νομίσμασι, ἀμφικίσ τοσούτοις ὑπηρετῶν χρόνοις, ὅσοι τῶν ὁμολογιθέντα ϖημῶν συγκεφαλαιωσάμενοι, μείϐυσιν ἀποφῶσαι τ διατάτε τελείας ἀπέχοντα τῶν ὑπὲρ ἔ δέλε λῆψιν, κὴ μηδὲν ὄλεσθαι ἐπ' ϖᾶσι τῶν κατεχῶν ἀποφερόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.

Περὶ δέλων σὺν σωτροφίᾳ ὄντων, κὴ ἔ ἑνὸς μέρους ἐλευθερωθέντ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΟΥ μόνον ὁ τῶν δεχῶν ἐξ ἐλευθερίας κὴ δουλείας γινόμενον γάμον, ἀλλὰ κὴ ὃν οἱ κοινῶς ὑπὸ δουλείαν τελάντες κὴ ἀϖ' τύχης ὁμοίας ὑποπλῆσθαι, κὴ ὅτ' ϖολλάκις ἑνὸς αὐτῶν, εἰ ὅτω τύχῃ, ϖαρὰ ἔ διατάτε λυθέντ, δουλείας ἔ ἑτέρ μέρους ἔ διετμῆ μὴ σωναπολυθέντ, εἰς ἀνισότητα καθισταμένων, ὀκ τοιαύτης αἰτίας, σὺν ὀλίγης ἀμφιϐολίας κὴ ζητήσεως, ὀκ ἔ μὴ τυχεῖν νομικῆς ἀϖελείσεως, ἔξεν ἀνακινῶν καθοσῶσαι τ ὀφειλόμενον ἐν κὴ τῶν νομισθὲν τῇ ἡμετέρᾳ κράτ τ ϖεϖοιημένης τυχεῖν ἀϖολύσεως, τ δ' ἃ ῥυθμισθησε) νόμῳ ἀπείληφε. τί γὰ τὸ νομοθέτημα; Κελεύομεν τὸ τ δουλείας ἀφηκασμένον μέρ, ἂν τῶν ὑπὸ τὸ κληρονομιᾶν δουλεύειν σωιάφειαν ἀγαπᾷ, κ' ἐ νενομοθετημένον τύπον ἐπὶ τ' ἐξ ἐλευθερίας κὴ δουλείας σωαρμοζόμενον, τὸ σωνοικίσιον αἰδιάῤῥηκτον ἔχειν. δεῖ γὰ τ' διδομένης ἐλευθερίας αὐτῷ μὴ ἀϖοπειθῆ, ἀλλ' ἐξ ἴσε τ δέλεον ὑποδεδηκέναι ζυγὸν τῇ ἑτέρᾳ μέρῃ, ἀχρὶς ἂν ἡ τέλειθ ἡμέρα ἔ βίᾳ σωαντήσῃ τῇ τῶν κυριότητα λαχόντι ἔ μὴ ἀφειμένῃ τ δουλείας ϖεϖοίτε· ἢ, ἐάνϖε τὸ ἀξίωμα τ ἐλευθερίας ὀκ ἀποδύῃ), τῶν ὑπὲρ ἔ συζύγε μέρης ὁμολογήσῃ πρὸς σωπελάτας. εἰ ὃ τῶν μὲ ὑπίσω ῥίψῃ φροντίδ, ἀφορμὴν ὃ τὸ οἰκεῖον ποιήσῃ ἄνετον, ϖῶς τὸ οἰκεῖον χθῆμα ἔ βίᾳ ἁναρπάζειν πειρωθείη τὸ κληρονομηθὲν εἰς δουλείαν μέρ, μὴ μόνον ὀκ τ αὐθαδείας ταύτης μηδὲν ἐξανύσει, μηδ' ἰσχὺ ἔχῃ ἐλευθερίαν ἑτέρᾳ χαρίζεσθ. ἀλλὰ κὴ αὐτὸν ὀκεῖον ἢ ἔλαθεν ὑπιπτεῖν τιμῆς, κὴ πάλιν ὑποκύπτειν τῇ ζυγῇ τ δουλείας, ἄτε δὴ γνώμῃ ϖϖευδομένου μηχθηρᾷ χρησῶ κὴ διερχήσθ ἔ ἰδίᾳ διατάτε ϖεϖαίρεσι, κὴ τῶν ὀκείνῃ κείσιν λανθανούσῃ ϖαρὰ ϖᾶσιν ϖοιήσαζ, ὡὸ ἧκῶ δ' αὖθις ἄγλν κὴ δίλαδείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρϐ'.

Περὶ ϖϖοθεσμίας χωρίων ϖρὸς ἐποχῆς κατάστασιν ἀνὰ μέρ μὴ δεκνύντων, κὴ ὅκωσῳ τ μὴ θέλοντα αἰρεζ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΜΕΓΑ τῇ βίᾳ χαρίζε) ἡ σὺν φρονήμᾳ κὴ λογισμῷ τ ϖεϖεσμένων κοινώνησις. κὴ γὰ κ δικαίως τινὶ ϖαρέσῃ, ὀκ ἔ κοινωνεῖν ἑτέρᾳ ϖροθεσμησίως δύναται ϖαντελῶς δικαίως, μᾶλλον ὀκνησιμωτέρα καθέσηκεν

mittit) quomodo in hoc non justam adversum se indignationem cudent, quod non solum inimicam [1] naturæ voluntatem capessant: verum etiam illis qui licet malitiose, quomodo tamen ipsis videretur, utiles illos reddere studio haluerunt, adversari deprehendantur? & quum novum [2] atque peregrinum sexum repræsentent, non tamen se neque initio attributæ naturæ, neque qua transformati sunt, malitiosæ arti accommodent? Propterea sancimus, ut si quis eunuchorum ad matrimonium procedere comperiatur, & ipse stupri [3] pœnæ obnoxius sit: & qui sacerdos istiusmodi conjunctionem profanato sacrificio perficere ausus fuerit, sacerdotali dignitate denudetur.

1 Castrantis ipsum voluntas, naturæ inimica; vide *Canones Apostolorum* 21. 22. 23. ubi plenius diximus.

2 Καὶ ξένιον γέγον ὑπάρχειν.

3 Eunuchus uxorem ducens, pœnæ stupri obnoxius.

Constit. XCIX.

UT QUI JUSJURANDUM DEFERT, PRIOR [4] DE CALUMNIA JURET.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæcunque ad recte cavendum spectant, quæcunque ad bonos mores pertinent, hæc & singulis & universæ reipublicæ, quæ à me ad invenienda dummodo possim, aut ab aliis inventa in publicum usum deducenda petant & contendant, in medium pono. Ac idcirco supra alias hæc etiam lex, quæ cum qui aliquem ad jurandum adigit, se [5] nullo dolo malo, neque facessendi negotii animo, sed ut rei, cujus ambiguitate ratio ipsius æstuat, veritatem cognoscat, jusjurandum exigere, prius jurare jubet: quum velut dispereriti, quæ reviviscat digna visa est. Quum enim id decretum recte veteribus placuisset, recentiores ejus cautionem negligentes, delato jurejurando, à quo exigitur, hunc id subire volunt: qui vero exigit, de eo nihil soliciti sunt. Statuit igitur nostra majestas, ut secundum veterum [6] legislatorum decretum juramentorum forma servetur: & qui ab adversario auferre jusjurandum conatur, quam fidem ex aliis quærit, de moribus suis prius ipse præstet: *quod nempe non dolo, sed necessario & inevitabili de causa ad deferendum jusjurandum procedat.* Existimo [7] enim, quum ambo ita ad jurandum adigentur, aut dilucidiorem in juramentis exituram veritatem, aut hos aliquo modo reprimendos, neque tam prompte alacrique gressu, atque nunc progredi videntur, ad deferendum jusjurandum prodituros.

4 Reducitur lex vetus 34. §. 4. *l.* 37. *in fin. ff. de jurejur. l.* 9. *C. de reb. cred.* His adde quæ de juramento calumniæ dixi Νοϖ. 97. *ϖ. eod.*

5 Οὐδὲ ἀπὸ γνώμης δηλονότι κινηθέντα. *Scrimg.* βουλιθῆναι κινηθέντα. *Cujac. 17. obs 32.* sic & *J. Nov. 107.* ἀπὸ γνώμης. quod est dolo malo, malitia mala.

6 Vid. *d. §. 4. d. l. 37. d. l. 9.*

7 Ratio decidendi.

Constit. C.

DE SERVIS QUI LIBERIS IN MATRIMONIUM CONJUNGUNTUR. [8]

Idem Imperator eidem Styliano.

LEges, quia ex benigno [9] judicio prognatæ sunt, bona sua ordinatione & moderamine iis etiam controversiis, quæ non admodum crebro [10] in res humanas incidunt, auxilium ferre instituunt. At vero quum tantæ benignitatis sint, quomodo non longe magis eorum, quæ in hominum vita assidue versantur, curam suscipient? Si enim [11] medicus quispiam iis quæ minus angunt curam adhibeat, quæ vero magis angunt, negligat: id quod minus angit, non per peritiam & prudentiam curare videatur? Ea propter legum dignitati plus majestatis attribuentes, quod hactenus ex [12] consuetudine dijudicatum est, de iis nempe qui ex inæquali fortuna (libera videlicet & servili) amore instigante in matrimonium conjungi contendunt, in legem includimus, ac sancimus, ut si homo liber servilis personæ nuptias sectetur, sub duplici hac conditione matrimonium ineatur, ut is aut æqualem cum servili persona, cui per amorem associatur, fortunam suscipiat, aut pretium, quo illa servitute liberata in libertatem perveniat, solvere promittat. Atque hoc quidem, tanquam inæqualis matrimonii arrham quandam, eum qui consuetudinis societatem cum servili persona init, persolvere oportebit. Statuimus vero etiam, ne domini hac in re se inhumanius gerant: &, si persona quæ servum in matrimonium delegit, servire malit, utriusque servitus domini [13] morte terminetur: eaque ubi inciderit, cum [14] liberis, si quod ipsis matrimonium largitum est, dimittantur liberi: sin in servitutem non consentiat, neque in promptu habeat, unde pretium plene persolvat, libertate per vim mulctetur: sed serviens apud eundem dominum, mercede quotannis binis solidis æstimanda, servitutem tot annis duret, quod pacto pretio in plenam summam deducto dominum satis pro servo accepisse, neque justam causam ad detinendum amplius habere sunt ostensuri.

8 Et eorum statu ac pœna.

9 Sumitur enim in dubiis, causarum benignior interpretatio, vid. *l.* 168. *ff. de reg. jur.*

10 Id est, quod raro.

11 Comparatio.

12 Ex consuetudine lex.

13 *Nov.* 101. *J. eod.*

14 Facit *lex* 3. *ff. de liberali.*

Constit. CI.

DE SERVIS CONJUGIBUS [15], SI ALTER ILLORUM LIBERTATE DONETUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

NOn solum quod inter personam liberam & servilem ab initio contrahitur matrimonium, sed quod communiter in servitute degentes in pari fortuna contraxerunt, hoc etiam, altero illorum forte à domino libertate donato, altero vero in servitute retento, ad inæqualitatem redactum est, ex istiusmodi causa valde contentiosas ambiguitates & quæstiones, eo quod lege dijudicatum non sit, persæpe exsuscitare conspicitur. Quum itaque hoc quoque à nostra majestate lege conceptum, convenienter distingui deberet, hanc per quam recte dijudicetur legem accepit. At vero quæ illa lex? jubemus, ut si servitute liberata persona conjunctioni ejus, quæ in servitute relicta est, acquiescat, secundum formam [16] de personis liberis & servilibus matrimonio conjungendis lege comprehensam matrimonium indisruptum maneat. Oportet enim, ut aut datam sibi libertatem non usurpet, & æqualiter cum altera libertate non donata servitutis jugum subeat, donec [17] extremus vitæ dies domino obveniat: aut, si quidem libertatis dignitatem exuere nolit, pro adjuncta sibi persona pretium se soluturam promittat. Cæterum si hoc negliget, & ex libertate sua occasione arrepta, in servitute relictam personam in vitæ suæ statum abripere conetur, non solum non hac arrogantia quicquam efficiat, neque alteri libertatem donandi potestatem habeat: verum etiam ipsa quam libertatem nacta est, hac excidat, rursumque servitutis jugo collum subdat: utpote quæ ingrato animo benigne domini sui de beneficæ voluntati injuriam intulerit, ejusque judicium, quod revereri & venerari debebat, tanquam per rebellionem contemnere cogitarit.

15 Περὶ δέλων ἐν συντροφίᾳ ὄντων. *Scrimg.*

16 De qua dictum est Νοϖ. 100. *ϖ. eod.*

17 *d. Nov.* 100.

Constit. [18] CII.

DE PRÆDIIS MARITIMIS AD REMORAS [19] PISCATORIAS CONSTITUENDAS SEORSUM NON SUFFICIENTIBUS: ET UT INVITUS ETIAM AD SOCIETATEM ADIGATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

MUlta [20] cumulatim bona mortalium vitæ confert prudenter & cum ratione instituta rerum communio. Etenim qui viribus valet, si cum altero, qui similiter viribus valeat, com-

18 Hæc constitutio ex earum genere est, de quibus ante Leonem nihil constitutum fuerat. Hoc autem definit: vicinos invitos cogi ad societatem remorandi piscatoriarum: ut hæc constitutio vice sit exceptionis ad *leg.* 26. §. 4. *ff. de cond. ind.* & alias. de quibus dixi ad *l. ult. C. comm. divid.*

19 Περὶ ἐποχῆς κατάστασιν. adde Νοϖ. 57. *J. eodem. Nov.* 103. 104. *J. eod.* ἐποχὴ, *retentio.*

20 Laus communionis; de incommodis, vid. *l.* 26. *ff. de servit. urban. l.* 77. §. 10. *ff. de legat.* 2.

municet, longe præstantiores atque utiliores ejus vires fuerint: & divites, si divitias communes faciant, majorem ex divitiis voluptatem capiant: denique si paupertas premat, operarum communio consolatione, qua paupertatis acerbitas mitigetur, non indigebit. Verum quum adeo commoda atque utilis in communi vita communio & societas sit, mirabilis quædam hominum animos subiens pravitas, nedum aliis ad utilitatem impedimento est, verumetiam qui ipsam fovent, ut rebus suis noceri, quam ut inita cum vicinis societate ipsis aliquid lucri accedat, permittere malint, persuadet. Ac tale quiddam certe de nonnullis audivimus, qui quum maritima prædia habeant, quæ per se non ita multum lucri adferant, cum vicino autem & adjacente prædio communicatione conjuncta, uberiorem utilitatem reddant: societatem inire, neque illa cum vicinis prædiis commiscere (qua ratione ambo aliquid lucrari possent) per malignitatem nolunt: sed contra, seipsos etiam damno afficere malunt, dummodo [1] vicino nocumento sint. Verum enimvero tametsi damnum suum tales agnoscere nolint, suaque mala administrantes, utilitatem per improbitatem negligant, tanquam immanes belluæ, ut propinquos lædant, in sua vulnera proruentes: non tamen istiusmodi malignitatem in communi vita imperatoria nostra majestas insolescere patitur: neque quia illi utili cura digni non sunt, auxilio vacuos relicturi sumus. Quare ex parte aliqua ipsis, præcipue vero vicino, quem ista inhumanitas male torquet prospicientes sancimus, ut si istiusmodi prædia mare versus, non adeo singula lata sint, ut septi remoratorii constituendi jus habeant [2], ejus juris consequendi causa communione conjungantur: quo per istiusmodi communionem domini ex suis possessionibus utilitatem sentire possint: & si dominorum alter communionem facere nolit, ad illam invitus [3] etiam compellatur. Quum enim quamvis invitus aliquis beneficii [4] particeps fit, id benignitatem etiam esse persuasum habemus. Hic autem longe major se exerit benignitas ubi non solum qui beneficium non agnoscit, illo tamen afficitur: verumetiam qui illo inique privabatur, id sentit & percipit.

CONSTIT. CIII.

DE IIS QUI DE MARITIMIS PRÆDIIS [5] AD [6] CONSTITUENDAS REMORAS PISCATORIAS SOCIETATEM INEUNT. [7]

IN societatibus usitatum est, ut fere [8] qui [9] plus contulit, idem plus lucri sentiat. Et recte sane negotium instituunt, inter quos ita convenit. Veruntamen de maritimis prædiis societate inita, non ideo recte, cujus prædium latius est, eo cujus arctius est, majus lucrum auferat. Exempli gratia, hujus prædium centum passus latum sit, illius vero longe angustius, si hæc conjungens communio inde utilitatem suppeditet, ut æqualiter, non autem secundum cujusque portionem, proventus inter socios dividatur, rationi consentaneum est. Quid ita? quia in aliis negotiis (in collatione pecuniarum nempe., aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit terrestrium locorum) unaquæque res quæ in communionem coiit, per se domino, quantum ejus natura fert utilis, esse possit: in maritimis vero prædiis id similiter se non habeat. Nam non quemadmodum illa, sic quoque maritimi juris portio, in se considerata, peculiare lucrum habet. Non enim præda [10] ibidem semper loci consistit, tanquam venatores expectans. Alioqui vero, etiam quod major portio, propter minoris defectum inutilis sit. Quis enim ex re imperfecta usus aut utilitas? Additio autem minoris quum imperfectionem expleat, quodque per se ad nihil conducat, utile reddat, rationi consentaneum sit [11], ut utilitatis ex majore portione, quæ citra accessionem minoris nihil emolumenti adferat, provenientis æqualem partem domino suppeditet. Propterea igitur legem etiam quæ deinceps juste hoc gubernet, Imperatoria nostra majestas profert. Statuimus vero, ut si duarum maritimarum portionum, quarum altera major, altera vero minor sit, ad constituendas remoras piscatorias in communionem conjunctio fiat, utriusque portionis domini ex æquo inter se lucrum dividant.

CONSTIT. CIV.

DE PISCATORIIS [12] REMORIS INTER QUAS LEGITIMUM INTERSTITIUM [13] NON EST.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem sæpe usuvenit, ut quum legitimo intervallo vicinæ inter se remoræ piscatoriæ non distent, contentiones atque lites exsuscitentur: de iis etiam controversiis statuimus, ut reus ubi legitime convictus fuerit, si loci spatium patiatur, eo remoras transferat, ubi tanquam legis præscriptum despiciat, litem subiturus non est: si vero quo transferat locus non sit, annorum curriculum observetur, quot in litigioso loco remorarum septum fixum [14] fuerit: & si actore præsente, nullamque protestationem interponente decem [15] annos constiterit, immotum eodem in loco permaneat: at si actor peregre sit, ut septum non moveatur, decennium non sufficiat, sed alterum annumerari oporteat, ut anni omnes viginti sint. Atque hoc quidem præscriptum in prophanis obtineat. Ecclesiæ vero & monasteria & si qua alia venerabilis domus, tum denique quæcunque ad fiscum referuntur, quum ipsis ad annum quadragesimum jura conserventur, dictum tempus despicient. Ac sic quidem de [16] remorarum statione, quæ [17] propter temporis longitudinem moveri non possint sancientes, jubemus ne actor maritimæ oræ [18] emolumento privetur: tametsi [19] quod tempus elapsum sit, obtinere litem non potuerit.

CONSTIT. CV.

SI MAGISTRATUS ALIQUIS RES FISCALES FURATUS ESSE DEPREHENSUS SIT. [20]

LAudabilis res est legitima castigatio & pœna, quod incomposita emendet: & ad mala propensos, ne in illa proruant, vel invitos restringat. Laudabilis est, inquam, quando legibus convenientem servat clementiam, neque hanc excedere argui potest, neque vero castigandi prætextu crudeliorem se exhibet. Quando & pater [21] donec benigne delinquentem filium castigat, simul prudentiæ, simul castigationis nomine laudandus est: ubi vero paterno affectu abjecto, non ut [22] patrem decet, sed atrocem in modum pœnam filio infligit, non paterno more castigat, neque quisquam atrocitatem approbat. Ac sane si leges revera reipublicæ parentes [23] sunt, (quemadmodum sunt profecto) requiritur omnino, ut pro [24] ratione delictorum pœnas etiam constituant: nequaquam vero immanem aliquam multoque quam pro delicti modo graviorem pœnam imponant. Nam quomodo id legitimæ est correptionis, quomodo inde manantis medicationis, si qui cuiquam mortem intulisse convictus non sit, morte puniatur? Medici sane quidem non præcise integra membra secari jubent, & *lex quum*

1 Malignitatis evidens est argumentum, sibi nocere velle, ut alteri noceas. de vicino dixi ad *Novell. Justin.* 63. *c.* 1.

2 Quid si non habent? vicinus de suo tenetur conferre, & invitus cum eo inire bonorum societatem, si modo præstet illi competens lucrum ex empto & locato. *Græci apud Cujac.* 14. *obs.* 1.

3 Si ita est, inviti interdum compelluntur ad communionem, & ita restringitur *lex* 26. §. 4. *ff. de cond. indeb.* & aliæ de quibus dixi ad *l. ult. C. comm. divid.*

4 Vide quæ dixi ad *l.* 69. *ff. de reg. jur.*

5 Νομαῖς.

6 Πρὸς ἐποχῆς ὑπόστασιν. *De epochis*, adde *Novell.* 57. *Novell.* 102. & *eodem. Novell.* 104. J.

7 Non ut cæteris casibus, qui plus contulit in societatis communionem, plus lucri percipit, ita fit in orarum maritimarum communione: ideoque hæc constitutio exceptio est ad leges, quæ potiores partes conferunt plus conferenti, *l.* 6. *l.* 80. *l.* 83. *ff. pro socio.*

8 Recte hæc particula addita est. Interdum enim qui plus pecuniæ contribuit, pacti jure non plus percipit ex societate, quam qui vel minus, vel nihil (operam tamen) contulit. *l.* 5. §. 1. *ff. pro soc.* §. 2. *instit. de societat.*

9 *l.* 6. *ff. pro soc.*

10 Αγρα, id est, captura.

11 Non pro ratione prædiorum *d. l.* 6.

12 Περὶ ἐποχῶν. *Scrimg. de epochis*, adde *Nov.* 57. 102. 103. & *eod.*

13 Διάμετρον. *Scr.*

14 Εχηκεν ἡ ἐποχὴ τὴν πῆξιν. recte πῆξιν: solebant enim in mari palos configere ad retia extendenda.

15 Si quis in prothyrum vicini suam ἐποχὴν porrexerit decennio, vicino præsente & tacente, aut vicennio vicino absente, non poterit tot annorum possessione moveri.

16 Περὶ τῆς ἐπαρχικῆς στάσεως. *Scr.* περὶ τῆς ἐποχῆς. *Cujac.* 14. *obs.* 1.

17 Στάσεως ὅσαι, &c. *Scrimg.* qua & Græci & Latini sæpe utuntur.

18 Τοῦ προθυρίου κέρδους μὴ στερεῖσθαι, &c. *Scrimg.* quod lucrum Græci interpretantur τοπιατικὸν, & solarium. vid. *l.* 15. *ff. qui potiores.*

19 Κἂν μὴ τὸ κράτος ἔχῃ, καθάπερ *Cujac.* 14. *obs.* 1. *legit* καθάπαξ τῆς ἐκδιώξεως διὰ τὴν ἀναφανεῖσαν (*Cujac. dict. loco* legit ἀναφωνηθεῖσαν) ἀντίπτωσιν idem legit ἀντίπτωσιν.

20 Dupli pœna punitur, ut hic, non capitaliter, & ita abrogatur lex unica *Cod. de crimine peculatus.*

21 Vid. *tit. de emend. propinquorum.*

22 Exemplum vid. *l.* 5. *ff. ad l. Pomp. de parricid.*

23 Leges parentes reipublicæ.

24 *Nov.* 61 & *eod. Nov. Justin.* 82. *c.* 10. *l.* 11. *ff. de pœnis.*

ἡ δύναμις. καὶ πλουτοῦντες δὲ τρόπον ἄλλον τὸν πλοῦτον κοινοποιήσαντες, γλυκυτέραν τὴν ἀπὸ τοῦ πλούτου ἀπολαύουσιν εὐπάθειαν· καὶ στενοχωρούσης πενίας, οὐκ ἀπορήσει παραμύθιον εὑρεῖν ἡ ἐν τοῖς ἔργοις κοινότης, δι' ἧς τὸ σφοδρὸν ἀλυπότερον εἴη τῆς στενοχωρίας. ἀλλ' ὄντος οὕτω καλοῦ καὶ χρησίμου τοῦ κατὰ βίον κοινωνήματος, ξένη τις ἐνδυομένη κακία ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, οὐ μόνον ἑτέροις ἐμποδὼν καθίσταται πρὸς ὠφέλειαν, ἀλλ' αἱρεῖσθαι πείθει τοὺς θάλποντας αὐτὴν, ἀγαπᾶν καὶ τὰ οἰκεῖα καταβλάπτεσθαι, ἢ συγχωρεῖν, ἐν τῷ κοινωνῆσαι τοῖς πλησίον, προστιθέναι τι κέρδος αὐτοῖς. Τοιοῦτόν τι προσῆλθε ταῖς ἡμῶν ἀκοαῖς γινόμενον ὑπ' ἐνίων, οἳ θαλαττίας νομῆς εὐποροῦντες, καθ' ἑαυτὴν μὲν οὐ μέγα τι φέρειν κέρδος δεδυνημένης, σὺν δὲ τῇ γείτονι καὶ προσπαρακειμένῃ κοινωνούσης, μᾶλλον τὴν ὠφέλειαν ἀποδιδούσης, οὐ βούλονται, διὰ τὸ κακόγνωμον, ἀναδέχεσθαι κοινωνίαν, οὐδὲ τὰ ἑαυτῶν καταμιγνύειν τοῖς γειτονεύουσι χωρίοις, ὡς ἂν ἀμφοτέροις ὑπάρξῃ τι κερδαίνειν· ἀλλὰ προκρίνουσι καὶ τὰ ἴδια ζημιοῦν, εἰ καὶ τῷ γείτονι πεφυκότες εἶεν ἐπιζήμιοι. Ἀλλὰ γὰρ, εἰ καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν βλάβην ἀναισθήτως οἱ τοιοῦτοι διάκεινται, καὶ κακῶς ἑαυτοὺς διατιθέντες, ὑπὸ κακοτροπίας ὀλιγωροῦσι τοῦ πράγματος, ὥσπερ τὰ χαλεπὰ τῶν θηρίων, πρὸς τὸ κακῶς παθεῖν ὁρμῶντες, ἵνα κακοποιήσωσι τοὺς πλησιάζοντας· ὅμως οὐκ ἀνέχεται τοιαύτην κακίαν ἡ βασιλεία ἡμῶν τῷ βίῳ παρρησιάζεσθαι, οὐδ' ὅτι ἐκεῖνοι προνοίας ὠφελούσης αὐτοὺς ἀνάξιοι τυχεῖν, διὰ τοῦτο καταλείψομεν ἀβοηθήτους· μέρος δέ τι καὶ ὑπὲρ αὐτῶν μὲν προνοούμενοι, μάλιστα δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ γειτονεύοντος μέρους, ὃ λυμαίνεται κακῶς ἡ τοιαύτη μισανθρωπία, θεσπίζομεν, ἐπὶ τῶν τοιούτων παραθαλασσίων χωρίων, ἐφ' ὧν ἰδία καὶ ἑκάστη μοῖρα πρὸς ἐποχῆς οὐκ ἐξαρκεῖ κατάστασιν, ἀνακοινοῦσθαι τὰ μέρη· ὥστε διὰ τῆς τοιαύτης ἀνακοινώσεως τοὺς κτήτορας ἐκ τῶν οἰκείων καὶ ὠφελεῖσθαι κτημάτων, καὶ, μὴ βουλομένου θατέρου κοινωνεῖν προσώπου, πρὸς τὴν κοινωνίαν ἄκοντος συνωθουμένου. φιλάνθρωπον γὰρ καὶ ἄκοντά τινα μεταλαχεῖν ἴσμεν εὐεργεσίας· ἐνταῦθα δὲ πολὺ μείζων ἡ φιλανθρωπία, μὴ μόνον ἄκοντος εὐεργετουμένου τοῦ μὴ συνιέντος τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ παραλόγως αὐτῆς ἀποστερουμένου, μὴ τὴν ἀποστέρησιν ὑπομένοντος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ'.

Περὶ τῶν ἐν θαλασσίοις νομαῖς ποιουμένων κοινωνίαν, πρὸς ἐποχῆς ὑπόστασιν.

ΕΙΩΘΕ μὲν, ἐπὶ τῶν γινομένων κοινωνημάτων, πολλάκις ὁ τὸ πλέον μέρος ἐν τῇ κοινωνίᾳ συνεισφέρων, τὸ πλέον τοῦ κέρδους προσάγεσθαι· καὶ καλῶς οἷς ἂν οὕτως ἀρέσκον ὀφθῇ, τὸ πρᾶγμα γίνεται. πλὴν οὐδὲ διὰ τοῦτο καλῶς, ἐπὶ τῶν θαλαττίων χωρίων κοινωνίας γεγενημένης, ὁ τὸ πλεῖστον ἔχων ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ, τοῦ τὸ ἔλαττον ἔχοντος δικαίως ἀποφέρεσθαι μείζονα κέρδους ἀπόλαυσιν. οἷον, εἰ τῷ μὲν ἑκατὸν εἴησαν ὀργυιαὶ, κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν καὶ κτῆσιν διαφέρουσαι, τῷ δὲ μὴ τοσαῦται, πολὺ δὲ ἐλάττους, καὶ ταύτας ἡ κοινωνία πρὸς ἕνωσιν κατεστήσατο, τὴν ἐκεῖθεν ὠφέλειαν χορηγεῖ· δι' ἴσου τοῖς κοινωνοῖς εὔλογον νενεμῆσθαι τὴν πρόσοδον, ἀλλ' οὐχὶ πλείστῳ μέρει τὴν διανομὴν καὶ ἐλαχίστῳ προσῆχθαι. διὰ τί; ὅτι ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις πράγμασι (φημὶ δὲ ἐν συνεισφορᾷ χρημάτων, ἢ βοσκημάτων, εἰ βούλοιτο δέ τις, καὶ τόπων κατὰ τὴν γῆν ὑπόντων) ἑκάστῳ τῶν εἰς ἕνωσιν μερῶν συνιόντος ἱκανὸν καθ' ἑαυτὸ προσωφελῆσαι τὸν κεκτημένον, ὁπόσον καὶ δυνατὸν ὠφελεῖσθαι· ἐν δὲ ταῖς θαλαττίαις νομαῖς οὐχ ὁμοίως ἔχει. ἐπεὶ μηδ', ὥσπερ ἐπ' ἐκείνων, οὕτως ἡ θαλαττία μερὶς ἐφ' ἑαυτῇ ἐπιμεριζόμενον τὸ ἴδιον ἔχει κέρδος. οὐ γὰρ διὰ παντὸς ἕστηκεν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡ ἄγρα προσμένουσα τοὺς θηρευτάς. ἄλλως τε δὲ καὶ τοῦ δοκοῦντος πλείονος μέρους, διὰ τὴν ἐλάττονος ἔνδειαν ἀχρήστου τυγχάνοντος. τίς γὰρ ἐξ ἀτελοῦς χρῆσις ἢ ὄνησις; ἡ δὲ προσθήκη τοῦ ἐλάττονος, ἀναπλήρωσις γινομένη τῆς ἀτελείας, καὶ χρήσιμον δείξασα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ χρησιμεῦον, εὔλογον ἂν εἴη τὴν ἰσομοιρίαν τῷ κτήτορι χορηγεῖν τῆς ἐπιλαγχανούσης χορηγίας, ἐκ τοῦ μείζονος μὲν νομιζομένου μέρους, οὐδὲν δὲ συντελοῦντος χωρὶς τῆς συνεισφορᾶς τοῦ ἐλάττονος. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ νόμον ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐκφέρει τὸν ἀπὸ γε τοῦ νῦν νομίμῳ δικαιοσύνῃ περὶ τούτου διευθετοῦντα· καὶ ὁρίζομεν, ἐὰν δύο τινῶν θαλαττίων μερίδων ἕνωσις γένηται πρὸς ὑπόστασιν ἐποχῆς, μία δ' αὐτῶν ἡ μείζων, ἑτέρα δὲ ἐλάττων, ἴσῃ διανομῇ τὸ κέρδος ἐπέχειν τοὺς μερίδος ἑκατέρας δεσπόζοντας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρδ'.

Περὶ ἐποχῶν μὴ ἐχουσῶν τὸ ἐκ τοῦ νόμου διάμετρον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδὴ ἐν ταῖς γείτοσιν ἐποχαῖς συμβαίνει πολλάκις, ὡς τῆς ἐκ τῶν γειτόνων ἀποστάσεως μὴ τὸ νενομισμένον σωζούσης μέτρον, κινεῖσθαι φιλονεικίας καὶ ἔριδας· ὁρίζομεν καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, ὥστε τὸ διωκόμενον μέρος, ἐπειδὰν νομίμως ἁλίσκηται, παρούσης μὲν εὐπορίας τόπου, ποιεῖσθαι τῆς ἐποχῆς ἀναμφιβόλως τὴν μετάστασιν, ἔνθα μὴ μέλλοι γραφὴν ὑπομένειν ὡς παρορῶν τὸ τοῦ νόμου διόρισμα· μὴ παρούσης δὲ χώρας ἐφ' ἣν μεταστήσεται, τῶν χρόνων ἐπιτηρεῖσθαι τὴν πάροδον, ὅσοις ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ ὑπ' ἔγκλημα πίπτοντος ἔσχηκεν ἡ ἐποχὴ τὴν πῆξιν. κἂν μὲν ἐπιδημοῦντος τοῦ διώκοντος, καὶ μηδὲν ἐπιμαρτυρουμένου, ἔτεσιν ἐπὶ δέκα τὴν στάσιν ἐκέκτητο, διαμένειν αὐτὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀμετακίνητον χώρας. εἰ δ' ἀπόδημον ἢ τὸ τὴν ἔγκλησιν ὑποβαλλόμενον πρόσωπον, οὐκ ἐξαρκέσει πρὸς τὸ ἀμετακίνητον ὁ δεκαετὴς χρόνος, ἀλλὰ δεήσει καὶ τοσοῦτον ἕτερον προσεξαριθμεῖσθαι, ὡς εἶναι τοὺς σύμπαντας εἴκοσι χρόνους. ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ διορισμὸς ἐπὶ προσώπων ἰδιωτευόντων. ἐκκλησίαι δὲ καὶ μοναστήρια, καὶ εἴ τις ἄλλος εὐαγὴς οἶκος, καὶ ὅσα πρὸς τὸ δημόσιον ἀναφέρεται, τὸν ῥηθέντα παρόψεται χρόνον, μέχρι τεσσαρακονταετίας τῶν δικαίων αὐτοῖς διασωζομένων. οὕτω δὲ περὶ τῆς ἐπαρχικῆς ἀποθεσπίζοντες στάσεως, ὅσαι διὰ χρόνων παραδρομὴν τὸ ἀκίνητον ἕξουσι, κελεύομεν τοῦ προθυρίου κέρδους μὴ στερεῖσθαι τὸν τὴν ἔγκλησιν ποιούμενον, κἂν μὴ τὸ κράτος ἔχῃ καθάπαξ τῆς ἐκδιώξεως, διὰ τὴν ἀναφανεῖσαν τοῦ χρόνου ἀντίπτωσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρε'.

Περὶ τοῦ ἐὰν ἄρχων τις ἁλῷ δημοσίων πραγμάτων κλέπτης.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΛΟΝ ἡ ἐκ τῶν νόμων ἐπαγομένη τιμωρία καὶ κόλασις, ὅτι σωφρονίζει τὸ ἄτακτον, καὶ ἄκοντας ἀναστέλλει τοὺς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ῥύμης τοὺς προπετεῖς ἐπὶ κακίαν. καλὸν δὲ ὅτε τὴν προσήκουσαν τοῖς νόμοις σώζει φιλανθρωπίαν ἡ κόλασις, καὶ μὴ ταύτης ἐλαυνομένη διελέγχεται, μηδὲ προφάσει τοῦ σωφρονίζειν ὠμοτέραν ἐπιδεικνύει προαίρεσιν. ἐπεὶ καὶ πατὴρ, ἕως μὲν φιλανθρώπως κολάζει πταίοντα τὸν παῖδα, καὶ τῆς προμηθείας ἐπαινετὸς καὶ τῆς κολάσεως· ἐπειδὰν δὲ τῆς πρεπούσης πατρὶ γνώμης ἐκπίπτων, οὐ κατὰ λόγον πατρικῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ χαλεπωτάτου τρόπου τὴν ποινὴν ἐπιτίθησι τῷ παιδίῳ, οὔτε πατρικῶς παιδεύει, καὶ πρὸς ἀποδοχὴν οὐδεὶς ἔσται τῆς χαλεπότητος. εἰ δὴ πατέρες οἱ νόμοι σὺν ἀληθείᾳ τυγχάνουσιν, (ὥσπερ δὴ καὶ τυγχάνουσι) πάντως ἀκόλουθον κατὰ λόγον τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὰς ποινὰς τούτους ὁρίζειν, ἀλλὰ μὴ βίαιόν τινα καὶ πολὺ βαρυτέραν τοῦ πταίσματος ἐπιφορτίζειν τὴν τιμωρίαν. ποῦ γὰρ νομίμου παιδαγωγίας, ποῦ δὲ τῆς ἐκεῖθεν ἰατρείας, τὸ τιμωρεῖσθαι θανάτῳ τὸν μὴ θανάτου τινὶ δεδειγμένον παραίτιον; καὶ ἰατρῶν μὲν παῖδες οὐκ ἀποτόμως τὴν τῶν μελῶν ἐπιψηφίζονται τομήν· νόμος δὲ, ὁ συμ-

ὁ συμπέθενος αὐτῶν κράτιστος ἐπιτροπεύσῃ· κρείττονα δ' ἐπιτρόπου συμπαθείας, (οὗ γὰρ τὴν μὲν πρὸς τὰ σώματα τῶν ἀρρένων οἰκειότητα, νόμοι δ' οὐδὲ τὴν ψυχὴν τῇ τοῦ σώματος ἕδρᾳ πᾶς διέρρηξεν) οὐκ ἔστιν εὑρεῖν· Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ὁ βασιλεὺς ἐπηνωρθωμένος τοῖς ἀρχαίοις νόμοις καὶ δι' ἑαυτοῦ τὰ τοιαῦτα πλοκὴν δημοσίων πραγμάτων ἀρχὴν ἀλύτου, καὶ οὐ κατ' αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες αὐτῷ κοινωνοὶ γένοιντο, ὡς ὁ φιλάνθρωπος καὶ τοιαῦτας γνώμας ὑπάρχων, κρίνει τοῦ ἡμετέρου κράτους ὥστε μηκέτι τοιαύταις αὐτῶν συμπεπλεγμένοις ἀμφιέσει, μηδὲ ἐγκεκριμένοις ὅλοις, ἀλλ' ἀπολελύσθαι ἁπαρίθμου καὶ ἀχρέωτου. δίκαιον δὲ νομίζει τὰ τοιαῦτα ἀρχεῖα τὰ δημόσια πλοκὴν ἀπαιτημάτων τοῖς ἐκπίπτουσι τῆς ἀρχῆς, καὶ τοῖς εἰς τὸ ἀκριβέστερον αὐτὰ ἐπισκοποῦσιν ὠφέλειαν· καὶ τὰ ἐπὶ τούτων κοινωνησάντων, δύσπορον μὲ ὄντων, ἐκείνοις τοῖς αὐτοῖς ὑπαναγράψων ζημίαις, ἀπορῶν ᾖ, μόνοις αἰκιζομένων, καὶ ἄπρακτον κυρείας, καὶ φυλακῆς ὑποβεβλημένοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρς'.

Περὶ δὲ τὰς κτήσεις γυναῖκας, καὶ ὅσα μὴ εἰσενεγκάσας, καὶ ὅσα δὲ λαμβάνειν παῖδες μητέρων αὐτάς.

Πρᾶγμα παρεληλυθὸς πως δοκεῖν, καὶ τῷ δικαίῳ μὴ σωμπόρμον, καλῶς ἔχειν ἡμῖν καὶ φαίνεται εἰς τὸ πρέπουσαν καθεστῶσα τάξιν, νόμου σαφὲς τοῦτο λαβεῖν μίνοις. τί δή ἐστι τὸ πρᾶγμα ἐστὶν; οἷα εἰκὸς, πολλάκις γυναῖκες ἔρημοι τελευτῶσι κτήσεως ἀνδράσιν οὐσπλέτοις ἁρμοζόντες. οὗτοι, δὲ γαμετὰς λιπόντες τὸν βίον, τὸ οἰκεῖον αὐτοῖς οὐσίας ἐρχόμενον μέρος (ἐρχεται δὲ ἐπὶ μὲ πέντε παισὶν ὁμοίνυμον δὲ ἀφαιρεῖται τοῦτο μερὶς, ἐπὶ δὲ τελείοσι μόνον τοῖς υἱοῖς) σὺν εἰς αἴδιον ἐξοστίκασι, δεῖ ὥστε αὐτὰ κύριον ἔχειν ἀφαιρεῖν πίθαξ, τὸν λαμβάνουσι, μόνης δὲ τὸ σὺν τοῦ βίου χρήσεως, καὶ δὲ οἰκείων τὸ ζῶντος τὴν χρημάτων προεξιόντας. καθελκύσης δὲ τοῦ ζωλοῦ, εἰς τοὺς παῖδας ἡ ἐξουσία δὲ τοιοῦτο μέρους μεβέβαται, μὴ συζημερμένης αὐδίας τῇ γυναικὶ ὡς οἰκείοις ἀπολειπόντας πράγμασι, πλὴν εἰ μὴ ἀπεκία ἀποδῷ, καὶ ἀφ' ἧ τοιαύτης δυσχέρειας δύτυχήσῃ τὸ τὰ πραγμάτων διαστοτείαν. ὥστε σὺν οἷδα πότερον δόξειεν ἡ γυνὴ κρατεῖν κοινίας ἰδεῖν, ἢ καθαρόσοτται μὴ φωῦσι τοῦτον, ἵν' ἧτον ὀφθῇ κυρία τὰ ἀφαίρεσις μερέδων. Ταύτῃ δὲ τῷ αὐτοπάνι ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐπανορθωμένη, ἀπαιτῆ ἀναφαίρετον ἔχειν τῷ κυρώτητα τῷ γυναικὶ δὲ τοιοῦτο μέρους, καὶ ὅσα μὴ ἐπὶ τούτοις ἐπιφέρει ὃς ἂν αὐτῇ δίξῃ μηδένος ἄλλα τοῖς παισὶν ὀφειλομένῳ, πλὴν δὲ κὲ τὰ φαλκίδιον αὐτοῖς ἐπιλαμβάνοντα· δηλονότι μὴ τὰ ἀπὸ τρίτων γάμων ἐπιλελησμένης τὰ μητρὸς, μηδὲ ἐπισκοπῆ δύτερα ἀνδρὸς τῷ δὲ ἀφότα κρίτοι σὺν ἐν τιμῇ τιθεμένης. ὡς εἴ γε τοῦτο συμβαίη, πάντως ἐκπεσεῖται τὰ παρ' ἡμῶν διδομένης ἐξουσίας, καὶ οἱ παῖδες τὰ ζωῆς ἤδη τῇ μητρὶ ἀφαιρεθέντες τὰ πραγμάτων ἐξουσίασι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρζ'.

Περὶ δὲ ἐγκρίνεσθαι τὰς εἰσαγομένας δίκας ἐγκλημάτων, ἤτοι τὰ βλάβημον εἰσάγειν δίκην ἀφότερον ἐγκρίνεσθαι δεῖ.

Ἀριστὸν ἐσὶ, πᾶν εἴ τι καλὸν καὶ τοῦ βίου συμφέρον, ἀγήρατον καὶ ἀειθαλὲς ἀφθορεῖν, καὶ μηδέποτε τὰ τυχόντων ὑπομακρύνεσθαι τῷ ὠφελείαν. εἰ δ' ἄρα καὶ συμβαίη, (καθάπερ πολλάκις συμβαίνειν φιλεῖ) ἀθρόως ἀπορρυῆναι τὰ χρήσιμον, ἀλλὰ τὰς μὲ φερούσας τὰ ἀνθρωπίνων καλῶν ποιεμένας, ἀφοσιοῦσθαι μὴ κατολιμαίνειν τὰ ὑπακολουθούσας δ' τοῦ ἑαυτὰ λυσιτέλειαν τῷ βίῳ παρεχομένας. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἡμέτερα κράτη νόμου πνὰ λυσιτελοῦντα μὲ τοῦ βίου, νῦν δ' ὥσπερ χήρευσάντα καὶ ἀφῆς τὸ ἀρχαῖον κινδυνεύσαντα ἀξιοῦσθαι, εἰς τὸ δοκαῖον ἐπαναγαγεῖν ἰσχύν, τὸ γνῆσιον εἶδος ἀποδεῖξαι τὰ ἀρχαιότητος, καὶ ἀνακομίζει πρὸς τὸν δοκοῦντα χρῆσιν, καὶ τὰ πολιτείας ὠφέλειαν. ὁ μὲ δὴ νόμος ἀφεῖ ὅσοι κινήσεις ἐγκλημάτων ἀφανίσαι, ὥστε τούτοις, πρὶν εἰς τοὺς λόγους ἐλθεῖν δ' ζητήματος, ἀφεῖ τὰ οἰκείας ἀφορμὰς ἐγγράφου ἀμφισβαιώσεως πίστιν παράσχειν τοῦ κρατοῦ, ὅτι ἂν ἐξ ἀδικοτέρᾳ παρεσχλάσει γνώμης, ὅτ' ἐπὶ ἀφελαβέσῃ καθεδεδικασμένοις ἐξεστὶ, ἡμῶν ἤδη νῦν εἰδότες αὐτὸ τοῦτο μηδείαν μὲ εἰς τὸν δ' δικαίᾳ χώραν εἰσοδον ἔχειν, κακόεργος δὲ βεβουλημένοι προσῆκε παρεῖναι τῶν ἀντικεκλημένων. ἐδεῖ γε μὴν τὸ ἀληθὲς ἀμφίφρειν ψεύδει πειρᾶσθαι. ταῦτα μὲ δ' νόμος τὰ διορίσασθαι καὶ καλῶς διωρίζετο, καὶ ταῦτα τῷ παραβάντι ποινὴ ἐπιτίθησι· ἡ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὰς σωτῆρας ὁ ῥηθεὶς ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις δικάζεσθαι νόμου. Ἀλλὰ τοῦτον, καθάπερ εἶπον, ὥσπερ ἀπεφθέγμεθα, ἀδεκτέον εἰς τὸ παντελὲς ἀχρεῶσαι, ἡ βασιλεία ἡμῶν καὶ πρὸς τὸν ἀφότερον ἀνακομίζει ῥώμην, καὶ τὸν εἰς τὸν πολιτείαν αὐτῷ παρρησίαν χαρίζεται. καὶ δεκτέον, ἀπὸ γε δ' παρόντος, τὰς βλαβερὰς δίκην εἰσερχέσθαι, πρὸ τὰ εἰσόδου τοῦ νόμου ἀφορισμένου διορίζοντα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρη'.

Περὶ δὲ μὴ τὸν ἀφότερον δήλωσιν μὴ ἀφῆς τὸ κρατοῦντος ἀπαντήσαντος.

Οὐδὲ τοῦτο τὸ καλῶς ἀφορισμένον καὶ ἀφὸ παραβάσεως χρόνου, καλῶς ἐλειφθὲν ὑπὸ ἡμῶν ἀνεπανόρθωτον, ἀλλ' ἄξιον αὐτὸ τὰ ἀφοσηκούσης βοηθείας τυχεῖν, ὡς σὺ τοῖς δ' βίᾳ πράξασι πολλὰ παρεχόμενον τῶν ὠφέλειαν. ἐκὼν ὁμοίως καὶ τοῦτο ἀφῆς καινισμὸν καθιστῶντες, ὥσπερ ἐκεῖνο τὸ μέρος ὁ δεῖ τὰ εἰσέναι ἀφῆς δίκην τύπον ἀμφιβῆ, ἡσαίζομεν, τὰ ἄπαξ τοῦ δικαστικὰ ἀφοκλήσεως ἐπὶ τῶν κρίσιν κληθέντα, καὶ μήτ' αὐτὸν ὑπακούσαντα, μηθ' ἕτερον ἀφόσωπον ἀνθ' αὐτοῦ ἀφῆς τῶν κρίσιν ἀπαντῆσαι ἀμφισβαλόντα, πάλιν δευτέρας ἀξιοῦσθαι δηλώσεως· ἀπειθήσαντα δ' τοιοῦτη μηδὲ τὰ τρίτης ἀναξίου κρίνοντα μέχρι τοσοῦτο τὰ δικαστικὰ ἐπιεικείας αὐτὸν ὑποβρύσης, εἰ ὅπ καθαφρονῶν ὀφθῇ καὶ δ' τρίτα μόνος, καὶ, μηδεμιᾶς δίκλογα ἀφοφάσεως τῶν ἀπαντησιν κωλυούσης, ἤτε δι' ἑαυτὸν, ἤτε δι' ἑτέρας ἀφοσώπα τοῦ δικαιικοῦ βήματος ὠφέλησῃ· τότε δὴ τότε καὶ μὴ παρόντι τῶν κατεδικάζεσθαι ψῆφον αὐτοῦ λαμβάνειν, καὶ μηκέτι ἐξὸν εἶναι καθ' οἱονδήποτε τρόπον μήτ' ἀμφισβητεῖν, μήτε τῶν κατάκλεισιν δοκδυεῖν. Ταύτῃ δὴ τῶν ψῆφον θεώμεθα ἐφ' ἑκατέρᾳ ἀφοσώπα, εἴτε τις ἀφοκληθεὶς κατολιμηθεὶς τὰ ἀπαντήσεως, εἴτε τις ἔγκλησιν ποιήσῃ καὶ τοῦ βήματος παρασήσῃ τὸ ἀμφισβητῆσθαι μέρος, εἴτε μὴ τῶν ἀφοβολὼ δ' ἐγκλήματος κακομηχάνως δόσῃ, παλαπωλεῖν ἐκ τούτου τοῦ ἀντικειμένου ἀφόνων, καὶ ἀναβολὼ δ' πέρατος δ' ζητήματος. καὶ ὅτ' ἂν παρὼ δ' δικαστὴ ἀφοσκαλήμβανόμενος ἀρχῆς τρίτης, καὶ μὴ πειθαρχῶν, καθαιρεῖσθαι καὶ μὴ παρὼν μηδεμιᾶς ἄλλης, ὥσπερ εἶπον, ἀφορμῆς εἰς δικαίαν ὑπόθεσιν παρεῖσθαι, ἢ δικαίᾳ) ὑπὲρ δ' μὴ ἀπαντήσαντος τὰ εἰκότα ἀμφολογήσαντα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ'.

Περὶ δὲ μὴ γένεσθαι μνησίκακον ἔνδοθεν τὰ ἐπὶ ἔτων, εἴτε ἱερολογίαν ἔνδοθεν δ' δικαστὰς χρόνῳ, καὶ δ' τρισκαιδεκάτῳ ἐπὶ γυναικῶν.

Τοῦ σοφὸ παραινέντος, καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι, καὶ τὰ κατὰ, παρὰ πᾶσιν ὅσοι φρενὸς δύτυχῶσιν, ὑποληπτέον τοῦτο καὶ τιμώσης καὶ συμφερούσης, καλῶς ἔχειν μᾶλιστα μὲ ἐν πάσῃ πράξει πρεῖν τὰ κατὰ *medicorum commiserationem justitio majorem* [1] *quæ se ferat commiserationem, (si quidem* [2] *corpora tantummodo spectent medicinæ beneficium, leges vero tam animo, quam corpori beneficia præstant,) tantam crudelitatem in eos, quibus mederi vult, exeret?* Hæc itaque quum hunc ad modum sese habeant, placuit nostræ majestati, uti quæ lex mortem decernit in magistratum, qui res fiscales suratus esse deprehensus sit, neque vero in hunc solum, sed in illos etiam, qui hac in re illi socii fuerint: hæc tanquam ab humano legalique ingenio aliena, non amplius in legalibus constitutionibus locum habeat, neque nominetur quidem, & velut supervacanea extra rempublicam projiciatur. Dehinc vero istiusmodi magistratus pro fiscalis rei furto dignitate expellantur: quæque furripuerint, hæc in duplum dependant. Qui autem in hoc communicarunt, si divites sint, eidem pœnæ subdantur: sin pauperes, flagris cæsi ignominioseque tonsi [4] exulare jubeantur.

1 Legum commiseratio medicali major.

2 Jurisperitus medicum antecellit: & consequenter medicinæ studium juridico cedit.

3 Legum utilitas.

4 *Nov.* 96. *pr. coll.*

Constit. CVI. [5]

DE INDOTATIS [6] MULIERIBUS QUANTUM MARITIS MORTUIS EX IPSORUM BONIS LUCRENTUR. [7]

Si rem quæ modo aliquo absurda, æquitatique esse dissentanea apparet, lata de illa lege ad decentem constitutionem deducamus, operæ pretium nos facturos videmur. At quæ illa tandem est? Quod quæ mulieres inopes (id quod non rarum [8] est) locupletibus viris matrimonio junguntur, hæ illis defunctis provenientem ex ipsorum bonis portionem (provenit autem, si pauciores quatuor liberi sint, cognominis isti numero portio, *quadrans* [9] *nempe*: sin *tot aut* plures, quantum quisque illorum habet) non in perpetuum dominium, neque ut de illa testari possint: sed ad vitam in usumfructum tantummodo, &, ut inde vitam sustentent, accipiant: & ipsis mortuis in liberos hujus portionis dominium transferatur, neque illis rebus suis utendi quomodo velint potestas concedatur, extra quam si nulli liberi superstint, quod infortunium illas rerum dominio beet: ut haud sciam utrum mulier ex se fructum videre præoptet, an vero ne nascatur aliquis, quo devolvendæ ad ipsam portionis domina fiat, execrabunda precetur. Hanc vero absurditatem Imperatoria nostra majestas corrigens, sancit, ne [10] istius portionis dominium mulieri auferatur, utique ipsa quomodo visum sit, de illa statuat, & nihil aliud liberis quam quod ex Falcidia ipsis competit, debeatur: tamen [11], ut priorum nuptiarum illa non obliviscatur, neque inducto altero marito prioris toro contumeliam inferat: quod si contingat, à nobis attributo dominio prorsus excidet: illaque fato functa liberi rerum domini fient.

5 Hæc *Nov.* 53. Leonis dicitur ab Harmenopulo 5. *tit.* 8. §. 95.

6 *Novell.* 53. *c.* 6. 117. *c.* 5.

7 Quartam scil. & ut pleno dominio sit uxoris, ut hic, non usu solo, ut olim & ita abrogatur *Nov.* 117. *c.* 5. *vers. si autem ibi, ut usum solum in talib. rebus mulier habeat.*

8 Sæpe evenit, ut pauperes mulieres ditioribus maritis elocentur.

9 De quarta uxori inopi competente in bonis mariti locupletis defuncti, vid. quæ scripsit ad *Novell. Justin.* 117. *c.* 56. & *Authenticam præterea Cod. unde vir & uxor.*

10 Abrogatur *d. c.* 5. *d. loco.*

11 Id est, ita tamen ne ad secundas transeat nuptias.

Constit. CVII.

UT ACTOR ANTE LITIS CONTESTATIONEM [12] PORRECTO LIBELLO JUDICI FIDEM SUAM PROBET. [13]

Si quicquid honestum vitæque humanæ utile est, à senio liberum ac semper vernans permaneret, neque unquam ejus utilitas deficeret: id vero longe præstantissimum foret. Quamobrem etiamsi contingat (ut sane persæpe contingere solet) ut eo neglecto utilitas depereat, quorum curæ communis vitæ bona incumbunt: hi certe, ut ne id quod de se multum utilitatis in commune diffundat, restituere negligant, sane quam conveniens est. Ea propter & nostra majestas legem quandam rebus humanis multo quondam utilissimam, nunc vero velut senio confectam, & ne prorsus inutilis fiat periclitantem, ad pristinum robur reducens, senii incommodum quasi abradit, & ad primitivum ipsius usum, reique publicæ utilitatem renovat. *Lex autem* de illis, qui actionem movent, agit, ut hi priusquam ad rei disquisitionem deveniatur, de suo instituto judici fidem faciant, scripto complexi, se nullo [14] dolo malo adversarium inquietare, neque alio judicio condemnatos esse, neque in præsens scire se nullum ad tribunal aditum habere, & maligno consilio negotium facessere, neque denique mendaciis veritatem intervertere conaturos esse. Atque hæc quidem legis præscripta sunt: quæ sane recte sese habent, eaque qui transgrederetur, huic pœna infligebatur. Neque vero huic soli, sed causarum etiam patronos iisdem dicta lex adjudicabat. Itaque hanc (quemadmodum dixi) ceu deperditam [15] prorsusque inutilem redditam, Imperatoria nostra majestas, tum ad pristinas vires reducit, tum in rem publicam reditu donat. Ac vero sancimus, ut qui dehinc in judicium procedere volent, ante introitum quæ à lege præscribuntur, exhibeant.

12 Dixi ad *Novell.* 97. *pr. eod.*

13 Id est, juret. reducitur *Nov.* 49. *Justin. c.* 5.

14 Ὅτι βουλευτὴ, dixi ad *l.* 99. *ff. eod.*

15 *Nov. Just.* 47. *cap.* 3.

Constit. CVIII.

DE EO, QUI AD PRIMAM DENUNCIATIONEM JUDICIO SE NON SISTIT. [16]

Neque vero hoc, tametsi neglectum hactenus contemptuique habitum sit, incorrectum relinqui fas est, potiusque ut convenienti auxilio potiatur, convenit: utpote quod humanis rebus multam de se utilitatem præbeat. Nos itaque quemadmodum is tractatus, qui litem instituere volentibus formam præscribit, innovatus est, ad consimilem etiam modum hoc innovantes, sancimus, ut qui semel judiciali citatione in jus [17] vocatus, neque ipse paret, neque alium qui pro ipso in judicio se offerat, mittit, iterum judicii denunciatione impetatur: cui si similiter non obtemperet, neque tertia denunciatione indignus censeatur: & si quidem, quum tam patienter judicialis clementia ipsum expectet, ipse nihilominus tertiam [18] citationem contemnens (quum nulla justa causa comparitionem ejus impediat) neque per se, neque per alium judicio sistat: tunc omnino etiam absens condemnetur, & nequaquam deinceps, vel quæstionem movere, vel condemnationem subterfugere ipsi permittatur. Atque hoc in utrumque litigatorem decernimus, sive quis in jus vocatus comparere negligat: sive quis actione instituta, adversarioque in judicium producto, deinde ipsi molestias protelationesque litis machinans ab intenta actione dolo malo desistat. Etenim hic quoque, ubi ter à judice citatus non paruerit, absens condemnabitur, ita tamen (quemadmodum dixi) si nulla causa, quæ illum, qui se in judicio non obtulit, verisimiliter purget, ad justam excusationem subsit.

16 In usum revocatur *Nov. Justin.* 69. *c.* 3. *Novell.* 112. *cap.* 3. 1. *Harm.* 2. §. 6. *in fin.*

17 Vid. *tit. ff. de in jus vocat.*

18 Vid. *dictum caput tertium.*

Constit. CIX.

NE [19] INTRA SEPTIMUM [20] ÆTATIS ANNUM SPONSALIA INEANTUR, NEQUE ANTE DECIMUM QUINTUM MARIBUS, AUT DECIMUM TERTIUM FŒMINIS MATRIMONIUM CONSECRETUR.

Quum suum cuique [21] rei tempus esse sapiens [22] tradat, idque communis omnium, qui modo mentis compotes sunt, sententia tum amplectatur, tum probet: in omni actione tempus observa-

19 Et ita reducitur *l.* 14. *ff. de sponsal.* Augustus antea constituerat, ne minor x. annis sponsa haberetur, vid. *Dion. Zonar.* extat vero hæc Novella apud *Harmenop. 4. tit. 1. §. 11.*

20 Infantia his annis definit, *d. l.* 14. *l.* 1. *ff. de administ. tut. l.* 3. *C. qui admin. l.* 18. *C. de jure delib.*

21 Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι.

22 *Eccles.* 3.

1 Τρῶν τὸν καιρὸν. 2 *d. l. 14. intelligit.*

3 Ante septimum annum sponsalia non consistunt.

4 Matrimonium fœminæ ante 12. annum non contrahunt, masculi ante 14. *l. 9. ff. de sponsa.*

5 Ἱεροτελεσίαις.

6 Vid. *Novell. Isaaci Angeli c. 1. §.*

7 Subditi principis familia.

observare [1], longe pulcherrimum fuerit. Quod si fortasse alibi, in contrahendis certe matrimoniis negligi non debet. Oportet enim, ut quo ea res in communi vita magis necessaria est, eo prudentius cautiusque ad illam procedatur. Quam sane nos ob causam secundum veteres [2], qui recte hac de re lege lata statuerunt, sancimus ne quo modo ante [3] septimum ætatis annum sponsalia constituantur, neque matrimonium [4], sponsa duodecim, sponso vero quatuordecim annis minore, sacris [5] ceremoniis confirmetur. Atque hoc quidem, quantum ad communem publicumque reipublicæ usum attinet, ita vetitum sit. Verum si Imperator [6] (ut sæpe accidit) novam familiam conficiens, & sponsalia, & consecratione peragendam conjunctionem intra præstitutos annos desponsandis decreto permittat, id nihil legi adversabitur. Licitum enim est, ut quibus Deus universi terrarum orbis, tanquam familiæ [7] cujuspiam administrationem demandavit, hi secus quam lex quæ subditos devincit, præscribat, familias cogant.

Consti. CX.

UT [8] MULIER SOLUTO MATRIMONIO DOTEM SUAM PROPTERQUE NUPTIAS DONATIONEM, ET RELIQUAM OMNEM MARITI SUBSTANTIAM IN COMMENTARIUM [9] CONSCRIBAT [10], AC EO PROLATO RESARCIRI SIBI POSTULET, SI QUID DAMNI IN REBUS SUIS A MARITO SE PASSAM DICAT: CITRA [11] COMMENTARIUM AUTEM EVIDENTEMVE PROBATIONEM NIHIL PETAT, AUT PETENDO ACCIPIAT.

QUUM præter alia, quæ sancte à veteribus [12] de matrimonii rebus tractata sunt, huic quoque tractatui satis prospectum sit: ut nempe mulier soluto matrimonio non quoquo modo res maritales percipiendas & detinendas vendicet; sed si de illis controversia moveatur, confectum post mortem mariti de dote sua & donatione propter nuptias, reliquisque maritalibus facultatibus commentarium publice prius exhibeat: & si quid ex dote à marito consumptum esse appareat, id ex ipsius bonis repetat, quum hoc, inquam, quomodo jus atque æquitas postulat, à veteribus constitutum sit, ac vero nunc ejus nulla ratio habeatur: quoniam veterum prudentiæ utilitatem conservandam ducimus, illorum sanctionem renovantes statuimus, ut dehinc omnibus modis de dote, propterque nuptias donatione, & aliis quibuscunque maritalibus rebus à mulieribus commentarius conficiatur: quo si quando, ad istiusmodi controversiæ speciem adigantur, & ad res maritales, pro eo quantum ipsarum res deteriores redditæ sunt, procedere velint: ex eo commentario aut probatione petitionis æquitas cognoscatur, utrum recte res maritorum vendicent, quando commentario comprehensa ab illis insumpta esse constabit. Citra commentarii autem testimonium, neque petitio locum inveniat, neque illa contentioseque petentes aut audiantur, aut quicquam eorum quæ petunt consequantur. Porro commentarii conficiendi tempus statuimus: ut intra tres [13] menses fiat: & cujusmodi multa veteribus in tutores constituta est, talis etiam hic procedat.

8 Extat apud Harmenopulum *lib. 1. tit. 13. §. 37.*

9 Ἀπογραφὴν, nota de inventario rerum dotalium.

10 Intra tres menses, ut *J. eod.*

11 Χωρὶς ἀπογραφῆς.

12 Jurisconsultis & Imperatoribus. adde Phocium *9. Nomocan. 28. 29. & seq.*

13 Idem temporis spatium inventario bonorum defuncti faciendo præstituit *lex ult. §. 2. C. de jure delib.* & inventario bonorum pupilli *5. Harmenop. 11. c.* περὶ κακωλυμένων ἐπιτροπεύειν, quod Accursius non probat in *l. 24. C. de admin. tut.*

14 De viro. *Nov. J. eod.*

15 Novella Nicephori Botoniatæ *c. 1. J.* idem confirmat, & Photius 13. *Nomocanon.* 30. quo loco Balsamon hujusce Novell. mentionem facit, ut & *Harm. 4 tit. 1. c.* περὶ μανίας.

16 Et ita abrogatur lex 16. *in fin. ff. de ritu.* quæ generaliter vetabat matrimonium ob furorem dissolvi, reducta distinctione legis 22. *§. 7. ff. soluto*, sed tamen Photius dicto loco negat hanc Novellam Leonis usitatam, stari potius juri civili & Novellæ Justiniani 22. *c. 15. Novell. 117. c. 8. 9.* quæ inter causas divortii hanc non enumerat.

17 *Gen. 2. v. 22.*

18 *d. l. 16. in fin. l. 8. ff. de his qui sunt. v. l. 4. ff. de divort.*

19 Hinc satis perspicuum est, non intelligi hoc loco *d. §. 7.*

20 Objectio.

21 Ἐν μέλεσι, sic alibi σάρκα μίαν. *Matth. 19. vers. 5.*

22 *Matt. 19. v. 6.*

23 Refutatio objectionis.

24 Νυμφοτόκος.

25 Triennali furore uxoris matrimonium potest dirimi.

26 Quid enim si uxor malis artibus mariti in furorem versa est.

27 Pœna mariti, cujus malis artibus uxor in furorem versa est, adde *Nov. 22. c. 15. §. 1. l. 3. ff. ad l. Corn. de sicariis.*

28 De mulieris furore dictum est *Novell. 111. J. eod.* Ex his apparet ob triennalem furorem uxoris, matrimonium dissolvi posse: ut ob quinquennalem mariti.

29 IV. *Harm. 2. Nov.* Nicephori Phocæ *J. eod.* sed Photius *3. Nom. 30.* negat hanc Novellam, Leonis observari, cum furor inter justas divortii causas non numeretur in Novella Justin. *22. c. 15. Nov. 117. c. 8. 9.*

30 Vid. *l. 8. in fin. ff. de his qui sunt sui, l. 16. in fin. ff. de ritu.*

Constit. CXI.

UT SI UXOR [14] MENTE CAPIATUR IDQUE NEQUE DOLO MARITI, NEQUE IPSO CONSCIO, ALIORUM MALEFICIO FIAT, ET ULTRA TRES [15] ANNOS ID MALUM DURET: MATRIMONIUM DIRIMATUR, ALTERAMQUE UXOREM DUCERE MARITO LICEAT. [16]

Idem Imperator eidem Styliano.

NIhil adeo ad conservandum genus humanum esse necessarium, atque quod [17] è costa viro attributum est subsidium, cum artifex ille qui istud condidit, docet, tum ipsa natura divino documento attestatur. Quod cum ita sit, par atque conveniens erat, legis providentiam, & si qua aliunde cura mortalium rebus succurrit, istiusmodi de re illa commentari & statuere, quæ per omnem vitam illis qui conjugii nexu uniti sunt, auxilio gaudioque sint: quæ initio propositum conjugii finem confirment, non vero contra affligant, & miseriam perpetuumque mœrorem adferant. Si ergo conjugium tale esse oporteat (quemadmodum certe oportet) non sane suscipienda mihi illa lex [18] videtur, quæ si post initum matrimonium furore uxor corripiatur, maritum illam perpetuo retinere, & furoris incommodum semper ferre cogit. Ubi enim approbetur, ubi rationi consentaneum, aut matrimonialis convictus solicitudine dignum videatur, ut per totam vitam maritus insanienti uxori alligetur, ejusque fœditatibus conficiatur? Si enim nullus adeo truculentus est, ut vel momento quemquam cum feris in eundem locum includere sustineat: quomodo legis benignitate prædita illa lex est [19], quæ perpetuo efferatæ furore conjugi cohabitare maritum jubet? Sed per conjugium, inquiunt [20], in unum [21] corpus, coierunt, oporteteque membrum alterum alterius morbos perpeti: & divinum præceptum [22] est, quos Deus junxerit, ne separentur. Præclara [23] quidem hæc & divina, utpote quæ à Deo pronuntiata sint: verum non recte, neque secundum divinum propositum hic in medium adferuntur. Si enim matrimonium talem statum conservaret, qualem ejus in principio pronuba [24] exhibuisset, quisquis separarer, improbus profecto esset, neque reprehensionem effugeret. Jam vero quum præ furore ne vocem quidem humanam à muliere audias, nedum aliud quidquam eorum, quæ ad oblectamentum & hilaritatem matrimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeo acerbum horrendumque matrimonium dirimere nolit? Ea propter sancimus, ut si quando post initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres [25] annos infortunium maritus ferat, mœstitiamque toleret: & nisi interea temporis ab isto malo illa liberetur, neque ad mentem redeat, tunc matrimonium dissolvatur, maritusque ab intolerabili illa calamitate exoneretur. Cui sanctioni hoc adjicimus ut furoris causa investigetur, in eamque inquiratur, num [26] forte mariti, aut ipso conscio familiarium ejus aliorumve quorumlibet technis atque dolo sit conflatus. Quod si sic esse deprehendatur, & quidem maritus [27] maleficii arguatur: ut hic in monachum transformatus, nolensque volens monasterio inclusus, nequitiæ suæ pœnas luat, manantique ex sacris canonibus animæ curationi subjectus sit, decernimus. At si à cognatis ipsius, aut aliunde ipso conscio noxa orta sit ***.

Constit. CXII.

UT SI MARITUS [28] PER MATRIMONII TEMPUS IN FUROREM INCIDAT, INTRA QUINQUENNIUM [29] MATRIMONIUM SOLVI NEQUEAT: EO AUTEM ELAPSO, SI FUROR EUM ADHUC OCCUPET, SOLVI POSSIT.

VEterum [30] Jurisconsultorum sententiam, qua furorem matrimonium impedire, jam initum autem non infirmare constituitur, neque convellere, neque reprehendere est animus: illosque ipsos ad judicium suum, quo ad id decernendum commoti sunt, expendendum remitto: ut tamen illam aut approbem aut confirmem: quod

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρί.

Περὶ τῶν γυναικὸς ἀπογραφῶν ποιεῖσθαι τὰ τε οἰκεῖα πράγματα καὶ τὰ ἀπὸ γάμου δωρεᾶς, καὶ τὰ ἄλλης αἰτίας ἀνδρὸς κατοχύσεως, ἐπειδὰν ὁ γάμος λυθεῖσα συμβαίνῃ καὶ τῇ ἀφορμῇ τὰ ἀπογραφῆς ἐπιζητῆν εἰ πως λέγοι παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς κατεσθίειν κοινοτομίαν εἰς τὸ ἀνήκοντα αὐτῇ χωρὶς ἡ ἀπογραφὴς, εἶτε ἂν ἐναργὴς ἀποδείξεως, μηδὲν ζητεῖν, μήτε ζητοῦσαν λαμβάνειν.

ΜΕΤΑ τὰ ἄλλα ὅσα περὶ τοὺς γάμους διαφόρως τοῖς ἀρχαίοις ἐνομοθετήθη, καὶ τότε δεύτερα φροντίσας τυγχάνω τοῦ μέρους· φημὶ δὴ, τοῦ μὴ γαμικῶν ἀμέλησιν, μὴν τῶν γυναικῶν ὅπως ἔτυχεν ἀπαιτεῖσθαι τὰ τῶν ἀνδρῶν περιφόρων λήψεώς τε καὶ κατοχύσεως, ἀλλ' οἱ περὶ τούτων ἀμφισβητοῦντες, σκέπτεσθαι δημοσίᾳ τὰ τε οἰκεῖα φροντὶς καὶ τὰ περὶ γάμου δωρεᾶς καὶ τὰ ἄλλης αἰτίας ἀνδρὸς φροντίσεως τῶν μὴ ἐτέρων τοῦ ἀνδρὸς χαλκηδόνων ἀπογραφῶν ἐξευγενεῖν, καὶ εἴ τι σὺν ταύτῃ ἀδικιώσκοιτο παρὰ τοῦ γαμέτου ἀναλωμάτων, τοῦτο τῶν ἀναλισκόντων ἐκ τῶν οἰκείων ζητεῖν προσῆκον· καὶ τοῦτο δὴ καθάπερ ἐν ὑπομνήματι τοῖς δεχαίοις διωρισμένοις, νυνὶ δὲ ὀλιγωρίᾳ τῶν δημοσθένων, ἐπειδὴ τὰ τῶν δεχαίων προσῆκον τὸ χρῆσιμον συνεδόμησεν ἄξιον, σώζεσθαι, τὸ οἰκεῖον ἀναγεμίροι θέσιμον, βέλτιστον ἡγούμενοι· ὡς ἐάν ποτε γυνὴ πρὸς τοιούτων φιλονεικίας ὑπόθεσιν κατασῇ, καὶ πρὸς τὸν ἀνδρῶν χωρεῖν ὑπαρξιν αὐτὴ τὰ κεκτημένων εἰς μείωσιν οἰκείων ἀξιοῖ, ἐξ οἰκείνης τὰ ἀπογραφῆς, ἵνα ἐπιδείξεως, τὸ δίκαιον τὸ λόγων γνωρίζεσθαι, καὶ τρόπον ἀντιπαιδίμης τὰ τῆς συζυγικῆς πρεμήσεως, εἰ γε παρ' οἷστινι φαίνοιτο τὰ ἐν τῇ ἀπογραφῇ κειμένων ἀναλωσις γεγονηδόν. αὖθις γὰρ οἰκεῖθεν μαρτυρίας μήτε τῶν ζώντων χώραν δίρίσκειν, μήτε ζητήσεις φιλονεικοῦς ἢ ἀκριβάσεως τυγχάνειν ἢ τὰ τῆς ἐπιζητημένων λαμβάνειν. ἡ δὲ χρόνου ἡ ἀπογραφὴς ὀφείλουσα εἶσω τελῶν μηνῶν γίνεσθαι, οἷα δὴ καὶ τὰ ἐπιτρόπων τοῖς παλαιοῖς νενομοθέτηται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριά.

Περὶ δὲ γυναικὸς εἰς μανίαν ἐκπεσούσης, μὴν κατ' ἐπιβολὴν δὲ οἰκείου ἀνδρὸς, μήτε τῶν συνειδότων αὐτῇ τὰ κακουργίαν, εἰ παρ' ἄλλων τινῶν ἢ μανία κεκακούργηται, μέχρι τέτε ἔτους ἀμφιβάλλειν δὲ γάμου αὐτὸν καὶ, εἰ ἔτι τὰ τῆς μανίας λυπεῖ, τιμιώτερα τὸ σωφρόνειν, καὶ μηδεμίαν τὰ ἄνδρα σὺν ἀδείᾳ ὧν ἀν ἔλαβεν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιάνῳ τῷ αὐτῷ.

ΩΣ μὲν ἤδη ἔτυ σοὶ βίον ἀνδρῶν κεκλεῖσθαι ἀναγκαῖον ὡς ἢ παρὰ πολλοῖς κεχαλασμένη ἀνδρὶ βοήθεια, καὶ ὁ ἐξ ὄρχεως ὑποστάμενον τῶν παίδων τυχόντες ἐδίδαξε, καὶ ἡ φύσις αὐτὴ τῷ θείᾳ δόσει μαρτυρεῖ. τέτε δ' ἕνεκα ἀναγκαίᾳ τυγχάνοντ', ἔπεσπ καὶ τῶν δὲ νόμῳ σεσύνων, καὶ εἴ τις ἑτέρωθεν φροντὶς συνεπιλαμβάνοι, τὰ τοιαῦτα δεῖ δὲ πεφύκατ' καὶ πιφορτικέναι καὶ διορίζεσθαι, οἷα τῇ πίστει ζωῇ τε ἀμφὶ συζυγίας ἰώσῃσιν εἰς βοήθειαν ὑπάρξῃ καὶ ἀσφάλειαν, καὶ τὰ ἀπ' ὄρχεως σκοπὸν βεβαιώσῃ τὰ νυμφεύσεως, ἀλλὰ μὴ τέναντίον, εἰς κατασκεδὴν καὶ πολυπορείαν καὶ ἀμφίβιε μὴ ἀνιείσαν κατήφειαν. Εἰ δὲν τοιαῦτα δεῖ ἡδοῖς τῇ συζυγίαν, (ὥσπερ καὶ δεῖ) ἃ δικεῖ μοι χάρεσ' ἔχειν ἀποδοχῆς οἰκεῖον ὁ νόμος, ὃς, μὴ τῶν μηχέναν, εἰς μανίαν ἢ μεμυκὸς δυμῆς ἐπιστάσης, βιαζεῖ τὰ γαμέτε ἀμφ' παντὸς τοιέτε σωεζόμενα κακοῦ, καὶ τῇ συμφορᾷ τὰ μανίας ἀεὶ σεσοφισμένοι ζεσθαι. πᾶν γὰρ ἀποδοχὴ, πᾶν δ' ὁλίγον, ἢ τὸ σεσυμβώσεως ἄξιον φροντίδων, τὸ σεσοδιδόσθαι ἀμφ' βίᾳ τὰ ἄνδρα μανείσῃ τῇ γυναικὶ, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀνιαρῶς κεκτημένοις; εἰ γὰρ ὁ δεὶς ὥσπερ ἀφιλάνθρωπος, ὃς κατ' ἐπὶ βραχὺ πλεῖον συγκαθειργνύειν ἄνθρωπον ἀξιοῖ, πῶς ἔχῃ νόμος φιλανθρωπίαν ὁ σεσῶσαν νόμῳ δ' αἰῶνι ὑπὸ τὰ μανίας τεθηλωμένῃ τῇ ἀνδρὶ συνοικεῖν τὰ μηδυσάμενον; ἀλλὰ (φασὶν) ὡς ἀμφ' τὰ σωφρόνως ἐν γήρᾳ σωσικεῖν τὰ μέλλον, καὶ ἀνάγκη τῷ δ' μέλλος ὑφίστασθαι νόσον, καὶ, ὡς ἴσιον βέλτιστ' κέλευσμα, μὴ χωρίζεσθαι τὰς ὑπὸ θεῖ συζυγικέσθαι. καλὰ μὲ ταῦτα ἃ θεῖα παρὰ θεῖ εἴρηται), ἐ καλῶς δ' αὐτὰ, ἐδὲ κῦρ' ἢ θεῖον σκοπὸν οἱ σωφρονέμενοι σώζεσθαι τῷ τέτων ποιεῖν σπεύσεσιν. εἰ μὲ γὰρ ἡ μανῆσα τοιαύτ' τὰ σώζῃ τῶν κατάστασιν ὁποίαν ἐξ ὄρχεως ἡ νυμφοσόλον παρέχει, ἀθλιώτερον ἀνδρῶπίνης ἀκέσεως τὰ ἀνδρὸς, ἢ ὅτι μανίας ἐδὲ φθορᾶς ἐστὶν ἀνθρωπίνης ἀκέσεως τὰ ἀνδρὸς, μὴ ὅτι γε ἀλλὰ πόθε τυχεῖν τὰ ὅτε μανίας ἀπὸ ἐλαφίας χαλεῖσθ'), τίς ὅτε ἐθελήσοι ἀμφιλύειν τῶν ἔτε πικρὸν καὶ φθυκτὸν συζυγίαν; Διὰ τέτε γεσοίζομεν ὡς, ἑνὸς μὴ τῶν κοινωνίαν δ' γάμου σοῦς μανίαν ἡ γυνὴ σεσπίσοι, μέχρι τέτε ἔτους φέρειν τῶν δυσχέρειαν τὰ ἀνδρὰ, καὶ τὰ κατηφείας ἀπολαύειν· καὶ εἰ γε μὴ σὺν χρόνῳ τοσέτῳ λυσις εἴη δ' κακὰ, μηδὲ σοῦς τὰς οἰκείας ἐπανέλθοι φρένας ἡ τῶν μανίαν, νοσέσα, τηνικαῦτα ἀμφιαδέσθαι τῶν κοινωνίαν καὶ τὰ ἀνυποίσε συμφορᾶς ἐλεύθερᾶδαι τὰ ἀνδρα, τοσέτῳ σοσδιορίζομεν δ' γεσσίσμετ', ὥστ' δ' ἐρύσης τῶν μανίαν καὶ ἐξετάσεως γίνεσθαι, μήποτε κατ' ἐπιβολὴν ὄφθη συστᾶσα ἡ αὐτὸ γε δ' ἀνδρὸς, ἢ τὰ οἰκείων κατ' οἰκειότητα συναιτιωμένων, ἢ πνῶν ἑτέρων. ὡς εἰ γε τοιέτον τι φωραθείη, εἰ ὃν κακουργίας δ' ἀνδρὸς, τέτον ὀφλόμενον πρωρεῖαν τὰ ἰδίως ὑπαρχεῖν κρικὶς τ' εἰς τὰ μοναχῆ βίον μετεσχηματισμένον, καὶ ἄκοντ' αὐτὸ μοναστηρίῳ σοκομαζόμενον καὶ τῇ ὁπὸ τὰ ἱερῶν κανόνων ὑποβαλλόμενον τὰ ψυχῆς θεραπείαν· εἰ δ' ὁπὸ τὰ συζήλων ἦλθεν ἢ βλάβη, ἢ ἑτέρωθέν πόθεν, καὶ αὐτὸ σωνειδότ' δ' ἀνδρὸς. ***

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριδ.

Περὶ δὲ, εἰ μὴ τῶν γαμηλίων κοινωνίαν εἰς μανίαν ὁ μνησῆς σοκπέσοι, ἐφ' ὁλοις ἔτεσι πέντε ἀμφιτελεῖν τὰ γάμου ἄλυτον· τέτου δ' παρελασάντων καὶ τὰ μανίας τὰ ἐπιχέσεως ἐπ σοσμόρωσις, τῶν ἁρμοζυγίαν ἀφαρμοζέσθαι.

ΤΩΝ μὲ πάλαι νομοθετησάντων τῶν γνώμων, ὑφ' ἧς ὁ τὰ μανίας καιρὸς διορίζεται ὃς αὐτοῖς δοκεῖ πεῖς μνησείαις σκαπτόσθαι, καὶ μὴ ἀφοῦρειν καὶ μεμψῆ κεθυποβάλλειν ὅσε ἔχω· (ἀφίημι γὰρ αὐτὸς ἐκείνες τὰς τοῦτα νενομοθετηκότας τῶν οἰκείων εἰδένας κρίσιν, μαθ' ἧς ἐπὶ τὸ δόγμα κατέστησαν) σοῦς ὃ τὸ σωμανεῖν καὶ κεκτήθεσθαι, ὅτι μὴ συζηκαθέσεως ἐμοὶ ἀξ-

ἀξιῶ ἀναστρέφειν ὁ νόμος, ἢ σφαλερὸν. τὸ γὰρ κωλύειν μὲν σφαλερώτερα δὲ κωλύειν τὸ γάμον, φαίνεται ἢ μηδὲν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι μειοψηφίσας ἢ γάμος τῶν κρατούντων λαμβανόντων, πῶς οὖν αὐτὸν ἡμᾶς ὡς τὸ συγκατάθεσιν ἀναπτύσσειν, εἰ γὰρ ὁ γάμος ἐπὶ κρίσει τῶν σωφρονούντων ἀφέλιμος συμβαίνειν βούλεται, πῶς ὁ τῶν λοιπῶν ὡς ἀσύμφορον λοιδορεῖσθαι συνήθειαν, ἢ αὖτε σύμπαντες μὴ τὸν σωφρονεῖν ἀναπτύσσοντα, οὐκ ἀποτρέψῃ τῶν σύλλογον ὡς μὴ συμφέροντος; ἢ βουλεῖ μὲ χρὴ, ὅπως μὴ τὸν λοιπὸν ὀφθείη τις εἰς κακὸν πίεσιν κατιὼν, ἀφεστώτος ἢ τοῦ κακοῦ κατολιμπάνειν αὐτοῦθ' ὅτου, καὶ μὴ τὸ παλαιπωρεῖας οἰκτείρειν αὐτὸν; ὥσπερ εἴ τις μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ λοιμώδους νόσου ληφθείσης πυθ', διὰ τοῦτο ἀφεστάναι τὸν ἐπιπλέειν, κατακρίνοιτο ἢ ἀνόσιον εἶναι, ἀπορρῶπτος τὸν ἠθικόν. Ἀλλὰ γὰρ, ὅπερ εἶπον, ἐπιμιμφοίμεθα μὲ τοῖς νομοθέταις οὐκ ὀλίγα, συμφορᾶς ἢ τύπος εἶναι πολλὰ γὰρ καὶ μάλιστα πολλῶν ἑτέρων τρόπων ἀφ' ἧς μνησείας λύσιν ἀφεστηκυῖαν, ὧν κἀκεῖς ἀφ' οὗ τὸ χεῖλος τῆ γαμίας εἰς σύγκλεισιν ἰκνοῦς παρελθεῖν. τὸ γὰρ, ἀφ' οὗ τὸν ἢ μνησῆρα ἀποστέναι, ἢ ἀφ' οὗ τὸ μὴ δύνασθαι τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνεπιτήδειον, καὶ εἴ τι ἕτερον τοῦτοις συναριθμεῖται, κεκτημένον ἰσχὺν ἀφ' οὗ χαίρειν ἀφεζόμενον, (οἷον, εἰ δυλικὴς ἀναφαίνοιτο τύχης ὁ μνησδύνομος, εἰ τὸ ὑποχήμενον οὐ τοῖς γαμικοῖς συμφώνοις ἐξ ἀπείρας μὴ φθόνοιτο ἢ τελείους) τοῦτοι ἂν καὶ τὸ παραπλησία ἂν ἀναπόμενον τὸν γαμικὸν κοινωνίαν ἀφελοῦσι, πᾶ ἀφ' οὗ τὸν συμφορᾶν ἢ γαμίας ὅλας τὸν σύγκλεισιν ἀναδέχεται; Τοιαρᾶν ἠπατζόμεθα ἡμεῖς ἀφ' οὗ μὴ τὸ γάμον ἐπαθάσης γαμίας, ὥστ' ἐφ' ὅλοις ἔτεσι πέντε τὰς σωαπτόμενας μὴ ἀφεζόμνυσθαι. καὶ γὰρ ὥσπερ τὸ, μὴ ἀφὲ βίᾳ ἠπατδόμενος τῆ γαμίας, ἀλλὰν εἶναι τὸν γάμον, βίαιον ἄφθη, ὥστε καὶ ἡ ἐν τοσοῦτο χρόνῳ ἀναμονὴ καὶ σωσκαρτέρησις ἀναγκαία ἐσῖν. εἰ γὰρ μὴ τὸν ἐν τοσοῦτο χρόνῳ ἀφίοδον μὴ ἠλυπηκέναι τις ἀπαλλαγὴ τὸ δυσχέρες, μηδὲ ἀφὲς ἀναστρεφόμενον ὁ μεμιλωμὸς καταφάνη, πλειόνως ἀφτίμωσθαι τὸν γαμηλίου κοινωνίαν, μηδεμιᾶς μηδὲ ἑτέρου μέρους ἀφεγκνομένης κοινοτομίας. καὶ τοῦτο μὲ δοκεῖ ζομεν, ἐ ἀφὲς ἀβουλὼν τὸ ἀφὲ ἡμῶν νομοτεθησόμενον, ἀλλ' εἰς ἀπαλλαγὴν τὸ ἀφεῖ τὸ ὑπάρχον ὀφειλόμενος ἡμῖν ἀφενείας. Ἡ δὲ γε κατ' αὐτὸν ἐπιγνωσθεῖσα τὸν γάμον ἡμέραν μανία, δὲν ὑπαναπαύεται ἔχ ἀφὲς τὸν αὐτὸν ἀβάλυσιν, εἰ καὶ ἀφεσῆλθεν ἡ νενομισμένη αὐτοῖς ἱερολογία. ἀλλ' ὁμοίως τῆ ἀφὲ τὸ μυηστείας ἐγνωσμένη ἀφὲς τὸ ἀκρατώτατον κατασήσει καὶ ἀναμμησει. Ἴσως μὲν οὖν δόξει, τὸ μὴ τὸν ἱερολογίαν ἀβλάπτεσθαι, κελεύσει ὁρθῆς ἀπολείπεσθαι· ὡς δίον, ἐπεὶ ἀβὲ τὸ συναμμησικῆς τελετῆς ἓν σῶμα γεγόνασι, μὴ ἀβαπίμνειν αὐτὰς, ἀλλ' ἰῶμβους ἐᾶν· καὶ μᾶλιστά γε κυριωτέρα μέλος καὶ κεφαλῆς ὑπάρχοντ' ἂν ἀνδρός. δὲ γὰρ οὐ σῶμα τὸ μελῶν κυριώτερα ὑπὸ τινῶν κατεγνωμένα πάντες ἀκήβεται. Ἀλλ' ἔτι ὁ λόγος δικῶν ὑπὲρ τὸ ἐναίσιος ἴσεσθαι, ἀγνοεῖν ἔοικε τὸ ἱερολογίας τὸ βέλτιστα· ἡ μὲν γὰρ κρῖσις τὴν μνησείαν χαλεῖσθαι ἀβιοκμᾶν σωφρονῶν, ἀρρήκτω πίστει δεσμοῖ φίλτρῳ συνδέουσα ἀμφοτέρας, χθιζὸς ἀβαδελφὸ, καὶ εἴ τι ἕτερον κόσμῳ τὸ γάμου, τελεῖται. μανία ἢ πῶς ἂν τοῦ σκοπῶ σωσζόμοι τὸ τοιαύτης τελετῆς; πᾶ γὰρ σωφρονοῦσης τὸ καθαρὸν, μὴ δ' ὲ χινόσκοντ' ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀγνοίαν ἐλεεινὸν δυσχέρτ'; χθιζὸς ἢ πόθεν ἡ ἀβαδελφὴ; φλεκτὸν ἥκιστα καὶ μόνον ἰδεῖν, τῇ ἀθλίᾳ μνησῆ τὸ ἀβλιώτερον μνησῆρα τὸ μανίας παραφοσκόμενος, μὴ ὅπ γε σωιλθεῖν αὐτοῦ ἀφὲς ὁμιλίαν ἀφτεσπορμένος ποίᾳ σ' ἂν φίλτρα ἀδεσμοῦ σωσθεῖεν, δ' παῖδες ὅλον ἀπαθηλεύτ' τὸ ἀνθρωπον, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἀνθρωπον ἐπιγνώσκεσθαι ἀβαπεύτ'; Εἰ δ' ἄρα ποτὲ καὶ γενῶ ἐξ ἴσου γάμου δυσχὲς ὤφεῖ ἡλίου, πῶς ἡ κοινὴ βλάβη τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἡ τοιαύτη γενῆ; διὸπ σωιζόμεθ' οἶδεν ἡ φύσις τοῖς πρόγνωσιν ὡς ἐπὶ πολὺ τὰς καρπούς. Ἐμοὶ μὲ ἂν καὶ ἀβὲ ταῦτα δίκαιον ἐλοχίζειν καὶ δίλογον, ἀλλ' ἔστ' ἀφὲς αἰθέτησιν τὸ σωαπλεῖν δύνοιας, ἔτε ἀφὲς ἄλλο τι ἐγκλημα, τὸ ἠθασίαν τοῦ δ' γάμου μὴ τοῦ τὸ μανίας λῆψιν ἀβλύσιν. Εἰ δὲ τις αἰτίας ὧν οὐσιλύῃ τὸ ἠθασίαμα, ἔτ' καὶ' ἑαυτὸν ἐπιῆσιτος, καὶ τοῦ ὧν δ' μεμιλώστ' γάμου καταγνῶσεις ὠφέλειαν, εἴσεται τοῦ οἰκείαν κέλσιν, ὁποίας ἀμῆς ἀξίας καθίσηκεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριγ'.

Περὶ δ' καὶ ὧν τοῖς ἀφεσκλωίοις καζασκιάσμασιν, ἃ τοῦ τὸ ἡλιακῶν ἐπωνυμίαν φέρ, τοῦ δ' δέκα ποδῶν ὧν δ' γείτον' μέρος ἀφαιτηρεῖαζ ἀβίσασιν, καθάπαβ καὶ ἐπὶ τὸ οἰκοδομημάτων νενόμισμ.

AMEN ἀφὲι οἰκοδεμίας οἷον οἰκημάτων καὶ τειχίων ἄλλως τοῖς παλαιοῖς ἐπεσκίφθη, καλῶς ἐπίσκευς ἔχ', καὶ καλῶς ἐπ' αὐτὸν ἡ ἀβίασιος τοῖς γειτονδύσι ἀβαπαῖς) μέρεσιν, ὧν ὅλοις ποσὶ δέκα λαχήσα τοῦ ἀβαμέτρησιν. τα ὃ ἀφὲι τὸ ἐπαύθρων, καὶ ὡς ἂν τις εἴποι ἀφεσκλωίων ἠατηείων, (ἃ καὶ ὡς ἀφὲς μάλιστα καὶ ὑπαίελον ἀπίλωσιν ἐπινενόηκ), καὶ τοῦ ἐπωνυμίαν ὧν δ' ἡλίᾳ εἰληφεν, ἡλιακὰ ἀφεσκιαγράμματα) τοῦτοι ὃ ἄρα τὸ νόμος μηήμης ἐ τυχόντα καὶ διορίσειος, νυὶ εἰς χρείαν καθέσηκεν, ψήφᾳ ἀφὲι αὐτῶν ὁρίζοσης, καὶ τοῦ φιλονεικίαν τοῦ, ὡς εἰκὸς, ἐπ' αὐτοῖς σύοτε ἀφεβαίνουσιν ἀβλύσης. Ορεζόμεν δ', καὶ ἐπὶ τούτων τ' κατεσκιάσμάτων, τοῦτο τ' ἡλιακῶν, σκεῖνο τὸ μέτρον σώζειν τὸ μεταξὺ ἀβάσημα τ' ἐχόντων τοῦ γειτονίαν ἀφεσώπων, ὃ καὶ ἐπὶ τ' οἰκοδομημάτων ἀπονενέμη). ὃ γὰρ ὥσπερ ἐπ' ἐκείνων ἡ τ' κατοπλίσεως αἰτία τ' δέκα ποδῶν ὡελεῖ τὸ ἀβάσημα, ὅταν καθέζωθαι ἀβ' τοῦ αὐτοῦ αἰτίαν τὸ ἴσον δύλόγως διορισθήσ) μέτρον καὶ τοῖς ἡ αὐτὰ τ' κατοπλίσεως τελέσα ἀπαιτεῖν δοκεῖ τοῦ ἀπέσασιν. εἰ γὰρ, ἀβ' τὸ μὴ κατοπλίσειν ἀλλήλας τὰ γειτονδύοιζε μέρη, τοῦ τ' δέκα ποδῶν ποιεῖται ὑπόκλισιν, σώζωθαι τοσοῦτον ὀφείλ μᾶλλον ἀφίσασθ, ὅσῳ καὶ μᾶλλον ἐπιτηδεώς ἔχεσιν αἱ τοιαῦται καζασκιαγὶ ἀφὲς κατοπλίσιν. δῆλον γὰρ ὡς ἐν οἰκίᾳ τῆς καθεζόμθ', ἢ πραῦπλον, σὸν ἂν ὅτου κατοπλίσυθῆ, πολλῶν ὑπαρχόντων ἀντιφαίνοιτο. ὃ δ' τοῖς ἀβεῖν ὁ λόγος ἀφεσκλωίοις ἔρησις, ἢ, ὡς ἂν οἱ πολλοὶ φαῖεν, ἐξωσαφείοις, ὧδε εἰς ἀβεσπὼ ἔσηκεν ἀντιφαίπον. Διὰ τοῦτο ἠατίζομεν, μὴ ἐτέρας ἐξείνας πνὶ τοιοῦτον καζασκιάσασθαι τεκμαίνειν, εἰ μὴ ποδὲς δέκα τῶν ὃ γείτον' μέρες ὑποχώρησιν ἀβαμετρήσασιν· ὁμοίως δ' καὶ εἴ τις ὀρθῶν τ' οἰκίας ἀμεῖψαι βελόμθ', μαρμάρων πλάκας ἀβεῖναι, καὶ ὅτ' μὴ πρὸν τοῦτο πράπτοι, πρὶν τὸ εἰρημένον ἀβάσημα τ' δέκα ποδῶν ὑπομακρύναν, ὃ γείτον' ἢ ἑτέρᾳ δὲ τιν' εἰς βεβήθειαν ἀνακύπτοντ' τρόπ. λέγω δή, χρόνῳ μακρητέρᾳ παραδρομῆς ὑπερδυνήσης τοῦ νομικοῦ ἀβὲ χρόνου ἀβαπεῖν, ἀφ' ὅ τ' ἔργον τοῦ ὑπαρξιν ἔλαβεν. ἢ, ἐὰν φυλακὴ πνὶ συμφωνία διαπεμφθῇ τοῦ ἀβέιαν, ὁ τοιοῦτο λαβὼν εἰς τὸ ἐργάζεζθ ἀφεελήλυθε κελεύομεν, ἐπὶ δ' οἰκείᾳ χήματ' τὸ ἔργον ἐβύειν, τ' δέκα ποδῶν μὴ ὠθεζαιτεμβῆς ὀπτισέσεις.

id mihi approbatione indignum videatur induci nequeo. Nam quum matrimonium, si furor præveniat, impediatur: at vero si inito jam matrimonio furor superveniat, illud nihil lædi dicatur, quomodo hinc ad comprobandum illectemur? Si enim hoc in matrimonio spectatur, ut cum utrusque conjugis commodo contrahatur: quomodo, qui ne id ab initio tanquam inutile consistat, suadet, si postquam initum erit, eadem calamitas existat, non idem ejus compagem tanquam inutilem dissuadebit? An operam dari oportet, ne quis omnino in mali cujusquam periculum incidat: qui vero jam inciderit, hic sine omni ope relinquendus, ipsiusque calamitatum non miserescendum est? Quod perinde [1] sit, atque si quis, priusquam morbo quispiam corripiatur, adhibendum remedium existimet, at jam correptum negato remedio mori sinat. Veruntamen id, quod dixi, reprehendere Jurisconsultos non est animus: ut tamen ipsis adstipuler, permultum abest. præsertim vero quum multi alii modi ad solvendum matrimonium constituti sint, quorum nullus [2] cum furoris malo conferri recte possit. Quomodo [3] namque mariti prodigalitas, aut religionis [4] diversitas, aut in naturali consuetudine impotentia & imbecillitas, aut si quid aliud his connumeratur, quod ad dissolvendum matrimonium valeat, (cujusmodi est, si servilis conditionis conjugem esse appareat, & si quæ [5] in pactionibus nuptialibus promissa sunt, propter paupertatem plene præstari nequeant) hæc, inquam, & similia, quibus matrimonia dissolvere lege tributum est, quomodo tandem cum furoris calamitate comparari possunt? Nos itaque sancimus, ut si furor post initum matrimonium superveniat, ne intra quinque annos conjuges disjungantur. Etenim quemadmodum quando per omnem vitam furor duraret, nec tamen matrimonium dirimi posset, id durum & acerbum esse visum est: ita tanto tempore expectare & perseverare necesse est. At si postquam tantum temporis decurrerit, malum se non remiserit, neque furiosus resipuerit: cum neutrius commodo aut incommodo conjugium dirimatur. Atque hæc quidem statuimus, non quo superioribus legislatoribus obtrectemus: sed ut quam subditis curam debemus, adimpleamus. Jam vero si furor ipse nuptiarum die animadvertatur, quominus consestim matrimonium, tametsi [6] sacro ritu confirmatum sit, dissolvatur, nihil obstiterit: perindeque ac si ante nuptias furor animadversus esset, matrimonium in irritum recidet, atque distrahetur. Sed [7] quod post consecrationem disjungendos esse conjuges dicitur, fortasse id nonnullis recto judicio destitui videbitur: quasi, posteaquam sacrificio [8] juncti in unum corpus coierunt, non dirimi illos, sed unitos sini oporteat. Et præsertim quidem quum præstantius membrum, adeoque caput [9] maritus sit: neque præcipua corporis membra, si morbo aliquo occupentur, amputari soleant. Atqui hæc ratio, dum à conjunctione stare, atque illam defendere se putat, quid sibi benedictio velit ignorare videtur. Hæc enim præstantissima quæque connubio largiri cogitans, pudicitiam indissolubilique [10] quodam amoris vinculo conjuges devinciens, propagationem generis, & si quid aliud matrimonium jucundum reddit, consecrat. At furori, quæso, quomodo cum hoc sacrificii proposito conveniat? Ubi enim pudicitiæ integritas, quando mens seipsam non novit, miserabilisque ignorantiæ infortunio premitur? Unde vero propagatio generis speretur, quum furor spectaculum solo aspectu horrendum miseræ uxori miseriorem maritum exhibet, nedum ipsi cum illo consuetudinem habere permittit? Quali porro amoris vinculo colligentur, quum morbus universum hominem efferat, & ut quidvis porius quam homo videatur, efficit? Ac profecto si forte ex tam infortunato connubio fœtus [11] in lucem prodeat, quum natura fructus rebus ut plurimum assimilare soleat: quomodo non hic ipse fœtus humano generi commune detrimentum adferet? Mihi igitur propter hæc etiam, matrimonium post furoris correptionem solvendum esse constituere, justum rationique esse consentaneum, neque ad reprobationem matrimonialis benedictionis, neque ad aliud quodpiam crimen vergere visum est. Quod si quis sanctionem à crimine non liberet, hic apud se furiosi matrimonii utilitate expensa, quantum momenti judicium suum habeat, cognoscet.

1 Argumentum satis firmum ad hujus Novellæ confirmationem observa.

2 Argumentum aliud firmum satis observa.

3 Vid. *Nov.* 22. *cap.* 15. *Nov.* 117. *c.* 8. 9.

4 Vid. *l.* 5. *in fin. C. de ſponſalibus.* adde *Phot.* 1. 2. *Nomocanon.* 13.

5 Vid. *Nov.* 22. *c.* 18.

6 Μετὰ τὴν ἱερολογίαν.

7 Decidendi ratio.

8 Διὰ τῆς συναμμησικῆς τελετῆς.

9 Caput uxoris, maritus 1. *Cor.* 11. *verſ.* 3.

10 Ἀρρήκτω τινὶ δεσμῷ φίλτρῳ. *Scr.*

11 Hoc vult, fanum ex furioso concubitu nasci non posse.

Constit. CXIII.

UT QUEMADMODUM IN ALIIS STRUCTURIS LEGE CAUTUM EST: ITA ETIAM SUBDIALIUM [12] AMBULACRORUM STRUCTURÆ, QUÆ SOLARIA [13] APPELLANTUR, DECEM PEDIBUS A VICINORUM ÆDIFICIIS DISTENT.

QUÆ veteres de domuum & alioqui parietum structuris tractavere, perbelle illa se habent, & vicina ædificia decem [14] inter se pedibus distare debere, ab iisdem recte constitutum est. Verum quoniam de subdialibus [15] deambulationibus, & quomodo aliquis fortasse vocet prosceniis spectatoriis, quæ ad apricandi usum, & eum quidem solum excogitata sunt, atque à Sole nomen acceperunt (solaria enim appellantur) in lege nulla mentio facta, nihilque constitutum est: decreto quod de illis statuat, quæque subinde, ut verisimile est, de iisdem contentiones emergant, dirimat, opus est. Decernimus igitur, ut & in his structuris solariorum nempe, inter vicinos tantum interstitium servetur, quantum in aliis constitutum est. Etenim quemadmodum in illis conspectus prohibendi causa decem [16] pedum interstitium statutum est: ita hic quoque merito idem [17] spatium eadem de causa præscribetur: præsertim vero, cum conspectus majorem etiam distantiam hic requirere videatur. Nam si ne se in vicem vicini conspiciant, inter alia ædificia decem pedum intercapedo relinquitur: hic tanto id magis fieri debet, quanto hujusmodi structuræ conspectui magis sunt expositæ. Constat enim sedentem quippiamve facientem in ædibus aliquem, quod multa septorum obstacula intersint, non ita facile posse conspici. In proscenio rum vero de quibus agitur operibus, aut (quomodo multi dicere malint) menianis, quominus in quamcumque partem circumspectus nihil obstet. Ea propter sancimus, ne aliter cuiquam talem structuram fabricari liceat, quam si decem pedibus à vicinorum structuris abstineat. Similiter si quis ædium suarum fastigium mutans, marmoreas [18] cruſtas obduca t: hic etiam non aliter id faciat, quam si dictum decem pedum interstitium inter se & vicinum relinquat ***, aut alius quispiam modus auxilium ferat: longi temporis præscriptio, nempe si ex quo opus constitit, à legibus præfinitum tempus decurrerit, aut pactum asservetur, ex quo quis facultate accepta ad ædificandum accesserit: jubemus, ut in suo statu structura maneat, tametsi à vicini structura decem pedibus non distet.

12 Ἐν τοῖς προσκηνίοις καζασκευασμασιν

13 Α τὴν τῶν ἡλιακῶν ἐπωνυμίαν φέρ. *Scrimg.* adde 2. *Harm.* 4. *c.* περὶ ἡλιακῆ ἤτοι ἐξέδρᾳ, &c. περὶ Σωλαρίων. Eadem Meniana & παχύβηκες appellant, *l.* 11. *C. de ædificiis priv.* adde *l. pen.* §. 5. *C. de ædificiis.*

14 *Harm.* 4. *cap.* περὶ οἰκοδομῆς. Imo duodecim; idem 2. *tit.* 4. περὶ ἀναστάσεως οἴκων σκολιᾶ. *l.* 12. §. 2. *C. de ædific. privat.*

15 Περὶ τῶν ὑπαίθρων ὁρῶν.

16 *l.* 11. *C. de ædificiis privatis.*

17 Decem pedum scil. ut §. *eod. & ad l.* 11. *C. de ædific. privatis.* nisi publicum solum sit vicinum, spatium enim quindecim pedum relinquendum. *Harmen. d.* c. περὶ οἰκοδομῆς.

18 Μαρμάρων πλάκας.

ΖΗΝΩΝΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΠΕΡΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ.

ZENONIS IMPERATORIS DE NOVIS OPERIBUS CONSTITUTIO.

Imperator Cæſar Zeno, Pius, Victor, Triumphator, ſemper Maximus & Venerandus, Auguſtus, Adamantio Præfecto urbis.

Quandoquidem ſubditos noſtros tam judiciorum quiete fruiſci, quam ab externo bello liberari volumus, aquitatu illos & juſtitia idemt idem admonere eſt animus. Quapropter etiam præſentem ferimus legem, quæ ſufficienter oſtendat, quomodo & tua magnificentia ad juſtitiam nos inſtruat, *& nos qua ad tollendas difficultates faciant, prudenter decernamus.* Verum ab elegantioribus, reique publicæ convenientioribus verbis paulum recedentes, vulgo notioribus uſuri ſumus. ne qui in legem incidet, adjutore opus habeat in illa intelligenda. Cognovimus igitur ex illis, quæ à magnificentia tua ad nos relata ſunt, propter perperam interpretantium opiniones, quibuſdam locis ambiguam videri ſacram illam legem, quam immortalis nominis pater noſter Leo de iis tulit, qui in inclyta hac urbe ædificare vellent: ac jubemus, ut qui ſuas ædes renovant, nequaquam veterem modum excedant: ne qui ædificant, vicinorum luminibus & proſpectui, contra quam antea res illæ ſe habuiſſent, officiant. Non addiderim tamen id obtinere debere, qualecunque jus qui ædificat, habeat, quod ex pacto aut ſtipulatione peculiariter ipſi competens, veterem formam ſi velit, mutare permittat. Tunc enim ſtatuimus, ut ſi pactum aut ſtipulatio ædificantem juvet, illi ſecundum pacti ſtipulationiſve vim ædificare liceat: tametſi vicinos, quibus pactum adverſatur, oblædere ita videatur. Quia vero patris mei conſtitutio dicit, eum qui ædificaturus eſt, inter ſuam & vicini domum duodecim pedum interſtitium relinquere oportere, & plus aut minus addit, quod nimirum maximam certitudinem facit (nam quod huc atque illuc inclinat, & anceps eſt, id ad tollendam ambiguitatem non idoneum eſt) luculenter jubemus, ut inter utramque domum duodecim pedum intercapedo ſit, quæ à ſtructura fundamenta contingenti inchoet, atque uſque ad ſummam altitudinem conſervetur: tum qui in poſterum hoc obſervabit, ut ei ſive novam domum ædificare, ſive veterem renovare, ſive ex incendio collapſam inſtaurare velit, ſecundum ſacram legiſlationem in quantamcunque velit altitudinem domum ſuam tollere, & feneſtras perſpectitias, ut vocantur, & luminis tantummodo cauſa parandas facere liceat: ut tamen ipſi ex hoc intervallo non permittatur vicinum privare aſpectu in mare recto, neque coacto, quem is quocunque latere domus in proprio ſtans, aut etiam ſedens habet, *atque ita quidem habet:* ut inter proſpiciendum ſe in obliquum inflectere, ſibique ut mare videat vim inferre, non cogatur. De hortis autem & arboribus in priore legiſlatione nihil tractatum eſt, neque quicquam præſenti additur, neque convenit etiam. Nulli vero ædificaturo domum, ſi in medio angiportus, aut platea duodecim pedibus latior ſit, propterea partem plateæ, aut angiporti adimere, & ſuo ædificio applicare fas eſto. Non enim quod quæ ad rempublicam pertinent oblædere, & ædificantibus attribuere velimus, duodecim pedum interſtitium inter domos eſſe debere conſtituimus: ſed ut ne anguſtiora inter ædes eſſent interſtitia & ampliora etiam, ſi ampliora eſſent, haberentur, ac eſſent, ut eſſent, quum vetus ſpatium imminui non ſinamus, ut civitati ſua jura conſerventur. Si vero vetus ædificium ita conſtitutum erat, ut minus duodecim pedibus inter utramque domum intervallum eſſet, fas non ſit, ut ultra veterem ſtatum & formam, aut extollatur ædificium, aut feneſtræ fiant, niſi decem pedum ſpatium in medio ſit. Tunc enim, ut dictum eſt, proſpectitias quæ olim non fuerint, ædificator facere non poterit. Feneſtras autem luminis dumtaxat cauſa parandas faciet ab area ſex pedum interſtitio in altitudinem, ut tamen luminari feneſtra ad dictum ſex pedum in altitudinem, præſcriptum confecta nequaquam in ſuo ædificio id quod fictitia area dicitur facere, & legem circumvenire audeat. Si enim hoc liceat, ruſum luminares feneſtræ per fictitiam aream proſpectitiorum uſum explebunt, ac vicino incommodabunt, quod fieri prohibemus: ut tamen nuſquam ex pactis, aut ſtipulationibus ædificatoribus competens auxilium, ſi quidem omnino tale aliquid ſit, perimamus. Inſuper quum prior lex jubeat, ut domos antea incendio conſumptas, tametſi alteri proſpectus in mare præſtringatur, centum pedes in altum attolli liceat: & hanc ambiguitatem tollentes ſancimus, ut hoc ipſum obtineat, ſimiliter in exuſtis ædibus & renovandis, & quæ prius non fuerint nunc primum extruendis: ut id poſthac etiam in iis, quæ ignis nocumentum non ſenſerint, ſed propter vetuſtatem, aut etiam quamcumque aliam cauſam ruinoſæ nutent, obſervetur. Et à quacumque ædificanda domo in medio controverſorum locorum centum pedum ſit intervallum, itaque citra ullum impedimentum ſtructura procedat, etiamſi cujuſpiam ad alios pertinentis domus proſpectus in mare corrumpatur. Qui vero è ſolis coquinis, aut (ut vocantur) latrinis, ſive ad naturæ neceſſitatem ſeceſſibus, aut è ſcala etiam, aut pontibus parietalibus ad tranſitum ſolummodo utilibus, aut ex iis denique quæ *βαστέρνοια* multi vocant proſpectus in mare eſt, ei impedimentum adferri liceat, ſi quis intra centum pedes ædificare velit, dummodo duodecim pedes in medio ſint. Atque hæc quidem obſervari placet, quando pactum alicui non ſuppetit, quod ædificare permittat. Qui vero ex pacto cum vicino inito ædificant, his in eo quod utrinque placuit perſiſtendum eſt. Tunc enim non obſervato intervallo ad pactum ſtructuras tolli ſinimus: tametſi illis qui pacti ſunt, aut qui in ipſorum domus ſucceſſerunt, in matis proſpectu noceatur: propterea quod quæ jam ex pactis alicui jura ſuppeditant, ea per generales leges perimi non conveniat. Inſuper placet, ut quæ ſolaria vocantur, poſt præſentem legem non ex ſolis lignis & aſſeribus fiant, ſed Romanenſium

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Ζήνων, Εὐσεβὴς, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεὶμέγας, ἀείσεβαστος, αὔγουστος, Ἀδαμάντιος ὑπάρχῳ πόλεως, καὶ δικῶν εἰρήνης ὑπλωότη.

ΤΟΝ παρόντα φέρομεν νόμον, ἱκανῶς ἀποδεικνύοντα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ μικρὸν ὑποστέντες τῆ περιπλοτέρᾳ τῆ πολιτείᾳ ῥημάτων, τοῖς τῆ πλήθει γνωρίμωτέροις χρησόμεθα· ὅπως ἂν ἡμῖν αὐτὸν ἐντυγχάνων τῷ νόμῳ, μὴ δέοιτο ἑτέρᾳ βοηθείᾳ. ἔγνωμεν τοίνυν ἐκ τῶν ἐνεχθέντων παρὰ σοῦ μαθόντες, ὡς ὁ θεῖος νόμος ὃν τῷ αἰωνίᾳ μνήμης πατρὸς ἡμετέρου Λέοντος, ὃν ἔθετο ἐπὶ τῆ ἐνδόξῳ πόλει κτίσειν βουλόμενον, ἀμφισβητεῖται. καὶ ἡμεῖς ἀναστάτομεν, τὰς τοῦ ἰδίας οἰκίας ἀνανεοῦντας, τὸ ὑψηλὸν αὐτῶν μηδαμῶς παρεξιέναι, ὥστε μὴ τὰς οἰκοδομοῦντας ἀφαιρεῖσθαι φῶτα ἢ ἄποψιν τῶ γειτόνων, παρὰ τὸ πάλαι κεκρατηκός. ἐ μέλει ἀναθήσει ὅτι δήποτε δέοι κρεῖττον οἶον ὁ τῆ οἰκοδομίας χορήγημα δίκαιον ἔχοι, ἰδία ἀναθήσει αὐτῷ ἐκ συμφώνου ἢ ἐπερωτήσεως, ἐπιτρέπομεν ἀμοιβεῖσι, εἰ βιαληθείη, τὸ παλαιὸν χρῆμα. τότε γὰρ ἀναιτίους ἐσόμεθα, εἰ σύμφωνον ἢ ἐπερώτησις βοηθοῖ τῷ κτίζοντι, ἐξεῖναι αὐτῷ, κατὰ τὴν δυνάμιν ὃν συμφώνει ἢ τὰ ἐπερωτήσεως, οἰκοδομεῖν· εἰ καὶ τοὺς γείτονας, οἷς ἐναντίωται τὸ σύμφωνον, ἐντεῦθεν βλάπτειν δοκῇ. τὸ δὲ μὴ τὰ ἀφαιρέσεως ἐπίσης καὶ ἐβ ποδῶν χρῆμα καταλιμπάνειν μέσον τὰ τῆ ἰδίας καὶ τὰ ὃν γείτονος οἰκίας τὰ οἰκοδομεῖν μάλιστα, καὶ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον ἀφορίσας· ὁ μειζόνως ἀσφάλειαν εἰκότως ποιεῖ· (τὸ γὰρ ἐνδοιάζον ἐπὶ τοῦτο ἐπιτήδειον εἰς ἀμφισβολίας ἀναίρεσιν) ἀφεφανῶς κελεύομεν δυοκαίδεκα πόδας εἶναι μέσους ἑκατέρας οἰκίας, ἀρχομένους μὲ ἀπὸ ὃν ἐπικειμένῳ τοῖς θεμελίοις οἰκοδομήματος, παρεφυλαττομένους ἢ μέχρι πέρατος ὃν ὕψους· καὶ τῷ τὸν ὃν λοιπὸν παρεφυλάττοντι ἐξεῖναι τὸν οἶκον ἐγείρειν ἐφ' ὅσον θελήσῃ ὕψος, καὶ ἀνοίξαι κατασκευάζειν τὰς καλουμένας παρεκκυπλικὰς, καὶ φωτοχωγὰς, κατὰ τὸν θεῖον νομοθεσίαν· εἴτε νέαν οἰκίαν βάλοιτο κτίζειν, εἴτε παλαιὰν ἀναεῦν, εἴτε ἀφαιρεῖσθαι ἐκ πυρὸς οἰκοδομεῖν· μηδαμῶς ἐκ τούτου ὃν ἀφαίρεσιν ἐκ συγχωρεῖσθαι ὃ γείτονος ἀποκλεῖσθαι θαλάσσης ἀθρόαν καὶ ὁ βεβιασμένος ἐξ οἰκήσεως τοῦ οἰκίας, ἕως ὁ γείτων ἐσῶς ἔνδον ἐν τοῖς ἰδίοις ἢ καθήμενον ἔχῃ, μηδὲ παρεστέπων ἑαυτὸν ἐκ τῆ παρεκκύπλεν εἰς τὸ πλάγιον, καὶ βιαζόμενον ὥστε ἰδεῖν θάλασσαν τὸ χεῖρ ἐκ κύπου τὲ καὶ ἐκ δένδρων ἤτε παρείληπ) τὴ ἀφορᾶν νομοθεσίᾳ, ἤτε τῆ παρούσῃ ἀφορᾶσῃ. ὅτε γὰρ ἀφοσκεῖ. Μηδενὶ ἢ ἐξεῖναι κτίζοντι οἰκίαν, ἐν μέσῳ ὄντος ἑτέρου, ἢ θαλατείας, ἐκτὸς τῶν δεκαδύο ποδῶν ἀφ' ἑκάτερα παραμερίδια μέρος ἐκ θαλατείας ἢ ὃν γειτόνων· καὶ τῆ οἰκείῳ ἀφορισμένῳ οἰκοδομήματος. ἐ γὰρ τὰ τῆ δημοσίου ἀφορίσματα βλάπτειν βουλόμενοι, καὶ τοῖς κτίζουσιν ἀποτίμειν, δεκαεπτὰ ποδῶν εἶναι ἀφέσημα ἐν μέσῳ ὃν οἰκιῶν διωρίσαμεν· ἀλλ' ὥστε μὴ στενότερα εἶναι τὰ μεταξὺ ὃν οἰκιῶν ἀφεσήματος, καὶ πλέον, εἴπερ πλέον ὄντος, ἔχῃ ὡς ἔχῃ, καὶ τὸν μειοῦσθαι μὴ συγχωροῦντας, ἵνα τῆ πόλῃ τὰ οἰκεῖα βεβαιώσωμεν δίκαια. Εἰ δὲ τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα κατὰ τὸ ἀρχαῖον χρῆμα τοιοῦτον ὣν ὥστε ἔλαττον εἶναι ὃν ιβ' ποδῶν μεταξὺ ἑκατέρας οἰκίας ἀφέσημα, μὴ ἐξεῖναι ποιεῖν τὸ παλαιὸν χρῆμα ἢ ὑψοῦν τὸ οἰκοδόμημα, ἢ θυρίδας ποιεῖν, εἰ μὴ ἑ ποδῶν εἴεν ἐν μέσῳ. τὰ γὰρ παρεκκυπλικὰς μὲ ὁ κτίζων ἐ δύναται ποιεῖν, ὅσα ἦσαν πάλαι, ὡς εἰρῆ· φωτοχωγὰς δὲ ἐπίσης ἀπὸ ποδῶν ὃν πάντα εἰς ὕψος, μηδαμῶς τὰ καλυμμένον ψιλόδαπτον παρεκκυπλικὸν πληρώσασι χρείαν, καὶ τὰ γείτονα βλάψασιν. ὅπως γίνεσθαι κωλύομεν, ἐδαμοῦ τῶν ὃν τῆ συμφώνων ἢτοι ἐπερωτημάτων ἁρμόζουσαν τοῖς κτίζουσι βοήθειαν (εἴπερ ὅλως ὑπάρχῃ τοιαύτη τις) ἀναιρῶντες. Ἔτι δὲ ἑστέρᾳ νόμῳ κελεύοντος ῥ' πόδας ἐξεῖναι τὰς οἰκίας εἰς ὕψος αἴρειν τὰς ἀπὸ ὃν πυρὸς ἐκ μέσῳ ἀφαφαρείσας, εἰ καὶ παρὰ θαλάσσης ἄποψιν ἕτερον βλάπτειν· καὶ τοῦτο ἀναιρῶντες τὴν ἀμφισβολίαν, θεσπίζομεν, τὸν αὐτὸ κρατεῖν ἐπὶ τῆ ἐμπεσθεισῶν οἰκιῶν, εἴτε τῆ ἀναστερμμένων, καὶ ἐπὶ τῆ ὃν μὲ ἑστέρου, κτιζομένων ἢ νεωστὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆ πυρὸς μὲ βλαβέντων μὴ διεκαμένων, ἀφ' παλαιότητα ἢ καί τινα ἐν ἄκλῳ αἰτίαν σεσηρῶν ῥυσμένων. καὶ ἐπὶ πάσης οἰκίας οἰκοδομουμένης, ῥ' ποδῶν εἰη ἀφέσημα ἐν μέσῳ τῆ ἀμφισβαλομένων τόπων, κωλύομεν χωρεῖς. γίνεσθαί τε οἰκοδομήματα, εἰ καὶ τῆ ἄλλοις ἀφαιρέσης οἰκίας τῶν ἐπὶ θαλάσσαν ἄποψιν λυμαίνεσθαι). Τὰς δὲ ἀπὸ μόνων μαγειρείων, ἢ τῆ κελευμένων ὑποπάτων, ἢ ἀφεδρώνων, ἢ κλίμακος, ἢ ἀφεστάσεων, ὡσεὶ πάσσαλον μόνιν χρησίμων, ἢ καὶ τινων ἃ κελεύει οἱ πολλοὶ βαστέρνοια, ἄποψιν εἰς θάλασσαν βλάπτειν ἐξεῖναι, κἂν ἐντὸς ῥ' ποδῶν βαλοιτό τις οἰκοδομεῖν, εἰ καὶ δυοκαίδεκα ποδῶν ἐν μέσῳ τυγχάνοιεν. Ταῦτα δὲ παρεφυλαχθῶσαν θεσπίζομεν ὅτε μὴ ὑπάρχῃ πρὸ σύμφωνον, ἐπιτρέπομεν οἰκοδομεῖν· τὰς δὲ κτίζοντας ἀπὸ συμφώνου ὃ γείτονος ἐμμένειν τοῖς γεγραμμένοις· τὸν γὰρ μὴ παρεφυλαχθέντος ἀφαιρέσεως, κατὰ τὸ συμφωνον ἐπιτρέπομεν ἐγείρεσθαι τοὺς οἰκοδομοῦς, εἰ καὶ βλάπτοιεν παρὰ θαλάσσης ἄποψιν τὰς συμφωνήσαντας, ἢ τὰς τοὺς ὀκείων οἰκίας ἀφαιρεθεμένους· ἐπειδὴ τὰ ἤδη τοῖς ὑπάρχοντα ἐκ συμφώνου δίκαια ὁ θεσπιεῖ ἀφ' ὃν χρωικῶν ἀναιρεῖσθαι νόμων. Επ δὲ θεσπίζομεν, τὰ κελεύσματα σοφίσματα, καὶ ὃν πυρόντα νόμων, μὴ ἐκ μόνων ξύλων τὲ καὶ σανίδων γίνεσθαι, ἀλλὰ τῆ ὃν λεγομένων ῥωμαϊστὶ οἰκοδομείσθαι ἀγήματα. δίκαιον δὲ ποδῶν εἶναι ἀφέσημα μεταξὺ δύο σοφισμάτων ἀντικρυόντων ἀλλήλοις. εἰ δὲ τὸν μὴ δυνατὸν εἴη, ἀφ' ἑτερομείου ὃ τόπε, ἐκ ὧν δυνατὸν γίνεσθαι τὸ σοφίσμα. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ ἑτερωπὸς μὴ ἀφεστέρου δίκαιον ποδῶν εἴη, μηδ' ἐπιχειρεῖν ἐκ μηδ' ἑτέρᾳ μέρᾳ σοφίσμα ἤτοι ἐξώσας κατασκευάζειν. καὶ τὰ γινόμενα ἤ, ἀντεφ-

ὁ τρόπος οὗτος), κελεύομεν ἀφιστάναι τ̃ ἰδιώτας εἰς ὕψος πεδῶν δεκαπέντε λαμπρόν, μὴ μειοῦντος κατ' οὐδὲν κίονας λιθίνους ἢ ξυλίνους ἐπὶ τ̃ ἰσοπεδίας ἱστασθαι, ἢ τοίχους κρασπεδωτὰς ζώσας, ὅστε μήτε τ̃ αὔλειον τ̃ ὑπὸ τοῖς οἰκήμασι μικρότερον εἶναι, ὡς πρόκειται, στενότερον γίνεσθαι τ̃ στενωπὸν, μὴ τῶν δημοσίων παίρεσθαι. Κωλύομεν δὲ καὶ ἐκ τ̃ ἰδιωτικ̃ ἐδάφους ἐξέχοντας τ̃ στενωπὸν γίνεσθαι, ἀναγκάζοντες ἐπὶ τὸ σαλαίρια. ὥστε καὶ τ̃ ἀντιφαλέστρας κατασκευὴν, καὶ ὅπ̃ ἂν μὴ σφόδρα πλησιάζοντι ἀλλήλοις τὰ σαλάρια, καθορᾶσθαι καὶ ἀναιωτέρους συμβαίνει ποτὲ καὶ ὀλισθάνειν ἢ πτῶσιν ἐκ τ̃ ὑπερβολ̃ τ̃ πολλ̃, καὶ τοῖς ἔχουσι τὰς οἰκίας. Εἰ δέ τ̃ ἐμπρόσθεν νόμον χρόνῳ σαλάριον, ἢ κλίμακα, ἢ τὸ μηδὲν σὺν χρησίμου μέρος, ἀλλὰ καὶ ὁ τ̃ οἰκίας κύριος δίκην χρυσίου λιτρῶν ζημίαν ὑποτιμῶ· καὶ ὁ ἀφαιρούμενος δεχέτω τὴν, ἢ ἐργολάβος, ἐπέρας δίκην χρυσίου λίτρας κρείττους· καὶ ὁ ἐρασιτέχνης τεχνίτης ἐχ οἷος τε ὢν ἀφ' ἑνὸς τῶν ζημιῶν, τὸ σῶμα ἀκίνδυνος, τ̃ πόλεως ἐξελαθήτω). Πρὸς τούτοις παρακελεύομεθα, μηδενὶ ἐξεῖναι πολλὰς ἰδρύσεις κίονας ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς, μὴ δὲ καλαμῶνα μιᾶς ἄρχει δὲ καλαμῶνα καπιτωλίᾳ, ἢ φορεῖον οἰκήμασιν ἐκ τοιούτων μέτρων, ἢ καὶ ἄλλοις ἐν μείζοσι τ̃ κίονων καπασκευάζομένοις. ἀλλὰ δὲ τοιούτοις οἰκήμασι μὴ ὑπερβαίνειν πλάτος μὲ ποδῶν ἐξ σὺν τοῖς τοίχοις, ἐπὶ τῶν πλατειῶν, ὕψος δὲ ποδῶν ζ. ἐκ παντὸς δὲ τρόπου ἀφ' ἑστίας κίονων τὰς παρόδους ἐλευθέρας καθολικ̃ πόδας, τὰς δὲ τ̃ στοῶν ἐπὶ τὰς πλατείας. κωλυόμεθα δὲ τοιαῦτα οἰκήματα, ἥτοι ἐρασιτέχνας, μαρμάρους ἔξωθεν, ὥστε κρίνειν μὲ διδόναι τῇ πόλει, ψυχαγωγίαν δὲ τοῖς βασιλεῦσι. τὰ δὲ τοῖς ἄλλοις μέρεσι τ̃ πόλεως, ἐν τοῖς μέσοις τ̃ κίονων τόποις κατασκευάζεσθαι ἐρασιτέχνας, καθάπερ ἂν δοκιμάσῃ τῇ πόλει συμφέρειν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ ἐν μείζοις ἕνεκα καὶ ἐν τρόποις, κατασκευάζεσθαι θεατίζοντας, ἐφ' ἑτέρων καλύεσθαι. Καίπερ δὲ νομθετοῦντες, ὅστε μὴ τὰς τ̃ συμφορῶν κακοπραγίας τοῖς ἐπιεικέσι λυμαίνεσθαι. πολλοὶ γὰρ φθόνῳ δίκας ἐκ ἀδικήματος πόρους τοῖς οἰκοδομεῖν βουλομένοις ὑφαίνοντες, ἀναβολὰς αὐτοῖς αὐτοὶ γίνονται. ὥστε τ̃ οἰκοδομεῖν δεξάμενον, εἶτα κωλυθέντα, καὶ τὸ ἔργον ἀτελὲς καταλιπόν λύσαγκισμόν, καὶ ὅσα τὸ δικαστήριον ἀφελήσεται, τὸ χρῆμα ἐξ ὧν τῶν οἰκίαν ἐγείρειν ἤλπισεν, ἀναλίσκειν ὧδε τῶν δίκῶν, καὶ τὰ παντὸς ἀτοπώτατον, μὴ τὸ ψῆφον νικῶσης ἐπιτυχεῖν, ἔτι καθάπερ αὐτὸς πρὸ συμπτωτὸν ἐλέχθη δεσμοῖς, καὶ κωλύσαντ̃ τὸ ἔργον, παραχρῆμα μὲ ἐφίστασθαι τοῖς κυρίοις ἀναμφιβόλ̃τ̃, τῷ ἐμποδὼν γίνεσθαι τῇ οἰκοδομίᾳ ἐπὶ τοῖς δὲ χείτ̃ συμφορᾶς διφορουμένοις. Περιτάττομεν τοίνυν ἐπὶ τ̃ τοιούτων ὑποθέσεων, εἰ ἔφεσις ἐπιδοθείη κατ' τ̃ τυπωθέντων παρὰ δὲ ἀμφοτέρων, ἄμφω τῷ δεθῆναι παρὰ δὲ δικαστὴν τὸν ἀναφορᾶν, ἥτοι τύπον ἐγγράφων, καὶ μὴ παραφυλαχθείσης κυρίας. ἐξεῖναι τῷ νενικηκότι καὶ τῷ ἡττηθέντι ἅμα ἢ κατ' μόνας εἰς τὸ δικαστήριον τ̃ σῆς εἰσιέναι μεγαλοπρεπείας, καὶ δὲ αὐτοῦ κληθέντ̃, κατ' τὸ συμβῆς, εἰ ἄπεισι, τ̃ ὄφλον δὲ ἀφιστῆτε φανερὸν ποιεῖν, ἵνα πάσης ἀναβολῆς ἐκκρεισθείσης, νόμιμον ἐπιτρέπῃ πίρας τῇ ὑποθέσ̃ καὶ μὴ χειμῶνος, εἰ τύχοι, παρόντ̃, ἢ πλησιάζοντ̃, ἕως ἂν ἐμβάσι τὰς κιμκρὰς τ̃ ἐμφανεστέρων χρόνος, τ̃ οἰκοδομεῖν βληθέντα, καὶ μὴ δικαίως κωλυθέντα, ζημίας ἀφορητὰς ὑποφέρειν. παρασκήσομεν δὲ εἰ καὶ τὰς ὑποθέσ̃ τοιαύτ̃ ἐφεῖναι βληθεῖσι, μεμφόμενοι τοῖς παρὰ τ̃ σῆς μεγαλοπρεπείας ἐψηφισμένοις, παρακρῆμα τῷ κωλυθέντι consultationem γίνεσθαι, καὶ δίδοσθαι καὶ αὐτ̃ καὶ τῷ νενικηκότι σκοπεῖσθαι κατ' τὸ εἰωθὸς τῷ ψήφου, ὑπὸ τ̃ θείᾳ κμῶν παλατίῳ, μηδεμιᾶς ἀναβολῆς γινομένης. Γινωσκέτωσαν δὲ πάντες ὅσοι κωλύειν ἐπιχειροῦσι τὰς οἰκοδομὰς ὅτι, ὡς ἡττηθέντες καὶ τοῖς ζημίαις αὐτοῖς πάσας τὰς συμβάσας κρίνεσθήσονται, καὶ τῷ τ̃ ὑλῶν τιμῷ, ἃς εἰκὸς ἀφθαρτίαν, ἢ χείρας γίνεσθαι ὑπὸ τ̃ δίκης χρόνῳ, καὶ τ̃ δικαίως ἐπιχειρησάντων οἰκοδομεῖν, εἰ ἡττηθεῖεν, καὶ τοῖς ζημίας τῷ κεκωλυκότι τὸ οἰκοδόμημα καὶ δίκῃ εἰπὼν ὡς τάτε λύσαγκισμῷ, καταβάντων. πᾶσαι μέντοι τοιαύτῃ δίκῃ ἐξ ἀπροφάσεως μόνῳ δικαστηρίῳ συμβαινέτωσαν μεγάλως περίσσειαν κελεύομεν, καὶ μήτε ἄλλον τινὰ τ̃ ἐνδέξεσθαι δρόντων ἀπραγμάτως τοιαύτης ὑποθέσεως, μήτε πινὰς τ̃ ἀγωνιζομένων τοιαύτῃ ὑποθέσιν, φρατρίας ἢ φόρῳ χρῆσθαι παραγραφῇ, ἕνεκα δὲ μὴ δικάσασθαι, ἢ μὴ καταβεῖναι τὰς ζημίας ὅσας δύναι τῇ ψήφῳ δὲ ἐνδεξοτέρᾳ ἐπάρχῳ τ̃ πόλεως, δὲ παρ' αὐτὸ δεθέντ̃ ἀφιστῆτε, ὡσαυτῶς, ἀλλὰ τῶν ἀπαίτησιν ὑπομένειν τ̃ ἡττηθέντα, ἀφ' τ̃ τάξεως τ̃ σῆς μεγαλοπρεπείας· μηδενὸς ἐπὶ τάτε χρωμένου φόρῳ παραγραφῇ. Προνοείτω δὲ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, δὲ μὴ πινὰς τ̃ ἐργολάβων ἢ τεχνιτῶν, δεξαμένους ἔργα, τάτε καταλιμπάνειν ἀπελθόντας· ἀλλ' αὐτὸν μὲ τ̃ δεξάμενον λαμβάνοντα τ̃ μισθὸν, ἀναγκαζέτω πληρῶν τὸ ἔργον, ἢ διδόναι τῷ ἐντεῦθεν συμβαίνοσιν ζημίαν τῷ οἰκοδομοῦντι, καὶ πᾶσαν τῷ ὧν δὲ μὴ τὸ ἔργον * χειμῶνι βλάπτῃ, εἰ δὲ πέρας τι εἴη τυχὸν ὁ τάτε ἀμφοτέρων, πληρᾶς τε λαμβανέτω καὶ σκεπαζέσθω τ̃ πόλεως· μὴ κωλυέσθω δὲ ἕτερ̃ τ̃ αὐτ̃ τίχνης τὸ παρ' ἑτέρᾳ ἀρχθὲν σκοπηρῶν. ὅσῳ ἔγνωμεν τολμᾶσθαι τ̃ τ̃ οἰκοδομούντων οἰκίας παρὰ τ̃ ἐργολάβων τεχνιτῶν· ἔτι αὐτῶν τὸ τέλειον ἐπιτιθέντων οἷς ἤρξαντο ἐργάζεσθαι, ὑδὲ ἑτέρους τὰ αὐτὸ ἔργα ἀναπληρῶν συγχωρήσαντων, ἀλλὰ συνεχεῖν ἀφόρητον ζημίαν ὑπτίθεν τοῖς παῖς οἰκίας κατασκευάζουσι μηχανωμένων. ὁ δὲ παρωτιτέμενο τὸ παρ' ἑτέρᾳ ἀρχθὲν σκοπηρῶσαι δι' αὐτὸ τάτε ὅπ ἑτέρ̃ ἤρξατο, καὶ αὐτὸς παραπλησίαν τ̃ κατάλειψιν τὸ ἔργου ὑποτιθέτω δίκαιον.

(quæ vocantur) ſpecie ædificentur: ut etiam inter duo ſolaria ſibi invicem oppoſita decem pedum intervallum interſit. Quod ſi propter loci anguſtiam poſſibile non ſit, alternatim ſolaria fiant. At ſi ipſe angiportus decem pedibus latior non ſit, neutra pars ſolaria, ſive mœniana facere aggrediatur. Et quidem quæ quo dictum modo eſt, fiunt, ea jubemus, ut à ſolo quindecim pedum interſtitio in altum diſtent, & nequaquam ipſis columnæ aut lapideæ, aut ligneæ ad perpendiculum in ſolo ſubſtruantur, aut muri ſubſtruantur: quo ne qui ſubſolariis in altitudine, ut dictum eſt, factis aëri exiſtit, is obſtruatur, neque inde anguſtior angiportus publicuſque tranſitus fiat. Vetamus vero etiam, ſcalas quæ à ſolo incipiant, & in ſolaria ducant, in angiportis fieri: quo videlicet ex cautiore ſtructura, eoque quod non ita inter ſe ſolaria propinqua ſint, leviora aliquando rarioraque, & quæ facilius reſtinguantur, ex igne civitati, iiſque qui domos habent pericula obveniant. Quod ſi contra noſtram legem ſolarium aut ſcala fiat, nedum quod factum eſt, reſtingetur, verum etiam ædium dominus decem libratum auri mulctam ſuſtinebit: & architectus aut redemptor, qui opus informavit, alterutras decem auri libras dependet: & artifex qui fecit, ſi ob paupertatem mulctam exſolvere nequeat, ubi in corpore verbera exceperit, ab urbe propelletur. Ad hæc jubemus, ut nulli liceat multas deinceps columnas in publicis porticibus à Milio (quod vocatur) uſque ad Capitolium (quod vocant) aut domunculis, aut aliis etiam quæ inter columnas fabricari ſolent, ex ſolis aſſeribus obſtruere: ſed ut iſtiuſmodi domunculæ cum parietibus latitudine plateam verſus ſex pedes, altitudine vero ſeptem non ſuperent: tum etiam ut per quatuor omnino columnarum interordinia liberi à porticibus in plateas tranſitus relinquantur: & iſtiuſmodi domunculæ, ſive officinæ extrinſecus marmoribus adornentur, quo ornamento ſint civitati, & oblectamento prætereuntibus. Quæ vero in aliis urbis partibus inter columnas officinæ conſtituuntur, eas ad eam menſuram, eumque modum confici placet, quam menſuram quemque modum conducere civitati magnificentia tua judicabit: tamen ut æqualitas omnibus modis conſervetur, ne quod aliquibus permiſſum eſt, aliis prohibeatur. Illud item lege complecti viſum eſt, ne probi viri calumniatorum ſubdolis commentis oblædantur. Multi enim invidia, non vero quod injuria afficiantur, iis qui ædificare volunt, litem texentes, procraſtinandæ ædificationis neceſſitatem inferunt: ita ut qui ædificare cœperit, deinde prohibitus, opuſque intermittere coactus, & in judicium tractus, qua pecunia domum ſe erecturum ſperaſſet, eam in litem inſumat, & (quod omnium abſurdiſſimum eſt) ubi victricem ſententiam obtinuit, velut indiſſolubilibus aliquibus vinculis irretiatur, dum qui novum opus nunciaſſet, obtenta provocatione vadimonia expectat, & quod ædificationem impediat, ex vicini incommodis voluptatem capit. Jubemus itaque, ſi in iſtiuſmodi controverſiis adverſus decreta judicis provocatio inſtituatur, ut ſimulatque ſubſidiaria actio, ſive ſcripto comprehenſa forma à judice data fuerit, etiam vadimonio non obſervato, victori una cum victo, aut ſeorſum ſoli, ad magnificentiæ tuæ tribunal ingredi: & adverſario, ſi abſit, pro conſuetudine vocato ſententiam judicis manifeſtam facere liceat: quo omni dilatione ſucciſa, legitimæ controverſiæ imponatur finis: neque ſi forte hiems adſit, aut appropinquet, dum longa conſtitutorum dierum tempora expectentur, qui ædificare voluiſſet, & non jure prohibitus eſſet, intolerabilia damna ſuſtineat. Similiter etiam, ut ſi quis in tali controverſia, magnificentiæ tuæ judicio non acquieſcens, provocare voluerit, confeſtim conſultatio (quomodo vocatur) fiat, nullaque intermiſſa dilatione, in ſacro noſtro palatio, & ipſi & victori, prout fieri conſuevit, ſententia conſideranda detur. Sciant vero omnes qui novum opus nunciare ædificatoribus tentant, quod ſi cauſa cadant, ipſis & omnia damna, quæ obvenerint, & materiarum, quas litis tempore forte corruptas, aut deteriores factas eſſe conſtabit, pretium refundent. Qui autem non jure ad ædificandum aggreſſi fuerint, hi ſi judicio ſuperabuntur, iſti qui opus novum nunciaverit, eaque de re judicium illos ſuſtinere coëgerit, damna reſarcient. Cæterum omnes iſtiuſmodi lites unius magnificentiæ tuæ tribunalis ſententia dijudicari jubemus, & ne alius quiſquam glorioſorum magiſtratuum iſtiuſmodi controverſiam audiat: neque eorum aliqui qui de iſtiuſmodi controverſia contendunt, militiæ aut fori præſcriptione utantur: quo videlicet litigate, aut multas quas gloriſſ. præfecti urbis, dative ab ipſo judicis ſententia dare juſſerit, perfundere non cogantur. Verum qui judicio ſuperatus eſt, per cohortem magnificentiæ tuæ exactionem ſuſtineat, ita ut in hoc nullus fori præſcriptione uti poſſit. Hoc vero magnificentia tua provideat, ne qui operum redemptores aut artifices, ubi opus aliquod inchoarint, id imperfectum relinquant, ſed ipſum qui inchoarit, aut capta mercede perficere opus aut quod inde ædificatori obvenerit, damnum, quantique ipſius intereſt opus abſolutum non eſſe illi dare cogat. At ſi forte pauper ſit, qui id delinquit, verberibus cæſus ejiciatur urbe. Nec vero alius ejuſdem artis, quod ab alio cœptum eſt adimplere prohibeatur. Quod ſane artifices redemptores adverſus ædificatores auſos eſſe intelleximus: qua re intolerabile damnum ædificatoribus machinantur & inferunt, dum neque ipſi quod opus facere cœpiſſent, huic finem imponunt, neque alios idipſum opus conſummare ſinunt. Qui vero cœptum ab alio opus ob hoc ipſum, quod ab alio cœptum ſit ablolvere recuſat, ſimilem & ipſe cum illo qui opus incorruptum reliquit, pœnam ſuſtineat.

ΒΑΣΙΛΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.
IMPERATORIÆ CONSTITUTIONES.

1 Miscellæ sc. nec unius ac certi Imperatoris, ut Leonis & Iustiniani: sed variorum Imperatorum, quibus ideo nullos commentarios addere vlsum est, ut quas pleniores, & ordine meliore aliquando daturus sim.

HERACLII.

1. *De fide.*

QUUM S. Sophronius tum summo sacerdotio fungens Hierosolymis, subjectis sibi sacerdotibus convocatis synodice demonstrasset, eos qui unam in duabus Christi naturis voluntatem atque energiam affirmarent, palam unam quoque naturam statuere: eique Joannes Papa Romanus assensus esset: Imperator edictum proponit: Neque singularem, neque duplicem in Christo energiam esse asserendam.

2. *De Judæis.*

ANno 19. vere ineunte, Heraclius Constantinopoli Hierosolyma proficiscitur, & avehit venerabilia ac vivifica crucis ligna: votisque Deo persolutis, patriarcham Zachariam restituit: Omnes porro Hebræos sancta urbe exigit, edicto, ne iis intra tertium milliare accedere liceret.

3. *De foro competenti episcoporum, clericorum, & monachorum.*

SCias autem Novellam piorum Imperatorum Heraclii & Constantini, quæ statuit ne episcopus, vel clericus, vel monachus ob pecuniariam criminalemve causam apud civilem vel militarem conveniatur magistratum: sed apud suos episcopos duntaxat, aut metropolitanos, aut patriarchas. Eadem etiam statuit aurea bulla celeberrimi Imperatoris domini Alexii Comneni, vulgata mense Julio indictione 4. anno [*ab orbe condito*] 6589.

LEONIS ICONOMACHI.

1. *De Hebræis & Montanis.*

2 Pleniorem hujus rei historiam vide apud Cedrenum. Hoc acciditanno 16. Leonis: vide Cedrenum in Leonis vita.

ANno sexto Imperator Hebræos [2] ac Montanos ad baptismum adegit.

2. *De patrimoniis templorum urbis Romæ: & de capitatione infantium.*

FUrore percitus majore homo adversus Deum pugnans, tertiæ Siculi ac Calabri populi parti tributum in singula hominum capita imposuit. Patrimonia quoque templorum Romæ principibus Apostolis consecratorum (quæ pecunia quotannis antiquitus pendebatur talentorum trium semis) in ærarium publicum conferri jussit: & mandavit inspici atque describi infantes qui nascebantur, ut census iste de singulis capitibus (*cephalationem* vocant) exigi posset.

3. *De duabus siliqua præstandis provinciarum administratoribus.*

IMperator, ruina murorum urbis cognita, cives ita est alloquutus: Vos muris urbis reficiundis cum non sitis pares, nos procuratoribus provinciarum negotium dedimus, ut ultra constitutum tributum in singula nomismata accipiant *miliarisium* unum, idque in ærarium nostrum conferant; ex quo nos muros condamus. Exinde obtinuit, ut binæ siliquæ seu ceratia quæstoribus solvantur. Ceratia autem appellantur duodecim folles, sive nummi.

CONSTANTINI CABALLINI.

De reliquiis & intercessione Sanctorum.

IDoneum se Antichristi instrumentum præbuit: atque adeo universali edicto vetuit, ne quis in universum domini servorum Sancti titulo cohonestaretur: quinimo conspui eorum inventas reliquias jussit, prohibuitque eorum intercessionem postulari, quod eos nihil posse diceret. Atque addidit scelestus, Mariæ quoque virginis intercessionem non esse implorandam, nihil enim eam præstare posse. Quin & Deiparam hanc noluit appellari.

NICEPHORI.

1. *De militia inopum, de chartiatico, & fumario, & nauclerik, & inventione thesauri: & aliis quibusdam.*

3 Sclaninias Paul. Aquilegiensis lib. 24.

UT exercitus deprimeret, quid non mali excogitavit adversus Christianos? Primo enim Christianos ex omnibus regionibus in Sthlabinias [3] coëgit demigrare, & eorum habitationes divendidit. Quæ res nihil ab hostili captivitate abfuit, omnibus in summas angustias conjectis. Secundum maleficium: imperavit ut egeni militarent, iisque à vicinis arma & stipendia in singulos XVIII. nomismatum darentur, ac census præterea publicus eorum nomine penderetur, id *Allelengyum* vocabatur, quod alteri pro alteris tributi nomine sponsores essent. Tertio, omnium bona inspici, indeque census in publicum exigi jussit, nomine *chartiatici* præterea exactis in singulos duabus siliquis. Quarto, omnes onerum relevationes sustulit. Quinta calamitas, quod ab omnibus sacris ædibus, parœchiis, pupillis educandis destinata domo, hospitalibus, ad senes fovendos factis ædibus, necnon ab ecclesiis, atque monasteriis imperatoriis, *fumarium* tributum exegit, ab initio usque sui imperii. Meliora de eorum bonis sub imperialem curam transferri jubebat, nihilominus tamen tributum de his pendendum iis imponebatur, quæ reliquerat in iis ipsis sacris domibus, ita ut multis tributum duplicaretur: interim habitationibus ita exinanitis, ut inde emigrare cogerentur. Sextum tyrannicum institutum, quod à magistratibus inspici res eorum jussit, qui ex pauperie subito ad opes perveniissent: ab iisque, veluti qui thesauros invenissent, pecuniam postulari. Septimum: quod emunxit etiam hos pecunia, qui à viginti retro annis ad præsens usque tempus dolium, aut vas aliquod aliquando reperissent. Octavum: qui ab avis vel proavis hereditatem percepissent, etsi ea divisa jam inde à viginti annis esset, eos pensionem in publicum conferre coëgit, utque ii qui extra Abydum mancipia emebant, de singulis duo nomisma solverent, maxime Dodecanesum incolentes. Nonum: naucleros maritima, præsertim minoris Asiæ inhabitantes, & nunquam agriculturam expertos, invitos coëgit emere prædia, quæ aliis ipse eripuerat, indeque tributum solvere. Decimum: insignes Constantinopoli naucleros in unum conduxit, iisque duodecim cuique libras auri tradidit: ea lege, ut in singula nomismata usuræ nomine quatuor siliquas solverent: cum nihilominus reliqua etiam vectigalia navigiorum ab iis penderentur.

2. *De usura.*

USuras de navigiis captatas (cum interim re fœnebri aliis omnibus interdixisset) aliaque infinita mala excogitavit.

3. *De vasis sacris & rebus ecclesiasticis.*

DUces exercituum jussit episcopis & clericis mancipiorum loco uti pro sua authoritate in ædes episcopales, & monasteria divertere, eorumque rebus pro arbitrio abuti. Vituperabat eos qui ab omni ætate Deo aurea vel argentea vasa consecrassent: & res templorum sacras in publicos debere usus converti statuebat.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.

α'. Περὶ πίστεως. Ζ.

ΤΟΥ Σωφρονίου μήτοι ϑ' ἱερᾶ ϑ' σὺ Ἱεροσολύμοις δεχόμενος ἀνέτ- τω τότε, τὰς ὑφ' ἑαυτὸν ἱερωσύνας συναγαγὼν ϑ', καὶ συνοδικῶς ἀποδείξας ϑ', τὰς μίαν λέγοντας ϑέλησιν καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, μίαν ἄντικρυς καὶ φύσιν κηρύττειν, σύμψηφον ἑαυτοῦ ϑ' ἔχοντ ϑ' ἐπὶ τούτῳ καὶ τὸν ϑρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης διέποντα Ἰωάννην· ὁ βασιλεὺς πεφίλοτιμῆσϑαι μὴ ἠνέσατο συνέργειαν μήτε διτϑέλει σὺν Χριστῷ δοξασθῆναι.

β'. Περὶ Ἰουδαίων. Κ.

ΤΟΥΤΟΙΣ ἔτι, ἅμα ἄμα ἀπάσης ὁ βασιλεὺς τῆς βασιλείας ϑ', ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπορεύθη, καὶ ἀπήγαγε τὸ τίμιον καὶ ζωοποιὸν ξύλον· καὶ ἀποδοὺς τῷ Θεῷ τὴν δικαιοσύνην, ἀποκατέστησε τὸν πατριάρχην Ζαχαρίαν. ἀπέλασε δὲ πάντως τοὺς Ἑβραίους τῆς ἁγίας πόλεως· ὁλέσας μὴ ἔχῃ αὐτοὺς ἐξουσίαν ἀπὸ τριῶν μιλίων πλησιάζειν.

γ'. Περὶ δικαιοσύνης καὶ φόρου τῶν ἐπισκόπων, κληρικῶν καὶ μοναχῶν. Β.

ΓΝΟΥΣΑ ὃ ὅτι ἐστὶ ναρκὴ τῆς αὐσεβοῦς βασιλέως, Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου, διελογίσϑη, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε κληρικὸν, μήτε μοναχὸν, χρημάτων ἢ ἐγκλημάτων χάριν αἰτίας, παρὰ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ ἀνδρὶ ἄρχοντι ἀλλὰ πυρὶ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις, ἢ μητροπολίταις, ἢ πατριάρχαις. τὰ αὐτὰ διορίζεται καὶ τὸ κϑ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς τετάρτης ἐπινεμήσεως ϑ' ς' ϕ' π' ϑ' ἔτους ἀπολυθὲν χρυσόβουλλον ϑ' ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου ϑ' Κομνηνοῦ.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΥ.

α'. Περὶ Ἐβραίων καὶ Μοντανῶν. Κ.

ΤΟΥΣ ς' ἔτει ἠνάγκασεν ὁ βασιλεὺς τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Μοντανοὺς βαπτίζεσθαι.

β'. Περὶ παιδιμωνίων τῶν ἐν Ῥώμῃ ναῶν, καὶ περὶ κεφαλατίων ϑ' τετραμήνων βρεφῶν. Κ.

ΕΚμηνεὶς ἐπὶ τούτῳ πλέον ὁ ϑεομάχος ϑ', φόρους κεφαλικοὺς τοῦ τρίτου μέρους Σικελίας καὶ Καλαβρίας ϑ' λαοῦ ἐπέϑηκε. Τὰ ὃ λεγόμενα παιδιμώνια ϑ' ἐν Ῥώμῃ ναῶν τῶν ἁγίων καὶ ἀποστόλων ἀποστόλων, ἑκατοντάδας τάλαντα τρία ἥμισυ, τοῦ δημοσίου λόγου τελείας ἀποστέλλει τὴν αἰωνοφόρον τοῦ πεντάμηνα βρέφη, ἀφ' ἧς τὸ ἀπιστεῖσϑαι τὸν λεγόμενον κεφαλατίωνα.

γ'. Περὶ δικερούτων τῶν διοικητῶν παρεχομένων. Κ.

ΙΔὼν ὃ ὁ βασιλεὺς τὰ τείχη τῶν πόλεων πλησθέντα, διελάλησε, λέγων, ὅτι ὑμεῖς οἱ τῶν πόλεως, ἀδωματίτη τὰ τείχη· ἀλλὰ ἀφεστέλλεσθε τοῖς διοικηταῖς τῶν δημοσίων, ἀπαιτεῖν εἰς τὸ κρυόνα καὶ νόμισμα, μιλιάρισιον ἓν, καὶ λαμβάνειν αὐτὰ τὰ βασίλεια, καὶ κτίζειν αὐτά. Καὶ τοῦϑεν ἀπεκρίϑησαν οἱ στωϊθεῖα πεῖρ ἔχειν τὰ δικαίωμα τοῖς διοικηταῖς. κέρατα ὃ εἰ ιβ' ϕόλεις ὠνομάσϑησαν, ἤτοι νέμμοι.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΒΑΛΛΙΝΟΥ.

α'. Περὶ λειψάνων καὶ πρεσβείας τῶν ἁγίων. Κ.

ΟΡμησον ἐπιτήδειον ϑ' ἀντιρρῆσις γένηται· ὡς καὶ ϑησαυρὸν καθολικὸν ἐκϑέσθαι, μὴ λείψανά τινα [τῶν ϑεοφόρων Κυρίου] τὸ παράπαν ἄγειν· ἀλλὰ καὶ τὰ λείψανα τούτων δυσωπούμενα ἀμελῶς, καὶ μηδὲ πρεσβείαν αὐτῶν ἐζητεῖν. Οὐδὲν γὰρ ἔλεγεν ἰσχύειν τοὺς ϑεοφθεῖς ὁ παμμιαρὸς, μηδὲ τῶν τῆς Μαρίας ἐπικαλεῖσθαι τὴν πρεσβείαν. ὃ γὰρ δυνατή τι ἀλλὰ μηδὲ ϑεοτόκον αὐτὴν ὁμολογεῖν.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ.

α'. Περὶ στρατείας τῶν ἀπόρων. Περὶ χαρπατικῆς, καὶ κοπικῆς, καὶ ναυκλήρων, καὶ δρέπεως ϑησαυροῦ· καὶ ἄλλων τινῶν. Κ.

ΣΚεψάμενος δὲ ταπεινῶσαι τὸ στρατόμαχον, ποῖον δεῖνον κτῆσιν ἐπένοησε; ϑεσπέτεξε γὰρ, τοὺς Χελανοὺς ἐκ παντὸς ϑέματος ἐπὶ τοὺς Σθλαβινίας μετοικίζειν, τοὺς ὃ τούτων τόπους πικράσκειν (καὶ διὰ αἰχμαλωσίας οὐκ ἔλαττον τὸ πρᾶγμα) οὐ ἀμηχανίᾳ τῆς πάλαι γεγονότος. Δυσὶ τέραν σεμὸ τοῦτο κράσσειν ϑεσπέτεξε, στρατιώτας πλουτεῖν, καὶ ἐξοπλίζειν αὐτοὺς παρὰ τῶν ὁμοχώρων, παρεχόντων ἀνὰ ιή νομισμάτων· καὶ ϑεὸς τὸ δημόσιον ἀλληλεγγύας τὰ δημόσια αὐτῶν. Τέτη κρανοῖσι ἐπαπλίσσειν πάντως, καὶ ἀναδιδάζειν τὰ τάττων δημόσια τέλη, παρέχοντας καὶ χαρπατικὰ ἕνεκα ἀνὰ κεφάλια δύο. Τετάρτη τληνὴ· τοὺς κυρίσμους πάντως ἀναδιδάζεσθαι ϑεσπέτεξε. Πέμπτη συμφορὰ· τοὺς τῶν διαχῶν οἴκων παροίκους, καὶ τὸ ὀρφανοτροφεῖα, ξενώνων, γηροκομείων, ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, βασιλικῶν, τὰ κρανικὰ ἀπαιτεῖσθαι, ὑπὸ ϑ' ϑεσπότε ἔτους τῶν αὐτὸ τυραννίδ ϑ'· τὰ δὲ κρείττονα τῶν κτημάτων εἰς τὰ βασιλικὰ κυροτυρείαν αἴρεσθαι. τὰ μὲν τέλη αὐτῶν ἐπιτίϑεσθαι τοῖς ἀναπομένασιν εἰς τοὺς αὐτοὺς δίαυλος οἴκους· ὡς διπλοῦσθαι πολλῶν τὰ τέλη, τῶν οἰκήσεων τενεμένων, καὶ τῶν χωρίων, καὶ ἐξοικεῖν. Ἐκτη τυραννὶς· σκοπεῖσθαι παρὰ τῶν στρατηγούντων τὰς ἀβρόας ἐκ τῶν πλησίας ἀνακτοδένους, καὶ ἀπαιτεῖσθαι χρήματα, ὡς δρεπὰς ϑησαυρῶν. Ἑβδόμη κράσσις· τὰς ϑεσπέτεξε χρόνων δύο ϑέτους, πίθον ἢ σκεῦος ὁπᾶν, καὶ αὐτὰς ἐξωρυχίζεσθαι. Ογδόη αἰχμαλωσία· τὰς ἐκ πάππων ἢ ϑεσπότων κληρονομησάντας, ἀμφισβήτους ἐκ τῶν αὐτοῦ εἰκοσὶ χρόνων, ἐξαναδίδοσθαι τῷ δημοσίῳ καὶ τὰς ἀνησαμένους ἕξω τοῦ Ἀβύδου πάντως οἰκεῖσθαι, ἀνὰ δύο νομισμάτων τέλεσιν ϑεσπέτεξε, μᾶλιστα τὰς κτῆσιν τῶν ἀναδεικνύσιν. Ενάτη παράνοια· τὰς πὰς παραθαλασσίας οἰκοῦσας, μᾶλιστα τὰ μικρᾶς Ἀσίας, ναυκλήρας, μηδέποτε γηπονικῶς ζήσαντας, ἀπάντων ἀνεῖσθαι ἐκ τῶν καθαρπαχθέντων παρ' αὐτὰ κτημάτων, ὡς ἐν ἐκπομπῇ παρ' αὐτῶν. Δεκάτη ἀθεία· τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμους ναυκλήρας συναγαγὼν, διδοῦναι ἐπὶ τόκῳ τετρακερώτῃ τὸ νόμισμα, ἀνὰ χρυσᾶς λίτρας ὀκτὼ καὶ, τελείως καὶ τὰ σεσωῆϑη κομμέρκια.

β'. Περὶ τόκου. Κ.

ΤΟκισμοὺς ἐν τολοίοις, ὁ πᾶσι νομοθετῶν τὸ μὴ τοκίζειν, καὶ ἄλλας μυρίας κακῶν ἐπινοίας ἐπίτεινεν.

γ'. Περὶ σκευῶν ἱερῶν, καὶ ἐκκλησιαστικῶν πεφυλαγμένων. Κ.

ΤΟὺς στρατιώτικὰς ἄρχοντας δυσικῶς χρᾶσθαι τοῖς ἐπισκοπείοις καὶ κλήροις ἐκέλευε, καϑιζομένους αὐθενδικῶς ἐν τοῖς ἐπισκοπείοις καὶ μοναστηρίοις, καὶ κοιμᾶσθαι τὰ αὐτῶν· τὰς ἀπ' αὐῶν ἀναθεμάτους τῷ ϑεῷ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σκεύη ἔψεγε, καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἱερὰ κοινᾶσθαι, ἄξιον ἐδοκιμάζε.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΡΜΕΝΙΟΥ.

Περὶ ὑπάρχου μὴ ὑπηρετοῦντος τὴ μοιχείᾳ ἀναδίκησιν. Κ.

Πρὸς τῇ ὑπαιμελοῦς ἢ καὶ ἀκριβοῦσιν τὰ δημόσια οἰκεῖα, καὶ τοῖς ἀδικοῦσι λίαν ἐπιχείρουσιν ὡμὸν ἐξιστῆναι τοῦ παλατίου τῆς βασιλικῆς στοᾶς πῆς, ἐγκαλεῖν ὡς τὸ αὐτὸ γνώσεσιν ἁρπαγεὶν ὑπὸ τινος τῶν συγκλητικῶν. ἐμοὶ ἢ (φησὶ) τῆς ὑπάρχου τῆς πόλεως ὧδε τάττει ἐγκαλέσασθαι, ἀδεμίᾳ ὑπακληθῆναι ἀναδικίᾳ. ὁ γὰρ βασιλεύς, τὸ δὲ ἀνδρὸς λόγῳ ἐναποθέσθαι, δεῖσθαι ἀποστάξειν ὡς παρεσκευὴ ὑπατικὸν αὐτῷ εἰς ἀποστολὴν ὁ ἐγκαλέμενος συγκλητικός. ἡδὲ ἢ καὶ ὑπανεζευγνύτου τοῦ βασιλέως, περίσχεσιν ἐαυτὸν αὐτῷ ὅ, τι πολλὰν καὶ τῶν ἀδικούντων ἀναζητεῖν, καὶ ὁ τὸ ἐξάγιστον δυσέσεις ἔργον, καὶ αὐτὸς ὁ ὕπαρχος. καὶ τοῦ βασιλέως κελεύσαντος λέγειν τὴν δίκαιαν τῷ πτωχῷ, ὁ μὲ ἐπεχεῖ τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ὁ δὲ ἴσος τοῦ ἐγκλήματι, ἐπειδὴ μὴ οἷός τε ὢν τοὺς ἐλίσσοντας διαδιδράσκειν ταῖς λοιδορίαις, πάντοθεν σιωπηρὸν, ὁμολογήσας τὸ ἀποκρίνασθαι. ἐφορᾷ ἢ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ὕπαρχον, ἀφ' ἡμῶν στίγματα ἐπιφέρει τῷ ἀποτιμᾶν τῶν ἀδικησάντων· ἐπεὶ καὶ ἔτος οὐκ ἐγκρίνει ἀπολογίαν, τοῦτον μὲ μετίσησι τῆς ἀρχῆς, τὸ δὲ μοιχὸν ταῖς τοῦ νόμου παραδίδωσι τιμωρίαις.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ.

α'. Περὶ εἰκόνων. Κ.

Περὶ τὰς τοὺς θείας καὶ ἀχράντους προσκυνοῦσας εἰκόνας, λίαν βαρύς ἦν καὶ ἀνήμερος, καὶ πάσας τοὺς περὶ αὐτὸ τυραννικὰς ἀμήτη πειρελάσαι φιλοτεχνῶν. οἱ μὲν οὖν ἀλαζόντες, Λέων τε ἦσαν καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, καὶ Μιχαὴλ ὁ τότε πατὴρ, ὁ Τρωιλός. ὁ μὲ ἐθέσπισε, μή τινι τῶν γραπτῶν εἰκόνων, καὶ πᾶ γραφόμεθα τύχοιεν, τῷ ἀχρῷ φωνῷ ἐξαρτᾶσθαι· ὡς ὅπου ἄλλο τινὶ τῶν πειῶν ἁρμόζουσι φωνὴ μόνῳ τῷ θείῳ. ὁ δὲ αὐτὸς ἢ Λέων, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, τὸ μὲν προσκυνεῖσθαι ὅλως αὐτὰς. Θεόφιλος δὲ, τὸ μὲν χρώμασι τοιούτοις μορφοῦσθαι, (χαμαιζήλον γὰρ, τὸ ὡς τὸ αὐτὸ ἐπιποθοῦσι) μόνον σκοπεῖν τὸν ἀλήθειαν.

β'. Περὶ ἀπελάσεως τῶν μοναχῶν. Κ.

Βάτης τηρεῖσθαι τὰς πόλεις τοῖς μοναχοῖς ἐγκελεύσαι μόνῳ, καὶ πάντα τρόπον αὐτοὺς ἀπελαύνεσθαι ἰθέσπισε, μᾶλλον ἢ μηδὲ κτίζειν χώραν ἐρᾶσθαι τολμᾶν. εἰρήκασιν ἢ τὰ μοναστήρια καὶ ἡσυχαστήρια, πολυανδρεῖα καὶ κτήσεως κενεῶνα.

γ'. Περὶ ἐπιγαμίας Περσῶν μὴ Ρωμαίων. Κ.

Τοῦτον τὸν Θεόφοβον πολλάκις ἐρωτήσαντες οἱ Πέρσαι ἀναλαβεῖν ἐπὶ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ βασιλεύσαι ἐπ' αὐτοῖς, καὶ πρεσβείαν ἀξιοφορον ποιήσαντες ὡς Θεόφιλον, καὶ εἰρωνικῆς ἀπονοίας ὑπαχούμενοι δι' αὐτὸ ἡλιᾶς, οὐκ ἔπεισαν τὸν Θεόφιλον, τοῦτον ἀνδῆναι· ἀλλὰ μᾶλλον ἀξιοῦ τοῦτον ἢς μετὰ τοσαύτης ἀρετῆς ἐρωτήσεις. ἐχθίστῳ ζήτησις παρὰ Θεόφιλα ὧδε ἵππος ἀκροφυᾶς, καὶ ἀξιοπρεπὲς ἐπίμπουτο παυσαχᾶ, τοιόνδε ἵππον δωρεῖσθαι, καὶ πεμφθῆναι αὐτῷ. τὸν δεξάμενον ἀφορμῆς ὁ ἐρωτήσας, ἀφαιρεῖται καὶ ἀκοπὶ τὸν δὲ ἀνδρὸς ἵππον, καὶ ὡς βασιλέα ὡς οἰκείου ὑπέμπῃ κῆμα. χρείας ἢ γλυφθῆς ἐν πολέμῳ πλειόνων ἐρᾴωτο, καὶ ὁ βασιλεὺς κελεύσων ἀπαξαπλῶς πάντα ἐρᾳθείας τὸ ὁπλα κινεῖν δωσάμενον, ἐσρατοῦσαν καὶ ὁ ὀρθεὶς ἐρᾳλώτης. τρεπὸς ἢ γλυφθῆς, ἔπεσε, μὴ ἔχων ἵππον τὸ σῶσαι δωσάμενον αὐτὸν· ἵππος δὲ, γνωσικὸς καταλειπὸς καὶ πίεσα. ἥπερ τὸ φιλοδίκαιον ὁ βασιλεὺς ἀκούσασα, ὀκνηριῶν ἢ καὶ τοῦ ὁ ἀνδρὸς φίλτρα, καὶ τοῖς τέκνοις ἐπιχορηγεῖν ἀπονεῦσαι τὰ ἀναγκαῖα, τῷ βασιλίδα καταλαμβάνῃ καὶ τὸ Θεόφιλον, καθ' ὧν ἡμέραν εἰσῆσε ἀπίνεα πρὸς τὸ Βλαχέρναις θεῖον ναὸν, ἔτοχον τοῦ ὁ ἀνδρὸς αὐτῆς ἵππα καταδέσασα, θορμῷ πολλὰ τὸ χαλινοῦ κατέχειν ὁ ἵππα, οἰκεῖον εἶναι τὸν λίγυσα, καὶ μὴ ἄλλον πινὰ ἄπον ἀλλ' αὐτὸν ὑπάρχειν τὸ βασιλέα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς σφαγῆς. ἐκπλαγεὶς ἐν ὁ βασιλεὺς, πῶς μὲ αὐτῷ προσῆμεν διαζέσαι ἄχρι τοῦ πρὸς τὰ ἀνάκλησα ἐπανόδῳ αὐτῷ· ἤδη δὲ ἐπαναδραμὼν, δύθεως αὐτῷ παρεῆσαν, καὶ διεπωθάνετο σαφέστερόν τι ὧδε τοῦ λεχθέντων μαθεῖν. ἀναλαβοῦσα δὲ ἡ γυνὴ τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀναδιδάσκει τὸ βασιλέα, παρεῆσαν γὰρ δύθεως τὸ ἐρατηγὸν, καὶ ζήτησιν ποιεῖται ὧδε ἵππα νεανικὸν, τὸ γνωσικὸς πῆς κρυπτομένης προτέρᾳ βασιλικῇ. σὺνεμβὰς δὲ ὁ ἐρατηγὸς οἰκεῖον εἶναι τὸ ἵππον, καὶ μὴ ἐξ ἁρπαγῆς κεκτῆσθαι αὐτὸ, ἐξάγει παραχρῆμα ἵππα παραπέμπτον τῷ γυναῖκα, ἔλεγχον ἀψευδέστατον καὶ κατηγορῆν τὸ λεχθέντων. ἰδὼ ὁ ἐρατηγὸς θεασάμενον ἀπέπαγη, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἴσατο σιωπῆς. μόλις δ' ἐν εἰς ἑαυτὸν ἐλθόντα, τὸ ποδῶν ἄπτεσθαι ὁ βασιλέως, μὴ κλαυθμῷ καὶ ἱκέτης ἐλεεινὸς γένεσθαι, τῷ ἁμαρτάδι ἐξαγορεύσας. Τί ἐν ὁ βασιλεύς; τῷ μὲ γυναῖκα μὴ τὸ παιδῶν, ἀδελφὰς ἐξ ἴσου καὶ κληρονόμους τὸ οἰκείᾳ δείκνυσιν ὑποστάσεως, αὐτὸν δὲ τὸ δρχῆς παραλύειν, καὶ ὑπηρεσίας διώσεσθαι δίδωσιν. ὅτω φιλαπεχθήμων ἰῶ πρὸς τὰς ἁρπαγὰς, καὶ τὰς ἐξ ἀδικίας τολμᾶσθαι ζημίους.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

α'. Περὶ δικαστῶν καὶ δικαστηρίων πᾶν, καὶ ὧδε πενεσέρων δικαίᾳ ἐχόντων. Κ.

Εἰθ' ὕτως δικαιοσύνης ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ἰσονομίαν ἐμπολιτεύειν τοῖς δρωμένοις, καὶ τὸ μὴ κατευδωσαγοῦσθαι ὑπὸ τῶν τολμώντων τοὺς πενεσέρους ἐπαγγελλομένων, παντὶ χρῷ δὲ ἀξιοπίστως ἐξετᾶσθαι, τέλεον ἐξαρθῶσαι τὴν ἀδικίαν ὀφείλοντα. δικασταῖς τε ἔταξε, σιτηρεσίοις καὶ φιλοτιμίαις παντοδαπαῖς αὐτοὺς μεγαλυνίας, καὶ τοῖς δικημερεύειν, καὶ τοῖς διενέγκειν ἀξιόλογον τὸ φιλονεικούντων τόπος ἀφορίσας αὐτοῖς ἐπιτηδείως, τῷ τε Μαγναύρᾳ καὶ τῷ καλέμβου ἱπποδρόμῳ καὶ τῷ λεγομένῳ Χαλκῷ, χρόνα μηχήσασα καὶ ὅσον οὐδέπω ποιεῖν κινδυνεύσαντα ἐπισκευάσας καὶ καινοργήσας. Ἐταξε δὲ καὶ τοῖς τῷ τοὺς πενεσέρους τὸ τὰς δίκας ἐχόντων, ἵνα μὴ τοῦ ἐνδείας πιεζόμενοι, ταῖς δίκαις ἀπαχθοῦσιν.

β'. Περὶ σημείων τὸ ἀελθμῶν. Κ.

Ορῶν δὲ ὅτι ἐσὶ τοῖς πονηροῖς εἰς τὸ ἀδικεῖν ἀφορμὴ ἀφ' τὸ σπάνιον ἀπὸ τὸ ἐν τοῖς ἀελθμοῖς μέρεσιν, ἢ ἡμίσεως, ἢ ἡμίσεως, καὶ ἕκτε, καὶ δωδεκάτε, καὶ τὸ τοιούτων, χρωμένων τοῖς παλαιοῖς σημείοις τὸ γραφέων· ἠθέλησε καὶ τῷ τοιούτῳ τὸ ἀδικεῖν ἐλορίων ὧδε ἐλεῖν ἀφορμὴν· καὶ διαζέσασα γράμμασι λυτοῖς (ἃ καὶ τοῖς ἀγραφικοῖς ἀναγινώσκεσθαι ῥᾴδιον) τὰ τοιαῦτα γραφέως σημεῖα· οἰκοθεν καταβαλὼν καὶ τῷ τὸ χαρτῶν διαπύλῳ, καὶ τῷ γραμμάτων, καὶ τῷ τὸ γραφέων.

LEONIS ARMENII.

De præfecto pœnam adulterio non irrogante.

Præter vigilem accuratamque reipublicæ gubernationem, summa fuit in eo in flagitiosos severitas, cujus rei exemplum referam. Exeuntem aliquando palatio accessit quidam, quærens suam sibi uxorem a Senatore quodam raptam: idque factinus se ad urbis præfectum detulisse, neque tamen suum jus consequutum. Leo statim mandavit, ut redeunti sibi sisteretur senator reus tam atrocis flagitii, & urbis præfectus. Quo facto, actorem proponere suam causam jussit, qui quum rem ab initio ad finem usque exposuisset, reus convictus probationibus, quum nullum inficiandi criminis locum inveniret, scelus confessus est: & præfectus causam interrogatus, cur flagitium digna pœna ultus non esset, inops excusationis obmutuit. Hunc ergo Imperator statim munere suo exuit, & adulterum ex legibus puniendum dedidit.

THEOPHILI.

1. *De imaginibus.*

In eos qui cultum divinis imaginibus præstarent, nimis durum se atque inhumanum præbuit, omnes qui ante ipsum fuere tyrannos crudelitate vincere contendens. Nam Michaël pater ejus edixerat, *ne ulli picta imagini, ubicumque ea esset, nomen, Sanctus, imprimeretur*, quod id nulli rei præterquam soli Deo congruere putabat. Leo autem & filius ejus Copronymus, *omnem earum adorationem prorsus interdixerant*. Theophilus autem, *ne pingi quidem eas coloribus concessit*: abjecti dicens animi esse talium rerum admirationem, ipsamque solam spectandam esse veritatem.

2. *De expulsione monachorum.*

Edixerat Theophilus ne monachis ullam urbem intrare liceret: jusseratque omni modo eos arceri: atque adeo non tutum erat iis conspici ea in regione. Quin & monasteria atque otii causa conditas ades hominibus frequentans, mundana fecit hospitia.

3. *De connubio Persarum cum Romanis.*

Persæ hunc Theophobum, Constantinopoli abducere, regemque suum facere cupientes, ejus causa aliquoties ad Theophilum legatos miserant, pacta simul pacis offerentes. Neque tamen persuaserant Imperatori, ut Theophobum ipsis dederet: sed eum potius patricii dignitate ornatum, sorori suæ matrimonio copulavit: lege etiam lata, quæ Persis conjugiorum cum Romanis licentiam concederet.

4. *De tonsura capillorum.*

Quia vero à natura paucos capitis capillos habebat, & erat recalvaster: ideo edicto edito jussit crines ab omnibus tonderi: neque ab ullo Romano ultra collum demissos gestari. sanxitque edictum gravi flagitorum supplicio, prisorum Romanorum virtutem revocare studens.

5. *De pœna raptoris equi.*

Miles quidam manu promptus equum habuit egregium, qui ipsum sæpe ex prælio incolumem extulerat. Hujus equi amore captus dux sub quo is militabat, quum neque pollicitationibus, neque minis impetraret, hominem timiditatis accusatum apud Imperatorem exautorat. Quum autem Theophilus equum insigni virtute cuperet habere, & missis in omnes partes mandatis talem sibi quæri, atque asferri juberet, eam occasionem nactus dux iste, militi ei equum invito adimit, & tanquam suum Imperatori mittit. Post, quæ necessitas bellica plures milites requireret, mandatoque Imperatoris omnes qui arma ferre possent, in exercitum allegerentur: ille etiam miles arma sumpsit, & in prælio fusis suis, quod equum à quo servari consueverat, non haberet, occubuit, uxore & liberis relictis. Vidua amissi mariti desiderio accensa, & quod necessaria pupillis suppeditare nequibat, justitiæ Imperatoris fama instigante, Constantinopolim venit: Theophilumque ad templum Blachernense equitantem de more conspicata mariti sui equo vehi, concitato cursu aggressa frenum equi apprehendit, suum hunc esse vociferans: & non alium, sed ipsum Imperatorem cædi mariti sui causam præbuisse. Perterritus Imperator manere eam jubet, dum in palatium ipse rediret: ac reversus statim ad se vocat, ac de re tota accuratius inquirit. Quam quum ea à principio ad finem usque recitaret: illico etiam dux ille sistitur, & muliere jussu Imperatoris occultata, de equo acriter interrogatur: quem quum asseveraret suum fuisse, neque raptu paratum, producitur extra velum mulier, reum de vi peractura. Qua is conspecta diriguit, & aliquandiu mutus adstitit: tandemque ad se reversus, supplex pedibus Imperatoris se advolvit, lacrymans, ac peccatum confitens. Ergo Imperator ejus facultates viduæ, ejusque liberis hereditatis jure addicit: ipsumque dignitate spoliatum exilio perpetuo damnat. Adeo infensus erat & iis qui injuste opes parare intenderent.

BASILII.

1. *De judicibus, & foris quibusdam: & de pauperibus lites habentibus.*

Operam dedit, ut justitia vigeret: & æquo jure inter se viverent subditi, neque à divitibus inopes opprimerentur: propositis passim decretis, quibus injustitia exterminabatur. Judices quoque constituit, amplisque stipendiis, & honoribus auxit justos per diem sedere pro tribunali, & litigantium causas dijudicare. Ad eam rem loca iis designavit commoda, Magnauram Circum, & Chalcen (æream portam) quam vetustate laborantem, ruinamque minantem, ad hoc instauravit atque adornavit. Alimenta etiam pauperioribus, quibus judicio erat disceptandum, ordinavit: ne inopia coacti litibus renuntiarent.

2. *De notis numerorum.*

Animadvertens occasionem maleficii pravis hominibus eo dari, quod numeri quibus (verbi gratia) semissis, sextans, uncia, & similia designantur, per notas recepta antiquitus consuetudine scriberentur: loco notarum literis uti jussit, quas etiam rustici legere possent; & de suo sumptus in chartas, literas atque scribas ipse suppeditavit.

LEONIS ET ALEXANDRI.

De judicibus.

EXistimo equidem, eorum neminem qui judiciario funguntur munere, eo unquam stuporis, aut insciticæ prorupturum, ut aliter quam ex præscripto legum judicium sententiamve ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementiam, reus peractus eas dependet pœnas, quæ legibus sunt irrogatæ. Sin forte nos effugerit, pervigilem tamen illum atque insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occultum sit, patere potest, effugere non poterit. Tametsi idipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire ac firmare non ab re alienum censuimus. Inveniat itaque iste & Deum & cœlestes omnes atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes. Immature ex hac vita excidat potius quam excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis, ipsius ædium fundamenta ignis tandem devoret, & polluitas eo redigatur inopiæ, ut panem ostiatim quæritet. Atque hæc jure sane optimo, propterea quod leges, quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit fictorum pravorumque judiciorum.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETÆ.

1. *De rebellibus & seditiosis anathemate feriendis.*

QUÆ. autem mense Julio 9. indict. anno 1534. ab Imp. domino Const. Porphyrogeneta facta est Novella, sanctissimo quoque Patriarcha domino Alexio, & synodo assentiente, quæ decisionis locum obtinet, ut quæ ab Imp. & synodo descripta est, & quæ decernit eos anathematizari, qui defectionem ab Imperatore moliuntur, vel tyrannidem, & ea ratione subjectos adversus eorum dominos incitant, inter alia hoc quoque circa finem expresse definit. Iis qui ab hoc tempore deinceps insidias sunt machinaturi, vel tumultum excitaturi, anathema. Iis qui ipsis opem ferunt, & in defectione sunt socii, anathema. Iis qui consulunt, vel ad hujusmodi incitant, anathema. Iis qui ipsos ad pœnitentiam suscipiunt, quum defectionis pœnitentiam non agant, nec eam relinquant, anathema.

2. *De polygamis.*

UNionis vero decisio, quæ facta est sub Constantino Porphyrogeneta, & Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris Imperatoris dignitatem obtinente, anno 6429. indict. 9. & quæ singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, hæc dicit circa finem. Deinceps autem communi sententia ac judicio pronuntiamus ex præsenti anno, qui est 6429. indict. 9. neminem oportere se quarto [1] matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum: & si quis ad ejusmodi conjugium venire voluerit, esse omni ecclesiastica congregatione privatum, & ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanserit. Hoc enim etiam sanctis patribus, qui nos præcesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam apertiorem reddentes, ipsum ut à Christiana republica alienum abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem quæ ad alia quoque matrimonia pertinent, decentius constituantur, & non Christiana vita indignam institutionem habeant, de tertio [2] quoque matrimonio definimus, ut non absolute ac simpliciter & temere perficiatur. Etenim à patribus quidem ut sordes permissum est, non sic tunc quidem ut nunc, re citra ullum ruborem imprudenter peracta, & indiscriminatim contracta: sed quemadmodum si quis qui in domo in angulum incidit, multas sæpe sordes viderit: nunc autem quando libertatem accepit & perinde ac si nihil habeat dedecoris & sordis reputatur, recte visum est hoc repurgare, quemadmodum & turpitudinem non in angulum conjectam, sed in ædibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, & quod molestum est & indecorum ab eo rejicimus. Quinetiam humanæ cedentes infirmitati, honestatis autem Christianæ vitæ convenientis curam gerentes, hoc in tertiis nuptiis servandum statuimus, ut si quis qui quadragesimum annum excesserit, & nec naturam reveritus, nec honestæ vitæ, quæ in Christianis requiritur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecerit, is cum omni diligentia & observatione sit usque ad quinquennium sacramenti communionis minime particeps: & nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum 40. sordem in Christi ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitæ argumentum præbebit, propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur. Sed & postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit, non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutari Christi & Domini nostri resurrectione, per præcedentis jejuniorum abstinentiæ repurgationem. Hæc autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi, qui iis post quadragesimum annum tertiam uxorem ducere voluerint. Nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum tempestivæ libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, & à molestia & à perturbatione remoti, quæ solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione. Quod si quis triginta annos natus, ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertiæ mulieri conjunctus fuerit, is quoque nulla ei venia data, ad quartum usque annum communionis sacramentorum sit expers: quia manifestum est eum sola intemperantia motum, & quod sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre. Et postquam etiam sacramentorum participatione dignus fuerit habitus, semel quidem in salutari Christi, & domini nostri resurrectione: secundo autem in dormitione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ: & tertio in natali Christi & Dei nostri, quod in his procedat jejunium & ejus utilitas. Sin autem non sint liberi (quia liberorum susceptionem desiderare facile est) condonandum, & sola ea pœna, quæ ab initio & hucusque servata est, in eum animadverteretur. Hæc etiam de tertio matrimonio. At qui nec secundum [3], nec primum extra cautionem adhibitam relinquimus, sed & illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam causam habeant, vel ex raptu, vel ex præcedente clandestino concubitu, sed legitime & ab iis qui ab ejusmodi inquinamentis & fornicatoria impuritate mundi sunt. Si quis ergo prædictis constitutionibus neglectis ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, dum Christi ecclesia quæ est pura, immaculata, & sine ruga, saluratibus examinationibus subjicit, nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittit, quam definitum ob fornicationem tempus expleviſſe cognoverit, nisi forte necessarius è vita excessus urgeat, donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem qui ausus fuerit, præter id, quod statutum est, divina participatione aliquem dignari, de proprio gradu in periculum veniet, eo videlicet qui præter formam constitutam divina communione dignus est habitus, ad excommunicationem redacto, usque ad septimi anni complementum.

1 Quartæ nuptiæ uti permissæ.

2 Tertiæ nuptiæ quemadmodum permissæ.

3 Secundæ & primæ nuptiæ uti permissæ.

IMP. D. CONSTANTINI PORPHYROGENNETÆ. NOVELLA SECUNDA CONSTITUTIO DE VOLUNTARIIS HOMICIDIS, SUSCIPIENS QUIDEM EOS PRÆTER VIM PRIORIS, PER COMMISERATIONEM, DAMNANS AUTEM PERPETUO EXILIO ET BONORUM SPOLIATIONE.

HÆC sancire nunc proposuimus, severitatem quidem prioris constitutionis benigniore Ecclesiasticorum decretorum censura com-

ΛΕΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

α'. Περὶ κεκτῶν. A.

ΟΙμαι ἢ τοῖς κεῖνον λαγχάνουσι δίκην ποτὲ περὶς τοσούτων ἀποκλίναι σκιωτοῖς, ὥστε παρὰ τὰς ἐγκειμένας νόμους δοκιμάσαι καὶ τὰς ψήφους ἐκφέρειν. εἰ δ' εἰς τοσοῦτον τ' μωλιότητ@ ἀλιοθήσῃ, ἀλλ' ὦ, τλὺ ἐν νόμοις κειμένῳ ἀπίσῃ) δίκῃ· ἡμᾶς δ' λαθὼν, ἦκιστα λήσῃ) τ' ἀκριμέστερον ὀφθαλμόν. ὅμως καὶ ἀφεῖς ἐμπεδῶσαι τοῦτο, λίαν ἀσφαλὲς εἶναι οἰόμεθα. δέδοχε γὰρ μακρόθυμον ἔτ@, καὶ τοὺς ὀργὰς καὶ ἀσυμφόρους θυμὸς πολλάκις αὐτοῦ. σκοπέσοι δ' ὧδε καὶ τ' παρῆσης ζωῆς, καὶ τ' φοσζηκμιωθῆσ) καὶ τὸν μέλλοντα. πῦρ κατηφόρα) ἀμείλικτα οἴκων αὐτῷ, καὶ ἔσῃ δι' ὧν@ ἠπιωμβρόν τ' ἀσίρμα αὐτῷ, καὶ ζητῶν ἄρτας, ἀνὰ ὧν τλὺ τ' νόμων ἐλεθερίαν, δέλλω τ@ δεσποποιμβρῶν κελίσεων ἀπεργάσασθε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ.

α'. Περὶ τ' ἀναθεματίζειν τὺς ἀποστάτας καὶ μυλταιρέας. B.

Ἡ κτ' τ' ἴδιον μιλῶα τ' δ' ἐπινεμήσεως τ' σ'φ'λδ' ἔτως γλυομβρὴν νεαρὰ παρὰ τ' βασιλέως κυρὸς Κωνσταντίν τ' Πορφυρογγλυνήτ, συμπεφίλωτ@ καὶ τ' τότε ἀγαλβίτ πτελεάρχ κυρὸς Ἀλεξίῳ, καὶ τ' σωιόδῳ· ἡ καὶ πάξιν τόμε ἐπίχυσα, ὡς ὑπογεγραφέσι παρὰ τ' βαπλέως καὶ τ' σωιόδ· καὶ διορίζομβρ ἀναθεματίζειν τὺς ἐπιχειροῦντας ἀποστασίαν κ' βασιλέων ποιησαι, ἢ τυραννίδα, κἀντεῦθεν τὺς ὑπανηθῆς κ' τ' αὐθεντῶν αὐτῶν ἀποστατοῦντ@· διορίζεται μ' τ' ἄλλων φδὲ τὸ τέλ@ καὶ τοῦτα ῥητῶς. Τοῖς μέλλουσιν ἢ ἐπιβουλαῖς ἀπό γε τ' νῦν ἐπιχρεῖν, ἢ μάλτα, ἀνάθεμα· τοῖς συμπραττήσιν αὐτοῖς καὶ συζηγενῶσιν. σὺν τῇ ἀποστασίᾳ, ἀνάθεμα· τοῖς συμβολοῦσιν, ἢ παραρμώσιν εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀνάθεμα· τοῖς συνεκστρατεύσι τούτοις, ἀνάθεμα· τοῖς ἀεχομβροις αὐτὺς σὺν μισθοῖς, μὴ μισθωμαλγμβρὺς ἀπὸ τ' ἀποστασίας, καὶ καταλιμπάνουσι αὐτὸν, ἀνάθεμα.

β'. Περὶ πολυγάμων. B.

Ὁ τόμ@ τ' ἑνώσεως ὁ γεγονὼς ἐπὶ Κωνσταντίνου τ' Πορφυρογγλυνήτ καὶ Ρωμανοῦ, τ' μὲ Κωνσταντίνου βασιλδύντ@, τ' ἢ πυγμερ αὐτὸ τ' ωμανὸ τ' βασιλεωπάτρ@ ἐμπεέπαντ@ ἀξιώμασι, σὺν ἔτι ς'υ'κ' ἐπινεμήσεως ἡ, καὶ ἀναγνωσκόμβρ@ ἐτησίως ἐπ' ἀμῶν@, κ' τ' Ἰάλιον μῆνα, τάδε φδὲ τὸ τέλ@ φησί. Καὶ λοιπὸν ὑποφαινομένα κρινὴ γνώμη καὶ κοινὸ λόγα τ' πατρὸς@ ἔτως (ὅ ἐστιν ἔτ@ ς'υ'κ' ἐπινεμήσεως ἡ) τὸ περὶ τοῦ γάμου μηδεὶ τολμᾶσθαι, ἀλλ' εἶναι ἀπόλυτον πάντ@ τὸ εἰς τὸ ἐπὶ τοιοῦτον ἐλθεῖν συνοικέσιον φδεσβυμένη, πάσης ἀπεγραμβρον εἶναι συνάξεως ἐκκλησιαστικῆς, καὶ αὐτῆς τ' φδὲ τ' ἄγιον ναὸν εἰσοδ' ἀλλότελον, μέχρις ἂν ἐπιμείνῃ τῷ συνοικεσίῳ. τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς φδὲ ἡμῶν ἁγίοις ἔδοξε πατράσι· καὶ ἡμεῖς δ' τῷ γνώμῳ ὁπλοτέραν ποιοῦντες, ὡς ἀλλότελον αὐτὸν τ' χριστιανικῆς πολιτείας ἀποκηρύττομεν· ἀλ' ὅτω μ' ἐπὶ τ' τέτ@ γάμῳ. Ἰσα δ' καὶ τὰ τ' ἄλλων γάμων διηγημενέστερον τυπωθῆ, καὶ τ' τ' Χριστιανῶν βίᾳ μὴ ἀνάξιον ἔχῃ τῶν φδεπεγνωκώς, καὶ φδὲ τ' τέτ@ ὀφείλομεν γάμῳ, ὥστε μηδὲ ἀπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχεν ἐπιτελεῖσθαι αὐτόν. καὶ γὰρ συγκεχώρηται μὲ ὡς ῥύπασμα τοῦ παλαιοῦ, ὅπω ποτὲ καθὼς νῦν γινόμβρ@ τ' περίμαστ@ ἀπηρυθεασμβρως, ἀλ' εἰς πλάτ@ ἐξαπλωμβρὸν· ἀλ' ὥσπερ εἴ τις σὺν οἰκῳ παφπεπλωκὼς, σὺν χωλὶς παρὰν πολλάκις κείμβρον ῥύπασμα· νυῦ δὲ, ὅταν χώραν ἔλαβε παῤῥησίας· καὶ ὡς ὄδὲν ἔχων εἰς ἀχνηφσυλν, ἀδ' ῥυπαίνων, λογίζεται, σὺν τ' φεβλῶαι εἰς πληθυσμὸν καλῶς ἔδοξεν ἀναιρεθαίρειν αὐτόν· ὥσπερ καὶ αἰχ@ σὺν σὺν χωλὶς παρεῤῥιμμένον, ἀλ' ἐπὶ τ' οἰκίας ἐξηπλωμβρόν, ἡδαμοῦς ἐῶμεν, ἀλλὰ καθαίρομεν, καὶ τὸ σὺν τοῦτ ἀηδὲς ἀποβάλλομεν· καὶ τὴ ἀνθρωπίνῃ συμπτείκοντες ἀδεᾳείᾳ καὶ τῇ Χριστιανῶν ζωῇ, τοῦτο ἐπὶ τ' τρίτων γάμων παραφυλάττειαν διορίζομεν. ὥστε ὅ τις φδὲς πεσαραγκοσὸν ἔτ@ ἀναβεβηκὼς, καὶ μήτε τῶν φύσει αἰδημβρ@, μήτε τ' ὀφειλομβρης Χριστιανοῖς σώφρομος ζωῆς φροντίδα ποιούμβρ@, ἀλλὰ μόνης τ' ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας χιόμβρ@, φδὲς τρίτον ἐστὶν ἐπιβῆναι γάμῳ, τοῦτον μὴ πάσης ἀκριβείας καὶ παρεληφύσεως μείζεα πτοιότητα εἶναι τ' ἀμιασμοῦ μυσταγήσεως, καὶ μηδαμῶς ἐπ' αὐτοῦ σωστέμνειαζ τ' χρόνου. ὃς γὰρ μὴ τὸ πεσαραγκοσὸν ἔτ@ τὸ ῥύπασμα σὺν τῇ τ' Χριστὸ ἐκκλησίᾳ εἴνεκ' τ' λέγαδαμ ἠράπησε, τίνα παρῆξ' πληροφορίαν τ' φδὲ τ' βίου αὐτοῦ σωδῆς, δι' ὧν ὁ χρόν@ τ' μεταλήψεως τ' ἁγιασμάτων αὐτῷ συλλυθήσεται; ἀλλὰ καὶ μὴ τὸ ἀξιωθῆναι τ' ἀρξάντα μεταλήψεως, σὺν ἔσῃ συγκεχωρημβρον αὐτῷ σὺν ἄλλῳ καιρῷ τῇ μεταλήψῃ φροσέναι, ἢ σὺν μόνῃ τῇ σωτηρίᾳ τ' Χριστ καὶ θεὸ ἡμῶν ἀναιρεθῆναι; Δέξ' τὸν σὺν τ' φροηγυμβρης ἐγκρισίας τ' ηνεῶν, ὡς δυνατὸν, ἀνακάμψαι. Ταῦτα δ' φαμὲν ὅτων μὴ τέκνα παρῇ σὺν τ' φοτέρων γάμων τοῖς ἤδη μὴ τὸ πεσαραγκοσὸν ἔτ@ τελτῶν ἀγεδεμ φοηγημβρους γυναῖκα. ἐπεὶ ἐὰν τέκνα παρῇ, ἀσυγχώρητ@ αὐτοῖς ἡ τελεμία. λίαν γὰρ ἐστὶν ἄδικον, τ' μὲ χαρίζεσθαι τῇ ἐξάρᾳ ἐπιθυμίᾳ, τοῖς δ' παισὶ τ' φοτέρων γάμων μὴ φδηνοεῖσθαι τὸ ἀσφαλὲς, καὶ ἄλυπον, καὶ ἀπέργαλον, καὶ ὅσα τὸ ἀνθρώπινον καταλαμβάνει σὺν τ' πολυπόνῳ τεκνώσεως. καὶ εἴ τις δ' τελαιογίαστης ὤν, καὶ τέκνα ἔχων σὺν τ' προλαβόντων γάμων, τελτῇ γυναικὶ συνάπτοιτο, καὶ ὅτ@ ἀσυγχώρητ@, μέχρι τετάρτ@ ἔτους τ' κοινωνίας τ' ἁγιασμάτων ἀμοιτοχ@ ἔσῃ· διότι δῆλός ἐστι ἐξ ἑδόντος ἑτέρᾳ, ἀλ' ἢ ὑπὸ ἀκρασίας κινθμβρ@, καὶ δ' δᾶλ@ εἶναι σαρκικῆς ἐπιθυμίας, ἐπὶ τ' τοιοῦτον γάμον ἐλθεῖν. καὶ μὴ τοιγαροῦν δ' τ' μεταλήψεως τ' μυστηρίων, τελὸς δ' σωιωτὲ μόνον αἰξιωθήσ) τ' ἀπολαυσεως. ἁπαξ μὲ, σὺν τῇ σωτηρίᾳ δ' Χριστ καὶ θεὸ ἡμῶν ἀναιρόσ@. δεύτερ@ δ', σὺν τῇ κοιμήσῃ τ' ἀχράντ@ δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκ@ καὶ τρίτον, σὺν τῇ χθυεθλίᾳ ἡμέρᾳ δ' Χριστ καὶ θεὸ ἡμῶν· ἐξ' τὸ καὶ σὺν ταύταις φδηνοεῖσθαι ηνεῖαν, καὶ τὸ σὺν ταύτης ὄφελ@. Εἰ δ' παῖδες μὴ φδέισαν, (ἐπειδὴ τὸ τεκνογονίας ἐπιθυμεῖν σὸκ ἀσύγγνωστον) τοτὲ μικρὸν συγχώμεν ἀξιωθῆσ) ὁ τοιοῦτ@ γάμ@, καὶ μόνῳ τῷ ἐξ ὄρχης καὶ μέχρι δ' νῦν κρατησαντὶ ἐπιλιμίου θεραπεύθησ). ταῦτα μὲ καὶ φδὲ τέτε γάμῳ. Οὐ μὴν ὅδε τ' δύστεργ ὅδε τ' φοβητ@ σὺν ἀσφαλείας ἕωμεν· ἀλλὰ κἀκείνης ὀφείλομεν ὕπω σωιέσθαι, ὥστε μηδεμίαν ἔχειν πονηρὰν αἰτίαν, ἢ ἐξ αὐτοπείρης, ἢ σὺν φδηνησαμβρης λαθραίας φθορᾶς· ἀλλὰ νομίμως καὶ κεφαλαίοις τ' τοιούτων μηλυσμάτων, καὶ πορνικῆς ἀκαθαρσίας. εἴ τις δὲ τ' εἰρημβρων κατηφορήσας τύπων, φδὲς γαμικῶν ὁμιλίαν φοήσῃτ@ ἢ δύστεργ συνέλθῃ, τοῦτον ἡ δ' Χριστ ἐκκλησία, ἡ καθαρὰ καὶ μηδένα σπίλον ἔχουσα ἢ ῥυτίδα, τοῖς σωτηρίοις ὑποβάλλουσα ἐπισμοῖς, ἐ πελν εἰς μεταλήψιν τ' θείων παραδίξεται μυστηρίων, ἢ τ' φεσεβμβρον ἐπὶ τῇ πορνείᾳ χρόνον μάθῃ αὐτὸν ἀκριβῶς συκπληρώσας· εἰ μὴ ἄρα ἡ δ' βίᾳ ἀναγκαία κατεπείγ ἀναχώρησις· τοῦτ' ἔστι, μήτις ἀν τὸ ἴσοδμον συκπληρωθῇ ἔτ@. ὁ δ' τολμῶν ἱερὸς παρὰ τ' ἀμφιτυπομβρον ὅρον μεταλήψεως θείας πινὰ τούτων ἀξίωσιν, φδὲ τ' ἴδιον κινδυνεύσῃ βαθμόν. δηλονότι δ' ἀξιωθέντ@ παρὰ τ' ὠφελσμβρον τύπον τ' θείας κοινωνίας, πάλιν εἰς τὸ ἀκοινώνητ@ φδεῖσταμβρα, μήτοι συμπληρώσεως δ' ἑδόμων ἐτῶν.

Τῇ βασιλέως κυρίᾳ Κωνσταντίνῳ δ' Πορφυρογεννήτῳ νεαρᾷ δευτέρᾳ νομοθεσίᾳ, φδὲ τ' ἑκουσίως φονεύοντων· δεχομβρη μὲ αὐτὲς κ' συμπάθειαν, παρὰ δωάμιον τ' φοήτης, ἀειφυγίᾳ δ' κ' φδεκσίας σκπλῶσα κατακρίζουσα.

ΤΑυτα νομοθετῆν φοηρήμεθα νυῦ. τὸ μὲ αὐτηρὸν τ' φδὲ τούτης νομοθεσίας, τῇ φιλανθρώπῳ τ' ἐκκλησιαστικῶν ῥεσμῶν ἐπιμονῇ μετεσκλλοντες, τὸ ἀπόλυτον δ' κ' ἄκρατον τ' ἐξαμφοριζόντων, κ' ἀφ' τούτ κ' φδὲς μίμησι

μασιν ὑπόλοιπον, ἢ μόνοι τῇ κακοδαίμονι τῶν ἐπιβουλῶν ἐξαιμάξωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ σφέτερα αὐτῶν ἅπαντα μικρὰ ἐστὶ τὰ ἀνθρώπινα αὐτοῖς ὑπάρχοντα, τῇ κοινῇ τῶν πολιτείας, τὸ μὴ ἐκ τῶν ὁμοίων πᾶσι ζῆλον ἐλθεῖν, καὶ τὸ λυπηρὸν ἀποφεύγομεν· οἷς ἂν δὲ ἀμφότερα καὶ τὸ δίκαιον σώζεται, καὶ τὸ ἥμερον καὶ μετρίως ἔχον ἐπιτηρεῖται, τοῦτο μὲν, ὃ καὶ πολλοῦ ἄξιον, καὶ τὸ πολὺ τῶν μιμήσεων ἀποτρέπεται τοῖς ἑκοῦσι κακοῦργοις. Τὰ μὲν οὖν περὶ τῶν φονέων διῳκηται καὶ ἐν εἴσει βιώσεται, καθὼς ἡ κρατοῦσα ἀκριβεία τυποῖ, διοικεῖσθαι κελεύουσα· ἀνθρώπινα γὰρ τὰ τοιαῦτα· τὰ δὲ τῶν πορφυρίδων κατασκηνοῦσιν, ἔστω καὶ ὁ γόμος ἡ πλημμέλεια τῶν φονέων μιάσματος· τοῦτο μὲν, κελεύσομεν ἀμαρτάνειν· τὸν δὲ, ὡς πλείονα τῶν αἰτίων καὶ τὰ ἀλογήματα αὐξήσειν τοῖς τῶν προφονευσάντων ἀμφοτέροις κατηραζομένοις. ἵνα δὲ ἀμφοτέροις ὡς ἂν μάλιστα ἡ λυσιτελοῦσα συμβαίνοι ὁρασις, καὶ τῇ τῶν πορφυρῶν μνήμῃ, εἰς αὐθαίρετον ἀπέκκλησιν οἱ πορφυρογέννητοι παρορμῶνται, κακοῦ τὸ κακὸν ἐξαίρεσθαι σπεύδειν, καὶ ὁπλοποιεῖσθαι τὸ πλῆμμα τῶν μιαφονίων. ἔστω μὲν οὖν ἀσφυκτὰ πάντως ὁ φονεὺς οἰκεῖον κατασκηνοῦσιν· καὶ μηδέποτε ἀθέλητον ἔχει, καὶ αὐλιζόμενον· εἰ δὲ τῇ γῇ ἡ ἔχουσα τὸ ἁδίκως ἀναιρεθέντος· ἀλλαχοῦ ἱστοδέκασθαι αἷμα· καὶ τῶν πορφυρῶν μὴ τὸν ἀκληρασικὸν ἐπιτιμῆσιν τὸ κατάρρηκτον διχάσθω. ὡσὰς τάττω δέ, καὶ τὰ οἰκείας ἔκπλωσιν ὑφιστάσθω ἀθέσεως, ἢ τοῦ δικαστοῦ ἀσφυκτορμήσεως. εἰ γὰρ ὕπτια γαμετὴ τοῦ φονεύσαντος τῷ τὰ ἀθέτησε δὲ καὶ τὸ οἰκεῖα κομίζεσθαι τούτων πάντα, ἢ ἐπὶ τῷ πρὸ δὲ γαμοῦ δωρεάν, εἰ τύχοι ἢ καὶ θυγατέρων ὑποβαλέσθαι, ἢ ἀλλοῖ, καὶ τούτων πάντων ἔχειν τῶν ἀναλωμάτων καὶ τῶν κυριότητα, παίδων μὴ ὑπόντων. Εἰ δ' ὑπεισι παῖδες, ἢ χρήσεως τῶν γαμικῶν περὶ τὰ λαλαίνεσθαι αὐτῷ, παισὶν τὰ ἐπιτίτοις νομικῶν παραφυλάττειν στοιχηρυμένων, τὰ δὲ παίδων ἐκ τῆς ἄλλης πατρώας θέσεως τῷ τέλτω πληροῦσθαι μόνον. καὶ εἰ μὲ ὁ φονεὺς οἰκεῖα σώθοιτο, ἢ τὰ κρατοῦσα τῶν αὐτὸν συμβουλία καὶ δοκιμασίας ὡς τὰ μοναχὸν (τὸ δεύτερον λοπασάνα ζόμενον μοῦσιν) μετέλθη βίον, λαμβάνειν τὸ μοναστήριον τὸ τέλτον μέρος τῆ αὐτῆ θέσεως, καὶ λοιπὰ τέλτα μέρος τῇ γυναικὶ καὶ τέκνοις φυλαττόμενα καὶ πλουτήσαντον, εἰς μικρὰν παρεμυθίαν τὰ ἑαυτῶν δυσκληρίας. Εἰ δὲ ὑπεισι τῷ προνεύμενον παῖδες, τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς ἀνίσοις ἔξεσι διαμερισμὸς καὶ τοιοῦτα τέλτα. γυναικὸς δὲ καὶ βίᾳ σωφρονίσεως, καὶ παίδων ὄντων, τάττως σωφρονεῖσθαι τὰ αἰσχρὰ. Εἰ δὲ μὴ παῖδες, μήτε γυνὴ, μήτε ἀνίσοις εἰσὶ τοῦ ἀναμενόμενον, τὰς ἄλλας ἐκ νόμου κληρονόμους συγκλείς, καὶ ὡς τῶν δήλωσιν μὴ ἐποιήσαντον, καὶ ἀδικήσαντον λαμβάνειν τὸ τρίτον. εἰ δὲ ὡς τὰ μοναδικὸν ὁ φονεὺς μετέλθη βίον, ἀ τὸ τέλτον, ἀλλὰ τὸ δίμοιρον τὰ ἑαυτῶν θέσεως, καὶ τῶν εἰρημένων ἀφαίρεσιν, τοῦ δὲ πρὸ φονεύσαντος κληρονομίαν μέρος. καὶ ὡς τάττω, μηδένα μηδενὸς τούτων ἐγκαλεῖσθαι ἐᾶσαι τε, ἢ πολιτικῶν ἢ ἄλλου τῶν αἰσιῶν πρᾶξιν μετασχεδιάζεσθαι, μηδὲ θείας ἀντιγραφῆς ἀξιώμασιν· ἀλλ' εἶναι πανταχοῦ ἄτιμος, οἷς τὸ ζῆν μόνοι φιλανθρώπως συγκεχώρηται. Πλὴν τὰς μὲν θέσεως κακίας μελετᾶν θεμιτὸς τῶν ὃ πλησίον σφάγιον, καὶ αὐτὸ τάττω ἀσυντεχνεπισκέπτως καὶ παρασκευασμένως ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ἑαυτῶν ψυχῆς εἰς τὸ ἀβέβαιον ζωάτου, πάντως ἀπεκπεράσας, καὶ μοναχοῖς ἐγκαλεῖσθαι· καὶ ἢ μόνον τὸ ἐπ' αὐτοῖς δοκιμασθῆναι χρόνον τὰ μετάνοιας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἅπαντα τὸ ζωῆς αὐτῶν, εἰ μοναχῷ ἀλοιηκομεῖσθαι. τὰς δὲ ἄλλως ἐκπίστως ἢ ἀνηρημένας, ἀσεβείας δὲ καὶ σωφαρπαγὴ ἀλογίσθ ἰυμὸς, ἀ μελέτη καὶ ἀσεβασμὸν καὶ ἀσεβείοις τὰ τῶ μιαφονίας ἐπιδεξαμένας, τῷ τὰ ἀσυφυγίαν ἀσθὲ ἅπασι τοῖς ἄλλοις ὑφίστασθαι, ἀ μήτοιγε τὰ μοναχὸν βίον αἱρεῖσθαι καθαναγκάζεσθαι.

β'. Περὶ λαικῶν ἀδιαθέτως τελευτώντων χωρὶς παίδων. Β.

ΚΑΙ μὴ ἐναυλωθῇ σοι ἡ νεαρὰ τῶ βασιλέως κυρίε Κωνσταντίνε τῶ Πορφυρογεννήτε, ἀφελαμβάνουσα, τὰς ἀδιαθέτως τελευτώσας παίδων χωρὶς, μὴ κληρονομεῖσθαι παρὰ τὰ ἐκ πλαγίας συγγενῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ τρίτον τῆς οὐσίας τῶν τελευτώντων ἀσφαλεῖν εἰς ψυχικὰς ἀφιδώσεις· σωσιτεχομένων τούτων καὶ τῶν πρωτοκτίσεων τῶν οἰκετῶν τῶν τελευτησάντων, ὡς ἀπιστεύθεν ἐλευθερωμένων. ἡ γὰρ νεαρὰ αὕτη εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐξεφωνήθη καὶ μόνους· καὶ ὀφείλει κρατεῖν εἰς τούτους, ὥσπερ εἰς τοὺς ἀδιαθέτως ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς συνεργήσῃ ἡ ῥηθεῖσα Ἰουστινιάνειος νεαρά.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ.

α'. Περὶ τῶν μὴ εἰσερχεσθαι τὰς κρατὰς εἰς χωρίων κλήσεις. Α.

ΚΑΙ ἡ νεαρὰ τῶν κυρίε Ρωμανοῦ τῶ Γέροντος, ἤτοι φησί. Μηδένα μηκέτι τῶν ἐνδόλεπτων μαγίστρων, ἢ πατρικίων, μήτε τῶν ὑπάτων, ἢ ἐξουσίας, ἢ ὅλως βασιλικῆς ἀξιώματα πίμνημένων, ἢ πολιτικῶν, ἢ στρατηγικῶν, ἢ ζευγαδικῶν ὑπόντων, ἢ ἀπεραντίνων, εἴτε μητροπολιτῶν, ἢ ἀρχιεπισκόπων, ἢ ἡγουμένων, ἢ τῶν οἴκων οἰκων τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ τῶν ἄλλως κτητικῆς δόξης τυγχάνων, αἰρεῖσθαι, ἢ ὁρᾶσθαι, ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ εἰσέρχεσθαι εἰς χωρίων ἢ ἀγρῶν κλήσεις. τὰς γὰρ μὴ τῶν παρόντων ἀφαίρεσιν τυγχάνειν τῶν ἐκ τῶν βουλευτῶν βεβληθέντας, καὶ ἀναργύρους ἐκείθεν ἐξελαυνέσθαι κελεύομεν, καὶ τῶν οἰκείων ἐμποτισμάτων καὶ καλλιεργημάτων ὑπεστερεῖσθαι· καὶ τῶν δημοσίων θεσφανεῖς μὲ ὄντας, καὶ τῶν ἐπιτήματος πιστῶν κατασκολομένους, τῶν δύτελεστέρων δὲ, καὶ ἀναργύρως δωκημένων, καὶ ἀφ' ὧν τὸ ἀσθενοῦς πιμωρίας σοφρονιζομένων.

β'. Περὶ ἀναλύσεως τῶν προβεντος. Α.

ΚΑΙ ἡ νεαρὰ τῶν κυρίε Ρωμανοῦ τῶ Γέροντος ὅτι φησίν Εἰ μὲ δύσκολον οἱ ἐγκαλέσαντες μὴ τῶν πρόσων τῶν χρυσοβούλλων παρ' αὐτῶν, ἀσὰς καὶ μαρτυρηθῇ ὅτι ἐγένετο, ἔνδον τετραετὲς χρόνου κινήσαντες καὶ ἐπιμελησάμενοι βοηθεῖν βοηθεῖν ἢ ὅσα εἰς τὸ ἀναλαβεῖν τὰ ἀσθάσεια· ἀλλ' εἰ μὲ βάλε ὁ ἀγοράσας παραχεῖν καὶ τὸ λοιπὸν τίμημα ἀσὰς ἀναπληρώσαν τῶν δίκαιος τίμημα· καὶ τῶν κράζουσιν τῶν δικαίας ποσότητος, ἵνα ἔχῃ τὰ ἀσφάσεια· ἀναλαμβάνουσι ἢ μὴ οἱ ἐγκαλέντες τὸ δίκαιον τίμημα, καθόσον ἀξιοῖ τὸ κτῆμα. εἰ ἢ μὴ βάλε ὁ ἀγοράσας τῶν ἀναπληρῶσιν τῶν τιμήματος· ποιήσαι, ἵνα ἀπολάσῃ μὲ παρὰ τῶν ἐγκαλέντων ὅσῳ κατεβάλετο τίμημα, καὶ τὰς ἐξόδους αὐτῶ, καὶ ἀναχωρῇ ὁ τῶν κτήματος· τὸ ἢ κτῆμα αὐτῶ ἀποδιδῶται τοῖς πωλήσασιν.

γ'. Περὶ τῶν προτιμήσεως. Α.

ΕΙ τινες ἐπίκοινον οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ ἕτερόν τὸ οἱονῶν ἀκίνητον ἔχοντες, ἢ ἄλλως καὶ ἔχ ὡς ἐξ ἐπιμοίρᾳ τοῖς ἐξηζεσι κτήμασι κατὰ τι μέρος ἀναμεμιγμένοι, ἢ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, ἢ ἄλλως πλησιάζοντες, βουληθεῖεν ἐκποιῆσαι τὰ ἴδια κτ' πράσει, ἢ ἐμφύτευσιν, ἢ μισθῶσιν, μὴ πρότερον ἑτέρῳ τινὶ τοῦτα ἐκποιεῖτωσαν, εἰ μὴ πρὸς ἑκείνης ἀφαμαρτύρῃ ἃς κελεύσει κτ' πέζειν πρὸς τὸ προτιμῆσιν· ἵνα προτοι κληθῶσιν οἱ ἀναμιξ κείμενοι συγγενεῖς· ἤτοι οἱ ἔχοντες μεμιγμένῳ κοινότητα πρὸς τι πρᾶγμα, ἢ οἶκον, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ πρὸς ἄλλο τι τοιοῦτον. τὰς τοιαύτας γὰρ συγγενεῖς προτιμᾶται ὁ νόμος. ὅτε ἢ κοινότης οἱ συγγενεῖς σὰν ἔχεσι, προτιμῶν· οἱ ἔχοντες κοινότητα, μεθ' ἃς οἱ μόνον ἀναμεμιγμένοι, εἰ καὶ ξένοι πάντη τῷ ὁπωσοῦν τυγχάνοιεν· ἔπειτα καὶ οἱ συμπεπλεγμένοι ὁμοτελεῖς. μετέπειτα οἱ ἁπλῶς ἐν τινι μέρᾳ συναπτῶς ὁμοτελεῖς· ὁμοτελεῖς γὰρ μὲν πάντως τὰς ὑπὸ τ' αὐτὸν ὑποτεταγμένον ἀναγραφομένους, κἂν ὦν διαφόρεις τόποις τὰ ἴδια πελάσματα κεκτημένοι), πολλὰν ἢ πελὲ ἔ ὁπλαγμένῃ κτήματος· ὁμοβρόντων, κτ' τῷ αὐτῷ πέζειν ἐκάστῳ ἡ προτίμησις τῶ mutantes: dissolutæ autem & indulgenti delinquentium disciplinæ, eaque de causa ad imitandum facili, non solum vinculo pœnarum medentes, sed & totius fere substantiæ ad homicidam pertinentis spoliatione, homicidis quidem ipsis de salute: reipublicæ autem nequis simili moveatur affectu, uriliter prospicientes, ut horum utrumque tam jus observetur, & magnum divinumque ecclesiarum conservetur privilegium, quam his cautionibus imitationis frequentia coërceatur. Quod igitur attinet ad vitæ rationem homicidæ ordinari jubemus, quemadmodum canonica præscripserit disciplina. Nos autem hac constitutione perpetuo eum damnamus exilio, ab eo loco, in quo scelus perpetratum fuerit. Quo quidem tam punietur reus quam propinquis occisi non majoris fiet tristitiæ & doloris augmentum, quod utrumque forsan non inutile: ne assiduo conspectu ejus qui dolorem attulit, & defuncti memoria propinqui sponte ad ultionem impulsi, malum malo sanare conentur, & homicidii duplicent infortunium. Omnino igitur homicida perpetuo illinc exulet, nec unquam eo revertatur, & terram habitet, quæ injuste sublati fratris sanguinem hiscendo susceperit. Et hanc primum post ecclesiasticam censuram condemnationem ferat: præterea vero bonorum suorum privationem subeat: ne tamen applicentur fisco. Nam si uxor sit homicidii damnato, dorem & propria omnia auferre eam oportet, hoc amplius donationem ante nuptias. Quod si theoretron pacta fuerit, aut aliud quippiam, hujus omnino recuperationem & proprietatem habere, si liberi non subsint. Sin autem subsint liberi, eam habere lucrorum nuptialium usumfructum, observatis omnibus legum præscriptis, liberi autem in trientem reliquæ substantiæ paternæ succedant. Et si quidem homicida proprio motu, aut consilio ac approbatione eorum à quibus examinatur, ad monasticam vitam (prius sceleris purus effectus) transierit, accipiat monasterium tertiam partem illius substantiæ, reliquo triente reservato uxori & liberis occisi in parvum eorum infortunii solatium. Quod si liberi non supersint occiso, inter uxorem & ascendentes triens ille æqualiter dividatur. Uxore autem relictis liberis præmoriente præferantur ii ascendentibus. Sed si nec liberi, nec uxor nec ascendentes sint occiso, & alii qui lege ad successionem vocantur cognati, diligentiam adhibuerint, ut scelus manifestaretur, trientem accipiant ejus qui injuriam intulit. Sin autem solitariam vitam homicida non appetierit, non triens, sed bes juxta prædictam distinctionem parti ejus qui interfectus est, distribuatur. Præterea nemo eorum, qui hujusmodi sceleris convicti sunt, civile officium, aut aliud quodlibet administret unquam, nec si divinum rescriptum impetraverit: sed omnimodo maneant infames, quibus ut viverent tantum benigne concessum est. Cæterum ii omnino tondebuntur, & in numerum monachorum referentur: qui malitiæ exuberantia, præmeditati sunt cædem proximi, & eam prius habito consilio, in animæ suæ perniciem & fratris sui necem, instructi patrarunt. Nec ad tempus modo pœnitentiæ præstitutum, sed quandiu vixerint, in monasterii regula coërceantur. Nam qui aliter sponte interfecerint, sed lascivia [2] & impetu iræ ratione carentis, non consulto & præmeditate ac hujus habita deliberatione arguentur occidisse, perpetuo quidem præter alia omnia subjicientur exilio, non tamen monasticam vitam eligere cogentur.

1 Homicidii voluntarii pœna.

2 Homicidii lascivia aut ira admissi pœnæ.

2. *De laicis qui intestati moriuntur absque liberis.*

NEc tibi repugnare videatur Novella Imperatoris domini Constantini Porphyrogennetæ, quæ tractat de iis qui sine liberis ab intestato moriuntur, non succedere ex linea transversa cognatos, sed tertiam partem bonorum eorum qui sic moriuntur, ad pias animæque salutares elargitiones procedere, cum eo etiam collectis pretiis servorum ejus qui mortuus est, utpote iis eo ipso liberatis. Hæc enim Novella de laicis loquitur & solis, sicut prædicta Justiniani Novella locum habet in episcopis & clericis, qui ab intestato moriuntur.

ROMANI SENIORIS.

1. *De prædiorum acquisitione.*

NOvella quoque Cæsaris Romani senioris idem pene statuit: Ne quis ultra conspicuorum & spectabilium magistrorum, aut patriciorum, neque eorum qui imperiis, potestatibus, aut omnino principalibus dignitatibus insigniti sunt & ornati, neque item civilium, aut militarium aut delegatorum magistratuum, aut his substitutorum, neque Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum, aut præfectorum, aut eorum qui sacris domibus præsunt, aut denique ad alium quemvis honorem seculi provecti sunt, prædiorum aut fundorum possessionem, aut emptione, aut donatione, aut alio quovis modo adeat. Eos enim qui post præsentem constitutionem, ejusmodi quippiam moliri & aggredi ausi fuerint, inde jubemus absque suæ pecuniæ restitutione detrudi, propriisque laboribus ac sumptibus fraudari, quos ad rem ornandam & pretiosiorem faciendam contulerunt, atque ipsam prædii æstimationem, si quidem conspicui viri sint & illustres, qui hoc admiserunt, fisco applicari: sin abjectiores sint, & omnino absque ulla pretii restitutione expelli, & meritis insuper pœnis castigari.

2. *De rescindenda venditione.*

NOvella quoque Cæsaris Romani senioris ita habet. Si deprehensum & exploratum fuerit eos, qui post à se peractam venditionem, si modo testibus peracta comprobetur, ad judicium provocarunt, intra quadriennium [3] id fecisse ac conquestos esse, citra controversiam his succurritur. Succurritur autem, non ut vendita suburbana recipiant: sed ut si quidem emptor quod reliquum est justi pretii expletioni præstare voluerit, hoc ei facere liceat. Atque ita justum [4] rei pretium supplens ac persolvens, ipsa prædia sibi retineat, & qui de facta venditione quæruntur, justum pretium quanti prædium ipsum æstimatur, accipiant. Sin nolit emptor justam rei æstimationem complere, pecuniam quam ab iis qui cum eo expostulant, accepit, una cum ejus causis ac usuris restituat, & è prædio decedat venditori restituendo.

3 Præscribi quadriennio querelam rescindendæ venditionis.

4 *l. 2. l. 8. C. de rescind. vend.*

3. *De prælatione.*

SI qui communes ædes, fundum, vineam, aut quamvis aliam rem soli habentes, aut aliter quam communionis jure propinquis prædiis aliqua ex parte permixti aut adjacentes, consortes, vel alioquin vicini & proximi sua alienare aut venditionis, aut emphyteuseos, aut locationis nomine voluerint, ne prius hæc alii cuiquam alienanto, quam testatum iis fecerint, quos in prærogativa κτ' πέζειν, hoc est, ordine, succedentes dicimus. Ut primi, inquam vocentur permixtim quoquo gradu juncti cognati, aut quibuscum aliquid est commune, ut ædes, fundus, vinea, aut quævis alia res. Ejusmodi siquidem cognatos lex præfert. Ubi vero cognati communionem in re non habent, tum anteponuntur qui aliquid in ea communitatis habent. Quibus iis succedunt, qui tantum permixti sunt, etsi omni ex parte ei qui rem alienat, sint externi: deinceps & simul juncti consortes. Postremo qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ uniti sunt, & vicini. Consortes porro appellamus, quotquot sub eodem censore præscripti sunt, & in censum publicum relati, etiamsi propria tributa diversis in locis pensitent. Enimvero cum multi finibus prædii alienandi circunquaque adjacent, suo cuique ordine testationis prærogativa tribuatur,

tribuatur, ut renuentibus forte iis qui jure præferuntur, qui deinceps vocantur, contractum, si velint, inire queant. Quod si æqualibus omnes subnixi reperiantur privilegiis, ut nihil omnino sibi invicem in hujusmodi vocatione præjudicent, eadem quoque rursus fiat denuntiatio, ut intra triginta dies justum pretium, quodque verus emptor haud segniter præstiturus esset, si absque ulla mora solventes pro rata parte vel sponte sua, vel alicujus opera & arbitratu distribuant. Quotquot autem intra præfixum tempus sibi delatam pretii partem non præstiterint, jus prærogativæ amittent: nisi si quis forte eorum captivus est, deportatus aut relegatus: aut ob publica privatave negotia citra dolum absens: aut etiam nondum annum ætatis 25. explevit. Horum enim qui administranda negotia susceperunt, intra 4. menses, cum præsentibus novis emptoribus pro rata portione concurrunt, pretium explentes, quod à minoribus subducta ratione est præstandum, una cum legitimis usuris & necessariis sumptibus. Externos vero emptores in totum summovent, pretium cum usuris ac sumptibus ipsis restituentes. Quin & in universitate villarum quæ dicuntur, aut prædiolorum (universitatis autem unius sunt, qui ex eadem sunt villa) longe satius est, ut earum habitatores sibi mutuo præferantur. Quod si omnes, quibus in rei distractione prærogativæ jus datur, recusarint, vel eos exploratum fuerit, ei qui rem alienat, & ejus familiæ aut pecuniarii damni, seu multæ autores fuisse, aut ejus corpori ac vitæ insidias struxisse, gravissimamque infamiam peperisse, idque non fortuito, sed de industria, aut per se, aut per suos, hos invito eo qui talia sit passus, nulla ratione volumus ad ipsius prædia aspirare. Post decennium tamen silentio peractum, adversus eos qui quovis modo contraxerint, quive donatione aut testamento quippiam fuerint consecuti, nulla omnino ab iis qui dicti ex causis prærogativæ jus habent, imo nec à fisco controversia moveatur. Occasione tamen dotis, aut propter nuptias donationis, ex testamento vel permutatione, vel transactione & propinquis & externis omnes alienent, absque simulatione nimirum ac dolo. Si vero qui in fraudem nostræ constitutionis alienant, aliud quid facere ausi fuerint, & aliud aperte simulare, si quidem post jusjurandum convicti fuerint, tam ipsi quam qui ita dolose cum ipsis contraxerunt, & perjurii pœnas dabunt, & hi quidem prædio, illi vero clam soluto pretio excident, & utraque fisco inferentur, ut à fisco propinquis venundentur. Sin vero ante jusjurandum deprehensi fuerint tale quippiam egisse, & quod actum fuerit, erit irritum, & qui semel fundum præter juris formulam alienare conatus est, vel invitus postea cogetur iis vendere, quibus jus prærogativæ concessimus. Et hæc quidem ita de his statuenda.

NICEPHORI PHOCÆ.

1. *De tetartero, quod est numismatis genus.*

1 Hæc desumpta sunt ex Cedreno in vita Nicephori Phocæ

2 *l. unica Cod. de veteris numismatis potestate.*

3 Sextula Hexagium.

4 Cum itaque nummi veteres essent hexagii tetarteros effecit, id est, tertiam partem ponderis ademit. Ea est enim hexagii ad tetarterum proportio, quæ bessis ad assem.

NUmisma [1] attenuavit, tetartero excogitato. Cumque eo modo duplex esset nummus, pensiones publicæ graviorem exigebant, minor in sumptibus faciendis dissipabatur. Cumque esset [2] lege & consuetudine receptum, ut omnes nummi imagine Imperatoris alicujus notati, modo ponderi nihil decederet, idem valerent: ipse sua insignes imagine præferri, aliorum depressis pretiis, voluit: eaque re haud leviter subditis in permutationibus incommodavit.

De eodem, & de hexagio.

APparet eundem avaritiæ quoque sordibus fuisse contaminatum. Nam cum usque ad eum quodvis numisma *hexagium* [3] penderet, ille *tetartarum* [4] excogitavit pondere imminuto.

2. *De prælatione.*

NE quod privilegium prætendant pauperes, dum distrahitur prædium à potentioribus, neque ex contortio, neque ex communicatione, licet milites vel etiam cives esse deprehendantur: sed in hoc rursum succedat persona quæpiam potestate prædita, quæ scilicet pauperum hinc inde adjacentium tranquillitatem ac utilitatem possit tueri. Et potentes cum potentioribus duntaxat emptiones contrahere volumus: milites vero & pauperes, cum iis qui parem secum sortiti sunt ordinem ac locum.

3. *Ne ecclesia prædia locupletentur, & ne sine sententia Principis Episcopus creetur.*

5 Τελώνιον ita Cedrenus. Locus videtur fuisse ubi vectigalium aut pensionum ducebantur rationes: Galli dicerent: *la chambre des Comptes ou des finances ou thresor.*

6 *contra legem 1. C. de sacrof. eccles.*

7 Regaliorum jus in Ecclesias sibi eodem modo Reges Galliæ asserunt, quod & vocant, *droict de Regale.*

PRæterea ad officium [5] assidue veniens, graviter subditos afflixit, non modo pensionum & tributorum omnigenis rationibus, sed & rapinis intolerabilibus. Ad hæc partem quandam eorum quæ Senatoribus solebant Imperatores largiri donorum, in fisco retinuit, causatus sibi ad bella gerenda deesse pecuniam. Neque hoc tantum, sed & donationes monasteriis, atque templis relictas à quibusdam piis Imperatoribus, prorsus abolevit, lege etiam lata, *ne*[6] *ecclesia immobilibus locupletarentur bonis:* causatus, Episcopos male prodigere ea, quæ pauperibus darentur, interim militibus deficientibus. Id vero omnium gravissimum, quod legem tulit, cui & episcopi quidam leves atque adulatores subscripserunt: *ne Imperatoris injussu ullus crearetur episcopus:* & [7] mortuo aliquo episcopo aliquem suorum submisit, qui definitos faceret sumptus: ipse quod erat de reditibus reliquum accepit.

8 Novas religiones, novos ordines, seu novum habitum religionis creari vel adsumi. Sic Gregorius x. in concilio generali Lugdunensi statuit, vid. *c. 1. de religiosis domib. in* 6.

4. *Ne de novo construatur monasterium, aut venerabilia alia domus.*

IMperatoris autem domini Nicephori Phocæ Novella decernit *non*[8] *esse de novo construenda monasteria*, vel xenodochia vel nosocomia, vel alia sancta & religiosa loca, sed eorum quæ sunt curam geri oportere, & hæc expresse in fine adjicit. Quare ab hoc deinceps tempore, quod est septimæ indictionis initium, nemini liceat, nec loca, nec agros ad monasteria, vel gerocomia vel xenodochia transmittere, sed neque ad metropolim vel ad episcopatum, neque enim illis est hoc conducibile. Si quæ autem prædictæ & religiosæ domus vel episcopatus & monasteria, adeo malam administrationem & providentiam sortitæ sunt, ut locis privatæ destitutæque sint, iis sententia & examinatione Imperatoria, eorum quæ sufficiunt acquisitio non prohibebitur. Cellas autem, & quæ appellantur lauræ in desertis ædificare, quæ non ad possessiones & agros alienos extenduntur, sed soli monastico ambitui seorsum præstituuntur, tantum abest, ut volentibus prohibeamus, ut etiam in magna laude ponamus.

BASILII PORPHYROGENNETÆ.

1. *De possessione Ecclesiarum & venerabilium domorum.*

QUAM quidem Novellam Porphyrogenneta dominus Basilius junior sua Novella sustulit, mense Aprili edita indict. 1. anno 6495. quæ & hæc expresse continet. Imperium nostrum, quod à Deo profectum est, cum & à monachis, quorum pietas & virtus est testata & à multis aliis legem de Dei Ecclesiis & sanctis domibus, vel potius contra Dei Ecclesias & sanctas eorum domos à domino Nicephoro, qui imperium invasit, conditam præsentium malorum causam fuisse, & radicem, & universalis hujus subversionis & confusionis (ut quæ ad injuriam & contumeliam non solum Ecclesiarum & sanctarum domorum, sed etiam Dei ipsius facta sit) intellexisset, & maxime cum id

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΦΩΚΑ.

α'. Περὶ τεταρτηρῶν. Κ.

ΗΛάττωσε [1] ϗ τὸ νόμισμα, τὸ λεγόμενον τεταρτηρὸν ἐπινοήσας. ὁπηλίκη ϗ ἓξ νομισμάτων ἔκβατε γενόμενον, ἡ ἓξάγιον ἐφέλξις τ̃ δημοσίων φόρων τὸ βαρύτερον ἀπήτει, σὺν ϗ τοῖς ἐξόδοις τὸ μικρὸν ἐσκορτίζετο. νόμισμα ϗ κ̣ ἔθος ὄντων, πρὸς ἃ χαρακτ̃ρα βασιλέως, εἰ μὴ τ̃ ζυθμὸν ἐλαττοῖτο, δύναμιν εἰσφέρειν κ̣ ἔχειν ἰσότιμον, ὁ ϗ τ̃ ἑαυτὸ φαντασίᾳ ὑπομοθήτησε, τοὺς ἓξάτους τὰς τ̃ ἄλλων. ἐξ ἧς αἰτίας ὁ μικρὸς ἐθλίψε τὸ ὑπήκοον σὺν τοῖς λεγομένοις ἀλλαγίοις.

Περὶ ἓξ αὐτῶ. Ζ.

ΗΝ ϗ πρὸς τοῖς ἄλλοις κ̣ χρημάτων ἥπτων, ὡς ἔοικε. μέχρι γὰ οὗ ὁ λεγόμενος, πάντ̃ νομίσματ̃ ἐξαγὲς ζυθμὸν ἔλκυντ̃, ὁπηλίκ̃ τὸ τεταρτηρὸν ἐπενόησε, κ̣ἀλοβώσας αὐτὸ κ̣ τ̃ ζυθμόν.

β'. Περὶ προθυμήσεως. Α.

ΙΝΑ μὴ προθυμῶν ϗ οἱ πένητες εἰς τὸ ἀπεμπολάμενον κτῆμα τ̃ δυνατῶν, μήτε ἐξ ὁμοτελείας, μήτε ἐξ ἀνακοινώσεως, καὶ τι τραπέντες καὶ τι πολιτηθ̣ ἐφυλάξωσιν· ἀλλὰ τὸ τάττον παλιν ἀβλαβὲς δέχεσθαι πρόσωπον, τὸ πρὸς ἀνάπαυσιν δηλονότι κ̣ ὠφέλειαν τ̃ συμπαραγκειμένων σὺν τάττα πενήτων ἀναφαινόμενον· κ̣ τὰς μὲ δυνατὰς μόνας χρήμασθαι, κ̣ τὰς τραπομένας ὀλιγῶσαι· κ̣ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτερον, κ̣ νόμιμα ἐκλέμπον, σὺ ϗ καί τινες ἐπίσκοποι τ̃ δυσμενῶν κ̣ κηλάκων ὑπάγεσθαι· διοχλούμενα, μὴ ἄνδ τ̃ αὐτὰ γνώμης κ̣ σπουδ̃ ἐπίσκοπον ἢ ψηφίζεσθαι ἢ σπουδάζεσθαι. ἐπισκόπε τε τεθνηκότ̃, βασιλικὴν ἐκπέμπων ἄνθρωπον, ἐσαθμηθέντα ποιεῖν τὴν ἔξοδον σπουδάζειν, κ̣ τὰ σπάνια ἀναλαμβάνειν.

ν'. Περὶ ϗ μὴ νεωστὶ κωδικοδιάζεσθαι μοναστήρια, ἢ ἄλλα ὁσιαγὴ οἴκων. Β.

ΗὁΝ νεαρᾷ ϗ βασιλέως κυρίου Νικηφόρ ϗ Φωκᾶ, διορίζεται μὴ κωδικοδιάζεσθαι νεωστὶ μοναστήρια, ἢ ξενῶνας, ἢ γηροκομεῖα, ἢ ἄλλας ὁσιαγὰς οἴκους, ἀλλὰ τ̃ παρόντων ἐπιμελεῖσθαι. κ̣ σπουδίσθαι σπὶ τὸ τέλ̃ τοῦτο ῥητῶς. Ὥστε ἀπὸ ϗ νυ, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τ̃ ζ ἐπινεμήσεως, μηδενὶ ἐξεῖναι μὴ τόποις, μὴ ἀγροῖς μοναστηρίοις ἢ ξενῶσιν ὁπωσῶν παραχωρήσαι, ἀλλ̣ ἐδὲ μηδ̣ πόλεσιν, ἢ ἐπισκοπαῖς. ἐδὲν γὰ ἐδὲν ἐκείναις λυσιτελές. εἰ δὲ τινα τ̃ φθασάντων ὁσιαγῶν οἴκων, εἴτε μᾶλλ̣ ἐπισκοπῶν, ἢ μοναστηρίων, τοιαύτης φαύλης ἔτυχεν χειρὸς κ̣ σπουδ̃, ὡς ἐρημίᾳ τόπων κατελειφθῆναι, τούτοις γνώμῃ βασιλικῇ κ̣ δεκαμηνίᾳ ἢ τ̃ δρόμων κλῆσις ἐκκωλυθήσεται· κελλία ϗ τὰς κατὰ μόνας λαύρας σὺν ἐρήμοις οἰκοδομεῖν, μὴ πρὸς κλήσεις κ̣ ἀγρῶν ἑτέρας ἐκτεινομένας, ἀλλὰ σπουδὴ μόνῃ τῇ ἰδίᾳ θεραπομένας, τοσούτ̃ τὰς βλαπτομένας σὺν εἰρήνῃ, ὅσῳ κ̣ δι' ἐπαίνε μᾶλλον τὸ πρᾶγμα τίθεμεν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ.

α'. Περὶ κτήσεως τ̃ ἐκκλησιῶν κ̣ τ̃ ὁσιαγῶν οἴκων. Β.

ΗΝ δὴ νεαρᾷ ὁ Πορφυρογέννητ̃ κύριός βασιλεὺς ὁ τέ̃ ἀνήρησε, λόγ̣ νεαρᾶς αὐτὸ ὁπλουθείσης κ̣ μιᾷ Ἀπριλίου, ἐπινεμήσεως α' τὸ ϛυπιε' ἔτους, κ̣ λαμβανούσης ταῦτα ῥητῶς. Η ἐκ θεὸ βασιλεία ἡμῶν κ̣ πειρ̃ μοναχῶν ἐπ' εὐλαβείᾳ κ̣ ὁρετ̃ μαρτυρομένων, κ̣ παρ̃ πολλῶν ἀναμεθ̣ τὸν αἴτιον τ̃ ἐκκλησιῶν ϗ θεῖ μᾶλλον κ̣ τ̃ τοιούτων οἴκων, παρ̃ ϗ βασιλείας ἐπισάντ̃ κυρίε Νικηφόρε τεθεῖσαν νομοθεσίαν, αὐτίαν κ̣ ῥίζαν τ̃ παρόντων κακῶν, κ̣ τ̃ εἰκομένης ταύτης ἀναλγησίᾳ κ̣ συγχύσεως, ἅτε πρὸς ἀδικίαν κ̣ ὕβριν τ̃ ἐκκλησιῶν μόνων κ̣ τ̃ ὁσιαγῶν οἴκων, ἀλλὰ κ̣ αὐτὸ ϗ θεῖ γλυφομένου· ἄλλως τε ϗ κ̣ ἔργῳ τοῦτο βεβαιωθῆσαι. ἐξ ὅτε γὰ τὸ

ἢ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκρήγτικα νομοθετήσας, ἤδη ὑπισχνεῖται ἤδη ὑπὲρ χρυσοῦ ἄχρι τῆς τοιαύτης τοῦ κρηθέντος ἀπολύσειν βίας, ἀλλὰ τὰναντίον συμφορᾶς μαλλον ἐπάγειν αὐτὸν ὅλως ἤθελε. Θεσπίζει δὲ ἡ παροῦσα ξύνταγμα χρυσοβούλλου, τὸ τῶν παρόντων νομοθετημάτων ἰσχὺν ἀπὸ τῆς παρούσης τοῦτης ἡμέρας, ἀκύρου τι καὶ ἀπράγητον ἢ λοιπὸν ἀφιέμενον· συνεργεῖν τε τὰς περὶ τούτης κειμένας ἀεὶ παρ' ἐκκλησιῶν καὶ τῶν δικαίων εἶναι νόμους.

β'. Περὶ ἀλληλεγγύης τῶν ὁμοπλῶν. Ζ.

Ἐδογμάτιζε τοὺς τῶν ἀπολωλότων παντελῶς σωπλείας εἰσπράττεσθαι ὁμοῦ τῶν ζώντων. τὴν δὲ ὁπωσδήποτε ἀλληλεγγύην.

γ'. Περὶ χωρίων τῶν δωματῶν. Κ.

Ἔγραψε δὲ καὶ νόμον ὁ βασιλεύς, εἴργοντα τοὺς δωματοῦς εἰς ὁμοῦ χωρίων αὐξησεως. τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ πατὴρ πάππος τοῦ βασιλέως, καὶ Ῥωμανὸς ὁ ἐκείνου πενθερός, ἐπεκύρωσαν.

δ'. Περὶ τοῦ παρὰ τοῦ ἀργυροῦ. Α.

Ἡ μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀναστήσασα τὸν τοῦ παρὰ τοῦ ἀργυροῦ τάξιν οὐ τυχοῦσα. Μηδὲν ὠφελεῖσα τοὺς δωματοῦς ἀδικουμένους καὶ πλεονεκτουμένους τὰς πένητας τῆς παρὰ τοῦ ἀργυροῦ τάξεως· μηδὲ τοὺς πένητας ὑπὸ τῶν τοῦ δωματοῦ ἀδικουμένους, ἀπολλαγεῖσα τῆς παρὰ τοῦ ἀργυροῦ τάξεως· μηδὲ ἐχούσα τοὺς ἀπολογισμούς, εἰ καὶ χρυσοβούλλων αὐτὸν εἶπε, ἀδίκως καὶ πλεονεκτικῶς γεγραμμένους. μηδὲ τὸ δημόσιον ἀπολλαγεῖσα χρέους, ἀλλὰ ἀνακληθεῖσα τὸ ἴδιον δίκαιον ἀπὸ Αὐγούστου Καίσαρος, καὶ δικαιωθεῖσα ἐκεῖ τοῦ τότε ἀναλῆψαι.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΥ.

Περὶ ἀφορισθέντων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἀλληλεγγύης. Κ.

Ἀπὸ μὲν ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐκάστου χρόνου, καὶ ἄχρι ἀφορισθέντων ἀγαθοῖς καὶ ἐπιτυχέσιν ἐπιτυχῶς ἐδίδοτο τοῖς τῶν χειρῶν, ἀπὸ τοῦ δυσσεβείας ἀφέστηκεν ὀρθοδοξίαν ἀγαθουργῶν. συνέβαινε γὰρ τοῦ ἀφορισθέντος τῆς μεγάλης εἰδῶς ἐκκλησίας, ἀπὸ οἰκτρόμου τινὸς ἡλιμῶδος συγχωρεῖσθαι χρέους, καὶ τῶν ἄλλων ὑποπτοις ὑπαρτικοῖς ἔθεν παρὰ τοῦ καὶ τοῦτης κλήρου, ὀγδοήκοντα χρυσίου λίτρας ἀνὰ πᾶν ἔτος χορηγοῦσα τάττοις πτωχοῖς ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου, εἰς ἀφορισμόν. ἐξέκοψε δὲ καὶ τέλεον ἀπορρίζωσε τὸ ἀλληλέγγυον, ὥσπερ ἐμέλησε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ποιήσας, οὐκ ἔφθασε δέ.

ΖΩΗΣ.

Περὶ τοῦ ἀπελάτου τῶν δρχῶν γίνεσθαι. Κ.

Πάλιν ἡ τῶν δρχῶν εἰς τὴν Ζωὴν μετακυλισθείσης, συμβασιλεύσασα ἔχουσα (ὡς εἴπομεν) ἀχ ἑκοῦσαν, καὶ τὴν ἀδελφὴν Θεοδώραν, τιμῶν μὲ ἡ συγκλητος ἀφορισασμοῖς ἐγκαίρετο, καὶ ἀφορῶν ἀμοιρεῖς τὰ κοινὰ· καὶ τὰ προβεβλημένα ἀφωνηθείσης ἀνδρικῶς ἐτύγχανε, γραμμάτων ἀπειλοῦσα καὶ ἀφορισμάτων ὑπερμαχόντων, ἀπελάτου τε τῶν δρχῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ ἀνῆσε, ὡς ἀφόρου, ὑπαίτιον καὶ μίσους διορίζομένων ἐλαύνεσθαι.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ.

Περὶ τραπηζίου, καὶ σκιπάτρων τῶν κεφαλῆς, καὶ τῶν δημοσίων φροντιστῶν.

Ὡς δὲ ἡ κόμη χάρις καὶ πολλῶν μεμνημένη δρχόντων, ἐπεβάλετο καὶ πολλὰ τῶν παλαιῶν ἀναλάπτειν ἐθίμων ἐπισκευάζειν, μηδὲν ἀφῆς λυσιτέλειαν σωτηρίαν τῷ βασιλείας, ἢ τῷ κοινῷ. τὸ, τε χαῖρ λεγόμενον ἐρεπτήριον ἀναιρεθῆναι ἐκέλευσε, καὶ τοὺς τῶν πολιτῶν κεφαλὰς σκέπεσθαι μὴ ἀφ' ἁλουργοῦ καὶ ἑτέρου τρίτου, ὅτε πληρεῖ αὐτὸν ἱερεύς, ἤτοι πρεσβύτερον· ὡσαύτως καὶ τοὺς τῶν κοινικλείων, ὑπὸ τῶν ἔχοντα χωρὶς τελάκνης κρανίς, νόμισμα ἓν χρυσοῦν ὅμοιον, δραχμὰ δύο, κελοὶ ἕνα, κεφάλης μόδια ἓξ, οἴνου μέτρα ἓξ· ἀλδύρα μόδια ἓξ, καὶ ὄρνιθας τελάκνης. ὑπὸ δὲ τῶν ἔχοντα εἵκοσι κρανίς, τὸ δημόσιον νομισματος· καὶ αὖτὸ τῶν δύο δραχμῶν, δραχμῶν. μέσαρον ἓν. κεφάλης μόδια δ'. οἴνου μέτρα δ'. ἀλδύρα μόδια δέκα. κεφάλης μόδια β'. οἴνου μέτρα β'. ἀλδύρα μόδια β'. καὶ ὄρνιθας δέκα. καθὼς καὶ ἐν τοῖς σιγιλλίοις τῶν παλαιῶν σφακελικῶν ἀναγράφονται, καὶ ἡ σύμφωνος καταθέσεις τῶν ὅλων ἡμερῶν παρέσησε τῇ βασιλείᾳ μου. σὺν τῷ πιστῷ δὲ χρυσοβούλλῳ τυπικὰ γέγραπται καὶ σημείωμα σωσθὲν κτ' τῷ ι' ἐ' ἰουδικτίονι μῆνος τῷ ι' ἐπινεμήσεως, παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου οἰκείου πατριάρχου κυροῦ Νικολάου· παρακελευόμενον κτ' τὸ τοιοῦτον χρυσόβουλλον, δίδοσθαι τὰ κοινικλείων, καὶ τῶν ὑπὲρ χειροτονίας.

ΜΙΧΑΗΛ.

Περὶ ἀφαιρέσεως τῶν ἀντιχρήσεων. Α.

Ὅτι ἀφαιρέτερον ὁ πλησιάζων εἰς τὴν ἄκινητα ἀντίχρησιν, ἢ ἀλλοτρίας.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΟΥ.

α'. Περὶ λύσεως γάμου μανέντων ὁμοζύγων. Β.

Ἡ Μέντοι ρ' καὶ ρ' α' νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου διορίζουσι τὰ περὶ ἄνδρα κατρικεῖν ἐπὶ τελευτίᾳ, καὶ οὐτὸς τοιούτῳ μὴ λύεσθαι τὸν μὴ τὰ μανείσης γυναικὸς αὐτὸ συζυγίαν· τὸν δὲ γυναῖκα μὴ λύεσθαι ὁμοζύγου τοῦ μανέντος ἄνδρος αὐτῆς, εἰ μὴ παρέλθῃ πενταετία. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν νεαρὸν τοῦ βασιλέως κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου περὶ μανέντων ὁμοζύγων, λύεσθαι δυνάμενον τὰ αὐτά.

β'. Περὶ χρεοκοπίας δημοσίων ὀφειλῶν. Ζ.

Ἐπεσθ' οὗ τοῖς βασιλείοις ὁ Βοτανειάτης ἐχθρεύσας, ἀναδεῖται κτ' τῷ μεγάλῳ τούτῳ ὤφθη τοῦ πατριάρχου τοιαῦτα βασιλικῆ καὶ πρῶτον ἅπασι παρέσχε τὸ φιλοτίμημα, τοὺς εἰς τὸ δημόσιον ἁπάντων κοινῶς ὀφειλὰς ἐκλειμῶν ἀπροσδιορίστως, καὶ χρεοκοπίαν τάττων ἅπασι μεγαλοπρεπῶς ἐργασάμενον.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

α'. Περὶ ἡλικίας τοῦ λαμβανόντων ὀφφίκια. Β.

Ὅτι δὲ χρέων τοῦ λαμβανόντων ὀφφίκια ἢ ἀξιώματα ἀπελῶν, κατίσχυσε) εἰς τὸ δημοσιακὸν στέκρετα πρόσταξμα τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, γίνωσκε ἕκαστος, ἔχον ὕστερος κτ' ῥῆμα. Πολλοὶ πρόσωπα ὠφέλειαν τοῦ δημοσίου πινά, ἢ αὐτοκράτορι κτ' φιλοτιμίαν λαβεῖν, ἢ ἀντιπαλαίειν, ἢ πωλῆσαι ἀξίωμα οἱονδήποτε, ἢ ὀφφίκιον, μετεδιδάξησι ταῦτα εἰς παῖδας μικρούς. ἵνα ἂν μὴ τοῦτο γένῃ), μηδὲ δοκῶσι φενακίζειν ἢ ἀπατᾶν οἱ τοιοῦτοι, διορίζῃ ἡ βασιλεία μου, ἵνα, ὃς ἂν λάβῃ ἀξίωμα, ἢ ὀφρε ipſa expertum eſſet, ex quo enim hæc lex eſt obſervata, nihil boni penitus in hodiernum uſque diem vitæ noſtræ occurrit: ſed contra, nullum penitus calamitatis genus defuit. Statuit per præſentem auream bullam, ut lex prædicta ad hoc præſenti die ceſſet, & deinceps infirma & irrita permaneat, & locum habeant, & in uſu ſint, quæ de Dei Eccleſiis & ſanctis & religioſis domibus factæ ſunt leges.

2. *De allelengyo communis conſul penſitorum.*

Conſtituit tributum pauperum qui ſolvendo non eſſent à locupletibus exigendum eſſe: quod allelengyum vocabatur.

3. *De prædiis potentiorum.*

Lege etiam ſanxit, ne potentiores multiplicandis prædiis augeſcerent. Quanquam eadem etiam ab avo ejus Conſtantino, hujuſque ſocero Romano lata fuit.

4. *De præſcriptione 40. annorum.*

Cæterum Novella lex Cæſaris Baſilii Porphyrogennetæ in his quadraginta[1] annorum præſcriptionem tollit. Neque rurſum inopes, ſi potentiorum injuriis oppreſſi fuerint, quadraginta annorum præſcriptione repelli: neque ullas prorſus valere præſcriptiones, etſi aureis bullis inſertæ ſint, quæ injuſte & fraudulenter inductæ fuerint. Neque ipſum etiam fiſcum ullo temporis excludi intervallo, ſed ab Auguſto principe jus ſuum revocare, probationeſque ſuas ad illud recuperandum afferre.

1 Præſcriptione 40. annorum inopes non excludi, qui a potentioribus ſpoliati.

ROMANI ARGYRI.

De reditu magnæ Eccleſiæ, & de allelengyo.

Initio imperii bonis ac laudabilibus inſtitutis ſubditos demeritus eſt. Principium fecit beneficentia in religionem. Cum enim ſciret magnæ Eccleſiæ reditus non ſufficere, ut qui ſuperioribus temporibus diſpenſator fuiſſet ejus, & aliarum quibus hujus clerus de more inſerviebat, LXXX. auri libras quotannis ex ærario imperatorio ei pendi juſſit. Abolevit etiam allelengyum, quod Conſtantinus erat ſublaturus, niſi mors eum antevertiſſet.

ZOÆ.

De magiſtratibus non vendendis.

Imperio Zoæ reſtituto, quæ ſororem Theodoram quantumvis invita, conſortem habebat, ſtatim & honorum gradibus ſenatorio ordini & largitionibus multitudini gratiæ ſunt actæ, ac reipublicæ quanta omnino poterat cura geſta. Nam in omnes imperii partes literæ & edicta dimittebantur, quæ & magiſtratus vendi (quod erat ante factitatum) prohiberent: & omnia injuſtitiæ genera de medio tolli juberent.

MICHAELIS.

De prætorio, & velamine capitis, & de publicis curatoribus.

Cum autem eſſet admodum ſenex, multaque antiqua recordaretur, multas veterum conſuetudinum reducere intendit, nihil vel imperio, vel reipublicæ profuturas. Nam prætorium expurgari juſſit, & civium capita non literis, ut nunc, ſed byſſinis pileis, magnis lineis purpureis intertextis tegi. Et procuratores publicos non ex ſenatu delegit, ſed alios ſcribarum è numero velocium, in ſingulis archivis educatorum: & id genus alia multa.

ISAACI COMNENI.

De canonico, & conſuetudinibus, quæ dantur pro ordinatione.

De Canonico autem, & conſuetudinibus, quæ pro ordinatione dantur, hucuſque vim habet aurea bulla invicti Imperatoris domini Iſaaci Comneni, quæ partim ita habet. Statuit vero imperatoria mea majeſtas, ut etiam in ordinatione ſacerdotum, & Canonico vetus forma authoritatem obtineat, & nihil in ordinatione Epiſcopus, qui ordinat, amplius accipiat, quam præſtantioris monetæ imperatoriæ meæ majeſtatis, ſeptem aureos nummos duntaxat: unum videlicet, quando facit ſimplicem[2] papam, ſive lectorem: tres, quando ordinat diaconum: alteros tres, quando ſacerdotem, ſive presbyterum perficit. Sic ſimiliter pro Canonico à vico triginta infumibula habente, ſimilem aureum unum, argenteos duos, arietem unum, ordei modios ſex, vini menſuras ſex, farinæ modios ſex, gallinas triginta: à vico vero qui viginti infumibula habet, aurei beſſem, pro duobus argenteis argenteum, agnum dimidiatum, ordei modios quatuor, vini menſuras quatuor, & gallinas viginti: à vico denique, qui decem infumibula habet, argenteos quinque, agnellum unum, ordei modios duos, vini menſuras duas, farinæ modios duos, & gallinas decem: quemadmodum in veterum actuariorum ſigillis præſcripta ſunt. Atque provincialium conveniens ordinatio Imperatoriæ meæ majeſtati placuit. Cum hac vero aurea formali bulla, confecta eſt etiam 15. menſis Januarii, indictionis 10. à ſanctiſſimo illo patriarcha domino Nicolao ſynodalis annotatio, quæ jubet, ut ſecundum hanc auream bullam canonica, ac pro ordinatione dentur.

2 Papa ſimplex, inferioris ordinis clericus lector, oſtiarius acolytus, dixi *l. 6. C. de epiſcopali audient.*

MICHAELIS.

De prælatione in antichreſi.

Potior eſt propinquus externo in rerum ſoli antichreſi.

NICEPHORI BOTANIATÆ.

1. *De ſolutione matrimonii ob furorem conjugis.*

At vero C. & CI. Imperatoris domini Leonis Philoſophi Novellæ ſtatuunt, ut viro triennium duret, neque intra illud, poſtquam uxor furere cœperit, conjugium dirimat: mulier autem, niſi quinquennium præterierit, à furente marito non ſeparetur. Legas quoque Novellam Imperatoris D. Nicephori Botaniatæ, quæ de furentibus conjugibus eadem diſſerit.

2. *De relevatione*[3] *fiſcalium debitorum.*

3 Περὶ χρεοκοπίας de indulgentiis reliquorum.

Botaniates cum ad imperium perveniſſet, à Patriarcha, regali faſcia tertio die coronatur, ac primum illud liberalitatis ſpecimen edidit, ut quicquid fiſco deberetur, id univerſum citra exceptionem aboleret, ac novas tabulas magnifico edicto inſtitueret.

ALEXII COMNENI.

1. *De ætate incuntium officia.*

De iis autem qui in imperfecta ætate officia, aut dignitates ſuſcipiunt, repoſitum eſt in publicis ſecretis edictum D. Alexii Comneni ſemper celebrandi Imperatoris: illud etiam cognoſce. Habet ita ad verbum. Multi ubi ob denuntiatam reipubl. aliquam utilitatem, aut per ambitionem, qualemcumque dignitatem vel officium, aut capere, aut permutare, aut vendere petierunt: ea in parvos pueros transferunt. Ne igitur hoc fiat, neque tales imponere aut decipere conſpiciantur, ſtatuit Imperatoria mea majeſtas, ut quicunque dignitatem vel

officium, sive propter denuntiationem, sive propter benevolentiam aliquam, sive per commutationem, sive in munus & per largitionem, aut dum animum nostrum oblectamus, ab imperatoria mea majestate acceperit: ne quempiam qui honoretur, viginti annis minorem admittat. Quin omnes quicunque per easdem causas, aut dignitatem, aut officium accipiunt, majores viginti annis sunto. Quando vero imperatoria mea majestas non propter talem causam, sed nulla causa intervenient honoraverit quempiam, aut officium donaverit, tametsi honoratus viginti annis minor fuerit, citra dubitationem tamen illi insternuntur. Reponatur igitur præsens hæc tabella inter chartas secretorum nostrorum, ad ostendendam imperandi gubernandique imperatoriæ meæ majestatis rationem, ut hoc modo deinceps in omne futurum tempus efficaciam habeat. Debet autem in ejus qui citra medium honoratur, tabula adjici: Insternitor, non impedietur per edictum de iis qui minores viginti annis honorantur, ab imperatoria mea majestate factum. Ac vero esto hoc signum eorum, qui (ut dictum est) citra causam mediam honorantur, tanquam imperatoria mea majestas hoc leiverit. Mense Januario, indictione quinta, per Imperatorem.

2. *Denuptiis amitæ & fratris filiæ cum filio fratris & patruo.* [1]

EXtat jussio semper celebrandi Imperatoris domini Alexii Comneni, ad suggestionem proedri illius & heterarchi Bardæ Zeri, mense Martio, indictione decimaquinta edita, & ad illius temporis sanctiss. patriarcham dominum Nicolaum, ac sanctam divinamque synodum missa, quæ amitam & frattis filiam cum patruo & fratris filio, tametsi sexti gradus cognationem ex affinitate obtineant, citra impedimentum jungi statuit. Quam jussionem synodali subnotatione, quæ in memorati patriarchæ domini Nicolai codice reperitur, insertam legas.

1 Permissis etiam in sexto gradu.

3. *De sponsalibus Novella celebrandi Imperatoris domini Alexii Comneni, emissa mense Julio indictionis septimæ anni (ab orbe condito) 6592.*

SPonsalium nuptiarumque terminos vetusta superiorisque ætatis legislatio longe teparavit: horumque intervallum magis quam Myforum [2] & Phrygum [3] proverbium [4] notum fecit. Verum quæ sub felicis memoriæ patriarcha domino Joanne Xiphilino synodi opera confecta est subnotatio (cui etiam perpetuo inter Imperatores celebrandum dominum Nicephorum Botaniatem per aureæ bullæ scripturam authoritatem largitum esse compertum est) quæ multum inter se distabant, in unum contraxisse cernitur. Qua ratione quod synodica decisio de nuptiis promulgarat, hoc ille disertis verbis de sponsalibus censet, duobus fratribus duos patrueles sponsare non permittens. Atque promiscua quidem plebs indiscriminatim rem aggrediens, & se in synodalis statuti sensum mergere prorsus nequiens, sine ratione quidnam sponsalia essent, fingebat, neque quo pacto cautius firmarentur, exacte constituere valebat. Interdum etiam mentis suæ inconsiderantiam adversus absolutam ecclesiæ normam venditabat. Verum imperatoriæ nostræ majestatis pietas peritius considerationem auspicata, ubi apparentem contrarietatem recte dijudicasset, per præsentem legislationem, optimam adinvenit consonantiam. Posteaquam enim vetus lex sponsalia in sola contrahentium voluntate constituit, nihilque amplius quam de consensu, instrumentis, atque sponsalitiis arrhis elaborat: nobis autem vitæ negotia ad longe ornatius, magisque sacrum divina gratia devenerunt incrementum, atque hinc non nuptiæ solum, verumetiam sponsalia peragendam sacram benedictionem sibi conjunctam habent: ac certum tempus primæ conjugum conjunctioni per recentiorem sapientissimi Imperatoris domini Leonis sanctionem est promulgatum (in maribus nempe annus [5] ætatis decimusquintus, in fœminis decimus tertius: quod profecto tempus ad perfectam conjugum cohabitationem vetus lex sufficiens esse, jussit) necessarium esse potentia nostra judicavit, ut per præsens oraculum firmiter definiat, proprie illa esse sponsalia, & revera secundum exactæ synodalis normæ consideratione cum nuptiis æquipollere, quæcunque tempus quod Imperatoris D. Leonis sanctio determinavit, integrum sibi habuerunt, & sacra benedictio consecuta est, atque in illis synodalis decisionis observationem valere debere. Si namque contrahentium alteram partem morte forte aliove fortunæ casu, aut sententiæ mutatione recedere, ad alsudque vitæ consortium transferri contingat: non exiguus hic absurditatis tractus existet, si præambulæ nuptiarum preces in sponsalibus peractæ, tanquam vanum aliquid & temere accumulatum reputentur, & indiscriminatim ea res intelligatur, quasi si Deus per sponsalia inter conjungendas personas introductus non esset. Hoc autem commemoratus celebris Imperator recte sequutus, sancti universalisque sexti Concilii canonem, qui sponsam, dum sponsus adhuc in vivis est, cum alio in matrimonii consuetudinem coire vetuit, adulterium rem manifeste statuens, cum aperta veteris legis contrarietate pulchre conciliavit. Quoniam post benedictionem sponsis factam, separatio ea secundum ejus vocem justorum sponsaliorum est solutio. Quod si sponsalia quædam secundum multorum consuetudinem congruenter jam contracta fuerint & instrumenta confecta sint, nondum autem statutum tempus, quo Christianis debita benedictio fieri consuevit, advenerit, neque solennes super desponsatis preces per sacerdotem pronuntiatæ fuerint: hæc sponsalia quantum ad exactam ecclesiæ dissertationem, neque esse, neque dici justa possunt: neque vero adversus hæc synodalis subnotatio efficaciam habet, sed tanquam hominum placita simpliciter per stipulationes confirmata, authoritatem ferunt, vetusque legislatio in illis firmitatem obtinet. Hoc enim pacto cum vetusta lex, quæ antea de sponsalibus promulgata est, integra conservabitur: tum synodi judicium secundum hic [positam] observationem & intellectum, & interpretatum, intactum atque intentatum custodietur. Quandoquidem vero hæc ita sunt explicata, & hæc vera sponsalia designata sunt, quæ cum sacra benedictione, statutoque tempore peracta esse noscuntur: quæ vero secundum antiquiorem legislationem fiunt, veluti hominum placita stipulationibus constabilita vim habere, atque soli priscæ legi, quæ certas personas ad sejunctam sponsam ingredi prohibitas recensuit, in his valere concessum est, quiddam cum conveniente Christianis honestate conjunctum, præsenti oraculo nunc etiam addi oportet. Quia enim non secundum exactam, convenientemque rationem veteris, novæque legislationis decreta peragebantur, sed promiscuum vulgus antiquiori legum authoritati adhærelcens, post septennale tempus citra dilationem sponsalia celebrabat: ac pro arbitrio quisque ad desponsatas ingrediebatur, continua consuetudine atque libertate congressus ad colloquia amoris flammam accendens: sacrationem autem pars Novellam Imperatoris jussionem secuta, inter sponsalia & nuptias distinctionem ponebat, primum preces sponsalitias, ac deinde matrimoniales conjungendas accinens: atque conjunctim simul & eodem tempore, quando interea vel minimum quidquam incideret, isthæc perficiebantur, & sponsalia nuptiæque uno spatio peragebantur: hoc tanquam sine disquisitione fiat, nostra pietas corrigens per præsentem generalem jussionem sancit, ut qui ad annum contrahentium septimum, & deinceps usque ad decimum quartum, aut duodecimum velut imaginarii sponsaliorum contractus fiunt, legitimorum firmorumque sponsaliorum vicem non obtineant: sed tantum tanquam confirmatæ stipulationes habeantur, atque secundum aliorum contractuum naturam opefφίκιον, εἴτε ἀφ' ὑπερασπιδίων, εἴτε δι' ἄνοιον τινά, εἴτε κ' ἀναπαγλῶν, εἴτε δωρεὰν κ' φιλοτιμίαν τ' βασιλικὴν μὴ, ἢ ψυχικὴν αὐτῆς, μὴ δέξηται ὑπὲρ τὸ πεμφθὲν ἔλαττον τ' ἐνέργ χρόνων· ἀπὸ πάντες οἱ ἀφ' τῆς αὐτῆς αἰτίας ἢ ἀξίωμα ἢ ὀρφίκιον λαμβάνοντες, ὕστερον μείζης τ' ἐνέργ χρόνων, ὅτε δὲ ἡ βασιλεία μου ἡ ἀφ' τοιαύτ αἰτίαν, ἀπὸ ἀμέτρου πηγῆς τινα, ἢ δώρηση ὀρφίκιον τινί, κἀν ἐλάττων ἢ τ' ἐνέργ χρόνων ὁ πρωμβῶν, κεχαρωνυσθω ὕστερ ἀναμφιβόλως. κεχαραθήτω δὲ τ τοιοῦτ ὑπὲρ ἡμῶν σκρίπτων χαρτίοις, εἰς ὑπόμνησιν τ' ἀσυτέτου κ' οἰκονομίας τ' βασιλείας μου, ὡς ἂν ὕτως ἐνεργήτ ἀπὸ τ' νῦν εἰς τὸ ἔμπροσθεν. ὀφειλῇ γὰρ ἀσφαλῶς εἰς τὸ πτῆνιον ἡ ἀμέσως πρωμβῶν, τὸ κεχαραθήτω· μὴ κωλυόμενον ἀπὸ τ' μεταγνώς ἀσυτέτου παρὰ τ' βασιλείας μου· ἐπεὶ τ' πρωμβῶν ἐπὶ τούτων τ' εἰκόνων τ' ἐνέργ τ' ἐτῶν. κ' ἔτω γνώσεσθε τοῦτο τ' ἀμέτρου, ὡς εἴρη), πρωμβῶν, ὡς ἐν εἰδήσῃ τάτη χειρόβιβλος τ' βασιλείας μου. Τῷ μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἐπινεμήσεως ε', ἀφ' ἧς βασιλέως.

β'. Περὶ γάμου θείας κ' ἀνεψιᾶς μ' θείου κ' ἀνεψιᾶ. Β.

ΠΡοσῆλθε γάρ ἐπὶ ἡ ἁοσίμου βασιλέως κυρίᾳ Ἀλεξίῳ τ' Κομνηνῷ, ἐξενεχθὲν ἐπὶ τ' ἀοιδίμου βασιλέως κυρίᾳ Ἀλεξίῳ τ' Κομνηνῷ, ἐξ ἐκείνης κ' ἐπαιρεσίαρχ Βαρδᾶ τ' Ζηρῆ κ' μιᾶς Μάρκου ἐπινεμήσεως ι' ε', κ' κεφαπιμφθὲν εἰς τ' τότε ἁγιώτατον πατριάρχ κύριον Νικόλαον, κ' τῶν ἱερῶν κ' θείων συνόδων· διορίζόμενον ἀκωλύτως συνάγεσθ θείων κ' ἀνεψιῶν μ' θείης κ' ἀνεψιᾶς, καὶ ἕως βαθμοῦ συγγενείων ἐξ αἵματος ἔχωσι. Καὶ ἀνάγνωσθ τὸ τοιοῦτον ὑπόμνημα κεχαραθὲν εἰς σημείωμα συνοδικῆς, δύσκολόμενον εἰς τ' κώδικα τ' ἀφληθέντ πατριάρχ κυρίου Νικολάου.

γ'. Περὶ μνηστείας νεαρὰ τ' ἀειμνήστ βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τ' Κομνηνοῦ, ἐκτεθεῖσα κ' τ' ἰούλιον μῆνα τ' ζ' ἐπινεμήσεως τ' ςφ'πβ' ἔτους.

ΗΜῶν πολιτικὰ κ' πρεσβυτέρα νομοθεσία πόρρω τὰ μνηστείας κ' γάμου ὁρίσμασιν ἔθετο· κ' μᾶλλον τύπων τ' μέσον ἦν τὰ Μυσῶν κ' Φρυγῶν ἡ παροιμία ἐγνώριζεν. ἡ δ' ἐπὶ τ' μακαρίτ πατριάρχ κυρίου Ἰωάννου τ' Ξιφιλίνου συνοδικὴ ἀφ' σκέψεως σωτηριωδεστέρας σημειώσεως· ἡ κ' ὁ τῶν βασιλέων ἀοίδιμ κύριος Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης ἀφ' χρυσοβούλλ γραφῆς τὸ κῦρ δύνασθ) χαριζόμενοι, τὰ διεστῶτα χωρὶς ἀλλήλων, εἰς ἓν συναφθῆναι φαίνετ). καὶ τοῦτο ὅπερ ἐπὶ τ' γάμων ὁ συνοδικὸς ἐξέθετο τόμ, τοῦτο ἐπὶ τ' μνηστείας ἀφῄρηται νῦν ὑπὸ φαίνετ). δύο ἀδελφὰς ἐξαδελφὰς δύο πρόσωπα μὴ ἰδιάσασι μνηστεύσαι. κ' ὁ μὲ πολὺς ἀνὴρ Θ ἀνεξετάστως τὰ περὶ γαμικὰ ἐπιτάλλων, κ' βάσιμον ὅλως μὴ ἐξικνούμενον εἰς τ' νῦν τ' συνοδικῆς ἀφορμῆσεως, ἀσυλλογίστως ἐπιτάλλετο. ὅ, τι ποτὲ κυρίως ἐστὶν ἡ μνηστεία, κ' ὅπως ἔχῃ μᾶλλον τὸ ἀσφαλές, ἀφῃρεῖτ μὴ δυνάμενον. καί πω πάλαι τὸ τ' ἰδίας ἀνεπισκεπτον ἀφ' τ' ὁπωσοῦν ἐπὶ τ' ὁπλησιασκῆς ἐπιγραφὴν ἀκριβοῦς ἡ τ' μνηστείας βασιλείας δύσκολα ἐπιτελικώτερα ἐπιβαλοῦσα τῇ ἀφ. σκέψ, κ' τῇ δικάσῃ ταύτῃ συναιλώσῃ, καλῶς ὡς οἷόν τε κ' ἀσφαλῶς διαπήσαι, ἀξιόπιστον συμφωνίαν ἀφ' τ' παρόντ θεσμοθεσίας ἐξεύρει. ἐπεὶ γὰρ ὁ παλαιὸς νόμος τ' μνηστείαν σὺ μόνῃ τῇ τ' σωματικῆς τόπων γνωρίζῃ βλάπτ, κ' πλέον οὐδὲν ἀφθάστους κ' τ' ἐπὶ ταύτῃ ἀκολουθήτων συμβολαίων κ' μνήμων ἐπεφέρετ), ἡμῖν), θεῖ χάριτι, ὡς κοσμιώτερον πολλῷ κ' ἱερατικὸν ἐπίδοσιν τὰ ἀ βίᾳ ἀναλαμβάνεσθαι προῆγμεν, κἀντεῦθεν ἔχ ὁ γάμ μόνον ἀλλὰ κ' αὐτὴ ἡ μνηστεία ἱερᾶν δύλογίαν ἐπιτελημένην ἔχῃ παρ' ἑαυτῆ· κ' ὁ καιρὸς ἀναλαμβ ἀφ' νεωτέρᾳ θεσπίσματ Θ φιλοσοφωτάτ βασιλέως κυρίου Λέοντ Θ ἐπὶ τῇ ἀσφαλῇ τ' συμβαλόντων συναρμογῇ ἐξετέθη· ἡγεμὼν ἐπὶ μ' ἀρέσεων, ὁ πεπαιδευμένος τ' ἡλικίας σύνεσις· ἐπὶ) θηλειῶν, ὁ τελοσπαιδευτ Θ. ὃν ὅπερ χρόνον κ' ἀφῆς χαμικὴν συναυλίαν πλείαν ἀποχρώντως ἔχειν ὁ παλαιὸς νόμ ἐπέκρινε· δεῖν ἔγνω ἀφ' ᾧ παρόντ θεσπίσματ τ' ἡμέτερον κράτ Θ ἀσφαλῆς ἀποφήναζ, σκεπτικὸν εἶναι κυρίως μηνείας, κ' ἀτίχνως ἐσταυρωμένους τ' γάμ κ' τ' συνοδικῆς ἀκριβολογίας ἀφῃκέναι, ὅσῃ κ' τ' χρόνον ὃν ἡ βασιλέως κυρίᾳ Λέοντ Θ ἐσπούδασε θεσμοθετῆσαι, ἀκέραιον ἔχοντ παρ' ἑαυτῆς, κ' τῶν ἱερῶν δύλογίαν ἐπικεκλῆσθαι ἐγνώκεσαν· κ' καθ' ἑκάστου τῶν ἀ συνοδικῶν τόμων ὀφείλειν κρεῖττ παρατήρ)ειν. εἰ γὰρ κ' ἀπέρχοιτ ἴσως τ' συμβαλόντων μερῶν θανάτῳ ἢ ἀξιώσει τύχῃς ἑτέρας, ἢ γνώμης μεταβολῇ ἀποδιαλλαγῆναι συμβαίη, κ' ἀσφ' ἑτέραν βίᾳ συλληφθεὶς μεταπέσοιεν, σὺν ὀλίγῳ σώζωθαι τὸ ἄτοπον ἐπισύρ), τὰς ἀσεισοδίους τ' γάμων δίκας ἐπὶ μνηστείᾳ συντελεσθείσας, ὡς τ' τ' εἰκαίων κ' συμπιφορημένων λογίσεσθ, κ' ἀδιαφόρως ἀναλυθῆναι τόδε τὸ πρόσ μ· ὥστερ ἂν εἰ μὴ θεὸς μέσον τ' συναπτόμενον ἀσυνάπτων ἀφ' τ' μνηστείας εἰσήγαγ. τοῦτο γὰρ κ' ὁ ἀσυμπαθέστερος ἀειμνήστ βασιλεὺς ἐπιβόλως ἀναλυθήσας, τ' ἀρίστ κ' καθολικὴν ἔκτης συνόδ κανόν, ὃς τῶ μεμνησόμενον, ἔτι δ' μνηστῆρ' σὺν ἀνδράποις ὄντ Θ, ἀσῆς γαμικῶν ὁμιλιῶν ἑτέρᾳ συνέρχεσθ ἀπεκώλυσε, μηχέτι τὸ πρᾶγμα διοδεύεσθ σοφῶς, ἀσῆς τῶν ἐμφανομένων δ' παλαιῶν ζυγῶν ἀνάθεσιν νόμῳ, κ' λῦς συνεβάδασεν ὅπ κ' ἡ μ' τῶν ἐπὶ τοῖς μνηστῆρσι γεγονημένων δύλογίαν ἀβέτησις, τοῦτ ἐστ κ' τῶν ὀκείᾳ φωνῶ μνηστείας ἀληθὴς λύσις. εἰ) μνηστεῖαι πινὲς κ' τῶν τοῖς πολλοῖς συνήθη ἀκολουθίαν ἤδη γεγένασι, κ' συμβόλαια μ' ἐξετέθησαν, ὅπως) ὁ σκοπὸς ἅπασι καιρὸς κἀθ' ὃν ἡ τοῖς Χριστιανοῖς ὀφειλομένη δύλογία ἐλάβε γένεζ κ' ὁδ' αἱ συνήθεις ἐπὶ τοῖς μνηστῆρσι μάχαι ἀφ' ᾗ ἱερεὺς ἐξεφωνήθησαν· τούτοις μνηστείας μ' ἀκολούθεις ὅσοι κ' τῶν συνηλικιωτῶν ἀκριβολογίαν, μηδὲ εἶναι, μηδ' ὀναμάζεζ, μήτε μὴν τῶν συνοδικῶν σημείωσιν κ' τούτων ἔχ τὸ ὑπέρογ. ὡς ἁπλῶς) ὀρθοκεύας ἀνθρώπων δι' ἐπιτρωτήσεως κατασφαλισμένας τὸ ὑπέρογ ἀποφέρεζ, κ' τῶν παλαιῶν ἔχειν νομοθεσίαν ἐπὶ τούτων τὸ πάγιον. τοῦτο γὰρ τῷ τρόπῳ κ' ὁ πρεσβυτέρων φυλαχθεὶς νόμ Θ ἀκέραιο Θ, ὃς ἐπὶ τ' μνηστειῶν τὸ ἀσφαλὲς ἐξεφωνήθη, κ' ἡ τ' συνοδ ἀφῄρηται, κ' ἡ ἀσυγχωσία, ἀδηγὸς καθόλ Θ ἀνεπιχείρητ Θ συντηρηθεῖσ), νομῷη κ' ἐρμηνευομένη κ' τῶν σύντομα παραστήρησιν, κ' ἐπεὶ τοῦτο τὸ ἐρμηνεῦθη τ' τρόπον τελεσιεργὸν τὰς μνηστείας αἰνυπόπτους ἐτύγχανε, κ' αὖθις ἐπὶ τὰς μνηστευομένας εἰσήρχοντ, ἔκστοι τῇ συνεχεῖ ῥᾳ κ' τῇ ἐλευθερίᾳ τ' εἰς ὁμιλίαν συνόδ τ' ἱερωτ Θ φλεγμαίνον ἀσυνακαίεσ· ἡ ἱερατικὴ μελὶς τῇ νεαρᾷ ἀ βασιλέως ἀκολουθῆσαι ἀφ. παγῆ, ἀφαιρεῖτο μ' μνηστείας κ' γάμου ἐτίθετο τὰς ἐπὶ τοῖς μνήστροις δύχας ἀσῶτον, κ' ἔτως τὰς ἐπὶ τ' γάμῳ τοῖς συναπτομένοις ἐπαίδευσε· ταύτῃ) ἰωαννίτης ἄμφ κ' κ' τῶν τὸν ἐτελείτ, κ' μνηστεία κ' γάμ ἐπὶ ἀφ. σκέψ ἀκριβείᾳ πινὸς ἐν τῇ μετεξὺ συμφωνίᾳ ἐγένετ Θ· διορθωμένη τῷ ὡς ἀδιασπάστως γινόμενον ἡ ἡμετέρᾳ διάταξ, ἀφ' ᾗ κ' τ' ἐπιστῆ τ' συμβαλόντων χρόνου, κ' εἰς τ' ἔξης ἄχρι ἐτῶν ιβ' τ' ἡλικίας σύνεσιν γινόμενα ὡς ἐν τύπῳ μνηστείας συμβόλαια, μὴ τάξιν ὅλως μνηστείας σώνυμα κ' ἀσφαλῆς ἀποφέροιτ, ἀλλ' ὡς ἐπαρωτήσεις μόνον ἠσφαλισμένας κεἰνοῦσαί τε κ' ἐνεργεῖν κ' τῶν φύσιν τ' ἄλλων συναπτομένων

σου τὴν μαγκαβίτων· καὶ ὕστις αὐτὴ παρὰ πᾶσι τοῖς ἐφ' ἡμῶν πολιτεύεσθαι. Ὃ παλαιὸς νόμος, ὃς ἐπὶ τῷ μνηστῆρι ἐξεφωνήθη, τὸ ἀνέχεσθαι εἰς τὰ κεκωλυμένα ἐπὶ τὴν λαμπρύνουσαν μνηστὴν εἰσέρχεσθαι σφόδρα, ἴσχυε· ὠφείλετο δὲ τέλεον, ἵνα τὸ ἀσύμφορον τῶν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς στέργοντας ἡμῶν πολιτεύεσθαι καθιστᾷ σας· εἰ γὰρ καὶ μὴ μνησθεὶς ἐν τῷ ἀκεραίᾳ σιτάλῃ τὸ νόμισμα, ἀλλ' ὅτι ποσοῦν μνησθεὶς ἔχει δοκεῖ τὸ περιτόρμιον, καὶ ὑπολιπὼν γάμον ὑστέρῳ σφόδρα ἀπεχθῆ (ἀλλὰ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ σύλλογον, τὰ κεκωλυμένα τοῦ νόμου σφόδρα, καὶ οὕτως ἔχειν τὸ κώλυμα· καὶ μηδένα γαμβρὸν γεγαμῆσθαι ἀναιδῶς, ὡς εἰς γυναῖκα λαμβάνειν ἀποτολμᾶν, ἵνα ὁ παλαιὸς νόμος μνησθεὶς τινὸς ὑφιεμένου τὸν ἐφ' ἑαυτὸν ἐπίρρι, λυσθέντων τῶν μνήστρων, καὶ γάμων συνιόντων. ἱκνεῖται μήτοι γε χρόνῳ ὃν εἰς μνησείαν ἀφικὴ καὶ γάμου ἀρμόδιον εἶναι γνωσίζομεν (ἄγαν, τὸ μὲν ὑλαίας τὸ δωδεκαετὴ χρόνον ἀφηγεῖσθαι, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τὸ παραπροσδιδόναι τὸν ὑπερβαίνοντα) τηνικαῦτα τὴν μνησείαν ἀφίστως μὴ τὰ ἱερὰ δίχα ἐπιδεῖν ἐπιτελούσας, καὶ τὸ συνιέναι τοιοῦτο παράπαν, ἤγουν ἀβρασῶν, καὶ ὃ φιλεῖ τοῖς μνησῆρσι φιλήματος· καὶ ὅτω βραχὺ τὸ πλείονα παρὰ ὑλαίνοντος, καθὼς ἂν δέξῃ τοῖς συναλλάττουσι, ἀπαραπτήτως καὶ τὸ ἴσον μὲν γάμου ἀφίστασθαι, καὶ μὴ μὴ τοιοῦτον συμπίπτειν ἐν ἡμέρᾳ ἢ ὥρᾳ πολλάκις μιᾷ σχασμάτων διηρημένων ἐν πλείονι ἀποτίλοιμεν· ὅτω γὰρ τὸ ἀκηλιδώτως ἀφίστασθαι σὺν γάμοις, ὁ, τι παλαιὸς φυλαχθὲν νόμος κεκωλυμένων ἀφίστων ἀπαρέλιπτον ἐποίησεν, μὴ ἰφιεὶς τοῦτο εἰς τὸ λαμβάνεσθαι μνηστὴν ἢ ἐξίζοντος ἀφίστως εἰσέρχεσθαι· καὶ τὸ παρὰ τῷ φιλοσοφωτάτῳ βασιλεῖ ὑλαίῳ κρατοῦντι συμβαίνον ἐν ἅπασι δεῖ κρατεῖν καὶ πολιτεύεσθαι· καὶ τὰ συμβαίνοντα ἀφίστως τὰ ἄφορα καὶ ἀπέρασιν κωλύεσθαι σωλεύσεσιν, ἀγαθύνεσθαι ποιήσει) τῷ ἀνακτορίῳ. ἐν δίβιτᾳ καιρῷ μεθ' ἑαυτὸν ἐπικλήσεως σωτηρίαν, ὁπλίκῃ δίοι μνησείαν καὶ γάμον αὐτοῖς καθαρίζεσθαι. καὶ εἴ τις παρὰ τὰ διεγραμμένα τῇ παρούσῃ ἡμῶν κράτει ὑλαπτέῃ ἄλλως τολμήσῃ ὑλαπραξάτω μνησείαν, καὶ μὴ τοῦτον τὴν ἰδιωτικὴν καὶ ἐν πάντων σαφηνισθέντα, καὶ εἰς τὸ ἔξης ὀφελοῦντα κρατεῖν, φανεὶς ἐπόμενον, ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἀφίστως ἡμέρας ἢ εἰσίτην μέλλοντος Ἰουλίου μηνὸς τὸ ὑπατείας ἐπινεμήσεως ἔτους καὶ ἀρραβῶνας ἀφ' ἑνὸς ἀναμεμιγμένα καιρὸς καὶ τὸ ἱερὰς δίλογίας τολμήσῃ ὑλαπραξάτω, ἢ καὶ εἰς ἴδιαν ἀλλήλοις ἐφ' ᾧτε τὰ συναλλάττοντα συνέρχεσθαι ἀφίστως, καὶ ἀδιαφορέαν ἔχειν ὑπὲρ ἑαυτοῦ· ὁ μὲν συμβολαιογράφος ὁ τὰ ἀρραβωνικὰ συμβόλαια σκηθέντα, τὰ ἴδια κατὰν μετὰ τὸ ἐκείνων ἐξ ἐπιτρόπου ἀφίστως ἐπιμηνύσεως ἔτους καὶ τὸ ὁλόκληρον, ὑλαφ' ὧν ἂν παρέντων ἀδελφήσειν ὑλαπάγεσθαι. πιστεύομεν δὲ καὶ τοῦτο τὰ νεαρὰ ὑλαναπήσεσθαι, ὅτι πασῶν κατὰ ἀφαίρεσιν ἀνίκητος ἐπὶ μέσου τὰ νέων εἰσαγωγῶν σὺν συνάρκησιν. εἰ δὲ καὶ ὁ παλαιὸς νόμος κατήργηται, καὶ μνησείαν τελέων ὁ δοῦλος) καταβράζασθαι, τὰ δὲ τὰ νεώτερα νομοθεσίας εἰς ὄργον ἐξάγειν οἱ συναλλάττοντες ἀπαυδάσουσιν), τί ἄλλο πείθειν ἢ ἀνθρώπους ἀδίκως ἀλλήλοις κατὰ νόμον ἀφίστασθαι, ἑαυτοὺς συζυγοῦσι παρὰ τὸ νόμον συμφθείρεσθαι, ἑρωτας ἀσελγεῖς ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς ὑλαφ' ἁνίερα καταβράζοντας συναναγράφης;

ΟΑ'. Περὶ ὑλαλύσεως μνησείας.

Μηνὶ Μαρτίῳ ἐπιπεμπτεσκαιδεκάτῃ, ἔτους ϛχ', ἰνδικτιῶνος δ' κυβερνάτου καὶ μεγάλης δρυγγαρείας τῶν βίγλας κυρίου Ἰωάννου τοῦ Θρᾳκησίου· ἐφ' ᾧ καὶ λυσις ἐξεφωνήθη τοῦ βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὸν ἀφηγησάμενον παρ' αὐτοῦ νεαρὰν ὡς ἐν γάμοις ἐπικυρῶσαι, καὶ ἄλυτον μένειν ἐπιτάξαι τὸν μεθ' ἱερολογίας ἀφίστως μνησείαν. Δίστομα μὲν ἄγαν, μνησείας γάμων ἐπὶ πᾶσιν ἰδίοις συναπαλμῶν πάντων, εἶτα ἀπαρεθέντων ἀφίστων τὰ συναλλάγματα, καὶ πειρωμένων λύσαι τὰ τῆς μνησείας συμβόλαια· δεηθέντων τε τῶν ἁγίας βασιλείας σου, καὶ τοῦ δικαιοτάτου τοῦ ἱπποδρόμου παραπεμφθέντων, καὶ ἐπιζητούντων τὰ ἐγκείμενα τοῖς τῆς μνησείων συμβολαίοις ἀφίστως δίκαια, καὶ ὑλαρχὴν τὰς μνησείας· τῆς γὰρ ἀπὸ ὑναλίας μαχόμενον, ἀλλὰ τοῦτο δεῖν εἶναι, καὶ μὴ ὡς τοῦ ἀφίστερον ἀφίστως δόσιν ὑλαρχὴν νυσθαι· καὶ τὸ νεαρὸν ἤκαστα τὰ βασιλείας σου ἀφωνηθὲν ὑπὲρ ἀπὸ τῶν παλαιῶν νόμων ἀποστὰν, δέδωκε τοῦτο μνησείαν μὴ ἄλλως τελεῖσθαι εἰ μὴ ὁ ἀρχαῖος τὸ ποσαρεσκαιδέκατον χρόνον τῆς ἡλικίας ὑπερῇ, τὸ δωδέκατον γὰρ ἡλικίας· τὸ εἰωθὸς γάμου μνησείας· εἰπὼν καὶ τὸ τὰ γάμου πρεσβεῖον ἔχειν καὶ ἡ μνησεία· καὶ μᾶλλον, ὅπου καὶ ὁ ἀρραβὼν φυσιν ἔχῃ τοιαύτην (ὡς ὁ νόμος φησὶν) ἵνα, εἰ μὲν ὁ δεδωκὼς μὴ πλήρωσι τὰ συνοδεύσαντα, ὑπὲρ πλῆ τὸ δεδομένον, εἰ δὲ ὁ λαβὼν, ἀπισρέφῃ τοῦτο εἰς τὸ διπλοῦν. τοῖς γὰρ ὑξ ὑναλίας, ἀλλ' ὑστερ μένειν τὰς μνησείας νομίζεται, φάσκουσι μὴ ἀφοήκειν τὰ μὴ τὸ ὑπτλῆ χρόνου τὰ νέων συνδέσαντα τοῖς γηγενοῖς, συναινέσῃ καὶ αὐτὸν, καὶ ἱεραῖς δίκαις ἐποφερομένοις, δόσι πρόσιμα ὑλαλύειν. τὸ γὰρ μὲ πρέπον εἶναι καὶ τελεῖσθαι ὁ πλῆκα δεσμὸς πρόσῃ μόνον, ἢ καὶ μνησεία μὴ τὸ ἐπτὰ χρόνου ἀποπλεῖσθαι, κατὰ τὰ παλαιὸν τύπον· ἵνα δὲ καὶ μνησείαν εἶναι ὁ τὸ βασιλείας σου νόμου ἀποφαίνει). ὅτω δὴ καὶ τὸ δικαιοτάτου ἀφιόντος, ἀναφέρω τῇ βασιλείᾳ σου ὁ ἀνάξιος δοῦλος αὐτῆς, ἑρωτῶν ὁποτέρα δεῖ τῶ γνωμῶν πρόσβαλλων. φαίνει) γὰρ ἐκάστου μέρος δύναται πρόσῃ μόριον. καὶ ἑρμηνείαν λαβεῖν ἐξαιτῶ ὑλαπόσκοπος ἀποφάσεως, σαφῶς καὶ καθαρῶς λύσοις τὸ ἀμφισβήτημα. νόμος γὰρ τάξιν ἐπέχειν μέλλει εἰς τὸ μετέπειτα, καὶ δεῖ πάντως, δίκαιον εἶναι καὶ καθαρῶν τοῦ ὑπάρχοντος εἶναι καὶ ὑστερ ζητήσεως. καὶ ὡς μὲ τὸ πόσους τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ σου δόξῃ πάντως φιλανθρωπότερα ἐγὼ δὲ τολμηρῶς ἀναφέρω καὶ ὡς τῷ χρόνῳ. ὑπολαμβάνω γὰρ ὁ ἀνάξιος δοῦλός σου, ὡς σοι δοκεῖ δίκαιον τῷ αὐτῷ χρόνῳ τοῦ μνησείαν καὶ τὰ γάμου μετρεῖσθαι, ἀλλὰ μικρὸν πλέον καὶ τὸ χρόνου τὰ γάμου ἀποφέρεσθαι, καὶ ὑλαφέρειν μνησείας. τοῦ γὰρ μνησείαν ὑποβασιν

1 *Novella Leonis* 109.

Imperatoris fundaretur definiente *ut prima contrahentium conventio sacra benedictione initiaretur*, ipſa videlicet ſponſalia, & tempus certum, quod utique & ad nuptialem conjunctionem ſufficere lex antiqua ſtatuit: inſtituit ea eſſe proprie ſponſalia, & vere nuptiarum poteſtatem habere, quæ & tempus Leonis Novella definitum integrum habent, & ſubſequentem ſacram benedictionem noverunt: & in his ſponſalibus ſynodalis deciſionis obſervationem in nuptiis obtinere, quemadmodum & quæ tempore beati patriarchæ domini Joannis Xiphilini ex ſynodali conſultatione emiſſa declaravit annotatio. Cui & inter principes inclytus D. Nicephorus Botaniata robur invenitur tribuiſſe. Diferte namque pronuntiat: duos fratres non adſciſcere ſibi duas conſobrinas per ſponſaliorum conciliationem, neque etiam conjungi vetitis perſonis ſynodica deciſione hujuſmodi ſponſalia contrahere licere. Quin potius etſi perſonæ hujuſmodi ſponſalia contraxerint, quæ alterius forte partium morte diſſoluta ſint, ſuperſtes alia ſponſalia prohibebitur contrahere cum ea perſona cum qua, ſi nuptiarum ſocietas ei proceſſiſſet, cum defuncta perſona contractum inire non poſſet. Et ſecundum ea quæ in hac ab imperiali noſtro culmine de his præſcripta ſunt, gubernari conſtituit eos qui noſtræ orthodoxæ & Chriſtianæ reipubl. ſunt ſubjecti. *neque omnino ſponſalia initiari umquam, aut actum proprie ſponſaliorum nomen ſortiri, niſi in ea ſacra peragatur benedictio, & nuptiis præſtitutum tempus habeant.* Etenim quæ aliter factæ fuerint, non ſponſalia proprie, ſed hominum placita per ſtipulationem confirmata cenſeri, & tanquam talia effectum ſortiri, veteremque legiſlationem in his vim ſuam obtinere. Et hæc quidem ab imperio meo accurate tunc conſtituta ſunt. Cæterum, quia nihil de eo quod magnifice ſuggeſſiſti edictum eſt, quæ dictæ Novellæ conſtitutioni deſunt, noſtra adjicit potentia, & definit, talia ſponſalia quæ proprie ſponſalia ſunt immota manere & inconcuſſa, ac indiſſolubilia, utpote Deo inter eos qui conjunguntur interveniente, & primam vitæ conciliationem confirmante corroboranteque, per ſacrarum precum recitationem. Nunquam vero ipſa pœnarum reſolventur dationibus. Neque enim hæc ex hoc tempore contrahentium inſtrumentis adſcribentur. Nam quando ſolis pœnis corroborabantur, & ex adſcribebantur, datione etiam earum infirmabantur diſſolvebanturque: nunc autem cum Deus disjuncta conjungens, ſponſalia roborat & conſtabilit, indiſſolubilia prorſus remanebunt. quin facimus ut horum ſolutio perfecti matrimonii eſſe cenſeatur. perfecti enim matrimonii diſſolutionem facere videbuntur, qui hæc ſponſalia dirimere conabuntur. Sic igitur probabiliter & cognatæ perſonæ, prohibitæ cum ſponſa, vel ſponſæ ſorore nuptias, aut ſponſalia primas coëuntium conventiones contrahere, ab hujuſmodi contractibus arcebuntur. Siquidem nuptiæ juxta tempus antiquis & recentioribus legibus noſtraque Novella conſtitutione præſtitutum ſervabuntur cum ſolitis his obtervationibus. Nec licebit cuiquam eorum qui in republ. noſtra degunt, præter ea quæ præſenti majeſtatis noſtræ conſtitutione vetita ſunt peragere quidquam, niſi Imperator (ut ſæpe accidit) ſponſalia, & ex ſacra benedictione conciliationem intra deſi-

2 *Οἰκονομίαν; indulgentiam: unde & οἰκονομῶν veniam dare.*

nitos annos per diſpenſationem [2] quandam ſponſis permiſerit. Licet enim quibus à Deo rerum humanarum diſpenſatio commiſſa eſt, ſupra leges diſpenſare, ut philoſophorum ſummus, & veteres legiſlationes dicunt. Licebit igitur Principibus, quando voluerint, in anguſtum cogere & contrahere per diſpenſationem & utraque ſponſalia: nimirum, quæ ſecundum antiquam legem præſcribuntur fieri non minoris ætatis, quam annorum ſeptem, quæ & imperfecta ſponſalia cenſentur: & ea quæ juxta Imperatoris D. Leonis philoſophi ſummi legem cum ſacrarum precum recitatione celebrantur, & perfecta ſponſalia exiſtunt, utpote cum nuptiis concurrens tempus habentia, & conjunctionem ſponſorum quæ per ſacram benedictionem fit, nimirum perfectas nuptias intra præſtitutos ipſis annos circumſcribere, ante hanc lata conſtitutione ab Imperatore philoſopho ſummo. Nam ut & ſponſalia & ex ſacra benedictione conjunctionem ſponſis intra præfinitos annos princeps decerneret, ab eo conſtitutum eſt. Quod ſi ſponſalia non ſint perfecta, quæ per precationes in ipſis arrhis ſponſalitiis confirmationem non acceperint, neque definitum nuptiis tempus conſentaneum acquiſierint, qui ſponſis conventionem ex ſacra nuptiarum benedictione decreto ſuo permittit, puberibus hanc & impuberibus ſponſis omnino decernere. Et hæc quidem ab Imperatoribus per diſpenſationem quandam efficientur. Non permittent tamen naturalem concubitum, ſed ab eo repellent tam eos qui per ſponſalium ſacram precationem initiandi ſunt, quam qui per divinum carmen nuptialium precum conjunctionem ſuſcipiunt, intra annos declaratis ſponſalibus & nuptiis præſtitutos, & tam juxta leges antiquas quam Novellas philoſophi regis conſtitutiones. Tunc enim naturalis coitus his concedetur, quando & ab initio lege definitum eſt: nimirum mare decimum quartum annum excedente, & fœmina duodecimum. Donec autem vel ambo, vel alter eorum definitum annorum ſpatium percurrerit, eis non dabitur conjunctionis naturalis poteſtas, illo à parentibus exigendo, ne circa hujus rei cuſtodiam negligenter & ſegniter ſe gerant: ne præter decorum & ab initio definitum naturali coitui tempus ad ſe invicem conveniant. Si enim per eorum incuriam hoc perpetratum fuerit, tam qui perpetraverit, quam parentes ejus, ſubjicientur pœnis legitimis eorum, qui virginem intra præſtituta nuptiis tempora corruperunt. Sed & ſi cum Princeps per diſpenſationem aliquam tempus ſponſaliorum, vel nuptiarum præciderit, contigerit ante benedictionem nuptiarum & coronarum, poſt ſponſalia ſacris precibus initiata ſponſos morte ſeparari, ſuperſtes perſona contrahere nuptias prohibebitur, cum quibus contrahere prohibetur jam dicta ſynodali conſultatione. Non erit enim ſuperſtitibus permiſſum ad hujuſmodi perſonas ingredi, quod tempus perfectorum ſponſaliorum non inventur concurrens. Nam quæ per Imperatoriam diſpenſationem peraguntur, idipſum diſpenſationem pro tempore ferunt auxiliantem. Leges enim, ut ſæpe dictum eſt, legem condere & diſpenſare Imperatoribus permiſerunt. Nam etſi in imperfecta ætate ſponſalia, & nuptiæ fiant, cum talibus certe perſonis contrahere prohibebuntur, cum quibus contrahere perfectæ nuptiæ, & perfecta ſacris initiata ſponſalia non ſinunt. Et hæc obtinebunt etiam in his quaſi perfecta æſtimentur contrahanturque, quæ & in perfectis nupriis obtinent, quæ ſine Principis diſpenſatione fiunt. Conſtitutione igitur ante promulgata Junio menſe VII. indict. anni 6592. juxta omnia quæ ita diſpoſita ſunt inviolabiliter obtinente, nullo enim modo per præſentem conſtitutionem mutilata eſt, quin potius repletur & ad integritatem reducitur. Quæ vero nunc per præſentem & in perpetuum valituram conſtitutionem noſtra definiit ſerenitas, omnibus omnino manifeſta quam primum fieri curato, illuſtriſſime Curopalata, & magne Drungarie [3] Viglæ: ut nemo eorum qui ſub ditione noſtra ſunt, ignoret ea quæ pro ipſorum utilitate à nobis ſancita & conſtituta ſunt. Nam omnem Chriſtianiſſimam multitu-

3 De Drungario Biglæ, vel Viglę dixi quædam in Nomenclatore ineo Harmenopul.

Ἰάλιον μὲν τὰ παρελθόντα ἐπενεμήσεως ϛ', ϛ' φ' πὶ β' ἔτους, νομοθεσίαν Ἀφομοιωθησαμένη, καὶ τῷ πατρὶ ἁπάντων καὶ φιλοσόφῳ κυρίῳ Λέοντι τῷ βασιλεῖ ἐπισπεσομένη, διοπερ ὁμοῦ τῇ ἱερᾷ ἐκλογάδι ἐπιπλεμένη ἴχνη πυρ ἑαυτῇ τῶν πρώτων τὰ συμβαλόντων συναρμογὴν, ἤγουν αὐτῶν τῶν μυστείων, καὶ καιρῶν ἀφορισμόν, ὃν δηπε καὶ πρὸς γαμικὴν συζυγίαν ἀμύητος ἦν ὁ παλαιὸς νόμος· Ἀφηθερμοθέτηκε, διετυπώσατο σκέπας εἶναι κυρίως μυστείας, καὶ ἀπεχθῶς ἰσοδυναμούσας γάμῳ, ὅσῳ καὶ τὰ χρόνου ὁν ἡ βασιλεὺς κυρὶς Λέοντι ἠσυμθετίσα ἀφέλασε, ἀκέραιον ἔχον πυρ ἑαυτοῦς, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκλογίαν ἐπικαλυθῆσαν ἐγκάλεσιν. καὶ ἐπὶ τούτων τὰ μυστείων τῶν ἐπὶ τὰ γάμων ἡ συνοδικὴ τόμος κρατεῖν παρατήρησιν· καθὰ καὶ ἡ ἐπὶ ἡ μακαρίτη πατελάρχη κυρίᾳ Ἰωάννῃ ἡ Ξιφιλίνη ἐκ συνοδικῆς Ἀφαιρέσεως ἐκτιθέσα σημείωσις ἀπεφήνατο· ἢ καὶ ὁ ὁσιώτατος βασιλεὺς ἀοίδιμος κυρὸς Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης τὸ κῦρος ἐβεβαίωσε καλοσάμενος. Ἀφαιρεῖται γὰρ αὖτη καὶ ἐπὶ τὰ μυστείας ὑποφαίνει, δύο ἀδελφὰς ἐξαδέλφας δύο πρόσωπας μὴ ἐξ' συναρμογὴν μυστείας ἐπιγαμεῖν, μήτε μὴν τὰ ὑπὸ τῷ συνοδικῷ τόμῳ ἐπὶ τὰ γάμων κεκωλυμένα πρόσωπα ἐπὶ ταῖς τοιαύταις μυστείαις πρὸς ἄλληλα συναλλαττῆν συγκεχωρῆσθαι. καλὸν μὲν οὖν καὶ τοῖς ὑπὸ τὰς μυστείας ἀπαλειφθεῖσι τὰ μυστείων ἀφορισθῆναι, ἵνα μήτε τὸν ἐκ τοιούτου συγκοιμηθέντα τῷ μυστείαν ἀφανίσῃ, τὸ ἀπελλιμπανόμενον πρόσωπον μυστείαν ἄλλως καλυθῆσαι) συνήθως πρὸς ὑπεῖνο τὸ πρόσωπον, πρὸς ὃ εἰ καὶ κοινωνία γάμου πρόσεστιν αὐτῷ ἐπὶ τῷ τετελεσμένῃ πρόσωπα, συμβολεῖν ὅσα ἠδύναντο. καὶ ἐξ' τὰ ὑπὸ τῷ αὐτῷ τυπωθέντα ἰσχύσης ἀπαραβάτους. ὃ καὶ κατὰ τι παρὸν ἡ νῦν νομοθεσίας Ἀφαλαλώθη)· ἀλλὰ μᾶλλον ἀνακαληθῆτω, καὶ ἐπὶ τῶν ὁλοκληείαν πρόσεσπανάτω). Καὶ ἄπερ νῦν Ἀφ' ἡ παρὸσης καὶ εἰς τὸ διλυκὲς ὀφειλόσης ἰσχύειν νομοθεσίας ἡ ἡμετέρᾳ διετύπωσε μαλλιότης, πάσι παντοίως κατάδηλα πυεῖσον χρυσᾷ μεγαλεπιφανεῖ τε Κερατλάτῳ, καὶ μέγα Δρυγγάριε ἡ Βίγλας· ὥστ μηδένα ἀγνοεῖν ἡ ὑπὸ τῶν πολιτείαν τῶν ἡμετέραν τὸ ὑπὲρ λυσιτελείας αὐτῶν παρ' ἡμῶν Ἀφαίσμοθετηθέντα τε καὶ νομοθετηθέντα. ἅπαν δὲ τὸ Χελσιανικώτατον πλήρωμα, ἡ παρὸσης νομοθεσίας ἐπαπολαύῃ βαλόμενα· ὡς ἂν μή τις ἡ ἀπτίστων ἄγνοιαν ποτὲ προβαλεῖται ἡ τοιοῦτα ἠσμοθετημάτων·

διάταξ-

τοῦτοις, ὡς τελείοις λογιζομένοις καὶ τελείοις γινομένοις, ἄπαξ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄνδρ βασιλικῆς οἰκονομίας γινομένοις τελείοις γάμοις κρατεῖ ἡ ἐν σκοπῷ ἐνθείσης καὶ ἐξ' ἡ Ἰάλιον μὲν τὰ ζ' ἐπενεμήσεως, ϛ' φ' πὶ β' ἔτους, Ἀφαιτέσεως, καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὴ τυπωθέντα ἰσχύσης ἀπαραβάτους. ὃ καὶ κατὰ τι παρὸν ἡ νῦν νομοθεσίας Ἀφαλαλώθη)· ἀλλὰ μᾶλλον ἀνακαληθῆτω, καὶ ἐπὶ τῶν ὁλοκληείαν πρόσεσπανάτω). Καὶ ἄπερ νῦν Ἀφ' ἡ παρὸσης καὶ εἰς τὸ διλυκὲς ὀφειλόσης ἰσχύειν νομοθεσίας ἡ ἡμετέρᾳ διετύπωσε μαλλιότης, πάσι παντοίως κατάδηλα πυεῖσον χρυσᾷ μεγαλεπιφανεῖ τε Κερατλάτῳ, καὶ μέγα Δρυγγάριε ἡ Βίγλας· ὥστ μηδένα ἀγνοεῖν ἡ ὑπὸ τῶν πολιτείαν τῶν ἡμετέραν τὸ ὑπὲρ λυσιτελείας αὐτῶν παρ' ἡμῶν Ἀφαίσμοθετηθέντα τε καὶ νομοθετηθέντα. ἅπαν δὲ τὸ Χελσιανικώτατον πλήρωμα, ἡ παρὸσης νομοθεσίας ἐπαπολαύῃ βαλόμενα· ὡς ἂν μή τις ἡ ἀπτίστων ἄγνοιαν ποτὲ προβαλεῖται ἡ τοιοῦτα ἠσμοθετημάτων·

ἀκοῦσαι· ὠφέλιμον δὲ παρὰ σοῦ εἰς τὰ παύσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ εἰς πάσας τὰς τῶν ἐγκλημάτων κρίσεις ἐπαρχίας, καὶ τὰς τῶν οὐ τοῖς ἀσπόνδοις ὑπακουσάντων, ἀσυμφώνους, καὶ ταραχὰς παρὰ πᾶσιν τοῖς Χριστιανικῇ πολιτεύμασι· χαίροντα δὲ καὶ τὸν Μάρτιον μῆνα τὸν παρόντα ια' ἐπινεύσασιν δὲ καὶ ἄλλοις πᾶσιν εἰς μὴ ἱερατικὰς πλημμελείας ἀκριβοῦν ὀφείλοντι, ἢ πᾶσιν καὶ τὰ μείζονα ἐπικεῖσθαι ἄλυσιν ἀφαιρεῖσθαι· ἀλλ' εἰς αἰτίας ἤτοι τῶν ἀφέλυσιν ἐπιδήκειν), πῶς αὐτοὺς καὶ αὐτὴν ἀφελυθῆσαι). Τῷ μηνὶ Μαρτίῳ ἐπινεύσασιν ια', δι' ἐμοῦ δὲ γεγραμμένων.

ε'. Περὶ τοῦ χαρτοφύλακος. Β.

Ἡ Βασιλεία μου, τὴν ἐκκλησιαστικὴν σύνταξιν φροντίζουσα, καὶ τὸ σύμπαν καὶ σὺν παντὶ ζητοῦσα τὸ πολιτεύμασι, ἐπὶ πλεῖον ἢ τοῖς θείοις τῶν ἱερολογίων ἀφὶ ἀρχαίας πέφυκεν, τὸν χαρτοφύλακα τοῦ ἁγιωτάτου μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ βαθμοῦ, καὶ τὴν ἀξίαν καὶ ἀνέρα ἐπικρατήσαι ἐν τούτοις κατασκευῆς, καὶ τὸ ἀναλοίσιμον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι καὶ ἀφαιρεῖν βελτίστη καὶ κόσμῳ, ἀγάπαι δίκαιον, ὡς καὶ παραδεχθῆσαι ἀφὶ τοσούτου ἐτῶν καὶ τοῦ χαρτοφύλακος χρόνου ἐμπολιτευσαμένου, καὶ τοῖς ἀπ' ἄλλης εἰς ἄλλον καὶ τὸ ἀνεξέλαστον ἐως ἔτι καὶ μετασκάσαι ἐπικεῖσθαι καὶ βεβαιωθῆσαι καλῶς. Ἐπεὶ ἡ καὶ ἡ βασιλεία μου κρίνει ὡς πρὸς τὰ δέοντα ἀντιφιλοτιμούμενοι πειρᾶν) τὸ δὲ χαρτοφύλακος ὑποδύσασθαι σχολαίου, καὶ κανόνας εἰς μέσον προφέροντες, ἀφὶ τοῦ φιλονεικεῖσθαι μὴ προκαθῆσθαι αὐτὸν τὰ δέοντα, ὁπόσοις δεῖ τούτοις συνέρχεσθαι κατὰ τινα χρείαν, καὶ συνεδριάζειν καὶ τοιοῦτον, προ τὰ εἰς τὸν ἀγῶνα σπουδὴν σε εἰσελθόντες· σὸν ἀναγκαῖον τῇ βασιλείᾳ μου ἤδεξε πρᾶγμα ἀφὶ τοσούτου χρόνου βασανιζόν καὶ τοῖς περὶ πατριάρχαις καὶ τοῖς ἄλλοις δέοντα ἀφὶ τοσούτου, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς τοῖς νῦν σὸν ἐπ' ὀλίγον ὀφείλουσι προῆγμαι, ἀφὶ τοῦ πολυμερῆ δέχεσθαι παπᾶς καὶ τὸ περίλογον ἀβατηθῶσαι, ὡς ὅτι τὰ ἡμελημένων παραφυλάξαι. τοίνυν καὶ διορίζεται προῆγμά τι δίκαιον καὶ πάνυ δίκαιον τῷ· εἰ μὲν οὖν ἀφῆκεν καὶ πάλιν οἱ δέοντες μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα, μηδὲ τὰ τοῖς περὶν δεδομένα παῖρεσι, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς ἀφὶ τοῦ μακρᾶς σωιδζαυτας σιωπᾶς, καὶ τὸν ἕως ἔτι καὶ ἀιοχῆς, σὺν παλιμβολίας ὥστε μὲν ἀπαλλαίειν, δὶ ἀν ἔχῃ· καὶ χάρας ὅτι τὸ μάχιμον καταβέβρωται, τὸ εἰρωνικὸν φροντιμήσασιν. εἰ δὲ καὶ ἐπ' τούτων τινὲς τοῦ κανόνος ῥᾳδιάσαν ἀντιποιούμενοι (τὸ δὲ συνοίας πόῤῥω ἀποδιεγήκασι) πειρᾶν) τὸ οἰκεῖον συσκευὴ θέλημα, καὶ ἐπὶ τὸ ἄπαυδον ἡ καλῶς τῶν πάλαι μισθοῦσθαι ζῆσαν. ἐὰ δὲ ἡ βασιλεία μου καὶ τῷ τοῦ κανόνος ἐρωμένους τὸ σταφίνιον ὀφλισ, ῥᾴστον ἔσαι καταλαφθῆναι καὶ ἀφανωθῆναι καλῶς τοῖς βάπτισιν εἰς ἀκριβόσειαν, καὶ κανονικῆς συνοίας ἥρτησιν· αὐτὸ γὰρ τοῖς δέοντας ἐπιτιμᾶ, τί δήποτε τὸ κανόνα εἰδότες, καὶ τὰ ῥήματα τούτα ἐξακριβοῦσθαι, τὸν ἑαυτῶν συνειδήσιν ἀνδυλόγως ἠπάτησεν· καὶ τοῦ κανόνος παραῤῥήτου ἐμοῦ ἰωσέοντος, καὶ τὴν ὑφειδείαν ἐπὶ τὸ περὶν χαρτοφυλάκων καταζόντος καὶ μισθοῦ τούτοις τὸ τὰ ἱερῶν κανόνων προφρήσεως, τὸν ἐπὶ τὰς λαχούσας αὐτοὺς ἐκκλησίας ἀπίλαστον διδοῦσι κανόνι γνῶσιν σύνταθθα ἐκκλησιαστικὴ, καὶ τοῖς προφρονητοῖς τὸ κανόνων ὀκείνης αὐτοὺς τὰς ἱερὰς κανόνας εἰς ἄμωμον ἀντιξάγουσα. ὑδὲ καὶ ἂν ἔχοιεν λέγειν οἱ τὸ δυπικὸν προσιόντες ὀφίκιον, ἐπὶ χρόνου μακρὸν τὸ ἐμπεδωθέντων αὐτοῖς μὴ φροντίζοντες ποιμνίων, μηδὲ ὡς ἐχρῆν σὺν τούτοις ἐπισκηπτόντες, ὡς ἡ τὸν ἕω καθαιρέσεσθαι ἔχθρων λύσσα προσέσηκε τούτοις, καὶ τὸν ἐπισκοπὸν σύνεδρον τὸ λογικὸν πελάσιον προμερίσαι. καὶ τὸ μὲ ἤτοις εἰκονομηθεὶς παρὰ τῇ βασιλείᾳ μου, τὸν κείσιν αὐτοῖς δ' ἀποπλησμὸν προλείπειν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν εἰς ἀκρὰς ἀνθυφεσθαι αὐτὴ, ὡς πᾶς τὸ τὸ ἐκκλησίας λογάδων σὺν ταῖς γνωμήμαις ψήφοις καθελιμπάνον), προπιμῶν δὲ τούτων ἴνιοι ὑποδεδεγμένοι, ἴσως καὶ χρόνῳ καὶ καιρῷ βίᾳ τὴ κρείττονι, καὶ μηδὲ πολλὰ ἀφεὶ τὸ ἐκκλησίας ποιήσαντες· ἄκαιρ ἔδεξεν ἐδὲ τοῦτο τὸ πρᾶγμα τὸ ἱερᾶς σιωδὲς τὸ δέοντος ἐπαῖριον. ὅθεν καὶ ἐπισκήπτ πᾶσι φιλοθέως ὁμοῦ καὶ βασιλικῶς, μὴ παίζειν σὺν τοῖς ὑ παικτοῖς, μηδὲ παιδ ἀφεὶ τὰ θεῖα χαρίζεσθαι, (ἐ γὰρ ψυχὴ τοῦ κυνὸς δόμορον, τὸν· φροντιστέον ἑτέρᾳ;) ὀκείνης ἡ ἀφοπιάναι τὸ ἄλλων, καὶ τὴν σὺ ταῖς ψήφοις ἐπιτιμίαν χαρίζεσθαι, ἐς μὴ λόγε ἐ βίᾳ· κρσμεῖ ἀνεπίληπτ· ἢ ἐ λόγε σκάζοντ· ἴσως, ὁ μακρὸς χρόνος καὶ τὸ ἀφεὶ τὴν ὀκκλησίαν πολύστονον ἐπαναπαληφῦσι τὸ ἐλλιπὲς. ὅτε γὰρ ἂν ταῖς ψήφοις καλῶς ἀφιτήσωσι, καὶ ἐπὶ κεφαλὴ τ ἑαυτῶν ψυχῆς σὸν ἂν ἀλοίεν ψηφοφορῆντες τῷ θεῷ.

ς'. Περὶ διδασκάλων. Β.

Σημείωσαι ἓν ὀπὸ ἐ παρόντ· κανόνο, ὅτι τὸ διδάσκειν τὸν λαὸν, μόνοις ὠνέδθη τοῖς ἐπισκόποις· καὶ οἱ διδάσκαλοι τ μεγάλης ὀκκλησίας, δικαίᾳ ἐ πατριάρχε διδάσκουσι. παῦσαι) ὁ τῆς ἀπὸ τ νεαρᾶς ἐ ἀοιδίμω βασιλέως κυρίε Αλεξίε ἐ Κομνηνῶ, τ τυπώσης ὅπως καὶ τίνες ὀφείλουσι ψηφίζεσθαι εἰς τὰς ὀκκλησίας, καὶ τυπωσίσης τοῖς διδασκάλοις πᾶσι, τοῖς τε σὺν τοῖς ἀπὸ δηλαδὴ τ ὀκκλησίας καὶ τοῖς ὀκτὸς, ἀνὰ τ λίσσας τρεῖς, καὶ ἀπὸ σίτε μᾶλλα πενθήσασε, καὶ διορίζοισθρίης σὺ μέρῃ ταῦτα ῥητῶς ἐκείσῃ. Καὶ αὖτη τοῖς διδασκάλοις δὶ ἂς τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσαντο, αὐθις σὺ ταῖς οἰκείαις ὀκκλησίαις λαπενεμημένην τιμὴν, τὸ σύνθες μὴ τὰς ἀρχοῦς ἴσως, τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ παρεκτιθῆναι, ὡς σὺ προσπαῖζοις αὐτῷ. ἀκούσει γὰρ τ πληρώσε ἐ ἀρχιερέως τόπον μεγίστω ἔχων ἀεὶ τιμῶ· καὶ ἀθεῖς ποῖς τὸν δικαστ) ἀντιπιεῖν. καὶ πάλιν, Οἱ ἀξιόλογοι κατὰ τὸ λόγον καὶ πρᾶξιν, εἰσαγεδόσιν εἰς τὴν διδασκαλίας ἀξιοκρίσεις· καὶ ἀφ' ἐ διδασκαλικῶν προσβαίνουσιν εἰς τὰ ἀρχοντικια. ἀφ' ὧν τὸν καὶ πελαύτησιν ἐ κ' κυρὸς πατριάρχε, ἐὰν αὐτοὶ δύωνται) διδάσκειν.

ζ'. Περὶ τ ψηφιθέντων εἰς ἀνατολικὰς ὀκκλησίας. Β.

Ἀνάγωδη καὶ τὴν κ' τ Νοέμβρλιον μῆνα τ β' ἐπινεμήσεως ἀπολυθεῖσαν προστάξιν ἐ ἀοιδίμω βασιλέως κυρίε Αλεξίε ἐ Κομνηνῶ, καὶ διορίζομένην τοὺς ψηφιθέντας εἰς ἀνατολικὰς ὀκκλησίας, ἔχειν καὶ αὐθις τὰ προστάξαι αὐτοῖς ἡγεμμένια καὶ ἀδελφάτα καὶ ὀφφίκια. Ἀνέκαθεν ἡ βασιλεία μου, ἀγαπῶσα τὸ διάστασιν μου, ὡς οἰκεμμικὸ πατριάρχα, ὅπ τ σὺ ταῖς ἐ θεῖ ὀκκλησίαις ψήφων προσόντων, πινες τ εἰς τὰς ψήφους ἐπλεχθύτων, ἡγεμμόσιντες σὺ μοναστηρίοις, καὶ οἰκονομοῦντες, ἢ καὶ ἕτερας τινὰς ὑπηρεσίας διενεργοῦντες, καὶ ἁπλῶς τυγχάνοντες μοναχοὶ· ἕτερα δὲ ἔν τε τῇ ἐ θεῖ μεγάλῃ ὀκκλησίᾳ καὶ σὺ ἑτέραις, ἀπὸ τὸ ὀφφικίων καὶ ἑτέρων τινῶν λειτουργιῶν τὰ ζωαρκῆ κεκτημένοι, δυσχερῶς ἔχουσι τ τ δέχιερωσύνης ζυγὸν ὑπολθεῖν, καὶ ταῖς ὀκκλησίαις ἐπίσκησιν αἷς ἐπεκηρύχθησαν· δεδιότες μήποτε τ τοιούτων ὀκκλησιῶν σὺ τοῖς τ ἀνατολῆς μέρεσι ἀφικεμμένων, ἐπιλείψει τούτοις τὰ ἀναγκαῖα· αὖτε δὲ σὺ αἷς ἐπιψηφίσησαν ὀκκλησιῶν, πάντη τυγχανόσων λύπερ, καὶ ἀφοσιούσων αὐτοῖς παντελῶς· ἐρωμένων ὁ καὶ αὐτοῦ, ἀφ' τὸ τὴν ἐπίσκεψιν τούτων ὑποστελλεῖν τ ἀφοσιούσων αὐτοῖς ἡγεμμένων καὶ οἰκονομιῶν καὶ ἑτέρων λειτουργιῶν, ἢ καὶ τ ἀπλοϊκῶς λεγομένων ἀδελφάτων, ἢ καὶ ὀφφικίων, καὶ ἑτέρων τινῶν ὑπηρεσιῶν. διορίζει) τοίνυν ἡ βασιλεία μου, οἰκονομικὸ τινὶ λόγῳ διδοῦσ τὸ καθ' αὐτὸς, μήτινα τούτων ἀφ' τοῦτα δυσχερεινὴν τῷ ζυγῷ τ δέχιερωσύνης ὑποδεχομεῖν. πάντες δὲ ὅσοι καθεσταλώσασι καὶ πάλιν τ ἀφοσιούσων αὐτοῖς ἡγεμμένων τε καὶ οἰκονομιῶν, τ ἑτέρων τε ὑπηρεσιῶν καὶ λειτουργιῶν καὶ ὀφφικίων, καὶ τ ἀφοσιόντων αὐτοῖς ἀδελφάτων. καὶ τ τ διδασκαλίας ὑπεισερχόμενοι λόγων, καὶ τὸν τελεσποιὸν τέξιν ἀναδεξάμενοι, καὶ τ ἀπ' ὀκείνων ἀφοσιόδων κατεξισάσασι, μέχρις ἂν ἄπεσιν λαόσιεν, καὶ ὀπὸ τ νέας δυσκηλείας καθεσταῖεν ἀφεὶ ὀκκλησίαν, τὸν τ ψηφιθεισῶν αὐτοῖς ὀκκλησιῶν, ὡς εἰρη), ἑδάστην ἐσῶν τούτοις, ὡς ὑπὸ ἐ ἐχθίσων κατεχομένων ἐχθρῶν. καλῶ τὰ σὺ ἁγίοθεα διωρισμένα παρὰ τ βασιλείας μου, σὸν ἐπὶ τὸ δέχοντικίον κρατήσῃ καὶ τὸ βαθμῶν τ ἱερέων τε καὶ λαϊκῶν, καὶ τ λοιπῶν ἐ κλήρε τ ἐ θεῖ μεγάλης ὀκκλησίας. κρατέρωσον ἓν τὸ παρὸν πιττάκιον σὺ τοῖς κώδιξι ἐ χαρτοφυλακίε τ ἐ θεῖ μεγάλης ὀκκλησίας.

dinem præsenti constitutione frui volumus, ne quis ex omnibus ignorantiam hujus constituti juris unquam prætendat: cui debes auxilio esse in omnibus judiciis, & omnibus quæ nostri imperii sunt provinciis, & apud omnium ecclesiarum quæ in iis sunt præsules, eosque qui observantur ab omni Christiana civilitate. Actum Martio mense præsentis xv. indict. anni 6600. Excepto eo quod etsi sponsalia sacra precatione initiata debeant indissolubilia manere, non omnino tamen nuptiæ posthac indissolubiles servabuntur. Sed quibus ex causis hæ solutionem admittunt, iisdem & sponsalia dissolventur. Mense Martio indict. 15. rubris literis.

5. *De chartophylace.*

Imperium meum, quod ecclesiasticæ honestatis maximam curam gerit, & bonum quidem ordinem cum in omni civili ratione quærit, tum autem multo magis in rebus divinis eum versari studet, quæ unicuique gradui ecclesiastico sunt ab initio tributa privilegia, & eam quæ in his hucusque obtinuit constitutionem, deinceps quoque esse immutabilem, & perseverare vult, & censet, sanctissime Domine, utpote quæ per tot annos suscepta, & in usu civili longo tempore versata, & ab alio in aliud immutabilibus hucusque transmissionibus vindicata, ac confirmata sit. Sed quoniam Imperatoria mea sublimitas didicit, nonnullos antistites contentione quadam & gloriæ studio incitatos velle chartophylacis privilegium minuere, & canones in medium adducentes, per eos contendere illum ante antistites sedere non oportere, quando aliquo usu exigente oportet eos convenire, & considere ante excessum ad tuam sanctitatem: non ferendum regiæ meæ majestati visum est, ut res quæ tanto tempore approbata est & à prioribus patriarchis, & ab aliis antistitibus, sed & ab iis qui nunc ob rem non honestam contendunt, longissimi temporis silentio nunc obiter aboleretur & tanquam neglectum quidpiam convelleretur. Hanc ergo rem decernit esse valde rationi consentaneam & justam. Si enim contra vellent antistites immobilia non movere, nec ea quæ iis qui prius fuerunt pattibus placuere, sed & quæ iis ipsis longo silentio, & hucusque patientia, probata fuere, rursus in certamen non deducere, recte se haberet, & eis magna graria haberetur, quod pugnandi studio abjecto, pacem & quietem protulissent. Si autem etiam adhuc nonnulli, verba canonis usurpantes (à sententia enim longe absunt) voluntatem suam confirmare conantur, & non recte ordinem ad id quod est inordinatum transferunt: permittit quidem imperatoria mea serenitas canonis interpretari & declarare contextum, qui facile comprehendi potest, & pulchre discerni iis qui exacte penetrant, & canonicum sensum attingunt. Hoc autem utique ipsum in antistitibus increpat, quod cum canonem scirent, & ejus verba perfecte intelligerent, suam ipsorum conscientiam præter rationem conculcarent, & dum disturbaretur canon, toleratint, & in anterioribus chartophylacibus inferiorem sedem elegerint. Et his mercedem contemptionis sacrorum canonum, dat expulsionem ad proprias ecclesias: canonem ecclesiasticum hic subsequens, & canonum contemptoribus sacros illos canones in subsidium opponens, *Neque in pontifices occidentalium præsules, qui longo tempore sibi creditorum ovilium curam non gesserunt, nec ut oportebat iis præfuerunt, dicere possint, hostium rabiem quæ per orientem grassata est, impedimento fuisse, indeque rationalium ovium episcopatu esse spoliatos.* Et quod ita quidem à meo imperio dispositum est, judicium ipsius rei gestæ reliquit. Quoniam autem & illud ad aures ipsius perlatum est, aliquos ex ecclesiæ clero in ferendis suffragiis præteriri, iisque præferri nonnullos inferiores forte & ætate & statu vitæ meliore, & qui non multum pro ecclesia laborarunt: ea res nequaquam visa est sacra antistitum synodo digna. Unde religiose simul & regie mandat, ne ludatur in non judicris, neque affectui indulgeatur in divinis, (ubi enim anima est id quod periclitatur, cujus alterius cura gerenda est?) illi autem præferantur aliis, & in suffragiis honorem ferant, quos cum doctrina vita ornat inculpata: aut deficiente forte doctrina, diuturnum tempus, & multus circa ecclesiam labor, defectum implent. Sic enim & suffragiis recte judicent, nec in suæ animæ condemnationem arguantur, Deo sententiam ferentes.

6. *De Doctoribus.*

Nota ex hoc præsenti canone, potestatem docendi populum solis episcopis datam esse: & magnæ ecclesiæ doctores patriarchæ jure docere. Hoc autem etiam ostenditur ex Novella illustris Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ describit & quomodo & quinam debent in ecclesiis eligi, & decernit omnibus doctoribus tam iis qui sunt extra ecclesiam, quam iis qui sunt intra, tres asperorum [1] libras, & frumenti modios quinquaginta, & hæc aperte decidit. Sit autem & hic doctoribus honor tributus, ut iterum in propriis ecclesiis, propter quas secesserunt, statim post officiales proximi patriarchæ assideant, tanquam ejus personam repræsentantes. Audimus enim eum qui pontificis locum tenet maximum gerere honorem: & nemo poterit ad hoc contradicere. Qui autem & verbo & opere digni sunt, quorum ratio habeatur, ad doctrinæ ministerium introducantur, & per docendi munera ad officia provehantur. Propterea enim mortuo qui erat eo tempore patriarcha, nec ipsi docere possunt.

1 Aspron, Glossis nummus: ἀσπρόνης, asperitudo, candor, qua de re alias dicam plenius.

7. *De electis ad orientales ecclesias.*

Lege jussionem, quæ mense Novembr. 2. indict. emissa est, illustris imperatoris domini Alexii Comneni, decernentem, eos qui in orientales ecclesias electi sunt, & iterum suas habere præposituras & adelphata, & officia: *Didicit* Imperium meum, sanctissime domine & universalis patriarcha, quod cum in Dei ecclesia electiones procedant quidam eorum qui electi sunt, in monasteriis prioratum tenentes, & administrationem habentes, vel alia etiam ministeria exercentes, & omnino monachi existentes, alii autem in magna Dei ecclesia, & aliis ex officiis, & aliis quibusdam ministeriis, ea quæ victui sufficiunt, possidentes, ægre ferunt pontificale jugum subire, & illis ecclesiis præsse, in quas renunciati sunt: veriti ne, quum ejusmodi ecclesiæ in orientis partibus sitæ sint, eis necessaria desint, utpote cum ecclesiæ, in quibus electi sunt, reditum non ferant, & sint ipsis omnino inaccessæ: ptiventur autem & ipsi, eo quod illarum regionem suscipiant præfecturis & œconomiis quæ sibi adsunt, & aliis muneribus & iis quæ simpliciter dicuntur, adelphata, & officiis, & quibusdam aliis ministeriis. Meum itaque statuit Imperium, ea quæ ad ipsos pertinent, dispensativa quadam ratione disponens: ne quis propterea pontificale jugum subire recusет, ii enim omnes rursus fruentur iis quæ sibi adsunt præfecturis, & œconomiis, & aliis ministeriis, ac muneribus, officiis, & quæ illis adsunt adelphatis: & doctrinæ rationem subeuntes, à se susceptо ordine perfectivo, illorum quoque reditus libere percipient, donec remissionem acceperint, & ab ea quæ nunc est cleri calamitosa sorte, ad meliorem cleri successum eis attributarum ecclesiarum, quæ ab eis, ut dixi, adiri non possunt, ut quæ ab infestissimis teneantur hostibus, pervenerint. Sed hæc quæ à meo imperio constituta sunt, locum non habebunt in officiis, vel gradibus sacerdotum, diaconorum, & cæterorum cleri magnæ Dei ecclesiæ. Pone ergo præsentem constitutionem in codicibus chartophylacii, seu tabularii magnæ ecclesiæ.

8. *De erigendis episcopatibus in metropoles.*

INterim autem scire debes in mense Majo, decima indictione, anno 6565. exisse edictum ab illustri Imperatore D. Alexio Comneno, continens, cum metropolis Basilæi, & metropolis Madytana viduæ essent, & antistitum electionem fieri oporteret, exurrexisse Heracleanum & Ancyranum [1] metropolitanum, & dixisse non debere eas ecclesias, etiamsi metropolium dignitate honoratæ sint, à magnæ ecclesiæ partibus antistitem susçipere, sed ab ipsis, eo quod Madytana quidem ecclesia sit Heracleæ episcopatus, Basilæi autem ecclesia sit Ancyrani metropolitani episcopatus. Et cum usi essent ii, metropolitani duodecimo canone Chalcedonensis synodi, decernente, servanda veræ metropoli jura quæ illi adsunt in honorata ecclesia, decretum fuit imperiale in præsentia tunc convocatæ synodi consentientis, unaque decernentis, licere Imperatori pontificalem thronum ecclesiis largiri, & episcopatus, vel archiepiscopatus in metropoles erigere: eaque quæ ad electionem pertinent, & reliquam dispositionem prout ipse voluerit, describere: nec à canone impediri, qui statuit metropoli jura servari, quæ illi adfuerunt ab initio in honorato episcopatu. Et lege hoc edictum quod interpretatur, quomodo debeant servari jura antiquæ metropolis, & non dividendam esse unam provinciam in duas. Nos enim eo quod sit prolixius, hic integrum non posuimus. Hoc ipsum autem edictum post decretum quod continet, debere ecclesias quæ sunt honoratæ, jussu Imperiali à throno Constantinopolitano præsulum electionem accipere, nec eos qui paulo ante erant, metropolitanos ullam in eis partem habere, hæc quoque expresse continet. Quoniam autem rursus quoque antistites Chalcedonensis synodi canonem adducentes, eos qui jussu Imperatoris altiore throno digni habiti sunt, dicebant præter canones honorem perfectiorem consequi & rationis expertes eorum appetitiones coërceri volebant, & canonicam auctoritatem afferebant: imperium meum, & Imperialis potestas, quod ei à divinis canonibus datum est privilegium, neglectui haberi non sinens, & antistitum ob honoris provocationem supplicationes, ut non canonicas, neque legitimas appellationis eventum accipere nolens, statuit episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, archiepiscopatus scilicet, vel metropoleos, quam si Imperator illius temporis, proprio motu impulsus, gratia humana non intercedente indecora, voluerit illam quæ est superior, ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter civitatis honorem, vel propter ejus fidem in sanctam ecclesiam, vel ejus qui illi præest virtutem honorans, & ex eo sua sponte incitatus ad largiendum honorem. Ac ei quidem qui propter humanam affectionem, & mores non laudatos, ordinem sublimem largitur, divinorum canonum metus incutitur. In quos ne sæpe Imp. incidat, permittit & sanctissimo ejus temporis patriarchæ, ne aliter à quovis illatam de cujuscunque ecclesiæ primatu chartam confirmet, nec ejus præsulem inter archiepiscopos, vel metropolitanos recipiat, quam postquam de ea re ad Imperialem potestatem retulerit, & quid sacris cautum sit canonibus docuerit, intellexerit quod Imperator, proprio motu justa de causa ecclesiæ hunc honorem largitus est. Tunc enim & eam admittet, & in eorum qui sub se sunt antistitum numerum illum cooptabit, qui præstantiorem honorem ab Imperatore sortitus fuerit.

[1] Hodie Augur.

9. *De testibus, & benedictione matrimonii servorum.*

LEge etiam Novellam Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ edita est de non admittendis testibus qui contra opponuntur, quando testes adducuntur ab eo qui ad libertatem proclamat: & de eo quod liberi servi non fiant qui sacram benedictionem acceperint, quæ his verbis hæc persequitur: *Duo* hæc ad aures mei Imperii pervenerunt, sanctissime domine, quosdam eorum qui ad sanctum & magnum divini verbi sapientiæ templum accedunt, ad libertatem proclamantes, & genus suum ad libertatis ostensionem allegantes: (dicunt enim se ex liberis parentibus esse natos, Bulgaris forte, vel aliquibus aliis, quos in servitutem nostra accepit Respublica) ea quidem quæ dicunt demonstrare permitti: & postquam testes omni exceptione majores, & in quos nulla cadit criminatio, adduxerint, ad alios eis testes opponendos eorum dominos procedere. Et sic eos qui proclamant, quum semper in judiciis subsistere non possint, servilis conditionis onere rursus opprimi. Et quando matrimoniales fiunt servorum conventiones, & conjunctiones in nostra republica, eas tamen sacram non sequi benedictionem, cavent ibus dominis *ne servos inter se invicem cum sacra benedictione conjungant, & ex eo ad libertatem perveniant.* Eorum utrunque convenienti correctione opus habere censuit, & propterea hanc constitutionem magna cum cautione & observatione edidit, per quam statuitur de iis qui ad libertatem proclamant servis, ne ii qui contra adducuntur testes, vim ullam, locumve habeant, in quocunque seu civili, seu ecclesiastico judicio: sed ii soli qui proclamant, legitimas probationes afferant: & si ii quidem testibus abundent qui jure sunt recipiendi, neque calumnia inducti, testium jurejurando judicium solvatur. Sed non aliorum etiam testium adversus hæc productiones eorum dominis permittantur: ne magna adversariorum inæqualitas sit inferioribus damni causa: sed quemadmodum in iis qui idem tributum solvunt, lex beatissimi domini Basilii potentibus adversus pauperes contrarias productiones non permisit: sic & hic dominis adversus servos vis contrariæ productionis extincta erit: & sola apud eos valebit adversus testes illata criminatio contraria productione non omnino iis exclusa qui ad libertatem proclamant, quando ii qui trahunt in servitutem, eos adversus illos qui jure sunt liberi produxerint. Inferioribus enim & imbecillis præsens constitutio gratificatur, & quod eos juvet subministrat: non autem pro majoribus & potentioribus editur. Adjicit autem, *& benedictiones non solum in liberis, sed etiam servis valere.* Et nuptias non alioqui legitimas & Christiana institutione dignas esse & existimari, nisi etiam benedictio eos qui conjunguntur obliget. Absurdum enim esset, cum una in omnibus Christiana fides valeat, & unus sit in confesso baptismus, per quem ad dominum deducti sumus, & eadem salus à nobis omnino speretur, nonnullis hanc obortam esse suspicionem, quod servi sint boni minus participes, & liberi quidem matrimonio invicem conjungantur prius oratione colligati: servi autem à tali bono excidant: & Deum non assumant in congressus benedictione, vel metuant, si eum assumpserint, ne herus in dominio injuriæ afficiatur, illorum servitio privatus. Si [2] hoc autem locum habuerit, sanctum quoque baptismum timere oportet, ne servi à dominis alienentur: sed etiam immaculatorum mysteriorum assumptionem [3], ne per eam ab illis quoque alienentur, quo fiet ut in servis intereat magnum & venerabile divinæ fidei nomen: & non solum hominum, sed etiam diaboli servi fient homines. Eorum autem domini in periculum quoque venient, ne dum ministerio hominum privari formidant, à Dei gloria se ipsos abalienare sustineant. Sed neque hoc est rationi consentaneum, & sacram benedictionem in servis quoque valere, æquum, & Christiana institutione dignum est. Verum enimvero fortuna novit in hominibus diversa esse dominium, & servitutem. Et quæ nostra accepit respublica, ea in iis quoque valere oportet. Unus autem dominus omnium, una fides, unum baptisma, & quod ad fi-

[2] Benedictio sacra in servorum nuptiis non minus consentanea est, quam consentaneum eos & baptizari & ad sacram communionem admitti, quorum tamen interventu nulli in libertatem adseruntur.

[3] Convivii hujus sacri adhibitione videbantur quodammodo liberi fieri: sic enim olim Ethnicis servi fiebant Latini convivii adhibitione 1. *Cajus* 1. c. 3.

η'. Περὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐπισκοπῶν εἰς μητροπόλεις. Β.

ΤΕως ἡ ὀφειλὴ εἰδέναι ὅτι κζ΄ τοῦ Μαΐου μιλίῳ τοῦ ἐπιτεμήσεως τῶν σ΄ πῆ ἔτους γέγονε σημείωμα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου ἀγίου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· Ἀξιολαμπρώτατον ὡς τοῦ μητροπόλεως τῶν Βασιλαίων καὶ τοῦ μητροπόλεως Μαδύτων χρυσοῦν καὶ μεγάλων ψηφιδωτῶν, Ἀρχιεπίσκοποι οἱ μητροπολῖται, ὁ Ἡρακλείας καὶ ὁ Ἀγκύρας· καὶ εἶπον μὴ ὀφείλειν τοὺς τοιούτους ἐκκλησίας, καὶ ἐπιμένησαν τοῦ μητροπόλεως ἀξιώμασι, παρὰ τοῦ μέρους τῶν μεγάλης ἐκκλησίας ψηφιδωτῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν· Ἀξιοῦ τοῦ τὸν τῶν ἐκκλησίαν τοῦ Μαδύτων, ἐπισκοπεῖν εἶναι τοῦ Ἡρακλείας· τὸν δὲ ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλαίων, ἐπισκοπεῖν εἶναι τοῦ Ἀγκύρας. Χρησιμεύων δὲ τοῦ τοιούτων μητροπολιτῶν καὶ τοῦ ιβ΄ κανόνι τοῦ σὺν Χαλκηδόνι συνόδῳ, διορίζομεν, σώζειν τῇ κζ΄ ἀληθείαν μητροπόλ τὰ πρόσοντα αὐτῇ δίκαια ἐπὶ τῇ τιμηθείσῃ ἐκκλησίᾳ· Ἀφ' ἧς γένους βασιλικὴ κζ΄ παρουσίαν καὶ τοῦ τότε συνδιαγωμογύσης συνόδῳ, ἐφειλόμεν εἶναι τοῦ βασιλεῖ πρεσβείας θρόνον τῶν ἐκκλησίαις χειζέζας καὶ τοὺς ἐπισκόπας ἢ τοὺς ἀρχιεπισκόπας εἰς μητροπόλεις ἀναγόμ· καὶ τὰ πρὸ τῶν ψήφων αὐτῶν καὶ τοῦ ἄλλης διοθετήσεως τοιοῦτον κζ΄ τὸ αὐτοῦ θελητὸν μὴ ὑποδιζόμεν πρὸς τοὺς σὺν τοῦ κανόν· τοῦ διορίζομεν φυλάττειν τῇ μητροπόλ τὰ κζ΄ τὰ τιμηθείσης ἐπισκοπῆς πρόσοντα αὐτῇ δίκαια. Καὶ ἀναγνῶν τὸ τοιοῦτον σημείωμα, ἐρμήνευον πῶς ὀφειλὴ νοεῖσζ τὸ σώζειζ τὰ οἰκεῖα τοῦ πυλαιᾶς μητροπόλεως, καὶ τὸ μὴ κατατίμενζ τὴν μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο. ἡμεῖς γὰρ, Ἀφ' τὸ πολύτροπον εἶναι, ἢ κατηγορήσαμεν αὐτὸ συζητῆσ ἐξ ὁλοκλήρ. τὸ αὐτὸ ἡ σημείωμα, μὴ τὴν δίκηγσιν τὴν ἀξιόχρεων ὀφείλειν ἀνηφίζεζ τοὺς τιμηθείσης ἐκκλησίας κζ΄ πρόσοχεν βασιλικὴν, παρὰ τοῦ θρόνε τοῦ Κωνσταντινοπόλεως, καὶ μηδὲν μέτοχον ἔχειν ἐπ' αὐτοῖς τοὺς πρῶτον μητροπολίτας, Ἀφ' λαμβάνῃ τοῦ πῶτε ἐκτῶς. Ἐπεὶ ἡ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ αὐτὸς τοῦ σὺν Χαλκηδόνι συνόδῳ κανόνα φέροντες, τοὺς σὺν πρεσβεύσεως τοῦ ὑψηλοτέρε ἀξιώμ. παρὰ κανόνας ἔλεγον τοῦ τελειοτέρας τυγχάνειν τιμῆς, καὶ ἔθελον τοῖς ἀλογίστοις ὁρμαῖς ἐπιτιθῶσι κώλυμα, καὶ ἡσυχαστικῶν πρόσφερον τὸ ἀξίωσι· ἡ βασιλεία μου καὶ τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ τὸ δοθὲν τοῦ θείων κανόνων διδόμβων τούτῳ πρόνομιον παρορᾶζ μὴ θέλουσα, καὶ πῶς ἐπὶ πρόκλησ τιμῆς πρόσοχεν τοῦ ἀρχιερέων, ὡς μὴ κανονικῆς μοιρῆς σύνομος, τὸ τοῦ ἐφέσεως ἀποτέλεσμα μὴ λαμβάνειν ἐθέλουσι, δύβαιον μὴ ἄλλως ἐπισκοπῶν εἰς πρόσθαμιώτερον θρόνον ἀνάγαζ, ἀρχιεπισκοπῆς δηλονότι ἢ μητροπόλεως, εἰ μὴ ὁ κζ΄ καιρὸς βασιλεὺς οἴκοθεν ὁρμηθείς, χάρι τοῦ ἀνθρωπίνης μὴ μετολαβούσης τὸν δύσχερεῖς, βουληθείη τοιοῦτον τὸ ἐπαναβεβηκὸς ἀξίωμα πρυσχεῖν, ἢ τιμῆς τοῦ πόλεως, ἢ πίστ τῇ πρὸς τὸν ἀναγὴ ἐκκλησίαν, ἢ ἀ' πρόσωπ τοῦ αὐτῆς τὸν ἀρετὸν σεβασθείς· καθ' ἡσυχίαν αὐξόμενοῦ χρόνοις πρὸς τὸ χαρίσασθαι τὸν τιμὸν· καὶ πρὸ δ' ἀνθρώπινον πρόσωπον, καὶ τὸ τοῦ τὸν ἐπαινούμβον, τὸ ὑπερβεβηκὸς χαλιζόμβον τοῦ πέρας, τὸ λοιπὸ θείων κανόνων δοῦ παιτείνειν· οἷς ἵνα μὴ ἀθετῆσι πολλάκις ὁ βασιλεὺς, ἰδίκηι καὶ τοῦτο τῇ κζ΄ καιρὸς ὠμωτάτῳ πυτιέρχῃ, μὴ ἄλλως κατεπρωτεύειν τὸ παρ' οἰκείν τοῦ πρεσβευόμβον πῖπάκιον χάριν πρεσβείας τοῦ σίκλασας, μηδὲ τοῦ πρεσβεῦσα αὐτῆς τοῖς ἀρχιεπισκόποις ἢ τοῖς μητροπολίταις συγκαταλέγαζ· εἰ μὴ ὁ πατριάρχης ὠφείλετο ἀνεπιγκῶν τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ, καὶ τὰ πρὸ τῶν θείων κανόνων ἀνακοδάζειν, μήθη ὡς κζ΄ τοῦ ἐφεσβίου οἰκοῦσι, ὁ βασιλεὺς ἐξ δύλογε πρόφασεως τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ τιμοῦ ἐχαρίσατο. τότε γὰρ καὶ πρόσδξει τοῦτο, καὶ τῇ τοῦ αὐτὸν ἀρχιερέων ὁμηγύρῃ συγκαταλέξῃ τὸ εἰλεχότα ὑπὸ βασιλέως τοῦ κρείττω τιμοῦ.

θ'. Περὶ μαρτύρων καὶ ἱερολογίας γάμων τῶν δούλων. Β.

ΑΝάγνωθι καὶ τοῦ νεαρὸν τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ἐξενεχθεῖσαν χάριν τοῦ μὴ δύλους ἀντιπαρασταθῆς μαρτύρων, ὅταν παράγωσι μάρτυρες πρὸ τοῦ ἐλευθεροῦσθαι· καὶ χάριν τοῦ μὴ γίνεσθ τοὺς ἐλευθέρους τὰς ἱερολογουμένους δούλας· τοῦ καὶ τοῦδε ῥητῶς διεξιόντων· Δύο τούτω ἐπὶ τοὺς ἀκροὰς τοῦ βασιλείας μου ἦλθεν, ἀγιώτατε δεσπόζα· ὡς τινὲς τῶν προσερχομένων τοῦ ἀγίῳ μεγάλῳ τε καὶ θείῳ ναοῦ τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας, εἰς ἐλευθερίαν ἀναφωνῆσαι, καὶ προφάσει τοῦ ἐλευθερίας τὸ γένος ποιεῖσθαι, (φασὶ γὰρ ἐξ ἐλευθέρων γεγονέναι, βουλγάρων τυχὸν ἢ τινῶν τοιούτων, ὧς εἰς δούλειαν ἡ καθ' ἡμᾶς παρέλαβε πολιτεία) εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἀφίεσι). καὶπειδὴ παρασχόντ) μάρτυρας ἀδιαβλήτους, εἰς αὐτὰ παρασταθέντας οἱ κύριοι τῶν μαρτύρων κωλύσ. οἷ ἔτους τῶν ἐγκαλούντων Ἀφ' τέλους παρομθείσι τοῖς δικασταῖς ἀδιαφόρ τοῦτο, ἢ δούλικὴ τύχη πάλιν τούτοις ἐπιφορτίζ). καὶ ὅτι γαμικαὶ δούλων ὁμιλίαι τε καὶ συναρμογαὶ ὧδε παρ' ἡμῖν γίνοσ) πολιτεύμασι, ἃ μάρτυρα ἱερολογίαν τοιαῦτας ἀκολουθεῖ τοῦ κυρίων αὐτῶν δύλας μεθ' ἱερολογίας ἀδιάλυτ συνάπτειν τὰς δούλας, ἵνα μὴ πρὸς ἐλευθερίαν ὀπίσθεν συνέλθωσι· Καὶ τοῦ πρὸς τοῦτο ἄμφω διορθώσεως ἔγγυκε δεῖν, καὶ Ἀφ' τοῦτο τὸ παρὰ Ἀφέσεως συντηρηθῆναι ἐξέβετο, δι' ἃ διορίζ) κζ΄ τοῦ εἰς ἐλευθερίαν ἀναφωνοῦντων δούλων ἀντιπαρασταθῆναι μάρτυρίαν μὴ κρατεῖν, μηδὲ χώραν ὅλως ἔχειν αὐτὰ παρ' οἱῳδήτινι πολίτευ ἢ ἐκκλησιαστικῷ δικαστηρίῳ, ἀλλὰ τοῖς ἐγκαλοῦσι μόνοις κζ΄ νόμοις τοῖς λοιδεῖσι ἐπιγράφαι· καὶ εἴπερ μαρτυρῶν δύπορίσειεν ἔτοι, νόμοις δεκτοῖς καὶ μὴ πρεσβεσπορθῶσι Ἀφολουθεῖν τοῦ τοῖς μάρτυρον ὅρκον τῶν δίκαιν λύεσθαι· ἀλλὰ μὴ καὶ ἀντιπαρασταθέντας τοῖς κυρίοις αὐτῶν ὀκνοφείδεσθαι, ἵνα μὴ τὸ πολὺ τοῦ ἀνιθέτων ἄνισον βλάβης αἴτιον τοῖς ἐλαχιστοτέροις γένησε). ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ὁμοτελῶν, ἡ καὶ μακρόχρ κυρίᾳ Βασιλεία νομοθετεῖσα τοῖς δυνατοῖς κζ΄ τοῦ πενήτων ἀντιπαρασταθέντας σὺν ἐξεχώρησεν, ὅτου κἀνταῦθα τοῖς κυρίοις κζ΄ τοῦ δούλων ἀπεσβεσμθὸν ἔσται τὸ τοῦ ἀντιπαρασταθέντας ἰσχυθῆ, καὶ μόνη κρατήσῃ Ἀφ' τοῦτο ἡ κζ΄ τοῦ μαρτύρων Ἀφοβολή, τοῦ ἀντιπαρασταθέντας πάντας μὴ ἀποκλεισομθῆς τοῖς ἐγκαλουμθοῖς δούλοις, ὅτου τὰς μάρτυρας κζ΄ τοῦ οὐ νομῇ ἐλευθερίας ὄντων, οἱ πρὸς δούλειαν ἔλκοντες τούτους, παράγωσι τοῖς ἡδὲ ἐλαχιστοτέροις καὶ ἀδυνάτοις ἡ παρῶσα Ἀφέσεις χαρίζ) τῷ ῥοπῇ, ἀλλ' ἐχ ὑπὸ τοῦ δυνατῶν καὶ μᾶλλον ἰσχυροτέρων σκτέθει). Φασὶ δὴ, καὶ τὰς ἱερολογίας μὴ μόνον παρὰ τοῖς ἐλευθέροις ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς δούλοις κρατεῖν· καὶ γάμον μὴ ἄλλως ἡγούμεθ τε καὶ τοῦ Χριστιανικῆς κατασκέσεως ἄξιον εἶναι τε καὶ νομίζειν, εἰ μὴ καὶ ἱερολογία τοῦ συναπτομθοῦς συνδεῖ· ἄτοπον γὰρ ἂν εἴη, μιᾶς οὔ πίστ τοῦ Χριστιανικῆς κρατούσης πίστεως, καὶ βαπτίσμ[illegible] ὁμολογουμθοῦ ἑνὸς, δι' ἃ σωθήσομεθα τοῦ Κυρίου, καὶ τὰ αὐτῆς σωτηρίας ἐλπιζομθοῦς πᾶσιν ἡμῖν τοῖς πιστεύσιν, ἰσοστρέφειν ἐνίοις ὑποίοιαν ὡς τοῖς δούλοις ἢ πίστ μόνοις ὃ καλὸν καὶ τὰς μὲ ἐλευθέρους κζ΄ γάμου ἀλλήλοις συνάπτειν, ἢ εἰς σωτηρίαν τοῦ ἀρκεῖν βάπτισμα, μὴ δούλοις ξενωθεῖν τοῦ δεσποτῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τοῦ τῶν ἀρρήτων μυηθέντων μυστηρίων μετέχειν, μὴ καὶ Ἀφ' τούτης ὀπίσω ἀλλοτριωθεῖν· κἀνταῦθεν ὁ τοῦ δούλων οἰκοῦσι τοῦ μέγα καὶ σεβάσμιον τοῦ θείας πίστεως ὄνομα· καὶ ὁ δούλοι μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος ἰουδαῖοι ἄνθρωποι. συγκινδυνεύσει ἢ καὶ οἱ κύριοι τούτων, φόβῳ ὁ μὴ Ἀφαιρεθῶσι ὑπηρεσίας ἀνθρώπων, τοῦ θεοῦ δέξης ὑπεξαιρεῖν ἑαυτὸς ἀνεχόμβοι. ἀλλ' ὅτε τοῦτο λόγον ἔχει δίκαιον, καὶ τῷ ἱερολογίαν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐπὶ τοῦ δούλων κρατεῖν δύλογον, καὶ Χριστιανικῆς ἐπαξίου κοσμήσεσθαι. ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου οἴδεν ἡ τύχη διαπολέμων καὶ δηλαδὴ Ἀφ' ὧν ἡ καθ' ἡμᾶς πολιτεία παρέλαβε, τοιοῦτα καὶ ἐπὶ τούτων χρεὼν κρατεῖν· εἷς ὁ κύριος πάντων, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· καὶ δούλειας καὶ διαπολείας, ὅσοις κζ΄ πίστ,

Ἀφ' ὧν

Διάφορον ὑ γινώσκομεν· ὅτι ϗ παύτης ἐπισης δῆλοι ἐσμὲν τῷ ἐκ δηλέσας λυτρωσαμένῳ ἡμᾶς τῷ ἐξ αὐτοῦ θείῳ ϗ ζωοποιῷ αἵματι. Καὶ ἐπεὶ τοῦτο καλῶς ἔχοντος ϗ λυσιτελὲς ἀβέβαιον, δεῖ τῶν μεγαλίων ἀγωνισμίων σε δηλα τοῦτο ἔχειν ϗ παντελῆ τ ἀγῶνα σκοπεῖν· ὡς ὰν οἱ αὐτοὶ σωζοῖντο ἐπεὶ ἐπὶ τ ἐλευθερίαν δουλωθέντες, ἀπαραγνωρίστως μὴ μαρτυρῶσι κ τ δῆλον τοῖς διαστάσεις μὴ συζωροῦντες, ϗ παύτ ὑ) φανερὰς ἐν παῖς αὐτοῖς ὁμοίας, ὡς οἱ μὲ μὴ ἱερολοχίας ἀλλήλοις συναπτόντες τὰς δῆλας, ἀχὶ ζηφιλῆ χάμαι σωιεῖσθαι ὐ αὐτοῖς, ἀλλ' ἀκοπορεύεσθαι μᾶλλον κρατοῦσιν. οἱ γὰ μὴ συναπτόμενοι, ἀλ' ἱερολοχίας παραλαμβανόμενοι, ἐπὶ πάντες εἰς ἀκαρπίαν σωπέρχον), ϗ εἴπερ ἀφοπαγιλήθη τὸν παρ' οἰκείῳ πιθ· ὑπὸ λὸ τὸν νόμθον, ὥσπερ οἱ ἀλλότριοι ὡς ἐ μόνον ἴδιον μὴ μιαίνεσθαι κοίνωνοι, ἀλλὰ ϗ τ δῆλον ἀποτελεῖσθαι), εἰς ἀλοθρείαν ἁρπαζόμενον. ἰσον γὰ αὐτοῖς κ' νόμος ἦν σωπαῖσιν ἀλλήλας τὰς δῆλας, ϗ τῶν ἐπ αὐτοῖς, φιλοτείμως ἔχειν ἀλῶσθαι, εἰ μὴ τὸν ποιοῦν, ἑαυτοῖς δικαίως πάντας τῶν τ ἀλλοτρίας ἁπαγωγὴν ἐκπλῆσιν. τὸ ὃ παρὸν ἀφάπασμα ἐ μόνον ὠφελᾷ σὲ ταῖς ἀπειραχῶ τ ἐκκλησιῶν ἀφοσιοῦσθαι, ἀλλὰ ϗ ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἐκκησέοις κρατεῖσθαι. ὠφοῖᾷ ὑ ἀφάπασμον ϗ εἰς τὰς τ ἐπαρχιωτικῶν σεμνοτάτας ἀρχὰς· ὡς ὰν εἰδῆσιν ἔχοσιν ἅπαντες τ κριτὰς παρὰ τ βασιλέως κιῶν ἐσεσθαι τύπον. ἐπειδὴ ὑ ϗ χάμαι ἐφάπαξ ἤδη ὠφοῖᾷ ἐπὶ σεσυπόις δικαίῳ ἔχειν τύχῃ, ϗ οἱ χάμαι κ' τῶν ἐως ὑ κῶν κρατοῦσιν παρὰ λόγον σωιθέσαν σεσοῖσθαι, δεῖ ϗ ἐπὶ τάντων τῶν ἱερολοχίαν χθονὸᾷ ἵνα ἀφάπαστος, καὶ ὀψὲ χθονῇ), τὸ σεσάσμιον ἔχωσι τ ἀναπαῦσαι εἰρήμην παρεγκτηρίσεων, ϗ ἐπὶ τῷ πιστῷ χάμᾳ κρατεῖν ὀφειλόντων.

ι'. Περὶ σεσοπιξέων ϗ ἐπίρων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων. Β.

Ἐπεὶ ὑ χρὴ τ σεσοπιξέων ϗ ἐπίρων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ἀπολύθη σεσοπιξέως ὑ ἀειδίμου βασιλέως κυρίᾳ Ἀλεξίου ὑ Κομνηνοῦ ἐπὶ τοσμοῦντος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀφιερώτων, ἀναδεξαμένων τῷ τότε τῶν φροντίδα τ πατριαρχικῶν μαγαζηρίων οἰκειαν τ πατριαρχικὴν μεγαλειότητ)· μὴν ὁλογόημα φέρουσα, τ Δεκεμβρίου μηνὸᾷ τ ἐ ἰνδικτιῶνος, ὀφείλεις εἰδέναι ϗ παντῶν παδὲ κ' ῥητὰ ἀφάλαμεν ἔσεσαν. Τῶν ἐπιτρήσιν ϗ διορθωσιν τ ψυχικῶν σφαλμάτων ἀναμφίδολον ἔχὸν τ κ' τῶν ἡμέρων ἀγώνων πατριάρχῃ ἐπὶ τοῖς ἐλευθερίοις μαγαζηρίοις, ϗ ἐπὶ τοῖς ἐπιδιδοῦσι ϗ ἐπὶ τοῖς ἀφηρημένοις ἢ οἰκονομίαν δεδωκόσι. δίκαιον γὰ κίκτη) εἰσερχεσθαι ϗ ἀναψηλαφᾶν τὰ ψυχικὰ σφάλματα, ϗ εἰς τὰ κοσμικὰ ϗ εἰς τὰ ἑ ὀκμάσια μαγαζήρια, ϗ ἀπολως εἰπεῖν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ὑποδεσιν αὐτὰ πάντα, καὶ τὰ πατριαρχικὰ ὠσι, καὶ τὰ βασιλικὰ ϗ αὐτοδίαποτα, ϗ εἰς μὲ τὰ οἰκεῖα, ἀ οὐκ ἐξεδόντο οἱ σεσοῦν πατριάρχαι εἰς ἐπιδοσιν, δίκαιον γὰ κίκτη) εἰσελθόσθ), εἰπὲ αὐτος δ' ἑαυτᾷ, εἰπὲ μὴ σεσερχθῆς αὐτᾷ ὃν ἀν ὑτ Θ· λάβ τ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιλείξῃ), ϗ μὴ ἀμελείᾳ εἶναι ἄξιον ὃ ἐρώνειν τοῦτο· εἰς ὃ τε ἐλεύθερον ϗ αὐτὸ ἐξέπλ μαγαζηρια ὅπερ τὶς σεσοστέλθῃ, ϗ εἴκαιρ τῷ ἀγωνιστῶ μὲ δεσπότῃ ϗ πατριάρχῃ γινόμθον σφάλμᾳ εἰς μοναχῆσλον, ἢ ϗ ἄλλως λὸ φήμης τινὸᾶ ἢ ϗ νόος ἀκούσῃ, τοτε εἰσελθόσε), ὡς εἰρη), ϗ ἐρώνῃ τῆς τ ψυχικῆς σφάλμᾳσι, καὶ μὴ ὁ εἶπεν βάλῃ) ὑπεισελθεῖν ἀρώνα λοβολέξεως. ὁ γὰ Χρισιανὸς ἀνὴρπ· χρὴ· ἔχῃ, ὅταν τι ἀκούσῃ γινόμθον ἐναντίον, λέγῳ τῶν τῆ κοινῆ πολιμελικῶ πατρὶ ϗ δρχιερεῖ· ἴσως ὑ μὴ βάλεται ὑπεισελθεῖν τ ἀρώνα τῶτον. ϗ τὸ κωλιμπαιρεσθαι λέγ τῶν τοιούτων αἰτίαν τῆ ψυχικῆ σφάλμᾳσι ἀνεπιτρήσι ϗ ἀδιορθώσι, ἐπ τῶν παντὶ ἀτοπον, μηδενὸς ἐκγράφου οἰοδήπ· βασιλικῆ ἢ πατριαρχικῆ, κωλύοσ· εἰς τῶν τοιῶν τε μοναχῆσλα ὀφείλουσι λέγτρεῖας ἀκαιροτίμητα ὑ ταῖς ἐρώναις τ ὀπτελομένων, μηδεμιᾶς ὑπεύθυνοι διδόμθης δαπάνης. τότε γὰ ϗ ἡ διόρθωσις τ ψυχικῶν σφαλμάτων οὐκόλως σωὶ ἦ γίνοσ). Επὶ δὲ γε τοις κατ' ἐπίδοσιν δοθεῖσι μοναχηρίοις, ϗ κατ' ἐφορείαν, ἢ οἰκονομίαν, ἢ παντελῶς ἐλευθερίαν, ἐ μόνον τὰ ἄλλα ψυχικὰ σφάλματα ἐπιζητῆσ, ἀλλὰ ϗ εἰ κατηλύθησαν ἢ κωλύον) μελεκῶς ἢ καθόλα παρὰ τ λαβόντων τοῦτο· ϗ εἴ δίρηϛ πινὰς μειάσεις τῶ αὐτοῖς χιορήμασι, κωλυαγήσῃ τὰς τοῦτα κατέχοντας δοκησέων τοῦτα καθὼς παρέλαβον, ϗ κ' τῶν σύπερίαν ἔ μοναχηρίων. ταῦτα ἐπ' ἐκείνοις τοῖς σὺδῶς ἔχουσι ὥσε τὰ κωλύσειν καθ' ὧν τοῦτο πεμάδων. τὰ δ' γε βελτιωθέντα ϗ ἐπωξηθέντα, κρατὸς ἔχοντα, οὐκ ἐλαττωθήσον), ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἔχουσι. οἱ ὑ κατ' ἐφορείαν κειμελικῶ ϗ ἑτέραν οἰκονομίαν ἐκδεδεγμένοι κατέχοντες, ϗ κωλυμηνάμθοι τοῦτα, εἰ μὴ βάλον) ἀπαιτεῖσθαι τοῦτα εἰς ὁ παράλαβον χθμα, ἵνα ἀφαιρῶν), μὴ ὠφελέμθοι ἀφ' ὧν ἔχουσιν ἐγκλήφων, σεσοῦσμίας διδόμθης αὐτοῖς ἁρμοζέσης· μεταξὺ ὑ τῆ σεσοῦσμίας ὠφελούσης ἐπιτρεῖαζ, εἰ φροντίζοσιν ἐργοις αὐτοῖς ὠφέλ τ εἰς τὸ δέχεσθαι αὐτὸν κωλυτέσεως, ὡς διέκλωσται. τότε γὰ ϗ ἡ σεσοῦσμία φυλαχθήσετ). εἰ ὑ ἀπατησαγὰ ἐπεὶ παρὰ κανόνας δίδονται ϗ λαμβάνονται, φανέσεσι παντελῶς ἀπὸ ϗ νεῦ· ϗ ὁ ἀγελαιόμθ· λαμβάνων ἢ ϗ διδοὺς, εἰ μὲν ἐφ' ἡγεμθμ·, ἵνα ἐκδιώκηται ἀπὸ τ ἡγεμθμίας· εἰ ὑ χαλεπώφελ·, σὺν ἀφοχθήσετ) ἀπὸ τ μοσῆς. αἱ ὑ ἀπὸ τ σεσερχθμῶν εἰς ἀποκαρτὶ γινόμενα ἐκκοσίας ϗ γνώμῃ τ σεσοφιζόντων σεσοσεύξεις, σεσοδεχθήσονται ϗ ἀποχραφήσονται ὲν τῷ βρεδίῳ τ μοσῆς· εἰδήσεσ διδομθης ὠφελ τ σεσοφερομένων ϗ τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ. καὶν οἱ τὰ μοναχῆσλα ἔχοντες ὑπομνήμασι κέκτηνται ὠφελ ϗ λαμβάνειν ἀποταγὰς ϗ σεσοσεύξεις, ϗ ἀποκερδαίνειν ταύτας, (τῶτο γὰ ἀπὸ ϗ νεῦ ὀφειλῆ χολάσῃ, ϗ γίνεσθ καθὼς ἄνωθεν εἴρηται) ἀλλὰ ϗ αἱ σωζομθαι σεσοσεύξεις ὑπὸ ὀφείλουσι σκποιηθῶσι τῇ ἀφορμῇ τ ὑπομνημάτων. ἡ μάρτυς φροντὶς ὲ μόνον τ ψυχῶν τ μοναχῶν, ἀλλὰ ϗ αὐτῶν τ κοσμικῶν, τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ ἐπικειται· ϗ ὅταν θεάσηται πινὰ τ κοσμικῶν διψῶντα τῶν οἰκείων σωτηρίαν, πῶς σὺδέχεται ἵνα κωλύηται ϗ πίστεσι ὲ τῇ μοσῇ ἐπὶ ψυχικῇ σωτηρίᾳ ϗ σεσοφερομθμ·, ἐξὸ γὰ ἀκώλυτον ὁ ἀγιώτ)· πατριάρχης το πίστεσι ἡσῷ οἱ χαλεπώφελοι, καὶν ὑπομνήμασι ἔχωσι τῶν εἰ κελοῦ ὁ ἀγιώτατός μὲ δεσπότης λαμβάνειν χρείαν ἀδελφάτ τινὰ κοσμικὸν ὄντα ἢ ϗ μοναχὸν ἀπὸ ἑτέρ μοναχηρίᾳ ἀφιέρωτ· αὐτῷ, ἵνα μὴ δίδοσι κοσμικῷ ἢ μοναχῷ ἐξωμνύτων, ὡς ἂν μὴ ἐπιβαρώνηται ἡ μοσὴ ἀπὸ ϗ ἀδελφάτ. εἰ γὰ ἐπιβαρύσ), λείψῃ πάντως ϗ τὸ ἐσωμνύτων, ϗ γίνετ ἀνὴ μισθὸᾶ κελμ. εἰ δ' ἴσως σεσοτρέτοι τις τ λαϊκῶν ἀδώσαι· ὑπὸ πάντη ϗ πίνης τοῦ ἀγιωτάτου μὲ δεσπότου, ἢ ϗ ἀπὸ τ δρχιερέων τ ἀποδεσύντων τὰς ψήφους αὐτοῦ ϗ δεομθων, ϗ ζελήσῃ τυπᾶν, αὐτὸν λαμβάνειν χρείαν ἀπὸ πᾶ· τ δύπορωτέρων μοναχηρίων, ποιησῇ τῶν καλῶς, μὴ ὑπὲρ τὴν δυνάμιν τ μοσῆς ϗ δοὺς τ ποτορίων ὄντ·. σεσπιμάτρεσι γὰ ὀφείλεσιν εἶναι οἱ ἐσεμβίτοι τ ἄλλων ἁπάντων εἰς τὸ λαμβάνειν τὰς χρείας αὐτῶν.

ια'. Περὶ δικασηρίου τ κληρικῶν, ϗ ὠδὲ δικάζε δ' ἀντιγραφῶ κωλυθέντ· τῷ ἐπ' αὐτοῦ κωλυτιμφθέσαν δίκλω γυμνάζῃν. Β.

Εἰ ὑ μεσομὰς σὺ τοῖς ἀμφιαχθμοις ἐσὶ, ϗ ὁ μὲ τ κοσμικῆς φώνε) κωλυσέσεως, ὁ ϗ τῷ θείῳ κλήρῳ ἐγκαιτέλεκ), ὁ σύαρων πλωικῶτα τῷ φόρῳ ϗ ἐναγομθμ·ς ἐξ ἅπαντ· ὑποκείσετω, ϗ ἔκησ· εἰς τὸ σεσοφορὸν δικασήριον ἁπλόσε). εἰ μήπω πολλάκις τὶς τ ἁπάντων τὸ βασιλικὸν δικασήριον ἐπιζητοίη, τότε γὰ ἀολαζόντων ἁπάντων ἡ βασιλικὴ μεγαλειότης ἀμαιτήσῃ τῇ δίκῃ, ϗ πιμεῖ τὸ ἀμφίδολον. ϗ ὃ τοιῶτ· χρυσόβουλλα ἢ σζεσποπή, ἢ διορίζομθη σεσοδέχεσθ πάντας τὰς ἐλκομθμὰς εἰς οἰονδηποτοῦν δικασήριον, ϗ ζητοῦσε ϗ βασιλικὸ βήμᾳ· τῷ ἀκροάσιν, ἐφ' ὁλοσον ὑπὸ μεζοκυιεζεως σεσοσέξεως ϗ αὐτὸ βασιλέως κυρίᾳ Ἀλεξίου ϗ Κομνηνοῦ, ὑπολυθείσης κ' μοῦσα Μαΐου ἐπινεμήσεως γ', ϗ διορίζομθης μ' τὸ σεσοίμιον τοῦτο ῥητῶς. Διορίζε) ὃν dem quidem attinet dominii, & ſervitutis differentiam non cognovimus. Omnes enim ſumus ex æquo ſervi ejus, qui nos ſuo divino & vivifico ſanguine redemit. Et quoniam hæc ſic recte & utiliter conſtituta ſunt: oportet magnam tuam ſanctitatem hæc omnia in omnibus eccleſiis manifeſta reddere: ut qui eis præſunt, ea quæ ad libertatem pertinent, ſic examinantes, contrarias teſtium productiones adverſus ſervos dominis non permittant, & omnibus in ſuis provinciis manifeſtum efficiant, eos qui non cum ſacra benedictione ſervos invicem conjungunt, non Deo gratum inter eos matrimonium conſtituere, ſed fornicatorium coitum & ſtuprum confirmare. Quos enim non conjungit Deus per ſacram benedictionem aſſumptus, hi omnes ad peccatum conveniunt: & ſicubi hoc ab aliquo, quicunque is ſit factum renunciatum fuerit, ſciant domini ſe non ſolum iræ divinæ fore obnoxios, ſed à ſervis quoque abalienatum iri, eis abductis in libertatem. Cum eis enim liceat ſervos ſuos jure invicem conjungere, & integrum in eos habere dominium, niſi hoc fecerint, jure omnino ab eorum dominio excident: præſens autem conſtitutio non ſolum debet in eccleſiis, quæ ubique ſunt, promulgari, ſed in omni etiam civili foro deponi, tradi autem etiam iis qui in provinciis magiſtratus gerunt. Quoniam autem in perſonis ſervilem fortunam habentibus nuptiæ prius factæ ſunt, & nuptiæ convenienter iniquæ quæ hucuſque invaluit conſuetudini proceſſerunt: oportet in iis quoque ſacram benedictionem fieri, ut per eam, etiamſi tarde fiat, id quod eſt colendum, ac venerandum, habeant ſuperioribus obſervationibus etiam in hoc conjugio obtinentibus.

10. *De oblationibus, & aliis eccleſiaſticis juribus.*

Quia autem de oblationibus & aliis eccleſiaſticis juribus emiſſa eſt conſtitutio illius inclyti Imp. D. Alexii Comneni ad ſuggeſtionem quorundam diaconorum, qui curam patriarchalium monaſteriorum ſuſceperunt à patriarchali magnificentia, quæ ſubſcriptionem habebat, Decembrem menſem quintæ indictionis: ſcito eam hæc ad verbum continere. Obſervationem & correctionem animæ lapſuum conſtat habere ſanctiſſimum jus temporis patriarcham, tam in liberis monaſteriis, quam in traditis & donatis, & iis quæ ad adminiſtrationem, vel diſpenſationem data ſunt. Jus enim habet ſubeundi & contrectandi delicta animæ & ſecularia & publica monaſteria, &, ut ſemel dicam, omnia quæ ſunt ſub ejus regione, ſive ſint patriarchalia, ſive Imp. & qui ſunt ſui juris. Et in propria quidem quæ ſuperiores Patriarchæ ad incrementum non elocabant, abſque impedimento, quando volet ingredietur, ſive ipſe perſe, ſive ejus ſuaſione, quem ipſe in Eccleſiaſticis elegerit: & ea perſcrutari dignum eſſe ſtatuerit. Libera autem & ſui juris monaſteria, quando ad ſanctiſſimum dominum meum, & patriarcham delictum in monaſterio factum pervenerit, ſive alioqui ex fama aliquorum vel etiam unum audiverit tunc, ut dictum eſt, ingredietur, & perſcrutabitur delicta animæ, etiamſi is, qui dixit, nolit ſubire probandi periculum. Homo enim Chriſtianus, quando aliquid factum audiverit, debet hoc dicere communi patri & antiſtiti, fortaſſe enim non vult hoc ſubire periculum, & propter hujuſmodi cauſam delicta animæ inobſervata & incorrecta relinquere, eſt hoc valde abſurdum, nullo quocunque ſcripto Imper. vel patriarchali hoc prohibente. Sed monaſteria quidem debent non innovata conſervari in perſcrutationibus eorum, qui mirtuntur, nullo inde ſumptu dato. Tunc enim animæ delictorum correctio facile, ſi Deus volet, fiet. In monaſteriis autem non ſolum alia animæ delicta inquiret, ſed etiam an diſſoluta ſint, vel diſſolvantur in parte, vel in univerſum, ab iis qui ea accepere, & ſi inveniet in iis aliquas fieri diminutiones, coget eos, qui ea detinent, reſtituere, quemadmodum accepere, & ſecundum monaſterii facultates. Sed in illis quidem qui propter inopiam non ſufficiunt ad ſtatum, in quo ea accepere, quæ ſunt quidem effecta meliora & aucta, cum recte ſe habeant, non minuentur, ſed manebunt ut ſe habent. Qui autem ea detinent quæ ſunt illis tradita, ut regimen & adminiſtrationem ad tempus ſuſcipiant, & eis damnum afferunt, ſi nolint in eum quem acceperunt ſtatum ea reſtituere, eis auferantur, nec ab iis quæ habent ſcriptis juventur, eis dato convenienti die præfinito. Interea autem dum penderet terminus, debent obſervari an ipſis eorum de in integrum reſtitutione operibus vacent, ut oſtenſum eſt. Tum enim etiam terminus ſervabitur. Renunciationes autem, quoniam præter canones dantur & accipiuntur, omnino ceſſabunt: & qui accipere, vel dare inventus fuerit, ſi eſt quidem monaſterii præfectus, ex præfectura appellatur: ſin autem beneficiarius, è monaſterio expelletur. Quæ autem ab iis, qui ad tonſuram veniunt, fiunt offerentium ſpontanea voluntate oblationes, ſuſcipientur, & deſcribentur in breviario monaſterii, de iis quæ offerentur etiam ſanctiſſimo patriarchæ cognitione data: etiamſi ii qui habent monaſteria, documenta habeant de accipiendis renuntiationibus, & oblationibus & in lucrifaciendis, hoc enim ceſſare nunc debet, & fieri quemadmodum dictum eſt ſuperius. Sed etiam ſervatæ oblationes non debent alienari prætextu documentorum. Porro autem non ſolum cura animarum monachorum, ſed etiam ipſorum ſæcularium, incumbit ſanctiſſimo patriachæ: & quando viderit aliquem ſæcularium ſitientem propriam ſalutem, quomodo contingat inhiberi patriarcham, quominus in monaſterio eum collocet ad ſalutem animæ ejus qui accedit? citra ullum enim impedimentum ſanctiſſimo patriarchæ licebit collocare, quam chariſticarii, licet documenta habeant. Præterquam, ſi jubet ſanctiſſimus meus dominus fraternitatis uſum accipere ſæcularem aliquem vel etiam monachum ex alio monaſterio ab eo differente, ne det ſæculari vel externo monacho monachatum, & gravetur monaſterium adelphato. ſi enim gravetur, omnino decrit monachis qui ſunt intus & pro mercede fiet judicium. Si autem accidit laicorum quiſpiam, qui eſt omnino inops & pauper, ad ſanctiſſimum meum dominum, vel ex antiſtitibus qui ſuos thronos perdiderunt, & ſunt inopes, & voluerit ſtatuere ut is victum capiat è ditiori aliquo monaſterio, hoc recte faciet, non ſupra facultates numeri eorum qui ſunt ordinati. monachi enim, qui ſunt intus, debent præferri cæteris omnibus ad ea quæ ſunt ſibi neceſſaria capienda.

11. *De foro clericorum, & de judice per reſcriptum prohibito cauſam ad ſe tranſmiſſam diſceptare.*

Si vero partitio inter adverſarios fuerit, & alterum mundani ſtatus eſſe appareat, alter in ſacrum clerum allectus ſit: actor foro rei per omnia ſubjacebit, & uterque ad competens judicium abibit: niſi ſi quando tribunal imperatorium aliquis requiret. Tunc enim omnibus ceſſantibus Imperatoria majeſtas litem dijudicabit, & decidet controverſiam. Verum hujus aureæ bullæ ſegmentum, quod ſtatuit, ut quicunque ad qualecunque tribunal trahuntur, ſi imperatorii tribunalis auditorium requirant, admittantur: irritum factum eſt ex poſteriore juſſione ejuſdem Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ vulgata eſt menſe Majo, indict. 3. & ſtatuit poſt proœmium in hæc verba. *Præſcribit* igitur omnibus

vobis, qui judiciis præestis, Imperatoria mea majestas, ne unquam posthac ulli obtemperetis rescripto, quod judicum quempiam judicium ad ipsum transmissum exercere prohibeat, tametsi cinnabari sublignatum sit, tametsi cereæ bullæ sigillum habeat, sed siquidem post libelli oblationem intra viginti cognitionis dies, qui in judicium pertractus est, dimissionem Imperatoriæ nostræ majestatis impetret, quæ alterum judicem illi cui prius causa transmissa est, adjungat: in unum conveniant constituti judices, & legitimam decisionem controversiis imponant. Si vero viginti dierum tempus decurrerit, ne alter judex admittatur (quoniam hoc etiam legi videtur) neque vero prætextu, quod fortasse postmodum statui possit ut causa ad Imperatoriæ majestatis tribunal introducatur, nullo modo, quominus judicium ferat, impediatur, sed transmissam sibi controversiam ad legis præscripta exacte decidat: ut tamen litigator, si se injuria affectum putet, à provocatorio judicio neutiquam excludatur. Atque hoc omnes vos judices cognoscentes nitimini commissas vobis lites servare, & legitimum illis finem imponere. Non vult enim Imperatoria mea majestas, ut posteaquam ex jussione ipsius ad judicem quempiam controversia transmissa fuerit, per cujusmodicunque posterius scriptum, quod controversiam, ad Imperatoriam meam majestatem introduci demandet, cognitio impediatur: sed ut illa apud eundem judicem, aut (ut superius dictum est) judices, intra viginti cognitionis dies cum ipso datos, usque ad finem, ita ut subtrahi non possit, procedat: ac post judicium finitum ei qui fortasse injuria se affectum putabit, facultas sit ut per provocationem aliud tribunal imploret, aut potentiæ nostræ audientiam requirat.

MANUELIS COMNENI.

1. *De executoribus testamentorum.*

Mense autem Martio, indict. 14. facta est Novella sancti nostri Imperatoris domini Manuelis Comneni, quæ partim hæc statuit: *cum* his hoc etiam iis quæ ante scripta sunt, sanciendo conjungimus. Multi homines in extremis suis dispositionibus procuratores sive executores eorum quæ præscripserunt, relinquunt, iisque Christo, dulci isto ac mundo salutari nomine, herede scripto, rerum suarum dispensationem atque administrationem injungunt. Hoc autem videntur facere, cum pauperibus substantias suas dividi præcipiunt. Quum enim mendicans accipit, adstat Christus, ac una cum illo manum porrigit. Quatenus namque, inquit, uni ex minimis hisce fratribus fecistis, mihi fecistis. Jubemus igitur, ut quando hujusmodi procuratoriæ dispensationes, & in pias causas distributiones, quæ ad animæ rectum ductum ac pupillorum, senum atque pauperum educationem & exhibitionem tendunt, proponuntur, in his judiciorum protelationes, atque qui hinc existunt inanes temporum decursus, locum non habeant. Contingit enim hinc ut defunctorum animæ damnum subeant, & communis omnium boni utilitatisque causa latæ leges commutentur in contrarium. Tum neque justum esse Imperatoria mea majestas judicat, ut qui ordo in reliquis judiciis obtinet, etiam in istiusmodi usurpetur: sed ut talium specierum ambiguitates confestim solvantur: neque libellus detur, & cognitio in tres aut summum 4. dies differatur, nulla judiciaria dilatione introducenda, quid cuique jure competat, disquiratur: citra omnem dilationem utraque pars accersatur: atque ut quid juris se habere putet, proponat, exigatur: tumque demum per breve tempus, in mensem forte unum aut etiam alterum extendendum, res in controversiam deducta, prout judici visum fuerit, convenienter dirimatur: in sua sede ac soliditate firmiter maneant leges, quæ non mox à defuncti morte, sed post aliquot dierum decursum successores ipsius in judicium trahi statuunt: quemadmodum quæ huc pertinent, fusius in Basilicis tractata sunt. Si vero procurator ad dilationem vergere videatur, eaque evertere dolo deprehendatur, nec quemadmodum testator præcepit, procrastinationes nectendo faciat: à rerum defuncti procuratione ac dispensatione removeatur: eaque quibus Imperator statuerit injungatur: aut si is forte peregre sit, præfectus urbis una cum sanctissimo ecclesiæ œconomo res illas procuret ac dispenset: qui de his quæ in hujusmodi speciebus administrarunt Imperatori, aut (si fortassis hic peregre erit) sanctissimo patriarchæ rationem reddere debebunt. Non tamen prout Imperator jusserit, defuncti voluntas adimplebitur.

2. *De feriis.*

Cæterum, si quonam die judicia cessent, exacte discere velis, lege adorandam illam divinitus coronati optimi ac sancti nostri Imperatoris, domini Manuelis Comneni Novellam, mense Martio, indict. 14. anno ab orbe condito 6674. emissam, atque hæc post proœmium complectentem. Sancimus igitur, ut illi dies feriati sint, quos in præsenti constitutione nominatim enumerabimus. Quorum alii omnino toti feriati sint, ut nullo modo ulla ipsorum parte constitui judicium possit, extra quam si forte Imperator dispensationis modo, aut propter necessitatem (ut multa sæpenumero rerum vicissitudo noviter introducit) in illis etiam judicium constituere velit. Alii vero ex parte à judiciis cessent, à mane videlicet usque ad ipsum divini ministerii tempus: ut judicibus, precationibus, atque glorificando Deo vacare liceat, ac deinde post divinum sactificium justitiæ operam navent, secundumque legum vim injuriam passis auxilium ferant. Verumenimvero quibus ita post divinum ministerium judicare permissum est, in conficiendis à se instrumentis, temporis quo illa confecta sunt, mentionem facient. Ac primum quidem de omnino [1] feriatis est agendum. Natalis itaque dies purissimæ dominæ ac Dei genitricis qui est 8. *Septembru* [2], feriatus est. Item 14. qui propter exaltationem vivificæ crucis honoratur. Item vigesimus sextus, propter Apostoli & Euangelistæ Joannis Theologi transmutationem. Item 6. *Octobru*: quod tum memoria sancti Thomæ Apostoli celebretur. Item 9. in honorem Jacobi Alphæi Apostoli. Item 10. in honorem Lucæ Apostoli & Euangelistæ. Item 13. *Novembru*, quod tum memoria patris Chrysostomi celebretur. Item 14. quod tum Philippus Apostolus festiviter honoretur. Item 16. quod tum Matthæus Euangelista & Apostolus honoretur. Item 21. quod tum Dei genitricis in templum introitus celebretur. Item trigesimus, quod tum Andreas Apostolus festiviter honoretur. Item nonus *Decembru*: quippe quia tunc genitricis Dei nostri conceptio celebretur. Item vigesimus, usque ad ipsum sextum *Januarii*, utpote quod diebus iis natalitia & baptismus domini & Dei & Servatoris nostri Jesu Christi celebretur. Item ejusdem Januarii duodevigesimus, divinorum patrum & doctorum Athanasii & Cyrilli gratia. Item ejusdem mensis vigesimus quintus, propter memoriam magni patris Gregorii Theologi. Item 2. *Februarii*, quod tum Servatori obviam itum sit. Item 3. celebrandæ memoriæ Simeonis Dei susceptoris causa. Item vigesimus quintus *Martii*, boni nuntii ergo ad Dei genitricem delati. Item dies Paschales ab ipsa Lazari resurrectione, usque ad ipsum post sacrum Pascha octavum. Item 15. *Aprilu*, in honorem Apostoli & Euangelistæ Marci. Item trigesimus, in honorem fratris theologi & Euangelistæ, Jacobi Apostoli. Item 8. *Maii*, ob memoriam

1 Feriati omnino dies.

2 Annum à Septembri inchoari hic observa.

ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

α'. Περὶ διοικητῶν τ̃ ἀληθκῶν. Β.

Καλῶ ἡ τ̃ Μάρτιον μῆνα τ̃ ἰσ΄ ἐπιπεμήσεως γήρυτε νεαρὰ τ̃ ἀγίε ἡμῶν αὐτοκράτορ̃ κυρίε Μανυὴλ τ̃ Κομνηνοῦ, ἐν μέρ τοῦτα διεξιόσε, Σεωτάτοις καὶ τάτο θεσπίζοντες τοῖς ὑφ̃ ἡμᾶς ἀνθρώποις ἐν τοῖς ἐπιτελυτίοις αὐτῶν διαπεμαγμασιν ἐπιτρόπους, ἤγουν διοικητὰς τ̃ παρ̃ αὐτῶν διορισθέντων, καὶ διαπιστῶσι, καὶ τάτοις ἀναπθέσι τὴν τ̃ πραγμάτων αὐτῶν οἰκονομίαν τε καὶ διοίκησιν, τ̃ χρεῶν κληρονόμων ῥαφόντες, τὸ γλυκὺ τάτο καὶ κοσμιώτατον ὄνομα. τάτο ἡ δοκῶσι ποιεῖν δι' αὐτοῖς πένησι τὰς ὑπαρχούσας αὐτῶν καὶ διαμεριζόμενα ὑπὸ τ̃ κληρονόμων. ἐπ' ἀληθ̃ γὰρ λαμβάνοντ̃ ἴσως ὁ Χρεῶν συγκλιλιόνων τάτων τὸν χάρτ. ἐφ' ὅσον γ̃ (φησὶν) ἐνὶ τάτων τ̃ ἐλαχίστων ἀδελφῶν, ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε. παρακελεύομαι δὲ ὑμῖν, ὅταν ἐπίτροπικὴ τοιαύτην διοικήσεις ὑπόσκειν, καὶ εἰς ὑπερβολὴ αἰπας ἀφορμὴ καὶ ὑπὸς ψυχικὴς οἰκονομίας, καὶ ὀρφανῶν ἀφηλίκων τὰ τὰ πένητων ἀναγωγὰς καὶ ἀφ̃τροφὰς τίνων, μὴ χάρτ. ἔχῃ ἐν ταύτοις τὰς τ̃ δικαστῶν ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐντεῦθεν χρεοστοκοῦσας. συμῶσαὶ γὰρ ἐντεῦθεν τὰς τ̃ τελωτῶν ζημιόσθαι ψυχὰς, καὶ τὰς ἐπ' ἀγαθῷ καὶ κοινῇ λυσιτελεῖς τ̃ πάντ̃ πεθένας νόμους εἰς τἀναντίον ἀλλοιοῦσθαι. ὁ γὰρ δικαιοκρὴς ἡ βασιλεὺς μὲ τὸν ἐπὶ τοῖς λοιποῖς δικασηρίοις κρατῶσαν ἀκλόνητον καὶ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις πολιτεύεσθαι, ἀλλὰ τὰς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ἀμφιβολίας ἀπιτιθὲν λύεσθαι, μὴ λαῖλαπα διδομένην, εἰς ἡσυχὰς ἡ τριημέρα, ἢ ἐ ἐπὶ τετάρτ παρεκτεινομένης. μὴ τι ὑπ' ἀμφ δικαστικὴς ὑπερθέσεως ἐπιτεσσομένης, ἢ τ̃ πρόσθεν ἐκόντ̃ δικαίων χρύσε) κομιζέσθαι· καὶ μεζάκληθῆσε) καὶ ἄμφω τὰ μέρη, δίχα τινὸς ὑπερημερίας, καὶ ἀπαιτηθῆσε) ἑκάτερα τὰ μέρη τὰ δοκῶντα συντίνειν αὐτοῖς, προσκαλεῖσθαι. καὶ ἵνα δὲ ὁλίγα καιρῷ, μιμιαίᾳ τυχὸν, ἢ καὶ εἰς δεύτερον παρεκλινομένην, κ' τὸ δίκαιον τ̃ δικασῆ προσήκοντα δέξοιτο λύσιν τὸ ἀνακύψαν ἀμφίβολον· κυρωθέντ̃ δηλονότι τ̃ νόμων ἐπὶ τ̃ οἰκείας ἕδρας καὶ παλαιότητ̃, ὅσοι μὴ κ' τ̃ τελυτήσασι) χάνατον δίδυς τὰς ὀφειλὰς ἀφδόχας εἰς δικασήριον ἕλκειν διορίζοι). ἀλλὰ μὴ παραφθαρμένοι ἡμερῶν τινῶν, καθὼς τε καὶ τάτων πλατύτερον τοῖς βασιλικοῖς δηλωθῆ). εἰ δὲ μ ἐπίσταπ̃ εἰς ὑπέρθεσιν φανεῖη χωρῶν, καὶ τοιαύτα σκαιωρῶν φανησεῖη, καὶ ὡς ὑπερβολάσμους χωρήσ, μὴ ποιῶν καθὼς ὁ ἀφθέλμ̃ διεπάξατο, τ̃ ἐπιτρόπ καὶ οἰκονομίας τ̃ τελυτήσαντ̃ πραγμάτων μετεκινηθήσε). ἀναπῆσε) ἡ αὐτὴ οἷς ἂν ὁ βασιλεὺς διορίσῃ). ἢ τάτε ὅσως λοιδημιῶν̃, ὁ τ̃ πάλεως ἔπαρχ̃, ἄμα τ̃ τ̃ ἀγχωτάτης ἐκκλησίας οἰκονόμω, τὼ τάτε ποιήσαν) οἰκονομίαν τε καὶ διοίκησιν. ὀφείλοντες εἰδέναι διδόναι τ̃ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν οἰκονομεμένων τ̃ βασιλεῖ, καὶ τ̃ κ' τὼ ἡμέραν ἀκριβεστάτ̃ πατριάρχ̃ εἰ τύχῃ τ̃ βασιλέα λοιδήμιον εἶναι, καὶ μὴ κ' τ̃ τελυτήσαντ̃ πληροφορίαν θελήμασι.

β'. Περὶ ἀπραξίκτων ἡμερῶν. Β.

Εἰ θέλεις ἡ μαθεῖν ἀκριβῶς κ' ποίαν ἡμέραν ἀπραγμόνησε τὰ δικασήρια, καὶ ἀνάγνωθι τὼ κ' τ̃ Μάρτιον μῆνα τ̃ ἰσ΄ ἐπιπεμήσεως τ̃ ς' χ' σ΄ ἔτ̃ς ἀποληθεῖσαν προσκυνητὼ νεαρὰν τ̃ θεοτόκ̃ κρατίσε καὶ ἀγίε ἡμῶν αὐτοκράτορ̃, κυρίε Μανυὴλ τ̃ Κομνηνοῦ, κ' ταύτε εὑ τὸ προσῆμιον ἀφλαμβάνοσαν. Θεσπίζομεν ἂν οἷς εἶναι τ̃ ἡμερῶν ἀπρᾶκτις, ἃς ὧν τῇ παρόσῃ ἀφαιρέσ ἡτεῖς ἀπαριθμησώμεθα· καὶ τίνας μὲ αὐτῶν τὸ πᾶν ἀπρᾶκτον ἔχειν, ὡς μηδαμῶς δ' ὅλα τ̃ αὐτῶν ἀφαιρήσεσθ̃ συνίσασι δικασήριον, εἰ μὴ βασιλεὺς ἴσως οἰκονομίας τρόπ, ἢ ἀνάγκ (ὁποῖα πολλάκις τὸ πρόσπιπτε τ̃ περιγραμμάτων νεαρῶν)) θελήσῃ καθόσον κ' αὐτοῖς δικασήριον τίνας ἡ ἀπὸ μέρης ἄρχειν τ̃ δικασηρίων σχολῶν· ὡς εἶσι, ἕωθεν μέχρι κ' εἰς αὐτὸν τ̃ τ̃ θείας λειτυργίας καιρόν. ἵνα τοῖς δικασταῖς ἐξέιη πρόσαυέχειν διχῇ, κ' τῇ πρὸ τὸ θεῖον δεξολογίαν· κ' μὴ τῶν θείων ἱερουργίαν ἐπιμελεῖσθαι κ' τ̃ δικαιοσύνης, κ' τοῖς ἀδίκως πεπονθόσιν ἐπαρήγειν· κ' τῶν τ̃ νόμων ἰσχύν· οἱ μόνοι ὅτου μὴ τῶν θείων λειτυργίαν ἐπιτρεψαμένοις δικαίζειν, ἐν τοῖς γινομένοις περ' αὐτῶν σημειώμασι μεμνήσονται κ' καιρὸν ὃν τὰ σημειώματα πράξιν). Καὶ δὴ πρῶτον πρὸ τ̃ πλείως ἀπρᾶκτων ἀφλητέον. Η τοίνυν καθ' ἑκάστ̃ μῆνὸς κ' τ̃ Σεπτεμβρίε μόνος κ' μέρα τ̃ πανευφρόντ̃ δεσποίνης κ' θεομήτορ̃, ἀπρακτ̃ ἐστὶν. ὡσαύτως κ' ἡ ἱσ΄, τ̃ ὑψωσ̃ τεπιμνήμ̃ τ̃ ζωοφόρ̃ σταυρὸ, κ' ἡ κς΄. ἀφ' ἑκάστ̃ τ̃ ἁγίων κ' δυάγγελιστ̃ Ἰωάννε τ̃ θεολόγ̃ μετάσταση. Η ς' τ̃ Οκτωβρίε, ἀφ' ὁ τὸν μνήμονα σὺν αὐτῇ τελειοῖ τ̃ ἁγίε ἀπόστολ Θωμᾶ. Η θ΄, ἀφ' ὁ τ̃ Αφαὶε ἰακώβου τ̃ ἀπόστολ· κ' ἡ ι΄, ἀφ' ὁ ἀπόστολον κ' δυαγγελιστὴ Λυκᾶ. Η ιγ' τ̃ Νοεμβρίε μόνος, ὅτι σὺν αὐτῇ ἡ μνήμη τ̃ Χρυσοστόμ τελεῖται. Η ιδ΄, ὅτι σὺν αὐτῇ ὁ ἀπόστολ̃ Φίλιππ̃ ἑορτάζεται. Η ις΄, ὅτι ὁ δυαγγελιστὴς κ' ἀπόστολ̃ Ματθαῖ πρῶτος. Η καί, ὅτι τὰ εἰς τ̃ ναὸν εἰσόδια τ̃ θεομήτορ̃ σὺν τοῖς πανηγυρίζεται· καὶ ἡ λ΄, ὅτι ὁ ἀπόστολ̃ Ανδρέας σὺν αὐτῇ ἑορτάζεται. Η θ΄ τ̃ Δεκεμβρίε, ὡς τ̃ συλλήψεως σὺν αὐτῇ πανυμνίνης τ̃ ὑπερφυίας μητρὸς τ̃ θεοῦ ἡμῶν. Η κ΄, μάζει κ' αὐτῇς π' τ̃ Ιανουαρίε, ὡς σὺν αὐτοῖς ἑορτασομένων τ̃ θρεπτηρίων κ' τ̃ βαπτίσματ̃ τ̃ κυρίε κ' θεοῦ κ' σωτῆρ̃ ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ. Η ιή τ̃ αὐτῇ Ιανουαρίε, διὰ τὰς θείας πατέρας κ' διδασκάλους, Αθανάσιον κ' Κύριλλον. Η κά τ̃ αὐτῇ μηνὸς, διὰ τὴν μνήμην τ̃ μεγάλε πατρὸς Γρηγορίε τ̃ θεολόγ̃. Η β' τ̃ Φεβρουαρίε, διὰ τὴν τ̃ σωτῆρ̃ ὑπαντὴν· κ' ἡ γ΄, διὰ τὴν τ̃ μνήμης τ̃ θεοδόχ̃ Συμεὼν τελετὴν. Η κέ τ̃ Μαρτίε, διὰ τ̃ τ̃ θεομήτορ̃ εὐαγγελισμόν. εἰ παλαιοὶ τ̃ ἡμερῶν ἀπ' αὐτῆς τ̃ τ̃ Λαζάρε ἐγέρσεως, μέχρι κ' ἡ ἐς αὐτὸν τὴν μ΄ τὸ ἅγιον πάσχα ὀγδόην. Η κέ τ̃ Απριλίε, διὰ τ̃ ἀπόστολον καὶ δυαγγελιστὴν Μάρκον. καὶ ἡ λ΄, διὰ τ̃ ἀπόστολον Ἰακώβου τ̃ τ̃ θεολόγ̃ καὶ δυαγγελιστ̃ ἀδελφόν. Η κέ τ̃ Μαΐε,

ἀφ'

ἀφ' τῶν μνημῶν τ διακρίλιος ἰωαννου τ ϑεολόγου. Η ι', ἀφ' τῶν τ ἁγίων ἀποστόλων Σίμωνος τ Ζηλωτῦ. Η ια', ἀφ' τῶν μνημῶν τ ἁγίων κ ισαποστόλων μεγάλων βασιλέων, Κωνσταντίνου κ Ἑλένης. κ ἡ κϛ' ἀφ' τῶν τ ἁγίων ἀποστόλων Ἀλφαίου τ Ἰακώβου. Η ιβ' τ Ἰουδα, ἀφ' τ ἁγίων ἀποστόλων Βαρθολομαίου. Η ιϑ', ἀφ' τ ἁγίων ἀποστόλων Ἰούδα, τ κ Θαδδαίου, κ Λεβαίου κ Ἰακώβου. Η κϑ', ἀφ' τῆ τ ϑεοφάνια χριστοῦ. Η κϑ', ἀφ' τῶν ἁγίων τῶν τοῖς κορυφαίοις τ ἀποστόλων Πέτρᾳ κ Παύλῳ πανσεμνων. ἡ ἁ λ', ἀφ' τῶν ἁγίων τοῖς ϑεόλογ. Η λα' τ Ἰακώβ, ἀφ' τῶν τ ἁγίας Ἄννης τ μητρὸς τ ϑεομήτορος κοιμησιν. Η ϛ' τ Αὐγούστ, ἀφ' τῶν τ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ μεταμορφωσιν. Η ϑ', ἀφ' τῶν μνημῶν τ ἁγίου ἀποστόλου Ματθίου. ἡ ιϛ', ἀφ' τῶν ὑπερενδόξου τ ἁγίας ϑεοτόκου μεσῴσεως. κ ἡ κ', διὰ τῶν μνημῶν τ ἁγίων ἀποστόλων Θαδδαίου. Η κϑ', διὰ τῶν τ ἀποστόλ Βαρθολομαίου. κ ἡ κϑ', διὰ τῶν τ πιων ϖροφήτων ἀποστόλων τῶν τέλειον ἀσπασκῶν σωιξεπαθησεν) κ αἱ μισύπτης τ ϖεσπερασμένων ψυχῶν κ τ πιστικοῦς, κ ἡ τ σωτῆρος ἀναλήψις, κ αἱ πάσης τ ϲὺ τοῦ σώματος ἡμῶν κυελούνμοι· ὡς ϲὺ αὐτοῖς ἀποκλειόζ πᾶσιν παρδὸν εἰς τὸ διαφεύγειν, κ μηδὲν π μηδένα τ δικαίων λαχόντων δικασικὸν ἀφορμῆσαι. Λίαν μὲν τὸ δικαιότερον ἀπὸ μέρους χολάσασϑαι, κ μὴ καθ' ὁλοκλήρου (ὡς ϖροθεμεθα μεν) ἀκριβεῖσϑαι, οἶον ἂν αὐτῶν. Η ϛ' τ Σεπτεμβρίου μηνός, ὅπ ϲὺ αὐτῇ τὸ ϲὺ Χόνας τ ὑψιστου μεγάλου κορυφαίου Μιχαὴλ ϑαύμα ϖεποιηκεν. ἡ κϛ' τ Ὀκτωβρίου, ὅπ τῶν μνημῶν τ ἀδελφοθέου Ἰακώβου πολλῶν. Η κϛ', ὅπ τ μέγαν μάρτυρα κ μυροβλύτην Δημητρίου ἑορτάζομεν. Η α τ Νοεμβρίου, διὰ τὸ τοὺς ϑαυματουργοὺς ἀναργύρους, Κοσμᾶν κ Δαμιανὸν, ἑορτάζ). Η β', διὰ τὸ τῶν σωιαξιν τ ἀσωμάτων πολεῶν. κ ἡ κη', διὰ τὸ τ ὁσιομάρτυρα Στέφανον τ νεον ϖαυτυρεύζοντ. Η δ' τ Δεκεμβρίου, διὰ τῶν κεκοιμημένων τ ἁγίων μαρτύρων τ Χριστῦ ϖασῶν ἀφορμῶν. κ ἡ ϛ', διὰ τ ϲὺ ϑαύμασι ϖεδύνμον κ μυροβλύτην Νικόλαον. Η ι' τ Ἰανουαρίου διὰ τ τ Νύσσης ἱεῖον Γρηγόριον. ἡ ιϛ', διὰ τῶν ϖροκειμένων τ ἁγίων κ κορυφαίου τ ἀποστόλων Πέτρου κ Παύλου. Η ιϑ', διὰ τῶν ἀνακομιδῶν τ ἁγίων τεσσαρῶν τ ϑεολόγου Γρηγορίου. κ ἡ κζ', διὰ τῶν ἀνακομιδῶν τ σεβασμίου λειψάνου τ Χρυσοστόμου. Η ζ τ Φεβρουαρίου, διὰ τ μεγαλομάρτυρος τροπαιοφόρου Θεοδώρου. Η ιζ', διὰ τ ἁβλοφόρου Θεοδώρου Τήρωνος. Η ϑ τ Μαρτίου, ὡς τ μνήμης πλειόνων τ ἁγίων μαρτύρων τ Χριστῦ ϖασαφήνομεν. Η κγ' τ Ἀπριλίου, ὡς τ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τιμωμεν. Η β' τ Μαΐου, διὰ τ μέγαν Ἀθανάσιον. Η η τ Ἰουνίου, διὰ τ μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τ στρατηλάτου. Η ϑ', διὰ τ ὁσίου ϖατέρος ἡμῶν Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. κ ἡ κζ', διὰ τ ὅσιον κ ϑαυματουργὸν Σαμψών. Η α' τ Ἰουλίου, ὅπ ϲὺ αὐτῇ τ ἁγίων κ ϑαυματουργῶν ἀναργύρων τῶν μνήμων πλεῖον. Η β', ὅπ τ κοσμοβίστεως τ τιμίας ἐσθῆτος τ ϑεομήτορος μνημονεύομεν. Η η', ὅπ τ μεγαλομάρτυρα Πρόκοπιον ἑορτάζομεν. Η ια', ὅπ τῶν κοιμηϲαμένων Εὐφημίαν ϖανυμνήζομεν. Η ιε', ὅπ τ ϖοφήτου Ηλιοῦ τιμῶμεν. Η κζ', ὅπ τ ἁβλοφόρου κ ϑαυματουργοῦ Παντελεήμονα ἑορτάζομεν. κ ἡ λα' τ Αὐγούϛου, διὰ τῶν τ πιων ζώντων τ ἀχραάντου ϑεοτόκου κοπάθεσιν. αὐτὴ δὴ, αἱ πῶς μὲ ἄπρακτοι, πῶς ϑ ἐμπρακτοι· τὰς ῥᾴστοι διὰ ϑλιψεων βασιλικὴ ἡ ἀναγκαιότης ϖολαζόντως τ ἡμερῶν, κ τούτοις ταῖς ἐμπρακτοις ἐγκειμένη ἡ βασιλεία μου, ἀφ' ἑαυτῆς δεχομένη τ παρὰ τοῦ ϑεομήτορος, κ ϲὺ οἷς αὐτὴ ἀφαπρακτοις διδάσκεται τοὺς λοιπούς. ἐχ ὅπου τ ὁ τ παρούσης ἀφαπράξεως πίσος λόγος τοὺς αὐτῷ ϖεφανεῖσϑαι, ὡς ἡ παρὰ τ βασιλείας μου πρᾶξις. αὐτὰς δὴ τὰς ἡμέρας ϲὺ αἷς ἡ βασιλεία μου κ εἰς τ τῆδε βίου ϖεφηκε), κ εἰς βασιλεία θεῦ ϖεροῖα ἀνηγόρ). ἐμπρακτους οὖσας ϑεσπίζ, κ μηδεμίαν ὑπεκϑεσιν ϲὺ τούτοις ἄχρι τὰ δικαιότερα. πάσῃ μᾶλλον αἱ παρὰ τὰς ἄνω κοσμοπραφεισας ἡμέρας κ χρόνους, κ ἐμπρακτοι ἔσον), κ δικαιότερα ϲὺ αὐτοῖς γένησον), κ ϖαύσασϑαι, ἀκολούϑως ταῖς δικαστικαῖς ἀποφάσεσι πέπεισμαι ϑ ὅπ κ ϑεὸς φίλον ἔσῃ τὸ παρὸν τ βασιλείας μου ϑεσμοθέτημα. παλαιζων γὰ τὸν Φαρισαίος ὁ Ἰησοῦς, κ αὐτὸς ἔ ἐλεγε τῶν κρίσιν ϖοιεῖται.

γ'. Περὶ συνοδικῆς σημειώσεως τ πατριάρχου Λουκᾶ περὶ γάμου τ ἐξάδελφου αὐτοῦ. Β.

Γέγονε ϑ ἐπὶ τούτοις κ ϖρόσταγμα τ κρατιστῦ κ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, ἀποληθὲν κζ' Μαΐου μοῦνα τ αὐτῆς ἐπινεμήσεως, κ διεζεύγμον ϲὺ μέρη τοιαῦτα, Τοιχαρῶν κ ἡ βασιλεία ἡμῶν τῷ συνοδικῷ τούτῳ ἐπὶ τῷ ζητηθεὶν ὑπέκεισον, ἦ (παλαιὰς εἰ ἐπὶ) ὀρθετησιν, ὡς ἐπομβρίως τοῖς ϑείοις κανόσι κ τοῖς πολιτικοῖς ὑκτιθεῖσαν νόμοις, ἐπέκεινε κρατεῖν εἰς τὸ ἑξῆς, κ ἀμεπιτρέπτως ἔχη εἰς τὸ διλωκὲς διορίζε) τ αὐτῆς κοινωνῆσαι γνώμης ἐπὶ τῇ λυσῇ τ ϖεφανερωμένῳ ζητήματ τῷ π ἀγιωτάτῳ μου διαστότῃ κ οἰκουμενικῷ ϖατριάρχῃ κ τῇ ἱερᾷ κ ϑείᾳ συνόδῳ.

δ'. Περὶ τόμου τ Σισιννίου τ περὶ γάμου δυοῖν ἀδελφοῖν μὲ δυοῖν ἐξαδέλφαιν. Β.

Τούτων ϵ̓ν ὄντως ἐχόντων, κ ἀμφιβολίας ὑφισμένης περὶ τ τοιούτου συναλλάγματος ϖαρὰ τοῦ βασιλικοῦ ϑείᾳ βήματι, ἀπελύϑη ϑεσπισμα ϖαρὰ τ κρατιστῦ κ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου κ βασιλέως κζ' μοῦνα Ἰούνιον ἐπινεμήσεως η', ταῦτα περὶ τὸ τέλ διλέγον, Ὡς ἂν ὃν κ ἀμφοτέρᾳ καλῶς περιφυλαχθῶσι, κ σεβασθῶσιν ἡ π μεγαλειότης τ βασιλικῶν τε κ ϰανονικῶν ἀφαιρεσμάτων, κ ἡ τ νόμων κ ἡ τ κανόνων ἀκριβεια· μήτε παντελῆ δοτέον τῷ τόμῳ τούτῳ τὰ λύσιν, μήτε πέντη ἐπιτρεπτέον αὐτῷ κ αὖθις τὸ ἐνεργὸν· ἀλλὰ τὸ μέσῳ βαδιστέον (ὁ φασι) κ βασιλικὸν· ᾧ ἄμφω σωτηρητέον τό, τε περὶ τ τομοχαφον σκέπειν δεκτερία σέβας, κ τὰς ἐπιμηνθείσας τ τίμια αὐτῆ βασιλείς, κ τὸ μηδένα τοῖς νόμοις ἀπάδειν κ τοῖς κανόσι ϖεφυλάττεσϑαι. ὅπερ ὁ τοιοῦτ τόμ εἰσῆκεσε χρὴ γὰ τὸ λόγ τ τόμε εἰσενεγκϑὲν συναλλαγμ, ἤδη μὲν συντελεσϑὲν κ ϖερὶ ἐρωτήσεως, μὴ ἀφαπαζ ἐπιτρίοις ϑ τὰς ὄντως εἰς γάμον ἀρμοδίνους βαρβάδζ, κζ' τῶν κρίσιν κ δοκιμασίαν ϑ κζ' τόπον δεχτρίως· κ σωτηρᾶζ τούτοις τὸ συνοικέσιον· φθάσαν ϑ πιστὸν εἰς ἐρώτησιν, μὴ ϖαδίδοζ χωρὶς τ ἀνηκόντων ἐπιτρίων κ ϲυτολῶν, δι' ὃ σεβας ἄνωϑεν εἴρη). μηδὲ ἀδίκως κ ἀνυποσόλως κ ἀναιτίως τοῖς ἐρωτήσουν ἐπιτρέπζ, ἀλλὰ μὴ ϲυτολῆς· μᾶλλον ϑ κ ἀναμενῆσιν ϑ ῥηθέντ τόμε παρὰ τ ϖαπασῶν λαμπάνειν αὐτούς, κ ϖ τ ϲὺ αὐτῷ ἀφαπαρμῶν. κ εἰ μὲ τὸ ϑέασασϑαι τιμὰν ϖεφαιρῆμοι, κ τὰ ϲὺ αὐτῷ διελημμένα φυλάττειν ἀπαραστάλτως βέλομεν, ἐπαινετοὶ πάντως εἰσὶν· εἰ ϑ τὸ παρ' αὐτοῦ κεκωλυμένον ἀφαπαίτιαζ ϖεφαιρῆσϑαι, ἀκχωρηθήσον) μὲ τῶν ποιεῖν, πλὴν ὁμως τοῖς ϖεφασθεῖσιν ἐπιτιμίοις κυβυπαζόμοι.

ε'. Περὶ γάμου μὲ δυοῖν δυοτέραιν ἐξαδέλφαιν. Β.

Ὅτι ϑ λόγ γέγονέ ποτε παρὰ τῷ βασιλικῷ βήματι ϖερὶ ϑ εἰ δυοῖν) ὁ αὐτὸς κ εἰς δυο δυοτέρας ἐξαδέλφας λαμπάνειν κζ' λόγον γάμε, ὡς δῆλον εἰς ἔοδομον ἐξ ἀγχιστείας βαθμὸν ἀναγομένας ϑ συναλλάγμ, ἀπελύϑη ϖεφασμ ϑ κρατιστῦ κ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, μὴ γένεσϑαί ποτε τὸν διορίζομενον διὰ τὸ ἑνὸς βαθμοῦ λογίζεσϑαι τ ἀνδρα μὲ τ γυναικὸς, κ κατωτέρω τὸ συναλλαγμ εἰς ἕκτον βαθμὸν ἐξ ἀγχιστείας.

ϛ'. Περὶ ψήφων δικαστικῶν. Β.

Τούτου ὄντω διορισθέντων, ἠρώτησέ πις ὡς ϑ μὲ παρόντ κανόν διορίζομένῳ ἐπὶ πάσαις ταῖς ὑποθέσεσι, τὸν τ πλειόνων ψῆφον νικᾶν.

Euangeliſtæ, Joannis theologi. Item 10. propter memoriam Simonis Zelotæ apoſtoli. Item 21. propter memoriam ſanctorum ac apoſtolis æqualium, magnorum Imperatorum, Conſtantini & Helenæ. Item 26. propter memoriam apoſtoli Alphæi Judæ. Item 11. *Junii*, in honorem Bartholomæi Apoſtoli. Item undevigeſimus in honorem Apoſtoli Judæ, qui & Thaddæus & Lebæus & Jacobus nominatur. Item vigeſimuſquartus, propter Præcurſoris natalitium. Item undetrigeſimus propter principum apoſtolorum, Petri & Pauli, celebrationem. Item trigeſimus propter duodecim Apoſtolorum celebrationem. Item vigeſimuſquintus *Julii*, propter ſanctæ Annæ martis Dei genitricis, obdormitionem. Item 6. *Auguſti*, propter Servatoris noſtri Jeſu Chriſti transformationem. Item nonus propter memoriam S. Matthiæ apoſtoli. Item decimuſquintus, propter glorioſam ſanctæ Dei genitricis emigrationem. Item vigeſimus, propter memoriam S. Thaddæi Apoſtoli. Item vigeſimuſquartus, propter Bartholomæi Apoſtoli memoriam. Item undetrigeſimus, propter venerabilis Præcurſoris decollationem. Hiſce omnino feriatis diebus connumerabuntur medietates quadrageſimalis jejunii, & Pentecoſtæ: tum etiam Servatoris aſſumptio [1], & omnes totius anni dominici dies: ut in illis omnis in judicium aditus præcludatur, ac nemo judicium judiciale quiddam faciat. Sane vero qui ex parte [2] judicium ſiſtent, neque tori (uti antea diximus) feriati erunt, hi ſunto. Menſis *Septembru* ſextus, quoniam tunc in Chonis ſummi ducis Michaëlis miraculum prodigioſe peragitur. Item 23. *Octobru*, quoniam memoriam fratris Dei, Jacobi celebramus. Item vigeſimusſextus, quia magnum illum martyrem & unguento ſcaturientem feſtiviter veneramur, Demetrium. Item 1. *Novembru*, quod miraculoſi illi anargyri, Coſmas & Damianus, feſtive colantur. Item 8 quod conventus defunctorum celebretur. Item duodetrigeſimus, quod S. Stephanus martyr junior celebretur. Item 4. *Decembru*, in honorem egregiæ martyris Barbaræ. Item 6. in honorem miraculis celebris unguentoque ſcaturientis Nicolai. Item 10. *Januarii*, in honorem divini Gregorii Nyſſeni. Item 16. propter adorationem venerabilium principis Apoſtolorum Petri vinculorum. Item 19. propter recuperationem venerabilis defuncti Gregorii theologi. Item 27. propter recuperationem venerandarum reliquiarum Chryſoſtomi. Item 7. *Februarii*, in honorem magnifici martyris, ducis exercitus Theodori. Item 17. in honorem præmiis decorati Theodori tyronis. Item nonus *Martii*, nempe quod tum ſanctorum quadraginta Chriſti martyrum memoria celebretur. Item vigeſimuſtertius *Aprilis*, quippe quia tum magnificus martyr Georgius honoretur. Item ſecundus *Maii*, in honorem magni Athanaſii. Item octavus *Junii*, in honorem magnifici martyris Theodori, exercitus ducis. Item nonus, in honorem ſancti Patris noſtri Cyrilli Alexandrini. Item vigeſimuſſeptimus, in honorem ſancti & miraculoſi Sampſonis. Item primus *Julii*, quia tum ſanctorum & miraculoſorum anargyrōn illorum memoriam colimus. Item 2. quia depoſitionem pretioſæ veſtis Dei genitricis recolimus. Item 8. quia magnificum martyrem Procopium feſtiviter honoramus. Item 11. quia eximiam martyrem Euphemiam concelebramus. Item 20. quia prophetam Heliam honoramus. Item 27. quoniam præmiis decoratum, & miraculoſum Panteleemonem feſtive colimus. Item 31. *Auguſti*, propter pretioſi cinguli immaculatæ Dei genitricis depoſitionem. Atque hi quidem dies ſunt qui quodammodo feriati, & quodammodo non feriati ſunt. Quibus vero diebus propter nativitatem, aut creationem principis feriamur, hos Imperatoria mea majeſtas inter non [3] feriatos collocat: præſentem ſanctionem à ſe inchoans, & per ea quæ ipſamet actura eſt, reliquos docens. Non perinde enim præſentis conſtitutionis ſermo quantumvis in illum attentis, atque imperatoriæ majeſtatis meæ actio perſuadeat. Mea itaque Imperatoria majeſtas quibus diebus, tum in hanc vitam producta, tum divina providentia in Imp. deſignata eſt, ne feriati ſint, neque ullas inducias in illis judicia habeant, ſancit. Sane præter ſupra deſcriptos anni dies omnes faſti erunt, & in illis judicia judiciariſque ſententiis conſentaneæ executiones exercebuntur. Perſuaſum autem habemus, Deo etiam hanc Imperatoriæ meæ majeſtatis ſanctionem fore gratam. Cum enim Phariſæos execraretur dominus, neglectum ab ipſis miſericordiæ [4] judicium ante omnia cauſſatus eſt.

1 Id eſt, aſcenſio.
2 Feriati ex parte dies.
3 Non feriati dies.
4 Miſericordiæ neglectæ Phariſæi à Chriſto notati.

3. *De ſynodica ſubnotatione patriarchæ Lucæ de nuptiis ſeptimi gradus cognationis.*

Facta autem etiam poſtea juſſio potentis & ſancti Imper. noſtri & domini, emiſſa menſe Junio, indictione octava, quæ hæc in ejus parte decernit. Noſtra itaque Imperatoria ſublimitas hoc ſynodale de quæſito reſponſum, vel, ut vere dicam, decretum conſequenter divinis canonibus legibuſque civilibus editum, in poſterum obſervandum, & perpetuo immobile, ac immutabile futurum judicavit, eandem de propoſita quæſtione habens ſententiam, quam ſanctiſſ. D. & univerſalis patriarcha, & ſancta ac divina ſynodus.

4. *De deciſione Siſinnii de nuptiis duorum fratrum cum duabus conſobrinis.*

Cum hæc ita ſe habeant, & de ejuſmodi contractu exorta eſſet controverſia, emiſſa eſt Novella conſtitutio potentis & ſancti noſtri Imper. & domini menſe Junio, indictione octava, quæ hæc in fine perſequitur. Itaque ut utraque recte ſerventur & colantur Imperialium & ſacerdotalium juſſionum majeſtas legumque & canonum ſubtilitas, nec deciſio omnino ſolvenda eſt, nec rurſus permittendum, ut omnino exerceatur. Sed media quadam & regia, ut ajunt, via eſt incedendum: & utrumque eſt conſervandum, nempe, & reverentia quæ debetur antiſtiti, qui illam deciſionem conſcripſit: & Imperatoribus, qui illius deciſionis meminerunt: & videndum ne quid quod à legibus canonibuſque diſcrepet, ſuadeatur, quod hæc induxit deciſio. Oportet enim contractum ea deciſione introductum jam quidem etiam ante interrogationem perfectum non diſſolvi, ſed eos qui ſic matrimonio conjuncti ſunt, pœnis impoſitis gravari, judicio & examinatione illius loci antiſtitis, & conſervari conjugium. Quod ſi prius ſciſcitatum acceſſerint, non concedere ſine convenientibus pœnis & mandatis propter eam, quæ ſuperius dicta eſt, reverentiam: Nec libere ac ſecure, nullaque ad eos retardandos allata cauſa ſciſcitantibus permittere, ſed cum mandato, vel ipſos potius ab Eccleſia, dictæ deciſionis, & eorum quæ in illa decernuntur, commemorationem accipere. Etſi decretum quidem honorare volentes, quæ etiam, in eo comprehenſa ſunt, velint inconcuſſa manere, ſunt omnino laudandi: ſin autem quod ab eo vetitum eſt, velint agere, hoc eis facere permittetur, convenientibus tamen eis prius pœnis impoſitis.

5. *De nuptiis cum duabus ſobrinis.*

Quia autem aliquando ad Imperatoris tribunal agitatum eſt, an poſſet unus & idem duas ſobrinas in matrimonio habere: utpote cum contractus ad 7. affinitatis gradum deducatur, edita eſt Imperatoris D. Emmanuelis Comneni juſſio, quæ ſtatuit hoc non poſſe fieri: quoniam maritus cenſeatur unius eſſe gradus cum uxore: & quod contractus ad ſextum affinitatis gradum deveniat.

6. *De ſententiis judicum.*

His ſic definitis, quæſierit quiſpiam, cum præſens canon definiat in omnibus cauſis plurium ſententiam vincere: Novella autem conſti-

tutio potentis & ſancti noſtri domini & Imperatoris D. Emanuelis Comneni menſe Julio 14. indict. anno 6674. promulgata, conſtituat cum aliis & hæc nominatim: Si omnes non ſunt ejuſdem ſententiæ, ſed aliqui diſſentiant, ſi qui diſſentiunt, numero ſunt æquales, eorum præferetur ſententia, quibus is qui judicio præeſt, conſenſerit: utrum ſequi debeamus?

7. *Ne morientium Epiſcoporum diripiantur bona ab exactoribus.*

PRæterea tene memoria conſtitutionem Septembri menſe, XIV. indictione emiſſam, Imperatoris domini Emanuelis Comneni, de non rapiendis ab exactoribus bonis, quæ ad defunctos epiſcopos pertinuerunt, quæ quidem hæc complectitur. Res quæ & in Dei contemptum, & ad legum naturæ infirmationem, ab iis qui, ut ajunt, neque Dei vocem, neque hominum vindictam formidant, ut eſt veriſimile, patratur, non ferenda omnino meo imperio viſa eſt, cum ad ejus aures perveniſſet. Quamobrem eam ut omnino Chriſtiana profeſſione indignam, meum corrigit imperium. Ei enim relatum eſt, in exceſſu e vita eorum qui ubivis pontificatum gerunt in ſanctiſſimis Dei eccleſiis partim quidem antequam funus efferatur, partim vero poſtquam elatum fuerit, eos qui in ea regione fiſci procurationem exercent, ipſorum mortis prætextu eorum cellas inhumane invadere, & immobilia quæ ſunt ſub eccleſiis quæ eis obtigerant, & omnes quidem facultates quæ in illis inventæ fuerint, aufetre: univerſam autem ejuſmodi immobilium exactionem facere, & ea alioqui omnino conterere. Imperium ergo meum ne vel auditu quidem ferendam eorum eſſe audaciam exiſtimans, ne cum damnum & calamitas ex antiſtitum morte ad eorum eccleſias pervaſerit, hi multo majorem calamitatem invehant, & ea ſint quam jam habent moleſtia longe moleſtiores: ſtatuit per hanc præſentem conſtitutionem, ne ab iis qui ducales magiſtratus gerunt, vel deſcriptiones, vel aliqua alia publici juris exercent, tale quid in ſanctiſſimas eccleſias, vel earum immobilia, vel antiſtitum cellas, in eorum morte deinceps amplius innovetur: ſed ſi teſtati quidem moriantur antiſtites, eorum voluntate & ordinatione omnia fiant, quod ad ea attinet, quæ in eorum cellis inveniuntur. Quod ſi forte etiam inteſtati deceſſerint, omnia quoque fiant, ut ſacris canonibus & legibus videtur. Atqui in viduarum eccleſiarum immobilia ne pedem quidem omnino immittet aliquis ex ducibus, vel aliquibus aliis, ut dictum eſt: ſed nec quælibet illinc pars quomodocunque apprehendetur, ſed omnia à partibus ejuſmodi eccleſiarum in ipſis adminiſtrabuntur, quemadmodum de ea legitime & canonice edictum eſt: donec ſc. qui poſt mortuos antiſtites in eccleſias renunciati ſunt, in regione fuerint, & eorum adminiſtrationem apprehenderint: debente ſcire eo qui ad infirmationem alicujus eorum, quæ à prælenti imperii mei conſtitutione decreta ſunt, proceſſerit, quod etiamſi Deus in tali ejus tamque audaci incepto in præſentia ſiluerit, omnino in futurum dignum ejus ſupplicium reſervans: imperium tamen meum eum acerbius in præſentia aggredietur, pœnis eum corporalibus ſubjiciens & ſuorum membrorum truncationibus bonorumque publicationi, & diuturno exilio. Non ſolum enim ex eo ſimplum reddet eccleſiæ, quod ei illo modo ab ipſo auferendum eſt, ſed etiam à fiſco talis quantitas in duplum abſque ulla commiſeratione exigetur, perfectiſſima de ea re cognitione ab antiſtite illius temporis data myſtico, qui debet etiam utraque adminiſtrare: de ſuo autem peccato omnino excuſationem non habebit. Venit enim meum imperium, & eis per præſentem conſtitutionem euangelice locutum eſt, quæ in ſacro chartophylacio, ſeu tabulario reponeretur, ſanctiſſimis eccleſiis opem latura, etiamſi ejus exemplaria ſola competenti fide munita ab ipſis partibus inſinuentur, ea enim archetypi vim habebunt, & exhibentibus aderunt ad æternam ſecuritatem.

8. *De homicidis voluntariis.*

QUia autem de voluntariis homicidis menſe Aprili, indict. XIV. à potentiſſimo & ſancto imperatore noſtro domino Emanuele Comneno Novella edita eſt, eam manda memoriæ, quæ ſic habet, poſt proœmium ſic tractans. Jubet ergo omnibus qui ſunt in regionibus judicibus & militatibus quæ ſunt in eis copiis, & earum ducibus, ubi fuerit cædes voluntaria, & tale quidpiam auſus fuerit aliquis, ut omnes ſtatim excitentur ad apprehendendum homicidam, & eum vinctum mittant ad imperatoriam circunſpectionem: vel, ſi ea abſit, ad magnæ urbis quæ à Deo cuſtoditur præfectum, ut ipſe in carcerem publicum introducatur, & tam in corpore, quam in bonis ſecundum legum & Novell. conſtit. poteſtatem puniatur, & alia ſupplicia ſubeat. Scientibus his omnibus, ſi probatum fuerit, potuiſſe quempiam homicidam apprehendere, & non fecerit, eum non ſecus condemnandum quam ſi Imperio inſidiatus fuerit: ſin autem latuerit fortaſſe quiſpiam, & ad ſanctiſſimam Dei magnam eccleſiam confugerit, poſtquam pœnæ eccleſiaſticæ adverſus eum proceſſerint, ex legali obſervatione, præſente quidem in regia urbe eo qui imperium obtinet, ab eo mittetur in provinciam quam cenſuerit, ut totum vitæ ſuæ tempus illic tranſigat, nec illinc effugiat, ut recurrat in eum locum in quo facinus execrandum admiſit. Abſente autem forte Imperatore, à præfecto, ut dictum eſt, in aliquam remotiorem regionem exterminabitur, & illic vitæ ſuæ tempus peraget. Sin autem non ſolum voluntarie, ſed etiam præmeditato captoque conſilio cædem perpetraverit, non cogetur ex prædicta regia conſtitutione tonderi. Si enim eum qui ſua ſponte ad tonſuram accedit, non eo ipſo ſtatim admittit canonica ſubtilitas, ſed ei ſufficiente tempore attributo, & per ipſum mente ejus, firma ſit an inteſtabilis examinata, ſiquidem hominem invenerit in eo quod primum habuit propoſito perſeverantem, & monaſtico habitu, & corporis mortificatione ſe impigre præparantem, boni quoque operis ei affert complementum, eo in monaſticam inſtitutionem ſtatumque ſuſcepto: quomodo non fuerit à ratione alienum, & à legibus ſpiritualibus diſſidens, aliquem neceſſario tondere, eumque homicidam, quem Deus eo uſque reliquit ut etiam manus fraterno ſanguine pollueret? Timendum eſt etenim, ne invitus vitam angelicam ingreſſus, eaque vi ſuſcepta venerando habitu in ludibrium utatur. Homines enim leviores cum in dementiam inciderunt, peſſimas & perverſiſſimas actiones ſuapte natura aggrediuntur. Loco ergo tonſuræ ſtatuit mea Imperialis majeſtas, ut qui voluntariam cædem capto conſilio perpetraverit, in cuſtodia toto vitæ ſuæ tempore degat, & nec illinc quidem educatur juſſu forte Imperatorio per oblivionem exhibito. De eorum autem facultatibus fiat ſicut juſſit Imperator memoratus. Quia autem plures homicidæ qui cædem meditato & conſilio capto perpetrant, ad ſanctiſſimam Dei eccleſiam poſtea accedentes, non ut facta eſt à ſe, ſed ut ad ſuam facit utilitatem, cædem confitentur, jubet mea Imperialis ſublimitas, ut à ſanctiſſimo hujus temporis patriarcha ad regionis antiſtitem, & qui ei ſubeſt clerum, quinetiam ad provinciæ judicem cum pœna ſcribat, & quemadmodum factam eſſe cædem ex illius reſcripto intellexerit, ita eam quoque perſequatur: non eum qui capto conſilio cædem facit propter falſam ſuam confeſſionem, ad eaſdem pœnas, & eadem ſupplicia admittat, ad quæ qui fortuito & improviſo in tale ali-

τ᾽ ἧ νεαρᾶς νομοθέσεως ϗ κεφάλαιῶ κ᾽ ἀρίθ ἡμῶν αὐθέντ κ᾽ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ ϗ Κομνηνῶ τ᾽ κϛ᾽ Ἰουλίου μηνὸς τ᾽ ἰσ᾽ ἐπινεμήσεως ϛ᾽ ϛ᾽χ᾽ο᾽ϛ᾽ ἔτους ἐξεκυθοίσης, διοριζομένης μὴ τ᾽ ἄλλων κ᾽ τούτων ῥητῶς, Εἰ δ᾽ γε μὴ ὁμογνωμονήσωσι πάντες, ἀλλ᾽ ἀ τινες ἀμφοῖν τοῖς πλείοσιν, ἢ ἐξισῶν᾽) οἱ ἀμφανύοντες, ἐκείνων τῷ ψήφον ἀποκεῖσθαι οἷς κ᾽ ὁ ϗ δικαιοπρᾶτ ὠφελείᾳ συμφορεῖ τινι ἀποστέγειν ὀφείλομεν;

ζ. Περὶ ϗ μὴ ἁρπάζειν τὰ τοῖς τελευτῶσιν ἐπισκόποις ἀνήκοντα παρὰ τ᾽ πρακτόρων. Β.

ΕΠΙ τούτοις ἔχε ἐπὶ μνήμης κ᾽ τὸ κϛ᾽ τ᾽ Σεπτεμβρίου μηνὸς τ᾽ ἰσ᾽ ἐπινεμήσεως ἀπολυθὲν ἀποστολμα ϗ κεφάλαιῶ κ᾽ ἀρίθ ἡμῶν αὐθέντ κ᾽ βασιλέως, χάριν ϗ μὴ ἁρπάζειν τὰ τοῖς τελευτῶσιν ἐπισκόποις ἀνήκοντα παρὰ τ᾽ πρακτόρων᾽ κ᾽ πέρι κϛ᾽ ῥήματ Διαλαμβάνον, Περίεργος κ᾽ οἷς θεῖ τολμήμασιν ἐπιφέρηται, κ᾽ εἰς ἀθέτησιν θεσμῶν φυσικῶν, οἷς τ᾽ (ὁ φασι) μήτε θεῖ ὅπως μήτ᾽ ἀνθρώπων νόμοισιν ὑφορωμένων, ὡς ἔοικεν, ὅσα ἀνεκτὸν ὅλως ἀλογίᾳ τῇ βασιλείᾳ μου, εἰς ἀκηδῶς αὐτῇ πεπλημμής᾽ ἐνθεῖ κ᾽ ὡς πάντη ϗ τ᾽ χρεωμένων ἀπαξίων ἐπιβλήματ ϗ διορθῶται τοῦτο ἡ βασιλεία μου. ἀνωμολόγη ϗ αὐτῇ ὡς ὁ τοῖς ἀπὸ ϗ ζῆν εὐδημίαις τ᾽ ὁπωδήποτε δρεπόμενος ἀδύνατον εἰ τοῖς ϗ θεῖ ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, πῆ μὲ κ᾽ πῶ τ᾽ αὐτῶν ὠφορᾶς, πῆ ϗ κ᾽ μὴ τῶν ὠφορῶν, οἱ κ᾽ χώραν ἐνεργοῦντες, πεφᾳάσ᾽ τ᾽ αὐτῶν τελευτῆς, τ᾽ τε κελλίων αὐτῶν ἀπαντῶντας κατεπεμπόμενοι, κ᾽ τ᾽ ὑπὸ τὰς λαχούσας αὐτοῖς ἐκκλησίας ἀκινήτων κ᾽ ἀφαιρῶν᾽) μὲ ἅπαντα τὰ ἐν τούτοις πυρδραβίζ᾽ τ᾽ ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καθολικῶ ϗ ποιῶν᾽) τ᾽ τοιούτων ἀκινήτων ἀπαλλήσιν, κ᾽ παντοίοις ἑτέρως τοῦτο σωστέλλουσιν. Ἡ γὰρ βασιλεία μου, μηδ᾽ μέχρι κ᾽ εἰς ἄκουσμα μόνον ἀναχθεῖσα ἠνησαμένη τῶ τοιαύτῳ τόλμαν αὐτῶν, ἵνα μὴ κ᾽ τ᾽ ἐπὶ τοῖς ἁγιωτάτοις τ᾽ ἀρχιερέων ἐπίβουσι ποῖς κ᾽ αὐτοῖς ἐκκλησίαις ζημίας κ᾽ συμφορᾶς, ὅτοι βαρυσυμφορώτερόν γένοιτ᾽, κ᾽ τ᾽ ἐπ᾽ αὐτοῖς ἀνίας ἀνιαρότερον διορίζ᾽) Δεῖ᾽ τ᾽ παρόντος σωστάξεως, μηκέτι παρὰ τ᾽ κ᾽ χώραν τοις δικαιοδόχας διεπόντων, ἢ ἀναγραφάς, ἢ ἕτερ᾽ ἅττα δικαίᾳ ϗ δημοσίᾳ ἐνεργούντων, τοιοῦτόν τι κ᾽ τ᾽ ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἢ τ᾽ ὑπ᾽ αὐτὰς ἀκινήτων, ἢ τ᾽ κελλίων τ᾽ ἀρχιερέων, ἐν τοῖς αὐτῶν τελευτῶσιν, ἢ τοῖς αὐτῶν βυλαῖς τι κ᾽ Δεσποτείᾳ ἐνδιαθήκως οἱ ἀρχιερεῖς τελευτῶσιν, ἢ τοῖς αὐτῶν βυλαῖς τι κ᾽ Δεσποτείᾳ ἀπαντᾶν γένοιτ᾽, ὅσον ἐν τοῖς παρυφεστακόμενος ἐν τοῖς κελλίοις αὐτῶν· εἰ δ᾽ ἴσως κ᾽ ἀδιάθετοι ἀπαλλάττοιντ, πάντα κ᾽ ὅτου σωστελεῖαζ κ᾽ τ᾽ τοῖς ἱεροῖς κανόσι ϗ τοῖς νόμοις δοκῶν. τοῖς ἀκινήτοις μόνοις τ᾽ χηρευουσῶν ἐκκλησιῶν οὐδ᾽ ποδὸς ὅλως ἐπιβαλεῖ τις τ᾽ κ᾽ χώραν δεκῶν, ἢ τινῶν ἑτέρων, ὡς εἰρη᾽) οὐδ᾽ τὸ οἱονοῦν ἐκεῖθεν ὁπωσοῦν ἀναλαβόν᾽), ἀλλὰ πάντα παρὰ᾽ τ᾽ μερῶν τ᾽ τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν αὐτοῖς οἰκονομηθήσε᾽), καθὼς ἄρα κ᾽ ἐξ᾽ τούτ νενόμισται, κ᾽ κανονικῶς διηγόρευ᾽). μέχρις ἂν δηλαδὴ οἱ μὴ τῆς τιθηνήσης δρεπτῆρες εἰς ἐκκλησίας ἐπικαρυτοῦμοι, κ᾽ χώραν χηρεύοτες αὐτοὶ, τ᾽ τούτων οἰκονομίας ἀνθέξον᾽) εἰδέναι ὀφείλον ϗ εἰς ἀθέτησιν τινὸς τ᾽ ἐν τῇ παρούσῃ σωστάξει τ᾽ βασιλείας μου διαταγμάτων χορήσον, ὡς εἰ κ᾽ θεὸς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ αὐτῶν τολμήματι σὺν γε τὸ παρὸν πυρσωπήσε᾽), πάντως εἰς τὸ μέλλον τῶ ἀξίαν δίκην τιμωρήσομ᾽. ἀλλ᾽ ἡ βασιλεία μου κ᾽ εἰς τὸ παρὸν πικρότερον αὐτὸν μετελάσε᾽), συμφωνοῦς πεινᾶς αὐτὸν καθυποδάλλουσα, μελὼν τε οἰκείων ἀκρωτηριασμοῖς, κ᾽ τ᾽ ὑπαρχόντων δημεύσ᾽, κ᾽ ὑπερορίᾳ μακρᾷ· ἑ μόνον γὰ εἰς τὸ ἀπλῶν ἀπενεχθὲν ἀποδώσῃ ὁ τοιοῦτ᾽ τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ ἐξ αὐτῆς τοιοῦτον πρὸς αὐτὸ ἀφαιρεθὲν σύμμορον, ἀλλὰ κ᾽ ὡς ϗ δημοσίᾳ εἰς τὸ δι᾽ αὐτὸν ἀσυμπαθὲς ἀπατηθὲν᾽) τῶ τοιαύτῳ ποσότητα, εἰδήσεως ἀκριβεστάτης διδομένης ὡς τὰ τοιαῦτα ϗ τῶν κατὰ τὰς ἀρχιερέως τ᾽ κ᾽ τῶν ἡμέραν μυσικ᾽, ὃς κ᾽ ὀφειλ᾽ κ᾽ ἀμφὼ οἰκονομεῖν. ὡσφαῖν ἧ πάντως ἐχ ἕξ᾽ ὡδ᾽ τ᾽ ἁμαρτίας αὐτ᾽. ἐπὶ γὰ ἡ βασιλεία μου δικαιολικῶς, κ᾽ ἐλάσσεν αὐτοῖς Δεῖ᾽ τ᾽ παρούσης ὡσταξεως, ἵνης κεχαρωθήσετ, κ᾽ τῷ ἱερῷ χαρῶφυλακίῳ ἐναποτιθήσετ, ἀφοσκοσε τοῖς ἀγιωτάτοις ἐκκλησίαις· κἀν ἰσότητα κ᾽ μέγα τούτης πεπισωμένα παρὰ τ᾽ μερῶν αὐτῶν ἐμφανίζητ. ἔξεσι γὰ ὡσφοτούτων ἐχειν ταῦτα, κ᾽ τοῖς πολεσορδμοις ὡσσόσοντ εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζεσθ.

η. Περὶ φονέων ἐκκσίων. Β.

ΠΕρὶ ϗ φονέων ἐκκσίων ἐξεφωνήθη νεαρὰ κϛ᾽ τ᾽ Ἀπριλλίου μηνὸς τ᾽ ἰσ᾽ ἐπινεμήσεως ϗ θεοσεπ᾽ις κρατίσ κ᾽ ἀρίθ ἡμῶν αὐτοκράτορ κυρὶῳ Μανουὴλ ϗ Κομνηνῶ· κ᾽ ἐχε κ᾽ τοῦτο ἐπὶ μνήμης. ὅστε μ᾽ τὸ ὡσθοίμενον Δεσποτείαν. Παρακαλοῦμε᾽) ἐν ἅπασι τοῖς ἐν ἡμῖν Δεσποτείαις, κ᾽ τοῖς ἐν αὐτοῖς ὅσοις στρατιωτικοῖς δυνάμεσι, κ᾽ τοῖς τούτων στρατηγοῖς, ἐνδυόσ᾽ ἐν ἐκείσ φόνῳ ἢ ἀμῦναι), κ᾽ τολμηθῆ τοιοῦτόν τι παρ᾽ τινῶν, αὐτίκα πασῶν διεγείρεσθ εἰς τὸ ϗ φονέως κρᾶξαι κ᾽ δίκαιον αὐτὸν δοσεδεῖναι ὡς τῶ βασίλειον ἀποκτεῖναι᾽ ἢ τούτης ἀποδημήσης, ὡσῶς τ᾽ ἔπαρχον τ᾽ θεοφυλάκτ μεγαλοσπόλεως· ὥστε εἰς δημοσίαν φυλακὴν εἰσάγαζ, κ᾽ τοὺς σωματικοὺς κ᾽ ἀσωμάτους, κατὰ τὰ νόμους κ᾽ τῶν τ᾽ νεαρῶν θεσπισμάτων διαίμιν, κ᾽ ἑτέρας τοὺς ὧν κολάσεις. εἰδότων τούτων ἁπάντων, ὡς εἴ τις φωρηθῆ δωσάμεν κατέχειν τ᾽ φονέα, κ᾽ μὴ τὸν ποιήσας, ὅτου μείλῳ κατακεκριθῆσαι ὡς κ᾽ βασιλέως βυλευτόμ. εἰ δ᾽ ἴσως Δεσποτείαν τις, κ᾽ ὡσφύγῃ τῇ ἀγιωτάτῃ ϗ θεῖ μεγάλῃ ἐκκλησ᾽α, μὴ τὸ ὡσθῆναι τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἐπ᾽ αὐτῷ ἐπίμοια, κ᾽ τῶ νομικῶ πιεσηρησιν· ἐνδημοῦν᾽ μὲ ϗ κρατοῦν᾽ τῇ βασιλικῇ σὺν τ᾽ πόλεων, πεῖρ αὐτὸ ἀποστελήσε᾽) εἰς τὸ ἧμα ὁποῖον ἂν ἐπικελεύσ᾽. ὥστ᾽ τ᾽ χρόνον τ᾽ ὅλης αὐτὸ ζωῆς ἐκεῖσε Δεσποτεύειν, κ᾽ μὴ ἐκεῖθεν ἀποδιδράσκειν, ὥστ᾽ ἐπαναστρέχειν ὅθεν τὸ ϗ φόνε μύσ᾽ εἰρήσασιν· ἀποδημοῦν᾽ δ᾽ ἴσως ϗ βασιλεύς, παρὰ ϗ ἐπάρχῳ (ὡς εἴρη᾽)) εἰς τινα τ᾽ πορρώτερα χωρῶν ἐξοελαθήσε᾽), κ᾽ τ᾽ ζωῆς αὐτὸ χρόνον ἐκεῖσε διαυσόσ. Αν δ᾽ γε μὴ μόνον ἐκσίας ἀλλὰ κ᾽ σὺν μελέτης τ᾽ φόνον ἐργάσοιτ, σὸν ἀναστηλωθήσετ κ᾽ τῶ σωφρήθεῖσαν βασιλικὴν Δεσποτείαν ἀποκρῖναι. εἰ γὰ τ᾽ ἐκσίας τῆ ἀποκάρσ᾽ σωφρίσῃ σὸν ἀπενεγθὲν ἡ κανονικὴ ἀκρίβεια εἰς αὐτὸν παραδέχεται, ἀλλὰ καιρῷ αὐτῷ τ᾽ ἀρκῶν᾽ ἐπιμετῆσαι, κ᾽ δ᾽ αὐτὸ τὸ γνώμης σκεῖνο βέβαιον εἰ᾽ τε κ᾽ ἀπαγὴς βασανίσαι, εἴπερ δύσηθ τ᾽ ἄνθρωπον τῇ ἐξ ἀρχῆς σωθέσῃ τοιχῶν, κ᾽ τῷ μοναχικῷ πολιτεύμαῖ κ᾽ τῇ νεκρώσῃ ϗ σύμῃ᾽ ἀοκνως ἐαυτὸν παρασκευάζον, ἕκτοτε κ᾽ τῶ ϗ ἀγαθ᾽ ἔργῳ αὐτῷ σωσεπιφέρῃ συμπαλήρωσιν, εἰς τὸ μοναχικὸ πολιτείαν τε παραδέξαμθαι κ᾽ κρίσασιν· πῶς σὸκ ἂν εἴη ἄλογον, κ᾽ τοῖς ἀνθρωπίνοις νόμοις ἀπᾶδον, ἀναγκαστικῶς ἀποκείραζ τινα, κ᾽ τοῦτο φονέα, ὃν μέχρι τοσοῦτο θεὸς ἐκκατέλιπεν ὥστε κ᾽ ἀδελφικῶ χαυθῶναι τὰς χεῖρας αἵματι; δεῖ᾽ γὰ μὴ πως ἀκουσίᾳ σωφρεσθῆ τ᾽ ἀγελαίων βίον ὑπαλθών, κ᾽ βίᾳ τοῦτον κρίνεσθε ἀμαθῆ, εἰς ἐμπαιγμὸν τῷ φιλικῶδες χρήσηται γνώμῃ. πεφύκασι γὰ οἱ τ᾽ ἀνθρώπων κυβόστροι, εἰς ἀπόνοιαν ἐμπεσόντες, κ᾽ τοῖς χειρίσιοις κ᾽ παρακόλαστέρσις ἐπιβλήμασι πρήξεσιν· ἀπὸ τοίνυν τ᾽ ἀποκάρσεως νομοθετεῖ ἡ βασιλεία μου τ᾽ πεπλημμελημότα φόνον μεμελετημένον ἐκσίον, σὺν φυλακῇ παρ᾽ ὅλον τ᾽ ζωῆς αὐτὸ Δεσμῶν, κ᾽ μηδ᾽ὅπ᾽ σκεῖθεν ἐξάγαζ, μοκσ᾽ ἀπὸ βασιλικῆς ἴσως σωσεξεως κἀκ᾽ λαθὲν ποιεζόμενον. ἐπὶ γὰ τοῖς ἐκσίοις αὐτῶν γίνεαζ καθὼς ὁ προμνημονευθεὶς βασιλεὺς διεπέκρι. Επεὶ γὰ οἱ τολείας τ᾽ φονέων, σὺ μελέτης κ᾽ Δεσκέψεως τὰς φόνως κατεργαζόμενοι, ἐπειδὴ τῇ ἀγιωτάτῃ ϗ θεῖ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσελθόντες, ἐχ ὡς γένοντ παρ᾽ αὐτὸν ὁ φόν, ἀλλὰ ὡσῶς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ποιῆσται τῶ ἐξομολόγησιν, τῶ ἀλήθειαν παρακρύπτοντες παρακελεύσετ ἡ βασιλεία μου χεροῖν γνεσὶ κατὰ καιρὸς ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ μετ᾽ ἐπιπλοίᾳ, ὡσῶς τ᾽ κατὰ χώραν ἀρχιερέα, κ᾽ τ᾽ ὑπ᾽ αὐτὸν κλῆρον· ἀλλὰ μὲν κ᾽ τ᾽ ϗ θέματ Δεσποτείαν κ᾽ καθὼς μᾶλλ᾽ ἠμύθαν τ᾽ φόνον ἀπὸ τ᾽ ἐκείνων ἀντιγεαφῆς, ἵνα ποιεῖν κ᾽ τῶ ἐπιξέλασιν, κ᾽ μὴ τ᾽ ἐκ μελέτης φονεύοντας, Δεῖ᾽ τῶ ψαυθῆ αὐτὸ ἐξομολό-

ἐξομολόγησιν τοῖς ἔξ τοίχοις καὶ ἀποχώρησις τοῦ τοιούτου ἀφιερώσεως ἀγαλλομένου δίκαιος τοιαύτης καὶ ἐπιτιμίου. εἰ τις μέντοι τῶν φονέων τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἀποστρόφου ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ἀσυλίαν ἐγκαταλείπας παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν ζωὴν, σύμβουλον ἀσύλου ἐμποδισθῆναι τὸν τὸ φόνου ἐφεστῶτος, διέρχεται ἀδεῶς ἕξ χώρας περιόδου ἀποστολῆς εἰς τὸν βασιλικὸν μου καὶ ὅσα ἂν τότε παρεμβαίνει αὐτὸν προφυλακῆς, εἰς πόρρω ἐστὶ τοῦ περιόδου, καὶ τοῦ τὸ φονέα κρατεῖσθαι, ἐπίσης παρ' αὐτοῦ μαστιζόμενος. μελλησάτω δὲ πάντως καὶ τοῖς οὐ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τὸ τοιοῦτον ἀμαρτεῖν, μὴ ἀποκλεισθῆναι τῆς κοινωνίας αὐτῆς τὸ φονικὸ κηλῖδος ἐγκαλέσαντας, καὶ μὰ τοὺς χρόνους ὡς ἔτυχε σωτίμενον, καὶ μηδὲ ἐφ' οἷς ἂν χρὴ πάλιν τὸ εὐκτὸν φιλανθρωπεύεσθαι. ἴσα μέντοι καὶ παρὰ τοῦ ἀμαρτήματος τὸ βασιλείας μου, ὑποχωρεῖν παρὰ τὸ ἀσυλαίων τὸ δικαστηρίων, ἀπεστραλέντας τοῖς ἔξ χώραις ἐκκλησίαις ἀποτίθεσθαι· ὥστε πάντως εἴδησιν ἔχειν τὸ διωρισμένων, ὡς αὐ ποιῶσι κατὰ τὸν τούτων ἀθέλησιν. Εἴποτε μέντοι ὁ τὸ μισθλεταρθέντος φόνου ἐρασκεύμενος, ἐκκοίνως ἔλοιτο τὸν ἀποκρυσιν, σὺν αὐδεκιμάσεως, τοῖς μοναχοῖς ἐγκαλεσάτω), ἀλλὰ μὴ πολὺς τὸ ἀκριβείας καὶ ἐξετάσεως, τὸ δηλοῦσθαι χρόνου καὶ τοῖς κοινοτικοῖς ἀμφιέσεις βασκιζόμενος. τοῦ μέντοι μοναστηρίου καὶ ἀκων ἀποσμένου αὐαγκασθῆναι παρ' ὅλον τὸ τὸ ζωῆς αὐτοῦ χρόνου, μοιδέποτε τούτῳ ἐξέρχεσθαι συγχωρούμενος. πάντως δὲ τὸ μοναστηρίου σὺν ἑτέρᾳ ἐπαρχίᾳ καὶ σὺν σκείνῃ τῇ γῇ τὸ ὃ ζωατὸς αὐμφ χωρῆσαι κανὼν ὑποδέξαι.

9. Περὶ ἀνεπαφα εἶναι σὺν τὸ χρέος ἡμῶν τὰ ἐκκλησιῶν καὶ τὸ κοινὸ πολὺ μοναστηρίων ἀκινήτων. Β.

Ἐγχωρησάτω ἐν τῷ κρατοῦντί καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ, τῷ σωτηρίσαντι ἀκολλήτως τῷ ἀποστολικῷ κανόνι καὶ τῷ παρόντι διορισμῷ τὰ ἐκκλησιῶν καὶ τὸ κοινὸ πολὺ πάντων μοναστηρίων ἀκίνητα ἀνεπαφα σὺν τὸ χρέος ἡμῶν δημοσίου, ἀφ' ὧν χρυσοβούλων τὸ ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ· ἀφ' ὧν τὸ μὲ κοινὸ ἴδιον μίαν τὸ ἐπινεμήσεως ἕξ χ' σ' ἔτους γεγονός, καὶ διορίζόμενον μὴ βλάπτεσθαι τὸ μοναστήρια, (σὺν ἡμῶν χαλδεῖν κατὰ τὸ τοῦ σύνδρου τούτοις δικαιώμασι) καὶ τὸ κατὰ τὸ Ὀκτώβριον μίαν τὸ ζ' ἐπινεμήσεως ἐν σ' χ' ξ' ἐ' ἔτους ἀπολυθέν, καὶ παρακελεύόμενον ἔχειν τὰ μοναστήρια κατὰ τὸ αἰανπόστασιν τὰ ἀκινήτων τούτων, καὶ ἀφιγνώσεις ἐδόθησαν αὐτοῖς παρὰ τὸ ἀναγραφὴν δικαιῶσαι τὸ δημόσιον ἢ κατιρωθῆσαι σὺν αὐτῶν, ἀφ' τὸ αἰωνίζουσαν σὺν τούτων ἀφέλειαν μὴ ἐπιχορηγίας τοῖς μοναῖς, ἀλλὰ καθαρκιὸ. τὸ ὃ κατὰ τὸ Μάρτιον μίαν τὸ ς' ἐπινεμήσεως ἕξ σ' χ' ξ' ς'. ἔτους ἐξεισχθὲν, ἢ κωλασθὲν σὺν πάσι τοῖς σεπρίτοις, παρακελεύει) κατὰ τὸ αὐτοῦ εἰμιον τούτου ῥητοῦς, Ἐφάσκε μὲν ὁ αὐτὸς χρόνων πιῶν χρυσοβούλλων λόγῳ ἐποδεδεῖσθαι τοὺς τε καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων τὰ πόλεων ἀφαιρεμένους δίκαιος μοναστηρίοις, καὶ τοῖς κατὰ τὸ δυλικὸν μέρος ἕξ Στενῶν, ὅσοι τε καὶ αἰκαλόν, καὶ ὅσοι πόρρωθεν ἀσωστῶν καὶ τοῖς ἀδεῖ τὰ κάλπαν τὰ Νικομηδίας, καὶ μίχρι καὶ αὐτῆς τὰ Νικομηδίας, καὶ τοῖς σὺν ταῖς νήσοις, τῇ ὀξείᾳ, τῇ αὐτῇ, τῇ Χάλκῃ, τῇ θαλασίᾳ, τῇ ἁγίᾳ γλυκερίᾳ, τῇ πελασκίπᾳ, τῇ ἁ Ἀντιόνᾳ, τῇ βρεγαντινῇ, τῇ τρεβλίθᾳ, τῇ ἁγίᾳ Ἀνδρίᾳ, τῇ ἁγίᾳ Τρυφωνί, τῇ ἁγίᾳ Ἐλευθερίᾳ, τῇ Καϊδωνί, τῇ πλατῇ, τῇ ἡσυτίκᾳ, τῇ μεσονησίᾳ, τῇ ἰάτρᾳ, καὶ τῇ ἁγίᾳ Δημητρίᾳ, καὶ τοῖς σὺν ταῖς κλησι τὰ πορτῶν καὶ ἄχρι τὰ Φλεοχῶ ἕξ Ἀβύδου. καὶ ἀπαλῶς τοῖς πέρξ τὰ βασιλιδῶν τὰ πόλεων ἀσκεμμένοις μοναχοῖς, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξί· πολλὰ τοῦτοις φιλοτιμησαμένη οἰκεία, καὶ τὸ αἰδιάσυστον αὐτοῖς διορισαμένη, ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ δεσποτείᾳ τὰ ἀκινήτων τὰ ἀπὸ πάντων δικαιωμάτων ἀφαιρεθέντων τούτοις, καθὼς ὁ τοιοῦτος χρυσόβουλλος λόγος πλατύτερον πᾶσι διέξεισιν. ἐπεὶ ὃ τῆς θεοφιλεῖσης σὺν ἡμῶν ἁρμενίᾳ, ἀλλὰ τῷ ἕξ δημοσίᾳ σεφανίκῳ βαρεῖαν τούτοις ἐπῆγεν ἔτοι τὸν κάκωσιν, ἡ βασιλεία μου ἅμα μὲ τὸ θεῖον ἐξομολόγησιν καὶ ἐξιλεώσεως, ἐφ' οἷς ὡς ἄνθρωπος τοῦτο σεσκέκρυκεν, ἅμα ὃ βουλομένη καὶ τῆς εὐφραίνοντας ἕξ μεγάλα βασιλέως Χριστῷ, δηλονότι τῆς δι' αὐτὸν τὸ μονηρὰ βίου σφελομένους, καὶ τὸν παυσωλίαν σὺν δυσωλμένους ἕξ πονόμενον, συμμέχας ἔχειν καὶ σωματοῦς ἰχυρὰς κατὰ τὸ ὁρωμένων καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. τοῦ ἁγαθοῦ σκοπὸν θεμελίῳ καὶ ὁρόφου ἐπιθεῖναι ἀνάλογον ἠρέσαντο καὶ τὸ παρόντα χρυσόβουλλον λόγον, δι' ὃ γεωτζῆ καὶ διορίζει) πάντα τὰ σημερον νεμόμενα ἀκίνητα παρὰ τὸ ἀνωθεν δρισθησθέντων μοναστηρίων, ἢ καὶ κουκουλίων, ἢ καὶ ἀναχωρητικῶν κελλίων, ἢ λαυρῶν, καὶ ἀπαλῶς καθοικητηρίων μοναχικῶν, καὶ οἱα ἂν κελεύσῃ ὀνόματα, τὰς τε παροίκους, τὰ αὐτάρκια, τὰς παυηγύρεις, τὰς φόρους, τὰς πόρους, τὰς λίμνας, τὰς ποταμούς, τὰ θαλάσσια δίκαια, καὶ καθολικῷ λόγῳ οἱονδηποτοῦν δίκαιον σὺν ἀκινήτοις κτήμασι θεωρούμενον, καὶ σὺν οἱαδήποτε τόπῳ ἀφικεμένον, παρ' αὐτῶν καπνόμενον νῦν, ἐφ' ᾧ δηλονότι μίχρι ἕξ νῦν σὺν ἐδόθη τούτοις ἀφίγνωσις παρὰ τὸ κατὰ χώραν ἀναγραφέων, τὸ ὃ δημοσίᾳ μέρος ἐπὶ τούτῳ σεσδικαιῶσαι ἔχειν τὰς ῥηθείσας μοναῖς κατὰ διλωσιν διαστοσιαν, ὡς δῶρον καὶ φιλοτίμημα τὰ βασιλείας μου, καὶ διατόζειν αὐτοῖς εἰς τὰς ἑξῆς ἀπαύξως καὶ διλωσεις χρόνος· καὶ δίλογος, κἂν παρελόγως τούτων τινὰ ἢ τὰ ὅλα ὅσως ἕως ἕξ νῦν κατέχειν· καὶ δίκα τινὸς δικαιώματος, ἢ ἀπὸ δικαιωμάτων μὲ, κακῶς ὃ ἐχόντων, ἢ ψοδῶς σωστηθέντων. πάντα ἕξ τὸ παρ' αὐτοῖς καπνόμενα σὺν οἰφδήποτε ἥμερᾳ, κατά τε δύσιν καὶ ἀνατολὴν, κἂν ἐξ αὐτῶν εἰς ἐνδιαίτημα τὰ κατὰ τὴν ἡμέραν βασιλέων, καὶ ἀπὸ κλασμάτων ὧσι, καὶ ἀπὸ συμπαθειῶν, ἢ ἀποκεκινημένων, ἢ ὁλοπλώτων, ἢ ἀπὸ ταπινῶν πελαμῶν ἀφεῖων, ἢ ἀπὸ ταπινῶν κλασμοῦσθέντων, ἢ καὶ δωναΐοις ἀφαιρεθέντων, ἢ τενταπίον, ἢ ἐξ ὁρῶσεων κακῶς γεγενῶν ἀφαιρέσεων καὶ σὺ ἄλλοις τόποις ὁεοδόντα δωρηθῆναι, σὺν ἄλλοις παρεδθησαν ἢ δωρηθῆναι, ἢ παρεδθησαν ἢ παραδοθέντα, σὺν ἐδωρήθησαν· ἢ καθ' ἕτερόν πνα λόγον κακῶς παρ' αὐτοῦ κατέχει) ἀδιασείστως καὶ ἀπολυτραμμένως κατέχειν παρὰ τὸ ῥηθεισῶν πασῶν μονῶν ἡ βασιλεία μου βάλε), εἰς τὸ αὐτὰ τὸ ἀπανῶ, ὡς δῶρον τὸ βασιλείας μου καὶ καθαρὸν φιλοτίμημα. μήτης γὰρ τὸ παρ' αὐτοῖς διέγκομβῶς νῦν κατοχῆς τὸ ἀκινήτων, ὀφειλέσης δρκεῖν αὐτοῖς ἀντὶ παντὸς δικαιώματος, ὥστιόν ἐστι τὸ ἀπολυτραμμένην ὡδεὶ ἑτέρᾳ. ἐπὶ πᾶσι γὰρ οἷς κατέχουσι σήμερον, ἀνδυμῦτοι τὸ ἐφ' οἷς ἐδόθησαν αὐτοῖς ἀφιγνώσεις παρὰ τὸ κατὰ χώραν ἀναγραφέων τὸ δημόσιον δικαιῶσαι, ὡς εἴρη), ὀφειλὴ δρκεῖν ἡ παρὸσα χρυσόβουλλος ῥαφὴ τὰ βασιλείας μου, καὶ ἀντὶ δωρεᾶς, καὶ ἀντὶ πραγκλικῆ, καὶ ἀντὶ παντὸς ἑτέρου δικαιώματος· καὶ οἱονδηποτοῦν σεκρέτον ἐπ' αὐτοῦ δικαιοῦν, ὁδὲ ἀναγκωθήσον) αἱ μέναι ἐφ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις σεσκομιζειν ἔπεμψε παλαιοῦν σεσούζα αὐτοῖς δικαιώματα· ἀλλὰ τὴ παρούσῃ μόνῃ ῥαφῇ τὰ βασιλείας μου ἀντὶ παντὸς δικαιώματος χρώμενα, δρκεδήσον) ταύτῃ καὶ μόνῃ, ὀφειλέσῃ δρκεῖν αὐτοῖς, ὡς σεσερεάφη, καὶ ἀντὶ δωρεᾶς, καὶ ἀντὶ παραδόσεως, καὶ ἀντὶ παντὸς ἑτέρου δικαιώματος. εἰ δ' ἴσως καιρὸς ἡκολύθη ἢ θελήσῃ οἱονδηποτοῦν μοναστήρεον χρήσεσθαι καὶ τοῖς σεσοῦσιν αὐτοῦ δικαιώμασιν, ὥσπερ ἐαυτῷ τοῦτο σεσκομίζον, παρ' οἱσδήτιν σεσῷς τῦρ ἀ κωλυθήσε). ἀναγκησικῶς γὰρ τῦρ ὁ ποιήσῃ. εἰ ὃ οἰκείᾳ θελήμᾳ αὐτὸ αἱρετίσεται, ὀδεὶς ὁ ἐμποδίζων ἐσεῖται. Οὐ μόνον ὃ ἐπὶ τῇ δικαιώσᾳ τ' γῆς συμβαλεῖται τοῖς μοναστηρίοις ἡ παρῶσα χρυσόβουλλος ῥαφὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παροίκοις τοῖς νῦν παρ' αὐτῶν κατοικοῦσι, καὶ τοῖς αὐτυρχίοις φόρους, πανηγύρεσι, ἀφ' ὧν τοὺς, λίμναις, ποτιμοῖς, θαλασσίοις δικαίοις, καὶ ἕτέρᾳ οἱαδήποτε δικαίᾳ παρ' αὐτῶν κατεχομένῳ. ἄνευ μέντοι τὸ ἐφ' οἷς ἔλαβον ἀφιγνώσεις ὑπὲρ ὃ δημοσίᾳ, ὡς πολλάκις ἀνωτέρω διείληπ). εἰ ὃ καὶ σεσπουδάχθησαν λογοθεῖσαι ἢ συκηπῶσαι πνα τελέσμοῦσα, ἢ περκλίπῃ, ἢ σρατείας, ἢ δημόσια, ἢ λιβέλλοι, ἢ ἕτερόν τι τῷ δημοσίῳ ἀνῆκον, καὶ ἃ γέγονε τὸ λελογισμένον, ἢ ἕτερόν τι ἔχῃ ἐπιπλεόνασμα τὸ δικαίωμα, ὀδέν τι σὺν τούτοις βλαβήσε) τὰ μοναστήρια. τί ὃ χρὴ τὰ πολλὰ κρύβελέγειν καὶ ἀπαριθμεῖσθαι, καὶ χάρτα παραδείγματος ὑποτρέφεσθαι; τῶν πολυλογίαν ἡ βασιλεία μου ὡς ἀληθῶς ἐχθύσε, quod crimen incidit. Si quis autem homicida, qui ad ſanctiſſimam magnam eccleſiam confugerat, & vel perpetuo exilio condemnatus, vel in vinculis eſſe, vel in perpetua eſſe cuſtodia toto vitæ ſuæ tempore juſſus erat, ſolutus, inventus fuerit in loco ubi eædem perpetravit ambulare, vinctus ab exactore qui eſt in provincia, ad meam Imperialem ſublimitatem mittetur: & quæcunque quidem res tunc ei inventæ fuerint, exactori in lucrum cedent, & ei qui homicidam indicavit, ex æquo diviſæ. Omnino autem curæ erit iis, qui ſunt in ſanctiſſima magna eccleſia illorum judicibus, ut cum conveniente canonica ſeveritate crimina cædis puniant, & tempora non temere contrahant, nec pluſquam par ſit in iis quæ non decet, ſe lenes & clementes præſtent. Imperialis autem meæ conſtitutionis exempla, ab iis qui præſunt judiciis deſcripta, miſſa ad eccleſias quæ ſunt in provincia, ibi reponentur, ut eorum quæ ſunt conſtituta omnes ſcientiam habeant, & faciant quemadmodum eis comprehenditur. Quod ſi is qui capto conſilio cædem fecit tonſuram ſua ſponte elegerit, non abſque probatione inter monachos cooptabitur: ſed ſufficienti tempore accuratiſſime & diligentiſſime ex canonicis conſtitutionibus examinatus, & probatus, in monaſterio, vel invitus toto vitæ tempore manere cogetur, nec ei unquam exire permittetur. Monaſterium autem erit omnino in alia provincia, & non in ea terra quæ mortui ſanguinem dehiſcens male ſuſcepit.

9. *Ut eccleſiarum & monaſteriorum quæ ſunt ad urbem, immobilia intacta ſint à manu fiſci.*

POtenti ergo & ſancto noſtro Imperatori gratiæ agendæ ſunt, qui apoſtolico canoni conſequenter & præſenti conſtitutioni eccleſiarum & monaſteriorum quæ ſunt ad urbem, intacta & integra immobilia conſervavit à manu fiſci, ſeu publici, per tres aureas bullas ſuæ Imperialis majeſtatis: quarum altera quidem Julio menſe, IX. indictione, 6654. anno facta eſt, & conſtituit non lædi monaſteria, eo quod jura quæ illis forte adſunt claudicent: & ſecunda, quæ menſe Octobri, VI. indictione 6665. anno emiſſa eſt, & jubet monaſteria indivulſe & inſeparabiliter habere immobilia, etiamſi eis allegationes à cenſus deſcriptore datæ ſunt, quæ pro jure fiſci faciunt. Hic autem ſitæ non ſunt, quod non perpetua cautio & utilitas monaſteriis ex iis ſuppeditetur, ſed temporalis. Alia vero quæ menſe Martio VI. indictione, 6666. anno edita eſt, & in omnibus ſecretis poſita quæ poſt proœmium hoc expreſſe edicit Imperialis mea ſublimitas aliquot abhinc annis auream bullam emittere diſpenſareque prævenit, iiſque quæ in hac urbium regina ſita ſunt, monaſteriis, & iis quæ ſunt in occidentali parte Steni, quantum eſt in littore & longius: ſimiliter & iis quæ ſunt in ſinu Nicomediæ, & uſque ad ipſam Nicomediam, & iis quæ ſunt in inſulis, Oxea, Prima, Chalce, Plate, S. Glyceria, Principo, Antigonia, Tragoneſio, Terebintho, S. Andreæ, S. Tryphoni, S. Liberio, Codonæ, Pelago, Coinſulæ dimidio, Medicæ, & ſancto Demetrio, & iis quæ ſunt in poſſeſſionibus portuum, & uſque ad complexum Athyræ: & (ut ſemel dicam) iis qui circum circa Reginam civitatum exercentur monachis, viris & mulieribus iis multa jura largita eſt, & in immobilium detentione, ac dominatione, quæ quibuſdam juribus ad eos pertinent, firmam & inconcuſſam poſſeſſionem conceſſit: quemadmodum aurea bulla hæc fuſius perſequitur. Sed quoniam cavillatores quieſcere non potuerunt, ſed fiſci, ſeu publici prætextu eis gravem afflictionem intulerunt: Imperialis mea majeſtas Deum placare & propitium efficere volens: ob ea quæ ipſum ut homo offendit: ſimul etiam volens, magni Imperatoris, Chriſti ſcilicet, milites qui vitam monaſticam propter ipſum elegerunt, & ſpiritus armaturam induerunt, ſocios habere, & ſtrenuos defenſores adverſus hoſtes, tam qui videntur, quam qui non videntur, bono illi fundamento tectum quoque proportione conveniens imponere voluit: & præſentem auream bullam ea ex cauſa edidit, per quam ſtatuit & definit, omnia immobilia quæ hodie ab enumeratis monaſteriis poſſidentur, vel etiam ſilentiariis & anachoreticis cellulis, vel lauris, & omnino monaſticis habitaculis, quocunque nomine vocentur, paroœcias, prædia, conventus, tributa, vectigalia, portus, flumina, jura maritima, & ut ſemel dicam, quodcunque jus in poſſeſſione immobili conſideratur, & in quocunque loco ſitum ſit, in quo ſcil. hucuſque non data eſt iis denotatio, ſeu deſignatio ab iis qui ſunt in ea regione cenſus deſcriptoribus quæ publicum in iis jus habere comprobet, habere dictas manſiones perpetuo dominio ut imperii mei donum & liberalitatem, & eis deinceps ſemper in poſterum dominari, etiamſi probabili, vel non probabili de cauſa aliqua eorum, vel etiam fortaſſe omnia hucuſque detinuerunt: vel etiam ſine ullo titulo, vel ex titulo, quidem qui male ſe habet, vel eſt fortaſſe falſo confictus. Omnia enim quæ ab ipſis in quocunque ſitu poſſidentur in oriente & occidente, ſive ex iis qui eo tempore adminiſtrabant Imperatoribus ſive ſint ex fragmentis, ſive ex commiſerationibus, ſive è loco motis vel caducis, vel ex vilibus quæ penduntur diariis, vel ex vilibus calamitate vexatis, vel iis quæ à potentibus vendita ſunt, vel contra: vel ex correctione male factarum venditionum, & ſi in aliis locis juſſa dari, in aliis tradita ſunt, vel donata, non tradita ſunt: vel tradita, donata non ſunt, vel quovis alio modo male ab ipſis detinentur inconcuſſe & nullo negotio eis exhibito, à dictis monaſteriis vult meum Imperium ea in æternum poſſideri, ut meum mei Imperii donum à mea liberalitate & munificentia profectum. Cum enim ſola nunc apud ipſos immobilium inveniatur detentio, quæ pro omni titulo debet eis ſufficere, eſt ſupervacaneum, de ullis aliis curioſe inveſtigare. In omnibus enim quæ hodie poſſident, præterquam in iis in quibus à publici cenſus in ea regione deſcriptoribus documento data ſunt, quæ jus fiſci, ſeu publici, ut dictum eſt, probant, debet præſens aurea Imperii mei bulla ſufficere, & pro donatione, & emptione, & quovis alio titulo ſatis eſſe: etiamſi quodcunque aliud ſecretum in eis probetur. Nec cogentur monaſteria, ob ea quæ nunc poſſident immobilia, antiqua alia quæ eis adſunt jura proferre. Sed hac præſenti aureæ bullæ ſcriptura pro omni jure utentes, ea contenti eſſe debent, ut quæ eis, ut prius ſcriptum eſt, ſufficere debeat, & pro donatione & pro traditione, & quovis alio jure. Sin autem invitante fortaſſe tempore voluerit ullum monaſterium iis etiam quæ habet juribus & titulis uti, ea pro ſe afferens, à nullo penitus prohibebitur. hoc enim non faciet neceſſario. Si autem hoc propria voluntate elegerit, nemo impeditur as admittetur. Non ſolum autem ad probandum jus terreni quod habent monaſteriis ſufficiet præſens bulla aurea: ſed etiam in paroœciis quæ nunc ab eis detinentur, & prædiis, vectigalibus, conventibus, trajectionis ſolutionibus, portubus, fluviis, juribus maritimis, & quocunque alio jure, quod ab eis poſſidetur, præterquam in iis, in quibus documenta pro publico (ut ſæpe ſuperius dictum eſt) aſſumpta ſunt. Sin autem recenſeri juſſa ſunt, vel amputari quædam tributa, vel pacta, vel militiæ, vel publica, vel libellica, vel aliquid aliud quod ad publicum pertinet, & non factum eſt quod recenſendum erat, vel habet aliquod aliud jus quod apprehendi poſſit, monaſteria ex eo nihil lædentur. Quid

autem opus est multa dicere & enumerare, & exempli gratia afferre? Verborum multitudinem Imperii mei majestas prætercurrens, ne quis in ejusmodi rebus callidus, & vafer nonnullis quidem dictis, ex iis causis quæ immobilia concutiunt, aliis vero silentio præteritis, verba arripiat, & more Judaico, literæ insistat, & conetur in iis quæ dicta non sunt, monasteria agitare & vexare, universali & generali oratione, Imperium meum vult & decernit, ut quod in iis quæ hodie à monasteriis possidentur, vel in ipsis sunt monasteriorum cathedris, pro publico cogitatum fuerit ab aliquo, vel nunc, vel quandocunque, monasterio datum esse reputetur. Et simul ac hoc cogitarit quispiam vel dixerit, id quoque statim apprehendet monasterium, ut hodie à mea Imperatoria sublimitate donatum. Quod enim ad ea attinet quæ nunc possident immobilia, de quibus pro publico documenta non acceperunt monasteria, imperium meum vult unumquodque eorum publicum existimari, & perpetuam firmitatem obtinere, & à nullo de ea re disceptari, & quemadmodum publico nulla à se molestia negotiumve exhibetur, sic nec silentiaria, nec monasteria, nec reliqua ab ullo publici curatore litibus agitabuntur, sive quis probabilem sive non probabilem causam afferat, sive cujusmodicunque sit quod loquetur. Quisquis enim hoc facere aggressus fuerit, invalida & revera infirma dicere videbitur: & citra ullam misericordiam, ejus facultates fisco consecrabuntur, & ipse omnino infamis semper erit: utpote qui Imperatori adversetur, qui pie, ac religiose omnem molestam vexationem à monasteriis in iis quæ ipsis data sunt, per præsentem auream bullam amoveat, & per ipsam exiguum aliquod donum offerat pro innumerabilibus beneficiis quæ à munifica ejus dextra accepit. Non licebit ergo, nec publici census descriptori, nec ullius secreti præfecto, vel peræquatori, vel in rebus agenti, vel alii personæ quæ publicum tractet, monasteriorum immobilia describere, vel focos censere, & terræ mensuras investigare, vel parœcorum quantitatem, vel quod terræ amplius possidetur, vel non justo pretio emptum est, vel injuste detinetur, examinare. Sed quoniam Imperii mei mandato acta facienda sunt, eorum nomine quæ hodie à monasteriis detinentur immobilium, & parœcorum, tunc demum juste monasterium molestia afficietur, & quod injuste detinet, ab eo auferetur, quando publici census descriptor ostenderit monasterium extra terminum occupare loca, vel parœcos, vel jus aliud. Nec enim licentiam habebunt monasteria augere & amplificare ea quæ ab ipsis hodie possidentur, sive parœci sint, sive loci, sive *αυτουργια*. Verumtamen per hujusmodi occasionem non licebit exactori, aut descriptori ulli fumarium, vel mensorium, aut aliud quodpiam vectigal quod ad ipsius officium pertineat recipere ab immobilibus quæ supralcriptis subjacent monasteriis. Qui enim contra ausus fuerit, sciat se non tantum id quod exegit multiplicatum restituturum, sed & omnium bonorum publicationi cum infamia & civilium munium incapacitate subjectum iri. Sic enim vult mea majestas jam manifestatorum monasteriorum immobilia omnia haberi ab unoquoque exactore, quasi non subsint ipsius officio, vel potestati. Et quemadmodum exactores in non sibi subjectis provinciis nihil juris habent, ut in iis agant administrentve quicquam: sic nec in immobilibus monasteriorum exactores provinciarum, quibus ea subsunt, censebuntur exactores. Quæ igitur fient acta, & descriptiones ab iis quos Imperium meum statuerit ad probationem eorum quæ à monasteriis possidentur, competentibus secretis propter notitiam insinuabuntur. Scire namque debent omnia monasteria, si quod ex iis deprehensum fuerit, astutiam aliquam, vel collusionem, vel dolum fecisse in immobilibus quæ hodie ab ipsis possidentur, non solum nihil utilitatis ex hac meæ majestatis aurea bulla consequuturum, sed etiam casurum jure concesso prædictis monasteriis per præcedentem mei imperii auream bullam. Deinde autem sustulit hæc aurea bulla omnem quoque jussionem quæ ei adversatur, quæ scilicet facta est, vel fiet: & statuit ut monasteria suis quoque antiquis titulis utantur.

10. *De immobilibus magnæ ecclesiæ.*

ET illi quidem antiquo & celebri Solomonis sapientiæ templo pro viribus offerebant omnes: & huic quoque sacro & maximo templo, quod est sub nomine Dei sapientiæ, qui ex Solomone & David secundum humanitatem derivatur, gloriose & regaliter extructo, cujus erat illud Solomonis præfiguratio, novæ inquam Sion, arcæ sanctificationis, servatoris nostri ecclesiæ, (quam super Apostolicorum mandatorum Petram adeo stabilem & immobilem Spiritus sanctus ædificavit) multi diversa munera obtulerunt, quæ in immobilibus possessionibus spectantur, ad orientem & occidentem sita: sed nonnulla in insulis (sunt autem eorum quæ dixi, per redemptionem multa, ne dicam plurima) publico ea applicare decreverunt ex diversis causis ii qui sunt ubique publici census descriptoribus & in ejusmodi rebus exercitatis. Quoniam autem hoc ad mei Imperii aures frequenter delatum est relatione eorum qui hoc magnum & divinum templum dispensant, statim nostra potentia nihil cunctata hanc præsentem bullam huic venerabili domicilio elargita est, per quam ei pure donat & concedit nostra pietas omnia quæ ad fiscum, seu publicum quomodocunque pertinent, ex iis quæ sunt in oriente & occidente, & ab eis in omnibus insulis possidentur, immobilium possessionibus tanquam ejus donum alioquod & sacram oblationem, sive sint parœci, sive terra fortasse arabilis, vel pratensis, vel consita vitibus, vel hortensis, vel cujusmodicunque prædia sive in eorum domibus agant famuli negotiatores, vel artifices, etsi castra in aliquibus eorum extructa sint. vel aliquid aliud, quod ad publicum utique pertinet, inventum fuerit. Corrigit autem meum Imperium per præsentem auream bullam quæcunque claudicare inveniuntur in iis quæ dictæ magnæ Dei ecclesiæ adsunt viribus, ac titulis in omnibus ejusmodi immobilibus quæcunque ea fuerint, & omnia quæ illis adsunt in oriente & occidente. & in omnibus insulis, ut nunc à meo imperio data, & ei concessa reputentur per præsentem bullam auream nostræ serenitatis. Ob eam enim causam & exactas procedere descriptiones, quæ declarent cujusque generis immobilia, & qui eis præsunt incolas ac inquilinos: hoc amplius inventa in iis omnis generis *αὐτούργια* à locorum descriptoribus, eorumque subscriptionibus confirmari & in perpetuam securitatem parti sanctissimæ magnæ ecclesiæ tradi jubet nostra majestas: ut omnia sint manifesta & extra controversiam posita, nec ullo tempore in disquisitionem revocentur à descriptorum quoquam vel inspectorum, vel peræquatorum & eorum qui aliter publica perscrutantur declaratarum descriptionum competentibus secretis, in futuram rei memoriam insinuandarum. Neque enim unquam eorum quis poterit ullo modo ingredi hujusmodi immobilia, aut ea in controversiam deducere & disquisitionem. Sed nec instrumenta in iis requirere, non fumarium, vel metreticion exigere, aut aliud ullum vectigal excogitatum in descriptorum lucrum: qui prohibentur insinuatione ipsa & sola præsentis aureæ bullæ mei imperii, & descriptionum, quæ ut supra comprehensum est, valituræ sunt. Omnis autem facta jussio, sive de prius separatis, sive de fragmentis, sive de commiserationibus, sive de iis quæ

ἵνα μή τις τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, τινῶν μὲν ἐκφωνηθέντων ἐκ τῶν τὰ ἀκίνητα κατασειόντων αἰτιῶν, τινῶν δὲ παρασιωπηθέντων, ἐπιδράττοιτο τῶν ῥημάτων, καὶ κατὰ Ἰουδαίους τοῦ γράμματος ἐπικάθηται, καὶ ἐπιχειρῇ ἐπὶ τοῖς μὴ ἐκφωνηθεῖσι διασείειν καὶ παρενοχλεῖν ταῖς μοναῖς· καθολικῷ λόγῳ καὶ περιεκτικῷ τοῦτο ἡ βασιλεία μου βούλεταί τε καὶ διορίζεται, ὡς ἂν πᾶν ὅπερ ἐπὶ τοῖς σήμερον ὑπὸ τῶν μοναστηρίων κατεχομένοις, ἢ ἐπ' αὐταῖς ταῖς καθέδραις τῶν μοναστηρίων νοηθῇ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου παρά τινος, ἢ νῦν ἢ ὁπηδήποτε, αὐτὸ τοῦτο δεδωρημένον λογίζεσθαι τῇ μονῇ· καὶ ἅμα τις τοῦτο διανοήσεταί τε καὶ φθέγξηται, καὶ εὐθὺς ἀντιλήψεται αὐτοῦ ἡ μονὴ ὡς σήμερον δεδωρημένου ταύτῃ παρὰ τῆς βασιλείας μου. ὅσον γὰρ ἐφ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις περὶ ὧν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου οὐκ ἔλαβον τὰ προγραφέντα μοναστήρια, δημόσιον βούλεται ἡ βασιλεία μου λογίζεσθαι ἓν ἕκαστον τούτων, κατὰ μόνον τὸ ἔχειν τὸ ἀδιάσειστον, καὶ μὴ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεσθαι, καὶ ὃν τρόπον ὁ δημόσιος οὐ πολυπραγμονεῖται ὑφ' ἑαυτοῦ, οὕτως οὐδὲ τὰ ἱερὰ σεμνεῖα ἢ ἡσυχαστήρια, μοναστήριά τε καὶ λοιπὰ ὑπό τινος τῶν τοῦ δημοσίου φροντιστῶν ἀνακριθήσεται· κἂν τι εὔλογον δικαιολογῆταί τις, κἂν παράλογον, κἂν ὁποῖον ἂν εἴη τὸ λαληθησόμενον· πᾶς γὰρ ὁ τοιοῦτόν τι ἐπιχειρήσων ποιῆσαι, ἀνίσχυρα δόξει λέγων, καὶ τῷ ὄντι ἀβέβαια. καὶ ἀσυμπαθῶς ἡ τούτου περιουσία τῷ δημοσίῳ καθοσιωθήσεται καὶ αὐτὸς ἄτιμος ἔσεται παντάπασιν, ὡς ἀντιπίπτων βασιλεῖ εὐσεβῶς τε καὶ φιλοθέως τὸ ἀνενόχλητον ταῖς μοναῖς ἀποχαριζομένῳ, ἐπὶ τοῖς δεδωρημένοις αὐταῖς διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου· καὶ δι' αὐτοῦ βραχύ τι δῶρον προσάγοντι τῷ θεῷ, ἀνθ' ὧν μυρίων εὐεργεσιῶν παρὰ τῆς πλουσιοπαρόχου δεξιᾶς αὐτοῦ παραπήλαυσεν. οὐκ ἔξεσται οὖν οὔτε ἀναγραφεῖ, ἢ προκαθημένῳ οἱουδήτινος σεκρέτου, ἢ ἐξισωτῇ, ἢ ἐνεργοῦντι, ἢ ἑτέρῳ τινὶ προσώπῳ τοῦ δημοσίου, τὰ τῶν μοναστηρίων ἀκίνητα ἀναγράφεσθαι, ἢ καπνολογεῖν, ἢ ἀναζητεῖν μέτρα γῆς, ἢ παροίκων ποσότητα, ἢ γῆς τὸ ὑπέρπλεον, ἢ ὑπέρτιμον, ἢ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἐξετάζειν. ἀλλ' ἐπεὶ ἐκ προστάξεως τῆς βασιλείας μου μέλλουσι γίνεσθαι πρακτικὰ τῶν σήμερον κατεχομένων παρὰ τῶν μονῶν ἀκινήτων καὶ παροίκων, τότε μόνον ὀχληθήσεται ἡ μονή, καὶ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἀφαιρεθήσεται, ὅτε ὁ ἀναγραφεὺς δεικνύει ὡς ἐπέκεινα τοῦ περιορισμοῦ κατέχει ἡ μονὴ τοπία, ἢ παροίκους, ἢ ἕτερον δίκαιον. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἀδείας ἕξουσιν αἱ μοναὶ τὰ σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχόμενα, εἴτε πάροικοι εἶεν, εἴτε τόποι, εἴτε αὐτούργια, ἐπαύξειν καὶ εἰς πληθυσμὸν ἄγειν πλείονα. Πλὴν τῇ τοιαύτῃ προφάσει οὐκ ἐξέσται πράκτορι ἢ ἀναγραφεῖ οἱῳδήτινι, ἢ καπνικὸν, ἢ μετρητίκιον, ἢ ἕτερόν τι ἀναγραφικὸν ἢ πρακτορικὸν φορολόγημα ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἀκινήτων ἀναλαμβάνεσθαι. εἰδέναι γὰρ ὀφείλει ὁ τοῦτο τολμήσων, ὡς οὐ μόνον ἐπὶ τὸ πολλαπλοῦν ἀντιστρέψει ὅπερ ἂν ἀναλάβῃ, ἀλλὰ καὶ τελείᾳ δημεύσει ὑποβληθήσεται, καὶ ἄτιμος ἔσται καὶ ἀπολίτευτος. οὕτω γὰρ θέλει ἡ βασιλεία μου τὰ τῶν δηλωθεισῶν μονῶν ἀκίνητα πάντα λογίζεσθαι ἐφ' ἑκάστου τῶν πρακτόρων, ὡς μὴ ὄντα ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἀρχήν τε καὶ ἐξουσίαν. καὶ ὃν τρόπον οἱ πράκτορες ἐπὶ τοῖς μὴ ὑποκειμένοις αὐτοῖς θέμασιν οὐδὲν τι δίκαιον ἔχουσιν ἐνεργεῖν, ἢ ὅλως ποιεῖν τι ἐπ' αὐτοῖς· οὕτως οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τῶν μοναστηρίων ἀκινήτοις οἱ πράκτορες τῶν θεμάτων, ὑφ' οὓς τελοῦσι τὰ τοιαῦτα ἀκίνητα, πράκτορες λογισθήσονται. τὰ μέντοι γενησόμενα πρακτικὰ, καὶ οἱ περιορισμοί, παρ' ὧν ἂν ὁρίσῃ ἡ βασιλεία μου εἰς παράστασιν τῶν σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων νεμομένων, τοῖς προσφόροις σεκρέτοις δι' εἴδησιν ἐγκαταστρωθήσονται. Ὀφείλουσι δὲ εἰδέναι πάντα τὰ μοναστήρια, ὡς οἷον ἂν ἐξ αὐτῶν εὑρεθῇ ῥᾳδιουργίαν τινὰ ποιησάμενον ἐπὶ τοῖς σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχομένοις ἀκινήτοις, ἢ συμπαιγνίαν, ἢ δόλον πλημμελήσαν τινὰ, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου ὠφελείας οὐκ εὐμοιρήσει τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ τοῦ προφιλοτιμηθέντος αὐτῷ ἐκπεσεῖται δικαίου, διὰ τοῦ προγεγονότος πάσαις ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἑτέρου χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου. Ἐφεξῆς δὲ ἀνεῖλε τὸ τοιοῦτον χρυσόβουλλον, καὶ πᾶσαν πρόσταξιν ἐναντιουμένην τούτῳ, γεγονυῖαν δηλονότι ἢ καὶ γενησομένην· καὶ διορίζεται χρᾶσθαι τὰς μονὰς καὶ τοῖς παλαιγενέσιν αὐτῶν δικαιώμασιν.

ι'. Περὶ τῶν ἀκινήτων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. B.

ΚΑΙ τῷ παλαιῷ μὲν ἐκείνῳ καὶ περιπύστῳ τῆς τοῦ Σολομῶντος σοφίας ναῷ τὸ κατὰ δύναμιν προσέφερον ξύμπαντες· καὶ τῷ ἱερῷ δὲ τούτῳ καὶ παμμεγίστῳ τεμένει τῷ ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, τοῦ καὶ ἐκ Σολομῶντος κατηγμένου καὶ ἐκ Δαβίδ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον φιλοτίμως ὄντως ἐνιδρυμένῳ καὶ τῷ ὄντι βασιλικῶς, οὗ κἀκεῖνος ἦν ὁ Σολομώντειος προεκτύπωμα· τῇ νέᾳ λέγω Σιὼν, τῇ τοῦ ἁγιάσματος κιβωτῷ, τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκκλησίᾳ, ἣν τῇ πέτρᾳ ἐπῳκοδόμησε τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὕτως ἀρραγῆ καὶ ἀκλόνητον, διάφορα πολλοὶ προσήγαγον ἀναθήματα, ἐν ἀκινήτοις θεωρούμενα κτήσεσι κατά τε τὴν ἕω διακειμέναις καὶ πρὸς δυσμάς· ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὰς νήσους τινάς. εἰσὶ δ' ἃ περιῆλθον τούτῳ. καὶ κατ' ἐξώνησιν τούτων πολλὰ (ἵνα μὴ λέγω τὰ πλείω) ἐκ διαφόρων αἰτιαμάτων τῷ δημοσίῳ προσαρμόττειν διεγίνωσκον παρά τε τῶν ἑκασταχοῦ ἀναγραφέων καὶ τῶν ἄλλως περὶ ταῦτα δεινῶν. ἐπεὶ δὴ τοῦτο ταῖς ἀκοαῖς ἐνηχήθη τῇ βασιλείᾳ μου ἐξ ἀναφορᾶς τῶν τὰ κατὰ τὸν μέγιστον τοῦτον καὶ θεῖον οἰκονομούντων ναὸν, αὐτίκα μηδὲν μελλῆσαν τὸ ἡμέτερον κράτος τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον τῷ πανσέπτῳ τούτῳ σηκῷ ἐπεβράβευσε· δι' οὗ καθαρῶς αὐτῷ δωρεῖταί τε καὶ ἀποχαρίζεται ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια ἅπαντα τὰ τῷ δημοσίῳ ὁπωσδήποτε διαφέροντα, ἀπό τε τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει καὶ ταῖς ὅλαις νήσοις κατεχομένων παρ' αὐτῆς παντοίων ἀκινήτων ἐπικτήσεων, ὡς δῶρον ταύτης καὶ ἱερόν τι ἀνάθημα· κἂν πάροικοι ὦσι, κἂν γῆ ἀρόσιμος τυχὸν, ἢ λιβαδιαία, ἢ ὑπάμπελος, ἢ κηπεύσιμος· κἂν αὐτούργια οἱαδήτινα· κἂν ἔνοικοι πραγματεύονται, ἢ ἐργαστηριακοί. κἂν κάστρα ἔν τισι τούτων ᾠκοδομήθησαν, κἂν ἕτερόν τι ὁποιονδήποτοῦν τῷ δημοσίῳ διαφέρον ἐν τούτοις ἐξευρηθῇ. ἐπανορθοῖ δὲ ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου λόγου καὶ ὅσα που χωλεύοντα εὑρίσκονται ἐπὶ τοῖς προσοῦσι τῇ διαληφθείσῃ τοῦ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ δικαιώμασιν, ἐν πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις, ὁποῖα ἂν καὶ ὦσι. καὶ πάντα τὰ προσόντα αὐτῇ κατά τε δύσιν καὶ ἀνατολὴν, καὶ τὰς ὅλας νήσους, ὡς νῦν παρὰ τῆς βασιλείας μου δωρούμενα καὶ παραδιδόμενα ταύτῃ λογίζεσθαι, διὰ τῆς παρούσης εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου γραφῆς ἡ γαληνότης ἡμῶν θεσπίζει καὶ διορίζει. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ περιορισμοὺς προελθεῖν λεπτομερεῖς παντοίων ἀκινήτων δηλωτικοὺς, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς προκαθημένων παροίκων τε καὶ ἐνοίκων, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐν τούτοις εὑρισκομένων παντοίων αὐτουργίων παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἀναγραφέων, καὶ ταῖς ἐκείνων πιστωθῆναι ὑπογραφαῖς· καὶ τῷ μέρει τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιδοθῆναι εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν τὸ κράτος ἡμῶν ἐγκελεύεται· ὡς ἂν ὦσι δῆλα καὶ ἀναμφίλεκτα ξύμπαντα, καὶ μηδέποτε τῶν καιρῶν ὑπ' ἀνάκρισιν ἄγοιντο παρ' οὑτινοσοῦν τῶν κατὰ καιροὺς ἀναγραφέων, ἢ ἐποπτῶν, ἢ ἐξισωτῶν, καὶ τῶν ἄλλως ἀνερευνώντων τὰ δημοσιακὰ τῶν δηλωθέντων περιορισμῶν, ἐγκαταστρωθῆναι ὀφειλόντων τοῖς προσφόροις σεκρέτοις δι' εἴδησιν. οὐδὲ γὰρ ἐξέσται τινὶ τούτων ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἐν τοῖς τοιούτοις πᾶσιν ἀκινήτοις εἰσέρχεσθαι ὁπωσδήποτε, ἢ ταῦθ' ὑπὸ ζήτησιν ἄγειν καὶ ἐξέτασιν οἱανδήτινα. ἀλλ' οὐδὲ δικαιώματα ἐπὶ τούτοις ἐπιζητεῖν, οὐ καπνικὸν ἀναλαμβάνεσθαι, οὐ μετρητίκιον, οὐχ ἕτερόν τι οἱονδηποτοῦν φορολόγημα, εἰς κέρδος τοῖς ἀναγραφεῦσιν ἐπινοούμενον· ἀποτρεπομένοις τῇ ἐμφανείᾳ καὶ μόνῃ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου, καὶ τῶν προστησομένων περιορισμῶν, ὡς διείληπται. πᾶσα δὲ πρόσταξις γεγονυῖα, εἴτε περὶ τῶν προαφορισμένων, εἴτε περὶ κλασμάτων, εἴτε περὶ συμπαθειῶν, εἴτε περὶ τῶν ἀπὸ ταπεινῶν στίχων, εἴτε περὶ τῶν ὑποκειμένων ταῖς χαραγαῖς, εἴτε περὶ στρατειῶν συμπεπαθημένων· κἂν μὴ ἀντιποίησίς τις τούτων ἐγένετο, εἴτε περὶ τοῦ τοὺς ἀπὸ * μὴ στέργειν δωρεὰς, εἴτε περὶ οἱουδήτινος ἑτέρου κεφαλαίου ἐξεφωνήθη, καὶ κατά τι ἐναντιοῦται τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου, ὅσον ἐπ' αὐτῷ ἀποίσεται τὸ ἀνίσχυρον· κἂν τὸ μὴ ἀνατρέπεσθαι ἔχῃ ἐγκείμενον ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐκφωνηθῇ. ἐν εἰδήσει γὰρ πασῶν τῶν γεγενημένων

ἀβουλήτων σφαλείων ἡ ὑμετέρα τυγχάνει θεοσέβεια. τὸ ἢ κατὰ μέρος τούτοις ἀπεκδικηθέντας, παρέλκειν ὑμᾶς τὴν κ ὡς ἰδιωτικὰς ἀδικηθείσας κ ἀναπεπεισμένας ἔσεσθαι τὴν παρ' ἡμῶν χρυσοβούλλῳ λόγῳ λοιπὸν ἀπολαύειν. τούτοις γὰρ ἡ βασιλεία μου. ἀλλ' εἴ τι ἑτερογενὲς ἑτέρᾳ οἰκοδομῆσαι σφετέρᾳ τῷ παρόντι οὐ κωλύει χαρᾷ. ἀλλὰ καὶ κεκτῆσθαι ἐφ' οἷς εἰκότως ἐπὶ τῇ παρ' ἡμῶν βασιλείᾳ μου ἐσόμενα, ὅσον ἐπ' αὐτῷ τὸ αἰώνιον δίδωσιν κ ἀδίδακτον. καὶ τὸ μὲν ἀναπεπόδιστον ἔχειν ἐγκείμενον σὺν αὐτῇ, εἰ μὴ ῥητοῖς ἐκφωνηθῇ, καὶ ἐπίσης ἀβλαβὲς οἰκοδομῆσαι. ὃ δ' ἂν εἰς ἄδηλα τὰ σφετέρᾳ τῇ αἰωνοπαίτῃ ℣ θεῷ μαχαίρᾳ ἐκκλησίας ἀκινήτῳ ἀπαιωρῇ, σὺν τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ ῥητοῖς συνεγκεφαλεῖσθαι ἐχρῆν ἅπασι σφοῖς ὅροις. Ἐν τῇ Θρᾴκῃ κ Μακεδονίας τὰ δῆθεν κ δόλια. κ ἐφεξῆς καταλείψαι τὰ ἀκίνητα πάντα. κ μὴ τῶν ἄκρων ἀπαλλάττεσθαι, φασίν, Οἱ παντοχοῦ δυσεκόμβροι ἐροῦλιάται Ισαῦλοι, κ ἐξκουσσεῖα πλείων χωρήσεως χιλιάδων τριακοσίων. ἐπὶ τούτοις πᾶσι, τὸ ἀπερκλείσθαι ἔχειν πάντη κ ἀδιασείστως τῷ ἁγιωτάτῳ μαχαίρῳ ἐκκλησίαν κ τὰ μάρτυ ἅπαντα αὐτῆς, ἠσπάζετο τὸ κράτος ἡμῶν θεοφιλοσεβῶς ὀφειλόντων ἀποδίδοσθαι λειτουργῶν παρὰ τῶν τόπων ἀναγραφέων, ὡς πολλάκις δείκνυται· πλὴν τῇ τοιαύτῃ ἀσφαλείᾳ σὺν ἐξείσῃ τοῖς δηλωθεῖσι λαογραφεῖσιν ἢ κτηνικὸν ἀπαιτήσαι, ἢ μιστηλικὸν, ἢ χρεῶν δόσιν, ἢ ἑτέραν ὁποιανδήποτε εἰσφοράν, λαὸς τῶν ὑποτεθέντων ἀκινήτων αὐτῆς. ἀλλ' ἀκόλουθον τοῖς σωτηριοφόροις τε κ ἀπαιτήσεσι τοὺς δηλωθέντας θεορίσμους συμπλέκεσθαι κ κατὰ δύναμιν τῶν αἰτησαί τι τῶν δικαιωμάτων τῆς παρ' ἡμῶν χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου, ἀφ' ἧς τῆς τῶν βασιλικῶν ὑποτάξεως ἀγαπᾶν τὴν, ὑποφαίνουσαν ὑφορωμένους κ δοκοῦσαν ἀφαίρεσιν λιτῶν τελεσιγόνων, ἀπαιτηθησομένων ἀσυμπαθῶς ἐξ αὐτῶν καρᾷ ℣ σκεπτῆς τῶν οἰκειακῶν, ἐκ θεοσεβούσης τῆς ἁγιωτάτης μαχαίρας ἐκκλησίας· ὡς βεβαίᾳ κ ἀσφαλεῖ ℣ παρόντι χρυσοβούλλου λόγου τυγχάνοντι· μηδενὸς παρὰ τὰ Αὔγουστον μῆνα τῆ α ἐπινεμήσεως ℣ σ χ ξ α ἔτους· ὧν ἡ κ ἡ ὑμέτερα συνοδικὴ κ θεοπόθλητον ὑποσημήνατο κράτος.

ια'. Περὶ δικαιωμάτων τῶν ἀποσχεθέντων ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῇ κοθολικῇ τῶν ἀκινήτων. B.

Προσέτι τούτοις ἀπλυθῇ κ ἑτέρᾳ χρυσοβούλλου λόγου ℣ αὐτοῦ κράτους ἡμῶν βασιλέως, καθὼς μάλιστα Θεοδοσέλεον, ἐπιτυμήσεως ια ℣ ϛ χ ν ἔτους· ὁ κ ἰατρὸς λεγόμενος, ὡς ἰώμενος τὰ χαλεπώτατα ἴσως δικαιώματα τῶν ἀποσχεθεισῶν ἐκκλησιῶν ἐπισκοπῶν δηλονότι, κ μοναστηρίων, κ αὐτῆς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὡς κ καθὼς ῥητῶς ἔτυπωσε Δαβὶδ λαμπόδαν, Ὃ μὲ κ' Μωϋσέα ℣ ἐκλεκτὸν λαὸν ἐκείνου σρατηγὸς Ἰησοῦς, τὰ Ἱεριχοντέα καθελεῖν ἐπεγείρομεν· ὀχυρώματα, τοῖς ἱερεῦσι κυκλοσαλπίζουσι σκέλεσι, κ ἕτω παραδόξως τὰς τῶν τειχῶν ἐπάλξεις καπρίπτε. τῇ ℣ δὲ νεᾷ τοῦ Θεοῦ σκελεῖσι καθηγεμόνι τάτε λαῷ βασιλείας μου. κ' τὸ βασιλεῦσαι ἐκείνου ἄλλου Μωσέα, ℣ λαῷ σωτῆρα κ ὁδηγὸν. (τὸ δὲ εἰδέναι λέγω αὐθέντᾳ τὴν βασιλείας μου κ χθονὸς ἀφ' ἁπάντων τῶν τειχῶν καθελεῖν ἐπεγείρομεν Ἱεριχοντέα, τοὺς ℣ κοινῶς τῶν Χελιαδῶν ἐχθροὺς ὀχυρώσεις, ℣ δυτικῶς λέγω θρακησίους, ℣ τὴν Σικελικὴν καθαιρεθησομένην γῆς, κἀκείθεν τὴν Ῥωμαίων ἐπικρατείας λαῖφος ἐρεύσασθαι ἀναλογίας οἷς πνεῦμα πνεύμασιν σαλπιγγίας, τοὺς τῶν θεῶν ἐξιλεσμένων καθ' ἑκάστην ὑπὲρ ἡμῶν δέησιν ὑμᾶς, ἀφ' ἧς ἐκείνη καθαίρεσιν σωτηριώσας ἐδέησεν. ἀλλὰ κ αὐτὸς ὁ θεόπλης Μωσῆς ὁπλίσκα τὴν Ἀμαλὴκ σωτῆρα τῷ μάχῃ, ἱερεῖσιν ἐκπεφευγὼς σηελζόμβρῳ, ὅτε τὸν κατὰ τῆς πίστεως κ ὑπεξάγουσι. καὶ ἐκείνου ἐν κ ᾗ βασιλεία μου, ℣ δέησιν προσφερομένη ὑποσημειώμασιν εἰς τὴν κ' ℣ νεᾷ τάτε Ἀμαλὴκ ἀσχεσιμένων αὐτῆς παρόντων, κ ὡσεί τινα σῦλον φῶτος ℣ νεᾷ Ἰσραὴλ ἀσηγημένων, κ τὰ τάτε κατὰ θεωσίαν ἀξιοῦμεν, τὰς τάτων ἔχειν ὀχυρὰς ἥλιοι, τ παρόντε χρυσοβούλλου λόγου τῇ μητρὶ πασῶν τ ἐκκλησιῶν, τῇ νέᾳ Σιών, τοῦ ℣ θεοῦ σοφίας οἰκοδομηθείσῃ, κ τοῖς καθ' ἑαυτὰς τοῖς νήσοις πᾶσις κ τῷ ἀναβλύσῃ κ τῷ θύσιν ἐορτάζουσι, τοὺς ὑπὲρ τ βασιλείας μου τάτων ὑγιὰς ἐπὶ πλεῖον ἀναῤῥωννύναι. ἀκριβῶς γὰρ οἶδεν ἡ βασιλεία μου ὡς ἑ σωζεῖ ἀξιοῦν ἀπὸ πολλοῦ δυναμιν, κ ὡς χίλιαι ἑ σωθῆσε· οὐ πλησθεῖ ἰχυὸν αὐτῆ· ψευδὴς ὁ ἰωπὸν εἰς σωτηρίαν, καθὼ τ θεῖον φάναι σοφητὴν, κ ψαλμῳδὸν, κ θεοπάτορα. τοιγάρτοι κ τὸ ἀπερκλόνητον πάντη φυλάττεσθαι ἔκρινα, τῇ τε παντὸν σωκυβερνήτῃ σκκλησιῶν, κ τοῖς μυσηριοδοτεῖσι πᾶσιν ὀρχιερεῦσι τ ὁπωδήποτε ἁγίων σκκλησιῶν, κ τὸ ἀσφαλὲς τ σωσσόντων ταύταις δικαιωμάτων ἐπὶ τῇ καθοχῇ τ ἀκινήτων αὐτῶν βεβαιότερα καθιστᾶσα σωσσεπαιορθῶσα ὁ κ εἴ τι πε χωλεῦον ἴσως ἐστὶ σὺν τοῖς αὐτῶν δικαιώμασι, κ τ ἀκριβέσιν λειποῦμον. κ ἐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ κ εἴ τι πε ὀφεῖλον ἐπακολουθῆσαι δικαιώμα. σωζ τῷ ἀσφαλῆ τ τοιούτων ἀκινήτων διασοβείαν, καθόλου τι κ κυριότατα, γλυκὺ ἴσως σὸν ἔβρασεν· αὐτὸν δὴ τ παρόντα χρυσοβούλλου λόγου, ἰατῆρα ἡ βασιλεία μου τάτε δὴ ℣ ἐλκεσπορῆσαι αὐτοῖς ἐπιδέδωκεν· οἷον ἄρτιον κ ὁλομελὲς δεικνύτω τὸ ἐπὶ τούτοις δίκαιον, κ εἰς τὸ παντελὲς ἀζιάσθαι δι' ἑ κ βεβαιοῖ μὲ κ ἀσφαλίστερον τίθησι πᾶν σωσσὸν ταῖς κατ' αὐτὸ ἀγωνίσμαις ℣ θεῖ σκκλησίας, κ αὐτῇ τῇ τάτων σωσχεθησομένῃ δικαιώμα ἐπὶ τοῖς αὐτῶν ἀκινήτοις, ὁποῖα ἂν κοθέσηκε, κἂν ὁπωδήποτε ταῦτα ἀβλάπτειν· κ τὸ κοθλον κοθλιον τίθησι τῇ ἐπικρισῇ τε κ ψήφῳ τ βασιλείας μου. πάν ὁ σὺν αὐτοῖς, σὺν ὁποίοις εἴποι τις θεωρεῖσθαι, εἴτε σὺν χρυσοβούλλοις λόγοις ἀβλάβαν βασιλέων, εἴτε σὺν σιγιλλίοις, εἴτε σὺν ἀπολαῖς σωσταξέσιν, εἴτε σὺν λυσεῖσι, εἴτε σὺν πρακτικοῖς, ὑποσκάζον, κ καθὼ τ ℣ ἀκριβοῦς κ τ ὀφειλομβρίης ἀκριβείας λειποῦμον, ὁπό τε βασιλικῶν σωσταγμάτων κ νόμων ἐπαιορθοῦ. κ διορίζε· μὴ καὶ ὁ τ σωκελεμα σὺν τούτων εἶναι ταῖς δηλωθείσαις πασαις ἀγκωλαίαις σκκλησίαις εἰς τ αἰώνα τ ἀπαντα, ἀλλὰ τὸ ὑποσκληρον σκείνων κ ἀσθενὲς, αὐτονόητον εἶναι κ ἀπαλαῖον πάσῃ δικαιολογίᾳ ℣ βελομβρε λέγω τι ὑπὲρ ℣ δημοσίᾳ, τῷ παρόντι χρυσοβούλλου λόγῳ τ βασιλείας μου ῥωννύμβρον, κ σφοδρὰ σὺνδυναμοῦμβρον. Καὶ ἵνα δὲ τ πολλῶν ὧν ἄν τις ἐννοήσειε, ὀλίγων τινῶν ἡ βασιλεία μου ἐπιμνησθείη· ἐὰν τυχὸν ὁμιρεὰ αὐτῆς παρόντων ἀποσ ἐν ἡ μέτρων γῆς, ἢ αὐτόρυκα τινὰ ἐκκαινισαν σὺν τοῖς πιστοῖς κληκωσι τυχὸν μὴ δεδωκημένα αὐτοῖς· ἢ ἐδωρήθησαν ὦ, σὺν ἀνεγράπτων ἢ αἷ ὧν τάτων σωσταξέως· ἢ ἐπὶ σεφαφωσμένοις δεδωρημένοις αὐτοῖς αἷ ὧν σεφαφωσμῶν σωσταξέως σὺν ἀνεγράπτων· ἢ τινα τ ποεῖσθαι τῶν αὐτοῖς βασιλικῶν σωσταγμάτων ὑβόλως κατεγραθησαν· ἢ κατεγραθησαν μὲ εἰς τινα τ σεκρετων, ὃ μέλλ γὰ κ ἐπὶ τοῖς σωσφόροις σεκρέτοις· ἢ κοθλον γραθέντα ἀπώλοντο, ἴσα ἡ τάτων πεπισωμένα σύγκυκλον· ἢ προκλικὰ ὀφειλόντα σωσθῆναι, ὃ σωσόντων· ἢ προβάντα, ὃ κατεγράθησαν· ἢ ὀλοθέντα ἴχνεσι λοιπὸν, σὺν ἐχθρόντο ἢ κοθλ τινα ἴσως ἀλλὰ ὁπόταν ἄν τις εἴπῃ αἰτίαν, εἴτε κατὰ μέρος, εἴτε κ κοθ' ὁλόκληρα τὰ προσόντα ταῖς πολλάκις ἀβλαθεῖσις ἀγίαις ℣ θεῖ ἐκκλησίαις κ τῇ μητρὶ πασῶν χαλέουσι δικαιώμασι, κἀντεῦθεν σὺν ἔχεσι τὸ ἀπερκλονητον· κἂν μὴ ῥητῶς σὺζῶσα πάντα ὁποιαδήποτε αὐτὰ, ὑποσκάζειν ποιῆσαι τὰ δικαιώμασι, ἐκπεφωνῇ· ἢ ὠφελον τυχὸν κ ἕτερα δικαιώμασι προσεπορεχθῆναι αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις, ὡς πινῶν πάντως προβαίνων σὺν αὐτοῖς, (εἰ κ μηδόλως τὶ δικαίωμα ἐπὶ τινι τ προσόντων αὐταῖς ἀκινήτων κέκτηνται) ἀδέν τι ὀπὶ ℣ παρόντι χρυσοβούλλου λόγου ὠφελεῖσθαι) κ' μηδὲν τι τοῦτο παῦσε, ἢ ὅσα ἂν τις αὖθις εἰς νέαν κοθ' ποτε ὑπὲρ ℣ δημοσίᾳ ἀγωνίζοιμβρ, καθὼ λαβεῖν ποτε τις ℣ θεῖ ἀγωγῆς εἰς ἐκκλησίας, τὸν τε ℣ θεῖ σοφίας οἶκον, κ τὰς λοιπὰς μητροπόλεις, ὀρχιεπισκοπὰς, ἐπισκοπὰς, ὁσωτε) ἐπὶ τοῖς (ὡς εἴρη), ἀφαίρεσιν αὐτοῖς ἀκινήτοις, ἀφ' οἱασηδήποτε δικαιωμάτων εἰ ἡδ μηδέν τι μισθιωὰς δικαιώμα ἐκτήσαντο ἐπὶ τισι ἴσως τ προσόντων αὐταῖς ἀκινήτων, ἀβλαβὲς ὑπὸ ℣ παρόντι χρυσοβούλλου λόγου ὠφέλειαν ἔξεσι· ὥστις ὧδε ἐφ' οἷς ἔχε τὴν καθοχὴν ὁ δημοσ-

ab humilibus ordinibus, ſive de iis qui inciſionibus ſubjecta, ſive de militiis affectatis licet compenſatio facta non ſit, ſive de non acquieſcendo factis ſine quantitate donationibus, ſive de quacunque re edita inerit juſſio, & ulla in re repugnet præſenti imperii mei bullæ aureæ, irrita erit & invalida, & ſi ne irrita ſiat in ea expreſſum ſit, niſi nominatim pronuntiatum ſit. Omnium enim juſſionum quæ factæ ſunt, notitiam habet mea pietas, quas ſigillatim enumerare ſupervacuum exiſtimavit: & ut expreſſim enumeratas & everſas quod ad hanc aureæ bullæ orationem attinet, cenſeri conſtituit mea majeſtas. Sed nec alia ulla quæ in poſterum fiet juſſio huic piæ ſcripturæ prævalebit: quinimo & illa, quatenus præſenti meæ majeſtatis definitioni adverſatur, irrita fiet, nullarumque virium: licet, ne ſubvertatur appoſita ſit clauſula. Niſi nominatim pronuntiatum ſit, aut quævis alia diſtinctio. Ut autem ſint, manifeſta quæ adſunt ſanctiſſimæ Dei magnæ eccleſiæ immobilia omnia in præſenti bulla aurea aperte inſcripta ſunt: quæ habent hoc modo: in Thracia & Macedonia illa & illa, & deinceps enumerat omnia immobilia. Et poſt horum enumerationem ait, Judæi ſtrobiliotæ ubicunque inventi, & excuſſi ampliorcapacitate triginta millium. Sancit Imperialis mea poteſtas ſanctiſſimam magnam eccleſiam & omnem ejus partem habere jus ſuum inviolatum omnino & inconcuſſum, cum exactiores fieri debebunt terminorum definitiones à locorum deſcriptoribus, ut ſæpe dictum eſt. Verum eo prætextu non licebit prædictis deſcriptoribus fumarium exigere, vel mercticon, aut neceſſariorum dationem, ullamve exactionem facere à quibuſcunque immobilibus ejus. Sed abſque ulla collatione & petitione prædictas finium deſcriptiones conficient. Quod ſi quis auſus fuerit violare quidquam eorum quæ præſenti aureæ bullæ oratione majeſtatis meæ definiuntur, præter Imperialem indignationem, in periculum veniet ſubeundi pœnam triginta librarum, quæ ſine commiſeratione à domeſticorum ſecreto, ex additione ſanctiſſimæ magnæ eccleſiæ exigentur: quippe cum firma ac munita ſit præſens aureæ bullæ oratio, facta menſe Auguſto 1. Indict. anno 6661. cui noſtrum pietate præcellens ſubſcripſit Imperium.

11. *De inſtrumentis omnium quæ ubique ſunt eccleſiarum ob poſſeſſionem immobilium.*

PRæterea autem emiſſa eſt & alia bulla aurea Imperatoris quæ dicitur medicatrix, utpote quæ fortaſſe medeatur titulis & juribus omnium eccleſiarum quæ claudicant, epiſcopatuum ſcil. & metropolium, & ipſius magnæ eccleſiæ, quæ etiam ad verbum ſic habet: Qui poſt Moſem fuit electi illius populi Imperator Jeſus, Hierichuntis feſtinans munimenta, ac propugnacula diruere, ſacerdotibus juſſit in circuitu tuba canere & ſic murorum propugnacula mirabiliter dejecit. Imperio autem meo, quod novo populo à Deo electo præeſt, poſt illum principem populi ſervatorem & ducem alium Moſem in Lytum, dico imperii mei dominum & genitorem, veluti quædam Hierichuntina mœnia, diruere properanti communis Chriſtianorum inimici propugnacula, occidentalis dico draconis, qui [1] in Sicilia tyrannidem exercet, & illinc adverſus Romanum Imperium latenter prorepit veluti ſpiritalibus quibuſdam tubis, veſtris antiſtitum Deum nobis quotidie placantium precibus, ad illum diruendum adjuvantibus opus eſt. Sed & ipſe divinus Moſes, quando cum Amalech prælium commiſit ſacerdotibus utrinque innixus, ſic eum fugavit, & vicit. Sicut ille ergo, meum quoque Imperium, antiſtitum ſuſtentaculo indigens, ad aciem adverſus novum hunc Amalech propoſitam, & veluti quandam lucis columnam novum hunc Iſrael præcedentem, & ejus greſſus dirigentem, preces eorum habere volens: hanc præſentem auream bullam, & omnium eccleſiarum matri, novæ Sion, Dei ſapientiæ habitaculo, & iis qui ſunt in omnibus inſulis & in oriente & occidente antiſtitibus donavit: eorum pro Imperio meo preces magis confirmans. Recte enim ſcit meum Imperium Regem non ſervari per multam potentiam, & gigantem non ſervatum iri in multitudine virtutis ſuæ: mendax autem equus ad ſalutem, ut dicam cum Propheta & Pſalmographo & Deipatre. Volens enim ut firmitas & ſtabilitas eccleſiæ quæ omnibus præeſt, ſervetur, & omnibus dictis antiſtitibus ſanctarum quæ ubicunque ſunt eccleſiarum, & ſecuritatem titulorum ac jurium quæ illis adſunt, in ipſorum immobilium detentione firmius conſtituens, & præterea corrigens ſi quid in eorum juribus claudicet, & mero jure ſit deſtitutum. Et non ſolum hoc, ſed & ſi quod jus conſequi debeant ad ejuſmodi immobilium dominationem, detentionem, & proprietatem, id fortaſſe prius factum non eſt, hanc Imperii mei bullam auream ejus quod deeſt medicatricem illis tradidit, quæ veluti perfectum & integrum & omnino inconcuſſum jus ejus oſtendit. Per quam confirmat quidem & tutius facit quodcunque jus adeſt ſanctis Eccleſiis, eique quæ illis præſidet, in ipſarum immobilibus cujuſmodicunque fuerint, & ubicunque ea ſita ſint: & quod bonum eſt, melius fecit Imperii mei ſententia & calculo. Quicquid autem eſt in eis in quibuſcunque quis ſpectatum id dixerit, ſive in aureis bullis diverſorum Imperatorum, ſive in ſigillis, & ſive in ſimplicibus juſſionibus, ſive in reſolutionibus, ſive in actis, claudicans, & aliquatenus, ab eo quod eſt exactum, & à debita conſequentia deficiens regalium juſſionum & legum corrigit & decernit, dictis ſanctiſſimis eccleſiis nullum ex ea re præjudicium inæternum afferri: ſed quod in eis eſt infirmum & imbecillum, eſſe firmiſſimum & nulla juris allegatione oppugnandum ab eo qui velit aliquid pro fiſco, ſeu publico dicere, ut quod præſenti Imperii mei bulla aurea confirmetur & valde corroboretur. Et ut ex multis eorum quæ cuipiam in mentem venire poſſint, pauca quadam Imperium meum memoria repetat: ſi forte donatio ipſius parœcorum ſit ſine certa quantitate, aut menſurarum terræ, vel auturgia alia innovarint in hujuſmodi poſſeſſionibus forte quæ ipſis donatæ non fuerunt: aut donatæ quidem fuerunt, juſſiones autem de his factæ, non ſunt revocatæ: vel in prius deſignatis donatis ipſis juſſiones de prius definitis non ſunt revocatæ: aut juſſionum principalium quæ ipſis tributæ ſunt aliquæ nullo modo inſinuatæ fuerunt, aut fuerunt quidem inſinuatæ in aliquo ſecreto, non tamen competente: aut inſinuatæ perierunt, exempla autem earum fide digna reperiuntur: aut acta quæ decedere debebant, non proceſſerunt, vel quæ proceſſerunt, non ſunt inſinuata, aut quæ fieri debuerunt rationum computationes, factæ non ſunt, aut forte quamlibet aliam ob cauſam ſive ex parte ſive in totum jura ſæpe dictis ſanctis Dei eccleſiis & matri omnium claudicant, & inde firmitatem ſuam nou habent, etſi non quæ id faciat cauſa nominatim expreſſa ſit, aut forte alia ipſis exhiberi debuerunt jura de hujuſmodi immobilibus velut quibuſdam omnino procedentibus in ipſis (nam ſi documentum de quopiam ex poſſeſſis à ſe immobilibus nequaquam adquiſierint nihil à præſente aureæ bullæ oratione juvabuntur) nulla in re hæc omnia & quæcunque alia cuipiam pro fiſco certanti in mentem quandoque venerint, ladere unquam ſanctiſſimas eccleſias & Sophiæ Dei templum, reliquaſque metropoles, archiepiſcopas, epiſcopas, poterunt in iis immobilibus quæ (ut dictum eſt) ad ipſas pertinent, ex qualibuſcunque documentis. Nam ſi nullum quæſierunt unquam jus in aquibus forte immobilium quæ habent, nullam ex præſenti aurea bullæ oratione ſentiendi utilitatem: ſicut nec in quibus fiſcus, ad hodiernum uſque diem poſſeſſionem habuit ex juſta quapiam cauſa, in his enim omnibus juris obſervabitur exacta diſciplina. Si quis

[1] Saracenos videtur intelligere.

igitur voluerit per avaritiam, aut quampiam aliam causam, ea contemnere quæ hac chrysobulla mei Imperii oratione definita sunt: primum quidem sanctæ Trinitatis splendorem, cum ad tremendum sistemur tribunal, non conspiciet: excidet autem & Christianorum parte ut Judas duodenario. Et præter hæc execrationem sibi conciliabit primogenitorum sanctorum, justorum & deiferorum patrum qui ab ævo præmortui fuerunt.

12. *De citatione absentium.*

AC in iis quidem consistit canon. Tu autem scias, terminum qui hic præstituitur, hodie locum non habere, & per tria xxx. dierum edicta omnes actores, & reos accersiri, cujuscunque sint status, & cujusmodicunque causa sit: secundum Novellam potentis & sancti D. nostri & Imp. mense Julio editam indict. xiv. anno 6674. Sed hoc quidem servatur, quando per libellum & reliquam judicialem consequentiam pecuniaria vel criminalis causa adversus Episcopum illata fuerit. Si autem per ordinem adversus Episcopum vel clericum aliqua ecclesiastica quæstio denunciata fuerit, quando nec libello opus est, vel aliqua alia judiciali consequentia: & qui accusatur, seu defertur, non adest: punietur secundum xxxiv. canonem apostolicum, sicut condemnatur seu punitur etiam à legibus contumax impudens.

13. *De tonsura mulierum degere volentium in monasterio, post trimestre facta.*

NOn est lex scripta quæ statuat, ut si qua tonderi atque divortium facere cum marito velit, ne confestim tondeatur, sed in monasterium abducatur, & trimestri spatio exploretur, num forte in ipso velut pugnæ initio tonsuram deprecetur. Sed ex inscripta consuetudine, sæpenumero in judicio probata & confirmata, receptum est, ne aliter mulieri tonsura permittatur, quam si post tres menses interrogata sit, an in hoc bono proposito permanere velit. Ac sane hac de re coram imperatorio tribunali satis certatum est. Cum enim multi dicerent, debere Pyrrogeorgii illius uxorem confestim detonderi, quod firmi judicii esset, ut quæ etiam quadraginta annos haberet: ac vero nulla lex scripta de trimestri isto ageret: à Deo coronatus optimus & sanctus noster Imperator longam consuetudinem, ut dictum est, confirmatam, pro scripta lege suscepit: atque subnotatione confirmavit.

14. *De foro Judæorum.*

CUm moris esset ut Judæi coram solo Steni præfecto litigarent, optimus atque sanctus noster Imperator statuit, ut coram quocunque tribunali secundum leges causas agerent. Ac consuetudo pro nihilo habita est ut quæ legitime non fuisset confirmata.

ALEXII COMNENI SECUNDI.

Ne monasteriorum prædia describantur.

IMperium meum ex vestris precibus exaltatione indigens, & vestigiis domini & patris sui bonæ memoriæ volens insistere, illius quoque in eos qui sunt Deo dedicati beneficentiam imitari constituit. Ideo per hanc unam in vos beneficentiam & Deo, qui ipsum Imperatorem fecit, gratificatur, Imperatorisque & patris nostri sanctæ animæ & nostræ potentiæ profectus in bonam basim ac fundamentum ponit: & vestræ petitioni se inclinans, ut vim suam habeant, sintque stabiles, firmæ ac immobiles, quæ de vestris monasteriorum beneficiis aureæ tres bullæ emissæ sunt à sancta illius majestate decernit, & ut in eodem robore immobiliter permaneant: in quo à principio expositæ sunt, & quæ iis consequenter processerunt traditionis acta fecuritatem referant, etiamsi post biennium facta fuerint: licet fortasse quædam eorum in convenientibus secretis prius posita non fuere: iis quæ ad interpretationem vel subversionem virium bullarum aurearum particularem vel generalem editæ sunt jussionibus, quæ in nostris monumentis declarantur, quomodocumque emissæ fuerint, per præsentem resolutionem inutilibus invalidisque redditis, & perinde ac sine essent quidem omnino reputatis. Cessabit autem & quæ hucusque vestris monasteriorum immobilibus in Thracia & Macedonia sitis insultavit, Practorici & Catepanici usus exactio, stuppæque & axungiæ redemptio & exactio, tanquam per hanc præsentem resolutionem excisæ & radicitus extirpatæ, & eo redactæ, ut nec sint, nec nominentur: prætoribus & exactoribus & catepanis, & iis qui stuppæ & axungiæ redemptionem vel exactionem exercent, iisque qui illis ministrant, sic ejusmodi immobilia prætercurrere debentibus, perinde ac si ne in suis quidem omnino regionibus sita essent, utpote quæ non sint à publico omnino requirenda in omnibus, quæ hoc modo decreta sunt ipsi, ab initio hodierni diei repetiti diuturno, & deinceps in omne ac perpetuum tempus suscepta sine contradictione, nec habeantur pro descriptis in publicis actis, licet autem non descriptæ sint in actis, sed alio quo modo agnita, & sic recepta. Si quis autem præter ea quæ constituta sunt his aureis bullis & præsenti solutione mei imperii, fuerit ausus aliud exequi in quibusvis possessionibus immobilibus vestrorum monasteriorum, præterquam quod læsæ majestatis tenebitur reus (sicut his aureis bullis definitum est) & ab eminentissimo temporis illius mystico illatum cuipiam vestrarum possessionum damnum sarcire compelletur, Monasteriis quoque omnibus vicissim curæ erit, tam iis quæ sunt intra urbem quam quæ extra sub terminis iis aureis bullis comprehensis imperatoris bonæ memoriæ inclyti D. & patris imperii mei, ea peragere quæ in vestra suggestione declarata sunt: nisi velint tali excusatione privari, eo quod semel ea neglexerint.

ISAACI ANGELI.

1. *De metropolitanis revocantibus ad se pertinentes episcopas jure metropolis aut archiepiscopatus honoratas.*

QUoniam autem mense Aprili, xi. Indict. anno 6707. edita aurea bulla Imperatoris domini Isaaci Angeli, quæ & metropolitanis episcopatus ad se pertinentes, & metropolium, vel archiepiscopatuum honore donatos ad se revocantibus, & iis itidem qui imperialem circumspectionem privare conantur, ne episcopatus in metropoles & Archiepiscopatus erigat, secundum sibi datam à superis potestatem, os occludit: à nonnullis quæsitum est quid sit quod canone comprehenditur, ut honore affectæ metropoles solum honorem habeant, utpote aliis juribus veræ metropoli servatis. Dicimus de ea re dubitationem ab Imper. hac constitutione dissolvi. Quæsitum enim est, & post multas rationes allatas, hæc ejus rei gratia expressim comprehensa sunt: *& quod* universali ratione & generaliter expositæ dispositione, ecclesias quæ jussione Imperatoria in altiorem thronum eriguntur, honore quoque dignas censeri oporteat, & electiones illic procedere ex forma canonica, quæ in magna ecclesia consecuta est, metropolitanis & archiepiscopis convenientibus, & metropolitanum eligentibus: hoc &, Imper. mea sublimitas decernit, & hanc constitutionem sancta quoque sequetur synodus, ut quæ ecclesiasticum ritum accurate servet, & à canonica rectitudine non excidat.

σιῶ· ἀφ' οἱασδήπο῀ οὐλόγω αἰτίας μιχρὶ τ σήμερον. ἐπὶ τύτοις ᾗ πᾶσι τὸ ἀκεκλῶες παρεφυλαχθήσε῀. Εἴπε ἂν τελικῶ Δ῀ φιλοχρημοσύνη, ἢ ὁ ἕτερός τινα, κἀκφέρηται τ ἐκ τ παρόντ χρυσοβύλλω λόγω τ βασιλείας μ διωρισμένων, ὡσπερ μ τὸ τ ἁγίας τριάδ῀ φέγ῀, ὅτι παντελῶς τ φοβερᾶ βήματ μὴ ψαύσ῀). ὀπίσω ᾗ τ τ Χριστιανῶν μερίδ῀, ὡς ἰούδας τ δωδεκάδ῀. ὡσπερ ἐπὶ τύτοις κ τῶν ἀρχόντων ἐπιπλήσσ῀) τ ἀπ' αἰῶν῀ ὡσαύτως κοιμηθέντων πατέρων ἁγίων δικαίων κ θεοφόρων πατέρων.

ιβ'. Περὶ μετακλήσεως τ ὑπάντων. Β.

ΚΑΙ ὁ μ καιρὸς, ἐν τύτοις. σὺ ᾗ γίνωσκε ὅτι σήμερον αἱ ἐκκλησίαι ὡσαύτως ὑπομίμνᾳ ἐν τύτῳ, χολάζεσι κ Δ῀ τῶν ἐπιφωνημάτων τριακοσιῶν μιξαγκαλῶν) πύπτ῀, ἐναγόντ῀ τε κ ἐναγόμεν῀, κἂν οἵας ὧν κρίσεσ῀, κ κἂν οἱας ἐσὶν ὑποθέσεις τὸ αὐτόματ῀. κ τῶν ὡσπεσιωτῶν ναῶν τ κρατεπάρχ κ ἀγίων ἡμῶν βασιλέων, τῶν ἀποκλῄσιν κ ἰδίλιον ἐπιτεμήσεως ἰσ῀ ᾱ, ς χ ὁσ῀ ἔτ῀ς. πολλῶ τύτ῀ κρεῖσσ῀, ὅτε Δ῀ λιβέλλ῀ κ δικασικῆς ἀκολυθίας χρεμοβικὴ ἢ ἐσκλησιαβικὴ κ ἐπισκόπ῀ κρίσις ὑπάρχει. εἰ γ Δ῀ τ πάσεως ὡσπεσυγκλήτ῀ τι κ ἐπισκόπ῀ ἢ κληρικὸ ἐκκλησιασικὴν ζήτημα, ὅτε κἀ χρεία ἐσὶ λιβέλλ῀, ἢ ἄλλης τινὸς δικασικῆς ἀκολυθίας· κ ὁ διεγκαλῶμ῀ μόνον ἐπαρκισάζῃ κ τ σοῦ ἀποσολικ῀ κανόν῀· κἂν μὴ κλαδιήσε῀), ἤγεν κλαδικήσῃ) κ ὑπὸ τ νόμον, ὁ ἀναίτιος ἀπεύθ῀.

ιγ'. Περὶ ἀποκήρυσεως γυναικῶν ἐν μοναστηρίῳ Δ῀ μὴ βιαζομένων, τ μ τελείων γινομένης. Β.

ΝΟμοθ῀ ἔγραφ῀ σὺν ἔσι, διορίζομ῀ τῶ ἔσαι ἀποκηρύξαι κ Δ῀ ζυγίαν ἑ οἰκείᾳ ἀνδρὸς, μὴ ἀπεστυδέν῀ ἀποκέρεας, ἀλλ' εἰς μοναστήριον ἀπάραι, κ Δ῀ τελειώσαι καιρὸν δοκιμάζεας, μήποτε κἀκ ἀνδρικίαν τῶ ἀποκηρύσ῀ ἐξητάσαν. ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς συνηθείας δοκιμαζόντ῀ πολλάκις ἐπὶ διηνεκεῖ κ βεβαιωθέντ῀, νενόμισται μὴ ἄλλως τῶ ἀποκηρύσ῀ ἐπιτρέπειν τ γυναικὸς, εἰ μὴ μ τελείων ἐρωτωμένη εἰ τ᾽ ἀγαθ῀ τύτ῀ σκοπ῀ ἐμμένῃ. Καὶ ἐγκωμιάσθησαν τὰ Δ῀ τύτ῀ ἐφ' ἱκανὸν ἐπὶ βασιλικῶ βήματ῀. πολλῶν γ λεγόντων ὀφείλειν τῶ γυναῖκα Δ῀ Πυρρογεωργίν ὀκείνῳ ἀπεστυδέν ἀποκηρῦξαι, Δ῀ τὸ εἶναι αὐτῶ φρενήματ῀ σερεὸ, ὡς κ πεισαρκησάμεν῀ ἔσαι· μὴ εἶναι ᾗ νόμον ἔγγραφον χαλεν Δ῀ τελικόν· ὁ θεοτόκ῀ κράτις῀ κ ἄγ῀ ἡμῶν βασιλεὺς τῶ μακρὰν σωφρόνων, κυρωθέντα ὡς εἴρηται, αὐτὸ νόμ῀ ἐγγράφ῀ ἐδίξατο, κ σημειώμ῀ ἐπεσείξεν.

ιδ'. Περὶ δικασηρίων τ Ἰουδαίων. Β.

ΣΥνηθείας ὔσης, τὰς Ἰουδαίας δικάζεας παρὰ μόνα τ῀ σρατηγ῀ Δ῀ Στενῆ, ὁ κράτις῀ κ ἀγ῀ ἡμῶν βασιλεὺς διωρίσα῀, παρὰ πᾶσι δικασηρίῳ κ νόμ῀ δικάζεας. κ ἡ σωφρόνη ἐλογίσθη ὡς ἄριστ῀, ὡς μὴ ἐναντίως ἔχειν νομίμως.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ, ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ.

Περὶ Δ῀ μὴ ἀναγράφειας τὰ τ῀ μοναστηρίων ἀκίνητα. Β.

ΗΒασιλεία μ, τ ἐκ τ ὑμετέρων δίκην σωμάτων χρήζουσα, κ ἐν πᾶσι καθ' ἡμ῀ βαίνειν Δ῀ ἐν μακρᾷ τῇ λῆξι βασιλέας αὐθέντ῀ κ πατρὸς αὐτῆς ἤλασα· κ τὸ ἀεὶ τῆς ἀναπεθειμένης ὑμῖν τῆ θεᾷ διεργασίας ὀκείνῃ μιμεῖσθαι ὡσηρτημ. τοιγαροῦν κ Δ῀ μιᾶς ταύτης τ ἐρ' ὑμῖν ἀγαθοποιίας, κ τῶ βασιλικῶ τοῦ τῶν θεῶ χαλίζεται, κ τῇ Δ῀ αὐθέντ῀ κ πατρὸς τ βασιλείας μ ἁγίᾳ ψυχῇ· κ τῶ ἡμετέρῳ ᾗ κράτ῀ι, τ εἰς τὸ ἀγαθὸν ὡσηοπῆς ὑποδρᾶσα κ ἐμοὶ ῥίπτε῀ κ ἐπικλινῆς τῇ ὑμῶν ᾗδομένῃ αἰτήσει, τὸ ἐνεργὸν ἔχειν κ ἀπερισκάλυδ῀ κ ἀμετακλήτ῀, τὰς ἐπ' ἀδερασίαι τ καθ' ὑμᾶς μονῶν ἀπολυθείσας τρεῖς χρυσοβύλλους λόγ῀ς παρὰ τ ἁγίας ὀκείνης βασιλείας διορίζεται, κ ἐπὶ τ αὐτῆς ἀμετακλήτ῀ς μέρει δωμάτιος, ἐφ' ᾗς κ῀ τῶ δρόμῳ ἐξετέθησαν. κ τὰ ἀκριβῶς ᾗ τύτοις ὡσσάζ῀ τ παραδόσεως πρακτικῷ, τὸ ἀσφαλὲς ἐπιφέρειας· κἂν μ῀ διείπαν γνήσιαι, κἂν ἴσως τινὰ τύτων τοῖς ὡσφόρως σεκρέτοις καζρωθεῖσα ἐναντιῶσα ὦσι τ῀ς ἐρωτικὸν ἀναγκαίως τ῀ τ χρυσοβύλλων διωκόμεως μερικῶ, ἢ καθόλα ἀπολυθέντων παυβίων ὡσσεσιμάτων, τ κ ὁ τῇ ὑπομνήσ῀ ὑμῶν δηλυμένων κἂν ὅπως ἄρσ῀ κ ἀπολύθησαν, τὸ ἀπερισκὸν κ ἀνίσχυρον ἀποφερομένων Δ῀ τ παρόσης λόσεως, κ ὥσπερ εἰ μηδὲ ὅλως γεγόνασι λογιζομένων. δοκήσῃ ᾗ κ ἡ μιχρὰ Δ῀ ταῦ ἐπισκωμῴσεζα τοῖς ὑπὸ τὰς καθ' ὑμᾶς μονὰς ἀκινήτοις τοῖς καζὼ τὸ ζήμιον Θρᾴκης κ Μακεδονίας Δ῀κειμένοις, ἀπαίτησις τ τε πρακτορικῆς κ κατεπανικῆς χρείας, ἢ κ συνὶς κ ἀξυγία ἐξάνησις, ἢ ἀπαίτησις· ὡς Δ῀ τ παρόσης λύσεως ὁλικῷ ὄμβμ῀ κ ῥιζοτομήμαι, κ εἰς τὸ ἀνύπαρκτον κ ἀνονόμαστον ἀποκαθιστήμαι τ πρωτίρων κ πρακτόρων κ κατεπάνων, κ τ῀ τῶ ἐξάνησιν ἢ ἀπαίτησιν Δ῀ συνὶς κ Δ῀ ἀξυγία καζὼ καιρὸς ποιημένων, κ τ῀ ἐξυπηρετήντων αὐτοῖς, ὥστ῀ παρατρέχειν· ἃ κ αὐτῶν ἀκαπεζητήτων μελλόντων Δ῀ατηρεῖαζ ἀπὸ Δ῀ δημοσίᾳ, ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιυτοτρόπως ἐπιγινωθεῖσι αὐτοῖς ἀπ' ἐρχῆς τ σήμερον ἀπαστρεμένης ἐσχρνίας, κ εἰς τὰς ἐξῆς ἀπαύσως κ διλυκεκὶς χρόνυς, δεχόμεν ἀναπρρήτως, κ ὡς μηδὲ ἐν δημοσιακοῖς πρακτικοῖς καζαρφεῖσι λογιζομένοις. κἂν μὴ καπιγράψησαν ᾗ σὺ πρακτικοῖς, ἄλλως δέ πως ἐπιγνώσθησαν, δεχομένοις κ ὕτω. Δ῀ καζοτολμήσει῀ ἕτερόν τι παρὰ τὰ διωρισμένα τοῖς τοιύτοις χρυσοβύλλοις, κ τῇ παρόσῃ λύσει τ βασιλείας μ, ἐπὶ πᾶσι τὰ τὰς καθ' ὑμᾶς μονὰς παυβίας ἀκινήτοις κτήσεσι Δ῀ατρέχασα· σὺ τῶ κ καθοσιόσ῀ ὑποπίπτειν, (καθὼς Δ῀ τ τοιύτων χρυσοβύλλων διωρίσθη) κ παρὰ Δ῀ καζὼ τῶ ἡμέρᾳ μεγαλεπιφανεσάτ῀ μυσικῶ, καζαναλισκομένοις εἰς τὸ τῶ ἐπενεχθέντα τινὶ τ ὑφ' ὑμῶν κτήσεων βλάβῃ ἀποθεραπεύειν αὐτῇ. μολήσῃ μόνῃ κ τῶ μέρᾳ τ μονῶν πεσὸν τ῀ τε ὄντος τ μεγαλοπόλεως κ ὄντ῀ς, ὑπὸ τὰς ἐμωθελεσιλημμένῃς μόνῃ ὄρυς τοῖς τοιύτοις χρυσοβύλλοις Δ῀κειμένων, Δ῀ ὧν τοῖς μνημοσυνίοις Δ῀ ὧν βασιλέων ἀοιδίμως αὐθέντ῀ κ παλεῶς τ βασιλείας μ, ὑπιλελεῖν ὅσα ὧν τῇ ὑπομνήσ῀ ὑμῶν δηλώσα῀· εἰ μὴ βέλονται τ τοιαύτης ἐξκυσείας Δ῀ατοιεῖν, ὧν Δ῀ ἀπαξ τύτων καζαμελήσας.

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

α'. Περὶ μητροπολιτῶν ἀνακαλυμένων τὰς Δ῀ατοφερούσας τύτοις ἐπισκοπὰς κ εἰς μητροπόλεις κ ἀρχιεπισκοπὰς τιμηθείσας. Β.

ΕΠΕΙ ᾗ καζὼ τ Ἀπρίλιον μῆνα τ ἰα' ἐπινεμήσεως Δ῀ ς'ψα' ἔτ῀ς, ἀπολυθέντ῀ ὡσπεσυγκλήτ῀ χρυσοβύλλ῀ Δ῀ θεοσεβῶς κρατίσ῀ κ ἀγίω ἡμῶν αὐτοκράτορ῀ κυρίῳ Ἰσαακίῳ Δ῀ Ἀγγέλῳ, κ τὰς ἀνακαλυμένας μ μητροπόλιτας τὰς Δ῀ατοφερούσας τύτοις ἐπισκοπὰς, κ εἰς μητροπόλεις κ ἀρχιεπισκοπὰς τιμηθείσας, ἐπισημιζομέν῀, ἔχ ὑπὸ ᾗ κ τὰς ἐπιχθούσας ὀπεδήποτε τῶ βασιλικῶ ἀποστρῆσαι ὡσωπῶ Δ῀ ἀνάγκ῀ ἐπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις, ἢ ἀρχιεπισκοπὰς, καζὼ τῶ δεθεῖσαι αὐτοῖς ἀνωθεν ἐξκυσίαν· ἠρωτήθη παρά τινων τί ἐσι τὸ ὡσειλεγόμεν῀ τῶ κανόνι, χάριν Δ῀ ἔχειν τὰς τιμηθείσας μητροπόλεις μόνῳ τῶ τιμίῳ· ὡς τ ἄλλων δικαίων συζομένων τῇ καζὼ ἀληθείαν μητροπόλ῀. φαμὲν ὅτι κ τὸ ὡσειλόμεν῀ τύτ῀ ἀμφίβολον λύε῀) ἀπὸ Δ῀ αὐτῆς βασιλικῆ σημειώμαζο῀. σωεζητήθη γὰρ, κ ἐξ πολλὰς δικαιολογίας διελήφθησαν χάριν τύτ῀ τοῦτο ῥητῶς, Καὶ ὅτι μ καθολικὰ λόγῳ κ Δ῀ιγνώσ῀ χωικῶς ὑπηρεμίην τὰς εἰς ὑπερβαθμιώτερον θρόνον ἀναβιβαζομένας ἐκκλησίας ὡσσεζῆ βασιλικῇ, κ τ τιμῆς ἀξιώσ῀ χρεών, κ τὰς ψήφυς συζύβα ὡσσάνειν καζὼ τ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ παρηκλυθηκότα κανονικὸν τύπον, τ῀ μητροπολιτῶν σωιόντων κ ἀρχιεπισκόπως κ μητροπολίτας ψηφιζομένων· ἥτε βασιλεία μ Δ῀ηνώσῃ, κ ἡ θεία κ ἱερὰ σύνοδ῀ τ῀ Δ῀ατεζαμένῃ ἕβδομ῀ τύτ῀· ὡς τῶ ἐκκλησιασικῶ παραφυλαττομένων ἀκριβείαν κ τ κανονικῆς δύβυσ῀ μὴ ὑκπίπτοντος.

β'. Περὶ

β'. Περὶ γάμου τοῦ ζ' βαθμοῦ. Β.

Γίνωσκε δὲ ὅτι κἂν ὁ τοιοῦτος συνοδικὸς τόμος καὶ ἡ τοῦτον ἐπικυροῦσα βασιλικὴ πρόσταξις μετ' ἐμβριθείας κωλύῃ τὸν ἐξ αἵματος ἑβδόμου βαθμοῦ γάμον· ἀλλὰ κατὰ τὴν δ' ἐπινέμησιν τοῦ ,ςχϟδ' ἔτους, πρόσταξις γέγονε τοῦ βασιλέως ἡμῶν, τοῦ ἁγίου κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, πατριαρχοῦντος τοῦ Καματηροῦ κυρίου Βασιλείου· διοριζομένη μὴ προκριματίζεσθαι ἐκ τῆς ῥηθείσης πράξεως τὸν μετὰ τὴν ποίησιν αὐτῶν συστάντα γάμον μέσον τῶν πανευτυχεστάτων καισάρων· ἤγουν τοῦ Καντακουζηνοῦ κυρίου Ἰωάννου καὶ τῆς αὐταδέλφης τοῦ βασιλέως τῆς κυρίας Εἰρήνης, καὶ εἰς ἕβδομον βαθμὸν ἐξ αἵματος ἀναγόμενον· ἀλλ' ὅσον τὸ εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ἀπρακτήσαι τὰ παρὰ τῆς συνόδου καὶ τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ διορισθέντα χάριν τοῦ τοιούτου γάμου. καὶ ἐδέχθη καὶ παρὰ τῆς συνόδου.

γ'. Τὸ γεγονὸς σημείωμα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, εἰς τὸ ἀποκείρεσθαι τὰς τῶν ὑποψηφίων ἀρχιερέων γυναῖκας κατὰ τὴν κ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ἡμέρᾳ τετάρτῃ ἐπινεμήσεως ε'.

Ἔννομος τοῦ βασιλέως ἀπόφασις οὐκ ἀκίνδυνος τοῖς παρανομοῦσι φανήσεται. ὡς γὰρ ὄμφακες ὀδοῦσι καὶ καπνὸς ὄμμασι βλαβερὸν, οὕτω καὶ παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ. πρὸς τί δέ μοι καὶ ἀφορᾷ τὸ τοῦ λόγου προαύλιον; Ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Κυζίκου καὶ τὴν σήμερον εὑρηκὼς τὴν βασιλείαν μου θεμιστεύουσαν, συνεδριαζόντων αὐτῇ τοῦ τε ἁγιωτάτου μου δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν ἑτέρων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ θεουπόλεως Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων· μηδὲ τῶν ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἐνδημούντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἀπολιμπανομένων, ὧν τὸ πρὸς ὄνομα διαληφθήσεται κατωθεν· προέθετο ὅτι τινὲς τῶν εἰς μητροπόλεις ἢ εἰς ἀρχιεπισκοπὰς ψηφισθέντων καὶ χειροτονουμένων, πρὸ τῆς χειροτονίας ἔχοντες γαμετὰς, αὐτοὶ μὲν τὸ καταξιωθῆναι τοῦ χρίσματος τῆς ἀρχιερωσύνης οὐκ ἀπηνήναντο· αἱ δὲ σύνοικοι τούτων τὸν αὐτὸν καὶ πάλιν κοσμικώτερον σχηματισμὸν ἀμφιέννυνται, ἀνυποστόλως ταῖς οἰκίαις ἐνδιατρίβουσαι ἐν αἷς κατῴκουν τὸ πρότερον, καὶ οὔτε γυναικείοις μοναστηρίοις εἰσήχθησαν, ἀλλ' οὐδὲ τῷ θεῷ ἑαυτὰς ἀφιέρωσαν, καὶ τὸν μονήρη βίον ἠσπάσαντο· καὶ ταῦτα, τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων ῥητῶς ἐγκελευομένων, τοὺς χειροτονηθέντας ἀρχιερεῖς ἐκ παντὸς τρόπου τῶν πρὸ τῆς χειροτονίας συζευχθεισῶν αὐτοῖς ἀπέχεσθαι νομίμων γαμετῶν, ὅτι μὴ ἐξ ἐπιτάγματος, ἀλλ' αὐθαιρέτῳ γνώμῃ ἕκαστον τῶν τοιούτων προσώπων εἰς ἐκκλησίαν ψηφισθὲν, ἢ τὴν ἀποχὴν καὶ τὸ ἄγαμον οἰκειώσαιτ' ἂν, διὰ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, ἢ τὴν ἀμίαντον συνάφειαν διὰ τὸ τοῦ γάμου προέλοιτο τίμιον. καὶ ταῦτα λέγων, καὶ κανόνων διαφόρων ἐμέμνητο· ὧν καὶ εἷς ὁ τεσσαρακοστὸς ὄγδοος ὢν τῆς ς' συνόδου, ταυτὶ κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνων, Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνὴ, κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς προδιαζευχθεῖσα, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ἐν μοναστηρίῳ εἰσίτω, πόῤῥω τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς ᾠκοδομημένῳ, καὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαυέτω. εἰ δὲ καὶ ἀξία φανείη, πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀναβιβαζέσθω ἀξίωμα. Ἀναγνωσθέντος οὖν τοῦ τοιούτου κανόνος, ἡ βασιλεία μου μέγιστα τὰ ἐν τοῖς ἀνθρώποις δῶρα θεοῦ παρὰ τῆς ἄνωθεν φιλανθρωπίας γινώσκουσα, καὶ τὸ τῆς βασιλείας καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης θεόσδοτον χρίσμα καὶ τὸ ἀξίωμα, ἐκ μιᾶς τῆς αὐτῆς ἀεννάου πηγῆς ἑκάτερα προϊόντα, καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον καταχοσμοῦντά τε καὶ πιαίνοντα· καὶ μηδὲν οὕτω περισπούδαστον ἔχουσα ὡς τὴν τῶν ἱερέων σεμνότητα, οἵ τινες χεῖρας ἐκπετάσαντες τῇ βασιλείᾳ καὶ θείᾳ περιωπῇ, ὑπὲρ παντὸς τοῦ φιλοχρίστου πληρώματος τὸν θεὸν ἱκετεύουσι, καὶ ὡς ἱεραί τινες ἄγκυραι, τὸ τῆς βασιλικῆς ἐπικρατείας ἐρείδουσιν· ἐπεὶ καὶ μάθοι τοὺς κανόνας παραθεωρεῖσθαι καὶ παραθραύεσθαι ἐπὶ τῆς δυνομίας, καὶ ταῦτα τοῦ κράτους ἡμῶν, ὡς καὶ ἔτι μὴ διαζευχθέντων τῶν χειροτονηθέντων ἀρχιερέων· ἀλλὰ καὶ συνοικεῖν ἀνεχομένων ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς· οὐ μικρῶς ἔπαθε τὴν ψυχήν. ταῦτά τοι καὶ συγνόν τι καὶ ἄχαρι τῷ θεοφιλεστάτῳ χαρτοφύλακι προσβλεψαμένη ἡ βασιλεία μου, παρ' αὐτὰ διωρίσατο, προστρεψαμένων τοῦτο καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, ἐν γυναικείοις μοναστηρίοις ἀνυπερθέτως εἰσαγαγεῖν τὰς πρὸ τῆς χειροτονίας συναφθείσας γαμετὰς τοῖς χειροτονηθεῖσιν ἀρχιερεῦσι, πόῤῥω τῶν τῶν ἀρχιερέων ᾠκοδομημένοις καταμονῆς· καὶ ἀποκείρεσθαι ταύτας, καὶ κανονικῶς κατὰ μοναχὰς διάγειν ἑκάστην αὐτῶν ἐν ᾗ μονῇ καὶ τὴν τρίχα ἀπέθετο. ἢ μὴ βουλομένων τῶν γυναικῶν ἑκουσίως τὴν ἀπόκαρσιν δέξασθαι, τοὺς πρὸ τῆς χειροτονίας συναφθέντας αὐταῖς, ἀπογυμνουμένους εἶναι τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ ἀξιώματος, καὶ ἑτέρους ἀντ' αὐτῶν ἐπὶ ταῖς λαχούσαις αὐτοὺς ψηφίζεσθαι. καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι τὸν πρὸ τῆς χειροτονίας νόμιμον ἔχοντα γαμετὴν, εἰ μὴ διαζευχθεῖεν ἑκάτεροι, κατὰ κοινὴν τῶν συνόντων ἔγγραφον συμφωνίαν τε καὶ ἀρέσκειαν· καὶ ἡ γυνὴ τὸν μονήρη βίον ἀσπάσεται. καὶ οὕτω τὰ τῆς χειροτονίας προβαίνειν κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας ἀσκανδάλιστα καὶ απρόσκοπα, καὶ μώμου παντὸς ἀπεξενωμένα τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Ἦσαν δὲ τῷ βήματι τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τούτοις συνεδριάζοντες ἀρχιερεῖς, ὁ Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζίκου, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι.

2. *De nuptiis septimi gradus.*

Scias vero, licet synodalis hæc decisio, & ipsam confirmans Imperatoria jussio consanguineorum in septimo gradu matrimonium minanter prohibeat: indictione tamen 4. anno 6694. cum dominus Basilius [1] Camaterus patriarcha esset, ab Imperatore nostro sancto domino Isaacio Angelo jussionem esse factam, quæ statuit ne ex dictis actis, matrimonio post illa inter longe felicissimos Cæsares, dominum Joannem Cantacuzenum videlicet, atque germanam imperatoris sororem dominam Irenen, contracto, quamquam in septimum consanguinitatis gradum referatur, præjudicetur: sed quantum ad illos, & quidem solos, quæ à synodo atque Imperatore domino Manuele de istiusmodi nuptiis determinata sunt, inefficacia sint. Quod etiam à synodo approbatum est.

1 Basilius Camaterus patriarcha Constantinopolitanus.

3. *Subnotatio inclyti Imperatoris domini Isaaci Angeli, ut tondeantur electorum pontificum uxores, facta die 20. mensis Septemb. 4. Indict. 5.*

Legitimam Imperatoris sententiam non sine periculo delinquentes experientur. Ut enim dentibus acerba uva, oculis fumus nocet: sic iniquitas iis qui ipsa utuntur. Quorsum vero mihi hoc orationis spectat præludium? Cum sacratissimus Cyzici metropolitanus invenisset majestatem meam hodierno die jura reddentem, assidentibus sanctissimo domino meo œcumenico patriarcha, & aliis sanctissimis patriarchis, Anthiocheno videlicet & Hierosolymitano, nec abessent qui tunc in urbe regia sacratissimi pontifices erant, quorum nomina inferius continebuntur: Propositum est quosdam eorum qui ad metropoles, vel archiepiscopas electi & ordinati sunt, cum uxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem quin primarii sacerdotii chrismate inungerentur: sed eorum uxores eundem rursum mundanum habitum induere, inverecunde agentes in iis ædibus quas antea habitabant: nec fœmineis introductas esse monasteriis, sed nec Deo seipsas dedicasse, & vitam delegisse monasticam. Et hæc, quod sacri divinique canones expressim moneant electos pontifices, à legitimis suis uxoribus, quas ante ordinationem habebant, omnimodo abstinere: ut non ex præcepto, sed propria voluntate eorum quisque continentiam, vel cœlibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem sacerdotii, aut propter matrimonii honestatem, conjunctionem castam præferat. Hæc dicens, varios canones allegabat, inter quos & quadragesimus octavus erat sextæ synodi, hæc ad verbum comprehendens: Uxor ejus qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu prius separata, postquam in episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab episcopi habitatione extructum, & episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem provehetur. Lecto igitur hoc canone, Imperium meum in hominibus agnoscens maxima dona Dei à superna clementia, & regni, ac sacerdotii divinitus concessam unctionem & dignitatem ex uno eodemque perenni fonte manare humanamque exornare vitam, & amplificare: nihil etiam studiosius colens quam sacerdotum auctoritatem, qui regia & divina speculatione manus erigentes, Deum pro Christiana multitudine deprecantur, & ut sacræ quædam ancoræ Imperialem potentiam suffulciunt: postquam etiam canones contemni & infringi cognovisset in bene instituta republ. & quidem nostræ potentiæ, quasi non soluti essent creati pontifices, qui suis uxoribus cohabitare non verentur: non parum commotum est. Triste etiam quiddam nec gratum in pissimum chartophylacem mea intuens majestas, definiit cohortantibus ad id sanctissimis patriarchis, uxores creatis pontificibus ante ordinationem conjunctas in muliebria monasteria procul sita ab habitatione pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, & canonice apud monachas degere, in quo monasterio comam deposuerint: aut si ipsæ tonsuram recusent, qui eis ante creationem juncti erant matrimonio, pontificali solio & dignitate priventur, & in eorum locum alii sufficiantur. In posterum autem, qui ante creationem legitimam uxorem habebit, non aliter ordinari, quam si communi conjugum scripto consensu, & placito à se invicem separentur, & mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine offendiculo & damno juxta sacros & divinos canones procedet, semota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione. Assidebant ad meæ majestatis tribunal pontifices Cæsareæ, Ephesi, Cyzici, & alii non pauci.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ.

Περὶ ἐσθήτων. Γ.

Ἕτερον δὲ τῆς ἐκείνου βασιλικῆς προμηθείας δεῖγμα· ἐπειδὴ ἑώρα τὸ Ῥωμαϊκὸν πλοῦτον μάτην κενούμενον εἰς τὰ ἐξ ἀλλοδαπῶν ἐθνῶν ἐνδύματα, ὅσα τε ἐκ Σηρῶν Βαβυλωνίᾳ καὶ Ἀσσυρίᾳ πλασιουργίᾳ ποικίλως δημιουργοῦσι, καὶ ὅσα χεῖρες Ἰταλῶν εὐφυῶς ἐξυφαίνουσιν· ἐξήνεγκε δόγμα, μηδένα τῶν ὑπηκόων χρῆσθαι αὐτοῖς, εἰ μὴ βούλοιτο (ὅστις ποτ' ἄρ' εἴη) αὐτός τε καὶ γένος ἄτιμος εἶναι· ἀλλ' ἢ μόνοις τοῖς ὅσα ὁ Ῥωμαίων γῆ γεωργεῖ, καὶ αἱ Ῥωμαίων ἀσκοῦσι χεῖρες. τῶν γὰρ ἀναγκαίων ἡ χρῆσις ἐστὶν ἀμετάβλητος. τὰ δὲ ἀρχόμενα ταῖς τῶν ἀρχόντων ἀκολουθοῦσιν ὀρέξεσι· καὶ τοῦτο νόμος αὐτοῖς καὶ τιμὴ ὃ τοῖς ἄρχουσι δεδογμένον ἐστίν. ὥστε κἀνταῦθα ἰδεῖν ἐκεῖνα μὲν ἐν Καρσὶ κατασταντα μοῖραν τοῦ λοιποῦ, τῶν δὲ τῆς εὐγενείας ὅρον ἐν τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐνδύμασι περικλεισθέντα· τὸν δὲ πλοῦτον οἴκοθεν οἴκαδε (τὸ θρυλλούμενον) φερόμενον.

JOANNIS DUCÆ.

De vestibus externis prohibitis.

Alterum vero illius imperatoriæ providentiæ specimen: quod cum videret Romanas divitias, in peregrinas ac sumptuosas vestes, sericas, Assyrias, Babylonicas, atque Italicas, vario ac solerti artificio confectas effundi: decreto sanxit ne quis subditorum iis uteretur, nisi ipse, quisquis esset, cum omni familia in ordinem cogi, ac notari ignominia vellet: sed iis contenti essent, quas Romanæ provinciæ, ac manus præberent. Necessariarum enim rerum usus est immutabilis: & subditi quantum licet, principum sequuntur cupiditates, idque lex eis est & honor, quod principibus visum fuerit. Proinde cernere erat illa quoque brevissimo tempore viluisse: nobilitatis autem limites Romanis vestimentis definitos: & divitias domo, quod ajunt, domum ferri.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ.

Περὶ πρωτείου καὶ ἐκκλήτου καὶ μνημοσύνου τοῦ πάπα Ῥώμης. Γ.

Ὅθεν ἀνάγκαις τοσαύταις συνεζευγμένος ὁ βασιλεὺς, πρὸς ἀπόγνωσιν ἐλαυνούσαις, διαπρεσβεύεται ἤδη καὶ πρὸς τὸν πάπαν περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ὁμονοίας τε καὶ ἑνώσεως, τῆς τε παλαιᾶς Ῥώμης δηλαδὴ καὶ τῆς νέας, εἰ μόνον ἐμποδὼν τῇ ἐκστρατείᾳ γένοιτο τοῦ Καρούλου. δέχεται τὴν πρεσβείαν ἀσμένως ὁ πάπας, καὶ ὑπισχνεῖται ῥᾳδίως ἐκτελέσειν ὁπόσα κατὰ βούλησιν ἐστὶ τῷ βασιλεῖ· καὶ πέμποι μετὰ τῶν βασιλικῶν πρέσβεων εὐθὺς τοὺς δεξομένους καὶ συμβιβάσοντας τὴν κοινωνίαν. ἧκον οὖν, καὶ γέγονεν ἡ κοινωνία ἐφ' ὅρῳ τριῶν κεφαλαίων· ἑνὸς μὲν, τοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς ὑμνῳδίαις τὸν πάπαν εἰς τὰ δίπτυχα μνημονεύεσθαι ὁμοῦ τοῖς ἑτέροις τέτταρσι πατριάρχαις· δευτέρου δὲ, τοῦ ἐκκλήτου (τοῦτο δέ ἐστιν, ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ καθάπαξ εἰς μεῖζον καὶ ἐντελέστερον ἀνατρέχειν δικαστήριον, τὸ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης) καὶ τρίτου, τοῦ πρωτεύειν ἐν ἅπασι.

MICHAELIS PALÆOLOGI.

De primatu, & appellatione & commemoratione Papæ Romæ.

Proinde tot difficultatibus circumventus Imperator, ac pene ad desperationem compulsus, legatos ad Papam mittit, de ineunda veteris & novæ Romæ ecclesiarum concordia, modo Caroli [2] expeditionem averteret. Ea legatio à Pontifice benigne audita est: qui ea se facile, quæ Imperator petivisset, confecturum est pollicitus: statimque suos legatos illis adjungit, qui concordiam conciliarent, atque amplecterentur. Cujus hæc tria [3] capita fuerunt. Primum, ut in sacrorum voluminum hymnodiis, Papæ cum quatuor aliis patriarchis mentio fieret. Alterum, ut liceret cuivis Romam veterem, quæ curia major & perfectior esset, appellare. Tertium, ut illi principatus in omnibus deferretur.

2 Andegavensis.

3 Papa Romanus Primatum Orientis consequitur, & in quibus consistat potissimum primatus.

ΑΔΗΛΟΥ ΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

Περὶ ἐπισκοπῶν κατεχομένων ὑπὸ λαϊκῶν. Β.

Αἱ μὲν ἐπισκοπαὶ ἐξ ἀνάγκης εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἵνα ἐπανέλθωσι. καὶ διὰ χρόνου τινὸς οὐκ ἀποκλεισθήσονται εἰς τὴν τούτων ἀποκατάστασιν οἱ ψηφισθέντες καθὼς γέγονε καὶ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῶν Μεγάρων, τὴν περὶ χρόνων ἀμνημονεύτων ἀμαυρωθεῖσαν, καὶ διὰ προστάξεως βασιλικῆς καὶ συνοδικῆς πράξεως πρὸ μικροῦ ἐπανασωθεῖσαν τῇ μητροπόλει Ἀθηνῶν.

INCERTI IMPERATORIS.

De episcopatibus detentis à laicis.

Episcopatus quidem episcopis nullo tempore claudentur, quominus qui electi sunt, ad ea revertantur: quemadmodum & in Megarensi episcopatu factum est, qui tot annis quot hominum memoriam excedunt deletus extinctusque fuerat, & per jussionem Imperialem, synodalemque actum metropoli Athenarum paulo ante rursus servatus est.

KANO-

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

CANONES[1] SANCTORUM ET VENERANDORUM APOSTOLORUM

Per Clementem à Petro Apostolo Romæ ordinatum Episcopum, in unum congesti.

GREGORIO HALOANDRO[2] INTERPRETE.

1 Hi canones non obtinent in Gallia. *Imbert. 3. Inst.* Goth. Neque probat sedes Apostolica, nec Sancti Patres illis assensum præbuerunt. Ab hæreticis enim Apostolorum nomine compositi dignoscuntur. *c. 3. distinct. 15. & c. 2. dist. 16.* A. Cont. *lect. Subscisum. lib. 2. cap. 1. num 4. in fin. & num 5.* Ans

2 Alia extat editio Canonum apud Photium & Balsamonem huic in multis dissimilia. *Goth.* Alii etiam sunt Canones Apostolorum, quos dicunt non ab Apostolis editos, sed paulatim à diversis diverso tempore collectos, & uno postea nomine comprehensos, excuf. Tiguri apud Gesner *Ann.* 1559. *Græce & Latine.* Ans.

3 Χειροτονίαν. Balsamon hoc caput refert non ad electionem episcopi, quæ fiebat à populo per manuum elevationem: sed ad ordinationem quæ fit ab Antistitibus in ecclesia.

4 De ordinatione presbyteri & clerici.

5 Oblationes supra altare ne fiant mellis, lactis, liceræ, confectorum, avium, animalium, leguminum.

6 Sicera est quidquid sine vino inebriat. *Balsamon.*

7 De oblationibus vide Duarenum 7. *de benef.* 3. *Vigilium* 3. *mens. Jur. Pontificii* 13. Oblationem pro defunctis Græci κανίσκια vocant. *Balsam. hic.*

8 Deest hujus capitis initium apud Balsamonem.

9 Primitiis ἀπαρχὰς τῶν ἄλλων ὁπωρῶν Græci vocant, Paulus ἀπαρχὴν & aurea bulla Nicephori. De primitiis vide Duarenum 7. *de benef.* 2. Rebuffum *in tract. de decimis, q. 1 n. 17.* Vigil 3. *method jur Pont.* 13.

10 Primitiæ inter quos & à quibus olim dividebantur.

11 Vid. *dist.* 28. *c. si quis, c.* 13. *Synodi in Trullo.*

12 Κοσμικὰς. adde *can.* 80. ℣.

13 Nisi cesset *d. c.* 80.

14 Paschæ diem nemo cum Judæis celebret ante vernumæquinoctium. Jubet ergo Canon, Pascha celebrari post XIIII. lunæ primi mensis, id est, Martii. vide *c. 76. Concilii Carthaginensis, & ibid.* Balsamon.

EPiscopus à duobus aut tribus episcopis ordinator 3.

2. Presbyter ab uno episcopo ordinator 4, item diaconus, & reliqui clerici.

3. Si quis episcopus aut presbyter, præter ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia 5 quæpiam, puta aut mel, aut lac, aut pro vino siceram 6, aut confecta quædam aut aves, aut aliqua animalia, aut legumina supra altare obtulerit 7, ut qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor: excepto novo frumento, & uva opportuno tempore. Præterea licitum non esto aliud quippiam admovere ad altare, quam oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore.

4. Omnium 8 aliorum pomorum primitiæ 9 episcopo & presbyteris domum mittuntor, non super altare. Manifestum est autem, quod episcopus & presbyteri inter 10 diaconos & reliquos clericos eas dividunt.

5. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus uxorem suam prætextu 11 religionis non abjicito: si abjicit, segregator à communione: si perseverat, deponitor.

6. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus seculares 12 curas non suscipito: alioqui deponitor 13.

7. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus sanctum diem paschæ 14 ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit: deponitor.

8. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quicunque ex sacerdotali consortio oblatione tacta, non 15 communicaverit: causam dicito. Et si bona ratione subnixa sit, veniam promeretor. Sin minus dixerit, à communione excluditor, tanquam qui populo author offensionis fuerit, mota contra 16 eum suspicione qui obtulit.

9. Quicunque fideles ecclesiam ingrediuntur, & scripturas audiunt, neque apud preces 17 & sanctam communionem permanent 18, eos tanquam, qui ordinis in ecclesia perturbationem inducant, à communione arceri oportet 19.

10. Si quis cum 20 excommunicato 21, licet in domo, preces 22 conjunxerit: iste communione privator.

11. Si quis cum deposito clerico, ut 23 cum clerico preces conjunxerit, deponitor & ipse.

12 Si quis clericus aut laicus à communione segregatus, seu nondum in communionem receptus, ad aliam professus civitatem, sive commendatitiis 24 literis receptus fuerit: à communione excluditor, tam qui receperit, quam qui receptus est. Si excommunicatus fuerit, in longius illi tempus excommunicatio protenditor.

13. Episcopo qui parochiam 25 suam dereliquerit, alteri insilire 26 nefas esto, licet à pluribus 27 ad hoc compellatur: nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum facere vi adigat, nempe quod plus lucri & utilitatis his, qui illic constituti sunt, verbo pietatis conferre possit: neque hoc tamen à seipso, sed multorum episcoporum judicio & exhortatione maxima.

14. Si quis presbyter, aut diaconus, aut quicunque tandem de clericorum consortio, relicta parochia sua in aliam concesserit, & omnino transmigratione facta præter voluntatem 28 sui episcopi in alia parochia moram traxerit: hunc jubemus, ne porro in ministerio publico sit ecclesiæ, maxime 29 si accersente ipsum episcopo ejus, redire contemnat perverso illic ordine perseverans, ut laicus tamen ibi locorum in communionem admittitor.

15. Quod si episcopus 30 ad quem accesserint, pro nihilo reputata vacationis à ministerio ecclesiastico pœna, quæ contra eos definita est, ipsos ut clericos susceperit: à communione excluditor, ut perversi ordinis magister.

16. Qui post 31 baptismum duabus 32 implicitus fuit nuptiis, aut concubinam 33 habuit: is episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut denique in consortio sacerdotali esse non potest.

17. Qui viduam 34 duxit, aut divortio separatam à viro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam, quæ publicis mancipata sit spectaculis: episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut denique ex consortio sacerdotali esse non potest.

18. Qui duas 35 sorores duxit, aut consobrinam 36, clericus esse non potest.

19. 37 Clericus qui se fidejussorem 38 dat, deponitor.

20. Si quis humana violentia 39 eunuchus factus est, aut in persecutione amputata ei sunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus est 40 efficitor episcopus.

21. Qui sibi 40 ipsi virilia amputavit, clericus 41 non efficitor: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei.

22. Si quis cum clericus esset, virilia 42 sibi ipsi amputaverit, deponitor: homicida etenim sui ipsius est.

23. Laicus qui seipsum 43 mutilavit, per tres annos à communione ejicitor: puta, quia ipse vitæ suæ posuit insidias.

24. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus in fornicatione 44 aut perjurio 45, aut furto deprehensus, deponitor, non tamen à communione excluditor. Dicit enim scriptura 46. Bis 47 de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni consimiliter & reliqui clerici subduntor.

25. Ex 48 his qui cœlibes in clerum pervenerunt jubemus, ut lectores tantum & cantores, si velint, nuptias contrahant.

26. Episcopum aut presbyterum, aut diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles injuriam inferentes percutit 49, & terrorem ipsis per hujusmodi vult incutere, deponi præcipimus: nusquam enim Dominus hoc nosdocuit. Imo vero contra, cum ipse percuteretur, non repercutiebat: cum lacesseretur conviciis, non regerebat convicium: cum pateretur, non comminabatur.

27. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, ob certa crimina juste depositus 50, attingere ministerium, quod aliquando tractaverat, ausus fuerit: omnino hic ab ecclesia abscinditor.

Ἐπισκοπὸς χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν.

β'. Πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, καὶ ἀφέστω, καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί.

γ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὸν τοῦ κυρίου ἀφορισμὸν τὸν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, παρενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἢ ἀντὶ οἴνου σίκερα, ἢ ὀπτηδόν τι, ἢ ὄρνιθας, ἢ ζῶά τινα, ἢ ὅσα τοιαῦτα, ὡς παρὰ τὸν ἀφορισμὸν κυρίου ποιῶν, καθαιρείσθω, πλὴν νέων χύδην ἢ σταφυλῆς τοῦ καιροῦ τοῦ θέρους. μὴ ἐξὸν ἢ ἕτερόν τι παρὰ ταῦτα εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἢ ἔλαιον εἰς τὸν λυχνίαν, καὶ θυμίαμα τοῦ καιροῦ τῆ προσφορᾶς.

δ'. Ἡ ἄλλη πᾶσα ὀπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω ἀπαρχὴ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Δῆλον δ', ὡς ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπιμερίζουσι τοῖς διακόνοις, καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς.

ε'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας. Ἐὰν δ' ἐκβάλῃ, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δ', καθαιρείσθω.

ς'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω· εἰ δὲ μή, καθαιρείσθω.

ζ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, τὴν ἁγίαν τοῦ πάσχα ἡμέραν πρὸ τοῦ ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέτω, καθαιρείσθω.

η'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὁ τὸν ἅγιον καταλογὸν ἢ ἱερατικὸν, ὡσαύτως φορᾷς ῥιπιζόμενος, μὴ μεζόνων, τὴν αὐτὴν εἰσπέτω. Καὶ ἐὰν ἀθλογῶν ἢ, συγχώρησις τυγχανέτω· εἰ δὲ μὴ λέγῃ, ἀφοριζέσθω ὡς αὐτὸν βλάπτων ῥιπισμὸν τοῦ λαοῦ, καὶ τὸν ὁποῖον ποιήσας κτ'. ὁ αὐτὸς ἐποίησεν.

θ'. Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τὰ γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας τῇ εὐχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀτακτοῦντας ἐμποιεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρὴ.

ι'. Εἴ τις ἀκοινώνητος, κἂν ἐν οἴκῳ, σωθήτω· ἵστ' ἀφοριζέσθω.

ια'. Εἴ τις καθηρημένος κληρικὸς ὡς κληρικὸν σωθέντα, καθαιρείσθω καὶ αὐτός.

ιβ'. Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἀφωρισμένον ἢ τὸν ἄδεκτον ἀπιλῶν εἰς ἑτέραν πόλιν δέχηται ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν, ἀφοριζέσθω καὶ ὁ δεξάμενος καὶ ὁ δεχθείς. εἰ δ' ἀφωρισμένος εἴη, ἐπιτετίσθω αὐτῷ ὁ ἀφορισμός.

ιγ'. Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι καθαιρεῖσθαι τῶν αὐτοῦ παροικιῶν ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾶν, κἂν ὑπὸ πλειόνων ἀναγκάζηται, εἰ μή τις αἰτία ἡ τὸν βιαζομένην αὐτὸν ποιεῖν, ὡς πλέον τι κέρδος διαμένειν αὐτὸν τοῖς οἰκείοις λόγῳ εὐσεβείας συμβάλλεσθαι· καὶ τοῦτο μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων καὶ παρακλήσει μεγίστῃ.

ιδ'. Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως ὁ καταλόγου τοῦ κληρικῶν, ἀπολείψας τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, καὶ παντελῶς μεταστὰς ἀφιερῶσι τὴν ἀλλοτρίαν παροικίαν παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν, μάλιστα εἰ παρακαλεσθεὶς αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος αὐτοῦ, ἐπανελθεῖν οὐκ ἠνέσχετο· ἐπιμένειν δὲ αὐτὸν ὡς λαϊκὸν μόνοις οἷς ἐκοινωνεῖτο.

ιε'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ὢ πραγματευόμενος, παρ' ἄλλῳ λογοποιήσῃ τὸν κατ' αὐτοῦ ὁρισθέντα ἀρχίαν, δέξηται αὐτὸς ὡς κληρικὸς, ἀφοριζέσθω ὡς διάκονος ἀτακτῶν.

ιϛ'. Ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενος, ἢ δοῦλα, εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν ἱερατικῶν.

ιζ'. Ὁ χήραν λαβών, ἢ ἐκβεβλημένην, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, ἢ δοῦλα, εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν ἱερατικῶν.

ιη'. Ὁ δύο ἀδελφὰς ἀναγόμενος, ἢ ἀδελφιδοῦν, ἢ δοῦλα εἶναι κληρικός.

ιθ'. Καληκὸς ἐξίστω δίδυς, καθαιρείσθω.

κ'. Εὐτρόχου, εἰ μὲ ἐξ ἐπαρείας ἀνθρώπων ἐγδύτη τις, ἢ ὑπ' ἀναγκῶν ἀφυρέθη τὰ ἀνδρῶν, ἢ ἄτερος ἔρυ, καὶ ἔστιν ἄξιος, γινέσθω.

κα'. Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν, μὴ γινέσθω κληρικός. αὐτοφονώτης γὰρ ἐστὶν ἑαυτοῦ, καὶ τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός. (ἐστὶν ἑαυτοῦ.

κβ'. Εἴ τις κληρικὸς ὤν, ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσῃ, καθαιρείσθω. φωνοῦτης γάρ.

κγ'. Λαϊκὸς ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας, ἀφοριζέσθω ἔτη τρία. ἐπίσκληρος γὰρ ἐστὶ τοῦ ἑαυτοῦ ζωῆς.

κδ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἐπὶ πορνείᾳ, ἢ ἐπιορκίᾳ, ἢ κλοπῇ ἁλοὺς, καθαιρείσθω, καὶ μὴ ἀφοριζέσθω. λέγει γάρ ἡ γραφή, οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ τῇ αὐτῇ αἱρέσει ὑποκείσθωσαν.

κε'. Τῶν εἰς κλῆρον παρεληλυθότων ἀγάμων, κελεύομεν βεβαμμένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνους.

κϛ'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον τύπτοντα πιστοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ ἀπίστους ἀδικοῦντας, καὶ διὰ τοιούτων φόβον θέλοντα, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν. οὐδαμοῦ γὰρ ὁ κύριος τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξε· τύπτοντων δ' ἡμῶν οὐκ ἀντέτυπτε, λοιδορουμένων οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει.

κζ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος καθαιρεθεὶς δικαίως ἐπὶ ἐγκλήμασι φανεροῖς, τολμήσειεν ἅψασθαι τῶν ποτὲ ἐγχειρισθέντων αὐτῷ λειτουργίας, παντὶ πάσιν οἰκηπλέσθω τὸ ἐκκλησίας.

κη'. Εἴ τις

15 De pœna episcopi, presbyteri, & diaconi communioni adstantis, nec tamen communicantis. 16 Hæc verba satis indicant hic agi de episcopis, presbyteris, diaconis & similibus personis communionem offerenti sacerdoti non communicantibus. Videntur enim recusantes communionem, offerentem in suspicionem aliquam trahere: huc facit *Can. 2. synod. Antioch.* 17 Quæ fiunt in sancta celebratione: Balsamon *c. 2. synod. Antioch.* negat hoc caput pertinere ad vespertinas & matutinas laudationes. 18 De laicis precibus & communioni adstantibus, & ad finem usque non permanentibus, vid. *d. Can. 2. synod. Antioch.* 19 Communicationis loco excogitatum fuit ἀντίδωρον, ad eorum utilitatem qui sanctorum mysteriorum participes esse non possunt: ut Antidoro de manu sacerdotis accepto ad finem usque communionis perseverarent. *Balsam. ad d. c. 2.* 20 Adde *d Can 2. in fin.* 21 Excommunicatio Græcis ἀνακοινώνησις, sequestratio. 22 *Can.* 14 *synod. Sardicens. Can. 9. synod. Carthagin.* colloqui tamen excommunicato nemo prohibetur *Balsam. hic.* 23 Id est, quidpiam clericale & sacerdotale agenti: & ita Balsamon intelligit. Nam ex eo (inquit) quod quis cum aliquo excommunicato precatus fuerit, non affertur depositio, sed excommunicatio. 24 Ἀνευ γραμμάτων συστατικῶν. Canonicarum epistolarum, aliæ sunt συστατικαὶ, aliæ ἀφωριστικὰ, sive ἀπολυτικὰ. Συστατικὰ γράμματα, hic & *Can.* 32 ℣. & *c.* 11. *synod. Chalcedonens. & Arriano in Epicteto* testimoniales literæ dicuntur, dantur proprie separatis à communione, ignotis, suspectis, reis potslandis quibus absolutio declaratur: vel apertius συστατικὰ sunt probatoriæ, quæ & formales dicuntur, *cap.* 23. *synod. Carthag.* ut formales epistolæ Suetonio in Domitiano *cap.* 13. Quæ ἀφωριστικὰ sive ἀπολυτικὰ dicuntur, dantur episcopis in comitatum principis, vel clericis in aliam civitatem euntibus. *Chalced. cap.* 11 *Antioch cap.* 7. *cap* 8 *& sexti synod. in Trullo cap.* 17. ὡς ἱερώνυμος φησίν. Quarum usum frequentem apud Christianos Nazianzenus notat contra Julianum his verbis, ἐν ἐπιστολιμαίοις συνθήμασιν οἷς ἡμεῖς ἐξ ὄνου ἐφ' ὄνου τὰς γρήσονσθαι παρήμασιν. vid. *Cujac. ad Novell. Just. 6. cap.* 3. *Gerard. Rodolphum Granienſem lib. de literis canonicis, formatis, pacificis, commendatitiis, ac dimissoriis, quibus in Ecclesia primitiva sancti patres usi sunt.* 25 *Can.* 16. *synod. Nicen.* 26 Quo verbo Balsam. transfationem quæ fit justis de causis non intelligit, nisi quis, inquit, vellet reprehendere Gregorium Theologum & alios, qui ex episcopatibus translati sunt in sedem Constantinopolitanam & alias sedes patriarchales.

27 Quid si cui permittitur ab Imperatore extra suam diœcesim σημαινόντως? recte id permitti ait Balsamon. 28 Ejusque dimissoriam *can.* 17. *synod. in Trull.* 29 Vid. *Can.* 3. *synod. Antioch.*

30 Balsamon excipit Constantinopolitanum & Carthaginensem. 31 Cur ita? quia, inquit Balsamon, omnia peccata per baptismum eluuntur. 32 Δίγαμος. adde *clist.* 33. *cap. si quis* poſt, *l.* 3. §. 4. *C. de sum Trin.* 33 Παλλακὴν, id est, pellicem, ut *Nov.* 137. *cap* 2. adde *Phot.* 9. *Nomoc* 29. 34 Vid. *d. c.* 2. *dist.* 34. *c. si quis viduam.* 35 Vid. *epist. Basilii ad Diodorum, de eo qui duas sorores duxit in matrimonium*: vide quæ dixi ad *l.* 8. *C. de incest. nupt.* 36 Ἢ ἀνεψίαν, quæ Græcis ἀδελφίδη etiam dicitur, adde *l.* 19. *C. de nupt.* 37 Laudatur hic canon ab *Harmenop. 4. tit. 6.* § 8. & ab eodem vicesimus nominatur. 38 *Nov. Just.* 123. *c.* 6. vid. *Novell. Leonis* 96. adde *cap.* 30. *in fin. Syn. Carthag.* est vero apud Harmenopulum *illo loco*, sic scriptum εἰς υἱὸς δίδωσι, hoc est, ut ne clericus det se fidejussorem seu fidejubeat pro alio. 39 Vid. *Photium* 1. *Nomocan.* 14. *Novell. Leonis* 60. *dist.* 33. *c. Eunuch.* 40 *Can.* 22. 23. ℣. *cod. can.* 1. *synod. Nicæne*, vide quæ scripsi ad *l.* 4. §. 12. *ff. de re militari.*

41 Sic à Romulo. *teste Halicarn.* 2. facerdotes quidam creati ætate provecti, virtute & genere nobiles & divites, nulla tamen corporis parte carentes: quod & usitatum Judæis. Hinc Antigonus Hyrcano præcidit aures, ne Pontificatui restitueretur iterum. *Hegesippus* 1. *de excidio Hierosol. Josephus* 14. *antiq.* & Seneca 4. *Controvers.* 2. sacerdos, inquit, integer sit. Merellus Pontifex cum arderet Vestæ templum, dum rapit Palladium oculos perdit, sacerdotium illi negatur. *Ibid.* sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vitanda est. Hoc in victimis notatur, quanto magis in sacerdotibus. Non sine ira Deorum debilitatur sacerdos. Hoc institutum quoque Augustus servari voluit in senatoribus legendis: noluit enim quenquam in senatum legi, cui esset membrum debile. *Dion. lib.* 54. Mos etiam apud Persas fuit, ut ne parte aliqua corporis debilem regem crearent. *Procop.* 1. *perscon.* mutilos quoque milites haud lectos indicio est, *Valer.* 6. *cap* 3. *Ammian.* 15. ubi de Murcis dixi ad *l.* 4. §. 12. *ff. de re milit.* Huc referendum est quod de M. Sergio refertur à *Plinio* 7. *c.* 18. Is enim in prætura cum sacris arceretur à collegiis ut debilis, ac dextera manu amissa, orationem sui causa habuit. Notandum sane hoc est quod hic traditur, Castrafitem se sui ipsius homicidam esse & inimicum creationi Dei: sic voluntas ejus naturæ inimica dicitur. *Nov. Leon.* 98. sed nos hic aliquando plenius de his dicemus. vid. interim Varronem apud Nonium *c.* 2. *in Eumenchare.* 42 Vid. *c.* 21. ℣. *cod.* 43 *Can.* 21. 44 *dist.* 50. 45 Vid. *Nov. Leon.* 76. *Phot.* 13. *Nomoc.* 18. *Basil. can.* 10. *&c.* 46 *Nahumi* 1. *vers.* 9.

47 Vid *l.* 57. *ff. de reg. jur. cap.* 83. *de reg. in* 6. 48 Solis lectoribus & cantoribus post ordinationem conceditur uxorem ducere. 49 Vid. *tit. extra de cler. percussor.* 3. *Eclog.* 3. *c.* 23.

50 *Can.* 4. 12. 15. *Syn. Antioch. c.* 4. *Syn. Sard. 6. quæst.* 4. *c. Illosium episc. dixit.*

μή. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἀφ' ἑτέρας πόλεως ἀξίας τινὸς ἐγχειρητὸς χάριν, ἢ αἰτησάντων, ἢ ἀξιωσάντων, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροθετήσας, καὶ οἰκονομείσθω τὰ κοινωνίας παντὸς παντὸς, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου.

μά. Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικῆς ἀρχῆς ἐγχειρίσῃ, δι' αὐτὴν ἐγκρατὴς γένοι, ἀκλησιάστως, καθαιρείσθω, καὶ ἀφορίζεσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες.

λ. Ε. τὸς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους δεῖ ἰδίᾳ ἐπισκόπῳ χωρὶς συναγωγὴν καὶ ψηφισμάτων ποιεῖν, μηδὲν καθ' ἑαυτοὺς δὲ ἐπισκόπου οὐ δύνασθαι καὶ δικαιοσύνῃ, καθαιρείσθω ὡς φιλαρχοῦντας· γνώμην γὰρ ἴσην, ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί, ὅσοι ἂν αὐτῷ συνῴδων. οἱ δὲ λαϊκοὶ ἀφορίζεσθωσαν. Ταῦτα δὲ μὴ μίαν, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην παρακάλεσιν δὲ ἐπισκόπου γενέσθαι.

λα. Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ὑπὸ ἐπισκόπου χθὲς ἀφορισθῆναι, τοῦτον μὴ ἐξέστω παρ' ἑτέρῳ δέχεσθαι, ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀφορίσαντος αὐτὸν· εἰ μὴ ἀπὸ τῆς συγκλείσας πλάνησιν ὁ ἀφορίσας αὐτὸν ἐπισκοπῶν.

λβ. Μαθόντα τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον ἄνευ συναλικῶν ἀφορισθέντα· καὶ ἐπιφερομένων αὐτῷ ἀνακρεισθῆναι. καὶ ἐὰν μὲ ὦσι κήρυκες τῆς εὐσεβείας, ἀφορισθῆναι· εἰ δὲ μή γε, τῶν χρείαν αὐτοῖς ἐπιχορηγήσαντες, ὡς κοινωνὸν αὐτὸν μὴ ἀφορισθῆναι· πολλὰ γὰρ καὶ συμπαρανομεῖν γίνει.

λγ. Τὸν ἐπίσκοπον ἐκρίναι ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν ἀφύτον αὐτοῦ τὰ ἐκείνῃ γνώμης· ἐκεῖνα δὲ ἃ μόνα πρακτέον ἐκρίνει, ὅσα τῇ αὐτῶν παροικίας ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτῷ χώραις. ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνον ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖν τι. ἕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου τὸν ἐν ἁγίῳ πνεύματι.

λδ'. Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν αὐτοῦ ὅρων χειροτονίας ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας. εἰ δὲ ἐλεγχθείη τὸν πεποιηκὼς παρὰ τὴν τῶν καταλαβόντων τὰς πόλεις ἐκείνας ἢ τὰς χώρας γνώμην, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὃς ἐχειροτόνησεν.

λε'. Εἴ τις χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος μὴ καταδέχηται τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ τὴν ἐγκεκλεισθεῖσαν αὐτῷ, τοῦτον ἀφωρισμένον τυγχάνειν, ἕως ἂν καταδέξῃ· εἰ δὲ μὴ δέχηται, ὡς παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μαχόμενος, αὐτὸς μᾶλλον ἐπίσκοπος· ὁ δὲ κλῆρος τῆς πόλεως ἀφορίζεσθω, ὅπως τοιοῦτος λαὸς ἀνυποπτάκτως παιδεύσῃ τοὺς ἐγκύρους.

λς'. Δεύτερον δὲ ἔστω συνόδους γινέσθαι τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν αἱ ἀμφίλογοι τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας. Ἀλλ' ὑπέρτιμος ἀπὸ μὲ τῆς τετάρτης ἐσδόμης ἢ πεντηκοστῆς, δεύτερον ἢ ὑποβρεπτείας δωδεκάτης.

λζ. Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα, καὶ διοικείτω αὐτὰ ὡς θεοῦ ὁρῶν, μὴ ἐξέναι ἢ αὐτῷ σφετερίζεσθαί τι ἐξ αὐτῶν, ἢ συγχρῆσθαι ἰδίοις τὰ θεοῦ χωρίζειν. εἰ ἢ πένητες εἶεν, ἐπιχορηγεῖτω ὡς πένησι, ἀλλὰ μὴ ἀφθάσῃ τούτων τι τῆς ἐκκλησίας ἀπιμπολᾶσθαι.

λη'. Οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ἐπιπλεῖσθωσαν· αὐτὸς γὰρ ἐστιν ὁ πεπιστευμένος τὸν λαὸν τοῦ κυρίου, καὶ τὸν λόγον τῶν ψυχῶν ἀπαιτηθησόμενος.

λθ'. Ἐσω φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, (εἴγε καὶ ἴδια ἔχῃ) καὶ φανερὰ τὰ κυριακὰ, ἵνα ἐξουσίαν ἔχῃ τὰ ἴδια τελοῦντι ὁ ἐπίσκοπος, οἷς βούλεται, καὶ ὡς βούλεται καλεῖψαι, καὶ μὴ ἀφθάσῃ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀφαιρεῖσθαι τὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐὰν ὅτε γυναῖκα καὶ παῖδας κεκτημένον, ἢ συζύγεις, ἢ οἰκέτας, δίκαιον τὸν παρὰ θεοῦ καὶ ἀνθρώπους, τὸ μήτε τῶν ἐκκλησίων ζημίαν πιεῖ ὑπομένειν ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὰς αὐτοῦ συνηθείας ἀφθάσῃ τῶν ἐκκλησίας πημανίας, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτοῦ ἀφθέγγους, καὶ τὸν αὐτοῦ θεὸν δυσφημίας ἀφεθαλμοῦ.

μ'. Πρεσβύτερον ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῶν ἐκκλησίας πραγμάτων. εἰ γὰρ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς αὐτοῦ πιστεύεται, πολλῷ ἂν μᾶλλον δεῖ αὐτὸν χρημάτων εὐτέλειαν, ὥστε κτᾶσθαι τὸν αὐτοῦ ἐξουσίαν διοικεῖσθαι, καὶ τοῖς δεομένοις ἀφ' ἑαυτοῦ χορηγίαν μὴ φόβον θεοῦ πάσης ὑλακρίσεως. μεταλαμβάνειν ἢ ἐκ αὐτὸν τῶν δόντων (εἴγε δέοντο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, καὶ τῶν ἐπιξενιθέντων ἀδελφῶν, ὡς κτᾶσθαι πρόσοδον αὐτοὺς ὑστερεῖσθαι. ὁ γὰρ νόμος τοῦ θεοῦ διετάξατο τοὺς τοῦ θυσιαστηρίου ὑπηρετοῦντας ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ἀφτρέφεσθαι, ἐπείπερ οὐδὲ στρατεύεταί ποτε ἰδίοις ὀψωνίοις ὁπλα κτᾶσθαι πολεμίων ἐπιφερομένων.

μα'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον κύβοις χαλαίζειν καὶ μέθαις, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

μβ'. Ὑποδιάκονον, ἢ ψάλτης, ἢ ἀναγνώστης τὰ ὁμοια ποιῶν, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀφορίζεσθω. ὡσαύτως καὶ οἱ λαϊκοί.

μγ'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον τόκους ἀπαιτοῦντα τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

μδ'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον αἱρετικοῖς συναθροίζομένοις μόνον αὐτοῖς χρεία, καὶ τῶν ἐπιξενιθέντων ἀδελφῶν, ὡς κτᾶσθαι πρόσοδον αὐτοὺς ὑστερεῖσθαι. εἰ δὲ ἐκ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὡς κληρικοῖς ὑπηρετῆσαί τι, καθαιρείσθω.

με'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον αἱρετικὸν δεξάμενον βάπτισμα, ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προσήκομεν. τίς γὰρ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαλ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;

μς'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον τὸ κατ' ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸ μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν, ἐὰν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω, ὡς γέλωτα τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θεοῦ κυρίου ποιῶν· καὶ μὴ ἀφορίζειν ἱερέας τοῦ ψευδιερέως.

μζ. Εἴ τις λαϊκὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβάλλων, ἑτέραν λαβὴν, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφορίζεσθω.

μη'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον κτᾶσθαι μὴ βαπτισμένον εἰς πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλ' εἰς τρεῖς ἀνάρχους, ἢ τρεῖς υἱούς, ἢ τρεῖς παρακλήτους, καθαιρείσθω.

μθ'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσαι, ἀλλ' ἓν βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω. ᾧ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε, ἀλλὰ, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

ν'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, γάμου, καὶ κρεῶν, καὶ οἴνου, ἐὰν διὰ ἄσκησιν, ἀλλὰ βδελυγίαν ἀπέχῃ, καὶ ἐπιλαθόμενον, ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημῶν διαβάλλῃ τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθούσθω, ἢ καθαιρείσθω, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω, ὡσαύτως καὶ λαϊκὸς.

να'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον ὑπὸ ἁμαρτίας ἐκ σφοδρᾶς, ἀλλὰ ἀποβαλλέσθω, καθαιρείσθω, ὅτι λυπεῖ Χριστὸν εἰπόντα, χαρὰ ἐπὶ τῷ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

νβ'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἑορτῆς ἢ μεθυσθέντα ἢ κρεῶν καὶ οἴνου βδελυσσόμενον, καὶ ἐκ δι' ἄσκησιν, καθαιρείσθω· ἄρχοντα γὰρ δεῖ λαοῦ σὺν ὑπερείᾳ κακῶς.

νγ'. Εἴ τις κληρικὸς ὑποδίσῃ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἀφορίζεσθω.

νδ'. Εἴ τις κληρικὸς ὑποδίσῃ τὸν ἐπίσκοπον, καθαιρείσθω· ἄρχοντα γὰρ δεῖ λαοῦ σὺν ὑπερείᾳ κακῶς.

νε'. Εἴ τις κληρικὸς ὑποδίσῃ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἀφορίζεσθω.

νς'. Εἴ τις χολὸν, ἢ καφὸν, ἢ τυφλὸν, ἢ τὰς βάσεις πεπληγμένον χλαυάζῃ, ἀφορίζεσθω· ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

28. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, pecuniæ [1] interventu hanc dignitatem nactus fuerit: deponitor tam ipse, quam qui eum ordinavit, & omnino à communione abscinditor. quemadmodum Simon [2] Magus à me Petro.

29. Si quis episcopus secularium magistratuum familiaritate usus, per [3] ipsos ecclesiam nactus fuerit: deponitor: segregantor quoque [4] à communione, quicumque cum ipso communionem habent.

30. Si quis presbyter proprium aspernans episcopum, seorsim conventicula [4] egerit, & altare erexerit, cum de nullo crimine episcopum in pietate, ac justitia condemnarit, deponitor: quasi qui principatum ambiat, tyrannus enim est. Consimiliter & reliqui clerici qui suum illi calculum apponunt. Laici verò à communione segregantor. Atque hæc post unam, & item alteram ac tertiam episcopi exhortationem fiunto.

31. Si quis presbyter, aut diaconus, per episcopum à communione exclusus sit: hunc neutiquam ab [5] alio fas esto suscipi, quam ab eo qui ipsum à communione excluserit: nisi forte fortuna episcopus qui ipsum à communione segregavit, defunctus sit.

32. Nemo peregrinorum episcoporum, aut presbyterorum, aut diaconorum, sine commendatitiis [6] suscipitor literis: & si eas obtulerit, attentius in disquisitionem vocantor. Et quidem si prædicatores pietatis fuerint, suscipiuntor. sin minus, ubi necessaria ipsis suppeditaverint, ad communionem & ulteriorem ipsos consuetudinem non admittitore, multa enim per obreptionem fiunt.

33. Cujusque gentis episcopos oportet scire qui nam inter ipsos primus [7] sit, habereque ipsum quodammodo pro capite, neque sine illius voluntate quidquam agere insolitum, illa autem sola quemque pro se tractare, quæ ad parochiam ejus, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque ille citra omnium voluntatem aliquid facito. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in sancto Spiritu.

34. Episcopus extra [8] terminos suos in civitatibus & regionibus sibi non subjectis, ordinationes facere non præsumito. Si vero præter voluntatem eorum qui civitates illas aut regiones detinent, id feciſſe convictus fuerit, deponitor tam ipse, quam etiam hi quos ordinavit.

35. Si quis ordinatus episcopus ministerium & curam populi sibi commissam non [9] susceperit: hic à communione sejunctus esto tamdiu, donec susceperit: (*obedientiam accommodans. Similiter autem & presbyter & diaconus.*) Si vero non præ voluntate sua, sed præ [10] malitia populi non susceperit, maneto ipse quidem episcopus, clerus vero ejus civitatis à communione segregator, eo quod tam inobedientem populum non corripuerit.

36. Bis [11] in anno episcoporum celebrator synodus, & pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocanto, neque non in ecclesiis incidentes, contradictiones dirimunto: semel quidem quarta feria Pentecostes, secundo duodecima Hyperberetæi [12].

37. Omnium [13] rerum ecclesiasticarum curam episcopus gerito, & eas dispensato quasi inspectante Deo, non licitum autem ei esto quippiam ex iis sibi tanquam proprium assumere aut cognatis suis [14] elargiri, quæ Deo dedicata sunt. Quod si pauperes illi sint: ut pauperibus subministrato, non tamen horum prætextu res ecclesiæ venundato.

38. Presbyteri & diaconi, absque [15] voluntate episcopi nihil peragunto, ipsius enim fidei populus Domini commissus est, & pro eorum animabus ab ipso repetetur ratio.

39. Manifestæ [16] sunto privatæ res episcopi, (si modo & privatas habet) manifestæ item sunto Dominicæ: ut privatas quidem res episcopus, cum moritur quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione ecclesiasticarum rerum intercidant res episcopi, qui nonnunquam uxorem, & liberos, aut cognatos, aut servos habet: justum est enim apud Deum pariter & homines, simul ne ecclesia per ignorantiam rerum episcopi damni aliquid sustineat, simul ne episcopus aut cognati ejus prætextu Ecclesiæ oblædantur, aut etiam qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia ejusque mors implicetur diffamationibus.

40. Præcipimus [17], ut episcopus res ecclesiæ in potestate habeat [18]. Nam si pretiosæ hominum animæ fidei ejus committendæ sunt, multo utique magis oportuerit, & de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitratu dispensentur, neque non cum timore Dei, summaque sollicitudine per presbyteros ac diaconos [19] erogentur in pauperes. Percipiat autem & ipse (si modo indiget) quantum ad necessarios suos, & hospitio exceptorum fratrum usus opus habet, ne quo modo ipse posteriore loco habeatur, quam cæteri. Ordinavit enim lex [20] Dei, ut qui altari inserviunt [21], de altari nutriantur: quando nec milites unquam suis stipendiis arma hostibus inferant.

41. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus qui vel alcæ [22], vel ebrietatibus [23] indulget: vel deponitor, vel deponitor.

42. Subdiaconus, aut cantor, aut lector qui consimilia facit, vel definito, vel à communione sejungitor: similiter & laici.

43. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui usuras [24] à mutuum accipientibus exigit, vel definito, vel deponitor.

44. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui cum hæreticis preces [25] conjunxerit, duntaxat à communione suspenditor: Si vero etiam ipsos tanquam clericos aliquid agere permiserit, deponitor.

45. Episcopum, aut presbyterum, qui hæreticorum baptisma, aut sacrificium susceperit, deponi præcipimus. Quæ etenim conventio inter Christum [26] & Belial? aut quæ particula fideli cum infideli?

46. Episcopus, aut presbyter si eum qui verum baptisma habeat, iterum [27] baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponitor: ut qui crucem & mortem Domini derideat, neque discernat vetus sacerdotibus à sacerdotibus impositoribus.

47. Si quis laicus cum suam à se uxorem abjicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam [28]: à communione segregator.

48. Si quis Episcopus aut presbyter secundum ordinationem Domini non baptizaverit *in patrem & filium & Spiritum sanctum, sed in* [29] *tres principio carentes, aut tres filios, aut tres paracletos:* deponitor.

49. Si quis Episcopus aut presbyter, in una initiatione non tres [30] immersiones, sed unam [31] duntaxat quæ in mortem Domini detur, peregerit: deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate: sed, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii & spiritus sancti.

50. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quivis omnino de sacerdotali consortio, nuptias [32], & carnibus & vino [33] abstinuerit: non [34] propterea quo mens ad cultum pietatis reddatur exercitator, sed propter abominationem [35]: oblitus, quod omnia [36] pulcra valde, & quod masculum & fœminam Deus creavit hominem, sed diffamationibus lacessens creationem Dei vocat ad calumniam: aut corrigitor, aut deponitor, & ex ecclesia rejicitor. Consimiliter & laicus.

51. Si quis Episcopus, aut presbyter, eum qui à peccato revertitur [37], non recipit, sed rejicit: deponitor, eo quod Christum offendat qui dixit, ob unum peccatorem qui resipiscat, gaudium oboriri in cœlo.

52. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus carnibus [38] & vino festivis diebus non utatur: idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor, tanquam qui cauterio notatam habeat conscientiam, & multis author sit offendiculi.

53. Si quis clericus in caupona [39] cibum capere deprehensus fuerit: à communione excluditor: excepto tamen eo qui necessario in itinere in commune diverterit hospitium.

54. Si quis clericus episcopum contumelia affecerit, deponitor: principi enim populi tui non [40] maledices.

55. Si quis clericus contumelia affecerit presbyterum, aut diaconum: à communione segregator.

56. Si quis mancum, aut mutum surdumve, aut cæcum, aut eum cui vitiosus [41] incessus est subsannaverit: communione privator, consimiliter & laicus.

57. Episco-

1 *l. 42. §. 6. C. de episc. Nov. Justi. 123. c. 16. & Nov. 137. c. 2. in fin. can. 16. Synod. Chalced.*

2 *Act 8. vers. 18.*

3 *Nov. 123. c. 16. & 137. c. 3. in fin.*

4 Vid. *l. 15. C. de epise.*

5 Vid. *c. 12. 3. cod.*

6 Dixi ad *d. c. 12. F.*

7 De gradibus episcoporum vide *Nov. Justi. 137. c. 2. 3. 4.*

8 *Can 13. & 22. Syn. Antioc. c. nullum. c episcopum, 9. 9 7. 9. c. 17. 1. Syn. Antioch dist 92. cap si quis episcopus ordinatus. & c. 3. epist. Cyrill. ad Dominum.*

10 De episcopis qui à suis parochiis non suscipiuntur. *c. 18. Synod. Ancyrana.*

11 *Nov. 123. c 10. Nov. 137. c. 4 can. 5. Syn. Nicen. dist. 14. cap. habeatur sane.*

12 Hyperberetæus, mensis October apud Macedones ultimus: unde & proverbio Hyperberetæus dicitur de cessatore. *Suid. ὑπερβερεταῖος.*

13 Vid. *tit. de epise. aud.*

14 *Nov Just 120. c. 5. Nov. 131. c 3.*

15 Presbyteri atque diaconi subsunt episcopo.

16 11. *quæst. c. sint manifesta, 1. 20. C. de episcop. vid. Plot. 10. Nomocan. 5.*

17 12. *quæst. cap. præcipimus.*

18 Vid. *act 6 n 2.*

19 Vide quæ dixi ad *Nov. 123. cap. 3.*

20 1. *Cor. 9. vers. 13.*

21 Ὑπηρετοῦσι. Balsamon legit, προσιδρύουσι. Paulus dixit ἐφεδρεύειν *vs 1. Cor. 9. v. 13.*

22 Dixi ad *Nov. 123. c. 10.* vid *Nov. Leon. 87.* adde *Phot. Nomocan. 27. & 13. c. 19. dist. 35. c. episc. aut presbyter.*

23 Vid. *Phot. 9. Nomocan. 35. & 4. c. 19.* adde *cap. 9. Synod. in Trullo.*

24 *Can. 17. Synod. Nicena. vid. Phot 9. Nomocan. 27. & ibi.* Balsamon id ita interpretatur, quasi non liceat episcopis usuras petere ex pacto, sed ex mora, vel tanquam interesse. *can. 10 Syn. in Trullo. can 5. Syn. Carthag.*

25 Vid. *Can 10 3. cod.* adde *2. Ioan ep. Tit. 3. Rom. 16. ad Gal. 1.*

26 Beliali cum Christo nulla communio.

27 Vid. *tit. C. ne sanctum baptisma.*

28 *De consecrat. d. c si quis presbyter.*

29 Baptismi formulas observa.

30 De trina immersione in baptismo.

31 Una tantum immersione in domini mortem non est baptizandum.

32 1. *Cor. 7. vers. 5.*

33 Ciborum promiscuus usus est, de quo vide *Luc. 19. Cor. 10. Coloss. 2.* de ciborum certum in finem abstinentia, vid. 1. *Cor. 9. v. 19. & cap. 10. v. 23.* de tolerandis in eo infirmis vid. *Rom. 14. vers. 1.*

34 1. *Tim. 5 v. 19.*

35 *cap. 52. 3. cod.*

36 1. *Tim. 4. v. 1. & seq.* ut & quondam Bogomili *Balsam. hic. Hebr. 13.*

37 Pœnitenti parcitur, *Nov. 18. c. 8. Iust. in fin. C. de summa Trin. Nov. 109. cap 1 2.* adde *c. 8. Syn Laod.* adde *can. 7. Syn. Carthag. 26 q. 6 c. Aurelius.*

38 Vid. *cap 50. 3. cod.* adde *cap. 14. Ancyrana Synodi*, ubi de Bogomilorum jejunio.

39 *Can. 24. in fin. Synod. Laod. & 42. Synod. Carthaginens. dist. 43. cap. clerici.*

40 *Exod. 22. vers. 28. Act. Apost. 23. vers. 5.*

41 *Esdræ 2. vers. 21.* adde *can. 76. 3.*

57. Episcopus, aut presbyter qui [1] negligentius circa clerum, vel populum agit, neque in pietate eos erudit, à communione segregator. Si vero in ea socordia perseveraverit, deponitor.

58. Si quis Episcopus [2], aut presbyter, clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, à communione rejicitor: sin perseverat, deponitor, ut qui fratrem suum necaverit.

59. Si quis falso inscriptos impiorum [3] libros, tanquam sacros in ecclesia ad populi & cleri corruptionem publicaverit, deponitor.

60. Si accusatio contra fidelem instituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & convictus [4] fuerit: in clerum non perducitor.

61. Si quis clericus per metum [5] humanum, vel Judæi, vel Græci, vel hæretici, negaverit, liquidem nomen Christi, *ab ecclesia* rejicitor: si vero nomen clerici, deponitor: pœnitentia tamen ductus, ut laicus recipitor.

62. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino quicunque ex sacerdotali consortio, comederit carnes in sanguine [6] animæ ejus, aut à bestiis [7] abreptum, aut suffocatum, deponitor, hoc enim lex prohibuit [8]. Sin vero laicus fuerit, à communione excluditor.

63. Si quis clericus, aut laicus, synagogam [9] Judæorum, aut hæreticorum conventiculum ingressus fuerit, ut preces [10] cum illis conjungat: deponitor, & à communione secluditor.

64. Si quis clericus in concertatione aliquem pulsaverit [11] & uno ictu, ac pulsatione interemerit, deponitor, propter temeritatem suam. Sin vero laicus sit, arcetor a communione

65. Si quis Dominicum [12] diem, aut Sabbatum [13], uno [14] solo dempto jejunare deprehendatur, deponitor: sin laicus e communione ejicitor.

66. Si quis virginem sibi non desponsatam [15] admota [16] vi detinet: à communione suspenditor. Non licitum autem esto eam aliam ducere, sed eam detinere quam sollicitavit quamvis paupercula sit.

67. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, secundam [17] ab aliquo ordinationem susceperit, deponitor tam ipse, quam qui ipsum ordinavit: nisi forte constet ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui enim à talibus baptizati [18] aut ordinati sunt, hi neque fideles, neque clerici esse possunt.

68 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram quadragesimam [19] Paschæ, aut quartam feriam, aut parasceuen non jejunaverit, deponitor: præterquam [20] si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, communione privator.

69. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus aut omnino, quicunque ex clericorum consortio cum Judæis [21] jejunaverit, aut communem festum diem cum ipsis egerit, aut lautia festa, nempe azyma, aut aliud hujus generis, ab eis susceperit, deponitor: si laicus, à communione segregator.

70. Si quis Christianus oleum [22] ad sacra gentilium, aut in synagogam Judæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit: à communione excluditor.

71. Si quis clericus, aut laicus, ceram, aut oleum ex sancta surripiat ecclesia: à communione sejungitor.

72. Vas aureum & argenteum sanctificatum, aut velamen [23] linteumve, nemo amplius in suos usus assumito, iniquum enim est. Cæterum si quis deprehensus fuerit, excommunicatione mulctator.

73. Episcopum de aliquo per fide dignos accusatum [24] homines, ab episcopis vocari necessarium est. Et si quidem comparuerit, & confessus convictusve fuerit, censura irrogator ecclesiastica. Si vero vocatus non obtemperaverit, secunda [25] quoque vice vocator, missis duobus ad ipsum episcopis. Quod si per contumaciam [26] ne sic quidem comparuerit: synodus suam contra ipsum pronunciato sententiam, ne quid tergiversando detrectandoque judicium lucrifacere videatur.

74. In dictione testimonii contra [27] episcopum hæreticus [28] non admittitor, sed neque fidelis, si solus sit. In ore enim duorum aut trium testium consistet omne dictum.

75. Item non oportet episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato, humano gratificari affectu [29]: neque enim ecclesiam Dei conferre debet in hæredes. Enimvero si quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio: ipse autem excommunicatione percellitor.

76. Si quis oculo [30] defectus, aut obtuso crure exsistat, & dignus sit, episcopus efficitor. non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ.

77. Qui vero mutus [31], surdusve & cæcus est, episcopus non efficitor: non quia oblæsus corpore est, sed ne ecclesiastica impediantur munia.

78. Si quis dæmonem [32] habeat, clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus vero recipitor: & si dignus fuerit, efficitor.

79. Qui ex vita gentili advenerit, & baptisatus est, aut ex conversatione prava: justum non est eum protinus [33] promoveri in episcopum. Injurium enim est, eum qui prius [34] non specimen & documentum de se præbuerit, aliorum doctorem existere, nisi alicubi dono divinæ gratiæ hoc fiat.

80. Dicimus, quod non oporteat episcopum, aut presbyterum publicis [35] se administrationibus immiscere: sed vacare & commodum se exhibere usibus ecclesiasticis. Animum igitur juducito hoc non facere, aut deponitor Nemo enim potest duobus dominis servire, juxta præceptum Dominicum.

81. Servi [36] si in clerum promoveantur citra dominorum voluntatem, hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quando vero servus quoque gradus ordinatione dignus videatur, qualis & noster [37] Onesimus apparuit, & domini consenserint, manuque miserint, & domo sua ablegaverint: efficitor.

82. Episcopus, aut presbyter aut diaconus qui militiæ [38] vacaverit, & simul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quam fractionem sacerdotalem, deponitor. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

83. Quisquis Imperatorem [39], aut Magistratum contumelia affecerit, supplicium luito, & quidem si clericus sit, deponitor: si laicus, à communione removetor.

84 Sunto omnibus vobis, clericis simul & laicis, venerandi [40] ac sacri libri: veteris quidem Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: Jesu filii Nave unus, Judicum unus, Ruth unus, Regnorum quatuor, Derelictorum ex libro dierum duo, Hester unus, De Machabæorum gestis tres, Job unus: Psalterium unus: Solomonis tres, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum Prophetarum duodecim, unus Esaiæ, Hieremiæ unus, Jezechiel unus, Daniel unus. Inquiritor autem à vobis extrinsecus, ut adolescentes vestri addiscant, item Sapientiam eruditi Syrach. Nostra vero, hoc est Novi Testamenti, Euangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis: Pauli Epistolæ quatuordecim, Petri Epistolæ duæ, Joannis tres, Jacobi una, Judæ una, Clementis epistolæ duæ, & præceptiones quæ vobis episcopus per [41] me Clementem in libris octo nuncupatæ sunt, quas omnibus publicare non oportet, ob quædam arcana quæ in se continent: Et actiones nostras Apostolorum.

νζ'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον ἀμελῶν τῆς κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ, κὴ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω ἐπιμένων ἡ τῇ ῥᾳθυμίᾳ, καθαιρείσθω.

νη'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον ὅτινος τῶν κληρικῶν εὑρὼν ὀργὴν μὴ ἐπιτιμήσας τὰ δίοντα, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω ὡς φονεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

νθ'. Εἴ τις τὰ ψευδεπιγράφα τῶν αἱρετικῶν βιβλία ὡς ἄγια ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας δημοσίᾳ ἐπὶ λυμῇ τοῦ λαοῦ κὴ τοῦ κλήρου, καθαιρείσθω.

ξ'. Εἴ τις καταγελᾷ γλυκὺ κὴ πικρὸν πορείας, ἢ μοιχείας, ἢ ἄλλης τινὸς ἀπαγορευμένης πράξεως, κὴ ἐλεγχθείη, εἷς κλήρου μὴ ἀγέσθω.

ξα'. Εἴ τις κληρικὸς ἀφ' φόβου ἀνθρώπινου Ἰουδαίου, ἢ Ἕλληνος, ἢ αἱρετικοῦ δρήσῃ, εἰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀποβαλλέσθω· εἰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ κλήρου, καθαιρείσθω. μετανοήσας δὲ, ὡς λαϊκὸς δεχθήτω.

ξβ'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ Διάκονον, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ φάγῃ κρέα ἐν αἵματι ψυχῆς αὐτῶν, ἢ θηριάλωτον, ἢ ἀπνοικτίον, καθαιρείσθω τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἀπεῖπεν· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.

ξγ'. Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν σωσάζοντας, καθαιρείσθω κὴ ἀφοριζέσθω.

ξδ'. Εἴ τις κληρικὸς ὢν μάχην τινὰ κρίνας, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κρίσαντος ἀπολείπει, καθαιρείσθω· ἀφ' τοῦ παρ' αὐτοῦ κριθέντος, εἰ μὴ γε ὀφρὰ συλλάβωσιν, ὅτι παρὰ αἱρετικῶν ἔχει χειροθεσίαν. τοὺς γὰρ παρὰ τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροθετηθέντας ὅτε πίστις ἐστὶ κληρικοὺς εἶναι δυνατόν.

ξε'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ Διάκονον, ἢ ἀναγνώστην, ἢ ψάλτην τὸν ἅγιον πασχαλιακὸν τοῦ πάσχα, ἢ τεσσαρακοστὴν, ἢ παρασκευὴν, καθαιρείσθω. ἐκτὸς εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο. εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.

ξϛ'. Εἴ τις ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ Διάκονον, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν ἱερατικῶν ἡσθίοι μετὰ Ἰουδαίων, ἢ συνεορτάζοι μετ' αὐτῶν, ἢ δέχοιτο παρ' αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια, οἷον ἄζυμα, ἢ τοιοῦτόν τι, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

ο'. Εἴ τις χριστιανὸς ἔλαιον ἀπενέγκῃ εἰς ἱερὰ εἴδωλα, ἢ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν, ἢ λυχνους ἅψῃ, ἀφοριζέσθω.

οα'. Εἴ τις κληρικὸς, ἢ λαϊκὸς ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἀφέλοιτο κηρὸν, ἢ ἔλαιον, ἀφοριζέσθω.

οβ'. Σκεῦος χρυσοῦν κὴ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν, ἢ ὀθόνιον, μηδεὶς ἐπ εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετερίζεσθω πεφυκόμεν γάρ· εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ.

ογ'. Ἐπίσκοπον κατηγορηθέντα ἐπί τινι παρὰ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων, καλεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον ὑπὸ ἐπισκόπων. κὰν μὲν ἀπαντήσῃ κὴ ὁμολογήσῃ ἢ ἐλεγχθῇ, ὁρίζεσθαι τὸ ἐπιτίμιον· εἰ δὲ κωλύμενον μὴ ὑπακούσῃ, καλεῖσθω κὴ δεύτερον ἀποστόλοις ἐπὶ αὐτὸν δύο ἐπισκόποις· ἐὰν δὲ κὰ ἔτσι κἀκφεύγοι μὴ ἀπαντήσῃ, ἢ συνοδεύσαντα ἀποφαινέσθω κατ' αὐτὸ τὸ δοκοῦν, ὅπως μὴ δόξῃ κερδαίνειν φυγόδικον.

οδ'. Εἰς μαρτυρίαν τῶν κτ' ἐπισκόπων αἱρετικὸν μὴ προσδέχεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ πιστὸν ὄντα μόνον· ἐπὶ στόματος γὰρ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.

οε'. Οτι ὁ χρὴ ἐπίσκοπον τοῦ ἀδελφοῦ, ἢ υἱοῦ, ἢ ἑτέρου συζυγοῦ χωρίζεσθαι πάθει ἀνθρωπίνῳ· ἢ γὰρ τῶν θεῖ ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους ὀφείλῃ σπέρναι· εἰ δὲ τις τῶν ποιήσῃ, ἄκυρον ῥηθήτω ἡ χειροτονία, αὐτὸς ἐπιτιμάσθω ἀφορισμοῦ.

οϛ'. Εἴ τις ἀναπηρὸν ἢ τὸ ὀφθαλμὸν, ἢ τὸ σκέλος πεπληγὼς, ἄξιος ἐστὶν, ἐπίσκοπος γενέσθω. ὁ γὰρ λαὸς σωμᾷ θεῖ αὐτὸν μιαίνῃ, ἀλλὰ ψυχῆς ῥυπαρὸς μᾶς.

οζ'. Καφὸς ὁ ὢν κὴ τυφλὸς, μὴ γινέσθω ἐπίσκοπος, ἐχ ὡς βεβλαμμένον, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ περιεργοποιῆσιν.

οη'. Ἐὰν τις δαίμονα ἔχῃ, κληρικὸς μὴ γινέσθω, ἀλλὰ μηδὲ τοῖς πιστοῖς συνευχέσθω καθαιρεθεὶς ὁ προσδεχόμενος, κὴ ἐὰν ἄξιον, γινέσθω.

οθ'. Τὸν ἐξ ἐθνικῆς βίας προσελθόντα κὴ βαπτισθέντα, ἢ ὑπ φωνὴν ἀναγκῆς, ἢ δικαίου ἐστὶ παραυτίκα προχειρίζεσθαι ἐπίσκοπον. ἄλλην γὰρ τ μηδὲν πείραν ἐπιδεδεγμένον ἑτέρων εἶναι διδάσκαλον· εἰ μὴ τι κτ' θείαν χάριν τὸν γένεται.

π'. Εἴτουμεν, ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον καθίστασθαι ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις, ἀλλὰ προσδυκαρεῖν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις ἢ πιτροθεῖσθαι ἐν τῷ μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω· ἐδεὶς γὰρ δυνᾷ δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, κτ' κυρίακὸν παράκελευσιν.

πα'. Οἰκέτης εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς δεσποτικῆς γνώμης, ἀναπρεπὲς τοῦτο· τοῦτον ἐρᾷζει· εἰ δέ ποτε κὴ ἀξιόφανείη ὁ οἰκέτης πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ, οἵων κὴ ὁ ημέτερος ὀνήσιμος Ὀφάνη, κὴ συγχαρήσεται οἱ δεσπότης, κὴ ἐλευθερώσας, κὴ τοῦ οἴκου ἐξαποστείλας, γινέσθω.

πβ'. Επίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ Διάκονον τραπέζαις φολάζειν, κὴ βαλλόντων ἀμφότερα κατέχειν, ῥωμαϊκὸν δρχικὸν, κὴ ἱερατικὸν διοίκησιν, καθαιρείσθω· τί γὰρ τῷ Καίσαρι καίσαρ, κὴ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

πγ'. Οσις ὑβρίσῃ βασιλέα ἢ ἄρχοντα, τιμωρίαν τινυέτω. κὴ εἰ μὲ κληρικὸς, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

πδ'. Εστω ὑμῖν κληρικοῖς κὴ λαϊκοῖς βιβλία σεβάσμια κὴ ἅγια, τ μὲ παλαιᾶς Διαθήκης, Μωσέως πέντε, γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικὸν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον· Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ ἓν, κριτῶν ἓν, Ῥὼθ ἓν, Βασιλειῶν τέσσαρα, παραλειπομένων τ βίβλοι δύο· Ἐσθὴρ ἓν, Μακκαβαϊκῶν τρία, Ἰωὴλ ἓν, Ψαλτήριον ἓν, Σολομῶντος τρία, παροιμίαι, Ἐκκλησιαστὴς, ἀσμα ἀσμάτων. Προφητῶν δεκαδύο ἐν Ὡσηὲ, Ἰερεμίου ἓν, Ἰεζεκιὴλ ἓν, Δανιὴλ ἓν. Ἐξωθεν δὲ ὑμῖν μανθάνειν ὑμῶν τοὺς νέους τὴν σοφίαν τοῦ πολυμαθοῦς Συραχ. Ἡμετερα δὲ, τοῦτ' ἔστι τ καινῆς Διαθήκης, Εὐαγγέλια τέσσαρα, Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου· Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Πέτρου ἐπιστολαὶ δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰακώβου μία, Ἰούδα μία, Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο, κὰ αἱ Διαταγαὶ ἡμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὀκτὼ βιβλίοις πεφασφωνημέναι, ἃς οὐ δεῖ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικὰ. Καὶ αἱ πράξεις ἡμῶν τῶν ἀποστόλων.

1 Canes mutos intelligit, ventres pigros, de quibus vid. *epist. ad tit.* 2. *vers.* 12.

2 Episcopus dispensator pauperum.

3 Libri impiorum non legendi, vide *Photium* 12. *Nomocan* 3. & c. 63. *Synod. in Trullo.* ubi confictæ martyrum prohibentur historiæ. adde quæ scripsi ad *l.* 6. §. 1. *C. de hæret.*

4 Criminis alicujus convictus, clericus esse non potest, hic ad Diaconatum promovendi. διάκονος. 1. *Timoth.* 3 *vers.* 10. eligendus enim episcopus ἀνεπίλημπτος. *ib. vers.* 2 *l.* 42. *Cod. de episc.* *l.* 34. *Cod de episc. aud. Novell.* 6 *cap.* 1.

5 Negantis nomen Christi per metum pœnam observa.

6 Carnem in sanguine animæ ejus comedere vetat hic Canon, id est, suffocata & mortecina. *Levit* 7 *A. Ier.* 15. adde quæ dixi ad *Nov. Leon* 58. *de interd. esu sanguinis.*

7 Carnis animalis à bestiis abrepti esus interdictus, ut & suffocati.

8 *Deut.* 21.

9 Synagogas Judæorum Christus & Apostoli sunt ingressi.

10 Adde *Can.* 10. 11. 44. & *conf.* adde *c.* 5. *synod. in Trullo* 18 *quæst.* 1. *cap Nullus.*

11 Vid. *Canon* 26. & *conf.* vid. *Photium* 9. *Nomocan.* 26.

12 Dominicus dies resurrectionis, Dominico die jejunari prohibet Synodus Gangrensis c 18. adde *can.* 25. *Petri Alexandrini.*

13 Sabbatho non jejunatur, ne quis Judæos videatur imitari.

14 Sabbathum magnum intelligit quo Domini corpus examine in sepulchro jacuerat.

15 Sponsam alterius rapere non licet: ut nec proprium licet pauperem dimittere, vid *canon* 11. & 25. *Synod. Ancyr.* adde *epistolam Gregorii Thaumaturgi in prin.*

16 De iis qui gratia matrimonii mulieres rapiunt vide *Photium* 9 *Nomoc* 30. *can.* 94. *Synod. in Trullo c.* 17. *Synod. Chalced.* 36. *quæst* 2. *cap.* 20 *qui rapiunt.*

17 Ordinatio episcopi presbyteri, vel diaconi iterari non debet; ut nec actus legitimi.

18 Adde *canon.* 46. ℣

19 Quadragesima sacra Paschæ a clericis servanda. *ut hic*, vid. *l.* 6. *C. de de feriis*, *Photium* 7. *Nomocan* 1. *can* 49. *Synod. Laodic. canon.* 29. 52. 55 56. 90. *Synod. in Trull.*

20 Jejunium ecclesiæ imbecillitatis causa potest omitti, alias omittere non licet, *c* 19. *Syn. Carth. dist.* 30. *c. si quis per superb.*

21 Sic jejunare more Judaico, aut cum Judæis non licet, *canon.* 29. *synod. Laod.* 22 Oleo utebantur gentiles in templis *l.* 5. §. 12. *ff de donat inter vir.* 23 Veli nomine seu ὀθόνης quidquid textile est significat. 24 Accusari ut possit Episcopus dixi ad *Novell* 137. *cap.* 3 adde *Photium* 9. *Nomocan* 1. 25 Episcopi ut fiant contumaces. 26 Contumax episcopus damnari potest. 27 Quot & qui adversus episcopos testificentur, vide *Photium* 9. *Nomocan.* 2. *canon.* 21. *Synod. Chalced. can.* 31. *Synod Carthag.* 2. *quæst.* 6. *cap. placuit presbyterii* 2. *quæst.* 7. *c clericos.* 28 Hæreticus in episcopum testis esse non debet. 29 Qua in re? de τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ὃν βίβλῳ χωροτονῶν, ita legit Balsamon, cui convenit *canon.* 23. *Synod Antioch.* 8. *quæst.* 5. *cap. episcop. non licuit.*

30 Luscus, seu τυφλὸς τῷ ὀφθαλμῷ, aut claudus Episcopus esse potest. 31 Mutus, aut surdus non potest in episcopatum eligi. 32 O δαιμονῶν ὁ κληρῶν, *ut hic*: non tamen privatur communione *canon.* 3 *epist. Tim. Alex.* 33 Aliud est prohiberi νέον fieri episcopum: aliud νεόφυτον. Hic enim recenter Christianismo complantatur: id est de recenti, vel non ita pridem Christianus ex Judæo, vel Pagano factus est. Ille, ætate tantum juvenis. 34 Vide quæ dixi ad *Novell* 137. *cap.* 1. 35 6. ℣ *cod. canon* 16 *synod Carthagin.* vide *Phot.* 8. *Nomoc.* 13 *Novell Leonis* 86. *l.* 52. *Cod. de episcop.*

36 De servis qui fiunt clerici, vid. *l* 37. *l.* 38. *Cod. de episcop. Novell.* 123. *cap.* 17. adde *Novell. Leon.* 9. 10. 11. vide *Phot.* 1. *Nomocan.* 36. 37 Potest ex hoc loco argumentum duci hos canones Apostolorum esse: quod Onesimi fiat in epist ad Philemonem mentio *vers.* 10. 38 Vel militaribus communitatibus. *Balf.* 39 Adde *canon.* 54 ℣ *cod.* vid. *tit. Si quis Imperatori maledixerit*: *Photium* 9 *Nomocan* 36. adde 25. *Apost. vers.* 5. 40 Σεβάσμια, καὶ ἁγία βιβλία. 41 Colligere hinc possis Clementem horum Canonum authorem fuisse: qua de re dicere plenius propter temporis brevitatem supersedeo.

FINIS.

CON-

CONSUETUDINES FEUDORUM.

Conſtitutiones FRIDERICI II. Imper.

Extravagantes.

Liber de pace Conſtantiæ.

Epitome Feudorum.

TITULORUM FEUDORUM INDEX.

LIB. I.

DE his qui feudum dare poſſunt [& qui non] & qualiter acquiratur & retineatur. 1
[De feudo guardiæ & gaſtaldiæ] 2
[Qui ſucceſſores feudum dare teneantur.] 3
[Si de inveſtitura feudi controverſia fuerit.] 4
Quibus modis feudum amittatur. 5
[Epiſcopum, vel abbatem, vel abbatiſſam, vel dominum plebis feudum dare non poſſe.] 6
De natura feudi. 7
De ſucceſſione feudi. 8
Qui ſucceſſores teneantur. 9
De contentione inter dominum & fidelem de inveſtitura feudi. 10
[De pignore dato feudo quid juris ſit.] 11
De contentione [inter me & dominum de portione] feudi fratris mei defuncti. 12
De alienatione feudi. 13
De feudo marchiæ, vel ducatus vel comitatus. 14
An maritus ſuccedat uxori in beneficio. 15
De feudis datis minimis valvaſoribus quid juris ſit. 16
Quibus modis feudum amittatur. 17
Apud quem vel quos controverſia feudi definiatur. 18
Conſtitutiones feudales domini Lotharii Imperatoris, quas ante januam beati Petri in civitate Romana condidit, obſervandas. 19
De beneficio fratris, & qualiter frater in beneficium fratris ſuccedat. 20
De feudo ſine culpa non amittendo. 21
[Quo tempore miles inveſtituram petere debeat.] 22
De contentione inter dominum & vaſallum de inveſtitura feudi. 23
Quemadmodum feudum ad filiam pertineat. 24
Quibus modis feudum conſtitui poteſt. 25
Si de inveſtitura inter dominum & vaſallum lis oriatur. 26
De feudo dato in vicem legis commiſſoriæ reprobando. 27
De uſu Mediolanenſium ſecundum quoſdam. 28

LIB. II.

DE feudi cognitione. 1
Quid ſit inveſtitura. 2
Per quos fiat inveſtitura, & per quos recipiatur. 3
Quid præcedere debeat, an inveſtitura, vel fidelitas. 4
Qualiter jurare debeat vaſallus domino fidelitatem 5
De forma fidelitatis. 6
De nova forma fidelitatis. 7
De inveſtitura de re aliena facta. 8
Qualiter olim poterat feudum alienari. 9
Quis dicatur dux, marchio, comes, capitaneus, vel valvaſor. 10
De ſucceſſione fratrum, vel gradibus ſuccedentium in feudo. 11
De fratribus de novo beneficio inveſtitis. 12
De inveſtitura quam Titius accepit à Sempronio. 13
De vaſallo decrepitæ ætatis, qui feudum refutavit, ut filii inveſtirentur. 14
De inveſtitura in maritum facta. 15
De controverſia feudi apud pares terminanda. 16
De eo qui ſibi [vel heredibus ſuis maſculis & fœminis] inveſtituram accepit. 17
De duobus fratribus à Capitaneo inveſtitis. 18
An removendi erunt teſtes qui pares eſſe deſierunt, 19
De controverſia inter epiſcopum & vaſallum. 20
De vaſallo milite qui arma bellica depoſuit. 21
De milite vaſallo qui contumax eſt. 22
In quibus cauſis feudum amittatur. 23
Quæ fuit prima cauſa beneficii amittendi. 24
Si de feudo vaſallus ab aliquo interpellatus fuerit, & dominus eum defendere noluerit. 25
Si de feudo defuncti contentio ſit inter dominum & agnatos vaſalli. 26
De pace tenenda & ejus violatoribus. 27
Hic finitur lex: deinde conſuetudines regni incipiunt. 28
De filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto. 29
De feudo fœminæ. 30
Si vaſallus feudo privetur, cui deferatur. 31
Qui teſtes ſunt neceſſarii ad novam inveſtituram probandam. 32
De conſuetudine recti feudi. 33
De lege Corradi. 34
De clerico qui inveſtituram facit. 35
An mutus vel alias imperfectus feudum retineat. 36
An ille qui interfecit fratrem domini ſui feudum amittat. 37
De vaſallo qui contra conſtitutionem Lotharii regis beneficium alienavit. 38
De alienatione paterni feudi. 39
De capitulis Corradi. 40
De controverſia inter maſculum & fœminam de beneficio. 41
De controverſia inter dominum & emptorem feudi. 42
De controverſia inter vaſallum & alium de beneficio. 43
Quid juris ſi poſt alienationem feudi vaſallus id recuperaverit. 44
An agnatus vel filius [defuncti] poſſit retinere feudum repudiata hereditate. 45
An apud judicem vel curiam domini quæſtio feudi debeat terminari. 46
Qualiter dominus proprietate feudi privetur. 47
De feudo non habente propriam feudi naturam. 48
De eo qui finem fecit agnato de feudo paterno. 49
De natura ſucceſſionis feudi. 50
De capitaneo qui curiam vendidit, an intelligendum beneficium vendidiſſe. 51
De prohibita feudi alienatione per Lotharium. 52
De pace tenenda inter ſubditos & juramento firmanda & vindicanda & de pœna judicibus appoſita, qui eam vindicare & juſtitiam facere neglexerint. 53
De allodiis. 54
De prohibita feudi alienatione per Fridericum. 55
Quæ ſint regaliæ. 56
Quod teſtes ſunt neceſſarii ad probandam feudi ingratitudinem. 57
De notis feudorum. 58

QUARTI LIBRI.

DE alienatione feudi. 73
De feudis ſcutiferorum. 74
De conditione feudi non impleta. 75
De fidelitate. 76
Si plures ſint domini vel vaſalli, an plures fidelitates vel ſervitia debeantur. 77
Culpam unius ex coheredibus cæteris non præjudicare. 78
Ut ratio vaſalli priuſquam domini diſcutiatur. 79
De evictione. 80
De feudis impropriis quæ auferuntur dantis arbitrio. 81
Prius poſſeſſionem reſtituendam eſſe quam de principali cauſa agatur. 82
Si unus ex fratribus dederit ſuam partem fratri vel domino vel extraneo. 83
Fratrem in feudo filii non ſuccedere. 84
De inveſtitura facta marito vel utrique conjugi. 85
De fructibus feudi. 86
An præſcriptione feudum adquiratur. 87
De probatione inveſtituræ. 88
Conditionem feudum tacite ſequi. 89
Fratrem fratri in feudo novo non ſuccedere. 90
De inveſtitura veteris & novi beneficii. 91
Juſto errore excuſari vaſallum qui fidelitatem non fecit. 92
Factum fratris, fratri in feudo paterno non nocere. 93
De feudo guardiæ & gaſtaldiæ. 94
De ſucceſſione feudi. 95
De inveſtitura alieni beneficii. 96
Non amittere feudum eum qui ſine dolo ceſſavit per annum in petenda inveſtitura. 97
Ex delicto vaſalli feudum ad dominum redire. 98
De feudo ligio. 99
Imperatorem feudum amittere, vel alium pro ſe fidelem dare. 100
Eccleſiam fidelitatem non facere. 101
Non cogi vaſallum pro uno feudo duas fidelitates facere. 102
Filios tantum ſecundi matrimonii matri in feudum ſuccedere. 103
Caſus quibus fœmina in feudo ſuccedit. 104
De feudis habitationum. 105
Servos poſt delatam ſucceſſionem manumiſſos in feudum non ſuccedere. 106
Ut vaſalli ſumptibus domini ſervitia præſtent. 107
Vaſallum feudum poſſe in alium arctiori lege transferre. 108
Clericatu feudum amitti. 109

LIBRI QUINTI CONSTITUTIONES.

CONſtitutio Conradi de beneficiis. 1
Conſtitutio Henrici de cauſis amittendi feudi. 2
Alia conſtitutio Henrici de vaſallo qui unum ex dominis refutavit. 3
Alia conſtitutio Henrici ejuſdem, ut ingratitudo vaſalli probetur teſtibus quinque 4
Conſtitutio Lotharii de feudis non alienandis. 5
Alia ejuſdem Lotharii conſtitutio de inveſtitura non petita intra annum. 6
Conſtitutio Friderici de feudis non alienandis, & aliis capit. 7
Alia de jure fiſci. 8
Alia conſtitutio ejuſdem Friderici de pace tenenda. 9
Alia conſtitutio Friderici Imperatoris de incendiariis & pacis violatoribus. 10
Alia Conſtitutio ejuſdem de pace componenda & retinenda inter ſubjectos, & aliis capitulis. 11
Alia conſtitutio ejuſdem Friderici de pace Conſtantiæ. 12
Alia conſtitutio Friderici de jure περιμήσεως. 13
Alia ejuſdem de jure περιμήσεως. 14
Νεαρὰ Ρωμάνου γέροντος περὶ ἀκριβείας κλήρων κ) , &c. 15
Νεαρὰ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ τραπητῶν. 16

TIT. CONSTITUTIONUM FRIDERICI IMPERATORIS.

DE ſtatutis & conſuetudinibus contra libertatem eccleſiæ editis, & immunitate locorum religioſorum ubique morantium, &c. 1

TITULI EXTRAVAGANTIUM.

QUomodo in læſæ majeſtatis crimine procedatur. 1
Quid ſint rebelles. 2
LIBER De pace Conſtantiæ. 3

TITULORUM FEUDORUM INDEX

JUXTA SERIEM LITERARUM.

Prior numerus librum, alter titulum demonſtrat.

A.

Alienatione feudi. 4.73
Alienatione paterni feudi. 2.39
Alienatione feudi. 1.13
Allodiis. 2.54
An apud judicem, vel curiam, &c. 2.46
An cognatus vel filius, &c. 2.45
An ille qui interfecit frat. &c. 2.37
An maritus ſuccedat uxori, &c. 1.15
An mutus, vel aliâs imperf. 2.36
An præſcriptione feudum acquiratur. 4.87
An removendi erunt teſtes, qui, &c. 2.19
Apud quem, vel quos erit. 1.18

B.

Beneficio fratris & qualiter, &c. 1.20

C.

Capitaneo qui curiam, &c. 2.51
Capitulis Corradi. 2.40
Caſus quibus fœmina in, &c. 4.104
Clericatu feudum amitti. 4.109
Clerico qui inveſtituram, &c. 2.35
Conditione feudi non impleta. 4.75
Conditionem feudum tacite ſequi. 4.89
Conſuetudine recti feudi. 2.33
Conſtitutio Conradi de beneficiis. 5.1
Conſtitut. feudales domini Loth. 1.19
Conſtitut. Friderici de jure fiſci. 5.8
Conſtitut. Friderici de feudis non, &c. 5.7
Conſtitut. Friderici de pace tenenda. 5.9
Conſtitut. Friderici de incendiariis. 5.10
Conſtitutio Friderici de pace componenda. 5.11
Conſtitut. Friderici de jure ἀφορμήσεως. 5.13
Conſtitut. Friderici de jure ἀφορμήσεως. 5.14
Conſtitut. Friderici de pace Conſtantiæ. 5.12
Conſtitutio Henr. de cauſis amitt. 5.2
Conſtitutio Henr. de vaſallo, &c. 5.3
Conſtitut. Henr. ut ingratitudo, &c. 5.4
Conſtitutio Lotharii de inveſtitura non, &c. 5.6
Conſtitut. Lotharii de feudis non, &c. 5.5
Contentione inter dominum, &, &c. 1.23
Contentione inter me &, &c. 1.12
Contentione inter dominum, &c. 1.10
Controverſia feudi apud, &c. 2.16
Controverſia inter vaſallum, &c. 2.43
Controverſia inter epiſcopum, &c. 2.20
Controverſia inter dominum, &c. 2.42
Controverſia inter maſculum, &c. 2.41
Culpam unius ex coheredibus, &c. 4.78

D.

Duobus fratribus à capitaneo, &c. 2.18

E.

Eccleſiam fidelitatem non facere. 4.101
Eo qui finem fecit agnato, &c. 2.49
Eo qui ſibi, vel heredibus, &c. 2.17
Epiſcopum, vel abbatem, vel abbatiſ. &c. 1.6
Evictione. 4.80
Ex delicto vaſalli feudum ad, &c. 4.98

F.

Factum fratris fratri in, &c. 4.93
Feudi cognitione. 2.1
Feudo guardiæ & gaſtaldiæ. 4.94
Feudis habitationum. 4.105
Feudis impropriis, quæ, &c 4.81
Feudis ſcutiferorum. 4.74
Feudo ligio. 4.99
Feudis datis minimis valvaſ. &c. 1.16
Feudo dato in vicem legis, &c. 1.27
Feudo fœminæ. 2.30
Feudo guardiæ & gaſtaldiæ. 1.2
Feudo marchiæ, vel ducatus, &c. 1.14
Feudo non habente propriam, &c. 2.48
Feudo ſine culpa non amit. 1.21
Fidelitate. 4.76
Filiis natis ex matrimonio, &c. 2.29
Filios tantum ſecundi matrimonii, &c. 4.103
Fratrem fratri in feudo, &c. 4.90
Fratrem in feudo filii non ſuccedere. 4.84
Fructibus feudi. 4.86
Forma fidelitatis. 2.6
Fratribus de novo beneficio, &c. 2.12

H.

Hic finitur lex: deinde, &c. 2.28
His qui feudum dare poſſunt, &c. 1.1

I.

In quibus cauſis feudum, &c. 2.23
Imperatorem feudum amittere, vel, &c. 4.100
Inveſtitura alieni beneficii. 4.96
Inveſtitura de re aliena facta. 2.8
Inveſtitura facta marito, vel, &c. 4.85
Inveſtitura in maritum facta. 2.15
Inveſtitura veteris & novi beneficii. 4.91
Inveſtitura quam titulus, &c. 2.13
Iuſto errore excuſari vaſallum, &c. 4.92

L.

Lege Corradi. 2.34

M.

Milite vaſallo qui contumax, &c. 2.22

N.

Natura feudi. 1.7
Natura ſucceſſionis feudi. 2.50
Non cogi vaſallum pro uno, &c. 4.102
Non amittere feudum eum qui, &c. 4.97
Notis feudorum. 2.58
Nova forma fidelitatis. 2.7

P.

Pace tenenda inter ſubditos, &c. 2.53
Pace tenenda, & ejus, &c. 2.27
Per quos fiat inveſtitura, &c. 2.3
Pignori dato feudo quid, &c. 2.11
Prius poſſeſſionem reſtituendam, &c. 4.82
Probatione inveſtituræ. 4.88
Prohibita feudi alienatione, &c. 2.55
Prohibita feudi alienatione, &c. 2.52

Q.

Quæ ſint regaliæ. 2.56
Qualiter dominus proprietate, &c. 2.47
Qualiter jurare debent vaſ. 2.5
Qualiter olim poterat feud. &c. 2.9
Quæ fuit prima cauſa, &c. 2.24
Quemadmodum feudum ad, &c. 1.24
Quibus modis feudum amittatur. 1.5
Quibus modis feudum amitt. 1.17
Quibus modis feudum conſt. &c. 1.25
Qui ſucceſſores feudum dare, &c. 1.3
Quid juris ſi poſt alienationem, &c. 2.44
Qui ſucceſſores teneantur. 1.9
Qui teſtes ſunt neceſſarii ad, &c. 2.32
Quid præcedere debeat, an, &c. 2.4
Quid ſit inveſtitura. 2.2
Quis dicatur dux, marchio, &c. 2.10
Quo tempore miles inveſtituram, &c. 1.22
Quot teſtes ſint neceſſarii, &c. 2.57

S.

Servos poſt delatam ſucceſſionem. 4.106
Si de feudo defuncti conten. &c. 2.6
Si de feudo vaſallus ab, &c. 2.25
Si de inveſtitura feudi cont. &c. 1.4
Si de inveſtitura inter dom. 1.26
Si plures ſint domini vel vaſalli, &c. 4.77
Si vaſallus feudo privetur, &c. 2.31
Si unus ex fratribus dederit, &c. 4.83
Succeſſione feudi. 4.95
Succeſſione feudi. 1.8
Succeſſione fratrum, vel, &c. 2.11

V.

Vaſallo decrepitæ ætatis, &c. 2.14
Vaſallo milite qui arma, &c. 2.21
Vaſallo, qui contra conſtit. 2.38
Vaſallum feudum poſſe in, &c. 4.108
Uſu Mediolanenſium ſecundum, &c. 1.28
Ut ratio vaſalli priuſquam, &c. 4.79
Ut vaſalli ſumptibus domini, &c. 4.107

INCI-

INCIPIUNT[1] FEUDORUM[2] CONSUETUDINES[3].

TITULUS PRIMUS.

DE HIS, QUI FEUDUM DARE POSSUNT, ET [QUI NON:] ET QUALITER ACQUIRATUR, ET RETINEATUR.

Feudum dare possunt prælati Ecclesiarum, si ecclesia est consuetudo & nobiles seculares, & qui ab eis feudum accipiunt. Bald. *Qui feudum dare possint. 1. 2. 3. 4. De acquirendo feudo. 5. De natura feudi.*

QUIA de feudis tractaturi sumus, videamus: primum[4] qui feudum dare possunt. †. Feudum[5] autem dare possunt archiepiscopus[6], episcopus, abbas, abbatissa, præpositus, si antiquitus[7] consuetudo eorum fuerit feudum dare. †. Dux[8], Marchio[9], & Comes similiter feudum dare possunt, qui[10] prope regni, vel regis capitanei[11] dicuntur. Sunt & alii qui ab istis feuda accipiunt, qui proprie regis, vel regni valvasores dicuntur: sed hodie capitanei appellantur: qui[12] & ipsi feuda dare possunt. Ipsi vero qui ab eis accipiunt feudum, minores[13] valvasores dicuntur.

Vasallus ipso vivo non privatur feudo, ipso vero mortuo ad filios equaliter pertinet feudum. Bald.

§. 1. Et quia vidimus de personis: videamus qualia prius habuerunt initia. †. Antiquissimo[14] enim tempore sic erat in dominorum potestate connexum, ut quando vellent, possent auferre rem in feudum à se datam. †. Postea[15] vero eo ventum est, ut per annum tantum firmitatem haberent. Deinde[16] statutum est, ut usque ad vitam fidelis[17] produceretur. Sed cum hoc jure successionis ad filios non pertinetet: sic[18] progressum est, ut ad filios deveniret: in quem scil. dominus hoc vellet beneficium confirmare. Quod hodie[19] ita stabilitum est, ut ad omnes æqualiter[20] veniat. § 2. Cum[21] vero Conradus[22] Romam proficisceretur, petitum est à fidelibus[23] qui in ejus erant servitio, ut lege ab eo promulgata, hoc etiam ad nepotes[24] ex filio producere dignaretur, & ut frater fratri sine legitimo[25] herede defuncto (vel filius) in beneficio quod eorum patris[26] fuit, succedat. †. Sin autem unus ex fratribus à domino[27] feudum acceperit[28]: eo defuncto, sine legitimo herede, frater ejus in feudum non[29] succedit: quod etsi communiter[30] acceperint, unus alteri non succedit, nisi[31] hoc nominatim dictum sit; scil. ut uno defuncto sine legitimo herede, alter succedat, herede vero relicto, alter frater removebitur. §. 3. Hoc[32] autem notandum est, quod licet filiæ, ut masculi, patribus succedant: legibus[33] tamen à[34] successione feudi removentur[35], similiter & earum filii[36], nisi[37] specialiter dictum fuerit, ut ad eas pertineat. §. 4. Hoc quoque sciendum est, quod beneficium[38] ad venientes ex latere ultra fratres patrueles non progreditur successione secundum usum ab antiquis sapientibus constitutum, licet moderno[39] tempore usque[40] ad[41] septimum[42] geniculum[43] sit usurpatum: quod[44] in masculis descendentibus, novo jure usque in infinitum[45] extenditur.

Feudum quod datur à capitaneis, vel regis valvasoribus propriam habet naturam, quod vero a minoribus datur, propriam naturam non habet: duobus casibus exceptis qui in litera continentur. Baldus.

†. Notandum est autem, quod illud beneficium, quod à regis capitaneis, atque regis, [vel regni] valvasoribus aliis imperditur, proprie[46] jure feudi censetur. Illud[47] vero quod à minoribus in alios transfertur, non jure feudi judicatur: (licet aliter in curia Mediolanensi observetur) sed quando voluerint, recte auferre queunt: nisi Romam cum illis in exercitu[48] perrexerint: quo casu in jus feudi transit, [& adjudicatur:] vel nisi aliquid propter feudum acceperint: tunc enim nisi[49] restituto pretio, [50] auferre non possunt.

1 Consuetudinis nomine Feudorum libri nuncupantur, *ut hic.* Atqui consuetudo jus est non scriptum, §. *fin. supra* 9. *Inst. de jure natur.* Sed hic scriptura, non ut forma, sed memoriæ & probationis tantum faciendæ causa intervenit. Hujusmodi consuetudo scripta, vel multis antiquis instrumentis comprobata, notoria esse dici potest.

2 De feudorum origine vide Cujacium 8. *obs.* 4. Goth. Adde Hottoman. 2. *obs. cap* 2. Et de feudis non authenticis vide Molin. *ad Consuet. Parisiens. tit. des fiefs, num.* 100. *& seq.* Card. Tusc. *lit. F. conclus.* 168. ANS.

3 Hinc illa: usus curiarum 2. *feud.* usus ab antiquis sapientibus constitutus. 1. *feud.* 1. §. 4. justus & verus. 2. *feud.* 13. *in pr.* regni. 1. *feud.* 15. 2. *feud.* 82. 2. *feud.* 101. comprobatus. 2. *feud.* 81. 83. *in fin.* usu tradita. 2. *feud.* 84. Jus Curiæ 2. *feud.* 101. in multis curiis & civitatibus intellectum 2. *feud.* 88. & breviter, consuetudo, mores, consuetudo feudi, 2. *feud.* 1.

4 De personis primo quærendum est, *l. si quæramus* 4. *ff. qui testamenta.*

5 Feudum dare possunt Ecclesiasticæ personæ: aut potius Ecclesiarum Prælati, si Ecclesiarum consuetudo sit: cujus sententiæ vide octo exceptiones apud Beluisanum & Laudensem hic.

6 *Tit.* 3. §. *eod.*

7 *Tit.* 6. §. 4. 2. *feud.* 9. Quid? quæ si infeudandi antiqua consuetudo est? Ravennas notat, utilem, 30. annis: Damnosam, tempore cujus non fit memoria: dubiam annis 40. præscribi. Potest quoque ejusmodi persona in feudum dare, consensu totius collegii, etiamsi nulla sit consuetudo.

8 Feudum dare possunt seculares nobiles: ut Marchio & Comes.

9 Dux major Marchione: Marchio Comite, *ut c. 1. §. quæ dicatur dux.*

10 Capitanei regni vel regis proprie, Duces, Marchiones, Comites: improprie qui Valvasores regni vel regis.

11 Id est, principes, proceres. *Hotom.* patritii.

12 Feudum dare possunt valvasores regni vel regis.

13 Valvasorum alii regis vel regni (qui feuda accipiunt a Ducibus, Marchionibus & Comitibus (alii minores, qui a valvasoribus regni (de quibus paulo ante) feuda accipiunt.

14 Antiquissimum jus feudorum hoc fuit: ut domini pro animi sui arbitrio, vasallis feuda possent auferre: arbitraria itaque vel potius precaria fuerunt ab initio feuda.

15 Secundum jus, feuda fuerunt annalia.

16 Tertium jus, Feuda ad vitam vasalli producta.

17 Id est, vasalli. §. 2. *eod. tit.* 4. *in pr.* & §. 5. *eod.*

18 Quartum jus: feudum transferebatur ad filium vasalli, quem dominus elegisset. Pone fœminas feudi capaces esse: an omnes æque patri succedent? Laudensis eam existimat successuram, quæ in hereditate paterna successerit. *cap. 1. an agnat.* Sin minus, eam quam dominus elegerit. *arg. hujus loci.* Curtius, 3. *parte vers.* 10. *adhuc quæro.* putat primogenitam succedere, adde quædam ex Cujacio *consult.* 54. *circa med.*

19 Quintum jus: Feudum æqualiter ad omnes filios pertinet.

20 *Titul.* 8. §.

21 Sextum jus: Feudum ad nepotes ex filio transibat: Imo & ad fratrem si feudum paternum vel antiquum, non autem si novum feudum: si frater sine legitimo herede decedebat. Quid si pacto conventum est, ut frater fatii in novo feudo succedat? quid si feudum, quo de agitur, sciente domino, communi vel pecunia, vel armis & equis emptum est? Quid si contra hostem regis pugnaverint fratres. Quid si contraria consuetudo? frater fratri, etiam in novo feudo succedet, *ut hic.* Quid? num uterinus frater fratri succedet? non succedet: quia finitum est genus primi feudum adquirentis: & in feudis jure cognationis nulla est successio. *c. 1. §. de pradib. successi. feud.* Quid? utrimque conjunctus frater, num excludet fratrem consanguineum tantum? jure civili excluderet. *Auth. cessante. C. de legit. hered.* At non hoc jure. *Bald. Ardizo. Laudens.* Hic addendum quod à Baldo notatum est, Frattem fratri in feudo succedere, non adcrescendi jure, sed providentia principali seu legis.

22 Lotharius, *Hotom.* Goth. Conradus 11. Suevus. vide Molin. *ad Consuetud. Paris. tit. des fiefs 1. num.* 81. ANS.

23 Id est, vasallis. §. 1. *eodem.*

24 *Tit.* 8. 14. §. 1. *& tit.* 19 §. 1. §. *eod.*

25 Id est, masculo. 2. *feud.* 34. §. 2. *& tit.* 13. §. *eodem.* legitimus enim heres in feudis, est masculus descendens.

26 Id est, paterno. *tit.* 12. *& tit.* 10. *in fin.* §.

27 Hujusmodi feudum initium habere à fratre dicitur. *tit.* 8. *in fin.* §. ideoque novum appellatur. *tit.* 14. *in fin.* §. *eod.*

28 Adquisierit. *tit.* 10. §. *eod.*

29 *d. tit.* 8. *& tit.* 20.

30 Id est, simul investiti. *tit.* 14. *in fin.* §.

31 *d. tit.* 14. 20. alias exceptiones vide *d. tit.* 20. §.

32 Septimum jus, Fœminæ non succedunt in feudo (quod hodie etiam generale est in feudis) quemadmodum nec succedunt collaterales, ultra patrueles. Quid? quomodo succedunt patrueles? Cum patruis, in stirpem: inter se soli, in capita. *Bald. Authen. cessante. Cod. de legit. hered.*

33 Ut & XII. Tabularum scil. *l. 14. Cod. de legitimis heredibus* §. 3. *versic. & hæc quidem. Instit. de legitima agnator, successi. diat ad leges XII. Tabul. lib.* 2. *tit.* 20. §. 6.

34 Fœminæ in feudis succedere non possunt, nisi pacto convento adjectum sit, ut certo gradu, vel in infinitum succedant, *ut hic:* vel nisi contraria sit consuetudo. Quid si feudum maternum, vel fœmineum sit? fœmina excluditur à masculis. *capite* 1. §. *de feudo fœmin.* Quid si feudum ad nullum servitium datum est? explosa est Baldi opinio, existimantis fœminam succedere: eo magis quod extravagans, *si cui militi*, qua utitur, nullius authoritatis sit, & alioquin contrarium ipsemet sentit in *l. quotiens* 12. *C. de fisc.* Quid si feudum emptum est? rejecta Odofredi opinione, Iserniæ probatur sententia, existimantis fœminam in id feudum non succedere. Quid si fœmina bellis assueta, vel virago? ne quidem succedet. Primum enim id rarum est. Deinde feudum non datur tantum juvandi domini gratia, sed ut ejus secreta non evulgentur. Ideoque Laudensis putat fœminas ad feudi successionem, ea de causa non admitti. adde his *c.* §. *quemadmodum feud. ad filias.*

35 *tit.* 6. §. 1. §. *eod.* quia neque faidam levare, vel pugnam facere possunt. Isernienſis.

36 Quantumvis sint masculi. 2 *feud.* 11. *vers. ad filias.*

37 *tit.* 8. §. 2. *tit.* 14. §. 2. 2. *feud.* 29. 50.

38 Conradi, de quo §. 2. §. *eod.* alii feudum interpretantur.

39 Octavum jus, Collaterales in feudo succedunt ad 7. usque gradum. An usque ad 7. tantum gradum? Isern. & Bald. ita putant: Contrarium verius est, in infinitum nempe succedere. *c. 1. §. de nat. succ. c. 1. si Vasall feud. privet. Gloss. in c. 1. §. de success. feud. in c. si capitan. §. de feud. Marchio. Obot. Henr. Ardiz. Ang. Cons.* 106. si modo feudum de quo quæritur, semel ad descendentes primi adquirentis pervenerit. Collaterales enim descendentium ab avo & eodem primo adquirente, succedunt in infinitum. *d. c. 1. de natur. succeff. feud.* alias ad 7. usque tantum gradum. *Ravennas, Laudensis.*

40 Quid? gradus in feudis num computamus ex regulis juris civilis vel canonici? Civilis, *Isernias Bald. Laudens.* Sic & in jure retractus agnatici, gradus secundum jus civile computandos esse scribit Cujac. *consult.* 9.

41 Verbum *usque* Laudensis accipit inclusive non exclusive.

42 Hodie etiam in infinitum. 2. *Feud.* 50. Et hanc probat Laudensis *hic n.* 38. In feudis collaterales in infinitum succedere: non ad 7. usque gradum.

43 2. *Feud.* 50.

44 Novum jus? Descendentes masculi in infinitum succedunt in feudis, quod & hodie servatur, & ita verum est, ut in feudo etiam ecclesiæ, succedant descendentes masculi in infinitum, *ut hic capit. ex parte. de Feud. Gloss. & Doctor. in l. ex facto* 17. *in fin. ff. ad Trebellianum l.* 1. *Cod. unde vir & uxor.* Nec obstat Novella *de non alienandis* 120. *c.* 5. quæ hodie est correcta in hoc graduum numero, & alioqui est de emphyteusi quos ad filias etiam descendit: non de feudo quod ad filias non transfertur.

Quid emancipati filii, hi etiam in infinitum succedunt in feudo: quia, principalis ratio succedendi in feudis est in masculis, *cap. 1. §. de al. feudi. Bald. Ard. Laud.* Quid justè exheredatus? non succedit, nisi à patre feudum assignatum ei fuerit, *arg. l. 1. §. pen. ff. de adsig. lib.* Quid adoptivus vel naturalis tantum? vid. *c. naturalis c. adoptivus. §. si de feud. fuer. controv.* Quid in regno & feudis individuis? primogenitus solus succedit, *c. licet de voto.* Quid filius clericus, episcopus Dulii, Bartoli, Archidiaconi, Innocentii, Joannis Annaniæ, Hostiensis, Joannis de Lignano, Geminiani, Antonii de Butrio, Panormitani, aliceti, non admittit Laudensis: Nam quæ in contrariam partem proferuntur, vel pertinent ad clericum volentem servitia præstare per substitutum, vel ex stricto jure sunt. Ita fuerit æquitatis, superiores personas in feudis succedere, si modo servire per substitutum sint paratæ. Quid masculi descendentes ex fœmina? negant succedere: remota enim origine, his qui ab origine dependent, locum non superesse. *l. si viræ matre* 3. *C. de bon. maternis.*

45 2. *feud.* 74. 81. §.

46 Feudum concessum à valvasoribus regni vel regis, jure proprii feudi censetur: proprium autem est feudum, quod est perpetuum, quod transit ad heredes, quod non revocatur pro arbitrio ipsius domini.

47 Feudum concessum à minoribus valvasoribus, non censetur jure proprii feudi: hoc est non transit ad heredes: revocari quandocumque ab ipso domino potest, nisi tribus casibus. Primum enim id non obtinet Mediolani. Deinde aliud dicendum si vasallus cum domino Romam perrexit in exercitu. Postremo si vasallus quiddam dederit pro feudo: tunc enim non potest auferri, nisi restituto pretio.

48 *Al.* in exercitum. loquitur de exercitu cum quo Imperator Romam proficiscebatur ad coronam imperialem accipiendam. *Trithemius* 30. *Otho Frisingensis* 2. *c.* 11. 12.

49 Imo non restituitur pretium. *c. 1. §. tit. prox.* Sed hic restituitur pretium datum pro feudo perpetuo: ibi, pro temporali.

50 Atqui pretium pro feudo non datur. *c. 2. §. de feudo dato in vicem legis commissor.* non ita quidem decorum est pretium pro feudo accipere: potest tamen id accipere dominus; si velit, sed & ibi lege commissoria agitur.

51 Feuda guardiæ & guastaldiæ, anomala non regularia. Goth. *Guardia* est custodia, ut quum castra, & territoria custodienda traduntur, *Castaldia* gubernatio dicitur, qua res domini gubernantur. *Zas. de feud. à rect. feud. natur. degenerer. part.* 12. *num.* 4. 5. 6. ANS.

52 *tit.* 4. §. 3. *tit.* 10. *in fin. tit.* 11. §. *cod.* 2. *feud.* 94. feudum guardiæ custodiæ nomine datur ei qui quasi custos prædio apponitur, puta Casario, seu casæ custodi.

53 2. *feud.* 94. feudum Gastaldiæ, vel Guastaldiæ causa datur ei qui quasi actor vel procurator prædio dominico imponitur aut curti seu casæ dominicæ gubernandæ. *tit* 1. §. *cod.* 2. *Longobard.* 17.

54 *Item* particula repetitiva ejusdem qualitatis. Nam sup. §. dictum est de feudo non perpetuo.

55 An præterita, ut vult Petrus de Cervo. *arg. c. 1. in fin. in quibus causis feudum amittat. c. 1. de capitaneo qui curiam.* An & futura; ut vult Baldus? quod verius, hoc sensu, feudum pro mercede, sive præterita, sive futura, post annum posse auferri sive justa causa, sive alia: potentior est enim præterita quam futura causa. *l. Aquilius* 27. *ff donat. l. qui sub prætextu* 9. *C. de sacrof. l.* 45. *ff. de fidejuss. l.* 38. *ff. mandati.* Quid si feudum concessum sit advocato pro patrocinio, vel scutifero, pro servitio; vel capellano, pro capellania? finito anno potest auferri. Nam feudum quodcunque pro mercede, est annale, *ut hic, c. feud. scutiferorum. §. de nutis feudorum.* Quid si pro mercede domini in vita defensi feudum datum est? perpetuum est. *l. si pater.* 34. §. 1. *ff de don.* Quid si feudum guardiæ annum datum est? perpetuum quoque est. *arg. l. si Stichum* 16. §. 1. *ff. de verb. oblig. l. senatus* 35. *in fin. ff. de donat. causa mortis.*

56 Puta advocatiæ, defensionis, oneris administrationis. Hujusmodi feuda impropria. *tit.* 4. §. 32. 2 *feud.* 81. dicuntur, & pro vice dominicaria, vel villicaria, pro decania, & pro aliis quibuscumque angariis accipi. 2. *feud.* 81.

57 *Tit.* 11. §. *eod.* 2. *feud.* 94.

58 Feudi vita perpetua est: nisi sit feudum guardiæ, Gastaldiæ, & quod pro mercede datur. Hujusmodi namque feudum est annale, nisi certum tempus sit adjectum; neque pretium restituitur.

59 Imo non potest, cum sit perpetuum feudum servitii, *c. 1. in fin. quæ caus. feudi amitt.* feudum principaliter concessum propter servitium, annuum est, ob gratiam principaliter concessam adjuncto ei servitio, perpetuum.

60 Adde & aliam exceptionem ex. 2. *feud.* 81. *& 105.*

61 Feudum guardiæ & guastaldiæ potest dari ad certum tempus, puta biennium, triennium, eo casu, ante tempus auferri non potest.

62 Feudum quod guastaldus possidet, præsumitur possideri nomine guastaldiæ, non jure proprii feudi. Ita ex ratione qualitatis officii præsumitur qualitas feudi: Privilegium & beneficium interpretamur ex qualitate personæ. *arg. l. ex militari* 11. *ff. de mil. testa. l. in delictis* 4. §. *si extraneus 1. ff. de noxal. l. si quis filio* 6. §. *Irritum* 5. *ff. de injusto.* Quid si feudum guardiæ datum esse nobilori dicatur, quam ipse sit dominus, qui id dederit? Baldus putat feudum præsumi perpetuum & proprium, nisi forte qualitas officii accipientis nobilitati præponderet. Quid si feudum guardiæ datum sit ad concedentis arbitrium? Baldus notat feudum esse perpetuum, *arg. l. Turisperitos* 30. *ff. de excusat. tutorum.*

63 Feudorum aliud proprium, aliud improprium. *d. tit.* 81.

64 Gastaldia impropriun feudum.

65 Saltem duos.

65 Curtis, domus, palatium, prætorium, castrum.

66 Id est instrumentum publicum. *tit.* 3. §. *eod.*

67 Id est an etiam successores personæ ecclesiasticæ.

68 Cujus investitura facta est ab authore successoris.

69 Id est tradere.

70 Hi solent res ecclesiasticas in feudum dare. *tit.* 1.

71 Adde *tit.* 9. 25. 27 §. *eod.*

72 Feudum prælatus non potest conferre in fraudem successoris sui. Adde *c. ult. ne prælati vices suas. 1. de solut.* verbi gratia: Archiepiscopus investivit Titium de feudo Gaji superstitis, ea lege ut feudum haberet Gajo mortuo: Archiepiscopus mortuus est ante Gajum: Archiepiscopi successor non cogitur ratam habere investituram factam ab antecessore Archiepisco, *ut hic.* Quid ita? prælatus prælato non est heres. Antecessor & successor in hujusmodi dignitatibus, non censetur una & eadem persona.

1 Idque ex regula juris antiqui. *l. didum C. Th. de rescript.* qua à successoribus obligationes non incipiebant, volentes tamen possunt. Ita prælati successor etti non cogatur investituram ab antecessore factam ratam habere, ratam habere tamen potest. Hac ratione colligunt imperatoris successorem non cogi investituram ab antecessore factam, ad modum qui hoc paragrapho præscribitur, confirmare: quod electione, non successione fiat Imperator, *c. venerabilem de elect.* alias cogi pure factam ab antecessore comprobare. *c. 1. J. de natura feudi.*

2 Imo coguntur. *2. feud. 33. J. tit. 25. in fin.*

3 *Titul. 2.*

4 Vivente vasallo & eo ratum habente, potest dominus ejus feudum alteri conferre in diem, vel sub conditione, ut ipso vasallo mortuo investitus feudum habeat. Ita investitura de feudo vasalli supersititis alicui facta, potest ipsius vasalli ratihabitione confirmari.

5 An hoc in feudo hereditario quod ad heredes transit, verum? negat Laudensis, & ita potiores esse heredes vasalli ipso investito. *c. 1. cum vero Conradus J. qui feudum.*

6 Expresse: nam tacitus consensus non sufficeret, cum hic de tertii, hoc est, successoris investientis, præjudicio tractetur.

7 Quid si continuis & importunis interpellationibus potentioris, quasi coactus, prælatus eum de feudo viventis investivit? mortuo ipso vasallo, atque ita feudo aperto, posse prælatum pœnitere notat Ravennas: alias cogitur investire, nec enim liberabitur id solvendo quod investiti intererit. *c. 1. in fin. J. si de feud. fuerit controversia.* Faciunt *notata in l. 1. ff. de action. empt.* Quid si importunæ hujusmodi flagitationes probabuntur? poterit investitor ipse revocare investituras ita factas. *l. 1. Cod. de petition. bon. fublatis*, quod & Innocentium mortuo Friderico imperatore fecisse notat, post Andream, Laudensis: idque ex causa permissum esse, *arg. Nov. 18. & c. quamvis de rescriptis in sexto. l. Lucius 11. ff. de evict. l. item si 15. ff. de rei vind.* 8 Et ita, in Laicorum successoribus regula Juris novi a Justiniano prodita. 4. *Cod. 11.* servatur, ut à successoribus obligationes incipiant. In successoribus ecclesiasticorum, favore Ecclesiæ non incipiunt: quod hi juris tantum ecclesiastici, non defuncti antecessoris successores sint. 9 Investituram factam ab antecessore laici heres ratam habere cogitur. 10 Lego, claruerit, eo sensu, si prædictis rationibus probata fuerit investitura. *tit. 4. §. 1.* prædictis, id est, per pares Curtis, vel per breve testatum. *hic & d. §. 1. Justæ* rationes dicuntur. *tit. 4. §. 1. J. eod.* 11 Controversia quid, notatur *in l. causas vel lites 16. C. de transact. l. Lucius 78. §. 3. D. ad Trebellianum. l. non solum 39. D. de procuratoribus.* 12 Probatur investitura per pares, aut per breve testatum, per pares si quos tamen habeat ipse dominus, alias etiam per extraneos, si nullos pares habeat. 13 Investitum in possessionem mittere cogitur investitor, neque præstatione ejus quod interest liberatur: nisi forte facultatem tradendi non habeat. Porro hæc missio in possessionem non est verbalis, aut abusiva, seu impropria, hæc enim possessionem vasallo non tribuit, licet ipsi vasallo feudum ita sit quæsitum. *2. feud. 7. in fin.* 14 Controversiam movente domino adversus vasallum, vasallus si in possessione fuerit, obtinebit, si modo ipse vasallus juret, se, vel antecessorem suum fuisse investitum. *ut c. ult. J. de investitura.* Quid si vasallus neque sit in possessione feudi, neque prædicta probaverit? jusjurandum Domino defertur. *vers. si autem. J. eodem.* Quid si neuter possideat? jusjurandum erit arbitrarium: hoc est jusjurandum deferet vasallo, vel domino, judex causa cognita. *c. 1. §. sacramentum de consuet. rect. feud.* Quid si vasallus non possideat, & aliud indubitatum feudum habeat à domino præter controversum feudum? jurare non cogitur Dominus, *ut hic.* In hac enim specie vasallus adversus indubitatum dominum agit cum aliud feudum indubitatum ab eodem domino habere hic proponatur. Priore specie, non agit adversus manifestum & indubitatum dominum, quippe qui habeat in feudo ita controverso negantem dominum. Idcoque in hac quam nunc tractamus specie, remittitur recte juramentum: quia mitius agendum est adversus eum qui manifesto dominus est, quam qui non manifestus est.

15 Id est, jusjurandum. *§. 2. J. eod.* 16 Quam minimum annalem, & bona fide, his enim duobus modis hunc locum coërcent interpretes. 17 Id est, jusjurandum defertur dominio, licet ejus adversarius vasallus nihil probet: quod contra jus civile est. *l. ult. C. de rei vind. l. qui accusare 4. C. de edendo, cap. ult. de jurejurando.* 18 Id est, per pares curtis, vel instrumentum publicum. *in princip. J. eod. tit. l. 3. in fin. J. eod.* 19 *2. feudorum 58. §. 3.* id est, merito jure. Nam ordo hic apponitur æquitati. 20 *tit. 12. in fin. J. eod.* 21 Ut J. responso dictum est. 22 Partis feudi possessorem se esse, qui plene probavit, idem & alterius partis in dubio præsumitur possessor, dum tamen id juret: quod si semiplene tantum se partis possessorem probaverit, jurare cum duodecim sacramentalibus cogetur partem illam controversam feudi, suam esse. Porro, quod ratione partis vasallus totum obtineat. Baldus id fieri putat, quod juramentum sit individuum: Ita majori ex parte bonorum feudali, reliquæ partes feudales esse præsumuntur. 23 *tit. 22. §. 1.* Cambium habere, *ut hic*, vel facere *d. §. 1.* est permutare. 24 Id est, fecerit, *d. §. 1.* 25 Verbi gratia, per pares curtis, vel breve testatum. *tit. 3. in fin. J. eod.* 26 Id est, purgatio, quæ fit dato jurejurando: ea defertur reo & possessori. *§ 3. §. 5. in fin. J. eod. tit. 10. J. eod.* 27 Vid. *tit. 10. & 28. J. eod.* 28 Permutationis titulo à suo vasallo volente, dominus accipere potest ejus utilé dominium, vel ejus partem, & ejus loco ipsi vasallo quiddam aliud proprietatis & pleni ac directi dominii dare. Itaque talem permutationem probare debebit vasallus per pares curiæ, vel breve testatum, nam id exemplo novæ investituræ ita probandum est. 29 Aliud igitur feudum, aliud guardia. 30 De guardia dixi *tit 2. J. eod.* 31 Testimoniis cognitis, testes ad alios articulos probandos admitti hinc colligit Ravennas *contra auth. qui semel C. de probata.* Nam post probationes domini probantis feudum (de quo agitur) Guardiæ feudum esse, auditur vasallus probare volens, rectum feudum sibi ab eo tempore concessum fuisse: unde colligunt, Negantem se occidisse, convictum post, probare posse, se ad defensionem sui occidisse, ut qui neget se occidisse, intelligatur semper id negare ad eum modum qui proponitur: feliciter ut puniatur, atque ita sibi contrarium non videri. 32 Pares curtis & breve testatum justæ rationes probandæ investituræ. *§. 26. eod.* 33 *tit. 10. J. eod.* 34 Feudum guardiæ, ut ex pacto in rectum feudum mutari potest. *§. 3. J. eod.* ita pignus in feudum converti potest, *ut hic*, utroque casu probatio est vasalli. 35 Aliud feudum, aliud pignus. 36 Mansus hic est fundus & hereditas, unde quis se & familiam tueri satis commode potest. Ac præterea vectigal sive censum domino referre, dicitur autem à manendo. Alii mansum interpretantur prædium ubi manent agricolæ: Alii, quod jugo boum arari possit. Mansus vel Massa terræ Gallis *mesnairie.* 37 Etiam alluvionis.

38 Probare se investitum de incremento quoque feudi vasallus cogitur, quoties constat dominum aliquid excepisse in curte vasalli. Tunc enim juramentum est domini: quoties autem nihil sibi excepit, ipsum juramentum est vasalli.

non [1] coguntur [2] eam investituram facere, vel confirmare, etiamsi pares ejus curtis adhuc testes, vel breve testatum [3] inde sit: nisi [4] ille, qui investituram acceperit, nomine ejus in possessionem missus feudi [5] sit eo consentiente [6], qui detinet. Sed si ille, qui feudum possidet, prius decesserit, quàm ille qui investituram fecit: jure cogitur [7] eam ratam habere. †. Laici [8] vero iisdem [9] modis omnibus, quibus supra diximus, si aliis investituram dederint, heredes eorum, si rationibus claruerint [10], omnimodo eam adimplere compelluntur.

TIT. IV.
[SI DE INVESTITURA FEUDI CONTROVERSIA FUERIT.]

Si investitura sit facta coram paribus, vel per breve testatum, dominus tenetur investitum mittere in possessionem. Bald.

SI autem controversia [11] inter dominum & fidelem de feudi investitura fuerit: quid juris sit, videamus. Et si investitura facta fuerit coram paribus [12] curtis, aut in brevi testato: recte eum qui investitus est, cogitur dominus mittere [13] in feudi possessionem. Si vero fuerit in possessione: & mota fuerit ei controversia à [14] domino: ei defensio [15] detur propter possessionem [16]. Si autem non fuerit in possessione, nec supra dictis modis poterit probare: tunc illius erit defensio [17], qui investituram dicitur feciſſe. §. 1. Si vero feudum aliquis habuerit, de quo nulla controversia est, & dicerit *investituram alterius feudi accepisse ab eodem domino*, nec in possessione fuerit, nec prædictis [18] rationibus probare potuerit: licet domini esset defensio: ex ordine [19] tamen, quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex æqualitate defensio. § 2. Cum autem quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere adserendo, illud esse paternum [20]: si fuerit in possessione medietatis [21], vel alicujus partis, vel [22] cambium [23] proprietatis nomine illius feudi habuerit [24], vel aliis [25] justis rationibus illud esse paternum probare potuerit, jure obtinebit: si vero probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio [26] cum duodecim sacramentalibus [27].

Si vasallus possidet castrum nomine recti feudi, dominus autem dicat eum nomine guardiæ possidere: domino incumbit probatio: & si probaverit, vasallus condemnabitur: nisi vasallus probet legitime investitum à domino, postquam in guardiam ab eo accepit: domino vero in probatione deficiente, vasallo datur defensio. Bald.

§. 3. Item si [28] vasallus possederit castrum, quod dixerit *se pro feudo tenere.* & è contra [29] dominus *per guardiam* [30] dixerit *se ei dedisse*, domini est probatio: & si poterit probare, tunc ille, qui tenet, domino debet restituere, vel [31] probare per pares curtis [32], vel per breve testatum, postquam in guardiam susceptus fuerit, se à domino pro feudo investituram accepisse. Domino vero in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet [33].

Si creditor emit pignus, desinit esse pignus, nisi esset emptio simulata, & de simulatione constaret per certa indicia. Bart.

§. 4. Similiter [34] si aliquis possederit castrum, vel aliam rem, & dominus dixerit *se pro pignore ei dedisse*: è contrario [35] ille dixerit *se accepisse pro feudo*, si potuerit domino probare, quod ei pro pignore dedisset: tunc ille qui tenet domino restituet, vel probet supradicto modo, se, postquam à domino pro pignore accepit, feudi nomine accepisse, & si dominus non poterit probare, se nomine pignoris dedisse, erit defensio illius, qui possidet. §. 5. Si quis de manso [36] uno feudi nomine investituram acceperit, & dixerit, *quod omne* [37] *incrementum pertineat ad eum per investituram*: si [38] dominus reservaverit sibi aliquid [39] in ipsa curte [40], tunc oportebit fidelem incrementi investituram per pares curtis vel per breve testatum probare. Sed si [41] dominus in ipsa curte nil sibi retinuit: tunc omne incrementum jure feudi fidelis obtinebit. Si vero fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit ejus investituram probare, sed jurare.

Si secundus vasallus accipiat investituram de feudo à primo vasallo cum ejus incremento, & aliquid accedat huic feudo, vivente primo vasallo: totum incrementum est ipsius vasalli secundi. Bart.

§. 6. Rursus si aliquis [42] acceperit investituram feudi *cum omni incremento, quod ei obvenerit* [43], & aliquid accreverit vivente [44] eo, [45] à quo acceperit, ipsius erit, & si ille, qui investituram fecit, sine herede decesserit, & feudum reversum fuerit ad eum, [46] à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quidquid post mortem ejus, qui dedit, accreverit, ad eum [47] pertinebit, ad quem regressum fuerit.

TIT. V. [48]
QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR. [49]

Casus primus feudi amittendi.

QUIA supra dictum est, quibus modis feudum acquiritur, & retinetur: nunc videamus, qualiter amittatur. Si enim dominus prælium dimiserit [50] non mortuum, nec ad mortem vulneratum: feudum amittere debet. [51] †. Item si fidelis cucurbitaverit [52] dominum, id est cum uxore [53] ejus concubuerit, vel concumbere se [54] exercuerit, aut cum ea turpiter luserit [55], vel si cum filia, aut [56] (cum nepte ex filio, aut cum nupta filio) aut cum sorore domini concubuerit, (hæc ita obtinent, si in domo domini maneat [57]) jure feudum amittere censetur. †. Similiter si dominum assalierit [58], vel castrum domini, sciens [59] dominum, vel dominam ibi esse. †. Item si fratrem suum [60] occiderit, vel nepotem [61], id est filium [62] fratris. †. Aut si libellario nomine amplius [63] medietate [64] in feudum [65] dederit, aut pro pignore [66] plus medietate obligaverit, ita ut [67] transactum permittat: vel dolo hoc egerit, amissione feudi multabitur. †. His omnibus casibus feudum ad [68] dominum revertitur. †. Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine [feudum] dederit, & sine herede [69] decesserit, & feudum ad dominum redierit, vel postquam ad libellum dederit, vel pignori obligaverit, & domino [70] refutaverit [71]: tunc ille, qui ab eo acceperit, nullo jure adversus dominum se tueri poterit.

Qui consentit, jura sua perdit, & aliena fortificat. Bald.

§. 1. Præterea si ille, ad quem feudum per successionem jure obvenire debet, consenserit [72] eos investire, ad quos secundum rectum morem non pertinet: nullo modo ad eum repetendum regressum habet. †. Item si fuerint duo fratres & unus investituram feudi acceperit: si postea feudum cum fratre diviserit [73], & [74] ille, qui feudi partem accepit, postea plus medietate vendiderit [75], & sine [76] herede legitimo decesserit, feudum ad dominum revertitur. †. Item si quis feudum habuerit in [77] curte [78] domini sui: non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu domini sui dare, vel pignori obligare. Similiter si extra curtem detinuerit, & [79] dominus districtum [80] habuerit, vel [81] alium honorem: si [82] alienaverit sine voluntate [83], jure ad dominum revertitur.

TIT. VI.

subsidium potest servitiorum nomine. Subfeudum Gallis dicitur, *Arriere fief.* 47 Puta Cajum. 48 *tit. 17. J. eod. & 2. Feud. 24.* 49 *tit. 2. Cujac.* 50 Adde *tit. 17. 21. & 2. feud. 24. §. 2. & tit. 28. 57. 107.* 51 Dominus, si justam pugnæ causam habuerit, vel incertum id fuerit, à vasallo defendendus est: de domino illis casibus defendendo & adversario ejus offendendo, jurare vasallus cogitur: sin vero injustam pugnæ causam dominus habuerit, de eo defendendo jurare non debebit. *c. 1. J. hic finitur lex.* Quid si in injusta causa, dominum juvare cœpit vasallus, & dominum postea reliquit? feudo privandum esse negant doctores: nisi forte per speciem juvandi id effecit, ne juvaret alius. Quid si ea membrorum habitudine est, ut juvare dominum non possit? clamore saltem ciere seu advocare auxiliatores cogitur, *argumento l. domino. 16. ff. ad Silanianum.* Quid si dominum adjuturus certo prævideris se quoque interfectum iri? Propriam vitæ domini potest anteponere vasallus: & ita fuga salutem sibi quærere; nec ea causa feudum amittet, aliud tamen est in servo. *l. 1. ff. ad Silanianum.* Quid si commune feudum duo fratres habeant; unus dominum defenderit? alter non defenderit? qui non defendit, excusabitur alterius inquit idque propter personarum & feudi conjunctionem. Bald. 52 *Sub.* per sententiam non ipso jure, *Isernias, Alvarot. Ravennas.* 53 *tit. 17. 2. feud. 57.* 54 Etiam volente, non tantum invita. Quid si cum uxore domini ignorans adulterium commisit? feudum non amittit. Quid si cum concubina vel sponsa de præsenti? Idem quod in vera uxore constituunt interpretes: Aliud si cum pedissequa. 55 Quid si alii opem tulit? idem. 56 Vasallus feudo privatur turpiter ludens cum uxore domini, unde notant ex turpi etiam colloquio cum uxore domini vasallum feudo privari, licet alias colloqui levius sit quidquam, quam attingere: & in pœnis mitiores esse debeamus. Goth. Turpiter luserit, id est osculatus fuerit. Menoch. *lib. 2. cas. 287.* adde *l. 1. ff. de extraord. Criminibus.* & Gothofr. *in not. ad l. 16. Cod. de donat. ante nupt.* Quod si vero stupraverit concubinam vel pedissequam domini non amittit feudum. Vult. *De feud. cap. 11. num. 38.* Molin. *ad consuetud. Paris. tit. 1. §. 30. quæst. 38. num. 140.* à quibus dist. Zas. *in Epit. feudor. p. 14. concl. 5.* ANS.

57 Aut nuru, id est cum nupta filio. *Cujac.* 58 Et in capillo fuerit. *2. feud. 24. §. 2. vers. rursus.* 59 *2. §. 2. vers. porro si dominum.* 60 Imo idem & si nesciens, aut ignoravit dominum ibi esse, quemadmodum nihil interest dominus in castro fuerit, vel non fuerit: cum vasallum oppugnasse castrum domini sufficiat. *Ravennas.* 61 *2. feud. 24. 2. §. 3.* Quid si fratrem domini? feudum non amittit. *2 feud. 37.* 62 Nepos pro filio fratris hic sumitur. 63 Quid his casibus quibus nimirum vel fratrem, vel filium fratris interfecit: cui feudum committitur? non domino, sed agnatis interficientis, cum id delicti genus in personam domini admissum non fuerit. Sed de feudi committendi legibus paucis hæc notemus. Ex delicto in personam domini admisso, feudum sive antiquum, sive novum domino committi, exclusis agnatis vasalli, & descendentibus. Ex delicto in alium admisso, novum domino, antiquum agnatis committi ex non delicto, sed quod in legem contractus feudi admisit vasallus. (pone vasallum sine domini voluntate feudum vendidisse) novum domino, antiquum adgnatis committi, si qui sint: si nulli, ad dominum, non filios vasalli, si quid hereditarium patris habeant. *Ravenn.* 64 *tit. 13. J. eod.* 65 Medietate feudi dederit. *Cujac.* hodie etiam partis alienatio prohibita. *2. feud. 9. 52. 55.* 66 Invito domino. 67 Pignorare feudum sic ut realem possessionem in alium transferat, vasallus non potest: alias feudo privatur. verbaliter, id est, verbotenus tamen pignorare potest, nec ea re feudum amittet. 68 Ut transacto anno, *Hotom.* ut distractionem permittat, *Cujac.* id genus pignoris consultum dicitur. *2. feud. 8. in fin.* 69 *2. feud. 37.* 70 A masculo scil. si vasallus sine herede masculo decedat. 71 Feudum refutare domino vasallus potest, vel id quoque quod ipse in alium contulerit, etiam ipso accipiente invito. Quid ita? imputet sibi qui accepit, quod non rite acceperit. *arg. l. qui cum alio 19. ff. de reg. juris.* Quid si quis accepit ignorans? Baldus putat retinere feudum posse, *c. 1. §. si vero J. qualit. olim feuda.* quo loco tamen agitur de infeudatione jure permissa, hic autem de alienatione non permissa. 72 *2. feudorum 9.* si feudum refutaverit in manus domini. 73 Si proximior adgnatus successurus consentiat, ut remotior, vel ut extraneus de feudo investiatur. *2. feudorum. 26. §. 5. vers. Titius.* præjudicat sibi. Consensisse autem hic intelligitur, qui vel tacite consensit: sic tamen ut ille consensus actu aliquo probetur, puta sigillo adposito, vel subscriptione aliqua speciali, alia tamen quam testimonii perferendi causa facta, *l. Gajus. 39. ff. de pignoratitia actione.* 74 Feuda dividi regulariter possunt, *ut hic*: quod in feudis dignitatum non obtinet. *c. 1. §. præterea de prohibita alien. feudi per Feder.* & ubi alia consuetudo est. 75 Frater fratri in feudo simul adquisito non succedit, nisi mortuo sine liberis: at non ei succedit delicto feudi partem suam amittenti. 76 Si vasallus plus medietate feudi vendiderit. 77 Et si. *Hot.* 78 Si minima pars feudi, quod in curte est, alienata. 79 Vide *2. feud. 5.* quod vulgo de camera, vel de cavena dicitur. *Contius*: feudum in curte domini habere intelligitur, qui annuum reditum, vel certam pensionem, & ut Ravennati placet, qui certam partem territorii, vel villæ à domino accepit. Extra curtem vero domini feudum habet, qui possessionem eam à domino in feudum accepit, in quam ipse dominus jurisdictionem habeat. Cæterum non in curte, sed extra curtem & jurisdictionem feudum habet, qui in ea villa feudum habet, in qua dominus nullam habet jurisdictionem, vel nullum districtum. 80 Infeudans rem singularem, non censetur jurisdictionem infeudare: focus si universitatem caltri, vel villæ quis infeudet. Jurisdictionem ac districtum alicubi habere & in eodem loco dominium habere, differre ex hoc loco colligi etiam potest, *§. ad hæc. J. de pace juram. fact.* 81 Jurisdictionem.

82 Si feudum in quo dominus districtum, vel alium honorem habet, vasallus vendiderit.

83 Feudum habens in curte domini, feudum suum alteri infeudare non potest. 84 Domini scil.

39 Puta membrum, hortum, viridarium.

40 Fit enim curtis, pars mansi, *ut hic*, sicut villa fundi. *l. 8. ff. quib. modis usus fructus.*

41 Jurisconsulti in usufructu sic distinguerent: Latenti incremento augeri usumfructum, non evidenti. *l. 9. §. 4. ff. de usufructu.*

42 Puta Titius.

43 An hoc innuitur: Omne feudi incrementum, vasalli de fundo investiti cum omni incremento esse, sive vivente investitore fiat, sive eo mortuo: & an investitorem reverti mortuo vasallo? An & id quoque amplius vasallo subfeudante, seu alii feudum dante sub eadem conditione totius incrementi, omne incrementum feudi quod post mortem primi vasalli mortui sine heredibus evenerit, reverti ad primum dominum investitorem, vel ad eos ad quos feudum reversurum est: ut ea ratione primi vasalli jure sublato, subfeudatum quoque jus intelligatur ejus, qui ab eo feudum eadem conditione accepit? quod & verius est.

44 Imo etiam & mortuo investitore. *Bellorisantus, Laudensis.*

45 Puta Sempronio.

46 Subfeudare vasallus potest: hoc est alteri feudum suum dare, etiam impermissa domini; dum id faciat vasallus bona fide, & æquali & iisdem cautionibus: qua in specie, dominus in subvasallum experiri in

1 De quo vide J. eod.

2 Dominus plebis: adde supra proxime citato, qui & vice domini. c. Dominum 89. dist. Item: Sic gubernum in Chronico, Car. 4. de rebus eccl. decis. œconomus, Cassiodorus 5. variarum epist. præpositus reditibus colligendis à plebeis seu rusticis, dixi ad l. 33. §. 4. C. de episcop.

3 Tituli, prædia clericis ecclesiæ ad alimenta destinata.

4 Infeudationes Ecclesiasticarum rerum factæ ante Papam Urbanum ratæ habentur.

5 tit. 15. eod. 2. feud. 91.

6 Ratio dubitandi in hac voce consistit, quod masculus, & fœmina re & verbis hic sint conjuncti, & tamen fœmina simul cum masculo non admittitur, etiamsi actum sit, ut masculi & fœminæ feudum illud habere possint. Quid igitur? si nunquam extiterit masculus, fœmina admitteretur; sin semel extiterit, postea non admitteretur, fœmina semel à masculo exclusa, in perpetuum est exclusa, ut ne mortuo quidem masculo fœmina admittatur: nisi forte qui extitit masculus, subito mortuus sit, quia qui extitit & subito mortuus est, extitisse vix videtur: quo loco notant, subito eum decessisse videri, qui antequam tingeretur sacro baptismate, & nomen ei impositum esset, mortuus sit. hoc est ante octavum diem. hinc. in cap. unam & ego de verbis significat. Quid si non rectum feudum sit, sed conditionatum, ut ita appellant, cujus servitium ipsa mulier æque præstare possit ac masculus? fœmina simul cum masculo admittitur. ut in terim notatur, particulam, &, hic positam, sensum conjungere, non verba. Tres alios intellectus ad hunc locum vide apud Laudensem. Goth. Nota, quod particula, &, hic non copulet æqualiter, sed denotet ordinem successivum.

TIT. VI.

[EPISCOPUM, VEL ABBATEM, VEL ABBATISSAM, VEL DOMINUM PLEBIS FEUDUM DARE NON POSSE.]

Episcopus, Abbas vel Abbatissa, vel dominus plebis non possunt de cætero infeudare res ecclesiarum sibi subjectarum, quæ vocantur rituales. Bald.

ITEM si Episcopus vel Abbas, vel Abbatissa, vel dominus [2] plebis, feudum dederit de rebus ecclesiarum, quæ eis subjectæ sunt, & tituli [3] vocantur: nullum habet vigorem, secundum hoc quod constitutum est à Papa Urbano in sancta synodo, hoc est illud, quod 4 post jus decretum fuerit datum: quod autem ante datum fuerit, firmiter permanere debet. Idem juris est, si sit præpositus (vel Abbatissa,) vel alia ecclesiastica persona, quæ antiquitus [5] non sit solita in feudum dare: scilicet ut quod dederit, de jure non valeat.

Fœmina posita in copula cum masculo, non succedit simul cum eo, sed ita demum, si masculus non est. Bald.

§. 1. Quinetiam si quis eo tenore feudum acceperit: *ut ejus descendentes masculi & [6] fœminæ illud habere possint:* relicto masculo, ulterius [7] fœminæ non admittuntur. §. 2. Mutus [8] feudum retinere non [9] potest [10], scil. qui [11] nullo [12] modo loquitur [13]: sed si feudum fuerit magnum, quo ei ablato se exhibere [14] non valeat: tantum ei relinqui debet unde se sustinere possit. †. Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum revertitur.

TIT. VII.

[15]DE NATURA FEUDI.

Non potest de Comitatu, Marchia, vel Baronia investitus per principem, de his pro libito devestiri. Bald.

NATURA [1]feudi hæc est, ut si [16] princeps investierit capitaneos suos de aliquo feudo, non potest eos devestire sine [17] culpa, id est Marchiones, & Comites, & ipsos, qui proprie hodie appellantur capitanei. Idem est, si investitura fit facta à capitaneis, & majoribus valvasoribus qui proprie [18] hodie capitanei appellantur. Si vero facta fuerit à minoribus, [19] vel minimis valvasoribus, aliud est. Tunc enim possunt devestiri non habita ratione culpæ: nisi [20] fecerint [21] hostem Romæ, tunc enim idem est in minimis, quod in majoribus valvasoribus: vel nisi [22] emerint fundum: tunc enim pretium restituendum est: secundum antiquum & rationabilem usum. Moderni [23] autem non ita subtiliter cernentes, dicunt idem observandum in minimis, quod dictum est in majoribus valvasoribus.

TIT. VIII. [24]

DE SUCCESSIONE FEUDI.

Si habens feudum decedat masculis & filiabus relictis: soli masculi succedunt in feudum, non filiæ seu fœmina. Baldus.

SEQUITUR de successione feudi videre. †. Si quis igitur decesserit filiis & filiabus superstitibus: succedunt tantum [25] filii æqualiter [26], vel nepotes [27] ex filio [28], loco [29] sui patris: nulla [30] ordinatione [31] defuncti in feudo manente, vel valente.

Feudo paterno alienato, vel de quo est filia investita, succedit masculus superstes. Baldus.

§. 1. Hoc quoque observatur, ut si frater meus alienaverit [32] partem suam feudi [33], vel fecerit [34] investiri filiam [35] suam, si moriatur sine herede masculo, nihilominus revertitur ad me [36]: & olim observabatur usque ad quartum gradum tantum secundum quosdam: hoc ideo, quia postea non [37] vocatur feudum paternum. Alii autem dicunt usque ad septimum [38] gradum.

Filia non succedit in feudo, licet vasallus decesserit sine herede masculo, nisi investitura facta fuerit in patre, ut filii, & filiæ succedant in feudum. Bald.

†. Filia [39] vero non [40] succedit in feudo, nisi [41] investitura fuerit facta in patre, *ut filii, & filiæ succedant in feudum*, (tunc enim succedit filia filiis non [42] extantibus) vel nisi [43] investitæ fuerint [44]. Hæc de hoc feudo paterno. †. In alio vero feudo, quod habuit initium tantum à fratribus, [45] non [46] succedit unus alteri, sive una investitura, sive duabus; nisi [47] hoc fuerit dictum expressum, ut alter alteri succedat.

ANS. 7 Id est, extantibus masculis. tit. 7. §. 2. 8 2. feud. 36. 9 Imo potest. 2. feud. 36. 10 Mutus etiam ex morbo sine culpa sua adscito, cur feudum retinere non potest? An quia pars servitii est aliqua in sermone? ut tit. de forma fidelitatis. Eadem ex causa primogenitum regis, quod mutus sit, in regno non succedere notant: & consequenter ei secundo genitum præferri. 11 Mutus dicitur qui nullo modo loquitur. 12 Mutus feudum rerinere non potest, nisi pauper sit, & feudum ipsum magnum. Tunc enim eatenus sibi ex feudo servare potest, quatenus ad alimenta sufficiat. Quid si feudum novum ad certum aliquod servitium datum est, ut ne ei muto esse noceat? Ita mutus feudum retinebit Quid si qui mutus est, vasallus ea sit conditione, ut neque ob ingratitudinem feudum possit ei avocari: puta quod dominum mortis periculo eripuerit? feudum ei servari notat Ravennas. Quid si sciens prudens mutum investierit dominus? gratiam ei beneficii seu feudi feciste intelligitur. 13 Balbutientem feudum sibi retinere posse hinc recte colligas: cum balbutiens quodammodo loquatur. 14 Id est, alere. 15 tit. 3. Cujac. 16 Devestire vasallum, hoc est feudum vasallo auferre dominus non potest, etiamsi sit Imperator, vel ejus successor, ubi eum semel investivit, nisi convictum & per sententiam. ut hic. 17 tit. 21. tit. 22. in fin. 18 tit. 1. §. eod. in proprie. Cujacius. 19 tit. 16. J. eod. & tit. 1. §. §. eod. 20 Prima exceptio. 21 Id est, nisi valvasinus cum domino Romam (cum qua Longobardis res fuit semper) in expeditionem perrexerit. adde tit. 20. J. eod. & 2. feud. 12. tit. 1. §. 5. §. eod. 22 Secunda exceptio. adde tit. 16. J. eod. 23 Mediolani. Cujac. arg. tit. 1. §. 5. 2. feud. 10. 24 tit. 4. Cujac. Ad intellectum hujus tit. vid. Kinschot resp. 2. num. 46. ANS. 25 §. 2. J. eod. tit 1. §. 3. §. eod. 26 d. tit. 1. §. 1. in fin. 27 tit. 1. §. 2. 28 Non ex filia. 29 tit. 4. §. 1. J. eod. jure etiam repræsentationis admisso. 30 Succedendi ordinem in feudis vasallus mutare non potest: hoc est, non potest bessem uni, alteri trientem legare. Quid? potestne quis heredem damnare, ut ex feudo annuam vini vel frumenti modationem aliquam det Titio? Baldus, Alvarotus, Ravennas ita putant, cum in hac specie testetur defunctus de fructibus à feudo separatis, qui proprii sint heredis non feudi. 31 Id est, testamento vel prælegato. 32 In filiam. 33 Feudum antiquum a vasallo alienatum sine consensu domini, primo filiis vasalli, deinde agnatis ejus committitur, non ipsi domino. 34 2. Feud. 39. 35 Filiam vasalli de feudo novo investire dominus potest, etiam invitis vasallis: cum id feudum sit ad ipsum dominum recasurum, qui investivit & feudum contulit: de feudo paterno & antiquo, invitis agnatis non potest, nisi vivo ipso vasallo, id est, tantisper dum vivit ipse vasallus pater filiæ ita investitæ. 36 Si alienationi, aut investituræ non consensero. d. tit. 39. alias non revertitur, tit. 24. J. tit. 5. §. 1. §. eod. 37 Hoc hodie immutatum. J. eod. 38 Hodie in infinitum. 2. feud. 50. v. Mansfinger 2. obs. 95. 39 Fœminæ in feudis succedunt vel ex pacto, vel ex gratia domini (feudo hoc postremo casu libere ad ipsum dominum reverso, ut hic) vel si feudum sit maternum. Quid filius filiæ? succedit, si pater investitus fuerit pro se, filiis masculis & fœminis ex suo corpore descendentibus. l. 1. C. de condit. inferia. 40 tit. 1. §. 3. §. eod. 41 Prima exceptio. d. §. 3. 42 Fuit hæc Gerardi sententia tit. 6. §. 1. §. eod. 1. feud. tit. 17. vers. non enim 50. tit. 11. §. 3. tit. 104. §. 4. 43 Secunda exceptio. 44 A domino. tit. 4 J. eod. 45 Id est, in feudo fraterno ac novo. 46 Vid. tit. 20. J. eod. 47 Exceptio tit. 13. 14. J. eod. Frater fratri in feudo fraterno (quod initium accepit a fratre) non succedit, nisi ex pacto: ut hic, aliud in emphyteusi. Ravennas. Quin & in feudo fraterno succedet frater, si feudum ita concessum fuerit, duobus fratribus & singulis feudum rectum & nobile concedimus, ut eo casu singuli soljdum feudum accepisse videantur.

TIT. IX. [48]

QUI [49] SUCCESSORES TENEANTUR.

SI quis investitus fuerit de alieno [50] feudo *post* [51] *mortem ejus* [52], vel si quis fuerit investitus *sub* [53] *conditione aliqua, vel tempore,* [54] *quo nullus erat* [55] *investitus:* sive præmoriatur tenens feudum, sive investitor, sive investitus: investitor, &, [56] investitoris heredes tenentur investito, vel heredi ejus veniente tempore vel conditione: licet alii dicant [57], si moriatur investitus antequam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quod heredes ejus non debeant investiri: nam si quis fuerit investitus pure [58] de alieno feudo, non valet habita investitura. Hoc [59] ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona: tunc enim si præmoriatur investitor, antequam feudum tenens vel conditio, vel tempus existat: non obligatur successor illius: hoc probatur per Legem Lotharii de precariis [60], & hoc [61] intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem [62] non habent.

TIT. X. [63]

DE CONTENTIONE INTER DOMINUM ET FIDELEM DE [64] INVESTITURA FEUDI.

Orta contentio inter dominum & fidelem de investitura, decidi debet, vel per pares curiæ, vel per juramentum possessoris. Bald.

SI contentio fuerit inter dominum & fidelem de investitura feudi, per [65] pares curiæ [66] dirimatur: Alii [67] enim testes, etsi idonei sint, admittendi non sunt, inopia [68] tamen probationum dirimatur per religionem [69] clientuli [70] possessoris [71] feudi, vel cum [72] duodecim sacramentalibus [73], secundum quosdam. Cæterum si dominus possideat, etiam per suum jusurandum cum duodecim sacramentalibus, dirimatur: hoc ita, nisi clientulus sit gastaldus [74], vel actor domini, tunc enim tantum [75] suæ, id est, domini religioni statur: nisi [76] habeat testes pares idoneos [77], nam [78] aliquando malignando multa bona auferuntur [79] domino hoc modo, & hoc colligitur per legem, quæ est in titulo de acquisitione actorum regis in Lombardia [80]. Idem dicendum est de guardia.

TIT. XI.

[DE PIGNORI DATO FEUDO QUID JURIS SIT.]

SIMILITER si [81] quis voluerit dicere *de pignore sibi dato se investitum esse*, non [82] credatur suo juramento, sed restitus idoneis [83] paribus domus, vel curiæ. †. Insuper sciendum est feudum guardiæ, & gastaldiæ quacunque [84] hora vult auferri [85] posse à domino, scil. post [86] annum.

TIT. XII. [87]

DE CONTENTIONE [INTER ME ET DOMINUM DE PORTIONE] FEUDI FRATRIS [MEI] DEFUNCTI.

Fratri superstiti defertur jusjurandum, si partem habet in feudo, de quo est contentio inter eum, & dominum. Bald.

SI contentio fuerit inter me, & dominum *de portione feudi fratris mei defuncti*, dicendo [88] *paternum esse, & sic* [89] *me debere succedere*, ille vero minime, tanquam habuerim partem [90] meam: sive possideo [91], sive alienavi, dabitur mihi jusjurandum, scil. patrem meum jure investiturum fuisse: licet non possideam portionem fratris mei Si vero nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec domino dabitur jusjurandum, nisi propter supradictam rationem domino non, ut ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, sive possideat, sive [92] non, obtinebit: alioqui nisi [93] probet paternum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

TIT. XIII. [94]

DE ALIENATIONE FEUDI.

Vasallus hoc jure potest etiam sine voluntate domini feudum alienare ad libellum usque ad medietatem, & non in plus: & non per alium contractum. Bald.

SI clientulus [95] voluerit partem suam feudi alienare, id est, medium [96], sine domini voluntate, poterit hoc facere: ulterius [97] progredi non [98] potest, secundum justum & verum usum: alioquin, & feudum amittit, & non valebit quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello [99]. [Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharii [100].] Mediolanenses [101] vero irrationabi-

48 Qualiter hæres investitoris teneatur. Cujac.

49 tit. 5. Cujac. 50 tit. 3. §. eod.

51 In diem investitura fieri potest, vel ita: investitura diem & conditionem recipere potest.

52 Id est, possessoris.

53 Sub conditione & in diem quis investiri potest.

54 Investire vasallum dominus sub ea conditione potest: *cum aperietur feudum.* Hunc in modum, feudum nondum apertum conferri sub conditione potest: pure, non potest.

55 Lego, erit,

56 In feudis spes conditionalis investituræ transit ad heredes active & passive. facit §. 4. vers. ex conditionali. Inst. de verb. oblig. Ita feudum comparatur magis contractui, quam ultimæ voluntati: quia spes conditionalis in ultima voluntate non transit ad heredes. l. si ex 9. ff. de suis.

57 An bene, ut vult glossa? An male: ut communiter glossæ opinionem reprobant Belvisianus, Hieronias, Baldus, Laudensis.

58 Pure de alieno feudo investiri nemo potest.

59 Quæ superius dicta sunt de investitura in diem vel sub conditione facta, locum non habent in investitura facta ab Ecclesiastica persona. Quid ita? quia si ante diem vel eventum conditionis investitor Ecclesiasticus decesserit, succeditur ejus investituræ ratam habere non cogitur, ut hic. In laico investitore, heres investitoris factam ita investituram probare tenetur.

60 Precaria, est cessio usus fructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dum vixerit, ea lege, ut ecclesiæ ministerium exhibeat. Synodus Toletana: c. 3. fiebat. etiam ei, ejusve liberis qui rem suam ecclesiæ donasset. adde quæ de precaria dixi ad Nov. 7. c. 4. Novel. 120. c. 2. l. 14. §. 5. C. de sacr. eccles.

61 Quod superius dictum est initio

tionabi-

hujus capitis, locum habet, quoties primus vasallus decessit successore masculo vel agnato.

62 Feudum successionem non habere dicitur, quod morte accipientis finitur, ut hic, & tit. 27. & 2 feud 26 §. 2. 63 tit. 4. §. eo. 64 tit. 6. Cujac. 65 d. tit. 4. 66 Iidem pares Curtis dicuntur. tit. 2. §. 1. tit. 4. passim. §. eo. pares domus. tit. 11. J. eo. pares de domo. tit. 26. §. 1. J. eo. compares, convasalli. 67 Testes extranei in aliis causis jure civili passim admittuntur. l. 1. ff. de testib. In feudis seu jure, pares Curiæ tantum admittuntur. 68 Probationum inopia (ut quia nulli sint pares Curiæ) recurritur ad juramentum: est enim subsidium probationum, jusjurandum. Sic apud Mimum, jusjurandum, emplastrum æris alieni dicitur. v. 16. Gell. 7. in fin. 69 Id est, jusjurandum. 70 Id est, vasalli. Clientulus enim his libris fumitur pro vasallo. 71 tit. 4. §. 3. §. eod. 72 Sacramentales nunquam jurant, nisi aliqua suspicio sit vel præsumptio adversus possidentem jurantem. Idem in purgatione canonica, quippe infamia apud bonos notatus, purgandus est Canonice, c cum in juventute sua 12. de purg. canonica. Ita quoque jure civili ad inquisitionem non pervenitur, nisi præcedentibus indiciis. Cyn. l. ult. C. de quæst. 73 tit. 4. §. 2. §. eod, tit. 28. J. eod. 74 Dixi tit. 2. §. eod. 75 Sine sacramentalibus. 76 Atqui pares Curiæ testes esse non posse videntur: cum paulo ante dictum fuerit eos esse judices? Interpretes putant numerum parium spectandum esse, ut si ad utrumque munus sufficiant pares, hoc est & testium & judicum, hi testes, illi judices esse possint: sin pauciores sint ut per illos solos factum possit probari, testium officio fungentur, alius vero seu aliunde judex sumetur. Sin per alios res probari poterit, pares ipsi judices sint. In re tamen obscura, testes esse debebunt: alter vero judex adsumetur. facilius enim reperiuntur judices quam testes: nam & nova investitura per pares probat, antiqua etiam per extraneos cap. 1. J. qui testes sint necessarii. 77 tit. 11. 78 Præsumitur officialis multa suis ex bonis à domino quæsiviisse: imo & subtrahere potuisse. adde l. defensionis facultas 7. C. de jure fisci. l. si defunctus. 10. C. arbitr. tutelæ. 79 Ab actore. l. ult. in fin. ff. de officio præsidis. l. 1. §. 1. ff. de off. procurat. Cæsar. 80 Lib. 2. tit. 17. de acquisitionibus actorum regis. Lombardi libros esse Authenticos hinc colligunt. 81 Præsumendus nemo est in feudum rem accepisse, quæ pignori tantum ei data est, nisi probetur. 82 Imo creditur. tit. 28. J. eod. Cur non creditur? Possedisse jure pignoris, aliud sane est à feudi possessione: & proinde non hoc probat, qui illud probat. 83 tit. 10. §. eod. 84 Hæc est natura feudi impropriі. 2. feud. 81. ut post annum auferri quandocunque possit: ut judicis sententia neque requiratur, neque tempus datum judicatis, nisi forte jus domini sit incertum. 85 Feuda guardiæ & gastaldiæ non sunt perpetua: cum quacunque hora post annum vasallo suo possit ea auferre dominus. 86 tit. 1. §. 1. tit. 2. §. eod. 87 tit. 7. Cujac. 88 tit. 3. §. 2. §. eod. 89 Frater fratri mortuo succedere potest in feudo paterno. 90 Sive mediam, sive majorem, sive minorem: Ita partis possessæ ratione, præsumitur totum possessum. 91 Possessio multum confert ut jusjurandum possessori deferatur. 92 Hæc verba, sive non. Cujac. expungit. 93 Præsumitur feudum potius novum quam paternum, vid. 2. feud. 11. in fin. 94 tit. 8. Cujac. 95 Id est, vasallus. vers. nisi J. eod. tit. 10. §. eod. tit. 96 tit. 3. in fin. pr. & §. 1. §. eod. 97 Hodie ne quidem partem alienare potest sine domini voluntate. 2. feud. 9. 52. 55. ut nec pignorare totum vel pro parte sine voluntate domini. c. 1. de prohibita feudi alienat. per Fridericr. 98 Potest tamen hodie subfeudare: nec, enim hic prohibetur subfeudatio c. 1. qualiter olim feudum poterat alienari. 99 Libellarius contractus quid sit, vid. 2. feud 9. J. 100 De qua vide 2. feud. 9. 44. 52. 55. Feudi alienatio omnis sive universi, sive partis feudi sit, hodie prohibita est lege Lotharii. 101 Facit 2 feud. 44.

1 Consuetudinem sine ratione interdum admitti hinc notant: dum ne bonos in mores committat.

2 Quid? civitati num potest vasallus in feudum dare? non potest, *arg. hujus capitis l. 6. An usufructus 56. ff. de usufructu.*

3 Cur feudum in perpetuum libellum dari non possit; *adde 2. feud. 9.*

4 Ecclesia heres perpetuo intelligitur.

5 Idem pene dicitur de municipiis, *l. 56. ff. de usufructu.*

6 Natura perpetui libelli quæ.

7 Vasallo olim licitum erat feudi dimidium alienare per libellum; idque in privatum, non in Ecclesiam. Ita nonnunquam deterioris est conditionis Ecclesia quam privatus, quod sit ideo, ne cum alterius injuria locupletetur Ecclesia. Ita non fuerit hoc caput adversus ecclesiæ libertatem. *Auth. cassa, C. de sacr. eccl.*

8 Ecclesiæ commendatio.

9 Id est, si pignori obligaverit.

10 Heredis nomine, jure feudistico, filius masculus ex masculo descendens non ex fœmina intelligitur, *ut hic, & 2. feud. 34. §. 2. vers. profecto.*].

11 Quia peremptio jure auctoris, perimitur jus successoris, *ut hic, & 2. feud. 8. §. 1. tit. 9. in pr.*

12 *2. feud. 52. 55.*

13 Id est, fratris filio, *ut tit. 5. item, S. eod.*

14 Inter agnatos proximos aliquid permittitur, quod inter extraneos non est permissum, *ut hic.* Permissa est inter agnatos feudi alienatio sine voluntate domini, at non in extraneos. Cur permittitur? hujusmodi alienatio proprie non est alienatio, sed refutatio potius feudi paterni ab initio.

15 Inclusa, ad sequentem titulum pertinent, ejusque initium faciunt, proxime ante §. 1.

16 In feudis dignitatum, stricto jure (aliud usu) non est successio, *ut hic*, Cur non est successio? hujusmodi feuda vel dignitates successione non quæruntur, sed electione & concessione principis. 17 Consuetudine scil. & ita hoc verbum plerunque intelligitur *l. 13. §. ult. ff. de injuriis. l. 1. §. 6. ff. de extra. cognit.*

18 *tit. 9. Cujac.* 19 De investitura Marchiæ, Ducatus aut Comitatus, & ejus successione, & retentione, *Cujac.* 20 Regalium dignitatum collationes, summi principis sunt. 21 In feudis regalibus dignitatem habentibus non succedit heres, nisi de novo per investituram adquirat. Hujus observantiæ vestigium apud Hispanos adhuc viget. Ducalis enim dignitas nisi per Regem renovetur, non transit ad heredes. Zuarez. *in l. quoniam. C. de inoff. testam. dubit. 1. in fin. & dubit. 2. num. 10.* Molin. *de primogen. Hispan. lib. 1. cap. 11. num. 20. & seq.* ANS.

22 Hodie usurpatum est, ut feudum regale jure successionis adquiratur. *2. feud. 55. §. 1.* hoc est, deferuntur hujusmodi feuda primogenito. Quid si incertum sit, quis primogenitus sit: An ambo admittentur ut vult Alexander? An supremus feudi dominus alterutrum prout voluerit, eligere poterit: ut post Baldum notat Alvarotus? Quid si Rex vel Dux ante regiam vel ducalem dignitatem indeptam filium habuerit, & alium post eam adeptam susceperit? Hunc, non illum præferri notant: si modo consuetudo non de primogenito simpliciter, sed de primogenito Regis, vel Ducis loquatur. 23 De successione feudi Capitaneorum & valvasorum, *tit. 10. Cujac.* 24 *tit. 1. §. 2. tit. 8. S. eod.* 25 Id est, patrum suorum. 26 Filii, scil. vel nepotis mortui. 27 Sobrinis, *Hotom.* patruelibus? *Cujac.* 28 De successione domini in feudo ejus qui fratrem vel filiam habet. *tit. 11. Cujac.* 29 *tit. 1. §. 2. in fin. S. eod.* 30 In feudalibus successionibus descendentes collateralibus favorabiliores, quippe descendentes ascendentibus succedunt etiam in feudo novo: at non collaterales collateralibus, nisi hoc dictum sit.

31 *tit. 8. S. eod.* 32 Frater fratri non succedit in feudo novo, nisi ita pactum sit.

33 Simile potest extendi in feudis, & sic à similibus ad similia progredi possumus, etiam in causis feudalibus. 34 *d. §. 2. in pr.* Cujacius sequentia addit ex manuscriptis, in his omnibus videndum est quid actum sit inter contrahentes. Investitura enim quæ fit ante duos vel tres liberos homines servari debet, nisi juri vel naturæ contraria sit. Si ergo Domino & fideli placuit, ut paciscantur de filiabus, quatenus ipsæ succedant, hoc quoque servandum est, & sic per pactum filiæ succedunt. 35 Pacto derogari potest feudorum naturæ. Pacto enim potest effici ut fœminæ & collaterales succedant in feudo novo. 36 Maritus non succedit uxori in feudo, etiamsi nulli sint propinqui uxoris. Ita titulus, Unde vir & uxor, juris civilis, locum non habet in feudis. Quod ita verum, ut etiamsi maritus una cum uxore investitus sit, ei non succedat, nisi in investitura adjectum fuerit ut succederet. 37 De successione feudi materni non conjugalis, *Cujac.* 38 Fœmina interdum capax est beneficii. 39 Feudum tamen in dotem marito suo uxor dare potest: adeo ut vasallus marito servire teneatur non ipsi mulieri. 40 *2. feud. 13. 85. 104. §. 2.* 41 Liberi succedunt in feudo materno, licet id in investitura dictum non fuerit: quæ sententia non usu regni, sed ex æquitate obtinet. Quid filii naturales? non succedunt matri in feudo materno. Ita, *l. si quæ illustris 5. C. ad SC. Orfitianum*, in feudis locum non obtinet: *naturales in fin. si de feudo desiderii.* 42 In alode tamen cognatos uxoris excludit. 43 *d. tit. 8.* 44 Stricto jure. 45 Regui proprie beneficium vocatur paternum, &c. Cujac. 46 Æquitas juri stricto præferenda. 47 *2. feud. 50.*

48 A minoribus. *Cujac.* 49 *tit. prox. S. eod.* 50 *tit. 13. Cujac.* 51 *tit. 1. §. 5. S. eod.* etiam non habita ratione culpæ. *tit. 7. vers. si vero facta.* Hodie sententia hæc correcta est secundum Glossam & Doctores; ut scilicet hodie non possint minores valvasores, minimis suis valvasoribus quandocunque velint feuda auferre restituto pretio: ut nec possint illis feuda auferre, sine causa cognita & convicta culpa. 52 Vel nisi hostem fecerint Romæ. *d. vers. si vero*, id est, nisi Romam cum domino in exercitu profecti fuerint, *tit. 1. §. 5. S. eod.* 53 Beneficium non vendiderint, quidam ita legunt, vid. *Cujac.* 54 *d. §. 5. d. vers. si vero.*

tionabiliter[1] considerantes dicunt clientulum etiam alienare posse in totum, & sine domini voluntate. †. Inde potest præsumi, si clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui ecclesiæ[2], non valet: ideo[3] scilicet, quia[4] nunquam reversurum sit ad dominum, cum *ecclesia non desinat[5] esse heres*: quod observandum est (&) in privato ex natura[6] perpetui libelli. Sed[7] diversum observatur in ecclesia, quam in privato. Ecclesia[8] enim cultrix & auctrix justitiæ non patitur contra justitiam aliquid fieri in se, vel in alterum: privatus vero sæpe obviat justitiæ. †. Et si clientulus fecerit libellum, vel aliud[9] de medietate feudi sine domini voluntate: eo mortuo sine legitimo herede masculo (quod verbum[10] ita intelligendum est in feudo, id est, sine filio masculo) revertitur[11] feudum ad dominum. †. Si vero cum[12] domini voluntate totum, vel medium alienaverit, stabilis permaneat alienatio, fratri vero vel nepoti[13] per libellum facta alienatio, etiam[14] sine voluntate domini. (Item[15] in feudo comitatus, vel marchiæ, vel aliarum dignitatum non[16] est successio secundum rationabilem usum: sed hodie non est usurpatum. 17)

TIT. XIV[18].

[19]DE FEUDO MARCHIÆ, VEL DUCATUS, VEL COMITATUS.

In feudis dignitatum non succedit heres, nisi sit investitus. Bald.

DE marchia, vel ducatu, vel comitatu, vel aliqua legali dignitate si quis investitus fuerit per beneficium ab[20] Imperatore: ille[21] tantum debet habere, heres enim non succedit ullo modo, nisi[22] ab imperatore per investituram acquisierit.

1. SI[23] capitanei, vel valvasores majores, vel minores investiti fuerint de beneficio: filii vel nepotes ex[24] parte filiorum[25] succedunt. Si vero unus ex his filiis, vel nepotibus sive descendentibus masculini sexus heredibus mortuus fuerit, prædicti[26] fratres vel nepotes per investituram patris & avi in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis[27].

2. SI[28] duo fratres simul[29] investiti fuerint de beneficio novo, & non de paterno: si unus eorum sine descendentibus[30] masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit non frater: nisi[31] pactum[32] fuerit in investitura, quod frater fratri succedat. Per pactum enim frater succedit, non dominus. Et quod diximus de fratribus, ut unus alii succedat per pactum: idem[33] dicendum est de filiabus,[34] si hoc pactum conciliet: & sic per pactum[35] filiæ[36] succedunt.

TIT. XV.

AN[37] MARITUS SUCCEDAT UXORI IN BENEFICIO.

Maritus uxori non succedit in feudo, etiam fœmineo, nisi specialiter sit investitus. Bald.

SI fœmina[38] habens beneficium (& maritum[39]) moriatur: nullo[40] modo succedit[41] in beneficium[42] maritus, nisi[43] specialiter investitus fuerit. †. Et si ipsa fœmina filios dimiserit: dicunt quidam[44], filios non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictum, vel investiti fuerint: quia secundum usum regni[45] ad beneficium vocantur paternum, & non maternum. Sed secundum æquitatem[46] dicamus filios[47] debere succedere. Hoc dicimus de capitaneis, & de majoribus valvasoribus, & de minoribus: de minimis autem & de iis, qui beneficium tenent à majoribus[48] valvasotibus, sic servetur, sicut inferius[49] dicemus.

TIT. XVI.[50]

DE FEUDIS DATIS MINIMIS VALVASORIBUS QUID JURIS SIT.

Minores valvasoribus minimis feudum auferre possunt quandocunque pretio tamen restituto, si quod acceperint. Bald.

SI minores valvasores beneficium tollere voluerint minimis valvasoribus, licet[51] eis facere: excepto[52] si beneficium[53] vendiderint[54] eis. Si vero pretium de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

TIT. XVII.[55]

[56]QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

SI capitanei, vel majores valvasores, qui hodie vocantur capitanei[57] (licet improprie dicantur minores) seniores[58] in bello dimiserint[59], vel si credentiam[60] ad eorum damnum scienter manifestaverint[61], si valvasores seniorum uxores adulteraverint[62], si scienter seniores assalierint[63], vel[64] similes[65] culpas commiserint: beneficio carere debent.

TIT. XVIII.[66]

APUD[67] QUEM VEL QUOS CONTROVERSIA FEUDI DEFINIATUR.

SI contentio fuerit de beneficio inter capitaneos[68], coram Imperatore definiri debet. Si vero fuerit contentio inter minores valvasores & majores de beneficio: in judicio parium definiatur, vel per judicem[69] curtis.

SI[70] aliquis de capitaneis, vel de majoribus valvasoribus, vel de minoribus suum beneficium, sive totum[71] sive partem alienaverit[72] & [73] ipse vel heres ejus sine herede decesserit: quia beneficium senioribus aperitur, totum quod fecit, revocari debet.

TIT. XIX.

[74]CONSTITUTIONES FEUDALES DOMINI LOTHARII IMPERATORIS, QUAS[75] ANTE[76] JANUAM BEATI PETRI IN CIVITATE ROMANA CONDIDIT OBSERVANDAS.

SI quis ex[77] militum ordine decesserit, qui de feudo investitus fuerit: ut constitutum habemus, observetur de beneficio[78], & successione, & culpis. †. Si unus inculpatus[79] fuerit una de his nominatis culpis, ut habemus insertum, observetur per constitutionem domini Lotharii[80] Imperatoris, quæ est constituta tempore Eugenii Papæ, ante januam beatissimi Petri Apostoli in civitate Romana per laudamentum[81] sapientum[82] Papiæ, atque Mediolani, Mantuæ, Veronæ, quæ Brenus (alias Hybernus) vocatur, & Parmæ, Lucæ & Pisæ, & Syponti, & Marchionum atque ducum vel capitaneorum atque valvasorum majorum.

Decedente milite vasallo succedit sibi filius, & nepos ex eo, & frater: quinimo & patruus si feudum sit avitum. Bald.

(Imp. Lotharius Eugenio Papæ, & universo populo.)

SI[83] quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotem[84] reliquerit, in beneficium avi[85] in patris vicem[86] succedit. Et si heredem[87], & fratrem[88] reliquerit, in beneficium patris ipse[89] succedit. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris[90] in beneficium sui[91] defuncti[92] succedat[93].

TIT. XX.[94]

DE BENEFICIO FRATRIS, ET QUALITER FRATER IN BENEFICIUM FRATRIS SUCCEDAT.

Frater fratri defuncto sine filio non succedit in novo feudo. Bald.

SI quis acquisiverit[95] beneficium & sine filio masculo mortuus fuerit & fratrem reliquerit: frater non succedat fratri, sed dominus (habeat) nisi[96] per investituram à domino ordinatum fuerit, *ut frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine herede masculo: vel succedat frater fratri morienti sine filio*: vel nisi beneficium de[97] communibus[98] bonis fuerit[99] emptum[100]. Vel utriusque nomine domino sciente: si insimul steterint: [101] vel [102] in hostem regis adquisierint.[103]

TIT. XXI.

Quid enim si iis inter imperatorem & civitates fœderis Longobardici fuerit? pares civitatis & Comitatus judicant: nisi imperator ipse in Longobardia sit: tunc enim potest ipse judex esse. *§. si qua controversia. tit. de pace Constantiæ.* Quid si contentio est inter capitaneos Imperatoris? solus Imperator, *ut hic.* Quid si inter alios vasallos? si utrique in aliis feudis non controversis ejusdem domini sint convasalli, Dominus feudi judex erit: si unum constituerit vasallum esse in alio feudo, quam contentioso, Pares curiæ judices erunt: si dubium fuerit quis litigantium sit vasallus, ordinarius vel arbiter judicabit, *c. si inter de lege Conrad.* si de feudo antiquo tantum inter se litigabunt Curia. *c. 1. de invest. in mar.* si unus antiquum esse, alter novum & proprium dixerit, pares Curiæ sine domino cognoscent. *c. 1. J. an apud judicem.* si plures investituras proferent ipsi litigantes, ordinarius judex erit. *§. si duo de pace tenenda.* si lis inter vasallum & non vasallum, Ordinarius. *c. 1. de contr. inter vas. & alium.* si inter dominum & alium non vasallum, ordinarius quoque. *§. pen. de prob. al. feud. per Fred.* si inter dominum & vasallum lis est, vel de investitura, vel de amittendo feudo, vel de vi, vel de negata justitia, pares Curiæ cognoscent (nisi forte nimis ipsi domino faveant, vel nisi pares ipsi meticulosi sint: tunc enim vel officium præsidis advocatur, *arg. l. illicitas. 6. ff. de off. præsid.* vel imperatoris) si inter dominum, & eum quem dominus negat esse vasallum, pares quoque cognoscent. *Bald. d. §. pen.* Quid si citra privationem feudi criminaliter agetur ad vindictam, vel civiliter ex injuria, damno, interdicto? ordinarius cognoscet. *Bal. c. 2. de lege Conradi.* Quid si jurisdictio privilegio, statuto, vel consuetudine sit finita? ea spectanda fuerit. *Bald. d. §. pen.* Quid in causa appellationis? superior cognoscet. Vide hic & Ravennatem. Quid? juramenti ratione, Ecclesiasticus judex esthne in negotiis feudalibus competens judex? vide Alvarotum. *§. ult. de investit.* 68 Id est, primi ordinis vasallos, veluti Duces, Marchiones, Comites. 69 Judex Curtis judicabat inter convasallos de feudalibus controversiis: quo nomine Judex Curiæ dicebatur, videturque ita alibi legendum, *2. feud. 15. in fin. & 46. in fin.* 70 Quando per alienationem Capitanei vel valvasores feudo privantur. *tit. 10. Cujac.* 71 *tit. 5. & pr. & §. 1. tit. 13. S. eod. 2. feud. 44.* 72 Sine domini consensu. *2. feud. 52. 55.* 73 Hodie beneficium, ut alienatum est sine consensu domini ita statim committitur. Ita hic §. ad jus antiquum pertinet. 74 De successione & culpis militis fidelis. *tit. 17. Cujac.* 75 Imperator, etiam cum in urbe Roma est, potest legem generalem facere urbi & orbi. 76 Ad limina. *3. Longob. 10.* in atrio, solebant eo loci Imperatores constitutiones suas promulgare. *Cassiod. 9. var.* 77 Ex eorum militum ordine quos valvasores nominare, solent. *Otb. Frisingensis 1. c. 3.* 78 Lotharii constitutiones feudales, de feudorum successionibus & culpis, quibus feudum amittitur, sunt servandæ. 79 Accusatus. 80 Lotharii primi, vid. *hic. Hotom* Tertii. *Cujac. hic.* 81 Consilium. *tit. 22. §. 2. in fin. J. eod.* Authoritatem habet majorem quod plurium consilio fit & auctoritate, *arg. l. dubium. 3. C. de repudiis.* 82 Sapientum Mediolani, atque Papiæ seu Cremonæ atque Mantuæ & Veronæ, (quæ vulgo Berna vocatur) & Tervisii & Paduæ atque Vincentiæ, & Parmæ, &c. *Cujac.* 83 Qualiter nepos vel patruus succedant in feudo aviro. *tit. 18. Cujac.* 84 In successione feudi antiqui seu paterni, primo vocantur descendentes, filius, nepos, deinceps vero, his non extantibus, collaterales.

85 Id est, in avitum beneficium. 86 Et ita nepos patris vicem repræsentat, sive solus sit, *ut hic*, sive cum patruis concurrat. *2. feudorum 11.* 87 Id est, filium vel nepotem masculum.

88 Filius patruo præfertur, *ut hic, & tit. 18. 2. in fin. S. eod.* 89 Filius scil. 90 Id est, patruus. 91 Id est, avitum. 92 Id est, quod erat delatum fratris filio. 93 Quando frater fratri succedat in feudo. 94 *tit. 19. Cujac.* 95 *tit. 8. in fin. S. eod.* de successione fraterni ac novi feudi. 96 Prima exceptio. *1. feud. 1. §. 2. 2. feud. 12.* 97 Feudum emptum proprio nomine ex communibus bonis commune est: quod repugnat *l. Titium. 47. §. altero. 6. ff. de admin. tut.* Cur tam varie? Præsumitur sciens dominus, fratribus inter se communibus vasallis feudum quasi sociis dedisse, partim quia fratres ipsi simul vivebant, partim quia de communibus bonis emebatur. Hinc commune negotium tanquam à socio, gestum ea parte videtur, nisi forte ipsius emptionis tempore, emptor nominatim protestatus fuerit sibi uni caveri feudumve emi. *Bald.* 98 Secunda exceptio. *2. tit. 7. 12. in fin.* 99 Feudum emi potest, *tit. 7. 16. S. eod.* 100 Tertia exceptio. vid. *d. tit. 12.* 101 Quarta exceptio. His enim casibus quatuor frater fratri non succedit in feudo novo. 102 Feudum pecunia adquiri potest.

103 Communibus armis. *d. tit. 12.*

59 tit. 14. Cujac.

56 Qualiter capitanei vel valvasores feudo priventur. *Cujac.*

57 Capitanei licet improprie vel minores, &c. *Cujac.*

58 Id est, dominos.

59 tit. 5. S. eod. tit. 21. § 1. J. eod. 2. feud. 24. §. 2.

60 Id est, arcanum secretum, ut *2. feud. 6. vers. tutum, & tit. 7. vers. etsi aliquid mihi, tit. 24. §. 2. vers. Item si delator. 3. Constitit. 2. Neapolit. 18.* facit *l. 38. ff. de pœnis. l. 6. ff. de re militari.*

61 Credentiam domini manifestans vasallus feudo privatur: si modo malo animo & nocendi domino id fecerit & damnum inde secutum fuerit. Idem si amicitiam cum inimicis domini vasallus contraxerit. Amicitiam intelligo non simplicem, sed animo injuriæ & damni domino inferendi. Unde constat his casibus vasallum ignorantem non puniri. Hoc tamen inter superiores casus interesse dicitur: quod revelans domini secretum vasallus probare tenetur, se non id feciisse animo nocendi: cum amicitiam contractam cum inimicis domini, probare dominus teneatur. Priorem enim casum illicitum esse, posteriorem non æquet. Cur? non est res illicita amicitiam contrahere.

62 *tit. 5. vers. item si fidelis.*

63 Vid. *d. tit. 5. vers. similiter si dominum. S. eod. 2. feud. 51. §. 2.*

64 Similes culpæ similem pœnam exigunt, similis autem censetur arbitrio judicis. *l. non possunt 12. ff. de leg.*

65 *2. feud. 24. §. 2. vers. sed quia naturæ.*

66 *tit. 15. Cujac.*

67 Forum feudale varium est.

TIT. XXI.

[1] DE FEUDO SINE CULPA NON AMITTENDO.

SAncimus, ut nemo miles [2] sine [3] cognita [4] culpa beneficium [5] suum amittat [6]: si [7] ex culpis iis, vel causis convictus [8] non [9] fuerit, quas milites usi [10] sunt nominare, quando fidelitatem faciunt dominis suis: vel [11] per laudamentum [12] parium suorum: vel [13] si dominis suis [14] deservire noluerint, tunc condictio [15] causa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non servit domino. Nam si steterit viginti annis & ultra quod non servierit domino; nisi [16] necesse fuerit domino, feudum non amittit.

Vasallus feudo privatur alienando, cum uxore Domini concumbendo: & in pugna, cum posset eum juvare dimittendo. Bald.

SI [17] quis miles beneficium suum vendiderit [18] totum sine (voluntate vel jussu) domini sui: ut proprium beneficium amittat [19] decernimus, dominus vero habeat: vel si concubuerit [20] cum uxore domini sui, domino vivente [21]: vel si in pugna suum dominum dimiserit [22], & cum eo non laboraverit [23], si potuerit.

TIT. XXII.

[QUO TEMPORE MILES INVESTITURAM PETERE DEBEAT.]

Si miles intra annum & mensem post mortem domini non petat investituram ab ejus herede, vel post mortem patris à domino: perdit feudum. Bart.

SAncimus, ut nemo miles [24] ultra [25] annum, & [26] mensem, vadat, ut investituram beneficii sui à filio [27], vel successore domini sui petat, vel post mortem [domini sui, vel] patris sui, vel alterius, cui succedere debet: nisi justa [28] causa intervenerit, quare non petierit: veluti [29] mortis, [30] vel capitales inimicitiæ [31], vel infantia [32], vel justa absentia [33]: & si (ut supra dictum est) non petierit, damnetur.

SI [34] quis fecerit investituram, [35] vel [36] cambium [37] de beneficio sui militis [38], sine illius consensu, cujus est beneficium: pro non [39] facto habeatur.

Miles non potest devestiri à domino sine [40] culpa, & causa cognita, & convicta, per laudamenta parium. Bald.

SAncimus, ut nemo miles [41] adimatur de possessione sui beneficii, nisi [42] convicta culpa: quæ sit laudanda [43] per judicium parium suorum, sicut supra [44] diximus. Si autem dixerit miles, quod sui pares inique judicassent, miles in possessionem maneat per sex hebdomadas: & ad [45] nostram veniat præsentiam cum [46] illis, qui laudamentum [47] atque judicium fecerint, & ante nos definiemus.

TIT. XXIII. [48]

DE [49] CONTENTIONE INTER DOMINUM ET VASALLUM [50] DE INVESTITURA FEUDI.

Si inter militem vasallum & dominum contentio sit de investitura: domino deficiente in probatione, vasallo possidenti defertur jusjurandum: domino autem possidente, militi vasallo incumbit probatio. Bald.

SI quis miles [51] in possessione sui beneficii fuerit, & dominus investituram negaverit: miles [52] affirmet per jusjurandum, si potuerit, quod suum sit beneficium per investituram domini sui: & si dominus possederit, & miles sic dixerit, quod investitus fuerit à domino suo, & dominus negaverit: adhibeantur pares illius, & per ipsos inveniatur veritas: & si pares non fuerint, veritas inveniatur per dominum [53]: quia [54] non est bonum, ut veritas denegetur.

TIT. XXIV. [55]

[56] QUEMADMODUM FEUDUM AD FILIAM [57] PERTINEAT.

Vasallo defuncto sine liberis, filia non succedit in beneficio patris. Baldus.

SI quis sine filio masculo [58] mortuus fuerit, & reliquerit filiam: filia non habeat beneficium [59] patris, nisi [60] à domino redemerit [61]. Si autem dominum ei dare voluerit propter servitium & amorem patris: non [62] revocetur [63] ab ullo ex parentibus [64] suis, neque damnetur.

1 Tit. 20. *Cujac.*
2 An idem in non milite? Idem, nam quæcunque in feudis constituuntur de milite, locum habent in non milite vasallo: nisi diversitatis ratio inter militem & alium vasallum præferatur. *c.* 2. ℑ. *tit.* 3.
3 Miles ipso jure feudum non amittit, sed causa cognita, vel convicta. *tit.* 22. §. 2. ℑ. *eod.* non sine culpa. *tit.* 7. ℑ. *eod.*
4 Quo nomine actio commissi feudi criminalis competit. *Hot.*
5 Feudum vasallus non amittit nisi causa rationabili cognita & convicta, *ut hic.* sic privilegia sine causa auferri non possunt. *Alvar. l. ult. C. de divers. præd. urb. lib.* 11.
6 Sententia hic requiritur quia privandus dicitur, *l. jubemus* 14. *C. de sacros. eccles. l. ejus* 29. *ff. de jure fisci.* alias si ipso jure privaretur, sententia non esset necessaria ad ipsius pœnæ essentiam, sed ad executionem tantum, ut multis notat Ravennas hoc loco: vid. *c. pro humani de homicidio in* 6. & *c. secundum leges de hæreticis in* 6.
7 Sed si, ita emendo dispuncta etiam negativa & duabus disjunctivis: quæ sequuntur, ut mox dicam.
8 Ad convincendum vasallum quinque testes necessarii sunt. ℑ. *quot testes sunt necessarii.*
9 Hanc negativam expungo, eo sensu, Miles sine culpa beneficium non amittit, sed si laudamento parium convictus fuerit, in juramentum fidelitatis commisisse, puta si dominis suis deservire noluerit, tunc condictio causa data proponitur ad repetendum feudum.
10 2. *feud.* 67. 97. *in fin.* ℑ.
11 Hanc particulam expunge.
12 Id est, judicium. *tit.* 22 *in fin.* ℑ. *eod.*
13 Puta si, ita legendum censeo.

TIT. XXV. [65]

[66] QUIBUS MODIS FEUDUM CONSTITUI POTEST.

Feudum sine investitura constitui non potest. Bald.

SCiendum est, feudum sine [67] investitura nullo [68] modo constitui posse, etiamsi domino jubente [69] quis alicujus rei nomine feudi possessionem nanciscatur, & teneat: licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vixerit, quasi [70] feudi nomine retinere: herede ejus in hoc jure nullo modo ei succedente [71].

SI [72] dominus, qui investivit, forte sit clericus [73], & contigerit, ut ante moriatur, quam vasallus possessionem feudi nancisceretur: exinanitur [74] feudum, quod generaliter in omnibus clericis, qui feudum dant, observatur.

TIT. XXVI. [75]

SI [76] DE INVESTITURA INTER DOMINUM ET VASALLUM LIS ORIATUR.

SI inter dominum & vasallum lis oriatur de investitura feudi, domino scil. investituram se fecisse negante: si [77] testibus res probari non poterit, possessoris [78] sacramento res decidatur. †. Idem [&] in eorum successoribus [79] observatur. †. Si vero testes interfuerint, & eos vasallus ad [80] testimonium vocaverit [81], eorum testimonio cum sacramento [82] credatur. Testes [83] vero sint pares [84] ejus, & [85] qui ab eodem domino feudum teneant: qui si tempore investitionis abfuerint, etiam extranei [86] sunt recipiendi, qui etiam [87] si veritatem celare voluerint, forte amore [88], vel pretio, vel alia qualibet ex causa, à comite [89], vel à populo [90], jurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera scientes [91] taceebunt. His enim non cogentibus [92] eos, vasallus cum ipso domino ad [93] imperatorem [94] ire festinet: eique causam intimet; & quod Imperator inter eos judicaverit, observetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, usque ad annum [95] quiete possideat. Si vero ad regem non venerit, vel [96] non miserit intra annum, domini [97] sacramento causa finiatur. Et si testes sacramento jam dicto præstito se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent: præterquam quod de personis testium dictum est. In [98] clericorum feudo pariter accipiuntur pares, & extranei: hoc ideo, quia cum clerici quosdam de feudo investiunt, sæpe absconse [99] & sine [100] præsentia suorum confratrum [101] hoc facere student.

Orta contentione inter dominum & vasallum, si vasallus dicit, se vel patrem suum investitum, debet probare per testes saltem duos suam intentionem. Bald.

§. 1. Si quis se vel patrem suum ab aliquo defuncto, vel patre ejus, de feudo investitum esse contenderit: nisi per duos [102] pares de domo [103] ipsius domini probaverit quod intendit: vel etiam cum pares absunt, per alios [104] idoneos duos testes: tunc in electione domini est, utrum velit jurare cum duodecim [105] sacramentalibus, illum, qui feudum quærit, per se, vel patrem ejus, si de hoc quæratur, de ipso feudo investitum non fuisse. Quod si jurare noluerit, actor juret cum duodecim sacramentalibus, se, vel patrem suum investitum fuisse. Quod si jurare noluerit: qui convenitur est absolvendus. Secundum enim morem Mediolanensium hæc sacramenta præstanda sunt, tam à filiis [106] actoris, vel rei, quam ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione [107] feudi sit, de quo dominus dicit eum investitum non fuisse: tunc sine probatione ulla testium debet solus jurare se, vel patrem suum fuisse investitum.

Hæc

62 Investire filiam vasalli in feudo novo dominus potest invitis agnatis.
63 Imo revocatur, *tit.* 8. ℑ. *eod.* Solve, revocatur si agnati non consenserunt. 2. *feud.* 39. secus si consenserint, 1. *feud* 5. §. 1. vel dic investiri posse in feudo novo non in antiquo. Priore [illegible] casu non succedunt agnati. Atqui nullum videtur dubium, ut possit filium vasalli dominus investire in eo feudo, quod ipse mortuo vasallo habiturus sit invitis vasallis. Quid? num dicemus, [illegible] dubiam in feudis fuisse, ut possit, exstantibus vasallo agnatis, ejus filiam investire? An potius dominum non posse agnatis exstantibus filiam vasalli investire, nisi his casibus, de quibus hic agitur? An hic dicemus filiam investitam, vivente patre? An invitis agnatis investiri posse, si feudum ab ejus patre adquisitum, pro se, & heredibus suis etiam fœminis?
64 Id est, agnatis.
65 Feudum sine investitura non constitui. *Cujac.*
66 *tit.* 26. *Cujac.*
67 Feudum (ut habeat propriam naturam feudi) sine investitura constitui non potest. Ideoque si non præsente curia, dominus jusserit aliquem possessionem alicujus rei prehendere feudi nomine, feudum rectum non erit, ut ad heredes descendat. Hujusmodi jussus non est investitura. Corporalis adprehensio rei etiam voluntate domini facta rectum feudum non inducit. Quid si coram curia id jusserit? actus pro investitura habebitur. *Ravennas.* Quid si per annum passus sit dominus vasallum possidentem,

14 Petentibus scil. feudum. 26. §. 3. *vers. vasallus* & §. 7. *tit.* 37. §. 1. ℑ *eod. tit.* 28. §. 1. facit *lex.* 22. *ff. de operis liber.* 15 Condictio causa dati, vel ob causam, causa non secuta datur domino, ad feudum repetendum si vasallus debitum servitium præstare recusaverit. *l. si donaturus* 9. *ff. de condict. causa data.* Qua de re vide plura hic apud *Laudensem.* 16 *d.* §. 7. sufficit voluisse, licet non servierit. 17 Quot modis miles beneficium suum amittat. *tit.* 21. *Cujac.* 18 Vid. 2. *feud.* 55. 19 Quid si post culpam, sciens prudens amice cum vasallo dominus vixerit? feudo non privabitur vasallus: adde §. *ult. Inst. de injuriis.* 20 *tit.* 5. & 17. ℑ *eod.* 21 Non igitur idem si cum ejus vidua? Imo idem fuerit. 22 *tit.* 5. & 17. 2 *feud.* 24. §. 2. 23 Impotentia fortuita & magna non adjuvans dominum vasallus excusatur, nisi eam vitio suo sibi accersiverit. Cæterum clamore saltem juvare cogitur, *l. cum Dominus* 19. *ff. ad Silan.* 24 Miles investituram petere debet intra annum & mensem, *ut hic*, alii vasalli non milites, intra annum & diem. *c.* 1. §. *præterea* ℑ. *de prob. alienatione feud. per Feder.* 25 Hoc tempus currit scienti, non ignoranti, quippe ignorans non privaretur nisi ignorantia esset crassa & supina.

26 Et diem vadat. *Cujac. Hotom. arg.* 2. *feud.* 24. 52. *in fin.* 55. *in fin. prin.* & ita legendum est. 2. *feud.* 97. 27 A quibus investituræ renovationem vasallum petere oporteat. 28 2. *feud.* 52. *in fin.* 97. *l.* 1. *C. quibus ex causis majores.* 29 Causæ justæ non petitæ investituræ vasallo hæ sunt: mors, inimicitiæ capitales, infantia, justa absentia, *ut hic*, vel si quæ similis. 30 Adde *l.* 2. §. 3. *ff. si quis cautionib. l.* 9. *l.* 20. *ff. de procurat. l.* 17. *ff. de sponsalibus.* 31 *l.* 8. *in fin. l.* 14. *l.* 43. §. 6. *in fin. ff. de procurat.* 32 Adde *l.* 17. *ff. de procurat.* 33 *l.* 9. *l.* 23. *ff. de procurat.* 34 De investitura quam facit dominus sine consensu fidelis. *tit.* 22. *Cujac.* 35 Investire pure alium de feudo vasalli dominus non potest sine consensu ipsius vasalli. 36 Permutare feudum vasalli, eo ignorante & non consentiente, dominus non potest. adde *l. non dubium.* 5. *C. de legibus. l.* 2. *C. de Eunuchis.* 37 Id est, permutationem. *tit.* 4. §. 2. ℑ. *eod.* 38 Et vasalli. Militis enim nomine significatur vasallus, & magis domino opponitur quam pagano, *in pr. hujus tit.* ℑ. *eod.* & 2. *feud.* 26.

39 Pro infecto habetur quod fit contra consuetudinem feudalem. Quid? dominus alienans feudum vasalli, invito vasallo, num feudum amittit: quemadmodum amitteret vasallus si feudum alienasset invito domino? Baldus negat: cum privatio vasalli sit inducta illo casu præter nullitatem alienationis. 40 Ut miles fidelis de possessione feudi non ejiciatur sine culpa. *tit.* 23.

41 Id est, vasallus, *ut sup.* 42 Dixi *tit.* 21. ℑ. *eod.* id est, nisi convictus & per sententiam condemnatus. Ita vasallus privari possessione sui feudi non potest, nisi convictus & sententia damnatus: à qua tamen sententia appellare vasallus potest intra sex hebdomadas, eo inter immanente in possessione feudi. 43 Id est, definienda, probanda. 44 *d. tit.* 21. 45 Appellari, omisso medio, ad imperatorem in feudis non potest. *l. Imperatores* 21. *ff. de appellat.* 46 Appellationis judicem adire primus judex non cogitur, satis est enim ab eo apostolos dari, *l.* 1. *ff. de libellis dimissor.* hic autem primus judex, qui sententiam dixit, judicem appellationis adire debet, quod speciale est in magnis feudis. 47 Id est, judicium, *ut hic* & *tit.* 20. & 21. ℑ. *eod.*

48 *tit.* 24. *Cujac.* 49 Si dominus investituram feudi negaverit: cum fidelis est in possessione feudi. *Cujac.* 50 De origine verbi vassalli vid. Petr. Heig. 4. 2. *num.* 76. ANS.

51 Idem in quolibet vasallo. 54 Juramentum defertur vasallo possidenti, cui controversia fit investituræ. 53 *tit.* 2. §. 4. ℑ. *eod.* 54 Id est, jurare id quod verum sit ex animi sui sententia, vasalli & domini possidentes debent, quoties eis defertur jusjurandum. 55 *tit.* 25. *Cujac.*

56 Ut filia in feudo paterno non succedat nisi fuerit investita. *Cujac.* 57 *tit.* 1. §. 2.

58 Filio vel nepote, vel deinceps. 59 *Sup.* novum, ut notat Petrus de Cervo, Baldus, Isernias, Ardizo, Odofredus: sed tamen Pileus & Beluisanus hunc locum de paterno & antiquo interpretantur: & Baldus quidem de feudo quod vasallus pro se & heredibus suis masculis & fœminis recepit. 60 *tit.* 8. *in fin.* ℑ. *eod.* 61 Reditu unius anni vel trium. id Galli *relief* appellant: adde 2. *feud.* 15. Alii interpretantur nisi meruerit operis suis.

& ab eo servitia receperit. Investitus vasallus recte videbitur. *c.* 1. ℑ. *de conf. recti feudi.* Quid si sine servitiis 30. vel 40. annis possederit? rectum feudum fuerit: & ad heredes descendet. *c. si quis*, ℑ. *si de feudo fuerit controvers.* Quid si domini jussus intervenerit, nullos pares habentis? Baldus negat recte feudum fore: Contra Alvarotus, rectum fore ait: Ravennas & Laudensis tum demum rectum fore putant, si hujusmodi jussus à principe intervenerit. *arg. l. omnium* 19. *C. de testam. l. penult. C. de don. inter virum.* Quid si domini jussus in brevi tantum aliquo testato insertus fuerit? rectum fuerit feudum: par enim authoritas parium, & testati, *cap.* 1. ℑ. *quid sit investitura.*

68 Imo aliquo. 2. *feud.* 26. §. 4. & *tit.* 3. solve, *ut* ℑ. *eod.* Constituitur successione. *c.* 2. ℑ. *de feud. cog.* & præscriptione. *c. si quis* ℑ. *si de feud. fuerit cont.* 69 Absentibus scil. paribus, alias si præsentibus id jubeat, jussus pro investitura cedit, *ut d. tit.* 33. 70 Quasi feudum non transit in heredem. 71 Nisi præscripserit spatio 30. ann. *ut d.* §. 4. 72 Quia si provocaverit ad Imperatorem, annum habet ad appellationem prosequendam. *auth. ei qui C. de temp. appellat.* & consequenter per eum annum quiete possidere debet, ut pendente appellatione nihil innovetur. *Alvarot. hic num.* 7. ANS. 73 Feudum non traditum morte domini clerici perimi. *tit.* 27. *Cujac.*

74 *Sub.* at de bonis Ecclesiæ investierit: non propriis. Hoc enim casu comparatur laico. *c.* 1. ℑ. *de clericis.* 75 Imo non exinanitur, successores enim investientis possessionem tradere coguntur investito. 2. *Feud.* 35. ℑ. *eod.* solve: Coguntur utique si clericus, vel de suis, aut ecclesiæ bonis investire solitis investituram fecerit. *d. tit.* 35. non si de alieno, *ut hic* & *tit.* 3. ℑ. *eod.*

76 *tit.* 28. 77 De contentione investituræ feudi inter dominum & vasallum. *Cujac.*

78 Probationibus aliis deficientibus fides adhibetur possessoris juramento, si modo possessio præsumptione aliqua juvabitur, veluti si possessor anno, nec vi nec clam nec precario quiete & libere possederit. 79 *tit.* 23. ℑ. *eod.* 80 Successores jurare possunt de investitura suo auctori facta, *ut hic*, & §. 1. ℑ. *eod.* si modo facti veritatem nosse possunt: non alias, *l. videamus*, 4. *ff. de in litem jurando.* 81 Testes citandi sunt: alias non citati testimonium non valet. adde *Bart. in l. post legatum*, 5. §. *his vero* 100. *ff. de his qui ut indignis.* 82 Etiam inviti testimonium dicimus.

83 Testibus plerumque non creditur nisi juratis, *ut hic.* vid. *l.* 9. *C. de testibus.* vide Socinum regula *Testis non juratus* 424. 84 Testis pro domino vasallus esse potest in negotio ac lite feudali, *ut hic.* Quo jure? quia nec prohibitus est jure, ideo admittendus. *l.* 3. *ff. de testibus.* 85 Id est, convasalli. 86 Parium definitio: Pares sunt qui ab eodem domino feudum tenent.

87 Extranei (paribus curiæ absentibus) testes investituræ esse possunt: ita testibus idoneis absentibus, aut desinentibus extranei admittuntur. adde *l. consensu* 8. *C. de repud.* 88 Testis, si veritatem amore, pretio, vel alia causa celare voluerit, jurare & testimonium dicere cogetur, *ut hic.* unde colligunt admitti etiam testimonium ejus, qui pecunia accepta testimonium initio dicere noluit. Præterea falsum testem eum non videri, qui initio rei gestæ veritatem amore, pretio, vel alia simili causa celaverit, coactus tamen à judice juraverit & testimonium dixerit. Quid si post juramentum celet, vel aliud referat? testimonium vitiatur, ad hunc locum vide Socinum regula *Testium corruptio* 405. 89 Vid. *l.* 3. *ff. de testibus.* 90 Id est, judex ordinarius.

91 Præposito: Cujacius ita hunc locum emendat. Est autem præpositus missus & vicarius comitis. 92 Se scientibus, *Cujac.* ut est 2. *feud.* 5. me sciente. 93 Testes producti coram arbitro, possunt & debent cogi per judicem ordinarium ad judicandum & testimonium perferendum. 94 *tit.* 22. *in fin.* ℑ. *eod.* 95 A denegata justitia aut justitia quasi denegata, non tantum appellatur superior judex, sed princeps etiam adiri potest, ut post Bartolum, Baldum, Angelum notat Ravennas. 96 In causa feudali etiam ante litem contestatam, sententiam definitivam dici posse hinc colligit Ravennas: ut in causa appellationis. *l. ult.* §. *illud C. de temp. appell.* 97 Possessio nuda vasallum non juvat, nisi legitime probetur: ea enim neglecta, juramento domini fides habetur, *ut hic.* 98 Testes in clericorum feudis æquo jure admittuntur pares Curiæ & extranei. Quid ita? Clerici clam sæpe faciunt suas investituras.

99 Clericorum investituræ aliis & sæpius occultiores. 100 Quid? possuntne clerici suis agnatis non potentioribus sed æqualibus iisdem prorsus conditionibus & pactis vasalli feudum apertum, conferre, vel emphyteusim? possunt: An & seipsum investire de re Ecclesiastica, aut feudo suæ Ecclesiæ aperto, prælatus potest? non potest, *Bald. & Doctores hic.* 101 Capituli. 102 *l.* 12. *ff. de testibus.* Testes duo sufficiunt ad investituram feudi probandam. 103 Qui & pares domus. 104 Extraneos. 105 Vid. *tit.* 28. ℑ. *eod.* 106 Dixi ℑ. *eod. in princ.* 107 *tit.* 23. ℑ *eod.*

1 Imo aliud tenendum est in hac ipsa hypothesi: quippe juramentum vasallo possidenti non prius defertur quam longa possessione sit munitus. 2. *feud.* 33. *in fin.* anno autem uno, de quo hic, non adquiritur longa possessio, *C. de longi temp. præscript.*

2 Possessio in feudis præsumptionem pro vasallo tunc inducit, quum vasallus in possessione feudi fuerit per annum, quiete, & ut investitus: domino sciente & non contradicente. Unde notant, Titulum hic præsumi ex sola annali patientia, cum præsumptione investituræ. 3 2. *feud.* 51. § 6. *l. ult. C. de pact. pignor.* 4 Feudum lege commissoria, vel sub pacto commissorio constitui non potest; *ut hic.* Proinde præterito id genus pacto, potest dominus idemque debitor rem suam revocare, restituto emptori vasallo pretio. Ut in pigniore, ita in feudo pactum hoc commissorium reprobatum est, *l. 1. C. de pactis pign.* Quid si pactum hoc legis commissoriæ (vel.) ex intervallo adjectum est? valere existimatur *l. 2. C. de pactis pign. l. Callippo 45. ff. de solutionibus.* Quid: in castro pignori accepto, potestne creditor uti jurisdictione? Vide *l. eleganter, 24. in fin. ff. de pign. act.* 5 *tit. 29. Cujac.* 6 Quid si ita convenerit citra pignoris ullam mentionem, ut nisi statuto tempore decem mihi solveris, Tusculanum prædium meum sit: aut feudum habeas emptum justo pretio? valebit utrumque pactum. *l. ult. ff. de contrab. empt. l. si fundus 18. in fin. ff. de pign. Bald. Alvar. Ravennas.* 7 Formula legis commissoriæ notetur. *l. 2. ff. de lege commissoria. l. 1. C. de pactis pign.* 8 Etiam post triginta annos. Nam jus offerendi pretii, debitori potestatis & facultatis jure competit. Atqui juri seu facultati non præscribitur. Quid si debitor in mora luendi pignoris sui constitutus fuerit? præscribitur jus offerendi, vel eo tempore non expectato. *l. si convenit 4. ff. de pignor. act.* 9 2. *Feud.* 23. *in fin.* ℣. *eod.* Imo, feudum interveniente etiam pecunia potest adquiri. *tit. 1. in fin.* ℣. 16. 24. *in pr.* ℣. *eod.* 2. *feud.* 12. Solve: pecunia adquiri non potest, eo contractu qui jure sit reprobatus: alias justo contractu, feudum pecunia numerata adquiri potest. 10 Et merito cum feudum originem ex beneficio & amicitia habeat. 11 *tit. 3. Cujac.* 12 *tit. 3.* ℣. *eod.* 13 De feudo vasalli viventis inviti potestne dominus alium quendam investire? Placentini præcise negant: Mediolanenses & Cremonenses adhibita distinctione, putant id feudum etiam conferri posse, dummodo nullum præjudicium fiat ipsi vasallo viventi; aut ejus successoribus, eo mortuo, hoc est, putant feudum alienum posse in diem & sub conditione conferri, *ut hic.* Atqui pactum futuræ successionis injustum est. *l. ult. C. de pactis?* hoc pactum non est de futura successione, sed potius de jure cadu ci, quod collatum est in id tempus, quo nullum jus in ipsum feudum tertio alicui sit. 14 *tit 31. Cujac.* 15 Si dominus fundum militi suo obligaverit.

Hæc autem sunt ita tenenda, si 1 per unum 2 annum sciente domino, & non contradicente in possessione [feudi] permansit. Alioqui justa ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum iniquæ possessionis perjurio quandoque domino in possessionem damnum afferat.

TIT. XXVII.

DE FEUDO DATO IN VICEM LEGIS COMMISSORIÆ 3, REPROBANDO 4.

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissoriæ. Baldus.

SI 5 quis obligaverit aliquam rem pignori eo 6 pacto, *ut 7 si statuto tempore pecunia soluta non fuisset, res esset creditoris, & eam pro feudo habeat*, potest debitor quandocunque 8 pecuniam solvendo, pacto non obstante pignus recuperare: Feudum enim non 9 sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini adquirendum est 10.

SI 11 quis investierit aliquem de 12 feudo sui militis, viri 13 Placentini prorsus asserunt hanc investituram non aliter valere, nisi eo consentiente cujus erat feudum. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asserunt, utrum eo sciente, vel ignorante, dummodo, eo vivente nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successores non habet.

TIT. XXVIII. 14

15 DE USU MEDIOLANENSIUM SECUNDUM QUOSDAM.

Filio militis dicenti patrem investitum de pignore & xxx. annos nomine feudi possedisse, defertur jusjurandum. Jacob de Bel.

QUidam obligaverat terram quandam suo militi; deinde si cum filius [sui] domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset: filius militis concedebat patrem suum à domino sub defuncto de prædicto pignore investitionem 16 feudi accepisse. Unde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudaverunt, 17 in electione filii militis, esse, cum xii. sacramentalibus 18 jurare 19, patrem suum à se, vel domino suo per investituram prædictam terram tenuisse: ita ut per 20 xxx. 21 annos contestatio pignoris a 22 parte domini adversus ipsum, vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse jurare noluerit, filius 23 defuncti domini militem inde per feudum investitum non fuisse. Quod si ita jurare recuset, investire ipsum filium militis domini filius de jam dicta terra per feudum debet.

1 Imo aliud tenendum est in hac ipsa hypothesi: quippe juramentum vasallo possidenti non prius defertur quam longa possessione sit munitus. 2. *feud.* 33. *in fin.* anno autem uno, de quo hic, non adquiritur longa possessio, *C. de longi temp. præscript.*

2 Possessio in feudis præsumptionem pro vasallo tunc inducit, quum vasallus in possessione feudi fuerit per annum, quiete, & ut investitus: domino sciente & non contradicente. Unde notant, Titulum hic præsumi ex sola annali patientia, cum præsumptione investituræ. 3 2. *feud.* 51. § 6. *l. ult. C. de pact. pignor.* 4 Feudum lege commissoria, vel sub pacto commissorio constitui non potest; *ut hic.* Proinde præterito id genus pacto, potest dominus idemque debitor rem suam revocare, restituto emptori vasallo pretio. Ut in pigniore, ita in feudo pactum hoc commissorium reprobatum est, *l. 1. C. de pactis pign.* Quid si pactum hoc legis commissoriæ (vel.) ex intervallo adjectum est? valere existimatur *l. 2. C. de pactis pign. l. Callippo 45. ff. de solutionibus.* Quid: in castro pignori accepto, potestne creditor uti jurisdictione? Vide *l. eleganter, 24. in fin. ff. de pign. act.* 5 *tit. 29. Cujac.* 6 Quid si ita convenerit citra pignoris ullam mentionem, ut nisi statuto tempore decem mihi solveris, Tusculanum prædium meum sit: aut feudum habeas emptum justo pretio? valebit utrumque pactum. *l. ult. ff. de contrab. empt. l. si fundus 18. in fin. ff. de pign. Bald. Alvar. Ravennas.* 7 Formula legis commissoriæ notetur. *l. 2. ff. de lege commissoria. l. 1. C. de pactis pign.* 8 Etiam post triginta annos. Nam jus offerendi pretii, debitori potestatis & facultatis jure competit. Atqui juri seu facultati non præscribitur. Quid si debitor in mora luendi pignoris sui constitutus fuerit? præscribitur jus offerendi, vel eo tempore non expectato. *l. si convenit 4. ff. de pignor. act.* 9 2. *Feud.* 23. *in fin.* ℣. *eod.* Imo, feudum interveniente etiam pecunia potest adquiri. *tit. 1. in fin.* ℣. 16. 24. *in pr.* ℣. *eod.* 2. *feud.* 12. Solve: pecunia adquiri non potest, eo contractu qui jure sit reprobatus: alias justo contractu, feudum pecunia numerata adquiri potest. 10 Et merito cum feudum originem ex beneficio & amicitia habeat. 11 *tit. 3. Cujac.* 12 *tit. 3.* ℣. *eod.* 13 De feudo vasalli viventis inviti potestne dominus alium quendam investire? Placentini præcise negant: Mediolanenses & Cremonenses adhibita distinctione, putant id feudum etiam conferri posse, dummodo nullum præjudicium fiat ipsi vasallo viventi; aut ejus successoribus, eo mortuo, hoc est, putant feudum alienum posse in diem & sub conditione conferri, *ut hic.* Atqui pactum futuræ successionis injustum est. *l. ult. C. de pactis?* hoc pactum non est de futura successione, sed potius de jure cadu ci, quod collatum est in id tempus, quo nullum jus in ipsum feudum tertio alicui sit. 14 *tit 31. Cujac.* 15 Si dominus fundum militi suo obligaverit.

Cujac. 16 Id est, investituram. 17 Id est, responderunt. 18 *tit. 4.* §. 2. 10. 26. ℣. *eod.* 19 Imo in electione ejus non est jurare, cum ejus juramento credi lex vetet. *tit. 11.* ℣. *eod.* Solve; Lex vetat possessori asserti pignoris juramentum deferri. *d. tit.* 11. nisi sit munitus triginta annorum præscriptione, *ut hic.* 20 Feudum non intelligitur constitutum, nuda receptione servitiorum; nisi servitia sint recepta longissimo, hoc est triginta annorum spatio; & quidem continuo sine interruptione ulla. 21 Adde 2. *feud.* 26. §. 4. ℣. *eod.* 22 Feudum præscriptione adquisitum, transit etiam ad heredes. In re præscripta jure habet successio: quia præscriptio veritati exæquatur. *l. 1. C. de servit. & aqu.* 23 *tit. 26. in prine.* & §. 1.

OBERTI DE ORTO
DE FEUDIS
LIBER SECUNDUS.

TIT. I.

DE 1 FEUDI COGNITIONE.

Causæ generaliter aut diciduntur jure Romano, aut legibus Longobardorum, aut consuetudine: sed causæ feudales deciduntur consuetudine. Bald.

OBertus de Orto Anselmo [filio] suo [dilecto] salutem. Causarum 2, quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur jure Romano: aliæ [vero] legibus Longobardorum 3: aliæ autem secundum regni consuetudinem, quæ quanquam sint variæ, & quanquam secundum diversorum locorum, aut curiarum mores sint diversæ, nec breviter possint dici, nec hoc libello facile comprehendi: usum tamen feudi, qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessarium duxi. In judicio etenim, quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. Legum autem Romanarum non est vilis authoritas: sed non adeo vim suam extendunt, ut usum 4 vincant, aut mores. Strenuus autem legisperitus, ficubi 5 casus emerserit, qui consuetudine 6 feudi non sit comprehensus, absque calumnia uti poterit lege scripta.

SCiendum 7 est autem feudum, sive beneficium nonnisi 8 in rebus soli, aut soło cohærentibus, aut in iis, quæ inter mobilia 9 connumerantur (veluti cum de camera 10, aut de cavena 11 feudum datur) posse consistere: ac feudum neminem posse acquirere, nisi 12 investitura 13, aut successione 14.

TIT. II. 15

QUID 16 SIT INVESTITURA.

Investitura alia propria, ut possessio: alia abusiva, ut quando hasta, vel aliud corporeum porrigitur vasallo a domino pro investitura. Bald.

INvestitura quidem proprie 17 dicitur 18 possessio, abusive 19 autem modo dicitur investitura, quando hasta, vel aliud corporeum 20 quidlibet porrigitur à domino [feudi] se investituram facere dicente: quæ 21 siquidem ab illo fiat qui alios 22 habet vasallos, saltem coram duobus 23 ex illis solenniter geri debet: alioqui, licet alii intersint testes, investitura minime valeat. 24 †. Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit investitura, quæratur: non debet probare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum, à tribus vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius, qui interfuerint, offerat, qui si denegaverint, forte corrupti 25 odio vel gratia seu pretio, & dicant se non interfuisse, cum investitura facta fuerat, vel non reminisci 26: tunc domino cogente jurent tactis 27 sacrosanctis scripturis, *quod hujus rei veritatem nesciant*, & tunc actor aut alios producat pares, aut jurisjurandi domino detur electio: ut proinde juret investituram factam non esse: aut sacramentum vasallo referat: & ille aut juret, aut acquiescat. Quod si jurare pares aliqua ex causa recusaverint, nec 28 dominus eos jurare compellat: licet vasallo etiam per extraneos probare investituram. Testibus vero deficientibus jurisjurandi electio domino detur.

Vasallo possidenti feudum cavena, non opus est probatione: sed aut juret, aut deferat. Baldus.

§. 1. Si vero vasallus 29 quidem possideat, vel si feudum cameræ 30 aut cavenæ, in duabus seu tribus 31 acceptionibus quietis quasi 32 possideat: dominus autem feudum negans esse rem suam petat: vel quod de camera vel de cavena bis 33 vel ter (sicut diximus) jam solutum est, deinceps solvere renuat: tunc non est opus probatione: sed possidenti data electione, aut juret suum esse feudum rectum 34, aut 35 domino referatur jusjurandum. †. Si 36 autem investitura ab eo, qui vasallos non habebat, dicatur facta: tunc per quosliber idoneos 37 testes 38, aut per publicum instrumentum probari potest: aut inopia probationis emergente, res decidatur per jusjurandum.

Contentione orta inter dominum & vasallum de pacto apposito inter eos præter conditionem feudi vel naturam, domino quidem incumbit probatio: eo autem in probatione deficiente, vasallo defertur jusjurandum. Baldus.

§. 2. Præterea si aliquis tenor præter 39 communem 40 feudi rationem in investitura à domino dicatur interveniſſe: vel si dicatur feudum sub tali conditione 41 dedisse, *ut vasallus in festivis diebus vadat 42 cum uxore sua ad ecclesiam:* omni facultate probandi domino adempta, habeat vasallus potestatem defendendi se per sacramentum †. Item si vasallus [per] pactum speciale contra feudi consuetudinem allegat, velut 43 *de filiarum 44 successione:* liceat ei tenorem, si potest, sicut investituram probare, quod si in probatione defecerit, vel cesserit: concedatur domino hoc denegare jurejurando præstito.

TIT. III.

PER 45 QUOS FIAT INVESTITURA 46, ET PER QUOS RECIPIATUR.

Vetus investitura fieri potest etiam à majore, vel à quocunque: nova autem non potest. Bald.

INvestitura autem aut fit de veteri 47 beneficio 48, aut de novo 49. Quæ

1 De feudis sive eorum consuetudine Mediolanensi, vide *Cujac.*

2 Causæ feudales deciduntur, vel jure Romano, vel Longobardo, vel consuetudine regni. Quo ordine? mox dicetur.

3 Longobardæ libros authenticos esse hinc colligitur.

4 Consuetudines feudales vincunt leges Romanas, *ut hic.* Consuetudini standum est quidquid dissonat jus commune. *Duenas, regula* 141. Est enim domina rerum. 12. *Gell.* 12 sequenda velut altera lex *Rolandus* 3. *cons.* 4. statuto comparatur. *Rimin.* 2. *cons.* 304. pacto. *Boer. decis.* 107. *Rimin.* 1. *cons.* 181. veritati. *Decius. cons.* 586. facit de illicito licitum *Glos. in c. una nobis extr. de simonia.* ligat minores. *Boerius decis.* 80. pupillos. *Boer. decis.* 43. furiosos, mente captos. *l. sine* 32. §. *Executa 6. ff. de adm. tut.* licet enim proprio non possint, alieno tamen consensu nituntur. *Ias. in l. de quibus ff. de leg.* adde quæ scripsi ad *l. 2. C. quæ sit longa cons.* 5 In feudalibus negotiis finiendis spectanda est primum consuetudo si exstat; deinde ad similes casus consuetudine feudorum expressos fit extensio. *c. 2. de feudo March.* Post legem scriptam si quæ extat recurritur, *ut hic*, quæ si non extat ad legum similia recurrendum. *arg. Anon omnes 5. §. à Barbaris. 6. ff. de re militar.* 6 Consuetudo intelligenda est quæ præscripta: alias non præscripta non tam consuetudo quam voluntas ejus inducendæ dici potest. *c. Cumana de elect.*

7 In quibus rebus feudum consistat. *tit. 2. Cujac.* 8 Feudum non consistit nisi in re immobili, vel quasi immobili. Quid ita? rerum quæ usu consumuntur proprietas est penes accipientem. Atqui feudi proprietas penes dominum jure feudorum esse debet. Quid in nominibus vel reditibus quæ nobis perpetuo debentur, num possumus alii feudum constituere? Possumus. *Bald. hic.* An & in immobili, cui res mobiles sint quædam adjunctæ? Possimus quoque. *Ravennas.* 9 *l. 14. C. de sacrosanct. Ecclesiis. Novell 7. & 120. c. 1.* 10 Id est, cum æratro, vel area domini vasallo adsignatur stipendium certum. *tit. 2.* §. 1. 11 Vel de Cavena, id fit quoties ex cellario domini, vasallo præbentur annonæ. Utrumque feudum de Camera scilicet & Cavena in curte domini est. Proprium feudum est extra curtem & consistit in prædiis. 12 Imo & præscriptione & traditione sive investitura. *tit. 26.* §. 4. ℣. *eod. 1. feud. 28.* ℣. *eod.* & culpa alterius vasalli possidentis. 13 Vide *tit. 2.* ℣. *eod.* 14 Vide *tit. 11.* ℣. *eod.* 15 *tit. 3. Cujac.* 16 De investitura feudi. *Cujac.* 17 Propria investitura quid. 18 Investitura propria, adprehensio est corporalis possessionis feudi: impropria, abusiva & ficta, sine corporali possessione ipsius feudi. Fit verbis tantum, quibus tamen symbolum aliquod corporeum adjungi solet: fit denique his duobus concurrentibus nudis verbis & symboli interventu: puta hunc in modum: Ego investio te cum hoc annulo vel hac hasta. hac enim investitura feudi possessio non prehenditur, sed jus possessionis ipsius adipiscendæ & ingrediendæ propria authoritate adquiritur. 19 Abusiva investitura. 20 Puta vexillum, baculus, gladius, virga, annulus, Galli *parrain, & baston.* 21 Investitura propria coram duobus saltem testibus, iisque paribus Curiæ (si modo tot pares investitor habeat) fieri debet: deinde inducendus est investitus in possessionem ipsam feudi. Hæc si defuerint, nulla nascetur inde obligatio. Quid si pauciores aut nulli pares sint? possunt extranei admitti. §. 1. *vers. si autem,* ℣. *eod.* 22 Hi dicuntur pares curtis, ℣. *eod.* curiæ, domus, de domo domini. *1. feud. 26. in prin.* & §. 1. *c. d.* §. 1. Quid? testes ipsi sunt ne ad investituram novam citandi? Alvarotus post Baldum putat citandos, nisi longissime absint. Ravennas putat expectandos, cum hæc investitura sit voluntaria: & jura contraria pertineant ad eos casus quos celeriter expediri sit necesse. Quid si citati adesse nolint? actus nihilominus valebit. *Bald.*

23 Quid si unus tantum Par Curiæ sit? & hic quoque citandus erit.

24 Cur ita? ne quid fraudis excogitetur ab extraneis, qui non sunt ita noti domino.

25 1. *feud. 26. vers. testes,* ℣. *eod.*

26 Testis qui dicit se non interfuisse, ac sequenti post diem dicit se reminisci, neque suspectus, neque falsus, neque varius est.

27 Adde *tit. 5.* ℣. *eod.*

28 Quid? qui non cogit pares ipsos jurare ac testimonium dicere dominus, num feudo privatur, quasi denegato jure vasallo actori? Glossa ita putat. Baldus negat. Alvarotus arbitrarium facit: hoc est, id relinquit arbitrio judicis.

29 Superiore casu dictum est de domino possidente.

30 Vid. *tit. 1. in fin.* ℣. *eod.*

31 Facit *tit. 33. vers. inde etiam dicitur.* ℣. *eod. l. 1. C. de fideicommiss.* & quæ dixi ad *l. 28. C. de pact.* hoc tandem docet: usum pro possessione esse, si quis bis terve annonas ex cellario domini perceperit.

32 Jura quasi possidentur.

33 Possessio feudi proprie, & vere continuata per annum domino sciente & patiente, & servitia recipiente tanquam à vasallo, præscripta est extra curtem & consistit in prædiis. 12. Imo & præscriptione & traditione sive investitura. *tit. 26.* §. 4. ℣. *eod. 1. feud. 28.* ℣. *eod.* & culpa alterius vasalli possidentis. 13 Vide *tit. 2.* ℣. *eod.* 14 Vide *tit. 11.* ℣. *eod.* 15 *tit. 3. Cujac.* 16 De investitura feudi. *Cujac.* 17 Propria investitura quid. 18 Investitura propria, adprehensio est corporalis possessionis feudi: impropria, abusiva & ficta, sine corporali possessione ipsius feudi. Fit verbis tantum, quibus tamen symbolum aliquod corporeum adjungi solet: fit denique his duobus concurrentibus nudis verbis & symboli interventu: puta hunc in modum: Ego investio te cum hoc annulo vel hac hasta. hac enim investitura feudi possessio non prehenditur, sed jus possessionis ipsius adipiscendæ & ingrediendæ propria authoritate adquiritur. 19 Abusiva investitura. 20 Puta vexillum, baculus, gladius, virga, annulus, Galli *parrain, & baston.* 21 Investitura propria coram duobus saltem testibus, iisque paribus Curiæ (si modo tot pares investitor habeat) fieri debet: deinde inducendus est investitus in possessionem ipsam feudi. Hæc si defuerint, nulla nascetur inde obligatio. Quid si pauciores aut nulli pares sint? possunt extranei admitti. §. 1. *vers. si autem,* ℣. *eod.* 22 Hi dicuntur pares curtis, ℣. *eod.* curiæ, domus, de domo domini. *1. feud. 26. in prin.* & §. 1. *c. d.* §. 1. Quid? testes ipsi sunt ne ad investituram novam citandi? Alvarotus post Baldum putat citandos, nisi longissime absint. Ravennas putat expectandos, cum hæc investitura sit voluntaria: & jura contraria pertineant ad eos casus quos celeriter expediri sit necesse. Quid si citati adesse nolint? actus nihilominus valebit. *Bald.*

34 Feudum rectum dicitur, cujus possessio justa est, *ut hic,* & *tit. 33. 39. 82.* 91 ℣. *eod.* 35 Jurare vel referre jusjurandum possessor vasallus debet. 36 Pars altera divisionis propositæ initio hujus tituli, ibi, quæ siquidem ab illo. 37 Etiam extraneos. 1. *feud. 26. vers. testes* ℣. *eod.* 38 Probationum observa genera: Testes, *ut hic*, publicum instrumentum, jusjurandum ℣. *eod.* 39 Pactum insolitum investituræ, qui intervenisse ait, id probare debet: quo deficiente in probatione, causa jurejurando adversarii decidetur. adde *tit. 20. 24.* §. 1. 26. §. 6. *vers. filia 29. 73. 76. 84. 90. 104. 105. & similia.* 40 Pactum etiam insolitum feudi investituræ adjectum, est servandum. 41 Hinc feudum conditionale. *tit. 75. 89.* 42 Quid si dignitate, infirmitate, vel senectute id facere prohibetur? per substitutum servire debebit. *Bald. in l. quisquis 27. C. de episcopis:* adde *l. in metallum 22. ff. de pœnis.* 43 Pactum ut filiæ succedant, est præter communem feudi rationem: & tamen servandum. 44 *tit. 51. 194.* ℣. 1. *feud. 1.* §. 3. *tit. 6.* §. 1. 8. 14. 45 De investitura veteris ac novi beneficii, vid. *Cujac.* 46 *tit. 4. Cujac.* 47 Investitura veteris beneficii fit, vel à successore domini, vel successore vasalli. *tit. 31.* ℣. *eod.* 48 Hujusmodi investitura est simplex feudi recognitio, quæ apud quosdam fit plerunque illata certa pecunia. Galli *relief.* 49 Ea dat legem contractui.

Quæ de veteri sit, etiam [1] à minore potest fieri. Sive autem à minore, sive à majore fiat, non de omni possessione vasalli, sed [2] de justa [3] tantum facta intelligitur: nisi aliud nominatim dicatur. Novi vero investitura feudi non ab alio recte fit: nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet. Qui [4] enim quali bet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare [5] is nec per feudum potest investituram [6] facere.

Res, cujus alienatio prohibetur, in feudum dari non potest. Bald.

§. 1. Sed etiam res, cujus alienatio prohibetur [7], nec per beneficium dari conceditur [8], nisi in casibus: ut ecce si quis ex agnatis tuis rem [9], quæ à communi parente per successionem ad eum pervenerit [10], alienare voluerit: non permittitur ei etiam secundum antiquam consuetudinem alii eam vendere, nisi [11] tibi [12] vel alii proximiori [13] pro æquali [14] pretio accipere volenti. Per feudum tamen [15] cuilibet [16] dari potest: nisi fiat in fraudem [17] nostræ consuetudinis, vel legis novæ bonæ memoriæ Lotharii [18] [vel Friderici [19]] imperatoris. Tunc enim rescissa [20] investitura, reddito à te [21] vel ab alio proximiori, videlicet secundum antiquam [22] consuetudinem, pretio, si quod dederit: is, qui investituram accepit, compellatur rem tibi restituere. †. Personam vero investituram accipientis non distinguimus: nam etiam servus [23] investiri potest, nisi ignorantia [24] prætendatur. [25] †. Sed utrum ipse vel alius pro [26] te investituram faciat, vel suscipiat, nihil interesse putamus: potest enim hoc negotium, & per [27] procuratorem ab utraque parte expediri. †. Fœminam quoque etiam [28] novi feudi investituram [29] facere posse plerique consentiunt [30]. Nulla [31] autem investitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat [32]: cum [33] à fidelitate debet ei dicatur vel à fide [34]: nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, *ut sine* [35] *juramento fidelitatu habeatur.*

Tit. IV.

QUID PRÆCEDERE DEBEAT AN INVESTITURA, VEL FIDELITAS.

Fidelitatem præcedere debet investitura.

UTrum autem præcedere debeat fidelitas investituram, an investitura fidelitatem, quæritum scio: & sæpe responsum est, investituram [36] debere præcedere fidelitatem [37]. †. Fidelitatem [38] autem dicimus jusjurandum, quod à vasallo præstatur domino.

Tit. V.

QUALITER [39] JURARE DEBEAT VASALLUS [40] DOMINO FIDELITATEM.

Vasallus domino jurare debet quod sibi erit fidelis: & quod credentiam sibi commissam non manifestabit. Bald.

QUaliter autem debeat jurare vasallus fidelitatem, videamus. Jurare scilicet sic [41] debet: Ego juro ad hæc sancta Dei Euangelia [42], *quodammodo inantea ero fidelis huic, sicut debet esse vasallus domino: nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit* [*dominus,*] *pandam* [43] *alis ad ejus detrimentum, me sciente* [44]. †. Si [45] vero domesticus, id [46] est, familiaris ejus sit cui jurat: aut si ideo jurat fidelitatem, non quod habeat feudum [47], sed quia [48] sub jurisdictione [49] sit ejus cui jurat, nominatim vitam [50], membrum, mentem, & ejus rectum honorem custodire jurabit.

1 Investitura antiqui beneficii fieri potest etiam à minore novi non potest, *nisi.* Quid ita? Qui de veteri feudo investit, non alienat nec infeudat, sed investituram tantum à majoribus factam confirmat: Imo ne quidem possessionem transfert, sed confirmat tantum. An quæ fuit injusta possessio hoc modo confirmabitur? Minime, nullum enim jus possessionis de novo tribuit, sed quæstam confirmat tantum. In dubiis justa tantum continentur, ut ne ius alterius lædatur, *ut hic.* Apertius dicamus: Infans & furiosus ne quidem investit de antiquo feudo: sed eorum tutores & curatores. Majores infante, de novo feudo etiam consensu tutorum & curatorum investire non possunt, cum hæc investitura sit alienatio: de antiquo etiam sine tutore & curatore investire non possunt: si tamen læsi sint, restituentur, nisi dicamus in minoribus tutorem vel curatorem non habentibus judicis præsentiam requiri. *l. bonorum 7. C. qui admitti, l. si infantis* 18. *C. de jure deliber.*

2 Non possidens non cogitur investituram petere. *facit l. 4. §. 4. ff. de ecclesiast.*

3 Id est, non vitiosa.

4 Alienare prohibitus, in feudum dare non potest. adde *l. ult. C. de alienis rebus non alien. l. qui habebat* 101. *ff. de legat.* 3. Excipe casus sequentes in §. *proxim.*

5 Alienat, qui etiam utile tantum dominium alienat, ut & qui de novo investit, *d. l. ultim.* hoc quidem in minore. In majore aliud est, major enim alienare prohibetur invito domino, qui tamen eo invito subfeudare potest. 6 Novam scilicet. Est enim novi feudi investitura alienationis species. 7 Vel à lege vel a testatore, argumento emphyteuseos. *l. ult. C. de rebus alien.*

8 Falsa videtur illatio: Quippe res ecclesiastica alienari non potest, *Novell.* 7. potest tamen in feudum dari. 1. *feud.* 1. 9 Feudum antiquum vasallus etiam invito domino tibi adgnato, vel alii proximiori vendere potest: proximior adgnatus tibi præfertur, dum æquale pretium offerat, *ut hic.* Quid si tu præter vel ultra justum pretium numerasti? id etiam proximior offerre cogitur. Justum enim pretium est, quod inveniri potest. *Doctores in l. 2. C. de rescind.* Quid? num vasallus feudum suum alteri dare potest? Potest; dum ne consuetudinis, vel legis novæ Lotharii, vel Friderici quid in fraudem fiat. *versic. per feudum.* Fraus est, colore infeudationis abuti, & reipsa vendere; fraus est post mortem suam proximiores agnatos feudo privare velle. Pone investituram in fraudem ita factam esse, ut superstite investitore nocere possit, proximis tamen ejus agnatis eo mortuo non nocebit. Quin licet proximis agnatis feudum ita concessum in fraudem, revocare, pretio restituto ei, qui feudum sic in fraudem accepit; *vers. Tunc enim rescisse.* Dices iniquum esse fraudulento emptori mercedem fraudis restitui? verisimile est, hunc versiculum referendum esse ad eum, qui sine mala fide ita feudum acceperit. Et ita hunc locum accipio, quem nec Ravennas, nec Laudensis intellexit. 10 Id est, prædia familiaria sive allodia sint, sive feuda.

11 *c. 62. legum Saxonicar.* 12 *Sub.* agnato: hæc enim vox refertur ad superiores, Si quis ex agnatis tuis. 13 Non potest quis feudum geneatschicum alii vendere, quam agnato, si velit id agnatus eodem pretio habere, in feudum tamen cuilibet dare potest, *ut hic*, & *J. eod.* 14 Id est, justo: secus si viliore. 15 Quod alienare non possum nisi in proximum, possim id in extraneum jure feudi conferre. 16 Idoneo tamen. 17 Ut si adsimuletur investitura feudi loco venditionis. *tit. 55. J. eod.* 18 *tit. 52. J. eod.* 19 *tit. 55. J. eod.* 20 Cui jus πρωτιμήσεως competit, ad rescissionem alienationis agere potest. 21 Hinc jus πρωτιμήσεως. 22 Juris πρωτιμήσεως origo hic referri ad antiquam consuetudinem videtur: cujus fit mentio in *l. 1. 4. C. de contrahend. empt.* adde Novellam Romani, de qua vide 3. *Harm.* 3. Περὶ τῶν Κάστρων & χωρίων. *Const. Federic. J. eod.* 23 Servus investiri potest (non tamen ab ignorante) id tamen, de quo investitus est, domino adquirit. adde *tit. 106.* 24 Servum suum qui scienter de feudo aliquo investit, liberum facit. *arg. l. super servis. 6. C. qui militare.* Quid si servum alienum ipsius servi contemplatione, & domino ejus sciente investieris? liber erit: eodem argumento. Quid si vel domino ignorante, vel domini ejus contemplatione eum investieris? liber non fiet, sed feudum ejus domino adquiretur. Quid si ita servo alieno feudum dederis, ut ei adquiratur non ejus domino? neque servo ipsi, neque ejus domino feudum adquiretur. 25 Id est, nisi putabatur liber.

26 Procuratore uti possumus in investiendo proprie vel abusive, *ut hic*, & §. *idem scientium*, *de nutiis feudorum.* 27 Per procuratorem investire, & investiri possumus. 28 Fœmina potest antiqui feudi investituram facere: Imo & novi, *ut hic*, nisi forte bonis interdicta vel Longobarda sit, ut hunc locum restringunt Doctores. 29 Investire vasallum fidelitatem non juramzem, non cogitur dominus, nisi feudum tale sit cujus nomine jurari fidelitatis non debeat, *ut hic.*

30 Ratio dubitandi hæc est, videbatur enim fœminas nihil alienare posse sine curatorum authoritate. 2. *Longob. Quali mil. lib. alien.* 31 Neque vetus neque nova. *tit. 20. J. eod.* 32 Per se vel procuratorem. 33 Argumentum duci potest ab etymo. 34 Alii a feuda, de quo dicam alibi plenius. 35 *tit. 24. in fin. pr. & 76. J. eod.* 36 Investitura præcedit fidelitatem. *tit. 7. in fin. J. eod.* 37 Cur investitura abusiva præcedere debet juramentum vasalli? Baldus hoc ideo receptum esse putat: quod ipse dominus caput sit ipsius feudi, & persona agens, unde notat Ravennas, primo præcedere investituram verbalem annulo, vel alio signo factam: deinde præstari fidelitatem à vasallo: Tertio investituram realem, hoc est missionem in possessionem feudi subsequi. Ea tamen in re prædicti ordinis præposteratio investituram ipsam non vitiaret, cum sufficiat intellectus ordinem spectari. §. *ante heredis* 23. *Inst. de legat.* 38 Fidelitas quid, 39 De juramento fidelitatis, & qualiter vasallus juret domino. *Cujac.* adde *huic titulo titulum 6. & 7. J. & 63. dist. 5. c. tibi.* 43 Adde, & domesticus: *vers. si vero.* (Nam de utroque hoc §. tractatur.) Potest & hoc juramentum referri quoque ad eos, qui ut subditi (tametsi non sint vasalli) jurare alicui vel ratione bonorum, vel habitationis ratione coguntur, *vers. aut si adeo J. eod.* Quid? num dominus cogitur vasallo fidelitatem jurare? non cogitur. Nam effectum ipso fine jurejurando vasallis suis præstare cogitur dominus, quod interposito jurejurando vasalli. 41 Consuetudo in juramento fidelitatis est servanda; neque quidquam innovandum est in juramentis hominii, & fidelitatis. 42 *tit. 2. & 8. eod. tit. 7. J. eod.* 43 Id est, evulgabo: vid. *titul. 7. J. eod. 1. feud. 17.* 44 *1. feud. vers. testes in fin. & eod.* 45 Jurant aliter vasalli & non vasalli, puta domestici & habitatores, *ut hic.* Quid si unus & idem vasallus sit & non vasallus, puta domesticus? utrumque præstare cogetur: nisi si uno juramento utrumque juramentum explicare malnit. 46 Domesticus pro familiari. Porro domestici appellatione interpretes accipiunt consiliarium domini, camerarium, pincernam, dapiferum. 47 Veluti si feudum in curte domini habeant. *1. feud. 5. in fin. & eod.* 48 Quid condomini seu collegæ unius & ejusdem castri, num mutuo sibi jurare debent? Id videtur, fingitur enim alius alii, juris præsumptione subesse.

49 Non tantum feudatarii jurant, sed & ii, qui subsunt alicujus jurisdictioni. 50 Vide *tit. 7. & 8. J. eod.* 51 *22. quæst. 5. c. de forma.* 52 Nempe ut ne noceat corpori fecreto, munitionibus, politiæ, possessionibus, juri, aliisque hujusmodi. 53 Id est, vita. *tit. 4. in fin. J. eod. tit. 8. in fin. J. eod. 3. Const. Neapolit. 15. & 18.* vid. *formulam Rodovici* 3. *c. 19.* 54 Quid si se occiturum Sempronium dixerit vasallo domino? Dehortari primo dominum debebit: ac deinde in genere ipsum Sempronium admonere, ut sibi caveat. *Gloss. c. mœvi. 13. dist. c. si sacerdati de offic. ordin.* 55 *tit. 5. & eod. 1. feud. 17.* 56 *tit. 24. §. 2. vers. porro. J. eod. 1. feud. 5. vers. similiter.* 57 *d. vers. porro, & tit. 55. in fin. J. eod.* 58 Ut supra de suis munitionibus.

59 Vasallus a superioribus non tantum abstinere debet, sed & eo amplius in hujusmodi casibus consilio juvare dominum cogitur. 60 Nota. 61 Oblivio in iis non admittitur, quæ quis interposito juramento facere cogitur. adde *l. magnam 12. C. de contrab. stip.* 62 Perjuro vasallo non potest gratiam jurisjurandi facere princeps, invito ipsius vasalli domino. 63 Inter dominum & fidelem fides est reciproca, ideoque dominus vasallo conjux & amicus dicitur. *tit. 58. in fin. pr. J. eod.* adde *tit. 26. §. 7. vers. domino tit. 47. J. eod.* 64 *tit. 5. & dem.* 65 Vid. *tit. 28. in fin.* 66 *d. tit. 28. & 55. in fin. J. eod.* In juramento fidelitatis vasallus tacite excipit Principem suum, antiquiorem dominum, patriam. Interpretes vero has personas addunt: patrem, filium & fratrem, si qua videlicet in re adversus jus naturæ lædentur ab ipso domino. Addamus & uxorem. 67 Cum tacite id intelligatur.

Tit. VI.

DE FORMA FIDELITATIS.

Vasallus & dominus sibi invicem auxilium & consilium præstare debent. Bald.

IN epistola Philiberti episcopi in decretis 22. 51 causa, de forma fidelitatis aliquid scribere moritus, hæc vobis quæ sequuntur breviter ex librorum auctoritate notavi. Qui domino suo fidelitatem jurat, ista sex [52] in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile; *Incolume*: ne sit in damno domino suo de corpore [53] suo. *Tutum*: ne sit ei damno de [54] secreto [55] suo, vel de munitionibus [56] suis per quas esse tutus potest. *Honestum*: ne sit ei damno de sua justitia [57], vel de aliis cautis quæ ad honestatem ejus pertinere videntur. *Utile*: ne sit ei in damno de suis [58] possessionibus. *Facile*, vel *possibile*: ne id bonum quod dominus suus facere leviter poterat, faciat ei difficile: neve id quod possibile ei erat, faciat impossibile. Ut fidelis hæc documenta caveat, justum est †. Sed quia [59] non [60] sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: restat [61] ut in ses prædictis consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse salvus [62]. Dominus quoque in his omnibus vicem [63] fideli suo reddere debet: quod si non fecerit, merito censebitur malefidus, sicut ille qui in eorum prævaricatione, vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus & perjurus.

Tit. VII.

DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

Traditur hic nova forma jurisjurandi fidelitatis, quod præstat vasallus domino. Bald.

EST & alia de novo super fidelitatis juramento forma inventa, & utentium approbata consuetudine: quæ hodie fere in omni curia videtur obtinere, hæc scilicet: *Ego Titius juro super* 64 *hæc sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora mantea usque ad ultimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi Cajo domino meo contra omnem* 65 *hominem excepto* 66 *Imperatore, vel rege.* Quod verbum si recte intelligatur, nulla quidem indiget adjectione [67], sed integrum & perfectam in se continet fidelitatem: sed propter [68] simplicios, & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adjici solet: *ideest, Ego juro quod nunquam scienter ero in consilio, vel* [69] *in facto* [70] *quod tu amittas, vel membrum aliquod: vel quod* [71] *tu recipias in persona aliquam lesionem, vel injuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem quem nunc habes, vel in* [72] *antea habebis, & si scivero vel audivero de aliquo qui velit aliquod istorum contra te facere, pro* [73] *posse* [74] *meo, ut non fiat, impedimentum* [75] *præstabo. Et si impedimentum præstare nequivero, quam cito* [76] *potero, tibi nuntiabo* [77]: *& contra eum, prout potero, auxilium* [78] *meum tibi præstabo, & si contigerit te rem aliquam quam habes vel habebis, injuste vel* [79] *fortuito* [80] *casu amittere, eam recuperare juvabo, & recuperatam omni tempore retinere. Et si scivero te velle juste* [81] *aliquem offendere, & inde generaliter* [82] *vel specialiter fuero requisitus* [83], *meum tibi, sicut potero, præstabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine licentia nemini pandam* [84], *vel per quod pandatur, faciam: & si consilium mihi super aliquo facto postulaveris: illud tibi dabo* [85] *consilium quod* [86] *mihi videtur magis expedire tibi: & nunquam ex persona mea aliquid faciam* [87] *scienter quod pertineat ad tuam, vel tuorum injuriam vel contumeliam.*

§. 1. Investitura [88] vero facta & fidelitate subsecuta [89] omni modo cogatur dominus investitum in vacuam possessionem mittere [90], quod si differat, omnem [91] utilitatem [92] ei præstabit.

Tit. VIII.

DE INVESTITURA DE RE ALIENA FACTA.

Miles ignorans à comite de aliena re aut impignorata investitus, habet contra dominum actionem pro evictione, sciens autem non nisi stipulatio aut pactum interveneit. Bald.

CUM de re aliena, vel alii obligata investitura fiat, illud distinguitur, utrum scienti an ignoranti facta sit. Qui 93 enim alienæ rei sciens 94 investituram accepit: nisi 95 pacto speciali sibi prospexerit, de evictione 96 agere non poterit: ignorans 97 vero recte aget, ut 98 aliud 99 ejusdem bonitatis seu quantitatis 100 ei præstetur 101. Sed in eo nulla est differentia, qui investituram fecit, utrum sciverit vel ignoraverit.

Rei au-

68 Simplicium & imperitorum habetur ratio: & ut Glossa *in l. quotiens. 10. C. familiæ erciscundæ*, ait: Non omnis scit dicere, heredem instituo. unde notant, Testimonium ejus valere qui Titium possidere dixerit, tametsi interrogatus quid sit possidere, respondeat se nescire. *Gloss. in l. stipulatio ista* 38. §. *hæc quoque 7. ff. de verb. oblig.* 69 Consilii & facti discrimen. 70 Id est, actu. 71 Quid si vasallus consilium dederit, ut dominus furiosus caperetur, vel coërceretur: aut ipse etiam furiosum ceperit, ut in vincula conjeceretur ex *l. Divus* 14. *ff. de officio præsid l. 1. C. de emend. provin.* vasallus nihil adversus jusjurandum eo officio videtur fecisse, sed juvisse potius dominum. 72 Juratur etiam super futuris. 73 Atticisinus feudisticus. 74 Impossibile non cogitur promittere aut præstare vasallus. Ita non tenebitur ad ea quæ jure non poterit. *l. nepos* 125. *ff. de verb. signif.* 75 De domino non impediendo. 76 Tempus omne cum quodam temperamento accipi oportet. *l. Æmilius* 38 *ff. de minoribus.* 77 De domino certiorando. 78 De auxilio ferendo. 79 Fortuitum casum & injustitiam comparari notat Laudensis hic. 80 Vid. *l. ult. C. de act. empti. l. 9. §. 2. ff. locati.* 81 Vide *Nicetam in Alex. Commen.* 82 Vasallus non cogitur juvare dominum injuste alium offendentem. 83 De generali ac speciali domini denunciatione. Specialis igitur denunciatio domini non exigitur: hoc est dominus non cogitur specialiter denuntiare vasallo, ut juvet: eam generaliter denuntiasse sufficiat. 84 Juvandi alterius debitor, intelligitur moram commisisse, si requisitus non jurerit. Ita qui juvare promisit, intelligitur adversus conventionem fecisse, si requisitus aut interpellatus id non fecerit, nisi forte scivit magnum periculum imminere domino. Proinde in fœderibus Principum vel civitatum, pactum juvandi non committitur, nisi præcesserit denunciatio. 85 De arcano non evulgando. *tit. 5. & eod. tit. 28. in fin. J. eod.* 86 De consilio. 87 Consilium ex animi sui sententia vasallus domino præstare tenetur, & proinde non fraudulentum. 89 De domino non offendendo.

88 Investitura abusiva seu verbali (quæ per annulum puta, vel hastam fit. *cap. 1. & quid sit investitura*) facta, & fidelitate præstita, dominus tenetur vasallum mittere in possessionem, qui nisi miserit, id quod intererit vasalli, præstare ei debebit. Quid si nudo pacto (id est verbali tantum investitura) promisit dominus se investiturum? Ravennas putat, etiam ex illo nudo pacto cogi dominum investituram realem facere: adeo ut nisi eam fecerit, vasallo id quod ejus interfuit, omnimodo actione doli præstare debeat. 90 Fidelitas subsequitur investituram. *tit. 4. & eod.*

91 *1 feud. 4. & tit. 26. §. 6.* 92 Hoc est, id quod re ipsa intererit, præstabit: puta damna omnia accepta. Imo & id quod extra pœnam intererit, puta id quod lucrari potuit vasallus ex feudi reditu, veluti, si vasallus ipse pecuniam in mercibus emendis occupare consuevit. *Ravenn. hic.*

93 Id est, quod interest. 94 Evictionis non agit in dominum, qui sciens, ab eo in investitus est de feudo alieno: nisi evictionis periculum fuerit sibi stipulatus. 95 Aliud, si nesciens.

96 Pacto sibi stipulari evictionem rei veritæ legibus alienari, emptor non potest. vid. *callidis. J. de prohibita feudi alien. per Frideric.* alienæ tamen rei in feudum receptæ etiam scienter, evictionem sibi stipulari potest, *ut hic*, quippe hic actus lege omnino irritus non habetur, ut prior ille.

97 Adde *tit. 46. J. eod.* dixi ad *1. C. de jure dotium.* 98 Evictionis agit adversus dominum vasallus investitus de re aliena a domino etiam ignorante; nec enim ullo modo decipiendus est vasallus. 99 Evicto feudo dominus præstare vasallo cogitur aliud feudum ejusdem bonitatis & quantitatis, *ut hic.* Ita feudo evicto vasallus non agit ad duplum ex jure civili, sed ad tantundem ejusdem bonitatis & quantitatis: denique ad eambium tantum feudi evicti, sic speciem pro specie petere potest. 100 *tit. 25.* 101 Seu quantitas. *Hotom.*

1 Evictionis agi potest ob feudum donatione acceptum, *ut hic*. Jure civili ob rem donatam evictam, agi non potest adversus donatorem, *v. l. 2. C. de evict. l. Arist. 18. in fin. ff. de don.* Quid ita? feudum non est donatio simplex, sed ob causam.

2 De jure quod vasallus habet. *tit. 9. Cujac.*

3 Vasallus post investituram feudi acceptam, tanquam dominus est. Ita duplex dominium est; verum & quasi dominium: ut & proprietas & quasi proprietas, *Gloss. l. 2. §. quadam ff. de interdictis, l. recte 25. ff. de verb. sign.* Atqui dominium per nudam investituram sine traditione non transit, *l. traditionibus 20. C. de pactis.* Respondeo: Feudi dominium per nudam & abusivam investituram non transit, *tit. 2. §. eodem.* per propriam transire videtur, *ut hic. & d. tit. 2.* vel si feudi instrumentum sit traditum, *arg. l. 1. C. de donat.* vel si ab Imperatore facta sit, qui solutus legum solennitatibus videtur, *l. 19. C. de test. l. 34. in fin. C. de donation. c. si tibi 17. de præbendis in sexto.*

4 Utilis & quasi rei vindicatio datur vasallo. Ut quasi dominus potest rem suam feudalem à quocunque possessore vasallus avocare, seu vindicare, à quocumque inquam extraneo; Imo & ab ipso domino, si feudum injuste possideat dominus. *l. 1. in fin. ff. si ager vectigal.* Quid si vasallus & dominus feudum vindicent simul? præferendus erit vasallus; cum sit ejus causa propinquior, & utiles actiones habeat. *d. l. 1.* 5 Vasallo competit vindicatio. *2. feud. 43. J.* 6 Vasallus feudi nomine agere & defendere potest: Jure experiri, cum agendo, tum excipiendo potest.

7 *d. tit. 43.* 8 Vasallo plus juris in feudo competit quam usufructuario in re usufructuaria, *l. 1. ff. si usufructus, l. 1. in fin. ff. de novi operis nuntiat.* 9 Id est, negligentia: alias legitur, *injuria*, ut notat Laudensis. 10 Servitutem feudo imponi vasallus cum patitur pretio, dolo, vel negligentia, sibi nocet; non domino, etiam si servitus ea præscriptione alicui fuerit quæsita, *ut hic.* Quid? privaturne feudo ea de causa, perinde, ac si feudum alienasset? non privatur, *DD. hic.* Quid si in judicio, servitus feudo vasalli fuerit imposita? vel ipsi domino servitus sic imposita nocebit, *c. 1. J. de controversiis inter vasallum: c. si vasallus. J. si de feudo fuerit controvers.* Quid si contraxit æs alienum vasallus? feudo domino aperto, creditoribus vasalli, potior fuerit dominus, *ut hic notant interpretes.* 11 Vid. *§. 1. in fin J. eod.* 12 Resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis. *l. 31. ff. de pignoribus, & 1. tit. 13. §. eod. & l. ult. C. si pignus pignori datum sit.* excipe. *l. 9. in fin. princ. J. eod.* 13 Augmentum feudi factum opera, vel industria vasalli si per se subsistere, & a feudo separari potest, pars feudi non censetur, *ut hic.* Quid si per alluvionem quædam portio feudo adcrevit? pars feudi est. *l. si quis de manso titulo in si de investitura feudi.* 14 Prædia seu agri per se subsistunt. 15 Augmenta feudorum duorum sunt generum: Quædam per se subsistunt, ut vicina, feudo prædio comparata: quædam non per se subsistunt, sed feudo cohærent plane. Sine feudo esse non possunt, ut sunt servitutes feudo adquisitæ, *ut hic*, priora augmenta pars feudi non sunt, at posteriora. Goth. Adde *cap. 1. §. Si Vasallus tit. hic finitur lex.* Iul. Clar. *lib. 4. sent. §. feud. q. 88. num. 1.* Rosenthal. de feud. *c. 7. conclus. 47. num. 10. & c. 10. conclus. 43. & c. 12. conclus. 15. num. 12.* Hartmann. Pistor. *lib. 2. quæst. 42. num. 1. & seq.* S.L.

16 Servitus per se non subsistit, est enim qualitas, & sic accidens. *l. quid aliud 86. ff. de verb. sign.*

17 Servitutem feudo adquisitam per vasallum, aperto sibi feudo dominus retinet, *ut hic*, tenetur tamen servitutis æstimationem solvere heredibus vasalli. *§. si vasallus. tit. hic finitur lex.* Quid si jurisdictionem castro feudali adquisivit? Jurisdictio heredum vasalli fuerit. Potest enim separari jurisdictio à castro, cum penes unum feudale castrum, penes alium jurisdictio esse possit.

18 Servitus pars feudi. 19 Deteriorem feudi conditionem invito domino, vel agnatis vasallus facere non potest: meliorem potest. 20 Idem in usufructu. *l. 10. l. 13. §. 4. l. 15. §. 6. ff. de usufruct.* & feudo dotali. *l. 7. §. 2. ff. soluto matrimonio.* 21 Potest igitur volente: cum volenti non fiat injuria. 22 Adde *1. feud. 5. §. 1. 2. feud. 26. §. 5. vers. Titius.* 23 Penes vasallum feudi possessio est: penes dominum ipsa proprietas, hinc feudum res non mancipi. Adde *tit. 23. in fin.* 24 Feudi proprietas penes dominum est: possessio penes vasallum. Quid hinc sequitur? jure Longobardo, vel Romano uxores maritis suis succedere in quartis, vel tertiis, maritis suis non succedere in feudis, *ut hic*, etiamsi feudum quo de agitur, ab ipsis conjugibus simul fuerit adquisitum: nisi aliud pacto sit conventum. 25 Hujusmodi tertiæ & quartæ dantur à maritis uxori, hypoboli, seu vice donationis propter nuptias loco, idque Longobardis morgangeba. vid. *tit. 29. J. eod.* 26 Pignorare feudum vasallus non potest invito domino, *ut hic.* Quid si pignorarit? feudo privabitur. *c. 1. J. de prohib. alienat. feud. per Freder.* Cur pignorare non potest? quia non pleno jure dominus rei feudalis est, directum feudi dominium non habet, sed utile tantum. Atqui creditor pignus suum alteri pignori dare potest. *l. 1. l. 2. C. si pignus datum sit.* 27 Dixi *1. feud. 5. versic. aut. si libellario.* 28 *d. tit. 5. tit. 52. J. eod.* 29 Puta famis. Necessitatis enim causa, poterat vasallus mediam partem feudi alienare. Hodie non potest. Cur non necessitate famis. *arg. l. 2. C. de patribus qui filios distraxerunt?* vasallus dominium habet: pater nullum.

30 Hodie non potest. *d. tit. 52. 24. 25. J. eod.* 31 *d. tit. 5. 3. §. eod.* 32 Id est, impune. *l. 1. ff. ad Falcidiam*, alias hic notant: Interpretationem in feudis eam admitti oportere, quæ dolum & fraudem excludat. *l. creditor. 60. §. Lucius 4. ff. mandati, l. fraus 30. ff. de legibus.* 33 De infeudatione loquitur, non de alienatione. 34 Vasallo sine herede masculo decedente, mortuo, feudum ad dominum revolvitur. 35 Refutatione feudum amittitur. *tit. 14. & 38. §. eod.*

36 Vid. *tit. 24. J. eod.* 37 *tit. 8. §. 1. in fin. J. eod.* 38 Hic igitur invitum, hoc est, eum, quem nolit, habebit vasallum dominus? Merito subvasallus, aut à vasallo investitus, eadem conditione est cum ipso vasallo investiente, vel, ut proprie magis loquamur, subinvestiente. Non sit ea parte deterior domini conditio, cum loco vasalli alium ejusdem plane conditionis habet.

39 Alias invitum vasallum non habemus. *l. 8. §. 1. §. eod. l. 12. J. eod.* 40 Donare feudum vasallus non potest, *ut hic*, nisi filio, vel agnato proxime successuro. Hujusmodi enim non tam donatio est, quam refutatio. *J. de alienat. feud. paterni.* 41 *tit. 55. vers. habito. J. eod.* de legato feudi ad pias causas. Testari de feudo suo etiam pias ad causas vasallus non potest. quod ita receptum, non piæ causæ odio, sed ex natura ipsius feudi, cujus alienatio est interdicta. Quid si feudum piam in causam legatum fuerit: ut ipsum feudum non debeatur, non debebitur saltem æstimatio? Ne quidem æstimatio debebitur, *Doctores hic.* 42 De feudo in dotem dato. Feudum in dotem pro filia dare pater non potest invito suo domino. Nam si famis causa feudum alienare non potest. *§. eod.* multo minus in dotem filiæ dare poterit. Quid? potestne marito feudum suum mulier in dotem dare? potest, non tamen æstimatum: nam æstimatio venditionem facit, at ut in dotem feudum ita dari potest, ita donationis propter nuptias causa, propter cognationem ipsam dotis & donationis propter nuptias feudum dari poterit. *Bald. Auth. dos data. C. de donat. ante nupt.*

43 De locatione feudi. 44 *d. tit. 55. vers. quapropter.* 45 De libellaria. 46 Libellaria quasi venditio.

REI[1] autem per beneficium rectè investitæ vasallus hanc habet potestatem[2], ut tanquam[3] dominus possit à quolibet possidente sibi quasi[4] vindicare[5]: & si ab alio ejus rei nomine conveniatur, defensionem[6] opponere[7], nam & servitutem[8] eidem rei debitam petere potest & retinere. †. Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuria[9] servitutem[10] rei beneficiariæ imponi[11] patiatur, & ad dominum ex qualibet causa postea beneficium revertatur? an ex eo præjudicium domino generetur, quæsitum fuit? & responsum est, ut vasallo quidem, donec[12] feudum tenet, possit obesse: domino autem etsi per longa tempora perseveraverit, servitus minime nocear.

Vasallus potest feudi conditionem facere meliorem, non deteriorem in alterius præjudicium. Bald.

§. 1. Econtrario autem si quid feudo à vasallo additum sit: si[13] quidem tale adjectum sit, quod per[14] se subsistere possit, id est, ut per se censeatur, ut[15] prædium: id non accrescit feudo. Si vero per se non[16] possit subsistere, ut servitus[17]; plerisque placet feudo accedere, & sicut partem[18] feudi disponendam esse: meliorem[19] namque conditionem feudi facere potest: deteriorem[20] vero sine[21] domini voluntate, vel eorum agnatorum[22] ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

Feudum alienari non potest in alium, quinimo nec pignus obligari. Bald.

§. 2. Quamvis enim possessio[23] per beneficium ad eum pertineat, tamen[24] proprietas ad alium spectat: & ideo quartæ[25] sive tertiæ ratione, quæ à Longobardis seu à Romanis viris uxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet, nam nec[26] pignus quod consultum[27] dicitur, fieri potest ex feudo.

TIT. IX.
QUALITER OLIM POTERAT FEUDUM ALIENARI.

Olim regulariter venditio feudi pro parte dimidia permittebatur, altera parte retenta. Bald.

EST autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio: super qua multæ & diversæ sententiæ dabantur in singulis civitatibus, seu curiis: donec Imperator divæ memoriæ Lotharius tertius promulgavit super hoc novam constitutionem[28], quæ posita est in titulo de beneficiis. Necessitate[29] namque suadente, poterat olim[30] vasallus, domino inscio vel invito feudi partem vendere, retenta videlicet alia parte. †. Si vero vel totum, vel partem volebat per feudum aliquem investire[31]: hoc licebat ei sine[32] fraude facere. Si autem dissentiente domino vendebat, sive per feudum investiebat, (quod[33] & ipsum sincere hodie & sine fraude licet ei facere) si tamen sine[34] herede masculo descendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, [35] aut alia forte ratione intercedente culpa[36] amittebat: tunc[37] omnis feudi alienatio ad irritum revocabatur: eo[38] excepto, quod ille qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat, si[39] priori domino servire, & ab eo feudum recognoscere volebat.

Casus enumerat in quibus etiam de jure antiquo alienatio fuerat prohibita. Baldus.

§. 1. Donate[40] autem, aut judicare[41] pro anima, vel in dotem[42] pro filia dare, nullius curiæ poterat consuetudine: licet posset locare[43], nisi locatio esset fraudulenta alienatio: sicut[44] est per libellum[45], ut dicatur[46] venditio. Quis enim dubitat, quod libellario[47] nomine sub[48] vilissima duorum[49] denariorum pensione[50] perpetuo concedatur utendum, alienatum[51] in fraudem esse? Porro sive de bona consuetudine, sive de prava quæramus: concessa[52] erat domino pro æquali pretio redemptio: nisi hoc beneficium amiserit[53] dominus per refutationem, vel annali silentio, ex quo sciverit[54], computando. Præscriptione autem triginta[55] annorum submovebatur, tam sciens quam ignorans: in prohibendo autem vel redimendo potior[56] erat proximi agnati, quam[57] domini conditio: si tamen feudum erat paternum. †. De illa vero feudi alienatione[58] quæ à domino fit, si dubiterur, lex[59] Imperatoris Corradi consulatur: quæ posita est in jam dicto titulo de beneficiis.

47 Libellus, seu libellarius contractus, quemadmodum constituatur.
48 *tit. 37. J. eod.*
49 Multo magis uno nummo. *l. 46. ff. locati, l. 66. J. ff. de jure dotium, l. 10. §. 2. ff. de acquirenda possessione.*
50 Annua.
51 *1. feud. 13.*
52 Retractus dominicus ut fiat.
53 Quibus modis doniini feudum amittant. *tit. 33. J. eod.*
54 *tit. 26. §. 4. J. eod.*
55 *1. feud. ult. §. eod.*
56 Agnatus excludit dominum in retractu.
57 Retractus feudi olim permittebatur agnatis & dominis: eo jure, potior erat causa proximi agnati quam domini, ut & gentilitius retractus & agnatilitius dominico.
58 *tit. 34. §. 1. J. eod.*
59 Statutum alio suppleri potest.
60 De nominibus vasallorum, *Cujac.*
61 Dignitates & nobilitates gradatim distinguuntur.
62 Dux.
63 Marchia, quæ tenet quod est juxta mare, & plerunque marcha juxta mare sit posita, *quidam ita tenent*, Marchia, limes: marchiones qui fines regni tuentur. *5. Antem. 11.* Alciatus equitum præfectos vertit ab antiquo vocabulo, & etiamnum usitato apud Armoricos, *March*, id est, equo: unde *Tribi marchisia* Pausaniæ, quod singuli equites constarent ex tribus. Gregorius 7. Marchesium, principis vexilliferum interpretatur.
64 Id est, jurisdictione. est enim comes judex, *c. 55. & 90. leg. Ripuar.* Idem Gravio, vel Graphio. *Paul. Diaconus 5. histor. Longobard.* Inde Lantgravii, provinciæ Marchgravii, limitis; Pfalzgravii, palatii: Burgravii, arcis, prædiiique judices. Inde etiam Centgravii, Gogravii & Dingraparte investitus cavalvasore majore.

TIT. X.
QUIS[60] DICATUR DUX[61], MARCHIO, COMES, CAPITANEUS, VEL VALVASOR.

QUI à principe de ducatu aliquo investitus est, dux[62] solito more vocatur. Qui vero de marchia, Marchio dicitur. Dicitur autem marchia[63], quia marcha, ut & plurimum juxta mare sit posita. Qui vero de aliquo comitatu[64] investitus est, comes appellatur. Qui verò à principe, vel ab aliqua potestate[65] de[66] plebe aliqua vel plebis parte per feudum est investitus, is capitaneus[67] appellatur, qui proprie valvasores[68] majores olim appellabantur.

†. Qui vero à capitaneis antiquitus beneficium tenent, valvasores[69] sunt. Qui autem à valvasoribus feudum quod à capitaneis habebatur, similiter acceperint, valvasini[70] id est, minores[71] valvasore appellantur: qui antiquo quidem usu consuetudinem feudi nullam habebant: valvasore[72] autem sine filio mortuo, feudum quod valvasori minori[73] dederat, ad capitaneum revertebatur, sed hodie eodem jure uruntur in curia Mediolanensi, quo & valvasores. †. Cæteri vero, qui[74] ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licet noviter à capitaneis seu valvasoribus acquisierint, plebeii[75] nihilominus sunt. Nam illi, qui soldatam[76] habuerunt vel acceperunt vel habent: per eam nullum pedagium[77], sed nec feudi usum acquirunt. Soldata[78] autem est præstatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte transit[79] in heredem: morte enim dantis vel accipientis[80] interveniente finitur. Soldata vero dicitur, quia plerunque in[81] solidorum[82] donatione consistit: quandoque autem in[83] vino & annona consistit.

65 Potestas investire potest. 66 De plebe, ejusve pitaneus. 67 Capitaneus quis. 68 Et valvasores dominici. *Anonimus* de valvasore majore.
69 Minores scil. *ut in feud. 1. §. 5. & tit. 7. & 15.* de valvasore minore. 70 Valvasini.
71 Minimi, *Hotom.* de valvasore minimo. 72 Minore scil. *Hotom. ut 1. feud. 7. & tit. 15. in fin.*
73 Minimo, *Hotom.* 74 Locus est elegans, unde possis ex sententia Cujacii, originem præsentis nobilitatis ostendere, videtur enim id dici: Non sunt justi milites, vel nobiles, nisi qui à principe, vel Duce, vel Comite, vel Marchione de feudo investiti sunt, vel qui à majore, vel minore valvasore de feudo investiti sunt, si modo ii longam annorum seriem numerare possint, qua feudum, onusque militiæ ei adnexum in familia sua resederit, eaque certissima est nobilis definitio, sed hæc Hotomanno non omnino placent, cum inter se differant, nobilem & vasallum esse. Hoc igitur putat innui, eum, qui viginti jam annis feudum à valvasoribus majoribus adeptum possederit, quia jam publicum munus sustinuerit non jam plebejum, sed minorem valvasorem esse.
75 Plebeji sunt, qui noviter feudum acceperunt à capitaneis: militibus non adnumerantur, ideo plebeji dicuntur. Otho Frisingensis 2. *Frideric.* 18. cum se plebejum diceret, in eodemque ordine vellet remanere, honeste donatus est. Nobiles itaque non fieri, qui à valvasoribus majoribus feuda accipiunt, hinc colligunt: nisi ab antiquo feudum habeant, *verf. qui vero à capitaneis antiquitus*, unde notat Baldus, nobilitatem antiquitati adscribi: feudum omne antiquum nobile esse. Quid si quis ab Imperatore, vel rege, novum feudum accipiat? nobilitatur, *verf. qui vero à principe. J. eod.* Quin ut nobilitetur feudum accipiens ab inferiore ipso Imperatore, minus tamen censetur nobilis, quam qui feudum ab Imperatore accepit: ideoque hic illum præcedet, *l. 6. C. de advoc. diversi. jud. l. ult. ff. de alho scrib.* 76 Id est, qui de feudo cameræ, vel cavenæ investiti sunt. *vid. J. eod.* 77 Paradogium, ita legunt Baldus, & Alvarotus: & paradogium nobilitatem interpretantur. *Cujac.* legit *paragium*, eo sensu: Plebejos, de quibus supra, pares curtis domini non censeri, parium dignitatem solos nobiles habere, & ita non omne feudum nobilitare. Hot. putat pedagium sumi pro viatico militari, à pede, pedare, & repedare. 78 Soldatæ definitio.
79 Soldata non transit in heredem, *ut hic*, nisi pacto, vel privilegio. Quinimo de præterito transit, licet non de futuro, *l. post duos 15. C. de advoc. div. judic. l. ult. ubi Gloss. C. de domesticis & protectoribus.* 80 Soldatam dari nobilibus ad pauperratem redactis solitam, notat Ravennas, ac propterea distare à feudo Cameræ, vel Cavenæ, hæc enim duo, feuda esse, & propter servitium dari, soldatam vero neque feudum esse, neque propter servitium, sed miserationis causa gratis dari, ac proinde feudum ob servitium aliquod concessum, soldatæ feudum non censeri, *arg. l. Aquilius 27. ff. de donat.* 81 Soldatæ Etymon. 82 Alii derivant à *solde*, quod Germanis stipendium, & mercedem significat, unde soldatii. 83 Atque ita ut pauio ante dictum est, soldata parum differt à feudo cameræ, vel cavenæ. 84 De gradibus succedendi in feudo, *Cujac.*

TIT. XI.
DE[84] SUCCESSIONE FRATRUM[85] VEL GRADIBUS SUCCEDENTIUM IN FEUDO.

Feudum acquiritur investitura & successione. Bald.

PER[86] successionem quoque, sicut per investituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo qui beneficium tenebat, prima[87] causa liberorum est. Filiis enim existentibus masculis[88] vel ex filio[89] nepotibus vel deinceps per masculinum sexum descendentibus cæteri removentur agnati[90]. Ad filias[91] vero seu neptes, vel pronептes, vel ex filia nepotes, seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminei sexus, vel ex fœmineo sexu descendens ad hujusmodi successionem aspirare non potest: nisi[92] ejus conditionis sit feudum, vel eo pacto[93] acquisitum. †. His[94] vero deficientibus vocantur primo fratres[95] cum[96] fratrum præmortuorum filiis, deinde agnati ulteriores[97], quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum: hoc[98] est, si fuit illius parentis, qui ejus fuit agnationis communis. Si enim Titii avus de novo beneficio fuerit investitus, Titio sine legitimo herede masculo defuncto, ejus feudi successio non pertinet ad ejusdem Titii patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem, imo revertitur ad dominum. Ad cognatos enim ejus beneficium non pertinet, neque beneficii successio. †. Si vero dominus vel alius beneficium defuncti novum esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat: tunc onus probationis incumbit illi[99] qui novum dicit. Sed scio aliter pronuntiatum esse. Bonus[100] enim judex causa cognita diligenter intuebitur, cujus potius jurejurando dirimenda sit hæc quæstio, utroque scilicet in probatione deficiente.

84 Id est, jurisdictione. est enim comes judex, *c. 55. & 90. leg. Ripuar.* Idem Gravio, vel Graphio. *Paul. Diaconus 5. histor. Longobard.* Inde Lantgravii, provinciæ Marchgravii, limitis; Pfalzgravii, palatii: Burgravii, arcis, prædiiique judices. Inde etiam Centgravii, Gogravii & Dingra-

TIT. XII.

vii, judices pedanei.

85 Adde *tit. 50. J. eod.* 86 *tit. 1. in fin. §. eod.* 87 §. 1. *Inst. de hereditatibus quæ ab intestato.*
88 *1. feud. 1. §. 3.* 89 *d. tit. 1. §. 2. tit. 8. in fin.* 90 Feudorum successio in multis differt à successione, Jure civili introducta. Jure civili succedunt fœminæ, *l. maximum vitium. 4. C. de liberis præter.* in feudis non succedunt, *ut hic.* jure civili parentes succedunt. *Auth. defunct. C. ad Tert.* jure feudorum non succedunt. *c. 1. J. de natura successionis.* Jure communi cognati succedunt: fublata differentia agnationis & cognationis. *Authent. post fratres C. de legitimis hered.* jure feudorum soli agnati succedunt, non cognati, *§. penult. §. qui feudum dare.* Differt quoque feudum ab emphyteusi fœminæ ex pacto, aut nisi fœmineum sit feudum in feudo non succedunt, *ut hic.* quæ tamen succedunt in emphyteusi, *2. qv. de non alienandis.* adde Everardum in Topicis loco ab Emphyteusi ad feudum 30. 91 *d. §. 3. tit. 8. §. 1. tit. 8. in fin.* 92 *tit 50. J. eod.* 93 *d. §. 3. d. tit. 8.* 94 Masculis sc.
95 *1. feud. 1. §. 2.* 96 *1. feud. 14. §. 1.* 97 *1. feud. 1. §. 4. §. eod. tit. 50. J. eod.* 98 Feudum parentum dicitur, quod fuit illius parentis, qui fuit communis stipes ac progenitor agnationis communis, *ut hic, & c. 1. de natur. successionis feudi.* ita fit ut in feudis successio omnis ad communem suum stipitem semper referatur. 99 Præsumituruine in dubio beneficium potius antiquum, quam novum? Ajunt nonnulli: & male. *v. J. eod. & tit. 25. J. eod.* adde *1. feud. 12. in fin.* 100 Juramentum deferre judex non debet, nisi causa bene cognita, *ut hic*, adde *l. in bonæ fidei, 3. C. de reb. cred. & jurejurando. l. ubi falsa 22. C. ad l. Cornel. de falsis.*

Tit. XII.
DE[1] FRATRIBUS DE NOVO BENEFICIO INVESTITIS.

In feudo non habet locum jus accrescendi inter eos qui prætendunt primam seu primordialem investituram. Baldus.

SI duo fratres de novo beneficio, & non[2] de paterno simul investiti fuerint: uno sine herede defuncto, ad alterum non[3] pertinet ejus beneficii portio: nisi[4], facta fuerit eo pacto investitura. †. Si[5] duo fratres in causa[6] communi post mortem patris remanserint, id est habitaverint[7] simul, & unus eorum feudum acquisierit, plerique[8] dicunt ad alium non pertinere, sed ad dominum, nisi per pactum: sed neque vivente eo, qui acquisierit, neque post mortem ejus: fructus tamen erunt communes, donec simul habitaverint. Quod si cum[9] equis vel armis[10] communibus vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc idem dicunt: ne forte invitus[11] dominus alium quam quem voluerit, sibi acquirat vasallum, dum tamen meminerimus id, quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum.

Tit. XIII.
DE[12] INVESTITURA, QUAM TITIUS ACCEPIT A SEMPRONIO.

Maritus non succedit uxori in beneficio ea mortua sine herede. Baldus.

TItius à Sempronio talem investituram accepit feudi, *ut haberet ipse, & heredes sui legitimi masculi, & iis omnibus deficientibus fœminæ.* Porro Titius superstite tantum filia decessit. Ipsa à domino investita[13] fuit, & feudum in[14] dotem[15] dedit[16]: majorque superstite sine liberis decessit. Quærebatur, si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum est non[17] pertinere.

Tit. XIV.
DE[18] VASALLO DECREPITÆ ÆTATIS, QUI FEUDUM REFUTAVIT[19], UT FILII INVESTIRENTUR.

Si vasallus decrepitæ ætatis feudum refutavit, ut filii investiantur, & investiti sunt, postea decedente altero filiorum post investituram fratre superstite, & sine herede, frater sibi succedit, & non revertitur ad dominum. Baldus.

QUidam vasallus cum decrepitæ ætatis esset, feudum suum in manu[20] domini ad hoc refutavit, *ut Sejum & Sempronium filios suos de eodem beneficio investiret.* Vasallo mortuo Sempronius sine legitimo herede, Sejo adhuc superstite decessit. Lis est inter dominum, tanquam[21] novum feudum sibi delatum esse dicentem: & Sejum paternum esse contendentem. Unde eorum sententia prævaluit, qui dixerunt hoc feudum quamvis refutatum, nihilominus esse paternum.

Tit. XV.
DE[22] INVESTITURA IN MARITUM FACTA.

Si contentio est inter maritum filiæ vasalli, & agnatum de beneficio, an sit paternum vel novum, quæstio dirimi debet coram judice ordinario vel arbitro. Bald.

VAsallus superstite tantum una filia decessit, illa vero maritum accepit: cui dominus accepta[23] pecunia partem[24] feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicens totum hoc feudum esse paternum, & ideo omnimodo esse ad se devolutum. Econtra maritus ostendit hanc partem quam ipse habet, novum feudum esse: & ideo domino apertum: quæritur igitur utrum dominum eundem, & in ejus curia cogatur agnatus defuncti litigare, vel apud agnati judicem[25], vel arbitrum[26] utriusque consensu electum hoc esse debeat? Mihi[27] & aliis placet potius apud judicem ordinarium, vel arbitrum, quam apud eundem dominum hoc litigium fore determinandum. †. Item placet agnatum non[28] semper cogendum probare feudum hoc esse paternum, sed ab adversa parte novum esse probandum[29]. Qua deficiente in probatione, tunc agnato (ut dictum est) causa[30] cognita detur electio, quatenus vel juret esse paternum, vel[31] alteri parti referat jusjurandum: & ille aut juret aut taceat. †. Illud tamen sciendum est, quod si[32] inter duos qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum invitum trahere non potest ad dominum, vel ejus curiæ judicium[33]. Si vero cum sua curia dominus vocaverit eos, nemini[34] eorum licet illius domini vel ejus curiæ examen declinare.

Tit. XVI.
DE[35] CONTROVERSIA FEUDI APUD PARES TERMINANDA.

SI inter dominum & vasallum de feudo orta fuerit contentio:[36] per[37] pares illius domus sicut lex[38] Corradi[39] dicit, dirimatur: si tamen pares habeat. Et siquidem dominus & vasallus consenserint[40] in eligendis paribus: nulla dubitatio est. Si vero dissentiant: tunc quid faciendum sit, quæritur: sed prævaluit eorum sententia, qui dixerunt dominum[41] debere eligere prius[42], quem aut quos voluerit: & vasallus similiter hoc[43] faciat secundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vasallus, qui fidelitatem domino non juravit, domino vel vasallo dissentiente, pro pari[44] non est[45] eligendus.

1 De successione fraterni feudi Cuj.
2 1 feud. 14. §. 1. T. eod.
3 Jus accrescendi in feudo novo locum non habet inter fratres: uno enim mortuo alter ei non succedit. §. 1. T. de his qui feudum dare. Quid si pars deficientis individua sit, puta servitus? jus adcrescet fratri superstiti, data ejus partis æstimatione domino, nisi forte feudum contemplatione fratris mortui dominus dederit, vel nisi pars deficientis major sit: tunc enim pars superstitis adcrescit domino data superstiti æstimatione suæ partis, Alvarotus, Ravennas.
4 1. feud. 20. Pacto nova forma dari potest contractui. adde l. 1. §. si convenerit 6. ff. depositi.
5 Feudum quoties adquiritur à fratre, ut sit commune tria hæc requiruntur, primum, ut ipsi fratres simul habitent: secundum, ut sit adquisitum bonis communibus: tertium, ut qui infeudavit dominus id sciat.
6 Id est, domo.
7 d. tit. 20.
8 Et male. d. tit. 20. Imo bene. 1. feud. 1. §. 3. 1. feud. 14. §. 1.
9 Feudum castrense est quod alicui datum est ut militi, arg. l. si castrense. 87. l. si forte ff. de castrensi peculio. quasi castrense, quod quis adquisivit non miles, ab habente districtum vel jurisdictionem, arg. l. ult. C. de inoff. l. fori, 4. de advoc. div. jud. adventitium, si neutro modo fuerit adquisitum. DD. hic. Quid in adventitio feudo filii, pater habetne usumfructum? non habet. Cur? feudum datur filio, ut serviat, & ita, ut fructus percipiat. Et hæc quidem ita sunt, nisi pater una cum filio vivat: tunc enim fructus communes erunt, quippe si hoc jus est in fratre: multo magis in patre admitti debet. Quæ ratio, sententia interpretum, in clericis & eorum peculio ecclesiastico servanda: nimirum, ut, cui tale peculium fuerit, & patri, & fratri quibuscum simul habitat, id communicare debeat, vid. Bald. in l. sacrosanctæ 34. C. de episc.

10 d. tit. 20. feudalem militiam equestrem fuisse hinc colligunt. 11 Dixi tit. 9. in fin. T. eod. invitum vasallum nemo habet. 12 An maritus succedat uxori in feudo. Cujac. 13 1. feud 8. in fin. 14 Maritus in feudo non succedit uxori. Titul. juris civilis & Romani, unde vir & uxor, locum non habet in feudis. adde c. 1. tit. an marit. success. uxori. Quid: num uxor in feudis viro potest succedere? non potest. DD. hic. 15 Pro se scil. ut tit. 7. J. eod. alias pater feudum in dotem pro filia dare non potest, t. 59. §. 1. T. eod. 16 Uxor marito feudum in dotem dare potest, ut hic, non æstimatum tamen vel adjecto pacto de lucro feudi, his enim motis fœmina feudum alienaret. Quid; feudo in dotem dato, quis servire cogitur? maritus. DD. hic. 17 1. feud. 13. 18 De refutatione feudi. Cujac. 19 tit. 9. T. eod. tit. 38. 39. J. eod. 20 d. tit. 9. 21 Feudum refutatum per patrem, ea conditione, ut filii sui in eo investiantur, non est feudum novum, sed paternum, & consequenter in eo feudo filii vicissim sibi non succedent: quasi mutata feudi paterni natura istiusmodi investitione, ut hic. Quid? remissa vasallo culpa à domino, propter quam feudo privari potuit; num feudum remanet antiquum, an potius novum esse incipit? an dicemus antiquum manere: ita ut vasallo moriente succedant ei agnati, tanquam in feudo antiquo? an potius, novum esse dicemus, si id feudum sibi jam commissum usurpavit dominus, & id deinde vasallo restituit: quemadmodum si ipso jure feudo privatus esset vasallus? Hoc verius est. Quid; num pacto novum feudum antiqui feudi naturam sortiri potest? posse putant interpretes, præterquam in prælato. 22 De contentione feudi inter generum fidelis mortui & agnatos. Cujac. 23 Feudum accepta pecunia dari potest, 1. feud. 24. T. 24 Feudum pro parte accipi potest. 25 Ordinarium sc. ut J. eod. adde tit. 34. 46. J. eod. qui comes & curiæ judex. 26 Judex inter vasallos esse dominus non potest de feudo contendentes, quoties ex consequentia quadam negotium ipsum domini geri potest, ut hic, unus dicebat antiquum: alter novum esse. Interest autem domini novum esse potius, quam antiquum; redit enim ad dominum facilius novum feudum, quam antiquum. 27 In arbitrum compromitti de feudo potest, consensu tamen domini. 28 Probatio incumbit investito contendenti feudum novum esse, quo non probante, transfertur electio in agnatum, paternum esse contendentem. 29 Vid. tit. 11. in fin. T. eo. 30 Juramentum causa cognita deferendum. 31 Juramentum cui defertur, jurare vel referre juramentum cogitur, l. manifestæ, 38. de ff. jurejur. is vero cui refertur; aut jurare aut lite cadere, ut hic, l. general. 12. §. 1. C. de Reb. credit. & jurejurando. 32 Si lis sit de feudo inter unum, qui certo sit vasallus, & alium de quo dubitetur, an sit vasallus, cognoscit dominus simul cum curia, alias inter eos qui certo sunt vasalli, solus dominus cognoscit. 33 Judicem. Cujac. 1. feud. 18. & ita legendum monet tit. 46. in fin. J. eodem. 34 Forum feudale vasalli declinare non possunt, ut hic. Quid si suspecti judices sint? notant interpretes declinari non posse; cum sint ordinarii judices. l. apertissimi. 16. C. de judiciis. improbata opinione contraria. Est tamen vasallo remedium Authenticæ, si vero contigerit, C. de judic. 35 De contentione feudi inter dominum & vasallum. Cujac. 36 Feudalis sc. Quid in causa reconventionis de re non feudali, potestne par curiæ judicare? potest, Interpretes hic. 37 1. feud. 18. 2. feud. 20. 39. §. 1. J. eod. 38 tit. 34. J. eod. 39 Lotharii. Hot.

Tit. XVII.
DE EO, QUI SIBI[46] (VEL HEREDIBUS SUIS MASCULIS ET FOEMINIS) INVESTITURAM ACCEPIT.

Si vasallus pro se & heredibus suis masculis, & his deficientibus fœminis, investituram accepit, fœmina non succedit in beneficio, quandiu masculus superest.

QUi sibi vel heredibus suis masculis, vel,[47] his deficientibus, fœminis per beneficium investituram feudi accepit: una tantum filia superstite, nullo alio descendente relicto decessit. Hæc marito paternum feudum in dotem[48] dedit, & decessit duobus filiis ex eo procreatis: quorum unus duas filias reliquit: alter vero uno filio masculo relicto decessit: de prædicto itaque feudo urgentem vidimus quæstionem: masculo quidem hoc feudum totum sibi, quia solus ejus, qui primo investituram accepit, heres, masculus sit, vindicante: fœminis vero totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex eo nullus extitit masculus. Cumque inter sapientes sæpe super hac quæstione sit disputatum: tandem pro masculo pronuntiatum est. Non enim patet locus fœminæ in feudi successione, donec[49] masculus superest ex eo, qui primus de hoc feudo fuerit investitus. †. Nam & illud judicatum scio: si ille, qui proprium[50] feudum suum militi pro beneficio dedit, duobus filiis relictis decesserit, quorum unus filia tantum relicta obiit: alter vero filio masculo relicto superstite defunctus est: quod miles non debet feudum suum per fœminam recognoscere, donec superest masculus ex eo qui primam investituram fecit. Alii dicunt per filiam debere recognoscere, cum de paterno allodio[51] esset hoc feudum: alioqui si aliunde esset, verum esset quod dicitur per fœminam non debere recognoscere.

Tit. XVIII.
DE[52] DUOBUS FRATRIBUS A CAPITANEO[53] INVESTITIS.

DUo fratres, scilicet Titius & Sejus, à quodam capitaneo de novo beneficio simul investiti sunt: eo videlicet tenore[54], *ut quandiu ipsi, vel eorum heredes masculi viverent, & masculis deficientibus, fœminæ, si superessent, feudum haberent.* Ex fratribus his unus una filia relicta, altero adhuc vivente decessit. Quæritur, cui portio defuncti deferatur, utrum filiæ, an fratri? Respondetur, filiæ[55]: unusquisque[56] enim sibi suisque heredibus videtur prospexisse. Si tamen is, qui filiam reliquit, sine herede decessisset, propter tenorem investituræ insertum, ejus pars fratri, non domino est quæsita.

Tit. XIX.
AN[57] REMOVERI DEBEANT TESTES QUI PARES ESSE DESIERUNT.

Si inter dominum & vasallum contentio est de investitura: illi, qui pares fuerunt tempore investituræ, non removentur postea à testimonio, licet desierunt esse pares. Bald.

EX facto quæsitum scio: si inter dominum & fidelem de investitura feudi contentio emerserit, quia *factam eam dominus neget:* si vasallus offerat eos testes, qui tempore investituræ pares erant, sed postea qualibet ex causa pares esse desierunt: an ideo sint removendi, quia nunc non sunt pares. Sed quamvis alii aliter sentiant: tamen mihi & quibusdam aliis videtur sufficere eos tempore investituræ saltem pares fuisse. Quid enim peccavit[58] qui investituram accepit[59], si illi, quos eo tempore[60], utpote idoneos, adhibuit, postea pares esse desierunt?

Tit. XX.
DE[61] CONTROVERSIA INTER EPISCOPUM ET VASALLUM.

Si inter episcopum & vasallum est contentio de investitura ab ejus prædecessore facta, pares curiæ cognoscunt. Bald.

EX eo quod scriptum[62] est, si inter dominum & vasallum de feudo nascatur quæstio, quod per pares ejusdem curiæ dirimenda sit: quæsitum est, si quis dixerit se à quodam episcopo[63] fortassis jam defuncto de annua[64] præstatione, aut qualibet alia re per feudum investituram accepisse: & cum successore ejus agat, & ille respondendo neget hunc esse vasallum: utrum per pares ejusdem curiæ sit judicandum super hac quæstione? Opponit enim vasallus, quod dominus eum negat[65] esse vasallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus, quod prius de suo recto[66] feudo debet investiri, quam à nemine judicari: domino respondente, quod quicquid[67] inter eos sive de investitura, sive de fidelitate, sive de principali causa agendum est: per suam curiam est expediendum. Sed laudatum[68] sæpe scio, pares illius secundum præfatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, ut illum prius[69] de suo recto feudo investiri faciant: sed fidelitatis jusjurandum differatur,

40 Pares judices eliguntur communi partium consensu, hoc est ex paribus ipsis curiæ eliguntur qui judicent, ita electio judicum paribus committitur, l. observandum 47. ff. de judiciis.
41 In eligendis ex numero parium judicibus, si dissentiant inter se dominus & vasallus, in eligendis judicibus præfertur dominus.
42 Id est, non solum. arg. l. 47. ff. de judiciis.
43 Id est, tot judices eligat quot ipse dominus elegit: ut hi simul de tota re cognoscant.
44 Par in Judicem, vasallo vel domino inter se litigantibus in eligendo dissentientibus, eligi is non potest, qui fidelitatem nondum juravit, ut hic: igitur iisdem consentientibus, par eligi in judicem poterit is qui nondum fidelitatem juraverit.
45 Par proprie, aut plene non est, qui fidelitatem nondum juravit, ut hic: ita studiosi vel notarii privilegiis frui cum negant interpretes, qui jusjurandum studiosi, vel notarii consuetum nondum rectori, vel magistratui præstiterit.
46 Sibi & filiis investituram accepit. Cujac.
47 Feudum fœmineum non est, licet ad fœminam pervenerit, ut ecce, feudum mihi, masculis, & masculis deficientibus, fœminis, accepi: masculi primo succedent, deinde fœminæ. Pone, masculos omnes decessisse, filiam fuisse superstitem, relictis duobus filiis, quorum unus duas filias, alter masculum reliquerit? masculus succedet, ut hic: ut masculi excludunt fœminam; vice versa vasallus quamdiu masculum dominum habere potest, tamdiu feudum suum à fœmina non cognoscit, vers. nam & illud. Quid si mihi, filiis & filiis fratris, feudum aliquod accepi? filii fratris dimidium consequentur. Bald. hic. Quid si feudum accepi, ut deficientibus masculis, ad unam fœminam feudum deferatur: & plures fœminæ fuerint? dominus eliget. Bald. Quid si filiis etiam meis feudum accepi? & nati & nascituri admittentur. Nam & me vivo? non admittentur: ut ordo temporis & rationis hic servetur. Bartol. in l. Gallus 29. §. 1. ff. de liberis & posthum.
48 In dotem feudum marito dare uxor potest. tit. 13. T. eod.
49 1. feud. 8. in fin. T tit.

50 Proprium suum. Hot. 51 De Allodiis vid. tit. 54 J. eod. 25 Quando in feudum filia, non frater succedat. Cujac. 53 Vel alio quocunque, ob eandem videlicet æquitatis rationem. 54 Tenor investituræ semper spectandus, potest enim tenor derogare omni feudorum naturæ. 55 Filia adquirentis patruum in feudi, à patre ea lege adquisiti, ut masculis deficientibus fœminæ succederent; successione excludit. 56 tit. 90. J. eod. l. 9. ff. de probl. tale, 40. in fin. ff. de pactis. 57 Si de investitura feudi contentio fuerit inter dominum & fidelem. Cujac. 58 Pœnam non meretur qui nihil admisit. 59 Legitime factum non retractatur. l. 85. §. 1. ff. de reg. jur. c. factum legitime 73. de regulis in 6. 60 Testium conditio testationis ex tempore sumitur. l. 22. §. 1. ff. qui test. §. 7. Inst. de test. l. 1. C. de test. testium conditio in feudis eo tempore inspicitur, quo testes adhibentur, non quo testimonii dicendi causa rogantur, ut hic. testes adhibiti, si tempore investituræ fuerint pares, non removentur à testimonio, licet pares esse desierint. 61 Si inter dominum & fidelem de feudo fuerit quæstio. Cujac. 62 Vid. tit. 16. T. eod. 63 Episcopi possunt infeudare loca ecclesiæ, si consuetudo sit infeudandi, & feudum sit apertum, cap. 1. §. epis. vel. abbatem. 64 Ea est soldata. c. 10. T. eod. aut feudum de camera vel cavena, tit. 1. in fin T. eod. 65 Qui negatur vasallus, idem & per consequentias negatur pares in curia habere: nam quum ipse neque vasallus, neque par curiæ sit, compares non habet. 66 De quo vid. tit. 2. §. 1. T. eod. tit. 33. 3. § 1. tit. 82. 91. J. eod. 67 Observa regulam. 68 Responsum, judicatum. 69 Investitura nonnunquam juramentum fidelitatis præcedit.

ratur [1], donec de [2] principali [3] causa cognoscatur. Ex illo enim apparebit utrum jurare debeat, an non: quod totum expeditæ quæstionis est. Sed si constiterit vasallum aliquid aliud præter id, de quo quæritur, ab eodem domino tenere pro feudo: tunc quin debeat de suo recto feudo investituram accipere, & fidelitatem jurare, & sic ad principalem causam accedere, non est dubitandum.

TIT. XXI.

DE [4] VASALLO MILITE, QUI ARMA BELLICA DEPOSUIT.

Miles sæculi, qui factus est miles Dei, ex eo quod venerabilem domum intravit, & feudo renuntiavit, feudum amittit. Bald.

MIles, qui beneficium tenebat, cum esset sine liberis, venerabilem [5] domum [6] intravit, & sæculo renuntiando, arma bellica deposuit, habitumque religionis assumpsit, & sic conversus factus est. Hic donec vixerit, feudum retinere conatur, quod dominus vel agnatus ad se, pertinere contendit. Sed judicatum est domini, vel [7] agnati conditionem esse potiorem, eo quod desiit esse miles sæculi, qui factus est miles Christi: nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.

TIT. XXII.

DE [8] MILITE VASALLO, QUI CONTUMAX EST.

DOminus vocat militem, qui ab eo feudum possidebat, dicendo eum in culpam incidisse, per quam feudum amittere debeat, hic non respondet: quæritur, quid faciendum sit domino? Respondeo eum ad curiam vocari debere, & si non venerit, iterum eum debere vocari usque in spatio tertio septem [9] vel decem [10] dierum, arbitrio ejusdem curiæ terminando. Quod si neque venerit ad tertiam [11] vocationem, hoc ipso feudum amittat: & ideo debet curia dominum mittere in possessionem. Sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio: alioquin & beneficium, & possessionem amittit [12]: ut in Lombardia de iis, qui ad palatium venire contempserint, l. si cujusCunque [13]. †. Si vero vasallus conqueritur de domino, forsan quia *feudum malo ordine intravit* [14]: domino perperam respondente [15], quid vasallo faciendum sit, quæritur? Respondeo, eum curiam debere vocare, & in eadem curia de domino conqueri. Curia autem debet adire dominum, eumque *salva* [16] *reverentia competenter cogere, ut vel possessionem restituat & acquiescat, vel judicio curiæ se committat.* Quod si ter admonitus facere distulerit: tunc liceat vasallo ad aliam majorem potestatem ire, & sibi consulere: & si dominus ei justitiam facere noluerit [17]; poterit eum deprædare [18].

TIT. XXIII.

[19] IN [20] QUIBUS CAUSIS FEUDUM AMITTATUR.

Primo pater scribit filio, præmittens excusationem sui dicens; quod causa, quibus feudum amittitur, non possunt sub regula definiri: & addit qualiter vasallus contra dominum se debeat habere, post ea definit beneficium dupliciter. Baldus.

OBertus de Orto, Anselmo (filio) suo salutem. Cogis me, & super hoc sæpe scribendo multum urges, ut causas quibus beneficium amittatur enumeratas, tibi significarem. Quod ideo distuli, quia sæpius circa nostræ [21] Reipublicæ curam occupatus, & multis privatorum cauis, aliisque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas parvi pendere, & studium discendi tibi nunc imminens negligere: quid mihi super hoc videatur, paucis explicabo: dummodo meminerit causas [22] illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendi. Nam sicut de probationibus in Digestis [23] scriptum reperimus: sic & de his cauis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quæ causæ quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicujus vasalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse definiri: nihil erraverit. De illa tamen ingratitudine loquor per quam beneficium amittatur, non enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam fidelis accepti beneficii videtur ingratus: sed sunt [24] quædam (ut ita dixerim) egregiæ [25] ingratitudinis [26] causæ, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi. Quomodo [27] enim vasallus, quam [28] humiliter, quam devote, quam benigne, quam fideliter erga dominum suum debeat se habere, potius ex naturalibus [29] & bonis curiarum consuetudinibus potest percipi, quam [30] lege, aut scripto aliquo possit comprehendi. †. In primis te illud scire oportet, beneficii illius quod est [31] genus, talem esse definitionem [32]: beneficium [33] nihil aliud est quam benevola [34] actio [35], tribuens gaudium capientibus, capiensque tribuendo: in id quod facit prona, & sponte sua parata, ut ait Seneca [36]. †. Hujus autem generis species quædam est beneficium illud [37], quod ex [38] benevolentia ita datur alicui, ut proprietas [39] quidem rei immobilis [40] beneficiatæ penes dantem remaneat: usus fructus vero illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum heredesque suos masculos sive fœminas, (si [41] de his nominatim dictum sit.) *in perpetuum pertineat: ad hoc* [42] *ut ille & sui heredes fideliter domino serviant:* sive [43] servitium illud nominatim [44] quale esse debeat, sit expressum, sive indeterminate sit promissum.

TIT. XXIV.

QUÆ FUIT PRIMA CAUSA BENEFICII AMITTENDI. [45]

Si vasallus ab herede domini, vel heres vasalli domino non petiit investituram intra annum & diem amittit beneficium. Bald.

PRima autem causa beneficii amittendi hæc fuit, & adhuc est in plerisque curiis: (sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet) quod si [46] vasallus per [47] annum & diem domino suo mortuo steterit, quod heredem domini sui, investituram petendo, fidelitatem pollicendo non adierit: tanquam ingratus [48] existens beneficium amittit: & è converso, si domino superstite vasallus decesserit, & filius ejus per jam dictum tempus neglexerit petere investituram, beneficio carebit [49].

Si dominus à vasallo petierit fidelitatem, investituram pollicendo, nec legitime requisitus eam præstare voluerit, tanquam ingratus feudum amittit. Bald.

§. 1. Est & alia ingratitudo notanda, si dominus investituram pollicendo vasalli fidelitatem petierit: & illo non præstante, dominus tribus vicibus convenienti tempore interposito, forte septem [50] dierum spatio, ad curiam suam super hoc reclamaverit [51]: & vasallus [52] tribus vicibus citatus à [53] suis paribus jurare noluerit: si [54] tamen beneficium tale sit, ut pro eo jusjurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt [55] enim quædam feuda ita data, *ut* [56] *pro his fidelitas non sit præstanda.*

Vasallus amittit feudum, si cum domino non ivit in prælium, dum potuit. Bald.

§. 2. Item qui dominum suum eum quo ad prælium iverit, in acie periclitantem dimiserit [57], beneficio [58] indignum se judicavit.

†. Præterea si vasallus rescierit aliquem contra dominum suum assaltum [59], vel mortem, vel captionem, aut patrimonii grandem [60] jacturam facere molientem: debet dominum super hoc quam citius potest [61], certiorare [62], ut proinde dominus sciens prudensque periculum valeat declinare. Quod si non fecerit, doloque vel negligentia sua, vel fraude celaverit: beneficio se cariturum agnoscat. †. Rursus si [63] domini, vel dominæ filio, vel nurui [64] aut sorori [65] in domo adhuc manenti, quæ in capillo [66] dicitur [67], sese immiscuerit: feudo quo se monstravit indignum, carere debet. †. Porro si dominum assalierit [68], vel vicum [69] in quo est per vim aggressus fuerit, vel impias [70] manus in personam domini ubicunque [71] ingesserit [72], vel alias graves [73], vel inhonestas injurias intulerit: vel morti [74] ejus veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus fuerit, beneficium amittit [75]. †. Illud tamen non lateat, quod si [76] quis suo domino justitiam [77] facere noluerit: feudum quod tenebat, perdet: sicut in alio [78] libello tibi scripsisse hoc credo. †. Sed non est alia justior causa beneficii auferendi, quam si [79] id, propter [80] quod beneficium datum fuerit, hoc servitium facere recusaverit [81]: quia beneficium amittit. Aliud est si forte ideo non servierit, quia [82] non potuerit: tunc enim feudum non amittit. †. Item si delator [83] domini sui extiterit, & per suam delationem grave [84] dispendium eum sustinere fecerit: vel si cognoverit dominum inclusum, & eum, cum [85] potuerit, non liberavit [86]: feudum perdit. †. Prædictis modis beneficium debere amitti, tam naturalis, quam civilis ratio suadet: quæ potest colligi, si quis novam [87] constitutionem justas exheredationis [88] causas enumerantem & alias constitutiones veteres, justas ingratitudines? non ita longe absentem adire cogitur; hoc tamen arbitrio judicis statuetur. Quid si vasalli auctor suo, suorumque successorum nomine fidelitatem semel juraverit? etiam investitura petenda est, *Doctores hic.* Quid: intra id tempus num servitia præstare cogitur? sic sane. Quid si temporis eo spatio dominum offendit? etiam feudum amittet. Quid si eo lapso investituram petit? moram non purgat. Quid si dominus intra id tempus vasallum petentem non investit? proprietatis jus amittit. *gloss. 3. per quos fiat investitura.* 47 Vid. 1. *feud.* 22. 8. *eod.* 2. *feud.* 40. 52. §. 3. 7. *eodem.*

48 Ingratitudinis causa potestne pacto remitti in feudis? Baldus negat, si remittatur ingratitudo adversus contractum aliqua: secus si remittatur ingratitudo delicti. Laudensis, neutro modo putat ingratitudinem posse pacto remitti, cum pacta quibus delicta remittuntur, non valeant. Contra tamen fore existimat, si feudum tali pacto datum fuerit vasallo, qui vitam domini sui defenderit. Huic enim vasallo feudum nulla ex causa auferre posse, velut meritis apertissimis, vel contractu vero quæsitum. 1. *feud.* 2. *ubi Laudensis.* 89 *Excipe tit.* 52. *in fin.* 7. *eod. tit.* 55. *verf. præterea.* 7. *eod. tit.* 97. 7. *eod.* 50 *tit.* 22. 8. *eod.* 51 §. 2. *verf. sed non alia.* 52 Contumax vasallus privari jure suo potest, etiam ante traditam sibi possessionem feudi. 53 Pares curiæ judices sunt competentes inter dominum & vasallum: etiamsi de feudo novo, & investitura reali quæstio sit.

54 Interdum fidelitatis juramentum non debetur. *tit.* 3. *in fin.* 8. *eod. tit.* 76. 7. *eod.* debetur tamen fides. 55 *d. tit.* 3. 76. 56 Feudum potest sine fidelitate per pactum constitui. *c. ult.* 8. *per quos fiat investit.* 57 1. *feud.* 5. & 17. sponte. Quid si dominum deseruit, quod eum juvare non potuit, aliud dicendum fuerit. Idem notant interpretes, si metu tyranni, seu potentioris principis dominum deseruerit. 58 Sententia tamen exigitur ut privetur. 59 Feudo privari vasallus potest, etiam ex sola negligentia non admoniti domini de assaltu, id est, de vi, morte, captione, vel patrimonii grandi jactura. 60 Grandis jactura bonorum quæ sit arbitrio judicis finitur. 61 *tit.* 39. *in fin.* 7. *eod.* 62 *tit.* 7. 8. *eod.* 63 Virgines innuptas veteri more *in capillo fuisse* notant hic interpretes. Multis locis in Germania mos ille servatur. 64 1. *feud.* 5. *verf. item si fidelis.* 65 Feudo privatur, qui cum sorore domini sui stuprum admiserit, *ut hic.* & tamen feudo non privatur, qui fratrem domini interfecerit. c. 1. *an ille qui interf.* Cur tam varie? an quod gravius sit stupri quam homicidii crimen? an potius, quod injuria majore afficitur dominus sororis stupro quam fratre occiso? an quod stuprum hic admissum est in domo domini? ut hæc loci circumstantia delictum augeatur? Quid? num idem fuerit in sorore domini nupta, manente tamen in ipsius domini domo? Ravennas idem esse monet. 66 Id est, innuptæ. Comis enim tantum, non ullo velamine, virgines obtegebant caput. Et præceptum Pauli solas ad virgines pertinere existimabatur: quod tamen est contra sententiam Tertulliani, & ita in *l. 1. Longobard. de eo qui pat. filiis nec. hab. l.* 21. 23. 25. 27. *de succ. & in const. Neap. de succ. in feud.* in campillo esse dicitur, quæ nondum nupsit viro. 67 Etiam sponte ac volens. *Doct. hic.* 68 1. *feud.* 5. *verf. similiter & tit.* 17. 69 Adde *tit.* 6. 7. *eod.* 70 *l.* 1. §. 2. *ff. de obsequiis: Novell.* 115. *c.* 3. §. 1.

71 Nisi seipsum defendens, & ad sui tutelam fecerit. 72 *Al.* injecerat. Hic enim notatur conatus cum aliquo actu: ut nuda manus levatione, animo percutiendi, vasallus feudum non amittat, ut ne in hoc propositio locum habeat lex, *Item apud Labeonem* 15. §. *si quis* 1. *ff. de injuriis.* 73 *d. c.* 3. §. 2. 74 Aut potius vitæ, *d. c.* § 3. 75 Quid si dominus ipse non est conquestus? si quia morte præventus, vel delictum ignoravit conqueri non potuit, hæredibus domini feudum committetur. 76 Justitiam denegans domino vasallus (quod sit si in jus de re feudali vocatus à domino, ire negligit, vel contemnit, aut domesticos suos juri non sistit à quibus fuerit dominus injuria affectus) feudum amittit *ut hic*, ut per contrariam justitiam denegans vasallo dominus, feudi proprietatem amittit *c. 1. qualiter dominus proprietate privetur.* 77 *tit.* 8. *verf. honestum.* 8. *eod. tit.* 55. *in fin.* 7. *eod.* 78 Hic locus ostendit duos feudorum libros ab Oberto fuisse conscriptos. 79 Fidem seu conventionem servitii feudo adjectam non servans vasallus, feudum amittit, etiamsi id in investitura non fuit adjectum: tacite namque id intelligitur, adde *C. de donat. quæ sub modo.* Quid: qua actione eo nomine experietur ipse dominus, vel rei vindicatione, vel condictione ob causam, vel condictione ex moribus feudorum. 80 *tit.* 3. *in fin.* 8. *eod.* 81 §. 1. 8. *eod.* Interpellatio igitur exigitur. Duobus tamen casibus etiam citra interpellationem servitium suum offerre cogitur vasallus, si videlicet sciat dominum periclitantem, vel si certa die servitium debeat: ut dies interpellet pro homine, *l. magnam* 12. *C. de contr. stipul.*

82 Impotentia seu impedimentum excusat vasallum non servientem. 83 1. *feud.* 17. 8. *eod. tit.* 5. 6. 8. *eod. Nov.* 22. *c.* 21. 115. *c.* 3. §. 7. 84 Accusans calumniose dominum, feudum amittit, *ut hic.* Quid si accusatoris nomine fidejussit, aut testis ei, vel advocatus ultro ac sponte adfuit? Idem, Quid si læsæ majestatis accusavit, aut suam suorumque injuriam persequens, vel minor accusavit? Aliud. Quid si adversus dominum male judicavit? si malo animo judicavit, & grave damnum domino intulit neque petitiones consuluit, feudum amittit. *Doctores hic.* Quid si pœnitent justa ex causa? licet ei pœnitere. 85 Adde *tit.* 39. *in fin.* 7. *eod.* 86 Quid si fide jubendo inclusum liberare potuit? ex ea causa fit liberorum exheredatio. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 8. ergo & feudi privatio. 7. *eod.* adde 3. *constitutionum Neapolitanarum.* 19. 87 1. *Nov.* 115. *c.* 3. 1. *unic. Cod. de ingrat. liber.* 88 Ingratitudinis causæ eædem notantur in vasallis, quæ in filiis & donatariis, *Auth. ut cum de appellat.* §. *causas l. ult. C. de revoc. don.* & sic feudum iisdem causis amittitur quibus fit exheredatio, donationis revocatio, & matrimonii dissolutio: vide tamen Molinæum ad Consuetudines Parisienses.

45 1. *feud.* 5. & 17. 46 Feudum amittit vasallus investituram intra annum & diem non petens ab herede domini, ejusve successore: quæ consuetudo Mediolani non obtinet, *ut hic*, neque in minore quatuordecim annis. *c. si minor.* 7. *si de feudo fuerit cont.* neque ubi justum impedimentum adest vel obest. *c.* 1. 8. *eod. tempore mihi*, non obtinet quoque in milite, qui intra annum & mensem petere debet. *d. c.* 1. Aliud quoque in feudo novo, in quo nullum tempus statutum est ad petendam investituram realem. Aliud quoque si vasallus ipsum feudum non possideat, sed tantum aliquis. *Cujac. in l. solemnis* 25. *C. de rei vind.* quin id tempus non currit filio vasalli, antequam se misceat hereditati, antequam sciat mortem patris, antequam sciat rem de qua agitur, feudalem esse. Quin vasallo intra id tempus mortuo, ejus heres idem temporis spatium habere debet. *c.* 3. 7. *eod. tempore mihi.* Quid: num satis est investituram petiisse nulla fidelitate oblata? satis est. *c. ult. per quos fiat investitura.* Quid si vasallus quæsitum dominum non reperit, & id tempus lapsum fuerit? feudum non amittet: testari tamen id vasallum testibus præsentibus oportebit. *l.* 1. *C. de his, qui per metum jud. non appellarunt.* Quid: petendæ investituræ causa, absentem dominum num adire cogendus est vasallus? Quid si vasalli auctor? investitura petenda est, *Doctores hic.* Quid: intra id tempus num servitia præstare cogitur? sic sane. Quid si temporis eo spatio dominum offendit? etiam feudum amittet. Quid si eo lapso investituram petit? moram non purgat. Quid si dominus intra id tempus vasallum petentem non investit? proprietatis jus amittit. *gloss. 3. per quos fiat investitura.* 47 Vid. 1. *feud.* 22. 8. *eod.* 2. *feud.* 40. 52. §. 3. 7. *eodem.*

48 Ingratitudinis causa potestne pacto remitti in feudis? Baldus negat, si remittatur ingratitudo adversus contractum aliqua: secus si remittatur ingratitudo delicti. Laudensis, neutro modo putat ingratitudinem posse pacto remitti, cum pacta quibus delicta remittuntur, non valeant. Contra tamen fore existimat, si feudum tali pacto datum fuerit vasallo, qui vitam domini sui defenderit. Huic enim vasallo feudum nulla ex causa auferre posse, velut meritis apertissimis, vel contractu vero quæsitum. 1. *feud.* 2. *ubi Laudensis.* 89 *Excipe tit.* 52. *in fin.* 7. *eod. tit.* 55. *verf. præterea.* 7. *eod. tit.* 97. 7. *eod.* 50 *tit.* 22. 8. *eod.* 51 §. 2. *verf. sed non alia.* 52 Contumax vasallus privari jure suo potest, etiam ante traditam sibi possessionem feudi. 53 Pares curiæ judices sunt competentes inter dominum & vasallum: etiamsi de feudo novo, & investitura reali quæstio sit.

54 Interdum fidelitatis juramentum non debetur. *tit.* 3. *in fin.* 8. *eod. tit.* 76. 7. *eod.* debetur tamen fides. 55 *d. tit.* 3. 76. 56 Feudum potest sine fidelitate per pactum constitui. *c. ult.* 8. *per quos fiat investit.* 57 1. *feud.* 5. & 17. sponte. Quid si dominum deseruit, quod eum juvare non potuit, aliud dicendum fuerit. Idem notant interpretes, si metu tyranni, seu potentioris principis dominum deseruerit. 58 Sententia tamen exigitur ut privetur. 59 Feudo privari vasallus potest, etiam ex sola negligentia non admoniti domini de assaltu, id est, de vi, morte, captione, vel patrimonii grandi jactura. 60 Grandis jactura bonorum quæ sit arbitrio judicis finitur. 61 *tit.* 39. *in fin.* 7. *eod.* 62 *tit.* 7. 8. *eod.* 63 Virgines innuptas veteri more *in capillo fuisse* notant hic interpretes. Multis locis in Germania mos ille servatur. 64 1. *feud.* 5. *verf. item si fidelis.* 65 Feudo privatur, qui cum sorore domini sui stuprum admiserit, *ut hic.* & tamen feudo non privatur, qui fratrem domini interfecerit. c. 1. *an ille qui interf.* Cur tam varie? an quod gravius sit stupri quam homicidii crimen? an potius, quod injuria majore afficitur dominus sororis stupro quam fratre occiso? an quod stuprum hic admissum est in domo domini? ut hæc loci circumstantia delictum augeatur? Quid? num idem fuerit in sorore domini nupta, manente tamen in ipsius domini domo? Ravennas idem esse monet. 66 Id est, innuptæ. Comis enim tantum, non ullo velamine, virgines obtegebant caput. Et præceptum Pauli solas ad virgines pertinere existimabatur: quod tamen est contra sententiam Tertulliani, & ita in *l. 1. Longobard. de eo qui pat. filiis nec. hab. l.* 21. 23. 25. 27. *de succ. & in const. Neap. de succ. in feud.* in campillo esse dicitur, quæ nondum nupsit viro. 67 Etiam sponte ac volens. *Doct. hic.* 68 1. *feud.* 5. *verf. similiter & tit.* 17. 69 Adde *tit.* 6. 7. *eod.* 70 *l.* 1. § 2. *ff. de obsequiis: Novell.* 115. *c.* 3. §. 1.

71 Nisi seipsum defendens, & ad sui tutelam fecerit. 72 *Al.* injecerat. Hic enim notatur conatus cum aliquo actu: ut nuda manus levatione, animo percutiendi, vasallus feudum non amittat, ut ne in hoc propositio locum habeat lex, *Item apud Labeonem* 15. §. *si quis* 1. *ff. de injuriis.* 73 *d. c.* 3. §. 2. 74 Aut potius vitæ, *d. c.* § 3. 75 Quid si dominus ipse non est conquestus? si quia morte præventus, vel delictum ignoravit conqueri non potuit, hæredibus domini feudum committetur. 76 Justitiam denegans domino vasallus (quod sit si in jus de re feudali vocatus à domino, ire negligit, vel contemnit, aut domesticos suos juri non sistit à quibus fuerit dominus injuria affectus) feudum amittit *ut hic*, ut per contrariam justitiam denegans vasallo dominus, feudi proprietatem amittit *c. 1. qualiter dominus proprietate privetur.* 77 *tit.* 8. *verf. honestum.* 8. *eod. tit.* 55. *in fin.* 7. *eod.* 78 Hic locus ostendit duos feudorum libros ab Oberto fuisse conscriptos. 79 Fidem seu conventionem servitii feudo adjectam non servans vasallus, feudum amittit, etiamsi id in investitura non fuit adjectum: tacite namque id intelligitur, adde *C. de donat. quæ sub modo.* Quid: qua actione eo nomine experietur ipse dominus, vel rei vindicatione, vel condictione ob causam, vel condictione ex moribus feudorum. 80 *tit.* 3. *in fin.* 8. *eod.* 81 §. 1. 8. *eod.* Interpellatio igitur exigitur. Duobus tamen casibus etiam citra interpellationem servitium suum offerre cogitur vasallus, si videlicet sciat dominum periclitantem, vel si certa die servitium debeat: ut dies interpellet pro homine, *l. magnam* 12. *C. de contr. stipul.*

82 Impotentia seu impedimentum excusat vasallum non servientem. 83 1. *feud.* 17. 8. *eod. tit.* 5. 6. 8. *eod. Nov.* 22. *c.* 21. 115. *c.* 3. §. 7. 84 Accusans calumniose dominum, feudum amittit, *ut hic.* Quid si accusatoris nomine fidejussit, aut testis ei, vel advocatus ultro ac sponte adfuit? Idem, Quid si læsæ majestatis accusavit, aut suam suorumque injuriam persequens, vel minor accusavit? Aliud. Quid si adversus dominum male judicavit? si malo animo judicavit, & grave damnum domino intulit neque petitiones consuluit, feudum amittit. *Doctores hic.* Quid si pœnitent justa ex causa? licet ei pœnitere. 85 Adde *tit.* 39. *in fin.* 7. *eod.* 86 Quid si fide jubendo inclusum liberare potuit? ex ea causa fit liberorum exheredatio. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 8. ergo & feudi privatio. 7. *eod.* adde 3. *constitutionum Neapolitanarum.* 19. 87 1. *Nov.* 115. *c.* 3. 1. *unic. Cod. de ingrat. liber.* 88 Ingratitudinis causæ eædem notantur in vasallis, quæ in filiis & donatariis, *Auth. ut cum de appellat.* §. *causas l. ult. C. de revoc. don.* & sic feudum iisdem causis amittitur quibus fit exheredatio, donationis revocatio, & matrimonii dissolutio: vide tamen Molinæum ad Consuetudines Parisienses.

1 Et ita color quæritur ad tribuendum paribus curiæ judicium.
2 *tit.* 82. 7. *eod.* & *tit.* 26. 7. *eod.*
3 Principalis causa hic est, utrum valuerit investitura, vel non valuerit.
4 De contentione feudi inter dominum vel agnatum & venerabilem domum. *Cujac.*
5 Aliud esse putant, si vasallus fiat miles, vel eques ordinis Hierosolymitani: causam enim juris in hujusmodi milite non esse mutatam, licet honorem auxerit. *l. falsa*, 33. §. 1. *ff. de cond. & demonstr.*
6 Monachisme, *ut hic*, & clericatu, *tit.* 26. §. 4. *verf. qui clericatus.tit.* 109. 7. *eod.* feudum amittitur.
7 Quo ordine? etiam extantibus agnatis feudum novum fit domini, non extantibus, paternum, *ut hic.* Allodia vero venerabilem domum sequuntur. *Nov.* 76. & 123. *c.* 38. sed & id feudum quod non solummodo datum fuerit, sed & ecclesiæ simul *tit.* 40. *in fin.* 7. *eod.* Quid si subditus, & ut loquuntur, homo meus, talem domum ingressus fuerit? succedent primo liberi, deinde dominus succedat: non autem domus hujusmodi religiosa, *Doctores hic*, quod superioribus repugnat. Quid si rex eam capitis diminutionem patiatur? succedent consanguinei, *gloss. in c. scripsit.* 37. 9. 2.
8 Si dominus vasallum in culpam lucidisse dicat, vel contra. *Cujac.*
9 *tit.* 24. §. 1. 7. *eod.* desumptum ex jure pontificio. *c. præsenti* 5. *quæst.* 2.
10 Ex jure civili desumptum. *l.* 68. *l.* 69. *ff. de judiciis.*
11 *d. l.* 68. 69. *d. l.* 13. 3. *Rudovic. c.* 27.
12 *Novell.* 112.
13 Id est, *l.* 3.
14 Vasallo in dominum competit interdictum unde vi.
15 Paria sunt non respondere, aut perperam respondere. unde notant, jus eum non tantum denegare, qui expresse denegat, sed & qui non loquitur aut obmutescit: aut qui moram in jure dicendo admittit.
16 Id est, moderate hortari. *ut l.* 9. *in fin. C. de cond. ob causam. l.* 8. *C. de liberali causa.*
17 Statutum deprædandi contumacis alicujus facultatem dare potest.
18 Deprædari. *Hotom.* id est, grassari in eum impune quasi solutus fide, ut hoc pacto, vasallo liceat possessionem sine officio judicis ingredi: quod est contra jus civile. *l.* 68. *ff. de rei vind. l.* 3 *ff. ne vis fiat.* ita potest vasallus dominum contumacem in jure reddendo, feudali pretio privare, etiam manu militari, & vi judicis præcepto. 19 Liber tertius hic incipit secundum omnes doctores. Ideoque Cujac. tertium librum hic inchoat. 20 De beneficio quid sit, & quibus modis amittatur. *tit.* 1. *Cujac.* 21 Mediolanensis. *arg. tit.* 24. 7. *eod.* fuit enim Obertus de Orto consul Mediolanensis *Otho Frisingensis*, 2. *Frideric.* 12. 22 Causæ feudi amittendi certa regula constitui non possunt, *ut hic.* ideoque causarum feudi amittendi dijudicatio arbitraria est. 23 *l.* 3. *ff. de testib.* 24 Delicta ipsaque crimina suis titulis, hoc est veris coloribus distinguere, ac depingere licet.
25 Id est, graviores. 26 Officium vasalli erga dominum certa regula definiri non potest, id enim varium est, pro curiarum varietate. 27 Ingratitudine non quavis, sed summa tantum feudum amittitur. 28 *tit.* 5. 6. 7. 8. *eod.* 29 Consuetudo est optima, quæ à natura, & ratione naturali ducitur. 30 Idem de mora dicitur. *l.* 32. *ff. de usuris*: adde *l.* 3. *ff. de solution. l.* 14. *ff. de diversis & temporalibus.* 31 Beneficium aliud in genere, aliud in specie est, *ut hic.* 32 Definitio beneficii. 33 Seu feudum. 34 1. *feud.* 27. Ideoque redemptio, sive ἀνάκαμψις jus feudi non mutabit. nam & in rebus gratuitis plerunque intervenit honor, munus, salarium, & remuneratio: ut in mandato. *l.* 1. 6. 7. *ff. mandati*, advocato & mensore. *l.* 1. *ff. si mensor.* deposito. *l.* 2. §. 24. *ff. ni bonorum rapt.* donatione propter nuptias. vid. *Vincentium* 7. *Speculi.* 145. 35 Actio benevola genus beneficii, non res aliqua: puta, fundus, ædes, annonæ: feudum jus est, non præsidium ipsum. 36 *lib.* 3. *de beneficiis cap.* 6. 37 Feudum ut sit perfectum, sex requiruntur: videlicet, ut dominus id det sponte, non coactus: ut directum dominium maneat penes ipsum dominum: ut id quod in feudum datur, consistat in re immobili, vel quasi immobili: ut dominium utile transeat in vasallum: ut feudum ipsum transeat perpetuo in descendentes masculos: ut vasallus fidelitatem præstet, & fideliter serviat. 38 Causa efficiens. 39 Causa formalis. *tit.* 8. *in fin.* 8. *eod.* ut hinc constet feudum esse rem nec mancipi. 40 Vel quasi. *tit.* 1. *in fin.* 8. *eod.* Causa materialis. 41 1. *feud.* 1. §. 3. 42 Causa finalis. 43 Feudum datur, aut servitio aliquo nominatim expresso; aut nullo expresso, quod interpretamur ex natura communi feudi, *ut hic.* Quid si feudum ita datum sit, ut nullum servitium præstetur? Censebitne jure feudi in omnibus, præterquam in servitii præstatione. Nam iisdem causis ac delictis amittetur, sicut alia feuda: excepto servitio, quod ex pacto non debet. 44 *tit.* 51. §. 7. 7. *eod.*

gratitudinis [1], & repudii [2] causas quibus matrimonia recte contracta solvuntur, & donationes [3] jure perfectæ revocantur, subtiliter scrutatus fuerit. Sed quia natura [4] novas properat edere formas, poterit multis modis contingere, ut aliæ emergant causæ, quibus videatur juste adimi posse feudum [5]: ideoque judex sobrius & discretus, & æquitati obsecundare sollicitus, cuncta subtiliter dispensans, provideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis [6] seu major: ut proinde sciat utrum beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum. † Illud enim est certum, quod non [7] ex omni causa ex qua opinio vasalli gravatur, beneficium amittitur. Nam & sæpe deierat [8], & beneficium nihilominus retinet: utputa qui beneficii portionem alienat, absque domini scientia, beneficium quidem retinet [9], sed fidem promissam servare non videtur [10].

Ubicunque dominus principaliter offenditur per reatum vasalli, ibi ad dominum feudum revertitur. Bald.

DEnique [11] sæpe quæritum est vasallo propter justam culpam à feudo cadente, utrum [12] ad dominum an ad successorem vasalli beneficium pertineat: sed hæc distinctio tam ratione quam moribus comprobata est: ut si quidem vasallus ita in dominum peccaverit, ut feudum amittere debeat: non ad proximos, sed ad dominum beneficium revertatur, ut hanc saltem habeat suæ injuriæ ultionem [13]. Si vero non in dominum, sed alias graviter deliquerit, vel grave quid commiserit, sicut ille qui fratrem [14] suum interfecit: vel aliud grave crimen, (quod parricidii appellatione continetur) commiserit, feudum amittit: & non ad dominum, sed ad proximos pertinet: si tamen beneficium fuerit paternum. Sic enim sæpe pronuntiatum scio, Si vasallus contra constitutionem bonæ memoriæ Lotharii [15] imperatoris beneficium alienaverit: quia dominum contemnere [16] videtur, ad dominum beneficium pertineat: scriptum est enim; ut pretio [17] se cariturum [18] agnoscat.

TIT. XXV.

[19]SI [20] DE FEUDO VASALLUS AB ALIQUO INTERPELLATUS FUERIT, ET DOMINUS EUM DEFENDERE NOLUERIT.

Dominus vasallo cum extraneo litem habenti de feudo, de evictione tenetur, si monitus eum non defenderit. Bald.

NEgotium tale est: Quidam vasallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit: & sic vasallus dominum vocavit [21], ut eum defenderet: domino renuente ad judicem venire, vasallus amisit causam per sententiam: nunc vero vasallus cambium [22] feudi à domino petit: ad quem dominus respondens, ait illum nunquam ab eo feudum tenuisse, nec ab eo investituram accepisse: contra quem vasallus dicit se hoc feudum ab eo tenuisse, & investituram recepisse, & ab eo petivisse, ut eum in judicio defenderet: nec tunc temporis inficiebatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. Respondi: Super negotio isto quod literis insinuasti nobis, tale est sapientum nostræ civitatis consilium, videlicet Oberti de Orto, & Gerardi Capagisti, ut si vasallus cum de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est dominum, ut eum defenderet, vocavit, & hoc probare possit: si in eo judicio vasallus fuerit victus [23] de re aliena investitum fuisse: ut dominus vasallo ejusdem æstimationis, quod erat tempore rei judicatæ, feudum restituat, vel [24] nummos [25] in feudum dandos numeret: & hoc cum certum est vasallum de feudo victum fore. Sed si dominus neget hoc feudum unquam ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum, vel ejus antecessores unquam investituram accepisse: & hoc vel per instrumentum publice confectum, vel per pares curtis vasallus poterit probare: dominus ad restitutionem feudi tenebitur: alioquin dominus sacramentum subire cogetur, istum qui est in causa, vel ejus antecessores à se vel à suis antecessoribus nunquam hoc feudum tenuisse, vel investituram recepisse: quo facto dominus absolvendus erit.

TIT. XXVI.

SI [26] DE FEUDO DEFUNCTI CONTENTIO SIT INTER DOMINUM, ET AGNATOS VASALLI.

Si contentio est inter dominum, & agnatos defuncti, agnati interim ante litem finitam constituendi sunt in possessione. Bald.

SI de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum, & agnatos defuncti, domino novum feudum, agnatis vero paternum esse contendentibus: agnati [27] in possessione feudi de quo quæritur, constituendi sunt. Eo facto super principali [28] quæstione cognoscendum est: utroque autem deficiente in probatione, electio jurisjurandi agnatis danda [29] est [30].

Si contentio est inter filiam & agnatos de beneficio, filia interim debet esse in possessione.

1. INter [31] filiam defuncti, & agnatos ejus, de quodam prædio mota est quæstio, agnatis feudum, filia vero allodium [32] sive libellarium [33] esse asserentibus: super possessione apud quem manere debeat, quærebatur. Responsum est, apud filiam possessionem interim esse collocandam: deficientibus vero hinc inde probationibus per jusjurandum, causa cognita res decidetur, electione [34] danda agnatis. [35]

§. 1. Defuncto milite inter dominum, & filiam illius super quodam feudo quærebatur, domino feudum, filia allodium sive libellarium esse allegante. Respondi, filiam in possessione feudi manere debere [36], donec de eo judicetur: probatione vero hinc inde cessante, electio jurisjurandi filiæ danda est.

Investitura sumit effectum, cum feudum sibi vel heredi suo fuerit apertum. Bald.

2. MOribus [37] receptum est, dominum de feudo militis [38] sui, quod [39] post [40] mortem ipsius ad dominum reverti speraba-tur, in alium militem investituram facere posse: quæ investitura tunc demum capiet effectum, cum feudum domino aut heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis [41] personis: nam si ecclesiastica persona talem faciat investituram: non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur: & in tali investituta consensus ejus de cujus feudo sit, exquiri non oportet.

Si vasallus domino inficietur feudum, vel feudi partem aut ejus conditionem: convictus postea de mendacio, perdit feudum, & ejus conditionem. Bald.

3. VAsallus [42] si feudum, vel feudi partem, aut feudi conditionem ex certa scientia inficiatur [43], & inde convictus [44] fuerit, eo quod abnegavit feudum ejusve conditionem, expoliabitur [45]: alius autem vasallus, quamvis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet: aut si aliam [46] rem domini celaverit vasallus, feudum tamen non amittit.

Qui per triginta annos rem alicujus tanquam in feudo possedit, & pro ea servitium præstitit domino, præscribit in feudum. Bald.

4. SI [47] quis per [48] triginta [49] annos [50] rem aliquam ut feudum possedit [51], & servitium [52] domino exhibuerit: quamvis [53] de ea re non sit investitus, præscriptione tamen triginta annorum se [54] tueri potest [55].

QUi [56] clericus efficitur, aut votum religionis assumit: hoc [57] ipso feudum amittit [58].

ET si [59] vasallus omni anno [60] domino se non repræsentat [61]: feudum tamen non [62] amittit.

OMnes [63] filii ejus qui feudum acquisierit, fidelitatem facere debent [64], maxime si [65] indivisum [66] habent: quod si [67] feudum ex divisione ad unum tantum pervenerit, ille tantum faciet fidelitatem.

ADoptivus [68] filius in feudum [69] non succedit [70].

MUlier [71] habens feudum, relictis filiis ex duobus matrimoniis decessit: inter quos feudi quæstio aliarumque rerum materna rum vertebatur: obtinuit filios [72] prioris [73] matrimonii tam in feudo, quam in cæteris potiores esse.

NAturales [74] filii, licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi [75] nec [76] soli, nec cum aliis admittuntur.

SI [77] minori [78] datum [79] fuerit feudum, fidelitatem facere [80] non cogatur, donec venerit in majorem ætatem, in qua doli capax sit: feudum tamen retinet.

Si filius vel negatum, ignorantia ductus dissimulet? feudum non amittit. Mitius itaque punitur dissimulatio, quam negatio: seu contumacia expressa in negando: quam ficta in tacendo. Aliud igitur fuerit si dolo id dissimulaverit, tacueritve. *c. 1. J. de forma fid. l. ult. ff. de rei vind.* 43 De pœna inficiationis feudi. *tit. 5. Cujac.* Quid si emphyteuta sciens prudens rem emphyteuticam esse negavit? eam pariter amittit Everardus in Topicis loco a feudo ad emphyteusim 29. *num.* 12. 44 Quid si non testibus sed juramento domini sit convictus? aliud *arg. l. eum qui* 30. *ff. de jurejur.* 45 Quid si pœniteat ante litem contestatam? auditur damna, & expensas domino offerens. *Bald.*

46 *§ 7. vers. vasallus J. eod. tit. 34. in fin. J. eod.* 47 Id est, non feudalem. 48 Præsumitur res esse feudalis quæ 30. annis ut feudalis est possessa: cujus, ut feudalis (nam id exigitur. *arg. l. ult. ff. quem fervi*) eo spatio præstita sunt servitia, aut certe præstitum fuit aliquod servitium. 49 De præscriptione feudi longissima. *tit. 6.* 50 Continuos non interruptos. 51 Etiam mala fide, jure civili: non canonico. *c. ult. de præsc.* 52 Etiam unum, sufficit enim vasallum paratum fuisse servitia præstare. 53 Quid si quis ita dixerit, consentio ut præscribas? Hæc præscriptio mera non est sed unita vestitaque pacto: qua etiam si longissima ea sit) directum dominium adquiritur.

54 Feudum præscriptione adquisitum, transire etiam ad heredes hic etiam notatur ab interpretibus ad eos, inquam, heredes qui ad feudum ipsum admittebantur ex natura feudi simpliciter concessi. 55 *Sub.* in feudo, *ut hic.* Ita per contrarium præscribitur eo spatio jus petendi servitii: cum correlativorum sit eadem ratio. Quemadmodum si eo spatio rem feudalem, ut suam possedit dominus, utile dominium adquisivit, & directo suo adjunxit. 56 *tit. 9. J. eod. 1. feud. ult.*

57 Hæc verba, *hoc ipso*, arguunt ipso jure clericatu indepto, feudum amitti nec sententiam exigi: non idem esse in usufructu, & emphyteusi notant interpretes. 58 Clericum feudum perdere. *tit. 7. Cujac.* 59 An vasallus, qui se non exhibet domino feudum amittat. *tit. 8. Cujac.*

60 Omnino. *Hotom.* 61 Adde *§. 7. J. eod. 1. feud. 22.* 62 Cur non amittit? nihil tale adversus vasallum statutum est, tale nihil etiam eius juramento continetur: proinde neque id exigitur a vasallo. *arg. l. si servum 71. §. non dixit 5. ff. de adquir. her.* 63 Omnes fidelis filios fidelitatem facere debere. *tit. 9. Cujac.* vasallos tamen possidere dici posse notat Baldus, quod ipsi vasalli sint in bonis. 64 *tit. 55. §. 1. J. eod.* 65 Feudum pro indiviso simul teneri & possideri per filios vasalli potest, tunc autem omnes fidelitatem jurare debent: Quid ita? cum succedunt, una persona censentur. unde notant, jus patronatus individuum esse. Quid: quæ ratio in servitio præstando inibitur? si in dando consistet servitium, singuli vasalli dabunt, si in facto individuo, ipsi unum ex se eligent, qui id servitium præstet. Quid: pluribus domini heredibus, quemadmodum vasallus præstabit servitium individuum in diversa bella forte proficiscentibus? An quemcunque volet, sequetur? an potius digniorem & seniorem præferre cogendus est? *arg. l. si quis in gravi, 3. §. si cum omnes 4. ff. ad Silan.* Quid si inter heredes domini bellum sit? An neutros sequi cogetur, cum sibi invicem obstent? 66 Divisum. *Cujac.* 67 Feudum divisione ad unum filiorum pervenire potest, ut ille solus juret & solus vasallus censeatur. 68 Adoptivum in feudum non succedere. *tit. 10 Cujac.* Ita adoptivus non omnimodo naturali comparatur. Quid ita? feudum dari intelligitur vasallo ejus contemplatione, & eorum qui ex vasalli sanguine descendent. Adoptivi non sunt adoptivo patri consanguinei: quid: num eadem ratio in arrogato, quæ in adoptivo? eadem. Quid: potestne feudum ea lege dari, ut etiam adoptivi & arrogati succedant? potest: licet id factum sit contra communem naturam feudi. *c. 1. J. de feudo non habente propriam naturam feudi.* Potestne huic legi derogari statuto, consuetudine, vel rescripto principis? potest Bald. quid hæc lex num locum habet in filio legitimo emancipato, & post adoptato? non habet. Quid ita? nempe quia hic potest in feudo succedere etiam sine adoptione. 69 Aliud in allode. 70 Quia consanguineis, id est veris, natura, legeque liberis, deferuntur feuda, non commentitiis liberis. 71 Filios secundi matrimonii tantum fœminæ in feudum succedere. *tit. 11. Cujac.* 72 Jus succedendi commune statuto & consuetudine mutari potest; *ut hic*, filii prioris matrimonii soli in feudo succedant.

73 Posteriores *Cujac. vid. tit. 103. J. eod.* 74 Id est, ut naturales post facti legitimi non succedant. *tit. 12. Cujac.* Goth. Vid. Zas. *de feud. success. num. 72.* Scacch. *de jud. caus. civil. lib. 2. cap. 9. num. 17. 23. & seqq.* ANS. 57 Etiam materni. 76 Legitimati sive soli sint, sive cum aliis legitimi sint, in feudis non succedunt, *ut hic*, quid ita? agnati generaliter in feudis succedunt: legitimati, cognati sunt, non adgnati. *l. hac parte 2. ff. unde cognat.* Quid si cum naturales essent soli, nulli legitimi: patre id postulante, legitimati sint ad feuda, principis rescripto? plane etiam succedent, sive soli fuerint, sive cum aliis post natis concurrunt, dum id nominatim rescripto continetur, *eos legitimari non obstante hoc capite. Naturales*: ut cum anomalum hoc fit beneficium principis, anomala quoque solennitas adhibeatur. Quid legitimati per subsequens matrimonium? plane succedunt: adeo ut nec in eo matrimonio requiratur instrumentum matrimonii vel dotis: licet tamen quidam in eo dissentiant. Quid si feudum accipienti & legitime descendentibus ex ejus corpore sit datum? qui tempore contracti matrimonii naturalis filius natus fuerit, tali in feudo non succedet: qui conceptus tantum, succedet: Quid si primogenitus in feudo succedere debet: & Titio primus natus sit ex concubina: deinde ex uxore legitima secundus, & ea mortua nuptias contrahat cum ipsa concubina? licet primus legitimetur, concubinatu matris in matrimonium verso, secundus tamen eo potior fuerit, ut succedat in feudo. *c. tanta. qui filii sint legitimi.* Quid si in ipso articulo mortis, concubinam duxerit? nati ex ea filii, velut ex ut atrimonio legitimantur, ut in feudo succedant. *d. c. tanta.* Quid nati ex matrimonio injusto, à principe tamen confirmato? nati ex eo matrimonio legitimi non fuerint: nisi in ipsa legitimatione facta fuerit eorum mentio. Quid si dominus vasallum investivit pro se & filiis natis & nascituris, cum sciret vasallo filios esse naturales: succedent & hi quoque in feudo: sciens enim dominus naturales legitimos, hoc est, feudi capaces ita feciste intelligitur. Quid: legitimatus in uno territorio estne legitimatus in omnibus aliis: in feudo temporali vel Ecclesiastico? vid. *Bald. in l. eam 14. C. de fideicom. & fff. in c. per venerabilem qui filii sint legitimi.* 77 De minore ad fidelitatem feudi non cogendo. *tit. 2. Cujac.* 78 Id est, impuberi *§ 5. J. eod.* 79 Et ita etiam novum feudum impubes retinet, licet fidelitatem non juret.

80 Impubes vasallus fidelitatem jurare non cogitur, etsi feudum retineat. Quid si doli sit capax impubes: an jurare cogitur? quidam ita putant, *arguin. Auth. sacramenta C. si adversus vendit.* quod Alvarotus non admittit. Quid: volens impubes num jurare potest? Ravennas ita putat. Quid infans? non jurat: sed ejus tutor *arg. §. 5. J. eod.*

1 *d. c. 3. d. l.* [illegible]

2 *Nov. 22. c. 15. 117. c. 8. 9. 10. C. de repudiis.*

3 *l. un. C. de rev. don.*

4 *l. 2. §. 18. C. de veter. jur.*

5 *l. 38. ff. de rei vind. l. 13. §. 1. ff. de damnis, l. 14. ff. de donat.*

6 *l. feud. 17. in fin. ff. eod.*

7 Vide *1 feud. 21. ff. eod.*

8 Perjurio feudum non amittit vasallus.

9 *Sub.* pro parte, non pro ea parte, quam non alienavit.

10 Id est videtur dominum contemnere. *§. 3. in fin. J. eodem.*

11 Ad quem feudum amissum redeat. *tit. 2. Cujac.*

12 Feudum committitur domino, si vasallus in dominum deliquerit: aut eum contemplant feudum alienando. Quid: quod in alium deliquit feudum amittit? Feudum committitur agnatis vasalli, non domino.

13 Vindictæ locum dare Apul.

14 Vide *1. feud. 5. vers. similiter, & 2 feud. 37. J. eod.*

15 *tit. 52. J. eodem.*

16 Feudum alienans sine consensu domini dominum suum contemnere intelligitur, ideoque feudo privatur. *§. 2. in fin. J. eodem.*

17 *d. tit. 52. in fin. princ.*

18 Feudum alienans inconsulto domino, feudum amittit, an ipso jure? non ipso jure, sententia enim exigitur, quod hæc vox *Caritarum*, ostendit: quæ pœnam futuram, & sententiam significat. *Glo. in l. provisiones 7. C. de postulando.*

19 Liber quartus feudorum hic constituitur a Cujacio, collectus ex variis auctoribus.

20 De evictione feudi, & ejus æstimatione. *tit. 1. Cujac.*

21 Id est, dominum authorem laudavit. *l. 29. §. 2. l. 34. §. 1. l. 37. ff. de evict.* Evicti feudi nomine, ut adversus dominum agat vasallus, litem denuntiare ipsi domino tenetur.

22 Id est, aliud feudum ejusdem pretii. *tit. 8. J. eod.* de cambio dixi *1. feud. 4. §. 2. tit. 22. §. 1. J. eod.* Evicti feudi agens vasallus, non agit ad duplum, sed ad tantundem ejusdem bonitatis & quantitatis, vel ad pretium convenendum in tantumdem, *ut, J. eod.* ita aliud pro alio solvere cogi dominus potest, contra regulas juris generales. *l. 2. §. mutui ff. si certum.*

23 *tit. 26. §. 3. vers. Vasallus.* 24 Id est, æstimationem litis, quam vice feudi subiit vasallus, quam ex sententia judicis victoris exolvit. 25 Ne dixeris, nummos in feudum dari, feudum enim in pecunia esse non potest; etiam si accepta pecunia vasallus juraverit se vasallum; pecunia illa feudum non erit, quippe feudi proprietas penes dominum esse debet. cæterum ubi pecunia datur, dominium à numerante in accipientem transit. proinde qui in feudum nummi dari hic dicuntur, nihil aliud sunt, quam litis æstimatio quam subiit vasallus, *ut dixi*, seu pecuniæ summa actori numeranda. 26 Si contentio est inter dominum, & agnatos defuncti de feudo. *tit. 2. Cujac.*

27 Præsumitur feudum in dubio antiquum esse potius, quam novum. Ita in dubio agnati vasalli excludunt dominum; magis favetur adgnatis vasalli, quam domino. Cur? quia possedit defunctus, ideo & agnati in ea possessione sunt tuendi: & alioquin dominus hic feudum ipsum non negat, sed qualitatem tantum feudi. Quid si in continenti dominus probaturus est novum feudum esse: nec ea causa cognitionem majorem desideret? possessio agnatis non est addicenda. *l. ult. C. quorum bonor.*

28 *tit. 20. J. eod. tit 82. J. eod.* 29 Cur danda est electio jurisjurandi agnatis? quia possessio feudalis indivise præsumptionem pro possessore inducit: hic autem agnati possident. Quid: quo tandem jure agnati jurabunt feudum antiquum esse, cum id verisimiliter possint ignorare? anceps perjurium dicerentur subire hoc casu. *l. 4. ff. de in litem jur. l. 11. §. 1. ff. de act. rerum amotar. Paul 2. sent §. 4.* nisi lex eos ad jurandum admitteret. 30 Quam judex non semper sequitur. *tit. 11. in fin. J. eod.* 31 De possessione apud filiam collocanda. *tit. 3. Cujac.* 32 Præsumitur res allodialis potius quam feudalis. Ita heres in possessione rei hereditariæ, quam defunctus possidebat mortis tempore, confirmandus est, donec probentur res ipsæ feudales esse, non allodiales, facit *l. frue possidetis 16. C. de probat.* 33 Emphyteuticos capaces sunt fœminæ, non tamen feudi, *ut hic*, nisi feudum fœmineum sit. 34 Si modo pro eis faciant quædam præsumptiones, quemadmodum in hoc proposito, si quædam præsumptiones sint pro filia, jusjurandum filiæ deferendum est. *Gloss. & doct.* 35 *tit. 40. 51. §. 5.* fidei maris magis statur, quam fœminæ. 36 Cur filia? præsumptione aliqua juvabatur, *ut paulo ante in simili specie dictum est.*

37 Dominum investituram feudi sui militis in alium facere posse. *tit. 4. Cujac.*

38 Id est, vasalli. *1 feud. 22.*

39 Hujusmodi feudum successionem non habere dicitur de quo vid. *1. feud. 9. & 27. in fin. J.*

40 Investire aliquem de feudo nondum sibi aperto laicus dominus potest: non pure, sed hac conditione, post mortem scilicet vasalli posfidentis, vel commisso alias feudo: nec enim laicus possit pure feudum vasalli superstitis alii conferre sine ejus consensu.

Quid: teneturne heres laici investitoris ratam habere investituram? cogitur, *ut hic.* Quid successor ecclesiasticæ personæ, genus id investituræ num confirmare cogitur? Minime, *vers. 1. secus, J. eod.* Cur tam varie? successor ecclesiastici, successor est tantum, non heres.

41 *1. feud. 3. 25. §. 1.*

42 Feudum, qui sciens injuste negat, & quidem totum amittit: qui partem, partem tantum: qui qualitatem, totum ipsum. Quippe hæc negatio rem totam afficit, neque dividi potest. Quid si non neget feudum totum ejusve partem vel qualitatem: sed feudum ab alio ejuratum

Si filius impubes succeſſit vaſallo, non cogitur facere fidelitatem nec ſervitium perſonale poteſt præſtare. Baldus.

§. 5. Si quis deceſſerit filio impubere [1] relicto, fidelitatem nec ipſe nec alius pro eo facere cogitur [2]. Idem [3] de ſervitio perſonali: alius tamen pro eo faciens ſervitium admittetur.

TItius [4] filios maſculos non habens, partem ſuam feudi [5] Sejo, partem ejuſdem feudi poſſidenti agnato ſuo conceſſit [6]. Sempronius proximior agnatus mortuo demum Titio partem illius feudi nullo dato pretio recuperare poteſt. †. Quod [7] ſi Titius filios proprios [8] haberet [9], pretio reddito etiam vivo Titio: quod ſi [10] conſenſit [11] alienationi, vel per annum ex quo ſcivit, tacuit: omnino removebitur.

Facta domino de feudo abuſiva inveſtitura, cogitur dominus vaſallum mittere in poſſeſſionem, nec liberatur intereſſe præſtando. Baldus.

SI facta [12] de feudo [13] inveſtitura pœniteat [14] dominum antequam poſſeſſionem transferat: an præſtando intereſſe vaſallo, liberetur, quæſitum fuit? Reſponſum eſt, prætermiſſa illa condemnatione, dominum poſſeſſionem [15] feudi, de quo inveſtituram fecit, tradere compellendum.

FIlii [16] nati ex ea uxore cum qua matrimonium tali [17] conditione contractum eſt, *ne* [18] *filii ex ea nati, patri ab inteſtato ſuccedant:* in feudo ſuccedunt [19], nam quamvis ratione improbetur talis conditio, ex uſu tamen admittitur [20].

Ei qui non vult aliquid conſequi, ſed jus quæſitum conſervare, non imminet jus offerendi, niſi dies fuerit oppoſita. Baldus.

LIcet [21] vaſallus domino ſervitium non [22] offerat quantocunque [23] tempore ſteterit (dummodo domino petenti ſervire paratus ſit) beneficium non amittit, ſi [24] tamen ſciat ei magnum periculum imminere, ultro adjutorium ſuum ei debet præbere. †. Inde quæſitum eſt, ſi dominus in perjurium [25] incidat, quia [26] dare non valeat quod dare juraverat, & vaſallus eum liberare [27] poſſit ſuam pecuniam [28] dando, & non faciat, an beneficium amittat. Et reſponſum eſt, non amittere.

SI [29] vaſallus culpam [30] committat, propter quam feudum [31] amittere debeat, neque filius neque ejus deſcendentes ad id feudum revocabuntur: ſed agnati [32] qui quarto gradu ſunt dummodo ad eos pertineat.

IN [33] generali alienatione vaſalli [34], non [35] continetur feudum, niſi nominatim dictum ſit.

Si vaſallus feudum ignorans alienavit, feudum non amittit & ſibi reſtituendum eſt, non domino: tenebitur tamen ad intereſſe emptori ignoranti. Bald.

SI [36] vaſallus feudum alienavit [37] ignorans [38]: non domino, ſed ipſi vaſallo feudum reſtituendum eſt: ad intereſſe vero emptori ignoranti [39] condemnandus eſt vaſallus.

VAſallus [40] feudum [41] quod ſciens [42] abnegavit, amittit: ignoranti [43] vero ſubvenitur. Quod ſi dubitet [44] dubitanter [45] reſpondere debet.

BEneficium [46] à vaſallo in [47] feudum, ſi nihil in [48] fraudem legis fiat, recte dari poteſt, dum [49] tamen militi detur.

SI [50] vaſallus de beneficio ſuo agat [51], vel [52] conveniatur: ſive obtineat: ſive [53] non (licet ignorante [54] domino fiat) omni tempore firmum erit illud judicium, nam & tranſigere [55] recte poterit: nec [56] quod accepit tranſactionis nomine feudum erit.

Si dominus commiſit feloniam, per quam ſi eam committeret vaſallus in dominum, amitteret feudum: dominus etiam perdere debet feudi proprietatem. Bald.

DOmino [57] committente feloniam [58], ut ita dicam, per quam vaſallus amitteret feudum, ſi eam committeret: quid obtinere debeat de conſuetudine, quæritur? Et reſpondetur, proprietatem feudi ad [59] vaſallum pertinere: ſive peccaverit in vaſallum, ſive in alium [60].

FEudum [61] ea lege datum, *ut ipſe & heredes ſui maſculi & fœminæ & eius* [62] *dederit, habeant:* iiſdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum. Quod ſi vaſallus alienavit: feudum eſſe deſinit apud emptorem.

TItius [63] cum Sempronio fratre ſuo feudum paternum poſſidente pactum fecit *de eo feudo non petendo à* [64] *Sempronio, heredibuſve ſuis* [65]. Sempronio ſine herede maſculo defuncto, inter Titium & Sejum fratrem ſuum de eo feudo quæſtio orta eſt, quid inde fieri debeat, quæritur? reſponſum eſt pactum non obſtare Titio.

T. T. XXVII.

DE [66] PACE [67] TENENDA [68], ET EJUS VIOLATORIBUS.

Imperator adulatur omnibus, ſuadens quod debeant ſervare pacem, & ſtatuit pœnam contra non ſervantes. Baldus.

FRidericus [69] Dei gratia Romanus Imperator ſemper auguſtus, epiſcopis, ducibus, comitibus, marchionibus, & omnibus ad quos literæ iſtæ pervenerint, gratiam ſuam & pacem, & dilectionem. Quoniam divina præordinante clementia, ſolium regiæ majeſtatis conſcendimus, dignum eſt, ut cujus præcellimus [70] munere, illi omnino pareamus in opere. Inde eſt, quod nos, tam divinas, quam humanas leges in ſuo vigore manere cupientes, & eccleſias ſive eccleſiaſticas perſonas ſublimare, & ab incurſu, & inva-ſione quorumlibet defenſare intendentes, quibuſcunque perſonis jus ſuum conſervare volumus, & pacem [71] diu deſideratam, & antea toti terræ neceſſariam, per univerſas regni partes habendam regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda ſit, & ſervanda, in ſubſequentibus declarabitur evidenter. †. Si quis [72] hominem intra pacem conſtitutum occiderit [73], capitalem [74] ſubeat ſententiam, niſi per duellum [75] hoc probare poſſit, quod vitam ſuam defendendo [76] illum occidit. Si autem omnibus manifeſtum ſit, quòd non neceſſario, ſed voluntarie illum occiderit: tunc neque per duellum neque quolibet alio modo excuſabitur, quin capitali damnetur ſententia. †. Si vero violator pacis à facie judicis fugerit, res ejus mobiles [77] à judice in populum publicentur [78], & diſpenſentur [79]: heredes [80] autem ſui hereditatem quam ipſe tenebat, recipiant, tali [81] conditione interpoſita: ut jurejurando ſpondeant, quod [82] *ille violator pacis nunquam de cætero ipſorum voluntate, aut conſenſu aliquod emolumentum inde percipiat.* Quod ſi heredes neglecto poſtmodum juris rigore, hereditatem ei dimiſerint: comes [83] eandem hereditatem regiæ ditioni aſſignet, & à regio jure beneficium ſuſcipiant [84]. †. Si quis alium intra pacis edictum vulneravit [85], niſi quod in duello, & vitam ſuam defendendo hoc fecerit, probaverit, manus [86] ei amputetur: & (ſicut ſuperius dictum eſt) judicetur: & judex in cauſa ipſum, & res ejus ſecundum rigorem juſtitiæ ſtrictius conſequatur.

†. Si quis aliquem ceperit, & abſque ſanguinis effuſione fuſtibus [87] percuſſerit, vel crines [88] ejus, aut barbam [89] expilaverit: decem [90] libras ei, cui injuria illata eſſe videtur, per compoſitionem impendat: & [91] judici [92] viginti libras perſolvat. Si vero temerarius abſque percuſſione eum invadat, eo quod vulgo dicitur cifteros [93] & calida manu, ac verberibus contumeliiſque male tractaverit, quinque libras pro tali exceſſu componat, & judici, pro tali exceſſu decem libras perſolvat. Quicunque judici ſuo pro exceſſu viginti libras invadiaverit [94]: prædium ſuum pro pignore illi tradat, & intra quatuor ſeptimanas invadiatam pecuniam perſolvat. Quod ſi intra quatuor ſeptimanas prædium ſuum ſolvere neglexerit: heredes ſui, ſi voluerint, hereditatem recipiant, & comiti intra ſex ſeptimanas viginti libras perſolvant. Si autem comes [95] eandem hereditatem regiæ poteſtati conſignet: proclamatori [96] etiam damnum reſtituat, & prædium à rege beneficiali jure obtineat.

Clericus qui pacem violavit, vel pacis violatorem receptavit, ſiquidem comparet in judicio, pœna pecuniaria punitur. Si vero eſt inobediens, pœna majori puniendus eſt. Baldus.

§. 1. Si clericus [97] de pace violata pulſatus fuerit, id eſt, notatus & proſcriptus fuerit: aut pacis violatorem in contubernio [98] ſuo habuerit: & de his in præſentia ſui epiſcopi ſufficienti teſtimonio convictus fuerit: comiti [99] in cujus comitatu idem clericus hoc perpetravit, viginti libras perſolvat: & de tanto exceſſu ſecundum ſtatuta canonum epiſcopo ſatisfaciat. Si autem idem clericus inobediens extiterit: non ſolum officio & beneficio eccleſiaſtico privetur, verumetiam tanquam proſcriptus habeatur. §. 2. Si judex populi [100] clamore aliquem pacis violatorem ad caſtrum alicujus domini ſecutus fuerit: domini [101] cujus caſtrum id eſſe cognoſcitur ad faciendam juſtitiam

1 Adde verſiculum ſuperiorem.
2 Sponte igitur pro impubere alius (puta tutor) jurabit.
3 Impubes vaſallus neque ipſe jurare fidelitatem, neque ſervitium perſonale facere cogitur etiam per ſubſtitutum, *ut hic*, quod hodie conſuetudine feudorum non ſcripta, non ſervatur; cum impuberes cogantur hodie per ſubſtitutum ſervire. *Doctores hic*, quid ſi ſervitium nominatim perſonale ſit? per ſubſtitutum ſervire vaſallum non poſſe notant: niſi inidoneus ſit ad ſervitium præſtandum. *l. quiſquis 27. C. de Epiſc.* niſi dignitas ejus dominica major ſit. *Interdum 34. ff. de operis libertorum*, niſi juſta cauſa eum impediat. *l. filius. 8. ff. de procur.* quo etiam caſu ſolennia ſervitia (puta Capitaneatus) per alium poſſunt explicari. *l. 1. §. hujus ff. de off. ejus.*
4 Quando agnatus ad feudum admittatur vel excludatur. *tit. 14. Cujac.*
5 Antiqui ſcil.
6 Id eſt, alienavit licite: permiſſu domini, interveniente pretio.
7 Feudum antiquum ex pacto providentia à patre juſte alienatum liberi, vivo etiam patre, revocare poſſunt: agnati, agnato tantum mortuo.
8 Filium habere. *Cujac.*
9 Nec retrahentes.
10 Conſentiens alienanti vaſallo, jus ſuum amittit.
11 §. 1. *tit* 39. 49. *J. tit.* 8. *in fin. C. eodem.*
12 Dominum feudi tradere cogi. *tit. 15. Cujac.*
13 *Sub.* novo. Nam in veteri feudo nulla traditur poſſeſſio; cum vaſallus illam jam habeat.
14 Feudi inveſtituram factam dominus retractare non poteſt, adeo ut nec liberetur præſtatione ejus quod intereſt. Ipſam enim præciſe poſſeſſionem facere cogitur ab alio non occupatam, ſed vacuam. Quid? ab inveſtitura, poſſunt ne communi conſenſu recedere dominus & vaſallus? poſſunt. Quid ſi pœnitentia non ducitur dominus, ſed traditionem differat tantum? omnem utilitatem vaſallo præſtabit, quam is habuiſſet, ſi ab initio ei tradita fuiſſet poſſeſſio. Quid ſi in eadem re dominus plures diverſis temporibus inveſtivit? præferendus erit qui prior poſſeſſionem fuerit adeptus, priorem autem eum feudi poſſeſſionem preheudiſſe dicemus, qui prior domino pretium numeraſſe probabitur. 15 *tit. 7. in fin. C. eod. 1. feud. 4. C. eod.* 16 Quando filii in feudum non ſuccedant. *tit. 16. Cujac.* 17 Ea de re conventæ plerumque ſolent nobiles, qui habentes liberos ex nobili uxore, ea defuncta, plebeiam ducunt, facit *tit. 29. C. eod.* 18 Pactum de non ſuccedendo patri, in feudo, valet, *ut hic*, quod tamen jure civili non valet. *l. pactum 3. C. de collat.* Quid, valetne pactum, ut ne prioris matrimonii liberi ſuccedant? valere ajunt, ſi cum nobiliore fœmina ſecundæ nuptiæ contrahantur: quæ (niſi id pactum conveniſſet) non fuiſſent alias contractæ. *Bald.* 19 In feudum non ſuccedunt. *Baro. Cujac. hic, & ad l. 26. ff. de verb. oblig.*
20 Imo non eſt amitteuda. *arg. tit. 1. C. eodem.* 21 Vaſallum non teneri offerre ſervitium. *tit. 17. Cujac.* 22 *l. 4. verſ. etſi C. eod.* 23 Viginti annis. *1. feud. 21.* vel triginta annis. Ita vaſallus feudum non amittit, etiamſi per triginta annos domino non ſervierit. Cur? punitur recuſans tantum ſervitium, non autem, non ſerviens. 24 Servitium domino offerre vaſallus non cogitur, niſi ſciat dominum in magno periculo ſervari, *ut hic. arg. l. quod te 5. ff. de reb. cred.* aut niſi dies adjecta. *arg. l. ſi reſiduum 5. C. de diſtr. pign. l. acceptam 19. C. de uſuris.* 25 *tit. 89. in fin.*
26 Perjurium admittit, qui promiſſa ſervare non poteſt, etiam propter inopiam, *ut hic*, culpa nimirum contingentem, non caſu. 27 Quid: alere inopem dominum, aut eum cuſtodia ſeu carcere liberare, num vaſallus cogitur? non cogitur, niſi juvandi vaſalli cauſa dominus bona ſua conſumpſerit, vel niſi maximum ſit feudum, vel niſi de omnibus bonis vaſallum inveſtivit. verum id utilius fuerit initio ſtipulari. 28 Vid. *l. 5. §. 16. ff. de agnoſcendis liberis. Novell. 115. c. 3. §. 8.*
29 Feudo amiſſo, filios vaſalli excludit. *tit. 18. Cujac.* 30 *Sub.* in alium quam dominum: & quidem culpam ex delicto aliquo deſcendentem, non ad verſus contractum feudalem ſimpliciter admiſſam. 31 *Sub.* antiquum: hac ſententia, feudum quo vaſallus privatur ſuo delicto in perſonam extraneam admiſſo, agnatis ejus & deſcendentibus committitur, non domino. 32 *tit. 24. §. 3. in fin. tit. 31. J. eod.* 33 In generali alienatione non contineri vaſallos. *tit. 19. Cujac. Alex. 5. conſil.* 25. At qui hujus paragraphi hæc potius ſententia videtur eſſe, Vaſallum alienando omnia ſua bona, non intelligi feudum alienaſſe: niſi nominatim ſit dictum. ſic generali hypotheca non continetur alienari prohibita. *l. 88. §. 15. ff. de leg. 2.* Refutatione quoque generali bonorum feudum non venit. *Bald. Authent. in ſuccoſſionem C. de ſuis.* 34 Hanc vocem Hotomanus expungit.
35 *tit. 51. J. eod.* 36 Vaſallum repetere feudum, quod ignorans alienavit. *tit. 20.* 37 *tit. 42. J. eod.*
38 Ut ſi ſucceſſit ei, qui diu ſcil. longo tempore non ſervivit. 39 Nam ſcienti non fit injuria. *l. cum donationis 34. C. de tranſact.* 40 De pœna negantis feudum. *tit. 21.* 41 Quid ſi partem, agente in eum domino, vaſallus negavit? partem amittit. 42 §. 3. *C. eod.* 43 Ignorantia excuſat vaſalli mendacium: modo ne ſit craſſa & ſupina. 44 *tit. 14. in fin. C. eod.*
45 Dubius dubitanter reſpondere poteſt, *ut hic*: dilatio tamen dabitur, ut plenius inſtituatur.
46 Feudum vaſallo in feudum dari poſſe. *tit. 22. Cujac.* 47 Subfeudare vaſallus poteſt: hoc eſt, feudum alii dare: cognati, & eadem conditione. 48 Fraudem præſumi putant doctores, ſi vaſallus det feudum ſuum alteri, accepto pretio. 49 *tit. 34. §. 2.* 50 Vaſallum agere & conveniri de feudo poſſe. *tit. 23.* 51 Agere vel conveniri feudi nomine vaſallus poteſt: adeo ut ſententia prodeſſe imo & nocere poſſit domino etiam ignoranti: dum ne judicium in fraudem ſuſcipiatur. 52 *tit. 25. C. eod.* 53 Res judicata cum vaſallo nocet domino, *ut hic.* Quid ita? an dicemus vaſallum totum in eo fuiſſe, ut litem domino denuntiaret, neque dominum reperiſſe? An litem inſtitutam præſente domino non ſpecialiter per vaſallum admonito? an quia vaſallus in hac lite non obtinuit, cum rem ſibi in feudum datam eſſe contenderetur: & quidem præciſe ab ipſo domino? An quia dominus rem ut feudalem vindicat, non ut propriam? An quia vaſallus jure ſuo ſine domino experiri potuit? 54 Atqui domino ignorante feudum vaſallus alienare non poteſt? non poteſt, ultro: ex cauſa neceſſaria judicii vel tranſactionis poteſt. *ut hic.* 55 *tit. 43. J. eod.* decidendi ſcilicet, non alienandi aut diminuendi cauſa. *3. Conſt. Neapol. 5.* Tranſigere de feudo ſuo vaſallus poteſt. 56 Feudum non eſt, quod vaſallus feudi nomine ab adverſario accepit tranſigendo. 57 Quando proprietas feudi ad vaſallum perveniat. *tit. 24.* 58 Felonia commune verbum eſt tam domini quam vaſalli, *ut hic, & ita 47. eod.*
59 Mores Galliæ addicunt ſuperiori Imperatori aut Regi, ut & conſtitut. *Rapolit. 3. tit. 19.*
60 Hoc eſt, conjunctum vaſallo. Exemplum Ravennas ſubjicit ſi domino vaſalli famulum verberante, ut injuriam vaſallo faceret.
61 Feudum iiſdem cauſis amittitur, licet datum ſit heredi, & cui vaſallus dederit. *tit. 27.*
62 *tit. 48. J. eod.*
63 De pactione de non petendo feudo. *tit. 26.*
64 Pactum de non petendo à certis perſonis, perſonas non tranſgredi-ditur.
65 Id eſt, filiis maſculis.
66 De treuga & pace, quidam ita legunt apud Cujac. *hic*: hujuſmodi Conſtitutiones à Germanis Landfriden dicuntur. *Abbas Urſper. 3. Froſſar. 97.*
67 Treugæ violatores eadem pœna puniri, qua pacis violatores hic notant interpretes. Quin hanc conſtitutionem locum habere, adverſus turbatores pacis ſingularum perſonarum.
68 Pax ut res neceſſaria, ab omnibus deſideranda & ſervanda.
69 Primus ſcilicet, *Cujac.* arg. eorum quæ dicuntur ab Othone Friſing. *2. c. uit.* Imo Tertius qui & Auſtricus Hotoman arg. eorum quæ dicuntur ab Wimpfelugo *c. 51. de ſubditis* ad pacem coactis lege habita, ſed Cujacii verior ſententia eſt.
70 Munus optimi principis.
71 Utilitas pacis.
72 Laicus ſcilicet: nam de clericis agetur. *J. cod. §. 1.*
73 De homicidio.
74 Pacis violator voluntarius capite punitur: aut ita: Homicida voluntarius intra pacis tempus capite punitur, ut pacis perturbator. adde *l. ult. in fin. ff. de re militi.*
75 Purgationem per duellum obſerva.
76 Pacem non violat, qui ſe vel filium, vel conjunctum, vel bona ſua defendens alium interficit: ut nec homicidii teneatur, qui extra terminos imperii occidit.
77 Mobilia ejus territorii atque juriſdictionis cenſentur eſſe ubi reperiuntur. Quid fructus? ſunt ne res mobiles? ſunt ſi à feudo ſeparati: ſecus ſi pendentes. *l. fructus 44. ff. rei vind.* Quid penſiones? mobiles ſunt, ſi earum dies jam ceſſit; ſin minus, immobiles. Quid annuæ præſtationes ad longum tempus? immobiles. 78 Pacis violatoris fugitivi hæc pœna eſt. Bona ejus mobilia publicantur: immobilia ejus heredibus relinquuntur, ea conditione, ut nec bonis illis pacis violatorem juvent, alias publicantur, & à principe alteri donari poſſunt. Hoc utiliter quoque hic notatur. Arbitrium generale habentem bona publicare non poſſe. 79 Diſſipentur, id eſt, diripiantur *Gunther. 8.*
80 Heredes de homicidio deceſſoris tranſigere non poſſunt. 81 Sententiæ modus adjici poteſt: idque ut conditio ſervari debet. *l. cum eorum 5. l. cum judex 11. C. de ſententiis.* 82 Pacis violatorem patrem vel ut bannitum vel hoſtem à liberis alendum non eſſe ſub pœna publicationis eorum bonorum, quæ à patre acceperint de publico ea lege, ut ne patrem alerent hinc colligunt. 83 Id eſt, judex. vid. & *J. eod. & §. 1 J. cod.* dixi *tit 10. C. eod.* 84 Suſcipiat. *Hotom.* 85 De vulnerato homine intra pacis tempus. Vulneratus aliquem ſponte intra tempus pacis, manum amittit: ſecus ſi in duello, ſeu ſe defendendo. 86 Manus amputatio. Quid: quæ manus reo amputanda? ea ipſa qua deliquit. Vide doctores in Authent. *ſed nova jure C. de ſervis fugitivis.* 87 Si quis quem fuſtibus percuſſerit. 88 Si quis crines aut barbam alterius expilaverit, ſex ſolidis ea injuria vindicabatur lege Longobard. 4. *tit. de his qui inſidiando.* 89 Barbam aut crines alicui expilare atroxe injuria eſt. 90 Libræ condemnationum taxatæ à lege vel ſtatuto, num ad tempus legis latæ referendæ ſunt: an ad præſens tempus? ad præſens tempus referendæ ſunt. 91 Pœnas duplices interdum ex eodem delicto quis patitur, *ut hic*, veluti ſi reus parti condemnatur, id eſt adverſario ſuo & Reipublicæ. adde *l. locatio 9. §. quod illicite, 5. ff. de publicanis.* 92 Pœnæ pecuniariæ & multæ Comiti vel Baroni loci committuntur, non fiſco. Quid bona? fiſci fiunt, *ut ſupra*, niſi ab eo ipſo Comite vel Barone ſint profecta. §. *illud de prohib. feud. al. per Feder.* niſi delinquens agnatos habeat, ad eos enim redit feudum antiquum. *c. denique. X. qua ſit prima cauſa.* vel niſi aliud conſuetudo à principe confirmata ſuadeat. J. *de pace Conſtantiæ.* 93 Zitterhand, ita legitur in quibuſdam exemplaribus, quod nihil aliud eſt quam calida manu. niſi malis legere *baiſterhand*, ut ita legibus Alamanorum. *tit. 20.* vide *Cujac.* 94 Id eſt, obligaverit dato pignore. 95 Id eſt, judex. *C. eod.* 96 Id eſt, actori conquerenti. Nam & Germanis clamor eſt actio, ut veteribus Gallis *clain ou clam.* & in legibus Alamanorum conclamare cauſas. 96 Superius dixi de laicis.
98 Proſcriptus, à nemine recipiendus. §. 2. J. *eod.* olim tenebatur lege Julia, qui interdictum aqua & igni. *Paul. 5. ſent. 26. §. 3. verſ.* aut relegatum recepiſſet. *l. 11. ff. de interdictis*, ita pacis violator & receptor, qui ſciens ac prudens violatorem pacis recepit, eadem pœna qua violator punitur, *ut hic, & l. 1. ff. de receptatoribus.* 99 Id eſt, judici. 100 Populi clamore judex cogi poteſt, ut pacis violatores perſequatur: quod plerunque accidit, reo ipſo deprehenſo in ipſo crimine.
101 Caſtri dominus pacis violatorem recipere non debet: quinimo confugam judici exhibere cogitur. Quid ſi reus non extraneus plane, vel ſine lare non ſit: ſed in ipſo caſtro manſionem habeat? Caſtri dominus bona rei mobilia, jurejurando prius interpoſito, judici tradere debet: deinde pacis violatorem tanquam proſcriptum ejicere, *ut hic.* Quid; cujus expenſis ad judicem ipſum; remittere pacis violatorem debet? publicis, ſi ipſe caſtri dominus eo nomine interpellatus fuerit: ſin minus ſponte remiſerit, petentis ſeu conquerentis. *l. mulier 6. ff. de captivis.*

1 *tit. 55. hujus T. cod.*
2 Cur non ipsum reum exhibet?
Reus in mansionem suam atque domicilium confugisse videtur, quæ tutissimum cuique perfugium est. *l. plerique 18. ff. de in jus vocando.*
3 De receptatore violatoris pacis. vid. §. 1. *T. cod. l. congruit. 13. ff. de offic. præsid.*
4 Pacis violatorem manu armata persequi cuivis è populo licet.
5 Probationes hæ in feudorum controversiis primo admittendæ quæ majoribus munitæ sunt præsumptionibus. Porro ex hac probatione investituræ non oritur plenum jus actori, nec enim sufficit actori ut probet se investitum Testimonium enim investitoris, hoc ad ipsius causæ principalis decisionem non exactum fuit, sed ut judex imponeret huic vel illi onus probandi: & alioqui, unius investitoris testimonium in sua causa, idoneum non est. *l. omnibus 10. C. de testibus.* Et testimonio denique investitoris, hic, judex elicit judicia tantum & adminicula. *arg. l. ultim 16. l. cum probatis 7. ff. de probat.*
6 Hinc colligit Hotomanus, moris fuisse ut vasallus domino donum aliquod pro investituræ monumento, & insigni traderet, *Urspergensis in Chronico anno* 808. videtur tamen Cujacius contrarium omnino sentire: notat enim moris fuisse in investitura vasallum aliquid à domino accipere, puta scipionem, annulum, clypeum.
7 Id est, judex, *ut T. cod.*
8 Absque vi.
9 Id est, duplum. Pœna raptoris hic duplum est, meram pœnam continens. Alias, simplum est in pœna generaliter.
10 Feudum amittit vasallus, si rem feudalem, quam tenet dominus, propria authoritate capiat. adde *l. Invasor. 5. C. unde vi.* qua in specie feudum vasalli à quocunque dominus ipse vindicare potest. *arg. l. ult. C. de jure emphyt.*
11 Cur hic cognoscit judex ordinarius non dominus? nempe quia vasalli diversos investitores laudant, & ita non pugnant. §. *si inter duos T. de prohibita alien. feud. per Federic.* 12 Probati feudi investitura duobus testibus potest, *ut hic. arg. l. ubi 12. ff. de testibus.* etiamsi non sint pares curiæ: cum lex indefinite hic loquatur. 13 Petente id adversario. Nam in civilibus exceptis usuris & suspecto judex supplere non solet, testes præterea petente parte interrogantur. *Laudensis.*
14 Probatio possessionis facilius fit per eos qui in ipsa regione vivunt & morantur, quam per extraneos: quippe vicini præsumuntur id nosse melius quam extranei. *l. si vicinis 9. C. de nuptus.* Quid si provinciales ipsi testes in alio sint territorio? extra territorium audiri possunt. *l. Judices 18. & ibi in Authent. C. fide instrum.* 15 *l. 7. C. unde vi.* 16 Accusare militem rusticus, nisi juratus, non potest. 17 Jurat hic de calumnia rusticus. 18 Manu quarta. *Cujac.* id est; milites purgare se debet dato jurejurando cum tribus conjuratoribus. Huic interpretationi videntur obstare illa verba. §. rusticus eligat an divino an humano judicio innocentiam suam ostendat, sed ea de re mox dicetur. 19 Manu septima, *Hotom.* id est, septem testibus, Lazius 2. *Vienna* 5. Septima manu se purgare poterit. 20 Duello scilicet. *Cujac.* Alii hoc referunt ad genus quoddam barbaræ purgationis: qua reus ferrum ignitum manu sua illæsa ex uno loco in alium ferens innocens, aut sane minus nocens habebatur, de quo alias dixi. adde *tit. de purgat. vulg. extr.*
21 An per testes? an potius manu militari? ut rustici nomine detur campio qui cum milite duello certet? *ut T. cod.* ita sentit Hotomanus. 22 Duellum militi indicere rusticus non potest: hoc est ignobilis. Potest tamen nobilis per campionem (ut loquuntur) ignobilem, pugnare adversus rusticum. Imo potest ipse nobilis per se pugnare & hoc casu suo beneficio remanciare. *Ravennas T. cod.* 23 In duello par utriusque decertaturis conditio exquiritur. 24 Probare nobilitatem debet, qui se nobilem ait. 25 Probatur nobilitas cujusque hoc ipso quod antiquitus majores ejus fuerint legitimi milites. 26 Puto legendum, *nativitate.* Cæterum nobilis æstimatur ex genere & vita militari. *3. Consist. Neapolit. 59. 60.* 27 Annonæ pretium quotannis solenniter indicere judices possunt. adde *l. 1. §. cura carnis. 11. ff. de offic. præf. urbi.* 28 Et ita post Kalendas Septembr. 29 Id est, judex *T. cod.* 30 Provincialibus in causis decidendis provinciales ipsi cæteris aliis præferendi. 31 De pretio annonæ constituendo. 32 Annonam vendens definito publice pretio carius, ut turbator pacis publicæ puniendus. *l. ult. ff. de annona.*
33 Id est, judici. Est & hoc frequens in legibus Gothorum, ut judici multæ pars aut etiam tota adjudicetur. 34 Hinc multare avenæ apud Urspergensem. 35 Rusticis armorum usus interdictus. adde *Nevell. 17. c. 17.* 36 Arma vetita deferens ea amittere debet. 37 Mercatori armorum usus in itineribus permissus. 38 Vid. *Othonem. Frising. 18.* 39 Arma portans ligata ad sellam, vel supra vehiculum, non præsumitur occidendi, sed se tantum tuendi animum habere. 40 Arma mercatoribus iter facientibus habere licet, ut se defendant. 41 Venari (nisi ad ursos, lupos, & apros in alieno non licet: seu in alieno retia sua, aut laqueos aut alia instrumenta ponere non licet: in suo vero licet venari & aucupari cum omnibus & canibus & retiis, etiam quidvis præter apros, ursos & lupos: & ita hunc locum accipit Laudensis. *arg. l. Divus. 16. ff. de feriis. rustic.* 42 Venatio cum armis non permissa, nisi adversus animalia periculosa, ut sunt leones, ursi, lupi, *Capola tract. de servit. rusticor. c. 21. tit. de aucupatione num. 20. Medic. 1. de Venatione, 11.* 43 Similium est eadem ratio. 44 Ad placitum, *Hotom.* id est, forum judiciale, *ut in Longobard. 2. tit. 45.* Armatum in Curiam domini ingredi jus non est: (nisi eo consentiente *ut hic*, quid ita? ut eo magis sine suspicione vel rixa procedant judicia. 45 *l. 11. ff. de vi publica, l. 28. §. 10. de pœnis.* 46 Convictos latrones sufficit, etiamsi non sint confessi. vid. *l. qui sententiam 16. C. de pœnis*, utrumque tamen requiritur, ut ne locus sit appellationi *l. 2. C. quorum appellat.* 47 Advocatia est quædam dignitas urbis, aut ecclesiæ præpositura. *c. fatratur. 1. 9. 3. 8. in aulhuslam de pœnis. c. præterea de jure patronatus.* hinc advocatus Augustæ, *apud Urspergens.* Advocatia Betunæ *in Chronicis Flandr.* Tigurinensis *in Austria Lazii*: Advocatus & advocatia: *in donatione Caroli apud Mutium Chronic. 9.* 48 Feudo vasallum suum propria authoritate exuere dominus non potest: sed ordine tantum ac jure. Unde rursus colligi potest: Domini jus esse vasallum suum monere, ut sub vasallos suos æquo jure regat nec offendat, 49 Feudo & officio suo privari debet, qui admonitus eo abutitur.

justitiam [1] illum producat. Quid si de sua fuerit diffisus innocentia, & ante conspectum judicis venire formidaverit? si mansionem in castro habet, dominus ejus omnia bona mobilia [2] sub sacramento judici repræsentet: & eum de cætero in domo sua tanquam proscriptum non [3] recipiat. Si vero mansionem in castro non habuerit: dominus ejus secure eum adducere faciat, & postmodum judex cum populo eum tanquam pacis violatorem persequi [4] non desistat. †. Si duo homines pro uno beneficio contendunt, & unus super eodem beneficio investitorem producit: illius [5] testimonium, cum investitor donum [6] investituræ cognoscit, comes [7] primo recipiat: & si idem probare poterit idoneis testibus, quod absque rapina [8] hoc idem beneficium habuit: remota controversiæ materia, id obtineat. Quod si de rapina præsente judice convictus fuerit: rapinam dupliciter [9] solvat: beneficio [10] vero careat: nisi justitia & judicio dictante illud in posterum requirat. †. Si tres, vel plures contendunt de eodem beneficio, producentes utrimque diversos investitores: judex [11], in cujus præsentia causa ventilatur, à duobus [12] requirat [13] boni testimonii hominibus, in provincia [14] eorundem litigatorum commorantibus, per sacramentum, quod juraverint, quis illorum absque rapina ejus beneficii possessor extiterit: & cognita ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quiete obtineat: nisi [15] judicio & justitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

Miles à rustico de pace violata pulsatus, militari manu se purgabit. Baldus.

§. 3. Si rusticus militem de violata pace pulsans, manu [16] sua juraverit [17], quod non de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit, manu [18] militari se miles expurgabit. †. Si miles rusticum de violata pace pulsaverit, & manu sua [19] juraverit, quod non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus unum rusticus eligat, an divino [20] an humano [21] judicio innocentiam suam ostendat: aut septem testibus idoneis, quos judex elegerit, se purget. †. Si miles adversus militem pro pace violata, aut aliqua capitali causa duellum [22] committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, nisi [23] probare [24] possit, quod [25] antiquitus ipse cum parentibus suis natione [26] legitimus miles existat. §. 4. Post [27] natalem [28] sanctæ Mariæ unusquisque comes [29] septem boni testimonii viros sibi eligat, & de [30] qualibet provincia cum ipsis sagaciter disponat: & quanto pretio [31] secundum qualitatem temporis ut annona vendenda, utiliter provideat. Quicunque vero contra deliberationem ipsius, intra anni terminum alterius [32] modium, & carius vendere præsumpserit, tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras comiti [33] exolvat, quanti modios sive maldios [34] altius vendidisse convictus fuerit.

Rusticus arma non portet: nec mercator, qui negotiandi causa per provinciam transit: nec miles ad palatium comitis. Baldus.

§. 5. Si quis rusticus [35] arma vel lanceam portaverit, vel gladium: judex, in cujus potestate repertus fuerit, vel arma tollat [36], vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. †. Mercator negotiandi causa per provinciam pertransiens, gladium suum suæ sellæ [37] alliget [38], vel super vehiculum suum ponat [39]: non [40] ut quem lædat innocentem, sed ut à præsente se defendat. Nemo [41] retia [42] sua aut laqueos, aut alia quælibet [43] instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad ursos, apros, vel lupos capiendos. †. Ad palatium [44] comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à comite.

Publici latrones antiqua damnantur sententia. Bald.

§. 6. Publici [45] latrones & convicti [46], antiqua damnentur sententia. §. 7. Quicunque advocatiam [47] suam, vel aliquod aliud beneficium inornate tractaverit, & à domino suo admonitus non resipuerit, & in sua perdurans insolentia ordine [48] judiciario tam advocatia quam beneficio exutus [49] fuerit, si postmodum ausu temerario advocatiam vel beneficium invaserit, pro violatore habeatur.

Si furatus est aliquis valorem quinque solidorum, vel amplius, laqueo suspendatur: si vero minus, scopis, & forcipe excorietur & tundatur.

§. 8. Si [50] quis quinque solidos [51] valens: aut [52] plus fuerit furatus, laqueo [53] suspendatur: si minus, scopis & forcipe excorietur, & tundatur [54]. †. Si ministeriales alicujus domini inter se guerram habuerint: comes [55] sive judex, in cujus regimine eam fecerint, per leges & judicia ex ratione prosequatur. †. Quicunque per terram transiens equum suum pabulare voluerit, quanto propinquius secundum [56] viam stans in loco amplecti potuerit ad refectionem & reparationem [57] equi sui: impune ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi herba & viridi [58] sylva, & sine vastatione aliqua qualiber utatur pro sua commoditate, & usu necessario.

TIT. XXVIII. [59]

HIC [60] FINITUR LEX, DEINDE CONSUETUDINES REGNI INCIPIUNT.

Vasallus dominum suum non adjuvans in prælio justo feudum perdit. Bald.

DOmino guerram [61] faciente alicui, si [62] sciatur, quod juste, aut cum dubitatur, vasallus eum adjuvare tenetur. Sed cum palam est, quod irrationabiliter eam facit, adjuvet eum ad ejus defensionem: ad offendendum vero alium non adjuvet, si vult. Sed si eum adjuvare noluerit, non tamen feudum amittet, secundum Obertum de Orto, & Gerardum (Capagistum.) Alii veto sine distinctione dicunt semper debere eum adjuvare. Sed Obertus & Gerardus utuntur eo argumento, quod quemadmodum dominum excommunicatum [63], vel à rege [64] bannitum non est obligatus vasallus ad adjuvandum vel servitium ei præstandum, imo solutus est interim [65] sacramento fidelitatis, nisi ab ecclesia [66], vel à rege [67] fuerit restitutus [68]: ita necistum injuste guerram alicui facientem.

Vasallus non cogitur domino offerre servitium. Jacobus de Belvis.

AD [69] hoc quantocunque tempore steterit vasallus, quod domino non servierit, secundum usum Mediolanensium, beneficium non amittit, nisi [70] servitium facere renuerit [71]: vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille, cum potuerit, diu steterit, quod servitium nullum ei fecerit. Bonus tamen judex varie ex personis causisque definiet, & finget vasallum remotum esse, vel propinquum: paratum esse, vel non: dominum guerram habere, vel non: utrum etiam magnam vel parvam, & annuntiavit ei dominus, vel non: hæc omnia vertuntur in cognitione causæ: & promptiores [72] sumus ad absolvendum quam ad condemnandum. Tu tamen scias, quod si vasallus sciat dominum obsideri, vel aliter ei mortem imminere: & cum potuerit, ei non nunciaverit, vel etiam sine nuncio eum non adjuverit: feudo privabitur [73].

SI [74] vasallus in feudo aliquod [75] ædificium [76] fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea, ut vasallus sine filio masculo decedat: dominus aut patiatur ædificium auferri, aut solvat pretium melioritionis. Idem dico si pretio servitutem feudo acquirat: Quidam alii dicunt omnino ad dominum pertinere.

Si vasallus nullo herede relicto ante Martium decesserit, fructus domino pertinent ad quem devolvitur feudum. Baldus.

HIs [77] consequenter dicitur, quod) si vasallus decedat sine herede masculo, & contingat feudum ad dominum reverti, sic distinguitur, quod si [78] ante Martium, omnes fructus de citra necessitatem id ei licere vel permitti non videtur, *ut hic, ibi, ad usu necessario.* 57 Nec amplius. *l. 1. Lotzehard. de itinerantib. 3. Neapoli.* 58. sic lege Laurentum vetitum erat ex alieno pomum legere supra armum, id est, supra quod humeris oneri esset, *Festus* in Armata. 58 Non fœno, vide edictum Clodovei *apud Greg. Turo. 2.* 59 *tit. 27. Cujac.* 60 Vasallum pro domino belligerari. *Cujac.* 61 Id est, bellum, aut potius ad pugnam & certamen provocantem. 62 Juvare dominum vasallus in causa justa pugnantem seu offendentem cogitur, ut & se defendentem licet injuste. Quid si causa dubia sit? etiam juvare cogitur, ut ejus dubii decisio vasallo non sit committenda. Quid? Quomodo se tueri atque defendere quis potest, ut non offendat? quod si idipsum faciat directo, justum sit, non quod secundario.
63 Excommunicatum dominum juvare vasallus non tenetur. Cur? eo casu necessitate fidelitatis solvitur. 64 Bannitum à rege dominum pendente banno, vasallus juvare non debet. Possis & id hoc ex loco colligere: vasallos ob delictum domini feudum non amittere. 65 Et ita jus vasallagii magis suspenditur quam eripitur. 66 Excommunicatus restituras Ecclesiæ, feudum recuperat excommunicationis causa amissum. Restitutio in integrum illo casu est absolutio ipsa Ecclesiastica. 67 Princeps restituere bannitum potest. 68 Bannitus restitutus, feudum & vasallos recuperat. Quid damnatus cui crimen à rege remissum est? si feudum regi ipsi aperturn fit, id recuperat: si aliis, non recuperat, *Glossa. & Doctores.* vid. *l. 1. l. 13. C. de sententiam passis & restitutus.* Ita bannum non tollit penitus libertatem, sed suspendit: Hoc amplius notandum, Bannitum pendente banno, feudum alienare non posse. 69 Propter cessationem servitii præstandi feudum non amitti. *tit. 18. Cujac.* 70 Dixi *tit. 26. §. 3. 7. T. cod. tit. 37. T. cod. 1. feudi. 11.*
71 Servitium facere domino vasallus cogitur, si vel a domino, vel à lege, vel die dicta interpellatus sit: ab illa tamen interpellatione, momentum etiam aliquod habet arbitrarium seu judiciale, *ut hic. l. quod decimus 105. ff. de solut.* 72 *l. 47. ff. de oblig.* 73 *1. feud. 11.* 74 De ædificio facto in feudo. *tit. 29.* 75 Expensas in ædificio feudali factas à vasallo, aut in adquirendis servitutibus prædio feudali, feudo ad dominum reverso, non ex delicto vasalli, sed propter deficientes vasalli liberos dominus heredibus (forte fœminis, & aliis cognatis) vasalli restituere cogitur, vel pati eas expensas auferri. Hanc enim habet electionem dominus, *ut hic.* Quid si modicas sint expensæ? eas non restituit. *arg. l. 7. §. hactenus ff. de usufruct.* Atqui nemo repetit ex pensas quas ipse sciens in alieno fecit. §. *cum in 29. Inst. de rer. divis.* Vasallus expensas faciens in re feudali, in alieno prorsus solo expensas non facit, sed quasi in suo. Habet enim utile feudi dominium. Projnde contraria sententia obtinet in iis, qui expensas fecerunt in alieno prorsus ædificio ac solo. 76 Vel servitutem adquisivit. *tit. 8. §. 2. T. cod.* adde *1. feud. 4. §. 5.* 77 De fructibus feud. *tit. 30.*
78 Fructuum feudalium perplexa hæc apud interpretem divisio est. Mihi verissima, & paucis videtur esse hujus loci sententia hæc: Feudum estne commissum domino ante Martium mensem initio temporis ducto à Kalendis Augusti mensis. hoc est, feudum, estne commissum domino à Kalendis Augusti ad Martii mensis initium? omnes fructus illius anni, hoc est, ejus spatii à Kalendis Augusti ad initium Martii, domino feudi adquiruntur. Feudum estne commissum domino a Kalendis Martii ad Augusti Kalendas? omnes fructus eo spatio percepti, vasalli heredibus adquiruntur. Et hæc prima de dividendis fructibus feudalibus opinio est, *ut hic.* Alii putant quocumque tempore committatur feudum, omnes fructus jam perceptos, fieri vasalli ejusve heredum: pendentes vero domini, *verf. Quidam tamen.* Placet potius quod ab aliis notatur. Vulgo creditur, usus fructus finiti vel amissi tempore fructus pendentes proprietario deberi, nihil eorum deberi fructuario: per contrarium autem, omnes fructus à terra separatos fructuarii esse, nulla parte ipsius proprietarii. Doctis tamen aliud videtur: fatentur enim pendentes quidem fructus esse domini in hac specie, per contrarium vero fructuarii, si pendentibus adhuc fructibus inchoatus fit usus fructus. *l. si pendentes 27. ff. de usufructu.* Finito autem usufructu vel amisso, existimant fructus & pendentes, & perceptos inter dominum & fructuarium dividi pro rata temporis, quo usus fructus in personam fructuarii eo anno constitit. *l. si operas 26. ff. de usufruct. l. 2. in fin. ff. si usufructl. petatur*, sive extent, sive consumpti sint, sive ab ipso fructuario, sive quo alio modo à solo separati sint, puta vel sponte decederint, vel ab alio decerpti vel dejecti. *l. in singulos 8. de annuis l. si apes 26. §. ult. ff. de furtis. §. 36. Is vero 5. Inst. de rer. divis.* Nec obstat. *l. defuncta 58 ff. de usufructl.* cum in ejus specie anno integro duraverit usus fructus, ut agrorum pensiones ob id integræ heredi fructuario debeantur, licet tardius inferantur. Ita cum quæritur, fructus inter proprietarium & fructuarium quem admodum dividantur pro rata anni quo constitit usus fructus, putat Cujacius, fructus eodem modo dividendos esse inter vasallum ejusve heredes, & dominum. Eandem etiam rationem servari in emphyteuticario & colono, & eo qui libelli vel precariæ jure possidet: sed & eandem rursus inter virum & uxorem: velut inter quos fructus feudi dotalis dividantur pro rata ejus anni, quo diremptum est matrimonium. *l. cum in feudo 78. verf. divortio. ff. de jure dot. l. si uxor 3. §. Papinian. 1. l. si alienam 11. l. si marito 31. ff. soluto matrim. l. 1. §. sed noviffimo. C. de rei uxoriæ actio.* Et hæc sententia de dividendis fructibus inter vasallum & dominum impendio placet. Nam quod alii *in verf. quidam.* putant fructus omnes perceptos vasalli, pendentes, domini fieri, exemplo creditoris qui pignus accepit ἀντιχρήσεως lege. Tempore namque libertati pignoris, hoc est solutæ vel depositæ & consignatæ pecuniæ. *l. 11. C. de usuris*, fructus jam à solo separatos, etiamsi nondum sint consumpti, retinet usurarum vice, pendentes vero restituit, vel imputat in fortem. *l. si pign. 22. §. si prædo 2. ff. de pign. l. ex prædiis 11. C. de usur.* fatluntur, inquam illi qui ita censent.

50 Pactum violare etiam dicitur, qui furtum quinque solidorum committit, *Bald.* quod Bartolus negat, in *l. verum 25. ff. de furtis.*
51 Solidus 12. denarii. *Carol. 2. Longob. 22.* Quid? num interest an quinque solidos furatus sit: aut quod tantumdem sit? Alvarotus ita putat: Alii contra. *arg. l. interpretatione 42. ff. de pœnis.*
52 Aut amplius, *Cujac.*
53 Furtum capitale crimen fuit apud majores ante pœnam quadrupli. *5. Inst. 26. & 15. Gell. ult.* adde *l. penult. de cond. causa dat.*
54 Tondeatur. *Hotom.* mos hic fuit variarum gentium. *Tacitus de moribus German. Lamb. 2. 18. 20. lib. 3. tit. 1. Lamdulph. lib. 23. Orbo. Frising. 1. Frederic. 26. Stobæus sermone 42. Rotenan. 2. German.* adde *Nevell. Leonis 60.* vid. *Baffilic. Zonaram. Nicetam & Nicephor. multis locis.*
55 Jurisdictioni judicis ordinarii subsunt, etiam principis ministri & domestici. adde *l. 1. C. ubi senatores. Authent. qua in provinc. C. ubi de criminibus.*
56 Eques iter faciens equum suum in agro alieno pascere potest impune: quanto prorsus tamen potest secundum viam: nec enim in medio agro alieno suum equum pascere ei licet: deinde citra necessitatem id ei licere vel permitti non videtur, *ut hic, ibi, ad refectionem: & ibi, ad usu necessario.* 57 Nec amplius. *l. 1. Lotzehard. de itinerantib. 3. Neapoli.* 58. sic lege Laurentum vetitum erat ex alieno pomum legere supra armum, id est, supra quod humeris oneri esset, *Festus* in Armata. 58 Non fœno, vide edictum Clodovei *apud Greg. Turo. 2.* 59 *tit. 27. Cujac.* 60 Vasallum pro domino belligerari. *Cujac.* 61 Id est, bellum, aut potius ad pugnam & certamen provocantem. 62 Juvare dominum vasallus in causa justa pugnantem seu offendentem cogitur, ut & se defendentem licet injuste. Quid si causa dubia sit? etiam juvare cogitur, ut ejus dubii decisio vasallo non sit committenda. Quid? Quomodo se tueri atque defendere quis potest, ut non offendat? quod si idipsum faciat directo, justum sit, non quod secundario.
63 Excommunicatum dominum juvare vasallus non tenetur. Cur? eo casu necessitate fidelitatis solvitur. 64 Bannitum à rege dominum pendente banno, vasallus juvare non debet. Possis & id hoc ex loco colligere: vasallos ob delictum domini feudum non amittere. 65 Et ita jus vasallagii magis suspenditur quam eripitur. 66 Excommunicatus restituras Ecclesiæ, feudum recuperat excommunicationis causa amissum. Restitutio in integrum illo casu est absolutio ipsa Ecclesiastica. 67 Princeps restituere bannitum potest. 68 Bannitus restitutus, feudum & vasallos recuperat. Quid damnatus cui crimen à rege remissum est? si feudum regi ipsi aperturn fit, id recuperat: si aliis, non recuperat, *Glossa. & Doctores.* vid. *l. 1. l. 13. C. de sententiam passis & restitutus.* Ita bannum non tollit penitus libertatem, sed suspendit: Hoc amplius notandum, Bannitum pendente banno, feudum alienare non posse. 69 Propter cessationem servitii præstandi feudum non amitti. *tit. 18. Cujac.* 70 Dixi *tit. 26. §. 3. 7. T. cod. tit. 37. T. cod. 1. feudi. 11.*
71 Servitium facere domino vasallus cogitur, si vel a domino, vel à lege, vel die dicta interpellatus sit: ab illa tamen interpellatione, momentum etiam aliquod habet arbitrarium seu judiciale, *ut hic. l. quod decimus 105. ff. de solut.* 72 *l. 47. ff. de oblig.* 73 *1. feud. 11.* 74 De ædificio facto in feudo. *tit. 29.* 75 Expensas in ædificio feudali factas à vasallo, aut in adquirendis servitutibus prædio feudali, feudo ad dominum reverso, non ex delicto vasalli, sed propter deficientes vasalli liberos dominus heredibus (forte fœminis, & aliis cognatis) vasalli restituere cogitur, vel pati eas expensas auferri. Hanc enim habet electionem dominus, *ut hic.* Quid si modicas sint expensæ? eas non restituit. *arg. l. 7. §. hactenus ff. de usufruct.* Atqui nemo repetit ex pensas quas ipse sciens in alieno fecit. §. *cum in 29. Inst. de rer. divis.* Vasallus expensas faciens in re feudali, in alieno prorsus solo expensas non facit, sed quasi in suo. Habet enim utile feudi dominium. Projnde contraria sententia obtinet in iis, qui expensas fecerunt in alieno prorsus ædificio ac solo. 76 Vel servitutem adquisivit. *tit. 8. §. 2. T. cod.* adde *1. feud. 4. §. 5.* 77 De fructibus feud. *tit. 30.*
78 Fructuum feudalium perplexa hæc apud interpretem divisio est. Mihi verissima, & paucis videtur esse hujus loci sententia hæc: Feudum estne commissum domino ante Martium mensem initio temporis ducto à Kalendis Augusti mensis. hoc est, feudum, estne commissum domino à Kalendis Augusti ad Martii mensis initium? omnes fructus illius anni, hoc est, ejus spatii à Kalendis Augusti ad initium Martii, domino feudi adquiruntur. Feudum estne commissum domino a Kalendis Martii ad Augusti Kalendas? omnes fructus eo spatio percepti, vasalli heredibus adquiruntur. Et hæc prima de dividendis fructibus feudalibus opinio est, *ut hic.* Alii putant quocumque tempore committatur feudum, omnes fructus jam perceptos, fieri vasalli ejusve heredum: pendentes vero domini, *verf. Quidam tamen.* Placet potius quod ab aliis notatur. Vulgo creditur, usus fructus finiti vel amissi tempore fructus pendentes proprietario deberi, nihil eorum deberi fructuario: per contrarium autem, omnes fructus à terra separatos fructuarii esse, nulla parte ipsius proprietarii. Doctis tamen aliud videtur: fatentur enim pendentes quidem fructus esse domini in hac specie, per contrarium vero fructuarii, si pendentibus adhuc fructibus inchoatus fit usus fructus. *l. si pendentes 27. ff. de usufructu.* Finito autem usufructu vel amisso, existimant fructus & pendentes, & perceptos inter dominum & fructuarium dividi pro rata temporis, quo usus fructus in personam fructuarii eo anno constitit. *l. si operas 26. ff. de usufruct. l. 2. in fin. ff. si usufructl. petatur*, sive extent, sive consumpti sint, sive ab ipso fructuario, sive quo alio modo à solo separati sint, puta vel sponte decederint, vel ab alio decerpti vel dejecti. *l. in singulos 8. de annuis l. si apes 26. §. ult. ff. de furtis. §. 36. Is vero 5. Inst. de rer. divis.* Nec obstat. *l. defuncta 58 ff. de usufructl.* cum in ejus specie anno integro duraverit usus fructus, ut agrorum pensiones ob id integræ heredi fructuario debeantur, licet tardius inferantur. Ita cum quæritur, fructus inter proprietarium & fructuarium quem admodum dividantur pro rata anni quo constitit usus fructus, putat Cujacius, fructus eodem modo dividendos esse inter vasallum ejusve heredes, & dominum. Eandem etiam rationem servari in emphyteuticario & colono, & eo qui libelli vel precariæ jure possidet: sed & eandem rursus inter virum & uxorem: velut inter quos fructus feudi dotalis dividantur pro rata ejus anni, quo diremptum est matrimonium. *l. cum in feudo 78. verf. divortio. ff. de jure dot. l. si uxor 3. §. Papinian. 1. l. si alienam 11. l. si marito 31. ff. soluto matrim. l. 1. §. sed noviffimo. C. de rei uxoriæ actio.* Et hæc sententia de dividendis fructibus inter vasallum & dominum impendio placet. Nam quod alii *in verf. quidam.* putant fructus omnes perceptos vasalli, pendentes, domini fieri, exemplo creditoris qui pignus accepit ἀντιχρήσεως lege. Tempore namque libertati pignoris, hoc est solutæ vel depositæ & consignatæ pecuniæ. *l. 11. C. de usuris*, fructus jam à solo separatos, etiamsi nondum sint consumpti, retinet usurarum vice, pendentes vero restituit, vel imputat in fortem. *l. si pign. 22. §. si prædo 2. ff. de pign. l. ex prædiis 11. C. de usur.* fatluntur, inquam illi qui ita censent.

Nam perceptos fructus retinet creditor ex conventione illo casu, usurarum vice, vasallo vero heredi- ve ejus nulla conventio dat jus retinendi ex fructibus, plus quam ratio temporis ferat. Neque probatur prior hujus loci sententia, quæ feudo ad dominum reverso post Kalendas Martias, vasallo ejusve heredibus dat fœnificia, messes, hordearias, fabarias, & alia legumina: feudo reverso ad dominum post Kalendas Augusti, domino dat messes frumentarias, triticarias, vindemiam, pomaceum seu olivinam. Quippe hæc proportio est iniqua: Potest enim accidere, ut minore tempore feudo fruitus sit vasallus, & tamen in suis fœnificiis & similibus, plus habeat reditus, quam dominus in suis vindemiis & messibus farrariis & similibus, licet major anni pars ejus sit. Deinde, cur discedamus à superiore proportione, nempe ut dividantur fructus pro rata temporis[1]?

1 Adde *tit.* 86. *J. eod.* de auxilio vasalli. *tit.* 31.

2 Vasallus jurare dominum contra omnes cogitur, omnes etiam contra fratrem & filium.

3 At non contra antiquiorem dominum, ut hic, vel seipsum, vel Imperatorem, etiamsi id expresse non sit dictum: id enim tacite intelligitur. *Doctores hic*, an & contra patrem? Cusa lectio id suadet: quæ Cujacio deest hac parte. Si ita est, vasallus domino magis obligatur, quam filio vel patri: minus quam sibi, imperatori, vel antiquiori domino. An & adversus proprium patrimonium juvare cogitur dominum? non cogitur, *Doctores hic*, an & per contrarium idem vasallo suo debet dominus? Correlativorum hoc casu non est eadem ratio. *ut in l. ult. C. de indicta vid. l. ult. ff. de accept.*

4 Quo nomine regem ipsum etiam intellige. *tit. 7. §. tit. 53. §. 2. J. eod.*

5 Quando filii in feudum non succedunt. *tit.* 32. *Cujac.*

6 Morganatico jure donatum. Albertus Argentinensis morganghebam appellat donationem fcilicet in uxorem collatam à viro mane die nuptiarum. 7 Lex Salica, vide quæ dixi *tit.* 26. §. 6. *vers. filii S. eod.* 8 Hæc lex desumpta ex lege Salic. *J. eod.* Langobarda, Ripuaria 39. Alamanorum 56. 9 Seu Francorum. 10 Id est, alodem. Possum eadem ratione spurium legitimare ea lege, ut mihi non succedat tantum in re certa vel emphyteutica. vide *Everardum Topicis arg. à feudo ad emphyteusim 26. n. 11.* 11 Quando filia succedit in feudum. *tit.* 23.

12 Dixi *1. feud. 7. in fin.* 13 Feudum fœmineum seu a fœmina adquisitum sine pacto non descendit ad filias. 14 Feudum fœmineum non transit ad fœminas, masculis extantibus, ut hic, fœmina feudum adquirens, intelligitur potius adquirere suis masculis descendentibus, quam fœminis. 15 Vid. *tit.* 26. §. 4. *vers. clericus.* 16 *tit.* 21. *sup. eod.* 17 Patre feudum amittente filios non succedere. *tit.* 34. 18 Vasalli patris delictum nocet filiis in feudo jam sibi adquisito: in sperato, non nocet. Quid enim si pater meus vivo patre suo feudum sibi & heredibus habente reliquerit patris mei delictum mihi non nocebit: Nepos enim avo meo succedam.

19 *tit.* 26. §. 7. *vers. si vasallus.* 20 Gratia domini vocantur ad feudum, qui jure non vocantur. Gratia potior est jure, *ut hic*, *ut* 1. *tit.* 5. *S. eod.* ut hic, gratiam feudi facit filiis vasalli delinquentis dominus, invitis etiam agnatis vasalli, quibus feudum jam erat apertum. 21 In infinitum agnati vocantur ad feudum. 1. *tit.* 1. §. *hoc quoque S. eod.* 22 Agnatus non succedit in feudo antiquo nisi descendat ab avo, à quo descendit vasallus, cujus feudum est commissum.

23 De probatione investituræ. *tit.* 5. 24 Probanda est nova investitura testibus, Paribus Curiæ vel publico instrumento Paribus confirmato; quanquam Mediolanensium consuetudine sufficit publicum instrumentum testibus extraneis, qui non sint pares, munitum. 25 Subtilitatem.

26 Consuetudo potest probationibus exsequendis modum imponere. 27 *tit.* 2. *S. eod.*

28 Aliis, hoc est, extraneis. 29 Nova investitura, seu novum feudum dicitur quoties nunc primum, aut de novo feudum adquisitum. Antiquum, quod ab antecessoribus adquisitum.

30 *tit.* 3. *S. eod.* 31 *tit.* 2. §. 1. *vers. si autem investitura.* 32 Testimonium in feudis non dicunt fœminæ, ut hic, sic jure Romano fœminis testimonii dictio fuit in actibus fortuitis & repentinis (veluti in criminibus) in legis actionibus & legitimis ac civilibus actibus non fuit, veluti in testamentis, mancipationibus, divortiis, in jure cessionibus & similibus, *Hotom.* mulieres ita testes esse possunt, non superstites. *Cujac.* adde *l.* 1. *C. Th. de rap. Nov.* 48.

ctus[1] illius anni ex feudo provenientes ad dominum pertinebunt. Si vero post Kalendas Martii usque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur ad heredes vasalli pertineant. Si vero post Augustum omnes fructus anni percipiet dominus. †. Quidam tamen dicunt quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

CONtra[2] omnes debet vasallus dominum adjuvare, & contra fratrem & filium (& patrem) nisi[3] contra alium dominum antiquiorem[4]: hic enim cæteris est præferendus.

TIT. XXIX.

DE[5] FILIIS NATIS EX MATRIMONIO AD MORGANATICAM[6] CONTRACTO.

QUidam habens filium ex nobili conjuge, post mortem ejus non valens continere, aliam minus[7] nobilem duxit: qui nolens existere in peccato eam desponsavit, ea lege[8], *ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonu patru, quam dixerit tempore sponsaliorum: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit:* quod Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad morganaticam: alibi, lege Salica[9], hic filiis ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem[10] non succedunt aliis extantibus: sed nec in feudo, etiam aliis non existentibus: qui licet legitimi sint, tamen in beneficio minime succedunt. In proprietate vero succedunt patri, prioribus non existentibus Succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus secundum usum Mediolanensium.

TIT. XXX.

DE[11] FEUDO FOEMINÆ.

Filia matri in feudo fœmineo succedunt, masculis non extantibus, secundum Obertum & Gerardum: sed secundum alios non succedunt, nisi per pactum sit actum. Bald.

SI fœmina habens feudum decesserit: quia fœmineum est feudum, & sine pacto speciali, deficientibus filiis masculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alii vero dicunt, nisi[12] per pactum speciale ad eas non pertinere: sicut si datum esset filio masculo quia si[13] ideo quod est fœmineum sine pacto transit in fœminas: eadem[14] ratione, quia est fœmineum, transit in fœmineam prolem, etiam masculis extantibus: quod falsum est. †. Ex hoc illud descendit, quod dicitur clericum[15] nullo modo in beneficium paternum debere succedere, etiamsi posteaquam habitum religionis assumpserit, postposuerit. †. Idem in omnibus[16] qui habitum religionis assumunt, ut conversi. Hi enim postea in feudo succedunt & si quod habent, perdunt.

TIT. XXXI.

SI[17] VASALLUS FEUDO PRIVETUR, CUI DEFERATUR.

VAsalli feudum delinquentis[18], licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus[19] aspirabit, nisi id iterum à domino licite acquirat sibi gratiam[20] faciente: Verbi gratia, si non sunt alii ex latere, quibus aperiatur: ad ejus petitionem admittuntur qui quarto gradu sunt remoti ab eo, qui id acquisivit, & etiam usque ad infinitum[21], dum[22] tamen hos constet ab eo per masculos descendisse.

TIT. XXXII.

QUI[23] TESTES SUNT NECESSARII AD NOVAM INVESTITURAM PROBANDAM.

Nova investitura probatur per testes pares curtis, aut per breve testatum à paribus confirmatum, sive dominus sit laicus, sive clericus. Bald.

SIve clericus, sive laicus sit dominus: ad probandam novam investituram, semper[24] pares curiæ sunt necessarii: & si sine eis facta sit investitura, etiamsi dominus confiteatur factam: quia tamen sine hac solennitate facta est, non valet, etiam si probari possit per breve testatum. Sed si alii contra testantur, & si dominus confiteatur factam, decurrens postea ad solennitatem[25] consuetudinis[26], non,[27] audiatur: sed tale habeatur ac si pares affuissent: sed alii, etiamsi probari possit per breve testatum, ut Obertus & Gerardus, nisi à paribus curiæ fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanenses nuper in quibusdam omnia contra relerip serunt: in quo fere omnes Mediolanenses consenserunt, & consentiunt: ut breve testatum non à paribus, sed ab aliis[28] confirmatum sufficiat ad probandam novam investituram. Novam[29] investituram dico, quando feudum primo quæritur. De veteri[30] autem beneficio investituræ, quæ fit à domini successore, vel vasallo successori: etiam extranei[31] recipiuntur ad testimonium, præter fœminas[32], secundum usum Mediolanensium. Ifæ enim nec in causis feudi, nec aliorum, recipiuntur ad testimonium: cæteri autem recipiuntur in omnibus quæ ad causas feudi pertinent, præterquam de nova investitura.

TIT. XXXIII.

DE[33] CONSUETUDINE RECTI FEUDI.

SCiendum, est itaque, feudum acquiri[34] investitura, successione[35], vel eo quod habeatur pro[36] investitura, ut[37] ecce si dominus alicui coram paribus curiæ dixerit, *Vade in possessionem illius fundi, & teneas illum pro feudo.* Licet enim non intercessisset investitura[38], tamen tale est ac si intercessisset: quia ille ejus voluntate possessionem fundi nactus est[39] feudi nomine: inde etiam dicitur, quod si alius probaverit se aliquid nomine beneficii aliquo[40] tempore tenuisse domino præsente, & non[41] contradicente, & servitium[42] ejus quasi à vasallo recipiente: licet non probet investituram, verumtamen obtinebit præstito juramento: nisi aliud contra judicatur. †. Quod autem dictum est, ut per pares probetur investitura: intelligendum[43] est de eo domino, qui[44] alios habet vasallos: cæterum sufficiunt extranei. Nec dicatur investituram, ubi sine paribus facta est[45], valere: quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiamsi absint, tamen expectandi[46] sunt. †. Sacramentum[47] non semper est dandum possidenti: sed[48] quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri datur: & cum alicui horum datur, ita demum datur, si[49] aliquid pro eo sit, quod judicem moveat. Ubi nihil est, quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solam, tunc secundum quod judici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramentum: aut actore nihil probante, qui convenitur, etiam si nihil præstiterit reus, tamen absolvitur, vel obtinet. †. Et cum datur: aut[50] datur à judice, aut à parte: si à parte, aut subeat cum duodecim sacramentalibus secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars cui delatum est. Si à judice: juret ille cui delatum est, cum duodecim vasallis, cum sex parentibus[51]: cæteros si vult, habeat extraneos. Dominus vero, si vult, cum parentibus, aut cum vasallis solis, aut cum parentibus vasalli, vel cum extraneis mixtis parentibus, vel vasallis: & jurabit vasallus fine[52] mentione conscientiæ. Dominus quoque de suo facto similiter. De[53] facto vero patris vel avi, aut alterius ascendentis jutamento conscientia præponetur. Quidam tamen dicunt, non quidem conscientiam esse præponendam.

Vasallus à domino non poterit exigere juramentum calumniæ: sed nec dominus exigere potest à vasallo. Baldus.

§. 1. In quibus etiam causis sacramentum calumniæ à domino non exigetur: quod nuper rex Fridericus in Romandiola[54] constituit: ut vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat: quod etiam à parte[55] domini intelligendum est: ut quod[56] quisque juris in alium statuit, ipse eodem jure utatur. †. Similiter vasallus dominum accusare[57], vel testimonium[58] contra eum reddere non debet in civili causa modica[59] aut criminali. Quidam tamen dicunt, in criminali non licere, in civili licere[60]: in quibus si contra fecerit, feudo privabitur.

Si contentio est de beneficio inter dominum & vasallum: domino possidente, vasallo autem in probatione deficiente, absolvitur dominus sine juramento. Bald.

§. 2. Item[61] si inter dominum & vasallum controversia sit de beneficio: possidente domino, & vasallo in probatione deficiente: qui convenitur, nullo præstito sacramento absolvatur: vasallo vero possidente, & actore in probatione deficiente: si[62] longa fit vasalli possessio, ejus juramento[63] causa finiatur. Ubi[64] vero nova est possessio, sacramentum ei non præstabitur, sed domino deferetur: nisi aliud faciat pro possidente.

TIT. XXXIV.[65]

DE LEGE CORRADI.

Si inter capitaneos regni est contentio, coram rege debet definiri per l. Corradi: si vero inter valvasores, coram paribus curiæ. Bald.

LEx Corradi[66] de beneficio, quæ dicit: Si inter capitaneos controversia sit, coram[67] rege finiatur, si inter valvasores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur: sed talis distinctio ibi observetur, quia si inter duos, quicumque fuerint, de beneficio regali controversia fuerit, quorum uterque à rege se dicit investitum fuisse, tunc causa coram eo decidatur: cæteræ vero causæ apud pares curiæ.

†. Si autem inter pares duos de aliquo beneficio controversia sit, quorum uterque suum feudum proprium esse dicat: sive asserant eundem investitorem, sive diversos: coram judice,[68] vel arbitro[69] finiatur. Sed cum unum producunt investitorem: si possidenti[70] dominus guarentizare[71] voluerit[72], sine fraude ipse obtinebit: nisi adversarius contra aliquid induxerit[73].

Domi-

nio frustra fiat vanaque sit. *l. Arescusa 15. ff. de statu hominum.* Hac ratione, mulieres vetitæ contrahere absentibus cognatis, recte contrahunt, si per contumaciam cognati abfuerint. 45 Non valere. *Cujac.* 46 An per duos menses? An potius tempus fuerit arbitrarium, ut id definiat judex?

47 Quibus juramentum defertur. 48 Juramentum in causis feudalibus, quandoque possidenti, quandoque petenti, sive auctori: quandoque neutri datur. Ita certa regula definiri non potest, cui juramentum in negotiis feudalibus deferendum sit. Arbitrarium itaque id est, & judici committendum. 49 Juramentum in feudis potest etiam deferri in supplementum probationis, & hoc casu subsidiarium vel suppletorium est. Quid si pars parti juramentum defert? probationis in defectum delatum dicetur. *l. in bonæ 3. C. de rebus creditis, & jurejur. l. admonendi. 31. ff. de jurejur.*

50 A quibus juramentum deferatur. 51 Jurare cur vasallus cogitur cum sex conjunctis? Nempe quia cognationis causa, præsumitur notior illis esse veritas. *l. de tutela 7. C. de in integrum restit. l. octavi. 9. ff. unde cognati*, quæ necessitas domino remittitur; ut ea parte melioris sit conditionis, quam vasallus. 52 Jurat vasallus indistincte ex veris, non secundum conscientiam: non tamen dominus, ut & ea parte melioris sit conditionis dominus quam vasallus. 53 *tit.* 72. *in fin. S. eod.* 54 Roncalia Cujacius. Roncaliæ fit etiam mentio. *tit.* 52. *J. eod.* 55 Juramentum calumniæ dominis & vasallis remissum, *ut hic*: alias qui defert jusjurandum, regulariter prius jurat de calumnia, dixi ad *l. 9. C. de rebus creditis.* 56 *tit. quod quisque juris, l. 3. in fin. ff. mandati, l. 7. C. de rescind. l. ult. C. de fructibus, & litium expensis.* 57 Accusare dominum vasallus non potest, *ut hic.* Accusare inquam, temere (aliud enim dicendum, si accusationem suam perfecit. *l. qui cum, 14. in fin. ff. bonis lib.*) aut causa gravis sit, & coactus id facit, suam, suorum, principis vel reipublicæ injuriam persequendo. *Doctores hic.* 58 Testis esse adversus dominum vasallus ultro non potest, in causa civili vel criminali alia quam feudali, etiam modica: si secus fecerit, feudum amittit. 59 Hanc particulam Cujacius in vers. sequentem rejicit, ibi in civili.

60 Civili modica licere. *Cujac.* 61 Si inter dominum, & vasallum de beneficio contentio sit. *tit.* 37. 62 Addenda est hæc distinctio. 1. *Feud.* 26. §. 1. *vers. si quis.* 63 Atqui juramento opus esse non videtur: cum actore non probante, reus sit absolvendus. *l. qui accusare 4. C. de edendo.* In feudis hoc speciali jure receptum est, ut etiam deferatur reo juramentum: quod ex jure civili non est. 64 Possessio longa probationem pro vasallo inducit, *ut hic.* possessio, inquam, annua, quieta, sciente domino nec contradicente, & ab eo tanquam vasallo servitia recipiente. 65 *tit.* 9. *in fin.* 16. *S. eod. tit.* 40. *J. eod.* 1. *Feud.* 1. §. 2. 66 Lotharii, *Hotom.* 67 Forum lege Conradi usi feudi fortiuntur Capitanei, apud Regem: valvasores apud Pares Curiæ: Mediolani vero apud regem litigatur, si de beneficio regio litigetur, apud Pares Curiæ, si de non regio lis sit. Atque ita lex Conradi in jurisdictione feudalium rerum distinguenda, personas & dignitates consideravit, non res. Mediolanenses vero res non personas spectarunt, *ut hic.* Utra melior lex? Conradi, teste Baldo.

68 *tit.* 15. *S. eod. tit.* 46. *J. eod.* 69 Atqui facultate apud arbitrum litigandi via quodammodo ad alienationes feudi struitur? interdictus. *J. de prohibita alienat.* Quid? num dicemus apud arbitrum hodie de feudo litigari non posse? Apud arbitrum compromitti posse rem feudalem notat Ravennas, non apud arbitratorem. Item apud arbitrum de re feudali compromitti quidem posse, translationem tamen, id est alienationm re ipsa factam prohiberi. 70 Si possidenti sine fraude dominus, &c. Cujacius huc ita revocat illa verba, sine fraude. 71 Id est, evictionem præstare. Alii exponunt, gratificari, & testimonium dicere vere & pure, quod is, non ille jure agat. 72 Voluerit, ipse obtinebit. *Cujac.* 73 Id est, nisi probaverit fraudem, vel nisi probaverit, falsem semiplene jus suum.

33 Quot modis feudum adquiratur.

34 Feudum adquiritur quatuor modis, investitura, successione, adeptione possessionis (præcedente licentia domini & præsente curia) & si quis steterit in possessione per annum, domino sciente & non contradicente.

35 Sive cessione. *Hotom.*

36 Quasi investitura.

37 Feudum rectum est, quoties quis nanciscitur possessionem feudi, præcedente licentia domini, præsente curia, *ut hic.* Si curia desit, abusiva censebitur, tunc enim non transmittitur ad heredes feudum. *c. 1. quibus modis feudum consistui potest.*

38 Hoc scilicet casu, alias investituram intercedere necesse est. *1. feud. 25.*

39 Præsente curia scil. vel. *S. eod.* al. si absente 7. *tit.* 25.

40 Possessio inducit præsumptionem pro vasallo, si in ea perseveravit per annum domino sciente & non contradicente, & recipiente servitia: tantum à vasallo, cujus vi defertur juramentum vasallo, nisi ea præsumptio per aliam elidatur. Quippe præsumptione tollitur. *l. Divus 7. ff. de in integ. restit.*

41 Qui cum pos test non contradicit, consentire. *tit.* 10. §. 1.

42 *tit.* 2. §. 11 2. *feud.* 20.

43 *d.* §. 1. *in fin.*

44 Probatur investitura nova per extraneos, si dominus Pares non habet. Quid si Pares habeat, & illi sint absentes? expectandi sunt: neque investitura probari aliis potest, *ut hic*, ita colligimus, solemnitatem specialem non exigi in probanda nova investitura, quoties dominus est sine Paribus: actus ita non valebit, non expectatis expectandis. Unde notant, Absente judice neminem sibi jus posse dicere, nisi forte expectato judice nemine sibi jus posse dicere, nisi forte expectato

Dominus sine vasalli voluntate feudum alienare non potest sed hoc non servatur Mediolani. Bald.

§. 1. Ex eadem lege descendit, quod dominus sine [1] voluntate vasalli feudum alienare [2] non potest: quod Mediolani non obtinet. Ibi enim sine curia etiam beneficium totum rectè alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut majori [3] vendatur. Inferiori vero sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam majori retenta parte alia feudi: Verbi gratia, est vasallus, qui ab eodem domino in [4] pluribus locis feudum tenet. Si partem feudi in uno loco vendat, in alio sibi teneat: iste non debet emptori servire: sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere: cum curia vero cuicunque beneficium etiam [5] rustico, & sine vasalli voluntate, potest: dum tamen non totum alienetur. Obertus. Quidam autem dicunt, ut Gerardus, non valere, si fiat inferiori.

Non potest regulariter vasallus feudum sine voluntate domini alienare: nisi det alii in feudum, & persona sibi aquali. Bald.

§. 2. Similiter [6] nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit: in [7] fendum [8] tamen rectè dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudo servire possit: ut [9] si dans miles est, & ille, qui accepit feudum, inveniatur miles, ad hoc ut feudum si contigerit, domino similiter servire [10], ut & prior possit: & hoc ut dare liceat in [11] infinitum. In quibusdam tamen curiis ultra tertiam personam feudi concessio [12] non extenditur: ut cum feudum pervenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. †. Profecto ille, qui suum beneficium alii dat in feudum: non debet alia [13] lege dare, nisi qua ipse habeat: ut si habeat sibi suisque heredibus (quod intelligi [14] debet de solis masculis) non debet alii dare, ut habeat ipse, & sui heredes masculi & fœminæ. Unde quibusdam placet, quod qui taliter dedit, eo ipso beneficium amittit. Gerardus & alii dicunt, quod qui dedit [15], & cui datum est, beneficium perdit. Secundum alios vero tunc domino aperitur, cum masculi defecerint.

SI [16] fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controversia, domino dicente, *Hoc, quod tenes in feudum, à me habes*: ille vero negaverit [17] prorsus [18]: si quidem probatum fuerit, ipsum ab eo auferatur.

†. Sed cum dubitanter [19] responsum fuerit, *nescio*: minime, secundum quosdam: sed secundum alios tunc demum privabitur, si fraudulenter, id est sciens [20] hoc negaverit.

TIT. XXXV.

DE [21] CLERICO, QUI INVESTITURAM FACIT.

CLerico investituram faciente de suis bonis, ejus successor omnifariam cogitur eam adimplere. Cumque de bonis ecclesiæ eam fecerit, si possessio rei pro beneficio investituræ penes eum fuerit, ipse & ejus successor ipsam adimpleant [22]: quod etiam in laicis contingit. Ubi vero de alterius feudo fecerit investituram, si quidem pure, non valeat: sed si sub tempore vel conditione quo feudum sibi aperiatur, valebit investitura etiam sine voluntate vasalli facta. Si tamen ante decesserit investitor quam feudum ad eum revertatur, successor non cogitur eam habere ratam: aut cum se vivente feudum apertum fuerit, possessionem tradat, & investituram adimpleat. Et ideo sciendum [23] est Archiepiscopum Mediolanensem non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico [24] inverit: sed si ei postea feudum aperiatur, ipsum rectè dabit. Profecto alii episcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & feuda his aperta olim dederant, & hodie dant.

TIT. XXXVI.

AN [25] MUTUS VEL ALIAS IMPERFECTUS FEUDUM RETINEAT.

Succedit militi patri mutus, aut aliter imperfectus in feudo. Bald.

MUtus & surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, totum feudum paternum retinebit [26]. Obertus & Gerardus & multi alii. Quidam tamen dicunt eum qui talis natus est, feudum retinere non [27] posse: quia ipsum servire [28] non valet. Sic dicimus in clerico [29], & in fœmina, & in similibus.

TIT. XXXVII.

AN [30] ILLE QUI INTERFECIT FRATREM DOMINI SUI, FEUDUM AMITTAT.

Vasallus si fratrem domini sui interfecit, non amittit feudum: sed si fratrem suum occiderit proditionaliter, vel aliam feloniam commisit, ut sine verecundia in curia esse non possit, feudum amittit, & transit ad agnatos. Bald.

SI quis interfecerit fratrem domini sui, non ideo beneficium amittit: sed si fratrem suum [31] interfecerit ad hoc, ut totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiserit: verbi gratia, hominem tradendo, ut in curia amplius stare non possit, privabitur beneficio: quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, si paternum fuerit: eodem prorsus observando quantum ad ordinem gradus qui continetur in legibus. Cum autem ad dominum respicit felonia, feudum tunc domino aperitur.

1. NOn [32] cogitur vasallus omnino, secundum usum Mediolanensem, dominum adire [33], & servitium ei offerre: sed cum nunciatum ei fuerit, tunc domino, si potest, serviat.

TIT. XXXVIII.

DE [34] VASALLO QUI CONTRA CONSTITUTIONEM LOTHARII REGIS BENEFICIUM ALIENAVIT.

Vasallus in quantum beneficium alienavit inscio aut nolente domino, in hoc gravatur, quia alienatum ad dominum redit. Bald.

SI vasallus contra constitutionem Lotharii [35] regis beneficium alienaverit: si totum, perdat totum: si partem [36], partem perdat, & ad dominum revertatur. Et ideo si contra unum dominorum quorum communis vasallus erat, fecerit feloniam, eum forte cucurbitando [37]: ejus solius parte privabitur, & si voluerit unius solius partem refutare aliis sibi reservatis, hoc facere poterit: quia vasallus etiam sine domini voluntate rectè feudum refutare [38] potest: post refutationem tamen ad serviendum non tenetur: sed eum quidem tunc [39] offendere non debet.

1 Feudum sine voluntate vasalli dominus alienare non potest: idque lege Conradi quæ Mediolani non obtinet.

2 *tit. 9 in fin. ff. co.* An & pignorare? *vide Clarum 4. sent. §. feudum, q. 28.*

3 Feudum vasalli, eo invito, dominus alienare Mediolani, etiam sine causa, potest, dum id agnato, vel majori domino vendat, *ut hic.* Cur potatiori? quia interest vasalli potentiori domino subjici, quam inferiori. Quid si mediam partem feudi uni, alteram alteri vendiderit dominus? vasallus neutrum recognoscet: nisi inter se convenerint, nec enim cogendus est vasallus plures habere dominos.

4 Feudum potest esse in pluribus locis, licet una investitura contineatur.

5 Imo rustico semper non potest, §. 2. *J. eod. tit 26. §. 7. ver. beneficium.*

6 Feudum sine domini voluntate vasallus alienare non potest.

7 *tit 3. 9. §. 1. & tit. 10. ff. cod. tit. 55. J. eod.*

8 Subfeudare, id est feudum suum alteri dare vasallus potest, etiam non consentiente domino, idque non in unam, secundam, tertiam & deinceps generationem, sed in infinitum etiam, dummodo feudum suum det æquali, eadem forma & conditione, & quidem sine fraude: hæc enim tria concurrere debent, *ut hic.* Quid si vasallus in quartam tantum generationem subfeudarit? quarta generatione finita, à quinta generatione feudum avocabit dominus, *Doctores hic.*

9 *tit. 26 §. 7. vers. beneficium ff. eod.*

10 Vasallus vasalli cogitur domino servire.

11 In infinitum licet infeudare.

12 Consuetudo. *Cujac.* id est, proprium jus feudi. *tit. 3. §. 1. ff. eod.*

13 *tit. 48. 108. & eodem.*

14 1. *feud. 13. esse clientulus.*

15 Hanc opinionem probat Ravennas. Ita subfeudans alia conditione, quam habeat feudum amittit, ut & accipiens. Quid si initio eadem lege dedit: postea legem mutavit? Contra Baldum Alvarotus putat feudum committi: id enim in apertam fraudem domini fieri.

16 De pœna inficiantis feudum vid. *tit. 39.*

17 Feudum sciens, & cum fraude negans vasallus feudo privatur: secus si negat, ductus ignorantia justa & probabili. Quid si sciens, cum dubitatione tamen negat feudum? perinde privatur feudo, ac si palam vel expresse negasset. Quid si dubius est, non sciens? dilatio danda est, ut certo scire possit.

18 Id est scienter, *tit 26. §. 3. 7. vers. vasallus.* 19 *Vers. vasallus.* 20 *d. 3. §. d. vers. vasallus.* 21 Ut succ. clerici investitoris feudum tradere cogatur, *tit. 40.* 22 Imo non coguntur adimplere, 1. *Feud 25. ff.* 23 Exceptio. 24 Id est, feudum quod ad ecclesiam rediit. 25 De vasallo imperfecto, *tit. 14.* 26 Imo non retinebit, 1. *Feud. 6. §. 2.* 27 *d. tit. 6. in fin.* 28 Necessitas enim feudorum bella parit. 29 *tit. 26. §. 4. vers. qui clericus.* 30 De vasallo qui occidit fratrem suum, vel domini sui, *tit. 42.* 31 *tit. 24. §. 3. 1. Feud. 5.* 32 Non teneri vasallum offerre servitium, *tit. 43.* 33 *tit. 26. §. 3. vers. vasall. §. 7. ff. cod. 2. Feud. 21.* 34 De alienatione feudi, *tit. 44.* 35 Vid. *tit. 52. J. eod.* 36 Vid. *tit. 55. J. eod.* 37 *tit. 57. J. eod. 1. feud. 5. vers. item si fidelis.* 38 *tit. 14. ff. eod. v. Mynsing. 5. obs. 65.* 39 Manent enim adhuc reliquiæ juris dominici.

TIT. XXXIX.

DE ALIENATIONE PATERNI FEUDI.

Vasallus feudum paternum etiam domini voluntate alienare non potest, non consentientibus agnatis.

ALienatio [40] feudi paterni [41] non valet etiam [42] domini voluntate, nisi agnatis consentientibus [43] ad quos beneficium quandoque sit reversurum [44]: nec in filiam [45] vasallus feudum poterit confirmare agnatis non consentientibus, vel postea ratum non habentibus [46], & licet prohibeatur beneficii alienatio inter agnatos [47], tamen si paternum fuit, concederetur [48]: & si [49] libellum unus alteri [50] fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio [51].

SI [52] inter dominum & vasallum de [53] beneficio fuerit controversia coram [54] paribus finiatur. Ubi autem dicit vasallus prius de suo recto [55] feudo debere se à domino investiri: si quidem sine controversia de alio sit vasallus, indubitanter primo investiendus est: & postea cognoscendum est quod sit suum rectum feudum, aut quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controversia est: tunc tota causa prius ventilanda est: & sic videndum utrum postea investiendus sit.

De felonia, aut de infidelitate, secundum consuetudinem Mediolanensem, non fit pugna: sed secundum legem Lombar. Baldus.

NOn [56] est consuetudo Mediolani, ut de felonia [57] aut de infidelitate pugna fiat: licet contrarium sit, quod præcipit lex Longobardorum [58], ut de infidelitate pugna fiat.

SI [59] à morte vasallus dominum liberare potuerit [60], & [61] non fecerit, beneficio carebit: sed licet potuerit facere ne dominus in [62] peccatum præcipitaretur, veluti perjurium: non tamen feudo privandus erit.

TIT. XL.

DE CAPITULIS CORRADI [63].

Si vasallus vel ejus heres intra annum & diem veterem non petierit investituram à domino, vel herede ejus, feudum amittit: sed Mediolani non servatur. Bald.

HÆc sunt capitula quæ rex Corradus [64] fecit in Romandiola [65] de beneficiis. Constitut enim, ut si post mortem domini [66], vasallus, vel post mortem vasalli [67] heredes ejus per annum & diem steterint, quod dominum vel heredem ejus non adierint, fidelitatem pollicendo & investituram petendo: si [68] tale sit beneficium, ut fidelitas sit præstanda, ipsum perdant: sicut & antiquitus consuetudo fuit: sed non Mediolani. †. Præterea ut liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla [69] obstante præscriptione [70], revocare. †. Similiter in petendis hostendutiis (*hostenditiæ* dicuntur adjutorium quod faciunt dominis Romani cum rege in hostem pergentibus) vasalli qui cum eis non [71] vadunt: verbi gratia, in Lombardia [72] de modio XII. denarios: in Theutonica terra tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum solummodo ejus anni quo hostem faciunt.

Ob prælati delictum ecclesia ad tempus feudo privatur. Bartolus.

†. Item si clericus [73], veluti episcopus, abbas beneficium habens à rege datum non solummodo personæ, sed ecclesiæ, ipsum propter suam culpam perdat, eo vivente, & ecclesiasticum beneficium, vel honorem habente, ad regem pertineat: post mortem vero ejus ad successorem ejus revertatur.

TIT. XLI.

DE [74] CONTROVERSIA INTER MASCULUM ET FŒMINAM DE BENEFICIO.

ITem sciendum est, quod si [75] inter masculum & fœminam controversia fuerit, masculo dicente, *hoc est feudum*, fœmina negante: nisi apertis probationibus fœmina ostenderit non esse feudum, creditur [76] masculo cum suo juramento affirmanti cum duodecim sacramentalibus. †. Sed inter dominum & fœminam, domino dicente *feudum*, fœmina negante: probationibus deficientibus detur fœminæ sacramentum. †. Item si sit inter dominum & emptorem [77] feudi: si emptor dicat *non esse feudum*, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris finiatur. Quidam tamen distinguunt: ut si magna eorum pars [78] quæ vasallus ibi tenebat, feudum sit: detur domino sacramentum, alibi fœminæ [79].

TIT. XLII.

DE [80] CONTROVERSIA INTER DOMINUM ET EMPTOREM FEUDI.

DOmino cum emptore feudi agente [81], si vasallus jurare [82] poterit, quod ignorans [83] esse beneficium, vendidisset [84], credens nullum aliud feudum possidet à controverso, etiam investiendus est, fidelitatis juramento in aliud tempus rejecto, dum de lite principali cognoscatur: ut tum cognoscatur, juramentum sit admittendum necne. 54 Dixi *tit. 16.* 55 Rectum feudum est quod non datur ad rectum servitium, quodque perpetuum est, & irrevocabile. Feudum vero non rectum est quod alicujus officii, vel meriti contemplatione datur sic, ut revocari possit. 56 De infidelitate pugnam non fieri. *tit. 47.*

57 Feloniam etiam vasallo committit Dominus: cujus nomine feudum amittit, & ad pugnam provocari quoque potest à vasallo: jure scilicet Longobardiæ quod apud Mediolanenses usu non receptum est. 58 2. *Lomb. 54.* 59 Quando vasallus feudum perdat. *tit. 48.* 60 2. *Feud. 24. §. 2.*

61 Feudum vasallus amittere potest, vel ex sola negligentia domini mortis in diferimine positi non juvandi; qui tamen feudum non amittit: licet eum à perjurio non liberaverit. 62 Æs alienum domini solvere vasallus non cogitur: ne id quidem quod interposito jurejurando promisit dominus se soluturum. 63 Corradi Regis factis in Ronchalia. *tit. 49 Cujac.* sed Hotomanus legit Lotharii. 64 Lotharius, *Horom.* 65 Ronchalia, *ut 34. §. 1. ff. eod. 52. J. eod.* 66 *tit. 24. §. eod.*

67 *d. tit. 24.* 68 Feudum sine fidelitate per pactum constitui potest. 69 Præscriptionem longi non longissimi temporis, feudi à vasallo alienati dominus revocare potest. vid. §. 1. *J. de prohibit. alien. feud. per Feder.* 70 *tit. 5. vers. nos autem.* longi temporis; non tamen XXX. annorum.

71 Pœna vasalli non respondentis ad delectum. 72 In Lombardia dimidiam, in Theutonica, &c.

73 *tit. 26. §. 4. vers. si quis clericus, & tit. 30.* 74 Cujus juramento stetur in quæstione feudi. *tit. 50.*

75 Feudi controversia inter masculum & fœminam deciditur: in dubio sacramento masculi, cum duodecim sacramentalibus qui secundum conscientiam suam jurant, si modo præsumptio quædam masculo adsit: nam ex contrario si fœminæ præsumptione juvabitur, deferendum erit ei sacramentum. *c. 2. ff. si de feudo fuerit controvers.* Idem dicendum est si contentio sit inter dominum & fœminam, *vers. sed Inter.* vel inter dominum & emptorem. *vers. item si.* 76 *tit. 26. §. 1.* 77 Adde *tit. 5. §. 5.* 78 Partis majoris bonorum rationis in certo territorio existentium, præsumptio elicitur ad cætera bona in eodem loco posita, ut si pars major bonorum alicujus sit feudalis: pars reliqua feudalis quoque intelligatur. 79 Has duas postremas dictiones Cujac. expungit.

80 Electionem dari emptori feudi, cui feudum restituat, domino an vasallo ignoranti. *tit. 51.*

81 An rei vindicatione? potest sane: si de dominio directo egerit: sed quia id probari non ita potest commode, aget ex conditione legis. *Imp. J. de probi. alien. feudi per Feder.* qua possessio sola avocatur. *l. 1. C. de donat. quæ sub mod.* 82 Si qua conjectura fuerit, ignorantem vendidisse: alias si sciens vendidit, non jurabit. 83 *tit. 26. §. 7. vers. vasallus ff. eod.* 84 Venditionis verbo hic intelligitur omnis alienatio. adde *l. Ratuilb. à cæteris 29. in fin. ff. de Ratuilb.* Quid? qui transigit num vendit? dimittit verius possessionem quam transfert, ita non videtur alienasse. In aliis casibus qui dimittit, alienat. *l. quadam 77. ff. de rei vind.*

credens [1] proprium [2]: electioni [3] emptoris committitur [4], utrum domino velit ipsum cedere, an vasallo restituere. Obertus dicit omnia vasallo restituenda. Quo restituto, id beneficium vasallus retinebit, non nocente nec obstante venditione, eo quod ignorans alienavit: & quod dicitur, alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est, cum [5] à scientibus alienatur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est [6] in omnibus alienationibus.

1 Ignorans (non supine) feudum esse qui vendit, venia dignus est.
2 Feudum & proprium hic opponuntur.
3 Electio hic reo, seu emptori convento datur, ut rem emptam, hoc est feudum emptum restituat vasallo venditori, an domino vasalli. unde notant, Emptorem in hac specie præferre posse, cum qui utile dominium habeat, directum habenti, adde *l. uit. D. de transact.* ubi debitor potest solvere cedenti, apud quem jus nullum remanserat.
4 Imo non committitur electioni emptoris ut restituat venditori. Est enim in potestate venditoris, probata ignorantia pœnitere, & ita feudum repetere: cum ipso jure nulla fuerit venditio. *Doctores hic.*
5 Sciens qui feudum alienat, privatur feudo.
6 Venditionis verbo omnem alienationem intelligi superius probatum est.

TIT. XLIII.

DE [7] CONTROVERSIA INTER VASALLUM, ET ALIUM DE BENEFICIO.

Vasallus agere & conveniri potest pro feudo, & pro parte feudi, etiam domino absente, & quasi pro re propria. Bald.

SI controversia inter vasallum & alium de beneficio fuerit, adversario proprietatem totius [8], vel partem, vel aliud aliquod jus sibi vindicante: causa per vasallum, etiam domino absente, quasi propria ad finem perducatur: ipse enim solus utiliter agendi [9], & excipiendi habet potestatem: & si pro eo, aut contra eum judicatum fuerit, vel cum adversario transegerit [10], dummodo fraudulenter [11] actum non sit, etiamsi post beneficium domino aperiatur, tale erit, ac si eo causam agente judicatum fuisset: & ideo ab eo ratum haberi oportet.

7 Controversia.
8 Vasallus agere & conveniri potest pro toto feudo & parte ejus: & causam etiam absente domino, ad finem usque perducere, quod & ratum habere dominus tenetur, etiam si post ei feudum aperiatur.
9 *tit.* 8. §. 1.
10 *tit.* 26. §. 7. adde *Clarum 4. sent.* §. *feudum*, *quæstione* 38. Transigere, de feudo vasallus potest bona fide: eamque transactionem ratam habere dominus cogitur.
11 Fraudulenter facit, qui prece, vel pretio, vel per dolum, vel per negligentiam, sine vitæ necessitate alienat.

TIT. XLIV.

QUID [12] JURIS, SI POST ALIENATIONEM FEUDI VASALLUS ID RECUPERAVERIT.

Culpa quæ non transivit in perpetuam privationem, non potest purgari. Bald.

PRæterea si vasallus ante constitutionem Lotharii [13] regis feudum alienavit: quod in quibusdam [14] curiis pro [15] parte, in quibusdam pro toto olim licebat, & ipsum postea recuperabat, pro feudo sibi retinebat: hoc est in causam feudi recadebat. Hodie autem si ipsum alienaverit, siquidem illicite, licet [16] postea [17] recuperavit, tamen penes eum non remanebit: utpote domino ad quemcunque pervenerit, apertum. †. Profecto si domini voluntate vendiderit, per libellum, vel aliter alienaverit: si idem postea recuperaverit feudum, penes eum remanebit, non jure beneficii, sed aut jure proprio, aut jure libelli, aut aliter: secundum quod idem recuperaverit: dummodo scias, quod si ad libellum domini voluntate id dederit, siquidem pro libello ei datur singulis forte annis, & hoc jure feudi censebitur. Illud vero jus quod per libellum transtulerit, & postea recuperaverit: pro beneficio non tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum, etiam [18] si feudum domino refutaverit, libellum [19] retinebit.

12 Culpa.
13 *tit.* 8. §. 1.
14 Mediolani 1. *feud.* 13. & 18. §. 1.
15 1. *feud.* 5. §. 1. *in princ.*
16 Semel jure commissum domino feudum semper ei commissum intelligitur: neque id recuperando vasallus redintegrat, vel purgat causam amissionis. unde notant, semel extincta, non revivisce re, vid. *l. qui res* 98. §. *aream* 8. *D. de solut.* Quid si vasallus vendidit, necdum tradidit? culpa purgari potest: ut hic locus in venditione omnimodo perfecta intelligatur. *Canonista in c. potuit, de locato.* Quid si vendidit vasallus, & constituit se nomine emptoris possidere? Alvarotus negat feudum committi. Quid si alienavit, & incontinenti: vel ante motam à domino actionem feudum recuperavit? feudum committi negant doctores: quasi hic recuperatio post intervallum notetur, non momentaria, quæ videlicet fit illico, verbum, *postea* sic intelligunt nonnulli. 17 Id est, post intervallum: ante querelam domini: at non incontinenti. 18 Hanc dictionem dispungit Cujacius. 19 Per libellum, *Cujac.* retineri, *ut hic*, à filio non potest, J. Et ita agnatus exheredatus successione feudi antiqui non excluditur. *Goth. feudum quæst.* 76. Scacc. *de jud. caus. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 1510. *& seqq.* Ans.

TIT. XLV. [20]

AN AGNATUS, VEL FILIUS [DEFUNCTI] POSSIT RETINERE FEUDUM REPUDIATA HEREDITATE.

Primo tractat an agnatus possit hereditatem agnati repudiare, & feudum retinere. Secundo an filius vasalli possit hereditatem repudiare, & feudum retinere. Secunda in versicul. si vero.

SI contigerit vasallum sine omni prole decedere: agnatus ad quem universa hereditas pertinet, repudiata [21] hereditate, feudum, si paternum fuerit, retinere poterit: nec de debito hereditario aliquid feudi nomine solvere [22] cogitur: sed in fructibus [23] si quos reliquit, ut de eis debitum solvatur, quo tempore decesserit: (secundum quod supra diximus) consideribitur. †. Ubi vero filium reliquit, ipse non [24] potest hereditatem sine beneficio repudiare: sed aut utrumque retineat, aut utrunque repudiet: quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit: & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen consentientibus poterit dominus eum, si voluerit, quasi de novo beneficio investire; quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo onere ei hereditario imminente.

20 Agnatus.
21 *tit.* 52. J. *eodem.*
22 *tit.* 52. J. *eodem.*

TIT. XLVI.

AN [25] APUD JUDICEM, VEL CURIAM DOMINI QUÆSTIO FEUDI DEBEAT TERMINARI.

EX eo, quod supra [26] diximus, ut si inter duos de beneficio fuerit controversia, coram [27] judice, vel arbitro [28] finiatur: talis hic fit quæstio. Quodam sine filio decedente, alius credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo investitus est ejus beneficii nomine, econtra apparent agnati qui feudum sibi vendicant quasi paternum. Est igitur quæstium, an apud curiam domini, vel judicem sit hæc quæstio terminanda? Et responsum scio, quia ad dominum quodammodo causa spectare videtur: ad quem investitus habebit regressum [29] de evictione: ut coram paribus finiatur curtis, & licet alter per se non possit alterum trahere ad curiæ judicium: generaliter tamen, etiamsi inter duos causa fuerit de beneficio, eos curia vocante, non [30] licebit eorum alicui ejus curiæ judicium [31] declinare.

25 Quando feudum licite alienetur, *tit.* 57.
26 Vid. *tit.* 81. J. *eod.*
27 *tit.* 2. 26. J. 7. *vers. feudum*, T. *eod.*
28 Sine dominî consensu.
29 Alias non poterit, *tit.* 55.

TIT. XLVII.

QUALITER [32] DOMINUS PROPRIETATE FEUDI PRIVETUR.

Dominus propter feloniam commissam in vasallum, feudi proprietate privatur: sicut econtra vasallus feudo. Bald.

EX facto quæstium scio, & ego à pluribus quæsivi, si dominus contra vasallum apertam feloniam fecerit: an sicut vasallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate privetur? Et quidam dicunt, ex omni felonia, qua vasallus [33] feudo privatur & dominus [34] proprietate privetur. Alii nonnisi ex magna felonia: alii ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione qualis vasallusfit, utrum per sacramentum, vel non.

40 An saltem pro Alode? & si pro Alode num debeburtur laudimiæ? vid. Gl. Ald. Alvarot, Curtium 4. *parte ultima cauſæ* 2. *regula vers. ſexto quær.*
41 Hic lego, nisi & sic datum est. *arg. vers. ult.* J. *eod.*
42 *tit.* 34. §. 1. T. *eod.*
43 Non habet. *Hotom.*
44 Quando pactum non obstat successioni feudi, *tit.* 58.
45 Id est, refutationem.
46 Refutatio hæc diversa ab ea quæ fit domino: de qua vid. *tit.* 14. T. *eod.*
47 Facit *tit.* 26. *in fin.* T. *eod.*
48 His duobus casibus qui feudum paternum refutat Titio, ejusque heredibus, in id regressum nunquam habet, quia omnino refutavit, quia consensit ut Titius de feudo refutato, tanquam de novo investiretur. Hæc feudi novi natura est, atque conditio, ut agnatus agnato in eo non succedat 1. *feud.* §. *in fin.* T. *eod.*
49 A qua sæpius conventione discedere, *ut tit.* 84. J. *eod.*
50 *Excipe d. tit.* 84.
51 1. *feud.* 1. §. 3.
52 *tit.* 11. T. *eod.*
53 1. *feud.* 15.
54 Gerardum sc. *tit.* 51. §. 3. J.
55 Ex filia, quidam ita legunt.
56 1. *feud.* 1. §. 4.
57 Paternum feudum quid, adde 1. *feud.* 4. §. 2.
58 *tit.* 93. J. *eod.*
59 Beneficium in curiæ venditione non contineri. *tit.* 60.
60 Dixi *tit.* 26. §. 7. *vers. in generali* §. *eod.*
61 Utrum filius vasalli feudum amittat vivo patre, *tit.* 61.
63 Indignus est filius successione feudi ob feloniam commissam vivo patre, *ut hic.* nisi à patre ad dominum reductus eum placarit. *tit.* 55. §. 2. J. *eod.*
64 Non puniri vasallum ex sola cogitatione *tit.* 62.
62 Adde *l.* 18. *ff. de pœnis.*
65 1. *feud.* 5. & 16.
66 De successione nepotis ex filia. *tit.* 63.

TIT. XLVIII.

DE [35] FEUDO NON HABENTE PROPRIAM [36] FEUDI NATURAM.

Si miles accepit castrum in feudum à duce, ut ipse & sui heredes quibus dederit, id habeant: non habere hoc feudum propriam feudi naturam. Bart.

SI quis ea lege alicui feudum dederit: *ut ipse & sui heredes, & cui* [37] *ipse dederit* [38] *habeant*: Respondeo, iste, qui sic accepit, potest [39] id vendere, vel donare: vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine voluntate domini alienare, & ille etiam cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo [40] nisi [41] sicut [42] ei datum est. †. Sed qualitercunque ei datum fuerit, *sive ad proprium, sive ad libellum:* licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi censebitur: ut ex his causis ipsum amittat, quibus & verum feudum. †. Ubi ergo sic datum est feudum, *& cui in feudum dederit*, aliud est; & propriam feudi naturam habet [43].

35 Quando feudum licite alienetur, *tit.* 57.
36 Vid. *tit.* 81. J. *eod.*
37 *tit.* 2. 26. J. 7. *vers. feudum*, T. *eod.*
38 Sine dominî consensu.
39 Alias non poterit, *tit.* 55.

TIT. XLIX.

DE [44] EO QUI FINEM [45] FECIT AGNATO DE FEUDO PATERNO.

TRes erant agnati, vel plures: unus eorum habebat feudum, quod erat paternum: sed alter eorum finem & refutationem [46], ei suisque heredibus, & cui ipse dederit, fecit, decessit iste sine filio masculo. Alter qui non refutavit, vendicat sibi totum. Alter vero, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidam Mediolanenses interrogati, responderunt non [47] obstare illud pactum, nisi feudum omnino refutaverit, vel nisi ad hoc refutaverit, ut dominus eum quasi de novo [48] beneficio investiret. Tunc enim secuta investitura nova, quasi novum sit feudum, non succedit.

TIT. L.

DE NATURA SUCCESSIONIS FEUDI.

SUccessionis feudi talis est natura [49], quod ascendentes non [50] succedunt: verbi gratia pater filio: inferius vero filius patri succedit, & non [51] filia nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineum [52]. Tunc enim succedit filia matri [53] & patri: secundum quosdam [54] succedit nepos ex filio [55] solus: & sic usque in infinitum [56]: ex latere omnes per masculos descendentes, usque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum [57] autem voco, quicunque ex superioribus id acquisivit: dummodo scias quod si quis habens beneficium, quatuor superstitibus filiis decedat: & feudum ad unum solum ex divisione deveniat, & iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patrueles dicuntur, & ad unum [58] eorum beneficium feudi ex divisione perveniat: & similiter iste superstitibus filiis decedat, qui patrueles dicuntur: ad quorum unum feudum similiter pervenit: sicut etiam ex aliis superioribus vel primis fratribus supersunt masculi: si ille qui feudum habet, decesserit nullo filio relicto: an ad omnes, vel ad quos perveniat, quæritur? Respondeo, ad solos, & ad omnes qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti vero proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearum: sed omnibus hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

45 Id est, refutationem.
46 Refutatio hæc diversa ab ea quæ fit domino: de qua vid. *tit.* 14. T. *eod.*
47 Facit *tit.* 26. *in fin.* T. *eod.*
48 His duobus casibus qui feudum paternum refutat Titio, ejusque heredibus, in id regressum nunquam habet, quia omnino refutavit, quia consensit ut Titius de feudo refutato, tanquam de novo investiretur. Hæc feudi novi natura est, atque conditio, ut agnatus agnato in eo non succedat 1. *feud.* §. *in fin.* T. *eod.*
49 A qua sæpius conventione discedere, *ut tit.* 84. J. *eod.*
50 *Excipe d. tit.* 84.
51 1. *feud.* 1. §. 3.
52 *tit.* 11. T. *eod.*
53 1. *feud.* 15.
54 Gerardum sc. *tit.* 51. §. 3. J.
55 Ex filia, quidam ita legunt.
56 1. *feud.* 1. §. 4.
57 Paternum feudum quid, adde 1. *feud.* 4. §. 2.
58 *tit.* 93. J. *eod.*

TIT. LI.

DE [59] CAPITANEO QUI CURIAM VENDIDIT, AN INTELLIGATUR BENEFICIUM VENDIDISSE.

QUidam capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficii. Controversia est inter capitaneum & emptorem, dicente emptore se curiam cum beneficio emisse: domino vero contra dicente, ad cum beneficium non pertinere. Respondetur, illud beneficium non [60] contineri, nisi expresse de eo actum sit.

1. QUæsitum [61] esse apud me scio: si filius vivente [62] patre dominum offenderit, ita quod feudum amitteret, si pater decessisset: utrum feudum amittat: vel non? secundum istos sic, secundum Gerardum non, & Obertum similiter.

Dispositio filius animi ad delictum, non perficit delictum: sed insidiæ habentur pro delicto contra dominum consummato. Bald.

2. SI [63] voluerit vasallus dominum offendere, sed [64] non laboraverit: feudum non amittit. Gerardus & Obertus, similiter etiam si laboraverit, non amittit feudum, nisi [65] insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

Feudum non transit ad fœminam, licet per pactum sit actum, si vasallus supereſt. Bald.

3. SImiliter [66] si quis investitus fuerit de feudo, ita ut ad fœminas transiret, & duas filias tantum reliquerit, quarum una filium habeat, & altera filiam: utrum post mortem illarum masculus tantum feudum habere debeat? secundum Gerardum masculus tantum. Obertus contra. & econtra si filios ille habuerit.

FIlius [67] non [68] potest recusare hereditatem patris absque feudo, propinquus autem potest.

Si contentio est inter vasallum & emptorem de feudo, vasallo deficiente in probatione, electio jurisjurandi datur emptori. Bald.

SI [69] contentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo: cum filia feudum habere non poterat: quia dicat ipsa, hoc est de mea hereditate: [70] & ille dicat, imo de feudo: electio [71] propinqui erit discernere veritatem jurejurando. Gerardus & Obertus. Et similiter si contentio fuerit inter aliquem qui emisset [72] à seniore, & vasallum: qui dicat vasallus, hoc est de feudo meo: ille autem neget: electio emptoris est veritatem jurejurando discernere, cum pares curtis veritatem non testantur: Gerardus & Obertus.

59 Capitaneus.
60 Dixi *tit.* 26. §. 7. *vers. in generali* §. *eod.*
61 Utrum filius vasalli feudum amittat vivo patre, *tit.* 61.
62 Indignus est filius successione feudi ob feloniam commissam vivo patre, *ut hic.* nisi à patre ad dominum reductus eum placarit. *tit.* 55. §. 2. J. *eod.*
63 Non puniri vasallum ex sola cogitatione *tit.* 62.
64 Adde *l.* 18. *ff. de pœnis.*
65 1. *feud.* 5. & 16.
66 De successione nepotis ex filia. *tit.* 63.
67 Differre agnatum à filio in successione feudi. *tit.* 64.
68 *tit.* 45. T. *eod.*
69 De contentione feudi inter filiam & propinquos, vel inter vasallum & emptorem. *tit.* 65.
70 Id est, alode.
71 Dixi *tit.* 26. §. 1.
72 *tit.* 41. T. *eod.*
73 De pacto legis commissoriæ. *tit.* 66.
74 1. *Feud.* 27.
75 Ut feudum ad certum servitium dari potest. *tit.* 67.
76 *tit.* 23. J. T. *tit.* 104 J. *eod.* ita ad incertum 104. *in fin. principii.*

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissoriæ. Bald.

6. SImiliter [73] feudum lege commissoria [74] datum non valet, id est, si ad certum tempus pecunia non solvatur creditori, ut habeat in feudum. Gerardus. & secundum Obertum valet.

7. SImiliter [75] potest feudum dari ad certum [76] servitium. Gerardus & Obertus.

TIT. LII.

DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE PER LOTHARIUM I.

Feudum vasalli non alienat sine voluntate dominorum suorum. Bald.

Lotharius divina favente CLEMENTIA III. Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus, ac triumphator, semper Augustus Universo populo.

IMperialis benevolentiæ proprium esse judicamus, commoda subjectorum investigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi: similiter reipubl. bonum statuim, ac dignitatem imperii omnibus privatis commodis præponere. Quocirca omnium fidelium nostrorum tam futurorum quam præsentium noverit universitas, qualiter dum apud Ronchalias [2] secundum antiquorum imperatorum consuetudinem pro justitia ac pace regni componenda considereremus: omnia quæ ad honorem imperii Romani spectare videntur, solicite indagantes, pernicioſiſſimam pestem, & reipubl. non mediocre detrimentum inferente resecare proposuimus. Permultas enim interpellationes ad nos factas comperimus [3] milites sua beneficia passim distrahere: ac ita omnibus exhaustis, suorum servitia subterfugere: per quod vires imperii maxime attenuatas cognovimus, dum proceres nostri milites suos omnibus beneficiis suis exutos ad fœliciſ. nostri numinis expeditionem nullo modo transducere valeant. Hortatu itaque & consilio archiepiſcoporum, ducum, comitum, marchionum, palatinorum, cæterorumque nobilium, similiter etiam judicum hac edictali lege in omne ævum Deo propitio valitura decernimus, nemini [4] licere beneficia quæ à suis senioribus habent, sine ipsorum permiſſione distrahere, vel aliquod commercium [5] adverſus tenorem nostræ constitutionis excogitare, per quod imperii vel dominorum minuatur utilitas. Si quis veto contra hæc nostræ legis salubertimæ præcepta ad hujuſmodi illicitum commercium accesſerit, vel aliquid in fraudem hujus legis machinari tentaverit: pretio [6] ac beneficio se carituram agnoſcat. Notarium [7] vero qui ſuper hoc tali contractu libellum vel aliud inſtrumentum conſcripſerit: poſt amiſſionem officii, ipſum infamiæ periculum ſuſtinere ſancimus. Dat. 7. die mensis Novembr. M.C.XXXVI.

Imperator LOTHARIUS Auguſt. universo populo.

2. SAtis bene diſpoſitum ad utilitatem regni, & ad pernicioſam peſtem deſtruendam, in ſcriptis inſerere curavimus. Quidam [8] miles bina beneficia à duobus dominis, prout ſolitum eſt, acquiſivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter ſe dividentes, alter eorum domino ſuo pro beneficio quod ad eum pervenit, fidelitatem nullo antepoſito [9], ſicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater pro ſuo beneficio alteri domino ſuo ſimiliter, quia nullum alium dominum habere videbatur, nullo antepoſito fidelitatem fecit. Defuncto poſteriore fratre ſineſiliis, utique [10] eorum in querimoniam venit, ut prius perſonam, & ſic dominus poſterior talem fidelitatem quærit, qualem ejus frater fecerat. Quas amputantes altercationes, ſancimus quod frater fecit [ſcilicet in dando ſimpliciter] nil [11] ſuperſtiti obeſſe: licet in ſecundam & tertiam generationem, & uſque in infinitum pervenit, ſi hoc actum erit.

Si vaſallus intra annum & diem doloſe non petierit inveſtituram, amittit feudum. Si vero juſta cauſa impeditus non fecerit, non perdit feudum. Bald.

Imperator LOTHARIUS Auguſtus, &c. Eugenio [12] papæ, & universo populo.

1. QUoniam inter [13] dominum & vaſallum nulla fraus nec ullum malum ingenium debet intervenire, idcirco per hanc præſentem legem ſancimus, ſi vaſallus non [14] doloſe per annum [15] & diem ſteterit quod à domino ſui beneficii inveſtituram non petierit: feudum non ob hoc amittat. dolus [16] enim abeſſe videtur, ſi juſta cauſa impediente ſteterit. Dat 6. Kalendas Septembr. anno à nativitate Domini M.C.XXXVII. indictione V.

TIT. LIII.

DE PACE [17] TENENDA INTER SUBDITOS, ET JURAMENTO FIRMANDA ET VINDICANDA: ET DE POENA JUDICIBUS APPOSITA, QUI EAM VINDICARE, ET JUSTITIAM FACERE NEGLEXERINT.

FRIDERICUS *Dei gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, univerſis ſubjectis ſuo Imperio*, Salutem.

HAc edictali lege in perpetuum valitura, jubemus, ut [18] omnes noſtro ſubjecti imperio, veram & perpetuam pacem inter ſe obſervent: & ut inviolata inter omnes perpetuo obſervetur, duces, marchiones, comites, capitanei, valvaſores, & omnium locorum rectores, cum omnibus locorum primatibus & plebeiis, à decimo octavo [19] anno [20] uſque ad ſeptugeſimum, obſtringantur juramento, ut pacem teneant, & rectores locorum adjuvent in pace tenenda atque vindicanda: & in ſine uniuſcujuſque quinquennii de prædicta pace tenenda omnium ſacramenta renoventur. †. Si quis vero aliquod jus de quacunque re vel facto contra aliquem ſe habere putaverit, judicialem [21] adeat poteſtatem, & per eam jus ſibi competens exequatur. †. Si quis vero auſu temerario prædictam pacem violare præſumpſerit: ſi [22] civitas eſt, pœna centum librarum [23] auri [24] cameræ noſtræ inferenda puniatur; oppidum vero triginta [25] libris auri mulctetur: duces autem, marchiones [26], & comites quinquaginta auri libras præſtent: capitanei quoque & majores valvaſores, viginti [27] auri libris puniantur: minores vero valvaſores & omnes alii prædictæ pacis violatores [28] tres libras auri inferre cogantur, & [29] damnum paſſo ſecundum leges reſarciant. §. 1. Injuria ſeu furtum legitime [30] puniatur. †. Homicidium quoque & membrorum deminutio, vel aliud quodliber delictum legaliter [31] vindicetur. †. Judices vero & locorum defenſores, vel quicunque magiſtratus [32] ab Imperatore, vel ejus voluntate conſtituti ſeu confirmati, qui juſtitiam facere neglexerint, & pacem violatam vindicare legitime ſuperſederint: damnum omne injuriam paſſo reſarcire [33] compellantur: & inſuper ſi major judex eſt, ſacro ærario pœnam decem librarum auri præſtet: minor autem pœna trium librarum auri multetur. †. Qui [34] vero ad prædictam pœnam perſolvendam inopia dignoſcitur laborare, corporis [35] ſui correctionem cum verberibus patiatur: & procul ab eo loco quem inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquennium vitam agat.

Domus ubi conventicula aut conſpirationes fiunt, confiſcatur: & receptans violatorem legis, pari cum eo pœna punietur. Bald.

§. 2. Conventicula [36] quoque in civitatibus, omneſque conjurationes, & extra, etiam occaſione parentelæ, & inter civitatem & civitatem, & inter perſonam & perſonam, ſive inter civitatem & perſonam, modis omnibus fieri prohibemus: & in præteritum factas caſſamus, ſingulis conjuratorum pœna unius libræ auri puniendis. Epiſcopos vero locorum eccleſiaſtica cenſura violatores hujus ſanctionis, donec ad ſatisfactionem veniant, volumus coërcere. Receptatoribus [37] etiam malefactorum, qui prædictam pacem violaverint, & prædam ementibus, noſtram indignationem ſubituris, & eiſdem pœnis feriendis. Præterea bona ejus publicentur [38], & domus ejus deſtruatur [39]. Qui pacem jurare & tenere noluerit, beneficio & lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactiones [40], maxime ab eccleſiis (quarum abuſus jam per longa tempora inolevit) per civitates & caſtella omnino condemnamus & prohibemus: & ſi factæ fuerint, in duplum reddantur.

Sacramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum, inviolabiliter obſerventur. Jacob. de Bel.

§. 3. Item ſacramenta [41] puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non retractandis, inviolabiliter cuſtodiantur. Per vim autem & juſtum metum etiam à majoribus (maxime ne querimoniam maleficiorum commiſſorum faciant, extorta,) nullius eſſe momenti jubemus.

TIT. LIV.

DE ALLODIIS. [42]

AD hoc qui allodium ſuum vendiderit, diſtrictum & juriſdictionem [43] imperatoris vendere non præſumat: & ſi fiat, non valeat. Si vero contigerit allodium aliquod etiam infeudatum [44] conferri eccleſiæ, vel pro oblatione fidelium, vel per emptionis & venditionis, alteriuſve hujuſmodi contractum; infeudatus niſi per gratiam eccleſiæ, tanquam de novo receperit, feudum quod habebat, retinere non poterit. Ut autem æquitas quæ in [45] paribus cauſis paria jura deſiderat, per univerſitatem totius imperii ſervetur: firmiter ſtatuimus, tam in Italia quam in Alemania, ut quicumque indicta publica expeditione Romam, ad ſuſcipiendam imperii coronam, regem, aut ſub rege dominum ſuum non [46] adjuverit, aut eundo cum ipſo, aut pro quantitate [47] feudi ſtipendia militiæ perſolvendo, ſi de vocatione legitima à domino ſuo convinci per compares ſuos poterit, feudum perdat: & dominus in ſuos uſus illud habeat redigendi liberam facultatem.

TIT. LV.

DE PROHIBITA FEUDI [48] ALIENATIONE PER FRIDERICUM 49.

Omnis alienatio feudi contra hanc legem facta etiam antiqua quantumcunque, caſſatur, & bona fides emptori pretium reſtituitur. Bald.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus.

IMperialem decet ſolertiam ita reipublicæ curam gerere, & ſubjectorum commoda inveſtigare, ut regni utilitas incorrupta perſiſtat, & ſingulorum ſtatus jugiter ſervetur illæſus. Quapropter dum ex prædeceſſorum noſtrorum more univerſalis curiæ Ronchaliæ [50] pro tribunali ſederemus, à principibus Italicis, tam rectoribus eccleſiarum, quam aliis fidelibus regni, non modicas accepimus querelas, quod beneficia eorum & feuda quæ vaſalli ab eis retinebant, ſine dominorum licentia pignori obligaverant, & quadam colluſione nomine libelli [51] vendiderant, unde debita [52] ſervitia amittebant: & honor imperii, & noſtræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo conſilio epiſcoporum, ducum, marchionum, & comitum, ſimul etiam & palatinorum judicum, & aliorum procerum, hac edictali Deo propitio perpetuo valitura lege ſancimus, ut [53] nulli liceat feudum totum vel partem [54] aliquam vendere vel pignorare, vel quocunque modo diſtrahere ſeu alienare, vel pro anima judicare, ſine permiſſione illius domini ad quem feudum ſpectare dignoſcitur. Unde Imperator Lotharius [55] tantum in futurum præcavens ne fieret, legem promulgavit. Nos autem ad pleniorem regni utilitatem providentes, non [56] ſolum in poſterum, ſed etiam hujuſmodi alienationes illicitas hactenus [57] perpetratas, hac præſenti ſanctione caſſamus, & in irritum deducimus, nullius [58] temporis præſcriptione impediente: quia quod [59] ab initio de jure non valuit, tractu temporis convaleſcere non debet; emptori bonæ fidei ex [60] empto actione de pretio contra venditorem competente. Callidis [61] inſuper machinationibus quorundam obviatis, qui pretio accepto, quaſi ſub colore inveſtituræ, quam ſibi licere dicunt, feudum [62] vendunt, & in alios transferunt: ne tale figmentum vel aliud ulterius in fraudem hujus noſtræ conſtitutionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: pœna [63] auctoritate noſtra imminente, ut venditor & emptor, qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxiſſe, feudum amittant: & ad dominum libere revertatur. Scriba vero qui hoc inſtrumentum ſciens conſcripſerit, poſt amiſſionem officii, cum infamiæ

---

1 Scal *tit.* 3. §. 1. *tit.* 9. 14. §. 3. 39. 44. F *ed.* 55. J. *ed.* Goth. Molin. *ad Conſuet. Pariſ. tit.* 1. *de feriis num.* 80. putat hic in ſuperſcriptione errorem a librariis commiſſum & conſtitutionem hanc non eſſe *Lotharii* III. ſed II. ANS.

2 *tit.* 33. §. 1. *tit.* 40. F. *ed. tit.* 55. J. *ed. Guntherus* 2. *Laguvii. Ambent. Bobia C. no ſilum[?] Ferrarie.* Roncaliæ campi ſupra Padum non procul a Placentia in quibus ſolebant Imperatores olim conventus cogere ſolennes. adde *Abbatem Urſpergenſ.*

3 Cauſa hujus conſtitutionis.

4 Regula generalis de alienatione feudorum, adde *tit.* 55. J. *ed.*

5 Puta pignus.

6 *tit.* 24. §. 3. *in fin.* F. *ed.*

7 De pœna notarii contractum illicitum conſcribentis. *Goth.* Imo etiam manus amiſſione punitur. v. d. J. *tit.* 55. §. *ſcriba.* ANS.

8 *tit.* 93. J. *ed.*

9 Id eſt, excepto: quod eſt feudi ligii proprium *tit.* 99. J. *ed.*

10 Utrunque feudum in unam ut prius venit perſonam. ita legitur in fragmentis Ardizonis.

11 Feudum diviſione heredum ſæpe ſtatum non immutat.

12 Nihil Eugenio ad Lotharii III. tempora, ideoque hanc vocem Molinæus expungit. *in Conſuet. Pariſ.*

13 *tit.* 97. J. *ed.*

14 Aliud ſi doloſe 2 *feud* 21.

15 1. *feud.* 22.

16 *tit.* 97. J. *ed.* Dolus abeſſe videtur ſeu intelligitur, ſi juſta cauſa impediens probetur. Ita legitimum tempus nunquam peremptorium, ſi legitima probetur excuſatio, *arg l. Cum à matribus* 8. *Cod. qui petant tutor. l. quæſitum* 60. *ff. de rejudicata.*

17 Inita cum Mediolanenſibus, primo bello Mediolanenſi.

18 Lex in quoquo territorio ligat ſolos ſubditos: extra territorium, non obligat. *l. ult. ff. de juriſdictione.*

19 Male XVI. J. *de pace Conſtantiæ.* §. 17. & apud Radevicum XIV. *lib.* 3. *c.* 41.

20 Hæc eſt plena pubertas, Langobardiis legitima, *l.* 1. & *l. ſi infans.* J. *de prohibit. alien. min.* quam qui non impleverunt, Guntherο pupilli dicuntur.

21 Jus ſibi dicere nemo poteſt, ſed judicem adire & in jure jus ſuum perſequi. Quid non licebit debitorem fugientem perſequi vel prehendere? Poſſis fugienti rem tuam auferre: ferre. imo poſſis & vi. Illud literis aureis dignum eſt, Civitatem, quæ ſuperiorem nullum habeat, res ſibi ab alia civitate ereptas, propria authoritate per vim recuperare, ubi judicis non ſit copia. *Bart. in l.* 1. *C. de quo in ſua cauſa.* Ravenna *hic.* atque ita in alieno etiam territorio: quippe in ſuo ac proprio territorio, judicis haberet copiam, aut certe judicis copia ei non deeſſet. 22 Pœnas pecuniarias graviores præſtat quiſque quo major & nobilior eſt, *ut hic.* notanda hic proportio eſt pœnarum, pœnam civitatis pacem violanti eſſe auri librarum 100. Oppidi 30. Ducis, Marchionis & Comitis, 50. Capitanei & majoris valvaſoris 20. minoris valvaſoris 3. 23 Pœnam pecuniariam rem non tantum præſtat adverſaria, ſed & damnum ipſum, *ut hic cap.* 1. *de injuriis.* Interdum & tertiam pœnam patitur corporalem. §. 1. J. *ed. l. locatio. §. illicite ff. de pœnis.* 24 Urſpergenſis legit Marcas. non idem tamen eſt marca & libra. Marca duas libras continet. 25 Puri ſcilicet, Omnis pœna auri, auri puri intelligitur. 26 XX. ita legunt veteres, Radevicus & Guntherus. 27 Marchiones 50. Comites 40. *Urſpergenſ.* 28 Vid. *Urſpergenſ.* 29 Decem: alii prout facultas fert, uſque ad tres. *Urſpergenſ.* 30 Injuriæ pœna legitima eſt, *ut hic.* At quæ? In civili vel Prætoria, pars æſtimata, judex definit pœnam. § *pœna* 7. *Inſtit. de injuriis.* In criminali pœna injuriæ, Judex arbitrio ſuo eam definit. *l. ult. in fin. ff. de injur.* §. *in ſumma* 10. *Inſt. de injur.* una tamen per aliam ſollitur. *l.* 6. *l.* 7. §. 1. *ff. de injuriis.*

31 Homicidii ſponte non ad ſuam tutelam, aut caſu admiſſi pœna legalis, hoc eſt, legitima, *ut hic.* Atque capitalis. *l.* 3. §. *penult. ff. ad l. Corn. de ſic.* §. *Lex Cornelia Inſt. de publ. jud.* Quid ſi homicidium ſequuta eſt pacis violatio? vid. §. *ſi violat.* F. *de pace tenenda.*

32 Judices in civitatibus Imperio ſubjectis ab imperatore ejuſve voluntate conſtituendi, *ut hic.* Verum conſuetudine receptum eſt, ut ſingulæ civitates, ſua regimina habeant, & merum imperium à ſe: ut olim Præſes Provinciæ habuit. *Gloſſ. l. ult. C. de præſcript. longi temporis.*

33 Pœnam in corpore patitur violator pacis, ut & Judex in jure reddendo negligens, ſi pecuniariam ſolvere non poſſint. Ita nemo inopia toleratur à pœna: minuitur tamen aut potius multa remittitur propter inopiam. *l. eos C. de modo multar.* Quid ſi pœnæ debitor partem ſolverit? ratione alterius etiam partis, corporalem pœnam pati poteſt: hic enim agitur de integra ſolutione.

34 Adde *leg.* 2. *C. de commerciis. l. ult. C. ne ſanct. baptiſm.* adde *Juſtinum* I. 9.

35 Dixi *ad l.* 1. *in fin. ff. de pœnis.*

36 Adde *l.* 15. *C. de epiſcopis. l.* 5. *C. de his qui ad Eccleſ. confugiunt. l.* 1. *ff. quod cujuſque univerſ. l.* 1. *ff. C. de collegiis.* conventicula poſſeſſionis noſtræ tuendæ cauſa hic non prohibetur. *J. Gracchus. C. ad l. Jul. de adult.* non confœderationes civitatum inter ſe, ad mutuam tutelam, ſed coitiones illicitæ. *l. Conventicula C. de epiſcopis.*

37 *tit.* 27. §. 1. F. *eod. l.* 1. *ff. de recept. l. ultim. ff. de abigeis. l.* 1. *C. de his qui latron. l.* 14. *C. de furtis. l.* 3. §. 3. *ff. de incendio. l. penult. C. ad l. Julian de vi publ. l.* 12. *C. ad l. Fab. de plag. l.* 1. *C. de crim. pecul.*

38 In populum publicentur, diſpenſentur à judice, diripiantur. Guntherus.

39 Vide *quæ ſcripſi ad leg.* 20. *ff. commun dividundo. l.* 24. *ff. de pœnis. l.* 4. *ff. de re militari.*

40 Pecuniæ ſcilicet. *l.* 2. *C. de epiſcopis.* §. 2. J. *de ſtatutis & conſuetudine. l.* 6. §. 3. *de officio præſid.*

41 Tranſlatus eſt hic §. in titulum *C. ſi adverſus vendit.*

42 *tit.* 17. *in fin.* 26. §. 1. & 29. F. *eod.* Alodium, cujus poſſeſſor nemini laudes eſt. Inde alodium, proprietas dicitur 29. F. *eod.* 1. *feud.* 4.

§. 2. & proprium 42. F. jus propii 44. F. *eod.* hereditas 45. & 51. §. 3. res mancipi à Sigeberto.

43 Aliud feudum, aliud juriſdictio, *ut hic*, & *tit.* 5. F. *eod.* 1. *feud.* 5. *in fin.* ideoque à vaſallo adquiſita, feudo non adcreſcunt, *tit.* 8. §. 2. F. *eod.* alienatione feudi juriſdictio non comprehendetur 26. §. 7. *verſ. in generali* F. *eodem.* Et tamen veriſimile ad inſtar feudi, ſine domini conſenſu alienari juriſdictionem non poſſe. 44 Alodium infeudari poteſt. 45 Paria paris juris cenſentur. 46 Vid. 24. §. 2. F. *eodem.* 1. *feud.* 5. 47 Vid. *tit.* 40. 48 Propriis; vix eſt enim ut hæc conſtitutio ad feuda impropria pertineat, *de quibus tit.* 48. F. *eod.* quæ naturam & conditionem recipiunt mutua domini & vaſalli conventione. 49 *tit.* 3. §. 1. F. *eodem. Radevic.* 2. *c.* 7. adde *Guntherum.* 50 Dixi *tit.* 52. F. *eod.* 51 Aut inveſtituræ. J. *eod.* 52 Cauſa hujus conſtitutionis. 53 Prima regula de feudorum alienatione & pignoratione. 54 Et ita jus vetus abrogatur, 9. §. 1. F. *eod.* 1. *feud.* 21. §. 1. *tit.* 52. §. 1. F. *eod.* 56 Secunda regula de feudorum alienatione. 57 Leges plerunque trahuntur ad præterita. dixi *ad l.* 7. *C. de legibus.* 58 Longi ſcil. adde *tit.* 40. F. *eod.* non tamen triginta annorum. *tit.* 9. §. 1. 26. §. 4. 1. *feud. ult.* 59 Dixi *ad l.* 29. *ff. de reg. jur.* & *ad c.* 18. *de reg. in* 6. 60 *l.* 11. *ff. de actionibus empti.* 61 Tertia regula de feudorum alienatione. 62 Quarta regula, ſeu prima cauſa feudi amittendi. 63 Adde *tit.* 52. §. 1. *in fin.* F. *eod.*

famiæ periculo manum [1] amittat. Præterea si [2] quis infeudatus major [3] quatuordecim annis sua incuria vel negligentia per annum [4] & diem steterit quod feudi investituram à proprio domino non petierit: transacto hoc spatio feudum amittat, & feudum ad dominum redeat [5].

Si vasallus legitimæ ætatis non iverit cum domino in expeditionem, vel illuc, non miserit alium pro se domino acceptabilem: vel non solverit domino dimidium partem reditus feudi unius anni: feudum amittet. Baldus.

§. 1. Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quam in Alemania, ut [6] quicunque indicta publica expeditione vocatus à domino suo, in eadem expeditione spatio competenti temere venire supersederit, vel alium [7] pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium [8] reditus feudi unius anni domino non subministraverit, feudum quod ab episcopo, vel alio domino habuit, amittat: & dominus feudi in usus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem. †. Præterea ducatus, marchia, comitatus, de cætero non [9] dividatur [10]: aliud [11] autem feudum, si consortes voluerint, dividatur: ita [12] ut omnes qui partem feudi habent jam divisi, vel dividendi, fidelitatem faciant: ita [13] tamen, ut vasallus pro uno feudo plures dominos habere non compellatur: nec dominus [14] feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Si filius vasalli offendit dominum patris sui, tunc aut pater à domino requisitus debet eum ducere ad satisfaciendum domino, aut filium à se separare: alioqui privabitur feudo. Bart.

§. 2. Insuper si filius [15] vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino: vel à se filium separet: alioqui feudo privetur. Si autem pater vult eum deducere ut satisfaciat, & filius contemnit: patre mortuo in feudum non succedit: nisi prius satisfecerit domino. Pariqué modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat. †. Illud quoque præcipimus, ut si vasallus de [16] feudo suo alium vasallum habuerit: & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro servitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine [17] fraude ante [18] habuerit, feudo suo privetur: & ad dominum suum à quo ipse tenebat, revertatur: nisi requisitus ab eo, paratus fuerit satisfacere majori domino quem offenderit. & nisi vasallus idemque dominus à domino suo requisitus [19], eum qui majorem dominum offenderit, requirat ut satisfaciat, suum feudum amittat. †- Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controversia, domini sit cognitio, & per eum controversia terminetur. Si vero inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub fidelitatis debito conjuratos terminetur. Illud quoque sancimus, ut in omni sacramento fidelitatis imperator [20] nominatim excipiatur.

TIT. LVI.

QUÆ [21] SINT REGALIÆ [22].

Imp. FRIDERICUS.

REgaliæ [23], armandiæ [24], viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex [25] quibus fiunt navigabilia, portus, ripatica [26], vectigalia [27], quæ vulgo dicuntur telonia, moneta [28], multarum pœnarumque [29] compendia [30], bona vacantia [31], & quæ ut ab indignis [32], legibus auferuntur, nisi [33] quæ specialiter quibusdam conceduntur: bona contrahentium incestas [34] nuptias, condemnatorum [35] & proscriptorum, secundum quod in novis [36] constitutionibus cavetur, angariarum [37], parangariarum, & plaustrorum [38], & navium præstationes, & extraordinaria [39] collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorum [40] magistratuum ad justitiam expediendam: argentariæ [41] & palatia in [42] civitatibus consuetis: piscationum [43] reditus & salinarum [44], & bona committentium crimen majestatis [45], dimidium [46] thesauri in loco Cæsaris inventi, non data opera, vel loco religioso: si data opera, totum ad eum pertineat.

TIT. LVII.

QUOT TESTES SUNT NECESSARII AD PROBANDAM FEUDI INGRATITUDINEM.

Ad probandam ingratitudinem delicti, quinque testes requiruntur idonei, opinionu integræ, & manifeste probantes. Bald.

Imperator HENRICUS Aug. Universo populo, &c.

SI vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiisque eum clandestinis vel manifestis appetiverit, vel inimicis [47] ejus suas amicitias copulaverit, atque in aliis sic [48] versatus est, ut potius inimicus quam fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitaverit [49], seu in campestri bello suum dominum reliquerit: feudo privabitur. Quod non obtinere sanctimus, nisi quinque [50] testibus summæ atque integræ opinionis probatum fuerit manifeste. Dat. [51] 8. Idus Augusti feliciter.

TIT. LVIII.

DE [52] NOTIS FEUDORUM.

NOtandum est in feudo quod de cavena [53] seu camera dicitur, non debere dari nisi [54] cum sit in camera, vel cavena, unde solvi possit: vel si ita evacuata sit cavena sine culpa promissoris, expectandum est donec iterum de cavena vel de camera dari possit. †. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni [55] ære alieno deducto. Non enim æquum est quem videre egentem, quem prius habuit in conjugem [56], [vel amicum.]

1. QUod [57] autem pares tantum debent interesse investituræ feudi, & non alii: hoc tunc [58] verum est, cum dominus vasallos alios [59] habuerit. Alloqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen argumentatione legis de ultimis voluntatibus, in Lombarda [60] scilicet illa quæ dicit, Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui, vel investituram: adhibeat sibi de parentibus [61] suis (& per eandem legem jurant) duos testes idoneos, vel tres, vel plures. Pluralis enim locutio, duorum [62] numero contenta est.

2. ITem [63] sciendum est non esse impedimentum investituræ, etsi investituram faciat de re quam communem [64] dominus habeat cum aliquo: quia si sponte dividere noluerit ille cum quo habet rem communem, qui investivit: potest cogere [65] per judicem ille qui investitus est, ut dividat. †. Item heredes ejus necesse [66] habent tenere firmam investituram quam pater fecit. Item eadem [67] lege & eodem [68] jure debet habere rem iste qui investitus est, quam haberet qui eum investivit, cum coherede suo, scilicet [69] ut adæquatio [70] percurrat usque ad quadraginta annos. †. Item investitura per se, vel per suum [71] nuncium dari & accipi potest. quæ omnia supradicta colligi possunt per supradictas l. Longobard. titulo de ultimis voluntatibus. l. si quis. & C. communi dividundo. l. 1. & 2. †. [Idcirco [72] pares necessarii sunt in instrumento investituræ, & non alii: ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, aliis testibus inductis, corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia: quæ non [73] sunt suspicanda in paribus.]

SI [74] instrumentum [75] diceretur falsum à domino: daretur [76] de offensio vasallo qui instrumentum ad se deferret: ut in Lombard. [77] qualiter quis se defen. d. l. de chartis. & auferetur domino, qui veritatem noverit, & iniquum erit si aliquis ex dono suo conveniatur. Domini est defensio ex ordine [78], cum vasallus non possideat. †. No tandum est quod de omni controversia quæ inter dominum & vasallum oritur. Si pares veritatem noverint, omnino cogi debere à domino & [79] paribus dicere veritatem. qui si [80] dicant se nescire, cum sciant, & vasallus postulet: dominus eos coger jurare, & veritatem dicere: ut C. de rest ibus. l. si quando. & in Lombard. ut judex unus, &c. & in titulo qualiter quis se defend. d. l. si qualisçunque causa. & tit. de testibus. l. ut quicunque. & l. ult.

CUm [81] datur [82] domino defensio de investitura, quæ dicitur cesse facta, jurare debet se investituram non feciss. Cum [83] vero datur successori ejus, jurare debet se non credere investituram factam esse ab antecessore suo. †. Si qua investitura facta esse dicetur, semper debet nominare [84] dominum à quo investitura facta dicitur: cum multum discreper sacramentum hereditarium à principali sacramento. C. de rebus cred. & jurejurando l. 3. & l. generaliter. & ut habes de tutore qui jurat quod credit & existimat: ut C. de jura. calum. l. 2. de conscientia [85] enim sua jurare debet, & non de alieno facto (cum iniquum sit aliquem jurare de alieno facto) hæres vel successor, nec etiam filius: ut D. rerum amotarum. l. Marcellus. sed contrarium reperitur in Lombard. quia licet filius minorem virtutem habeat quam pater, tamen debet præcise jurare patrem suum non fuisse debitorem. ut in Lombard. qualiter quis se defendere debet. l. si contigerit.

Hic est

---

1 Vide quæ dixi ad *Novell.* 134. *c. ult.*

2 Secunda causa feudi amittendi.

3 Minori succurritur.

4 Dixi 1 *feud.* 22.

5 Nisi restituatur nam lex ultima *C. in quibus caus. in integrum.* locum etiam habet in præscriptionibus statuto & consuetudine inductis.

6 Tertia causa feudi amittendi.

7 Licet vasallo muneris sui vicarium dare *ut hic*: facit *tit.* 99. *in fin.* & 100. *C. eod.*

8 *tit.* 40. *C. eod. leg. ult. l. §. 2. ff. qui & à quibus manu l.* 25. *in fin. ff. de oper. libert. l.* 1. *C. eodem.*

9 Quinta regula de alienatione feudi per divisionem.

10 Sed majori natu deferatur: aut eo furioso, aut infami, secundo genito. *Aurea bulla Carol. 4. cap.* 23. alia feuda dividi possunt, vide *C. eod.*

11 Non regale scilicet, *tit* 26 § 4. *vers. omnes. C. eod. 2. feud.* 9.

12 Vide *tit.* 77. *C. eodem.*

13 *tit.* 102. *C. eodem.*

14 *tit* 9 *in fin.* 34. *C. eod.* 1. *feud.* 22. §. 1.

15 Dixi *ad tit.* 51. *C. eod.*

16 2. *feud.* 3. §. 1. *& tit.* 9.

17 Hinc illud Gallorum, *Le vasal se peut jouer de son fief, jusques à la main mettre au baston*: vel, *jusques à demission de foy*: id est, feudo suo abuti potest, dum ne a fide & clientela se suumque feudum subduxerit.

18 *tit.* 28. *in fin. C. eod.*

19 *tit.* 6. *vers. honestum. tit.* 22. 24. §. 1. 2. *vers. illud tit.* 27. §. 2.

20 Vid. *tit.* 7. *C. eod.*

21 Quid: regalia quæ sunt: Nam hic exempla quædam subjiciuntur, tantum at non ipsa Regalia finiuntur? Regalia, jura sunt summa Regis ac regni: Regi ejusque fisco vel Coronæ debita honoris supremi ergo, quasi laborum præmia, ut regi, regnoque tuendo inserviant. Horum quædam majora, quædam minora sunt. Majora sunt hæc. Legem condere, Magistratus creare. Nobilitati & famæ restituere, legitimare spurios, monetam cudere, Ætatis veniam concedere. Jure regni incolendi domare extraneum, Tabelliones creare, superindicta imponere Pœnæ Capitalis & Jurisjurandi gratiam facere, ut possis agere. Minora vero sunt hæc, multarum & pœnarum compendia, tributa & similia. Quid potestne eas cedere Princeps? Potest: his temperamentis adjectis, ut ne Regalia jura sua cedet sine summa necessitate, ac ut ea cedat ex causa necessaria, ut ne ea tota cedat, deinde ut quæcunque cedit, suopte motu ac sua sponte, sciens prudensque cedat, Principatus jure semper excepto: quod etsi nominatim non fuerit exceptum, tacitè tamen exceptum intelligatur: (cum adversus omnes regalia possidentes, in ejus regno, jus instituendæ actionis habeat, adeo ut jus id nullo tempore possit præscribi. Videamus qua lege cedi possint? specialiter cessa, specialiter ac restricte; similia tamen etiam intelliguntur. Quid si generaliter cessa? si cum ducatu comitatu aut regali aliqua dignitate cessa, etiam majora jura Regaliorum (de quibus suprà.) translata intelliguntur: si sine regali dignitate, minora tantum. Quid si quædam expressa & generalis clausula adjecta, omnia concessa, sunt dicenda: Quid: Solave Principis cessione concedantur, an etiam præscriptione temporis cujus non extet memoria possunt adquiri? Possunt: vel ea, quæ majora Regalia paulo ante diximus, adeo ut quorundam opinione, necessaria non sit ipsius Principis scientia: hoc est præscribi possunt etiam ignorante principe. Quid regalia jura quæsita Duci, Comiti, Civitati, quo tempore adversus Ducem, Comitem (civitatem adquirere possumus) annis 30. vel 40. Imo opinione quorundam, decennio, cum titulo & bona fide: sic tamen ut quibusdam regalibus juribus, præscriptis, ne omnia præscripta putemus. Ponamus Principem regalia jura sua alicui concessisse: non poterit Princeps ipse, juribus illis uti in territorio ea jura accipientis? Quidam putant, majora jura illa Regaliorum exercere posse in territorio ejus qui accepit, at non minora. 22 Regalia sunt hæc quæ sequuntur: ut ab Imperatore aliquo Rege creato, hæc quæ sequuntur eum sequantur. Dicta autem Regalia, vel quod Regi hoc est supremo principi competunt, vel quod a regibus usurpata. Goth. Quæ sint regalia vid. Sixtin. de *Regalib.* Andr. de Isernia & Jacob. Cujac. *de feudis. lib.* 5. ANS. 23 Regalia sunt armanniæ, &c. 24 Armanniæ, fabricæ, & publica armamentaria, *Novell* 85. Breviculum reditus Ecclesiæ Romanæ, locavit comitatum cum publicariis & Armanniis, Aliud sunt ab Arimaniis seu officiis apparitorum. Nam Armanni sunt qui magistratibus parent, *l.* 58. *Longob. & l.* 2. *fedit. l.* 10. *de præfer.* Fuerint igitur Armaniæ non locus ipse armamentarii, sed jus armorum fabricandorum, aut vectigal ex licentia arma faciendi ne alioqui putemus vectigal ex armentis aut scripturæ genus esse. 25 Id est, omnis utilitas ex decursu fluminum proveniens 26 Id est, portoria quæ solvuntur à ripam transeuntibus: Cæteræ ripæ ipsæ non censentur inter regalia: cum earum usus sit publicus: protectio tamen & custodia ipsa regaliorum est. 27 *C. vectigalia nova.* 28 *l. penultim. Codice de falsa moneta.* 29 Pœnæ maleficiorum sunt fiscales. adde *l. multifarium C. de modo multarum. l.* 1. *ff. de jure fisci.* 30 Id est, banna. *l.* 5. *C. de modo multarum.* nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur. *ut C. eodem.* 31 *Leg.* 1. *C. de bonis vacantib. l. penult. C. de præfect. sacricubiculi l.* 96. §. 1. *ff. de legat.* 32 *ff. & C. de his quæ ut indignis.* 33 *l* 5. §. 2. *ff. de his, quæ ut indignis l.* 7 *ff. de jure patr l.* 2. *C. de episcop. audient. l. penult. C. de legat.* 34 *l.* 6. *C. de incestis. Novell.* 12. 35 Vide *Novell.* 134. *cap. ult. l. ult. C. de bonis proscript. & damnat.* 36 Novellis. 37 *l.* 9. *l.* 20. *C. de cursu public.* 38 *l.* 10. *l.* 11. *C. de sacros. eccles.* 49 *l.* 27. § 3 *ff. de usufructu.* feudum dicitur: *Otho Frisingen.* 2.

40 *l.* 1. *ff. de ambitu.* 41 Argenti fodinæ, salinæ. *l.* 4. *de rebus eorum qui sub tutel.* Hotomanus intelligit potestatem argentariæ permittendæ. *argument. l.* 10. *ff. de ædendo. l.* 24. *ff. de rebus auct. jud.* adde *Edict. Justin.* 7. 9. 42 *l.* 14. *ff. de offic. rect. provinc. l.* 26 *C. de operibus public. Dion.* 53. Placia vel Placita forte legendum esse monet Hotomanus *argument. l.* 1. *Digestis & C. de nundinis.*

43 *l.* 17. *ff. de verbor. signific.* 44 Salinæ in publicis locis inventæ, principis sunt: *ut hic.* in privatis, privatorum. *l. forma. §. si vir. ff. soluto matri.* 45 *l.* 5. *C. ad l. Julian. majest.* 46 Thesaurus inventus non data opera in loco Cæsaris vel religioso, hoc jure pro dimidia parte cedit inventori: data opera quæsitus totus ei cedit: id est, fisco. *l.* 3. §. 10. *ff. de jure fisci.* dixi ad *Novell. Leonis* 51.

47 Dixi ad *l.* 20. *C. de inofficioso.*

48 Et ita ex præsumptione privari potest.

49 1. *Feud.* 5.

50 Probanda est ingratitudo vasalli erga dominum quinque testibus, *ut hic.* Ita amplior hic numerus testium exigitur quam in lege ubi *ff. de testibus*, Quid ita varie? Ingrati crimen patet latissime, ut quod feudi privatio sequatur. Proinde plures testes exiguntur.

51 Hanc constitutionem Imperatoriam esse possis colligere, sicet Glossa dubitet.

52 Quando feudum de camera sit dandum. *tit.* 68. *Cujac.*

53 *tit.* 1. *in fin. tit.* 2. §. 3. *eodem.*

54 Feudum de camera vel cavena, tum demum, peti atque exigi potest, quando camera vel cavena idonea est: hoc est: ex ea solvi potest, nisi forte culpa ipsius domini camera vel cavena exhausta est: tunc enim, ut destituta atque inops sit, solvere dominus cogitur. Quid si hæc Camera seu Cavena domini sit exhausta: alia non sit? si quæ inserta est contractui feudi camera vel Cavena, exhausta est, nihil præstatur vasallo. sin locus est adjectus demonstrationis tantum loco, utrumque is locus exhaustus, alter non sit, præstabitur Camera vel Cavena vasallo. *arg l. ult. ff. de contra. empt. l. quod à testamento. ff. de legat.* 1. Quid si certus annus sit exhausta? ubertate superveniente, vasallo præstabitur omnia, etiam præteriti temporis, utilitas, Quid: in aliis feudis quam cameræ vel Cavenæ, idve servatur, ut in feudo vasalli potior sit causa domini inopis, quam vasalli: faltem ut ex eo deducat dominus, ut non egeat. Imo non promitti putant, nisi pactum sit: vel nisi mendi vasalli causa inops factus dominus fuerit.

55 Creditores domini, præferuntur vasallo exigenti utilitates sibi debitas ex camera vel cavena ipsius domini. Quid ita creditor certat de damno vitando: vasallus de lucro. 56 Dixi *tit.* 6. *in fin. C. eod.* 57 Qui debent interesse investituræ, 69. *Cujac.* 58 Probanda est nova investitura Paribus Curiæ, si tamen ipse dominus pares habet: si non habet, etiam extraneis paribus probari potest investitura. 60 1. *feud.* 26. 2. *feud.* 2. *in fin. pr.* 60 *l.* 7. *Longob. de ultim. voluntatibus.* 61 Pagensibus, *d. l.* 7. Pagenses. κωμήτας. 62 *l.* 12. *ff. de testibus.* 63 De re communi in feudum danda, & per quos fiat investitura. *tit.* 70. *Cujac.* 64 Feudum ejusque investitura in re communi recte constituitur. adde *l. portionem C. de donat. l. falso. C. de comm. rerum alienat.* 65 *l.* 26. § 4. *ff. de condict. indebit. l. ult. C. commun. divid.* 66 Heres factum defuncti mutare non potest. facta defuncti firma habere cogitur: eadem lege & eodem jure rem habet, quo defunctus. *l.* 14. *C. de rei vindic. l.* 3. *C. de rebus alienis.* adde *l. ex qua persona. ff. de regul. juris.* 67 Investiturus de novo beneficio, fingitur eodem jure in re infeudata, quo fungebatur investiens ante concessionem investituræ: unde notant posse eum provocare ad divisionem. *ex l. officium l. ult. C. commun. dividund.* cum ejus antecessor potuerit. 68 Res feudalis transit cum sua causa fuisque vitiis. 69 Communis dividundo judicio res producenda est ad æqualitatem. *l. penult C. commun. dividund.* 70 De iniqua feudi inter fratres divisione post 40. annos quæri non potest. *l.* 3. *Longobard. de probib. alienat. minor.*

71 Per procuratorem investiri possumus. *tit* 3. *vers. sed utrum. C. eod.* 72 In investitura feudi, testes, pares Curiæ esse debent: hoc ideo quod non præsumatur in illis suspicio cum ob juramentum ab iis præstitum: tum ob beneficium suum quod habent à domino. Quid si nulli sint pares? extraneis testibus investitura probanda est. 73 Præsumitur pro vasallo. 74 Si instrumentum feudi falsum dicetur. *tit.* 71. 75 Si de instrumento investituræ lis sit inter dominum & vasallum, idque dominus dicat falsum esse ac se nullam feciss investituram, si vasallus in possessione feudi fuerit, juramento vasalli stabitur: si modo id instrumentum neque abolitum neque cancellatum sit: licet quoque præsumptio sit adversus id instrumentum. Quod si vasallus in possessione non fuerit, stabitur juramento domini. 76 Si instrumentum feudi falsum dicitur, non sit exacta inquisitio, sed simpliciter possidente vasallo defertur juramentum: non possidenti domino. Quid ita? quia hic falsi accusatio, civilis est? In criminali sit exactior inquisitio. *l. ubi C. ad l. Corn. de falsis.* 77 2. *tit.* 54. 78 Id est, mero jure. 1. *feudor.* 4. §. 1. 79 Par curiæ parem suum cogere potest, verum dicere. Cogere inquam, potest ut judex. *l. si quando. C. de testibus.*

80 Testis etsi extra judicium primo dixerit se nescire, si tamen in judicio post dixerit se scire falsus non videtur. Quid si juratus dixit se nescire? post se scire citra falsum, dicere non potest. Quid si dixerit se non reminisci, post se reminisci? testimonium admittetur. 81 Qualiter juret dominus aut vasallus cum defensio ei datur. *tit.* 72. 82 Jurat de veritate dominus si investivit: de credulitate & certa opinione, ejus heres. Ille jurat scieus se non fecisse: Hic, opinatione sua jurat, antecessorem non fecisse investituram. 83 Juramentum successoris differt à juramento authoris: cum diversa sit eorum in facto scientia atque cognitio. 84 Investitorem suum nominare vasallus debet, si de eo sit controversia. 85 *tit.* 33. *in fin. C. eod.*

Hic eſt finis feudorum in editione vulgata. Sequuntur fragmenta ſive extraordinaria capitula, quæ doctiſſimus Cujacius reſtituit ex Ardizone & Alvaroto uſque ad finem libri quarti. Ac deinde liber V. ab eodem Cujacio confectus ex variis Imperatorum diverſorum feudalibus conſtitutionibus.

Tit. LXXIII.
DE ALIENATIONE FEUDI.

SUmmopere mandare curamus, ut ſi quis aliquem de beneficio inveſtiverit, quod ille qui inveſtitus fuerit, non poteſt per propium vendere, nec [1] pro leviſſima relocare, nec infeudare. niſi majorem partem apud ſe retinuerit: & ſi in deſperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare poteſt. Quæ omnia ſi facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto, omnia ad priorem dominum revertuntur, & ſi dominus conqueſtus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni ſpacium expedire faciant vaſallo non faciente ſatiſdationem, domino dent poſſeſſionem, ſalvis ſuis rationibus: niſi diffinitivam promeruerint ſententiam.

1 *tit.* 9. §. 1. *F. eodem.*

Tit. LXXIV.
DE FEUDIS SCUTIFERORUM[2].

FEuda ſcutiferorum, ut ad [3] libitum dominorum poſſint adimi, rationis non eſt, dum tamen ſerviant ſecundum laudationem curiæ.

2 Ὑπασπιστῶν.

3 *tit.* 81. *J. eod.* 1. *feud.* 1. §. 5.

Tit. LXXV.
DE CONDITIONE FEUDI NON IMPLETA.

UT inter conditionalia [4], & non conditionalia aliqua ſit differentia, dicimus, quod ſi quis alicui dederit beneficium conditionale (utpote quæ dantur propter habitationem) [5] deſerta habitatione beneficium amittetur. & etiam cum certo conſtituuntur ſervitio, non dato ſervitio non poteſt retinere beneficium.

4 *tit.* 89. *J. eod.*

5 *tit.* 105. *J. eod.*

Tit. LXXVI.
DE FIDELITATE.

QUoniam de fidelitate mentionem fecimus, ſuper ea aliquid ſummatim deſpiciamus. Si beneficium eſt ſine [6] fidelitate, & vaſallus aliquid, quod ſit contra ſuum dominum fecerit, amittat beneficium laudatione parium: hoc idem dicimus in iis, qui fidelitatem jurant. Si cui militi fidelitas requiſita fuerit à domino, dominus ſecundum quoſdam librum militi oſtendere debet, & miles eam facere debet vel parium laudationi ſtare intra annum: quod niſi factum fuerit, miles ſecundum quoſdam de beneficio damnari poteſt, quod contra præceptum domini Lotharii [7] regis Papiæ datum videtur. Librum autem quod vaſallo oſtendi ſoleat, non neceſſitate fieri, ſed voluntate. Eſt enim quoddam ſignum requiſitæ fidelitatis memoriæ cauſa. Et venit aliquando ut vaſallus dicat domino ſe facturum fidelitatem, quam pares laudaverunt. tunc non perdit beneficium, ſi ſtat per dominum, quod faciat curiam. Qui fidelitatem jurant, ſi voluntate utrorumque ſeparatio facta fuerit, fidelitas finitur: ſi ſua voluntate vaſallus vel judicio partium feudum dimiſit, fidelitas durat.

6 Poteſt eſſe beneficium ſine fidelitate, id eſt, fidelitatis juramento. *tit.* 3. *in fin. pr. & tit.* 24. §. 1. at non ſine fide.

7 *tit.* 52. *F. eod.*

Tit. LXXVII.
SI PLURES SINT DOMINI VEL VASALLI, AN PLURES [8] FIDELITATES VEL SERVITIA DEBEANTUR.

CUm plures fratres vaſalli paternum habent beneficium, donec illud indiviſum poſſident, una fidelitas, & unum ſervitium domino fieri debet: Si vero partitum [9] fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Servitia vero non pro partibus, ut unum primum, videlicet graviora, ſed pro quantitate beneficii moderanda. Plures autem domini, etſi feudum inter ſe dividant, nullo modo niſi unam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Servitium vero omnibus non gravitate, ſed moderamine faciendum eſt.

8 *tit.* 55. *l.* 1. §. 1. *F. eod. tit.*

9 Feudum poteſt dividi. *ut hic*, non tamen regale. *tit.* 55. §. 1. *in fin.*

Tit. LXXVIII.
CULPAM [10] UNIUS EX COHÆREDIBUS CÆTERIS NON PRÆJUDICARE.

CUm feudum hereditarium uni ex cohæredibus propria culpa auferetur à paribus per judicium, cæteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo [11] eo, vel ſuis [12] heredibus feudum ad cæteros venire non intelligatur.

10 *tit.* 93. *J. eod. tit.* 52. *F. eod.*

11 *tit.* 83. *J. eod.*

12 *tit.* 98. *J. eod.*

Tit. LXXIX.
UT RATIO VASALLI PRIUSQUAM [13] DOMINI DISCUTIATUR.

SI contentio fuerit inter dominum & vaſallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vaſallum, & vaſallus contra dominum, vaſalli ratio prius diſcutiatur: quoniam pares majorem [14] juriſdictionem habent de [15] ſuo pari, quam de ſuo domino.

13 Ad judiciorum ordinem id pertinet, ut & titulus 82. *J. eod.*

14 Vid. *titu.* 22. *in fin. F. eod.*

15 Id eſt, tam in ſuum convaſallum, quam in ſuum dominum.

Tit. LXXX.
DE EVICTIONE.

GEneraliter verum eſt in feudis dominos [16] de evictionibus teneri. at ſi quis ſciens [17] inveſtituram alterius beneficii acquiſierit, eo evicto nullam adverſus dominum vaſallum actionem habere dicimus, quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

16 *tit.* 8. 25. 46. *F eod.*

17 *tit.* 87. *& 96. J. eod.*

18 *tit.* 48. *F. eod.*

19 *tit.* 74. *F. eod. tit.* 94. *J. eod.* 1. *feud.* 1. §. 5. *& tit.* 2. 11.

Tit. LXXXI.
DE FEUDIS IMPROPRIIS [18] QUÆ AUFERUNTUR [19] DANTIS ARBITRIO.

UNum quidem non minus utile, ſed ſatis congruum ſuperioribus adverti, & ex comprobato [20] uſu in ſcriptis bono arbitrio reducere procuravi. Si quis igitur pro vice dominicaria [21] vel villicaria, ut dicam pro decania [22], vel aliis quibuſcunque angariis feudum quod improprium eſt, acceperit, niſi ſpecialiter hoc actum ſit inter contrahentes, id eſt, nominatim feudum cum honore feudi, & ita, ut non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiam ſi adminiſtratio illa auferatur; quod datum penitus abdata adminiſtratione ſine omni obſtaculo auferre liceat. Si autem quod ſuperius dictum eſt, probare conetur, & quodammodo poſſidere vaſallus quibuſdam credatur: non jurejurando decidi oportet, ſed teſtibus veſ inſtrumento aliiſve legitimis probationibus cauſa firmiter approbetur.

18 Dixi. 1. *feud.* 2.

19 Dicania, qui dam ita legunt. Cæterum Decanus Langobardorum & Gallorum legibus, non tantum is eſt qui in militia, decuriæ imperat: ſed & qui domi judicandi munere fungitur, ut advocatus, centenarius, millenarius, quingentenarius.

Tit. LXXXII.
PRIUS [23] POSSESSIONEM RESTITUENDAM ESSE QUAM DE PRINCIPALI CAUSA AGATUR.

SI qua contentio de beneficio inter aliquos (quæ rout ſæpe fieri ſolet) orta fuerit, ſi unus dominus vel loco domini habeatur, & alter vaſallus vel loco vaſalli habeatur: ſi per pares ſecundum uſum regni judicium ventiletur, primo [24] de ſuo recto beneficio inveſtiri debet, & ſi poſſeſſiu aliqua perturbata fuerit, modo reſtitui debet.

23 *tit.* 20. *&* 39 §. 1. *F. eod.*

24 Dixi *tit.* 2. §. 1. *F. eod.*

Tit. LXXXIII.
SI UNUS EX FRATRIBUS DEDERIT [25] SUAM PARTEM FRATRI, VEL DOMINO VEL EXTRANEO.

SI alter ex fratribus [26] qui paternum [27] habeat beneficium, ſuam portionem dederit domino vel alicui extraneo: dominus vel extraneus tamdiu [28] teneat ſine præjudicio quam diu ille, qui dedit, heredem maſculum habuerit: ſi vero ſine herede deceſſerit, alter frater ſi vixerit, vel ejus heres ſine ullo obſtaculo & temporis præſcriptione [29] beneficium, quod hereditarium [30] eſt, vindicet à quocunque poſſidente. Hoc idem dicimus, & ſi fratres fuerint, & alter ab altero ex frattribus acquiſierit: hoc enim veriſſimum ex uſu comprobato didicimus.

25 Id eſt refutaverit.

26 De feudo à patre refutato. vid. *tit.* 13. *F. eod.*

27 De quo vid. *tit.* 50. *F eodem.* 1. *feud.* 4. §. 2.

28 *tit.* 78. *F. eod.*

29 Longa, non XXX. annorum *ut tit.* 9. §. 1. 26. §. 4. *F. eod.* 1. *feud. ult.* adde *tit.* 88. *J. eod.*

30 Paternum feudum hic dicitur hereditarium. Interpretibus hereditarium eſt quod quis habere non poteſt, niſi ſit heres.

Tit. LXXXIV.
PATREM [31] IN FEUDO FILII NON [32] SUCCEDERE.

QUoddam uſui traditum recordationis cauſa in ſcriptis ponere procuravi. Si quis igitur habens filium, ipſum per dominum inveſtire fecerit, niſi [33] nominatim cum domino pactus fuerit, ut ſi filius deceſſerit ante patrem, quod feudum ad patrem revertatur: dicitur defuncto ante patrem filio, patrem carere beneficio, & domino adquiri beneficium.

31 *tit.* 50. *F. eod.*

32 Excipe caſum qui nunc ſequitur.

33 Pater contracta fiducia filium de feudo inveſtire faciens, filio ſuccedit: alias non ſuccedit. *d. tit.* 50.

Tit. LXXXV.
DE INVESTITURA FACTA MARITO VEL UTRIQUE CONJUGI.

SI maritus de feudo ſuæ uxoris inveſtiatur ea abſente, niſi nominatim quaſi gerendo [34] uxoris negotium inveſtiatur: ſibi acquirit feudum ea ſciente vel jubente. Si vero uterque in ſimul [35] inveſtiatur, pro parte ſibi proficiunt: niſi cum jam dicta diſtinctione factum fuerit. & dicimus etiam, ut ſi unus ante alterum ſine herede deceſſerit, quod alterius [36] pars domino adquiratur.

34 Per geſtorem poteſt inveſtitura accipi. *ut hic*: & per nuntium. *tit.* 58. §. 2. *F. eod.* per procuratorem. *tit.* 3. §. 1. *verſ. ſed utrum. F. eod.*

35 *tit.* 104. *J. eod.* 1. *feud.* 15.

36 Et ita juri adcreſcendi hoc caſu locus non eſt.

Tit. LXXXVI.
DE FRUCTIBUS [37] FEUDI.

UNum quidem ſatis uſitatum dicimus, quod ſi aliquis deceſſerit nullo in feudo relicto herede, jus feudi ad dominum pertinere dicimus: Fruges autem extantes non ad dominum, ſed ad filias ipſius vaſalli, vel etiam ad uxorem ejus pertinere, & hac ratione creditor [38] eas retinere poteſt, licet pignus habere non poſſit: & hoc cum diſtinctione Imperialum Conſtitutionum.

37 Adde *tit.* 28. §. 3. *& tit.* 45. *F. eod.*

38 *tit.* 45. *F. eod*

Tit. LXXXVII.
AN PRÆSCRIPTIONE [39] FEUDUM ADQUIRATUR.

IN beneficiis ut in cæteris contractibus, præſcriptiones currere ſatis humanum, & rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fide ab aliquo juſta traditione acceperit, licet dominus non ſit, cum verus dominus in traditione putetur, longi [40] temporis præſcriptione jus ſibi acquirit. Si vero malam [41] fidem habuerit, nulla ſe poterit tueri præſcriptione, nec etiam de evictione agere poterit.

39 Præſcriptione tricennali feudum adquiritur. *J. eod. tit.* 9. §. 1. *in fin.* 26. §. 4. 1. *feud. ult.*

40 XXX. annorum alias non curit præſcriptio. vid. *tit.* 83. *F. eod.*

41 *Tit.* 80. *F. eod. tit.* 96. *J. eod.*

Tit. LXXXVIII.
DE PROBATIONE INVESTITURÆ.

DE ingreſſu [42] curiæ à quibuſdam varia ac diverſa putantur: nos autem, quod ſæpius ac rationabiliter in multis curiis & civitatibus intelleximus, in ſcriptis bonæ recordationis cauſa inſerere procuravimus. Quicunque igitur beneficium per inveſtituram acquiſierit ſine poſſeſſionis traditione, pares ad inveſtituram habeat, ut pro ipſo veritas diſcernatur, cum controverſia inde fuerit. Sane ſi poſſidet, aliis quibuſdam adjuvetur adminiculis. Veruntamen quia milites inopes vaſalli ſunt, per teſtes vel per breve teſtatum probatio ſatis competens eſſe dignoſcitur.

42 Id eſt de qualitate vaſalli & pariis.

Tit. LXXXIX.
CONDITIONEM TACITE FEUDUM SEQUI.

BEneficia conditionalia [43], quæ in majoribus curiis à veteri tempore eſſe noſcuntur: ut pote Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, Ducum, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, ſive etiam majorum valvaſorum, ſi duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur vaſallis, tacitæ [44] conditiones eos ſequuntur, niſi nominatim in ipſis traditionibus ipſæ conditiones excipiantur. Hoc idem etiam de his conditionibus, quæ noviter [45] conſtituuntur ad harum ſimilitudinem veriſſimum fore ſapientibus placet.

43 Quibus adiecta eſt conditio aliqua *tit.* 2. §. 2. *tit.* 75. *F. eod.*

44 Qualitas fundi, fundum tacitè ſequitur.

45 Vid. *tit.* 108. *J. eod.*

Tit. XC.
FRATREM FRATRI IN FEUDO NOVO [46] NON SUCCEDERE.

SI duo fratres in heredes maſculos & fœminas de beneficio inveſtituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus: cum unuſquiſque [47] fratrum ſuæ ſoboli bene conſuluit. Si enim frater ſuus ſine ulla progenie deceſſerit, feudum non ad ſuperſtitem, ſed ad dominum perveniet: niſi pactum de ſucceſſione factum foret.

46 Aliud in paterno, 1. *feud.* 8. *in fin. tit.* 14. §. 2. *tit.* 20.

47 *tit.* 18. *F. eod.*

Tit. XCI.
DE INVESTITURA VETERIS ET NOVI BENEFICII.

BEneficium intelligitur de veteri [48] & novo: & cum de veteri fit inveſtitura, ſatis ſit ſi de recto [49] beneficio fiat inveſtitura. Hæc autem inveſtitura ab unaquaque [50] perſona fieri poteſt, ſive ſeculari ſive eccleſiaſtica, ſi antiquitus [51] eorum conſuetudo fuerit. hæc ſecundum quoſdam, & à fœmina, & à minore 25. ann. fit. De novo

48 *tit.* 3. *F. eod.*

49 De quo Vid. *tit.* 20.

50 1. *feud.* 1.

51 *d. tit.* 6.

novo si fiat investitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc investitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet: quæ sententia mitior [1] est. A minore autem 18. annorum non valet: hoc etiam de minoribus ann. 25. asseritur, ut quibusdam placet. A prælatis Ecclesiarum vero tradi, & legitime dici potest jure, ut valeat investitura, dum tamen dissipator [2] videri non possit: quod si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiam quod si conjunctæ [3] personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere posset, inutile est beneficium.

1 Ideo sequenda.

2 Prælatus res ecclesiæ infeudare potest, at non dissipare.

3 *Nguell. 120. cap. 5.*

T I T. XCII.

JUSTO [4] ERRORE EXCUSARI VASALLUM QUI FIDELITATEM NON FECIT.

QUicunque paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & non dolose, sed justo errore, omnino condemnari non potest. Cum enim controversia est inter ipsos, per antiquitatem feudi, vel per breve testatum, vel per testes domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

4 *tit. 26. §. 7. vers. vasallum.*

T I T. XCIII.

FACTUM FRATRIS [5] FRATRI IN FEUDO PATERNO NON NOCERE.

QUoddam satis bene dispositum ad utilitatem, & ad perniciosam calliditatem destruendam, in scriptis inferere curavimus. Quidam [6] miles bina beneficia à duobus dominis, prout solitum est, acquisivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se dividentes, alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum venit fidelitatem nullo [7] antepositio, sicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo antepositio fidelitatem fecit: defuncto posteriore fratre sine filiis, utrumque feudum in unam, ut prius, venit personam; & sic dominus talem fidelitatem quærit, qualem frater ejus fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & usque ad infinitum pervenerit.

5 Vid. *tit. 78. ff. eod.*

6 *tit. 52. §. 2. ff. eod.*

7 Hoc feudi ligii proprium est. *tit. 99. J. eod.*

T I T. XCIV.

DE FEUDO GUARDIÆ [8] ET GASTALDIÆ.

QUod nomine gastaldiæ vel guardiæ in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia jure auferri [9] potest [10].

8 *1. feud. 2. & 4. §. 3.*

9 Vid. *tit. 81. ff. eod.*

10 Nisi aliud convenerit. *tit. 105. J. eod.*

T I T. XCV.

DE SUCCESSIONE FEUDI.

QUidam dominus habens beneficium, reliquit duos filios: & unusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: unus illorum fratrum decessit, una tantum filia relicta: portionem illius non [11] ad omnes superstites, sed ad patruos [12] illius & suis posterioribus [13] pertinere dicimus.

11 *tit. 50. in fin. ff. eod.*

12 Ad fratres. *Cujac.*

13 Id est, posteris, *ut l. 3. §. 3. ff. de injusto.*

T I T. XCVI.

DE INVESTITURA ALIENI BENEFICII.

SI quis acceperit investituram alterius beneficii, inutilis est hæc investitura: & qui sciens hoc agit, de evictione [14] agere non potest.

14 Evictionis non agit qui sciens alieni beneficii investituram accepit. *tit. 80. in fin. ff. eod.*

T I T. XCVII.

NON AMITTERE FEUDUM EUM QUI SINE DOLO CESSAVIT PER ANNUM IN PETENDA INVESTITURA.

INter [15] dominum & vasallum nulla fraus [16] debet esse, & inde potest accipi, si vasallus non dolose steterit per annum [17] quærere investituram sui beneficii, non damnabitur. dolus [18] enim abest, si justa causa impediente steterit, vel etiam cum amore servitium fecerit domino conscio. Dicimus autem ut si contra [19] ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

15 Dixi *tit. 52. §. 3. in fin. ff. eod.*

16 Dolus inter vasallum & dominum interdictus.

17 Et diem. *1. feud. 22.*

18 Dolum excusat justa causa impediens.

19 *2. feud. 24. §. 2. vers. sed 1. feud. 21.*

T I T. XCVIII.

EX DELICTO VASALLI FEUDUM AD DOMINUM REDIRE.

VAsallus habens feudum deliquit contra dominum, cui judicatum est: agnati cum domino litigant, quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non [20] pertinere, donec [21] aliquis masculus ex delinquenti vasallo supersit, alii vero contradicunt.

20 Cujacius hanc negationem expungit.

21 *tit. 78. ff. eod.*

T I T. XCIX.

DE FEUDO LIGIO.

SI quis investitus de feudo ligio, pro quo contra [22] omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex se descendentibus filiis, sibi heredibus institutis, vita decesserit, divisione facta, si ad solum Titium feudum pervenerit, rationabiliter placuit eum solum fidelitatis sacramento esse obnoxium, ad quem solita feudi jura transierint. quod si ab alio domino Lucius postea feudum per investituram acquisiverit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liberis, ad quem devolvatur feudum, quod ex divisione habuerat, an ad alium fratrem an ad dominum quæri potest. & cum placeat [23] quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere. sed rectius visum est feudum, quod per investituram acquisiverit, impedimento ei non esse, liceatque ei per [24] substitutum acceptabilem domino priori servire.

22 Feudi ligii proprium hoc est, ut qui feudum ligium à domino acceperit contra omnes ei fidelitatem debeat. *tit. 52. §. 2. tit. 93. ff. eod. e. pastoralis de sent. & re judic.* ut ne quidem Imperator excipiatur, antiquiorve dominus. In jurejurando non homologi, excipitur. *tit. 28. in fin. ff. eod.*

23 Duorum homologus nemo esse potest, *ut hic:* non homologus, potest, *d. tit. in fin.*

24 Facit *tit. 55. §. 1. tit. 100.*

T I T. C.

IMPERATOREM FEUDUM AMITTERE VEL ALIUM PRO SE FIDELEM DARE.

EX facto incidisse scio Fridericum principem nostrum, cum ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, divino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cum omne hominum genus sibi fidelitatem debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cum insistente feudi domino de hoc contenderetur, proceribus prudenter visum est, feudum amissum esse [25], vel alium [26] Ducem in Ducatu constituendum, qui feudo servire debeat, & domino fidelitatem faciat.

25 Aliud in ecclesia, *tit. 101 J.*

26 Vicarium scil. & substitutum. ut *tit. 35. §. 1. tit. 99. ff. eod.*

T I T. CI.

ECCLESIAM FIDELITATEM NON FACERE [27].

DE negotio super quo nos consulere voluisti tibi secundum jus curiæ & usum feudi breviter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas [28].

27 Id est, solutam esse juramento fidelitatis, & ita derogatur legi generaliter conceptæ, *tit. 3. in fin. ff. eod.*

28 Igitur major Ecclesiæ quam imperatoris authoritas, *tit. 100 J.*

T I T. CII.

NON COGI VASALLUM PRO UNO FEUDO DUAS FIDELITATES FACERE [29].

INsuper etiam te instructum esse volumus, quod si dominus à quo feudum tenebatur, diem suum pluribus heredibus relictis obierit: vasalli qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primo partirentur: quoniam secundum jus feudi non debet quis duas [30] fidelitates pro eodem feudo facere.

29 Quid si plures feudum adquisierint? omnes fidelitatem facere debent, *tit. 26. §. 4. versic. omnes.*

30 *tit. 55. §. 1. ff. eod. tit. 77. ff. eod.*

T I T. CIII.

FILIOS TANTUM SECUNDI MATRIMONII MATRI IN FEUDUM SUCCEDERE.

MUlier quæ feudum secundi viri contemplatione acquisierat, si ex utroque matrimonio superstitibus liberis decesserit, solos ex [31] secundo viro susceptos filios ad feudi successionem admitti, usu euriarum obtentum est.

31 *titul. 26. §. 4. vers. mulier.*

T I T. CIV.

CASUS QUIBUS FOEMINA IN FEUDO SUCCEDIT.

SI cui militi ad certum [32] servitium feudum fuerit datum, isque relicta ex se descendente fœmina, decesserit, quæ id servitium juxta feudi conditionem non minus decenter [33] præstare possit quam masculus, etsi in investitura minime cautum sit, ut & fœminæ ad id aspirare valeant, eam tamen admitti rectum putamus, quinimo hoc casu, simul cum masculo in feudo eam succedere quidam putant, quod multo magis dignum observantia existimamus, cum feudum sic datum est, ut nullum pro eo servitium fiat, ut pleraque hodie feuda dantur. §. 1. Item si quis eo tenore de feudo aliquo sit investitus, ut in eo succedant fœminæ sicut [34] masculi, sive feudum ad id certum fuerit datum servitium, sive pro eo indeterminate fuerit promissum servitium, investito moriente in feudum succedunt pariter & mares & fœminæ, quanquam enim superstite [35] masculo ex eo qui primus feudum adquisivit, fœminæ excludantur, & si in maribus & fœminis fuerat acquisitum (ut in feudis regulariter tradi solet) sermonem tamen investituræ, nec non vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in ejusmodi feudi successione non fecimus. §. 2. Jugales [36] à quodam milite simul [37] de eodem feudo investiti fuerant, ut in se descendentesque suos id haberent. Hi ex se filio & filia superstitibus defuncti sunt, inter quos feudi quæstio agitatur. masculus enim universum feudum sibi vindicat: fœmina vero ad parentum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. quidam pro masculo, quidam pro fœmina pronuntiant. Eorum qui pro filia judicant, sententiam sequendam esse censeo, cum filia ex antedictorum jugalium contubernio supereſt, ex prædefuncta uxore alio suscepto masculo qui consanguineus ad eam frater sit. In cæteris [38] priorum sententia sane sequenda est, quod si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio connubio superstite masculo, ab hac luce subtracti fuerint, feudum scindi fert prudentum nostræ civitatis opinio, ut dimidiam quidem partem fœmina sibi acquirat, reliquam vero dominus aut ejus heres accipiat.

31 *titul. 26. §. 4. vers. mulier.*

32 *tit. 51. §. 7.*

33 Puta, ut comitetur domini uxorem. *tit. 2. in fi. ff. eod.*

34 *1. feud. 1. §. 3. tit. 6. §. 1. tit. 8. & 2. feud. 26. §. 7.* vid. *feudum ea lege.* Vi hujus pacti succedunt fœminæ cum masculis.

35 Fuit ea Gerardi sententia, de qua dixi *1. feud. 8. in fin.* ab omnibus recepta.

36 Id est, conjuges.

37 Ut *tit. 85. ff. eod.* Hujusmodi feudum partim fœmineum, partim paternum: & ita mixtum.

38 Id est, quoties filia ex eodem matrimonio fratres habet.

T I T. CV.

DE FEUDIS HABITATIONUM.

FEuda habitationum [39] nisi [40] aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur [41].

39 *tit. 75. ff. eod.*

40 *tit. 44. ff. eod.*

41 Et deferta habitatione. *d. tit. 75.*

T I T. CVI.

SERVOS POST DELATAM SUCCESSIONEM MANUMISSOS IN FEUDUM NON SUCCEDERE.

QUæsitum scio, dudumque apud prudentes fuisse causam hanc: si servi [42], quibus macula [43] servitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad feudi successionem valeant adspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia distinguentium, quo tempore libertatis donum assecuti fuerint: ut si quidem eo tempore [44], quo coheres alter, utpote his constitutis inhabilibus, aut dominus quasi ad se devolutum vindicasset, ab ejus successione sint penitus alieni, ne quod legitime factum est, supervenienti facto postea retractetur: qui si re integra manumissi fuerint, in feudum recte succedere queunt.

42 An servus investiri possit, vid. *tit. 3. §. 1. vers. personam.*

43 Servitutis macula.

44 In feudis delatæ successionis tempus spectatur, facit *tit. 30. ff. eod.*

T I T. CVII.

UT VASALLI SUMPTIBUS DOMINI SERVITIA PRÆSTENT.

ANtiquatum esse ipsis rerum experimentis, nos ipsi cognovimus, fideles, nisi [45] aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, dominorum [46] sumptibus eisdem servitia ministrare. Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium, præsertim cum nec quisquam propriis cogatur impendiis militare, maxime cum extra [47] civitatis suæ tentoria servitiis exhibendis eos convenit fatigare.

45 Conventio format contractum.

46 Sumptu dominico servitium præstatur à vasallo. Vid. *Ardizonem de feud. cap. 25.* An & à liberto servitium eodem modo præstatur patroni sumptu? minime. vid. *l. fuo victu. 18. ff. de oper. libert.*

47 Vid. *Curtium 4. parte 1. causa ver. tertia cadit.*

T I T. CVIII.

VASALLUM FEUDUM POSSE IN ALIUM ARCTIORI LEGE TRANSFERRE.

NUlla juris constitutione aut consuetudinis, usuſque longævi observantia prohiberi scisitatus invenio, vasallum, arctiori [48], quam ipse habeat, lege, feudum in alium ubilibet posse transferre.

48 *tit. 34. §. 2. tit. 48. 89. in fin.*

T I T. CIX.

CLERICATU FEUDUM AMITTI.

ET jure & moribus receptum est, vasallum clericali [49] se militiæ dedicantem feudum amittere. Scriptum est enim in divinis eloquiis: Miles Christi serviat Christo: milites seculi serviant seculo.

49 *tit. 21. tit. 26. §. 4. vers. qui clericus. ff. eod.*

1 Hoc libro continentur quædam Constitutiones Imperatoriæ compilatæ atque hic insertæ ab Hugolino. Cujus. *de feud. cap.* 2. *Carp. feu.* & Berthold. Ans.

LIBER QUINTUS

DE FEUDIS,

QUO

Variæ CONSTITUTIONES Imperatorum ad hanc partem juris pertinentes continentur.

TIT. I.

2 1. *feud.* 1. §. 2. adde 2. *feud.* 34. 40.

CONSTITUTIO CONRADI[2] DE BENEFICIIS.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus quam futuris notum esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum & militum, ut ad invicem semper inveniantur concordes, & ut fideliter nobis & suis senioribus serviant & devote, præcipimus & firmiter statuimus, ut nullus miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, vel comitum, vel hominum qui beneficium de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, aut hactenus injuste perdiderint, tam de nostris majoribus valvasoribus, quam eorum militibus sine 3 certa & convicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum & judicium parium suorum. Si contentio emerserit inter seniorem & militem, quamvis pares judicaverint, illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc injuste, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi causa juste determinetur. Senior vero & miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex 4 hebdomadas antequam iter incipiat ei cum quo litigaverit innotescat. Hoc autem de majoribus valvasoribus observetur. De minoribus vero in regno nostro, aut ante seniores, aut ante missum 5 nostrum eorum causa finiatur. Præcipimus etiam, ut si aliquis miles sive de majoribus, sive de minoribus, de hoc seculo migraverit, filios ejus beneficium tenere, si vero filios non habuerit, & aviaticum 6 ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, servato usu majorum valvasorum in dandis 7 equis & armis suis senioribus. Si vero forte aviaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si seniorem offensum habuerit, sibi vult satisfacere 8 & miles ejus esse, beneficium quod patris sui fuit habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, ut nullus senior de beneficio suorum militum cambium 9 aut precarium aut libellum sine 10 eorum adsensu facere præsumat. Illis vero quæ tenet proprietario jure, aut per præcepto suo porrectum libellum, sive per precariam, nemo eum devestire audeat injuste. Fodrum 11 autem de castellis quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus: illud vero quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc jussionem nostram infregerit, auri optimi libras C. componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem cui damnum illatum fuerit.

3 1. *feud.* 21. 22. §. 2.

4 *d.* §. 2.

5 Vicariam.

6 Id est, nepotem ex filio. 1. *feud.* 1. §. 2.

7 2. *feud.* 12.

8 2. *feud.* 51. § 1. *tit.* 55. §. 2.

9 De cambio adde 1. *feud.* 4. §. 2. 22. §. 1. *tit.* 25.

10 2. *feud.* 7. *in fin.* 34. §. 1.

11 Annonam militarem 5. *Authentic.* 3.

TIT. II.

CONSTITUTIO HENRICI DE CAUSIS AMITTENDI FEUDI.

IMperator Augustus Henricus secundus. De militum beneficiis quoniam dubias variasque causas in regno nostro esse cognovimus, ideo ad Reipublicæ statum quædam statuimus. Si 12 quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulneraverit, ipsum dominum suamve dominam obsederit, vel eum cucurbitaverit 13, vel contra ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, vel his supradictis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si vero de supradictis se defendere voluerit, testibus à parte domini deficientibus, cum tribus paribus se expurget: si autem pares habere non potuerit, cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat (usu vero curiali solus defendat.) Si quis autem suorum parium idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, ut per 14 pugnam se defendat edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non servierit, parium laudatione beneficium amittat (curiali tamen usu id redimere potest pro medietate, quantum valuerit.) sed si hoc defendere noluerit, duos vel unum saltem parem ostendat, & cum his se servisse juret: & si pares paremve habere nequiverit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum 15 servisse juret: (usu tamen curiali solus jurare conceditur. Qualiter autem juret, an solus, aut cum aliis, nihil interest, dum tamen servitia nominet.) Si autem concorditer cum domino suo se habuerit dominum sæpe videndo, tunc dicimus ut probet per testes servitium fecisse, & per se non stetisse. Si autem aliqua inter dominum & vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, vasallus domino se repræsentando servitium promittat, & si necesse fuerit, hoc probet jurejurando, saltem ad finem controversiæ vasallo à paribus dato. Si quidem intra annum servierit, quod levissimum fuerit, & dominus aliud servitium imposuerit, quod vasallus neglexerit, unde damnum domino illatum fuerit usque ad fruges, feudatarius parium existimatione damnum refarciat. De aliis vero culpis unde beneficium non amittitur, parium laudatione defendat se, ut supra vel emendat.

12 Causæ feudi amittendi.

13 1. *feud.* 5. §. & 2. *feud.* 38. 57.

14 2. *feud.* 27. *in princ.* & §. 3. & *tit.* 39. §. 2.

15 Quod minimum est, *ut* J. *cod.*

TIT. III.

ALIA CONSTITUTIO HENRICI DE VASALLO QUI UNUN EX DOMINIS REFUTAVIT.

IMperator Henricus: si contigerit feudum incuria, aut neglectu fidelis consortibus 16 applicari, nullum ex eo levamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum jure dimiserat. Sane qui aliter fecerint, quam quod mens saluberrimæ nostræ constitutionis expoſcit, beneficio se carituros esse cognoscant, ita ut eis amplius sperare non liceat, seniori danda licentia tam ab ipsis eorumque posteris, quam cæteris detentatoribus prædictum beneficium vindicandi.

16 Id est, uni dominorum, *ut* 2. *feud.* 38.

TIT. IV.

ALIA CONSTITUTIO HENRICI EJUSDEM, UT INGRATITUDO VASALLI PROBETUR TESTIBUS QUINQUE.

Imp. HENRICUS Aug. universo populo.

SI 17 vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, &c.

17 Vid. 2. *feud.* 27.

TIT. V.

CONSTITUTIO LOTHARII DE FEUDIS NON ALIENANDIS.

LOTHARIUS divina favente clementia tertius Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus ac triumphator semper Augustus universo populo.

IMperialis 18 benevolentiæ proprium esse judicamus, commoda subjectorum investigare, &c.

18 Vid. 2. *feud.* 53. *in prin.*

TIT. VI.

ALIA EJUSDEM LOTHARII CONSTITUTIO DE INVESTITURA NON PETITA INTRA ANNUM.

Imp. LOTHAR. Eugenio papæ, & universo populo.

QUoniam 19 inter dominum & vasallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire, &c.

19 Vid. 2. *feud.* 52. §. 3.

TIT. VII.

CONSTITUTIO FRIDERICI DE FEUDIS NON ALIENANDIS ET ALIIS CAPITULIS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus universo populo.

IMperialem 20 decet solertiam ita Reipublicæ curam gerere, & subjectorum commoda investigare, &c.

20 Vid. 2. *feud.* 55.

TIT. VIII.

ALIA DE JURE FISCI.

Imp. FRIDERICUS.

REgalia 21 sunt armanniæ, viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex quibus fiunt navigabilia, &c.

21 Vid. 2. *feud.* 56.

TIT. IX.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM FRIDERICI DE PACE TENENDA.

FRidericus 22 Dei gratia Romanus Imperator, semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & Rectoribus, &c.

22 Vid. 2. *feud.* 27.

TIT. X.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI IMPERATORIS DE INCENDIARIIS ET PACIS VIOLATORIBUS.

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitatis nostræ tempora, generali populum provinciarum tranquillitati circumspectionis nostræ studio provideri, ut dum in subjectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac sceleroſos à subditorum injuriis arceamus æquitatis nostræ correctione. Considerantes quippe quæ damna, quantæque desolationes hominum & provinciarum, per seditiones & incendia provenerint, quantos præterea futurorum timores reportent, ea quæ de conscientia & consilio principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quam ministerialium, ad reprimendas incendiariorum insolentias, imperialis nostra sanxit auctoritas, universalis imperii fidelibus nota fieri volumus, & sicut in castro nostro Nurimberg, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus observanda. Primum igitur de incendiariis 23 demandamus generaliter, ut si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cujuscumque conditionis fuerit, incendium commiserit pro uverra propria, pro amico, pro parente, vel causæ cujusquam alterius occasione, de sententia & judicio imperiali, proscriptioni statim subjectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui forte manifesta uverra castra manifeste capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula aliave tuguria præjacent, igne succendunt. Excipiuntur & judices quos in malefactores pœnam justitia exigente exercere contingit. Quod si aliquis in Ducatu alicujus incendium fecerit, ipse proscriptum pronuntiet, ac deinde justitiæ suæ auctoritate eum proscribat. Idipsum faciant Marchiones, Palatini, Comites, Landgravii, & Comites alii, nec alicui eorum liceat talem absolvere, nisi domino imperatori.

23 De incendiariis.

Quicunque etiam incendiarium in domo sua scienter receperit, & consilium auxiliumve ei impenderit, damnum & injuriam passo pro facultate sua restituat. Judici vero x. libras monetæ de illa diœcesi in qua commissum est, persolvat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autem super hac culpa innocentiam suam probare vel ostendere voluerit, cum duobus viris veracibus culpa in præsentia judicis se expurget.

Si quis autem cuiquam imposuerit, quod incendiarium receperit, & de hoc ipsum jure voluerit convenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, nisi præstito primo calumniæ sacramento. Dominus etiam Imperator proscriptorum neminem à sententia proscriptionis absolvat, nisi de illicitis primo damnis cum injuriato componat, & nisi conscientia judice hoc faciat.

Proscriptum vero, quem pro incendio sententiam proscriptionis incurrisse omnibus notum fuerit, diœcesianus Episcopus, si ad satisfactionem inobediens extiterit, à communione Ecclesiæ Dei & fidelium Christi abjiciat, & extraneum eum reddat, nec eum absolvat, quoadusque læso damnum restituat: & econverso, quem Episcopus legitimis induciis citatum justitia dictante excommunicaverit, & hoc judici insinuaverit, judex eum banno proscriptionis condemnet, & nec prius eum absolvat, quam coram Episcopo de his pro quibus condemnatus est, satisfaciat. Quod si à proscriptione illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, incendium primo abjuret, deinde sit in arbitrio Episcopi, qualem ei pœnam injungat, ad visitandum sepulchrum Domini, aut limina Jacobi Apostoli. Si autem proscriptus eo, ut dictum est, modo absolvi desideraverit, domino Imperatori fines imperii per annum & diem abjuret. Si quis autem à proscriptione & excommunicatione similiter non fuerit absolutus intra annum & diem, universo jure, honore, & legalitate privatus habeatur, ita ut ferendo testimonio, vel ad judicandum, de cetero nequaquam sit admittendus. Omni quoque feudali jure carebit perpetuo.

Item si in reisâ [1] alicujus hominî, cum ipso domino cujus est reisa, aliquis fuerit, qui incendium (ut sæpius contingit) faciat, dominus ipse, cujus est ipsa reisa, jurabit super reliquias, quod non fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Rem autem abjiciet à se & nunquam recipiet. Quodsi illum post satisfactionem receperit, tenetur universum damnum quod ille commisit, restituere.

Item si contingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuitu evenerit, domum aliquam incendi, & ille cui fit damnum, dominum impetierit, quod mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato restituat.

Item si incendiarius captus fuerit, & coram judice negare voluerit incendium se commisisse, si forte notorium non fuerit, per provinciam judex si posset eum cum-septem idoneis testibus convincere, capite plectatur. Sed si notorium fuerit, nullius requirendum est testimonium, sed statim decollandus. Item si Castellani cujusquam domini descendentes à castro domini sui, incendium fecerint domino absente à provincia, castrum domini propter hoc non erit comburendum, sed bona incendiariorum, quæcunque extra castrum fuerint reperta, comburantur. Post reversionem vero domini, si dominus incendiarium retinere voluerit, & à se non repulerit, castrum ejus similiter erit comburendum. Item si proscriptus propter incendium in aliquam domum confugerit [2], de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc incendium non erit qui incendiarius, sed damnum pro incendio restituere debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, & dominus, cujus est castrum, fortallis dominus, vel vasallus, vel consanguineus fuerit, dominus ille non debet eum persequentibus repræsentare, sed juvabit eum à castro in sylvam vel alias, ubi securus sibi videatur. Quod si nec dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repræsentet, vel cum eo in eadem culpa sit.

Statuimus etiam, & eodem firmiter edicto sancimus, ut quicumque alii damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus ante diebus per certum nuntium suum diffiduciet eum. Quod si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, nuncius idem si vivus est, juret quod contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuncius, juret dominus junctis sibi duobus viris veracibus, quod contradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sanctionibus adjicimus, ut quicumque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore servet vel non servet eas, contradicere eis ante terminum statutum nequaquam possit. Quod si fecerit, ut violator fidei judicetur.

Item qui nuncium aliquem, pro eo quod contra dicturus mittitur, læserit, fidem suam violavit, & decetero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet. De filiis [2] quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus, ne cingulum militare aliquatenus assumant: & qui jam assumpserunt, per judicem provinciæ à militia pellantur. Quod si dominus alicujus eorum eum in militia contra judicis interdictum retinere contenderit, dominus ipse judici in x. libras condemnetur, servus autem omni jure militiæ privetur. Statuimus etiam, ut si quis vineas [3] aut pomaria excidit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subjiciatur. Ut autem hæc tam utilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo quo dicta est tenore inconvulsa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorum atque regum jussimus interseri, & perpetuo jure servari. Cui si quis ausu temeritatis contra ire præsumpserit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuo indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberg in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorum. Anno incarnationis M.CLXXXVII. III. Kal. Jan.

1 Reisâ militaria excursio, hanc Raiſoigueldum apud Aventinum malta non respondentis ad delectum.

2 Filii sacerdotum remoti à cingulo militari.

3 *l.2. l.3. ff. arborum furtim.* 63. *Eclog.* 16. c.2.6. *Harmenop.7.*

4 Vid. 2 *feud.* 53.

5 Vid *J. tit.* 18.

6 Paucis de jure προτιμήσεως (Cujus originem ad jus divinum quidam referunt. *Lev.*25.) dicendum. Jure Romano, si testator vetuisset fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommissi petitio competebat, *l.*32. §. *ult. ff. de leg.* 2. fundo ulteriori agnato vendito non competebat *arg. l.*114. §.15.16. *ff. de legat.* 1. *l.*32. *in fin l.*57. §.5. *ff. de leg.* 2. *l.*54. *ff. ad l. Falcidiam.* Apud eosdem etiam proximis consortibusque concessum erat, ut extraneos ab emptione removerent, quod postea licet vetitum. *l.* 14. *C. de contr. empt. l.* 16. *ff. de reb. auctor. jud.* reductum est generaliter ut quæ paterni feudi retractu proximioribus agnatis concessa, *ut hic*, & 2. *feud.* 26. §. 5. *verf. Titius.* jure civili dominus præfertur extraneo in emendis meliorationibus coloni. *l.* 2. *C. de jure emphyteutic.* jure conductionis apud quasdam gentes alodialium fundorum & censibus obnoxiorum retractus proximis permissus est, bes concurrentibus. Qui retrahit sibi, ac in usum suum non alteri, intra tempus retractui definitum, expensas. *l.*30. *ff. de minor.* justumque pretium emptori offerre debet. *arg.* 2. *feud.* 3. §.1. *l.*3. §.4. *ff. de act. empt.* aut id quod apparet deponere. ac de eo quod obscurius erit satisfactionem offerre. *l.* 5. *l.*34. §.1 *ff. de statu liber.* Goth. Vid. in hanc constit. Matth. de Afflict. *tr. de jure protimes.* ANS.

7 Id est, cognatione, aut agnatione potius.

8 In rebus mobilibus, jus retractus locum non habes.

9 In quibus contractibus jus retractus locum habeat, *ut hic.* in quibus non habeat *verf. ex causa J. eod.*

10 Qui potiores in jure retractus.

11 Intra quod tempus jus retractus competat, *ut hic:* adde & aliud tempus 4 mensium *J. eod. ibi intra quatuor menses.*

12 De justo pretio emptori à retrahente offerendo.

13 De usuris & expensis necessariis à retrahente emptori offerendis.

14 Qui ex agnatis removeantur à jure προτιμήσεως.

15 In quibus contractibus jus προτιμήσεως locum non habet.

16 De juramento ab emptore simulato præstando.

17 Pœna committentis in jus retractus.

18 Invitus interdum vendere cogitur.

19 In fraudem cognatorum licet feudum alienare in potentiores personas.

20 Potentiores personæ quæ.

21 Quo tempore emptores præscribunt adversus proximiores venditores agnatos.

22 *l.*10 §.1. *ff. de jurisdict.*

23 §.1. *Inst. de jure persona.*

24 *tit.*13. *C. eod.*

25 Vid. 3. *Harmenopul.* 3.

Item qui [1] alicujus hominî, cum ipso domino cujus est reisa, aliquis fuerit, qui incendium (ut sæpius contingit) faciat, dominus ipse, cujus est ipsa reisa, jurabit super reliquias, quod non fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Rem autem abjiciet à se & nunquam recipiet. Quodsi illum post satisfactionem receperit, tenetur universum damnum quod ille commisit, restituere.

Item si contingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuitu evenerit, domum aliquam incendi, & ille cui fit damnum, dominum impetierit, quod mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato restituat.

Item si incendiarius captus fuerit, & coram judice negare voluerit incendium se commisisse, si forte notorium non fuerit, per provinciam judex si posset eum cum-septem idoneis testibus convincere, capite plectatur. Sed si notorium fuerit, nullius requirendum est testimonium, sed statim decollandus. Item si Castellani cujusquam domini descendentes à castro domini sui, incendium fecerint domino absente à provincia, castrum domini propter hoc non erit comburendum, sed bona incendiariorum, quæcunque extra castrum fuerint reperta, comburantur. Post reversionem vero domini, si dominus incendiarium retinere voluerit, & à se non repulerit, castrum ejus similiter erit comburendum. Item si proscriptus propter incendium in aliquam domum confugerit [2], de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc incendium non erit qui incendiarius, sed damnum pro incendio restituere debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, & dominus, cujus est castrum, fortallis dominus, vel vasallus, vel consanguineus fuerit, dominus ille non debet eum persequentibus repræsentare, sed juvabit eum à castro in sylvam vel alias, ubi securus sibi videatur. Quod si nec dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repræsentet, vel cum eo in eadem culpa sit.

Statuimus etiam, & eodem firmiter edicto sancimus, ut quicumque alii damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus ante diebus per certum nuntium suum diffiduciet eum. Quod si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, nuncius idem si vivus est, juret quod contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuncius, juret dominus junctis sibi duobus viris veracibus, quod contradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sanctionibus adjicimus, ut quicumque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore servet vel non servet eas, contradicere eis ante terminum statutum nequaquam possit. Quod si fecerit, ut violator fidei judicetur.

Item qui nuncium aliquem, pro eo quod contra dicturus mittitur, læserit, fidem suam violavit, & decetero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet. De filiis [2] quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus, ne cingulum militare aliquatenus assumant: & qui jam assumpserunt, per judicem provinciæ à militia pellantur. Quod si dominus alicujus eorum eum in militia contra judicis interdictum retinere contenderit, dominus ipse judici in x. libras condemnetur, servus autem omni jure militiæ privetur. Statuimus etiam, ut si quis vineas [3] aut pomaria excidit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subjiciatur. Ut autem hæc tam utilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo quo dicta est tenore inconvulsa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorum atque regum jussimus interseri, & perpetuo jure servari. Cui si quis ausu temeritatis contra ire præsumpserit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuo indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberg in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorum. Anno incarnationis M.CLXXXVII. III. Kal. Jan.

TIT. XI.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM DE PACE COMPONENDA ET RETINENDA INTER SUBJECTOS, ET ALIIS, CAPITULIS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus universis subjectis suo imperio, Salutem.

HAc [4] edictali lege in perpetuum valitura jubemus, ut omnes nostro subjecti imperio, &c.

TIT. XII.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM FRIDERICI DE PACE CONSTANTIÆ.

IN [5] nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, &c.

TIT. XIII.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI DE JURE προτιμήσεως [6].

SAncimus à modo in omni provincia & in omni civitate, si quis ex parentela [7] habeat communem agrum [8], domum, vel vineam, vel rem immobilem divisam, vel indivisam, aut ex communi emptione, vel aliquo hujusmodi titulo, vel alio modo aliquo conjunctim, & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusim [9], vel locationem, non ante liceat ei alienare, quam denuntiaverit illis quos vocavimus per ordinem in jus προτιμήσεως. In primis [10] vocentur parentes, qui sunt conjuncti, post hos socii, post hos illi qui sunt conjuncti, etiam si extranei sint, post hos vocentur omnes qui sunt sub uno servitio, & qui sunt conjuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in jure προτιμήσεως, omnibus denuntietur, ut intra [11] triginta dies solvendo justum [12] precium sine mora aut quantum quivis emptor sine fraude dederit, unusquisque portionem suam accipiat. Verum si intra statutum terminum justum pretium non solverit, de cætero non habebit jus προτιμήσεως, nisi si quis eorum erat in capitivitate, vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens reipublicæ causa, aut ex propria sua causa, vel minor viginti quinque annis: & licet isti fuerunt absentes ex justa causa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra quatuor menses debent venire & solvere justum pretium cum legitimis usuris [13] & expensis necessariis, & accipere jus προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, & si neglexerint hoc facere, sarcient de propriis suis quidquid incommodi illi habuerint. Licet autem supra diximus omnes vocari ad jus προτιμήσεως, tamen si [14] probatum fuerit quod atroces injurias vel manus impias venditori vel ejus familiæ intulerint, vel ipsius substantiæ gravem jacturam moliti sunt, vel contra ejus vitam nisi sunt, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad jus προτιμήσεως veniunt. Ex [15] causa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel simplicis donationis vel donationis causa mortis vel ex testamento, permutatione, transactione, & parentes & extranei omnes possunt alienare, nisi quis vendendo vel locando ei qui non habuit jus προτιμήσεως simulate donaverit vel legatum dederit. Ideoque illi qui habent jus προτιμήσεως, possunt exigere juramentum [16] à venditore & emptore, & post juramentum si probatum fuerit contra Constitutionem nostram simulate hoc feciſſe venditorem & emptorem, rem & pretium [17] perdent, & fisco applicabitur, fiscus autem vendet rem illam illis qui habent jus προτιμήσεως. Sed si ante juramentum probatum fuerit hoc eo feciſſe, venditio erit irrita, & venditor cogetur [18] invitus vendere illis qui habent jus προτιμήσεως. Prohibemus autem potentiores [19] personas aliquid accipere prætextu adoptionis, vel donationis simplicis aut causa mortis, ex testamento, vel ex usucapione, aut sub prætextu defensionis, nisi forte parentes fuerint. Potentiores [20] autem dicimus, qui non tantum per se, sed etiam per propinquos possint inferre timorem alienatoribus, aut promissionem beneficii. Quod si aliquis ex potentioribus hoc præsumpserit facere, sit alienus ab illa re, & æstimationem illius rei præstet fisco. Transcurso tamen decennio [21] sine denunciatione nulla de cætero moveatur controversia illis qui possident ex aliquo contractu vel ex donatione vel ex testamento, ab illis qui habent jus προτιμήσεως vel etiam fisco.

1 Reisâ militaria excursio, hanc Raiſoigueldum apud Aventinum malta non respondentis ad delectum.

2 Filii sacerdotum remoti à cingulo militari.

3 *l.2. l.3. ff. arborum furtim.* 63. *Eclog.* 16. c.2.6. *Harmenop.7.*

4 Vid. 2 *feud.* 53.

5 Vid *J. tit.* 18.

6 Paucis de jure προτιμήσεως (Cujus originem ad jus divinum quidam referunt. *Lev.*25.) dicendum. Jure Romano, si testator vetuisset fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommissi petitio competebat, *l.*32. §. *ult. ff. de leg.* 2. fundo ulteriori agnato vendito non competebat *arg. l.*114. §.15.16. *ff. de legat.* 1. *l.*32. *in fin l.*57. §.5. *ff. de leg.* 2. *l.*54. *ff. ad l. Falcidiam.* Apud eosdem etiam proximis consortibusque concessum erat, ut extraneos ab emptione removerent, quod postea licet vetitum. *l.* 14. *C. de contr. empt. l.* 16. *ff. de reb. auctor. jud.* reductum est generaliter ut quæ paterni feudi retractu proximioribus agnatis concessa, *ut hic*, & 2. *feud.* 26. §. 5. *verf. Titius.* jure civili dominus præfertur extraneo in emendis meliorationibus coloni. *l.* 2. *C. de jure emphyteutic.* jure conductionis apud quasdam gentes alodialium fundorum & censibus obnoxiorum retractus proximis permissus est, bes concurrentibus. Qui retrahit sibi, ac in usum suum non alteri, intra tempus retractui definitum, expensas. *l.*30. *ff. de minor.* justumque pretium emptori offerre debet. *arg.* 2. *feud.* 3. §.1. *l.*3. §.4. *ff. de act. empt.* aut id quod apparet deponere. ac de eo quod obscurius erit satisfactionem offerre. *l.* 5. *l.*34. §.1 *ff. de statu liber.* Goth. Vid. in hanc constit. Matth. de Afflict. *tr. de jure protimes.* ANS.

7 Id est, cognatione, aut agnatione potius.

8 In rebus mobilibus, jus retractus locum non habes.

9 In quibus contractibus jus retractus locum habeat, *ut hic.* in quibus non habeat *verf. ex causa J. eod.*

10 Qui potiores in jure retractus.

11 Intra quod tempus jus retractus competat, *ut hic:* adde & aliud tempus 4 mensium *J. eod. ibi intra quatuor menses.*

12 De justo pretio emptori à retrahente offerendo.

13 De usuris & expensis necessariis à retrahente emptori offerendis.

14 Qui ex agnatis removeantur à jure προτιμήσεως.

15 In quibus contractibus jus προτιμήσεως locum non habet.

16 De juramento ab emptore simulato præstando.

17 Pœna committentis in jus retractus.

18 Invitus interdum vendere cogitur.

19 In fraudem cognatorum licet feudum alienare in potentiores personas.

20 Potentiores personæ quæ.

21 Quo tempore emptores præscribunt adversus proximiores venditores agnatos.

TIT. XIV.

ALIA EJUSDEM DE JURE προτιμήσεως.

QUum omnibus hominibus qui legibus reguntur & moribus, præceptum esse constet, jus suum cuique tribuere [22], nec cuiquam jus suum detrahere, libertatis [23] procedente gratia qua naturaliter quod cuique facere libet, nisi quid vi aut jure prohibetur, est concessa facultas, res suas unicuique liberum esse aut propter [24] nuptias donationis, aut doris, aut simplicis donationis aut cujuslibet alienationis aut ultimæ voluntatis dispositionis causa sive testamentario jure in alium transferre, non est ambigui juris. Sed quoniam & jure præcipitur, honeste vivere, alterum non lædere, ne hi qui cognitione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum qui vendunt urbanis rusticisve prædiis adhærendo ab his qui intromiseeantur, lædantur, vel aliter ipsa venditione impediantur, jure προτιμήσεως præferri sancimus, &c.

22 *l.*10 §.1. *ff. de jurisdict.*

23 §.1. *Inst. de jure persona.*

24 *tit.*13. *C. eod.*

TIT. XV.

ΝΕΑΡΑ ΡΟΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΠΕΡΙ ἐκποιήσεως κλημάτων καὶ προτιμήσεως συζύγων, καὶ ἀναμεμιγμένων καὶ συμπεφυκότων ὁμορίων, καὶ σωματῶν ἡνωμένων καὶ τῶν νομῶν ὁμορίων χωρίων, καὶ ἀγγείων, καὶ κωλυμάτων, δωρεῶν, προσώπων, καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κλήρων.

Παλαιὸς νόμος ἐστὶν, ἵνα μηδὶς, &c. [25]

Vocantur hac constitutione in jus προτιμήσεως cognati primum consortes, veluti fratres, qui paterna prædia pro diviso aut pro indiviso possident, hi sunt qui dicuntur οἱ ἀναμιξ συγκεχυμένοι συζυγεῖς, auctoribus Græcis interpretibus, qui & inde adnotant recte consortes extraneos præferri cognatis non consortibus. Post cognatos consortes vocantur socii, deinde qui rem communem habent citra societatem, sive sint cognati sive exteri, tum ii qui communi census vinculo tenentur, licet non eodem loco censum exsolvant, postremo vicini & confines. Hi testato denuntiandi sunt antequam venditio fiat extraneo. Denunciatis datur mensis, procuratoribus eorum menses quatuor, non denuntiatis decennium, dominis ἐμφυτεύσεων & feudorum longe alia tempora, *l. ultima Cod. de jure emphyt. & supra* 2. *tit.ul.* 9. & ii qui præsentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, ut interpretes Græci adnotant rectissime, nec venditioni consensisse, nec pro denunciatis habentur, *l. Titia.* §. *Lucia. ff. de leg.* 2. *l. Gajus. ff. de pign. act.* Consensu amittitur jus προτιμήσεως & præscriptione temporis, & ingratitudine sive indignitate. Datur etiam hac Novell. jus προτιμήσεως convicânis, secundum *l.* 1. *C. non lic. habit. metr.* Est & aliud hac Novell. caput de locupletioribus & potentioribus, ut ne quid ex bonis tenuiorum adquirant ἐν πᾶσι χωρίοις ἢ ἀγγείοις, οὗ οἷς οὐκ ἔχουσιν ἰδία κλήματα, ut explicatius enarrant interpretes. non igitur nisi ἀναγκαιότατα, aut πλησιαστικῶς jure, & ad definitionem potentiorum, Novell. Constantini Porphyrogennetæ περὶ δωματίων τῶν εἰσελθόντων εἰς κλῆσιν πενήτων declarat nihil interesse potentior sit qui emerit, an is qui potentiori domesticus sive προσκεφαλιῶν fuerit, Fridericus male propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare possunt juri προτιμήσεως, quinimo severius cum his agitur. nam neque donationis aut testamenti aut transactionis aut patrocinii aut adoptionis jure ad bona tenuiorum pervenire possunt. Sed eadem & hos quæ superiores tuetur præscriptione decennii.

Postremum caput vetat alienationem prædiorum militarium: quod omnino pertinet ad feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotharii Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicove depereat census qui eo nomine dependi solet. qua de re visum etiam est proponere Novellam Constantini Porphyrogennetæ.

TIT. XVI.

ΝΕΑΡΑ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ περὶ στρατιωτῶν.

ΩΣΠΕΡ σώματα κεφαλὴ, &c.

UT Lotharii & Friderici Constitutione feuda nullo modo possunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria quæ relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quæ feudis comparamus. Cætera autem quæ Codicibus militaribus absunt, possunt alienari usque ad certum modum, puta secundum ejus distinctionem, si modo retineat sibi tantum ex iis miles quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omnino redactus ad inopiam, & militiæ reddatur inutilis, quæ est etiam ratio Constitutionum Lotharii & Friderici. Sed hoc distabant illa prædia militaria à feudis, quod illa à nemine recognoscebant, quippe cum eorum essent milites pleno jure domini, & consequenter quod alienatione aliis non aperirentur, sed illis ipsis restituerentur. Cæterum ut Fridericus nullam censet emptori præscriptionem temporis opitulari posse, quominus venditio rescindatur, ita nec Constantinus, nisi 40. annorum, quasi scilicet omnis qui ea prædia emerit in eo pro malæ fidei possessore habeatur, *l.* 7. *C. de agr. & cens.* licet in fructuum & ejus quod interest ratione distinguat inter bonæ & malæ fidei emptorem, sicut Fridericus in pretii repetitione. Et præterea longi tantum temporis præscriptionem excludere Fridericus voluit. Militibus hac sive novella sive edicto Constantinus adnumerat causarios, & quid juris sit si prædia miles à milite emerit, definit, & alia quædam.

FEUDORUM FINIS.

CON-

FRIDERICI SECUNDI IMPER.

CONSTITUTIONES

INCIPIUNT.

TIT. I. vel, TIT. XVII.

De statutis & consuetudinibus contra libertatem ecclesiæ editis, & immunitate locorum religiosorum ubique morantium & fori privilegio, & Gazaris, & Patarenis, & aliis hæreticis, eorumque successoribus, & navigiis peregrinis, & advenis quocunque locorum hospitantibus, eorumque successoribus, & de agricolarum securitatibus.

FRIDERICUS [1] Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Marchionibus, Comitibus, cunctisque populis, quos clementiæ nostræ regit imperium, Salutem & gratiam.

IN die qua de manu sacratissimi patris nostri summi pontificis recepimus imperii diadema, curavimus ad Dei & ecclesiæ suæ honorem, edere quasdam leges, quas in præsenti pagina jussimus annotari, per totum nostrum imperium publicandas. Per imperialia vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus eas quisque literas in suo districtu irrefragabiliter & inconcusse servet.

Et sunt hæ leges [2].

Ad decus & honorem imperii, & laudem Romani principis nihil omnino magis videtur accedere, quam ut expurgatis quibusdam erroribus, & iniquis quorundam statutis penitus destitutis, de cætero ecclesia Dei plena quiete vigeat, & secura gaudeat libertate. Sane adeo infidelium quorundam & injustorum iniquitas abundavit, ut non dubitent contra apostolicam disciplinam, & sacros canones statuta sua confingere, contra ecclesiasticas personas, & ecclesiæ libertatem. Cum ergo dispositione divina favente nihil velit ecclesia (quæ nihil debet præter bonum appetere) quod nobis eodem concursu & eadem non placeat voluntate.

§. 1. NOS [3] Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus, hac edictali lege irritamus, & irrita nuntiamus omnia statuta [4] & consuetudines, quæ civitates, vel loca, potestates, consules, vel quæcunque aliæ personæ contra [5] libertatem ecclesiæ, vel ecclesiasticas personas edere, vel servare adversus canonicas vel Imperiales sanctiones præsumpserint: & ea de capitularibus [6] suis mandamus intra duos menses post hujus publicationem edicti penitus aboleri: & [7] si de cetero similia attentaverint, ipso jure decernimus esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos, superiori protinus applicanda: necnon locum ubi deinceps talia præsumpta fuerint, banno mille marcharum præcipimus subjacere: potestates [8] vero, consules, rectores, statutarii, & scriptores dictorum statutorum, necnon & consiliarii locorum, ipsorum, qui secundum statuta vel consuetudines memoratas judicaverint, sint ex tunc ipso jure infames: quorum sententias & actus alios illegitimos præcipimus aliquatenus non tenere. Quod si per annum hujus nostræ constitutionis inventi fuerint contemptores: bona [9] eorum per totum nostrum imperium mandamus impune ab omnibus occupari: salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in generali concilio promulgatis.

§. 2. Item [10] nulla [11] potestas, vel persona publica, vel privata collectas sive exactiones [12] angarias, vel parangarias ecclesiis, vel aliis piis locis, aut ecclesiasticis personis imponere, aut invadere bona ecclesiastica præsumant: quod si fecerint, & requisiti ab [13] ecclesia, vel ab imperio, emendare contempserint, triplum [14] refundant: & nihilominus banno imperiali subjaceant: quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur [15].

§. 3. Item [16] quæcunque communitas, vel persona per annum in excommunicatione [17] facta propter libertatem ecclesiæ præstiterit, ipso jure imperiali banno [18] subjaceat: à quo nullatenus extrahatur, nisi [19] prius ab ecclesia absolutus fuerit.

§. 4. Item [20] statuimus, ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili trahere ad [21] judicium seculare præsumat, contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones. Quod si fecerit, actor à jure suo cadat, & judicatum non teneat: & judex sit extunc judicandi potestate privatus. Statuimus enim, ut si quis clericis vel personis ecclesiasticis justitiam [22] denegare præsumpserit tertio requisitus, suam jurisdictionem amittat.

§. 5. Gazaros [23], Patarenos, Lenonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua [24] damnamus infamia, diffidamus atque bannimus [25], præcipientes, ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii ad successiones eorum pervenire non possint: cum longe gravius sit æternam quam temporalem offendere majestatem. Qui autem inventi fuerint sola suspicione [26] notabiles, nisi ad mandatum ecclesiæ, juxta considerationem suspicionis, ac qualitatem personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur: ita quod si sic per annum manserint, extunc eos sicut hæreticos condemnamus.

§. 6. Statuimus [27] etiam hoc edicto in perpetuum valituro, ut potestates, consules, seu rectores, quibuscumque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice juramentum [28], quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo, quandocunque fuerit quis in potestatem, sive perpetuam, vel temporalem, assumptus, hoc teneatur capitulum juramento firmare: alioqui nec [29] pro potestatibus, nec pro consulibus habeantur: & eorum sententias irritas extunc decernimus & inanes.

§. 7. Si [30] verò dominus temporalis requisitus & admonitus ab ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate: post annum à tempore admonitionis elapsum, terram illius ipsis exponimus catholicis occupandam: qui eam exterminatis hæreticis, absque ulla contradictione possideant, & in fidei pietate conservent: salvo jure domini principalis: dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod aliud impedimentum opponat, eadem nihilominus lege servata contra eos qui non habent dominos principales.

§. 8. Credentes [31] præterea, receptatores [32], defensores, & fautores hæreticorum bannimus, firmiter statuentes, ut si postquam quilibet talium fuerit ab ecclesia excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum, extunc ipso jure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad eligendum aliquos ad hujusmodi, neque ad testimonium admittatur, sit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte judex extiterit, ejus sententia nullam habeat firmitatem: nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per eum confecta, nullius penitus sint momenti.

§. 9. Navigia [33] quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram pervenerint, tam navigia ipsa, quam navigantium bona, illis integra [34] reserventur ad quos spectabant, antequam navigium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic adversatur sanctioni: nisi talia sint navigia, quæ piraticam [35] exerceant pravitatem, aut sint nobis vel Christiano nomini inimica. Transgressores vero hujus nostræ constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur: & si res exegerit, eorum audacia juxta mandatum nostrum modis aliis compescatur.

§. 10. Omnes [36] peregrini [37] & advenæ libere hospitentur [38] ubi voluerint: & hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinandi liberam habeant facultatem: quorum ordinatio inconcussa servetur. Si qui vero intestati [39] decesserint, ad hospitem nihil perveniat: sed bona ipsorum per manus episcopi loci tradantur hæredibus, si fieri potest: vel in pias causas erogentur. Hospes [40] vero si aliquid de bonis talium contra hanc constitutionem nostram habuerit, triplum episcopo restituat, cui visum fuerit assignandum: non [41] obstante statuto aliquo, seu consuetudine, seu privilegiis, quæ hactenus contrarium inducebant. Si [42] qui autem contra præsumpserint, eis de rebus suis testandi interdicimus facultatem: ut in eo puniantur, in quo deliquerint: alias prout culpæ qualitas exegerit, puniendi [43].

§. 11. Agricultores [44], & circa rusticitatem occupati, dum villis incident, dum agros colunt, securi [45] sint quacumque parte terrarum: ita ut nullus inveniatur tam audax, qui [46] personas, vel boves, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit quod ad operam rusticalem pertinet, invadere, capere, aut violenter auferre præsumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat, infamiam ipso jure incurrat, imperiali animadversione nihilominus puniendus.

§. 12. Nos vero Honorius episcopus, servus servorum Dei, has leges à Friderico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus & confirmamus, tanquam in æternum valituras, & si quis ausu temerario, inimico humani generis suadente, quocunque modo has infringere tentaverit: indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum se noverit incursurum.

---

1 Anno 1215. electus præfuit annis 36. *Sabellic.*

2 Hæc constitutio est Friderici II. lata Anno 1220. approbata ab Honorio III. confirmata à Bonifacio VIII. & in quantum Hæreticorum coërcitionem tangit, Canonizata in *cap. Inquisitionis. De hæreticis in* 6. ANS.

3 *Hinc sumpta est Authen.* 12. *Cassa C. de sacrosanct. eccles.*

4 Statuta & consuetudines adversus Ecclesiam & Ecclesiasticas personas, non valent. adde *c. noverint. de sent. excomm.*

5 Statuta adversus libertatem ecclesiæ ea dicuntur, quæ Ecclesiis vel Ecclesiasticis personis id conferunt, quod eis concessum est jure communi. *DD. in c. Ecclesia de constit.*

6 Capitularia, acta publica in sua capita, suosque titulos distributa.

7 Statuta adversus Ecclesiam & Ecclesiasticas personas etiam utentes, etiam puniuntur.

8 Adde *c. gravem de sent. excomm.*

9 Feudis privantur vasalli adversus libertatem Ecclesiæ aliquid statuentes.

10 Ut Ecclesiam ejusve personas nullus magistratus potestatem exactionis indicendæ habeat.

11 *Hinc sumpta est Authent.* 2. *item nulla, C. de episcop. & cler.*

12 Ecclesia tamen à quibuslam exactionibus non est immunis, *l. ad instructionem* 7. *C. de sacrosanct. eccles.*

13 Ut forum ecclesiasticum fortiantur, qui bona ecclesiæ invadant.

14 Ut triplam pœnam patiantur qui extorquent illicitas exactiones ab ecclesiis, & ecclesiasticis personis.

15 Bannum causa cognita remitti potest. unde notant, Bannum, esse interloquutoriam sententiam: nam definitiva remitti non potest, *l. quod jussit. ff. de re judic.*

16 *Hinc sumpta est Authent.* 13. *Item quæcumque. C. episcop. & cler.*

17 Excommunicari etiam collegia possunt.

18 Banniri etiam possunt universitates & communitates. 19 Bannum ante executionem ejus remitti potest, *ut hic*, postea, non, *l.* 1. *ff. de requir. reis.* 20 *Hinc sumpta est Authent.* 33. *statuimus. C. de Episcop. & Cleric.* 21 Ut ad forum seculare ecclesiasticæ non trahantur: ut qui secus fecerit, jure suo privetur. 22 Jus reddere aut in eo reddendo negligens, jure suo privatur.

23 *Hinc sumpta est Authent.* 19. *Gazaros. C. de hæret. Manich.* 24 Ut hæretici sint infames & banniti: ut eorum bona publicentur, Item ut ne filii eorum succedant. 25 Bannitos posse impune offendi hinc colligunt.

26 Ut suspectus hæreseos si mandatu ecclesiæ intra annum se non purgaverit, ut hæreticus damnetur. adde *c. urgentes de hæreticis. c. cum contumacia de hæreticis in* 6.

27 *Hinc sumpta est Authent.* 19. *statuimus. C. de episc. aud.*

28 Ut judices omnes jurent si hæreticos ex territorio suo ejecturos.

29 Judicis negligentia & contumacia in eliminandis seu extra jurisdictionem suam tenendis hæreticis, bona à quoquo posse occupari hic notant interpretes: ea lege ut qui ea bona occupavit, ea à superiore ipsius hæretici, recognoscat.

30 *Hinc sumpta est Authent.* 4. *si dominus. C. de hæret. & Manich.*

31 *Hinc sumpta est Auth.* 4. *credentes C. eod. tit.*

32 Hæreticum recipiens simili pœna cum ipso hæretico puniendus, *ut hic: & c. sicut c. adversus de hæreticis.*

33 *Hinc sumpta est Auth.* 18. *navigia C. de furt.*

34 Navigia casu in portum revecta vectigal non præstare hic notant. facit *l. Cæs. ff. de public.*

35 Piratæ ut hostes fidei & Imperatoris, à quovis spoliari possunt: ut qui sint ipso jure diffidati, hoc est, banniti.

36 *Hinc sumpta est Authent.* 10. *omnes C. commun. de succes.*

37 Peregrini & advenæ libere hospitari & testamentum facere apud nos possunt. Quin eorum intestatorum bona apud nos industria aut quovis alio modo quæsita, per loci magistratum, vel episcopum, heredibus ab intestato servanda sunt: qui si nulli sint, in pias causas eroganda.

38 Peregrinis hospitium debemus, *ut l.* 1. §. 1. *ff. naut. & l.* 1. §. *fervit. ff. furti. adversus naut.*

39 Peregrinorum vacantia bona non sunt fisci, sed Christi: hoc est, ubi nulli sunt peregrino heredes ab intestato vel testamento, ea bona in pias causas dispensanda. Quod contra jus civile est. *l.* 1. *C. de bonis vacantibus.* 40 Peregrini mortui apud nos bona, qui sine ejus voluntate contrectat, neque ea episcopo loci indicat, triplum præstat. 41 Clausula hac generali, *Non obstante.* statuta tolluntur, ut necesse non sit integrum tenorem statuti adjicere. 42 Statutum invalidum non excusat à delicto. 43 Peregrinum testari qui prohibet, fit ipse intestabilis. Imo punitur criminaliter pro criminis qualitate. 44 *Hinc sumpta est Auth. agricultores. C. quæ res pign. oblig.* 45 Agricolis securitas debetur. 46 Agricolarum personæ, animalia & instrumenta rustica, debiti nomine manu injecta capi non possunt: pœna in fecus facientem, quadrupli & infamiæ constituta.

EXTRAVAGANTES,

QUAS

NONNULLI XI. COLLATIONEM APPELLANT.

TIT. I. vel, TIT. XIX.

QUOMODO IN LÆSÆ MAJESTATIS CRIMINE PROCEDATUR.

HENRICUS SEPTIMUS [1] divina favente gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus.

AD reprimendum multorum facinora qui ruptis totius debitæ fidelitatis habenis, adverſus Romanum imperium, in cujus tranquillitate totius orbis regularitas requieſcit, hoſtili animo armati conantur nedum humana, verum etiam divina præcepta, quibus jubetur, quod omnis anima Romanorum principi ſit ſubjecta, ſceleratiſſimis facinoribus & aſſiduis rebellionibus demoliri: ne ex eorum abſentia, in deteſtando læſæ majeſtatis crimine proceſſus & ſententia retardentur, & tanti ſceleris nefanda temeritas remaneat impunita: Hac edictali, Deo propitio, perpetuo valitura lege ſanximus, ut in quocunque læſæ majeſtatis crimine, & maxime, ubi contra Romanorum imperatores vel reges aliquid quod dictum tangat aſſeratur commiſſum, poſſit procedi per accuſationem, inquiſitionem [2], ſeu denuntiationem, ſummarie & de plano, ſine ſtrepitu, & figura judicii, prout illi, qui juriſdictioni præeſt, videtur expedire. Ad hoc, ſi qua communitas, corpus, vel collegium, vel alia quævis perſona, cujuſcunque ſtatus, dignitatis, vel conditionis exiſtat, ſuper dicto crimine per nuncium, vel per literas, ſeu etiam per edictum publice propoſitum citata, vel citatum neglexerit in termino perſonaliter vel legitime comparere: contra ipſam vel ipſum perinde ac ſi præſentialiter omnibus intereſſet, vel lis foret legitime conteſtata, tam ad receptionem teſtium, & eorum publicationem, & ſequentia, quam ad definitivam ſententiam, & ejus executionem procedatur: legibus & conſuetudinibus non obſtantibus quibuſcunque. Hanc autem generalem legem noſtram extendi jubemus ad præterita [3], præſentia & futura: quam legem ex nunc abſque alterius temporis exſpectatione tranſcurſus ſuum integrum vigorem decernimus obtinere.

1 *Henricus* VII. *Luxelburgenſis* anno 1309. Imperium obtinet, annis 6. imperavit. Lombardiam ſibi ſubjicit, victor Romam intrat, & ibidem coronatur, tandem veneno in Euchariſtia à Monacho ordinis prædicatorum oblato tollitur. *Blond. Plat.* Ei ſucceſſit *Ludovicus* V. Bavarus. hoc Imperatore *Clemens* V. pontifex fuit. Interim ſerva, hanc conſtitutionem ab eo latam Piſis Anno 1312. regni ejus. 5. *tit.* 20. *J. vid.* Goth. Juxta formam harum conſtitutionum HenricusVII. contra Robertum utriuſque Siciliæ regem proceſſit, & adverſus eum perduellionis ſententiam tulit, paulo poſt quam eas edidiſſet, eumque capitis ſupplicio regnorum, dignitatum, bonorumque omnium amiſſione damnavit. Alberic. *in l. quiſquis in num.* 11. *C. ad leg. Jul. Majeſt.* Quæ tamen omnia Clemens V. poſtea annullavit. *Clem. paſtoralis de re Jud.* ANS. 2 Pragmatici vocant ſecretam informationem, *qua de vid. Clarum 5. ſent. §. ult. q. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 20. 21.*

3 Vid. *l. 7. C. de legibus.*

TIT. II. vel, XX.

QUI SINT REBELLES.

Idem ad perpetuam rei memoriam.

QUoniam nuper eſt ad auditum noſtrum deductum, quod inter nonnullos fideles & ſubditos noſtros provinciæ Lombardiæ, aliorumque locorum Italiæ diſceptationes & dubia ſæpius oriuntur, an infidelis & rebellis imperii quiſquam reputari debeat, niſi prius per noſtræ majeſtatis ſententiam condemnatus appareat: & nos attendentes quod acta prava malorum potius quam verba ſententiarum ipſos faciunt pœna condignos, & eo ipſo quod quis peccat, correctionem meretur: & quanto plus differtur punitio, tanto amplius culpa creſcit, & gentibus perniciosius in exemplum tranſit. Tenore præſentium declaramus, decernimus, & pronuntiamus, quod illi [4] omnes & ſinguli ſunt rebelles, & infideles noſtri imperii, qui quomodocunque publice vel occulte [5] contra noſtrum honorem & fidelitatem rebellionis opera faciunt, & contra noſtri imperii proſperitatem aliquid machinantur: contra nos, ſeu officiales [6] noſtros, in iis quæ ad commiſſum eis officium pertinent, rebellando. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam declarationis & pronunciationis infringere, vel auſu temerario contra ire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem noſtram, & pœnam mille librarum noſtræ cameræ ſolvendarum ſe noverit incurſurum. Data Piſis IV. Nonas Aprilis: regni noſtri anno quinto, M.CCCXII.

4 Rebelles ſunt qui vel publice vel occulte rebellionis opera faciunt (ita hic loquitur textus) adverſus Principis honorem & fidelitatem: Imperii proſperitatem, aut officiales Principis in commiſſo ſibi officio occupatos.

5 Per infidias.

6 Adde *l. 5. C. ad l. Jul. majeſtat.* vid. *Clarum 5. ſent. §. læſæ majeſtat. in verſic. quare etiam.*

LIBER DE PACE CONSTANTIÆ[1], COMPOSITA

Inter Imperatorem FRIDERICUM[2] & filium ejus HENRICUM, & quosdam nobiles ALEMANIAE ex una parte, & civitates LOMBARDIAE, MARCHIAE, & ROMANDIOLAE, ex altera.

1 Hæc constitutio promulgata est Constantii in conventu principum: ut & constitutio posita, 2. feud. 53. Roncaliæ.

2 Fridericus hic primus, cognomento Ænobarbus, seu Barbarossa, Suevus gente, cujus filius fuit Henricus Sextus: cui successit Fridericus Secundus.

TIT. III. vel, XXI.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus, & filius ejus Henricus, sextus Romanorum Rex, Augustus. †. Imperialis clementiæ immensa serenitas mansueta, eam semper in subditis suis dispensationem favoris & gratiæ habere consuevit, ut quamvis districta severitate excessiuum delicta debeat & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tanquillitate pacis & piis affectibus misericordiæ Romanum imperium regere, & rebellium insolentiam ad debitam fidem, & debitæ devotionis obsequium revocare. Ea propter cognoscat universitas fidelium imperii tam præsentis ætatis, quam successivæ posteritatis, quod nos solita benignitatis nostræ gratia, ad fidem & devotionem Lombardorum, qui aliquando nos & imperium nostrum offenderant, viscera nobis innatæ pietatis aperientes, eos & societatem ac fautores eorum in[3] plenitudinem gratiæ nostræ recipimus, offensas omnes & culpas quibus nos ad indignationem provocaverant, clementer eis remittentes: eosque propter fidelia devotæ sinceritatis servitia, quæ nos ab eis credimus[4] certissime recepturos, in numero dilectorum nostrorum fidelium computandos censemus. Pacem itaque nostram quam eis clementer indultam concessimus, præsenti pagina jussimus subscribi: & auctoritatis nostræ sigillo[5] communiri: cujus est hic tenor & series.

3 In gratiæ plenitudinem is recipitur, cui non modo crimen ipsum remittitur sed & qui ad honores admittitur. Hæc enim plena gratia est.

4 Præsumitur ea mente Princeps esse ut gratiam subdito conferens, ab eo vicissim gratiam recipiat: ut mirum sit mirum, ingratos, gratia sua, fuisse beneficiis decidere.

5 Sigillo probatur instrumentum, etiamsi deficiat tabellio, *ut hic, & de foro competente.* Ita sigillum vim habet confirmationis & confirmationis si modo scripturam adjunctam habeat: alias sola sigilli exhibitione, mandatum, præsertim speciale non probatur, *c. quamvis de pactis.*

Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noster Henricus Romanorum Rex, concedimus vobis, civitatibus, locis & personis societatis regalia[6] & consuetudines nostras tam in civitate quam extra civitatem, videlicet Veronæ & castro ejus, suburbiis etiam, & aliis civitatibus & suburbiis, locis & personis societatis in perpetuum, videlicet ut in ipsa civitate omnia habeatis sicut hactenus habuistis, vel habetis. Extra vero omnes consuetudines[7] sine contradictione nostra exerceatis, quas ab antiquo exercuistis vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus & pascuis, & pontibus, aquis & molendinis, sicut ab antiquo habere consuevistis, vel habetis in exercitu, in munitionibus civitatum, in jurisdictione, tam in causis criminalibus[8], quam in causis pecuniariis, intus & extra, & in cæteris, quæ ad commoditatem spectant civitatum.

6 Regalia sua urbana & extraurbana jura civitatibus concedere Princeps potest, sive ea sint in terra sive in aquis & silvis: sive in pace, sive in bello, sive in pecuniariis, sive in criminalibus causis. 2. *feud.* 56.

7 Rebellione consuetudines amittuntur ut & privilegia.

8 Imperium merum hodie civitates exercent consuetudinario jure.

Volumus ut regalia quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur per episcopum loci: & homines tam de episcopatu quam de civitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur: tales qui nec contra civitatem nec nostram majestatem privato vel speciali odio teneantur: qui jurent quod bona fide & sine fraude perquirent, & inquisita consignabunt ea quæ specialiter ad nostram excellentiam spectant. Si autem huic inquisitioni supersedendum esse putaverint: censum duorum millium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem istam, si enormis visa fuerit. Si[9] quis autem super his quæ vobis concessimus vel permisimus, sive in civitate, vel extra civitatem, querimoniam apud majestatem ipsam deposuerit: ejus[10] querimoniam non admittemus, & silentium ei imponemus.

9 Quis dicitur qui ad Principem accedit.

10 Sententia pro eo dicta, quem audiri vetat lex, non valet.

Hoc quod nos[11] vel noster antecessor Rex vel imperator episcopis, ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscumque personis, clericis vel laicis ante[12] tempus guerræ dedit[13], vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: salvis superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitia exhibeantur: sed census non præstetur.

11 Regem Romanorum, vivo ac superstite Imperatore privilegium concedere posse hic statuitur.

12 Pace inita, hostes in sua bona restituuntur: adeo ut si belli tempore ea aliis fuerint donata, auferri debeant. Rex enim indulgentiæ nudavim non habet, sed & restitutionis in integrum.

13 De rebus à principe donatis.

Commoditates quas pro bono pacis civitatibus concessimus in civitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstari.

PRIVILEGIA[14] omnia & data, & concessiones, quæ in privilegium vel damnum civitatum, vel locorum, vel personarum civitatis occasione guerræ in alicujus injuriam prædictorum à nobis, vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur[15], & in irritum deducantur. In civitate illa in qua episcopus per privilegium Imperatoris vel Regis comitatum habet, si consules per ipsum episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant, sicut consueverunt recipere: alioqui unaquæque civitas à nobis consulatum recipiat. Consequenter vero in singulis civitatibus consules constituentur à nuncio nostro qui sit in civitate vel in episcopatu: & investituram recipient: & hoc usque ad quinquennium. finito quinquennio una quæque civitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro, sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus: tunc enim à nobis recipiet. Eadem observentur in successore nostro. Et omnes investituræ gratis fiant. Cum autem nos Imperator divina vocatione decesserimus, vel regnum filio nostro concesserimus, simili modo à filio nostro, vel ejus successore investituram recipietis.

14 De privilegiis.

15 Vox *cassentur* ipso jure actu irritum esse innuit.

IN causis[16] appellationum, si quantitas viginti quinque librarum imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat salvo jure & moribus Brixiensis ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, ut non cogantur in Alemaniam ire: sed nos habebimus ut proprium[17] nuncium in civitatibus, vel episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, & juret quod bona fide, & sine fraude causas examinabit & definiet secundum[18] leges & mores ipsius civitatis, intra duos menses à contestatione litis, vel à tempore appellationis receptæ: nisi justo impedimento, vel consensu[19] utriusque partis remanserit. Consules qui in civitatibus constituentur, tales sint qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant antequam consulatum recipiant.

16 De causis appellationum.

17 Nuntio qui utitur, per se non per alium obligari vult: qui procuratore, per alium, non per seipsum.

18 Adpellationis causæ secundum leges & mores ipsius civitatis, in qua appellatio est, finiendæ. Unde notant, in causis appellationum jurisdictionis prorogatione locum non esse.

Vasalli tanquam vasalli, & cæteri omnes tanquam subditi jurare debent fidelitatem principi, nisi sint tales personæ, quibus juramentum remittatur. Bald.

§. 1. Vasalli nostri[20] à nobis investituram[21] recipiant, & fidelitatem faciant sicut[22] vasalli, cæteri omnes sicut cives à sedecim[23] annis usque ad septuaginta: nisi[24] tales personæ sint, quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. †. Vasalli, qui tempore guerræ[25] vel treugæ non postulaverint investituram, vel debita servitia nobis non exhibuerint, hac occasione feudum non amittant.

20 Forum sortiri seculare perjuros hinc colligunt. vide *c. licet de juramento.*

21 De investitura.

22 Juramentum aliud est vasalli, aliud civis.

23 XVIII. *ut 2. feud.* 53.

†. Libellariæ[26] & precariæ in suo statu permaneant, secundum consuetudinem uniuscujusque civitatis, non obstante lege nostra, quæ dicat, Imperatoris Friderici damna omnia & ablata: etiam injurias quas nos per nos & per[27] nostros ab universitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadjutoribus societatis sustinuimus, per nos cum nostra parte remittimus gratis, & plenitudinem nostræ gratiæ eis damus. †. Moram[28] superfluam[29] in civitate vel episcopatu pro damno civitatis non faciemus. Civitates[30] murare[31], vel extra munitiones facere eis liceat.

24 Jurisjurandi præstandi necessitas potest ex circumstantijs personarum remitti.

25 Bellum excusat à non postulata investitura, aut non præstitis servitiis. *ut hic,* Quid: bellum estne casus fortuitus: ut ad instar casum fortuitorum excuset? Quidam putant, Calibus fortuitis adnumerari, nisi eo tempore, quo contractum negotium proponitur, bellum prævisum esse dicatur. adde *l. habitatores in fin. ff. locati.*

26 De libellariis & precariis.

†. Item societatem quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint, renovare[32] eis liceat.

27 Principi ipsi injuria fit mediante & immediante: mediante, cum ejus sit consiliarii aut officialibus. facit *l. offa. ff. de religiosis.*

†. Pactiones[33] timore[34] nostro, vel per impressionem nunciorum factæ cassentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur. †. Pacta Placentinorum, scilicet pactum pontis Padi, & fictum[35] ejusdem pontis, & regalium & datium, & pactum, quod episcopus Hugo fecit de castro Arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso episcopo, vel à communi, vel ab aliis de societate nobiscum, vel nostro nuncio, ipso ponte remanente cum omnibus suis utilitatibus Placentinis: ita tamen quod teneantur persolvere fictum abbatissæ sanctæ Juliæ de Brixia, & si quæ sunt similes.

28 De mora superflua ab Imperatore in urbibus non facienda.

29 Moram superfluam Imperatoris in aliqua urbe Glossatores hic interpretantur sexmensium: vel arbitrariam, hoc est eam, quarum judex æquus & bonus arbitraretur, *l. continuatur. §. cum ita. ff. de verborum obligat.*

30 De muris & munitionibus civitatum.

31 Alias, civitati sine justu principis id non licet, *l. 8. in fin. l. 9. §. 4. ff. de rer. divis. l. 3. ff. ne quid in loco sacro.*

32 Renovari fœdera expresse debent: ideoque si post inducias conventas, civitates mutuo se juverint, non intelligitur tacite fœdus redintegratum. *arg. l. si cum Hermes C. locati.*

33 De conventionibus per vim factis.

Dicit quod sententia per imperatorem latæ contra rebelles occasione rebellionis & partialitatis, rescinduntur facta pace.

§. 2. Sententiæ[36] quoque quæ[37] de jure & secundum leges & consuetudines contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt, teneant, sicut de jure contra eos tenerent, si gratiam nostram non habuissent. Quæ vero contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt occasione guerræ seu discordiæ, in irritum deducantur. Possessiones omnes quas quisque de societate tempore guerræ tenebat juste, si per vim ablatæ sint ab eis qui de societate non sint, cum fructibus[38] & sine damno restituantur: vel si eas recuperaverit, quiete possideat: nisi per electos arbitros[39] ad cognitionem regalium nobis assignentur. Opizoni[40] marchioni omnem offensam, quam nobis vel alicui partis nostræ fecerit, postquam in societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate, imperiali clementia per nos & nostram partem remittimus, & in plenitudinem nostræ gratiæ eum recipimus: nec per nos, nec per interpositam personam pro præteritis offensis sibi vel parti ipsius aliquam inferemus injuriam, lasionem, vel coërcitionem.

34 Metum etiam infert Princeps.

†. Amplius eam jurisdictionem quam Mediolanenses exercere[41] consueverunt in comitatibus Seprii & Martexanæ & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam & Oleum, excepto Romano veteri & Bariano, & eam quam modo exercent, libere & quiete habeant & possideant, sine contradictione nostra, & successorum nostrorum, salvis pactis & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt civitatibus Pergamo, Novariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis[42]: nec ullum præjudicium fiat juri aut consuetudini alicujus civitatis & societatis præter dictas concessiones. †. Pacta inter civitates & societates quondam facta nihilominus firma & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessiones: salvo jure aquæ Lambri Mediolanensibus, si quod habent, vel in pedagio. Omnes de societate qui fidelitatem nobis jurabunt, in sacramento fidelitatis adjicient, quod possessiones & jura quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, jurabunt bona fide nos manutenere, si opus fuerit, & cum super hoc per nos, vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti: & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quod finitimæ civitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præstandum.

35 Id est, merces, vectigal, ponsitatio.

36 De sententiis belli tempore latis.

37 Sententiæ adversus rebelles ut adversus rebelles latæ tempore rebellionis, facta pace, rescinduntur, latæ ex jure communi, puta ex causa mutui vel depositi, non rescinduntur, *ut hic.*

38 Fructus & damna hic distinguuntur: unde notant percipientem fructus ex re aliena invito domino, non intelligi damnum dare: qua sententia nihil fructuosius est. 39 Arbiter citare potest, *ut hic,* etsi territorium non habeat. *c. 1. de foro comp.* 40 Is est Marchio Optius cognomento Malaspina, de quo vide 2. *Othonis Frisingens.* 16. 41 Probatur jurisdictionis possessio per exercitia jurisdictionis, qua quis libere ac quiete usus sit. 42 Princeps regalia concedere non potest in præjudicium successorum, aut eorum, quibus prioribus ea regalia concessit. Ita in privilegiis, beneficiis & concessionibus principum qui prior est tempore potior est jure.

†. Civitates quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur facere. Si qua vero civitatum ea quæ in conventione pacis ex parte nostra statuta sunt, non observaverit: cæteræ civitates eam ad id observandum bona fide compellant: pace nihilominus in suo robore permanente. †. Nobis autem intrantibus Lombardiam, fodrium [1] consuetum & regale, quæ solent & debent, præstabunt: & vias & pontes bona fide & sine fraude & sufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum [2] sufficiens nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide, & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno fidelitates renovabunt in iis qui eas nobis non fecerunt, cum nos petierimus vel per nos vel per nostrum nuncium. Si qui ex parte nostra de suis justis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno: nisi in causa principali suæ proprietatis jure possit se tueri possessor: salvis prioribus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem jure servando iis qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi civitas adstringatur juramento, ut non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere. & si qua controversia fuerit orta de feudo inter nos & alium qui sit de societate, per pares illius civitatis, vel episcopatus in quo descendit, agetur: & secundum [3] consuetudinem illius civitatis in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus, tunc enim in audientia nostra, si nobis placuerit, agitabitur.

†. Item volentibus venire contra pacta non per violentiam facta, & juramento firmata inter civitates & civitates, societates & societates, vel civitatem & alias personas, nos audientiam denegabimus.

†. Item nos restituimus stratam Veronensibus: & nominatim recipimus Ozolinum in plenitudinem gratiæ nostræ, & omnem offensam ei remittimus. Datum apud Constantiam solenni curia, VII. Kalendas Julii.

1 Fodrum hic in *tit.* 1. §. *eodem* & 2. *Feud.* 56. Annonas 5. *c.* 3. annonam militarem interpretatur Lotharius & Carolus in suis legibus, Marescalos illorum ad fodrum dirigant. Gunterus, id quoque quod fodium vulgari nomine dicunt. Lucius 3. in cap. præterea. *de jure patronat.* fodrum Albergarias, regium & similia: tanquam à propriis rusticis ab Ecclesiis extorquent. adde 2. *Orbon.* 12. 23 4. *Radev.* 10. 1. §. 34.

2 Princeps res subditorum emere debet, non injuria auferre, *ut Lic.* Quid si pecunia destituatur: aut rustici in vendendo nimium tenaces? aliud putat Ravennas.

3 Consuetudo loci ubi res est feudalis spectanda.

Sequentia desunt in editione Cujac.

HAnc igitur secundum formam præscriptam, & ut per mediatores pacis, videlicet Guhelmum episcopum Discensem, Henricum Marchioneæ Sarnensem, fratrem Fridericum de Sylva benedicta, & Rodulphum camerarium nostrum, una cum his bona [4] fide intelleximus, & secundum tenorem, quo eandem pacem & concordiam jurati fecimus, & secundum quod Lombardi eam bona fide intellexerunt, in perpetuum ratam haberi, & conservari statuimus: & ut firma permaneat & inconcussa, præsentem paginam nostri impressione sigilli fecimus communiri.

4 Contractus ex bona fide interpretationem recipere hinc colligunt.

Nomina vero civitatum quibus sic gratiam nostram reddidimus, & præscriptam fecimus concessionem seu promissionem, hæc sunt: Vercellæ, Novaria, Mediolanum, Laude, Pergamum, Brixia, Mantua, Verona, Vincentia, Padua, Tervisium, Bononia, Faventia, Mutina, Rhegium, Parma, Placentia. Istis autem civitatibus & locis pacem servari volumus, & gratiam nostram reddimus. Præscriptam autem concessionem seu promissionem his non facimus, videlicet Imolæ, Castro sancti Cassiani, Bobio, Pleti de Guarbadona, Ferotræ, Belutiæ, Tenetæ. Ferrariæ autem gratiam nostram reddimus, & præscriptam concessionem facimus seu promissionem, si intra duos menses post reditum Lombardorum à curia nostra de pace præscripta fuerint.

Hanc itaque pacem & concordiam, sicut præscriptum est, tam nos, quam filius noster Henricus Romanorum Rex, per cametarium nostrum Rodulphum jurari fecimus in animam nostram.

Hi autem sunt principes & nobiles curiæ, qui præscriptam pacem & concordiam per se firmam tenere juraverunt: Hermannus Monaster. episcopus, Henricus Cirnensis electus, Citalinus Curiensis, Abbas Gotifredus imperialis aulæ cancellarius, Otto dux Bavariæ, Fridericus dux Sunormæ, filius noster Bertoldus dux Zaermoez, Bertoldus Marchio Histriæ, Hermannus Marchio Veron. Comes Henricus dux Spleten, Comes Theopobus de Lexchomienda, Comes Ludovicus, frater cancellarii de Olfestre, Rodulphus camerarius, Guarnerius de Lombardia, Cano de Minabere, Corradus Pincerna.

Hi sunt nuncii qui ex parte Longobardorum pacem præscriptam & concordiam receperunt, & in præsentia nostra juramento confirmaverunt. †. De Mediolano, Guido de Landriano, Pinamonte de Vicomercato, Adobatus Bultraffus, Guilielmus Burrus, Guercius de Buxolla, Aldericus de Bonate, Rogerius Marcellinus, Loterius Medicus. †. De Brixia, Obrandus de Martinengo, Gozed de Turbiado, Desiderius judex, Rodulphus de Concipio, Boccatius de Manerbio, Albericus de Captino. †. De Placentia, Girardus [5] de Artizone, Jacobus Strictus, Hermannus de Carnocampo judex.

5 Infra, Gerardus Artizonus.

†. De Pergamo, Albertus. De Mapello, Attoficianus [6], Joannes de Piterigo, Lanfranchus de Monacha, Albertus Attonis, Albertus Albertonis. †. De Verona, Corus judex, Ubertinus de Carcere, Valerianus de Castello, Martius de Castello, Theobaldinus de Nicaudo, Theobaldinus de Nascenguerra. †. De Vincentia, Pileus judex, Ubertinus de Fonte vivo, Cardenarius Marchus de Pauliana. †. De Padua, Jansuxellinus [7] judex, Bugelescus de Fonte Glina. †. De Tervisio, Florius judex, Gumbertinus. †. De Mantua, Alexandrinus, Jacobus de Amica, Angelus judex, Henricus de Angelo.

6 Infra Atoficianus.

7 Infra Lansus.

†. De Faventia, Bernardus judex, Hugolinus de Azo.

†. De Bononia, Antonius Potestas, Rolandus Guarini, Matthæus Rodulphi. †. De Mutina, Arlotus judex, Reinerius de Bucacabata. †. De Rhegio, Albertus cambiator, Rolandus de Charitate. †. De Parma, Jacobus Petri Bravi, Mallobatus judex, Vetulus judex, Corradus Banzoni. †. De Laude, Vincentius [8] de Sisiraga, Anselmus de summa ripa. †. De Novaria, Opizo de Briona, Tedixius Cabalacius, Gerardus de Bomprandо. †. De Vercellis, Meardus & Vercellinus.

8 Infra Vincentius Corno.

†. HÆ autem sunt civitates & loca, quæ pacem præscriptam sub juramento Lombardorum nobiscum receperunt, & eandem per se juraverunt: Papia Cremona, Communiterdona, Asta, Cæsarea, Janua, Alba, & aliæ civitates & loca, & personæ quæ sunt, & quæ fuerunt in pace nostra.

†. HÆC autem sunt nomina nuntiorum, qui investituram consulatus à nobis nomine civitatum receperunt: De Mediolano, Adobatus. De Placentia, Gaardus Artizonus. De Laude, Vincentius Corno. De Vincentia, Pileus. De Padua, Jansus. De Tervisio, Florius, De Mantua, Alexandrinus. De Faventia, Bernardus. De Bononia, Antonius de Mutina, Arlotus. De Rhegio, Rolandus. De Parma, Jacobus Petri Bravi. De Novaria, Opizo. De Vercellis, Meardus. De Pergamo, Atoficiarius.

†. SIGNUM domini Friderici Romanorum inclytiss. Imperatoris. Ego Gotifredus imperialis aulæ cancellarius vice Christiani Moguntinæ sedis archiepiscopi, & Germaniæ archicancellarii recognovi.

†. ACTA sunt hæc anno incarnationis millesimo centesimo octogesimotertio: indictione prima: regnante domino Friderico Romano imperatore gloriosissimo, anno regni ejus octogesimosecundo, imperii vero triceſimonono. Datum apud Constantiam in solemni curia 7. Kalend. Julii.

†. IN Christi nomine juro ego quod à modo ero fidelis domino imperatori Friderico, & ejus filio regi Henrico, non ero in consilio vel facto, quod ipsi perdant vitam [9], vel membrum, aut mentem, seu coronam imperii vel regni, vel caput, & si scivero aliquem feciſſe, vel facere volentem: per me vel per alium domino imperatori, vel regi, vel nuntio ejus, sine fraude manifestabo eis & adjuvabo honorem coronæ tenere: & si perdiderit, recuperare bona fide in exercitu & comitatu adjuvabo. Insuper pacem domini imperatoris Friderici, & filii ejus regis Henrici, & suæ partis factam cum societate Lombardiæ, & ejus societatis, sicut scriptum est inde, sine fraude intra quindecim dies post jurata bono [10] intellectu, & sigillo imperatoris sigillata observabo bona fide, & sine fraude, & hoc jurare faciam omnes masculos mecum habitantes à decimosexto anno supra usque ad septuagesimum, intra quindecim dies postquam juratum habuero: exceptis servis: & qui per me jurare noluerint, intra tertiam diem imperatori, vel regi, vel suis nuntiis manifestabo per breve. Millesimo centesimo octogesimo tertio, indictione prima. Ego juro omnibus civitatibus societatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & locis, & domino Opizoni Marchioni Malaspinæ, & omnibus personis prædictæ societatis, concessiones & permissiones atque pacta, sicut in scripto pacis inter nuntios domini imperatoris, & rectores & nuntios civitatum societatis Lombardiæ facto continetur, firmas tenere: nec ero in consilio vel facto ubi aliquid prædictorum minuatur alicui de societate: & si qua persona, aut civitas, vel locus alicui civitati, vel loco, aut personæ prædictæ societatis, aut jam dicto Marchioni auferre, vel deminuere voluerit, eos vel eas manutenere, & defendere bona fide sine fraude contra omnes adjuvabo: & omnia præcepta quæ rectores concorditer omnes, vel major pars mihi fecerint sine fraude observabo: & omnia supradicta, attendam à Kalendis Majis usque ad triginta annos: & in capite uniuscujusque quinquennii, scilicet si per majorem partem rectorum requisitus fuero, renovabo: & hoc totum sine fraude jurare omnes homines meæ civitatis à decimo octavo anno usque ad septuagesimum faciam, & hæc omnia faciam jurare consules vel potestates meæ civitatis, & credentias [11] usque ad illum terminum, qui mihi constitutus fuerit per rectores Lombardiæ & Marchiæ, & Romaniæ, in hoc eloquio.

9 Principis sui vitam, membra, mentem, coronam ejus ac regni, caput, honorem adjuvare vasalli tenentur.

10 Contractus ad bonum & sanum intellectum revocandos esse hinc colligunt.

DIE Lunæ undecimo Kalendas Januarii in Placentia, in ecclesia sanctæ Brigidæ, in præsentia Mirabelli, Gulielmi, Garonii notarii, ibique in eorum præsentia rectores Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ fecerunt prædictum sacramentum: nomina quorum sunt hæc: De Brixia Aldericus de Salla. De Verona Vozo judex. De Bononia Prendeparte potestas. De Padua Bazotus. De Novaria Rogerius Marcellinus potestas. De Tervino Oldericus de Montelio. De Mantua Gulielmus de Azo. De Placentia Bonizo judex. De Pergamo Albertus de Ossa potestas. De plebe de Granatina Petrus Collus judex. De Faventia Gulielmus Butinus potestas. De Mediolano Petrus vicecomes.

11 Credentiam adversus juramentum revelans officialis, officio suo privandus est. adde 2. *feud.* 7.

HÆc sunt nomina eorum qui juraverunt, ut [12] superius legitur, ut dicti rectores juraverunt, eo excepto, quod non fuerunt districti facere jurare homines suæ civitatis. De Brixia, Desiderius judex, Martinus de Potenalupis, Pax Consalonerius. De Padua, Ganiphus Achalaone. De Verona cancellarius Grescenonum, & Vivianus advocatorum. De Tervisio, Travisius de Gualperto. De Pergamo, Lanfrancus. De Monancha, Oprandus judex, Joannes de Petengo. De Novaria, Fridericus de Bon. Michaël Capra. De Mutina, Rolandus de Baimonte. De Garino, Bunalellus de Garbonensibus. De plebe de Granatoria Gregorius consul ita juravit, suus rector. De Faventia, Anteus judex: anno à nativitate Domini millesimo centesimo octuagesimo, indictione prima: & postea sequenti die Martis XII. Kal. Januarii Armanus de Parma rector idem sacramentum fecit, ut pridem rectores: & Albertus de Theobaldo similiter.

12 Tabellio si perscriptis quorundam testium nominibus, sequentes eodem modo testimonium dixisse perscripserit, non perit authoritas ejus testimonii: quasi dictum ac perlatum sit ab his qui præmeditatum inter se sermonem habuerant. Quippe quod de præmeditato testium sermone dicitur, ad eos qui suspecti sunt pertinet, non ad eos qui vitæ sunt honestæ.

FINIS.

EPITOME

EPITOME FEUDORUM,

DIONYSIO GOTHOFREDO, JC. Authore.

De jure feudorum.

Feudi Etymon.

FEUDIS operam daturum prius noſſe oportet, unde nomen Feudi deſcendat. Eſt autem Feudum à fidelitate & fide. Poteſt tamen conveniri ut ſine juramento fidelitatis feudum habeatur, *libro Feudor. 2. tit. 3. in fin. lib. 2. tit. 24. §. 1. tit. 40. 76.*

Beneficii ſeu Feudi definitio.

Beneficium in genere dicitur benevola actio &c. *lib. 2. tit. 23. Senec. 1. de beneficio, cap. 6.* In ſpecie vero & quod attinet ad hunc Feudorum tractatum, Beneficium ſeu Feudum id dicitur quod ex benevolentia ita datur ut proprietas rei immobilis beneficiatæ, id eſt beneficio datæ & acceptæ, penes dantem remaneat; uſusfructus vero illius rei ita ad accipientem tranſeat, ut ad eum heredeſque ejus maſculos & fœminas (ſi de his nominatim dictum ſit) perpetuo pertineat: ad hoc ut ille, ac ſui heredes, fideliter domino ſerviant, ita uti expreſſum eſt.

De juris præceptis.

Legibus & moribus præceptum eſt jus ſuum cuique tribuere, honeſte vivere, alterum non lædere 5. 14.

De origine juris feudorum & authoritate Prudentum.

AB initio feuda ita fuerunt in dominorum poteſtate, ut quando vellent, ea auferrent: dein annalia tum ad eum quem ex liberis vaſalli dominus elegiſſet: poſtremo ad omnes filios æqualiter deferri cœpta *lib. 1. tit. 1. §. 1.* & ad nepotes ex filio 1. 1. 2. Quinetiam feudum à patre acceptum ſeu paternum ad fratres defuncti ſine legitimo herede, id eſt maſculo, deferri cœptum: at non adquiſitum à fratre, vel ſeparatim vel communiter: niſi nominatim ita conventum eſſet 1. 2. 2. Quemadmodum nec ad filias defertur niſi eo jure ita adquiſitum 1. 2. 3. vel niſi à domino redemerint, aut gratioſe propter ſervitium & amorem patris obtinuerint 1. 24. Ad venientes ex latere ad ſeptimum geniculum ſeu gradum, olim non ultra fratres patrueles 1. 1. 4. hodie in infinitum defertur 2. 50.

Hoc jus duobus libris in editionibus vulgaribus comprehenſum: quinque vero in Cujacii editione. Prioris author Gerardus Niger Conſul Mediolanenſis, *teſte Othone Friſingenſi 2. de rebus geſtu Friderici 12.* Secundi ac tertii, Obertus de Orto 2. *Feudor. 1. 2. Feudor. 24. §. 2.* Quartus ex variis & incertis authoribus eſt. Quinto continentur conſtitutiones quædam imperatoriæ, his libris ab Hugolino (Odofredo teſte) inſertæ. Quod ad prudentes juris feudalis attinet: citatur Obertus de Orto 2. 1. 2. 23. 2. 25. 2. 28. 2. 30. 2. 32. 2. 34. 1. 2. 34. 2. 2. 36. 2. 42. in Mediolanenſi curia verſatus 2. *Feudor dicitur 24. 2. 25. 2. 51. 1. & imbi paſſim.* Mediolanenſis conſul fuit *teſte Othone Friſingenſi.*

Ex peritis juris feudalis citatur etiam Gerardus Capagiſti 2. 25. 2. 28. 2. 30. 2. 32. 34. 1. 2. 36. 2. 51. 1. *& imbi paſſim.*

De Legibus.

CAuſarum aliæ dirimuntur jure Romano, aliæ Longobardorum legibus, aliæ ſecundum regni conſuetudinem, quæ pro diverſorum locorum & curiarum moribus varia ac diverſa eſſe ſolet. *lib. 2. tit. 1.*

In judicio quod de feudis agitur, illud dici ſolet, Legum Romanarum non eſſe vilem authoritatem, ſed non adeo vim ſuam extendere, ut uſum vincant aut mores 2. 1.

Strenuus legiſperitus, ſicubi caſus emerſerit, qui conſuetudine feudi non ſit comprehenſus, abſque calumnia uti poterit lege ſcripta 2. 1.

De conſtitutionibus Principum.

PRincipum conſtitutiones his libris variæ extant Corradi 1. 1. 2. 34. 40. Lotharii 1. 9. 13. 19. 2. 3. 1. 9. 2. 24. 3. 2. 38. 2. 44. 2. 55. 2. 75. 55. 5. 6.
Friderici 2 3. 1. 2. 27. 2. 33. 1. 2. 55. 2. 100. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 17.
Henrici 5. 2. 3. 4.
Romani 5. 15. 16.
De conſuetudine regni. Vide 2. 1. 2 28.
Leges plerunque ad caſus præteritos trahi 2. 55.
De jure Romano & legibus Romanorum 2. 1.
De lege Salica, vide *lib. 2. tit. 29.*
De legibus Longobardorum 2. 1. 2. 8. *in fin.* 2. 39.
De Lombarda 1. 10. 2. 58. 1. 2. 58. 3. 2. 53. 4.
De Canonum ſtatutis 2. 27. 1.
De Decretis 2. 6.
De conſtitutionibus principum. v. Titulum proxime ſequentem.
De moribus curiarum 2. 23. hincilla, Mediolani non tenetur. Mediolani non obtinet 2. 54. 1. Mediolani conſuetudo 2. 39. 2. 2. 40. Mediolanenſes 1. 27. *in fin.* viri prudentes Mediolanenſes 1. 28. Sapientes Mediolanenſes 2. 49. Mediolanenſium Curia 2. 20. 22. 4. mos 26. 1. uſus 2. 28. 1. 2. 29. 2. 32. 2. 37. 1. Archiepiſcopus Mediolanenſis 2. 35. Mediolanenſes irrationabiliter conſiderant 1. 14. Citarunt quoque viri Placentini 2. 27. 1. Cremonenſi 2. 27. 11. Et uſus qui in Lombardia 46. ſed & in Theutonia 2. 40.
Reſponſa citantur 2. 40.
Pronuntiata & judicata 2.

De ſtatu hominum ſeu jure perſonarum & earum diviſione.

De Duce, Marchione, Comite, Capitaneis, Valvaſoribus majoribus & minoribus vel Valvaſinis.

QUi à principe de ducatu, Duces: qui de Marchia, Marchiones: qui de Comitatu, Comites: qui de plebe aliqua ejuſve parte, Capitanei (olim proprie majores Valvaſores) qui à Capitaneis, Valvaſores minores: qui à minoribus Valvaſoribus inveſtiti, minimi Valvaſores & Valvaſini appellantur *lib. 2. tit. 10.*

De his qui in Feudum dare poſſunt vel non.

Feudum dare poſſunt Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, Abbatiſſa, Præpoſitus (ſi antiquitus conſuetudo eorum fuerit) Dux, Marchio, Comes (qui & regni & regis capitanei) regni vel regis Valvaſores (qui & Capitanei.) Ab his minores Valvaſores feudum accipiunt 2. 1. Eccleſiaſticæ perſonæ, (aliud in laicis) ad ſuam tantum vitam, feudum dare poſſunt: ac proinde eorum ſucceſſores non tenentur feudi inveſtituram ratam habere 1. 3. 1. 9. Si qui in feudum dare non poteſt, in feudum dederit, nullum habebit vigorem infeudatio 1. 6. *in fin.*

De plebeis.

Qui ab antiquis temporibus beneficium non habent, plebei, id eſt jus parium (aut ut quidam volunt, nobilitatis) non habent 2. *tit.* 10.

De liberis.

Libertas eſt facultas qua naturaliter quid cuique facere libet, niſi vi aut jure prohibetur 5. 13.

De ſervis.

Servi poſt delatam ſucceſſionem feudi, etiam manumiſſi in feudo non ſuccedunt. 2. 106. Servus communi jure militia privatur, adeo ut ſi dominus ſervum in militia retineat, in x. libras condemnetur. 5. 10. *in fin.*

Nomenclatura generalis perſonarum de quibus his libris tractatur.

DE Abbate. v. 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 6. 2. 40. *in fin.* 2. 89. Abbatiſſa v. 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 6 2. 89. Abſente 2. 43. Acceptabili 2. 55. 2. 99. Actore 1. 26. 1. Actore domini 1. 1C. Actore regis 1. 10. *in fin.* Adoptivo 2. 26. 4. Advena. 5. 17. 10. Advocato 2. 27. 7. Adgnatis 2. 3. 1. 2. 11. 2. 21. 2. 26. 1. 26. 5. 2. 26. 6. 2. 45. 2. 49. 2. 98. Agricultoribus. 5. 17. 11. Anteceſſore 2. 92. Anteceſſoribus vaſalli. 2. 25. Antiquiore domino 2. 28. 4. Arbitro 2. 46. 2. 34. Archiepiſcopo 1. 1. *in pr.* 1. 1. 3. 2. 52. 2. 89. Archiepiſcopo Mediolanenſi 2. 35. Aſcendentibus 2. 50. Auctore 2. 25. Avo. 1. 14. 1. 1. 19. 2. 11. Bannito 2. 28. Bono judice 2. 11. Capitaneis. 1. 14. 1. 1. 15. 1. 17. 1. 18. 1. 19. Capitaneis improprie dictis. 1. 17. Capitaneis principis 1. 17. Capitaneis proprie appellatis 1. 17. Capitaneis Regis vel Regni. 1. 1. 1. 15. quis Capitaneus. 2. 1C. 2. 51. 2. 53. 2. 89. Claudo 2. 36. Clericis 1. 25. 1. 1. 26. 2. 26. 4. 2. 27. 1. 2. 30. 2. 32. 2. 35. 2. 36. 2. 42. *in fin.* 2. 1C9. Clientulis 1. 1C. 1. 13. Cognatis patrui magni 2. 11. Coherede 2. 58. 2. 78. Comite 1. 1. *in pr.* 1. 13. 1. 26. 2. 10. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 89. Comite judice 2. 27. 1. 2. 27. 5. Comparibus 2. 54. Conrado 2. 34. 2. 40. 5. 1. Conjuge vel amico 2. 58. Conſobrinis 1. 14. 1. Conſortibus 2. 55. 1 Contumace 2. 22. Converſis 2. 21. 2. 30. Creditore 2. 86. Cremonenſibus 1. 27. Curia 2. 9. 2. 10. 2. 22. 2. 23. 2. 34. 2. 46. 2. 51. 2. 76. 2. 89. Curia Mediolanenſi 2. 10. 2. 24. Curiæ majoribus 2. 89. Curte 1. 4. 5. 1. 82. 2. 51. Curtis paribus 2. 46. Damnatis 2. 56. Defenſoribus locorum 2. 53. Delatores 2. 24. 2. Deſcendentibus 2. 50. 1. 1. 14. 2. 26. 6. Diſſipatore 2 91. Doli capace 2. 26. 4. *in fin.* Domeſtico 2. 5. 2. 55. 2. Domina 1. 5. Dominæ filia 2. 24. 2. Domino 1. 4. 1. 5. Domino antiquiore 2. 28. 4. Domino æquali, majori, inferiore 2. 34. 1. Domino plebis ſeu œconomo 1. 6. Domus paribus 1. 11. Duce & Ducibus 1. 1. *in pr.* 1. 19. 2. 10. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 89. 2. 100. Eccleſia 1. 13. 2. 103. Eccleſiaſticis perſonis 2. 26. 2. 2. 91. Egente 2. 58. Emptore 2. 26. 6. 2. 41. 2. 42. 2. 51. 5. 2. 55. Epiſcopo 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 3. 1. 6. 2. 20. 2. 35. 240. *in fin.* 2. 52. 2. 54. 2. 55. Excommunicato 2. 28. Extranei teſtibus 2. 32. Fideli ſeu vaſallo 1. 1. 2. 1. 4. 1. 4. 5. 1. 5. *in princ. & fine.* 1. 10. 2. 26. 2. 19. 2. 57. Filiabus. 1. 1. 1. 1. 3. 1. 8. 1. 8. 11. 1. 8. 2. 1. 14. 2. 1. 4. 2. 11. 2. 17. 2. 24. 2. 2. 126. 1. 2. 50. 2. 51. Filia domini 1. 5. Filio 1. 1. 1. 1. 8. 1. 8. 2. 1. 14. 1. 1. 15. 2. 46. 2. 5C. 2. 51. 2. 28. 4. Filio domini 1. 28. Filio feudum adquirente 2. 27. 4. Filio fratris 1. 19. 1. Filio impubere 2. 26. 5. Filio maſculo 2. 26. 5. 2. 28. 2. Filio militis. 1. 28. Filio prioris matrimonii 2. 26. 4. Filio ſecundi matrimonii 2 26. 4. 2. 103. Filio & ſucceſſore domini 1. 22. Filio vaſalli 2. 55. 2. Fœmina 1. 6. 1. 1. 15. 2. 3. 1. 2. 32. 36. 2. 41. 2. 104. Fratre 1. 1. 2. 1. 5. 1. 8. 1. 1. 8. 2. *in fin.* 1. 13. 1. 14. 1. 1. 14. 2. 1. 19. 1. 1. 20. 2. 11. 2. 12. 2. 18. 2. 24. 31. 2. 26. *in fin.* 2. 28. 4. 2. 29. 2. 37. 2. 52. 2. 90. 2. 93. Fratre patris 1. 19. 1. Fratre patrueli 1. 4. Fratris filio 1. 5. 2. 11. Friderico, ejuſque conſtitutionibus 2. 3. 1. 2. 27. 2. 33. 1. 2. 55. 2. 100. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. Gaſtaldio 1. 2. 1. 1. 10. 12. 1. 11. 2. 94. Gerardo Capagiſto 2. 25. 28. 30. 32. 2. 34. 1. 2. 34. 2. 2. 36. 2. 51. paſſim. Hæreticis 5. 17. 5. 7. 8. 9. Henrico ejuſque conſtitutionibus 5. 2. 3. 4. Herede 1. 9. 1. 14. 1. 25. 2. 28. 3. 2. 58. 2. Herede legitimo 1. 15. Herede maſculo 2. 34. 2. Hoſte regis 1. 20. 2. 7. Idoneis teſtibus. v. Teſtibus. Ignorante 2. 9. 1. 2. 42. 2. 26. 6. Imperatore 1. 14. 1. 18. 1. 26. 2. 55. 2. 2. 100. Imperfecto 2. 36. Impubere 2. 26. 5. Incendiariis 5. 10. Inculpato ſeu accuſato 1. 19. Indigno 2. 24. 2. Infami 2. 52. 2. Infante 1. 22. Inferiori domino 2. 34. 1. Infcudato 2. 55. Ingrato 2. 24. *in prin.* & §. 1. Inimico 2. 57. Inveſtitore 2. 27. 2. 2. 34. 2. 35. Inveſtito 1. 9. Invito 2. 12. Judice 2. 46. Judice agnati 1. 15. Judice Curtis 1. 18. Judice ordinario 1. 15. Laicis 1. 3. 2. 32. 2. 35. Legitimatis 2. 26. 4. Legitimo herede 1. 1. 2 1. 13. 2. 11. Legitimis liberis 2. 29. Longobardis 2. 2. 2. 8. *in fin.* 2. 39. Lothario ejuſque conſtitutionibus 1. 9. 1. 13. 1. 19. 2. 3. 1. 2. 9. 2. 24. 3. 2. 38. 2. 44. 2. 55. 5. 5. 5. 6. Magiſtratu 2. 53. 1. Majore 2. 3. 2. 53. 2. 55. Majore Curiæ 2. 89. Majore domino 2. 34. 1. Majore judice 2. 53. 1. Majore poteſtate 2. 22. Manumiſſo 2. 106. Marchionibus 1. 1. *in pr.* 2. 10. 2. 13. 2. 19. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 55. 1. 2. 89. Marito 1. 15. 1. 17. 2. 85. Maſculis 1. 13. 1. 6. 1. 1. 8. 1. 1. 13. 1. 19. 1. 1. 20. 1. 24. 2. 41. 2. 95. Maſculini ſexus heredibus 1. 14. 1. Deſcendentibus 1. 14. 2. Matre 2. 50. 2. 103. Mediolano & Mediolanenſibus 1. 1. 5. 1. 13. 1. 26. 1. 1. 27. 1. 2. 1C. 2. 24. 2. 29. 2. 32. 2. 34. 2. 37. 1. 2. 39. 2. 40. 2. 49. Mercatoribus peregrinantibus 2. 27. 5. Militibus 1. Vaſallis 1. 19. 1. 1. 21. 1. 21. 1. 1. 22. 1. 22. 1. 1. 23. 1. 27. 2. 17. 2. 21. 2. 26. 1. 2. 26. 6. 2. 27. 1. 2. 27. 3. 2. 34. 2. 2. 52. 2. 76. 2. 88. Minoribus 2. 3. 2. 26. 4. 2. 27. 2. 91. Mortuo 1. 5. 1. 24. Muliere 2. 26. 4. Muto 1. 6. 2. Muto & ſurdo 2. 36. Naturalibus filiis legitimatis 2. 26. 3. Nepotibus 1. 1. 2. 1. 14. 1. Nepotibus ex filio 1. 8. 1. 19. 1. 2. 11. 2. 50. Nepotibus ex filia 2. 11. Nepote ſeu filio fratris 1. 5. 1. 13. Nepte 1. 5. 2. 11. 2. 90. Nobilibus 2. 52. Nobili conjugé 2. 29. Notario 2. 52. 2. Nuncio 1. 26. 2. 58. 2. Nupta filio domini 1. 5. Nutu domini 2. 24. 2. Oberto de Orto 2. 2. 2. 23. Palatinis 2. 52. 2. 54. Papa Eugenio 1. 19. Papa Urbano 1. 6. Paribus 2. 24. 1. 2. 39. 2. 58. 3. 2. 73. 2. 78. 2. 79. 2. 82. Paribus Curiæ 1. 1C. 2. 2C. 2. 32. 2. 34. 55. 2. Paribus Curtis 1. 2. 1. 1. 3. 1. 4. 1. 4. 3. 1. 4. 5. 2. 2. 2. 25. 2. 46. 2. 51. 5. Paribus domus vel curiæ 1. 11. Paribus teſtibus 2. 58. 2. Parium judicio 1. 18. 2. 12. 1. Parium laudatione 2. 76. Parium laudamento 1. 21. Parentibus 2. 58. 1. Parente adgnationis alicujus communi 2. 11. Parente domini vel vaſalli 2. 33. Parentibus, id eſt, cognatis 1. 24. Patre 1. 1. 2. 1. 1. 3. 1. 14. 1. 1. 19. 1. 21. 24. 1. 26. 1. 2. 50. 2. 84. Patriarcha 2. 89. Peregrinis 5. 17. 10. Perſona conjuncta 2. 91. Perſona Eccleſiaſtica & ſeculari 2. 91. Perſona tertia, quarta 2. 34. 2. Perſonali ſervitio 2. 26. 5. Placentinis 1. 26. 1. 2. 1. 27. Primatibus locorum 2 53. Principe 1. 7. Privato 1. 13. Proclamatore ſeu actore. 2. 27. Proceribus 2. 54. Procuratore 2. 3. 1. Progenie 2. 90. Prole fœminei ſexus 2. 11. Pronepotibus ex filia 2. 1. Plebe & plebis parte 2. 10. Plebeis 2. 10. *in fin.* 2. 53. Pluribus dominis 2. 77. Poſſeſſore 1. 26. 2. 27. 2. *in fin.* Poſterioribus patrui 2. 95. Prælatis Eccleſiarum 2. 91. Præpoſito 1. 1. 1. 6. 1. 26. Pronepte 2. 11. Proſcriptis 2. 56. Proximis & proximioribus agnatis 2. 9. 1. 2. 3. 1. 2. 50. *in fin.* 2. 24. 3. 2. 37. 8. 36. 5. Publicis latronibus 2. 75. 5. Rebellibus 5. 20. Receptatoribus 2. 33. 2 Rectoribus locorum 2. 53. Rege 1. 26. 2. 28. Reo 1. 26. 1. Roma 1. 1. 1. 1. 1. 5. 2. 54. Ronchalia 2. 52. Ruſtico 2. 27. 3. 2. 34. 1. Sacramentalibus xii. 1. 4. 2. 1. 10. 1. 26. 1. 1. 28. 2. 41. Sciente 1. 26. 1. 2. 9. 1. 2. 24. 2. Scriba 2. 56. Scutiferorum feudis 2. 74. Seculari perſona 2. 91. Secundi matrimonii filiis 2. 103. Senioribus ſeu dominis 1. 17. 1. 18. 1. 2. 51. 5. 2. 52. Servis 2. 3. 1. 2. 10. 6. Sorore domini 1. 5. 2. 24. 2. Subſtituto acceptabili. 2. 99. Succeſſoribus 1. 9. 1. 22. 2. 40. 1. 195. Surdo & muto 2. 36. Teſtibus 1. 26. 1. 2. 81. 2. 88. 2. 92. Teſtibus corruptis odio, gratia, pretio. 2. 2. 2. 58 2. Teſtibus duobus, tribus, pluribus 2. 58. 1. Teſtibus extraneis 1. 26. Teſtibus idoneis 1. 10. 1. 11. 2. 2. 1. 2. 19. 2. 25. Teſtibus quinque 2. 57. Teſtibus ſeptem 2. 27. 3. Teſtibus liberis 2. 58. 1. Teſtibus teſtimonii boni 2. 27. 2. Valvaſoribus 2. 10. 2. 53. Valvaſoribus majoribus 1. 7. 1. 14. 1. 15. 1. 1. 17. 1. 18. 1. 1. 19. 2. 10. 2. 89. Valvaſoribus minoribus 1. 7. 1. 1. 15. 1. 16. 1. 18. 1. 18. 1. Valvaſoribus minimis 1. 7.

1.15. 16. valvaſoribus regis vel regni 1.1. *in princ.* 1.1.5. Valvaſoris filio 2.10. Valvaſinis 2.10. Vaſallo 1.9. 1.12. 1.25. 21. 26. 2.26.3. 2.47. 2.79. Venientibus ex latere 1.14. Urbano Papa 1.6. Uxore 1.17. 1.21.1. 2.8. 2.29.

De Adoptionibus.

ADoptivus filius in feudo non ſuccedit 2.26.4. verſ. *Adoptivus.*

De Rebus & earum diviſione.

De rebus immobilibus & quaſi.

BEneficium ſeu feudum in immobilibus ſeu rebus ſoli aut ſolo cohærentibus tantum conſiſtit, aut his quæ inter immobilia connumerantur, veluti cum de Camera aut de Cavena feudum datur. 2. 1. *in fin.* 2. 23.

De ſoldata.

Qui ſoldatam (præſtatio eſt annua quorumdam ſolidorum vini vel annonæ, quæ morte dantis vel accipientis finitur, nec tranſit in heredem) habuit vel etiam habet, nullum paradogium aut uſum obtinet. 2.10.

Nomenclatura generalis rerum quarum his libris fit mentio.

DE Allodio 2.26.1. *in prin. & in fin.* infeudato 2.54. Paterno 2.17. *in fin.* ejus venditione 2.54. Angariis 256.2.81. Annona ejuſque pretio 2.27.4. Annua præſtatione 21.2.20. Argentariis 2.56. Armis bellicis 2.21. Armandiis 2.56. Beneficio ſeu feudo 1.1.4.1.16. 2.26.6.2.1.1. quid ſit 2.23. Beneficio avi 1.9.1. communibus bonis empto 1.20. eccleſiaſtico 2.27.1. 2.40.1. hereditario 2.83. cujus nomine jusjurandum fidelitatis fieri debet aut non debet 2.24.1. materno 1.15. novo 1.14.2. 2.3.2.11. 2.12. 2.49. 2.91. paterno 1.14.2.1.24. 1.10.1. 1.24.3.2.83. regali 2.34. 2.40.1. veteri 2.3. 291. Bonis vacantibus 2.56. Brevi teſtato 1.2. *in fin.* 1.3. 1.4. 1.4.3.1.4.5. 2.32. 2.88.2.92. Cameræ, ſeu de Camera feudo 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Caſa communi 2.12. Caſtro 1.4.3. Cavenæ ſeu de Cavena feudo 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Civitate 2.53.2. Conſcientia 2.58. Criminali cauſa 2.33.1. Culpa 1.17. 1.21. 2.26.2.78. Contractu 2.53.3. Curia & curte, dixi ſupra de perſonis. Debito ſervitio 2.55. Debito hereditario 2.45. Dignitatis feudo 1.13. Dignitate legali 1.14. Dimidio reditus feudi 2.55. Diſtrictu 2.54. Dominico 2.35. Dominicaria vice 2 81. Domus paribus 1.11. Domus deſtructione 2.53.2. Donationibus 5.13. Ducatu 2.55.1. 2.100. Duello 2.27. 2.27.3. Duplo 2.53.2. Eccleſia 1.13. Equis & armis communibus 2.12. Feudo alieno 1.9. armis & equis communibus adquiſito 2.12. Cameræ 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Cavenæ 2.1.1. 2.2 1. 2.58. Comitatus 1.13. 1.14. Communiter à fratribus adquiſito 1.1.2. Conditionali & non conditionali 2.75. ex diviſione veniente 2.50. Diviſo dividendo 2.55.1. dignitatum 1.13. ducatus 1.14. fœmineo 2.30. filii 2.84. cujus nomine fidelitas non præſtatur 2.24.1. Guardiæ & Gaſtaldiæ 2.2. Habitationis 200.5. Heredibus aperto 2.26.2. Improprio 2.81. Indiviſo 2.26.4. initium habente à fratribus 1.8.2. lege commiſſoria dato 1.27. 2.51.6. ligio 2.99. Marchiæ 1.13. 1.14. Militis 2.26.2. Novo 2.26. 2.49. partito 2.77. paterno 1.4.2. 1.8.1. 1.8.2. 1.12. 2.11.12. 2.26.6. 29.1. 2.11. 2.17. 2.26. 2.49. 2.36. 2.37. 2.39. 2.45. 2.46. 2.50. 2.93. Proprio 2.34. 1.2.1. Propriam feudi naturam non habente 2.48. recto ſeu cujus poſſeſſio juſta 2.2.1. 2.20. 2.35. 2.39. reverſo ad eum qui dedit 1.4.6. 1.6.2. quod reverti ſperatur 1.26.2. ad ſervitium certum dato. 2.51.7. ſcutiferorum 2.74. vero 2.48. veteri v. beneficium uxoris 2.85. Feudi alienatione 2.9. Conditione 1.9. 2.2.2. 2.26.3. 2.26 6. 2.76. 2.89. Cauſa 2.44. conſuetudine 2.10. Honore 2.81. Jure 1.1.5. 2.44. 2.86. Natura 1.7. Notis 2.58. Origine 1 1.1. Portione 1.12. proprietate 2.26.6. ſucceſſione 1.8. 1.9. uſu 2.10. Feudo. Feudum à fidelitate vel fide 2.3.1. opponitur hereditari 2.51.5. allodio 2.26.1. adquiritur, retinetur, amittitur 1.5. aperitur domino 2.42. *in fin.* 2.43. *in fin.* 2.44. exinanitur 1.25.1. remanet vel jure proprio vel jure libelli 2.44. revertitur ad dominum 1.5. Feudum accipere ad proprium vel libellum 2.48 accipere pro vice dominicaria, villicaria, decania vel aliis angariis 2 81. in dotem dare 2.9.1. 2.13. 2.17. per fœminam recognoſcere 2.17. ut feudum poſſidere 2.26.4. pro feudo accipere 1.4.3. 1.4.4. tenere 1.4.3. habere 2.48. quaſi feudi nomine retinere 1.25. Fidelitate 2.3.1. 2.4. *in fin.* 2.76. Fidelitatis forma 2.6.7. Fidelitatem facere 1.21. 2.26.4. 2.52.2. 2.92. 2.93. 2.100. 2.101. jurare 2.5. Fidelitates duæ 2.12. Fluminibus navigabilibus 2.56. Fodto 5.21.1. Fraude 2.24.2. 2.26.6. 2.34.3. 2.43. 2.52.3. 2.97. Fructibus 2.12. 2.28.3. 2.86. Frugibus extantibus 2.86. Furto 2.53.1. Fuſtibus 2.27. Gaſtaldiæ feudo 1.2. 1.11. 2.94. Generatione ſecunda & tertia 2.52.2. 2.93. Generali alienatione 2.26.6. Geniculo ſeptimo 1.1.4. Gradibus ſuccedentium 2.11. 1.81. 2.26 6. 2.3. 2.37. Guardia 1.2. 1.4.3. 1.10. *in fin.* Guerra 2.27.8. 2.28. Habitationum feudis 2.105. Hereditate & feudo oppoſitis 2.51.5. repudiata 2.45. recuſata 2.51.4. Hereditario beneficio 2.83. debito 2.45. onere 2.45. ſacramento ac principali 2.58.3. Homicidio 2.53.1. Hoſtenditiis 2.40. Immobilibus 2.1.1. Improprie feudis 2.81 Incendio 5.10. Inceſtis nuptiis 2.56. Incremento manſi 1.4.5. & feudi 1 4.6. Incuria 2.55. Infamia 2.52. 2.55. Infantia 1.22. Infeudato allodio 2.54. infinito 2.52.2. 2.93. ingratitudine 2.23. 2.24.2 Ingreſſu curiæ ſeu qualitate paris & vaſalli 2 88. Initio 2.55 Injuria 2.24. 3.55.1. Innocentia 2.27.2. 2.27.3. Inſidiis 2.57. Inſtrumento publice confecto 2.25 falſo 2.58.3. publico 2 2.2.1. intereſſe 2.26. Inveſtitione 1.26. 128. Inveſtitura 1.25. 1.25. propria & abuſiva 2.2. nova 2.32. 2.49. vaſallo licito 2.55. veteris beneficii 2.32. Inveſtituræ dono 3.27.2. Inveſtituram accipere 1.2.1.3. 1.4.5. adimplere 1.3.5. confirmare 1.3. dare 1.3. facere 1.3. 2.3. 2.3. 2.35. negare 1.23. ratam habere 1.3. Judicato 2.43. Judicio parium 1.18. 1.22.1. Juramento 1.11. 2.33. Juriſdictione 2.5. 2.54. 2.79. Jure 2.43. beneficii, proprio libelli 2.44. feudi 2.483. ejus rigore 2.27. Juſtipando 1.13. 22. 2.2.1. 2.15. 2.26. 2.81. juſſu 1.1.21. Juſta abſentia 1.22. cauſa 1 22. 2.52.3. ignorantia 1.26.1. Juſto errore 2.92. metu 2.53.3. uſu 4.13. Laqueis venatorum 2.27.5. Laquei pœna 2.87.8. Latere agnatis 3.31. 2.50. Laudamento 2.22.1. parium 1.21. ſapientium 1.19. Laudatione parium 2.76. Lege arctiori 2.108. eadem 2.58.2. Commiſſoria 1.27. 2.51.6. Conradi 2.9.1. 2.34. Friderici 2.3.1. Longobardorum 2.1. 2.49. Lotharii 1.13. 2.3.1. Regis 1.10. Salica 2.29. Leviſſima re 2.73. Libello, libellariis & precariis 1.5. 1.13. 1.9.1. 2.39. 2.44. 2.48. 2.53. 5.21.1. Libris centum, triginta, quinquaginta, viginti, tribus 2.53. decem & tribus 2.53.1. decem 2.29. viginti quinque 2.27.1. 2.27.4. Centum 5.1. *in fin.* Libro 2.76. Linea eadem 2.50. Lombarda 1.10. 2.48.1. 2.58.3. Longa poſſeſſione 2.33.2. Locatione per libellum 2.9.1. fraudulenta 2.9.1. Loco Cæſaris 2.56. domini 2.82. Majeſtatis crimine 2.56. 5.19. Mala fide 2.87. 2.80. Manſione 2.27.2. Manſo 1.4.5. Manus amputatione 2.27. 2.55. manu militari expugnare 2.27.2. calida invadere 2.27. ſua jurare 2.27.3. de manu ejicere 2.27.2. Marchia 1 13. 2.10. 2.55.1. Materno beneficio & feudo v. Beneficium v. Feudum Matrimonio ad Morganaticam 2.29. ſecundo 2.103. Mediciate feudi 1.5. 1.13. Mediolano. *dixi* Medio 1.13. Mercede 1.2.1. Metu juſto 2.53.3. Mitiore ſententia 2.91. Milite natione 2.27.3. ornemilitum 1.19. Modernis 1.17. Modiis ſive maldiis 2.27.4. Moneris 2.56. Moribus curiarum 2.23. 2.26.2. Morte 1.22. 1.4.6. Multarum & pœnarum compendiis 2.56. Muris civitatum 5.21.1. Natura feudi 2.50. 2.48. Navigiis 5.19.9. Negligentia 2.24.2. Nova poſſeſſione 2 33.2. & nova inveſtitura 2.32. 2.49. Novo beneficio 2.45. 2 49. feudo 2.49. jure 1.1.4. Onere hereditario 2.45. Ordinatione defuncti 1.8. ordine, id eſt, ſtricto jure 1.4.1. ordine malo feudum intrare, id eſt per vim 2.22. Pactis *dixi ad tit. de pactis feudorum:* Palatio ſeu placito comitis 2 27.5. 2.56. Paradogio ſeu pedagio 2.10. Parangariis 2.56. Parentella 2.53.2 Particidio 2 24.3. Parte 1.18. 1.2.43. 2.44. Paterno beneficio & feudo *v Beneficium v. Feudum ſupra.* Pace 2.27. 2.53. Peccato 2.39. Pecunia 1.28. Pedagio 2. 10. Perjurio 1.26.1. 1.26.6. 2.39. *in fin.* Permiſſione 2.55. Perpetuo libello 1.13. Perſonali ſervitio 2.26.5. Pignore 1.44. 15. 1.11. 1.27. 1.28. 2.55. 2.86. Pignore conſulto 2.8. *in fin.* Piſcationum reditu 2.56. Præſcriptione 2.26.4. 2.87. Pretio 1.1 5. *in fin.* 1.2. 1.16. 2.26.5. 2.27.4. 2.52. Principali cauſa 2.26. 2.82. ſacramento 2.58. *in fin.* Privilegiis 5 21.1 Probatione 1.10. 2 81. 2.88 Progenie 2.90. Prole fœminei ſexus 2.11. Plauſtrorum præſtatione 2.56. Plebe ejuſque parte 2.10. Portu 2.56. Poſſeſſione vid. tit de acquir. & amittenda poſſeſſione. Poteſtate conſtituendorum magiſtratuum 2.56. majore 2.22. Precariis 1.9. *in fin.* 5.21.1. Prædæ emptione 2.53.2. Proprio 2.42. 2.48. 2.73 feudo 2.34. jure 2.44. Proprietate 2.29. 2.26.6. Πεσπμίσεως jure 5.13.14.15.16. Pugna 1.21. Puberum ſacramentis 2.53 3. Publicatis bonis 2.53.2. Quartis & tertiis quæ à Longobardis viris, uxoribus fieri ſolent 2.8. *in fin.* Quaſi feudo 1.25. Quaſi refutatione 2.39. Quinquaginta milliariis 2.53.1. Rapina 2.27.2. Rationibus vaſalli 1.3. 2.79. Rationabili uſu 1.13. Recto feudo 2.20. 2.39. 2.82. Redemptione ſeu retractu 2.9.1. Refutatione 2.9.1. quaſi refutatione 2.39. Regali beneficio 2.34. Regaliis 2.56. Regia ditione 2.27. Regreſſu evictionis 2.46. Religione domini 1.10. Clientuli 1 10. Repudiata hereditate 2.45. Rebus Eccleſiæ 1.6. maternis 2.26.4. ſoli 2.1.1. ſolo cohærentibus 2.1.1. per ſe ſubſiſtentibus & non ſubſiſtentibus 2.8 1. Reſciſſa inveſtitura 2.3.1. Retiis 2.27.5. Reverentia 2.22. Ripariis 2.56. Roma 1.1.1. 1.5. Ronchaliis 2.52. Sacramento v. Titulum de Jurejurando. Salica lege 2.29. Salva reverentia 2.22. Satisdatione 2.73. Scientia certa 2.26.3. Scopis excoriari 2.27.8. Scutiferorum feudo 2.74. Sententia 2.25.5.21.1. Separatione 2.76. Servitio 1.1.2. 1.24. 2 26.6. 2.37.1. perſonali 26 5. nominatim & indeterminate promiſſo 2.23. præſtando 2.107. faciendo 2.77. recuſato 2.24.2. Servitute 2.8. Sobole 2.90. Soldata 2.10. Solennitate conſuetudinis 2.32. Solidis quinque 2.27 8. viginti 2.27.5. Stipendiis militiæ 2.54. Succeſſione feudi 2 95. Sumptibus 2.107. Teloniis 2 56. Teſtimonio 2.27.2. Tempore rei judicatæ 2.25. Theſauro invento 2.56. Titulis Eccleſiæ 1.6. Toto 2.43. 2.44. 2.45. Traditione 2.87. 2.88. Tranſacto 1.5. Tribus acceptionibus quietis 2 2. Vacantibus bonis 2.56. Vectigalibus ſeu teloniis 2 56. Venatione 2.27.5. Venditione 2.54. Veneno 2.24.2. Veritate 1.23. 1.26. Verona 1.19. Vero feudo 2.48. Veteri feudo & beneficio, *vide ſupra feudum & beneficium.* Viis publicis 2.56. Vice dominicaria feudo accepto 2.81. villicaria feudo accepto 2.81. Viliſſima duorum denariorum penſione 2.91. vi. 2.53.3. Ultione injuriæ 2.24. Voluntate domini 1.13. 1.21.1. Voto religionis 2.26.4. Uſu ſapientum 1.1.4. feudi 2.2. Mediolanenſium 1.28. 2.37. regni 1.15. 2.82.

De officio domini.

INter dominum & vaſallum nulla fraus nec ullum malum ingenium intervenire debet. 2.52. *in fin.* Dominus vicem fideli ſuo reddere debet, &c. 2.6.

Feloniam in vaſallum committens feudo privatur. 2.26.6. v domino. 2.47.

Si Dominus feudum de Camera aut Cavena debet vaſallo, & ſine culpa promiſſoris utraque evacuata eſt, expectandum eſt vaſallo, ut iterum de ea ſolvi poſſit. Dominus enim poſſe intelligitur omni ære deducto Nec æquum eſt videre egentem quem prius habuit in conjugem & amicum. 2.58.

Vaſallum mittere in poſſeſſionem & in eadem vaſallum in judicio defendere debet, dixi *in fin. titul. de Evictionibus.*

Juvare & defendere vaſallum debet, gloſſa v. 2. *feud.* 28. *ab omnibus recepta.*

Juſtitiam vaſallo facere tenetur. 2.12.

De officio vaſalli.

Domino bellum faciente alicui, ſi id vaſallus ſciat juſte agi, aut ſi de eo dubitat, dominum adjuvare tenetur: ſi injuſte agi ſciat, non tenetur 2.28.

Eadem lege vaſallus domino excommunicato aut à rege bannito, ſervitium præſtare non tenetur. 2.28.

Contra omnes debet vaſallus dominum adjuvare & contra fratrem & filium (& patrem) at non contra dominum antiquiorem: hic enim cæteris eſt præferendus. 2.28. *in fin.*

Operas ſuas vaſallus ultro offerre non tenetur, niſi ſciat dominum verſari in magno periculo. 2.26.6. v. licet.

Perſonales operas & ſervitium, etiam alius vaſalli nomine præſtare poteſt. 2.55.2.99. *in fin. Vide plura in fin. titul. de jurejurando,* ubi de Nova forma fidelitatis agitur.

Dominum juſtitiam facere negligentem vaſallus deprædari poteſt. 2. *Feud.* 22.

De officio parium.

AD officium parium ſpectat, ut vaſallum de ſuo recto feudo prius inveſtiri faciant fidelitatis jurejurando dilato, donec de principali cauſa cognoſcatur. 2.20.

Pares majorem de ſuo pari quam de ſuo domino juriſdictionem habent. 2 79. Curia contumacem dominum adire debet, eumque ſalva reverentia competenter cogere ut vel poſſeſſionem reſtituat & acquieſcat, vel judicio curiæ ſe committat, &c. 2.22.

De juriſdictione.

SI de feudo fuerit controverſia inter Capitaneos, coram Imperatore *libr.* 1. *c.* 18. vel Rege definiri debet 2 34. quod Mediolani non obtinet. 2.34.

Si inter duos vaſallos ſit controverſia, dominus cognoſcit 2.55.2.

Si inter majores & minores Valvaſores de feudo fuerit controverſia, in judicio parium lis definienda, vel per judicem curtis 1.18.

Si inter dominum & vaſallum ſit controverſia, Pares Curiæ à domino ſub fidelitatis debito conjurati cognoſcent 2.55.2.

Si contentio fuerit inter dominum & fidelem de inveſtitura feudi, per pares ejuſdem Curiæ (jurejurando prius ab eis interpoſito 1.26.) lis dirimitur.

Orta quæſtione de inveſtitura feudi, facta ſit, an non: inter dominum & vaſallum, pares judicant. Eo tamen caſu actor de feudo prius inveſtiendus (ut ita pares aliquos habeat) fidelitatis jurejurando dilato, donec de principali cauſa, hoc eſt, de prima inveſtitura cognoſcatur. De alio tamen feudo controverſo interim inveſtiri & jurare poteſt 2.82.

Si contentio orta fuerit de feudo inter generum fidelis mortui & ejus agnatos, non apud dominum, ſed apud ordinarium judicem vel arbitrum lis dirimitur 2.15.

Pares majorem juriſdictionem habent de ſuo pari, quam de ſuo domino 2.79.

Curiæ judicium à vaſallo declinari non poteſt 2.47. niſi dominus pares nullos habeat.

Ab iniqua ſententia parium ad Imperatorem appellatur ipſis paribus etiam præſentibus judicaturum 1.22.

Paribus jurare nolentibus Imperator aditi poteſt 1.26.

Quod quiſque juris, &c.

UT vaſallus calumniæ ſacramentum à domino non exigat: quod etiam à parte domini intelligendum eſt, ut quod quiſque juris in alium ſtatuit, ipſe eodem jure utatur 2.53.1.

Si quis jus dicenti non obtemperaverit.

SI dominus ter admonitus facere deſtiterit, id quod curia juſſit, tunc licet vaſallo ad majorem poteſtatem ire & ſibi conſulere: & ſi dominus ei juſtitiam facere noluerit, poterit eum deprædare 2.22. *in fin.*

De in jus vocando.

DOminus vaſallum ad curiam vocare debet: & ſi non venerit, iterum vocare debet uſque in ſpatio tertio ſeptem vel decem dierum, arbitrio curiæ terminando. Quod ſi neque venerit ad tertiam vocationem, hoc ipſo feudum amittit: & ideo debet curia dominum mittere in poſſeſſionem: ſed ſi intra annum venerit, reſtituitur ei poſſeſſio, alioquin & beneficium & poſſeſſionem amittit. E contrario ſi vaſallus de domino conqueritur, eum in curiam vocabit, & in eadem curia de domino conqueretur. Curia autem debet adire dominum, eumque ſalvæ reverentia competenter cogere ut vel poſſeſſionem reſtituat & adquieſcat, vel judicio curiæ ſe committat 2 22.

De Pactis.

De Pactis.

De pacto contra communem feudi rationem.

SI tenor præter communem feudi rationem in inveſtitura intervenit, *vid.* 2.2.2.

Si ut ad fœminæ feudum perveniat.

Si ſpecialiter dictum fuit, ut ad fœminas feudum pertineat 1.1.3. Si pactum fuit ut filiæ ſuccederent 1.14.2. *in fin.* Si quis ita inveſtitus fuerit, ut ad fœminas feudum tranſiret 2.51. verſ. ſimiliter. Si inveſtitura fuerit facta in patre, ut filii & filiæ ſuccedant in feudum 1.8.2. Si eo tenore feudum quis acceperit, ut ejus deſcendentes maſculi & fœminæ illud habere poſſint 1.6.1. Si duo fratres in heredes maſculos & fœminas de beneficio inveſtituram acceperint 2.90. Si ejus conditionis ſit feudum vel eo pacto adquiſitum, ut ad filias, neptes, proneptes & deinceps: ad ex filia nepotes ac pronepotes: ad prolem fœminini ſexus, vel ex fœmineo ſexu deſcendentes pertineret 2.11. Si feudum ea lege alicui datum ſit, ut ipſe & heredes ſui maſculi & fœminæ, & cui dederit, habeat 2.26.6. verſu feudum. Si quis ſibi vel heredibus ſuis maſculis, vel, his deficientibus fœminis beneficium per inveſtituram accepit 2.17. Si duo fratres ſimul inveſtiti fuerint eo tenore, ut quamdiu ipſi vel eorum heredes maſculi viverent, &, maſculis deficientibus, fœminæ ſi ſupereſſent feudum haberent 2.18. Si quis ea lege feudum dederit ut ipſe & ſui heredes, & cui ipſe dederit, habeat 2.48.2.26.6. *verſ. feudum.*

Si ut ad fratres feudum perveniat.

Si eo pacto facta ſit inveſtitura, ut frater fratri ſuccederet 2.12. Si hoc nominatim dictum ſit, ut uno fratre defuncto ſine legitimo herede alter ſuccederet 1.1.2. Si per inveſtituram à domino ordinatum fuerit, ut frater ſuccedat fratri 1.20. Si dictum fuerit, ut frater fratri ſuccederet 1.8.2. *in fin.*

Si ut ne filii, aut incertæ ſuccedant.

Si quis ea lege uxorem minus nobilem duxerit, ut nec ipſa, nec filii ejus amplius habeant de bonis paternis, quam dixerit tempore ſponſaliorum, verbi gratia decem libras 2.29. Si cum uxore ea conditione matrimonium contractum eſt, ut ne filii ex ea nati patri ab inteſtato ſuccederent 2.25. *verſic. filii.*

Si ut ad patrem feudum deferatur.

Si nominatim cum domino pactum ſit initum, Ut ſi filius ante patrem deceſſerit, feudum ad patrem revertatur 2.82.

Si ut filii matri ſuccedant.

Si ſpecialiter dictum, ut filii matri ſuccederent 1.15.

Si ut poſt mortem poſſeſſoris feudum habeatur.

Si feudum ita datum fuerit, ut poſt deceſſum ejus, qui poſſidet, habeatur 1.3.

Si ut ſine juramento fidelitatis habeatur.

Si eo pacto adquiſitum ſit feudum ut ſine juramento fidelitatis habeatur 2.3. *in fin.* 2.24.1. 2.40. 2.76.

Si ut omne feudi incrementum vaſallus haberet.

Si ita dictum fuerit, ut omne incrementum feudi pertineret ad eum qui inveſtituram accepit 2.1.4.5.6.

Si pactum de non petendo.

Si Titius cum Sempronio fratre feudum paternum poſſidente pactum fecit, de eo feudo non petendo à Sempronio, ejuſque heredibus 2.26. *in fin.*

Si tacitæ conditiones exceptæ.

Si nominatim in ipſa traditione tacitæ conditiones ſint exceptæ 2.89.

De generali alienatione.

Si nominatim dictum fuerit ut in generali alienatione contineretur feudum 2.26.6. *vid. in generali.*

De certo genere ſervitii.

Si ita convenit, ut feſtivis diebus vaſallus vadat cum uxore domini ad Eccleſiam 2.2.2.

De evictione.

Si emptor ſciens rem alienam, pacto ſpeciali ſibi proſpexit de evictione 2.8.

De feudo non auferendo.

Si hoc actum eſt, ut domino non liceat feudum improprium vaſallo auferre 2.81. Si ſpecialiter cautum eſt ne feudum habitationis morte accipientis finiretur 2.105.

De refutatione feudi.

Si frater fratri vel domino vel extraneo partem feudi dederit, *vid.* 2.83.

De jure ſubfeudandi.

Si quis feudum ſibi ſuiſque heredibus (maſculis) habuerit non debet alii dare, ut ipſe habeat & ſui heredes maſculi & fœminæ 2.34.2.

De pacto legis commiſſoria.

Non poteſt ea conventione feudum conſtitui, ut ſi tempore ſtatuto pecunia ſoluta non ſit, pro feudo habeatur 1.27.2.51.7.

De ſervitio.

Ad certum ſervitium feudum dari poteſt 2.51.7.

De refutatione feudi.

Uni dominorum partem feudi refutare vaſallus poteſt, partibus aliorum dominorum reſervatis: facta refutatione domino quem ejuravit, ſervitium nullum debet, tametſi eum offendere non debet 2.38.

De Tranſactionibus.

De tranſactione non fraudulenta.

TRanſigere cum adverſario, citra fraudem domini vaſallus poteſt: nec quod accepit tranſactionis nomine feudum erit 2.2.6.6. *verſ. ſi vaſallus* 2.43.

De tranſactione rei communis.

Tranſigere de re communi in fraudem proximioris adgnati non licet 5.13.

De his qui notantur infamia.

SCriba, qui inſtrumentum jure prohibitum conſcribit poſt amiſſionem officii, cum infamiæ periculo manum amittit 2.52.1. *in fin.* 2.55. *in fin. pr.*

De Procuratoribus.

INveſtitura per ſe vel per ſuum nuncium dari & accipi poteſt 2.58.2. Utrum ipſe vel alius pro te inveſtituram faciat vel ſuſcipiat, nihil intereſt, poteſt enim hoc negotium & per procuratorem ab utraque parte expediri 2.3.1. *verſ. ſed utrum.*

De negotiis geſtis.

De agnatorum ratihabitione.

PAter in filiam feudum confirmare non poteſt, etiam domini voluntate, niſi agnati conſentiant aut ratum habeant 2.39.

Si maritus uxoris negotium geſſit.

Si maritus de feudo uxoris inveſtiatur, ea abſente, niſi nominatim quaſi gerendo uxoris negotium inveſtiatur, ſibi adquirit 2.85.

De in integrum reſtitutionibus.

IN fraudem legis facta inveſtitura reſcinditur 2.3. Excuſatur vaſallus ſi juſta cauſa intervenerit, quare non petierit inveſtituram, veluti mortis vel capitales inimicitiæ, vel infantia vel juſta abſentia 1.22.

Juſto errore ac ignorantia quemadmodum excuſemur *vid. infra tit.* de juris & facti ignorantia.

Quod metus cauſa geſtum erit.

PEr vim & juſtum metum, etiam à majoribus extorta ſacramenta, nullius ſunt momenti 21. *in fin.* 253. *in fin.*

De dolo malo.

Si quid in fraudem veritæ alienationis factum.

SI vaſallus dolo quid egit in fraudem veritæ alienationis feudi, amiſſione feudi multatur 2.5.

Si vaſallus dominum periculi non admonuit.

Si vaſallus dolo vel negligentia vel fraude dominum celaverit, id eſt, non certioraverit de aſſaltu, morte, captione, vel grandi patrimonii jactura, beneficio caret 2.24.2.

Si intra annum & diem inveſtituram non petit.

Inter dominum & vaſallum, nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire: ac proinde ſi non doloſe inveſtituram intra annum & diem non petiit, feudum non amittit. Dolus autem abeſſe videtur, ſi juſta cauſa impediente ſteterit 2.52.3. vel etiam cum amore ſervitium fecerit domino conſcio 2.97.

De doli capace.

De majori doli capace *vid.* 2.26.4. *verſ.* 4. ſi minor.

Si vaſallus dominum ejuravit.

Si vaſallus fraudulenter, id eſt, ſciens, feudum ſe à domino tenere negaverit 2.34. *in fin.*

De fraudulenta ſubfeudatione.

Beneficium à vaſallo in feudum, ſi nihil in fraudem legis fiat, recte dari poteſt, 2.26.6. *verſ.* beneficium.

De fraudulenta tranſactione.

Vaſallus cum adverſario tranſigere poteſt, dummodo fraudulenter actum non ſit 2.43.

De fraudulenta alienatione.

Si callida machinatione ſub colore inveſtituræ feudum quis vendiderit 2.55. *verſ.* callidis 2.52.1. *in fin.*

De Minoribus XXV. annis.

De fidelitate.

SI minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogitur, donec venerit in majorem ætatem in qua doli capax ſit, feudum tamen retinet 2.26.4. *verſ.* ſi minori.

De jurejurando.

Sacramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non retractandis, inviolabiliter cuſtodiantur 2.53.3.

De veteri beneficii inveſtitura.

Quæ de veteri beneficio ſit inveſtitura, etiam à minore poteſt fieri 2.3.2.91. minore lnquam XXV. annis.

De juſta poſſeſſione.

Sive à minore ſive à majore fiat inveſtitura, non de omni poſſeſſione vaſalli, ſed de juſta tantum facta intelligitur, niſi aliud nominatim dictum ſit 2.3.

De novi feudi inveſtitura.

Novi feudi inveſtitura non fit à minore XXV. annorum (vel ut quidam volunt) à minore XVIII. annorum 2.91. ſed nec ab alio fit recte niſi ab eo, qui legitime ſuorum bonorum adminiſtrationem habet: qui enim qualibet ratione de ſuis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit inveſtituram facere 2.3.

De non petita inveſtitura.

Si infeudatus major XIIII. annorum ſua injuria vel negligentia per annum & diem ſteterit ſine petitione inveſtituræ à domino, tranſacto hoc ſpatio, feudum amittit 2.55. *in fin. pr.*

De juramento pacis.

Ut à XVIII. anno ad XXX. obſtringantur omnes juramento, ad pacem tenendam 2.53.

Ex quibus cauſis majores.

De ſacramento per vim & metum extorto.

SAcramenta per vim & juſtum metum etiam à majoribus extorta, nullius ſunt momenti 2.53. *in fin.*

De receptis qui arbitrium receperunt.

DE arbitrio utriuſque conſenſu electo 2.15.2.26. 2.34. *in fin. pr.* 2.47.

De judiciis.

De ratione convaſalli & domini.

UT ratio convaſalli adverſus convaſallum, priuſquam Domini diſcutiatur 2.79.

De poſſeſſione & principali cauſa.

Ut prius poſſeſſio reſtituatur, quam de principali cauſa agatur 2.82.

De rei vindicatione.

De ædificiis & meliorationibus feudi.

SI vaſallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipſum ſua pecunia melioraverit, & contigerit poſtea ut vaſallus moriatur ſine filio maſculo, dominus aut patiatur ædificium auferri aut ſolvat pretium meliorationis 2.28.1. *verſ.* ſi vaſallus.

Rei vindicationem vaſallo competere.

Etiam abſente domino utiliter agendi & excipiendi adverſus vindicantem proprietatem totius feudi vel partem jus vaſallus habet 2.43. Rei per beneficium datæ vaſallus hanc habet poteſtatem ut tanquam dominus poſſit à quolibet poſſidente, ſibi quaſi vindicare: & ſi ab alio ejus rei nomine conveniatur, defenſionem imponere 2.8. *verſ.* beneficium.

De fructibus & incrementis feudi.

De fructibus & incrementis feudi ad quem pertineant, *vid infra*, Titulo de uſuris & fructibus.

De uſufructu.

Penes quem poſſeſſio & proprietas feudi.

PEnes vaſallum feudi uſusfructus: penes dominum, proprietas 2.25. *in fin.*

De precariis & quid precaria.

Legis Lotharii de precariis fit mentio lib. 1. tit 9. *in fin.* Ut libellariæ & precariæ in ſuo ſtatu permaneant ſecundum conſuetudinem uniuſcujuſque civitatis *vid.* Conſtitutio-

ſtitutionem Friderici & Henrici *lib.5. tit.21. §.1.* Precaria eſt ceſſio uſusfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege, ut Eccleſiæ miniſterium exhibeat. Synod. Toletan. c. 5. fiebat etiam ei ejuſve liberis qui rem ſuam Eccleſiæ donaſſet: de quo dixi ad *Novell.7. cap.4. Novell.20. cap.2. l.14.7.5. Cod. de ſacroſ. Eccleſ.*

De Servitutibus.

De actione confeſſoria.

SErvitutem feudo debitam vaſallus petere poteſt & retinere 2.8. §.rei.

Si vaſallus ſervitutem feudo adquiſiverit.

Si vaſallus pretio ſervitutem feudo adquiſivit, dominus pretium ei ſolvere debet. Alii tamen dicunt omnino, id eſt, etiam pretio non reſtituto ad dominum pertinere 2.28. *verſ.* ſi vaſallus.

Si vaſallus ſervitutem feudo imponi paſſus fuerit.

Si pretio vel dolo vel injuria ſervitutem rei beneficiariæ vaſallus imponi patitur: & ad dominum poſtea feudum revertitur, ſibi donec feudum tenet, obeſt: domino autem & ſi per longa tempora perſeveraverit ſervitus, minime nocet 2. 8. *verſ.* Rei.

Si quid per ſe ſubſiſtens aut non ſubſiſtens feudo à vaſallo adjectum.

Si quod feudo à vaſallo addictum eſt, per ſe non poteſt ſubſiſtere, ut ſervitus feudo accedit: & ſicut pars feudi cenſetur 2.8.1.

Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur & de paſtu.

Pabulatio quatenus peregrinanti permiſſa.

LIcet peregrino ad equi pabulationem ſecundum viam ſtare in loco publico, & uti herba, & viridi ſylva ſine vaſtatione aliqua pro ſua commoditate & uſu neceſſario 2.27. *in fin.*

Familiæ erciſcundæ, Communi dividundo, & de hereditariis actionibus.

Quæ feuda dividantur.

DIvidere non licet feuda Ducatus & Comitatus, 2.55.1. alia, licet 2.55.1. 2.77. 2.102. ſi velint eorum Domini ac conſortes 2.55.1. quinimo etſi nolint 2.58.2. ac proinde, hoc jure, feudum regale majori natu deferri videtur.

De præſcriptione iniquæ diviſionis.

De iniqua feudi diviſione inter fratres poſt 40. annos quæri non poteſt 2.58.2.

Plures vaſalli unius feudi fidelitatem ut præſtent.

Cum plures vaſalli idem beneficium poſſident indiviſum, una fidelitas & unum ſervitium domino fieri debet 2.77. Si vero partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates 2.77. Servitia vero non pro partibus (ut unum primum,) videlicet graviora, ſed pro quantitate beneficii moderanda 2.77.

Pluribus dominis fidelitas ut præſtetur.

Si plures Domini feudum inter ſe dividunt, nullo modo niſi unam fidelitatem ex feudo habere poterunt 2.77. *in fin.* Servitium autem omnibus non gravitate ſed moderamine faciendum eſt 2.27. *in fin.* quod ſi plures domini idem feudum indiviſum habent, vaſalli qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, niſi domini illud feudum primo partiantur, quoniam ſecundum jus feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere 2.102. & vaſallus pro uno feudo plures dominos habere non compellitur 2.55.1. *in fin.*

Factum coheredis alteri non nocere.

Cum feudum hereditarium uni ex coheredibus proprio culpa aufertur, cæteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo eo vel ſuis heredibus feudum ad cæteros venire non intelligatur 2.78.

De heredibus inveſtiendis.

Heredes domini neceſſe habent tenere firmam inveſtituram quam pater fecit 2.58.2. *verſ.* item heredes.

De juramento ſucceſſorum.

Cum datur ſucceſſori domini defenſio, jurare debet ſe non credere inveſtituram factam eſſe ab anteceſſore ſuo 2.58. v. cum datur. Hereditarium ſacramentum multum diſcrepat à principali 2.58.2. *in fin.* Heres, ſucceſſor, filius, de conſcientia jurare debet, non de alieno facto: Jure tamen Lombardæ filius præciſe debet jurare, patrem ſuum non fuiſſe debitorem 2.58.2. *in fin.*

De acquirenda & repudianda hereditate (aliud in filio.)

Agnatus repudiare hereditatem defuncti poteſt; feudum vero ipſum paternum retinere: nec de debito hereditario aliquid feudi nomine ſolvere cogitur, ſed de fructibus tantum ſi quos reliquit 2.46.

De jurejurando & fidelitate.

Inveſtitus jurare domino fidelitatem tenetur.

FIdelitatem inveſtitura præcedere debet 2.4.

Fidelitatis definitio.

Fidelitas eſt jusjurandum quod vaſallus præſtat domino 2.4.

Qui fidelitatem jurare coguntur & qui non.

Omnes vaſalli ne imperatore quidem excepto: niſi enim, feudo ad ſe aliquo delato, fidelitatem faciat, feudum amittit 2.100. Non idem in Eccleſia quæ nulli fidelitatem facit 2.101. Minor quoque feudum ſibi delatum retinet, non tamen cogitur fidelitatem facere antequam venerit in majorem ætatem 2.26. *verſ.* ſi minori. Eadem ratione impubes filius vaſalli defuncti, neque fidelitatem neque ſervitium ſive per ſe, ſive per alium debet. 2.26.5. Quid ſi plures vel vaſalli vel domini, num plures fidelitates debentur, an potius una? dixi ſupra Tit. familiæ erciſcundæ.

Fidelitatis forma.

Nova (de veteri *v. lib.2. tit.5. & 6.*) forma fidelitatis vaſallus, tactis Euangeliis, omnino fidelitatem jurare cogitur contra omnem hominem (excepto tamen nominatim imperatore vel rege 2.55. *in fin.* quod olim facile ſubintelligebatur 2.8.2.) id eſt, ſe nunquam ſcienter adfuturum conſilio aut facto ſeu negotio, ubi dominus vitam, membrum, honorem præſentem vel futurum amittat, aut in ſua perſona læſionem, injuriam, & contumeliam accipiat: ſe omni conatu animi id impediturum, aut domino quam proxime nunciaturum, ſe conſilio atque auxilio domino adfuturum ad res amiſſas recuperandas, aliumve juſte offendendum, ſecretum ſibi à domino commiſſum conſervaturum, &c. 2.7.

De calumniæ juramento.

Calumniæ ſacramentum vaſallus à domino, & è contra non exigit 2.33.1.

De juramento parium.

Pares Curiæ teſtamentum præbent jurati 1.26.

De puberum juramento.

Sacramenta puberum ſponte facta non retractantur: per vim aut metum extorta etiam a majoribus nullius ſunt momenti 2.53. *in fin.*

Maſculo, fœminæ, & emptori juramentum ut defertur.

Si maſculus rem feudalem eſſe adfirmet, filia neget, maſculo defertur juramentum 2.41. 2.51. *verſ.* ſi contentio. Si dominus feudum eſſe dicit, fœmina neget, fœminæ 2.41. Si dominus dicat eſſe feudum, emptor neget, emptori defertur juramentum 2.41. 2.51. v. ſi contentio.

De jurejurando delato vel relato.

Jusjurandum defertur aut à judice aut à parte. Utroque caſu, is cui delatum eſt jurare debet aut referre. Jurare, inquam, cum XII. ſacramentalibus, ſex parentibus (inibi quidam legunt pagenſibus) ſex extraneis: idque ſine mentione conſcientiæ: niſi agatur de facto fratris vel avi vel alterius aſcendentis 2.33. *verſ.* & cum datur. Idem eſt in domino d. verſ. & cum datur.

De juramento principalis perſonæ & ſucceſſorum.

Cum jurat dominus de inveſtitura non facta, ita jurat, ſe inveſtituram non feciſſe: ſucceſſor ejus, ita jurat, ſe non credere inveſtituram factam eſſe ab anteceſſore: multum enim diſcrepat juramentum & ſacramentum hereditarium, à principali ſacramento *l.3. l. generaliter Cod. de rebus credit.* ita jurat tutor, ſe credere & exiſtimare *l.2. Cod. de juram. calumniæ:* ſic filius, ſucceſſor, heres jurant de ſua conſcientia non, de alieno facto. *l. Marcellus π. rerum amotarum.* In Lombardia contrarium extat, in ea enim filius præciſe debet jurare, patrem ſuum non fuiſſe debitorem 2.74. v. cum datur.

Poſſidenti juramentum quemadmodum deferatur.

Jusjurandum interdum poſſidenti, interdum non poſſidenti ſeu actori, interdum neutri pro motu judicis defertur 2.33. *verſ.* ſacramentum. Poſſidente domino & vaſallo non probante, dominus abſolvitur ſuo juramento: vaſallo longo tempore poſſidente & domino non probante, jusjurandum defertur vaſallo. ſi non longo tempore poſſedit, domino jusjurandum defertur 2.33.2. 1.23. niſi aliud faciat pro poſſidente 2.33.2. Poſſeſſori aſſerti pignoris juramentum non defertur 1.11. niſi ſit munitus XXX. annorum præſcriptione 1.28. Qui incrementum feudi poſſidet, inveſtituram probare non tenetur, ſed ſimpliciter jurare 1.4.5. Feudum guardiæ feudum eſſe 1.4.3. vel jure pignoratitio poſſideri 1.4.4. adverſus vaſallum poſſeſſorem dominus, qui id ait, probare tenetur: eo non probante, poſſeſſoris eſt defenſio, eique juramentum deferri poteſt 1.4.3. niſi poſſeſſor dicat ſe ex feudo pignori ſibi dato inveſtitum. Tunc enim ei incumbit probatio 1.11. Vaſallus poſſidens feudum Cameræ aut Cavenæ: tenetur feudum (quod directum eſſe ait) jurare ejus conditionis eſſe, hoc eſt directum eſſe: aut juramentum de eo domino deferre 2.21. Feudum paternum eſſe rei ac poſſeſſoris juramento creditur 1.4.2.

De juramento pacis ſervandæ.

Ut à XVIII. ad LXX. annum omnes ad juramentum pacis ſervandæ obſtringantur & ut ejuſmodi juramentum quoquo quinquennio renovetur 2.53.

De infidelitate.

De infidelitate pugna ſit jure Longobardico, non Mediolanenſi 2.39. *verſ.* non eſt.

De conditione cauſa dati, cauſa non ſecuta.

Conditio ex cauſa domino competit.

SI domino petente vaſallus deſervire noluerit, domino conditio ex cauſa competit ad repetendum feudum 1.2.1.

De contrahenda emptione.

De pœna vaſalli feudum alienantis.

NUlli licet feudum totum vel partem aliquam vendere, vel quocunque modo diſtrahere ſine voluntate vel juſſu 1.21. vel permiſſione 2.55. illius domini ad quem ſpectare dignoſcitur. Hujuſmodi alienationes hactenus perpetratæ caſſantur, & in irritum deducuntur, nullius temporis præſcriptione impediente, emptori bonæ fidei exempto actione de pretio contra venditorem competente. Callidæ machinationes quorundam qui pretio accepto, quaſi ſub colore inveſtituræ, quam ſibi licere dicunt, feudum vendunt & in alios transferunt, ita prohibentur, ut venditor & emptor qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxiſſe, feudum amittant, idque ad dominum libere revertatur. Lotharius 2.3.1. 2.9. 2.24. *in fin.* 2.38.4.2.44.2.52.2.55. Conradus 2.34. Fridericus 2.3.1. 2.55.

De pœna notarii inſtrumentum alienationis feudi conficientis.

Scriba ſeu notarius qui hoc inſtrumentum ſciens conſcripſerit, poſt amiſſionem officii, cum infamiæ periculo manum amittit 2.55.

De omni alienatione feudi hic agi.

Quod dicitur de venditione feudi, intelligi oportet de omni alienatione 2.42. 2.55. ibi vel quocunque modo.

Quorum feudorum alienatio prohibita ſit.

Quod de feudi prohibiti alienatione diximus, locum etiam habet in feudo, in quo dominus diſtrictum vel etiam honorem habet 1.5.2. Sed & in eo quod judicio familiæ erciſcundæ acceptum & alienatum eſt ab eo qui ſine herede legitimo deceſſit 1.5.1.

In proximorum agnatorum præjudicium, id eſt, ſine eorum conſenſu feudum alienari non poſſe.

Paternum feudum (quod hodie cenſetur ad VII. uſque geniculum) non poteſt frater in fratris præjudicium alienare: facere denique ut de eo filia inveſtiatur. proinde, reſciſſa ejuſmodi alienatione aut inveſtitura, frater fratri defuncto ſine legitimo herede maſculo ſuccedet 1.8.1. Rem quæ à communi parente per ſucceſſionem ad nos pervenit, ſeu alienari prohibitam, non poſſumus alienare in fraudem proximiorum agnatorum: licet in feudum dare poſſimus, citra fraudem tamen, alias reſcinditur infeudatio: jure ἀφαιρέσεως proximiori adgnato competente 2.3.1. Feudum paternum agnatis, ad quos id reverſurum eſt, non conſentientibus aut ratum non habentibus alienare non poſſumus etiam in filiam, vel domini voluntate interveniente 2.39. Si proximus ſucceſſor feudi conſenſit feudum in ulterioris gradus perſonam transferri, nullum ad feudum regreſſum habet 1.5.1. eſt enim inter ipſos adgnatos feudi alienatio permiſſa. Licet prohibeatur alienatio, inter adgnatos, ſi tamen paternum ſit feudum conceditur 2.39.

De generali alienatione vaſalli.

In generali alienatione vaſalli non continetur feudum, niſi nominatim dictum ſit 2.26. v. in generali.

De curiæ venditione.

Capitaneus curiam vendens non intelligitur beneficium, quod in ea extat, vendidiſſe 2.51.

Qua lege vaſallus feudum alteri dare poſſit.

Nemo alia lege, quam ipſe habeat, feudum alteri dare poteſt: verbi gratia, qui ſibi ac ſuis maſculis feudum habet, alteri ea lege dare non poteſt, ut fœminæ habeant: alias feudum ipſum amittit: & ſecundum quoſdam ipſe qui dedit & qui accepit: ſecundum alios cum maſculi deſierint 2.34.2. Vaſallus arctiori lege, quam ipſe habeat, feudum in alium poteſt transferre 2.108.

Conditiones tacite alienationem ſequuntur.

Si feudumquod alienari poteſt, alienatum fuerit, conditiones primæ feudi tacite ſequuntur adquirentem 2.34.2. 2.89.

Feudum alienatum [illegible] revertatur.

Feudum illicite alienatum domino aperitur, neque in causa feudi recidit, etiam si vasallus id postea recuperet 2.13. Quid si domini voluntate vasallus feudum alienavit, feudum postea recuperaverit? Id habebit non jure feudi, sed aut jure proprio, aut jure libelli (si id ad libellum vasallus alienavit) domino feudum non est commissum: quin, ipse venditor feudum emptori potest evincere reddito ei pretio, ac præterea quanti ejus interest 2.26.6.6. *vers.* si vasallus, idque Obertus ita sentit 2.42. Nam quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, id intelligendum cum à sciente alienatur 2.42.

De alienatione feudi in potentiores.

In potentiorem extraneum alienare non licet rem communem in fraudem proximiorum adgnatorum 5.13.

Domino quatenus permissa feudi vasalli alienatio.

Dominus sine consensu vasalli feudum ad alios transferre non potest, seu alium de feudo investire, sed nec feudum ejus alii promittere; quod si fecerit, pro non facto habebitur 1.22. 2.55.1. id tamen Mediolani non obtinet 2.34.1. Vivente & ignorante vasallo (cui nullus est heres) dominus potest feudum vasalli alienare, dummodo nullum ex eo detrimentum vasallus sentiat: quod tamen Placentinis non probatur 1.27.

De allodii venditione.

De allodii simplicis & infeudati alienatione *v. lib.* 2. *tit.* 54.

De jure προτιμήσεως.

Qui ex parentela habens communem agrum, domum, vineam, vel rem immobilem divisam vel indivisam (ad Feuda hoc caput non ita pertinet) aut ex communi emptione vel aliquo hujusmodi titulo, eam alienare, in Emphyteusim dare aut locare non potest: nisi prius denuntiaverit illis qui per ordinem vocantur in jus προτιμήσεως: quales sunt parentes, conjuncti, socii, conjuncti extranei, qui sub uno servitio vel censu conjuncti ex aliqua parte ut vicini & confines. Denuntiatis datur mensis pretii justi offerendi, cum usuris legitimis: tutoribus, procuratoribus, menses quatuor: non denuntiatis, decennium. Porro consensu etiam tacito, ut si venditioni interfuerunt & tacuerunt, amittitur jus προτιμήσεως, ut & præscriptione temporis decennali, & ingratitudine sive indignitate. In fraudem hujus legis facta alienatio rescinditur: in potentiores personas fieri prohibetur: quinimo convicti perjurii emptor & venditor, rem & ejus pretium amittunt, utrumque fisco committitur. Nisi rem vendit proximioribus quibus jus προτιμήσεως competit 5.13. Ex causa tamen dotis, donationis propter nuptias, vel simplicis donationis, vel donationis causa mortis vel ex testamento, vel permutatione, vel transactione vera, non simulata, licet in fraudem proximiorum alienare 5.13. 5.14.

De rescindenda venditione.

Si beneficium in fraudem consuetudinis & legis alienatum & in feudum datum fuerit: tunc rescissa investitura reddito à proximiore adgnato pretio, is qui investituram accepit, compellitur eam restituere 2.3.1. Sed novo jure, factæ in fraudem legum, feudi alienationes à scientibus cassantur & in irritum deducuntur, feudo penitus domino commisso, & ad pretium emptori actione non competente 2.52.25.5. nisi de evictione sibi prospexerit 2.8.2.80.

De actionibus empti & venditi.

Emptori bonæ fidei, ex empto actio contra venditorem competit 2.55.

Locati & conducti.

De locatione fraudulenta & per libellum: & quid ea sit.

Locare feudum (quo etiam vocabulo feudum quod in curia domini est intelligitur 1.5.1.) vasallus potest nisi locatio sit fraudulenta alienatio: sicut est per libellum, hujusmodi enim locatio, venditio dici potest. Libellario autem nomine locamus quoties sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuo 2.9. *in fin.* 2.43.1.13. utendum concedimus 2.9. *in fin.* est enim prohibitum quadam collusione nomine libelli vendere 2.55.

De totius feudi & partu ejus locatione.

Totum an pars (olim partim licebat 1.5.) feudi ita locetur (quod Mediolani non obtinet) nihil interest: feudum enim eo casu amittitur, neque valet quod factum est 1.13. & mortuo vasallo sine legitimo herede, id est, masculo, feudum revertitur ad dominum.

Per libellum alienatio feudi quatenus permissa.

Quod dictum est feudum per libellum alienari non posse, intelligendum est, sine voluntate domini. Nam si eum Domini voluntate vasallus feudum totum vel medium libellario nomine dederit, stabilis permanet alienatio 1.13. Quinimo, sine voluntate domini vasallus certis casibus feudum per libellum dare potest (verbi gratia, singulari privilegio Ecclesiæ feudum in perpetuam libellum dare potest) quamvis feudum nunquam in reversurum dominum cum ecclesia nunquam desinat esse heres) privato non potest 1.13. Fratri vel nepoti per libellum facta alienatio valet etiam sine voluntate domini 1.13. *in fin.* Licet prohibeatur beneficii alienatio, inter adgnatos tamen, si feudum paternum fuit, conceditur: & si libellum unus alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio 2.39. Si quis ea lege feudum acceperit, ut ipse & sui heredes & cui ipse dederit, habeant, poterit id ad libellum dare: quod licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi censebitur, ut ex his causis amittatur quibus & verum feudum 2.43.8.

Feudum recuperatum quo jure sit penes recuperantem.

Sin vasallus voluntate domini feudum per libellum alienavit, & id postea recuperaverit, penes eum remanet, non jure beneficii, sed jure libelli 2.43.

De libellariis.

De libellariis & precariis *v. lib.* 5. *tit.* 21. §. 1.

De locatione in fraudem proximioris agnati.

Si locatio facta sit in fraudem proximioris agnati *v.* 5. 13. Si in emphyteusim detur in fraudem proximioris adgnati 5.13.

De subfeudationibus an licitæ & quatenus.

Beneficium à vasallo in feudum, si nihil in fraudem legis fiat, recte dare potest 2.26.6. *vers.* beneficium (nec enim licet sub colore investituræ, alioquin permissæ feudum vendere. eo enim casu feudum emptori ereptum ad dominum revertitur 2.55.) dum tamen militi detur. 2. 26.6. *vers.* beneficium: & secunda persona sit talis quæ feudo servire possit 2.34.2. In infinitum (ea lege de qua supra diximus) vasallo licet subinfeudare. 2.34.2. in quibusdam tamen curiis ultra tertiam personam feudi concessio non extenditur, ut cum feudum pervenit in quartam personam, ei auferre dominus possit 2.34.2. Qui suum beneficium alii dat in feudum, non debet alia lege dare nisi qua ipse habeat, ut si habeat sibi suisque heredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alii dare, ut habeat ipse & sui heredes masculi & fœminæ. Eo casu quidam putant dantem feudum amittere: & alii dantem & accipientem: alii tunc domino feudum aperiri, cum masculi defecerint 2.34.2.

De rerum permutatione.

Si quis faciat cambium de beneficio sui militis, sine illius consensu, cujus est beneficium, pro non facto habetur 2.22.1. Si quis Cambium proprietatis nomine feudi habeat 1.4.2.

Si cambium feudi à domino vasallus petet 2.25. si permutet in fraudem proximioris adgnati 5.13. *vers.* ex causa.

An per acceptabilem vel substitutum domino servire possit vasallus *v. lib.* 2.55.1.2.99.

De pignoribus & hypothecis.

De pignore quod consultum.

Pignus quod consultum dicitur, fieri non potest ex feudo 2.8. *in fin.*

De pignore totius vel partis feudi.

Pignorare totum, vel partem feudi sine domini consensu non licet 2.55. Olim qui pro pignore plus medietate obligasset, ita ut transactum seu distractionem permitteret, vel dolo hoc egisset, amissione feudi mulctabatur 1.5.

Pignus in feudum converti posse.

Pignus in feudum converti potest 1.4.3.1.11.1.18.

De pacto legis commissoriæ.

Si quis obligaverit aliquam rem pignori, eo pacto, ut si statuto tempore pecunia soluta non fuerit; res sit creditoris & eam pro feudo habeat, potest debitor quandocunque pecuniam solvendo pacto non obstante, pignus recuperare 1.27. 2.51.7.

An mortui vasalli feudum pro pignore possit retineri à creditore.

Creditor debitore mortuo feudum ejus pro pignore sibi retinere non potest, licet fruges extantes retineat 2.86.

De evictionibus.

Vasallo quatenus debetur evictio à domino.

Generaliter verum est in feudis dominos de evictionibus teneri 2.80. ut in dominum investiti regressum habeant de evictione 2.46. Si tamen quis sciens in vesituram alterius beneficii adquisierit, eo victo nullam adversus dominum actionem habet de evictione, quoniam in adquirendo malam fidem habuit 2.80. 2.87. 2.96. Ac nisi pacto speciali sibi prospexerit, de evictione agere non potest 2.8. Ignorans vero recte agit, ut aliud feudum ejusdem bonitatis seu quantitatis sibi præstetur 2.8. In eo vero nulla differentia est qui investituram facit, utrum sciverit, vel ignoraverit 2.8. Si domino laudato seu vocato, nec defendente, vasallus causam per sententiam amiserit, eique feudum sit evictum, dominus vasallo feudi cambium debet, id est, feudum ejusdem æstimationis (quod erat tempore rei judicatæ) restituere tenetur, vel nummos in feudum datos numerare 2.25. id est, æstimationem litis quam vice feudi subiit vasallus, quam sententia judicis victori exsolvit.

De usuris & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus & mora.

De usuris legitimis.

Ut tutores, curatores, procuratores, defensores jure προτιμήσεως uti volentium intra quatuor menses veniant, & solvant justum pretium cum legitimis usuris & expensis necessariis, atque ita accipiant jus προτιμήσεως 5.13.

De fructibus.

Si vasallus decesserit, nullo in feudo relicto herede masculo, jus feudi ad dominum pertinet. Fruges autem extantes ad filias vasalli, vel etiam uxorem ejus, & hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit 2.86.2.45. Alia distinctio à quibusdam adfertur, ut si vasallus sine liberis masculis ante mensem Martium moriatur, fructus illius anni ex feudo provenientes ad dominum pertineant: si post Kalendas Martii usque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur, ad heredes vasalli pertinent. Alii volunt quocunque tempore anni decedat vasallus, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere 2.28.1. *vers.* his consequenter.

Si duo fratres in casa communi post mortem patris remanserint, id est, habitaverint, simul & eorum unus feudum adquisiverit, feudum alteri, eo qui adquisivit, sive vivo sive mortuo non communicatur nisi per pactum: fructus tamen erunt communes donec simul habitaverint 2.12.

De causis.

Qui investitus est eadem lege & eodem jure rem habere debet quo habet qui eum investivit 2.58.2.

De accessionibus.

Omne incrementum feudi ad vasallum pertinet, nisi dominus aliquid sibi in eo reservavit 1.4.5.

Si vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea ut vasallus sine filio masculo decedat: dominus aut patiatur ædificium auferri, aut solvat pretium meliorationis 2.28.1. *vers.* si vasallus. Idem dicendum si vasallus pretio servitutem feudo adquisivit 2.28.1. Quidam dicunt omnino ad dominum pertinere 2.28.1. Sed & in ea re hæc distinctio recepta, ut si quid feudo à vasallo additum sit, si quidem tale est, ut per se subsistere possit, ac per se censeatur ut prædium, id non accrescat feudo: si vero per se non possit subsistere, ut servitus plerisque placet feudo accedere & sicut partem feudi disponendam esse 2.8.1.

Qui incrementum possidet, investituram probare non tenetur sed simpliciter, quod ad eam rem attinet jurejurando ejus statur 1.4.5.

Ab eo qui feudum cum omni incremento accepit, feudum nobis cedi potest: quo vivo, si quid feudo adcrescat, ad nos pertinet. Id autem quod eo mortuo adcrescit, ejus est ad quem feudum reverti debet 1.4.6.

Si pretio, dolo, aut injuria vasalli feudo quid decreverit, vasallo donec feudum tenet, obesse potest: domino autem etiam per longa tempora, non nocebit 2.8. *vers.* Rei *in fin.*

De mora.

De mora vasalli in investitura petenda, fidelitate offerenda, domino juvando ac certiorando, hostenditis solvendis, justitia facienda, in jure se sistendo, suis locis dictum est.

Si jure προτιμήσεως uti volens moram fecerit in justo pretio emptori offerendo *v.* 2.3.

De eo quod interest.

Si investitura facta & fidelitate subsecuta dominus differt vasallum mittere in vacuam possessionem, omnem utilitatem ei præstat 2.7. *in fin.*

Si facta de feudo investitura pœniteat dominum, antequam possessionem transferat, præstando interesse vasallo, non liberatur, ac proinde possessionem feudi, de quo investituram fecit, tradere compellitur 2.26.6.

Si vasallus feudum alienavit ignorans, non domino, sed ipsi vasallo feudum restituendum: ad interesse vero emptori ignoranti condemnandus 2.26.6. *vers.* vasallus.

Ut tutores, curatores, procuratores & defensores jure προτιμήσεως uti volentium, si intra quatuor menses justum pretium cum legitimis usuris & necessariis impensis emptori non obtulerint, farciant de propriis suis quicquid incommodi personæ illæ habuerint 5.21. adde quædam ex titulo de evictionibus.

De im-

De impensis, & expensis sumptibus.

Id quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti est restituendum 2. 12. *in fin.*

Jure ἀναλήψεως uti volens justum pretium cum usuris legitimis & expensis necessariis offerat ac solvere debet 5.21.

Sumptibus domini servitia præstantur à vasallo 2.107.

Hostenditiarum nomine in Lombardia de modio XII. denarii. In Teutonica terra tertia pars fructuum solvitur: facta computatione fructuum solummodo ejus anni quo hostem faciunt 2.40. *in fin.*

De probationibus & præsumptionibus.

Onus probandi cui incumbat.

PRobationis onus ei incumbit qui feudum novum esse ait 2.11. 2.15. 2.26. Bonus tamen judex eo ex casu juramentum deferre poterit, cujus magis æquum videbitur 2.13.

De novæ & veteris investituræ probatione.

Nova investitura præcise probanda est per pares ejusdem Curiæ (si tamen Dominus vasallos habeat, alias extranei testes sufficiunt 2.33. *vers.* quæ autem 2.58.1. 2.58.2. *in fin.*) non per confessionem domini, aut breve testatum. Quanquam alii volunt vel per confessionem domini, vel per breve testatum ab extraneis confirmatum probari etiam posse 2.32. Vetus vero investitura (quæ fit vel à domini successore vel vasalli successore) etiam per extraneos probare potest: non tamen per fœminas 2.32.

Si investitura facta esse negetur.

Si dominus neget se investituram feciisse actori 1.10. 1.26. ejusve patri 1.26.1.

Inopia probationum res deciditur per jusjurandum 1.10.2.2.1. *in fin.* possessoris. vel cum XII. sacramentalibus secundum quosdam: nisi clientulus sit gastaldus vel actor domini vel guardiæ feudum habet: tunc enim domini religioni statur 1.10.

De præsumptionibus.

Unusquisque sibi, suis heredibus ac soboli videtur prospexisse 2.18. 2 90. Pares, pecunia, odio vel gratia corrumpi, non est suspicandum 2.58.2. *in fin.* Privato feudum ad libellum perpetuum dare non possumus, ecclesiæ possumus. Ecclesia enim cultrix & auctrix justitiæ, non patitur contra justitiam aliquid fieri in se vel in alterum, privatus vero sæpe obviat justitiæ 1.23.

De Fide instrumentorum.

De libro.

SI cui militi fidelitas requisita fuerit à domino, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, miles autem eam facere debet 2.76. Liber autem quod vasallo ostendi soleat, non necessitate fit, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitæ fidelitatis memoriæ causa 2.76.

De instrumento publico.

Vasallus investituram per instrumentum publice confectum probare potest 2.25. à tribus vel duobus paribus confirmatum. Quod si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit, tunc qui probare desiderat, pares illius curiæ, qui interfuerunt, offerre debet 2.2.

Quod si investitura ab eo qui vasallos non habebat, dicatur facta, tunc per quoslibet idoneos testes, aut per publicum instrumentum probari potest: aut inopia probationum res decidatur per jusjurandum 2.2.1.

De brevi testato.

De probatione per breve testatum v. 1.2. *in fin.* 1.3. 1.4. 1.4.3. 1.4. 52.32.2.88.2.92.

De notario & scriba.

Si notarius vel scriba sciens instrumentum alienationis feudi conscripserit v.2.52.2.55.

De testibus.

An in nova vel veteri investitura extranei testes admittantur.

NOva investitura paribus Curiæ: vetus, etiam testibus extraneis, non tamen fœminis, probatur 2.32. In clericorum tamen feudis pariter accipiuntur pares & extranei: quia cum clerici de feudo investiunt, sæpe absconse & sine præsentia suorum confratrum hoc facere studeant 1.26. Si tempore investitionis pares abfuerint 1.26. aut jurare voluerint, neque jurare eos dominus compulerit 2.2. *in fin. prin.* etiam extranei sunt recipiendi, qui si veritatem celare voluerint, forte amore, vel pretio vel alia qualibet causa, à comite vel populo jurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicent, nec verum scientes tacebunt 2.26.

Qui pares aut pro paribus habeantur.

Pro pari domino vel vasallo dissentiente non eligitur, qui nondum fidelitatem juravit 2.16. Paradogium seu Paragium non adquirit qui soldata habet vel habuit 2.10. v. Nam ille ut testis cieri potest qui tempore investituræ par fuit, postea par esse desierit 2.19. Pares cum dicimus, pares ejus qui eorum testimonio utitur intelligimus, & qui ab eodem domino feudum tenent, non alienos 2.26.

De possessoris jurejurando.

Si testibus res probari non potest, possessoris sacramento res deciditur 1.26. *in pr.* 2.2. *in fin. pr.*

Testes jurati esse debent.

Si testes investituræ interfuerint & eos vasallus ad testimonium vocaverit, eorum testimonio cum sacramento creditur 1.26.

De fœminis.

Fœminæ testes in investitura, etiam veteri, probanda, admitti non possunt 2.32.

De servis.

Testes liberi ac liberæ conditionis esse debent 2.58.1.

De numero testium.

Coram duobus saltem testibus investitura fieri debet: si tamen is qui investit vasallos habet. 2.2.1. 26.1. 2.58.1. Pluralis enim locutio duorum numero contenta est. 2.58.1.

Qui non possidet & investituram factam esse ait, eam per duos saltem pares de domo ipsius domini probare debet, vel etiam cum pares absunt, per alios duos idoneos testes 1.26.1. Si possidet, tunc sine probatione ulla testium debet solus jurare se vel partem suum fuisse investitum 1.26.1. *in fin.* Quinque testibus integræ opinionis causæ ingratitudinis vasalli probandæ. 2.57.

An vasallus in dominum testis esse possit.

Vasallus testimonium in dominum ferre non potest in causa criminali, in civili modica, potest. 2.33.1.

De juris & facti ignorantia.

De fidelitate non facta.

JUsto errore excusatur vasallus qui fidelitatem non fecit. 2.3.2.

Justa ignorantia vel parvi temporis negligentia, cum iniquæ possessionis perjurio, domino in possessione damnum adferre non debet. 1.26. *in fin.*

De ignorantia.

Ignoranti subvenitur 2.26.6. vers. vasallus.

De servo investito.

Servus investiti potest, nisi ignorantia prætendatur. 2.5. vers. personam.

De sponsalibus.

DE desponsatione & tempore sponsaliorum v.2.29.

De donationibus ante nuptias.

QUartæ sive tertiæ ratione, quæ à Longobardis seu Romanis viris, uxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet 2.8. *in fin.* hujusmodi tertiæ & quartæ dabantur à maritis uxori, hypoboli seu vice donationis propter nuptias loco, & à Longobardis Morgengabe appellabantur, quasi diceres donationem à viro uxori collatam mane die Nuptiarum: qua de re quædam infra dicentur titul. de Pactis conventis.

Donationis propter nuptias causa alienare in fraudem proximioris adgnati an liceat 5.15. 56.

De incestis nuptiis.

INcestas nuptias contrahentium bona inter Regalias seu Regalia numerantur 2.56.

De secundis Nuptiis.

SEcundi matrimonii filii in feudo materno liberis, prioris matrimonii præferuntur 2.16.4. vers. mulier: dum tale feudum sit adquisitum secundi viri ac mariti contemplatione 2.103.

De jure Dotium.

Feudum in dotem dari quatenus possit.

PAter feudum in dotem pro filia dare nullius curiæ consuetudine potest 2.9.1. Potest tamen ipsa fœmina feudum, si quod habet, marito in dotem dare. quo casu si marito superstite sine liberis decedit, feudum ad maritum non pertinet 2.13. Casus ille in difficili est: Fœmina paternum feudum in dotem dedit, duobus filiis ex eo matrimonio procreatis, quorum unus duas partes, alter unicum filium masculum reliquit. fœmina mortua, succedet masculus ille unicus, non fœminæ, ejus amitæ 2.17.

Dotis causa alienare in fraudem proximi 5.13. 5.15.

De Pactis conventis.

De pacto, ne filii aut ut in re aliqua tantum succedant.

FIlii nati ex ea uxore cum qua matrimonium tali conditione contractum est. Ne filii ex ea nati patri abintestato succedant in feudo non succedunt. Nam quamvis ratione improbetur talis conditio, ex usu tamen admittitur 2.26.6. vers. filii nati. Quidam habens filium ex nobili conjuge, ea mortua, minus nobilem desponsavit ea lege, ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris quam dixerit tempore sponsaliorum verbi gratia x. libras vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit (quod Mediolanenses dicunt, accipere uxorem ad Morganaticam: alii lege Salica) his filiis ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem seu alodem patri non succedunt, aliis fratribus extantibus: sed nec in feudo, etiam aliis non extantibus, fratribus tamen succedunt sine legitima prole decedentibus usu Mediolanensi 2.29.

Soluto matrimonio.

Vir uxori non succedit & è contra.

MAritus uxori in feudo non succedit nisi specialiter investitus 1.15. Quod si simul investiti, sibi æqualiter feudum adquirunt: uno tamen eorum ante alterum mortuo, pars defuncti superstiti non adcrescit, sed domino feudi defertur 2.85.

De naturalibus liberis.

NAturalis filius patri non succedit in feudo, quamvis legitimatus sit 2.26. vers. Naturalis.

De administratione tutorum.

UT tutores vel curatores minorum XXV. annis, quibus ut proximioribus jus ἀναλήψεως competit, intra quatuor menses à denuntiatione eis facta, justum pretium rei emptori cum usuris legitimis solvant: alias si id negligunt, sarciant de propriis suis quicquid incommodi minores habuerint 5.13.

De testamentis.

De feudo parenti an testari liceat.

SI quis decesserit filiis & filiabus superstitibus, succedunt tantum filii æqualiter: vel nepotes ex filio loco sui patris: nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente 2.8.

An ad pias causas de feudo testari liceat.

Nulli licet feudum totum vel partem pro anima judicare sine permissione illius domini ad quem feudum spectare dignoscitur 2.55. 2.9.1.

De Allodiis in fraudem proximiorum an testari sit permissum.

Allodialem rem ex testamento seu ultima dispositione alienare possumus in fraudem proximioris adgnati 5.13. 5.14.

De adquirenda vel amittenda hereditate.

An & à quibus feudum defuncti adiri possit, repudiata ejus hereditate.

ADgnatus feudum quod paternum dicitur, sibi delatum retinere potest, repudiata hereditate: ita ut ære hereditario non teneatur 2.45. dixi supra, titulo Familiæ erciscundæ. Filius vero defuncti non potest 2.45.2.51. nisi adgnatis consentientibus à domino investiatur quasi de novo beneficio: quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum retinere, nullo onere hereditario ei imminente 2.46.

De suis & legitimis liberis, & ex filio ac filia nepotibus heredibus.

De liberis masculis.

MOrtuo vasallo prima causa liberorum ejus 2.11. masculorum 1.19. in succedendo. Ideoque proles ejus mascula ex eaque alia proles mascula descendens succedit, & prolem fœmininam, ex que ea prolem omnem fœmineam descendentem (nisi feudum ea conventione adquisitum ut fœminæ, cum masculis succederent 2.11. de quo infra plura, & supra, titulo de pactis) sed & fratres defuncti excludit 1.19. Succedunt autem filii inter se æqualiter 1.8.

De adopti-

De adoptivis.

Adoptivus filius patri in feudo non succedit 2.26. *vers.* adoptivus.

De legitimatis.

Naturalis filius patri non succedit in feudo, quamvis legitimatus sit 2.26. *vers.* Naturalis.

De natu ex matrimonio ad Morganaticam.

Natus ex matrimonio ad Morganaticam contracto patri in feudo non succedit. Ad Morganaticam matrimonium contractum dicitur, si ita contractum fuerit: Ne ex eo matrimonio nati in feudo succederent 2.26. *vers.* illi. Usu quoque Mediolanensium, si pactum quis inierit cum secunda uxore minus nobili ea lege, ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris quam dixerit tempore sponsaliorum, verbi gratia x libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit (quod Mediolanenses dicunt uxorem ducere ad Morganaticam, alii lege Salica) hi in proprietate aliis extantibus, patri non succedunt: sed nec in feudo, aliis etiam non existentibus, licet legitimi sint. Succedunt tamen fratribus sine legitima prole descendentibus in ipsa proprietate, non in feudo 2.29.

De filiis secundi matrimonii.

Filii secundi matrimonii in feudo materno, prioris matrimonii liberis præferuntur 2.26.4. *vers.* mulier, dummodo tale feudum fuerit adquisitum secundi viri ac mariti contemplatione 2.103.

De filio vasalli delinquentis.

Vasalli feudum delinquentis licet ad agnatos proximiores (qui quarto gradu sunt 2.26.6. *vers.* si vasallus) quandoque pertineat: filius tamen ad id nullatenus aspirabit, nisi id iterum à domino licite adquirat 2.26.6. *vers.* si vasallus 2.31. alii tamen putant feudum ad dominum non pertinere donec aliquis masculus delinquenti superest. cui sententiæ alii contradicunt 2.98. adde quæ notavi ad titul. de bonis damnatorum infra.

Nepos ex filio ut succedat.

Corradi lege feuda ad nepotem ex filio producta 1.1.2. Succedunt filii æqualiter vel nepotes ex filio loco sui patris 1.8. Filii vel nepotes ex parte filiorum 1.1. seu patrum suorum succedunt 1.14. Si quis miles mortuus fuerit sine filio masculo & nepotem reliquerit, in beneficium, avi in patris vicem succedit 1.19. in fin. Filiis existentibus masculis vel ex filio nepotibus vel deinceps per masculinum sexum descendentibus, cæteri removentur adgnati 2.11. Filius patri succedit non filia, nisi ex pacto: vel nisi feudum sit fœmineum, tunc enim succedit filia patri & matri, secundum quosdam succedit nepos ex filio solus & sic usque in infinitum 2.50.

Nepotes ex filia ut succedant.

Ad ex filia nepotes seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminini sexus vel ex fœmineo sexu descendens, ad hujusmodi successionem adspirare non potest, nisi ejus conditionis sit feudum vel eo pacto adquisitum 2.11.

Fœminæ & filiæ an & quomodo in feudis succedant.

Non patet locus fœminæ in feudi successione donec masculus supersit ex eo qui primus de hoc feudo fuerit investitus 2.17. Filiæ in feudis parentibus non succedunt nisi investitæ fuerint 1.8.2.1.14.2. *in fin.* nisi ex pacto: vel nisi feudum sit fœmineum, (tunc enim succedit filia matri, si fœmineum sit feudum: patri, si in investitura feudi id adjectum ut filia succederet 2.50.) nisi si conditionem feudo adjectam æque implere possint, ut masculus: multo magis in feudo succedent si nulla sit adjecta conditio: idque æquitatis est 2.104. Filiis extantibus 1.8.2.1.14.2. *in fin.* aut ex filio nepotibus 2.50. filiæ non succedunt 2.36. *in fin.* etiamsi investitura facta fuerit in persona patris ea lege, ut filii ac filiæ succederent 1.8.2.1.14.2. in fin. ut ejus descendentes masculi & fœminæ habere possint 1.6. ut in se, descendentesque suos id haberent 1.104.2. multo minus filiæ succedunt si vasallus pro se vel heredibus suis masculis vel his deficientibus fœminis, feudum acceperit 2.17. Aliud erit si feudum ita adquisitum est, ut in eo succedant fœminæ sicut masculi, fœminæ enim cum ipsis masculis succedent: idque vi verborum & sententia contrahentium 2.104.1. Nullo herede masculo existente feudum paternum filiæ delatum est: eadem moritur relictis duobus filiis, quorum unus duas filias, alter unicum masculum reliquit, quid juris? fœminæ eo casu non succedent 2.17. Qui feudum adquisiverat ut ad fœminas transiret, duas tantum filias sustulit: quarum una filium, altera filiam reliquit: Gerardi sententia (aliud Obertus existimat) masculus præfertur 2.51. *vers.* similiter. Feudum à duobus fratribus ita adquisitum ut quamdiu ipsi vel heredes eorum masculi viverent, haberent masculis deficientibus, fœminæ si supererssent: eorum unus moritur relicta unica filia: succedit ei filia, non frater: unusquisque enim sibi, suæque soboli, ac proli heredibusque videtur prospexisse quam aliis: qui alias si sine filia frater mortuus fuisset, vi pacti successisset 2.18 2.90. Quid si simpliciter in heredes masculos & fœminas duo illi fratres investiti? uno sine liberis masculis aut filiabus moriente, feudum non ad superstitem fratrem sed ad dominum pervenit 2.90. Si feudum ita fuerit adquisitum à viro & uxore, ut in se, descendentesque suos id haberent, fœminæ excludentur à masculis ejus matrimonii: quibus non extantibus, cum filiis alterius matrimonii concurrent: si neque ex eo, neque ex alio matrimonio filii fuerint, partem feudi: filiæ, partem alteram dominus feudi habiturus est 2.104.2.

Neptes & proneptes in feudis an succedant.

Ad neptes vel proneptes successio feudi non pertinet 2.11. quod de filiabus tamen dictum est superiore capite ad neptes, proneptes & deinceps extendi potest: cum in eodem sexu eadem sit juris dispositio.

De Nepotibus & Pronepotibus ex filia.

De Nepotibus & Pronepotibus ex filia 2.11. dictum est supra.

Ad S. C. Orphitianum & ut matri liberi succedant.

Matri in feudo æqualiter succedunt liberi, etiamsi id specialiter non sit dictum, vel investiti non sint, id enim æquitatis est 2.15.

Si feudum sit fœmineum filia matri succedit: secundum quosdam, nepos ex filio solus 2.50.

Matri succedunt filiæ deficientibus masculis 2.30.2.51. *vers.* similiter 2.17. Etiam sine speciali stipulatione matris ut feudum ad filias deferretur (quod tamen quibusdam non probatur) 2.30. alias fœminæ non succedunt masculis extantibus, ut supra dictum est.

Ad S. C. Tertyllianum, & ut liberis succedant parentes.

Ascendentes descendentibus in feudo non succedunt 2.50. 2.84. nisi nominatim cum domino pacti fuerint: ut si filius decesserit ante patrem, feudum ad patrem revertatur, alias defuncto ante patrem filio, pater non succedit, sed dominus 2.84.

De legitimis heredibus.

In paterno frater fratri feudo ut succedat.

Post filios masculos, post nepotes ex filio ac deinceps: post filias certis casibus, eorumque liberos, uti superius dictum est, succedunt ex latere omnes per masculum descendentes usque in infinitum, si feudum sit paternum 2.50.

In novo feudo frater fratri ut succedat.

In novo feudo frater fratri non succedit 2.90. novo, inquam, id est à fratre adquisito, nisi pacto speciali investituræ adjecto, frater fratri jus succedendi fuerit stipulatus 2.12. Quid si cum in casa communi duo vel plures fratres habitarent, eorum unus feudum adquisierit? fratri defuncto etiam sine liberis, frater non succedet: sed ad dominum feudum revertetur, fructus tamen erunt communes donec simul habitaverint 2.12. Quid si cum equis & armis communibus vel pecunia communi fuerit feudum adquisitum? frater fratri etiam non succedet, ne forte invitus dominus alium quam quem voluerit sibi adquirat vasallum, dum tamen meminerimus, id quod de communi expensum est, alteri pro parte competente esse restituendum 2.12. Quid si feudum consentiente Domino cessum ac refutatum liberis à parente fuerit, & eorum unus sine liberis moriatur? qui superstites erunt fratres, defuncto fratri succedent in eo feudo, tanquam paterno, non tanquam adquisito 2.14.

Nepotes ex fratre, patruo ut succedant.

Liberis ac nepotibus & deinceps masculis defuncto non existentibus in feudo, quod paternum dicitur, succedunt fratres defuncti, cum fratrum præmortuorum filiis 2.11. In feudo enim paterno fratrum filii patrem mortuum repræsentant & succedunt una cum patruis: quorum si unus sine liberis masculis moritur, prædicti fratres vel nepotes succedent 1.14.1.

Patrui ut nepoti succedant.

Filio ex fratre sine liberis mortuo succedit ejus patruus 1.10.

Quid si Gajus Titii avus de novo beneficio investitus fuerit, & Titius sine herede masculo moriatur? Titii successio non pertinet ad Sempronium ejusdem Titii patruum magnum seu Gaji fratrem: hujusmodi enim feudum Sempronio nunquam fuit paternum. Feudum enim paternum dicimus, quod fuit illius parentis, qui ejus adgnationis, de qua quæritur, fuit communis 2.11.

De patruelibus, consobrinis & sobrinis.

Deficientibus fratribus ac fratrum præmortuorum filiis, adgnati ulteriores in feudo paterno succedunt 2.11. Verbi gratia, patrueles 1.1.4.1. (aut ut ibidem legitur consobrini vel sobrini 1.2.50.) patrui magni 2.11.

Communia de successionibus.

Successione beneficium adquiri.

Per successionem quoque sicut per investituram beneficium ad nos pertinet 2.11.2.33.

Qui retinere possint feudum.

Cæcus feudum paternum retinere potest 2.36 Claudus feudum paternum potest etiam retinere 2.36. Imperfecti, quemadmodum cæcus & claudus, feudum paternum retinere possunt 2.36. Mutus qui omnino non loquitur, quorundam sententia, feudum retinere non potest: si tamen magnum fuerit feudum, nihilque is habeat unde se alere atque exhibere possit, alimenta ex feudo consequetur 1.6. *in fin.* alii volunt mutum, surdum, etiamsi ita natus sit, feudum paternum retinere posse 2.36. idque æquius esse puto.

Qui non retineant.

Servi post delatam successionem feudi, etiam manumissi, in feudo non succedunt 2.106. Si vasallus monachus 2.21. aut clericus fiat, vel habitum religionis assumit, feudum amittit: ita ut si feudum ejus novum fuerit, dominum: si paternum proximos adgnatos habeat heredes 2.26. *vers.* qui clericus 2.109.

De ordine succedendi, gradibus & proximioribus.

In successionibus feudorum deferendis ordo legum Romanarum servandus 2.37. Ad proximiores ex linea defuncti, (proximiores dicuntur respectu aliarum linearum) feudum defertur, omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur 2.50. Proximioribus quemadmodum jus ἀναπαύσεως competat, alibi dictum est à nobis.

Vasallo delinquenti qui succedant.

Si vasallus ita in dominum peccaverit ut feudum amittere debeat, non ad proximos sed ad dominum beneficium revertitur: si non in dominum sed in alios, non ad dominum sed ad proximos feudum pertinet, si tamen beneficium fuerit paternum 2.24.3. 2.37.

Qui semel feudum refutavit, an possit in eo aliquando succedere.

Partem meam feudi paterni Titio adgnato, ejusdem feudi socio refutavi, non ea mente, ut à domino quasi de novo beneficio investiretur, sed ut sibi suisque heredibus, & cui is dedisset, haberet. Mortuo Titio sine liberis masculis pars quondam mea feudi ad me revertitur: non ad Sempronium Titii ac meum adgnatum socium ac participem ejusdem feudi 2.83.

In feudis dignitatum an sit successio.

Hodie in feudo Comitatus Marchiæ Ducatus & aliarum dignitatum legalium successio est 1.13. *in fin.* 2.55.1. olim non erat nisi ab Imperatore ita per investituram fuisset adquisitum 1.14. Et quia in ejusmodi feudis non admittitur divisio 2.55.1. majori natu deferuntur: aut eo furioso vel infami, secundo genito, aurea bulla Caroli 4. c. 23.

An vir uxori & è contra succedat.

Si vir & uxor simul investiuntur, sibi æqualiter feudum adquirunt, eorumque uno ante alterum mortuo, pars alteri seu superstite non adcrescit, sed domino defertur 2.85. Maritus uxori in feudo non succedit nisi specialiter investitus sit 1.15.17.

Dominus vasallo ut succedat.

Si vasallus decedit, nullo in feudo relicto herede, jus feudi ad dominum pertinet 2.86. Huc referri possunt quæ superius dicuntur titul. de bonis damnatorum: & titul. de acquirenda, & amittenda possessione.

De Donationibus.

De vasallo.

Donare feudum vasallus non potest, non consentiente domino 2.55.

De domino.

Quod dicitur dominum donationes facere posse duobus vel tribus testibus idoneis præsentibus 2.8.1. ad investituras pertinet non ad donationes, in præjudicium vasalli.

De eo qui liberos habet & non habet.

Qui liberos habet in fraudem proximioris adgnati, ulteriori feudum dare non potest, donatum tamen adgnatus proximior ulteriori evincit pretio numerato. Qui liberos non habet, ulteriori feudum donare non potest in fraudem proximioris, ac proinde feudum ita donatum proximior adgnatus ulteriori evincet, nullo etiam pretio numerato 2.26.5. *in fin.*

De uxore

De uxore & marito.

Filia feudum paternum jure ſibi delatum, etiam moriens ſine liberis, marito ſuperſtiti in præjudicium domini donare non poteſt 2.13.

Si quis ea lege feudum poſſidet, ut cui ipſe dederit, habeat.

Si quis ea lege alicui feudum dederit, ut ipſe & ſui heredes, & cui ipſe dederit habeat, qui ſic accepit, id vendere vel donare vel aliter ſi placuerit, etiam ſine domini voluntate alienare 2.48.

Ex dono donatorem non conveniri.

Iniquum eſt ſi aliquis ex dono ſuo conveniatur 2.58.3.

De dono inveſtituræ.

De inveſtituræ dono *v.* 2. 27. 2. *verſ.* ſi duo homines.

De variis donationum generibus.

De donatione propter nuptias, ſimplici donatione cauſas mortis *v.* 5.13.

De dote.

De feudo in dotem dato *v.* 2. 17.

De re allodiali.

Simpliciter vel cauſa mortis donare licet rem allodialem in fraudem proximioris adgnati 5.13. 5.14.

De acquirenda, retinenda, vel amittenda poſſeſſione feudi: ubi de inveſtitura & cauſis amittendis feudi.

Proprietas & poſſeſſio feudi penes quos ſit.

PRoprietas rei immobilis beneficiatæ, penes dantem remanet: uſusfructus vero illius rei ita ad accipientem tranſit ut ad eum heredeſque maſculos ejus, quinetiam fœminas (ſi de his nominatim dictum ſit) in perpetuum pertineat: ad hoc ut ille & ſui heredes fideliter domino ſerviant 2.23. *in fin.* Ac proinde poſſeſſio beneficii ad vaſallum pertinet, proprietas ad dominum 2.8. *in fin.*

Feudum quibus modis adquiratur.

Feudum adquiritur & ſucceſſione & inveſtitura 2.1. 1.2.11.

Inveſtitura quid.

Inveſtitura nihil aliud eſt quam poſſeſſio 2.2. ac proinde inveſtire nihil aliud eſt quam in poſſeſſionem feudi vaſallum mittere.

Quibus modis fit inveſtitura.

Fit autem inveſtitura aut reipſa, aut alio modo qui (pro inveſtitura habeatur.) Ut ſi vaſallo haſta vel corporeum quiddam tradatur 2.2.) Si ita dicatur, Vade in poſſeſſionem feudi & teneas illum pro feudo 2.33. Idem exiſtimandum; ſi vaſallus aliquo tempore tenuerit aliquid beneficii nomine, domino præſente, & non contradicente, & ſervitium ejus quaſi à vaſallo is receperit 2.33. Pro inveſtitura habeatur ſi quis per xxx. annos rem aliquam ut feudum poſſedit & ſervitium domino exhibuit: quamvis enim de ea re non ſit inveſtitus, præſcriptione tamen xxx. annorum ſe tueri poteſt 2.26 4. Hoc tamen intereſſe videtur quod ſi quis domino jubente ſine inveſtitura feudi poſſeſſionem nanciſcatur, teneat poſſeſſionem quamdiu vixerit, quaſi feudi nomine retinere poteſt, herede ejus nullo modo ei ſuccedente 1.25.7.

De poſſeſſione reali.

Inveſtitura (juſſiva ſcil.) facta & fidelitate ſubſecuta, omni modo cogitur dominus inveſtitum in vacuam poſſeſſionem mittere 1.4.1.7. *in fin.* Quod ſi differat, omnem utilitatem ei præſtat 2.7. *in fin.*

Quinimo ſi facta de feudo inveſtitura, pœniteat dominum antoquam poſſeſſionem transferat, præſtando intereſſe vaſallo, non liberatur: quoniam dominus poſſeſſionem feudi, de quo inveſtituram fecit, tradere compellitur 2.26.6.

Qui & per quos inveſtire poſſumus.

De novo beneficio mulier 2.3.1. (aliud jure ſtricto 2.81.) ſed & major xviii. annis inveſtire poteſt 2.91.2. 2.3. De Veteri omnes perſonæ minores xxv. annis 2.2. 3.2.91. ſeculares, eccleſiaſticæ, fœminæ 2.91. Per procuratorem poſſumus inveſtire 2.3.1.

Qui & à quibus poſſumus inveſtiri vel non.

Inveſtiri poteſt maritus de uxoris feudo, jubente ac ſciente uxore 2.85. Fidelitatem facere recuſans inveſtiri non poteſt 2.3.1. *in fin.* Servus etiam inveſtiri non poteſt, niſi habeatur pro libero 2.3.1. Quinimo poſt delatam ſucceſſionem manumiſſi, ſi non ſuccedunt 2.106. Per Procuratorem poſſumus inveſtiri 2.3.1.

Quibus de rebus poſſit inveſtitura fieri.

De ſpe feudi ad ſe aliquando revertenti dominus alium inveſtire pure non poteſt: ſub tempore vel conditione poteſt, ut ejuſmodi inveſtitura tum demum capiat effectum, cum id feudum domino ejuſve heredi fuerit apertum. In eccleſiaſticis perſonis aliud eſſe quidam exiſtimant. Nam ſi eccleſiaſtica perſona talem fecerit inveſtituram, non aliter valebit, niſi ſibi non etiam ſucceſſori ſuo feudum aperiatur. Verum obtinuit epiſcopos & clericos, ea quæ in dominico inveniunt tempore ſui introitus, in feudum dare poſſe 2.35. In ejuſmodi inveſtitura hoc etiam notandum, conſenſum ejus de cujus feudo agitur non requiri 2.26.2.2.35. Qui alienæ rei vel obligatæ ſciens inveſtituram accepit, de evictione agere poteſt, niſi pacto ſpeciali ſibi proſpexerit: ſi ignorans recte aget ut aliud ejuſdem bonitatis ſeu quantitatis ei præſtetur. In eo autem nulla eſt differentia, utrum qui inveſtituram fecit, ſciverit vel ignoraverit 2.8.

Quibus præſentibus fiat inveſtitura.

Qui vaſallos habet, ſaltem coram duobus ex illis inveſtituram ſolenniter facere debet, alioquin licet alii interſint, inveſtitura minime valet 2.2. Excipiuntur tamen clerici; hi enim inveſtituram facere poſſunt teſtibus extraneis præſentibus 1.26. Si vaſallos non habeat, coram extraneis, brevi teſtato facto 1.4.

Quomodo probetur.

Domino in poſſeſſione feudi conſtituto ac negante ſe de eo feudo inveſtituram feciſſe, actor inveſtituram probare poteſt vel per publicum inſtrumentum, vel per pares curiæ domini. Qui ſi nulli ſint aut jurare nolint, per extraneos etiam. Qui ſi etiam non extent, jurisjurandi electio domino datur, ideoque aut jurare cogitur aut referre juramentum 2.2. Vaſallo vero in poſſeſſione conſtituto (ut ſi feudum Cameræ vel Cavenæ in duabus ſeu tribus acceptionibus quieris quaſi poſſideat) & domino inveſtituram negante: tunc non eſt opus probatione, ſed poſſidenti vaſallo datur electio, ut aut juret ſuum eſſe feudum rectum, (id eſt ejus ſe juſtam poſſeſſionem habere) aut domino referat jusjurandum 2.2.1.1.26. v. plura ſupra titulo de Probationibus.

2. De retinenda poſſeſſione.

Vaſallum in poſſeſſionem miſſum dominus in poſſeſſione tueri ac defendere debet, uti ſuperius oſtenſum, titulo de Evictionibus. Si inveſtituram unius feudi fateatur dominus, alterius vero feudi neget: ex æquo & bono ejus etiam feudi ita ambigui & controverſi defenſionem debet vaſallo 1.4.1. Domino feudum novum eſſe dicente: Adgnatis vero defuncti, paternum eſſe contendentibus, manet interim poſſeſſio apud vaſallum 2.26. Si vero inter filiam & adgnatum defuncti contentio eſt de feudo, illa, allodium ſeu libellarium: his, feudum eſſe aſſerentibus, apud filiam interim poſſeſſio collocanda 2.26.1. Quod ſi inter filiam defuncti & dominum lis oritur, domino, feudum eſſe, illa allodium vel libellarium aſſerente, filia in poſſeſſione interim eſſe debet 2.26.1. *in fin.* Ac prioribus duobus caſibus, adgnatis: poſteriori, jurisjurandi electio filiæ datur 2.26.

De minore impubere, muto, ſurdo, cæco, claudo, imperfecto, fœmina, clerico.

Minor 2.26.4. *verſ.* ſi tamen. Ut & impubes 2.26.5. Mutus, ſurdus, cæcus, claudus, imperfectus etiam ita natus 2.36. (de muto tamen quidam dubitant 1.6. *in fin.* ut & de fœmina & clerico 2.39.) feudum ſibi delatum retinent.

De hereditariis obligationibus actionibus.

Heres tenetur ſtare inveſtituræ, factæ à parente 2.58.2. Idque locum habet in omni ſucceſſore non laico tantum, ſed & clericis & eccleſiaſticis 2.35. ſi modo de ſuis aut Eccleſiæ bonis inveſtiti ſolitis inveſtituram fecerint, non ſi de alieno 2.1.3.1.25. *in fin.*

De amittenda poſſeſſione ſeu quibus modis feudum amittatur.

Citra delictum ut amittatur.

VAſallus feudum amittit aut citra delictum, aut ex delicto. Citra delictum feuda impropria (ut ſi quis pro vice dominicaria, vel villicaria vel pro decania, vel pro aliis quibuſcunque angariis feudum acceperit) dantis arbitrio auferuntur, niſi aliud pactum ſit 2.81. Sic feuda habitationum, niſi aliud cautum ſit, morte accipientium finiuntur 2.105. Minores etiam valvaſores ſine culpa deveſtiri poſſunt, niſi vel fecerint hoſtem Romæ vel feudum emerint 1.7. Mutus feudum retinere non poteſt, ſi tamen magnum fuerit feudum, nihilque mutus habeat, unde ſe exhibeat, alimenta ex eo conſequetur 1.6. *in fine.* Sed tamen alii volunt mutum, ſurdum ut & cæcum, & claudum & aliter imperfectum, etiamſi ſic natus ſit, feudum retinere poſſe 2.36. Sexus quoque huic rei impedimento. Nam fœminæ in feudis ordinarie ac regulariter non ſuccedunt 2.36. *in fin.* de quo plura diximus ſupra titul. de pactis & tit. de ſuis. Monachiſmo quoque feudum amittitur, feudum enim eo caſu novum, ad dominum: paternum ad adgnatos ejus defertur 2.21. Idem dicitur ſi quis clericus fiat aut votum religionis adſumat 2.26.4. *verſ.* qui clericus, aut fiat conſenſus 2.30. hoc enim ipſo feudum amittit etamſi habitum clericalem deponat 2.26.4. *verſ.* qui clericus 2.30. & breviter, clericatu feudum amittitur. Hujus rei ratio ea adfertur, quod deſinat eſſe miles ſeculi qui factus eſt miles Chriſti: & quod beneficium non pertineat ad eum, qui non debeat gerere officium 2.21.2.30. *in fin.* 2.36.2.109. Ad hæc, feudum vaſallus amittit, ſi id domino refutavit 1.5. *in fin. princ.* 2.38. (ſic è contrario dominus feudum amittit per refutationem 2.9.1.) ſi conſenſit eos inveſtiri ad quos ſecundum rectum morem feudum non pertinebat: quo facto nullo modo ad id repetendum regreſſum habet 1.5.1.2.39.2.44.

Ex delicto & ingratitudine ut amittatur.

Amittendi feudi cauſæ ob ingratitudinem certa regula aut definitione comprehendi non poſſunt. Egregiæ tamen, ut ita dixerim, cauſæ ingratitudinis ſunt, quibus beneficium ſecundum mores curiarum ſolet adimi 2.23.

Si adverſus dominum vaſallus deliquerit.

Si inhoneſtis factis atque indecentibus machinationibus dominum ſuum offenderit, inſidiiſque eum clandeſtinis vel manifeſtis appetiverit 2.57. Si inimicis domini amicitias ſuas copulavit 2.57. Si credentiam ad domini damnum ſcienter manifeſtaverit 1.17.2.6. Si in aliis ſic verſatus eſt ut potius inimicus, quam fidelis eſſe credatur 2.57. Si delator ſui domini extitit, & per ſuam delationem grave diſpendium ſuſtinere fecerit 2.24.2. *v.* item ſi delator. Si ſciens dominum aſſallierit, vel vicum aut caſtrum in quo eſt 1.5.1.17.2.24. *verſ.* porro. Si impias manus in perſonam domini ubicunque injecerit 2.24. *verſ.* porro. Si alias graves vel inhoneſtas injurias intulerit. *d. verſ.* porro. Si morti ejus veneno vel gladio, vel aliter inſidiatus ſit 2.24. verſu porro. Si ſciens dolo vel negligentia vel fraude non certioraverit, quam citius potuit, dominum, de aſſaltu, morte, captione, patrimonii grandi jactura 2.24. *verſ.* præterea. Si dominum in acie periclitantem, non mortuum, non vulneratum ad mortem diviſerit 1.5.1.17.1.21.2.24.2.2.57. Si à morte eum liberare potuit nec liberavit 2.39. *verſ.* Si à morte. Si cognoverit dominum ineluſum, aut obſeſſum, & eum cum poſſet non liberaverit 2.24.2. *verſ.* item ſi delator. Si domino juſtitiam facere neglexerit 2.92. Si dominus à filio domeſtico vel vaſallo vaſalli, offenſus fuerit, & vaſallus à domino requiſitus deducere ad dominum eum qui offendit neglexerit: his enim caſibus feudo privabitur 2.52.2.2.51. *v.* quæſitum.

Si adverſus perſonas domino conjunctas.

Si dominum ſuum cucurbitaverit 2.57. id eſt ſi cum uxore (aliud erit ſi cum ejus vidua 1.2 1.) domini concubuerit, aut id tentaverit, aut cum ea turpiter luſerit 1.5. Si cum domini vel dominæ filia vel nuru, id eſt nupta filio, concubuerit 1.5.2.42. Si cum ſorore domini in ejus domo manente (quæ in capillo dicitur) ſe immiſcuerit 1.5 2. 42.2.2. *verſ.* rurſus. Quid ſi unum tantum ex dominis cucurbitavit? illius tantum parte privabitur 2.38. Quid ſi fratrem domini interfecit? feudo non privatur 2.37.

Si adverſus feudi & inveſtitura conditionem.

Si citra cauſam juſtam impedimenti id propter quod beneficium datum fuerit, ſervitium facere recuſaverit 2.24.2. *verſ.* ſed non eſt (hoc tamen fallit, ſi beneficium tale fuit, ut nullum pro eo ſervitium præſtaret 2.107.2. 24.1.2.3. *in fin.*) Si dominis ſuis petentibus deſervire noluerit 1.21. Si major xiv. annis 2.55. dolo 2.97. citra juſtum impedimentum, puta mortem, capitales inimicitias, infantiam, juſtam abſentiam 1.22.2.52. per annum & diem ceſſaverit in petenda inveſtitura 2. 24. Si fidelitati faciendæ obnoxius, non juſto errore ductus 2.92. ter citatus jurare fidelitatem noluerit 2.24.1.2.3. *in fin.* Si dominum ejuravit, id eſt ſi non dubius negavit ſe à domino feudum habere 2.34. *in fin.* feudum, inquam, non rem aliam domini. ſuum inquam feudum non alterius 2. 26.3. Si indicta publica expeditione vocatus à domino ſpatio juſto ac competente venire contemperit, aut pro ſe acceptabilem domino non miſerit, aut hoſtenditias non ſolverit 2.54.2.55.1.2.40. Si à domino in jus eum vocante ter citatus, non comparuerit intra annum 2.22.

Si adverſus adgnatos proprios.

Si fratrem proprium (aliud ſi fratrem domini) 2.37. dolo malo interfecit 2.37.

Si qua ſimiles cauſa.

Si qua ſimilis vel major cauſa fuerit, feudo privabitur. 1.17.2.24.2. *verſ.* ſed quia facit. *Novell.* 115. *cap.* 3. *l. ult. C.* de ingratis liberis. *Novell.* 22. *cap.* 15. *Novell.* 117. *cap.* 119. *l.* 8. *C.* de repudiis. ut *C. de revoc. donat.*

Quibus

Quibus ex causis vasallus feudum non amittit.

Non omni ex causa ex qua opimo vasalli gravatur feudum amittit. nam & sæpe dejerat (ut cum beneficii portionem alienat absque domini scientia) beneficium retinet, tametsi fidem promissam servare non videatur 2.23.2. *in fin.* Sic cogitationis pœnam non patitur, ideoque si dominum offendere voluerit, nec offenderit, feudo non privabitur 2.51. *vers.* si voluerit. Sic non privatur feudo si fratrem domini sui interfecit 2.37. Si dominum injuste bellum facientem non adivit 2.28. Si eundem non adjuvit adversus antiquiorem dominum, is enim cæteris à vasallo præferendus 2.28. *in fin.* Si non requisitus à domino anni spatio domino se non repræsentavit 2.26.4 *vers.* etsi. Si non magno periculo domino imminente servitium non obtulit, si tamen servire paratus sit 2.26. *vers.* licet 2.28.1.37.1. Si æs alienum domini solvere neglexit, nec etiam non solvit, licet eo non soluto dominus forte in perjurium possit incidere 2.26. *vers.* licet 2.36. *in fin.*

Imperatorem amittendi feudi pœna etiam obnoxium.

Imperator succedens in aliquo ducatu, nisi fidelitatem faciat, feudum amittit. potest tamen eo casu alium ducem in ducatu constituere, qui feudo serviat & domino fidelitatem faciat 2.100.

Qui non amittunt beneficium sine culpa.

Capitanei Regis à Rege, sed nec capitanei improprie sumpti ab ipsis Capitaneis Regis possunt devestiri sine culpa. Minores possunt sine culpa nisi fecerint hostem Romæ 4.7.

Quot testibus causa ingratitudinis superiores probanda.

Quinque testibus integræ opinionis causæ ingratitudinis probandæ 2.57.

Quibus ex causis dominus causam amittat.

Dominus quoque feudum variis modis amittit, citra delictum scilicet vel ex delicto. Citra delictum feudum amittit, si refutationem feudi faciat 2.9.1. Ex delicto, quibus ex causis vasallus feudum amittit, ob easdem ipse dominus in vasallum delinquens feudi proprietatem amittit, eaque vasallo committitur & adquiritur 2.26. domino committente feloniam & 2.47. In his enim omnibus dominus fideli suo vicem reddere debet, quod si non fecerit, merito censetur malefidus 2.6. Quinetiam dominum Curiæ vel majoris potestatis judicio non adquiescentem vasallus deprædari potest 2.22.

Ingrati vasalli vel domini bona cui committantur.

Vide infra Titulum de bonis damnatorum.

De usucapionibus, & usurpationibus.

Præscriptione nulla obstante dominus alienationem feudi factam illegitime, revocare potest: sed & hostenditias, id est pœnam vasalli non respondentis ad delictum 2.40.

De præscriptione temporis v. 2.55. 2.83. 2.87.

De quocunque tempore 2.28.3.

De quantocunque tempore 2.26. *vers.* licet 2.28.3.

De antiquis temporibus 2.10.

De longo tempore 18.1.28. Longi temporis præscriptione feudum bona fide adquiri potest 2.85. Etiam longi temporis facto, vasallus conditionem domini ejusve ad quem feudum reverti debet, deteriorem facere non potest 2.8. *in princ.* & 1. verbi gratia servitutem imponere 2.8.1. tertiam aut quartam uxori donare propter nupcias 2.8.2.

De hora 1.11.

De septem diebus 2.24.1.

De spatio tertio septem vel decem dierum 2.22.

De quatuor septimanis 2.27. quicunque *vers.* quod si.

De triginta diebus 5.13.

De Mense Martio, Augusto 2.28.3.

De sex septimanis 2.27. *vers.* quod si.

De quatuor mensibus 5.13.

De anno 1.1.1.1.2. *in princ.* 1.26.11.2.22.2.27.4. *vers.* etsi 2.27.4.2.44.2.55.1.2.73.2.76.2.97.

De anno & die 2.24.2.40.2.52.3.2.54. *in fin. princ.*

De anno & mense 1.22.

De quinquennio 2.53.1. *in fin.*

De decennio 5.13.

De XVIII. 2.53.

De XX. annis & ultra 1.21.

De majore XXV. annis 2.55. *in princ.*

De XXX. annis & triginta annorum præscriptione 1.28. 2.26.4.2.90.1.

De XL. annis 2.58.2.

De LXX. annis 2.53.

De re judicata.

SI vasallus causam amisit per sententiam 2.25. Vasallus si de suo beneficio agit aut convenitur, sive obtineat sive non, licet ignorante domino, firmum erit illud judicium 2.26.6. *vers.* si vasallus.

De confessis.

NOvam investituram, domini etiam confessione probari posse quidam ajunt, quidam negant 2.32.

De exceptionibus.

VAsallus si feudi nomine convenitur, utiliter agendi & excipiendi habet potestatem 2.43. defensionem potest opponere 2.8. *vers.* rei.

De exceptione pacti de non petendo seu renuntiationis 1.5.1.2.9.1.2.38.2.29.2.44.

De obligationibus & actionibus.

HEredes & successores obligantur ex investitura suorum auctorum 1.3.1.25. *in fin.* 2.35.2.58.

De rei vindicatione 2.8 2.43.

De condictione ex causa 1.21.

De actione ex Empto 2.55.

De solutionibus.

AEs alienum domini solvere vasallus non tenetur, tametsi dominus non solvendo, in perjurium possit incidere 2.26. *vers.* licet 2.39. *in fin.*

De furtis.

UT furtum legitimum puniatur 2.53.1. Ut qui quinque solidos valens aut plus furatus fuerit, laqueo suspendatur, qui minus scopis & forpice excorietur & tondeatur 2.27.8. De Rapina 2.27.2. De Publicis latronibus 2.27.6.

Arborum furtim cæsarum.

UT qui vineas aut pomaria exciderit præscriptioni & excommunicationi incendiariorum subjiciatur 5.10. *in fin.*

De incendio rate & nave expugnata.

DE incendiariis plenissime v. 5.10.
De rate expugnata v. 5.17.9.

De injuriis.

UT Injuria legitime puniatur 2.53.1. Si quis aliquem intra pacis edictum vulneraverit 2.27. Si quis aliquem absque sanguinis effusione fustibus percusserit, vel crines ejus aut barbam expilaverit 2.27. Si absque percussione quis alium invaserit Zitterhand, id est calida manu ac verberibus contumeliisque male tractaverit 2.27.

De Receptatoribus violatorum pacis.

2.27.2. 2.53.2. *vers.* receptatores.

De Collegiis.

DE conventiculis & conjurationibus 2.53 2.

De accusationibus.

VAsallus dominum accusare aut testimonium in eum ferre, in causa criminali non potest, in civili modica potest 2.31.1.

Eoque pertinet quod supra dictum est, vasallum delatorem domini, & per suam delationem grave dispendium dominum sustinere facientem, feudum amittere 2.24.2. *vers.* si delator.

Si rusticus militem: vel miles rusticum, vel miles militem de pace violata accuset v. 2.27.3.

Ad L. Jul. Majestatis.

DE crimine Majestatis v. 2.56. Qui sint rebelles, v. *lib.* 5. *Tit.* 20.

Si civitas oppidum, Dux Marchio, Comes Capitaneus, valvasor major aut minor pacem violaverit 2.53. Si Episcopus pacem violaverit 2.53.2. v. Episcopos. Si clericus de pace violata damnatus sit 2.27.1. Si quis hominem intra pacis Edictum constitutum vulneraverit: injuria affecerit, vel occiderit 2.27. *vers.* si quis alium. Si quis pacem jurare aut servare noluerit 2.53.2. *vers.* qui pacem. Si quis violatorem pacis receperit apud se 2.27.2.2.53.2. *vers.* receptatoribus.

Ad L. Cornel. de sicariis.

DE Homicidio 2.53.1. *vers.* Homicidium. De veneno 2.24.2.

De vi publica.

ARmorum usus quemadmodum rustico, mercatori peregrinanti, cujus denique in placito comitis permissus 2.27.5.

Ad L. Cornel. de falsis.

DE instrumento falso 2.58.3.

De Annona.

NE quis ultra pretium annonæ in provincia statutum, carius annonam vendat 2.27.4.

De Pœnis.

DE pœna laquei 2.87.8. manus amputationis 2.27. de fustigatione, tonsione 2.27.8. domus destructione 2.53. Librarum centum XXX.L.XX.III. v. 2.53.X. III. v. 2.53.1.XX. v. vide 2.27.1.2.27.4.

De bonis damnatorum.

EX delicto vasalli feudum ad dominum reverti solet 1.17. 1.21.2.98. Si crimen quod vasallus admisit, dominum (verbi gratia si contra legem Lotharii feudum alienavit 2.24.3. 2.38.) non extraneum spectat, feudum (si tamen paternum fuit) domino committiturque hanc habeat suæ injuriæ ultionem: sin minus, non ad filios aut descendentes damnati 2.26.6. *vers.* si vasallus 23.1. sed ad vasalli proximos 2.24.2.37. *in fin. princ.* adgnatos qui quarto gradu 2.26.6. *vers.* si vasallus: alii tamen putant feudum ad dominum non pertinere, donec aliquis masculus delinquenti supersit, cui sententiæ alii contradicunt 2.98.

Si vasallus unum tantum dominum cucurbitaverit, ejus tantum parte privatur 2.38.

Cum feudum hereditarium uni ex coheredibus propria culpa aufertur, cæteris non fit præjudicium, eo tamen vivo vel suis heredibus, feudum ad cæteros veniet 2.78.

Ob prælati Ecclesiastici delictum, feudum, Prælato tantum vivente, committitur, eo mortuo ad Prælati successores revertitur 2.40.1.

Ob delictum in vasallum admissum dominus feudum amittit, ipsique vasallo adquiritur 2.26. *vers.* domino committente 2.47.

Imperator nisi fidelitatem faciat, aut alium in feudo adquisito ac delato sibi constituat, feudum amittit 2.100.

Res & pretium vendentium & ementium rem in fraudem proximiorum, si in eo perjurii convincantur, fisco committitur 5.13.

De bonis vacantibus, indigno ereptis, contrahentium incestas nuptias, damnatorum, proscriptorum, committentium crimen majestatis & aliis v. 2.56.

De appellationibus.

AB iniqua sententia parium ad Imperatorem appellari 1.22.1.26.

De jure fisci.

V. Titulum quæ sint Regalia 2.56. & 5.13.

De re militari.

NE servi sacerdotum, diaconorum & rusticorum filii cingulum militare assumant 5.11. *in fin.*

De extraordinariis cognitionibus & si Judex, &c.

DE illicitis exactionibus 2.53.2. *in fin.*

Si judex vel magistratus justitiam facere neglexerit 2.53.1. *vers.* judices.

Si quis advocatam vel aliud beneficium inornate tractet 2.27.7.

Venatio quibus & quemadmodum interdicta 2.27.5. *vers.* Nemo retia.

Pabulatio quatenus peregrinanti permissa 2.27.8. *in fin.*

De verborum significatione.

NOmenclaturam Personarum & rerum vide in Titulo de statu hominum & rerum divisione supra.

Advocatia 2.27.7. est dignitas urbis aut Ecclesiæ præpositura *c.* salvator 1. *quæst.* 3. *c.* in quibusdam de pœnis *c.* præterea de jure patronatus. Hinc advocatus Augustæ apud Ursperg. Advocatia Betunæ, in Chronicis Flaud. Tugurinensis in Austria Lazii. Advocatus & Advocatia in donatione Caroli magni apud Mutium Chronic. 9.

Allodium de quo 2.54. & 2.17. *in fin.* & 2.26.1.2.29. id dicitur cujus possessor nemini feudes est. Inde, allodium proprietas dicitur 1.4.2 2.29. proprium 2.42. Jus proprii 2.44. hereditas 2.45 2.51.3. res mancipi à Sigeberto.

Armandiæ vel Armaniæ 2.56. Fabricæ, publica armamentaria *Novell.* 85.

Cambium 1.4.2. 1.22. *vers.* si quis, id est permutatio.

De Camera feudum 2.58. 2.1.

De Cavena feudum 2.58. 2.1.11.

In Capillo soror 1.24.2. id est innupta.

Clientulus 1.10. vasallus.

Credentia 1.17. arcanum, secretum.

Cucurbitare dominum seu cum uxore domini concumbere: vel concubitum ejus tentare 1.5.2.57.

Curtis 1.2.1. domus, palatium, castrum.

Felonia 2.26.6. 2.37.2.38. 2.39.2.47.

Fidelis 1.1.11. id est, vasallus.

Decania 2.8.

Dominicaria vice 2.81.

Gastaldiæ feudum 1.2.2.94. quod alicui tanquam actori aut procuratori prædii domini datur.

Gastaldus vel actor domini 1.10.

Geniculus 1.1.4. id est, gradus.

Guardiæ feudum 1.2.1.4.3.1.11.2.94. quod alicui tanquam custodi casæ dominicæ datur.

Guarentizare 1.34. id est, est evictionem præstare.

Hostenditiæ, adjutorium quod faciunt vasalli dominis, cum rege in hostem pergentibus 2.40.

Hostem facere 1.7.2.40. id est in expeditionem bellicam ire.

Invadiare 2.27. *in fin.* est pignori obligare.

Judex Curtis 1.18. Is judicabat inter convasallos de feudalibus controversiis.

Verbum *Legitimus heres.* in feudis masculum significat 1.13.2.34. *vers.* profecto 2.26. *in fin.*

Mansus 1.4.5. hereditas, prædium.

Marchio à marcha: quæ ut plurimum juxta mare posita 2.10.

Ad Morganaticam matrimonium 2.29. Albertus Argentinensis.

Morganatico jure donatum. Morgangheba donatio collata in uxorem mane die Nuptiarum.

Paragium [seu Pedagium vel Paradogium] adquirere 2.10. Jus parium consequi.

Plebei 2.10. qui noviter feudum acceperunt à Capitaneis.
Precaria 1.9. *in fin.* ceſſio uſusfructus.
Regaliæ 2.56.
Sacramentales 1.4.2.10.1.28.
Senior 1.17. id eſt, dominus.
Soldata dicitur, quia plerunque in ſolidorum donatione conſiſtit. 2.10. *in fin.*
Tituli Eccleſiæ 1.6. prædia clericis ad alimenta deputata.
Valvaſor v. nomenclaturam perſonarum *Tit. de ſtatu hominum.*
Valvaſinus 2.10.
Vaſallus v. Nomenclaturam perſonarum *Tit. de ſtatu hominum.*
Villicaria vice 2.81.

De regulis juris.

REgula aut definitione certa cauſæ feudi amittendi non poſſunt comprehendi: ſunt tamen ut ita dicam, egregiæ quædam ingratitudinis cauſæ, quibus beneficium ſecundum mores curiarum ſolet adimi 2.23.
Fœminæ locus non patet in feudi ſucceſſione, donec maſculus ſupereſt ex eo qui primus de hoc fuerit inveſtitus 2.17.
Invitus alium quam quem voluerit, ſibi adquirere vaſallum dominus non cogitur 2.12.
Non vult heres eſſe, qui ad alium transferri voluit beneficium 1.51.2.29.2.44.
Factum fratris fratri in feudo paterno non nocet 2.93. Culpa unius coheredis, cæteris non præjudicat 2.78.
Secundum libertatem reſpondendum 5.14.
Perſona ſervilis poſt delatam ſucceſſionem etiam manumiſſa, in feudo non ſuccedit 2.106.
Qui ex liberalitate conveniuntur domini, in id quod facere poſſunt condemnandi 2.58. Iniquum eſt ſi quis ex dono ſuo conveniatur 2.58.3.
Quod ab initio de jure non valuit, tractu temporis convaleſcere non debet 2.55.
Qui in alterius locum ſuccedunt juſtam cauſam habent ignorantiæ 2.92.
Vaſallus vaſalli mei, vaſallus meus eſt 2.52.2.51.
Ætati 1.22. & imprudentiæ ſuccurritur 2.26.6.
Minor fidelitatem facere non cogitur donec venerit in majorem ætatem in qua doli capax ſit 2.26.4. *verſ.* ſi minori.
Dolus abeſſe videtur ſi juſta cauſa impediat 2.52. *in fin.*
Æquitas in paribus cauſis paria jura deſiderat 2.54.
Quod quiſque juris in alium ſtatuit, ipſe eodem jure utatur 233.1.
Inter dominum & vaſallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium intervenire debet 2.52. *in fin.* 2.97.
Ex omni felonia ex qua vaſallus feudo privatur, ex eâdem dominus feudo etiam privatur 2.47.2.26.6. v. domino, non eſt æquum videre egentem quem prius habueris in conjugem vel amicum 2.58.1.
Id quod de communi expenſum, pro parte communi reſtituendum 2.12.
Qui ſuum beneficium alii dat, non debet alia lege dare niſi qua ipſe habet 2.34.2.
Quod dicitur alienatione feudum aperiri domino: id intelligendum eſt, cum à ſcientibus alienatur beneficium 2.42. *in fin.*
Eccleſia non deſinit eſſe heres 1.13. adde quædam de Eccleſiæ laude ex 1.13.
Deſinit eſſe miles ſeculi qui factus eſt miles Chriſti 2.21.2.109.
Non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod boni eſt 2.27.
Qui qualibet ratione de ſuis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poteſt inveſtituram facere 2.3.
Pluralis locutio duorum numero contenta 2.58.2.
Pares majorem juriſdictionem habent de ſuo pari, quam de ſuo domino 2.79.
Actore nihil probante qui convenitur, obtinet, vel abſolvitur 2.33. *verſ.* ubi nihil.
Ligius homo duorum eſſe nemo poteſt 2.99.
Unuſquiſque ſibi ſuiſque heredibus videtur proſpexiſſe 2.18.2.90.
Juſta ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum iniquæ poſſeſſionis perjurio, domino in poſſeſſione damnum adferre non debet 1.26. *in fin.*
Feudum non ſub prætextu pecuniæ, ſed amore & honore domini adquirendum 1.27.
Legum Romanarum non eſt vilis authoritas, ſed non adeo vim ſuam extendunt, ut uſum vincant aut mores 2.1.
Parem corrumpi pecunia, odio, gratia non eſt ſuſpicandum 2.58. *in fin.*
Promptiores ſumus ad abſolvendum quam ad condemnandum 2.28.1.
Inveſtitura fidelitatem præcedere debet 2.4.
In generali alienatione feudum non continetur 2.26. *verſ.* In generali.
Qui præſens actum impedire poteſt nec contradicit, is habetur pro conſentiente 2.9. *verſ.* ſi porro 2.26.5. *verſ.* ſi Titii 2.33. *verſ.* inde etiam.
Natura novas deproperat formas edere 2.24. *verſ.* ſed quia.
Ratihabitio, etiam tacita confirmat actum invalidum 2.39.
Portionem feudi alienans fidem promiſſam ſervare non videtur 2.24.2. *in fin.*
Legitime factum ſuperveniente facto, non retractandum 2.106.
Stipendium conſequi debet qui ſuum obſequium commodat 2.107.
Reſoluto jure dantis reſolvitur jus accipientis 1.13. 2.8.1.2.9. *in fin. princ.*

FINIS.

TRACTATUS
AD JUS VARII,

De Ratione Ordinis à Juriſconſulto in Pandectis, Codice, & Inſtitutionibus ſervati.

Ad Leges XII. Tabularum.

Ad Ulpianum.

AUTHORE
DIONYSIO GOTHOFREDO, JC.

QUIBUS ACCEDUNT

J. PAULI receptæ ſententiæ, cum ſelectis J. CUJACII notis.

DE RATIONE ORDINIS A JURISCONSULTO IN PANDECTIS OBSERVATI.

Prima pars, τὸ πρῶτα,

Continens Judiciorum præparatoria.

Præmium est Constitutio ad antecessores juris de docendi juris methodo.

LIBER PRIMUS.

- *De Justitia & Jure* 1. l. 12.
- *De origine Juris Civilis, omnium Magistratuum, & successione Jurisprudentum* 2. l. 2.
- *De Legibus, de Senatusque Consultis & longa consuetudine* 3. l. 41. id est, jure scripto, & non scripto. Quid Lex & Senatusconsultum, effectus legum: contraria.
- *De Constitutionibus Principum* 4. l. 4.

De statu hominum 5. l. 27. id est, jure, qualitate, conditione. Hic autem de liberis, servis, mancipiis, ingenuis, & libertinis agitur.

- *De his qui sui vel alieni Juris sunt* 6. l. 11. Hic de patribus familias, & filiisfamilias.
- *De Adoptionibus, Emancipationibus, & aliis modis quibus Jus patriæ potestatis solvitur* 7. l. 46. Adoptantur qui non sunt sui Juris, Arrogantur qui sunt sui. Emancipatio est quasi manumissio, quæ contigit morte patris naturali, & civili, item adeptione dignitatis magnæ.

De rerum divisione & qualitate 8. l. 11. Sunt autem res vel privatæ, publicæ, singulorum universitatis, corporales, incorporales, Juris divini, humani, sacræ, sanctæ, religiosæ.

De Judiciis, in quibus considerandus est Judex, Actor, & Reus.

Judex. De Officio eorum, qui præsunt Judiciis, in specie, præsunt autem vel

- In Urbe.
  - Ordinarii.
    - *De Senatoribus* 9. l. 12.
    - *De Officio Consulis* 10. l. 1.
    - *De Officio Præfecti Prætorio* 11. l. 1.
    - *De Officio præfecti Urbi* 12. l. 2.
    - *De Officio Quæstoris* 13. l. 1.
    - *De Officio Prætoris* 14. l. 4.
  - Extraordinarii.
    - *De Officio præfecti Vigilum* 15. l. 4.
- Extra Urbem.
  - *De Officio proconsulis, & legati* 16. l. 16. In provincia septem dabantur legati.
  - *De Officio præfecti Augustalis* 17. l. 1. in Ægypto.
  - *De Officio Præsidis* 18. l. 21.
  - *De Officio Procuratoris Cæs. vel rationalis* 19. l. 3.
  - *De Officio Juridici* Alexandriæ 20. l. 2.
  - *De Officio ejus cui est mandata jurisdictio* 21. l. 5.
- Tam in urbe quam extra.
  - *De Officio Assessorum* 22. l. 6. Non erant Magistratus, sed Consiliarii.

LIB. II.

De Jurisdictione, id est officio in genere vel communiter omnium Judicum 1. l. 20. Hic de mero & mixto, & simplici Jurisdictione agitur.

- *Quod quisque Juris* in alium *statuerit* vel obtinuerit, *eodem jure utatur* 2. l. 4.
- *Si quis Jus dicenti non obtemperaverit* 3. l. 1.

Actor. *De in Jus* (id est, ad ipsum prætorem) *vocando* (adversarió scilicet interdum sine ullo apparitore, & vi deducendo si nolit sequi) & differt à Tit. *de Edendo.* 3. 4. l. 25.

Reus.

Pœna non comparentis.
- *Si quis in jus vocatus non ierit* (ut si causa sit liberalis famosa, ideo ad alium Judicem eundum sit, vel locus sit inhonestus, vel tempus feriatum) *sive eum vocaverit quem ex edicto non debuit* 5. l. 3.

Satisdatio.
- *In Jus vocati ut eant aut satis vel cautum dent* 6. l. 4. sisti scilicet se Judicio.
- *Ne quis eum qui in jus vocatus erit* (alias vocabitur) *vi eximat* 7. l. 6. Eximere quocumque modo, eripere per vim: hic tantum Actori consulitur, & hic agitur quanti in litem juratum. Habet locum ante vocationem & satisdationes receptas.
- *Qui satisdare cogantur, vel jurato promittunt* (ob dignitatem, vel quia fidejussores invenire idoneos non possunt) *vel sine promissioni committuntur* 8. l. 16.
- *Si ex noxali causa agatur quomodo caveatur* 9. l. 6. Id est pro servis.
- *De eo per quem factum erit* (vi vel sine vi) *quominus quis in Judicio sistat* 10. l. 3. Hic consulitur reo & vocanti, & agitur ad interesse. Habet locum post vocationes & satisdationes receptas.

Excusatio.
- *Si quis cautionibus in Judicio sistendi causa factis non obtemperaverit* 11. l. 15. ob casum fortuitum vel absentiam longiorem.
- *De Feriis & dilationibus & diversis earum temporibus, & ex quibus causis feriæ non impediuntur* 12. l. 10.

Actor. Uterq;
- *De Edendo* 13. l. 13. De actionis, Instrumenti & rationum editione.
- *De Pactis* 14. l. 63. Pacta sunt rei non litigiosæ sed certæ.
- *De transactionibus* 15. l. 17. rei litigiosæ, incertæ.

LIB. III.

- *De Postulando* 1. l. 11. Postulare prohibentur vel Edicto, vel lege. Edicto pro se & aliis minores 17. annis: surdi, quia Magistratum exaudire non possunt. Pro aliis fœminæ, cæci, infames: pro certis personis, veluti pro parente, fratre, sorore, uxore, socero, patrono, patrona, eorumque liberis. Vel lege, Judices, arbitri, & alii sententia Judicis suspensi ab officio.
- *De his qui notantur infamia* 2. l. 25. Qui scilicet vetantur postulare.
- *De procuratoribus* (actoris scilicet ad Judicia non ad negotia, de quibus infra mandati) *& defensoribus eorum* 3. l. 8.
- *Quod cujusque universitatis nomine vel contra eam agetur* 4. l. 9. id est, de Syndicis collegiorum, communitatum.
- *De negotiis gestis* (absentis sine mandato, idque bona fide 5. l. 51.
- *De Calumniatoribus* 6. l. 9. id est, de iniquis & malitiosis actoribus, vel quia nullam habent actionem, vel quia desistunt vel arguuntur accepisse pecuniam, aut depecti ut per calumniam raperent aliquem in Jus, ejus vexandi causa, vel ab eo aliquid extorquendi.

LIB. IV.

De Restitutionibus in integrum 1. l. 9. Competunt autem vel

- Jure Actionis.
  - *De eo quod metus causa gestum esse dicetur* 2. l. 23.
  - *De dolo malo* 3. l. 41. non de actione doli mali, in qua dolus actione in factum vindicatur, non restitutione in integrum, ut hic Tit. differat à Titulo de doli mali & metus exceptione.
- Officio Judicis.
  - *De minoribus* 25. *annis* 4. l. 52. ratione ætatis datur hæc restitutio.
  - *De Capitis diminutione* (ob status mutationem scilicet) Consistit caput sive status in libertate, civitate, & familia. Capite minuitur qui in hujusmodi statu non manet: datur hæc restitutio iis qui propter minimam capitis diminutionem debitoris actiones suas amiserunt rescissa capitis diminutione 5. l. 11.
  - *Ex quibus causis majores* 25. *annis restituuntur* 6. l. 46. ob militiam scilicet, absentiam Reipublicæ causa, Justum metum.
- Ex Edicto.
  - *De alienatione Judicii mutandi* (quo ad se) vel suscipiendi (quo ad ementem) *causa facta* 7. l. 13. qua alienatione adversarius nobis objici potest, vel potentior, vel alienæ provinciæ.

Judices compromissarii.

- *De receptis, qui arbitrium receperunt, ut sententiam dicant* 8. l. 57.
- *Nautæ, caupones, stabularii, ut recepta restituant* 9. l. 7. Homonymia vocabuli recepti in priori titulo fecit ut hic titulus subderetur alieno & quasi deserto loco.

SECUNDA, DE JUDICIIS.

Quibus scilicet res nostras petimus, & quidem civilibus & realibus; in iis enim propter rem movemus controversiam adversus eum qui nullo nobis contractu est obligatus, sic dicta quia à mero Judicis officio proveniunt.

LIB. V.

De Judiciis & ubi quisque agere vel conveniri debeat 1. l. 82. id est, de foro competenti & ordinario.

Actiones quibus Judices addicuntur, sunt vel

Vindicationes quibus res nostras petimus, suntque vel

- Universales seu universitatis, vel
  - Civiles.
    - *De Inofficioso testamento* 2. l. 32. Hac petitione ex l. Glicia rescinduntur testamenta, in quibus vel pater à filio, vel filius à patre exheredatus: in iis enim utrique videntur esse sui officii obliti, eaque rescissio postulatur à Judice.
    - *De Hereditatis petitione* 3. l. 6. Est generalis & assis vindicatio, qua petimus nos heredes declarari & hereditatem nobis restitui ab eo qui pro herede vel possessore eam possidet.
    - *Si pars hereditatis petatur* 4. l. 10.
  - Prætoriæ quæ datur iis qui sunt similes heredibus.
    - *De possessoria hereditatis petitione* 5. l. 2. Qua bonorum possessor tantum consequitur, quantum heres per superiores: datur autem à Prætore.
    - *De fideicommissaria hereditatis petitione* 6. l. 3. quæ datur iis quibus ex SC. Trebelliano restituitur hereditas: nam ii imitantur heredes.

LIB. VI.

Rei singularis.
- Corporalis, dantur dominus aut quasi, non tamen possidentibus.
  - *De rei vindicatione* 1. l. 80. id est, proprietatis assertione, quæ datur proprietario civiliter & directo.
  - *De Publiciana*, id est, Prætoria, *in rem actione* 2. l. 19. Datur bonæ fidei possessori, qui proprietario similis est, qui amisit possessionem.
  - *Si ager vectigalis*, (id est,) *Emphyteuticarius petatur* ab Emphyteuticario qui proprietarium imitatur, cui etiam datur vindicatio in rem utilis 3. l. 3.

LIB. VII.

- Incorporalis, ut servitutum quæ dantur possessori & domino, suntque
  - Personarum, ita dictæ quod res personis serviant.
    - *De usufructu, & quemadmodum quis utatur fruatur* 1. l. 81. est autem dividuus.
      - *De usufructu accrescendo*, id est, jure nanciscendæ partis ejus qui non concurrit in usufructu, vel concurrere desiit 2. l. 13.
      - *Quando dies ususfructus legati cedat* 3. l. 1. Ab adita scilicet hereditate, proprietatis vero dies à morte testatoris: ut jure veteri diem legati cedere cùm dicimus, significamus post eum diem moriente legatario legatum transmitti in heredem ejus.
      - *Quibus modis ususfructus vel usus amittatur* 4. l. 31. Capitis diminutione, morte, rei mutatione, non utendo, in jure cessione, dominii acquisitione.
      - *De usufructu earum rerum quæ usu consumuntur vel minuuntur* 5. l. 12. legatario adjudicando scilicet & tradendo, si prius tamen cautionem ex SC. dederit.
      - *Si ususfructus petatur*, confessoria actione scilicet. *vel ad alium pertinere negetur*, negatoria 6. l. 7.
    - *De operis servorum* 7. l. 6. quæ imitantur usumfructum, distant tamen: non enim eodem modo amittuntur, sunt individuæ, cedunt ex die petitionis, ad usum accedunt. Idem dicendum de operis animalium, vecturis jumentorum.
    - *De usu & habitatione* 8. l. 24. individua est.
      - *Usufructuarius* & usuarius *quemadmodum caveat* 9. l. 12. se usurum scilicet boni viri arbitratu & domino se restituturum possessionem amisso aut finito jure suo.

LIB. VIII.

- Prædiorum: suntque jura quibus prædia prædiis serviunt.
  - *De servitutibus* (prædiorum scilicet) *& quomodo constituantur* 1. l. 21.
  - *De servitutibus urbanorum* 2. l. 40. quæ usu non loco distinguuntur.
  - *De servitutibus rusticorum* 3. l. 38.
  - *Communia prædiorum tam urbanorum quam rusticorum* 4. l. 19.
  - *Si servitus vindicetur* confessoria scilicet, *vel ad alium pertinere negetur*, negatoria scilicet actione 5. l. 22.
  - *Quemadmodum servitus amittatur* 6. l. 21. confusione, acquisitione dominii & prædii non utendo, usucapione, cessione.

LIB. IX.

2 Actiones noxales personales, quæ naturam realium induunt, nec ex contractu nec ex maleficio dantur, occasione scilicet rerum circa ullam conventionem, ex aliquo facto seu delicto leviore, quod criminale judicium nequaquam constituat, ideo non ex contractu sicut aliæ actiones, sed facto & culpa aliqua gignuntur, dantur nominis jure directo adversus dominos & damnum datum persequuntur.
- *Si quadrupes* (est vetustissimum nomen actionis) *pauperiem* (id est, damnum sine injuria: brutum enim quia ratione caret, injuriam facere non potest) *fecisse dicetur* 1. l. 5.
- *Ad l. Aquiliam* (id est, de damno dato, ut puta occiso homine, servo vel pecude, vel usto, fracto ve, rupto, vel alio damno mihi dato cum injuria tamen, vel si intercepta nobis utilitas 2. l. 58.
- *De his qui effuderint vel dejecerint* 3. l. 7.
- *De actionibus noxalibus* 4. l. 43. in genere scilicet, fuisset enim immensum omnes enumerare.

LIB. X.

3 Actiones mixtæ in rem & personam, quibus rerum fieri divisionem petimus.
- *Finium regundorum* (Judicio scilicet & inter affines quod datur pro finibus regundis seu terminandis 1. l. 13.
- *Familiæ erciscundæ* 2. l. 58. judicio scilicet inter coheredes vel similes personas.
- *Communi dividundo* 3. l. 31. judicio scilicet inter eos cum quibus rem habemus communem, vel ex societate vel sine societate.

4 Actiones præparatoriæ ad rem vindicandam.
- *Ad exhibendum* 4. l. 20. qua actione rem ipsam non quidem vindicamus, sed ad ejus vindicationem nobis viam facimus & præparamus.

LIB. XI.

De interrogationibus in jure, (ἐν βήματι) *faciendis & interrogatoriis actionibus*, quæ dantur ex responso sicut ex confessoria: neutra tamen proprie actio 1. l. 23. hodie non est in usu: nam ante judicium nemo cogitur de jure suo respondere.

De quibus rebus ad eundem judicem eatur. 2. l. 2. de iis scilicet quas cum aliis habemus dividendas.

De servo corrupto 3. l. 17. id est, de damno servorum animis & moribus dato: nam §. fin. ad l. Aquiliam de damno eorum corporibus dato diximus, persequitur autem J. C. Judicia, quæ neque ex vero contractu, neque ex ullo insigni maleficio existunt.
- *De servis fugitivis* 4. l. 6. fugitivus servus dicitur, qui animo non redeundi fugit, erro qui animo redeundi.
- *De Aleatoribus & alearibus* 5. l. 4. quo vitio servi potissimum laborant.

Si mensor, id est, finitor, *agrorum falsum modum dixerit* 6. l. 7.

5 Edicta quæ ad res religiosas & divini juris tectas sartasque conservandas pertinent.
- *De religiosis*, scilicet rebus, *& sumptibus funerum, & ut funus ducere liceat* 7. l. 46. qua actione etiam is tenetur qui in alienum locum mortuum intulit.
- *De mortuo inferendo & sepulchro ædificando* 8. l. 5. estque interdictum prohibitorium, quod veluti causam proprietatis continet.

TERTIA DE REBUS,

Quæ nobis ex contractu debentur, & actionibus quibus petimus & condicimus res nobis debitas quæque nobis competunt ad eas exigendas. Variæ sunt autem causæ ex quibus nobis quid debetur ex contractu.

LIB. XII.

Contractus autem constant vel
- Rei interventu, suntque ii contractus vel
  - Stricti juris.
    - *De rebus creditis*, Id est, Si certum petatur *& de condictione*, mutui. sc. 1. l. 42.
    - *De Jurejurando sive Voluntario, sive Necessario sive Judiciali* 2. l. 42. Jusjurandum teste Laberio est remedium & emplastrum æris alieni. Voluntarium illud est quod pars parti in Judicio defert. Necessarium quod refertur, ita dictum, quod necessario est præstandum. Judiciale quod à Judice defertur.
    - *De in litem Jurando*, Id est, Juramento præstando quoties aut necessarium aut à Judice delatum est, quo is qui jurat, rem in judicium deductam juxta affectionem æstimat, per quam æstimationem Reus punitur qui contumaciter non restituit 3. l. 11.
    - *De Condictione causa dati*, Id est, Rei datæ *causa non secuta* 4. l. 16.
    - *De Condictione ob turpem causam vel injustam* 5. l. 10.
    - *De Condictione indebiti*, solvit scilicet 6. l. 69. Is autem qui indebitum solvit, distrahendi potius quam contrahendi animo solvit.
    - *De Condictione sine causa* 7. l. 5. Id est, ejus quod sine ulla causa datum est.

LIB. XIII.

- *De Condictione furtiva* 1. l. 20. quæ ad rem furto sublatam repetendam datur: furti enim actione pœnali, & ad exhibendum vendicatione cum iis agi potest.
- *De Condictione ex lege* 2. l. 1. qua utimur cum lege non introducitur aliqua obligatio vel actio, nec cautum est quo genere actionis utamur.
- *De Condictione triticaria* 3. l. 4. alii triticiariam legunt: per eam petuntur res omnes certæ, vel incertæ, & incorporales: & in ea Judex servit scripturæ contractus. Dicitur arbitraria, quia pro suo arbitrio Judex æstimat rem petitam ratione loci & temporis, eamque æstimationem recipiunt res omnes præter pecuniam, quæ cæteras res æstimat: sic dicta, quia in antiqua formula hujus condictionis tritici fiebat mentio, propterea quod qui hanc actionem sibi dari primus postulavit, forte ei res erat de æstimando tritico: ut hic notavit Cujacius.
- *De eo quod certo loco dari oportet*, condicendo scilicet 4. l. 11. qua condictione id petitur quod alio vel loco vel die dari debuit, facta commemoratione ejus diei & loci quo dari debuit, atque ita plus loco vel tempore non petitur, idque introductum ne creditori illuderet debitor.
- *De pecunia constituta* 9. l. 31. condicenda scilicet, quoties quis constituit se mihi soluturum id quod alius debebat.

Bonæ fidei.
- Nominati, quibus utimur quoties species dari, præstari, restitui, reddi, & alio modo intenditur, utpote non alienato ejus dominio sicut in superioribus. Procedunt autem ex contractibus
  - Nostris.
    - *Commodati*, Id est, rei commodo utendi datæ, *vel contra*, actione 6. l. 23. Commodatum est quasi mutuum ad usum, ut mutuum est commodatum ad abusum. Hac actione utimur quoties in re commodata aliquid dolo admissum est aut non redditur.
    - *De Pignoratitia actione*, *& contra* 7. l. 43. qua utimur cum dolus admissus in pignore dicitur. Pignus est proprie mobilium, quia pignus à pugno quod traditur dictum est, suntque ejus duæ actiones, directa quæ datur vero domino seu debitori, contraria creditori.

LIB. XIV.

Aliorum, Idest, de condictionibus & actionibus nobis competentibus ob aliquid datum, gestumve cum eo qui alteri subjectus est, vel quasi.

De exercitoria, adversus scilicet exercitorem vel nauclerum *actione*, qua tenetur ex contractu magistri, quem navi præposuit, vel ejus qui à magistro præpositus est 1. l. 7.

Ad l. Rhodiam de Jactu 2. l. 10. quæ lex vult jacturam factam nave laborante in mari sarciri omnium (quorum interfuit jacturam fieri) contributione ideoque vectores ex eo agere possunt adversus magistrum navis & exercitorem.

De institoria actione 5. l. 20. adversus eum qui Instituit aliquem mensæ, tabernæ aut negotiationi, qui enim cum Institore contrahit, fidem ejus à quo Institor præpositus est, sequi videtur. ideoque ut is qui instituit, commodum sentire cupit ejus ministerio quem instituit, & incommodum ex eodem sentire debet. Datur heredi & in heredes.

De tributoria actione 4. l. 12. si domino sciente cum ejus servo cui peculium commiserat, contraxi, eique pecuniam credidi, concurram cum eo domino, creditore in peculium ejus servi quod quidem inter nos pro rata debiti distribuetur, nec dominus integrum debitum ex eo consequetur, sed ab eo petam pro rata inter nos distribui. unde tributoria actio dicitur.

Quod cum eo qui in alterius potestate est, negotium gestum esse dicetur 5. l. 8. sive is liber sive servus fuerit datur in dominum vel patrem actio de peculio: & in rem verso, ut infra dicetur & quod jussu.

Ad SC. Macedonianum 6. l. 22. quo mutuum filiofam. & ei qui est in potestate, patris datum, à creditore condici non potest.

LIB. XV.

De peculio 1. l. 69. & ejus actione quæ mihi competit contrahenti cum tuo servo vel filio peculium habentibus te patre vel domino nolente vel invito, qua actione non teneris mihi ultra vires peculii quas supra mihil possum condicere.

Quando de peculio annalis sit exceptio 2. l. 4.

De in rem verso 3. l. 21. si id quod vel servo tuo vel filio credidi, appareat in rem tuam & emolumentum versum esse, possum condicere, etsi uterque nihil in peculio reliquerit.

Quod jussu 4. l. 5. quæ actio, datur contrahentibus cum filio vel servo, voluntate patris aut domini præcedente vel sequente.

LIB. XVI.

Ad SC. Vellejanum 1. l. 32. quo mihi negatur condictio adversus mulierem, quæ quoquo modo in se recepit alienam obligationem.

Hic erat dicendum de Innominatis: sed quia ordinem Titulorum mutare nolumus, Lector animadvertet Jurisconsultum contractus innominatos retulisse in librum XXIX.

De compensationibus 2. l. 34. Compensatio est crediti condicti exceptio.

De rebus creditis ad custodiam.

Depositi vel contra 3. l. 34. Duæ depositi actiones competunt, directa ei qui deposuit, contraria qua is apud quem res deposita est, agit ad repetendas expensas utiles, quas in re deposita fecit. affine est deposito sequestrum.

LIB. XVII.

Consensu: qui contractus rei interventum non desiderant ut superiores.

Mandati vel contra 1. l. 62.

Pro socio 2. l. 85.

LIB. XVIII.

De contrahenda emptione & de pactis inter emptorem & venditorem compositis, & quæ res venire non possint 1. l. 61.

De in diem addictione 2. l. 23. qua res in auctione fit emptoris, nisi quis intra certum diem supra adjecerit ad pretium.

De lege commissoria 3. l. 8. qua intra certum tempus non soluto pretio res inempta esse debet: sic dicta quod qui in eam legem committit, in universam venditionem committat.

De hereditate vel actione venditâ 4. l. 25.

De rescindenda venditione, & quando liceat ab emptione discedere 5. l. 10.

De periculo & commodo rei venditæ 5. l. 9.

De servis exportandis, vel si ita mancipium venierit, ut manumittatur vel contra 7. l. 10.

LIB. XIX.

De actionibus empti, vel venditi 1. l. 57.

Locati & conducti 2. l. 65.

Innominati. Hic tractatus pars altera est divisionis superius positæ, qua diximus contractus qui rei interventu constabant esse vel stricti juris vel bonæ fidei. Bonæ fidei vero alios esse nominatos, de quibus jam diximus, alios innominatos, quorum hic fit mentio.

De æstimatoria actione 3. l. 2. quæ ei competit, qui rem suam æstimatam vendendam alteri dedit, non autem empti: etsi in ea fit mentio pretii, non locati: etsi rem vendendam locasse videatur, non mandati: ad has actiones defectu verborum, quæ præscriptis in factum verbis dicuntur, decurrendum est, cum negotium tam ambiguum est, ut nesciamus ad quam speciem contractus sit referendum.

De rerum permutatione 4. l. 2.

De præscriptis verbis, actione scilicet, *& in factum actionibus* 5. l. 28. Est actio civilis in factum ex contractibus innominatis, descendens. ad hanc veniendum est, quum apparet quidem quale sit factum, sed redigi in ordinem contractuum nominatorum nequit, quia plures sunt res quam vocabula.

QUARTA,

In qua agitur de accessoriis contractuum & actionibus ex causa nuptiarum & tutelæ.

LIB. XX.

De accessoriis contractuum quæ pertinent ad eorum securitatem.

De pignoribus & hypothecis qualiter contrahantur & de pactis eorum 1. l. 35.

In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahatur 2. l. 10. Bona ejus qui dotem promittit, matito: mariti vero uxori ad restituendam illi dotem, & coloni fructus locatori, & invecta illo sciente tacite obligantur.

Quæ res pignori vel hypothecæ obligari non possunt 3. l. 5. sacræ, &c.

Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his qui in priorum creditorum locum succedunt 4. l. 22.

De distractione pignorum vel hypothecæ 5. l. 14.

Quibus modis pignus vel hypotheca solvitur 6. l. 15.

LIB. XXI.

Complementum ceu ipsos contractus bonæ fidei implendos.

De Ædilitio edicto, quo in totum rescindimus venditionem re venditori reddita, & precio recepto, *& redhibitione quanti minoris* ceu æstimatoria quæ in partem rescindit emptionem pretio emptori reddito, eo quo minoris rem emisset si rei vitium sciviset 1. l. 65.

De evictionibus, evictionem præstare emptori venditor tenetur *& duplæ stipulatione*, quam olim stipulari moris erat, eo casu quo res evinceretur.

De exceptione rei venditæ & traditæ 3. l. 3. opponenda venditori scilicet, aut ejus heredibus rem venditam evincentibus.

LIB. XXII.

De usuris & fructibus & causis & omnibus accessionibus & mora 1. l. 49. id est, de mediterraneis usuris.

De nautico fœnore 2. l. 9. id est, maritimis usuris.

Probationem, qua deficiente inutilis esset contractuum disquisitio.

De probationibus & præsumptionibus 3. l. 30.

De fide instrumentorum & eorum accessione 4. l. 6. Instrumenta dicta sunt ab instruendo, quod instrumentis lis instruatur.

De testibus 5. l. 25.

De Juris & facti ignorantia 6. l. 10. quæ ab onere probandi relevat donec probetur contrarium.

LIB. XXIII.

Actiones inter maritum & uxorem cum omnibus earum antecedentibus, & consequentibus.

De sponsalibus 1. l. 18.

De ritu nuptiarum 2. l. 68.

De Jure dotium 3. l. 88.

De pactis dotalibus 4. l. 3.

De fundo dotali 5. l. 18.

LIB. XXIV.

De donationibus inter virum & uxorem 1. l. 68. constante scilicet matrimonio prohibitis.

De divortiis & repudiis 2. l. 11. Hic titulus finem facit Digesti veteris.

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur 3. l. 68. Causæ reputationis in judicio, seu actione de dote à marito faciendæ sunt impensæ in res dotales factæ quæ actionem dotis minuunt.

LIB. XXV.

De impensis in rebus dotalibus factis 1. l. 16.

De actione rerum amotarum 2. l. 30. earum scilicet rerum, quæ celatæ, absconditæ, asportatæ, consumptæ dolo malo, & cogitatione divortii inter versæ, qua maritus ob eas causas in uxorem dotem repetentem, utitur.

De liberis, natis scilicet facto divortio, *agnoscendis* à parentibus, idque ex senatusconsulto Plautiano, *vel à patronis libertis alendis*, quoties egestate laborant 3. l. 9.

De ventre inspiciendo custodiendoque partu 4. l. 4.

Si ventris nomine, (ventrem appellat eum qui nondum est editus) *mulier in possessionem missa* à Prætore, *eadem possessio ad alium dolo malo translata esse dicetur* 5. l. 2.

Si mulier ventris nomine in possessione calumniæ causa, utpote si sciens prudensque se non esse præguantem, vel se quidem esse, sed ex alio, *esse dicetur* 6. l. 2.

De concubinis 7. l. 5. Concubinatus matrimonium imitatur & legitimam uxorem: est enim legitima conjunctio & vice conjux etiam appellatur, liberi ex ea suscepti non spurii, sed naturales: pater autem fit contubernio & concubinatu naturaliter, nuptiis & adoptione justus, stupro nullo modo.

LIB. XXVI.

Actiones inter pupillum, tutorem & curatorem cum earum antecedentibus & consequentibus.

Definitio.
De tutelis 1. l. 18.
Species.
De testamentaria tutela 2. l. 34.
De confirmando tutore, vel curatore, qui scil. vel ab extraneo vel à patre naturali vel à matre, vel codicillis testamento non confirmatus datus est 3. leg. 11.
De legitimis tutoribus 4. l. 11. quibus locus est deficientibus testamentariis, suntque ipso jure tutores.
De tutoribus & curatoribus datis ab iis qui jus dandi habent, qui tutores honorarii dicuntur, quia à Magistratibus dati, *& qui & in quibus causis specialiter dari possint* 5. l. 29.
Qui petant à magistratu scilicet *tutores & curatores & ubi petantur* 8. l. 7.
Administratio & ejus effectus, & qui ab ea vel removentur, vel se excusare possunt.
De administratione & periculo tutorum vel curatorum qui gesserunt vel non, & de agentibus vel conveniendis uno vel pluribus 7. l. 62.
De auctoritate & consensu tutorum & curatorum 8. l. 22. Id est, iis quæ à pupillo fiunt interponendo. 3
Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possunt 9. l. 8.
De suspectis tutoribus & curatoribus 10. l. 12.

LIB. XXVII.

De Excusationibus tutorum, *& temporibus earum* excusationum scilicet 1. l. 49.
Ubi pupillus educari vel morari debeat, & de alimentis ei præstandis 2. l. 6.
Actiones nomine tutelæ competentes & in quos dentur.
De tutelæ actione scilicet *& rationibus distrahendis.* id est, de accusanda culpa vel fraude tutoris qui rem pupilli abstulit nec in rationes retulit, *& utili curationis causa actione* 3. l. 21. quæ actio pupillis competit, & tutelæ directa dicitur.
De contraria tutelæ & utili actione 4. l. 6. quæ tutoribus & curatoribus competit.
De eo qui pro tutore, prove curatore negotia gessit 5. l. 5.
Quod falso tutore authore gestum esse dicetur, à pupilo scilicet 6. l. 5. Hæc actio, competit ei qui cum pupillo contraxit eo authore, qui tutor falsus erat.
De fidejussoribus & nominatoribus. Id est, laudatoribus & affirmatoribus, *& heredibus tutorum vel curatorum* conveniendis à pupillo scilicet 7. l. 18. 2
De Magistratibus à pupillo *conveniendis & eorum heredibus* 8. l. 9.
De rebus eorum qui sub tutela & cura sunt sine decreto non alienandis vel supponendis. id est, obligandis 9. l. 4. Ejusmodi venditio & obligatio jure nulla est, ex qua causa pupillo competit actio adversus earum rerum emptores, vel in eas jus pignoris acquirentes.
Affinia.
De curatoribus furiosi & aliis extra minores dandis 10. l. 17.

QUINTA DE TESTAMENTIS,

In qua agitur de Testamentis, codicillis, institutionibus, substitutionibus, legatis, fideicommissis, eorum speciebus, conditionibus, &c.

LIB. XXVIII.

Actiones successoribus vel quasi, ex jure civili heredibus, fideicommissariis, legatariis ex testamento solenni vel minus solenni competentes.

Quæ requiruntur ad hoc ut sit ultima testatoris voluntas justa & legitima.
De testamentis & qui testamenta facere possunt, & quemadmodum. Id est, quibus solennitatibus *fiunt* 1. l. 31. 3
De liberis & posthumis heredibus instituendis vel exheredandis, in testamento scilicet 2. l. 32. alias liberorum præteritio statim injustum testamentum faciet, vel testamentum posthumi nativitate rumpetur.
De injusto, injustum est in quo desunt solennia, *rupto*, agnatione posthumi præteriti & per alios modos qui in hoc titulo comprehenduntur, *irrito*, capitis diminutione testatoris vel deserta hereditate 3. l. 20. Imperfectum vero dicitur si non subscriptum vel subsignatum à testibus. Desertum ex quo nemo adit hereditatem.
De his quæ in testamento delentur, qualia sunt quæ lituris corrupta sunt, *inducuntur*, quod fit cancellatione, *inscribuntur*, id est, quæ aliis literis: superscripta enim sunt quæ in deletorum locum veniunt 4. l. 4. his omnibus fit irritum testamentum.
De heredibus instituendis 5. l. 92. extraneis scilicet.
De vulgari, quæ cuilibet & à quolibet, *& pupillari substitutione*, quæ à patre filio minori 14. annis fit: potest enim filio patet ea ætate substituere 6. l. 48.
De conditionibus, quæ suspendunt id de quo agitur, *institutionum* 7. l. 28. Conditio impossibilis est lege vel natura, quoties à neutra admittitur, ideoque habetur pro non adjecta, possibilis confertur vel in heredis potestatem vel in casum vel in utrumque. Extranei possunt sub his institui, deficiente conditione deficit institutio, existente valet.
De jure, id est, spatio temporis, *deliberandi.* id est, ad deliberandum & cernendum heredi à testatore dato ut vel hereditatem adeat vel repudiet 8. l. 11.

LIB. XXIX.

De testamento militis 1. l. 45. in quo regulæ juris civilis communes non ita observantur ut in testamento pagani. 4
De acquirenda, ubi deliberavero, *vel omittenda hereditate* 2. l. 98. Adire & repudiare extraneorum, immiscere se & abstinere suorum. 5
Quemadmodum testamenta aperiantur, insiciantur & describantur 3. l. 12. Id fieri necessarium est deliberationis & additionis gratia. Cæterum lege vicesimaria & remedio extraordinario utimur adversus confitentem penes se tabulas esse: nullam tamen causam allegantem ob quam non exhibeat. Item interdicto de tabulis exhibendis si inficiatur vel litigat. idque jure petitur, quia testamenta publicum instrumentum sunt. 6
Si quis omissa causa testamenti. Id est, si quis proximus vel agnatus omissa hereditate ex testamento sibi delata, quo gravari se persiciebat ad quadam legatariis restituenda, *ab intestato, vel ut alio modo possideat.* Id est, possidere malit *hereditatem* 4. l. 30. ut ita evitet onera legatorum, legatario adversus eum datur utilis actio perinde ac si ex testamento adiisset.
Totius hereditatis ablatio, vel quando integra hereditas alicui auferri potest.
De SC. Syllaniano, tempore Augusti facto, *& Claudiano* quo scilicet Syllanianum confirmatum est temporibus Neronis, unde Neronianum & Pisonianum quoque dictum est, *seu quorum testamenta non aperiantur.* Id est, ejus qui in familia interfectus est: ejus enim testamentum ante habitam de servis quæstionem qui sub eodem tecto fuerunt, & ante sumptum de interfectore supplicium non aperitur: alias ut indigno heredi hereditas auferetur 5. l. 27. idque introductum ne heres propter suum compendium familiæ faciuus occultaret.
Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit 6. l. 3. illi ut indigno hereditas auferetur.
De Codicillis 7. l. 20. Id est, de testamento minus solenni.

LIB. XXX.

Quomodo pars hereditatis possit adimi, & de hereditatis ablatione. 3
De legatis in genere quibus pars hereditatis detrahitur. Est enim legatum hereditatis delibatio.
De legatis & fideicommissis 1. l. 131. Hic tractatur quid & quantum legari possit.

LIB. XXXI.

De legatis & fideicommissis 2. 128. Hic l. 9. tractatur quis, quibus, à quo, quibus verbis legare & legari potest, seu de personis legantis & legatariorum.

LIB. XXXII.

De legatis & fideicommissis 3. 103. l. 101. Hic de verborum significatione tam ad personas quam ad res legatas pertinentium agitur.

LIB. XXXIII.

De specialibus legatis. 2
De annuis & menstruis legatis & fideicommissis 1. l. 29.
De usu, usufructu, reditu, habitatione, operis per legatum, vel fideicommissum relictis 2. l. 43.
De servitute legata urbana & rustica 3. l. 7.
De dote prælegata 4. l. 18. sic dicta est quod cum uxori res sua legatur, redditur verius quam legatur.
De optione, quæ publice fieri debet, *vel electione*, quæ erat arbitraria, *legata* 5. l. 22. Cogimur addita hereditate optare, quo subsecuto locus non est pœnitentiæ.
De tritico, vino, aut oleo legato 6. l. 16.
De instructo fundo, vel instrumento legato 7. l. 29.
De peculio legato 8. l. 26. id est, quid peculii legati nomine veniat.
De penu legata 9. l. 7. Penus nomine intelliguntur quæ ad potum & cibum congregata sunt.
De supellectile legata 10. l. 14.

LIB. XXXIV.

De alimentis, quorum legatum est plenius, *& cibariis legatis* 1. l. 23.
De auro, argento, mundo, ornamentis, veste, vestimentis, & statuis legatis 2. l. 42.
De liberatione legata, debitori scilicet 3. l. 32.
Legatorum particularium & universalium diminutio, vel amissio. 3
De adimendis, vel transferendis legatis & fideicommissis 4. l. 32.
De rebus dubiis 5. l. 30. scripturæ dubietas legatum nullum reddit. Hic de ambiguo sermone legatorum & cum incertis personis legatum est, agitur.
De his quæ pœnæ causa relinquuntur 6. l. 2. Hujusmodi legata hodie valent, nisi probrosis & illicitis conditionibus adjecta sint.
De regula Catoniana 7. l. 5. qua non ex apertis tabulis ut volebant leges caducæ Julia & Pappia, sed à morte testatoris cedunt legata.
De his quæ ut indignis auferuntur 8. l. 25. quæ vocantur erepticia.

LIB. XXXV.

De conditionibus, demonstrationibus, causis, modis eorum quæ in testamentis inscribuntur 1. l. 112. deficiunt etiam legata deficiente conditione sub qua relicta sunt.
Ad leg. Falcidiam 2. l. 95. quæ legatis civilem modum dodrantem videlicet præscripsit, à quibus hæres quartam detrahit, quæ Falcidiana dicitur.
Si cui plus quam per leg. Falcidiam licuerit, legatum esse dicetur 3. l. 9. Satisdabit scilicet, tantam pecuniam daturum, quanta ea res erit.

LIB. XXXVI.

Ad SC. Trebellianum 1. l. 81. quo heres fideicommissario hereditatem testamento restituere jussus quartam suam retinebit. hoc senatusconsulto minuitur legatum universale, *ut l. Falcidia particularia.*
Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedit 2. l. 23. id est, utrumque deberi incipit à morte testatoris.
Ut legatorum, seu fideicommissorum servandorum causa caveatur 3. l. 18. ubi scilicet propter adjectam conditionem vel diem mora solvendi legati injicitur, quod introductum est, ut tutiore loco legatariis res esset.
Ut in possessione legatorum vel fideicommissorum servandorum causa esse liceat 4. l. 15. alias scilicet edicta Prætorum quæ jus legatorum tuentur, ridicula essent, si non munirentur executione, quare Prætor voluit vel satisfari legatariis, vel, si satis non detur, in possessionem iri.

SEXTA

SEXTA DE BONORUM POSSESSIONIBUS.

Hic etiam agitur de Præjudicialibus cauſis quibus quæritur quis ſervus an liber, ingenuus vel libertinus: & de poſſeſſionibus & earum cauſis & interdictis ſeu judiciis poſſeſſionum.

LIB. XXXVII.

Actiones ſucceſſoribus prætoriis competentes: hos enim Prætor facit bonorum poſſeſſores, quia heredes non poteſt: & bonorum poſſeſſio à Prætore defertur, ut hereditas à lege.

- *De bonorum poſſeſſionibus* 1. l. 16. quas Judicis officio perſequimur, ut actione civili hereditatem. Hoc tit. agit de bonorum poſſeſſionibus in genere.
- Datur bonorum poſſeſſio vel
- Teſtamento. datur autem
  - Deſcendentibus.
    - *Si tabulæ teſtamenti extabunt.* olim dicebatur, proferentur, eſtque generalis ad ſucceſſiones teſtamentarias 2. l. 1. Dabatur autem à Prætore bonorum poſſeſſio ex teſtamento ei, qui ſcriptus erat heres.
    - *De bonorum poſſeſſione furioſo, infanti, muto, ſurdo, cæco competente* 3. l. 2. Quæ perſonæ antiquitus admittebantur ad bonorum poſſeſſionem petendam finito anno propter earum commiſerationem.
    - Contra tabulas.
    - *De bonorum poſſeſſione contra tabulas* 4. l. 21. quæ datur liberis à patre in teſtamento prætéritis & emancipatis, qui jure civili præteriri poterant, quorum nulla in teſtamento facta fuit mentio. pertinet quoque ad poſthumos. Exheredatis autem non datur, ſed actio de inofficioſo.
    - *De legatis præſtandis*, iis ſcilicet quibus eſt legatum aliquid, *contra tabulas bonorum poſſeſſione petita*, à liberis ſcilicet prætéritis 5. l. 25.
    - *De collatione bonorum* 6. l. 12. facienda ab iis liberis qui petunt poſſeſſionem contra tabulas, quales ſunt emancipati prætériti, cum iis qui erant in poteſtate.
    - *De collatione dotis* 7. l. 19. facienda à ſuis ſive præterita, ſive aucta eorum portio, ſive miſcuerint ſe bonis paternis.
    - *De ventre in poſſeſſionem mittendo & curatore ejus* 8. l. 1c. Hoc tit. Prætor nondum natis proſpicit.
    - *De conjungendis cum emancipato liberis ejus* 9. l. 7.
    - *De Carboniano edicto* 10. l. 1. quo conſulitur impuberibus liberis quibus fit & ſtatus, id eſt, an ſit inter liberos defuncti & bonorum paternorum controverſia, data illis bonorum poſſeſſione quaſi liberis, quadam ſcilicet præſumptione, quæſtione ſtatus in aliud tempus dilata, quæ cauſa ſummatim cognoſcitur.
    - Secundum tabulas.
    - *De bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas* 11. l. 12. ſupremas ſcilicet ſeptem teſtibus ſignatas, quæ datur ſcriptis heredibus ſecundum voluntatem teſtatoris in tabulis ſcriptam.
  - Aſcendentibus.
    - *Si à parente quis manumiſſus*, id eſt, emancipatus 12. l. 5. tunc parentibus prætéritis datur bonorum poſſeſſio contra tabulas filii.
  - Ex teſtamento militis.
    - *De bonorum poſſeſſione ex teſtamento militis* 13. l. 1. cujuſcunque ſcilicet ut ejus qui in hoſtili agro moratur, ſola ſecundum tabulas ejus datur, non contra: eorum enim teſtamenta quomodocunque facta rata eſſe debent.
  - Patronis.
    - *De jure patronatus*, id eſt, bonorum poſſeſſione quæ competit patronis prætéritis contra tabulas liberti 14. l. 24.
    - *De obſequiis parentibus ac patronis præſtandis* 15. l. 11. Hæc enim debentur à liberto patronis etiam præter ſucceſſionem.

LIB. XXXVIII.

- *De operis libertorum* 1. l. 51.
- *De bonis libertorum* 2. l. 51.
- *De libertis municipum & aliarum civitatum* 3. l. 1.
- *De aſſignandis libertis* 4. l. 13. Uni filiorum à patrono libertus aſſignari poteſt, ut is unus & ſolus jus patronatus in eum conſequatur, quod alias æqualiter in liberos tranſiret.
- *Si quid in fraudem patroni factum ſit* 5. l. 12. à liberto ſcilicet, idque vel teſtamento vel ab inteſtato, quo ſcilicet minus quam pars bonorum poſſeſſionis debita ad patronum perveniret. Dat igitur operam Prætor ne ea res patrono fraudi ſit.

Ab inteſtato: *Si tabulæ teſtamenti nullæ extabunt* 6. l. 1.

- *Unde liberi* 7. l. 8.
- *Unde legitimi*, id eſt, unde agnati 8. l. 6.
- *Unde cognati* 9. l. 1c.
- *De ſucceſſorio edicto* 11. l. 2. quo edicto ſi parentes vel liberi intra annum, cæteri intra centum dies bonorum poſſeſſionem non petierint, vel morientur, ejuſdem gradus perſonis petentibus, pars eorum accreſcit: Si vero nullus in eo gradu ſit, cæteris in proximo gradu accreſcet. Quod edictum appellatur ſucceſſorium, quia ordinem ordini, gradum gradui, perſonam perſonæ quaſi per ſucceſſionem ſubſtituti, ut uno repudiante alter admittatur. Introducta eſt autem ne bona hereditaria vacua & ſine domino diutius jacerent & ita creditoribus longior mora fieret.
  - *De gradibus, affinibus, & nominibus eorum* 11. l. 10. hæc noſſe oportet, ut intelligamus quis cuique præferatur, ac proximior ſit.
- *Unde vir & uxor* 12. l. 1.
- *De veteranorum & militum ſucceſſione*, ab inteſtato ſcilicet 13. l. 2.
- *Quibus non competat bonorum poſſeſſio* 14. l. 1.
- *Ut ex legibus & ſenatuſconſultis bonorum poſſeſſio detur* 15. l. 5. Hæc bonorum poſſeſſio datur iis, quibus ut detur, lege, vel ſenatuſconſulto comprehenſum eſt,
- *Quis ordo in bonorum poſſeſſione ſervetur* 16. l. 5.
- Affinia.
  - *De ſuis*, id eſt, liberis parentibus, *& legitimis*, id eſt, agnatis, patronis, *heredibus*, ab inteſtato ſcilicet ſuccedentibus 17. l. 16. Sui non adeunt, ipſo enim jure heredes ſunt: reliqui adire & bonorum poſſeſſionem petere coguntur.
  - *Ad ſenatuſconſultum Tertullianum*, quo matres liberis *& Orfitianum*, quo filii matri & aviæ ſuccedunt 18. l. 10. Finis Infortiati.

LIB. XXXIX.

Edicta & interdicta ad conſervanda poſſeſſionum jura ex variis cauſarum figuris.

- *De novi operis nuntiatione* 1. l. 23. Novum opus facere videtur is qui aut ædificando aut deſtruendo priſtinam faciem operis immutat ſive intra oppida ſive extra, vel in villis aut agris. nuntiat autem opus novum qui inhibet ne tale opus fiat, ſive per Prætorem, ſive per jactum lapilli aut aliam ſolennitatem conſuetam, ſive ſolis verbis. Expedit tamen ut duobus prioribus utamur. Qui enim verbo tenus nunciat, poſſeſſorem eum facit cui nunciat. Quoties enim alius poſſeſſionem ingreditur, nec ullo externo actu teſtamur jus noſtrum, videmur animo poſſeſſionem amittere. De remiſſione nuntiationis 7. dicetur lib. 44. tit. 25.
- *De damno infecto.* Infectum eſt quod futurum timetur, de cujus cautione hic agitur, *ſuggrundis*, id eſt, tabulis circum ædificia à ſummo expenſis ad arcendam pluviam, ita appellantur, quod ſuggrediantur foras *protectionibus*, id eſt, tectis projectis 2. l. 48.
- *De aqua & aquæ pluviæ arcendæ*, actione ſcilicet 3. l. 26. etiamſi ex publico derivetur.
- *De publicanis, vectigalibus, & commiſſis*, id eſt, vindicatis fiſco 4. l. 16. Hic titulus agit de damno quod à publicis conductoribus inferri poteſt.

De donationibus 5. l. 36. has Prætor ut beneficio conſtantes tuetur.

- *De mortis cauſa donationibus & capionibus* 6. l. 4. quæ ut differunt à legatis, vide hic Cujacium.

LIB. XL.

Præjudiciales actiones in quibus quæritur an quis liber vel ingenuus & libertinus.

- *De manumiſſionibus* 1. l. 26. quæ ut jura libertatum, à Prætore cognoſcuntur.
- *De manumiſſis vindicta* 2. l. 25. Vindicta erat virgula qua lictor Prætoris ſolennibus verbis præmiſſis ſervum tangebat, quem ſervum mox dominus vertebat, atque ita civitatem ac libertatem conſequebatur.
- *De manumiſſionibus quæ ſervis ad civitatem pertinentibus imponuntur* 3. l. 3. Univerſitas enim & collegium cui jus coëundi competit, ad inſtar privati manumittere poteſt.
- *De manumiſſis teſtamento* 4. l. 61. ita manumiſſus Orcinus, id eſt, ipſius defuncti libertus, dicebatur.
- *De fideicommiſſariis libertatibus* 5. l. 1. cum juſſus eſt heres à defuncto ſervum manumittere, ita manumiſſus heredis libertus erat.
- *De ademptione libertatis* 6. l. 1. quæ ut teſtamento dari poteſt, ita adimi.
- *De ſtatu liberis* 7. l. 42. id eſt, de iis qui non ſunt ſtatim liberi, ſed ex certa die & conditione.
- *Qui ſine manumiſſione ad libertatem perveniant* 8. l. 9.
- *Qui & à quibus manumiſſi liberi non fiunt, & ad leg. Æliam Sentiam* 9. l. 31. quæ revocat libertates datas à minore 20. annis & à debitore in fraudem creditorum.
- *De jure aureorum annulorum* 10. l. 16. id eſt, equeſtri dignitate quaſi ſervus à principe impetraverit, fit ingenuus non libertinus.
- *De natalibus reſtituendis*, libertinis ſcilicet idque à principe quo facto fiunt perinde ingenui ac ſi ingenui nati eſſent jure patronatus extincto 11. l. 5.
- *De liberali cauſa* 12. l. 44. quæ præjudicialis dicitur, in qua de ſtatu & libertate perſonæ controvertitur.
- *Quibus ad libertatem proclamare non licet* 13. l. 6. majori 20. annis qui ſeipſum vendidit, &c.
- *Si libertus ingenuus eſſe dicetur* 14. l. 6. ei licebit ſe ingenuum dicere, idque proponere intra quinquennium tamen manumiſſionis.
- *Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur* 15. lege 4.
- *De colluſione detegenda* 16. l. 5. per conſultum Ninianum, quoties cum ſervo dominus colludit ut habeatur ingenuus, hujuſmodi ſervus fit ejus qui colluſionem detexit.

LIB. XLI.

De poſſeſſionibus, effectu, & cauſis earum.

- Cauſſæ poſſeſſionis adquirendæ generales & ſpeciales.
  - *De adquirendo rerum dominio* 1. l. 66. quod ut plurimum poſſeſſione acquiritur. Hoc tit. modi acquirendi jure gentium & civili explicantur.
  - *De adquirenda vel amittenda poſſeſſione* 2. l. 54. Poſſeſſio eſt jus retinendi & inſiſtendi rei.
  - *De uſucapionibus & uſurpationibus* 3. l. 45. Uſurpatio eſt uſucapionis interruptio. Uſucapio eſt dominii per uſum continuum acquiſitio. his duabus civili jure acquirimus.
  - *Pro ſoluto* 4. l. 4. Sequuntur cauſæ juſtæ uſucapionum, quæ ſine titulo non valent, pro ſoluto uſucapit, cui res debiti cauſa tradita eſt.
  - *Pro emptore*, qui revera emit 5. l. 14.
  - *Pro herede vel poſſeſſore* 6. lege 4. qui ex cauſa hereditatis vel bonorum poſſeſſionis rei incumbit.
  - *Pro donato* 7. l. 6. qui ex donatione habet.
  - *Pro derelicto* 8. lege 8. qui rem delictam occupavit.
  - *Pro legato* 9. lege 9. à quo res legati nomine tenetur.
  - *Pro dote* 10. l. 3. cui ex cauſa dotis.
  - *Pro ſuo* 1. l. 5. qui putat rem ſe poſſidere ut ſuam, cuique nullus alius titulus eſt.

LIB XLII.

Quomodo possessionum controversiæ Judicis authoritate explicantur. Hæc autem Judicia sunt vel

- Ordinaria, quoties creditores in bonorum debitoris possessionem mitti petunt, ubi æs debitoris declaratum est ex aliqua earum causarum quæ sequuntur.
  - *De re judicata & de effectu sententiarum, & de interlocutionibus* 1. l. 64.
  - *De confessis* 2. l. 8.
  - *De cessione bonorum* 3. l. 9. ad quam faciendam debitor paratus est.
  - *Quibus ex causis in possessionem eatur* 4. l. 5. rei servandæ scilicet, ut debiti, legatorum, & ventris nomine.
  - *De rebus*, debitoris scilicet, *authoritate Judicis possidendis* à creditore, *vel vendendis* 5. l. 15.
  - *De privilegiis creditorum* 6. l. 23.
  - *De separationibus* 7. l. 7. id fit quoties creditores hereditarii, & legatarii postulant bona defuncti à bonis heredis separari.
  - *De curatore bonis dando* 8. l. 9. qui bona tueatur, & distrahat & ex redacto creditoribus solvat.
  - *Quæ in fraudem creditorum facta sunt, ut restituantur* 9. l. 25.

LIB. XLIII.

Extraordinaria.

- *De interdictis sive extraordinariis actionibus, quæ* hodie *pro his*, id est, loco interdictorum *competunt* 1. l. 5. Inter dicta sunt formulæ, quibus Prætor vel jubet vel vetat aliquid. Dantur, interdicta ei qui cum alio de possessione contendit. Hodie vero formulæ & impetrationes illæ Prætoriæ sublatæ sunt.
- Universalium rerum interdicta.
  - *Quorum bonorum* 2. l. 2. Est adipiscendæ possessionis, & accommodatur bonorum possessori qui jus & dominium hereditatis tanquam heres adeptus est, & ejus possessionem corporalem non habet.
  - *Quod legatorum* 3. l. 2. datur heredi ad adversus eum qui aliquid legatorum nomine non ex voluntate heredis occupavit, ut id quod se alius occupat, ipse hæres adipiscatur.
  - *Ne vis fiat ei qui in possessionem missus erit* 4. l. 4.
  - *De tabulis exhibendis* 5. l. 5. datur hoc interdictum omnibus quibus aliquid ex testamento libello vel codicillo adscriptum est, quorum interest tabulas exhiberi, eoque tenetur is qui tabulas testamenti supprimit iis qui aliquid in his adscriptum habent.
- Singularium rerum quæ sunt vel juris
  - Sacri. *Ne quid in loco sacro fiat* 6. l. 3.
  - Publici. *De locis & itineribus publicis* 7. l. 3. in quibus vetat Prætor quid fieri ad impediendum loci publici usum.
    - *Ne quid in loco & itinere publico fiat* 8. l. 7.
    - *De loco publico fruendo* 9. l. 2. ab eo qui eum conduxit. hoc introductum est ad conservanda vectigalia conductoribus locorum publicorum.
    - *De via publica & si quid in ea factum esse dicetur* 10. l. 7. Hoc interdictum agit de via urbica & munere ædilium, ut civibus hoc interdictum non competat, quemadmodum interdictum, Ne quid in loco publico.
    - *De via publica, & itinere publico reficiendo* 11. l. 4. adversus eum competit qui specie refectionis viam fecit deteriorem, & immutavit.
    - *De Fluminibus, ne quid in flumine, ripave ejus fiat, quo pejus navigetur* 12. l. 4.
    - *Ne quid in flumine publico fiat quo aliter aqua fluat atque priore æstate fluxit* 13. l. 1.
    - *Ut in flumine publico navigare liceat* 14. l. 1.
    - *De ripa munienda* 15. l. 1. id est, ne vis fiat munienti ripam fluminis agrumve qui circa ripam est.
  - Privati. Ea interdicta proponuntur vel
    - Rei nostræ conservandæ causa.
      - *De vi & vi armata* 16. l. 2. alias *unde vi* dicitur. Hoc interdicto is qui dejectus est cogitur possessionem restituere. Est igitur interdictum comparatum recuperandæ possessionis causa.
      - *Uti possidetis* 17. l. 4. est retinendæ possessionis interdictum: competit cum ab utraque parte de proprietate alicujus rei controversia est, & in eo de ædium aut fundi possessione contenditur.
      - *De superficiebus* 18. lege 2. vel *de superficiis*. Hoc interdictum competit superficiario, qui in alieno solo ædificavit, quod à domino conduxit ea lege, ut in eo ædificaret, & sibi haberet ædificium in perpetuum vel in plures annos sub annuo solario.
    - Juris nostri conservandi causa.
      - *De itinere actuque privato* 19. l. 7.
      - *De aqua quotidiana & æstiva* 20. l. 8.
      - *De rivis* 21. l. 4.
      - *De fonte* 22. l. 1.
      - *De cloacis* 23. l. 2.
      - *Quod vi aut clam* 24. l. 21. factum erit scilicet clam facit qui non denuntiavit se facturum: vi, qui contra denuntiationem. Competit omnibus quorum interest factum non fuisse adversus eum qui fecit aut jussit fieri.
      - *De remissionibus* 25. l. 1. quibus impetratis à Prætore post nuntiationem operis nobis factam (de qua supra diximus lib. 39. tit. 1.) si quid fecerimus ut factum fuisse dicendum non erit. Remissio est nuntiationis abolitio.
      - *De precario* 26. l. 22. datur ei qui precario, id est, rogatus concessit adversus eum qui ex ea causa detinet.
      - *De arboribus*, scilicet vicini, *cædendis* 27. l. 2. & conlucandis, subducendis, adimendis, coërcendis, si in meum agrum aut meam domum emineant.
      - *De glande*, quæ scilicet in alienum fundum cadit, *legenda* 28. l. 1. à domino arboris cui legenti Prætor vetat impedimentum fieri.
    - Officii causa.
      - *De libero homine exhibendo* 29. l. 4. Hoc interdictum cuivis favore libertatis competit. Datur adversus eum qui liberum detinet ut eum exhibeat & in publicum producat.
      - *De liberis exhibendis ceu ducendis*, quod interdictum datur ei, qui eum habet in potestate, ut illi filius exhibeatur, & eum possit deducere 30. l. 1.
      - *Utrubi* 31. l. 3. competit pro retinenda possessione rei mobilis, ut *Uti possidetis* pro immobili, cui titulo hic subjungendus erat.
      - *De migrando* 32. l. 2. id est, ne conductor ex ædibus migrare volens, soluta pensione, impediatur à locatore.
      - *De Salviano interdicto* 33. l. 2. creditori datur ad adipiscendam possessionem rerum coloni in agro conducto enatarum vel nominatim pignori obligatarum.

LIB. XLIV.

Exceptiones.

- *De exceptionibus, præscriptionibus, & præjudiciis* 1. l. 24.
- *De exceptione rei judicatæ* 2. l. 31.
- *De diversis temporalibus præscriptionibus & accessionibus possessionum*, id est, temporum in quibus quæritur an accedere tuum tempus meo possit, qui tibi in rem vel in jus successit 3. l. 16.
- *De doli mali & metus exceptione* 4. l. 17.
- *Quarum rerum actio non datur* 5. l. 2. post rem jurejurando decisam, &c.
- *De legitiosis* 6. l. 3. rebus scilicet qui sciens rem emit litigiosam huic petenti possessionem obstat rei litigiosæ exceptio, quam emere non debuit.

De obligationibus & actionibus 7. l. 60. in genere scilicet; hic enim proponuntur multa quæ sunt communia actionibus vel quasi, de quibus superius dictum est à *tit. 2. lib. 5.* Obligatio autem ab obligando ceu vinciendo dicta est, ut sit vinculum quo astringimur ad aliquid solvendum. Actio autem est jus in Judicio persequendi quod nobis debetur.

SEPTIMA.

LIB. XLV.

Actiones ex stipulationibus & verborum obligationibus in genere descendentes, quæ vel contrahuntur proprio nomine; supra enim vidimus de actionibus quæ veniunt ex iis contractibus qui vel re vel consensu perficiebantur.

- *De verborum obligationibus* 1. l. 141. id est, stipulationibus. Stipulatio vel à stipulo (quod firmum est) vel à stipe. id est, pecunia quam stipulari solemus, dicta est. Stipulationes sunt vel prætoriæ, judiciales: dandi, faciendi, certi, incerti: purè, conditionales. Constant autem interrogatione & responsione: earum effectus est certi condictio & actio ex stipulatu, quas error, dissensus, res turpis stipulata, forma non observata vitiat.
- *De duobus reis constituendis* 2. l. 19. stipulandi scilicet vel promittendi. Reus dictus est, cujus res agitur, Rei stipulandi dicuntur, qui eandem rem sibi dari stipulantur. Rei debendi qui eandem promittunt.
- *De stipulatione servorum* 3. l. 40. quibus licet stipulari domini sui considerationè, cujus respectu caput habent.

Alieno nomine, supra enim dictum est de iis quæ proprio nomine contrahuntur.

LIB. XLVI.

- *De fidejussoribus & mandatoribus* 1. l. 74. Fidejussor dictus qui alieno nomine obligatur & alterius obligationem suscipit, & fide sua alteri credi quasi jubet. Mandator is est, qui fidejussorem fidejubere, vel creditorem alteri credere rogat. Exiguntur fidejussores à debitore ut si creditor à debitore consequi non possit, à fidejussore debitum consequatur.

Quomodo dissolvuntur, nam supra dictum est quomodo actiones ex stipulatione contraherentur.

- *De novationibus & delegationibus* 2. l. 24. Novare est prius debitum in aliam obligationem transfundere. Delegare est vice sua alium debitorem creditori vel cui creditor jusserit dare.
- *De solutionibus & liberationibus* 3. l. 106.
- *De acceptilationibus* 4. l. 23. Acceptilatio dicta est ab acceptum ferendo. Acceptum ferre nihil aliud est quam fateri se ab aliquo accepisse.

Actiones ex stipulationibus prætoriis descendentes: nam de stipulationibus in genere diximus.

- *De prætoriis stipulationibus* 5. l. 11. Prætoriæ sunt quæ à mero Prætoris officio, ut damni infecti, legatorum, & ædilitiæ proficiscuntur.
- *Rem pupilli, vel adolescentis salvam fore* 6. l. 12. quam ita fore tutores vel curatores, antequam administrent, satisdare tenentur, exceptis testamentariis.
- *Judicatum solvi* 7. l. 21. alieno nomine conventus tenebatur satisdare de re judicata, de re defendenda, & dolum malum abesse, & abfuturum.
- *Ratam rem haberi & de ratihabitione* 8. l. 25. quam procuratores actoris & rei mutuo à se petunt.

LIB. XLVII.

Actiones, seu obligationes ex maleficio, ceu Judicia criminalia: nam superius à nobis expositæ sunt actiones, quæ ex contractu descenderent, ea sunt vel privata, vel publica.

- Privata.
  - *De privatis delictis* 1. l. 3. agunt quibus injuria in privatum illata vindicatur. Ea sunt vel ordinaria.
  - Ordinaria.
    - *De furtis* 2. l. 94.
      - *De tigno*, per furtum sublato scilicet, *juncto* ædibus, ut ita eludatur actio domini tignum reperentis. Tigni nomine tegulas & lapides etiam intelligimus 3. l. 2.

Si quis teſtamento liber eſſe juſſus fuerit poſt mortem domini ante aditam hereditatem ſurripuiſſe aut corrupiſſe quid dicatur 4. l. 3. intra annum utilem dupli ſcilicet judicium dabitur.
Furti adverſus nautas, caupones & ſtabularios 5. l. 1. nobis competit actio adverſus eas perſonas, ſi quid in eorum navi, caupona, aut ſtabulo nobis ſurreptum.
Si familia furtum feciſſe dicatur 6. l. 6. dominus illos aut noxæ dedere tenetur aut pro ſingulis litis æſtimationem offerre.
Arborum furtim, id eſt, clam & ignorante domino, *ceſarum* 7. l. 12. Hac actione etiam agemus ſi arbores vel ſuccifæ, vel cinctæ ſint.
Vi bonorum raptorum, & de turba 8. l. 6.
De incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata 9. l. 12. id eſt, de his qui ex hujuſmodi cauſis aliquid rapuiſſe dicuntur.
De injuriis & famoſis libellis 10. l. 45.

Extraordinaria.

De extraordinariis criminibus 11. l. 8. quibus ſcilicet nullæ pœnæ certæ conſtitutæ ſunt, ſed quæ arbitrio judicis commiſſæ.
De ſepulchro violato 12. l. 11.
De concuſſione 13. l. 2. Concuſſio dicitur cum quis quid judicii magiſtratus aut poteſtatis quam habet metu aut alio terrore pecuniam alicui extorquet.
De abigeis 14. l. 3. id eſt, iis qui pecora ex paſcuis vel armentis ſubtrahunt, qui hominem ſurripit, plagium committere dicitur.
De prævaricatione 15. l. 7. ejus ſcilicet qui partem adverſam adjuvat prodita ejus quem defendit cauſa.
De receptatoribus 16. l. 2. quales ſunt ii qui maleficum receptant in ſuo vel alieno & præſtant ei cauſam occultandi: pari cum latronibus pœna puniuntur.
De furibus balnearis 17. l. 3. qui ſcilicet veſtes in balneis lavantium ſurripiunt.
De effractoribus, qui carcere effracto evadunt, *& expilatoribus*, ædium ſcilicet aut villarum 18. l. 2. ſub hoc titulo comprehenduntur ii qui domos vel parietes ædium alienarum perfodiunt.
Expilatæ hereditatis 19. l. 6. crimine ſcilicet vindicando ab iis quorum intereſt non eſſe expilatam hereditatem.
Stellionatus 20. l. 4. quo vocabulo utimur ad crimen definiendum, quod ſpeciali alio nomine definitum non eſt.
De termino moto 21. l. 3. hoc crimen punitur relegatione aut verberibus.
De collegiis & corporibus 22. l. 4. ſine authoritate Senatus vel principis celebratis ſcilicet.
De popularibus actionibus 23. l. 8. ſic dictæ quod cuilibet de populo competant, quales ſunt fere extraordinariæ, de quibus 3. quibus jura publica tuentur.

LIB. XLVIII.

Publica.

De publicis Judiciis 1. l. 14. in quibus de crimine publico, quod omnes tangit, agitur.

Præparatoria hujuſmodi judiciorum.

De accuſationibus & inſcriptionibus, quibus profitemur ſcripto quod crimen intendamus 2. l. 22.
De cuſtodia reorum, qui ſunt accuſati ſcilicet, *& exhibitione*, eorum ſcilicet à Commentarienſibus facienda 3. l. 13. Commentarienſis ſi ejus delicto reus aufugit, eadem pœna afficietur qua is qui aufugit.

Capitalia.

Ad leg. Juliam majeſtatis 4. l. 10.
Ad leg. Juliam de adulteriis coercendis 5. l. 44.
Ad leg. Juliam de vi publica 6. l. 12. quæ cum armis ſcilicet committitur, qua lege tenetur qui arma præter neceſſarium uſum cogit, qui turbæ & ſeditionis conſilium init, aut eam committit.
Ad leg. Juliam de vi privata 7. l. 8. Id eſt, ſine armis, qua tenetur qui alium pulſavit, pignus abſtulit, obſtitit ne in judicium iretur, &c.
Ad leg. Corneliam de ſicariis & veneficiis 8. l. 7. Sicarii ſunt qui quocunque telo interficiunt: ſica à ſecando dicta.
Ad leg. Pompeiam de parricidiis 9. l. 2. hac etiam tenetur parens qui filium interfecit.
Ad leg. Corneliam de falſis & de S.C. Liboniano 10. l. 33. quo puniuntur ſubornatores teſtium qui domis promiſſis, aut pecunia ad id faciendum perducti ſunt.

Pecuniaria.

Ad leg. Juliam repetundarum 11. l. 9. Id eſt, repetendarum pecuniarum, quas quis in magiſtratu accepit, quo minus ex officio faceret, vel cum gratis facere debuit.
Ad leg. Juliam de annona 12. l. 3. per monopolia ſcilicet cariore reddita.
Ad leg. Juliam peculatus. Peculatus eſt publicæ pecuniæ vel alterius publicæ rei interceptio, *& de ſacrilegiis & reſiduis*, qua tenentur ſcilicet qui pecuniam in ulum publicum deſtinatam retinent 13. l. 15.
Ad leg. Julium de ambitu 14. l. 1. qua tenetur qui in petitione magiſtratus ſuffragia, & multitudinem mercede conduxit.
Ad leg. Fabiam de plagiariis 15. l. 7. qua tenetur is qui liberum hominem vel ſervum alienum ſuppreſſit: differt à furto. Cujac. hic.
Ad S.C. Turpillianum, quo puniuntur accuſatores qui calumniantur, prævaricantur, aut deſiſtunt ab accuſatione, *& de abolitionibus criminum* 6. l. 5. Abolitione reus numero reorum eximitur.
Abolitio.
De requirendis abſentibus vel damnandis 17. l. 5. quales ſunt contumaces.
De quæſtionibus 18. l. 22. ſive tormentis quibus veritas exquiritur.
De pœnis 19. l. 41. capitalibus.

De bonis damnatorum 20. l. 6. in fiſcum ſcilicet publicandis.
De portionibus, quæ liberis damnatorum conceduntur 21. l. 9.
De bonis eorum qui ante ſententiam vel mortem ſibi conſciverunt, vel accuſatorem corruperunt 22. l. 3.
De interdictis, relegatis & deportatis 23. l. 9. Exilium dicitur ab ex & ſolum, ut exul ſit is qui extra ſuum ſolum ſuamque patriam pulſus ſit. horum tria erant genera: interdicti quibus certi loci aditu commercioque interdictum erat. Relegati proprie, qui in locum aliquem ab amicis & notis remotum amandabantur. Improprie, qui certo quodam loco veluti concludebantur, ut ii qui domo, urbe, patria, vicis aliquot egredi vetabantur, vel qui omnibus locis præter certum locum interdicuntur. Deportati, qui civitate ſua mulctati, vincti nervo aut compedibus (ut veriſimile eſt) in inſulam transferebantur. hos inter & relegatos differentia erat: deportati civitatem & bona amittebant, Relegati neutrum: illi vincti navi in inſulam deportabantur, hi exire jubebantur: illi in perpetuum, hi ſæpiſſime ad tempus: interdum tamen hæc duo vocabula confunduntur Hæc ſtudioſi debeant Hotomano, qui ut alios prætermittam, accuratiſſime & diligentiſſime hæc omnia annotavit.
De ſententiam paſſis & reſtitutis à principe ſcil. 24. l. 4.
De cadaveribus punitorum 25. l. 3.

LIB. XLIX.

De appellationibus, quæ ſententiam ſequuntur & damnationem, ceu civilem vel criminalem, quæ aut iniquitatem aut imperitiam litigantis detegit.

De appellationibus, ad principem vel majorem judicem *& relationibus* Judicum ad principem utprinceps æſtimet quam velit ex pluribus opinionibus ſequendam 1. l. 27.
A quibus appellari non licet, à principe ſcil. nec à Senatu 2. l. 2.
Quis & à quo appelletur 3. l. 3.
Quando appellandum ſit & intra quæ tempora 4. l. 3.
De appellationibus recipiendis, vel non 5. l. 7. Id eſt, quorum appellationes non recipiantur.
De libellis dimiſſoriis qui Apoſtoli dicuntur 6. l. 1. Dimiſſorii dicti quod per eos cauſa ad eum qui appellatus eſt, dimittatur. Apoſtoli dicti ἀπὸ τῆς ἀποστέλλειν, quod mittere ſignificat.
Nihil novari appellatione interpoſita 7. l. 7. Id eſt, attentari & ad executionem perduci nihil, poſt appellationem interpoſitam debet.
Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur 8. l. 3. earum ſeptem ſunt ſpecies, quæ ipſo jure nullæ ſunt, quas hic Weſembecius notat.
An per alium cauſæ appellationum reddi poſſunt 9. l. 2. in civilibus per alium appellare poſſumus, in criminalibus & capitalibus non æque.
Si tutor vel curator vel magiſtratus creatus appellaverit 10. l. 2. id eſt, ſi quis appellaverit à ſuffragio vel ſententia quo tutela, cura vel magiſtratus illi delatus eſt.
Eum qui appellaverit in provincia defendi 10. l. 2. æquum eſt ſcil. in reipub. cauſa extra provinciam abſit, ſi extra eam cauſam abfuerit in provincia conveniri & defendi poteſt.
Apud eum à quo appellatur, id eſt, à quo appellatum eſt, *aliam cauſam agere compellendum* 12. l. 1. is qui appellavit ſi aliam cauſam apud illum tanquam iratum quod ab eo prius appellaverit, agere nolit, non audietur.
Si pendente appellatione mors interveniit 13. l. 1. an appellatio extincta erit vel continuabitur?

De jure ſingulari & privilegiis, & cauſis privilegiatis, quales ſunt ea, quæ ſunt contra formam juris communis.

De jure fiſci 14. l. 50. Fiſcus eſt principis ærarium & principis patrimonium.
De captivis, ab hoſtibus ſcil. qua captivitate à limine ſuæ patriæ videntur quaſi egreſſi *& poſtliminio*, id eſt, reditu ab hoſtibus ad ſuæ patriæ limen *& redemptis ab hoſtibus* 15. l. 30. quid ſcil. de illis ac illorum bonis & ſtatu dici oporteat.
De re militari 16. l. 15.
De Caſtrenſi peculio 17. l. 20. & ejus privilegio ſcil.
De privilegiis veteranorum 18. l. 5. Veterani dicuntur qui exacto militiæ tempore honeſte dimiſſi & ſacramento ſoluti ſunt.

LIB. L.

Ad legem municipalem, quæ ſcilicet lata eſt de municipibus. Municipes autem ſunt cives Romani, aliorum locorum quam Romanæ urbis, qui ſuo jure & legibus utebantur, ita dicti quod muneris tantum honorarii cum populo Rom. participes eſſent: fiuntque aut nativitate & origine, aut manumiſſione & adoptione, *& de incolis*, qui ſcilicet in hujuſmodi locum vel fines ejus domicilium ſuum contulerunt 1. l 38.
De decurionibus, Decuriones ſunt ſenatores municipiorum, ita dicti, quod initio cum Coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui deducebantur concilii publici gratia conſcribi ſolita ſit. *& filiis eorum* 2. l. 14. Horum privilegia erantne torquerentur & damnarentur in metallum & pauperes alerentur: quæ privilegia in eorum liberos tranſmittebantur.
De albo ſcribendo 3. l. 2. Album nihil aliud eſt quam tabula publica, in qua nomina decurionum deſcribebantur.
De muneribus, munus hic onus ſignificat vel adminiſtrationem, quam quis neceſſario in municipiis ſubire cogitur, vel lege vel more vel imperio principis, eſtque vel patrimonii vel perſonarum vel utriuſque, *& honoribus* 4. l. 18.
De vacatione & excuſatione munerum 5. l. 24. Id eſt, quibus cauſis quis ab hujuſmodi oneribus excuſetur.
De dure, id eſt, duratione, conditione, forma *immunitatis* 6. l. 6. quatenus duret ſcilicet & in heredes, liberos vel libertos extendatur.
De legationibus 7. l. 10. quarum cauſa vacationem à muneribus quis obtinet etiam biennio poſt legationem.
De adminiſtratione rerum ad civitatem pertinentium 8. l. 10.
De decretis ab ordine, decurionum ſcilicet de quibus dictum eſt tit. 2. hujus lib. *faciendis* 9. l. 16.
De operibus publicis 10. l. 7. quæ quis ſuo ſumptu ſine principis authoritate facere poteſt, dum tamen ſeditioni materiam non præbeat.
De nundinis 11. l. 2. dictæ ſunt à novo quoque die, quo agricolæ ſuis rebus vendendis & aliis ducendis in urbem confluebant, quaſi Novendinæ.
De pollicitationibus 12. l. 19. Pollicitatio eſt nuda & ſpontanea offerentis promiſſio, ex qua etiam quis reip. tenetur.
De variis & extraordinariis cognitionibus, prætoriis videlicet & ſummariis: nam Prætor non ſolebat judicare, ſed pedanei ejus Judices, unde extraordinaria cognitio dicitur, quoties non ipſi pedanei, ex more, ſed ipſe Prætor cognoſcit, *& ſi Judex litem ſuam feciſſe dicatur.* litem facere dicitur Judex quoties ejus, quem injuria abſolvit, partes ſuſcipere tenetur.
De proxeneticis, id eſt 14. l. 3. Proxenetica ſunt præmia interpretibus vel conciliatoribus nuptiarum & amicitiæ debita. ἀπὸ τῆς προξενεῖν, quod eſt hoſpitem conciliare.
De cenſibus 15. l. 8. Id eſt, tributis & præſtationibus quæ fiſco imperatoris debentur, ſuntque vel perſonales, ut Capitatio: vel reales, ut Jugatio quæ à modo Jugerum dicitur.
De verborum ſignificatione 16. l. 246.
De regulis juris Antiqui 17. l. 212.

DE RATIONE ORDINIS A JURISCONSULTO IN CODICE SERVATI.

Præmia quæ ad constitutionum compositionem pertinent.

De novo codice faciendo 1. in Gregoriano Codice continebantur leges ab Adriano ad Valerianum: in Hermogeniano à Claudio ad Diocletianum: in Theodosiano à Constantino ad Theodosium: Aliæ quoque erant leges latæ à Theodosio ad tempora Justiniani. Hac constitutione Justinianus declarat sibi curæ esse, ut hæ omnes constitutiones in unum Codicem (quem novum & Justinianeum vocari jubet) redigantur, & in titulos differantur.

De Justinianeo Codice confirmando 2. Hæc constitutio lata est anno circiter 531.

De emendatione Codicis Justinianei 3. Hac constitutione lata anno 536. circiter. jubet Codicem novum repurgari; atque is est quo nunc utimur, qui ideo repetitæ prælectionis seu lectionis vocatur.

LIBER PRIMUS.

Objecta constitutionum sunt jus publicum vel privatum.

De jure publico, quod constitit vel in

Sacris, in quibus consideramus

Jus ipsum divinum, vel ipsam fidem & doctrinam.

De summa trinitate, de fide Catholica, & ut nemo de ea publice contendere audeat 4. id est, an unus Deus in tribus personis: item an Filius sit Patri ὁμοούσιος.

Res sacras.

De sacrosanctis Ecclesiis, id est, ædibus Deo consecratis, quæ & Dominica vocantur *& privilegiis earum.*

Personas, seu ministros veræ Ecclesiæ.

De Episcopis, à vigilantia sic dicti sunt, *& Clerici* à sorte qua antiquitus eligebantur, *& Orphanotrophis*, qui scil. Orphanos substantiis destitutos alunt; *Brephotrophiis*, qui infantes; *Ptochotrophiis*, qui pauperes & mendicos alunt; *Xenodochiis* qui advenas egentes & debiles; *Asceteriis*, mulieribus scil. quæ totæ divinis meditationibus deditæ, *& Monachis & privilegiis eorum & castrensi peculio*, imitatione eorum qui in castris militant, hic dicto: *& de redimendis captivis*, ab iis scil. quibus ob eam causam aliquid relictum est, *& de nuptiis*, secundis scil. *Clericorum vetitis seu permissis*, ante scil. Clericatum.

De Episcopali audientia, id est, notione Episcopi: neque enim jurisdictionem nec apparitorem, nec executionem habet, *& de diversis capitulis quæ ad jus*, quo in concilium adhibentur, curamque Clericorum, pauperum, captivorum, infantium expositorum & alimentorum, nuptiarum, testamentorum implendorum habent, *& reverentiam*, ut scil. ab iis appellari non possit, *pertinent Fontificalem* 7.

De ministris falsæ Ecclesiæ.

De Hæreticis, quorum hic multas species enumerat: ita dicti sunt à pertinaci electione opinionis. Est enim Hæresis pertinax in articulis fidei error, quos extirpare ad curam veri ministri pertinet, quique ab Ecclesiæ privilegiis ita alieni esse debent, ut & silentium illis imponi, loca adimi, eorum cœtus non Ecclesiæ, sed conventicula appellari debeant, *& Manichæis*, qui inter cætera Christo corpus phantasticum & veris humanitatis proprietatibus destitutum tribuebant, *& Samaritis*, qui mixti erant ex Judaismo & Paganismo 8.

Ne sanctum baptisma iteretur 9. qui Baptismum iterant, Anabaptistæ dicuntur.

De Apostatis 10. hi sunt qui penitus è Christiana religione defecerunt in aliam quæ Christum aperte negat, qualis est Judæorum, Ethnicorum & Turcarum. Hoc epitheton Juliano Imperatori à scriptoribus Ecclesiasticis ob eam causam datum est.

Nemini licere signum, id est, effigiem (quidam signum crucis interpretantur) *Salvatoris Christi humi, vel in silice, vel in marmore insculpere vel impingere* 11.

De Judæis, quibus ll. synagogas permittunt, *& cœlicolis* 12. possunt hi esse, quorum Propheræ meminerunt, qui reginæ & militiæ cœli serviebant. Hier. 44. Soph.

Ne Christianum mancipium, id est, servum *Hæreticus vel Judæus vel Paganus habeat vel possideat, vel circumcidat* 13.

De Paganis. Pagani dicuntur qui quasi ex agrestium locorum compitis & pagis alieni sunt à civitate Dei, suntque hi qui Gentilium sacra retinent, quæ in pagis diutius quam in urbibus custodita, quia rudiores difficilius à falsis abducuntur, utpote Juris ignari, *& sacrificiis*, eorum scil. tollendis, *& templis* eorum claudendis, *simulachris* eorum tollendis & confiscandis 14.

De his qui ad Ecclesiam confugiunt, ob æs alienum scil. vel delictum, *vel ibi exclamant*, quales sunt ii qui tumultu quietem turbant, & neque is ab Ecclesia extrahatur. 15. fruuntur enim jure Asylorum.

De his qui in Ecclesiis manumittuntur 16. hæc manumissio introducta, quia non omnibus æque facile erat Romam ad comitia proficisci, & quacunque manumissione eam libertatem consequi.

Legibus.

De legibus, quarum ferendarum jus olim fuit penes populum Rom. de quibus in genere hic agit, & de earum observatione, ne Imperatore quidem excepto, & de fraude in eas commissa, & benigna & levi interpretatione non ad præterita negotia extendenda, *& constitutionibus Principum*, quarum condendarum jus à populo in Imperatores translatum est 17.

De mandatis Principum 18.

De Senatusconsultis 19.

De veteri jure, Jus vetus appellat libros prudentum, quibus potestas de jure respondendi ab Imperatoribus data est, *enucleando*, id est, in ordinem redigendo sublatis desuetis similibus & contrariis, utilibus in certos quosdam titulos redactis, *& de authoritate Jurisprudentium, qui in Digestis referuntur* 20. æquata scil. ut Papiniani authoritas aliis non sit potior. Lex 1. hujus tit. refert propositum Justiniani de Jure enucleando: lex 2. juris jam emendati narrationem.

De Juris, de cujus speciebus variis supradictum est, *& facti*, id est, rei gestæ *ignorantia.* illius ut certi ignorantia non excusat, hujus excusat 21.

De precibus, quas in proximo tit. vocat libellum, *Imperatori offerendis*, etiam à servo homine qui laudabili exemplo fidei mortem domini vendicare cupit, *& de quibus rebus supplicare liceat*, nempe pro dilatoria debiti solvendi, non peremptoria, præstita tamen cautione de solvendo ab impetrante, non autem de damnosis fisco, & semel tantum, nec contra sententiam Præfecti Prætorio, nec refert à quo fiat impetratio dum Juri non sit contraria 22.

Quando libellus Principi datus litis contestationem faciat 23.

Ut lite pendente, lis pendet jure civili à contestatione, Jure canonico post oblatum libellum, *vel post provocationem*, omissam scil. quia cum à sententia provocatur, nec rescriptum postea secutum retrahet, ea quæ judicata sunt, *aut definitivam sententiam*, quæ non est appellatione rescissa scil. *nulli liceat Imperatori supplicare* 24.

Si contra jus vel utilitatem publicam vel per mendacium fuerit aliquid impetratum vel postulatum 25.

De diversis rescriptis: quibus scil. Princeps libellis supplicibus rescribit, quibus contraria est subreptio, obreptio & incivilis petitio: diversa autem hic dicit, quia quædam jus non faciunt quædam personalia & temporalia perpetua: valida, invalida, *& pragmaticis sanctionibus*, vel justionibus scil. in quibus Princeps difficilius precibus respondet consilio adhibito ad relationem Judicum, neque ad preces singulorum & in privatis, sed civitatum & provinciarum 26.

De statuis & imaginibus, quæ interdum Imperatori, interdum Judicibus erigebantur 27.

De iis qui ad statuas confugiunt, Principum scil. ad statuas enim Imperatoris qui confugiunt, videntur Principi supplicare & auxilium petere contra violentiam alterius 28.

Magistratibus, qui sunt viva vox Juris civilis & legis, quorum tractatio considerari potest.

In specie, suntque vel

Illustres

In provinciis.

De officio Præfecti prætoriorum, duo enim erant, *Orientis*, qui in Asia, & *Illyrici* qui in Europa 29.

De officio Præfecti prætorio Africæ, quam Justinianus à Vandalis qui eam occupaverant, recuperaverat, *& omni ejus diœcesos statu*, qui status in septem provincias divisus erat. In lege 2. hujus Tit. mandat Justinianus Belisario ut in trajectu Africæ, qui est contra Hispaniam, milites collocaret, qui observarent ea quæ in partibus Galliæ sive Francorum agerentur, ut mirum sit cum Gallia Justiniano non paruerit, qui fiat ut in Galliis provinciæ reperiantur, quæ utantur hoc Jure à Justiniano conscripto, nisi si repetere libeat ab Alexandri Severi temporibus, sub quo Paulus scribit Gallos Lugdunenses, Viennenses, & Narbonenses jutis esse Italici 30.

In urbe.

De officio Præfecti urbi, Constantinopoleos scil. 31. neque enim meminit Romanæ: huic Præfecto cura urbis & centesimus ab ea lapis commissus erat ultra centesimum Præfecti prat. erat.

In castris.

De officio Magistri militum, qui scil. in milites & eorum duces id poterat quod Præfectus Prætorio in provinciales, & Præsides 32.

In aula.

De officio Quæstoris 33. Quæstor à quærenda pecunia primum dictus: Principes postea iis usi sunt ad orationes & epistolas & libellos in Senatu recitandos, quorum demum authoritas ita crevit, ut non tantum recitarent, sed componerent edicta & leges vice Principis. Quidam putant hac voce significari eum quem Cancellarium vocamus.

De officio Magistri officiorum, aulicorum scil. 34.

De officio Comitis sacrarum largitionum 35. Comes dictus à comitando sive sequendo: sacrarum largitionum dicitur qui olim Præfectus ærario, deinceps Procurator fiscî vocatus est.

De officio Comitis rerum privatarum 36.

De officio Comitis sacri patrimonii 37. quidam legunt *sacri palatii.*

Specta-

Spectabiles, quæ dignitas media eſt inter illuſtres & clariſſimos.
- *De officio Proconſulis*, qui in certas provincias mittebatur cum Imperio Conſulari, & *legati*, qui Proconſuli dabatur 38. Perperam hic ſubjungitur de officio comitis ſacri patrimonii.: Proconſul & legatus cognoſcebat de civilibus & criminalibus cauſis.
- *De officio comitis Orientis.* Weſembecius hic notat hunc comitem Juriſdictionem non habuiſſe, ſed Magiſtratuum actus & provincialium querelas obſervare, eaſque referre ad Principem ſolitum, ut ita differat à Præfecto Prætorio Orientis 39.
- *De officio Præfecti Auguſtalis* 40. ita dicti quod ab Auguſto in Ægypto fuerit conſtitutus, hujus ſedes erat Alexandria.
- *De officio Vicarii*, Præfecto prætorio ſcil. hic vicarius in civilibus cauſis comitibus militum anteferebatur, in militaribus iiſdem poſtponebatur 41.

Clariſſimi.
- Ordinarii.
  - In urbe. *De officio Prætoris* 42.
  - In provincia. *De officio Rectoris provinciæ* 43. is de falſo cognoſcebat, & ejus incidentibus & de cauſa proprietatis, de contumacibus ad Præfectum prætorio vel ad Imperatorem referebat. iidem ſi boni ut laudari, ita officio non fingentes accuſari. De officialibus Præfectorum delinquentibus cognoſcere debent. Et *ut nulli patriæ ſuæ adminiſtratio, ſine ſpeciali permiſſu Principis permittatur*, hæc verba poſtrema in quibuſdam Codicibus Titulum ſpecialem habent.
- Extraordinarii.
  - *De officio Præfecti vigilum* 44.
  - *De officio Præfecti annonæ* 45.

In genere quos conſideramus vel
- In Urbe ſcil. Conſtantinopoli & Romæ.
- In Provincia & diœceſibus.
  - *De officio civilium Judicum* 46. quales ſunt Præfecti urbis, Prætor, qui vel inter privatos vel inter militem actorem & privatum reum Juriſdictionem habent.
- In Militia.
  - *De officio militarium Judicum* 47. quales ſunt Comites, Magiſtri equitum & peditum, qui inter privatum actorem & militem reum cognoſcunt.
  - *De officio Tribuni & Comitis rei militaris* 48. hic titulus à Cujacio legitur:
  - *Ne rei militaris comitibus vel tribunis lavacra præſtentur* 48.
- Permixtim.
  - *De officio diverſorum Judicum* 49. ne ſcil. jubeant matremfamilias de domo ſua in publicum protrahi.
  - *Ut omnes Judices tam civiles, quam militares poſt adminiſtrationem depoſitam* 50. *dies in civitatibus vel certis locis permaneant* 50. publice, & ante omnium, quos gubernaverunt, ora, ut pateat omnibus facultas libera, eorum furta atque etiam eorum crimina accuſandi.
  - *De officio ejus qui vicem alicujus Judicis vel Præſidis obtinet* 51.
  - *De aſſeſſoribus*, quorumcunque Judicum, ſcil. quales ſunt ii qui Judicibus aſſident ad conſilia Judicibus danda, qui & ideo Conſiliarii vocantur, *domeſticis*, id eſt, uxore, liberis & familia, & *Cancellariis Judicum*, id eſt, ſcribis, actuariis, notariis apparitoribus, lictoribus, ſatellitibus 52.
  - *De annonis*, Annona ab anno dicta annuam veluti alimoniam ſignificans: hic pro rebus quæ ad victum & veſtimentum pertinent ſumitur, & *capitatione*, quidam legunt *capitu*. Eſt autem capitatio tributum quod pro numero jugerum ſeu capitum, quæ erant in jugo, imponebatur: hic pro pabulis jumentorum & mulorum ſumitur, *adminiſtrantium vel aſſeſſorum, aliorumve publicas ſolicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas conſequuntur dignitates* 53.
  - *De contractibus Judicum vel eorum qui ſunt circa eos & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent ſine ſanctione pragmatica* 54. id eſt, niſi ſpecialiter hoc conceſſum ſit à Principe.
  - *De modo multarum*, Mulcta eſt pecuniaria coërcitio arbitrio Judicis irrogata, *quæ à Judicibus infliguntur* 55.
- In Municipiis & ſingulis civitatibus.
  - *De defenſoribus civitatum* 56. hi ſimilem poteſtatem Tribunis pleb. conſequebantur, erantque vulgi defenſores & tenuiorum, & ex plebe ſumebantur.
  - *De Magiſtratibus municipalibus* 57. qui ut plurimum erant Duumviri, & ex ordine Decurionum ſumebantur. Horum quam defenſorum, major erat poteſtas.
  - *De officio Juridici Alexandriæ* 58. Civitatis.

LIB. II.

De iure privato, quod in Judiciis redditur. Judiciorum alia ſunt Civilia, alia criminalia. De civilibus ab initio hujus libri ad finem octavi dicetur: nono de criminalibus. Judicia conſtant tribus perſonis, Judice, Actore & Reo: de Judicibus multa ſuperiori libro diximus, quædam de iiſdem dicturi initio libri 3. de actoris & rei partibus antequam in ipſo judicii actu verſentur, videamus.

Actor.
- *De edendo* 1. id eſt, de actione reo edenda & demonſtranda qua adverſus eum in lite futura uti volumus. Hic titulus De edendo præponitur titulo de in Jus vocando contra quam in Pandectis, & melius: neque enim Judicia incipere debent à violenta in jus vocatione, ſed potius ab editione actionis.
- *De in jus vocando* 2. id eſt, adverſario, ad Judicem, apud quem perſecuturi ſumus jus noſtrum, hodie fieri conſuevit per apparitores.

Reus & Actor.
- *De pactis* 3.
- *De tranſactionibus* 4.
  - *De errore calculi* 5. id eſt, rationum. Error ſæpe committitur in pactis & tranſactionibus.
- *De poſtulando* 6.
- *De advocatis diverſorum Judiciorum* 7. Huic tit. ſubjungitur in quibuſdam exemplaribus Titulus de advocatis diverſorum Judicum.
  - *De advocatis fiſci* 8.
  - *De errore advocatorum vel libellos ſeu preces concipientium* 9. id eſt, libellionum & referendariorum.
  - *Ut quæ deſunt advocatis partium*, quod fit ſcil. quoties ab advocatis aliquid de jure ejus, cujus cauſam agit, omiſſum eſt, *Judex ſuppleat* 10. atque ita judicet.
  - *De cauſis ex quibus infamia alicui irrogatur* 11. Infames non poſſunt eſſe advocati.
- *De procuratoribus* 12. qui cum mandato aliena negotia gerunt & alienis cauſis ii incumbunt ſolicitudine & operis ut advocati voce & conſiliis; nec infamia impedit ut quis ſit procurator, quod non idem eſt in advocatis.
- De calumniatoribus, etſi infra titulo 58. ſeu ultimo hujus libri dicetur de Jurejurando propter calumniam dando: tamen hi tituli ſequentes videntur impedire ne reus ab adverſario alterius patrocinium emendicante & ementiente veluti calumnia quadam in jus rapiatur.
  - *Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare vel actiones in ſe transferre* 13.
  - *De iis qui potentiorum nomine titulos prædiis, quorum nomine conveniuntur, affigunt vel eorum nomina in litem prætendunt* 14.
  - *Ut nemo privatus titulos prædiis ſuis vel alienis imponat, vel vela regia*, id eſt, principis vel ejus liberorum *ſuſpendat* 15. alias prædium vendicabitur fiſco.
  - *Ut nemini liceat ſine Judicis authoritate*, id eſt, propria authoritate, *ſigna rebus imponere quæ alius tenet* 16. id eſt, poſſidet.
  - *Ne fiſcus aut Reſpubl. procurationem alicui patrocinii cauſa in lite præſtet* 17.
- *De negotiis aliorum geſtis* 18. in Judicio vel extra ab eo qui mandatum non habuit.
- De reſtitutionibus in integrum. Reſtituere eſt retro ſtatuere ſeu revocare in priſtinum ſtatum id quod cum aliqua læſione geſtum fuit. Reſtitutio enim reponit & revocat omnia quæ abſtulit læſio. Hæ nobis competunt
  - Jure actionis, etſi nonnulli has duas ſequentes reſtitutionis cauſas referunt ad officium Judicis.
    - *De iis quæ vi metuſve cauſa*, metus eſt inſtantis vel futuri periculi cauſa trepidatio, *geſta ſunt* 19.
    - *De dolo malo* 20. Dolus malus eſt omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita.
  - Officio Judicis.
    - Minorum hæc ætas multis captionibus ſuppoſita eſt, cujus ideo Prætor tutelam ſuſcepit.
      - In genere. *De in integrum reſtitutione minorum* 25. *annis* 21.
      - An quæ reſtitutio minori data eſt, aliis perſonis prodeſſe poſſit.
        - *De filiofamilias minore* 22. Reſtitutio minori conceſſa non prodeſt ejus patri.
        - *De fidejuſſoribus minorum* 23. Reſtitutio minori conceſſa non prodeſt ejus fidejuſſori.
        - *Si tutor vel curator intervenerit* 24. & ſit circumſcriptus, reſtitutionem in integrum petet, ut res illi reſtituatur, eique dabitur perſonalis contra tutorem actio.
        - *Si in communi eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur* 25. Reſtitutio minori conceſſa non prodeſt majori cum pupillo rem, ob quam minor petiit reſtitutionem, communem habenti.
      - *Cauſæ* ex quibus reſtitutio datur, & perſonæ adverſus quas minor reſtitutionem petit.
        - *Si adverſus rem judicatam* 26.
        - *Si adverſus venditionem* 27.
        - *Si adverſus venditionem pignorum* 28.
        - *Si adverſus donationem* 29.
        - *Si adverſus libertatem* 30.
        - *Si adverſus tranſactionem vel diviſionem in integrum minor reſtitui velit* 31.
        - *Si adverſus ſolutionem à debitore, alii legunt* à tutore, *vel à ſe factam* 32.
        - *Si adverſus dotem reſtitutio poſtuletur* 33. ut quia dotem ultra vires ſui patrimonii dedit.
        - *Si adverſus delictum ſuum* 34.
        - *Si adverſus uſucapionem*, id eſt, eum qui rem ejus uſucepit reſtitutio poſtuletur 35.
        - *Si adverſus fiſcum* 36. ſive à fiſco emerit vel ei vendiderit.
        - *Si adverſus creditorem* 37.
        - *Si minor*, petierit ſcilicet, *ut ab hereditate ſe abſtineat*, id eſt, illi liceat ab ea hereditate abſtinere, cui ſe temere permiſcuit 38.
        - *Si* (minor petat) *ut omiſſa hereditate, vel bonorum poſſeſſione vel quid aliud acquirat* 39.
      - *In quibus cauſis in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt.* 40.
      - *Qui* minores, & *adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt* 41. quando ſcilicet diligentes patresfamilias fuerunt & in actibus publicis ſe induſtrios docuerunt. Item contra parentes vel patronos.

Si major ſe majorem dixerit vel major probatus fuerit 42.
Si ſæpius, id eſt, ſi poſtquam repulſam paſſi ſunt à petita in integrum reſtitutione *in integrum reſtitutio*, à minoribus ſcil. *poſtuletur* 43. non admittentur, niſi ex nova cauſa reſtitutionem petant.
De iis qui veniam ætatis impetraverunt 44.
Si major factus ratum habuerit 45.
Ubi & apud quem cognitio in integrum reſtitutionis agitanda ſit 46.
De reputationibus quæ ſiunt in Judicio in integrum reſtitutionis 47. Reſtitutio minori conceſſa omnia in priſtinum ſtatum reſtituit: ſed ſi minor fundum à ſe venditum cum fructibus ſibi reſtitui petat, non audietur, niſi pretium quod accepit & uſuras pretii item ſumptus meliorati fundi reſtituat, quorum omnium reputatio fieri debet in Judicio reſtitutionis in integrum. Reputationibus igitur minuitur judicium in integrum reſtitutionis.
Etiam per procuratorem cauſam reſtitutionis in integrum agi poſſe 48.
In integrum reſtitutione poſtulata, à minore ſcil. *ne quid novi fiat* 49. atque ita omnia in ſuo ſtatu eſſe debent, donec res finiatur ſicut & alias pendente lite, quo tempore ſententia non poterit executioni mandari.
De reſtitutionibus militum & eorum qui reip. cauſa abſunt 50. quibus dari ſolet reſtitutio ob damni qualitatem dimidiam juſti pretii excedentis.
De uxoribus militum & eorum qui reip. cauſa abſunt 51. quorum uxoribus ſi eos ſecuræ fuerint, & per abſentiam damnum paſſæ ſint, ſolet dari reſtitutio in integrum.
De temporibus in integrum reſtitutionibus tam minorum, quam aliarum perſonarum, quam eorum heredum quæ reſtitui poſſunt 52.
Quibus ex cauſis majores in integrum reſtituantur 53. ſi legatione fungebantur, ſi in carcere aut captivitate erant tunc cum damnum paſſi ſunt, vel ſi læſi ſunt.
De alienatione Judicii mutandi cauſa facta 54. Talis alienatio debet reſcindi.
De receptis arbitris 55. Id eſt, compromiſſariis. Officium boni Judicis eſt facere, ut lites arbitrio potius definiantur quam in Judicium veniatur. Titulus Digeſtorum plenior eſt in quo legimus de receptis arbitris, & ut ſententiam dicant.
De ſatiſdando 56. Procurator cavere tenetur de cauſa defendenda & Judicato ſolvendo.

Actor.

De formulis & impetrationibus actionum ſublatis 57. olim impetrari ſolitæ erant antequam Judex adiretur. Potuiſſet hic titulus commodiſſime ſubjungi titulo de edendo ſupra.
De Jurejurando propter calumniam dando 58. ab actore ſcil. ſe non animo calumniandi litem intendere.

LIB. III.

Judex & deipſis Judiciis.

Judex.

De judiciis, id eſt. ſeu de officio Judicum, quod verſatur in ipſo Judicii actu.
De ſportulis, hoc eſt ſalariis perſonarum forenſium, & ſumptibus in diverſis judiciis faciendis, & de executoribus litium 2.
De pedaneis Judicibus 3. ſic dicti quod non pro tribunali (quod eminens erat) ſed de plano ſtantes aut ſedentes judicarent, quibus ſingulæ cauſæ à magiſtratibus cognoſcendæ delegabantur. Alii dictos ita putant, quod ad pedes tribunalis in minoribus ſubſelliis jus dicerent.
Qui pro ſua Juriſdictione Judices dare, hi ſcilicet qui Juriſdictionem ordinariam habent, *darive poſſunt* 4.
Ne quis in ſua cauſa judicet, vel Jus dicat 5. definiendo vel arbitrando, vel interloquendo.

Actor & Reus.

Qui legitimam perſonam ſtandi in Judiciis habeant vel non 6.
Pupillus & ſervi niſi in quibuſdam caſibus, &c.

Actor.

Ut nemo invitus agere, in civilibus ſcil. *vel accuſare*, in criminalibus, *cogatur* 7. hac tamen exceptione uti non poterit actor negans ſe compelli ad litem perſequendam.

Reus & quædam ejus exceptiones, quas reo ſolet opponere.

De ordine judiciorum 8. Is ordo in Judiciis obſervatur, ut de cauſis præjudicialibus, majoribus, criminalibus, directis, poſſeſſionum prius cognoſcatur: cumulari tamen interdum poſſunt.
De litis conteſtatione 9. quæ eſt principium & exordium Judiciorum formale, fitque litis conteſtatio non ſimplici cauſæ narratione, citatione, aut poſtulatione: ſed rei negatione & contradictione.
De plus petitionibus 10. oppoſitis Actori: pluris enim petitio ut inepta olim jactura cauſæ conſtabat.
De dilationibus 11. à Judice datis, quæ ſæpiſſime à Reo petuntur, ut vel inſtrumenta ſuaſque rationes proferat, perſonas etiam exhibeat.
De feriis 12. quæ ſunt dilationes à lege datæ.
De Juriſdictione omnium Judicum & de foro competenti 13. Judicis incompetentis Juriſdictionem reus invitus non cogitur ſubire. Cauſæ quæ forum competens efficiunt, ſunt Lex, conſuetudo, partium conventio, Judicis prærventio, negligentia & juſtitiæ denegatio, origo propria vel paterna, domicilium, privilegium, contractus.
Quando Imperator inter pupillos, vel viduas, vel miſerabiles perſonas cognoſcat & ne exhibeantur 14. id eſt, avocentur à ſuo foro, ſuaque provincia, etſi tales perſonæ poſſint extra ſuum forum adverſarios extrahere.
Ubi de criminibus agi oporteat 15. ibi ſcil. ubi vel crimen eſt commiſſum, vel cauſa inchoata, vel ubi deprehenditur reus habere domicilium.
Ubi de poſſeſſione agi oporteat 16. Ubi ea ſita eſt: is qui vi dejectus eſt agere poteſt.
Ubi fideicommiſſum peti oporteat 17. Ubi relicta eſt hereditas, ibi fideicommiſſum peti debet.
Ubi conveniatur qui certo loco dare promiſit 18.
Ubi in rem actio exerceri debeat 19.
Ubi de hereditate agitur vel ubi heredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſſe, vel debeant 20. Ubi res ſunt ſitæ, Judicium ibi poſſeſſorium agitatur: petitorium in loco domicilii heredis & ejus qui convenitur.
Ubi de ratiociniis, id eſt, de adminiſtrationibus & negotiis *tam publicis quam privatis agi oporteat* 21. eo loco ſcil. quo adminiſtratio geſta eſt cum propter inſtructionem ſufficientem tum notitiam teſtimoniorum.
Ubi de cauſa ſtatus agi debeat 22.
Ubi quis de curiali, Curiales ſunt qui alicui curiæ obnoxii. Curia autem in municipiis erat locus in quo concilium publicum habebatur, *vel cohortali*. Cohortales erant officia & apparitores Præſidis in provinciis, *aliave conditione conveniatur* 23.
Ubi ſenatores vel clariſſimi civiliter vel criminaliter conveniantur 24.
In quibus cauſis militantes, de quacunque militia hoc intelligit, *fori præſcriptione*, qua forum ut incompetens declinant, *uti non poſſunt* 25.
Ubi cauſæ fiſcales vel divinæ domus. id eſt, Principis, *hominumque ejus agantur* 26.

Quando liceat unicuique ſine judice ſe vindicare, quoties vis illi infertur, *vel publicam devotionem* 27. vindicare. Publicam devotionem vocat privatam cujuſque defenſionem, quam permitti ex Jure publico, & omnium votis intereſt.

De Actionibus. Omnium actionum quibus inter aliquos Judices, arbitroſve de quacunque re quæritur, hæc ſumma ſeu præcipua genera eſſe poſſunt, ſunt enim vel

Vindicationes quibus agimus adverſus eum qui nullo jure nobis obligatus eſt ex contractu, delicto vel quaſi, movemus tamen ei de aliqua re controverſiam, & in rem actiones vocantur, nobiſque competunt quoties dominium rei nobis aſſerimus, cujus poſſeſſio apud alium ſit, ſuntque vel

Univerſales, ſeu univerſitatis.
De inofficioſo teſtamento 28. Officium dicitur ab efficiendo vel officiendo quod unuſquiſque efficere debeat, vel ut nulli officiat, ſervata honeſtate loci temporis & perſonarum. Huic contrarium eſt inofficioſum cenſeri. quoties igitur parentes liberos ſuos legitimos ſine cauſa (poſſunt enim id facere, deliniti novercalibus odiis vel furore) exheredant aut prætereunt, permittitur liberis de inofficioſo teſtamento agere, quod judicium accuſatio non vocatur, ſed querela, quæ vox modeſtiæ cauſa uſurpata eſt.
De inofficioſis donationibus 29. factis à parentibus inter vivos in fraudem liberorum, ideoque ſi liberi naſcuntur donatoribus poſtquam ſuas facultates exhauſerunt donationibus, tum non penitus reſcinditur donatio, ſed pars bonorum donatorum, & quantum ſufficit ad legitimam portionem hereditatis conſequendam repetitur. Quidam tamen volunt penitus revocari, cum non ſit veriſimile patrem alienas ſucceſſiones ſuorum neceſſitatibus anteponere.
De inofficioſis dotibus 30. à matre ſcil. marito datis, quæ dodrantem excedunt, aut conſumunt omnia bona materna, ut liberis poſtea non ſit ſalva legitima.
De petitione hereditatis 31. hæc actio introducta eſt, quia defunctorum bona plerunque injuſte occupantur, vel ab his qui cauſam teſtamenti vel ab inteſtato prætendunt, vel à prædonibus, eſtque in rem & perſonam. Competit ei qui heres eſt ex teſtamento eo jure facto, vel ab inteſtato, & heredi heredis adverſus eum qui pro herede vel poſſeſſore poſſidet rem hereditariam etiam minimam: pro herede poſſidet qui putat ſe heredem vel juſtum poſſeſſorem, adverſus denique quemcumque poſſidentem competit.

Rei ſingularis, ſuntque res vel

Corporales, veluti fundus, homo, veſtis, aurum, argentum & aliæ innumerabiles.
De rei vindicatione 32. ſi rem corporalem poſſideas quam meam eſſe affirmem, & te ejus dominum aſſeras, in rem actio erit.

Incorporales ſunt, quæ tangi non poſſunt, qualia ſunt ea quæ in Jure conſiſtunt, ſicut uſus fructus, uſus, hereditatis & jura prædiorum urbanorum & ruſticorum quæ ſervitutes vocantur, ſuntque vel

Perſonarum.
De uſufructu & habitatione, & miniſterio ſervorum 33. uſusfructus eſt jus alienis rebus utendi fruendi ſalva rerum ſubſtantia. minus juris eſt in uſu quam in uſufructu, differtque à proprietate.

Prædiorum, quæ & reales quia rei à re debentur.
De ſervitutibus, & aqua 34. πρόθυτερον hic notat Cujacius. Cæterum ſervitutes prædiorum aliæ ſunt urbanæ vel ruſticæ. Prædia urbana ſunt ædificia ad uſum familiarem extructa ſive in urbe ſive in agro: neque enim locus ſed uſus facit urbanum prædium. Harum ſervitutum aliæ affirmativæ, quæ poteſtatem faciendi conferunt, ut tigni in vicini parietem immittendi: aliæ negativæ quibus nobis competit Jus prohibendi, ne talia in prædiis urbanis fiant, utputa, ne vicinus ædes ſuas altius tollat. Ruſtica vero prædia non ſunt ædificium, ſed fundus rebus ruſticis, & agriculturæ idoneus, quorum ſervitutes ſunt iter, actus, via, aquæductus, &c.

Noxales, de quibus titulus infra legitur.

De lege Aquilia 35. hæc lex perſequitur damnum datum injuria, id eſt, culpat per quam alterum etiam lædi iniquum eſt, etiam ſi dolus abſit: hujus primum caput pertinebat ad damnum injuria datum alterius ſervo, quadrupedi, vel pecudi: tertium caput ad damnum cæteris rebus datum. Cæterum improprie Aquilia lex dicitur, eſt enim Plebiſcitum.

Actiones mixtæ in rem & perſonam.

Familiæ erciſcundæ 36. Familiæ vocabulum ſignificat res quæ ad ſubſtantiam patrimonii pertinent. Erciſcere ab ἐρείζω, id eſt, divido, deducitur, ideoque hæc actio competit heredibus pro dividenda hereditate, ſeu potius coheredi adverſus coheredes, eſtque rei perſecutoria in ſimplum, univerſalis, bonæ fidei, naſciturque poſt aditam hereditatem, quo tempore incipit eſſe communio.
Communi dividundo 37. Hæc actio inter eos redditur, inter quos aliquid commune eſt, ut ſcil. illud dividatur, ne alias quis invitus in communione detineatur: differt à Judicio familiæ erciſcundæ, quod heredibus tantum, & ex ſola cauſa ſucceſſionis & ad res univerſales petendas competit. Communi dividundo vero Judicio res ſingulæ & ex quacunque

cunque alia causa, quam successionis, ut puta ex contractibus pe-tuntur.

Communia utriusque Judicii tam familiæ erciscundæ quam communi dividundo 38. In his duobus judiciis & sequenti Judici permittitur rem uni litigatorum ex bono & æquo adjudicare, & si unius pars prægravata videbitur, cum certa pecunia alteri condemnare.

Finium regundorum 39. quo Judicio inter eos agitur qui confines agros habent. Regere hic discernere & constituere significat, vocaturque limitis & finalis actio, quæ id præstat ut quisque suis limitibus fruatur, nec alienos attingat. Proderit igitur ad imponendos & retinendos cum vicino fines, vel à venditore consequendos.

De consortibus ejusdem litis 40. huic tit. respondet titulus Digestorum, De quibus rebus ad eundem Judicem eatur.

De noxalibus actionibus 41. Noxa est ipsum servi caput quod nocuit. Noxia est ipsum maleficium. Ex maleficiis servorum noxales actiones propositæ, quibus domino condemnato permittitur aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere: iniquum enim esset nequitiam servorum ultra ipsorum corpora dominis damnosam esse. Quare noxæ deditione liberabitur.

Præparatoriæ.

Ad exhibendum 42. prodita est hæc actio explorandi causa an de re quam petimus nobis exhiberi, agere expediat, cum definire non possumus an eadem sit necne quam petere volumus, nisi ejus videndæ & contrectandæ potestas nobis fiat; & ne rei transformandæ facultas reo permittatur. Est autem Exhibere rei spectandæ copiam facere, & ad res mobiles proprie pertinet. Hac perere possumus nobis exhiberi liberos, servos, tabulas, testamenta, & instrumenta.

Edictum de rebus sacris.

De religiosis & sumptibus funerum 43.

De aleæ lusu 44. Quidam legunt de aleatoribus, alii utrunque: alii item conjungunt hunc titulum superiori, alii præponunt alii subjungunt. Hic tit. videtur esse positus loco non suo. Usus autem aleæ ultra unum solidum, hic non permittitur. Pecuniæ ludo amissæ præscriptio 50. annorum est. Blasphemiæ & perjuria circa aleam commissa vetantur.

LIB. IV.

Coudictiones, & earum species, quibus agimus cum eo qui nobis obligatus est, vel ex contractu vel maleficio, quibus etiam intendimus adversarium nobis debere aut facere oportere. Competunt igitur nobis condictiones vel ex

Conttactibus (de quasi contractibus à Titulo 28. sequentis libri dicetur) ex quibus variæ obligationes contrahuntur. Horum contractuum vis & natura hoc libro & sequenti ad finem usque Tituli 27. explicabitur.

Re- In specie: Constant autem

— Re contrahi dicuntur, non quod consensu destituantur, sed quod re præcipue contrahantur, adeo ut absque re ne stipulatione quidem, non consistat hujusmodi obligatio, neque ad plus obligari possimus, quam reipsa acceperimus.

De rebus creditis, hæc pars rejicitur in titulum sequentem, & *de Jurejurando* 1. de quo hic agitur. Cæterum siquis postulante adversario juraverit sibi deberi pecuniam quam petit, neque ei solvatur, justissime ei accommodabitur talis in factum actio ad similitudinem Judicati, vel utilis, neque prætextu perjurii causa juramento rescissa retractabitur, nisi specialiter hac lege excipiatur. Jurisjurandi autem delatio ob inopiam probationum inventa est.

Si certum petatur 2. Certum hic vocamus res quæ pondere, numero, mensurave constant: his enim rebus constat mutui datio: Mutuumque dictum est quòd ex meo tuum fiat, quod ita datur ut fiat accipientis, utque nobis non eædem res sed aliæ ac ejusdem naturæ & qualitatis reddantur.

De suffragio 3. Suffragium hic significat mercedem ob intercessionem & patrocinium alicui præstitum promissam, ad quam consequendam ei competit actio, cui promissa erit adversus eum qui promisit.

De prohibita sequestratione pecuniæ 4. quam fieri actorà debitore petit eo instanti quo primum incipit ex aliquo contractu ab eo pecuniam postulare: est enim iniquum eam prius peti, quam debitor sit convictus. Sequestratio autem est rei litigiosæ depositum, sic dicta quod occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt committitur, vel quod ejus, qui electus est, fidem sequantur litigantes.

De condictione indebiti. 5. is qui non debitum accepit ab eo qui ei per errorem solvit re obligatur ac si mutuum accepisset, & in eum condictitia actio datur.

De condictione ob causam datorum 6. ob causam damus quæ præterita est, vel quæ speratur. Solet eo casu causa non secuta id quod datum est, condici.

De condictione ob turpem causam 7.

De condictione furtiva 8. qua tenentur fures ex rebus à se subreptis.

De condictione ex lege & sine causa vel injusta causa 9. sine causa apud te est meum chirographum si nihil credideris. vel si quod credidisti tibi persolvero Ex injusta causa apud te est quod ex pacto injusto (ut puta ob dolum & vim) tenes.

Hic dicendum erat de commodato, depósito & pignore, contractibus qui re perficiuntur: horum tamen tractatio rejecta est in tit. 23. 24. & 34. hujus lib.

In genere.

De obligationibus & actionibus 10.

Objecta obligationum, ceu an ex alterius contractu & facto quis obligetur.

Ut actiones & ab heredibus & contra hæredes incipiant 11.

Qui non tenentur.

Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore vel mater pro filio conveniatur 12.

Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono conveniatur 13.

An servus ex facto suo post manumissionem teneatur 14. hoc ideo quæsitum est, quia servus post manumissionem videtur esse alius ab eo qui fuit ante libertatem consecutam, quem Ideo teneri non placet nisi connexum id sit cum eo quod post libertatem gessit.

Qui tenentur.

Quando fiscus vel privatus debitoris sui debitores convenire possit vel debeat 15. tunc scil. cum debitor condemnatus solvendo non est.

De actionibus hereditariis 16. quibus heres tenetur pro defuncto, ut successor juris universi: unde ut utilitates omnes hereditatis, ita & ejusdem onera & incommoda sustinere debet.

Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur 17. Quando lis est contestata vel defunctus judicatus.

De constituta pecunia 18. de constitura pecunia cum omnibus agitur quicunque vel pro se vel pro alio se solvturos constituerint ac promiserint, nulla stipulatione interposita: nam aliòqui si stipulanti promiserint jure civili tenentur.

Adminicula quibus constat de obligatione.

De probationibus 19.

De testibus 20.

De fide instrumentorum & amissione eorum, qui allegat perditum instrumentum, tenetur probare, *& de apochis*, Apocha est quæ debitori datur à creditore, quam vulgo Quitantiam vocamus, estque cautio in qua creditor se pecuniam à debitore accepisse testatur, *& antapochis, faciendis.* Antapocha datur à debitore creditori, qua fatetur debitor se pecuniam debitori persolvisse, idque introductum ne debitor præscriptionem pensionum annuarum quas debet possit objicere: potest enim, si id faciat, vel suo scripto suaque antapocha convinci, *& de iis quæ sine scriptura fieri possunt* 21. In multis enim rebus scriptura tanquam substantialis requiritur, in aliis non æque. Ex contractu autem in scriptis nisi completa scriptura munda scilicet sine vitio & forma consueta observata sit, non dabitur actio.

Tria valere quod agitur, id est, veritatem rei gestæ. *quam quod simulate concipitur* 22. quam scriptura quæ simulata esse potest, ideoque qui subscripsit instrumento quod non relegit, existimans eo contineri vel quod mandavit, vel quod illi persuasum fuit, sibi nullum affert præjudicium.

Nunc redit ad duas alias species obligationum quæ re perficiuntur, quas à tit. 9. hujus lib. in hunc locum distulerat.

De commodato 23. Is cui res aliqua datur utenda, id est, commodatur, re obligatur, teneturque commodati actione. In commodato res non ita datur ut fiat accipientis, eamque ob causam is qui rem accipit, tenetur de ipsa restituenda, nisi si aut vi majore, aut casu & sine sua culpa res illi ablata sit.

De pignoratitia actione 24. Creditor qui pignus accepit, re obligatur, teneturque actione pignoratitia ad rem (quam in pignus accepit) debitori restituendam.

Hic quoque dicendum erat de depósito, cujus titulus in 34. hujus lib. rejectus est.

Objecta. Redit ad Intermissum tractatum obligationum ex aliorum facto & contractibus descendentium, an scil. qui ex alterius contractu vel facto obligetur vel obligari potest.

De institoria & exercitoria actione 25. hæ duæ actiones dantur in solidum. Institor is est qui negotiationibus & tabernæ præponitur. Taberna autem à tabulis dicitur, estque locus in quo res ad usum hominum necessariæ divenduntur, ut ab officio Officina in qua artifices operas suas exercent. Inde dictus est Institor quod hujusmodi negotiis insteт & in iis gerendis versetur. Exercitor autem is appellatur ad quem quæstus, obventiones & reditus navis pertinent. Magister vero navis, cui totius navis anchora ab exercitore mandata est, cum hujusmodi magistris propter necessitatem navigandi, & Institoribus propter usum commerciorum sæpe contrahimus, ignari cujus sint conditionis, eoque nomine si quid cum institore vel navis magistro aut eo qui à magistro præpositus est, contraxerimus, datur nobis actio adversus eum qui Institorem tabernæ, Exercitorem vero qui navi magistrum præposuit.

Quod si aliquid scil *cum eo qui in aliena* utpote patris vel domini *est potestate, negotium gestum esse dicetur*, actiones quæ sequuntur nobis competunt, *vel de peculio.* Peculium erat priscis temporibus particula quædam gregis: nam à pecore peculium dicitur, quam parentes suis filiis, domini suis servis industriæ exercendæ causa concedebant: nunc verò summa quædam est pecuniæ eadem de causa concessa & à paternis dominicisque rationibus sejuncta, *sive quod jussu, aut de in rem verso* 26. Itaque si cum filio aut servo sine voluntate patris aut domini eorum aliquid negotium gessero, nihilque in res parentis aut eorum domini necessarias versum erit ceu impensum, mihi dabitur in patrem vel dominum, de peculio actio, ut scilicet ab eo debitum eatenus consequar, quatenus peculium paritur: neuter vero mihi tenebitur ultra vires peculii. Si verò aliquid in rem eorum versum erit, id totum præstare tenebuntur actione de in rem verso, sed & in solidum adversus eos actio dabitur, si eorum jussu cum eorum vel filio vel servo contraxero: quoties enim ita contraho fidem eorum secutus videor, & directo ab illis condici poterit, ac si principaliter cum illis negotium gestum esset.

An ut per alios obligari, ita per eosdem, alios obligare possumus.

Per quas personas nobis acquiratur 27. per nosmetipsos, per eos quos in potestate habemus, servos usufructuarios & bona fide à nobis possessos, &c.

Contraria seu exceptiones quædam adversus obligationes & condictiones, quæ ipsas obligationes aut enervant aut minuunt.

Ad SC. Macedonianum 28. quo quis prohibetur mutuum dare filiofam. ne filii onerati ære alieno, & creditis pecuniis, quas sæpissime in luxurias consumunt, vitæ parentum insidientur, ideoque hujus SC. exceptione cum ipse filius tum ejus parens adversus creditorem mutuum condicentem, defenduntur.

Ad SC. Velleianum 29. cujus exceptione utitur mulier (& ejus heres) adversus creditorem cui se pro alio ream fecit. Mulieris tamen heres in quibusdam casibus Velleiano non juvatur.

De non numerata pecunia 30. sæpissime contingit cautiones scriptas creditoribus spe futuræ numerationis (quæ tamen postea facta non sit) dari: ideoque quoties id evenit, vel obligationem condicere vel exceptionem opponere de non numerata pecunia possumus.

De compensationibus 31. quæ oppositæ plerunque efficiunt, ut minus quisque consequatur quam ei debeatur, nostraque potius interest debitum compensari quam solvi, estque compensatio debiti & crediti inter se contributio. Habet locum in iis tantum obligationibus, quæ constant ponderе, numero & mensura.

Accessiones seu incrementa obligationum.

De usuris 32. terrenis. In solo mutuo consistunt usuræ.

De nautico fœnore 33. quod majus est terreno, propter incertum maris periculum; quod in se recipit trajectitiæ pecuniæ creditor.

Hic redit ad aliam speciem contractus, qui re perficitur, de quo post nonum hujus lib. Titulum commodius dixisset.

Depositi vel contra 34. is apud quem res deposita est, re obligatur, teneturque actione depositi ad rem, quam accepit, restituendam.

Consensu. Contractus quos diximus re constare, non subsistunt nisi res intervenit. His autem, de quibus dicturi sumus, solus sufficit consensus, ex quo etiam nascuntur: etsi autem consensus sit de natura omnium contractuum, per se tamen ac solus nusquam sine alio adminiculo parit & obligationem & actionem, quam in iis quæ sequuntur. In quibus neque scriptura neque præsentia opus est, ac ne dari quicquam necesse est, ut substantiam capiat obligatio.

Mandati vel contra 35.

Si servus extero se emi mandaverit 36.

Pro socio 37.

De contrahenda emptione & venditione 38.

Quæ res vendi possunt, & non.

De hereditate & actione vendita 39.

Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel mercari vetantur 40.

Quæ res exportari non debeant 41. ad Barbaros scil.

De Eunuchis 42. quos vendere & emere non licet.

De patribus qui filios suos distraxerunt 43. ob nimiam paupertatem alias vendi non possunt.

Contraria, & pugnantia.

De rescindenda venditione 44. altero contrahentium invito, cujus rescissionis multæ causæ hic enumerantur.

Quando liceat ab emptione discedere 45. eximutua scilicet contrahentium voluntate.

Si propter publicas pensitationes, id est tributa, *venditio*, bonorum debitoris, *fuerit celebrata* 46. & minus justo pretio, in debitorum fraudem consecutum fuerit, rescinditur venditio, oblata fisco pensione debita.

Sine censu vel reliquis fundum vendi non posse 47. alias si quis fundum censum debentem emat aut vendat cavere ne onus census emptorem sequatur, rescissa venditione emptor pretium, venditor fundum amittet, utroque in ærarium redacto, ut ex Cod. Theod. notavit doctiss. Cujac.

De periculo & commodo rei venditæ 48. ad quem pertineat? scil.

De actionibus empti & venditi 49.

Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel aliena pecunia emerit 50. Cui scilicet & acquiretur & actio dabitur?

De rebus alienandis non alienandis & de prohibita rerum alienatione, vel hypotheca 51.

De communium rerum alienatione 52.

Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione 53.

De pactis inter emptorem & venditorem compositis 54. quæ solent legem dare emptionibus. suntque vel

Expressa.

Si servus exportandus veneat 53. id est, ut aliquo ex ea urbe vel provincia ubi veniit, moveatur.

Si mancipium ita venierit ne prostituatur 56. & prostitutum sit contra venditoris voluntatem, venditor mancipium revocare potest: si vero consenserit, mancipium libertatem consequetur.

Si mancipium ita fuerit alienatum ut manumittatur vel contra 57.

Tacita.

De ædilitiis actionibus 58. Duæ sunt actiones quæ emptori competunt, Redhibitoria, qua agit emptor ad rescindendam venditionem ob morbum vitiumve latens rei venditæ, quod nesciebat: vel quia res empta alia est tradita quam dicta & promissa cum veniret, & quanto minoris, qua emptor petit ut venditor ei solvat id quanto minoris res valuerit cum eam emeret.

De monopoliis & conventu negotiatorum illicito vel artificum ergolaborumque, hi sunt qui opus conducunt faciendum, *nec non balneatorum illicitis pactionibus* 59.

De nundinis & mercationibus 60.

De vectigalibus, propter merces solvendis, *& commissis* 61. id est, confiscandis rebus venalitiis, quarum professio apud publicanum facta non erit.

Vectigalia nova instituи non posse 62. civitatis decreto sine Principis authoritate.

De commerciis. Commercium est onus mercatorum pro facultate exercendi commercii, portorium est onus mercium, *& mercatoribus* 63. alii legunt mercibus ab omnibus solvendis etiam ab iis qui sunt ex domo Imperatoris.

De rerum permutatione & præscriptis verbis 64. Sic dicta quia datur ex conventione uti præscripta est.

De locato & conducto 65.

De jure emphyteutico 66. quod veluti medium est inter emptionem & locationem, estque contractus, quo domus vel fundus desertus & incultus datur colendus sub annua quadam & certa pensione.

LIB. V.

Nuptiæ, sive matrimonium, & de omnibus conventionibus inter maritum & uxorem & earum conventionum accessoriis.

De sponsalibus, & arrhis sponsalitiis, & proxeneticis 1. id est, de modo præmii impositi iis qui nuptias conciliant.

Si rector provinciæ vel ad eum pertinentes sponsalitias dederint arrhas 2.

De donationibus ante nuptias, olim ita vocabantur, *vel propter nuptias*, quæ hodie ita dictæ sunt, *& sponsalitiis* mueribus scil. quæ a sponso sponsæ vel contra dabantur 3.

De nuptiis 4.

De incestis & inutilibus nuptiis 5.

De interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem seu curatorem filiosque eorum 6.

Si quacunque præditus potestate vel ad eum pertinentes ad suppositarum suæ jurisdictioni aspirare tentaverint nuptias 7. puniuntur pœnis hoc tit. comprehensis.

Si nuptiæ ex rescripto Principis petantur 8. ab iis qui alias nec parentum consensum nec puellæ habent, bonorumamissione & pœna deportationis punjentur.

De secundis nuptiis 9. ad quas si mulier intra annum luctus convolat, fit infamis.

Si secundo nupserit mulier, cui maritus usumfructum reliquit 10. usumfructum amittet quem liberis restituere cogetur, & in rebus illi donatis ante nuptias solum usumfructum consequetur.

De dotis promissione & nuda pollicitatione 11.

De jure, id est, obligatione, natura, causa, conditione *dotium* 12. quod competit marito ad ipsam dotem condicendam, retinendam, fruendam.

De rei uxoriæ actione, ita apud veteres vocabatur, *in ex stipulatu actionem*, qua sola hodie utitur uxor vel ejus pater pro dote repetenda ac recipienda, *transfusa & de natura dotibus præstita* 13. Doti bona mariti tacite obligantur, & ad eam restituendam condemnari debet in quantum facere potest, quæ actio in heredes uxoris transit. Qua de re infra tit. 18. quædam dicturus est.

Exceptiones marito competentes ad dotem integram non reddendam.

De pactis tam super dote quam super donatione ante nuptias, & paraphernis 14. Parapherna sunt ea quæ præter dotis causam ub uxore ad maritum deferuntur.

De dote cauta, quam scil. maritus confessus est sibi numeratam, *non tamen numerata* 15.

De donationibus inter virum & uxorem, constante matrimonio fieri prohibitis, *& à parentibus in liberos factis*, in potestate scil. *& de ratihabitione* 16. earum donationum in testamento facta, quæ tunc valere incipiunt.

De repudiis & judicio de moribus sublato 17. quo scil. olim agebatur de moribus ejus qui causam divortio dedisset.

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur 18. supra inceperat tractare de dotibus quarum explicationem hic persequitur.

Si dos constante matrimonio soluta, id est, refusa uxori à marito sine causa legitima, *fuerit* 19. non valebit refusio, quinimo maritus eam cum fructibus reperet.

Ne fidejussores vel mandatores dotium, qui scil. fidejubeant dotem à marito bene conservandam, *dentur* 20.

Rerum amotarum 21. uxori post divortium dotem repetenti maritus res quasdam sibi ab eadem fuisse amotas objicere potest, quo nomine maritus earum compensationem petet.

Ne pro dote mulieri bona mariti addicantur 22.

De fundo, æstimato scil. *dotali* 23. Si fundus in dotem æstimatus marito datus sit, uxor vel fundum vel ejus æstimationem eliget.

Divortio facto apud quem liberi morare vel educari debeant 24.

De alendis liberis ac parentibus 25. quoties unus eorum versatur in summa paupertate, alter vero dives est.

De concubinis 26.

De naturalibus liberis & matribus eorum, & ex quibus causis justi fiunt 27.

Ex quasi contractibus: cum antea dixerimus de Jure publico & juris privati civilis præparatoriis & actionibus quæ in judiciis privatis exercentur, eas actiones quoque esse vel vindicationes vel condictiones, has item constare ex contractibus: supereſt altera species quasi contractuum explicanda, ex quibus condictiones etiam competunt. Sed quia interruptus ordo materiarum in sequentibus apparet (ut Lectori commodius consulatur) hac quasi contractuum specie omissa, in hæc quæ sequuntur capita futuras sequentium librorum quæstiones sic distinximus.

De Tutorum, Curatorum, & Pupillorum mutuis negotiis gestis, cum eorum accessoriis.

Species Tutelæ & Tutorum.

De testamentaria tutela 28.

De confirmando tutore 29. Testamento quidem dato, sed non jure ut à patre filio emancipato, aut à matre vel extraneo.

De legitima, quæ scil. à lege defertur, *tutela* 30. agnatorum.

Qui petant, id est, petere possunt, *tutores vel curatores* 31. à Prætore, vel à Præside? Qui cum pupillo vult litigare creditor, libertus patris pupilli, mater ejusdem, & ea negligente cognati.

Ubi petantur tutores vel curatores 32. Ubi pupillus trahit originem, vel majorem partem facultatum habet, vel domicilium.

De tutoribus & curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum 33. id est, qui tutores dare & dari hujusmodi personis possunt.

Qui dare, in genere & omnibus pupillis, *tutores vel curatores possunt & qui dari non possunt* 34.

Quando mulier, id est, mater & avia, *tutelæ officio fungi potest* 35.

In quibus causis tutorem vel curatorem habenti tutor vel curator dari potest 36. quando scil. unus bonis pupilli administrandis sufficere non potest, aut cum tutor reipub. causa abest, vel cum remotus est vel relegatus.

Administratio tutorum.

De administratione tutorum vel curatorum & de pecunia pupilli fœneranda vel deponenda 37.

De periculo tutorum vel curatorum 38. 1. quarum rerum teneantur tutores vel curatores ob tutelam curamque gestam.

Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possint 39.

Si (an) *ex pluribus tutoribus vel curatoribus, unus agere pro minore vel conveniri possit* 40. quando alii negligentes sunt, unus agere potest, administratione autem divisa à testatore vel Judice, non debet unus pro rebus ad alterius administrationem pertinentibus conveniri.

Ne tutor

- *Ne tutor vel curator vectigalia conducat* 41. cum ſcil. tutelam exercet vel nondum redditis rationibus ne ſcil. pluribus in ſolidum bona ſua obliget (quod eſt ſpecies falſi.)
- *De tutore vel curatore qui non ſatisfecit* 42. cum ſatisdare teneretur, is removetur ab adminiſtratione aut ad ſatisfaciendum compellitur.
- *De ſuſpectis tutoribus vel curatoribus* 43. qui ab adminiſtratione removentur ex caulis hoc tit. enumeratis.
- *De in litem*, ut eam adminiſtret, *dando tutore*, olim enim dabatur, *vel curatore* 44. quo jure hodie utimur.
- *De eo qui pro tutore negotia geſſit* 45. pro tutore negotia gerit, qui tutor non utiliter nominatus eſt.
- *Si mater indemnitatem promiſit* 46. id eſt, periculum adminiſtrationis in ſe recepit, ejus tutoris quem filiis ſuis dari poſtulavit, an & quomodo teneatur.
- *Si contra matris voluntatem* teſtamentariam *tutor datus ſit* 47. filia à tutela removebitur.
- *Ut cauſa poſt pubertatem adſit tutor* 48. Ut eam ſcilicet defendat, niſi ſi curatori inſtrumenta reddiderit.
- *Ubi pupillus educari debeat* 49. apud matrem niſi ad ſecunda vota tranſierit, alias Judex arbitrabitur.
- *De alimentis pupillo præſtandis* 50. à tutore etiam ſi de ſtatu ejus pendeat quæſtio, quorum taxatio à Judice peti poteſt: quæcunque autem tutor juſte eo nomine impenderit, imputabit.

Actiones ex cauſa tutelæ provenientes.

- *Arbitrium tutelæ* 51. id eſt, de actione tutelæ, appellatur autem arbitrium, quod hujus judicii poteſtas ſit in arbitrio judicantis, qui excuſſit tutelæ rationibus, ex bona fide ſtatuat, quid tutorem pupillo præſtare aut reſtituere oporteat.
- *De dividenda*, à Judice vel diviſa à defuncto, *tutela, & pro qua parte quiſque tutorum convenzatur* 52.
- *De in litem*, id eſt, in id quod ſua intereſt, *jurando* 53. à pupillo, etiam in heredem tutoris.
- *De heredibus tutorum vel curatorum* 54. conveniendis à pupillo & quatenus ei teneantur.
- *Si tutor vel curator non geſſerit* 55. tutelam vel curam quomodo, quando & quo nomine convenietur.
- *De uſuris pupillaribus* 56. pupillo à tutore ſolvendis ex ejus pecunia quam in uſus ſuos convertit.
- *De fidejuſſoribus tutorum vel curatorum* 57. à pupillo actione ex ſtipulatu conveniendis.
- *De contrario judicio tutelæ* 58. quo tutori pupillus tenetur.

Quid liceat pupillo ſub tutoribus.

- *De authoritate*, à tutoribus, *præſtanda* 59. iis quæ à pupillis aguntur: nam ſine tutore non poſſunt actionem remittere, eſſe in judicio criminali, & ita vendere ut emptor præſcriptionem acquirat, ut autem authoritas præſtita cenſeatur, ſufficit, unum ex tutoribus eam præſtitiſſe.
- *Quando tutores vel curatores eſſe deſinant* 60. ſi is cui quis adjunctus datus eſt, tutor eſſe deſinat, non voluntate pupilli.
- *De actore à tutore ceu curatore dando* 61. pro rebus ſcil. pupilli petendis.
- *De excuſationibus tutorum & curatorum & temporibus earum* 62.
  - *Si tutor vel curator falſis allegationibus excuſatus ſit* 63.
  - *Si tutor vel curator reip. cauſa aberit* 64.
  - *De excuſationibus veteranorum* 65.
  - *Qui numero liberorum ſe excuſant* 66.
  - *Qui morbo ſe excuſant* 67.
  - *Qui ætate ſe excuſant* 68.
  - *Qui numero tutelarum ſe excuſant* 69.
- *De curatore furioſi vel prodigi* 70. licet majoris.
- *De prædiis & aliis rebus minorum ſine decreto non alienandis vel obligandis* 71.
  - *Quando decreto*, Prætoris vel Principis, *opus non eſt*, 72.
  - *Si quis ignorans rem minoris eſſe ſine decreto comparaverit* 73.
  - *Si major factus alienationem factam ſine decreto ratam habuerit* 74.
  - *De magiſtratibus*, idem dicendum eſt de æſtimatoribus patrimonii pupilli, *conveniendis* 75. in eos pupilli habent regreſſum excuſſis tamen prius tutoribus collegis & fidejuſſoribus.

LIB. VI.

De jure Dominorum in ſervos.

- *De ſervis fugitivis & libertis, mancipiiſque civitatum, artificibus & ad diverſa opera deputatis, & ad rem privatam vel dominicam pertinentibus* 1.
- *De furtis & ſervo corrupto* 2.

De jure patronorum in libertos, de quo latius *infra lib.* 7. dicetur.

- *De operis libertorum* 3.
- *De bonis libertorum, & jure patronatus* 4.
- *Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta ſit* 5.
- *De obſequiis patrono præſtandis* 6.
- *De liberis & eorum liberis* 7.
- *De jure annulorum aureorum, & de natalibus reſtituendis* 8.

De jure ſucceſſorum in bona defuncti, ſuntque ſucceſſores vel

Prætorii, qui bonorum poſſeſſores dicuntur.

- *Qui admitti ad bonorum poſſeſſionem poſſunt & intra quod tempus* 9.
- *Quando non petentium partes petentibus accreſcant* 10. quoties unus ex iis quibus bonorum poſſeſſio defertur, vel tempore vel repudiando excluditur à bonorum poſſeſſione, ejus pars aliis accreſcit.

Species.

Ex teſtamento.

- *De bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas* 11. defuncti ſcil. ſi modo juſtæ ac legitimæ fuerint quæ datur à Prætore omnibus ſcriptis heredibus.
- *De bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur* 12.
- *De bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, quæ patronis liberiſque eorum datur* 13.

Ab inteſtato.

- *Unde libri* 14. dabatur emancipatis quos Prætor ad patris hereditatem admitti voluit, cum illis qui in patria poteſtate manſerant.
- *Unde legitimi*, id eſt agnati, *& unde cognati* 15.
- *De ſucceſſorio edicto* 16. Si primi gradus agnati vel cognati omittunt vel repudiant hereditatem, eam tranſmittunt ad ſubſequentes.
- *De Carboniano edicto* 17. quo liberis à patre in teſtando præteritis, & quibus fit controverſia ſtatus, bonorum poſſeſſio datur contra tabulas, dilata ſtatus eorum controverſia in pubertatis tempus.
- *Unde vir & uxor* 18.
- *De repudianda bonorum poſſeſſione* 19.
- *De collationibus* 20. emancipati & alii liberi à patre in teſtamento præteriti bonorum poſſeſſionis partem à cæteris liberis & ſuis & ſcriptis avocant. An autem cogantur conferre ea bona, quæ patre communi moriente habuerunt, hic explicatur.

Ex jure civili qui heredes dicuntur, ſuntque heredes vel

Ex teſtamento.

- *De teſtamento militis* 21. qui ſcil. teſtatur jure quodam ſingulari, cum alii de quibus mox dicetur, jure communi teſtentur.
- *Qui teſtamenta facere poſſunt vel non* 22.
- *De teſtamentis, & quemadmodum teſtamenta ordinentur* 23.
  - *De heredibus inſtituendis, & quæ perſonæ heredes inſtitui non poſſunt* 24.
    - *De inſtitutionibus & ſubſtitutionibus & reſtitutionibus ſub conditione factis* 25.
    - *De impuberum & aliis ſubſtitutionibus* 26.
    - *De neceſſariis ſervis heredibus inſtituendis vel ſubſtituendis* 27.
    - *De liberis præteritis & exheredatis* 28.
    - *De poſthumis heredibus inſtituendis vel præteritis vel exheredandis* 29.
- *De jure deliberandi & de adeunda vel acquirenda hereditate* 30.
- *De repudianda vel abſtinenda hereditate* 31.
- *Quemadmodum teſtamenta inſpiciantur, & deſcribantur* 32. id eſt, inſinuentur.
- *De edicto D. Adriani tollendo*, quo cavebatur, ut is qui ſe in poſſeſſionem mitti vellet tricesimam hereditatis reipublicæ daret, & *quemadmodum ſcriptus heres* hodie *in poſſeſſionem mittatur* 33.

Ex quibus cauſis hereditas alicui aufertur.

- *Si quis aliquem teſtari prohibuerit vel coëgerit* 34.
- *De his quibus ut indignis hereditates auferuntur*, quales ſunt ii qui non vindicarunt mortem defuncti, quæ res minoribus tamen non nocet, *& ad SC. Syllanianum* 35. quo cavetur ne ejus hereditas adeatur, qui interfectus eſt antequam habita ſit quæſtio de ſervis qui ſub eodem tecto morantes domino vel periclitanti vel interfecto auxilium non præſtiterunt.
- *De Codicillis* 36.

Ex Codicillis.

Ex quibus cauſis hereditas minuitur.

- *De legatis* 37. legatum eſt donatio quædam à defuncto facta, ab herede præſtanda.
  - *De verborum*, ad legata ſcil. pertinentium, *& rerum ſignificatione* 38.
  - *Si*, in ſuccedendo, *omiſſa ſit cauſa teſtamenti* 39. ab herede qui ab inteſtato vel alio modo hereditatem poſſidere maluit, ut ita evitaret onera legatorum: adverſus eum dabitur utilis actio perinde ac ſi ex teſtamento adiiſſet.
  - *De indicta viduitate & lege Julia Miſcella*, quæ legata ex ea cauſa comprobat, *tollenda* 40.
  - *De his quæ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis relinquuntur* 41. quoties Teſtator heredem rogat, ut quid cui det, fidei committere dicitur. Et fideicommiſſa appellata ſunt, quia nullo vinculo juris ſed tantum pudore eorum qui rogabantur, continebantur.
- *De fideicommiſſis* 42.
- *Communia de legatis & fideicommiſſis & de in rem miſſione tollenda* 43. ut hodie ſufficiant legatariis actiones perſonales, in rem & hypothecariæ.
  - *De falſa cauſa adjecta legato vel fideicommiſſo* 44.
  - *De his quæ ſub modo legati vel fideicommiſſi relinquuntur* 45.
  - *De conditionibus inſertis tam legatis quam fideicommiſſis & libertatibus* 46.
  - *De uſuris & fructibus legatorum ceu fideicommiſſorum* 47. quibus legata & fideicommiſſa augeri ſolent.
  - *Ad SC. Trebellianum*, qua legata univerſalia minuuntur, *& de* iis quæ legata ſunt *incertis perſonis* 48.
  - *Ad legem Falcidiam* 49. qua legandi poteſtas, quæ leg. 12. Tabularum infinita erat, imminuta eſt, caveturque ne plus legare liceat, quam dodrantem bonorum, ut ſive unus heres inſtituatur ſive plures apud eos eaſve pars quarta remaneat, & quidem hac lege particularia legata minuuntur.
  - *De caducis tollendis* 50. Caduca legata ſunt quæ jure quidem relicta ſunt & quidem perſonæ capaci, ſed quæ poſt mortem teſtatoris ab eo ob aliquam cauſam in fiſcum cadunt, unde caduca dicta ſunt, quod fiſco cedant.
    - *Diis* liberis in infinitum ſcil. *qui ante apertas tabulas* patris teſtatoris defuncti *hereditatem tranſmittunt* 51. in poſterum, ita ut talis hereditas non ſit caduca: nam lex Pappia volebat diem legatorum cedere, non à morte teſtatoris, ſed ab apertis tabulis. Ideoque lege Pappia qui inter mortem teſtatoris & apertas tabulas decedebat, ejus legatum caducum fiebat.
  - *Quando dies legati vel fideicommiſſi cedit* 52.
  - *Ut in poſſeſſionem legatorum vel fideicommiſſorum ſervandorum cauſa mittatur, & quando ſatisdari debeat* 53.

Ab inteſtato. Inteſtatus decedit qui aut omnino teſtamentum non fecit, aut non jure fecit, aut id quod fecerat ruptum, irritumve factum eſt: aut ſi ex eo nemo heres extiterit. Ex quæ cauſa jure civili hereditates deferuntur iis perſonis quæ ſequuntur.

- *De ſuis & legitimis liberis.* Sui heredes exiſtimantur qui in poteſtate morientis & vivente patre quaſi domini rerum hereditariarum fuerunt, *& ex filia nepotibus ab inteſtato venientibus* 54.
- *Ad SC. Tertullianum* 55. quo nunc aviæ & matres etiamſi ter enixæ non ſint aut quater ad liberorum etiam vulgo quæſitorum legitimam ſucceſſionem vocantur, poſt fratres & ſorores defuncti filii.

- *Ad SC. Orficianum* 56. quo liberi matribus & aviæ ab inteſtato ſuccedunt.
- *De legitimis heredibus* 57. poſt ſuos heredes aut quaſi ſuos leg. 12. tabul. ad agnatum proximum perrinet hereditas. Sunt autem agnati cognati per virilis ſexus perſonas quaſi à patre connati.

Communia de ſucceſſionibus 58. quæ jure Prætorio & civili deferuntur. Fratri autem emancipato alter emancipatus cum altero non emancipato ſuccedit. Privigno autem vitricus novercæ privignus, ancillæ cum qua contubernium fecit dominus, educato is qui educavit, non ſuccedunt. Advenis peregrinis ſcripti ab iis heredes, vel ab inteſtato proximi, non eorum hoſpites: ſi deſint proximi, Epiſcopis tradantur ut in pias cauſas erogentur.

De bonis maternis, à matre ſcilicet filio ſuo datis vel relictis, *vel materni generis* 59. quæ ab avo & avia, proavo & proavia maternis ad eum qui eſt in poteſtate patris deferuntur: in iis pater habet ſolum uſumfructum, eaque in Judicio perſequi poteſt.

De bonis quæ liberis in poteſtate patris conſtitutis vel alias acquiruntur & eorum adminiſtratione 60. patri competente.

De hereditatibus decurionum, qui ſi ab inteſtato moriuntur nullis relictis heredibus, fiſcus illi non ſuccedet, ſed curia in qua erant *naviculariorum*, quibus corpus naviculariorum, *cohortalium militum*, erant Præfidis provinciæ officiarii, quibus cohortales ejuſdem provinciæ *& Fabricenſium* 61. qui verſabantur in publicis fabricis, quibus alii collegæ fiſco excluſo ſuccedebant.

LIB. VII.

De jure Dominorum in ſervos & Patronorum in libertos, de quo nonnulla ſuperius dixit libro ſuperiori à tit. 3. ad finem octavi. In hac quæſtione explicanda conſideramus.

Manumiſſionem ipſam.

Species.

- *De vindicta libertate*, apud prætorem & præſidem, *& apud concilium* Principis *manumiſſione* 1.
- *De teſtamentaria manumiſſione* 2.
  - *De lege Fuſia Caninia tollenda* 3. qua certus modus ſervis manumittendis conſtitutus erat, hodie vero cuique licet omnes ſervos teſtamento libertate donare, cum & hoc quiſque inter vivos facere poſſit.
  - *De fideicommiſſariis libertatibus* 4. his verbis fieri poterat, ROGO TE HERES UT STICHUM SERVUM MEUM MANUMITTAS.

Effectus.

- *De dediticia libertate tollenda* 5. Olim non omnes qui manumittebantur, cives Rom. fiebant; non eam quam manumittens libertatem conſequebantur, ut Dediticii ex lege Sentia.
- *De Latina libertate tollenda.* qui ita manumittebantur ex lege Julia Norbana, liberi quidem vitam ſuam peragebant, ipſo tamen ultimo ſpiritu ſimul animam atque libertatem amittebant, & quaſi ſervorum ita bona eorum manumiſſores detinebant. Dicebantur Latini & Juniani, *& per certos modos in civitatem Romanam*, ut nunc eadem manumiſſo libertas competat quam habet manumiſſor, fiatque civis Romanus, *transfuſa* 6.

Objecta.

- *De communi ſervo manumiſſo* 7. ſervus plurium cen communis ſi ab uno dominorum manumittitur, non ut jure antiquo, alteri domino accreſcit, nec libertatem ab altero domino acquiſitam amittit: alteri tamen domino pars ejus pretii dari debet, atque ita ſervus plene manumitti.
- *De ſervo pignori dato* 8. an & quomodo manumitti hujuſmodi ſervus poſſit?
- *De ſervis Reipub. manumittendis.*
- *De his qui à non dominis manumiſſi ſunt* 10. hi non conſequuntur libertatem tali manumiſſione.
- *Qui manumitti non poſſunt & ne in fraudem creditorum manumittatur* 11.
- *Qui non poſſunt ad libertatem proclamare* 12. damnati ad perpetua vincula, & prohibiti à teſtatore ne manumitterentur.
- *Quibus cauſis ſervi pro præmio libertatem capiunt* 13. quoties ſcilicet necem Domini vindicarunt, falſitatem monetæ, raptum virginis militiæ deſertorem detulerunt.
- *De ingenuis manumiſſis* 14. non ſunt libertini: natalibus enim non officit manumiſſio.
- *Communia de manumiſſionibus* 15. quæ fiunt vel à proprietario vel uſufructuario, & quo modo ita manumiſſus libertatem conſequitur.

Ipſam actionem liberalem.

- *De liberali cauſa* 16. quæ ſtatus & præjudicialis dicitur per quam quæritur an aliquis liber vel ſervus.
- *De aſſertione tollenda* 17. ſi quis ex ſervitute in libertatem proclamaverit per ſe, ipſe Dominum ſeſe poteſt aſſerere, non tamen procuratorem dare. Qui autem ex libertate in ſervitutem, utrumque facere poteſt, neuter eorum tamen tenetur hodie aliquem proferre, à quo in libertatem aſſeratur, propter aſſertoris reperiendi difficultatem.
- *Quibus ad libertatem proclamare non licet* 18. His qui ſe vendi paſſi ſunt ad pretium participandum ſervi effecti propter delictum inſigne, & qui deſcendunt ex latronum familia.
- *De ordine cognitionum* 19. Quæſtioni ſtatus interdum alia quæſtio adjungitur, quod cum evenit, de ſtatu ſervi prius quam de crimine, quod objicit, & de libertate prius quam de hereditate cognoſci debet.
- *De colluſione detegenda* 20. de quo dixi in Digeſtis, *lib. 40. tit. 16.*
- *Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur* 21.
- *De longi temporis præſcriptione quæ pro libertate & non adverſus libertatem opponitur* 22.
- *De peculio ejus qui libertatem meruit* 23. inter vivos manumiſſus peculium ſuum acquirit ſi non ſit ademptum, teſtamento manumiſſus non acquirit niſi nominatim datum fuerit.
- *De SC. Claudiano*, quo mulier libera ſervi alicujus cupidine & amore capta è natalium ſuorum ingenuitate in ſervitutem deducebatur *tollendo* 24. neque enim quod ab hoſtium ferocitate contra libertatem naturalem inductum eſt, ad libidinem nequiſſimorum hominum inferri placet.
- *De nudo jure Quiritum tollendo* 25. apud quoſdam dominos nudum jus Quiritum vel tantum in bonis reperitur. Qui ſervi uſucapti, in jure ceſſi, mancipati erant, ex jure Quiritum ſervi erant, & manumittendo cives Romani fiebant: qui vero traditi ex cauſa emptionis non mancipati vel ceſſi ii erant in bonis emptoris, venditoris vero ex jure Quiritum, quia ſervi emptori acquirebant ex omnibus cauſis ut hic notavit Cujacius.

De jure acquirendi per uſucapionem.

Cauſæ uſucapionum.

- *De uſucapione pro emptore vel pro tranſactione* 26.
- *De uſucapione pro donato* 27.
- *De uſucapione pro dote* 28.
- *De uſucapione pro herede* 29.
- *Communia de uſucapionibus* 30. colonus quia non ſibi ſed domino poſſidet, non præſcribit, res fiſci uſucapi non poteſt, mala fides defuncti nocet ſucceſſori.

Formæ.

- *De uſucapione transformanda*, melius dixiſſet reformanda, *& de ſublata differentia rerum mancipi & nec mancipi* 31. uſucapionem tantum in Italicis ſoli rebus veteres admittebant, & eam quidem biennii ſpatio: mobilium vero anno: in provincialibus vero excludebant. Hanc primam partem reformat Juſtinianus, nec patitur rem ullam immobilem vel ſoli præſcribi niſi decennio, vicennio, tricennio, mobilem vero niſi triennio, idque in provincia quoque, ſi modo bona fides adfuerit.
- *De acquirenda & retinenda poſſeſſione* 32. id eſt, per quas perſonas & quomodo acquiratur.
- *De præſcriptione longi temporis decem vel viginti annorum* 33.
  - *In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio* 34.
  - *Quibus non objicitur longi temporis præſcriptio* 35.
  - *Si adverſus creditorem præſcriptio*, longi temporis ſcilicet, *opponatur* 36.
- *De quadriennii præſcriptione* 37.
- *De rei dominicæ*, id eſt, Cæſaris Reip. *vel templorum vindicatio temporis præſcriptione*, quamtumvis longi temporis ſcil. *ſubmoveatur* 38. id eſt, impediatur.
- *De præſcriptione triginta vel quadraginta annorum* 39.
- *De annali exceptione Italici contractus*, quem circa multæ altercationes oriebantur, *tollenda & de diverſis temporibus & exceptionibus & præſcriptionibus & interruptionibus eorum* 40. olim perſonales actiones in provinciis perpetuæ erant, nec præſcribebantur: in Italia anno præſcribi poterant. Hodie anno triceſimo præſcribi debent, non tamen interrupto.

De jure acquirendi per alluvionem.

- *De alluvionibus & paludibus & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis* 41.

De jure acquirendi per ſententiam, per quam etiam mittimur in poſſeſſionem, quæque inter genera poſſeſſionum numeratur. Sententiæ autem ſunt earum perſonarum, quæ ſequuntur.

- *De ſententiis Præfectorum Prætorio* 42.
- *Quomodo & quando Judex ſententiam proferre debeat, præſentibus partibus vel una parte abſente* 43.
  - *De ſententiis ex periculo*, alii legunt ex breviculo, *recitandis* 44. non enim ſufficit ſententiam deſcribi, niſi legatur, periculum hic ſignificat libellum aut tabellam in qua ſententia præſcripta erat.
  - *De ſententiis & interlocutionibus Judicum* 45.
  - *De ſententiis quæ ſine certa quantitate proferuntur* 46.
  - *De ſententiis quæ pro eo quod intereſt proferuntur* 47. in omnibus caſibus qui certam habent quantitatem, hoc quod intereſt, dupli quantitatem non debet excedere: in iis qui incertam, non licet in infinitum computationem reducere, ſed Judex requiret quod revera damnum ſit: nam hæ pœnæ tantum modo exigi debent, quæ & moderatæ ſunt & legibus comprehenſæ, quæ diſcretio in lucro æſtimando habenda eſt.
  - *Si non à competente judice judicatum eſſe dicatur* 48.
  - *De pœna Judicis qui male judicavit vel ejus qui Judicem vel adverſarium corrumpere conatus eſt* 49.
  - *Sententiam*, in qua ea quæ in ſententia eſſe debent, ſervata ſunt, *reſcindi non poſſe* 50.
  - *De fructibus & litium expenſis* 51.
  - *De re judicata* 52. & ejus effectibus.
    - *De executione rei judicatæ* 53.
    - *De uſuris rei judicatæ* 54.
    - *Si plures una ſententia condemnati ſint* 55. quomodo fiat in eos ſententiæ executio.
    - *Quibus res judicata non nocet* 56.
    - *Comminationes, epiſtolas, programmata*, id eſt, edicta Judicis contra latitantem propoſita, *ſubſcriptiones authoritatem rei judicatæ non habere* 57.
    - *Si ex falſis inſtrumentis vel teſtimoniis judicatum ſit* 58.
    - *De confeſſis* 59. qui habentur pro judicatis.
    - *Res inter alios actas vel judicatas*, extra judicium, *aliis non nocere* 60.
  - *De relationibus* 61. à Judice ad Principem faciendis, ſi quis Judicum dixerit eſſe referendum ante ſententiam ad Principem, nihil pronuntiabit.
  - *De appellationibus & conſultationibus* 62. Appellatio eſt Juriſdictionis inferioris Judicis per invocationem ſuperioris rite facta ſuſpenſio, fitque corrigendæ iniquitatis aut imperitiæ in Judicio cauſa; interdum etiam ad opponendum quod oppoſitum non fuit, & ad probandum quod non probatum fuit, impeditque executionem primæ ſententiæ: conſultatio vero hic ſignificat relationem Judicis ad Principem, ut quid ſtatui velit, definiat.
    - *De temporibus & reparationibus appellationum ceu conſultationum* 63. Reparatio hic ſignificat inſtaurationem lapſi & amiſſi temporis.
    - *Quando provocare non eſt neceſſe* 64.
    - *Quorum appellationes non recipiuntur* 65.
    - *Si pendente appellatione mors intervenerit* 66.
    - *De iis qui per metum Judicis non appellaverunt* 67.
    - *Si unus ex pluribus appellaverit* 68. ſententia in cauſa appellationis lata pro uno, aliis prodeſt.
    - *Si de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum* 69.
    - *Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare, vel poſt duas ſententias Judicum, quas definitio Præfectorum roboraverit, eas retractare* 70.
  - *Qui bonis cedere poſſunt* 71. Ut condemnatis per appellationem ſubveniri poteſt, ita per bonorum ceſſionem.

De bonis authoritate Judicis possidendis & de separationibus bonorum 72. petunt enim sæpissime creditores hereditarii bona defuncti ab ipsius debitoris separari à bonis heredis adversus creditores ejusdem heredis.
De privilegio fisci 73. Fisci privilegium est, ut bona secum contrahentis tacite ei sint obligata, & cæteris creditoribus sæpissime præferatur.
De privilegio dotis 74. circa hypothecam scil.
De revocandis iis quæ in fraudem creditorum alienata sunt 75.

LIB. VIII.

Prætoris.
De interdictis 1. Interdicta erant formæ atque conceptiones verborum, quibus Prætor aut jubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat: quod tunc maxime fiebat, cum de possessione aut quasi possessione, veluti usufructu, servitute, & alio jure corporali agebatur.
Redduntur autem interdicta vel ex causa
- Privata, suntque vel
  - Adipiscendæ possessionis.
    - *Quorum bonorum* 2. est adipiscendæ possessionis causa interdictum accommodatum bonorum possessori, id est, ei qui declaravit apud Magistratum se talem esse qui posset ac vellet jure Prætorio amplecti hereditatem, cujus vis ac potestas hæc est, ut quod ex iis bonis quorum possessio alicui data est, quisque pro herede aut pro possessore possideat, id ei cui bonorum possessio data est, restituere debeat. Pro herede autem possidet qui falso se heredem putat: pro possessore vero qui nullo jure aut titulo temere occupat hereditatem defuncti. Hoc igitur interdictum mihi competet ad adipiscendam nunc primum possessionem. Quorum bonorum, ex edicto Prætoris mihi possessio data est.
    - *Quorum legatorum* 3. Datur hoc interdictum heredi adversus eum qui sua authoritate rem sibi testamento relictam occupavit sine voluntate aut ratihabitione heredis vel bonorum possessoris, quorum interest non ita occupari legata propter detrahendam ex iis Falcidiam.
  - Recuperandæ.
    - *Unde vi* 4. est recuperandæ possessionis interdictum, quod quidem datur ei qui ex possessione fundi vel ædium vi dejectus est: & appellatur, Unde vi, quia his verbis significatur causa propter quam interdictum redditur.
    - *Si per vim vel alio modo absentis perturbata sit possessio.*
  - Retinendæ.
    - *Uti possidetis* 6. est retinendæ possessionis interdictum, datur cum ab utraque parte de proprietate alicujus rei controversia fit: & in eo Prætor decernit, ut unusquisque possideat, uti possedit, donec de Jure possessionis definiatur. Datur pro rebus fundi vel immobilibus, Utrubi pro mobilibus.
  - Exhibitoris.
    - *De tabulis exhibendis* 7.
    - *De liberis exhibendis, seu deducendis & de libero homine exhibendo* 8.
    - *De precario*, quo dominus rem suam utendam concedit, alteri ejus usum precibus petenti, eique datur adversus eum, qui rem precario datam habet, ut scilicet res precario data restituatur, *& Salviano interdicto* 9. quo dominus prædii pro conservando jure suo & ne defraudetur pensione, vult adipisci possessionem earum rerum, quæ illi obligatæ penes conductorem multis argumentis suspectum tutæ non sunt, vel quas ad alios jam transtulit. Ob eam causam proposita quoque est actio Serviana, qua quis de rebus coloni, quæ pignoris jure pro mercedibus fundi ei tenentur experitur, utilius tamen est Salviano uti, quod solum possessorium est adipiscendæ possessionis neque exigit ullam probationem, de jure debitoris, qui rem obligavit: cum alioqui in Serviana docere oporteat rem pignoratam fuisse in bonis debitoris.
    - *De ædificiis privatis* 10.
    - *De novi operis nuntiatione* 11.
- Publica.
  - *De operibus publicis* 12.
  - *De ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatum* 13. cura hujusmodi rationum ad curatorem Reipub. sive patrem civitatis pertinet: non ad Præsidem provinciæ.

De Jure quod in rebus alienis habemus.
- *De pignoribus & hypothecis* 14. pignora autem contrahuntur vel conventione tacita vel expressa, vel ex aliis causis.
  - *In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur* 15.
  - *Si aliena res pignori data sit* 16.
  - *Quæ res pignori obligari possunt, vel non & qualiter pignus contrahatur* 17.
  - *Qui potiores in pignore habeantur* 18. jure suo, ut mulier, prior tempore, Respub. &c.
    - *De iis qui in priorum creditorum locum succedunt* 19. qui alterius beneficio potiores censentur.
    - *Si antiquior creditor pignus vendiderit* 20. & ab eo pignus emero, à posteriori creditore conveniri non possum.
  - *Si communis res pignori data sit* 21. non potest pignus tenere nisi pro una parte.
  - Quomodo ex aliis causis quam ex conventione partium pignus contrahatur.
    - *De Prætorio pignore & ut in actionibus debitorum missio prætorii pignoris præcedat* 22.
    - *Si in causa judicati pignus captum sit* 23.
  - *Si pignus pignori datum sit* 24.
  - *De partis pignoris*, id est, ancillæ pignoratæ, *& omni causa* 25.
  - *De remissione pignoris* 26.
  - *Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri possit* 27.
  - *De distractione pignorum* 28.
  - *Debitorem venditionem pignoris impedire non posse* 29.
  - *Si vendito pignore agatur* 30.
  - *De luitione pignoris* 31. Luere est soluta pecunia liberare. Unus heredum debitoris partem suam solvens, non liberat pignus.
    - *Si unus ex pluribus heredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti solverit vel acceperit* 32.
  - *Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ secuta non fuerit* 33. datur ei, cui pecunia non est numerata, actio ad pignus repetendum.
  - *De jure dominii impetrando* 34. id evenit, quoties pignus emptorem non reperit, & creditor ob eam causam pignus sibi adjici postulat.
  - *De pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoribus rescindenda* 35. Pactum legis commissoriæ est ut nisi solvatur intra certum tempus creditori pecunia, pignus illi committatur & ejus sit.

De jure quo actiones civiles, de quibus multa superius diximus, excludimus.
- *De exceptionibus, seu præscriptionibus* 36.
  - *De litigiosis* 37. quorum nomine nobis competit exceptio.

De jure quo negotia & civiles actiones confirmamus, vel tollimus, confirmamus his quæ sequuntur.
- *De contrahenda & committenda stipulatione* 38.
  - *De inutilibus stipulationibus* 39.
  - *De duobus reis stipulandi & promittendi* 40.
- *De fidejussoribus & mandatoribus* 41.
- Tollitur obligatio multis modis, sed his præsertim qui sequuntur.
  - *De novationibus & delegationibus* 42. Novatio est cum interventu novæ personæ, nova nascitur obligatio, & prima tollitur in posteriorem translata.
  - *De solutionibus & liberationibus* 43. solutione ejus quod debetur, tollitur obligatio.
  - *De acceptilationibus* 44. acceptilatio ab acceptum ferendo dicitur, estque imaginaria solutio, qua verbis facta obligatio, aliis verbis dissolvitur.
- *De evictionibus* 45.
  - *Creditorem evictionem pignoris non debere* 46.

De jure parentum in liberos.
- *De patria potestate* 47.
- *De adoptionibus.* 48.
- *De emancipationibus liberorum* 49.
- *De ingratis liberis* 50.
- *De postliminio reversis & redemptis ab hostibus* 51.
- *De infantibus expositis liberis & servis & de iis qui sanguinolentos nutriendos acceperunt* 52.

De jure non scripto.
- *Quæ sit longa consuetudo* 53. hic de consuetudinis authoritate, vi & effectu traditur.

De donationibus 54.
- *De donationibus quæ sub modo vel conditione vel certo tempore conficiuntur* 55.
- *De revocandis donationibus* 56.
- *De donationibus causa mortis* 57.
  - *De infirmandis pœnis cœlibatus.* pœna cœlibatus olim erat in viris vel mulieribus ex leg. Julia & Pappia nequid ad eos ex aliorum testamentis transmitteretur, nisi intra 100. dies matrimonium contraherent, *& orbitatis*, orbus liberis ex testamento plusquam semissem capere non poterat, alius fisco cedebat, *& de decimariis sublatis* 58. per legem enim Pappiam statutum erat ut decima pars eorum quæ relinquebantur uxori à viro vel è converso fisco applicaretur, si non essent liberi ex eo matrimonio: hodie si quid alter alteri reliquit, solidum capere poterit æque ac si filium superstitem haberet vel amisisset.
  - *De jure liberorum* 59. ut conjuges ex testamento inter se solidum caperent, requirebatur ut liberos sustulissent: post ea jus tot liberorum, quot sufficiebant ad obtinendam assis capacitatem, à principibus peti & impetrari solitum fuit per eos qui neque liberos haberent neque amisissent, ut ita solidum conjugium alter ab altero consequeretur: quod jus omnibus hoc tit. concessum est, ut à nemine posthac jus liberorum peti debeat.

LIB. IX.

De criminalibus judiciis: nam superius lib. 2. de civilibus egimus.
- *De iis qui accusare non possunt* 1.
  - *De accusationibus & inscriptionib.* 2. Jura civilia nolunt quemquam admitti ad accusandum de crimine, nisi prius se obstrinxerit ad subeundam pœnam cui accusatus victus subjicietur, si succumbat Judicio. Quæ obstrictio vocatur inscriptio. incumbere autem est accusationi subscribere, sumumque nomen libello accusationis ascribere: item nisi datis fidejussoribus de lite prosequenda caverit. quod hodie non ita observatur. Inquisitio vero fit quando Judex ex suo officio de crimine alicujus inquirit.

De exhibendis & transmittendis reis 3. in se. exhibeantur quo accusari & iis contestari cum his possit, & remittantur ad proprium forum in quo crimen admiserunt.
- *De custodia reorum* 4.
  - *De privatis carceribus inhibendis* 5.
  - *Si reus vel accusator mortuus fuerit* 6. pendente accusatione accusatio tamen non est abolita quo ad cæteros qui ejusdem criminis postulati sunt.

Species.
- *Si quis Imperatori maledixerit* 7.
  - *Ad leg. Juliam majestatis* 8. Majestatis rei sunt qui & Principis reipublicæ & caput & statum labefactare conantur.
- *Ad leg. Juliam de adulteriis & stupro* 9.
  - *Si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit* 10.
  - *De mulieribus quæ se propriis servis injunxerunt* 11.
- *Ad leg. Juliam de vi publica vel privata* 12.
  - *De raptu virginum, viduarum, necnon sanctimonialium* 13.
  - *De emendatione servorum* 14.
  - *De emendatione propinquorum* 15.
- *Ad leg. Corneliam de sicariis* 16.
  - *De iis qui parentes vel liberos occiderunt* 17.

- *De maleficis & mathematicis & cæteris similibus* 18. appellatione mathematicorum non ſunt accipiendi qui ſyderum motus, poſitiones, & qui ex illis ſequantur effectus & influxus inquirunt: ſed qui præſcientiam futurorum ſibi arrogant ex obſervationibus potius ſuperſtitioſis quam probabilibus: quales ſunt magiæ profeſſores.
- *De ſepulchro violato* 19. ſepulchrum violat qui illud deformat aut ex eo aliquid ſurripit.
- Furtorum genera.
  - *Ad legem Fabiam de plagiariis* 20. Plagiarii ſunt qui ſine vi, dolo malo ſcientes abducunt ingenuos aut liberos homines, & vendunt pro ſervis aut ſupprimunt, vel qui ſervos aliorum ſubducunt, & fugam perſuadent, aut fugitivos celant: hujus pœna eſt capitalis.
  - *Ad leg. Juliam Viſtellam* 21. qua libertinæ conditionis homines prohibentur honores & dignitates ingenuorum uſurpare, niſi jus aureorum annulorum à Principe impetraverint.
  - *Ad leg. Corneliam de Falſis* 22. Falſarius is eſt qui imitatione veri compendium ſuum alterius diſpendio per dolum quærit.
    - *De iis qui ſibi adſcribunt in teſtamento* 23.
    - *De falſa moneta* 24. nam & ipſarum rerum depravatione falſum committitur. Cæterum monetam corrumpentis pœna eſt concrematio.
    - *De mutatione nominis* 25. in alterius fraudem.
  - *Ad legem Iuliam de ambitu* 26. qua coërcetur eorum ambitio qui pecunia ſuffragia ſibi comparant ad obtinendas dignitates.
  - *Ad legem Iuliam repetundarum* 27. qua puniuntur hi qui prætextu publicæ poteſtatis amplius quiddam quam illis jure debetur per comminationem extorquent: quæ pecuniæ ab iis repeti poſſunt, & Concuſſores appellantur.
  - *De crimine peculatus* 28. quo tenentur qui publicas pecunias ſurripuerunt.
  - *De crimine ſacrilegii* 29. hujus pœna capitalis.
- *De ſeditioſis & de his qui plebem contra Rempub. audent colligere* 30.

Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri poſſit 31.

- *De crimine expilatæ hereditatis* 32. id eſt, rei quæ ſine domino eſt, pœna arbitraria eſt.
- *Vi bonorum raptorum* 33.
- *De crimine ſtellionatus* 34. quo tenetur is qui rem aliquam pluribus ignorat & cæt. hoc crimine notantur delinquentes ubi ſpecialis titulus criminis deficit. hujus pœna eſt extraordinaria.
- *De injuriis* 35. quidquid in alterius contemptum fit, injuriam vocamus. fit autem injuria re, verbis, literis, affectu: æſtimatur, & creſcit pro ratione perſonarum: diſſimulatione tollitur.
  - *De famoſis libellis* 36. ſi quis ad infamiam alicujus libellum aut carmen aut hiſtoriam ſcripſerit, compoſuerit, ediderit, vel dolo malo fecerit quo quid eorum fieret, injuriam feciſſe dicitur.
- *De abigeis* 37. quo crimine tenetur is qui ex paſcuis animalia abigit vel ſurripit.
- *De Nili aggeribus non rumpendis* 38. quia Nilo flumine agros ſuos irrigant Ægyptii; pœna uſtulationis in eum lata eſt qui Nili aggeres ruperit.
  - *De iis qui latrones vel aliis criminibus reos occultaverunt* 39. pari pœna puniuntur criminis rei eorumque receptores.
- *De requirendis reis* 40. abſentibus ſcil. qui ſi citati non comparent, bona eorum annotabuntur.
- *De quæſtionibus* 41.
- *De abolitionibus* 42. Abolitio eſt venia omittendæ accuſationis, quam petit accuſator à Judice, in cujus officio accuſationem inſtituit: alias accuſatores ab accuſatione deſiſtentes incidunt in Turpillianum: alii ita definiunt ut ſit Abolitio accuſationis inſtitutæ per ſententiam interlocutoriam peremptio.
  - *De generali abolitione* 43. quæ ſcil. fit vel à Principe vel ratione cujuſdam ſolennitatis, abolitione non infamia criminis tollitur, ſed pœna.
- *Ut intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur* 44.
- *Ad SC. Turpillianum* 45. quo tenetur is qui non cunctatione aut negligentia, ſed quadam animi deſtinatione ab accuſatione deſtitit.
- *De Calumniatoribus* 46. Calumniator is eſt qui falſa crimina ſcienter alicui objicit.
- *De pœnis* 47.
  - *Ne ſine juſſu Principis certis Judicibus liceat confiſcare* 48.
  - *De bonis proſcriptorum ſeu damnatorum* 49.
  - *De bonis eorum qui ſibi mortem conſciverunt.* 50.
- *De ſententiam paſſis & reſtitutis à Principe* 51.

DE RATIONE ORDINIS IN LIBRIS INSTITUTIONUM. A JURIS-CONSULTO SERVATI.

Proœmium, ſive conſtitutio, has Inſtitutiones confirmans.

LIBER PRIMUS.

De juſtitia & jure 1. Quid Juſtitia, & Juriſprudentia, de methodo Juris diſcendi & docendi: item de præceptis & objectis juris ſeu de publico & privato.

Species,

- *De jure naturali, gentium, & civili* 2. jus naturale eſt omnium animalium 1. gentium, omnium hominum: civile non omnium ſed Romanorum vel alicujus civitatis 2. 3. quod eſt vel ſcriptum vel non ſcriptum 4. ſcripti ſpecies ſunt lex, quæ ab univerſo populo 5. Plebiſcitum quod à plebe 6. Senatuſconſultum quod à Senatu 7. Conſtitutiones Principum quæ à Principe 8. Edicta quæ vel à Prætore vel ab Ædilibus curulibus conſtituuntur 9. Reſponſa prudentum 10. non ſcriptum ex longo uſu venit 11. 12. naturalia omnium gentium non mutantur: civilia jura aut tacito aut expreſſo conſenſu mutari poſſunt 13.

Objecta.

Perſonæ. §. *fin.*

- Servæ,
  - *De jure perſonarum* 3. hic agit de ſervis: omnes liberi ſunt vel ſervi 1. quid libertas 2. quid ſervitus 3. ἔτυμον ſervi 4. cauſæ ſervitutis 5. ſervorum idem ſtatus.
- Liberæ.
  - *De ingenuis* 4. Ingenuus eſt qui ut natus eſt liber eſt 1. nec officit igitur ei in ſervitute & manumiſſum fuiſſe.
  - *De libertinis* 5. Libertini ſunt qui ex juſta ſervitute manumiſſi 1. multis modis acquiritur 2. quolibet loco vel tempore 3. hodie omnes libertate donati cives fiunt Romani, & eadem qua qui manumittunt, fruuntur libertate, ſublata Dedititiorum, & Latinorum conditione, de quibus diximus 7. Cod. 5. 6.
    - *Qui & ex quibus cauſis manumittere non poſſunt* 6. alii legunt *non licet*. Non licet autem in fraudem creditorum manumittere 1. ei licet qui ſolvendo non eſt ſervum heredem inſtituere, ut ejus potius quam defuncti nomine creditoribus ſatisfiat, diſtractis ſcil. ejus ſervi bonis non defuncti 2. nec requiritur ad hoc ut ſit liber fieri libertatis mentionem 3. in fraudem manumittit qui animum fraudandi habuit 4. item minori annis viginti non licet inter vivos manumittere ſervos, niſi apud Conſilium ex juſtis cauſis 5. 6. 7. Teſtamento vero ei qui 18. ætatis annum attigerit, *fin.*
      - *De leg. Fuſia Caninia tollenda* 7. morientibus licet integram familiam manumittere.

De his 3 perſonis quæ ſui vel alieni juris ſunt 8. Hic tractat de ſervis, & his qui ſunt alieno & dominorum juri ſubjecti: hodie ſublata eſt vis ac poteſtas vitæ & necis dominorum in ſervos, etiam atrox in eos injuria.

De perſonis, quæ alieno juri, parentum ſcil. ſubjecti ſunt ut Liberi.

- *De patria poteſtate* 9. Jus patriæ poteſtatis ac parentum in filios, Romanis in quibuſdam caſibus peculiare erat. Fit autem quis pater is cauſis quæ ſequuntur.
  - *De nuptiis* 10. hic expliçat inter quas perſonas prohibitæ ſunt nuptiæ, & quomodo oblatione curiæ & legitimatione jus patriæ poteſtatis conſequamur.
  - *De adoptionibus* 11. Ejus ſpecies Arrogatio & Adoptio 1. 2. 3. Hic tractat de effectibus adoptionum 4. 10. 13. quando arrogatio fieri debeat 5. quâ ætate quis adoptare poſſit 6. in cujus locum 7. 8. cujus conſenſus requiratur 9. qui adoptare 11. 12. & adoptari poſſint, *fin.*
- *Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur* 12. morte patris, deportatione, relegatione non item: ſervitute pœnæ, dignitate, captivitate non amittitur, ſed eſt in ſuſpenſo propter jus poſtliminii: emancipatione, quæ ut fiat hic explicatur: adoptione.

De pupillis & eorum tutoribus, & Curatoribus.

Species

- Teſtamentaria.
  - *De tutelis* 13. Hic explicatur definitio 2. & etymon Tutelæ & Tutoris 3. Cæterum teſtamento pater tutores dare ſolet liberis in poteſtate, & impuberibus 4. poſthumis 5. & emancipatis 6.
  - *Qui teſtamento tutores dari poſſunt* 14. patet vel filiusfamilias 1. ſervus proprius 2. furioſus & minor viginti-quinque annis & quomodo 3. quouſque, pure, conditionaliter, & quando 4. Dantur autem non cauſæ & rei, ſed perſonæ 5. Tutor autem filiabus vel filiis datus poſthumis: liberis vero, nepotibus etiam: poſteris omnibus deſcendentibus cenſetur datus.
- Legitima.
  - *De legitima agnatorum tutela* 15. Agnati ſunt cognati per virilis ſexus perſonas nobis conjuncti.
    - *De capitis diminutione* 16. Hic explicatur quid ſit capitis diminutio, id eſt, mutatio. Caput hic libertatem, jus civitatis & familiæ, ſignificat non membrum ac partem corporis 1. Maxima, & civitatem & libertatem 2. Media civitatem tantum 3. Minima neutrum, ſed ſtatum ſolum tollit 4. Caput autem non minuitur manumiſſione 5. dignitatis mutatione 6. Cæterum ad proximioris gradus agnatos tutela pertinet 8.
  - *De legitima patronorum tutela* 17. patroni & eorum liberi conſequuntur ſuorum libertorum tutelam.
  - *De legitima parentum tutela* 18. parentes filiorum emancipatorum tutelam conſequuntur.
  - *De fiduciaria tutela* 19. fratrum emancipatorum & impuberum fratres majores natu tutelam conſequuntur, qui fiduciarii Tutores appellantur 1.
- Dativa.
  - *De Attiliano tutore & eo qui ex leg. Julia & Titia dabatur* 20. his ſcil. quibus nullus tutor erat 1. aut erat quidem ſed conditionis & diei eventus, quo datus erat, pendebat: vel quia nondum hereditas fuiſſet adita 2. aut tutor datus captus erat ab hoſtibus 3. dari tamen tutores vel curatores ſolent ex inquiſitione, interdum cautione exacta rem ſalvam pupillis fore, alias periculo ſuo magiſtratus eos dederit 4. 5. 6. Finita vero tutela tutor rationem reddere cogetur.

De

De authoritate tutorum 21. sine tutore obligari pupillus non potest: etsi obligare alios sibi potest 1. non tamen hereditatem bonorum, possessionem, fideicommissum quamvis lucrosum adire & suscipere potest 2. tutorque in ea interponenda præsens esse debet 3. hujus tamen authoritas non requiritur in Judicio quod habitantis est cum pupillo 4.

Contraria.

Quibus modis tutela finitur 22. pubertate pupilli 1. capitis diminutione 2. eventu conditionis 3. morte 4. maxima capitis diminutione tutoris 5. tempore finito aliquod datus est tutor 6. quoties tutor ab ea vel remotus est vel excusatus 7.

Affima.

De curatoribus 23. dantur puberibus minoribus 1. furiosis & prodigis majoribus 2. mente captis, surdis, mutis, & perpetuo morbo laborantibus 3. pupillis si eorum legitimus tutor non sit idoneus 4.

De satisdatione tutorum vel curatorum 24. satisdare de indemnitate pupilli coguntur omnes præter testamentarios & datos ex inquisitione 1. inter testamentarios tamen, & datos ex inquisitione qui satisdationem offerat, cæteris præferetur ad administrandum: si nullus eorum satisdationem offerat, quem major pars tutorum elegerit, is geret: si dissentiunt in electione, Prætor eliget 2. & in tutores & in eos qui satisdationem accipiunt, pupillis datur actio, id est, in magistratus 3. excepto Præfecto urbi, Prætore & Præside 5. nisi vero caverint tutores, pignus dare tenentur 4.

De excusationibus tutorum vel curatorum 25. aliquis excusatur à tutela gerenda numero trium vel quatuor liberorum naturalium tamen & superstitum, nisi in bello ceciderint 1. si res fisci administrat 2. si Reipub. causa abest 3. potestate ceu imperio vel munere publico 4. si litem cum pupillo habeat 5. tribus oneribus tutelæ vel curæ 6. propter paupertatem 7. & adversam valetudinem 8. imperitiam literarum pingendarum vel legendarum 9. si à testatore tutelæ periculosæ per inimicitias datus sit 10. item si testatori nondum reconciliatus 12. si ab eodem status controversiam passus fuerit 13. si major septuaginta vel minor vigintiquinque annis 14. si miles 15. si Grammaticus Rhetor & Medicus in patria 16. si tutelam pupilli gesserit, à cura ejusdem excusari potest 17. ut maritus ab uxoris cura 20. non excusabitur etsi is asserat patri pupilli se ignotum 11. & pollicitum tutelæ administrationem 10. intra quinquaginta dies si intra centesimum lapidem fuerint & sciverint se tutores datos excusationem proponent, si ultra, vide §. 17. falsa allegatione excusatus non liberatur à tutela 21. & datus, universo patrimonio datus esse creditur 18.

De suspectis tutoribus vel curatoribus 26. Suspecti crimen ex leg. XII. tabul. descendit 1. de quo Prætor, Præses, Legatus & Proconsul cognoscunt 2. omnesque fieri suspecti possunt 3. & ab omnibus suspecti postulari etiam mulieribus, & quidem externis si modo propensæ pietatis cognoscantur 4. non tamen à suis impuberibus tutores possunt postulari 4. & suspectus is est qui non ex fide tutelam gerit 5. ob solum dolum remotus sit famosus 6. suspecti postulatus non administrabit 7. quod crimen morte finitur 8. si tutor absit quominus pupillo alimenta decernantur, pupillus in possessionem bonorum ejus mittetur, quæ & distrahi poterunt, eoque nomine etiam removebitur à tutela 9. punitur etiam si falso dicat alimenta deesse & si pecunia ministerium tutelæ acquisivit 10. ut libertus fraudulenter tutelam administrans 11. hi omnes etiam si satis offerant removendi: paupertas vero non facit suspectum 12.

LIB. II.

Res.

De rerum divisione, & acquirendo, jure gentium, *ipsarum dominio* 1. resaliæ sunt in nostro patrimonio, aliæ extra 1. ut ea quæ naturali jure communia sunt, veluti aër, mare, &c. 2. ut ea quæ publica, qualia sunt flumina, &c. 3. & litus 4. 6. & ripæ 5. ut quæ universitatum sunt communia 7. ut quæ nullius sunt, veluti res divini juris 8. quæ vel sacræ 9. vel religiosæ 10. vel sanctæ sunt 11. singulorum autem fiunt & nostri patrimonii, jure gentium vel civili 12. gentium, feræ, bestiæ, volucres, pisces, quæ nullius sunt, & fiunt primi occupantis 13. nec sufficit feram fuisse vulneratam 14. apes etsi feræ, nostræ non sunt priusquam alveo includantur, & si examen ex nostro evolaverit, si tamen in conspectu non sit, fiet occupantis 15. pavones, columbæ, cervi, & animalia quæ ex consuetudine abire & redire solent, si revertendi consuetudinem deseruerint, fiunt occupantium 16. aliud in gallinis & anseribus: qui enim lucrandi animo ea animalia detinebit furtum committet 17. item jure gentium sunt in nostro patrimonio ea quæ ex hostibus capimus 18. quæ in litore invenimus 19. quæ ex nostris animalibus nascuntur 20. quod agro nostro per alluvionem adjectum 21. non quod vi fluminis ex alterius prædio allatum, nisi radices in nostro egerit 22. Primi quoque occupantis erit insula in mari nata: fluvialis vero si in medio fuerit confinium communis pro rata erit: sin citra, proximiorum erit, nisi flumen agrum ipsum insulam effecerit 23. Idem jus est in alveo fluminis exsiccato, quod in insula diximus 24. ager autem alicujus à flumine in alveum mutatus, publicus est, recessu fluminis confinium: meus tamen manebit ager, qui tantum erit inundatus 25. Qui ex aliena materia & sua speciem novam fecerit, si species ad priorem materiam reduci potest, ad suum dominum materia revertetur: sin minus, ejus qui fecit, erit 26. Purpura quoque vestimento cedit, cui intexta est: furto tamen & condictione tenebitur qui hoc fecit 27. Materiæ similes aut diversæ dominorum voluntate aut fortuito confusæ, ut liquida & metalla, eorum sunt communes 28. idem jus est si consensu mutuo res commixtæ sint, ut aridæ: si casu, non item 29. quod de purpura diximus, locum habet in eo qui ex aliena materia in suo solo ædificavit 30. vel ex sua in alio sciens, seu bona fide, sumptus enim repetet 31. Quod & locum habet si aliena planta in meo, vel mea in alieno posita radices egerit: cedit enim solo 32. In satis idem dici oportet 33. Et in iis quæ in aliena charta & membrana scripta sunt 34. aliud omnino erit in tabula, quæ etsi alienæ picturæ & ei qui pinxit cedit: pictor tamen domino tabulæ tenebitur 35. sic emptor vel possessor bonæ fidei fructus perceptos lucratur: malæ fidei non item 36. sed usufructuarius tantum perceptos fructus lucratur 37. Partus autem ancillæ fructuum appellatione non continebitur 38. fructuarius vero ad instar boni patrisfamilias in locum demortuæ, ovis, vineæ, arboris aliam substituet 39. Thesaurus cedit ei qui in suo vel sacro & religioso fortuito tamen invenit, si in alieno qualicunque & fortuito, dimidium tantum ejus consequetur 40. Traditione quoque à domino facta animo transferendi res nobis acquiruntur 41. quod si ante ex alia causa translata, ut puta deponendi animo, sive traditione & nuda voluntate, ut puta si quis donare velit, res acquiretur 42. sic traditione clavium transfertur proprietas mercium in horreo repositarum 43. acquirimus quoque missilia, etsi domini in incertam personam collata sit voluntas 44. & rem pro derelicto habitam, id est, ea mente abjectam à domino, ut in numero rerum suarum non esset: pro derelicto autem non censetur quod in tempestate levandæ navis causa ejicitur, aut de rheda currente non intelligentibus dominis cadit.

De rebus corporalibus, quæ sui natura tangi possunt, *& incorporalibus* 2. quæ tangi non possunt ut jura & servitutes.

De servitutibus rusticorum & urbanorum prædiorum 3. Jus rustici prædii consistit in itinere, actu seu facultate agendi jumentum vel vehiculum, via & aquæ ductu 1. & quorumdam opinione, aquæ haustu, pecoris ad aquam appulsu, jure pascendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ 3. Jus vero urbani prædii ædificiis inhæret, sive urbanis, sive villaticis, ut Tigni in parietem vicini immittendi, &c. 2. Prædiorum jura vocaptur quia sine prædiis constitui non possunt 4. & pactione, stipulatione vel testamento constituuntur 5.

De usufructu 4. qui jus est rebus alienis utendi fruendi salva earum substantia, quibus sublatis perit 1. à proprietate differt: pacto & stipulatione acquiri 2. & rerum omnium esse potest, etiam earum quæ usu consumuntur, & pecuniæ, quibus duobus casibus usufructuarius cavere tenetur de iis restituendis 3. finitur morte usufructuarii, maxima & media capitis diminutione, si per modum eo quis non utatur, si tempus subquo relictus est, finitum: si acquiratur proprietas, aut si proprietario cedatur: interituri 4. & finito usufructu res ad proprietarium redibit 5.

De usu & habitatione 5. Usus, ut usufructus acquiritur & finitur 1. minus tamen juris in usu quam in usufructu fundi 2. ædium 3. servi & jumenti 4. & pecorum 5. habitatio vero nec usus est, nec usufructus, sed quasi propriumaliquod jus 6.

Quibus modis legitimo & civili jure res acquiruntur. §. *fin.* servitutes reales & personales, de quibus diximus, vel teste Justiniano, pactis vel testamento & stipulationibus acquiruntur, quæ ratione formæ juris sunt civilis. Potuissent igitur vel commode in hunc tractatum rejici.

Acquiruntur igitur

Res singulæ his modis,

De usucapionibus & longi temporis præscriptionibus 6. res mobiles per triennium, immobiles decennio inter præsentes, viginti annis inter absentes, ubique usucapiuntur, & earum dominium juste acquiritur 1. nisi res fuerit extra commercium, ut res divini juris, & servus fugitivus 2. nisi res furto vel vi possideatur, & ab hujusmodi possessore, sciente tamen transferatur, quod locum non habet in eo qui loci vacantis possessionem sciens propter absentiam aut negligentiam domini aut defectum heredis sine vi nactus est, & alteri tradidit 3. &c.

De donationibus 7. quæ sunt vel mortis causa vel non 1. illæ fiunt propter mortis suspicionem, legatis per omnia comparatæ 2. Donatio vero quæ non mortis causa fit & quæ inter vivos appellatur si perfecta sit, id est, si donator scripto aut sine voluntatem suam manifestaverit, temere revocari non potest, immo tradendi necessitas incumbit donatori, nisi ob vitium ingrati. Cæterum donatio non excedens quingentos solidos sine insinuatione valebit 3. genus quoque inter vivos donationis est ea quæ olim ante nuptias, hodie propter nuptias vocatur, quæ etiam constante matrimonio augeri & minui potest 4.

De Jure accrescendi, quo communis servus ab uno dominorum manumissus alterius domini fiebat, nec libertatem consequebatur, hoc jus sublatum est, si tamen alteri domino pretium servi secundum partem dominii datum sit servi servus liberabitur. *fin.* §.

Quibus alienare licet vel non licet 8. maritus res soli uxoris alienare neque obligare potest etiam uxore consentiente 1. Sed voluntate debitoris creditor pignus alienare poterit 2. pupillo nec alienare nec mutuum dare, nec solvere licet, sine tutoris authoritate, at si ei solutum erit pecuniamque salvam apud se habuerit, aut ex ea locupletior factus si debitum petierit, doli exceptione submovebitur 3.

Per quas personas cuique acquiritur 9. Si filius in potestate quid ex re patris acquisiverit, totum, si ex alia causa solus usufructus patri acquiritur 1. 2. si vero emancipatus, pater, pro tertia parte dominii in rebus acquirendis ab emancipato, quam olim retinere poterat, dimidiam non domini rerum, sed usufructus retinebit 3. per servos quoque nostros ex qualibet causa etiam insciis nobis acquiritur 4. per usufructuarios vero id tantum quod vel suis operis, vel ex re nostra acquisiverint 5. & per servum alienum aut liberam personam bona fide à nobis possessam 6. & per procuratorem 7.

Hic dicendum erat de legatis & fideicommissis quibus res singulæ nobis acquiruntur, quorum tractationem in tit. 20. & 23. rejecit. §. ult.

Per universitatem.

De testamentis ordinandis, id est, quæ observari opotteat ut valeat testamentum 10. Testamentum mentis testatio est 1. olim quædam fiebant Calatis comitiis in pace: in procinctu vero, cum in prælium exituri essent; & per æs & libram, imaginaria quadam venditione & emancipatione 2. Postea jure Prætorio septem testium signa subscripserunt ad testamenti probationem: hodie uno contextu testamentum fieri debet & subscribi à testatore & septem testibus 3. nomen quoque heredis manu vel testatoris vel testium exprimi: uno autem etiam alieno annulo omnes testes signare possunt 4. & testes adhiberi quibus testamentum facere licet 5. sufficitque tempore testamenti pro libero habitum qui servus erat 6. & plures ex eadem domo testes licet adhiberi 7. si modo non sint in potestate testatoris 8. vel heredes vel heredis pater, filius, vel frater 9. legatariis tamen & fideicommissariis testibus esse licebit 10. nec interest qua ex materia testamentum fiat 11. pluribus ne Codicibus an uno 12. in testamento non scripto, sed nuncupativo septem testes tantum requiruntur 13.

De militari testamento 11. de cujus jure & solennitatibus hic agitur.

Quibus non est permissum facere testamentum 12. filiofamiliis, nisi militi & veterano, & de castrensi peculio 1. impuberi, capto ab hostibus, furioso, nisi tempore lucidi intervalli, aut ante furorem, aut ante captivitatem 2. & *in fin.* ei, cui bonis interdictum est 3. omnino muto & surdo & cæco, nisi eo quem Justinianus præscripsit modo 4. 5.

De exheredatione liberorum 13. Omnes hodie ſive ſui ſive emancipati ſint vel heredes inſtitui vel nominatim exheredari debent, alias præteriti teſtamentum patris infirmabunt 1.2. 3.4.5.6. ſilentium tamen militis pro exheredatione habetur 7. ut matris, vel avi materni, & cæterorum per matrem aſcendentium. querendi tamen de inofficioſo poteſtatem habebit præteritus 8.

De heredibus inſtituendis 14. poſſunt inſtitui heredes liberi vel ſervi, ſervus proprius hodie ſine libertatis mentione inſtituitur, eo excepto quem dominæ adultera inſtituerit 1. alienus vero juſſu domini ſui adibit 2. plurium vero uniquique dominorum pro portione dominii acquiret 3. Cæterum plures heredes facere licet 4. hereditas vero vel in xii. vel in plures uncias dividi poteſt 5. & in dupondium 8. heres pure & ſub conditione inſtitui poteſt: ex certo tempore aut ad certum tempus non æque 9. quod ſi conditio ſit impoſſibilis, pro non ſcripta habetur 10. ſi ſub pluribus conditionibus conjunctim, utriſque parendum eſt, ſi ſeparatim alterutri 11. is quem nunquam teſtator vidit inſtitui poteſt 11.

De vulgari ſubſtitutione 15. poteſt quis in teſtamento ſuo plures gradus heredum facere, & alios aliis ſuffitere, ut uno herede non exiſtente alius hereditatem conſequatur.

De pupillari ſubſtitutione 16. pater non ſolum liberis ſuis impuberibus quos habet in poteſtate, ſubſtituere poteſt, ut ſi heredes filii non extiterint alius ſit heres: ſed eo amplius ut ſi heredes ei extiterint & adhuc impuberes mortui fuerint, ſit ei aliquis heres.

Quibus modis teſtamenta infirmantur 17. rumpitur teſtamentum adoptione filii quaſi agnatione ſui heredis 1.2. poſteriore teſtamento, capitis diminutione.

De inofficioſo teſtamento 18. datur hæc querela liberis & parentibus ſine cauſa exheredatis vel omiſſis, fratri vero & ſorori, turpibus perſonis ſcriptis heredibus.

De heredum qualitate & differentia 19. heres neceſſarius dicitur qui ſive velit ſive nolit heres eſſe tenetur, ut ſervus a domino eſt inſtitutus qui facultates ſuas ſuſpectas habet 1.2. ſuus & neceſſarius is eſt qui in poteſtate morientis fuit ut liberi in infinitum: quibus tamen prætor volentibus permittit abſtinere ab hereditate 3. extraneus qui teſtatoris juri ſubjectus non eſt 4. cui licet adire hereditatem facto prius inventario ut in tantum teneatur quantum valent bona hereditatis ut ex hac cauſa jus deliberandi ut olim non ſit ei neceſſarium 5.6. fitque heres ſi pro herede ſe gerat, id eſt, ſi rebus hereditariis tanquam heres utatur vel ſi nuda voluntate hereditatem ſuſcipiat, & iiſdem modis hereditatem repudiare poteſt 7.

Hereditatis diminutio.

De legatis 20. Legatum eſt donatio a defuncto relicta ab herede præſtanda 1.2. ſi teſtator his verbis utebatur, HABE VENDICA, Vendicationis ſeu per vendicationem legatum erat: ſin his verbis HERES MEUS DAMNAS ESTO DARE, per damnationem: ſin ita HERES SINAT LUCIUM SUMERE ILLAM REM, ſinendi modo: ſin his verbis LUCIUS ILLAM REM PRAECIPITO, per præceptionem legatum erat: hodie his omnibus expoſis legatario competit actio perſonalis, in rem & hypothecaria 3. ut & legata fideicommiſſis exæquata 4. Cæterum legari poteſt res aliena 5.7. & pignorata 6. & quæ in rerum natura non eſt ſi modo futura eſt 8. & eadem res duobus 9. res legatarii 11. liberatio 14. & debitum creditori interdum 15. & dos uxori 16. grex 19. domus 20. peculium 21. res corporalis & incorporalis 22. aliquid in genere 23. & optio 24. Legari autem non poteſt his quibus teſtamenti factio non eſt 25. ut olim incertis perſonis 26. & alieno poſthumo, quæ duo poſtrema hodie correcta ſunt 27. 28. Error in nomine ſi de perſona conſtet 29. falſa demonſtratio 30. falſa cauſa, niſi conditionaliter enuntiata ſit, legatum non vitiabit 31. ante heredis inſtitutionem legari poteſt 33. & poſt mortem heredis vel legatarii 34. & pœnæ nomine 35. 36.

De ademptione legatorum & tranſlatione 21 quæ ſc. eodem teſtamento fieri poteſt, vel Codicillis.

De leg. Falcidia 22. qua modus legatis impoſitus eſt & licentia univerſi patrimonii legatis erogandi coarctata per legem Falcidiam qua cavetur ne plus legare liceat quam dodrantem totorum bonorum 1. &c.

De fideicommiſſariis hereditatibus, & ad SC. Trebellianum 23. fideicommiſſum eſt cum aliquis recto jure teſtamento heres inſtitutus, rogatus eſt: ut alii hereditatem reſtituat 1.2. 3.4. Senatuſconſulto vero Trebelliano cautum erat, ut omnes actiones ei & in eum darentur cui ex fideicommiſſo reſtituta eſſet hereditas 5. Senatuſconſulto vero Pegaſiano cautum fuit ut ei qui rogatus eſſet hereditatem reſtituere, pereinde liceret quartam retinere atque ex legatis Falcidiam retinere conceditur 6. quorum SC. vis hodie conjuncta eſt 7.

De ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis 24. quas per fideicommiſſum relinquere licet 1. & proprias aut heredis aut legatarii aut fideicommiſſarii, aut cujuſlibet alterius 2. libertatem quoque per fideicommiſſum relinquere conceſſum eſt 3. cujus verba hæc ſolennia erant, PITO, ROGO, MANDO, FIDEI TUAE COMMITTO. *fin.*

De Codicillis 25. de quorum origine 1. efficiente 2. materia 3. numero & ſolennitate hic agit *fin.*

De hereditatibus quæ ab inteſtato deferuntur 26. nam ſuperius dixit de hereditatibus quæ teſtamento deferebantur. In teſtatorum autem hereditates primum ad ſuos heredes pertinent 1.2. Si autem heredes exiſtimantur liberi qui in defuncti poteſtate fuerunt 3.4.5.6.7.8.9. nam emancipatis datur a Prætore bonorum poſſeſſio unde liberi 10. &c.

De legitima agnatorum ſucceſſione 27. quæ locum habet ſi nemo ſuus heres vel eorum quos inter ſuos heredes Prætor, vel conſtitutiones vocat, exiſtat 1. ad 7. in quibus ſucceſſionibus ſervatur id quod diximus 6. Cod. 16. de ſucceſſorio edicto 8. &c.

De SC. Tertulliano 28. quo mater ingenua vel libertina ſuccedit filiis, cæteriſque perſonis legitimis anteponitur excepta fratris & ſororis perſona 1. &c.

De SC. Orficiano 29. quo liberi ad bona matrum in teſtatarum admittuntur 1.2.3. etiam vulgo quæſiti 4.

De ſucceſſione cognatorum 30. quos prætor poſt ſuos & agnatos vel quaſi ad ſucceſſionem vocat 1. &c.

De gradibus cognationum 31.

De ſervili cognatione 32. Juſtiniani lege, mat ex ſervis ſi manumiſſis parentibus ſuperſtites ſunt, jus cognationis conſequuntur, ut ſcil. ſuccedant patri vel matri jure patronatus in hac parte ſopito.

De ſucceſſione libertorum 33. id eſt, ut ſuccedunt patroni ſuis libertis.

De aſſignatione libertorum 34. ſi defunctus unus ex liberis libertum aſſignaverit, is ſolus patronus liberti habebitur cæteris nihil juris in eo habentibus.

De bonorum poſſeſſionibus 35. de quibus ſatis diximus in Pandectis lib. 37. & Cod. lib. 6. tit. 11. &c.

De eo cui libertatis cauſa bona defuncti domini ſcilicet *addicuntur* 36. qui libertatem acceperunt a domino in teſtamento ex quo non aditur hereditas vel volunt bona ſibi addici, libertatum conſervandarum cauſa audiuntur.

De ſucceſſionibus quæ fiebant per bonorum debitores ſtil. *venditiones ſublatis*, nam hodie expoſis ambagibus hujuſmodi venditionum tantummodo creditoribus datur bona debitoris officio Judicis poſſidere, ut non ſit neceſſaria eorum emptio ex jure veteri, *& ex SC. Claudiano* 37. quo ſcil. libera mulier ſervi amore bacchata ipſam libertatem, & cum libertate ſubſtantiam amittebat.

LIB. III.

Secuti ſumus hanc librorum partitionem quæ in multis Codicibus ita habet, ut liber 3. incipiat a tit. proximo.

De obligationibus 1. Obligatio ab obligando, hinc juris vinculum dicitur, quo quis aſtringitur alicujus rei ſolvendæ 1. Eſtque vel civilis, quæ a legibus aut conſtituta aut comprobata eſt: vel prætoria ſeu honoraria, quam Prætor ex ſua Juriſdictione inſtituit 2. eſtque vel

Ex contractu. §. *fin.* qui conſtat vel

Re.

Quibus modis re contrahitur obligatio 2. mutuo 1. indebiti ſolutione 2. commodato 3. depoſito 4. pignore 5. de quibus diximus in Pandectis libro 12.13.14.15.16. & Cod. libro 4. tit. ul. 15.23.24.34.

Verbis, quibus conſtare dicitur hæc obligatio propter certam eorum formulam & ſolennitatem, qua hic contrahentes utuntur, interrogatione ſcil. & reſponſione,

De verborum obligationibus 3. de quibus diximus in Pandectis lib. 45. tit. 1.

De duobus reis ſtipulandi & promittendi 4. Vide 45. *ff.* 2.

De ſtipulatione ſervorum 5. Vide 45. *ff.* 3.

De diviſione ſtipulationum 6. Vide 46. *ff.* 5.

De inutilibus ſtipulationibus 7. in ſtipulationem deduci poſſunt res omnes dominio noſtro ſubjectæ 1. Inutilis autem erit ſi quis ſtipuletur rem quæ in rerum natura non eſt, aut eſſe non poteſt 2. rem divini juris publicam & ſuam, liberum hominem 3. alterum datorum vel factorum 4. alteri quam ei cujus juri ſubjectus ſit, dari, non tamen ſolvi 5. item ſi quis ad ea quæ interrogatus fuerit non reſpondeat 6. vel ab eo ſtipuletur qui ſuo juri ſubjectus eſt 7. mutus quoque & ſurdus qui omnino non audit nec ſtipulari nec promittere poteſt 8. nec furioſus 9. necinfans, infantiæ autem proximus & impubes ſi in poteſtate parentis ſit, ne authore quidem patre obligabitur: ſi autem pupillus fuerit, tutoris authoritas neceſſaria erit ut poſſit obligari 10. ſed & impoſſibilis conditio, cui natura impedimento eſt, ſtipulationi adjecta inutilem reddit ſtipulationem 11. & abſentia: nam inter præſentes ſtipulatio fieri debet, de qua per ſcripturam ſi conſtiterit credendum erit partes præſto fuiſſe: licebit tamen reo probare toto eo die quo conficiebatur inſtrumentum ſeſe vel adverſarium ſuum in aliis locis fuiſſe 12. item ſi quis ſtipuletur ſibi dari poſt mortem vel ſuam vel ejus qui promittit ſtipulatio inutilis erit 13. &c.

De fidejuſſoribus 8. Qui ſolent obligari pro eo qui promittit, dum curant homines ut diligentius ſibi cautum ſit 1. in omnibus obligationibus aſſumi poſſunt 2. heredem ſuum relinquunt obligatum 3. nec intereſt quis fidejuſſerit ante vel poſt obligationem 4. ſi plures obligati ſint, creditor a ſingulis qui ſolvendo ſunt litis conteſtatæ tempore partes petere tenetur, idque ex

epiſtola

epiſtola Divi Adriani ante quam creditori liberum erat à quocumque is voluiſſet ſolidum petere 5. non poſſunt autem fidejuſſores obligari ut plus debeant quam principalis, ut minus tamen debeat, poſſiunt 6. datur autem fidejuſſori qui pro reo ſolvit adverſus reum mandati actio.

Literis.

De literarum obligationibus 9. Intra biennium non numeratæ pecuniæ adverſus ſyngraphem exceptio opponi poteſt.

Conſenſu, *De obligationibus ex conſenſu.*

De emptione & venditione 11. vid. 18. *ff.* 4. *C.* 238. *tit. ad fin.* 63.

De locatione & conductione 12. Utraque emptioni & venditioni proxima eſt & iiſdem regulis juris conſiſtit, & contrahi intelligitur ſi merces conſtituta ſit, competitque locatori actio locati, conductori conducti 5. ſed ſi merces alieno arbitrio permiſſa fuerit, neutra actio dabitur, ſed præſcriptis verbis 2. Quemadmodum ſi rem aliquam utendam tibi aliquis dederit & invicem à te fruendam aliam acceperit 3. locationi & conductioni immo emptioni & venditioni proxima eſt emphyteuſis, quæ contractus proprii habet naturam. Fit autem emphyteuſis cum prædia perpetuo fruenda quibuſdam dantur ea lege ut quamdiu penſio ſive reditus pro his domino præſtabitur, emphyteuticario prædia auferre non liceat 4. Conductor autem ſecundum legem conductionis omnia facere tenetur & ſi quid in ea prætermiſſum fuerit id ex æquo & bono præſtare 5. eo mortuo intra tempora conductionis heres in conductionе ſuccedet.

De ſocietate 13. Societas aut omnium aut quorundam bonorum eſſe poteſt 1. ſi lucri partes expreſſæ ſint, hæ ſervabuntur: ſi non expreſſæ, ſocii æquales & in lucro & in damno erunt 2. 3. 4. ſolvitur ſocietas ſi ei renuntietur 5. ſocii morte 6. ſi finis negotio impoſitus 7. ſi univerſa bona ſocii publicentur, ceu diſtrahantur 8. ſi ſocius bonis ſuis ceſſerit 9. Cæterum alter alteri tenetur de dolo & culpa, quæ non ad exactiſſimam diligentiam dirigenda eſt: ſufficit enim talem diligentiam à ſocio in communibus rebus adhiberi, qualem in ſuis rebus adhibere ſolet.

De mandato 14. Mandatum contrahitur vel mandantis tantum gratia & utilitate 1. 2. vel mandantis & mandatarii 3. vel alterius tantum 4. vel mandantis & alterius 5. vel mandatarii & alterius 6. vel mandatarii tantum, quod potius conſilium eſt quam mandatum & ob id non eſt obligatorium 7. quemadmodum etiam ſi contra bonos mores erit 8. mandatarius vero non debet excedere fines mandati 9. quod ſi re integra revocatum erit evaneſcet 10. morte tamen mandantis non ſemper ſolvitur 11. ad mandatum autem ſuſcipiendum nemo tenetur: ſuſceptum vero conſummandum eſt aut quamprimum renuntiandum, niſi juſta cauſa interceſſerit, aut non renuntiandi, aut intempeſtive renuntiandi 12. &c.

Ex quaſi contractu, *De obligationibus quæ quaſi ex contractu naſcuntur* 15. ita appellantur, quia neque ex contractu, neque ex maleficio vel quaſi ſuam ſubſtantiam capiunt: ſequitur ergo ut ſint ex quaſi contractu 1. ut eſt negotiorum abſentis geſtio 2. tutela 3. hereditatis communio 4. ejuſdem aditio, nam heres legatorum ſolvendorum nomine legatariis ex quaſi contractu tenetur 5. & ſolutio indebiti 6.

Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur 16. per noſmetipſos & per eas perſonas quæ in noſtra poteſtate ſunt, de quibus etiam diximus *I.* lib. 2. tit. 9.

Quibus modis tollitur obligatio 17. ſolutione ejus quod debetur aut alterius rei, ex conſenſu creditoris 1. acceptilatione 2. novatione 3. contrario conſenſu 4.

Ex delicto, *De obligationibus quæ ex delicto naſcuntur* 18. in quibuſdam Codicibus ab hoc titulo liber 4. incipit: ſed hic obligationum tractatus videtur quam optime contineri libro 3. ut eo integra obligationum natura finiatur. Cæterum hic agit de furto.

De vi bonorum raptorum 19. hæc actio locum habet non ſolum in mobilibus, quæ rapi poſſunt, ſed etiam in invaſionibus quæ citrea res ſoli fiunt.

De lege Aquilia 20.

De injuriis 21. Injuria committitur facto, vel convitio & ſcripto 1. 2. eamque patimur non ſolum per noſmetipſos, ſed etiam per liberos & uxorem 3. & per ſervos 4. 5. 6. 7. pœna injuriæ creſcit aut minuitur ſecundum gradum dignitatis & vitæ honeſtatem 8. item ſi domum ſuam quis vi introitam eſſe dicat 9. atrox autem æſtimatur injuria, vel ex facto vel ex loco, in quo vel in quem illata erit, vel ex perſona 10. De injuria agi poteſt criminaliter vel civiliter 11. & de injuria is tenebitur etiam qui procuravit ut fieret 12. tollitur autem diſſimulatione cum quis injuriæ ultionem dereliquit.

Ex quaſi delicto, *De obligationibus quæ ex quaſi delicto naſcuntur* 22. ex quaſi delicto tenetur Judex qui litem ſuam fecit 1. is ex cujus cœnaculo dejectum effuſumve aliquid eſt, ita ut alicui noceret 2. & exercitor navis aut cauponæ aut ſtabuli de dolo aut furto quod in navi aut caupona aut ſtabulo factum erit 3.

LIB. IV.

Actiones,

Actor

De actionibus 1. Actio eſt jus perſequendi in judicio quod ſibi debetur 1. Actionum 1. diviſio eſt, ut aliæ ſint in rem civiles ut vindicatio rei corporalis 2. & incorporalis, quæ vel confeſſoria vel negatoria dicitur 3. Prætoriæ vero ex cauſa uſucapionis 4. quæ proſunt ei quiex juſta cauſa rem aliquam per traditionem accepit cujus rei ſi poſſeſſionem amiſerit ad rem repetendam Publiciana utetur 5. proſunt quoque ei qui vel hoſtium captivus vel apud eos Reip. cauſa erat, adverſus eum qui rem ejus eo tempore uſucepit reſciſſa hujuſmodi uſucapione 6. & creditori ejus Pauliana actio datur ad reſcindendam venditionem & traditionem rei à debitore ſuo factam 7. & domino fundi qui Serviana experitur ad res coloni revocandas, quæ pignoris jure pro mercede fundi ei tenentur: & creditori cui quaſi Serviana datur ad rem pignori vel hypothecæ ſibi datam perſequendam 8. In perſonam vero Civiles dantur adverſus eum qui nobis eſt obligatus vel ex contractu vel ex maleficio 2. Prætoriæ autem ſunt in perſonam hæ quæ ſequuntur: de conſtituta pecunia, qua adverſus eum qui pro ſe vel alio ſoluturum ſe conſtituit, experimur 9. de peculio, qua actione patet vel dominus ex contractu filii vel ſervi peculio tenus condemnatur 10. in factum ex juramento, quæ datur ei qui poſtulante adverſario juravit deberi ſibi pecuniam quam petebat: non tamen ei ſolvitur 11. & pœnales 12. præjudiciales vero in rem ſunt 13. 14. Actiones in rem, vocantur vindicationes: in perſonam condictiones. II. Diviſio actionum. aliæ rei perſecutoriæ ſunt 16. 17. aliæ pœnæ perſecutoriæ 18. aliæ mixtæ ex utriſque 19. 20. III. Diviſio. Aliæ ſunt in ſimplum 21. 22. in duplum 23. in triplum 24. in quadruplum 25. 26. 27. IV. Diviſio. Aliæ bonæ fidei, aliæ ſtricti juris 28. quatuordecim illis actionibus quæ in præcedenti §. numeratæ ſunt, additur ea quæ olim rei uxoriæ, hodie ex ſtipulatu actio dicitur 29. in quibus bonæ fidei judiciis libera poteſtas judici permittitur, ut ex bono & æquo æſtimet quantum actori reſtitui debeat 30. quibus arbit rariæ actiones affines ſunt quæ ſcilicet ex arbitrio Judicis pendent 31. V. Diviſio. In aliis vel plus vel minus petitur: plus petitur quatuor modis: re, tempore, loco & cauſa 32. 33. 34. 35. VI. Diviſio. In aliis ſolidum interdum perſequimur, interdum minus: nam ſi non minus in peculio ſit quam petimus, in ſolidum dominus paterve condemnabitur: ſi vero minus inveniatur, eatenus condemnat Judex quatenus in peculio ſit. 36. ſic in Judicio de dote maritus uxori condemnabitur quatenus facere poſſit ſeu quatenus ejus facultates patiantur. 37. idem erit ſi quis cum parente vel patrono vel ſocio agat, vel ſi quis ex donatione ſua conveniatur 38. Item petitioni ſolidi juſte opponitur compenſatio 39. quemadmodum is qui bonis ceſſit & aliquid poſtea acquiſivit, non in ſolidum ſed in id quod facere poteſt condemnandus eſt. *fin.* §.

De actionibus quæ nobis competunt ex facto eorum qui ſunt in alterius poteſtate.

Quod, id eſt, ſi aliquod *cum eo qui aliena poteſtate eſt* ut filius & ſervus, *negotium geſtum eſſe dicetur* 2. & patris vel domini juſſu contractum erit: dabitur in eos Quod juſſu actio in ſolidum 1. 2. ut in exercitorem qui magiſtrum navi, & in eum qui inſtitorem tabernæ præpoſuit 3. & in patrem vel dominum ſi eorum ſervus & filius in peculiari merce negotiatus fuerit, dabitur Tributoria actio, ut quicquid in his mercibus erit, id inter creditores & ipſum dominum vel patrem ſi quid eis debebitur, pro rata portione diſtribuatur 4. quod ſi neutrius voluntate cum hujuſmodi perſonis aliquid contractum erit, ſi in rem patris vel domini aliquid verſum erit, id totum præſtare tenebitur actione de in rem verſo: ſi nihil in rem eorum verſum, id eatenus præſtare tenebuntur quatenus peculium patitur actione de peculio 5. 6. quod ſi filiofam. mutua pecunia data ſit, SC. Macedoniano denegabitur creditori actio 7. &c.

De noxalibus actionibus 3. Noxa eſt ipſum corpus quod nocuit, id eſt, ſervus, hinc noxalis actio ea eſt quæ nobis competit ob maleficium aliquod à ſervo alterius factum, qua actione dominus litis æſtimationem ſufferre cogitur, aut ipſum ſervum noxæ, id eſt, pro maleficio dedere, id eſt, &c. hæ actiones ex ſolis ſervorum maleficiis proponuntur §. *fin.*

Si quadrupedes, contra naturam ſcil. ſuam non ex genitali feritate, *pauperiem*, pauperies eſt damnum ſine injuria facientis datum: nec enim poteſt animal injuriam feciſſe dici, quod ſenſu caret, *feciſſe dicatur* 4. per laſciviam, pavorem aut feritatem. ſi dominus eam noxæ dederit, illi proficiet ad liberationem 1. Cæterum Ædilitio edicto prohibemur feras illic habere, qua iter fit. §. *fin.*

De iis per quos agere poſſumus 5. per procuratorem, tutorem, curatorem 1. 2. &c.

De ſatisdationibus 6. quas præſtant qui alieno nomine agunt aut conveniuntur. Satisdatio autem eſt cautio pro eo quod à nobis petitur.

De perpetuis & temporalibus actionibus & quæ ad heredes & in heredes tranſeunt 7.

Reus. *De exceptionibus* 8. quæ ſunt comparatæ eorum gratia cum quibus agitur 1. cauſæ exceptionum hæ ſunt ſi de metu & dolo excipiamus 2. non numeratam item pecuniam 3. pactum 4. juſjurandum 5. rem judicatam 6. & cæt. hujuſmodi 7. Exceptionum aliæ ſunt legitimæ, aliæ Prætoriæ 8. aliæ perpetuæ & peremptoriæ 9. 10. aliæ temporales & dilatoriæ 11. 12.

Actor & Reus. *De replicationibus* 9. Replicatio dicitur, quia per eam replicatur atque reſolvitur jus exceptionis 1. quæ replicatio ſi iniqua fuerit, duplicatione quæ rei adjuvandi gratia comparata eſt, elidi tur 2. quæ ſi iniqua quoque reperiatur, actori conſulitur triplicatione qua actor adjuvatur 3. &c.

De in-

De interdictis 10. ſeu actionibus quæ eorum loco exercentur. Interdicta erant formæ atque conceptiones verborum, quibus Prætor aut jubebat aliquid fieri aut fieri prohibebat: tunc maxime cum de poſſeſſione aut quaſi poſſeſſione inter aliquos contendebatur 1. quorum prima diviſio eſt ut alia ſint prohibitoria, quibus Prætor vetat aliquid fieri: reſtitutoria, quibus reſtitui aliquid jubet; exhibitoria, per quæ jubet exhiberi 2. Secunda diviſio eſt ut alia ſint adipiſcendæ 3. 4. retinendæ 5. recuperandæ poſſeſſionis 6. Tertia deviſio Interdictorum alia ſunt ſimplicia, in quibus ſcil. alter Actor, alter Reus eſt: alia duplicia, quia par utriuſque litigatoris in his conditio eſt, nec quiſquam præcipue reus vel actor intelligitur 7. hodie interdictis non agitur, nam extra ordinem jus dicitur, judicaturque ſine interdictis ac ſi utilis actio ex cauſa interdicti reddita fuiſſet. *fin.*

De pœna temere litigantium 11. quæ interdum pecunia, modo juris-jurandi religione, modo infamiæ metu coërcetur 1. 2. 3. is autem qui litigare temere non cupit, adverſarium in jus vocare, id eſt, ad eum qui jus dicturus ſit, debet: item ſcire quas perſonas non poſſit in jus vocare ſine Prætoris permiſſione, quales ſunt parentes & patroni. *fin.*

Judex. *De officio judicis* 12. Judex illud imprimis obſervare debet ne aliter judicet, quam legibus, aut conſtitutionibus aut moribus proditum eſt 1. Non igitur ignorabit quæ ſint partes judicantis in Judicio noxali 2. actione reali 3. ad exhibendum 4. familiæ erciſcundæ 5. communi dividundo 6. Finium regundorum 7. & adjudicationibus. *fin.*

De publicis Judiciis 13. quæ neque per actiones ordinantur (de quibus ſupra) neque omnino quicquam ſimile habent cum cæteris judiciis, de quibus locuti ſumus: magnaque diverſitas eorum eſt & in inſtituendo & in exercendo 1. Publica autem dicta ſunt quod cuivis ex populo executio ſeu accuſatio plerunque datur 2. quorum alia ſunt capitalia alia non capitalia, quæ vel infamiam irrogant, aut damnum pecuniarium inferunt 3. Publica ea ſunt: crimen læſæ majeſtatis 4. adulterii 5. homicidii 6. parricidii 7. falſi 8. vis publicæ & privatæ 9. peculatus, & concuſſionis 10. plagii 11. ambitus, repetundarum, annonæ, & de reſiduis 12. Cætera latius exponuntur 48. *ff.* & 9. *Cod.*

FINIS.

DUODECIM

DUODECIM TABULARUM FRAGMENTA.

LIBER PRIMUS.[1]

De cultu divino.

AD divos adeunto caste [2], pietatem adhibento. opes [3] amoventō. Qui secus faxit, Deus [4] ipse vindex [5] erit.

Qui colendi.

Separatim nemo habessit [6] deos neve novos [7]: sed ne advenas [8], nisi publice adscitos [9], privatim colunto.

Ubi colendi.

Constructa à patribus delubra [10] habento. lucos [11] in agris habento, & larum [12] sedes. ritus [13] familiæ [14], patrumque [15] servanto.

Qui colendi.

Divos, & eos, qui cœlestes semper habiti, colunto, & ollos [16], quos in cœlum merita [17] vocaverunt, Herculem, Liberum, Æsculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum, ast [18] olla, propter quæ datur homini adcensus in cœlum, Mentem [19], Virtutem [20], Pietatem, Fidem [21], earumque laudum delubra

1 Quæ leges hoc priore libro continentur, ex Ciceronis libris de legibus decerptæ, vere duodecim tabularum non sunt, sed à Ciceronē partim inventæ, partim ex ipsis legibus duodecim interpolatæ. idque Tullius ipse *libro* 3. *de legibus*, minime diffitetur. Non recognoscimus, inquit, nunc leges P. Romani, sed aut repetimus ereptas, aut novas scribimus. Fecit itaque mixtura veterum legum, rerumque ipsarum utilitas, ut ea, lectori proponerem, non tam ut ea, cognosceret, quam ne ignoraret.

2 Animo & corpore.

3 Id est, sumptum. reliqua confirmari videntur. *Paulum* 5. *sentent.* 21. §. 2. 4 Nedum homo. & his quidem verbis, præsentis pœnæ metu reliqua confirmari videntur. *Paulum* 5. *sentent.* 21. §. 2. 5 *l.* 2. *C. de rebus creditis.* 6 Id est, habeat. 7 Vide Cicero. Diu certe hoc Romæ servatum non fuit. Testis erit dea Pessiauntia quæ & mater deum, Phrygia advecta non sine magnis miraculis. *Herodianus* 1. 18. *Plin.* 3. 8 His verbis tollit confusionem religionum & ceremoniarum, Phrygia advecta non sine magnis miraculis. *Herodianus* 1. 18. *Plin.* 3. 9 Tertullianus 5. *Apologet.* Vetus, inquit, erat decretum, ne quis Deus ab imperatore consecraretur, nisi à Senatu probaretur, & *post*, apud vos de humano arbitratu divinitas pensitatur. Nisi homini Deus placuerit, Deus non erit, & *post*, Tiberius nonne Christum detulerat ad senatum, cum prærogativa suffragii sui? Senatus, quia ipse non probaverat, respuit: Eusebius 2. *histor.* 2. id ea de causa factum fuisse refert, quod salutaris prædicatio, nulla opus habeat humana approbatione. 10 Fronto, delubrum dici putat, quo homines pericula sua diluunt. Ponebant enim vel pileum vel scutum, vel alia suscepti votis, Isidorus 5. *c.* 3. delubra à diluendo dici putat, eaque esse templa fontes habentia, quibus ante ingressum diluebantur. Templum, ædificium Deo consecratum, *Festus*: in loco augurato, *Fronto*. singulorum diis attributorum locorum, *Asconius*: a contemplatione. *Isidorus d. loco*, seu tuendo, qua tuimur, id est, spectamus. *Varro* 6. *de ling.* Fanum à Fauno, *Fronto*: sive à fando, quod dum pontifex dedicat certa verba fatur, *Festus*: unde fata petuntur. *Asconius*: Sacellum, parvulum ædificium diis consecratum, *Fronto*: Tescua, seu Tesca, loca quidem angusta diis dicata: quod ibi mysteria fiant ac tueantur. *Varro* 6. *de lingua.* 11 Locus est arborum spissitate tectus: vel locus fulmine ictus, *Fronto*. 12 Larum diversæ sententiæ fuerunt. Vulgus lares vocabat, viarum atque itinerum deos, ex eo quod Græci vicos cognominant lauras. *Arnob.* 3. alii, quasi aërios deos & heroas. *Arnob. d. loco.* Varro, Manes interpretatur: quorum mater, *Arnob. d. loco.* vel avia Mania fuerit: vel ut Lactantius 1. *c.* 20. scribit, Muta seu Larunda & Lara, Festus *in voce Maniæ turpes: larvæ.* Manias nutrices minitabantur pueris parvulis, Festus, *d. loco.* Idem, *in Pile.* Lares, animas hominum redactas in numerum deorum interpretatur ut minus proprie is, *Æl.* 12. *vers.* 15. ἀγγελον reddiderit, qui genium vertit, cum nuntium à Petro fidelem potuerit intelligere. Eidem Festo *in voce Pile*, Lares di inferi: quibus tot pilæ, quot capita: tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, & essent his pilis & simulachris contenti. Ut rem omnem finiam, Lares domuum custodes hic intellige, *ut* 8. non penates, (id est, Neptunum & Apollinem, qui urbem Ilium muro cinxerunt. *Arnob.* 3.) Lares iidem qui genii, Genius seu lateranus, focorum (qui ex latercullis sæpe fiunt) Deus. *Arnob.* 4. De lare familiari vide Plautum *in Aulularia*. 13 Festus *in voce ritus*. Ritus, mos comprobatus in administrandis sacrificiis. Varro 6. *de lingua*. ritu, id est, instituto. ut cum Haruspex præcipit, ut suo quisque ritu sacrificium faciat: & nos dicimus XII. (alii legunt XV.) viros Græco ritu sacra, non Romano facere. hæc Varro. 14 Ritus familiæ, sacra gentilitia. 15 Vetus & antiquum fuit, patrum ceremonias custodire. Tertull. *c. 5. adversus gentes*. Laudatis semper antiquitatem & nove de die vivitis. & *post*: Videmini fidelissime tueri à patribus traditum studium deorum colendorum, de quo maxime erravit antiquitas. Est igitur justa de causa a patrum falsis opinionibus discedendum. *Ierem.* 8. 16. *Euseb.* 20. *Rowell.* 15. Et recte Pythius, Athenienſibus quærentibus quem morem majorum potissimum sequerentur ex variis, respondit: ut optimum sequerentur. ut sit id habendum antiquissimum & Deo proximum, quod sit optimum. Cicer. 2. *de legibus*. 16 Id est, illos. 17 Dii gentilium meritis fiebant, ut Hercules, Liber, Æsculapius, &c. Merita in eorum muneribus & officiis perspiciuntur. *Arnob.* 4. Illud quod sequitur, quale est, quod deos vobis inducitis fabros, alios medicos, alios lanarios, nautas, citharistas, aulædos, venatores, pastores, rusticos? Et ille Musicus Deus est, & hic alter divinus est, obstetricis ille informatus artibus, medicorum alius est institutus disciplinis; hic in sermone facundus est, bardi sunt alii. Hinc, Venus Libentina, & Liburnus libidinis ardorem incitat. Domiducus adest nuptæ, cum in domum mariti deducitur: Virgineñsis, cum virgini zona solvitur. (*Arnobius* 3. Cinxiam appellat.) Subigus & dea Prema, ut virgo subigatur & comprimatur. August. *de civit.* 9. Persica voluptatem seu voluptatis prælium (*ut Arnobius ait lib.* 3.) cum dulcedine procedere perficit. Pertunda (Augustinus Partundam appellat *d. loco.*) scrobem virginalem defodientibus maritis adest. *Arnob.* 4. Viriplaca, cujus interventu viri placabantur. 2. *Valer.* 1. Alemona, partum alit in utero, Partula, partum gubernat. Lucina, producit in lucem. Tertull. 19. *de anima*. Postvertam & Prosam deprecabantur, ut rectus ac non perversus partus esset. 16. *Gel.* 16. Ossilago, ossium solidatrix. *Arnob.* 4. Cunina, quæ infantes in cunis tuetur. 1. *Lactant.* 20. Rumina, lactantes pueros tuetur. Est enim Ruma, mamma, unde subrumi agni. Utrique, Cuninæ & Ruminæ lacte fiebat, non vino. *Noninus in Ruma*. Nodutis, & Nodoturensis, nodos producit ad res fatas & fruges. Limentinus à liminibus, Cardea a cardinibus, Forculus à foribus. Tertull. *lib. de Idololatria*. Limus, obliquitatibus, Montinus, montibus: Nemestrinus, nemoribus: Puta, putationi arborum: Peta, petendis: Patela, patefaciendis: Patelata, patefactis rebus: Vibilia, erroribus viarum: Mellonica, mellis dulcedini: Orbona, hujus etiam meminit Plin 2. *c.* 7.) orbatis præsit. Pecunia. *Arnob. libd.* Æsculanus & filius ejus Argentinus æs & argentum largiuntur. August. 4. *de civit.* 21. Murcia seguium deus. *Arnob.* 4. August 4. *de civit.* 6. forte quia Murci bellorum refugæ. dixi ad *l.* 4. §. 12. *ff. de re milit.* Agenoria, Stimula, Strenua, Quies. August. *d. loco.* adde August. 4. *de civit* 20. 21. Portunus, in portum tendentibus: Consus, consiliis: Flora, floribus, præest: Juno, juvat partum: Unctia, unctionibus: Victa, victui: Potua, potui. *Arnob.* 3. Educam & Potinam appellat August. *de civitate* 9. Nonius vero *in Eduſa* Eduſam & Potinnam, cum priore, inquit, cibo & potione initiarent pueros, sacrificant, ab edulibus Eduſæ, & à potione, Potinnæ nutrices. Fessonia, fessis August. 4. *de civit.* 21. Omitto Præstanam, Pandam, Panticam, Pelloniam. *Arnob. d. loco.* pellendis hostibus. August. 4. *de civit.* 21. *Arnob.* 4. Fornacem deam, Cacam, Sterculum, qui stercorandi rationem primus induxit. Terminum lapidem informem. 1. *Lactant.* 20. Fluvioniam, Pomonam, Ossipaginam, Februtim, Populoniam, Caprotinam, Pales pecorum, Inuus pastorum deus. Rubigo (unde Robigalia) ne rubigo segetes occupet. Spinienſis, ne spinæ. August. 4. *de civit.* 21. Nocturninus noctí. *Plaut. in Amphyt. Hieronym. adversus Vigilantium*: *Martianus Capella de nuptiis*: Vulcanus, igni: Pythius, divinationibus: Æsculapius, morbis præst: Minerva dea memoriæ, quasi Meminerva. Neptunus, ita dictus quod terram nubat, id est, cooperiat. Mercurius, quasi medicurius, & media currens via: Ceres, quod gerat frumenta. Novensiles dii, id est, novem musæ: Penates, qui in intimis penetralibus cœli; qui & Consentes & Complices, quod simul oriantur & occidant. Trebiani, everſores urbium. Summani, summi dii. *Arnob.* 3. minores qui & Semones, quasi Semi hemones, *Varro apud Fulgent.* Grundules lares, Lucrii, Aii, Locutii. *Arnob.* 1. Parcæ, nemini parcentes: Manes, id est, immanes: Lamiæ, quasi Laniæ. 8. *Isidor. ult.* Patellarii, Medioxumi, Ollares. Sed jam cohibeo me, plenius aliquando de his dicturus. Vide interim Augustini libros de civitate Dei 5. 18 Ex hoc loco satis constat, cultum diis tribui quos merita in cœlum vocarunt: delubra vero his propter quæ datur adscensus in cœlum. 19 Lactantius 1. *c.* 2. Mentem inter deos collocavit senatus, quam profecto si habuisset, ejusmodi sacra nunquam suscepissset. Plin. 1. *c* 7. Innumeros credideré, atque etiam ex virtutibus vitiisque hominum, ut Pudicitiam, Concordiam, Mentem, Spem, Honorem, Clementiam, Fidem, Pœnam & beneficium. 20 *Plinius d. loco*: *Lactantius d. loco.* Si vitia consecranda non sunt, ne virtutes quidem. Nec enim per se sapiunt, aut sentiunt: neque inter parietes aut ædiculas luto factas, sed inter pectus collocandæ sunt & interius comprehendendæ, ne sint fallæ, si extra hominem fuerint. 21 *Plinius d. loco.*

sunto. Nec nulla vitiorum [22] sacra solemnia obeunto.

Quo tempore colendi.

Feriis [23] jurgia [24] amovento: easque in famulis, operibus patratis [25], habento. itaque, ut ita cadat in annuis amfractibus [26], descriptum esto. certasque fruges, certasque baccas sacerdotes publice libanto: hoc certis sacrificiis, ac diebus [27]. Itemque alios addes [28], ubertatem lactis, fœtusque servanto. Idque ne committi possit, ad eam rem, & rationem, cursus annuos sacerdotes siniunto.

Quibus hostiis colendi.

Quæque quoque [29] divo decoræ, gratæque sint hostiæ, providento.

De sacerdotibus, Pontificibus & Flaminibus.

Divisque aliis alii sacerdotes [30], omnibus pontifices [31], singulis flamines [32] sunto.

De Vestalibus.

Virgines Vestales [33] in urbe custodiunto [34] ignem [35] foci publici sempiput erat sine reliquo corpore. vide *Joseph. Scalig. apud Festum d. loco*: Beloquam, discordias, furias. *Arnob.* 3. sic apud Athenienſus Contumeliæ fanum fuit & Impudentiæ. *Cicero hic*) Coluerunt etiam Gentiles interdum bruta. 2. *Plin.* 7. *Arnob.* 4. Tempia felibus, scarabæis & buculis sublime sunt elata fastigiis. Quale autem illud fuit quod de Mutino legimus? Lactantius, Et Mutinus, id cujus sinu pudendo nubentes præsident, id est, inequitant, ut illarum pudicitiam prior deus delibasse videatur. 1. *c.* 20. *Arnob.* 4. *Festus in voce Mutinus*, *August.* 4. *de civit.* 11. & 6. *de civ.* 9. Febrim etiam coluerunt, Malam Fortunam. *Plin. ibid.* Pavorem & Pallorem Tullus Hostilius figuravit & coluit. Cloacinæ simulachrum, in cloaca maxima repertum Tatius consecravit. 1. *Lactant.* 20. Matrimonia inter deos etiam crediderunt: ut & alios canos, alios juvenes, pueros, claudos, ovo editos, alternis diebus viventes moriensque, adulteria inter ipsos fingebant, jurgia, odia, furta. *Plin. d. loco.* 23 Feria à feriendis victimis appellata, *Festus in voce Feria.* Antiqui ferias festas dicebant, *Idem ibid.* Harum aliæ, Sementinæ, paganicæ, conceptivæ. *Varro* 5. *de lingua*: *Festus in conceptivæ.* Præcidaneæ. 4. *Gell.* 6. *in fin.* publicæ, Latinæ. *l.* 2. §. 33. *ff. de orig. juris*. *Varro* 5. *de lingua*, denicales, quoties hominis mortui causa, familia purgabatur: νέκυον enim Græci mortuum appellant. *Festus in Denicales*, æstivæ. 9. *Gell.* 15. *in princ. l.* 7. *C. de feriis*: compitalicæ. *Festus in conceptivæ*. vindemiales. 16. *Gell.* 4. *l.* 1. *in pr. & fine. l.* 4. *ff. de feriis*: imperiales. *l.* 4 *C. de feriis* statæ, quod certo statutoque tempore observarentur, *Festus in voce Feria*: quæ fiunt ex more & consuetudine. *l.* 7. *ff. de off. proconsul.* quæ & solennes. *l.* 26. §. 7. *ff. ex quib. caus. mayor. l.* 3. *C. de dilationibus*: quibus opponuntur repentinæ. *d. l.* 3. extra ordinem indictæ. *d.* §. 7. Aliæ sunt sine Festo, ut Nundinæ: aliæ cum Festo, ut Saturnalia, quibus adjungebantur epulationes ex proventu fortuque pecorum. *Festus in voce Feria*: aliæ sine proprio vocabulo, aliæ cum vocabulo, ut Novendiales. *Varro* 5. *de lingua*. Stativæ, universi populi communes: Conceptivæ à magistratibus, vel sacerdotibus: Conceptæ & Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia, Imperativæ à consulibus, vel Prætoribus. (Hodie imperiales dicuntur, quod à principe indicantur. *l.* 4. *C. de feriis*) pro eorum arbitrio indictæ. Nundinæ, sunt pagorum & rusticorum. Propriæ, familiarum: ut Claudiæ, Æmiliæ, Juliæ Corneliæ. Singulorum, ut natalium, fulgurumque fusceptiones: item funerum atque expirationum. Apud veteres etiam qui nominassent Salutem, Semoniam, Saiam, Segetiam, Tutilinam, ferias observabat. Flaminica quoties tonitru audisset, ferias agebat, donec deos placasset. In indictis & conceptis feriis nefas erat quidquam agi: idque per præconem edicebatur; qui id neglexisset, multabatur, & porco piaculum dabat. Non tamen polluebantur feriæ, si quis quid egisset ad deos pertinens aut sacrorum causa, aut ad urgentem vitæ utilitatem. Ideo non videbatur ferias pollusse, qui adhibitis operis bovem specu liberasset, aut qui trabem tecti fractam fulsisset, quive ovem, scabiei causa, lavasset. *Virg. Georg.* 1. & breviter, Scævola consultus quid feriis agi liceret, respondit, quod prætermissum noceret. *Macrob.* 1. *Satur.* 16. A feriis feriati dies. *l.* 6. *ff. de feriis*. Feriati gemini menses. *l.* 5. *C. de feriis*. 24 Id est, lites. Jurgare, jure agere. Jurgare enim ab jure dictum, *Varro sexto de lingua*. 25 Id est, perfectis. Plautus *in Asinaria*. si hoc patro. Salustius *in Catilin.* incepta patraviſſent. Tacitus 2. si patrandæ neci venenum immitteretur. Idem 4. Maluit patrati quam incepti facinoris reus esse. adde 8. *Epitillian.* 3. 26 Amfractum ab origine fluxum. Lex duodecim tabularum, Viæ latitudo, in amfractum sexdecim pedes. *Varro sexto de lingua*: *lege* 8. *ff. de servitutibus rusticor.* Est igitur hic amfractus, temporis revolutio. Annus enim statis temporibus in se redit & revolvitur. 27 De diebus aliquid dicendum videtur. Dierum alii, inquit Varro 5. *de lingua*, deorum: alii hominum causa instituti. Illi, vel statuti vel annales. Statuti, ut Carmentalia, Lupercalia, Quirinalia, Feralia (quod diis inferis ad sepulchra epulas deferrent) Terminalia (quod in extremis diebus anni, id est, Februarii, sacra fierent) Equitia, ab equorum cursu: Liberalia in honorem Liberi patris: Megalensia (in honorem magnæ Deæ) Fordicidia, à fordeis bobus: Carmentalia, Palilia, Cerealia, Vinalia (quæ alia erant à Vinalibus rusticis, quæ fiebant ante duodecimum Kalend. Septembris) Vestalia (vide *Festum* in voce *Pensa*) Neptunalia, Furinalia, Portumnalia, Consualia Volcanalia, Vortumnalia, Fortunalia, Opalia, Angeronalia (alii legunt, Angenoralia) Accalia, seu Laurentalia, Opeconsiva, à diis & deabus ita dicta sunt. Meditrinalia, quod eo die vinum vetus, & novum degustarent medicamenti causa: Fontinalia, quod eo die puteos coronarent, & in fontes coronas injicerent. Lupercalia. *Varro quinto de lingua*: Matralia, *Varro quarto de lingua*: Armiluſtrum, quod armati sacra facerent: Tubiluſtrum, quod tubæ luſtrarentur in foro futorio. Nonæ Caprotinæ, dies Agonales, Quinquatrus, Sexatrus, Septimatrus, Quinquatrus minuſculæ, Fortis-Fortunæ, Populi fugia. Et hæc de statutis diebus quæ in compitis peragebantur. *Festus in Compitalia*. Annales vero, ut Compitalia & Feriæ. Hominum. causa dies instituti, Kalendæ, Nonæ, Idus, dies Festi, Nefasti, Comitiales, quibus in comitio conveniebant. *Festus in Comitiales*. 28 Ad dies. Legendum puto, *illos ad dies*: nisi mavis ἀρχαικῶς *ollos ad dies*. 29 Id est, cui majoribus, cui lactantibus, cui masculis, cui fœminis. 30 Sacerdotes à sacris dicti. *Varro* 4. *de lingua*. Sacerdotum is erat ordo. *Fest. in voce Ordo*: 10. *Gell.* 15. Maximus, qui & Rex sacrorum, ea sacra faciebat, quæ facere reges sueverant. *Fest. in voce Sacrificulus*. Diebus agonalibus arietem in regia immolabat: ferias edicebat. *Varro* 3. *de lingua*. Deinde Dialis flamen, id est, Jovis: post hunc Martialis: quarto Quirinalis: quinto Pontifex maximus: eoque ordine in conviviis adsidebant. *Festus in voce Ordo*. Præter eos erant Salii, dicti quod quotannis in comitio saltare solebant. Luperci, quod in lupercali sacrificarent: Fratres arvales, quod sacra facerent, ut fruges ferrent ar va. *Varro* 4. *de lingua*: erant numero XII. insigne spinea corona & albæ infulæ. 6. *Gell.* 7. Sodales Titii à Titiis avibus, quas in auguriis certis observare solebant. *Varro* 4. *de lingua*. Epulones, quod epulas Jovi indicendi potestatem habebant. *Festus in voce epulones*. 31 Pontifices à posse & facere, vel potius à ponte faciendo, nam ab his, sublicius factus est primum. *Varro* 4. *de lingua*. Pence cos annis fere 100. manſit scientia interpretandi leges XII. tabularum. *l.* 2. §. 6. *ff. de origine juris*: & confitendarum religionum. *Cicer.* 2. *de legibus*. vel ut ibidem legit Lipsius *cum fide tuendarum*: in annales quoque referre, quoties annona cara, aut Lunæ aut Solis defectiones accidiſſent. 2. *Gell* 28. *in fin.*

32 Flamines, quasi filamines, quod caput eorum velatum esset & cinctum filo. Siliguli cognomina habent ab eo deo cui sacra faciunt. sed partim sint aperta, partim obscura. aperta ut Martialis, Volcanalis. *Varro* 4. *de lingua. & lib.* 6. Quirinalis, obscura vero Volturnalis, Palatualis. *d. lib.* 4. *lib.* 6. ei deo sacrificabat in cujus tutela palatium esset. *Fest. in voce Palatuales*, Furinalis. *d. lib.* 4. *lib.* 5. *lib.* 6. Floralis, Falacer, Pomonalis. *d. lib.* 4. *d. lib.* 6. Dialis, Jovis Flamen, qui & Dijovis, albo galero utebatur. *d. lib.* 4. De Dialis ceremoniis, privilegiis & authoritate, vide 10. *Gell.* 15. Inter cætera privilegia, illud singulare, quod piaculum esset eo die verberari, qui ad verberandum ductus, ad pedes ejus supplex procubuisset. *Gell. ibid.* Quod clerici & monachi seculo Justiniani videntur voluisse imitari, & usurpare. *l.* 6. *C. de episcop. audientia*.

33 Vestales à Vesta dictæ. Sex fuisse Festus indicat *in voce Sex Vestæ*. qua ex familia, quo ritu, quibus ceremoniis eæ caperentur, vide apud Gellium 1. *c.* 12. Inter quæ illud notandum est, quod Vestalis simul ac in atrium Vestæ deducebatur, ac pontificibus tradita erat, eo statim tempore fiæ emancipatione, & sine capitis minutione, à patria potestate exiret, & jus testamenti faciendi adipiscereturtur. *Plutarch. in Numa*: qua de re dixi ad 10. *Ulpian. §. ultim.* Idem, quod neque heres esset cuiquam intestato, neque intestatæ quisquam, sed bona ejus in publicum redigebantur. *Gell d. loco*. Victu modico, aliisque privilegiis honoratas fuisse, us & jus ex testamento capiendi haberent, constat ex Symmacho *in epistola pro socero paternis*. Raro jurabant Vestales, nec umquam, nisi per suam Vestam. *Senec. 6. controvers.* 8. 34 Ideoque dicitur ignis inextinguibilis à Tertulliano 2. *ad uxorem*. & si inteſtinctus esset, virgines verberibus afficiebantur à Pontifice, *Festus in voce Ignis*: Cujus rei extat exemplum apud Livium 28. Cur ita ignem observarent, vide Plutarchum 7. *symp.* 4. 35 Vesta Græcis ἑστία Cicero 2. *de legib.* Flamma. *Ovid. 6. Fastor.* Nec tu aliud Vestam quam vivam intellige flammam. Tertullian. 1. *adversus Marcion*. Mos ille ignis asservandi ab Ilio deductus. *Virgil.* 2. *Æneid. versic.* 295. 296. Illenses forte hunc morem didicerant à Medis & Assyriis, apud quos ignis cultus fuit perenniter. *Plutarch. de facie Lunæ*: ut & apud Ægyptios. *Diodor.* 1. *cap.* 2. & Persas. *Serabo* 15. *Herodot.* 1. Athenienſus, *Pausanias in Attic.* c. 1. Delphos, *Plutarch. in tract.* περὶ τοῦ Ε.

22 Meretrices tamen coluerunt Romani, Accam Laurentiam (quæ & Lupa) & Faulam, Herculis scortum, *teste Varrone apud Lactantium* 1. *cap.* 20. & Lavernam, deam furum. vide *Festum in voce Lavernione*. Plautus *in Cornicularia*, Mihi Lavernam in furtis celebrassis manus. Horatius, Pulchra Laverna da mihi fallere. Ea diva, ea

sempiternum quoque & privatim, & publice modo [1], rituque fiat, discunto ignari à publicis sacerdotibus.

De sacerdotum officio.

Eorum autem duo [2] genera sunto: unum [3], quod præsit cæremoniis, & sacris: alterum, quod interpretetur [4] fatidicorum [5], & vatum [6] effata incognita, cum senatus populusque adsciverit.

De Auguribus & Aruspicibus.

Interpretes autem Jovis optimi maximi, publici augures [7] signis, & auspiciis [8] postea vidento, disciplinam tenento. Sacerdotes vineta [9] virgetasque [10], & salutem populi arguranto, quique agent rem duelli [11], quique populare auspicum prænomento: quique obtemperanto: divorumque iras providento, iisque parento: cœlique fulgura regionibus ratis [12] temperanto: urbemque, & agros, & templa liberata [13] & effata [14] habento: quæque augur injusta, nefasta [15], vitiosa, dira [16] defixerit [17], irrita [18] infectaque [19] sunto: quique non paruerit, capitale esto [20].

De fecialibus.

Fœderum [21] pacis, belli, indùciarum, oratores, fetiales [22], judices sunto. bella disceptanto.

De Etruscis & Aruspicibus.

Prodigia [23], portenta ad Etruscos [24], & haruspices [25] si Senatus jusserit, deferunto: Etruriæque [26] principes disciplinam docento: quibus divis creverint, procuranto: iidemque fulgura atque obstita [27] pianto.

De sacris nocturnis.

Nocturna [28] mulierum sacrificia [29] ne sunto [30], præter olla, quæ pro populo rite fient. Neve initianto, nisi ut assolet Cereri [31], Græco [32] sacro.

De expiationibus.

Sacrum [33] commissum, quod [34] neque [35] expiari [36] poterit, impie commissum est: quod expiari poterit, publici sacerdotes expianto.

De u

Ludis [37] publicis, quod [38] sine curriculo, & sine certatione corporum fiat, populárem lætitiam in cantu, & fidibus, & tibiis moderanto, eamque cum divina hondre jungunto.

De Ritibus.

Ex Patriis ritibus [39] optima [40] colunto. Præter [41] Idæa [42] matris famulos [43], eosque justis diebus, nequis stipem [44] cogito.

De sacrilegio.

Sacrum [45] sacrove commendatum [46] qui clepserit [47] rapserit-que [48], parricida [49] esto.

De Perjurio.

Perjurii pœna [50] divina, exitium: humana [51] dedecus.

De incestu.

Incestum [52] pontifices supremo [53] supplicio sanciunto [54].

De Impietate in Deo.

Impius [55] ne [56] audeto placare donis iram deorum.

De votis

Sancte vota [57] reddunto. Pœna violati juris esto. Quocirca ne quis agrum [58] consecrato. auri, argenti [59], eboris [60] sacrandi modus esto.

De sacra privatis.

Sacra privata [61] perpetua [62] manento [63].

De re-

1 Mos is fuit. Tabulam solidi materiæ tamdiu terebrabant, quousque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret, *Festus in voce Ignis Vestæ*. Simplicius 3. de cœlo: ἀπὸ ξυλῶν ἢ πῦρ ἐκβαλοῦσι, διάτρυπον τῶν ξυλῶν, ὡς τέρετρον ἐν διατρήτῳ περιφερόμενος. Hesychius, ἀχάλκευτα τρύπανα, πυροῦγια πυρός. *Scalig. apud Fest. d. loco.* adde *Alexand. ab Alexandro 5. genial. 15.* Quod de fumariolis ignis æterni citatur ex Tertulliano, *de pœnitentia*, huc non pertinet, sed ad montem Vesuvium.

2 Sacerdotum duo genera, Unum, eorum qui cæremoniis præerant. Alterum, eorum, qui interpretarentur fatidica & vatum effata cæremoniis, id est, placandis diis.

3 Cæremonias & sacra tractare dicuntur, qui ad placandos deos constituti sunt.

4 Interpretes sacrorum.

5 Fatidici, qui futura solent fari, *Varro quinto, de lingua.*

6 Antiqui poëtas vates appellabant, à viendis versibus, *Varro sexto de lingua.*

7 Augures, ab avium garritu. Auguraculum arx, in qua augures publice auspicabantur, *Festus in voce Augur & Auguraculum.* 8 Auspicium ab ave spiciendo. Veteres enim dicebant, Spicio, non Aspicio, *Festus in Auspicium.* 9 Vineta, ac vineæ à vite multa. Varro 4. *de lingua*, scribens de olivetis & vinetis: Idem 1. *de re rustic.* 18. 10 Isidorus 17. *c.* 6. videtur appellare virectum: locum, ubi virgultæ, novellæ & virentes. Forte apud Isidorum legi oportet virgectum: quod idem est ac virgetum. Veteres enim dumecta dicebant, quæ nos dumeta, *Festus in voce Dumeta*, Porro virgetum ea forma dicitur, qua Pometum apud Sosipatrum, Myrichetum apud Servium: Nucetum apud Tertullianum *lib. adversus Valentin.* Junctum apud Varronem 1. *de re rustic.* 8. & alia infinita. 11 Id est belli, *Festus in voce Duellum.* Duellum enim duorum concursus, hinc Duellona Bellona. Perduellum etiam dicebant, unde perduelles, id est, hostes, *Varro 6. de lingua.* vide *l.* 234. *ff. de verborum significatione.* 12 Id est, certis. Attius *in Menalippe*, nego ratum esse quod dicas, *Fest. in voce Ratus.* 13 Id est, effata, elocuta, *Festus in voce Liberata.* 14 Idem est quod liberata. *Festus in voce Effata & Varro quinto de lingua.* Effata dicuntur, quod augures finem auspiciorum cœlestium extra urbem agris sunt effati. hinc effari Templa dicuntur ab auguribus: ad fatus, qui in his fines sunt: fana, quod pontifices, in sacrando fati sunt finem. 15 Nefasti dies, per quos nefas fari Prætorem, *Do, Dico, Addico.* Æque (legendum est *iisque*) non potest agi: & necesse est aliquo eorum uti verbo, cum lege quid peragitur, *Varro 5. de lingua: Festus in voce Nefasti.* 16 Dirum, ad Dei iram natum, *Festus in Dirus.* Diris devovere, est Deorum iræ. 17 Id est, definierit. 18 Non rite facta. 19 Quid si tali die Prætor inprudens verbum emisit, aut quem manumisit; Manumissus liber est, sed vitio: ut magistratus vitio creatus, nihilo secius magistratus, Imprudens qui dixisset, piaculari hostia piari poterat: qui prudens, ut impius non poterat, *Varro 5. de lingua.* 20 Hinc perspicitur satis, quænam fuerit Augurum potestas. Cicero *hic.* Quid est majus quam posse comitia tollere, concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? quid gravius quam rem susceptam dirimi, si unus augur aliter dixerit? quid magnificentius, quam posse decernere, ut magistratu se abdicent consules? Quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi jus aut dare, aut non dare? quid legem, si non recte rogata est, tollere? Nihil domi, nihil foris per magistratus gestum, sine eorum authoritate posse quidquam probari?

21 Feciales, oratores & judices fœderum pacis, belli, & induciarum, à feriendo dicti: ut apud quos belli pacisque faciendæ jus esset, *Festus Ibidem*: ut qui fidei publicæ inter populos præessent, per quos etiam fieret, ut justum conciperetur bellum, *Varro ibidem.* Porro, quo ritu, quibusque verbis Fecialis populo Romano bellum indiceret, vide apud Gellium 16. *cap.* 4. De fecialibus adde Halicarnass & Plutarchum *in Numa.* 22 Ita legitur apud Festum, *in Fetiales*, à Varrone dicuntur. 4. *de lingua.* 23 Portenta, quæ quid porro tendatur, indicant, *Festus, in Portentum*: adde quæ dixi ad *leg.* 38. *ff. de verborum significationibus.* 24 Nonnulli ita legunt, Hetruria. 4. *Gellius* 5. Etruria de cœlo tacta scientissime animadvertit, eaque animadvertendo interpretatur, quid quibusdam ostendatur, *Cic. de divinatione.* Nostrorum Etruscorum disciplinam res ita probavit: *Cicero libro 2. de natura.* Auspicium autem primus Etruscis tradidisse dicitur quidam Tages. 8. *Isidor.* 9. 25 Alii ita scribunt Arupices, *Isidor. d. loco.* 4. *Gell.* 5. Notum est illud Catonis, Mirum esse, quod non rideat aruspex, cum haruspicem viderit. Cicero 1. *de Natura.* Quota enim quæque res evenit prædicata ab his? aut si evenerit quidpiam, quis affirmare potest, cur non casu id evenerit? De persidia arufpicum, vid. 4. *Gell.* 5. Aruspicina hodie damnata est. *l.* 3. *l.* 5 *C. de maleficiis.* Superiorum oblitus Cicero 2. *de Natura.* aruspicinam artem divinam esse ait. & 2. *de divinat.* communis reipublicæ causa, communisque religionis colendam censet. 26 Cicero. Apud majores inquit nostros Senatus decrevit, ut de principum filiis sex, singulis Etruriæ populis in disciplinam traderentur, ne ars propter tenuitatem hominum à religionis authoritate abduceretur ad mercedem, atque quæstum. *Cicero 1. de divinat.* 27 Alii legunt ostenta, ab Obstinet antiquo, id est, ostendit, *Fest. in voce Obstinet.* Sed melius est in ea re sequi Cloatium & Ælium Stilonem, quibus obstitum est idem quod violatum, attactumque de cœlo, *Festus in Obstitum.*

28 Vide ea de re triste exemplum apud Livium 39. Huc etiam facit Portii Latronis declamatio contra Catilinam, de cœtibus in urbe nocte non agitandis. 29 Nocturna sacrificia Dionysius videtur appellare, διαπανυχίζουσιν ἐν ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξὶν καὶ τὰς βακχείας καὶ τελετὰς ἀποῤῥήτους, id est, nocturnas vigilias. 30 Concilium Eliberinum ea de causa vetuit nocturnas pervigilationes mulierum in cœmeteriis, quod multæ, eo prætextu impudicitiæ committerentur. Hinc enim apud Plautum *in Aulularia*, Lycomedes adolescens dicitur Euclionis filiam violasse in Cereris vigiliis, & Pentheus apud Euripidem *in Bacchis*, cum audiret Orgia nocte celebrari, exclamavit, τοῦτ' ἐς γυναικὸς δόλιον ἐστι καὶ πάθος, & Eupolis in Baptis, ne mortis quidem piaculo adduci potuit, quominus damnaret nocturna sacrificia Athenienium, quæ Collyria dicebantur. Apud Myoncam urbem fuerunt etiam, τῶν Σαῶν μυστηρίων, nocturna sacra. Magnentius nocturna quædam sacrificia instituerat, quæ postea sublata à Constantino lege 5 *C. Theod. de paganis & sacrificiis.* Illud quoque legitur, Tertulliani ætate Christianos nocte convenisse, sed cum alias interdiu ac palam facile non possent, & tamen eis objectum, quod in principis majestatem conjurarent, quod infanticidia, quod Epulæ Thyesteæ, & ad extinctam lucernam, incesta, stupra, & illicitæ conjunctiones apud eos fierent, *Tertullian. 9. Apologet.* objectum denique quod caput asini & genitalia antistitis ac sacerdotis sui colerent. Minutius Fœlix *in Octavio.* 31 Eleusinia mysteria intelligit. Horum sacrorum meminit Cicero 1. *de natura.* Plutarchus *lib. de exilio.* 3. Diodorus 5. & 5. *cap.* 2. Pausanias *in Atticis.* Arnobius 7. Lactantius 1. *cap.* 21. Augustinus 7. *de civitate* 20. Eleusine non procul ab Athenis 4. *Plinius* 7. 32 Sacra enim Eleusinia à Græcis petita, *Diodorus dicto loco*: ut & antea ab Ægyptiis, *Diodorus* 3. *cap.* 5. Valerius 1. *cap.* 1. *ibi, de Cerere plácanda.* Cereri (inquit) quam more Græco venerari instituerant facerdotem à Velleia pertierant, ne Deæ vetusti ritus deesset Antistes. Candida veste utebantur in sacris Cereris. Tertullianus *de pallio*, Cur istas non ejectas? vel illos item habitus, qui novitate vestitus religionem mentiuntur, cum ob cultum omnia *candidatum*, & ob notam vittæ & privilegium galeri Cereri initiantur? Ovidius *in Metamorphosi*, Festa piæ Cereris celebrabant annua matris, Ille quibus nivea velantur corpora veste.

33 Sacrum commissum, cujus causa homo facer est: id est dignus qui judicetur ob maleficium, *vide Festum voce Sacer.* 34 Cicero id ita interpretatur. Publicus, inquit, facerdos impudentiam consilii expiatam metu liberet: audaciam in admittendis religionibus fœdis damnet, atque impiam judicet. Ubi vereor ne sit legendum, *imprudentiam consilii.* Idque ita ut emendem, adducor authoritate Varronis *quinto de lingua:* Prætor, inquit, qui tum fatus est, *si imprudens fecit*, piaculari hostia facta piatur: si prudens dixit. Quintus Mucius abnegabat eum expiari, & ut impium non posse dicebat. Exemplum denegatæ expiationis vide apud Zosimum 2. 35 *Nec*, particula disjunctiva interdum apud veteres sumitur pro *Non.* Turpillius, Nec recte dici mihi jamdudum audio. *vide Festum in voce Nec.* 36 Piare, unde expiare, est propitium reddere, liberare incommodo atque metu. Hinc Piatrix porta ita dicta, quod quædam piacula ibi fieri solita. Piatrix sacerdos, expiare solita. Piamenta quibus utimur in expiando. *Fest. in piatrix.*

37 Hæc ludorum genera fuerunt apud Romanos, Trojæ, Compitalitii, vel Compitalitia, *Festus in Compitalitia.* Consualia in honorem Neptuni, quem & Consum vocabant, *Festus in Consualia. Varro 5. de lingua. Tertullianus de spectaculis. 2. Valer. 1. ibi*, mos ludorum; *Plutarch. in vita Romuli*: Megalenses, *Festus in Megalesia*: in honorem magnæ matris deorum. Apollinares, *Festus in Apollinares*: *Varro 5. de lingua*: & liberales, *Festus in Liberalia.* vere scænici, ob fabulas quæ in frondeis tabernaculis edebantur, de quibus hic agitur. Circenses curriculis fiebant in circo, *Var. 4. de lingua*, in honorem Neptuni, ut Cereales in honorem Cereris: *Varro 5. de lingua*, Taurii seu Tauricei, diis inferis confectati: *Varro 4. de lingua. Festus in Taurii.*

Capitolini, funebres, votivi, scænici, plebei, seculares qui centesimo quoquo anno. *Zosim.* 2. *Juvenales.* Latiares, Florales, *Tertullian. d. loco. c.* 2. Apud Græcos ludi nobiles, Pythia Apollinis; Olympia Jovi: Nemæa Herculi. *Tertullian. d. loco. c.* 9. Isthmia Neptuno. Minus nobiles Panionia. Panathenaica in quibus utriusque sexus flos per mutua nexis manibus saltabat Pyrrhycam. Ludiones erant nudi (inde Gymnasia, ita certarunt Athletæ gymnici. *l.* 4. *ff. de his qui notantur*) aut vestiti aut armati, eorumque opera posita erat in jactu (disci forte vel jaculi saltu, cursu) idque pedites vel equites, vel curru vecti. Ad id genus exercitationis pertinebant populares. *l.* 1. § 12. *ff. de off. præsid. urbi.* juvenes, veteres. *l.* 28. § 3. *ff. de pœnis*: factiones agitatorum, Veneta, Prasina, Albula, Russata. vid. *Tertullian. 5. de spectaculis.* quas Græci δήμους *Novell.* 17. Latini etiam factionarios. *l.* 1 *C. Theod. de equis*: agitatores. *l.* 2. *l.* 4. *C. de spectaculis.* qui aquam equis spargebant, Xystici. *l.* 4. *ff. de his qui notant.* unde Xystarches. *Tertull. lib. ad martyres*) Lucta. *l.* 7. § 4. *ff ad leg. Aquil.* pugna seu pugillatu. *l.* 7. § 4. *ff. ad l. Aquil.* Pugnis addebant interdum cestus, id est, lora cui cingula. Postremo plumbum assitum fuit tristissimo spectaculo. Pugillatui παγκρατίζειν. *l.* 7. § 4. *ff. ad l. Aquil.* 13. *Gell.* 26. propior, ut qui etiam calcibus, genubus, dentibus abuteretur. Commisse sunt paulo post inter se feræ, ut & ipsis bestiis homines. *l.* 1. § 6. *ff. de postulando. l.* 3. § 5. *ff. de testibus.* &, quod tetrius est, homines hominibus, hinc munus gladiatorum, hinc spectacula. *Tertull. d. loco. c.* 10. *Valer.* 2. *c* 1. *ibi, mos ludorum.* vid. *Lipf. de gladiatoribus.* quod merito sublatum a Constantino. *l.* 1. *C. de gladiatoribus penit. tollend.* Et his quidem ludis motu violento & nervis opus erat. in scenicis minus: ut qui voce, gestu, organis, sonis, & ut ait Tertullianus *d. loco, c.* 7. litteris transigerentur. Hinc mimi, pantomimi. *l.* 4. *C. de spectaculis*: archimimi. *l.* 25. § 1. *ff. de oper. libert.* histriones. *l.* 5. *C. de spectaculis*: γελωλοποιοὶ *Novell.* 105. *c.* 1. gesticulatores, thymelici & thymelitæ. de quibus dixi ad *l.* 10. *ff. de pollicitationibus.* His accommodata est Satyra. Comœdia, Tragœdia & similia poëmata, de quibus Jul. Scaliger 1. *Poëtices.* 38 Observa definitionem ludorum fœcnicorum. 39 Eisque variis scilicet. 40 Antiquissimum illud est, deoque proximum quod optimum, *Cicero hic.* 41 Gallis Cybeles sacerdotibus singulari privilegio datum etiam fuit, ut eorum dea Cybele heres posset institui. *Ulpian.* 22. § 6. 42 Quæ & Cybele magna & deorum mater dicta est: & Pessinuntia, quod eius simulachrum in agrum Phrygiæ, cui nomen Pessinunti, cœlitus delapsum crederetur, *Ammian.* 22. *Herodian.* 1. artifice & materia quæ compositum esset ignoratis. Authoritas ex eo comparata, quod responsum fuerat, auctum iri imperium Romanum, & manfurum, si id Romam transferretur. Itaque, totius civitatis vir integerrimus, ut oraculo satisfieret, ad eam rem legatus quæsitus est Scipio. *Cicero quinto de legibus. Livius* 29. 8. *Valerius* 16. *Ammianus* 22. *lege* 2. § 37. *ff. de origine juris.* Cumque simulachrum ad Tyberis fauces delatum, navigium ita subtitit, ut nulla pop. Rom. certatim trahentis moveretur. Vestalis Claudia, stupri accusata petiit à populo Romano, ut judicium de se Pessinuntiæ Deæ committeretur, quo impetrato zonam receluxit, clare precata, ut si se virginem esse dea sciret navim progredi juberet. Hæc ubi dixisset, ducta navis, zonamque Vestalis sequi cœpit, *Herodianus ibidem: Tertullianus* 22. *Apologetic. in fin.* quin, major messis ea æstate, quam antecedentibus annis decem fuisse traditur, Plinius 18. *cap.* 3. 43 Evirari & castrati erant, & à Gallo fluvio Galli dicebantur. *Herodian.* 1. *Juvenal. Satyr.* 6. *Festus in voce Galli. Arnob.* 7. *duobus locis*: *Lactant.* 21. 44 De his loquitur ita Arnobius *libro* 7. Mendicantes vicatim deos ducunt, Tertullianus 13. *Apologetic.* Circuit cauponas religio mendicans, exigens mercedem pro solo templi, pro aditu sacri; non licet deos nosse gratis, venales sunt: adde Clementem *in Exhortatione.* 45 De sacrilegio, adde *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. *l.* 9. *l.* 10. *ff. ad leg. Jul. peculat.* 46 Solebant enim Antiqui res suas templis commendare. *Herodianus* 1. *ubi de templo Pacis loquitur.* 1. 4. *in fin ff. familiæ* pecunias *Plaut. in Aulular.* tabulas *l.* 3. § 3 *ff. de tabulis exhib.* testamenta. *Phetarchus in Antonio. Tacitus* 1. *Annalium*, tranfactiones publicas *Dion.* 48. Extat in lege 10. *in fin. ff. ad legem Jul. peculat.* elegans exemplum eius, qui arculam in templo posuerat, eaque hominem incluserat, ut post clusum templum, de arca exiret resque sacras templo subtraheret. 47 Id est, fustulerit, à Græco κλέπτω, vel ab antiquo clepsere, vel clepere, vel clapere. Varro 6 *de ling.* videtur hoc verbum usurpari in quadam antiqua Gallorum puerorum Nænia in qua Clopæ, furem denotat.

48 Id est, rapuerit. Rapere, per vim Clepere, clam auferre. 49 Id est, capitale esto. Lex Numæ, Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto. *Fest. in voce Parricida.* De pœna sacrilegi vide Paul. 5. *sent.* 19. *l. unic. C. de crimin. sacrileg.* 50 Jurisjurandi contempta religio, fatis Deum ultorem habet. *l.* 2. *C. de rebus credit.* ut negare non possis *d. legem* 2. ex hoc loco transcriptam. Imitationis causa cuivis nota. Macrobius 1. *Saturn.* 17. In ea, inquit, ferenda. Liciniam intelligit sumptuariam) quæstis est nomine legis authoritas, exoleíceute metu legis antiquioris: ita Hercules, ut de ipsis XII. tabulis factum est: quas ubi contemni antiquitas cœpit, eadem illa, quæ illis legibus cavebantur, in alia latorum nomina transferunt. 51 De pœna perjurii dixi ad *l.* 2. *C. de rebus creditis.* adde *l.* 2. *in fin. C. de indicta viduitate.* 52 Greci ἀνάκτορον, *Fest. in voce Incestus.* Cæterum, non hic agitur, meo judicio, de quovis incestu, sed de incestu Vestalium, qui ad Pontificum audientiam & curam pertinebat. 53 Stupri compertæ Vestales, juxta portam Collinam, vivæ in ædiculam subterraneam defodiebantur, in eaque lectus stratus & lucerna accensa ponebatur, eorum quoque, quæ ad victum sunt necessaria pauca, ut panis, aqua in ampulla, lac, oleum. Damnatam lectícæ indebant, atque undique obnubebant, vinciebantque, ut ne vocem quidem emittere, & à quoquam exaudiri posset. Postinc per forum devehebant, procedebantque de via omnes taciti, sine voce, cum ingenti mœstitia. Ubi ad locum illum ventum esset, apparitores vincula damnatæ adimebant, ubi Pontifex quasdam preces arcanas tensis ad cœlum manibus peregisset, damnatam in ædiculam demittebant, quam mox injecta humo complanabant. *Plutarch. in Numa*: cui adde *Livium lib.* 22. *ubi de Opimia & Floronia.*

54 Quænam incesti pœnæ vulgares in reliquis fuerint, vid. *l.* 6. *C. de incestis*: *Novell.* 143. & 28. *Eclog.* 4. *cap. περὶ γάμων ἀδιάφορων.* 55 Nec bene cœlestes impia dextra colit. *Ovid.* 56 Quæ enim mente Deus dona accipere ab impio, cum nemo vir bonus ab improbo se donari velit? *Plato apud Ciceronem* 2. *de legibus.* 57 Votum, est sponsio, qua deo obligamur. *Cic. hic.* de votis vide quæ scripsi ad *l.* 2. *ff. de pollicitationibus.* 58 Hanc rationem ex Platone adfert Cicero, Terra, inquit, domicilium deorum est, igitur sacra: est autem absurdum iterum idem consecrari. 59 Aurum enim & argentum in urbibus & privatis, invidiosa res est. *Plato apud Ciceronem* 2. *de legibus.* Notum est illud Alexandri Severi, qui in templis nunquam præter quatuor aut quinque argenti libras: auri, ne guttulam quidem aut bracteolam posuit, susurrans versum Persii 2. *Satyr.* Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum? 60 Nam ebur ex inani, (vel, ut Lambinus legit immani) corpore extractum, haud satis castum donum deo. *Plato d. loco.* Item æs atque ferrum, duelli instrumenta, non fani. *Plato d. loco.* 61 Publica sacra pro populo montibus, pagis, curiis, sacellis fiebant publico sumptu. Privata, pro singulis hominibus & familiis. *Fest. in publica sacra.* hinc gentilitia sacra, *Livius* 5. feriæ propriæ familiarum. 1. *Macrob.* 16.

62 In eadem familia scilicet, & gente: uxores enim in sacris maritorum: liberi, in sacris parentum erant, vide quæ scripsi ad *l.* 2. *C. de bon. quæ liber.* Per emancipationem è sacris paternis dimittebantur, vid. *l.* 13. *C. de legitim. heredibus.* Quæ sacra ne interirent, receptum fuit ea deferri certis gradibus ad eum qui majore ex parte heres, legatarius vel alio quoquo titulo honoratus foret vel creditor *Cic. hic.* 63 Interimendorum tamen horum sacrorum causa, jurisconsulti cosmptiones, quæ à senibus fierent, excogitarunt, *Cicer. pro Murena.* idque ita fiebat: Seniores orbi matrimonium per coëmptionem contrahebant: qua ratione accidebat, ut eorum uxores sacrorum socíæ, sue illis heredes essent: mortuis senibus uxores alteri nubentes in aliena sacra heréditatem deferebant, ut eo modo sacra prioris mariti interimerentur. Ea est Hotomani sententia hic. Alciatus 9. *parerg.* 19. putat bona seni admodum vendi, nec ad ulteriores ejus heredes transmitti solita. Prior sententia aptior est & melior.

De religiosis & sumptibus funerum.

Deorum manium [1] jura [2], sancta [3] sunto. Hos [4] loco datos [5], divos habento. Sumptum in ollos [6], luctumque [7] minuunto.

Hominem mortuum in urbe [8] ne sepelito [9], neve urito [10].

Hoc plus [11] ne facito. Rogum [12] ascia [13] ne polito [14].

Mulieres genas ne radunto [15], neve lessum [16] funeris ergo habento.

Homini [17] mortuo ne ossa legito, quo [18] post funus faciat [19]: neve aurum addito.

Servilis unctura [20] tollatur, omnisque circumpotatio [21].

Ne sumptuosa [22] aspersio [23].

Neve longæ [24] coronæ [25], ne accerræ [26] præterea[n]tur [27].

Coronam [28] virtute partam & ei qui peperisset, & ejus parenti, sine [29] fraude esse lex imposita jubet.

Ut uni plura [funera 30 ne] fierent, neve lecti plures [31] inferrentur. Neve aurum [32] addito [33]. Ut (legendum *Ast*) quoi auro dentes [34] juncti (lege *vincti* [35]) essent [36] (lege *erunt*) assim (legendum *Im* 37) cum illo sepeliretur (lege *sepelire*) & ne (lege *utereturve*) se fraude (lege sine [38] fraude esto.)

Uti ne rogum [39] bustumve [40] novum propius [41] 60. pedes adjici ædes alienas invito domino, neve forum [42] sepulchri, bustumve [43] usucapi [44] liceret.

Fragmentum quod ex moribus P. Romani præter superiora ex XII. Tabulis descripsi ex Cicerone 2. de legibus.

Funus ut indicatur, si quid ludorum dominusve funeris utatur accensо atque lictoribus.

Honoratorum virorum laudes in concione memorantor, easque etiam ad cantus tibiarum prosequuntor, cui nomen Naniæ.

EX LIBRO CICERONIS III. DE LEGIBUS.

De Magistratibus majoribus in genere [45].

Justa imperia sunto, iisque cives modeste, ac sine recusatione parento [46]. Magistratus nec obedientem, & noxium civem multato [47], vinculis [48], verberibusque [49] coërcento: ni par, majorve potestas, populusque prohibessit [50]: ad quos provocatio esto. Cum magistratus judicassit, inrogassitve: per [51] populum multæ [52], pœnæ certatio [53] esto [54].

De militaribus.

Militiæ [55] ab eo, qui imperabit [56], provocatione esto: quodque is, qui bellum gerat, imperassit, jus ratumque esto. Minores [57] magistratus, periti juris [58], plures prælia [59] sunto. Militiæ [60] quibus jussi erunt imperanto, eorumque tribuni sunto [61].

De magistratibus & Quæstoribus.

Domi pecuniam publicam custodiunto [62].

De Triumviris Capitalibus.

Vincula sontium servanto [63].

De gunt *adhibeantur.*

1 Manes, dii inferi, immanes & mali atqui Manum apud veteres idem quod bonum? utique: sed dii Manes ita dicebantur à supplici ter eos venerantibus, propter metum mortis, quasi boni effent. *Fest. in Manes.*

2 Circa defunctos fcil. dixi ad *l.* 38. » *in ff. de sepulcr. fervor.* de ritu sepeliendi. Nunc de sacris mortuorum dicendum.

Sacra seu sacrificia, quæ diis Manibus fiebant, Inferiæ dicebantur, *Fest. in Inferiæ.* & Feralia dies fiati in quibus ferebant tum epulas ad sepulchrum, quibus ibi jus erat parentare. *Varro 5. de lingua.* Sacrificia pro defunctis Græcis Νεκύσια, *Plutarch. in Antonio*: Tertullianus 10. *Apologet.* scribit, captivos nonnunquam & servos in exequiis immolatos, quoniam animas defunctorum sanguine humano propitiari credebant. quod quia crudele visum fuit, placuit ante sepulchrum quosdam dimicare, qui ob id bustuarii dicti. *Servius in Æneid.* sed hoc rarius. Frequentius arcas hostias, thura, liffas fruges, lac, oleum, sanguinem offerebant, *Arnob. 7. adversus gentes.* In eo etiam differebant sacra inferorum deorum, quod diis superis tantum libarent: inferis etiam vasa in ignem mitterent, Servius 8. *Æneides*, ad illa verba *infa crateres olivo.* Videntur inter cætera ea forma usi ad defunctos; Resurge tu, comede, & bibe, & lætare, *Epiphan. in Anchorato.* Huc referendæ sunt clausulæ illæ testamentariæ, Quos libertos meos ubi corpus meum positum fuerit, ibi eos morari jubeo, ut per absentiam filiarum mearum ad sacrofagum meum memoriam meam quotannis celebrent. *l.* 18 *in fin. ff. de alimen legat.* Titio relinquo, ita ut à monumento meo non recedat. *l.* 71. §. 2. *ff. de condit. & demonst.* Ejus fidei committo uti det ex reditu cœnaculi mei, & horrei post obitum, sacerdoti & hierophylaco & libertis qui in illo templo erunt, donaria decem die nundinarum quas ibi imposui. *l.* 20. *ff. de annuis.* quo loco videtur intelligere denicales, aut novendiales ferias, seu Novendial. de quo dixi ad *Novell.* 115. *cap.* 5. Τὸν νεκρὸν ἐπὶ τοῖς ἀγῶσιν, quibus diebus ficbant cœnæ funebres, epulæque. *Juliæ Obsequens.* Et alibi, ut *l.* 44. *ff. de manumiss. testament.* Omnes sub hac conditione liberi sunto, ut monumento meo alternis mensibus lucernam accendant, & solennia mortis peragant. 3 Id est, intacta. 4 Id est, manes. *de quibus* V. *eodem.*

5 Legendum puto, *Datis*, ut sit sensus; Manes letho datos divos esse, id est, mortuis, seu mortuorum deos esse. Manes denique eos esse, quos pro mortuis invocare solerent. 6 Mortuos scil. Interim nota sequentes leges seu sequentia capita esse genuina legis XII. Tabular. 7 De luctu mox dicetur. 8 *l.* 3. *ff. de sepulchro* : *l.* 12. *C. de religiosis* : *Plutarchus in Arato.* An quia non licet privato sepulchrum facere in loco publico? non puto. Potest enim publicus locus esse ad eam rem destinatus. Sed & Vestæ virgines etiam in civitate sepulchra habuerunt, & quod magis est, vivæ defossæ sunt intra pomerium. Mos etiam fuit antiquis in urbe sepelri. Servius 5. *Æneides.* quid, quod quibusdam datum est virtutis causa post duodecim tabulas, ut in urbe sepelirentur. ut Publicolæ, ut Tuberto, ut Fabritio? *Cicero hic.* Causa igitur fuit, ne urbanum cœlum fœdo cadaverum odore infectum, pestem civibus, qui spiritum ex eo ducerent, inferret: vel ne, ut illi putabant, sanctum jus municipiorum pollueretur. *l.* 12. *C. de religiosis.* Contraria omnino consuetudo fuit apud Tarentinos, cum oraculo accepissent futuros beatiores, si cum pluribus habitarent, *Polybius* 8. Exempio forte eodem vetitum, ne quis in Apostolico vel Martyrio conderetur. *l.* 2. *C. de sacrosanct. eccles.* eadem imitatione Synodus Valensis *c. Præcipiendum* 13. *quæst.* 2. vetuit, Ne quis in Ecclesia sepeliretur, sed tantum in atrio vel porticu vel exhædris Ecclesiæ. 9 De sepulchro illud Plinii notandum est 7. *cap.* 54. Ipsum cremari, inquit, apud Romanos non fuit veteris instituti, terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognoverе, tunc institutum. Vetus certe institutum sepultura, *Arnobius* 8. quo apud Xenophontem Cyrus utitur, & apud Romanos Numa & gens Cornelia, *Cicero hic.* ut merito compos mentis esse negetur, qui heredem ita instituit, si reliquias ejus in mare abjiceret, *l.* 27. *ff. de conditionib. instit.* 10 Propter ignis periculum hoc adjectum est. *Cicero.* Quod ab eodem dicitur, Non qui uratur sepeliri, sed qui humetur, obscurus cum sit, sic interpretor, Finem sepulturæ, ustionem non fuisse, sed humationem: Improprie sepelri, qui uritur: proprie, qui terra conditur. Aliud est sepultura ab humatione. Sepultus dicitur quoquo modo, humatus terra tantum. vide quæ scripsi ad *leg.* 28 *in fin. ff. de stipulat. servorum.* 11 Ecquod illud? superius non dixit. Placet nonnullis decurtatam hanc esse sententiam, aut superioris alicuius appendicem. Possis tamen dicere, initium legis fuisse, ac si scriptum esset: Hoc plus ne facito, Plus, inquam, quam sequenti lege continebitur. Et ita loquitur Jurisconsultus in lege prima, *ff. de pactis.* Hujus edicti æquitas naturalis est, quanquam edictum de quo loquitur *l.* 7. §. 7. *dicti tituli*, contineatur. 12 Id est, ligna, quæ ad rogum faciendum conferuntur. Rogus non est monumentum. Monumentum non exuritur, rogus exuritur. Cum ascenderet in rogum ardentem, *Cicero primo de divinatione.* incendo rogum. *Plautus in Menechmis.* quanquam etiam in monumentis faciendis, *l.* 2. *ff. ad legem Falcidiam* : & sepultura, habenda est ratio sumptuum *lege* 14. §. 6. *ff. de religiosis* : *lege* 123. *ff. de legatis* 1. *lege ultima in fin. ff. de auro.* Quod adjicit Cicero de tribus riciniis & vinculis purpuræ & decem tibicinibus, explicandum est. Ricinii (Festus recinium scribit) nomine, vestem intelligit, cujus dimidia pars retrorsum jaci poterat, *Varro quarto de lingua* : *Isidorus* 19. *cap.* 25. vestes etiam non quasvis, sed quæ in luctu sumebantur, *Nonius in Ricinium*, quibus interdum corpora defuncti convolvebant, *Lactantius* 1. *Inst.* 4. quas, plus tribus sepulchris condi Solon vetuit, *Plutarchus in Solone.* Quanto melius Jurisconsulti diffinadent ullas condi, cum sit hoc simpliciorum proprium *lege* 14. §. *quinto. ff. de religiosis.* Quod adjicit de vinculis purpuræ, intelligе fascias purpureas. hucque pertinet locus Livii 34. Purpura viri utemur: nec id ut vivi habeant tantum infigne: sed etiam, ut cum eo crementur mortui. De decem tibicinibus illud notandum, olim Siticines dictos fuisse, quod apud Sitos, hoc est, vita functos & sepultos canere soliti essent, tuba quadam differente à vetere Tuba proprietate. quos Sicinistas, vulgus: qui rectius loquuti, Sicininistas dixere: Sicininium enim genus veteris saltationis fuit. Siticinibus affines sunt Tubicines, qui tubis: Liticines, qui lituo, 20. *Gell.* 2. adde *Ovidium* 6. *Fastorum.* Videntur autem Judæi didicisse quondam hoc genus Siticinii à Gentilibus, *Matthæi* 9. *versiculo* 23. 13 Id est, dolabra. 14 Ne alloquin & modum excedas, & videaris ædificium potius, quam rogum construere. Hoc igitur vetat, pyram ex aliis lignis, quam rudibus & impolitis confici. 15 11. *Plin.* 37. adde ficubi captivi alicujus aliis lignis, quam rudibus & impolitis confici. 15 11. *Plin.* 37. adde ficubi captivi alicujus aut gladiatoris sanguis effundi non poterit, *Servius* 12. *Æneidos.* Moris enim fuit ilsiusmodi hominum sanguinem effundi ante sepulchra, ut supra dixi. Faciebant autem id mulieres, ut, sanguine ostenso, inferis satisfacerent. Cæterum, Radere hic, significat unguibus genas dilaniare. *Festus in verbo Radere.* In declamationibus Quintilianis fit mentio mulieris, quæ filium lugens sanguinales lacertos scissumque, laniatumque vultum & livida ubera, ostendit. 16 Id est, lugubrem ejulationem. Non vestis funebris, ut Sextus Ælius & Lucius Acilius putabant, *Cicero hic.* πένθος ἔκτακλον καὶ ἀκόλαστον, &c. *Lex Solon. apud Plutarchum in Solone* : adde *Platonem duodecimo de legibus* : Cicero *secundo Tusculanarum.* Ejulatus ne mulieri quidem concessus: & hic nimirum fletus est, quem duodecim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt. Justinianus lessum veterum vertit in cantum præficarum seu psaltriarum, *Novell.* 59. Hieronymus in Epistola Pauli testatur, Christianos in exequiis cecinisse, Alleluia. Quod ad luctum attinet, Paulus 1. *Timoth.* 4. *versiculo* 13. ita loquitur, Nolim autem, inquit, vos ignorare, fratres, de dormientibus, ἵνα μὴ λυπῆσθε καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. Et is quidem lugubris modus videtur ab Ægyptiis acceptus: apud quos lugentes mulieres nudatis mammillis: viri pectus laniantes, plateas oberrabant. *Herodot.* 2. 17 Hominis mortui. 18 Non simpliciter prohibet ossa legi, sed ita legi, ut post funus fiat, id est, sumptus in funus. ideoque crediderim pro *funus*, legendum *sumptus*, excepta tamen bellicæ & peregrinæ mortis causa translatione. *l.* 8. *l.* 14. §. 4. *ff. de religiosis.*

19 Facias *Hotomanus.* nec male etiam possis legere *fiat.* 20 Quid fit unctura, audio. quid sic servilis unctura, nondum percepi, etiamsi scio in rem domini versum intelligi, si odores & unguenta servus emerit, & ad funus crogaverit. *l.* 7. §. 3. *ff. de in rem verso.* & inter funeris sumptus unguenta referri. *l.* 37. *ff. de religiosis.* ut unctoram servilem dicamus esse, quæ sit servandorum corporum causa, non video. Vix est enim ut talis unctura prohiberi debeat. Melius est tamen ut servilis unctura prohibeatur, & mandetur ne cadavera servorum ungantur sepulturæ tradenda, sive quia hujusmodi expensæ publicæ rei nocent velut sumptuosæ: sive quia interest, servos hominеs ea quoque parte à liberis distingui. 21 Vetus fuit consuetudo à Græcis etiam usurpata, ut mortuis ad monumenta cibum & potum deferrent. Tertullianus *lib. de resurr. anima*, vocas fœcuros mortuos, si quando extra portam cum oblonis & matiis. tibi potius parentans, ad busta accedis, aut à bustis dilutior redis. In Pandemiis diebus edulia quidem tota exurebant: vina vero libabant, quin mortuum provocabant his verbis: Refurge, comede, & bibe, & lætare. *Epiphanius in Anchorato.* Tertullianus *de resurrectione in principio.* Ego magis rideo vulgus tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit. Genus farciminis quo utebantur, Latini videntur appellasse silicernium (quibusdam tamen silicernium est ἀπὸ τῆς ἐκάστης ἥδιστον Juvenalis *Satyra* 8. & Apuleius 4. *Florid.* cœnam feralem vocat) quia is, cujus nomine institucbatur, jam silicem cerneret. *Fest. in Silicernium.* Gammaros etiam & ova parentalibus atque mortuali isti cœnæ apposuere. *Juvenal.* 8. ut & lentem & falem φακὴν καὶ ἅλας. *Plutarch. in Crasso*, φακὴν καὶ μᾶζαν. *Appian. in Parth.* id est, lentem & libum. adde *Xiphilinum in Domitiano.* Vas autem quo potio funeraria continebatur, obba. Tertullianus 13. *Apologet.* quid omnino ad honorandos deos facitis, quod non etiam mortuis facitis? quo differt ab epulo Jovis silicernium, à simpulo obba, ab aruspice pollinctor? Nam & aruspex mortuis apparet. Inter hæc etiam pro mortuis orabant & requiem æternam eis precabantur. Tertullianus *de Testimonio animæ*, ossibus & cineribus ejus refrigerium comprecaris, & ut bene requiescat apud *testimonio animæ*, ossibus & cineribus ejus refrigerium comprecaris, & ut bene requiescat apud inferos cupis. 22 Quidam legunt, respersio. Respersum vinum dicebatur, quod sepulchro inferos cupis. 22 Quidam legunt, respersio. Respersum vinum dicebatur, quod sepulchro inspargeretur. *Fest. in Respersum.* 23 Hic locus ita legitur apud Ciceronem: mutilus tamen vispargeretur. *Fest. in Respersum.* 23 Hic locus ita legitur apud Ciceronem: mutilus tamen videtur Festus *in Murrata*, refert XII. tabulis caveri, Ne mortuo murrata potio inderetur. Adjicit Plinius 14. *cap.* 12. Numæ regis legem fuisse, *Vino rogum ne respergito*, quæ duo optime conveniunt huic loco. De murrata potione dixi ad *l.* 6. §. 1. *ff. de tritico.* hoc tantum addidero, Videri mihi genus murratæ potionis transtiatitium ab Ægyptiis; apud quos murrata potio ex myrrha & aliis quindecim composita, Cyphi dicebatur. *Plutarch. in Iside.*

24 An quæ totum hominem à vertice ad pedes cingerent, quales fortasse deorum signis imponebant? An potius Lemniscatæ, id est, ex quibus Fascioles pendebant, *Festus in Lemniscl*, quales in ludis & certaminibus dabantur? Coronarum quas athletis dabantur in jure nostro, fit mentio in lege 6. §. 13. *ff. de extraord. cognit.* lege 40. *de re judicata* : *lege* 1. *C. de athletis.* De coronis adde Gellium 3. *c.* 6. Tertul. *lib. de coron militis.* De coronis mensarum, *v. l.* 19 §. 14. *ff. de aur. arg.* 25 Arnobius 8. nec mortuos coronamus. Ego vos in hoc magis miror, quod tributis exanimi facem, aut non sentienti coronas. Tertullianus *lib. de corona.* Mortuorum est ita coronari.

26 Acerra, arca quæ ante mortuum poni solebat: in qua odores condebantur, alii dicunt aram thurariam. *Fest. in Acerra.*

27 Quidam legunt *adhibeantur.*

28 Plinius 21. *cap.* 3. Inde inquit, illa XII. Tabularum lex, *Qui coronam parit, ipse pecuniare ejus, vivi tu ergo arguitur.* Quam servi, equive, meruissent, pecuniam partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos fuit? ut ipsi mortuo parentibusque ejus dum intus positus esset, fortive ferretur, sine fraude esset imposita. Pro *arguitur*, quidam legunt *dividitur*, legendum videtur *dinitor*, vel *adduitor.* 29 Exceptio superioris legis: Coronæ longæ mortuis non sunt præferendæ, nisi si quas virtute quondam paraverint. 30 Nisi forte diversis locis quas sepultus est: alibi corpus, alibi caput. *l.* 44. *ff. de religiosis.* potest etiam sepulchrum uno loco fieri, alio monumentum. *l.* 42. *ff. de religiosis.* 31 Apud veteres gloriosum erat pluribus lectis efferri. Sylla 6000. lectorum habuisse dicitur. & Augustus ad honorem Marcelli, sororis suæ Octaviæ filii, lectos intrare civitatem jussit. Lego, Constantinopoli in majore ecclesia duos, præ reliquis, lectos majores fuisse, prætor eos unum deauratum, eorumque usum non gratuitum fuisse, *Novell.* 59. *cap.* 6. 32 Antiqui solebant una cum mortuo in rogum vel sepulchrum res multas pretiosas conjicere, puta supellectilem, vide *Plutarch. in tractat. Epicuri.* Hinc illud legatum, *Volo inferri mihi quodcumque sepulturæ meæ causa feram ex ornamentis, lineas duas ex margaritis, & viriolas ex smaragdis.* Quæritur, an heres cogatur obtemperare conditioni? responsum est, non cogi. *l ult. in fin. ff. de auro.* quippe, injustæ voluntates defunctorum circa sepulturam (veluti si jubeant vestes aut quædam alia supervacua in funus impendi) non valent. *l.* 113. *in fin. ff. de legat.* 1. Lex etiam vetat ornamenta cum corporibus condi. *l.* 14. §. 5. *ff. de religiosis.* Plinius certe notat morem fuisse, ut morientibus annuli detraherentur 33. *c.* 1. adde *Sueton. in Tiberio.* 33 Funeri felicet. Lambinus legit *arduito*, hoc est dulto, idque ἀρχαϊκῶς pro dato. Ac pro ad; ut tandem fiat verbum, *addito.* 34 Auro dentes eburneos nonnulli sibi devinciebant: qualis fuit illa Ægle, de qua Martialis: *Sic dentata sibi videtur Ægle, empto ossibus Indicoque cornu.* Mos etiam fuit veteribus trientem in os defuncti, tanquam naulum imponere, quem apud inferos dari pro portorio opinio fuit, qui Σανδάλη Græcis vide Helyc. Apuleius 6. Sed non hactenus vacua debebis per ilias tenebras incedere, sed offas polentæ mulsa concretas ambabus gestare manibus, ac in ipso ore duas ferre stipes. *Et post*: Ergo & inter mortuos avaritia vivit? Juvenal. *Satyr.* 3. Jam sedet in ripa, tetricoque novitius horret Porthmea, nec spirat cœnosi gurgitis alveum Infœlix, nec habet, quem porrigat ore trientem. addé Alexand. ab Alexandro 3. *Genial.* 7. 35 Ita legunt Hotomanus, Balduinus & Lambinus. 36 Efcunt. *Lambin.* veteres enim dixerunt *Escit*, seu *Esit* (quod magis probo, idque propter antiquum usum literæ S. pro R) Esit pro *erit. Fest. in escit.* meam sententiam confirmat. Varro 6. *de lingua.* Casmenarum priscum vocabulum, ita natum atque scriptum est. Alibi, Carmenæ, ab eadem origine fiunt decl. natæ, ut in multis verbis, in quo aujo dicebant S. postea dicunt R. ut in carmine Saliorum sunt, hæc Cosauli, Dolosi, Eso. & alibi Cusiatii, Muses, Ruse, Melios, Fœdesum, Plusima, Asena, Janitos. *Hæc ille.* quibus addi cupio quæ ad easdem scripsi initio hujus libri. 37 Id est, cum. idque ἀρχαϊκῶς à nominativo Is, *Fest. in Is.* 38 Ex particula *se* fecimus *Sine*, Fest. Se (ita legendum est non *Sed*) pro sine in veniuntur posiisse antiqui.

39 Apparatus mortuorum funus dici solet: extructio lignorum, rogus: subjectio ignis, pyra: crematio cadaveris, bustum: locus, ustrina: operis constructio, sepulchrum: inscriptum nomen memoriaque, monumentum. Publicæ ustrinæ erant in Exequiis teste Acrone. vide Josephum Scaligerum apud Festum *in voce Bustum.* 40 Quasi bene ustum, locus in quo mortuus ustus est, *Festus.* Cicero verit τόμβον. 41 Lex etiam vetat mortuum inferri propius ædes alienas, quam intra legitimum spatium. *l.* 3. §. 1. *ff. de mortuo inferendo* : facit *lex ult. ff. fin. regundor.* 42 Id est, vestibulum sepulchri, *Cicero* : *Festus in voce Forum* : ut eo pacto heres defuncti iter, aditum, abitum, jusque accedendi ad sepulchrum habeat. *l.* 53. *ff. de actionibus empti* : *l.* 5. *ff. de sepulchro* : *Cicero pro Rosc.*

43 Bustum etiam pro sepulchro usurpatur, quod si diserimen facere libet. Locus in quo mortuus est combustus, ustrina dicitur: in quo & combustus & sepultus, bustum: *Fest. in bustum.* obiter etiam hinc observabis, ustrinam aliquando fuisse separatam à sepulchro, interdum conjunctam.

44 Hæc in re sepulchris lex prospexit. Quid vendi? vide *l.* 9. *C. de religiosis.* 45 Transit ad magistratus. Id enim est, quod constituta religione rempublicam continet maxime. Recte hic Cicero magistratum legem loquentem: legem mutum magistratum vocat. 46 Vide *l. unic. si quis jus dicenti non obtemperaverit* : *Novellam* 69. *ut omnes obediant judicibus provinciarum.*

47 Omnibus magistratibus (non tamen duumviris) concessum erat jurisdictionem suam defendere pœnali judicio: *l.un. ff. si quis jus dicenti non obtemperaverit* : adde *l.* 131. §. 1. *l.* 244. *in fin. ff. de verbor. sign.* 48 *l.* 9. *ff. ex quib. caus. major. l.* 8. §. 9 *ff. de pœnis* : adde *l.* 216. *l.* 224 *ff. de verb. signific.*

49 Ita tamen, ut nemo verberibus necetur, aut virgis interimatur, nec tormentis. *d. l.* 9. §. 3.

50 Major minorem prohibere potest, par parem prohibere posse non videtur. *l.* 4. *ff. de arbitris.* & tamen hic habetur magis ratio potestatis, quam jubentis. & merito, id enim prævalet in re pari. *l.* 11. *ff. de servit. rusticor. l.* 28. *ff. comm. dividundo.* & in publicis judiciis obtinet. *l.* 38. *ff. de re judicata.* adde *Fenestellam c.* 10. *in fin.* 51 A magistratibus ad populum provocabatur, ut cui pœnæ, multæque remittendæ jus esset: sic Flacco, Martiali flamini, populus Romanus multam remisit, quam Crassus Pontifex maximus ei, si à sacris discessisset, dixerat. *Cicer. XII. in Antonium.* Illud est etiam observandum, non tantum à magistratibus sed & à regibus ad populum provocationem fuisse. *Cic. 1. de republ. apud Senecam* 19. *epist.* 109. neque id mirum, cum iidem reges Quæstores non crearent, sed populus. *l.* 1. *ff. de off. quæstor.* ut merito suspecta sit sententia legis Regiæ qua dicitur populus ei, & in eum jus omne suum transtulisse. 52 Id est, multæ pœnæve. 53 Certatio, id est, cognitio suprema. Livius 25. Ducentum millia æris multa Posthumio publicano dicta à Tribunis plebis fuit, cujus certandæ cum dies advenisset conciliumque tam frequens adesset, &c.

54 additur hic in quibusdam Codicibus, les quæ sequitur. *Quodcumque postremum populus jussserit, id jus ratumque esto.* sed commodius visum est eam in librum sequentem rejicere. 55 Puto legendum *militii.* 56 De cujus officio vide *l.* 12. *ff. de re militari* : utebantur autem nonnunquam vel imperatore, vel consule, vel dictatore. 57 Puta legati. 58 Militaribus hominibus concessa est judicandi facultas, vid. *leg.* 1. *& tit. C. de off. magistrat milit. lege* 17. *C. de judiciis. l.* 6. *C. de Jurisdictione*, non tamen omnino legum imperitis, *dicta lege* 17. *in fin.* quos ideo Romani in provincias mittebant, & ad utrumque & pacis & belli tempus idoneos, *Novell.* 24. Constat tamen sæpissime judices Romæ non ex doctrina, sed ex casu fieri solitos esse. *Plinius* 14. *capite primo.* Minores tamen magistratus, de quibus hic agitur, videtur fuisse quasi adsessores majorum: & adsessorum exemplo, peritiam juris in iis requiri, *leg.* 1. *ff. de off. adsess. l.* 2. *ff. quod quisque jur. leg.* 1. *C. de adsessoribus. Novell.* 82. *in prin.* Pedaneos eodem modo peritos esse oportuit, ὡμῶν καὶ πεῖρας, *Novell.* 82. *c.* 11.

59 *In prælia*, ita legitur in quibusdam excusis. alii legunt *in prælio.* 50 Forte legendum, *milites.*

61 De munere & officio tribuni militaris, vid. *l.* 12. *in fin. ff. de re militari. Veget.* 2. *c.* 12. vide *epistolam Aureliani ad quendam ejus vicarium, apud Vopiscum.* 62 Hoc caput refero ad quæstores, inquirendæ & conservandæ pecuniæ causa creatos. Etsi scio apud Varronem 4. *de lingua.* nonnihil extare de tribunis ærarii & ære militari, quæ huic loco non ita male convenirent. 63 Hoc etiam caput ad triumviros capitales refero: ut qui carceris custodiam haberent, ut cum animadverti oporteret eorum interventu fieret. *l.* 2. § 30. *ff. de origine juris.* quos existimo alios fuisse ab iis quibus potestas esset de carcere vel custodia dimittendi. *l.* 52. §. 12. *ff. de furtis.* ad eosdem triumviros capitales refero illud Taciti 5. *Annal.* Tradunt temporis ejus authores, quia triumviris capitalibus supplicio (ita emendo pro triumvirali supplicio) affici virginem inauditum habebatur à carnifice, laqueum juxta compressam, qua sectione nihil apertius. necdum enim probatum animadverti, Triumvirale supplicium idem esse, quod pœnam laquei, potuitque error ex hac scriptura *triumvirali*, pro *triumviris capitalibus*, admitti.

De Quæstoribus parricidii.

Capitalia [2] vindicanto.

De triumviris monetalibus.

Æs [2], argentum [3], aurumve publice signanto.

De decemviris litium.

Liteis [4] contractas judicanto: quodcunque senatus creverit [5], agunto.

De ædilibus.

Suntoque ædiles [6] curatores urbis [7], annonæ [8], ludorumque [9] solemnium: ollisque vel honoris amplioris gradum is primus [10] adsensus esto.

De Censoribus.

Censores [11], populi civitates [12], soboles [13], familias [14], pecuniasque [15] censento: urbis [16] templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia [17] tuentor: populique partes in tribus [18] distribuunto: exin pecunias, ætates, ordines [19] partiunto: equitum [20], peditumque [21] prolem describunto: cœlibes [22] esse prohibento: mores [23] populi gregunto: probrum [24] in senatu ne relinquunto: bini [25] sunto: magistratum quinquennium [26] habento: reliqui magistratus [27] annui sunto, eaque potestas semper [28] esto.

De officio Prætoris.

Juris disceptator, qui privata [29] judicet, judicarive jubeat, prætor [30] esto. is juris civilis custos [31] esto. huic potestati parento. Quotcumque [32] senatus creverit, populusque jusserit, tot sunto.

De officio Consulis 33.

Regio [34] imperio duo [35] sunto: iique præeundo [36], judicando 37, consulendo 38, prætores 39, judices 40, consules, appellantor: militiæ summum 41 jus habento, nemini 42 parento. salus 43 populi suprema 44 lex esto. Eundem magistrum, ni interfuerunt decem anni, ne quis capito. Ævitatem annali 45 lege servanto.

De Dictatore, & Magistro Equitum.

Ast quando duellum 46 gravius 47, discordia 48 civium estunto ne amplius sex 49 menses, si senatus creverit, idem juris, quod duo consules, tenento, isque ave 50 sinistra 51 dictus 52 populi magistet 53 esto.

Æquitatem 54 quicumque regat, habeto 55 pari 56 jure cum 57 eo, quicumque erit juris disceptator 58. Ast quando consulis 59 est, magistratusve 60 populi, reliqui magistratus ne sunto 61.

De Auspiciis, & authoritate Senatus.

Auspicia 62 patrum sunto: ollique ex 63 se produnto, qui comitiis creare 64 consules rite possint.

Imperia, potestates, legationes, cum Senatus creverit, populusve jusserit, ex urbe exunto.

De re militari.

Duella 65 justa 66 juste 67 gerunto: sociis 68 parcunto: se, & servos continento: populi sui gloriam augento: domum cum 69 laude redeunto: rei suæ 70 ergo ne quis legatus esto.

De Tribunis plebis 71.

Plebes 72 quos pro se contra vim 73, auxilii ergo, decem 74 creassit, tribuni 75 ejus sunto: quodque ii prohibessint 76, quodque plebem rogassint, ratum esto: sanctique 77 sunto: neve plebem orbam 78 tribunis relinquunto.

De Senatoribus & Senatusconsultis.

Omnes 79 magistratus auspicium 80, judiciumque 81 habento: eque

---

1 Hunc locum refero ad quæstores parricidii, de quibus *l. 2. §. 23. ff. De origine juris.* vel similes magistratus. Nec enim Consulibus licuit de capite civis Romani jus dicere. *d. §. 23.*

2 Et hoc etiam caput ad triumviros monetales, æris (ut inquit Pomponius. *d. l. 2. §. 30.*) argenti & auri flatores, aut qui tempore XII. tabularum similem potestatem habuerunt.

3 Legibus XII. tabularum hoc constitui non posse præsumptio est, Romani ante Servium Tullium rudi ære utebantur. *Plin. 33. cap. 3.* Servius primus æs signavit. *Plin. d. loco. & 18. capite 3.* Argentum non ante Pyrrhum signatum est: sed annis tantum quinque ante primum bellum Punicum. *Plin. 32. cap. 3.* Aurum quo tempore signatum fuerit incertum est. *Plin. d. loco.* 4 Hæc particula adducor, ut credam hic tractari de decemviris qui hastæ præessent, quique (ut Pomponius loquitur *d. l. 2. §. 29.*) in litibus judicandis olim constituti fuerunt. 5 Decreverit. 6 *d. l. 2. §. 21. & 26.* Ædiles curules intelligit. 7 Ideoque, ædiles nonnunquam interveneruntur incendiis arcendis. *l. 1. ff. de offic. præfect. vig.* 8 Hinc ædilitiæ actiones. *C. de ædil. act.* edicta ædilitia. *tit. de ædil. ed.* ut hinc facile intelligas, ecquid Pomponius senserit, dum nobis retulit, Præfectum annonæ & vigilum non magistratus, (id est, non perpetuo aut ex legibus XII. tabularum, sed extraordinarie & utilitatis causa fuisse constitutos. *l. 2. §. 33. ff. de orig. jur.* Ob superiorem causam iidem ædiles de mensuris jus dicebant, Juven. Satyr. 10. Et de mensura jus dicere, vasa minora frangere, pannosus vacuis ædilis Ulubris. Qua de re memini quædam me scripsisse ad *l. 2. ff. de perie. & com.*

9 Et munerum Suet. *in Julio* 10. *Capitoli. in Gordiano.* Cicer. 2. *offic.* ubi adjicit, muros, navalia, portus, aquæductus, & omnia quæ ad usum reipublicæ pertinent, theatra, porticus, nova templa, impensas meliores ædilium conferi. 10 Ideoque notat Cicero 2. *de officiis*, prætermissionem ædilitatis Mamerco repulsam consulatus attulisse. Solebant enim ædiles auram popularem largitionibus variis demereri. Quod hic dicitur de ædili, idem etiam tribuitur quæstori, in *l. 1. in fin. ff. de offic. quæstor.* 11 *l. 2. §. 17. ff. de origine juris.* Censores inde dicti, quod tanti quisque res suas æstimaret, quantum illi censuissent. *Festus in Censores*: huic magistratui origo fuit, quod populus diu incensus fuisset, nec differri censos, neque consulibus, propter bella: id curæ esse poterat. 12 Ætates. *l. 3. ff. de censibus.* 13 Liberos. 14 Id est servos. *l. 4. §. 5. ff. de censibus.* 15 Agros. *d. l. 4.* 16 Livius 4. Publicorum jus, privatorumque bonorum sub nutu Censoris & arbitrio erat. 17 Livius 44. Locabant etiam opera publica. 18 Ab initio tribus (Livius vocat Curias equitum *libro 1.*) tres fuerunt Tatiensium, Ramnium seu Ramnensium, & Lucerum. *Varro 4. de lingua.* A tributo, non à tribus populi partibus dictas fuisse Livius scribit *lib. 1.* quin, initio quatuor fuisse Suburranam, Palatinam, Collinam, & Exquilinam, ita dictas à regionibus urbis. *Liv. ibid. 18. Plin. 3.* Ciceronis ætate fuerunt XXXV. *Cicer. contra Rullum.* quarum nomina, secutus Manutium, visum est utile studiosis communicare. Æmilia *Cicero ad Atticum 11. Livius 38.* Anniensis *Livius libro decimo: Cicero 8. familiar.* Arniensis *Livius 6. & 29. Cicero 2. in Rull.* Claudia *Livius 11. Halicarnass. 5.* Crustumina *Cicero pro Planco & pro Balbo.* Collina *Varro 4. de lingua. 18. Plin. 3.* Cornelia *Livius 38.* Exquilia *Varro 4. de lingua. 18. Plin. 3.* Fabia. *Horat. 1. epist. 6. Suetonius in August.* Falerina *Livius 9.* Galeria *Livius 27. Plinius 2.* Mæcia *Cicero 4. ad Atticum. Livius 29. 2. Valer. 4.* Mentina *Cicero 3. familiar. Iosseph. 13. histor.* Oufentina *Livius 9.* Palatina *Varro 4. de lingua. Cicero 4. in Verrem. Livius 20. 18. Plinius 3.* Papiria, Papia *vide Manutium.* Poblilia *Livius 7.* Pollia *Livius 29. Valer. 4. & 9. cap. 10.* Pomptina *Cicero 4. ad Atticum. Livius 7.* Pupinia *Cicero 3 familiarum 8. Livius 26.* Quirina *Cicero pro Quintio: & 8. familiar.* Romilia *Varro quarto de lingua. Cicero secundo in Verrem: 2. Agraria: Servius 1. Æneidos.* Sabatina *Livius 6.* Scaptia *Livius 8. Suetonius in Augusto.* Sergia *Asconius.* Stellatina *Livius 6.* Suburrana *Varro 4. de lingua. 18. Plin. 3.* Terentina *Cicero pro Plancio: & libro octavo familiar.* Tormentina *Livius 6.* Velina *Cicero 4. ad Atticum & in Bruto: Horatius 1. epistol. 6.* Voltinia *Cicero pro Plancio.* Veientina *Cicero dicto loco.* Tribuum etiam aliæ fuerunt Rusticæ, aliæ Urbanæ. Et hæ quidem illis minus nobiles: ut Suburrana, Palatina, Collina, Esquilina 18. *Plin. 3.*

19 Tres apud Romanos fuerunt ordines, Senatorius seu Patricius, Equestris & Plebeius. Senatorii ordinis tres etiam gradus postea fuere, clarissimi, spectabiles & illustres, dixi ad *Novell. 7. in fin.* 20 Inter ærarios unus relatus est ab iisdem Censoribus, qui cum uberrimus & habilissimus esset, rogatusque quam ob causam equum nimis strigosum haberet, responderat, se à setpso curari, equum a famulo. 4. *Gellius 20. & 7. capite ult.* Livius 43. In equitibus, inquit, recensendis, tristis admodum & severa fuit eorum censura, multis equos ademerunt. Idem *libro 24.* & Valerius 2. *cap. 4.* Censores citarunt eos qui post Cannensem pugnam rempublicam deseruissent, his adde quædam alia ex Valerio *dicto loco.* 21 Qui sine justa missione discesserant à signis milites, Censores ita adigebant: Ex tui animi sententia, tu ex edicto C. Claudii Tiberii Sempronii censoris in provinciam Macedonicam redibis, quod sine dolo malo facere poteris. *Livius 43.* 22 De cœlibe quædam dixi ad Ulpianum *capite 13. & 14.* & ad titulum *Codicis de indicta viduitate: & de lege Julia Miscella tollenda.* & ad titulum *C. de infirmandis pœnis cœlibatus.* Hoc tantum addere visum est de Camillo & Polthumo censoribus, qui æra, pœnæ nomine; eos qui ad senectutem cœlibes permansissent, in ærarium deferre jusserunt: iterum puniri dignos, si quo modo de tam justa sententia quererentur. 2. *Valer. 4.* 23 Quale illud fuit, Livius *libro 4.* Censor, inquit, agebat de uxoribus solemne jusjurandum, quumque verbis conceptis aliquem Censor ita interrogasset, *Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? habeo equidem, inquit, sed non ex animi tui sententia.* Tum Censor, quod intempestive lasciviisset, in ærarios retulit. Alterum severitatis Censoriæ exemplum fuit in eo qui prope fuit (nisi vitio se oscedinis teneri dejerasset) ut plecteretur, quod apud Censorem clare nimis ac secure oscitavisset: tanquam illud vagi animi indicium foret. 4. *Gell. 20. & 7. cap. ult.* 24 Legimus L. Antonium senatu motum quod quam virginem uxorem duxerat, repudiasset nullo amicorum consilio adhibito. 2. *Valer 4.* & L. Flaminium pariter senatu motum quod in provincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicii ad arbitrium mulierculæ, cujus amore tenebatur, electo: & Ruffinum, quod decem pondo vasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum: & Duronium, quod legem de coërcendis conviviorum sumptibus latam abrogasset. 2. *Valer. 4.* Livius *lib. 43.* senatum censores legerunt, septem è senatu ejecti sunt. adde eundem *lib. 4.* 25 Censores duo. 26 Octodecim tantum mensium meminit Livius *lib. 10.* idque ex lege Æmilia quæ hanc abrogat. 27 Ut Consulatus, Prætura. 28 Id est, non sit extraordinaria ut Dictatura. 29 De criminibus ac delictis publicis non cognovit, ejus etiam authoritatis non erat, creare magistratus, sicuti nec pœnes eum belli ac pacis jus fuit. Interdicta tamen reddidit de rebus sacris, religiosis ac publicis. *l. 1. in fin. ff. de interdictis.* hinc illa interdicta, Ne quid in loco sacro fiat. De locis & itineribus publicis: Ne quid in loco publico. De loco publico fruendo. De via publica. De fluminibus. Ne quid in flumine publico: Ut in flumine publico navigare liceat. De ripa munienda. 30 Vide *tit. de Officio Prætoris.* 31 Juris etiam civilis adjuvandi, emendandi, & supplendi potestas Prætoribus data. *l. 7. in fin. ff. de just. & jur.* 32 Prætores plures olim fuere, urbanus. *l. 2. §. 27. de orig. jur.* peregrinus *d. l. 2. §. 28.* Sardiniæ, Siciliæ, Hispaniæ, Galliæ Narbonensis, qui de falso, qui de parricidiis, qui de sicariis, qui de veneficiis, duo frumentarii & ita XII. aliquando fuere. Augustus XVI. Prætores constituit, quibus duos Claudius adjecit qui de fideicommisso jus diceret, ex queis Nerva unum detraxit alio subrogato, qui inter fiscum & privatos jus diceret. Ad hunc modum XVIII. Prætores fuere. *d. l. 2. §. 32.* quinqueviri Cistiberes & Ulteriberes, id est, cis & ultis Tiberim constituti, quasi Prætorum vicarii. *d. l. 2. §. 31 & 33. in fin.* Et hæc quidem Romæ. Constantinopoli vero, tres Prætores fuerunt ab initio. *l. 3. C. de episc. audien. l. ult. C. de offic. Prætoris.* Flavialis, Constantinianus, Triumphalis. Succedaneis postea temporibus, interdum quatuor, interdum quinque, interdum octo fuere, Constantinianus, Constantianus, Theodosius, Arcadius, Triumphalis, Augustalis, Romanus, Laureatus, ut dixi ad *d. l. ult.* 33 Vid. *ff. de officio Consulis.* 34 Consules regio fuerunt imperio. in consulibus tamen regium imperium paulo immimutum fuit, quod duo, quod annui essent, quod statis tantum festis ac pompis & honoris Deorum gratia, sceptra, coronas aureas & purpuram usurparent. *Halicarn. 3. Fenestel. 7.* Regii Imperii vestigium fuit, sella eburnea in qua sedentes jus reddebant, quodque prætexta candida uterentur, quod XII. lictores, totidem secures ante eos præferrent. 35 A Lacedæmoniis mos hic usurpatus. *Halicar. 4.* spectabant & aliud Romani, hoc scilicet, minus injuriosos fore & molestos divisa potestate. 36 Inde Prætores etiam dicti. *J. eodem.* 37 Constat Consules initio, ante constitutos Prætores, jus in civitate reddidisse. *l. 2. §. 29. ff. de origine*, prætorquam in causis criminalibus. *d. l. 2. §. 23.* Apud eosdem manumissiones expeditas fuisse constat. *l. un. ff. de officio Consul.*

38 Vel quod Reipublicæ *Fenest. c. 7.* vel quod senatum, populumque consuluerent. *Varr. 4. de lingua.* ut inde lex fieret vel senatusconsultum, nisi Consulis vocem inde potius derivemus, unde Actius ait, *apud eundem Varronem d. loco.* Qui rectè consulat, consul fiat. videtur etiam Cincius *libro de Consulis potestate*, apud Festum *in voce Prætoria porta*, oplnari Consules dictos, quod populos Latinos consulere soliti essent & imperium communi consilio administrare.

39 Festus *in Prætoria porta.* Initio Prætores erant, qui nunc Consules, iique bella administrabant, quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium; hinc Prætoria porta, qua exercitus in prælium educebatur. *Fest. ibi.* Prætoria cohors, quæ à Prætore non discedebat. *Festus in Prætoria cohors.* 40 A judicando, *ut Festus eod.* 41 Ita ut eo tempore miles ab eorum sententia appellare non posset. *ff. cap. de magistrat.* 42 Nisi populo. 43 Hoc innuit, Populi salutem omnibus rebus anteponi, à qua sententia nunquam boni principes abhorruere. Capitolinus *in M. Antonino* fisco, inquit, in causis compendii, nunquam judicans favit. adde *Nov. 149. in fin. & 161. in fin. l. 10. ff. de jure fisci.* 44 Id est, ultima. Est enim supremus post quem nullus, quem nemo sequitur. *l. 34. ff. de vulgari: l. 9. ff. de reb. dub. l. 92. ff. de verb. sign.* 45 Quæ & Annaria, *Festus in Annaria.* Annaria lex dicebatur ab antiquis, quia magistratus erant annui. fuerunt & aliæ leges annales quibus cavebatur, quo ætatis suæ anno quisque magistratum posset adipisci. Gerebatur ædilitas curulis anno XXXVII. biennio post, Prætura: *Cic. epist. ad Furnium.* Consulatus anno XLIII. quibus tamen legibus nonnulli, virtutis causa, interdum solvebantur. vide *Paul. Manucium lib. de legib.* 46 Id est, bellum ita dicitur, quod sit quasi duorum inter se contendentium conflictus. inde Duellona, Bellona. *Var 4. de ling. Fest. in Duel.* duidens hostia, bidens. *Fest. in duidens.* Duonum, bonum, *Idem in Duonum.* Duellum etiam dicebatur perduellum. *Var. 6. de ling.* unde perduellis. *Fest. in Duel. l. 234. ff. de verb sign.*

47 Vid. *l. 2. §. 18. ff. de orig. jur.* 48 Hinc leginus apud Liv. 2. Conjuratione detecta XXX. populorum, vel ut Feneſt. ait XL. Dictatoris primam mentionem ortam fuisse credi: nonnullis asserentibus T. Largium primum dictatorem, Spurium Cassium Magistrum equitum creatos. *Fenest. 8. Halic. 5.* 49 *d. § 18. l un C. de off. Præf. Prat.* 50 Id est, auspicato. 1. *Valer. 1. de quo mox etiam dicam.* Illud addendum, moris etiam fuisse dictatorem noctu sub silentio dici, Liv. 51 Avis sinistra, non est mala: sinistra seu sœva auspicia, bona auspicia existimantur. sœvum omen, bonum omen. *Var. 6. de lingua*, sinistrum enim in auspicando significare ait; Atteius Capito, lætum & prosperum auspicium. *Festus in Sinistrum.* Causa vanitatis inde fuit: crediderunt augures, quod homine in meridiem (quæ deorum sedes ab iisdem existimabatur) spectante, ad sinistram ejus, partes mundi exorientes sint, ad dextram occidentes. Inde, sinistra auspicia, fausta dici, quod ea quæ oriantur, quæque ortus causam tribuunt, meliora sint iis quæ occidunt, quæve interitum rei demonstrant. vide *Festum in sinistra aves.* Partes exorientes ibi intelligi puto solem ipsum aut orientem, non ipsas stellas quæ nobis nunquam occidunt, & quæ ab Astrologis perpetuæ apparitionis dicuntur. sed quam vana sit augurum & aruspicum opinio, satis ostendit contraria Ægyptiorum sententia, ut qui existimarint, Anticas mundi partes esse in Occidente, Posticas in Oriente, dextras in Septentrione, sinistras in Meridie. vide *Plutarchum in Iside*: adde *Callum Rhodiginum 1. Lect. 10. ubi explicat quæ sint in mundo Antica & Postica.* 52 Varro 4. *de lingua.* Dictator quod à Consule dicebatur, cui [legendum cujus] dicto omnes audientes essent: Consule, inquam, vel ut Dionysius ait *lib. 4.* à collega: ut alter Consulum alterum nominasse videatur. *Halicarnass. ibidem.* 53 Varro 5. *de lingua.* Dictator, magister populi, quod is à consule debeat dici. *Et paulo post*, magister populi etiam dicitur. Dictatoris forte appellatio, sumpta ab Albanis, apud quos magistratus annui dictatores vocabantur. *Halicarnass. 5. Fenest. 8.* 54 Non improbarem, si quis ita legeret, Equites qui regat habeto.

55 Creato. Nam magister equitum à dictatore creabatur. *Halicarnass. 5.* 56 Imo plus juris. A consulibus provocatio erat ad populum. *l. 2. §. 16. ff. de origine juris.* à dictatoribus non fuit. *d. l. 2. §. 18.* Consulibus pulla capitis animadversio. *d. § 16. & §. 23 ibidem.* dictatoribus fuit. *d. § 18.* his omissis puto id significari, Inter cætera dictatoria munera illud quoque adnumerari, ut magistrum equitum sibi crearet. 57 Id est, eodem tempore creatum. Alioquin, absurdum fuerit jus, de quo hic agitur, referre ad magistri equitum potestatem, cum inæqualis fuerit potestas dictatoris & magistri equitum. Eodem tempore dixi. Nullus enim dictator fuit absque magistro equitum *Halicarnass. 5.* solebatque magister equitum dictatori adjungi: quo modo Regibus, Tribunus Celerum. *l. 2. §. 19. ff. de origine juris. Feneſt 9.* & succedancis temporibus præfecti prætorio, Imperatori *l un. ff. de off. præfect. prætor.* Possis etiam juris vocabulo intelligere auspicia, nam magister equitum non sine auspiciis lectus fuit. Idque ex eo constat, quod soricis occentus auditus Fabio Maximo dictaturam, & Flaminio magisterium equitum deponendi causam præbuit. 3 *Valer. 1.* usque adeo tributum à veteribus fuit soricis occentui *Plutarch. in Marcel. 8. Plin. 57.* 58 Juris disceptator, Prætor *ff. de off. prætor.* quasi id innuat Magistrum equitum dictatori loco fuisse prætoris; enimvero legimus, in omnes milites & accensos, jus summum militare magistris adtributum. *Fenestella 9.*

59 Consulatus est. quidam ita legunt, male ut opinor. De vera hujus loci lectione mox dicam. 60 Magister populi. quidam etiam ita legunt, & male. Puto hunc locum corruptum esse & ita restitui posse, Ast quando consuli reipubl. opus est, magistratuve populi, &c. neque quidquam à veritate historiæ alienum comminiscor. Testatur enim Plutarchus moris fuisse, ut cum Dictator eligeretur, omnes magistratus deponerentur, excepto tribuno plebis. *Plutarch. in Fabio.* 61 Quidam ita legunt, Reipublicæ auspicia. 62 Quasi avispicia. 63 Plebs postea ad consulatum admissa fuit. *l. 2. §. 26. ff. de origine juris.* 64 Creari. 65 Id est, bella. 66 Justum bellum dicimus, non tantum quod publice decretum est. *l. 24. ff. de captivis. l. 118. de verborum significat.* sed cum ita suscipitur, ut nihil nisi pax quæsita videatur. Cicero 1. *offic.* Justa funt etiam ea bella quæ Deus jubet, in quibus ductor exercitus vel ipse populus, non tam auctor belli quam minister judicandus. *August. lib. 6. quæst. super Johannem.* 67 Non excludit dolum, qui adversus hostem bonus esse dicitur. *l. 1. §. 3. ff. de dolo.* 68 Hinc illud, Parcere subjectis & debellare superbos. Idem à præsidibus requirit Juvenalis 8. misereres, inquit, inopum sociorum. 69 Hac occasione permoti imperatores, ob leviſſima prælia triumphos sibi decerni potulabant: quibus ut occurreretur, lege cautum fuit, *Ne quis triumpharet, nisi quinque millia hostium una acie cecidisset.* Eique legi rursus ne fraus fieret, altera lege contra falsas pugnas cautum fuit, *Ne quis hostium occisorum falsum numerum senatui referret, justis imperatoribus, cum primum urbem intrassent, apud quæstores urbanos jurare de numero occisorum. 3. Valer. 5.* Coronæ in eum finem dabantur. Triumphales tinitio laureæ fuerunt, postremo una littera dempta aureæ) imperatoribus dabantur. idque vulgo dicitur aurum coronarium. Obsidionalis quæ & graminea, quam dabant ii qui obsidione liberati erant ei duci qui liberasset. Civica ex quercu vel ilice facta, ea appellabatur, quam civis civi, à quo servatus esset in prælio, testem vitæ, salutisque percepitæ daret. Muralem dabat imperator militi qui primus murum ascendisset: ut Castrensem, ei qui primus in castra hostium impetum feciſſet: ut & Navalem, ei qui primus in hostium navem vi armatus transiliſſet. Hæ tres coronæ fiebant ex auro. Ovali, (quæ ex Myrto) utebantur imperatores, qui ovantes urbem introibant. Ovandi causa erat, cum aut bella non rite indicta, neque cum justo hoste, aut hostium nomen humile, aut deditio repente facta. Oleagina utebantur qui in prælio non fuerant, qui tamen triumphum procurabant. *5. Gell. 6.* 70 De ea re dixi ad *l. 14. ff. de legationib.* 71 De tribunis plebis, vid. *l. 2. §. 20. ff. de origine juris.* 72 Plebs, cæteri cives à senatoribus. *l. 238. ff. de verborum signific.* 73 Senatorum scilicet & patrum. 74 Prima secessione duo tantum fuere. Livius 2. alia secessione tres additi; mox quinque: & ita decem. *Fenestel. 10.* nonnumquam viginti *l. 2. §. 25. ff. de origine juris.* quod vix est ut credi possit.

75 De tribunis plebis. 76 Id est obnuntiarint, intercesserint. *Gell. 13. cap. 12.* Tribuni plebis antiquitus creati videntur, non juri dicundo, nec querelis de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent. & Fenestella refert, patrum decreta prius rata non fuisse, quam si tribuni ea approbassent. Illud mirum est, tantæ potestatis viros, prehensionem quidem habuisse, vocationem in jus non habuisse, qua de re vide 13. *Gell. 12.* 77 Livius 2. Agi de concordia cœptum, concessumque in conditiones, ut plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilii latio adversus consules esset, neve cui patrum eum magistratum capere liceret. Eadem extant apud Halicarnassæum 6. 78 Hoc igitur innuit, Plebi Romanæ utiles fuisse tribunos plebis. In municipiis, tribunorum vicem sustinuerunt defensores civitatum. de quibus vide *Novel. 15.* Quod ad tribunos plebis attinet, Cicero 3. *de legibus.* Tribunitiam potestatem pestiferam vocat, ut quæ in seditione & seditionem nata sit. idque evidenter etiam Tiberii Grachi tribunatum ostendisse: & Curiatii hominis infimi, à quo D. Brutus & P. Scipio in vincula conjecti. Idem quoque perspectum in Caji Gracchi & Saturnini tribunatu. Syllam rectè constituisse, ut tribunis plebis injuriæ faciendæ potestas adimeretur, auxilium ferendi relinqueretur. 79 Nisi dimoveret Ciceronis in hunc locum interpretatio, putarem legendum esse *Senatores*, perinde ac si lex hoc velle videretur, Senatores auspicato eligi, judicandi potestatem penes eos esse, exque his senatum fieri: nec enim ita proprie quis dixerit, Senatum ex prætoribus atque ex senatoribus fieri, & ut paucis dicam. Nemo non videt agi hoc capite de senatu atque senatoribus, non de prætoribus. 80 Non videntur magistratus electi, numine inconsulto. 81 Id est, potestatem judicandi.

1 Coniungenda est hæc sententia superiori capiti, de magistratibus, Ni par magistratus potestasve potiusve prohibuisset. Varro 4. *quid ad Oppium*, refte citat 14. *cap.* 7. Intercedendi ne senatusconsultum fieret jus fuit iis solis, qui eadem potestate, qua ii qui senatusconsultum facere vellent, majoreve essent. Hæc ille. Intercedere tamen proprium tribunorum fuit. Notandum est, quod superiore loco scribit idem Varro, Dictatores, Consules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, Præfectum urbi, & extraordinario jure Tribunos militares, qui pro consulibus fuissent, Decemviros, quibus tum imperium consulare esset, item Triumviros reipublicæ constituendæ causa creatos, jus consulendi senatum eo ordine habuisse. 2 Hinc illud *T. capite de Censoribus*. Probrum in senatu ne relinquito. 3 Quales enim summi civitatis viri fuerint, talis civitas erit. Claudianus, *Nec sic infectere sensus Humanos edicta valent, quam vita regentis.* 4 Id est, ferentur. 5 Suffragia ab initio palam & voce frebantur a populo. Sed quoniam intererat populi (propter potentiores) voluntatem in judiciis regere, latæ sunt quatuor leges tabellariæ. Gabinia, qua populo potestas facta est suffragia ferendi per tabellam, quoties ageretur de magistratu alicui demandando. Cassia, quoties ageretur de capite fortunisque civium, excepto perduellionis crimine. Papiria, quoties de jubendis ac vetandis legibus ageretur. Cœlia, in perduellionis etiam crimine tabellam populo dedit, quod lex Cassia exceperat. His de causis Cicero *in Agraria* 2. *& lib.* 3. *de legibus*, tabellam appellat vindicem tacitæ libertatis: & in Oratione pro Cornelio, principium instituræ libertatis Cassiam legem appellat. Et tamen nostra lege suffragia populi, optimatibus nota esse jubet. Si nota, non igitur libera? Cicero hanc legem tabellariam ut non omnino probat, ita penitus non improbat. Improbat, quia bonorum interest, scire, quid quisque sentiat, quam voluntatem tabella occultat: ideoque magis graviora judicia de potentissimis hominibus extare voce, quam tabella: minus multos tabella condemnatos, quam voce. Probat vero, quoties ambitio locum habet, & ea tamen conditione, ut quisque optimo & gravissimo civi tabellam offerat. Quod de lege Mariana adjicit, quæ fecit pontes angustos. Pontium nomine intelligo mensas, quibus suffragiorum cistæ imponebantur, quarum mentionem facit author *ad Herennium*, & Suetonius *in Julio*. Ut ad libera populi suffragia revertar, C. Cæsar ea sustulit, Augustus restituit, quod diu non mansit. Hinc fit ut Modestinus in *l.* 1 *ff. de ambitu*, dicat legem de ambitu in urbe suis cessasse temporibus, quia tunc ad principis curam magistratus creatio pertinebat: & Juvenalis *Satyr.* 10. Jampridem ex quo suffragia nulli vendimus.

6 *l.* 2. §. 22. *ff. de origine juris*: *l.* 1. *ff. de quæstoris.* 7 Ærarii tribuni, ab ære dando dicti: *Fest. in Ærarii.* 8 Vide 14. *Gell.* 7. 9 Magister populi, dictator ut *T. cap. de dictatore.*

10 Iidem. 11 Censuerint: Ferunto, *Lambinus.* quod œsus erit *Lipsius* 2. *epistola* 2. œsus, ἐρρωκὼς pro usus. sic apud veteres Cœrare pro curare, & cœratio pro Curatio. 12 Modesta.

13 Multæ dicebantur senatori qui cum in senatum venire deberet, non adesset, Varro apud *Gell.* 14. *cap.* 7. 14 Id est, rogatus, *Cicero.*

eque his senatus esto: ejus decreta, rata sunto. ast ni potestas par, majorve 1 prohibellit. S. C. perscripta servanto. Is ordo vitio 2 vacato: cæteris specimen 3 esto.

De Suffragiis & creatione magistratuum.

Creatio magistratuum, judicia, populi jussa, vetita, cum suffragio conficiscentur 4, optimatibus nota, plebi libera 5 sunto.

De quæstoribus 6.

At si quid erit, quod extra magistratus cohærario 7 æsusit, qui cohæret, populus creato, eique jus coërcendi dato.

De jure Populi & senatus.

Cum 8 populo, patribusque agendi jus esto consuli, prætori, magistro populi 9, equitumque, eique, quem produnt, patres consulum rogandorum ergo: tribunisque, quos sibi plebs rogassit, jus esto cum patribus agendi: idem 10, ad plebem, quod census 11 erit, ferunto. Quæ cum populo, quæ cum patribus agentur, modica 12 sunto. Senatori, qui nec 13 adierit, aut causa, aut culpa esto. Loco 14

senator, & modo 15 orato: causas 16 populi teneto. Vis 17 in populo abesto. Par, majorve potestas plus 18 valeto. Ast qui turbassitur 19 in agendo, fraus auctoris esto. Intercessor rei malæ, salutaris 20 cuive esto. Qui agent, auspicia servanto: auguri publico parento: promulgata, proposita, in ærario 21 cognita, agunto: nec plus, quam de singulis rebus semel consulunto: rem populum docento, doceri à magistratibus, privatisque patiuntor. Privilegia 22 ne irroganto 23: de 24 capite civis, nisi per 25 maximum 26 comitiatum, ollosque, quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto: donum 27 ne capiunto, neve danto 28, neve 29 petenda, neve gerenda, neve gesta potestate. Quod quis earum rerum migrassit 30, noxiæ pœna par esto. Censores fide legem custodiunto 31. Privata 32. ad eos acta referunto: nec eo 33 magis lege liberi sunto.

15 Id est, ne sit infinitus. Nam brevitas non modo senatori, sed etiam oratori magna laus est, *Cicero hic.* Veritatis semno simplex. Ammianus 14. & alibi. Tunc laudanda brevitas, cum nihil detrahit cognitioni justorum. hinc referiptum est, Brevitate non minui fidem chirographi. *l.* 13. quot habeat militum, qua quisque sit lege, conditione, fœdere, tenore, consuetudinem decernendi, nullis exempla majorum. *Cic.*

17 Nihil est enim tam exitiosum civitati, nihil tam contrarium juri & legibus, nihil minus civile & humanum, quam composita & constituta republica, quidquam agi per vim. 18 Quod pars major civium fecerit, omnes facile videntur. 19 Turbassit, turbasserit. Nemo causam quærat seditionis agendo: hinc vetitum, ne quis turbis coadunatis de fide disputet, ex eo tumultus & perfidiæ occasionem requirens. *l.* 4. *C. de summa Trinitate.* Puniri etiam lex jubet, qui turbulentis se adclamationibus populi adcommodat *l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis*: ut & auctores seditionis & tumultus *l.* 38. §. 2. *ff. de pœnis.* lex id innuit, intercessori deferendum. Impediri enim bonam rem melius, quam concedi malam. *Cicero.* 20 Leges promulgatæ in ærario condebantur. *Sueton. in Iulio*, ut & Senatusconsulta. 21 Hæc lex non tollit privilegia certis personis aut corporibus data, sed negat legem de una tantum persona concipi posse in omnia tempora. Quintilianus declamat. 154. In præsens tempus ferri de singulis leges possunt, ut de Menandro. *l.* 5. *in fin. ff. de captivis.* de Hostilio Mancino *l. ult. ff. de legation.* adde *Cujac. obs.* 8. 22 Cicero *pro domo.* Vetant XII. Leges privatis hominibus irrogari. Cicero *pro Sextio.* XII. tabulis sancitum, ut neque privilegium irrogari liceret. Idem in Solonis legibus fuisse cautum Æneas Gazæus scribit *in Theophraste* his verbis: ὁ μὲν τῶ Σόλωνος νόμος ἰσχὺν ἐπὶ πλείω χρόνον ἐπέσχεν· ἀλλὰ ἡ τῶν αὐτῷ ἐπὶ πᾶσιν ἀνθρώποις γίνεσθαι. Idem institutum fuit apud Athenienses, ne scilicet lex ulla ferretur, nisi in eas Athenienses convenissent non minus 6000. *Demosth. contra Timocratem.* Huc illud referri potest: Jura non in singulas personas, sed generaliter constitui. *l.* 8. *ff. de legibus.* a judicibus generaliter constitutiones observari. *l. ult. C. si contra jus.* 23 Cicero *pro Sextio*: XII. tabulis sancitum est, ut non liceret de capite, nisi comitiis centuriatis rogari, *& post*, de capite non modo ferri, sed ne judicari quidem posse, nisi comitiis centuriatis. 24 Et merito. Nam universi populi gravius est judicium, quam partiti: descriptusque populus censu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad suffragium consilii, quam fuse in tribus convocatus. 25 Maximus comitiatus, centuriata comitia. 26 Gellius 20. *c.* 1. Nisi duram esse legem putas, quæ judex, arbiterque jure datus, qui ob rem dicendam, pecuniam accepisse convictus est, capite punitur. vid. *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconf. l.* 18. *ff. de off. præsid. Novell.* 8. *c.* 1. *& c.* 17. *c.* 1. *l.* 1. *l.* 2. *C. de pœna jud. l.* 7. *C. quando provoc. non est necesse. l. ult. C. ad l. Iul. repetun.* hinc venales sententiæ ipso jure nullæ. *d. l.* 7. *d. l.* 15. *ff. de judiciis. Plato* 8. *de legibus.*

27 Per se vel per alios: quod tamen moderatum est, moderatio plausibilis videtur: ὅτι πάντας, ὅτι πάντοθι, ὅτι παρὰ πάντων, id est, A nemine quippe accipere inhumanum: passim vilissimum: ab omnibus vero accipere avarissimum est. *l.* 6. §. 3. *ff. de off. proconf.* Altera moderatio fuit, permitti præsidibus accipere esculentum, potulentumque quod intra dies paucos prodigeretur. *l.* 18. *ff. de off. præsid.* 28 *l.* 1. *in fin. ff. ad l. Iul. de amb.* 29 Observanda sunt hæc tria tempora.

30 Id est, quisquis has leges contempserit, aut neglexerit. 31 Facit *l.* 2. §. 13. *ff. de origine Novell.* 26. §. 1. *Novell.* 133. *c.* 4. *Novell.* 161. Sic apud Græcos fuerunt νομοφύλακες. 32 Privati: sensus est, eos qui magistratu abierint, cogi apud censores edere & exprimere quid in magistratu gesserint. vide quæ scripsi ad *Novell.* 8. *c.* 6. 33 Id est, nec ante.

LEGUM XII. TABULARUM FRAGMENTA, AD PANDECTARUM ET CODICIS SERIEM ADCOMMODATA.

Titulus Primus.

De Legibus.

1. Jura non in singulas personas sed generaliter constitui

l. 8. *de legibus.*

PRivilegia 1 *ne irroganto.* Hæc Cicero 3. *de legibus. Idem pro Sestio.* Cur, cum XII. Tabulis sancitum esset, *ut neque privilegium irrogari* 2 *liceret*, nulla vox est apudita Consulum.

2. Priores leges ad posteriores trahi.

Interrex Fabius ajebat in XII. Tabulis legem esse, *ut quodcunque postremum* 3 *populus jussisset id jus ratumque esset.* Hæc Livius 7. & 9. Cicero *pro Balbo*: & 2. *de inventione.* author ad Herennium libro 2. Varro 8. de lingua.

Tit. II.

De statu hominum.

1. De partu 10. & 11. mensium.

DEcemviri *in X. mense gigni hominem non in undecimo* 4 Hæc Gellius 3. *c.* 6.

2. De partu deformi.

Deinde cum esset cito legatus, tanquam ex XII. Tabulis, insignis ad deformitatem 5 puer, brevi tempore nescio quo pacto creatus, multoque terrior & fœdior natus est. Cicero 3. *de legibus.*

3. De Patrono & Cliente.

De Patrono & Cliente. v. J. titul. De extraord. criminibus, *c.* 2.

Tit. III.

De his qui sunt sui.

1. Trina venditione liberos emancipari.

ID enim lex 6 XII. Tabularum jubet his verbis: *si pater filium ter* 7 *venundarit* 8 *filius à patre liber* 9 *esto*, hæc Ulpian. 10. §. 1. Hanc legem ita restituit Josephus Scaliger, apud Festum *in addes. Sei pater filiom ter venomduit* 10, *filius à patre liber esto.*

Tit. IV.

De rebus.

1. Quæ res sacræ fieri non possint.

GAjus libro sexto ad legem XII. Tabularum. *Rem*, inquit, *de qua controversia est, prohibemur* 11 *in sacrum dedicare, alioquin dupli pœnam patimur.* nec immerito, ne liceat eo modo duriorem adversarii conditionem facere, *l. ult. ff. de religiosis.*

Tit. V.

De pactis.

REm *ubi pagunt, orato ni* 12 (quidam legunt *oranto*, alii *orationi*: lege *orationi*) *pagunt* (lege *pagunto.*) Author ad Heren. 2. Joseph. Scaliger apud Festum *in plorare* hanc legem ita restituit, *Rem ubes pagunt, oranto: ni pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam conjiciunto*, &c. quæ vide in titulo de Judiciis. J. Cujacius vero ad l. 6. ff. de pactis ita restituit, *Ubi paguntor, ita ni pagunt, in comitio, &c.*

2. Pacta servanda.

Cum 13 *nexum* 14 *faciet, mancipiumque* 15 *uti lingua nuncupassit* 16, *ita* 17 *jus esto* 18. Festus in Nuncupata.

Cum ex XII. Tabulis satis esset cautum præstari *quæ essent lingua nuncupata* 19 *quæ qui inficiatus esset duplo* 20 *pœnam subiret.* Cicero 3. Officiorum.

Ut totum illud *uti lingua nuncupassit*, non in XII. Tabulis, sed in magistri carmine scriptum videretur. Cic. 1. de oratore.

3. Pactis ipso jure 21 tolli actionem de membro rupto.

Si membrum rupit, ni 22 *cum eo pacit* 23 *talio esto.* Festus in Talionis. v. J. de damno, & titulum de injuriis.

4. De jurejurando.

Nullum vinculum ad astringendam fidem, jurejurando majores arctius esse voluerunt, id indicant leges in XII. Tabulis. Cic. 3. 24 Officiorum.

5. De furto paciscendi.

De furto paciscendi licet dixi J. Tit. de furtis *c.* 5.

6. Qui coronam virtutis ergo propositam pacit 25 ipse pecuniave ejus arguitor. *Plin.* 21. *c.* 3.

Tit. VI.

1 De hac lege dixi in superiore legum Ciceronianarum tractatu.

2 Id est, in privatos homines ferri. Nam privilegium omne secundum, Decemviros injustum: secundum Jurisconsultos (verbi gratia fisci, creditorum & id genus) probum ac justum.

3 *l.* 26. *l.* 27 *l.* 28. *ff. de legib.*

4 *Dixi ad Novellam de restitutionibus & ea quæ parit* XI. *mense* 59.

5 Locus est meo judicio valde corruptus: quem ut difficultate nimia nondum, puto, quisquam restituit. ita vix ausim attingere. videtur tamen pertinere ad deformes, si non monstrosos partus, quorum fit mentio in *l.* 10. *l.* 14. *ff. de statu l.* 135. *ff. de verb. sign.*

6 Ante legem XII. Tabul. Romulus id constituerat teste Dionysio. Rœvardus putat lege Romuli filios ter venditos, ter manumissos reipsa, Lege XII. Tabularum imaginarias fuisse venditiones seu mancipationes & manumissiones. 7 De trina venditione filiorum dixi ad Ulpianum, *tit.* 10. 8 Venumduit, nam ut veteres dixere Adduo. *Festus in Addues.* Ita & creduo, venunduo. 9 Id est, ingenuus haud libertinus. sic libertas pro ingenuitate. *l.* 21. *ff. de statu. l.* 40. *ff. de liberali.* Paul. 5. *sentent. in princ.* 10 Filio ita vendito non competebat postliminium. Cicer. 1. *de Orat.* 11 Forsitan permisit in eum mortuum inferre his verbis *nec non mortuum inferunto*, quibus verbis *nec non* lex magis permittit quam prohibet. dixi ad *l.* 237. *ff. de verb. signif.* quæ sumpta est ex Gaji lib. v. ad legem XII. Tabularum. adde Cujacium 10. *observ.* 16.

tit. 17. §. 2. 3. 4. *Varro* 2. *de re rustic.* 11. Solet si res mancipio non datur, dupla promitti: aut si ita pactum, simpla. olim mancipio datarum non erat auctor, sed mancipio non datarum tantum. soli domini ex jure Quiritium mancipio dare poterant, tradere etiam non domini. 21 *l.* 6. *ff. de pactis*, 22 Transactiones plerunque dum in jus ibatur, fiebant, *l.* 22. *in fin ff. de in jus vocando.* 23 Ab antiquo paco, id est, paciscor. vide *Fest. in Pacionem.* & apud Scaurum *lib.* 2. *de Orthographia*, *Ni pacunt.*

24 Adde *l. ult. de jurejur.* 7. *Gell.* 18. *Halic.* 2. 25 Ita emendat Rœvardus & Lambinus *in Prologo Amphyt.* pro parit. Eo sensu prohibent leges XII. Tabul. coronas etiam Circenses pecunia adquiri: aut ita legendum, propositam pecunia parit. cui emendationi facit *l. un. C. de athletis Plaut. in Prolog. Amphyt. ibi in mandatis dedit ut conquisitores fierent histrionibus, Qui sibi mandassent delegati ut plauderent.* Lipsius 4. *Epist.* 27. qui coronam parit, ipse pecuniave ejus virtutis ergo arguitor, id est,

12 Quintil. 1. *c.* 6. Cum in XII. Tabulis legeremus, *Ni ita pagunt.*

13 Qui nexum, ita nonnulli legunt.

14 Quidam hæc verba referunt ad nuncupationem heredis.

15 Vid. *Paul. 5. s. sentent.* 17. §. 3.

16 Nuncupare, idem hic quod nominare. Varro 5. *de lingua.* adde Festum *in Nuncupata pecunia.* ubi etiam de votis nuncupatis. Isidorum 4. *c.* 24.

17 Hinc pacta juri præstare dicuntur, *author ad Herennium*: Cic. 2. *de invent.*

18 Quidam hoc addunt, *uti nominassit locutusve esit, ita jus esto.*

19 Promissa. *l.* 37. *ff. de dolo. d. l.* 19. *ff. de aditito.* scripta in lege venditionis. *l* 33. *ff. de contrah. empt.* asseverata. *l.* 13. §. 3. *ff. de act. empt.*

20 *Paul.* 1. *sentent.* 19. §. 1. & 2.

TIT. VI.

De receptu arbitris.

1. De arbitro corrupto, vide titul. proximum de Judiciis.
2. De tribus arbitris familiæ erciscundæ, v. titul. famil. erciscund. in fin.

TIT. VII.

De judiciis.

1. De judicio sisti.

SI *in jus vocet, atque* [1] *eat* [2], Cic. 2. de legibus.
Lege jus est, *ut in jus eas cum voceru.* Author ad Herennium.

2. De reo fugiente.

In duodecim, quod est, *Si calvitur* 3 *pedemque struit* 4, *manum* [5] *endo* [6] *jacito.* Festus in Struere.

3. De dilationibus & earum causis.

Lex duodecim 7 tabularum, *Si judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico* [8] *impediatur, jubet diem judicii esse diffisum* [9], l. 2. §. 3. ff. si quis cautionibus.

Si [10] *in jus vocat, si morbus* [11], *ævitas* [12] *vitiumve esset, qui in jus vocabit, jumentum dato* [13]: *si nolet, arceram* [14] *ne sternito* 20. Gel. 1. *si quid horum fuit vitium, judici, arbitrove, reove dies diffisus* (alii male difensus) *esto.* Festus, id est, dilatus *l.* 11. §. 11. *π. si quis cautio. Acron in Horat.*

4. De Antestatione & manus injectione.

De hac lege duodecim tabularum his verbis cautum est, *Si vis* (quidam legunt, *Si in jus*) *vocationi* (quidam legunt *vocari*, Cujacius 7. observat. 16. legit *vocat* Lipsius 4. *Epist.* 27. fuat) *testamini igitur* (Cujacius legit, *ni eat, manum* [15] *injicito*) *en capito* (legendum *encapito*, id est, *incipito.* Lipsius *d. loco en capito*) *antestari* [16]. Porphyrio ad illa verba Horatii 1. serm. 9. & licet antestari. Fuerit igitur ita lex concepta, *Si in jus vocatus non eat, manum injicito, encapito antestari.* Rævardus, si vis vocationi fuat, testamini, igitur Em capito antestari. Lipsius 4. *Epist.* 27. pro veteri lectione, si vis vocationi fuat, testamini, igitur Em capito antestari, ita emendat. si vis vocationi fuat, antestaminor: ni it, aurem capito antestari.

5. De testium citatione & denunciatione.

Vagulatio in lege XII. Tabularum significat quæstionem cum convitio, *Cui testimonium defuerit u tertius* [17] *diebus ob* (id est, *ad*) *portum* [18] *obvagulatum* [19] *ito* [20]. *Festi in vagulatio.*

6. De plus petitionibus.

Quod alter plus [21] *lege* [22] *agendo petierit, quam quantum lex in* XII. *Tabulis permiserit, quod cum impetrassit, causa cadet.* Eoque nomine reo exceptio hæc competebat, *cujus pecunia dies fuisset.* Cic. 1. de orat.

7. De pœna corrupti judicis aut arbitri.

Dure autem scriptum esse in istis legibus quid existimari potest? Nisi duram esse legem putas quæ *judicem* [23], *arbitrum ve jure datum, qui ob rem dicendam, pecuniam accepisse convictus est, capite punit.* Hæc Gel. 20. *cap.* 1.

8. Si judex falsam vindiciam tulit.

Si vindiciam falsam, &c. *vid. in fin. titulum de possessionibus & interdictis.*

9. Apud quos judices de capite civis Romani agi oporteret.

Cur cum sacratis legibus & XII. Tabulis sancitum esset, *ut neque privilegium irrogari liceret, neque de capite nisi comitiis centuriatis rogaris, nulla vox est audita consulum?* hæc Cicero in oratione Pro Sestio. & post: *De capite non modo ferri, sed ne judicari quidem posse nisi centuriatis comitiis.*

10. De temporibus judicandi.

Rem ubi pagunt, orato pagunt [24] *in comitio aut in foro ante meridiem causam conjicito* [25]. Author ad Heren. 2. In XII. Tab. verbum hoc ita scriptum est, *Ante* [26] *meridiem causam consicito* [27], *cum perorant ambo præsentes. Post meridiem præsenti* [28] *litem* [29] *addicito. Si ambo præsentes, sol* [30] *occasus suprema* [31] *tempestas* [32] *esto.* 17. Gel. 2.

13 Scite dictum est, neque onerosum creditorem, neque morosum debitorem audiendum. *l.* 25. *in fin. ff. de pignoratitia.* 14 Arcera plausttum tectum undiquaque & munitum quasi arca. 20. *Gell.* 1. Varro 4. *de ling.* Arcera quæ in XII. tabulis appellatur. 15 De manus injectione loquuntur sæpe XII. tabulæ, ut ff. *c.* 2. 16 Nunquam ducitur quis nisi antestatus. Qui trahit in jus, antestatur prius. Antestatus dicitur, qui testato convenitur, qua ratione & paterfiduciarius antestatus dictus est olim authore Gajo in Institut. Plaut. in Persa, Age, ambula in jus, leno. D. Quid me in jus vocas? S. illic dicau. apud Prætorem: sed ego in jus voco. D. Nonne antestaris? S. Tuane ego causa carnifex cuiquam mortali libero aures atteram? Hæc ille. Ut hinc constet aures non antestati sed testium fuisse attrectatas. Et lex Bajuvaria, Testis per aurem trahi debet. idque ita sentiunt Acron & Porphyrio ad illum locum Horatii, Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes antestantur. Plin. 11. *c.* 45. Recte, nam in antestatione memoriæ causa actor auriculam imam tangebat antestati, cum hoc verbo *Memento*: Et est apud Latinos Lapillus in quo caput sculptum & manus aurem atterens cum verbo Græco *μνημόνευε.* 17 Per triduum testimonii denuntiatio fiebat, sicut & reatus. vid. *l.* 10. *ff. de publ. jud.* 18 Id est, ad domum, *Festus in Portum.* Portum in XII. pro domo positum omnes fere consentiunt: Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito. Hæc ille. Plutarchus in Graccho, dixit πρὸς τὰς θύρας. 19 Vagulatio quæstio cum convicio, id est, convocio, Festus in vagulatio. Plaut. *in Aulul.* nisi reddi mihi vasa jubes, pipulo hic te differam ante ædes. quo loco pipulo differre ante ædes, nihil aliud quam ad portum obvagulatum ire, & convitiari: pipulum enim idem quod comitium Varroni & de lingua declinatum a pipatu pullorum. 20 Ut eo pacto testes non extrahantur de domo sua. Gajus 1. ad leg. XII. Tab. in *l.* 18. *l.* 20. *ff. de in jus voc.* 21 §. 33. *Inst. de act.* vid. *C. de plus petitionib.* 22 Lege agendo petere, est certa atque præscripta formula petere. *Cic.* 1. *de orat.* Actor lege agit quoties solenniter jus suum persequitur. *Valer.* 7. Prætor lege agit. *Senec.* 3. *controverf.* cum verbis solennibus sententiam pronuntiat. Lictor lege agit, cum sententiam solenniter exequitur. *Liv.* Hinc legis actio. *l.* 1. *ff. de officio juridici. l.* 4. *ff. de adop.* 23 Vid. *l.* 3. *ff. de lege Julia repet. Paul.* 5. *sent.* 28. §. 1. 24 Dixi de hujus loci restitutione ff. *tit. de pact.* 25 Id est, agito. conjicere causam, est agere. Afranius *Materterie*, causam conjici hodie ad te volo, ambo adestis. vide Nonium in *conjicere.* 26 Hanc legem ita restituit Joseph. Scaliger apud Festum in plorare. *Rem ubi pagant, oranto. Nei pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam conjicionto*, &c. 27 Alii gnosco, ut Rœvard. eo sensu, ut Judex ante meridiem, quum actor & reus peroraſſent, id est, causſam dixiſſent, de cauſſa cognoſceret. conjiciunto Joſeph. Scaliger in plorare apud Feſt. 28 An id innuit poſt meridiem ſecundum præſentem judicari: quibuſdam, ut Rœvardo hæc vox deeſt. his adde *C. quomodo & quando judex ſententiam proferre debeat præſentibus partibus vel una tantum parte præſente.*

29 Litem addicere quidam interpretantur ſecundum præſentem litem dare. Rœvardus, litigandi poteſtatem facere. 30 Sole occaſo dici ſuprema poteſtas eſto. Rœvard. 31 Ult. *l.* 91. *in fin. l.* 162. *l.* 163. *ff. de verb. ſign.* hoc innuit, ſolem occaſum ſupremum eſſe juris dicendi tempus. Ita, Judex non videtur ſe ſubtrahere juri dicundo, qui ſe recepit hora ſuprema. *l.* 1. §. 8. *ff. quando appellandum.* ut hinc colligas, moris non fuiſſe apud veteres noctu judicare. Senec. 1. *de tranquil.* quibus tamen opponitur. *l.* 2. §. 31. *ff. de orig. jur. Novell* 82. *c.* 3. hoc recte conſtat noctu poſſe tranſigi. *l.* 20. *C. de tranſact.* & teſtamentum ſignari. *l.* 22. §. 6. *ff. qui teſtamenta.* 32 Quæ & ſuprema hora. *l.* 1. §. 8. *ff. quando appell. l.* 2. *in fin. ff. de verb. ſignif.* fuerunt apud Romanos XXIV. *l.* 8. *ff. de feriis*, horarum ſex antemeridianarum fit mentio in *l.* 3. *ff. de operis libertorum.* ſeptem primarum dici in *l.* 2. *in fin. ff. d. verb. ſign.* ſuprema rum *d. l.* 2. *d.* §. 8. horæ ſextæ dici in *l.* 2. *ff. de annuis.* ſextæ noctis *l.* 5. §. 1. *ff. qui teſt. l.* 1. *ff. de manumiſſ.* ſecundæ noctis *l.* 20. *C. de tranſact.*

Feſtus in ſupremum, In legibus XII. *Soluſ occaſus ſuprema tempeſtas eſto. Macrob.* 1. *Saturnalium* 3. *in fin.* Dies ita dividitur: Primum tempus diei, dicitur mediæ noctis inclinatio. Deinde gallicinium, deinde conticinium, cum & galli conticeſcunt & homines etiam tum quieſcunt. Deinde diluculum, Id eſt, cum incipit dignoſci dies, inde mane, dum dies clarus, & *poſt*, à mane ad meridiem, hoc eſt, ad medium diem (puto legendum *à mane ad medium diem, meridies*) inde jam ſupra, vocatur tempus occiduum, & *mox ſuprema tempeſtas*, Id eſt, diei noviſſimum tempus, ſicut expreſſum eſt in XII. Tab. *Soli occaſus ſuprema tempeſtas eſto.*

Plin. 7. *c.* 57. Gentium conſenſus tacitus primus omnium conſpiravit, ut Ionum literis uterentur *c.* 58. Veteres Græcas fuiſſe eaſdem pene quæ nunc ſunt Latinæ, &c. *c.* 59. Sequens gentium conſenſus in tonſoribus fuit, ſed Romanis tardior, &c. *c.* 60. Tertius conſenſus fuit in horarum obſervatione jam hic rationi accedens. Quando & à quo in Græcia reperta, diximus in ſecundo volumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. XII. Tab. *Ortus tantum & occaſus nominatur, poſt aliquot annos adjectus eſt & meridies.* Accenſo Conſulum id pronuntiante, cum Curio (alii legunt cum à curia) inter Roſtra & Græcoſtaſim proſpexiſſe talem (hanc vocem quidam expungunt) Solem. A columna (ſolem à columna) ænea (legunt nonnulli Mænia) ad carcerem inclinato ſidere, *ſupremam* pronunciabat. ſed hoc ſerenis tantum diebus, uſque ad primum Punicum bellum. Hæc ille. Suprema, ſummum diei, id eſt, à ſupremo (quidam legunt *ſuperrimo.*) Hoc tempus XII. Tabulæ dicunt *occaſum eſſe ſolis*: ſed poſtea lex Prætoria id quoque tempus juber eſſe ſupremum, quo Prætor in Comitio ſupremam pronuntiavit populo. Varr. 5. *de lingua.* Idem 6. de lingua, ſupremum à ſuperrimo dictum. Itaque in XII. Tabul. *Solis occaſu, diei ſuprema tempeſtas eſto.* libri Augurum, pro tempore tempeſtatem dicunt, id eſt, ſupremum augurum tempus.

11. Qui ſatisdare cogantur.

Ennius verbum hoc ex XII. Tabulis veſtris accepit: in quibus ſi recte commemini, ita ſcriptum eſt. *Aſſiduo, vindex* [33] *aſſiduus* [34] *eſto: Proletario* [35] *civi, quivis volet vindex eſto.* 16. *Gel.* 10.

12. Judicio ſisti.

Indicant XII. Tabulæ, *aut ſtatus* [36] *dies cum hoſte* [37]. Cic. 1. offic.

13. De confeſſis [38] in jure.

v. ff. tit. de hereditatibus ab inteſtato §. 27.

14. De tempore judicati faciendi.

v. ff. tit. de hered. ab inteſt. §. 27.

De ſervitutibus Titul.

Vide ff. tit. Finium regundorum, ubi de via & hujuſmodi ſervitutibus.

TIT. VIII.

Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur.

ANimalium nomine, *quæ ratione carent, ſi qua laſcivia aut pavore aut feritate pauperiem fecerint, noxalu actio lege* XII. *Tabularum prodita eſt.* Inſt. ſi quadrupes. *Si quadrupes pauperiem feciſſe dicetur, actio ex lege* XII. *Tabularum deſcendit, qua lex voluit aut dari id quod nocuit, id eſt, animal: aut æſtimationem noxiæ offerri.* l. 1. ff. ſi quadrupes. Ita lex eſſe potuit, Si equus calcitroſus alium percuſſerit, aut bos cornu petere ſolitus cornu petierit, &c

TIT. IX.

Damno dato.

1. De rupto.

RUpitias [39], in XII. Tabulis ſignificat damnum dederis. Feſtus in voce rupitias.

Sarcito, in XII. Tabulis Servius ſuſpicans ait ſignificare, damnum ſolvito, præſtato. Feſtus in voce Sarcito.

Ex his duobus fragmentis poſſis ita legem concipere. *Quod rupitia, ſarcito.*

2. De membro rupto.

Talionis mentionem fieri in XII. Tabulis ait Verrius, hoc modo. *Si membrum raſerit* [40], *ni cum eo pacit, talio eſto.* Feſtus in Talionis. dicam de hac lege ad tit. de Injur. ff.

TIT. X.

De noxalibus actionibus.

CElſus differentiam facit inter legem Aquiliam & legem XII. Tabularum. Nam in lege antiqua (*id eſt* XII.) *Si ſervus ſciente domino furtum fecit, vel etiam noxam commiſit ſervi nomine actio eſt noxalis, nec dominus ſuo nomine tenetur* [41] l. 2. §. 1. ff de noxalibus,

Noxales actiones ſunt aut legibus aut Edicto Prætoris. Legibus, veluti *furti ex legibus* XII. *Tabularum* §. 4. Inſt. de noxalibus actionibus. *Si ſervus furtum faxit, noxamve nocuit* l. 2. §. 1. verſ. ſed ſi placeat. ff. de noxal.

TIT. XI.

Finium regundorum, & de ſervitutibus.

1. De viarum latitudine.

VIa *latitudo ex lege* XII. *Tabularum in porrectum octo pedes habet, in amfractum* [42], id eſt, ubi flexum *eſt, ſedecim*, Cajus in l. 8. de ſervitut. ruſticorum.

Amfractus eſt ab origine flexum duplici, dictum ab ambitu & frangendo, ab *eo leges* [43] *jubent in directo pedum octo eſſe, in amfracto ſexdecim*, id eſt, *in flexu.* Var. 6. de lingua.

2. Si aquæductus privato noceat.

Si per publicum locum aquæductus privato nocebit, erit privato actio ex lege XII. *Tabularum, uti noxa domino caveatur* l. 5. ff. ne quid in loco publico.

3. Si aqua pluvia nocet.

Et ſic verba legis XII. Tabularum veteres interpretati ſunt, *ſi aqua pluvia nocet ei.* ſi nocere poterit l. 21. ff. de ſtatuliber.

4. De interſtitiis.

Gajus lib. 4. ad legem XII. Tabul. ſciendum eſt, inquit, in actione finium regundorum illud obſervandum eſſe, quod ad exemplum quodammodo ejus legis ſcriptum eſt, quod Athenis Solonem dicitur tuliſſe: nam illic ita eſt. *Ἐάν τις σύμφυτον παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὄρυγη τὸ ὄρυγμα μὴ ἀφιστάνειν· ἐὰν τεῖχον, ποδὸς ἀπολιπεῖν· ἐὰν δ' οἰκήματα, δύο πόδας· ἐὰν δ' τάφον, ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον ἐπὶ τὸ βά-*

33 Vindex is erat qui vindicabat. quo minus is qui prehenſus erat, ab aliquo teneretur, atque ita prenſum, nexum, ſive addictum liberabat. Feſtus. Sic vindex libertatis. Liv. 2. & 6. alii vindicis vocabulo procuratorem, alii fidejuſſorem intelligunt.

34 Id eſt, locuples: dicitur enim ab aſſe dando. 16. *Gell.* 10. *l.* 2. §. 2. §. 4. *ff. qui ſatisdare. l.* 1. *ff. in jus vocati.*

35 Id eſt, pauperi.

36 Status dies vocatur qui judicii cauſa eſt conſtitutus cum peregrino. Feſtus *in ſtatus.* Plautus in Curculione *ſi ſtatur cuidtus cum hoſte intercedit dies, tamen eſt eundum quo imperant ingratis.* Gell. 16. *c.* 4. concipiebant jusjurandum ut adeſſent, his additis exceptionibus, & *poſt*, niſi ipſius eo die ſibi ſit jus. *ieſtifve ſtatue, condictuſve dies cum hoſte.*

37 Id eſt, peregrino. Cic. 1. *offic.* hoſtis apud majores noſtros dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Feſt. *in ſtatus.* Peregrini ab antiquis hoſtes appellabantur, quod erant pari jure cum pop. Rom. atque hoſtire ponebant pro æquare.

38 Vide quæ not. ad *l.* 4. *in fin. C. de rep. haered.*

39 De rupto ad *l.* 27. §. 13. *ff.* ad *l. Aquil.*

40 Quidam legunt *ruperit.*

41 Hinc conſtat legem noluiſſe ſervos dominis ſuis obtemperare in delictis. *l.* 2. §. 1. *ver.* at in *l. Aquilia. ff. de nox. habet.*

42 In Amfracto. id eſt, in flexo. *Varro* 6. *de lingua.*

43 Hinc conſtat legibus XII. Tabularum de aqua pluvia arcenda proditam ſpeciem actionem quæ tamen defideraret menſoris interventum, quoties ex rivo forte quem fecit aqua pluvia intra limites unius agri ad finis calumnioſe ſeſtimari cenſebat oportere fines agri ſui, non ex limitibus initio conſtitutis vide *Cujac.* 10. *obſ.* 2. *in fin.*

44 Plutarchus in Solone.

1 Plutarchus ibidem.

2 Plutarch. ibid. 2. *Mar.* 4. *Cæsar.* 2. *de legib.*

3 Eodem sensu ripæ dicuntur muniri. *l. un.* §. 6. *ff. ne quid in flum. pub. l. unic.* §. 1. *ff. de ripa munienda.* hoc de munitione observandum est eum qui viam publicam exaraverit, ad munitionem ejus solum compelli. *Paul. 1. sentent.* 14. §. 1. *l. ult. ff. de via publica.*

4 Civiliter tamen; nam quædam in sermone tacite excipiuntur. *l. 9 ff. de servitutibus.*

5 Hoc caput XII. Tabularum esse colligimus ex Mediani libello de asse. Sestertius, inquit, duos asses & semis, quasi semis tertius. lex etiam XII. Tabularum argumento est: in qua duo pedes & semis, sestertius pes vocantur. Hæc ille. Varro 4. *de ling.* ambitus, inquit, circumitus: ab eoque XII. Tabul. interpret. ambitum, parietis circumitum dixerunt. Hæc ille. Ex id quidem spatium legitimum dicitur, *in l.* 14. *ff. de servit. rustic.* vid. Fest. & Isidor. 15. *c. ult.* & quæ dixi ad *l.* 2. §. 2. *C. de ædif. privatis.*

6 His verbis colligimus, Insulis proximis insulas connexas non fuisse, sed adjacentes. *l.* 15. §. 14. *ff. de damn.* & tamen nihil vetat insulæ parietem communem esse. *l.* 13. *ff. de servitut. urbanor.* vide *Cujac.* 1. *observ.* 4.

7 Forte duodecim tabularum, quod tamen vix certo ausim affirmare.

8 Plin. 35. *c.* 14. de lateritio muro loquens. Romæ, inquit, non sunt talia ædificia: quia sesquipedalis paries non plus quam unam contignationem tolerat: cautumque est, ne communis crassior fiat, nec intergerinorum ratio patitur. Hæc ille.

9 Id est, duorum, aut trium ordinum laterum, qui πλίνθοι Græce dicuntur.

10 Plinius *d. loco.*

11 Quid mœnianum, vid. *l.* 11. *C. de ædificiis privatis.*

12 De hac quinque pedum præscriptione dixi ad legem, *Quinque pedum. 5. C. finium regund.*

9 Ὃς δ', τοσοῦτον κλίνοι. ἢν δ' ὁμόρων ἀγνοῶν, ἰλαίου δ' ἢ συκῆς, εἴκοσι ποδῶν ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύσει, τὸ δ' ἄλλο διὰ βάθους πόδας. *Id est*, Si quis spem ad alienum prædium fixerit, infoderitque: terminum ne excedito. Si maceriam: pedem relinquito. Si vero domum: pedes duos. Si sepulchrum aut serobem foderit, quantum profunditatis habuerint, tantum spatii relinquito. Si puteum, passus latitudinem. At vero oleam, aut ficum, ab alieno ad novem pedes plantato: cæteras arbores ad pedes quinque. Hæc ille.

5. Qui viam debet, eam munitam præstet.

Si via sit immunita 3, *jubet lex qua* 4 *velit, agere jumentum. Cicero pro Cæcina.*

6. De legitimo spatio ac sestertio pede inter duas insulas relinquendo.

Ambitus proprie dicitur inter vicinorum ædificia, locus duorum pedum & semipedis 5 ad circumeundi 6 facultatem relictus. *Festus in Ambitus.*

7. De crassitudine parietis communis.

Leges publicæ 7 *non patiuntur majores crassitudines quam sesquipedales* 8 *constituti loco communi*: cæteri autem parietes, cum spatia angustiora fierent, eadem crassitudine locantur: lateritii vero (nisi displinthii 9 aut triplinthii fuerint) sesquipedali crassitudine non 10 possunt plusquam unam sustinere contignationem. In ea autem majestate urbis & civium infinita frequentia, innumerabiles habitationes opus fuit explicare. Ergo cum recipere non posset area plana tantam multitudinem ad auxilium altitudinis ædificiorum res ipsa coëgit devenire. Itaque pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus cæmentitiis altitudinis extructæ contignationibus una coäxatis, & cœnaculorum summas utilitates perfecerunt & despectationes. Ergo menianis 11 & contignationibus variis alto spatio multiplicatis, populus Romanus egregias habet sine impeditione habitationes. Hæc Vitruv. 2. *c.* 8.

8. De quinque pedum præscriptione.

Ex hac non rerum sed verborum discordia, controversia nata est de finibus, *in qua quoniam usucapionem* XII. *Tabul. inter quinque* 12 *pedes esse voluerunt*, depasci veterem possessionem Academiæ ab hoc acuto homine non sinamus, nec Mamilia 13 lege singuli, sed ex XII. tres arbitri fines regemus. Hæc Cic. 1. de legibus.

9. De tribus arbitris finium regundorum.

Nec Manilia cum singulis lege [alii ita habent, Nec Manilia lege singuli] sed cum his tearbitro [alii rectius legunt, *Sed ex his tres arbitri*: Cujacius 14 vero quam optime, *sed ex duodecim tres arbitri*,] si vis, [alii legunt *Fineu*, & recte] regemus 15. Cic. 1. de legibus. Possis ita hanc legem restituere, *Ut si vicini inter se jurgant, finibus regundis tres arbitros darent: eisque totius rei jus arbitrumque permutterent.*

TIT. XII.

Familiæ erciscundæ.

Hæc actio proficiscitur ex lege XII. *Tabularum* 16 1. ff. familiæ.

De religiosis & sumptibus funerum. Titul.

TITUL.

De contrahenda emptione & venditione.

1. De traditione.

Venditæ res & traditæ, non aliter emptori adquiruntur, quam 17 *si is venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit, veluti* 18 *ex promissore vel pignore dato.* quod quanquam cavetur lege XII. Tabularum: tamen recte dicitur & jure gentium, id est naturali id effici. §. 41. Instit. de rerum divis. Sub vos placo (inquit Festus *in Sub vos*) in precibus fere cum dicitur, significat id quod supplico, *ut in legibus, Transque dato* 19, *edendoque* (*lege endo* 20) *plorato.* Hæc Festus.

2. De Nexu.

Dictum est de Nexu ff. tit. de pactis.

3. De emancipatione.

Mancipatio 21, est imaginaria quædam venditio, quæ fit agitur, adhibitis non minus quam quinque testibus, civibus Romanis puberibus 22, & præterea alio ejusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. Is qui mancipium accepit æs tenens, ita dicit, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse ajo, isque mihi emptus est hoc are aneaque libra.* Deinde ære 23 percutit libram, idque æs datur ei à quo mancipium accipitur, quasi pretii loco. *Quæcunque igitur res mancipi* 24, *lege* XII. *Tabularum, aliter nisi per hanc solennitatem alienari non poterat*, Boëtius in Topic. Ciceronis.

4. De Monopoliis.

Gajus *lib.* 4. ad legem XII. Tabularum. Sodales sunt, inquit, qui sunt ejusdem collegii: Græci ἑταιρείαν vocant. *Hu autem potestatem facit lex* 25, *pactionem quam velint sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumpant.* Sed hæc lex videtur esse ex lege Solonis translata. Nam illa ita est τὰν δὲ δήμῳ &c. l. ult. ff de collegiis.

5. Rem litigiosam alienari non posse.

De ea re dictum est ff. titulo de rebus.

6. Statuliberos vendi posse.

Statuliberum venundari 26 *posse leges* XII. *Tabularum putaverunt. l.* 25. ff. de statuliberis, *emptori tamen dando pecuniam, ad libertatem perventet: idque lex* XII. *Tabularum jubet.* Ulpian. 2. §. 4. *in fin.*

TIT. XIV.

De pignoribus.

Nancitor 27 in XII. Tabulis, nactus erit, prædatus erit. Item in fœdere 28 Latino: *Pecuniam quæ* 29 *nancitor* 30, *habeto: & si quid pignoris nancitur* (legunt alii *nancitor*) *sibi habeto* 31. Festus in Nancitor.

TIT. XV.

De usuris.

1. De unciario fœnore.

Sane vetus urbi fœnebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima causa, eaque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo XII. 32 Tabulis sanctum, *Ne quis unciario* 33 *fœnore amplius exerceret*, cum antea ex libidine locupletum ageretur, dein 34 rogatione tribunicia ad semuncias redacta. Postremo vetita versura 35. Tacitus VI. Annal. anno urbis 786.

2. Usurarii pœna quadruplum.

Majores nostri sic habuerunt, & ita in legibus posuerunt *furem dupli condemnari: fœneratorem quadrupli.* Marcus Cato initio libri de re rustica.

TIT. XVI.

De testibus.

De intestabili. v. ff. titulo de testamentis. ubi de testamento per æs & libram.

De falso testimonio. v. ff. Tit. de publicis judiciis. ubi de falsis.

De Intestatione & manus injectione. v. ff. Titul. de judiciis *c.* 4.

De testium citatione & denunciatione. v. ff. Tit. de judiciis *c.* 4. de obvagulatione.

TIT. XVII.

De nuptiis.

1. Nuptias auspicato fieri.

Apud antiquos non solum publice sed etiam privatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo *ex more* 36 *nuptiis etiamnum Auspices* 37 *interponuntur*: qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia uturpantur. Hæc Valerius 2. *c.* 1. de nupt.

2. De nuptiis inter patres & plebeios interdictis.

Ne connubium patribus cum plebe esset, num Decemviri tulerunt pauci hu annis pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis? Hæc Livius 4.

3. De societate bonorum & sacrorum inter virum & uxorem.

Γυναῖκα γαμίτλω χ' ὁμῆς ἱερὼς 38 συνελθοῦσαν ἀνδρὶ κοινωνὸν 39 ἁπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. Hæc Dionysius Halicarnass. 2.

4. De usurpata muliere.

Lege non esse usurpatam 40 *mulierem, quæ cum Kal. Januariis apud virum causa matrimonii esse cæpisset, ante diem quartum Kalendas Januarias sequentes usurpatum isset.* Hæc Gell. 3. *c.* 2. & Macrobius 1. Saturnal. 3.

5. De moribus uxoris 41.

Si mulier aliquid peccasset pœnam luebat ex lasi (mariti) arbitrio. Idque maximarum pœnarum proprium. Cognati cum marito ea de re judices erant. Graviora illa erant φθορᾷ σώματος, καὶ εἴης οἶνον βύβλινον πίσσα γυνή. Utrumque damnavit Romulus 42, ὡς ἀμφοῖν ἀφίστασιν γυναικείων ἐχούσας, hæc desumpta sunt ex Dionysio Halicarnass. *lib.* 2.

Gellius 10. *c.* 23. Qui de victu, inquit atque cultu populi Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio abstemias egisse. Hoc est, vino semper, quod temetum 43 prisca lingua appellabatur, abstinuisse dicunt: institutumque ut cognatis osculum ferrent, reprehendendi causa, ut odor indicium faceret, si bibisset (idem refert Plinius 14. *c.* 13.) Bibere autem solitas ferunt, loream, passum, murinam, &, quæ id genus optant, dulcia. Sed M. Cato non solum existimatas, sed multatas, à judice mulieres refert, non minus *si vinum bibissent*, quam si probrum & adulterium admissent. Verba M. Catonis adscripsi ex oratione quæ inscribitur de dote, in qua id quoque inscriptum est. & post, Si quid perverse tetreque factum est à muliere, *si vinum bibit*, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. Hæc ille. Plinius idem prope refert *d. loco.* Non licebat, inquit, fœminis Romæ *vinum bibere.* Invenimus inter exempla, Egnatii Mecennii uxorem, *quod vinum* 44 *bibisset*, è dolio, interfectam fuste à marito, eumque cædis à Romulo absolutum. Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit, matronam quod loculos, in quibus erant claves *vinaria cellæ*, resignavisset, à suis inedia mori coactam. & post, Cneus Domitius judex pronunciavit mulierem videri *plus vini bibisse* quam valetudinis causa, viro insciente, & dote multavit. Hæc Plinius. Valerius 2. *c.* 1. de usu vini mulieribus interdicto. Vini usus, inquit, olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit. Cæterum, ut non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & abundanti auro, & multa purpura usæ sunt: & quo formam conciniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, sed pariter & videre sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

6. Si mulier adulterium commiserit.

v. tit. de adulteriis. ff. eod.

7. Uxor

---

13 Quidam legunt *Manilia*, utrunque non male. Siculus Flaccus de conditionibus agrorum, Si arbores communes sint, mediæ utrinque notatæ per totas esse debebunt: si partium frondes spectant, in alios fines, plagis, id est, latis cicatricibus signatæ inveniri debent, ut intelligantur eorum esse dominorum in quas partes integræ erunt, intactæ reservabuntur. Signantur autem utrinque, id est, ex utraque possessione intra pedes quinos, ut legis Manliæ commemorationem habeant. Frontinus *de limitibus agrorum*, de rigore controversiæ est finitimæ conditionis quoties inter duos plurefve terminos ordinatos, sive quæ alia signa, secundum legem Manilium intra quinque pedes agitur. Aggenus *de limitibus agrorum*, de fine enim lex Manilia quinque aut sex pedum latitudinem præscribit: quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedens occupat, vel circum actus aratri quod usucapi non potest. Iter enim, non qua ad culturas pervenitur, capitur usu, sed id quod in usu biennio fuit, &c. Hygenus, *de limitibus constitutis*, Linearii limites mensuræ tantum discriminandæ causa sunt constituti: & si finitimi interveniunt, latitudinem secundum legem Maniliam accipiunt. Extat quoque in libro variorum authorum *de limitibus*, fragmentum legis Maniliæ, Roscize, Peduceæ, Allenæ, (lege Aliænæ) Faviæ (quidam legunt Fabiæ) quod restituendum vide apud Justum Lipsium 1. *Electorum* 15. 14 5. *observ. c.* 21. 15 Ad hos arbitros recurrebatur, quoties inter vicinos jurgium de finibus erat. Cicero 4. *de Republica apud Nonium*, *in jurgium.* Admiror, inquit, nec rerum solum, sed verborum etiam elegantiam: *Si jurgant*, inquit, benevolorum concertatio, non lis inimicorum jurgium dicitur. & in sequenti: Jurgare igitur lex putat inter se vicinos non litigare. Hæc ille. 16 Hujus rei extat vestigium apud Festum, *in Erctum. Erctum*, inquit, *citumque* fit inter consortes, *ut in libris legum Romanarum legitur.* Erctum à coërcendo, unde & ercisciundæ & ercisci. Citum autem est vocatum, à ciendo. Hæc ille. Quo loco Josephus Scaliger monet legendum Citum fit. quæ particula expuncta. ut Erctum citum, sit hereditas divisa. & in glossis Hercius citus, διαίρεσις τῶν ὑπαρχόντων vocatur, apud Servium: Erctum non citum, hoc est patrimonium non divisum. Erctum ciendum, hereditas dividenda. 17 Vide *l.* 5. §. 18. *in fin. ff. de tributoria. l.* 19. *ff. de contrab. empt.* Grex dominium non mutat, nisi sit æs adnumeratum. *Var.* 2. *de re rustica.* 18 *l.* 53. *ff. de contrab. empt.* 19 Id est tradito. Tradere est trans dare seu movere. Accius apud Nonium: Remisque nixi properiter navem in fugam transdunt.

20 Endoplorare, est implorare. Festus *in Endoplorato.* Implorare cum fletu rogare, supplicare, invocare publicum auxilium. *l. ult. ff. de eo quod metus causa.* Clamare, Festus in Plorare. Lex Servii Tullii hæc est, Si parentem puer verberit, ast olle *plorassit*, puer divis parentum sacer esto. Proclamare *l.* 4. *in fin. ff. de sicariis.* 21 Dixi ad Ulpianum 19. §. 3. adde *Gajum* 1. *Instit.* 6. §. 4.

22 Impubes libripens esse non potest neque antestari, ut Priscianus refert *lib.* 8. 23 Quod & Raudus. Varro 4. *de lingua.* Porta Raudusculà, quod ærata fuit, Æs raudus dictum: ex eo in veteribus mancupiis (id est mancipationibus) scriptum, *Rauduscule tibi am ferito.* adde Festum in Rodus. Rauduscli meminit Cic. 4. *ad Attic.* 8. & 6. *Epist. pen.* 7. *Epist.* 2. 5. *Vide* 6. 24 Vide *Ulpianum* 19.

25 XII. Tabularum scil. Est enim hæc lex desumpta ex 4. Cujl ad legem XII. Tabul.

26 Lex XII. Tabularum emptionis verbo omnem alienationem complexa videtur. *l.* 29. *ff. de statulib.*

27 De hoc verbo vide quædam in titulo 18. §. 4. ff. *eodem.*

28 Hoc caput non pertinet ad leges XII. Tabul.

29 Ἀρχαϊκῶς pro Qui.

30 Id est, *nancitur*: *nancitor*, pro *nanciscitur*, ut *apiscitur* pro *adipiscitur.*

31 Hoc innuit, ut quod ante bellum contraxerit Latinus cum Romano, sive mutuum sit, sive pignus, ut id valeat.

32 Livius 7. hanc institutionem refert ad M. Duellium: C. Marcio, (inquit) Cn. Manlio Coss. de unciario fœnore à M. Duellio Tribuno plebis rogatio perlata est, & plebs aliquanto eam cupidius scivit, accepitque. Sed verisimilius est intelligi legem XII. Tabul. pene antiquatam à Duellio in usum revocatam fuisse.

33 Usura unciaria est, cum quoquo anno unus in centenos nummos penditur, sextans, cum bini: quadrans, cum terni: triens, cum quaterni: quincunx, cum quini: semis, cum semi: septunx, cum septeni: bes, cum octoni: dodrans, cum noni: dextans, cum deni: deunx, cum undeni: as, cum duodeni.

34 Id est, decem annis post Duellii rogationem, de qua superius dictum est. Livius T. Manlio Torquato, C. Plautio Coss. fœnunciarium tantum, ex unciario, fœnus factum.

35 Id est, sublatum omne fœnus. vide *Appianum* 1. *civilium.*

36 Hoc caput ex moribus populi Romani petitum, vel, ut ff. *eod.* dicitur, veteris consuetudinis Romanorum fuit.

37 Cic. 1. de divinat. Nihil fere quondam majoris rei, nisi auspicato, ne privatim quidem gerebatur. Quod etiam nunc Nuptiarum auspices declarant, qui re omissa nomen tantum tenent. In facellum exiisse ominis capiendi causa constat ex eodem Cicer. ibid. Idem in Cluentio. Nubit genero socrus, nullis auspicibus, nullis auctoribus, funestis ominibus. Virgilius 1. Æneid. *Cui pater intactam dederat primisque jugarat Ominibus.* Juven. Satyr. 10. *veniet cum signatoribus auspex.* Catullus: *hæc cum bona Nubet alite virgo.* Plaut. in Prologo Casinæ: *ibit nuptum, non manibit auspicet.*

38 Conventionem in manum intelligit, de qua alias dixi ad *Ulpian.* 9. adde *l.* 66. §. 1. *ff. de don. int. vir.*

39 Dixi ad *l.* 1. *ff. de ritu nuptiarum.* adde 4. Harmenop. 4. *in pr.*

---

40 De usurpata muliere, vid. *tit.* 23. §. 6. ff. *eod.* 41 Vid. *titulum C. de repudiis & judicio de maritis sublato.* 42 Lex est Romuli, quam tamen verisimile est relatam fuisse in XII. tabulas, hujusque rei argumentum nobis facit Gell. ut dicam inferius. 43 Temetum vinum: unde temulentia. vid. Festum in Temetum. 44 Adde quæ scripsi ad Novell. 22. *c.* 6.

1 Vid. *l.* 32. §. 12. *ff. de donat. int. vir.*

2 Ad mores populi Romani hoc referri oportet.

3 Cajus *l.* 2. §. 1. §. 2. *ff. de divortiis.* In repudiis, inquit, id est renunciatione, comprobata sunt hæc verba. *Tuas res tibi habeto.* Item hæc, *tuas res tibi agito.* In sponsalibus vero discutiendis hæc verba probata sunt, *Conditione tua non utor.*

4 Cajus lib. 3. ad leg. XII. Tabular. Si ex lege repudium missum non sit, &c. *l.* 43. *ff. de adulteriis.*

5 Dixi hæc de re ad *l.* 2. §. 1. *ff. de divort.*

6 Illud observandum, Repudium inter uxorem & virum à condita urbe usque ad 520. (vel ut apud Gellium est DXXIII. *lib.* 3. 4. *c.* 3. Tertullianus *libro de Monogamia:* & in *Apologetico*, post DC. urbis conditæ,) nullum accidisse. primumque Spurium Carbilium uxorem sterilitatis causa (id enim olim licuit. *l.* 60. *in fin. ff. de donat. int. vir.*) repudiasse, 2. *Valer.* 1. *de primo repudio.* Ad id autem movebatur, quod juraverat apud Censores, uxorem se liberorum quærendorum causa habere. *Gell.* 17. *cap. ult.* Jurisjurandi religionem animo atque amori in eo prævertens. *Gell.* 4. *c.* 3.

7 Huc illud Catonis pertinet, Vir, inquit, cum divortium facit, mulieri Judex & pro Censore est imperium quod videtur habet. 10. *Gell.* 23.

8 Univiræ apud Gentiles admodum commendatæ: hinc, Fortunæ muliebri coronam non imponebant nisi univiræ, sicuti nec matri Matutæ. Tertullianus *de Monogamia.* Et alia sacra coronabat univira, alia multivira. Arnob. 7. Mirum certe illud Athanagoræ in Apol. ὁ δὲ διὰτριφὼν γάμῳ, τύχαιτικὸς ἐστὶ μοιχείας. & illud Tertulliani libro de Monogamia. Unum matrimonium novimus, sicut unum Deum, qua de re & alias dixi.

9 Quidam ita legunt, *Paterfamilias ut legassit, &c.* adde authorem ad *Herenn. lib.* 1.

10 §. 3. *Inst. de tutelis.*

11 Hoc innuit legitimos tutores à nullo dari, sed lege XII. Tabularum fieri. *l.* 5. *ff. de legit. tutorib.*

12 Adde *l.* 1. *C. de legitima tutela.*

13 Cujacius 10. *observ.* 11. motus hac unica voce putat legem XII. Tabularum ita conceptam fuisse, Agnatus proximus familiam nancitor. constat enim ex Festo verbum Nancitor pertinuisse ad XII. tabulas. Festus in *Nancitor.* Nancitor in XII. tabulis, id est natus erit. 14 Vid. 11. *Ulpian.* 3. 15 Adde quæ scripsi in *Epitome Fondorum. Tit. per quas personas fiat investitura.* 16 *l.* 3. *C. de legit. Tutela.* 17 Sustinet. 18 Hunc locum ita accipe, Mulieres filiasfamilias in potestate patrum suorum fuisse: nuptas in virorum manu: orbas innuptas, in fratrum tutela. 19 Facit *l.* 7 §. 5. *C. de curat. furios. l.* 27. *vers. fin autem C. de Episcop. audientia.*

20 Interpretationem hujus loci vide in *l.* 53. *de verborum significe.* Quid autem gentilis v. Festum, Ciceronem in Topicis. Erant autem gentiles, qui non tantum generis, sed & nominis, ejusdem, qui ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non sunt deminuti. Omnes agnati gentiles: at non omnes gentes agnati: Alio sensu gentiles apud Ammianum.

21 Prodigus ita definitur qui neque tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando & dissipando profundit. *l.* 1. *ff. de curatoribus.* Cajus prodigos vocat everfores. *i. cap. ult.*

22 Hoc jure Cajus quidam Licinius cognomento Hoplomachus à Prætore postulavit, ut patri suo bonis, tanquam ea dissipanti, interdiceretur. Valerius 8. Hinc illa formula interdicendi apud Paulum 3. sentent. 4. §. 7. Quando bona tua paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico. huc referenda est lex 18. *ff. qui testamenta*, quæ negat eum cui lege bonis interdictum sit testamentum facere posse. lege, id est XII. Tabularum: & lex 5. *in fin. ff. de adquir. heredit.* qua lege bonis interdictus heres institutus, hereditatem adire potest. *l.* 5. *in fin ff. de adquir heredit.* Et lex 6. *ff. de verbor. obligat.* quæ eidem interdicto potestatem facit stipulandi. 23 *l.* 16. *ff. de curatorib.* 24 Moribus per Prætorem bonis interdicebatur hoc modo: Quando bona tua paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, eoque commercio interdico. *Paul.* 3. *sent.* 4. §. 7.

7. Uxor marito sua heres & quando. v. tit. de suis & legitimis. 7.

8. De donationibus inter vir. & uxorem.

Moribus apud nos receptum est ne inter virum & uxorem donationes valerent *l.* 1. *ff. de donat. inter vir.*

9. De jurgio & tribusculo inter virum & uxorem.

Quoties inter virum & uxorem aliquid jurgii [1] intercesserat, in sacellum Deæ Viriplacæ, quod est in palatio, veniebant [2]. Tum ibi invicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum deposita, concordes revertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris assecuta fertur: veneranda quidem, & nescio an præcipuis & exquisitis sacrificiis colenda: utpote quotidianæ ac domesticæ pacis custos in pari jugo charitatis. 2. Val. 1. de sacello Deæ viriplacæ.

10. De repudiis & divortis.

Suas res sibi [3] habere jussit & XII. [4] Tabulis claves [5] ademit [6], exegit [7]. Hæc Cic. 2. Philipp.

11. De secundis nuptiis.

Quæ uno [8] contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur, 2. Valer. 1.

TIT. XVIII.

De Tutoribus & Curatoribus.

1. De testamentaria tutela.

VErbis legis XII. Tabularum his, *uti legassit suæ rei ita jus esto*, latissima potestas tributa videretur: & heredis instituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque constituendi *l.* 120. *ff.* de verborum signif.

Testamento quoque nominatim tutores dati confirmantur eadem lege XII. Tabularum, *Uti* [9] *legassit super pecunia, tutelave suæ rei, ita jus esto.* hæc Ulpian. 11. §. 14.

2. Liberis in potestate positis tutorem à parente dari.

Lege XII. Tabularum permissum [10] *est parentibus, liberis suis sive fœminini, sive masculini sexus, si modo in potestate sint, tutores testamento dare l.* 1. *ff.* de testam. tut.

3. De legitimis tutoribus & de legitima adgnatorum tutela.

Quibus testamento tutor datus non est, hu, ex [11] *lege XII. Tabularum adgnati sunt tutores qui vocantur legitimi.* Instit. de legitima adgnatorum tutela.

Legitima tutela, lege XII. Tabularum adgnatis delata sunt & consanguineis l. 1. *ff.* de legitimis tutoribus.

Per eminentiam legitimi dicuntur, qui ex lege XII. Tabularum introducuntur seu propalam ut adgnati: seu per consequentiam, ut patroni. Ulpianus 11. §. 3. [12]

4. Tutelam proximos adgnatos nanciscì.

Si plures sint adgnati, proximus tutelam nanciscitur [13]. Cajus *l.* 12. ad Edictum Provinciale, in *l. ff.* 9. de legit. tutoribus.

5. De legitima patronorum tutela.

Ex eadem lege XII. Tabularum, libertorum & libertarum tutela ad patronos, liberosque eorum pertinet, quæ & ipsa legitima vocatur, non quia nominatim in ea lege de ea tutela caveatur, sed quia perinde accepta est per interpretationem ac si legis verbis introducta esset. Eo enim ipso quod hereditates libertorum, libertarumque, si intestati decessissent, jusserat lex ad patronos, liberosve eorum pertinere, crediderunt veteres voluisse, legem etiam tutelam ad eos pertinere, Inst. de legitima patron. tutel.

Tutela legitima, quæ patronis defertur lege XII. Tabularum, non quidem specialiter vel nominatim delata est, sed per consequentias [14] hereditatum, quæ ex ipsa lege patronis datæ sunt *l.* 3. *ff.* de legit. tutoribus.

6. De legitima [15] fœminarum tutela.

Fœminarum legitimas tutelas lex Claudia [16] *sustulit* [17]. Ulp. 11. §. 8. *in fin.* Moribus tutor datur mulieri quæ cum tutore suo lege aut legitimo judicio agere vult. Ulpian. 11. §. 24. Mulieres omnes, propter infirmitatem consilii, majores in tutorum potestate esse voluerunt. *Cicero pro Murana.* Majores nostri nullam, ne privatam quidem rem, agere fœminas sine auctore voluerunt: sed in manu esse parentum, fratrum, virorum *d. Livius* 24. In officiis apud majores ita observatum, ut pupillaris tutela muliebri præferatur. Massurius 3. juris civilis apud Gel. 5. *c.* 13 [18].

7. De Curatoribus & de Curatore furiosi.

Emancipati furiosis fratribus & sororibus lege [19] XII. Tabularum legitimi curatores erant [15]. Cod. de curator furios.

Lex est, *si furiosus est, agnatorum, gentiliumque* [20] *in eo pecuniaque ejus potestas esto.* Cic. 2. de inventione.

Qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant XII. Tabulæ, itaque non est scriptum si insanus, sed, *si furiosus esse incipit.* Cic. 3. Tusculan.

Lex XII. Tabul. furiosum in curatione jubet esse agnatorum 12. Ulp. 3.

Furiosi, licet majores vigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt adgnatorum ex lege XII. Tabularum.

8. De curatore prodigi.

Lege XII. Tabularum prodigo [21] *interdicitur* [22] *bonorum suorum administratio.* Ulp. *l.* 1. ad Sabinum in *l.* 1. de curatoribus furioso & aliis.

Prodigi, licet [23] *majores vigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt adgnatorum* ex lege XII. Tabularum §. 3. Inst. de curatoribus.

Lex XII. Tabularum prodigum, cui bona interdictum [24] *est, in curatione jubet esse cognatorum* 12. Ulp. 12.

9. De suspectis tutoribus.

Suspecti crimen *ex legibus XII. Tabularum* [25] *descendit.* Ulpianus *l.* 1. §. 2. *ff.* de suspectis tutoribus: Inst. de suspectis tutoribus.

Atque iste dolus malus etiam legibus erat vindicatus, *ut tutela XII.* Tabulis Cic. 3. offic.

10. De tutelæ actione in duplum.

Si ipsi tutores rem pupilli furati sunt, videamus *an ea actione quæ proponitur ex lege XII. Tabularum adversus tutorem in* [26] *duplum singuli in solidum teneantur*, & quamvis unus duplum præstitetit, nihilominus eam alii teneantur &c. *l.* 55. §. 1. *ff.* de administ. tutor.

TIT. XIX.

De testamentis & legatis.

1. De libera [27] testandi facultate.

OLim lege XII. Tabul. libera erat legandi potestas, ut liceret vel totum patrimonium legatis erogare, quippe cum ea lege [28] ita cautum esset, *Uti quisquam legassit suæ rei, ita jus esto.* Inst. de lege Falcid. *in princ.*

Uti quisquam legassit de re sua, ita jus esto. Nov. 22. *c.* 2.

Verbis legis XII. Tabularum his, *Uti legassit suæ rei, ita jus esto*, latissima potestas tributa videtur & heredis instituendi, & legata & libertates dandi, & tutelas quoque constituendi: sed id interpretatione coangustatum est vel legum, vel authoritate jura constituentium, *l.* 120. *ff.* de verb. signif.

Uti legassit super pecunia, tutelave suæ rei ita jus esto. 11. Ulpian. 12.

Paterfamilias uti super familia, pecuniave suæ legassit, ita jus esto. Author ad Herenn. 1.

2. Lege adquiri quod legatum est.

Lege nobis adquiritur legatum [29] *ex lege XII. Tabularum* 19. Ulp. 17.

3. Suos nominatim institui & exheredari à patre & avo paterno oportere.

Emancipatos jure civili [30] *neque heredes instituere neque exheredare necesse est, quia non sunt sui.* §. 3. Inst. de exhered.

4. Mater, avusque maternus necesse non habent nominatim instituere aut exheredare.

Neque matri filium, filiamve neque avo materno nepotem, neptemve ex filia, si eum eamve heredem non instituat, exheredare necesse est, sive de jure civili quæramus, sive de edicto Prætoris. §. ult. *in fin.* Inst. de exheredatione.

5. Hereditates testamentarias lege XII. Tabularum confirmari.

Lege obvenire hereditatem non improprie quis dixerit & eam quæ ex testamento debeatur: *quia lege XII. Tabularum testamentaria hereditates confirmantur l.* 130. *ff.* de verbor. signif.

6. De testamento per æs ac libram.

Ex iisdem Tabulis id quoque est, *Quæ si erit* [lege *qui se scierit* 31] *testatior* [lege *testarier* 32] *libripensve* 33 *fuerit in testimonium* [quidam legunt *ni testimonium feriatur*] (quidam legunt *fariatur* 34) *improbus* (quidam ita legunt *improbus quibus*: alii *improbus quovis*: alii *improbus civis*) *intestabilisque* 35 *esto* hæc Gel. 15. *c.* 13. *in fin.* idque ita emendavit Cujacius ad titul. Inst. de testam. ordinand. ex Codice in bibliotheca Johannis Biturigum ducis reperto.

7. Testamentum uno eodemque tempore & contextu perficiebatur testibus præsentibus.

Constitutum est *ut uno eodemque tempore quod jus civile quodammodo exigebat, testamentum fieret. & post*, ita ut testes quidem & eorum præsentia uno contextu celebrandi testamenti gratia, à jure civili descendant: subscriptiones autem testatoris & testium ac sacrarum constitutionum observatione adhibeantur: signacula autem & testium numerus [36], ex edicto Prætoris §. 3. *Inst. de testam. ordinand.*

Eos qui in utero sunt, si nati sui heredes nobis futuri sunt, possumus instituere heredes, siquidem post mortem nostram nascantur, ex jure [37] civili: si vero viventibus nobis ex lege Julia. Ulpian. 12. §. 19.

TIT. XX.

De hereditatibus ab intestato.

1. Jus intestati legibus XII. Tabularum angustum.

ANgustissimis finibus constitutum per legem XII. Tabul. jus percipiendarum hereditatum Prætor ex æquo & bono dilatavit. §. 2. Inst. de bonorum possess.

2. De suis & legitimis heredibus & de liberis in potestate positis.

Intestatorum hereditates ex lege XII. Tabularum *primum* [38] *ad suos pertinent* 39. §. 1. Inst. de hered. quæ ab intestato.

3. De emancipato.

Emancipati liberi jure civili nihil juris habent, neque enim sui heredes sunt, qui in potestate patris esse desierunt, neque ullo alio jure per legem XII. Tabularum vocantur. sed Prætor æquitate naturali motus, dat eis bonorum possessionem, unde liberi §. 9. Inst. de hered. quæ ab intestato.

4. De nepotibus ex filio [40] præmortuo.

Lex XII. Tabularum filio mortuo nepotem vel neptem: pronepotes vel proneptes in locum patris sui ad successionem avi vocat. §. 11. *in fin.* Inst. de hered. quæ ab intest.

5. De eo qui in utero.

Ex lege [41] XII. Tabularum ad legitimam hereditatem qui in utero fuit, admittitur, si fuerit editus. Inde solet remorari insequentes sibi adgnatos, quibus præfertur si fuerit editus. Inde & partem facit his qui pari gradu sunt, ut puta frater unus est & uterus: vel patrui filius unus natus & qui in utero est. *l.* 3. §. utique 9. *ff.* de suis.

6. De liberis matri succedentibus.

Lex XII. Tabularum ita stricto jure utebatur & præponebat masculorum progeniem & omnes qui per fœminini sexus necessitudinem sibi

25 Vide Platonem XI. de legibus.

26 Scævola de tutelæ judicio apud Cicer. 1. *de Oratore*, Alter, inquit, plus lege agendo petebat, quam quantum lex in XII. Tabulis permiserat. Hujus dupli damnationis vestigium extat in lege 1. *ff. de his qui notantur*: *l.* 42. *ff. de verbor. signific.*

27 *Adde* Harmen. 1. *tit* 1.

28 Ad hanc legem accommodata est lex Falcidia his verbis: *Qui cives Romani sunt, qui eorum post hanc legem rogatam testamentum facere volet, ut eam pecuniam, easque res quibusque dare legare volet ita jus esto.* & secundo capite: *Quicunque civis Romanus post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique civi Romano pecuniam jure publico dare legare volet sive potestasque esto: dum ita detur legatumve non minus quam quartam partem hereditatis ea testamento heredes capiant. Eis quibus quid ita datum, legatumve erit, ea pecunia sine fraude capere fetoque: isque heres qui eam pecuniam dare jussus damnatus erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est.* l. 1. ff. ad l. Falcid.

29 *l.* 47. *in fin. ff. de peculio. l.* 120. *ff. de verb. signific.*

30 Id est, legibus XII. Tabul.

31 Id est, si verit, id est, permiserit: alii legunt *sirit* Cujacius 9. *observat.* 10. sic apud Plaut. in *Curculione.* Pœnulo, Trinum. Bacchid.

32 Id est, in teste cieri μαρτυρκλῆναι, vel ita, si nolit fidem testamenti approbare, cogendum: ac deinceps pro improbo & intestabili habendum. Harmenopulus 1. *tit.* 6. *cap. περὶ κακολογίων* refert: lege proliberi in testamento testem esse, qui cum se alicujus testamento subscripserit, testimonium tamen ferre non sustinuerit: qui ne lege quidem ut testimonium ferat compellitur, sed tamen prohibetur in altero testamento ferre testimonium, quin & testari, & ex alieno testamento quidquam percipere. Idem refert Theophilus *Inst. de testamentis ordinandis.* Intestabilis igitur est qui neque ex testamento capere, neque in testamento testis, sed & qui ab omnibus nexus & mancipiorum solennibus cic arcetur, ut nunquam vel ejus recipi, vel ei testimonium dici possit, atque ita intestabilis Plauto in Milite glorioso.

33 Testamentum innuit quod per æs & libram fiebat. de quo vid. §. 1 *Inst. de testamen ordinar.* 15. *Gell.* 27. *Ulp.* 20. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8 9. His adde quod Priscianus lib. 8. refert impuberem libripen dem esse non posse neque antestari, eoque loco Antestari passive intelligi. de Antestatione dixi ad *tit. de Judiciis* §. 34 Vocabulum priscum, *fariar* enim veteribus pro fari hic veteres *aggredi* pro aggredi: moriri, pro *mori.* Plauto in Trucul. & Rudente, F. Hotomanus vir clarissimus legit *fateatur.*

35 Vid. §. 6. *Inst. testam. ordin.* 36 Alius testium numerus requiritur ex XII. Tabulis: alius ex constitutionibus ex XII. Tabul. quinque sufficiebant. §. 1. *Inst. de test. ord. Ulp* 20. §. 2. Ex constitutionibus septem. §. 3. *Instit. de testamen. ord.* 37 Id est lege XII Tabularum, quod jus antiquum à Scævola dicitur. *l.* 29. §. 7. *ff. de liberis.* habita ratione legis Velleiæ. 38 2. *feud.* 11.

39 Quid si abstinere voluissent? lege XII. Tabularum erant necessarii, id est, sive voluissent sive nolnissent tam ab intestato quam ex testamento heredes erant, sed his volentibus Prætor permisit abstinere. §. 2. *Inst. de her. qualit.* 40 Vid. *l.* 3 *C. de suis* & §. 2. *d. tit.* 41 Adde *l.* 4. *C. de legitimis.*

sibi junguntur, adeo expellebat, *ut ne quidem inter* [1] *matrem & filium, filiumve ultro citroque hereditatu capienda jus daret*, nisi quod Prætores ex proximitate cognatorum, eas personas ad successionem bonorum, possessione unde cognati adcommodata, vocabant, Inst. de senatusc Tertul. *in princ.*

7. De filiabus & liberis fœminini sexus patri succedentibus.

Lege antiqua XII. *Tabularum omnes* [2] *similiter ad successionem al intestato vocabantur.* quod & Prætores sequuti esse videntur: ideo simplex ac similejus & in filiis & in filiabus, &c. §. 5. Inst. de exhered. liber.

8. De uxore in manu viri & nuru quæ in filii manu.

Intestatorum hereditates lege XII. Tabularum primum ad suos heredes pertinent: sui autem heredes existimantur liberi qui in potestate morientis fuerint, veluti filius filia, *& post.* Idem & in cæteris deinceps liberorum personis datum intelligimus. *Uxor* [3] *quoque quæ in manu ejus est, quasi filii loco est. ita nurus, quæ in filii manu est: nam & hæc neptis loco est. sed ita demum erit sua heres si filius cujus in manu erit, dum pater moritur in potestate ejus non sit. Idemque dicimus & de ea quæ in nepotis manu matrimonii causa sit.* Gajus 3. Institutionum apud Ruffinum tit. 16. collationis lege Mosaicarum.

9. De legitima adgnatorum & cognatorum successione. Agnatus agnato mortuo succedit.

Si paterfamilias moritur, familia, pecuniave ejus agnatorum [4] *gentiliumque esto.* Author ad Herennium 1. & 2. de invent.

10. Agnatus agnatos sine liberis mortuo succedit.

Si nullus sit suorum heredum, tunc hereditas pertinet ex eadem lege XII. *Tabularum ad adgnatos.* Gajus 3. Institutionum apud Ruffinum titul. 16. collationis legum Mosaicarum.

11. Non quivis agnatus succedit sed proximus.

Aſt si intestatus [5] *moritur, cui suus* [6] *heres nec extabit, proximus familiam* [7] *habeto* 26. Ulp. 1. *Hu cautum est lege* XII. *Tab. si intestatus moritur cujus heres nec est, agnatus proximus* [8] *familiam habeatur* [9] (legendum *habeat*) Ulpianus libro singulari sub titulo de legitimis hereditatibus apud Ruffinum tit. 16. collationis legum Mosaic.

Si nemo suus heres, vel eorum quos inter suos heredes Prætor vel constitutiones vocant, existat, qui successionem quoquomodo amplectatur, tunc ex lege XII. Tabularum *ad agnatum proximum pertinet hereditas.* Institt. de legitima agnat. succes. *in princ.*

Si plures sint gradus adgnatorum, lex XII. Tabularum *proximum vocat.* §. 5. Inst. de legitima adgnat. succes.

12. Adgnatus proximus dicitur etiam is qui solus est adgnatus.

In vulgari substitutione qua ei qui supremus morietur, heres substituitur, recte subſtitutus etiam unicus intelligitur, *exemplo legis* XII. *Tabularum, ex quibus proximus adgnatus & solus habetur, l.* 162. *ff.* de verborum significatione.

13. Ut quis proximus dicatur, mortis defuncti tempus spectatur.

Non omnibus simul adgnatu dat lex XII. *Tabularum hereditatem, sed his qui tunc cum certum est aliquem intestato* [10] *decessisse, proximo gradu sunt.* Cajus apud Ruffinum dicto loco.

14. Sororibus defuncti excludi ulteriores adgnatos.

Si sui heredes non sint, ad consanguineos, id est fratres & sorores ex eodem patre: si nec hi sunt, ad reliquos cognatos virilis sexus per mares descendentes ejusdem familiæ, intestati hereditas pertinet. hi enim cautum est lege XII. [11] *Tabularum, &c.* Ulpianus libro singulari sub titulo de legitimis hereditatibus apud Ruffinum titul. 16. Collationis legum Mosaic.

Nostræ hereditates ad fœminas ultra [12] *consanguineorum gradum non pertinent. Itaque soror fratri sororive, legitima heres est. Amita vero & fratris filia, heres esse non potest.* Gajus apud Ruffinum d. titul. 16.

Soror jure consanguinitatis, tam ad fratru quam ad sororu hereditatem admittitur. Paulus 7. sententiarum, sub titulo De testamentorum successionibus, apud eundem Ruffinum dicto tit. 16. [13]

15. Post fratres & sorores defuncti succedunt agnati.

Si nec hi (id est consanguinei) ad reliquos cognatos virilis sexus per mares descendentes ejusdem familia, hereditas redit. hoc enim cautum est lege XII. *Tabularum.* Ulpianus sub Titulo de legitimis hereditatibus, apud eundem Ruffinum d. tit. 16.

16. Post agnatos succedunt gentiles.

Si nullus agnatus sit, eadem lex XII. *Tabularum gentiles ad hereditatem vocat.* Gajus 3. Inst. apud Ruffinum dicto titulo 16.

Si agnatus defuncti non sit, eadem lex XII. *Tabularum gentiles ad hereditatem vocat, hu verbu, Signatus* (lege *agnatus*) *nescit* [14] (lege *nec sit*) *gentiles familiam heres hanc, (familiam herciscant,* Oiſellus, *familiam habeant,* P. Pithœus) nunc nec gentilitia jura in usu [15] sunt. hæc Ulpianus libro singulari sub Titulo de legitimis hereditatibus apud eundem Ruffinum d. loco.

17. De his qui sunt ejusdem gradus.

Si plures eodem gradu consistunt, simul admittuntur. Paulus 7. sentent. apud Ruffinum d. loco.

18. Si cum fratribus defuncti fratres alterius filii vel nepotes concurrunt.

Si plures sint gradus agnatorum, aperte lex XII. *Tabularum proximum vocat. Itaque si sint defuncti frater & alterius* [16] *fratru filius aut patruus frater solus habetur* [17]. §. 5. Instit. de legitima agnatorum.

19. Duorum fratrum filii succedunt in capita.

Si defuncti nullus frater exstet, sed sint liberi fratrum, ad omnes quidem hereditas pertinet: sed quasi tum est, si dispari numero sint, forte nati ex uno unus vel duo: & ex altero tres aut quatuor, utrum in stirpes dividenda sit hereditas, sicut inter suos heredes juris est, an potius in capita. Jamdudum autem placuit [18] *in capita dividendam hereditatem. Itaque quotquot erunt ab utraque parte personæ, in tot portiones succedent.* Cajus 3. Inst. apud Ruffinum d. loco *in fin.*

Si duorum fratrum sint liberi, non in stirpes sed in capita hereditas distribuitur, scilicet ut pro numero singulorum virilim distribuatur hereditas, Paulus apud eundem Ruffinum dicto loco.

Omnes fratrum filii patruo suo ab intestato succedunt, *non in stirpes, sed in capita.* Cajus 2. Inst. 8. §. penult.

20. De decimo gradu adgnationis.

Agnationis jure aliquem admitti ad hereditatem etiamsi decimo gradu sit, sive de lege XII. *Tabul. sive de edicto, &c.* §. 5. Instit. de successione cognatorum.

21. De adgnatis capite minutis.

Adgnati capite diminuti [19], *quique ex his progeniti sunt, ex lege* XII. *Tabularum inter legitimos non habentur: sed à Prætore tertio ordine vocantur* §. 1. Inst. de successione cognatorum.

22. De fœminis.

Lex XII. *Tabularum nulla discretione sexus cognatos admittit.* Paul. 4. sentent. 8. §. 3.

Lex XII. *Tabularum simplicitatem legibus amicam amplexa, simili modo, omnes adgnatos sive masculos sive fœminas cujuscunque gradus, ad similitudinem suorum invicem ad successionem vocabat.* §. 3. Instit. de legitima adgnatorum successione [20].

23. De agnatis & cognatis capite minutis.

Legitima hereditatu jus quod ex lege XII. *Tabularum descendit, capitis minutione amittitur* [21]. Ulpian. 5.

24. De successione libertorum & jure patronatus. *De patrono ejusque liberis.*

Si liberti intestati decesserint, nullo [22] *liberorum relicto, jus quod erat ex lege* XII. *Tabularum integrum reservavit.* §. 3. Instit. de successione libertorum.

Hereditatem libertorum, si intestati decessissent, jusserat lex ad patronos, liberosve eorum pertinere, Institut. de legitima patronorum tutela

25. De patrona.

Si libertinus est vel libertina, ad patronum ejus legitima hereditas, patronamve [23], *lege* XII. *Tabularum refertur.* Ulpian. d. titul. 16. apud Ruffinum.

26. De liberto remancipato.

Si is qui decessit liber fuit, ex remancipatione manumissus, lex quidem XII. *Tabularum manumissori legitimam hereditatem detulit.* Sed Prætor æquitate motus decem personas cognatorum ei prætulit has, scil patrem, matrem, filium, filiam, avum, aviam, nepotem, neptem, fratres, sorores: ne quis occasione juris sanguinis necessitudinem vinceret. sed Imperator noster in hereditatibus quæ ab intestato deferuntur, eas solas personas voluit admitti, quibus decimæ immunitatem tribuit: Ulpian. d. loco.

27. Si patronus libertum capitis accusavit.

Qui libertum capitis accusavit, ad legitimam hereditatem quæ ex lege XII. *Tabularum defertur non admittitur. l.* 10. *l.* 11. *ff.* de jure patronatus:

28. De successionibus quæ fiebant per bonorum venditionem.

Ære confessi [23], *rebusque* [24] *jure judicatu, triginta* [25] *dies justi* [26] *sunto. Post deinde* [27] *manus injectio esto, in jus ducito, ni judicatum facit* [28], *aut qui:* [29] *pseudo eo in jure vim dicit* [30] *secum ducito, vincito aut nervo* [31] *aut compedibus quindecim pondo, ne* [32] *minore: aut si volet, majore vincito. Si volet, suo vivito. Ni suo vivit, qui eum vinctum habebit, libras* [33] *farris in* [34] *dies dato. erat autem jus interea paciscendi: ac nisi pacti* [35] *forent, habebantur in vinculis dies sexaginta* [36]. *Inter eos dies trinu nundinu continuu ad Prætorem in comitium producebantur, quantaque pecunia judicati essent, pradicabatur. Tertiu nundinu capite pœnas dabant, aut trans Tybertm peregre venum ibant. Verba legis* XII. *Tabularum ea erant, Tertiu nundinu, partem secanto: si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.* Hæc Gel. 20. c. 1.

Hanc legem ita restituit Josephus Scaliger apud Festum in nervum *Æru confessi rebusque jure judicatu, 30. dies justes sunto, Postidea indumanus jacito, esto, in jous ducito, nec judicatum facit, aut quipseudo joure vindicit, secum ducito, vincito aut nervo, aut compedibus, quindecim pondo ne minore: aut, sei volet majore vincito, ses volet suo vivito: Nei suo vivit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato, sei volet plus dato.* Hæc quæ sequuntur a Rævardo adjecta ac restituta. *Ni cum eo pacit* 60. *dies in vinculis retineto. Trinu nundinu continuis in Comitium procitato, arisque æstimiam judicati pradicato. Tertiu nundinu pœnas capite luito, aut trans Tyberim peregre venum ito. Aſt si pluses esunt rei, tertiu nundinu partes secanto: si plus minusve secuesunt, ne si fraude esto. hoc loco. Nesi pro sine à veteribus usurpatum.*

TIT. XXI.

De hereditariis actionibus.

1. Ut mortuo debitore ejus heredes conveniantur non legatarii.

Creditores hereditarios adversus legatarios non habere personalem actionem convenit, quippe cum evidentissime lex XII. *Tabularum heredes huic rei faciat obnoxios* l. ult. C. de hereditariis actionibus.

2. Actiones hereditarias inter coheredes dividi.

Defuncto creditore, multis relictis heredibus, *actionem personalem inter eos ex lege* XII. *Tabularum dividi. l.* 1. C. si unus ex pluribus heredibus. Obligatio dividitur per legem XII. Tabularum *l.* 25. §. 13. *ff.* familiæ.

3. Actiones hereditarias dividi Inter coheredes pro portionibus hereditariis.

Ea quæ in nominibus sunt, non recipiunt divisionem, cum ipso jure in portiones [37] *hereditarias ex lege* XII. *Tabularum divisa sint. l.* 6. C. familiæ.

TIT. XXII.

1. De possessionibus & interdicto uti possidetis.

Gellius 20. c. 9. *Ex jure manu consertum* verba sunt ex antiquis actionibus: quæ cum lege agitur & vindicæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. *& post, ex Ennio.* Non ex jure manu consertum, sed mage ferro Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi *& post*, Manum conserere, est de qua re disceptabatur in re præsenti, sive ager, sive quid aliud est, cum adversarium simul manu prehenderet, in ea re omnibus verbis *vindicare:* id est vindicia [38] correpta manu in re atque in loco præsenti, apud Prætorem ex XII. Tabulis fiebat. In quibus ita scriptum est, *Si qui in* [39] *jure manum conserunt.* Sed postquam prætores propagatis Italiæ finibus, datis jurisdictionibus negotiis occupati, paciſci (lege proficisci) vindiciarum dicendarum causa longinquas res [40] gravabantur, institutum est contra XII. Tabulas tacito consensu, *ut litigantes non ex jure apud Prætorem manum consererent, sed ex jure manu consertum vocarent* [41]: id est alter alterum ex jure ad conserendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret. Atque profecti simul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in jus

1 Ad liberos matris intestatæ hereditas ex lege XII. Tabularum jure non pertinebat: quia fœminas suos heredes non habent. sed postea Antonini & Commodi oratione in senatu recitata, id actum est, ut sine in manu conventione, matrum legitimæ hereditates ad filios pertineant exclusis consanguineis & reliquis agnatis.

2 Vid. *l.* 14. *C. de legit. hered.* §. 3. verſ. *& hæc quidem Inſt. de legit. adgnat. succeſſ.*

3 Vid. *Ulp.* 22. §. 14. *in fin.*

4 Extat hujus legis fragmentum in *l.* 53. *ff. de verbor. ſignif.* Ixpe inquit comparatum est ut conjuncta pro disjunctis accipiantur: & disjuncta pro conjunctis: interdum soluta pro separatis. Nam cum dicitur apud veteres *agnatorum gentiliumque* pro separatione accipitur.

5 *l.* 9. §. 2. *ff. de liberis & poſtum.*

6 *l.* 7. *ff. de bonis damnat.*

7 *l.* 195. *ff. de verb. ſignif.*

8 Homo si decesserit & filios non habuerit, dabitis hereditatem proximo eorum de tribu ejus, & possidebit omnia ejus. Numerorum 27.

9 Familiæ appellatio qualiter accipiatur videamus & quidem varie accepta est. nam & in res & in personam deducitur: in res, ut puta in lege XII. Tabularum his verbis: Agnatus proximus familiam habeto. Hæc Ulpianus in *l.* 195. §. 1. *ff. de verb. ſig.*

10 Facit lex ult. §. 8. *C. de Curat. furioſ.* §. 6. *Inſt. de legitima adgnat. ſucceſſ.*

11 Quod & jus exploratum dicitur. *l.* 3. *C. de legitimis.* Jus XII. Tabularum in *l.* 14. §. *ult. d. titul.*

12 §. 3. verſ. quod ad fœminas Instit. *de legit. adgn. ſucceſſ.* idque lege Voconia Paul. 4. *ſent.* 8. §. 3.

13 *Adde* eundem Paulum 4. *ſent.* 8. §. 3. & *Ulpian.* 26. §. 6.

14 Sic apud Festum, in nec, aſt ei custos nec sit.

15 Intestatorum hereditas lege XII. Tabularum primum suis heredibus, deinde agnatis & aliquando quoque gentibus deferebatur. Paul. 7. *ſentent. apud eundem Ruffinum d. tit.* 16. Gajus *libro* 3. *apud eundem Ruffinum.* Illic, inquit, admonuimus gentilitium jus in desuetudinem abiisse.

16 Frater, filio fratris: vel eo non existente, nepoti præfertur. *Paul.* 4. *ſentent* 8. §. 2. *Idem lib.* 7. *ſent. apud Ruffinum d. tit.*

17 Hodie non habetur potior. Novell. 127. ut fratrum filii succedant pariter ad imitationem fratrum.

18 Videtur hoc jus successionis ex interpretatione pendentium fluxisse. de qua redixi ad *Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.*

19 Vid. *Ulp.* 27. §. 5.

20 Adde *l.* 4. *C. de legitimis heredib.*

21 Vid. *Ulp.* 29. §. 1.

22 10. *Ulpian.* 4. 6. 7.

23 Id est, de quo facta confessio est. 15. *Gell.* 13. *in fin.* in jure, vid. *l.* 4. *C. de repud. hered.*

24 Æris que debiti judicatis. Rævard.

25 Id est, unus mensis. Ex constitutionibus judicati faciendi tempus est duorum mensium. *l.* 2. *C. Theod. de uſuris rei judicatæ.* hodie quatuor mensium. *l.* 2. *C. de uſuris rei judicatæ.*

26 Dies justi hic appellantur ea forma, qua Festus, *In Justos dies*, Justos dies appellat, dies triginta, quibus exercitu imperato, vexillum in arce ponebatur.

27 Cujacius legit *pedeinde* ἀρχαικῶς. *poſtidea. Scaliger apud Feſtum in Nervum.*

28 Faxit, ne mut quips endo eo in jure vindex esit secum ducito. Rævard. Porro Nemut ἀρχαικῶς pro nisi Festo.

29 Quips endo, &c. quips antique, pro quispiam.

30 Vindicit, id est vindicaverit. eadem forma quo veteres lavit, sonit. vid. *Cujac.* 3. *obſerv.* 39.

31 Græci hunc nervum vocabant κάλον. vid *Joſeph. Scaliger apud Feſtum in Nervum.*

32 Ne majore, aut si volet, minore. *Cujac. d. loco.*

33 Libra S. farris Fornerius 1. *Select* 6. ita emendat, eo sensu libra S. id est selibra. movetur illo Plutarchi loco in Camillo ὅσον ἡμίφας ἕκαστος ἐλάμβανεν ὡς τρόφιμον. εἴτε μὲν ἡμιλίτρον φησὶ. quod à Cujacio non probatur. 9. *obſ.* 37.

34 Endo die. ἀρχαικῶς alii endo die. Endo, pro Insic Endoitium Initium: *Feſtus in Endoitium.* Endoplorato, implorato. *Feſtus in Endoplorato.* Endoprocinctu, in procinctu, *Feſtus in Endoprocinctu.*

35 Vestigia hujus sententiæ extant in *l.* 60. *ff. de pact. l.* 9. §. 5. *ff. de jurejurando. l.* 25. *ff. de reb. auctorit. judicis.*

36 Hi duo menses non sunt judicati faciendi seu pignorum vendendorum, ut dixi ad *l.* 31. *in fin. ff. de re judicata.*

37 Pro portione hereditaria. *l.* 1. *C. de exceptionibus*, pro parte competente. *l.* 1. *C. de hereditar. act.* pro portionibus hereditariis. *l.* 1. *C. ſi certum. l.* 23. *C. familiæ:* pro hereditariis partibus. *l.* 2. *C. de hereditar. act.* adde *l.* 2. §. 2. *ff. de verb. oblig.*

38 Festus *in Superſtites.* Superstites testes præsentes significat, cujus rei testimonium est quod superstitibus præsentibus, ii inter quos controversia est, *vindicias sumere jubentur.*

39 Josephus Scaliger apud Festum de loco hanc legem ita refert, *ſei quei in jure manum conſerunt, utreique ſuperſtitibus* (id est testibus) *præſentibus vindicias ſumito.* 40 Lege in longinquas regiones. 41 Actor cum in jus vocasset adversarium hac in jure formula utebatur, Fundus qui est in agro, qui Sabinus vocatur, ego eum ex jure meum esse ajo: inde ego te ex jure manu consertum voco. Citatus verò reus hac formula utebatur. unde tu me ex jure manu consertum vocasti inde ego te revoco. Idque ex Ciceronе pro Murœna colligi potest.

jus in urbem ad prætorem deferent: & in ea gleba [1], tanquam in toto agro vindicarent. Idcirco Ennius significare volens bellum, non ut ad Prætorem solitum est, legitimis actionibus, neque ex jure manu consertum: sed bello ferroque, & vera vi atque solida: quod videtur dixisse conferens vim illam civilem & festucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret cum vi bellica & cruenta. Hæc Gellius ad verbum.

2. Si judex falsam vindiciam in causa libertatis tulerit.

Vindiciæ [2] appellantur res ex, de quibus controversia est, quod potius dicitur jus, quæ sit inter eos, qui contendunt. *& post*, De quo verbo Cincius sit ait, Vindiciæ olim dicebantur illæ, quæ ex fundo sumptæ: in jus adlatæ erant. At Ser. Sulpicius * jam [*lege* nomine etiam] singulariter formato vindiciam esse ait [*lege* rem] qua de re controversia est ab eo quod vindicatur; & in XII: *Si vindiciam falsam tulit* * (lege *rei*) *si velit* [3] (lege *sive* [3] *lite*) *arbitros tres* (quidam legunt *tot arbitros arii*) *dato, eorum arbitrio fructus* (quidam legunt *fructi*) *duplione* [4] *damnum decidito.* Hæc Festus *in voce Vindicia.*

Initium fuisse secessionis dicitur Verginius quidam qui cum animadvertisset Appium Claudium *contra jus, quod ipse ex vetere jure in* XII. *Tabulas transtulerat, vindicias suas à se abduxisse*, & secundum eum, qui in servitutem ab eo suppositus petierat dixisse: captumque amore virginis omne fas ac nefas miscuisse, indignatus, quod *vetustissima juris observantia*, in persona filiæ suæ defecisset, utpote cum Brutus, qui primus Romæ consul fuerat, *vindicias* [5] *secundum libertatem dixisset*, in persona Vindicis [6] Vitelliorum servi, qui proditionis conjurationem indicio suo detexerat, & castitatem filiæ, vitæ quoque ejus præferendam putaret: arrepto cultro de taberna lanionis, filiam interfecit. Hæc Pomponius *in l. 2. §. 24. vers. initium. ff. de origine juris.*

Appius Claudius M. Claudio clienti negotium dedit, ut virginem in servitutem assereret, neque cederet *secundum libertatem postulantibus vindicias*: quod pater puellæ abesset, locum injuriæ esse ratus, virgini venienti in forum ministrum manum injecit, serva sua natam, suamque servam appellans esse, sequique se jubebat, cunctantem vi abstracturum. *& post*, fit concursus. *& post*, Jam à vi tuta erat, cum assertor nihil opus esse multitudine concitata ait, se jure non vi grassari: vocat puellam in jus. ad tribunal Appii perventum est. notam judici fabulam petitor peragit. puellam domi suæ natam, furtoque inde in domum Virginii translatam, suppositamque ei esse, id se judicio compertum afferre. Advocati puellæ cum Virginium Reipublicæ causa dixissent abesse, biduo affuturum, si ei nunciatum sit: iniquum esse absentem de liberis dimicare: postulant ut rem integram in patris adventum differat: *lege ab ipso lata, Vindicias* [7] *det secundum libertatem*, neu patiatur Virginem adultam famæ prius, quàm libertatis periculum adire. Appius decreto præfatur, quam libertati faverit, *eam ipsam legem declarare*, quam Virginii amici postulationi suæ prætendant. Cæterum ita in ea firmum libertati fore præsidium, si nec causis, nec personis variet. In [8] his enim quæ asserantur in libertatem, quia quivis lege agere possit, id juris esse: in ea quæ in patris manu sit, neminem esse alium, cui dominus possessione cedat. Placere itaque patrem accersiri: interea juris sui jacturam assertorem non facere, quin ducat puellam, sistendamque in adventum ejus, qui pater dicatur promittat. *& post*, Id quod constat, nudum videtur proponendum, *decrevisse vindicias secundum servitutem, & post*: I, lictor summove turbam & da viam domino ad prehendendum mancipium. Cum hæc innotuisset plenus iræ, tum Virginius, Quæso, inquit, Appi, primum ignosce patrio dolori, si quid inclementius in te sum invectus: deinde sinas hic coram virgine nutricem percontari: quid hoc rei sit, ut si falso pater dictus sum, æquiore hinc animo discedam. Data venia, seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad tabernas, ibique ab lanio cultro arrepto, *Hoc te uno quo possum, ait, modo filia in libertatem vindico*, pectus deinde puellæ transfigit, respectansque ad tribunal, Te, inquit, Appi, tuumque caput hoc sanguine consecro. Hæc Liv. 3.

3. De arboribus cædendis.

Quod ait Prætor & lex XII. Tabularum efficere voluit, *ut quindecim pedes altius rami circumciderentur.* & hoc idcirco effectum est, ne umbra arboris vicino prædio noceret. *l. 1. §. 8. ff.* de arboribus cædendis.

4. De arboribus vicini fundo.

Si arbor ex vicini fundo inclinata in tuum fundum sit, ex lege XII. Tabularum de adimenda ea recte agere potes, jus ei non esse ita arborem habere, l. ult. *ff.* de arb. cæd.

5. De glande legenda.

Cautum est lege XII. Tabularum, *ut glandem* [9] *in alienum fundum procidentem liceret colligere.* Hæc Plin. 16. *c.* 5.

TIT. XXIII.

De usucapionibus.

1. Immobilia biennio: mobilia anno usucapi.

Ex jubet usum & authoritatem [10] *fundi* [11], *esse biennium* [12] Cicero pro Cæcinna: *cæterarum rerum annuus est usus.* Idem in Topicis. Instit. de usucapionibus *l.* 13. Cod. de servitutibus.

2. Titulus in usucapione requisitus.

Jure civili constitutum fuerat ut qui bona fide ab eo qui dominus non erat, cum crederet eum dominum non esse rem emerat, vel ex donatione alicujus quavis justa causa acceperit, usucaperet. Inst. de usucapionibus.

3. Quibus in locis annalis & biennalis usucapio locum habuerit.

Jure civili constitutum fuerat, *ut res mobiles, anno ubique uno: immobiles, bienno tantum in Italico* [13] *solo usucaperentur.* Inst. de usucap.

4. Res furtivæ aut vi possessæ non usucapiuntur.

Furtivarum rerum lex XII. *Tabul. & lex Atilia* [14] *inhibent* [15] *usucapionem*: vi possessorum, lex [16] Julia & Plautia [17]. §. 2. Inst. de usucapionibus.

5. Res civium Romanorum à peregrino non usucapi.

Hostis apud majores nostros is dicebatur quem nunc peregrinum dicimus. Indicant enim XII. Tabulæ *Adversus hostem aeterna auctoritas* [18] *esto.* Hæc Cic. 1. offic.

6. De muliere usucapta & usurpata.

Quintum Mutium jurisconsultum dicere solitum, *lege non esse usurpatam* [19] *mulierem, quæ cum Kalendu Januariis apud virum causa matrimonii esse cæpisset, ante diem quartum Kalendas Januarias sequentes usurpatum esset.* Non enim impleri posse trinoctium, quod abesse à viro usurpandi causa ex XII. Tabulis deberet, quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent *Gel. 2. in fin. 3.* qui inciperet ex Kalendis. Virgilius quoque id ipsum ostendit, *Torquet* (inquit) *medios nox humida cursus. Et me sævus equus oriens afflavit anhelis.* Macrob. 1. Saturn. 3.

7. De vestibulo sepulchri.

Quod forum, id est vestibulum sepulchri, busumve usucapi vetat, tuetur jus sepulchrorum. Cic. 2. de legibus.

TIT. XXIV.

De privatis delictis & de furto.

1. Nocturnum furem quoquo modo posse occidi.

NOn abs re puto hoc loco id quoque admonere, quod Decemviri in XII. Tabulis inusitatissime. Nox pro [20] noctu dixerunt. Verba hæc sunt: *Si nox furtum factum sit si im* [21] *aliquis occisit, jure cæsus esto* [22]. Macrob. 1. Saturn. 4.

Cicero pro Milone, XII. *Tabula nocturnum furem quoquo modo interfici impune voluerunt* [23].

Cajus *in l. 4. §. 1. ff. ad l. Aquil.* lex XII. Tabularum *Furem noctu deprehensum occidere permittit.*

Gellius 11. *c.* 18. Decemviri nostri post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulis scripserunt. *Furem qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut cum faceret furtum nox esset, aut interdiu se telo, cum prehenderetur, defenderet.*

2. Interdiarium furem se defendentem posse occidi.

Furem interdiu [24] *deprehensum non aliter occidere lex* XII. *Tabularum permisit, quam si se telo* [25] *defendat.* Cajus *in l. 54. §. 2. ff.* de furtis.

Interdiu deprehensum furem ita permittit lex occidere, si is se telo defendat, ut tamen æque cum clamore testificetur. [26] *l. 4. in fin. ff.* ad l. Aquil.

Duodecim Tabula, furem diurnum, si se telo defenderit, interfici impune [27] *voluerunt.* Cicero pro Milone.

Decemviri qui post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulis scripserunt, *furem tum demum occidi permiserunt, si interdiu se cum telo, cum deprehenderetur, defenderet.* 11. Gel. 18.

Si quis furem occiderit, injuria occiderit. quamobrem? quia jus nullum constitutum est. Quod si se telo defenderit? non injuria. quid ita? quia constitutum est. Oratio pro M. Tullio apud Quintil. *l.* 5.

Hoc & in legibus antiquis secularibus invenitur, *impune occidi nocturnum furem quoquo modo: diurnum si se cum telo defenderit: jam enim plus quam fur est.* Auguſt. 11. super Exod.

3. De pœna furis manifesto deprehensi.

Decemviri nostri qui post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulas retulerunt, neque pari severitate in puniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. *Furem qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt si aut cum faceret furtum nox esset*, aut interdiu se cum telo defenderet. *Ex cæteru autem manifestu furibus, liberos verberari* [28], *addicique jusserunt ei cui furtum factum esset, si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent. Servos autem furis manifesti prehensos, verberibus affici & è* [29] *saxo præcipitari. pueros impuberes* [30] *Prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri.* Hæc Gell. 11. *c.* 18.

4. De pœna furti non manifesti.

Aliis furtis omnibus qua non manifesta appellantur pœnam imposuerunt dupli [31]. Hæc Gell. 11. *c.* 18.

5. De furto pacisci [32] licet.

Nec conjunctionem Grammatici fere dicunt esse disjunctivam, ut Nec legit, nec sentit: cum si diligentius inspiciatur, ut fecit Sinnius Capito, intelligi possit eam potitam esse ab antiquis pro non, ut & in duodecim est. *Si adorat* [33] *furto* [34], *quod nec manifestum erit* [35]. & apud Plautum in Phalmate. Nec recte si illi dixerim: & Turpillium in Demetrio. Nec recte dici mihi quod jamdudum audio. Hæc Festus in voce Nec.

6. De furto [36] per lancem & licium concepto.

Decemviri in XII. Tabulis *ea furta quæ per lancem* [37] *& licium concepta essent, perinde ac si manifesta forent, vindicaverunt.* Hæc Gell. 11. *c.* 18.

Furtorum quæstiones *cum lance & licio evanuerunt* [38]. Hæc Gel. 16. *c.* 10.

7. De Tigno juncto.

Tignum [39] non solum in ædificiis quo utimur appellatur, sed etiam in vineis, ut est in XII. *Tignum* [40] *junctum* [41] *ædibus vineaque* [42] *& concapu* [43] *ne* [44] *solvito.* Hæc Festus in Tignum.

Lex XII. Tabularum, tignum ædibus junctum vindicare posse scit, sed interim id solvi prohibuit pretiumque ejus dari voluit l. Qui res 98. *in fin. ff.* de solutionibus. Tignum alienum ædibus junctum nec vindicari potest propter leges XII. Tabul. nec eo nomine ad exhibendum agi nisi adversus eum, qui sciens alienum junxit ædibus: sed est actio antiqua de Tigno juncto quæ in duplum ex Lege XII. Tabular. descendit l. in rem 23. §. Tignum. 6. ff. de rei vind.

8. Arborum furtim cæsarum.

Fuit & arborum cura legibus, cautumque est XII. [45] Tabulis ut *quis injuria arbores* [46] *alienas cecidisset, lueret in singulas aris* XXV. Hæc Plin. 17. *c.* 1. Colonus, cum quo forte propter succisas arbores, sive è lege XII. Tabular. de arboribus succisis, sive è lege Aquilia damni injuria, sive interdicto quod vi aut clam posita convenietur per exceptionem jurisjurandi defendi poterit l. in duobus 28. §. Colonus. 6. ff. de jurejurando.

9. De

---

1 Vid. consuetudinem regni Daciæ. *c.* 2. extra de consuetudine.

2 *Add: Arnob. 4. adversus gentes.*

3 Cujacius ita emendat. *5 obs. 22.*

4 De duplis fructibus. vid. *Cujac. ad. hoc.*

5 Vide quæ scripsi ad *l. 14. C. de liberali.*

6 Adde *Senecam 3. Controvers. 9.*

7 Homines apud sequestres deponi potuisse testatur Ulpianus *l. 7. ff. depositi.* Plautus in Mercatore, ibi Imo sequestro mihi data est.

8 Observa calumniosam legis interpretationem & restrictionem.

9 Cajus libro 4. ad legem XII. Tabularum: Glandis appellatione fructus omnis continetur ut Javolenus ait. exemplo Græci sermonis, apud quos, omnes arborum species ἀκρόδρυα, id est extremitates arborum, appellantur. *l. 26. in fin. ff. de verb. signif.*

10 Usus & auctoritas, hic est usucapio. Horat. 2. *epistol.* Quædam, si credis, consultis mancipat usus. per usum adquirere est usucapere. *l. 19. ff. ex quibus causis majores.*

11 An & ædium? sic videtur. Cicero *in Topicis.* Quod in re pari (inquit) valet, valeat & in hac, quæ par est: ut quoniam usus authoritas fundi, biennium est: sic etiam ædium. at (lege *etsi.* in lege ædes non appellantur, & (lege *nec*; sunt cæterarum omnium, quarum annuus est usus. Hæc ille. quid servitutes? viam, iter, actum, aquæductum, qui biennio usus non est, amisisse videtur. vid. *Paul. 1. sent. 17. §. 1.*

12 Hoc jus abrogatum est. Nam hodie res mobiles per triennium: immobiles, decennio inter præsentes: vicennio inter absentes usucapiuntur. *Institut. de usucap. l. 13. C. de servitutibus. Paul. 5. sentent. §. 3.*

13 Hodie non solum in Italia, sed in omni terra, quæ imperio Romano gubernatur res mobiles triennio: res immobiles decennio inter præsentes, vicennio inter absentes usucapiuntur. *Inst. de usucapion.*

14 Atinia *l. 33. ff. de usucap. Gellius 17. cap. 7.* legis, inquit, Atiniæ verba sunt: Quod furreptum erit, ejus rei æterna authoritas esto.

15 Omnino scil. adeo ut bona fides possidentem non juvet. *d. §. 2. l. 24. ff. de usucap.*

16 *l. ult. ff. vi bonorum rapt.*

17 *l. 33. §. 2. ff. de usucap.*

18 Authoritas quid esset superius explicatum est.

19 De usurpatione, vid. *l. 2. C. de usucap.* usurpationis verbum ex XII. Tabul. esse hinc constat. & quidem Appius Claudius proximè post XII. Tabulas de usurpationibus scripsit. *l. 2. §. 36. ff. de origine juris.* de usucapionibus etiam aliquid ex Quinto Mucio hic affertur à Gellio & Macrobio. sic longa possessio jus sepulchri non tribuit el, cui jure non competit. *l. 4. ff. de de mortuo inferendo.* lege naturæ communique gentium jure sancitum est, ut nihil mortales à diis immortalibus usucapere possint. Cic. in oratione de Aruspicum responsis.

20 Nox pro noctu.

21 Id est, eum. Ducitur autem hæc particula à nominativo Is. *Macr. 1. Satur. 4.*

22 Ut tamen is qui occidit, cum clamore testificetur. *l. 4. in fin. ff. ad l. Aquil.* Quæ verba, restrictionis loco à Jurisconsultis adjecta sunt.

23 Adde *Senecam 10. Controvers. init. l. 24.* Hæc voce veteres ut sæpius usi sunt, ut in *l. 2. ff. de juribus balnearii. l. 4. ff. ad l. Aquil. de interdictis sunt dicti ad l. 54. §. 2. ff. de furtis.*

25 Cajus libro 1. ad legem XII. Tab. Telum vulgo appellatur quod arcu mittitur, sed nunc omne significatur quod mittitur manu. vid. *l 233. §. 2. de verb. signif.*

26 Vel si parcere ei sine periculo suo non potuit. *l. 9. ff. de sicar.* quæ verba non sunt legis XII. Tabul. sed interpretationis Edicti ad legem XII. adcommodatæ.

27 Ita ut qui hoc modo intercesserit. Plato 9. *de legibus.* κωλύσειν ὅτου profiteatur.

28 Virgis, sed hæc pœna in duplum & quadruplum postea mutata est. *l. 50. ff. de furtis.* 11. Gell. 18. lege Draconis quodvis furtum etiam modicum, capitale erat: lege Solonis dupli pœna constituta fuit. apud Ægyptios & Lacedæmonios impunitum erat. 11. *Gell.* 18.

29 Dixi ad *l. 25. ff. de pœnis.*

30 Doli capaces. *l. 9. §. 2. ff. de minor. l. 5. §. 2. in fin. ff. ad l. Aquil. l. 14. ff. de Silaniano: l. 23. ff. de furtis: l. 111. ff. de regulis juris.*

31 Cato *initio de re rustica.* Majores, inquit, nostri sic habuerunt, itaque in legibus posuerunt, furem dupli damnandum: fœneratorem quadrupli.

32 Dixi ad *l. 18. C. de donationib.*

33 Hoc verbum non accipio simpliciter pro agere, sed *pro paciſci: nam inter cætera, adorare significat propitiare, Nonius in ador: & alloqui Apulejus 2. infusa aqua populum sic adorat. & lib. x. ad istum modum seniore adorante Constatque de furto pacisci. l 7. §. 14. in fin. ff. de pactis.* ac decidere licuisse. *l. 7. ff. de condict. furtiva. decidere inquam ex legibus l. 3. C. de furtis.* adde *l. 61. §. 1. ff. de furtis.*

34 Furtum. Rævard.

35 Erit, duplione luito Rævard.

36 Labeo lib. 2. de XII. Tabulis acria & severa judicia de furtis habita apud veteres scribit.

37 Hoc quid sit, dixi ad §. 4. *Inst. de obligat. qua ex delicto.* sed præstat id ex Festo audire. Lance & licio inquit, Fest. *in Licio:* Dicebatur apud antiquos quia is qui furtum ibat quærere in domo aliena licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrumfamilias & virginum pudorem. Quæri tamen potest, qui ita oculos tegeret, quid videre posset, quove modo furtum conciperet. ut non injuria Josephus Scaliger ad illum locum Festi dixerit, nescio aliam interpretationem. vide apud Pithœum 1 *adversar.* 2. adde *l. 1. C. Theod. de habitu.* 38 Requisitio rei furtivæ hodie secundum veterem observationem non fit, & merito ex consequentia, præfatæ actiones (concepti scilicet & oblati furti prohibiti, non prohibiti) ab usu communi recesserunt. *d. §. 4.* 39 Tigni appellatione in lege XII. Tab. omne genus materiæ, ex qua ædificia constant significantur. *l. 62. ff. de verbor. signif.* 40 Antiqui Tignom. 41 Junctom, antique. 42 Vineæve. 43 Lege *concapes.* Ligum *concapes* quod habet caput suum, cum capite vineæ commissum. Caput vineæ est radix ipsa: cætera dixi ad *l. 1. ff. de tigno juncto.* Est qui ita legit *vinciaque & capulo ne solvito.* Bosius 1. ad Attic. 19. legit *è compage.* 44 Vid. §. 29. *Inst. de rer. divis.* 45 Ex lege XII. Tab. dabatur actio, arborum furtim cæsarum. *l. 1. ff. arborum furt. cæs.* 46 Et maxime vites. hi enim tanquam latrones puniuntur, Cajus lib. 1. ad legem XII. Tab. & *l. 2. ff. arborum furt. cæs.* Porro, arborum appellatione id non continetur quod adeo tenerum est, ut herbæ loco sit, Cajus libro ad legem XII. Tabul. in *l. 4. ff. arborum furtim cæsarum.*

1 Necatumque. Ulp. 4 *Reg.* 27. id enim frequens in formula, creti facer esto. Jovi facer esto.

2 Id est Consulis. Nam Decemvirorum tempore haud tum creati Consules, sed id nomen Consulibus erat. Varro apud Nonnium. Idem dicebantur Consules & Prætores; quod prærirent populo, Prætores; quod consulerent senatum Consules.

3 Noxæve duplionem decerni, ita emendat Lipsius.

4 Et hæc quidem pœna ad omnes personas edicto fuit redacta. *Arg. l. 7. in fin. ff. arbor. furtim*, idque evidentius ex Paulo perspicitur: sive legeres, inquit, per furtum, sive quælibet arbores cæsæ sint, in duplum ejus rei nomine reus convenitur. *Paul.* 2. *sent.* 32. §. 21.

5 Adde *l. pen. C. de leg. Aquil. Paul.* 1. *sent.* 15. §. 1.

6 Appellatione ædium omnes species ædificii continentur. *Cujac. lib* 4. *ad l.* XII. *Tabul. in l.* 9 *ff. de in jus voc.*

7 Sciens scil. & prudens. nam si casu aut negligentia: aut noxiam sarcire jubetur, aut si minus idoneus sit, levius castigatur. *Cujac. d. loco.*

8 Vid. *l.* 28 §. 10. *ff. de pœnis.*

9 Id est, viginti-quinque asses: asses, inquam, librales. 20. *Gell.* 1.

10 Pœnæ.

11 Fr. Hotomanus vir de jure Romano & antiquitate meritissimus in disputatione de Aureo Justinianeo hunc locum ita legit: Injuriarum actio legitima est ex lege XII. Tabular. qua qui injuriam 25. æris pœnam subit. quæ lex generalis non fuit. nam qui os fregit, si libero 300 l. si servo 150. assium pœnam subit. Profluxit autem is error ex notarium imperitia, dum librarii L. pro LLS. sumpserunt, & e contra. qui error apud Plin frequens.

12 Locus est corruptus.

13 Ab antiquo paco, quod est pacisci. vide Festum in voce *Pacionem.*

14 Talionem Imperatores dixere reciproci pœnam in *l.* 3. *C. Theod. de exhib. reis:* reciprocos pœnæ incursus. *l.* 7. *C. Theod. de accusat.* Tertul. 2. *adversus Marcionem.* Timor talionis per eundem saporem passionis. Nihil amarius, quam id ipsum pati quod feceris aliis. de Talionis pœna & exemplis dixi multis locis. *Novell* 60. *c.* 1. *Novell* 115. *c.* 3. §. 13. *Novell.* 123. *c.* 11. *Novell. Leonis* 60. Lex Talionis justa sit necne, vide apud 20. *Gell.* 1.

15 Legibus XII. Tabul. capitale fuit convicium, carmenve in alterius injuriam facere. Secuta est alia pœna, fustuaria scil. Horat. epist. ad Augustum, Quin etiam lex, Pœnaque lata malo quæ nollet carmine quenquam Describi, vertere modum formidine fustis. Ad benedicendum delectandumque redacti. adde Cornutum in Persium. Tertia succesit pœna infamiæ, de qua vid. *l* 5. §. 9. §. 10. *ff. de injur.* hodie pœna famosi libelli, capitalis. *l. un. C. de fam. libel.*

16 *Occentassint* antiqui dicebant quod nunc *convicium fecerint* dicimus, &c. Festus in *occentassit.* & hoc quidem verbo maledictum & convitium prohibetur. *Paul.* 5. *sent.* 4. §. 18.

17 Psalterium, canticum. *Paul* 5 *sent.* 4. §. 15. famosos libellos §. 16. librum *l.* 5 § 9 *ff. de injur. in Συμμαχία d. l.* 5. §. 10. Famosum carmen quod legibus XII. Tabul. vindicatum testatur. *Paul.* 5. *sent.* 4. §. 6. *l.* 21. *ff. de testibus. l.* 18. *in fin. ff. qui testamenta.* Carmen malum, quo fama alterius coinquinatur & vita. *Arnob.* 4. *contra gentes. Horat.* 2. *Satyr.* 1. si mala condiderit in quem quis carmina, jus est judiciumque. Carmen ad alterius injuriam conditum. *Cic.* 4. *Tuscul.* 18 Constat hanc legem non esse XII. Tabul. sed Numæ. 19 Advocatus non proprie prævaricator dicitur, si tamen prævaricatus sit, id est, si prodiderit causam, extra ordinem solet puniri. *l.* 1. *in fin. ff. de prævaricatione.* 20 De clientibus & susceptis. dixi ad *l.* 24. *de testibus: l.* 132 *ff. de verbor. obligat. l.* 6. §. 5. *C. de his qui ad Ecclesiam.* Cato apud Gellium 5. *cap.* 13. majores, inquit, sanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere, adversus cognatos pro cliente testatur. testimonium adversus clientem nemo dicit. Patrem, primum, postea patronum proximum nemen habere. Massurius autem Sabinus libro 3. *juris civilis*, antiquiorem locum tribuit hospiti, quam clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: In officiis apud majores ita observatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini. de qua causa fœminæ viris potiores sunt habitæ, pupillarisque tutela mulieri prælata: etiam adversus quem assuissent ejus filii tutores relicti, in eadem causa pupillo aderant. & post, C Cæsar in oratione quam pro Bithyniis dixit, Neque clientes, inquit, sine summa infamia deseri possunt, quibus etiam a propinquis nostris opem ferre instituimus. Idem Gell. 20 *c.* 1. Clientem in fidem acceptum chariorem haberi, quam propinquos, tuendumque contra cognatos censuit. Neque pejus ullum facinus æstimatum est, quam si quis probaretur clientem deserüi habuisse, &c addendus Servius ad illa verba Virgilii, & fraus innexa clienti. Plautus in Menæchm.

9. De pastu, sectioneque frugum.

Frugem aratro quæsitam furtim noctu pavisse aut secuisse puberi XII. *Tabulæ capitale erat: suspendiumque* 1 *Ceteri necari jubebant gravius quam in homicidio convictum. Impuberem Prætor* 2 *arbitratu verberari, noxamque* 3 *duplione* 4 *decerni.* hæc Plinius 18. *c.* 3.

10. De pastu pecoris.

Si glans ex arbore tua in meum fundum cadat, eamque ego immisso pecore depascam: Aristo scribit, non sibi occurrere legitimam actionem qua experiri possim. Nam neque ex lege XII. *Tabularum de pastu pecoris* 5, *quia nec in tuo pascatur*: neque de pauperie, neque damni injuria agi posse. in factum itaque erit agendum *l.* 14. *in fin. ff.* de præscriptis verbis.

11. De sarptis vineis.

Sarpuntur vineæ id est putantur ut, in XII. quandoque sarptæ, donec dempta erunt. Festus in sarpuntur.

12. De incendio.

Cajus *l.* 4. ad legem XII. Tabularum, *Qui ades* 6 *acervumve frumenti juxta domum positum combusserit* 7, *vinctus, verberatus igni* 8 *necari jubetur. l.* 9. *ff.* de incendio.

TIT. XXV.

De injuriis.

1. Pœna injuriarum ordinaria viginti-quinque asses.

Nonne tibi videtur esse dilutum, quod de injuria punienda scriptum est, *Si injuria* [lege *injuriam*] *alteri faxit, viginti-quinque æris* 9 *pœna* 10 *sunto.* Quis enim erit tam inops, quem ab injuria facienda [Pithæus legit injuriæ faciendæ libidine] viginti-quinque asses deterreant? & post, Lucius Neratius pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma verberare. Eum servus sequebatur crumenam assium plenam portans: & quemcunque depalmaverat, numerari statim, *secundum* XII. *Tabul.* 25. asses jubebat. Propterea Prætores hanc legem abolescere & relinqui censuerunt, injuriisque æstimandis recuperatores se daturos, edixerunt: *& post*, non omnino omnes injurias ære isto pauco diluerunt, tametsi hæc ipsa paucitas assium, grave pondus æris fuit. Nam librariis assibus in ea tempestate populus usus est: sed injurias atrociores, ut de osse fracto, non liberis modo, verum etiam servis factas impensiore damno vindicaverunt. Hæc Gellius 20 *c.* 1.

Paulus libro singulari, & titulo de injuriis apud Ruffinum Titul. 2. Collationis legum Mosaicarum. Injuriarum 11, inquit, actio aut legitima est aut honoraria. legitima ex lege XII. Tabul *Qui injuriam alteri facit quinque & viginti sestertiorum pœnam subit. quæ lex generalis fuit libero trecentos* 12: *servo* 61. *pœnam subito sextertiorum.*

2. De membro aut osse fracto & Talione.

Phavorinus, Nonnulla autem in istis legibus nec consistere quidem (sicut dixi) visa sunt. Velut illa lex Talionis, cujus verba (nisi memoria me fallit) hæc sunt, *Si membrum rupit* [Festus legit *rapserit* in voce Talionis] *meum, è pacto* (*ni cum eo pacit* 13. Festus ita legit *d. loco*) *talio* 14 *esto.* Hæc Gellius 20. *c.* 1. putior est autem lectio Festi quam Gellii.

Pœna injuriarum ex lege XII. *Tabularum propter membrum quidem ruptum talio erat*: propter os vero *fractum, nummaria pœna erant constituta*, quasi in magna veterum paupertate: & post, sed pœna injuriæ, quæ ex lege XII. Tabularum introducta est, in desuetudinem abiit. Hæc Justinianus in §. 7. Inst. de Injuriis.

3. De convitiis & famosis libellis.

Nostræ XII. Tabulæ, cum perpaucas res capite 15 sanxissent, in his quoque hanc sanciendam putaverunt. *Si quis actitavisset* (legunt nonnulli *occentasset* 16) *sive carmen* 17 *condidisset, quod infamiam faceret, flagitiumve alteri*: hæc Cicero 4. de Republica apud Augustinum 2. de civitate Dei 9. Rævardus ita hanc legem restituit. Si quis occentassit, actitassit, sive carmen condidissit, quod infamiam faceret, flagitiumve alteri precaretur, capite pœnas luito.

TIT. XXVI.

Ex extraordinariis criminibus.

1. De termino moto.

Numa 18 Pompilius statuit, eum *qui terminum exarasset & ipsum & boves ejus sacros esse.* Festus in Termino.

Hanc legem ita restituit Josephus Scaliger, *Qui terminum exarassit, ipsus & boves sacres sunto.*

2. De Prævaricatione Patroni adversus Clientem 19.

Servius ad illos versus Virgilii 6. Æneidos 607. 610. Hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat, Pulsatusve parens, & fraus innexa clienti. Ex lege, inquit, XII. Tabularum venit, in quibus scriptum est: *Patronus si clienti* 20 *fraudem fecerit, sacer esto.* Hæc ille.

3. De collegiis illicitis.

Duodecim tabulis cautum esse cognoscimus, *Ne quis in urbe cœtus nocturnos agitaret*: deinde lege Gabinia promulgatum, qui conciones ullas in urbe conflavisset, more majorum, capitali supplicio multaretur. de te itaque Catilina scisciter, tunc cœtus istos commilitonum

tiorum *contra præcepta* XII. *Tabularum*, contra leges nostras, contra senatus ac plebis authoritatem, noctu cogendos esse putavisti? hæc Porcius Latro in declamatione adversus Catilinam.

TIT. XXVII.

De publicis judiciis.

1. De accusationibus.

Interfici indemnatum 21 *quemcunque hominem, etiam* XII. *Tabularum* decreta vetuerunt. Hæc Salvianus episcopus Massiliensis 8. de judicio & providentia.

2. De Majestatis crimine.

Lex XII. *Tabularum jubet eum, qui hostem concitaverit, quive civem hosti* 22 *tradiderit, capite puniri.* Marcianus in lege 3. *ff.* ad legem Juliam majestatis.

3. De Adulteriis.

Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui majorum 23 more *de communi* 24 *sententia coercerent* 25, *Tiberius author fuit.* Suetonius in Tiberio capite 35.

4. In adulterio uxores deprehensas jus fuisse maritis necare.

In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine judicio impune necares: illa te (si adulterares) digito non auderet contingere, neque jus est. Cato in oratione de dote apud 10. Gell. 23.

5. De pellice.

Pellices nunc quidem appellantur alienis succumbentes non solum fœminis, sed etiam mares. Antiqui eam proprie pellicem nominabant, quæ uxorem habenti nubebat: cui generi mulierum etiam pœna constituta est à Numa 26 Pompilio hac lege. *Pellex aram Junonis ne tangito: si tanget, Junoni crinibus demissis agnum fœminam cædito.* Hæc Festus in voce Pellices, & Gellius 4. *c.* 3. *in fin.*

6. De sicariis.

Id autem fuisse indicat lex 27 Numæ 28 Pompilii regis, his composita verbis: *Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto.* Festus in Parricida. *Sei imprudens se* 29 *dolo malo occisit pro capite occisei, & nateu ejus in concione arietem subicito* 30: Josephus Scaliger apud Festum in Subici, hanc postremam partem ita restituit ex schediis Servianis.

7. De Parricidio.

Plorare, flere, inclamare, idem significat & cum præpositione implorare, est invocare. at apud antiquos plane inclamare. in Regis Romuli & Larii (lege Tatii & Servii Tullii) legibus, *Si parentes, puer verberit, ast olle (lege oloe) ploraſſit* 31 *(lege ploraſſint) parentes puer diveu parentum sacer* 32 *esto. Si nurus, sacra divus parentum esto.* Hæc Festus in Plorare, apud quem tamen quæ pars hujus legis de nuru loquitur, ordine præcedit anteriorem. Præstat autem eam legem ita restitui, judicio Josephi Scaligeri.

8. De veneficiis.

Cajus *l.* 4. ad legem XII. Tabularum, *Qui venenum* 33, *inquit, dicit, adjicere debet utrum malum an bonum, &c. l.* 23. *ff.* de verbor. signific.

9. De falsis.

An putas Phavorine, *si non illa etiam ex* XII. *Tabulis, de testimoniis falsis pœna abolevisset: & si nunc quoque, ut antea qui falsum testimonium dixisse convictus esset, è saxo Tarpeio* 34 *dejceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quam videmus?* Hæc Gellius 20. *c.* 1. *in fin.*

10. De maleficiis.

Quid? non & legum ipsarum in XII. 35 Tabulis verba sunt? *Qui fruges excantasset* 36: & alibi, *qui malum carmen incantasset.* Hæc Plin. 28. *c.* 2.

Servius in Eclog. 8. Virgilii, *Atque satas alio vidi traducere messes.* Magicis, inquit, quibusdam artibus hæc fiebant. unde est in XII. Tabulis, *Neve alienam segetem pellexeru.* Hæc ille.

Hac pestifera sceleratæque doctrina, *Fructus alieni in alias terras transferri perlubentur*, nonne in XII. Tabulis, id est, Romanorum, antiquissimis legibus Cicero commemorat esse conscriptum, & ei qui hoc fecerit supplicium constitutum? Hæc Augustinus 8. de civitate Dei 19.

Et apud nos in XII. Tabulis cavetur, *ne quis alienos fructus excantassit.* Rudis adhuc antiquitas credebat, *& attrahi imbres cantibus & repelli* 37: quorum nihil posse fieri, tam palam est, ut hujus rei causa nullius Philosophi schola intranda sit. Hæc Seneca 4. Naturalium 7. *in fin.* Tibullus 9. Cantus vicinis fruges traducit ab agris.

11. De lege Julia repetundarum, & corrupto judice.

De Judice qui ob rem dicendam pecuniam acceperit, dixi 1. ad Titul. de judiciis.

12. De falsis vindiciis.

Dixi 1. ad Titulum de possessionibus & interdictis.

TIT. XXVIII.

De pœnis.

De capite civis nisi per maximum comitiatum ne ferunto. Cic. 3. de legibus.

TIT. XXIX.

De captivis.

Snates dicti sunt, qui supra infraque Romam habitaverunt, quia cum defecissent à Romanis, brevi post redierunt in amicitiam, quasi sanata mente. Itaque in XII. cautum est, *Ut* 38 *idem* 39 *jus esset sanatibus, quod fortibus* (quidam legunt *forctibus*) id est bonis, & qui nunquam defecerunt à populo Romano. Festus in Sanates.

Finis legum XII. *Tabul.*

TITULI

1 Necatumque. Ulp. 4 *Reg.* 27. id enim frequens in formula, creti facer esto. Jovi facer esto.

2 Id est Consulis. Nam Decemvirorum tempore haud tum creati Consules, sed id nomen Consulibus erat. Varro apud Nonnium. Idem dicebantur Consules & Prætores; quod præirent populo, Prætores; quod consulerent senatum Consules.

3 Noxæve duplionem decerni, ita emendat Lipsius.

4 Et hæc quidem pœna ad omnes personas edicto fuit redacta. *Arg. l. 7. in fin. ff. arbor. furtim*, idque evidentius ex Paulo perspicitur: sive legeres, inquit, per furtum, sive quælibet arbores cæsæ sint, in duplum ejus rei nomine reus convenitur. *Paul.* 2. *sent.* 32. §. 21.

5 Adde *l. pen. C. de leg. Aquil. Paul.* 1. *sent.* 15. §. 1.

6 Appellatione ædium omnes species ædificii continentur. *Cujac. lib* 4. *ad l.* XII. *Tabul. in l.* 9 *ff. de in jus voc.*

7 Sciens scil. & prudens. nam si casu aut negligentia: aut noxiam sarcire jubetur, aut si minus idoneus sit, levius castigatur. *Cujac. d. loco.*

8 Vid. *l.* 28 §. 10. *ff. de pœnis.*

9 Id est, viginti-quinque asses: asses, inquam, librales. 20. *Gell.* 1.

10 Pœnæ.

11 Fr. Hotomanus vir de jure Romano & antiquitate meritissimus in disputatione de Aureo Justinianeo hunc locum ita legit: Injuriarum actio legitima est ex lege XII. Tabular. qua qui injuriam 25. æris pœnam subit. quæ lex generalis non fuit. nam qui os fregit, si libero 300 l. si servo 150. assium pœnam subit. Profluxit autem is error ex notarium imperitia, dum librarii L. pro LLS. sumpserunt, & e contra. qui error apud Plin frequens.

12 Locus est corruptus.

13 Ab antiquo paco, quod est pacisci. vide Festum in voce *Pacionem.*

14 Talionem Imperatores dixere reciproci pœnam in *l.* 3. *C. Theod. de exhib. reis:* reciprocos pœnæ incursus. *l.* 7. *C. Theod. de accusat.* Tertul. 2. *adversus Marcionem.* Timor talionis per eundem saporem passionis. Nihil amarius, quam id ipsum pati quod feceris aliis. de Talionis pœna & exemplis dixi multis locis. *Novell* 60. *c.* 1. *Novell* 115. *c.* 3. §. 13. *Novell.* 123. *c.* 11. *Novell. Leonis* 60. Lex Talionis justa sit necne, vide apud 20. *Gell.* 1.

15 Legibus XII. Tabul. capitale fuit convicium, carmenve in alterius injuriam facere. Secuta est alia pœna, fustuaria scil. Horat. epist. ad Augustum, Quin etiam lex, Pœnaque lata malo quæ nollet carmine quenquam Describi, vertere modum formidine fustis. Ad benedicendum delectandumque redacti. adde Cornutum in Persium. Tertia succesit pœna infamiæ, de qua vid. *l* 5. §. 9. §. 10. *ff. de injur.* hodie pœna famosi libelli, capitalis. *l. un. C. de fam. libel.*

16 *Occentassint* antiqui dicebant quod nunc *convicium fecerint* dicimus, &c. Festus in *occentassit.* & hoc quidem verbo maledictum & convitium prohibetur. *Paul.* 5. *sent.* 4. §. 18.

17 Psalterium, canticum. *Paul* 5 *sent.* 4. §. 15. famosos libellos §. 16. librum *l.* 5 § 9 *ff. de injur. in Συμμαχία d. l.* 5. §. 10. Famosum carmen quod legibus XII. Tabul. vindicatum testatur. *Paul.* 5. *sent.* 4. §. 6. *l.* 21. *ff. de testibus. l.* 18. *in fin. ff. qui testamenta.* Carmen malum, quo fama alterius coinquinatur & vita. *Arnob.* 4. *contra gentes. Horat.* 2. *Satyr.* 1. si mala condiderit in quem quis carmina, jus est judiciumque. Carmen ad alterius injuriam conditum. *Cic.* 4. *Tuscul.* 18 Constat hanc legem non esse XII. Tabul. sed Numæ. 19 Advocatus non proprie prævaricator dicitur, si tamen prævaricatus sit, id est, si prodiderit causam, extra ordinem solet puniri. *l.* 1. *in fin. ff. de prævaricatione.* 20 De clientibus & susceptis. dixi ad *l.* 24. *de testibus: l.* 132 *ff. de verbor. obligat. l.* 6. §. 5. *C. de his qui ad Ecclesiam.* Cato apud Gellium 5. *cap.* 13. majores, inquit, sanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere, adversus cognatos pro cliente testatur. testimonium adversus clientem nemo dicit. Patrem, primum, postea patronum proximum nemen habere. Massurius autem Sabinus libro 3. *juris civilis*, antiquiorem locum tribuit hospiti, quam clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: In officiis apud majores ita observatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini. de qua causa fœminæ viris potiores sunt habitæ, pupillarisque tutela mulieri prælata: etiam adversus quem assuissent ejus filii tutores relicti, in eadem causa pupillo aderant. & post, C Cæsar in oratione quam pro Bithyniis dixit, Neque clientes, inquit, sine summa infamia deseri possunt, quibus etiam a propinquis nostris opem ferre instituimus. Idem Gell. 20 *c.* 1. Clientem in fidem acceptum chariorem haberi, quam propinquos, tuendumque contra cognatos censuit. Neque pejus ullum facinus æstimatum est, quam si quis probaretur clientem deserüi habuisse, &c addendus Servius ad illa verba Virgilii, & fraus innexa clienti. Plautus in Menæchm.

21 Id est, inaudltum. dixi, ea de re ad *l.* 2. *ff. de sicariis.*

22 Cajus *lib* 2 *ad leg.* XII. *Tabular.* quos non hostes appellamus, eos veteres perduelles appellabant, per eam adjectionem judicantes cum quibus bellum esset. *l.* 234. *ff. de verb signific.*

23 Id lege Romuli constitutum fuisse testatur Dionysius Halicarnassæus 2.

24 Id est, mariti & cognatorum, Halicarn. ibid.

25 Συμτῶν quod quidam necare intelligunt, sed Gellius multare non nécare dixit.

26 Lex Numæ.

27 Huc referenda lex horrendi carminis quæ apud Livium 1. Duumviri perduellionem judicent.

28 Lex Numæ. Certum est ea de re aliquid sanctum fuisse in XII. Tabulis. Justiniani §. 5. *Institut. de publicis judiciis.* Lex, inquit, Cornelia de sicariis quæ homicidas ultore ferro prosequitur: vel eos qui hominis occidendi causa cum telo ambulant. Telum autem, ut Cajus noster ex interpretatione XII. Tabular. reliqui, &c.

29 Id est, fine. Festus in sed.

30 Subici aries dicitur, quem quis agit, ut pro se cædatur. Festus in subjicere.

31 Parens qui à filio vim patiebatur, parentes plorabat, hoc est inclamabat, & divis parentum facer erat filius, hoc est, ejus facinus conclamatis parentibus divis parentum fic devovebatur, ut filius à quovis sine fraude posset occidi, & qui eum occidisset, parricidii non damnaretur: Rævardus ita hunc locum interpretatur.

32 Id est in parentum sacra ac potestatem revertitur, vide *Cujac. ad titul. de ingrat. liber. C. ubi dixi.*

33 Vid. *l.* 1. §. 2. *ff. de sicariis.*

34 Dixi ad *l.* 25. *ff. de pœnis.*

35 *Plinius* 30. *c.* Est & alia magices factio. *& post*, Extant & apud Italas gentes vestigia ejus in XII. Tabulis nostris. Hæc ille.

36 Seneca 4. *natural.* 7. *in fin.* Et apud nos in XII. Tabulis cavetur, *Ne quis alienos fructus excantassit.*

37 Huic posterno hominum generi leges ignoscunt. Constantinus, Nullis criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur. *l* 4. *C. de maleficis.*

38 Josephus Scaliger apud Festum in Sanates ita restituit, Nexo solutoque, forcti sanatique idem jus esto, id est, bono Romano idem & peregrino qui inferiore loco est. Hæc ille. Alias

de sanatibus populis opiniones, vide apud eundem *dicto loco.* 39 Hæc particula movit me, uti hoc caput referrem ad Titulum de captivis, quod vix improbabunt, qui huic loco contulerint legem 7. *ff. de captivis.*

TITULI EX CORPORE ULPIANI.

Tit. I.

DE LEGIBUS[1] ET MORIBUS[2], ET LIBERTIS.

§. 1. IMperfecta lex est velùti Cincia [3], quæ supra certum modum donari prohibet, exceptis quibusdam cognatis: &, si plus donatum sit, non[4] rescindit. §. 2. Minus quam perfecta lex est, quæ vetat aliquid fieri: &, si factum sit, non rescindit: sed pœnam injungit ei qui contra legem fecit, qualis est lex Furia [5] testamentaria, quæ plus quam mille assium legatum, mortisve causa prohibet capere: præter exceptas personas: & adversus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam constituit. §. 3. Lex aut[6] rogatur, id est, fertur: aut abrogatur, id est, prior lex tollitur: aut derogatur, id est, pars primæ tollitur: aut subrogatur, id est, adjicitur aliquid primæ legi: aut abrogatur id est, mutatur aliquid ex prima lege. §. 4. Mores [7] sunt tacitus [8] consensus populi, longa [9] consuetudine inveteratus. §. 5. Liberorum genera sunt tria [10], Cives [11] Romani, Latini [12] Juniani, Dedititiorum [13] numero. §. 6. Cives Romani sunt liberti, qui vindicta [14], censu [15], aut testamento [16], nullo jure impediente manumissi sunt. §. 7. Vindicta [17] manumittuntur apud magistratum, velut Prætorem [18], Consulem [19], Proconsulem [20]. §. 8. Censu manumittebantur olim, qui lustrali [21] censu Romæ jussu dominorum, inter cives Romanos censum [22] profitebantur. §. 9. Ut testamento [23] manumissi liberi sint, lex duodecim Tabularum facit, quæ confirmat, quod datum [24] legatum est. §. 10. Hodie autem ipso jure liberi sunt ex lege Junia [25], qua lege Latini [26] sunt nominati, inter amicos [27] manumissi. §. 11. Dedititiorum [28] numero sunt, qui pœnæ [29] caussa vincti sunt à domino [30]: quibus vestigia [31] scripta fuerunt: qui propter noxam torti nocentesque [32] inventi sunt: quive traditi sunt, ut ferro, aut cum bestiis depugnarent: vel in custodiam [33] conjecti [34] fuerunt: deinde quoquo modo manumissi sunt: idque lex Ælia [35] Sentia facit. §. 12. Eadem lege [36] cautum est, ut minor triginta annorum servus [37] vindicta manumissus, civis Romanus non fiat, nisi apud consilium caussa probata fuerit: ideo sine consilio manumissum servum manere putat. Testamento vero manumissum perinde habere juber, atque si domini voluntate in libertate esset, ideoque Latinus fit. §. 13. Eadem lex eum [38] dominum qui minor viginti annorum est, prohibet servum manumittere, præterquam si caussam apud consilium probaverit. In consilium [39] autem adhibentur [40] Romæ quinque Senatores [41], & quinque Equites Romani, in provincia [42] viginti Recuperatores [43], cives Romani. §. 14. Ab eo domino, qui [44] solvendo non est servus testamento liber esse jussus, & heres institutus, etsi [45] minor sit triginta annis, vel in ea caussa sit, ut dedititius fieri debeat, civis Romanus & heres sit; si [46] tamen alius ex eo testamento nemo heres sit. Quod si duo plurésve liberi heredesque esse jussi sunt, primo [47] loco scriptus liber & heres sit. Quod & ipsum lex Ælia Sentia facit. §. 15. Eadem lex in [48] fraudem creditoris & patroni manumittere prohibet. §. 16. Qui tantum in bonis [49], non etiam ex jure [50] Quiritium servum habet, manumittendo Latinum facit. In bonis [51] tantum alicujus servus est, velut hoc modo, Si civis Rom à cive Romano servum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus [52] ei, neq; in jure cessus [53], neque ab ipso anno [54] possessus sit. Nam quandiu [55] horum quid fiat, is servus in bonis quidem emptoris est, ex jure Quiritium autem venditoris est.

§. 17. Mulier [56], quæ in tutela est, item pupillus & pupilla manumittere non possunt. §. 18. Communem servum unus ex dominis manumittendo, partem suam amittit: eaque adcrescit [57] socio, maxime si eo modo manumiserit, quo, si proprium haberet, civem Romanum facturus esset. Nam si inter amicos eum manumiserit, plerisque placet eum nihil egisse. §. 19. Servus, in quo alterius est usus fructus, alterius proprietas, à proprietatis domino manumissus, liber non [58] fit, sed servus sine domino est. §. 20. Post mortem heredis [59], aut ante [60] institutionem heredis testamento libertas dari non [61] potest, excepto testamento militis. §. 21. Inter medias heredum institutiones libertas data, utrisque adeuntibus non [62] valet: solo autem priore adeunte, jure antiquo valet. Sed post legem Papiam Poppeam, quæ partem non adeuntis caducam facit, si quidem primus heres vel jus antiquum habeat, valere eam posse placuit: quod si non habeat, non valere constat, quod loco non adeuntis, legatarii [63] partis heredes fiunt. Sunt tamen qui & hoc casu valere eam posse dicunt.

§ 22. Qui testamento liber esse jussus est, mox [64] quam unus ex heredibus adierit hereditatem, liber fit. § 23. Justa libertas testamento potest dari his servis, qui testamenti [65] faciendi, & mortis [66] tempore, ex jure Quiritium testatoris fuerunt. §. 24. Lex Furia [67] Caninia jubet testamento ex [68] tribus servis non plures quam duos manumitti: & usque ad decem, dimidiam partem manumittere concedit: à decimo usque ad triginta, tertiam partem, ut tamen adhuc quinque manumittere liceat, æque ut ex priori numero: à triginta usque ad centum quartam partem, æque ut decem ex priori numero liberari possint: à centum usque ad quingentos, partem quintam, similiter ut ex antecedenti numero vigintiquinque possint fieri liberi. Eademque præcipit, ne [69] plures omnino quam centum, ex cujusquam testamento liberi fiant. §. 25. Eadem lex cavet, ut libertates servis testamento nominatim [70] dentur.

Tit. II.

DE STATULIBERIS[71].

§. 1. QUi sub conditione testamento liber esse jussus est, statu liber appellatur [72]. §. 2. Statu liber, quandiu [73] pendet conditio, servus heredis est. §. 3. Statu liber seu alienetur ab herede, sive suscipiatur ab aliquo: libertatis conditionem secum [74] trahit. §. 4. Sub hac conditione liber esse jussus, si decem millia heredi dederit, & si ab herede abalienatus sit, emptori [75] dando pecuniam, ad libertatem pervenier: idque lex [76] 11. Tabularum jubet. §. 5. Si per [76] heredem [77] factum sit, quo minus statu liber conditioni pareat, perinde fit liber, atque si conditio expleta fuisset. §. 6. Extraneo [78] pecuniam dare jussus & liber esse, si paratus sit dare, & is qui jussus est dare, aut nollet accipere, aut antequam acceperit moriatur, perinde fit liber, ac si pecuniam dedisset.

§ 7. Libertas & directo [79] potest dari hoc modo, *Liber esto*, *Liberum esse jubeo* [80]: & per [81] fideicommissum, ut puta, *Rogo* [82], *fidei committo heredu mei*, *ut Stichum servum manumittat.*

§. 8. Is qui directo liber esse jussus est, horcinus [83] fit libertus. Is autem, cui per fideicommissum data est libertas, non testatoris, sed [84] manumissoris fit libertus. §. 9. Cujus fideicommitti potest ad rem aliquam [85] præstandam, ejusdem etiam [86] libertas fidei committi potest. §. 10. Per fideicommissum libertas dari potest tam proprio servo testatoris, quam heredis, aut legatarii, vel cuiliber extranei [87] servo. §. 11. Alieno servo per fideicommissum data libertate, si dominus eum justo pretio non vendat, extinguitur [88] libertas, quoniam nec pretii computatio [89] pro libertate fieri potest.

§. 12. Libertas sicut dari, ita & adimi [90] tam testamento, quam codicillis testamento confirmatis potest: ut tamen eodem [91] modo adimatur, quo & data est.

Tit. III.

DE LATINIS[92].

§. 1. LAtini jus Quiritium [93] consequuntur his modis, beneficio [94] principali, liberis [95], iteratione [96], militia [97], nave [98], ædificio, pistrino: præterea ex Senatusconsulto, veluti quæ sit ter enixa. §. 2. Beneficio [99] principali Latinus civitatem Romanam accipit, si ab imperatore jus Quiritium impetraverit. §. 3. Libe-

1 Dixi ad *lib.* 1. C. XIV.

2 Vide VIII. C. LIII.

3 De qua dixi ad *l.* 25. *Cod. de donat. & ad l.* 5. *Cod. de legib.* fit etiam ejus mentio in lege 4. *C. Theodos. de donat.* Plautus eam muneralem appellat apud Festum.

4 Macrobius *in somnium*, Inter leges illa imperfecta dicitur, in qua nulla deviantibus pœna sancitur.

5 De qua dixi ad *l.* 1. *ff. ad l. Falcid.*

6 Dixi ad *l.* 102. *ff. de verbor. signif.*

7 §. 9. *Instit. de jure naturali.*

8 *l.* 32. *in fin. ibi*, *tacito consensu. l.* 33. 34. 35. 36 37. 38. 39. 40. *ff. de legibus.* sine scripto *d.* §. 9. non suffragio, sed rebus ipsis & factis declaratus, *d. l.* 33. vid. *tit. Cod. quæ sit longa consuetudo.*

9 *d. l.* 35. inveterata *d. l.* 33. §. 1. diuturna *d. l.* 34.

10 *Cajus* 1. *Instit.* 1. *vers. libertorum.* Libertorum status tripertitus §. 3. *Inst. de libertinis.*

11 Cives autem Romani fiunt tribus modis. J. *eod.* §. 6. *Cajus* 1. *Inst.* 2.

12 §. 10. J. *eod.*

13 §. 11. J. *eod.*

14 Vid. §. 7. J.

15 Vid. §. 8. J.

16 Vid. §. 9. J.

17 §. 1. *Instit. de libertinis.* Tribunal non exigit hæc manumissio 1. 7. *ff. de manumiss. vindict.* sitque hodie per tutorem verbaque solennia, licet non dicantur, ut dicta accipiuntur *l.* 23. *ff. d. tit.* Porro, Theophilus id genus manumissionis ex eo dictum putat, vel quod eo vindicaretur mancipium in naturalem libertatem, (& male. Nam si ita esset, qui censu vel testamento manumitteretur, vindicta quoque manumitti diceretur) vel à Vindice quodam, qui, cum servus esset, erupturam adversus Romanos conjurationem indicio suo patefecit, publiceque à Romanis manumissus est, & in honorem ejus, quicunque apud magistrum manumittebatur, vindicta manumitti dicebatur, *Theophil.* §. κὰ τὰς μὲν *Inst. de libert.* Conjurationis à Vindice detectæ meminit quidem Livius 2. Est etiam verisimile, vindicta manumissionem dici, quod lictor. *l.* 8 *l.* 23. *ff. de manumiss. vindict.* virgulam servo manumittendo imponeret. Persius, Vindicta postquam meus à prætore recessi. & post, Non in festuca lictor quam gestat inani. Virgulam, inquam, quæ vindicta diceretur. *Boët in Topic.* Plutarchus de *fera numinis vindicta* κάρρον λώτου appellat. hinc vindictam imponere *l.* 14. *in fin ff. de manumissionibus. l.* 12. §. 2. *ff. de liberali. l.* 19 §. 4. *ff. de castrensi peculio. l.* 2. *C. si adversus libertat.* 18 *l.* 1. *l.* 8. *ff. de manumiss. vindicta. l.* 4. *C. de vindicta manumiss. l.* 1. *C de off. prætor. l.* 1. *ff. de off. præt.* 19 *d. l.* 4. *l.* 1. §. 1. §. 2. *ff. de off. consul. l.* 20. *in fin. ff. de manumiss. vindict.* 20 *l.* 2. *ff. de off. proconsul. l.* 17. *ff de manumiss. vindicta*: & ita legendum est in lege 4. non *præsules*. An & apud alios? utique apud magistratus civitatum, quibus hujusmodi jus est. vid. *d. l.* 4. *in fin.* apud magistratus municipales. hi habent legis actionem, *Paul.* 2. *sentent.* 25. §. 4. apud Præfectum Ægypti *l.* 21. *ff. de manumiss. vindict.* apud legatum proconsulis *l.* 17. *in fin. ff. d. tit.* quin apud ipsum imperatorem *l.* 14. *in fin. ff. de manumissionibus.* 21 Lustrum, spatium quinque annorum. de forma censendi vide titulum *ff. de censibus.* 22 Id est, facultatem & libertatem suam, vide *Theophil. dicto loco*, *l* 10. *ff. de probat. l.* 64. *ff. de adquir. rer.* 23 Dominus servum testamento potest manumittere. *ff. de manumiss. testamen. C. de testam. manumiss.* 24 Verba hujus legis vide *in titulo* 11. §. 14. J. *eodem*: & *in lege prima. ff. ad legem Falcidiam*: *lege* 53. *lege* 120. *ff. de verborum significationibus*: *in Novell.* 22. *c.* 2. vide etiam quædam, quæ ibidem dixi. 25 *l. unica C. de Latina libertate*, Norbana scilicet, §. 3. *Instit. de libert. Novell.* 78. Alia est Junia Patronia vel Petronia de libertate. *l.* 24. *ff. de manumiss.* 26 Vide *C. de Latina libertate tollend.* 27 §. 1. *Institut. de libert.* Latini aut per epistolam, aut inter amicos, aut convivii adhibitione manumittebantur, vide *Cajum* 1. §. 3. Hosce manumittendi modos Theophilus *dicto* §. κὰ τὰς appellat συζικὰς. quibus opponit *dicto loco* ὀνομαν πρῶτον ἐλευθέρως. 28 Vide *C. de dedititia libert.* 29 Nam fugitivos solebant plerunque pœnæ causa notis compungere.

30 *l.* 43. *ff. de fideicommiss. liber.* vel alio, ejus jussu aut ratihabitione, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 8. Aliud si ab herede, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 4. Quid si a communi domino. vide *Paul. ibid.* §. 5. quid si a creditore? sunt quoque. Paul. *ibidem* §. 6. Quid si domini furiosi aut pupilli jussu? Non fient deditii. Paulus *ibidem* §. 7. 31 Στίγματα κατὰ τὸ μετώπον. *Theophilus* §. τῶν δ' ἀπελευθέρων. *Institut. de libertinis*: vide *Cajum* 1. §. 3. 32 Aliud si innocentes, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 3. 33 Publicam scilicet, *Theophilus ibidem*, alias, privatus carcer non impediret, nisi vincula fuissent injecta. *l.* 216. *ff. de verb. signif.* 34 Non idem fuit, si dominus servum ab honore ministrandi vel administrandi removisset. *l.* 51. *in fin ff. de manumiss. testam.* 35 §. 3. *Inst. de libert.* 36 Sentia §. 11. *in fin.* J. *eod.* 37 Ita etiam manumittitur, cum ad statutam ætatem pervenerit. *l. ult. ff. de rebus dubiis.* id est, Cum servus erit 30. annorum, liber esto. *l.* 39. §. 2. *ff. familiæ. l.* 46. *ff. de manumiss. testamen. l.* 13. §. 5. *ff de statul.* 38 §. 4. *Instit. quibus ex caus. manumitt.* 39 Theophilus *Institit. quibus ex caus. manumitt.* Consilium definivit συνέδριον seu consessum spectabilium virorum statis diebus coëuntium. Consilium autem hic intellige, Prætoris, Romæ: Præsidum, & proconsulis in provinciis, *Theophilus dicto loco.* 40 A Prætore scilicet. 41 Si ita est, turpe non fuit, senatorem Prætori adsidere. 42 A Præsidibus scilicet & proconsulibus. 43 Ita dicti quod per eos quisque debitum, id est, jus suum reciperet. Hi adsidebant Præsidi aut Prætori sedenti pro tribunali in provinciis, *Theophilus dicto loco.* 44 §. 1. *Institit. quib. ex caus. manumit. Cajus* 1. *Institut.* 5. 45 Ratio dubitandi sumitur ex §. 12. J. *eodem.* 46 §. 1. *Institut. quibus ex caus. manumit.* id autem species est ignominiæ. *l.* 26. *ff. de fideicommiss. libert.* 47 Ordo scripturæ attenditur. *l.* 24. §. 17. *ff. de fideicommiss libert.* 48 *Cajus* 1. *Inst.* §. 6. *Instit. quib. ex caus. manumitt. in prine.* & §. 3. adde *tit ff. qui & à quibus manumiss. liberi non fiant*, & *ad l. Æliam.* 49 Qui servum ita habet Bonitarius à Theophilo dicitur *Institut. de libertin.* 50 Quod civis à cive comparit, nec mancipatum, aut cessione in jure accipit, aut necdum usucepit, id in bonis non habet: sed jure Quiritum tantum. 51 Duplex dominium. Naturale quod in bonis ejus dominus Bonitarius habet. *eodem.* Legitimum, seu jure: Quiritum, cujus dominus: Jure Quiritiario. *ut hic.* Qui utrumque habet dominium, pleno jure dominus. 52 Mancipatio ut fieret, vide *tit.* 19. §. 3. J.

53 Cessio in jure ut fiat, vide *tit.* 19. §. 9. & 10. J.

54 Quemadmodum quis dominus fieret usucapione, vide *tit.* 19. § 8. J.

55 *Theophilus dicto loco de libert.*

56 Nisi tutoris authoritate, quin, sine tutoris authoritate si jus habeat liberorum, vide fragmentum juris veteris evulgatum à Pithœo. de fœminarum tutela dixi ad leges duodecim Tabularum libro 2.

57 Hodie non adcrescit, & ita hic locus, ut & aliis Pauli 4. *sent.* 12. §. 1. abrogatur §. *pen. Inst. de donat.* & *l.* 1. & 2. *C. de communi servo.*

58 Veteri jure, proprietarius servum manumittendo, dominium amittebat: interim tamen dum usus fructus durabat, status manumissi erat in pendenti. *l.* 9. *in fin. ff. de ber. instit.* nisi ipse usufructuarius manumissioni consensisset: tunc enim servus fiebat liber. *l.* 2. *ff. de manum. vindicta* aut si proprietarius proprietatem servi ipsi usufructuario reliquisset una cum libertate. *l.* 6. *ff. de manum. test.* Hodie manumissus à proprietario servus, fit liber, usufructuario necessitatem habente manumittere, accepta prius sui usus fructus æstimatione. *l.* 1. §. 2. *C. de communi servo.*

59 Quia nihil ab herede heredi relinqui potest. *Paul.* 3. *sent.* §. 2. & hæc prima ratio dubitandi fuit veterib.

60 Quia testamenta accipiunt vim ab institutione heredis. §. 34. *Inst. de legat.* & hæc fuit secunda ratio dubitandi veterib.

61 Hodie hoc abrogatum est. §. 34. *Inst. de legat.* Cur ita? Incivile est scripturæ ordinem sequi, testatoris autem voluntatem sperni. d. §. 34.

62 Hodie valet. *d.* §. 34. *in fin.*

63 Præfecti ærarii heredes sint. Cujacius ita hunc locum restituit. Movetur, Quod præfectorum ærario fuerit, bona quæ fisco deferebantur spernere vel agnoscere. *l.* 4. §. 20. *ff. de fideicom. liber. l.* 13. *ff. de jure fisci.* 64 *l.* 23. *l.* 25. *l.* 58. *ff. de manumiss. testam.* 65 Vid. *d. l.* 58. *tit.* 22. §. 1. J. *eod.* 66 Vel intra tempus additionis. hi enim defuncti videntur fuisse. 67 Fusia, vide *Paul.* 4. *sent.* §. 14. *ad l. Fus. Can.* 68 De numero servorum testamento manumittendorum Cajum 2. adde §. 7. *Institut. quibus ex caus. manumit.*

69 *Cajus d. loco*: *Paul. d. loco.* Vopiscus *in Tacito.* Servos manumisit intra centum tamen, ne Caniniam transire videretur. Quid juris, si supra statutum numerum, manumissi fuissent? receptum eos liberari qui primo loco scripti fuissent. *l.* 83. *in fin. ff. de hered. instituend. Cajus d. loco* §. 2. Quid si in orbe id est permixte scripti? omnium impediebatur libertas. *l.* 42. 43. *ff. d. tit.* nulli erant liberi. *Cajus d. loco.* §. 3. Quid si codicillis quibusdam libertates datæ? jus codicilli, testamentario cedebat. *Paul.* 4. *sent.* 14. §. 2. 70 Nominatim videtur liber esse jussus, qui vel ex artificio, vel officio, vel quolibet alio modo evidenter denominatus est. vid. *l.* 24. *ff. de manum. testam. Paul.* 4. *sent. ult.* §. 1. §. 25. *in fin. Inst. de leg.* 71 Dixi ad 40. *ff.* 7. 72 Dixi ad *l.* 1. *ff. eodem.*

73 *l.* 9. *ff. eodem.* 74 Statuliber vendi potest. *l.* 30. *ff. eod.* non tamen duris conditionibus in venditione onerandus est. *l.* 25. *ff. eod.* ne pacto heredis ejus conditio fiat durior. *l.* 33. *ff eod.* ideoque nec alienatio, nec usucapio ei nocebit, quominus existente conditione libertatem consequatur. *l.* 13. *C. de testam. manum.* Quid si legatus fuit? cum sua causa alienabitur. *l.* 45. *in fin ff. de fideic. lib.* 75 Aut similibus successoribus. *l.* 27. *in fin ff. eod.* 76 *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* 77 Aut heredis tutorem & curatorem. *l.* 3. §. 10. *ff. eod.* 78 Cuivis denique. *d.* §. 10. 79 *l.* 43. *ff. de manumiss. testam.* Directo manumittitur, qui à nullo quam à testatore manumittitur. §. 2. *Instit. de fingulis rebus per fideicommiss.* 80 Jubeo, est verbum directum. 81 *l.* 16. *ff. de fideicom. libert.* Quibus verbis fideicommittatur, vid. §. *ult. Instit. de singul. reb. per fideicom. Paul.* 4. *sentent.* 1. §. 6.

82 Rogo & fideicommitto verbum obliquum. 83 Orcinus §. 2. *Instit. de singulis rebus per fideicommiss. relict. l.* 3. §. 3. *ff. de legitim. tutorib. l. un.* §. 7. *in fin. C. de Latina libert.* χαρωνιανὸς *Theoph. ibid.* id est, Charontis seu nullius. *l.* 4. *ff. de bon. libert.* familiæ *l.* 48 *ff. de manumiss. testam.* Ea forma dici Cujacius putat qua à Plutarcho in M. Antonio Charonitæ. Idem existimat, dicit non male Horcinum. nam & Horcum quidam dixere, τὸ ὅρκος. 84 §. 2. *Instit. de singul. reb. per fideicommiss.* 85 Puta pecuniam. 86 Ex hoc loco, puto initium legis 24 *ff. de fideicom. libert.* passive legendum esse. quod & sequentes *d. leg.* §. satis ostendunt. 87 *l.* 16. *ff. de fideicom. libert. Paul.* 4. *sentent.* 3. §. 7. 88 Hoc abrogatum est. *l.* 6. *C. de fideicom. libert.* 89 Libertas æstimari non potest. 90 *l.* 50. *ff. de fideicom. libert. & ff. de ademptione libertatis.* 91 Vid. *l.* 35. *ff. de regul. jur.* 92 Latini fiebant ex lege Junia *Novell.* 78. Latinorum conditio hodie abrogata. *l. un. C. de Lat. libert. toll.* 93 Jus commercii & testamenti. 94 §. 2 J. *eod.* 95 §. 3. J. *eod.* 96 §. 4. J. 97 §. 5. J. 98 §. 6. J. 99 Hodie qui manumittuntur, fiunt cives ipsa manumissione. *d. l. un.*

§. 3. Liberis jus Quiritium consequitur Latinus, qui minor [1] triginta annorum manumissionis tempore fuit. Nam lege Junia cautum est, ut si civem Romanam, vel Latinam uxorem duxerit testatione interposita, quod liberorum [2] quærendorum causâ uxorem duxerit, postea filio filiave nato natave, & anniculo facto, possit apud Prætorem vel Præsidem provinciæ causſam probare, & fieri civem Romanum tam ipse, quam filius filiave ejus & uxor, scilicet si & ipsa Latina sit. nam si 3 uxor civis Romana sit, partus quoque civis Romanus est, ex senatusconsulto, quod auctore Divo Adriano factum est. §. 4. Iteratione 4 sit civis Romanus, qui post Latinitatem, quam acceperat, major triginta annorum, iterum 5 juste manumissus est ab eo, cujus ex jure Quiritium servus fuit. Sed huic concessum est ex senatusconsulto, etiam liberis 6 jus Quiritium consequi. §. 5. Militia in Quiritium accepit Latinus, si inter vigiles 7 Romæ sex annis militaverit, ex lege Visellia 8. Præterea 9 ex senatusconsulto concessum est ei, ut si triennio inter vigiles militaverit, jus Quiritium consequatur. §. 6. Nave 10 Latinus civitatem Romanam accipit, si non 11 minorem quam decem millia modiorum navem fabricaverit, & Romam sex annis frumentum portaverit, ex edicto Divi 12 Claudii.

* 13 * *

TIT. IV.

DE 14 HIS QUI SUI JURIS SUNT.

§. 1. Sui juris sunt familiarum suarum principes 15, id est, paterfamiliæ, itemque materfamiliæ 16. §. 2. Qui matre quidem certa, patre autem incerto nati sunt 17, spurii appellantur.

TIT. V.

DE HIS QUI IN POTESTATE SUNT.

§. 1. In potestate sunt liberi parentum ex 18 justo matrimonio nati. §. 2. Justum 19 matrimonium est, si inter eos 20, qui nuptias contrahunt, connubium 21 sit, & tam masculus pubes quam fœmina potens 22 sit, & utrique consentiant 23. si sui juris sunt, aut etiam parentes eorum, si in potestate sunt.

§. 3. Connubium 24 est uxoris jure ducendæ facultas. §. 4. Connubium habent cives 25 Romani cum civibus Romanis: cum Latinis autem & peregrinis, ita si 26 concessum. §. 5. Cum 27 servis nullum est connubium 28. §. 6. Inter 29 parentes & liberos infinite cujuscunque gradus connubium non est. Inter cognatos autem ex transverso gradu, olim quidem usque ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant: nunc autem etiam ex tertio 30 gradu licet uxorem ducere. Si 31 tamen fratris filia, non etiam sororis filia, aut amita, vel matertera, quanvis eodem gradu sit: gademque uxore: noverca, vel privigna, vel nurus, vel socrus nostra fuit, ducere non possumus. §. 7. Si quis eam, quam non licet, uxorem duxerit, incestum 32 matrimonium contrahit: ideoque liberi in potestate ejus non fiunt, sed quasi 33 vulgo concepti, spurii sunt. §. 8. Connubio 34 interveniente, liberi semper patrem 35 sequuntur: non interveniente connubio, matris conditioni accedunt, excepto eo, qui ex peregrino & cive Romana, peregrinus nascitur: quoniam lex Mensia ex alterutro peregrino 36 natum deteriorispatris conditionem sequi jubet. §. 9. Ex 37 cive Romano & Latino Latinus nascitur: & ex libero & ancilla, servus: quoniam cum his casibus connubia non sint, partus sequitur matrem. §. 10. In his qui jure contracto matrimonio nascuntur, conceptionis 38 tempus spectatur. in his autem qui non legitime concipiuntur, editionis: veluti si ancilla conceperit, deinde manumissa pariat, liberum parit. Nam quamvis non legitime concepit, cum editionis tempore libera sit, partus quoque liber est.

TIT. VI.

DE DOTIBUS 39.

§. 1. Dos aut datur aut dicitur 40, aut promittitur 41.

§. 2. Dotem dicere 42 potest mulier 43, quæ nuptura est. & debitor mulieris, si jussu ejus dicat institutus 44: parens mulieris virilis sexus per virilem sexum cognatione junctus, velut pater, avus paternus. Dare promittere dotem omnes 45 possunt.

§. 3. Dos aut profectitia dicitur, id est, quam 46 pater mulieris dedit, 47: aut adventitia, id est, ea quæ à quovis alio 48 data est.

§. 4. Mortua in matrimonio muliere, dos à patre profecta, ad 49 patrem revertitur, quintis 50 in singulos liberos in infinitum relictis penes virum. Quod si pater non sit, apud maritum remanet.

§. 5. Adventitia 51 autem dos semper 52 penes maritum remanet, præterquam si is qui dedit, ut sibi redderetur stipulatus fuit: quæ dos specialiter receptitia 53 dicitur. §. 6. Divortio facto, si quidem sui juris sit mulier, ipsa habet actionem, id est, dotis repetitionem: quod si 54 in potestate patris sit, pater adjuncta filiæ persona habet actionem revera 55. Nec 56 interest adventitia sit dos, an profectitia.

§. 7. Post divortium defuncta muliere, heredi 57 ejus actio non aliter datur, quam si moram in dote mulieri reddenda maritus fecerit.

§. 8. Dos, si pondere, numero, mensura contineatur, annua, bima, trima die reddetur 58: nisi si, ut præsens reddatur, convenerit. Reliquæ dotes statim redduntur. §. 9. Retentiones ex dote fiunt 59 aut propter liberos 60, aut propter mores 61, aut propter impensas 62, aut propter res donatas 63, aut propter res amotas 64.

§. 10. Propter liberos retentio fit 65, si culpa mulieris aut patris cujus in potestate est, divortium factum sit. Tunc enim singulorum liberorum nomine sextæ 66 retinentur ex dote: non plures quam tres sextæ 67 in retentione 68 sunt, non in petitione. §. 11. Dos quæ semel functa est 69, amplius fungi non potest, nisi aliud matrimonium sit 70. §. 12. Morum nomine, graviorum quidem sexta 71 retinentur: leviorum item octava 72. Graviores mores 73 sunt, adulteria 74 tantum: leviores, omnes reliqui. §. 13. Mariti mores puniuntur, in ea quidem dote quæ à 75 die reddi debet. Ita propter majores mores 76 præsentem 77 dotem reddit: propter minores 78 senum mensum die In ea autem quæ præsens reddi solet, tantum ex fructibus jubetur reddere, quantum in illa dore quadriennio redditur: quod repræsentatio 79 facit. §. 14. Impensarum species sunt tres 80: aut enim necessariæ 81 dicuntur, aut utiles 82, aut voluptuosæ 83. §. 15. Necessariæ sunt impensæ, quibus non factis dos 84 deterior 85 futura est: veluti si quis ruinosas 86 ædes refe-

---

1 Hoc hodie sublatum *Novell.* 78. *tit. Aqua. ut de ætatibus.*

2 §. 4. *in fin. J. eod.* dixi de ea re ad *l.* 220. *in fin. ff. de verb. sign.* adde & illud Isidori 9. Etymo 8. Tres ob causas ducitur uxor. Prima est causa prolis. Græci quoque definunt Matrimonium, conjunctionem viri & mulieris secundum leges ἐπὶ γνησίων τέκνων σπορᾷ. Et Menander apud Clementem παιδῶν ἕνεκεν τῶν γνησίων διδοῦσι καὶ γυναῖκες ἀνδράσιν. adde Valerium 7. c. 7. Tacitum 7. Annali.

3 Ex matre, cive Romana, patre Latino, qui nascitur, civis Romanus est. antea fiebat Latinus *argum.* §. 8. *in fin. J. tit.* 5.

4 §. 1. *J. eodem. Novell.* 78. ubi de iteratione. *Plin.* 7. *epist.*

5 Latinus, si iterato manumissus fuisset, fiebat civis Romanus §. 1. *F. eod. 1. Gajus* 1. §. 5. *in fin.*

6 §. 3. *J. eod.*

7 Nocturni vigiles, militare censentur. dixi ad *l.* 8. §. 4. & 5. *ff. de excus. tut.*

8 Lata anno 763. rogante Visellio Varrone. vid. *C. ad l. Visellium.*

9 Id est, postea.

10 Non est mirum privilegia dari navium ædificatoribus. Navis enim exercitio ad summam reipublicæ pertinet. *l.* 1. §. 20. *ff. de exercitor.* adde & aliud privilegium navis ædificatori datum ex *lege* 5. *lege* 6. *ff. qui potior. Nor.* 97. *c.* 2.

11 Magna capacitas navis fuit. Senatoribus olim non licuit lege lata à Q. Claudio Tribuno plebis, navem maritimam majorem 300. amphorarum habere. *Livius libro* 21. qua de re dixi ad *l.* 3. *ff. de vacatione muner.* 12 Suetonius *in Claudio* 18. *in fin.* Naves mercaturæ causâ fabricantibus magna commoda constituit. & c. 19. fœminis (quæ naves mercaturæ causâ fabricarent; jus tribuit quarum liberorum. 13 Desunt in hoc fragmento hæc capita. De ædificio, de pistrino & de ea quæ ter enixa *arg.* §. 1. *J. eod.* 14 Vid. 1. *Inst.* 8. 1. *ff.* 6. *Cas.* 3. 15 Quasi diceret, Non sunt in alterius familia, sui juris sunt, *l.* 4. *ff. hoc tit.* puta morte parentum. tunc enim singuli liberi, singulas familias inchoant. jure saltem, etiamsi sint pupilli *l.* 195. §. 2. *ff. de verb. sign.* ac sine matrimonio & liberis. Tertullianus *in libro de velan. virginib.* Materfamilias est, licet virgo: paterfamilias, licet in ventis. novarumque familiarum principes atque duces esse possunt. *Festus in voce Familiæ.* Quod patresfamilias, quam domini familiæ potius appellantur ratione non caret. Gratius est enim nomen patris, quam domini *Tertul in Apologet. Seneca* 6. *epist. Macrob.* 1. *Saturnal.* 11. *Martial.* 1. Epigr. 16 Ea familiæ sux & caput & finis est. *l.* 195. *in fin. ff. de verb signific.*

17 Ita dicuntur παρὰ τὴν σπορὰν, id est, à factione. *l.* 23. *ff. de statu.* quasi σπορόζων seu sparsim concepti: vel a literis Latinis S. P. quasi sine patre. *Theoph.* §. ἢ διὰ τὸς ἐπιπολαίους, & παρὰ τὴν σπορὰν. quam poitremam originem probat Cajus 4. §. 8. *in fin.* & Martianus *l.* 25. *in fin. ff. de captivis* Utramque originem assumit Tribonianus §. 12. *Inst. de nupt.* dum vult spurios dici ἀπὸ ὕλης, & παρὰ τὴν σπορὰν. Festus nothum appellat spurio patre natum. Σπυρὶς υἱὸς à Plutarcho joculari dicto appellatur. quasi matris filius. Muliebrem enim naturam veteres spurium vocarunt 9. *Iſid. s. σπορὰς* Plutarch. *in problem.*

18 *l.* 3. *ff. de his qui sunt sui.* 19 Legitimum *Cajus* 4 § 1. secundum præcepta legum *Inst. de nupt.*

20 Id est, inter cives. Legitimæ enim nuptiæ sunt, si Romanus Romanam ducat *Cajus* 4. §. 1.

21 Quid sit connubium, vid. §. 3. 4. J. 22 Id est, pubes. Masculus pubes esse debet, virgo viripotens *Inst. de nupt. l.* 13. *ff. de ver. sig. l.* 101. *ff. de cond & dem. l.* 30. *ff. quando dies legati. l.* 5. § 2. *ff. quib. ex caus. in poss.* nubilis ætatis *l.* 10. *ff. de cond. & demon.* major ann. 12. *l.* 4. *ff. de ritu.* γαμικὰς συμβάσεις. 2. *Ecl.* 2. 13. 23 Tria requiruntur in justo matrimonio. Primum ut qui contrahunt sint cives Rom. *J. cap. ibi, connubium:* ut sint puberes *F. c. ibi, potens:* Tertio ut consentiant si sint sui juris: vel parentes eorum, si in potestate *ut hic: & l.* 2. *ff. de ritu Inst. de nupt.* Quartum Cajus addidit, nuptias *d.* §. 1. quo vocabulo, ut opinor ritum solennem intelligit. vid. *l.* 24. *C. de nupt.*

24 Quidam scribunt, Connubium per unicum n. 25 Isidor. 10. *Etym. ult.* addit æquales. eo sensu, Connubium esse, cum æquales nuptiis coëunt ut pura cives Rom. piri utique dignitate. Idem receptum aliquando fuit ab Athenienſibus apud quos lege Periclis pro notho habebatur qui natus non fuisset ex duobus Athenienſ. vid. Demosth. in orat. κατὰ Νέαιρ. 26 Boetius *in Topicis.* Non omnibus erat connubium cum Romanis, nec erant nuptiæ jure contractæ, quæ non aut inter civem Romanum, civemque Romanam initabantur, aut cui princeps, populusve civitatem vel connubium permisisset. eo scil. modo, in potestatem parentum liberi rediguntur. Hæc ille. sic Hernicis permissum, Anagninis ademptum connubium *Livius lib.* 9. 27 Cum ancillis *l.* 3. *C. de incestis.* inter servos & liberos *Paul. 2. sent.* 19. §. 3. quid ergo? contubernium fuit. *l.* 14. §. 3. *ff. de ritu.*

28 Est tamen inter servos cognatio, *Inſtit. de servili cognat. l.* 13. §. 5. *ff. de gradib.* & quidem talis, ut inter ascendentes & descendentes impediantur nuptiæ. servilis enim cognatio impedimento nuptiis est. §. 10. *Inst. de nupt. l.* 8. *l.* 14. §. 2. *ff. de ritu.* Est igitur connubium inter servos? Non est. Quoties connubium negamus esse inter servos, hoc intellige, Natos ex ejusmodi conjunctione cives non esse, jureque civium non frui, nec esse in parentum suorum potestate servos esse *l.* 3. *C. de incestis:* & tamen quibus in negotiis summus pudor, summaque honestas esse debet (ut in nuptiis *d.* §. 2.) non parcimus his nominibus: ut ita sit cognatio etiam inter servos, *d.* §. 5. *l.* 14. §. 2. 3. *ff. de ritu.* Sic conniventibus oculis servos dicimus habere bona propria, *l.* 4. §. 1. *ff. de manumissionib.* & quasi testamenta facere. Plin. 8. *epist.* 16. Permitto servos quoque testamenta facere, eaque ut legitima custodio. mandant, rogantque quod visum est, pareo ocyus, res suas dividunt, donant, relinquunt, duntaxat intra domum. Nam servis respublica quædam & quasi civitas, dominus est.

29 *l.* 17. *C. de nuptiis.* 30 Cujacius legit quarto. 31 Locus est corruptus, quem ita Cujacius restituit, sed tamen fratris aut sororis filiam, neptemque eorum, quamvis eodem gradu sit: amitam vel materteram, eamque uxorem quæ noverca vel privigna, vel nurus vel socrus nostra fuit, ducere non possumus. Hæc ille. Fratris vel sororis neptem (& sic deinceps) duci non posse constat, etiamsi quarto gradu, §. 3. *Inst. de nupt.* Multo minus filiam fratris, quæ est tertio gradu. Cajus 4. §. 3. Quid amitini, vel consobrini inter se? jure veteri, hæ personæ jungi inter se non potuerunt. Cajus 4. §. 6. Possunt hodie, novis constitutionibus. §. 4. *Inst. de nupt. l.* 19. *C. de nupt.*

32 Incesti appellatio hic latissime extenditur. vid. *C. de incestis.* 33 Ut vulgo concepti spurii dicuntur. *tit.* 4 §. 2. *J.* ita ex incestis nuptiis nati. 34 Quod quid esset, dictum est. §. 3. & 4. *J. eod.*

35 Id est, patris conditionem. 36 Natus patre & matre civibus Romanis, civis est, *ut hic:* peregrino & cive Romana, vel ex cive Romano & peregrina, peregrinus est, id est, non est civis, *ut hic*, nisi per errorem nuptiæ contractæ doceantur. *tit.* 17. § 4. *J. eod.* ex cive & Latina, Latinus fiebat lege Mensia §. 9. *J.* Adriani constitutione civis. *tit.* 3. §. 3. *in fin. J. eod.* ex libero & ancilla, servus est. *d.* §. 9. natus vulgo, matrem sequitur. *l.* 1. *in fin. ff. ad munic.* ut & is qui illegitimo matrimonio, nisi lex specialis aliud inducat. *l.* 24. *ff. de statu.* Est hoc observandum, quod inter pretes notant, Bastardos patrum suorum nobilitate, eorumque privilegiis frui, sed & nomine & insignibus gentis & familiæ. *Guido Papæ q.* 580. *Papon. 3. Notar. 6. c. de legitimation de bastards:* eosque adipiscendarum quoque dignitatum capaces. *l.* 3. § 2. *ff. de decurion.* Ex duobus ingenuis natus patrem sequitur, quod ad honores. *l.* 19. *ff. de statu.* Ideoque natus ex patre Campano municeps erit Campanus. quæ regula vera est, nisi privilegio aliquo materna origine censeantur liberi. Tunc enim liberi maternæ originis municipes erunt, exempli gratia: Ilienſibus concessum est, ut qui matre Ilienſi esset, Ilienſium municipium fortiretur. *l.* 1. §. 2. *ff. ad municip.* Idem Delphenſibus & Pontificis mulieribus tributum. *d.* §. 2. & Antiochenis *l.* 22. *C. de decurionibus.* In Campania Galliæ, natus ex nobili mulieri & ignobili patre fit nobilis, eo scilicet privilegio. *En Champaigne le ventre ennoblit.* dixi ad *l.* 1. *in fin. ff. ad municip.* Ex duobus diversorum dominorum adscriptitiis natus impar, matris: par vero, patris conditionem sequitur. *Novell.* 156. Ex libera & servo vel adscriptitio, olim fiebat servus vel adscriptitius. *l.* 27 *ff. depositi:* quod merito sublatum. *l.* un. *C. de Senatusc. Claud.* Ex ingenua & murilegula, condicionem paternam sequitur. *l.* 3. *C. de murilegulis.* Adde & hoc in gratiam nostræ gentis hominum, Natum in Gallia ex peregrino & Galla muliere, Gallici juris censeri, patri succedere, & ab intestato & testato, fisco nullum jus albinagii competere, hereditatem paternam ad liberos ejus in infinitum & cognatos in eadem Gallia commorantes, deferri: quod est contra jus civile, quo peregrini sine beneficio principali testari non poterant. *l.* 11. *ff. qui testam. l.* 31. 2. *ff. de jure fisci:* vide *Papon. 3. Notar. 6 c. des lettres de Naturalité.* Idem jus esse puto: si Galli apud peregrinas gentes morentur, ibique liberos suscipiant, fruentur enim ejus liberi jure Gallico, si tamen apud fœderatos Galliæ populos eos suscepe-rint. *l.* 32. *ff. de jure fisci: l.* 7. *ff. de captivis:* ideoque nedum hereditatis paternæ dominium retinebunt. *d. l.* 7. sed & heredes poterunt instituti. *d. l.* 32. *in fin.* 37 Dixi §. 8. *J. eod.* 38 Mulier quæ libera vel concepit, vel utero libęta partum gestavit, vel libera peperit, liberum parit. vel ita, Cujus mater libera fuerit vel conceptionis vel partus vel intermedio tempore, liber nascitur. *l.* 5. §. 2. *ff. de statu: Paul. 2. sent.* 24. §. 1. 2. 3. Censetur autem libera quæ manumitti debuit, nec est manumissa. *l.* 1. §. 1. *ff. de suis. Paul. ibid.* §. 4. Ad eundem modum conceptus ex concubinatu, natus in matrimonio, fit legitimus *Novell.* 7. Tentari potest, eum esse civem Romanum, qui patre cive conceptus est, licet patre postea peregrino nascatur: & nobilem, qui tempore conceptionis, patrem nobilem habuerit, quantumvis postea pater nobilitatem amiserit. 39 *J. Theod.* 13. & 5. *C.* 11. *de dotis promissione.* 40 Vide §. 2. *in princip. J. eod. 2. Cajus* 9. §. 4. 41 Vide *d.* §. 2. *in fin.* aut datur *l.* 2. *C. Theod. de inofficiis.* 42 Dotis dictio *l.* 3. *C. Theod. eodem.* solenniter fiebat *d. l.* 2. id est, solennibus verbis. Hodie qualiacunque verba sufficiunt. *l.* 6. *C. de dotis promiss.* Doti dicere veteres dicebant, cujus forte loco Tribonianus hanc formulam usurpavit, Doti promittere. vid. *l.* 79. *ff. de jure dot.* 43 Tres personæ tantum poterant doti dicere. 2. *Cajus* 9. §. 4. mulier nuptura, *ut hic*, procurator ſpecialis. *J. eod.* parens nupturæ. *J. eod.* Dotem vero promittere poterant omnes, cujuscumque sexus & conditionis. *l.* 41. *ff. de jure dot.* 44 Id est, constituitus. 45 *d. l.* 41. 46 *l.* 5. *ff. de jure dot.* 47 Per se vel per alium. *d. l quinta* §. 1. & breviter etiam matre. *d.* §. 9. 49 Nobilis est quæstio, & a multis agitata. Ad quem dos profectitia (de adventitia dicam. §. 5. *J.*) mortua muliere revertatur. Paucis ita definio, dotem profectitiam morte mulieris ad ejus patrem reverti, *ut hic: & l* 17. *ff. de Sc. Macedon. l.* 5. §. 13. *ff. de jure dotium.* sive filiafamilias fuit. *l.* 4. *C. soluto:* sive materfamilias ut Theodorus Græcus interpres adnotavit. ad *d. l.* 4. Hic difficiles occurrunt quæstiones. Quid si non morte sed divortio matrimonium dissolvatur? si filiafamilias sit, ad patrem revertitur: ad eam tamen recuperandam sine consensu filiæ agere non potest. *l.* 34 *ff. soluto: l.* 14. *ff. ad l. Falcid. l.* 34. §. 6. *ff. de solutionib. l.* 2. *l.* 7. *in fin. C. hoc tit.* Si emancipata, uno casu ad patrem revertitur. *l.* 7. *ff. de exhibendis.* puta si ideo filia divertit ut maritum lucro dotis afficeret, patrem defraudaret. *l.* 5. *ff. de divort. l.* 59. *ff. soluto:* Quid si capta ab hostibus? perinde dicendum est ac si nupta decessisset. Ideoque dos ad patrem revertitur. *l.* 10. *ff. soluto.* Quid si mortua liberos reliquit? Bulgarus dotem ad patrem filiæ reverti existimat. Martianus contra: cujus opinio communi interpretum sententia defensa est. *Accurs. ad l.* 4. *C. soluto.* Num ex jure Romano? jure veteri non puto. hic enim dos profectitia ad patrem filiæ revertitur, quintis in singulos liberos relictis penes virum: si pater non sit, apud maritum remanet. adde *l* 6. *ff. de jure dot.* 9. *Eclog. t. c.* 3. Scio tamen subtiliter quædam dici in contrariam sententiam posse. quale est illud, Dotis repetitionem patri competere, mortua in matrimonio puella. *l.* 17. *ff. de Sc. Macedon.* ergo, à contrario, si non puella, id est non virgo mortua, sed mater relictis liberis, dos ad ejus patrem non revertetur. Ad hæc, Innui potest ex *lege ult.* §. 1. *ff. ut legator.* vel unius filii superstitis nomine dotem apud maritum remanere, non ad patrem reverti. Colligunt etiam nonnulli ex *l* 26. §. 2. *ff. de pactis dotalibus.* dotem pertinuisse prius ad liberos defuncti: ab his, ad maritum: nisi maritus suo juri in favorem patris defunctæ expresse renuntiasset. Sed præstat Martini opinionem defendere liberorum favore. eoque magis quod usu sit recepta, *Accurs. ad l.* 4. *C. solut. Bald. ad l. post dotem* 40. *ff. soluto: Ferrariens. in forma libelli qua uxor agit ad dotem* 33. *in verbo dicta. dominæ num.* 1. adde *Antonium Fabrum* 1. *conjectur.* 16. 50 Nota de quintæ retentione. Sextæ retentionis fit mentio in §. 10. *J.* utraque abrogata *l. un.* §. 5. *vers. Sileat ob liberos retentio C. de rei ux. act.*

51 Adventitia dos est quæ ab alio quam parente constituitur. *l.* 1. §. 13. *vers. extraneum. C. de rei uxor. act.* 52 Id est, sive sint liberi, sive non sint. 53 Dixi *l.* 31. §. 2. *ff. de mort. caus.* 54 *l.* 2. §. 1. *ff. sol.* 55 Actionem rei uxoriæ. ita emendat Cujac. 56 Imo interest. *d.* §. 1. 57 *l.* 57. *ff. sol.* 58 Hic paragraphus abrogatur. Nam hodie res mobiles, se moventes, incorporales dotales, intra annum redduntur: res soli, illico, *l un.* §. 7. *vers. exactio autem dotis C. de rei ux. act.*

59 Hic paragraphus abrogarus est *l. un. C. de rei ux. act.* §. 5. 60 *d.* §. 5. *vers. sileat ob liberos retentio.* 61 *d.* §. 5. *vers. quid enim opus est inducere ob mores retentionem.* 62 *d.* §. 5. *vers. sed nec ob impensas.* 63 *d.* §. 5. *vers. vel ex qua causa ob res donatas:* adde *l.* 1. §. 3. *ff. de dote prælegata.*

64 *d.* §. 5. *vers. sed nec retentio ob res amotas.* 65 Hodie non fit *d.* §. 5. *vers. sileat ob liberos retentio.*

66 Nota de sextæ retentione. Retentionis quintæ fit mentio §. 4. *J. eod.* utræque retentiones abrogatæ sunt *d.* §. 5. *vers. sileat ob liberos.* 67 Id est, non plus dimidia. nam sex sextæ faciunt integrum. 68 An compensationes dotis causa sint subiatæ, dicam alibi. 69 Id est, quæ semel dos esse desiit. 70 Id est, nisi matrimonium sit redintegratum. Redintegrato matrimonio, dos tacite redintegratur. *l.* 64. *ff. de jure dot. l.* 19. *ff. soluto.* Tacite, inquam, quia semper hoc agi intelligitur, nisi aliud convenerit. *l.* 30. *ff. de jure dot.* id est, nisi dos fit receptitia *l.* 42. *in fin. ff. soluto.* Porro non dicitur redintegrari matrimonium, si post leve jurgium uxor rediit. Est enim aliud leve fribuſculum, aliud divortium. *l.* 31. *ff. de jure dot. l.* 32. §. 11. 12. *ff. donat. inter vir.* Si divortium non fuit, redintegrari non potuit. Vix est enim ut id redintegratum dicamus, quod dissolutum non fuit.

71 Sextæ *Cujac.* 72 Octavæ *Cujacius.* 73 Adde *l* 39. *l.* 47. *ff. soluto.* 74 An pars aliqua bonorum adulteræ, ejus marito hodie cedat, dixi ad *Novell.* 117. *cap.* 13 & *ad Novell.* 134. *c.* 10.

75 Quæ annua, bima, trima die, &c. *Cujac. hic.* Idem tamen 7. *obſ* 20. legit, annua: & hac unica voce Jurisconsultum affectasse compendium orationis, ut in *l.* 30. §. 1. *ff. de legatis* 1. *ibi annua die debuntur. l.* 1. §. 2. *ff. de dote prælegata, ibi, annua die dos præstaretur. Suetonius in Augusto sub finem*, quibus solvendis annuum diem finiit, Dies annuus tres pensiones. 76 Id est, propter adulterium, §. 12. *J. eod.* 77 Id est, illico. 78 Quam adulterii scil. 79 Cujus magnum est commodum *l.* 1. §. 2. *ff. de dote præleg.* 80 *l.* 1. *ff. de impensis.* 81 §. 15. *J. eod.* 82 §. 16. *J. eodem.* 83 §. 17. *J.* 84 Aut res quælibet *l.* 79. *ff. de verb. sign.* 85 Id est, quibus non factis dos minueretur. *l.* 14. *ff. de impensis.* 86 Ædificium ruens. vid. *d. l.* 1. §. 3. *l.* 4. *ff. de impensis.*

1 Melior *d. l. 79. §. 1. l. 5. in fin. ff. de inspexis.*

2 Ita appellantur *in l. 14. §. 2. ff. de impensis.* voluptuariæ *l. 7. §. 9. 10. 11. ff. de impensis in res dotales factis, l. 2. Bolog. c. 79.*

3 Viridaria, viridia, virdiaria, χλοηφόρα χήδια, dixit ad *l. 79. in fin. ff. de verb. sign.*

4 Picturis picturæ *d. l. 79. in fin. ff.* ζωγραφίαις *Eclog. d. loco.* Cujacius emendat, tectoriis *6. obs. 37.*

5 Vid. *d. l. 79. in fin.*

6 Vid. *24. ff. 1. Paul 2. sent. 23.*

7 Nota regulam.

8 Ne mutuo amore spolientur. Vid. *l. 1. in fin. l. 2. l. 3. in pr. & §. 10. ff. eod.*

9 Exceptio regulæ superioris.

10 Id est, cum mors inlequetur. *l. 9. §. 2. l. 11. §. 1. ff. eod.* Mortis causa donatio sit impendente metu mortis. Mors impender quidem omnibus, eaque semper certa est, etiamsi incertum diem habeat *l. 68. in fin. ff. de leg. 1. l. 1. §. 2. ff. de condit. & demonst.* Metum tamen hic, instantem intellige *l. 6. ff. de mort. caus.* Iustat autem non tantum infirmo, sed peregrinaturo, navigaturo, militi. *Paul 2. sent 24 §. 1.* iter facturo per insidiosa loca, seni *l. 3. l. 4. l. 5. ff. de mort. causa.* Id genus donationis morte donatoris convalescit. *Paul. d. loco §. ult.* Morte donatarii, res redit ad eum qui donavit. *Paul. d. loco §. 5.* Est autem hoc genus donationis permissum, quia in id tempus excurrit, quo qui donat & cui donatum est, vir & uxor esse desinunt. *l. 10. ff. eod.* adde *l. 22. C. de donat. int. vir.*

11 Vid. *l. 60. in fin. l. 61. ff. eod.*

12 Cur ita? Favore libertatis id receptum est, vel potius, quod nemo hujusmodi re donata fiat locupletior. *Paul. d. loco §. 2.* adde *l. 7. §. 8. §. ult. l. 8 l. 9 ff. eod.* 13 Id est, constitutione Antonini. *l. 41. & 42. ff. eod.* 14 *d. l. 42.* 15 Id est, ut equestris conditionis fieret. *d. l. 42.* 16 Idem dicendum est de rebus donatis sepulturæ causa. *l. 5. §. 8. 9. 10. 11. ff. eod.* ad oblationem Dei. *d. l. 5. §. 12.* ad processus. *d. l. 41.* 17 *d. l. 41. 42. l. 45. ff. de negotiis: l. 11. ff. de muneribus.*

18 Actio rerum amotarum datur etiam in maritum. *l. 6. §. 2. ff. rer. amot.* 19 Vid. *l. 2. ff. de negotiis: l. 28. ff. soluto.* 20 *l. 7. in fin. ff. soluto: & tit. ff. de impensis.* 21 *l. 25. in fin. l. 55. ff. soluto.* 22 Stipulatio Tribunitia quæ ex Jurisdictione Tribunorum venit: ut Prætoria, à Prætore: ædilitia ab ædilibus. 23 Disparis condicionis. *Cujacius.* 24 Dixi ad *tit. 5. §. 8. ff. eod.* 25 Ignorantia, errorem in nuptiis commissum excusat, facit *l. 57. §. 1. ff. de ritu: l. 22. in fin. ff. soluto. Novel. 12. c. 1. in fin.*

26 Adde *tit. 3. §. 3. ff. eod.* 27 Vid. *l. 1. ff. 7.* 28 Vid. *l. 1. ff. eod 8 C. 48. Instit. eod. in princip. Cujam 5.* 29 Vid. *§. 3. ff. eod.* 30 Vid. *§. 4. & 5. ff. eod.* 31 *d. §. 4. & 5. ff. eod.* 32 *l. 2. ff. eod. §. 1. Inst. eod.* 33 *§. 2. ff. eod. §. 5. ff. eod. l. 2. in fin. C. eod.* 34 *l. 1. in fin. ff. eod. d. §. 1. Inst. ff. eod.* 35 Hodie ex indulgentia principis. *d. l. 1.* 36 *§. 2. ff. eod.* id est, magistratus imperio. *l. 2. ff. eod. §. 1. Inst. eod.* 37 Id est, qui sui juris non sunt, sed in potestate patris positi. *d. l. 2. verf. imperio.* & breviter, Qui patrem habebat, adoptabatur, qui non habebat, adrogabatur. *Cujac 5. §. 2.* 38 Quia fiebat apud populum. Nullibi autem populus Romanus extra Romam quærendus erat. Fiebatque Romæ curiatis comitiis. *5. Gel. 19.* 39 Quia in provinciis erant præsides. 40 Nec arrogantur. ita legendum est ex *5. Gel. 15.* Causa illa erat, quod nulla cum fœminis comitiorum communio esset. Fiebat autem adrogatio in comitiis. *Gel. d. loco.* & tamen principis rescripto adrogari possunt. *l. 21. ff. eod.* 41 *l. 17. l. 18 l. 20. §. 1. ff. eod.*

42 Quia tuto ibus in pupillos tantum esse authoritatem fas non erat, ut caput liberorum fidei suæ commissum, alienæ ditioni subjicerent. 20. *Gel. 19.* 43 *l. 2. §. 5. l. 40. in fin. ff. eod. §. 9. Inst. eod. l. Cujac 5. §. 4.* 44 *l. 30. ff. eod* Cœlebs est qui uxorem non habet. 45 *l. 37. ff eod. §. 7. Instit. eod.* 46 *l. 40. ff. eod. §. 11. Inst. eod. l. Cujac 5. §. ult.* 47 *§. 10. Inst. eod. l. 5. C. eod.*

48 Possunt tamen jussu principis adoptare. *l. 19 § 3 ff. de inofficioso.* 49 *d. l. 5.* 50 Tribus modis apud veteres fiebant nuptiæ. Usu, si mulier anno cum viro fuisset: Farre & coëmptione, seu in manu conventione, de quibus mox dicam. adde Servium 1. *Georgic.* 51 Convenire in manum, pro quo Tribonianus dixit convenire. *l. 17 ff. rer. amot.* convenire in matrimonium. *l. 15. ff. de ritu: l. 121 § 1. ff. de verbor. obl.* quo genere loquendi usus est etiam Gellius 18. *cap. 6.* Conventio in manum fiebat, etiam coëmptione. Cicero *pro L. Flacco.* In manum conveneranr: nunc audio, sed quæro utrum usu an coëmptione? Farre (unde confarreatio, vel, ut Plinius 18. *c. 3.* loquitur, confarratio: cui contraria diffarreatio, *Fest. in voce Diffarreatio.*) quo tantum genere Flamen Dialis Flaminiæ jungebantur. *Serv. 4. Æneid.* ex eo matrimonio qui nascebantur patrimi & matrimi dicebantur. *Fest in voce Flaminia: Serv. 1. Georgic. 1. Gel. 12.* Ex patrimis tres simul nominabantur, ut ex iis unus Flamen Dialis legeretur. *Tacit. 4. Annal.* Sed quia confarreandi adsuetudo omissa, aut inter paucos retenta propter incuriam virorum & fœminarum, & ipsius ceremoniæ difficultatem: tum quod qui ita conveniebant, de patria exibant potestate, placuit Tiberii tempore, ut Flaminica Dialis in potestate viri esset, cæteri promiscue genere fœminarum agerent. Et hoc quidem genere nuptiarum postea non soli Flamines usi videntur, sed & alii: quod hic innuitur, ibi, in quo panis quoque farreus. Coëmptione vero fiebat matrimonium. *Serv. 1. Georg.* libra & ære adhibitis. *Serv. 4. Æneid.* Eaque solemnitate præeunte uxor quasi emebatur, ejusque coëmptionis is erat effectus, ut quæ ita in manum viri convenisset, ea viro suo heres esset. *Cujac 3. Instit apud Ruffinum, authorem collationis legum Mosaicarum tit. 16.* adde *Gel. 18. c. 6. in fin.* adde quæ scripsi *ad tit. C. de sponsalib.* his adde *Petr. Pithæum 16. Notar. Mosaic.* 52 Videtur innui ritus aquæ & ignis, de quo Servius 4. *Æneid. Dotalesque tuæ Tyrios committere dextræ.* Quid aliud dextræ committere, quam in manum convenire? quæ conventio eo ritu perficitur, ut aqua & igni adhibitis natura conjuncta habeat. 53 Panis farreus, qui & farreum Festo & Plinio 18. *c. 3.* genus libi ex farre compositum.

54 *Cujac 1. tit. 6. Novel. 81. c. 1. Inst 12. 8. C 49. 2. Paul. sent. 25.* 55 *§. G. Instit. quib mod. jus patriæ: l. 5. C. de dolo & C. de emancipationibus liberorum.* 56 Vide *Cujam 10 §. 1.* 57 Id est, venditus, vid. *d. §. 1.* 58 Idem fuit constitutum à Romulo. *Dionys. Halicarnass. 2.* 59 Olim liberos etiam interficere parentibus permissum erat. vid. *l. 11. in fin. ff. de liber. & posthum.*

60 Ut nepotes, pronepotes. Sensus est, filios factos sui juris trina emancipatione fuisse: filias, nepotes, pronepotes, & deinceps, unica. *l. 8. in fin. ff. de injusto: Cujac 6. §. 2. verf. fœmine vel nepotes.*

61 *d. l. 8. in fin.* 62 *Institut. quib. mod. jus patriæ potest. in princ. l. 15. ff. quando dies legat.* quæ morte solvantur, dixi ad *Novell. 22. cap. 20.*

refecerit. §. 16. Utiles sunt, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit: factis autem fructuosior [1] dos effecta est: veluti si vineta & oliveta fecerit. §. 17. Voluptuosæ [2] sunt, quibus neque omissis deterior dos fieret: neque factis, fructuosior effecta est: quod evenit in viridariis [3], & picturis [4], similibusque [5] rebus.

TIT. VII.

DE JURE DONATIONUM INTER [6] VIRUM ET UXOREM.

§. 1. INter [7] virum & uxorem donatio non [8] valet, nisi [9] certis ex caussis: mortis [10] caussa, divortii [11] caussa, servi manumittendi [12] gratia. Hoc amplius principalibus [13] constitutionibus concessum est mulieri, in hoc donare viro suo, ut is ab Imperatore, lato clavo [14], vel equo [15] publico, similive [16] honore [17] honoretur. §. 2. Si maritus divortii caussa res moverit, rerum quoque amotarum actione tenebitur [18]. §. 3. Si maritus pro muliere se obligaverit [19]: vel in rem ejus impenderit [20]: divortio facto, eo nomine caveré [21] sibi solet stipulatione tribunitia [22].

§. 4. In potestate parentum sunt etiam ii liberi quorum caussa probata est, per errorem contracto matrimonio inter dispares [23] condignis personas. Nam seu civis Romanus Latinam, aut peregrinam [24], vel eam, quæ Dedititiorum numero est quasi per ignorantiam [25] uxorem duxerit: sive civis Romana per errorem peregrino, vel ei qui Dedititiorum numero est, aut etiam si Latino ex lege Ælia [26] Sentia nupta fuerit, caussa probata, civitas redditur tam liberis quam parentibus, præter eos qui Dedititiorum numero sunt, & ex eo fiunt in potestate parentum liberi.

TIT. VIII.

DE ADOPTIONIBUS [27].

§. 1. NOn [28] tantum naturales liberi in potestate parentum sunt, sed etiam adoptivi. § 2. Adoptio fit aut per populum [29], aut per Prætorem [30], vel Præsidem [31] provinciæ. Illa adoptio quæ per populum fit, specialiter arrogatio dicitur [32]. §. 3. Per populum [33], qui sui [34] juris sunt [35]. Per Prætorem [36] autem, filii familiæ [37] à parentibus dantur in adoptionem

§. 4. Arrogatio Romæ [38] tantum fit: adoptio autem, etiam [39] in provincia apud Præsidem. §. 5. Per Prætorem vel Præsidem provinciæ adoptari tam masculi quam fœminæ, & tam puberes quam impuberes possunt. Per populum vero Romanum, fœminæ quidem non arrogant [40]. Pupilli [41] antea quidem non [42] poterant arrogari: nunc autem possunt ex constitutione Divi Antonini. §. 6. Hi qui generare non possunt, velut spado [43], utroque modo possunt adoptare. Idem juris est in cœlibe [44]. §. 7. Item is [45] qui filium non habet, in locum nepotis adoptare potest. § 8. Si paterfamiliæ arrogandum se dederit, liberi [46] quoque ejus quasi nepotes, in potestate sunt arrogatoris. §. 9. Fœminæ [47] vero neutro modo possunt [48] adoptare, quoniam [49] nec naturales liberos in potestate habent.

TIT. IX.

DE HIS QUI IN MANU SUNT.

FArre [50] convenitur [51] in manum, certis verbis, & testibus X præsentibus, & solenni [52] sacrificio facto, in quo panis [53] quoque farreus adhibetur.

* * *

TIT. X.

QUI IN POTESTATE MANCIPIOVE SUNT QUEMADMODUM EX JURE LIBERENTUR [54].

§. 1. LIberi parentum potestate liberantur emancipatione [55], id est, si postea quam mancipati fuerint, manumissi sint. Sed filius quidem ter [56] mancipatus [57], ter manumissus, sui juris fit. Id enim lex duodecim Tabularum [58] jubet his verbis, *Si pater filium ter venundarit [59], filius à patre liber esto.* Cæteri autem liberi præter filium [60] tam masculi quam fœminæ, una [61] mancipatione manumissioneque sui juris fiunt. §. 2. Morte [62] patris filius & filia sui juris fiunt. Morte autem avi nepotes ita [63] demum sui juris fiunt, si post mortem avi in potestate patris futuri non sunt: veluti si moriente avo pater eorum aut jam decessit, aut de potestate dimissus est. Nam si mortis avi tempore, pater eorum in potestate ejus sit, mortuo avo, in patris sui potestate fiunt. §. 3. Si patri vel filio aqua [64] & igni [65] interdictum sit, patria potestas tollitur quia peregrinus sit is, cui aqua & igni interdictum est. Neque autem peregrinus [66] civem Romanum, neque civis Romanus peregrinum in potestate habere potest. §. 4. Si pater ab hostibus captus sit, quamvis servus hostium fiat: tamen cum reversus fuerit, omnia pristina jura recipit, jure postliminii. Sed quandiu apud hostes est, patria potestas in filio ejus interim pendebit [67]: & cum reversus fuerit ab hostibus, in potestate filium habebit. Si vero ibi decesserit, sui juris filius erit. Filius quoque si captus fuerit ab hostibus, similiter propter jus postliminii, patria potestas interim pendebit. §. 5. In potestate parentum esse desinunt [68] & hi qui Flamines [69] Diales [70] inaugurantur, & quæ virgines Vestæ [71] capiuntur.

TIT. XI.

DE TUTELIS [72].

§. 1. TUtores constituuntur tam masculis [73], quam fœminis: sed masculis quidem impuberibus duntaxat, propter [74] ætatis infirmitatem: fœminis autem tam impuberibus, quam puberibus, & propter sexus infirmitatem, & propter forensium rerum ignorantiam §. 2. Tutores autem legitimi sunt, aut senatusconsultis constituti, aut moribus [75] introducti. §. 3. Legitimi tutores sunt, qui ex [76] lege aliqua descendunt. Per eminentiam autem legitimi dicuntur, qui ex lege duodecim Tabularum introducuntur, seu propalam, quales sunt agnati: seu per [77] consequentiam, quales sunt patroni. §. 4. Agnati sunt, à patre cognati virilis sexus, per virilem [78] sexum descendentes, ejusdem [79] familiæ: veluti [80] patrui, fratres, filii fratris patruelis. §. 5. Qui liberum caput mancipatum sibi vel à parente [81], vel à coëmptore [82], manumisit: per [83] similitudinem patroni, tutor efficitur, qui fiduciarius [84] tutor appellatur. §. 6. Legitimi tutores, alii tutela in jure cedere [85] possunt. § 7. Is cui tutela in jure cessa est, Cessicus [86] tutor appellatur: qui sive mortuus fuerit, sive capite minutus, sive alii tutela cesserit, redit ad legitimum tutorem tutela. Sed & si legitimus decesserit, aut capite minutus fuerit, cessitia quoque tutela extinguitur. §. 8. Quantum ad agnatos pertinet, hodie cessitia tutela non procedit: quoniam permissum erat in jure cedere tutelam fœminarum tantum, non etiam masculorum. fœminarum autem legitimas tutelas lex Claudia [87] sustinet [88]. §. 9. Excepta [89] tutela patronorum legitima tutela capitis diminutione amittitur. §. 10. Capitis minutionis species sunt tres [90] maxima, media, minima.

§. 11. Maxima capitis diminutio est, per quam & civitas, & libertas amittitur, veluti cum incensus [91] aliquis venierit: aut cum mulier [92] alieno servo se junxerit, denuntiante [93] domino, & ancilla facta fuerit, ex senatusconsulto Claudiano [94]. §. 12. Media [95] capitis diminutio dicitur, per quam sola civitate amissa, libertas retinetur. quod fit in eo cui aqua & igni interdicitur. §. 13. Minima [96] capitis deminutio est per quam & civitate & libertate salva, status duntaxat hominis mutatur: quod fit adoptione, & in manu conventione. §. 14. Testamento quoque nominatim tutores dati confirmantur [97] eadem lege XII. Tabular his verbis: *Uti [98] legassit super pecunia tutelave [99] suæ rei, ita jus esto:* qui [100] tutores dativi appellantur. §. 15. Dari testamento tutores possunt liberis qui [101] in potestate sunt. §. 16. Testamento tutores dari possunt hi, cum [102] quibus testamenti faciendi jus est, prætet Latinum Junianum. Nam Latinus [103] habet quidem testamenti factionem, sed tamen tutor dari non potest id enim lex Junia prohibet. §. 17. Si capite diminutus fuerit tutor testamento datus, non amittit tutelam, sed si abdicaverit [104] se tutela, desinit esse tutor [105]. Abdicare autem est, dicere nolle se tutorem esse in jure. Cedere [106] autem tutela testamento datus non potest, nam & legitimus in jure cedere potest, abdicare [107] se non potest. § 18. Lex Attilia [108] jubet mulieribus, pupillisve non habentibus tutores dari à Prætore, & majore [109] parte Tribunorum plebis: quos tutores Attilianos appellamus. Sed quia lex Attilia Romæ tantum locum habet, lege Julia & Titia perfectum est, ut in provincia quoque similiter à præsidibus eaum [110] dentur tutores.

§. 19. Lex Junia tutorem fieri jubet Latino, vel Latinis impuberibus eum, qui etiam ante manumissionem ex jure Quiritium fuit.

§. 20. Ex lege Julia de maritandis ordinibus, tutor datur à Prætore urbis ei mulieri virginive, quam ex hac causa lege nubere oportet, ad dotem dandam [111], dicendam [112], promittendamve [113], si legitimum

63 *Instit. eod. in pr. l. 5. ff. de his qui sunt sui.*

64 His duobus elementis veteres utebantur tanquam *sacramento* ad nuptias conciliandas, *Lactantius 2. Institut. 10.* ita, quem volebant perditum, privabant utroque elemento, dixi ad *l. 1. §. 2. ff. de leg. 3.*

65 In hujus pœnæ locum successit deportatio, eadem veteribus dicta exilium, *Cujac 6. §. 1.* in cujus etiam vicem successit id genus exilii, quod hodie appellant *Bannissement.*

66 Peregrinus, civem: & e contra is fua potestate habere non potest. *Cujac 6. §. 1.* Peregrini etiam non capiebant ex testamento, *l. 1. C. de her. inst.* Ex peregrino & cive Rom. natus, fiebat peregrinus. *tit. 5. §. 8. h. eod.*

67 *§. 5. Inst quib. mod. jus.*

68 *d. §. 5. l. 1. §. 1. ff. de St. Mac. l. 15. in fin. ff. de fusc.* fine emancipatione. *l. 2. §. 1 ff. quod cum eo l. 1 §. 4 ff. quand. de pet.* fine capitis deminutione. *l. 3. in fin. ff. de Sc. Mac.*

69 Qui flaminium Dialе adipiscebatur, jure patrio exibat *Tacit 4. Annal. anno 776.*

70 Id est, Jovis. 71 Gellius 1. *c. 12.* Virgo Vestalis, simul atque capta in atrium Vestæ deducta, Pontificibusque tradita est, eo statim tempore, sine emancipatione, ac sine capitis minutione, e patria potestate exibat.

72 *Cujac 7. 1. Instit 13 26 ff. 1.*

73 *l. 1. §. 3. ff. eod. l. 1. ff de legit. tut.*

74 Propter ætatem §. 1. *Inst. eod. l. 1. ff. eod.* διὰ τὴν τῆς ἡλικίας ἀτελῆ. *Theoph. eod.*

75 *l. 1. ff. de curatore furiosi.*

76 *l. 5. ff. de tut.*

77 Per consequentias hereditatum *l. 3. ff. de legit. tut.* per interpretationem, ac si verbis legis introducti essent. *Instit. de legit. patr.* ut qui sperarent successionem, iidem bona consequerentur. *Inst. d. tit. l. 1. ff. de leg. tut.* vid. *l. 73 ff. de regul. jur.*

78 Per virilis sexus cognationem. §. 1. *Inst. de legitima agn. tut.* per virilis sexus personas *l. 7 ff. de legitimis tut.* per patrem cognati, ex eadem familia *l. 10. §. 2 ff. de gradib.* 79 *d. §. 2* communi enim jure familiam dicimus omnium agnatorum. *l. 195. §. 2 verf. comm. ff. de verb. sign.* 80 Veluti fratres, patrueles, filii fratris, patruelis. *Cujac. hic.* 81 Fiduciario fcil. *de quo.* 82 Id est, patre naturali, v. *J.* 83 Patroni ad tutelam libertorum quos manumiserunt vocati sunt, lege XII. tabul. ex consequentia. §. 4. *eodem.* Eadem igitur similitudine, patres vocari oportuit ad liberorum, quos emanciparunt, & manumiserunt tutelam. 84 Vid. *6. Cuj. 3 ver. mancipat.* 85 Vid. *§. 7. J. eod.* 86 Nota de Cessico tutore, *ut hic:* & Cessitia tutela *J. eod. & §. 8. & 17. J.* 87 De qua vide *l. 3. C. de legitima tut.* 88 Sustulit. *Cujacius.* 89 Tribonianus hunc locum ita interpretatus est, excepti his quæ in jure alieno positis personis deferuntur. *l. 7. ff. de capit. min.* quem locum Cujac. *hic* ita restituit, exceptis his quæ l. A P. P. id est, exceptis his quæ jure agnationis proximis potissimum deferuntur. Hotomanus *3. observ. 9.* legit exceptis his quæ in nomine alieno positis personis deferuntur. 90 *l. ult. ff. de capite minut.* 91 Cicero *pro Cecinna, in fin.* Jam populus eum eum vendit, qui miles factus non est: id est, quia ad dilectum non respondit, qua de re dixi ad *l. 20. ff. comm. præd. l. 4. §. 10. ff. de re militari.*) non admit ei libertatem, sed indicat eum non esse liberum, qui cum liber esset, adire periculum noluit. Cum autem incensum (id est eum qui censum vitavit: hoc indicat: cum ii, qui in servitute justa fuerint, censu liberentur, eum, qui, cum liber esset censeri noluerit, ipsum sibi libertatem abjudicasse. Quod si maxime hisce rebus adimi libertas aut amitti potest, &c. Halicarn. etiam libro 4. refert Servii Tullii jussu bona omnium civium censita, eis qui non censerent, pœna propolita, ut bonis in fiscum redactis, cæsi virgis sub hasta venirent: eamque diu legem Romanis servatam fuisse. 92 *l. 27. ff. de depositi.*

93 *d. l. 27.* ibi, nulla denunciatione à domino facta. vel, ut Hotomanus legit, *5. obs. 12.* nulla denunciatione domino facta. Priori sententiæ optime convenit illud Tertulliani 2. *ad uxorem.* Nonne insuper censuerunt servituti vindicandas, quæ cum alieno servo post dominorum denuntiationem in consuetudine perseveraverit, adde *l. 3. C. de murileg.* 94 Id hodie abrogatum est *C. de Sc. Claud. tollend. & Instit. de succession. sublat.* quæ fiebant *per bon. vend.* &c. 95 *d. l. ult.*

96 Minima capitis diminutione, familiam & civitatem: media, familiam & civitatem: maxima, familiam, civitatem & libertatem amittimus. *d. l. ult.* adde *Instit. de capit. diminut.* 97 Testamento dati tutores, lege confirmantur, *ut hic.* 98 Hoc caput ad hereditates etiam & legata refertur, uti quisque legassit suæ rei, ita jus esto *l. 120. ff. verb. signif.* uti quisque legassit de re sua, ita jus esto. *Novell. 22. cap. 2.* Paterfamilias uti super pecunia tutelave sua legassit, ita jus esto. Author ad Heren. 1. super pecunia, tutelave suæ rei *l. 53. ff. de verb. signific.* ut eam pecuniam, easve res, quibusque dare legare volet, jus poteftasque esto. *l. 1. ff. ad l. Falcid.* & Ulpian. *tit. 1. §. 9. J. eod.* Lex XII. tabul. confirmat quod datum, legatum est. 99 Melius quam in *l. 53. ff. de verb. signific.* super pecuniæ, tutelæve suæ. 100 Verba quæ sequuntur, esse quasi argumentum sententiæ sequentis videntur. alias impropric legitimi tutores dativi dicuntur. *l. 5. ff. de legitim. tut.* quod tamen ex hoc §. sequitur. 101 *l. 6. §. 3. ff. de tutelis: l. 1. ff. de testam. tut.* 102 *l. 21. ff. de test. tut.* 103 De quo vide *J. tit. de Latinis.* 104 Id est, se exculaverit. *l. 11. §. 2 ff. de testam. tut.* quod tamen ex hoc §. sequitur. 105 Ejusque loco non legitimus, sed dativus constituetur. *d. §. 2.* 106 Ad hanc cessionem in jure refer *§. 3. J. eod.* 107 Id est, excusare. 108 Vide *Inst. de Attiliano tutore* 109 *Instit. d. loco.* 110 Iisque qui sunt ejus provinciæ, vel ibidem domicilium habent. *l. 1. §. 2 in fin ff. de tutorib. dat.* 111 *l. 5. §. 4. l. 61. ff. de jure dot. l. 22. §. 10 ff. soluto* adde *l. 7 ff. de tutorib. dat.* 112 Dos olim dicebatur, quæ de re vid. *tit. 6. §. 1. & 2. J. eod.* 113 *d. §. 2. in fin.* adde & augendam & mutuendam. *d. l. 7.*

1 Hanc vocem delendam putat Cuiacius, cum hic agatur de pubere, non de pupilla.

2 *l.17. ff. de tutelis. l.11. l.40 ff. si ex. usucap. tut.*

3 Et ad res alias *l.17. l.11. l.40.*

4 *d. l.17.*

5 Adde *l.15. ff. de tutelis. l.10. ff. de tut. dat.*

6 *l.9, ff. de tutorib. dat.*

7 *l.11. ff. de tut. dat.*

8 Hanc particulam Cujacius expungit.

9 *l.14 §.4. ff. de tutelis.*

10 *d. l.11. §.1.*

11 Dixi ad leges XII. tabul. lib 2. adde §.27. ℑ. *eod.*

12 Vid. *l.1. C. de in litem dando.*

13 Prætorius §. *ult. Inſt. de auct. tut.* Hodie tutorem habenti, tutor non datur: sed curator.

14 *l. 1. ff. de admin. tut.*

15 Vid. *ff. C. Inſt. de auct. tutor.* vide *Cujac. 7. obſ. 11.*

16 Hodie id immutatum, vide *l. ult. C. de auctor. præſt.*

17 Qui testamento dati *Cujac.*

18 *d. l. ult.* adde *l.4. l.5. l.7. §.1. ff. de auctor. tut.*

19 §. 4. ℑ. *eodem.*

20 *Inſt. quib. mod. tut.*

21 Veteres *Inſtit. quib. mod. tut.*

22 Proculiani: quorum sententia probatur à Justiniano *l.ult. C. quando tutor. vel curat. eſſe deſin.*

23 Et ita tres Jurisconsulti inter se dissentiunt. Cassiani, Proculiani & Priscus. sic alibi Gallus. Labeo & Tubero. *l.32. §.1. ff. de auro.*

24 Anno XII. sc. hunc locum ita censeo perficiendum. *Inſt. de loco & d. l. ult.* nisi malis dicere fœminas excusari à tutelis.

25 *l. Cod 8. l. Inſtit. 23. §. C. 70. 27. ff. 10.*

26 Dantur etiam testamento, postea confirmandi à præside. *§.1. Inſt. eod.*

27 *l.1. ff. de curat.*

28 Qui neque tempus, neque finem expensarum habent. *d. l. 1.*

29 Utitur Jurisconsultus argumento a privatione ducto. ut & alibi, Nemo cogitur reddere quod non habet. *l.22. §.3. ff. ad Treb.* Non repudiat, qui negat nuptam. *Nov 74. c.5.* Non latitat, qui sibi non est idoneus defensor. *l 5 ff. de reb. auct.* Servus capite minui non potest, qui nullum caput habet. *l.5 in fin. ff. de cap. min.* 30 Imo, aliqua *Inſtit. de ſervili cognat.* 31 *l.2. ff. eod.* 32 Hæc epigraphe convenit melius titulo sequenti.

33 Dion. 54. refert, legem Juliam τοῖς τε ἀγάμοις καὶ τοῖς ἀτέκνοις graves pœnas irrogasse. Intelligit autem id pœnæ genus quo cœlebs vetatur quidquam extranei testamento capere. nisi intra centum dies nuptias contraxerit. *tit. 17. §.1. ℑ. eod. 1. Sozom. 9. l.35. l.12. ff. de vulgari.* Tertullianus *libro de Monogamia.* Aliud est si apud Christum, legibus Julius agi credunt & existimant cœlibes & orbes ex testamento Dei solidum capere non posse. Tacit. 3. *Annal.* Relatum de moderanda Papia Popœa, quam senior Augustus post Julias rogatas incitandis cœlibum pœnis, & augendo ærario sanxerat, &c. ad has pœnas respexit Plutarch. lib. περὶ φιλοσοφίας, βραδέων πολλοὶ, inquit, γαμεῖν καὶ γεννᾶν, ἵνα τινὰ κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομᾶν δύνωνται. Author Panegyrici Maximo & Constantino dictati leges Julias ita commendat. Leges, inquam, quæ mulcta cœlibes notarunt, parentes præmiis honorarunt, vere dicuntur esse fundamenta Reipublicæ, quia seminarium juventutis & quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt. 34 Orbus semissis capiendi capax erat, non solidi *l. 6. ff. de vulgari: l.42. ff. de legat. 2. l.16. §.15. ff. ad Treb. l.13. in fin. ff. de jure fiſci.* hinc illæ instituendi leges in tempus capiendæ hereditatis. *l.62. ff. de hered. inſtit.* ex parte quam quis per leges capere possit. *l.78. in fin. ff. de herad. inſtit.* Et ita melior orbi quam cœlibis conditio, quia maritus orbus, saltem dimidium capit: cœlebs nihil. 35 Solitarius hic dicitur, qui unicum & solum filium habet μόνον τηλύγδον ἔχα μονοχῶν, ut Aquila loquitur: quasi medius inter orbum & cœlibem, & multorum liberorum parentem. Priorum pœnas ut non patitur, ita posteriorum præmiis non fruitur. 36 Quæ & Papia. *l.44. ff. de ritu. l.28. C. de nupt.* 37 *l.16. l.31. l.32. l.34. in fin. l.44. ff. de ritu.* Id hodie senatoribus remissum est. *Novell. 78. c.3.* 38 *l.23 ff. de ritu. l.28. C. de nupt. l.7. C. de incestu.* 39 *d. l.7. l.42. §.1. ff. de ritu.* 40 *l41. l.43. ff. de ritu. l.7. in fin. C. de incest.* 41 *d. l.43. §.6.7.8.* 42 *d. l.43. §.12.13.* 43 *d. l.13. §.10.11.* 44 *d. l.44. ff. de ritu.* 45 Qui ad leges Julias scripsit. 46 *l.16. l.43. §.10. ff. de ritu.* 47 Orbis, cœlibibus & solitariis injectæ. 48 Quid maritis? triennii videtur fuisse ex lege Julia *Sueton.* anni, lege Papia. Nam ipse Augustus, apud Dionem 56. dicitur iis qui cœlibes essent primum dedisse triennium, deinde biennium (lege Julia ut est credibile) tum annum, lege Papia. Sed hoc tempus currebat a lege lata. An à die divortii vel mortis ejus temporis esset vacatio, incertum forte, quoniam de fœminis Ulpianus hic tantum loquitur: in quas, leges quam in viros mitiores fuere semper. vide *Cujac. 6. obſ 37.* 49 Hoc est, ut interim etiamsi cœlibem vitam agant, capere ex alterius testamento possint. Lex enim Julia vetat cœlibes quidquam testamento extranei capere. *l.11. ff. de vulgari. l.35. ff. de mort. cauſ.* 50 Triennii. ita legendum est. nam Augustus triennium constituit, teste Suetonio. 51 Id est, in honorem matrimonii. 52 *l.18. ff. de auro:* adde *l 6. ff. de vulgari. l.42 ff. de legat. 2.* respexit huc orator vetus: Placet ergo, ô leges diligentissimæ pudoris custodes, decimas uxoribus, quartas meretricibus dari? Porro, decimaria ea lex sublata. *l.2. C. de inſirm. pœnis cœlib.* 53 Aliæ decimæ erant, quæ nomine matrimonii, aliæ quæ propter singulos liberos percipiebantur. 54 Tres. *tit. prox* ℑ.

55 Nam defunctis ante nominis susceptionem, pro non susceptis habentur. 56 *tit. prox* ℑ. Nominalia intelligit, quorum meminit Tertullianus *in libro de idololatria*, seu diem novum ac lustricum, quo infantes lustrabant, eisque imponebant nomina. *Macrob. 1. Saturnal. 16. Feſtus in voce luſtrici dies*, ubi vide *Joſephum Scaliger: Plutarch. in quæſtionibus.* Suidas tamen refert nomen imponi solitum τῇ δεκάτῃ deferebant autem infantulos περὶ τὴν ἰσίαν τρίχοντες κύκλῳ. *Joſeph. Scaliger d. loco.*

mum tutorem pupilla [1] non habeat. Sed postea Senatus censuit ut etiam in provincia quoque, similiter à præsidibus earum ex eadem causa tutores dentur. §. 21. Præterea etiam in [2] locum muti, furiosive tutoris, alterum dandum esse tutorem ad dotem [3] constituendam Senatus [4] censuit. §. 22. Item ex Senatusconsulto tutor datur mulieri ei, cujus tutor abest [5], præterquam si patronus sit, qui abest. Nam in locum partem absentis alter peti non potest, nisi ad hereditatem adeundam [6], & nuptias contrahendas. Idemque permisit in pupillo 7 patroni [8] filio. §. 23. Hoc amplius Senatus censuit, ut si tutor pupilli pupillæve suspectus [9] a tutela submotus fuerit, vel etiam justa de causa excusatus [10], in locum ejus tutor alius detur.

§. 24. Moribus tutor datur mulieri [11] pupillove qui [12] cum tutore suo lege aut legitimo judicio agere vult, ut auctore eo agat (ipse enim tutor in rem suam auctor fieri non potest) qui Prætorianus [13] tutor dicitur, quia à prætore urbis dari consuevit. §. 25. Pupillorum pupillarumque tutores & negotia gerunt, & auctoritatem [14] interponunt. Mulierum autem tutores auctoritatem [15] duntaxat interponunt. §. 26. Si plures sunt tutores, omnes in omni re debent auctoritatem accommodare, præter [16] eos qui [17] tunc dati sunt: nam ex his vel unius [18] auctoritas sufficit. §. 27. Tutoris auctoritas necessaria est, mulieribus [19] quidem in his rebus, si lege aut legitimo judicio agant, si se obligent, si civile negotium gerant, si libertæ suæ permittant in contubernio alieni servi morari, si mancipia alienent. Pupillis autem hoc amplius, etiam in rerum nec mancipi alienatione tutoris auctoritate opus est. §. 28. Liberantur tutela, masculi quidem pubertate [20]. Puberem autem Cassiani [21] quidem eum esse dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, id est, qui generare potest: Proculeii [22] autem, cum qui quatuordecim annos explevit: verum [23] Priscus eum puberem esse, in quem utrumque concurrit, & habitus corporis, & numerus annorum. Fœminæ autem tutela liberantur [24].

TIT. XII.
DE CURATORIBUS [25].

§. 1. CUratores aut legitimi sunt, id est, qui ex lege duodecim Tabularum dantur: aut honorarii [26], id est, qui à Prætore constituuntur. § 2. Lex [27] duodecim Tabularum furiosum, itemque prodigum cui bonis interdictum est, in curatione jubet esse agnatorum. §. 3. A Prætore constituitur curator, quem ipse Prætor voluerit, libertinis, prodigis, itemque ingenuis, qui ex testamento parentis heredes facti, male dissipant [28] bona: his enim ex lege curator dari non poterat: cum ingenuus quidem non abstestato, sed ex testamento heres factus sit patri: libertinus autem nullo modo patri heres fieri possit, qui nec [29] parrem habuisse videtur, cum servilis cognatio nulla [30] sit. §. 4. Præterea dat curatorem ei etiam, qui nuper pubes factus, idonee negotia sua tueri [31] non potest.

TIT. XIII.
DE [32] COELIBE [33], ORBO [34], ET SOLITARIO [35] PATRE.

§. 1. LEge Julia [36] prohibentur uxores ducere, senatores [37] quidem liberique eorum, libertinas [38], & quæ ipsæ, quarumve pater materve artem ludicram [39] fecerit: item corpore [40] quæstum facientem. §. 2. Cæteri autem ingenui prohibentur ducere lenam [41], à lenone, lenave manumissam, & in adulterio [42] deprehensam, & judicio publico damnatam [43], & quæ artem ludicram [44] fecerit: adjicit Mauricianus [45], & à senatu [46] damnatam.

TIT. XIV.
DE POENA LEGIS JULIÆ [47].

FOeminis [48] lex Julia à morte viri anni tribuit vacationem [49] a divortio sex mensium: lex autem Papia à morte viri, biennii [50]; a repudio, anni & sex mensium.

TIT. XV.
DE DECIMIS.

VIr & uxor inter se matrimonii nomine [51] decimam capere possunt [52]. Quod si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam quam matrimonii nomine capiunt, totidem [53] decimas pro numero liberorum accipiunt. Item communis filius, filiave, post nonum diem amissus, amissave, unam decimam adjicit. duo [54] autem post [55] nonum [56] diem amissi, duas decimas adjiciunt. Præter decimam, etiam usumfructum tertiæ partis bonorum ejus capere possunt: & quotcunque liberos habuerint, ejusdem partis proprietatem. Hoc amplius mulier petere præter decimam dotem potest legatam sibi.

TIT. XVI.
DE SOLIDI [57] CAPACITATE INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. ALiquando vir & uxor inter se solidum capere possunt: velut si uterque, vel alteruter eorum nondum ejus ætatis sit, quæ quidem liberos exigit [58]: id est, si vir minor annorum viginti quinque sit, aut uxor annorum viginti minor. item si utrique lege Papia finitos in matrimonio annos excesserint, id est, vir sexaginta ann. uxor quinquaginta. item si cognati inter se coierunt usque ad sextum [59] gradum: aut si vir absit, & donec [60] abesset, intra annum postquam abesse desierit, libera inter eos testamenti factio est. Si jus [61] liberorum à principe [62] impetraverint: aut si filium filiamve communem habeant: aut quatuordecim ann. filium, vel filiam duodecim amiserint, vel si duos trimos, vel si tres [63] post nonum diem amiserint, ut intra annum [64] tamen & sex menses. Etiam unus cujuscunque ætatis impubes amissus solidi capiendi jus præstat. Item si post mortem viri intra [65] decem menses uxor ex eo peperit, solidum ex bonis ejus capit. §. 2. Aliquando nihil [66] inter se capiunt, id est, si contra legem Juliam, Papiamque Popœam contraxerint matrimonium: verbi gratia, si famosam quis uxorem duxerit, aut libertinam senator. §. 3. Qui intra sexagesimum, vel quæ intra quinquagesimum annum neutri [67] legi paruerit, licet ipsis legibus post hanc ætatem liberatus esset, perpetuis tamen pœnis tenebitur, ex senatusconsulto [68] Perniciano. Sed Claudiano senatusconsulto major sexagenario [69], si minorem quinquagenaria duxerit, perinde labetur, ac si minor sexaginta annorum duxisset uxorem. Quod si major quinquagenaria minori sexagenario nupserit, impar [70] matrimonium appellatur: & senatusconsulto Calvitiano [71] jubetur non proficere ad capiendas hereditates & legatas dotes. Itaque mortua muliere, dos caduca [72] erit.

TIT. XVII.
DE CADUCIS [73].

§. 1. QUod quis sibi testamento relictum, ita ut jure civili capere possit, aliqua ex causa non ceperit, caducum appellatur, veluti [74] cecidit abeo: verbi gratia, si cœlibi [75], vel Latino [76] Juniano legatum fuerit, nec intra dies centum vel cœlebs legi paruerit [77], vel Latinus jus Quiritium consequutus sit: aut si ex parte scriptus [78], vel legatarius ante apertas tabulas decesserit, vel peræger [79] factus sit. §. 2. Hodie [80] ex constitutione Imperatoris Antonini, omnia caduca fisco vindicantur [81] sed servato [82] jure antiquo liberis & parentibus. §. 3. Caduca [83] cum suo onere fiunt: ideoque libertates & legata fideicommissa ab eo data, ex cujus persona hereditas caduca facta est, salva sunt: scilicet [84] & legata, & fideicommissa cum suo onere fiunt caduca.

TIT. XVIII.
QUI HABEANT JUS ANTIQUUM IN CADUCIS.

ITem liberis [85] & parentibus [86] testatores usque ad tertium gradum lex Papia jus antiquum dedit: ut heredibus illis institutis, quod quis ex eo testamento non capit, ad hos pertineat, aut totum, aut ex parte, prout pertinere possit.

TIT. XIX.
DE DOMINIIS [87] ET ADQUISITIONIBUS RERUM.

§. 1. OMnes res aut mancipi sunt [88], aut nec mancipi. Mancipi [89] res sunt prædia in Italico solo, tam rustica, qualis est fundus: quam urbana, qualis domus. Item jura prædiorum rusticorum: velut via, iter, actus & aquæductus. Item servi & quadrupedes, quæ dorso collove domantur, velut boves, muli, equi, asini: cæteræ res necmancipi sunt. Elephanti [90] & cameli, quamvis collo dorsove domentur, necmancipi sunt: quoniam bestiarum numero sunt. § 2. Singularum rerum dominia nobis adquiruntur, mancipatione [91], traditione [92], usucapione [93], in jure cessione [94], adjudicatione [95], lege [96]. §. 3. Mancipatio propria species alienationis est [97], & [98] rerum mancipi [99]: eaque fit certis [100] verbis, libripende [101], & quinque testibus præsentibus.

§. 4. Mancipatio locum habet inter cives Romanos, & Latinos Colonarios [102] Latinosque Junianos, eosque peregrinos, quibus [103] commercium datum est. §. 5. Commercium est emendi [104] vendendique invicem jus. §. 6. Res mobiles non nisi præsentes mancipari possunt, & non plures quam quæ manu capi possunt. Immobiles autem, etiam plures simul, & quæ diversis locis sunt, mancipari possunt. §. 7. Traditio [105], proprie [106] est alienatio rerum [107]. Nec mancipi rerum dominia, ipsa [108] traditione deprehendimus: scilicet, si ex justa causa traditæ sunt nobis. § 8. Usucapione [109] dominia adipiscimur, tam mancipi rerum, quam nec mancipi. Usucapio [110] est autem domini adeptio [111], per continuationem possessionis anni, vel biennii: rerum mobilium anni, immobilium biennii.

§. 9. In

57 *l.6. ff. de vulgari & dixi ℑ. in epigraphe, tittul. 13.*

58 Huc refer dictum locum Tertulliani *cap. 4. Apologet.* Nonne vanissimæ leges Papiæ, quæ ante liberos suscipi cogunt, quam Juliæ matrimonium contrahi?

59 Vid *Inſtitut. de ſucceſſ. cognat. in fin.*

60 Cujacius legit, *donec abuti intra. Cujac. 6. tic.*

61 Hidor. 5. Etym. 24. Jus liberorum est conjugum sine liberis, invicem pro loco pignorum, hereditatis alterna conscriptio. eamque definitionem confirmat lex 9. *C. Theodoſ. de infirmand.* his quæ sub Tyrannis, ibi, valeat impetratio jus communium liberorum. quod jus hodie omnibus datum est. *C. de jure liberorum.* Jus illud liberorum his negabatur, quorum anni simul ducti & computati centum transiisse dicerentur. *Augustin. 3 contra Julian. de jure trium liberorum.* vide *Duarenum 1. diſput. 40.*

62 *Plinius 2. epiſt. & lib. 10. Dion. 55.*

63 Vid. *tit. prox. ℑ. eod.*

64 Anni & sex menses, bis novem menses. Novem menses, justum tempus pariendi.

65 *l. 29. ff. de liberis.*

66 Id abrogatum *l.1 l.2. C. de infirmandis pœnis cœlibatus.*

67 Juliæ & Papiæ. hæc, de procreandis liberis: illa, de matrimonio contrahendo.

68 Senatusconsultum Pernicianum.

69 Lege Julia, si major sexagenario, aut major quinquagenaria nuptias contraxisset, jus ab extraneo testamenti capiendi amittebant: quasi operam matrimonio dare non possent. *l.15 §.2. ff. de adoptionibus.* Lactantius 1. Quid ergo est quare apud Poëtas falacissimus Jupiter deserit liberos tollere? Utrum sexagenarius factus est & illi lex Papia fibulam imposuit? an impetravit jus trium liberorum? & Apuleio 2. *Apologet.* in judicio objectum, quod Pudentilla ei anno ætatis 60. ad libidinem nupsisset. Hodie major sexagenario minorem quinquagenaria ducere potest. *l.27. C. de nupt. l. 12. C. de legitim. heredibus.*

Nam auctore Aristotele 5. περὶ ζώων ἱστορίας, vir usque ad 70. fœmina usque ad 50. gignit. *l. 21. ff. de act. empt.* quod & Senatusconsulto Claudiano comprehensum fuisse, hic constat. adde Suetonium in Claudio c.23. 70 Impar matrimonium. 71 Lege, Claudiano, ut ℑ. 72 Dos caduca, *l.28. §.1. ff. de ritu.* 73 *6. Cod. 50.* 74 Caduca sunt, quæ jure relicta capaci, aliqua ex causa post mortem testatoris ab eo cadunt in fiscum. Capaci dixi. nam quæ incapaci relinquuntur pro non scripris habentur. 75 1. Sozomen 9. 76 *Tit. 11. §.16 Tit. 20. §.18. Tit 22. §.3. ℑ. eod.* 77 Id est, nuptias non fecerit. 78 Recte id adjectum est. nam ex parte scriptus, etiam clausis tabulis testamenti, adire hereditatem potest: quatenus lex Papia jus tantum adcrescendi aufert coheredibus vel legatariis. 79 Id est, peregrinus. 80 Cujacius hunc §. ita restituit, Omnia caduca fisco vindicantur, sed servato jure aliquo liberis & parentibus. Hodie ex constitutione imperatoris Antonini caduca eum suo onere fiunt. 81 Hodie caducariæ leges abrogatæ. *C. de caduc. tol.* 82 Vide *tit. 18. ℑ. eod.* 83 Intrum hujus §. emendatum est §. superiore. 84 Sed & legata, &c. 85 *tit. 1. §.21. tit 17. §.2 ℑ. eod. tit. 25. §.17.* 86 *2. Inſt. 1.* 87 *41. ff. 1.*

88 Tollitur differentia rerum mancipi & nec mancipi. *tit. C. de uſuc. transfor.* 89 Mancipium est, quicquid capi communiter ac domari solet, ut homo, equus, ovis. Bestiæ mancipia sunt, cum primum domari incipiunt *Iſidor.* 90 Adde *l.2. un fin ff ad l Aquil.* 91 §.3 4.5 & 6. ℑ. 92 §7 ℑ. 93 §.8 ℑ. 94 §9.10.11.12.13.14. & 15. ℑ. *eod.* 95 §.16 ℑ. 96 §.17 ℑ. 97 Ejusque similitudo. 1. *Ovi. 6. §. 3.* unde imaginaria venditio dicitur, *Inſtit. de teſtam ordin.* imaginaria causa *l 3. ff. de capit. minut.* 98 Hæc particula dispungenda. 99 Hac solennitate utebantur in emancipationibus. *d.l.3 d.§.3.* in testamentis, *Inſtit. de teſtam. ordin.* in solutionibus, *Cicero 2. de legibus.* & breviter Boëtius, quamcunque rem lege XII. tabularum, aliter quam per hanc sollennitatem non potuisse alienari, testatur: adde Contium 1. *diſput. 2.* unde mancipatio inter actus legitimos refertur. *l.77 ff. de regulis jur.* 100 Hæc solennitas fuit verborum. Qui mancipium accipiebat, res tenens ita dicebat, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse ajo: isque mihi emptus est hoc ære ancaque libra.* deinde ære percutiebat libram idque ei dabat, à quo mancipium accipiebat.

101 *Inſtitut. de teſtament. ordinand.* Libripens librum æneum tenebat. 102 Latini libertini ad similitudinem antiquæ Latinitatis (quæ in colonias missa est) videtur esse introducta. *l. un. C. de Latina libert. in prin.* 103 Peregrinis datur jus commercii *l. 15. ff. de interdictis & releg.*

104 Commercium, jus vendendi, emendi, permutandi *l.5. ff. de juſtitia.* Patet tamen interdum latius id vocabulum. *l.1. & toto titulo C. de commerciis.* 105 *l.20. C. de pact.* 106 Propria. *Cujac.* 107 Rerum nec mancipi, nec mancipi rerum, &c. *Cujac hic.* 108 *d.l.20.* 109 *d l.20.* 110 Dicitur etiam usucapio, ut & pignoris capio. *7. Gell. 10.* 111 Ita legit Isidorus 5. c. 25. adjectio *l.3. ff. de uſurpationibus.*

§. 9. In jure cessio quoque communis alienatio est, & mancipi rerum, & nec mancipi, quæ sit per tres [1] personas, in jure cedentes, vindicantes, addicentes. §. 10. In jure cedit dominus, vindicat is, cui cedit, addicit [2] Prætor. §. 11. In jure cedi res etiam incorporales possunt, velut ususfructus [3], & hereditas [4], & tutela [5] legitima, & libertas [6]. §. 12. Hereditas in jure cedit, vel antequam [7] adeatur, vel posteaquam adita fuerit. §. 13. Antequam adeatur, in jure cedi potest legitimo ab herede: posteaquam adita est, tam à legitimo, quam ab eo qui testamento heres scriptus est. §. 14. Si antequam adeatur hereditas, in jure cessa sit, perinde heres sit cui cessa est, ac si ipse heres legitimus esset. Quod si posteaquam adita fuerit, in jure cessa sit: is [8] cui cessa est, permanet heres, & ob id creditoribus defuncti [9] manet obligatus: debita vero pereunt, id est, debitores defuncti liberantur. §. 15. Res autem [10] corporales, quoties singulæ in jure cessæ sunt, transeunt ad eum cui cessa [11] est hereditas. §. 16. Adjudicatione [12] dominia nanciscimur, per formulam [13] Familiæ erciscundæ [14], quæ locum habet inter coheredes: & per formulam Communi dividundo [15], cui locus est inter socios: & per formulam Finium regundorum [16], quæ est inter vicinos. Nam si judex uni ex heredibus aut sociis, aut vicinis rem aliquam adjudicaverit, statim illi adquiritur, sive mancipi, sive nec mancipi sit. §. 17. Lege nobis adquiritur, velut caducum [17] vel [18] ereptitium [19] ex lege Papia Popœa [20]: item legatum [21] ex lege XII. Tabularum, sive mancipi res sint, sive nec mancipi.

§. 18. Adquiritur autem nobis etiam per [22] eas personas, quas in potestate, manu, mancipiove habemus. Itaque si quidem (mancipio pura) acceperint, aut traditum [23] eis sit, vel stipulati fuerint [24], ad nos pertinet. §. 19. Item si heredes instituti [25] sint, legatumve [26] eis sit: & hereditatem jussu [27] nostro adeuntes nobis adquirunt, & legatum ad nos pertinet. §. 20. Si servus alterius in bonis [28], alterius ex jure Quiritum sit, ex omnibus caussis adquiret ei, cujus in bonis est. §. 21. Is quem bona fide possidemus, sive liber, sive alienus servus sit, nobis adquirit ex duabus caussis tantum, id est, quod ex re nostra, & quod ex operibus [29] suis adquirit: extra [30] has autem causas, aut sibi adquirit, si liber sit: aut domino, si alienus servus sit. Eadem sunt & in eo servo, in quo tantum usumfructum habemus.

Tit. XX.

DE TESTAMENTIS [31].

§. 1. TEstamentum est mentis nostræ justa contestatio [32], in id solenniter factum, ut post mortem nostram valeat.

§. 2. Testamentorum genera fuerunt tria [33], unum quod calatis [34] Comitiis, alterum quod in procinctu [35], tertium quod per [36] æs [37] & libram appellatum est. Illis duobus testamentis abolitis, hodie solum in usu est, quod per æs & libram fit: id est, per mancipationem [38] imaginariam [39]: in quo testamento libripens adhibetur, & familiæ emptor, & non minus quam quinque [40] testes, cum [41] quibus testamenti factio est. §. 3. Qui in [42] potestate testatoris est, aut familiæ emptoris, testis ad [43] libræ pensa adhiberi non potest. quoniam familiæ mancipatio inter [44] testatorem & familiæ emptorem fit: & ob id domestici [45] testes adhibendi non sunt.

§. 4. Filio familiæ emente, pater [46] ejus testis esse non potest.

§. 5. Ex duobus fratribus [47] qui in eadem patris potestate sunt, alter familiæ emptor, alter testis esse non potest: quoniam quod unus ex his mancipium accipit, adquirit patri, cui filius suus testis esse non debet: pariter [48] & qui in potestate ejus est constitutus.

§. 6. Duo fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt, testes utrique, vel alter testis, alter libripens fieri possunt, alio [49] familiam emente: quoniam nihil [50] nocet ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi. §. 7. Mutus [51], surdus [52], furiosus [53], pupillus [54], fœmina [55], neque familiæ emptor [56], neque testis, libripensve fieri potest. §. 8. Latinus Junianus [57], & familiæ emptor, & testis, & libripens fieri potest: quoniam cum eo testamenti factio est [58]. §. 9. In testamento, quod per æs & libram fit, duæ [59] res aguntur, familiæ mancipatio, & nuncupatio testamenti. Nuncupatur [60] testamentum in hunc modum: Tabulas testamenti testator tenens ita dicit, *Hæc uti hus tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor, itaque vos, Quirites, testimonium præbitote* [61]. Quæ nuncupatio & testatio vocatur. §. 10. Filius familiæ [62] testamentum facere non potest: quoniam nihil suum habet, ut testari de eo possit. Sed Divus Augustus Marcus [63] constituit, ut filius familiæ miles [64] de eo peculio quod in castris adquisivit testamentum facere possit. §. 11. Qui de [65] statu suo incertus est (facito quod pater peregre mortuo, ignorat se sui juris esse) testamentum facere non [66] potest. §. 12. Impubes [67], licet sui juris sit, testamentum facere non potest: quoniam nondum plenum indicium animi habet.

§. 13. Mutus [68], surdus [69], furiosus [70], itemque prodigus [71] cui lege bonis interdictum [72] est, testamentum facere non possunt: mutus, quoniam [73] verba nuncupationis loqui non potest: surdus, quoniam [74] verba familiæ emptoris exaudire non potest: furiosus, quoniam [75] mentem non habet, ut testari de ea re possit: prodigus, quoniam [76] commercium illi interdictum [77] est, & ob id familiam mancipare non potest. §. 14. Latinus Junianus, item is qui Dedititiorum numero est, testamentum facere non potest. Latinus [78] quidem, quoniam nominatim lege Junia prohibitus est. is autem qui Dedititiorum [79] numero est, quoniam nec quasi civis Romanus testari potest, cum sit peregrinus [80]: nec quasi peregrinus, quoniam nullius certæ civitatis, sciens [81] ut adversus [82] leges civitatis suæ testetur. §. 15. Fœminæ post duodecimum annum ætatis testamenta facere possunt tutore auctore, donec in tutela sint. §. 16. Servus publicus [83] prætorisve, parte dimidia testamenti faciendi habet jus.

Tit. XXI.

QUEMADMODUM [84] HERES INSTITUI DEBEAT.

HEres institui recte potest his verbis [85], *Titius heres esto*, *Titius heres sit*, *Titium heredem esse jubeo*. Illa autem institutio, *Heredem instituo*, *Heredem facio*, plerisque improbata est [86].

Tit. XXII.

QUI HEREDES INSTITUI POSSUNT.

§. 1. HEredes institui possunt, qui testamenti factionem [87] cum testatore habent. §. 2. Dedititiorum numero heres institui non potest, quia peregrinus [88] est, cum quo testamenti factio non est. §. 3. [Latinus Junianus [89],] si quidem mortis testatoris tempore, vel intra [90] diem cretionis civis Romanus sit, heres esse potest: quod si Latinus manserit, lege Junia capere hereditatem prohibetur. Idem juris est in persona cœlibis [91] propter legem Juliam. §. 4. Incerta [92] persona heres institui non potest, veluti hoc modo: *Quisquis primus ad funus meum venerit, heres esto*: quoniam certum consilium debet esse testantis. §. 5. Nec [93] municipia, nec municipes heredes institui possunt [94]: quoniam incertum [95] corpus est, ut neque cernere universi, neque pro libito de herede cernere [96] possunt ut heredes fiant. Senatusconsulto [97] tamen concessum est, ut à libertis suis [98] heredes institui possint. Sed fideicommissa hereditas municipibus restitui potest [99]: idque hoc senatusconsulto [100] prolpectum est. §. 6. Deos [101] heredes instituere non possumus præter eos, quos senatusconsulto, constitutionibus Principum instituere concessum est: sicuti Jovem Tarpejum [102], Apollinem Didymæum [103], sicuti Martem in Gallia [104], Minervam Melienſem [105], Herculem Gaditanum [106], Dianam Ephesiam [107], matrem deorum Cybelem [108], eam quæ Smyrnæ colitur, & Cœlestium [109] Salinensem Carthaginis. §. 7. Servos heredes instituere possumus nostros cum [110] libertate: alienos, sine libertate: communes, cum libertate, vel sine libertate [111]. §. 8. Eum servum qui tantum in bonis noster est, nec cum libertate heredem instituere possumus, quia Latinitatem consequitur: quod non proficit ad hereditatem capiendam [112]. §. 9. Alienos servos heredes instituere possumus: eos tamen, quorum cum dominis testamenti factionem habemus. §. 10. Communis servus cum libertate recte quidem heres instituitur, quasi proprius, pro parte nostra: sine libertate autem, quasi alienus, propter socii partem. §. 11. Proprius servus cum libertate heres institutus, si [113] quidem in eadem causa permanserit, ex testamento liber & heres fit, id est necessarius. §. 12. Quod si ab ipso testatore vivente manumissus, vel [114] alienatus sit: suo arbitrio, vel jussu emptoris hereditatem adire potest. Sed si sine libertate sit institutus, omnino non [115] constat institutio. §. 13. Alienus [116] servus heres institutus, si quidem in ea causa permanserit, jussu domini debet hereditatem adire. Quod si vivo testatore manumissus, aut alienatus à domino fuerit: aut suo arbitrio, aut jussu emptoris poterit adire hereditatem. §. 14. Sui [117] heredes instituendi sunt, vel

---

1 Cessio in jure, seu præsente Prætore ita fit. Is cui res ceditur, Rem tenens ita vindicat, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio.* Ab his, Prætor interrogat cedentem, *An contra vindicet*, vel A, F, A, id est, *Anne sine auctor.* Est enim ita in notis apud Probum A, F, D, Q, C, V. id est, *Anne tu dicis qui contra vindicaverit?* Quo negante, aut tacente Prætor ei qui vindicasset rem addicebat, idque legis actio vocabatur. Formula addicendi ita is esse potuit Q, N, H, E, H, P, E, V, A, id est, *Quando negas, hunc ego hominem præsenti & vindicanti addico.* Potuit etiam ita concipi Q, N, A, N, N, H, E, H, P, E, V, A. id est, *Quando neque ais, neque negas, hunc ego hominem potenti & vindicanti addico.* Hinc constat in rei vindicatione, non satis fuisse possessorem negare intentionem actoris, sed præterea eum debuisse contra vindicare, argumen. §. 2. *In Inst. de actionib. ibi*, Po*ſſessor autem dominum ejus se esse dicat*: adde *Cont.* 1. *disput.* 12.

2 Tribus verbis omnis officium prætoris continebatur, *Do*, *Dico*, *Addico*: Dabat judices, Jus dicebat, Addicebat, *ut hic.*

3 Ususfructus cessione finitur. *l.* 66. *ff. de iure dot.*

4 Vide § 12. *J. eodem.*

5 *tit.* 11. §. 7. *J. eodem.*

6 Quæ & Cessicia. Fit autem vindicta: cedit libertatem dominus, servus vindicat: Prætor addicit. Verba domini si requiras, ea fuerunt: *Hunc hominem liberum esse volo*, *Festus in voce Manumitti*: Verba Prætoris, Φωμαίων τὸν παῖδα ἄνδρωπον ἐκ τῆς ἐλευθέρου καὶ πολίτην Ῥωμαίων, Fragmentum indicis Latino-græci in Bibliotheca regia. Interdum etiam fiebat manumissio, sed & absente Prætore, præsente solo ejus lictore. *lege* 23. *ff. de manumiss. vindicta.*

7 Vide §. 13. & 14 *J. eod.* §. 15. *J. eod.*

8 Is a quo *Cujac. hic.*

9 Qui debitoris hereditatem adit, contrahit cum defuncti creditoribus. *l.* 3. *in fin. l.* 4. *quibus ex caus. in poſſ.*

10 Superius dixit de hereditate, hic de rebus corporalibus. ut hinc colligas, Hereditatem inter res corporales non adnumerari. Hereditas, juris nomen. *l.* 119. *l.* 178. §. 1 *ff. de verbor. ſignif.* incorporalis §. 2. *Inſt. de rebus corporalibus.*

11 Cui cessæ sunt. Cujacius ita legit, pro, cessa est, hereditas.

12 § *ult. Inſt. de off. judicu. l.* 11. *in fin. ff. de jurisd. l.* 21. §. 3. *ff. de annuis.*

13 Nota formulam, id est, actionem. ut *tit.* 25. §. 12. *J. eod.* adjudicationis familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum.

14 §. 4. *Inſtit. de off. jud.*

15 § 5 *Inſtit. de off. jud.*

16 §. 6. *Inſtit. de off. jud.*

17 Quid caducum, vide *tit. J. eodem.*

18 Hanc particulam Hotomanus 3. *obſ.* 32. expungit.

19 Ereptitium, quod quasi indigno aufertur, ut in *l. pen. ff de jure fiſci*: quadrans eripiatur, & in *l.* 3. §. 5. *ff. de ſicariis*: hereditas eripietur. *Cujac. 6. obſerv.* 37 & fisco statim ipso jure vindicatur. *l.* 9. *l.* 18. *l. ult. ff. de his quæ ut indignis.* Et recte Ulpianus eripiendi verbo potius usus est, quam auferendi, ut indicaret, quasi de manibus auferri, quod jam esset adquisitum. *l.* 4. *ff. ne quis eum*: vide *Contium* 1. *diſputat.* 12. Sed tamen Hotomanus 3. *obſerv.* 32. legit receptitium. Quod quid sit, vide eundem dicto loco.

20 Ea lata est de caducis hereditatibus & legatis, ut Faleidia de modo legatorum.

21 *l.* 47. *in fin. ff. de peculio. l.* 120 *ff. de verb. ſignif.*

22 Vide *Inſtit. per quas perſonas cuique adqu.*

23 §. 3. *Inſtit. per quas perſ. cuique. l.ge* 10. § 1. *ff. de adquir. rer.*

24 Vide *Inſtitut. & ff. de ſtipulatione ſervorum.*

25 § 3. *Inſtit. de hereditate inſtituendis.*

26 Dicto §. 3. *l.* 39. §. 1. *in fin. l.* 86 §. 2. *ff. de legatis* 1.

27 In hereditate, nihil mutatum: in legato mutatum, cum invito fervus adquirat. *d.* §. 3.

28 Id est, Bonitarius. Theophilus *Inſt. de libertis.* §. καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃν, ὡς ἄπορ, φυσικὴ διατυπώσει καὶ δικαίῳ δ' ὀνόματι. καὶ ἡ μὲν φυσικὴ λέγεται, in bonis: καὶ διὰ τοῦτο βουλόμεθα, ἡ δ' δίκαιος λέγεται. Jure Quiritium, ex jure Quiritium. Hæc ille, adde *tit* §. 16. *J. eod.*

29 Ex operis. ita tamen scriptum reperio in *lege* 36. *ff. de ſtip. ſerv.*

30 §. 4. *Inſtit. per quas perſ. cuique.*

31 2. *Inſtit.* 10. adde 4. *Paul. ſent.* 4.

32 6. *Gell.* 12. testatio *Inſtit. cod.* μαρτύρια, *Theophil. Inſt. de teſtament. ordinand.* sententia *l.* 1 *ff. qui teſtament.* βάλκιος 25. *Eclog.* 1. c. 2. 5. *Harmenop.* 1.

33 *Inſtit. cod.* §. 1. 15. *Gell.* 27.

34 Comitia calata, pro collegio pontificum habebantur: aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa. Eorum alia Curiatis (quæ per lictorem Curiatim calari, id est, convocari moris erat Centuriata per cornicinem. Calatis etiam sacrorum detestatio & testamenta fieri solebant. Gellius 15. 27. Calata comitia his anno fieri solita scribit, pacis tempore: calata dici, quod populus ad ea vocetur. Est enim calari τὸ καλεῖν, *Theoph. d. loco.* Is autem qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edere jubet. Centuriata in campo Martio habebantur, non intra pomerium. Illud addendum est ex Lælio Fœlice, Curiata comitia fuisse, cum ex generibus omnium suffragium ferretur: Centuriata, cum ex censu & ætate. Tributa, cum ex regionibus & locis, 15. *Gell.* 27. *in fin.* Videtur tamen Festus *in Centuriata*, Centuriata & Curiata confundere.

35 Cum in prælium exituri essent. *Inſt. cod.* §. 1. cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur. 15. *Gell.* 27.

36 Per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhibebatur. 15. *Gell* 27.

37 §. 1. *Inſtit. cod.*

38 Emancipationem 15. *Gell.* 27 §. 1. *Inſtit. cod.*

39 Vid. *l. ult. C. de adopt.*

40 *tit.* 19. §. 3. *J. eod.* Hodie septem adhibendi §. 3. *Inſtit. eodem.*

41 § 6. *Inſt. eod.*

42 §. 9 *Inſt. cod.*

43 Aut libripens. *ita legendum eſt.*

44 *l.* 20. *ff. qui teſt.*

45 Vid. *l.* 24. *ff. de teſtib. l.* 3. *C. de teſtib.*

46 §. 8. *Inſt. cod.*

47 *d.* §. 8.

48 Pater. *Cujac.*

49 Duo fratres in alieno testamento testes esse possunt. *d.* §. 8. *in fin. l.* 22. *ff. qui teſtamenta.*

50 *d.* § 8 *in fin. l.* 17 *ff. de teſtib.*

51 §. 6 *Inſt. cod.*

52 *d.* §. 6.

53 *d.* §. 6. *l.* 20. § 4. *ff. qui teſt.*

54 *d l.* 3 § 1 19. *in fin. ff. de teſtib.* §. 6. *Inſt. cod.*

55 Vid. *l.* 20. § 6. *ff. qui teſt. l.* 18. *ff de teſtib.*

56 Id est, heres.

57 De quo dictum est. *tit.* 1. §. 3. *J. eod. & tit.* 3. *J. eod. tit.* 19. §. 4. *J. eod.*

58 Et commercium habet. *d.* §. 4.

59 Quænam agantur in testamento, per æs & libram.

60 Formula nuncupationis testamentariæ, cui adde *l.* 28. *ff. de her. inſt.*

61 Perhibetote. Apuleius 2. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote.

62 *l.* 6. *l.* 16. *l.* 19 *ff qui teſtam.*

63 Supersit Marcus *Inſtit. quib. non eſt permiſſ. facere.*

64 *l.* 6. *in fin ff. de injuſto. l.* 22 *ff. de teſtamento militis.*

65 *l.* 14. *in fin. l.* 15. *ff. qui teſtamenta.*

66 Vide *Novell. Leonis* 40.

67 §. 1. *Inſt. quib. non eſt permiſſ. l* 5. *ff. qui teſtamenta.*

68 *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff cod.* § 3. *Inſt quib. non eſt permiſſ.*

69 *d. l.* 6. *d. l.* 7. *l.* 16. *ff. cod.*

70 *l.* 16. § 1. *l.* 17. *ff cod.*

71 §. 2. *Inſt. quib. non eſt permiſſ. fac.* vide tamen *Novel. Leonis* 39.

72 *l.* 18. *ff. eodem.*

73 Mutus cur testari non possit.

74 Surdus testari non potest, & cur.

75 Cur furiosus testari non possit.

76 Quam ob causam prodigus testari non possit.

77 Formulas interdictionis vide apud Paulum 3. *ſent.* 4. § 7.

78 Latinus Junianus testari non potest. vide *C. de Latina libert.*

79 Dedititii testari non possunt. *tit.* 22. §. 2. *J.* vide *tit. C. de dedit. libert.*

80 Peregrinus testamenti factionem non habet, *ut hic*: nisi accepto usu togæ. *l.* 31. 32. *ff. de jure fiſci.*

81 Civis *Cujac. hic.*

82 Id est, Secundum *Cujac. hic.* Sic titulo 28. *J. eodem.* bonorum possessio adversus tabulas quæ juxta tabulas *tit.* 23. eandem esse significationem verbi, *Adverſus* in *lege* 5. *ff. de uſucap.* idem Cujacius ait, quo nomine reprehenditur à Roberto 2. *recept.* 32.

83 Populi Romani. Cujacius ita hanc vocem emendavit. quod in omni servo non est verum. *l.* 19. *ff. qui teſtamenta facere.* vid. *Nov. Leonis* 38.

84 Id est, qua formula.

85 Olim ita jus fuit, hodie quibuscumque verbis institui potest. *l.* 15. *C. de teſtamentis.*

86 Cur ita? An quia lex sola heredem instituit? An potius quod nonnullis hæc verba non videntur directa?

87 *l.* 52. *ff. de her. inſt.*

88 Peregrinus institui non potest, *ut hic*: sed nec instituere *tit.* 20. §. 14. *J. eod.*

89 Vide *d.* §. 14.

90 Adde §. 4. *Inſtit. de hered qualitat.*

91 Vid. *tit.* 14. 15. 16. *J. eod.*

92 § 25. *Inſt. de legat. l.* 69. § 4. *ff. de jure dot. Paul* 3 *ſent* 6. § 13.

93 Plinius 5. *epiſtolar.* nec heredem institui, nec præcipere rempublicam posse constat *Cujac. hic.*

94 Potest tamen eis legari. vid. *l.* 122. *ff. de legat.* 1. *l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falcid.*

95 Ratio petita ex § 4. *J. eod.*

96 Cujacius legit *pro herede gerere.* Nam aut evictione aut pro herede geritione heredes sunt.

97 De quo, vid. *l.* 1. *ff. de libert. univerſ.*

98 *d. l.* 1.

99 *l.* 26 *ff de negotiis l.* 26 *ff. ad Trebell.*

100 Aproniano, quod factum est temporibus D. Marci. *d. l.* 26.

101 Deo tamen relinqui potuit. *l.* 5. §. 12. *ff. de donat. int. vir. l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falcid. Paul.* 4. *ſent.* 3. § 3 Quemadmodum & apud Christianos Christus institui potest. *l.* 26. *C. de ſacroſanct. Eccleſiis.*

102 Ita dictus à Tarpeio monte. Tarpeius autem appellatus fuit à Tarpeia virgine Vestali ab Sabinis necata, ibique sepulta. antea Saturnius mons, & in eo oppidum Saturnium, unde Saturnia terra. Postremo mons Capitolinus dictus quod cum fundamenta foderentur ædis Jovis, caput humanum inventum fuit. *Varro* 4. *de lingua.*

103 Apollinis templum & oraculum quod Didymis fuit antiquum. Pausanias 7. *in Achaicis*, ejusdem facit mentionem in 2. seu Corinthiacis. adde Strabonem 9. & 11.

104 Galli quondam Mercurium coluere maxime. post hunc, Apollinem & Martem & Jovem & Minervam. Martem bella regere. Marti, cum prælio dimicare constituissent, ea quæ bello cœpissent plerumque devovebant: quæ superarant animalia capta immolabant, reliquas res in unum locum conferebant. vide *Cæsar. 6. de bello Gallico*: De diis veterum Gallorum, vide *P. Pithœum c.* 1. *adver.* 3.

105 A Melio urbe, non procul ab Euphrate: nisi malis hic legere Melitensem.

106 De Gadibus & Hercule, vid. *Strabonem* 3. *in fin.* fuit & alius cognomento Gallus & Ogmius: de quo vide Lucianum *in Hercule.*

107 Vid. *Act.* 19 *verſ.* 26. 27. *de templo Dianæ Euſeb.* 36 *Plin.* 14.

108 De qua dixi libro superiore.

109 Tertullianus 23. *Apologet.* Unicuique, inquit, etiam provinciæ & civitati sua Deus est, ut Syriæ Astartis, ut Arabiæ Dialares, ut Norico Tibelenus, ut Africæ Cœlestus, ut Mauritaniæ reguli sui. *& paſſ*, Crustuminiensium Delventinus, Narniensium Viridianus, Asculanorum Ancaria, Volsinienſium Nursia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum Juno Curilis & pater Curis. Sed nos soli arcemur à religionis proprietate. *Hæc ille.* Cui loco visum illud Arnobii 8. adjungere, Inde adeo per universa imperia, provincias, oppida videmus singulos sacrorum ritus gentiles habere, & deos colere municipes, & Eleusinos Cererem, Phrygas Magnam matrem, Epidaurios Æsculapium, Chaldæos Belum, Astartem Syros, Dianam Tauros, Gallos Mercurium, universa Romanos. Porro quis fuerit Cœlestus an deus, an dea ambigitur. Petrus Pithœus 1. *adverſ* 4. deam fuisse ait. Asclepiades Philologhus cum visendi gratia Juliani ad id suburbanum venisset, deæ Cœlestis argenteum breve figmentum quocumque ibat secum solitus efferre, ante pedes statuit simulachri sublimes, accensisque cereis ex usu, fecit. Philastrius Brixiensis *in Catalogo hæreſ.* Alia, inquit, hæresis in Judæis quæ Reginam, quam & Fortunam cœli nuncupant, quam & Cœlestem vocant in Africa. Tertullianus *in Apologet.* 23. Ista ipsa virgo Cœlestis, pluviarum pollicitatrix. Salvianus, *de gubernatione.* Cœlestis illa. Idem 8. de providentia. Apul. 4. *Floridor.* Carthago, Africæ Musa Cœlestis, ut non injusta ratione possis dicere legendum esse apud Tertullianum *in libro de virginibus.* Cœlestis Africæ, non Ceres. *Ambroſ.* 1. *epiſt. ad Valent.*

110 Hodie etiam sine libertate instituere possumus. *Inſtit. de hered. inſtit. l. penul. C. de neceſſariis.*

111 Prique casu, socio adrescit: posteriore, servis communis est heredis & socii. *l.* 63. §. 9. *ff. pro ſocio. l.* 49. *ff. ad l. Falc. Paul.* 3. *ſent.* 6. § 4.

112 Nisi intra dies cretionis civis Romanus fiat.

113 §. 1. *Inſt. de hered. inſt.*

114 Hæc verba, *vel alienatus*, desiderantur apud *Justinianum* §. 1. *verſ. Si vero à vivo teſtatore Inſt. de hered. inſt.*

115 Hodie valet *l. penult. C. de neceſſariis.*

116 *d.* §. 1. *verſ. alienus quoque.*

117 *l.* 1. *ff. de hered. inſtit. Inſt. de exheredat. liberor.*

1 *Cujus 3. Inst. 4. Boëthius tit 15.* Extranei, qui non sunt in potestate, sunt filii, filiæ, nepotes, neptes, qui in potestate non sunt, & hi heredes esse possunt; quia filius loco est. Item nurus quæ in filii manu est, nam & hæc neptis loco est. sed ita demum erunt sui heres, si filius cujus in manu erit, dum pater moritur, in potestate ejus non sit. Idemque dicimus & de ea quæ in nepotis manu matrimonii causâ sit, quia promeritis loco est.

2 Posthumi quoque, qui si vivo parente nati essent, in potestate ejus futuri forent, sui heredes sunt. *Cujus d. loco.*

3 Legendum est, sed scriptis eo sensu: Jure antiquo, filiarum nepotes, præteriri potuisse, sed nec testamentum ex causa prætitionis infirmasse, cum illis consultum ita foret. Nam scriptis concurrebant: suis quidem, in virilem: extraneis, in dimidiam. & hoc est quod à Triboniano obscure scriptum est, Jus adcrescendi eis ad certam portionem præstitum. *Instit. de exhered. liber. vers. sed non ita.*

4 Ut in eo par sit masculorum & fœminarum conditio. *§. 1. Inst. de exher. liber.*

5 Rumpunt.

6 Posthumi, heredes instituti possunt. *l. 4. l. 5. l. 24. l. 27. l 29 ff de liber. & posthum.*

7 Duæ posthumorum species, alii enim post mortem testatoris nascuntur: alii post testamentum vivo testatore. *l. 3. §. 12. ff. de injusto.*

8 Id est legibus XII. tabularum, quod jus antiquum a Scævola distinguitur *lege 29. §. 7. ff. de liberis & posthumis*: habita ratione ad legem Velleiam.

9 Velleia fe. *§. 2. Inst. de exhered. liber. l. 29. ff. de liberis.*

10 *Inst. de exher. liber. vers. sed non ita in fin.* Inter cæteros dare, est ἐπίφρασις sive indefinite exheredare. fuit autem hæc formula, *Ceteri exheredes sunto, Testibus. Inst. de exh. liber. l. 23. ff de liberis.* & opponitur inter cæteros exheredatio, ei quæ nominatim fit. *§. 21. J. eod.* Nominatim exheredatio longe diversa ab indefinita, & generali exheredatione, de qua vide *l. 2. l. 3. ff. de liber.*

11 *§. 1. in fin. Instit. de exher. liber.*

12 Hoc quid esset dixi ad *§. 20 J. eod.*

13 *§. 1. in fin. Instit. de exher. liber.*

14 Id est, emancipationis. *§ 3. Inst. de exh. liber.* 15 *§. 1. Inst. de her. qualit.* 16 *§ 2. vers. sed his Prætor Inst. de hered. qualitate & differentia.* Sui beneficium abstentionis habent: extranei, separationis. Illi, ne sint heredes. Hi ne res adquisitæ postea veneant. 17 Id ut fiat, vid. *§. 27. J.*

18 Vid *§. 6. J. eod.* 19 Vid. *§. 20 J.* 20 Vid. *l. 20. ff. de adq. her. §. 7. Inst. de hered. qualit.*

21 Id est, auctionem, vide *l. 2. in fin. ff. de collat. bonor. l 48. ff. de usurpat. l. 2. §. 8. ff. pro emptore.*

22 Cretiones hodie sublatæ sunt. *l. 17. C. de jure delibe randi* 23 Formula instituendi cum cretione 24 Id est, facito ut videat te heredem. *Varro 5. de ling.* 25 Cic. 1. *de Orat.* ut in cretionibus scribi solet, *quibus sciam poteroque.* 26 Cernere, est quasi decernere se heredem esse velle *l. 13. §. pen. ff. de adq. hered.* cujus rei facultas non est in pupillo. *l. 9. ff. de adqu. hered.*

27 Formula cernendi. Hujus loci vestigia sunt apud Varronem 5. *de lingua.* In cretione adhiberi jubet testes & *lib. 6.* Heres cum constituit se heredem esse, dicitur cernere: & cum id fecerit, ἀντιστρέφειν. Varroni respondet Cic. 13. *ad Attic.* Cretionem fieri testibus præsentibus. Fiebat etiam verbis solemnibus, *ut hic: & l. 51. in fin. ff. de adqu. hered.* pure fit. est enim actus legitimus. *l. 77. ff. de reg. jur.* & semel *l 80. in fin. ff. de adq. hered.* non per aliam *l. 90. ff. de adq. her.* Ejus symbolum, digitorum percussio, dixi ad epigraphen tituli *de vo bor. oblig.* 28 Dixi superius, sublatam cretionis scrupulositatem. *l. 17. C. de jure delibe randi.* 29 Legitima & utilis de cujus effectu, vid. *§ 32. in fin J. eod.* 30 Et hoc ideo quod in institutione vulgari cretionis hæc verba adjunguntur, quibus scieris poterisque. *§ 27. & 31. J. eod. §. 34 J. eod.* 31 In continua cretione dies currunt ignoranti in vulgari non currunt. 32 *l. 1. ff. de vulgar. & pup. Paul 3. sent. 4. § 27.* 33 Formula heredis scribendi. 34 Imperfecta cretio, quoties non expressim exheredatur, sed alius ejus loco instituitur. 35 Formula perfectæ cretionis. 36 Formula imperfectæ cretionis. 37 Nota veterem differentiam cernendi & pro herede gerendi. Qui cernebat, excludebat inferiorem; qui pro herede gerebat, in partem admittebat subsitutum. 38 Qui pro herede gerit ex asse fit heres.

39 *l. 28 ff. 3 §. 1. Inst. quib. mod. test.* 40 *§. 2. J. eod.* 41 *§ 4 J. eod.* 42 Alio *l. 1. ff. de injusto*: seu posteriore testamento prius rumpitur. *§ 2. & 3. Inst quib mod. test §. 2. Inst. d. tit.* 43 Vide *§. 3. J. eod.*

44 Quibus modis quis alteri adquiratur. vid *l 3 ff de injusto.* 45 *l 13 ff de injusto.* 46 *l. 6. §. 5. ff. de injusto.* 47 *§ 4. Inst quib mod. test.* 48 *d. §. 7.* 49 Fictione postliminii fingitur in civitate semper fuisse qui rediit. Fictione vero Cornelia fingitur quis captivitatis suæ tempore decessisse.

50 Si vero, ita legendum videtur. 51 *§ 6. Inst. quib. mod. testam.* vel exheredandi Sui autem heredes sunt liberi quos in potestate habemus, tam naturales, quam adoptivi: item uxor quæ in manu est, & nurus quæ in manu est filii, quem in potestate habemus.

§. 15. Posthumi[2] quoque liberi, id est, qui in utero sunt, si tales sunt, ut nati in potestate nostra futuri sint, suorum heredum numero sunt. §. 16. Ex suis heredibus filius quidem neque heres instituitur, neque nominatim exheredatus, non patitur valere testamentum. Reliquæ vero personæ liberorum, velut filiæ, nepos, neptes, si præteritæ sint, valet testamentum. §. 17. Scriptis[3] heredibus adcrescunt, suis quidem heredibus in partem virilem, extraneis autem in partem dimidiam. §. 18. Posthumi, quoque liberi cujuscunque[4] sexus omissi, quod valuit testamentum, agnatione rumpitur[5]. §. 19. Eos qui in utero[6] sunt, si nati sui heredes nobis futuri sunt, possumus instituere heredes: si[7] quidem post mortem nostram nascantur, ex jure civili[8]: si vero viventibus nobis, ex lege Julia[9]. §. 20. Filius qui in potestate est, si non instituatur, heres, nominatim exheredari debet: reliqui sui heredes utriusque sexus aut nominatim, aut inter[10] cæteros. §. 21. Posthumus filius nominatim exheredan ius est: filia posthuma, cæteræque posthumæ fœminæ vel nominatim, vel[11] inter cæteros[12]: dummodo inter cæteros exheredatis aliquid legetur. §. 22. Nepotes & pronepotes, cæterique masculi posthumi præter filium, vel nominatim, vel inter cæteros, cum adjectione legati sunt exheredandi: sed tutius[13] est tamen nominatim eos exheredari: & id observatur magis.

§. 23. Mancipatos[14] liberos cum jure civili neque heredes instituere, neque exheredare necesse sit, tamen prætor jubet, si non instituantur heredes, exheredari masculos omnes, nominatim fœminas vel inter cæteros: alioqui contra tabulas bonorum possessionem eis pollicetur. §. 24. Inter necessarios heredes, id est, servos[15] cum libertate heredes scriptos, & suos scilicet necessarios, id est, liberos qui in potestate sunt, jure civili nihil interest (nam utrique etiam in viti heredes sunt) sed jure prætorio suis & necessariis heredibus abstinere se à parentis hereditate permittitur[16]: necessariis autem tantum heredibus abstinendi potestas non datur. §. 25. Extraneus heres, si quidem cum cretione[17] sit heres institutus, cernendo fit heres: si vero sine[18] cretione, pro herede[19] gerendo. §. 26. Pro[20] herede gerit, qui rebus hereditariis tanquam dominus utitur: velut qu actionem[21] rerum hereditariarum facit: aut servis hereditariis cibaria mandat. §. 27. Cretio[22] est certorum dierum spacium, quod datur instituto heredi ad deliberandum: utrum expediat ei adire hereditatem, necne, velut[23], *Titius heres esto cernitoque*[24] *in diebus centum proximis, quibus scieru*[25]*, poteriique: nisi ita creveris, exheres esto.*

§ 28. Cernere est[26] verba cretionis dicere, ad hunc modum[27], *Cum me Mævius heredem instituerit, eam hereditatem adeo cernoque.*

§ 29. Sine cretione heres institutus, si constituerit, nolle se heredem esse, statim excluditur ab hereditate, & amplius eam adire non potest. §. 30. Cum cretione vero heres institutus, sicut cernendo fit heres, ita non[28] aliter excluditur, quam si intra diem cretionis non creverit: ideoque etiam si constituerit nolle se heredem esse, tamen si superstint dies cretionis, pœnitentia actus, cernendo heres fieri potest. §. 31. Cretio autem vulgaris dicitur, aut continua vulgaris[29], in qua adjiciuntur hæc verba, *Quibus sciens, poterisque.* Continua[30], in qua non adjiciuntur. §. 32. Ei qui vulgarem cretionem habet, dies illi dati computantur, quibus scit se heredem institutum esse, & potuit cernere. Ei vero qui continuam habet cretionem, etiam illi dies computantur quibus[31] ignoravit se heredem institutum, aut scivit, sed non potuit cernere. §. 33. Heredes aut[32] instituti dicuntur, aut substituti; instituti, qui primo gradu scripti sunt: substituti, qui secundo gradu, vel sequentibus. §. 34. Heredes scripti sunt, veluti[33]: *Titius heres esto, cernitoque in diebus proximis centum quibus sciens, poterisque. Nisi ita creveru, exheres esto: tunc Mævius heres esto, cernitoque in diebus, & reliqua.* Similiter & deinceps substituti potest

§. 35. Si sub imperfectam[34] cretionem heres institutus sit, id est, non adjectis his verbis[35], *Si non creveru exheres esto*: sed si ita[36], *si non creveru, tunc Mævius heres esto*: cernendo quidem, superior inferiorem excludit: non cernendo autem 37, sed pro herede gerendo, in partem admittit substitutum. Sed postea Divus Marcus constituit, ut & pro herede gerendo, ex[38] asse fiat heres Quod si neque creverit, neque pro herede gesserit, ipse excluditur, & substitutus ex asse fit heres.

TIT. XXIII.

QUEMADMODUM TESTAMENTA RUMPUNTUR.[39]

§. 1. Testamentum jure factum infirmatur duobus modis, si ruptum[40] aut irritum[41] factum sit §. 2. Rumpitur testamentum mutatione, id est, si postea aliud[42] testamentum jure factum sit: item agnatione[43], id est, si suus heres agnascatur, qui neque heres institutus, neque ut oportet, exheredatus sit. §. 3. Adnascitur suus heres, aut[44] agnascendo, aut adoptando, aut in manum conveniendo, aut in[45] locum sui heredis succedendo: velut nepos mortuo filio, vel emancipato: aut manumissione, id est, si filius ex prima secundave mancipatione manumissus, reversus sit in patris potestatem. §. 4. Irritum[46] fit testamentum, si testator capite diminutus[47] fuerit aut si jure facto testamento nemo exiterit heres.

§ 5. Si is qui testamentum fecit, ab[48] hostibus captus sit, testamentum ejus valet: si quidem[49] reversus fuerit, jure postliminii, si non[50] ibi decesserit, ex lege Corneliana, quæ perinde successionem ejus confirmat, atque si in civitate decessisset. §. 6. Si[51] septem signis testium signatum[52] testamentum, licet jure civili ruptum vel irritum factum sit, Prætor scriptis heredibus juxta tabulas bonorum possessionem dat, si testator & civis Romanus, & suæ potestatis cum moreretur fuit, quæ bonorum possessio cum re, id est, cum effectu habetur, si nemo alius jure heres sit. § 7. Liberis[53] impuberibus in potestate manentibus tam natis quam postumis, heredes substituere parentes possunt duplici modo: id est, aut eo quo extranei, ut si heredes non exiterint liberi, substitutus heres fiat: aut proprio jure, id est, si post mortem parentis heredes facti intra pubertatem decesserint, substitutus heres fiat. §. 8. Etiam exheredatis[54] filiis substituere parentibus licet. §. 9. Non aliter impuberi filio substituere quis heredem potest, quam[55] si sibi quis heredem instituerit, vel ipsum filium, vel quemlibet alium. §. 10. Milites quomodocunque[56] fecerint testamenta, valent, id est, etiam sine legitima observatione. Nam principalibus[57] constitutionibus permissum est illis, quomodocunque vellent, quomodocunque possent, testari. Idque testamentum quod miles contra juris regulam fecit, ita demum valet, si vel in[58] castris mortuus sit, vel post missionem intra[59] annum.

TIT. XXIV.

DE LEGATIS.[60]

§. 1. Legatum est, quod legis modo, id est, imperative[61], testamento relinquitur. Nam ea quæ precativo modo relinquuntur, fideicommissa vocantur. §. 2. Legamus autem quatuor[62] modis, per vindicationem[63], per damnationem[64], sinendi modo[65], per præceptionem[66]. §. 3. Per vindicationem[67] his verbis legamus, *Do, lego, capito, sumito, sive habeto.* § 4 Per damnationem[68] his verbis: *Heres meus damnas esto dare, dato, facito, heredem meum dare jubeo.* §. 5. Sinendi[69] modo ita, *Heres meus damnas esto sinere Lucium Titium sumere illam rem, sibique habere.*

§. 6. Per præceptionem[70] sic, *Lucius Titius illam rem præcipito.*

§. 7 Per vindicationem legari possunt res quæ utroque[71] tempore ex jure Quiritium testatoris fuerunt[72], mortis, & quando testamentum faciebat: præterquam si pondere, mensura, numero contineantur: in his enim satis est, si vel mortis duntaxat tempore fuerint ex jure Quiritium. §. 8. Per damnationem omnes res, legari possunt, etiam[73] quæ non sunt testatoris, dummodo tales sint, quæ dari possint. §. 9. Liber homo, aut res populi, aut sacra, aut religiosa, nec per damnationem legari potest: quoniam[74] dari non potest.

§. 10. Sinendi modo legari possunt res propriæ testatoris[75] & heredis ejus. §. 11. Per præceptionem legari possunt res, quæ etiam per vindicationem. Si ea res quæ non fuit utroque[76] tempore testatoris ex jure Quiritium, per vindicationem legata sit, licet jure civili non valeat legatum, tamen senatusconsulto Neroniano firmatur: quo cautum est, ut quod minus pactis[77] verbis legatum est, perinde sit, ac si optimo jure legatum esset. Optimum[78] autem jus legati per damnationem est. § 12. Si duobus eadem res per vindicationem legata sit: siquidem disjunctim, singulis in solidum[79] debentur: si vero conjunctim, velut *Titio & Sejo, hominem Stichum do, lego*, jure civili concursu partes fiebant. non concurrente altero pars ejus alteri adcrescebat. Sed post legem Papiam Poppeam, non capientis pars caduca fit. §. 13. Si per damnationem eadem res duobus legata sit, siquidem conjunctim[80], singulis partes debentur, & non capientis pars jure civili in hereditatem remanebat, nunc autem caduca fit: quod si disjunctim[81], singulis in solidum[82] debetur. §. 14. Optione autem legati, per vindicationem data, legatarii electio est, veluti, *Hominem optato, eligito.* Idemque est, & si tacite[83] legaverim. *Titium*[84] *hominem*[85]*, aut decem heres meus dato*: hominem dare heredis[86] electio est. §. 15. Ante heredis institutionem legari non[87] potest: quoniam & potestas testamenti ab heredis institutione[88] incipit. §. 16. Post mortem heredis legari non potest[89], ne ab heredis herede legari videatur: quod juris civilis rario non patitur. In mortis autem heredis[90] tempus legari potest: velut *cum heres moriatur*[91].

§. 17. Pœnæ[92] caussa legari[93] non potest[94]. Pœnæ autem caussa legatur: quod coercendi[95] heredis caussa relinquitur, ut faciat quidem aut non faciat, non ut legatum pertineat: utputa hoc modo, *Si*[96] *filiam tuam in matrimonio Titio conlocaveru, decem millia Sejo dato.*

§. 18. Incertæ[97] personæ legari[98] non[99] potest: veluti, *Quicunque filio meo filiam suam in matrimonio conlocaverit, et homini tot nullia dato.* Sub[100] certa tamen demonstratione incertæ[101] legari potest, velut, *Ex cognatu meus qui nunc sunt, qui primo ad funus meum venerit, ei heres meus illud dato.* §. 19. Neque ex falsa demonstratione[102], neque ex falsa caussa[103] legatum infirmatur Falsa demonstratio[104] est, velut, *Titio fundum, quem à Titio emi, do, lego*, cum fundus à Titio emptus non sit. Falsa causa[105] est, velut, *Titio, quoniam negotia mea curavit, fundum do, lego*, ut[106] negotia ejus nunquam Titius curasset. § 20. A[107] legatario legari non[108] potest.

§ 21. Legatum ei[109] tantum dari potest, qui[110] extraneus est Ideoque filio familiæ heredi instituto, vel servo, neque à patre, neque à domino legari potest §. 22. Heredi à[111] semet ipso legari non potest.

§. 23. Ei qui in potestate[112], manu[113], mancipiove[114] est scripti heredis, sub conditione legari potest: sed requiritur, ut quo tempore dies legati cedit, in potestate heredis non sit. §. 24. Ei cujus in potestate, manu, mancipiove est heres scriptus, legari non[115] potest.

§ 25. Sicut singulæ[116] res legari possunt, ita universarum quoque summa legari potest: ut puta, *Mævius heres meus cum Titio hereditatem meam partito*[117] *dividito*: quo casu dimidia pars bonorum legata videtur. Potest autem & alia pars, velut tertia vel quarta legari: quæ species Partitio[118] appellatur. §. 26. Usufructus[119] jure civili legari potest earum rerum, quarum salva[120] substantia utendi fruendi potest esse facultas, & tam singularum rerum, quam plurium, id est, partis.

---

1 *Cujus 3. Inst. 4. Boëthius tit 15.* Extranei, qui non sunt in potestate, sunt filii, filiæ, nepotes, neptes, qui in potestate non sunt, & hi heredes esse possunt; quia filius loco est. Item nurus quæ in filii manu est, nam & hæc neptis loco est. sed ita demum erunt sui heres, si filius cujus in manu erit, dum pater moritur, in potestate ejus non sit. Idemque dicimus & de ea quæ in nepotis manu matrimonii causâ sit, quia promeritis loco est.

2 Posthumi quoque, qui si vivo parente nati essent, in potestate ejus futuri forent, sui heredes sunt. *Cujus d. loco.*

3 Legendum est, sed scriptis eo sensu: Jure antiquo, filiarum nepotes, præteriri potuisse, sed nec testamentum ex causa prætitionis infirmasse, cum illis consultum ita foret. Nam scriptis concurrebant: suis quidem, in virilem: extraneis, in dimidiam. & hoc est quod à Triboniano obscure scriptum est, Jus adcrescendi eis ad certam portionem præstitum. *Instit. de exhered. liber. vers. sed non ita.*

4 Ut in eo par sit masculorum & fœminarum conditio. *§. 1. Inst. de exher. liber.*

5 Rumpunt.

6 Posthumi, heredes instituti possunt. *l 4. l. 5. l. 24. l. 27. l 29 ff de liber. & posthum.*

7 Duæ posthumorum species, alii enim post mortem testatoris nascuntur: alii post testamentum vivo testatore. *l. 3. §. 12. ff. de injusto.*

8 Id est legibus XII. tabularum, quod jus antiquum a Scævola distinguitur *lege 29. §. 7. ff. de liberis & posthumis*: habita ratione ad legem Velleiam.

9 Velleia fe. *§. 2. Inst. de exhered. liber. l. 29. ff. de liberis.*

10 *Inst. de exher. liber. vers. sed non ita in fin.* Inter cæteros dare, est ἐπίφρασις sive indefinite exheredare. fuit autem hæc formula, *Ceteri exheredes sunto, Testibus. Inst. de exh. liber. l. 23. ff de liberis.* & opponitur inter cæteros exheredatio, ei quæ nominatim fit. *§. 21. J. eod.* Nominatim exheredatio longe diversa ab indefinita, & generali exheredatione, de qua vide *l. 2. l. 3. ff. de liber.*

11 *§. 1. in fin. Instit. de exher. liber.*

12 Hoc quid esset dixi ad *§. 20 J. eod.*

13 *§. 1. in fin. Instit. de exher. liber.*

14 Id est, emancipationis. *§ 3. Inst. de exh. liber.* 15 *§. 1. Inst. de her. qualit.* 16 *§ 2. vers. sed his Prætor Inst. de hered. qualitate & differentia.* Sui beneficium abstentionis habent: extranei, separationis. Illi, ne sint heredes. Hi ne res adquisitæ postea veneant. 17 Id ut fiat, vid. *§. 27. J.*

18 Vid *§. 6. J. eod.* 19 Vid. *§. 20 J.* 20 Vid. *l. 20. ff. de adq. her. §. 7. Inst. de hered. qualit.*

21 Id est, auctionem, vide *l. 2. in fin. ff. de collat. bonor. l 48. ff. de usurpat. l. 2. §. 8. ff. pro emptore.*

22 Cretiones hodie sublatæ sunt. *l. 17. C. de jure delibe randi* 23 Formula instituendi cum cretione 24 Id est, facito ut videat te heredem. *Varro 5. de ling.* 25 Cic. 1. *de Orat.* ut in cretionibus scribi solet, *quibus sciam poteroque.* 26 Cernere, est quasi decernere se heredem esse velle *l. 13. §. pen. ff. de adq. hered.* cujus rei facultas non est in pupillo. *l. 9. ff. de adqu. hered.*

27 Formula cernendi. Hujus loci vestigia sunt apud Varronem 5. *de lingua.* In cretione adhiberi jubet testes & *lib. 6.* Heres cum constituit se heredem esse, dicitur cernere: & cum id fecerit, ἀντιστρέφειν. Varroni respondet Cic. 13. *ad Attic.* Cretionem fieri testibus præsentibus. Fiebat etiam verbis solemnibus, *ut hic: & l. 51. in fin. ff. de adqu. hered.* pure fit. est enim actus legitimus. *l. 77. ff. de reg. jur.* & semel *l 80. in fin. ff. de adq. hered.* non per aliam *l. 90. ff. de adq. her.* Ejus symbolum, digitorum percussio, dixi ad epigraphen tituli *de vo bor. oblig.* 28 Dixi superius, sublatam cretionis scrupulositatem. *l. 17. C. de jure delibe randi.* 29 Legitima & utilis de cujus effectu, vid. *§ 32. in fin J. eod.* 30 Et hoc ideo quod in institutione vulgari cretionis hæc verba adjunguntur, quibus scieris poterisque. *§ 27. & 31. J. eod. §. 34 J. eod.* 31 In continua cretione dies currunt ignoranti: in vulgari non currunt. 32 *l. 1. ff. de vulgar. & pup. Paul 3. sent. 4. § 27.* 33 Formula heredis scribendi. 34 Imperfecta cretio, quoties non expressim exheredatur, sed alius ejus loco instituitur. 35 Formula perfectæ cretionis. 36 Formula imperfectæ cretionis. 37 Nota veterem differentiam cernendi & pro herede gerendi. Qui cernebat, excludebat inferiorem; qui pro herede gerebat, in partem admittebat subsitutum. 38 Qui pro herede gerit ex asse fit heres.

39 *l. 28 ff. 3 §. 1. Inst. quib. mod. test.* 40 *§. 2. J. eod.* 41 *§ 4 J. eod.* 42 Alio *l. 1. ff. de injusto*: seu posteriore testamento prius rumpitur. *§ 2. & 3. Inst quib mod. test §. 2. Inst. d. tit.* 43 Vide *§. 3. J. eod.*

44 Quibus modis quis alteri adquiratur. vid *l 3 ff de injusto.* 45 *l 13 ff de injusto.* 46 *l. 6. §. 5. ff. de injusto.* 47 *§ 4. Inst quib mod. test.* 48 *d. §. 7.* 49 Fictione postliminii fingitur in civitate semper fuisse qui rediit. Fictione vero Cornelia fingitur quis captivitatis suæ tempore decessisse.

50 Si vero, ita legendum videtur. 51 *§ 6. Inst. quib. mod. testam.* 52 *l. 12. ff. de injusto.*

53 Vide *Instit. de pupillari substit.*

54 *l. 1. §. 2. ff. de ventr. in.* *§ 4. Instit. de pupillari.*

55 *d. l. 1. §. ult. §. 5. Inst. de pupil.*

56 *vers. quoque enim modo & §. 1. Instit. de militari. l. 1. ff. de testamento milit.*

57 Julii Cæsaris, Titi, Domitiani, Nervæ, Trajani. *d. l. 1.*

58 *§. 3. Instit. de milit.*

59 *d. § 3 vers. & quod in castris in fin. l. 21. ff. de testam. milit.*

60 Vid. *2. Instit. 20. Cujus 2. tit. 5. § Harm. 18.*

61 Imperativa verba, directa. Directa Heredem facio, instituo. *l. 15. C. de testament.* Eadem civilia dicuntur. *l. 7. ff. de vulgari*: opponuntur precariis inflexis, & obliquis fideicommissariis, quæ & ἐγκλιτικὰ de quibus, vide *Paul. 4. sent. 1. §. 6.*

62 *§. 1. Inst. de legat. 2. Cujus 5. §. 1.*

63 *§ 3. J. eod.*

64 *§ 4. J. eod.*

65 *§ 5. J. eod.*

66 *§ 6. J eod.*

67 *2 Cujus 5. §. 2. § 2. Inst. de legatis: Paul. 3. sentent. 6. §. 3. & 7.*

68 *2. Cujus 5. §. 3. 4. 5. 6. § 2. Inst. de legat. Paul. 3. sent. 6. §. 3. & 10.*

69 *2. Cujus 2. §. 7. §. 2 Inst. de leg Paul. 3. sent. 6. §. 11.*

70 *2. Cujus 5. §. 8. & 2. Instit. de legat. Paul. 3 sentent. §. 6.* hoc & prælegatum dicitur & præcipuum, Sidonius 6. *epistol.* Illud autem deberi tibi quodam, ut Jurisconsulti dicunt, præcipui titulo.

71 *§. 11. J. eod.*

72 Et ita per vindicationem res aliena relinqui non potest. *2. Cujus 5. §. 3.*

73 Id est, alienæ. *2. Cujus 5. §. 3.*

74 Quod dari non potest, per damnationem relinqui non potest. *2. Cujus 5. §. 7. vers nam & propria.*

75 *§ 7. J. eod.*

76 Id est, solennibus & conceptis. Cicero pro *Roscio Comœdo* Non enim ex pactione verborum, quibus jusjurandum, comprehenditur. Arnobius *contra Gentes*, quam cum pactionibus adorant & formulis, vide *Cujac. hic.*

77 Hoc quia laxum & expeditum est. Sic optimum jus usurarum. *l. 1. C. de Usuris*: optimum jus possessionis. *l. 26. §. 1. ff. de pignoribus.*

78 Singulis partes debentur. *Cujac.*

79 *2 Cujus 5. §. 5.*

80 *2. Cujus 5. §. 6.*

81 Hoc innuit in legato per vindicationem disjunctionem adorant & formulis, vide *Cujac. hic.*

82 *2. Cujus 5. §. 6.*

83 Id est, non data optione. 84 Titio, *Cujac ita emendat.* 85 Homine. At si ita hæres meus damnas esto hominem dare, heredis electio est. *Cujac. hic.* 86 Homine per damnationem legato, electio est heredis. *l. 45. §. 1. ff. de legat. 1.* per vindicationem, legatarii *l. 37. in prin. ff. de legat. 1.* Similiter in legatis disjunctivis electio est legatarii, si per vindicationem. *l. 94. §. 1. ff. de legat. 1. l. 23. ff. de legat. 2.* heredis, si per damnationem. *l. 43. in fin ff. de leg. 2.*

87 *Paul. 3. sent. 6. §. 2.* hodie potest *§. 34. Inst. de legat.* 88 *l. 1. in fin. ff. de vulgari. l. ult. ff. de jure codicillor.* 89 *Paul. 3. sent. 6. § 6.* Hodie potest *§. 35 Instit. de legat.* 90 Et fuit. *Paul 3. sent. 6. §. 6.* 91 Moriatur. *Paul. d. loco.* 92 *§. 36. Instit. de legat. 1 un C. de his quæ pœnæ nomin. l. 1. l. 2. ff. de his quæ pœnæ caussa.* 93 Et fideicommitti *tit. 25. §. 13. J. eodem.* 94 Hodie potest. *d. §. 36.* 95 Pœnæ nomine reliquitur, non in gratiam legatarii, sed in odium heredis.

96 *dict. §. 36.* 97 *Paul. 5. sent. 6. §. 13.* 98 Ut & fideicommitti *tit. 25. §. 13.* 99 Hodie potest *§. 25. Inst. de legatis.* 100 Dicto *§. 25. verse. sub certa vero demonstratione.* 101 Id est, ex certis personis incertæ. *d. vers. sub certa.* 102 *§. 30. Inst. de legat.* vid. *l. 33. ff. de condit. & demonst.* 103 *§. 31. Instit. de legat. 1. 72. §. 6. ff. de cond. & demonst.* 104 Falsa demonstratio quid. 105 Falsa causa quæ. 106 Cum negotia. 107 *Inst. de singulis reb. per fideicom. 2. Cujus §. 7.* 108 Hodie potest *l. 67. l. 91. §. 4. ff. de legat. 1. l. 2. in fin. C. comm. de legatis.*

109 Ab eo *Cujac. hic.* 110 Qui ex sua persona heres est Ideoque, &c. *Cujac. hic* 111 *l. 18. l. 34. §. 11. l. 116. §. 1. ff. de legat. 1. l. 34. §. 1. in fin ff. de legat. 2.* 112 Ut filius familias. vide *tit. 5. & 10. J. eod.* 113 Ut uxor, vide *tit. 9. J. eod.* 114 Ut servus, vide *§. 24. Inst. de legat.* 115 *tit 25. §. 12 J. eod.* aut id mutatum est *l. 25 ff. de legat. 1.* aut expungenda negatio. 116 Vide *Inst. de singul. reb. per fideicom. relictis.* 117 Partito, dividito. 118 De partitione dixi ad *l. 154. §. 1. ff. de verb. signif.* 119 Vid. *ff. de usu & usufr. legato. §. 1. Instit. de usufr. l. 3. ff. de usufructu.*

120 Hoc enim usus fructus definitione continetur. *Inst. de usufructu, l. 1. ff. de usufructu.*

parcis [1]. §. 27. Senatusconsulto [2] cautum est, ut etiamsi earum terum, quæ in abusu continentur, ut puta vini, olei, tritici, usus-fructus legatus sit, legatario res tradantur cautionibus [3] interpositis, de restituendis eis, cum ususfructus ad legatarium pertinere desierit.

§. 28. Civitatibus [4] omnibus, quæ sub imperio Prætoriani [5] sunt, legari [6] potest: idque à Divo Nerva introductum, postea à Senatu, autore Adriano [7], diligentius constitutum est. § 29. Legatum quod datum est, adimi [8] potest, vel eodem testamento, vel codicillis [9] testamento confirmatis: dum tamen eodem [10] modo adimatur, quo modo datum est. §. 30. Ad heredem legatarii legata non aliter transeunt, nisi [11] si jam die legatorum cedente, legatarius decesserit.

§. 31. Legatorum [12] quæ pure vel in diem certum relicta sunt, dies cedit antiquo quidem jure, ex mortis testatoris tempore: per legem autem Papiam Popeam, ex apertis [13] tabulis testamenti: eorum vero quæ sub conditione relicta sunt, cum conditio extiterit. §. 32. Lex Falcidia jubet, non plus quam dodrantem [14] totius patrimonii legari, ut omni modo quadrans [15] integer apud heredem remaneat.

§. 33. Legatorum perperam solutorum repetitio non [16] est.

TIT. XXV.

DE FIDEICOMMISSIS. [17]

§. 1. Fideicommissum est, quod non civilibus [18] verbis, sed precative relinquitur: nec ex rigore juris civilis proficiscitur, sed ex voluntate datur relinquentis. §. 2. Verba fideicommissorum in usu fere sunt hæc [19], *Fideicommitto, peto, volo dari*, & similia. §. 3. Etiam nutu [20] relinquere fideicommissum in usu receptum est. §. 4. Fideicommissum relinquere possunt, qui [21] testamentum facere possunt, licet non fecerint. Nam intestatus [22] quis moriturus, fideicommissum relinquere potest. § 5. Res per fideicommissum relinqui possunt, quæ [23] etiam per damnationem legari possunt. §. 6. Fideicommissa dari possunt his, quibus legari potest.

§. 7. Latini Juniani [24] fideicommissum capere possunt, licet legatum capere non possint. §. 8. Fideicommissum & ante [25] heredis institutionem, & post [26] mortem heredis, & codicillis, etiam [27] non confirmatis testamento, dari potest, licet legari non possit.

§. 9. Item Græce [28] fideicommissum scriptum valet, licet legatum Græce scriptum non valeat. §. 10. Filio qui in potestate est, servove heredibus institutis, seu si his legatum sit, patris vel domini fideicommitti potest, quamvis [29] ab eo legari non [30] possit. § 11. Qui testamento heres institutus est, codicillis etiam non confirmatis, rogari potest, vel ut hereditatem totam, vel ex parte alii restituat, quamvis [31] ex directo heres institui ne quidem confirmatis codicillis possit.

§. 12. Fideicommissa non per formulam [32] petuntur, ut legata: sed cognitio est Romæ quidem Consulum, aut Prætoris, qui fidei commissarius [33] vocatur: in provinciis vero, Præsidum [34] provinciarum. § 13. Pœnæ [35] caussa certæ vel incertæ [36] personæ ne quidem fideicommissa dari possunt. §. 14. Is qui rogatus est alii restituere hereditatem, lege quidem Falcidia locum non habente, quoniam non plus (puta) quam dodrantem, restituere rogatus est, ex Trebelliano [37] senatusconsulto restituit, ut ei & in eum dentur actiones, cui restituta est hereditas. Lege autem Falcidia interveniente, quoniam plus quam dodrantem, vel etiam totam hereditatem restituere rogatus sit, lex Pegasiano senatusconsulto restituit, vel [38] deducta parte quarta, ipse qui scriptus est heres, hereditatem restituat, & in ipsum actiones conserventur, is autem qui recipit hereditatem, legatarii loco habeatur. §. 15. Ex Pegasiano senatusconsulto restituta hereditate, commoda & incommoda hereditatis communicantur [39]. Inter heredem, & eum cui reliquæ partes restitutæ sunt interpositis stipulationibus ad exemplum partis [40] & pro parte stipulationum. Partis [41] autem & pro parte stipulationes proprie dicuntur, quæ de lucro & damno communicando solent interponi inter heredem & legatarium partiarium, id est, cum quo partitus est heres. §. 16. Si heres damnosam [42] hereditatem dicat, cogetur à Prætore adire & restituere totam, ita ut ei & in eum qui recipit hereditatem actiones dentur, perinde atque si ex Trebelliano senatusconsulto restituta fuisset: idque ut ita fiat, Pegasiano senatusconsulto cautum [43] est.

§. 17. Si quis in fraudem tacitam [44] fidem accommodaverit, ut non capienti fideicommissum restituat, nec quadrantem eum deducere Senatus [45] censuit: nec caducum vindicare ex eo testamento, si [46] liberos habeat. §. 18. Libertas [47] dari potest per fideicommissum.

TIT. XXVI.

DE LEGITIMIS HEREDIBUS [48].

§. 1. Intestatorum ingenuorum hereditates pertinent, primum [49] ad suos heredes, id est, liberos qui in potestate sunt, cæterosque qui in liberorum loco sunt. Si sui heredes non sunt, ad consanguineos, id est, fratres & sorores ex eodem patre. Si nec hi sunt, ad reliquos agnatos proximos, id est, cognatos virilis sexus, per mares descendentes, ejusdem familiæ: id enim cautum est lege XII. Tabularum: *Ac si intestatus* [50] *moritur, cui suus* [51] *extabit* [52] *heres, nec adgnatus proximus familiam* [53] *habeto*. §. 2. Si defunctus [54] sit filius ex [55] altero filio mortuo, jam nepos unus, vel etiam plures, ad omnes hereditas pertinet: non ut in capita dividatur, sed ut [56] in stirpes, id est, ut filius solus mediam partem habeat, & nepotes quotquot sunt alteram dimidiam. Æquum est enim nepotes patris sui loco succedere, & eam partem habere, quam pater eorum si viveret, habiturus esset. § 3 Quamdiu suus heres [57] heres fieri potest, tamdiu [58] locus agnatis non est: velut si uxor defuncti prægnans sit, aut filius apud hostes sit. §. 4. Adgnatorum hereditates dividuntur in [59] capita, veluti si sit fratris filius, & alterius fratris duo [60] pluresve liberi: quotquot sunt ab utraque parte personæ, tot fiunt portiones, ut singuli singulas capiant. §. 5. Si plures eodem gradu sunt agnati, & quidam eorum hereditatem ad se pertinere noluerint, vel antequam adierint, decesserint: eorum pars adcrescit [61] his qui adierint. Quod si nemo eorum adierit, ad insequentem gradum ex lege hereditas non transmittitur: quoniam in legitimis [62] hereditatibus successio non [63] est. § 6. Ad fœminas ultra [64] consanguineorum gradum legitima hereditas non pertinet: itaque soror fratri sororive legitima heres fit. §. 7. Ad liberos matris intestatæ hereditas ex lege XII. Tabularum non [66] pertinebat: quia fœminæ suos heredes non habent. Sed postea Imperatorum Antonini [67] & Commodi oratione in Senatu recitata, id actum est, ut sive in manu [68] conventione, matrum legitimæ hereditates ad filios pertineant, exclusis consanguineis, & reliquis adgnatis. §. 8. Intestati filii hereditas ad matrem ex lege duodecim [69] Tabularum non [70] pertinet: sed si jus liberorum habeat, ingenua trium, libertina quatuor, legitima heres fit ex Senatusconsulto Tertulliano [71] si [72] tamen ei filio neque suus heres sit, quive [73] inter suos heredes ad bonorum possessionem à Prætore vocatur: neque pater ad quem lege hereditas, bonorumve possessio cum re pertinet, neque frater consanguineus. Quod si soror consanguinea sit, ad utrasque [74] pertinere jubetur hereditas.

TIT. XXVII.

DE LIBERTORUM [75] SUCCESSIONIBUS VEL BONIS.

§. 1. Libertorum intestatorum hereditas primum ad suos [76] heredes pertinet: deinde ad eos quorum liberti sunt, velut patronum, patronam, liberosve patroni. §. 2. Si sit patronus, & alterius patroni filius, ad solum patronum hereditas pertinet. §. 3. Item patroni filius patroni nepotibus [77] obstat.

§ 4. Ad liberos patronorum, hereditas defuncti pertinet, ut in capita [78], non in stirpes dividatur. §. 5. Legitimæ hereditatis jus, quod ex lege duodecim Tabularum descendit, capitis minutione amittitur.

TIT. XXVIII.

DE POSSESSIONIBUS [79] DANDIS.

§. 1. Bonorum possessio datur aut contra [80] tabulas testamenti, aut adversus [81] tabulas intestati. §. 2. Contra [82] tabulas bonorum possessio datur liberis emancipatis [83], testamento præteritis [84], licet legitima ad eos non pertineat hereditas.

§. 3. Bonorum possessio contra tabulas liberis tam [85] naturalibus, quam adoptivis datur. Sed naturalibus quidem emancipatis: non tamen & illis, qui in adoptiva familia sunt. Adoptivis autem, his tantum, qui in potestate manserunt. §. 4. Emancipatis liberis ex edicto datur bonorum possessio, si parati sunt cavere [86] patribus [87] suis qui in potestate manserunt, bona, quæ moriente patre habuerunt, se collaturos. § 5 Secundum [88] tabulas bonorum possessio datur scriptis heredibus, scilicet si eorum quibus contra tabulas competit, nemo sit, aut petere nolit. §. 6. Etiamsi jure civili non valeat testamentum, forte quod familiæ mancipatio vel nuncupatio defuit, si signatum testamentum sit, non [89] minus quam septem testium civium Romanorum signis, bonorum possessio datur. §. 7. Intestati datur bonorum possessio per septem gradus. Primo gradu liberis: Secundo legitimis heredibus: Tertio [90] proximis cognatis: Quarto familiæ [91]: Quinto patrono, patronæ, liberisve patroni, patronæve: Sexto viro, uxori: Septimo cognatis manumissoris, quibus per legem Furiam plus mille asses capere licet. Si nemo sit ad quem bonorum possessio pertinere possit: aut si quidem, sed jus suum omiserit: populo bona deferuntur ex lege Julia caduraria [92]. §. 8. Liberis [93] bonorum possessio datur, tam his qui in potestatem usque in mortis tempus fuerunt, quam emancipatis: item adoptivis, non tamen etiam in adoptionem datis. §. 9. Proximi cognati [94] bonorum possessionem accipiunt, non solum per fœminini sexus personam cognati, sed etiam agnati capite deminuti. Nam licet legitimum jus agnationis capitis minutione amiserint, natura tamen cognati manent. §. 10. Bonorum possessio datur parentibus & liberis intra [95] annum, ex quo petere potuerunt: cæteris intra centum [96] dies. §. 11. Qui omnes intra id tempus si [97] non petierint, ad bonorum possessionem sequens gradus admittitur: perinde ac si superiores non essent. idque per septem gradus fit. §. 12. Hi quibus ex successorio edicto bonorum possessio datur, heredes quidem non sunt, sed heredis loco constituuntur beneficio Prætoris. Ideoque seu ipsi agant, seu cum his agatur, fictitiis actionibus opus est: in quibus heredes esse finguntur.

§ 13. Bonorum possessio aut cum re datur, aut sine re. Cum re [98], si is quis accepit, cum effectu bona retineat: sine re, quum alius jure civili evin cere hereditatem possit: veluti si suus heres intestato sit [99]. Bonorum possessio sine re est, quum suus heres evincere hereditatem jure legitimo possit.

TIT. XXIX.

DE BONIS [100] LIBERTORUM.

§. 1. Civis [101] Romani liberti hereditatem lex duodecim Tabularum patrono defert, si intestato sine suo herede libertus decesserit. Ideoque sive testamento facto decedat, licet suus heres ei non sit, seu intestato, & suus heres ei sit, quamvis non naturalis, sed uxor puta quæ in manu fuit, vel adoptivus filius: lex patrono nihil præstat. Sed ex edicto Prætoris si testamento facto libertus moriatur, aut [102] ut nihil, aut minus quam partem dimidiam bonorum patrono relinquat: contra tabulas testamenti, partis dimidiæ bonorum possessio illi datur, nisi libertus aliquem ex naturalibus liberis successorem sibi relinquat, sive intestato decedat, & uxorem forte in manum vel adoptivum filium relinquat, æque partis mediæ bonorum possessio contra suos heredes patrono datur. §. 2. In bonis libertæ patrono nihil juris ex edicto datur. Itaque si intestata moriatur liberta, semper ad eum hereditas pertinet. §. 3. Licet [103] liberi sint libertæ, quoniam non sunt sui heredes matri, obstat [104] patrono lex Papia Popea. Postea libertas quatuor liberorum jure tutelæ patronorum liberavit, & cum intulerit, jam posse eas sine auctoritate patronorum testari, prospexit ut pro numero liberorum libertæ superstitum virilis pars patrono debeatur. § 4. Liberi patroni virilis sexus, eadem jura in bonis libertorum parentum suorum habent, quæ & ipse patronus. Fœminæ vero, ex lege quidem XII. Tabularum perinde jus habent, atque masculi patronorum liberi. §. 5. Contra tabulas autem testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturalis [105] bonorum possessio eis non competit. Sed si jus trium liberorum habuerunt, etiam hæc jura ex lege Papia Popea nanciscuntur.

§ 6. Patronæ ex bonis libertorum illud jus tantum habent, quod lex XII. Tabularum introduxit. Sed postea lex Papia patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ [106] libertinæ tribus, id juris dedit quod patronus habet ex edicto. §. 7. Item liberis ingenuæ trium liberorum jure honoratæ eadem lex id jus dedit, quod ipsi patrono [107] tribuit.

FINIS.

JULII

---

1 *l.* 43. *ff. de usufructu & quemad.*
2 Vid. *l.* 1. *ff. de usu & usufructu leg.*
3 *d. l.* 1. *in fin.*
4 Dixi ad *l.* 122. *ff. de legat.* 1.
5 Populi Romani, ut in *l.* 26. *ff. ad Treb.*
6 An heredibus relinqui? vid. *tit.* 22. §. 5. & *cod.*
7 Quidam emendant Marco, ex *lege* 20 *ff. de reb. dubiis.* Non male tamen videtur legendum post, Senatusconsulto Apronianо, ut & Paulus *libro singulari de senatusconsultis* scribit in *l.* 26. *ff. ad Trebel.*
8 Vide *Institut. de adimp. legator. ff. de adimen. legat.*
9 *Inst. de adempt. legat. in pr. l. pen.* §. 1. *ff. de adimend.*
10 Nihil hodie interest, an contrariis verbis, an quibuscunque fiat. *Inst. d. loco.*
11 Vide *tit.* 1. *ff. quando dies legator.*
12 Legati conditionalis, post eventum conditionis: puri vel in diem antiquo jure, à morte testatoris: ex lege Papia, ab apertis tabulis dies cedit. Hodie jus vetus sequimur ex regula Catoniana, quæ ad novas leges, id est, Juliam & Papiam non pertinet. *Inst. ff. de regul. Catoniana.*
13 *l.* 42. *ff. de hered. inst. l.* 31. *l.* 104. *ff. de condit. & demonst. l. ult. ff. de mortis causa.*
14 Vid. *l.* 1. *ff. ad l. Falcid.*
15 *d. l.* 1.
16 Imo est *l.* 2. *l.* 3. *ff. de cond. indeb.* Sed aut hæc negatio abundat, aut hic agitur de legato damnationis. § *ult. Inst. de oblig. qua ex quasi contract.* aut certis personis soluto. § 25. *in fin. Institut. de legat.*
17 *C.* 6. 42. 2. *Cajus* 7. & *Paul* 4 *sen.* 1. adde 2. *Inst.* 24. *de singul. reb.*
18 *l.* 7. *in prin. ff. de cui gari.*
19 Adde *Paul.* 4. *sent.* 1. §. 6. & § *ult. Institut. de singulis reb.*
20 *l.* 21. *ff. de legat.* 3. *l.* 22. *C. de fidecom.* Nutu quæ fieri possint dixi ad *legem* 52 *in fin. ff. de verb. obligat.*
21 Qui testari potest, fideicommittere potest, dixi ad *l.* 2. *ff. de legat.* 1.
22 *Paul* 4. *sent.* 1. §. 4. dixi *d.* § 10. *Inst. de fideic. hered.*
23 24. §. 8. 9. & *eodem.*
24 De quibus vid. *tit.* 3. & *cod.*
25 Quod olim non fuit in legato *tit.* 24. §. 15. & *cod.*
26 Quod olim non fuit in legatis *tit.* 24. §. 8. & *cod.*
27 2. *Gajus.* 7. § 9. *Paul.* 4. *sent.* 1. § 10.
28 Dixi ad *l.* 11. *ff. de legat.* 3.
29 Et in eo differt fideicommissum à legato.
30 *tit.* 24. §. 24.
31 Codicillis etiam confirmatis heres institui non potest: quamvis iisdem confirmatis restituendi jussio comprehendi utiliter possit.
32 Id est, actionem, vid. *tit.* 19 §. 16. & *cod.* 33 De prætore fideicommissario, adde *l.* 2. §. 32. *ff. de orig. jur. l.* 78. §. 6. *ff. de leg.* 3. *l.* 92. *ff. de cond. & dem. l.* 4. *in fin. ff. qui ad libert. l.* 2. *C. qui potior.*
34 Vid. *l.* 3. *in fin. C. de rebus cred.* 35 In eo fideicommissa olim etiam non differebant. *tit.* 24. §. 17. & *cod.* 36 In eo quoque olim conveniebant fideicommissa & legata. *tit.* 24. §. 18. & *cod.*
37 Vid. *Inst. de fideic. her. & ad SC. Treb.* 38 Legendum est, *ut.* 39 Communicantur, inter, &c.
40 §. 6. *Inst. de fideicom. her.* 41 Stipulationes partis & pro parte, *quid.* 42 Vel suspectam. *d.* §. 6. *verf. sed si recusatus scriptus heres.* 43 *d. verf. sed si.* 44 De qua dixi ad *l.* 103. *ff. de leg.* 1.
45 Senatusconsultum Plancianum intelligit, de qua vid. *l.* 59. *in fin. ff. ad l. Falc.* 46 Si ex liberis existat. ita legendum est, idque latis indicat titulus 18. *cod.* 47 Vid. §. 2. *Inst. de singul. reb. per fideicommiss.* 48 Id est, de hereditate ab intestato 3. *Inst.* 1. 49 §. 1. *Inst. de hereditatibus ab intestato:* dixi ad *leges* XII. *Tabularum lib.* 2. 50 *l.* 9. §. 2. *ff. de liber. & posth.* 51 *l.* 7. *ff. de bonis damnatorum.* 52 Nec extabit heres adgnatus, &c. *ita legi oportet.* 53 *l.* 195. *in fin. ff. de verb. sign.*
54 Legendum est, *defuncti.* 55 *Et ex altero*, ita legi oportet. 56 §. *ult. in fin. Inst. de hered. ab Intest.* dixi ad *leges* XII. *tabul. lib.* 2. 57 *lege* 3. *ff. si pars hered lege* 30. §. 1. *ff. de adquir. hered. l.* 5. *in fin. ff. unde legitimi.* 58 Venter, seu posthumus agnatos defuncti excludit. *l.* 26. *ff. de statu.*
59 Dixi ad *Novell.* 118. *c.* 3. *in fin.* 60 *d. c.* 3. adde §. 4. *Inst. de legit. adgna.* 2. *Cajus* 8. *c.* 3.
61 §. *ult. Inst. de Senatusconsulto Orphitiano.* dixi ad *l.* 9. *ff. de suis*, adde *Paulum* 4. *sent.* 8. §. *ult.*
62 Secus in hereditariis. *l.* 2. *C. de successorio edicto.*
63 Jure Justiniani hodie in suis successio est. §. 7. *Inst. de legit. adgnat. success.* nam & in legitimis tutoribus est successio. *l.* 3. § 9. *ff. de legit. tut.*
64 Idque jure civili & lege Voconia institutum *Paul* 4. *sent.* 8. § 3. De lege Voconia, vide *Cujac. ad tit. Inst. de lege Falcid.*
65 Dixi in notis ad *leges* XII. *Tabul. lib.* 2.
66 *Instit. de Senatusconsulto Tertull. & in pr. de Senatusconsulto Orphitiano.*
67 Adde *l.* 9. *ff. ad Tertull.*
68 Vide *tit.* 9. & *eodem.*
69 Dixi ad *leges* XII. *Tabul.*
70 *Inst. de Senatusconsulto Tert. in pr.*
71 Vid. §. 2. *Inst. de Senatusc. Tertull.*
72 Quando mater succedat filio.
73 *Ut emancipatus.*
74 Vid. *l.* 2. *C. Th. de secund. nupt.*
75 3. *Institut.* 8.
76 *Inst. de succes. libert. in pr.*
77 *l.* 23 §. 1. *ff. de bon. libert. in pr.*
78 Dixi ad *l.* 23. *in fin. ff. de bon. libert.*
79 3. *Inst.* 10. 37. *ff.* 1.
80 Vid §. 2 & *cod.*
81 §. 5 & *cod.* id est secundum. vide 20. §. 14. & *cod.*
82 §. 3. *Instit. de bonor. possess.* & 37. *ff.* 4. & 6. *C.* 12.
83 Imo & suis, sive sint naturales, sive legitimi, sive posthumi. §. 3. & *cod.*
84 *d.* §. 3.
85 *l.* 1. *ff. de bonor. poss. contra tabul.*
86 *l.* 1. §. 9 *ff. de collat.*
87 Fratribus.
88 Vid. *tit C. de bonor. possess. secund. tabular* 6. *C.* 11. *ff. si tabulæ testamenti extabunt:* adde §. 3. *verf. secundâ Inst. de bonor. possess.* & 6. *C.* 12. *de bonor. possess. secundum tabulas.*
89 *tit.* 23. §. 6. & *cod. l.* 2. *C. de bonor. possess. secund. tabul.*
90 Tertio, decem personis quas extraneo manumissori præferebat, vide § 3. *Instit. de bonor. possess.* sed hæc successio hic omittitur.
91 *Tanquam ex familia: d.* §. 3. vel ut ibidem legit Cujacius, *tum quem ex familia.*
92 De qua in *l.* 96. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 4. § 17. *ff. de fideicom. libertat.*
93 Vid. *tit ff unde liberi.*
94 Vide *tit.* 11. *unde cognati.*
95 § 4. *in fin. Inst. de bonor. possess.* 1 &. §. 12. *ff. de successor. edicto. l.* 2. *C. qui admitti ad bonor.*
96 *l.* 3. *ff unde cognati: l.* 1. §. 9. *ff. de successor. edicto.*
97 §. 5. *Institut. de bonor. possess.*
98 *Alias dixi de ea re.*
99 Sit, bonorum, &c.
100 Vid. 3 *Inst.* 8.
101 In Latino fecus. § 4. *Institut. de success. libertor.*
102 Et aut nihil &c.
103 Nam licet.
104 Nec obstat.
105 Naturales.
106 Oneratæ § 2. *Institut. de Senatusconsulto Tertull.* Theophilus dicit κινητῶν.
107 Patronæ.

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM AD FILIUM,

LIBRI V.

LIBER PRIMUS.

TITULUS PRIMUS.

DE PACTIS ET CONVENTIONIBUS. [1]

§. 1. DE his rebus pacisci possumus, de quibus transigere [2] licet. Ex his enim pacti obligatio [3] solummodo nascitur. §. 2. Omne pactum posteriore pacto dissolvitur [4], licet pariat exceptionem. §. 3. Pacto convento Aquiliana stipulatio subjici solet [5], sed consultius est huic pœnam quoque subjungere: quia rescisso quoquo modo pacto, pœna ex stipulatu reperi potest. §. 4. Neque contra leges, neque contra bonos mores pacisci [6] possumus. §. 5. De rebus litigiosis & convenire & transigere possumus. Post rem judicatam pactum nisi donationis causa interponatur [7], servari non oportet.

1 In quibusdam legitur, *De pactis & conventis*, vid. Cujac. *Observ. l. 2. c. 15.* Dicimus etiam pacta & conventa, pactum & conventionem, item pactum & consensum. *l. 2. C. quand. lic. ab empt. disc.*

2 Est sensus, ut qua de re licet transigere, liceat & pacisci, & contra. *l. 18. C. de transact. l. 10. C. ad l. Jul. de adult.* scil. de re litigiosa: nam rei non litigiosæ pacti quidem verbum convenit, transactionis non item.

3 Naturalis videlicet, quæ exceptionem parit.

4 Non ipso jure, sed per replicationem. *l. 27. §. 2. ff. de pactis.*

5 Sic enim actio tollitur. *l. 3. l. 4. l. 15. C. de transact.* Consultius est etiam addere pœnalem stipulationem. *l. 40. l. 41. C. de jure transact. l. 16. ff. eod. l. 15. ff. eod. & l. 6. C. de pact. l. 7. §. ait prætor. ff. de pactis. l. 52. §. 2. ff. de pact. l. 95. §. 4. ff. de solut.*

7 Decidendi causa non possumus, nisi si lis adhuc subesse potest. *l. 23. ff. de condict. indeb. l. 32. C. de transact.*

8 Procurator agit absente, Cognitor præsente litigatore. *l. si iste. C. Theod. de cogn. & procur.* maxime in causa status, pro defensore ejus, qui patitur controversiam, an sit ex civibus. Asconius *in 3. Ver.* Justiniani tempore sublati sunt cognitores: ideoque ab his locis, quos ex juris auctoribus sumpsit, cognitoris nomen semper exemit, ut conjicere licet ex *l. 38. §. 8. ff. de pœn.* collata cum sententia Pauli *lib. 5. tit. 25. §. 7. ff. de post. l. 8. §. 2. ff. de procur.*

10 Pro certis personis nec postulare, nec cognitores fieri possunt, ac ne pro parentibus quidem sine decreto. *l. 41. ff. de procur.*

11 In procuratore, & defensore idem juris est. *l. 25. in fin. ff. de procurat.* quasi defensori non verus defensor est. *l. 40. §. sed & si. l. 61. ff. eod.* proinde in eo huic sententiæ locus non est.

12 Non solennibus. §. 1. *de his per quos ag. poss.* 13 *l. 1. §. 1. ff. de procur.*

14 *l. 20. C. de neg. gest. l. 24. C. de usur.* Interdum dolum dumtaxat. *l. 3. §. interdum. ff. de neg. gest.* Interdum etiam casum, *l. 11. ff. eod.* 15 Quod ita procedit, si posterior actus tutelæ officio connexus non sit; alioquin tutelæ actio sufficit. Item si post pubertatem nullo tempore administrationem intermiserit: alioque in utraque actio necessaria est. *l. 13. & 14. ff. de tutel. & rat. distr.* 16 *l. 24. C. de usur.* ait, *totius temporis*, quod à Triboniano prætermissum est in *l. 37. §. 1. ff. de neg. gest.* 17 *l. 24. C. de usur. l. 32. §. ult. ff. de negot. gest.* 18 *l. 14. ff. de neg. gest.* 19 Id est, pure & præcise, quod à Triboniano prætermissum est in *l. 37. §. ultim. ff. de negot. gest.* 20 Actione pro tutela, diversa est ab actione negot. gestorum. *l. 1. §. si quis quasi. ff. de eo qui pro tut l. penult. ff. de tut. & rat. distr.* eam tamen imitatur. *l. 4. ff. qui dar. tut. vel cur. poss.* 21 *l. 3. ff. ad S. C. Turp.* Ubi sic legitur, *& in privatis & in extraordinariis criminibus*: & ita existimo Paulum scripsisse. Nam in publicis judiciis calumnia jure ordinario vindicatur. *l. 1. §. 1. ff. ad S. C. Turp. l. 13. ff. de testibus.* Hodie tamen omnia crimina extra ordinem puniuntur. *l. 8. ff. de pub. jud. l. 7. §. ult. ff. ad leg. Jul. rep. l. ultim. ff. ad l. Fab.* 22 *De reis destitutis*; legendum putaverim, id est, ab accusatore desertis. Sic destituta res in *l. 4. C. ad S. C. Turp.* 23 *l. 7. §. ilidem ff. de accus. l. 1. C. Theod. de calum.* 24 *l. 7. §. ilidem. ff. de accusat. l. 3. ff. de prævar. l. 4. §. ult. ff. ad leg. Jul. de adult.* 25 *l. 2. C. in quib. caus. in integr. restit.* 26 *l. 2. ff. de in integrum restit.* videlicet, si minima fuerit capitis minutio *l. 2 ff. eodem.* 27 Exemplum est in §. 33. *de actionibus.* 28 Præsente adversario. *l. 3. ff. de in integr. rest. l. 6. C. de in integ. restit. l. ult. C. si sup. in int. rest. post..* 29 *l. 9. §. volenti. §. licet tamen. l. 21. §. ult. ff. quod. met. caus. gest. er. l. 3. C. eod. tit. l. 23. §. interdum. ff. de minor.*

TITULUS II.

DE COGNITORIBUS. [8]

§. 1. OMnes infames, qui postulare prohibentur, cognitores fieri non possunt, etiam volentibus [9] adversariis. §. 2. Fœminæ in rem suam cognitoriam operam suscipere non prohibentur [10]. §. 3. In rem suam cognitor, procuratorve ille fieri potest, qui pro omnibus postulat. §. 4. Actio judicati non solum in dominum, aut domino, sed etiam heredi, & in heredem datur [11].

TIT. III.

DE PROCURATORIBUS.

§. 1. MAndari potest procuratio præsentibus, & nudis verbis [12] & per literas, & per nuntium, & apud acta præsidis & magistratus. §. 2. Procurator aut ad litem, aut ad omne negotium, aut ad partem negotii, aut ad res administrandas datur [13].

TIT. IV.

DE NEGOTIIS GESTIS.

§. 1. QUi negotia aliena gerit & bonam fidem, & exactam diligentiam [14] rebus ejus, pro quo intervenit, præstare debet. §. 2. Tutor post finitam tutelam si in administratione duret, actione negotiorum gestorum pupillo, vel curatori ejus tenebitur [15]. §. 3. Si pecuniæ quis negotium gerat, usuras quoque totius temporis [16] præstare cogitur, & periculum eorum nominum, quibus collocavit, agnoscere, si litis tempore solvendo non sint. Hoc enim in bonæ fidei judiciis servari convenit. §. 4. Mater, quæ filiorum suorum rebus intervenit, actione negotiorum gestorum [17], & ipsis, & eorum tutoribus tenebitur. §. 5. Filiusfamilias aut servus, si negotium alicujus gerat, in patrem dominumve peculio tenus actio dabitur [18]. §. 6. Si pater vel dominus filiofamilias, vel servo aliena negotia agenda commiserit, in solidum tenebitur. §. 7. Pater si emancipati filii res sine ulla exceptione [19] à se donatas administraverit, filio actione negotiorum gestorum tenebitur. §. 8. Qui cum tutor, curatorve non esset, si pro tutore, curatoreve res pupilli, adultive administraverit, actione negotiorum gestorum [20] pro tutore, curatoreve tenebitur.

8 Procurator agit absente, Cognitor præsente litigatore. *l. si iste. C. Theod. de cogn. & procur.* maxime in causa status, pro defensore ejus, qui patitur controversiam, an sit ex civibus. Asconius *in 3. Ver.* Justiniani tempore sublati sunt cognitores: ideoque ab his locis, quos ex juris auctoribus sumpsit, cognitoris nomen semper exemit, ut conjicere licet ex *l. 38. §. 8. ff. de pœn.* collata cum sententia Pauli *lib. 5. tit. 25. §. 7. ff. de post. l. 8. §. 2. ff. de procur.*

9 *l. 7. ff. de post. l. 8. §. 2. ff. de procur.*

10 Pro certis personis nec postulare, nec cognitores fieri possunt, ac ne pro parentibus quidem sine decreto. *l. 41. ff. de procur.*

11 In procuratore, & defensore idem juris est. *l. 25. in fin. ff. de procurat.* quasi defensori non verus defensor est. *l. 40. §. sed & si. l. 61. ff. eod.* proinde in eo huic sententiæ locus non est.

12 Non solennibus. §. 1. *de his per quos ag. poss.* 13 *l. 1. §. 1. ff. de procur.*

14 *l. 20. C. de neg. gest. l. 24. C. de usur.* Interdum dolum dumtaxat. *l. 3. §. interdum. ff. de neg. gest.* Interdum etiam casum, *l. 11. ff. eod.* 15 Quod ita procedit, si posterior actus tutelæ officio connexus non sit; alioquin tutelæ actio sufficit. Item si post pubertatem nullo tempore administrationem intermiserit: alioque in utraque actio necessaria est. *l. 13. & 14. ff. de tutel. & rat. distr.* 16 *l. 24. C. de usur.* ait, *totius temporis*, quod à Triboniano prætermissum est in *l. 37. §. 1. ff. de neg. gest.* 17 *l. 24. C. de usur. l. 32. §. ult. ff. de negot. gest.* 18 *l. 14. ff. de neg. gest.* 19 Id est, pure & præcise, quod à Triboniano prætermissum est in *l. 37. §. ultim. ff. de negot. gest.* 20 Actione pro tutela, diversa est ab actione negot. gestorum. *l. 1. §. si quis quasi. ff. de eo qui pro tut l. penult. ff. de tut. & rat. distr.* eam tamen imitatur. *l. 4. ff. qui dar. tut. vel cur. poss.* 21 *l. 3. ff. ad S. C. Turp.* Ubi sic legitur, *& in privatis & in extraordinariis criminibus*: & ita existimo Paulum scripsisse. Nam in publicis judiciis calumnia jure ordinario vindicatur. *l. 1. §. 1. ff. ad S. C. Turp. l. 13. ff. de testibus.* Hodie tamen omnia crimina extra ordinem puniuntur. *l. 8. ff. de pub. jud. l. 7. §. ult. ff. ad leg. Jul. rep. l. ultim. ff. ad l. Fab.* 22 *De reis destitutis*; legendum putaverim, id est, ab accusatore desertis. Sic destituta res in *l. 4. C. ad S. C. Turp.* 23 *l. 7. §. ilidem ff. de accus. l. 1. C. Theod. de calum.* 24 *l. 7. §. ilidem. ff. de accusat. l. 3. ff. de prævar. l. 4. §. ult. ff. ad leg. Jul. de adult.* 25 *l. 2. C. in quib. caus. in integr. restit.* 26 *l. 2. ff. de in integrum restit.* videlicet, si minima fuerit capitis minutio *l. 2 ff. eodem.* 27 Exemplum est in §. 33. *de actionibus.* 28 Præsente adversario. *l. 3. ff. de in integr. rest. l. 6. C. de in integ. restit. l. ult. C. si sup. in int. rest. post..* 29 *l. 9. §. volenti. §. licet tamen. l. 21. §. ult. ff. quod. met. caus. gest. er. l. 3. C. eod. tit. l. 23. §. interdum. ff. de minor.*

TIT. V.

DE CALUMNIATORIBUS.

§. 1. CAlumnioſus est, qui sciens, prudensque per fraudem negotium alicui comparat. §. 2. Et in privatis, & in publicis judiciis omnes calumnioſi extra ordinem [21], pro qualitate admiſſi plectuntur.

TIT. VI.

DE REIS INSTITUTIS [22].

§. 1. DE his criminibus, quibus quis absolutus est, ab eo qui accusavit, refricari accusatio non potest [23]. §. 2. Filius accusatoris, si hoc crimen, quod pater intendit, post liberatum reum persequi velit, ab accusatione removendus est [24]. §. 3. Crimen, in quo alius destitit, vel victus recessit, alius objicere non prohibetur.

TIT. VII.

DE INTEGRI RESTITUTIONE.

§. 1. INtegri restitutio est redintegranda rei, vel causæ actio [25]. §. 2. Integri restitutionem prætor tribuit ex his causis, quæ per metum, dolum, & status permutationem [26], & justum errorem [27], & absentiam necessariam, & infirmitatem ætatis gesta esse dicuntur. §. 3. Integri restitutio plus quam semel non est decernenda, ideoque causa cognita [28] decernitur. §. 4. Integri restitutio aut in rem competit, aut in personam [29]. In rem actio competit, ut res ipsa, qua de agitur, revocetur. In personam aut quadrupli pœna intra annum, vel simpli post annum petri potest. §. 5. Si aliquis ut se de vi latronum, vel hostium, vel populi liberaret, aliquid mancipavit, vel promisit, ad metum non pertinet [30]: mercedem enim depulsi metus tribuit. §. 6. Servus per metum mancipatus, quidquid adquisierit [31], vel stipulatus sit, ei adquirit, qui vim passus est. §. 7. Vis est major rei impetus [32], qui repelli non potest. §. 8. Qui quem domo incluſit, ut sibi rem manciparet, aut promitteret, extorsisse mancipationem videtur [33]. §. 9. Qui quem ferto vinxit, ut sibi aliquid traderet, vel venderet, vim intuliſſe videtur. §. 10. Qui in carcerem quem detrusit [34], ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est.

21 *l. 1. §. 1. ff. de calumn.* 22 *De his per quos agere poss.* 23 *l. 1. §. 1. ff. de procur.* 24 *l. 1. §. 1. ff. de procur.* 25 *l. 1. §. 1. ff. de in integrum restit.* 26 *l. 1. §. 1. ff. de in integrum restit.* 27 *l. 1. §. 1. ff. de in integrum restit.* 28 *l. 1. §. 1. ff. de in integrum restit.* 29 *l. 1. §. 1. ff. de in integrum restit.* 30 *l. 9. §. sed licet. ff. quod met. caus. gest. erit.* 31 Id hac actione partus veniunt, fœtus, fructus, omnis causa. *l. 12. ff. quod met. caus. gest. erit.* 32 Malim, *Majorem rei impetum*, ut in *l. 2. ff. quod met. caus. gest. er.* 33 *l. 5. ff. de vi publ. l. ultim. §. si fœnerator. ff. quod. met. caus gest. erit.* 34 *l. 5. ff. de vi publ. l. pen. ff. quod met. caus. gest. erit.* 35 *l. 1. ff. de dol. mal.* 36 Dominus in quantum ad eum pervenit, procurator in solidum. *l. 15. §. pen. ff. de dol. l. 14. §. Pedius. ff. quod met. caus. gest. erit.* 37 *l. 37. §. in delictis. ff. de minor.* In aliis non omnimodo denegandum. *l. 1. C. si adv. delict. l. 9. §. 2. ff. de minor.* 38 *l. 4. & l. 23. ff. de minor. l. 24. ff. eod. tit.* cujus initium est ex *lib. 1. sententiarum*, reliqua sunt ex Pauli *lib. XI. ad edictum.* 39 *l. 3. §. 1. ff. de minor.* 40 Silentium exigimus quatuor annorum: vel si quid alienatum obligatumve sit sine decreto, quinquevel si quid donatum sit, decem inter præsentes, & XX. inter absentes. Accurs. *d. §. 1.* 41 *l. 19. ff. de minor. l. 5. §. 1. C. de temp. in integ. restit.* 42 *l. 48. ff. de minor.* 43 *l. 16. ff. de minor. l. 7. §. ult. ff. de except.* Aliud dicendum est, si ignoranus eum minorem esse fidejusserit, *arg. l. 48. ff. de fidejuss.* Item si dolo creditoris minor deceptus fuerit. *l. 2. C. de fidejuss. minor.* 44 Si fundum repetat cum fructibus, necesse est pretium ab eo reddi cum usuris, ex quibus locupletior est, omissa compensatione. *l. 24. §. 4. l. 27. §. prædium. §. item ex diverso. l. 47. in fin. ff. de minor. l. 32. §. 4. ff. de administ. tut.* 45 Neque adversatur *l. 2. C. adv. vend. pign. vid. l. 1. C. si adv. vend. pign.* 46 §. 33. *vers. plus. & vers. huic autem. de actio.* 47 *l. 6. §. ult. ff. de Carb. edict. l. 14. eod. tit.* hæc est, quæ solida cautio dicitur in *l. 5. ff. de hered. petit.* de qua &

49 *l. 4. C. ad l. Corn. de falsf.* 50 *l. 6. ff. ad leg. Jul. de adult. ex his*, id est, præter eos, de quibus supra dictum est. Sed malim legere, *Is qui.* 51 *l. 20. C. ad leg. Cornel. de falsf.* 52 *l. 12. l. 8. C. de testibus.* 53 *l. 18. ff. de stat. hom. l. 3. ff. de pœn.* Quint. *in declam. 277.* Ælianus *lib. 5. var. histor. lib. de fer. num. vind.* Dipdorus *2. cap. 3.* 54 *l. 5. C. si con. jus vel util. pub. ff. de quæst.* 56 *l. 4. ff. qui satisd. cog.* sit hæc cautio apud officium vel apud acta. *l. 17. ff. de in jus voc.* 57 *l. 22. ff. de manumiss.* 58 Hæc personarum differentia tollitur à Justiniano in *l. 1. §. ult. C. com. de manum.* 59 Vel jure ordinario. *l. 7. ff. de jurisdict.* vel pœna falsi. *l. pen. ff. ad leg. Corn. de fal.* 60 Duo sunt modi transferendi dominii: traditio est jurisgentium, mancipatio juris civilis. 61 *l. 1. §. ult ff. de ser cor.* 62 *l. 25 ff. de injur.* Neque erit deneganda servi quoque corrupti actio. *l. 6. ff. ad leg. Iul. de adul.* si maturam, lege Aquilia non tenetur: injuriarum tenetur, ut in *tit. prox.* 63 Quæ post aditam hereditatem, non veniunt. *l. 19. §. 1. l. 16. §. 3. l. 36. §. 2. ff. de petit. her.* accessiones veniunt, etiam si post aditam hereditatem accesserint. *l. 20. §. 1. ff. eod. tit.*

TIT. VIII.

DE DOLO MALO.

§. 1. DOlus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur [35]. §. 2. Si qui dolum, aut metum adhibuit, ut res ad alium transiret, uterque de vi & dolo actione tenetur [36].

TIT. IX.

DE MINORIBUS XXV. ANNORUM.

§. 1. MInor XXV. annorum, si aliquod flagitium admiserit, quod ad publicam coërcitionem spectet, ob hoc in integrum restitui non potest [37]. §. 2. Qui minori mandavit, ut negotia sua agat, ex ejus persona in integrum restitui non potest [38], nisi minor sua sponte negotiis ejus intervenerit. §. 3. Si major effectus res, quas minor egit, facto [39], vel silentio [40] comprobavit, adversus hoc quoque in integrum restitui frustra desiderat. §. 4. Si minor minori heres existat, heres ex sua persona [41], non ex defuncti, in integrum restitui potest. §. 5. Minor se in his, quæ fidejussit, vel fide promisit, vel spopondit, vel mandavit in integrum restituendo, reum principalem non liberat [42]. §. 6. Qui sciens [43], prudensque se pro minore obligavit, si id consulto consilio fecit, licet minori succurratur, ipsi tamen non succurretur. §. 7. Minor adversus emptorem in integrum restitutus, pretio restituto, fundum recipere potest. Fructus enim in compensationem usurarum penes emptorem remanere placuit [44]. §. 8. Minor adversus distractiones eorum pignorum, & fiduciarum, quas pater obligaverat, si non ita ut oportuit à creditore distractæ sint [45], restitui in integrum potest.

35 *l. 1. ff. de dol. mal.* 36 Dominus in quantum ad eum pervenit, procurator in solidum. *l. 15. §. pen. ff. de dol. l. 14. §. Pedius. ff. quod met. caus. gest. erit.* 37 *l. 37. §. in delictis. ff. de minor.* In aliis non omnimodo denegandum. *l. 1. C. si adv. delict. l. 9. §. 2. ff. de minor.* 38 *l. 4. & l. 23. ff. de minor. l. 24. ff. eod. tit.* cujus initium est ex *lib. 1. sententiarum*, reliqua sunt ex Pauli *lib. XI. ad edictum.* 39 *l. 3. §. 1. ff. de minor.* 40 Silentium exigimus quatuor annorum: vel si quid alienatum obligatumve sit sine decreto, quinquevel si quid donatum sit, decem inter præsentes, & XX. inter absentes. Accurs. *d. §. 1.* 41 *l. 19. ff. de minor. l. 5. §. 1. C. de temp. in integ. restit.* 42 *l. 48. ff. de minor.* 43 *l. 16. ff. de minor. l. 7. §. ult. ff. de except.* Aliud dicendum est, si ignoranus eum minorem esse fidejusserit, *arg. l. 48. ff. de fidejuss.* Item si dolo creditoris minor deceptus fuerit. *l. 2. C. de fidejuss. minor.* 44 Si fundum repetat cum fructibus, necesse est pretium ab eo reddi cum usuris, ex quibus locupletior est, omissa compensatione. *l. 24. §. 4. l. 27. §. prædium. §. item ex diverso. l. 47. in fin. ff. de minor. l. 32. §. 4. ff. de administ. tut.* 45 Neque adversatur *l. 2. C. adv. vend. pign. vid. l. 1. C. si adv. vend. pign.* 46 §. 33. *vers. plus. & vers. huic autem. de actio.* 47 *l. 6. §. ult. ff. de Carb. edict. l. 14. eod. tit.* hæc est, quæ solida cautio dicitur in *l. 5. ff. de hered. petit.* de qua &

TIT. X.

DE PLUS PETENDO.

CAusa cadimus aut loco, aut summa, aut tempore, aut qualitate. Loco, si alibi: summa, si plus [46], quam damus, petimus: tempore, petendo ante tempus: qualitate, ejusdem speciei rem meliorem postulantes.

TIT. XI.

DE SATISDANDO.

§. 1. QUotiens hereditas petitur, satisdatio jure desideratur: & si satisdatio non detur, in petitorem hereditas transfertur. Si petitor satisdare noluerit, penes possessorem possessio remanet [47]. In pari enim causa potior est possessor. §. 2. Usufructuarius de utendo usufructu satisdare debet, perinde se usurum, ac si ipse paterfamilias uteretur [48].

TIT. XII.

DE JUDICIIS OMNIBUS.

§. 1. HI qui falsa rescriptione usi fuerint, lege Cornelia de falsis puniuntur [49]. §. 2. Ex his, qui ancillam corruperit alienam, aliam reformare cogendus est [50]. §. 3. Qui falsum nesciens allegavit, falsi pœna non tenetur [51]. §. 4. In caput domini, patronive, nec servus, nec libertus interrogari potest [52]. §. 5. Prægnantes neque torqueri, neque damnari, nisi post editum partum possunt [53]. §. 6. Qui rescriptum à principe falsa allegatione elicuerint, uti eo prohibentur [54]. §. 7. Qui de se confessus est, in alium torqueri non potest, ne alienam salutem in dubium deducat, qui de sua desperavit [55].

46 *l. 33. ff. de pact. l. 6. C. de rescind. vend.* 47 *l. 19. §. ult. ff. de petit. her.* 48 *l. 1. ff. usufruct. quem. cav. l. 4. C. de usufr. l. 13. §. 1. ff. de usufr.* 49 *l. 4. C. ad l. Corn. de falsf.* 50 *l. 6. ff. ad leg. Jul. de adult. ex his*, id est, præter eos, de quibus supra dictum est. Sed malim legere, *Is qui.* 51 *l. 20. C. ad leg. Cornel. de falsf.* 52 *l. 12. l. 8. C. de testibus.* 53 *l. 18. ff. de stat. hom. l. 3. ff. de pœn.* Quint. *in declam. 277.* Ælianus *lib. 5. var. histor. lib. de fer. num. vind.* Dipdorus *2. cap. 3.* 54 *l. 5. C. si con. jus vel util. pub. ff. de quæst.* 55 *l. 16. ff. de in jus voc.* 56 *l. 4. ff. qui satisd. cog.* sit hæc cautio apud officium vel apud acta. *l. 17. ff. de in jus voc.* 57 *l. 22. ff. de manumiss.* 58 Hæc personarum differentia tollitur à Justiniano in *l. 1. §. ult. C. com. de manum.* 59 Vel jure ordinario. *l. 7. ff. de jurisdict.* vel pœna falsi. *l. pen. ff. ad leg. Corn. de fal.* 60 Duo sunt modi transferendi dominii: traditio est jurisgentium, mancipatio juris civilis. 61 *l. 1. §. ult ff. de ser cor.* 62 *l. 25 ff. de injur.* Neque erit deneganda servi quoque corrupti actio. *l. 6. ff. ad leg. Iul. de adul.* si maturam, lege Aquilia non tenetur: injuriarum tenetur, ut in *tit. prox.* 63 Quæ post aditam hereditatem, non veniunt. *l. 19. §. 1. l. 16. §. 3. l. 36. §. 2. ff. de petit. her.* accessiones veniunt, etiam si post aditam hereditatem accesserint. *l. 20. §. 1. ff. eod. tit.*

TIT. XIII.

DE JUDICATO.

§. 1. QUi exhibiturum se aliquem judicio caverit, mortuo eo, pro quo caverat, periculo cautionis liberatur [56]. §. 2. Filiusfam. justu patris manumittere potest [57], matris non potest [58]. §. 3. Is, qui album raserit, corruperit, suſtulerit, mutaverit, quidve aliud propositum edicendi causa turbaverit, extra ordinem [59] punietur. §. 4. Si id, quod emptum est, neque tradatur, neque mancipetur, venditor cogi potest, ut tradat, aut mancipet [60]. §. 5. Deteriorem servum facit, qui fugam suaserit, qui furtum, & qui mores [61] corpusve corruperit. §. 6. Qui ancillam alienam virginem immaturam corruperit, pœna legis Aquiliæ [62] tenetur. §. 7. In petitione hereditatis ea veniunt, quæ defunctus mortis tempore reliquit, vel ea, quæ post mortem, ante aditam hereditatem [63] ex ea adquisita sunt. §. 8. Possessor hereditatis pretia earum rerum, quas dolo

dolo alienavit [1], cum usuris præstare cogendus est. §. 9. Rerum ex hereditate alienatarum æstimatio in arbitrio petitoris [2] consistit.

§. 10. Petitio hereditatis, cujus defunctus litem non erat contestatus, ad heredem non transmittitur [3].

TIT. XIV.
DE VIA PUBLICA.

Qui viam publicam exaraverit, ad munitionem ejus solus compellitur [4].

TIT. XV.
SI QUADRUPES DAMNUM INTULERIT.

§. 1. Si quadrupes pauperiem fecerit, damnumve dederit, quidve depasta [5] sit, in dominum actio datur, ut aut damni æstimationem subeat [6] aut quadrupedem dedat, quod etiam lege Pesulania [7] de cane cavetur. §. 2. Feram bestiam in ea parte, qua populi iter est, colligari prætor prohibet. Et ideo sive ab ipsa, sive propter eam ab alio alteri damnum datum fuerit, pro modo admissi extra ordinem [8] actio in dominum, vel custodem datur: maxime si ex eo homo perierit, vel fuerit læsus. §. 3. Ei, qui irritatu suo feram bestiam, vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritaverit [9], eoque damnum dederit, neque in ejus dominum, neque in custodem actio datur.

TIT. XVI.
DE FINIUM REGUNDORUM.

In eum, qui per vim terminos dejecerit, vel amoverit, extra ordinem, animadvertitur [10].

TIT. XVII.
DE SERVITUTIBUS.

§. 1. Viam, iter, actum, aquæductum, qui biennio usus non est, amisisse videtur. Nec enim ea usucapi possunt, quæ non utendo amittuntur [11]. §. 2. Servitus hauriendæ, vel deducendæ aquæ biennio omissa intercidit [12], & biennio usurpata recipitur.

TIT. XVIII.
DE FAMILIÆ ERCISCUNDÆ.

Arbiter familiæ ercisciundæ plus, quam semel dari non potest: & ideo de his, quæ divisa eo judicio non sunt, communi dividundo [13] arbiter postulatus partietur.

TIT. XIX.
QUEMADMODUM ACTIONES PER INFICIATIONEM DUPLENTUR.

§. 1. Quædam actiones, si à reo inficientur, duplantur [14], velut judicati depensi [15], legati per damnationem relicti, damni injuria legis Aquiliæ, item de modo agri, cum à venditore emptor deceptus est. §. 2. Ex his causis, quæ inficiatione duplantur, pacto decidi non potest [16].

TIT. XX.
DE FIDEJUSSORE, ET SPONSORE.

Inter fidejussores ex edicto prætoris, si solvendo sint, licet singuli in solidum teneantur, obligatio dividitur [17].

TIT. XXI.
DE SEPULCHRIS ET LUGENDIS.

§. 1. Ob incursum fluminis, vel metum [18], corpus jam perpetuæ sepulturæ traditum, sollemnibus redditis sacrificiis, per noctem in alium locum transferri potest. §. 2. Corpus in civitatem inferri non licet, ne funestentur sacra civitatis [19]: & qui contra ea fecerit, extra ordinem punitur. §. 3. Qui luget, abstinere debet à conviviis, ornamentis, & alba veste [20]. §. 4. Quidquid in funus erogatur, inter æs alienum primo loco [21] deducitur. §. 5. Qui alienum mortuum sepelierit, si in funus ejus aliquid impenderit, recipere id ab herede, vel à patre vel à domino [22] potest.

1 *l.* 20. §. 11. *ff. de petit. hered.* Scriptum sic erat, *præsentia earum rerum*, emendavi, *pretia earum rerum.*
2 Quanti in litem petitor juraverit. *l.* 20. §. *ult. ff. de petit. hered.*
3 Idemque in petitione hereditatis de inofficioso responsum est in *l.* 6. §. *ult. ff. de inoff. testam.*
4 *l. ult. ff. de via publ. & itin. publ. reficiend.*
5 *l.* 14. §. *ult. ff. de præscript. verb.* Nec enim sufficiebat de pauperie actio, quia pastus pecoris pauperies, aut damnum non est.
6 His actionibus contiguntur pecudes non bestiæ. *l.* 1. §. *in bestiis. ff. si quadr. paup. fec. dic.* non canes. *l.* 2. *ff. ad leg. Aquil.*
7 In libro Lutetiæ edito legitur *Pesolonia. Solonia*, Plutarchus scribit in Solone.
8 In qua nec edicti ædilicii, nec XII. tabular. ordo servatur.
9 Si alius læsus sit, Aquilia, vel in factum is qui irritavit, tenebitur. *l.* 11. §. 5. *ff. ad l. Aquil.*
10 *l.* 1. *C de accusat.* 11 Fusius exposuimus in *l.* 4. & *l.* 44. *de usurp. & usuc.* 12 Quod uti accipiendum sit, ostendimus in *l.* 4. *ff. de usurp. & usuc.* Pro biennio, hodie decennium habemus & vicennium.
13 *l.* 20. §. 4. *ff. fam. ercisc.*
14 *l.* 32. §. 10. *ff. ad leg. Aquil. l.* 20. §. *cum prædiximus, ff. de pet. hered.* §. *ultim. de oblig. quæ quasi ex cont.* §. *ex maleficio*, 18. *de act.*
15 Forsitan legendum est, *judicati*, *depositi*: nam & actio depositi interdum inficiando crescit. §. *sed furti.* 26. *de act.*
16 Nam aut fatetur reus, aut inficiatur: si fatetur, pro judicato habetur, & ideo transigere non potest: si inficiatur, ac postea decidere velit, pro inficiatore convicto habetur, & inficiationis pœnam sustinet.
17 Quod in Pandectis sub *titul. de fidejuss.* multis in locis demonstratur. Traxit hoc quoque postea Justinianus ad reos constitutæ pecuniæ. *l. ult. C. de constit. pec.*
18 Vel ob aliam justam & necessariam causam. *l.* 1, *C. de relig. & sump.*
19 *l.* 12. *C. de relig. & sump. fun. l.* 6. *C. Theod. de sepulchr. viol.* 20 Sed uxoribus hic tristior habitus quandoque ex S.C. remittitur, in *l.* 15 *C. ex quib. caus. in fam. irrog.* 21 *l. pen. ff. de relig. & sum. fun.*
22 *l.* 14. §. *ult. l.* 21. *l.* 32. *ff. de rel. & sump. fun.*

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM
LIBER SECUNDUS.

TITULUS PRIMUS.
DE REBUS CREDITIS ET JURE JURANDO.

§. 1. In pecuniariis causis si alter ex litigatoribus jusjurandum deferat, audiendus est. Hoc enim & compendio litium, & æquitatis ratione provisum est.

§. 2. Deferre jusjurandum prior actor potest: contrarium autem de calumnia [1] jusjurandum reo competit. §. 3. Si reus cum jurare velit, actor illi necessitatem jurisjurandi remisit [2], & hoc liquido apparet, actio in eum non datur. §. 4. Heredi ejus, cum quo contractum est, jusjurandum deferri non potest: quoniam contractum ignorare potest [3]. §. 5. Si qui debitum quocumque modo confessus docetur, ex ea re creditori actio non datur, sed ad solutionem [4] compellitur.

TIT. II.
DE PECUNIA CONSTITUTA.

Si id, quod mihi Lucius debet, soluturum te constituas, teneris actione pecuniæ constitutæ [5].

TIT. III.
DE CONTRACTIBUS.

Stipulatio est verborum conceptio, ad quam quis congrue interrogatus respondit, velut, SPONDES? SPONDEO. DABIS? DABO. PROMITTIS? PROMITTO. FIDEI TUÆ ERIT? FIDEI MEÆ ERIT [6]. Et tam pure, quam sub condicione [7] concipi potest.

TIT. IV.
DE COMMODATO, ET DEPOSITO PIGNORE FIDUCIAVE.

§. 1. Quidquid in rem commodatam ob morbum vel aliam rationem impensum est, à domino recipi potest [8]. §. 2. Si facto incendio, ruina, naufragio, aut quo alio simili casu res commodata amissa sit, non tenebitur eo nomine is, cui commodata est: nisi fortè cum posset rem commodatam salvam facere [9], suam prætulit. §. 3. Servus vel equus si à latronibus, vel in bello, in aliam causam commodati [10] occisi sunt, actio commodati datur: custodia enim & diligentia rei commodatæ præstanda est. §. 4. Si rem æstimatam tibi dedero, ut ea distracta pretium ad me deferres, eaque perierit, siquidem ego te rogavi, meo periculo perit: si tu de vendenda promisisti, tuo periculo [11] perit.

TIT. V.
DE PIGNORIBUS.

§. 1. Creditor si simpliciter sibi pignus depositum distrahere velit, ter ante denuntiare debitori suo debet, ut pignus luat [12], ne à se distrahatur. §. 2. Fœtus, vel partus ejus rei, quæ pignori data est, pignoris jure non tenetur [13], nisi hoc inter contrahentes convenerit. §. 3. Compensatio debiti ex pari specie, & causa dispari admittitur: velut si pecuniam tibi debeam, & tu mihi pecuniam debeas, aut frumentum, aut cetera hujusmodi, licet ex diverso contractu, compensare, vel deducere debes. Si totum petas [14], plus petendo causa cadis.

TIT. VI.
DE EXERCITORIBUS.

Filiusfamilias si voluntate patris navem exerceat, patrem in solidum [15] ob ea, quæ salva receperit, obligat.

TIT. VII.
AD LEGEM RHODIAM. [16]

§. 1. Si levandæ navis gratia jactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur, quod pro omnibus datum est [17].

§. 2. Jactu navis levata si perierit, extractis aliorum per urinatores mercibus, ejus quoque rationem haberi placuit, qui merces salva nave [18] jactavit. §. 3. Nave, vel arbore vi tempestatis amissa, vectores ad contributionem non tenentur, nisi ipsis arborem salutis causa eruentibus [19] navis salva sit. §. 4. Levandæ navis gratia merces in scapham transjectas, atque ideo amissas, intributione earum, quæ in navi salvæ sunt, refici convenit. Nave autem perdita, conservatæ cum mercibus scaphæ ratio [20] non habetur. §. 5. Collatio intributionis [21] ob jactum salva nave fieri debet.

TIT. VIII.
DE INSTITORIBUS.

§. 1. Sicut commoda sentimus ex actu præpositi institoris, ita & incommoda sentire debemus. Et ideo qui servum, sive filium filiamve familias, sive ancillam præposuit negotiis, vel mercibus exercendis, eorum nomine in solidum convenitur [22]. §. 2. Si quis pecuniæ fœnerandæ, agro colendo, condendis [23] vendendisque frugibus præpositus est, ex eo nomine, quod cum illo contractum est, in solidum fundi dominus obligatur, nec interest servus, an liber sit.

§. 3. Quod cum discipulis eorum, qui officinis, vel tabernis præsunt, contractum est, in magistros, vel institores [24] tabernæ in solidum actio datur.

TIT. IX.
DE IN REM VERSO.

Servus, vel filiusfam. si acceptam pecuniam in rem patris, vel domini verterit hoc modo, agrum, puta, colendo, domum fulciendo, mancipia vestiendo, mercando, vel creditori solvendo, vel quid tale faciendo, de in rem verso in solidum dominum vel patrem obligat [25], si tamen ob hanc causam pecunia data sit.

TIT. X.
DE S.C. MACEDONIANO.

Qui filiofam. contra interdictum amplissimi ordinis, pecuniam mutuam crediderit, post mortem patris, ex eo, quod vivo patre credidit, cum eo agere [26] non potest.

TIT. XI.
AD S.C. VELLEJANUM.

§. 1. In omni genere negociorum, & obligationum, tam pro viris, quam pro fœminis intercedere [27] mulieres prohibentur.

§. 2. Mulier, quæ pro tutoribus filiorum suorum indemnitatem promisit, ad beneficium Senatusconsulti non pertinet [28].

TIT. XII.
DE DEPOSITO.

§. 1. Si sacculum, vel argentum [29] signatum deposuero, & is, penes quem depositum fuit, me invito, contrectaverit: & depositi, & furti actio mihi in eum competit. §. 2. In judicio depositi ex mora fructus veniunt, & usuræ rei depositæ [30] postulantur. §. 3. In causa depositi compensationi locus non est [31], sed res ipsa reddenda est.

TIT. XIII.
DE LEGE COMMISSORIA [32].

§. 1. Debitor distractis fiduciis à creditore, de superfluo adversus eum habet actionem [33]. §. 2. Quicquid creditor per fiduciarium servum quæsivit, sortem debiti minuit [34]. §. 3. Debitor creditori fiduciam [35] vendere non potest, sed aliis, si velit, vendere potest, ita ut ex pretio ejusdem pecuniam offerat creditori, atque ita remanet

1 *l.* 34. §. *qui jusjurandum, & l. si non fuerit ff. de jurejur. l. delata. C. de reb. cred.*
2 *l.* 6. *ff. de jurejur.*
3 Jurare enim scientem oportet, sciente animo suo. *l.* 34. §. 1. & §. *procurator. ff. de jurejur. l.* 4. §. 1. *ff. de in lit. jur. l.* 11. §. 2. *ff. rer. amot.*
4 Quæ ob id ipsum confessoria actio appellari potuerit. *l.* 23. §. *ult. l.* 25. §. 1. *ff. ad leg. Aquil. l.* 4 *ff. de confess.*
5 *l.* 20. *ff. de constit. pecun.*
6 *l.* 5. §. *stipulatio. ff. de verb. oblig.*
7 Vel in diem, & inter præsentes, nec scripturam exigit. *l.* 1. *C. de usur.*
8 Aut jure pensationis, aut contrario judicio. *l.* 18. §. 2. *ff. commod.*
9 *l.* 5. §. 4. *ff. commod.*
10 *l.* 1. §. *si vero. ff. de oblig. & act. l.* 5. §. 7. *ff. commod.*
11 *l.* 17. §. 1. *ff. de præscr. verb. l.* 1. *ff. de æstim.*
12 *l.* 73. *ff. de fur. l.* 4. *ff. de pign. act.*
13 *l.* 1. §. *cum prædium. ff. de pignor.* Quod verum est in fructibus ab alio domino, quam debitore perceptis. Nam fructus, & fœtus, quorum dominium ad ipsum debitorem pervenit, prócul dubio pignori tenentur. *l.* 13. *ff. de pign. l.* 3. *C. in quib. caus. pign. vel hypoth.* Idemque est in partu. *l.* 29. §. 1. *ff. de pign.*
14 *l.* 4. *ff. de compens.*
15 *l.* 1. §. 19. & §. 23. *De exerc. act. l.* 3. §. *Si filius. Naut. caup.*
16 Non omnes hic leges nauticæ Rhodiorum explicantur, sed lex tantum ea, quæ est de jactu.
17 *l.* 4. *C. Theod. de naufr. l.* 1. *ff. de leg. Rhod.*
18 *l.* 4. § *sed si navis. ff. de leg. Rhod.*
19 *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *l.* 5. *ff. de leg. Rhod.*
20 *l.* 4. *ff. de leg. Rhod.*
21 Vid. *l.* 27. *ff. de verb. signi. l.* 6. §. *ult. ff. de muner. & honor. l.* 22. §. *ult. ff. ad munic.*
22 *l.* 1. *ff. de institut. act.*
23 Pro, *Condendis*, malim legere, *Coëmendis*, ut in *l.* 5. §. 1. *ff. de institut. act.*
24 *l.* 1. §. *est autem ff. de exerc. act.*
25 Per totum *tit. ff. de in rem. verso.*
26 Ipso quidem jure est actio, sed opponenda est exceptio S.C. ne sequatur condemnatio. *l.* 11. *ff. ad S.C. Macedonianum.*
27 Ita tamen, ut si interceserint, opus sit exceptione, duobus cabus exceptis. Unus est in *Novell.* 134. alter in *l.* 23. §. *ult. C. ad S.C. Velleian.*
28 Pugnant, cum hac Pauli sententia. *l.* 6. *ad fin. C. ad S.C. Velleian. l.* 1. & *ult. C. si mat. ind. prom.* nisi sic legamus, *Attulier, quæ tutoribus filiorum suorum indemnitatem promisit.* arg. *l.* 2. *C. si mat. indem. prom. d. l.* 6.
29 *l.* 29. *ff. depos.*
30 Quia depositi actio bonæ fidei est. *l.* 1. §. *hanc autem l.* 29. *l.* 25. *in fin. ff. depos. l.* 2. *C. cod.*
31 §. *in bon. fid. de act.* id ante Justinianum obtinuisse hic locus indicat.
32 De fiducia, qua pignus, creditori mancipatur, aut ceditur, ea lege, ut soluta ad diem pecunia remancipetur, non soluta, creditori pleno jure committatur nihil in Pandectis relatum est à Justiniano, quoniam sublatæ erant fiduciæ vendiderit, residui petitio debitori
33 Ut si minoris pignus petitio creditori supereſt. *l.* 28. *ff. de reb. cred.* ita si pluris vendiderit, superflui petitio debitori datur. *l.* 24. §. 2. *ff. de pign. act.*
34 *l.* 1. *C. de pign. act.*
35 Pignus creditor vendere potest. *l.* 12. *ff. de distr. pign.* fiduciam non potest.

constitutione Constantini. *l. ultim. C. de pact. pign.*

remancipatam sibi rem emptori præstet. §. 4. Si per suppositam personam creditor pignus suum invito debitore comparaverit, emptio non videtur; & ideo quandoque lui potest [1]. Ex hoc enim causa pignoris, vel fiduciæ finiri non potest. §. 5. Si inter creditorem & debitorem convenerit, ut fiduciam sibi vendere non liceat, non solvente debitore, creditor denunciare ei solemniter [2] potest, & distrahere. Nec enim ex tali conventione fiduciæ actio nasci potest.

§. 6. Si creditor rem fiduciæ datam uni ex heredibus, vel extraneo legaverit, adversus omnes heredes [3] actio fiduciæ competit. §. 7. Si creditor rem fiduciariam fecerit meliorem, ob ea recuperanda, quæ impendit, judicio fiduciæ [4] debitorem habebit obnoxium. §. 8. Novissimus creditor priorem oblata pecunia, quo possessio in eum transferatur, dimittere potest. Sed & prior creditor secundum creditorem, si voluerit, dimittere non prohibetur, quamquam ipse in pignore potior [5] sit. §. 9. Servus si mutuam pecuniam servitutis tempore acceperit, ex ea obligatione post manumissionem conveniri [6] non potest.

1 *l. 10. C. de distr. pign.* Ex diverso, non videtur debitor pignus distrahere permissu creditoris, si id possideat. *l. 8. § 7 ff. quib. mod. pign. vel hypoth. sol.*

2 Denunciatione trina. *l. 4 ff. de pign. act.*

3 *l. 10. C. de pign. actionib.*

4 Duplex est actio fiduciæ, directa, & contraria. Idem in pigneratitia *l. 8. l. 25 ff. de pign. act. l. 7. C. eod.*

5 *l. 1. l. 5. C. qui pot. in pignor. hab. l. 22. C. de pign. l. 11. § ult. ff. qui pot. in pign. hab.*

6 *l. 4. ff. de obl. & act. l. 2. C. an fur. ex fun. facto post man. ten.*

7 *l. 3. C. de usuris. l. 24. ff. de præscr. verb.*

8 *l. 27. C. de locat. l. 40.*

9 Si sortem expleverint, repetentur quasi indebitæ. *l. 26. § 1 ff. de cond. indeb.*

10 Hodie est centesima. *l. 4. ff. de usur. sem* sed id Tribonianum ex Justiniani constitutione addidisse puto.

11 *l. 26 ff. de cond. ind.*

12 *l. ultim. ff. ad leg. Jul. de vi priv. l. 5. C. eod.*

13 *l. 7. § ultim. & l. 13. § 1. l. 15. ff. de adm. tut. l. 3. C. de usur. pup.*

14 *l. 24. ff. mand. § 11. Inst. de mand.*

15 *l. 12. § 9. ff. mand.*

16 *l. 5. § 1. & § 4. ff. mand.*

17 *l. 52. § 4. ff. pro soc.*

18 *l. 13. § 8. ff. de act. empt.*

19 *l. 11. § Cassius. 24. ff. de act. empt. l. 51 § 20. ff. de ædil. edict.*

20 In libris Justiniani non invenitur scriptum, nisi simpliciter ex empto actionem esse. *l. 2. ff. de act. empt.*

21 *l. 19. § ultim. l. 55. ff. de ædil. ed.*

22 *l. 13. § 4. ff. de act. empt.*

23 *l. 43. § 6. ff. de ædil. edict.*

24 *l. 13. l. pen. C. de act. empt. l. 13. § 10. & § 18. ff. eod.* Sed Paul. hic exigit, ut saltem pretii pars numerata sit: & tunc puto non nisi pro ea parte fructus ad emptorem pertinere, argum. *l. ultim. § ultim. ff. de fund. dot.*

25 Sed neque committitur stipulatio duplæ. *l. 13. § 15. ff. de act. empt. l. 41. § 1. ff. de evict.*

26 *l. 13. § 19. ff. de act. empt. l. 5. l. 13. C. eod.*

27 *l. 1. ff. locat. l. 1. § ultim. ff. de contrab. empt.*

28 Idem Paulus respondit servum, veluti pro noxa, retineri. *l. 58. in princ. & § 1. ff. de ædil. edict.*

29 Ex recenti venditor non tenetur. *l. 54 ff. eod. l. 3. C. eod.*

30 Emptor probare debet servum ex veteri vitio fugisse. *l. 4. ff. de prob.*

31 *l. 58 § ultim. ff. de ædil. edict. l. 7. ff. de probat.*

32 *l. 6. C. de quæst.*

33 *l. 10. C. de fid. inf.* nisi ita convenerit. *l. 2. in fin. ff. de contrab. empt.*

34 *l. 1. C. si quis alteri, vel sibi sub alt. nom.*

35 Hodie neuter liberatur. Nam hæc inter fidejussorem & mandatorem differentia à Justiniano sublata est. *l. ultim. C. de fidejuss. Novell. 4.* 36 *l. 3 ff. de usuris leg.* Potest & filii operas pater locare, ut *l. lib. 5. tit. 5.* 37 *l. 25. § 3. ff. locat.* 38 *l. 14. ff. de sponsal.* 39 *§. 1. de nupt.* 40 Quod *libro 3. Observ. cap. 5.* ut accipiendum sit, ostendimus. 41 Id est, nuptiarum, ut in *l. in bello. §. medio. ff. de capt. & postlim.* 42 *l. 3. C. de incest. nupt.* 43 *l. 16. §. ult. ff. de ritu nupt.* 44 Domus viri, est domicilium matrimonii. *l. 5. ff. de ritu nupt, l. 6. C. de donat. an. nupt. l. 4. §. 1. ff. De ritu & hab.* 45 *l. 3. C. de nupt. l. 66. ff. de ritu nupt.*

TIT. XIV.
DE USURIS.

§. 1. SI pactum nudum de præstandis usuris interpositum sit, nullius est momenti [7]. Ex nudo enim pacto inter cives Romanos actio non nascitur [8]. §. 2. Usuræ supra centesimam solutæ fortem minuunt [9], & consumpta sorte repeti possunt. §. 3. Trajecticia pecunia, propter periculum creditoris, quamdiu navigat navis, infinitas usuras [10] recipere potest. §. 4. Usuræ, quæ centesimam excedunt, per errorem solutæ repeti [11] possunt. §. 5. Si quis pignora debitoris citra auctoritatem judicantis abduxerit, violentiæ crimen [12] admittit. §. 6. Tutor in usuras non convenitur, si pecuniam pupillarem ideo non collocavit, quod idonea nomina non habeat, quibus pecunia collocaretur: cujus rei contestatio apud Præsidem [13] provinciæ deponenda est.

7 *l. 3. C. de usuris. l. 24. ff. de præscr. verb.*

8 *l. 27. C. de locat. l. 40.*

9 Si sortem expleverint, repetentur quasi indebitæ. *l. 26. § 1 ff. de cond. indeb.*

10 Hodie est centesima. *l. 4. ff. de usur. sem* sed id Tribonianum ex Justiniani constitutione addidisse puto.

11 *l. 26 ff. de cond. ind.*

12 *l. ultim. ff. ad leg. Jul. de vi priv. l. 5. C. eod.*

13 *l. 7. § ultim. & l. 13. § 1. l. 15. ff. de adm. tut. l. 3. C. de usur. pup.*

TIT. XV.
DE MANDATIS.

§. 1. OB subitam valetudinem, ob necessariam peregrinationem, ob inimicitiam, & inanes rei actiones [14], integra adhuc causa, mandati negotio renuntiari potest. §. 2. Si meis nummis mandato tuo aliquid tibi comparavero, & si rem postea accipere nolis, mandati actio mihi adversus te competit. Non enim tantum quod impensum est, sed & usuras [15] ejus consequi possum. §. 3. Certo pretio rem jussus distrahere, si minoris vendiderit, mandati judicio pretii summam poterit integrare: venditionem dissolvi non placuit [16].

14 *l. 24. ff. mand. § 11. Inst. de mand.*

15 *l. 12. § 9. ff. mand.*

16 *l. 5. § 1. & § 4. ff. mand.*

TIT. XVI.
PRO SOCIO.

SIcut lucrum, ita & damnum [17] inter socios communicatur, nisi quid culpa socii, vel fraude eversum sit.

17 *l. 52. § 4. ff. pro soc.*

TIT. XVII.
EX EMPTO ET VENDITO.

§. 1. VEnditor, si ejus rei, quam vendidit, dominus non sit, pretio accepto, auctoritate [18] manebit obnoxius. Aliter enim non potest obligari. §. 2. Si res simpliciter traditæ evincantur, tanto venditor emptori condemnandus est, quanto [19] si stipulatione pro evictione caviset. §. 3. Res empta mancipatione & traditione perfecta, si evincatur, auctoritatis venditor duplotenus obligatur.

§. 4. Distracto fundo, si quis de modo mentiatur, in duplo [20] ejus, quod mentitus est, officio judicis æstimatione facta convenitur.

§. 5. Redhibitio vitiosi mancipii intra sex menses [21] fieri potest, propter latens vitium. §. 6. Si ut servum quis pluris venderet, de artificio ejus, vel peculio mentitus est, actione ex empto conventus quanto minoris [22] valuisset, emptori præstare compellitur, nisi paratus sit eum redhibere [23]. §. 7. Ex die emptionis, si pars pretii numerata sit, & fructus, & operæ servorum, & fœtus pecorum, & ancillarum partus ad emptorem [24] pertinet. §. 8. Fundum alienum mihi vendidisti, postea idem ex causa lucrativa meus factus est, competet mihi adversus te ad pretium recuperandum [25] actio ex empto.

§. 9. Post rem traditam, nisi emptor pretium statim exolvat, usuras [26] ejus præstare cogendus est. §. 10. Mutus emere & vendere potest, furiosus autem neque emere [27], neque vendere potest.

§. 11. Servus bona fide [28] comparatus, si ex veteri vitio [29] fugerit, non tantum pretium dominus, sed & ea, quæ per fugam abstulit, reddere cogetur. §. 12. Cum probatio prioris fugæ deficit [30], servi responsioni credendum est [31]. In se enim interrogari non pro domino, aut in dominum videtur [32]. §. 13. In eo contractu, qui ex bona fide descendit, instrumentorum oblatio sine causa desideratur [33], si quo modo veritas de fide contractus possit ostendi. § 14. Fundus ejus esse videtur, cujus nomine comparatus est, non à quo pecunia numerata est [34]: si tamen fundus comparatori sit traditus. §. 15. Electo reo principali, fidejussor, vel heres ejus liberatur. Non idem in mandatoribus [35] observatur.

14 *l. 24. ff. mand. § 11. Inst. de mand.*

15 *l. 12. § 9. ff. mand.*

16 *l. 5. § 1. & § 4. ff. mand.*

17 *l. 52. § 4. ff. pro soc.*

18 *l. 13. § 8. ff. de act. empt.*

19 *l. 11. § Cassius. 24. ff. de act. empt. l. 51 § 20. ff. de ædil. edict.*

20 In libris Justiniani non invenitur scriptum, nisi simpliciter ex empto actionem esse. *l. 2. ff. de act. empt.*

21 *l. 19. § ultim. l. 55. ff. de ædil. ed.*

22 *l. 13. § 4. ff. de act. empt.*

23 *l. 43. § 6. ff. de ædil. edict.*

24 *l. 13. l. pen. C. de act. empt. l. 13. § 10. & § 18. ff. eod.* Sed Paul. hic exigit, ut saltem pretii pars numerata sit: & tunc puto non nisi pro ea parte fructus ad emptorem pertinere, argum. *l. ultim. § ultim. ff. de fund. dot.*

25 Sed neque committitur stipulatio duplæ. *l. 13. § 15. ff. de act. empt. l. 41. § 1. ff. de evict.*

26 *l. 13. § 19. ff. de act. empt. l. 5. l. 13. C. eod.*

27 *l. 1. ff. locat. l. 1. § ultim. ff. de contrab. empt.*

28 Idem Paulus respondit servum, veluti pro noxa, retineri. *l. 58. in princ. & § 1. ff. de ædil. edict.*

29 Ex recenti venditor non tenetur. *l. 54 ff. eod. l. 3. C. eod.*

30 Emptor probare debet servum ex veteri vitio fugisse. *l. 4. ff. de prob.*

31 *l. 58 § ultim. ff. de ædil. edict. l. 7. ff. de probat.*

32 *l. 6. C. de quæst.*

33 *l. 10. C. de fid. inf.* nisi ita convenerit. *l. 2. in fin. ff. de contrab. empt.*

34 *l. 1. C. si quis alteri, vel sibi sub alt. nom.*

35 Hodie neuter liberatur. Nam hæc inter fidejussorem & mandatorem differentia à Justiniano sublata est. *l. ultim. C. de fidejuss. Novell. 4.* 36 *l. 3 ff. de usuris leg.* Potest & filii operas pater locare, ut *l. lib. 5. tit. 5.* 37 *l. 25. § 3. ff. locat.* 38 *l. 14. ff. de sponsal.* 39 *§. 1. de nupt.* 40 Quod *libro 3. Observ. cap. 5.* ut accipiendum sit, ostendimus. 41 Id est, nuptiarum, ut in *l. in bello. §. medio. ff. de capt. & postlim.* 42 *l. 3. C. de incest. nupt.* 43 *l. 16. §. ult. ff. de ritu nupt.* 44 Domus viri, est domicilium matrimonii. *l. 5. ff. de ritu nupt, l. 6. C. de donat. an. nupt. l. 4. §. 1. ff. De ritu & hab.* 45 *l. 3. C. de nupt. l. 66. ff. de ritu nupt.*

TIT. XX.
DE CONCUBINIS.

EO tempore, quo quis uxorem habet, concubinam habere non potest [46]. Concubina igitur ab uxore solo delicto [47] separatur.

46 *l. 1. C. de concubin. l. ultim. in fin. ff. de divort.*

47 Puto legendum, *solo delectu*, ut sit idem, quod sola destinatione animi, in *l. penult. ff. de concub.*

TIT. XXI.
DE DOTIBUS.

§. 1. DOs [48] aut antecedit, aut sequitur matrimonium: & ideo vel ante nuptias, vel post nuptias dari potest. Sed ante nuptias data earum expectat adventum. §. 2. Lege Julia de adulteriis [49] cavetur, ne dotale prædium maritus invita uxore alienet.

48 Sub hoc titulo Paulum etiam tractasse de retentionibus, quæ ex dote fiunt Aniante scribit in *l. 2. C. Th. de dotibus.*

49 Cur hic de adulteriis inscribatur, exposuimus in Notis ad *lib. 2. Institut. tit. quibus alien. lic. vel non.*

TIT. XXII.
DE PACTIS INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. FRuctus fundi dotalis constante matrimonio percepti, lucro mariti cedunt, etiam pro rata anni [50] ejus, quo factum est divortium. §. 2. Omnibus pactis stipulatio subjici [51] debet, ut ex stipulatu actio nasci possit.

50 *l. 78. §. divortio ff. de jur. dot. l. 7. §. Papinianus. l. 11. l. 31. §. ult. ff. sol. matr. l. 1. § sed & novissimi C. de rei uxor. ac.*

51 Cujus rei exempla in Pandectis sunt infinita.

TIT. XXIII.
DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. MOrtis causa donatio est, quæ impendente metu mortis [52] fit, ut valetudinis, peregrinationis, navigationis, vel belli. §. 2. Manumissionis gratia [53] inter virum & uxorem donatio favore libertatis recepta est, vel certe quod nemo ex hoc fiat locupletior: ideoque servum manumittendi causa invicem sibi donare non prohibentur. §. 3. Inter virum & uxorem nec per interpositam personam [54] donatio fieri potest. §. 4. Inter virum & uxorem contemplatione donationis imaginaria venditio [55] contrahi non potest. §. 5. Si inter virum & uxorem donatio facta fuerit, priore defuncto, cui donatum est, ad eum res redit [56], qui donaverat. §. 6. Quocunque tempore contemplatione mortis inter virum & uxorem donatio facta est, morte secuta convalescit [57].

52 §. 1. *de donat.*

53 *l. 7. §. ultim. ff. de donat. inter virum & uxorem.*

54 *l. 3 §. non tantum autem. ff. de don. int. virum & uxor.*

55 Cum sit facta in fraudem juris. *l. 5. § 5. ff. de donat. inter vir. & uxorem.*

56 *l. 8. ff. de reb. dubiis.* Non enim mors donatarii, sed mors donatoris hanc donationem confirmat. *l. 32. § 14. ff. de donat. inter vir & uxorem.* Excipienda est species *leg. 5. § 11. fuerit. ff. eod.*

57 *l. 11. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. 40. ff. de mort. caus. donat.*

TIT. XXIV.
DE LIBERIS AGNOSCENDIS.

§. 1. SI serva conceperit, & postea manumissa [58] pepererit, liberum parit. §. 2. Si libera conceperit, & ancilla facta pepererit, liberum parit. Id enim favor libertatis exposcit. §. 3. Si ancilla conceperit, & medio tempore manumissa sit, rursus facta ancilla pepererit, liberum parit. Media enim tempora [59] libertati prodesse, non nocere etiam possunt. §. 4. Ex ea muliere natus, quæ ex causa fideicommissi manumitti debuit, si post moram libertati factam nascatur, ingenuus [60] nascitur. §. 5. Si mulier divortio facto gravidam se sciat, intra tricesimum diem viro denuntiare debet, vel patri ejus, ut ad ventrem inspiciendum, observandumque custodes mittant: quibus missis [61], partum mulieris omnimodo coguntur agnoscere. §. 6. Si prægnantem se esse mulier non denuntiaverit, vel custodes ventris missos non admiserit, liberum est patri vel avo natum non alere. Ceterum negligentia matris, quominus suus patri heres [62] sit, obesse non debet. § 7. Si mulier se ex viro prægnantem negat, permittitur marito ventrem inspicere [63], & ventri custodes dare.

§. 8. Venter inspicitur per quinque obstetrices, & quod maxima pars earum denuntiaverit, pro vero [64] habetur. §. 9. Obstetricem, quæ partum alienum attulit, ut supponi possit, summo supplicio [65] affici placuit.

58 *l. 5. § 2. ff. de stat. hom.*

59 *l. 5. ad fin. ff. de stat. hom.*

60 *l. 1. § quæri ff. de suis & legit. her. l. 53. ff. de fideicom. lib. l. 3. C. eod.*

61 Sed hoc pugnat cum *l. 1. § 11. ff. de agn. & al. lib.* nisi dicas interim eos cogi omnimodo partum alere, ceterum eis adhuc in integro esse, partum editum ex se negare.

62 *l. 1. § 6. & § 13. ff. de agn. & al. lib.*

63 *l. 1. ff. de inspic. vent. custodiendoque par.*

64 *l. 1. § 10. ff. de inspicien. vent.*

65 *l. 2. ff. de Carb. edict.*

TIT. XXV.
QUEMADMODUM FILII SUI JURIS EFFICIUNTUR.

§. 1. PAter ab hostibus captus desinit habere filios in potestate: postliminio vero reversus, tam filios, quam omnia [66] sui juris in potestatem recipit, ac si nunquam ab hostibus captus sit.

§. 2. Singulæ emancipationes [67] vel iisdem, vel aliis testibus fieri possunt, vel eodem die, vel intermisso tempore. §. 3. Emancipatio etiam die feriato [68] fieri potest. §. 4. Apud magistratus municipales, si habeant legis actionem [69], emancipari, & manumitti potest.

§. 5. Filiusfamilias emancipari invitus [70] non cogitur.

66 *l. 1. § 6. & § 13. ff. de agn. & al. lib.*

67 Hanc sententiam ad solum filium referimus; nam in ceteris una emancipatio sufficit, ut in fragm. Ulpiani ostendit *tit. 23.*

68 *l. 8. C. de fer.*

69 *l. 4 ff. de adopt. l. ult. C. de emancip. lib.*

70 *Nov. LXXXIX.*

TIT. XXVI.
DE ADULTERIIS.

§. 1. INventam in adulterio uxorem, maritus ita demum occidere [71] potest, si adulterium domi suæ [72] deprehendat. §. 2. Eum, qui in adulterio deprehensam uxorem non statim dimiserit, reum lenocinii [73] postulari placuit. §. 3. In causa adulterii dilatio [74] postulata impartiri [75] non potest.

71 Gellius *lib. 10.* Cassiodorus *lib. 3. Var.* punitur tamen aliquo modo. *l. 1. § ult. ff. ad l. Corn. de sic. l. 38. § 5. ff. de adult. coërc.*

72 *l. 24. ff. de adult. coërc.*

73 *l. 2. C. ad l. Iul. de adult.*

74 *l. 41 ff. de adult. coërc.*

75 Puto non, *impartiri*, vel, ut alii codices habent, *impediri*, sed *impetrari*, esse legendum, ut in *l. 11. § 8. ff. de adult. coërc.*

TIT. XXVII.
DE EXCUSATIONIBUS TUTORUM.

§. 1. INimicitiæ capitales, quas quis cum parte pupillorum habuit, à tutelis excusant [76], ne paterno inimico pupilli committantur. §. 2. Ad curam ejus, cujus quis tutelam administravit, invitus [77] vocari non potest.

76 §. 11. *de excus. tutor.*

77 Nisi libertus sit. *l. 5. l. 20. C. de excus. tut.*

TIT. XXVIII.
DE POTIORIBUS NOMINANDIS.

§. 1. NOn recte potiorem videtur nominare, qui causam nominati potioris [78] non expresserit. §. 2. Potior quis esse debet, non solum gradu generis, sed & substantia rei familiaris.

78 *l. 1. C. de l. 1. 20. C. de excus. tut.*

TIT. XXIX.
QUI POTIOR NOMINARI NON POSSIT.

LIbertus, quem pater tutorem dedit, si minus idoneus dicatur, excusari quidem non potest [79], sed adjungi illi curator potest.

79 *l. 5. C. de excus. tut.*

TIT. XXX.
DE ORATIONE [80] DIVI SEVERI.

DOlo tutoris curatorisve detecto, in duplum [81] ejus pecuniæ condemnatione conveniuntur, qua minorem fraudare voluerunt.

80 Subjecta sententia indicat legendum esse *De rationibus distrahendis*: quæ actio in duplum lege XII. tab. prodita est 81 *l. 55. ff. de admin. tut. l. 1. §. rationibus. ff. de tut. & rat. dist.*

TIT. XXXI.
DE FURTIS.

§. 1. FUr est, qui dolo rem alienam contrectat. § 2. Furtorum genera sunt quatuor: manifesti, nec manifesti, concepti, & oblati [82]. Manifestus fur est, qui in factendo deprehensus est, & qui intra terminos ejus loci unde quid sustulerat deprehensus est, vel antequam

82 Concepti, & oblati, actionum species potius sunt furto cohærentes, quam furtorum genera. *§. 3. de obl. quæ ex del. nasc.*

antequam ad eum locum quo destinaverat, perveniret. Nec manifestus [1] fur est, qui in faciendo quidem deprehensus non est, sed eum furtum feciſſe negari non potest. §. 3. Concepti actione is tenetur, apud quem furtum quæsitum, & inventum est: Oblati [2] actione is tenetur, qui rem furtivam alii obtulit, ne apud se inveniretur.

§. 4. Furti actione is agere potest, cujus interest [3] rem non perdidiſſe. §. 5. Concepti is agere potest, qui rem concepit, & invenit. Oblati is agere potest, penes quem res concepta [4], & inventa est. §. 6. Manifesti furti actio, & nec manifesti, & concepti, & oblati heredi quidem competit, sed in heredem [5] non datur.

§. 7. Servus, qui furtum fecerit, damnumve dederit, nisi id pro sui quantitate dominus [6] sarcire sit paratus, noxæ dedi potest.

§. 8. Si servus furtum fecerit, deinde manumissus fuerit, aut alienatus, cum ipso manumisso, vel emptore agi potest. Noxa enim caput [7] sequitur. §. 9. Filiusfamilias si furtum fecerit, deinde emancipetur, furti actio in eum datur [8], quia in omnibus noxa caput sequitur. §. 10. Non tantum qui furtum fecerit, sed etiam is, cujus ope, aut consilio furtum factum fuerit, furti actione tenetur.

§. 11. Qui meretricem [9] libidinis causa rapuit, & celavit, eum quoque furti actione teneri placuit. §. 12. Furti manifesti actio, præter pœnam quadrupli, ipsius rei persecutionem, genere vindicationis, & conductionis [10] continet. §. 13. Furti oblati actio adversus eum, qui obtulit, tripli est pœna [11], & ipsius rei reperitio.

§. 14. Furti quocunque genere condemnatus, famosus [12] efficitur.

§. 15. Quæcunque in caupona, vel meritorio stabulo, diversoriove perierint, in exercitores [13] eorum furti actio competit. §. 16. Rem pignori datam debitor creditori subtrahendo furtum facit, quam si & ipse similiter amiserit, suo nomine [14] persequi potest. §. 17. Pater, vel dominus de ea re, quæ filiofamilias, vel servo subrepta est, furti agere potest. Interest [15] enim ei deferri actionem, qui de peculio convenitur. §. 18. Si rem, quam tibi commodavi, postea subripui, furti actio competere tibi non poterit. Rei enim nostræ [16] furtum facere non possumus. §. 19. Si cum furtum quis quærit, damnum injuria dederit, actione legis Aquiliæ [17] tenebitur. §. 20. Ob indicium comprehendi furis præmium promissum jure debetur [18].

§. 21. Sive segetes per furtum, sive quælibet arbores cæsæ [19] sint, in duplum [20] ejus rei nomine reus convenitur. §. 22. Qui tabulas [21], cautionesve subripuit, in adscriptam summam furti actione tenebitur: Nec refert cancellatæ, necne sint: quia ex his debitum dissolutum esse comprobari potest. §. 23. Servus, qui in fuga est, à domino quidem possidetur, sed dominus furti actione ejus nomine non tenetur, quia in potestate [22] eum non habet.

1 *l.8.ff.de furt.* etiamsi rei & manifestus, & nec manifestus. *l.21.ff.eod.*

2 Qui obtulit ne apud se conciperetur. §.4. *de obl. quæ ex del. nasc.*

3 Si ex honesta causa interest, *l.10. l.85.ff. de furtis.*

4 §.4. *de obl. quæ ex delict. nasc.*

5 Quia pœnales sunt. §. *non autem de perp. & temp. act.*

6 *titul. de noxa. act.*

7 §. *omnia. de noxa. act. l. 14. De obl. & act.*

8 *l.7. & l.8.ff. de noxa. act.* §. *ult. Inst. eod. tit.*

9 Puto legendum esse, *Qui non meretricem*, ut in *l.* 82. §.2. *ff. de furt.* quæ est ex hoc libro.

10 §. *ult. de obl. quæ ex del. nasc.*

11 Gellius *lib.11. cap.* 18. *l.3. ff. qui satisdar. cog.*

12 Quocunque genere, suo nomine damnatus, famosus est *l.6.ff. qui not. infam.* 13 Eorum quorum opera exercent. Vectorum tamen, viatorumve factum non præstant. *l.1. ff. de furt. adv. naut. caup. stab.*

14 Hoc casu fur furti agit. *l.* 12. §. *pen. ff. de fur.*

15 *l.* 52. §. 9. *ff. de furtis.*

16 Quæ ratio falsa est, in debitore pignus subtrahente. *l.15.* §.1. *l.59. ff. de furtis.*

17 *l.* 29 §. 7. *ff. ad l. Aquil.*

18 Ideoque repeti non potest. *l.4.* §. *ult. ff. de cond. ob turp. caus. l.* 43. §. *solent. ff. de furt.* & indicia, recte petuntur. *l.* 15. *ff. de præscriptis verb.*

19 *l.* 1. *l. pen. ff. de arb. sur cæs.* Plin. *lib.* 17. *cap.* 1. & *lib.*18 *cap.*3.

20 *l.7.* §. *ult. ff. eod. l.8. ff. eod.*

21 *l.*82. §. *ultim. ff. de furtis. l.27. ff. de furtis.*

22 *l.*17. §. *ult. ff. de furt. l.*21. §.3. *ff. de noxa. act.* pugnat *l.*27. §.3. *ff. ad l. Aquil.* nisi hanc distinctionem admittimus. Aut servus fugitivus ab alio possidetur, aut non: Si ab alio non possidetur, dominus noxali actione non tenetur, quia exhibendi ejus potestatem non habet. Quod si ab alio possidetur bona fide, dominus noxali actione tenetur, quia repetendi servi potestatem habet.

23 *l.*41. *ff. de oper. libert.* 24 *l.*5. §.18. *ff. de agn. & al. lib.*

TIT. XXXII.

DE OPERIS LIBERTORUM.

EGentem patronum libertus obligatione doni, muneris, operarum, solutus, alere [23] cogendus est, pro modo facultatum [24] suarum.

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM

LIBER TERTIUS.

TITULUS PRIMUS.

DE CARBONIANO EDICTO.

SI fratri puberi [1] controversia fiat, an pro parte impuberis differri causa debeat, variatum est. Sed magis est, ut differri non debeat.

TIT. II.

DE BONIS LIBERTI.

§. 1. IN bonis liberti prior est patronus, quam filius alterius patroni. Itemque prior est filius patroni [2], quam nepos alterius patroni. §. 2. Libertus duos patronos [3] heredes instituit, alter eorum vivo liberto moritur, is qui supererat, contra tabulas testamenti, bonorum possessionem recte postulat. §. 3. Libertorum hereditas in capita, non in stirpes dividitur [4]: & ideo si unius patroni duo sint liberi, alterius quatuor, singuli viriles, id est, æquales portiones habebunt. §. 4. Patronus [5], vel patroni liberi ex parte dimidia heredes instituti, æs alienum liberti pro portionibus exolvere cogantur.

TIT. III.

DE LEGE [6] FABIANA.

EA quæ in fraudem patroni à liberto quoquomodo alienata sunt, Fabiana [7] formula tam ab ipso patrono, quam à liberis ejus revocantur.

TIT. IV.

DE TESTAMENTIS.

§. 1. TEstamentum facere possunt [8] masculi post completum XIV. annum, fœminæ post duodecimum. § 2. Spadones eo tempore testamentum facere possunt, quo plerique pubescunt, id est, anno decimo octavo [9]. §. 3. Filiusfamilias, qui militavit de castrensi peculio tam communi, quam proprio jure testamentum facere potest. Castrense autem peculium est, quod in castris adquiritur [10], vel quod proficiscenti ad militiam datur. §. 4. Cæcus testamentum facere potest [11], quia accire potest adhibitos testes, & audire [12] sibi testimonium perhibentes. §. 5. Furiosus tempore intermissi furoris [13] testamentum facere potest. §. 6. Mulieri, quæ luxuriose vivit, bonis interdici [14] potest. §. 7. Moribus [15] per prætorem bonis interdicitur, hoc modo: QUANDO TUA BONA PATERNA, AVITAQUE [16] NEQUITIA TUA DISPERDIS, LIBEROSQUE TUOS AD EGESTATEM PERDUCIS, OB EAM REM TIBI EA RE [17], COMMERCIOQUE INTERDICO. §. 8. Qui ab hostibus captus est, testamentum quasi servus facere non potest. Sane valet testamentum id, quod ante captivitatem factum est, si revertatur, jure postliminii: aut si ibidem decedat, beneficio legis Corneliæ [18]: qua lege etiam legitimæ tutelæ [19], hereditatesque firmantur. §. 9. In insulam relegatus, & in opus publicum ad tempus damnatus, quia retinet civitatem, testamentum facere potest [20], & ex testamento capere. §. 10. Plures, quam septem ad testamentum adhibiti non nocent [21]. Superflua enim facta prodesse, juri tamen nocere non possunt. §. 11. In adversa [22] corporis valetudine mente captus, eo tempore testamentum facere non potest. §. 12. Prodigus recepta vitæ sanitate, ad bonos mores reversus [23], & testamentum facere, & ad testamenti sollemnia adhiberi potest. §. 13. Ex his, qui ad testamentum adhibentur, si qui sint, qui Latine nesciant, vel non intelligant, sed tamen sentiant [24], qui rei sint adhibiti, non vitiant testamentum. §. 14. Condicionum duo sunt genera: aut enim possibilis est, aut impossibilis. Possibilis est, quæ per rerum naturam admitti potest: impossibilis, quæ non potest [25]. Quarum altera ex eventu exspectatur, altera submovetur.

§. 15. Condiciones contra leges [26], & decreta principum, vel bonos mores, adscriptæ nullius momenti sunt, veluti, SI UXOREM NON DUXERIS, SI FILIOS NON SUSCEPERIS, SI HOMICIDIUM REDDERIS, SI BARBARO HABITU PROCESSERIS, & his similia.

§. 16. Quotiens non apparet [27], quis sit heres institutus, institutio non valet. Quod evenit, si testator plures amicos unius nominis habeat. §. 17. Heredes aut instituti, aut substituti dicuntur [28]. Instituuntur primo gradu: Substituuntur secundo, vel tertio scripti.

§ 18. Substituere quis pure & sub condicione [29] potest, & tam suis, quam extraneis, tam puberibus, quam impuberibus. §. 19. In quot vult uncias [30] testator hereditatem suam dividere potest. Impleto asse [31], sine parte heredes instituti ad prioris assis semissem æquis portionibus veniunt. §. 20. Servus alienus cum libertate heres institutus, institutionem non infirmat, sed libertas, ut alieno [32], supervacue data videtur. §. 21. Filio & extraneo [33] æquis partibus heredibus institutis, si præterita adrescat, tantum suo avocabit, quantum extraneo. Si vero duo sint filii instituti, suis tertiam extraneis dimidiam tollit. §. 22. Talis est posthumorum institutio, SI QUI POST MORTEM MEAM POSTHUMI NATI FUERINT, HEREDES MIHI ESTOTE: si vivo eo [34] nascantur, rumpunt testamentum.

§. 23. Nepos posthumus [35], qui in locum patris succedere potest, ab avo aut heres instituendus est, aut nominatim exheredandus, ne agnascendo rumpat testamentum. §. 24. Qui semel constituit ad se hereditatem pertinere, aut se rebus ejus immiscuit, repudiare [36] eam non potest, etiamsi damnosa sit.

TIT. V.

DE S.C. SILANIANO.

§. 1. HEreditas ejus, qui à familia occisus esse dicitur, ante habitam quæstionem [37] adiri non potest, neque bonorum possessio postulari. §. 2. Occisus videtur non tantum qui per vim, aut per cædem interfectus est, velut jugulatus, aut præcipitatus, sed & is, qui veneno necatus [38] dicitur: Honestati enim heredis convenit, qualemcumque mortem testatoris inultam non prætermittere.

§. 3. Domino occiso, de ea familia quæstio habenda est, quæ intra tectum fuerit, vel certe extra tectum cum domino [39] eo tempore, quo occidebatur. §. 4. Qui occisus dicitur, si constet eum sibi quoquomodo manus intulisse, de familia ejus quæstio non est habenda [40], nisi forte prohibere potuit, nec prohibuit. §. 5. Neroniano Senatusconsulto cavetur, ut occisa uxore, etiam de familia viri quæstio habeatur: idemque ut juxta uxoris familiam observetur, si vir [41] dicatur occisus. §. 6. Servi, qui sub eodem tecto fuerunt, ubi dominus perhibetur occisus, & torquentur, & puniuntur, & si testamento occisi manumissi sint. Sed & hi torquentur, qui cum occiso in itinere [42] fuerunt. §. 7. Servi de proximo si cum possent ferre, auditis clamoribus auxilium domino non tulerunt [43], puniuntur.

§. 8. Servos, qui in itinere circumdatum à latronibus dominum per fugam deseruerunt, apprehensos & torqueri, & summo supplicio [44] affici placuit. §. 9. Habetur de familia quæstio, & si heres testatorem occidisse dicatur: nec interest, an extraneus [45], an ex liberis sit. §. 10. Omnibus, qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut indignis aufertur hereditas [46], si nihil testamento in fraudem legis fuerit cautum. §. 11. Sive falsum, sive ruptum, sive irritum dicatur esse testamentum, salva eorum disceptatione [47], scriptus heres jure in possessionem mitti desiderat. §. 12. Si inter heredem institutum, & substitutum controversia sit, magis placuit eum in possessionem rerum hereditariarum mitti, qui primo loco [48] scriptus est. §. 13. Scriptus heres, ut statim in possessionem mittatur, jure desiderat. Hoc post annum [49] impetrare non poterit. §. 14. In eo testamento heres scriptus, quod nec ut oportuit, oblatum, nec publice recitatum est, in possessionem mitti frustra [50] desiderat.

§. 15. In possessionem earum rerum, quas mortis tempore testator non possedit, heres scriptus priusquam jure ordinario experiatur, impetrabit [51] mitti desiderat.

TIT. VI.

1 Legendum est, *Si fratri impuberi controversia fiat, an pro parte puberis, &c.* argum. *l* 2. §. *puberi. ff. de Carb. edict.*

2 Quia proximus quisque ad hereditatem liberti vocatur. *l.* 23. §. *pen. ff. de bon. lib. l. pen. ff. de adsig. liber. l.4. De op. lib.* neque locus est edicto novo. *l.* 2. §. *ult. l.5.* §. *ult. ff. bon. lib.*

3 In quibusdam, *duos patronos habere instituit*, malim *duos patronos habuit, alter eorum vivo liberto moritur.* vid. *l. communi. ff. de bon. libert.* quæ uti dispungenda sit ostendi. *lib.* 1. *Observ. cap.* 14.

4 *l.*23. § *ult ff. de bon. lib.*

5 Credo sub hoc titulo etiam positam fuisse sententiam. *l.*20. *ff. de jur. patr. & l.* 49. *ff. de bon. libert.*

6 Lex pro edicto sumitur, ut in *l.*1. §.1. *ff. und. cogn.*

7 *leg.*1. §. *pen. ff. si quid in fraud. patr. fac. sit.*

8 *l.*5. *ff qui test. fac poss.* Quod remissum olim fuit pupillis tribunis militum. *l. ult. C. de test. mil.*

9 §. *minorem. de adopt. l.6. ff. de lib. & post.* Sed hodie constitutum est, ut eunuchi exemplo ceterorum testamentum facere possint. *l.*5. *C. qui testam. fac. poss.*

10 Occasione militiæ. *l.*4. *l.* 11. *ff. de castr. pecul. l.* 4. *C. famil. erciscund.*

11 *l.*21. §. *pen. ff. qui testam. fac. poss. l.8. C. eod.*

12 *Vos Quirites testimonium perhibetote*, Ulpian. in fragm. *tit.*20.

13 §. *furiosi. quib. non est perm. fac. testam. l.* 9. *C. qui testam. fac. poss.*

14 *l.*15. *ff. de cur. fur.*

15 Cœpit à moribus primum, deinde translata est in XII. tabul. *l.1 ff. de cur. fur.* M. Tul. *in Catone majore.* Ut quemadmodum, inquit, nostro more male rem gerentibus patriis bonis interdici solet.

16 Antea legebatur, *habitaque*, pro, *avitaque.* 17 In quibusdam. Alii habent, *ab ea revisi.*

18 §. *ult. quib. non est perm fac test. l.* 9. *C. de postlim. & redempt. ab host.* 19 *l.*22. *in princip. ff. d. cap. & postlim. l.*1. §.1. *ff. de suis & legit. hered.* 20 *l.*8. §.3. *ff. qui testam. fac. poss. l.*7. §. *fin. ff. de interd. & releg. l.*28. §.1. *ff. de pœn.* 21 *l.*21. §.1. *ff. qui testam. fac. poss.* 22 *l.*17. *ff. qui testam. fac. poss.* 23 Prodigus nec testamentum facere, nec testis ad testamentum adhiberi potest. *l.*18. *ff. qui test. fac. poss.* nisi moribus receptis. *l.*1. *ff. de cur. fur.* 24 In fragm. Ulpiani, *titul.* 25. *l.*20. §. *ultim. qui testam. fac. possient.* 25 §. *impossibilis. de hared. institut.* §. *si impossibilis, de instit. stipul.* 26 *l.*9. *ff. de cond. instit. l.*15. *ff. de cond. instit.*

27 *l.* 62. §. 1. *ff. de her. instit.*

28 *l.*1. *ff. de vulg. & pup. subst. l.* 43. §.2 *ff. de vulg. subst.*

29 Pure sic, *Si primus Heres non erit, secundus heres esto: Si Filius meus heres erit, & intra pubertatem decesserit, Sejus heres esto.* Sub condicione hoc modo, *Si primus heres non erit, secundus, si navis ex Asia venerit, heres esto: Si Titius mihi heres erit, idem Filio meo impuberi heres esto. l.*8. *l.ult.* §. 1 *ff. de vulg. & pup subst.*

30 *l.* 12. §. 1. *ff. de her. inst.*

31 Secus si expleto asse ita scripserit, *Ex reliqua parte illi heredes sunto. l.*17. §. *pen. ff. de her. inst.*

32 *l.*49 *ff. de her. instit.*

33 Ulpian. *in fragm.* 22. Theophil. *in* §. 1. *de exhered. lib.* hoc jus est à Justiniano sublatum.

34 Posthumus, qui institutus est ex jure antiquo, non videtur institutus ex lege Vellea: & contra. *l.* 10. *l.*29. §. 8. *ff. de liber. & posthum. l.* 26. *ff. de vulg. substitut.* Sed hoc puto Justinianum emendare in *l. ultim. C. de post. her. inst.*

35 *l.*29. *ff. de lib. & post.*

36 Nisi beneficio ætatis per restitutionem in integrum. §. *extraneis de hered. qual. & dif. l.* 4. *C. de rep. her.*

37 Supplicium quæ sumptum. *l.*3. §. *non tantum. l.* 5. *in prin. ff. de S. C. Silaniano.*

38 Qui veneno interemptus est, non pertinet ad S.C. Silanianum, etiamsi quidam ex servis venenum præbuerit. *l.*1. §. *occisorum. ff. de S. C. Silan.* sed mora vindicatur ab herede. *l.* 2. *C. de his quib. ut indig.*

39 *l.* 1. §. *cum dominus. ff. de S. C. Silan.* & §. 6. *sententia.* 40 Puniendi tamen sunt servi, qui cum prohibere possent, non prohibuerunt. *l.*1. §. *si sibi mantus. ff. de S. C. Silan.* 41 *l.* 1. §. *si vir. ff. de Senatusconsultis Silan.* 42 *l.*9. §. *de his. ff. de S. C. Silan.* 43 *l.*1. §. *end. ff. de S. C. Silan.*

44 *l.* 1. §. *cum dominus. ff. de S. C. Silan.* 45 *l.*6. §.1. *ff. de S. C. Silan.* 46 Hoc olim obtinuisse verum est. *l. ult.* §. *ult. C. de fideic.* Excipitur causa sepulturæ ab *l.* 5. *C. de his quib. ut indig. l.* 5. *C. de relig. & sumpt. fun.* Idemque porrectum ad omnes alias causas Justiniani temporibus, argumento est *l.* 33. *C. de inof. testam.* At ex *Novell.* 1. expellitur quidem heres ab hereditate, non tamen quasi indignus. 47 *l.ult. C. de codicill. l.* 2. *C. de edict. Divi Adr. tol. l.* 6. *C. quorum appell. non rec.* sed ex Constitutione Justiniani in possessionem missio fit. *l.*3. *C. de edict. Divi Adr. toll.* 48 *l.* 1. *C. de edict. D. Adr. toll.* 49 Quod & in sua Constitutione Justinianus indicat, illis verbis, *Sive enim post annum tempus.* 50 *l.*3. *C. de edict. D. Adriani tol.* 51 Quod & ex Constitutione Justiniani locum obtinet.

TIT. VI.

DE LEGATIS.

§ 1. PEr præceptionem uni ex heredibus nummi legati, qui domi non erant, officio judicis familiæ erciscundæ [1] à coheredibus præstabuntur. §. 2. Ante heredis institutionem [2] legari non potest: inter medias heredum institutiones, sive alter, sive uterque adeat, potest. § 3. Interdum dimidium, interdum totum debetur [3] legatario. Dimidium, si per vindicationem legatum sit, totum si per damnationem. §. 4. Communi servo cum libertate, & sine libertate legari potest, totumque legatum [4] socio testatoris adquiritur. §. 5. Post mortem heredis legari non potest [5], quia nihil ab herede heredis relinqui potest. §. 6. In mortis tempus [6] tam sua, quam heredis ejus [7] legata confirmari possunt, hoc modo: LUCIO TITIO CUM MORIETUR, DO LEGO, AUT, HERES MEUS DARE DAMNAS [8] ESTO. §. 7. Per vindicationem legatum, etsi nondum constituerit legatarius ad se pertinere, atque ita post apertas tabulas [9] ante aditam hereditatem decesserit, ad heredem suum transmittit.

§. 8. Si res obligata creditori, cujus causam testator non ignorat, per damnationem legata sit, luitio [10] ad heredis sollicitudinem spectat. §. 9. Servo fraliter interempto, legatarii damnum est [11]: quia legatum nulla culpa heredis intercidit. §. 10. Damnari heres potest, ut alicui domum extruat, aut ære alieno eum liberet. [12]

§. 11. Sinendi modo [13] tam corporales res, quam quæ in jure consistunt legari possunt: & ideo debitori id, quod debet recte legatur.

§. 12. Ejus rei, quæ legata est, exemplo heredis partem agnoscere, partem repudiare [14] legatarius non potest. §. 13. Legatum nisi rei certæ sit [15], & ad certam personam deferatur, nullius est momenti.

§. 14. Si quis sibi & Titio legatum adscripserit, magis est, ut totum [16] legatum ad conjunctum pertineat. §. 15. Qui se filio testatoris impuberi tutorem adscripsit [17], ut suspectus à tutela removendus est, ad quam ultro videtur affectasse. § 16. Rem legatam testator si postea pignori, vel fiduciæ dederit, ex eo voluntatem mutasse [18] non videtur. §. 17. Usufructus uniuscujusque rei [19] legari potest, & aut ipso jure [20] constituetur, aut per heredem præstabitur. Ex causa quidem damnationis per heredem præstabitur, ipso autem jure per vindicationem. §. 18. Furiosi, & agrotantis [21], & infantis ususfructus utiliter relinquitur. Horum enim alius respiscere, alius convalescere, alius crescere potest. §. 19. Ancillæ usufructu legato [22], partus ejus ad fructuarium non pertinent. §. 20. Gregis usufructu legato, grege integro manente, fœtus [23] ad usufructuarium pertinent. § 21. Areæ usufructu legato, ædificia [24] in eo constitui non possunt. §. 22. Accessio alluvionum ad fructuarium fundum, quia fructus fundi non est, non pertinet: venationis [25] vero, & aucupii reditus ad fructuarium pertinet. §. 23. Servos neque torquere, neque flagellis cædere [26], neque in eum casum facto suo perducere usufructuarius potest, quo deteriores fiant. §. 24. Fructu legato si usus non adscribatur, magis placuit usumfructum videri adscriptum. Fructus enim sine usu [27] esse non potest. §. 25. Si alteri usus, alteri fructus legatus sit, fructuarius in usum concurrit [28]. quod in fructu usuarius facere non potest. § 26. Cum conjunctim duobus usumfructum do, lego, legatum alteri mortuo, ad alterum [29] in solidum pertinebit. §. 27. Usufructu legato, de modo utendi cautio à fructuario solet interponi: & ideo perinde omnia se facturum [30], ac si optimus paterfam. utereture, fidejussoribus oblatis cavere cogetur.

§. 28. Ususfructus amissus ad proprietatem [31] recurrit. Amittitur autem quinque modis, capitis minutione, rei mutatione, non utendo, in jure cessione, dominii comparatione. §. 29. Capitis minutione amittitur [32], si in insulam fructuarius deportetur, vel si ex causa metalli servus pœnæ efficiatur, aut si statum ex adrogatione, vel adoptione [33] mutaverit. §. 30. Non utendo amittitur ususfructus, si possessione fundi biennio fructuarius non utatur, rei mobilis anno [34]. §. 31. Rei muratione amittitur ususfructus [35], si domus legata incendio conflagraverit, aut ruina perierit, licet postea restituatur [36]. §. 32. In jure cessione amittitur ususfructus, quotiens domino proprietatis [37] eum fructuarius in jure cesserit. §. 33. Finitur [38] ususfructus aut morte, aut tempore. Morte, cum usufructuarius moritur. Tempore, quotiens ad certum tempus ususfructus legatur, velut biennio, aut triennio. §. 34. Fundo, vel servo [39] legato, tam fundi instrumentum, quam servi peculium ad legatarium pertinet. §. 35. Quærendorum fructuum causa [40] esse videntur, qui opus rusticum faciunt, & monitores, & villici, & saltuarii [41] item boves aratorii, aratra, bidentes, & falces putatoriæ, frumentum quoque ad sementem repositum. §. 36. Cogendorum fructuum causa [42] comparata instrumento cedunt, velut corbes, alvei, falces messoriæ, & fœnariæ, item molæ olivariæ. §. 37. Conservando rum fructuum causa comparata [43], instrumento cedunt, velut dolia, cupæ, vehicula rustica, cibaria, pistores, asini, focariæ [44], item ancillæ, quæ vestimenta rusticis faciunt: scotra quoque & sutor continebuntur. §. 38. Uxores [45] eorum, qui operantur, magis est, ut instrumento cedant. Pecora [46] quoque, & pastores eorum stercorandi causa parata, instrumento continentur. § 39. Ea autem, quæ custodiæ magis causa, quam ad usus patrisfamiliæ eo delata sunt, instrumenti nomine [47] non continentur. §. 40. Uxores eorum, qui mercedes [48] præstare consueverunt, neque instructionis, neque instrumenti appellatione continentur. §. 41. Piscationis, & venationis instrumentum ita demum instrumento fundi continetur, si ex his [49] maxime fundi reditus cogatur. §. 42 Fructus percepti instrumento fundi ita demum cedunt, si ibidem absumi à testatore consueverunt [50]. §. 43. Fundo cum omni instrumento rustico, & urbano, & mancipiis, quæ ibi sunt legato, semina quoque, & cibaria [51] debebuntur. §. 44. Fundo cum omni instrumento rustico, & urbano, & mancipiis, quæ ibi sunt, legato, tam supellex [52], quam æramentum, itemque argentum, & vestes, quæ ibi patersam. instruendi gratia habere solet, debebuntur. Item ea mancipia, quæ usui patrisam. esse solent. Itemque aves, & pecora, quæ instruendarum epalarum gratia in fundo comparata sunt, exceptis his, quæ ibi custodiæ causa deposita sunt. §. 45. Fundo legato, UTI OPTIMUS MAXIMUSQUE ESTO [53], retia, apraria, & cetera venationis instrumenta continebuntur: quod etiam ad instrumentum pertinet, si quæstus fundi ex maxima parte in venationibus consistat. § 46. Fructus, qui solo cohærebant mortis testatoris tempore, ad legatarium pertinent [54]: ante percepti, ad heredem [55]. §. 47. Fundo legato cum mancipiis & pecoribus, & omni instrumento rustico, & urbano, peculium [56] actoris ante testatorem defuncti, si ex eodem fundo fuerit, magis placet ad legatarium pertinere. § 48. Actor, vel colonus ex alio fundo in eodem constitutus, qui cum omni instrumento legatus erat, ad legatarium non pertinet: nisi eum ad jus ejus fundi [57] testator voluerit pertinere. §. 49. Adjunctiones, quas fundo legato testator ex diversis emptionibus applicaverat [58], legatario cedere placuit. §. 50. Instructo prædio legato fabri ferrarii, item lignarii, putatores, & qui instrumenti fundi [59] gratia ibidem morabantur, legato cedunt. §. 51. Instructo fundo legato, libri quoque & bibliotheca [60], quæ in eodem fundo sunt, legato continentur. § 52. Servum studendi gratia ex eodem fundo [61], qui cum mancipiis fuerat legatus, alio translatum ad legatarium placuit pertinere. §. 53. Fundo ita ut possederat legato [62], mancipia tam urbana, quam rustica, itemque aurum, & vestes, quæ eodem tempore in fundo comprehenduntur, ad legatarium pertinent. §. 54. Pascua, quæ postea comparata ad fundum legatum testator adjunxerat [63], si ejus appellatione continentur, ad legatarium pertinent. §. 55. Quidquid in eadem domo [64], quam instructam legavit paterfam. perpetuo instruendi se gratia habuit, legatario cedit. §. 56. Instructa domo legata, ea legato continentur, quibus domus munitior, vel tuta ab incendio præstatur, tegulæ, specularia, vela [65] legato continebuntur. Item æramenta, lecti, culcitræ, pulvinaria, subsellia, cathedræ, mensæ, armaria, delphicæ, pelves, conchæ, aquiminalia, candelabia, lucernæ, & similia quacumque materia expressa. §. 57. Domo legata, balneum ejus, quod publice præbetur, nisi alias separetur [66], legato cedit. §. 58 Domo cum omni jure suo sicut instructa est, legata, urbana familia, item artifices [67], & vestiarii [68], & zetarii, & aquarii eidem domui servientes, legato cedunt. §. 59. Omnibus, quæ in domo sunt legatis, cautiones debitorum, rationesque servorum legato [69] cedunt. §. 60. Mobilibus legatis, aurum, vel argentum [70] non debetur, nisi de eis quoque manifeste sensisse [71] testatorem possit ostendi. §. 61. Instrumento cauponio legato, ea debentur, quæ in cauponi usum parata sunt, velut vasa, in quibus vinum diffunditur, escaria quoque, & poculatia vasa debentur. Sane ministri [72] earum rerum legato non cedunt. §. 62. Instrumento medici legato, collyria, & emplastra, & apparatus omnis [73] conficiendorum medicamentorum, itemque ferramenta legato cedunt. §. 63. Instrumento pictoris legato, colores, penicilli, cauteria [74], & temperandorum colorum vasa debentur. §. 64. Pistoris instrumento legato, cribra, asini, molæ [75], & servi, qui pistrinum exerceut, item machinæ, quibus farinæ subiguntur, legato cedunt. § 65. Instrumento balneatorio legato, balneator ipse [76], & scamna [77], & hypodia, fistulæ, miliaria, epitonia, rotæ aquatiæ, jumenta quoque, quibus ligna deferuntur, legato cedunt. §. 66. Instrumento piscatoris legato, retia, & nassæ, & fuscinæ, & naviculæ, hami quoque & cætera [78] ejusmodi usibus destinata debentur. §. 67. Supellectile legata [79] capsæ, armaria, non solum librorum, aut quæ vestis ponendæ gratia parata sunt, debentur, sed & byssina, & [80] crystallina, & argentea, vitrea vasa, tam escaria, quam poculatia [81], & vestes stratoriæ legato cedunt. §. 68. Villis, vel agris separatim legatis, alterum alteri [82] cedit. §. 69. Servis legatis, ancillæ quoque debentur, non item servi legatis ancillis. Sed ancillarum appellatione tam virgines, quam servorum, pueri [83] continentur, his scilicet exceptis, quæ fiduciæ [84] datæ sunt. § 70. Servis emanuenubus legatis, omnes, qui ex conversatione urbana, & in ministerio fuerunt, debebuntur, nisi ex his aliqui perpetuo ad opus rusticum transferantur. §. 71. Venatores servi, vel aucupes, an inter urbana ministeria contineantur, dubium remansit: & ideo voluntatis est quæstio: tamen si instruendarum quotidianarum epularum gratia habentur [85], debentur. §. 72. Muliones [86], institores inter urbana ministeria continentur, item obsonatores, & vestiarii, & cellararii [87], & cubicularii, & arcarii, & coqui, placentarii, tonsores, pistores, leticarii. §. 73. Pecoribus legatis, quadrupedes omnes continentur, quæ gregatim [88] pascuntur. §. 74. Jumentis legatis [89], boves non continentur. Equi vero legatis, equas quoque placuit contineri. Ovibus autem legatis, agni non continentur, nisi annuales sint. §. 75. Grege ovium legato, arietes [90] etiam continentur.

§. 76. Avibus legatis [91] anseres, phasiani, gallinæ & aviaria debebuntur. An autem phasianarii, & pastores anserum, voluntatis quæstio est. § 77. Dulcibus legatis, sapa, defrutum, mulsum, dulce etiam vinum, palmæ, caricæ, uvæ passæ [92] debebuntur. Sed in hoc quoque voluntatis est quæstio, quia & in specie pomorum comprehendi possunt. § 78. Frugibus legatis [93], tam leguminа, quam ordeum, & triticum continentur. §. 79. Veste legata ea cedunt, quæ ex lana, & lino texta sunt: item serica, & bombycina, quæ tamen induendi, operiendi, cingendi, sternendi, injiciendive causa [94] parata sunt: pelles quoque indutoriæ continebuntur. §. 80. Veste virili legata, ea tantummodo debebuntur, quæ ad usum virilem salvo pudore attinent. Stragula [95] quoque hnic legato cedunt. §. 81. Muliebri veste legata, omnia, quæ ad usum muliebrem [96] spectant, debebuntur. §. 82. Lana legata, sive succida, sive lota sit, sive pectinata, sive versicoloria [97], legato cedit. Purpura vero, aut stamen subtemenve hoc nomine non continentur. §. 83. Mundo muliebri legato tinetur. *l. 1. l. 7. ff. de supell. legat.* dubitari potest, escaria, vel potoria vasa quæ aurea sunt, vel argentea, item candelabra, pelves, lecti, mensæ, & cetera his similia argentea, vel aurea, suppellectilis sint, an argenti, vel auri. Et receptum est in supellectile esse candelabra, lectos, & his similia cujuscumque materiæ sint, nisi cum argentea essent, vel aurea, ea testator vel auri, vel argenti numero habuit. *l. 19. §. lectum plane. l. 27. §. penult. ff. de aur. & argent. legat. l. 3. §. ultim. ff. de supell. legar.* Rursus argentea, vel aurea vasa, tam escaria, quam potoria argenti, vel auri nomine haberi, nisi probetur ea testatorem supellectili annumeraſſe. *d. l. 3. § pen. & l. 4. eod.* 82 *l. 15. in fin. ff. de instruct. vel instr. legat. l. 35. ff. de usufruct. legat.* 83 *l. 81. ff. de legat. III.* 84 *l. 73. ff. de legat. III.* 85 Vel nisi eos paterfamil. inter urbanos annumerare solitus sit. *l. 99. §. 1. ff. de legat. III.* 86 Nisi rei rusticæ parati sint. *l. 60. §. 1. l. 99. §. muliones. ff. de legat. III.*

87 Cellararii sunt, qui ideo præpositi sunt, ut rationes salvæ sint. *l. 12. §. cellararium. ff. de instr. vel instr. leg.* 88 Ut equi, muli, asini, oves, boves, capræ, sues. *l. 65. §. 4. ff. de leg. lib. III.*

89 *l. 60. l. 65. §. 5. 6. 7. ff. de legat. III.* 90 *l. 99. §. ult. ff. de leg. III.* 91 Extat hæc sententia in *l. 66. ff. de leg. III.* 92 *l. ultim. §. ultim. ff. de tritico, vino & ol. leg.* Quanquam palmæ, caricæ, uvæ passæ, ficus, inter poma etiam numerari possint. *l. 205. ff. de verb. sign.* Itaque facti sive voluntatis, in æstimatione judicis quæstio est. *l. 7. C. de fideicom.* 93 *l. 77. ff. de verbor. signif.* 94 *l. 23. §. 1. & §. ult. & l. prox. ff. de aur. & arg. leg.* 95 *l. 23. §. virilia. ff. de aur. & arg. leg.* 96 *d. l. 23. §. muliebria.* 97 *l. 32. §. 6. ff. de aur. & arg. leg.* Ab eo differunt Sabinus, & Ulpianus. *l. 70. in prin. & §. 2. ff. de legat. III.*

1 *l. 22. § ult. & l. prox. ff. familiæ ercis.*
2 *§ ante heredem. de legat.*
3 Hoc est, quod Ulpianus in fragm. eradit *tit. 24.*
4 Si cum libertate, totus jure adcrescendi ad socium pertinebit, *§. ultim. de donat.* si prætermissa libertate, communis erit servus inter heredem & socium testatoris. hereditas autem, vel legatum soli socio adquiretur, *l. 63. §. 9. ff. pro soc. l. 49. ff. ad leg. Falc. l. 1. de opt. leg.*
5 Quia ille, qui heres relinquitur, quem sit heredem habiturus, incertum est. *l. 70. ff. de verb. signif.* At hæc Justinianus emendavit. *§. post mortem, de legat.*
6 Legendum reor, *in tempus mortis tam suæ, quam heredis ejus legata conferri possunt.* exemplo *l. 79. ff. de cond & dem.*
7 *Ejus*, id est, testatoris.
8 Legebatur, *damnes*, pro *damnas*: quem errorem Alciatus secutus est. *lib. III. magiæ. vor.* Latini semper dixere damnas, etiam in multitudinis numero. *l. 34. §. 1. ff. de legat. III. l. 122. §. 1. ff. de legat. 1.*
9 Hodie defertur ex die mortis, ut in constitutione *de caduc tollen.*
10 *§ Sed etsi rem, de legat. l. 85. ff. de legat. III.*
11 Si heredis facto, heredis. *§ si res legata. de legat.*
12 *§. Sed & tale legatum. de leg.*
13 Hæc verba, suspecta, mallemque generaliter proponi, ut in *§. tam autem. de legat.*
14 *l. 1. ff. de adquiren. hered. l. 38. ff. de legat. 1.*
15 Ut incertæ personæ. *§. incertæ. de legat.* ita res incerta. *l. 65. §. 4. ff. de jur. dot l. 10. §. 1. ff. ann. leg.*
16 Videnda est *l. 14. §. 1. ff. ad legem Corneliam, de falf.*
17 *l. 18. §. 1. ff. ad leg. Corn. de falf.*
18 *l. 3. C. de legat. §. si rem suam. Inſtit. eod. tit.*
19 *l. 69. ff. ad legem Falc.*
20 Id est, sine heredis facto. Alibi traditur ipsum usumfructum aut ipso jure constitui, id est, civili jure: aut tuitione Prætoris. *l. 1. ff. quib. mod. usufr. amitt. l. 9. §. 1. ff. usufr. quem. cav.*
21 Dubitari potest, quia interim nullus est. *l. 55. l. 12. §. 3. ff. de usufruct.* Verum incipiet si furiosus resipuerit, æger convaluerit, infans creverit.
22 Scripsimus in *l. 4. ff. de usurp. & usuc.*
23 *l 68. §. ult. ff. de usufr.*
24 *l. 7. §. hac ratione. ff. de usufructu.*
25 *l. 9. §. 4. §. ff. de usufr.* 26 *l. 17. §. 1. l. 23. in fin. ff. de usufr.* 27 *l. 14. §. 1. ff. de usu & hab.* 28 *l. 14. §. pen. ff. de usu & habit.* 29 *l. 1. §. inter-dum ff. de usufr. adcr.* 30 *l. ult ff. usufr. quemad. cav.* 31 *§. ult. de usufru.* 32 Ex Constitutione Justiniani usufructus minima capitis minutione non amittitur. *l. penult. C. de usufru.* 33 Correctum per *l. ult. C. eod.*
34 Ex constitutione Justiniani rei mobilis triennio, immobilis decennio inter præsentes, vicennio inter absentes non utendo amittitur. *l. penult. C. de servit. & aq.* 35 *l. 5. §. 2. ff. quib. mod. usufr. amit.* 36 *l. 10. §. pen ff. eod.* qua in re distat ususfructus à servitute. *l. 20. §. 2. ff. de serv. urb.*
37 *l. 65. ff. de jur dot.* 38 Differentiam facit inter amittere, & finiri. 39 Pugnat cum *l. 24. ff. de pecul legat.* & cum *l. ult. ff. de sup. leg.* 40 *l. 8. ff. de instruct. vel inst. leg. l. 12. §. 1. ff. eod. tit.* 41 *l. 12. §. 4. ff. eod.* 42 *d. l. 8. l. 10. & l. 24 eod tit.* 43 *d. l. 8. l. 12. §. conservandi. ff. eod.* 44 Quidam habent *faccaria*: sed *focaria* rectissimum est, ut in *d. l. 12. §. Trebatius. & §. prox. & l. 15. eod. tit. l. 2. C. de don. int. vir. & uxor. l. 3 C. de con. inf.* 45 *l. 12. §. uxores. ff. de instr. vel inst. leg l. 60. §. ult. ff. de leg. III.* 46 Pascendi causa parata, ut ex eis fructus capiantur, instructo cedunt. *l. 2. C. de verb. signif.* sed non instrumento. *l. 9. ff. de instr. vel instr. leg.* 47 Sed neque instructi sunt. *l. 12. § sed si fundus ff de instr. vel instr. leg. l. 1. C. de verb sign.*
48 Putem & eos, qui mercedes præstant, instrumento non contineri, argum. *l. 12. §. si aliena parte. l. 19. §. ultim. ff. de instruct. vel instr. leg.* 49 *d. l. 12. §. si in agro.* 50 *d. l. 12. §. Celsus. l. 1. C. de verb. sign.* 51 *d. l. 12. in prin. l. 18. §. item cum fundus. ff. eod.* 52 Instrumento legato, supellex non continetur. *d. l. 12. §. supellex. l. 16. ff. de instruct. vel instr. leg.* At instructo etiam supellex. Hæc verba, *Cum omni instrumento rustico, & urbano*, instructi plenam significationem continere hæc Pauli sententia demonstrat.
53 *l. 22. ff. de instruct. vel instru. legat.*
54 Hoc quidam non admittunt, argum. *l. 9. ff. ad legem Falcid.* omnino male. Nam lex non de fundo legato, sed de fundo hereditario tractat.
55 Nisi mora intercesserit. *l. ult. C. de usur. & fruct. leg. l 39. §. fructus. ff. de legat. 1.*
56 *l. 20. §. 3. ff. de instruct. vel instr. leg.* Extat hæc Pauli sententia in *l. 22. ff. de instruct. vel instr. leg.*
57 *l. 20. §. Idem quæsit. l. 12. §. Pap. quoque prædia. ff. de instr. vel instr. leg.*
58 *d. l. 20. §. tyranna.*
59 Hæc eadem legato fundo cum instrumento, contineri satis constat ex *l. 12. & l. 18. §. de putatorib. eod.*
60 *l. 12. § instructo item fundo. ff. de instr. vel inst leg.*
61 *l. 20. §. Pomponius. ff. de instruct. vel instr. leg l. 78. in prin. ff. de leg. III.*
62 Hoc verbo, *uti possedi*, instructus fundus significatur. *l. 91. §. 1. de legat. III.*
63 *l. 20. §. tyranna. ff. de instr. vel instr. legat.*
64 *l. 1. & 2. C. de verb. sign.*
65 *l. 12 §. vela. §. specularia. ff. de instr. vel instr. leg.*
66 *l. 91. §. balneas. ff. de legat. III.*
67 *l. 12. §. idem respondit., domo ita ut. ff. de instruct. vel instr. legat.*
68 Malim *hostiarii*: vestiarii enim patrisamilias, hostiarii domui deserviunt.
69 Dubium non est, quin, ut in *l. 12. §. penult. ff de instruct. vel instru. legat & l. 92. ff. de legat. III.* hoc loco legendum, *Legato non cedunt*, & pro *rationes*, *emptiones*.
70 *l. 79. §. 1. de legat. III.*
71 *l. 18. ff. de supr. leg.*
72 Pugnat cum *l. 17. §. ult. ff de instr. vel instr. leg.* adhibenda est distinctio *l. 13 ff eod.*
73 *l. 18. §. in instrumento. ff. de instruct. vel instr. leg.*
74 *l. 17. ff de instruct. vel instr. leg.*
75 *l. 18. §. 1. ff. eodem titulo.*
76 *l 13. in fin. l. 17. §. ultim. ff. eod.*
77 Scamna pro subsellis. *l 2. C. Theod. de contraben. empt. l. 3. ff. de supell. leg.*
78 Sed & piscatores, *l. 17. §. 1 ff. de instr. vel instr. leg.*
79 *l. 3. de supell. legat.*
80 Puto legendum, *sed & myrrina*, ex *d. l. §. de murrinis.*
81 Myrrina, crystallina, vitrea vasa tam escaria, quam potoria sunt in suppellectile. *l. 11. ff. de supell. legat.* At quia argentum, aurumve factum à suppellectile separatur, nec suppellectilis legato continentur.

legato, ea cedunt, per quæ munditior mulier [1], lautiorque efficitur: velut speculum, conchæ, stuli, item buxides, unguenta, & vasa, in quibus ea sunt: item sella balnearis [2], & cetera ejusmodi. §. 84. Ornamentis legatis [3] ea cedunt, per quæ ornatior efficitur mulier, veluti anuli, catenæ, reticuli, & cetera [4], quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur. §. 85. Argento legato [5], massæ tantummodo debebuntur: Vasa enim, quæ proprio nomine separantur, legato non cedunt: quia nec lana legata [6], vestimenta debebuntur. §. 86. Vasis argenteis legatis ea omnia continentur, quæ capacitati alicui parata sunt: & ideo tam potoria, quam escaria, item ministeria omnia debebuntur, veluti urceoli, lances, patinæ [7], piperatariæ, cochlearia quoque, itemque trullæ, calices, scyphi, & his similia. §. 87. Libris legatis, chartæ, volumina, membranæ, & philyræ continentur: Codices quoque debentur. Librorum enim appellatione non volumina chartarum [8], sed scripturæ modus, qui certo fine concluditur, æstimatur. §. 88. Auro legato, gemmæ quoque incluſæ [9], itemque margaritæ, & smaragdi legato cedunt. Sed magis voluntatis esse quæstionem. Infectum enim aurum debetur, factum ornamentorum genere continetur. §. 89. Vasis argenteis legatis, emblemata [10] quoque ex auro infixa legato cedunt. §. 90. Argento potorio legato, omnia [11], quæ ad poculorum speciem comparatæ sunt, debebuntur, veluti pateræ, calices, scyphi, urceoli, œnophoria, & conchæ. § 91. Carruca cum junctura legata, mulæ [12] quoque legatæ, non mulio videtur, propter quotidianam loquendi consuetudinem. §. 92. Prolatis codicillis, vel alio testamento quibus ademptum est legatum, vel certe rescissum [13], perpetuam soluta repetuntur.

1 *l.* 25. §. *mundus. ff. de aur. & arg. leg.*
2 *l.* 32. §. *pen. ff. eod. d.* §. *mundior.*
3 Tertullianus *in lib. de hab. mul. b.* ita distinguit: Habitus, fœminæ duplicem speciem circumferet, cultum, & ornatum. Cultum quem mundum muliebrem vocant. Ornatum, quem mundum muliebrem convenit dici. Iste in auro & argento, & gemmis, & vestibus deputatur: ille in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt.
4 *l.* 25. §. *ornamenta. ff. de auro & argento.*
5 Ut auro, ita & argento legato vasa continentur. *l.* 19 §. *ult. ff. de aur. & argent. leg.* Sed magis est voluntatis quæstio. 6 *l* 88 *ff. de leg.* 3.
7 *l.* 19. §. *sed cui vasa. ff. de aur. & arg. leg.* 8 *l.* 52 *ff de legat.* 3. 9 Auro legato factum, infectumque debetur. *l.* 19 *in princ ff. de aur. & arg. leg* itemque gemmæ auro incluſæ. *d. l.* 19. §. *perveniamus.*
10 *d. l.* 19. §. *simili modo.* 11 *l.* 21. *l.* 36. *ff. de aur. & arg. leg.*
12 *l.* 38. §. 8 *ff. de adil. edi. l.* 3. *ff. de aur. & arg. leg.*
13 Id est, deminutum. *l.* 2 §. 1. *ff. de cond. ind. Scribe*, rescisum.
14 Ut dictum est *l.* 2. 33 §. 1. *de don.*
15 §. 1. *de donat.*
16 Erat lex Falcidia de legatis, sed Pegasiano S. C. ad fideicommissa, Constitutione Severi ad donationes causa mortis etiam producta est.
17 *l* 1. §. *cum dicitur. ff. si cui plusquam per legem Falc. l.* 2. *C. de usur. leg.*
18 Nisi ideo donata sint, ut integra heres legata præstaret. *l.* 56. §. *ult. ff. ad leg. Falcid.* aut ea mente donentur, ut in eam imputentur *l* 35. §. 2. *C. de inoffic. test.*
19 Per litis contestationem. *l.* 1. *C. de usur. leg.*

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM LIBER QUARTUS.

TITULUS PRIMUS.

DE FIDEICOMMISSIS.

§. 1. AB uxore, cui vir dotem prælegavit, fideicommissum relinqui non potest: quia non ex lucrativa causa testamento aliquid capit, sed proprium [1] recipere videtur. §. 2. A postumo herede instituto [2] fideicommissum dari potest. §. 3. Ab imperatore [3] herede instituto legatum, & fideicommissum dari potest. §. 4. A surdo [4], vel muto, sive legatum acceperit, sive heres institutus sit, vel ab intestato successerit, fideicommissum relinquitur. § 5. Qui fideicommissum relinquit, etiam cum eo, cui relinquit, loqui potest [5]: velut, PETO, GAI SEI CONTENTUS SIS ILLA RE, aut, VOLO TIBI ILLUD PRÆSTARI. §. 6. Fideicommittere his verbis possumus ROGO, PETO, VOLO, MANDO [6], DEPRECOR, CUPIO, INJUNGO. DESIDERO [7] quoque, & IMPERO verba, utile faciunt fideicommissum. RELINQUO [8] vero, & COMMENDO [9], nullam fideicommissi pariunt actionem. §. 7. Tam nostras res, quam alienas per fideicommissum relinquere [10] possumus: sed nostræ statim, alienæ autem æstimatæ, aut redemptæ præstantur. §. 8. Si alienam rem tanquam suam testator per fideicommissum reliquerit, non relicturus, si alienam sciſset, ut soler legatum, ita inutile erit [11] fideicommissum. §. 9. Testator supervivens, si eam rem, quam reliquerat, vendiderit, extinguitur [12] fideicommissum. §. 10. Codicillis, qui testamento confirmati non sunt, adscriptum fideicommissum jure debetur.

§. 11. Filio quibuscunque verbis à patre fideicommissum relictum, jure debetur. Sufficit enim inter conjunctas personas, quibuscunque verbis, ut in donatione, voluntas expressa: & ideo etiam pridie [13], quam moriatur, recte relictum videtur. §. 12. In tempus emancipationis, vel cum sui juris erit, fideicommissum relictum [14] quocumque modo patria potestate liberato debetur. §. 13. Rogati invicem sibi, si sine liberis decesserint, hereditatem restituere, altero decedente sine liberis, heredibus ad eum pervenit, qui supervixit, nec ex eo paciſci [15] contra voluntatem testatoris possunt. §. 14. Heres ante aditam hereditatem, legatarius antequam legatum accipiat, fideicommissum præstare non possunt. §. 15. Rem fideicommissam si heres vendiderit, eamque sciens comparaverit, nihilominus in possessionem [16] ejus fideicommissarius mitti jure desiderat. §. 16. Quotiens libertis fideicommissum relinquitur, ad eos tantummodo [17] placuit pertinere, qui manumissi sunt, vel qui in eodem testamento libertatem, intra numerum legitimum consecuti sunt. §. 17. Cui ab herede fideicommissum non præstatur, non solum in res hereditarias [18], sed & in proprias [19] heredis inducitur. §. 18. Jus omne fideicommissi non in vindicatione, sed in petitione [20] consistit.

1 *l.* 77. §. *fideic. ff. de legat.* 2. Eademque ratione lex Falcidia hoc legatum non minuit. *l.* 81. §. 1. *ff. ad leg. Falc.*
2 Licet alienus sit. *l. pen. ff. de legat.* 1. *l.* 1. §. *pen. de legat.* 3.
3 Quia jus habet commune cum ceteris. *l.* 7. *C. qui testam. fac. poss.*
4 *l.* 77. § *surdo. ff. de legat.* 2.
5 *l.* 69. *ff. de legat.* 2. *l.* 11. § 4. *ff. de legat.* 3. scripsimus *Observ. l.* 2. *c.* 3.
6 §. *ultim. de sing. reb. per fideic. rel. l.* 2. *C. Com. de legat.*
7 *l.* 115. *l.* 118. *ff. de legat.* 1.
8 At videtur esse precarium. *l.* 78. §. 8. *ff. ad S. C. Trebell.*
9 *l.* 12. *C. de fideicommiss. libert. l.* 11. §. 2. *ff. de legat.* 3.
10 Per damnationem. Ulpian. *titul. de fideicomm.* Per vindicationem jure civili non valet. *l.* 39. *ff. de manum. test.*
11 *l.* 10. *C. de legat. l.* 6. *C. de fideicommiss.*
12 Nisi alia mente testatorem alienasse probetur. §. *si rem suam. de legat. l.* 15. *ff. de adim. leg.*
13 Paria sunt, *Post mortem heredis, & Pridie quam moritur heres.* §. *post mortem. De legat.* Sed & *Cum moritur heres. l.* 1. §. *si emancipato. ff. de collat. bonorum. l.* 11. §. *si filio. ff. de legat* 111.
14 Idemque juris uno tantum casu expresso. *l.* 11. §. *si cui. ff. de legat.* 3. *l.* 15. *ff quand. dies leg. ced. l.* 3. *C. de instit. & substit.*
15 *l.* 21. *l. C. de pact. l.* 11. *C. de transact.*
16 Justinianus in rem missionem sustulit. Igitur superest dumtaxat vindicatio: emptori autem malæ fidei adversus heredem solius pretii repetitio dabitur. *l. ult. C. com. de legat.*
17 Idem interdum datur & manumissis per fideicommissum, & libertorum libertis *l.* 2. *l.* 16. §. 1. *ff. de aliment. legat.* 18 Nisi malit separationem bonorum impetrare. *l. penult. ff. de separ.* 19 Ob cautionem non præstitam non mittitur in res heredis proprias, nisi certis modis. *l* 5. §. *Imp. ff ut in poss. legat.* 20 Legata vindicamus, fideicommissa petimus. *l.* 22. §. 1. *ff. ad S. C. Trebell.* 21 Quod ideo proditum est, ne cui periculosa esse fides sua. *l* 1. *ff ad S. C. Trebellianum.* 22 Communicantur tamen onera inter heredem & fideicommissarium, interpositis stipulationibus partis & pro parte § *post quod. Inst: De fideicomm. hered.* 23 *l.* 45. *ff. ad S. C. Trebell.* 24 Argum. *l.* 5. §. 12. *ff. de don. inter vir. & uxor.*

TITULUS II.

DE S. C. TREBELLIANO.

SEnatusconsulto Trebelliano prospectum est, ne solus heres omnibus hereditariis actionibus oneretur. Et ideo quotiens hereditas ex causa fideicommissi restituitur, actiones ejus in fideicommissarium transferuntur [21]: quia unicuique damnosam esse fidem suam non oportet.

TIT. III.

DE S. C. PEGASIANO.

§. 1. INter heredem & fideicommissarium, cui ex Pegasiano hereditas restituitur, partis & pro parte stipulatio interponitur [22]: ut heredi instituto pro quarta actiones, pro ceteris vero portionibus fideicommissario competant. §. 2. Totam hereditatem restituere rogatus, si quartam retinere nolit, magis est, ut eam ex S. C. Trebelliano [23] debeat restituere Tunc enim omnes actiones in fideicommissarium dantur. §. 3. Lex Falcidia, itemque S. C. Pegasianum deducto omni ære alieno, Deorumque donis [24], quartam residuæ hereditatis ad heredem voluit pertinere. §. 4. Qui totam hereditatem restituit, cum quartam retinere ex Pegasiano debuisset, repetere eam non potest [25]. Nec enim indebitum solvisse videtur, qui plenam fidem defuncto præstare maluit.

21 Quia sciens restituit. *l.* 1. *l. ult. C. ad leg. Falcid. l.* 5. § 15. *ff de don. int. vir. & uxor.*
22 *l.* 16. §. 4. §. 10 *ff. ad Treb. l* 95. *ff. de acquir. hered.*
23 Eodemque modo Duumviri tutores dant, *l.* 46. §. 6. *ff. de admin. tutor.* cum tamen neutrum in perii lit, aut jurisdictionis.
24 *l.* 6. *ff ad Trebell l.* 67. *ff. eod. l. pen.* §. *ult. C. eod.*
25 *l.* 4. *l.* 45. *ff. ad Trebell* §. *sed si recusabat. De fideicom hered.*

TIT. IV.

DE REPUDIANDA HEREDITATE.

§. 1. REcusari hereditas [26] non tantum verbis, sed etiam re potest, & alio quovis indicio voluntatis. §. 2. Heres per magistratus municipales, ex auctoritate præsidis [27], fideicommissario postulante, hereditatem adire, & restituere compellitur. §. 3. Fideicommissarius si affirmet heredem nolle adire hereditatem, absente eo interponi decretum [28], & in possessionem mitti jure desiderat.

§. 4. Suspectam hereditatem adire compulsus, omnia [29] ex Trebelliano restituit.

26 Vel contra officium pietatis. *l.* 2. *ff. de inoffic. testam.*
27 *l* 3. *C. de inoffic. testam.*
28 *l.* 8 § 2. *ff. de inoffic. test.*
29 *l.* 23. *ff. de legat* 111.

TIT. V.

DE INOFFICIOSI QUERELA.

§. 1. INofficiosum dicitur testamentum, quod frustra, liberis exheredatis, non ex officio pietatis [30], videtur esse conscriptum. §. 2. Post factum à matre testamentum filius procreatus, non mutata ab ea, cum posset, voluntate ad exemplum præteriti, inofficiosi [31] querelam recte instituit. §. 3. Testamentum, in quo Imperator [32] scriptus est heres, inofficiosum argui potest. Eum etiam qui leges facit [33], pari majestate legibus obtemperare convenit.

§ 4. Qui inofficiosum dicere potest, hereditatem petere [34] non prohibetur. §. 5. Filius ex asse heres institutus inofficiosum dicere non potest, nec interest, exhausta, nec ne sit hereditas, cum apud eum quarta [35] aut legis Falcidiæ, aut S. C. Pegasiani beneficio sit remansura §. 6. Quarta portio liberis deducto ære alieno, & funeris impensa præstanda est, ut ab inofficiosi querela excludantur: libertares [36] quoque eam portionem minuere placet. §. 7. Filius in judicio patris si minus quarta portione consecutus sit, ut quarta sibi à coheredibus fratribus [37] citra inofficiosi querelam impleatur, jure desiderat. §. 8 Pactio talis, ne de inofficioso testamento dicatur, querelam super judicio futuram non excludit. Meriris [38] enim liberos, quam pactionibus adstringi placuit. § 9. Rogatus hereditatem restituere, etsi inofficiosi querelam instituerit, fideicommisso non fit injuria: quartam enim solummodo hereditatis amittit [39], quam beneficio Senatusconsulti habere potuisset. §. 10. Heres institutus habens substitutum, si de inofficioso dixerit, nec obtinuerit, non id ad fiscum, sed ad substitutum [40] pertinebit.

30 Vel contra officium pietatis. *l.* 2. *ff. de inoffic. testam.*
31 *l* 3. *C. de inoffic. testam.*
32 *l.* 8 § 2. *ff. de inoffic. test.*
33 *l.* 23. *ff. de legat* 111.
34 *l* 1. *C. de inoffic. test.* Quidam Codices habent, *Qui inofficiosum dicere non potest.*
35 *l.* 8. §. 9. *ff. de inoffic. test.*
36 *l.* 8. §. 8. & §. 9. *ff. de inoffic. test. l.* 6. *C. eod.*
37 Adjectis extraneis locus. *l.* 3. *C. de inoffic. testam.* Hodie ex constitutione Justiniani filio instituto ex minore parte, vel exheredato, cui minus debito relictum est, omnimodo actio datur supplendæ portionis gratia, non querela, *l.* 30. *l.* 36. *C. de inoffic. testam.*
38 *l.* 35. §. 1. *C. de inoffic. test.*
39 *d. l.* 8. §. *unde non male. ff. de inoffic.*
40 *d. l.* 8. §. 4. *in fin.*

TIT. VI.

DE VICESIMA. [41]

§. 1. TAbulæ testamenti aperiuntur hoc modo, ut testes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui signaverint testamentum: ut ita agnitis signis, rupto lino aperiatur, & recitetur [42], atque ita describendi exempli fiat potestas, ac deinde signo publico obsignatum in archium redigatur: ut si quando exemplum ejus interciderit [43], sit, unde peti possit. §. 2. Testamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura, vico, castello, conciliabulo facta, in foro, vel basilica præsentibus testibus, vel honestis viris, inter horam secundam & decimam diei recitari debent exemploque sublato, ab iisdem rursus magistratibus [44] obsignari, quorum sententia constat aperta. §. 3. Testamentum lex statim post mortem testatoris aperiri voluit: & ideo quamvis sit rescriptis variatum, tamen à præsentibus intra triduum, vel quinque dies aperiendæ sunt tabulæ: ab absentibus quoque intra eos dies, cum supervenerint. Nec enim [45] oportet testamentum heredibus, aut legatariis, aut libertatibus, quam necessario [46] vectigali moram fieri.

41 Dio libro LV. *l. ult. C. de edict. D. Adr. tollend. l. ult. ff. de ap. rec.*
42 *l.* 4. *l.* 6. *ff. quemadmod. testam. aper.* Si non fuerit signatorum copia, præsentibus optimæ opinionis viris aperiuntur. *l.* 7. *ff. eod. l.* 2. *C. eod. tit.*
43 Eaque ratione in archium redacta ad comparationem valent, licet destituta sint legis solemnitate,

TIT. VII.

DE LEGE CORNELIA.

§. 1. QUi testamentum falsum scripserit, recitaverit, subjecerit, signaverit, suppresserit, amoverit, resignaverit, deleverit, pœna legis Corneliæ [47] de falsis tenebitur, id est, in insulam depor

44 Sed si in archio civitatis tabulæ non deponantur, satis erit vel priorum signatorum, vel eorum, qui illis absentibus adfuerunt, signa magistratu præsente reponi. *l.* 7 *ff. testam. quemadm. aper. l* 2. *C. eod.* 45 *l. ult ff de appell. rec.*
46 κατ' ἔλλειψιν, *ut in tit. prox. S. Meritis liberos, quam pactionibus: & in lib.* 5 *tit.* 18. *neque in pauniariis, quàm in capitalibus.* 47 *l.* 2. *ff. de leg. Corn. de falsi.* Pœna legis Corneliæ est deportatio, ut *lib.* 5. latius.

Novell. 1. §. *penult. l.* 2. *l.* 18. *l.* 23. *C. de testam. l.* 19. *C eod.*

deportatur. §. 2. Non tantum is, qui testamentum subjecit, suppressit, delevit, pœna legis Corneliæ coërcetur, sed & is [1], qui sciens dolo malo id fieri jussit, faciendumve curavit. §. 3. Testamentum supprimit, qui sciens prudensque tabulas testamenti in fraudem heredum, legatariorum, fideicommissariorum, aut libertatum non profert [2]. §. 4. Supprimere tabulas videtur, qui cum habeat, & proferre possit, eas proferre non curat [3]. §. 5. Codicilli quoque [4] si lateant, nec proferantur, supprimi videbuntur. §. 6. Edicto perpetuo cavetur, ut si tabulæ testamenti non appareant, de earum exhibitione interdicto reddito, intra annum [5] agi possit, quo ad exhibendum compellitur qui supprimit. Tabularum autem appellatione chartæ quoque, & membranæ continentur.

1 *l. 2. ff. ad.*
2 Inde in *l. Pomp. 44. ff. ic adquir. rerum domin.* Qui repetenti, non reddit, supprimere, & intercipere videtur. Sed omnimodo supprimendi animum ac consilium exigimus *l. 3. §. si quis dolo. ff. de tab. exhib.*
3 *d. l. 3. §. si quis dolo.*
4 *l. 1. §. hoc interdictum ff. de tab. exhib.*
5 Pugnat directo cum *l. 3. §. ult. ff. de tab. exhib.* sed Ulpianus credo sic scripsit: *Interdictum hoc & post annum non competere*, ut in *l. 1. §. hanc actionem. ff. ne vis fiat ei.*
6 *I penult. ff. unde legit.*
7 Sic lego, *Si frater defuncti, & fratris filius vel nepos, frater filii fratris, vel to non existente, nepoti præfertur. §. fi plures. De legit. agnat. success.*
8 Jure novo. §. *ceterum. De legitim. agnat. success.*
9 Non dabitur. Unde legitimi, dabitur tamen Unde cognati. §. *placebat. De legit. agnat. succeff. Ex l. 4. C. de bon. lib.*
10 *l. 1. §. filio. ff. ad Tertull. l. 1. §. ultim. de bon. poff. contr. tab.* non tamen manumissione, *l. 7. ff. quod cogn.*
11 Quod fusius explicatur in *l. 20. ff. de adq. hered.*
12 Legendum censeo, *coque coheredi inftituto*, ut in *l. 9. ff. de fuis & legit.*
13 Nati enim non videntur, qui mortui nascuntur, & contra naturam, ac leges videntur nasci, qui immaturo partu eduntur.
14 *l. 137. ff. de verb. sign. . 15. ff. de stat. hom.*
15 *l. 14. ff. de stat. hom.* Contra Ulpianus in *l. 135. ff. de verborum signification.* Hic de lucro certatur, ibi de damno. Plus autem favendum est his, qui de damno vitando, quam de lucro captando certant, *cui. §. sin vero creditores. C. de jur delib.*
16 *l. 14. ff. de stat. hom.*
17 *l. 12. ff de stat. hom.*
18 *l. 2. C. de poft. hered.* Et ideo aborta facto, finitur missio in possessionem. *l. 1. in fin. ff. de vent. in poff. mitt.*
19 §. *neviffime. De S. C. Orph.*
20 *l. 1. §. filio. ff. ad S. C. Tertul.*
21 *l. 1. §. filio ff. ad S. C. Tertul.*
22 *l 3. C. ad S C. Orphitian.* eodemque modo mater filio heres fit, *l. 1. C. Theod. de cret. vel bon. poffeff. l. 1. C. Theod. de leg. her.*
23 *l 9. ff. de grad. & adfin.*
24 *l. 10. §. 2. ff. de grad. & adfin.*
25 Te tio gradu continentur personæ x. duplicatæ XXXII.

TIT. VIII.

DE INTESTATORUM SUCCESSIONE.

§. 1. INter agnatos & cognatos hoc interest [6], quod in agnatis etiam cognati continentur, inter cognatos vero agnati non comprehenduntur. Et ideo patruus & agnatus est, & cognatus, avunculus autem cognatus tantummodo. §. 2. Si sint fratres defuncti [7], & fratris filii, vel nepotes, fratre non existente filius fratris nepoti præfertur. §. 3. Fœminæ ad hereditates legitimas ultra consanguineas successiones non admittuntur, idque jure civili [8], vel Voconia narratione videtur effectum. Ceterum lex XII. tabul. nulla discretione sexus cognatos admittit. §. 4. In hereditate legitima successioni locus non est. Et ideo fratre decedente antequam adeat, aut repudiet hereditatem, fratris filius admitti non potest [9], quia omnis successio proximiori defertur. §. 5. Ab hostibus captus neque sui, neque legitimi heredis jus amittit postliminio reversus. Quod & circa eos, qui in insulam deportantur, vel servi pœnæ effecti sunt, placuit observari, si per omnia in integrum indulgentia principali [10] restituantur. § 6. Pro herede gerere, est destinatione futuri dominii aliquid ex hereditariis rebus usurpare. Et ideo pro herede gerere videtur [11], qui fundorum hereditariorum culturas, rationesque disponit, & qui servis hereditariis, jumentis, rebusve aliis utitur.

§. 7. Ex pluribus heredibus iisdemque legitimis, si qui omiserint hereditatem, vel in adeundo aliqua ratione fuerint impediti, his, qui adierunt, vel eorum heredibus omittentium portiones adcrescunt. Quod in herede instituto eum, qui acceperat substitutum [12], evenire non poterit. Diversa enim causa est scripti & legitimi.

6 *I penult. ff. unde legit.*
7 Sic lego, *Si frater defuncti, & fratris filius vel nepos, frater filii fratris, vel to non existente, nepoti præfertur. §. fi plures. De legit. agnat. succeff.*
8 Jure novo. §. *ceterum. De legitim. agnat. succeff.*
9 Non dabitur. Unde legitimi, dabitur tamen Unde cognati. §. *placebat. De legit. agnat. succeff. Ex l. 4. C. de bon. lib.*
10 *l. 1. §. filio. ff. ad Tertull. l. 1. §. ultim. de bon. poff. contr. tab.* non tamen manumissione, *l. 7. ff. quod cogn.*
11 Quod fusius explicatur in *l. 20. ff. de adq. hered.*
12 Legendum censeo, *coque coheredi inftituto*, ut in *l. 9. ff. de fuis & legit.*

TIT. IX.

AD SENATUSCONSULTUM TERTULLIANUM.

§. 1. MAtres tam ingenuæ, quam libertinæ, cives Romanæ, ut jus liberorum consecutæ videantur, ter & quater peperisse sufficiet, dummodo vivos [13], & pleni temporis pariant. § 2. Quæ semel uno partu tres filios edidit, jus liberorum non consequitur. Non enim ter perperisse, sed semel partum fudisse videtur, nisi forte per intervalla [14] pariat. §. 3. Mulier si monstrosum aliquid, aut prodigiosum enixa sit, nihil proficit [15]. Non sunt enim liberi, qui contra formam humani generis, converso more procreantur.

§. 4. Partum, qui membrorum humanorum officia ampliavit, quia aliquatenus videtur effectus, matri prodesse placuit [16]. § 5. Septimo mense natus matri prodest [17]. Ratio enim Pythagorei numeri hoc videtur admittere, ut aut septimo pleno, aut decimo mense partus maturior videatur. §. 6. Aborsus, vel abactus venter partum efficere [18] non videtur. §. 7 Libertina ut jus liberorum consequi possit, quater eam peperisse sufficit. §. 8. Latina ingenua jus Quiritium consecuta, si ter pepererit, ad legitimam filii hereditatem admittitur, non est enim manu emissa. §. 9. Jus liberorum mater habet, quæ tres filios aut habet, aut habuit, aut neque habet, neque habuit. Habet, cui supersunt: habuit, quæ amisit. Neque habet neque habuit, quæ beneficio principis jus liberorum consecuta est.

13 Nati enim non videntur, qui mortui nascuntur, & contra naturam, ac leges videntur nasci, qui immaturo partu eduntur.
14 *l. 137. ff. de verb. sign. . 15. ff. de stat. hom.*
15 *l. 14. ff. de stat. hom.* Contra Ulpianus in *l. 135. ff. de verborum signification.* Hic de lucro certatur, ibi de damno. Plus autem favendum est his, qui de damno vitando, quam de lucro captando certant, *cui. §. sin vero creditores. C. de jur delib.*
16 *l. 14. ff. de stat. hom.*
17 *l. 12. ff de stat. hom.*

TIT. X.

AD SENATUSCONSULTUM ORPHITIANUM.

§. 1. FIlii vulgo quæsiti ad legitimam matris hereditatem aspirare non prohibentur [19]: quia pari jure ut ipsorum matribus, ita ipsis matrum hereditates deferri debuerunt. §. 2. Ad filiam ancillam, vel libertam ex S. C. Claudiano effectam, legitima matris intestatæ hereditas pertinere non potest [20]: quia neque servi, neque liberti matrem civilem habere intelliguntur. § 3. Ad legitimam intestatæ matris hereditatem filii cives Romani, non etiam Latini admittuntur. Cives autem Romanos eo tempore [21] esse oportet, quo ab iisdem legitima hereditas aditur. §. 4. Filius maternam hereditatem, eandemque legitimam, nisi adeundo [22] quærere non potest.

18 *l. 2. C. de poft. hered.* Et ideo aborta facto, finitur missio in possessionem. *l. 1. in fin. ff. de vent. in poff. mitt.*
19 §. *neviffime. De S. C. Orph.*
20 *l. 1. §. filio. ff. ad S. C. Tertul.*
21 *l. 1. §. filio ff. ad S. C. Tertul.*
22 *l 3. C. ad S C. Orphitian.* eodemque modo mater filio heres fit, *l. 1. C. Theod. de cret. vel bon. poffeff. l. 1. C. Theod. de leg. her.*

TIT. XI.

DE GRADIBUS.

§. 1. PRimo gradu superiori linea [23] continentur pater, mater: inferiori filius, filia, quibus nullæ aliæ personæ junguntur.

§. 2. Secundo gradu continentur superiori linea avus, avia, inferiori nepos, neptis: transversa frater, soror: quæ personæ duplicantur. Avus enim, & avia tam ex patre, quam ex matre: nepos, neptis tam ex filio, quam ex filia: frater, soror tam ex patre, quam ex matre accipiuntur. Quæ personæ sequentibus quibuscunque gradibus similiter pro substantia earum, quæ in quoquo gradu consistunt, ipso ordine duplicantur [24]. §. 3. Tertio gradu [25] veniunt supra proavus, proavia, infra pronepos, proneptis: ex obliquo fratris, sororisque filius, filia, patruus, amita, id est, patris frater & soror: Avunculus, matertera, id est, matris frater & soror. §. 4. Quarto gradu [26] veniunt supra abavus, abavia: infra abnepos, abneptis. Ex obliquo fratris & sororis nepos, neptis, frater patruelis, soror patruelis, id est, patrui filius, filia: consobrinus, consobrina, id est, avunculi & materteræ filius, filia: amitinus, amitina, id est, amitæ filius, filia: itemque consobrini, qui ex duabus sororibus nascuntur. Quibus adcrescit patruus magnus, amita magna, id est, avi paterni frater & soror: Avunculus magnus, matertera magna, id est, aviæ tam paternæ, quam maternæ frater & soror. §. 5. Quinto gradu [27] veniunt supra quidem, atavus, atavia, infra atnepos, atnepris: ex obliquo fratris & sororis pronepos, proneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ filius, filia, propius sobrinus sobrina, id est, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia. His adcrescunt propatruus, proamita, hi sunt proavi paterni frater & soror: proavunculus, promatertera, hi sunt proaviæ paternæ, maternæque frater & soror, proavique materni. §. 6. Sexto gradu [28] veniunt supra tritavus, tritavia, infra trinepos, trineptis. Ex obliquo fratris & sororis abnepos, abneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ nepos, neptis: patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis, id est, propioris sobrini filius, filia, qui consobrini appellantur. Quibus ex latere adcrescunt propatrui, proamitæ, proavunculi, promateterteræ filius, filia: Abpatruus abamita, hi sunt abavi paterni frater & soror: Abavunculus abmatertera, hi sunt abaviæ paternæ, maternæque frater & soror, abavique materni. §. 7. Septimo gradu [29] qui sunt cognati recta linea supra, infraque, propriis nominibus non appellantur: sed ex transversa linea continentur fratris, sororisve atnepos, atneptis, consobrini filii, filiæque. § 8. Successionis indicio gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, nec vita [30] succedentibus prorogari potest.

23 *l. 1. §. filio. ff. ad S. C. Tertul.*
24 *l 3. C. ad S C. Orphitian.* eodemque modo mater filio heres fit, *l. 1. C. Theod. de cret. vel bon. poffeff. l. 1. C. Theod. de leg. her.*
25 Te tio gradu continentur personæ x. duplicatæ XXXII.
26 In quarto gradu personæ continentur LXXX.
27 Quinto gradu continentur personæ CLXXXIV.
28 Sexto gradu continentur personæ CCCCXLVIII.
29 Septimo gradu continentur personæ mille XXIV.
30 *l. 4. ff. de grad. & adfin.*

TIT. XII.

DE MANUMISSIONIBUS.

§. 1. SErvum communem unus ex dominis manumittendo Latinum facere non potest, nec magis, quam civem Romanum: cujus portio eo casu, quo si proprius esset, ad civitatem Romanam perveniret, socio adcrescit [31]. §. 2. Murus, & surdus servum vindicta liberare non possunt [32]. Inter amicos tamen, & per epistolam manumittere non prohibentur. Ut autem ad justam libertatem pervenire possit, condicione venditionis excipi potest. §. 3. Tormentis apud Præsidem subjectus, & de nulla culpa confessus, ad justam libertatem [33] perduci potest. §. 4. Fideicommissa liberras [34] data, facto heredis non mutatur, si servum, quem manumittere jussus est, vinxerit. §. 5. Communem servum unus ex sociis vinciendo, futuræ libertati non nocebit. Inter pares enim sententias, clementior severiori præfertur. Et certe humanæ rationis est favere miserioribus, & prope innocentes dicere, quos absolute nocentes pronunciare non possumus. §. 6. Debitor creditorve servum pignoris vinciendo, deditium facere non possunt. Alter enim sine altero causam pignoris [35] deteriorem facere non potest. §. 7. Servus furiosi domini, vel pupilli jussu vinctus [36], dedititiorum numero non efficitur: quia neque furiosus, neque pupillus exacti consilii capax est. §. 8. Non tantum si ipse dominus [37] vinciat, nocet libertati, sed & si vinciri jubeat, aut vincientis procuratoris actorisve factum comprobet. Quod si antequam sciret vinctum, solutionis ejus causas approbaverit, libertati futuræ vincula non nocebunt. § 9. Cæco curator dari non potest [38], quia ipse sibi procuratorem instituere potest.

31 Hæc Justinian. mutat in *l. 1. C. de com. ser. man.*
32 *l. 10. C. qui teftam. fac. poffunt. l. 1. ff qui & à quibus man.*
33 Auctor Ulpian. *in fragm. tit. 1.*
34 *l. 2. ff. de fideic. liber.*
35 *l. 24. §. ult. ff. de pign. act.*
36 Vinsula quemadmodum in lege Ælia Sentia de dediticiis accipiantur, Ulpian. exponit in *l. 216. ff. de verborum fignific.*
37 Hodie sublata est deditioium condicio: Itaque usui hæc esse non possunt.
38 Curator dari solet muto, surdo prodigo. *l. 43 ff. de procurat.* Cæco non datur. *l. 9. ff. de adoption. l. 2. ff. de bon. poff. fur. infa.*

TIT. XIII.

DE FIDEICOMMISSIS LIBERTATIBUS.

§. 1. EA condicione heres institutus, si liberos suos emancipaverit, omnimodo eos emancipare cogendus est [39]. Pro condicione enim hoc loco emancipatio videtur adscripta. §. 2. Decedente eo, à quo fideicommissa libertas relicta est, heredes ejus eam præstare [40] cogendi sunt. §. 3. Si decedens servis suis libertatem ita dederit, Illum & illum liberos esse volo, eosque filiis meis tutores do, impeditur fideicommissa libertas: quia pupilli sine tutoris auctoritate manumittere non possunt, & habentibus tutores tutor dari non potest: sed interim vice absentium pupilli habentur, ut ex decreto amplissimi ordinis primum libertas [41], ac deinde tutela competere possit.

39 *l 92. ff. de condic. & demonstr.*
40 *l. 12. §. 1. ff. de fidei. lib.*
41 *l. 9. C. de fideic. lib.*

TIT. XIV.

AD LEGEM FUSIAM CANINIAM.

§. 1. NOminatim [42] servi testamento manumitti secundum legem Fusiam possunt. Nominatim autem manumittere intelligitur hoc modo, STICHUS LIBER ESTO. Cum autem, QUI SERVUS NATUS ERIT, VEL QUI EX ANCILLA ILLA NASCITUR, LIBERUM ESSE VOLO, ex Orphitiano S. C. perinde libertas comperit, ac si nominatim data sit. Officiorum enim, & artium appellatio nihil de significatione nominum mutat, nisi forte plures sint, qui eo officio designentur. Tunc enim nomen adjungendum est, ut eluceat, de quo testator sensisse videatur. §. 2. Codicillis testamento confirmatis datæ libertates cum his, quæ tabulis testamenti datæ sunt, concurrunt: & sive antecedant, sive sequantur testamentum, noviffimo loco adhibentur, quia ex testamento utræque confirmantur. §. 3. Quotiens numerus servorum propter legem Fusiam Caniniam ineundus est, fugitivi quoque [43], quorum semper possessio animo retinetur, computandi sunt. §. 4. Lege Fusia Caninia cavetur, ut certus servorum numerus [44] testamento manumittatur. Subductis igitur duobus usque ad x. pars dimidia, à x. usque ad xxx. pars tertia, à xxx. usque ad c. pars quarta, à c. usque ad d. pars quinta. Plures autem, quam centum ex majori numero servorum manumitti non licet.

42 *l. 24. ff. de manu. teftam.*
43 *l. 1. §. 14. l. 50. in fin. ff. adq. poff. l. 25. §. ult. ff. de liber. caus.*
44 De quo in *l. ff Judai. C. Theod. de Judeis. & in primo tit. hujus libri.*

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM LIBER QUINTUS.

TITULUS PRIMUS. DE LIBERALI CAUSA.

§. 1. Ui contemplatione extremæ necessitatis, aut alimentorum gratia filios suos vendiderint, statui ingenuitatis eorum non præjudicant [1]. Homo enim liber nullo pretio æstimatur. Idem nec pignori ab his, aut fiduciæ dari possunt. Ex quo facto sciens creditor deportatur. Operæ tamen eorum locari possunt. §. 2. Veritati & origini ingenuitatis manumissio, quocumque modo facta fuerit, non præjudicat [2]. §. 3. Descriptio ingenuorum ex officio fisci [3] inter fiscalem familiam facta, ingenuitati non præjudicat. §. 4. Qui metu & impressione alicujus terroris apud acta Præsidis servum se esse mentitus est, postea [4] statum suum defendenti non præjudicat. §. 5. Post susceptum liberale judicium, si assertor causam deseruerit, in alium assertorem omne judicium transferri placuit. In priorem vero quod prodendæ libertatis gratia factum est, extra ordinem vindicatur. Non enim oportet susceptam status causam, nulla cogente necessitate, destitui [5].

1 Pater filios vendere potest, si cogat egestas. *l. 2. C. de patr. qui fil. suos distr.* & ita venditus filius servus emptoris fit: sed reddito emptori pretio, aut mancipio pari, ingenuitatem pristinam recipiet: atque ita venditio illa, ingenuitati non præjudicat.

2 §. *ult. de ingenuis.*

3 Idem est, si pater liberos profiteatur, velut servos. *l. 39. C. de liber. caus. l.* 18. *1. ff. de stat. hom.*

4 *l. 6. l. 24. C. de liber. caus.*

5 Libertas enim publicam tutelam meretur. *l. 2. ff. de stat. def. l. 3.* §. *hoc interdictum. ff. de lib. hom. exh.*

TIT. II. DE USUCAPIONE.

§. 1. Possessionem adquirimus animo & corpore: animo utique nostro [6], corpore vel nostro, vel alieno. Sed nudo animo adipisci quidem possessionem non possumus, retinere tamen nudo animo possumus, sicut in saltibus hybernis [7], æstivisque contingit.

§. 2. Per liberas personas, quæ in potestate nostra non sunt, adquiri nobis nihil potest. Sed per procuratorem [8] adquiri nobis possessionem posse, utilitatis causa receptum est. Absente autem domino comparata, non aliter ei quam si rata sit [9], quæritur. §. 3. Longi temporis præscriptio inter præsentes continuo decennii spatio, inter absentes vicennii comprehenditur. §. 4. Viginti annorum præscriptio etiam adversus Remp. prodest [10] ei, qui justum initium possessionis habuit, nec medio tempore interpellatus est. Actio tamen quanti ejus interest adversus eos Reipub. datur, qui ea negotia defendere neglexerunt. §. 5. Si post motam [11] intra tempora quæstionem, res ad novum dominum emptione transierit, nec is per xx. annos fuerit inquietatus, avelli ei possessionem non oportet.

6 Ex causa peculiari animo etiam alieno possessionem adquirimus. *l. 3.* §. *saltus. ff. de adquirend. possess.*

7 Quod dicitur de saltibus ad omnia prædia pertinet. *l. 1.* §. *quod ait. go ff. un. de vi.*

8 *l. 1. l. 8. C. de adq. poss. l. 1. C. per quas person. nob. adq.*

9 *l. 42.* §. *ult. ff. de adquir. poss. l. 24. ff. de neg. gest.*

10 Actio tamen quanti interest, in administratorem, vel curatorem civitatis competit, quod à possessore agros Reipub. non retraxerit. *l. ult. ff. de adm. rer. ad civit. pert.*

11 Sumpta est hæc sententia ex *l. 1. C. de præscript. long. temp.*

12 Intra annum, post annum in simplum. *l. 3 ff. vi bon. rapt.*

13 *l. 1. ff. de inc. rui. & nauf.*

14 Extat hæc sententia in *l. pen. ff. ad. l. Iul. de vi pub.*

15 *l. 3.* § *non tantum ff. de incen. rui. & nauf. l. 1. ff. de recept. l. pen. C. ad legem Jul. de vi pub.*

16 Pari pœna afficiuntur nocturni fures. *l. 1. ff. de furt. baln.*

17 *l.* 28. §. 12. *ff. de pœnis. l. 9. l. pen. ff. de inc. rui & nauf. l.* 10. *ff. ad leg. Cor. de sic.* & hæc est quæ incensarum ædium actio dicitur in *l. 7. ff. de pact.*

18 *l. 1.* §. *omnem. ff. de injur.*

19 *l. 3.* §. *1. ff. eod.* §. *ult. de injur.*

20 *l. 3.* §. *1. ff. de injur.*

21 Si patremfam. aut viduam esse existimaverit, non potest videri patri, aut marito injuriam fecisse. *l.* 18. §. *ult. ff. de injur.*

22 Interpellatio pudicitiæ magis ad infamiam pertinere videtur. *l. 1.* §. *omnem. ff. de injur.*

23 *l. 1. ff. de extraord. crim.*

24 Capitis pœna probatur etiam à *l. 1. C. de fam. libell.* aliæ in desuetudinem abierunt.

25 Hoc est, quo ait Justin. in §. *pœna. de injur.* abolita actione legitima eam in judiciis frequentari.

26 Et est publica accusatio. *l. 12. ad fin ff. de accus.* 27 Qui se fraudulenter per regulas, vel alio modo in alienas ædes dirigunt, & inde nomen. Dicimus & Derectarios, & derigere. *l. 7. ff. de extr. crim. l. 1. ff. de off. act.* 28 *l. 1. ff. de his qui not. infam.* 29 De atrocibus injuriis à prætore propositæ sunt iteriles actiones. Et ideo etiam ex eis causis, quæ lege Cornelia continentur, civiliter agi potest. *l 7.* §. *posse. l. 37. ff. de injur.* 30 Exemplum in *l 7* § *ult. ff. eod.* 31 Ita ut vel exilium patiatur, vel relegationem, vel ordinis amotionem. *l. 43 ff. de injur.* Similis pœna variis, & falsis testibus imponitur. *j. tit. de testibus.* & judicibus corruptis in *tit. ad legem Jul. repetund.*

TIT. III. DE HIS, QUÆ PER TURBAM FIUNT.

§. 1. In eos, qui per turbam, seditionemve damnum alicui dederint, dandumve curaverint, si quidem res pecuniaria est, æstimatione dupli [12] sarcitur. Quod si ex hoc corpori alicujus, vitæ, membrisve noceatur, extra ordinem vindicatur. §. 2. Quidquid ex incendio, ruina, naufragio, navisque expugnata raptum, susceptum, suppressumve erit, eo anno in quadruplum [13] ejus rei, quam quis suppresserit, celaverit, rapuerit, convenitur, postea, in simplum.

§. 3. Hi, qui ædes alienas, villasve expilaverint, effregerint, expugnaverint, si quidem id turba cum telis coacta fecerint, capite puniuntur [14]. Telorum autem appellatione omnia, ex quibus saluti hominis nocere possunt, accipiuntur. §. 4. Receptores aggressorum, itemque latronum eadem pœna [15] afficiuntur, qua ipsi latrones. Sublatis enim susceptoribus, grassantium cupido conquiescit. §. 5. Fures, vel raptores balneatum plerumque in metallum, aut in opus publicum [16] damnantur. Nonnunquam pro frequentia admissorum judicantis sententia temperatur. §. 6. Incendiarii, qui consulto incendium inferunt, summo supplicio afficiuntur. Quod si per incuriam eorum ignis evaserit, dupli compendio [17] damnum ejusmodi sarciri placuit.

TIT. IV. DE INJURIIS.

§. 1. Injuriam patimur aut in corpus, aut extra corpus. In corpus verberibus, & illatione stupri. Extra corpus, convitiis [18], & famosis libellis: quod ex affectu uniuscujusque [19] patientis, & facientis æstimatur. §. 2. Furiosus, itemque infans affectu doli, & captu contumeliæ carent: idcirco injuriarum [20] agi cum his non potest. §. 3. Si liberis, qui in potestate sunt, aut uxori fiat injuria, nostra interest vindicare: ideoque per nos actio inferri potest, si modo is, qui fecit, in injuriam nostram [21] id fecisse docetur.

§. 4. Corpori injuria infertur, cum quis pulsatur, cuive stuprum infertur, aut de stupro interpellatur [22]. Quæ res extra ordinem vindicatur, ita ut pulsatio pudoris, pœna capitis vindicetur. §. 5. Sollicitatores [23] alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur. §. 6. Injuriarum actio aut lege, aut more, aut mixto jure introducta est. Lege xii. tabul. [24] de famosis carminibus, membris ruptis, & ossibus fractis.

§. 7. Moribus, quotiens factum pro qualitate sui, arbitrio judicis [25] æstimatur, congruentis pœnæ supplicio vindicatur. §. 8. Mixto jure injuriarum actio ex lege Cornelia constituitur, quotiens quis pulsatur [26], vel cujusdomus introitur ab his, qui vulgo Directarii [27] appellantur: in quos extra ordinem animadvertitur: ita ut prius ingruentis consilium pro modo commentæ fraudis pœna vindicetur exilii, aut metalli, aut operis publici. §. 9. Injuriarum civiliter damnatus, ejusque æstimationem inferre jussus, famosus [28] efficitur.

§. 10. Atrox injuria [29] æstimatur aut loco, aut tempore [30], aut persona. Loco, quotiens in publico irrogatur: Tempore, quotiens interdiu: Persona, quotiens senatori, vel equiti Romano, decurioni, vel alias spectatæ auctoritatis viro. §. 11. Qui per calumniam injuriæ actionem instituit, extra ordinem [31] punitur. Omnes enim calumniatores exilii, vel insulæ relegatione, aut ordinis amissione puniri placuit. §. 12. Injuriarum non nisi præsentes accusare possunt. Crimen ejus [32], quod vindictæ, aut calumniæ judicium expectat, per alios intendi non potest. §. 13. Fit injuria contra bonos mores, veluti si quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto oblinuerit, aquas spurcaverit, fistulas, lacus, quidve aliud ad injuriam publicam [33] contaminaverit: in quos graviter animadverti solet.

§. 14. Qui puero prætextato stuprum, aliudve flagitium abducto ab eo, vel corrupto comite persuaserit [34], mulierem, puellamve interpellaverit, quidve pudicitiæ corrumpendæ gratia fecerit, domum præbuerit, pretiumve, quo id persuadeat, dederit, perfecto flagitio capite punitur, imperfecto in insulam deportatur, corrupti comites summo supplicio afficiuntur. §. 15. Psalterium [35], quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compositum, & publice cantatum, tam in eos, qui hoc cantaverint, quam in eos, qui composuerint, extra ordinem vindicatur: eo acrius, si personæ dignitas ab hac injuria defendenda sit. §. 16. In eos auctores, qui famosos libellos in contumeliam alterius proposuerint, extra ordinem [36] usque ad relegationem insulæ vindicatur. §. 17. Convitium judici ab appellatoribus fieri non oportet: aljoquin infamia [37] notantur.

§ 18. Maledictum, itemque convitium publice factum ad injuriæ vindictam revocatur: quo facto condemnatus famosus efficitur.

§. 19. Non tantum is, qui maledictum, aut convitium ingesserit, famosus efficitur, sed & is, cujus ope [38], consiliove factum esse dicitur. § 20. Servus, qui injuriam, aut contumeliam fecerit, si quidem atrocem, in metallum damnatur: si vero levem, flagellis cæsus [39] sub pœna vinculorum [40] temporalium domino restituitur.

28 Civilis injuriarum actio per procuratorem intendi potest. *l. 11.* §. *2. ff. de injur. l. 42.* §. *1. ff. de procur.* Accusatio non item. §. *an summa. de injur.*

29 Hæc recensentur in *l. 1.* §. *1. ff. de extr. crim.*

30 Extat hæc Pauli sententia in *l. 1.* §. *ult. ff. de extr. crim.*

31 Psalterium non pro organo, sed pro cantico dicit.

32 Generaliter omnis injuria tunc extra ordinem coercetur. *l. ult. ff. eodem.*

33 Extat hæc sententia in *l 42 ff. eodem.*

34 *l. 15.* §. *25. ff. de injur.*

35 *l. 17.* §. *4. l. ult. ff. eod.*

36 Hæc pœna frequens est in servis, ut flagellis cæsi sub pœna vinculorum domino restituantur *tit. 18. & l. 10. l. 28.* §. *3. l. 38.* §. *4. ff. de pœn.*

37 Nec enim de omni summa pronuntiare permittit. *l. 28. ff. ad municip.*

38 *l. 1. C. de recep. arb. l. 2. ff. eod.*

39 *l. 6.* §. *ult. ff. de confess. l. 21. de judic.*

40 *l. 31. ff. de re judic. l. ultim. C. de except. rei judicat.*

TIT. V. DE EFFECTU SENTENTIARUM ET FINIBUS LITIUM.

§. 1. Res judicatæ videntur ab his, qui imperium, potestatemque habent, vel qui ex auctoritate eorum inter partes dantur: itemque à magistratibus municipalibus usque ad summam, qua jus dicere possunt [41], itemque ab his, qui ab Imperatore extra ordinem petuntur. Ex compromisso autem judex sumptus rem judicatam non facit [42]: sed si pœna inter eos promissa sit, pœna rei in judicium deductæ ex stipulatu peti potest. §. 2. Confessi debitores pro judicatis habentur: ideoque ex die confessionis tempora solutioni præstituta computantur. §. 3. Confiteri quis in judicio non tantum sua voce, sed & literis, & quocumque modo potest. Convinci autem non nisi scriptura, aut testibus potest. §. 4. Eorum, qui debita confessi sunt, pignora capi, & distrahi [43] possunt. §. 5. Ea, quæ altera parte absente decernuntur, vim rerum judicatarum non obtinent [44].

§. 6. Trinis literis, vel edictis, aut uno pro tribus dato, aut trina denunciatione conventus, nisi ad judicem, à quo sibi denunciatum est, aut cujus literis, vel edictis conventus est, venerit, quasi in contumacem dicta sententia auctoritatem rerum judicatarum obtinet [45]; quinimo nec appellari [46] potest ab ea. §. 7. Res olim judicata post longum silentium in judicium deduci non potest, nec eo nomine in duplum [47] revocari. Longum autem tempus, exemplo longæ præscriptionis [48], decennii inter præsentes, & inter absentes vicennii computatur. § 8. In causa capitali absens [49] nemo damnatur, neque absens per alium [50] accusare potest. §. 9. Falsis instrumentis religione judicis circumducta, si jam dicta sententia prius de crimine admisso constiterit, ejus causæ instauratio [51] jure deposcitur.

41 Hodie interdicto, *Uti possidetis, Utrubi* exæquatum est *l. 1. ff. Utrubi.* §. *sed interdicto quidem de interd.*

42 *l. 1.* §. *1. ff. ut in flum. public. navig. lic. l. 2.* §. *ult. ff. ne quid in loc. publ.*

43 *l. 1. ff. unde vi.* 44 Legendum credo, *dejiciatur* non *dejiciatur.*

45 *l. 1. ff. unde vi. & de vi arm.* 46 *l. 1.* §. *si quis de navæ. ff. unde vi.* 47 *l. 1.* §. *si quis de navæ. ff. unde vi & de vi arm.* 48 Qui à me vi, aut clam, aut precario possidet non habet interdictum *Uti possidetis*, si eum possessione dejecero. Sed si alius dejecerit, placet ei interdictum dari. *l. 1.* §. *qui à me. ff. unde vi.* 49 *l. 1.* §. *denique scribit Julianus. l. penult. ff. unde vi.* 50 Hic locus mihi restituendus videtur, *interdici prius debet, & his vicibus.*

51 Ut *l. 6. C. de servi. & aq.*

TIT. VI. DE INTERDICTIS.

§. 1. Retinendæ possessionis gratia comparata sunt interdicta, per quæ eam possessionem quam jam habemus, retinere volumus, quale est, Uti possideris de rebus soli, &, Utrubi de re mobili [52]. Et in priore quidem is prior est, qui reddito interdicti tempore nec vi, nec clam, nec precario ab adversario possidet. In altero vero potior est, qui majore parte anni retrorsum numerati, nec vi, nec clam, nec precario possidet. §. 2. Ut interdictum, ita & actio proponitur [53] Ne quis via publica aliquem prohibeat. Cujus rei solicitudo ad viarum curatores pertinet, à quarum munitione nemo exceptus [54] est. Si quis tamen in ea aliquid operis fecerit, quo commeantes impediantur, demolito opere [55] condemnatur. §. 3. Non tantum si ipse dominus [56] possessione dejiciatur [57], Unde vi utile interdictum est, sed & si familia ejus. Familiæ autem nomine etiam duo servi continentur. §. 4. Vi dejicitur non tantum qui oppressu multitudinis, aut fustium, aut telorum, aut armorum metu terretur: sed & is qui violentiæ opinione comparata possessione cessit, si tamen adversarius eam ingressus sit [58]. §. 5. De navi vi dejectus hoc interdicto experiri non potest, sed utilis ei actio De rebus recuperandis, exemplo De vi bonorum raptorum datur. Idemque de eo dicendum est, qui carruca, aut equo [59] dejicitur, quibus non abductis injuriarum actio datur. §. 6. Vi dejectus videtur, & qui in prædio vi retinetur, & qui in via territus est [60], ne ad fundum suum accederet.

§. 7. Qui vi, aut clam, aut precario possidet, ab adversario impune dejicitur [61]. § 8. Ex rebus vi possessis si aliquæ asportant, vel servi decesserint, licet id sine dolo ejus [62], qui dejecit, factum sit, æstimatione tamen condemnandus est, qui ita voluit adipisci rem juris alieni. §. 9. Si inter vicinos ex communi rivo aqua ducatur, induci [63] prius debet ex his vicibus, quibus à singulis duci consuevit: ducenti autem vis fieri prohibetur. Alienam autem aquam usurpanti summaria pœna irrogatur. Cujus rei cura ad solicitudinem præsidis [64] spectat. §. 10. Redditur interdicti actio [65], quæ proponitur ex eo, ut quis quod precario habet restituat. nam & civilis actio hujus rei, sicut

52 *l. ult. C. si ex fals. instru. l. 11. ff. de except.*

53 In illo vincit is, qui reddito interdicti tempore, nec vi, nec clam, nec precario ab adversario possidet: In hoc, qui majore parte anni possedit: quo pertinet *l. 156. ff. de verb. sign.* hæc est vetus differentia.

54 *l. 1.* §. *1. ff. ut in flum. public. navig. lic. l. 2.* §. *ult. ff. ne quid in loc. publ.* 55 Nisi qui muneris publici vacationem impetravit. *l. 12. ff. de mun. & honor.* 56 *l. 2.* §. *prætor. ff. ne quid in loc. pub.*

57 *l. 1. ff. unde vi.* 58 Legendum credo, *dejecisse* non *dejicitur.* 59 *l. 3.* §. *si quis autem. ff. unde vi & de vi arm.* 60 *l. 1.* §. *si quis de navæ. ff. unde vi.* 61 *l. 1.* §. *sive autem. & §. penult. ff. unde vi.* 62 Qui à me vi, aut clam, aut precario possidet non habet interdictum *Uti possidetis*, si eum possessione dejecero. Sed si alius dejecerit, placet ei interdictum dari. *l. 1.* §. *qui à me. ff. unde vi.* 63 *l. 1.* §. *denique scribit Julianus. l. penult. ff. unde vi.* 64 Hic locus mihi restituendus videtur, *interdici prius debet, & his vicibus.* 65 Ut *l. 6. C. de servi. & aq.*

1 Civilia autem actio ex nomine rei competit, quia precarium donatio pactus est, quam civile negotium. *l. 14. ff. de precar. l. 2. ff. eod.*

2 *l. 2. ff. eod.*

3 *l. 4. § ult. ff. de precar.*

4 Igitur ex sua persona vindicatione convenitur, non interdicto precario. *l. 11. ff. de diversis. temp. praescript.*

5 Sublucare est compescere luxuriem rumorum, quod usque ad xv. pedes ut fiat definitum est, a terra. *l. 1. § 7. ff. de aqua quotid. eadem l.*

6 Id est, sive proprietarius, sive fructuarius. *d. l. 1. § non solum.*

7 Cujus pœna nummaria pristinum fuit, tum metalli. *l. ult. ff. de leg. Fab.* deinde gravior *l. ult. C. eod.*

8 *l. 2. ff. de hib. hom. excus.*

9 *l. 1. § ult. ff. de lib. exhib.*

10 *l. 6. & seq. ff. de prec. l. 1. C. quæ res pign. oblig. poss.*

11 *l. 5 § conveniunt. ff. de verb. oblig.*

12 Isidorus hunc locum citat *lib. 5.*

13 Neque obstat *l. 57. ff. de don. inter vir. & uxor.* in qua epistola cautionis loco emissa inter præsentes intelligenda est ex *l. 134. § penult. ff. de verbor. oblig.* Et ideo omnia solemniter acta. *§ si scriptum ff. de verb. oblig.*

14 *l. 23. ff. de adquir. rer. dom.* Quod extra duas istas causas stipulatur, proprietario adquirit. *l. 10. ff. eod.*

15 *l. 23. l. 91. in princ. ff. de verbor. oblig.*

16 Puta his verbis, *Dolum malum abesse abfuturumque esse.*

17 *l. 8. § ult. l. 20. l. 22. ff. de novat.*

18 Ex hoc loco pulchre explicabitur *l. 12. ff. qui satisdare cog. & l. 8. ff. de prætor. stipul.*

19 Possessor rei alienæ, si condemnatus sit, ex die litis contestatæ duplos fructus reddit. *l. 1. C. Theod. de fruct. & lit. exp. l. 1. C. Theod. de usur. rei judic.*

20 Duas enim actiones habet, quibus tamen intra tempora judicatis data experiri non potest. *l. 1. ff. jud. sol. l. 7. ff. de rejud. l. 8. § 3. De novat.*

21 Exceptis castrensibus, vel quasi. *l. 1. § nec castrense. ff. de collat.*

22 *l. 1. § jubet. ff. eod. l. 20. § 1. ff. de bonor. poss. contra tabul.*

23 Aut neutro cavente, curator portioni datur. *l. 1. § jubet. § si frater. ff. de collat.*

24 *l. 28. § 1. l. 39. ff. de dam. infec.*

25 *l. 32. ff. de dam. inf.*

26 *l. 31. § 1. ff. de donat.*

27 *l. 77. ff. de rei vind.*

28 Sola patris morte non confirmatur. *l. 1. § 1. ff. pro donato. l. 2. § ultim. ff. pro hærede.* Sed si patris extremo judicio fuerit confirmata. *l. penult. ff. de collat. dot.*

29 *l. 15. C. de rei vindic.*

30 *l. 18. § ultim. ff. de donat.*

31 Tribonianus hanc Pauli sententiam, quibusdam verbis nescio qua ratione immutatis, retulit in *l. penult. § ultim. ff. de donat.*

32 Extat hæc Pauli sententia in *l. 45. § 2. ff. de jur. fisc.*

33 *l. 2. C. si quis alii. testl. prob. l. 1. ff. eod.*

34 Adfinitatis jure nulla est ab intestato successio. Itaque expungenda sunt illa verba, *adfinem vel.*

35 *l. 5. § 3. ff. de iis quæ ut indig.*

36 Id enim non sua simultate, aut malitia, sed ex officio facit. *l. 22. ff. de iis quæ ut indig. l. 2. C. eod. l. 5 § 9. ff. de iis quæ ut indig.* Pertinet ad hanc quæstionem *l. 2. C. qui acc. non lic.*

37 *l. ult. C. de crim. sacr.* nec præsidi in sua provincia adsidere potest. *l. 3. ff. de offic. assess.*

38 Illud additur in *l. 5. C. de jure fisc.* eos, quorum interest, Cæsarianis resistere, eorumque conatus prohibere posse.

39 *l. 22. § 2. ff. de jur. fisc. l. 2. C. ne fisc. vel resp.*

40 Extat hæc Pauli sententia in *l. pen. ff. de hered. instit.*

41 Extat in *l. ult. ff. de testam.*

42 Fiscus præfertur omnibus in actione in personam rei persecutoria. Postponitur omnibus in actione in personam pœnali. In actione hypothecaria præfertur fisco qui prior est tempore, postponitur autem posterior. *l. 34 ff. de bon. auct. jud. poss. l. 17. ff. de jur. fisc. l. 8. ff. qui pot. in pign. hab.*

43 Refertur hæc sententia à Justiniano in *l. 2. ff. de fid. instrum.*

44 Statuitur huic delicto sine distinctione capitis pœna in *l. 1. C. de fal. mo.* & ignis in *l. 2.*

45 *l. 4. C. de delatorib.*

46 Arg. *l. 2. C. de delator.*

47 *l. 2. § D. Pius. ff. de jur. fisc.*

48 *l. ult. C. de delat. l. 2. § pen ff. de jur. fisc.* Quid si in reatu de domino sceleris participe confiteantur? Videtur ex rescripto Trajani ea res dominum gravare: sed ab eo recessum est. *l. 1. § si servi. ff. de quæst.*

49 *l. 15. § 41. ff. de injur. l. 23. § 4. ff. ad leg. Aquil. l. 1. ff. de quæst.*

50 *l. 1. l. 18. § 2. ff. de quæst. l. 8. C. eodem.*

51 *l. 18 ff. de quæstionibus.*

52 Extat pars quædam hujus sententiæ in *l. penult. ff. de testib.*

53 Tamen ex causæ condicione humiles, & infames audiuntur. *l. 22. § 2. ff. eod.*

54 Ex lege Julia. *l. 4. ff. de testib.*

55 *l. 6. C. de testib.*

56 *l. 16. ff. de testibus.*

57 Placet his casibus ex inopia probationum servos audiri, non tantum si nondum sit certum, qui heredes sint, sed etsi de heredibus constet. *l. 9 ff. de quæst. l. 1. & ult. C. eod. l. ult. § licentia. C. de jur. delib. & instit. prox.*

58 *l. 15. C. de quæst. l. 8. C. de testibus & S. lib. 2. tit. 17.*

59 Extat hujus sententiæ pars quædam in *l. 18. § 4. ff. de quæst.*

60 *l. 13. ff. de quæst.* Quod si servus in caput domini torqueatur in causa adulterii, quæ excepta est, non est necesse stipulationem interponi: quoniam absoluto domino datur condictio ex lege Julia in simplum: condemnato domino servus publicatur. *l. 6. ff. de quæst. l. 27. § ult. & l. prox. ff. ad legem Jul. de adult.* quod trahi potest ad omnes causas exceptas. Hæc sententia Pauli non ad eum, qui in caput suum, vel in caput domini, sed ad eum, qui in caput alienum interrogatur, proprie pertinet.

61 *l. 1. § 5. ff. de quæst.* & *S. tit. 13.* Extat hæc sententia Pauli & in *l. 18. § 5. ff. de quæst.*

62 Præses cognoscit de crimine, Procurator de bonis, non de crimine. *l. 1. & 2. C. ubi cau. fisc. vel div. dom.*

63 Si in pecuniaria causa caput domini appeti non videatur ex inopia probationum servos in dominum torqueri placet. *l. 9. ff. de quæst. l. 1. C. eodem.*

64 Nisi socius socium occidisse dicatur. *l. 3. l. 17.*

65 Est ex rescripto Divorum fratrum. *l. 1. § 13. ff. de quæst.*

66 Extat in *§ 1. ff. de quæst.*

67 *l. 1. § 13. ff. de quæstio.*

68 Nisi evidenter appareat commisso communiter scelere, captandæ impunitatis gratia hunc ad illius proditionem festinasse. *l. 4. C. de quæst. l. 1. § cum quis. ff. eod.*

69 *l. 35. § 1. ff. de procur. l. 4. ff. de obseq. par. & patr. præst.*

70 *l. 7. l. 33. § 2. ff. de procurat. l. 10. l. pen. ff. de publ. jud. l. 3. C. de accusat.*

71 Quod & *l. 2. C. de spect.*

72 *l. 16. C. de test.*

73 Nec (ut ait *l. 18. ff. de quæst.*) rei subitis criminibus opprimantur.

sicut commodati [1], comperit eo vel maxime, quod ex beneficio suo [2] unusquisque injuriam pati non debet. §. 11. Precario possidere videtur, non tantum qui per epistolam, vel quacumque alia ratione hoc sibi concedi postulavit, sed & is, qui nullo voluntatis indicio, patiente [3] tamen domino possedit. §. 12. Heres ejus, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, magis dicendum est eam videri possidere [4]. Nullæ enim preces ejus videntur adhibitæ. Et ideo persecutio ejus rei semper manebit, nec interdicto locus est.

§. 13. Arbor, quæ in alienas ædes, vel in vicini agrum imminet, nisi a domino sublucari [5] non potest, ipsque conveniendus est, ut eam sublucet. Quod si conventus dominus id facere noluerit, à vicino luxuries rumorum compescatur. Idque qualiscumque dominus [6] facere non prohibetur. §. 14. Adversus eum, qui hominem liberum vinxerit, suppresserit, incluserit, operamve, ut id fieret, dederit, tam interdictum, quam legis Fabiæ [7] super ea re actio redditur. Et interdicto quidem id agitur, ut exhibeatur [8] is, qui detinetur: Lege autem Fabia, ut etiam pœna nummaria coërceatur.

§. 15. Bene concordans matrimonium separari à patre Divus Pius prohibuit [9]: itemque à patrono libertum, à parentibus filium, filiamque, nisi forte quæratur, ubi utilius morari debeat. §. 16. Omnibus bonis, quæ habet, quæque habiturus est, obligatis, nec concubina, nec filius naturalis, nec alumnus, nec ea, quæ in usu quotidiano habet [10], obligantur: ideoque de his nec interdictum reditur.

TIT. VII.
DE OBLIGATIONIBUS.

§. 1. OBligationem firmandarum gratia stipulationes [11] inductæ sunt, quæ quædam verborum sollemnitate concipiuntur: & appellatæ, quod per eas firmitas obligationum constringitur. Stipulum enim veteres firmum [12] appellaverunt. §. 2. Verborum obligatio inter præsentes [13], non etiam inter absentes contrahitur. Quod si scriptum fuerit instrumento promisisse aliquem, perinde habetur, atque si interrogatione præcedente responsum sit. §. 3. Fructuarius servus, si quid ex re fructuarii aut ex operis suis [14] adquirit, ad fructuarium pertinet. Quidquid autem aliunde, vel ex re proprietarii, adquirit, domino proprietatis adquirit. §. 4. Cum facto promissoris res in stipulatum deducta intercidit, petinde agi ex stipulato potest, ac si ea res extaret. Ideo promissor æstimatione ejus [15] punitur, maxime si in dolum [16] quoque ejus concepta fuerit stipulatio.

TIT. VIII.
DE NOVATIONIBUS.

NOn solum per nosmetipsos novamus quod nobis debetur, sed per eos etiam, per quos stipulari possumus: veluti per filiumfamilias, vel per servum jubendo, vel ratum habendo [17]. Procurator quoque noster ex jussu nostro, receptum est, ut novare possit.

TIT. IX.
DE STIPULATIONIBUS.

§. 1. SUbstitutus heres ab instituto [18], qui sub condicione scriptus est, utiliter sibi institutum hac stipulatione cavere compellit, ne petita bonorum possessione res hereditarias deminuat. Hoc autem casu ex die interpositæ stipulationis duplos fructus præstare compellitur. Hujus enim præjudicium à superiore differt, quod quæritur, an ea res, de qua agitur, major sit centum sestertiis, ideoque in longiorem diem concipitur. §. 2. Ex die accepti judicii dupli fructus [19] computantur. Et tam dantes, quam accipientes, heredes quoque eorum, procuratores, cognitorumque personæ, itemque sponsores eadem stipulatione comprehenduntur, eorum quoque quorum nomine promittitur. §. 3. Quotiens judicatum solvi stipulatione satisdatur, omissa ejus actio rei judicatæ persecutionem [20] non excludit. §. 4. Emancipati liberi præteriti, si velint se miscere paternæ hereditati, & cum his, qui in potestate remanserint, communis patris dividere hereditatem, antequam bonorum possessionem petant, de conferendo [21] cavere cum satisdatione [22] debebunt. Quod si satisdare non possunt, statim ex side bonorum confusionem [23], excepto peculio castrensi facere cogendi sunt.

TIT. X.
DE CONTRAHENDA AUCTORITATE.

§. 1. OB metum impendentis damni vicinus vicino satisdare debet [24], additis sponsoribus super eo, quod damni accidet. §. 2. De communi pariete utilitatis causa [26] hoc cœpit observari, ut ædificet quidem, cui ædificare interest: Cogatur vero socius portionis suæ impensas agnoscere.

TIT. XI.
DE DONATIONIBUS.

§. 1. SPecies extra dotem à matre in honorem nuptiarum, præsente filia genero traditæ, donationem perfecisse [25] videntur.

§. 2. Probatio traditæ, vel non traditæ possessionis, non tam in jure, quam in facto [27] consistit: ideoque sufficit ad probationem, si rem corporaliter tenuerit. §. 3. Pater si filiofamilias aliquid donaverit, & in ea voluntate perseverans decesserit, morte patris donatio convaluit [28]. §. 4. Cum unius rei in duos donatio confertur, potior est ille, cui res tradita est. Nec interest posterior quis, an prior acceperit [29], & exceptæ, necne personæ sint. §. 5. Invitus donator de evictione rei donatæ promittere non cogitur [30], nec eo nomine si promiserit onerator: quia lucrativæ rei possessor ab evictionis actione ipsa juris ratione depellitur. §. 6. Ei, qui aliquem à latrunculis, vel hostibus eripuit, in infinitum donare [31] non prohibemur: si tamen donatio, non merces eximii laboris appellanda est: quia contemplationem salutis certo modo æstimari non placuit.

TIT. XII.
DE JURE FISCI ET POPULI.

§. 1. EJus bona, qui sibi ob aliquod admissum flagitium mortem consciscit, fisco [32] vindicantur. Quod si id tædio vitæ, aut pudore æris alieni, vel valetudinis alicujus impatientia admisit, non inquietabuntur, sed ordinariæ successioni relinquuntur. §. 2. Ei etiam velut indigno aufertur hereditas [33], qui adfinem [34], vel cognatum, cui ipse ab intestato successurus erat, testamentum facere prohibuit, aut ne jure subsisteret operam dedit. §. 3. Si pater, vel dominus [35] id testamentum, quo filius ejus, vel servus heredes instituti sunt, aut legatum acceperunt, falsum redarguant, nec obtineant, fisco locus est. §. 4. Ætati ejus, qui accusat testamentum, si non obtineat, succurri solet in id, quod ita amisit, maxime si inopia, aut curatoris consilio [36] actio instituta sit. §. 5. In ea provincia, ex qua quis originem ducit, officium fiscale [37] administrare prohibetur, ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse videatur. §. 6. Quotiens sine auctoritate judicati officiales alicujus bona occupant, vel describunt, vel sub observatione esse faciunt, adito procuratore injuria submovetur [38] & rei hujus auctores ad præfectos prætorio puniendi mittuntur. §. 7. Litem in perniciem privatorum fisco donari non oportet [39], nec ab eo donatum suscipi. §. 8. Imperatorem litis causa heredem institui [40] invidiosum est: nec enim calumniandi facultatem ex principali majestate capi oportet. §. 9. Ex nuda pollicitatione nulla actio nascitur: ideoque ejus bona, qui heredem Imperatorem fecturum esse jactaverat [41], à fisco occupari non possunt. §. 10. Privilegium fisci est [42], inter omnes creditores primum locum tenere. § 11. Quicumque à fisco convenitur, non ex indice, vel exemplo alicujus scripturæ, sed ex authentico [43] conveniendus est: ita si contractus fides possit ostendi. Ceterum calumniosam scripturam vim justæ petitionis in judicio obtinere non convenit. §. 12. Ejus bona, qui falsam monetam percussisse dicitur [44], fisco vindicantur. Quod si servi ignorante domino id feciss dicantur, ipsi quidem summo supplicio afficiuntur, domino tamen nihil auferatur, quia pejorem domini causam servi facere, nisi forte scierit, omnino non possunt.

TIT. XIII.
DE DELATORIBUS.

§. 1. OMnes omnino deferre alterum [45], & causam pecuniariam fisco nunciare prohibentur. Nec refert mares istud, an fœminæ faciant, servi, an ingenui, an libertini, an suos, an extraneos deferant. Omni enim modo puniuntur. §. 2. Servi fiscales, qui causam domino prodere, ac nuntiare contendunt, deferre non videntur [46]. Subornati sane cum deferre coguntur, qui quod per se non potest, per alium deferat. Perinde autem subornatores, ac delatores [45] puniuntur. §. 4. Damnati servi sive post sententiam, sive ante sententiam dominorum facinora confessi sint, nullo modo audiuntur, nisi forte reos deferant majestatis [48].

TIT. XIV.
DE QUÆSTIONIBUS.

§. 1. IN criminibus eruendis quæstio quidem adhibetur [49], sed non statim à tormentis incipiendum est [50]: ideoque prius argumentis quærendum est: & si suspicione aliqua reus urgeatur, adhibitis tormentis, de sociis & sceleribus suis confiteri compellitur.

§. 2. Unius facinoris plurimi [51] rei ita audiendi sunt, ut ab eo primum incipiatur, qui timidior, & teneræ ætatis esse videatur.

TIT. XV.
DE TESTIBUS.

§. 1. SUspectos gratiæ [52] testes, & eos vel maxime, quos accusator de domo produxerit, vel vitæ humilitas infamaverit, interrogari non placuit. In teste enim & vitæ qualitas spectari debet, & dignitas [53]. §. 2. In adfinem, vel cognatum [54] inviti testes interrogari non possunt. §. 3. Adversus se invicem parentes & liberi [55], itemque liberti nec volentes ad testimonium admittendi sunt. Quia rei veræ testimonium, necessitudo personarum plerumque corrumpit. § 4. Testes, cum de fide tabularum nihil dicitur, adversus scripturam interrogari non possunt. §. 5. Qui falso [56], vel varie testimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, aut in exilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut curia submoventur.

§ 6. In re pecuniaria tormenta, nisi cum de rebus hereditariis quæritur [57], non adhibentur. Aliæ autem jurejurando, aut testibus explicantur.

TIT. XVI.
DE SERVORUM QUÆSTIONIBUS.

§. 1. SErvum de facto suo in se interrogari posse ratio æquitatis ostendit. Nec enim obesse ei debet qui per servum aliquid sine cautione commodat [58], &c. Judex tutelaris [59] itemque Centumviri, si aliter de rebus hereditariis, vel de fide generis instrui non possunt, poterunt de servis hereditariis habere quæstionem. §. 3. Servi alieni in alterius caput non nisi singuli torqueri possunt: & hoc invito domino non est permittendum, nisi delator, cujus interest quod intendit probare, pretia eorum quanti dominus taxaverit, inferre sit paratus [60], vel certe deterioris facti servi subire taxationem. §. 4. Servo, qui ultro aliquid de domino confitetur, fides non accommodatur [61]. Nec enim oportet in rebus dubiis salutem dominorum servorum arbitrio committi. §. 5. Servi in caput domini neque à præside [62], neque à procuratore, neque in pecuniariis [63], quam in capitalibus causis interrogari possunt.

§ 6. Communis servus in caput alterius ex dominis torqueri non potest [64]. § 7. Qui servum ideo comparaverit [65], ne in se torqueretur, restituto pretio poterit interrogari. § 8. Servus in caput ejus domini [66], à quo distractus est, cujusque aliquando servivit, in memoriam prioris domini interrogari non potest. §. 9. Si servus ad hoc fuerit manumissus, ne torqueatur, quæstio de eo nihilominus [67] haberi potest. §. 10. Quæstioni ejus latronis, quem quis obtulit, cum de eo confiteretur, fidem accommodari non convenit [68], id forte, velandæ conscientiæ suæ gratia, quam cum reo habuit, feciss dicatur. §. 11. Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium defendi potest, nisi ingratum libertum patronus accuset [69], aut rei absentia defendatur [70]. §. 12. Si pecunia data judici reus absolutus esse dicatur, idque in eum fuerit comprobatum, ea pœna damnatur, qua reus [71] damnati potuissent. §. 13. In convictum reum [72], sive torqueri possit, sive non possit, pro modo admissi sceleris statuendum est. § 14. Reis suis edere crimina accusatores cogendi sunt [73]. Scire enim oportet, quibus sint criminibus responsuri.

TIT. XVII.

1 Abolitio duplex est, privata, & publica. Post illam, ab alio, non ab eodem intra diem XXX. repeti reus potest. *l. 3. §. ult. ff. de accus. l. 4. §. ult. ff. ad S. C. Turpill. l. 1. C. de abolitio.*

2 Post abolitionem publicam intra diem XXX. etiam ab eodem repeti reus potest. *l. 1. C. de gener. abolit. l. 10, ff. ad S. C. Turp.*

3 *l. 28. ff. de pœn.* Illis tribus dumtaxat modis olim vita adimi potuit, non laqueo, sive furca. *l. 8. §. 1. ff. de pœn.*

4 Ludus duplex est, Venatorius, & Gladiatorius. In utrumque damnati servi pœnæ efficiuntur. *l. 8. §. quicumque. ff. de pœn.*

5 Relegatio, est, insulæ vinculum: Exilium, est certi loci interdictio, aut omnium præter certum locum. Sic legendum est in *l. 4. ff. de interd. & releg.*

6 Si ad tempus sint. Nam neque civitas per hunc modum, neque libertas amittitur. In perpetuum vero damnati civitatem amittunt. *l. 17. ff. de pœn.* libertatem retinent. *l. 28. §. 6. ff. de pœn.*

7 Ita legendum puto, *Abactores sunt, qui unum equum, duas equas, vel caprœ decem, totidemque oves, aut porcos quinque abegerunt. pro qualitate ejus, aut in duplum, aut in triplum conveniunt. Abactor autem fustibus cæsus in opus publicum unius anni datur, aut sub pœna vinculorum domino restituitur.*

8 Saturninus ait, ad examinationem civilem. *l. 1. §. ult. ff. de abig.* Alii ad jus ordinarium. *l. ult. ff. de priv. del. l. 2. ff. de fur. bal. l. 1. §. 1. ff. si ventris nom. mul. in poss. miss.* Forum est propie causarum civilium: inde Forenses actiones, id est, civiles. *l. 1. ff. de incend. rui. & nauf.*

9 *l. 6. §. 1. ff. ad legem Jul. pecul.*

10 De arboribus cæsis est in singulas XXV. assium actio ex XII. tabul. Est actio legis Aquiliæ: est interdictum Quod vi aut clam, est & prætoria in duplum actio, de qua tractatur in *l. 7. & l. prox. ff. arb. furt. cæs.*

11 *l. 28. §. solent. ff. de pœn. l. 8. C. ad legem Jul. de vi pub.*

12 Ut M. Tullius *de amicitia*, Si quando de amicitia, quam nec usu, nec ratione habent cognitam.

13 Idem de Magica arte traditur. *l. tit. 23.*

14 Extat hæc sententia in *l. 38. §. 2. ff. de pœn.*

15 *l. 1. ff. de term. mot.*

16 Bodones sive botones vicem terminorum præstant. Vox est mensorum, vel eorum, qui de agrorum & limitum conditionibus scripserunt.

17 Soli Judæi se impune circumcidunt. *l. 11. ff. ad leg. Cor. de sic.*

18 *d. l. 11. ff. ad leg. Corn. de Sicar.* 19 *l. 1. ff. ad leg. Corn de sic. l. 3. § pen. ff. ad leg. Corn. de sic.*

20 In maleficiis voluntas spectatur, non exitus. *l. 14. ff. ad legem Corn. de sic.* 21 *l. 2. l. 4. C. ad leg. Cor. de sic. l. 1. §. ult. ff. eod. l. 4. ff. ad leg Aquil.* 22 *l. 1. ff. eodem.* 23 *l. 5. C. de accus.*

24 Si servum occiderit, in legem Aquiliam incidit: si liberum, neque in Aquiliam incidit, quia de libero occiso ea lege non datur actio, neque in Corneliam, quia ea lege dolus arguitur non culpa. *l. 7. ff. ad leg. Cor. de sicar. l. 31. ff. ad leg. Aquil.* 25 Quæ vox frequens est in libris nostris. *l. 41. §. 5. ff. de legat. 1. l. 4. §. 2. ff. de pen. leg. 1. 2. ff. ad leg. Jul. de vi pub.* 26 Ex Constitutione Adriani idem erit, si non invitum castraverit. *l. 4. §. ult. ff. ad leg. Cor. de sic.* 27 Extat hæc sententia in *l. 38. §. 5. ff. de pœn.* 28 *l. 13. ff. ad leg. Cor. de sic.* 29 Quod & Tiberium & Adrianum vetuisse proditum est. 30 Gravius ipsi magi puniuntur, quam magicæ artis conscii. *tit. de malef. & math. C.*

TIT. XVII.
DE ABOLITIONIBUS.

§. 1. Post abolitionem publicam [1] à delatore suo reus intra XXX. diem repeti potest [2], postea non potest. §. 2. Summa supplicia sunt, crux, crematio, decollatio [3]. Mediocrium autem delictorum pœnæ sunt, metallum, ludus [4], deportatio. Minimæ, relegatio, exilium [5], opus publicum, vincula [6]. Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt.

TIT. XVIII.
DE ABACTORIBUS.

§. 1. Abactores sunt, qui unum equum, duas equas, totidemque boves [7], capras X, aut porcos quinque abegerint. Quidquid vero intra hunc numerum fuerit ablatum, pœna furti pro qualitate ejus, aut in duplum, aut in triplum convenitur, vel fustibus cæsus in opus publicum unius anni datur, aut sub pœna vinculorum domino restituitur. §. 2. Si ea pecora, de quibus quis litigat, abegerit, ad forum [8] remittendus est, atque ita convictus in duplum, vel in triplum furis more damnatur.

TIT. XIX.
DE SACRILEGIS.

Qui noctu manu [9] facta prædandi, ac depopulandi gratia templum irrumpunt, bestiis objiciuntur. Si vero per diem leve aliquid de templo abstulerint, vel deportantur honestiores, vel humiliores in metallum damnantur.

TIT. XX.
DE INCENDIARIIS.

Qui noctu fructiferas arbores [10] manu facta ceciderint, ad tempus plerumque in opus publicum damnantur, aut honestiores damnum sarcire coguntur, vel curia submoventur, vel relegantur.

TIT. XXI.
DE VATICINATORIBUS, ET MATHEMATICIS.

§. 1. Vaticinatores, qui se Deo plenos adsimulant, idcirco civitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad spem alicujus rei corrumperentur, vel certe ex eo populares animi turbarentur. Ideoque primo fustibus cæsi civitate pelluntur: perseverantes [11] autem in vincula publica conjiciuntur, aut in insulam deportantur, vel certe relegantur. §. 2. Qui novas, & usu, vel ratione [12] incognitas religiones inducunt, ex quibus animi hominum moveantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniuntur.

§. 3. Qui de salute Principis, vel summa Reipublicæ Mathematicos, Ariolos, Aruspices, vaticinatores consulit, cum eo, qui responderit, capite punitur. §. 4. Non tantum divinatione quis, sed ipsa scientia, ejusque libris [13] melius fecerit abstinere. Quod si servi de salute dominorum consuluerint, summo supplicio, id est, cruce afficiuntur. Consulti autem si responsa dederint, aut in metallum damnantur, aut in insulam deportantur.

TIT. XXII.
DE SEDITIOSIS.

§. 1. Auctores [14] seditionis & tumultus, concitato populo, pro qualitate dignitatis, aut in crucem tolluntur, aut bestiis objiciuntur, aut in insulam deportantur. §. 2. Qui terminos effodiunt [15], vel exarant, arboresve terminales evertunt, vel qui convellunt bodones [16], si quidem id servi sua sponte fecerint, in metallum damnantur, humiliores in opus publicum, honestiores in insulam, amissa tertia parte bonorum relegantur. §. 3. Cives Romani [17], qui se Judaico ritu, vel servos suos circumcidi patiuntur, bonis ademptis in insulam perpetuo relegantur: Medici capite puniuntur. §. 4. Judæi si alienæ nationis comparatos servos circumciderint, aut deportantur, aut capite puniuntur [18].

TIT. XXIII.
AD LEGEM CORN. DE SICARIIS, ET VENEFICIS.

§. 1. Lex Cornelia [19] pœnam deportationis infligit eis, qui hominem occiderint, ejusve rei causa, furtive faciendi cum telo fuerint. Et qui venenum hominis necandi causa habuerint, vendiderint, paraverint, falsum testimonium dixerint, quo quis periret, mortisve causas præstiterint. Ob quæ omnia facinora in honestiores pœna capitis vindicari placuit, humiliores vero in crucem tolluntur, aut bestiis objiciuntur. §. 2. Qui hominem occiderit, aliquando absolvitur. Et qui non occidit, ut homicida damnatur. Consilium enim uniuscujusque non factum puniendum est [20]. Ideoque qui cum velit occidere, id casu aliquo perpetrare non potuerit, ut homicida punietur. Et is, qui casu jactu teli hominem imprudenter occiderit, absolvitur. §. 3. Qui latronem cædem sibi inferentem, vel alium quemliber stuprum inferentem occiderit, puniri non placuit [21]. Alias enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit.

§. 4. Judex, qui in caput fortunasque hominis pecuniam accepit [22], in insulam bonis ademptis, deportatur. §. 5. Mandatores cædis perinde ut homicidæ [23] puniuntur. §. 6. Si putator ex arbore cum ramum dejiceret, non proclamaverit [24], ut vitaretur, atque ita præteriens ejusdem ictu homo perierit, etsi in legem non incurrit, in metallum damnatur. §. 7. Qui hominem invitum [25] libidinis, aut promercii [26] causa castraverit, castrandumve curaverit, sive is servus, sive liber sit, capite punitur. Honestior publicatis bonis in insulam deportatur. §. 8. Qui abortionis [27], aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciant, tamen quia mali exempli res est, humiliores in metallum, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur. Quod si eo mulier aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur. §. 9. Qui sacra impia, nocturnave, aut quem obcantarent, interficerent, obligarent, fecerint, faciendave curaverint [28]: aut cruci suffiguntur, aut bestiis objiciuntur. §. 10. Qui hominem immolaverint [29], ex ejusve sanguine litaverint, fanum templumve polluerint, bestiis objiciuntur, vel si honestiores sint, capite puniuntur. §. 11. Magicæ artis conscios summo supplicio affici placuit, id est, bestiis objici aut cruci suffigi: Ipsi autem magi [30] vivi exuruntur. §. 12. Libros magicæ artis apud se neminem habere licet: & si penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis ambustisque his [31] publice, in insulam deportantur: humiliores capite puniuntur.

§. 13. Si ex eo medicamine, quod ad salutem hominis, vel ad remedium datum erat, homo perierit [32] is, qui dederit, si honestior fuerit, in insulam deportatur, humilior autem capite punitur.

TIT. XXIV.
AD LEGEM POMPEJAM DE PARRICIDIIS.

Lege Pompeja [33] de parricidiis tenetur, qui patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, sororem, patronum, patronam occiderit. Hi etsi antea insuti culleo [34] in mare præcipitabantur, hodie tamen vivi exuruntur, vel ad bestias [35] dantur.

TIT. XXV.
AD LEGEM CORNELIAM TESTAMENTARIAM.

§. 1. Lege Cornelia testamentaria [36] tenetur, qui testamentum, quodve aliud instrumentum sciens dolo malo recitaverit, subjecerit, suppresserit, amoverit, resignaverit, deleverit, quodve signum adulterinum sculpserit [37], fecerit, expresserit, amoverit, reseraverit: quive nummos aureos, argenteos adulteraverit [38], laverit, conflaverit, raserit, corruperit, vitiaverit, vultuve Principum signatam monetam [39] præter adulterinam reprobaverit. Et honestiores quidem in insulam deportantur, humiliores autem aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur. Servi autem post admissum manumissi capite [40] puniuntur. §. 2. Qui ob falsum testimonium perhibendum, vel verum non perhibendum pecuniam acceperit, dederit, judicemve, ut sententiam ferat, vel non ferat, corruperit, corrumpendumve curaverit, humiliores capite puniuntur, honestiores publicatis bonis cum ipso judice in insulam deportantur. §. 3. Judex, qui contra sacras Principum constitutiones, contrave jus publicum quod apud se recitatum est, pronuntiat, in insulam deportatur.

§. 4. Qui rationes, acta, libellos, album propositum, testationes, cautiones, chirographa, epistolas sciens dolo malo in fraudem alicujus deleverit, mutaverit, subjecerit, subscripserit, quive æs inauraverit, argentaverit [41], quive cum argentum, vel aurum poneret, æs, stannumve subjecerit, falsi pœna coercetur. §. 5. Amplissimus ordo decrevit [42] eas tabulas, quæ publici, vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino constringantur, atque impositum supra linum ceræ signa imprimantur, ut exteriores scripturæ fidem interiori servent. Aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent. §. 6. Qui vivi testamentum aperuerit, recitaverit, resignaverit, pœna legis Corneliæ tenetur [43]: & plerumque aut humiliores in metallum damnantur, aut honestiores in insulam deportantur.

§. 7. Si quis instrumenta litis [44] suæ à procuratore suo, vel cognitore adversario prodita esse convicerit, tam procurator, quam cognitor, si humiliores sunt, in metallum damnantur: si honestiores, ademptæ dimidiæ parte bonorum, in perpetuum relegantur. §. 8. Instrumenta penes se deposita quicumque alteri altero absente reddiderit, vel adversario prodiderit, pro personæ ejus condicione, aut in metallum damnatur, aut in insulam relegatur [45]. §. 9. Qui falsis instrumentis, actis, epistolis, rescriptis, sciens dolo malo usus fuerit [46], pœna falsi coercetur: ideoque humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam deportantur. §. 10. Si qui sibi falsum nomen imposuerit, genus, parentesve finxerit, quo quid alienum interceperit, possederit [47], pœna legis Corneliæ de falsis coërcetur. §. 11. Qui insignibus altioris ordinis utuntur, militiamque confingunt [48] quo quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur. §. 12. Si qui de judicis amicitiis, vel familiaritate mentientes eventus sententiarum ejus vendunt [49], quidve obtentu nominis ejus agunt, convicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.

TIT. XXVI.
AD LEGEM JULIAM DE VI PUBLICA ET PRIVATA.

§. 1. Lege Julia de vi publica damnatur, qui aliqua potestate præditus civem Romanum antea ad populum, nunc ad Imperatorem appellantem [50] necarit, necarive jusserit, torserit, verberaverit, condemnaverit, in publica vincula duci jusserit: Cujus rei pœna humiliores capitis, honestiores insulæ deportatione [51] coërcentur. §. 2. Hac lege excipiuntur, qui artem ludicram faciunt. Judicati etiam & confessi, & qui ideo in carcerem duci jubentur, quod jus dicenti non obtemperaverint [52], quidve contra disciplinam publicam fecerint [53]. Tribuni etiam militum, & præfecti classium, alarumve: ut sine aliquo impedimento legis Juliæ per eos militare delictum coërceri possit. §. 3. Lege Julia de vi privata tenetur, qui quem armatis hominibus possessione, domo, villa agrove dejecerit, expugnaverit, obsederit, cluserit, idve ut fieret, homines commodaverit, locaverit, conduxerit, quive cœtu, concursu [54], turba, seditione incendium fecerit, funerari, sepelirive aliquem prohibuerit, funusve eripuerit, turbaverit: Et qui eum, cui aqua & igni interdictum est, receperit, celaverit, tenuerit. Quive cum telo in publico fuerit: templa, portas, aliudve quid publicum armatis obsederit [55], cinxerit, clauserit, occupaverit. Quibus omnibus convictis, si honestiores sint, tertia pars bonorum eripitur, & in insulam relegantur, humiliores in metallum damnantur. §. 4. Creditor chirographarius si sine jussu præsidis per vim debitoris sui pignora cum non habuerit obligata, acceperit, in legem Juliam de vi privata committit [56]. Fiduciam vero, & pignora apud se deposita persequi & sine auctoritate judicis vindicare non prohibetur [57].

TIT. XXVII.
DE LEGE JULIA PECULATUS.

Si quis fiscalem pecuniam attrectaverit, subripuerit, mutaverit, seu in suos usus converterit, in quadruplum [58] ejus pecuniæ, quam sustulit, comdemnatur.

TIT. XXVIII.
AD LEGEM JULIAM REPETUNDARUM.

Judices pedanei si pecunia corrupti dicantur [59], plerumque à præside aut curia submoventur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.

TIT. XXIX.

31 *l. 4. §. 1. ff. de fam. ercis.*

32 *l. 6 § 7. ff. de offic. præf.*

33 Eadem est legis Corneliæ de sicariis, & legis Pompeiæ parricidii. *l. 1. ff. de leg. Pomp. de par.*

34 *l. pen. ff. eod.* hæc introducta pœna in usu esse desiit. Postea reducta a Constantino. *l. 1. C. de his qui par. vel lib. occid.*

35 *l. 1. ff. de pub. jud.*

36 *l. 30. ff. de leg. Corn. de fal. §. item lex Cornelia de falsis. De pub. judic.* Solent etiam, qui extra testamenta in aliis rationibus, vel instrumentis quid eorum fecerint, perinde atque testamentorum falsarii coërceri. *l. 1. §. qui in rationibus. l. 9. §. 1. l. instrumentum. §. 1. ff. de leg. Corn. de fal.* Fallum est de testamentis: Quasi fallum de ceteris instrumentis, vel causis. *l. 1. § ult. ff. eod.*

37 *l. 8. & 9. ff. eodem.*

38 Pertinet ad *l. 1. C. de vet. num. pot.*

39 *l. 1. § ult. ff. de leg. Cor. de fal.*

40 *l. 1. § 1. ff. de leg. Corn. de fal.*

41 Quod verisimile est Paulum ex aliqua constitutione lumpisse.

42 S. C. de quo hic agitur, factum fuit Neronis temporibus. Suet. *in Nerone.*

43 *l. 1. §. is qui aperuerit. ff. de leg. Corn. de fal.* Extat hæc sententia in *l. 38. §. qui virri. ff. de pœn.*

44 *d. l. 38 § si quis instrumentum.*

45 In Pandectis legitur, *deportantur. l. 38. § instrumenta. ff. de pœn.* quod ex hoc loco emendandum censeo.

46 *l. 2. C. de fid. inst. l. 3. C. si res vel accus.*

47 *l. 13. ff. de leg. Corn. de fal.*

48 *l. 27. §. ult. ff. de leg. Corn. de fal. l. 3. ff. ad leg. Jul. majest.*

49 *l. 10. C. de auct.* Sidonius Apollin. *lib. 5.*

50 *l. 7. ff. ad leg. Jul. de vi pub.* Provocatio à magistratu olim ad Populum fiebat, nunc ad Imperatorem.

51 *l. 16. §. ult. ff. ad leg. Jul. de vi pub. §. item lex Julia de vi. De publ. judic l. 5. §. ult. l. pen. ff. ad leg. Jul. de vi pub.*

52 Quod jure fieri ostendit. *l. 13. §. 2. ff. de injur.*

53 Ut seditionum auctores, factionum duces. *l. 16. ff. de appell.*

54 Sic hunc locum emendavi ex *l. 5. ff. ad leg. Jul. de vi pub.*

55 Hi omnes, pœna legis Juliæ privatorum coërcentur. Alii pœnam Juliæ publicorum statuunt. *l. 3. 4. 5. 10. ff. ad leg. Jul. de vi pub.* sed quandoquidem hæc, quasi paria conjungi solent, convocatis armatisve hominibus. & utriusque legis crimen objici potest: quod fieri quandoque ex eodem facto ostendit. *l. 32. ff. de pœn.*

56 *C. lib. 2 tit. 14. l. 5. C. ad leg Jul. d. vi pub. l. ult. ff. ad leg. Jul. de vi priv.*

57 *l. 3. C. de pign.* Dico fiduciam & pignora: nam hypothecas si per vim auferat, credo eum teneri lege Julia *l. 3. C. vi bon. rapt.* 58 Hujus legis pœna primum fuit litis æstimatio in quadruplum. *l. pen. ff. eod. tit. l. 1. C. eod.* tum deportatio, deinde ultimum supplicium. 59 Damnati pecuniam in quadruplum plerumque reddunt his, à quibus acceperunt. *l. 1. C. eod. tit.* & hoc amplius extra ordinem puniuntur, vel exilio, vel relegatione, vel ordinis amotione, vel duriori pœna. *l. 7. §. ult. ff. eod. tit.* Extat hæc sententia in *l. 38. §. judices. ff. de pœn.*

1 Vel judicium de maleficio duplex, Peculatus, & majestatis. *l. ult. ff. ad leg. Jul. ma.* Rarius aut de facto aliquo est, aut de maleficio: itemque privatus Modestinus scripserat in *l. 7. § 1. ff. ad leg. Jul. majest.* Sed ex maledicto non contrahi crimen majestatis postea constitutum est, constitutioque relata in Codicem Justiniani, *l. 1. C. si quis imp. mal.* verba Tribonianus immutavit: haud perite.

2 *l. 7. § 2. ff. ad leg. Jul. majest.* Adeo grave est hoc crimen, ut nulla dignitas a tormentis excipiatur. *l. 3. & 4. C. eod.*

3 Quæ lex hodie cessat, quoniam nulla habentur comitia, omni belli & pacis jure in Principem collato. Sed ad instar legis Juliæ ex S. C. tenetur is, qui Duumviratum, vel sacerdotium, corruptis decurionum suffragiis, petit. *l. 1. ff. de leg. Jul. amb.*

4 Aut, ut adjicitur in *l. ult. ff. de cust. reor.* in extremum militiæ gradum transcribuntur.

5 Necessarium, id est, quod in judicio defertur. *l. 26. §. ult. l. 25. l. ult. ff. de jurejur.*

6 Hoc cautionis genus hodie sublatum est. *l. 6. §. ult. C. de appell.* ptum est in prætoriis stipulationibus. *l. 7. ff. de præt. stipul.*

7 Nec tamen æque recep-

8 Quod & in omnibus satisdationibus admittendum reor.

9 Licet non omnes videantur appellasse. *l. 3. l. 10. §. ult. ff. de app.*

10 *l. 13. ff. de appell.*

11 Quod & in stipulationibus prætoriis, quæ, quanti ea res est, promissionem habent, expeditius est. *l. ult. ff. de præt. stip.*

12 De assertore diximus in hujus lib. tit. 1.

13 *l. 9. ff. de jur. fisc. l. 1. ff. de libel. dimiss.*

14 Hæc causa est, cur in libro singulari de præscriptionibus Modestinus de Apostolis tractaverit *l. 106. ff. de verbor. sign.* Credo autem intra quintum diem & petendos, & accipiendos, & reddendos Apostolos fuisse, salva semper absentibus pro ratione itineris dierum dinumeratione.

15 *l. 1. ff. an per al. caus. app. rec. pass.*

16 Reo constitente certa res est, certa lex. A lege autem certa non potest appellari & hoc est, quod dicitur, à pœna non appellari. *l. si quæ pœna. ff. de verb. sig.*

17 Diximus 8. tit. *De injur.*

18 *l. 5. C. quor. appel. non rec.*

19 Videtur abrogari *l. 3. C. de fruct. & lit. exp.*

TIT. XXIX.

AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS.

§. 1. LEge Julia majestatis tenetur is, cujus ope, consilio adversus Imperatorem vel Rempublicam arma mota sunt, exercitusve ejus in inimicas deductus est, quive injussu Imperatoris bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit, sollicitaverit, deseruerit Imperatorem. His antea in perpetuum igni & aqua interdicebatur, nunc vero humiliores bestiis objiciuntur, vel vivi exuruntur: honestiores capite puniuntur. Quod crimen non solum facto, sed & verbis [1] impiis maxime exacerbatur. §. 2. In reum majestatis inquiri prius convenit, quibus opibus, qua factione, quibus hoc auctoribus fecerit. Tanti enim criminis reus non obtentu adulationis [2] alicujus, sed ipsius admissi causa puniendus est. Et ideo cum de eo quæritur, nulla dignitas à tormentis excipitur.

TIT. XXX.

AD LEGEM JULIAM AMBITUS.

PEtiturus magistratum, vel provinciæ sacerdotium, si turbam suffragiorum causa conduxerit [3], convictus, ut vis publicæ reus, in insulam deportatur.

TIT. XXXI.

DE POENIS MILITUM.

§. 1. SI pecunia accepta miles custodiam dimiserit, capite puniendus est [4]. Et certe quæritur, cujus criminis reus dimissus esse videatur. §. 2. Qui custodiam militi prosequenti magna manu excusserint, capite puniuntur.

TIT. XXXII.

QUANDO APPELLANDUM SIT.

QUotiens jusjurandum [5] postulatur, eo tempore appellandum est, quo defertur, non quo juratur.

TIT. XXXIII.

DE CAUTIONIBUS, ET POENIS APPELLATIONUM.

§. 1. NE liberum quis & solutum haberet arbitrium retractandæ, & revocandæ sententiæ, & pœnæ, & tempora appellatoribus præstituta sunt. Et nisi juste appellaverint, tempora ad cavendum [6] in pœna appellationis præstituta sunt. Igitur morans eo in loco, ubi appellavit, cavere debet, ut ex die acceptarum litterarum continui quinque dies computentur. Si vero longius, salva dinumeratione integri quinque dies cum eo ipso, quo litteras acceperit, computantur: §. 2. Ne quis in captionem verborum in cavendo incidat, expeditissimum est pœnam ipsam, vel quid aliud pro ea deponere [7]. Necesse enim non habet sponsorem quis, vel fidejussorem dare, aut præsentem esse. Sed si contra eum fuerit pronuntiatum, perdit quod deposuit. §. 3. Quotiens in pœna appellationis tavetur, tam unus, quam plures fidejussores, si idonei sunt [8], dari possunt. Sufficit enim etiam per unum idoneum indemnitati pœna consuli. §. 4. Si plures appellant, una cautio sufficit: & si unus caveat, omnibus vincit [9]. §. 5. Cum à pluribus sententiis provocatur, singulæ cautiones exigendæ sunt [10], & de singulis pœnis spondendum est.

§. 6. Modus pœnæ, in qua quis cavere debet, specialiter in cautione exprimendus est, ut sciat, in qua stipulatio committatur [11]. Aliter enim recte caviste non videtur. §. 7. Assertor [12] si provocet, in ejusmodi tertiam cavere debet, quanti causa æstimata est.

TIT. XXXIV.

DE DIMISSORIIS LITERIS.

§. 1. AB eo à quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cognoturus est, litteræ dimissoriæ dirigiuntur, quæ vulgo Apostoli [13] appellantur, quorum postulatio, & acceptio intra quintum diem ex officio facienda est. §. 2. Qui intra tempora præstituta dimissorias non postulaverit, vel acceperit, vel reddiderit, præscriptione [14] ab agendo submovetur.

TIT. XXXV.

DE REDDENDIS CAUSIS APPELLATIONUM.

§. 1. MEritum appellationis causæ capitalis, & ipsam rationem status non nisi per nosmetipsos [15] prosequi possumus. Nemo enim absens aut duci in servitutem potest, aut damnari.

§. 2. Moratorias appellationes, & eas, quæ ab executoribus, & confessis [16] fiunt, recipi non placuit. §. 3. Eum, qui appellat, cum convitio ipsius judicis [17] appellare non oportet: ideoque quod ità factum est, arbitrio Principis vindicatur.

TIT. XXXVI.

POST PROVOCATIONEM QUID OBSERVANDUM SIT.

§. 1. QUotiens possessor appellat, fructus medii temporis deponi convenit [18]. Quod si petitor provocet, fructus in causa depositi esse non possunt, nec recte eorum nomine satisdatio postulatur. §. 2. Si propter prædia urbana, vel mancipia appelletur, pensiones eorum, vel mercedes, vecturæ etiam, si de navi agatur, deponi solent.

TIT. XXXVII.

DE MERITIS APPELLATIONUM.

OMnimodo probandum est, ut quotiens injusta appellatio pronunciatur, sumptus, quos, dum sequeretur adversarius, impendit, reddere cogatur, non simplos, sed quadruplos [19].

FINIS.

INDEX TITULORUM QUI IN FRAGMENTIS DUODECIM TABULARUM CONTINENTUR.

A.

De Accusationibus. 73
Adulteriis. 73
Ædilibus. 66
Arborum furtim cæsarum. 72
Auguribus & Aruspicibus. 64
Auspiciis & authoritate Senatus. 66

C.

De Captivis. 73
Censoribus. 66
Colendi qui, ubi, quo tempore. 61. 62. quibus hostiis. 63
Collegiis illicitis. 73
Confessis in jure. 68
Contrahenda emptione & venditione. 69
Convitiis & famosis libellis. 73
Crassitudine parietis communis. 69
Cultu divino. 63
Curatoribus & curatore furiosi prodigi. 70

D.

De Damno infecto. 68
Decemviris litium. 66
Dictatore & magistro equitum. 66
Dilationibus & earum causis. 68
Donationibus inter virum & uxorem. 70

E.

De Emancipato. 82. & emancipatione. 70
Eo qui in utero. 70
Etruscis. 64
Expiationibus. 64
Extraordinariis criminibus. 73

F.

De Falsis. 73
Familiæ erciscundæ. 69
Fecialibus. 64
Finium regundorum. 68
Flaminibus. 63
Furto per lancem & licium concepto. 72

G.

De Glande legenda. 72

H.

De Hereditariis actionibus. 71
Hereditatibus quæ ab intestato. 70
His qui sunt sui. 67

I.

De Impietate in Deo. 64
Incestis. 64
Incendio. 73
De Interstitiis. 68
Injuriis. 73
Interdicto uti possidetis. 71
Judiciis. 68
Judicio sisti. 68
Jure Populi & Senatus. 67
Jurejurando. 67
Jure patronatus. 71

L.

De Legatis. 70
Lege Julia repetundarum & corrupto judice. 73
Legibus. 67
Legitima agnatorum & cognatorum successione. Fœminarum tutela. Patronorum. 71
Legitimis tutoribus. 70
Liberis matri succedentibus. 70
Liberto emancipato. 71

M.

De Magistratibus majoribus in genere. 68. Militaribus. 65
Maleficiis. 73
Majestatis crimine. 73
Membro aut osse fracto & Talione. 88. rupto. 68
Monopoliis. 69
Muliere usurpata & usucapta. 69. 72

N.

De Nepotibus ex filio præmortuo. 70
Nexu. 69
Noxalibus actionibus. 68
Nuptiis. 69

O.

De Officio Prætoris. 66
Officio Consulis. 66

P.

De Actis. 67
Parricidio. 73
Pastu pecoris. 73
Pastu & sectione frugum. 73
Patrona. 71
Pellice. 73
Perjurio. 64
Pignoribus. 69
Plus petitionibus. 68
Pœnis. 73
Pontificibus. 63
Possessionibus. 71
Prævaricatione patroni adversus clientem. 73
Privatis delictis. 72
Publicis judiciis. 73

Q.

De Quæstoribus. 66. parricidii. 67
Qui satisdare cogantur. 68
Quinque pedum præscriptione. 69

R.

De Rebus. 67
Receptis arbitris. 68
Religiosis & sumptibus funerum. 69
Re militari. 71
Repudiis & divortiis. 70
Reo fugiente. 68
Ritibus. 64

S.

De Sacerdotibus eorumque officio. 64
Sacrilegio. 64
Sacris nocturnis privatis. 64
Sarptis vineis. 73
Secundis nuptiis. 70
Senatoribus & Senatusconsultis. 66
Servitutibus. 68
Sicariis. 73
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. 68
Statu hominum. 67
Successionib. quæ fiebant per bonorũ venditionem. 71
Successione libertorum. 72
Suffragiis & creatione magistratuum. 67
Suis & legitimis heredibus. 70
Suspectis tutoribus. 70

T.

De Tempore judicati faciendi. 68
Termino moto. 73
Testamentis & libera testandi facultate. 70
Testamentaria tutela. 70
Testibus 69. eorumque citatione & denunciatione. 68
Tigno juncto. 72
Traditione. 69
Tribunis plebis. 66
Triumviris capitalibus 65. monetalibus. 66
Tutelæ actione. 70
Tutoribus & curatoribus. 70

V.

De Veneficiis. 73
Vestalibus. 63
Vestibulo sepulchri. 72
Viarum latitudine. 68
Vindiciis falsis. 73
Votis. 64
Usucapionibus. 72
Usuris. 69

INDEX TITULORUM
TAM
INSTITUTIONUM ULPIANI,
QUAM
JULII PAULI SENTENTIARUM,
ORDINE ALPHABETICO.

Prieres numeri librum & titulum, posterior verò paginam hujus editionis demonstrat.

A.

De Actoribus. *Paul.*5.18.90
Abolitionibus. *Paul.*5.17.90
Adoptionibus. *Ulp.*8.76
Adulteriis. *Paul.*2.26.83

B.

De Bonis libertorum. *Ulp.*29.80. *Paul.*3.2.81

C.

De Caducis. *Ulp.*17.77
Cœlibe, Orbo, & solitario patre. *Ulp.*17.77
Calumniatoribus. *Paul.*1.5.81
Carboniano edicto. *Paul.*3.1.84
Cautionibus & pœnis appellat. *Paul.*5.33.91
Commodato & deposito pignore. *Paul.*2.4.82
Cognitoribus. *Paul.*1.2.81
Concubinis. *Paul.*2.20.83
Contractibus. *Paul.*2.3.82
Contrahenda authoritate. *Paul.*5.10.90
Curatoribus. *Ulp.*12.77

D.

De Decimis. *Ulp.*15.77
Delatoribus. *Paul.*5.13.89
Depositi. *Paul.*2.12.82
Dimissariis litteris. *Paul.*5.34.91
Dolo malo. *Paul.*1.8.81
Dominiis & acquisit. rer. *Ulp.*19.77
Donationibus. *Paul.*5.11.89
Donat. inter vir. & uxor. *Ulp.*7.76. *Paul.*2.23.83
Dotibus. *Ulp.*6.75. *Paul.*2.21.83

E.

De Effectu, Sentent. & fin. litium. *Paul.*5.5.88
De Empto & Vendito. *Paul.*2.7.83
Excusationib. tutor. *Paul.*2.27.83
Executoribus. *Paul.*82
Exercitoribus. *Paul.*2.6.82

F.

De Familiæ ereiscundæ. *Paul.*1.18.82
Fideicommissis. *Ulp.*25.80. *Paul.*4.1.86
Fideicommiss. libert. *Paul.*4.13.87
Fidejussore & sponsore. *Paul.*1.2.82
Finium regundorum. *Paul.*1.16.82
Furtis. *Paul.*2.31.83

G.

De Gradibus *Paul.*4.9.87

H.

De His quæ per turbam fiunt. *Paul.*5.3.88
His qui in manu sunt. *Ulp.*9.76
His qui in potestate sunt. *Ulp.*5.75
His qui sunt sui juris. *Ulp.*4.75

I.

De Incendiariis. *Paul.*5.20.90
Injuriis. *Paul.*5.4.88
In Integr. restitut. *Paul.*1.7.81
Inofficiosi querela. *Paul.*4.5.86
In rem verso. *Paul.*2.9.82
Institoribus. *Paul.*2.8.82
Interdictis. *Paul.*5.6.88
Intestator. Successione. *Paul.*4.8.87
Judiciis. *Paul.*1.12.81
Judicato. *Paul.*1.13.81
Jure donationum, inter Vir. & Uxor. *Ulp.*7.76. *Paul.*83
Jure fisci. *Paul.*5.12.89

L.

De Latinis. *Ulp.*3.74
Legatis. *Ulp.*24.79. *Paul.*3.6.85
Legibus & moribus, & liberis. *Ulp.*1.17
Legitimis heredibus. *Ulp.*26.80
Lege Commissoria. *Paul.*2.13.82
Ad Legem Corn. de sicariis & veneficis. *Paul.*5.23.91
Legem Cornelianam testamentariam. *Paul.*5.25.91
De Lege Corneliana. *Paul.*4.7.86
Lege Fabiana. *Paul.*3.3.83
Ad Legem Falcidiam. *Paul.*3.8.86
Legem Fusiam Caniniam. *Paul.*4.14.87
Legem Juliam ambitus. *Paul.*5.30.91
Legem Juliam majestatis. *Paul.*5.29.91
De Lege Julia peculatus. *Paul.*5.27.91
Ad Legem Juliam Repetundarum. *Paul.*5.28.91
Leg. Jul. de vi pub. & privat. *Paul.*5.26.91
Legem Pompeiam de Parricidiis. *Paul.*5.24.91
Legem Rhodiam. *Paul.*2.7.82
De Liberis agnoscendis. *Paul.*2.24.83
Liberali causa. *Paul.*5.1.88
Libertorum successionibus vel bonis. *Ulp.*27.80
Locato & conducto. *Paul.*2.18.83

M.

De Mandatis. *Paul.*2.15.83
Manumissis. *Paul.*4.12.87
Meritis appellationum. *Paul.*5.37.91
Minoribus xxv. annorum. *Paul.*1.9.81
Mortis causa donationibus. *Paul.*3.7.86

N.

De Negotiis gestis. *Paul.*1.4.81
Novationibus. *Paul.*5.8.89
Nuptiis. *Paul.*2.19.83

O.

De Obligationibus. *Paul.*5.7.89
Operis libertorum. *Paul.*2.32.84
Oratione divi Severi. *Paul.*2.30.83

P.

De Actis & conventionibus. *Paul.*1.1 81
Pactis inter vir. & uxorem. *Paul.*2.22.83
Pœna legis Juliæ. *Ulp.*14.77
Pœnis militum. *Paul.*5.31.91
Pecunia constituta. *Paul.*2.2.82.
Pignoribus. *Paul.*2.5.82
Plus petendo. *Paul.*1.16.81
Potioribus nominandis. *Paul.*2.28.83
Procuratoribus. *Paul.*1.3.82.
Post provocationem quid observandum sit. *Paul.* 5. 36. 91.
Possessionibus dandis. *Ulp.*28.80

Q.

Quando appellandum sit. *Paul.*5.32.91
Quemadmodum actiones per inficiationem duplentur. *Paul.*1.19.82
Quemadmodum filii sui juris reficiuntur. *Paul.*1.19.83
Quemadmodum heres institui debeat. *Ulp.*21.78
Quemadmodum testamenta rumpuntur. *Ulp.*23.79
De Quæstionibus. *Paul.*5.14.89
Qui habeant jus antiquum in caducis. *Ulp.*18.77
Qui heredes institui possunt. *Ulp.*22.78
Qui potior nominari non possit. *Paul.*2.20.83
Qui in potestate manciptove sunt quemadmodum liberentur. *Ulp.*10.76

R.

De Rebus creditis & jurejurando. *Paul.*2.1.82
Reddendis causis appellationum. *Paul.*5.35.91.
Reis institutis. *Paul.*1.6.81
Repudianda hereditate. *Paul.*4.4.86

S.

De Sacrilegis. *Paul.*5.19.91
Satisdando. *Paul.*1.11.81
Seditiosis. *Paul.*5.22.91
Sepulchris & lugendis. *Paul.*1.21.82
Servitutibus. *Paul* 1.17.82
Servorum quæstionibus. *Paul.*5.16.89
Stipulationibus. *Paul.*5.9.89
Si quadrupes damnum intulerit. *Paul.*1.15.81
De Solidi capacitate inter virum & uxorem. *Ulp.*16.77
Pro Socio. *Paul.*2.16.83
De S C. Macedoniano. *Paul.*2.10.82
Ad S.C. Orphitianum. *Paul.*4.10.87
De S.C. Pegasiano. *Paul.*4.3.86
S.C. Silaniano. *Paul.*3.5.84
S.C. Trebelliano. *Paul.*2.4.86
Ad S.C. Tertullianum. *Paul.*4.9.87
S.C. Vellejanum. *Paul.*2.11.82

T.

De Testamentis *Ulp.*20.78. *Paul.*3.4.84
Statuliberis. *Ulp.*2.74
Testibus. *Paul.*5.15.89
Tutelis. *Ulp.*11.75

V.

De Vaticinatoribus & mathematicis. *Paul.*5.21.91
Vicesima. *Paul.*4.6.86
Via publica. *Paul.*1.14.82
Usucapione. *Paul* 5.2.88
Usuris. *Paul.*2.14.83

FINIS.

INDEX OMNIUM LEGUM PANDECTARUM, SEU DIGESTORUM, ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS.

A.

AB accusatione destitit, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 6.
Ab adgnato, vel alio, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 12.
Ab ea parte, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 5.
Ab emptione, *lib.* 2. *tit. de pactis. l.* 58.
Abesse Reipub. causa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 32.
Ab exheredati, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 126.
Ab executore sententiæ, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 4.
Ab herede, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 2.
Ab his oneribus, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 10.
Ab hostibus autem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 15.
Abigeatus crimen, *lib.* 47. *tit.* 14. *l.* 2.
Ab Imperatore nostro, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 6.
Ab intestato, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 16.
Abolitio, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 8.
Ab omni militia, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 11.
Ab omnibus heredibus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 104.
Absens reus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 71.
Absentia ejus qui, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 140.
Absenti, *l.* 39. *tit.* 5. *l.* 10.
Absentem accipere debemus eum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 199.
Absentem in criminibus, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 5.
Abunculo nuptura, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 5.
Acceptilatio est, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 1.
Acceptilatio sub conditione, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 3.
Accipientis, & edentis judicium, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 5.
Acceptis à Mævio centum, *l.* 35. *tit.* 2. *l.* 93.
Accessio, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 16.
Acciolam Claudi, *Vide*, Cum tibi visum fuerit, *l.* 50. *tit.* 5. *l.* 17.
Accusator, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 5.
Accusatore defuncto, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 13.
Accusatorum, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 1.
Accusaturus, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 35.
Acta apud se habita, *l.* 42. *tit.* 1. *l.* 45.
Actio de æstimato, *l.* 19. *tit.* 3. *l.* 1.
Actio in personam, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 28.
Actio negotiorum gestorum, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 47.
Actio stellionatus, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 1.
Actionis verbo, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 37.
Actionis verbo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 34.
Actioni redhibitoriæ, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 54.
Actione depositi, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 23.
Actione de rationibus distrahendis, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 2.
Actione distrahitur, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 65.
Actiones adversus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 7.
Actiones de servitutibus, *l.* 8. *tit.* 5. *l.* 1.
Actionum genera, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 25.
Actor à tutore datus, *lib.* 36. *tit.* 8. *l.* 9.
Actoris procurator, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 30.
Actorum verba, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 46.
Actus legitimi, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 77.
Actus sui rationem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 19.
Ad bestias, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 31.
Ad certam partem, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 6.
Ad cognitionem, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 13.
Ad curatoris, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 46.
Ad decurionatu, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 5.
Ad diem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 77.
Adeo morte, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 59.
Adeo quidem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 7.
Adeo quidem, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 8.
Ad ea, quæ non habent, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 157.
Ad eos qui, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 19.
Ad eum quem, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 35.
Ad excusationem, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 14.
Ad exhibendum, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 19.
A Divo Pio rescriptum est, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 58.
A Divo Pio rescriptum est, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 15.
A duobus manumissis, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 4.
Adjectionis gratia, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 5.
Ad fidem rei, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 11.
Ad fiscum, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 16.
Adgnato propior fœmina, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 10.
Adhuc interesse unde, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 25.
Adigere jurejurando, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 6.
Adiri etiam ad, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 2.
Aditio hereditatis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 15.
Ad imperatorem, *lib.* 49. *tit.* 1. *lib.* 26.
Ad instruendam, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 34.
Ad legatum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 62.
Administrantes rem Principum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 36.
Ad principem remissa, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 22.
Adquirent, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 19.
Adquiruntur nobis, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 10.
Ad rempublicam, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 8.
Ad res donatas Edictum, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 62.
Adsignare & pure, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 7.
Adsignare libertum, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 107.
Ad successionem, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 1.
Adsumptio originis, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 6.
Ad tempus ordine, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 5.
Ademptari pudicitia, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 10.
Ad testium numerum, *l.* 28. *tit.* 1. *l.* 22.
Ad veterani, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 1.
Administrantes rem, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 41.
Admonendi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 31.
Adoptio enim, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 16.
Adoptio non jure, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 38.
Adoptiones, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 43.
Adoptare quis apud, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 1.
Adoptare quis potest, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 37.
Adoptivus filius, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 14.
Adoptivum patrem, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 8.
Adoptivum quoque patrem. Hæc lex est in §. 8. *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 23.
Ad peremptorium, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 68.
Ad personas, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 15.
Ad quin natura, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 19.
Ad rem mobilem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 56.
Adrogato patrefamilias, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 40.
Ad res donatas, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 62.
Adversus exceptionem, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 15.
Adversus extraneos, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 53.
Adversus mensorem, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 1.
Adversus sententiam arbitri, *l.* 4. *tit.* 8. *l.* 29.
Adversus testamentum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 30.
Adulter diem, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 19.
Æde sacra terræ, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 73.
Ædium autem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 23.
Ædibus communibus, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 18.
Ædificatum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 45.
Ædificia quæ servitutem, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 12.
Ædificia Romæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 149.
Ædiles ajunt, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 38.
Ædiles etiam, *ibidem l.* 25.
Ædiles studeant ut quæ, *lib.* 43. *tit.* 10. *l.* 1.
Ædificia urbana, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 1.
Ælianus debitor, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 10.
Æmilius Dexter, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 53.
Æmilius Larianus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 38.
Æquissimum esse quasi, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 13.
Æquissimum ordinem, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 2.
Æquissimum visum est, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 5.
Æquissimum putavit prætor, *lib.* 2. *tit.* 10. *l.* 1.
Æquum Prætori visum est, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 1.
Æris alieni loco, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 34.
Æstimatæ res, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 51.
Æstimationem honoris, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 16.
Æstimatis rebus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 50.
Ætatem in censendo, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 3.
Affectionis gratia neque, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 5.
Agaso cum in tabernam, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 5.
Agere etiam is videtur, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 1.
Ager est locus, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 27.
Agraria lege, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 3.
Agri civitatum, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 1.
Agri usufructu, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 18.
A filio herede, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 25.
A filio herede, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 15.
A filia petit, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 62.
A fratris posthumo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 127.
Aithales servus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 24.
AIMETAΓENEΣTEPAI, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 4.
Ait D. Trajanus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 16.
Ait lex, quanti is, *lib.* 9. *tit.* 2. *lib.* 21.
Ait prætor, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 7.
Ait prætor nautæ, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 3.
Ait prætor quod, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 7.
Ait prætor, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 23.
Ait prætor quod, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 1.
Ait prætor si quis, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor cujus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 5.
Ait prætor in eum, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 2.
Ait prætor qui, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 7.
Ait prætor qui, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 1.
Ait prætor quem, *lib.* 43. *tit.* 29. *l.* 1.
Ait prætor quæ, *lib.* 43. *tit.* 27. *l.* 1.
Ait prætor glandem, *lib.* 43. *tit.* 28. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 2.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 6. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 25.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 10.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 4. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 13. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 17. *l.* 1.
Ait prætor si, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 3.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 18. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 25. *l.* 1.
Ait qui aliter, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 5.
Alia causa est, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 14.
Aliam causam esse, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 28.
Alias autem procuratorem, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 18.
Alias si ex stipulatu, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 6.
A liberto, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 35.
Aliena res pignori data, *l.* 13. *tit.* 7. *l.* 20.
Alienam aream, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 13.
Alienatio cum sit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 67.
Alienationis verbum, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 28.
Alienationes enim, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 13.
Alienatum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 67.
Alieno servo, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 31.
Alienus fundus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 61.
Alimenta & vestiaria, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 16.
Alimenta liberto, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 6.
Alimentorum causa, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 11.
Alio herede, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 9.
Alii propter suspicionem, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 9.
Alio loco, *l.* 13. *tit.* 4. *l.* 1.
Alioqui quid dicemus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 11.
Aliquando accidit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 107.
Aliquando etiam, *l.* 14. *tit.* 4. *l.* 11.
Aliquando licet, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 13.
Aliquando mandare, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 5.
Aliter atque, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 10.
Aliter atque si servus, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 13.
Alterius curatoris, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 20.
Alteri ex heredibus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 25.
Aliud est capere, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 71.
Aliud est jure stipul. *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 106.
Aliud fraus est, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 131.
Aliud est promittere, *lib.* 50. *tit.* 16. *lib.* 174.
Aliud est si pater, *l.* 23. *tit.* 3. *l.* 19.
Aliud est vendere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 160.
Alius duntaxat, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 12.
Alterius circumventio, *lib.* 10. *tit.* 17. *l.* 49.
Alterius provinciæ, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 22.
Altius ædes suas, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 15.
Alumnæ suæ, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 30.
Alumnos magis, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 14.
Ambitiosa decreta, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 4.
Amicissimos, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 36.
Amissi ruina, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 52.
Amissæ navis, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 5.
Amissione civitatis, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 5.
Amplius non peti, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 15.
Amplius puto, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 3.
A muneribus, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 7.
Ancilla fugitiva, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 60.
Ancillarum etiam partus, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 27.
Animi potius, quam corporis, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 65.
An in magistratus, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 9.
An inutilis acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 8.
An civitates, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 8.
An apud se manumittere, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 5.
An pars pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 3.
Anniculus amittitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 132.
Anniculus non statim, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 134.
Anni spatium, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 2.
Annonam ademptare, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 6.
Annua his verbis, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 20.
Annuam pecuniam, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 6.
Annus autem in personam, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 6.
Annus exinde, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 4.
Ante litem contestatam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 16.
Ante omnia, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 23.
Ante tabulas, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 5.
Antequam damnum detur, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 16.
Ante qui nquennium, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 3.
Ante restitutam, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 104.
Ante vitium auctoris, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 5.
Ante sententiam, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 2.
Anteus ait, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 14.
An unus ex sociis, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 11.
An ususfructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 56.
Antiochensium, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 37.
Antiqui libero ventri, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 3.
Antistius, vide infra Attius fundum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 38.
Antistius Labeo, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 62.
Antoninus Augustus Pius, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 42.
A patre vel domino, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 4.
Aphricanus lib. *Vide*, Cum servus legatus paulo post prin. *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 39.
Apparet ergo, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 5.
Apistlay ἐπιλεγομένῳ, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 2.
Απελθόντος, *ibid. l.* 14.
Appellandi usus, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 1.
Appellanti nihil obesse, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 13.
Appellari à legatis, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 2.
Appellatione parentis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 51.
Appellatione interposita, *lib.* 49. *tit.* 7. *l.* 1.
Appellatione rei, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 72.
Appellatore defuncto, *lib.* 49. *tit.* 13. *l.* 1.
A principe, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 11. & *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 1.
Apud Aristonem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 61.
Apud Aufidium, *l.* 33. *tit.* 6. *l.* 20.
Apud Celsum quæritur, *l.* 44. *tit.* 4. *l.* 4.
Apud eum, *l.* 40. *tit.* 1. *l.* 14.
Apud filiumfamilias, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 1.
Apud filiumfamilias, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 18.
Apud hostes susceptus, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 9.
Apud Julianum, *lib.* 29. Digestorum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 5.
Apud Julianum ita, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 20.
Apud Julianum quæritur, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 3.
Apud Julianum relatum est, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 11.
Apud Julianum scriptum est, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 35.
Apud Labeonem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 246.
Apud Labeonem quæritur, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 20.
Apud Pamphilum. vide, Apud Phuphidium, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 5.
Apud præfectum, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 21.
Apud prætorem, *ibid. l.* 1.
Apud proconsulem, *ibid. l.* 17.
Apud Trebatium, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 3.
Apud vetustiores, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 1.
Aqua æstate, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 5.
Aqua si in partem, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 9.
Aquam quæ oriebatur, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 16.
Aquiliana stipulatio, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 4.
Aquilius Regulus, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 27.
Aquo servus petebatur, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 58.
Aquo fundus petitur, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 45.
Arbiter ad ferendam, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 48.
Arbiter calendis, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 40.
Arbiter dividendæ, *l.* 20. *tit.* 5. *l.* 11.
Arbiter ex compromisso, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 50.
Arbiter ita sumptus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 33.
Arbiter intra certum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 42.
Arbiter judicii §. primus est, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 16.
Arbitri dividundæ hereditatis, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 14.
Arbitro ad fidejussores, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 9.
Arbitrio quoque, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 57.
Arbitrum familiæ, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 43.
Arbitraria actio, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 2.
Arbitrio judicis, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 18.
Arbor, quæ in confinio, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 19.
Arbores vi, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 59.
Arboribus evulsis, *ibid. l.* 12.
Arboribus quoque, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 58.
Arefusa, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 15.
Argentarius, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 10.
Argentarium, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 45.
Argento legato, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 53.
Argentum commodatum, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 20.
Argumento sunt, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 25.
Aristo ait, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 10.
Aristo ait, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 18.
Aristo ait, quoniam, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 4.
Aristo existimat, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 28.
Aristo in decretis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 99.
Aristo negavit, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 9.
Aristo Neratio Appiano, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 46.
Aristo Neratio, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 46.
Aristo Neratio Prisco, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 3.
Aristo respondit, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 40.
Aristo scribit, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 5.
Armatos non utique, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 9.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Armorum appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 41.
Arrianus ait, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 47.
Arrianus Severus præfectus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 42.
A ſententia, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 5.
Aſſe toto, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 77.
A ſua civitate relegatus, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 12.
A te hominem. Vide infra, Te hominem.
A teſtatore rogatus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 108.
At cum heres, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 35.
Athales ſervus. Vide, Aithales ſervus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 24.
Athletæ autem, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 4.
Athletæ habent. Vide, Οἱ παῖδες ἀθλητῶν, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 8.
A Titio herede, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 64.
A Titio ita ſtipulatus ſum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 108.
Attius fundum, *lib.* 41. *tit.* 1 *l.* 38.
At qui natura, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 20.
At ſi ancilla, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 3.
At ſi extrinſecus, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 4.
At ſi quis impediat. Vide, & ſi quis impediat, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 14.
Ademptari pudicitia. vide ℣. Ademptari apud.
Atteius ait, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 14.
Attilicinus Proculo, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 17.
Attilius Regulus, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 27.
Attius fundum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 38.
Attius fundi Corneliani heres, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 11.
At ubi inſtitutus, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 11.
At ubi vi, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 24.
A tutela remotus, *lib.* 27. *tit.* 4. *l.* 4.
A tutore pupilli, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 67.
A tutoribus & curatoribus, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 33.
Aufertur ei, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 46.
Aufidius, vide Fufidius, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 29.
Aufertur hereditas ex aſſe, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 2.
Avia nepotibus, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 11.
Avia, quæ nepotem, *l.* 35. *tit.* 1 *l.* 77.
Avibus legatus, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 66.
A vobis quoque, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 5.
Aurelius Symphorus, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 28.
Aurelio Sempronio, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 20.
Aut ætate, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 5.
Aut alium qui vexaturus, *lib.* 4. *tit.* 7 *l.* 2.
Aut certe, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 19.
Aut adfinitate aliqua, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 22.
Aut damnum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 8.
Aut dare aliquem, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 3.
Aut facta puniuntur. *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 16.
Aut in id dabitur, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 15.
Aut in qua uſusfructus, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 69.
Aut longa peregrinatio, *l.* 3. *tit.* 3. *l.* 23.
Aut mutua pecunia, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 6.
Aut per inſidioſa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 4.
Aut privatim, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 1c.
Aut qui aliter, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 5.
Aut religionis beneficium, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 18.
Aut ſi ante denunciatum, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 30.
Aut ſi conſularis, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 52.
Aut ſi valetudinem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 9.
Aut ubi quiſque, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 3.
Αὐτοκεφάτωρ, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 25.
Avunculo nuptura. vide ℣. Abunculo nuptura, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 5.
Avunculo ſuo, *l.* 39. *tit.* 1. *l.* 28.
Avus neptis nomine, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 33.
Avus neptis nomine, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 79.
Avus pactus eſt, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 10.
Auxilium integrum, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 37.
Ἀξίως δώσει μενῶ, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 9.

B.

Bæbius Marcellus, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 30.
Balliſta filiusfamilias, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 32.
Barbarius Philippus, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 3.
Bello amiſſi, *l.* 27. *tit.* 1. *l.* 18.
Bene eſt. Vide ℣. E re eſt, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 1.
Bene ex re eſt. Vide ℣. E re eſt.
Beneficio legis Falcidiæ, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 59.
Beneficium Imperatoris, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 3.
Benignius leges interpretandæ, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 18.
Benignius autem, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 6.
Bina mancipia, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* ult.
Binas ædes. Vide ℣. Gaurus Marcello, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 19.
Binas qui ædes, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 36.
Bona autem hic, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 2.
Bona civitatis, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 15.
Bona eorum qui in, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 22.
Bona fides quæ in contractibus, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 31.
Bona fides, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 136.
Bona fides non patitur, *l.* 19. *tit.* 1. *l.* 50.
Bona fide non patitur, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 57.
Bona fide perſonam, *l.* 16. *tit.* 1. *l.* 27.
Bona fide ſervi poſſeſſor, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 11.
Bona fiſco, *l.* 49. *tit.* 14. *l.* 39.
Bona militis, *lib.* 38. *tit.* 12. *l.* 2.
Bonæ fidei emptor, *l.* 5c. *tit.* 6. *l.* 109.
Bonæ fidei emptor, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 48.
Bono publico, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 1.
Bonis cedi, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 9.
Bonis venditis, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 38.
Bonitatis adſtimationem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 13.
Bonorum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 49.
Bonorum appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 208.
Bonorum fiſco vindicatorum, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 8.
Bonorum poſſeſſio admiſſa, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 1.
Bonorum poſſ. poteſt peti, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 3.
Bonorum poſſeſſione, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 22.
Bonorum poſſeſſionem, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 24.
Bonorum ventris, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 8.
Bovem qui cornu petit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 43.
Boves alienos, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 53.
Boves, *lib.* 50. *tit.* 16 *l.* 89.
Breviter, *lib.* 1. *tit.* 11. *l.* 1.

C.

Cajus Sejus. *Vide*, Gajus Sejus, & ſic de cæteris.
Cædere eſt, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 5.
Cæcus judicandi, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 6.
Cæſar cum inſulæ, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 15.
Cætera. *Vide*, Cetera.
ΚΑΙ ΟΙ ΜΗ, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 22.
Calculi errores, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 8.
Callipo reſpondit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 45.
Camelia pia, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 24.
Campanus ſcribit, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 49.
Cancellaverat quis teſtamentum, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 2.
Capienda occaſio. *Vide*, Rapienda occaſio, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 168.
Capitalium pœnarum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 28.
Capite quinto 1. Juliæ, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 25.
Capite trigeſimoquinto, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 19.
Capitis diminutionis, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 11.
Capitis diminutione pereunt, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 11.
Capitis diminutione periminuntur, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 3.
Capitis minutio, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 1.
Capitis poſtulati, *l.* 46. *tit.* 1. *l.* 53.
Capitis rei, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 21.
Capitis reus, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 21.
Capitulum pœnarum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 28.
Captatorias, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 70.
Captatoriæ ſcripturæ, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 64.
Caput ex reſcripto, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 1.
Carbonianum edictum, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 3.
Carbonum appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 167.
Carceri præpoſitus, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 8.
Carmelia Pia. *Vide* ℣. Camelia Pia.
Caro & corium mortui, *l.* 7. *tit.* 4. *l.* 30.
Caſſius actionem, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 11.
Caſſius ait, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 17.
Caſſius etiam, *l.* 34. *tit.* 3. *l.* 18.
Caſſius Longinus, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 2.
Caſtrenſe peculium, *lib.* 49. *tit.* 17: *l.* 11.
Catoniana regula 1, *lib.* 34. *tit.* 7. *l.* 1.
Catoniana regula 2, *ibid. tit.* 3.
Caveri ut ad certam, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 4.
Cauſa cognita impubes, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 40.
Cauſam minor viginti annis, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 2c.
Cedere diem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 213.
Celſus ait, ſi arbiter, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 23.
Celſus filius putabat, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 1.
Celſus ſcribit, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 5.
Celſus ſcribit quoties, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 22.
Celſus libro duodecimo digeſtorum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 1.
Celſus lib. xxxi. *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 27.
Cenſeri, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 111.
Cenſus & monumenta, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 1c.
Centum capuæ, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 8.
Centurio ſecundo, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 27.
Centurio filiis, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 15.
Centeſimis Kalendis, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 46.
Cerdonem ſervum, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 42.
Certe non dubitatur, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 40.
Certe ſi interim, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 6.
Certo generi, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 13.
Certo pretio, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 23.
Certum confeſſus, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 6.
Certum eſt. *Vide* ℣. Verum eſt, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 8.
Certum eſt cujus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 6.
Certi condictio, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 9.
Certarum rerum, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 12.
Certis ex cauſis, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 2.
Ceſſat ignominia, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 36.
Cetera igitur, *l.* 30. *tit.* 1. *l.* 41.
Cetera quoque. *Vide*, Et cætera, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 44.
Ceteræ itaque res, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 4.
Ceteræ tamen. *Vide* ℣. Fœminæ tutores, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 17.
Ceterum cum fructibus, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 31.
Ceterum poſtea, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 3.
Ceterum ſine eo, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 4.
Ceterarum quoque, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 9.
Ceterorum & reliquorum appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 160.
Charidemo titulus eſt legis 5. *lib.* 50. *tit.* 12.
Chartæ appellatio, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 3.
Chartis legatis, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 76.
Chirographis debitorum, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 57.
Cicero in oratione, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 39.
Circa eum, qui, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 14.
Circa eos, qui ita heredes, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 2.
Circa inofficioſi, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 24.
Circa legem Falcidiam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 66.
Circa pupillum, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 11.
Circa tempora, *lib.* 39. *tit.* 15. *l.* 3.
Circumcidere Judæis, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 11.
Civitas mutui, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 27.
Civibus civitatis, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 2.
Civitatibus legari poteſt, *l.* 30. *tit.* 1. *l.* 122.
Civilis conſtitutio, *lib.* 47. *tit.* 1. *l.* 1.
Clam poſſidere, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 6.
Claudius Felix, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 16.
Claudius Seleucus, *lib.* 34. *tit.* 7. *l.* 13.
Clavibus traditis, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 74.
Clemens patronus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 81.
Clodius Claudianus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 97.
Codicillis fideicommiſſa, *l.* 33. *tit.* 2. *l.* 34.
Codicillis teſtamento, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 18.
Cœpiſſe quis intelligitur, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 140.
Cœptam uſucapionem, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 10.
Cogi poterit, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 16.
Cogitationis pœna, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 18.
Cognatis accuſatio, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 6.
Cognitio de liberali, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 8.
Cognitio de ſuſpectis, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 4.
Cognitionum numerus, *lib.* 5c. *tit.* 13. *l.* 5.
Cognoſcere inſtrumenta, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 56.
Coheredi ſubſtitutus, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 41.
Coiri ſocietatem, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 5.
Collegarum appellatione, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 173.
Collegia ſi qua fuerint, *lib.* 47. *tit.* 22. *l.* 3.
Colluſionem detegere. *Vide paulo infra*, Colluſionem detegere.
Colonia Philippenſis, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 6.
Colonus cum, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 12.
Colonus cum lege locationis, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 61.
Commemorationem, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 31.
Commendare, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 186.
Commiſſa vectigalium, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 14.
Commodare poſſumus, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 15.
Commodis præmiorum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 40.
Commodiſſime is qui, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 1c.
Communis libertus, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 23.
Communi liberto, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 24.
Communis ſervus 1, *lib.* 1c. *tit.* 3. *l.* 24.
Communis ſervus 2, *lib.* 1c. *tit.* 3. *l.* 26.
Communis ſervus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 45.
Communis ſervus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 42.
Communi dividundo judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 7.
Communi dividundo 1, *lib.* 1c. *tit.* 3. *l.* 7.
Communi dividundo 2, *ibid. l.* 3c.
Compenſatio, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 1.
Competit libertas. *Vide*, Nulla competit, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 19.
Competit hoc interdictum, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 16.
Complura ſenatuſconſulta, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 17.
Comprehenſium erat lege, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 6c.
Compromiſſum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 1.
Computationi in alimentis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 68.
Concedi ſolet, *lib.* 43. *tit.* 9. *l.* 2.
Concluſionem detegere ingenuitatis, *lib.* 40. *tit.* 16. *l.* 2.
Concubinam ex ea, *lib.* 25. *tit.* 7. *l.* 5.
Concubinam ex ſola, *ibid. l.* 4.
Concuſſionis judicium, *lib.* 47. *tit.* 13. *l.* 2.
Condemnatus, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 11.
Condictioni ex cauſa, *l.* 13. *tit.* 1. *l.* 2.
Conditioni in præteritum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 1cc.
Conditiones 1. *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 9.
Conditiones 2. *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 14.
Conditiones extrinſecus, *l.* 35. *tit.* 1. *l.* 99.
Conditionum quædam, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 2.
Conditionum, quæ, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 91.
Conditionibus pupillus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 5.
Conditionales creditores, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 54.
Confeſſus, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 1.
Confeſſionibus falſis, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 13.
Conficiuntur codicilli, *lib.* 29. *tit.* 6. *l.* 8.
Congruit bono, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 13.
Conjunctim heredes, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 80.
Conjunctionem enim, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 29.
Concluſionem detegere. *lib.* 40. *tit.* 16. *l.* 2.
Conſenſiſſe autem videntur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 2.
Conſenſu fiunt obligationes, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 2.
Conſilii non fraudulenti, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 47.
Conſilio & opera, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 7.
Conſiliari eo tempore, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 12.
Conſiliariis, eo tempore, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 5.
Conſtante matrimonio, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 26.
Conſtat eum, qui, *lib.* 41. *tit.* 5. *l.* 4.
Conſtitit inter ſervum. *lib.* 48. *tit.* 12. *l.* 1.
Conſtitui poteſt, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* ult.
Conſtitutione Divi Pii, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* ult.
Conſtitutione Imp noſtri, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 3.
Conſtitutiones quæ, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 16.
Conſtitutionibus principalibus, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 37.
Conſtitutionibus principum, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 24.
Conſtitutionibus quibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 33.
Conſulari fœminæ, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 1.
Continet igitur, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 3.
Continetur autem, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 14.
Continuus actus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 137.
Contra etiam, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 6.
Contra juris civilis, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 28.
Contra legem facit, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 29.
Contra naturam, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 6.
Contra pupillum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 54.
Contra quoque, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 30.
Contractus imaginarii, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 54.
Contractus quidam, *lib.* 5c. *tit.* 17. *l.* 23.
Contraxiſſe, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 21.
Contrahitur hypotheca, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 4.
Contrariam tutelæ actionem, *lib.* 27. *tit.* 4. *l.* 1.
Controverſia, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 14.
Contumacia eorum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 53.
Convenit mihi tecum, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 65.
Convenire. *Vide*, Illud convenire, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 5.
Conventio generalis, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 1.
Conventio privata, *lib.* 4c. *tit.* 14. *l.* 37.
Conventionum autem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 5.
Convento herede, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 23.
Coram Titio, *l.* 50. *tit.* 16. *l.* 209.
Cornelius & Mævius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 69.
Corpora animadverſorum, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 3.
Corpora eorum, *ibid. l.* 1.
Corrumpitur animus ſervi, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 15.
Cotem ferro ſubigendo, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 11.
Credendum eſt, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 4.
Creditor, acceptis pignoribus, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 3.
Creditor autem is eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 55.
Creditor cum fidejuſſoribus, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 28.
Creditor cum pignus, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 15.
Creditor debitori, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 31.
Creditor fundum ſibi obligatum, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 52.
Creditor judicio. *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 42.
Creditor mandatorem, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 60.
Creditor oblatam, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 102.
Creditor prædia, *lib.* 2c. *tit.* 1. *l.* 23.
Creditor qui jure ſuo, *lib.* 2c. *tit.* 5. *l.* 13.
Creditor qui non, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 28.
Creditor, qui ob, *ibid. l.* 25.
Creditor qui permittit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 158.
Creditor, qui prædia, *lib.* 2c. *tit.* 5. *l.* 1.
Creditor qui præſcriptione, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 12.
Creditor, qui prior, *lib.* 2c. *tit.* 4. *l.* 12.
Creditor, qui ſciens filiumfamilias, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 5.
Creditoris arbitrio, *lib.* 2c. *tit.* 5. *l.* 8.
Creditoris cujus, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 15.
Creditori actio, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 87.
Creditori, cui pignoris, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 9.
Creditori ita poteſt, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 24.
Creditori qui, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 1.
Creditorem cui res, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 85.
Creditorem filiusfamilias, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 18.
Creditore qui de mutua, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 42.
Creditore in poſſeſſionem, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 14.
Creditores accipiendos, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 1c.
Creditores ſi adverſus, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 7.
Creditorum appellatione, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 11.
Creditoribus, qui, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 4.
Crimen vel pœna, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 26.
Cui bonis, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 3.
Cuicunque igitur negotio, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 5.
Cui conſequens eſt, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 18.
Cui dens abeſt, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 11.
Cui eorum à parente, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 3.
Cui fuerit ſub hac, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 15.
Cui fundus legatus eſt, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 5c.
Cui juriſdictio data eſt, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 2.
Cui jus eſt donandi. *Vide*, Cujus eſt donandi, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 163.
Cuilibet enim intelligenti, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 11.
Cuilibet in publicum, *lib.* 43. *tit.* 7. *l.* 1.
Cui muneris publici, *lib.* 5c. *tit.* 4. *l.* 12.
Cui neceſſitas, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 39.
Cui opus novum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 22.
Cui per fundum iter aquæ debetur, *lib.* 43. *tit.* 2c. *l.* ult.
Cui pacto venditoris, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 5.
Cui præcipua cura, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 57.
Cui quæ Romæ eſſent, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 84.
Cui recte ſolvitur, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 1c.
Cui res ſub conditione, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 29.
Cui ſervus ipſius, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 25.
Cui vinum heres, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 6.
Cui uſus relictus, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 2.
Cui uſusfructus legatus eſſet, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 3c.
Cui uſusfructus legatus eſt, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 67.
Cujus ædificium, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 24.
Cui bonis, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 9.
Cujuſcunque fundi uſufructuarius, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 6c.
Cujus effectus omnibus prodeſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 148.
Cujus eſt donandi, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 163.
Cujus interfuit, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 10.
Cujus per errorem, *lib.* 5c. *tit.* 17. *l.* 53.
Cujuſque dolo malo, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 4.
Culpa caret, qui ſcit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 50.
Culpa eſt, immiſcere ſe, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 36.
Cum æs pignori datur, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 2c.
Cum ab eo, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 41.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Cum ab initio, *lib.*20. *tit.*3. *l.*1.
Cum ab uno herede, *lib.*31. *tit.*1. *l.*53.
Cum adoptio fit, *lib.*1. *tit.*7. *l.*7.
Cum ad præfens tempus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*37.
Cum æs pignori datur, *lib.*47. *tit.*2. *l.*20.
Cum alicui civitati, *lib.*3. *tit.*5. *l.*26.
Cum alii penum, *lib.*33. *tit.*6. *l.*2.
Cum alimenta, *lib.*34. *tit.*1. *l.*22.
Cum aliter, *lib.*29. *tit.*5. *l.*1.
Cum alius ab alio, *lib.*-. *tit.*2. *l.*ult.
Cum alter alteri, *lib.*16. *tit.*2. *l.*11.
Cum amplius folutum eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.*84.
Cum à pluribus heredibus, *lib.*33. *tit.*3. *l.*7.
Cum apud hoſtes. *Vide*, Dum apud hoſtes, *lib.*28. *tit.*2. *l.*31.
Cum apparebit emptorem, *lib.*19. *tit.*2. *l.*17.
Cum apud Sempronium, *lib.*46. *tit.*7. *l.*20.
Cum Aquiliana, *lib.*2. *tit.*15. *l.*5.
Cum arbor, aut aliud, *lib.*14. *tit.*2. *l.*3.
Cum à re vi, *lib.*-. *tit.*16. *l.*-.
Cum à re pecuniam peterem, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.*25.
Cum aurum vel argentum, *lib.*34. *tit.*2. *l.*19.
Cum autem arbor. *Vide*, Cum arbor.
Cum autem fundi poſſeſſor, *lib.*6. *tit.*1. *l.*52.
Cum autem pars bonorum, *lib.*31. *tit.*1. *l.*9.
Cum autem redhibitio, *lib.*21. *tit.*1. *l.*23.
Cum avus filium, *lib.*35. *tit.*1. *l.*102.
Cum biſſextum Kalendis, *lib.*50. *tit.*16. *l.*98.
Cum bona veneunt, *lib.*42. *tit.*5. *l.*16.
Cum centum quæ quis pure reliquit, *lib.*34. *tit.*4. *l.*9.
Cum certus numerus, *lib.*33. *tit.*6. *l.*5.
Cum certum auri, *lib.*34. *tit.*2. *l.*9.
Cum certum pondus olei, *lib.*33. *tit.*6. *l.*4.
Cum codicillis, *lib.*26. *tit.*2. *l.*34.
Cum colono, *lib.*20. *tit.*6. *l.*14.
Cum conſter, *l.*43. *tit.*20. *l.*5.
Cum controverſia, *lib.*17. *tit.*1. *l.*62.
Cum convenit, ut is, *lib.*2. *tit.*1. *l.*20.
Cum creditor rem, *lib.*47. *tit.*2. *l.*55.
Cum curatore decem, *lib.*46. *tit.*8. *l.*16.
Cum curatore & procuratore, *lib.*26. *tit.*7. *l.*26.
Cum debitor gratuita pecunia utatur, *lib.*20. *tit.*2. *l.*8.
Cum debitore decem, *lib.*36. *tit.*8. *l.*16.
Cum debitore, qui alienam rem, *lib.*13. *tit.*-. *l.*32.
Cum de conſuetudine, *lib.*1. *tit.*2. *l.*34.
Cum decem mihi & Titio, *l.*46. *tit.*3. *l.*71.
Cum de ætate, *lib.*23. *tit.*3. *l.*13.
Cum de hoc, *lib.*44. *tit.*2. *l.*27.
Cum de indebito, *lib.*22. *tit.*3. *l.*25.
Cum de in rem verſo, *lib.*22. *tit.*1. *l.*6.
Cum de lanionis, *lib.*33. *tit.*7. *l.*18.
Cum de lege Falcidia, *lib.*22. *tit.*3. *l.*17.
Cum de donatione. *Vide*, Cum de modo donationis.
Cum de modo donationis, *lib.*39. *tit.*5. *l.*11.
Cum depreſſa navis, *lib.*14. *tit.*2. *l.*7.
Cum de ſervi operis, *lib.*7. *tit.*7. *l.*6.
Cum domini horreorum, *l.*19. *tit.*2. *l.*56.
Cum dos filiæ nomine datur, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.*7.
Cum dominus occiditur, *lib.*29. *tit.*5. *l.*19.
Cum dominus ſervum, *lib.*33. *tit.*8. *l.*19.
Cum dos prælegatur, *lib.*33. *tit.*4. *l.*1.
Cum dotis cauſa, *lib.*23. *tit.*3. *l.*55.
Cum dotem mulieris nomine, *l.*23. *tit.*3. *l.*71.
Cum dotem maritus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*57.
Cum duo eandem pecuniam 1, *lib.*45. *tit.*2. *l.*2.
Cum duo eandem 2, *lib.*45. *tit.*2. *l.*19.
Cum duo rei, *lib.*46. *tit.*1. *l.*40.
Cum duo pro reo, *lib.*12. *tit.*6. *l.*25.
Cum duo ſervi, *lib.*18. *tit.*2. *l.*17.
Cum duæ ſpecies poſtliminii, *lib.*49. *tit.*15. *l.*14.
Cum duobus vicinis, *lib.*17. *tit.*2. *l.*52.
Cum ea conditione pignus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*68.
Cum ei qui partem capiebat, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.*42.
Cum eo autem, qui. Hæc lex eſt initium §.3. *lib.*9. *tit.*13. *l.*48.
Cum eo tempore, *lib.*19. *tit.*2. *l.*16.
Cum eo qui tollendo, *lib.*8. *tit.*2. *l.*9.
Cum ejuſdem generis, *lib.*21. *tit.*1. *l.*34.
Cum emancipatus, *lib.*37. *tit.*4. *l.*13.
Cum emancipati, *lib.*37. *tit.*6. *l.*2.
Cum emptor ædium. *Vide* I. Emptor ædium, *lib.*39. *tit.*2. *l.*38.
Cum emptor venditori, *lib.*18. *tit.*5. *l.*5.
Cum emptor venditori, *lib.*35. *tit.*2. *l.*48.
Cum enim hereditas, *lib.*29. *tit.*4. *l.*16.
Cum enim pecunia, *lib.*46. *tit.*2. *l.*7.
Cum enim ſtipulatur, *lib.*45. *tit.*3. *l.*13.
Cum erat certa pecunia, *lib.*33. *tit.*1. *l.*24.
Cum eſſent mihi & tibi, *lib.*8. *tit.*3. *l.*33.
Cum & forte idem, *lib.*19. *tit.*1. *l.*44.
Cum & ſortis nomine, *lib.*13. *tit.*7. *l.*35.
Cum & tunicas, *l.*34. *tit.*2. *l.*24.
Cum ex cauſa donationis, *lib.*42. *tit.*1. *l.*30.
Cum ex cauſa duplæ, *lib.*45. *tit.*1. *l.*139.
Cum ex cauſa judicati, *lib.*49. *tit.*1. *l.*11.
Cum ex falſis codicillis, *lib.*40. *tit.*4. *l.*47.
Cum ex filio quis duos, *lib.*28. *tit.*6. *l.*39.
Cum ex oratione D. Marci, *lib.*27. *tit.*1. *l.*34.
Cum ex pluribus cauſis, *lib.*46. *tit.*3. *l.*103.
Cum ex pluribus cauſis, *lib.*46. *tit.*3. *l.*97.
Cum ex pluribus eodem nomine, *lib.* 40. *tit.*4. *l.*31.
Cum ex pluribus tutoribus, *lib.*11. *tit.*2. *l.*2.
Cum ex uno delicto, *lib.*44. *tit.*7. *l.*32.
Cum falſi reus, *l.*48. *tit.*10. *l.*12.
Cum falſum teſtamentum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*46.
Cum fidei heredis, *lib.*40. *tit.*5. *l.*9.
Cum fideicommiſſum peteretur, *lib.* 42. *tit.*2. *l.*7.
Cum fidejubeat aliquis, *l.*46. *tit.*1. *l.*35.
Cum filiusfamilias miles, *lib.*29. *tit.*1. *l.*28.
Cum filiusfamilias Stichum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.*19.
Cum filiusfamilias viaticum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.*17.
Cum filius rogatus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*113.
Cum filius diviſis, *lib.*31. *tit.*1. *l.*76.
Cum filiofamilias, *lib.*38. *tit.*15. *l.*5.
Cum filiofamilias ita legatur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*50.
Cum filiofamilias vel ſervo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*11
Cum filio impuberi, *lib.*28. *tit.*6. *l.*3.
Cum fiſco caduca bona, *lib.*29. *tit.*5. *l.*9.
Cum fructuarius, *l.*7. *tit.*1. *l.*64.
Cum fuerit ſub hac conditione, *lib.*35. *tit.*1. *l.*15.
Cum fundus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*48.
Cum fundus fundo ſervit, *lib.*8. *tit.*4. *l.*12.
Cum fundus locetur, *lib.*19. *tit.*2. *l.*3.
Cum fundus nominatim, *lib.*31. *tit.*1. *l.*10.
Cum fundus ſine inſtrumento, *lib.*33. *tit.*7. *l.*21.
Cum fundus vel homo, *lib.*12. *tit.*1. *l.*31.
Cum fundo, *lib.*8. *tit.*3. *l.*36.
Cum fundum, qui, *lib.*43. *tit.*16. *l.*18.
Cum furioſus judex addicitur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.*30.
Cum furti agitur, *lib.*12. *tit.*13. *l.*9.
Cum gregis uſusfructus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*31.
Cum heres deductus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*51.
Cum heres inſtituta, *lib.*30. *tit.*1. *l.*35.
Cum heres reipublicæ, *lib.*40. *tit.*16. *l.*3.
Cum heres rogatur, *l.*34. *tit.*3. *l.*24.
Cum heres in jus, *lib.*44. *tit.*3. *l.*11.
Cum heres inſtitutus erat, *lib.*29. *tit.*2. *l.*52.
Cum heredis, *lib.*5. *tit.*4. *l.*10.
Cum heredes inſtituti, *lib.*41. *tit.*2. *l.*23.
Cum hereditas patris, *lib.*26. *tit.*7. *l.*58.
Cum hereditas ex Trebelliano, *l.*36. *tit.*1. *l.*49.
Cum hereditas ex fideicommiſſi, *lib.* 36. *tit.*1. *l.*36.
Cum hereditas, *lib.*40. *tit.*9. *l.*5.
Cum hereditas petita, *lib.*5. *tit.*3. *l.*56.
Cum hereditatem, *lib.*18. *tit.*4. *l.*7.
Cum hereditate patris, *lib.*29. *tit.*2. *l.*55.
Cum hic ſtatus eſſet, *lib.*24. *tit.*1. *l.*32.
Cum hi, quibus alimenta, *lib.*2. *tit.*15. *l.*8.
Cum idem eandem hereditatem, *lib.*5. *tit.*3. *l.*57.
Cum igitur hominum cauſa, *lib.*1. *tit.*5. *l.*2.
Cum illud, aut illud legitur, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.*23.
Cum in ea conditione, *lib.*21. *tit.*1. *l.*68.
Cum in ea cauſa, *lib.*21. *tit.*1. *l.*59.
Cum in eo eſſet pupillus, *lib.*2. *tit.*14. *l.*44.
Cum in annos, *lib.*33. *tit.*1. *l.*1.
Cum in annos, *lib.*36. *tit.*2. *l.*10.
Cum in annos ſingulos, *lib.*33. *tit.*1. *l.*11.
Cum in annos ſingulos, *lib.*36. *tit.*2. *l.*23.
Cum incertus homo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*13.
Cum in corpus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*36.
Cum indebitum impuberis, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.*57.
Cum in diem, *lib.*18. *tit.*2. *l.*18.
Cum in diverſis locis ſepultum eſt, *lib.* 11. *tit.*7. *l.*44.
Cum in fundo mariti, *lib.*23. *tit.*3. *l.*78.
Cum in lege venditionis, *lib.*18. *tit.*1. *l.*33.
Cum in plures annos, *lib.*19. *tit.* 2. *l.*60.
Cum in re agenda. *Vide* Dum in re agenda, *lib.*36. *tit.*3. *l.*2.
Cum in rem agitur, *lib.*6. *tit.*1. *l.*64.
Cum in ſecundo teſtamento, *lib.*28. *tit.*3. *l.*16.
Cum in ſubſtitutione legata, *lib.* 32. *tit.*1. *l.*77.
Cum interdum etiam, *lib.*14. *tit.*3. *l.*4.
Cum in teſtamento, *lib.*34. *tit.*2. *l.*28.
Cum teſtamento ita ſcribitur, *lib.*28. *tit.*5. *l.*37.
Cum in teſtamento ſcriptum eſſet, *lib.* 50. *tit.*16. *l.*202.
Cum in teſtamento ſcriptum eſt, *lib.* 40. *tit.*5. *l.*48.
Cum in teſtamento, *lib.*34. *tit.*5. *l.*24.
Cum in venditione, *lib.*18. *tit.*1. *l.*36.
Cum in venditione, *lib.*21. *tit.*2. *l.*3.
Cum in vetus creditum, *lib.*42. *tit.*8. *l.*22.
Cum in una cauſa, *lib.*49. *tit.*1. *l.*17.
Cum is, qui Pamphilum, *lib.*12. *tit.*6. *l.*32.
Cum is, qui & reum, *lib.*46. *tit.*1. *l.*36.
Cum is, qui legatum, *lib.*5. *tit.*3. *l.*44.
Cum is qui ſub conditione, *lib.*40. *tit.*9. *l.*8.
Cum ita datur libertas, *lib.*35. *tit.*1. *l.*94.
Cum legatorum vel fideicom. *lib.*42. *tit.* 4. *l.*12.
Cum legatorum nomine, *lib.*36. *tit.*3. *l.*8.
Cum ita legatur Titio, *lib.*33. *tit.*5. *l.*9.
Cum ita legatum eſſet, *lib.*33. *tit.*2. *l.*41.
Cum ita legatum eſt, *lib.*36. *tit.*2. *l.*16.
Cum ita legatum ſit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*63
Cum ita teſtamur, *lib.*34. *tit.*3. *l.*19.
Cum judicio bonæ fidei, *lib.*22. *tit.*1. *l.*1.
Cum juſſu meo, *lib.*46. *tit.*3. *l.*64.
Cum legato ſervo, *lib.*36. *tit.*2. *l.*17.
Cum legati. *Vide* Cum legatorum, vel fideicom.
Cum lex in præteritum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*22.
Cum lex venditionibus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*46.
Cum lege quis inteſtabilis, *lib.*28. *tit.*1. *l.*26.
Cum lege Julia cautum ſit, *lib.*3. *tit.*8. *l.*41.
Cum legitimæ nuptiæ, *lib.*1. *tit.*5. *l.*19.
Cum liberi hominis, *lib.*9. *tit.*3. *l.*7.
Cum libertas lege adimatur, *lib.*40. *tit.*6. *l.*1.
Cum lite mortua, *lib.*46. *tit.*7. *l.*2.
Cum loca capta ſunt, *lib.*11. *tit.*7. *l.*36.
Cum mancipium morboſum, *lib.*21. *tit.*1. *l.*51.
Cum mandato alieno, *lib.*17. *tit.*1. *l.*21.
Cum mandatu patris, *lib.*4. *tit.*4. *l.*23.
Cum manu ſata, *lib.*18. *tit.*1. *l.*80.
Cum maritus, *lib.*23. *tit.*3. *l.*29.
Cum mater militem filium, *lib.*5. *tit.*2. *l.*28.
Cum mihi redhibeas, *lib.*21. *tit.*1. *l.*46.
Cum miles, qui uſucapiebat, *lib.*4. *tit.*6. *l.*30.
Cum miles poſtulabat, *lib.*4. *tit.*7. *l.*11.
Cum militi caſtrenſium, *lib.*16. *tit.*2. *l.*16.
Cum minor vigintiquinque annis, *lib.* 46. *tit.*8. *l.*3.
Cum minor quam xxv. annis, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.*28.
Cum mortem maritus, *lib.*49. *tit.*14. *l.*27.
Cum mulier deferente, *lib.*37. *tit.*10. *l.*10.
Cum mulier de dotis, *lib.*24. *tit.*3. *l.*55.
Cum mulier viri lenocinio, *lib.*24. *tit.*2. *l.*47.
Cum multi heredes, *lib.*5. *tit.*4. *l.*9.
Cum. Eſt lex, Cui neceſſitas, *lib.*40. *tit.*12. *l.*39.
Cum nepos adoptatur, *lib.*1. *tit.*7. *l.*6.
Cum non facile, *lib.*35. *tit.*3. *l.*6.
Cum non juſto, *lib.*40. *tit.*16. *l.*3.
Cum non prægnans eſſet, *lib.*3. *tit.*2. *l.*16.
Cum optio duorum, *lib.*33. *tit.*5. *l.*17.
Cum oſtendimus heredem, *lib.*27. *tit.*7. *l.*4.
Cum pacto partitionis, *lib.*40. *tit.*12. *l.*40.
Cum par delictum, *l.*50. *tit.*17. *l.*154.
Cum pater & mater ſponſi, *lib.*48. *tit.*9. *l.*4.
Cum pater impuberi, *lib.*35. *tit.*2. *l.*60.
Cum pater filios, *lib.*31. *tit.*1. *l.*77.
Cum pater pluribus, *lib.*33. *tit.*7. *l.*2.
Cum pater teſtamento, *lib.*3. *tit.*5. *l.*29.
Cum pater dotem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*29.
Cum pater dotem pollicitus, *lib.* 23. *tit.*4. *l.*11.
Cum patrifamilias, *lib.*22. *tit.*1. *l.*27.
Cum patronus ex debita, *lib.*31. *tit.*1. *l.*28.
Cum patronus operas, *lib.*38. *tit.*1. *l.*22.
Cum pecunia erat, *lib.*7. *tit.*5. *l.*12.
Cum pecuniam, *lib.*3. *tit.*5. *l.*43.
Cum per fundum, *lib.*43. *tit.*20. *l.*8.
Cum plures fundi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*72.
Cum plures creditores, *lib.*42. *tit.*5. *l.*15.
Cum plures tutelam, *lib.*26. *tit.*7. *l.*12.
Cum pœna ex compromiſſo, *lib.*4. *tit.*8. *l.*38.
Cum poſſeſſor unus, *lib.*50. *tit.*15. *l.*5.
Cum poſſit, *lib.*47. *tit.*10. *l.*31.
Cum poſtumus, *lib.*28. *tit.*2. *l.*22.
Cum poſt divortium, *lib.*23. *tit.*3. *l.* 69.
Cum poſt mortem, *lib.*15. *tit.*2. *l.*3.
Cum poſt mortem pupilli, *lib.*26. *tit.*7. *l.*43.
Cum poſterior, *lib.*20. *tit.*5. *l.*6.
Cum poſtulaſſem, *lib.*39. *tit.*2. *l.*44.
Cum prægnans mulier, *lib.*41. *tit.*1. *l.*66.
Cum prætor dicat, *lib.*50. *tit.*16. *l.*81.
Cum prætor in heredem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*127.
Cum prætor unum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*12.
Cum precario 1, *lib.* 43. *tit.*26. *l.*12.
Cum precario 2, *lib.* 43. *tit.*26. *l.*17.
Cum precario 3, *ibidem l.*21.
Cum principalis cauſa, *lib.*50. *tit.*17. *l.*187.
Cum prior creditor, *lib.*20. *tit.*5. *l.*3.
Cum probatio, *lib.*22. *tit.*3. *l.*7.
Cum procurator in rem agebat, *lib.*46. *tit.*1. *l.*73.
Cum procurator opus, *lib.*39. *tit.*1. *l.*13.
Cum prolatis conſtitutionibus, *lib.*42. *tit.*1. *l.*32.
Cum propter hoc, *lib.*37. *tit.*5. *l.*1.
Cum proponebatur, *lib.*31. *tit.*1. *l.*64.
Cum pubere filio, *lib.*34. *tit.*5. *l.*22.
Cum pupillus à tutore, *lib.*36. *tit.*7. *l.*9.
Cum pupillus aut tutor, *lib.*35. *tit.*1. *l.*78.
Cum pupillus tutelæ, *lib.*27. *tit.*3. *l.*21.
Cum pupillo rem ſalvam, *lib.*46. *tit.*6. *l.*1.
Cum putarem, *lib.*10. *tit.*2. *l.*36.
Cum quædam puella, *lib.*2. *tit.*1. *l.*19.
Cum quæratur, *lib.*33. *tit.*7. *l.*23.
Cum quærebatur, *lib.*46. *tit.*7. *l.*13.
Cum quærebatur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*240.
Cum quærebatur, *lib.*42. *tit.*1. *l.*62.
Cum quæritur, *lib.*26. *tit.*7. *l.*16.
Cum quæritur, *lib.*44. *tit.*2. *l.*12.
Cum quæritur, *lib.*50. *tit.*7. *l.*3.
Cum quæritur, *lib.*34. *tit.*5. *l.*26.
Cum quæreretur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*60.
Cum quæreretur. *Vide*, Cum quæritur, *l.*26. *tit.*7. *l.*16.
Cum quaſi abſente, *lib.*40. *tit.*5. *l.*30.
Cum quidam, *lib.*31. *tit.*1. *l.*24.
Cum quidam capitis reus, *lib.*49. *tit.*14. *l.*26.
Cum quidam caviſſet, *lib.*22. *tit.*1. *l.*17.
Cum quidam decurionibus, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.*23.
Cum quidam duos fundos, *lib.*33. *tit.*7. *l.*1.
Cum quidam filiam, *lib.*28. *tit.*2. *l.*19.
Cum quidam legationis, *lib.*29. *tit.*2. *l.*30.
Cum quidam libertum, *lib.*34. *tit.*2. *l.*1.
Cum quidam propinquus, *lib.*37. *tit.*1. *l.*14.
Cum quidam propter violentiam, *lib.* 49. *tit.*1. *l.*7.
Cum quidam ſua manu, *lib.*48. *tit.*10. *l.*17.
Cum quidam ſcripſiſſet heredes, *lib.*34. *tit.*9. *l.*12.
Cum quidam tutores, *lib.*26. *tit.*5. *l.*2.
Cum quidam uxori, *lib.*33. *tit.*10. *l.*8.
Cum quidam uxori ſuæ dotem, *lib.*31. *tit.*1. *l.*21.
Cum quis decedens, *lib.*32. *tit.*1. *l.*37.
Cum quis de rato, *lib.*46. *tit.*8. *l.*1.
Cum quis in diem, *lib.*44. *tit.*7. *l.*22.
Cum quis in judicio, *lib.*2. *tit.*5. *l.*3.
Cum quis mortis cauſa, *lib.*12. *tit.*4. *l.*12.
Cum quis perſuaſerit, *lib.*4. *tit.*3. *l.*31.
Cum quis poſſit alienare, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.*165.
Cum quis ſibi, *lib.*45. *tit.*1. *l.*55.
Cum quis ſibi aut Titio, *lib.*46. *tit.*3. *l.*38.
Cum quis uxori ſuæ, *lib.*33. *tit.*4. *l.*2.
Cum quid mutuum dederimus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*3.
Cum quis ut fiat, *lib.*45. *tit.*1. *l.*71.
Cum quo de peculio, *lib.*35. *tit.*2. *l.*56.
Cum ratio naturalis, *lib.*48. *tit.*20. *l.*7.
Cum res damni infecti, *lib.*39. *tit.*2. *l.*1.
Cum res inter alios judicatæ, *lib.*44. *tit.*2. *l.*1.
Cum res legata eſt, *lib.*30. *tit.*1. *l.*47.
Cum rem ſalvam fore, *lib.*46. *tit.*7. *l.*11.
Cum reus promittendi, *lib.*46. *tit.*1. *l.*14.
Cum ſane impoſſibile, *lib.*9. *tit.*3. *l.*2.
Cum ſæpius datur ſervo, *lib.*40. *tit.*4. *l.*1.
Cum ſcriptum eſſet, *lib.*33. *tit.*5. *l.*6.
Cum ſecundis tabulis. *Vide*, Cum tabulis ſecundis.
Cum Ulpianus, *lib.*48. *tit.*22. *l.*16.
Cum ſecundus creditor, *lib.*20. *tit.*5. *l.*5.
Cum ſemel petitus, *lib.*26. *tit.*1. *l.*5.
Cum ſenatus, *lib.*34. *tit.*5. *l.*20.
Cum ſervus communis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*41.
Cum ſervus extero, *lib.*17. *tit.*1. *l.*54.
Cum ſervus in quo uſumfruct. *lib.*45. *tit.*3. *l.*39.
Cum ſervus ita liber, *lib.*35. *tit.*1. *l.*82.
Cum ſervus legatus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*39.
Cum ſervus legatus à teſtatore, *lib.*34. *tit.*4. *l.*15.
Cum ſervus pecuniam, *lib.*45. *tit.*1. *l.*104.
Cum ſervus pure liber, *lib.*28. *tit.*7. *l.*18.
Cum ſervus pure, *lib.*40. *tit.*4. *l.*14.
Cum ſervus ſtipuletur, *lib.*45. *tit.*3. *l.*1.
Cum ſervus tuus, *lib.*12. *tit.*4. *l.*15.
Cum ſervus tenet aliquid, *lib.*10. *tit.*4. *l.*16.
Cum ſervo dominus rem, *lib.*18. *tit.*1. *l.*63.
Cum ſervo nulla actio eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.*107.
Cum ſex menſes utiles, *lib.*21. *tit.*1. *l.*55.
Cum ſingulis ab heredibus, *lib.*7. *tit.*2. *l.*11.
Cum ſi exhibuiſſent, *lib.*39. *tit.*4. *l.*3.
Cum ſine beneficio, *lib.*37. *tit.*10. *l.*11.
Cum ſine præfinitione, *lib.*36. *tit.*2. *l.*19.
Cum ſocietas ad emendum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.*69.
Cum ſocii dividunt, *lib.*10. *tit.*3. *l.*16.
Cum ſolus heres eſſem, *lib.*41. *tit.*3. *l.*29.
Cum ſolus ſervus heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*68.
Cum ſoluto matrimonio, *lib.*25. *tit.*2. *l.*30.
Cum ſolvendæ pecuniæ, *lib.*20. *tit.*5. *l.*4.
Cum ſponſus ſponſæ, *lib.*6. *tit.*2. *l.*12.
Cum ſtipulamur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*97.
Cum ſtipulamur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*125.
Cum ſtipulati ſumus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*90.
Cum ſtipulatus ſim, *lib.*45. *tit.*1. *l.*13.
Cum Stichus & Pamphilus, *lib.*46. *tit.* 3. *l.*40.
Cum ſub hac conditione, *lib.*35. *tit.*1. *l.*67.
Cum ſuæ ancillæ, *lib.*32. *tit.*1. *l.*71.
Cum tabernam, *lib.*20. *tit.*1. *l.*34.
Cum tabulæ teſtamenti, *lib.*37. *tit.*11. *l.*7.
Cum tabulis ſecundis, *lib.*34. *tit.*9. *l.*16.
Cum tacitum fideicommiſſum, *lib.* 49. *tit.*14. *l.*49.
Cum tacitum fideicommiſſum, *lib.*22. *tit.*3. *l.*2.
Cum tale legatum eſſet, *lib.*35. *tit.*1. *l.*72.
Cum tamen à curatore, *lib.*14. *tit.*6. *l.*8.
Cum tempus in teſtamento, *lib.*50. *tit.*17. *l.*17.
Cum tibi vlſum fuerit, *lib.*40. *tit.*5. *l.*17.
Cum Titio in annos, *lib.*35. *tit.*2. *l.*55.
Cum Titia teſtamentum, *lib.*48. *tit.*2. *l.*18.
Cum tunicam. *Vide* ſupra, Cum & tunicas, *lib.*34. *tit.*2. *l.*24.
Cum tutor negotiis, *lib.*27. *tit.*3. *l.*18.
Cum venderem fundum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*21.
Cum venderes fundum, *lib.*18. *tit.*1. *l.*59.
Cum venderet Pamphilam, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.*ult.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Cum venditor fundi, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 2.
Cum venter. *Vide* Dum venter, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 7.
Cum venter mittitur in poſſeſſionem, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 9.
Cum vero is, qui rogatus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 26.
Cum vir aut uxor, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* [illegible]
Cum vir prædium, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 42.
Cum vir uxori, *l.* 23. *tit.* 3. *l.* 53.
Cum vir uxori, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 25.
Cum vitioſe, *l.* 26. *tit.* 1. *l.* 25.
Cum Ulpianus Damaſcenus, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 16.
Cum unus ex heredibus, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 10.
Cum unus ex creditoribus, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 12.
Cum vulgari, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 4.
Cum uſusfructus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 13.
Cum uſumfructum, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 24.
Cum uſufructuario, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 66.
Cum uxor virum ſuum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 82.
Cum uxori ſuæ, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 58.
Cura extruendi, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 4.
Curator operum creatus, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 1.
Curator ventris, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 5.
Curator ex ſenatuſconſulto, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 5.
Curator furioſi, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 17.
Curator furioſi, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 27.
Curator furioſi ſervum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 22.
Curator pro minore, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 52.
Curator pupillo, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 11.
Curatorem etiam, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 19.
Curatorem impuberi, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 25.
Curatorem ignorante. Hæc lex habetur in *l.* 2. *tit.* 6. *l.* 2. 6. §. Divus Severus.
Curatores Cæſaris, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 3.
Curatores communis officii, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 3.
Curent magiſtratus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 22.
Cuſtodiam autem vendito, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 3.
Cuſtodias auditurum, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 12.

D.

DAbimuſque ex his cauſis, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 19.
Damnas eſto heres, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 15.
Damnatione bona, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 1.
Damnum & damnatio 1, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 3.
Damnum infectum 2, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 1.
Damni infecti 1, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 18.
Damni infecti 2, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 30.
Damni infecti 3, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 43.
Damno commiſſo ab uno, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 17.
Damus aut ob cauſam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 52.
Datio poſſeſſionis. *Vide*, Ratio poſſeſſionis, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 3.
Dato judice à magiſtratibus, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 3.
Dativus, vel teſtatoris tutor, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 7.
Datur ex hac lege, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 2.
De aqua per rotam tollenda, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 2.
De abigeis puniendis, *lib.* 47. *tit.* 14. *l.* 1.
De acceſſionibus paſſionum, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 14.
De ætate ejus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 43.
De ætate quoque, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 11.
De ætate quoque, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 8.
Debet autem recipere, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 27.
Debet exercitor, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 7.
Debuit enim coëceri, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 17.
Debitor à creditore, *lib.* 14. *tit.* 7. *l.* 40.
Debitor intelligatur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 108.
Debitor decem legavit, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 82.
Debitor in fraudem, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 21.
Debitor meus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 13.
Debitor mulieris, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 36.
Debitor pactus eſt, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 32.
Debitor pecuniam publicam, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 19.
Debitor fidejuſſori, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 3.
Debitor ſub pignore, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 59.
Debitor uſurarius, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 7.
Debitoris abſentis, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 1.
Debitori creditor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 50.
Debitorem non eſſe cogendum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 99.
Debitorem, qui ex ſenatuſconſulto, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 20.
Debitores ſolvendo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 28.
Debitoribus non tantum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 31.
Debitrix mulier, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 24.
De bonis eorum, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 32.
De bonis maternis, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 6.
Decem legata ſunt, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 6.
Decem ſtipulatus à Titio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 116.
Deceſſit quem ego, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 8.
De communi ſervo, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 27.
Decreta à prætoribus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 48.
Decreto decurionum, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 3.
Decreto prætoris actor, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 24.
Decreto prætoris, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 10.
De curatore conſtituendo, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 2.
Decuriones in albo, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 1.
Decurio qui, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 4.
De decurione, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 14.
Decuriones, pretio viliori, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 5.
Decuriones quos ſedibus, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 1.
Decurionibus, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 8.
De cuſtodia reorum, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 1.
De die ponenda in ſtipulatione, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 8.
De die reddendæ dotis, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 14.
Dedi tibi pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 3.
Dedi tibi pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l. ult.*
De diviſione anni, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 5.
Dediſſe, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 76.
Deducta parte quarta, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 58.
De eadem re agere, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 5.
De eo autem qui adiit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 26.
De eo delatore, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 23.
De eo exhibendo, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 12.
De eo qui ei, in cujus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 10.
De eo quod tumultus, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 18.
De eo quod uxoris, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 63.
De evictione prædiorum, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 69.
Defenſor tutoris, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 22.
Defendente tutore pupillus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 21.
Deferre non poſſunt, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 18.
Definitio peculii, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 6.
Definitione peculii, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 3.
Defuncta fructuaria, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 58.
Defuncta quoque ſocru, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 44.
Defuncto eo qui reus fuit, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 6.
De fructibus quoque, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 17.
De grege ovium, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 9.
De hereditate, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 19.
De his controverſiis, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 6.
De his, qui bona, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 43.
De his qui carcere, *lib.* 47. *tit.* 18. *l.* 1.
De his rebus & rationibus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 46.
De illo Pomponius dubitat, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 22.
De illo videndum, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 24.
Deinde ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 3.
De inceſtu. *Vide* infra In inceſto, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 4.
De interdicto de aqua æſtiva, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 6.
De injuria, *lib.* 47. *tit.* 10. *l. ult.*
De jure civium. *Vide*, in orbe Rom. *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 17.
De jure omnium incolarum, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 37.
De jure perſonarum, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 1.
Delata hereditas, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 151.
Delator non eſt, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 44.
Delegare eſt, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 11.
Delegare ſcriptura, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 17.
De lege commiſſoria, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 6.
De libertate fideicommiſſaria, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 44.
De libertatibus quoque, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 12.
De militibus ita ſervatur, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 9.
De militis teſtamento, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 2.
De minore 14. annis, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 1.
De modo agrorum, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 7.
Demonſtratio falſa, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 17.
Denique Cinna ſcribit, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 6.
Denique concubinam, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 8.
Denique quicunque, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 22.
Denique D. Severus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 3.
Denique & deliberantibus, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 4.
Denique non eſſe præſtandas, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 19.
Denique Pegaſus reſpondit, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 9.
Denique ſi arbores, *lib.* 43. *tit.* 23. *l.* 13.
Denique ſi emptor, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 19.
Denunciaſſe qualiter, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 17.
De omnibus cauſis. *Vide*, Ex omnibus cauſis, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 10.
De operibus, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 6.
De peculii, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 10.
Deperditum intelligitur, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 21.
De perjurio ejus, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 11.
De perjurio, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 1.
De pollicitationibus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 8.
De portionibus, titulus eſt, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 48.
Deportatus, *lib.* 48. *tit.* 12. *l.* 15.
Depoſitum eſt, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 1.
Depoſiti nomine, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 5.
Depoſui apud filiumfam. *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 38.
Deprecatio, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 2.
De pretio vero, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 8.
De proxeneti, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 2.
De pupillo quæſitum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 5.
De qua re etiam, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 18.
De qua re cognoveris, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 74.
De quibus cauſis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 32.
De rebus amotis, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 14.
De rebus controverſiiſque, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 43.
De re filiorum, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 10.
De rivis reficiendis, *lib.* 43. *tit.* 21. *l. ult.*
Derogatur legi, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 92.
De ſepulchro violato, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 9.
De ſervitutibus, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 2.
De ſervo, qui accuſatur, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 9.
Deſertorem auditum, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 3.
De ſtatu defunctorum, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 1.
De ſtatu ſuo dubitantes, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 15.
Deſtitiſſe autem is videtur, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 21.
Deſtitiſſe is videtur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 10.
Deſtitiſſe eum accipiemus, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 13
De tabulis proferendis, *lib.* 43. *tit.* 5. *l.* 5.
De tapetis quæri poteſt, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 5.
De tuo etiam facto, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 9.
Deteſtatio eſt denunciatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 40
Detrahere legatis, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 32.
De vi privata, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 1.
De unoquoque negotio, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 17.
De uſu aquæ, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 2.
Diariis, vel civariis, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 21.
Dicitur ex aſſe, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 14.
Dicere autem ſententiam. *Vide* Qualem autem ſententiam, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 19.
Dies cautioni, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 4.
Dies incertus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 75.
Diem functo. *Vide*, Sed addes, *in fin. lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 19.
Diem functo legato Cæſaris, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 4.
Diem proferre, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 27.
Diem ſponſaliorum, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 5.
Diligenter igitur, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 5.
Dimiſſoriæ literæ dicuntur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 106.
Dirimitur matrimonium divortio, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 1.
Diſpenſatori, qui ignorante, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 51.
Diſpenſatorem meum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 62.
Diverſum eſt, ſi poſtea, *lib.* 43. *tit.* 3. *l.* 2.
Diviſionis placitum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 45.
Divortium autem, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 2.
Divortium non eſt, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 3.
Divortio facto, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 35. eſt & §. in *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 24.
Diuturna conſuetudo, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 35.
Divus Antoninus Marcio, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 7.
Divus Antoninus Pius, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 14.
Divus Claudius edicto præce. *lib.* 48. *tit.* [illegible] *l.* 15.
Divus Claudius libertum, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 5.
Divus Commodus, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 3.
Divus Commodus reſcripſit, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 31.
Divus Hadrianus, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 22.
Divus Hadrianus eum, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 8.
Divus Hadrianus aditus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 33.
Divus Hadrianus eos, qui, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 15.
Divus Hadrianus Aquilio, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 6.
Divus Hadrianus in hæc verba, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 2.
Divus Hadrianus Julio, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 6.
Divus Hadrianus reſcripſit, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 13.
Divus Hadrianus Salvio, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 14.
Divus Hadrianus. *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 5.
Divus Hadrianus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 14.
Divus Marcus, *lib.* 40. *tit.* 3. *l.* 1.
Divus Marcus Commodus, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 2.
Divus Marcus & Commodus, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 13.
Divus Pius aucupibus ita, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 16.
Divus Pius ad epiſtolam, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 3.
Divus Pius ab eo, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 7.
Divus Pius Cæcilio, *l.* 6. 33. *tit.* 5. *l.* 1.
Divus Pius reſcripſit, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 3.
Divus Pius reſcripſit, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 9.
Divus Pius & divi fratres, *lib.* 40. *tit.* 3. *l.* 26.
Divus Pius Claudio, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 31.
Divus Pius reſcripſit, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 5.
Divus Pius reſcripſit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 28.
Divus Severus Dionyſio, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 40.
Divus Severus Cuſpio, §. 1. eſt legis *ita ei*, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 2.
Divus Severus reſcripſit, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 11.
Divus Severus & Antoninus Auguſti, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 31.
Divus Severus & Antoninus, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 4.
Divus Severus & Antoninus. *Vide* Divi Severus & Antoninus, *lib.* 39. *tit.* 15. *l.* 25.
Divus Severus reſcripſit, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 18.
Divus Trajanus filium, *lib.* 37. *tit.* 12. *l.* 5.
Divus Trajanus Statilio, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 24.
Divus Trajanus Minicio, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 9.
Divus Veſpaſianus decrevit, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 7.
Divi Severi & Antonini, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 1.
Divi Marcus & Verus, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 23.
Divi fratres edicto, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 39.
Divi fratres Haruntio, *lib.* 38. *tit.* 19. *l.* 27.
Divi fratres in hæc verba, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 17.
Divi fratres Proculo, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 27.
Divi fratres reſcripſerunt, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 19.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 25.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 13.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 35. *tit.* 2 *l.* 89.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 1.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 3.
Divi Severi & Antonini Magni, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 1.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 5.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 29. *tit.* 6. *l.* 6.
Diximus tres. *Vide*, ἐφαμὲν, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 4.
Dolus eſt, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 44.
Dolia fict. *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 26.
Dolia in horreis defoſſa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 76.
Dolus tutorum, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 3.
Doli clauſula, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 119.
Doli exceptio quæ, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 19.
Doli verbum, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 5.
Dolo carere non videtur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 31.
Dolo facit mulier, *lib.* 25. *tit.* 5. *l.* 2.
Dolo facit qui petit, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 8.
Dolove malo ejus, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 27.
Dolove malo facere, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 4.
Dolo malo adjecto, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 3.
Dolove malo eorum, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 2.
Domicilium re, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 20.
Dominus fructuario, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 57.
Dominus horreorum, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 55.
Dominus qui obtinuit, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 36.
Dominus ſervo ſtipulando, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 40.
Dominus ſervum, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 22.
Dominus ſervum diſpenſatorem, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 16.
Dominus Stichio ſervo ſuo, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 23.
Dominus teſtamento, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 53.
Domini neque per ſe, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 42.
Domino à familia occiſo, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 16.
Dominum, qui juſſit, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 3.
Domitianus reſcripſit, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 16.
Domitius Labeo Celſo ſuo, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 27.
Domum ſuam, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 61.
Domum emi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 57.
Domo pignori data, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 21.
Domus hereditarias exuſtas, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 58.
Donari videtur, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 29.
Donari videtur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 82.
Donationis cauſa facta, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 6.
Donationes complures ſunt, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 1.
Donationes in concubinam, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 31.
Dotale prædium accipere, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 13.
Dotale prædium, cujus, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 15.
Dotalem fundum. *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 16.
Dotalem ſervum, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 61.
Dotis appellatio, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 2.
Dotis cauſa. *Vide*, Dotium cauſa.
Dotis cauſa perpetua eſt, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 1.
Dotis fructum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 7.
Dotis promiſſio, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 68.
Dotem à patre, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 35.
Dotem filiofamilias, *lib.* 39. *tit.* 17. *l.* 16.
Dotem voluntatis filiæ, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 37.
Dotem (quam) dedit, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 6.
Dotem quæ in, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 30.
Dote relegata, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 5.
Dote propter illicitum matrimonium, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 61.
Dotium cauſa, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 1.
Dubitari non debet, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 34.
Duæ filiæ inteſtato, *lib.* 41. *tit.* 9. *l.* 3.
Dum apud hoſtes, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 31.
Dum deliberant heredes, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 3.
Dum in re agenda hoc fiat, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 2.
Dummodo certus ſit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 2.
Dum ſæpius datur ſervo, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 1.
Dum venter, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 7.
Duo ex tribus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 39.
Duo filiifamilias, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 7.
Duo fratres fuerant, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 78.
Duo heredes. *Vide*, Si duo heredes inſtituti, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 18.
Duo in ſolidum, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 19.
Duo judices dati, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 28.
Duo rei promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 4.
Duo ſecundum Tyberim, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 23.
Duo ſocietatem coierunt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 71.
Duo ſocii quendam ſervum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 8.
Duo ſunt Titii, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 30.
Duo tutores, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 5.
Duorum libertus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 49.
Duorum prædiorum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 3.
Duobus conjunctim, *lib.* 30. *tit. unic. l.* 85.
Duobus diverſis temporibus, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 19.
Duobus negativis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 237.
Duobus petentibus, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 30.
Duobus pupillis tutor datur, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 25.
Duobus reis. *Vide*, In duobus reis, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 28.
Duos mater filios, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 70.
Duos reos promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 6.
Duos ſeparatim, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 14.

E.

EA eſt natura cavillationis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 65.
Ea igitur quæ diligens, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 14.
Ea lege fundum locavi, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 51.
Ea, quæ à marito ſuo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 57.
Ea, quæ civiliter, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 53.
Ea, quæ commendandi cauſa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 43.
Ea, quæ dari, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 135.
Ea, quæ deſponſa eſt, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 32.
Ea, quæ diſtracta ſunt, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 20.
Ea, quæ falſa exiſtimatione, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 18.
Ea, quæ in partes, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 192.
Ea, quæ magis imperii ſunt, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 26.
Ea, quæ raro accidunt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 64.
Ea res quæ legati, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 5.
Ea ſola deportationis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 97.
Ea tamen adjectio, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 46.
Ea vero, quæ in nominibus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 3.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

LANATO, *lib.* [illegible] *tit.* 1. *l.* 6.
LANOI, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 2.
Eam popularem actionem, *lib.* 47. *tit.* 23. *l.* 1.
Eas causas, quæ, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 80.
Eas obligationes, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 8.
Eadem de eo dicenda, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 23.
Eadem dicemus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 4.
Eadem & de filiofamilias, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 19.
Eadem in omnibus rebus, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 72.
Eadem lege tenentur, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 6.
Eadem oratione, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 2.
Eadem ratio eſt, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 11.
Eandem rem apud duos, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 9.
Eatenus tamen dabitur, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 10.
Edictum de interrogationibus, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 2.
Edictum de cuſtodiendo, *lib.* 25. *tit.* 4. *l.* 2.
Edictum divi Auguſti, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 8.
Edictum quod ab anteceſſore, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 55.
Edicto cavetur, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 1.
Edicto divi Trajani, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 13.
Edicto prætoris, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 13.
Ea demum impoſitæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 38.
Egiſti de peculio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 84.
Egi jus illi non eſſe, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 12.
Egi tecum, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 26.
Ego cum in villa, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 8.
Ego puto etiam, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 4.
Ego ſi ſenatuſconſultum, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 7.
Εἰ δύο νόες, *l.* 26. *tit.* 5. *l.* 21.
Εἰ δύο χεῖρες, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 35.
Εἰ δύο χεῖρες, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 13.
Ei à quo fundorum, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 21.
Ei apud quem depoſitum, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 5.
Ei cujus appellatio, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 5.
Ei fundo, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 19.
Ei cui fundum, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 16.
Ei cui mortis cauſa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 10.
Ei qui admiſit, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 5.
Ei qui de ſtatu ſuo litigat, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 17.
Ei qui furti actionem habet, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 9.
Ei qui hac lege, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 4.
Ei incumbit probatio, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 2.
Ei qui hoc interdicto, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 6.
Ei qui ita hereditatem, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 13.
Ei qui mandatu meo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 108.
Ei qui mortem uxoris, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 20.
Ei qui non amplius, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 20.
Ei qui partes hereditarias, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 54.
Ei qui pignori, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 16.
Ei qui pro tutore, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 5.
Ei qui ſe non miſcuit, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 12.
Ei qui ſolvendo non eſt, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 88.
Ei quoque (cui) legatorum, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 13.
Ei quoque, qui, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 11.
Ei quoque ſuccurritur, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 11.
Eis qui ſe paſſi ſint venire, *lib.* 40. *tit.* 13. *l.* 3.
Ejus artificii, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 16.
Ejus bona qui ſe, *lib.* 28. *tit.* 1. *l. ult.*
Ejus non eſt nolle, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 3.
Ejus militis, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 34.
Ejus qui apud hoſtes, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 8.
Ejus qui delatorem corrupit, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 29.
Ejus qui ideo, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 4.
Ejus qui in provincia, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 41.
Ejus qui juſtum, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 9. *tit.* 4. *l.* 26.
Ejus qui manumiſit, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 27.
Ejus rei quæ, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 46.
Ejus ſervum, qui, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 64.
Ejus ſervi æſtimatio, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 37.
Ejuſdem legis Corneliæ, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 3.
Electio vero alterum liberabit, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 26.
Eleganter apud me quæſitum, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 24.
Eleganter Pomponius quærit, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 23.
Emancipari filium, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 36.
Emancipatus à parente, *lib.* 37. *tit.* 12. *l.* 1.
Emancipatus præteritus, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 2.
Emancipato quis filio, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 4.
Emancipatum à patre, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 7.
Emptio & venditio, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 5.
Emptor cum delegante, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 27.
Emptor ædium, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 38.
Emptor fundi partem, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 4.
Emptor, niſi ſimulata venditio eſt, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 12.
Emptor prædium, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 65.
Emptor prædii, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 47.
Emptori duplam. *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 37.
Emptori nominis, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 6.
Emptori poſt evectionem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 67.
Emptorem noxali. Vide ex empto actione, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 11. in §. Venditorem verſ. Item *lib.* 2. Reſpon.
Emptorem probare, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 4.
Eo jure utimur, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 4.
Eo nomine, quo inſtitor, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 2.
Eo tempore, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 50.
Eorum qui bona fide abſunt, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 19.
Eorum qui majeſtatis, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 9.
Eorum qui relegati, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 24.
Eorum qui parricidii, *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 10.
Eos, apud quos adfinis, *lib.* 47. *tit.* 16. *l.* 2.
Eos, qui ab hoſtibus capiuntur, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 4.
Eos, qui diverſa inter ſe, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 27.
Eos qui utenſilia, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 12.
Eos, qui in patria ſua, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 65.
Eorum, qui jus luminis, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 40.
Eos qui Romæ, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 9.
Eos terminos, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 12.
Epiſtola qua quis coheredem, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 52.
Epiſtolam ad heredem, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 75.
Equum tibi commodavi, *lib.* 13. *tit.* 2. *l.* 57.
Equis per fideicommiſſum, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 8.
Equis per fideicommiſſum, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 39.
Ἐφαίμερον, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 1.
Ἐφίτης Μοδεστῖνος, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 1.
Ergo cautio etiam, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 4.
Ere eſt, *lib.* 12. *tit.* 1.
Ergo ſecundum eum, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 5.
Ergo hic & in ſolidum, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 5.
Ergo omne jus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 40.
Ergo quandiu incertum ſit, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 4.
Ergo ſciendum eſt, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 22.
Ergo ſi inſula nata, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 30.
Ergo ſi ſenatuſconſultum. *Vide* E. Ego ſi ſenatuſconſ.
Erit ergo poteſtas legis, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 10.
Error facti ne maribus quidem, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 8.
Eſt & decretum, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 25.
Eſt differentia obligatorum, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 9.
Eſt enim uſusfructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 2.
Eſt & hæc ſervitus, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 3.
Eſt & hæc ſpecies condictionis, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 1.
Eſt receptum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 14.
Eſt ſpecies poſſeſſionis, *lib.* 41. *tit.* 10. *l.* 2.
Et acti etiam culpam, *lib.* 17. *tit.* 11. *l.* 36.
Et aliæ pleræque. *Vide*, Sunt & aliæ pleræque, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 3.
Et alterutro. *Vide*, Ut alterutro, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 6.
Et an eadem cauſa, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 14.
Et ancillarum nomine, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 27.
Et ante omnia, *lib.* 25. *tit.* 1. *l. ult.*
Et Ariſtoni & Celſo patri, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 39.
Et Attilicinus ait, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 35.
Et cætera quibus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 44.
Et comodati & depoſiti, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 2.
Et clientes, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 3.
Et deſinit ſervus in dote eſſe, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 63.
Et è contrario, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 16.
Et ego ex conducto, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 10.
Et ei contra nominati, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 12. alias, Et ei qui contra nominavit.
Et eleganter Pomponius, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 7.
Et enim quodcunque, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 1.
Et eo modo relictum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 118.
Et diverſo, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 35.
Et exheredatum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 19.
Et expleta quidem concione, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 22.
Et ex uno. & vide, Et uno, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 18.
Et eum qui puerum, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 6.
Et fideicommiſſum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 87.
Et hoc Tiberius Cæſar, *l.* 28. *tit.* 5. *l.* 41.
Et generaliter dicendum, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 24.
Et generaliter idem erit, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 3.
Et generaliter, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 41.
Et generaliter hoc in donationibus, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 3.
Et generaliter ſi alieni ſervi, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 28.
Et habet ſummam æquitatem, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 15.
Et hæc diſtinctio convenit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 35.
Et heredis patris, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 21.
Etiam aureos nummos, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 159.
Etiam cæcus, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 9.
Etiam circa ſtipulationem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 27.
Etiam conditionis implendæ cauſa, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 15.
Etiam contutoris factum, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 14.
Etiam de præſenti, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 15.
Etiam ea mulier, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 141.
Etiam ea, quæ futura ſunt, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 17.
Etiam ei, qui prius, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 45.
Etiam ex nudo pacto, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 30.
Etiam fidejuſſorem, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 3.
Etiam filios mulieris, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 18.
Etiam heredibus ejus, *lib.* 47. *tit.* 6. *l.* 1.
Etiam hoc modo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 115.
Etiam fœminæ, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 1.
Etiam furtivus ſervus, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 39.
Etiam infantem, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 42.
Etiam in fundo vendito, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 49.
Etiam invitis nobis, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 32.
Etiam matris profeſſio, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 16.
Etiam militibus, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 1.
Etiam non municeps, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 10.
Etiam partis bonorum, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 43.
Etiam per interpoſitam, *lib.* 30. *tit.* 5. *l.* 4.
Etiam quod natura, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 6.
Etiam ſi alii juſſu, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 19.
Etiam ſi concubinam, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 56.
Etiam ſi condemnatus, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 9.
Etiam ſi diremptо matrimonio, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 12.
Etiam ſi jus annulorum, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 3.
Etiam ſi interrogatus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 3.
Etiam ſi partis bonorum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 111.
Etiam ſi parte, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 29.
Etiam ſi quanti, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 2.
Etiam ſi redhibitus fuerit, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 11.
Etiam ſi invitis parentibus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 11.
Etiam ſi querela, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 11.
Etiam ſi in rem ſucceſſerint, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 8.
Etiam ſi putavit. §. eſt *l.* Nec ullam cauſam verſic. Neratius, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 5.
Etiam ſi ſuperficies, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 15.
Etiam ſi tutor, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 16.
Et ideo bona gratia, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 62.
Et ideo & ſi donaverit ſervus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 7.
Et ideo ſi nihil, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 8.
Et ſi ideo ſi poſt divortium, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 3.
Et ideo hæſitatur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 15.
Et ideo ſi omnino, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 41.
Et ideo de his, *l.* 6. 1. *tit.* 3. *l.* 11.
Et ideo eleganter Marcellus, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 12.
Et ideo majus, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 8.
Et ideo neque exceptiones, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 6.
Et ideo non poteſt, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* ult.
Et ideo procurator, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 7.
Et ideo prætextu minoris, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 23.
Et ideo rationes eorum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 21.
Et ideo ſi inter meas, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 5.
Et ideo ſi pater. *Vide*, Idcoque ſi pater, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 15.
Et ideo ſi prægnante uxore, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 2.
Et ideo & ſi ſocius, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 26.
Et ideo ſi vivo teſtatore, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 8.
Et ideo utilis inſtitoria, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 12.
Et in contraria, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 37.
Et in privatis, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 3.
Et in libertos, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 7.
Et inofficioſo, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 18.
Et in totum id videtur, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 4.
Et in perpetuum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 4.
Et ita de facto, *l.* 3. *tit.* 9. *l.* 3.
Et ita de hereditate, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 11.
Et legati proconſulum, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 15.
Et liberi hominis, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 4.
Et libertos. *Vide*, Et in libertos.
Et licet libera perſona ſit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 15.
Et licet poſtea, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 22.
Et loco, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 2.
Et magis quod, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 4.
Et mulieri, quæ luxurioſe vivit, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 15.
Et ne de his. *Vide*, ΗΝΑ ΜΗ ΔΕ, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 1.
Et neque per ſe, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 22.
Et nihil intereſſe. Pompon. *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 8.
Et nihil intereſt, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 54.
Et non tantum hereditaria, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 19.
Et non tantum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 11.
Et omnis omnino, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 4.
Et per jusjurandum, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 13.
Et poſt edictum peremptorium, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 73.
Et poſt litem conteſtatam, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 12.
Et poſt rem judicatam, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 7.
Et primo quidem, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 2.
Et Proculo placebat, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 20.
Et puto officio judicis contineri, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 16.
Et quanquam jus aquæ, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 49.
Et quantum intereſt, *l.* 12. *tit.* 1. *l.* 5.
Et quæ nondum ſunt, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 15.
Et qui ita hereditatem, *lib.* 28. *l.* 8. *l.* 13.
Et qui originem ab urbe, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 3.
Et quia hoc defunctorum, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 6.
Et quia nec principaliter, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 6.
Et quia plerunque, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 10.
Et quidquid fuerit, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 21.
Et quidem inſolidum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 3.
Et quidem ſine exceptione, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 5.
Et quidem totum legatum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 18.
Et qui data opera, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 5.
Et qui duas arcas habet, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 34.
Et qui in foro, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 6.
Et qui negotiis ſuis, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 5.
Et qui uxores non habent, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 30.
Et quod ſolverit, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 23.
Et ſervorum, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 5.
Et ſi ad ſpecies, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 8.
Et ſi amjcis, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 9.
Et ſi certus. *Vide* T. Et ſi percuſſor.
Et ſi condemnatus, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 35.
Et ſi conditionalis, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 8.
Et ſi conſenſum, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 15.
Et ſi conſularis, *l.* 3. *tit.* 3. *l.* 52.
Et ſi contra tabulas, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 35.
Et ſi datus fuerit, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 13.
Et ſi debitor conſilium, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 17.
Et ſi diſpares, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 12.
Et ſi duorum uſusfructus, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 24.
Et ſi æquo pretio emere, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 66.
Et ſi ex modica, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 6.
Et ſi extrinſecus. *Vide*, At ſi extrinſecus, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 4.
Et ſi forte qui medius eſt, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 6.
Et ſi fidejuſſor acceptus ſit, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 24.
Et ſi filium pater, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 15.
Et ſi is, qui lege pignoris, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 10.
Et ſi maxime, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 5.
Et ſi nihil facile mutandum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 183.
Et ſi nolit, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 7.
Et ſi non omnes, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 8.
Et ſi non ſunt. *Vide*, ΚΑΙ ΟΙ ΜΗ, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 22.
Et ſi non totam, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 13.
Et ſi pauciores fuerint, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 4.
Et ſi pignus vir uxori, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 18.
Et ſi pepercerit, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 3.
Et ſi percuſſor, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 6.
Et ſi pluribus datis, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 4.
Et ſi prætor ſit is, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 3.
Et ſi pubes factus, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 33.
Et ſi qua alia incommoditas, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 16.
Et ſi quid eruptoris intereſt, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 9.
Et ſi quid in eam dotem, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 23.
Et ſi quis non impediat, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 14.
Et ſi poſt tres aut quinque, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 8.
Et ſi ſine dolo, eſt in §. 4. legis, Ait prætor, *lib.* 4. *tit.* 4. verſic. Pomponius quoque.
Et ſi ſatisdationem non dabit, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 7
Et ſive quid amiſerit, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 27.
Et ſi ſubſtitutum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 65.
Et ſi tradideris alicui, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 5.
Et ſi transferam. *Vide*, Licet transferam, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 20.
Et ſi uno pretio plures res, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 33.
Et ſi uno & pluribus, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 18.
Et ſtipulationum prætoriarum, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 14.
Et ſi uſusfructus, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 7.
Et ſuum heredem. Eſt in §. 7. *l.* 7. *lib.* 2. *tit.* 14.
Et tertium, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 70.
Evenit ut nonnunquam, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 6.
Evictus autem à creditore, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 55.
Evicta hereditate, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 55.
Evicta re, ex empto, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 70.
Evicta re vendita, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 10.
Evictis agris, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 18.
Evidenter enim, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 16.
Eum actum, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 17.
Eum bonis patris, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 87.
Eum debere columnam, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 33.
Eum cui mille nummi, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 8.
Eum patronum, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 10.
Eum pro quo quis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 17.
Eum qui à debitore ſuo, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 17.
Eum, qui appellavit, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 1.
Eum qui bona vacantia, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 41.
Eum qui codicillorum, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 4.
Eumque cum ædili, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 13.
Eum quem temere, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 79.
Eum qui certarum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 138.
Eum qui circa columnas, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 36.
Eum qui civitatem amitteret, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 3.
Eum qui à furioſo, eſt in *l.* 7. paulo poſt *prin. lib.* 6. *tit.* 2. ubi de furioſo.
Eum qui in poſſeſſionem, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 35.
Eum qui ædes mercatus eſt, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 23
Eum qui debitoris ſiſci, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 33.
Eum qui donationis cauſa, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 22.
Eum qui duobus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 51.
Eum, qui emit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 14.
Eum qui emit. Eſt in §. 1. *l.* 4. *lib.* 18. *tit.* 2. verſic. Idem Julianus.
Eum, qui Epheſi promiſit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 5.
Eum, qui ex ſua voluntate, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 46.
Eum, qui fugitivum alienum, *lib.* 48. *tit.* 15. *l.* 5.
Eum, qui Calendis Januariis, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 41.
Eum qui ita venit, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 2.
Eum, qui inofficioſi teſtamenti, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 21.
Eum qui inſulam, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 43.
Eum qui ita ſtipulatur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 56.
Eum qui judicare debet, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 13.
Eum qui juravit, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 30.
Eum qui metu verborum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 7.
Eum qui nocentem, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 18.
Eum qui noviſſimus. *Vide*, Si ejus, qui noviſſimus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 74.
Eum qui poſt apertum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 104.
Eum qui poſt mortem, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 104.
Eum qui rem commodatam, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 10.
Eum qui rogatus. *Vide*, Javolenus eum qui rogatus, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 15.
Eum qui ſe patremfamilias, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 6.
Eum qui ſe libertinum, *lib.* 1. *tit.* 5. *l. ult.*
Eum qui tacitum fideicom. *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 18.
Eum qui venierit, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 18.
Eum qui voluntatem, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 22.
Eum qui ut adiret hereditatem, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 21.
Eum qui vectigal Pop. Rom. *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 16.
Eundem plures legationes, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 16.
Ex adoptivo natus, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 27.
Ex anno vel menſtruo, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 15.
Ex argento ſubrepto, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 13.
Ex aſſe heres inſtitutus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 28.
Ex aſſe patronum, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 52.
Ex caſtrenſi peculio, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 18.
Ex cauſa defertionis, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 15.
Ex cauſa fideicommiſſi, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 11. *Vide*, Ex Furtiva cauſa.
Excepta capitis minutione, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 24.
Exceptio juſti dominii, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 16.
Exceptio dicta eſt, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 2.
Exceptio eſt conditio, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 22.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Exceptio rei venditæ, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 3.
Exceptione, quæ tibi, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 97.
Exceptiones 1. *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 3.
Exceptiones 2. *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 7.
Exceptiones 3. *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 20.
Excipiuntur autem arma, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 2.
Excipiuntur ſenatuſconſulto, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 14.
Ex clauſula judicata, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 17.
Ex conducto actio, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 15.
Ex compromiſſo placet, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 2.
Ex conſenſu litigantium, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 23.
Ex conſenſu tamen, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 3.
Ex contractu paterno, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 44.
Ex contractu. *Vide* Lucius Titius, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 47. verſic. Paulus reſpondit.
Ex contractibus venientes actiones, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 49.
Ex contrario, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 22.
Excuſare ſe tutor, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 25.
Excuſatus videtur patronus, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 5.
Excuſantur à tutela. *Vide*, Aqiſvlæa, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 2.
Ex damni infecti ſtipulatione, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 40.
Ex depoſiti & commodati, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 12.
Ex diverſo ſi ſocer, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 17.
Ex duobus filiis. *Vide*, Si ex duobus filiis, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 14.
Ex duobus fratribus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 27.
Ex duobus impuberibus, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 34.
Ex duobus reis 1. *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 7.
Ex duobus reis 2. *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 16.
Ex duobus reis 3. *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 18.
Ex ea cauſa, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 2.
Ex ea cauſa prohibitus, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 9.
Ex ea parte cautionis, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 121.
Ex ea ſcriptura, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 29.
Ex ea ſtipulatione, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 7.
Ex eis apparet, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 34.
Ex eo quid interrogatus, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 12.
Ex eo quod prohibet lex, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 18.
Ex eo tempore, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 42.
Ex eo vino, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 13.
Exempla inſtrumentorum, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 11.
Exempto actione is, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 11.
Ex epiſtola, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 5.
Ex facto etiam agitatum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 19.
Ex facto proponebatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 35.
Ex facto quæritur, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 52.
Ex facto tractum eſt, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 17.
Ex facto quærebatur, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 30.
Ex facto quæritur, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 43.
Ex filio præterito, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 2.
Ex furtiva cauſa, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 5.
Ex hac lege, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 3.
Ex hac ſcriptura, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 16.
Ex hereditate, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 54.
Ex his apparet. *Vide*, Ex eis apparet, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 34.
Ex his omnibus cauſis, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 54.
Ex his colligi poteſt, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 8.
Ex his, quæ forte, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 4.
Exheredatum quoque, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 25.
Exhibere, eſt facere, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 2.
Ex hoc edicto adverſus eum, *lib.* 2. *tit.* 10. *l.* 3.
Ex hoc edicto tenetur, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 8.
Ex hoc jure gentium, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 5.
Exigere dotem, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 65.
Exilium triplex eſt, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 5.
Ex imperfecto teſtamento, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 23.
Exiſtimo poſſe me, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 61.
Exiſtimo poſſe id quod, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 98.
Ex illa parte edicti, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 227.
Ex inofficioſo. *Vide*, Et inofficioſo, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 18.
Exitus controverſiæ, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 35.
Ex judicatum ſolvi, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 16.
Ex judiciorum, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 20.
Ex lege Julia ſervatur, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 2.
Ex libero homine, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 15.
Ex maleficio naſcuntur, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 4.
Ex mandato apud eum, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 20.
Ex meo aquæductu, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 24.
Ex militari delicto, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 11.
Ex mille jugeribus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 64.
Ex nota Marcelli, *lib.* 30. *tit.* 17. *l.* 10.
Ex omnibus cauſis, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 10.
Ex operis novi nunciatione, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 12
Ex ordine occurrit actio, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 1.
Ex parte heres inſtitutus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 39.
Ex parte heres inſtitutus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 25.
Ex parte heres inſtitutus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 58.
Ex parte heres inſtitutus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 22.
Ex perſona rei, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 32.
Ex pœnalibus cauſis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 58.
Explicito tractatu, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 1.
Ex pluribus cauſis, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 89.
Ex pluribus tutoribus, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 42.
Ex pollicitatione, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 9.
Exportandus ſi venierit, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 7.
Expreſſa nocent, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 195.
Ex pupillari teſtamento, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 44.
Ex promiſſione dotis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 19.
Expugnatur navis, *l.b.* 47. *tit.* 9. *l.* 6.
Ex qua perſona, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 149.
Ex quacunque cauſa, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 2.
Ex quibuſdam cauſis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 2.
Ex quibus cauſis, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 51.
Ex quibus cauſis, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 4.
Ex re fructuarii, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 31.
Ex ſemiſſe Titius, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 75.
Ex ſenatuſconſulto ejus legis, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 13.
Ex ſenatuſconſulto Voluſiano, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 6.
Ex ſententia SC. Liboniani, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 29
Ex ſilva cædua, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 10.
Ex ſextante heres inſtitutus, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 30
Extat enim decretum, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 13.
Extra territorium, *lib.* 2. *tit.* 1. *l. ult.*
Extraneo poſthumo, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 6.
Extrario quoque, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 17.
Ex tribus patronis, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 21.
Ex unciis ſex, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 87.
Ex uſu teſtatoris, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 10.

F.

Fabriles operæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 6.
Facere oportere, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 189.
Facere poſſe maritus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 28.
Facere teſtamentum, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 10.
Facienda æſtimatione, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 8.
Faciendi verbo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 175.
Facta in fideicommiſſarium, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 63.
Facta redhibitione, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 60.
Facturus legum, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 1.
Factum à judice, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 170.
Factum cuique ſuum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 155.
Fœnerator, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 6.
Falcidia intervenire non poteſt, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 44.
Falcidiæ legis rationem, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 24.
Falcidiæ ſtipulatio, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 70.
Falſa demonſtratio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 33.
Falſus creditor, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 43.
Falſus tutor, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 11.
Falſi nominis, vel cognominis, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 15.
Falſi pœna coërcentur, *l.* 48. *tit.* 10. *l.* 20.
Familia communis, *lib.* 17. *tit.* 6. *l.* 5.
Familiæ appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 196.
Familiaria ſepulchra dicuntur, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 5.
Famoſi, qui jus, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 7.
Fatuo, furiæ, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 2.
Favorabiliores ſunt rei, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 125.
Feminæ ab omnibus officiis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 2.
Feminæ nuptæ, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 8.
Feminas pro parentibus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 41.
Feminæ remotæ, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 12.
Feminæ tutores, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 18.
Fere in omnibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 108.
Fere quibuſcunque, *eod. tit. l.* 153.
Ferri proprie dicimus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 235.
Fideicommiſſa quocunque, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 11.
Fideicommiſſaria libertas, *ibid. l.* 23.
Fideicommiſſum in ſtipulatione, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 62.
Fidejuſſor, antequam reus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 57.
Fidejuſſor in judicio, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 2.
Fideicommiſſum à filiis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 76.
Fideicommiſſum, quod ex teſtamento, *lib.* 29. *tit.* 6. *l.* 26.
Fideicommiſſum, quod à legatario, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 78.
Fideicommiſſa libertas, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 46.
Fideicommiſſa libertas, *ibid. l.* 43.
Fidejubere pro alio, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 30.
Fidejuſſor conventus, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 2.
Fidejuſſor evictionis, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 15.
Fidejuſſor imperitia lapſus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 32.
Fidejuſſor impetravit, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 26.
Fidejuſſor pro venditore, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 45.
Fidejuſſor quamvis, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 51.
Fidejuſſor, qui obligari poteſt, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 16.
Fidejuſſor, qui pignora, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 2.
Fidejuſſor qui minori, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 64.
Fidejuſſori ejus, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 24.
Fidejuſſoris autem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 23.
Fidejuſſorem ſine adjectione, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 2.
Fidejuſſores & in partem, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 9.
Fidejuſſores magiſtratuum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 68.
Fidejuſſoribus ſuccurri ſolet, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 17.
Filius à patre emancipatus, *lib.* 5. *tit.* 3. *l. ult.*
Filius à patre, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 28.
Filius autem tutor, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 12.
Filius decurio, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 7.
Filius dum deliberat, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 9.
Filius dum in civitate eſt, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 11.
Filius emancipatus, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 25.
Filius emancipatus, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 9.
Filius emancipatus, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 5.
Filius emancipatus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 14.
Filiamfamilias duxit, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 21.
Filiusfamilias donare non poteſt, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 7.
Filiusfamilias defendit, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 14.
Filiusfamilias ducit uxorem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 92.
Filiusfamilias & ſervus, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 16.
Filiusfamilias equeſtri, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 43.
Filiusfamilias exceptionem, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 24.
Filiusfamilias ex omnibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 39.
Filiusfamilias miles, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 35.
Filiusfamilias miles. *Vide*, Filiusfamilias ſi militet.
Filiusfamilias miles, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 14.
Filiusfamilias neque retinere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 93.
Filiusfamilias miles vel veteranus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 114.
Filiusfamilias non ſolum, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 1.
Filiusfamilias patre invito, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 22.
Filiusfamilias peculiarem, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 14.
Filiusfamilias qui militaverat, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 30.
Filiusfamilias in publicis, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 9.
Filiusfamilias judex, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 15.
Filiifamilias militis, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 1.
Filiifamilias militis puto, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 22.
Filiusfamilias militis, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 33.
Filiusfamilias ſervum, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 13.
Filiusfamilias ſi militet, *l.* 28. *tit.* 2. *l.* 26.
Filiusfamilias volente patre. *Vide*, Si filiusfam. volente, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 7.
Filiusfamilias ſuo nomine, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 9.
Filiusfamilias togam emit, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 19.
Filiusfamilias ut proximus, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 8.
Filiofamilias legatum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 42.
Filiofamilias vel ſervo, *lib.* 34. *tit.* 6. *l.* 1.
Filiofamilias quoad, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 25.
Filiofamilias uni ex heredibus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 54.
Filiofamilias, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 8.
Filiofamilias diſſentiente, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 13.
Filiofamilias publico, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 37.
Filiofamilias, vel ſervo, *lib.* 8. *tit.* 8. *l.* 17.
Filius legatum ſibi, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 32.
Filius patris actionem. *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 23.
Filius patri agnatus, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 12.
Filius patroni exheredatus, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 13.
Filius non impeditur, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 22.
Filius qui adminiſtrabat, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 90.
Filius qui fuit in poteſtate, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 15.
Filius qui ſe paterna, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 31.
Filius qui patri, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 42.
Filii appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 84.
Filii mater, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 6.
Filii etiam hoc modo, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 17.
Filii hereditate, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 9.
Filio & filia ſcripris heredibus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 91.
Filii libertorum, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 22.
Filio ex parte heredi, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 31.
Filio patroni, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 18.
Filio pater, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 87.
Filio propter patrem, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 5.
Filio præterito, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 17.
Filio quem pater, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 23.
Filio qui de inofficioſo, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 16.
Filium emancipatum, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 4.
Filium emancipatum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 60.
Filium & uxorem, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 21.
Filium eum definimus, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 6.
Filiumfamilias ex parte, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 27.
Filiumfamilias, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 17.
Filium habeo, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 14.
Filium ob hoc quod patri, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 31
Filium quem in poteſtate, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 20.
Filium quis impuberem, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 5.
Filiam, ſenatoris, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 9.
Filios heredes inſtituit, *l.* 32. *tit.* 2. *l.* 39.
Filia in adoptionem data, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 2.
Filiæ meæ emancipatæ, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 59.
Filiæ meæ, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 22.
Filiæ ſuæ ita quis legavit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 28.
Filiæ inteſtato patri, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 88.
Filiam fratribus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 56.
Filiam in poteſtate, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 16.
Filio vel ſervo ſub conditione, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 7.
Finium regundorum actio, *l.b.* 10. *tit.* 1. *l.* 1.
Firmio Heliodoro, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 26.
Fiſcus cum in privati jus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 6.
Fiſcus in quæſtione falſi, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 38.
Fiſtulam junctam, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 19. *tit.* 1. *l.* 43.
Fiſtulas emptori acceſſuras, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 78
Fiſtulas quibus aquam, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 13.
Flumina publica, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 3.
Flumine interveniente, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 38.
Fluminum publicorum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 24.
Foramen in imo pariete, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 28.
Forma cenſuali cavetur, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 4.
Forte quod pictorem, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 28.
Frater a fratre, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 38.
Frater autem ejus, *lib.* 38. *tit.* 9. *l.* 2.
Fratres imperatores, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 33.
Fraudati vectigalis crimen, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 8.
Fraus enim legi fit, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 30.
Fraudis interpretatio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 79.
Fructus eos eſſe conſtat, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 7.
Fructus hominis, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 3.
Fructus non modo percepti, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 33.
Fructus pendentes, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 44.
Fructus percipiendo, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 45.
Fructus rei eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 72.
Fructus rei eſt, *lib.* 22. *tit.* 1. *l. ult.*
Fructuario hereditas, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 47.
Fructuario §. 5. eſt, *l.* 5. *lib.* 7. *tit.* 6.
Fructuarius licet, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 21.
Frugem pro reditu, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 77.
Fufidius refert, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 29.
Fugitivus eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 225.
Fugitivus intus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 19.
Fugitivus ſervus una & eadem lex cum ſuperiore.
Fugitivi ſimplices, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 2.
Fuit quæſtionis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 24.
Fuit quæſtionis, *lib.* 37. *tit.* 7. *l. ult.*
Fulcinius exiſtimat, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 7.
Fulcinius dicebat, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 8.
Fulcinius inter, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 43.
Fulcinius refert. *Vide* ſupra, Fufidius, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 29.
Fullo actione locati, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 90.
Fullo & ſarcinator, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 82.
Fundus detracto uſufructu, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 4.
Fundus dotali ſervo, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 3.
Fundus ille eſt mihi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 64.
Fundus mihi communis eſt, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 30.
Fundus mihi tecum communis, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 32.
Fundus qui dotis nomine, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 51.
Fundus, quem paterfamilias, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 9.
Fundus qui locatus, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 24.
Fundus qui Lucii, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 9.
Fundi appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 211.
Fundi Æbutiani reditus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 38.
Fundi inſtrumento legato, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 25.
Fundi nihil eſt, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 17.
Fundi partem dimidiam, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 78.
Fundi quem tu proprium, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 18.
Fundi Trebatiani. *Vide*, fundi Æbutiani red.
Fundi venditor, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 33.
Fundi uſufructu legato, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 8.
Fundi uſu legato, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 15.
Fundo in diem addicto, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 19.
Fundo legato, *lib.* 33. *tit.* 10. *l. ult.*
Fundo legato adimi, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 2.
Fundo legato mihi, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 4.
Fundo legato, ut optimus, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 22.
Fundum communem habentibus, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 2.
Fundum Cornelianum, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 28.
Fundum cujus uſusfructus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 46
Fundum dotalem, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 17.
Fundum filiæ nomine, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 85.
Fundum inſtructum, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 3.
Fundum Mævianum, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 1.
Fundum meum obligavi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 10.
Fundum Titianum, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 16.
Fundum mihi cum venderes, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 7.
Funeris impenſam, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 15.
Funeris ſumptus accipitur, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 37.
Furor quin ſponſalibus, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 8.
Furioſus adquirere, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 63.
Furioſus & pupillus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 46
Furioſus ſi tutor, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 11.
Furioſi vel ejus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 40.
Furioſæ matris curatio, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 4.
Furioſo ſententia, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 9.
Furioſo Titius ſubſtitutus eſt, *lib.* 37. *tit.* 3. *l.* 1.
Fur eſt manifeſtus, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 3.
Furem nocturnum, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 9.
Fures nocturni, *lib.* 47. *tit.* 17. *l.* 1.
Furtim cæſæ arbores, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 7.
Furtum à furvo, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 1.
Furtum non committit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 62.
Furtum non committitur, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 36.
Furti accipe, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 6.
Furtivam ancillam, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 74.
Furtorum genera duo, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 2.

G.

Gajus Sejus avus maternus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 45.
Gajus Sejus decedens, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 12.
Gajus Sejus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 86.
Gajus Sejus cum, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 22.
Gajus Sejus ob pecuniam, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 39.
Gajus Sejus Pamphilam, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 23.
Gajus Sejus prædia, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 12.
Gajus Sejus qui rem, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 11.
Gajus teſtamento, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 16.
Gaji Caſſii non eſt recepta, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 35.
Gajo Sejo trecenos aureos, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 13.
Gallus ſic poſſe inſtitui, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 29.
Gaurus Marcello, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 10.
Gemma incluſa auro, *l.b.* 10. *tit.* 4. *l.* 6.
Generalis enim adoptio, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 2.
Generali capite propoſito, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 32.
Generali mandato, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 34.
Generaliter cum de fraude, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 78.
Generaliter dicemus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 24.
Generaliter id erit, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 3.
Generaliter igitur, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 3.
Generaliter in omnibus, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 3.
Generaliter novimus, turpes, *l.b.* 45. *tit.* 1. *l.* 26.
Generaliter pignori, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 9.
Generaliter quotienſcunqs, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 10.
Generaliter quiſque, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 29.
Generaliter in præjudiciis, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 12.
Generaliter obſervari convenit, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 5.

Generaliter, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 9.
Generaliter, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 13.
Generaliter Iulianus ait, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 5.
Generi appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 136.
Generi ſervis à ſocero, *lib.* 48. *tit.* 1. *l. ult.*
Genero inquit mortuo, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 8.
Geometræ à tutelis, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 22.
Gerere atque adminiſtrare, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 7.
Gerit pro herede, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 88.
Gradus cognationis, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 1.
Granaria, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 18.
Græce fidejuſſor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 8.
Gravius Antoninus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 71.
Grege autem legato, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 6.
Grege legato, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 21.
Grege pignori obligato, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 13.

H.

HAbebat quis ſervum, *libro* 14. *tit.* 3. *l.* 13.
Habere duobus modis dicitur, *lib.* 50 *tit.* 16. *l.* 188.
Habere licere rem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 57.
Habitatio quoque, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 4.
Habitationis legatum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 11.
Habitationum oneribus, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 17.
Habitator in aliena, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 59.
Habitatores ex, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 27.
Hac in factum actione, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 14.
Hac lege tenetur, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 2.
Hac lege tenetur, *lib.* 38. *tit.* 13. *l.* 1.
Hac ſtipulatione venit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 28.
Hac parte proconſul, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 2.
Hanc legem venditionis, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 22.
Hactenus igitur, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 11.
Hactenus tamen, Hæc lex eſt paulo poſt princ. §. *l.* 7. *lib.* 7. *tit.* 1. verſ. Celſus, *lib.* 18.
Harum actionum, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 7.
Hæc actio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 1.
Hæc actio, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 1.
Hæc actio heredi, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 4.
Hæc actio neque, *lib.* 2. *tit.* 13. *l. ult.*
Hæc actio, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 65.
Hæc actio, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 2.
Hæc actio non ſolum domino, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 2.
Hæc actio perpetua, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 13.
Hæc actio perpetua eſt: quia, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 4.
Hæc actio utilis competit, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 4.
Hæc actio utilis eſt, *lib.* 19. *tit.* 3. *l.* 2.
Hæc adjectio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 192.
Hæc autem jura, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 6.
Hæc autem locum habent, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 5.
Hæc autem ſatisdatio, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 4.
Hæc autem ſatisdatio, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 20.
Hæc bonorum poſſeſſio, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 15.
Hæc bonorum poſſeſſio, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 1.
Hæc condictio, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 66.
Hæc conditio 1. *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 10.
Hæc conditio 2. *ibid. l.* 29.
Hæc clauſula, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 1.
Hæc enim omnia inſtans periculum, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 6.
Hæc enuntiatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 230.
Hæc ita, ſi ſcientibus, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 5.
Hæc lex lata eſt, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 1.
Hæc lex in urbe, *lib.* 38. *tit.* 14. *l.* 1.
Hæc oratio. *Vide*, Oratio, quæ prohibet, *lib.* 30. *tit.* 14. *l.* 4.
Hæc ratio ex oratione, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 3.
Hæc ſcriptura, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 26.
Hæc ſi res præſens ſit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 47.
Hæc ſtipulatio, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 14.
Hæc ſtipulatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 200.
Hæc ſtipulatio, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 15.
Hæc venditio ſervi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 7.
Hæc verba cui, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 89.
Hæc verba edicti, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 1.
Hæc verba, ille, aut ille, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 124.
Hæc verba in ſtipulatione, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 73.
Hæc verba legis, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 12.
Hæc verba quanti, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 193.
Hæc verba teſtatoris, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 3.
Hæ actiones, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 10.
Hæ demum impoſitæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 38.
Hæ enim cauſæ, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 4.
Hæ operæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 23.
Hæ res teſtatoris legatæ, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 15.
Harum actionum, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 7.
Heres abſens, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 19.
Heres à debitore hereditario, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 21.
Heres de inſtituto, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 19.
Heres cum debuerat, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 21.
Heres & hereditas, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 22.
Heres ejus, qui. *Vide*, Heredes ejus, qui.
Heres ejus, qui bona, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 43.
Heres furioſi, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 51.
Heres in fundo, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 12.
Heres inſtitutus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 32.
Heres in omne jus mortui, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 37.
Heres liberti, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 8.
Heres meus damnas eſto, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 100.
Heres præcepto fundo, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 72.
Heres meus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 79.
Heres per ſervum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 43.
Heres quandoque, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 54.
Heres qui tacitam fidem, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 11.
Heres qui veneni cauſam, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 20.
Heres ſervum non nominatim, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 58.
Heres ſervum proprium, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 28.
Heres ſociquamvis ſocius, *lib.* 17. *tit.* 3. *l.* 30.
Heres ſtaruliberum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 66.
Heres teſtatoris. *Vide paulo ſupra*, Heres teſtatoris.
Heres viri defuncti, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 33.
Heredis aditio, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 7.
Heredis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 170.
Heredis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 65.
Heredi autem dabitur, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 11.
Heredi cujus nomen, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 1.
Heredi cum poſtumo, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 31.
Heredi qui falſos codicillos, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 15.
Heredem damnatum à fidejuſſore, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 2.
Heredem ejuſdem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 59.
Heredem fidejuſſoris, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 14.
Heredem meum, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 18.
Heredem qui ſciens, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 17.
Heredem tutoris, *lib.* 27. *tit.* 4. *l.* 5.
Heredes aut inſtituti, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 1.
Heredes ejus qui apud, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 25.
Heredes ejus, qui, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 8.
Heredes mei, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 57.
Heredes palam, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 21.
Heredes ſine partibus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 63.
Heredibus inſtitutis, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 77.
Heredibus tamen harum, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 13.
Hereditas ad nos pertinet, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 1.
Hereditas ad Statium, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 65.
Hereditas enim, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 34.
Hereditas etiam, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 5c.
Hereditas ex die, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 34.
Hereditas in multis, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 61.
Hereditas nihil aliud eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 62.
Hereditatis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 119.
Hereditatis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 138
Hereditatis venditæ pretium, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 22.
Hereditatem Cornelii, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 24.
Hereditatem pater, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 28.
Hereditate ab agnato. *Vide*, De hereditate ab adgnato, *lib.* 39. *tit.* 17. *l.* 19.
Hereditatum computationi. *Vide*, Computationi in alimentis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 68.
Hereditarium æs alienum, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 7.
Hereditariæ rei furtum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 68.
Hereditariarum actionum, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 40.
Hereditarii ſervi, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 2.
Herennius ait. *Vide*, Servius ait, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 122.
Herennius Modeſtinus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 63.
Herennius Modeſtinus 1. *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 42.
Herennius Modeſtinus 2. *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 43.
Herennius Modeſtinus reſpondit, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 22.
Herennius Modeſtinus, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 10.
Hi demum ſub conditione, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 6.
Hi enim non erunt ſeparandi, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 40.
Hi qui acceſſionis loco, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 34.
Hi qui ædes alienas, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 11.
Hi qui certa condicione. *Vide*, Si qui certa condic. *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 2.
Hi qui fiſci cauſas agunt, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 10.
Hi qui muneris publici, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 6.
Hi qui in provincia, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 37.
Hi quibus vel relictum, *lib.* 30. *tit.* 5. *l.* 23.
Hi quoque, qui thlibias, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 5.
Hi quorum parens, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 4.
Hi tamen omnes, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 11.
Hic titulus æquitatem, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 1.
Hic titulus manifeſtam, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 1.
Hinc quæritur, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 19.
His conſequenter Julianus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 18
His enim caſibus, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 7c.
His oneribus. *Vide*, Ab his oneribus, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 10.
Hi quibus. *Vide*, Hi quibus vel relictum.
His, qui in ea cauſa ſunt, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 12.
His qui navis marinas, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 3.
His, qui pignori, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 12.
His, qui ſe paſſi ſunt. *Vide*, Eis qui ſe paſſi, *lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 3.
His ſolis pecunia condicitur, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 49.
His verbis, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 8.
His verbis legavit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 102.
His verbis ſatisdationis, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 19.
His verbis, Titius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 58.
Hoc amplius & ad, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 29.
Hoc amplius Julianus, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 9.
Hoc apertius eſt, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 24.
Hoc articulo, quiſque, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 29.
Hoc autem quod, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 6.
Hoc autem ſic intelligendum eſt, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 12.
Hoc colore inofficioſo, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 2.
Hoc edictum, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 6.
Hoc edictum, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 2.
Hoc edictum neceſſarium, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 1.
Hoc edictum prætor naturalem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 1.
Hoc edictum prætor propoſuit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 1.
Hoc edictum prætor proponit, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 2.
Hoc edictum ſummam habet, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 1.
Hoc edictum, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 1.
Hoc edicto dolus, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 2.
Hoc edicto efficitur, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 5.
Hoc edicto rectiſſime, *lib.* 25. *tit.* 5. *l.* 1.
Hoc edicto prætor, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 1.
Hoc edicto prætor, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 1.
Hoc edicto promittitur, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 1.
Hoc enim illis præſtatur, *lib.* 49. *tit.* 11. *l.* 2.
Hoc eſt patris ejus, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 2.
Hoc genus legati, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 106.
Hoc interdictum inquilino, *lib.* 43. *tit.* 32. *l.* 2.
Hoc interdictum volgo, *lib.* 43. *tit.* 3. *l.* 1.
Hoc ita verum eſt, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 2.
Hoc jure utimur, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 27.
Hoc utimur, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 86.
Hoc jure utimur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 152.
Hoc jure utimur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 10.
Hoc jure utimur, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 3.
Hoc jure utimur, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 19.
Hoc legatum Uxoris, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 45.
Hoc modo legato dato, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 64.
Hoc quod dictum eſt, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 25.
Hoc ſenatuſconſultum, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 5.
Hoc ſermone, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 3.
Hodie enim incipit, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 4.
Hodie licet ei, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 13.
Hodie, qui edicta, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 32.
Homo liber hereditatem, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 54.
Homo liber, qui ſe vendidit, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 21.
Hominis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 152.
Hominis operæ legatæ, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 2.
Hominis quoque liberi, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 3.
Hominem certum, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 37.
Hominem, quem ex ſtipulatione, *lib.* 41. *tit.* 10. *l.* 3.
Homine legato, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 18.
Honor municipalis, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 14.
Honori parentum, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 2.
Honorem ſuſtinenti, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 10.
Honores & munera, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 7.
Honeſte ſacramento ſolutis, *lib.* 49. *tit.* 18. *l.* 2.
Hos accuſare non licet, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 12.
Hoſtes hi ſunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 118.
Hoſtes ſunt quibus bellum, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 24.
Huic ſtipulationi, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 5.
Huic enim ſolvi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 21.
Huic ſcripturæ, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 15.
Hujus actionis exemplo, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 9.
Hujus edicti æquitas, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 1.
Hujus edicti æquitas, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 1.
Hujus edicti cauſam, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 1.
Hujus enim pecunia, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 6.
Hujus quoque edicti, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 1.
Hujuſmodi legatum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 84.
Hujuſmodi legatum, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 13.
Hujuſmodi ſtipulatio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 64.
Hujuſmodi ſtipulationes, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 20.
Hunc titulum prætor propoſuit, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 1.

I.

JAvolenus. *Vide* Javolenus eum, qui jam dubitari non poteſt, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 86.
Jam hoc jure utimur, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 3.
Jam tamen fidejuſſore, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 5.
Javolenus eum, qui, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 15.
Ictus Oſtium infamiam, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 22.
Id autem, quod conditionis implendæ, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 76.
Id apud ſe quis habere videtur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 143.
Id eſt, & pœnæ nomine, *lib.* 47. *tit.* 5. *l.* 2.
Id eſt, partem dimidiam, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 39.
Id eſt, quo puteum, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 14.
Id eſt, quæ ipſi ſervo, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 88.
Id eſt, qui in alieno ſolo, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 74.
Id eſt, res moventes, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 2.
Id eſt, ſive virilis. *Vide*, Idem eſt ſive virilis.
Id eſt, ubi. *Vide*, Ubi domicilium habet, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 2.
Id eſt, uſque duos aureos, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 10.
Id eſt, ut citeriore die reddatur, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 15.
Idem Divus Hadrianus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 4.
Idem erit, ſi eadem, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 16.
Idem erit dicendum, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 3.
Idem erit & ſi alienus, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 14.
Idem erit & ſi Capuæ, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 6c.
Idem erit probandum, *lib.* 42. *tit.* 9. *l.* 2.
Idem & in communi dividundo, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 21.
Idem & in reditu, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 6.
Idem & ſi paterfamilias, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 23.
Idem eſt & in colono, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 46.
Idem eſt & in locatione, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 20.
Idem eſt, qui in alieno ſolo, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 74.
Idem eſt, & ſi ad tempus, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 3.
Idem eſt, & ſi adrogaverit, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 8.
Idem eſt, & ſi ego, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 12.
Idem eſt & ſi ei, qui, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 6.
Idem eſt & ſi ex duobus, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 10.
Idem eſt & ſi crimen, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 15.
Idem eſt & ſi in diem, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 14.
Idem eſt & ſi ita dixerit, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 15.
Idem eſt & ſi mandavi, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 13.
Idem eſt & ſi novus dominus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 25.
Idem eſt & ſi poſt alluvionem, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 34.
Idem eſt & ſi per mortem, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 19.
Idem eſt & ſi ſolutis, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 3.
Idem eſt etiam ſi legitima, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 14.
Idem eſt ſi dos, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 17.
Idem eſt ſi de teſtamento, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 13.
Idem fiet ſi inteſtatum, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 27.
Idem in duobus reis, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 25.
Idem Julianus ait, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 35.
Idem juris eſt, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 8.
Idem juris eſt & in ſtipulatione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 3.
Idem juris eſt non ſolum, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 12.
Idem Neratius putat, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 3.
Idem Ofilius ait, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 10.
Idem Pomponius ſcribit. Hæc lex eſt, §. 1. *l.* 13. *lib.* 4. *tit.* 8.
Idem Pomponius ſcribit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 5.
Idem privilegium competere, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 22.
Idem Ulpianus ſcribit, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 12.
Idemque erit dicendum, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 9.
Idemque erit dicendum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 16.
Idemque erit & in his, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 11.
Idemque eſſe & in duobus, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 37.
Idemque eſt, & pater, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 2.
Idemque ſi acceptum. Vide *l.* 23. *lib.* 7. *tit.* 1. paulo poſt princip.
Idemque & in fundo, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 10.
Idemque juris eſt. In his Pandectis legitur, Idque juris eſt, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 5.
Idemque eſt, & ſi mortis, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 4.
Idemque eſt, ſi ex numinis, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 6.
Idem quod pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 4.
Idem ſervandum erit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 72.
Idem ſi ob ſtuprum, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 4.
Idem ſive virilis ſexus, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 15.
Ideo compenſatio neceſſaria, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 3
Ideo condemnatus, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 17.
Ideo in arbitrium judicis, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 3.
Ideo Labeo ſcribit, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 13.
Ideo, quia antiquiores leges, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 27.
Ideoque amiſſa pars uſusfructus, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 2.
Ideoque etiam dos, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 19.
Ideoque hora ſexta, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 7.
Ideoque nec debere eum, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 10.
Ideoque poteſt fieri, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 7.
Ideoque ſi ita ſcriptum ſit, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 34.
Ideoque ſi quis pupillus, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 5.
Ideoque qui poſthumum, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 5.
Ideoque ſi ex prima parte, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 4.
Ideoque ſi pater, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 45.
Ideo ſi ex prima parte, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 4.
Idonei non videntur, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 6.
Idque & in legato, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 27.
Idque & Julianum agitaſſe, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 45
Idque juris eſt, ſive, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 5.
Id quod apud hoſtes, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 9.
Id quod noſtrum eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 11.
Id quod pœnæ nomine, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 74.
Id quod poſt emptionem, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 7.
Id quod pupillorum, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 23.
Id quod ſub conditione, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 19.
Id quod ſervo, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 9.
Idcirco qui Alexandriæ, *lib.* 1. *tit.* 20. *l.* 2.
Id tempus venditoris, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 14.
Id veſtimentum, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 25.
Igitur ſciendum eſt, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 12.
Igitur ſi quidem in hereditate, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 6.
Ignorantia vel facti, vel, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 1.
Ignorantis domini condicio, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 49
Ignorante quoque ſorore, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 48.
Ii, qui certa condicione. *Vide*, Si quis certa, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 2.
Illa inſtitutio, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 32.
Illa decreta, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 2.
Illa ſtipulatio, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 67.
Illa verba 1. *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 68.
Illa verba 2. *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 163.
Illæ autem Inſtitutiones, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 71.
Ille, à quo ſub conditione, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 13.
Ille autem & de peculio, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 22.
Ille aut ille, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 25.
Ille ſervus liber, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 9.
Illi cum illo, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 40.
Illis libertis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 84.
Illicitas exactiones, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 6.
Illicite poſt ſenatuſconſultum, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 10.
Illis libertis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 84.
Illud aut illud, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 19.
Illud aut illud debuit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 25.
Illud certum eſt, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 13.
Illud conſtat, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 13.
Illud convenire non poteſt, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 5.
Illud dubitari poteſt, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 77.
Illud dubitationis eſt, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 46.
Illud eleganter, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 4.
Illud enim ſine dubio, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 13.
Illud generaliter, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 37.
Illud in cauſis probandis, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 16.
Illud meminerimus, *lib.* 49. *tit.* 8. *l.* 1.
Illud non ineleganter, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 8.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Illud notandum eſt, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 4.
Illud notandum Pomponius ait, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 5.
Illud nullam habet dubitationem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 25.
Illud obſervandum eſt, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 15.
Illud quærendum eſt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 85.
Illud quæritur, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 4.
Illud quæſitum eſt, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 32.
Illud quoque cavere debet, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 7.
Illud quoque quod in, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 40.
Illud relatum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 3.
Illud ſciendum eſt 1, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 8.
Illud ſciendum eſt 2, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 9.
Illud ſciendum eſt, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 5.
Illud ſciendum eſt, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 17.
Illud ſciendum eſt, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 29.
Illud ſemper conſtitit. *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 5.
Illud ſine dubio. *Vide ſupra*, Illud enim ſine dubio.
Illud verum eſt, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 10.
Illud videamus, *lib.* 49. *tit.* 4. *l. ult.*
Illud uſitatiſſimum eſt, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 19.
Imaginaria venditio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 16.
Immo eum, qui finxit, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 26.
Immo & ſocer, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 5.
Immo & ſi quoſdam ſervos, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 7
Immo magis, *lib.* 44. *tit.* 30. *l.* 2.
Immo magnæ auctoritatis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 36.
Immo nunc locus eſt ſenatuſconſulto, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 12.
Immunitates generaliter, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 4.
Impenſa enim funeris. *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 18.
Impenſa funeris, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 45.
Impenſæ neceſſariæ, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 14.
Impenſæ neceſſariæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 79.
Impenſarum quædam, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 1.
Imperator Alexander. *Vide*, Αὐτοκράτωρ, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 25.
Imperator Antoninus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 12.
Imperator Antoninus Aurelio ; *lib.* 48. *tit.* 19. *l. ult.*
Imperator Antoninus Avidio, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 60.
Imperator Antoninus conſtituit, *lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 34.
Imperator Antoninus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 70.
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 16.
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 21.
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 13.
Imperator Hadrianus, cum Verus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 50.
Imperator Hadrianus Publicio, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 18.
Imperator noſter reſcripſit, *lib.* 49. *t.* 14. *l.* 43
Imperator noſter, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 7.
Imperatores Severus & Antoninus, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 4.
Imper. Sevetus Antoninus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 34.
Imper. Severus reſcripſit, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 16.
Imperator Severus reſcripſit, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 24
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 8.
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 8.
Imperatoris Severi oratione, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 1.
Imperatorem litis cauſa, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 91.
Imperat. Antoninus & Verus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 71.
Imperator Antoninus & Verus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 29.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 30.
Imperatores, *lib.* 5. *tit.* 8. *l.* 9.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 55.
Imperatores, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 37.
Imperatores, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 3.
Imperatores, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 21.
Imperatores, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 13.
Imperatores, *eodem lib. titul. l.* 13.
Imperatores, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 38.
Imperatores, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 17.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 4.
Imperatores, *lib.* 39. *tit.* 4. *lib.* 7.
Imperatores, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 14.
Imperatores Sever. & Antonin. *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 34.
Imperatores, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 4.
Imp. Severus & Antoninus, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 17.
Imperatores, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 2.
Imperatores. *Vide*, Imperatores Miſſenio, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 52.
Imperatores, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 18.
Imperatorii, *lib.* 48. *tit.* 12. *l.* 3.
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 11.
Imperator Titus Antoninus. Hæc lex eſt in *l.* 46. *lib.* 4. *tit.* 4.
Imperium aut merum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 3.
Imperitia culpæ adnume. *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 132.
Imponi operæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 33.
Impoſſibilis condicio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 7.
Impoſſibilium nulla obl. *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 185.
Impuberem in hoc edictum, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 22.
Impuberem furtum facere, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 23.
Impuberi, ad hereditatem, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 9.
Impuberi filio, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 10.
Impuberes ſine tutore, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 10.
Impuberes tutore auctore, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 13.
Imperibus quidem, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 7.
Impuberibus liberis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 11.
In acceſſione temporis, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 8.
In actione furti, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 19.
In actionibus in rem, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 5.
In actionibus, quæ ex contractu, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 7.
In Ægypto, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 10.
In adoptionibus eorum duntaxat, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 5.
In adrogatorem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 41.
In adverſa corporis valetudine, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 17.
In ædibus alienis, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 9.
In æſtimationibus hereditatis, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 48.
In agris limitatis, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 16.
In alvo decurionum, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 2.
In ambigua voce legis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 19.
In ambiguo ſermone, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 3.
In ambiguis orationibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 96.
In ambiguis pro dotibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 85.
In ambiguis pro dotibus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 70.
INA MHΔE, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 1.
In annos ſingulos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 2.
In arbitrium alterius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 1.
In argento potorio, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 21.
In arrogatorem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 42.
In auditum filium, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 2.
In bello poſtliminium eſt, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 2.
In bonæ fidei contractibus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 36
In bonæ fidei judiciis, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 7.
In bonis ſuperſtitum, *lib.* 25. *tit.* 3. *l. ult.*
In bonorum poſſeſſionibus, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 10
In capitalibus criminibus, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 1.
In cauſæ cognitione 1. *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 14.
In cauſæ, 2. *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 16.
In cauſæ cognitione etiam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 27.
In cauſæ cognitione, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 14.
Inceſtæ nuptiæ, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 52.
In civile eſt, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 24.
In circulatores, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 11.
Incola & his magiſtratibus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 20.
Incola jam muneribus publicis, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 34.
In cognitione, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 13.
In comites quoque judicum, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 5.
In commodato hæc pactio, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 17.
In communi dividundo, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 3.
In compenſationem etiam, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 8.
In compromiſſis, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 15.
In concedendo jure aquæ, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 8.
In concubinatu, *lib.* 25. *tit.* 7. *l.* 3.
In condemnatione perſonarum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 173.
In condictione ex cauſa, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 9.
In conditionibus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 19.
In confirmando tutore, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 7.
In conſilium curatoris, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 6.
In contrahenda venditione, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 172.
In contra tabulas, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 1.
In conventionalibus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 52.
In conventionibus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 219.
In creditore, qui pignus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 38.
In crimine adulterii, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 41.
In criminibus eruendus, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 1.
In dando tutore, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 18.
In dardanarios, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 37.
Indebitam pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 74.
Indebiti ſoluti condictio, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 15.
In delictis ſervorum, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 4.
Inde Neratius ſcribit. *l.* 6. 9. *tit.* 2. *l.* 23.
Inde tabernacula, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 184.
In depoſiti actione, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 9.
In depoſiti vel commodati, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 12.
Indicaſſe eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 197.
Indicaſſe reum. *Vide ibidem.*
In diem acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 5.
In diem addictio ita fit, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 1.
In diem addicto, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 9.
In diem debitor, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 10.
In diem obligatio, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 5.
Indignum eſſe, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 3.
Indigno herede pronuntiato, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 8.
In duobus reis promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 3.
In duobus reis ſtipulandi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 28.
In duplicibus teſtamentis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 79.
In eadem cauſa ſunt, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 3.
In eadem cauſa ſunt, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 10.
In ejuſmodi ſtipulationibus, *lib.* 46. *tit.* 5. *l. ult.*
In emptionibus, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 43.
In eo jure, quod, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 45.
In eoque fundo alieno, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 38.
In eoque fundo. *Vide*, Inque eo fundo, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 11.
In eo qui teſtatur, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 2.
In eo quod plus ſit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 110.
In eo, quod ſervo caſtrenſi, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 33.
In eo, quod vel is qui peti, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 33.
In eos extra ordinem, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 9.
In eos qui cum recepti eſſent, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 13.
In eos, qui naves, *lib.* 47. *tit.* 5. *l.* 1.
In eum, cujus dolo, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 15.
In eum, cujus inſtinctu, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 5.
In eum, ad quem dotis, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 16.
In eum diem, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 4.
In eum, qui adverſus ea, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 24.
In eum, qui mutuis accipi, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 19.
In eum, qui ut calumniæ cauſa, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 1.
In exceptionibus, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 19.
In executione. *Vide*, In execut. *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 5.
In factum actiones, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 13.
In facto conſiſtentes conditiones, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 60.
In Falcidia æſtimatio pretii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 42.
In Falcidia placuit, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 9.
Infamem non ex omni. *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 7.
Infans vel furioſus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 12.
In Faviana & Calviſiana, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 2.
Inferioris gradus cognatus, *lib.* 38. *tit.* 9. *l.* 2.
In fideicommiſſi hereditatis, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 18
In fideicommiſſi libertatibus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 5
In fideicommiſſi perſecutione, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 3.
In finalibus quæſtionibus, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 11.
In fiſci cauſis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 4.
Inficiando depoſitum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 67.
In fraudem civitatium, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 11.
In fraudem creditorum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 10.
In fraudem creditorum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 25.
In fraudem creditorum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 27.
In fraudem facere videri, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 4.
In fraudem fiſci, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 45.
In fraudem juris, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 10.
In fraudem plane creditor, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 15.
In fructu id eſſe id intelligitur, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 42.
In furti actione non quod intereſt, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 50.
In furtiva re, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 1.
In fundo alieno, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 38.
In generali repetitione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 80.
Ingenuum accipere debemus, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 25.
Ingratus libertus eſt, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 19.
In hac actione, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 3.
In hac actione, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 3.
In hac ſtipulatione, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 28.
In heredem autem, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 5.
In heredem eatenus, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 26.
In his quæ contra rationem, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 15.
In his quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
In iis quæ extra teſtamentum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 16.
In his rebus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 66.
In his vero, *lib.* 40. *tit.* 3. *l.* 5.
In hoc judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 14.
In hoc judicium, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 10.
In hoc judicio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 27.
In judicio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 47.
In Judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 13.
In hominis uſufructu, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 3.
In honorariis actionibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 35.
In honoribus delatis, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 8.
In hujuſmodi autem, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 12.
In iis officiis. *Vide*, In his, quæ officium.
In illa ſtipulatione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 50.
In illa ſtipulatione, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 8.
Inceſto, ut Pap. *l.* 48. *tit.* 18. *l.* 4.
In inſulam deportati, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 3.
In inſulam patre deportato, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 42
Iniquiſſimum videtur, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 5.
In inſtrumento fundi, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 8.
In integrum vero reſtitutione, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 22.
In interdicto unde vi, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 6.
In interdicto unde vi, *ibid. l.* 16.
In interdictis exinde ratio, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 3.
In judicati actione, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 61.
In judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 13.
In judicio familiæ erciſcundæ, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 47.
In jure civili receptum eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 161.
Injuria ex eo dicta eſt, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 1.
Injuriarum actio 1, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 13.
Injuriarum actio 2. *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 28.
Injuriarum æſtimatio, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 21.
In jus vocare, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 1.
In jus vocari, *ibid. l.* 2.
In iis Diophantus, *li.* 4. *tit.* 4. *l. ult.*
In laqueum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 55.
In lege Aquilia 1. *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 40.
In lege Aquilia 2. *ibid. lib.* 44.
In lege cenſoria, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 203.
In lege Cornelia dolus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 7.
In lege Falcidia 1. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 45.
In lege Falcidia 2. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 62.
In legem Falcidiam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 8.
In lege fundi vendendi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 77.
In lege locationibus ſcriptum erat, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 29.
In legibus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 5.
In liberæ mulieris conſuetudine, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 24.
In libertatibus, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 5.
In liberto antiquior contractus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 77.
In litore jure gentium ædificare licet, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 4.
In loco publico, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 1.
In Lyſitania Pacenſes, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 8.
In magiſtratus, qui, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 7.
In metallum, *lib.* 38. *tit.* 19. *l.* 36.
In metallum damnata mulier, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 4.
In metallum damnati, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 22.
In metallum damnatis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 12.
In modicis autem, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 24.
In mortis cauſa donationibus, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 22.
In multis juris noſtri articulis, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 9.
In multis itemque portis, *lib.* 43. *tit.* 6. *l.* 11.
In navem Saupheii, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 31.
In nautica pecunia, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 3.
In negotiis contrahendis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 5.
In noxalibus actionibus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 4.
In numerationibus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 41.
In obſcura voluntate, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 179.
In obſcuris inſpici ſolet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 114.
In his quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
Inofficioſum teſtamentum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 3.
In omnem rem curator, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 15.
In omni fere ſermone, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 13.
In omni parte error, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 2.
In omnibus bonæ fidei judiciis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 41.
In omnibus cauſis, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 7.
In omnibus cauſis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 39.
In omnibus cauſis, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 2.
In omnibus cauſis, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 68.
In omnibus enim, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 2.
In omnibus fiſci quæſtionibus, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 13.
In omnibus negotiis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 7.
In omnibus noxalibus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 3.
In omnibus obligationibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 14.
In omnibus officiis. *Vide*, In his, quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
In omnibus partibus juris, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 18.
In omnibus prætoriis ſtipulationibus 1. *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 5.
In omnibus prætoriis ſtipulationibus 2. *ibid. l.* 6.
In omnibus quæ ad eandem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 24.
In omnibus quæ fecit tutor, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 1.
In omnibus quidem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 90.
In omnibus rebus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 55.
In omnibus ſervitutibus, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 18.
In omnibus ſpeciebus liberationum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 43.
In omnibus temporalibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 6.
In operis duobus, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 26.
In orbe Romano, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 17.
In ordinem, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 1.
In pari cauſa poſſeſſor, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 128.
In parietis communis, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 35.
In partem dotis, *lib.* 24. *tit.* 3. *l. ult.*
In patrem, cujus in poteſtate, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 21.
In pecudum fructu, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 28.
In pecuniariis cauſis, *lib.* 2. *tit.* 12. *l. ult.*
In peremptorio autem proponitur, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 71.
In perpetuum quotiens id, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 61.
In perſona tamen, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 30.
In perſonam ſervilem, *lib.* 50. *tit.* 37. *l.* 22.
In perſonalibus actionibus, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 2.
In plurium heredum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 70.
In poſſeſſionem mitti ſolet, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 6.
In poteſtate manente filia, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 10.
In prædiis ruſticis, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 7.
In prætoriis ſtipulationibus, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 9
In privatis negotiis, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 77.
In privatis operibus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 12.
In propoſita autem quæſtione, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 78.
In provinciali autem prædio, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 3.
In publicum deduci. Hæc l. eſt §. 5. *l.* 1. *lib.* 11. *tit.* 5.
In pupillo cui ſine, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 47.
In pupillo, cui ſoluta eſt, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 4.
In pupillari ſubſtitutione, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 14.
In quam neceſſe eſt confugere, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 7.
In quantitate patrimonii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 73.
In quæſtionibus, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 8.
Inque eo fundo, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 11.
In quarram hereditatis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 91.
In quem etiam utiles actiones, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 3.
In quibuſcunque negotiis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 48.
In quibuſdam contractibus, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 7.
In quibus rebus, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 3.
Inquilino non datur, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 33.
In quo inierit etiam hoc, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 18.
In quorum finibus, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 24.
In ratione legis Falcidiæ 1. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 11
In ratione legis Falcidiæ 2. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 3.
In rem actio competit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 23.
In rem actionem pati, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 8.
In rem ſuam procurator datus, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 18.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

In re communi, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 26.
In re furtiva condictio, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 8.
In re hypotheca, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 4.
In rebus commodatis, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 18.
In rebus etiam mobilibus, *lib.* 13. *tit.* 24. *l.* 4.
In rebus dotalibus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 17.
In rebus nobis constituendis, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 2.
In reficiendo communi pariete, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 41.
In repetundis legatis, *lib.* 32. *tit.* 2. *l.* 63.
In repudianda hereditate, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 23.
In rutis cæsis ea sunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 241.
In Salviniano interdicto, *lib.* 43. *tit.* 33. *l.* 2.
In senatusconsultum Turpillianum, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 15.
In sententiis sufficiet, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 59.
In servo, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 17.
In servorum persona, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 30.
In servitutem, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 16.
In servitute mea, *lib.* 1. *tit.* 7. *l. ult.*
In singulis heredibus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 77.
In singulos annos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 8.
In speciali actione, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 73.
In sponsalibus contrahendis, *l.* 23. *t.* 1. *l.* 14.
In sponsalibus constituendis, *l.* 23. *t.* 1. *l.* 18.
In sponsalibus nihil interest, *lib.* 23. *t.* 1. *l.* 7.
In stipulatione damni infecti, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 23.
In stipulatione de reddendo, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 8.
In stipulatione de rato, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 2.
In stipulatione judicatum solvi, *l.* 46. *t.* 7. *l.* 1.
In stipulatione qua procurator, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 19.
In stipulationibus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 54.
Institor appellatus est, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 3.
Institor est qui tabernæ, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 18.
Institutio talis, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 1.
Instratum omne vestimentum, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 45.
Instructam autem tabernam, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 184.
Instrumentum pistrini, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 6.
Instrumenti significatione. *Vide*, Superscriptionem, *lib.* 4. *l.* 33. *tit.* 10.
Instrumenta fundi. *Vide*, l. in Instrumento fundi, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 8.
Instrumentorum nomine, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 1.
Instrumentorum receptorum, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 16.
In instrumentis, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 10.
In substitutione filio ita facta, *l.* 28. *t.* 6. *l.* 31.
In suis heredibus, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 14.
In suis heredibus, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 11.
Insula est enata, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 56.
Insulam hoc modo, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 6.
Insulæ Italiæ, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 9.
Insulam intra biennium, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 124.
Insulam tibi vendidi, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 13.
Insulam uno pretio, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 58.
In summa admonendi sumus, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 11.
In summa puto dicendum, *lib.* 43. *t.* 17. *l. ult.*
In summa sciendum est, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 17.
In summa sufficiet. *Vide*, In sententiis sufficiet, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 59.
In summa tria sunt, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 2.
In summa ut generaliter, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 65.
In suspenso est jus marris, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 8.
In tabulis secundis, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 7.
In tacitis fideicommissis, *lib.* 30. *t.* 1. *l.* 103.
In tantum ergo tenetur, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 18.
In tantum & ut soli, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 6.
Intelligendus est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 153.
In tempus capiendæ hereditatis, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 62.
In tempore constituto judicatis, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 2.
Inter accusatorem & reum, *lib.* 48. *t.* 1. *l.* 10.
Inter actum & iter, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 12.
Inter agnatos & cognatos, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 5.
Inter artifices longa differentia est, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 31.
Inter bonorum, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 49.
Inter causas omittendi, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 26.
Inter Castellianum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 44.
Inter cetera, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 30.
Inter ceteros, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 1.
Intercidit legatum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 59.
Inter coheredes, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 44.
Inter convenientes, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 28.
Inter creditorem & debitorem, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 63.
Inter debitorem & creditorem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 42.
Inter divortium & repudium, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 191.
Inter donum & munus, *ibid. l.* 194.
Inter effractores, *lib.* 47. *tit.* 18. *l.* 2.
Inter eos fidejussores, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 51.
Inter eos, quibus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 19.
Inter eos, qui ex generali, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 33.
Inter eos, qui secundum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 29.
Inter eos, qui in matrimonio, *l.* 24. *t.* 1. *l.* 27.
Inter fidejussores, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 26.
Inter fructuarium & dominum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 20.
Inter hæc verba, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 179.
Inter illam condicionem, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 217.
Inter liberos, *lib.* 50. *tit.* 12. *l. ult.*
Inter liberos tantum personas, *l.* 48. *t.* 5. *l.* 6.
Inter litigantes, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 62.
Inter minores viginti quinque annis, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 8.
Inter officium advocationis, *lib.* 6. *t.* 1. *l.* 54.
Inter omnes constat, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 46.
Inter omnes convenit, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 12.
Inter mortis causa donationem, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 38.
Inter pares numero judices, *lib.* 42. *t.* 1. *l.* 38.
Inter patrem & filium, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 2.
Inter pœnas est, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 6.
Inter publica habemus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 17.
Inter pupillos, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 20.
Inter quos paries communis est, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 39.
Inter servientes, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 15.
Inter socerum & generum, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 26.
Inter stipulantem & promittentem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 83.
Inter stuprum & adulterium, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 101.
Inter tutores, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 36.
Intervenit illa quæstio, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 24.
Inter virum & uxorem 1, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 43.
Inter virum & uxorem 2, *ibid. l.* 46.
Inter vestem virilem, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 33.
Interdum accidit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 49.
Interdum ejus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 21.
Interdum & propter, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 14.
Interdum ex conventione, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 8.
Interdum ex justis causis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 36.
Interdum evenit, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 4.
Interdum fur, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 56.
Interdum hæc adjectio, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 13.
Interdum lex Julia, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 1.
Interdum licet dolo malo, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 15.
Interdum nec vendendus, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 16.
Interdum pars usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 10.
Interdum pecuniariter, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 11.
Interdum persona, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 29.
Interdum posterior, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 5.
Interdum proprietarius, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 15.
Interdum proprietatem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 78.
Interdum pura stipulatio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 73.
Interdum tamen, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 5.
Interdum tamen, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 194.
Interdum 1, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 34.
Interdum 2. *lib.* 38. *tit.* 1. *l. ult.*
Interdum, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 2.
Interdictum de precariis, *lib.* 43. *tit.* 27. *l.* 14.
Interdictum quod vi 1, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 17.
Interdictum quod vi 2, *ibid. l.* 29.
Interdicto quorum bonorum, *l.* 43. *t.* 2. *l.* 2.
Interdicta noxalia ea, *lib.* 43. *tit.* 1. *l. ult.*
Interdictorum quædam duplicia sunt, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 2.
Interesse puto, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 39.
Interest enim Reipublicæ, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 18.
Interest enim nostra, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 5.
Interpretatione legum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 42.
In testamento, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 38.
In testamento ita erat scriptum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 31.
In testamento quidam scripserat, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 27.
In testamentis plenius, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 12.
Intestatus est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 64.
Intestati hi gradus, *lib.* 38. *tit.* 15. *l.* 1.
Intestati proprie appellantur, *l.* 38. *t.* 16. *l.* 1.
Intestato parente, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 6.
Intestato liberto, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 3.
Intestato reliquit, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 10.
Intestatæ sororis, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 14.
In testatoris servo, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 34.
In testimonium, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 2.
In testimoniis autem, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 2.
In testimoniorum usus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 1.
In totum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 76.
In toto & pars continetur, *l.* 50. *t.* 17. *l.* 113.
In toto jure genere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 80.
Intra quinque annos, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 2.
In tradendis unis ædibus, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 7.
In traditionibus, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 48.
Intra dies constitutos, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 7.
Intra illum diem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 41.
Intra quatuor annos, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 10.
Intra triduum appellare, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 3.
Intra utile tempus restitutionis, *l.* 4. *t.* 4. *l.* 39
In tribus istis judiciis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 13.
In vendendo fundo, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 66.
In venditione, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 41.
In venditione bonorum, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 8.
In venditionibus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 9.
Invicem enim, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 43.
Invitus nemo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 156.
Invitus is, cui fideicommisso, *l.* 40. *t.* 5. *l.* 34.
Invito beneficium non datur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 69.
Invitam libertam, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 28.
Inviti filii naturales, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 11.
Inviti testimonium dicere, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 8.
Inviti testimonium non dicunt, *ibid. l.* 19.
Invitum autem, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 5.
In voluptariis, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 11.
In urbe Rom. *Vide*, In orbe Romano, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 17.
In usu juris, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 158.
In usucapione ita servatur, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 15.
In usucapionibus, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 6.
In vulgari substitutione, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 162,
Ipsi quoque reo, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 19.
Ipsi tamen heredi, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 3.
Is, à quo fundus petitus erat, *lib.* 6. *t.* 1. *l.* 57.
Is à quo sine liberis, *lib.* 25. *tit.* 4. *l.* 4.
Is autem, cum quo actum fuit, *l.* 46. *t.* 6. *l.* 4.
Is autem nec ad legitimam, *l.* 37. *t.* 14, *l.* 11.
Is autem, qui de statu suo litigat, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 12.
Is, cujus familia, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 18.
Is, cujus fundo via, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 25.
Is, cujus in servo proprietas erat, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 26.
Is, cujus interest, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 85.
Is, cujus nomine, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 64.
Is, cujus ope, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 14.
Is, cui annua alimenta, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 11.
Is, cui bonis interdictum est, *lib.* 45. *t.* 1. *l.* 6.
Is, cui ex stipulatu, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 13.
Is, cui fideicommissæ libertas, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 19.
Is, cui fideicommissum solvitur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 31.
Is, cui hereditas tota, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 34.
Is, cui ita. *Vide*, Is, cui ita legatum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 18.
Is, cui lege bonis interdictum est, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 18.
Is, cui legatorum, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 5.
Is, cui opus novum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 23.
Is, cui sub condicione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 18.
Is, cui sub condicione, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 42.
Is, cui via, vel actus debebatur, *l.* 8. *t.* 6. *l.* 11.
Is, cum quo aquæ pluviæ, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 7.
Is, cum quo de peculio, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 55.
Is damnum dat, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 169.
Is potest repudiare, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 18.
Is, qui à debitore, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 9.
Is, qui actionem habet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 15.
Is, qui alienum hominem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 60.
Is, qui alienum servum promisit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 51.
Is, qui amicitia ductus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 44.
Is, qui aliqua ratione, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 7.
Is, qui bonis cessit, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 2.
Is, qui bonis cessit, *ibid. l.* 3.
Is, qui certo loco, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 9.
Is, qui commodatum accepit, *l.* 13. *t.* 6. *l.* 13.
Is, qui complures libertos, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 94.
Is, qui contra tabulas, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 22.
Is, qui debitorem vi exemit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 6.
Is, qui decepit aliquem, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 40.
Is, qui destinavit rem petere, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 24.
Is, qui dicit se juratum esse, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 5.
Is, qui dolo fecit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 69.
Is, qui duo prædia. *Vide*, Qui duo prædia, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 29.
Is, qui ex causa. *Vide*, Si quis ex causa, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 15.
Is, qui ex stipulatu, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 45.
Is, qui fideicommissum debet, *l.* 32. *t.* 1. *l.* 26.
Is, qui fugitivum celavit, *lib.* 11. *tit.* 4. *l.* 1.
Is, qui fundum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 31.
Is, qui heres institutus est, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 13.
Is, qui in aliena potestate est, *lib.* 9. *t.* 4. *l.* 32.
Is, qui in domum. *Vide*, Qui in domum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 23.
Is, qui in potestate est, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 15.
Is, qui in puteum, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 11.
Is, qui in reatu decedit, *lib.* 48. *tit.* 4. *l. ult.*
Is, qui intulit mortuum, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 7.
Is, qui judicio publico, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 4.
Is, qui jus annulorum impetravit, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 5.
Is, qui legatione fungitur, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 15.
Is, qui natus est ex mancipiis, *l.* 50. *t.* 16. *l.* 210
Is, qui onerandæ libertatis, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 32.
Is, qui opem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 34.
Is, qui plusquam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 31.
Is, qui prædam, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 13.
Is, qui promisit tibi, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 33.
Is, qui putat, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 15.
Is, qui reipublicæ causa affuturus erat, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 39.
Is, qui reipublicæ causa abest, *lib.* 4. *t.* 6. *l.* 44.
Is, qui rem conduxit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 6.
Is, qui rem permutatam, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 15.
Is, qui reus factus est. *Vide*, Si qui reus factus est, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 5.
Is, qui se obtulit rei defensioni, *l.* 6. *t.* 1. *l.* 25.
Is, qui servum castrandum, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 6.
Is, qui sola triginta reliquerat, *l.* 30. *t.* 1. *l.* 80.
Is, qui suis nummis emitur, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 4.
Is, qui unum filium habebat, *l.* 29. *t.* 7. *l.* 19.
Is, qui usumfructum, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 18.
Is, qui usumfructum, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 20.
Is quoque, qui ex causa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 9.
Isti quidem, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 8.
Ita autem dispositioni, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 5.
Ita constante matrimonio, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 26.
Ita demum autem committetur, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 31.
Ita fidei heredis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 40.
Ita liber esse jussus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 8.
Itaque cum separatim, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 64.
Itaque si accepto, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 28.
Itaque sicut superius, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 32.
Itaque si hoc specialiter, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 48.
Itaque si servum tuum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 4.
Itaque tunc potestatem, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 39.
Itaque fullo, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 12.
Itaque hoc casu, *lib.* 30. *tit.* 4. *l.* 27.
Itaque pauciores, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 2.
Itaque tunc, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 39.
Ita stipulatus sum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 115.
Ita tamen si vectigal solvant, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 2.
Ita tamen, ut his, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 27.
Ita ut omnes, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 36.
Ita ut & si fur, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 16.
Ita vulneratus est servus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 51.
Item ait prætor, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 21.
Item apud Labeonem, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 15.
Item à substituto, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 13.
Item clodus morbosus est, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 13.
Item cum testamento, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 14.
Item ei succurritur, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 14.
Item eorum, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 6.
Item & ad litem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 3.
Item ex diverso, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 19.
Item exigit prætor, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 16.
Item hi, qui reipublicæ causa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 4.
Item illa verba prætoris, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 18.
Item in potestate nostra sunt, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 3.
Item Labeo scribit, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 22.
Item lapilli, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 3.
Item legato continentur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 49.
Item liberatur pignus, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 6.
Item magistri societatum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 14.
Item Mela scribit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 11.
Item miles, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 18.
Item parte fundi, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 8.
Item pictoris instrumento legato, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 17.
Item prædia, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 10.
Item prætor edicto suo, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 8.
Item pro patrona, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 2.
Item quæ ex animalibus, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 6.
Item quamvis, *lib.* 10. *tit.* 3, *l.* 10.
Item quæritur, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 13.
Item quia conventiones, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 4.
Item quibus propter infirmitatem, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 4.
Item quod dictum est, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 6.
Item quod Sabinus ait, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 17.
Item si alter ex dominis, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 8.
Item sic possunt, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 3.
Item si cum exceptione, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 14.
Item si cum putavi, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 5.
Item si cum filiusfamilias fidejusserit, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 7.
Item si fundi, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 9.
Item si non venierit, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 13.
Item si ob id quod, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 3.
Item si obstetrix medicamentum dederit, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 9.
Item si pretio, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 23.
Item si res fuerint usucaptæ, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 4.
Item si servus duorum, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 9.
Item si servi redhibendi, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 30.
Item si servum, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 6.
Item si suspectus fit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 19.
Item si verberatum, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 15.
Item unus ex litigatoribus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 17.
Item veniunt in hereditatem, *lib.* 5. *t.* 3. *l.* 20.
Item vestis, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 3.
Item si victus fuero, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 10.
Item videndum si possessor, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 18.
Iter nihil prohibet, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 14.
Iter sepulchro debitum, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 4.
Itinere ad prædium, *lib.* 8. *tit.* 8. *l.* 28.
Itinere faciendo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 3.
ΗΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ. *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 104.
Jubere caveri, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 4.
Judex datus in eodem officio, *l.* 5. *t.* 1. *l.* 46.
Judex posteaquam, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 15.
Judex si male absolvit, *lib.* 12. *tit.* 6, *l.* 28.
Judici ab appellatoribus, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 42.
Judicem in prædiis dividundis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 21.
Judicium communi dividundo, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 10.
Judicium finium regundorum, *l.* 10. *t.* 1. *l.* 9.
Judicatæ quidem rei, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 29.
Judicatum solvi, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 6.
Judicatum solvi, *ibid. l.* 9.
Judicium solvitur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 58.
Julianus ait, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 11.
Julianus ait, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 17.
Julianus ait, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 47.
Julianus ait, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 37.
Julianus ait, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 40.
Julianus ait, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 45.
Julianus ait, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 60.
Julianus ait, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 7.
Julianus ait, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 3.
Julianus autem, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 16.
Julianus debitor. *Vide*, Ælianus debitor, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 10.
Julianus & Marcellus putant, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 19.
Julianus Diophanus. *Vide*, Junius Diophantus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 50.
Julianus de eo loquitur, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 6.
Julianus ex persona, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 19.
Julianus lib. 3. Digestorum, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 3.
Julianus libro quarto, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 17.
Julianus libro 6. Digestorum, *l.* 6. *t.* 1. *l.* 17.
Julianus libro 8. Digestorum, *l.* 6. *t.* 1. *l.* 37.
Julianus libro quintodecimo, *l.* 19. *t.* 1. *l.* 13.
Julianus libro sextodecimo, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 5.
Julianus libro septimodecimo, *l.* 39. *t.* 5. *l.* 2.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Julianus libro octavodecimo, *lib.* 24. *t.* 2. *l.* 4.
Julianus libro vicesimosexto, *l.* 29. *t.* 2. *l.* 42.
Julianus nec à filiofamilias, *lib.* 30. *t.* 1. *l.* 10.
Julianus noster, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 86.
Julianus notat, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 34.
Julianus putat patronum, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 43.
Julianus quoque, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 15.
Julianus scribit, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 26.
Julianus scribit, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 10.
Julianus scribit, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 20.
Julianus scribit, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 24.
Julianus scribit, *lib.* 15. *tit.* 6. *l.* 14.
Julianus scribit, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 30.
Julianus scribit, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 9.
Julianus scribit exceptionem, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 19.
Juliano respondit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 68.
Julianus verum debitorem, *lib.* 12. *t.* 6. *l.* 6c.
Julius Fœbus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 81.
Julius Paulus Numphidio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 81.
Junius Diophantus Pomponio, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 50.
Jura constituì oportet, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 3.
Jura libertorum, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 4.
Jura non in singulas personas, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 8.
Jura prædiorum, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 2.
Jura sanguinis, *lib.* 5c. *tit.* 17. *l.* 8.
Jure civili receptum est, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 24.
Jure gentium, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 68.
Jure militari, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 4.
Jure naturæ æquum est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 206.
Jure nostro, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 26.
Jure societatis, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 82.
Jure successum est, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 6.
Juridico qui Alexandriæ agit, *lib.* 1. *t.* 19. *l.* 2.
Juri operam daturum, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 1.
Jurisconsultus, *lib.* 38. *tit.* 1c. *l.* 1c.
Jurisgentium conventiones, *lib.* 2. *t.* 14. *l.* 7.
Juris ignorantia, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 7.
Juris ignorantiam, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 4.
Juris Italici sunt, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 7.
Jurisjurandi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 32.
Jurisperitos, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 30.
Juris ratio efficit, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 25.
Jus agnationis, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 34.
Jus alimentorum, *lib.* 27. *tit.* 2. *l.* 3.
Jus autem civile est, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 7.
Jus civile est quod, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 6.
Jus cloacæ mittendæ, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 7.
Jus dandi tutores, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 3.
Jus dicentis officium, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 1.
Jusjurandum à debitore, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 40.
Jusjurandum etiam, *ibid. l.* 27.
Jusjurandum & ad pecunias, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 34.
Jusjurandum, *ibid. l.* 17.
Jusjurandum, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 2.
Jusjurandum, *lib.* 44. *tit.* 5. *l.* 1.
Jus nostrum non patitur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 7.
Jus pluribus modis dicitur, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 11.
Jus publicum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 38.
Jus singulare est, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 16.
Justit Imperator, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 24.
Justa causa manumissionis, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 9.
Justa enim an injusta, *lib.* 43. *tit.* 17. *l.* 2.
Justa interpretatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 201.
Juste possidet, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 11.
Justitia est constans, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 10.
Justissime ædiles retulerunt, *lib.* 21. *t.* 1. *l.* 44.
Justo errore ductus Titius, *lib.* 41. *t.* 3. *l.* 44.

L.

LAbeo ait, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 2.
Labeo ait, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 7.
Labeo ait, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 2.
Labeo ait, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 25.
Labeo ait, *eod. tit.* 3. *l.* 25.
Labeo ait, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 19.
Labeo ait, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 10.
Labeo ait, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 36.
Labeo ait, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 17.
Labeo etiam absenti, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 41.
Labeo & Sabinus existimant, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 14.
Labeo indicat eum, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 5.
Labeo libro posteriorum, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 45.
Labeo libro posteriorum, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 21.
Labeo libro posteriorum, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 50.
Labeo libro primo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 19.
Labeo, Neratius, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 8.
Labeo non posse ait, *lib.* 43. *tit.* 21. *l.* 2.
Labeo putat, *lib.* 47. *tit.* 5. *l.* 6.
Labeo putavit, *lib.* 47. *tit.* 4. *l.* 3.
Labeo scribit, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 6.
Labeo scribit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 1.
Labeo scribit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 50.
Labeo scribit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 64.
Labeo scribit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 21.
Labeo scripsit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 31.
Lacus & stagna, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 12.
Lana legata, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 88.
Latæ culpæ finis est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 223.
Latinus Largus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 83.
Latinus Largus, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 56.
Latinus Largus, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 9.
Latrones tibi servum, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 27.
Lecta est in auditorio, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 40.
Lectos emptos ædilis, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 12.
Legata inutiliter data, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 14.
Legata inutiliter data, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 19.
Legata supellectili, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 9.
Legata sub conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 41.
Legatam municipio pecuniam, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 4.
Legatarius, qui rogatus est *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 27.
Legatarius pro parte, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 38.
Legati proconsulis, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 13.
Legatis alimentis, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 6.
Legatis quæ relinquuntur, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 1.
Legatis quoque, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 8.
Legatis servis exceptis, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 65.
Legatis uxori, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 35.
Legato generaliter relicto, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 37.
Legato qui publicum, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 12.
Legato sub condicione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 65.
Legato tempus prodest, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 5.
Legatorum nomine, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 1.
Legatorum nomine satisdari, *lib.* 36. *t.* 3. *l.* 1.
Legatorum petitio, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 33.
Legatum civitati relictum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 16.
Legatum est datio, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 36.
Legatum est deliberatio hereditatis, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 116.
Legatum in annos singulos, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 1c.
Legatum ita erat, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 105.
Legatum ita dominium, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 80.
Legatum ita est, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 17.
Legatum nulli alii, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 21.
Legatum servo delatum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 7.
Legatum sub condicione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 95.
Legatum sub condicione, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 24.
Legatus antequam, *lib.* 5c. *tit.* 7. *l.* 1c.
Legatus Cæsaris, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 2c.
Legatus contra rempublicam, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 2.
Legatus creatus, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 12.
Legatus mandata, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 12.
Legatus municipalis, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 1.
Legavi Titio, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 25.
Lege agraria, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 3.
Lege Aquilia, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 2.
Lege autem municipali, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 3.
Lege Cornelia cavetur, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 25.
Lege Cornelia cavetur, *lib.* 48. *tit.* 1c. *l.* 9.
Lege Cornelia testamenta, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 12.
Lege Cornelia testamentaria, *lib.* 48. *tit.* 1c. *l.* 30.
Lege Cornelia de sicariis 1, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 1.
Lege Cornelia 2, *ibid. l.* 4.
Lege duodecim tabularum, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 1.
Lege duodecim tabularum, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 1.
Lege Falcidia interveniente, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 7.
Lege Favia tenetur, *lib.* 48. *tit.* 15. *l.* 4.
Lege Favia prohibetur, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 12.
Lege fundo vendito dicta, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 5.
Lege Julia de annona, *lib.* 48. *tit.* 12. *l.* 2.
Lege Julia de vi publica 1, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 1.
Lege Julia 2, *ibid. l.* 7.
Lege Julia 3, *ibid. l.* 8.
Lege Julia judiciorum, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 4.
Lege Julia Petronia. *Vide*, Lege Junia Petronia.
Lege Julia peculatus, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 1.
Lege Julia de residuis, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 2.
Lege Julia peculatus, *eod. tit. l.* 4.
Lex Julia repetundarum 1, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 1.
Lege Julia, *ibid. l.* 3.
Lege Julia ita cavetur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 44.
Lege Junia Petronia, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 24.
Lege obvenire, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 13c.
Lege Papia cavetur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 23.
Lege Pompeia de parricidiis, *lib.* 48. *t.* 9. *l.* 1.
Lege Rhodia cavetur, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 1.
Legis Aquiliæ, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 54.
Legis Falcidiæ, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 58.
Legis Faviæ, *l.* 48. *t.* 15. *l.* 3. Alias l. Flaviæ.
Legis Juliæ, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 4.
Legitima virtus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 7.
Legitima conventio, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 6.
Legitimæ tutelæ, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 1.
Legitimam hereditatem, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 8.
Legitimam tutelam, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 2.
Legitimis capite diminutis, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 5.
Legitimos tutores, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 5.
Levia crimina audire, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 6.
Leviſſima libertatis conditio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 35.
Lex Aquilia, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 1.
Lex Cornelia de injuriis, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 5.
Lex Cornelia, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 28.
Lex de vectigali fundo, *lib.* 2c. *tit.* 1. *l.* 31.
Lex duodecim tabularum, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 3.
Lex duodecim tabularum, *lib.* 47. *tit.* 3. *l.* 1.
Lex est commune præceptum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 1.
Lex Falcidia lata est, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 1.
Lex Falcidia, *ibid. l.* 47.
Lex Julia de repetundis, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 7.
Lex Julia quæ de dotali, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 4.
Lex Naturæ hæc est, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 24.
Libellorum inſcriptionis, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 3.
Liber homo, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 59.
Liber homo ſuo nomine, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 13.
Liber homo ſi juſſu, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 37.
Liber homo in ſtipulatu, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 103.
Liber homo, qui bona fide, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 19.
Liber homo, qui bona fide, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 118.
Liber homo, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 2c.
Liberi & capite minuti, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 4.
Liberis etiam hominibus, *lib.* 4c. *tit.* 11. *l.* 7.
Liberis exheredatis, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 12.
Liberis omnibus legavit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 108.
Liberali cauſa. Nunc incipit, Si in obſcuro, *lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 41.
Liberalitatis in Rempublicam, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 16.
Libertatis in eum diem, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 16.
Liberationem, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 3.
Liberationis verbum, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 17.
Libera peculii, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 48.
Liberi aſſidere poſſunt, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 2.
Liberi hominis emptionem, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 7c.
Liberi patroni, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 8.
Liberis, *lib.* 48. *tit.* 2c. *l.* 8.
Liberorum appellatione, *lib.* 5c. *t.* 16. *l.* 22c.
Liberorum autem & parentium, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 11.
Liberos, qui adrogatum, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 3.
Liberos ſenatorum, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 1c.
Liberum arbitrium eſt, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 28.
Liberum eſt ei qui, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 9.
Libertas ad tempus dari non poteſt, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 33.
Libertas eſt naturalis, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 4.
Libertas inæſtimabilis res eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 106.
Libertas omnibus rebus favorabilior, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 122.
Libertas quæ, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 17.
Libertas teſtamento, *lib.* 4c. *tit.* 4. *l.* 38.
Libertate ſub condicione, *lib.* 4c. *tit.* 4. *l.* 55.
Libertate ſervo, *lib.* 3c. *tit.* 7. *l.* 26.
Libertates directæ, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 43.
Libertates etiam, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 16.
Liberta ingrata non eſt, *lib.* 37. *tit.* 15. *l. ult.*
Liberta major, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 35.
Liberta quæ voluntate, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 35.
Liberta ſi in concubitu, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 46.
Libertus à patrono, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 14.
Libertus adverſus patronum, *lib.* 2. *t.* 4. *l.* 15.
Libertus cum fraudandi, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 12.
Libertus negotiatoris, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 45.
Libertus non aliis, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 14.
Libertus propter patronum, *lib.* 5c. *t.* 1. *l.* 17.
Libertus qui in priore, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 29.
Libertus, qui operarum, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 41.
Libertus, qui poſt, *ibid. l.* 15.
Libertus, qui ſolvendo, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 36.
Libertus quoque ſi fraudulenter, *lib.* 26. *tit.* 1c. *l.* 2.
Libertus ſenatoris, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 33.
Libertus ſub condicione, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 20.
Liberti appellatione, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 172.
Liberti aſſidere poſſunt, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 2.
Liberti homines, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 2.
Libertis exheredatis qui, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 13.
Liberto & filio, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 9.
Liberto octoginta habenti, *lib.* 38. *t.* 2. *l.* 26.
Liberto per obreptionem, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 49.
Liberto ſine liberis mortuo, *ibid. tit.* 2. *l.* 17.
Liberto ſuo ita legavit, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 21.
Liberto vel amico, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 31.
Libertum. *Vide*, ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 14.
Libertum curatoris, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 37.
Libertum eundemque tutorem, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 63.
Libertis libertabuſque. Hæc l. eſt §. 1. *l.* 16. *lib.* 3. *tit.* 1.
Libertis omnibus legavit, *lib.* 35. *t.* 1. *l.* 108.
Libertis quos teſtamento, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 18.
Libertinus ſi jus annulorum, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 6.
Libertinus Libertinam, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 8.
Libertinus, qui patronum, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 5.
Libertini ſunt, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 6.
Libro memorialium, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 144.
Librorum appellatione, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 52.
Licet autem prætor, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 15.
Licet autem venditori, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 7.
Licet capitalis, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 103.
Licet deponere, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 17.
Licet dubitatum antea fuit, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 44.
Licet extra ædes ſint, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 48.
Licet famoſæ non ſint, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 7.
Licet fugæ tempore, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 11.
Licet fur paratus, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 20.
Licet gratis navigaveris, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 6.
Licet Imperator noſter, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 74.
Licet in popularibus actionibus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 42.
Licet in prædiis, *lib.* 2c. *tit.* 2. *l.* 6.
Licet inter geſta, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 58.
Licet malæ fidei poſſeſſor, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 24.
Licet manente matrimonio, *l.* 23. *t.* 4. *l.* 18.
Licet minimam, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 10.
Licet mulier, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 2.
Licet multo minus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 14.
Licet neque ſervum, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 45.
Licet placeat, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 15.
Licet pro herede, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 2.
Licet ſoleat dos, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 43.
Licet tamen prætor, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 3.
Licet teſtatori repetere, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 23.
Licet transferatur, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 2c.
Licet verum procuratorem, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 56.
Licet ut non petatur, *lib.* 3c. *tit.* 3. *l.* 12.
Licere unicuique, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 12.
Licitatio vectigalium. *Vide*, Locatio vectigalium.
Licinius Lucuſta, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 48.
Licinius Rufinus, *lib.* 40. *tit.* 13. *l.* 1.
Ligni appellatio, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 55.
Liminarchæ & ſtationarii, *lib.* 11. *tit.* 4. *l.* 4.
Lineam margaritorum, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 26.
Lines & labra, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 15.
Lis nulla vobis eſſe poteſt, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 4.
Litis æſtimatio, *lib.* 71. *tit.* 4. *l.* 3.
Litis conteſtatæ, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 55.
Litis conteſtatæ tempore, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 37.
Litis nomen, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 36.
Lite conteſtata uſuræ currunt, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 35.
Litigatores ierint, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 11.
Litigioſam rem non facit, *lib.* 44. *tit.* 6. *l.* 1.
Literæ quibus hereditas, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 17.
Litus eſt, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 96.
Litus publicum eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 112.
Litora quæ fundo, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 51.
Litora quæ populus Rom. *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 3.
Locare ſervitutem nemo poteſt, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 44.
Locatio & conductio 1, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 1.
Locatio & conductio 2, *ibid. l.* 2.
Locatio precariive rogatio, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 4.
Locatio vectigalium, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 9.
Locus certus ex fundo, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 26.
Locus eſt non fundus, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 60.
Loci corpus, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 4.
Locum autem religioſum, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 17.
Locum habet hoc interdictum, *lib.* 43. *tit.* 5. *l.* 3.
Locum in quo ſervus, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 2.
Locum purum pignori, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 43.
Longa poſſeſſione, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 4. legitur & Longa poſſeſſio.
Longæ poſſeſſionis, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 3.
Longe magis dandum eſt, *lib.* 27. *tit.* 4. *l.* 2.
ΛΟΥΚΙΟΣ ΤΙΤΙΟΣ ΓΑΙΩ, *lib.* 8. *t.* 3. *l.* 37.
Lucius & Titia fratres, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 38.
Lucius Titius accepta, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 47.
Lucius Titius, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 27.
Lucius Titius, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 21.
Lucius Titius, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 24.
Lucius Titius, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 7.
Lucius Titius, *lib.* 2c. *tit.* 6. *l.* 11.
Lucius Titius, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 38.
Lucius Titius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 53.
Lucius Titius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 85.
Lucius Titius, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 20.
Lucius Titius, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 45.
Lucius Titius, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 47.
Lucius Titius, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 31.
Lucius Titius, *lib.* 2c. *tit.* 4. *l.* 18.
Lucius Titius, *lib.* 3. *tit.* 7. *l.* 28.
Lucius Titius, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 38.
Lucius Titius, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 12.
Lucius Titius, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 83.
Lucius Titius, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 12.
Lucius Titius, *lib.* 3c. *tit.* 1. *l.* 123.
Lucius Titius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 22.
Lucius Titius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 88.
Lucius Titius, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 78.
Lucius Titius, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 21.
Lucius Titius, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 46.
Lucius Titius, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 93.
Lucius Titius, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 11.
Lucius Titius, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 14.
Lucius Titius, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 40.
Lucius Titius, *lib.* 4c. *tit.* 4. *l.* 53.
Lucius Titius, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 20.
Lucius Titius, *Vide*, ΛΟΥΚΙΟΣ ΤΙΤΙΟΣ.
Lucius Titius, §. 1. eſt *l.* 6. *lib.* 34. *tit.* 2.
Lucius Titius, *lib.* 4c. *tit.* 5. *l.* 4c.
Lucius Titius, *lib.* 4c. *tit.* 5. *l.* 56.
Lucius Titius, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 17.
Lucius Titius, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 9.
Lucius Titius, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 18.
Lucius Titius, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 21.
Lucius Titius, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 21.
Lucius Titius, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 24.
Lucius Titius, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 32.
Lucio Titio fundum, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 23.
Lucio Titio, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 29.
Lucio Titio, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 4.
Lumen, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 16.
Luminum, *eod. tit. l.* 4.

M.

MÆvius cui fundus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 55.
Mævius fundum mihi, *l.* 31. *t.* 1. *l.* 66.
Mævius qui nos heredes fecit, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 52.
Mævio fundi partem, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 41.
Mævia decedens, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 44.
Mævia marito ſuo, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 49.
Mævia nepotem, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 13.
Magis puto, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 5.
Magiſtratus à curatoribus, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 8.
Magiſtratus municipales, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 25.
Magiſtratus Reipublicæ, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 6.
Magiſtratum apud quem, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 4.

Magiſtratibus municipalibus, *lib.* 2. *t.* 1. *l.* 12.
Magna negligentia eſt, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 220.
Majeſtatis crimine, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 10.
Majore parte anni, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 196.
Majorem eſſe, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 8.
Majores, xx. annis, *lib.* 40. *tit.* 13. *l.* 1.
Majores lxx. annis, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 3.
Malum navis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 242.
Mancipia mater, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 8.
Mancipiorum electio, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 6.
Mandatam ſibi juriſdictionem, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 5.
Mandaſti filio meo, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 46.
Mandata juriſdictione, *lib.* 1. *tit.* 20. *l.* 2.
Mandatum diſtrahendorum, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 57.
Mandatum inter nos, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 2.
Mandato generali, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 60.
Mandatis cavetur, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 5.
Mandatis cavetur, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 25.
Mandatis principalibus, *lib.* 47. *tit.* 22. *l.* 1.
Mandatis principalibus, quæ, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 35.
Manifeſtæ turpitudinis, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 38.
Manumiſſio per lictores, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 23.
Manumiſſiones quoque, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 4.
Manumiſſus, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 13.
Manumittere deporratum, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 2.
Marcellus ait. *Vide*, Marcellus deſinit.
Marcellus apud Julianum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 9.
Marcellus autem, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 3.
Marcellus deſinit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 66.
Marcellus lib. 4. Digeſtorum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 3.
Marcellus libro ſeptimo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 45.
Marcellus lib. octavo, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 11.
Marcellus notat. *Vide*, Interdum & propter hoc, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 14. Vide præterea, *l.* 66. *lib.* 50. *tit.* 17.
Marcellus notat, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 15.
Marcellus ſcribit, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 1.
Marcellus ſcribit, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 25.
Marcius domum faciendam, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 59.
Maritus dotem, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 52.
Maritus facere poſſe, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 54.
Maritus quidam heres, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 20.
Maritus uxori ſuæ, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 48.
Maritus uxori ſuæ, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 22.
Maritus uxoris res, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 95.
Mariti lenocinium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 29.
Marito quoque adulterium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 24.
Maritum in id quod, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 12.
Maritum ſuum & filium, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 25.
Maritus fundum. *Vide*, Attius fundum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 38.
Maſurius ſcribit. *Vide*, Libro memorabilium, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 143.
Mater autem familias, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 10.
Mater cum filiæ aurum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 34.
Mater decedens, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 19.
Mater filii ſubrepti, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 38.
Mater filio ſuo coherede, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 93.
Mater ſecundis tabulis, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 27.
Matris ſollicitudo, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 1.
Matris inteſtata, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 4.
Matrem & avunculum, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 80.
Matrimonii cauſa manumitti, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 21.
Matrimonii cauſa, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 51.
Maximeque etiam, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 29.
Maximeque heredem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 29.
Maximum remedium, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 1.
Mea res ſub conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 98.
Medicus libertus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 26.
Medicus, cui. *Vide*, Si medicus, cui curandos, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 3.
Medicus ſuo contubernali, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 40
Medicorum intra numerum, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 1
Mela ait, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 14.
Melior conditio noſtra, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 133.
Meminiſſe oportebit, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 1.
Meminiſſe oportebit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 92.
Menſores hereditarios, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 26.
Meorum & tuorum appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 91.
Mercedes plane, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 29.
Mercis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 66.
Mercis appellatione, *eod. tit. l.* 207.
Merito autem adjectum eſt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 51.
Merito ex juſſu domini, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 1.
Merito Julianus reſpondit, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 19.
Metrodotum cum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 40.
Metus autem cauſa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 3.
Metum accipiendum, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 5.
Metum autem non vani hominis, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 6.
Metum autem præſentem, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 9.
Miles ad ſororem epiſtolam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 75.
Miles commeatu accepto, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 34.
Miles filiusfamilias, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 22.
Miles filiusfamilias, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 5.
Miles ita heredem, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 41.
Miles præcipua habere debet, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 4.
Miles qui cum adultero, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 11.
Miles qui in furto balneario, *lib.* 47. *tit.* 17. *l.* 3.
Miles qui in commeatu agit, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 1.
Miles qui ſub armata, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 6.
Miles ſi dum paganus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 96.
Miles ſi teſtamentum, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 35.
Militis codicillis, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 36.
Militi, qui capite, *lib.* 38. *tit.* 12. *l.* 1.
Milites agrum, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 13.
Milites enim, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 12.
Milites etiam, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 5.
Milites omnes, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 45.
Milites plane, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 7.
Milites prohibentur prædia comparare, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 9.
Milites ſi abſiterint, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 12.
Militum delicta, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 2.
Militibus liberam, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 1.
Mille paſſus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 154.
Minicius interrogatus, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 61.
Minime majores, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 35.
Minime ſunt mutanda, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 23.
Minor annis viginti quinque, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 40.
Minor autem magiſtratus, *ibid. l.* 18.
Minor etiam, *ibid. l.* 8.
Minor ſe in id, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 48.
Minor xxv. annis, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 36.
Minor xxv. annis, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 51.
Minor xxv. annis 1, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 32.
Minor vigintiquinque annis 2, *ibid. l.* 36.
Minor vigintiquinque annis, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 39.
Minori vigintiquinque annis, *lib.* 27. *t.* 6. *l.* 4.
Minorem annis xij, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 4.
Minori xxv. annis ſuccurritur, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 4.
Minoribus xxv. annis, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 6.
Minus autem audiens poteſt, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 11.
Minus eſt actionem habere, quam rem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 204.
Minus ſolutum intelligitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 32.
Miſſo legatario, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 13.
Modeſtinus reſpondit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 76.
Modeſtinus reſpondit, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 105.
Modeſtinus reſpondit, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 19.
Modeſtinus reſpondit, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 23.
Modeſtinus reſpondit, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 10.
Modeſtinus reſpondit, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 8.
Monumentum generaliter, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 42
Mora fieri intelligitur, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 32.
Mora reifidejuſſori, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 88.
Moram in ſolvendo fideicommiſſo, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 14.
More majorum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 5.
More noſtræ civitatis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 8.
More Romano dies, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 8.
Moribus apud nos receptum eſt, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 1.
Moribus introductum eſt, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 2.
Morbus ſonticus eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 113.
Moris eſt, advocationibus, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 9.
Mortis cauſa capimus, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 18.
Mortis cauſa capitur, *eod. tit. l.* 31.
Mortis cauſa filii, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 11.
Mortis cauſa donare licet, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 3.
Mortis cauſa donatio, *ibid. l.* 1.
Mortis cauſa donatio, *ibid. l.* 16.
Mortis cauſa donatio, *ibid. l.* 34.
Mortis cauſa ſervum, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 15.
Mortis ſuæ cauſa, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 53.
Mortuo bove, qui, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 49.
Mortuo patre, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 1.
Mortuo herede, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 15.
Mortuo judice, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 60.
Mortuo reo permittendi, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 22.
Moſchis quædam, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 47.
Moventium item mobilia, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 93.
Mucianæ cautionis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 7.
Mulier an maſculus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 41.
Mulier bona, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 72.
Mulier fundos, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 8.
Mulier habebit, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 7.
Mulier in dotem dedit, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 19.
Mulier in opus ſalinarum, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 6.
Mulier liberis, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 2.
Mulier quæ dotem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 70.
Mulier, quæ duobus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 22.
Mulier, quæ falſi, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 4.
Mulier quæ viro ſuo, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 20.
Mulier ſi in rem, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 56.
Mulieris appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 13.
Mulieri & pupillo, *lib.* 47. *tit.* 23. *l.* 6.
Mulieri & Titio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 74.
Mulierem abſenti, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 5.
Mulierem propter, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 13.
Mulierem quæ ſtupro, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 14.
Multum intereſt, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 21.
Multum intereſt ſub, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 19.
Multa teſtamento, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 6.
Multi non notæ cauſæ, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 18.
Multo magis proderit, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 24.
Munerum civilium, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 18.
Munerum, *ibid. l.* 1.
Municeps eſſe deſinit, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 23.
Municipem aut nativitas, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 1.
Municipes intelliguntur, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 14.
Municipes intelligendi ſunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 228.
Municipio. *Vide*, Municipiis.
Municipii lege ita cautum eſt, *lib.* 50. *t.* 9. *l.* 6.
Municipiis, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 12.
Municipibus plenum jus, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 1.
Municipibus ſi juraſſent, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 97.
Munus ttibus modis dicitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 18.
Munus proprie eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 214.
Mutari debebit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 24.
Mutius interrogatus. *Vide ſupra*, Minicius interrogatus.
Mutius libro quartodecimo, *lib.* 17. *t.* 2. *l.* 30.
Mutianæ cautionis. *Vide*, Mucianæ cautionis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 7.
Mutus & ſurdus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 43.
Mutus, ſurdus, cæcus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 73.
Mutus, ſurdus, cæcus, *lib.* 37. *tit.* 3. *l.* 2.
Muto itemque mutæ, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 6.
Mutum morboſum eſſe, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 9.
Mutum, necnon ſurdum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 5.
Mutuum damus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 1.

N.

NAm abſurdum videtur, *lib.* 38. *t.* 2. *l.* 7.
Nam ad ea potius, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 5.
Nam ad licitationem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 6.
Nam aliter obſervantibus, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 12.
Nam civium Romanorum, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 4.
Nam cum ad heredem, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 3.
Nam cum deficiant vulgaria, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 2.
Nam cum filiofamilias, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 16.
Nam cum libertas, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 8.
Nam cum tractatu, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 32.
Nam cum uterque, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 2.
Nam cum uterque, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 12.
Nam ei ut indigno, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 30.
Nam & cætera officia, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 6.
Nam & cum eo, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 4.
Nam & Demoſthenes orator, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 2.
Nam & fœminæ, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 21.
Nam & fructuarius, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 2.
Nam & his, qui non, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 5.
Nam & Imperator Antoninus, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 41.
Nam & ipſum jus honorarium, *lib.* 1. *t.* 1. *l.* 8.
Nam & mali ſervi, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 7.
Nam & maritus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 9.
Nam & nocere conſtat, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 12.
Nam & plerique pueros, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 8.
Nam & præcipitata, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 51.
Nam & Servius, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 21.
Nam & ſi actor ſcit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 26.
Nam & ſi fur nummos, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 13.
Nam & ſi præcipitata. *Vide*, Nam & præcipitata.
Nam & ſi obligatus ſolvero, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 1.
Nam & ſi parentibus, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 15.
Nam & ſi ramos, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 9.
Nam & ſi ſervus, *lib.* 33. *tit.* 24. *l.* 14.
Nam & ſi ſub condicione, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 5.
Nam fructuarius, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 2.
Nam hoc modo, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 11.
Nam hoc naturæ æquum eſt, *lib.* 12. *t.* 6. *l.* 14.
Nam Imperator noſter, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 38.
Nam in bona caſtrenſia, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 30.
Nam in honorem matrimonii, *l.* 25. *t.* 2. *l.* 2.
Nam inter ſe agere, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 20.
Nam is nullam, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 6.
Nam ita divus Marcus, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 39.
Nam legem commiſſoriam, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 3.
Nam luſus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 10.
Nam magiſtratus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 4.
Nam nec emancipatus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 89.
Nam ne id quidem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 48.
Nam origo hujus rei, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 8.
Nam poſteaquam, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 9.
Nam quæ acceſſionum, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 2.
Nam quem ſine liberis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 149.
Nam quod ad jus publicum attinet, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 14.
Nam quod liquidæ materiæ, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 4.
Nam reipublicæ intereſt, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 4.
Nam ſalutem Reip. tueri, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 3.
Nam ſatis eſt fundi, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 6.
Nam ſecundum conſtitutionem, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 7.
Nam ſi actor ſcit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 26.
Nam ſi cum moriar, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 17.
Nam ſicut repudiante, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 36.
Nam ſi hoc verum eſſet, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 6.
Nam ſi miles jure. *Vide*, Si miles jure, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 7.
Nam ſi non fuit, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 37.
Nam ſocii mei ſocius, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 20.
Nam ſufficit perjurii, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 22.
Nam tertium, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 16.
Nam ut ait Pædius, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 13.
Nati poſt mortem patris, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 6.
Natorum appellatio. *Vide*, HTΩN TEKNΩN, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 194.
Natura cavillationis, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 177.
Natura enim rerum, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 4.
Naturalis meus filius, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 5.
Naturali filio, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 7.
Naturalem autem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 5.
Naturales obligationes, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 10.
Naturaliter etiam ſervus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 13.
Naturaliter intetrumpitur poſſeſſ. *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 5.
Naturaliter videtur, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 12.
Navis adverſa tempeſtate, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 6.
Navis onuſtæ levandæ cauſa, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 4.
Nave aut domu empta, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 36.
Navibus longis, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 2.
Naviculatii & mercatores, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 5.
Nauta & caupo, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 5.
Ne corpora aut oſſa, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 38.
Ne cum filiofamilias, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 16.
Ne ex dolo ſuo lucrentur, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 12.
Ne in aliena poteſtate, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 2.
Ne in plures, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 2.
Ne in poteſtate ſi, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 26.
Ne liberalitate ſua, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 50.
Ne piſcatores nocte, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 10.
Ne præſidis. *Vide*, Nec præſidis.
Ne procuratores Cæſaris, *lib.* 49 *tit.* 14. *l.* 30.
Ne quid ex naufragiis, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 7.
Ne quis meſſium, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 1.
Ne quis receptam, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 10.
Ne quorundam, *lib.* 40. *tit.* 16. *l.* 1.
Ne ſatisdatio, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 21.
Nec adjecit Sabinus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 9.
Nec adoptare poteſt, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 3.
Nec adverſus coheredes, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 10.
Nec ære alieno deducto, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 26.
Nec amplius concedendum, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 2.
Nec audiendus eſt patronus, *lib.* 38. *t.* 1. *l.* 17.
Nec civitatis actor, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 74.
Nec ei permittitur, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 17.
Nec emptio nec venditio, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 8.
Nec enim amplius, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 23.
Nec enim quod creſcit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 20.
Nec enim ordo ſcripturæ, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 6.
Nec eſſet eis ſtudium, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 2.
Nec ex prætorio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 27.
Nec filio patroni, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 4.
Nec fideicommiſſa, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 36.
Nec id iniquum eſt, *lib.* 19. *tit.* 4. *l.* 15.
Nec ille deſinit tutor eſſe, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 16.
Nec in ea lege, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 22.
Nec in furioſum commodati actio, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 2.
Nec intereſt liberos, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 3.
Nec intereſt mihi, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 3.
Nec intereſt pecuniam, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 5.
Nec intereſt, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 51.
Nec ipſa dotem fratribus, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 7.
Nec is qui non, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 17.
Nec liceat domino, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 2.
Nec magiſtratibus, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 32.
Nec mandante præſide, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 8.
Nec manifeſtum furtum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 8.
Nec militi minori, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 3.
Nec militem, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 2.
Nec minus etiam, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 24.
Necnon & ſi quis de cauſa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 28.
Necnon ignoranti & invito, *lib.* 26. *t.* 5. *l.* 6.
Necnon illud ſciendum, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 3.
Nec novum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 3.
Nec per liberos ſuos, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 2.
Nec præſidis quidem nomen, *l.* 50. *t.* 1. *l.* 4.
Nec prætermittendum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 57.
Nec pretiis manumiſſorum, *lib.* 11. *t.* 7. *l.* 25.
Nec quaſi Publicanam, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 70.
Nec quicquam facere, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 3.
Nec quicquam in provincia, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 9.
Nec quicquam intereſt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 56.
Nec refert, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 11.
Nec ſemel diem, *ibid. l.* 12.
Nec ſervus quicquam debere poteſt, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 41.
Nec ſervi corrupti agetur, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 6.
Nec ſi forte velit pater, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 2.
Nec ſolum ignorantia, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 5.
Nec ſolum ſi fraude heredis, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 5.
Nec ſupina ignorantia, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 6.
Nec timorem infamiæ, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 7.
Nec ullam aliam cauſam, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 13.
Nec uſus, nec, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 1.
Nec utilem actionem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 20.
Necare videtur, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 4.
Neceſſariis heredibus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 57.
Neceſſarios heredes, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 5.
Neceſſario ſciendum, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 8.
Neceſſarium itaque nobis, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 2.
Neceſſe autem habebit, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 8.
Negat Jex Regia, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 2.
Negotiorum geſtor, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 24.
Negotiorum geſtor condemnatus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 64.
Nemo alieno nomine, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 123.
Nemo damnum facit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 151.
Nemo de domo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 103.
Nemo dubitat, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 58.
Nemo dubitat, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 95.
Nemo enim commodando, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 9.
Nemo enim perſequendo, *lib.* 50. *t.* 17. *l.* 87.
Nemo enim propriis, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 39.
Nemo eſt qui neſciat, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 5.
Nemo ex his qui negant, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 43.
Nemo ex ſociis, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 68.
Nemo ideo obligatur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 171.
Nemo igitur ad litus, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 4.
Nemo pacifcendo, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 61.
Nemo plus commodi, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 120.
Nemo plus juris, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 54.
Nemo poteſt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 35.

Nemo poteſt, *lib.*41. *tit.*7. *l.*6.
Nemo poteſt, *lib.*41. *tit.*8. *l.*7.
Nemo poteſt gladii poteſtatem, *lib.*50. *tit.* 17. *l.*7.
Nemo poteſt in teſtamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*55
Nemo poteſt mutare conſilium, *ibid. l.*75.
Nemo prædo eſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*26.
Nemo prohibetur, *lib.*41. *tit.*1. *l.*8.
Nemo qui condemnare poteſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 37.
Nemo rem ſuam futuram, *lib.*45. *tit.*1. *l.*82.
Nemo rem ſuam futuram, *lib.*45. *tit.*1. *l.*87.
Nemo ſervum, *lib.*41. *tit.*1. *l.*22.
Nemo videtur fraudare, *lib.*50. *tit.*17. *l.*45.
Nemo videtur excluſus, *lib.*4. *tit.*1. *l.*5.
Neminem ejuſdem rei legatæ, *lib.*31. *t.*1. *l.*4.
Neminem pro herede, *lib.*29. *tit.*2. *l.*27.
Nemini licet in via publica, *lib.*43. *tit.*6. *l.*2.
Nepos ex filio, *lib.*40. *tit.*1. *l.*22.
Nepos Proculo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*125.
Nepos qui in poteſtate manſit, *lib.*37. *tit.*5. *l.* 18.
Nepoti legaverat, *lib.*33. *tit.*7. *l.*6.
Nepotes ex filio, *lib.*1. *tit.*6. *l.*5.
Nequaquam credendum eſt, *lib.*27. *tit.*1. *l.*14
Neque abſens, *lib.*1. *tit.*7. *l.*24.
Neque cauſæ cognitio, *lib.*4. *tit.*3. *l.*30.
Neque enim jam potuit. Hæc l. habetur in *l.*13. *lib.*29. *tit.*1.
Neque enim quod creſcit. *Vide*, Nec enim quod creſcit.
Neque eorum fructuum, *lib.*22. *tit.*1. *l.*15.
Neque fœmina, *lib.*3. *tit.*3. *l.*54.
Neque impuberes puellas, *lib.*2. *tit.*4. *l.*22.
Neque infantes, *lib.*40. *tit.*5. *l.*36.
Neque interdicto, *lib.*50. *tit.*17. *l.*198.
Neque leges, neque, *lib.*1. *tit.*3. *l.*10.
Neque muri, neque portæ, *lib.*43. *tit.*6. *l.*3.
Neque pignus, neque depoſitum, *lib.* 50. *tit.*17. *l.*45.
Neque ſervus, *lib.*41. *tit.*3. *l.*11.
Neque ſocietas, *lib.*3. *tit.*4. *l.*1.
Neque ſtipendium, *lib.*25. *tit.*1. *l.*13.
Neque unde vi, *lib.*43. *tit.*16. *l.*13.
Neque uſusfructus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*19.
Neratius ait. *Vide*, Neratius: uſuariæ rei.
Neratius ait poſtea, *lib.*11. *tit.*3. *l.*11.
Neratius caſum refert, *lib.*12. *tit.*6. *l.*63.
Neratius conſultus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*191.
Neratius libro ſexto membranarum. Hæc lex eſt §.3. *l.*13. *lib.*5. *tit.*3.
Neratius Priſcus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*85.
Neratius quærit, *lib.*11. *tit.*7. *l.*20.
Neratius ſcribit, *lib.*40. *tit.*4. *l.*7.
Neratius uſuariæ rei, *lib.*7. *tit.*8. *l.*23.
Neſennius Appollinaris, *lib.*27. *tit.*1. *l.*32.
Neſennius Appollinaris, *lib.*35. *tit.*2. *l.*22.
Neſennius Appollinaris, *lib.*42. *tit.*1. *l.*41.
Neſennius Appollinaris, *lib.*3. *tit.*5. *l.*34.
Nihil aliud eſt actio, *lib.*44. *tit.*7. *l.*51.
Nihil autem intereſt, *lib.*10. *tit.*3. *l.*2.
Nihil autem intereſt, *lib.*38. *tit.*1. *l.*11.
Nihil conſenſui tam contrarium, *lib.* 50. *tit.*17. *l.*116.
Nihil dolo creditor facit, *ibid. l.*129.
Nihil enim multum, *lib.*43. *tit.*29. *l.*2.
Nihil eſt aliud hereditas, *lib.*50. *tit.*16. *l.*24.
Nihil eſt impedimento, *lib.*50. *tit.*1. *l.*31.
Nihil in hac parte, *lib.*37. *tit.*8. *l.*2.
Nihil intereſt, *lib.*22. *tit.*2. *l.*4.
Nihil intereſt adulteram, *lib.*48. *tit.*5. *l.*32.
Nihil intereſt, *lib.*5. *tit.*2. *l.*12.
Nihil intereſt, ipſo jure, *lib.*50. *tit.*17. *l.*112.
Nihil intereſt, *lib.*38. *tit.*2. *l.*50.
Nihil intereſt, *lib.*37. *tit.*2. *l.*43.
Nihil intereſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*112.
Nihil intereſt, *lib.*25. *tit.*2. *l.*15.
Nihil intereſt, *lib.*14. *tit.*6. *l.*15.
Nihil intereſt, *lib.*33. *tit.*2. *l.*43.
Nihil intereſt, *lib.*48. *tit.*8. *l.*15.
Nihil intereſt, *lib.*49. *tit.*15. *l.*26.
Nihil intereſt, *lib.*34. *tit.*4. *l.*16.
Nihil peti poteſt, *lib.*50. *tit.*17. *l.*186.
Nihil prohibet priorem, *lib.*34. *tit.*4. *l.*17.
Nihil proponi, *lib.*26. *tit.*10. *l.*12.
Nihil proponi, *lib.*30. *tit.*1. *l.*120.
Nihil que intereſt, *lib.*33. *tit.*8. *l.*20.
Nihil refert utrumne, *lib.*12. *tit.*7. *l.*4.
Nihil tam naturale, *lib.*50. *tit.*17. *l.*35.
Niſi aliud teſtatorem, *lib.*34. *tit.*1. *l.*7.
Niſi alius ante diem, *lib.*7. *tit.*4. *l.*11.
Niſi conſentiat acceptilatio, *lib.*46. *tit.*4. *l.* 14.
Niſi de ſubſtantia, *lib.*18. *tit.*4. *l.*15.
Niſi dominus, *lib.*3. *tit.*3. *l.*26.
Niſi ex magna cauſa, *lib.*4. *tit.*4. *l.*10.
Niſi ex re heredis, *lib.*5. *tit.*2. *l.*33.
Niſi finita tutela, *lib.*27. *tit.*3. *l.*4.
Niſi hoc actum eſt, *lib.*2. *tit.*14. *l.*22.
Niſi igitur pater, *lib.*48. *tit.*5. *l.*3.
Niſi malit. *Vide*, Niſi ſi malit.
Niſi probetur, *lib.*48. *tit.*20. *l.*9.
Niſi qua deterior, *lib.*7. *tit.*1. *l.*16. Alias, Niſi per quam deterior.
Niſi priores, *lib.*42. *tit.*8. *l.*16.
Niſi quatenus ad eum pervenit, *lib.*42. *tit.*5. *l.*10.
Niſi ſi dolo ipſius, *lib.*35. *tit.*3. *l.*3.
Niſi ſi manſuefacta, *lib.*41. *tit.*1. *l.*4.
Niſi malit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*11.
Niſi ſublato ædificio, *lib.*7. *tit.*4. *l.*7.
Niſi ſi venalem, *lib.*6. *tit.*1. *l.*29.
Niſi voluntate, *lib.*41. *tit.*1. *l.*25.
Nolle adire hereditatem, *lib.*29. *tit.*2. *l.*4.
Nomen debitoris, *lib.*32. *tit.*1. *l.*34.
Nomen præſidis. *Vide*, Præſidis nomen, *lib.*1. *tit.*18. *l.*1.
Nomen filiatum, *lib.*50. *tit.*16. *l.*164.
Nomina eorum, qui ſub, *lib.*18. *tit.*4. *l.*17.
Nominis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*4.
Nominis & rei appellatio, *ibid. l.*6.
Nominatim alicui, *lib.*35. *tit.*1. *l.*34.
Nominatim codicillis, *lib.*40. *tit.*4. *l.*37.
Nominatim exheredatus, *lib.*28. *tit.*2. *l.*2.
Nominatim legatum, *lib.*32. *tit.*1. *l.*90.
Nominatim videntur, *lib.*40. *tit*4. *l.*24.
Nomiſinatim aureorum, *lib.*7. *tit.*1. *l.*28.
Non ab judice, *lib.*5. *tit.*1. *l.*64.
Non ad ea, *lib.*35. *tit.*1. *l.*89.
Non alia autem notatur, *lib.*3. *tit.*2. *l.*19.
Non alias in eos, *lib.*5. *tit.*1. *l.*24.
Non alienat, *lib.*50. *tit.*17. *l.*119.
Non alienum eſt, *lib.*11. *tit.*1. *l.*10.
Non aliter autem mulier, *lib.*7. *tit.*8. *l.*7.
Non aliter enim voluntati, *lib.*1. *tit.*7. *l.*18.
Non aliter à ſignificatione, *lib.*32. *tit.*1. *l.*69.
Non ambigitur, *lib.*1. *tit.*3. *l.*9.
Non amplius, *lib.*30. *tit.*1. *l.*26.
Non autem intereſt, *lib.*4. *tit.*8. *l.*28.
Non cogendum, *lib.*3. *tit.*3. *l.*45.
Non cogitur filiusfam. *lib.*23. *tit.*2. *l.*21.
Non contrahit crimen, *lib.*48. *tit.*4. *l.*5.
Non debet actori licere, *lib.*50. *tit.*17. *l.*41.
Non debet alteri per alterum, *lib.*50. *tit.*17. *l.*74.
Non debet cui plus licet, *ibid. l.*21.
Non debet dari, *lib.*4. *tit.*3. *l.*11.
Non debere cogi, *lib.*50. *tit.*1. *l.*8.
Non defendere videtur, *lib.*50. *tit.*17. *l.*52.
Non diſtinguemus, *lib.*4. *tit.*8. *l.*32.
Non dubito quin fundo, *lib.*8. *tit.*1. *l.*12.
Non dubito quin fœderati, *lib.*49. *tit.*15. *l.*7.
Non dubitamus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*20.
Non eſt dubium, *lib.*48. *tit.*3. *l.*11.
Non dubium eſt, *lib.*32. *tit.*1. *l.*14.
Non dubium, *lib.*37. *tit.*13. *l.*1.
Non enim æquum eſt, *lib.*25. *tit.*2. *l.*9.
Non enim alias, *lib.*23. *tit.*3. *l.*37.
Non enim hæc actio, *lib.*14. *tit.*4. *l.*6.
Non enim negligentibus, *lib.*4. *tit.*6. *l.*16.
Non enim ſolutio eſt, *lib.*36. *tit.*1. *l.*38.
Non erit juratum, *lib.*12. *tit.*2. *l.*5.
Non erit ratum. *Vide*, Non erit juratum.
Non eſſe libertatis quæſtionem, *lib.* 40. *tit.*15. *l.*1.
Non eſt ambigendum, *lib.*37. *tit.*1. *l.*12.
Non eſt cogendum, *lib.*3. *tit.*3. *l.*45.
Non eſt cogendus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*53.
Non eſt dubium, *lib.*35. *tit.*2. *l.*50.
Non eſt dubium, *lib.*48. *tit.*3. *l.*11.
Non eſt enim conſentiendum, *lib.*5. *tit.*2. *l.*4
Non eſt facile tironi, *lib.*48. *tit.*3. *l.*13.
Non eſt ferendus, *lib.*2. *tit.*15. *l.*12.
Non eſt matrimonium, *lib.*23. *tit.*2. *l.*66.
Non eſt mirum, *lib.*13. *tit.*7. *l.*26.
Non eſt neceſſe, *lib.*22. *tit.*3. *l.*11.
Non eſt novum, *lib.*19. *tit.*1. *l.*10.
Non eſt novum, *lib.*1. *tit.*3. *l.*26.
Non eſt novum, *lib.*41. *tit.*2. *l.*46.
Non eſt omnino neceſſe, *lib.*40. *tit.*2. *l.*7.
Non eſt permiſſum mulieri, *lib.*48. *tit.*7. *l.*1.
Non eſt pupillus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*161.
Non eſt ſine liberis, *lib.*50. *tit.*16. *l.*148.
Non eſt ſingulis concedendum, *lib.*50. *tit.* 17. *l.*176.
Non eſt veriſimile, *lib.*4. *tit.*2. *l.*23.
Non etiam, *lib.*48. *tit.*20. *l.*10.
Non exigendum à pupillo, *lib.*26. *tit.*1. *l.*2.
Non exigimus, *lib.*2. *tit.*11. *l.*2.
Non exiſtimo, *lib.*26. *tit.*7. *l.*54.
Non ex omnibus cauſis, *lib.*4. *tit.*8. *l.*39.
Non facile autem, *lib.*38. *tit.*10. *l.*3.
Non fatetur qui errat, *lib.*42. *tit.*2. *l.*2.
Non figura literarum, *lib.*44. *tit.*7. *l.*38.
Non fit contra ſenatuſconſ. *lib.*27. *tit.*9. *l.*12.
Non fraudantur creditores, *l.*50. *t.*17. *l.*134.
Non habet, *lib.*4. *tit.*3. *l.*3.
Non idcirco, *lib.*5. *tit.*1. *l.*44.
Non ideo minus, *lib.*6. *tit.*1. *l.*66.
Non ideo novare, *lib.*46. *tit.*2. *l.*25.
Non id ſi reo judici, *lib.*5. *tit.*1. *l.*44.
Non impoſſibile puto, *lib.*2. *tit.*14. *l.*50.
Non in dimidiam quantitatem pretii, *lib.* 12. *tit.*2. *l.*14.
Non intelligitur, *lib.*49. *tit.*14. *l.*3.
Non licet ex officio, *lib.*18. *tit.*1. *l.*46.
Non magis etiam. *Vide*, Non magis quam.
Non magis, quam, *lib.*19. *tit.*1. *l.*16.
Non magis, quam ſi quis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*12.
Non magis quam ſi quis, *lib.*41. *tit.*8. *l.*3.
Non minus ſervos quam liberos, *lib.*28. *tit.*5. *l.*31.
Non multum intereſt, *lib.*7. *tit.*8. *l.*14.
Nonnulli propter paupertatem, *lib.*48. *tit.*2. *l.* 10.
Nonnunquam autem impubes, *l.*1. *t.*7. *l.*32.
Nonnunquam autem, *lib.*36. *tit.*1. *l.*24.
Nonnunquam contingit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*52.
Nonnunquam contra tabulas, *l.*37. *t.*5. *l.*14.
Nonnunquam evenit, *lib.*19. *tit.*5. *l.*1.
Nonnunquam jus, *lib.*1. *tit.*1. *l.*12.
Nonnunquam, *lib.*5. *tit.*1. *l.*72.
Nonnunquam prætor, *lib.*37. *tit.*6. *l.*8.
Nonnunquam ſolent, *lib.*5. *tit.*1. *l.*82.
Non ob eam rem, *lib.*17. *tit.*2. *l.*25.
Non omne ab heredis perſona, *lib.*40. *tit.*7. *l.* 38.
Non omne quod licet, *lib.*50. *tit.*17. *l.*144.
Non omne quod bibitur, *lib.*33. *tit.*9. *l.*5.
Non omnes deſertores, *lib.*49. *tit.*16. *l.*5.
Non omnis numeratio, *lib.*12. *tit.*1. *l.*19.
Non omnia judicia, *lib.*48. *tit.*1. *l.*1.
Non omnia quæ minores, *lib.*4. *tit.*4. *l.*44.
Non omnimodo confeſſus, *lib.*42. *tit.*2. *l.*8.
Non omnium quæ à, *lib.*1. *tit.*3. *l.*20.
Non oportet prius, *lib.*31. *tit.*1. *l.*52.
Non penes quem res peculiaris ſit, *lib.* 15. *tit.*1. *l.*34.
Non poſſumus conſequi, *lib.*5. *tit.*4. *l.*7.
Non poſſunt omnes, *lib.*1. *tit.*3. *l.*12.
Non poſſunt ulla bona, *lib.*49. *tit.*13. *l.*11.
Non poteſt dolo carere, *lib.*50. *tit.*16. *l.*199.
Non poteſt filius, *lib.*1. *tit.*7. *l.*37.
Non poteſt improbus videri, *l.*50. *t.*17. *l.*99.
Non poteſt videri deſiſſe, *eod. tit. l.*208.
Non poteſt videri minus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*117
Non poteſt videri in judicium veniſſe, *lib.*5. *tit.*1. *l.*23.
Non poterit præſes, *lib.*47. *tit.*2. *l.*63.
Non prodeſt ei, qui, *lib.*47. *tit.*8. *l.*9.
Non puto delinquere, *lib.*49. *tit.*14. *l.*10.
Non putabam, *lib.*3. *tit.*1. *l.*48.
Non putavit prætor, *lib.*37. *tit.*1. *l.*8.
Non quaſi ipſo jure, *lib.*46. *tit.*6. *l.*3.
Non quemadmodum, *lib.*25. *tit.*3. *l.*8.
Non quemadmodum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*35.
Non quidquid judicis, *lib.*5. *tit.*1. *l.*40.
Non quocunque modo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*82.
Non ſolet locatio, *lib.*19. *tit.*2. *l.*39.
Non ſolet deterior condicio, *lib.*50. *tit.*17. *l.* 86.
Non ſolent audiri, *lib.*46. *tit.*5. *l.*1.
Non ſolent quæ abundant, *lib.*50. *tit.*17. *l.*94
Non ſimiliter tenentur, *lib.*27. *tit.*8. *l.*4.
Non ſolum adverſus bona, *lib.*9. *tit.*4. *l.*13.
Non ſolum ad æs alienum, *lib.*5. *tit.*3. *l.*53.
Non ſolum autem cum marito, *lib.*7. *t.*8. *l.*6.
Non ſolum autem, *lib.*9. *tit.*4. *l.*29.
Non ſolum autem in actionibus, *lib.*3. *tit.*3. *l.* 39.
Non ſolum autem in, *lib.*24. *tit.*3. *l.*3.
Non ſolum autem is injuriarum. *Vide*, Non ſolum is injuriarum.
Non ſolum autem rem, *lib.*6. *tit.*1. *l.*13.
Non ſolum autem quod debetur, *lib.* 34. *tit.*3. *l.*7.
Non ſolum ad dominii. Hæc lex eſt §.2. *l.*4. *lib.*4. *tit.*7.
Non ſolum bonæ fidei, *lib.*31. *tit.*3. *l.*32.
Non ſolum debitorem. *Vide*, Non ſolum noſtrum debitorem.
Non ſolum id peculium eſt, *lib.*15. *tit.*1. *l.*49
Non ſolum in actionibus, *lib.*46. *tit.*8. *l.*20.
Non ſolum in finium regundorum, *lib.* 10. *tit.*2. *l.*56.
Non ſolum is injuriarum, *lib.*47. *tit.*10. *l.*11.
Non ſolum minoris, *lib.*4. *tit.*1. *l.*6.
Non ſolum noſtrum debitorem, *l.*34. *t.*3. *l.*8
Non ſolum proximo vicino, *lib.*39. *tit.*1. *l.*8.
Non ſolum ſi æſtimatus, *lib.*23. *tit.*3. *l.*52.
Non ſolum ſtipulationes, *lib.*44. *tit.*7. *l.*31.
Non ſolum tutelæ privilegium, *lib.*27. *tit.*3. *l.*25.
Non ſolum uſumfructum, *lib.*4. *tit.*4. *l.*1.
Non ſolum vivo tutore, *lib.*23. *tit.*2. *l.*67.
Non ſolas autem omptor, *lib.*4. *tit.*12. *l.*22.
Non ſtatim plagiarium eſſe, *lib.*48. *t.*15. *l.*6.
Non ſtatim quod dominus, *lib.*15. *tit.*1. *l.*8.
Non ſunt liberi, *lib.*1. *tit.*5. *l.*14.
Non tantum ad dotem, *lib.*26. *tit.*5. *l.*7.
Non tamen ei conſequens eſt, *lib.*2. *t.*2. *l.*24.
Non tamen eouſque procedendum, *lib.* 3. *tit.*3. *l.*38.
Non tamen ut ſtatim, *lib.*36. *tit.*3. *l.*9.
Non tantum autem ipſi, *lib.*37. *tit.*4. *l.*9.
Non tantum delator punitur, *l.*49. *t.*14. *l.*24
Non tantum dotis nomine, *lib.*42. *tit.*1. *l.*20
Non tantum ei, qui ad, *lib.*49. *tit.*1. *l.*6.
Non tantum in traditionibus, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 169.
Non tantum magnitudo, *lib.*27. *tit.*1. *l.*17.
Non tantum ne incipiat. *Vide*, Et non tantum ne, *lib.*27. *tit.*1. *l.*11.
Non tantum teneræ ætatis, *lib.*50. *tit.*2. *l.*11
Non tantum verbis, *lib.*46. *tit.*8. *l.*5.
Non vere dicitur, *lib.*4. *tit.*6. *l.*42.
Non videbitur, *lib.*40. *tit.*7. *l.*35.
Non videntur data, *lib.*50. *tit.*17. *l.*167.
Non videntur rem agere, *ibid. l.*83.
Non videtur cepiſſe, *lib.*50. *tit.*17. *l.*13.
Non videtur defendere, *lib.*3. *tit.*3. *l.*53.
Non videtur domini, *lib.*40. *tit.*12. *l.*28.
Non videtur fruſtrandæ actionis cauſa, *lib.* 5. *tit.*1. *l.*3.
Non videtur in judicem, *lib.*5. *tit.*1. *l.*33.
Non videtur patronus, *lib.*38. *tit.*5. *l.*11.
Non videtur perfecta, *lib.*39. *tit.*6. *l.*32.
Non videtur poſſeſſionem, *lib.*41. *tit.*2. *l.*22.
Non videtur quiſquam id capere, *lib.*50. *tit.* 17. *l.*51.
Non videtur rem amittere, *lib.*50. *t.*17. *l.*83.
Non uſque adeo, *lib.*37. *tit.*12. *l.*2.
Non ut à patre filius, *lib.*49. *tit.*15. *l.*8.
Non ut ex pluribus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*159.
Non ut quis in carcerem, *lib.*48. *tit.*20. *l.*2.
Non utique. Hæc lex eſt §.2. *l.*2. *lib.*13. *tit.*4.
Non utique de exemplo, *lib.*50. *tit.*8. *l.*2.
Non utique ea, quæ tacite, *lib.*13. *tit.*4. *l.*5.
Non utique exiſtimatur, *lib.*44. *tit.*1. *l.*9.
Non utique ibi, *lib.*50. *tit.*1. *l.*4.
Non utitur uſufructuarius, *lib.*7. *tit.*1. *l.*38.
Non vult heres eſſe, *lib.*50. *tit.*17. *l.*6.
Nos videamus, *lib.*19. *tit.*3. *l.*8.
Notatur quæ per calumniam, *lib.*3. *tit.*2. *l.*15
Notionem accipere poſſumus, *lib.*50. *tit.*16. *l.* 99.
Novare poſſumus, *lib.*46. *tit.*2. *l.*20.
Novatio eſt, *lib.*46. *tit.*1. *l.*1.
Novatio non poteſt, *lib.*46. *tit.*1. *l.*24.
Novatione legitime facta, *ibid. l.*18.
Noviſſima clauſula, *lib.*46. *tit.*7. *l.*19.
Noviſſime prætor, *lib.*27. *tit.*6. *l.*7.
Noviſſime ſciendum eſt, *lib.*14. *tit.*3. *l.*15.
Noxalis autem, *lib.*9. *tit.*4. *l.*7.
Noxales actiones appellantur, *lib.*9. *tit.*4. *l.*1
Noxali judicio invitus, *lib.*9. *tit.*4. *l.*33.
Nuda & imaginaria venditio, *l.*18. *t.*1. *l.*55.
Nuda ratio non facit, *lib*,39. *tit.*5. *l.*26.
Nullus idoneus teſtis, *lib.*22. *tit.*5. *l.*10.
Nullus videtur dolo facere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 55.
Nulla competit libertas, *lib.*40. *tit.*9. *l.*19.
Nulla differentia eſt, *lib.*27. *tit.*8. *l.*2.
Nulla fœmina, *lib.*38. *tit.*16. *l.*13.
Nulla intelligitur mora, *lib.*50. *tit.*17. *l.*88.
Nulla juris ratio. *lib.*1. *tit.*3. *l.*25.
Nulla ſocietatis in æternum coitio eſt, *lib.* 17. *tit.*2. *l.*69.
Nulli permittetur, *lib.*3. *tit.*1. *l.*3.
Nulli procuratorum, *lib.*2. *tit.*15. *l.*13.
Nullo modo ſervi, *lib.*48. *tit.*10. *l.*7.
Nullum crimen patitur, *lib.*50. *tit.*17. *l.*109.
Nullum divortium, *lib.*24. *tit.*2. *l.*9.
Nullum jus libertatis, *lib.*37. *tit.*15. *l.*10.
Nummis depoſitis, *lib.*12. *tit.*3. *l.*3.
Nummis indiſtincte legatis, *lib.*32. *t.*1. *l.*75.
Numiſmatum aureorum. *Vide*, Nomiſmatum aureorum.
Nunc videndum, *lib.*12. *tit.*6. *l.*1.
Nunc videndum, *lib.*7. *tit.*8. *l.*1.
Nundinis impetratis à principe, *lib.*50. *tit.* 11. *l.*1.
Nunquam actiones, *lib.*44. *tit.*7. *l.*60.
Nunquam actiones, *lib.*50. *tit.*17. *l.*130.
Nunquam ex eo quod, *lib.*33. *tit.*10. *l.*13.
Nunquam in uſucapionibus, *lib.*41. *t.*3. *l.*31.
Nunquam nuda traditio, *lib.*41. *tit.*1. *l.*31.
Nunquam plura delicta, *lib.*47. *tit.*1. *l.*2.
Nunquam ſuperficies, *lib.*41. *tit.*3. *l.*26.
Nuper conſtitutum eſt, *lib.*32. *tit.*1. *l.*85.
Nuper ex indulgentia, *lib.*24. *tit.*1. *l.*42.
Nupta non impeditur, *lib.*24. *tit.*3. *l.*30.
Nuptæ prius, *lib.*1. *tit.*9. *l.*12.
Nupram mihi, *lib.*48. *tit.*5. *l.*5.
Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, *l.*23. *t.*2. *l.*2.
Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, *lib.*23. *tit.*2. *l.* 53.
Nuptiæ inter eaſdem, *ibid. l.*18.
Nuptiæ ſunt, *lib.*23. *tit.*2. *l.*1.
Nuptias non concubitus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*30.
Nuptura filiofamilias, *lib.*23. *tit.*3. *l.*57.
Nurus appellatio etiam, *lib.*50. *tit.*16. *l.*50.
Nutu etiam relinquitur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*21.

O.

OB dolum malum, *lib.*26. *tit.*9. *l.*1.
Ob fœnus pupillaris pecuniæ, *lib.*26. *tit.*6. *l.*49.
Ob carmen famoſum, *lib.*22. *tit.*5. *l.*21.
Ob caſum, quem civitas, *lib.*50. *tit.*12. *l.*7.
Ob eam cauſam, *lib.*19. *tit.*5. *l.*9.
Ob hæc verba ſententiæ, *lib.*3. *tit.*2. *l.*20.
Ob id quod antequam, *lib.*9. *tit.*2. *l.*43.
Obligamur aut re, aut, *lib.*44. *tit.*7. *l.*52.
Obligari ex omni contractu, *lib.*26. *t.*8. *l.*9.
Obligari poteſt paterfamil. *lib.*44. *tit.*7. *l.*43.
Obligatio mandati, *lib.*17. *tit.*1. *l.*1.
Obligatione generali, *lib.*20. *tit.*1. *l.*6.
Obligationes aut ex contractu, *lib.*44. *tit.*7. *l.* 1.
Obligationes quæ, *lib.*44. *tit.*7. *l.*27.
Obligationum fere quatuor cauſæ, *ibid. l.* 44.
Obligationum ſubſtantia, *lib.*44. *tit.*7. *l.*3.
Ob negotium copiarum, *lib.*16. *tit.*2. *l.*20.
Ob pecuniam civitati, *lib.*47. *tit.*3. *l.*81.
Ob quæ vitia, *lib.*21. *tit.*1. *l.*4.
Ob res amotas, *lib.*25. *tit.*2. *l.*24.
Ob res quoque donatas, *lib.*23. *tit.*4. *l.*20.
Ob triginta nummos, *lib.*46. *tit.*3. *l.*73.
Obſervandum eſt, *lib.*5. *tit.*1. *l.*47.
Obſervandum eſt jus, *lib.*1. *tit.*18. *l.*19.
Obſervandum eſt ut, *lib.*23. *tit.*2. *l.*49.
Obſervare autem, *lib.*1. *tit.*16. *l.*4.
Obſervare prætorem, *lib.*27. *tit.*10. *l.*6.
Obſides teſtari non poſſunt, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 11.
Obtinuit impoſſibiles. *Vide*, Obtinuit impoſſibiles.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Octavi gradus, *lib.*38. *tit.*8. *l.*9.
Officium autem judicis, *lib.*6. *tit.*1. *l.*9.
Officium consulis est, *lib.*1. *tit.*16. *l.*1.
Officium regentis exercitum, *lib.*49. *tit.*16. *l.*12.
Officio autem judicis, *lib.*10. *tit.*2. *l.*26.
Officio judicis, qui, *lib.*12. *tit.*2. *l.*2.
Officio tamen judicis, *lib.*18. *tit.*1. *l.*17.
Offidius quidam. *Vide*, Ofidius quidam.
Offilius recte dicebat, *lib.*45. *tit.*3. *l.*6.
ΟΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ, *lib.*43. *tit.*10. *l.*1.
ΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΓΕΝΟΜΕΝΟΙ, *lib.*29. *tit.*2. *l.*40.
ΟΙ ΠΑΛΑΙΣΡΑΤΙΩΤΑΙ, *lib.*27. *tit.*1. *l.*8.
Olympico habitationem, *lib.*8. *tit.*2. *l.*41.
Omnis definitio in jure civili, *lib.*50. *tit.*17. *l.*211.
Omnis excusatio, *lib.*50. *tit.*5. *l.*1.
Omnis hereditas, *lib.*50. *tit.*17. *l.*138.
Omnis qui defenditur, *lib.*3. *tit.*3. *l.*77.
Omne æs alienum, *lib.*17. *tit.*2. *l.*27.
Omne delictum est militis, *lib.*49. *t.*16. *l.*6.
Omne jus quo utimur, *lib.*1. *tit.*5. *l.*1.
Omne officium, *lib.*1. *tit.*22. *l.*1.
Omne quod datur, *lib.*12. *tit.*5. *l.*1.
Omne obligationem, *lib.*5. *tit.*1. *l.*20.
Omne reipublicæ. *Vide*, In procœmio.
Omni obligationi, *lib.*46. *tit.*1. *l.*1.
Omnes actiones, *lib.*50. *tit.*17. *l.*139.
Omnes autem casus, *lib.*7. *tit.*9. *l.*3.
Omnes debitores, *lib.*42. *tit.*8. *l.*17.
Omnes debitores, *lib.*44. *tit.*7. *l.*17.
Omnes exceptiones, *lib.*44. *tit.*1. *l.*19.
Omnes in integrum, *lib.*4. *tit.*1. *l.*3.
Omnes pœnales actiones, *lib.*44. *tit.*7. *l.*26.
Omnes populares actiones, *lib.*47. *tit.*23. *l.*8
Omnes populi, *lib.*1. *tit.*1. *l.*9.
Omnes proconsules, *lib.*1. *tit.*16. *l.*2.
Omnes qui de hereditate, *lib.*36. *tit.*1. *l.*71.
Omnes res alienum, *lib.*17. *tit.*1. *l.*27.
Omnes res transire in, *lib.*46. *tit.*2. *l.*2.
Omnia deferre jura, *lib.*50. *tit.*17. *l.*193.
Omnia enim provincialia, *lib.*1. *tit.*17. *l.*12.
Omnia omnino crimina, *lib.*1. *tit.*12. *l.*1.
Omnia proconsul agit, *lib.*14. *tit.*5. *l.*1.
Omnia quæ ex testamento, *lib.*50. *tit.*17. *l.*20
Omnia quæcunque causa, *lib.*50. *tit.*17. *l.*71.
Omnia quæ inferi, *lib.*12. *tit.*1. *l.*7.
Omnia quæ jure contrahuntur, *lib.*50. *tit.*17. *l.*100.
Omnia quæ testamentis, *lib.*31. *tit.*1. *l.*32.
Omnium autem actionum, *lib.*3. *tit.*3. *l.*37.
Omnium bonorum usumfructum, *lib.*7. *tit.*1. *l.*29.
Omnium prædiorum jure, *lib.*7. *tit.*1. *l.*3.
Omnibus civitatibus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*16.
Omnibus debitoribus, *lib.*34. *tit.*3. *l.*1.
Omnibus magistratibus, *lib.*2. *tit.*3. *l.*1.
Omnibus modis, *lib.*4. *tit.*7. *l.*1.
Omnibus mortis causa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*9.
Omnibus quicunque desiderant, *lib.*29. *tit.*1. *l.*1.
Omnino & in ædificandis, *lib.*25. *tit.*1. *l.*12.
ΟΥ ΜΟΝΟΝ ΔΕ, *lib.*27. *tit.*1. *l.*10.
Onera ejus, qui, *lib.*1. *tit.*7. *l.*45.
Opera in ictu, *lib.*7. *tit.*7. *l.*1.
Opus novum privato, *lib.*50. *tit.*10. *l.*3.
Opus quod aversione, *lib.*19. *tit.*2. *l.*36.
Operæ enim loco, *lib.*38. *tit.*1. *l.*21.
Operæ in rerum natura, *lib.*38. *tit.*1. *l.*9.
Operæ servi legatæ, *lib.*7. *tit.*7. *l.*2.
Operæ sunt diurnum officium, *l.*38. *t.*1. *l.*1.
Operæ sunt testamento relictæ, *lib.*33. *tit.*2. *l.*7.
Operarum editionem, *lib.*38. *tit.*1. *l.*50.
Operas stipulatus, *lib.*38. *tit.*1. *l.*3.
Operis non impositis, *lib.*38. *tit.*1. *l.*31.
Operis novi nuntiatio, *lib.*39. *tit.*1. *l.*10.
Operis servi legatis, *lib.*7. *tit.*7. *l.*5.
Operis obligatus militiæ, *lib.*38. *tit.*1. *l.*43.
Obtinuit impossibiles, *lib.*35. *tit.*1. *l.*3.
Optione legata, *lib.*33. *tit.*6. *l.*16.
Oratio Imperatorum, *lib.*23. *tit.*1. *l.*16.
Oratio quæ prohibet, *lib.*40. *tit.*14. *l.*4.
Oratione D. Marci cavetur, *lib.*23. *tit.*2. *l.*16.
Oratione quidem D. Marci, *lib.*2. *tit.*12. *l.*7.
Ordo exercendorum, *lib.*48. *tit.*1. *l.*8.
Ordine decurionum, *lib.*50. *tit.*1. *l.*15.
Ordinarium fuit post, *lib.*5. *tit.*5. *l.*1.
Ordinarium prætor arbitratus est, *lib.*15. *tit.*1. *l.*1.
Ordinata liberali causa, *lib.*40. *tit.*12. *l.*24.
Origo emendi vendendique, *lib.*18. *tit.*1. *l.*1.
Origo quæstoribus creandis, *lib.*1. *tit.*13. *l.*1.
Ornamentorum appellatione, *l.*34. *t.*2. *l.*37.
Ossa quæ ab alio illata sunt, *lib.*11. *tit.*7. *l.*8.
Osidius quidam, *lib.*32. *tit.*1. *l.*97.
Ostentum Labeo definit, *lib.*50. *tit.*16. *l.*38.
Oves pro numero, *lib.*47. *tit.*14. *l.*3.

P.

Pacisci contra edictum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*31
Pacisci post nuptias, *lib.*23. *tit.*4. *l.*1.
Pacontus ait, *lib.*37. *tit.*12. *l.*3.
Pactum ejus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*92.
Pactum est duorum consensus, *l.*50. *t.*12. *l.*3
Pactum inter heredem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*46.
Pacto convento Aquiliana, *lib.*2. *tit.*15. *l.*15
Pacta conventa, *lib.*23. *tit.*4. *l.*3.
Pacta conventa, *lib.*18. *tit.*1. *l.*72.
Pædius lib. nono, *lib.*3. *tit.*8. *l.*7.
Pædius posse etiam dici, *lib.*47. *tit.*9. *l.*4.
Palam est autem, *lib.*44. *tit.*4. *l.*2.
Palam est coram pluribus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*33
Palam quæstum facere, *lib.*33. *tit.*3. *l.*43.
Pali & perticæ, *lib.*50. *tit.*16. *l.*108.
Pali & perticæ, *lib.*32. *tit.*1. *l.*56.
Pamphilo liberto, *lib.*32. *tit.*1. *l.*39.
Pannonius avitus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*86.
Pantonius. *Vide*, Paconius ait.
Papinianus lib. secundo, *lib.*3. *tit.*4. *l.*20.
Papinianus libro quinto, *lib.*34. *tit.*9. *l.*4.
Papinianus. Vide rubricam l. In omnibus servitutibus, *lib.*8. *tit.*1. *l.*8. ¶ S
Papinianus libro quinto, *lib.*5. *tit.*2. *l.*8.
Papinianus libro sexto, *lib.*6. *tit.*2. *l.*14.
Papinianus libro tertio. Alias tertiodecimo, *lib.*17. *tit.*1. *l.*28.
Papinianus tractat, *lib.*36. *tit.*1. *l.*43.
Paratum judicium accipere, *lib.*22. *tit.*1. *l.*48
Parem esse conditionem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*150
Parens patronus, *lib.*37. *tit.*15. *l.*5.
Parentes & liberi, *lib.*3. *tit.*2. *l.*23.
Parentes naturales, *lib.*2. *tit.*4. *l.*6.
Paries est, sive murus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*157.
Parietem qui naturali, *lib.*8. *tit.*2. *l.*8.
Parricidii postulatus, *lib.*48. *tit.*9. *l.*8.
Pars literarum D. Hadriani, *lib.*5. *tit.*1. *l.*48.
Pars stipulationis, *lib.*46. *tit.*4. *l.*9.
Partis tertiæ usumfructum, *lib.*19. *tit.*5. *l.*10
Partum non esse partem reifuturæ, *lib.*50. *tit.*16. *l.*26.
Partum post litem contest. *lib.*22. *tit.*1. *l.*10.
Partum quoque editum, *lib.*10. *tit.*2. *l.*11.
Parvi refert ad, *lib.*13. *tit.*1. *l.*17.
Pater cum filiæ suæ, *lib.*23. *tit.*4. *l.*23.
Pater cujus filio facta, *lib.*47. *tit.*10. *l.*41.
Pater dotem à se datam, *lib.*46. *tit.*8. *l.*25.
Pater dotem à nuru, *lib.*33. *tit.*4. *l.*7.
Pater & filius, *lib.*22. *tit.*5. *l.*17.
Pater ex provincia, *lib.*40. *tit.*2. *l.*22.
Paterfamilias impuberi filio, *lib.*42. *tit.*5. *l.*28.
Paterfamilias liber, *lib.*50. *tit.*16. *l.*182.
Paterfamilias primis tabulis, *lib.*28. *tit.*6. *l.*46.
Paterfamilias testamento, *lib.*28. *tit.*5. *l.*44.
Pater filiam quæ, *lib.*35. *tit.*2. *l.*14.
Pater filiæ domum, *lib.*33. *tit.*3. *l.*6.
Pater filiæ nomine, *lib.*21. *tit.*2. *l.*71.
Pater filiæ nomine nummos, *lib.*23. *tit.*3. *l.*81.
Pater filio impuberi, *lib.*28. *tit.*5. *l.*54.
Pater filio permisit, *lib.*14. *tit.*5. *l.*7.
Pater filio suo pupillo, *lib.*3. *tit.*3. *l.*70.
Pater filium emancipavit, *lib.*5. *tit.*2. *l.*14.
Pater filium emancipatum, *lib.*37. *tit.*7. *l.*6.
Pater filium ex quo, *lib.*35. *tit.*2. *l.*54.
Pater filium heredem, *lib.*32. *tit.*1. *l.*38.
Pater herede instituto, *lib.*26. *tit.*2. *l.*4.
Pater herede instituto impuberi, *lib.*39. *tit.*15. *l.*10.
Pater instituto puberi, *lib.*19. *tit.*15. *l.*10.
Pater instrumento, *lib.*38. *tit.*16. *l.*16.
Pater inter filios, *lib.*34. *tit.*4. *l.*23.
Pater meus referebat, *lib.*31. *tit.*1. *l.*29.
Pater militem filio, *lib.*49. *tit.*17. *l.*15.
Pater nubenti filiæ, *lib.*37. *tit.*7. *l.*8.
Pater pro filia dotem, *lib.*44. *tit.*4. *l.*17.
Pater pro filia, *lib.*15. *tit.*3. *l.*20.
Pater qui castrense peculium, *lib.*49. *tit.*17. *l.*17.
Pater qui dat in adoptionem, *l.*49. *t.*17. *l.*12.
Pater quoque in legatis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*28.
Pater quoties filio, *lib.*29. *tit.*2. *l.*93.
Pater Severianam, *lib.*35. *tit.*1. *l.*101.
Pater sine periculo, *lib.*48. *tit.*5. *l.*30.
Patris adoptivi parentes, *lib.*2. *tit.*4. *l.*7.
Patris & filii testamentum, *lib.*28. *tit.*6. *l.*20.
Patris pro filio, *lib.*3. *tit.*4. *l.*27.
Patri datur jus occidendi, *lib.*48. *tit.*5. *l.*20.
Patri qui filium, *lib.*37. *tit.*12. *l.*4.
Patrem adoptivum, *lib.*38. *tit.*17. *l.*3.
Patrem, qui non expectata, *lib.*42. *tit.*8. *l.*19.
Patre furioso liberi, *lib.*1. *tit.*6. *l.*8.
Patre vel marito, *lib.*48. *tit.*18. *l.*6.
Patrimonii mei reditum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*22.
Patronus ex debita, *lib.*36. *tit.*1. *l.*60.
Patronus liberto, *lib.*32. *tit.*1. *l.*35.
Patronus manifeste docere, *lib.*22. *tit.*3. *l.*6.
Patronus patrona, *lib.*42. *tit.*1. *l.*17.
Patronus qui operas, *lib.*38. *tit.*1. *l.*25.
Patronus quoque tutor, *lib.*26. *tit.*1. *l.*8.
Patroni appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*52.
Patroni filia, *lib.*38. *tit.*2. *l.*39.
Patrono consentiente, *lib.*40. *tit.*11. *l.*5.
Patrono invito, *lib.*24. *tit.*2. *l.*10.
Patrono libertus fundum, *lib.*38. *tit.*2. *l.*31.
Patronum post quinquennium, *lib.*40. *tit.*14. *l.*5.
Patronorum querelas, *lib.*37. *tit.*14. *l.*1.
Patronæ quidem liberi, *lib.*38. *tit.*2. *l.*18.
Paula Callinico, *lib.*32. *tit.*1. *l.*27.
Paulus notat. Vide initium l. Exceptio justi dominii, *lib.*6. *tit.*2. *l.*16.
Paulus notat, *lib.*46. *tit.*5. *l.*8.
Paulus respondit, *lib.*33. *tit.*5. *l.*4.
Paulus respondit, *lib.*37. *tit.*6. *l.*11.
Paulus respondit 1, *lib.*38. *tit.*2. *l.*46.
Paulus respondit 2. *ibid. l.*47.
Paulus respondit, *lib.*40. *tit.*5. *l.*39.
Paulus respondit 1, *lib.*36. *tit.*1. *l.*48.
Paulus respondit 2, *lib.*36. *tit.*1. *l.*61.
Paulus respondit, *lib.*27. *tit.*1. *l.*14.
Paulus respondit, *lib.*1. *tit.*5. *l.*11.
Paulus respondit, *lib.*3. *tit.*3. *l.*69.
Paulus respondit, *lib.*20. *tit.*1. *l.*29.
Paulus respondit, *lib.*20. *tit.*6. *l.*12.
Paulus respondit. *Vide*, Respondit Paulus *lib.*22. *tit.*1. *l.*13.
Paulus respondit. *lib.*37. *tit.*1. *l.*15.
Paulus respondit, *lib.*46. *tit.*3. *l.*101.
Paulus respondit. *Vide*, l. Debitorem non, *lib.*46. *tit.*3. *l.*99.
Paulus respondit, *lib.*40. *tit.*12. *l.*38.
Paulus respondit 1, *lib.*42. *tit.*1. *l.*42.
Paulus respondit 2, *ibid. l.*43.
Paulus respondit, *lib.*44. *tit.*1. *l.*14.
Paulus respondit, *lib.*44. *tit.*1. *l.*31.
Paulus respondit, *lib.*46. *tit.*2. *l.*30.
Paulus respondit, *lib.*36. *tit.*1. *l.*59.
Paulus respondit. *Vide*, Non tantum verbis *lib.*46. *tit.*8. *l.*5.
Paulus respondit 1, *lib.*49. *tit.*8. *l.*2.
Paulus respondit 2, *ibid. l.*3.
Paulus respondit. *Vide*, l. Instrumentorum subreptorum, *lib.*48. *tit.*10. *l.*16.
Paulus respondit, *lib.*50. *tit.*7. *l.*8.
Paulus respondit, *ibid. l.*9.
Paulus respondit, *lib.*50. *tit.*16. *l.*221.
Paulus si filiusfamilias, *lib.*33. *tit.*4. *l.*13.
Paulus si mulier, quod, *lib.*16. *tit.*1. *l.*31.
Paulus si quis statuam, *lib.*44. *tit.*1. *l.*23.
Paupertas sane dat excusationem, *lib.*27. *tit.*1. *l.*7.
Pecoris pascendi servitutes, *lib.*8. *tit.*3. *l.*4.
Peculatus crimen, *lib.*48. *tit.*13. *l.*7.
Peculatus nequaquam committitur, *ibid. l.*12.
Peculatus pœna aquæ, *lib.*48. *tit.*13. *l.*3.
Peculium autem. Hæc l. est §. 3. *l.*9. *lib.*15. *tit.*1.
Peculium legatum augeri, *lib.*31. *tit.*1. *l.*65.
Peculium est non id. *Vide*, Peculii est non id.
Peculium & ex eo consistit, *lib.*15. *tit.*1. *l.*39
Peculium nascitur, *lib.*15. *tit.*1. *l.*40.
Peculii est non id, *lib.*15. *tit.*1. *l.*4.
Peculio legato, *lib.*33. *tit.*8. *l.*4.
Pecuniæ appellatione. *Vide*, Nominis appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*4.
Pecuniæ fenebris, *lib.*22. *tit.*1. *l.*9.
Pecuniæ nomine, *lib.*50. *tit.*16. *l.*222.
Pecuniæ sortem, *lib.*34. *tit.*1. *l.*8.
Pecuniæ verbum, *lib.*50. *tit.*16. *l.*178.
Pecuniam certo loco, *lib.*16. *tit.*2. *l.*15.
Pecuniam quæ in opera, *lib.*50. *tit.*10. *l.*7.
Pecuniam quam filius emancipatus, *lib.*10. *tit.*2. *l.*53.
Pecuniam quam mihi debes, *lib.*46. *t.*3. *l.*79
Pecuniam quam mihi sine, *lib.*12. *tit.*12. *l.*36
Pecuniam quam officiales, *lib.*12. *tit.*1. *l.*36.
Pediculis argenteis, *lib.*34. *tit.*2. *l.*32.
Pedius posse etiam, *lib.*47. *tit.*9. *l.*4.
Penes te amplius est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*63.
Penu certa, *lib.*33. *tit.*9. *l.*2.
Penum meam omnem, *lib.*33. *tit.*9. *l.*7.
Peregre profecturus, *lib.*41. *tit.*2. *l.*44.
Per adoptionem dignitas non, *lib* 1. *t.*7. *l.*35
Per adoptionem quæsita, *lib.*23. *tit.*2. *l.*17.
Per curatorem, *lib.*29. *tit.*2. *l.*90.
Per eum quem justo, *lib.*41. *tit.*2. *l.*50.
Per hereditarium servum, *lib.*41. *tit.*1. *l.*18.
Per familiæ ercisc undæ, *lib.*10. *tit.*2. *l.*2.
Per fideicommissum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*90.
Per fundum qui plurium est, *lib.*8. *tit.*3. *l.*11.
Per hoc judicium, *lib.*10. *tit.*3. *l.*4.
Per interdictum etiam, *lib.*43. *tit.*4. *l.*4.
Per intervallum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*69.
Per minorem causam, *lib.*5. *tit.*1. *l.*54.
Per omnia exæquata, *lib.*30. *tit.*1. *l.*1.
Per procuratorem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*72.
Per procuratorem. *Vide paulo ante*, Per curatorem.
Per procuratorem, *lib.*37. *tit.*15. *l.*1.
Per procuratorem, *lib.*46. *tit.*4. *l.*3.
Per quam hereditatis petitionem, *lib.*5. *tit.*5. *l.*2.
Per quem locum, *lib.*8. *tit.*3. *l.*14.
Per quos adquiri, *lib.*2. *tit.*14. *l.*59.
Per servum adquisitæ res, *lib.*5. *tit.*3. *l.*32.
Per servum donatum, *lib.*41. *tit.*1. *l.*57.
Per servum qui pignori datus est, *ibid. l.*37.
Per servum usuarium, *lib.*7. *tit.*8. *l.*14.
Perceptione, *lib.*9. *tit.*3. *l.*4.
Periculum nominum, *lib.*12. *tit.*1. *l.*35.
Periculum pignorum, *lib.*20. *tit.*1. *l.*30.
Periculi pretium est, *lib.*22. *tit.*2. *l.*5.
Perinde ac latronum incursu, *lib.*19. *t.*2. *l.*34
Permisceri causas possessionis, *l.*41. *t.*2. *l.*52.
Permisisti mihi, *lib.*19. *tit.*5. *l.*16.
Permittendum erit, *lib.*5. *tit.*3. *l.*8.
Perpetuo Sabinus probavit, *lib.*12. *tit.*3. *l.*6.
Perspiciendum est judicanti, *lib.*48. *t.*19. *l.*11
Pertinet hoc Edictum, *lib.*4. *tit.*5. *l.*2.
Pervenisse ad re recte dicitur, *l.*50. *t.*16. *l.*171
Pessimum genus est receptatorum, *lib.*47. *tit.*16. *l.*1.
Petenti mutuam pecuniam, *lib.*13. *tit.*7. *l.*27.
Petitor vel possessor, *lib.*34. *tit.*3. *l.*30.
Peto Luci Titi, *lib.*31. *tit.*1. *l.*69.
Pictoris instrumento. *Vide*, Item pictoris instrumento, *lib.*33. *tit.*7. *l.*17.
Pignus a curatore furioli, *lib.*27. *tit.*10. *l.*11.
Pignus contrahitur, *lib.*13. *tit.*7. *l.*1.
Pignoris persecutio, *lib.*20. *tit.*1. *l.*17.
Pignori obligatum, *lib.*28. *tit.*5. *l.*30.
Pignori obligatum servum, *lib.*40. *t.*9. *l.*26
Pignori rem acceptam, *lib.*41. *tit.*3. *l.*13.
Placet Catonis regulam, *lib.*34. *tit.*7. *l.*4.
Placet etiam filiofam. *lib.*50. *tit.*1. *l.*3.
Placet omnem masculum, *lib.*28. *tit.*2. *l.*4.
Placet quotiens adquiritur, *lib.*29. *t.*2. *l.*79.
Placet vel certæ partis, *lib.*7. *tit.*4. *l.*25.
Placuit eum, qui, *lib.*40. *tit.*1. *l.*1.
Placuit sive supra, *lib.*22. *tit.*1. *l.*29.
Plane ad officium, *lib.*10. *tit.*2. *l.*3.
Plane cum deserit, *lib.*38. *tit.*1. *l.*14.
Plane ejus actionis nomine, *lib.*46. *tit.*1. *l.*12
Plane & deteriorem. *Vide*, Sane & deteriorem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*11.
Plane in cæteris, *lib.*5. *tit.*3. *l.*38.
Plane quamdiu is, *lib.*4. *tit.*4. *l.*14.
Plane si ambo socii, *lib.*17. *tit.*2. *l.*24.
Plane si duos reos, *lib.*12. *tit.*6. *l.*21.
Plane si filium impuberem, *lib.*40. *tit.*1. *l.*94.
Plane si hi qui, *lib.*17. *tit.*2. *l.*37.
Plane si in exilium, *lib.*27. *tit.*1. *l.*29.
Plane si is sit, *lib.*27. *tit.*6. *l.*3.
Plane si nova, *lib.*36. *tit.*4. *l.*3.
Plane si possit rem, *lib.*16. *tit.*3. *l.*3.
Plane si quid sit, *lib.*35. *tit.*2. *l.*35.
Plane ubi transferre voluit, *lib.*3. *tit.*1. *l.*34.
Plane ultra centisimum, *lib.*27. *tit.*1. *l.*12.
Plane ut duæ partes, *lib.*3. *tit.*4. *l.*4.
Plautius ait, *lib.*3. *tit.*3. *l.*61.
Plautius heres. *Vide Plautius*: Rogatus est heres.
Plautius: mulier ita, *lib.*34. *tit.*2. *l.*8.
Plautius rogatus est, *lib.*35. *tit.*1. *l.*43.
Plautius: servo, *lib.*35. *tit.*2. *l.*49.
Plebs est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*238.
Plebiscito continetur, *lib.*1. *tit.*18. *l.*18.
Plenum autem usum, *lib.*7. *tit.*8. *l.*12.
Plerique opinantur, *lib.*23. *tit.*2. *l.*33.
Plerique putaverunt, *lib.*2. *tit.*4. *l.*18.
Plerique putaverunt, *lib.*41. *tit.*5. *l.*3.
Plerunque fit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*25.
Plerunque interest, *lib.*23. *tit.*3. *l.*10.
Plerunque propter morbosa, *lib.*21. *t.*1. *l.*35.
Plautiana Cello suo salutem, *lib.*29. *tit.*7. *l.*18.
Plus cautionis in re est, *lib.*50. *tit.*17. *l.*25.
Plus est in restitutione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*22.
Plures earundem ædium, *lib.*39. *tit.*2. *l.*27.
Plures testamento manumiserat, *lib.*34. *tit.*5. *l.*29.
Plura delicta in una re, *lib.*44. *tit.*7. *l.*53.
Pluribus procuratoribus, *lib.*3. *tit.*3. *l.*32.
Pluribus rebus propositis, *lib.*45. *tit.*1. *l.*140.
Pluribus stipulationibus factis, *l.*46. *t.*3. *l.*6.
Pluribus tabulis, *lib.*28. *tit.*4. *l.*4.
Pluribus uno die incendiis exortis, *lib.*1. *tit.*15. *l.*2.
Plurimum interest, *lib.*22. *tit.*6. *l.*3.
Pœna parricidii, *lib.*48. *tit.*9. *l.*9.
Pœna pecuniaria, *lib.*48. *tit.*15. *l. ult.*
Pœna legis Corneliæ, *lib.*48. *tit.*10. *l.*1.
Pœnæ non solent repeti, *lib.*12. *tit.*6. *l.*42.
Pœnam à condicione, *l.*34. *tit.*6. *l.*2.
Pœnam pro usuris, *lib.*22. *tit.*1. *l.*44.
Pœnales actiones, *lib.*35. *tit.*2. *l.*32.
Pœnalia judicia, *lib.*50. *tit.*17. *l.*164.
Pomponius ait, *lib.*23. *tit.*4. *l.*6.
Pomponius ait, *lib.*4. *tit.*8. *l.*13.
Pomponius lib. xxxvi. *lib.*3. *tit.*5. *l.*15.
Pomponius lib. xxxvi. *lib.*6. *tit.*1. *l.*8.
Pomponius lib. xl. *lib.*20. *tit.*2. *l.*2.
Pomponius lib. xi. Variarum, *lib.*20. *t.*2. *l.*2.
PomPonius lib. xiii. *lib.*20. *tit.*2. *l.*5.
Pomponius lib. xxxviii. *lib.*42. *tit.*1. *l.*36.
Pomponius quærit, *lib.*7. *tit.*4. *l.*29.
Pomponius recte ait, *lib.*21. *tit.*1. *l.*6.
Pomponius refert, *lib.*11. *tit.*2. *l.*13.
Pomponius scribit, *lib.*3. *tit.*3. *l.*30.
Pomponius scribit, *lib.*3. *tit.*5. *l.*9.
Pomponius scribit, *lib.*10. *tit.*2. *l.*8.
Pomponius tractat, *lib.*31. *tit.*1. *l.*44.
Pomponius Philadelphus, *lib.*10. *tit.*2. *l.*35.
Popularis actio, *lib.*47. *tit.*23. *l.*4.
Popularem actionem. *Vide*, Eam popularem actionem, *lib.*47. *tit.*23. *l.*1.
Populares actiones, *lib.*6. *tit.*1. *l.*1.
Populares actiones, *lib.*47. *tit.*23. *l.*7.
Portionesque, *lib.*34. *tit.*9. *l.*21. Legitur & portiones quoque.
Portus appellatus est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*59.
Possessio appellata est, *lib.*41. *tit.*2. *l.*1.
Possessio quoque, *lib.*41. *tit.*2. *l.*49.
Possessio testatoris, *lib.*21. *tit.*3. *l.*20.
Possessionem, *lib.*41. *tit.*2. *l.*29.
Possideri autem possunt, *lib.*41. *tit.*2. *l.*3.
Possessor qui litis, *lib.*41. *tit.*4. *l.*1.
Post actionem quam proposuit, *l.*5. *t.*4. *l.*1.
Post actiones, *lib.*6. *tit.*1. *l.*1.
Post appellationem interpositam, *lib.*49. *tit.*6. *l.*1.
Post consanguineos, *lib.*38. *tit.*16. *l.*2.
Post contractum, *lib.*39. *tit.*5. *l.*15.

Poſt diem commiſſoriæ, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 7.
Poſt divortium muli, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 61.
Poſt dotem datam, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 40.
Poſt emancipationem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 40.
Poſt emancipationem, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 6.
Poſt finitam tutelam, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 1.
Poſt legatum acceptum, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 5.
Poſtliminium eſt jus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 19.
Poſtliminii jus competit, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 5.
Poſtliminio carent, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 17.
Poſt litem autem conteſtatam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 17.
Poſt mortem filiæ ſuæ, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 25.
Poſt mortem furioſi, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 5.
Poſt nuptias, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 28.
Poſt quod omnium rerum, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 3.
Poſt rem judicatam, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 11.
Poſt rem judicatam, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 56.
Poſt ſenatuſconſultum, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 28.
Poſt ſuſceptam tutelam, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 40.
Poſt venditionem & traditionem, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 16.
Poſteaquam à creditore, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 52.
Poſteaquam placuit, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 21.
Poſteaquam prætor locutus eſt, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 1.
Poſtquam heres ab hoſtibus, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 5.
Poſtquam legatum à te accepi, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 43.
Poſtquam omnium. *Vide paulo ante*, Poſt quod omnium rerum.
Poſtquam pignus vero, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 3.
Poſtulare tutorem, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 2.
Poſtulante Sticho, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 44.
Poſtumus inofficioſum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 6.
Poſtumus natus, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 10.
Poſtumus præteritus, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 12.
Poſtumi per virilem ſexum, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 3.
Poſtumo tutor datus, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 24.
Poſtumum, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 27.
Poſtumorum loco ſunt, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 13.
Poſtuma ſub condicione, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 24.
Poteſt agere depoſiti, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 34.
Poteſt autem heres, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 27.
Potes accipi fidejuſſor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 4.
Poteſt etiam in teſtamento, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 16.
Poteſt & ab una, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 41.
Poteſt heres in vendenda, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 71.
Poteſt pluribus modis, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 36.
Poteſt præſes, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 9.
Poteſt pupillus, *lib* 26. *tit.* 8. *l.* 18.
Poteſt quis in teſtamento, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 36.
Poteſt quis ita heredem, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 56.
Poteſt aliquorum appellatio, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 95.
Poteſtatis verbo plura ſignificantur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 215.
Potior eſt in pignore, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 11.
Pratum, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 31.
Præceptoris enim, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 6.
Præcipiunt ædiles, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 37.
Prædia cum ſervis donavit, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 48.
Prædia mihi vendidiſti, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 28.
Prædia maritima, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 27.
Prædiorum urbanorum penſiones, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 36.
Prædiis à fiſco diſtractis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 36.
Prædiis per præceptionem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 91.
Prædonis loco intelligendus, *lib.* 5 *tit.* 3. *l.* 46
Præfectus Ægypti, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 1.
Præfectus cohortis, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 63.
Præfectus urbi, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 3.
Præfecti etiam prætorio, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 17.
Prægnantis mulieris, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 3.
Præſcriptio longæ poſſeſſ. *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 45.
Præſens habetur, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 5.
Præſes apud ſe, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 2.
Præſes cum cognoſcat, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 21.
Præſidis nomen generale, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 1.
Præſes provinciæ 1, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 3.
Præſes provinciæ 2, *ibid. l.* 4.
Præſes provinciæ 3, *ibid. l.* 5.
Præſes provinciæ 4, *ibid. l.* 7.
Præſes provinciæ minorem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 42.
Præſes provinciæ, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 27.
Præſes provinciæ, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 1.
Præſidis provinciæ, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 1.
Præſidis provinciæ officiales, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 34.
Præſides provinciarum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 4.
Præterea in cauſa mandati, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 3.
Præterea patrono, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 19.
Præterea reſtituere debet, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 20.
Præteritæ enim utilitatis, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 6.
Prætor ait, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 4.
Prætor ait, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 38. *tit.* 14. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 20.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 7.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 2.
Prætor ait, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 9.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 14. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 9. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 11. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 31. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 24. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 16. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 15. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 23. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 32. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 22. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 21. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43 *tit.* 5. *l.* 1.
Prætor ait 1, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 2.
Prætor ait 2, *ibid. l.* 4.
Prætor ait, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 2.
Prætor bonorum poſſeſſorem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 117.
Prætor cauſa cognita, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 75.
Prætor decernere debet, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 15.
Prætor edixit, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 7.
Prætor eos, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 13.
Prætor ipſe, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 4.
Prætor neque tutorem, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 4.
Prætor non ſub condicione, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 3.
Prætor ſicut univerſam, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 17.
Prætor voluntates defunctorum, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 1.
Prætoris officium eſt, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 5.
Prætoris verba, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 1.
Prætoriæ ſatisdationes, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 7.
Prætoriæ ſtipulationes 1, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 2.
Prætoriæ ſtipulationes 2, *eod. tit. l.* 4.
Prætoriarum ſtipulationum, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 1.
Prævaricator eſt, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 1.
Prævaricationis judicium, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 3.
Prævaricatores, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 212.
Precarium eſt, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 1.
Precario poſſeſſio, *ibid. l.* 9.
Pretia rerum, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 63.
Pridie Kalendas Januarias, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 5.
Primus omnium D. Nerva, *lib.* 4c. *tit.* 15. *l.* 4.
Primi creditoris, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 15.
Primo gradu, *lib.* 12. *tit.* 8. *l.* 13.
Princeps bona concedendo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 21.
Princeps legibus ſolutus eſt, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 31.
Principalibus conſtitutionibus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 33.
Prior emptor, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 20.
Prior tamen. Hæc lex habetur in *l.* 3. *lib.* 5c. *tit.* 8.
Privignus etiam is eſt, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 7.
Privilegia non ex tempore, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 32.
Privilegia quædam, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 196.
Prius de ſe familia, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 17.
Probrum & opprobrium, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 42.
Probrum intelligitur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 41.
Proconſul portam, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 16.
Proconſul ubique, *ibid. l.* 1.
Proconſules, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 14.
Proculus ait, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 26.
Proculus & Pegaſus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 18.
Proculus nepoti ſuo, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 67.
Proculus putat, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 19.
Procula, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 26.
Procurator agit, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 11.
Procurator à quo, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 23.
Procurator ad exhibendum, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 8.
Procurator, cui, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 58.
Procurator cum peteret, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 23.
Procurator eſt, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 1.
Procurator, qui non, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 55.
Procurator, qui pro, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 67.
Procurator quinquaginta, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 4.
Procurator Seji, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 61.
Procurator totorum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 63.
Procuratoris autem ſcientiam, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 5
Procuratore Cæſaris, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 22.
Procuratore in rem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 55.
Proditores transfugæ, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 7.
Produci teſtis is poteſt, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 33.
Profectitia dos eſt, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 5.
Pro herede gerere, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 20.
Pro herede poſſidet, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 11.
Prohibere autem, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 3.
Proinde & ſi ope, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 6.
Proinde & ſi quatuor, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 7.
Proinde mutui datio, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 8.
Proinde Pomponius ait, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 33.
Proinde ſi occiſus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 25.
Proinde ſi ſervum occiſiſti, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 22.
Promiſſor hominis, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 23.
Promiſſor Stichi, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 21.
Promittendo dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 41.
Pronuntiatio ſermonis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 195.
Pronuntiatum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 46.
Pro parte domini, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 11.
Propeinodum tantum. Hæc lex nunc incipit, Tantum quiſque pecuniæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 88.
Proponebantur ex his judicibus, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 76.
Proponebantur duo tutores, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 2.
Proponebatur filiusfamilias, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 9.
Proprie autem in ſequeſtre, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 6.
Proprie bona dici non poſſunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 83.
Proprium ſolum vendo, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 5.
Propter incendium, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 4.
Propter litem, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 21.
Propter Magiſtratum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 23.
Propter ſpem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 23.
Propter veneni quæſtionem, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 21
Pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 2.
Pro donato, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 1.
Pro emptore poſſidet, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 2.
Pro herede, *lib.* 41. *tit.* 5. *l.* 1.
Pro legato poteſt uſucapi, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 4.
Pro legato uſucapit, *ibid. l.* 9.
Pro regione, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 8.
Pro ſocio arbiter, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 38.
Pro ſoluto uſucapit, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 46.
Pro ſuo, *lib.* 41. *tit.* 10. *l.* 1.
Pro tutelæ actionem, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 1.
Pro voluptariis, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 9.
Proſpexit legiſlator, *lib.* 41. *tit.* 9. *l.* 12.
Provinciales eos, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 190.
Prout quiſque contractus. Legitur hodie, Prout quidque contractum eſt, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 80.
Proxenetica jure licito petuntur, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 1.
Proximus eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 92.
Proximi appellatione, *lib.* 5c. *tit.* 16. *l.* 155.
Proximum ſacrilegio crimen eſt, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 1.
Proxime conſtitutum dicitur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 50.
Proxime in cognitione, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 3.
Puberes ſine curatoribus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 101.
Publia Mævia, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 26.
Publiciana actio, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 17.
Publica accuſatio, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 3.
Publica judicia peculatus, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 14.
Publicorum judiciorum, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 2.
Publius Mævius, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 36.
Pueri appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 204.
Pupillares tabulas, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 8.
Pupillus contra tutores, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 6.
Pupillus eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 239.
Pupillus mutuam pecuniam, *l.* 44. *tit.* 7. *l.* 59.
Pupillus nec velle, nec nolle, *lib.* 5c. *tit.* 17. *l.* 189.
Pupillus obligari, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 5.
Pupillus patri heres, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 24.
Pupillus quantum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 11.
Pupillus qui infans non eſt, *lib.* 4c. *tit.* 2. *l.* 24
Pupillus ſi fari poſſit, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 9.
Pupillus ſi non defenditur, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 39.
Pupillus ſine tutoris auctoritate, *lib.* 2c. *tit.* 3. *l.* 1.
Pupilli debitor, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 96.
Pupilli ſcientia computanda non eſt, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 6.
Pupillo capienti pignus, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 38.
Pupillo, qui, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 27.
Pupillo ſolvi, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 15.
Pupillum etiam, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 49.
Pupillum per acceptilationem, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 2.
Pupillum, qui proximus pubertati ſit, *lib.* 5c. *tit.* 17. *l.* 111.
Pure mihi debes, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 5.
Puta enim quod qui, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 26.
Puto autem omnes, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 6.

Q.

Qua actione, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 7.
Qua ætate. *Vide*, A qua ætate teſtamentum, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 2.
Qua quiſque actione, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 1.
Qua ratione autem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 9.
Qua vulgo iter fiet, *lib.* 2 1. *tit.* 1. *l.* 42.
Quamcumque enim quæſtionem, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 3.
Quacunque ratione, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 50.
Qualem autem ſententiam, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 19.
Quam Tuberonis ſententiam, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 7.
Quandiu inſtituitur, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 69.
Quandiu poſſit valere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 89.
Quandiu patrono, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 25.
Quandiu poteſt, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 39.
Quandiu prior heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 3.
Quam autem colonus, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 12.
Quamquam autem, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 4.
Quamquam ita, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 1.
Quamquam de reficienda, *lib.* 43. *tit.* 23. *l.* 2.
Quamquam igitur fidejuſſor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 7.
Quamquam in arbitrio matris, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 61.
Quamquam regula ſit, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 1.
Quamquam uſusfructus, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 1.
Quam rem ipſe quidem, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 38.
Quamvis ad eum hereditas, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 51.
Quamvis adverſus fiſcum, *lib.* 31. *tit.* 3. *l.* 18.
Quamvis alienum. *Vide*, §. Pomponius quamvis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 39.
Quamvis alienus uſusfructus, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 10.
Quamvis ancillam, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 10.
Quamvis anteceſſor, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 9.
Quamvis arbiter, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 37.
Quamvis convenerit, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 6.
Quamvis enim ſæpe, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 6.
Quamvis heres, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 1.
Quamvis in bonis mariti, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 75.
Quamvis in eam rem, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 18.
Quam jure poſtliminii, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 8.
Quamvis mellus repoſiturus ſit, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 8.
Quamvis minima res, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 13.
Quamvis mulier, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 20.
Quamvis non adjiciat, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 11.
Quamvis non proprie, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 14.
Quamvis pignoris datio, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 8.
Quamvis poſſeſſa non ſint, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 13.
Quamvis pupillus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 32.
Quamvis quædam, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 26.
Quamvis quod in litore, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 50.
Quamvis rationes reddere, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 32.
Quamvis res furtiva, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 84.
Quamvis ſaltus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 46.
Quamvis ſenatus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 40.
Quamvis ſtipulanti uxori, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 45.
Quantæ audaciæ, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 12.
Quantitas patrimonii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 72.
Quantitas eadem, idem jus, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 13
Quantum ad juris pertiner. Hæc lex nunc incipit, Paries eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 157.
Quantum autem ad, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 20.
Quanto magis. *Vide*, Multo magis pertinet, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 24.
Quare & ſi ſocio, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 28.
Quare hi quoque legitimam, *lib.* 3c. *tit.* 3. *l.* 2
Quare ipſe. *Vide*, Quam rem ipſe quidem.
Quarundam rerum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 1.
Quarundam rerum, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 51.
Quatenus cujus interſit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 24.
Quæ acta, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 1.
Quæ ab initio inutilis fuit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 210.
Quæ actio, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 2.
Quæ bis in menſe. *Vide paulo infra*, Quæ Vis in menſe.
Quæ condicio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 39.
Quæcunque actiones ſervi, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 56.
Quæcunque gerimus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 11.
Quæcunque per exceptionem, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 14.
Quæcunque res, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 58.
Quæcunque ſpecialiter, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 1.
Quæcunque ſunt, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 13.
Quædam delicta pagano, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 14.
Quædam mulier ab judice, *lib.* 1c. *tit.* 2. *l.* 41.
Quædam mulier fundum, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 77.
Quædam naturali jure, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 2.
Qua dam non referuntur, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 7.
Quædam quæ non poſſunt, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 62.
Quædam ſunt, in quibus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 15.
Quædam ſunt perſonæ, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 9.
Quæ de legato dicta ſunt, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 46.
Quæ de tota re, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 76.
Quæ dotis nomine, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 33.
Quæ dubitationis tollendæ cauſa, *lib.* 5c. *tit.* 17. *l.* 81.
Quæ extrinſecus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 65.
Quæ fideicommiſſam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 79.
Quæ filium legitimum, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 18.
Quæ fundum in dote habebat, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 50.
Quæ jam nuptæ, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 48.
Quæ in concubinatu eſt, *lib.* 25. *tit.* 7. *l.* 1.
Quæ in teſtamento legi poſſunt, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 1.
Quæ in teſtamento ſcripta ſunt, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 2.
Quæ legata mortuis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 18.
Quæ legatorum, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 14.
Quæ libertis, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 8.
Quæ neptis ſuæ nomine, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 98.
Quæ omnia non ſolum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 25.
Quæ pater filio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 50.
Quæ pater inter filios, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 32.
Quæ propter neceſſitatem, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 162
Quæ quiſque aliena, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 64.
Quæ religioſis adhærent, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 43.
Quæ ſub conditione, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 8.
Quæ tamen ſub ipſo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 12.
Quæ Vis in menſe, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 15.
Quæ utiliter, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 45.
Quæro an curatoribus, *lit.* 46. *tit.* 3. *l.* 100.
Quæro an fidejuſſor, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 54.
Quæro an is, qui, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 3.
Quæro an libertis, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 18.
Quæro an non ejuſdem, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 32.
Quæro an ſi ſervus, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 58.
Quæro de eo, qui, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 48.
Quæro, quantæ pecuniæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 60.
Quæro, ſi quis ita, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 39.
Quæro ſi uſusfructus fundi, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 28
Quæris, an ingenuitatis, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 3.
Quæris, ſi pacta, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 28.
Quæri ſolet, an, *lib.* 49. *tit.* 9. *l.* 1.
Quæret aliquis ſi, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 135.
Quærebatur an hi, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 11.
Quærebatur, cum is, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 82.
Quærebatur ſi miles, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 19.
Quærebatur ſi poſt primum, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 2c.
Quæritur an filio exheredato, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 38.
Quæritur an impubes, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 14.
Quæritur de ea muliere, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 14.
Quæritur hermaphroditum, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 10.
Quæſitum eſt, an ea, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 40.
Quæſitum eſt, an ad heredem, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 10.
Quæſitum eſt an frumentum, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 12.
Quæſitum eſt, an hi, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 12.

Quæſitum eſt, an is qui, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 15.
Quæſitum eſt, an in qui, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 1.
Quæſitum eſt, an teneat, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 30.
Quæſitum eſt, an ſi juſſus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 37.
Quæſitum eſt, an tutor, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 16.
Quæſitum eſt apud Labeonem. Hæc lex eſt initium, §. 7. *l.* 1. *tit.* 2. *l.* 15.
Quæſitum eſt apud Julianum, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 9
Quæſitum eſt, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 8.
Quæſitum eſt, in arbitros, *lib.* 49. *tit.* 2. *l.* 2.
Quæſitum eſt, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 9.
Quæſitum eſt, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 14.
Quæſitum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 40.
Quæſitum eſt, *lib.* 32. *tit.* 5. *l.* 17.
Quæſitum eſt, *lib.* 48. *tit.* 15. *l.* 5.
Quæſitum eſt, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 8.
Quæſitum eſt, ſi tibi filius, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 34.
Quæſitum eſt, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 40.
Quæſitum eſt, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 60.
Quæſitum eſt, ſi cum in, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 37.
Quæſitum eſt, ſi libertam, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 31.
Quæſitum eſt, ſi filiusfamilias, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 91.
Quæſitum eſt, *lib.* 3. *tit.* 7. *l.* 22.
Quæſitum eſt, Srichum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 8.
Quæſitum eſt. Nunc incipit Sabinus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 18.
Quæſitum ſcio, an in, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 13.
Quæſtio eſt fundus à, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 115.
Quæſtionis habendæ cauſa, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 20.
Quæſtionis habendæ cauſa, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 21
Quæſtionis modum, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 7.
Quæſtus enim intelligitur, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 8.
Quemadmodum invito, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 56.
Quemadmodum nulla, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 8.
Quemadmodum præparaſſe, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 7.
Quemadmodum ſi alii, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 38.
Quemadmodum ſi laqueos, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 29.
Quemadmodum Urbanus, *lib.* 33. *t.* 10. *l.* 12.
Quem filius meus, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 26.
Quem heredi meo, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 25.
Quem pœnitet bonis ceſſiſſe, *lib.* 42. *t.* 3. *l.* 5.
Quia acervus, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 10.
Quia acervus ſolo non cohæret, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 10.
Quia actionum, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 11.
Quia aliæ operæ erunt, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 12.
Quia arbiter, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 20.
Quia autem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 23.
Quia autem is, qui, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 6.
Quia dicitur, quotiens, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 32.
Quia difficile, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 5.
Quia etiam ſi cum eo, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 3.
Quia & ſi omnes, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 19.
Quia & ſolvi ei poteſt, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 10.
Quia hoc caſu, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 12.
Quia in eum caſum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 16.
Quia in hoc tempus excurrit, *lib.* 24. *t.* 1. *l.* 10
Quia licet ſpecialiter, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 2.
Quia magis in confinio, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 5.
Quia manet reus obligatus, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 12
Quia naturalis obligatio manet, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 10.
Quia non deberet, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 10.
Quia non de dolo eſt, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 8.
Quia nullum pignus, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 40.
Quia parentis locum, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 16.
Quia perinde eſt, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 42.
Quia perſonæ, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 14.
Quia pertinet, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 7.
Quia plerumque, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 5.
Quia poterat fieri, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 4.
Quia qui pretio fruitur, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 39.
Quia quod ex conceſſa, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 6.
Quia quod vulgo dicitur, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 4.
Quia ratio ſuadet, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 22.
Quia redhibito homine, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 9.
Quia retro adcreviſſe, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 35.
Quia ſatisdatio, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 6.
Quia ſemper certa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 5.
Quia tacita ſubſtitutio, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 25.
Quia tale beneficium eſt, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 13.
Quia tantundem, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 7.
Quia tractatus, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 1.
Quibus diebus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 40.
Quibus caſibus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 34.
Quibus præcipua. *Vide*, Cui præcipua, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 57.
Quibus rebus. *Vide*, In quibus rebus, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 3.
Quibuſdam aliquam, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 6.
Qui abſentem emptorem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 75.
Qui abſenti ſervo, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 38.
Qui accuſare poſſunt, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 8.
Qui actionem habet ad rem, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 15
Qui actu legato, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 1.
Qui ad certum tempus, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 14.
Qui à debitore. Hæc l. nunc incipit, Is, qui à debitore, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 9.
Qui admittitur ſocius, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 19.
Qui ad tempus relegatus eſt, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 2.
Qui agrum vendidit, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 12.
Qui aguitis inſtrumentis, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 11.
Qui ædes, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 9.
Qui ædificium habet, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 22.
Qui æquitate defenſionis, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 12.
Qui aliena negotia. Hæc lex eſt §. 3. *l.* 31. *lib.* 3. *tit.* 4.
Qui à latronibus capti ſunt, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 13.
Qui alienam rem, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 33.
Qui alienam rem vendidit, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 54.
Qui alienum fundum, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 14.
Qui ante Kalendas proximas, *lib.* 45. *t.* 1. *l.* 13
Qui à patre tutor, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 3.
Qui à pupillo ſubſtitutum, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 7.
Qui à quolibet rem emit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 27.
Qui appellat prior, agit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 29.
Qui à ſervo hereditario, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 16.
Qui autem conſtituit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 1.
Qui autem cum poſſit. *Vide*, Quod autem cum poſſit, *lib.* 32. *tit.* 8. *l.* 6.
Qui autem in ripa fluminis, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 15
Qui autem novo, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 12.
Qui autem operas ſuas, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 3.
Qui auctore judice, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 137.
Qui bis idem promittit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 18.
Qui bona fide à domino emit, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 13.
Qui bona fide, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 19.
Qui bona fide, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 23.
Qui bonis ſuis ceſſit, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 6.
Qui balneum, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 9.
Qui cædem admiſerunt, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 16.
Qui cedit bonis, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 8.
Qui certam pecuniam, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 1.
Qui chirographum legat, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 59.
Qui clavum habet, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 12.
Qui cœtu, converſus, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 5.
Qui coheredes habet, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 17.
Qui commeatus ſpatium exceſſit, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 14.
Qui concubinam habebat, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 29.
Qui condemnare. *Vide paulo infra*, Qui damnare poteſt.
Qui complures heredes, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 32.
Qui contra legem Æliam, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 15
Qui contra ſenatuſconſultum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 11.
Qui cum alio contrahit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 19.
Qui cum herede egit, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 15.
Qui cum herede ejus egit, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 2.
Qui cum major natu, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 14.
Qui cum pro herede, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 6.
Quicumque à fiſco convenitur, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 2.
Quicunque nummos aureos, *lib.* 48. *t.* 10. *l.* 8
Qui cum tutoribus ſuis, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 9.
Qui cum pro patrefam. *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 10.
Qui cum uno teſticulo natus eſt, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 4.
Qui damnare poteſt, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 3.
Quidam ad creditorem, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 26.
Quidam conſulebant, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 57.
Quidam cum filium alienum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 132.
Quidam cum filiumfamilias, *lib.* 28. *t.* 5. *l.* 46
Quidam debitor epiſtolam, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 38.
Quidam decidens. Hæc lex habetur in *l.* 5. *lib.* 26. *tit.* 7. §. 5.
Quidam & de peculio, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 22.
Quidam exiſtimaverunt, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 21.
Quidam ex parte dimidia, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 12.
Quidam fundum colendum, *lib.* 15. *t.* 3. *l.* 16
Quidam fundum dotis cauſa, *lib.* 23. *t.* 4. *l.* 22
Quidam heredem damnaverat, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 7.
Quidam heredem ſuum, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 19.
Quidam Hiberius nomine, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 13.
Quidam in jure interrogatus. Hæc lex eſt initium §. 1. *l.* 29. *lib.* 29. *tit.* 5.
Quidam in ſuo teſtamento, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 27
Quidam in teſtamento, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 10.
Quidam in teſtamento, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 30.
Quidam in teſtamento, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 14.
Quidam ita teſtamento, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 25.
Quidam prædia reipublicæ, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 17
Quidam putant. *Vide*, Quidam & de peculio.
Quidam quaſi, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 15.
Quidam referunt, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 14.
Quidam relegatus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 5.
Quidam tabularum, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 32.
Quidam teſtamento, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 96.
Quidam teſtamento, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 30.
Quidam Titium & Mævium, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 7.
Quidam voluit, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 29.
Quid aliud ſunt jura prædiorum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 86.
Quid autem ſi ſe non, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 35.
Quid de creditore dicemus, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 11
Quid enim prohibet, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 27.
Quid enim ſi impetravetit, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 14.
Quid enim ſi Nerva conſtituiſſet, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 8.
Quid ergo ſi alter, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 13.
Quid ergo ſi non ducere, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 13.
Quid ergo ſi non faciat, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 7.
Quid ergo ſi ex centum, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 16.
Quid ergo ſi pretium, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 2.
Quid ergo eſt cum, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 4.
Quid ergo ſi ita, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 90.
Quid ergo ſi majorem, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 53.
Quid ergo ſi plus, *lib.* 27. *tit.* 4. *l.* 3.
Quid ſi nepotes ſint, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 6.
Quid ſi falſum, quæritur, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 23.
Quid ſit nominatim, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 1.
Quid tamen ſi de pluribus, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 11.
Quid tamen dicemus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 14.
Quid ramen ſi fundus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 10.
Quid tamen ſi de pluribus, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 21.
Quidquid aſtringendæ, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 98.
Quidquid calore. *Vide*, Quidquid in calore.
Quidquid contraxit ſervus, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 40
Quidquid enim ad utilitatem, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 5.
Quidquid in calore iracundiæ, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 48.
Quidquid infecto argento. *Vide*, Quicquid in facto argento, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 27.
Quidquid venditor, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 16.
Quidquid venditor, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 27.
Qui debitorem ſuum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 18.
Qui decem debet, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 72.
Qui de inofficioſo, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 20.
Qui de libertate ſua, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 29.
Qui de reddenda dote. *Vide*, Quod de reddenda dote, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 25.
Qui deſtiterit agere, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 2.
Qui de uſufructu, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 6.
Qui dolo malo, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 10.
Qui dolo deſierit poſſidere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 131.
Qui domum alienam, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 50.
Qui domum habebat, *lib.* 19. *tit.* 3. *l.* 57.
Qui domum ſuam, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 8.
Qui dotem à matre uxoris, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 16
Qui dotem pecunia numerata, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 12.
Qui dotem pro muliere, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 1.
Qui dotem ſtipulanti, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 46.
Qui dum captat hereditatem, *lib.* 29. *tit.* 6. *l.* 1.
Qui duas tabernas, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 1.
Qui duo prædia, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 29.
Qui duo prædia habebat, *ibid. l.* 30.
Qui duobus heredibus dare juſſus eſt, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 23.
Qui duobus in ſolidum. *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 21.
Qui duos annulos habebat, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 62
Qui duos filios habebat, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 3.
Qui duos heredes, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 18.
Qui duos homines, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 4.
Qui duos impuberes filios, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 42.
Qui duos impuberes filios, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 9.
Qui duos mulos habebat, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 62.
Qui duos procuratores, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 47.
Qui duos reos, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 13.
Qui duos ſervos, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui ea mente, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 65.
Qui enim prohibet legatum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 27.
Qui erat heres, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 49.
Qui exceptionem perpetuam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 40.
Qui ex cauſa fideicommiſſi, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 29.
Qui excubias palatii, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 10.
Qui ex donatione ſe obligavit, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 12.
Qui ex duabus partibus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 53.
Qui ex fratribus meis, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 24.
Qui ex liberis meis, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 11.
Qui ex libertate, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 26.
Qui ex parte dimidia, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 18.
Qui ex pluribus fundis, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 106.
Qui ex pluribus noxis, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 20.
Qui ex vico ortus eſt, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 30.
Qui falſam monetam percuſſerit, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 19.
Qui falſo vel, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 16.
Qui familiæ erciſcundæ agit, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 37.
Qui fide alterius, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 53.
Qui fidem licitæ tranſactionis, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 16.
Qui fidejuſſor extitit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 53.
Qui filiifamilias nomina vendidit, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 14.
Qui filio impuberi, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 38.
Qui filium emancipaverat, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 25.
Qui filium & filiam habebat, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 74.
Qui filium heredem, *lib.* 27. *tit.* 2. *l.* 4.
Qui filium & nepotem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 64.
Qui filium impuberem, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 22.
Qui filium libertinum, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 11.
Qui filiabus legavit, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 17.
Qui foveas urſorum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 28.
Qui fructus prædiorum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 25.
Qui fundum alienum, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 12.
Qui fundum colendum, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 32.
Qui fundum poſſidebat. *Vide*, Qui fundum pro emptore, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 7.
Qui fundum ſolum in bonis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 87.
Qui fundum tradiderat, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 45.
Qui fundum vendebat, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 40.
Qui fundum vendidit, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 205.
Qui fundum vendidit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 75.
Qui furere cœpit, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 20.
Qui furtum admittit, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 16.
Qui generaliter, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 2.
Qui gravi utero uxorem, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 11.
Qui habebat filium, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 47.
Qui habebat Flaccum Fullonem, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 28.
Qui habebat tutorem, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 3.
Qui habebat in provincia, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 101.
Qui habebat ſervum, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 54.
Qui heres erat. *Vide*, Qui erat heres.
Qui heres inſtitutus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 29.
Qui heredis nomine, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 46.
Qui heredi dare juſſus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 44.
Qui hereditatem adire, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 19.
Qui hoc anno, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 42.
Qui hominem aut decem, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 17.
Qui hominem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 34.
Qui hominem legat, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 11.
Qui id quod ex cauſa, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 53.
Qui ignorans falſum, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 3.
Qui illicitum. *Vide*, Quiſquis illicitum, *lib.* 47. *tit.* 22. *l.* 2.
Qui in aliena eſt poteſtate, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 6.
Qui in alterius locum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 42.
Qui in adoptionem datur, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 23.
Qui in carcerem, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 22.
Qui in collegio piſtorum ſunt, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 46.
Qui in continentibus urbis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 147.
Qui indignus eſt, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 4.
Qui in domini teſtamento. *Vide*, Qui in teſtamento domini.
Qui in domum alienam, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 23.
Qui in fraudem creditorum. *Vide*, in fraudem cred. *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 27.
Qui in futurum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 57.
Qui injuriæ cauſa, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 53.
Qui injuriarum actionem, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 43.
Qui injuriarum, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 29.
Qui in jus dominium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 177.
Qui in navem extruendam, *lib.* 43. *tit.* 5. *l.* 26.
Qui in poteſtate parentis eſt, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 6.
Qui in provincia, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 57.
Qui in ſervitute eſt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 118.
Qui in ſervitutem, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 9.
Qui inſulam fieri ſtipulatur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 95.
Qui inſulam xxx. conduxerat, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 30.
Qui interrogatus, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 5.
Qui interrogatus, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 12.
Qui in teſtamento domini, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 14.
Qui in utero eſt, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 7.
Qui in utero ſunt, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 26.
Qui invicem, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 30.
Qui ita inſtitutus eſſet, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 66.
Qui ita legat uxori ſuæ, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 3.
Qui iter & actum habet, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 2.
Qui jumenta, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 40.
Qui juraſſe dicitur, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 26.
Qui jurato promiſit, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 16.
Qui jure familiaritatis, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 41.
Qui jure militari teſtatur, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 7.
Qui juſſus eſt ab eo, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 17.
Qui juſſu patris, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 12.
Qui juſſit vetuitve, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 14.
Qui juriſdictioni præeſt, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 10.
Qui lancem maximam, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 31.
Qui legatorum ſervandorum cauſa, *lib.* 41. *tit.* 5. *l.* 2.
Qui levandæ navis gratia, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 8.
Qui libera legatione, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 14.
Qui liberalitate, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 2.
Qui liberatus eſt, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 12.
Qui liberis impuberibus, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 8.
Qui liberos, Hæc lex incipit, Capite trigeſimoquinto, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 19.
Qui libertatis cauſam excipit, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 69.
Qui libertinus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 37.
Qui loco certo, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 27.
Qui luminibus vicinorum, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 11.
Qui mandat ſolvi, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 56.
Qui mandatum ſuſcepit, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 43.
Qui manus amiſit, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 10.
Qui mercedem accipit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 4.
Qui metu criminis, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 16.
Qui mihi donatum volebat, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 13.
Qui mittuntur ut milites, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 35.
Qui mortis cauſa donavit, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 30.
Qui mortui naſcuntur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 129.
Qui munus publice, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 9.
Qui mutuam pecuniam, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 56.
Qui negotia Lucii Titii, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 34.
Qui negotiationem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 58.
Qui neque juriſdictioni, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 81.
Qui neque tutores ſunt, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 8.
Qui neque ſequantur, *lib.* 50. *tit.* 1 6. *l.* 48. Incipit nunc, Solutum non intelligimus.
Qui nomine prætoris, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 25.
Qui nominibus curatorum, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 44.
Qui non cogitur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 22.
Qui non facit, quod, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 121.
Qui non militabat, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 78.
Qui non tam idoneum, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 11.
Qui nummis, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 2.
Quin etiam nefas exiſtimatur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 55.
Quin etiam de re patris, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 6.
Quin etiam ſi quis obligatione, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 2.
Quingenta teſtamento, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 12. legitur etiam quinquaginta.
Quinquaginta dierum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 38.
Quinque legibus, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 3.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Quinquennium non utile, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 31.
Qui nova vectigalia exercent, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 12.
Quintus Cæcilius, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 18.
Quintus Mucius ait, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 51.
Q. Mucius ait, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 7.
Q. Mucius lib. ij, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 27.
Q. Mucius Scævola ait, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 48.
Q. Mucius scribit, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 15.
Q. Mucius scribit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 40.
Q. Mucius scribit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 39
Q. Mucius, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 10.
Qui ob hoc tantum, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 1.
Qui ob necem derectam, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 5.
Qui ob pactionem libertatis, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 9.
Qui ob rem non defensam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 35.
Qui occidit adulterum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 30.
Qui officii causa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 62.
Qui omissa causa 1, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 29.
Qui omissa causa 11, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 30.
Qui onerandæ. *Vide*, Is qui onerandæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 32.
Qui operas suas locavit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 38.
Qui patitur ab alio, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 18.
Qui patri heres extitit, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 59.
Qui peculium servi, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 17.
Qui peculii administrationem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 46.
Qui pecuniam creditam, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 30.
Qui pecuniam dare jussus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 22.
Qui penum legat, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 3.
Qui pendentem vindemiam emit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 25.
Quippe judicare munus publicum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 78.
Qui per certum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 15. Nunc legitur, Qui per certi locum.
Qui per collusionem, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 49.
Qui perforaverit muros, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 11.
Qui per salutem suam jurat, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 33.
Qui per successionem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 194.
Qui petitorio, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 36.
Qui pignori plures res, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 19.
Qui pignoris causa, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 36.
Qui pœnæ servi efficiuntur, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 8.
Qui plures habebat libertos, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 18.
Qui plures tutores habuit, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 41.
Qui plures heredes instituit, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 14.
Qui plures liberos habet, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 38.
Qui populari actione, *lib.* 47. *tit.* 23. *l.* 5.
Qui possessionem vi ereptam, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 17.
Qui posthumos heredes; *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 4.
Qui potest facere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 174.
Qui potest invitis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 26.
Qui potuerunt, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 27.
Qui precario, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 17.
Qui pretio accepto, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 8.
Qui prior appellat. *Vide*, Qui appellat prior, agit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 29.
Qui procuratorem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 57.
Qui pro donato, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 5.
Qui promisit, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 48.
Qui proprio nomine, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 46.
Qui propter funus, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 1.
Qui pro tutore negotia gerit, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 4.
Qui pro tribunali, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 2.
Qui pupillam tuam, *lib.* 48, *tit.* 5. *l.* 7.
Qui putat se decem dare, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 74.
Qui quadringenta habebat, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 88.
Qui quadringenta reliquit, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 2.
Qui qualitercunque. *Vide*, Οἱ ὁπωσοῦν, §. 3. *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 26.
Qui quartam partem, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 15.
Qui quatuor pocula, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 30.
Quique litigandi causa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 4.
Qui quod per Falcidiam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 46.
Qui ratiario crediderat, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 30.
Qui reipub. causa affuit, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 46.
Qui res suas obligavit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 98.
Qui rei postulari, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 3.
Qui rem alienam defendit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 166.
Qui rem rapuit, *lib.* 47. *tit.* 8. *l.* 1.
Qui rem suam, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 15.
Qui re sibi commodata, *l.* 47. *tit.* 2. *l.* 76.
Qui repudiantis animo, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 17.
Qui restituere jussus, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 68.
Qui Romæ, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 122.
Qui saccum habentem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 77.
Qui saltum æstivum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 67.
Qui satisdare promisit, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 3.
Qui saxum mihi eximere, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 6.
Qui sciens liberum emit, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 33.
Qui scit fundum, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 25.
Qui se debere pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 7.
Quis ergo casus est, quo, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 16.
Qui se dicit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 67.
Qui sella aut lectica, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 7.
Qui se liti obtulit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 45.
Qui semisses usuras promisit, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 13.
Qui se pupillum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 96.
Qui servandarum mercium, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 14.
Qui servum alienum, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui servum alienum, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 34.
Qui servum meum, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 41.
Qui servum mihi, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 96.
Qui servum suum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 47.
Qui servo persuasit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 36.
Qui se venire passus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 2.
Qui sibi aut Titio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 33.
Qui sic solvit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 55.
Qui sic stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 47.
Qui sine accusatoribus, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 22.
Qui sine causa obligantur, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 3.
Qui sine dolo malo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 63.
Qui sine usuris, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 38.
Qui solidum fideicommissum, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 78.
Qui solvendo 1, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 42.
Qui solvendo 2, *ibid. l.* 60.
Quisque mihi alius, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 116.
Quisquis illicitum collegium, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 2.
Quisquis mihi, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 116.
Quisquis mihi heres, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 95.
Quis sit fugitivus, definit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 17.
Qui statuas, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 6.
Qui status controversiam, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 8.
Qui statuliberi causam, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 2.
Qui Stichum, *lib.* 32. *tit.* 2. *l.* 5.
Qui stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 1.
Qui sub conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 111.
Qui superstitis bona, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 94.
Qui suspectum tutorem, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui tabernas argentarias, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 32.
Qui tabulam æream, *lib.* 18. *tit.* 13. *l.* 8.
Qui tabulas testamenti, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 42.
Qui tabulas vel cautiones, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 27.
Qui tacet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 142.
Qui tertiana aut quartana, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 53.
Qui testamentum amoverit, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 2.
Qui testamentum faciebat, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 27.
Qui testamentum, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 3.
Qui testamento. *Vide*, Qui in testamento.
Qui testamento, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 2.
Qui testamento, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 37.
Qui testamento, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 37.
Qui testatur ab heredis, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 1.
Qui tibi mandaverat, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 2.
Qui Titii testamentum, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 7.
Qui totam hereditatem, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 45.
Qui totam hereditatem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 1.
Qui transigit, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 1.
Qui tutelam, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 28.
Qui tutor, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 18.
Qui vas argenteum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 48.
Quive de provincia, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 2.
Qui venenum dicit, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 236.
Qui ventri substitutus est, *lib.* 25. *tit.* 4. *l.* 3.
Qui vestem omnem, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 10.
Qui vetante prætore, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 102.
Qui viam habet, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 14.
Qui vias publicas muniunt, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 31
Qui vinum Surrentinum, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 16.
Qui ultimo supplicio damnantur, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 29.
Qui universas ædes, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 30.
Qui volebat filiam, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 61.
Qui usumfructum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 58.
Qui usumfructum areæ, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 36.
Qui usumfructum traditum, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 3.
Qui uti optimæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 90.
Qui uxori repudium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 16.
Qui uxori suæ legaverat, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 18.
Qui uxorem prægnantem, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 15.
Quo casu ad prætorem, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 12.
Quo casu opus est, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 3.
Quo defuncto, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 4.
Quo destinaverit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 4.
Quo enim tutiore loco, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 12.
Quo gradu, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 13.
Quo loco scribatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 20.
Quo lucidius intelligi, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 1.
Quominus ex publico, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 2.
Quo naufragium fit, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 3.
Quo quidem casu, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 4.
Quo tutela rediit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 73.
Quod ab alio, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 15.
Quod ab initio. *Vide*, Quod initio.
Quod ad certam speciem, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 1.
Quod ad heredem, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod ad honores pertinet, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 2.
Quod adipiscendæ. *Vide*, Quod apiscendæ.
Quod ad servitutes, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 75.
Quod ad statum damnatorum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 12.
Quod ait lex, Divortii, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod ait lex, in filia, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 23.
Quod ait prætor, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 2.
Quod ait prætor, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 31.
Quod apiscendæ dignitatis, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 40
Quod à quoquo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 46.
Quod attinet ad jus civile, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 32
Quod autem ædificio, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 7.
Quod autem cum possit, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod autem dicitur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 74.
Quod autem diximus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 10.
Quod autem ex furto, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 53.
Quod autem in heredem, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod autem in stipulatione. *Vide*, Quia autem in stipul, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 23.
Quod autem Sabinus, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod autem spectetur tempus, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 7.
Quod certa die promissum est, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 70.
Quod conclave, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 47.
Quod contra legem, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 8.
Quod conditionis implendæ causa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 36.
Quod contra rationem juris, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 141.
Quod constitutum est, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 21.
Quodcunque dolo malo, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 1.
Quodcunque stipulatur is, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 45.
Quod debetur servo, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 51.
Quod debitori acceptum, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 24.
Quod de bonis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 15.
Quod de pariter mortuis, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 16.
Quod de reddenda dote, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 25.
Quod dicimus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 7.
Quod dicimus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 231.
Quod dicimus in eo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 105.
Quod dicitur, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 4.
Quod dicitur, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 38.
Quod dicitur, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 15.
Quod dicitur, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 12.
Quod dicitur, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 5.
Quod dicitur, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 86.
Quod dicitur, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 1.
Quod dicitur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 130.
Quod dicitur, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 18.
Quod dictum est, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 32.
Quod diximus, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 16.
Quod diximus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 10.
Quod Divo Marco, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 50.
Quod enim ex maleficio, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 54.
Quod enim nullius est, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 1.
Quod enim solutum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 7.
Quod est, & si quid, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 3.
Quod & Atteius Capito, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 29.
Quod & lex Favia, *lib.* 43. *tit.* 29. *l.* 3.
Quod evincitur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 19.
Quod ex his causis, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 28.
Quod fideicommissum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 93.
Quod filiofamilias, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 61.
Quod forte, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 8.
Quod fructuarius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod his verbis, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 83.
Quod in convivio, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 4.
Quod in debitum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 7.
Quod in diem debetur, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 7.
Quod in diem, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 12.
Quod in diem. *Vide*, Quod certa die, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 70.
Quod in littore, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod infans, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 6.
Quod in fructus redigendos, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 46.
Quod in herede, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 9.
Quod initio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 29.
Quod in rerum natura, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 24.
Quod in stipulatione, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 31.
Quod ipsis, qui contraxerunt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 143.
Quod ita sanatum est, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 16.
Quod jussit, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod jussu alterius, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 180.
Quod Labeo ait, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 13.
Quod Labeo scribit, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 9.
Quod legatur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 38.
Quodliber debitum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 87.
Quod major pars curiæ, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod meo nomine, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 18.
Quod mihi Sempronius, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 22.
Quod ne curatoris, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 8.
Quod Nerva diceret, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 32.
Quod nisi fiat, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 20.
Quod nomine mariti, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 8.
Quod non ratione introductum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 39.
Quod nostrum non est, *lib* 7. *tit.* 1. *l.* 63.
Quod nullius esse potest, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 182
Quod per manus traditum est, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 10.
Quod placuit fisco, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 37.
Quod principis, aut senatus, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 23.
Quod principi placuit, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 1.
Quod principi relictum est, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 56
Quod privilegium, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 8.
Quod procurator ex re domini, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 68.
Quod pupillæ legatum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 30.
Quod pupillus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 41.
Quod pure datum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 6.
Quod quidem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 25.
Quod quis aliquo anno, *lib.* 34. *tit.* 7. *l.* 50.
Quod quis cum servus est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 146.
Quod quis ex culpa sua, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 203.
Quod quis navis fabricandæ, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 34.
Quod quis sciens, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 50.
Quod quod sibi adscripserit, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 5
Quod reipublicæ, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 33.
Quod sæpe arræ, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 35.
Quod semel ordo decrevit, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 5.
Quod senatusconsultum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 6.
Quod Servius in lib. de Dotibus, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 8.
Quod servus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 1.
Quod servus deposuit, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 11.
Quod servus ex peculio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 35.
Quod servus in hoc, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 1.
Quod servus legatus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 38.
Quod servus meus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 50.
Quod servus stipulatus est, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 36.
Quod servus tuus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 24.
Quod si ab initio, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 10.
Quod si alii legetur, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 7.
Quod si alteruter, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 78.
Quod si artificem fecerit, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 32.
Quod si cum scires, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 8.
Quod si deferente me, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 21.
Quod si de speciali mandatu, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 26
Quod si dolo possessoris, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 12.
Quod si domus habitatione, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 28. Nunc legitur, Quod si domi habit.
Quod si donavero, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 32.
Quod si dubitet, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 33.
Quod si ea bona, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 2.
Quod si ea conditione, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 18.
Quod si eo tempore, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 66.
Quod si Ephesi petetur, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 4.
Quod si ex stipulatu, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 42.
Quod si filii nomine, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 2.
Quod si filius ante moritur, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 11
Quod si forte quis, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 14.
Quod si fuerit factum, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 27.
Quod si fundus, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 11.
Quod si heres, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 1.
Quod si heres, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 47.
Quod si in diem sit, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 16.
Quod si intra, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 13.
Quod si in venditione, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 10.
Quod si iterum, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 4.
Quod si juravi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 29.
Quod si locus monumenti, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 11.
Quod si Mævius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 80.
Quod si malit actor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod si maritus plus constituit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 3.
Quod si minor sua sponte, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 24.
Quod si nepotes, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 6.
Quod si neque traditi essent, *lib.* 18. *t.* 6. *l.* 14.
Quod si nolit venditor, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 31.
Quod si non divortium, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 31.
Quod si non reliqui, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 79.
Quod si non solvere, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 1.
Quod si nulla dos esset, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 28.
Quod si nulla hereditas, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 8.
Quod si nulla retentione, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 60.
Quod si nuptura debitori, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 45.
Quod si oves natæ sunt, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 26.
Quosi si pater meus, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod si per eam, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 15.
Quod si plures, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 38.
Quod si possessor, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 17.
Quod si possessor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 71.
Quod si quis Stichum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 77.
Quod si servus domino, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 3.
Quod si servum quis exemit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 3.
Quod si sit hereditas, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 13.
Quod sumptum, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 37.
Quod si tutor, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 3.
Quod si vir, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 62.
Quod si vir uxori, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod si viro, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 2.
Quod si uno pretio, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 13.
Quod si ultra. *Vide*, Quod si intra.
Quod statuliber, *lib.* 35. *tit.* 6. *l.* 41.
Quod stipulatus ita sum, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 10.
Quod supra quadrantem, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 10.
Quod tamen, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 4.
Quod te mihi dare oporteat, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 5.
Quod traditum est, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 89.
Quod tumultus. *Vide*, De eo quod tumultus, *lib.* 16. *tit.* 5. *l.* 18.
Quod vendidi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod venditor, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 37.
Quod vero, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 14.
Quod vir ei quæ, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 65.
Quod vi possessum, *lib.* 47. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod vulgo dicitur. *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod vulgo dicitur, *lib.* 40. *tit.* 40. *l.* 45.
Quod vulgo traditum est, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 11.
Quod uxor viro, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 16.
Quoniam furtum, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 18.
Quoniam intelligitur, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 5.
Quoniam pecuniæ usus, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 10.
Quoniam post interitum, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 3.
Quoniam pro locuplete, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 3.
Quoniam servitus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 2.
Quos nos hostes appellamus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 134.
Quos prohibet prætor, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 7.
Quotiens 1, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 2.
Quotiens 2, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 15.
Quotiens cuidam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 67.
Quotiens certa species, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 24.
Quotiens de delicto quæritur, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 1.
Quotiens deficit actio, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 21.
Quotiens de hoc contenditur, *li.* 40. *tit.* 14. *l.* 6.
Quotiens de servitute agitur, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 61.
Quotiens dominus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 21.
Quotiens dubia interpretatio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 20.
Quotiens duobus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 34.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Quotiens duplici jure, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 91.
Quotiens enim, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 34.
Quotiens filiusfamilias, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 2.
Quotiens fundus, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 2.
Quotiens heredis bona, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 6.
Quotiens id quod. Nunc incipit, In perpetuum quotiens, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 91.
Quotiens idem sermo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 67.
Quotiens in actionibus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 12.
Quotiens in diem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 50.
Quotiens in stipulationibus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 80.
Quotiens in taberna, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 47.
Quotiens is cui, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 16.
Quotiens lex obligationis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 41.
Quotiens libertis, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 11.
Quotiens jussu alicujus, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 84.
Quotiens nec hominum, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 15.
Quotiens nihil sine, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 200.
Quotiens nominatim, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 2.
Quotiens operæ, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 18.
Quotiens pater dat dotem, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 29
Quotiens paterfamilias, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 23.
Quotiens patre furente, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 8.
Quotiens propter rem, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 14.
Quotiens pupillus, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 13.
Quotiens quæreretur, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 1.
Quotiens quis alium, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 81.
Quotiens quis debitor, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 1.
Quotiens quod pure, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 14.
Quotiens res æstimata, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 16.
Quotiens servus judicio, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 13.
Quotiens servus venit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 29.
Quotiens servi electio, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 2.
Quotiens sub conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 22.
Quotiens tantum præstat, *lib.* 47. *tit.* 6. *l.* 3.
Quotiens tutor, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 9.
Quotiens via, aut, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 20.
Quotiens vitiose caurum, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 6.
Quotiens unus, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 37.
Quotiens volens alium, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 9.
Quotiens ususfructus legatus est, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 1.
Quotiens utriusque causa, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 98

R.

RAtis vi fluminis, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 8.
Ratio possessionis, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 3.
Ratum autem habere, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 15.
Reo criminis postulato, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 41.
Reas adulterii factas, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 26.
Reos promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 11.
Receptum est ut, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 18.
Recusare autem non, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 6.
Recusati hereditas, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 95.
Recte dicimus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 25.
Recte defendi hoc est, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 63.
Recte Labeo ait, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 13.
Rectissime prætor, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 14.
Redemptores, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 39.
Redempti à sorore partibus, *lib.* 29. *t.* 7. *l.* 12.
Rednibere est, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 21.
Redhibitoria actio, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 45.
Redintegrato matrimonio, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 23
Refectionis gratia, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 11.
Regula Catoniana, *lib.* 34. *tit.* 7. *l.* 5.
Regula est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 1.
Regula est juris, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 9.
Regulariter definiendum est, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 9.
Relegati in insulam, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 4.
Relegati sive, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 4.
Relegatorum duo genera, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 7.
Relegatus, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 14.
Relegatus statuis, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 17.
Relegatus integrum, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 18.
Relegatus non, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 19.
Reliqua quoque, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 17.
Remittit jusjurandum, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 6.
Repetitur casus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 84.
Reperi posse quæstionem, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 16.
Reperi potest, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 5.
Repetitio nulla est, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 44.
Repetita quidem eo die, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 2.
Repetundarum damnatus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 15.
Res bona fide vendita, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 54.
Res ex mandatu meo, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 59.
Res hereditarias, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 4.
Res hypothecariæ, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 5.
Res in dotem datæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 32.
Res judicata dicitur, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 1.
Res judicata, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 207.
Res pignoris nomine data, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 37.
Res quæ ex dotali pecunia, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 54.
Res quæ in controversia sunt, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 22.
Rei appellatio latior est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 5.
Rei appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 23.
Rei capitalis damnatum, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 2.
Rei commodatæ, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 8.
Rei communis nomine, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 45.
Rei judicatæ exceptio, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 4.
Rei judicatæ tempus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 15.
Rei majoris pecuniæ, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 21.
Reipublicæ causa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 36.
Reipublicæ interest, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 2.
Rei quam venalem, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 33.
Rem alienam distrahere, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 28.
Rem alienam pignori dedisti, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 41.
Rem de qua controversia est, *lib.* 44. *tit.* 6. *l.* 3
Rem hereditariam, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 65.
Rem in bonis nostris, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 52.
Rem in judicio deductam, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 1.
Rem inspiciendam quis dedit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 78.
Rem legatam, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 18.
Rem mihi commodasti, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 21.
Rem pignori, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 28.
Rem quæ nobis, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 15.
Re conjuncti, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 89.
Rerum amotarum 1, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 1.
Rerum quidem amotarum 2, *ibid. l.* 25.
Rerum amotarum 3, *ibid.* 26.
Rerum amotarum 4, *ibid.* 27.
Rerum amotarum 5, *ibid.* 29.
Rerum mixtura facta, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 30.
Rescriptum autem D. Marci, *lib.* 2. *t.* 14. *l.* 17.
Rescriptum est ab Imperatore, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 12.
Rescriptum est à principe, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 6.
Rescripto divorum fratrum, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 6.
Rescripta principum, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 44.
Rescriptis quibusdam, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 9.
Respiciendum enim, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 38.
Respiciendum est. *Vide*, Perspiciendum est, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 11.
Respondit Paulus, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 14.
Restituere is videtur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 35.
Restituta hereditas, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 37.
Retro creditur, *lib.* 19. *tit.* 15. *l.* 16.
Reus delatus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 7.
Rei sepulchrorum violatorum, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 11.
Reo criminis postulato, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 41.
Rhedæ & sedularia, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 4.
Riparum usus, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 5.
Rogo ne Stichus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 21.
Rogo quandoque, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 29.
Rogasti me, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 11.
Rogasti me, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 19.
Rogatus es, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 23.
Rogatus ut fidejuberet, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 33.
Roma communis patria, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 33.
Romanus Appulus, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 28.
Rusticorum prædiorum, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 2.
Rutilia Polla, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 69.

S.

SAbinus ait. *Vide*, Non cogendum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 45.
Sabinus ait. *Vide*, Sabinus in re communi, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 29.
Sabinus putat, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 29.
Sabinus: Quæsitum est, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 18.
Sabinus respondit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 20.
Sabinus scribit, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 9.
Sacra loca ea sunt, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 9.
Sacratissimi Principis, *lib.* 38. *tit.* 18. *l.* 9.
Saccularii, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 7.
Sacrilegii pœnam, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 6.
Sacrilegi capite, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 9.
Sæpe ad alium, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 13.
Sæpe legatum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 16.
Sæpissime rescriptum, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 1.
Salarium procuratori, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 7.
Salvius Aristo, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 6.
Sanctum, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 8.
Sanctio legum, *lib.* 38. *tit.* 19. *l.* 41.
Sane Divi Severus, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 17.
Sane & deteriorem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 38.
Sane & sic acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 7.
Sane si maris, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 14.
Sane si valetudinis, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 23.
Sane videndum est, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 11.
Satis constat, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 22.
Satisdatio eodem modo, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 1.
Satisdationis appellatione, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 61.
Satisfactio pro solutione est, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 52.
Satisque pœnæ subire, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 19.
Scapham non videri, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 44.
Sæpe audivi Cæsarem, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 8.
Sæpe constitutum est, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 63.
Sæpe etiam ad hoc, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 4.
Sæpe ita compatatum est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 53.
Sæpe justæ ac, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 17.
Sæpe qui prohibet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 60.
Scævola respondit, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 76.
Scævola respondit, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 26.
Scævola respondit, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 243.
Scævola. *Vide*, Testamento ita cavit, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 18.
Sciendum est, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 15.
Sciendum est, heredem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 70.
Sciendum est, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 18.
Sciendum est, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 1.
Sciendum est, ad officium, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 20.
Sciendum est, ad venditionem, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 63.
Sciendum est in actione, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 13.
Sciendum est libertinum, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 32.
Sciendum est, non omne, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 21.
Sciendum est, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 2.
Sciendum est, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 9.
Sciendum est, separationem, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 1.
Sciendum est, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 4.
Sciendum est, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 25.
Sciendum est, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 58.
Sciendum est, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 1.
Sciendum est, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 30.
Sciendum est, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 19.
Sciendum est, nihil interesse, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 52.
Sciendum est, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 2.
Sciendum est, necessario, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 32.
Sciendum est, quod hodie, *lib.* 47. *tit.* 5. *l.* 2.
Sciendum est, *lib.* 38. *tit.* 15. *l.* 2.
Sciendum tamen est, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 19.
Scientiam hic pro, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 35.
Scilicet si ante exhibitionem, *lib.* 33. *t.* 5. *l.* 3.
Scilicet pro ea parte, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 20.
Scio illud, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 4.
Scio quæsitum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 3.
Scio quidem tractatum esse, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 14
Scio quosdam, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 61.
Scire debemus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 29.
Scire etiam oportet. *Vide*, εἰδέναι χρὴ, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 13.
Scire leges, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 17.
Scire oportet εἰδέναι δεῖ, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 21.
Scire oportet. *Vide*, εἰδέναι χρὴ, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 35.
Scribit Celsus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 33.
Scribit Quintus Mucius, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 34.
Scriptus heres, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 4.
Scriptus heres, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 12.
Scripto herede, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 7.
Scyphi electione, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 4.
Secundum Julianum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 61.
Secundum naturam, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 10.
Sed actio ei datur, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 3.
Sed actione, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 50.
Si actum sit, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 43.
Sed addes hoc, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 19.
Sed ad exhibendum, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 30.
Sed alio jure utimur, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 2.
Sed an hic detrahi debeat, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 3.
Sed an ultro, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 10.
Sed an viæ itineris, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 12.
Sed Celsus filius ait, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 6.
Sed commodius est, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 4.
Sed cum ab herede, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 12.
Sed cum ambo, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 14.
Sed cum ea, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 15.
Sed cum fructuarius, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 65.
Sed de damno, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 41.
Sed de interpretatione, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 37.
Sed cum patrono, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 6.
Sed de pecunia, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 2.
Sed divi fratres, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 7.
Sed dicendum est, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 4.
Sed duobus legatis, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 5.
Sed ea quæ. *Vide*, Sed quæ patris.
Sed est quæsitum, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 6.
Sed est quæstionis, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 9.
Sed etiam à Binea, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 20.
Sed etiam ad ea quæ, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 31.
Sed etiam ex his causis, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 12.
Sed etiam ipsum, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 2.
Sed etiam nepos, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 14.
Sed ad eos pertinet, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 24.
Sed & aliis dabit, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 2.
Sed & cum aliquis, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 16.
Sed & domino, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 18.
Sed & ea quæ, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 35.
Sed & ei qui vi, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 2.
Sed & eo nomine, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 10.
Sed & eo quoque, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 9.
Sed & ejus rei, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 24.
Sed & ex dolo, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 15.
Sed & filiusfam. compelletur, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 5
Sed & hæ personæ, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 35.
Sed & heres ejus, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 8.
Sed & hi qui, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 13.
Sed & hi quoque, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 59.
Sed & in illo quæritur, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 18.
Sed & in ipsum, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 6.
Sed & interdictum, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 6.
Sed & interpellatur, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 49.
Sed & ipse servus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 6.
Sed & ipsi nautæ, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 4.
Sed & ipsis qui, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 3.
Sed & is qui miscuit, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 4.
Sed & loci unius, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 4.
Sed & nepos. *Vide*, Sed etiam nepos.
Sed & milites. *Vide*, Οἱ παλαιοὶ ἐχρῶντο, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 6.
Sed & partus ancillarum, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 12.
Sed & posteriores, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 28.
Sed & qui, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 5.
Sed & quod ad eas res, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 9.
Sed & reprob. *Vide*, Ἐὰν δύο ἐχρῶντο, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 6.
Sed & si adhuc, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 9.
Sed & si adjiciatur, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 13.
Sed & si ad tempus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 20.
Sed & si alia, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 17.
Sed & si alio loco, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 9.
Sed & si ante diem, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 10.
Sed & si citeriore die, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 4.
Sed & si conducere, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 29.
Sed & si constante matrimonio, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 25.
Sed & si cum, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 4.
Sed & si decesserint, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 5.
Sed & si decem, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 12.
Sed & si de sua conditione, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 34.
Sed & si divortii, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 19.
Sed & si duo. *Vide*, Sed si duo, *l.* 15. *t.* 1. *l.* 15.
Sed & si is qui, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 21.
Sed & si eam rem, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 7.
Sed & si eum ediderit, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 2.
Sed & si exceptio, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 18.
Sed & si falsum, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 2.
Sed & si fidejussor, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 24.
Sed & si filiofamilias, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 7.
Sed & si hereditas, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 11.
Sed & si ideo, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 21.
Sed & si imaginem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 31.
Sed & si in servum. *Vide*, Sed si in servum
Sed & si ipse heres, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 14.
Sed & si ipse heres, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 31.
Sed & si is qui domi, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 21.
Sed & si is qui pignori, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 18.
Sed & si lege, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 25.
Sed & si me putem, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 22.
Sed & si mortis causa, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 3.
Sed & si non data, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 35.
Sed & si non numerata, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 10.
Sed & si non sit heres, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 4.
Sed & si partem fundi, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 3.
Sed & si pater, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 1.
Sed & si per prætorem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 26.
Sed & si plures, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 13.
Sed & si plus sit, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 7.
Sed & si possessori, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 11.
Sed & si post mortem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 23.
Sed & si postea, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 23.
Sed & si pro dote, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 10.
Sed & si proprietatis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 12.
Sed si quemcunque, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 5.
Sed & si quid inædificaverit, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 15.
Sed & si quid donetur, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 22.
Sed & si quid, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 31.
Sed & si quid stipulatus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 25.
Sed & si quilibet, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 12.
Sed & si quis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 2.
Sed & si quis, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 4.
Sed & si quis meam rem, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 7.
Sed & si quis viginti, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 13.
Sed & si rem suam, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 5.
Sed & si res adjudicata, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 7.
Sed & si reipublicæ causa, *lib.* 22 *tit.* 1. *l.* 23.
Sed & si restituatur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 28.
Sed & si servus, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 25.
Sed & si servi, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 20.
Sed & si sic, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 6.
Sed & si sic, *lib.* 34. *tit.* 7. *l.* 2.
Sed & si stipulatio, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 9.
Sed & si susceptum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 52.
Sed & si usucapio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 14.
Sed & si utriusque. *Vide*, Si utriusque
Sed & socius, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 17.
Sed eximendi verbum, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 4.
Sed hæc neque passim, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 13.
Sed hæc nimium, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 33.
Sed hic videtur, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 2.
Sed hoc imperari non debet, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 4.
Sed hoc ita, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 20.
Sed hoc ita accipiendum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 22.
Sed hoc jure utimur, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 2.
Sed hoc nomine, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 26.
Sed honore quidem, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 8.
Sed ita idoneum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 36.
Sed in emptore, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 13.
Sed interdum opus, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 15.
Sed interim res, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 11.
Sed ipsi servo, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 13.
Sed Julianus adjicit. Hæc lex habetur, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 14. post princ.
Sed licet is, qui, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 12.
Sed mihi videtur, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 3.
Sed nec æs alienum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 12.
Sed nec filius, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 10.
Sed nec illud prohibitum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 42.
Sed nec ipsi, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 39.
Sed nec legatarius, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 11.
Sed nec libertas, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 6.
Sed neque locabunt, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 8.
Sed nihilominus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 48.
Sed nisi hoc, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 8.
Sed non dantur pupillo, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 10.
Sed non esse æquum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 16.
Sed Proculus recte, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 4.
Sed postquam socius, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 9.
Sed quæ loca fundi, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 22.
Sed quæ patris, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 12.
Sed quod ex Pamphila, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 73.
Sed quod inde, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 71.
Sed revocata pecunia, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 20.
Sed sciendum, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 7.
Sed sciendum est, *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 3.
Sed si accepto usu togæ, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 32.
Sed si alia lege, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 5.
Sed si alienare, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 32.
Sed si ante viam, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 17.
Sed si apud acta, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 2.
Sed si certos nummos, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 51.
Sed si communis, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 18.
Sed si communem servum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 19.
Sed si compromissum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 14.
Sed si conditioni, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 6.
Sed sicuti de bonis, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 16.
Sed sicuti stipulando, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 23.
Sed si damnum, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 9.
Sed si de arboribus cæsis, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 11.
Sed si de fructu. Hæc lex habetur in §. 1. *lib.* 14. *tit.* 8. *l.* 7.
Sed si duo sint, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 15.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Sed ſi ego, *lib.*16. *tit.*1. *l.*4.
Sed ſi emancipatur, *lib.*50. *tit.*1. *l.*16.
Sed ſi cum defendat, *lib.*16. *tit.*1. *l.*3.
Sed ſi ex cauſa, *lib.*17. *tit.*3. *l.*47.
Sed ſi ex eadem cauſa, *lib.*17. *tit.*23. *l.*3.
Sed ſi ex parte, *lib.*13. *tit.*5. *l.*4.
Sed ſi ex ſtipulatu, *lib.*35. *tit.*1. *l.*24.
Sed ſi ex utriuſque, *lib.*21. *tit.*2. *l.*28.
Sed ſi fidejuſſo, *lib.*2. *tit.*14. *l.*2 §.
Sed ſi forte alius, *lib.*27. *tit.*9. *l.*6.
Sed ſi grandes arbores, *lib.*7. *tit.*1. *l.*11.
Sed ſi hac lege, *lib.*2. *tit.*4. *l.*10.
Sed ſi hoc ſpecialiter, *lib.*35. *tit.*1. *l.*62.
Sed ſi ideo legatum, *lib.*35. *tit.*2. *l.*75.
Sed ſi in ſervum compromittatur, *lib.*4. *tit.*8. *l.*9.
Siintercedat, *lib.*8. *tit.*2. *l.*1.
Sed ſi interdiu, *lib.*47. *tit.*17. *l.*2.
Sed ſi inter me & te, *lib.*8. *tit.*2. *l.*27.
Sed ſi ipſe heres, *lib.*15. *tit.*1. *l.*31.
Sed ſi ipſe heres, *lib.*9. *tit.*3. *l.*14.
Sed ſi is cui adſignaſſem, *lib.*38. *tit.*4. *l.*2.
Sed ſi is qui controverſiam, *lib.*37. *tit.*15. *l.*5
Sed ſi ita compromiſſum, *lib.*4. *tit.*8. *l.*8.
Sed ſi ita ſtipuletur, *lib.*45. *tit.*2. *l.*10.
Sed ſi major pars, *lib.*29. *tit.*3. *l.*6.
Sed ſi manente, *lib.*43. *tit.*26. *l.*5.
Sed ſi maritus, *lib.*40. *tit.*9. *l.*14.
Sed ſi minori, *lib.*38. *tit.*5. *l.*8.
Sed ſi mors ſit inſecuta, *lib.*24. *tit.*1. *l.*13.
Sed ſi non alias, *lib.*30. *tit.*1. *l.*88.
Sed ſi nondum pater, *lib.*11. *tit.*7. *l.*17.
Sed ſi non ſervus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*36.
Sed ſi paterfamilias factus, *lib.*14. *tit.*6. *l.*9.
Sed ſi par numerus, *lib.*6. *tit.*1. *l.*2.
Sed ſi pecunia, *lib.*27. *tit.*9. *l.*3.
Sed ſi plures ſint, *lib.*28. *tit.*6. *l.*101.
Sed ſi ponas filium, *lib.*5. *tit.*2. *l.*23.
Sed ſi ponas filium, *lib.*49. *tit.*17. *l.*20.
Sed ſi poſtea, *lib.*4. *tit.*8. *l.*24.
Sed ſi priore judicio, *lib.*9. *tit.*1. *l.*47.
Sed ſi pro alieno ſervo, *lib.*16. *tit.*1. *l.*9.
Sed ſi proponas, *lib.*47. *tit.*3. *l.*2.
Sed ſi proponatur, *lib.*18. *tit.*2. *l.*10.
Sed ſi pupillus, *lib.*14. *tit.*3. *l.*11.
Sed ſi quid, *lib.*7. *tit.*1. *l.*15.
Sed ſi quid poſtea alluvione, *lib.*21. *tit.*2. *l.*15
Sed ſi quis ex ſignatoribus, *lib.*29. *tit.*3. *l.*7.
Sed ſi quis ſervum, *lib.*15. *tit.*1. *l.*33.
Sed ſi quis viginti, *lib.*13. *tit.*5. *l.*13.
Sed ſi res aliena, *lib.*30. *tit.*1. *l.*40.
Sed ſi res non deteratur, *lib.*10. *tit.*3. *l.*5.
Sed ſi rivus privatus, *lib.*10. *tit.*1. *l.*6.
Sed ſi ſervus, *lib.*14. *tit.*4. *l.*3.
Sed ſi ſervo meo, *lib.*18. *tit.*1. *l.*13.
Sed ſi ſibi, *lib.*45. *tit.*3. *l.*11.
Sed ſi ſtatuliberum, *lib.*1. *tit.*9. *l.*6.
Sed ſi ſurripuit, *lib.*47. *tit.*1. *l.*28.
Sed ſub conditione, *lib.*37. *tit.*4. *l.*18.
Sed ſi vir armata, *lib.*43. *tit.*16. *l.*14.
Sed ſi vir lana ſua, *lib.*24. *tit.*1. *l.*31.
Sed ſi tantum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*13.
Sed tunc patrono conceditur, *lib.*40. *tit.*12. *l.*4.
Sed ubi reſtitutio datur, *lib.*4. *tit.*4. *l.*15.
Sed venditor, *lib.*39. *tit.*3. *l.*13.
Sed videamus, *lib.*3. *tit.*5. *l.*4.
Sed ſi unius permiſſu, *lib.*47. *tit.*10. *l.*17.
Sed uſusfructus legatus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*81.
Sed utrum ex delicto, *lib.*5. *tit.*3. *l.*14.
Sejus à Lucio, *lib.*18. *tit.*5. *l.*10.
Sejus & Agerius, *lib.*35. *tit.*2. *l.*27.
Sejus Saturninus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*46.
Seja ab herede, *lib.*34. *tit.*2. *l.*6.
Seja cum bonis, *lib.*39. *tit.*6. *l.*42.
Seja cum nuberet, *lib.*33. *tit.*4. *l.*11.
Seja fundos, *lib.*21. *tit.*2. *l.*73.
Seja mancipia emit, *lib.*16. *tit.*1. *l.*28.
Seja mutuam pecuniam, *lib.*22. *tit.*1. *l.*12.
Seja Sempronio, *lib.*24. *tit.*1. *l.*66.
Sejæ dulciſſimæ, *lib.*34. *tit.*2. *l.*36.
Sejæ egreſſæ annos xij. *lib.*26. *tit.*5. *l.*26.
Sejæ ex parte heredi, *lib.*33. *tit.*7. *l.*20.
Sejo amico fideliſſimo, *lib.*33. *tit.*1. *l.*10.
Semel mora facta, *lib.*24. *tit.*3. *l.*26.
Semper adverſus poſſeſſorem, *lib.*43. *tit.*24. *l.*15.
Semper generalibus. *Vide*, Semper ſpecialia.
Semper in civitate noſtra, *lib.*50. *tit.*6. *l.*5.
Semper in conjunctionibus, *lib.*23. *tit.*2. *l.*42.
Semper in conjunctionibus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*197.
Semper in dubiis, *lib.*5. *tit.*17. *l.*56.
Semper in fraudem, *lib.*40. *tit.*9. *l.*23.
Semper in obſcuris, *lib.*50. *tit.*17. *l.*9.
Semper in ſtipulationibus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*34.
Semper qui non prohibet, *lib.*50. *tit.*17. *l.*60.
Semper ſpecialia, *lib.*50. *tit.*17. *l.*147.
Sempronius Atralus, *lib.*33. *tit.*2. *l.*26.
Sempronius Proculus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*47.
Sempronius Thetidi, *lib.*41. *tit.*7. *l.*8.
Sempronia libellos compoſuit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*72.
Sempronio ea, quæ, *lib.*33. *tit.*2. *l.*33.
Senatuſconſulto Piſoniano cavetur, *lib.*29. *tit.*5. *l.*8.
Senatuſconſultum quod factum eſt, *lib.*25. *tit.*3. *l.*1.
Senatuſconſulto cavetur, *lib.*1. *tit.*18. *l.*16.
Senatuſconſulto, *lib.*38. *tit.*4. *l.*1.
Senatuſconſulto, *lib.*23. *tit.*2. *l.*59.
Senatuſconſulto cavetur, *lib.*47. *tit.*10. *l.*38.
Senatuſconſulto, quod, *lib.*20. *tit.*2. *l.*1.
Senatus cenſuit, *lib.*2. *tit.*13. *l.*3.
Senatus cenſuit, *lib.*18. *tit.*1. *l.*52.
Senatus cenſuit, *lib.*7. *tit.*5. *l.*1.
Senatus cenſuit, *lib.*39. *tit.*6. *l.*35.
Senatus cenſuit, *lib.*48. *tit.*2. *l.*14.
Senatus cenſuit, *lib.*49. *tit.*14. *l.*15.
Senatus enim ea quæ ſunt ædium, *lib.*30. *tit.*1. *l.*43.
Senatus pœnam remiſit, *lib.*48. *tit.*10. *l.*5.
Senatoris filia, *lib.*23. *tit.*2. *l.*47.
Senatoris filius, *lib.*1. *tit.*9. *l.*6.
Senatoris filium, *lib.*1. *tit.*9. *l.*5.
Senatorem remotum, *lib.*1. *tit.*9. *l.*3.
Senatores licet in urbe, *lib.*1. *tit.*9. *l.*11.
Sententiam, *lib.*40. *tit.*16. *l.*5.
Septicia certamen, *lib.*50. *tit.*12. *l.*10.
Septimo menſe, *lib.*1. *tit.*5. *l.*12.
Sepulchri deteriorem partem, *lib.*47. *tit.*12. *l.*7.
Sepulchri violati 1, *lib.*47. *tit.*12. *l.*1.
Sepulchri 2, *ibidem* l.6.
Sepulchri 3, *ibidem* l.8.
Sepulchra hoſtium religioſa, *lib.*47. *tit.*12. *l.*4.
Sequens quæſtio, *lib.*31. *tit.*1. *l.*68.
Sequeſter dicitur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*110.
Sequitur de uſucapione, *lib.*41. *tit.*3. *l.*4.
Servius ait, *lib.*22. *tit.*2. *l.*8.
Servius ait: ſi ita ſcriptum, *lib.*50. *tit.*16. *l.*122.
Servius autem ſcribit, *lib.*43. *tit.*21. *l.*3.
Servius etiam eum, *lib.*43. *tit.*24. *l.*4.
Servius exiſtimabat, *lib.*40. *tit.*4. *l.*35.
Servius rectè dicebat, *lib.*38. *tit.*10. *l.*8.
Servius reſpondit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*57.
Servus ab hoſtibus captus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*98.
Servus alienus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*3.
Servus alienus, *lib.*45. *tit.*3. *l.*30.
Servus alienus ita, *lib.*28. *tit.*7. *l.*21.
Servus bonorum, *lib.*37. *tit.*1. *l.*7.
Servus civitatis, *lib.*40. *tit.*3. *l.*3.
Servus communis, *lib.*29. *tit.*2. *l.*67.
Servus communis, *lib.*30. *tit.*2. *l.*6.
Servus communis 1, *lib.*45. *tit.*3. *l.*2.
Servus communis 2, *ibidem* l.5.
Servus communis 3, *ibidem* l.27.
Servus communis viri, *lib.*24. *tit.*1. *l.*38.
Servus cujus nomine, *lib.*3. *tit.*2. *l.*14.
Servus cujus mihi uſus, *lib.*7. *tit.*8. *l.*20.
Servus cujuſdam, *lib.*12. *tit.*6. *l.*36.
Servus decem dare juſſus, *lib.*46. *tit.*3. *l.*68.
Servus domino ancillam, *lib.*41. *tit.*3. *l.*20.
Servus dotalis heres, *lib.*24. *tit.*3. *l.*58.
Servus duorum heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*64.
Servus ea lege veniit, *lib.*18. *tit.*7. *l.*7.
Servus effectus, *lib.*44. *tit.*7. *l.*30.
Servus etiam, *lib.*48. *tit.*1. *l.*11.
Servus furioſi, *lib.*40. *tit.*1. *l.*13.
Servus hac lege venditus, *lib.*40. *tit.*1. *l.*9.
Servus hereditarius, *lib.*28. *tit.*5. *l.*52.
Servus hereditarius 1, *lib.*45. *tit.*3. *l.*16.
Servus hereditarius 2, *ibidem* l.35.
Servus in cauſa capitali, *lib.*1. *tit.*5. *l.*13.
Servus in opus, *lib.*48. *tit.*19. *l.*34.
Servus in rem domini, *lib.*15. *tit.*3. *l.*17.
Servus inſcio domino, *lib.*46. *tit.*1. *l.*19.
Servus legatus eſt, *lib.*34. *tit.*4. *l.*27.
Servus licet alienus, *lib.*28. *tit.*1. *l.*28.
Servus meus ſi de ſemet, *lib.*17. *tit.*1. *l.*19.
Servus meus, *lib.*45. *tit.*3. *l.*14.
Servus nec juſſu domini, *lib.*46. *tit.*4. *l.*22.
Servus nec peculiarem, *lib.*46. *tit.*2. *l.*16.
Servus non in omnibus, *lib.*34. *tit.*7. *l.*20.
Servus patroni, *lib.*38. *tit.*1. *l.*10.
Servus pecuniam, *lib.*40. *tit.*1. *l.*6.
Servus pignori datus, *lib.*40. *tit.*1. *l.*3.
Servus poſt decem annos, *lib.*33. *tit.*1. *l.*16.
Servus quem de me, *lib.*19. *tit.*1. *l.*30.
Servus qui bona fide, *lib.*41. *tit.*1. *l.*43.
Servus qui in fundo, *lib.*32. *tit.*1. *l.*82.
Servus qui teſtamento, *lib.*40. *tit.*7. *l.*14.
Servus quod detulit, *lib.*12. *tit.*2. *l.*20.
Servus reipublicæ cauſa, *lib.*50. *tit.*17. *l.*211.
Servus ſi heredi decem, *lib.*40. *tit.*7. *l.*34.
Servus tuus, *lib.*4. *tit.*3. *l.*20.
Servus tuus pecuniam, *lib.*16. *tit.*3. *l.*33.
Servus vetante domino, *lib.*45. *tit.*1. *l.*62.
Servus uni ex heredibus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*67.
Servus uxori, *lib.*28. *tit.*5. *l.*76.
Servi electione, *lib.*30. *tit.*1. *l.*5.
Servi appellare non poſſunt, *lib.*49. *tit.*1. *l.*15.
Servi & filii noſtri, *lib.*47. *tit.*2. *l.*17.
Servi ex delictis, *lib.*44. *tit.*7. *l.*14.
Servi nomine, *lib.*41. *tit.*3. *l.*16.
Servi qui apud hoſtes ſunt, *lib.*35. *tit.*2. *l.*43.
Servi quos filiusfamilias, *lib.*40. *tit.*1. *l.*17.
Servi corrupti nomine, *lib.*11. *tit.*3. *l.*17.
Servi emptor, *lib.*18. *tit.*6. *l.*16.
Servi quorum noxa, *lib.*9. *tit.*4. *l.*43.
Servi reſponſo, *lib.*22. *tit.*5. *l.*7.
Servi venditor, *lib.*21. *tit.*2. *l.*5.
Servis legatis, *lib.*32. *tit.*1. *l.*81.
Servis urbanis legatis, *lib.*32. *tit.*1. *l.*99.
Servo alieno, *lib.*30. *tit.*1. *l.*113.
Servo autem manumiſſo, *lib.*47. *tit.*10. *l.*30.
Servo competere, *lib.*40. *tit.*9. *l.*2.
Servo generaliter legato, *lib.*33. *tit.*5. *l.*12.
Servo invito, *lib.*36. *tit.*1. *l.*65.
Servo legato, *lib.*30. *tit.*1. *l.*59.
Servo legato cum peculio, *lib.*33. *tit.*8. *l.*1.
Servo libertatem ita dedit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*47.
Servo manumiſſo, *lib.*33. *tit.*8. *l.*5.
Servo manumiſſo, *lib.*12. *tit.*6. *l.*58.
Servo meo herede, *lib.*38. *tit.*13. *l.*1.
Servum, quem pro derelicto, *lib.*40. *tit.*8. *l.*2.
Servo ſine libertate, *lib.*33. *tit.*5. *l.*15.
Servum à filiofamilias, *lib.*37. *tit.*14. *l.*8.
Servum communem habemus, *lib.*28. *tit.*6. *l.*48.
Servum dotalem, *lib.*40. *tit.*1. *l.*21.
Servum filii ſui, *lib.*30. *tit.*3. *l.*34.
Servum fructuarium, *lib.*45. *tit.*3. *l.*22.
Servum furioſum, *lib.*40. *tit.*1. *l.*26.
Servum meum heredem, *lib.*28. *tit.*5. *l.*50.
Servum meum, *lib.*12. *tit.*6. *l.*37.
Servum pignori datum, *lib.*40. *tit.*9. *l.*4.
Servum pupilli, *lib.*46. *tit.*6. *l.*6.
Servum quem quis, *lib.*20. *tit.*1. *l.*27.
Servum, qui ſub conditione, *lib.*40. *tit.*1. *l.*11
Servum quis per vim, *lib.*40. *tit.*13. *l.*2.
Servum quoque & filiumfamilias, *lib.*3. *tit.*3. *l.*33.
Servum teſtamento, *lib.*40. *tit.*4. *l.*36.
Servum Titii emi, *lib.*17. *tit.*1. *l.*39.
Servos ad cuſtodiam templi, *lib.*34. *tit.*1. *l.*17.
Servos ad templi cuſtodiam, *lib.*40. *tit.*12. *l.*35.
Servos autem ſuos. *Vide*, Suos autem ſervos, *lib.*32. *tit.*1. *l.*73.
Servos inter coheredes, *lib.*10. *tit.*2. *l.*34.
Servos legavit, & cavit ita, *lib.*40. *tit.*4. *l.*20.
Servos quoque, *lib.*48. *tit.*2. *l.*5.
Servitus aquæ ducendæ, *lib.*8. *tit.*3. *l.*9.
Servitus & per ſocium, *lib.*8. *tit.*6. *l.*5.
Servitutem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*219.
Servitute uſus, *lib.*8. *tit.*6. *l.*25.
Servitutes aut perſonarum ſunt, *lib.*8. *tit.*1. *l.*1.
Servitutes ipſo quidem jure, *lib.*8. *tit.*1. *l.*4.
Servitutes quæ in ſuperficie, *lib.*8. *tit.*2. *l.*20.
Servitutes prædiorum, *lib.*8. *tit.*1. *l.*3.
Servitutes prædiorum confunduntur, *lib.*8. *tit.*6. *l.*1.
Servitutes prædiorum, *lib.*8. *tit.*1. *l.*14.
Servitutes ruſticorum, *lib.*8. *tit.*3. *l.*1.
Seu ob aliam, *lib.*17. *tit.*1. *l.*25.
Seu ob inanes rei actiones, *lib.*17. *tit.*1. *l.*24.
Severus Auguſtus dixit, *lib.*50. *tit.*2. *l.*9.
Sextiam filiam, *lib.*32. *tit.*1. *l.*32.
Sexto gradu ſunt, *lib.*38. *tit.*10. *l.*3.
Sextumdecimum ætatis annum, *lib.*50. *tit.*5. *l.*2.
Si à bonæ fidei poſſeſſore, *lib.*6. *tit.*1. *l.*21.
Si ab arbitro probati ſunt, *lib.*2. *tit.*8. *l.*10.
Si ab emptore, *lib.*21. *tit.*2. *l.*49.
Si ab eo, cui legatus eſſet, *lib.*33. *tit.*2. *l.*9.
Si ab eo, qui innocens fuit, *lib.*3. *tit.*6. *l.*8.
Si ab eo, qui Publiciana, *lib.*20. *tit.*1. *l.*18.
Si ab eo emas, *lib.*41. *tit.*3. *l.*12.
Si ab herede ex teſtamento, *lib.*7. *tit.*6. *l.*2.
Si ab hoſtibus capta filia, *lib.*24. *tit.*3. *l.*16.
Si ab inſtituto, *lib.*29. *tit.*4. *l.*11.
Si abſens ſit tutor, *lib.*27. *tit.*2. *l.*6.
Si abſente fructuario, *lib.*7. *tit.*1. *l.*48.
Si abſenti, *lib.*50. *tit.*7. *l.*11.
Si ab uno ex heredibus, *lib.*36. *tit.*3. *l.*17.
Si acceptilatio, *lib.*46. *tit.*3. *l.*75.
Si acceptio fuerit lata, *lib.*46. *tit.*4. *l.*20.
Si accepto latum, *lib.*46. *tit.*4. *l.*19.
Si à colono, *lib.*45. *tit.*1. *l.*89.
Si à colono ſtiparius, *lib.*46. *tit.*1. *l.*58.
Si actor deferat, *lib.*12. *tit.*2. *l.*36.
Si actor malit dominum, *lib.*3. *tit.*3. *l.*29.
Si actoris ſervus, *lib.*2. *tit.*10. *l.*2.
Si actum ſit, *lib.*17. *tit.*2. *l.*43.
Si à debitore prælato, *lib.*48. *tit.*10. *l.*29.
Si ad defendendum, *lib.*46. *tit.*7. *l.*10.
Si à domino, vel à patre, *l.*5. *tit.*3. *l.*36.
Si ad dominum ignorantem, *lib.*47. *t.*2. *l.*86.
Si adoptavero eum, qui, *lib.*43. *tit.*26. *l.*16.
Si adulterium, *lib.*48. *tit.*5. *l.*38.
Si ad exhibendum, *lib.*10. *tit.*4. *l.*8.
Si adhuc cum, *lib.*27. *tit.*3. *l.*16.
Si adimendo legatum, *lib.*34. *tit.*4. *l.*19.
Incipit, Modeſtinus reſpondit, ſi, &c.
Si ad libertatem proclamaverit, *lib.*9. *tit.*4. *l.*42.
Si ad patrem manumiſſorem, *lib.*38. *tit.*16. *l.*10.
Si ad pupillum, *lib.*26. *tit.*8. *l.*11.
Si adrogator deceſſerit, *lib.*1. *tit.*7. *l.*22.
Si adrogati ſunt, *lib.*26. *tit.*1. *l.*14.
Si ædes communes ſint, *lib.*10. *tit.*3. *l.*12.
Si ædes meæ ſerviant, *lib.*8. *tit.*2. *l.*32.
Si ædes meæ à tuis ædibus, *lib.*8. *tit.*2. *l.*38.
Si ædibus meis, *lib.*39. *tit.*2. *l.*32.
Si æſtimata, *lib.*41. *tit.*9. *l.*2.
Si à furioſo, *lib.*44. *tit.*7. *l.*24.
Si à furioſo, *lib.*12. *tit.*1. *l.*12.
Si ager ab hoſtibus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*26.
Si ager cujus uſusfructus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*23.
Si ager ex emptionis cauſa, *lib.*6. *tit.*1. *l.*50.
Si alienus ſervus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*62.
Si alienus ſervus, *lib.*9. *tit.*4. *l.*37.
Si alienus ſervus, *lib.*45. *tit.*3. *l.*19.
Si aliena res, *lib.*41. *tit.*3. *l.*10.
Si alienam rem, *lib.*21. *tit.*2. *l.*76.
Si alienam rem, *lib.*39. *tit.*6. *l.*13.
Si alienam rem ſciens, *lib.*24. *tit.*3. *l.*11.
Si alienum hominem, *lib.*30. *tit.*1. *l.*35. Legitur hic, Si Heres alienum.
Si alienum ſervum, *lib.*28. *tit.*5. *l.*49.
Si alieni nummi, *lib.*46. *tit.*3. *l.*78.
Si alimenta, *lib.*34. *tit.*1. *l.*1.
Si aliquis mortis cauſa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*7.
Si aliquam rem poſſideam, *lib.*41. *tit.*2. *l.*28.
Si alius fecerit, *lib.*43. *tit.*34. *l.*7.
Si alius pro muliere, *lib.*20. *tit.*3. *l.*2.
Si alii fundum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*19.
Si alii veſtimenta, *lib.*34. *tit.*2. *l.*1.
Si alii uſus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*42.
Si alterius, *lib.*28. *tit.*5. *l.*10.
Si ambo ſocii, *lib.*16. *tit.*2. *l.*10.
Si à me fuerit adrogarus, *lib.*5. *tit.*1. *l.*11.
Si à me tibi, *lib.*35. *tit.*2. *l.*29.
Si à milite ſcriptus heres, *lib.*29. *tit.*1. *l.*29.
Si ancilla fuit, *lib.*22. *tit.*3. *l.*30.
Si ancilla, *lib.*30. *tit.*1. *l.*62.
Si ancillæ alienæ, *lib.*35. *tit.*1. *l.*58.
Si ancillam furtivum, *lib.*41. *tit.*10. *l.*4.
Si ancillas omnes, *lib.*30. *tit.*1. *l.*63.
Si ante acceptum judicium, *lib.*46. *tit.*7. *l.*7.
Si ante aditam hereditatem, *lib.*11. *t.*1. *l.*15.
Si ante nuptias, *lib.*24. *tit.*3. *l.*6.
Si antequam patefieret, *lib.*29. *tit.*5. *l.*24.
Si antequam ſervus, *lib.*24. *tit.*1. *l.*8.
Si à pluribus heredibus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*107.
Si à primo herede, *lib.*28. *tit.*2. *l.*8.
Si apes feræ, *lib.*47. *tit.*2. *l.*26.
Si apud filiumfamilias, *lib.*16. *tit.*3. *l.*21.
Si apud minorem, *lib.*4. *tit.*4. *l.*12.
Si apud te pecuniam, *lib.*19. *tit.*5. *l.*18.
Si aquæ ductus debeatur, *lib.*18. *tit.*1. *l.*47.
Si à reo ſub conditionem, *lib.*46. *tit.*1. *l.*70.
Si arbiter, *lib.*22. *tit.*3. *l.*28.
Si arbor, *lib.*43. *tit.*27. *l.*2.
Si arborem ponat, *lib.*8. *tit.*1. *l.*17.
Si areæ legatæ, *lib.*31. *tit.*1. *l.*39.
Si areæ uſusfructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*73.
Si arrogator. *Vide*, Si adrogator.
Si à ſervo meo, *lib.*35. *tit.*2. *l.*20.
Si à ſervo meo pecuniam, *lib.*12. *tit.*5. *l.*5.
Si à ſubſtituto pupilli, *lib.*30. *tit.*1. *l.*45.
Si à te emero, *lib.*8. *tit.*5. *l.*16.
Si à te herede, *lib.*36. *tit.*3. *l.*10.
Si à te hereditatem petam, *lib.*44. *tit.*2. *l.*9.
Si à Titio fundum emeris, *lib.*6. *tit.*1. *l.*72.
Si à Titio fundum, *lib.*21. *tit.*2. *l.*2.
Si à Titio ſtipulatus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*43.
Si Auguſta legaverit, *lib.*31. *tit.*1. *l.*57.
Si autem certum ſit, *lib.*36. *tit.*4. *l.*2.
Si autem dominicam. *Vide*, Sin autem dominicam, *lib.*2. *tit.*14. *l.*29.
Si autem domino prædii, *lib.*39. *tit.*1. *l.*2.
Si autem is fuit, *lib.*3. *tit.*5. *l.*8.
Si autem intra quinquennium, *lib.*5. *tit.*2. *l.*9.
Si autem plures ſunt, *lib.*39. *tit.*3. *l.*10.
Si autem tardius, *lib.*13. *tit.*7. *l.*7.
Si bene collocatæ ſunt, *lib.*22. *tit.*1. *l.*33.
Si binæ tabulæ, *lib.*28. *tit.*3. *l.*11.
Si binarum ædium dominus, *lib.*8. *t.*2. *l.*35.
Si bona fide poſſeſſor, *lib.*9. *tit.*4. *l.*12.
Si bona patroni venierunt, *lib.*38. *tit.*1. *l.*34.
Si bonæ fidei poſſeſſor, *lib.*5. *tit.*3. *l.*49.
Si boves alienos. *Vide*, Boves alienos, *lib.*9. *tit.*2. *l.*53.
Si Calendis. *Vide*, Si Kalendis.
Si calumnietur. *Vide*, Si calvitur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*233.
Si captivus, *lib.*49. *tit.*15. *l.*20.
Si caſtrenſe peculium, *lib.*49. *tit.*17. *l.*7.
Si centum homines, *lib.*45. *tit.*1. *l.*117.
Si certarum rerum heredes, *lib.*29. *t.*1. *l.*17.
Si certos nummos, *lib.*47. *tit.*1. *l.*37.
Sic & quod ad eas res, *lib.*20. *tit.*1. *l.*9.
Sic eveniet, *lib.*48. *tit.*5. *l.*21.
Si chirographum cancellatum, *lib.*22. *tit.*3. *l.*24.
Si chorus aut familia legetur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*78.
Si cognatis legatum ſit, *lib.*34. *tit.*5. *l.*19.
Si coheredi tuo, *lib.*38. *tit.*15. *l.*4.
Si coita ſit ſocietas, *lib.*17. *tit.*2. *l.*75.
Si collectaneus, *lib.*40. *tit.*2. *l.*13.
Si colonus ancillam, *lib.*43. *tit.*33. *l.*1.
Si colonus inſciente domino, *lib.*39. *tit.*3. *l.*5.
Si colonus non, *lib.*41. *tit.*2. *l.*31.
Si colonus ſit qui, *lib.*47. *tit.*7. *l.*9.
Si colonus tuus, *lib.*43. *tit.*16. *l.*20.
Si commiſſa eſt, *lib.*46. *tit.*8. *l.*13.
Si commodavero tibi equum, *lib.*13. *tit.*6. *l.*23.
Si communis familia, *lib.*9. *tit.*4. *l.*9.
Si communis ſervus 1, *lib.*45. *tit.*3. *l.*37.
Si communis ſervus 2, *ibidem* l.29.
Si communes ædes, *lib.*3. *tit.*5. *l.*40.
Si communem fundum, *lib.*8. *tit.*6. *l.*10.
Si communi fundo meo, *lib.*8. *tit.*3. *l.*27.
Si compromiſſum ita factum eſt, *lib.*4. *tit.*8. *l.*47.
Si concubina res amoverit, *lib.*23. *tit.*2. *l.*17.
Si condicatur ſervus, *lib.*13. *tit.*1. *l.*3.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Si confessus fuerit, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 5.
Si conjunxit, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 7.
Si consentiente patre, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 16.
Si constante matrimonio, *lib.* 24. *tit.* 5. *l.* 24.
Si conflet, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 12.
Si consul vel præles, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 3.
Si convenit de distrahendo, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 4.
Si convenu, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 6.
Si contendat fidejussor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 28.
Si convenerit, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 56.
Si convenerit inter socios, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 14.
Si convenerit inter te &, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 23.
Si convenerit ut alius, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 18.
Si convenerit ut nomen, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 18.
Si convenerit, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 26.
Si convenerit 1, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 2.
Si convenerit 2, *ibidem l.* 3.
Sic pro rata & maritum, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 27.
Si creditor debitori, *l.b.* 34. *tit.* 3. *l.* 13.
Si creditor filii tui, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 37.
Si creditor filii tui, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 83.
Si creditor fundum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 26.
Si creditor meus, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 19.
Si creditor pignus, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 7.
Si creditor pœnam, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 15.
Si creditor, qui rem, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 28.
Si creditor Serviana, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 2.
Si creditor sine auctoritate, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 8.
Si creditori meo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 28.
Si creditores, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 31.
Si creditores hereditarii, *lib.* 32. *tit.* 6. *l.* 5.
Si cretæ fodiendæ causa, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 57.
Si cui annum, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 14.
Si cui aqua pluvia, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 1.
Si qui balnei usufructus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 12.
Si cui controversia fiet, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 1.
Si cui crimen objiciatur, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 7.
Si cui de libertate sua, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 25.
Si cui ædes legatæ sint, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 31.
Si cui ex empto, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 12.
Si cui fundus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 53.
Si cui fundum, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 5.
Si cui in provincia, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 38.
Si cui insulæ usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 53.
Si cui lana legetur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 70.
Si cui legata sint centum, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 7.
Si cui lingua abscissa sit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 8.
Si cui legatum fuerit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 92.
Si cui legetur, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 49.
Si cui libertas data sit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 50.
Si cui mortis causa. *Vide*, Ei, cui mortis causa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 10.
Si cui locaverim, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 48.
Si cui plus quam licuerit, *lib.* [illegible] *tit.* 3. *l.* 1.
Si cui pure libertas, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 31.
Si cui res legata fuerit, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 58.
Si cui simplicius, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 9.
Si cui servi omnes, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 52.
Si cui vinum, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 3.
Si cujus appellatio. *Vide*, Ei cujus appellatio, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 5.
Si cujus rei usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 13.
Si cujus rei usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 1.
Si culpa, non fraude, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 63.
Si cum adhuc. *Vide*, Si adhuc cum.
Si cum argentum, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 21.
Si cum aurum, *lib.* 47. *tit.* 3. *l.* 50.
Si cum Cornelius, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 82.
Si cum dies compromissi, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 5.
Si cum dies finiretur. Hæc lex est in §. 5. *lib.* 21. *tit.* 8. *l.* 4.
Si cum dos solveretur, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 8.
Si cum dotem daret, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 22.
Si cum duas haberem, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 8.
Si cum duorum usus fructus, *lib.* 65. *tit.* 3. *l.* 32.
Si cum emptor hereditatis, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 16.
Si cum exceptione. *Vide*, Item si exceptione, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 13.
Si cum fideicommissa, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 16.
Si cum fidejussoribus, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 5.
Si cum filius, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 10.
Si cum filiusfamilias, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 2.
Si cum filiofamilias, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 9.
Si cum fundum meum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 36.
Si cum fundum tibi darem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 126.
Si cum fundum venderes, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 68.
Si cum heres morietur, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 4.
Si cum ipse instituerer, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 39.
Si eum meus, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 14.
Si cum mihi permisisses, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 34.
Si cum militi. *Vide*, Cum militi, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 16.
Si cum mulier, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 50.
Si cum nulla sententia, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 58.
Si cum optio servi, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 14.
Si cum pater. *Vide*, Si pater, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 4.
Si cum præfinitione, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 20.
Si cum procuratore, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 23.
Si cum quis, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 41.
Si cum servitus, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 15.
Si cum servo meo, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 4.
Si cum te ex causa legati, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 51.
Si cum testamento. *Vide*, Si argentum.
Si cum venderet, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 13.
Si cum venditor, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 66.
Si cum villico, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 16.
Si cum uno ex dominis, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 4.
Si cum uno herede, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 22.
Si cum usufructuario, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 3.
Sic pro rata, *ibi.* 11. *tit.* 7. *l.* 27.
Si curator Cæsaris, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 5.
Sicut acceptilatio in eum, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 75.
Sicut adimi legatum, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 5.
Sicut aliud est vendere, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 11.
Sicut autem refectio, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 8.
Sicut autem cum marito, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 21.
Sicut codicilli pars, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 11.
Sicut emptio, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 20.
Sicut æquum est, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 37.
Sicut enim non nocet ei. *Vide*, Sicut non nocet ei.
Sicut & caupo viatorum, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 1.
Sicut impendia. *Vide*, Sicut impendia.
Sicut in annos singulos, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 3.
Sicut impendia cibariorum, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 3.
Sicut is, qui nullo, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 7.
Sicut municipum nomine, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 7.
Sicut non nocet, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 6.
Sicut patronus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 48.
Sicut re corporali, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 8.
Sicut reus principalis, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 55.
Sicut testamento facto, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 20.
Sicut liberorum eorum, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 1.
Sicuti pœna, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 38.
Sicuti tribus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 18.
Si damnatus heres, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 10.
Si damni infecti, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 22.
Si dari stipuler, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 25.
Si debeas decem, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 22.
Si debitor à furioso, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 16.
Si debitor antequam, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 4.
Si debitor creditore, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 12.
Si is debitor cujus, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 4.
Si debitor de pluribus, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 27.
Si debitor foro cesserit, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 5.
Si debitor fidejussorem, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 11.
Si debitor fructuarius, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 55.
Si debitor hereditarius, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 42.
Si debitor in fraudem, *lib.* 14. *tit.* 8. *l.* 7.
Si debitor mulieris, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 80.
Si debitor mulieris dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 83.
Si debitor offerret, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 30.
Si debitor pignus furripuit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 79.
Si debitor rem, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 2.
Si debitor rem pigneratam, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 11.
Si debitor rem pigneratam, *lib.* 18. *t.* 1. *l.* 39.
Si debitor res suas, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 10.
Si debitor rogatus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 45.
Si debitor 1, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 80.
Si debitor, *ibidem l.* 83.
Si debitor sit servi, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 63.
Si debitor tuus, *lib.* 16. *tit.* 4. *l.* 91.
Si debitoris bona, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 7.
Si debitori, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 47.
Si debitori creditor. *Vide*, Debitori creditor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 50.
Si debitori meo, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 21.
Si debitorem meum jussero, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 21.
Si decem cum petiero, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 48.
Si decem dare jussum, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 10.
Si decem heredi dedisset, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 17.
Si decem stipulatus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 21.
Si decem tibi, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 52.
Si decesserit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 4.
Si decipiendi animo, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 3.
Si de communi servitute, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 19.
Si de eo fundo, *lib.* 31. *tit.* 2. *l.* 11.
Si defensor in judicio. Hæc lex habetur §. 3. *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 11.
Si deferente creditore, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 13.
Si defunctus sit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 15.
Si de fundo, *lib.* 33. *tit.* 16. *l.* 10.
Si de dote promissa agitur, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 84.
Si de interpretatione, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 37.
Si de pluribus heredibus, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 27.
Si deportatus restit. *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 2.
Si deportati, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 7.
Si de possessione, *lib.* 25. *tit.* 6. *l.* 1.
Si de re sua, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 51.
Si de tabulis testamenti, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 6.
Si de via, itinere, *lib.* 43. *tit.* 2. *l.* 7.
Si de vi & possessione quæratur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 37.
Si dies adposita legato, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 21.
Si dictum fuerit vendendo, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 56.
Si dignum decem, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 19.
Si disceptetur, *lib.* 27. *tit.* 2. *l.* 5.
Si divortio facto, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 21.
Si diurnarum aut nocturnarum, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 2.
Si diu incertum fit, *lib.* 42. *tit.* 4, *l.* 8.
Si diutino tempore, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 25.
Si dolo acciderit, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 24.
Si dolo malo, *lib.* 47. *tit.* 4. *l.* 1.
Si dolo tutoris, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 24.
Si dominium rei subreptæ, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 47.
Si dominus in servos, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 2.
Si dominus nudæ, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 72.
Si dominus servum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 17.
Si dominus servum, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 8.
Si domino Stichus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 99.
Si dominus vel pater, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 5.
Si domina servo suo, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 25.
Si domus alicui, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 71.
Si domus tua, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 21.
Si domus usus legatus sit, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 18.
Si domum tibi locavero, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 45.
Si donatæ res exstant, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 36.
Si donaturus mulieri, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 9.
Si dos socero data est, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 85.
Si dotali instrumento, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 48.
Si dubitet creditor, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 10.
Si duas habenti. *Vide*, Εἰὰν δύο ἔχοντι, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 6.
Si duo dolo malo fecerint, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 36.
Si duo domini, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 17.
Si duo ejusdem nominis, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 16.
Si duo heredes, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 22.
Si duo heredes instituti, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 18.
Si duo liberum hominem, *lib.* 40. *t.* 13. *l.* 15.
Si duo patroni essent, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 13.
Si duo plurefve tutores, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 51.
Si duo proponantur, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 16.
Si duo quasi duo, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 16.
Si duo rei promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 10.
Si duo rei stipulandi, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 5.
Si duo rei stipulandi, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 128.
Si duo rei sunt, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 34.
Si duo rei sint, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 93.
Si duo rei sint, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 38.
Si duo, *lib.* 43. *tit.* 17. *l.* 3.
Si duo fundorum, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 42.
Si duorum pluriumve, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 28.
Si duobus à milite, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 37.
Si duobus eandem rem, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 6.
Si duobus filiis, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 12.
Si duobus filiis emancipatis, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 14.
Si duobus heredibus. Hæc lex est §. 3. *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 7. incip. Idem Julianus.
Si duobus heredibus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 32.
Si duobus mandavero, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 3.
Si duobus res conjunctim, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 16.
Si duobus separatim, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 2.
Si duobus servis meis, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 40.
Si duos quis servos, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 44.
Si duos servos, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 47.
Si duo sint necessarii, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 38.
Si dupla non promitteretur, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 2.
Si ea res, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 31.
Si eadem in provincia, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 3.
Si eadem res, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 20.
Si ego decem stipulatus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 42.
Si ego hac mente, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 24.
Si ego emi, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 11.
Si ego & servus meus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 26.
Si ego & Titius, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 16.
Si ego pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 18.
Si ego Seiæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 9.
Si ego tibi acceptum, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 23.
Si ego tibi mandavero, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 6.
Si ejus cujus prædium, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 9.
Si ejus fundi, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 78.
Si ejus pupilli, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 34.
Si ejus, qui, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 64.
Si ei, cui damnatus, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 11.
Si ei, cujus fundum. *Vide*, Ei cui fundum, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 16.
Si ei, cui vendidi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 41.
Si ei nuptura mulier, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 25.
Si ei, qui post, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 2.
Si emancipatus filius, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 16.
Si emancipatus filius, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 6.
Si emancipato filio, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 17.
Si emptam rem, *lib.* 41. *tit.* 13. *l.* 41.
Si emptio contracta sit, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 4.
Si emptori, qui, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 3.
Si eo loco, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 9.
Si eo tempore, quo tibi, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 38.
Si eo tempore, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 4.
Si Eros Seio, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 11.
Si epistolam tibi misero, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 33.
Si eum hominem, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 33.
Si eum judicio sisti, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 10.
Si eum, qui in mea, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 5.
Si eum qui mihi, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 26.
Si eum qui se patremfamilias, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 4.
Si eum servum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 23.
Si eum servum, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 28.
Si eum uxori donec, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 9.
Si eundem libertum, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 91.
Si & jure judicatum, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 10.
Si me & Titium. *Vide*, Si & me & Titium.
Si ex 12. *tit.* 1. *l.* 32.
Si & per emptorem, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 51.
Si & rem & pretium, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 22.
Si ex asse heres, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 40.
Si ex asse heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 10.
Si ex causa, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 9.
Si ex causa fideicommissi, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 4.
Si excepto fundo, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 25.
Si ex duobus dominis, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 17.
Si ex duobus fidejussoribus, *lib.* 46. *t.* 7. *l.* 14.
Si ex duobus fratribus, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 4.
Si ex duobus, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 12.
Si ex duobus patronis, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 12.
Si ex duobus servis. Hæc lex habetur in *lib.* 4. *tit.* 2. *lib.* 18. *l.* 4. verfic. Idem Julianus eodem libro.
Si ex duobus tutoribus, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 15.
Si ex duobus vel pluribus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 32.
Si exheredatus, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 32.
Si exheredatus filius, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 10.
Si existimans, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 48.
Si ex lapidicinis, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 32.
Si ex legati causa, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 24.
Si ex legato. *Vide*, Si legato.
Si ex lege repudium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 43.
Si ex patronis, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 10.
Si expilatæ hereditatis, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 2.
Si ex plagis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 52.
Si ex pluribus ad quos, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 2.
Si ex pluribus causis. *Vide*, Ex plutibus causis, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 89.
Si ex pluribus heredibus, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 18.
Si ex pluribus legitimis, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 9.
Si ex pluribus obligatis, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 16.
Si ex pluribus rebus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 16.
Si expressim, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 19.
Si ex re domini, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 28.
Si ex sua parte, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 36.
Si ex stipulatione, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 5.
Si ex testamento, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 20.
Si ex toto fundo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 8.
Si extraneus pro muliere, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 6.
Si extraneus rem viri, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 44.
Si extraneus sit, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 33.
Si extraneo scripto, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 46.
Si falso tutore actum sit, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 10.
Si familia alicujus, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 9.
Si familia communis, *lib.* 47. *tit.* 6. *l.* 9.
Si familiæ ercisc undæ 1, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 48.
Si familiæ ercisc undæ 2, *ibid. l.* 55.
Si feriatis diebus, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 6.
Si feriatis diebus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 36.
Si fideicommissum ab, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 50.
Si fideicommissorum, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 11.
Si fidei meæ committatur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 28.
Si fidejussor. Est in §. 4. Julianus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 49.
Si fidejussor conventus, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 29.
Si fidejussor, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 7.
Si fidejussor promissum, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 9.
Si fidejussor, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 59.
Si fidejussor pro te, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 30.
Si fidejussor. *Vide*, Fidejussor quamvis, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 51.
Si fidejussor, *l.b.* 42. *tit.* 1 *l.* 31.
Si fidejussor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 62.
Si fidejussor vel, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 30.
Si fidejussores in id, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 41.
Si fidejussores pro, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 6.
Si fidejussores, qui, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 7.
Si fidejussori, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 72.
Si filius cum pro patre, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 19.
Si filius contulerit fratri, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 13.
Si filius defuncti, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 33.
Si filius ejus, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 11.
Si filius emancipatus, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 20.
Si filius emancipatus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 30.
Si filiusfamil. absente patre, *lib.* 14. *t.* 6. *l.* 16.
Si filiusfamilias contra Senatusconsultum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 15.
Si filiusfamilias crediderit. Hæc lex est in *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 14.
Si filiusfamilias negotia, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 14.
Si filiusfamilias inquilinus, *lib.* 39. *t.* 2. *l.* 21.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filius legatum, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 32.
Si filiusfamilias, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 2.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filiusfamilias judex, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 13.
Si filiusfamilias miles, *lib.* 38. *tit.* 17. *l. ult.*
Si filiusfamilias miles, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 31.
Si filiusfamilias miles, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 22.
Si filiusfamilias miles 1, *lib.* 29. *tit.* 11. *l.* 33.
Si filiusfamilias miles, *ibid. l.* 39.
Si filiusfamilias, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 14.
Si filiusfamilias, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 58.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filiusfamilias in id, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 17.
Si filiusfamilias, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 15.
Si filiusfamilias, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 19.
Si filiusfamilias sub conditione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 78.
Si filiusfamilias substituatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 75.
Si filiusfamilias tutelam 1, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 6.
Si filiusfamilias tutelam 2, *ibid. l.* 11.
Si filiusfamilias tutor, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 7.
Si filiusfamilias vivo patre, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 5.
Si filiusfamilias volente patre, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 7.
Si filiusfamilias uxorem. *Vide*, Paulus: si filiusfam. *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 13.
Si filius heres, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 16.
Si filius in potestate, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 8.
Si filius in potestate, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 10.
Si filius meus, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 21.
Si filius meus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 40.
Si filius patris, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 23.
Si filius qui abstinuit, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 12.
Si filius qui in potestate, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 7.
Si filius, qui in potestate, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 5.
Si filius, qui. *Vide*, Filius, qui patri, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 42.
Si filius, qui mansit, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 23.
Si filius qui, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 12.
Si filius sua sponte, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 5.
Si filius sub conditione, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 28.
Si filius substituatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 75.
Si filius vel servus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 57.
Si filii nomine, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 36.
Si filio emancipato, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 32.
Si filiofamilias dos data est, *l ib.* 24. *t.* 3. *l.* 53.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Si filiofamilias dos data ſit, *lib.* 24. *t.* 3. *l.* 25.
Si filiofamilias delatum, *lib.* 44. *tit.* 5. *l.* 2.
Si filiofamilias furtum factum eſſet, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 58.
Si filiofamilias legatum, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 11.
Si filiofamilias res mortis, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 19.
Si filiofamilias mortis, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 23.
Si filio impuberi, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 6.
Si filium naturalem, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 5.
Si filium nominatim, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 21.
Si filia emancipata, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 5.
Si filia fuerit heres, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 3.
Si filia furioſi, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 65.
Si filia nupta, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 20.
Si filiafamilias nupta deceſſerit, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 60.
Si filiafamilias nuptura, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 24.
Si filiæfamilias ita legatum ſit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 51.
Si filiæ pater, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 43.
Si finita dies ſit, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 15.
Si fiſcus alicui, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 7.
Si fiſtulæ, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 18.
Si flagitii faciendi, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 123.
Si forte præſes provinciæ, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 17.
Si forte uxor, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 8.
Si fortuito, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 11.
Si fratres. Hæc lex eſt in *l.* 52. §. Papinianus quoque, *tit.* 2. *l.* 17.
Si fraudator, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 25.
Si fructuarius, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 13.
Si fructuarius proprietatem, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 4.
Si fructuarium, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 6.
Si frumentum. *Vide*, Idem Pomponius ſcribit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 5.
Si fuerit diſtractus ſervus, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 1.
Si fuerit legatum, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 10.
Si fuerit municipio, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 5.
Si fullo veſtimenta, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 2.
Si fundus alicui legatus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 13.
Si fundus commiſſoria, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 1.
Si fundus hypothecæ datus, *lib.* 20. *t.* 1. *l.* 16.
Si fundus in dotem datus ſit, *lib.* 24. *t.* 3. *l.* 8.
Si fundus inſtructus, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 28.
Si fundus legatus ſit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 44.
Si fundus legatus ſit, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 65.
Si fundus lege commiſſoria, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 4.
Si fundus mihi, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 39.
Si fundus mihi legetur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 23.
Si fundus quem, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 33.
Si fundus ſit ſterilis, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 13.
Si fundus venerit, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 6.
Si fundi mei uſumfructum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 12.
Si fundi poſſeſſor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 53.
Si fundo fructuario, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 1.
Si fundo tradito, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 53.
Si fundo vendito, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 34.
Si fundum à teſtatore, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 105.
Si fundum 1, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 81.
Si fundum 2, *ibid. l.* 92.
Si fundum certo die, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 114.
Si fundum Mævio, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 3.
Si fundum patri, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 12.
Si fundum, quem Titius, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 16.
Si fundum, qui ex, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 35.
Si furioſo puberi, *lib.* 27. *tit.* 16. *l.* 16.
Si fur decerpſerit. Hæc lex eſt §. 5. *l.* 12. *tit.* 1. *lib.* 7. incipit Julianus lib. xxxv.
Si fur rem furtivam, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 32.
Si furtim arbores cæſæ ſint, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 1.
Si furtum domino, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 52.
Si gemma ex anulo legetur, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 17.
Si gemina arbor eſſet, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 10.
Si gener ſocerum, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 25.
Signatorius anulus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 74.
Si gratuitam, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 17.
Si gratuitam. Hæc lex incipit Pomponius lib. XIV. *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 5.
Si grege legato, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 22.
Si habitatio, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 9.
Si habitatio legetur, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 10.
Si heres ab eo qui, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 68.
Si heres alienum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 35.
Si heres arbitratu, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 11.
Si heres à teſtatore, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 5.
Si heres centum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 125.
Si heres, cujus fideicommiſſum, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 90.
Si heres damnatus ſit, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 8.
Si heres deliberante, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 2.
Si heres dolo malo, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 16.
Si heres generaliter, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 110.
Si heres inſtitutus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 3.
Si heres inſtitutus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 70.
Si heres juſſus ſit, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 73.
Si heres partem bonorum, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 8.
Si heres pecuniam, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 73.
Si heres pecuniam, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 11.
Si heres qui vendidit, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 25.
Si heres rem legatam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 63.
Si heres ſervum, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 3.
Si heres ſervum legatum, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 2.
Si heres teſtamento, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 5.
Si heres unus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 7.
Si heres ſervus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 48.
Si heredi, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 5.
Si heredi ejus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 47.
Si heredes nominatim, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 124.
Si hereditariæ tabulæ, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 30.
Si hereditas ejus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 28.
Si hereditas nondum adita, *lib.* 26. *t.* 2. *l.* 10.
Si hereditas venierit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 1.
Si hereditatem aliter adituras, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 32.
Si hereditatem, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 20.
Si hereditatem petam, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 4.
Si hi qui in poteſtate, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 1.
Si his legatum eſt, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 4.
Si hoc facto, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 48.
Si homo cujus uſusfructus, *lib.* 41. *t.* 3. *l.* 35.
Si homo ex ſtipulatu, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 8.
Si homo mortuus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 69.
Si homo ſit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 45.
Si hominem à me petieris, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 79.
Si hominem apud ſe, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 7.
Si hominem emiſti, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 19.
Si hominem emptum, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 47.
Si hominem, in quo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 69.
Si hominem tibi dedero, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 30.
Si horreum fuit conductum, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 3.
Si jactum retis emero, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 12.
Si jam facta ſint, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 11.
Si idem cum eodem, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 11.
Si idem ſervus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 14.
Si ideo contra emptorem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 55.
Si id, inquit, actor, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 2.
Si id quod à liberto, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 1.
Si id quod à te emi. *Vide*, Si quod à te emi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 61.
Si id quod horum putabam, *lib.* 45. *t.* 1. *l.* 22.
Si id quod contendis. *Vide*, Si quid contendis, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 45.
Si id quod donatum ſit, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 28.
Si id quod ego &, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 15.
Si id quod mihi, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 21.
Si id quod noſtrum, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 30.
Si id quod poſſidemus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 25.
Si id quod pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 5.
Si id quod pure emi, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 7.
Si id quod quis in, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 58.
Si igitur ex hoc, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 55.
Si ignorans, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 50.
Si imaginem legatam, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 12.
Si immaturam. *Vide*, Si immaturam ſilvam, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 18.
Si impubes negetur, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 7.
Si impuberi libertas, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 13.
Si in adoptionem datus, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 11.
Si in agrum vicini, *lib.* 42. *tit.* 11. *l.* 3.
Si in æqualibus partibus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 12.
Si in aliam quam, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 7.
Si in aliena area. *Vide*, Julianus libro viij, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 37.
Si in annos decem, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 49.
Si in aliquam celebrem. *Vide*, Si in aliam, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 7.
Si in area, cujus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 71.
Si in area tua, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 33.
Si in arenam, aut harenam, *lib.* 11. *tit.* 4. *l.* 5.
Si in Aſia depoſitum, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 12.
Si incertus, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 1.
Si in diem, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 46.
Si in indebitum, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 16.
Si in duabus actionibus, *lib.* 50. *t.* 17. *l.* 104.
Si in duobus exemplariis, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 10.
Si in emptionem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 35.
Si in emptione, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 34.
Si in emptione modus, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 2.
Si in eo monumento, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 5.
Si infantis uſus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 55.
Si inferiorum dominus, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 44.
Si inimicitiæ capitales, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 9.
Si in judicio actum ſit, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 23.
Si in judicis nomine, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 80.
Si injuriæ faciendæ gratia, *lib.* 47. *t.* 10. *l.* 20.
Si in libertinum, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 28.
Si in lege locationis, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 24.
Si immaturam ſilvam, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 18.
Si in eo aqua erumpat, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 21.
Si in metallum damnato, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 3.
Si in nomine ſervi, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 32.
Si in obſcuro ſit, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 41.
Si in partem ägri. *Vide*, Aqua, ſi in partem aquagii, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 9.
Si in pignore contrahendo, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 54.
Si in publico opus factum eſt, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 18.
Si in publico percuſſus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 17.
Si in qualitate fundi, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 24.
Si in rem actum ſit 1, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 42.
Si in rem aliquis agat, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 6.
Si in rem actum ſit 2, *ibid. l.* 51.
Si in rem alterius, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 13.
Si in re communi, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 19.
Si in rixa percuſſus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l. ult.*
Si in ripa percuſſus, *l.* 48. *tit.* 8. *l.* 17.
Si in ſingulos annos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 4.
Si in ſtipulatum, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 17.
Si inſtitorem ſervum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 29.
Si inſtituta, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 27.
Si inſula quam tibi, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 25.
Si inſulam fieri, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 84.
Si intercedat ſolum publicum, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 1.
Si inter colonum, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 21.
Si inter extraneos, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 24.
Si inter me & te, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 15.
Si inter plures, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 1.
Si interveniente, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 12.
Si inter virum & 1, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 24.
Si inter virum & 2. *ibid. l.* 31.
Si inter virum & uxorem, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 8.
Si in teſtamento, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 22.
Si in teſtamento, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 5.
Si in teſtamento, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 106.
Si in teſtamento ita ſcriptum ſit, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 64.
Si intra annos decem. *Vide*, Si in annos decem.
Si intra illum. *Vide*, Intra illum diem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 41.
Si intra quinquennium, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 23.
Si in tres. Hæc lex eſt §. 5. *lib.* 17. *tit.* 8. *l.* 3. incip. Celſus lib. XI. ſcribit. Si in tres.
Si in venditione conditionali, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 10.
Si in venditione dictum, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 60.
Si in venditione. Hæc lex eſt §. 3. *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 8.
Si invitis heredibus. *Vide*, Etiam invitis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 110.
Si inutiles ſint res. *Vide*, Si nullæ ſint res.
Si ipſa res quæ, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 18.
Si irruptione fluminis, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 8.
Si is ad quem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 22.
Si is apud quem, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 16.
Si is à quo ſatis petitur, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 3.
Si is cui commodata res erat, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 71.
Si is cui legatus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 29.
Si is cui dare juſſus eſt, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 27.
Si is cui decem Titius, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 26.
Si is cui dum, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 20.
Si is cui ignoranti, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 7.
Si is cui mortis cauſa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 39.
Si is cui nummos, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 94.
Si is cui opus novum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 23.
Si is, cui tradita eſt, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 6.
Si is, cui ſervus legatus eſt, *lib.* 30. *tit.* 5. *l.* 49.
Si is, cui via, vel. *Vide*, Is cui via, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 11.
Si is cujus nomine, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 14.
Si is cujus rem uſucepit, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 31.
Si is cum quo fundum, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 20.
Si is, cum quo lege, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 4.
Si is, de cujus calumnia, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 4.
Si is qui admittitur, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 31.
Si is, qui alienam rem, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 2.
Si is, qui animo, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 27.
Si is qui binas ædes, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 30.
Si is, qui bona, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 44.
Si is, qui bonis paternis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 91.
Si is, cui commodatum. *Vide*, Is qui commodatum, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 13.
Si is qui bona Reipublicæ, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 11.
Si is, qui duas ædes, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 4.
Si is qui ducenta, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 13.
Si is, qui duos reos, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 29.
Si is, qui ex bonis, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 6.
Si is, qui fidejuſſorem dedit, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 6.
Si is qui filium, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 21.
Si is, qui filium haberet, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 11.
Si is, qui heres, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 11.
Si is, qui heres non erat, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 25.
Si is, qui hereditatem, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 45.
Si is, qui immiſcuit ſe, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 56.
Si is, qui in aliena, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 63.
Si is, qui jus annulorum, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 42.
Si is, qui lapides, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 9.
Si is, qui mihi. *Vide*, Si qui mihi obligaverat.
Si is, qui negotia, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 50.
Si is, qui nepotem, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 44.
Si is qui obtulit ſe, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 7.
Si is, qui perpetua, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 24.
Si is, qui pignori rem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 73.
Si is, qui pro emptore, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 15.
Si is qui pro poſſeſſore, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 22.
Si is, qui pro tutore, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 2.
Si is, qui rem commodaſſet, *lib.* 47. *t.* 2. *l.* 59.
Si is, qui quadringenta, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 80.
Si is, qui rem pignori dedit, *lib.* 47. *t.* 2. *l.* 66.
Si is, qui Romæ, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 34.
Si is, qui ſatis à me, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 40.
Si is, qui ſimulabat, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 75.
Si is, qui ſolvendo 1, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 55.
Si is, qui ſolvendo 2, *ibid. l.* 57.
Si is, qui Stichum, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 18.
Si is, qui Stichum promiſit, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 15.
Si is, qui Stichum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 66.
Si is, qui Stichum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 56.
Si is qui teſtamentum, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 25.
Si is qui tres tutelas, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 31.
Si iſtud aut illud, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 27.
Si is ſervus qui, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 20.
Si ita à te ſtipulatus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 150.
Si ita conveniat, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 9.
Si ita diſtrahatur, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 25.
Si ita eſſet liberis, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 15.
Si ita expreſſum ſit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 69.
Si ita facta ſit, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 14.
Si ita fidejuſſorem accepero, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 42.
Si ita fuerit fideicom. *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 9.
Si ita fuerit libertas, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 41.
Si ita fuerit ſervis, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 13.
Si ita fuerit legatum. *Vide*, Si fuerit legatum, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 10.
Si ita fuero ſtipulatus, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 6.
Si ita heres inſtitutus, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 3.
Si ita eſſet legatum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 7.
Si ita legatum eſſet, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 16.
Si ita legatum, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 42.
Si ita legatum eſſet, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 78.
Si ita legatum eſt, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 86.
Si ita legatum ſit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 103.
Si ita legatum ſit, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 65.
Si ita legatum ſit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 12.
Si ita legetur, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 3.
Si ita liber eſſe juſſus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 3.
Si itaque mandatum, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 19.
Si ita pater abſit, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 10.
Si ita quis heres, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 74.
Si ita quis heredes, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 66.
Si ita quis inſtitutus fuerit, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 28.
Si ita quis promiſerit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 135.
Si ita quis ſtipulanti, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 31.
Si ita quis ſtipuletur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 63.
Si ita quis ſubſtituerit, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 21.
Si ita quis teſtamento, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 51.
Si ita relictum fuerit, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 43.
Si ita ſcripſero, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 38.
Si ita ſcripſiſſet. *Vide*, Si ſcripſiſſet, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 36.
Si ita ſcriptum fuerit 1, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 47.
Si ita ſcriptum fuerit 2, *ibidem l.* 67.
Si ita ſcriptum fuerit, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 19.
Si ita ſcriptum fuerit, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 16.
Si ita ſcriptum ſit, Sempronius, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 8.
Si ita ſcriptum ſit, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 37.
Si ita ſcriptum ſit, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 13.
Si ita ſit adſcriptum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 14.
Si ita ſcriptum, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 45.
Si ita ſit ſcriptum, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 8.
Si ita ſtipulatio, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 39.
Si ita ſtipulatio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 19.
Si ita ſtipulatus à Sejo, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 55.
Si ita ſtipulatus eſſem, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 14.
Si ita ſtipulatus fuero 1, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 12.
Si ita ſtipulatus fuero 2, *ibid. l.* 97.
Si ita ſtipulatus fuero 3, *ibid. l.* 109.
Si ita ſtipulatus fuero 4, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 120.
Si ita ſtipulatus fuero 5, *ibid. l.* 126.
Si ita ſtipulatus ſim, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 59.
Si ita ſtipuler, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 92.
Si ita teſtamento, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 15.
Si iter legatum, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 10.
Si judex cui, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 32.
Si judex circumvento, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 31.
Si judex litem, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 6.
Si judex nutriri, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 10.
Si juraverit me patronum, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 14.
Si jure teſtamento, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 18.
Si juſſu debitoris, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 44.
Si juſſu ejus, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 4.
Si juſſu fructuarii, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 31.
Si Kalendis fieri, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 11.
Si laborante nave, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 2.
Si lanæ alicui, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 11.
Si legationis tempore, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 25.
Si legatarius, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 23.
Si legatarius à quo, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 8.
Si legatarii adverſus, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 11.
Si legatario fundi, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 22.
Si legatus fuerit ſervus, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 24.
Si legatus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 30.
Si legatum petatur, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 2.
Si legatum pure datum, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 10.
Si legatum ſit relictum, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 3.
Si legatum vel, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 5.
Si legatum uſumfructum, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 4.
Si legati conditionalis, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 28.
Si legati ſervi nomine, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 56.
Si legato, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 65.
Si legato ſervo, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 11.
Si legatorum, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 8.
Si liber homo, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 36.
Si liber homo, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 13.
Si liber homo, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 33.
Si liber pro fugitivo, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 22.
Si liberum hominem, *lib.* 48. *tit.* 15. *l.* 1.
Si liberis ſublatis, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 27.
Si libertus alterius, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 1.
Si libertus artem, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 27.
Si libertus cum, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 6.
Si libertus cum duos, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 34.
Si libertus in jus, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 12.
Si libertus ita juraverit, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 30.
Si libertus meus, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 32.
Si libertus minorem, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 17.
Si libertus moram, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 44.
Si libertus patrono, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 41.
Si libertus patrono, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 89.
Si libertus præterito, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 23.
Si libertus ſub. *Vide*, Libertus ſub, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 20.
Si libertinus, *lib.* 40. *tit.* 16. *l.* 4.
Si liberum hominem, *lib.* 48. *tit.* 15. *l.* 1.
Si librarius, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 92.
Silva cædua eſt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 30.
Si locatum tibi ſervum, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 42.
Si locuples egenti, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 57.
Si locus in jubendo, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 59.
Si locus per quem, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 14.
Si locus ſub conditione, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 34.
Si longius ſpatium, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 18.
Si Mævia mater, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 45.
Si magiſtratus, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 27.
Si mancipium ita emerit, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 34.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Si mancipia in dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 18.
Si mancipia, quæ, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 19.
Si mandassem tibi, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 15.
Si mandatu meo, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 13.
Si mandatu meo, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 45.
Si mandatum tibi, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 15.
Si mandatu Titii, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 59.
Si mandavero tibi 1, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 17.
Si mandavero tibi 2, *ibid. l.* 22.
Si mandavero tibi 3, *ibid. l.* 42.
Si margarita, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 44.
Si maritus fuerit, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 2.
Si maritus fundum, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 7.
Si maritus in id, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 13.
Si maritus minus facere, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 36.
Si maritus prævenerit, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 1.
Si maritus sit in magistratu, *lib.* 48. *t.* 5. *l.* 15.
Si maritus sub conditione, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 46.
Si marito debitori, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 9.
Si marito publico, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 31.
Si mater filii impuberis, *lib.* 43. *tit.* 2. *l.* 11.
Si mater ita testetur, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 33.
Si mater postquam, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 54.
Si mea causa. *Vide*, Si mei causa, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 12.
Si medicus, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 3.
Si me in vacuam, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 34.
Si me tibi adrogandum, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 13.
Si meo & vicini nomine, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 22.
Si mensor non falsum, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 5.
Si merces promissa, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 25.
Si mercedem insulæ, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 53.
Si metus causa, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 85.
Si merx aliqua, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 4.
Si mihi alienum servum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 92.
Si mihi aut Titio, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 23.
Si mihi bibliothecam. *Incipit*, Labeo scribit, si mihi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 50.
Si mihi concesseris, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 21.
Si mihi eodem tempore, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 20.
Si mihi & tibi, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 49.
Si mihi & Titio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 110.
Si mihi & Titio. *Vide*, Si Titio & mihi, *lib.* 31. *tit.* 9. *l.* 55.
Si mihi & tibi, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 72.
Si mihi Mævia, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 92.
Si mihi pure, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 59.
Si mihi Sempronius, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 100.
Si mihi Stichus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 97.
Si miles privilegium, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 10.
Si miles jure civili, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 7.
Si miles qui destinaverat, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 3.
Si miles testamento, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 92.
Si miles Titio, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 31.
Si miles unum ex fundo, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 6.
Si militi filiofamilias, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 6.
Si minor annis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 61.
Si minor annis apud, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 19.
Si minor annis, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 36.
Si minor viginti annis servum, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 4.
Si minor xx. annis, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 66.
Si minor 1, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 2.
Si minor 2, *ibidem l.* 11.
Si minor 3, *ibidem l.* 19.
Si minor xxv. annis, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 5.
Si minor xxv. annis, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 4.
Si minor xxv. annis 1, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 33.
Si minor xxv. annis 2, *ibid. l.* 34.
Si minor quam viginti, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 102.
Si minoris, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 25.
Si minores. *Hæc lex Græca est.* Incip. ἐὰν οἱ ἀνήλικες, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 2.
Si modo idipsum, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 22.
Si modo nulla culpa fuit, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 59.
Si mora facta fuit, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 9.
Si mortis 1, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 14.
Si mortis 2, *ibid. l.* 29.
Si mortis 3, *ibid. l.* 40.
Si mortis tempore, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 18.
Simulatæ nuptiæ, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 30.
Simul plures tutores, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 23.
Si mulier acceptam. *Hæc lex est* §. 12. *l.* 5. *tit.* 1. *lib.* 4. *Incip.* Marcellus lib. vij.
Si mulier 1, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 11.
Si mulier 2, *ibid. l.* 14.
Si mulier 3, *ibid. l.* 16.
Si mulier 4, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 23.
Si mulier 5, *ibid. l.* 26.
Si mulier 6, *ibid. l.* 32.
Si mulier contra patronum, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 21.
Si mulier cum de viri, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 21.
Si mulier cum filio, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 23.
Si mulier debitori suo, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 77.
Si mulier diverterit, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 19.
Si mulier dolo fecerit, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 37.
Si mulier dotem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 3.
Si mulier dotis causa, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 21.
Si mulier ei, cui, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 10.
Si mulier ex pecunia, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 29.
Si mulier filio viti, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 3.
Si mulier ita dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 59.
Si mulier post divortium, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 29.
Si mulier post divortium, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 13.
Si mulier postquam, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 31.
Si mulier ventris nomine, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 9.
Si mulier ventris nomine, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 12.
Si mulier cum liberis, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 8.
Si mulieri dederim, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 22.
Si mulieri solvero, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 15.
Si mulieri usus domus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 21.
Si mulierem, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 8.
Si multi publicani, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 6.
Si municipes, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 2.
Si mutus, aut surdus, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 7.
Si navem, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 29.
Si navis a malæ fidei, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 62.
Sin autem apud hostes, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 20.
Sin autem cum à Titio, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 27.
Sin autem dominicam pecuniam, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 29.
Sin autem neque modo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 29.
Sin autem quis ita, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 7.
Si necem domini, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 4.
Si necessarias impensas, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 8.
Si neget, qui maritus, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 7.
Si negotium impuberis, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 23.
Si negotia absentis, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 11.
Si negotia mea, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 31.
Singulis contraversilis, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 6.
Singularia quædam, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 15.
Singulos testes, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 30.
Si nemo hereditatem, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 9.
Si nemo subsit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 181.
Si nemo tutorum provocet, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 19.
Si nepos exheredatus, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 5.
Si nepos uxorem, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 9.
Si nepotem ex filio, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 3.
Si nepotes, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 7.
Sine herede tutor decessit, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 32.
Sine possessione, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 25.
Sine præfinito tempore, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 23.
Si nomen sit distractum, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 4.
Si nominatim. *Vide*, Nominatim alicui, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 34.
Si non debitorem, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 13.
Si non defendantur, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 19.
Si non dominus, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 14.
Si non expedierit, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 6.
Si non fuerit remissum, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 37.
Si non fuerint partes, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 29.
Si non in controversia, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 9.
Si non lex Ælia Sentia, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 83.
Si non mortis causa, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 25.
Si non secundum legitimam, *l.* 24. *t.* 1. *l.* 35.
Si non solus, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 10.
Si non sortem, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 26.
Si non traditam possessionem, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 8.
Si non voluntate, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 32.
Si noxale judicium agitur, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 27.
Si noxali judicio, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 11.
Si nullæ sunt res, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 10.
Si nuptura Titio, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 14.
Si obligatio, *lib.* 13. *tit.* 2. *l.* 1.
Si ob rem non inhonestam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 1.
Si ob turpem causam, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 8.
Si oleum tuum. *Hæc lex est* §. 2. *l.* 9. *tit.* 3. *lib.* 4. *Incip.* Labeo lib. xxxvij.
Si opera creditoris, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 6.
Si operas fabriles, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 25.
Si operas suas, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 26.
Si operarum judicio, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 29.
Si optio hominis, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 3.
Si optio servi data mihi fuerit, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 13.
Si optione, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 10.
Si opus novum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 16.
Si opus quod quis, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 21.
Si pactus sum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 54.
Si pactum factum sit, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 9.
Si pariter adversus, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 9.
Si pœnituit eum, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 7.
Si palam heres nuncupatur, *lib.* 29. *t.* 7. *l.* 20.
Si Pamphilo, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 10.
Si pars judicantium, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 10.
Si partem fundi mei, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 25.
Si partem fundi, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 19.
Si pater ab hostibus, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 9.
Si pater apud hostes moriatur, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 15.
Si pater captus sit, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 29.
Si pater dotem dederit, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 12.
Si pater duos filios, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 47.
Si pater emancipati, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 34.
Si pater exheredatæ filiæ, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 31.
Si pater exheredato filio, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 103.
Si pater exheredato filio, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 40.
Si paterfamilias, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 40.
Si paterfamilias alienatus, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 15.
Si paterfamilias, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 33.
Si pater filiæ donaverit, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 4.
Si pater filiæ nomine, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 44.
Si pater filio, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 9.
Si patet filiofamilias, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 12.
Si pater filio militi, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 11.
Si pater filio permiserit, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 4.
Si pater filium, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 41.
Si pater filium, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 26.
Si pater filium, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 6.
Si pater ignorans, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 41.
Si pater impuberes filios, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 25.
Si pater meus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 36.
Si pater mulieris, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 76.
Si pater naturalis, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 29.
Si pater pro filia, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 4.
Si pater se dederit, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 17.
Si pater sine consensu, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 44.
Si patre cogente, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 22.
Si patre redempto, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 15.
Si patronus, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 16.
Si patronus à liberto, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 2.
Si patronus non aluerit, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 33.
Si patronus ex debita parte, *lib.* 39. *t.* 5. *l.* 20.
Si patronus ex minore, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 19.
Si patronus ex sexta, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 45.
Si patronus heres, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 3.
Si patronus libertam, *lib.* 25. *tit.* 7. *l.* 2.
Si patronus testamento, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 12.
Si patronus vel quivis, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 4.
Si patrona, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 13.
Si patroni filius, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 55.
Si patronum ex debita, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 44.
Si paulo antequam, *lib.* 47. *tit.* 4. *l.* 2.
Si pavonem meum manfuetum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 37.
Si peculium legetur, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 6.
Si peculium pra legatum, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 10.
Si peculium servo, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 10.
Si peculium servo legatum, *lib.* 40. *t.* 7. *l.* 20.
Si pecunia apud aliquem. *Vide*, Si pecunia fuit deposita, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 77.
Si pecunia legata, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 12.
Si pecuniæ numeratæ, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 6.
Si pecuniam, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 3.
Si pecuniam militis, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 26.
Si pecuniam ideo, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 5.
Si pecuniam, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 33.
Si pendentes fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 27.
Si penum, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 24.
Si per alium, qui, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 5.
Si per emptorem, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 5.
Si per epistolam, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 50.
Si peregre agant, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 29.
Si per errorem, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 15.
Si per errorem, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 17.
Si per fundum tuum, *lib.* 43. *tit.* 29. *l.* 7.
Si per imprudentiam, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 51.
Si per publicum locum, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 5.
Si perlusorio judicio, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 14.
Si petitor plures, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 31.
Si petitor post satisdationem, *lib.* 46. *t.* 7. *l.* 8.
Si pignus mihi traditum, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 37.
Si pignus specialiter, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 8.
Si pignus vir uxori. *Vide*, Et si pignus, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 18.
Si pignori res data, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 29.
Si pignore creditor utatur, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 54.
Si pignore subrepto, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 22.
Si pignora veneant, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 50.
Si plagii. *Vide*, Si flagitii faciendo, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 123.
Si plura mancipia, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 36.
Si plura prædia, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 36.
Si plures curatores, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 3.
Si plures dolo fecerint, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 17.
Si plures eandem arborem, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 6.
Si plures ejusdem, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 3.
Si plures existant, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 16.
Si plures gradus, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 98.
Si plures gradus sint, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 10.
Si plures gradus sint, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 9.
Si plures heredes, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 14.
Si plures heredes sint, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 9.
Si plures fidejussores, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 12.
Si plures institutiones, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 17.
Si plures simul agant, *lib.* 47. *tit.* 23. *l.* 2.
Si plures sint agnati, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 9.
Si plures sint domini, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 41.
Si plures sint fidejussores, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 27.
Si plures sint instituti, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 24.
Si plures sint qui, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 9.
Si plures servi, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 34.
Si plures tutelam, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 38.
Si plures tutores sint, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 24.
Si plurium servus 1, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 5.
Si plurium servus 2, *ibid. l.* 39.
Si pluribus eadem res, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 33.
Si pluribus heredibus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 44.
Si plus vel minus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 74.
Si pœna alicui irrogatur, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 20.
Si pœnæ causa, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 19.
Si pœnam stipulatus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 68.
Si pœnituit eum, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 7.
Si pollicitus quis fuerat, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 1.
Si ponas filium, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 23.
Si portio hereditatis, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 21.
Si possessor ex hereditate, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 52.
Si possessor fundi, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 55.
Si possessor hereditatis. Hæc lex est §. 12. *l.* 20, *tit.* 3. *lib.* 5. *incip.* Papinianus autem lib. iii.
Si possessor hereditatis, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 32.
Si possideam, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 2.
Si post acceptum judicium, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 18.
Si post constitutum, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 22.
Si post datum procuratorem, *lib.* 3. *t.* 3. *l.* 14.
Si post diem legati, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 5.
Si post divortium, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 37.
Si posteaquam, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 9.
Si posteaquam, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 10.
Si posteaquam tecum, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 43.
Si post emancipationem, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 7.
Si posthumus, *Vide*, Si postumus, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 14.
Si post inspectum prædium, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 9.
Si post missionem, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 17.
Si post mortem patris, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 68.
Si post mortem testatoris, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 10.
Si postlimiuio rediisti, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 29.
Si post litem, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 13.
Si post moram factam, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 10.
Si post pubertatem, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 14.
Si postulante me, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 67.
Si postulaverit accusator, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 27.
Si præcedente mandato, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 58.
Si prædia & mancipia, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 58.
Si prædia minoris, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 11.
Si prædia in diem, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 15.
Si prægnans ancilla, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 43.
Si prægnans ancillæ, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 13.
Si prægnantem, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 12.
Si præses qui ante in, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 10.
Si præses vel judex, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 32.
Si præteritus filius, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 15.
Si prætor jusserit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 75.
Si precario, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 17.
Si primo herede. *Vide*, Si à primo, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 8.
Si prior creditor. Hæc lex est §. 5. *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 20. *incip.* Papinianus lib. xi. respondit, Si.
Si prior maritus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 32.
Si privatus coactus, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 17.
Si prius nocturnæ aquæ, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 17.
Si priusquam ædificatum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 15.
Si prius quam locatori, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 33.
Si pro aliquo, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 21.
Si probatum est, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 19.
Si procurator absentis, *lib.* 49. *tit.* 9. *l.* 2.
Si procurator agit. *Vide*, Procurator agit, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 11.
Si procurator Cæsaris. *Vide*, Si curator Cæsaris, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 5.
Si procurator ita stipulatus, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 14.
Si procurator meus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 28.
Si procurator meus, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 35.
Si procurator opus, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 17.
Si procurator ratem, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 18.
Si procurator rei, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 9.
Si procurator tuus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 6.
Si procuratori falso, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 14.
Si procuratori, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 79.
Si procuratorem absentem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 65.
Si procuratorem dedero, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 8.
Si procuratorio nomine, *lib.* 49. *tit.* 4. *l.* 2.
Si pro fure, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 7.
Si pro lusorio. *Vide*, Si perlusorio judi, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 14.
Si pro patre, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 10.
Si propius ædes tuas, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 3.
Si pro me quis solverit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 40.
Si proponas filium. *Vide*, Si ponas filium.
Si proprietas fundi, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 9.
Si proprietati nudæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 4.
Si proprietarius, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 22.
Si propter ea, quæ, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 53.
Si propter res amotas, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 22.
Si pro re pupilli, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 22.
Si pro te præsente, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 4.
Si pro uno reo, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 20.
Si proxeneta, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 2.
Si publicanus, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 4.
Si puellæ tutores, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 6.
Si pupillus absens, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 2.
Si pupillus alterum, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 45.
Si pupillus, cujus, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 4.
Si pupillus, cui, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 21.
Si pupillus ex contractu, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 33.
Si pupillus heres, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 7.
Si pupillus parenti, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 79.
Si pupillus paterna. *Hæc lex incipit*, Julianus libro xxvj, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 42.
Si pupillus præsens sit, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 10.
Si pupillus se, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 89.
Si pupillus sine tutoris, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 35.
Si pupillus sine, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 127.
Si pupillus sine, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 9.
Si pupillus sub conditione, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 26.
Si pupilli debitor, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 66.
Si pupilli, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 6.
Si pupillo tutor, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 11.
Si pupillum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 20.
Si pupillorum, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 7.
Si pure data sit, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 37.
Si pure proprietas, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 4.
Si pure sit, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 2.
Si pure tibi legavero, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 54.
Si putatur, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 31.
Si qua aqua, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 21.
Si quadrupes, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 1.
Si quæramus, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 4.
Si quæ sunt cautiones, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 5.
Si qua mihi uxor, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 12.
Si qua militi, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 40.
Si qua pœna, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 7.
Si quæ pœna est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 244.
Si quam rem à te emi, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 2.
Si quando alterius, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 29.
Si quando duobus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 8.
Si quando incerta, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 6.
Si quando inter ædes, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 17.
Si quando is, qui, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 1.
Si quando quis uxori, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 109.
Si quasi heres, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 16.
Si quasi receptorus, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 3.
Si quem servum, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 41.
Si qui ad munera, *lib.* 49. *tit.* 10. *l.* 1.

Si qui certa de condictione, *lib.*50. *tit.*6. *l.*2.
Si qui heres inſtitutus, *lib.*28. *tit.*3. *l.*18.
Si qui invicem, *lib.*39. *tit.*6. *l.*26.
Si qui juſſus eſt, *lib.*4. *tit.*8. *l.*52.
Si qui ita ſint inſtituti, *lib.*28. *tit.*7. *l.*4.
Si qui mihi obligaverat, *lib.*49. *tit.*4. *l.*28.
Si qui pure, *lib.*36. *tit.*1. *l.*31.
Si quidem ex his, *lib.*40. *tit.*5. *l.*1.
Si quid à fidejuſſore, *lib.*16. *tit.*2. *l.*5.
Si quid bello captum eſt, *lib.*49. *tit.*15. *l.*28.
Si quid contendis, *lib.*10. *tit.*2. *l.*35.
Si quid dolo malo, *lib.*38. *tit.*5. *l.*1.
Si quid earum rerum, *lib.*32. *tit.*1. *l.*48.
Si quid erit, *lib.*1. *tit.*16. *l.*11.
Si quid eſt, quod, *lib.*26. *tit.*8. *l.*22.
Si quid fur fregerit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*22.
Si quid eſt ſubreptum, *lib.*11. *tit.*3. *l.*49.
Si quid ex famoſa cauſa, *lib.*46. *tit.*3. *l.*7.
Si quid igitur ex eo, *lib.*8. *tit.*2. *l.*29.
Si quid poſſeſſor, *lib.*5. *tit.*3. *l.*31.
Si quid relictum ſit, *lib.*30. *tit.*1. *l.*117.
Si quid venditor, *lib.*21. *tit.*1. *l.*18.
Si quidem in inſulam, *lib.*49. *tit.*4. *l.*1.
Si quidem is qui. *Vide*, Si quando is, qui.
Si quilibet heres, *lib.*33. *tit.*9. *l.*23.
Si quis ab alio acceperit, *lib.*3. *tit.*6. *l.*7.
Si quis ab alio decem, *lib.*42. *tit.*1. *l.*43.
Si quis ab alio nummos, *lib.*40. *tit.*1. *l.*19.
Si quis abſentis, *lib.*3. *tit.*5. *l.*2.
Si quis abſentis, *lib.*44. *tit.*7. *l.*5.
Si quis me abſente, *lib.*46. *tit.*2. *l.*22.
Si quis accepto tulerit, *lib.*12. *tit.*4. *l.*4.
Si quis actionem, *lib.*47. *tit.*1. *l.*3.
Si quis ad demoliendum, *lib.*39. *tit.*2. *l.*48.
Si quis ad exhibendum, *lib.*44. *tit.*2. *l.*18.
Si quis adfirmavit, *lib.*4. *tit.*3. *l.*9.
Si quis adulterium, *lib.*48. *tit.*5. *l.*27.
Si quis ædes, *lib.*8. *tit.*2. *l.*30.
Si quis à filio, *lib.*30. *tit.*1. *l.*32.
Si quis alia aqua uſus, *lib.*8. *tit.*6. *l.*18.
Si quis aliam rem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*46.
Si quis à liberis ali deſideret, *lib.*25. *tit.*3. *l.*5.
Si quis alicui mandaverit, *lib.*29. *tit.*2. *l.*42.
Si quis alicui ſcripſerit, *lib.*17. *tit.*1. *l.*27.
Si quis alienam, *lib.*47. *tit.*19. *l.*1.
Si quis alienam rem vendiderit, *lib.*19. *tit.*1. *l.*46.
Si quis alius, *lib.*4. *tit.*2. *l.*11.
Si quis aliquem, *lib.*48. *tit.*7. *l.*5.
Si quis aliquid 1, *lib.*48. *tit.*19. *l.*30.
Si quis aliquid 2, *ibidem l.*38.
Si quis aliud ex metallo, *lib.*48. *tit.*19. *l.*38.
Si quis à me oleum, *lib.*19. *tit.*1. *l.*32.
Si quis à multis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*14.
Si quis ante conduxit, *lib.*41. *tit.*2. *l.*10.
Si quis à pluribus, *lib.*50. *tit.*1. *l.*7.
Si quis apud aliquem, *lib.*46. *tit.*7. *l.*3.
Si quis arbitratu, *lib.*45. *tit.*1. *l.*43.
Si quis Attio & heredibus, *lib.*7. *tit.*2. *l.*7.
Si quis à ſocio, *lib.*17. *tit.*2. *l.*41.
Si quis binas ædes. *Vide*, Si quis unas ædes, *lib.*7. *tit.*1. *l.*32.
Si quis bonorum partem, *lib.*30. *tit.*1. *l.*23.
Si quis certum ſtipulatus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*24.
Si quis conduxerit, *lib.*19. *tit.*2. *l.*46.
Si quis crediderit, *lib.*2. *tit.*14. *l.*49.
Si quis creditori ſuo, *lib.*33. *tit.*8. *l.*7.
Si quis creditorem, *lib.*42. *tit.*4. *l.*14.
Si quis cum à fideicommiſſario, *lib.*12. *tit.*6. *l.*39.
Si quis cum aliter, *lib.*45. *tit.*1. *l.*36.
Si quis cum debitore, *lib.*12. *tit.*2. *l.*39.
Si quis cum exiſtimaverit, *lib.*10. *t.*3. *l.*29.
Si quis cum falſo, *lib.*48. *tit.*10. *l.*4.
Si quis cum filiofam. contraxerit, *l.*15. *tit.*1. *l.*44.
Si quis cum fundum venderet, *l.*19. *t.*1. *l.*26.
Si quis cum haberet, *lib.*38. *tit.*16. *l.*5.
Si quis cum haberet, *lib.*42. *tit.*8. *l.*15.
Si quis cum procuratorio, *lib.*3. *tit.*3. *l.*31.
Si quis cum ſciret, *lib.*47. *tit.*2. *l.*91.
Si quis eum ſciret, *lib.*41. *tit.*4. *l.*8.
Si quis cum ſic ſolverit, *lib.*12. *tit.*6. *l.*2.
Si quis cum teſtamentum. *Vide*, Si is qui teſtamentum, *lib.*28. *tit.*1. *l.*25.
Si quis cum teſtamentum, *lib.*29. *tit.*7. *l.*3.
Si quis cum totum, *lib.*44. *tit.*2. *l.*7.
Si quis cum veritus eſſet, *lib.*36. *tit.*3. *l.*1.
Si quis decedens. *Hæc lex eſt* §. 1. *lib.*2. *tit.*3. *l.*34. *Incip.* Julianus etiam.
Si quis delegaverit, *lib.*46. *tit.*2. *l.*12.
Si quis de libertate, *lib.*47. *tit.*10. *l.*12.
Si quis de pluribus, *lib.*34. *tit.*5. *l.*27.
Si quis dicat ſe, *lib.*40. *tit.*1. *l.*5.
Si quis diuturno uſu, *lib.*8. *tit.*5. *l.*10.
Si quis dolo, *lib.*48. *tit.*8. *l.*10.
Si quis dolo fecerit, *lib.*42. *tit.*1. *l.*51.
Si quis dolo malo, *lib.*29. *tit.*6. *l.*2.
Si quis domum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*9.
Si quis donationis cauſa, *lib.*18. *tit.*1. *l.*38.
Si quis donatur Uſufructuario, *lib.*7. *tit.*1. *l.*24.
Si quis duas ædes habeat, *lib.*8. *tit.*4. *l.*6.
Si quis duos homines promiſit, *lib.*46. *tit.*3. *l.*67.
Si quis duobus, *lib.*13. *tit.*5. *l.*30.
Si quis duobus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*15.
Si quis egerit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*88.
Si quis enim eo animo, *lib.*11. *tit.*7. *l.*40.
Si quis eum de quo, *lib.*2. *tit.*9. *l.*1.
Si quis eum quem, *lib.*28. *tit.*6. *l.*16.
Si quis eum quem, *lib.*35. *tit.*1. *l.*37.
Si quis eundem, *lib.*40. *tit.*7. *l.*42.
Si quis ex alia cauſa, *lib.*49. *tit.*12. *l.*1.
Si quis ex aliena, *lib.*5. *tit.*1. *l.*5.
Si ex argentariis, *lib.*2. *tit.*13. *l.*6.
Si ex bonis, *lib.*47. *tit.*2. *l.*83.
Si quis ex cauſa fideic. *lib.*40. *tit.*5. *l.*15.
Si quis ex domo. *Hæc lex eſt* §. *ult. lib.*53. *tit.*2. *l.*47. *incip.* Idem lib. xxxviij.
Si quis ex fundo, *lib.*8. *tit.*6. *l.*13.
Si quis ex his, *lib.*38. *tit.*6. *l.*5.
Si quis ex his quibus, *lib.*37. *tit.*8. *l.*1.
Si quis ex naufragio, *lib.*47. *tit.*9. *l.*5.
Si quis extraneus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*21.
Si quis falſis conſtitutionibus, *lib.*48. *tit.*10. *l.*33.
Si quis fecerit teſtamentum, *lib.*29. *tit.*3. *l.*12.
Si quis filiabus ſuis, *lib.*26. *tit.*2. *l.*5.
Si quis filio exheredato, *lib.*28. *tit.*2. *l.*6.
Si quis filiumfamilias, *lib.*29. *tit.*2. *l.*7.
Si quis filium habeat, *lib.*37. *tit.*6. *l.*5.
Si quis filium habens, *lib.*37. *tit.*8. *l.*6.
Si quis forte, *lib.*48. *tit.*19. *l.*6.
Si quis fumo facto, *lib.*9. *tit.*2. *l.*49.
Si quis fuerit heres, *lib.*11. *tit.*7. *l.*33.
Si quis fundum, *lib.*18. *tit.*1. *l.*37.
Si quis fundum. *Hæc lex eſt* in *l.*9. §. 2. *Incip.* Julianus *lib.*15. *l.*2.
Si quis fundum emerit, *lib.*19. *tit.*1. *l.*35.
Si quis fundum emerit, *lib.*41. *tit.*2. *l.*43.
Si quis habens creditores, *lib.*42. *tit.*9. *l.*24.
Si quis hac lege emerit, *lib.*6. *tit.*1. *l.*41.
Si quis hac lege emptus ſit, *lib.*38. *tit.*1. *l.*13.
Si quis hac lege ſervum, *lib.*40. *tit.*9. *l.*30.
Si quis hac lege veniit, *lib.*18. *tit.*7. *l.*3.
Si quis hac lege. *Hæc lex incipit*, Ei qui hac lege emptus ſit, *lib.*40. *tit.*8. *l.*4.
Si quis hereditatem, *lib.*34. *tit.*8. *l.*1.
Si quis heres 1, *lib.*29. *tit.*2. *l.*35.
Si quis heres 2, *ibidem l.*72.
Si quis heres inſtitutus eſt, *lib.*28. *tit.*3. *l.*18.
Si quis heredes ita inſtituit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*14.
Si quis hominem, *lib.*10. *tit* 4. *l.*17.
Si quis id quod, *lib.*2. *tit.*1. *l.*7.
Si quis inficiatus ſit, *lib.*16. *tit.*3. *l.*13.
Si quis in fundi vocabulo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*4.
Si quis ingenuam, *lib.*49. *tit.*15. *l.*21.
Si quis in gravi valetudine, *lib.*29. *tit.*5. *l.*3.
Si quis injuriam atrocem, *lib.*47. *tit.*10. *l.*35.
Si quis iniquum, *lib.*2. *tit.*2. *l.*3.
Si quis in inſulam, *lib.*48. *tit.*24. *l.*2.
Si quis in jus vocatur, *lib.*2. *tit.*5. *l.*1.
Si quis in jure interrogatus, *lib.*11. *tit.*1. *l.*7.
Si quis in legatione, *lib.*5. *tit.*1. *l.*8.
Si quis in pignore, *lib.*13. *tit.*7. *l.*36.
Si quis in principio, *lib.*32. *tit.*1. *l.*22.
Si quis inquilinos, *lib.*30. *tit.*1. *l.*112.
Si quis in rem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*34.
Si quis in ſenatorio ordine, *lib.*23. *tit.*2. *l.*27.
Si quis in ſervitute, *lib.*47. *tit.*2. *l.*7.
Si quis integris facultatibus, *lib.*40. *tit.*9. *l.*7.
Si quis intentione ambigua, *lib.*5. *tit.*1. *l.*66.
Si quis inter tres. *Hæc lex eſt* §. 1. *lib.*15. *tit.*1. *l.*27. *incip.* Ulpian. libro ſingulari.
Si quis interrogatus, *lib.*11. *tit.*1. *l.*8.
Si quis in teſtamento, *lib.*34. *tit.*3. *l.*15.
Si quis in teſtamento. *Vide infra*, Si quis teſtamento hoc.
Si quis inteſtatus, *lib.*40. *tit.*5. *l.*2.
Si quis inteſtatus, *lib.*38. *tit.*17. *l.*7.
Si quis inſtituatur, *lib.*28. *tit.*5. *l.*23.
Si quis ipſos cultores, *lib.*50. *tit.*11. *l.*2.
Si quis ita dederit, *lib.*26. *tit.*2. *l.*16.
Si quis ita heres, *lib.*28. *tit.*5. *l.*82.
Si quis ita inſtitutus ſit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*28.
Si quis ita inſtitutus ſit, *lib.*28. *tit.*7. *l.*6.
Si quis ita legaverit, *lib.*34. *tit.*4. *l.*3.
Si quis ita legaverit, *lib.*34. *tit.*2. *l.*30.
Si quis ita legaverit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*8.
Si quis ita legaverit, *lib.*7. *tit.*1. *l.*20.
Si quis ita libertatem, *lib.*40. *tit.*7. *l.*13.
Si quis ita 1, *lib.*40. *tit.*4. *l.*2.
Si quis ita 2, *ibidem l.*4.
Si quis ita 3, *ibidem l.*8.
Si quis ita 4, *ibidem l.*9.
Si quis ita 5, *ibidem l.*42.
Si quis ita ſcripſerit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*33.
Si quis ita ſcripſerit, *lib.*34. *tit.*5. *l.*14.
Si quis ita ſcripſerit, *lib.*28. *tit.*5. *l.*36.
Si quis ita ſtipulatus fuerit, *lib.*45. *tit.*1. *l.*129.
Si quis ita ſtipuletur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*63.
Si quis judicii, *lib.*4. *tit.*7. *l.*12.
Si quis juraſſet, *lib.*12. *tit.*6. *l.*43.
Si quis juſſus eſt, *lib.*4. *tit.*8. *l.*52.
Si quis legata, *lib.*35. *tit.*1. *l.*54.
Si quis legatum hoſtium, *lib.*50. *tit.*7. *l.*17.
Si quis legatum ſibi, *lib.*48. *tit.*10. *l.*6.
Si quis legaverit aurum, *lib.*34. *tit.*2. *l.*11.
Si quis legaverit 1, *lib.*30. *tit.*1. *l.*72.
Si quis legaverit 2, *ibidem l.*121.
Si quis liberum hominem, *lib.*22. *tit.*3. *l.*20.
Si quis liberum hominem, *lib.*43. *tit.*29. *l.*4.
Si quis libertatem, *lib.*40. *tit.*4. *l.*12.
Si quis libertatem, *lib.*5. *tit.*3. *l.*7.
Si quis libertum, *lib.*38. *tit.*2. *l.*30.
Si quis liberis alimenta, *lib.*34. *tit.*1. *l.*2.
Si quis locuples, *lib.*40. *tit.*4. *l.*57.
Si quis magiſtratus, *lib.*50. *tit.*4. *l.*9.
Si quis mancipiis, *lib.*14. *tit.*3. *l.*17.
Si quis mandatu Titii, *lib.*3. *tit.*5. *l.*28.
Si quis mihi bona fide, *lib.*29. *tit.*2. *l.*25.
Si quis mihi mandaverit, *lib.*17. *tit.*1. *l.*16.
Si quis mihi merces, *lib.*41. *tit.*7. *l.*7.
Si quis miſſus fuerit, *lib.*13. *tit.*4. *l.*3.
Si quis miſſum, *lib.*39. *tit.*2. *l.*17.
Si quis nec caulam, *lib.*12. *tit.*1. *l.*4.
Si quis negotia aliena 1, *lib.*3. *tit.*5. *l.*23.
Si quis negotia aliena 2, *ibid. l.*25.
Si quis negotia aliena gerens 3, *lib.*3. *tit.*5. *l.*25.
Si quis nepotem, *lib.*1. *tit.*4. *l.*10.
Si quis ne quæſtio, *lib.*48. *tit.*18. *l.*12.
Si quis non quaſi heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*73.
Si quis ob honorem, *lib.*50. *tit.*12. *l.*11.
Si quis obligatum ſervum, *lib.*40. *tit.*8. *l.*6.
Si quis obligatione liberatus, *lib.*50. *tit.*17. *l.*115.
Si quis obrepſerit, *lib.*48. *tit.*10. *l.*29.
Si quis offerenti ſe, *lib.*46. *tit.*3. *l.*58.
Si quis officium, *lib.*23. *tit.*2. *l.*38.
Si quis omiſſa cauſa, *lib.*29. *tit.*3. *l.*17.
Si quis operas, *lib.*38. *tit.*1. *l.*5.
Si quis patris ſui, *lib.*48. *tit.*10. *l.*26.
Si quis partemfamilias, *lib.*14. *tit.*6. *l.*3.
Si quis pecuniam, *lib.*29. *tit.*4. *l.*4.
Si quis perferendum, *lib.*37. *tit.*2. *l.*35.
Si quis per fundum, *lib.*21. *tit.*2. *l.*10.
Si quis poſt accuſationem, *lib.*28. *tit.*1. *l.*9.
Si quis poſteaquam, *lib.*40. *tit.*5. *l.*29.
Si quis poſteaquam, *lib.*5. *tit.*1. *l.*7.
Si quis poſtquam, *lib.*46. *tit.*1. *l.*37.
Si quis poſtumos, *lib.*28. *tit.*2. *l.*9.
Si quis prægnantem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*187.
Si quis prægnante, *lib.*49. *tit.*15. *l.*23.
Si quis priore facto, *lib.*36. *tit.*1. *l.*29.
Si quis pro eo, qui, *lib.*46. *tit.*1. *l.*56.
Si quis pro eo ſponderit, *lib.*17. *t.*1. *l.*46.
Si quis proprium, *lib.*47. *tit.*10. *l.*24.
Si quis pro uxore ſua, *lib.*24. *tit.*1. *l.*21.
Si quis putans ſibi, *lib.*10. *tit.*3. *l.*6.
Si quis quaſi ſuſpectam, *lib.*29. *tit.*5. *l.*24.
Si quiſquam in flumine, *lib.*44. *tit.*3. *l.*7.
Si quis quendam, *lib.*2. *tit.*11. *l.*11.
Si quis quos, *lib.*31. *tit.*1. *l.*31.
Si quis rationes, *lib.*31. *tit.*3. *l.*9.
Si quis rem aliquam, *lib.*5. *tit.*12. *l.*2.
Si quis rem à non domino, *lib.*44. *tit.*2. *l.*24.
Si quis rem de qua, *lib.*4. *tit.*8. *l.*30.
Si quis repetere, *lib.*48. *tit.*16. *l.*7.
Si quis reus factus eſt, *lib.*48. *tit.*1. *l.*5.
Si quis reum criminis, *lib.*48. *tit.*3. *l.*4.
Si quis reum habeat, *lib.*34. *tit.*3. *l.*5.
Si quis rogatus, *lib.*40. *tit.*5. *l.*53.
Si quis Sempronium, *lib.*28. *tit.*5. *l.*68.
Si quis ſeparatim. *Vide*, Si qui ſepar. *lib.*49. *tit.*1. *l.*10.
Si quis ſepulchrum, *lib.*11. *tit.*7. *l.*12.
Si quis ſervus. *Vide*, Si ſervus capitali, *lib.*48. *tit.*3. *l.*2.
Si quis ſervo, *lib.*40. *tit.*4. *l.*56.
Si quis ſervo, *lib.*46. *tit.*3. *l.*18.
Si quis ſervo ſuo, *lib.*31. *tit.*1. *l.*84.
Si quis ſervum communem, *lib.*11. *tit.*3. *l.*9.
Si quis ſervum heredis, *lib.*31. *tit.*1. *l.*8.
Si quis ſervum judicio, *lib.*2. *tit.*11. *l.*7.
Si quis ſervum liberum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*53.
Si quis ſervum meum, *lib.*47. *tit.*10. *l.*26.
Si quis ſervum pigneratum, *lib.*9. *tit.*4. *l.*36.
Si quis ſervum quem, *lib.*19. *tit.*1. *l.*23.
Si quis ſervum teſtamento, *lib.*15. *tit.*1. *l.*29.
Si quis ſi Titius, *lib.*45. *tit.*1. *l.*57.
Si quis ſic dixerit, *lib.*50. *tit.*16. *l.*133.
Si quis ſic ſolverit, *lib.*12. *tit.*6. *l.*2.
Si quis ſic ſtipuletur, *lib.*24. *tit.*3. *l.*56.
Si quis ſocietatem contraxerit, *lib.*17. *tit.*2. *l.*74.
Si quis ſolidum, *lib.*28. *tit.*5. *l.*72.
Si quis ſolutioni, *lib.*22. *tit.*1. *l.*24.
Si quis ſtipulatus fuerit, *lib.*46. *tit.*3. *l.*57.
Si quis ſtipulatus ſit, *lib.*4. *tit.*6. *l.*43.
Si quis ſtipulatus ſit, *lib.*45. *tit.*1. *l.*112.
Si quis ſub conditione, *lib.*26. *tit.*2. *l.*11.
Si quis ſub conditione, *lib.*29. *tit.*4. *l.*8.
Si quis ſub conditione, *lib.*28. *tit.*7. *l.*17.
Si quis ſub hoc pacto, *lib.*18. *tit.*1. *l.*56.
Si quis ſui alienive, *lib.*50. *tit.*12. *l.*14.
Si quis ſuos ſervos, *lib.*32. *tit.*1. *l.*74.
Si quis ſuus heres, *lib.*28. *tit.*8. *l.*8.
Si quis tabulas, *lib.*4. *tit.*3. *l.*35.
Si quis teſtamentum deleverit, *lib.*9. *tit.*2. *l.*41.
Si quis teſtamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*79.
Si quis teſtamento facto, *lib.*31. *tit.*1. *l.*81.
Si quis teſtamento hoc, *lib.*28. *tit.*7. *l.*11.
Si quis teſtamento, *lib.*40. *tit.*7. *l.*12.
Si quis Titio decem, *lib.*31. *tit.*1. *l.*17.
Si quis Titio legaverit, *lib.*4. *tit.*6. *l.*41.
Si quis tutor datus, *lib.*37. *tit.*14. *l.*3.
Si quis tutor non ſit, *lib.*26. *tit.*1. *l.*15.
Si quis tutor quidem, *lib.*23. *tit.*2. *l.*60.
Si quis tutorem dederit, *lib.*26. *tit.*2. *l.*22.
Si quis viduam, vel, *lib.*48. *tit.*18. *l.*5.
Si quis vi de poſſeſſione, *lib.*41. *tit.*2. *l.*17.
Si quis vinum legaverit, *lib.*33. *tit.*6. *l.*9.
Si quis vina vendiderit, *lib.*18. *tit.*6. *l.*4.
Si quis violaverit, *lib.*1. *tit.*8. *l.*11.
Si quis unas ædes, *lib.*7. *tit.*1. *l.*32.
Si quis uni ex reis, *lib.*46. *tit.*8. *l.*14.
Si quis uſumfructum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*27.
Si quis uxori, *lib.*24. *tit.*1. *l.*59.
Si quis uxori, *lib.*47. *tit.*2. *l.*52.
Si quo tempore, *lib.*5. *tit.*3. *l.*41.
Si quod alii mutuum, *lib.*14. *tit.*6. *l.*13.
Si quod à te emi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*61.
Si quod dominus ſervo, *lib.*12. *tit.*6. *l.*64.
Si quod ex Pamphila naſcetur, *lib.*31. *tit.*1. *l.*73.
Si quod mihi mortis cauſa, *lib.*24. *tit.*1. *l.*56.
Si reditus etiam ex melle, *lib.*33. *tit.*7. *l.*12.
Si remunerandi gratia, *lib.*17. *tit.*1. *l.*6.
Si repudiaverint ſui, *lib.*38. *tit.*7. *l.*2.
Si reliquero filium, *lib.*26. *tit.*4. *l.*8.
Si res aliena, *lib.*36. *tit.*1. *l.*52.
Si res aliqua. *Vide*, Si merx aliqua, *lib.*13. *tit.*3. *l.*4.
Si res dilationem, *lib.*49. *tit.*5. *l.*7.
Si res diſtracta fuerit, *lib.*20. *tit.*6. *l.*3.
Si res domino non neceſſarias, *lib.*15. *tit.*3. *l.*5.
Si res æſtimata, *lib.*23. *tit.*3. *l.*12.
Si res geſta, *lib.*22. *tit.*4. *l.*5.
Si res in diem addicta. *Hæc lex eſt* in *l.*4. *tit.*2. *lib.*18. *verſic.* Idem Julianus lib.
Si res ita diſtracta ſit, *lib.*18. *tit.*1. *l.*3.
Si res mihi, *lib.*32. *tit.*1. *l.*20.
Si res mobilis, *lib.*6. *tit.*1. *l.*10.
Si res obligata per, *lib.*30. *tit.*1. *l.*57.
Si res pro derelicto habita, *lib.*41. *tit.*7. *l.*1.
Si res pupillaris, *lib.*26. *tit.*7. *l.*50.
Si res pupillaris, vel, *lib.*4. *tit.*4. *l.*49.
Si res, quam à Titio emi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*59.
Si res, quas filiæ emancipatæ, *lib.*23. *tit.*3. *l.*51.
Si res vendita, *lib.*19. *tit.*1. *l.*1.
Si rem æſtimatam, *lib.*23. *tit.*3. *l.*14.
Si rem alienam 1, *lib.*13. *tit.*7. *l.*9.
Si rem alienam 2, *ibidem l.*29.
Si rem aliquam, *lib.*46. *tit.*2. *l.*31.
Si rem hereditariam, *lib.*47. *tit.*19. *l.*6.
Si rem legatam petat, *lib.*44. *tit.*1. *l.*6.
Si rem meam, *lib.*46. *tit.*3. *l.*20.
Si rem meam à te petiero, *lib.*44. *tit.*2. *l.*11.
Si rem meam ſub conditione, *lib.*45. *tit.*1. *l.*31.
Si rem mobilem, *lib.*41. *tit.*2. *l.*47.
Si rem, quæ apud te eſſet, *lib.*21. *tit.*2. *l.*62.
Si rem, quam maritus, *lib.*25. *tit.*2. *l.*20.
Si rem, quam mihi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*29.
Si rem, quam ſervus, *lib.*3. *tit.*5. *l.*ult.
Si rem, quam tibi, *lib.*41. *tit.*4. *l.*5.
Si rem ſubreptam mihi, *lib.*41. *tit.*3. *l.*41.
Si rem tibi inſpiciendam. *Hæc lex eſt* §. 2. *lib.*17. *tit.*1. *l.*18. *Incipit*, Papinianus lib.8.
Si rem tradi ſtipulamur, *lib.*45. *tit.*1. *l.*28.
Si rerum amotarum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*52.
Si rerum tibi poſſeſſionem, *lib.*43. *tit.*16. *l.*5.
Si re ſolum ex parte, *lib.*28. *tit.*5. *l.*27.
Si reteutus fuerit, *lib.*37. *tit.*4. *l.*7.
Si reus & fidejuſſor, *lib.*12. *tit.*5. *l.*20.
Si reus paratus, *lib.*3. *tit.*3. *l.*73.
Si reus poſt judicatum, *lib.*46. *tit.*7. *l.*12.
Si reus poſtquam, *lib.*2. *tit.*14. *l.*ult.
Si reus promittendi, *lib.*45. *tit.*2. *l.*13.
Si reus ſtipulandi. *Hæc lex habetur in* l. 5. *ad fin. verſ.* Item ſi reus ſtipul. *l.*1. *l.*46.
Si rivum quem faciendum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*62.
Si rogatus ſit minor, *lib.*40. *tit.*2. *l.*20.
Si ſacculum vel argentum, *lib.*16. *tit.*3. *l.*29.
Si ſciens ænam, *lib.*18. *tit.*1. *l.*26.
Si ſciente creditore, *lib.*48. *tit.*9. *l.*7.
Si ſcripſiſſet qui legabat, *lib.*3. *tit.*1. *l.*46.
Si ſcriptis heredibus, *lib.*34. *tit.*9. *l.*19.
Si ſecundum probabilem, *lib.*29. *tit.*1. *l.*32.
Si Sejæ pro dote, *lib.*33. *tit.*4. *l.*10.
Si ſemel in ea cauſa, *lib.*15. *tit.*1. *l.*26.
Si ſenatori indulgentiæ, *lib.*23. *tit.*2. *l.*31.
Si ſe non obtulit, *lib.*46. *tit.*1. *l.*4.
Si ſeparatim mihi, *lib.*35. *tit.*1. *l.*30.
Si ſepulchrum quis diruat, *lib.*47. *tit.*12. *l.*2.
Si ſequens gradus, *lib.*29. *tit.*5. *l.*15.
Si ſervus ab hoſtibus captus, *lib.*11. *t.*1. *l.*16.
Si ſervus alienus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*66.
Si ſervus ante aditam, *lib.*9. *tit.*2. *l.*48.
Si ſervus aut filiusfamil. *lib.*45. *tit.*1. *l.*148.
Si ſervus à teſtatore, *lib.*29. *tit.*5. *l.*12.
Si ſervus capitali crimine, *lib.*48. *tit.*3. *l.*2.
Si ſervus communis, *lib.*28. *tit.*6. *l.*18.
Si ſervus communis, *lib.*26. *tit.*6. *l.*12.
Si ſervus communis, *lib.*28. *tit.*5. *l.*7.
Si ſervus communis, *lib.*29. *tit.*2. *l.*66.
Si ſervus communis, *lib.*47. *tit.*2. *l.*61.
Si ſervus communis, *lib.*39. *tit.*2. *l.*42.
Si ſervus communis 1, *lib.*45. *tit.*3. *l.*4.
Si ſervus communis 2, *ibidem l.*18.
Si ſervus communis 3, *ibidem l.*21.
Si ſervus communis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*8.
Si ſervus communis. *Vide*, Servus communis, *lib.*24. *tit.*1. *l.*38.
Si ſervus cum emerit, *lib.*44. *tit.*6. *l.*2.
Si ſervus decem. *Vide*, Servus decem, *lib.*46. *tit.*3. *l.*68.
Si ſervus depoſitus, *lib.*9. *tit.*4. *l.*22.
Si ſervus ejus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*82.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Si servus fuerit heres, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 1.
Si servus furtivus, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 14.
Si servus hereditarius, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 4.
Si servus hereditarius, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 25.
Si servus in quo ususfruct. *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 27.
Si servus in quo, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 24.
Si servus in sciente domino, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 34.
Si servus judicio se sisti, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 9.
Si servus juraverit, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 23.
Si servus legatus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 18.
Si servus legatus. *Vide*, Servus legatus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 24.
Si servus legatus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 40.
Si servus legatus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 50.
Si servus liber, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 19.
Si servus liber esse jussus, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 25.
Si servus liber sit, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 6.
Si servus mancipium emit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 57.
Si servus meus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 17.
Si servus meus, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 14.
Si servus meus, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 15.
Si servus meus, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 21.
Si servus meus, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 38.
Si servus navem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 42.
Si servus non sit, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 17.
Si servus non voluntate, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 6.
Si servus peculiari nomine, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 32.
Si servus pignori datus, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 31.
Si servus pignori obligatus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 31.
Si servus plurium, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 50.
Si, servus quem emeras, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 42.
Si servus quem tibi, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 22.
Si servus quem vendideras, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 54.
Si servus qui emeretur, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 55.
Si servus qui in rem, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 11.
Si servus rapuerit, *lib.* 47. *tit.* 8. *l.* 3.
Si servus reipublicæ, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 3.
Si servus sciente domino, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 2.
Si servus servave, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 3.
Si servus servum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 27.
Si servus societatem coierit, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 18.
Si servus sub conditione 1, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 5.
Si servus sub conditione 2, *ibidem*, *l.* 10.
Si servus sub conditione, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 4.
Si servus testamento, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 34.
Si servus tibi legatus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 33.
Si servus Titii, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 70.
Si servus tuus, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 13.
Si servus vetitus est, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 119.
Si servus venditus est, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 1.
Si servus venditus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 21.
Si servus vel filius famil. *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 4.
Si servus vel filius famil. *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 14.
Si serva servo, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 39.
Si servi mei rogatu, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 42.
Si servi, qui apud, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 30.
Si servi qui nobis communis, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 10.
Si servi ususfructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 21.
Si servo alieno, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 20.
Si servo cum libertate, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 26.
Si servo fideicommiss. *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 84.
Si servo fructuarius. Hæc lex est §. 5. *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 7. *incip.* Idem Julianus eod. lib.
Si servo furiosi, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 44.
Si servo hereditario, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 18.
Si servo in dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 47.
Si servo manumisso, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 18.
Si servo meo Stichus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 101.
Si servo mortis causa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 44.
Si servo sub conditione, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 31.
Si servum, cujus nomine, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 25.
Si servum cujus nomine, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 29.
Si servum emero, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 33.
Si servum dominus, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 17.
Si servum heredem, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 28.
Si servum in eadem causa, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 5.
Si servum meum occidisti, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 23.
Si servum mihi ignoranti, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 4.
Si servum quis alienum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 71.
Si servum stipulatus fuero, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 91.
Si servum sub conditione, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 20.
Si servos pigneratos, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 25.
Si servitus imposita, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 23.
Si se subjiciant, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 1.
Si sic constituta sit aqua, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 7.
Si sic legatum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 75.
Si sic locutus erit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 13.
Si sic stipulatus 1, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 93.
Si sic stipulatus 2, *ibid. l.* 133.
Si simulato præsidis jussu, *lib.* 47. *tit.* 13. *l.* 1.
Si sine dolo malo, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 20.
Si sine herede tutor. *Vide*, Sine herede tutor, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 32.
Si sine interrogatione, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 9.
Si sine judice, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 22.
Si sine venia edicti, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 25.
Si sint tabulæ, *lib.* 43. *tit.* 5. *l.* 4.
Si socer à genero, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 44.
Si socer nurui dotem. *Hæc lex est* in *l.* 1. §. 3. *Incip.* Celsus *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 33.
Si socius communis rei, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 45.
Si socius heres, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 89.
Si socius pro filia, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 81.
Si socius propriam pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 16.
Si socius servi communis, *lib.* 17. *tit.* 3. *l.* 15.
Si socius testamento, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 48.
Si socii sumus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 28.
Si societatem 1, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 6.
Si societatem 2, *ibid. l.* 73.
Si solum usucapi non poterit, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 39.
Si solus heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 80.
Si soluturus pecuniam, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 39.
Si sponsus sponsæ donaturus, *lib.* 24. *t.* 1. *l.* 5.
Si sponsa dotem dederit, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 74.
Si sponsalibus nondum factis, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 58.
Si spurius, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 4.
Si statua patris tui, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 27.
Si statuam legavero, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 14.
Si statulibera, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 6.
Si sterilis ancilla sit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 21.
Si Stichus certo die, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 33.
Si Stichus communis meus, *lib.* 10. *t.* 3. *l.* 25.
Si Sticho manumisso, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 21.
Si Sticho peculium, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 53.
Si Sticho servo tuo, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 74.
Si Stichum aut Pamphilum, *lib.* 45. *t.* 1. *l.* 16.
Si Stichum aut Pamphilum, *lib.* 46. *t.* 1. *l.* 38.
Si Stichum dari stipulatus, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 8.
Si stillicidii immittendi jus, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 8.
Si stipulatio facta fuerit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 19.
Si stipulatus esses à me, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 15.
Si stipulatus fuerim, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 76.
Si stipulatus fuero, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 97.
Si stipulatus fuero, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 111.
Si stipulatus sis rem, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 4.
Si stipulatus sum. *Vide*, Stipulatus sum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 9.
Si stipulatus sum Damam, *lib.* 45. *t.* 1. *l.* 105.
Si stipulatus 1, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 11.
Si stipulatus 2, *ibid. l.* 81.
Si stipulata fuerit, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 33.
Si stipulor ut id fiat, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 35.
Si stuprum serva passa sit, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 25.
Si sub conditione. *Vide*, Si quis sub conditione, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 1.
Si sub conditione heres, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 5.
Si sub conditione, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 16.
Si sub conditione legatorum, *l.* 46. *t.* 4. *l.* 21.
Si sub hac conditione, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 26.
Si sub impossibili conditione, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 29.
Si substitutus ventri. Hæc lex est §. 6. *l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 25. *incip.* Idem Julianus lib. xviij.
Si sub una significatione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 136.
Si superatus sit, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 3.
Si supra tuum parietem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 28.
Si suspecta collusio, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 29.
Si actio, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 4.
Si tacitum fideicommissum, *lib.* 35. *t.* 1. *l.* 13.
Si tam angusti loci, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 13.
Si tamen dominus cogi possit, *l.* 3. *tit.* 3. *l.* 11.
Si tamen is servus fuit, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 5.
Si tamen plures, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 4.
Si tamen quibusdam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 25.
Si tamen sciente. *Vide*, Si tantum sciente patre, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 12.
Si tamen sine culpa, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 48.
Si tamen tutor detur, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 15.
Si tantum sciente, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 12.
Si tertius vicinus, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 6.
Si te solum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 27.
Si testamento comprehensum, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 2.
Si testamento damnatus heres, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 31.
Si testamento liberatum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 49.
Si testamentum falsum, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 6.
Si testamentum patris, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 24.
Si testamentum, quod, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 23.
Si te Titio obtuleris, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 39.
Si tibi alienam insulam, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 7.
Si tibi areæ dominium. *Hæc lex est* in §. 1. *l.* 13. *tit.* 5. *lib.* 18. *Incipit*, Julianus lib. xj.
Si tibi certam rem, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 28.
Si tibi cum municipibus, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 9.
Si tibi decem dederim, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 25.
Si tibi decem dem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 17.
Si tibi decem dedero, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 7.
Si tibi decem millia, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 6.
Si tibi domum locavero. *Vide*, Si domum tibi, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 45.
Si tibi electio servi, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 8.
Si tibi & ei, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 10.
Si tibi filius in adoptionem. *Hæc lex incipit*, Quæsitum est, Si tibi, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 34.
Si tibi fundi ususfructus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 17.
Si tibi habitationem, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 5.
Si tibi homo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 86.
Si tibi legatum est, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 19.
Si tibi liberum prædium, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 8.
Si tibi pecuniam donassem, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 20.
Si tibi polienda, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 22.
Si tibi proprietas fundi, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 4.
Si tibi pure legavero. *Vide*, Si pure tibi leg. *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 54.
Si tibi rem commendatam, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 13.
Si tibi scyphos dedi, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 26.
Si tibi ususfructus, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 8.
Si Titius coheredi suo, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 27.
Si Titius cum quo, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 62.
Si Titius donare, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 33.
Si Titius & Sejus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 9.
Si Titius & Seja, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 48.
Si Titius ex parte heres, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 96.
Si Titius heres erit, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 16.
Si Titius mihi Stichum. *Hæc lex est* §. 1. *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 32.
Si Titius statuas. *Incipit*, Titius, si statuas, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 14.
Si Titio aut Sejo, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 16.
Si Titio cum, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 22.
Si Titio & ei, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 7.
Si Titio & Mævio, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 61.
Si Titio & mihi, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 55.
Si Titio fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 33.
Si Titio fundus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 10.
Si Titio pecunia legata. *Hæc lex est* §. 1. *d.* 92. *tit.* 1. *lib.* 30. *Incip.* Julianus Si Titio.
Si Titio, qui rem meam, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 22.
Si totam hereditatem. *Vide*, Si totam, an partem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 83.
Si tribunus in cohortibus, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 9.
Si trajectitiæ pecuniæ, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 9.
Si triennio dena, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 18.
Si tu ex parte heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 76.
Si tuo servo credidero, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 83.
Si tutelæ agitatis, cujus, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 18.
Si tutelæ, aut negotiorum, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 3.
Si tutor aliquo vinculo, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 9.
Si tutor condemnavit, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 2.
Si tutor constitutus, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 15.
Si tutor judicio sisti, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 15.
Si tutor post pubertatem, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 13.
Si tutor pro pupillo, *lib.* 27. *tit.* 4. *l.* 6.
Si tutor pupillo, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 17.
Si tutor pupillum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 128.
Si tutor reipublicæ causa, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 9.
Si tutor rem sibi depositam, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 5.
Si tutor rem. *Vide*, Tutor rem adulti, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 8.
Si tutor vel curator, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 2.
Si tutoris habendi causa, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 25.
Si tutoris heres, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 60.
Si tutoris jussu, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 2.
Si vasorum ipsorum, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 12.
Si vehenda mancipia, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 10.
Sive à certis personis, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 17.
Sive ad defendendum procurator, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 10.
Sive ad fundum, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 23.
Sive autem emptori, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 9.
Sive autem omiserint, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 12.
Sive contra pronunciaverit, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 3.
Sive cum instrumento, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 1.
Sive de eo paciscantur, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 18.
Sive de itineris latitudine, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 6.
Sive generalis curator, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 61.
Sive hereditaria negotia, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 22.
Sive igitur in publico, *lib.* 47. *l.* 2. *l.* 5.
Sive in duplum est actio, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 3.
Sive ingenua 1, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 1.
Sive ingenua 2, *ibid. l.* 2.
Sive libertus. *Vide paulo infra*, Sive patronus.
Sive manifestus fur, *lib.* 13. *tit.* 11. *l.* 10.
Sive mihi, sive tibi, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 15.
Sive nostrum quid peramus, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 2.
Sive patronus, sive, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 16.
Sive peculiari nomine, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 10.
Sive per status, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 2.
Sive proconsul, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 1.
Sive scivit, sive ignoravit. *Vide*, Sive scit, sive, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 42.
Sive suo nomine, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 2.
Sive tota res evincatur, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 1.
Sive tutor condemnavit. *Vide*, Si tutor condemnavit.
Sive uxor marito, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 34.
Si vendidero, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 80.
Si vendita insula, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 11.
Si vendideris servum mihi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 9.
Si venditor ab emptore caverit, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 6.
Si venditor de his, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 28.
Si venditor fundi, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 10.
Si venditor hereditatis, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 3.
Si venditor hominis, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 38.
Si venditor simulaverit, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 14.
Si ventris nomine, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 8.
Si ventri curator datus sit, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 24.
Si vero adhuc in suspenso est, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 10.
Si vero ante venditionis tempus, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 10.
Si vero composita, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 18.
Si vero custodiendus. *Hæc lex habetur* in *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 6.
Si vero malæ fidei, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 12.
Si vero mihi, aut Titio, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 8.
Si vero negotium gerens, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 64.
Si vero non habuit, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 8.
Si vero non remunerandi causa, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 12.
Si vero pater, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 9.
Si vero plures, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 5.
Si vero pro condemnato, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 5.
Si vestimenta interpola. *Hæc lex incipit*, Labeo libro posteriorum, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 45.
Si vestimenta utenda, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 9.
Si via, iter, actus, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 26.
Si victum vel stratum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 34.
Si vi me dejeceris, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 1. §. 15.
Si vi me dejecerit quis, *ibid. l.* 4.
Si vinum venditum, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 1.
Si vini, olei, frumenti, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 7.
Si vina emetim, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 6.
Si vina, quæ in doliis erunt, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 15.
Si vir nummos ab uxore, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 14.
Si vir uxoris, aut, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 18.
Si vir uxori, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 3.
Si vir uxori, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 67.
Si vir uxori donationis causa, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 52.
Si vir uxori heres, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 6.
Si vir uxori suæ, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 12.
Si vitem meam, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 22.
Si unus ex argentariis, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 27.
Si unus ex fidejussoribus, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 21.
Si unus ex sociis, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 67.
Si unus ex sociis stipuletur, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 19.
Si uni ex heredibus. *Hæc lex est* §. 5. *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 10. *Incipit*, Papinianus ait, Si uni.
Si uno anno. *Hæc lex est* §. 3. *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 39. *Incip.* Papinianus lib. iv.
Si urbana prædia, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 55.
Si usufructuarius. *Vide*, Si fructuarius, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 13.
Si ususfructus alternis annis, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 28.
Si ususfructus civitati legetur, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 21.
Si ususfructus debitorem, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 4.
Si ususfructus fundi, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 22.
Si ususfructus fundi, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 66.
Si ususfructus legatus est, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 35.
Si ususfructus legatus sit, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 13.
Si ususfructus mihi legatus sit, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 9.
Si ususfructus 1, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 6.
Si ususfructus 2, *ibid. l.* 8.
Si ususfructus. *Vide*, Sed ususfructus, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 81.
Si ususfructus, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 14.
Si usufructuarii. *Vide supra*, Si jussu fructuarii.
Si usumfructum, *lib.* 42. *tit.* 12. *l.* 23.
Si certo loco, vel tempore, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 5.
Si ut habiliter, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 20.
Si ut proponitur, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 61.
Si vulnerato servo, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 46.
Si vulneraveris, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 43.
Si uxor à legato, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 42.
Si uxor filio donaverit, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 19.
Si uxor nummis, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 67.
Si uxor non fuerit, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 13.
Si uxor rem viri, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 28.
Si uxori mundus muliebris, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 39.
Socëri, socrus appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 146.
Societas coiri potest, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 1.
Societatem coire, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 4.
Societatem mecum coisti, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 76.
Societates contrahuntur, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 5.
Socius socio etiam, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 72.
Socium, qui in eo, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 60.
Sodales sunt, qui, *lib.* 47. *tit.* 22. *l.* 4.
Solet à principe impetrari, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 19.
Solet etiam messis, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 3.
Solet etiam curator, *lib.* 36. *l.* 1. *l.* 13.
Solet prætor, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 16.
Solet prætor, *lib.* 27. *tit.* 2. *l.* 1.
Solemus dicere, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 9.
Solemus quidem dicere id, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 61.
Solent enim quidam, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 2.
Solent etiam custodiarum, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 6.
Solent judices, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 3.
Solent præsides provinciarum, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 7.
Solent, qui noverunt, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 15.
Solidum non solvitur, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 85.
Sollicitatores, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 1.
Solvere pro ignorante, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 53.
Solvendo esse nemo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 114.
Solvendo quisque, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 39.
Solvitur hypotheca, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 5.
Solutionis verbo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 176.
Solutionis verbum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 54.
Solutione chirographo, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 18.
Solutione vel judicium, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 23. *Legitur etiam*, Solutionem.
Solutam pecuniam, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 49.
Soluto matrimonio, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 2.
Solutum non intelligimus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 48.
Solutum non videtur, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 11.
Solum partem esse ædium, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 49.
Sororis proneptem, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 39.
Sorori, quam coheredem, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 6.
ΣΠΑΔΟΝΤΑ, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 15.
Spadonum generalis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 128.
Spatiumque ad, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 5.
Species adquirendi est, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 11.
Species auri, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 19.
Speciosas personas, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 100.
Sponsalia autem dicta sunt, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 2.
Sponsalia sicut nuptiæ, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 11.
Sponsalia sunt, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 1.
Sponsio appellatur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 7.
Sponte provinciæ, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 17.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Spurii decuriones fiunt, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 6.
Statius Florus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 48.
Statuæ adfixæ baſibus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 245.
Statuæ & imaginis, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 40.
Statuæ in civitate poſitas, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 41.
Statuliber heredis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 38.
Statuliber in delicto repertus, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 14.
Statuliber 1, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 1.
Statuliber 2, *ibid. tit.* 5.
Statuliberi, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 29.
Statuliberum ab, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 11.
Statuliberum, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 9.
Statuliberorum jura, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 33.
Statuliberos 1, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 3.
Statuliberos 2, *ibid. l.* 2.
Statulibera quidquid, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 16.
Stellionatus accuſatio, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 3.
Stellionatus judicium, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 2.
Stellionatus, vel, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 3.
Stemmata cognationum, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 9.
Stichus habet in peculio, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 16.
Stichus immo Pamphilus, *lib.* 30. *tit.* 4. *l.* 21.
Stichus liber eſto, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 12.
Stichus nutricis meæ, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 20.
Stichus ſervus meus, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 39.
Stichus ſi codicillis, *ibid. l.* 28.
Stichus ſi heredi, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 24.
Stichus teſtamento, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 67.
Sticho libertas data eſt, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 4.
Sticho teſtamento manumiſſo, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 36.
Stichum aut Pamphilum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 55.
Stichum aut Pamphilum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 95.
Stichum do Attio, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 39.
Stichum, qui meus erit, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 6.
Stichum Sempronio do, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 15.
Stipulatio de dote, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 63.
Stipulatio de operis, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 21.
Stipulatio hoc modo concepta, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 61.
Stipulatio iſta, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 38.
Stipulatio non valet, *ibid. l.* 17.
Stipulatio non poteſt confici, *ibid. l.* 1.
Stipulationem, quæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 21.
Stipulationes 1, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 53.
Stipulationes 2, *ibid. l.* 72.
Stipulationum 1, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 2.
Stipulationum 2, *ibid. l.* 5.
Stipulationum 3, *ibid. l.* 74.
Stipulatus es opus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 44.
Stipulatus ſum à reo, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 6.
Stipulatus ſum mihi, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 9.
Stuprum committi, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 34.
Stuprum intelligitur. *Vide*, Probrum intell. *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 51.
Sua, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 12.
Suæ rei emptio, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 16.
Sub conditione, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 16.
Sub conditione, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 20.
Sub conditione, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 73.
Sub conditione, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 25.
Sub conditione, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 10.
Sub conditione. *Vide*, Sed ſub conditione, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 18.
Sub conditione, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 54.
Sub conditione 7, *l.* 12. *tit.* 6. *l.* 16.
Sub diverſis conditionibus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 51.
Sub hac conditione, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 8.
Sub impoſſibili, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 1.
Sub prætextu religionis, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 2.
Subſignatum dicitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 39.
Subſtitui liberis is, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 18.
Subſtitutio quæ, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 42.
Succeſſorium edictum, *lib.* 38. *tit.* 9. *l.* 1.
Succeſſori ejus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 12.
Succurritur etiam ei, qui, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 9.
Sufficit ad cauſam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 56.
Sufficit nudus conſenſus, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 4.
Sulpitius Marcello, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 49.
Summa cum ratione, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 21.
Summa itaque, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 3.
Summa rerum diviſio, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 1.
Sumptus autem ab ea facti, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 3.
Sumptus autem in reficienda, *l.* 30. *t.* 1. *l.* 61.
Sumptus quidem prorogare, *lib.* 2. *t.* 14. *l.* 53.
Sumptum in prædium, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 48.
Sunt autem adgnati, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 7.
Sunt & aliæ pleræque, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 3.
Sunt munera, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 11.
Sunt perſonæ, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 43.
Sunt præterea crimina, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 8.
Sunt quædam, quæ, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 9.
Sunt quidam ſervi, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 17.
Sunt qui in id quod, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 16.
Suo quis in alieno, *lib.* 43. *tit.* 4. *l.* 2.
Suo victu veſtituque, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 18.
Suos autem ſervos, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 73.
Supellex eſt, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 1.
Supellectilis, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 6.
Supellectili legata, *ibid. l.* 2.
Superficiario. Eſt in fin. *l.* 73. *tit.* 1. *lib.* 6.
Superficiarias ædes, *lib.* 43. *tit.* 18. *l.* 2.
Supplicii donatione. *Incipit*, Damnatione bona publicantur, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 1.
Supra iter alienum, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 11.
Surdi vel muti, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 10.
Suſpectus fieri is, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 5.
Suſpectum tutorem, *ibid. l.* 8.
Suus quoque heres, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 4.

T.

Tabernæ appellatio, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 185.
Tabernæ cauponiæ, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 13.
Tabernam cum cœnaculo, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 7.
Tabulas teſtamenti, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 1.
Tabularum teſtamenti, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 2.
Talis ſcriptura, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 30.
Tale pactum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 40.
Talem inſtitutionem, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 51.
Tali facta ſtipulatione, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 48.
Tales conditiones, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 112.
Tam ex contractibus, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 57.
Tam is, qui teſtamentum, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 25
Tamen ſi non oppoſita, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 11.
Tantum quiſque, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 88.
Te hominem & Sejum, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 32.
Tempus quod datur, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 29.
Tempus vacationis, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 1.
Temporibus Divorum fratrum, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 1.
Tenetur ex empto, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 6.
Tenetur Faviana, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 5.
Ter enixa videtur, *lib.* 50, *tit.* 16. *l.* 137.
Terminorum avulſorum, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 1.
Teſtamentum aut non, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 81.
Teſtamentum eſt, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 1.
Teſtamenti factio, *ibid. l.* 3.
Teſtamento centurio, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 51.
Teſtamento datos tutores, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 3.
Teſtamento datos tutores, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 17.
Teſtamento domini, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 90.
Teſtamento filium, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 89.
Teſtamento ita cavit, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 60.
Teſtamento ita cautum, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 19.
Teſtamento liber, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 25.
Teſtamento manumiſſus, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 23.
Teſtamento militis, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 49.
Teſtamento poteſt quis, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 13.
Teſtamento tutores hi, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 21.
Teſtamenta eorum, qui, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 26.
Teſtatorem adjiciendo, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 68.
Teſtator filium. *Vide paulo ſupra*, Teſtamento filium.
Teſtatrix, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 20.
Teſtes eos quos, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 24.
Teſtimoniorum uſus, *ibid. l.* 1.
Teſtis idoneus pater filio, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 9.
Teſtium fides, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 3.
Textoribus omnibus, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 61.
Thais ancilla mea, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 25.
Theſaurus meus, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 15.
Theopompus teſtamento, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 14.
Tigni appellatione, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 7.
Tigni appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 62.
Titius cum abſentem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 76.
Titius cum credidiſſet, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 31.
Titius cum decederet, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 43.
Titius cum mutuam pecuniam, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 4.
Titius cum mutuos acciperet, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 81.
Titius & Sejus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 21.
Titius exheredato filio, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 6.
Titius filiis meis, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 45.
Titius fundi. *Vide*, Attius fundi, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 11.
Titius heres Sempronii, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 48.
Titius heredes inſtituit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 42.
Titius horreum frumentarium, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 60.
Titius Mævio, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 50.
Titius puerum emit, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 3.
Titius prius quam trib. *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 25.
Titius qui mihi ſub, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 21.
Titius rogatus eſt, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 54.
Titius Seji procurator, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 8.
Titius Sejæ, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 21.
Titius Sejo epiſtolam, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 24.
Titius Sempronio, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 24.
Titius Sempronio, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 9.
Titius ſervum vendidit, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 9.
Titius, ſi ſtatua, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 14.
Titius Stichi partem, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 83.
Titius tamen indebiti, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 9.
Titius teſtamento, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 25.
Titi fili è medio præcipito, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 26.
Titio centum aureos, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 74.
Titio centum ita ut, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 71.
Titio cum eſſet Romæ, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 36.
Titio, cum morietur, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 51.
Titio cum propter dotem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 48.
Titio & Sejo Stichum legavit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 34.
Titio fundus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 73.
Titio uſusfructus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 21.
Titio uſusfructus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 96.
Titium & Mævium, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 47.
Titia cum eſſet minor, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 62.
Titia cum propter dotem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 48.
Titia cum teſtamento, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 34.
Titia cum teſtamentum. *Vide*, Cum Titia teſtamentum, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 18.
Titia divortium, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 34.
Titia filiam heredem inſtituit, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 13.
Titia herede Seja ſcripta, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 19.
Titia heredis inſtituti, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 85.
Titia poſt mortem mariti, *lib.* 37. *t.* 10. *l.* 13.
Titia quæ ab alio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 134.
Titia Sejo teſſeram, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 87.
Titia ſervis quibuſdam, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 59.
Titia teſtamento, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 38.
Titia teſtamento ſuo, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 86.
Titia amicæ meæ, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 35.
Titiæ ſi non nupſerit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 100.
Titiæ textores meos, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 36.
Titianus primus, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 8.
ΤΟΙΣ ΤΕ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΙΣ, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 4.
Titulus eſt uſucapionis, *lib.* 41. *tit.* 9. *l.* 1.
ΤΟ ΓΑΡ ΑΠΑΞ Η ΔΙΣ, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 6.
ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ. *Vide*, ΗΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 104.
Totiens heres, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 1.
Totiens in heredem damus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 44.
Totiens locum habet, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 6.
Totiens videtur, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 81.
Totum autem jus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 41.
Tractabatur, an, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 14.
Tractandum eſt, *lib.* 49. *tit.* 2. *l.* 1.
Traditio nihil amplius, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 20.
Traditionem. Hæc lex eſt §. 9. *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 6. *Incipit*, Julianus libro vij. Digeſt.
Trajectitia ea pecunia eſt, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 1.
Trajectitiæ pecuniæ, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 23.
Tranſactum accipere, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 2.
Tranſacta finitave, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 229.
Transfugam, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 51.
Tranſlatio legati fit, *lib.* 31. *tit.* 4. *l.* 6.
Trebatius ait, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 25.
Trebatius ait ſic, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 21.
Tres fere cauſæ ſunt, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 1.
Tres fratres, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 35.
Tres tutores, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 55.
Tria onera in domo una, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 5.
Tria onera tutelarum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 3.
Tria prædia continua, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 31.
Tribunus militum, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 20.
Tribus heredibus inſtitutis, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 8.
Triplici modo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 132.
Triticum dare oporter, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 94.
Tuguriі appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 208.
Tum is cujus intereſt, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 8.
Tunc autem prius, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 8.
Tunc autem univerſi, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 37.
Tunc inutile legatum, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 12.
Turpia legata, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 54.
Tutela eſt, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 1.
Tutela legitima, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 3.
Tutela plerunque, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 16.
Tutelæ tamen, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 17.
Tutelas etiam, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 7.
Tutor ad utilitatem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 22.
Tutor adminiſtrationem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 33.
Tutor autem bonorum, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 8.
Tutor condemnatus, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 41.
Tutor datus, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 8.
Tutor datus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 69.
Tutor decedens, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 26.
Tutor factam pupillam, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 15.
Tutor incertus dari non poteſt, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 20.
Tutor interpoſito decreto, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 6.
Tutor ita recte, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 23.
Tutor lege non refragante, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 16.
Tutor petitus ante, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 28.
Tutor pro pupillo, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 28.
Tutor pupilli deceſſerat, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 19.
Tutor pupilli, omnibus, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 35.
Tutor, & qui coheres, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 8.
Tutor, qui repertorium, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 7.
Tutor, qui tutelam gerit, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 27.
Tutor, qui per valetudinem, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 10.
Tutor quoque, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 3.
Tutor rem adulti, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 8.
Tutor rerum &, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 56.
Tutor ſecundum dignitatem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 13.
Tutor ſi in negotio, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 27.
Tutor ſi petitus fuerit, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 10.
Tutor ſive curator, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 35.
Tutor vel curator, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 36.
Tutor vel curator, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 20.
Tutor vel curator retentus, *lib.* 49. *tit.* 10. *l.* 2.
Tutor urgentibus creditoribus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 47.
Tutoris heres, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 10.
Tutoris præcipuum eſt officium, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 30.
Tutoris quoque, ut, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 15.
Tutori, qui infantem, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 7.
Tutorem, qui pupilli, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 22.
Tutori, qui tutelam gerit, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 37.
Tutore ſuſpecto, *lib.* 46. *tit.* 8.
Tutores à patruo, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 5.
Tutores non ab herede, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 7.
Tutores pupilli, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 61.
Tutores quibus adminiſtratio, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 6.
Tutores, qui poſt finem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 39.
Tutoribus ita datis, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 33.

V.

Vacatio, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 13.
Vaccæ emptor, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 33.
Valerius Patroinus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 50.
Valerianus reſpondit. *Incipit hæc lex*, Si præſes, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 10.
Vani timoris, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 183.
Variæ cauſæ ſunt, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 1.
Varicoſus ſanus non eſt, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 50.
Vaſa æneа, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 11.
Ubi abſunt hi, qui, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 19.
Ubi acceptum eſt, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 30.
Ubi autem conditionalis, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 4.
Ubi autem & dantis, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 3.
Ubi autem non apparet, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 75.
Ubicunque ab inteſtato, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 7.
Ubicunque cauſæ cognitio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 105.
Ubicunque judicem, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 21.
Ubicunque reus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 60.
Ubi domicilium habet, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 2.
Ubi eſt verborum ambiguitas, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 21.
Ubi exigitur argentarius, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 8.
Ubi fidejuſſor, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 24.
Ubi ita donatur, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 27.
Ubi lex duorum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 101.
Ubi lex inhibet, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 24.
Ubi non voce, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 124.
Ubi numerus teſtium, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 12.
Ubi pugnantia inter ſe, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 188.
Ubi pure fideicom. *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 19.
Ubi quis pro alio conſtituit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 28.
Vectigalia, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 10.
Vel à debitoribus, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 13.
Vel ab eo res, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 2.
Vel aliquam rem, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 15.
Vel alium arbitrum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 10.
Vel antequam cum eo, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 18.
Vel cujus alterius rei, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 7.
Vel cum fiſco, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 9.
Vel de in rem verſo, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 20.
Vel donationes. *Vide*, Vel mortis cauſa donationes, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 2.
Vel ea quæ. *Vide*, Vel quæ ex his, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 2.
Vel ei præbuit exceptionem, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 3.
Vel ex cauſa noxæ, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 5.
Vel exilio, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 21.
Vel ex parte, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 6.
Vel fatuo, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 21.
Vel filiorum tuorum, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 4.
Vel fratres, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 39.
Vel hereditas ſuperveniens, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 10.
Vel in operis, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 36.
Vel in partes, vel, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 4.
Vel in valetudinem, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 2.
Vel inutilium, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 69.
Vel judicio, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 20.
Vellejano ſenatuſconſulto, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 1.
Velle non creditur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 4.
Vel luxurioſum, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 1.
Vel melancholici, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 2.
Vel mortis cauſa, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 2.
Vel negare ſe ſignaſſe, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 5.
Vel obligatus eſt, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 20.
Vel ob rem proſpere geſtam, *lib.* 48. *t.* 16. *l.* 9.
Vel omnia ſua, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 15.
Vel paciſcitur, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 11.
Vel per literas, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 2.
Vel poſt annum, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 6.
Vel protervi, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 3.
Vel quæ ex his, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 2.
Vel quæ in uſum, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 7.
Vel qui cadaver proſequuntur, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 3.
Vel quod magis, vel minus, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 4.
Vel quod ea re frui, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 15.
Vel quod paterfamilias, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 6.
Vel ſeneſtutem, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 61.
Vel ſi longinquo, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 44.
Vel ſimilem, *lib.* 3. *tit.* 7. *l.* 5.
Vel ſi ſanguinem, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 12.
Vel ſingulis liberis, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 37.
Vel ſi ſervo hereditario, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 15.
Vel ſi vires propagaverit, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 3.
Vel ſi vivo eo conceptus eſt, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 7.
Vel ſolvendi cauſa, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 4.
Vel ſurdo, muto, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 20.
Vel totum, vel pars ejus, *lib.* 43. *tit.* 5. *l.* 2.
Vel vivo eo concep. *Vide*, Vel ſi vivo eo concep.
Vel, vivus noluerit, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 4.
Vel univerſorum bonorum, *lib.* 13. *t.* 7. *l.* 12.
Veluti cum lege locationis, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 77.
Veluti erga Deum religio, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 2.
Veluti fuſtium admonitio, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 7.
Veluti quod ſpreverunt, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 4.
Veluti ſi eam perſonam, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 53.
Veluti ſi figlinas haberet, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 6.
Veluti ſi in dotem, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 23.
Veluti ſi me precario, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 3.
Veluti ſi novelletum, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 6.
Veluti ſi peregre, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 7.
Veluti ſi quis homicidium, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 27.
Venationem, fructus, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 26.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Venditor ab emptore, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 49.
Venditor actionis, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 23.
Venditor domus, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 36.
Venditor ex hereditate, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 21.
Venditor fundi Geroniani, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 13.
Venditor hereditatis, *lib.* 3. *tit.* 15. *l.* 17.
Venditor hereditatis, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 2.
Venditor hominis, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 8.
Venditori si emptor, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 19.
Venditores emptori cavent, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 102.
Venire bona ibi oportet, *lib.* 41. *tit.* 5. *l.* 1.
Veniſſe ad heredem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 165.
Veniunt in hoc judicium, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 9.
Ventre præterito, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 84.
Ventri tutor à, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 20.
Verbum amplius, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 82.
Verbum, Erit, *ibid. l.* 123.
Verbum exactæ pecuniæ, *ibid. l.* 187.
Verbum facere, *ibid. l.* 218.
Verbum hoc, ſi quis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 1.
Verbum illud Pertinere, *ibid. l.* 181.
Verbum, Oportere, *ibid. l.* 37.
Verbum, Oportebit, *ibid. l.* 8.
Verbum reddendi, *ibid. l.* 94.
Verbo, Victus, continentur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 41.
Verba contraxerunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 20.
Verba hæc, Publius, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 12.
Verba Senatuſconſulti, Macedoniani, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 1.
Verba teſtamenti, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 5.
Verborum obligatio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 107.
Verbis civilibus, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 7.
Verbis legati, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 5.
Verbis legis XII. Tabularum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 12.
Verius eſſe exiſtimo, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 21.
Verum eſt, adoptione, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 8.
Verum eſt cum, qui, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 216.
Verum eſt cum, qui, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 58.
Verum eſt neque pacta, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 31.
Verum eſt omnem poſtumum, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 3.
Verum eſt quod, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 4.
Verum eſt quod plerique, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 25.
Verum eſt quod Sabino, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 63.
Verum ſi ipſe pupillus, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 9.
Verum eſt ſi meretricem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 38.
Verum vel de dolo, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 11.
Vero procuratori, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 12.
Veſtis, an veſtimenta, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 23.
Veſtis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 127.
Veſtem ſordidam rei, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 39.
Veſtimentum, id eſt, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 22.
Vetus accipietur, quod, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 11.
Verus fuit quæſtio, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 68.
Veteres in emptione, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 19.
Veteres nominatim adjiciebant, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 4.
Veteribus placet, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 39.
Veteranos, *lib.* 49. *tit.* 18. *l.* 5.
Veteranis & liberis, *ibid. l.* 3.
Veteranorum privilegium, *lib.* 49. *tit.* 18. *l.* 1.
Via conſtitui, vel, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 23.
Via, iter, actus, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 5.
Viæ, itineris actus, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 17.
Viæ latitudo, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 8.
Viæ ſternendæ immunitatem, *lib.* 49. *tit.* 18. *l.* 4.
Viæ Vicinales, quæ, *lib.* 43. *tit.* 7. *l.* 3.
Viam publicam, *lib.* 43. *tit.* 11. *l.* 2.
Vicarius alieni muneris, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 13.
Vicena millia paſſuum, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 1.
Vicinus loci ſuperioris, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 24.
Videamus, an &, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 11.
Videamus, an in omnibus, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 19.
Videamus, an ſtipulatio, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 5.
Videamus de quibus rebus, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 1.
Videamus ergo ſi heres, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 17.
Videamus generali, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 38.
Videamus in tutelari cauſa, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 4.
Videamus, ſi ei, cum quo, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 27.
Videamus tamen, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 26.
Videndum tamen eſt, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 95.
Videlicet ne qui officium, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 29.
Videlicet ſi hoc actum ſit, *lib.* 2. *tit.* 24. *l.* 26.
Villæ inſtrumento, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 16.
Vindicatio non ut gregis, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 56.
Vindicantem Venditorem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 17.
Vim facit. *Vide*, Vi facit tam is, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 20.
Vim facit, qui non finit, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 11.
Vim paſſam mulierem, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 39.
Vinum cum vaſis legavit, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 15.
Vinum quod mutuum datum erat, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 22.
Vino legato 1, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 1.
Vino legato 2, *ibid. l.* 14.
Vinaria Vaſa proprie, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 206.
Vinculorum appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 224.
Vir ab eo, qui, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 49.
Vir bonus arbitratur, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 18.
Vir cum uxori. *Vide*, Vir uxori pecuniam.
Vir in fundo dotali 1, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 8.
Vir in fundo dotali 2, *ibid. l. ult.*
Vir mulieri, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 64.
Vir uſuras promiſſæ dotis, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 54.
Vir uxoris donationis cauſa, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 17.
Vir uxori pecuniam, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 39.
Vir uxori, quæ dotem, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 8.
Viro atque uxore, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 39.
Virum, qui non per vim, *lib.* 29 *tit.* 6. *l.* 3.
Virum uxori mente captæ, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 14.
Virilis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 145.
Virilis portio, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 8.
Vis autem eſt, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 2.
Vitem arboris appellatione, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 3.
Vitia priorum cenſuum, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 2.
Vitricus & privignus, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 60.
Vivus libertus, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 9.
Vivo filio ſi nepos, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 27.
Viva quoque filia, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 5.
Vix certis ex cauſis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 53.
Ultimum ſupplicium, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 21.
Una es via, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 18.
Unus ex dominis, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 2.
Unus ex creditoribus, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 9.
Unus ex ſocius, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 33.
Unuſquiſque creditorem, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 2.
Unuſquiſque poteſt, *lib.* 43. *ti.* 26. *l.* 18.
Unius facinoris, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 18.
Uni ex heredibus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 58.
Unum ex familia, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 67.
Unum teſtamentum, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 23.
Undecetiam. *Vide*, Inde etiam illud, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 3.
Unde & ſponſi ſponſæque, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 3.
Unde quæritur, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 7.
Unde ſi Nervæ arbitrium, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 79.
Volgo concepti dicuntur, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 23.
Volgo præſumitur, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 7.
Volgo receptum, eſt, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 2.
Volgaris eſt quæſtio, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 21.
Voluit prætor adſtringere, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 4.
Voluntate creditoris, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 10.
Voluptuariæ autem impenſæ, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 7.
Uranius. *Vide*, Uranius Antoninus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 71.
Urbana familia, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 166.
Urbana prædia omnia, *ibid. l.* 198.
Urbanorum prædiorum jura, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 2.
Urbis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 2.
Uſque ad quantitatem, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 2.
Uſucapio eſt adjectio, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 3.
Uſucapio rerum, *lib.* 41. *tit.* 10. *l.* 5.
Uſucapionem recipiunt, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 9.
Uſufructuarius novum 1, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 61.
Uſufructuarius novum 2, *ibid. l.* 44.
Uſufructu bonorum legato, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 69.
Uſufructu in dotem dato, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 57.
Uſufructu legato, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 7.
Uſufructu relicto, *ibid. l.* 52.
Uſufructarium venari, *ibid. l.* 62.
Uſumfructum, cum moriar, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 5.
Uſura pecuniæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 121.
Uſuræ vicem fructuum obtinent, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 34.
Uſuras illicitas, *ibid. l.* 2.
Uſu retinetur ſervitus, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 20.
Uſurpatio eſt, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 2.
Uſus aquæ perſonalis eſt, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 21.
Uſusfructus alienatio, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 7.
Uſusfructus eſt jus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 1.
Uſusfructus & ab initio, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 5.
Uſusfructus in multis caſibus, *ibid. l.* 4.
Uſusfructus pluribus modis, *ibid. l.* 6.
Uſusfructus ſine perſona, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 26.
Uſus pars legari non poteſt, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 19.
Ut Alphenus ait, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 87.
Ut alterutro agente, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 6.
Ut autem longiore die, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 16.
Ut bonorum poſſeſſio, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 9.
Ut bonorum poſſeſſio, *lib.* 38. *tit.* 11. *l.* 1.
Ut ex fratribus, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 23.
Ut fidejuſſor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 39.
Ut fundus hereditarius, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 18.
Ut gradatim honores deferantur, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 11.
Ut heredibus ſubſtitui poteſt, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 50.
Ut in conductionibus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 33.
Ut jurisjurandi obligatio, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 7.
Ut mihi donares, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 21.
Ut pomum decerpere, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 8.
Ut pura dedi tibi, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 2.
Ut quandoque, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 9.
Ut ſcriptus heres, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 12.
Ut res emptoris fiant, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 53.
Ut ſi cui exempto, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 12.
Ut ſi pro ſocio, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 31.
Ut Stichum, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 12.
Ut ſunt judicio terminata, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 230.
Ut ſunt magiſtratus, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 5.
Ut tamen meix, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 2.
Ut tantum veniat, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 14.
Ut vim atque injuriam propulſemus, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 3.
Uter ex fratribus meis, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 23.
Uti frui jus ſibi eſſe, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 5.
Utile tempus eſt, *lib.* 38. *tit.* 15. *l.* 2.
Utilem tamen viro competere, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 30.
Utiles autem neceſſariæque, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 39.
Utilium nomine, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 8.
Utiliſſimum id edictum, *lib.* 47. *tit.* 6. *l.* 1.
Utilitas hujus tituli, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 1.
Utilitatem hujus edicti, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 1.
Utilitatem pupillorum, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 10.
Utimur eo jure, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 5.
Utique autem etiam, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 16.
Utique niſi, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 22.
Utique ſi pro præterita, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 34.
Utive id ſtaret, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 4.
Utrum autem omne, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 13.
Utrum autem pater adoptivus, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 9.
Utrum ei tantum, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 9.
Utrum ita poſtumus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 7.
Utrum negotium uxoris, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 47.
Utrum portio ejus, qui, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 5.
Utrum præſente debitore, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 27.
Utrum qui occiderunt, *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 6.
Utrum turpem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 107.
Vulgo obſervatur, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 23.
Vulgo receptum eſt, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 2.
Vulgaris eſt. *Vide*, Volgaris eſt quæſtio. Sic, Volgo concepti, Volgo præſumitur, & ſimil.
Vulneris magnitudo, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 8.
Uxor expilatæ hereditatis, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 5.
Uxor marito ſuo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 55.
Uxor viro fundum, *lib.* 23. *tit.* 4. *l. ult.*
Uxori, fructu bonorum legato, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 24.
Uxori ita legavit, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 17.
Uxori legavit, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 3.
Uxori legatum, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 18.
Uxori maritus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 227.
Uxori meæ uſumfructum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 37.
Uxori meæ fundum, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 9.
Uxori quis legavit, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 13.
Uxori ſuæ in annos, *lib.* 3. *tit.* 9. *l.* 1.
Uxori ſuæ inter cætera, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 33.
Uxori ſuæ quis, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 22.
Uxori uſumfructum villæ, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 35.
Uxori ex parte, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 31.
Uxorem & filium communem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 41.
Uxorem prægnantem, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 29.
Uxorem quondam privigni, *lib.* 23. *t.* 2. *l.* 15.
Uxores eorum, qui, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 6.
Uxores viri lugere non compelluntur, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 9.

FINIS.

INDEX
OMNIUM LEGUM
TOTIUS CODICIS,
ORDINE ALPHABETICO CODICIS.

A.

A Caligato milite, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 21.
A cohærdibus, *lib.* 6. *t.* 50. *l.* 17.
A Judice Judex, *lib.* 3. *t.* 1. *l.* 5.
A Legatis gentium, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 8.
A libertina matre, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 9.
A marito in uxorem, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 18.
A muneribus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 13.
A nullo Judice, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 4.
A Palatinis, *lib.* 12. *tit.* 29. *l.* 1.
A patre verbis precariis, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 10.
A plerisque prudentium, *lib.* 9. *tit.* 31. *l.* 1.
A possidentibus, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 21.
A procedente Judice, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 4.
A Proconsulibus, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 19.
A procuratore dolum, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 13.
Ab administratione tutelæ, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 8.
Ab Anastasio, *lib.* 1. *tit.* 35. *l.* 23.
Ab eo judicato, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 3.
Ab eo, qui bona, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 3.
Ab eo, qui neque, *lib.* 6. *tit.* 32. *l.* 9.
Ab executione appellari, *lib.* 7. *tit.* 65. *l.* 5.
Ab his, qui, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 5.
Ab honoribus, *lib.* 10. *tit.* 40. *l.* 1.
Ab hostibus capti, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 12.
Ab hostibus captis, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 18.
Ab hostibus captus, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 6.
Ab hostibus redempti, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 2.
Ab illustribus personis, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 16.
Ab incestis nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 9.
Ab officiis, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 6.
Ab uno ex tutoribus, *lib.* 5. *tit.* 40. *l.* 1.
Ab uno herede, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 19.
Abacti animalis accusatio, *lib.* 9. *tit.* 37. *l.* 1.
Abdicatio, quæ Græco more, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 6.
Abducti plagio, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 11.
Abhorret à sæculo nostro, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 3.
Abolitio præsentibus partibus, *lib.* 9. *tit.* 42. *l.* 2.
Abolitionem adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 16.
Absentem capitali crimine, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 6.
Absit, ut nos, *lib.* 11. *tit.* 74. *l.* 3.
Abstinendum prorsus, *lib.* 7. *tit.* 65. *l.* 4.
Acceptam mutuo sortem, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 19.
Accusationem, à qua, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 6.
Accusationis institutæ, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 10.
Accusationis ordinem, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 17.
Acta simulata, *lib.* 4. *tit.* 22. *l.* 2.
Actio quidem personalis, *lib.* 8. *tit.* 32. *l.* 2.
Actione administratæ curæ, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 1.
Actionem ei, qui, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 5.
Actor quod asseverat, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 23.
Actor rei forum, *lib.* 3. *tit.* 19. *l.* 3.
Actores, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 4.
Actori delato, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 8.
Actuarii, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 5.
Actuarios, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 7.
Actus omnes, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 8.
Ad agnatos pupilli, *lib.* 5. *tit.* 30. *l.* 2.
Ad avunculos, *lib.* 5. *tit.* 30. *l.* 1.
Ad barbaricum, *lib.* 1. *tit.* 41. *l.* 1.
Ad bonorum possessionem, *lib.* 2. *tit.* 40. *l.* 2.
Ad collationem auri, *lib.* 10. *tit.* 71. *l.* 1.
Ad Commentariensem, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 4.
Ad comparandas merces, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 16.
Ad eos, qui, *lib.* 5. *tit.* 38. *l.* 2.
Ad eum, qui ex Trebelliano, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 2.
Ad exactionem dotis, *lib.* 5. *tit.* 11. *l.* 6.
Ad exhibendum, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 5.
Ad fiscum pertinentes, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 5.
Ad fraudem, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 1.
Ad inferiorum Curialium, *lib.* 10. *tit.* 22. *l.* 1.
Ad instructiones itinerum, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 7.
Ad intestati successionem, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 5.
Ad invidiam, *lib.* 2. *tit.* 20. *l.* 6.
Ad litem datus tutor, *lib.* 5. *tit.* 44. *l.* 4.
Ad mutandum liberæ statum, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 2.
Ad officium arbitri, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 3.
Ad Palatinorum curam, *lib.* 1. *tit.* 34. *l.* 1.
Ad portus, aquæductus, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 7.
Ad probationem dominii, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 21.
Ad probationem ingenuitatis, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 18.
Ad probationem rei propriæ, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 23.
Ad probationem servitutis, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 22.
Ad protegendam causam, *lib.* 5. *tit.* 44. *l.* 3.
Ad recognoscendos singulos, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 10.
Ad reparationem, *lib.* 11. *tit.* 42. *l.* 7.
Ad rescindendam venditionem, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.* 4.
Ad similitudinem sanctionis, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 11.
Ad similitudinem sexaginta, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 16.
Ad similitudinem tam Episcoporum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 21.
Ad solutionem, *lib.* 7. *tit.* 52. *l.* 5.
Ad splendidioris, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 7.
Ad subeunda, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 46.
Ad tempus exulare, *lib.* 10. *tit.* 59. *l.* 2.
Ad tempus in opus, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 6.
Addictos supplicio, &c. nulli Clericorum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 6.
Addictos supplicio, &c. nulli per vim, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 29.
Adfinitatis jure, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 7.
Adi Præsidem Provinciæ, *lib.* 8. *tit.* 8. *l.* 2.
Adite Præsidem, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 1.
Aditus competens, *lib.* 7. *tit.* 21. *l.* 1.
Admone adolescentem, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 1.
Admone eam, quæ, *ibid. l.* 7.
Adolescentiæ tempus, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 2.
Adoptatum, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 4.
Adoptio non rabulis, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 4.
Adseveratio debitum, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 10.
Adversus coheredes, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 3.
Adversus creditorem, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 5.
Adversus curatorem adolescentis, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 2.
Adversus debitorem, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 10.
Adversus eos, à quibus, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 2.
Adversus eos, qui à mala, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 1.
Adversus eos, qui negotia, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 8.
Adversus eos, qui sub obtentu, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 2.
Adversus eum, cui agrum, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 1.
Adversus eum, cujus, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 1.
Adversus eum duntaxat, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 1.
Adversus fratrem tuum, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 1.
Adversus heredes quondam, *lib.* 5. *tit.* 54. *l.* 1.
Adversus nominatorem tutoris, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 4.
Adversus petitiones adversarii, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 5.
Adversus sententiam, *lib.* 3. *tit.* 27. *l.* 3.
Adversus uxorem, *lib.* 9. *tit.* 32. *l.* 4.
Adulter post quinquennium, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 5.
Adulteram si posteaquam, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 13.
Adulterii accusatione proposita, *ibid. l.* 33.
Adulteris verberatis, *ibid. l.* 37.
Advocati, qui dirimunt, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 14.
Advocationis causa, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 11.
Advocatos amplissimæ tuæ sedis, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 2.
Ædes, quam te, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 3.
Ædificia, quæ vulgo, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 14.
Æris alieni, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 15.
Æris pretia, *lib.* 10. *tit.* 29. *l.* 1.
Æs alienum, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 1.
Æs quidem alienum, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 2.
Æternam fiximus legem, *lib.* 10. *tit.* 7. *l.* 2.
Affinitatis jure. *Vide*, Adfinitatis.
Age cum Geminiano, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 3.
Agentes in rebus, in curis, *lib.* 12. *tit.* 23. *l.* 2.
Agentes in rebus post palmam, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.* 1.
Agentes in rebus, qui per ordinem, *lib.* 12. *tit.* 21. *l.* 1.
Agentes in rebus, singulos, *lib.* 12. *tit.* 23. *l.* 4.
Agentium in rebus. *Hæc lex est* in *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 10. *vers.* Scrinii memoriæ.
Agricolarum alii quidem, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 18.
Agros limitaneos, *lib.* 11. *tit.* 59. *l.* 3.
Agrum pluribus relictum, *lib.* 6. *tit.* 53. *l.* 2.
Alearum usus antiqua res est, *lib.* 3. *tit.* 43. *l.* 3.
Alexandrinis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 56.
Alia causa est, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 8.
Alienam sectæ meæ, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 2.
Alienam suscipere defensionem, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 18.
Alienum servum, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 6.
Alii desponsata, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 1.
Alimenta quidem, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 11.
Alio jure est tutor, *lib.* 5. *tit.* 53. *l.* 4.
Altius quidem, *lib.* 3. *tit.* 34. *l.* 8.
Alumnos tuos, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 1.
Ambiguitatem antiqui, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 12.
Ambiguitates legis, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 2.
Ambiguitates, quæ, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 24.
Amita tutores, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 5.
Amitæ cui, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 5.
Ampliorem providentiam, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 39.
Amplissimi ordinis, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 4.
An in totum, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 3.
An respublica, *lib.* 11. *tit.* 29. *l.* 2.
An tibi partis fundi, *lib.* 5. *tit.* 44. *l.* 2.
Ancilla, quæ, *lib.* 4. *tit.* 55. *l.* 3.
Ancillæ dominus, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 9.
Ancillæ subtractæ, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 12.
Ancillam, sive servum, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 15.
Animadvertimus, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 1.
Animalia publica, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 18.
Annonas omnes, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 15.
Annonas publicas, *lib.* 11. *tit.* 24. *l.* 1.
Ante divisionem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 16.
Ante oblationem, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 2.
Ante omnia, *lib.* 12. *tit.* 26. *l.* 4.
Ante sententiæ tempus, *lib.* 7. *tit.* 65. *l.* 7.
Antequam scriptus heres, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 8.
Antiquæ jurisdictionis retia, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 23.
Antiquæ subtilitatis, *lib.* 7. *tit.* 25. *l.* 1.
Antiquitas dubitabat, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 14.
Antiquitus statutum est, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 1.
Antistitem, qui, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 1.
Apertissimi juris est, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 16.
Apostatarum sacrilegum nomen, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 1.
Apparitioni tuæ, *lib.* 12. *tit.* 56. *l.* 2.
Apparitores per, *lib.* 1. *tit.* 29. *l.* 2.
Apparitores quicunque, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 5.
Apparitores urbanæ præfecturæ, *lib.* 12. *tit.* 59. *l.* 1.
Appellatione interposita, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 3.
Apud antiquos quæ rebatur, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 21.
Apud concilium nostrum, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 4.
Apud eos, qui rem, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 13.
Apud eos, quos, *lib.* 11. *tit.* 32. *l.* 2.
Apud eum possessio, *lib.* 11. *tit.* 57. *l.* 7.
Apud hostes, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 8.
Aquam, quæ in alieno loco oritur, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 4.
Aquarum possessores, *lib.* 11. *tit.* 42. *l.* 1.
Arbiri nulla sententia est, *lib.* 7. *tit.* 44. *l.* 1.
Arbitrorum ex compromisso, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 3.
Archiatri scientes, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 9.
Archiatros intra, *lib.* 12. *tit.* 13. *l.* 1.
Archiatros nostri Palatii, *lib.* 11. *tit.* 41. *l.* 8.
Archigerontes, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 5.
Arrianus mota, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 27.
Arriani, & Macedoniani, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 5.
Arrhis sponsaliorum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 3.
Arrogationes eorum, *lib.* 8. *tit.* 38. *l.* 6.
Artem Geometriæ discere, *lib.* 9. *tit.* 17. *l.* 2.
Artifices artium, *lib.* 10. *tit.* 64. *l.* 1.
Asseveratio debitum. *Vide*, Adseveratio debitum.
Assiduis additionibus, *lib.* 8. *tit.* 18. *l.* 12.
Athletis, *lib.* 10. *tit.* 53. *l.* 1.
Atrocem sine dubio, *lib.* 9. *tit.* 35. *l.* 4.
Auctore laudato, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 7.
Auctoritatem vobis, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 3.
Avi paterni, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 28.
Avia tua, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 6.
Auratas, ac sericas, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 1.
Aureorum usus annulorum, *lib.* 6. *tit.* 8. *l.* 2.
Auri persecutores, *lib.* 10. *tit.* 72. *l.* 1.
Auri statuta, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 1.
Aurum, quod, *lib.* 10. *tit.* 72. *l.* 1.
Aurum, sive argentum, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 15.
Avunculo priori, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 6.

B.

Baphii, & gynæcii, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 2.
Basilicam inauratam, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 21.
Bene à Zenone, *lib.* 7. *tit.* 37. *l.* 3.
Binos, qui priores, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 10.
Blanditus tibi est, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 12.
Boethos, Logistas, *lib.* 10. *tit.* 69. *l.* 1.
Bona mariti tui, *lib.* 7. *tit.* 73. *l.* 1.
Bona quæcunque tibi, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 8.
Bona quondam mariti, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 1.
Bonam fidem in contractibus, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 4.
Bonorum possessio, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 1.
Bonorum quidem possessionem ex edicto, *lib.* 6. *tit.* 11. *l.* 2.
Bonorum quidem possessionem pupilli, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 7.

C.

Calumnia eo tempore coërceri solet, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 1.
Calumniæ pœna, *ibid. l.* 4.
Captatorias institutiones, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 11.
Captum ab hostibus, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 9.
Carbonianum edictum; *lib.* 6. *tit.* 17. *l.* 2.
Cassa, & irrita, *lib.* 1. *tit.* 2. post *l.* 12.
Castitati temporum, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 9.
Casus corporis, *lib.* 10. *tit.* 50. *l.* 4.
Casus ejus, qui, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 11.
Casus majoris, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 8.
Causa jurejurando, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 1.
Causam in integrum, *lib.* 2. *tit.* 49. *l.* 1.
Causatia missus, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 8.
Causas, in quibus, *lib.* 10. *tit.* 9. *l.* 1.
Causas, vel lites, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 16.
Cautio ratihabitionis, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 1.
Cautiones servorum, *lib.* 5. *tit.* 39. *l.* 1.
Celebrandus inter, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 19.
Censemus si quis. *Vel*, Censemus, ut si quis, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 1.
Censualis quidem professio, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 7.
Centum vigintiquinque, *lib.* 11. *tit.* 24. *l.* 2.
Certa est forma, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 6.
Certa forma, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 1.
Certa ratione, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 5.
Certæ quidem sunt, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 15.
Certi, & indubitati juris est, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 9.
Certi juris est, ea, quæ, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 5.
Certi juris est, militem, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 8.
Certi juris est, quod concessa, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 17.
Certis dignitatibus. *Hæc lex est* in *l.* 2. *tit.* 27. *lib.* 10.
Certissime, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 34.
Certum est ejus, qui, *lib.* 8. *tit.* 15. *l.* 2.
Certum est eos, *lib.* 5. *tit.* 64. *l.* 5.
Certum est liberorum, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 13.
Certum est malæ fidei, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 22.
Certum est non solum, *lib.* 5. *tit.* 55. *l.* 1.
Certum jus est, *lib.* 7. *tit.* 11. *l.* 1.
Certum quidem est, *lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 5.
Cessante omni ambitione, *lib.* 3. *tit.* 63. *l.* 5.
Cessante quoque causa, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 2.
Chartularii, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 25.
Christianis, qui vere sunt, *lib.* 1. *tit.* 11. *l.* 6.
Christianos proximorum locorum, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 1.
Circa locationes, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 19.
Circensium. *Vel*, Cyrenensium, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 2.
Cives & incolæ, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 11.
Cives quidem origo, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 7.
Civile est, quod, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 5.
Civili disceptationi, *lib.* 6. *tit.* 34. *l.* 1.
Civilia munera, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 1.
Civitas Rhodiorum, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 6.
Civitatum incolæ, *lib.* 10. *tit.* 27. *l.* 3.
Clari, & aperti juris est, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 19.
Clarissimi, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 15.
Clarum posteritati facientes, *lib.* 4. *tit.* 59. *l.* 4.
Clementiæ nostræ placuit, *lib.* 11. *tit.* 45. *l.* 1.
Codicillis, *lib.* 12. *tit.* 33. *l.* 1.
Codicillos, seu scripturam, *lib.* 6. *tit.* 32. *l.* 4.
Cœlicolarum nomen, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 12.
Cœnaticorum nomine, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 3.
Cogi possessorem, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 11.
Cognoscere volentes, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 7.
Cognovimus à nonnullis, *lib.* 11. *tit.* 62. *l.* 2.
Cognovimus multos esse, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 19.
Coheredibus divisionem, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 17.
Coheredibus relicta legata. *Vide*, A coheredibus.
Collegium si nullo, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 8.
Coloni censibus, *lib.* 11. *tit.* 49. *l.* 2.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Coloni, id eſt, conductores, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 8.
Colonos, inquilinoſque, *lib.* 11. *tit.* 52. *l.* 1.
Colonos noſtros, *lib.* 11. *tit.* 67. *l.* 1.
Colonos nulla, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 19.
Colonos nunquam, *ibid. l.* 15.
Commercio redemptæ, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 16.
Commiſſoriæ venditionis, *lib.* 4. *tit.* 54. *l.* 3.
Commiſſum antea adulterium, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 2.
Commoda primipilatus, *lib.* 12. *tit.* 63. *l.* 1.
Commune negotium, *lib.* 3. *tit.* 40. *l.* 2.
Communium rerum, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 9.
Comparandi ſerici, *lib.* 4. *tit.* 40. *l.* 2.
Comparantem ab eo, qui, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 10.
Comparationes literarum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 20.
Comparationi, *lib.* 10. *tit.* 48. *l.* 1.
Compenſationes ex omnibus, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 14.
Compenſationis æquitatem, *lib.* 5. *tit.* 21. *l.* 1.
Comperimus divinitus, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 13.
Comperimus naucleros, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 4.
Comperimus provinciales, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 19.
Comperit noſtra Serenitas, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 6.
Competens Judex à filio, *lib.* 5. *tit.* 25. *l.* 2.
Competens Judex non ignorat, *lib.* 5. *tit.* 41. *l.* 1.
Conditio libertinitatis, *lib.* 10. *tit.* 56. *l.* 1.
Conditioni, ſub qua, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 2.
Conditionis incertum, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 1.
Conductores alienarum rerum, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 33.
Conductores, homineſve, *lib.* 11. *tit.* 71. *l.* 1.
Confeſſos in jure, *lib.* 7. *tit.* 59. *l.* 1.
Congruentius quidem videtur, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 4.
Congruit æquitati, *lib.* 11. *tit.* 70. *l.* 4.
Conſanguinitatis jure, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 13.
Conſecratas nobis ædes, *lib.* 11. *tit.* 76. *l.* 1.
Conſenſu licita matrimonia, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 8.
Conſentaneum juri fuit, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 8.
Conſiliarios Judicum, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 3.
Conſobrinorum tuorum, *lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 1.
Conſtante matrimonio, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 1.
Conſtantinopolitana, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 24.
Conſtat virum, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 3.
Conſtitit in quacunque cauſa, *lib.* 7. *tit.* 49. *l.* 1.
Conſtitutio affignat, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 18.
Conſtitutio conſequens, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 15.
Conſtitutio jubet non ſolum, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 16.
Conſtitutio jubet, privatas, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 2.
Conſtitutio jubet, ſi milites, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 19.
Conſtitutio jubet, ut in, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 18.
Conſtitutio jubet, ut ne miſſi, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 26.
Conſtitutio jubet, ut ſi multa, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 15.
Conſtitutio præcipit, ut quivis, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 5.
Conſtitutio prohibet duorum, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 27.
Conſtitutio prohibet ludos, *lib.* 3. *tit.* 43. *l.* 2.
Conſtitutio vult à ſingulis, *lib.* 12. *tit.* 64. *l.* 2.
Conſtitutio vult, ne proxeneta, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 6.
Conſtitutione divæ memoriæ, *lib.* 15. *tit.* 30. *l.* 3.
Conſtitutionem, quam, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 27.
Conſtitutiones Principum, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 12.
Conſtitutionibus ſacris, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 20.
Conſuetudinis, uſuſque longævi, *lib.* 8. *tit.* 53. *l.* 2.
Conſulta divalia, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 23.
Contra eos, qui Remp. *lib.* 11. *tit.* 30. *l.* 2.
Contra eos, qui res minorum, *lib.* 2. *tit.* 36. *l.* 1.
Contra eos, ſive ſucceſſores, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 8.
Contra impuberes, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 2.
Contra majores, *lib.* 2. *tit.* 28. *l.* 16.
Contra negantem, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 4.
Contra noſtra præcepta, *lib.* 12. *tit.* 61. *l.* 5.
Contra patronum tuum, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 1.
Contra publicam utilitatem, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 14.
Contra ſcriptum teſtimonium, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 1.
Contra voluntatem matris, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 7.
Contractus locationis, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 24.
Contractus venditionum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 16.
Conventicula illicita, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 15.
Cornicularii, *lib.* 12. *tit.* 53. *l.* 3.
Corporatos civitatis, *lib.* 11. *tit.* 28. *l.* 1.
Corruptionem uſusfructus multiplicem, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 16.
Creditor ad petitionem, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 20.
Creditor debito ſoluto, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 20.
Creditor hypothecas, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 4.
Creditor inſtrumentis ſuis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 7.
Creditor prohiberi non poteſt, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 2.
Creditor, qui fundos, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 7.
Creditor, qui hypothecæ, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 2.
Creditor, qui prædium, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 3.
Creditor ſi à debitore, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 16.
Creditorem debitoribus, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 8.
Creditores hereditatios, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 7.
Creditores, qui non, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 3.
Creditori, qui pro, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 2.
Creditori tuo, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 5.
Creditoribus tuis, *lib.* 4. *tit.* 14. *l.* 2.
Creditoris falſo, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 8.
Creditricem patrui tui, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 7.
Cretionum ſcrupuloſam, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 17.
Crimen adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 11.
Crimen lenocinii, *ibid. l.* 2.
Crimen non diſſimile, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 9.
Criminales cauſas, *lib.* 9. *tit.* 44. *l.* 3.
Criminis accuſationem inſtituere, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 15.
Cruenta ſpectacula, *lib.* 11. *tit.* 43. *l.* 1.
Cubicularios, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 3.
Cuidam, qui juſtum, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 12.
Cujuſcunque adnotationis, *lib.* 11. *tit.* 63. *l.* 3.
Culpa ſimilis eſt, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 8.
Cum à matre, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 14.
Cum à matribus, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 8.
Cum à nobis, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 5.
Cum à Præfecto Ægypti, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum à ſocero tuo, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 7.
Cum abſenti reo, *lib.* 9. *tit.* 40. *l.* 1.
Cum acutiſſimi ingenii vir, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 30.
Cum ad eas etiam, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 19.
Cum ad feliciſſimam, *lib.* 10. *tit.* 48. *l.* 2.
Cum ad munus, *lib.* 11. *tit.* 37. *l.* 1.
Cum ad quamlibet, *lib.* 10. *tit.* 26. *l.* 2.
Cum adfirmes, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 8.
Cum adoptivum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 4.
Cum adſeveres, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 1.
Cum advocatio prætoriana, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 8.
Cum affirmes. *Vide ſup.* Cum adfirmes.
Cum alienam rem, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 10.
Cum aliis quidem hominibus, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 6.
Cum aliis ſanctionibus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 4.
Cum aliquid colonus, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 8.
Cum aliquis ſcripſit, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 21.
Cum allegas partem rerum, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 2.
Cum allegas te à fratre, *lib.* 12. *tit.* 37. *l.* 4.
Cum allegas uxorem, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 15.
Cum allegatis, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 5.
Cum alter ex fidejuſſoribus, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 11.
Cum ancilla contrahenti, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 11.
Cum ancillam, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 6.
Cum ancillis, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 3.
Cum antea per, *lib.* 11. *tit.* 30. *l.* 10.
Cum antea ſancitum fuerat, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 5.
Cum anterioribus legibus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 37.
Cum antiquioribus legibus, *lib.* 6. *t.* 30. *l.* 19. *Legitur & in aliis Codic.* Cum in antiquioribus.
Cum antiquis legibus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 37.
Cum antiquitas dubitabat, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 13.
Cum antiquitas teſtamenta, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 28.
Cum apertiſſime, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 10.
Cum appellaſſe, *lib.* 10. *tit.* 60. *l.* 2.
Cum appellatio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 23.
Cum Arthemidoram, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 4.
Cum apud compromiſſarios, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 20.
Cum apud omnes Juriſperitos, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 2.
Cum apud veteres dubitabatur, *lib.* 2. *tit.* 42. *l.* 2.
Cum apud veteres quæſtionem, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 10.
Cum articulari morbo, *lib.* 10. *tit.* 50. *l.* 2.
Cum aſſeveres. *Vide ſupra*, Cum adſeveres.
Cum avum maternum, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 1.
Cum certum ſit, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 19.
Cum circa probandum, *lib.* 2. *tit.* 43. *l.* 4.
Cum citra fidem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 15.
Cum civili diſceptationi, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 3.
Cum Clericis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 25.
Cum cognatos tuos, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 3.
Cum cognatum tuum, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 4.
Cum cognitionaliter. *Incipit*, Primum ſervi, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 3. Vide tamen titulum legis hujus.
Cum conductorem, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 29.
Cum conſtet, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 2.
Cum Conſtitutio Divi Marci, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 15.
Cum contra bonam fidem, *lib.* 8. *tit.* 30. *l.* 4.
Cum convenit, ut, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 2.
Cum creditor pignus vendit, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 1.
Cum de bonis tuis, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 11.
Cum de inofficioſo, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 1.
Cum de mortis cauſa, *lib.* 8. *tit.* 57. *l.* 4.
Cum de novo jure, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 10.
Cum de nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 1.
Cum de poſſeſſione, *lib.* 7. *tit.* 69. *l.* 1.
Cum debitoris tui, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 7.
Cum debitum paternum, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 2.
Cum decurionatus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 3.
Cum dedititii liberti, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum dicas te, *lib.* 4. *tit.* 33. *l.* 2.
Cum Divus Aurelianus, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 1.
Cum Divus Claudius, *lib.* 7. *tit.* 12. *l.* 1.
Cum dominam, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 13.
Cum donationibus, *lib.* 3. *tit.* 29. *l.* 6.
Cum donationis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 34.
Cum dotem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 10.
Cum dubitabatur, utrum Conſtitutio, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 13.
Cum dubitabatur, utrum emphyteuta, *lib.* 4. *tit.* 66. *l.* 3.
Cum duobus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 13.
Cum ea, quæ, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 21.
Cum emancipatis, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 3.
Cum eo tempore, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 2.
Cum eorum, qui, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 5.
Cum & filiifamilias, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 7.
Cum & ipſe confeſſus es, *lib.* 7. *tit.* 19. *l.* 1.
Cum & ipſe profitearis, *lib.* 2. *tit.* 38. *l.* 1.
Cum & Judices, *lib.* 2. *tit.* 59. *l.* 2.
Cum & minores, *lib.* 2. *tit.* 27. *l.* 3.
Cum & poſtliminii jus, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 6.
Cum & ſoluta indebita, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 3.
Cum etiam à pupillo, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 5.
Cum eum, quem, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 3.
Cum eum, qui, *lib.* 4. *tit.* 23. *l.* 2.
Cum ex cauſa fideicommiſſi, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 4.
Cum ex cauſa fidejuſſionis, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 2.
Cum ex cauſa mandati, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 9.
Cum ex ſola, *lib.* 12. *tit.* 63. *l.* 4.
Cum facultates tuas, *lib.* 10. *tit.* 51. *l.* 4.
Cum falſa demonſtratione, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 5.
Cum fidem cautionis, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 4.
Cum filios tuos, *lib.* 10. *tit.* 49. *l.* 2.
Cum filium tuum, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 17.
Cum filiusfamilias, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 1.
Cum fratrem tuum, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 9.
Cum furioſus, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 7.
Cum heredes ex diſparibus partibus, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 1.
Cum heredes inſtituuntur, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 7.
Cum hereditas, *lib.* 4. *tit.* 34. *l.* 9.
Cum hereditatis petitioni, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 12.
Cum hi, qui legatis, *lib.* 6. *tit.* 43. *l.* 1.
Cum ignorantia juris, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 2.
Cum in adoptivis filiis, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 10.
Cum in antiquioribus legibus, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 19. *Legitur & in aliis Codicibus*, Cum antiquioribus.
Cum in cauſa judicati, *lib.* 8. *tit.* 23. *l.* 2.
Cum in civitate, *lib.* 10. *tit.* 27. *l.* 3.
Cum in integrum, *lib.* 2. *tit.* 32. *l.* 1.
Cum in libris Ulpiani, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 14.
Cum in longi temporis, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 12.
Cum in noſtris temporibus, *lib.* 7. *tit.* 24. *l.* 1.
Cum in rem actionem, *lib.* 2. *tit.* 55. *l.* 1.
Cum in ſocietatis contractibus, *lib.* 4. *tit.* 37. *l.* 3.
Cum in te, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 6.
Cum indulgentia noſtra, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 10.
Cum inſpexerimus in, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 6.
Cum inſtrumentis, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 10.
Cum inter emptorem, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 4.
Cum inter inſtitutum, *lib.* 6. *tit.* 33. *l.* 1.
Cum inter veteres, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 14.
Cum interdictæ venditionis, *lib.* 5. *tit.* 51. *l.* 6.
Cum introiiſſent. *Incipit*, Imperator Conſtantinus, cum, *lib.* 12. *tit.* 47. *l.* 1.
Cum ipſe tutor, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 5.
Cum Judex in diffinitiva, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 11.
Cum judicem, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 1.
Cum jure creditoris, *lib.* 8. *tit.* 46. *l.* 1.
Cum jure habenti tutorem, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 9.
Cum Lege Leonina, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 50.
Cum libertatem, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 3.
Cum Magiſtratus, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 4.
Cum mandati negotii, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 12.
Cum maritum tuum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 11.
Cum mota inofficioſi, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 6.
Cum multa privilegia, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 7.
Cum multæ nobis interpellationes, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 20.
Cum navarchorum cœtus, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum nec patronos, *lib.* 9. *tit.* 36. *l.* 6.
Cum neceſſitatem, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 18.
Cum nemo cauſam, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 5.
Cum neque originales, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 4.
Cum non eo die, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 6.
Cum non frumentum, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 16.
Cum non redemptum, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 5.
Cum non ſolum, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 8.
Cum non voluntatis tuæ, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 10.
Cum nondum finitam, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 4.
Cum noſtri animi vigilantia, *lib.* 7. *tit.* 31. *l.* 1.
Cum notiſſimi juris ſit, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 7.
Cum nulla ratio ſit, *lib.* 11. *tit.* 60. *l.* 1.
Cum ob augmentum, *lib.* 5. *tit.* 36. *l.* 5.
Cum ob provectæ ætatis ſenium, *lib.* 10. *tit.* 54. *l.* 2.
Cum olim incertis perſonis, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 1.
Cum omnia bona, *lib.* 3. *tit.* 30. *l.* 1.
Cum oportet, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 6.
Cum Papinianus, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 14.
Cum patrem pro filia, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 19.
Cum patrem tuum fiſci, *lib.* 7. *tit.* 73. *l.* 6.
Cum patrem tuum in metallum, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 2.
Cum patremfamilias fideicommiſſi, *lib.* 6. *tit.* 46. *l.* 2.
Cum per abſentiam tuam, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 2.
Cum per alias provincias, *lib.* 11. *tit.* 50. *l.* 1.
Cum per eos, qui, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 7.
Cum per liberam perſonam, *lib.* 4. *tit.* 27. *l.* 2.
Cum per procuratorem, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 9.
Cum pignoris titulo, *lib.* 8. *tit.* 25. *l.* 2.
Cum poſt motam, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 1.
Cum poſt omnes, *lib.* 6. *tit.* 28. *l.* 1.
Cum poſt ſententiam, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 26.
Cum poſteaquam, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 9.
Cum præſentibus partibus, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 11.
Cum Præſidem Provinciæ, *lib.* 11. *tit.* 41. *l.* 1.
Cum precibus tuis expreſſeris, placitum, *lib.* 4. *tit.* 64. *l.* 4.
Cum precibus tuis ſignifices, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 18.
Cum precum tuarum, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 9.
Cum priorem ſobrinum, *lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 2.
Cum pro eo, quod, *lib.* 7. *tit.* 47. *l.* 1.
Cum pro herede, *lib.* 7. *tit.* 29. *l.* 1.
Cum pro patre, *lib.* 8. *tit.* 19. *l.* 2.
Cum pro pecunia, quam, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 24.
Cum procuratores metallorum, *lib.* 11. *t.* 6. *l.* 4.
Cum profitearis, *lib.* 8. *tit.* 56. *l.* 4.
Cum propitia Divinitate, *lib.* 1. *tit.* 29. *l.* 5.
Cum proponas ab ea, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 17.
Cum proponas Alexandrum, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 3.
Cum proponas curatorem, *lib.* 5. *tit.* 74. *l.* 1.
Cum proponas ei, quam, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 3.
Cum proponas eum, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 9.
Cum proponas fideicommiſſariam, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 8.
Cum proponas filios, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 16.
Cum proponas hereditatem, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 1.
Cum proponas inter te, *lib.* 2. *tit.* 21. *l.* 4.
Cum proponas inter vos, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 21.
Cum proponas partibus, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum proponas radicibus, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 1.
Cum proponas ſervum, *lib.* 4. *tit.* 58. *l.* 2.
Cum proponas te nauticum, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 3.
Cum proponas te prædium, *lib.* 4. *tit.* 37. *l.* 2.
Cum proponatis, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 3.
Cum propria pecunia, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 5.
Cum quædam mulier, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 26.
Cum quærebatur, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 11.
Cum quæritur, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 6.
Cum quæſtio talis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 23.
Cum quidam dotes, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 31.
Cum quidam duobus, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 10.
Cum quidam inſtrumentum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 21.
Cum quidam per leges, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 6.
Cum quidam prægnantem, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 9.
Cum quidam rei ſtipulandi, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 5.
Cum quidam ſervum ſuum, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 17.
Cum quidam ſic, vel, *lib.* 6. *tit.* 38. *l.* 4.
Cum quidam ſuum filium, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 24.
Cum quidam ſuum pupillum, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 4.
Cum quidam teſtamento, *lib.* 6. *tit.* 46. *l.* 7.
Cum quis à muliere libera, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 10.
Cum quis jus ignorans, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 10.
Cum quis legatum, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 13.
Cum rationibus juris, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 16.
Cum recta, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 5.
Cum reis manifeſta, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 18.
Cum rem pecuniariam, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 2.
Cum rempublicam, *lib.* 8. *tit.* 18. *l.* 3.
Cum repudiante, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 4.
Cum res filio tuo, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 22.
Cum res non inſtrumentis gerantur, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 12.
Cum res, quæ, *lib.* 8. *tit.* 16. *l.* 5.
Cum res tibi donatas, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 4.
Cum reſponſo, viri, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 12.
Cum ſæpe contingat, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 17.
Cum Salvatorem, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum ſaluratus eſſet, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 1.
Cum ſatis inhumanum eſt, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 23.
Cum ſcimus eſſe dubitatum, *lib.* 2. *tit.* 47. *l.* 3.
Cum ſcimus noſtra jura, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 22.
Cum ſecundum voluntatem, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 3.
Cum ſententiam Præſidis, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 6.
Cum ſervi conſtituti, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 1.
Cum ſervum matris tuæ, *lib.* 7. *tit.* 20. *l.* 1.
Cum ſervum quiſpiam repetit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum ſit adjecta, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 6.
Cum ſit injuſtum, *lib.* 9. *tit.* 19. *l.* 6.
Cum ſit nobis cura, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 1.
Cum ſit probatum, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 6.
Cum ſolito more, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 8.
Cum ſolitum eſt, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 15.
Cum ſpecialis Judex, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 18.
Cum ſpeciem venditam, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 5.
Cum ſtatus, *lib.* 7. *tit.* 19. *l.* 5.
Cum ſtipulationes, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 1.
Cum ſucceſſores, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 23.
Cum ſuper vernis mancipiis, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 10.
Cum ſuppoſiti partus, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 10.
Cum ſupra virentes, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 12.
Cum Syllanianum Senatuſconſ. *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 11.
Cum talis quæſtio, *lib.* 3. *tit.* 34. *l.* 14.
Cum te à debitore mercatum, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 4.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Cum te Iiblium origine, *lib.*10. *tit.*38. *l.*1.
Cum te curatorem, *lib.*10. *tit.*42. *l.*1.
Cum te domus, & horti, *lib.*2. *tit.*20. *l.*8.
Cum te, & collegam, *lib.*11. *tit.*35. *l.*4.
Cum te filci cauſam agitaſſe, *lib.*2. *tit.*9. *l.*1.
Cum te fundum tuum, *lib.*4. *tit.*54. *l.*6.
Cum te ideo ex, *lib.*4. *tit.*12. *l.*4.
Cum te in Gallia, *lib.*4. *tit.*2. *l.*9.
Cum te Medicum, *lib.*10. *tit.*52. *l.*1.
Cum te minorem, *lib.*4. *tit.*19. *l.*9.
Cum te non ex, *lib.*5. *tit.*4. *l.*10.
Cum te non ſolum caviſſe, *lib.*2. *tit.*20. *l.*2.
Cum te omnibus, *lib.*10. *tit.*42. *l.*3.
Cum te pecuniam accepiſſe, *lib.*8. *tit.*14. *l.*4.
Cum te pietatis religionem, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 18.
Cum te poſſeſſiones, *lib.*4. *tit.*12. *l.*3.
Cum te proponas, *lib.*2. *tit.*4. *l.*2.
Cum te propter, *lib.*4. *tit.*7. *l.*2.
Cum te ſponſæ filii, *lib.*5. *tit.*3. *l.*9.
Cum te tranſegiſſe, *lib.*2. *tit.*4. *l.*5.
Cum teſtamento, *lib.*7. *tit.*2. *l.*4.
Cum teſtamentum falſum, *lib.*9. *tit.*41. *l.*10.
Cum teſtamentum nullo jure, *lib.*1. *tit.*18. *l.*8.
Cum teſtator, *lib.*7. *tit.*2. *l.*8.
Cum teſtatorem, *lib.*6. *tit.*46. *l.*1.
Cum tibi in ea ætate, *lib.*5. *tit.*34. *l.*1.
Cum tibi liberum, *lib.*8. *tit.*45. *l.*2.
Cum tibi pro dote, *lib.*8. *tit.*18. *l.*10.
Cum tutelæ adminiſtratæ, *lib.*5. *tit.*51. *l.*1.
Cum tutores filiorum, *lib.*2. *tit.*19. *l.*1.
Cum vendente procuratore, *lib.*3. *tit.*26. *l.*4.
Cum venditorem carnis, *lib.*4. *tit.*49. *l.*10.
Cum venerandæ leges, *lib.*6. *tit.*61. *l.*1.
Cum veterum ſententia, *lib.*5. *tit.*3. *l.*15.
Cum vir nubit, *lib.*9. *tit.*9. *l.*31.
Cum virum prudentiſſimum, *lib.*7. *tit.*42. *l.* 16.
Cum ultra hoc, quod, *lib.*4. *tit.*30. *l.*9.
Cum vos adfirmetis, *lib.*10. *tit.*49. *l.*1.
Cum vos proprio, *lib.*10. *tit.*63. *l.*2.
Cum uxori uſusfructus, *lib.*6. *tit.*53. *l.*4.
Cuncti Hæretici, *lib.*1. *tit.*5. *l.*3.
Cuncti, qui per privatorum, *lib.*11. *tit.*6. *l.*3.
Cunctis molitionibus, *lib.*3. *tit.*39. *l.*6.
Cunctis, quos in publicum, *lib.* 11. *tit.* 25. *l.* 1.
Cunctos Judices, *lib.*12. *tit.*41. *l.*3.
Cunctos populos, *lib.*1. *tit.*1. *l.*1.
Cura pervigili, *lib.*12. *tit.*34. *l.*3.
Curabit Præſes, *lib.*4. *tit.*49. *l.*5.
Curæ tui perpetui, *lib.*1. *tit.*31. *l.*4.
Curator adoleſcenti ordinatus, *lib.*5. *tit.*34. *l.* 12.
Curator adulti, *lib.*8. *tit.*16. *l.*3.
Curator adultis nominatus, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 20.
Curator reipublicæ, *lib.*1. *tit.*54. *l.*3.
Curatorem adulto ſuo, *lib.*5. *tit.*6. *l.*5.
Curatorem habenti, *lib.*5. *tit.*34. *l.*10.
Curatorem tibi, *lib.*2. *tit.*19. *l.*6.
Curatores impleta legitima, *lib.*5. *tit.*70. *l.*1.
Curatores quidem, *lib.*5. *tit.*43. *l.*2.
Curatoris etiam ſucceſſores, *lib.*2. *tit.* 19. *l.* 17.
Curiales omnes, *lib.*10. *tit.*37. *l.*1.
Curiales omnium civitatum nullam, *lib.*10. *tit.*31. *l.*21.
Curiales omnium civitatum oneroſis, *lib.*1. *tit.*5. *l.*7.
Curiales, qui honorariam, *lib.* 10. *tit.*31. *l.* 47.
Curiales, qui ſe, *ibid. l.*39.
Curiales ultra terminos, *lib.*10. *tit.*31. *l.*25.
Curialibus conſortiis, *lib.*10. *tit.*31. *l.*66.
Curiales vendere, *lib.*10. *tit.*32. *l.*3.
Curialibus, & Naviculariis, *lib.* 12. *tit.* 62. *l.* 4.
Curialis, neque Procurator, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 30.
Curioſi, & ſtationarii, *lib.*12. *tit.*23. *l.*1.
Curſum ambularem, *lib.*12. *tit.*51. *l.*22.
Cyrenenſium Magiſtratus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 20.

D.

DAmnato portentoſæ ſuperſtitionis, *lib.*1. *tit.*35. *l.*1.
Damnum per injuriam datum, *lib.*3. *tit.*35. *l.*1.
Damnum, quod, *lib.*4. *tit.*65. *l.*12.
Damus licentiam litigantibus, *lib.*9. *tit.*22. *l.*23.
Data certæ pecuniæ, *lib.*4. *tit.*10. *l.*1.
Data jampridem lege, *lib.*8. *tit.*54. *l.*27.
Data opera patris, *lib.*9. *tit.*1. *l.*11.
Datum legatum, *lib.*6. *tit.*7. *l.*17.
De alimentis præteritis, *lib.*2. *tit.*4. *l.*8.
De ancilla matre natam, *lib.*7. *tit.*16. *l.*29.
De bonis matris, *lib.*9. *tit.*49. *l.*6.
De conſtitutione, *lib.*2. *tit.*8. *l.*9.
De contractu venditionis, *lib.*4. *tit.*44. *l.*3.
De creationibus curatorum, *lib.*1. *tit.*4. *l.*27.
De crimine adulterii paciſci, *lib.*9. *tit.* 9. *l.* 10.
De crimine, quod, *lib.*9. *tit.*1. *l.*12.
De cubiculis noſtris, *lib.*12. *tit.*29. *l.*2.
De dolo actio, *lib.*2. *tit.*21. *l.*2.
De dolo emancipatis filiis, *lib.*6. *tit.*57. *l.*13.
De eo, qui pretio, *lib.*3. *tit.*49. *l.*2.
De fide teſtamenti, *lib.*9. *tit.*22. *l.*16.
De fideicommiſſo, *lib.*2. *tit.*4. *l.*11.
De hereditate, quam, *lib.*1. *tit.*31. *l.*5.
De his, quæ extra dotem, *lib.*5. *tit.*16. *l.*17.
De his, quæ in dotem data, *lib.*5. *tit.*12. *l.*11.
De his, quæ in fraudem, *lib.*5. *tit.*37. *l.*12.
De his quæ ſervus, *lib.*9. *tit.*33. *l.*1.
De his, quæ ſingulis, *lib.*1. *tit.*4. *l.*26.
De his, quæ ſubtraxiſſe, *lib.*6. *tit.*2. *l.*11.
De his, quos tenet, *lib.*9. *tit.*6. *l.*5.
De iis Clericis, *lib.*1. *tit.*3. *l.*3.
De iis, quæ per injuriam, *lib.*3. *tit.*35. *l.*6.
De inofficioſo teſtamento, *lib.*3. *tit.*28. *l.*9.
De inſtrumentis, *lib.*3. *tit.*38. *l.*5.
De latronum familia, *lib.*7. *tit.*18. *l.*2.
De operis novi nunciatione, *lib.*8. *tit.*11. *l.*1.
De ordinario Judice, *lib.*1. *tit.*26. *l.*4.
De pecoribus tuis, *lib.*3. *tit.*35. *l.*5.
De perſonalibus, *lib.*10. *tit.*51. *l.*5.
De quæſtione tali, *lib.*2. *tit.*3. *l.*30.
De rebus in ſponſam, *lib.*5. *tit.*3. *l.*13.
De rebus, quas, *lib.*5. *tit.*21. *l.*3.
De reſtituendis rebus, *lib.*4. *tit.*13. *l.*3.
De ſocietate, *lib.*4. *tit.*37. *l.*6.
De ſubmerſis navibus, *lib.*11. *tit.*5. *l.*5.
De ſucceſſione ſua, *lib.*5. *tit.*37. *l.*17.
De tormentis hereditariorum, *lib.*9. *tit.*41. *l.* 18.
De tutela avunculi, *lib.*2. *tit.*22. *l.*7.
De uſuris, *lib.*4. *tit.*32. *l.*27.
Deberi etiam alienæ, *lib.*7. *tit.*4. *l.*6.
Debitor, qui pignoribus, *lib.*8. *tit.*14. *l.*1.
Debitorem, neque, *lib.*8. *tit.*1. *l.*15.
Debitores præſentes, *lib.*8. *tit.*14. *l.*10.
Debitores, qui bonis ceſſerint, *lib.*2. *tit.*12. *l.* 11.
Debitores quidem hereditarii, *lib.*8. *tit.*36. *l.* 1.
Debitores tuos, *lib.*4. *tit.*21. *l.*1.
Debitori tuo, *lib.*2. *tit.*3. *l.*7.
Debitoribus pupillæ, *lib.*5. *tit.*37. *l.*18.
Debitoris denunciatio, *lib.*8. *tit.*29. *l.*2.
Debitorum pactionibus, *lib.*2. *tit.*3. *l.*25.
Debitum, cujus meminiſti, *lib.*8. *tit.*26. *l.*5.
Decem poſt primicerium, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 11.
Decernimus, ne quid, *lib.*11. *tit.*32. *l.*10.
Decernimus, ut antiquitatis, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 16.
Decernimus, ut poſthac, *lib.*1. *tit.*3. *l.*26.
Decernimus, ut quicunque, *lib.*1. *tit.*4. *l.*13.
Deciſione noſtra, *lib.*6. *tit.*27. *l.*6.
Decreto amplitſimi ordinis, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 15.
Decurio fortunam, *lib.*10. *tit.*31. *l.*41.
Decurionem in opus publicum, *lib.*9. *tit.* 47. *l.*3.
Decuriones ad Magiſtratum, *lib.* 1. *tit.* 56. *l.* 1.
Decuriones noſtri palatii, *lib.*12. *tit.*16. *l.*1.
Decuriones quidem, *lib.*2. *tit.*12. *l.*5.
Decuriones, ſive ob, *lib.*9. *tit.*41. *l.*16.
Decurionibus, *lib.*12. *tit.*16. *l.*3.
Decurionum filii, *lib.*9. *tit.*47. *l.*12.
Dedit nobis, *lib.*2. *tit.*17. *l.*3.
Dedititia conditio, *lib.*7. *tit.*5. *l.*1.
Defenſiones, ſive exceptiones, *lib.*8. *tit.*36. *l.* 11.
Defenſionis facultas, *lib.*10. *tit.*1. *l.*7.
Defenſores civitatum, non ex, *lib.*1. *tit.*55. *l.*2.
Defenſores civitatum oblatos, *lib.*1. *tit.*55. *l.* 7.
Defenſores ita præcipimus, *lib.*1. *tit.*55. *l.*8.
Defenſores nihil ſibi inſolenter, *lib.* 1. *tit.* 55. *l.*5.
Definimus, ut, *lib.*11. *tit.*47. *l.*13.
Defunctis reis, *lib.*9. *tit.*6. *l.*5.
Defunctis ſuis, *lib.*6. *tit.*58. *l.*6.
Defuncto quidem liberto, *lib.*6. *tit.*5. *l.*2.
Defunctorum, *lib.*12. *tit.*30. *l.*4.
Delata conditione, *lib.*4. *tit.*1. *l.*9.
Delegatio debiti, *lib.*8. *tit.*42. *l.*1.
Denunciamus vobis omnibus, *lib.*1. *tit.*12. *l.*5.
Deo auctore, *lib.*1. *tit.*17. *l.*1.
Deo nobis auxilium præbente, *lib.*1. *tit.*3. *l.* 56.
Deportati nec earum, *lib.*9. *tit.*49. *l.*2.
Deportatorum in inſulam, *lib.*9. *tit.*47. *l.*8.
Deſcriptionis onere, *lib.*10. *tit.*35. *l.*1.
Deſiderium tuum, *lib.*4. *tit.*34. *l.*7.
Devotiſſimos milites, *lib.*12. *tit.*41. *l.*7.
Devotum poſſeſſorem, *lib.*12. *tit.*41. *l.*5.
Dictam legem donationi, *lib.*4. *tit.*6. *l.*8.
Dictantibus teſtamenta, *lib.*6. *tit.*23. *l.*22.
Die ſabbathi, *lib.*1. *tit.*9. *l.*13.
Dies feſtos majeſtatis altiſſimæ, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.*10.
Diffamari ſtatum ingenuorum, *lib.*7. *tit.*14. *l.* 10.
Differente, *lib.*1. *tit.*4. *l.*32.
Digna vox, *lib.*1. *tit.*14. *l.*4.
Diligenter, *lib.*11. *tit.*42. *l.*9.
Directas libertates, *lib.*7. *tit.*2. *l.*14.
Directis verbis, *lib.*7. *tit.*2. *l.*10.
Diſcretis ſurdo, *lib.*6. *tit.*22. *l.*10.
Diſpar cauſa eſt, *lib.*7. *tit.*18. *l.*1.
Diſpoſitionem, *lib.*10. *tit.*28. *l.*1.
Diſputare de principali judicio, *lib.*9. *tit.*29. *l.* 2.
Diſſentientis patris, *lib.*5. *tit.*17. *l.*5.
Diſſolutæ quantitatis, *lib.*4. *tit.*9. *l.*2.
Diſtractis à debitore pignoribus, *lib.*8. *tit.* 13. *l.*13.
Diſtrahente marito rem, *lib.*4. *tit.*51. *l.*2.
Diu minime, *lib.*10. *tit.*70. *l.*7.
Divæ memoriæ Zenonis, *lib.*20. *tit.*31. *l.*65.
Diverſarum homines provinciarum, *lib.* 8. *tit.*51. *l.*20.
Diverſis, temporibus, *lib.*8. *tit.*18. *l.*8.
Divi Conſtantini, *lib.*5. *tit.*27. *l.*5.
Divi Hadriani epiſtolam, *lib.*4. *tit.*18. *l.*3.
Divi Patris noſtri, *lib.*11. *tit.*70. *l.*1.
Divinam diſpoſitionem, *lib.*11. *tit.*42. *l.*11.
Divinam noſtram ſanctionem, *lib.*1. *tit.*5. *l.*22.
Divine admodum conſtituit, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 1.
Diviſionem prædiorum, *lib.*3. *tit.*38. *l.*1.
Divo Marco auctore, *lib.*7. *tit.*11. *l.*3.
Divo Marco placuit, *lib.*9. *tit.*31. *l.*11.
Divortii cauſa, *lib.*5. *tit.*21. *l.*2.
Diurnos centum, & decem, *lib.*11. *tit.*27. *l.*2.
Diutina poſſeſſio, *lib.*7. *tit.*33. *l.*4.
Diuturnum ſilentium, *lib.*7. *tit.*36. *l.*1.
Doce ancillam, *lib.*3. *tit.*32. *l.*9.
Doctitii viri clariſſ. *lib.*10. *tit.*31. *l.*63.
Dolo, vel metu adhibito, *lib.*8. *tit.*39. *l.*5.
Dolum auctoris, *lib.*4. *tit.*48. *l.*3.
Dolum ex indiciis, *lib.*2. *tit.*21. *l.*6.
Dolus emptoris, *lib.*4. *tit.*34. *l.*10.
Domeſtici, ac protectores, *lib.*12. *tit.*17. *l.*1.
Domeſticus Judicis, *lib.*1. *tit.*51. *l.*4.
Domini prædiorum, *lib.*11. *tit.*47. *l.*1.
Domini ſervorum, *lib.*9. *tit.*46. *l.*6.
Dominicis colonis, *lib.*3. *tit.*26. *l.*7.
Dominicos colonos, *lib.*11. *tit.*67. *l.*5.
Dominii jure, *lib.*8. *tit.*34. *l.*1.
Dominos ita conſtringi, *lib.*4. *tit.*26. *l.*13.
Dominum per ſervum, *lib.*4. *tit.*26. *l.*12.
Dominum pro atroci injuria, *lib.*9. *tit.*35. *l.*8.
Dominus horreorum, *lib.*4. *tit.*65. *l.*1.
Dominus litis, *lib.*7. *tit.*62. *l.*9.
Domum etiam, *lib.*11. *tit.*2. *l.*1.
Domum, quam, *lib.*3. *tit.*32. *l.*5.
Donantem ancillam, *lib.*7. *tit.*27. *l.*2.
Donatarum rerum, *lib.*7. *tit.*32. *l.*3.
Donatio mancipiorum, *lib.*5. *tit.*16. *l.*3.
Donatio, ſive directa, *lib.*8. *tit.*53. *l.*25.
Donationes circa filium, *lib.*8. *tit.*56. *l.*9.
Donationes, quas Divus Imper. *lib.*5. *tit.*16. *l.*26.
Donationes, quas parentes, *ibid. l.*15.
Dos à parte profecta, *lib.*4. *tit.*18. *l.*4.
Dotem numeratio, *lib.*5. *tit.*15. *l.*1.
Dotis actione, *lib.*5. *tit.*18. *l.*9.
Dotis quidem peritio, *lib.*6. *tit.*20. *l.*5.
Dotis tuæ potiorem cauſam, *lib.*5. *tit.*12. *l.*9.
Dubium non eſt conteſtationem, *lib.*1. *tit.* 20. *l.*1.
Dubium non eſt omnia, *lib.*5. *tit.*17. *l.*3.
Dubium non eſt poſt, *lib.*1. *tit.*18. *l.*1.
Ducenarii, & centenarii, *lib.*10. *tit.*19. *l.*1.
Duces militum, *lib.*1. *tit.*36. *l.*4.
Dudum proximis conſortibus, *lib.*4. *tit.*38. *l.* 14.
Duos tabularios, *lib.*10. *tit.*70. *l.*13.
Duplex ratio, *lib.*10. *tit.*3. *l.*2.
Duumvirum, *lib.*10. *tit.*31. *l.*53.

E.

EA conditione, *lib.*4. *tit.*44. *l.*14.
Ea demum ab, *lib.*6. *tit.*20. *l.*6.
Ea lege in vos collata, *lib.*4. *tit.*6. *l.*3.
Ea lege rebus donatis, *lib.*4. *tit.*64. *l.*8.
Ea, quæ à patre geruntur, *lib.*2. *tit.*51. *l.*7.
Ea, quæ à te, *lib.*3. *tit.*22. *l.*1.
Ea, quæ advocati, *lib.*2. *tit.*10. *l.*1.
Ea, quæ cauſa cognita, *lib.*7. *tit.*57. *l.*3.
Ea, quæ de temporibus, *lib.*2. *tit.*53. *l.*5.
Ea, quæ in nominibus ſunt, *lib.*3. *tit.*36. *l.*6.
Ea, quæ pater teſtamento ſuo, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 13.
Ea, quæ per alluvionem, *lib.*7. *tit.*41. *l.*3.
Ea, quæ per inficiationem, *lib.*4. *tit.*5. *l.*4.
Ea, quæ ſtatuuntur, *lib.*7. *tit.*43. *l.*7.
Ea, quæ tibi, ut, *lib.*5. *tit.*3. *l.*5.
Ea quidem mancipia, *lib.*4. *tit.*57. *l.*7.
Ea quidem, quæ per officium, *lib.*9. *tit.*2. *l.*7.
Ea quidem quæ vi majore, *lib.*4. *tit.*23. *l.*1.
Eam legem quam, *lib.*10. *tit.*47. *l.*14.
Eam, quæ aliunde, *lib.*10. *tit.*62. *l.*1.
Eam, quæ in poſſeſſione, *lib.*7. *tit.*16. *l.*21.
Eam, quæ ita venit, *lib.*4. *tit.*56. *l.*3.
Eam, quam frater tuus, *lib.*6. *tit.*42. *l.*14.
Edicimus, ne qua, *lib.*11. *tit.*7. *l.*7.
Edicto Divi Hadriani, *lib.*6. *tit.*33. *l.*3.
Edicto quidem Divi Marci, *lib.*2. *tit.*37. *l.*3.
Edita actio ſpem, *lib.*2. *tit.*1. *l.*3.
Educatio pupillorum, *lib.*5. *tit.*49. *l.*1.
Ei, quæ diutiſſime, *lib.*2. *tit.*52. *l.*2.
Ei, qui ſervo alieno, *lib.*4. *tit.*26. *l.*7.
Ejus quantitatis, *lib.*8. *tit.*43. *l.*7.
Ejus, qui per contumaciam, *lib.*7. *tit.*65. *l.*1.
Ejus, qui requirendus, *lib.*7. *tit.*66. *l.*2.
Ejus, quod ad cauſam, *lib.*6. *tit.*32. *l.*3.
Ejus, quod ex cauſa, *lib.*5. *tit.*56. *l.*2.
Ejus, quod in poteſtate, *lib.*6. *tit.* 47. *l.*2.
Ejus rei nomine, *lib.*1. *tit.*26. *l.*2.
Ejus ſummæ, quam, *lib.*10. *tit.*8. *l.*1.
Electione, *lib.*1. *tit.*3. *l.*17.
Eligere debes, *lib.*5. *tit.*57. *l.*1.
Emancipata, *lib.*6. *tit.*9. *l.*3.
Emancipatione facta, *lib.*4. *tit.*21. *l.*11.
Emancipatos liberos, *lib.*6. *tit.*20. *l.*1.
Emancipatus repudiata, *lib.*6. *tit.*19. *l.*1.
Emphyteuticarii poſſeſſores, *lib.*11. *tit.*64. *l.* 1.
Emphyteuticarios gravant, *lib.*11. *tit.*62. *l.*1.
Empti actio, *lib.*8. *tit.*45. *l.*2.
Empti fides, *lib.*4. *tit.*38. *l.*9.
Emptione pignoris, *lib.*4. *tit.*22. *l.*3.
Emptionem, & venditionem, *lib.*4. *tit.*38. *l.*2.
Emptionem rebus fieri non, *lib.* 4. *tit.* 64. *l.*7.
Emptionum mancipiorum, *lib.*8. *tit.*54. *l.*1.
Emptor bona fide, *lib.*7. *tit.*33. *l.*9.
Emptor fundi, *lib.*8. *tit.*45. *l.*8.
Emptor hereditatis actionibus, *lib.*4. *tit.*39. *l.*5.
Emptor hereditatis rem, *lib.*8. *tit.*45. *l.*1.
Emptor ſervorum, *lib.*4. *tit.*49. *l.*14.
Emptori etiam, *lib.*8. *tit.*45. *l.*28.
Emptorem quidem fundi, *lib.*4. *tit.*65. *l.*9.
Eo caſu, quo apparitor, *lib.*7. *tit.*62. *l.*33.
Eo quod à multis, *lib.*4. *tit.*2. *l.*10.
Eo tempore, quo, *lib.*2. *tit.*22. *l.*2.
Eorum demum bona, *lib.*9. *tit.*5. *l.*1.
Eorum eſt ſcientia, *lib.*9. *tit.*18. *l.*1.
Eorum patrimonia, *lib.*10. *tit.*1. *l.*10.
Eorum, qui à Principibus, *lib.*4. *tit.*23. *l.*26.
Eorum, qui apud conſilium, *lib.*7. *tit.*1. *l.*1.
Eorum, qui in reatu, *lib.*9. *tit.*5. *l.*2.
Eos etiam, qui imaginem, *lib.*7. *tit.*62. *l.*16.
Eos indulſerunt veteres, *lib.*10. *tit.*31. *l.*22.
Eos, qui à principali actione, *lib.*4. *tit.*32. *l.*26.
Eos, qui à ſervo, *lib.*6. *tit.*2. *l.*14.
Eos, qui acceperunt, *lib.*8. *tit.*18. *l.*9.
Eos, qui adminiſtratione civili, *lib.*12. *tit.* 14. *l.*1.
Eos, qui agitandi munus, *lib.*11. *tit.*40. *l.*2.
Eos, qui aquæ copiam, *lib.*11. *tit.*32. *l.*3.
Eos, qui auctione prima, *lib.*2. *tit.*69. *l.*4.
Eos qui catholicarum, *lib.*1. *tit.*7. *l.*6.
Eos, qui condemnati, *lib.*7. *tit.*54. *l.*2.
Eos, qui cum honore, *lib.*10. *tit.* 32. *l.*11.
Eos, qui curiali fortuna, *lib.*10. *tit.*43. *l.*4.
Eos, qui cujuſcunque ſexus, *lib.* 10. *tit.* 51. *l.* 6.
Eos, qui de appellationibus, *lib.*7. *tit.*62. *l.*6.
Eos, qui in officiis noſtris, *lib.*12. *tit.*55. *l.*5.
Eos, qui inter fabricenſes, *lib.*11. *tit.*9. *l.*6.
Eos, qui ne teſtamentum, *lib.*6. *tit.*34. *l.*2.
Eos, qui officia adminiſtrant, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 3.
Eos, qui ordinario, *lib.*1. *tit.*54. *l.*5.
Eos, qui ordine, *lib.*12. *tit.*21. *l.*5.
Eos, qui ſecum, *lib.*9. *tit.*39. *l.*1.
Eos, qui ſub comitatu, *lib.*12. *tit.*12. *l.*2.
Eos, qui terminos effoderunt, *lib.*9. *tit.*2. *l.*1.
Eos, qui tranquillitatis noſtræ, *lib.* 12. *tit.* 10. *l.*1.
Eos, qui vel in hac, *lib.*12. *tit.*35. *l.*1.
Eos, qui veniam, &c. impetraverunt, etiamſi, *lib.*2. *tit.*45. *l.*1.
Eos, qui veniam, &c. impetraverunt, vel impetraverint, *ibid. l.*3.
Eos, qui ultra ſtatutos, *lib.*1. *tit.*29. *l.*3.
Eos, quos, *lib.*7. *tit.*53. *l.*9.
Eos, teſtes, *lib.*4. *tit.*20. *l.*5.
Epiſcopale judicium ratum ſit, *lib.*1. *tit.*4. *l.* 8.
Epiſcopis interdicimus, *lib.*1. *tit.*3. *l.*30.
Equites Romanos, *lib.*12. *tit.*32. *l.*1.
Equos, qui publico, *lib.*12. *tit.*51. *l.*1.
Errat, qui tibi perſuaſit, *lib.*12. *tit.*37. *l.*3.
Error facti necdum, *lib.*1. *tit.*18. *l.*7.
Error facti ex cauſa, *lib.*6. *tit.*5. *l.*9.
Errore ſcribentis, *lib.*6. *tit.*23. *l.*7.
Errorem calculi, *lib.*2. *tit.*5. *l.*1.
Errores eorum, *lib.*2. *tit.*10. *l.*2.
Eſt in arbitrio veſtro, *lib.*4. *tit.*10. *l.*11.
Eſt juriſdictionis tenor, *lib.*7. *tit.*72. *l.*2.
Eſt verum, *lib.*10. *tit.*39. *l.*3.
Eſt ab antiquis legibus, *lib.*6. *tit.*23. *l.*31.
Et balneum, *lib.*8. *tit.*10. *l.*1.
Et in epiſtola, *lib.*6. *tit.*42. *l.*22.
Et in legatis, *lib.*6. *tit.*50. *l.*4.
Et in majoribus, *lib.*7. *tit.*62. *l.*20.
Et in multis, *lib.*7. *tit.*62. *l.*25.
Et in privatorum cauſis, *lib.*7. *tit.*48. *l.*4.
Et in provinciali prædio, *lib.*3. *tit.*34. *l.*3.
Et militibus noſtris, *lib.*6. *tit.*21. *l.*13.
Et nomen, & materiam, *lib.*6. *tit.*51. *l.*1.
Et publicarum neceſſitatum, *lib.*7. *tit.*64. *l.*8.
Et quæ à Divo Antonino, *lib.*2. *tit.*1. *l.*8.
Et qui non provocaverunt, *lib.*7. *tit.*58. *l.*2.
Et qui notitiæ cauſa, *lib.*5. *tit.*38. *l.*1.
Et qui ſub imagine, *lib.*8. *tit.*28. *l.*10.
Et Senatus conſuit, *lib.*1. *tit.*31. *l.*1.
Et ſine interpoſitione, *lib.*5. *tit.*72. *l.*4.
Et ſine ſcriptura, *lib.*6. *tit.*48. *l.*5.

Et vir-

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Et virtutum præmia, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 4.
Etſi à patre tuo, *lib.* 5. *tit.* 28. *l.* 2.
Etſi à muliere, *lib.* 3. *tit.* 25. *l.* 1.
Etſi ad te negotium pertinet, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 18.
Etſi contra mandata, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 6.
Etſi crimine adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 12.
Etſi de tua pecunia, *lib.* 5. *tit.* 10. *l.* 9.
Etſi dotis exactio, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 3.
Etſi duobus ſimul, *lib.* 11. *tit.* 35. *l.* 1.
Etſi excepta tormentis, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 7.
Etſi frater tuus, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 16.
Etſi inſtrumenta emptionis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 3.
Etſi inutiliter, *lib.* 6. *tit.* 32. *l.* 2.
Etſi is, quem, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 9.
Etſi legibus conſentaneum, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 5.
Etſi libidine, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 25.
Etſi Marcellus, *lib.* 9. *tit.* 6. *l.* 2.
Etſi minor viginti annis, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 2.
Etſi non adſcripta, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 9.
Etſi non cognitio, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 4.
Etſi perfectis donationibus, *lib.* 8. *tit.* 56. *l.* 1.
Etſi Præſes Provinciæ decreverit, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 5.
Etſi ſciſſes te, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 8.
Etſi ſeverior, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 3.
Etſi tutores tui, *lib.* 5. *tit.* 39. *l.* 2.
Etiam à pupillorum tutoribus, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 20.
Etiam adverſus venditiones, *lib.* 2. *tit.* 29. *l.* 1.
Etiam conſtante matrimonio, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 11.
Etiam ex aliis cauſis, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 1.
Etiam furti actione, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 8.
Etiam hi, qui, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 1.
Etiam id, quod pignori, *lib.* 8. *tit.* 23. *l.* 1.
Etiam in iis, quæ, *lib.* 2. *tit.* 25. *l.* 3.
Etiam in opus perpetuum, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 1.
Etiam jure civili, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 3.
Etiam liberis damnatorum, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 5.
Etiam minores ætate, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 7.
Etiam mulieres, *lib.* 5. *tit.* 45. *l.* 1.
Etiam nomen debitoris, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 5.
Etiam per alienum ſervum, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 1.
Etiam poſt mortem, *lib.* 7. *tit.* 66. *l.* 1.
Etiam, qui noſtra procuraſſe, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 1.
Etiam, qui pactione data, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 3.
Etiam teſtamento patris, *lib.* 5. *tit.* 43. *l.* 4.
Etiam tutoribus, vel, *lib.* 2. *tit.* 25. *l.* 5.
Etiam vectigale, vel, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 13.
Etiamſi contrariam ſententiam, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 4.
Etiamſi de jure obligationis, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 9.
Etiamſi fideicommiſſum, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 5.
Etiamſi is, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 2.
Etiamſi non dotem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 8.
Etiamſi non mandante, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 3.
Etiamſi racitum, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 3.
Etiamſi veritas debiti, *lib.* 6. *tit.* 44. *l.* 2.
Etiamſi uxoris tuæ, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 6.
Evectiones, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 3.
Evectionum copiam, *ibid. l.* 6.
Evicta re, quæ, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 1.
Evidenter, *lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 15.
Eum, à quo mutuam, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 16.
Eum, ad quem uſusfructus pertinet, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 7.
Eum bonis, *lib.* 5. *tit.* 51. *l.* 4.
Eum, cui mutuam, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 13.
Eum, quem, ut, *lib.* 5. *tit.* 33. *l.* 7.
Eum, qui à pupillo, &c. comparavit, longi temporis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 9.
Eum, qui à pupillo, &c. comparavit, nullum temporis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 9.
Eum, qui ad reſtituenda, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 7.
Eum, qui aliena negotia, *lib.* 3. *tit.* 21. *l.* 1.
Eum, qui aſſeverat homicidium, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 5.
Eum, qui celavit, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 14.
Eum, qui Collegio, *lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 6.
Eum, qui cum teſtamento, *lib.* 6. *tit.* 39. *l.* 2.
Eum, qui duas ſimul uxores habuit, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 18.
Eum, qui inofficioſi querelam, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 14.
Eum, qui mancipium, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 9.
Eum, qui mutuam, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 13.
Eum, qui probabilem, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 19.
Eum, qui res agit, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 3.
Eum, qui ſervos, *lib.* 7. *tit.* 10. *l.* 1.
Eum, qui ſervum, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 5.
Eum, qui triginta annos, *lib.* 20. *tit.* 31. *l.* 58.
Eum quicunque ſervum. *Vide ſupra*, Eum, qui ſervum.
Eum tutorem, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 2.
Eunuchis liceat, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 5.
Ex agentibus, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.* 4.
Ex arrhali pacto, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 3.
Ex aula noſtra, *lib.* 12. *tit.* 29. *l.* 3.
Ex cauſa donationis, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 25.
Ex cauſa quidem judicati, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 2.
Ex cauſa tranſactionis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 8.
Ex contractu, qui ceſſionem, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 3.
Ex contractu pecuniæ, *lib.* 8. *tit.* 42. *l.* 2.
Ex contractibus ſervorum, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 2.
Ex conventione, &c. daret, ut creditoribus, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 1.
Ex conventione, &c. daret, ut ipſa, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 11.
Ex Divi Antonini Pii, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 4.
Ex duobus captivis, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 1.
Ex eo inſtrumento, *lib.* 8. *tit.* 39. *l.* 4.
Ex eo, quo, *lib.* 12. *tit.* 20. *l.* 1.
Ex fideicommiſſo, *lib.* 6. *tit.* 32. *l.* 28.
Ex his prædiis, *lib.* 8. *tit.* 35. *l.* 5.
Ex his verbis: *Do lego*, *lib.* 6. *tit.* 53. *l.* 5.
Ex his verbis: *Fortunato*, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 7.
Ex his verbis, *Titio*, *lib.* 6. *tit.* 45. *l.* 2.
Ex illo tempore, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 13.
Ex imperfecto, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 3.
Ex ingenuo, *lib.* 11. *tit.* 67. *l.* 4.
Ex initio falſi commiſſi, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 18.
Ex legato, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 18.
Ex libera conceptus, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 6.
Ex libris Sabinianis quæſtio nobis, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 17.
Ex liberis Sabinianis quæſtionem, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 12.
Ex Manichæo, *libr.* 1. *tit.* 5. *l.* 16.
Ex morte ancillæ, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 3.
Ex morte cujuſcunque perſonæ, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 9.
Ex nominis emptione, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 8.
Ex omnibus domibus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 31.
Ex patroni, vel domini, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.* 5.
Ex pecunia dorali, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 17.
Ex perſona collegæ, *lib.* 3. *tit.* 19. *l.* 3.
Ex perſona fratrum, *lib.* 2. *tit.* 53. *l.* 3.
Ex pignore percepti fructus, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 11.
Ex placito permutationis, *lib.* 4. *tit.* 64. *l.* 3.
Ex prædiis pignori obligatis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 11.
Ex præſtatione vectigalium, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* —.
Ex quo, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 12.
Ex repudiatione fideicommiſſi, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 26.
Ex ſententia arbitri, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 1.
Ex ſtipulatione, in qua, *lib.* 8. *tit.* 39. *l.* 1.
Ex ſtipulatione, parta, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 7.
Ex teſtamento defuncti, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 2.
Ex teſtamento militis, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 5.
Ex teſtamento, quod, *lib.* 6. *tit.* 41. *l.* 29.
Ex teſtamento, vel, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 2.
Ex tribus unciis, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 26.
Ex varia, *lib.* 10. *tit.* 11. *l.* 4.
Ex verbis, quæ, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 14.
Ex verbo, *Commendo*, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 12.
Exactores tributorum, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 10.
Exactores, vel, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 8.
Excellentia tua, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 9.
Excepta poſſeſſionis cauſa, *lib.* 4. *tit.* 27. *l.* 1.
Exceptione doli, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 11.
Exceptionem dilatoriam, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 19.
Exceptis iis vectigalibus, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 13.
Exceptis, qui, *lib.* 10. *tit.* 46. *l.* 1.
Excepto patrimonio, *lib.* 11. *tit.* 74. *l.* 5.
Excepto tempore, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 18.
Exceptores omnes, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 5.
Excuſationem Navicularii, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 24.
Excuſationis quidem tuæ, *ibid. l.* 3.
Executorem eum ſolum, *lib.* 7. *tit.* 53. *l.* 8.
Executores à quocunque Judice, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 7.
Exemplo cæterorum debitorum, *lib.* 2. *tit.* 33. *l.* 1.
Exemplo perniciosum eſt, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 7.
Exemplo ſenatorii ordinis, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 36.
Exhibitionis neceſſitate tenetur, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 7.
Exigendi à filio tuo, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 12.
Expeditam antea quæſtionem, *lib.* 7. *tit.* 17. *l.* 2.
Expertes literarum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 6.
Expilatæ hereditatis crimen adverſus, *lib.* 9. *tit.* 32. *l.* 2.
Expilatæ hereditatis crimen loco, *ibid. l.* 6.
Expilatæ quidem hereditatis, *ibid. l.* 1.
Explosis, atque rejectis, *lib.* 3. *tit.* 40. *l.* 1.
Exprimere debueras, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 3.
Expulſos vos de fundo, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 17.
Extraneum etiam, cum quis, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 9.
Extraneum etiam penitus, *ibid. l.* 11.

F.

Fabricenſes, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 32.
Fabricenſium domibus, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 4.
Factum ſponte ſe præcipitantis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 12.
Falcidiæ rationem, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 2.
Fallaciter accuſantibus, *lib.* 9. *tit.* 42. *l.* 3.
Fallaciter incuſantibus, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 9.
Falſa ſuaſione credis, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 1.
Falſam quidem teſtationem, *lib.* 7. *tit.* 58. *l.* 3.
Falſi quidem crimen, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 5.
Falſo adſeveratur, *lib.* 1. *tit.* 23. *l.* 2.
Falſo tibi perſuaſum eſt, *lib.* 4. *tit.* 52. *l.* 3.
Falſus procurator, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 19.
Familiæ erciſcundæ, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 9.
Feliciſſima, quam, *lib.* 7. *tit.* 10. *l.* 2.
Fideicommiſſaria quidem libertate, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 10.
Fideicommiſſum ejus, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 27.
Fideicommiſſum ibi petendum, *lib.* 3. *tit.* 17. *l.* 1.
Fideicommiſſum, vel legatum, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 7.
Fidejuſſor, ſeu mandator, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 10.
Fidejuſſores Magiſtratuum, *lib.* 11. *tit.* 34. *l.* 1.
Fidejuſſoris quidem heres, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 24.
Fideli, devotaque præceptione, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 2.
Fidem rumpens ſocietatis, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 22.
Filia in orbitate patris, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 20.
Filia legatorum, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 11.
Filia tua non ſolum, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 5.
Filiæ, cujus nomine pater, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 18.
Filiæ divortium, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 4.
Filiæ dorem, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 4.
Filiæ, licet maneat, *ibid. l.* 12.
Filiæ pecuniam adimere, *lib.* 5. *tit.* 18. *l.* 7.
Filiam cum fratribus, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 16.
Filiam præteritam à matre, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 15.
Filiam teſtamento patris, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 7.
Filii patris teſtamentum, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 16.
Filiis matrem, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 25.
Filio delatam bonorum, *lib.* 6. *tit.* 19. *l.* 2.
Filiofamilias delata hereditate, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 4.
Filios apud originem patris, *lib.* 10. *tit.* 38. *l.* 3.
Filios debitoris ei ſuccedentes, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 4.
Filios, & filias, cæteroſque, *lib.* 8. *tit.* 50. *l.* 1.
Filios in poteſtate patris, *lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 5.
Filios primipilariorum, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 2.
Filium ab hoſtibus captum, *lib.* 10. *tit.* 51. *l.* 2.
Filium habere, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 7.
Filiusfamilias alienationem, *lib.* 2. *tit.* 37. *l.* 2.
Filiusfamilias, qui, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 8.
Filiusfamilias ſi minor, *lib.* 2. *tit.* 23. *l.* 1.
Filius paciſcendo, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 23.
Filius, quem, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 24.
Fiſci advocatus, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 3.
Fiſco quidem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 2.
Fiſcum etiam noſtrum, *lib.* 10. *tit.* 8. *l.* 3.
Fœdiſſimæ mulieris, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 7.
Fœdiſſimam earum nequitiam, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 20.
Fœminæ, quæ ſuſceptis, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 3.
Fœminis alienas, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 18.
Fœnoris reipublicæ, *lib.* 11. *tit.* 38. *l.* 1.
Fori tui culminis, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 4.
Forma eſt, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 1.
Formam à Præfecto Prætorio, *lib.* 1. *tit.* 26. *l.* 2.
Fortiſſimi, ac, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 6.
Fortiſſimis militibus, *lib.* 12. *tit.* 40. *l.* 3.
Frater emancipatus, *lib.* 5. *tit.* 30. *l.* 4.
Frater tuus miles, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 1.
Frater tuus non ideo, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 9.
Frater tuus ſi ſolam, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 1.
Frater veſter rectius fecerit, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 1.
Frater veſter, ſicut, *lib.* 8. *tit.* 21. *l.* 1.
Fratres, vel ſorores uterini, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 27.
Fratris tui filiis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 10.
Fratris, vel ſororis filii, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 21.
Fratris uxorem ducendi, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 5.
Fructus poſt perfectum, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 13.
Fructus prædiorum, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 2.
Frumenta, quæ, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 6.
Frumenti, vel hordei mutuo dati, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 12.
Fruſtra adhuc ſervum eſſe, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 8.
Fruſtra diſputas, *lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 1.
Fruſtra exiſtimas, *lib.* 5. *tit.* 11. *l.* 1.
Fruſtra opinaris, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 6.
Fruſtra Senatuſconſulti exceptione, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 2.
Fruſtra times, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 1.
Fruſtra tutores, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 5.
Fruſtra veremini, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 8.
Fruſtra vereris, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 7.
Fucandæ, atque diſtrahendæ purpuræ, *lib.* 4. *tit.* 40. *l.* 1.
Fundi patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 4.
Fundi reipublicæ, *lib.* 11. *tit.* 70. *l.* 2.
Fundo, ſicut inſtructus eſt, *lib.* 6. *tit.* 38. *l.* 2.
Fundos patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 10.
Fundum pignori obligatum, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 1.
Fundum vectigalem, *lib.* 11. *tit.* 30. *l.* 11.
Furioſum in ſuis judiciis, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 10.
Furti actione minime teneri, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 15.
Fuſtibus cæſum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 16.

G.

Generali definitione, *lib.* 5. *tit.* 20. *l.* 2.
Generali lege decernimus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 1.
Generali lege proſpectum eſt, *lib.* 5. *tit.* 33. *l.* 2.
Generali lege ſancimus, ſive vidua, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 13.
Generali lege ſancimus, ut ſi quis, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 54.
Generali lege ſancimus, ut ſine, *lib.* 10. *tit.* 69. *l.* 3.
Generalis indulgentia noſtra, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 7.
Generaliter cenſemus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 5.
Generaliter de omnibus juramentis, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 12.
Generaliter ſancimus, omnes donationes, *l.* 8. *tit.* 56. *l.* 10.
Generaliter ſancimus, omnes viros, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 52.
Generaliter ſancimus, quemadmodum, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 28.
Generaliter ſancimus, ut ſi quid ſcriptis, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 13.
Generaliter ſancimus, ut ſi quis ita, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 6.
Generaliter ſancimus, ut ſi quis major, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 25.
Geſta, quæ ſunt tranſlata, *lib.* 7. *tit.* 52. *l.* 6.
Glebam, vel follem, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 2.
Graecchus, quem Numerius, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 4.
Græcus, *lib.* 1. *tit.* 10. *l.* 2.
Grammaticos, Oratores, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 11.
Grammaticos, ſeu Oratores, *ibid. l.* 1.
Grammaticos, tam Græcos, *lib.* 12. *tit.* 15. *l.* 1.
Grave eſt, *lib.* 11. *tit.* 56. *l.* 1.
Graviſſimæ pœnæ, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 10.
Graviſſimum, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 1.

H.

Habeat unuſquiſque licentiam, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 1.
Habitantis precario, *lib.* 8. *tit.* 9. *l.* 2.
Habitatio morte finitur, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 11.
Habitatio ſemel bonæ fidei contractu, *lib.* 4. *tit.* 58. *l.* 5.
Hac conſultiſſima lege ſancimus licere, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 21.
Hac conſultiſſima lege ſancimus, ut carentes, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 8.
Hac definitione ſancimus, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 12.
Hac edictali lege, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 6.
Hac in perpetuum valitura, *lib.* 11. *tit.* 69. *l.* 6.
Hac lege decernimus, ut qui, *lib.* 12. *tit.* 30. *l.* 2.
Hac lege decernimus, ut vir, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 8.
Hac lege perpetuo credimus, *lib.* 7. *tit.* 44. *l.* 2.
Hac lege ſancimus, ſi, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 14.
Hac lege ſancimus, ut ſi quis ampliſſimam, *lib.* 11. *tit.* 42. *l.* 8.
Hac lege ſancimus, ut ſi quis conſularem, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 10.
Hac lege ſancimus, ut ſive agat, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 16.
Hac noſtræ manſuetudinis, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 2.
Hac parte ſtatutos, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 10.
Hac perpetua lege, *lib.* 3. *tit.* 23. *l.* 2.
Hac providentiſſima lege, *lib.* 10. *tit.* 48. *l.* 3.
Hac ſaluberrima ſanctione, *lib.* 12. *tit.* 21. *l.* 2.
Hac ſanctione decernimus, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 10.
Hac valitura in omne ævum, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 19.
Hæc Conſtitutio Græca, *lib.* 12. *tit.* 34. *l.* 8.
Hæc Conſtitutio permittit, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 33.
Hæc ſententia: *Omnem*, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 3.
Hæc ſententia, quæ, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 4.
Hæredem fidejuſſoris rerum, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 31.
Hæredem mariti, *lib.* 4. *tit.* 16. *l.* 3.
Hæredes eorum, qui, *lib.* 5. *tit.* 54. *l.* 4.
Hæredes quoque mulieris, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 20.
Hæredes, quos necem teſtatoris, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 1.
Hæredes ſcripti, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 4.
Hæredes tutorum ob negligentiam, *lib.* 5. *tit.* 54. *l.* 1.
Hæredi ſcripto, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 1.
Hæreditas extraneis, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 5.
Hæreditas in teſtamento data, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 4.
Hæreditas materteræ petita, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 3.
Hæreditatem ejus, quem, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 1.
Hæreditatem quidem defuncti, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 2.
Hæreditatem quidem neque dari, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 2.
Hæreditatem quidem petentibus, *lib.* 7. *tit.* 34. *l.* 4.
Hæreditatis petitionem, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 7.
Hæreditatis, vel legati, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 12.
Hæredum etiam, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 25.
Hæres inſtituta matris teſtamento, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 3.
Hæres, qui poſt aditam, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 1.
Hæretici communicantes, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 20.
Hæretici legitimo, *lib.* 1. *tit.* 5. poſt *l.* 9.
Hæretici patres, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 13.
Hæretici ſynagoeria, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 14.
Heres. *Vide ſupra*, Hæres.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Hi, penes quos, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 4.
Hi, quibus te, collegaque, *lib.* 11. *tit.* 33. *l.* 1.
Hi, qui ad civilia munera, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 7.
Hi, qui ex filiabus, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 12.
Hi, qui ex Officialibus, *lib.* 12. *tit.* 48. *l.* 1.
Hi, qui fisco, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 4.
Hi, qui fundos, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 3.
Hi, qui impositæ munera, *lib.* 1. *tit.* 44. *l.* 17.
Hi, qui in aliena potestate sunt, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 1.
Hi, qui in schola, *lib.* 12. *tit.* 26. *l.* 3.
Hi, qui sanctam fidem, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 3.
Hi, quibus patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 26. *l.* 3.
Hi, quibus per fideicommissum, *lib.* 7. *tit.* 47. *l.* 7.
Hi, quos commoditas, *lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 2.
Hi, quos inundatio Nili, *lib.* 7. *tit.* 41. *l.* 2.
His nostræ serenitatis edictis, *lib.* 10. *tit.* 25. *l.* 1.
His, qui conficiendi naves, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 25.
His, qui tempore competenti, *lib.* 7. *tit.* 67. *l.* 2.
His quidem, quibus, *lib.* 12. *tit.* 34. *l.* 5.
His scholaribus quibus, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 14.
His solis matribus, *lib.* 8. *tit.* 56. *l.* 7.
His tantummodo, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 16.
Hoc fructuum nomine, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 1.
Hoc prospectum est, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 6.
Hoc, quod placet, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 13.
Honor veteranis, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 5.
Honorati, qui, *lib.* 11. *tit.* 15. *l.* 1.
Humanitatis, ac religionis ratio, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 23.
Humanitatis intuitu naturalibus, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 8.
Humanitatis intuitu parentibus, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 9.
Humanum esse probamus, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 8.
Humanum, & pium, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 9.
Humilem, vel abjectam fœminam, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 7.
Humilioribus officiis, *lib.* 19. *tit.* 70. *l.* 14.
Hydraulæ, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 4.
Hypothecis, vel pignoribus, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 3.

I.

Jam quidem, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 2.
Jam tibi scripsi, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 1.
Jam trigesima secunda Constitutio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 35.
Jamdudum à nobis statutum est, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 3.
Jamdudum placuit, *lib.* 1. *tit.* 13. *l.* 1.
Jampridem quidem mancipium, *lib.* 7. *tit.* 30. *l.* 2.
Id ab unaquaque provincia, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 12.
Id, quod pauperibus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 24.
Ignominiæ causa sacramento liberati, *lib.* 10. *tit.* 54. *l.* 1.
Ignorantia creditoris, *lib.* 9. *tit.* 34. *l.* 4.
Ignorare non debes, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 1.
Ignoti juris non est, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 5.
Iisdem privilegiis, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 7.
Illam injuriam, quæ, *lib.* 8. *tit.* 59. *l.* 2.
Illam merito dubitationem, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 19.
Illam subtilem observationem, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 33.
Illatæ dispensatori pecuniæ, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 4.
Illic, ubi res hereditarias, *lib.* 3. *tit.* 20. *l.* 1.
Illud æquitatis, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 12.
Illud convenit præcaveri, *lib.* 4. *tit.* 47. *l.* 9.
Illud inspiciendum est, *lib.* 2. *tit.* 22. *l.* 1.
Illud, quod de legatis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 26.
Illud, quod ex veteribus, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 19.
Illud requirendum est, *lib.* 5. *tit.* 72. *l.* 2.
Illud sine ratione, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 20.
Illustres viros præfectos, *lib.* 1. *tit.* 54. *l.* 4.
Illustribus præfectus urbi, *lib.* 5. *tit.* 33. *l.* 1.
Immunitates specialiter datæ, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 9.
Imperator Constantinus, *lib.* 12. *tit.* 47. *l.* 1.
Imperialis benevolentiæ proprium, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 23.
Impetrata rescripta non placet admitti, *lib.* 7. *tit.* 50. *l.* 3.
Improba possessio, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 7.
Improbum fœnus exercentibus, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 20.
Improbum quidem, & criminosum, *lib.* 9. *tit.* 34. *l.* 1.
Impuberem, quem, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 2.
Impunitas delicti, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 7.
In actione etiam depositi, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 10.
In adoptionem patre, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 8.
In adoptionem quidem, *ibid. l.* 7.
In adulterii quæstione, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 32.
In æstimatione frumenti, *lib.* 11. *tit.* 27. *l.* 1.
In albo decurionum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 9.
In annalibus legatis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 22.
In arenam non damnato, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 11.
In bonæ fidei contractibus ita demum, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 13.
In bonæ fidei contractibus, necnon, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 3.
In bonæ fidei judiciis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 13.
In bonis mortui, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 1.
In causa judicati, *lib.* 8. *tit.* 23. *l.* 3.
In causa, quæ spectat, *lib.* 1. *tit.* 50. *l.* 1.
In causarum delegationibus, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 1.
In causis criminalibus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 16.
In causis jamdudum, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 10.
In civilibus causis, *lib.* 1. *tit.* 38. *l.* 1.
In communes servos, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 1.
In communione, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 5.
In conjunctione filiarum, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 20.
In Consiliariis observari censemus, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 10.
In consilio quidem cognoscentis, *lib.* 2. *tit.* 42. *l.* 1.
In contractibus, in quibus, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 14.
In contractibus, qui bonæ fidei, *lib.* 2. *tit.* 54. *l.* 3.
In contractibus rei veritas, *lib.* 4. *tit.* 22. *l.* 1.
In copulandis nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 8.
In corrigendis minoribus, *lib.* 9. *tit.* 15. *l.* 1.
In criminali negotio, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.* 5.
In criminibus quidem ætatis, *lib.* 2. *tit.* 35. *l.* 1.
In defensoribus, *lib.* 1. *tit.* 55. *l.* 4.
In donationibus inter virum, &, *lib.* 6. *tit.* 28. *l.* 12.
In donationibus, quæ, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 31.
In dotibus, quas, *lib.* 5. *tit.* 15. *l.* 3.
In dubium non venit, *lib.* 5. *tit.* 42. *l.* 3.
In ea, quæ reipub. *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 3.
In Ecclesiis, quæ, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 11.
In emancipatione liberorum, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 2.
In emphyteuticariis contractibus, *lib.* 4. *tit.* 66. *l.* 2.
In eum, qui ex naufragio, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 18.
In excoctione buccellati, *lib.* 12. *tit.* 39. *l.* 2.
In executionibus criminum, *lib.* 9. *tit.* 45. *l.* 6.
In exercendis litibus, *lib.* 9. *tit.* 21. *l.* 15.
In extraneos, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 25.
In familiæ erciscundæ judicio, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 20.
In festivitatibus, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 2.
In filiis decurionum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 35.
In fiscalibus debitis, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 6.
In fraudem annonariæ rei, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 7.
In fraudem creditorum, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 3.
In fuga servum constitutum, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 6.
In hac sacratissima urbe, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 30.
In heredes magistratus, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 2.
In his, in quibus læsus es, *lib.* 2. *tit.* 53. *l.* 1.
In hi officiis, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 6.
In his, quæ naviculatii vendunt, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 2.
In illis, quæ metrocomiæ, *lib.* 11. *tit.* 55. *l.* 1.
In imponenda ratione, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 6.
In insulam deportato, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 6.
In integrum restitutione, *lib.* 2. *tit.* 28. *l.* 2.
In ipsius mariti tui, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 5.
In judicio de liberali causa, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 4.
In judicio tam locati, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 28.
In legatis, & fideicommissis, *lib.* 6. *tit.* 47. *l.* 4.
In legatis quidem, *lib.* 6. *tit.* 45. *l.* 1.
In legatis, vel fideicom. *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 21.
In litibus, in quibus, *lib.* 3. *tit.* 22. *l.* 6.
In locum tutoris defuncti, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 3.
In Magistratus municipales, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 5.
In metallum damnatus, *lib.* 9. *tit.* 49. *l.* 4.
In minorum persona, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 3.
In Nomine Domini nostri, *lib.* 1. *tit.* 27. *l.* 1.
In nostræ Serenitatis imaginibus, *lib.* 1. *tit.* 24. *l.* 3.
In nullis locis, aut civitatibus, *lib.* 9. *tit.* 30. *l.* 2.
In nullo quopiam loco vectigal, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 15.
In offerendis provocationibus, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 37.
In Officiales Præfectorum, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 4.
In officio Comitis Orientis, *lib.* 12. *tit.* 57. *l.* 1.
In officio spectabilitatis tuæ, *lib.* 12. *tit.* 26. *l.* 2.
In omni cessione bonorum, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 6.
In omnibus causis, *lib.* 2. *tit.* 59. *l.* 1.
In omnibus provinciis, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 7.
In pecuniariis causis, *lib.* 9. *tit.* 40. *l.* 3.
In pecuniariis controversiis, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 26.
In possessionem fundi, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 5.
In possessionem rei, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 8.
In postulandis suspectis tutoribus, *lib.* 5. *tit.* 43. *l.* 5.
In potestate ejus est, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 1.
In proconsulari provincia, *lib.* 12. *tit.* 56. *l.* 3.
In provinciis singulis, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 4.
In quacunque causa, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 1.
In quæstione testamenti, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 13.
In qualibet, vel, *lib.* 12. *tit.* 40. *l.* 1.
In quibus casibus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 7.
In re mandata, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 21.
In rebus dotalibus, sive mobilibus, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 30.
In rebus, quæ, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 2.
In redhibitione operarum, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 13.
In rem actio, *lib.* 3. *tit.* 14. *l.* 1.
In rem pupilli, *lib.* 2. *tit.* 27. *l.* 5.
In restituenda hereditate, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 4.
In sacris nostris scriniis, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 9.
In sacris scriniis militantes, *ibid. l.* 12.
In sacris scriniis nostris, *ibid. l.* 2.
In scriniis palatii militantes, *ibid. l.* 3.
In servili conditione, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 7.
In servorum, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 2.
In solutum nomine dato, *lib.* 3. *tit.* 15. *l.* 5.
In successione Curialium, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 48.
In successione filii, *lib.* 6. *tit.* 56. *l.* 2.
In successione intestatæ, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 9.
In successione, quæ, *ibid. l.* 1.
In summa debiti, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 6.
In synagogam Judaicæ legis, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 4.
In testamentis, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 26.
In testamento militis, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 12.
In testamento quidem ejus, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 6.
In testamento quidem militis, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 7.
In vendentis, vel ementis, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 13.
In una, eademque causa, *lib.* 2. *tit.* 44. *l.* 3.
In universis litibus placet, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 11.
Incendium ære alieno, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 11.
Incerti juris non est, in familiæ, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 19.
Incerti juris non est, orta, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 3.
Incivile, atque inusitatum est, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 12.
Incivile est, quod postulas, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 1.
Incivilem rem desideratis, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 2.
Incredibile est, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 6.
Indebitas usuras, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 18.
Indebito legato, *lib.* 2. *tit.* 33. *l.* 2.
Indebitum solutum sciens, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 9.
Indecoram observationem, *lib.* 5. *tit.* 60. *l.* 3.
Indicia certa, quæ jure, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 19.
Indictiones non personis, *lib.* 19. *tit.* 16. *l.* 3.
Indubitati juris est, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 16.
Inductis Termino, &, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 2.
Inductum, id est, cancellatum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 22.
Indulgentia, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 3.
Infames personæ, *lib.* 10. *tit.* 57. *l.* 1.
Infamia, quæ tibi abominanda est, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 8.
Infamiæ detrimentum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 1.
Infantis nomine, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 3.
Ingenuæ mulieres, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 3.
Ingenuam natam, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 2.
Ingenui nascuntur, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 8.
Ingenuum quis se contendendo, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 13.
Initio venditionis si pactus es, *lib.* 4. *tit.* 54. *l.* 5.
Iniquum, & longe à, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 17.
Injuriarum actio, *lib.* 9. *tit.* 35. *l.* 2.
Injuriarum causa, *ibid. l.* 7.
Injuriarum ex persona, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 10.
Inquisitio veritatis tolli non potuit, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 18.
Insignis auctoritas, *lib.* 11. *tit.* 60. *l.* 2.
Insolitum est, & grave, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 2.
Instar rei judicatæ, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 2.
Institoria tibi adversus, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 3.
Instrumenta ad jus tuum, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 6.
Instrumenta domestica, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 5.
Instrumenta prædiorum, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 24.
Instrumentis etiam non, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 9.
Instrumentorum exempla, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 8.
Intelligere debes, *lib.* 8. *tit.* 31. *l.* 2.
Intelligis filio, qui, *lib.* 12. *tit.* 37. *l.* 5.
Inter æquitatem, jusque, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 1.
Inter alias prærogativas, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 13.
Inter alios factam transactionem, *lib.* 7. *tit.* 60. *l.* 2.
Inter alios res gestas, *lib.* 7. *tit.* 60. *l.* 1.
Inter antiquam prudentiam, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 15.
Inter chartulas confisci, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 5.
Inter claras sapientiæ dotes, *lib.* 1. *tit.* 1. post *l.* 7.
Inter filios, & filias, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 11.
Inter omnes duntaxat, *ibid. l.* 26.
Inter omnes minores, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 17.
Inter privatos & fiscum, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 6.
Inter virum, & uxorem, *lib.* 8. *tit.* 58. *l.* 2.
Interest multum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 21.
Interest, usumfructum, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 6.
Interlocutio Præsidis apud acta, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 4.
Interlocutio Præsidis, quæ indicta est, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 19.
Interpositas metus causa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 13.
Interrogari servos, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 15.
Interrogatam, & professam, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 24.
Intervalla temporum, *lib.* 10. *tit.* 40. *l.* 3.
Intestata mortua quondam, *lib.* 8. *tit.* 57. *l.* 2.
Intestato quidem defuncto, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 4.
Intestatorum curialium bona, *lib.* 6. *tit.* 62. *l.* 4.
Intra urbem Romam, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 5.
Invasor locorum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 5.
Invicem debiti compensatione, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 12.
Invito, vel ignorante creditore, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 12.
Invito, vel ignorante te ab alio, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 2.
Invitos conductores, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 11.
Invitum comparare, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 11.
Invitus agere, vel procurare, *lib.* 3. *tit.* 7. *l.* 1.
Invitus procurationem suscipere, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 17.
Inusitatam rem desideras, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 19.
Ipse dispice, quemadmodum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 1.
Ipse significas, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 7.
Ipsis rerum experimentis, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 2.
Irenarchæ, qui ad, *lib.* 10. *tit.* 75. *l.* 1.
Irritam facere donationem, *lib.* 7. *tit.* 27. *l.* 3.
Irritum quidem propterea, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 8.
Is, apud quem res agitur, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 2.
Is, cui commissæ sunt, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 4.
Is, cujus tacita fides, *lib.* 10. *tit.* 13. *l.* 1.
Is demum in Senatusconsultum, *lib.* 9. *tit.* 45. *l.* 1.
Is, penes quem, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 6.
Is, qui aggressorem, vel, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 2.
Is, qui bona secundum, *lib.* 7. *tit.* 54. *l.* 1.
Is, qui cum telo ambulaverit, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 7.
Is, qui liber constitutus, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 15.
Is, qui rationem tutelæ, *lib.* 5. *tit.* 53. *l.* 2.
Is, qui solvendo non est, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 2.
Is, qui tempore competenti, *lib.* 7. *tit.* 67. *l.* 2.
Is quidem, qui in, *lib.* 7. *tit.* 12. *l.* 2.
Ita demum super lite, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 13.
Ita nobis cordi pudor est, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 28.
Jubemus adscriptitiorum creationes, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 37.
Jubemus advocationem fori tui, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 17.
Jubemus apud Alexandrinæ, *lib.* 1. *tit.* 57. *l.* 1.
Jubemus, atque hortamur, *lib.* 9. *tit.* 27. *l.* 4.
Jubemus clarissimorum, *lib.* 12. *tit.* 16. *l.* 5.
Jubemus cura, ac solertia, *lib.* 1. *tit.* 55. *l.* 9.
Jubemus duobus viris, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 5.
Jubemus eos, quibus, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 6.
Jubemus eos tantummodo, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 19.
Jubemus eum ad, *lib.* 1. *tit.* 31. *l.* 5.
Jubemus in omnibus litigiis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 43.
Jubemus licere mulieribus, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 21.
Jubemus licere parentibus, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 5.
Jubemus, ne quis, *lib.* 4. *tit.* 59. *l.* 1.
Jubemus neminem Curialem, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 1.
Jubemus nemini licere, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 23.
Jubemus nemini penitus, *lib.* 9. *tit.* 5. *l.* 1.
Jubemus nullam navem, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 10. & *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 2.
Jubemus nulli posthac, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 14.
Jubemus omnes epistolas, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 4.
Jubemus omnes, qui in quacunque, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 14.
Jubemus omnes, qui scripturas, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 24.
Jubemus omnes, qui vel jam, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 4.
Jubemus omnino testatorem, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 29.
Jubemus per hanc divinam, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 16.
Jubemus per omnes Provincias, *ibid. l.* 10.
Jubemus pro tempore, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 3.
Jubemus Provinciarum quidem, *lib.* 8. *tit.* 13. *l.* 1.
Jubemus quotiens pater, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 6.
Jubemus salvo honore, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 18.
Jubemus, si qua suggestio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 34.
Jubemus, viros devotos, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 14.
Jubemus, ut primum, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 4.
Jubemus, ut pro, *lib.* 10. *tit.* 76. *l.* 1.
Jubemus, ut quicunque mulierem, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 11.
Jubemus, ut si quis, *lib.* 10. *tit.* 14. *l.* 1.
Judæi communi Romano, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 8.
Judæi & bonorum, *ibid. l.* 16.
Judæi, qui reatu aliquo, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 1.
Judæis, & cœlicolis, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 3.
Judæorum primates, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 17.
Judæos quosdam, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 11.
Judæus, qui, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 18.
Judæus servum Christianum, *lib.* 1. *tit.* 10. *l.* 1.
Judex ad certam rem datus, *lib.* 7. *tit.* 48. *l.* 1.
Judex, qui disceptationi, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 5.
Judicati executio, *lib.* 7. *tit.* 58. *l.* 1.
Judices absentium, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 1.
Judices Dominicis diebus, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 9.
Judices oportet in primis, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 9.
Judices, qui in, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 8.
Judices, qui se furtis, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 12.
Judices, qui tempore administrationis, *lib.* 9. *tit.* 28. *l.* 1.
Judices, quos, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 11.
Judices, sive in hac inclyta urbe, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 18.
Judices tam Latina, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 12.
Judicibus faciendæ, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 9.
Judicibus non solum, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 24.
Judicio cœpto usurarum, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 1.
Judicium uxoris posthumæ, *lib.* 6. *tit.* 34. *l.* 3.
Juliana, cujus tibi, *lib.* 5. *tit.* 39. *l.* 1.
Jure mariti adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 6.
Jure nostro est potestas, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 5.
Jure provisum est, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 5.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Juris formulæ aucupatione, *lib.* 2. *tit.* 58. *l.* 1.
Juris ignorantiam, *lib.*6. *tit.*9. *l.*6.
Juris jurandi contempta religio, *lib.*4. *tit.*1. *l.* 2.
Juris jurandi religione, *lib.*4. *tit.*2 *c.l.*9.
Juris manifeſtiſſimi eſt, *lib.*7. *tit.*56. *l.*3.
Juris ordinem converti poſtulas, *lib.*3. *tit.* 13. *l.*1.
Jus caſtrenſis peculii, *lib.*12. *tit.*37. *l.*6.
Jus emphyteuticarium, *lib.*4. *tit.*66. *l.*1.
Jus emphyteutici prædii, *lib.*11. *tit.*61. *l.*11.
Jus familiarium ſepulcrorum, *lib.*3. *tit.*44. *l.* 8.
Jus poſtliminii, *lib.*8. *tit.*51. *l.*14.
Jus Senatorum, *lib.*12. *tit.*1. *l.*8.
Jus ſepulcri tam familiatis, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.*13.
Juſſio, qua ſibi, *lib.*1. *tit.*9. *l.*5.
Juſtas etiam, &, *lib.*10. *tit.*1. *l.*6.
Juſtiſſimos & vigilantiſſimos, *lib.*1. *tit.*40. *l.* 3.
Juſtum eſt deſiderium ejus, *lib.*2. *tit.*1. *l.*6.
Juxta edicti noſtri continentiam, *lib.*7. *tit.* 16. *l.*40.
Juxta inveteratas, *lib.*10. *tit.*70. *l.*2.
Juxta ſanctionem, quam, *lib.*1. *tit.*3. *l.*1.

L.

Lata jampridem lege ſtatuimus, *lib.*8. *tit.*54. *l.*27.
Lata ſententia, *lib.*7. *tit.*62. *l.*22.
Latam ſententiam dicitis, *lib.*7. *tit.*64. *l.*1.
Laudabile, vitæque hominum, *lib.*2. *tit.*8. *l.* 4.
Legati non ſolum, *lib.*1. *tit.*35. *l.*1.
Legatorum, ſeu fideicommiſſorum, *lib.*6. *tit.*47. *l.*1.
Legatum à defuncto tibi, *lib.*3. *tit.* 34. *l.*3.
Legatum alii ſub conditione, *lib.*6. *tit.*40. *l.* 1.
Legatum, ſive fideicommiſſum, *lib.*6. *tit.*46. *l.* 4.
Lege duodecim tabularum, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 14.
Lege Leonis, *lib.*5. *tit.*14. *l.*10.
Lege pragmatica, *lib.*12. *tit.*17. *l.*4.
Lege repetita cenſemus, *lib.*12. *tit.*38. *l.*13.
Lege venditionis, *lib.*4. *tit.*55. *l.*1.
Legem Anaſtaſii, *lib.*5. *tit.*27. *l.*7.
Legem Juliam Miſcellam, *lib.*6. *tit.*40. *l.*3.
Legem, quam dixiſti, cum dotem, *lib.*2. *tit.*3. *l.*10. & *lib.*5. *tit.*14. *l.*1.
Legem, quam rebus tuis, *lib.*8. *tit.*54. *l.*9.
Legem quidem conductionis, *lib.*4. *tit.*65. *l.*16.
Leges decuriales, *lib.*11. *tit.*13. *l.*2.
Leges, & Conſtitutiones, *lib.*1. *tit.*14. *l.*7.
Leges quoque ipſas, *lib.*8. *tit.*53. *l.*3.
Leges ſacratiſſimæ, *lib.*1. *tit.*14. *l.*9.
Leges ut generales, *lib.*1. *tit.*14. *l.*3.
Legis Aquiliæ actione, *lib.*3. *tit.*35. *l.*2.
Legis Juliæ de bonis, *lib.*7. *tit.*71. *l.*4.
Lenones patres, & dominos, *lib.*11. *tit.*40. *l.*6.
Lex, quæ tutores, *lib.*5. *tit.*37. *l.*21.
Lex Viſellia, *lib.*9. *tit.*21. *l.*1.
Libellus Præfecto prætorio, *lib.* 1. *tit.* 26. *l.* 1.
Liber captus ab hoſtibus, *lib.*8. *tit.*51. *l.*17.
Liber, necne fuerit teſtator, *lib.*3. *tit.*31. *l.*8.
Libera concubinatus ratione, *lib.*7. *tit.*16. *l.*34.
Libera matrimonia, *lib.*8. *tit.*39. *l.*2.
Libera quidem Theodora, *lib.*7. *tit.*45. *l.*8.
Liberam reſiſtendi, *lib.*3. *tit.*27. *l.*1.
Liberari fidejuſſores, *lib.*8. *tit.*43. *l.*2.
Liberi concubinas parentum, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 4.
Liberi contra tabulas, *lib.*6. *tit.*12. *l.*1.
Liberi de inofficioſo querelam, *lib.*3. *tit.*28. *l.*28.
Liberos à parentibus, *lib.*4. *tit.*43. *l.*1.
Liberos privatis pactis, *lib.*7. *tit.*16. *l.*10.
Liberos, qui per, *lib.*6. *tit.*20. *l.*18.
Liberos, velut ſervos, *lib.*7. *tit.*16. *l.*39.
Libertà, eademque uxor tua, *lib.*5. *tit.*5. *l.*1.
Libertæ, quæ voluntate patroni, *lib.*6. *tit.*6. *l.* 2.
Libertæ tuæ, *lib.*6. *tit.*3. *l.*8.
Libertas à debitore fiſci, *lib.*7. *tit.*8. *l.*2.
Libertas teſtamento defuncti data, *lib.* 7. *tit.*2. *l.*3.
Libertatem ſervorum, *lib.*8. *tit.*9. *l.*36.
Libertates, quas, *lib.*11. *tit.*62. *l.*1.
Libertati à majoribus, *lib.*8. *tit.*47. *l.*10.
Liberti, libertæque defunctorum, *lib.* 6. *tit.*3. *l.*10.
Liberti non modo adverſus, *lib.*6. *tit.*7. *l.*3.
Libertina matre procreatam, *lib.*7. *tit.*14. *l.*9.
Libertinæ conditionis conſtitutis, *lib.* 7. *tit.*20. *l.*2.
Libertinæ conditionis homines, *lib.*6. *tit.*7. *l.*4.
Libertinum, qui filio ſuo, *lib.*5. *tit.*6. *l.*4.
Libertorum adverſus patronos, *lib.*4. *tit.*20. *l.*12.
Libertorum filios, *lib.*12. *tit.*1. *l.*9.
Libertos à tutela, vel cura, *lib.*5. *tit.*62. *l.*5.
Libertos exemplo ingenuorum, *lib.*8. *tit.*47. *l.* 8.
Libertos, ſive libertas, *lib.*6. *tit.*6. *l.*6.
Libertum, qui patronam, *lib.*5. *tit.*4. *l.*3.
Libertum tuum, & tutorem, *lib.*5. *tit.*43. *l.*1.
Liberum eſt ffliæ tuæ, *lib.*5. *tit.*17. *l.*2.
Liberum fuit, *lib.*8. *tit.*41. *l.*16.
Liberum, ſciens conditionem ejus, *lib.* 9. *tit.*20. *l.*15.
Licèat accepta pecunia, *lib.*7. *tit.*16. *l.*33.
Licèat omnibus Judicibus, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 12.
Licet adieris patris hereditatem, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.*14.
Licet adverſus heredes, *lib.*5. *tit.*53. *l.*5.
Licet ante tempus, *lib.*4. *tit.*9. *l.*1.
Licet antiquis legibus, *lib.*6. *tit.*21. *l.*18.
Licet certis annuis quantitatibus, *lib.*4. *tit.* 65. *l.*8.
Licet dos jure, *lib.*5. *tit.*12. *l.*27.
Licet dotale mancipium, *lib.*7. *tit.*8. *l.*1.
Licet epiſtolæ, *lib.*8. *tit.*38. *l.*1.
Licet ex cauſa fideicommiſſi, *lib.*6. *tit.*13. *l.*1.
Licet ex tabulis, quas, *lib.*9. *tit.*22. *l.*3.
Licet iiſdem pignoribus, *lib.*18. *tit.*18. *l.*7.
Licet in delictis ætate, *lib.*2. *tit.*35. *l.*2.
Licet in principio quæſtionis, *lib.*2. *tit.*13. *l.*24.
Licet incontinenti, *lib.*6. *tit.*30. *l.*8.
Licet indiviſa bona, *lib.*10. *tit.*31. *l.*7.
Licet inter privatos, *lib.*2. *tit.*3. *l.*19.
Licet Judice accepto, *lib.*3. *tit.*1. *l.*2.
Licet liberi matribus, *lib.*6. *tit.*56. *l.*1.
Licet neque noſtra, *lib.*5. *tit.*24. *l.*1.
Licet orationis ſub, *lib.*5. *tit.*62. *l.*17.
Licet pacto diviſionis, *lib.*3. *tit.*26. *l.*23.
Licet poſſeſſio nudo animo, *lib.*7. *tit.* 32. *l.* 4.
Licet, poſtquam ſupplicaſti, *lib.*1. *tit.*21. *l.* 1.
Licet quidam Ægyptiorum, *lib.*5. *tit.*5. *l.*8.
Licet repudii libellus, *lib.*5. *tit.*17. *l.*6.
Licet retro principes, *lib.*4. *tit.*65. *l.*35.
Licet ſervilis conditio, *lib.*1. *tit.*19. *l.*1.
Licet ſervitutis tempore, *lib.*4. *tit.*14. *l.*4.
Licet turorem habenti, *lib.*5. *tit.*36. *l.*4.
Licet turorum conventione, *lib.* 5. *tit.* 52. *l.* 3.
Licet, *Unde vi*, interdictum, *lib.*8. *tit.*36. *l.* 5.
Liquet igitur. *Hæc lex eſt* §. *in l.*7. *lib.*1. *ſub finem tit.*1. *Incipit*, Liquet igitur Imperator.
Lite ordinata, *lib.*7. *tit.*16. *l.*4.
Lite pendente, *lib.*8. *tit.*37. *l.*2.
Litem te redemiſſe, *lib.*2. *tit.*13. *l.*15.
Lites ſuper ſervili conditione, *lib.*7. *tit.*17. *l.* 1.
Litibus imponentes celeritatem, *lib.*11. *tit.* 47. *l.*19.
Litigantibus in ampliſſimo, *lib.*7. *tit.*42. *l.*1.
Litigator victus, *lib.*7. *tit.*51. *l.*2.
Litigatoribus copia eſt, *lib.*7. *tit.*62. *l.*14.
Loca omnia fundi, *lib.*11. *tit.*70. *l.*3.
Locorum domini, *lib.*11. *tit.*58. *l.*11.
Locum quidem religioſum, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.*9.
Longe diverſam cauſam, *lib.*7. *tit.*23. *l.*1.
Longi temporis poſſeſſione, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.*7.
Longi temporis præſcriptio, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 2.
Lotas in poſterum, *lib.*11. *tit.*7. *l.*10.
Luminibus captum curatorem, *lib.*5. *tit.*34. *l.* 3.
Luminibus captus, *lib.*5. *tit.*67. *l.*1.

M.

Macedoniani Senatuſconſulti, *lib.* 4. *tit.*28. *l.*5.
Magiſteriæ poteſtati, *lib.*3. *tit.*13. *l.*6.
Magiſtratus conficiendorum, *lib.*1. *tit.*56. *l.* 2.
Magiſtratus ejus civitatis, *lib.*5. *tit.*32. *l.*1.
Magiſtros ſtudiorum, *lib.*10. *tit.*52. *l.*7.
Magna, &c. Conſtitutio aſſignat, *lib.* 1. *tit.*2. *l.*18.
Magnam legum veterum, *lib.*8. *tit.*38. *l.*12.
Majeſtatis rei, etiam poſt, *lib.*9. *tit.*8. *l.*6.
Major annis xxv. *lib.*8. *tit.*14. *l.*23.
Major dignitas, *lib.*12. *tit.*1. *l.*3.
Majorem ſeveritatem exigit, *lib.*9. *tit.*22. *l.*4.
Majoribus etiam, *lib.*3. *tit.*38. *l.*3.
Majoribus honoribus functos, *lib.*10. *tit.* 42. *l.*2.
Mala fide morato, *lib.*7. *tit.*22. *l.*1.
Mala fide poſſidens, *lib.*4. *tit.*9. *l.*3.
Male agitur cum dominis, *lib.*7. *tit.*38. *l.*2.
Mancipia diverſis artibus prædita, *lib.* 6. *tit.*3. *l.*5.
Mancipia patris, *lib.*4. *tit.*51. *l.*4.
Mancipia, quorum meminiſti, *lib.*4. *tit.*50. *l.* 3.
Mancipia tua, ſi, *lib.*7. *tit.*26. *l.*1.
Mandati actio perſonalis eſt, *lib.*8. *tit.*41. *l.* 14.
Mandatum re integra, *lib.*4. *tit.*35. *l.*15.
Manichæi liberos, *lib.*1. *tit.*5. *l.*15.
Manichæi undique, *lib.*1. *tit.*5. *l.*12.
Manichæos, ſeu Manichæas, *lib.*1. *tit.*5. *l.*4.
Manifeſti, & indubitati juris eſt, *lib.*8. *tit.*32. *l.* 1.
Manifeſti juris eſt, majores, *lib.*10. *tit.*49. *l.* 3.
Manifeſti juris eſt, tam alio, *lib.*8. *tit.*43. *l.* 17.
Manifeſtiſſimi quidem juris eſt, *lib.*6. *tit.*2. *l.* 22.
Manumiſſionis cauſa traditus, *lib.*6. *tit.*3. *l.* 2.
Mariti, qui fundum communem, *lib.*5. *tit.* 23. *l.*2.
Maritus citra mandatum, *lib.*2. *tit.*13. *l.*21.
Maritus, & uxor ab inteſtato, *lib.*6. *tit.*18. *l.* 1.
Maritus etſi rebus, *lib.*5. *tit.*34. *l.*2.
Maritus manumiſſionis cauſa, *lib.*5. *tit.*16. *l.* 22.
Mater inter eas perſonas eſt, *lib.*9. *tit.*46. *l.*2.
Mater pupillæ, *lib.*5. *tit.*6. *l.*2.
Mater, quæ defuncto filio, *lib.*6. *tit.*56. *l.*5.
Mater teſtamento, *lib.*5. *tit.*28. *l.*4.
Mater tua ab eo, quem, *lib.*6. *tit.*3. *l.*5.
Mater tua, vel maritus, *lib.*3. *tit.*32. *l.*3.
Mathematicos, *lib.*1. *tit.*4. *l.*10.
Matre, vel legitimis filiis, *lib.*5. *tit.*27. *l.*2.
Matrem tuam, *lib.*4. *tit.*19. *l.*17.
Matres, naturalibus etiam filiis, *lib.*5. *tit.*31. *l.* 11.
Matres, quæ amiſſis viris, *lib.*5. *tit.*35. *l.*2.
Matres, quæ puberes amiſerunt, *lib.*6. *tit.* 56. *l.*3.
Matri inteſtato defunctæ, *lib.*6. *tit.*57. *l.*3.
Matriculam agentium, *lib.*12. *tit.*2 *c.l.*3.
Matrimonium quidem, *lib.*5. *tit.*17. *l.*1.
Matris pietas inſtruere te poteſt, *lib.*5. *tit.* 51. *l.*6.
Maximarum culmina dignitatum, *lib.* 10. *tit.*47. *l.*12.
Maximum vitium, *lib.*6. *tit.*28. *l.*4.
Mechanicos Geometras, *lib.*10. *tit.*64. *l.*2.
Medicos, & maxime Archiatros, *lib.* 10. *tit.*52. *l.*6.
Mediterraneæ civitates, *lib.*10. *tit.*16. *l.*9.
Meminerint cuncti, *lib.*8. *tit.*4. *l.*6.
Meminimus antea divinam, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 15.
Meminimus nuper, *lib.*10. *tit.*34. *l.*2.
Meminimus pragmaticam ſanctionem, *lib.* 11. *tit.*68. *l.*2.
Meminiſſe oportebit, *lib.*9. *tit.*8. *l.*7.
Mercalem te habuiſſe uxorem, *lib.*4. *tit.*7. *l.* 5.
Mercatores tam imperio noſtro, *lib.*4. *tit.* 63. *l.*4.
Metallarii, ſive, *lib.*11. *tit.*6. *l.*7.
Metalli ſupplicium, *lib.*9. *tit.*47. *l.*11.
Metanicos. *Vide*, Mechanicos.
Metum non jactationibus, *lib.*2. *tit.*20. *l.*9.
Miles ſi caſtrenſium, *lib.*6. *tit.*26. *l.*2.
Militares viros, *lib.*12. *tit.*36. *l.*16.
Militaribus viris, *lib.*10. *tit.*31. *l.*42.
Militaris adæratio, *lib.*12. *tit.*40. *l.*4.
Militem nec pro patre, *lib.*2. *tit.*13. *l.*7.
Milites de locis, in quibus, *lib.*1. *tit.*29. *l.*4.
Milites ignominia miſſi, *lib.*12. *tit.*36. *l.*3.
Milites in expeditione degentes, *lib.*5. *tit.* 21. *l.*15.
Milites neque tormentis, *lib.*9. *tit.*41. *l.*8.
Milites noſtros, *lib.*4. *tit.*65. *l.*31.
Milites qui à rep. armantur, *lib.*12. *tit.*36. *l.* 15.
Milites qui præſunt, *lib.*1. *tit.*4. *l.*18.
Militiæ armatæ muneribus, *lib.*5. *tit.*34. *l.*4.
Militis voluntatem, *lib.*3. *tit.*44. *l.*5.
Mimæ, & quæ ludibrio corporis, *lib.*1. *tit.*4. *l.*4.
Minime fas eſt, ut, *lib.*7. *tit.*63. *l.*12.
Minor annis lege definitis, *lib.*7. *tit.*4. *l.*5.
Minorem pecuniam te accepiſſe, *lib.*4. *tit.* 30. *l.*2.
Minores xxv. annis heredibus, *lib.*6. *tit.*35. *l.* 6.
Minores xxv. annis non, *lib.*2. *tit.*40. *l.*1.
Minoribus ætate fœminis, *lib.*5. *tit.*3. *l.*17.
Minoribus annis xxv. *lib.*2. *tit.*25. *l.*2.
Minoribus in his, *lib.*2. *tit.*22. *l.*8.
Minoribus in integrum, *lib.*2. *tit.*22. *l.*5.
Minoribus xxv. annis, heredibus, *lib.*6. *tit.* 35. *l.*6.
Minoribus xxv. annis, præſertim, *lib.*2. *tit.* 41. *l.*1.
Minorum poſſeſſionis venditio, *lib.*5. *tit.*71. *l.*6.
Minus ex tutelæ judicio, *lib.*2. *tit.*27. *l.*1.
Minus inſtructus eſt, *lib.*7. *tit.*32. *l.*2.
Miſſi opinatores, *lib.*10. *tit.*19. *l.*7.
Moderatores provinciarum, *lib.*1. *tit.*40. *l.*1.
Modios æneos, *lib.*9. *tit.*70. *l.*10.
Mœniana, quæ Græco vocabulo, *lib.*8. *tit.* 10. *l.*11.
Momentaneæ poſſeſſionis actio, *lib.*3. *tit.*6. *l.*3.
Momentariæ poſſeſſionis interdictum, *lib.* 8. *tit.*4. *l.*8.
Monaſteria, *lib.*1. *tit.*3. *l.*40.
Monente officii ſollicitudine, *lib.*10. *tit.*11. *l.* 2.
Monetarios in ſua, *lib.*11. *tit.*7. *l.*1.
Monumenta quidem legati, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 14.
Monumentorum inſcriptiones, *lib.*3. *tit.*44. *l.*6.
Moræ litis cauſam, *lib.*3. *tit.*32. *l.*26.
Mortis caſus ancillæ diſtractæ, *lib.*4. *tit.*48. *l.* 6.
Mortuorum reliquias, *lib.*3. *tit.*44. *l.*12.
Moveor, quod te à ſervis, *lib.*4. *tit.*55. *l.*4.
Mulier in minori ætate, *lib.*5. *tit.*12. *l.*28.
Mulier juris ſui conſtituta, *lib.*5. *tit.*1. *l.*5.
Mulier, licet ſpecialiter, *lib.*8. *tit.*28. *l.*11.
Mulier, quæ, *lib.*11. *tit.*47. *l.*16.
Mulierem contra Senatuſc. *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 14.
Mulierem, quam ita, *lib.*4. *tit.*56. *l.*2.
Mulierem quidem, *lib.*8. *tit.*48. *l.*5.
Mulieres honore maritorum, *lib.*10. *tit.*39. *l.*9. & *lib.*12. *tit.*1. *l.*13.
Mulieribus quidem, *lib.*4. *tit.*52. *l.*2.
Multa damnum famæ, *lib.*1. *tit.*54. *l.*1.
Multarum ſevera compendia, *lib.*1. *tit.*54. *l.* 5.
Multi magicis artibus uſi, *lib.*9. *tit.*18. *l.*6.
Multi modi, *lib.*6. *tit.*4. *l.*4.
Multi naves ſuas, *lib.*11. *tit.*3. *l.*1.
Multis devotiſſimæ ſcholæ, *lib.*12. *tit.*22. *l.* 8.
Multis rationibus, *lib.*7. *tit.*16. *l.*17.
Multum intereſt, ſi ea, *lib.*5. *tit.*3. *l.*1.
Multum intereſt, utrum coheredes, *lib.*4. *tit.*52. *l.*2.
Multum intereſt, utrumne uxore, *lib.* 4. *tit.*50. *l.*6.
Multum intereſt, utrum quis, *lib.*6. *tit.*4. *l.*1.
Munera, quæ, *lib.*10. *tit.*41. *l.*2.
Muneribus civilibus, *lib.*12. *tit.*67. *l.*1.
Muneris publici, *lib.*10. *tit.*45. *l.*1.
Murileguli, qui, *lib.*11. *tit.*7. *l.*11.
Mutuæ pecuniæ, *lib.*4. *tit.*2. *l.*14.

N.

Natales antiquos, *lib.*6. *tit.*8. *l.*1.
Nati ex inquilinarum, *lib.*10. *tit.*31. *l.*29.
Naturalibus liberis providentes, *lib.*5. *tit.* 29. *l.* 4.
Nautici apud, *lib.*11. *tit.*22. *l.*1.
Ne ad diverſa tracti, *lib.*12. *tit.*16. *l.*4.
Ne caſu amiſſa, *lib.*10. *tit.*30. *l.*2.
Ne cauſas, quæ in noſtram, *lib.*7. *tit.*62. *l.*15.
Ne contra juris auctoritatem, *lib.*4. *tit.*13. *l.* 2.
Ne cui liceat Præpoſitorum, *lib.*12. *tit.*43. *l.* 1.
Ne cui liceat, qui, *lib.*4. *tit.*65. *l.*32.
Ne diu apparitorum, *lib.*9. *tit.*47. *l.*21.
Ne diutius ad, *lib.*12. *tit.*5 *c.l.*6.
Ne diutius dubitetur, *lib.*11. *tit.*47. *l.*1.
Ne exactorum, *lib.*10. *tit.*19. *l.*9.
Ne frumentum, quod, *lib.*4. *tit.*40. *l.*4.
Ne ideo lis protrahatur, *lib.*2. *tit.*7. *l.*19.
Ne in arbitris cum, *lib.*2. *tit.*56. *l.*4.
Ne liceat, *lib.*10. *tit.*11. *l.*8.
Ne lucrum quidem antea, *lib.*5. *tit.*70. *l.*5.
Ne Magiſtratuum, *lib.*5. *tit.*34. *l.*13.
Ne paſſim liceat mulieribus, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 13.
Ne per diviſas, *lib.*12. *tit.*61. *l.*1.
Ne quid Præſes, *lib.*12. *tit.*41. *l.*12.
Ne quidam putarent, *lib.*6. *tit.*21. *l.*17.
Ne quis Chriſtianam mulierem, *lib.*1. *tit.*9. *l.*6.
Ne quis Comitum, *lib.*12. *tit.*42. *l.*1.
Ne quis deinceps, *lib.*11. *tit.*40. *l.*7.
Ne quis ex corpore togatorum, *lib.*2. *tit.*7. *l.*3.
Ne quis ex ruſticana plebe, *lib.*11. *tit.*54. *l.*1.
Ne quis ex ultimis negotiatoribus, *lib.* 12. *tit.*1. *l.*6.
Ne quis Judicum in provincia, *lib.*1. *tit.*40. *l.*8.
Ne quis mortalium, *lib.*1. *tit.*11. *l.*2.
Ne quis Officialium, *lib.*10. *tit.*31. *l.*38.
Ne quis pro coërcitione delicti, *lib.*9. *tit.*47. *l.*19.
Ne quis quo ſit, *lib.*11. *tit.*1. *l.*2.
Ne quis ſine ſacrilegii crimine, *lib.*9. *tit.*29. *l.* 4.
Ne quis vela regia ſuſpendere, *lib.*2. *tit.*16. *l.* 2.
Ne quis vicanis, *lib.*11. *tit.*53. *l.*2.
Ne quis, ut, *lib.*11. *tit.*7. *l.*16.
Ne ſenatorum quidem liberti, *lib.*5. *tit.*62. *l.*13.
Ne ſplendidiſſimæ urbes, *lib.*8. *tit.*12. *l.*11.
Nec ambigi oportet, *lib.*8. *tit.*54. *l.*6.
Nec apud peregrinos, *lib.*6. *tit.*24. *l.*7.
Nec avus neptem ſuam, *lib.*8. *tit.*49. *l.*4.
Nec bona fide poſſeſſionem adeptis, *lib.* 7. *tit.*33. *l.*10.
Nec cæterorum liberti, *lib.*2. *tit.*6. *l.*2.

Nec

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Nec codicillos quidem, *lib.7. tit.36. l.5.*
Nec creditores, nec qui his, *lib.4. tit.24. l.10.*
Nec creditoris creditori, *lib.8. tit.42. l.6.*
Nec damnosa fisco, *lib.1. tit.19. l.3.*
Nec de statu, ac patrimonio, *lib.3. tit.11. l.7.*
Nec emancipati, *lib.6. tit.20. l.15.*
Nec emere, nec, *lib.6. tit.30. l.16.*
Nec ex vera venditione, *lib.7. tit.32. l.9.*
Nec exemplum editionis, *lib.2. tit.22. l.20.*
Nec fideicommissariam libertatem, *lib.7. tit.11. l.6.*
Nec filium negare, *lib.8. tit.47. l.9.*
Nec filium quidem, *lib.5. tit.4. l.12.*
Nec filius, nec quisquam, *lib.4. tit.1. l.7.*
Nec fratris sui, *lib.8. tit.57. l.3.*
Nec honore, nec legibus, *lib.1. tit.3. l.7.*
Nec ignorans, nec invitus, *lib.8. tit.54. l.10.*
Nec imperiale responsum, *lib.8. tit.5. l.2.*
Nec in simili negotio, *lib.7. tit.56. l.4.*
Nec infames, *lib.10. tit.31. l.12.*
Nec intentio creditorum, *lib.2. tit.4. l.23.*
Nec inter eas quidem personas, *lib.5. tit.16. l.4.*
Nec intra numerum præstitutum, *lib. 10. tit.52. l.5.*
Nec ipsi, qui, *lib.10. tit.39. l.2.*
Nec maritus, *lib.5. tit.18. l.8.*
Nec mulierem per maritum, *lib.7. tit.1. l.3.*
Nec nos præteriit, *lib.8. tit.51. l.4.*
Nec omissa professio, *lib.—. tit.16. l.15.*
Nec patronis pro operis, *lib.6. tit.3. l.6.*
Nec perentem dominium, *lib.7. tit.33. l.5.*
Nec protostasiæ, *lib.10. tit.41. l.8.*
Nec servis quidem alienis, *lib.9. tit.35. l.1.*
Nec si major annis, *lib.8. tit.16. l.4.*
Nec si major xxv. annis, *lib.2. tit.26. l.1.*
Nec si mors testatoris, *lib.9. tit.41. l.5.*
Nec si volens scripsisses, *lib.7. tit.16. l.6.*
Nec venditio rei, *lib.10. tit.33. l.2.*
Nec vim stipulationis, *lib.7. tit.57. l.1.*
Nefandissimum scelus fratris, *lib.5. tit.8. l.2.*
Neganda est accusatis, *lib.9. tit.1. l.19.*
Negantes debitores, *lib.4. tit.10. l.9.*
Negotiandi causa, *lib.8. tit.10. l.2.*
Negotiantes vestiarios, *lib.10. tit.47. l.7.*
Negotiatores si qui, &c. ne modum, *lib.1. tit.4. l.1.*
Negotiatores si qui, &c. potentiorum, *lib.4. tit.63. l.1.*
Negotiis gestis, *lib.2. tit.19. l.23.*
Negotium gerentis alienum, *lib.2. tit.19. l.22.*
Neminem ab angariis, *lib.1. tit.12. l.11.*
Neminem ex his, qui, *lib.10. tit.31. l.64.*
Neminem in judicio exhibendum, *lib.9. tit.3. l.3.*
Neminem in nullo numero, *lib.12. tit.36. l.17.*
Neminem oportet, *lib.9. tit.4. l.5.*
Neminem patimur, *lib.11. tit.22. l.3.*
Neminem, qui sub ditione, *lib.5. tit.5. l.2.*
Neminem sequitur infamia, *lib.2. tit. 12. l.9.*
Neminem susceptionis munere, *lib.10. tit. 70. l.4.*
Neminem volumus in custodiam, *lib.1. tit.4. l.22.*
Nemini ad sublimem, *lib.12. tit.3. l.3.*
Nemini columnas, *lib.8. tit.10. l.7.*
Nemini Judicum liceat, *lib.8. tit.12. l.12.*
Nemini liceat contrahere, *lib.5. tit.4. l.17.*
Nemini licentia concedatur, *lib.5. tit.26. l.1.*
Nemini licere deinceps, *lib.12. tit.50. l.9.*
Nemini licere sanctimus, *lib.2. tit.7. l.11.*
Nemini licere volumus, *lib.1. tit.4. l.24.*
Nemo agentium in rebus, *lib.1. tit.31. l.2.*
Nemo alienigenis barbaris, *lib.4. tit.41. l.2.*
Nemo ambigit, *lib.7. tit.32. l.10.*
Nemo Apostolorum, vel, *lib.1. tit.2. l.2.*
Nemo arbitretur in posterum, *lib.7. tit.63. l.3.*
Nemo aruspicem consulat, *lib.9. tit.18. l.5.*
Nemo carcerem, *lib.10. tit.19. l.2.*
Nemo clericus, vel militaris, *lib.1. tit.1. l.4.*
Nemo de domesticis, *lib.1. tit.51. l.6.*
Nemo de his, qui in virorum, *lib.1. tit.51. l.5.*
Nemo deinceps, *lib.1. tit.4. l.3.*
Nemo demptо canone, *lib.11. tit.65. l.7.*
Nemo ducum ingressus provinciam, *lib.12. tit.51. l.20.*
Nemo ea, quæ sæpius, *lib.1. tit.11. l.8.*
Nemo ex clarissimis, *lib.12. tit.2. l.1.*
Nemo ex iis, qui, *lib.1. tit.51. l.14.*
Nemo ex lege, quam nuper, *lib.6. tit.22. l.11.*
Nemo ex viris clarissimis, *lib.1. tit.49. l.1.*
Nemo excepta Menandri, *lib.2. tit.8. l.8.*
Nemo externus Religionis, *lib.1. tit.9. l.9.*
Nemo fiat, *lib.10. tit.30. l.4.*
Nemo humanum corpus, *lib.3. tit.44. l.14.*
Nemo in posterum, *lib.10. tit.15. l.1.*
Nemo in Provinciis, *lib.1. tit.51. l.13.*
Nemo Judæorum, *lib.1. tit.9. l.7.*
Nemo Judex aliquem suo, *lib.10. tit.31. l.14.*
Nemo Judex aliquem Officialem, *lib.1. tit. 48. l.1.*
Nemo Judex, vel arbiter, *lib.7. tit.45. l.13.*
Nemo Judicum ex, *lib.11. tit.40. l.5.*
Nemo Judicum in id, *lib.8. tit.12. l.13.*
Nemo Martyres distrahat, *lib.1. tit.2. l.3.*
Nemo miles ex his, *lib.12. tit.36. l.13.*
Nemo militet, *lib.1. tit.4. l.2.*
Nemo mulionem, *lib.12. tit.51. l.17.*
Nemo neque frater, *lib.5. tit.30. l.5.*
Nemo ob id, quod, *lib.2. tit.12. l.7.*
Nemo possessorem ad, *lib.10. tit.16. l.8.*
Nemo post depositum cingulum, *lib.3. tit. 21. l.2.*
Nemo post litem contestatam, *lib.3. tit.13. l.4.*
Nemo posthac à nobis, *lib.8. tit.59. l.1.*
Nemo Præfectus urbis, *lib.12. tit.1. l.5.*
Nemo prohibetur rem, *lib.4. tit.65. l.6.*
Nemo res ad te pertinentes, *lib.4. tit.51. l.6.*
Nemo vel in foro, *lib.1. tit.5. l.8.*
Nemo venerandi, adorandique animo, *lib.1. tit.11. l.7.*
Nemo vir auratas, *lib.11. tit.8. l.2.*
Nepotes ex diversis filiis, *lib.6. tit.55. l.2.*
Nepotes loco parentum succedentes, *lib.10. tit.5. l.3.*
Nepotibus avi materni, *lib.6. tit.15. l.3.*
Nepotibus fratris tui, *lib.5. tit.31. l.1c.*
Neptem defuncti, *lib.3. tit.28. l.7.*
Neque à Præside, *lib.5. tit.34. l.5.*
Neque à tutela, neque à cura, *lib.5. tit.62. l.7.*
Neque ab initio, *lib.5. tit.4. l.14.*
Neque actiones, *lib.5. tit.59. l.2.*
Neque ad exhibendum actio, *lib. 3. tit.42. l.3.*
Neque æquam, neque, *lib.4. tit.2. l.1.*
Neque Comes, *lib.1. tit.33. l.2.*
Neque commissum, quod, *lib.4. tit.61. l.2.*
Neque contra juris auctoritatem, *lib.4. tit. 13. l.2.*
Neque Dorotheum, *lib.10. tit.31. l.61.*
Neque ex ejus filii persona, *lib.4. tit.13. l.1.*
Neque famosis, & notatis, *lib.12. tit.1. l.2.*
Neque filia amissa, *lib.5. tit.66. l.2.*
Neque fructuarium, *lib.3. tit.33. l.8.*
Neque furti, neque vi, *lib.2. tit.12. l.2.*
Neque libertis noverca, *lib.6. tit.6. l.7.*
Neque mater pro filia, *lib.5. tit.12. l.14.*
Neque Monachus, neque alius, *lib.8. tit.12. l.3.*
Neque mutui, neque commodati, *lib.7. tit. 35. l.5.*
Neque natales tui, *lib.4. tit.19. l.10.*
Neque pactio, neque transactio, *lib.2. tit.4. l.1.*
Neque patronæ tuæ obsequiis, *lib.6. tit.6. l.8.*
Neque per epistolam, *lib.5. tit.29. l.2.*
Neque per sacras, *lib.1. tit.2. l.20.*
Neque per se heredes, *lib.6. tit.24. l.10.*
Neque professio, neque, *lib.6. tit.23. l.5.*
Neque reipublicæ causa, *lib.2. tit.51. l.5.*
Neque sacrarum, vel, *lib.10. tit.23. l.2.*
Neque scriptura, qua, *lib.4. tit.31. l.6.*
Neque servo, *lib.10. tit.11. l.7.*
Neque servum, neque, *lib.1. tit.4. l.14.*
Neque sine nuptiis, *lib.5. tit.4. l.13.*
Neque suam, neque, *lib.7. tit.50. l.1.*
Neque tempore ætatis, *lib.10. tit.41. l.5.*
Neque tutores, neque, *lib.2. tit.13. l.11.*
Neque tutoris, neque curatoris, &c. stipulationi nocet, *lib.8. tit.38. l.7.*
Neque tutoris, neque curatoris, &c. stipulationi pro pupillo, *lib.5. tit.59. l.1.*
Nexum non facit prædiorum, *lib.8. tit.16. l.8.*
Nihil arbitramur interesse, *lib.2. tit.13. l.20.*
Nihil civitati Romanæ, *lib.7. tit.1. l.2.*
Nihil interest, utrum, *lib.8. tit.43. l.4.*
Nihil omnino ullis, *lib.12. tit.24. l.4.*
Nihil pro herede posse, *lib.7. tit.29. l.2.*
Nihil prohibet, altero, *lib.4. tit.50. l.9.*
Nihil sibi deflectens à, *lib.9. tit.41. l.17.*
Nihil superindictorum, *lib.10. tit.18. l.1.*
Nimia credulitate circunventa es, *lib.4. tit. 10. l.11.*
Nimis grave est, quod, *lib.4. tit.20. l.7.*
Nimis propere Judex, *lib.7. tit.53. l.1.*
Nisi eam pecuniam, quam, *lib.5. tit.37. l.4.*
Nobiliores natalibus, *lib.4. tit.63. l.3.*
Nolumus convelli, *lib.6. tit.23. l.20.*
Nomen quoque debitoris, *lib.8. tit.17. l.4.*
Nomina paternorum debitorum, *lib.5. tit. 51. l.2.*
Nominationes libelli, vel, *lib.7. tit.62. l.27.*
Nominationum forma, *lib.10. tit.31. l.45.*
Nominatori pignori, *lib.8. tit.14. l.11.*
Nominibus in dotem datis, *lib.4. tit. 10. l.2.*
Nominis venditio, *lib.4. tit.39. l.3.*
Non abs re est, *lib.8. tit.1. l.10.*
Non abstulit tibi, *lib.8. tit.42. l.4.*
Non adversus te, *lib.4. tit.2. l.15.*
Non alios à muneribus, *lib.10. tit.55. l.1.*
Non aliter quilibet, *lib.12. tit.24. l.9.*
Non animadvertimus, *lib.3. tit.26. l.2.*
Non codicillum, sed, *lib.6. tit.23. l.14.*
Non convenit dubitari, *lib.3. tit.29. l.9.*
Non damnatos quidem duntaxat, *lib.2. tit. 12. l.18.*
Non defensæ mortis, *lib.3. tit.26. l.1.*
Non dubitandum est, *lib.2. tit.11. l.1.*
Non dubitatur, etsi, *lib.8. tit.45. l.6.*
Non dubium est, in, *lib.1. tit.14. l.5.*
Non dubium, nec incertum est, *lib.6. tit.23. l.16.*
Non eo minus sententia, *lib.2. tit.13. l.14.*
Non epistolis necessitudo, *lib.4. tit.19. l.13.*
Non est ambiguum, *lib.3. tit.36. l.9.*
Non est ambigui juris, *lib.5. tit.57. l.2.*
Non est dubium, denegari, *lib.6. tit.37. l.5.*
Non est dubium, si, *lib.6. tit.30. l.15.*
Non est ignotum, quod ea, *lib.6. tit.7. l.1.*
Non est ignotum, tutores, *lib.5. tit.37. l.6.*
Non est incerti juris, *lib.2. tit.57. l.1.*
Non est incognitum, *lib.7. tit.35. l.3.*
Non est interdictum tutoribus, *lib.4. tit.53. l.1.*
Non est novum, *lib.2. tit.1. l.5.*
Non est probabilis causa, *lib.4. tit.44. l.6.*
Non est vobis necessaria, *lib.5. tit.71. l.2.*
Non ex eo, quod duplum, *lib.8. tit.45. l.30.*
Non exceptionibus, *lib.8. tit.36. l.10.*
Non hoc, an tenuerit, *lib.6. tit.15. l.4.*
Non idcirco minus emptio, *lib.4. tit. 38. l.12.*
Non idcirco minus in vacuam, *lib.4. tit.21. l.12.*
Non idcirco minus is, *lib.1. tit.22. l.1.*
Non idcirco minus jure factum, *lib.6. tit. 23. l.11.*
Non idcirco minus, quod à vobis, *lib.1. tit.18. l.9.*
Non idcirco minus, quod intestato, *lib.6. tit.36. l.4.*
Non idcirco minus, quod pupilli, *lib.7. tit.16. l.35.*
Non idcirco minus, quod te Limenarcha, *lib.7. tit.16. l.38.*
Non idcirco minus venditio, *lib.4. tit.44. l.12.*
Non ideo divisio inter te, *lib.3. tit.36. l.12.*
Non ideo minus crimine, *lib.9. tit.2. l.5.*
Non ideo minus in libertatem, *lib.7. tit.16. l.5.*
Non ideo minus uxor tua, *lib.6. tit.24. l.5.*
Non ignorabit Judex, *lib.3. tit.42. l.4.*
Non ignorat competens, *lib.9. tit.1. l.9.*
Non ignoret is, cujus, *lib.7. tit.51. l.3.*
Non injusta ratione, *lib.10. tit.2. l.1.*
Non interest, à quo vis, *lib.2. tit.2c. l.5.*
Non invidemus, sed, *lib.11. tit.4c. l.1.*
Non justam te gerere, *lib.6. tit.48. l.4.*
Non licere, *lib.3. tit.43. l.2.*
Non minorem auctoritatem, *lib.2. tit.4. l.20.*
Non minus adsessoribus, *lib.1. tit.51. l.11.*
Non modus prædiorum, *lib.3. tit.34. l.12.*
Non moriturum, *lib.8. tit.38. l.8.*
Non mutant servi statum, *lib.7. tit.16. l.11.*
Non nudis adseverationibus, *lib.4. tit.19. l.14.*
Non nudo consensu, *lib.8. tit.49. l.3.*
Non omni titulo res, *lib.5. tit.37. l.16.*
Non omnino succedunt, *lib.8. tit.19. l.1.*
Non omnium tutorum par, *lib.5. tit.42. l.4.*
Non oportet, ut indignis, *lib.8. tit.35. l.5.*
Non patimur hippocomos, *lib. 12. tit.51. l.13.*
Non plures, quam, *lib.1. tit.2. l.4.*
Non possunt obesse tibi, *lib.1. tit.21. l.3.*
Non prius ad eos, *lib.4. tit.15. l.4.*
Non prius debitorem, *lib.11. tit.32. l.1.*
Non prius quenquam, *lib.9. tit.46. l.7.*
Non pro numero superstitum, *lib.6. tit.57. l.2.*
Non prohibentur milites, *lib.9. tit.1. l.8.*
Non quidem fuit competens, *lib.3. tit.13. l.1.*
Non quidem temere, *lib.4. tit.62. l.1.*
Non recte procuratores, *lib.8. tit.41. l.3.*
Non semper compelleris, *lib.7. tit.43. l.1.*
Non servum, quem, *lib.3. tit.32. l.20.*
Non sine ratione, *lib.6. tit.61. l.5.*
Non solent nova vectigalia, *lib.4. tit. 62. l.3.*
Non solum Barbaris, *lib.4. tit.63. l.2.*
Non solum per venditionem, *lib.5. tit.71. l.4.*
Non solum verba legis, *lib.9. tit.9. l.3.*
Non tantum Decurionum filiis, *lib.12. tit. 34. l.2.*
Non tantum duorum mensium, *lib.6. tit.37. l.19.*
Non tibi obest, si, *lib.10. tit.39. l.1.*
Non valet procuratoris sententia, *lib.9. tit.20. l.4.*
Non videtur abhorrere à, *lib.10. tit.41. l.4.*
Non videtur circunscriptus, *lib.2. tit.22. l.9.*
Non videtur nobis, *lib.7. tit.45. l.1.*
Non unde originem, *lib.4. tit.2. l.7.*
Non utiliter nominatus, *lib.5. tit.45. l.2.*
Nos reddentes. *Hæc lex est* §. *l.7. tit.1. lib.1. Incip.* Reddentes honorem.
Nostræ pietatis famulationibus, *lib.12. tit. 27. l.2.*
Nostram provisionem, *lib.6. tit.23. l.30.*
Nostris, & parentum, *lib.9. tit.46. l.8.*
Notum est à fisco, *lib.7. tit.37. l.1.*
Novatione legitime perfecta, *lib.8. tit.41. l.4.*
Novationum nocentia, *lib.8. tit.42. l.8.*
Noverint judices, *lib.9. tit.44. l.2.*
Novum, quod postulas, non est, *lib.7. tit.62. l.2.*
Nuda pollicitatione, *lib.8. tit.38. l.5.*
Nulla dubitatio est, *lib.2. tit.13. l.23.*
Nulla lege prohibitum est, *lib.5. tit.12. l.4.*
Nulla macula, vel, *lib.10. tit.11. l.3.*
Nulla, nisi emensis, *lib.1. tit.3. l.9.*
Nulla res prohibet, *lib.4. tit.26. l.5.*
Nulla tibi adversus, *lib.8. tit.43. l.5.*
Nullam existimationis infamiam, *lib.2. tit.12. l.14.*
Nullam possessionem, *lib.12. tit.61. l.4.*
Nullam vim oportet, *lib.11. tit.1. l.3.*
Nulli defensorum licere, *lib.1. tit.55. l.10.*
Nulli hæreticorum danda licentia, *lib.1. tit.6. l.3.*
Nulli jam in posterum licere, *lib.11. tit.61. l.13.*
Nulli Judicum liceat, *lib.9. tit.48. l.1.*
Nulli Judicum, qui, *lib.1. tit.40. l.14.*
Nulli licere decernimus, *lib.1. tit.3. l.28.*
Nulli militarium, *lib.12. tit.38. l.7.*
Nulli, ne divinæ domui, *lib.11. tit.23. l.1.*
Nulli Officialium à, *lib.7. tit.65. l.3.*
Nulli omnino ex tabulariis, *lib.10. tit.69. l.1.*
Nulli patriæ administratio, *lib.1. tit.41. l.1.*
Nulli posthac horreaticas, *lib.10. tit. 26. l.3.*
Nulli posthac sine, *lib.12. tit.20. l.2.*
Nulli prorsus audientia, *lib.3. tit.1. l.10.*
Nulli prorsus liceat, *lib.11. tit.11. l.1.*
Nulli prorsus, nobis insciis, *lib.11. tit.46. l.1.*
Nulli prorsus non, *lib.2. tit.58. l.2.*
Nulli, qui statuendi, *lib.7. tit.45. l.10.*
Nulli salarium tribuatur, *lib.10. tit.36. l.1.*
Nulli scriniatio liceat, *lib.12. tit.5c. l.1c.*
Nulli sit liberum, *lib.11. tit.14. l.1.*
Nullo justo titulo, *lib.3. tit.32. l.24.*
Nullum ex officio Rationalis, *lib.3. tit.26. l.1c.*
Nullum ex primipilaribus, *lib. 12. tit. 58. l.13.*
Nullum Palatinis tibi, *lib.1. tit.40. l.1c.*
Nullum penitus, cum, *lib.4. tit.20. l.14.*
Nullus apparitor, *lib.12. tit.60. l.3.*
Nullus aruspex, *lib.9. tit.18. l.3.*
Nullus de schola agentium, *lib. 12. tit. 2c. l.1.*
Nullus eorum, qui, *lib.12. tit.47. l.4.*
Nullus evectione utatur, *lib.12. tit.51. l.11.*
Nullus ex his, quos, *lib.12. tit.60. l.2.*
Nullus fabricensium, *lib.11. tit.9. l.7.*
Nullus Hæreticis ministeriorum, *lib.1. tit.1. l.2.*
Nullus in carcerem prius, *lib.9. tit.3. l.2.*
Nullus Judicum ad provinciam, *lib.1. tit. 51. l.8.*
Nullus Judicum id, quod, *lib.1c. tit.73. l.1.*
Nullus Judicum quenquam, *lib.12. tit.58. l.2.*
Nullus multæ dictionem, *lib.2. tit.7. l.18.*
Nullus omnino originalis, *lib. 11. tit. 67. l.1.*
Nullus omnino principatum, *lib.9. tit.26. l.1.*
Nullus omnino, qui, *lib.9. tit.8. l.4.*
Nullus Palatinorum, qui, *lib.11. tit.72. l.1.*
Nullus penitus cujuslibet, *lib. 12. tit. 51. l.21.*
Nullus penitus ex eo, quod, *lib.10. tit.73. l.2.*
Nullus Provinciæ moderator, *lib.1. tit.40. l.9.*
Nullus qualibet prærogativa, *lib.10. tit.31. l.28.*
Nullus, qui nexu generis, *lib.10. tit.31. l.60.*
Nullus solius materni, *lib.10. tit.31. l.44.*
Nullus tanquam Judæus, *lib.1. tit.9. l.14.*
Nullus thesaurensis, vel, *lib.12. tit.24. l.2.*
Nullus tyro vagus, aut, *lib.12. tit.44. l.1.*
Nullus vacationem, *lib.10. tit.44. l.1.*
Numerarios amplissimæ tuæ, *lib.12. tit.50. l.3.*
Numerarios virorum illustrium, *lib. 12. tit.55. l.4.*
Numerus liberorum, *lib.10. tit.51. l.1.*
Nunquam omnino, *lib.1. tit.46. l.1.*
Nunquam sationibus, vel, *lib.11. tit.47. l.1.*
Nunquam sine Judicibus, *lib.1. tit.51. l.13.*
Nuper legem conscripsimus, *lib. 5. tit. 27. l.11.*
Nutritoribus hoc nomine, *lib.6. tit.59. l.10.*

O.

Obæs alienum servire, *lib. 4. tit. 10. l.12.*
Obæs alienum tantum, *lib.5. tit.71. l.12.*
Ob causam proprii, *lib.4. tit.10. l.3.*
Ob commissa adulteria, *lib.9. tit.9. l.21.*
Ob debitum viri, *lib.9. tit.12. l.1.*
Ob maritorum culpam, *lib.3. tit.12. l.2.*
Ob metallicum canonem, *lib.11. tit.6. l.2.*

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Ob negotium alienum, *lib.2. tit.19. l.18.*
Ob reſtituenda ea, quæ, *lib.4. tit.7. l.6.*
Ob tutorem non idoneum, *lib.5. tit.46. l.3.*
Obligata pignoris jure, *lib.8. tit.20. l.2.*
Obligatis pignori mancipiis, *lib.8. tit.28. l.15.*
Obnoxios criminum, *lib.3. tit.44. l.11.*
Obſervare curabis, ne, *lib.7. tit.65. l.2.*
Obſervare oportebit magiſtratus, *lib.10. tit.31. l.2.*
Obſignatione totius debitæ, *lib.8. tit.48. l.9.*
Obſiſtere commodis publicis, *lib.10. tit.16. l.10.*
Obtentu expilatæ hereditatis, *lib.9. tit.32. l.5.*
Obtentu nominis primipili, *lib.12. tit.63. l.2.*
Occidendorum leonum, *lib.11. tit.44. l.1.*
Odioſas contrahentium calliditates, *lib.3. tit.10. l.3.*
Officia, & conditiones, *lib.1. tit.30. l.3.*
Officia Rectorum provinciarum, *lib.12. tit.58. l.4.*
Officiales rationales, *lib.1. tit.3. l.4.*
Officio, nec minus obſequio, *lib.2. tit.19. l.5.*
Officio, quod tuis meritis, *lib.12. tit.56. l.1.*
Officio tuæ magnitudinis, *lib.12. tit.50. l.11.*
Officium Helleſponti, *lib.1. tit.36. l.1.*
Oleo quidem, vel, *lib.4. tit.32. l.23.*
Omiſſis quoque pignoribus, *lib.8. tit.41. l.17.*
Omne ſemen, *lib.10. tit.12. l.2.*
Omne territorium cenſeatur, *lib.11. tit.57. l.4.*
Omne verbum ſignificans, *lib.6. tit.43. l.2.*
Omnem adhibentes, *lib.1. tit.3. l.42.*
Omnem ambiguitatis confuſionem, *lib.6. tit.60. l.4.*
Omnem canonem veſtium, *lib.12. tit.40. l.1.*
Omnem honorem ſalvum, *lib.7. tit.64. l.10.*
Omnem inquietudinem, *lib.1. tit.47. l.1.*
Omnem matri, ſive ab inteſtato, *lib.6. tit.56. l.6.*
Omnem ſemper, *lib.1. tit.3. l.43.*
Omnem ſummam auri, *lib.10. tit.23. l.1.*
Omnes adoleſcentes, qui, *lib.2. tit.45. l.2.*
Omnes cognitores, &, *lib.9. tit.27. l.3.*
Omnes cujuſcunque, *lib.1. tit.22. l.6.*
Omnes dies jubemus eſſe, *lib.3. tit.12. l.7.*
Omnes fundi patrimoniales, *lib.11. tit.61. l.8.*
Omnes honorati, *lib.11. tit.19. l.1.*
Omnes Judices, cujuſcunque dignitatis, *lib.11. tit.77. l.2.*
Omnes Judices invigilare, *lib.10. tit.11. l.5.*
Omnes Judices, provinciarumque, *lib.20. tit.31. l.33.*
Omnes Judices, urbanæque, *lib.3. tit.12. l.3.*
Omnes legibus regantur, *lib.1. tit.14. l.10.*
Omnes magiſtratus, *lib.3. tit.1. l.12.*
Omnes minoris laterculi, *lib.1. tit.30. l.2.*
Omnes nocendi quibuſlibet, *lib.7. tit.39. l.4.*
Omnes omnino ad oblationem, *lib.10. tit.16. l.5.*
Omnes omnino curiales, *lib.20. tit.31. l.50.*
Omnes omnino curialis, vel, *lib.12. tit.33. l.4.*
Omnes omnino domeſticos, *lib.3. tit.25. l.1.*
Omnes omnino fugitivos, *lib.11. tit.47. l.6.*
Omnes omnino, quibus, *lib.6. tit.22. l.12.*
Omnes omnino quocunque titulo, *lib.10. tit.17. l.1.*
Omnes Palatinos, quos, *lib.12. tit.31. l.1.*
Omnes penſitare debebunt, *lib.10. tit.16. l.4.*
Omnes privilegia dignitatum, *lib.12. tit.8. l.2.*
Omnes pro iis agris, *lib.4. tit.47. l.3.*
Omnes profugi, *lib.11. tit.47. l.8.*
Omnes provinciarum apparitores, *lib.1. tit.40. l.12.*
Omnes Provinciarum Rectores, *lib.8. tit.12. l.12.*
Omnes, qui curiali, *lib.10. tit.31. l.43.*
Omnes, qui in palatio, *lib.12. tit.29. l.4.*
Omnes metata, *lib.12. tit.41. l.9.*
Omnes, qui patrimoniales fundos, *lib.11. tit.64. l.3.*
Omnes, qui quaſcunque res, *lib.7. tit.37. l.2.*
Omnes, qui quolibet modo, *lib.10. tit.31. l.49.*
Omnes, qui ubique ſunt, *lib.1. tit.3. l.33.*
Omnes, quibus vel cura, *lib.8. tit.12. l.8.*
Omnes, quos damnationis, *lib.9. tit.47. l.23.*
Omnes ſtationarii, *lib.12. tit.58. l.1.*
Omnes ſtipulationes, *lib.8. tit.38. l.10.*
Omnes tutores, ſeu, *lib.5. tit.51. l.5.*
Omnes vetitæ legibus, *lib.1. tit.5. l.2.*
Omni innovatione ceſſante, *lib.1. tit.2. l.6.*
Omnia citatoria, *lib.12. tit.22. l.2.*
Omnia corporatorum genera, *lib.1. tit.28. l.4.*
Omnia loca, quæ ſacris, *lib.1. tit.11. l.5.*
Omnia prædia, tam ea, quæ, *lib.11. tit.73. l.3.*
Omnia privilegia, quæ, *lib.1. tit.3. l.35.*
Omnia, quæ in horreis habentur, *lib.20. tit.26. l.1.*
Omma tributa per, *lib.1. tit.27. l.1.*
Omnibus fabricis, *lib.11. tit.9. l.1.*
Omnibus in re propria, *lib.4. tit.20. l.10.*
Omnibus Judicibus, *lib.3. tit.2. l.3.*
Omnibus militibus noſtris, *lib.3. tit.61. l.3.*
Omnibus per civitates, *lib.9. tit.12. l.10.*
Omnibus tam viris ſpectabilibus, *lib.1. tit.52. l.1.*
Omnimodo teſtatorum voluntatibus, *lib.2. tit.28. l.3.*
Omnium prædiorum actores, *lib.11. tit.58. l.13.*
Omnium rerum, ac perſonarum, *lib.4. tit.61. l.6.*
Omnium teſtamentorum, *lib.6. tit.23. l.19.*
Omnis à Clericis, *lib.1. tit.3. l.2.*
Omnis publica actio, *lib.10. tit.1. l.11.*
Omnis ſervitus aquarum, *lib.11. tit.42. l.1.*
Oneri publico, *lib.11. tit.3. l.1.*
Operarum præbitionem, *lib.10. tit.24. l.1.*
Opinatores, quibus, *lib.12. tit.39. l.1.*
Opinatoribus, id eſt, *lib.12. tit.38. l.11.*
Opinione falſa mortis, *lib.7. tit.29. l.3.*
Oportet poſt omnem litem finitam, *lib.7. tit.62. l.36.*
Opprimendorum deſertorum, *lib.3. tit.27. l.2.*
Optimam quæſtionem, *lib.8. tit.38. l.14.*
Optimum duximus, *lib.2. tit.21. l.8.*
Oratione Divi Pii, *lib.10. tit.52. l.4.*
Orationis D. Severi beneficium, *lib.5. tit.70. l.2.*
Ordo rei geſtæ, &, *lib.7. tit.53. l.3.*
Ordinarii juris eſt, *lib.3. tit.32. l.13.*
Ordinariorum Judicum Apparitores, *lib.12. tit.58. l.7.*
Ordinariorum Judicum officiis, *lib.11. tit.73. l.1.*
Ordinem conſulatus, *lib.12. tit.3. l.2.*
Ordinis ambitioſa decreta, *lib.10. tit.46. l.2.*
Originarios colonos, *lib.11. tit.47. l.11.*
Origine propria, *lib.10. tit.38. l.4.*
Orphanotrophos hujus, *lib.1. tit.3. l.32.*

P.

Pacta noviſſima, *lib.2. tit.3. l.12.*
Pacta, quæ contra leges, *lib.2. tit.3. l.6.*
Pacto ſucceſſorum debitoris, *lib.2. tit.3. l.26.*
Pactum curatoris, *lib.2. tit.3. l.22.*
Pactum dotale, quo, *lib.5. tit.14. l.4.*
Pactum dotali inſtrumento, *lib.6. tit.20. l.3.*
Pactum, quod bona fide, *lib.2. tit.3. l.17.*
Pactum, quod dotali inſtrumento, *ibid. l.15.*
Pactum vulgare, *lib.4. tit.24. l.4.*
Palatini pro capitibus, *lib.12. tit.24. l.1.*
Palatinis hæc cura debet eſſe, *lib.1. tit.32. l.1.*
Palatinos, qui à viro, *lib.11. tit.73. l.2.*
Palatinos, qui ſacrarum, *lib.12. tit.24. l.10.*
Pamphyliæ etiam civitates, *lib.11. tit.69. l.2.*
Parabolanos, qui, *lib.1. tit.3. l.18.*
Parentes, & liberi, *lib.4. tit.20. l.6.*
Parentes, natales, *lib.7. tit.16. l.22.*
Parentibus arbitrium dividendæ, *lib.3. tit.28. l.8.*
Parentum ex neceſſitatibus, *lib.5. tit.25. l.1.*
Parthippum eum videri, *lib.12. tit.51. l.4.*
Particulari delegationum, *lib.10. tit.17. l.2.*
Partum ancillæ matris, *lib.3. tit.32. l.7.*
Partus pignoratæ ancillæ, *lib.8. tit.25. l.1.*
Pateant, *lib.1. tit.12. l.3.*
Pateat omnibus noſtram, *lib.2. tit.59. l.3.*
Pater pro filia dotem, *lib.5. tit.14. l.7.*
Pater trium incolumium, *lib.10. tit.63. l.1.*
Pater tuus adverſus eum, *lib.9. tit.20. l.1.*
Pater tuus, ſi ex reſidua, *lib.6. tit.24. l.2.*
Pater tuus, ſi major eſt, *lib.5. tit.68. l.1.*
Pater veſter tutor, *lib.5. tit.54. l.2.*
Patrem emancipato filio, *lib.10. tit.60. l.1.*
Patrem, qui filiam expoſuit, *lib.5. tit.4. l.16.*
Patrimoniales fundos, *lib.11. tit.64. l.2.*
Patrimonialis fundi, *lib.11. tit.61. l.2.*
Patrimoniorum munere, *lib.10. tit.41. l.9.*
Patris nomine, *lib.4. tit.13. l.4.*
Patroni tui filii, *lib.5. tit.31. l.2.*
Patronus liberti, *lib.6. tit.13. l.2.*
Patruo, ac materteræ, *lib.6. tit.58. l.7.*
Peculiari præceptionis, *lib.12. tit.19. l.5.*
Pecunia, quam creditor, *lib.7. tit.73. l.5.*
Pecuniæ indebitæ per, *lib.4. tit.5. l.1.*
Pecuniæ ſolutæ profeſſio, *lib.8. tit.43. l.14.*
Pecuniam à te datam, *lib.4. tit.6. l.10.*
Pecuniam ſ quam te ob dotem, *lib.4. tit.6. l.1.*
Pecuniam, quam tibi à matre, *lib.4. tit.16. l.1.*
Pendente appellatione, *lib.6. tit.11. l.1.*
Penes illum vectigalia, *lib.4. tit.61. l.4.*
Per agrum quidem alienum, *lib.3. tit.34. l.11.*
Per annos ſingulos, *lib.11. tit.6. l.5.*
Per Aquilianam ſtipulationem, *lib.8. tit.14. l.3.*
Per Bithyniam, *lib.10. tit.25. l.2.*
Per colonum præjudicium, *lib.11. tit.47. l.17.*
Per diverſas interpellationes, *lib.4. tit.35. l.22.*
Per hanc divinam pragmaticam, *lib.12. tit.50. l.12.*
Per hanc divinam ſanctionem, *lib.7. tit.63. l.4.*
Per hanc jubemus ſanctionem, *lib.6. tit.52. l.1.*
Per hanc legem decernimus, *lib.2. tit.8. l.7.*
Per id tempus, quo, *lib.12. tit.23. l.3.*
Per Illyricum, *lib.12. tit.58. l.9.*
Per liberam perſonam, *lib.7. tit.32. l.1.*
Per omnes Provincias Edictum, *lib.12. tit.25. l.1.*
Per omnes Provincias patrimonialium, *lib.11. tit.64. l.5.*
Per omnes regiones, *lib.1. tit.55. l.6.*
Per Procuratorem, *lib.7. tit.32. l.8.*
Per Provincias, *lib.8. tit.10. l.10.*
Per retentionem pignoris, *lib.3. tit.32. l.4.*
Per ſingulas Provincias, *lib.10. tit.30. l.3.*
Per tutorem pupillo actio, *lib.5. tit.39. l.5.*
Per univerſam diœceſim, *lib.11. tit.51. l.1.*
Peræquatores, ac diſcuſſores, *lib.11. tit.57. l.6.*
Peremptorias exceptiones, *lib.7. tit.50. l.2.*
Perfecta donatio, *lib.8. tit.55. l.3.*
Perfectam emptionem, *lib.4. tit.45. l.2.*
Pergit audacia ad buſta, *lib.9. tit.19. l.5.*
Periniquum, & temerarium eſſe, *lib.3. tit.13. l.7.*
Permutationem, utpote, *lib.4. tit.64. l.2.*
Perpenſa deliberatione, *lib.11. tit.6. l.1.*
Perſecutione pignoris omiſſa, *lib.8. tit.14. l.24.*
Perſecutionem eorum, quæ vi, *lib.2. tit.20. l.1.*
Petendæ in integrum reſtitutionis, *lib.2. tit.53. l.6.*
Petens ex ſtipulatione, *lib.2. tit.3. l.27.*
Petitionem virorum diſertiſſ. *lib.2. tit.7. l.13.*
Petitiones virorum diſertiſſ. *lib.2. tit.8. l.5.*
Pietatis fungeris munere, *lib.5. tit.43. l.6.*
Pignoribus datis à reo, *lib.8. tit.41. l.25.*
Pignoribus quidem intervenientibus, *lib.4. tit.32. l.22.*
Pignoris cauſa res, *lib.4. tit.24. l.11.*
Pignoris, vel hypothecæ, *lib.8. tit.14. l.18.*
Pignorum gratia aliquid, *lib.8. tit.17. l.8.*
Pignus in bonis debitoris, *lib.4. tit.24. l.9.*
Pignus intercidit, ſi, *lib.8. tit.27. l.1.*
Placet nobis, Præſides, *lib.3. tit.3. l.2.*
Placet noſtræ clementiæ, *lib.1. tit.3. l.17.*
Placet nullum omnino, *lib.10. tit.47. l.8.*
Placet rationabilis conſilii, *lib.1. tit.2. l.5.*
Placet, ut Judicibus, *lib.3. tit.3. l.3.*
Placuit eos, qui naſcuntur, *lib.7. tit.17. l.42.*
Placuit in omnibus rebus, *lib.3. tit.1. l.8.*
Placuit juſte omnibus, *lib.12. tit.24. l.8.*
Placuit omnibus, *lib.1. tit.11. l.1.*
Placuit quoties pedanei, *lib.3. tit.3. l.4.*
Placuit, ut emphyteuticorum, *lib.11. tit.64. l.4.*
Plagiarii, qui vlventium, *lib.9. tit.20. l.16.*
Plagii criminis accuſatio ceſſat, *ibid. l.14.*
Plagii criminis accuſatio publici, *ibid. l.13.*
Plebs urbana, *lib.11. tit.48. l.1.*
Plures apochis, vel redituum, *lib.4. tit.21. l.19.*
Plurimi immunitates operum, *lib.8. tit.12. l.1.*
Plus eſt hominem extinguere veneno, quam occidere gladio, *lib.9. tit.18. l.1.*
Podagræ quidem valetudo, *lib.10. tit.50. l.3.*
Pœnam ſua dictam ſententia, *lib.9. tit.47. l.15.*
Poëtæ nulla immunitatis prærogativa juvantur, *lib.10. tit.52. l.3.*
Polla quidem liberam habuit, *lib.5. tit.35. l.2.*
Pollicitatione à fratre, *lib.5. tit.3. l.3.*
Porcinarii urbis æternæ, *lib.11. tit.16. l.1.*
Portionem propriam, *lib.8. tit.54. l.12.*
Portionem quidem tuam, *lib.11. tit.52. l.4.*
Poſſeſſionem, quam in vos, *lib.8. tit.56. l.3.*
Poſſeſſiones, quas ad te, *lib.4. tit.29. l.2.*
Poſſeſſiones tuæ ruſticæ, *lib.5. tit.73. l.3.*
Poſſeſſionum diviſiones, *lib.3. tit.38. l.11.*
Poſſeſſores, vel emphyteuticarii, *lib.11. tit.61. l.12.*
Poſt æditam hereditatem, *lib.6. tit.26. l.5.*
Poſt certi temporis miniſterium, *lib.7. tit.16. l.36.*
Poſt deciſionem furti, *lib.6. tit.2. l.13.*
Poſt D. Marci conſtitutionem, *lib.9. tit.8. l.8.*
Poſt duos ſiſci patronos, *lib.2. tit.7. l.15.*
Poſt litis conteſtationem, *lib.4. tit.17. l.1.*
Poſt mortem ſuam, *lib.6. tit.42. l.12.*
Poſt perfectam venditionem, fœtus quidem, *lib.4. tit.49. l.16.*
Poſt perfectam venditionem, omne commodum, *lib.4. tit.48. l.1.*
Poſt ſententiam, quæ, *lib.7. tit.45. l.9.*
Poſt ſolutionem à ſe factam, *lib.3. tit.35. l.18.*
Poſt venditionem hereditatis, *lib.2. tit.3. l.2.*
Poſthumo nato, qui, *lib.6. tit.12. l.2.*
Poſthumo præterito, *lib.6. tit.20. l.11.*
Poſtquam eo decurſum eſt, *lib.4. tit.39. l.7.*
Poſtquam in integrum ætatis, *lib.2. tit.24. l.1.*
Poſtulata in integrum reſtitutione, *lib.2. tit.50. l.1.*
Poſtquam liti de prædio motæ, *lib.2. tit.3. l.4.*
Potes, auctoribus nobis, *lib.2. tit.9. l.2.*
Poteſt de falſo cauſam, *lib.1. tit.30. l.1.*
Potioris gradus Judicibus, *lib.1. tit.40. l.5.*
Potuit pupillus pro herede, *lib.6. tit.30. l.5.*
Potuit quidem, & debuit, *lib.5. tit.36. l.2.*
Prata provincialium noſtrorum, *lib.11. tit.60. l.3.*
Præbemus licentiam, ut, *lib.9. tit.22. l.24.*
Præcepit noſtra ſerenitas, *lib.10. tit.23. l.3.*
Præcipimus ex appellationibus, *lib.7. tit.62. l.32.*
Præcipimus, ne quando curiales, *lib.1. tit.46. l.2.*
Præcipimus, ut Senatori, *lib.12. tit.1. l.14.*
Præcipimus, ut ſi forte, *lib.10. tit.23. l.4.*
Præcipua eſt noſtræ pietatis, *lib.12. tit.7. l.1.*
Præclaram, nobilemque, *lib.12. tit.7. l.2.*
Prædia domus noſtræ, *lib.11. tit.70. l.5.*
Prædia obligata per legatum, *lib.6. tit.32. l.5.*
Prædia ruſtica, quæ, *lib.5. tit.71. l.8.*
Prædiis inſtructis legatis, *lib.6. tit.38. l.1.*
Prædiorum, quæ ſine decreto, *lib.5. tit.71. l.10.*
Prædium ruſticum, vel, *lib.5. tit.72. l.3.*
Præfecti vigilum hujus urbis, *lib.1. tit.43. l.1.*
Præfectianos ad perniciem, *lib.12. tit.53. l.2.*
Præfectorum prima ſit, *lib.1. tit.26. l.6.*
Præfectum urbi, *lib.12. tit.4. l.1.*
Præfectura urbis, *lib.1. tit.28. l.3.*
Præfecturæ annonæ canonem, *lib.12. tit.59. l.2.*
Præfecturæ corniculatios, *lib.12. tit.53. l.1.*
Præfectus Prætorio Auguſtali, *lib.1. tit.37. l.2.*
Præfectus urbi, amicus noſter, *lib.4. tit.56. l.1.*
Prælatum à Præſide ſententiam, *lib.7. tit.45. l.4.*
Præpoſitos, ac tribunos, *lib.12. tit.11. l.1.*
Præpoſteri reprehenſionem, *lib.6. tit.23. l.25.*
Præſcriptio temporis, *lib.8. tit.12. l.6.*
Præſcriptione bona fide, *lib.7. tit.35. l.7.*
Præſcriptione mendaciorum oppoſita, *lib.1. tit.22. l.2.*
Præſcriptionem peremptoriam, *lib.8. tit.36. l.8.*
Præſcriptionem x t. annorum, *lib.7. tit.39. l.5.*
Præſcriptiones fori, *lib.8. tit.36. l.13.*
Præſens Conſtitutio declarat, *lib.4. tit.32. l.30.*
Præſens lex, *lib.1. tit.3. l.57.*
Præſenti lege decernimus, *lib.1. tit.12. l.6.*
Præſes provinciæ, ad quem, *lib.7. tit.62. l.5.*
Præſes provinciæ aditus, *lib.8. tit.30. l.1.*
Præſes provinciæ, diſcreto, *lib.9. tit.20. l.7.*
Præſes provinciæ ea, quæ, *lib.4. tit.65. l.17.*
Præſes provinciæ exiſtimabit, *lib.2. tit.4. l.12.*
Præſes provinciæ in eum, qui, *lib.8. tit.1. l.2.*
Præſes provinciæ, ne, *lib.8. tit.51. l.8.*
Præſes provinciæ non ignorat, *lib.7. tit.45. l.3.*
Præſes provinciæ probatis iis, *lib.8. tit.53. l.1.*
Præſes provinciæ ſciens, *lib.4. tit.8. l.1.*
Præſes provinciæ ſi eum, *lib.10. tit.32. l.2.*
Præſes provinciæ ſi perſpexerit, *lib.9. tit.42. l.1.*
Præſes provinciæ tutores, *lib.5. tit.43. l.3.*
Præſes provinciæ, vir clariſſ. *lib.8. tit.14. l.5.*
Præſes provinciæ uſu aquæ, *lib.3. tit.34. l.6.*
Præſides non per, *lib.1. tit.51. l.2.*
Præſides provinciarum, *lib.1. tit.40. l.2.*
Præſidibus, & Rationalibus, *lib.12. tit.51. l.2.*
Præſtat firmam defenſionem, *lib.7. tit.22. l.2.*
Præter eos, qui de, *lib.2. tit.54. l.1.*
Præter ſolennes, &, *lib.12. tit.62. l.2.*
Prætextu debiti, *lib.4. tit.23. l.4.*
Prætori defertur hæc, *lib.1. tit.39. l.1.*
Prætoria Judicum, *lib.8. tit.12. l.4.*
Precibus quidem tuis, *lib.3. tit.29. l.3.*
Precibus tuis manifeſtius, *lib.6. tit.26. l.8.*

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Presbyteri citra injuriam, *ibid. l.* 8.
Presbyteros, diaconos, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 6.
Pretii causa, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.* 19.
Pretii rerum distractarum, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 19.
Pridem placuit domestica, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 6.
Primicerium fabricæ, *lib.* 11. *tit.* 9. *l.* 1.
Primicerius adjutor, *lib.* 1. *tit.* 28. *l.* 5.
Primicerius mensorum, *lib.* 12. *tit.* 28. *l.* 1.
Primicerius quidem domesticorum, *lib.* 12. *tit.* 17. *l.* 2.
Principaliter causam ejus, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 19.
Principaliter de statu, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 13.
Principes agentium in rebus, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.* 6.
Prior quidem creditor, *lib.* 8. *tit.* 18. *l.* 5.
Prisco jam nunc ordine, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 3.
Privatæ rei nostræ, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 10.
Privatæ, vel linteariæ vestis, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 14.
Privatas possessiones, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 1.
Privatorum consensus, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.* 3.
Privatos carceres, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 23.
Privilegia magnæ Ecclesiæ, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 17.
Privilegia, quæ contemplatione, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 1.
Privilegia, quæ generali, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 12.
Privilegiis dudum scholæ vestræ, *lib.* 1. *tit.* 31. *l.* 1.
Privilegio militiæ paternæ, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 27.
Privilegio speciali civitatis, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 6.
Prius de possessione, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 1.
Prius est, ut criminibus, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 1.
Pro ædibus, quas, *lib.* 11. *tit.* 69. *l.* 1.
Pro auro, & argento, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 29.
Pro biennio annum solum, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 6.
Pro debito, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 6.
Pro dubietate eorum, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 11.
Pro hereditariis partibus, *lib.* 4. *tit.* 16. *l.* 2.
Pro his, quæ semel, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 5.
Pro imminutione, *lib.* 11. *tit.* 10. *l.* 2.
Pro locis, ac proximitate, *lib.* 10. *tit.* 10. *l.* 6.
Pro officio administrationis, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 20.
Pro oneribus matrimonii, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 20.
Pro portione tua, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 2.
Pro tyronibus, *lib.* 11. *tit.* 74. *l.* 3.
Probari apparitores, *lib.* 12. *tit.* 55. *l.* 3.
Probatorias memorabilium, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 9.
Proconsularis apicis, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.* 3.
Procurator citra domini, *lib.* 8. *tit.* 16. *l.* 1.
Procurator meus, &c. non fingitur, sicut, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 3.
Procurator meus, &c. non fungebatur, exilii, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 2.
Procurator privatæ rationis, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 7.
Procuratorem non tantum pro iis, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 11.
Procuratorem, vel actorem, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 16.
Procuratores absentium, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 5.
Procuratores meos, *lib.* 1. *tit.* 54. *l.* 2.
Procuratores nostros, *lib.* 3. *tit.* 22. *l.* 2.
Procuratores reipublicæ, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 30.
Procuratori nostro, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 1.
Procuratoribus institutis, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 22.
Professio, & desiderium, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 6.
Programma si quod à, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 6.
Prohibitum est, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 5.
Prolatam à Præside sententiam, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 4.
Promissæ tibi pecuniæ, *lib.* 4. *tit.* 14. *l.* 3.
Promissis transactionis causa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 37.
Properandum nobis visum est, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 13.
Propositis edictis, *lib.* 11. *tit.* 75. *l.* 1.
Proprias tuas res, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 13.
Proprietatis dominium, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 4.
Propter æs alienum, *lib.* 4. *tit.* 15. *l.* 1.
Propter honorem municipalem, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 5.
Propter insidias, quas, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 14.
Propter instrumenta, *lib.* 4. *tit.* 34. *l.* 5.
Propter late diffusum, *lib.* 5. *tit.* 36. *l.* 3.
Propter multas, justasque causas, *lib.* 11. *tit.* 21. *l.* 1.
Propter mutuam uni, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 4.
Propter violatam virginem, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 7.
Providendum est eorum, *lib.* 11. *tit.* 31. *l.* 23.
Providendum est, ne hi, quos in foro, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 7.
Providendum est, ne veterani, *lib.* 12. *tit.* 47. *l.* 2.
Provinciæ Thraciarum, *lib.* 12. *tit.* 40. *l.* 2.
Provincialium commodis, *lib.* 12. *tit.* 28. *l.* 8.
Provinciarum Præsides, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 9.
Proximos memoriæ, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 1.
Proximos sacrorum scriniorum, *ibid. l.* 8.
Puberem agnoscentem, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 12.
Publicas, ac fiscales causas, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 5.
Publicati semel, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 2.
Publici cursus exhibitio, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 14.
Publico judicio, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 1.
Puniri jubemus, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 3.
Pupillorum repudiatio, *lib.* 6. *tit.* 31. *l.* 5.
Pupillorum, seu minorum, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 21.
Pupillus agere, *lib.* 5. *tit.* 56. *l.* 4.
Pupillus, si ei alimenta, *lib.* 5. *tit.* 50. *l.* 1.
Purpuræ nundinas, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 5.

Q.

Quadraginta diebus, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 6.
Quæ adulterium commisit, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 29.
Quæ de alea, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 25.
Quæ de Samaritis, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 18.
Quæ ex relationibus, vel, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 2.
Quæ fortuitis casibus, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 6.
Quæ in testamento, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 4.
Quæ nuper ad testamenta, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 31.
Quæ operibus publicis, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 2.
Quæ prædium in filios, *lib.* 8. *tit.* 16. *l.* 6.
Quæ specialiter, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 9.
Quæcunque pro reliquis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 5.
Quæcunque res ad, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 4.
Quædam pupillorum, *lib.* 5. *tit.* 46. *l.* 2.
Quædam sunt negotia, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 5.
Quæstionem de servis, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 1.
Quæstionem ex facto, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 32.
Quæstiones eorum criminum, *lib.* 3. *tit.* 15. *l.* 1.
Quandiu non est integra, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 6.
Quandiu per facti quæstionem, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 5.
Quando quis quolibet, *lib.* 9. *tit.* 49. *l.* 10.
Quando votis communibus, *lib.* 12. *tit.* 49. *l.* 1.
Quanquam curatores pupillæ, *lib.* 2. *tit.* 44. *l.* 2.
Quanquam in tutela detentus, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 15.
Quanquam ita interpretantur, *lib.* 9. *tit.* 23. *l.* 1.
Quanquam militum testamenta, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 3.
Quanquam omnium bonorum, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 1.
Quanquam pater tuus, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 10.
Quanquam pecuniæ, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 2.
Quantum ad extraordinarias, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 10.
Quanvis adulterii crimen, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 30.
Quanvis ancilla, *lib.* 7. *tit.* 66. *l.* 5.
Quanvis Bassa, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 8.
Quanvis codicilli, quibus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 2.
Quanvis constet specialiter, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 2.
Quanvis, cum causam tuam, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 1.
Quanvis cum statulibero, *lib.* 4. *tit.* 14. *l.* 1.
Quanvis de inofficioso, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 2.
Quanvis defunctus sit, *lib.* 7. *tit.* 21. *l.* 3.
Quanvis ea pecunia, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 17.
Quanvis etiam expilatæ, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 17.
Quanvis eum ordinem, *lib.* 9. *tit.* 45. *l.* 3.
Quanvis cum, qui pactus est, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 39.
Quanvis ex causa dotis, *lib.* 7. *tit.* 73. *l.* 2.
Quanvis fluminis naturalem, *lib.* 7. *tit.* 41. *l.* 1.
Quanvis fructus pignori, *lib.* 8. *tit.* 15. *l.* 3.
Quanvis heres institutus, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 2.
Quanvis in lucro, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 11.
Quanvis incrementum, *lib.* 11. *tit.* 31. *l.* 2.
Quanvis indubitati juris sit, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 19.
Quanvis instrumento emptionis, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 4.
Quanvis mulier pro alio, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 9.
Quanvis pater tuus, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 3.
Quanvis pecuniam tuam, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 2.
Quanvis personali actione, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 8.
Quanvis placuerit, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 4.
Quanvis provisum fuerat, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 51.
Quanvis quis se filium, *lib.* 6. *tit.* 33. *l.* 2.
Quanvis Senatusconsultum, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 1.
Quanvis simpliciter te, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 15.
Quanvis verbis his, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 1.
Quanvis usuræ fœnebris, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 3.
Quas gratias, aut, *lib.* 1. *tit.* 27. *l.* 1.
Quatuor, qui ex, *lib.* 12. *tit.* 27. *l.* 1.
Quem dicis tibi tutorem, *lib.* 5. *tit.* 28. *l.* 1.
Quemadmodum originarios, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 7.
Querela falsi, *lib.* 9. *tit.* 27. *l.* 12.
Qui à creditore, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 18.
Qui accusare volunt, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 4.
Qui ad statuas, vel, *lib.* 1. *tit.* 25. *l.* 1.
Qui ad tutelam, vel curam, *lib.* 5. *tit.* 66. *l.* 1.
Qui agros, domino cessante, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 8.
Qui aliena pecunia, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 8.
Qui aliquem ex famulis, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 5.
Qui aut patre conchylegulo, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 15.
Qui bonis cesserint, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 1.
Qui calumniatores, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 5.
Qui causario missione, *lib.* 5. *tit.* 65. *l.* 1.
Qui certo loco sese soluturum, *lib.* 3. *tit.* 18. *l.* 1.
Qui conditioni non obnoxius, *lib.* 10. *tit.* 43. *l.* 3.
Qui confugientem, *lib.* 9. *tit.* 29. *l.* 3.
Qui contemplatione meritorum, *lib.* 12. *tit.* 12. *l.* 1.
Qui contra legum præcepta, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 4.
Qui crimen publicum, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 3.
Qui de crimine publico, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 9.
Qui deportantur, si, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 1.
Qui depositum non restituit, *lib.* 4. *tit.* 34. *l.* 10.
Qui derelicta curia, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 17.
Qui divinæ legis sanctitatem, *lib.* 9. *tit.* 29. *l.* 1.
Qui ea lege prædium vendiderit, *lib.* 4. *tit.* 54. *l.* 3.
Qui ex conducto possidet, *lib.* 7. *tit.* 30. *l.* 1.
Qui ex quæsturæ honore, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 1.
Qui exercendorum mercatuum, *lib.* 4. *tit.* 60. *l.* 1.
Qui explicandi negotii spem, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 10.
Qui exportandus à domino, *lib.* 4. *tit.* 55. *l.* 5.
Qui falsa in testimonio protulerit, *lib.* 1. *tit.* 20. *l.* 13.
Qui falsas tabulas dixerit, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 6.
Qui fideicommissariam, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 8.
Qui filios vestros, vel, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 6.
Qui fiscales species, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 7.
Qui fundos patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 9.
Qui gravatos se esse à, *lib.* 11. *tit.* 57. *l.* 5.
Qui habet, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 7.
Qui immunitatem munerum, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 3.
Qui Imperatore, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 8.
Qui in contractibus, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 8.
Qui in Monasteriis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 29.
Qui in officio Magistrorum, *lib.* 12. *tit.* 55. *l.* 2.
Qui in potestate patrum, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 3.
Qui legati, sive fideicommissi, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 5.
Qui lege veteri cœlibes, *lib.* 8. *tit.* 58. *l.* 1.
Qui liberos, *lib.* 9. *tit.* 35. *l.* 9.
Qui licitam provocationem, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 3.
Qui manumittuntur, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 12.
Qui militiam, *lib.* 10. *tit.* 55. *l.* 1.
Qui navem Tiberinam, *lib.* 11. *tit.* 26. *l.* 1.
Qui necessario patriæ, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 2.
Qui non probasse crimen, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 3.
Qui nondum certus de, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 4.
Qui numerarii appellati, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 2.
Qui nummis acceptis ab, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 3.
Qui ordinariam gesserit, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 7.
Qui pactus est, nisi, *lib.* 8. *tit.* 35. *l.* 1.
Qui per potentiam, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 10.
Qui pignus secundo loco acceperit, *lib.* 8. *tit.* 18. *l.* 1.
Qui post sanctum, *lib.* 1. *tit.* 11. *l.* 10.
Qui post testamentum factum, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 3.
Qui post xxv. annum ætatis, *lib.* 2. *tit.* 46. *l.* 2.
Qui potentatus, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 1.
Qui prædium obligatum, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 13.
Qui præpositi laborum, *lib.* 12. *tit.* 18. *l.* 1.
Qui pro parte heres, *lib.* 8. *tit.* 31. *l.* 1.
Qui publici muneris, *lib.* 10. *tit.* 43. *l.* 2.
Qui pupillæ negotia, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 4.
Qui relictis militaribus castris, *lib.* 12. *tit.* 46. *l.* 3.
Qui religiosa mente, *lib.* 1. *tit.* 13. *l.* 2.
Qui rem emit, &, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 3.
Qui rem propriam conduxit, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 20.
Qui restituitur in integrum, *lib.* 2. *tit.* 48. *l.* 1.
Qui sacra pragmatica, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 2.
Qui se non immiscuerunt, *lib.* 5. *tit.* 55. *l.* 2.
Qui se patris, *lib.* 6. *tit.* 14. *l.* 3.
Qui securus domini voluntatem, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 6.
Qui semel in jus vocavit, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 4.
Qui sententiam laturus est, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 16.
Qui sepulcra violant, *lib.* 9. *tit.* 19. *l.* 4.
Qui sese in officiis Magistrorum, *lib.* 12. *tit.* 55. *l.* 1.
Qui sine auctoritate, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 20.
Qui sua Monasteria, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 39.
Qui stipendia merentur, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 9.
Qui sub prætextu Decanorum, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 9. & *lib.* 11. *tit.* 17. *l.* 1.
Qui textrini nostri, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 6.
Qui tibi hereditatem, &c. & ideo manumittendo, *lib.* 7. *tit.* 10. *l.* 3.
Qui tibi hereditatem, &c. & ideo vendentes, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 6.
Qui tutores, vel, *lib.* 5. *tit.* 64. *l.* 1.
Qui vel exiguam, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 4.
Qui velut præsentem, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 13.
Qui utilia reipublicæ, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 5.
Quia absente, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 4.
Quia nonnunquam, *lib.* 4. *tit.* 40. *l.* 3.
Quia plurimæ domus, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 19.
Quibus posthac ordini suo, *lib.* 10. *tit.* 59. *l.* 1.
Quicquid animi largitate, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 5.
Quicquid avus, avia, *lib.* 6. *tit.* 60. *l.* 2.
Quicquid contra vectigales, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 12.
Quicquid nostrorum unquam, *lib.* 12. *tit.* 64. *l.* 1.
Quicquid tutoris dolo, *lib.* 5. *tit.* 51. *l.* 7.
Quicquid ultra debitum, *lib.* 10. *tit.* 20. *l.* 1.
Quicunque ad emphyteusim, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 7.
Quicunque administrationem, *lib.* 1. *tit.* 53. *l.* 1.
Quicunque apparitores, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 5.
Quicunque castellorum loca, *lib.* 11. *tit.* 59. *l.* 2.
Quicunque chartas, vel, *lib.* 12. *tit.* 58. *l.* 10.
Quicunque de provincialibus, *lib.* 10. *tit.* 22. *l.* 3.
Quicunque de scriniis, *lib.* 12. *tit.* 43. *l.* 2.
Quicunque Decurionum, *lib.* 10. *tit.* 69. *l.* 2.
Quicunque deserta prædia, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 3.
Quicunque desertum fundum, *ibid. l.* 7.
Quicunque ex corpore cohortalium, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.* 7.
Quicunque ex corporibus, *lib.* 11. *tit.* 16. *l.* 2.
Quicunque ex eo die, *lib.* 9. *tit.* 40. *l.* 2.
Quicunque ex Judæis, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 10.
Quicunque ex mancipiis, *lib.* 11. *tit.* 15. *l.* 1.
Quicunque ex palatio, *lib.* 12. *tit.* 61. *l.* 2.
Quicunque fugitivum servum, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 4.
Quicunque habent, vel detinent, *lib.* 9. *tit.* 49. *l.* 11.
Quicunque illustris, *lib.* 12. *tit.* 54. *l.* 2.
Quicunque in hac sacra urbe, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 8.
Quicunque locus in, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 17.
Quicunque maleficiorum labe, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 9.
Quicunque militum, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 10.
Quicunque non illustri, *lib.* 3. *tit.* 24. *l.* 1.
Quicunque parvuli, *lib.* 11. *tit.* 63. *l.* 1.
Quicunque per Osroënam, *lib.* 12. *tit.* 58. *l.* 5.
Quicunque possessionem, *lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 3.
Quicunque possessiones, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 3.
Quicunque prætorianæ, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 25.
Quicunque rem litigiosam, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 3.
Quicunque res ex, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 8.
Quicunque residentibus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 14.
Quidam ancillæ suæ, *lib.* 6. *tit.* 57. *l.* 6.
Quidam, cum testamentum conderet, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 5.
Quidam, cum testamentum faciebat, *lib.* 6. *tit.* 29. *l.* 4.
Quidam elogio condito, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 20.
Quidam filium suum à, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 31.
Quidam ignaviæ sectatores, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 26.
Quidam post impletum ordinem, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 5.
Quidam testamento condito, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 8.
Quidam vetusti juris ordine, *lib.* 5. *tit.* 8. *l.* 1.
Quilibet executor, *lib.* 12. *tit.* 61. *l.* 7.
Quilibet principalium, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 40.
Quinquaginta dies, qui, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 6.
Quinque pedum præscriptione, *lib.* 3. *tit.* 39. *l.* 5.
Quinque Summates, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 57.
Quis tam inveniri, *ibid. l.* 52.
Quisquis accusator, *lib.* 9. *tit.* 44. *l.* 1.
Quisquis alieni juris, *lib.* 12. *tit.* 44. *l.* 2.
Quisquis censibus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 16.
Quisquis cohortalibus, *lib.* 12. *tit.* 58. *l.* 14.
Quisquis colonum patrimonialem, *lib.* 11. *tit.* 63. *l.* 2.
Quisquis colonus, *lib.* 11. *tit.* 49. *l.* 1.
Quisquis conductor, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 6.
Quisquis crimen intendit, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 10.
Quisquis cum militibus, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 5.
Quisquis emensis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 27.
Quisquis equos, quos, *lib.* 11. *tit.* 40. *l.* 3.
Quisquis ex defertis, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 3.
Quisquis fuerit exhibitus, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 1.
Quisquis in crimine majestatis, *lib.* 10. *tit.* 12. *l.* 1.
Quisquis Judici fœnebrem, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 16.
Quisquis magisterium, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 2.
Quisquis major ætate, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.* 15.
Quisquis ne voluntas defuncti, *lib.* 7. *tit.* 65. *l.* 6.
Quisquis rem aliquam, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 28.
Quisquis vitem succiderit, *lib.* 11. *tit.* 57. *l.* 2.
Quisquis vult esse causidicus, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 6.
Quo minus creditor, *lib.* 8. *tit.* 20. *l.* 3.
Quo minus fructuum, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 12.
Quod ad præsens remedium, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 4.
Quod adhibitus ad testamentum, *lib.* 9. *tit.* 23. *l.* 5.
Quod certatum est, *lib.* 6. *tit.* 29. *l.* 3.
Quod Cornelia Salvia, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 1.
Quod de suo maritus, *lib.* 5. *tit.* 15. *l.* 2.
Quod debitori tuo, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 15.
Quod dicis, matrem filiis, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 6.
Quod est constitutum, post, *lib.* 7. *tit.* 21. *l.* 5.
Quod evitandi tyrocinii causa, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 3.
Quod ex liberta muliere nascitur, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 11.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Quod ex operis ancillæ, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 2.
Quod favore quorundam, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 6.
Quod in libellum contuliſti, *lib.* 10. *tit.* 5. *l.* 1.
Quod in uxorem tuam ægram, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 13.
Quod magno conflictu, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 7.
Quod placuit, veteranos, *lib.* 5. *tit.* 65. *l.* 2.
Quod plerunque poſtulatur, *lib.* 5. *tit.* 5c. *l.* 2.
Quod promulgatis ſanctionibus, *lib.* 1. *tit.* 28. *l.* 1.
Quod quis ſibi debitum, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 8.
Quod res cum uterinis, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 21.
Quod ſcitis prioribus continetur, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 3.
Quod ſponſæ ea lege donatur, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 4.
Quod tempore militiæ, *lib.* 2. *tit.* 51. *l.* 3.
Quoniam adverſus emptorem, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 4.
Quoniam Alexandrum, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 26.
Quoniam aſſeveras, patrem tuum, *lib.* 4. *tit.* 63. *l.* 5.
Quoniam Augerio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 3.
Quoniam avus tuus, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 2.
Quoniam circumventam dicis ſororem, *lib.* 2. *tit.* 33. *l.* 1.
Quoniam civili diſceptatione, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 4.
Quoniam conſulis, an, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 1.
Quoniam deſideria morientium, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 4.
Quoniam diverſi Judices, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 7.
Quoniam ea, quæ in tranſactione, *lib.* 2. *tit.* 47. *l.* 2.
Quoniam in pleriſque, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 26.
Quoniam in prioribus ſanctionibus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 32.
Quoniam indignum eſt, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 15.
Quoniam inter alias captiones, *lib.* 8. *tit.* 35. *l.* 3.
Quoniam Judices ordinati, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 21.
Quoniam liberi teſtes, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 11.
Quoniam liberum fundum, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 1c.
Quoniam multa facinora, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 6.
Quoniam multi Judices, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 21.
Quoniam nihil actor amplius, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 1.
Quoniam nonnulli fiſci debitores, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 18.
Quoniam nonnulli monetarii, *lib.* 9. *tit.* 24. *l.* 1.
Quoniam novella conſtitutio, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 29.
Quoniam plerunque evenit, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 1.
Quoniam præteritæ leges, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 9.
Quoniam religioſa ſolicitudo, *lib.* 7. *tit.* 13. *l.* 1.
Quoniam ſervos à plagiariis, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 7.
Quoniam ſororem tuam, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 7.
Quoniam tabularii civitatum, *lib.* 11. *tit.* 57. *l.* 1.
Quoniam venerabilis recordationis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 23.
Quoniam veredorum, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 12.
Quoniam unum carceris conclave, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 3.
Quos retrahi in ſervitutem, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 3.
Quoſdam operta humo, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 6.
Quotiens à tutoribus ſingulis, *lib.* 7. *tit.* 55. *l.* 2.
Quotiens ab Alexandrina, *lib.* 10. *tit.* 63. *l.* 6.
Quotiens ab omnibus qui, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 11.
Quotiens accipientis, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 1.
Quotiens alicui, *lib.* 11. *tit.* 67. *l.* 6.
Quotiens aliquis, vel aliqua, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 12.
Quotiens compulſor, *lib.* 12. *tit.* 62. *l.* 3.
Quotiens ex privata, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 17.
Quotiens duobus non ſeparatim, *lib.* 11. *tit.* 35. *l.* 2.
Quotiens certi quidem, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 13.
Quotiens de domino, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 12.
Quotiens de qualitate, *lib.* 10. *tit.* 71. *l.* 2.
Quotiens de emancipati filii, *lib.* 6. *tit.* 57. *l.* 4.
Quotiens donatio ita conficitur, *lib.* 8. *tit.* 55. *l.* 3.
Quotiens duobus in ſolidum, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 15.
Quotiens ex quolibet, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 1.
Quotiens in diſceptatione conſtiterit, *lib.* 10. *tit.* 30. *l.* 1.
Quotiens inter omnes heredes, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 10.
Quotiens obruta, vel, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 3.
Quotiens pluribus liberis, *lib.* 6. *tit.* 10. *l.* 1.
Quotiens principali loco, *lib.* 6. *tit.* 32. *l.* 13.
Quotiens quæſtio ſtatus, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 23.
Quotiens quis, &, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 3.
Quotiens rei æſtimatæ, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 5.
Quotiens reſcripto noſtro, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 2.
Quotiens ſuper cauſa, *lib.* 12. *tit.* 30. *l.* 3.
Quotiens viro ſorte Patricio, *lib.* 3. *tit.* 24. *l.* 3.
Quotiens urgente neceſſitate, *lib.* 10. *tit.* 27. *l.* 1.
Quotieſcunque certa ſumma, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 5.
Quotieſcunque ſe ex reſcriptis, *lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 37.

R.

Raptores virginum honeſtarum, *lib.* 9. *tit.* 13. *l.* 1.
Raptores virginum, vel viduarum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 54.
Ratio juris poſtulat, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 2.
Rationales privatæ rei, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 4.
Rationes curæ adminiſtratæ, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 13.
Rationes defuncti, quæ, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 6.
Ratus manere ſemper, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.* 7.
Re quidem integra, *lib.* 4. *tit.* 45. *l.* 1.
Re tua apud alium manente, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 18.
Rebus certa lege traditis, *lib.* 4. *tit.* 64. *l.* 6.
Rebus, quas alius detinet, *lib.* 2. *tit.* 17. *l.* 2.
Rebus quidem judicatis ſtandum eſt, *lib.* 7. *tit.* 52. *l.* 1.
Receptitia actione ceſſante, *lib.* 4. *tit.* 18. *l.* 2.
Recte poſſidenti, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 1.
Rectores Provinciarum, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 24.
Reddatur unuſquiſque, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 8.
Refert largiter dotem, *lib.* 6. *tit.* 44. *l.* 5.
Regiæ majeſtatis eſt, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 1.
Regionem certam fundi, *lib.* 3. *tit.* 39. *l.* 1.
Rei annonariæ emolumenta, *lib.* 4. *tit.* 47. *l.* 2.
Rei creditor obligatæ, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 17.
Rei judicatæ effectum, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 2.
Reipublicæ juribus, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 1.
Relationes Vicariorum, *lib.* 1. *tit.* 38. *l.* 2.
Rem in præſenti non minimam, *lib.* 5. *tit.* 13. *l.* 1.
Rem majoris pretii, *lib.* 4. *tit.* 34. *l.* 2.
Rem non novam, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 14.
Rem privatam noſtram, *lib.* 11. *tit.* 74. *l.* 2.
Rempublicam, ut, *lib.* 11. *tit.* 29. *l.* 3.
Rem, quam à patre veſtro, *lib.* 2. *tit.* 29. *l.* 2.
Rem, quam pater in dotem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 22.
Rem quidem illicitam, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 1.
Rem ſuam perſequentibus, *lib.* 10. *tit.* 7. *l.* 1.
Remittit, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 1.
Renitente te pater tuus, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 11.
Reos adulterii, duos, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 8.
Reos capitalium criminum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 3.
Reos criminis poſtulatos, *lib.* 10. *tit.* 58. *l.* 1.
Reos principales, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 23.
Repetita conſuetudo, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 1.
Repetita promulgatione, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 41.
Repetitio peculii rerum, *lib.* 7. *tit.* 21. *l.* 8.
Reprehendenda tu magis es, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 5.
Requirendi fugitivos, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 2.
Res alienas poſſidens, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 28.
Res eorum, qui, *lib.* 10. *tit.* 21. *l.* 1.
Res in judicium deducta, *lib.* 3. *tit.* 9. *l.* 1.
Res inter alios judicatæ, *lib.* 7. *tit.* 56. *l.* 2.
Res judicatæ, ſi ſub prætextu, *lib.* 7. *tit.* 52. *l.* 2.
Res mobiles in dotem datæ, *lib.* 7. *tit.* 28. *l.* 1.
Res ob cauſam judicati datas, *lib.* 8. *tit.* 25. *l.* 1.
Res obligatas exterus, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 21.
Res obligatas ſibi, *lib.* 9. *tit.* 33. *l.* 3.
Res pignoris, hypothecæve, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 1c.
Reſpublica minorum jure, *lib.* 2. *tit.* 54. *l.* 4.
Res, quæ ex matris ſucceſſione, *lib.* 6. *tit.* 60. *l.* 1.
Res, quas uſufructu, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 17.
Res religioni deſtinatas, *lib.* 9. *tit.* 19. *l.* 1.
Rex uxoris, quæ, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 24.
Reſcripta contra jus elicita, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 7.
Reſtaurationi mœnium publicorum, *lib.* 11. *tit.* 69. *l.* 3.
Reſtituendæ, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 6.
Retractare fiſcum, quod, *lib.* 10. *tit.* 5. *l.* 2.
Reum criminis conſtitutum, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 6.
Romanæ gentis homines, *lib.* 4. *tit.* 42. *l.* 2.
Rupto quidem teſtamento, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 1.
Rura, & poſſeſſiones, quas, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 14.

S.

Sacram fecimus, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 33. & *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 29.
Sacramenta puberum, *lib.* 2. *tit.* 28. *l.* 1.
Sacri affatus, quoſcunque, *lib.* 1. *tit.* 23. *l.* 6.
Sacri cubiculi præpoſiti, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 1.
Sacrilegii inſtar eſt, *lib.* 1. *tit.* 23. *l.* 5.
Sacris Canonibus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 45.
Sacris noſtris, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 47.
Sacroſancta Theſſalonicenſis, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 8.
Sacroſanctæ orthodoxæ fidei, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 34.
Sæpe quidam ſuos obnoxios, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 9.
Sæpe reſcriptum eſt, *lib.* 2. *tit.* 17. *l.* 1.
Sæpenumero præceptum eſt, *lib.* 7. *tit.* 38. *l.* 1.
Salarium incertæ pollicitationis, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 17.
Saluberrima ſanctione, *lib.* 12. *tit.* 45. *l.* 1.
Samaritanorum, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 17.
Sancimus cautionis nomine, *lib.* 6. *tit.* 38. *l.* 3.
Sancimus, creatione tutorum, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 25.
Sancimus de invectis à, *lib.* 8. *tit.* 15. *l.* 7.
Sancimus ejuſmodi vitos, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 6.
Sancimus favore imperfectæ, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 5.
Sancimus, his ſolis militibus, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 8.
Sancimus, his ſolis, qui, *lib.* 2. *tit.* 51. *l.* 8.
Sancimus, ibi eſſe pœnam, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 22.
Sancimus igitur, ut omnia, *lib.* 1. *tit.* 1. poſt *l.* 2.
Sancimus in curationibus, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 30.
Sancimus, licentiam eſſe, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 7.
Sancimus, mulieres ſuæ, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 6.
Sancimus, ne quis clariſſimorum, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 2.
Sancimus, neminem ad Epiſcopatum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 48.
Sancimus, neminem omnino, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 21.
Sancimus, neminem tutorum, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 28.
Sancimus, nemini licere ſacratiſſima, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 21.
Sancimus, nemini licere, ſive ab ingenuis, *lib.* 8. *tit.* 52. *l.* 3.
Sancimus, nuptias, quæ inter maſculos, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 25.
Sancimus, omnem donationem, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 34.
Sancimus, omnes Judices, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 15.
Sancimus, patronum fiſci judicio, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 12.
Sancimus, quemadmodum de iis, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 11.
Sancimus, res ad venerabiles, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 22.
Sancimus, ſi proprietati, *lib.* 7. *tit.* 15. *l.* 1.
Sancimus, ſi quis legitimo, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 27.
Sancimus, ſi quis moriens, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 46.
Sancimus, ſi quis nuptiarum, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 24.
Sancimus, ſi quis pro alio, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 26.
Sancimus, ſive lex, *lib.* 4. *tit.* 51. *l.* 7.
Sancimus veterum dubitatione, *lib.* 4. *tit.* 37. *l.* 7.
Sancimus Viris Excellentiſſimis, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 4.
Sancimus, Viros Excelſos, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 26.
Sancimus, ut Advocatis, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 6.
Sancimus, ut authentica ipſa, *lib.* 1. *tit.* 23. *l.* 3.
Sancimus, ut eum, cui, *lib.* 12. *tit.* 61. *l.* 6.
Sancimus, ut nemo, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 29.
Sancimus, ut quoſcunque, *lib.* 8. *tit.* 52. *l.* 4.
Sancimus, ut ſi quando abfuerit, *lib.* 2. *tit.* 44. *l.* 31.
Sancimus, ut ſi quis, *lib.* 7. *tit.* 54. *l.* 3.
Sanctiſſimarum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 44.
Sanum mente, licet ægrum corpore, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 27.
Satis aperte Divorum, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 2.
Satis notum eſt, *lib.* 8. *tit.* 15. *l.* 4.
Satis ſit tibi debitorem, *lib.* 10. *tit.* 22. *l.* 2.
Scholarium noſtrorum devotio, *lib.* 1. *tit.* 31. *l.* 3.
Sciant cuncti accuſatores, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 25.
Sciant Judices, nihil, *lib.* 10. *tit.* 73. *l.* 3.
Sciant Judices ſuper admiſſis, *lib.* 9. *tit.* 27. *l.* 2.
Sciant omnes, accipiendi, *lib.* 10. *tit.* 6. *l.* 2.
Sciant Principes, & corniculatii, *lib.* 1. *tit.* 48. *l.* 3.
Sciant, qui ad ſucceſſionem, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 1c.
Scientis conditionem, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 6.
Sciens liberum venundando, *lib.* 3. *tit.* 15. *l.* 2.
Sciens ſervum alienum, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 7.
Scimus antea conſtitutionem, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 36.
Scimus jam duas eſſe, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 22.
Scire debes omiſſa Falcidia, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 1.
Scire debes privilegium, *lib.* 7. *tit.* 74. *l.* 1.
Scire debet gravitas tua, *lib.* 10. *tit.* 10. *l.* 1.
Scire deberis fideicommiſſi, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 7.
Scire debuiſti, fratre, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 1.
Scire debuiſti, quæ ſub, *lib.* 8. *tit.* 38. *l.* 6.
Scriniarios, vel apparitores, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 16.
Scriniarios, vel numerarios, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 8.
Scriniis omnibus largitionum, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 7.
Scriptura teſtamenti, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 10.
Scripturæ diverſæ, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 14.
Scripturas, quæ ſæpe, *lib.* 8. *tit.* 18. *l.* 11.
Scrupuloſam veterum inquiſitionem, *lib.* 8. *tit.* 38. *l.* 11.
Secundum D. Leonis conſtitutionem, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 32.
Secundum placiti fidem, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 2c.
Secundum rationem juris, *lib.* 5. *tit.* 18. *l.* 2.
Secundum reſponſum Domitii, *lib.* 8. *tit.* 38. *l.* 4.
Secundus creditor offerendo, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 22.
Securitates ſemel publicatas, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 11.
Securitatibus, quæ, *lib.* 10. *tit.* 22. *l.* 4.
Semel cauſaria miſſis, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 6.
Semel ſecuritatem, *lib.* 10. *tit.* 22. *l.* 2.
Senator, vel alius clariſſimus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 11.
Senatores in pecuniariis cauſis, *lib.* 3. *tit.* 24. *l.* 2.
Senatores in ſacratiſſima, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 8.
Senatores, ſeu Præfectos, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 1.
Senatorum ſubſtantias, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 4.
Senatuſconſulti auctoritatem, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 1.
Senatuſconſulto, & edicto D. Claudii, *lib.* 9. *tit.* 23. *l.* 3.
Senatuſconſulto permiſſum non eſt, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 5.
Senatuſconſultum, auctore D. Hadriano, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 1.
Senatuſconſultum locum habet, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 4.
Senectus ad donationem, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 16.
Senium quidem ætatis, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 3.
Sententia bonorum omnium, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 20.
Sententiis finita negotia, *lib.* 2. *tit.* 10. *l.* 5.
Septem diebus per, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 12.
Servi, atque coloni, *lib.* 11. *tit.* 67. *l.* 3.
Servi ob violatum contubernium, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 23.
Servi, qui monetarios, *lib.* 7. *tit.* 13. *l.* 2.
Servis, ſi dominorum fuerint, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 38.
Servi teſtamento dominorum, *lib.* 6. *tit.* 73. *l.* 4.
Servo ex ſententia damnato, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 13.
Servo, qui fuerat pignori obligatus, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 25.
Servo tuo defunctus, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 9.
Servorum capitis crimine damnatorum, *lib.* 9. *tit.* 49. *l.* 1.
Servorum libertates, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 1.
Servos meos nec per, *lib.* 7. *tit.* 11. *l.* 2.
Servos non ſolum pro dominis, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 14.
Servos pro domino, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 8.
Servos, qui feciſſe violentiam, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 8.
Servos, qui proprii indubitate juris, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 7.
Servos, quos nullo jure, *lib.* 8. *tit.* 30. *l.* 2.
Servos, vel tributarios, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 12.
Servum communem, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 22.
Servum domini delatorem, *lib.* 10. *tit.* 11. *l.* 6.
Servum emptor non traditum, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 27.
Servum fugitivum ſui furtum, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 1.
Servus creditoris, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 3.
Servus in judicio, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 6.
Servus ſub pœna vinculorum, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 1c.
Servus ſucceſſores habere non poteſt, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 4.
Servus tuus pecuniam, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 1.
Severam indagationem, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 1c.
Severiter Præſes provinciæ, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 14.
Si à creditore nomen comparaſti, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 7.
Si à creditrice jure pignoris, *lib.* 8. *tit.* 46. *l.* 2.
Si à fratre tuo militante, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 14.
Si à patre emancipata, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 1.
Si à patre emancipatus, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 5.
Si à matre veſtra ſuperſtite, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 13.
Si à non dominis, *lib.* 7. *tit.* 1c. *l.* 7.
Si à ſponſo rebus ſponſæ donatis, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 16.
Si à te comparavit is, *lib.* 4. *tit.* 54. *l.* 7.
Si ab Æliano, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 2.
Si ab eo, cujus ſervus, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 7.
Si ab eo, qui ex ſacro, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 11.
Si ab eo, qui negotia, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 7.
Si ab hoſtibus cum patre, *lib.* 2. *tit.* 54. *l.* 5.
Si abducta mancipia, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 1c.
Si abſentibus neceſſariis, *lib.* 5. *tit.* 63. *l.* 1.
Si abſentis pecuniam, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 4.
Si accuſatoribus abſentibus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 4.
Si actionem legati, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 24.
Si actor à curatore, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 1c.
Si actori ſervo, tam, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 19.
Si actu ſolenni præcedentem, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 6.
Si ad excludendam, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 4.
Si ad inſtar interdicti, *lib.* 8. *tit.* 8. *l.* 3.
Si ad magiſtratum nominati, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 18.
Si ad reſolvendam donationem, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 7.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Si ad scribatum nominatus, *lib.7. tit.62. l.4.*
Si ademptis bonis, *lib.9. tit.51. l.5.*
Si adversarius tuus apud acta, *lib.4. tit.21. l. 3.*
Si adversarius tuus non cum marito, *lib.4. tit.29. l.10.*
Si adversus privatos, *lib.2. tit.37. l.2.*
Si adulta, cujus curam geris, *lib.4. tit.16. l.6.*
Si æstimata prædia, *lib.5. tit.23. l.1.*
Si alicujus, *lib.10. tit.3. l.7.*
Si alienam à reo, *lib.8. tit.41. l.19.*
Si aliquando homines emergant, *lib.8. tit.12. l.15.*
Si aliquid à susceptore, *lib.10. tit.70. l.12.*
Si aliquid per epistolam, *lib.8. tit.54. l.13.*
Si alterius circumveniendi causa, *lib.2. tit.43. l.3.*
Si ancillam ex emptione, *lib.4. tit.38. l.7.*
Si ancillam nummis tuis, *lib.5. tit.16. l.2.*
Si ancillam tibi ex causa, *lib.4. tit.49. l.11.*
Si ante conceptus est puer, *lib.9. tit.47. l.4.*
Si ante diem, *lib.10. tit.68. l.1.*
Si ante matrimonium, *lib.5. tit.3. l.8.*
Si apparitor defugerit, *lib.12. tit.58. l.6.*
Si appellationem oblatam, *lib.7. tit.62. l.31.*
Si apud priorem dominum, *lib.4. tit.58. l.3.*
Si apud Provinciæ Præsidem, *lib.8. tit.56. l. 2.*
Si apud utrunque Prætorem, *lib.7. tit.62. l. 17.*
Si aquam per possessionem, *lib.3. tit.34. l.2.*
Si arbiter datus à, *lib.7. tit.45. l.2.*
Si avi tui hereditatem adiisti, *lib.9. tit.32. l.3.*
Si avia tua patrem tuum, *lib.6. tit.30. l.6.*
Si avia vestra proprias, *lib.8. tit.54. l.19.*
Si avia vestra sibi, *lib.8. tit.39. l.6.*
Si aviæ eorum frater, *lib.6. tit.16. l.2.*
Si aviam tuam uti ancillam, *lib.7. tit.14. l.3.*
Si aut nullum testamentum, *lib.6. tit.58. l.4.*
Si avus tuus, qui patrem, *lib.6. tit.28. l.2.*
Si avus tuus relictis, *lib.6. tit.14. l.1.*
Si Barsarorem latronem, *lib.8. tit.41. l.13.*
Si bona debitoris tui, *lib.7. tit.72. l.5.*
Si bonam causam, *lib.5. tit.37. l.11.*
Si bonorum possessio, *lib.6. tit.9. l.2.*
Si causa cognita, *lib.2. tit.4. l.32.*
Si causam judicati, *lib.7. tit.53. l.2.*
Si cautiones, quibus, *lib.9. tit.1. l.2.*
Si certis annis, *lib.2. tit.3. l.28.*
Si cessante solutione, *lib.8. tit.28. l.7.*
Si circumscripta matre vestra, *lib.5. tit.18. l.6.*
Si citra ullam transactionem, *lib.4. tit.5. l.2.*
Si Clericus ante definitivam, *lib.1. tit.4. l.2.*
Si codicillos major xxv. an. fecisset, *lib.7. tit.2. l.1.*
Si cogitatione futuræ successionis, *lib.3. tit.36. l.21.*
Si cognati tui servos, *lib.2. tit.19. l.21.*
Si cohortalis apparitor, *lib.12. tit.58. l.12.*
Si coloni, quos bona fide, *lib.11. tit.47. l. 14.*
Si compensandi debiti gratia, *lib.6. tit.24. l.6.*
Si competenti Judici annua legata, *lib.6. tit.53. l.1.*
Si competenti Judici eum, quem, *lib.5. tit. 25. l.3.*
Si conductionis impletis fidem, *lib.4. tit. 65. l.26.*
Si confidis sponsam filii tui, *lib.9. tit.12. l.3.*
Si consentiente matre, *lib.3. tit.2. l.14.*
Si constante matrimonio à marito, *lib.5. tit.19. l.1.*
Si constante matrimonio, communi, *lib.5. tit.17. l.9.*
Si constante matrimonio consilium, *lib.5. tit.3. l.19.*
Si constante matrimonio maritus, *lib.5. tit.18. l.11.*
Si constante matrimonio tibi, *lib.5. tit.16. l.19.*
Si constat pecuniam, *lib.4. tit.31. l.4.*
Si confiterit, eum, qui, *lib.3. tit.39. l.4.*
Si confiterit proprietatem, *lib.4. tit.21. l.8.*
Si contra amplissimi Ordinis secretum, *lib.5. tit.73. l.2.*
Si contra compromissum, *lib.2. tit.56. l.2.*
Si contra defuncti voluntatem, *lib.7. tit.26. l.2.*
Si contra licitum litis, *lib.4. tit.35. l.20.*
Si contra majorem xxv. an. *lib.7. tit.62. l.8.*
Si contra matris ultimam voluntatem, *lib.5. tit.47. l.1.*
Si contra pupillos, *lib.3. tit.14. l.1.*
Si contra te jure pronunciatum est, *lib.7. tit.67. l.1.*
Si controversia tibi, *lib.8. tit.45. l.9.*
Si convenit, ut in matrimonio, *lib.5. tit.14. l. 6.*
Si conventus quis negaverit manum, *lib.4. tit.21. l.16.*
Si creditor colludens, *lib.9. tit.22. l.15.*
Si creditor conditioni, *lib.8. tit.41. l.7.*
Si creditor non vestram personam, *lib.2. tit.25. l.4.*
Si creditor pignus, *lib.8 tit.3 4. l.2.*
Si creditor possessionem, *lib.8. tit.24. l.2.*
Si creditor sine vitio, *lib.3. tit.24. l.5.*
Si creditore pignus, *lib.8. tit.30. l.5.*
Si creditores vestros, *lib.2. tit.3. l.18.*
Si creditoribus fartstactum, *lib.7. tit.8. l.5.*
Si creditoris voluntas, *lib.6. tit.42. l.17.*
Si creditrici, quæ, *lib.4. tit.32. l.6.*
Si crimen ad tuam, *lib.9. tit.1. l.10.*
Si crimen aliquod, *lib.7. tit.19. l.3.*
Si criminis accusationem, *lib.9. tit.12. l.4.*
Si criminis alicujus reus, *lib.3. tit.42. l.2.*
Si cui loci proprietas, *lib.8. tit.10. l.9.*
Si cui non numeratæ pecuniæ, *lib.4. tit.30. l.15.*
Si cuidam crimini obnoxius, *lib.9. tit.2. l. 2.*
Si cujuscunque modi actiones, *lib.2. tit.14. l. 2.*
Si cujuslibet tributarius, *lib.11. tit.53. l.3.*
Si, cum ante nuptias, *lib.5. tit.3. l.7.*
Si, cum avi tui testamento, *lib.2. tit.39. l.2.*
Si, cum ea, quæ tibi, *lib.5. tit.11. l.3.*
Si, cum esses pupillaris, *lib.3. tit.6. l.1.*
Si, cum exiguam pecuniam, *lib.4. tit.6. l.4.*
Si cum fratre tuo, *lib.7. tit.60. l.3.*
Si, cum Hermes vectigal, *lib.4. tit.65. l.7.*
Si, cum ingenuus esses, *lib.11. tit.36. l.2.*
Si, cum inter te, & aviam, *lib.7. tit.64. l.2.*
Si, cum ipse, *lib.4. tit.29. l.3.*
Si, cum militaribus laboribus, *lib.2. tit.51. l. 6.*
Si, cum minor annis xxv. esses, *lib.2. tit.43. l. 1.*
Si, cum pater tuus, *lib.2. tit.27. l.2.*
Si, cum pater vester, *lib.4. tit.29. l.17.*
Si cum patruo vestro, *lib.3. tit.38. l.6.*
Si cum patruus tuus, *lib.4. tit.63. l.1.*
Si, cum pecuniam pro marito, *lib.7. tit.73. l. 3.*
Si, cum pecuniam tuam, *lib.8. tit.38. l.3.*
Si, cum quæstio tibi super, *lib.8. tit.45. l.14.*
Si, cum servus liberam, *lib.8. tit.43. l.3.*
Si, cum te pater, *lib.10. tit.31. l.1.*
Si, cum tibi pretium, *lib.3. tit.1. l.4.*
Si, cum vel in utero haberetur, *lib.6. tit.21. l. 10.*
Si curator post decretum, *lib.5. tit.51. l.3.*
Si curatorem habens, *lib.2. tit.22. l.3.*
Si curatores dati, *lib.5. tit.62. l.2.*
Si curatores habes, *lib.5. tit.37. l.9.*
Si curatores tutoribus adjuncti, *lib.5. tit.60. l. 1.*
Si curatoris quondam tui, *lib.6. tit.30. l.9.*
Si de certa re, *lib.2. tit.4. l.31.*
Si de fundo à locatore expulsa es, *lib.4. tit. 65. l.15.*
Si de hereditate, &, *lib.7. tit.19. l.2.*
Si de possessione servitutis, *lib.4. tit. 19. l.20.*
Si de possessione vi dejectus es, *lib.8. tit.4. l. 4.*
Si de proprietate datus Judex, *lib.7. tit.48. l. 3.*
Si de proprio suo patrimonio, *lib.10. tit. 61. l.1.*
Si debitor, cujus, *lib.8. tit.73. l.1.*
Si debitor ex administratione, *lib.7. tit.11. l.7.*
Si debitor pœnam sententiæ, *lib.9. tit.51. l. 3.*
Si debitor rem tibi, *lib.8. tit.28. l.12.*
Si debitori heres, *lib.7. tit.36. l.2.*
Si debitum non inficiantur, *lib.4. tit. 15. l. 3.*
Si decreto Prætoris, *lib.8. tit.18. l.2.*
Si decretum ordinis, *lib.7. tit.9. l.2.*
Si Decurionum consortio, *lib. 10. tit. 34. l. 1.*
Si defunctus cujuscunque sexus, *lib.6. tit.55. l. 9.*
Si defunctus tutelam, *lib.5. tit.51. l.10.*
Si delegatio non est interposita, *lib.8. tit.42. l. 3.*
Si deportationis sententiæ, *lib.9. tit.51. l.12.*
Si deportatus suos, &, *lib.9. tit.49. l.8.*
Si deposita pecunia, *lib. 1. tit.34. l.4.*
Si depositi expetiaris, *lib.4. tit.34. l.3.*
Si deserta prædia, *lib.4. tit.46. l.2.*
Si desertorem militiæ, *lib.7. tit.13. l.4.*
Si desertores inventi, *lib.12. tit.46. l.2.*
Si diversa pars contra, *lib.2. tit.4. l.14.*
Si divina domus, *lib.10. tit.19. l.8.*
Si divisa conductio fuit, *lib.4. tit.65. l.13.*
Si divisio administrationis, *lib.5. tit.53. l.2.*
Si divisionem conventione factam, *lib.3. tit.36. l.15.*
Si divisum administrationis periculum, *lib. 5. tit.40. l.2.*
Si doceas, ut affirmas, *lib.8. tit.55. l.1.*
Si docueris apud Præsidem, *lib.9. tit.22. l.9.*
Si dolo adversarii, *lib.4. tit.44. l.5.*
Si domina proprietatis, *lib.3. tit.33. l.10.*
Si dominium ejus possessionis, *lib.8. tit.14. l. 9.*
Si dominum ancillæ, *lib.3. tit.42. l.1.*
Si donatio per epistolam, *lib.8. tit.54. l.5.*
Si donatione contineatur, *lib.8. tit.57. l.1.*
Si donatione tibi post mortem, *lib.6. tit.20. l. 12.*
Si donationem rite feceris, *lib.8. tit.55. l.5.*
Si donationis causa, furti, *lib.8 tit.54. l.18.*
Si donationis causa, venditionis, *lib.4. tit. 38. l.3.*
Si donationis gratia, *lib.8. tit.44. l.2.*
Si donationis, vel transactionis, *lib.2. tit. 20. l.7.*
Si donationum ante nuptias, *lib. 5. tit. 4. l. 22.*
Si dotare filiam volens, *lib.4. tit.29. l.12.*
Si dotem marito, *lib.5. tit.12. l.24.*
Si dotem, ut proponis, *lib.6. tit.43. l.3.*
Si dum in tuo matrimonio, *lib.9. tit.9. l.14.*
Si duo, pluresve, *lib.8. tit.40. l.1.*
Si duo, vel plures, *lib.4. tit.27. l.3.*
Si duobus, vel tribus, *lib.6. tit.43. l.3.*
Si ea cæditate pater, *lib.10. tit.50. l.1.*
Si ea conditione, *lib.6. tit.36. l.3.*
Si ea, cujus filium, *lib.6. tit.50. l.13.*
Si ea lege Orestes, *lib.4. tit.57. l.2.*
Si ea lege possessionem, *lib.3. tit.32. l.17.*
Si ea lege prædium vendidisti, *lib.4. tit.54. l. 1.*
Si ea pactione uxor tua, *lib.4. tit.32. l.14.*
Si ea, quæ crimen intendit, *lib.9. tit.1. l.7.*
Si ea, quæ donaveras, *lib.8. tit.54. l.23.*
Si ea, quæ injuria tutoris, *lib.5. tit.73. l.1.*
Si eo, quæ stupro tibi cognita est, *lib.9. tit.9. l.22.*
Si ea, quæ tibi vendidit, *lib.2. tit.24. l.2.*
Si ea quæstio infertur, *lib.6. tit.35. l.3.*
Si ei, qui capere potest, *lib.10. tit.11. l.1.*
Si ejus, à quo nunc, *lib.9. tit.9. l.24.*
Si ejus, quæ vos heredes, *lib.6. tit.58. l.2.*
Si emancipata à patre, *lib.1. tit.18. l.3.*
Si emancipati utrique, *lib.6. tit.20. l.9.*
Si emancipatis vobis, *lib.4. tit.50. l.2.*
Si eo tempore, quo, *lib.8. tit.26. l.6.*
Si ex alio contractu, *lib.4. tit.26. l.9.*
Si ex cautione tua conveniri, *lib.4. tit. 7. l. 1.*
Si ex cautione tua licet, *lib.4. tit.30. l.3.*
Si ex contractu, *lib.1. tit.26. l.4.*
Si ex ea pecunia, quam, *lib.3. tit.32. l.6.*
Si ex edicto sororis, *lib.8. tit.2. l.2.*
Si ex falsis instrumentis, *lib.2. tit.4. l.42.*
Si ex libertate natum, *lib.7. tit.16. l.12.*
Si ex majore debiti quantitate, *lib.8. tit.36. l. 7.*
Si ex multis causis, *lib.7. tit.40. l.3.*
Si ex persona minorum, *lib.2. tit.32. l.2.*
Si ex possessione servituris, *lib.3. tit.22. l.4.*
Si ex pretio debitæ quantitatis, *lib.4. tit.2. l. 6.*
Si ex quocunque contractu, *lib.3. tit.42. l.9.*
Si ex Senatusconsulto, *lib.6. tit.48. l.1.*
Si ex venditione, *lib.4. tit.31. l.7.*
Si ex voluntate patris tui, *lib.5. tit.16. l.7.*
Si extat corpus nummorum, *lib.3. tit.41. l.7.*
Si falsos codicillos, *lib.9. tit.22. l.8.*
Si falsum instrumentum, *lib.4. tit.22. l.5.*
Si familiæ erciscundæ judicio, *lib.3. tit.36. l.14.*
Si fideicommissum ab, *lib.6. tit.53. l.6.*
Si fidejussor à creditore, *lib.2. tit.21. l.1.*
Si fidejussor nullam, *lib.8. tit.31. l.27.*
Si fidejussor pro reo, *lib.4. tit.35. l.6.*
Si fidejussor procuratoris, *lib.2. tit.13. l.7.*
Si filiæ tuæ. quam, *lib.8. tit.38. l.2.*
Si filiæ tuæ sponsus, *lib.5. tit.3. l.10.*
Si filiam tuam, eo quod, *lib.3. tit.28. l.19.*
Si filii, quorum parentes, *lib.5. tit.9. l.11.*
Si filii tui emancipati, *lib.5. tit.16. l.16.*
Si filiis debitoris tui, *lib.5. tit.31. l.4.*
Si filium tuum in potestate, *lib.8. tit.47. l.1.*
Si filium tuum liberum, *lib.7. tit.16. l.37.*
Si filiusfamilias aliquid mercatus, *lib.4. tit.28. l.3.*
Si filiusfamilias citra patris, *ibid. l.7.*
Si filiusfamilias cum in potestate, *ibid. l.1.*
Si filiusfamilias delatam sibi, *lib.3. tit.31. l. 10.*
Si filiusfamilias fuisti, *lib.3. tit.36. l.4.*
Si filiusfamilias invito patre, *lib.4. tit.13. l. 2.*
Si filius pro patre suo, *lib.2. tit.19. l.18.*
Si filius tuus, cum esset, *lib.9. tit.49. l.3.*
Si filius tuus immoderatæ libidinis, *lib. 3. tit.29. l.4.*
Si filius tuus in potestate tua agens, *lib. 4. tit.28. l.6.*
Si filius tuus in potestate tua est, *lib.8. tit. 47. l.3.*
Si filius tuus res, *lib.8. tit.54. l.14.*
Si fines agri venditor, *lib.8. tit.45. l.10.*
Si fœmina suam, *lib.9. tit.45. l.5.*
Si fœnebris pecunia, *lib.4. tit.29. l.13.*
Si forte mulier, *lib.9. tit.16. l.9.*
Si Fortidianum fundum, *lib.6. tit.37. l.7.*
Si frater patruelis tuus, *lib.6. tit.22. l.4.*
Si frater tuus cum, *lib.2. tit.23. l.2.*
Si frater tuus, postquam, *lib.6. tit.42. l.5.*
Si fratrem tuum, *lib.9. tit.20. l.5.*
Si fratres tui minores, *lib.2. tit.12. l.21.*
Si fratres vestri, *lib.3. tit.38. l.7.*
Si fratri tuo legitima, *lib.6. tit.55. l.1.*
Si fratris tui filius, *lib.6. tit.30. l.3.*
Si fraude, & dolo, *lib.7. tit.33. l.6*
Si fructus eorum prædiorum, *lib.5. tit.16. l. 8.*
Si fugitivi servi, *lib.9. tit.1. l.3.*
Si functiones, *lib.8. tit.54. l.4.*
Si fundi nomine, *lib.8. tit.35. l.2.*
Si fundum parentes tui, *lib.4. tit.54. l.2.*
Si fundum pignori, *lib.8. tit.18. l.4.*
Si fundum quem alienum, *lib.8. tit.15. l.27.*
Si fundum tuum pater, *lib.4. tit.51. l.5.*
Si fundum vestrum, *lib.3. tit.32. l.17.*
Si furiosi parentis liberi, *lib.5. tit.4. l.25.*
Si furti condemnata es, *lib.2. tit.12. l.8.*
Si Gaudentius in matrem, *lib.4. tit.38. l.6.*
Si generaliter bona sint obligata, *lib.8. tit. 18. l.6.*
Si genero dotem dando, *lib.5. tit.12. l.26.*
Si gravius ullum fatinus, *lib.12. tit.1. l.26.*
Si heredes jure facto, *lib.7. tit.2. l.12.*
Si hereditas ejus, à quo, *lib.7. tit.2. l.6.*
Si heredum Quintiniani, *lib.3. tit.28. l.10.*
Si hi, contra quos supplicas, *lib.4. tit.65. l. 22.*
Si hi, qui à vobis, *lib.4. tit.65. l.14.*
Si hi, qui cum patre, *lib.10. tit.60. l.3.*
Si hi, qui te in pupillari, *lib.5. tit.39. l.4.*
Si hi, quos servos tuos, *lib.7. tit.16. l.2.*
Si his, de quorum successione, *lib.6. tit.58. l. 8.*
Si homines certi, *lib.6. tit.47. l.3.*
Si hypothecas fisco distrahente, *lib.8. tit.26. l. 8.*
Si jam puberes utriusque, *lib.2. tit.25. l.1.*
Si idcirco apud arbitrum, *lib.2. tit.54. l.2.*
Si idem codicilli, *lib.6. tit.36. l.7.*
Si ideo ultio necis, *lib.6. tit.35. l.7.*
Si ignorans statum Erotis, *lib.5. tit.18. l.3.*
Si ignorante, vel invito, *lib.8. tit.26. l.3.*
Si ille, qui ex filia, *lib.10. tit.31. l.62.*
Si imperialis majestas, *lib.1. tit.14. l.11.*
Si in ædibus vicini, *lib.3. tit.34. l.9.*
Si in area communi, *lib.3. tit.32. l.16.*
Si in causa judicati, *lib.4. tit.15. l.2.*
Si in fraudem eorum, quæ fisco, *lib.7. tit.11. l. 5.*
Si in fraudem eorum, quæ testamento, *lib.6. tit.37. l.9.*
Si in fraudem legatorum, *lib.6. tit.39. l.1.*
Si in fraudem patroni, *lib.6. tit.5. l.1.*
Si in hoc, quod jure tibi debetur, *lib.8. tit. 28. l.14.*
Si in locum ejus tutoris, *lib.5. tit.36. l.1.*
Si in nomine, vel prænomine, *lib.6. tit.25. l.4.*
Si in patria uxoris tuæ, *lib.10. tit.39. l.5.*
Si in personam patris tui, *lib.6. tit.42. l.21.*
Si in possessione libertatis, *lib.3. tit.22. l.3.*
Si in potestate patris, *lib.8. tit.7. l.1.*
Si in potestate tua, *lib.12. tit.37. l.1.*
Si in rem communem, *lib.4. tit.2. l.12.*
Si in rem minoris, *lib.5. tit.39. l.3.*
Si in rem suam accepta, *lib.8. tit.16. l.7.*
Si in solutum nomen, *lib.4. tit.10. l.6.*
Si in te, ac fratrem, *lib.2. tit.30. l.2.*
Si in te jus fisci, *lib.7. tit.73. l.7.*
Si in una, eademque causa, *lib. 7. tit. 68. l. 2.*
Si incursu latronum, *lib.4. tit.34. l.1.*
Si indebitam pecuniam, *lib.8. tit.41. l.15.*
Si infanti, *lib.6. tit.30. l.18.*
Si inferiorem partem ædificii, *lib.3. tit.32. l. 2.*
Si ingenuum te, *lib.7. tit.14. l.1.*
Si inter minores, *lib.2. tit.46. l.1.*
Si inter patrem tuum, *lib.8. tit.43. l.6.*
Si inter virum, & uxorem, *lib.5. tit.12. l.21.*
Si inter vos majores, *lib.3. tit.38. l.8.*
Si interrogatione præcedente, *lib.4. tit.32. l. 1.*
Si intestatæ mulieri, *lib.6. tit.57. l.1.*
Si intra ætatem, cui, *lib.2. tit.22. l.6.*
Si intra annos, quibus, *lib.2. tit.53. l.3.*
Si intra legibus definitum tempus, *lib. 4. tit.30. l.8.*
Si intra legitimam ætatem, *lib.2. tit.53. l.2.*
Si invita detinetur uxor, *lib.5. tit.4. l.11.*
Si invito, vel ignorante, *lib.8. tit.52. l.1.*
Si ipse vocatus ad, *lib.10. tit.65. l.1.*
Si is, contra quem preces fundis, *lib.8. tit. 10. l.5.*
Si is, contra quem supplicas, *lib.7. tit.33. l. 8.*
Si is, cui colendum fundum, *lib.7. tit.34. l. 1.*
Si is, cui te pecuniam, *lib.6. tit.2. l.7.*
Si is, de quo supplicas, *lib.9. tit.45. l.4.*
Si is, quem homicidii, *lib.9. tit.6. l.2.*
Si is, quem in servitutem, *lib.7. tit.16. l.4.*
Si is, quem servum tuum, *lib.7. tit.21. l.4.*
Si is, qui ademptis bonis, *lib.7. tit.66. l.3.*
Si is, qui depositam à te, *lib.4. tit.34. l.8.*
Si is, qui heredem fecit, *lib.7. tit.21. l.2.*
Si is, qui minorem, *lib.2. tit.43. l.2.*
Si is, qui pretium pro te acceperat, *lib. 4. tit.57. l.4.*
Si is, qui puellam, *lib.5. tit.1. l.2.*
Si is, qui te ab hostibus, *lib.8. tit.51. l.13.*
Si is, qui te cum uxore, *lib.6. tit.22. l.2.*
Si is, qui te heredem fecit, *lib.7. tit.21. l.2.*
Si ita duumviri, *lib.11. tit.35. l.3.*
Si ita ut lege municipali, *lib.7. tit.9. l.1.*
Si Judici probatum fuerit, *lib.7. tit.68. l.1.*
Si jure manumissus es, *lib.4. tit.61. l.1.*

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Si jure non subsistit, *lib.7. tit.2. l.11.*
Si Justa Saturnino, *lib.4. tit.57. l.3.*
Si legata relicta, *lib.6. tit.37. l.6.*
Si legatarius, vel fideicommissarius celaverit, *lib.6. tit.2. l.25.*
Si legibus prohibitæ, *lib.1. tit.4. l.16.*
Si legis Aquiliæ actione, *lib.3. tit.35. l.2.*
Si lenones patres, *lib.1. tit.4. l.12.*
Si lex municipii, *lib.8. tit.49. l.1.*
Si libellum de communi causâ, *lib.1. tit.23. l.1.*
Si liber colonus, *lib.11. tit.68. l.1.*
Si liber constitutus, ut, *lib.4. tit.6. l.9.*
Si liber homo alienæ, *lib.7. tit.16. l.3.*
Si liberam peculii administrationem, *lib.2. tit.26. l.10.*
Si liberis ex priore matrimonio, *lib.5. tit.3. l.18.*
Si libertam quis uxorem habeat, *lib.5. tit.4. l.28.*
Si libertatem tibi, *lib.9. tit.23. l.6.*
Si liberti accusatores, *lib.9. tit.1. l.21.*
Si liberti conniventibus patronis, *lib.6. tit.4. l.2.*
Si liberti, ejusdemque curatoris, *lib.5. tit.37. l.10.*
Si libertus, vel, *lib.10. tit.32. l.1.*
Si liberum caprum re, *lib.8. tit.51. l.11.*
Si liqueat matrem tuam, *lib.3. tit.29. l.8.*
Si lis pecuniaria apud, *lib.9. tit.22. l.11.*
Si literarum Auxenonis, *lib.8. tit.43. l.25.*
Si literas ejus secutus, *lib.4. tit.35. l.7.*
Si longis, apertisque fraustrationibus, *lib.7. tit.53. l.7.*
Si Lysias adempta parte bonorum, *lib.8. tit.41. l.1.*
Si magistratus à, *lib.5. tit.75. l.1.*
Si magnum & capitale crimen, *lib.9. tit.1. l.13.*
Si major annis xxv. fundum, *lib.4. tit.44. l.13.*
Si major annis xxv. transegisti, *lib.2. tit.4. l.36.*
Si major annis xxv. veluti, *lib.4. tit.52. l.5.*
Si major quinquagenaria, *lib.6. tit.58. l.12.*
Si major quinque & xx. annis hereditatem, *lib.2. tit.21. l.7.*
Si major quinque & xx. annis soror tua, *lib.3. tit.38. l.4.*
Si major transegisti, *lib.2. tit.4. l.22.*
Si majores xxv. annis, *lib.2. tit.4. l.25.*
Si mala fide servum tuum, *lib.7. tit.30. l.3.*
Si mancipium tuum, *lib.3. tit.32. l.23.*
Si mandator pro filio tuo, *lib.4. tit.26. l.8.*
Si mandatum solius mariti, *lib.2. tit.19. l.14.*
Si manifeste doceri possit, *lib.3. tit.34. l.7.*
Si manumissori tuo, *lib.6. tit.6. l.4.*
Si manumissus ingratus, *lib.6. tit.7. l.2.*
Si maritus quondam tuus, *lib.6. tit.20. l.14.*
Si maritus quondam uxoris tuæ, *lib.5. tit.16. l.10.*
Si maritus sororis tuæ, *lib.4. tit.35. l.5.*
Si maritus tuus creditores, *lib.5. tit.16. l.12.*
Si maritus tuus facto, *lib.3. tit.28. l.22.*
Si maritus tuus mutuam, *lib.8. tit.28. l.19.*
Si maritus tuus, licet, *lib.8. tit.47. l.7.*
Si mater cum filiorum, *lib.4. tit.29. l.6.*
Si mater filiis duobus, *lib.3. tit.28. l.3.*
Si mater legitime, *lib.8. tit.15. l.6.*
Si mater tua major annis, *lib.4. tit.32. l.24.*
Si mater tua patrimonium, *lib.3. tit.29. l.7.*
Si mater tua propter furorem, *lib.6. tit.16. l.1.*
Si mater tua quasi ingenua, *lib.7. tit.21. l.6.*
Si mater tua velut ex, *lib.4. tit.38. l.10.*
Si mater vestra filiæ suæ, *lib.5. tit.3. l.12.*
Si mater vos sub conditione, *lib.6. tit.25. l.3.*
Si matre superstite, *lib.6. tit.55. l.11.*
Si matrem ejus, cujus, *lib.7. tit.26. l.3.*
Si matrem tuam, *lib.9. tit.47. l.9.*
Si miles in provincia, *lib.9. tit.3. l.1.*
Si miles [illegible], *lib.9. tit.6. l.1.*
Si militaris Judex, *lib.7. tit.48. l.2.*
Si militem ad negotium tuum, *lib.4. tit.6. l.5.*
Si militiæ nomen dare, *lib.12. tit.34. l.1.*
Si ministerium tuum, *lib.7. tit.16. l.16.*
Si minor à venditore, *lib.4. tit.49. l.9.*
Si minor annis xx. ad libertatem, *lib.7. tit.11. l.4.*
Si minor annis xxv. emptori, *lib.2. tit.28. l.1.*
Si minor xxv. annis, *lib.5. tit.71. l.15.*
Si minorem te quinque & viginti annis, *lib.2. tit.22. l.4.*
Si minores, vel ex patris nomine, *lib.5. tit.71. l.18.*
Si minori pretio, *lib.10. tit.1. l.3.*
Si monumento corpus, *lib.8. tit.17. l.3.*
Si moriatur, *lib.2. tit.13. l.8.*
Si mortis causa, *lib.6. tit.50. l.5.*
Si mulier alienam fuscepit, *lib.4. tit.29. l.16.*
Si mulier dotem à viro, *lib.5. tit.12. l.25.*
Si mulier marito suo, *lib.5. tit.14. l.11.*
Si mulier perfectæ ætatis, *lib.4. tit.29. l.22.*
Si mulier repudii oblatione, *lib.9. tit.9. l.35.*
Si mutuam pecuniam accepere, *lib.4. tit.25. l.5.*
Si necdum perpetuæ, *lib.3. tit.34. l.10.*
Si negotium sororis tuæ gerens, *lib.2. tit.19. l.16.*
Si neque mandasti fratri, *lib.7. tit.56. l.1.*
Si nominis persecutionem, *lib.8. tit.54. l.2.*
Si non convitii consilio, *lib.9. tit.35. l.5.*
Si non designata certa quantitate, *lib.6. tit.44. l.3.*
Si non donationis causâ, *lib.4. tit.38. l.8.*
Si non ex nuntiator, *lib.9. tit.35. l.3.*
Si non est numeratum, *lib.4. tit.9. l.4.*
Si non ex propria culpa, *lib.5. tit.58. l.2.*
Si non inducta, & illata, *lib.8. tit.15. l.5.*
Si non injuria judicantis, *lib.8. tit.45. l.15.*
Si non omnem paternam, *lib.3. tit.36. l.1.*
Si non proprietatem donaveras, *lib.7. tit.10. l.4.*
Si non simpliciter, sed, *lib.4. tit.58. l.1.*
Si non singuli in solidum accepta, *lib.4. tit.2. l.5.*
Si non singuli in solidum, sed, *lib.7. tit.55. l.1.*
Si non specialis privilegio, *lib.6. tit.23. l.9.*
Si non subscripsisti, *lib.5. tit.37. l.15.*
Si non suspectum contutorem, *lib.5. tit.43. l.8.*
Si non transactionis causâ, *lib.1. tit.18. l.6.*
Si non verum contractum, *lib.5. tit.16. l.15.*
Si nondum rem templo, *lib.6. tit.2. l.3.*
Si nondum vobis ætas, *lib.5. tit.32. l.1.*
Si nulla culpa, seu segnitia, *lib.4. tit.24. l.8.*
Si nulla ex causâ, *lib.7. tit.32. l.6.*
Si nulla usucapionis prærogativa, *lib.4. tit.52. l.1.*
Si nuptiis pater tuus consensit, *lib.5. tit.4. l.2.*
Si ob causam judicati, *lib.8. tit.45. l.13.*
Si obligata prædia venundedisti, *ibid. l.16.*
Si obligatum hominem, *lib.8. tit.43. l.13.*
Si olei certa ponderatione, *lib.4. tit.65. l.21.*
Si operas certi servi, *lib.8. tit.43. l.20.*
Si operis publici, *lib.9. tit.47. l.14.*
Si pacto, quo pœnam, *lib.2. tit.3. l.14.*
Si pactum intercessit, *lib.8. tit.36. l.6.*
Si parentes vestri, *lib.8. tit.45. l.20.*
Si partem possessionis malæ fidei, *lib.7. tit.26. l.5.*
Si partus subjecti crimen, *lib.9. tit.22. l.1.*
Si pascenda pecora, *lib.2. tit.3. l.8.*
Si pater dotem pro filia, *lib.5. tit.11. l.7.*
Si pater filium, quem, *lib.6. tit.25. l.4.*
Si pater intestatus decesserit, *lib.6. tit.20. l.2.*
Si pater marito tuo stipulanti, *lib.5. tit.11. l.5.*
Si pater omne patrimonium, *lib.3. tit.29. l.2.*
Si pater pactum de filiæ nuptiis, *lib.5. tit.1. l.4.*
Si pater puellæ, cujus, *lib.3. tit.28. l.12.*
Si pater secundum nostram Constitutionem, *lib.5. tit.35. l.3.*
Si pater servum vestrum, *lib.7. tit.10. l.6.*
Si pater tuus ad decurionatum, *lib.7. tit.66. l.4.*
Si pater tuus bonis cessit, *lib.7. tit.71. l.3.*
Si pater tuus, cui te successisse, *lib.8. tit.42. l.5.*
Si pater tuus, cum decurio, *lib.7. tit.64. l.8.*
Si pater tuus eum quasi filium, *lib.6. tit.24. l.4.*
Si pater tuus in te donationem, *lib.9. tit.34. l.2.*
Si pater tuus mentis compos, *lib.5. tit.7. l.3.*
Si pater tuus per vim, *lib.4. tit.34. l.1.*
Si pater tuus post, *lib.3. tit.28. l.5.*
Si pater tuus pro Cornelio, *lib.8. tit.41. l.6.*
Si pater tuus proprius sobrino, *lib.6. tit.59. l.2.*
Si pater tuus, quem, *lib.5. tit.58. l.3.*
Si pater tuus tibi sui juris, *lib.4. tit.35. l.3.*
Si pater tuus velut ingenuus, *lib.7. tit.21. l.7.*
Si pater tuus venundedit, *lib.4. tit.49. l.8.*
Si pater vester in insulam deportatus, *lib.9. tit.51. l.9.*
Si pater usumfructum, *lib.3. tit.33. l.5.*
Si paterna hereditate abstinuisti, *lib.7. tit. 75. l.3.*
Si paterna hereditate te abstinuisse, *lib.6. tit.31. l.1.*
Si paterna hereditate te abstinuisti, *ibid. l.2.*
Si paternam obligationem, *lib.4. tit.29. l.8.*
Si paterno affectu, *lib.2. tit.19. l.15.*
Si Patroclus, posteaquam, *lib.4. tit.57. l.1.*
Si patri tuo heres, *lib.8. tit.54. l.24.*
Si patri tuo usufructus legatus, *lib.3. tit.33. l.3.*
Si patris tui pupillam, *lib.5. tit.6. l.6.*
Si patronum causæ, *lib.2. tit.7. l.1.*
Si patruus tuus, *lib.3. tit.38. l.4.*
Si patrem tuum officio, *lib.3. tit.25. l.4.*
Si pecuniâ patris, *lib.4. tit.50. l.1.*
Si pecunia tua, *lib.6. tit.2. l.1.*
Si pecuniam pupillarem, *lib.5. tit.56. l.3.*
Si pecuniam, quam, *lib.7. tit.52. l.1.*
Si pecuniam tibi non esse numeratam, *lib.4. tit.30. l.1.*
Si pecuniam tuam à debitore, *lib.2. tit.19. l.9.*
Si per fideicommissum, *lib.6. tit.48. l.3.*
Si per ignorantiam facti, *lib.4. tit.5. l.6.*
Si per impressionem, *lib.2. tit.20. l.11.*
Si per te non stat, *lib.4. tit.32. l.9.*
Si per vim, vel metum mortis, *lib.2. tit.10. l.4.*
Si permittente patre, *lib.4. tit.28. l.4.*
Si permutationis gratia, *lib.8. tit.45. l.29.*
Si præquatore misso, *lib.11. tit.57. l.3.*
Si plures personæ, *lib.6. tit.46. l.6.*
Si Pontionilla ad eam ætatem, *lib.6. tit.53. l.3.*
Si possessio inconcussa, *lib.7. tit.35. l.4.*
Si Postidonium, *lib.2. tit.12. l.3.*
Si post decretum Prætoris, *lib.2. tit.31. l.1.*
Si post depositam administrationem, *lib.11. tit.51. l.9.*
Si post divisionem factam, *lib.1. tit.18. l.3.*
Si post finitum, *lib.5. tit.52. l.1.*
Si post motam controversiam, *lib.3. tit.31. l.2.*
Si post perfectam venditionem, *lib.8. tit. 45. l.24.*
Si post sententiam Proconsulis, *lib.2. tit.44. l.1.*
Si post testamentum factum, *lib.6. tit.29. l.1.*
Si postquam servandi legati, *lib.6. tit.54. l.3.*
Si postuletur ab aliquo in judicio, *lib.4. tit. 24. l.1.*
Si potiores creditores, *lib.8. tit.19. l.3.*
Si prædiorum dotis, *lib.6. tit.50. l.15.*
Si prædium quis, *lib.4. tit.58. l.1.*
Si prædium rusticum, *lib.5. tit.71. l.16.*
Si prædium tibi pro soluto, *lib.8. tit.45. l.4.*
Si prædium uxor tua, *lib.5. tit.12. l.23.*
Si præsens quidem sit, *lib.1. tit.4. l.18.*
Si Præses Provinciæ, *lib.8. tit.54. l.8.*
Si Præsus quasi desertam, *lib.7. tit.43. l.6.*
Si Præsidi Provinciæ probatum fuerit, *lib.4. tit.51. l.1.*
Si Præsidi Provinciæ probaveris, *lib.5. tit.3. l.2.*
Si prætorium pignus, *lib.8. tit.22. l.1.*
Si pretium quidem actoribus, *lib.2. tit.13. l.19.*
Si prior Respublica contraxit, *lib.8. tit.19. l.4.*
Si prius, quam distraheretur, *lib.8. tit.28. l.8.*
Si prius, quam fisci, *lib.10. tit.1. l.1.*
Si pro alieno debito, *lib.4. tit.18. l.1.*
Si pro contutore judicato, *lib.5. tit.58. l.1.*
Si pro dote promissa, *lib.5. tit.11. l.2.*
Si pro ea, contra quam supplicas, *lib.4. tit. 35. l.10.*
Si pro eo, qui in crimen, *lib.9. tit.45. l.2.*
Si pro fundo, quem petebas, *lib.2. tit.4. l.33.*
Si pro mutua pecunia, *lib.4. tit.2. l.8.*
Si probare potes, *lib.5. tit.72. l.1.*
Si probatum fuerit Præsidi, *lib.3. tit.37. l.2.*
Si probaveris Demetrium petiisse, *lib.6. tit. 42. l.1.*
Si probaveris Præsidi, *lib.8. tit.16. l.2.*
Si probaveris te fundum mercatum, *lib.8. tit.26. l.2.*
Si Probus in minore ætate, *lib.2. tit.37. l.1.*
Si Proculiana, *lib.6. tit.39. l.3.*
Si procurator ad unam speciem, *lib.2. tit.13. l.10.*
Si propriis habitis contractibus, *lib.5. tit. 16. l.21.*
Si propter fructus, *lib.4. tit.31. l.8.*
Si propter inimicitias, *lib.10. tit.66. l.1.*
Si propter officium legationis, *lib.2. tit.54. l.1.*
Si provincia, *lib.10. tit.16. l.13.*
Si provinciarium nostrorum querela, *lib.4. tit.62. l.3.*
Si puellam ea lege vendidisti, *lib.4. tit. 57. l.6.*
Si puerum non pro derelicto, *lib.7. tit.34. l.5.*
Si pupillorum pater, *lib.5. tit.28. l.5.*
Si putas non jure tutores, *lib.3. tit.31. l.6.*
Si qua beneficia personalia, *lib.1. tit.23. l.4.*
Si qua cum servo occulte, *lib.9. tit.11. l.1.*
Si qua ex fœminis, *lib.5. tit.9. l.2.*
Si qua fideicommissorum petitio, *lib.3. tit. 36. l.7.*
Si qua illustris mulier, *lib.6. tit.57. l.5.*
Si qua in publicis porticibus, *lib.11. tit.40. l.4.*
Si qua inter Christianos, &, *lib.1. tit.9. l.15.*
Si qua loca ad sacrum, *lib.11. tit.66. l.2.*
Si qua mulier nequaquam luctus, *lib.5. tit. 9. l.1.*
Si qua mulier nequaquam religionem, *lib.6. tit.56. l.1.*
Si qua per calumniam postulatio, *lib.1. tit. 3. l.22.*
Si qua unquam loco, *lib.7. tit.38. l.3.*
Si quæ hereditatis, *lib.11. tit.31. l.3.*
Si quæ res ante nuptias, *lib.2. tit.30. l.1.*
Si quælio tibi, *lib.3. tit.8. l.2.*
Si quam tibi pecuniam, *lib.6. tit.3. l.4.*
Si quando adnotationes, *lib.10. tit.10. l.2.*
Si quando, aut alicujus, *lib.10. tit.10. l.3.*
Si quando concessa à nobis, *lib.8. tit.12. l.9.*
Si quando Duciano, *lib.7. tit.62. l.38.*
Si quando injuriarum actio, *lib.9. tit. 35. l.15.*
Si quando invitos testes, *lib.4. tit.20. l.19.*
Si quando naufragio, *lib.11. tit.5. l.1.*
Si quando negotium statuis, *lib.7. tit. 19. l.7.*
Si quando nostræ statuæ, *lib.1. tit.24. l.2.*
Si quando Præfectus prætorio, *lib. 12. tit. 60. l.1.*
Si quando quis rescriptum, *lib.3. tit.11. l.2.*
Si quando ratio aut necessitas, *lib.7. tit.61. l. 3.*
Si quando sine decreto, *lib.5. tit.74. l.3.*
Si quando talis concessio, *lib.3. tit.28. l.35.*
Si quando vis in judicio fuerit, *lib.8. tit.4. l.9.*
Si quando usus exegerit, *lib.8. tit.12. l.16.*
Si quantitatem, quam licet, *lib.7. tit.71. l.2.*
Si quas actiones, *lib.3. tit.34. l.1.*
Si quas petitiones, *lib.5. tit.44. l.1.*
Si quasi accepturi, *lib.4. tit.30. l.7.*
Si quenquam vel in hac, *lib.1. tit.3. l.31.*
Si qui à prioribus colonis, *lib.11. tit.61. l.5.*
Si qui adscriptitiæ conditionis, *lib.11. tit. 47. l.24.*
Si qui adulterii, *lib.9. tit.9. l.34.*
Si qui advocatorum, *lib.2. tit.6. l.5.*
Si qui desideria sua, *lib.4. tit.3. l.1.*
Si qui eorum, qui, *lib.11. tit.54. l.2.*
Si qui ex consensu, *lib.1. tit.4. l.7.*
Si qui ex titulo donationis, *lib.11. tit.69. l.5.*
Si qui inclytas nominatim, *lib.4. tit.63. l.6.*
Si qui Judices perfecto, *lib.8. tit.12. l.10.*
Si qui latrones, seu aliis criminibus, *lib.9. tit.39. l.2.*
Si qui orthodoxæ religionis, *lib. 1. tit. 5. l.10.*
Si qui posthac, *lib.1. tit.26. l.5.*
Si qui publicorum servorum, *lib.6. tit.1. l.8.*
Si quid à procuratore meo, *lib.2. tit. 47. l.1.*
Si quid adversus remp. *lib.11. tit.29. l.1.*
Si quid datum fuerit, *lib.1. tit.11. l.9.*
Si quid de bonis eorum, *lib.2. tit.51. l.2.*
Si quid frumenti, vel hordei, *lib.11. tit.22. l.2.*
Si quid mater filiæ suæ, *lib.8. tit.55. l.5.*
Si quid negotiorum actitatum, *lib.1. tit.33. l.1.*
Si quid pars adversa, *lib.3. tit.34. l.5.*
Si quidem ante donationem, *lib.5. tit.16. l.13.*
Si quidem aviam tuam, *lib.9. tit.35. l.10.*
Si quidem donationis causa, *lib.4. tit.10. l.8.*
Si quidem ex causa transactionis, *lib.2. tit.4. l.24.*
Si quidem intentionem actoris, *lib.8. tit.36. l.9.*
Si quidem sine decreto, *lib.5. tit.71. l.11.*
Si quidem vivit apud hostes, *lib.5. tit.18. l.5.*
Si quidem Zenoni, *lib.8. tit.38. l.9.*
Si quis à dusenariis, *lib.12. tit.62. l.1.*
Si quis ab emphyteuticario, *lib.11. tit.58. l.2.*
Si quis ab exactoribus, *lib.10. tit.6. l.1.*
Si quis actor in missio, *lib.3. tit.10. l.2.*
Si quis ad declinandam legem Falcidiam, *lib.1. tit.3. l.49.*
Si quis ad se fundum, vel, *lib.9. tit.12. l.7.*
Si quis adversus conductorem, *lib.3. tit.26. l.6.*
Si quis adversus Præfectorum, *lib.1. tit.19. l.5.*
Si quis Advocatus, *lib.8. tit.37. l.12.*
Si quis agere ex testamento, *lib.6. tit.36. l.8.*
Si quis alicui majestatis crimen, *lib.9. tit.8. l.3.*
Si quis aliquid dari, *lib.2. tit.45. l.4.*
Si quis alterius nomine, *lib.3. tit.19. l.2.*
Si quis alumnam suam, *lib.5. tit.4. l.26.*
Si quis argentum donaverit, *lib.8. tit. 54. l.35.*
Si quis asserat cum mandatis, *lib.1. tit.15. l.1.*
Si quis auctoritate, *lib.11. tit.58. l.16.*
Si quis barbaris, *lib.12. tit.36. l.9.*
Si quis cohortali conditione gravatus, *lib.6. tit.62. l.3.*
Si quis cohortalibus, *lib.1. tit.40. l.13.*
Si quis conductionis titulo, *lib. 4. tit. 65. l.25.*
Si quis consortium fabricensium, *lib. 11. tit.9. l.4.*
Si quis contra evidentissimam, *lib.9. tit.30. l.1.*

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Si quis eum capitali pœna, *lib.9. tit.6. l.6.*
Si quis cum ex majore, *lib.10. tit.38. l.5.*
Si quis curialis Clericus, *lib.1. tit.3. l.12.*
Si quis curialibus muneribus, *lib.10. tit.34. l.3.*
Si quis Daphnensis luci in Syria, *lib.11. tit. 77. l.1.*
Si quis de cætero, *lib.11. tit.42. l.2.*
Si quis de tenuioribus, *lib.1. tit.55. l.1.*
Si quis de togatis fori, *lib.2. tit.7. l.9.*
Si quis decurialem, *lib.11. tit.13. l.1.*
Si quis Decurio, aut subjectus, *lib.10. tit. 31. l.55.*
Si quis Decurio pater, *ibid. l.24.*
Si quis Decurio testamentum, *lib.9. tit.22. l.21.*
Si quis Decurio vel propriè, *lib.10. tit.31. l.16.*
Si quis Decurionum, *lib.10. tit.33. l.1.*
Si quis defunctum, *lib.1. tit.7. l.2.*
Si quis deserta prædia, *lib.11. tit.58. l.15.*
Si quis domesticorum, *lib.12. tit.17. l.3.*
Si quis donaverit, *lib.1. tit.2. l.15.*
Si quis duobus heredibus institutis, *lib.6. tit.26. l.11.*
Si quis emptionis, vel donationis, *lib.7. tit. 39. l.8.*
Si quis ex corpore, *lib.11. tit.7. l.13.*
Si quis ex familiaribus, *lib.9. tit.1. l.20.*
Si quis ex grege, *lib.12. tit.58. l.11.*
Si quis ex rusticana, *lib.11. tit.54. l.1.*
Si quis fabricensis, sine liberis, *lib.6. tit.62. l.5.*
Si quis famosum libellum, *lib.9. tit.36. l.1.*
Si quis filium proprium, *lib.6. tit.28. l.3.*
Si quis filium suum exheredatum, *lib.3. tit. 28. l.34.*
Si quis forte desertorem, *lib.12. tit.46. l.1.*
Si quis fundos, *lib.11. tit.61. l.1.*
Si quis fundum, vel mancipium, *lib.4. tit.46. l.3.*
Si quis gestum à se, *lib.4. tit.22. l.4.*
Si quis heredem scripserit, *lib.6. tit.22. l.7.*
Si quis homicidii crimen, *lib.9. tit.3. l.11.*
Si quis Imperatorem, *lib.6. tit.22. l.6.*
Si quis in Archiatri, *lib.10. tit.52. l.10.*
Si quis in conscribendo, &c. propter cingulum, *lib.12. tit.3. l.29.*
Si quis in conscribendo, &c. propter Sacerdotii, *lib.1. tit.3. l.51.*
Si quis in cujuscunque, *lib.8. tit.17. l.9.*
Si quis in ea culpa, *lib.9. tit.4. l.2.*
Si quis in emancipatum, *lib.8. tit.54. l.26.*
Si quis in hoc genus sacrilegii, *lib.1. tit.3. l.10.*
Si quis in libertatem proclamaverit, *lib. 7. tit.18. l.3.*
Si quis in metallum, *lib.9. tit.47. l.17.*
Si quis in potestate publica, *lib.5. tit.2. l.1.*
Si quis in quacunque lite, *lib.7. tit.70. l.1.*
Si quis in sacris nostris scriniis, *lib.12. tit. 19. l.11.*
Si quis in tantam furoris, *lib.8. tit.4. l.7.*
Si quis in testamento suo, *lib.7. tit.4. l.16.*
Si quis incesti, veritique conjugii, *lib.5. tit.5. l.5.*
Si quis indebitum sibi, *lib.12. tit.8. l.1.*
Si quis intra Provinciam, *lib.9. tit.49. l.7.*
Si quis ita pacisceatur, *lib.4. tit.54. l.9.*
Si quis Judicum accepisse, *lib.1. tit.24. l.1.*
Si quis Judicum duxerit, *lib.7. tit.61. l.1.*
Si quis Judicum vir illustris, *lib.1. tit.34. l.2.*
Si quis jusjurandum intulerit, *lib.4. tit.1. l.11.*
Si quis lege venerabili, *lib.1. tit.7. l.1.*
Si quis libellos appellatorios, *lib.7. tit.62. l.28.*
Si quis major annis xxv. *lib.2. tit.4. l.41.*
Si quis metatorum, *lib.12. tit.41. l.1.*
Si quis modestiæ nescius, *lib.9. tit.7. l.1.*
Si quis naviculam, *lib.11. tit.7. l.9.*
Si quis navicularius naufragium, *lib.11. tit. 5. l.2.*
Si quis navicularius sine testamento, *lib.6. tit.62. l.1.*
Si quis necandi infantis piaculum, *lib.9. tit.16. l.8.*
Si quis nolente, *lib.2. tit.19. l.24.*
Si quis non dicam rapere, *lib.1. tit.3. l.5.*
Si quis nummos falsa fusione, *lib.9. tit.24. l.2.*
Si quis ordinaria vel qualibet, *lib.5. tit.7. l.1.*
Si quis ovium, vel, *lib.11. tit.66. l.1.*
Si quis parentis, aut filii, *lib.9. tit.17. l.1.*
Si quis patronorum, *lib.6. tit.4. l.3.*
Si quis per absentiam nominatus, *lib.7. tit. 63. l.1.*
Si quis per divinam, *lib.11. tit.42. l.5.*
Si quis per publicum, *lib.12. tit.51. l.5.*
Si quis percussorem ad se venientem, *lib.9. tit.16. l.3.*
Si quis post hanc legem, *lib.8. tit.10. l.6.*
Si quis post hanc nostri, *lib.11. tit.53. l.1.*
Si quis post hanc sanctionem, *lib.4. tit.42. l.1.*
Si quis posthac per Ægyptum, *lib.9. tit.38. l.1.*
Si quis posthac stylum, *lib.9. tit.49. l.9.*
Si quis prædium vendere, *lib.11. tit.47. l.2.*
Si quis Presbyter, *lib.1. tit.3. l.20.*
Si quis primæ, vel secundæ, *lib.12. tit.26. l.2.*
Si quis prioris matrimonii, *lib.5. tit.9. l.8.*
Si quis pro publicis functionibus, *lib.2. tit. 45. l.2.*
Si quis pro redemptione captiv. *lib.8. tit.54. l.36.*
Si quis procurationem, *lib.10. tit.31. l.34.*
Si quis propter nimiam, *lib.4. tit.43. l.2.*
Si quis provocatione interposita, *lib.7. tit. 62. l.3c.*
Si quis quadripgentorum, *lib.6. tit.50. l.18.*
Si quis quocunque modo militans, *lib. 12. tit.48. l.3.*
Si quis quodlibet interdictum, *lib.8. tit.1. l.4.*
Si quis rebaptizare, *lib.1. tit.6. l.2.*
Si quis sciens alienum agrum, *lib.3. tit.32. l.11.*
Si quis se injuriam ab, *lib.9. tit.2. l.8.*
Si quis sepulcrum, *lib.9. tit.19. l.3.*
Si quis servo alieno, *lib.6. tit.2. l.20.*
Si quis servo suo libertatem, *lib.7. tit. 15. l.2.*
Si quis servos crediderit, *lib.9. tit.24. l.13.*
Si quis servum certi nominis, *lib.4. tit.5. l.10.*
Si quis servum fiscalem, *lib.6. tit.2. l.7.*
Si quis servum fugitivum, *lib.9. tit.20. l.12.*
Si quis servus Raptus, *lib.7. tit.13. l.3.*
Si quis servum suum, *lib.12. tit.34. l.7.*
Si quis sine commeatu, *lib.12. tit.43. l.9.*
Si quis sine persona mancipum, *lib.4. tit.61. l.11.*
Si quis sine uxore constitutus, *lib.7. tit.15. l.3.*
Si quis spoponderit insulam, *lib. 8. tit. 38. l.15.*
Si quis suo testamento, *lib.3. tit.28. l.3.*
Si quis super cudendo, *lib.9. tit.24. l.3.*
Si quis super sui juris locis, *lib.3. tit.39. l.3.*
Si quis suus recusaverit, *lib.6. tit.3 1. l.6.*
Si quis te reum legis Cornel. *lib.9. tit. 10. l.6.*
Si quis testibus usus fuerit, *lib.3. tit.20. l.17.*
Si quis tibi servum vendidit, *lib. 8. tit.45. l.26.*
Si quis tutoris, vel curatoris, *lib.5. tit.6. l.8.*
Si quis vel curiæ, *lib.3. tit.23. l.1.*
Si quis vel pecunias, vel, *lib.4. tit.44. l.11.*
Si quis vel pro una, *lib.2. tit.51. l.15.*
Si quis, vel si qua, *lib.6. tit.56. l.7.*
Si quod extraordinarium, *lib.10. tit.63. l.5.*
Si quondam uxor tua, *lib.9. tit.9. l.15.*
Si quos debitorum mole, *lib.4. tit.44. l.16.*
Si quos forte necessitas, *lib.8. tit.51. l.19.*
Si quos Judices, vel, *lib.1. tit.26. l.3.*
Si quos spontaneos, *lib.10. tit.31. l.59.*
Si reddita debita quantitate, *lib.8. tit.8. l.3.*
Si reperendi, quod donabas, *lib.4. tit.6. l.7.*
Si rerum tuarum proprietatem, *lib.8. tit.55. l.2.*
Si res mobiles, quarum, *lib.9. tit.33. l.2.*
Si res pupillares, *lib.5. tit.38. l.3.*
Si res tuas commodavit, *lib.3. tit.42. l.8.*
Si res tuas raptas, *lib.7. tit.19. l.6.*
Si residuum debiti, *lib.8. tit.28. l.5.*
Si Rufinus, vir clarissimus, *lib.6. tit.21. l.4.*
Si sciens creditor à marito, *lib.4. tit.29. l.7.*
Si scripti heredes, *lib.3. tit.31. l.9.*
Si scriptum heredem, *lib.4. tit.19. l.11.*
Si secundum legem civitatis, *lib.11. tit.29. l.1.*
Si secundum mandatum, *lib.4. tit.35. l.14.*
Si Senator, vel alius, *lib.21. tit.1. l.11.*
Si sepulcrum, *lib.3. tit.44. l.4.*
Si servi vestri nescientibus vobis, *lib.3. tit. 41. l.2.*
Si servos distraxisti, *lib.4. tit.49. l.7.*
Si servum alienum, *lib.2. tit.19. l.10.*
Si servum vestrum nutriendum, *lib.6. tit.2. l.16.*
Si servus cujusquam, *lib.1. tit.12. l.4.*
Si servus extero, *lib.4. tit.36. l.1.*
Si servus fuisti, ac tibi, *lib.7. tit.4. l.11.*
Si servus ignorante domino, *lib.3. tit.41. l.4.*
Si servus in demoliendis, *lib.9. tit.19. l.2.*
Si servus tuus, *lib.4. tit.26. l.6.*
Si sine decreto Præsidis, *lib.5. tit.74. l.2.*
Si sine ulla conditione, *lib.11. tit.31. l.1.*
Si sine voluntate tua, *lib.4. tit.29. l.5.*
Si socero filiæ tuæ dotem, *lib.5. tit.18. l.10.*
Si societatis jure, *lib.4. tit.37. l.4.*
Si socius tua, *lib.5. tit.12. l.18.*
Si solennibus stipendiis, *lib.4. tit.21. l.7.*
Si solvere tibi pecuniam, *lib.8. tit.42. l.7.*
Si sopor tua in, *lib.6. tit.20. l.8.*
Si sororem tuam, *lib.9. tit.1. l.18.*
Si sorori suæ frater tuus, *lib.6. tit.30. l.14.*
Si sororis tuæ filiis, *lib.5. tit.34. l.9.*
Si status controversiam, *lib.7. tit.19. l.4.*
Si status tibi super homine, *lib. 8. tit. 45. l.18.*
Si stipulatio de restituenda, *lib. 5. tit. 12. l.2.*
Si sub pignore, *lib.10. tit.8. l.2.*
Si sub specie honorarii, *lib.2. tit.6. l.3.*
Si successione patris absentis, *lib.7. tit.75. l.2.*
Si successoris tui, *lib.11. tit.33. l.2.*
Si sui juris constituti, *lib.5. tit.61. l.1.*
Si sunt, qui emere, *lib.8. tit.29. l.1.*
Si super possessione, quæ, *lib.2. tit.4. l.9.*
Si superstite patre, *lib.2. tit.21. l.5.*
Si tabulas testamenti, *lib.7. tit.38. l.1.*
Si te bonis paternis major, *lib.6. tit.30. l.10.*
Si te donatam ante matrim. *lib.7. tit.4. l.13.*
Si te, & filios tuos ingenuos, *lib.7. tit.14. l.7.*
Si te spoliasse hereditatem, *lib.2. tit.12. l.12.*
Si te in vacuam possessionem, *lib.5. tit.16. l.23.*
Si te manumissum, &, *lib.8. tit.26. l.1.*
Si te non repugnante pignus, *lib.8. tit.9. l.1.*
Si te parens, in cujus fuisti potestate, *lib.6. tit.55. l.5.*
Si tempora, quæ in, *lib.1. tit.3. l.4.*
Si tempore manumissionis, *lib.6. tit.3. l.1.*
Si testamento juro facto, *lib.6. tit.26. l.7.*
Si testamentum ita scriptum inveniatur, *lib.6o. tit.25. l.8.*
Si testamentum jure factum sit, *lib.6. tit.23. l.10.*
Si testator codicillis, *lib.9. tit.23. l.2.*
Si tibi, ac filio tuo ab his, *lib.6. tit.17. l.1.*
Si tibi controversia, *lib.4. tit.20. l.2.*
Si tibi liberam, *lib.8. tit.45. l.25.*
Si tibi notarium pignoris, *lib.8. tit.14. l.26.*
Si tibi pater avunculum, *lib.5. tit.28. l.6.*
Si tibi per furtum nec, *lib.3. tit.43. l.5.*
Si tibi pupillorum pater, *lib.4. tit.35. l.8.*
Si tibi, quæ pro colonis, *lib.4. tit.65. l.27.*
Si tibi res proprias, *lib.5. tit.3. l.11.*
Si tibi servitutem aquæ ducendæ, *lib.3. tit. 34. l.10.*
Si tibi servitutis improbæ, *lib.7. tit.16. l.32.*
Si tibi testamento directa, *lib.7. tit.16. l.23.*
Si totas facultates tuas, *lib.3. tit.29. l.5.*
Si traditæ sunt ex donatione, *lib.7. tit.10. l.5.*
Si traditio rei venditæ, *lib.3. tit.49. l.4.*
Si transactionis causa, *lib.4. tit.30. l.11.*
Si tres tutelas, vel curas, *lib.5. tit.69. l.1.*
Si tu, & collega tuus, *lib.5. tit.75. l.3.*
Si tuis nummis emptus es, *lib.6. tit.3. l.7.*
Si tutor ancillam tuam, *lib.6. tit.27. l.3.*
Si tutor nominatus, *lib.5. tit.62. l.22.*
Si tutor peritus, *lib.5. tit.38. l.5.*
Si tutor pupillam, *lib.9. tit.10. l.1.*
Si tutor pupillum, *lib.9. tit.10. l.1.*
Si tutor tuus de pecunia, *lib.7. tit.8. l.6.*
Si tutor tuus, qui, *lib.2. tit.41. l.4.*
Si tutor, vel curator, *lib.5. tit.6. l.7.*
Si tutores pupillis, *lib.4. tit.31. l.11.*
Si tutores testamento, *lib.5. tit.28. l.3.*
Si tutoris, vel curatoris culpa, *lib.5. tit.37. l.23.*
Si vacantia, vel alio modo, *lib.10. tit.10. l.5.*
Si Valerianus Centurio, *lib.2. tit.51. l.1.*
Si velut in id debitum, *lib.4. tit.31. l.13.*
Si vendidisset, qui ante, *lib.8. tit.20. l.1.*
Si venerabilis, *lib.1. tit.3. l.15.*
Si veritas, vel solennitas, *lib.6. tit.42. l.23.*
Si vestram possessionem, *lib.7. tit.14. l.11.*
Si vi fluminis, *lib.3. tit.44. l.1.*
Si vi, vel metu fundum, *lib.20. tit.20. l.3.*
Si vicinis, vel aliis scientibus, *lib.5. tit.4. l.9.*
Si vindicari in aliquos, *lib.9. tit.47. l.20.*
Si vineæ, quas mater tua, *lib.7. tit.33. l.3.*
Si virgis, aut loris, *lib.9. tit.14. l.1.*
Si viva matre emancipati, *lib.6. tit.60. l.3.*
Si ultra hoc, quod accepit, *lib.8. tit.31. l.22.*
Si ultra septuagesimum, *lib.10. tit.31. l.10.*
Si universæ facultates, *lib.6. tit.37. l.15.*
Si unquam libertis patronus, *lib.8. tit.56. l.8.*
Si unus de septem testibus, *lib.6. tit.23. l.12.*
Si unus ex his, qui, *lib.5. tit.16. l.2.*
Si unus ex litigatoribus, *lib.7. tit.66. l.6.*
Si voluntate domini, *lib.7. tit.4. l.4.*
Si voluntate dotantis, *lib.5. tit.11. l.4.*
Si voluntate tua fundum, *lib.4. tit.44. l.8.*
Si vos paternæ hereditati, *lib.2. tit.39. l.1.*
Si usumfructum, *lib.5. tit.10. l.1.*
Si usuras præstari, *lib.4. tit.32. l.21.*
Si ususfructus omnium bonorum, *lib. 3. tit.33. l.1.*
Si (ut allegas) antequam, *lib.4. tit.14. l.5.*
Si (ut allegas) latrocinantem, *lib.9. tit.16. l.4.*
Si (ut allegas) minor, *lib.2. tit.35. l.2.*
Si (ut allegas) pater tuus, *lib.6. tit.50. l.15.*
Si (ut allegas) tutor, *lib.5. tit.62. l.16.*
Si (ut allegatis) mater, *lib.3. tit.29. l.1.*
Si ut manus injectionem, *lib.4. tit.55. l.2.*
Si (ut nunc asseveras) *lib.8. tit.33. l.2.*
Si (ut proponis) bona ejus, *lib.9. tit.49. l.5.*
Si (ut proponis) causa pecuniaria, *lib.9. tit.6. l.4.*
Si (ut proponis) consentiente, *lib.7. tit.8. l.4.*
Si (ut proponis) cum tua, *lib.8. tit.8. l.1.*
Si (ut proponis) decreto, *lib.11. tit.36. l.1.*
Si (ut proponis) ea, quæ, *lib.10. tit.38. l.2.*
Si (ut proponis) & avum, *lib.12. tit.1. l.1.*
Si (ut proponis) fundum, *lib.8. tit.41. l.18.*
Si (ut proponis) pars adversa pecuniæ, *lib.3. tit.32. l.8.*
Si (ut proponis) pars diversa ab admissa actione, *lib.5. tit.63. l.3.*
Si (ut proponis) pars diversa die feriato, *lib.7. tit.43. l.4.*
Si (ut proponis) pater quondam, *lib.5. tit.4. l.5.*
Si (ut proponis) pater tuus ea lege, *lib. 4. tit.6. l.2.*
Si (ut proponis) pater tuus, in cujus, *lib.5. tit.16. l.5.*
Si (ut proponis) post querelam, *lib.5. tit.4. l.7.*
Si (ut proponis) Præses Provinciæ, *lib. 7. tit.33. l.5.*
Si (ut proponis) pupillo, *lib.5. tit.29. l.3.*
Si (ut proponis) rerum, *lib.7. tit.53. l.6.*
Si (ut proponis) socius, *lib.8. tit.10. l.3.*
Si (ut proponis) suspensa, *lib.7. tit.64. l.3.*
Si uteris instrumento, *lib.4. tit.21. l.2.*
Si uxor pro marito, *lib.4. tit.29. l.15.*
Si uxor tua Præsidi, *lib.8. tit.3c. l.3.*
Si uxor tua pro pecunia, *lib.8. tit.14. l.12.*
Si uxor tua pro trieme, *lib.7. tit.72. l.7.*
Si uxorem tuam, *lib.6. tit.46. l.5.*
Sicut bonis moribus convenit, *lib.2. tit.2. l.1.*
Sicut certi juris est, *lib.6. tit.21. l.9.*
Sicut cessat peritio, *lib.5. tit.16. l.11.*
Sicut datam libertatem, *lib.7. tit.16. l.26.*
Sicut eligendi fidejussores, *lib.8. tit.41. l.21.*
Sicut falsi testamenti, *lib.9. tit.22. l.17.*
Sicut fieri per, *lib.12. tit.38. l.4.*
Sicut honores, & munera, *lib.10. tit.4c. l.1.*
Sicut in initio nominis, *lib.9. tit.25. l.1.*
Sicut in rem speciales, *lib.7. tit.39. l.3.*
Sicut initio libera potestas, *lib.4. tit.10. l.5.*
Sicut iniquum est, *lib.4. tit.21. l.5.*
Sicut instrumenta prætermissa, *lib.7. tit.16. l.25.*
Sicut liberis captis, *lib.8. tit.51. l.1c.*
Sicut major xxv. annis, *lib.6. tit.31. l.4.*
Sicut periculum vini, *lib.4. tit.49. l.12.*
Sicut sacrificia remplorum, *lib.1. tit.11. l.3.*
Sicut semel præstitam, *lib.7. tit.16. l.20.*
Sicut vim majorem, *lib.8. tit.14. l.19.*
Sicut usumfructum, qui, *lib.3. tit.34. l.13.*
Sicuti convictis, confessisque ad societatem, *lib.9. tit.31. l.4.*
Sine metu legis Juliæ, *lib.9. tit.9. l.17.*
Sine periculo tuo, *lib.1c. tit.6c. l.4.*
Singularum urbium Curiales, etiam inviti, *lib.8. tit.10. l.8.*
Singuli quique Judices, *lib.1. tit.48. l.2.*
Singuli, universique Judices, *lib.9. tit.2. l.14.*
Sive apud acta Rectoris, *lib.2. tit.4. l.28.*
Sive cum nupsisses, *lib.7. tit.8. l.7.*
Sive emancipatis filiis, *lib.8. tit.54. l.17.*
Sive ex jure, sive ex consuetudine, *lib.5. tit. 20. l.1.*
Sive ex prætoriano officio, *lib. 12. tit.61. l.3.*
Sive ex testamento, sive ex jure legitimo, *lib.5. tit.43. l.5.*
Sive fuerit dominus, *lib.7. tit.27. l.1.*
Sive in libertatem evictus est servus, *lib.8. tit.45. l.12.*
Sive initio, quæ fuerat, *lib.6. tit.36. l.6.*
Sive negotiorum gestorum, *lib. 9. tit. 33. l.5.*
Sive pars, sive integra, *lib.3. tit.11. l.3.*
Sive possessio venditoris fuit, *lib.8. tit.45. l.14.*
Sive possidetis prædia, *lib.4. tit.19. l.16.*
Sive pro fratre coherede, *lib.2. tit.19. l.3.*
Sive servi sunt hi, quorum, *lib.4. tit.14. l.6.*
Sive servum plagii paras, *lib.3. tit.41. l.3.*
Societatem uno pecuniam, *lib.4. tit.37. l.1.*
Sola temporis longinquitate, *lib.7. tit.22. l.3.*
Sola testatione prolatam, *lib.4. tit.20. l.4.*
Solennibus pensionibus, *lib.3. tit.32. l.25.*
Solida providentia utimur, *lib. 8. tit.26. l.11.*
Solidos veterum Principum, *lib.11. tit.10. l.1.*
Solita cohortalibus Syriæ, *lib. 12. tit. 58. l.3.*
Sblo obsequii non præstiti, *lib.7. tit.16. l.30.*
Solutionem asseveranti, *lib.8. tit.43. l.25.*
Sordidorum munerum excusatio, *lib. 10. tit.47. l.13.*
Sororem fratris, *lib.6. tit.35. l.10.*
Speciebus primipilaribus, *lib.12. tit.58. l.8.*
Spem eorum præmiorum, *lib.8. tit.17. l.5.*
Spem futuræ actionis, *lib.8. tit.54. l.3.*
Statuas sepulcro superimponere, *lib.3. tit. 44. l.7.*
Statui ingenuæ ex eo solo, *lib. 7. tit. 14. l.14.*
Statuliberis datam libertatem adimi ab herede, *lib.7. tit.2. l.13.*
Statum tuum natali, *lib.4. tit.21. l.6.*
Statutis generalibus jussimus, *lib.7. tit.44. l.3.*
Stellionatus accusatio, *lib.9. tit.34. l.3.*
Stigmata, hoc est, nota publica, *lib.11. tit.9. l.3.*
Stipendia, & donativa, *lib.12. tit.36. l.1.*
Stipendia retineri, *lib.7. tit.53. l.1.*
Studentibus nobis, *lib.1. tit.28. l.1.*

Studio-

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Studiorum labor meretur, *lib.*1. *tit.*51. *l.*1.
Sub prætextu ætatis, *lib.*4. *tit.*10. *l.*4.
Sub prætextu inſtrumenti, *lib.*2. *tit.*4. *l.*19.
Sub prætextu ſpecierum, *lib.*2. *tit.*4. *l.*19.
Sub ſpecie novorum inſtrumentorum, *lib.*7. *tit.*52. *l.*4.
Subſcriptio filii domini, *lib.*7. *tit.*16. *l.*32.
Subtilitatem, *lib.*3. *tit.*1. *l.*11.
Subtracto furto, *lib.*6. *tit.*2. *l.*9.
Succeſſionum varietas, *lib.*3. *tit.*39. *l.*2.
Succeſſores ejus, qui, *lib.*8. *tit.*43. *l.*10.
Succeſſores legata, vel, *lib.*6. *tit.*50. *l.*16.
Suggerente magnificentia veſtra, *lib.*1. *tit.*50. *l.*2.
Suggeſtionem viri illuſtris, *lib.*2. *tit.*8. *l.*1.
Suggeſtioni Illyricianæ advocationis, *lib.*6. *tit.*28. *l.*5.
Summa ſententia comprehenſa, *lib.*5. *tit.*53. *l.*3.
Sumptus in pupillum tuum, *lib.*5. *tit.*37. *l.*3.
Suo potius periculo Magiſtratus, *lib.*5. *tit.*46. *l.*1.
Super annali exceptione, *lib.*7. *tit.*40. *l.*1.
Super chirographariis inſtrumentis, *lib.*4. *tit.*21. *l.*17.
Super creandis ſuſceptoribus, *lib.*10. *tit.*1. *l.*9.
Super delictis provincialium, *lib.*7. *tit.*61. *l.*2.
Super empti agriquæſtione, *lib.*8. *tit.*45. *l.*16.
Super hypothecis, quas, *lib.*8. *tit.*14. *l.*27.
Super longi temporis præſcriptione, *lib.*7. *tit.*33. *l.*11.
Super naufragiorum, quæ, *lib.*11. *tit.*5. *l.*6.
Super patrimonialium, *lib.*11. *tit.*62. *l.*4.
Super rebus venundandis, *lib.*4. *tit.*28. *l.*15.
Super ſervis, qui, *lib.*12. *tit.*34. *l.*6.
Super ſtatu ingenuitatis, *lib.*9. *tit.*41. *l.*9.
Supervacuam differentiam utilis anni, *lib.*2. *tit.*53. *l.*7.
Supervacuam obſervationem veterum, *lib.*6. *tit.*41. *l.*1.
Supervacuam veterum differentiam, *lib.*4. *tit.*34. *l.*12.
Supplicare, cauſa pendente non licet, *lib.*1. *tit.*21. *l.*2.
Suſceptores novi, *lib.*10. *tit.*70. *l.*3.
Suſceptores præſentibus, *ibid. l.*10.
Suſceptores publicos, *ibid. l.*1.
Suſpectos tutores ex dolo, *lib.*5. *tit.*43. *l.*9.
Suum heredem, *lib.*6. *tit.*30. *l.*13.
Suus heres exceptione pacti, *lib.*6. *tit.*31. *l.*3.

T.

TAlis de antiquo jure dubietas, *lib.*6. *tit.*35. *l.*12.
Tam collatores, & Provinciales, *lib.*12. *tit.*36. *l.*18.
Tam dementis, quam furioſi liberi, *lib.*1. *tit.*4. *l.*28.
Tam mandatori, quam, *lib.*4. *tit.*30. *l.*12.
Tamdiu ſocietas durat, *lib.*4. *tit.*37. *l.*5.
Tanta circa nos, *lib.*1. *tit.*17. *l.*2.
Temperent univerſi, *lib.*11. *tit.*8. *l.*4.
Tempora fatalium dierum, *lib.*7. *tit.*63. *l.*2.
Temporales actiones, *lib.*1. *tit.*20. *l.*2.
Temporalibus actionibus excluſis, *lib.*2. *tit.*52. *l.*1.
Tempore contractus, *lib.*4. *tit.*54. *l.*8.
Temporis, quod inſequitur, *lib.*5. *tit.*38. *l.*6.
Tempus expeditionis, *lib.*7. *tit.*35. *l.*1.
Terminato, tranſactoque negotio, *lib.*7. *tit.*51. *l.*3.
Teſtamenta omnia, *lib.*6. *tit.*23. *l.*18.
Teſtamenti factionem per, *lib.*3. *tit.*28. *l.*23.
Teſtamenti tabulas, *lib.*6. *tit.*32. *l.*2.
Teſtamento jure facto, *lib.*6. *tit.*26. *l.*6.
Teſtamento matris, *lib.*5. *tit.*29. *l.*1.
Teſtamento tutor datus, *lib.*5. *tit.*62. *l.*11.
Teſtamentum militis, *lib.*3. *tit.*28. *l.*24.
Teſtamentum non ideo infirmari, *lib.*6. *tit.*23. *l.*17.
Teſtandi cauſa de pecunia, *lib.*6. *tit.*23. *l.*13.
Teſtes ſervi, an liberi, *lib.*6. *tit.*23. *l.*1.
Teſtium facilitatem, *lib.*4. *tit.*20. *l.*18.
Tiberianus ad, *lib.*11. *tit.*59. *l.*1.
Titius ſi cum teſtamentum, *lib.*6. *tit.*3. *l.*9.
Titulis non præcedentibus, *lib.*7. *tit.*9. *l.*3.
Titulos, qui Alytarchiæ, *lib.*1. *tit.*36. *l.*1.
Totius minoris latereuli, *lib.*1. *tit.*30. *l.*1.
Tractatoriæ cum ſtativis, *lib.*12. *tit.*52. *l.*1.
Traditionibus & uſucapionibus, *lib.*2. *tit.*3. *l.*20.
Trajectitiæ quidem pecuniæ, quæ periculo, *lib.*4. *tit.*33. *l.*4.
Trajectitiam pecuniam, *lib.*4. *tit.*33. *l.*1.
Tranſactio nullo dato, vel, *lib.*2. *tit.*4. *l.*38.
Tranſactione finita, *lib.*2. *tit.*4. *l.*30.
Tranſactione matris, *lib.*2. *tit.*4. *l.*26.
Tranſactionem, quæ, *lib.*2. *tit.*4. *l.*35.
Tranſactionis placitum ab eo interpoſitum, *lib.*2. *tit.*4. *l.*7.
Tranſigere, vel paciſci, *lib.*2. *tit.*4. *l.*18.
Tranſmarina legatione, *lib.*10. *tit.*63. *l.*3.
Tres denuntiationes, *lib.*7. *tit.*43. *l.*9.
Tres tantummodo Prætores, *lib.*1. *tit.*4. poſt *l.*38. & *lib.*1. *tit.*39. *l.*2.
Tribuni, vel milites, *lib.*12. *tit.*36. *l.*11.
Tunc convenit, *lib.*9. *tit.*2. *l.*15.
Turres novi muri, qui, *l.b.*8. *tit.*13. *l.*18.
Tutelæ actio, tam, *lib.*5. *tit.*51. *l.*12.
Tutelæ actione contra tutorem mota, *lib.*5. *tit.*28. *l.*7.
Tutelæ ſolicitudo, *lib.*10. *tit.*47. *l.*3.
Tutelam adminiſtrare, *lib.*5. *tit.*35. *l.*1.
Tutelam pupillorum tuorum ſic adminiſtrare, *lib.*5. *tit.*37. *l.*7.
Tutor filiorum tuorum, *lib.*9. *tit.*51. *l.*4.
Tutor licet abſens, *lib.*5. *tit.*37. *l.*19.
Tutor poſt puberem, *lib.*5. *tit.*51. *l.*11.
Tutor, qui ſatisdationem, cum ſatisdare, *lib.*5. *tit.*42. *l.*5.
Tutorem quondam, *lib.*5. *tit.*51. *l.*9.
Tutorem, vel curatorem pecuniæ, *lib.*5. *tit.*56. *l.*1.
Tutores debita pupillaria, *lib.*5. *tit.*37. *l.*13.
Tutores etiam Græcis verbis, *lib.*5. *tit.*28. *l.*8.
Tutores nominatos, *lib.*5. *tit.*62. *l.*8.
Tutores, qui necdum, *lib.*5. *tit.*48. *l.*1.
Tutores, quos poſtea, *lib.*5. *tit.*63. *l.*2.
Tutores tutelæ, *lib.*5. *tit.*51. *l.*8.
Tutores, vel curatores, *lib.*5. *tit.*37. *l.*24.
Tutori, vel curatori ſimilis, *lib.*2. *tit.*19. *l.*20.
Tutoribus, vel curatoribus, *lib.*5. *tit.*38. *l.*4.
Tutoris officium, *lib.*5. *tit.*60. *l.*2.
Tutoris tui lege Julia, *lib.*9. *tit.*12. *l.*2.
Tyrones in ſcholis, *lib.*12. *tit.*44. *l.*3.

V.

VAcantes, *lib.*10. *tit.*16. *l.*1.
Vacantia mortuorum bona, *lib.*10. *tit.*10. *l.*4.
Vacuatis reſcriptis, quæ, *lib.*10. *tit.*31. *l.*19.
Ubi adhuc matrimonio, *lib.*5. *tit.*12. *l.*29.
Ubi aviarum ſucceſſio, *lib.*6. *tit.*55. *l.*10.
Ubi aut vis facta dicitur, *lib.*3. *tit.*16. *l.*1.
Ubi falſi examen inciderit, *lib.*9. *tit.*22. *l.*22.
Ubi pactum, vel tranſactio, *lib.*2. *tit.*41. *l.*40.
Ubicunque, *lib.*1. *tit.*5. *l.*11.
Vectigalia nova, *lib.*4. *tit.*63. *l.*2.
Vectigalia quæcunque, *lib.*4. *tit.*61. *l.*10.
Velamento abſentis patroni, *lib.*2. *tit.*6. *l.*4.
Vellera adulterino colore fucata, *lib.*11. *tit.*8. *l.*3.
Velles, necne, filio tuo, *lib.*8. *tit.*56. *l.*6.
Velut caſtrenſe peculium, *lib.*1. *tit.*51. *l.*7.
Venales ſententias, quæ, *lib.*7. *tit.*64. *l.*7.
Venatoribus immunitas, *lib.*10. *tit.*47. *l.*6.
Venditi actio, ſi, *lib.*4. *tit.*49. *l.*6.
Venditi actionem, *ibid. l.*2.
Venditio quidem prædii, quod, *lib.*5. *tit.*71. *l.*1.
Venditionem ob tributorum, *lib.*4. *tit.*46. *l.*1.
Venditiones, donationes, *lib.*2. *tit.*20. *l.*12.
Venditiones, etſi in alio loco, *lib.*4. *tit.*38. *l.*1.
Venditioni ancillæ, *lib.*7. *tit.*26. *l.*1.
Venditor factum emptoris, *lib.*4. *tit.*44. *l.*11.
Venditrici ſuccedenti, *lib.*4. *tit.*51. *l.*2.
Venia Edicti non petita, *lib.*2. *tit.*2. *l.*2.
Verba ſuperflua, quæ, *lib.*8. *tit.*54. *l.*37.
Verba teſtamenti, quæ inſeruiſti, *lib.*6. *tit.*44. *l.*1.
Verba teſtamenti, quibus, *lib.*6. *tit.*23. *l.*6.
Verbis teſtamenti, quæ, *lib.*3. *tit.*33. *l.*2.
Verbum precibus inſertum, *lib.*2. *tit.*12. *l.*17.
Verbum, *Volo*, licet deſit, *lib.*6. *tit.*42. *l.*10.
Veſtium auri, & argenti, *lib.*4. *tit.*44. *l.*18.
Veterani, qui cum poſſint, *lib.*10. *tit.*43. *l.*1.
Veterani, qui ex negligentia, *lib.*12. *tit.*47. *l.*3.
Veteranis ita demum, *lib.*10. *tit.*54. *l.*13.
Veteranis, qui in legione, *lib.*7. *tit.*64. *l.*9.
Veterem dubitationem amputantes, *lib.*5. *tit.*59. *l.*5.
Veteres circuitus, *lib.*8. *tit.*39. *l.*11.
Veteris juris altercationes, *lib.*8. *tit.*38. *l.*13.
Veteris juris dubitationem decidentes ad duplum, *lib.*8. *tit.*22. *l.*2.
Veteris juris dubitationem decidentes ſancimus, *lib.*5. *tit.*51. *l.*13.
Veterum ambiguitatem, *lib.*4. *tit.*29. *l.*24.
Vetuſtiſſimam obſervationem, *tit.*8. *tit.*34. *l.*3.
Vi bonorum raptorum, *lib.*9. *tit.*33. *l.*11.
Vi pulſos reſtituendos, *lib.*8. *tit.*4. *l.*2.
Viam veritatis ignoras, *lib.*4. *tit.*65. *l.*10.
Vice donatricis, *lib.*8. *tit.*54. *l.*20.
Viceſimo non amplius lapide, *lib.*12. *tit.*38. *l.*2.
Victum in, *lib.*3. *tit.*43. *l.*1.
Viduæ intra quintum, & xx. annum, *lib.*5. *tit.*4. *l.*18.
Viginti diſpendia ſi, *lib.*12. *tit.*36. *l.*2.
Viri illuſtres Comites, *lib.*1. *tit.*29. *l.*1.
Viris ſpectabilibus Comitibus, *lib.*17. *tit.*30. *l.*1.
Viris ſpectabilibus Magiſtris, *lib.*12. *tit.*9. *l.*1.
Viros clariſſimos, *lib.*5. *tit.*62. *l.*25.
Viros devotos Palatinos, *lib.*12. *tit.*24. *l.*12.
Viros ſpectabiles Comites, *lib.*12. *tit.*10. *l.*2.
Viros ſpectabiles Duces, *lib.*12. *tit.*60. *l.*8.
Vis ejus, qui ſe dominum, *lib.*4. *tit.*19. *l.*15.
Vitia poſſeſſionum, *lib.*7. *tit.*33. *l.*11.
Vitrico privigni poſſeſſionem, *lib.*6. *tit.*59. *l.*3.
Ultra modum ſumptum, *lib.*10. *tit.*42. *l.*4.
Ultra modum tritici diſtracti, *lib.*4. *tit.*49. *l.*15.
Unaquæque, *lib.*1. *tit.*3. *l.*36.
Unicuique, qui in ſacris, *lib.*12. *tit.*19. *l.*7.
Univerſa bona eorum, *lib.*8. *tit.*15. *l.*1.
Univerſa reſcripta, quæ, *lib.*1. *tit.*19. *l.*3.
Univerſa reſcripta, ſive in, *lib.*1. *tit.*23. *l.*7.
Univerſas terras, quæ, *lib.*7. *tit.*38. *l.*2.
Univerſi cognoſcant has, *lib.*11. *tit.*65. *l.*1.
Univerſi cognoſcant, nihil, *lib.*11. *tit.*61. *l.*9.
Univerſi fiduciam gerant, *lib.*3. *tit.*26. *l.*9.
Univerſi fundi, *lib.*11. *tit.*65. *l.*4.
Univerſi omnino ex, *lib.*10. *tit.*63. *l.*4.
Univerſi provinciales, *lib.*4. *tit.*61. *l.*5.
Univerſis ſimul hanc obſervantiam, *lib.*1. *tit.*19. *l.*6.
Univerſis tam legionibus, quam, *lib.*6. *tit.*62. *l.*2.
Univerſos auctoritas tua, *lib.*11. *tit.*10. *l.*3.
Univerſos Decuriones, *lib.*10. *tit.*31. *l.*15.
Univerſos, qui uſurpantes, *lib.*11. *tit.*18. *l.*1.
Unus ex multis, *lib.*8. *tit.*28. *l.*16.
Unus individuum, *lib.*7. *tit.*34. *l.*3.
Unuſquiſque Decurio, *lib.*12. *tit.*16. *l.*2.
Unuſquiſque procurator, *lib.*9. *tit.*27. *l.*5.
Unuſquiſque ſobolem ſuam nutriat, *lib.*8. *tit.*52. *l.*2.
Voluntariæ tutelæ, *lib.*5. *tit.*62. *l.*12.
Voluntas patris prohibentis, *lib.*6. *tit.*42. *l.*4.
Voluntatis defuncti quæſtio, *lib.*6. *tit.*42. *l.*7.
Vorax, & fraudulentum, *lib.*12. *tit.*50. *l.*1.
Urbs Conſtantinopolitana, *lib.*11. *tit.*20. *l.*1.
Uſucapio non præcedente, *lib.*7. *tit.*29. *l.*4.
Uſucapio pignoris, *lib.*8. *tit.*14. *l.*7.
Uſufructu conſtituto, *lib.*5. *tit.*33. *l.*4.
Uſufructu matri tuæ, *lib.*3. *tit.*33. *l.*9.
Uſuræ in depoſiti actione, *lib.*4. *tit.*34. *l.*2.
Uſuræ minutim, & per intervallum, *lib.*4. *tit.*32. *l.*29.
Uſuræ per tempora ſolutæ, *lib.*4. *tit.*32. *l.*10.
Uſuras emptor, cui, *lib.*4. *tit.*32. *l.*2.
Uſuras, quæ quotannis, *lib.*8. *tit.*43. *l.*8.
Uſurpationem totius licentiæ, *lib.*4. *tit.*61. *l.*9.
Vult conſtitutio, *lib.*5. *tit.*17. *l.*12.
Uſum aquæ veterem, *lib.*11. *tit.*42. *l.*4.
Uſus aquæ, *lib.*11. *tit.*65. *l.*5.
Ut agendi itineris, *lib.*12. *tit.*51. *l.*8.
Ut creditor, qui pecuniam petit, *lib.*4. *tit.*19. *l.*1.
Ut debitum tibi, *lib.*4. *tit.*16. *l.*5.
Ut in die Dominico, *lib.*3. *tit.*12. *l.*2.
Ut inter abſentes, *lib.*8. *tit.*39. *l.*3.
Ut inter divinum, publicumque jus, *lib.*1. *tit.*2. *l.*23.
Ut inteſtato defuncti filius, *lib.*6. *tit.*55. *l.*3.
Ut legis Fabiæ pœna, *lib.*9. *tit.*20. *l.*3.
Ut liberis, tam maſculini, quam, *lib.*6. *tit.*20. *l.*17.
Ut nemini de cætero, *lib.*6. *tit.*20. *l.*21.
Ut non liceat, *lib.*1. *tit.*3. *l.*55.
Ut nullo modo uſuræ, *lib.*4. *tit.*32. *l.*28.
Ut perfectius omnibus, *lib.*7. *tit.*40. *l.*2.
Ut profanos ritus, *lib.*1. *tit.*11. *l.*4.
Ut reſponſum congruum, *lib.*2. *tit.*4. *l.*15.
Ut teſtamentum, quod dicis, *lib.*6. *tit.*32. *l.*1.
Ut verborum inanium, *lib.*6. *tit.*9. *l.*9.
Ut unius pœna metus poſſit eſſe multorum, *lib.*9. *tit.*27. *l.*1.
Ut uxori pro dote adjiciantur, *lib.*1. *tit.*22. *l.*1.
Utere viri prudentiſſimi Papiniani reſponſo, *lib.*5. *tit.*71. *l.*14.
Uti poſſidetis fundum, *lib.*8. *tit.*6. *l.*1.
Utili ratione perſpectum eſt, *lib.*1. *tit.*55. *l.*3.
Utilitas publica, *lib.*12. *tit.*63. *l.*3.
Utrum nepos tuus ex filia, *lib.*5. *tit.*49. *l.*2.
Uxor patrui tui, *lib.*6. *tit.*37. *l.*20.
Uxor, quæ in militiam, *lib.*5. *tit.*17. *l.*7.
Uxor tua, ſi conſobrini, *lib.*9. *tit.*1. *l.*4.
Uxor tua, ſi mortuo patre, *lib.*3. *tit.*36. *l.*2.
Uxorem libertam ſuam, *lib.*5. *tit.*4. *l.*15.
Uxorem pro marito, *lib.*10. *tit.*31. *l.*11.
Uxoris abortu, *lib.*6. *tit.*29. *l.*2.

Z.

ZEnodorus ſi, cum ſui juris eſſe, *lib.*4. *tit.*28. *l.*2.

FINIS.